ACTA
SANCTORUM
JUNII
TOMUS QUINTUS.

IMPRESSION ANASTALTIQUE
CULTURE ET CIVILISATION
115, AVENUE GABRIEL LEBON
BRUXELLES
1969

ACTA SANCTORUM JUNII

Ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium Monumentis, ſervatâ primigeniâ veterum Scriptorum phraſi,

COLLECTA, DIGESTA,

Commentariiſque & Obſervationibus

ILLUSTRATA

A

GODEFRIDO HENSCHENIO P. M.
DANIELE PAPEBROCHIO,
FRANCISCO BAERTIO,
CONRADO JANNINGO,
JOANNE BAPT. SOLLERIO,
E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

TOMUS V

Sanctos à die XXV *uſque ad finem menſis complexus; cum Tractatu Præliminari,*

Qui continet

CHRONOLOGIAM

PATRIARCHARUM ALEXANDRINORUM,

Similiter illuſtratam.

ANTVERPIÆ,
Apud Viduam Petri Jacobs,
A. D. M D C C I X.

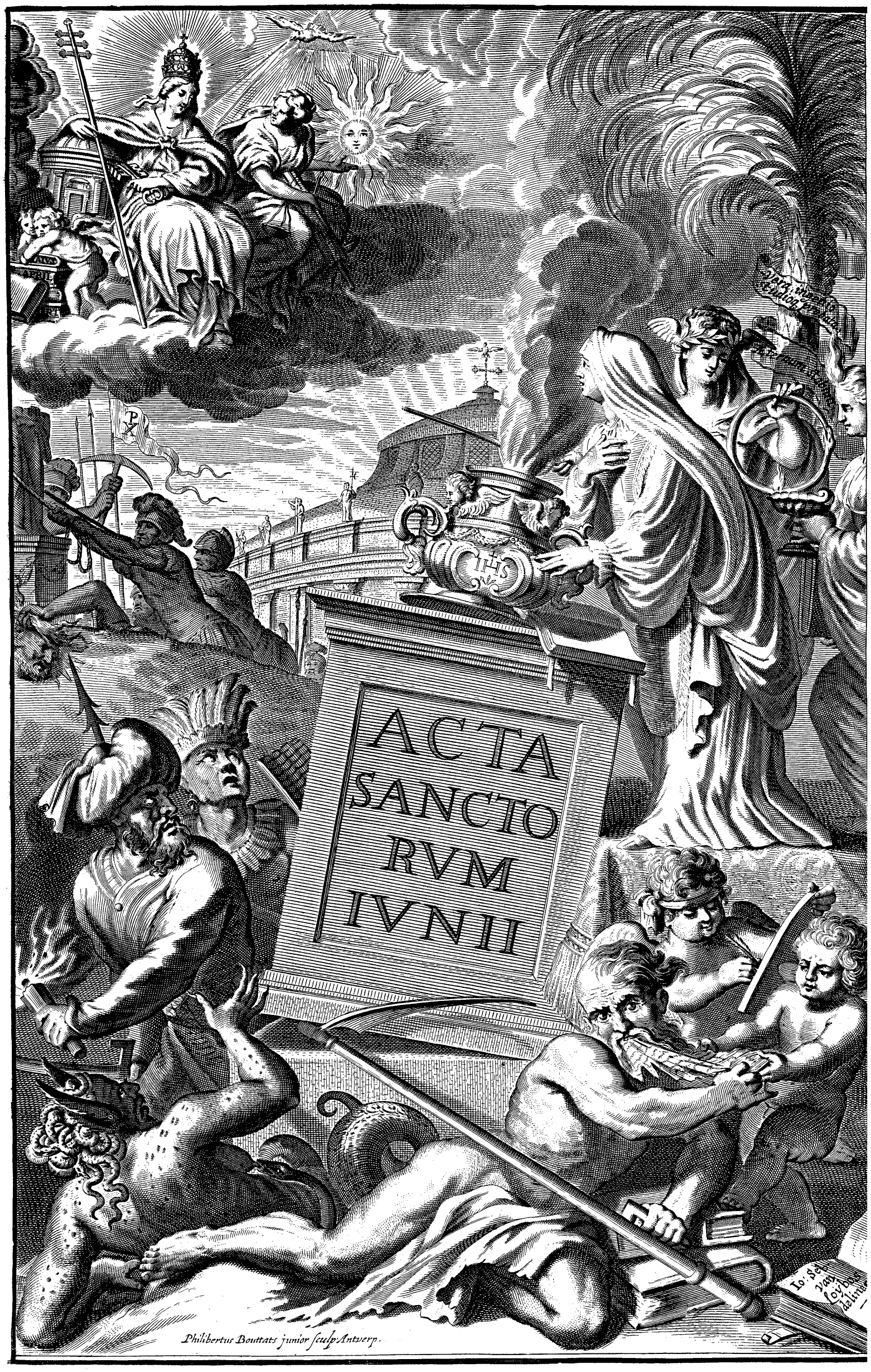
ACTA
SANCTO
RVM
IVNII
Philibertus Bouttats junior sculp Antverp.

L. Caust. sculp:

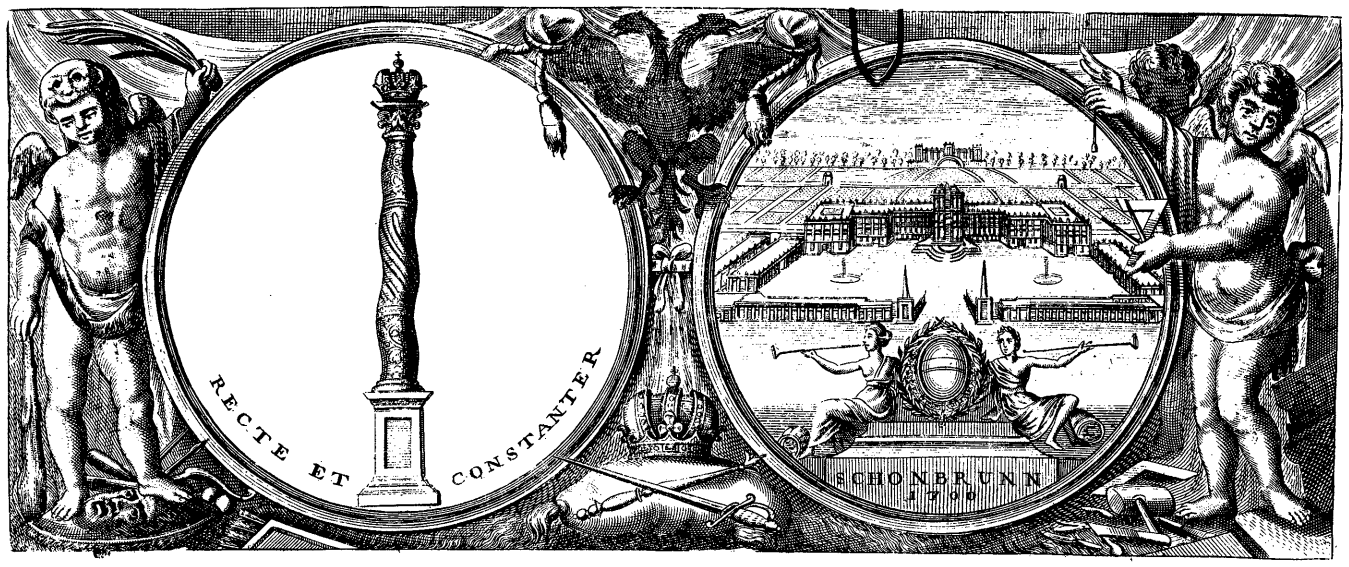

WILHELMINÆ AMALIÆ

ROMANORUM IMPERATRICI SEMPER AUGUSTÆ, AUSTRIACO-BRUNSWICENSI, MAGNANIMÆ, PIÆ, FELICI.

Emporis non multum fluxit, ex quo Cæſareum accedere ad thronum nobis licuit, Auguſtiſſimoque Imperatori noſtro porrigere tomum de Actis Sanctorum Junii quartum. Proximum illi thronum inſidet Majeſtas Tua, Auguſtiſſima Imperatrix: quamobrem & proximus, qui nunc prodit in publicum tomus, ad illum properat, ſeque ſiſtere Majeſtati Tuæ geſtit, conferens Sanctos, nominatim expreſſos, atque ope-

râ noſtrâ illuſtratos, pluſquam trecentos, omnes coronâ gloriæ ſempiternæ redimitos in cælis, & quorum nonnulli, è Regum proſapia geniti, portarunt etiam coronas in terris, quique Germaniam Tuam ditioneſque Auſtriacas, aut origine generis ſui, aut depoſitione corporis, aut vitæ totius curſu illuſtriorem fecerunt. Ex horum numero ſunt, quæ è generoſis Germaniæ populis, ſuperato Rheno in Gallias tranſgreſſis, ibique Principatum conſecutis, prognatæ fuerunt, Sancta Theodechildis Virgo, Clodovæi, Chriſtianorum Franciæ Regum primi, filia; ejuſque neptis, pariter Theodechildis dicta, Regiis thalamis plus vice ſimplici dignata, ex Theodorico Auſtraſiæ progenita Rege; nec tantum patrem & maritos, ſed & fratrem, & avos, & proavos nacta Reges. Ex adverſo, venerunt in Germaniam ex Anglia duæ illuſtres Sanctæ, & ipſæ Regii ſtemmatis, altera Regis filia & vidua, altera neptis & virgo: illa Judith, hæc Salome, appellatæ; quæ in Terram ſanctam peregrinatæ, atque ibi ſacris Chriſti Domini veſtigiis calcata loca, ab eoque relicta ſalutis humanæ monumenta veneratæ, ex reditu ſubſtiterunt prope Danubium in Bavaria, illamque ſanctis reliquæ vitæ ſuæ exercitationibus & ſplendore virtutum ac miraculorum condecorarunt. Accedit beata Hemma, in Germania & nata, & educata, & mortua; quam Vitæ Scriptores teſtantur, recentior quidem, *in celeberrimo ac hodie Sereniſſimæ Domui Auſtriacæ gentilitio Archiducatu Carinthiæ, origine ſanguinis è Principum ac Regum proſapia* procreatam; vetuſtior vero, *Sereniſſimi & ſancti Regis* atque Imperatoris *Henrici*, con-

consanguineam fuisse. Quid S. Erendrudis? E finibus Germaniæ circa tractum Rheni ad interiora ejus translata, præfuit Salisburgi monasterio Sanctimonialium, a S. Ruperto, qui istic loci Episcopus & Apostolus fuit, fundato; quique laudatur in Vita a nobis edita, tamquam *ex Regali prosapia Francorum nobili ortus*: quod utique & consanguineæ ejus competit. Atque hæ quidem omnes, sed & aliæ illustres sexûs Tui ac Regiæ Stirpis Sanctæ, Augustissima Imperatrix, immortalia Germaniæ decora, repræsentantur Majestati Tuæ hocce in tomo: earumque numerum coronat Hungariæ Tuæ Sanctissimus Rex Ladislaus, victoriis pluribus, etiam divinitus manifeste reportatis, clarissimus; ac Waradini, in finibus Hungariæ atque Transilvaniæ, quod Magnum passim cognominatur, & non ita pridem felicibus immortalis memoriæ Augustissimi & Glorioſissimi Leopoldi Imperatoris, Soceri Tui, auspiciis, è servitute Othomannica in libertatem Christianam vindicatum fuit; ubi & glorioſum monumentum sancto corpori suo obtinuit Ladislaus, & miraculis post mortem innumeris coruscavit. Cui autem hæc regia Sanctorum Germaniæ atque Hungariæ decora offerri potius conveniat, quam Sereniſſimæ Germanorum Hungarorumque Reginæ, Augustissimæ Romanorum Imperatrici? Illi præsertim, quæ eorumdem Sanctorum regios simul & sanctos mores non tantum æmulata semper est ipsa in se, sed in prolem quoque suam, adhuc innocentem, dulcissimas filias, à teneris unguiculis transfundit. Illæ enim, quod à matre traxerunt, jam nunc incipiunt manifestare desiderium suum noscendi & colendi Sanctos, quorum à sacro fonte nomina sortitæ

titæ fuerunt, æmulæ pietatis maternæ atque avitæ. Id enim nuper intellexi ex epiſtola Viri Religioſi, qui tenellarum Archiducum ingenia, ad litteras & virtutem proclivia, moderatur; dum ex illarum voluntate poſtulabat a me inſtrui de Sanctarum aliquot, illic minus notarum, rebus præclare geſtis in exemplum Alumnarum. Felix Mater & dupliciter felix! quæ in ſtirpe felici Auſtriaca nuper, volente Deo, inſerta, in ſe & in prole ſua feliciter propagat antiquæ pariter ac recentis Auſtriacæ Arboris ramos, eosque decorat fructibus honoris ac honeſtatis. Uberiores iſtiusmodi fructus, quam deſiderare poteſt tenella parvularum ætas, leget in hoc tomo, Majeſtas Veſtra, habebitque delectum. Reſplendet quippe, in altera Theodechilde, cum caſtimoniæ laude, magnanimitas regia, in propaganda Religione Chriſtiana; in altera, conjugalis amor & felicitas, omni ſelectarum virtutum genere divinitus cumulatâ. In Salome & Iuditha, excelſus in divinis obſequiis animus, nec labore fractus, nec adverſis debilitatus. In Erendrude, exemplum bonorum operum, ſubditis æque ac domeſticis ſalutare. In Hemma, multimodis a Deo exercitâ, conſtantia, plusquam virilis, in orbitate, dum filios ſibi duos, morte nec opinata ereptos conſpicata, deſiderium illorum non ſolum tulit moderate, verum inde majori quoque in Deum exarſit amore. De ſancto Rege Ladiſlao gratulari præcipue velim Auguſtiſſimo Imperatori, inter tot terrena ſceptra, digniſſimo ejus etiam in regno Hungariæ, ac Tranſilvania ſucceſſori felicitatisque heredi-
qui fortaſſis & oculo dignabitur ejusdem geſta, dilucide hoc tomo explicata, exemplo Pientiſſimi juxta

atque Auguſtiſſimi Parentis, qui curas diurnas noctur-
nâ Actorum hujuſcemodi noſtrorum lectione conſue-
vit levare, atque ad exempla, quæ legebat, Sanctorum
formare ſeſe: tum vero etiam è cælo eosdem advoca-
bat Sanctos in adjutorium ſibi contra hoſtes ſuos Quo
& factum eſt,ut nihilo pauciora ſuo tempore,quam olim
S. Ladiſlaus, imo etiam plura, Deo adjuvante, vicerit
prælia, expugnaverit civitates, ſubegerit regiones.
Orabat nempe Cæſar, & orante ipſo, quod olim
Moyſi accidit, Duces ejus reportabant victorias. Re-
deo ad Reginas, parelia Tua, Auguſtisſima Imperatrix;
quarum ſplendor virtutum, eò clarius in Majeſtate
Tua micat, latiusque per orbem diffunditur, quo ſub-
limiori reſides throno. Omnes illæ videri poſſunt
inſculptæ in Columna Tua coronata, ſupereminente
Crucis ſalutiferæ ſigno, quibus pro ſymbolo uteris
cum hoc adſcripto lemmate; *Recte & Conſtanter*.
Rectitudo quippe operum Tuorum reſpicit, ceu
Columna, cælum; Conſtantia vero in operando,
opera ipſa quotidiana coronat, & quidem, per vir-
tutem Crucis, coronâ gloriæ æternæ. Vis com-
memorem ſingula, quæ recte operaris? Non au-
ſim equidem; ne videar ad gratiam loqui, aut mo-
deſtiæ Tuæ moleſtus ſim. Audebit autem absque e-
jusmodi metu, pridem vitâ functus, Venantius For-
tunatus, Pictavenſis Epiſcopus; qui, dum annis ab-
hinc pluſquam mille & centum, poëmatibus ſuis Re-
ginam laudavit Theodechildem prædictam, ſi juſtâ
trutinâ appendantur ejus encomia; Tua procul pro-
ſpexiſſe, & in Theodechilde celebranda ſumpſiſſe ge-
ſta, videri poteſt: ita conveniunt omnia inter ſe lau-

 dum

dum præconia. Audi igitur, non me, ſed ſacrum Poëtam illum, eumdemque Epiſcopum, ſanctitate vitæ & eruditione etiam ſacrâ eximium, ſuis modulis, præter paucula verba, ſic canentem:

Inclita progenies, Regali ſtirpe coruſcans!
Cui celſum à proavis nomen origo dedit.
Currit in orbe volans, generis nova gloria veſtri,
Electorali patruus axe micans.
Sed quamvis niteat generoſa propago parentum,
Moribus ex veſtris multiplicatur honor.
Cernimus in Vobis, quidquid laudatur in illis:
Ornaſti antiquum, Amalaberga*, *genus.*
Mens veneranda, decens, ſolers, pia, cara, benigna:
Cum ſis prole potens, gratia major adeſt.
Evitans odii cauſas micat ampla poteſtas;
Qua terrore minus, plus in amore venis.
Mitis ab ore ſonus, ſuaviſſima dicta reſultant,
Verbaque colloquii ſunt quaſi mella favi.
Femineum ſexum quantùm præcedis honore,
Tantùm alias ſuperas & pietatis ope.
Si novus adveniat, recipis ſic mente benigna,
Acſi ſervitiis jam placuiſſet avis.
Pauperibus feſſis tua dextera ſeminat eſcas,
Ut ſegetes fructu fertiliore metas.
Unde foves inopes, ſemper ſatiata manebis,
Et quem ſumit egens, ſit tuus ille cibus.
Pervenit ad Chriſtum, quidquid largiris egeno;
Etſi nemo videt, non peritura manent.
Stat ſine fraude tuum, quod mittis ad aſtra, talentum:
Quas bene diſpergis, has tibi condis, opes.

* *vulgo*, Amalia

Quæ Domino vivis, ſummos non perdis honores:
Regna tenes terris, regna tenendo polis.
Sit modo longa ſalus, pro munere plebis, in orbe;
Felix! quæ meritis luce perennis eris.

Quæ tam dudum cecinit Poëta ille, nunc in Majeſtate Tua videmus completa; cum eoque nos, ac toto Sanctorum Muſeo noſtro, voventes accinimus:

Sit modo longa ſalus, pro munere plebis, in orbe;
Felix! quæ meritis luce perennis eris.

Atque ego imprimis, minima Muſei pars, ſed ardentibus votis nulli cedens;

AUGUSTISSIMÆ MAJESTATIS TUÆ

Devotiſſimus Cliens
CONRADUS JANNINGUS
Societatis Jeſu

SYNOPSIS

SYNOPSIS ACTORUM TOMI V JUNII.

TOmus hic vicesimus tertius de Actis Sanctorum primi Semestris, & quintus Junii, complectitur sex ultimos dies, in iisque Sanctos, nomine proprio aut numero definito notos, plusquam trecentos: quorum qui virilis sunt sexus, secundum triplicem Statum, *Ecclesiasticum*, *Monasticum* & *Secularem*, hic distribuuntur in tres Classes: Feminæ vero, cujuscumque sint Status, quartam Classem constituunt, ordine regionum.

IN STATU ECCLESIASTICO

Primum locum, antiquitatis & dignitatis titulo, tenent Principes Apostolorum *Petrus* & *Paulus*; de quorum Actis, Ecclesiis, Monumentis, agitur à pag. 398 ad 475. Ex horum Discipulis occurrunt, *Sosipater* & *Iason*, cognati S. Pauli; nec non *Sopater Berœensis* & *Mnason Cyprius*; item *Crescens*, Galatiæ Apostolus, dubium an etiam Galliæ; accedit *Maria*, *Matrona Hierosolymitana*, Mater Ioannis Marci, & S. Barnabæ Matertera. Præcipuus omnium *S. Marcus Euangelista*, relatus quidem fuit mense Aprili; sed hîc, quoad initium ac finem sui in Ægypto Apostolatus, resumendus, tamquam caput *Patriarcharum Alexandrinorum*, quorum Historia Chronologica, usque ad præsens seculum XVIII deducta, præmittitur huic Tomo, cum Appendice *de initiis*, *erroribus & institutis Copto-Iacobiticis*, atque ex occasione etiam de *Habessinis Æthiopibus*, eorumdem errori schismatique implicatis, usque ad pag. 156.

Apostolicis temporibus propiores, succedunt, *S. Martialis Lemovicensium Apostolus*, cujus occasione agitur *de initiis prædicatæ in Galliis fidei*, per duos eruditos Commentarios, unum *Ioannis Cordesii*, Canonici Lemovicensis, ea referentis ad tempora Decii; alterum *Petri de Marca*, Archiepiscopi Tolosani: quibus subnectuntur copiosa Analecta, de Ecclesiis, Reliquiis & Miraculis ipsius *S. Martialis*, à pag. 352 ad 573. Illuc etiam spectat S. *Irenæus*, *Episcopus Lugdunensis & Martyr*: inter cujus ecclesiam alteramque S. Iusti mota de corpore controversia, exponitur à pag. 335 ad 349 Denique *S. Syrus Genuensis Ep.* priscis illis accedit.

Alii Episcopi; per Italiam quidem, Pontifices Romani duo, *Leo II* & *Paulus I*, ambo ex Anastasio Bibliothecario; posterior etiam ex Epistolis propriis illustratus. Tum *Maximus Taurinensis*; cujus tamen Acta, S. Petro Damiano indigna, refelluntur; æque ac *Prosperi Episc.* apud Regium-Lepidi in Æmilia, perperam confusi cum Prospero Regiensi, Scriptore Gallo: datur autem Historia translatorum corporum, tum ipsius *S. Prosperi*, tum *S. Venerii Eremitæ*, multis ventilata, à pag. 53. ad 72.

Sunt & alii hoc tomo Episcopi Itali; *Vigilius Tridentinus*, cum Vita valde antiqua. *Cassius Narniensis*, cujus Lucam ablati partem Narnienses tandem receperunt. *Deodatus Nolanus*, cujus decessores ac successores proximi, ex suis Epitaphiis cognoscendi dantur. *Leolinus* & *Hilarius Patavini*; *Ferdinandus Aragonius*, *Ep. Calatinus*; & Aquis-Stativiis, *Majorinus*.

Ex Clero denique inferiori, habentur, *Crispus Presb.* & *Crispinianus Clericus*, Romæ sub Juliano Apostata; & Mediolani *Liprandus Presbyter* contra Archiepiscopum Simoniacum ignis judicium innoxie expertus: qua etiam in causa ibidem martyrium insigne pertulit *Arialdus Diaconus*, Actis

à

à B. Andrea Vallumbroſano deſcriptis, una cum Actis *Herlembaldi*, ejuſdem Eccleſiæ Capitanei, poſt illum interfecti, ſimulque honorati. In diœceſi Vicentina *Theobaldus Presb. Erem.* natione Gallus, diverſus à Camaldulenſi Theobaldo, cujus Vicentiæ corpus habetur. Dantur primi Vita, & Miracula, tum Vicentiæ, tum in Gallia, tum Mercuriæ in Belgio patrata.

Extra Italiam habentur Epiſcopi, *Marcianus Pampelonenſis*, in Hiſpania; *Henricus Olomucenſis* Ord. Præmonſtrat. in Moravia. In Gallia, *Æmilianus Namnetenſis*, à Saracenis Auguſtodunum obſidentibus, dum ei ſuccurrere nititur, cæſus. *Salvius* incertæ Sedis, apud Valencenas in Belgio. *Dicentius Santonenſis*, in Gallia; *Antidius Veſontionenſis*, in Burgundia; de cujus Tranſlatione certiora quam de Actis referuntur; & *Anthelmus*, ex majoris Carthuſiæ Priore, *Ep. Bellicenſis*, cum Vita à coævo ſcripta & corporis elevati Hiſtoria. Nec tacendi, *Joannes Epiſc. Gotthiæ*, juxta Mœotim paludem; cujus occaſione de Portis Caſpiis, deque Chazaris & eorum Chaganis agitur; & *Dionyſius*, *Bulgariæ Archiepiſcopus*, apud Kioviam in Ruſſia defunctus.

Inferiori in gradu extra Italiam claruerunt, *Adalbertus Diaconus*, Egmundæ in Hollandia; cujus Acta & miracula Monachi Mediolacenſes & Egmundani ſcripſere. *Oldinus Presb. Martyr*, Hugardiæ in Brabantia; *Heimeradus Presb. Eremita* in Haſſia, cujus Vitam damus, ſcriptam ab Ekberto Monacho Hertsfeldenſi.

EX STATU MONASTICO

Apud Græcos celebrantur, *David* & *Lucas Anachoretæ*. Apud Latinos, ante S. Benedictum, *Maxentius Abbas*, Fund. inſignis monaſterii in agro Pictavienſi. *Benedictini* vero, *Babolenus Ab. Foſſatenſis* in eadem Gallia, & *Papolenus Stabulenſis* atque *Malmundarienſis*, in territorio Leodienſi. *Ciſtercienſem* Ordinem exornavit *Arnulfus*, *Converſus Villarienſis* in Brabantia, cujus admirabilem pœnitentiam actáque duobus libris dedit, ei familiaris Goſwinus Cantor Villarien. In regno autem Neapolitano, *Montem Virgilii*, nunc *Virginis* dictum, & ampla in tabula cum circumjectis locis hîc expreſſum, incolere cœpit, Ordinemque eremiticum fundavit, *Guilielmus*, cujus Vitam dedit ejus diſcipulus Joannes de Nuſco: fuit autem is Ordo utriuſque ſexus; nunc viri ſuperſunt, ſub Regula Ciſtercienſi.

Carthuſiani, præter *S. Anthelmum* jam indicatum, habent hoc menſe *Joannem Hiſpanum*, fundatorem Repauſatorii in Sabaudia. *Dominicani*, Neapoli *Guidum Marramaldum*: *Franciſcani*, *Benvenutum*, Corneti in Calabria; *Angeltnam Clariſſam*, Spoleti in Umbria. Præ ceteris autem hoc menſe, quem terminat, notabilem habent, ſui Ordinis Tertiarium, *B. Raymundum Lullum*, *Doctorem Illuminatum*, à Saracenis lapidatum in Africa, Univerſitatis ab eo nuncupatæ Patronum, in Majori Balearium inſula tumulatum, à pag. 633 ad 736, cujus triplicem Vitam, unam, dum adhuc in vivis agebat, à coævo ſcriptam, & nunc primum ex pervetuſta membrana editam; ſecundam, à Carolo de Bovello compoſitam, à Benedicto Gonono eruderatam; tertiam, à Nicolao de Pax Patricio Majoricenſi impreſſam. Præcedit amplus valde Commentarius, ad explanationem dubiorum inde ſubnaſcentium, & probationem conſtantis ab omni memoria cultûs. Sequuntur copioſa Miracula, ex Proceſſibus pro Canonizatione formatis; ac denique doctrinæ admirabilis commendatio & approbatio; cum grandi Catalogo ſcriptorum ejus in omni fere materia; atque vindiciæ contra calumnias illorum, qui ſolenni judicio convicti fuerunt ſuppoſuiſſe Gregorio IX Bullam condemnatoriam librorum Lulli.

Soli-

Solitariam quoque vitam, nulli Ordini obſtrictam, ut ſimplices Eremitæ, duxerunt, præter Presbyteros ſupra nominatos, *Venerius*, apud Regium Lepidi; & *Henricus*, prope Veronam, in Italia; *Amandus* cum Sociis, apud Petragoricos in Gallia; & *Wambertus* in Normannia; miraculis clari omnes.

AD STATUM SECULAREM

Fere ſpectant plerique, ſub Gentilibus Imperatoribus Martyres: quos inter clariſſimi, *Joannes* & *Paulus* ſub Juliano Apoſtata, famuli Conſtantiæ Virginis; & qui eos morti addixerat *Terentianus Campiductor* cum filio, ad eorum corpora dæmoniis liberato: nec non *Gallicanus*, *Exconſul Romanus*, per ipſos converſus, & apud Oſtiam pauperum factus Hoſpes, indeque pulſus, Martyr in Ægypto. *Aucæas Rex* Barbarus, cum famula ſua Luceia, Romæ mortem paſſus pro Chriſto. *Marcellus* etiam, puer Romanus, cum *Anaſtaſio* miſſus in Gallias à Xiſto Papa, & Argentonii, ob fidem prædicatam, necatus cum eodem.

Accedit *Ladiſlaus*, *Rex Hungariæ*, cujus Acta habentur. *Petrus* & *Febronia*, conjuges, Principes Rutheni, in condito à ſe monaſterio, *David* & *Euphroſyna* dicti. *Sampſon*, ex fundato à ſe Conſtantinopoli Xenodochio appellationem nactus: cujus Acta Græco-latina dedimus, ut ea Simeon Metaphraſtes jam octogenarius ſcripſit, ex certiore & propiore, quam alias quaſdam Vitas, notitia. Tum *Sergius*, *Magiſter*, ab Officio militari nuncupatus, conditor monaſterii Nicetiatæ ad ſinum Nicomedienſem. *Pappius* ſeu *Pappianus*, apud Mylas in Sicilia. *Herlembaldus Miles*, Defenſor Eccleſiæ Mediolani, de quo ſupra. *Petrus Confeſſor*, Aſtæ in Lombardia. *Bazolus Aquitaniæ Dux*, à Clodovæo captus, & cum ſuis bonis omnibus traditus filiæ ejus S. Theodechildi, apud quam ut Sanctus ſuum habet Epitaphium.

In Hiſpania, ſub Saracenis Mauris, habentur Cordubæ celeberrimi duo, *Pelagius* ac *Zoilus*, nullis blanditiis flexibiles, ut impuro Regi obſequerentur. Prioris Martyrium Raguel Presbyter ſcripſit, proſa, verſu autem Roſwitha Poëtria in Germania; cujus & Officium ex Moſarabicis Ritualibus datum: *Zoili* tranſlatio memorabili quoque hiſtoria explicatur. *Paulus Medicus*, ex Græcorum Synaxariis innoteſcit; & Utriculi in Umbria colitur *Medicus Martyr*, poſt corporis memorabilem inventionem clarificatus.

EX FEMINEO SEXU.

Romana nobilitas, inter Chriſtianas Matronas, a cura, Sanctorum Martyrum corporibus impenſa, celebrat *Lucinam*, & *Æmilianam*, ſub quarum nominibus antiquitus etiam Tituli duo habebantur in Urbe. Apud Regium Lepidi, *Jucunda* Virgo. In Hiſpania Tarraconenſi memoratur *Euroſia*, *Virgo martyr*, ſed narrantur de eâ incerta multa, ſicut & de *Tygride* apud Mauriennam. Hic etiam titulo virginitatis & conſtantiæ in tenenda fide, celebres habentur, advectæ ex Hiſpania, *Pecinna*, aliàs *Perſeveranda*, *Macrina* & *Columba*, Sorores.

Clara quoque eſt Clodovæi, primi Francorum Regis Chriſtiani, filia *Theodechildis*, fundatrix monaſterii S. Petri Vivi apud Senones, ubi & præmemoratum Ducem Bazolum ſervavit, & ſimile Epitaphium habet, quod utrumque æri inciſum damus: ipſam autem docemus diſtinguendam à nepte ſua, *Theodechilde juniore*; quam virtutibus amitæ parem, Fortunatus proprio poëmate laudat, ut avo, patruo, fratre, ac marito Regibus nobilem, Metiſque, patris ſui in regia, ſepultam. Simili fere generis præſtantia commendabilis S. Rictrudis, Marchianis in Belgio dedit hoc menſe colendam, filiam ſuam *Clotſendem*, Abbatiſſam ibidem. Orpii in Brabantia Sanctimonialis obiit *Adilia Virgo*, ſtirpis Francicæ ſoboles.

In

In Germania prope Salisburgum obiit *Erendrudis*, S. Ruperti Episcopi soror, fundati ab eo Nonbergensis parthenonis Abbatissa; cujus miracula dantur, qualia, post restauratum à S. Henrico Imperatore Monasterium, scribere cœpit Cæsarius, ibidem Capellanus.

In Carinthia vero monasterium Gurcense, Virginibus à se collectis, fundavit *Hemma Comitissa*, marito ac filiis orba; pergitque ibi coli, propter frequentia miracula, etiam postquam Virginibus suffecti Canonici sunt: qui deinde Lateranensibus conjuncti, susceptam eorum regularitatem retinent, quamvis pro Abbate Episcopum habeant, serie ab inde usque nunc continuata: sub qua non cessantibus miraculis, serio acta est causa canonizationis, nec nisi turbatis in Germania rebus intermissa: interim selectiora miracula legentur.

Ex Anglia in Bavariam venit, matrimonium fugiens, regia Virgo *Salome*, summâque in paupertate, ignota & recluſa, prope Altaich vixit; donec à transeuntibus illac peregrinis Anglis agnita, nota facta est cognatæ suæ *Judith*, nobilissimæ viduæ, & hanc ejusdem vitæ sociam accepit: cum qua, ibidem mortuâ, colitur propter miracula, à Monacho Altaichensi coævo scripta.

Atque hi sunt præcipui Sancti, quorum hoc tomo illustrantur Acta: quo autem die, quibusve paginis reperienda sint singula, docebit subjunctus Tractatui præliminari Index Alphabeticus eorumdem.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS JESU FLANDROBELGICÆ, ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

CUm Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti & Isabellæ, Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II, Regum, confirmatis die 11 *Decembris* MDCXCII, & XIX *Junii* MDCXCIV; *Provincialibus Sotietatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi Typographos & Bibliopolas, qui, ad quorumcumque aliorum exclusionem, soli imprimere ac reimprimere possint libros & opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtentâ & præexhibitâ licentiâ prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Quod ipsum cum etiam sua Cæsarea Majestas valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis,*

Ego infrascriptus, Societatis Jesu per Flandrobelgicam Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali MICHAELE ANGELO TAMBURINO, *concedo Viduæ* Petri Jacobs *facultatem imprimendi, & per se aliosque vendendi Tomum V de Actis Sanctorum Junii, collectis & illustratis per Godefridum Henschenium p. m. Danielem Papebrochium, Franciscum Baertium, Conradum Janningum, & Joannem Bapt. Sollerium, Societatis nostræ Presbyteros Theologos. In quorum fidem hasce manu nostra subscriptas, consuetoque officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ, anno* MDCCIX, XXII *Maii*.

JOANNES BAPT. ARENDTS.

SUM-

SUMMA PRIVILEGII REGII.

REgiæ Majeſtatis diplomate ſancitum eſt, ne quis, præter voluntatem Danielis Papebrochii è Societate Jeſu, ejuſve ad illuſtrandâ Sanctorum Acta Adjutorum & Succeſſorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excuſos excudendoſve invehat, venaleſve habeat: qui ſecus faxit, confiſcatione exemplarium, & aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat. LOYENS.

Et ego Daniel Papebrochius, Societatis Jeſu, Viduæ Petri Jacobs, *Typographi quondam Antverpienſis, permitto, ut Tomum V de Actis Sanctorum Iunii, indultu meo pridem imprimi à marito ejus cœptum, & nunc ab ipſa abſolutum, ſub ſuo nomine publicet. Datum Antverpiæ, Kalendis Junii* MDCCIX.

APPROBATIO ORDINARII.

TOmus hic tertius & viceſimus de Actis Sanctorum, quintus vero menſis Junii, à PP. Godefrido Henſchenio P. M. Daniele Papebrochio, Franciſco Baertio, Conrado Janningo, Joanne Bapt. Sollerio, Societatis Jeſu Theologis, ſtudioſe illuſtratus, in publicam prodire lucem geſtit, una cum Chronologia, quæ illi præfigitur, Patriarcharum Alexandrinorum. Et ego utrumque opus dignum cenſeo, quod publicetur ad multorum utilitatem. Dabam Antverpiæ XXVIII Maii, MDCCIX.

P. v. HALMALE

Archidiaconus Antverpienſis, Librorum Cenſor.

PROTESTATIO AUCTORUM.

QUod ante prægreſſos quinque menſes identidem ſumus proteſtati, nos, in hoc de Actis Sanctorum opere, ſervatas velle Urbani Papæ VIII Conſtitutiones; neque noſtris, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam ſit hiſtoriæ, ab hominibus errori obnoxiis ſcriptæ; idem ante hunc quintum Tomum Junii denuo proteſtamur.

JO. BAPT.

JO. BAPT. SOLLERII S.I.T.

AD TOM. V IVNII

TRACTATUS PRÆLIMINARIS DE PATRIARCHIS ALEXANDRINIS

Cum Appendice; de initiis, erroribus, inſtitutis Copto-Jacobiticis.

ILLUSTRISSIMO DOMINO GUILIELMO ALBERTO

BARONI DE GRYSPERRE, GOYCK ET LIBERSAERT

Brabantiæ Cancellario, ſuæ Majeſtati à Conſiliis Status &c.

NOn diu dubitandum fuit, VIR ILLVSTRISSIME, ſub cujus potiſſimum auſpiciis lucem aſpicerent ſtudiorum meorum primitiæ : vix enim Sanctorum Hiſtoriographis, ſuperiorum nutu adjunctus ſocius, vel eo nomine, tam ſingularem à te benevolentiam expertus ſum, ut Tractatus tantummodo inchoati, jam tum patronum te deſignaverim. Et vero quem alium toto noſtro Belgio, aut eruditione præſtantiorem, aut omni diſciplinarum genere excultiorem, aut, quod me impellebat magis, vaſtiſſimi noſtri de Sanctis operis, ſtudioſiorem nanciſci potuiſſem. Quod ſine ullius invidia dictum velim, ſane opinor neminem. Etenim propenſam in Sanctorum Hiſtoriographos voluntatem, ut ſæpius luculentiſſime demonſtraſti, ita egregio depoſito locupletatum exornatumque eorum Muſeum, perpetuum feciſti benevolentiæ tuæ teſtimonium. Opus loquor C. Plinii de Hiſtoria naturali, quod inter pretioſa proavorum tuorum cimelia diu conſervatum, grandi in folio pergameno Vene-

tiis anno MCCCCLXIX *excuſum eſt, Romanis novæ formæ typis tam elegantibus, ut primo intuitu judicentur à pluribus, manu exarati characteres, & typographica ars, duorum & quod excurrit ſeculorum decurſu ad ſummam perfectionem adducta, necdum eos valeat ſuperare. Erit hoc, inquam, æternum tui in nos ſtudii monumentum. At quam præclare de ipſis Sanctorum Actis ſentire ſoleas, deque eorum exacta criſi judicare, teſtatiſſimum feciſti, dum non ita pridem magno accuſationum volumine illa impetita cerneres; tantum videlicet tibi otii, graviſſimas inter occupationes reliquum fuit, ut tuomet arbitrio totam controverſiam examinandam ſuſceperis: quæque integerrimi judicis partes ſunt, collatis accuratiſſime criminationum cum defenſione momentis, illarum vanitatem, Actorum vero ſinceram fidem veritatemque deprehenderis. Felices profecto viros litteratos pronuntiare auſim, quorum lucubrationes prudentiſſima tua in judicando perſpicacia expenderit. Id adeo me impellit ut ad te accedam confidentius, haud dubia ſpe fretus, quin pro ea, qua polles, rerum abſtruſarum cognitione, oculo cenſorio ſis examinaturus quæ de Patriarcharum Alexandrinorum chronologica ſerie, primo hoc meo conatu definienda exiſtimavi. Porro tua illa judiciorum integritas non ad ſolos eruditos ſed ad omnes latiſſime ſeſe diffundit. Felices, quicumque æquitati tuæ forenſes etiam cauſas commiſſas umquam habuere; felices qui te arbitro, domeſtica componi diſſidia, res familiares partiri, lites dirimi, contentiones ſopiri voluerunt. Ignoſce VIR ILLVSTRISSIME, ſi forte modeſtiæ tuæ vim inferre videar, dum tuas tibi virtutes prædico. Alii Majorum tuorum inſignia, titulos, avitam nobilitatem, præclara in patriam merita, quibus par eſt, laudibus encomiiſque extollent, ſed mihi, qui te unum, lucubrationum mearum patronum elegi, non alia obverſantur, quam quæ excultum ingenium, ſummam in ferendis judiciis æquitatem, incorruptam fidem, innumeraſque alias animi tui dotes propius uniceque circumſtant. Enimvero quæ tua ſunt præclare geſta & toto late Belgio notiſſima, quæque ad primam te dignitatem merito evexere, prorſus talia eſſe omnes cognoſcimus, ut aliunde ſplendorem accerſi minime neceſſe ſit. Vidit te olim & obſtupuit bonarum artium mater, Lovanium, dum juvenis adhuc Iuriſprudentiæ dares operam, ea ingenii ſagacitate, ea Romani Belgicique juris notitia, ut æqualibus longe antecellens, Fiſci, ut ajunt, & Decani partes cum ſumma omnium admiratione & applauſu obiveris. Viderunt deinde & experti ſunt conjunctam cum ingenii acrimonia ſummam judicii maturitatem juriſque peritiam, qui in cauſis patronum advocarunt, pauperes præſertim & ob egeſtatem auxilio deſtituti, quos*

quos tu deſertos ſuſcipere, miſeros tutari, oppreſſos vindicare, ita tibi proprium feceras, ut jure merito pauperum pater, patronus, advocatus & audires & eſſes. Singularis hujus tuæ in pauperes, viduas & pupillos Chriſtianæ miſericordiæ tot teſtes ſuperſtites habeo, quot etiamnum beneficiorum tuorum gratiſſimam ſervant memoriam. Nec hi ſolum te demirantur, ſed qui judiciis præerant magiſtratus, levibus hiſce velitationibus, iis te, ſumma cum voluptate proludentem conſpexerunt, quæ deinde ad ardua quælibet, & ſummi momenti negotia, glorioſe provexere. Nimirum, qui & eloquentiæ patres, & rerum tractandarum peritiſſimos antiquitatis oratores, ut es litterarum amantiſſimus, proprius in fontibus conſulueras, facile intellexiſti, terenda ei prius anguſtiora atria, qui in ampliſſimas olim palæſtras deſcendere meditatur. Et erant hi ſane ad inſignia alia, quæ te manebant munera, condigni gradus. Nec fefellit exſpectationem ſumma Regis de te exiſtimatio, utpote qui eruditionis, integritatis, aliarumque virtutum tuarum fama impulſus, in Burgundica Mechliniæ Curia, ſingulari & vix hodie uſitato exemplo, meritorum tuorum ſolo intuitu, Conſiliarium te eſſe juſſit. Quæ tua tum fuerit in dicundo jure perſpectiſſima æquitas, atque in rebus adminiſtrandis dexteritas, altero benevolentiæ argumento, eadem Regia Majeſtas comprobatum reliquit, dum te præ ceteris, è Belgio ad Regiam Matritenſem evocatum, in ſupremo, quod vocant, Flandriæ Senatu, locum habere voluit. Exiſtimavit nimirum Rex prudentiſsimus, plurimum ſibi præſenti conſilio profuturum, cujus tot merita & in ſe & in Patriam ante perſpexerat. Quid à te illic geſta, quid probatam apud Regem fidem, quid ejus de tua probitate opinionem commemorem? Nondum elapſo commorationis Matritenſis biennio, novis te muneribus cumulatum, novis ornatum titulis, ad propria remiſit, ut ubi ante Conſiliarii partes egeras, ſupremi moderatoris vices obires, in eadem, inquam, Burgundica Curia; atque unà ſanctioribus Regis conſiliis adhibitus, totius Belgii graviores curas in te ſuſciperes. Quod profecto tanta laude, tanta omnium Ordinum gratulatione per annos complures præſtitiſti, ut vacante ſubinde totius Brabantiæ principe Cancellarii dignitate, inventus ſit nemo, qui ad eam tecum aſpirare præſumeret, nemo qui vel tacente Rege, ſuo te ad eam ſuffragio non eveheret. Quantum ex eo tempore Patriæ univerſæ profueris, ſive Senatus Brabantici res adminiſtrando, ſive quæ ad rem publicam propius attinent, in ampliſſimis Ordinibus, communi utilitati proſpiciendo, malo ſuſpicere tacitus, & Belgarum omnium acclamationibus meam adjungere, quam parcius delibando, cum vulgatiſſima ſint, non pro meritis recenſere. Accipe modo, VIR ILLVSTRISSIME, pro

iis quibus nos præveniſti beneficiis, ἀντίδωρον, ſane perexiguum, ſed officioſiſſimæ humanitati tuæ, eo ſaltem titulo gratum futurum, quod à clientum tuorum aliquo proficiſcatur. Non diffitebor equidem, tractationem chronologicam, ſeu mavis, exactum ordinandorum temporum calculum, iis difficultatibus eſſe obnoxium, ut perſpicaciſſimam etiam oculorum aciem aut fallat aut fugiat: fallat, minutiis ſæpe ad ſcrupuloſam trutinam haud facile revocandis; fugiat porro, ob incredibilem in computanda temporum ratione Auctorum diſcrepantiam. Adhæc coaptandæ inter ſe diverſiſſimæ Epochæ, Chriſtiana, Alexandrina, Diocletianæa, Mahumetana; æquanda annorum menſiumque oppoſita principia, ad eas ſæpe anguſtias Chronologum redigunt, ut quid potiſſimum decernat, nec per ſe ſatis diſpicere, nec aliorum adjumento ſatis certo ſtatuere poſſit. Erit hæc, opinor, VIR ILLVSTRISSIME, juſta apud te excuſatio, ſicubi deprehendas, me à veritate aberraſſe; quod ut pro tua in me benevolentia, audacter corrigere & caſtigare non graveris, etiam atque etiam poſtulo. Interim perge, ut facis, favere Sanctorum Hiſtoriographis, eiſque conceſſa à Rege privilegia tueri, ad reliqui Semeſtris Acta alacriter proſequenda. Ita te Deus & Sancti felicem ac ſoſpitem diutiſſime conſervent.

Dabam Antverpiæ ex noſtræ Societatis Profeſſa domo, Kalendis Sextilibus anno MDCCVIII.

PRÆFA-

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

POstquam Patriarcharum Hierosolymitanorum series, ante Tomum III Maji à Magistro meo Daniele Papebrochio explicata prodiit; complures eruditos viros desiderium incessit, reliquorum etiam Orientalium Patriarchatuum successionem simili modo diductam videndi. Placuit tunc quidem laudatissimum consilium, ea præsertim de causa, quod ad opus de Sanctorum Actis, non semel agnovisset esse pernecessarium. Nimirum cum sæpe Patriarcharum illorum aliquis inter Sanctos recurreret, de figenda istius ætate ita laborandum erat, ut si tempus singulis impensum computaretur, tota à principio series formari commode potuisset. Verum cum major eum tunc cura teneret reliquos Maji tomos deproperandi, atque alia ex aliis magis urgentia succederent, dilatum in dies rei exequendæ propositum tantum non abjectum est. Deinde vero in manus ejus venit Habessini Poëtæ Hagiologium metricum manuscriptum anni circiter MCCXXV, cum ejusdem gentis Fastis à Cl. V. Jobo Ludolfo Consiliario Cæsareo & Orientalium rerum atque linguarum scientissimo communicatum. Hîc cum videret, Alexandrinos Patriarchas aliquos diebus fere iisdem notatos, quibus dicuntur obiisse in Historia Patriarcharum Coptitarum, Abrahamo Echellensi interprete, post Chronicon Orientale typis Regiis Parisinis edita, existimavit eos usque ad S. Athanasium & ultra, non minori jure ab Alexandrina Ecclesia haberi Sanctos, atque adeo operi nostro dignos inseri, quam tales habentur & coluntur Romani eorumdem trium ac quatuor primorum seculorum Pontifices. Visum igitur ei est hoc argumentum aggredi methodo chronologica, ut de singulis suo cujusque die posset agi tanto securius quanto ex concatenata eorumdem tractatione tempora haberentur verosimilius explorata. Neque in solis viginti primis citra controversiam Sanctis sistere voluit, sed totum chronologicum ordinem animo complexus, hæreticorum etiam & schismaticorum eis intermixtorum putavit intexi debere nomina, ac successorum qualiumcumque seriem quoadusque poterat exponendam, quod tanto existimabat facilius quanto cujusque tempora distinctius videbantur definita in Historia Patriarchali prædicta, cum ibi inveniret non solum numerum annorum atque dierum collatum cum Æra Martyrum Ægyptiis usitata, sed insuper notam feriæ in qua quisque obiisse dicitur; quæ characteres si inter se & cum monumentis aliunde satis certis, convenirent, nihil poterat optari exactius ad Chronologiam undequaque perfectam.

2 Hac spe illectus, multa tentare occepit, verum quos characteres prima fronte tanti faciendos crediderat, quosque adeo magno subinde labore conciliare conatus fuerat, postea deprehendit, fassusque est, incertissimos plerumque & mendacissimos, æque ac Scriptores ipsos Arabes, in suamet Historia & subducendis calculis adeo negligenter versatos, ut pluribus in locis, neque inter se, neque cum semetipsis concordent. Urgebat nihilominus cœptum opus, à Græcis Latinisque Scriptoribus auxilium mutuatus; quin etiam ab Elmacino, Historiæ Saracenicæ conditore, Christianorum quoque res non indiligenter scrutato & satis fideliter referente. In hoc ergo intentus erat, quando imprævisa necessitas vindicandi ab objectis calumniis sua eatenus edita Sanctorum Acta, iniquissimis præjudiciis anno MDCXCV gravata, non solum parerga isthæc, sed etiam ipsam Junii impressionem, plusquam dimidia parte absolutam, sistere coëgit. Inter hæc oculis superfusa caligo, omnem ei per se quidquam legendi scribendive facultatem in quintum usque annum abstulit. Non ideo tamen desiit aliena manu moliri quod posset; sed hoc agenti, oblatus è Gallia ejusdem argumenti tractatus, operi, satis jam Arabicis hallucinationibus perplexo, tenebras novas offudit. Patuit tum magis ineptorum Auctorum discrepantia, & dum præfatum tractatum alienis oculis expendit & cum aliis contulit, sensit se frustra laborare, ut contradictiones perpetuas in concordiam revocaret. Ediderat eum Parisiis sub titulo *Historiæ Ecclesiæ Alexandrinæ* anno MDCLXXVII J. M. Vanslebius Ordinis Prædicatorum, secutus potissimum Arabicum & tota Ægypto unicum (si credere fas est) codicem, cui titulus *Lampas in tenebris & elucidatio officiorum divinorum*. Auctori nomen est *Abulbaracat*, quem usque ad annum MCCCLXIII progressum, subsequens ipse Vanslebius, quam infeliciter illum ex Arabico verterat seu verius in epitomen contraxerat, tam nihilo accuratius suam ipse rem egit, fecitque ut Papebrochius, recepto post quinquennium visu, quidquid cæcus dictaverat recognoscens, judicaret facilius de integro novam tractationem sibi instituendam quam vetus corrigeretur adducereturque ad eam perfectionem, quæ mereretur aliis suis lucubrationibus jungi. Instabant interim amici, ut patriæ suæ civitatis Annales ab annis viginti cœptos promitti, compilandos resumeret, tot in eam rem monumentis subsidiisque instructus; & in ea qua tunc erat annorum quinque & septuaginta ætate, mortem jam aliquoties per Dei misericordiam eluctatus, non sineret longiori sua dilatione intercidere opus, quo ipsum obligata Patriæ fides impellebat, & cui, si non lucem, saltem extremam manum posset ipse, ceteris dimissis, afferre.

3 Paruit ergo ac ſuos de Patriarchis Alexandrinis conatus mihi in ſtudiorum ſocietatem nuper addito recenſendos corrigendoſque commiſit, Collegis aliis Baertio & Janningo, duobus ultimis tomis Junii finem imponere properantibus. Lubens obſecutus ſum, omnem per aliquot menſes conatum adhibens, ſi quo modo, quæ alienis oculis uſus, aliena manu ſcripſerat Papebrochius, ad rectam Chronologiæ normam exigi poſſent. Tenuit me aliquamdiu, moleſtus in paucis & tædioſus labor, cumque nihil proficerem, imo de componendis Arabicis characteribus penitus deſperarem, eo animum adjeci, ut ſpretis illis calculis, alios veræ Chronologiæ fontes conſulerem. Itaque argumenti difficultate nequaquam abſterritus, Patriarchalem Chronologiam ex integro condere aggreſſus, eos mihi Auctores præhabendos putavi, quorum fides, Arabicis fabulis, ſuo loco non ſemel referendis & refutandis, anteferenda videbatur. Conſului etiam Criticos recentiores, Pagium imprimis & eruditum opus Tillemontii, Papebrochio eatenus ignotum, multa tamen ſuggeſturum conſideratione, digna etiam quoad Patriarchas Alexandrinos, ſubinde vero refellenda aut cum Scriptoribus antiquis concilianda. Alios item expendi quorum in progreſſu non ſemel mentio recurret. Ad ipſos Patriarchas, quod attinet, maluiſſem continuam Orthodoxorum aut ſaltem Concilio Chalcedonenſi inhærentium (*Melchitas* vocant) ſeriem texere, audio enim ſupereſſe adhuc in Ægypto, & ſuorum, ſeorſim ab aliis, eccleſias & Patriarcham habere, uti recentiſſime mihi teſtatus eſt, litteris Cairo datis, Superior illic Miſſionis noſtræ, P. du Bernat, aſſerens eum, qui hodie Melchitis ſeu Græcis præeſt, Alexandrinus Patriarcha, virum eſſe totius Ægypti longe doctiſſimum, vel potius unicum qui doctus appellari poſſit. Cretenſis eſt natione, liberalibus artibus in Europa bene inſtitutus & in Academia Patavina Theologiæ Doctor; doctrinæ illic hauſtæ etiamnum retinens, atque in colloquiis, cum Bernato habitis, plane Orthodoxus. Quid igitur, inquies, reünionem moratur cum Eccleſia Catholica? Hoc unum ipſe impedimenti prætexit, gregem ſuum, Turcico jugo preſſum, non ea frui libertate, quæ ad reconciliationem neceſſaria eſt. Dicit pro concione ad ſuos, quod tota Ægypto, præterquam apud Francos (ita Latinos Europæos nominant) inſolitum eſt; tantamque ſuorum Alexandriæ, Cairi, Bolbitinæ (*Roſetto*) Peluſii (*Damiette*) & Poſidii (*Suez*) curam gerit, ut omnium æſtimationem promeritus ſit. Subditos numerat Coptis multo pauciores, à quibus nihilominus, priſca Patriarcharum appellatione, Papa vocitatur. Rogatus hic à Bernato, utrum prædeceſſorum ſeries alicunde procurari poſſet, rem Monachis ſuis commiſit, à quibus nihil hactenus obtentum eſt; atque idcirco coactus fui eorum, quos *Jacobitas* appellant, ordinem proſequi.

4 Fuerunt autem etiam inter illos, ſi Arabicis Scriptoribus credimus, morum conſpicui probitate, & inter ſuos pro Sanctis habiti, ac fortaſſis etiam coram Deo tales, ſi Chalcedonenſis Concilii deteſtatio poſſit in aliquibus magis ignorantiæ invincibili, quam pertinaciæ culpabili adſcribi. Totum tamen de ipſis judicium relinquendum Deo & Catholico Lectori, nec ulla vera ſanctitas cuiquam adſcribenda, qui Romanæ Eccleſiæ contradixerit. De virtutibus ergo talium pauca admodum obiterque dumtaxat indicabuntur: Chronologia vero ſolicitius curabitur, uſui futura circa qualeſcumque Orthodoxos Patriarchas, aliàs ſine certa temporum ratione vagaturos, & nonnullos Æthiopicæ Eccleſiæ, ſeu veros ſeu falſo reputatos Sanctos, quos uti non omnes recipiendos, ſic nec continuo rejiciendos cenſeo. Etenim veroſimile eſt, illa in gente multo ſerius quam in Ægypto defeciſſe penitus Orthodoxiam; nec prius forſitan, quam Nubia ſive Libya, utrique nationi interjecta, in partes Jacobitarum tranſiret, & Habeſſinis, qui tunc adhuc erant, Catholicis, communicationem omnem cum Ægyptiis Orthodoxis, multoque magis cum Pontificibus Romanis præcluderet; quod factum ſeculo circiter octavo, exiſtimamus. Hoc autem ne cui fortaſſe crudito mirum videatur, utpote qui ſtatim objicere mihi queat, Eccleſiam Habeſſinicam à Metropolita Copto etiam per ea tempora gubernari ſolitam; advertere oportet, Metropolitas illos ſive Archiepiſcopos, mitti quidem ex Ægypto in Æthiopiam, tanti tamen apud eos auctoritatis non eſſe, ut quidquam in Habeſſinorum religione mutare audeant, utraque gente moribus ſuis pertinaciter inhærente, ut ſe in Ægypto didiciſſe refert Bernatus, & latius patebit ex Diſſertationibus Tractatui huic noſtro ſubjunctis, quod hic verbo viſum eſt indicare.

5 Legi interim poſſunt quæ in excuſationem Moſcovitarum dixit prælaudatus Papebrochius ante Tomum 1 Maii. Si enim hi, ſeculo primum decimo converſi ad Chriſti fidem per Epiſcopos Græcos, tunc quidem ad Romanæ Eccleſiæ unionem regreſſos, ſed non admodum diu in eadem conſtantes, diutius tamen præſumi poſſunt unitatem ac veritatem Catholicam tenuiſſe; quanto magis Habeſſini Æthiopes, tempore ſancti Athanaſii adducti ad veram Salvatoris Jeſu Religionem per ſanctum Frumentium ſub Æthiopico, nomine *Salama* cultum eorumque Hagiologio inſcriptum, & quidem ſub Rubrica, XVIII Decembris, Romano vero Martyrologio ex Græcorum Menæis, XXVII Octobris? Primam quidem fidei Chriſtianæ notitiam putant aliqui illos accepiſſe per Candaces Reginæ Æthiopum Eunuchum, à S. Philippo Diacono baptizatum, & per S. Matthæum, Apoſtolum & Euangeliſtam, illuc Angelorum miniſterio ſupra nubem delatum, ut ad IX Octobris indicat Hagiologion: ſed hæc omnia refutat Cl. V. Jobus Ludolfus, libro 3 capite 2 Hiſtoriæ ſuæ Æthiopicæ, & hanc Frumentio prælaudato laudem unice deberi demonſtrat; deinde ex Plinio docet, Candacem fuiſſe Reginam Meroës, quæ regio fuit antiquorum Æthiopum, non Habeſſinorum, quia his numquam feminæ imperaverunt.

6 Nunc quoniam Hagiologii Habeſſinorum facta eſt mentio, fietque deinceps, quoties ex eo aliquis vel Patriarcha vel alius laudandus in hoc Commentario veniet, vel iſtius Eccleſiæ de illo judicium qualecumque explicandum; operæ pretium fuerit, hic præmittere eam notitiam, quam de eo ſcriptam Papebrochius reliquit, & quam Ludolfus dare prætermiſit. Repertum

tum Hagilogion illud fuit à præd. Ludolfo anno MDCLXXIV in Anglia, ubi ſervabatur Æthiopice ante tria minimùm ſecula ſcriptum, apud Eduardum Pocockium, Linguarum Hebraicæ & Arabicæ in Academia Oxonienſi Profeſſorem; ejuſque Latinam verſionem per quemdam ſuum diſcipulum Joannem Henricum Henerum, ipſo Magiſtro præeunte ac recognoſcente, concinnatam, ipſe benigne tranſmiſit Papebrochio ſub annum MDCLXXXVIII, excitus ea diligentia, qua in Græco Moſchis Ephemeridibus ille uſus fuerat, ſed quia verſio ejus, in gratiam tironum iſtius linguæ concinnata, adeo preſſe inhæret Æthiopicæ paraphraſi, atque verborum ordini, ut nauſeam potius movere debeat, quam oblectare Lectorem, æque ac cetera ex alterius linguæ Poëtis verbotenus reddita; & quia abſque originarii contextus intellectu nemo prudenter poteſt præſumere liberiorem magiſque concinnam verſionem dare, dilatum eſt conſilium, quoad prælaudato Jobo vacaret id per ſe facere, & verſionem clariorem cum ipſo textu Æthiopico orbi erudito dare, quod pollicitus erat facere ſi Synaxaria Æthiopica nactus fuiſſet. Quem in finem non ſemel Miſſionariis noſtris moleſti fuimus. Verum præclara conſilia mors interrupit, ſublato è vivis Ludolfo, VIII Aprilis MDCCIV.

7 Interim nemo vitio vertet, ſpero; ſi quod præſenti uſui ſatis foret, phraſi clariori & concinniori explicare conatus ſit Papebrochius, ſervato, quantum potuit, verborum præſcriptorum ſenſu. Exordium Hagiologii modo laudati accipe, vel à tranſcribente, vel potius ab ipſomet Auctore ſuo, in tertia perſona ſic conſcriptum. I *In nomine Patris & Filii & Spiritus S. unius Dei, ſcribimus Hymnos, quos... NN. colligit vir pauper, qui bleſus, & lingua balbus eſt, humilis in plebe, & inter homines vilis.* II *Nimirum Enconium Cæleſtium & Terreſtrium, quorum orationi ſe commendat: & ſub alas auxilii Dominæ noſtræ Mariæ ſe recipiens, de miſericordia Chriſti filii ejus confidit.* III *Contingat ſanitas ægrotis, auxilium afflictis, remiſſio peccatoribus, & præmium juſtis, ubicumque canetur in aliqua Congregatione Apoſtolicæ & Chriſtianæ Eccleſiæ, & in quocumque loco legetur.* IV *O Angelorum hominumque cœtus, caſtra Chriſti ejuſque matris, Pax vobis. Cum aperuero os meum ad veſtrum encomium, decerpite, obſecro, fructum cantici de lingua mea. Mecum eſtote, mecumque conſiſtite.* V *Saluto Patrem, ac Verbum Filium ejus: ſaluto & Spiritum ſanctum unius ejuſdemque eſſentiæ; Saluto Mariam, gloriæ eorum participem: Saluto Angelos, & Congregationem ejus, qui eſt primogenitus univerſi, quorum effigies & nomina in cælo deſcripta ſuperius ſunt:* ubi Congregatio Fidelium omnium Chriſtianorum, præſertim Electorum, intelligitur.

8 Ex hinc ſequitur Ordo Hymnorum ſive Odarum, ſingulis anni diebus reſpondentium, ternis quaterniſve aut quinis, vel pluribus etiam ſtrophis rhythmicis, pro numero Sanctorum aut Feſtorum, quolibet die concurrentium. Strophæ autem ſingulæ conſtant verſibus quinque, in rhythmum deſinentibus, Stylo poëtico perobſcuro, propter tranſpoſitiones ſæpe tales, ut ſenſum integrum eruere volenti, neceſſe ſit ab ultimo verſu incipere. Porro non videtur Auctor reſtrinxiſſe ſtylum ad eos ſolos, qui publica Eccleſiæ vel Alexandrinæ vel Habeſſinæ auctoritate commemorantur ut Sancti, ſed etiam ad alios quoſlibet, de Eccleſia alterutra bene meritos, maxime poſteriorum ſeculorum Patriarchas, Reges, & Metropolitas, quorum anniverſario cujuſque die, laudat virtutes aut Acta tamquam perſonarum memoriæ venerabilis, quod hic notaſſe plurimum juverit. Atque hæc ad operis illius ſpecimen ſatis ſint. Auctoris nomen, in titulo autographi prætermiſſum, ſpatio ad id vacuo relicto, videtur Papebrochius in decurſu operis inveniſſe, ad III diem Januarii; dum ejus diei Oden, poſt quatuor de totidem Sanctis ſtrophas, ſic finiri animadvertit: *Juſte omnipotens Domine, qui delicta diſſimulas, & inveterata reſtauras; ſecundum miſericordiam tuam, require ſervum tuum Paulum, poſſidentem in patientia animam ſuam, & innova locatum in portu tranquillo.* Cui enim Auctor, niſi ſibi, hæc petere judicetur?

9 Idem etiam alibi faciens utitur pronomine primæ perſonæ, itàque nomen ſuum ſubticet. Simile quid apud Græcos fecere eorum Hymnographi, ſeu Canonum ſacrorum Poëtæ, ultimas cantionum Acroſticharum ſtrophas ordiendo à nominis ſui litteris. Operis quoque totius Epilogus, Sanctorum ordinibus omnibus ipſum opus benedicendum offerens, & eorum auxilium petens, ſcribenti, dictanti, legenti, audienti, & in aliam linguam converſuro, ſic finit: *Oratio eorum, & benedictio eorum ſit cum ſervo ipſorum Nagadexo, in ſecula ſeculorum, Amen*; ubi vel cognomentum *Pauli* intelligit, vel potius nomen Librarii ſive Scriptoris, ab Auctore diverſi. Alterutrum vero Monachum fuiſſe monaſterii Gerizan, indicat dies XXXI Januarii, ubi ipſum commendatur ſancto cuidam Hippolyto, Doctori & Martyri, cujus corpus mari merſum cum per miraculum emerſiſſet, iſtuc illatum fuiſſe videtur.

10 Ipſum Auctorem ultra annum MCCV vixiſſe non invenit Ludolfus; ſuſpicarer autem ætatem ſuam ſatis indicare XXIX Martii, ubi videtur orare pro anima Michaëlis ſeptuageſimi primi Patriarchæ, qui obiit circa annum MCXLV, tamquam ſpecialiter ei obligatus, niſi etiam meminiſſet nonnullorum illi ſuffectorum, ac denique Joannis IX Patriarchæ LXXXI, mortui anno Martyrum DCCCCLXXVIII, id eſt MCCLXII Chriſtianæ Æræ, juxta Abulbaracatum, in eo æque ac Hiſtoria Patriarchalis deſinentem adnumerare cujuſque Patriarchæ annos ac menſes, ac poſtea nuda plerumque nomina recenſentem, in quibus cum Michaël ſit XCII, ac veroſimiliter ultra ſeculum XIV vixerit, incerta pendet conjectura de ætate Auctoris, niſi malis opinari, continuatorem loqui, qui in fine meminerit Michaëlis, vel LXXI, vel XCII.

11 Quod attinet ad Hiſtoriam ipſam Patriarchalem, quam præcipue examinandam & illuſtrandam Magiſter meus ſumpſerat, pertingit ea uſque ad Athanaſium Patriarcham LXXVI creatum anno MCCLII; & in pleriſque notat convenientiam dierum, menſis, ac feriarum

hebdomadis, ſub quarum concurſu obierint ſinguli Patriarchæ, & quidem annis, ab Incarnatione Dominica ad marginem definitis; annis item Imperatorum Romanorum ac Græcorum, & denique Muſlimannicorum. Verum unde multum lucis ſperabat, ibi invenit Papebrochius tenebras pluſquam Cimmerias, Auctoris ſive Interpretis vitio inductas, dum ad marginem elogiorum Patriarchalium, deductis columnis deſcribitur Chronologiæ Patriarchalis ratio, hoc modo.

Num.	Nomina & Hiſtoriæ Patriarcharum Alexandriæ	Tempus Patriarchatus.	Summa annorum Incarnationis.	Nomina Imperatorum.	Summa annorum mundi.
I	Marcus Euangeliſta, martyrii coronam eſt conſecutus, anno ſexageſimo ſeptimo, & menſibus quibuſdam ab Aſcenſione Divina.	Anni 7. dies ✠	Anni 67. dies 230.	Galba Cæſar.	Anni 5567. dies 230.
II	Anianus. Hunc ordinavit S. Marcus, & eſt ſutor ille qui aptavit ejus calceamenta. Obiit die Dominica vigeſima Hathuri.	Anni 18. dies 216.	Anni 86. dies 80.	Veſpaſianus Cæſar.	Anni 5586. dies 80.

12 Ex appoſito ſchemate, facile eſt totius Patriarchalis Hiſtoriæ ideam concipere, & ex erroribus mox demonſtrandis & alibi demonſtratis, de reliqua ſerie judicium ferre. Sancti Marci ætatem veroſimillime, quoad fieri potuit, definivi, ſequenti proxime Diſſertatione fundamentali, ubi num. 8 & 9, paucis etiam refutavi, quæ eadem Hiſtoria male combinaverat. Hic alia paucis addam quæ ſimul manifeſte oſtendant, Arabicam eam Chronologiam ineptiſſime eſſe congeſtam. Exhibitæ tabulæ præmittitur longior narratio ex qua breviter decerpo quæ ad ordinandorum temporum rationem ſpectant. Sic habet: *Tempore diſpenſationis D. Jeſu Chriſti poſt ejus Aſcenſionem ad cælos, diviſæ ſunt Provinciæ inter Apoſtolos, in quibus ſacroſanctum prædicarent Euangelium, ceciditque in ſortem Marci Euangeliſtæ ut pergeret in Ægyptum, Alexandriam, Pentapolim occidentalem, Æthiopiam & Nubiam. Itaque Roma egreſſus Marcus, Pentapolim petiit primum, annuntiavitque in omnibus ejus Provinciis ... Poſthæc dixit ei Spiritus ſanctus, ſurge abi Alexandriam ..... Et profectus eſt Alexandriam, anno ſeptimo Imperii Neronis ..... Multiplicato credentium in Chriſtum numero, conſtituit Sanctus, Anianum Epiſcopum Alexandriæ, & cum eo tres Presbyteros & Diaconos ſeptem. Quo facto egreſſus eſt inde & abiit Pentapolim ubi manſit biennio, annuntians & conſecrans ipſis Sacerdotes. Tum Alexandriam reverſus eſt, invenitque fratrum creviſſe numerum & in fide confirmatum; quibus addens animos ab illis receſſit. Anno à D. N. Jeſu Chriſti ad cælos Aſcenſione* XXXV, *adſuit Marcus martyrio duorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & iterum Alexandriam reverſus eſt ..... & coronam conſecutus eſt martyrii poſtrema Barmudæ Ægyptiorum ..... anno Incarnationis Dominicæ* LXVII *& ſeptimo menſe cum dimidio.* Quam multa hîc peccet Hiſtoria, ex prædicta Diſſertatione clare perſpicies. Unum & unicum eſt quod cum noſtris Annalibus convenire cenſeam, Petrum & Paulum, martyrium ſubiiſſe *anno ab Aſcenſione Domini* XXXV, qui eſt ab Incarnatione LXVII & Neronis XIV: ſed quam id verum eſt, tam eſt palpabiliter falſum, Marcum iſti martyrio adfuiſſe, aut ex ipſo Hiſtoriæ calculo adeſſe potuiſſe. Cæcus ſit qui id primo intuitu non advertat. Ex tabula, obiit Marcus anno, non *ab Aſcenſione*, ſed *ab Incarnatione* LXVII, poſtrema Barmudæ, hoc eſt, Aprilis Juliani XXV; ipſo eodem anno Romæ martyrio affecti ſunt Petrus & Paulus XXIX Junii, ut in Faſtis ſuis Copti fatentur, qua igitur ratione, obſecro, potuit Marcus Apoſtolorum martyrio adeſſe, qui pluſquam duobus ante menſibus è vivis exceſſerat? Rurſus, quomodo Marcus dicatur obiiſſe anno ab Incarnatione Dominica LXVII, menſe ſeptimo cum dimidio, nequaquam intelligitur, niſi anni Incarnationis aliter accipiantur, quam paſſim accipi ſoleant. Ediſſerant nobis Copti quid ipſis veniat nomine Æræ Incarnationis Dominicæ. Jam quæ ſit in præfixo ſchemate ſumma annorum mundi, cur adſcribatur *Galba Cæſar* cum adhuc ſupereſſet Nero, non vacat pluribus exagitare. Quam enormiter à recta Chronologia deflectant Scriptores iidem Copti, in Marci ſucceſſore Aniano, diximus in Tractatu à num. 58, hîc tantum obſervabo apertam alteram Hiſtoriæ contradictionem. Statuit, ut jam vidimus, Marcum coronatum XXV Aprilis anni LXVII, Anianum porro ab ipſo S. Marco fuiſſe ordinatum; itaque Anianus Apoſtolo immediate ſucceſſit, ergo ſi Anianus obiit XX Hathuri ſeu XVI Novembris anno LXXXVI, non ſolum anni XVIII, ſed XIX integri, & dies non CCXVI, ſed CCVI numerandi ſunt. Satis de Hiſtoriæ & ſchematis hallucinationibus, ut evidenter appareat, merito rejectam à me ineptiarum farraginem, cui componendæ tantum laboris fruſtra inſumpſerat Magiſter meus Papebrochius, ut poſtea ad nauſeam quandoque erit repetendum, adverſus inſulſi operis hodiernos decomptores.

13 Inter plurima quæ in eum finem molitus eſt Papebrochius, nequid intentatum relinqueretur, occaſione Juſti, Patriarchæ VI, ſextum Junii diem occupantis, cœperat pridem diſpicere, utrum abjecta Chronologia marginali & retenta feria cum annorum ac dierum cuique adſcriptorum numero, iiſque cum Chronologia Georgii Syncelli, Nicephori Patriarchæ C P. & Theophanis Confeſſoris collatis, explicari poſſet annorum illuc ſpectantium

ratio

ratio, per concurrentiam diei & feriæ, ſicut in ſæpe citata Hiſtoria notantur, veroſimiliter, ut tunc arbitrabatur, ex antiquioribus & verioribus Coptorum monumentis, quæque recentioribus illis additionibus eſſent præhabenda. Diu hoc ſaxum volvit Papebrochius non omnino feliciter, ut ſæpe conqueſtus eſt, & in Tractatu noſtro pluribus locis declaratum invenies. Juvat tamen monumenta alia Copto-Arabica enumerare, inter quæ unum cenſeri poteſt, Liber de Vitis Patriarcharum citatus in Hiſtoria præd. ſemel iterumque, ab Elmacino autem ſæpius allegatus. Eam Hiſtoriam fortaſſis habuit, & ad ſua uſque tempora continuavit Abulbaracat, Monachus Jacobita ſupra laudatus, quem utinam integrum in lucem protuliſſet, qui ejus Compendium nobis Gallice edidit Vanſlebius; ſed ſervatis menſium nominibus Copticis, quibus in ſua Gallica epitome ſubſtituens nomina Latina, quaſi idem utrique gentium initium eorum ſit, hallucinatus ipſe, Lectorem ſuum facit hallucinari; quaſi primus primi menſis dies etiam ſit primus Latini Septembris, eidem pro parte majori reſpondentis, cum tamen initium menſis Thoth cadat in diem XXIX Auguſti noſtri, & ſic de ceteris. Nihil magis, quod ad annos Æræ Alexandrinæ attinet, quibus uſque ad Diocletianum utitur idem Abulbaracat, fidem ei habere poſſumus, applicanti illos cujuſque Patriarchæ obitui, propter enormes & ſuo loco declarandos errores, in quibus capitalis unus Vanſlebii Interpretis eſt, quod, ſicuti non diſtinxit initia menſium Copticorum & Romanorum, ſic non cogitavit iſtorum annos nequaquam à Januario inchoari; ſed à fine Auguſti, Romanum Januarium præcedentis.

14 Denique nonnulli uſui nobis fuit Catalogus ſimplex Patriarchalium nominum, quem Athanaſius Kircherus noſter, ipſi à Clariſſimo Pereskio communicatum, & ductum uſque ad annum MDCXXXIII, inſeruit Supplemento Prodromi ſui Copti, conatus eumdem ex Elmacino illuſtrare; nam qui in Hiſtoria *Aprimus* eſt, ibi *Ephrimus* nominatur: qui *Ephrem*, ibi eſt *Abraham*, & ſic ambo inveniuntur in Hagiologio, non aliter. Deficiente Elmacino, deficit Kircherus, & nuda, ſicut acceperat, nomina pergit adſcribere uſque ad Matthæum, Urbani VIII ſynchronum. Vanſlebius progreditur ad eum, quem ipſe Patriarcham Cairi viderat, anno MDCLXXIII adhuc viventem. Anno demum MDCCVII inexpectato advenit miſſus ex Ægypto M ſ. Patriarcharum Alexandrinorum Catalogus; procurante, quem ſupra nominavi, P. du Bernat, qui ſe illum ex Coptica S. Cyrilli Liturgia deſcripſiſſe affirmat. At is, Tractatu noſtro jam pridem ad finem perducto, nullo nobis uſui eſſe poterit, niſi ut opinionem noſtram confirmet, de non habenda fide neglectiſſimis & turbatiſſimis, rudium & imperitorum hominum calculis, quibus victum quæritare, pro omni arte liberali & ſcientia à multis ſeculis fuit, & eſſe pergit. Ne tamen omnino intereat notitia, forte uſui, futura ſiquando Tractatus noſter novis typis ſubjiceretur, viſum eſt Copticæ diligentiæ exemplum non ſubducere Lectorum oculis; quibus cum noſtro Catalogo hunc conferentibus facillimum erit innumeros errores caſtigare, quod hoc loco licitum mihi non cenſui. Atque hinc etiam intelligent, quam nulli mihi adjumento eſſe potuerit novus hic Catalogus, tametſi cum reliquis pridem mihi ad manum fuiſſet. Præter lapſus ceteros, en bina accurationis ſpecimina. Poſt S. Petrum Martyrem, hæc paucula interſeruntur: *Hic Patriarcha martyrium ſubiit anno* XIX *imperii Diocletiani*; quod quam ſit falſum ex Tractatu palam fiet. Specimen alterum inde deſumas, quod ſi annos omnes præfati Catalogi in unam ſummam collegeris, deprehenſurus ſis, Sedem Patriarchalem ad annos circiter centum & quinquaginta vacare debuiſſe. Accipe igitur nudam nominum ſeriem, annos & menſes regiminis, quemadmodum Bernatus ad me tranſmiſit.

CATALOGUS
PATRIARCHARUM ALEXANDRINORUM,
A ſancto Marco ad Joannem, qui anno MDCCVI adhuc Eccleſiam Alexandrinam Copticam moderabatur, à P. Bernato Cairi deſcriptus.

Ordo	Nomina	temp. anni	Sedis menſ.	Ordo	Nomina	temp. anni	Sedis menſ.
I	*S. Marcus*	7		VII	*Aumanius*	13	3
II	*Anianus*	11	8	VIII	*Marcianus*	10	3
III	*Milius*	11	9	IX	*Celadianus*	13	7
IV	*Cardianus*	10	8	X	*Agrinus*	11	
V	*Abrimus*	12	1	XI	*Julianus*	9	8
VI	*Juſtinus*	10	9	XII	*Demetrius*	42	11

Ordo

Ordo	Nomina	temp. anni	Sedis mens.	Ordo	Nomina	temp. anni	Sedis mens.
XIII	*Heraclas*	13		L	*Jacobus*	18	8
XIV	*Dionyſius*	11	9	LI	*Simon*	3	7
XV	*Maximus*	17		LII	*Joſeph*	19	
XVI	*Theonas*	19	2	LIII	*Chaël*	11	
XVII	*S. Petrus Martyr*	9	10	LIV	*Coſmas*	7	5
XVIII	*Archelaus*	6		LV	*Chenudeus*	21	3
XIX	*Alexander*	40	9	LVI	*Chaël*	28	
XX	*S. Athanaſius*	46		LVII	*Gabriel*	10	10
XXI	*Petrus*	5	9	LVIII	*Coſmas*	13	10
XXII	*Timotheus*	5	9	LIX	*Macarius*	20	3
XXIII	*Theophilus*	29	2	LX	*Theophanius*	4	7
XXIV	*S. Cyrillus*	23		LXI	*Mina*	12	8
XXV	*Dioſcorus*	16	1	LXII	*Abraham*	3	11
XXVI	*Timotheus*	21	10	LXIII	*Philotheus*	23	10
XXVII	*Petrus*	7	2	LXIV	*Zacharias*	28	10
XXVIII	*Athanaſius*	3	9	LXV	*Chenudeus*	15	11
XXIX	*Joannes Monachus*	5	7	LXVI	*Chriſtodulus*	30	11
XXX	*Joannes recluſus*	16	11	LXVII	*Cyrillus*	14	3
XXXI	*Dioſcorus novus*, id eſt *junior*	2	4	LXVIII	*Michaël*	9	11
XXXII	*Timotheus*	16	6	LXIX	*Macarius*	26	7
XXXIII	*Theodoſius*	22	7	LXX	*Gabriel*	14	2
XXXIV	*Petrus*	1	11	LXXI	*Michaël*	4	8
XXXV	*Damianus*	24	11	LXXII	*Joannes*	19	8
XXXVI	*Anaſtaſius*	11	6	LXXIII	*Marcus*	22	
XXXVII	*Andronicus*	4	11	LXXIV	*Joannes*	27	
XXXVIII	*Benjamin*	28	11	LXXV	*Cyrillus*	7	8
XXXIX	*Agathon*	18	9	LXXVI	*Athanaſius*	11	1
XL	*Joannes*	9	3	LXXVII	*Gabriel*	2	2
XLI	*Iſaac*	2	10	LXXVIII	*Joannes*	29	5
XLII	*Simon*	7	7	LXXIX	*Theodoſius*	6	6
XLIII	*Alexander*	24	9	LXXX	*Joannes*	2	3
XLIV	*Coſmas*	1	3	LXXXI	*Joannes*	6	5
XLV	*Theodorus*	11	7	LXXXII	*Benjamin*	11	8
XLVI	*Chaël*	23	6	LXXXIII	*Petrus*	8	6
XLVII	*Mina*	9	9	LXXXIV	*Marcus*	14	6
XLVIII	*Joannes*	23	11	LXXXV	*Joannes*	6	2
XLIX	*Marcus*	23	3	LXXXVI	*Gabriel*	4	3

Ordo	Nomina	temp. anni	Sedis mens.	Ordo	Nomina	temp. anni	Sedis mens.
LXXXVII	*Matthæus*	3	3	XCVI	*Ioannes*	15	4
LXXXVIII	*Gabriel*	17	10	XCVII	*Gabriel*	17	
LXXXIX	*Ioannes*	25		XCVIII	*Marcus*	16	
XC	*Matthæus*	13		XCIX	*Ioannes*	9	
XCI	*Gabriel*	8	1	C	*Matthæus*	16	
XCII	*Michaël*	1	3	CI	*Marcus*	11	
XCIII	*Ioannes*	3	4	CII	*Matthæus*	14	
XCIV	*Ioannes*	4		CIII	*Ioannes*	30	
XCV	*Gabriel*	43					

15 Interim Tractatui huic, ad majorem Lectoris commoditatem, præmisit Papebrochius expansum Kalendarium, Ægyptiaci anni, cum Romano comparati & aptationem diversitatis mensium; ut quis cuique diei ordinarie respondeat, scire uno obtutu possit, quod propterea, ut ab ipso est concinnatum, prælo commisi. Verum quia quarto quoque anno, recurrenti *Bissexto Kalendarum Martii* respondet Ægyptiis dies unus, quinque Epagomenis additus, in fine ultimi eorum mensis Musre, nostrum Bissextilem annum præcedentis; hinc fit, ut menses Ægyptii cum Romanis comparati, uno die serius inchoëntur, quam solebant; propter prægressum, ut sic loquar, *Bisquintum Epagomenon* (Latini superinductos appellarent) donec transacto Bissexto Latinorum, redeat communis, qui semper, cursus. Igitur quia aliter hoc casu, aliter in communi cursu anni, conjugantur Romani & Coptici dies, placet illius quoque diversitatis schema proponere, toties usui futurum, quoties talis concursus obvenerit in uno ex primis sex anni Ægyptiaci mensibus: ad calcem vero totius tabulæ censui addendum aliquid circa feriarum concursum per litteram Dominicalem in anno nostro Bissextili, ut ibi curiosus Lector videre poterit. Pro vulgari Christi Æra, ab Incarnatione denominata (semel dumtaxat in contextu Historiæ Orientalis allegata ab Auctore, deinde vero annotata in margine tam infeliciter, sicut ostendi) ad quam ceteræ reducendæ sunt, utitur Abulbaracat, in principio suæ Historiæ apud Vansleb̃ium, annis Alexandrinis, quorum Epocham, vulgarem nostram Æram præcedere, ipse ait, annis CCCXIX; cum deberet scribere CCCXXIV; itáque progreditur in ipsius sententia, usque ad annum suum DCIII, Christi vero CCLXXXIV, unde initium sumit nova Æra, aliis quidem Diocletiani, Ægyptiis vero Martyrum dicta, & inchoata ab initio mensis Thoth, id est à XXIX Augusti, anni nobis CCLXXXIV.

16 Est autem hæc Æra Ægyptiis & Habessinis Christianis usitatissima, atque ad vulgarem nostram facile aptabilis, ut explicatum invenies in Digressione post Theonam, XVI Patriarcham. Non æque facile calculo nostro aptantur anni Hegiræ Mahometanæ, quibus Elmacinus identidem in progressu utitur, eamque, dum agitur de rebus Christianorum, cum Æra Martyrum non satis feliciter passim conjungit. Difficultas autem, in eo consistit, quod nullum fixum initium habeant anni Saracenici, utpote ex mensibus lunaribus constituti, quos Mahometani à phasi novi lunii, ad phasim alterius novi lunii metiuntur. Cum enim hoc intervallum (ut ait Cangius in Glossario, verbo *Hegira*) numquam triginta dies excedat, neque minus sit quam viginti novem, & tales menses sic compositi, ut quatuor menses alternatim consequentes, triginta dierum sint & tres viginti novem, sine ullo utrimque excessu, atque ex talibus duodecim, annus illorum constituatur; necessario fit, ut hi duodecim menses à plenitudine solaris anni deficiant, atque ita diebus undecim vel duodecim excedantur ab anno nostro solari. Hinc ergo fit, ut cum Januario nostro v. g. cœptus annus Arabicus finiatur die decima nona vel vigesima nostri Decembris, & inchoëtur annus sequens, aliique similiter anni ex ordine sequentes, semper anticipando eorum initia, tandem integer unus annus intercipiatur, quo nostrorum annorum numerum Mahometani excedunt. Apparet hoc ex tabula variarum Epocharum apud Cangium expansa usque ad annum MDCC, sub verbo *Annus*, ubi annos ab Incarnatione Christi tum cum aliis, tum etiam cum, Hegiris compositos videbis: quando die VI Junii incipiebat currere Hegira MCXII, quæ solum fuisset numeranda MLXXVIII, si Saraceni processissent per solares annos, ut excessus creverit per istos defectus ad numerum XXXIV Hegirarum, toties augendus, quoties ex defectibus istis lunaris anni, Hegiræ integræ spatium implebitur.

17 Hegira autem dicitur à fuga Mahometi, Meca Medinam, cum propter novitatem doctrinæ, mortem sibi inferendam timeret, anno Christi DCXXII, XVI Julii, feria quinta: qua in Epocha constituenda, impostor ille voluit imitari Ægyptios Christianos; qui omissis Epochis à gentilium Regum vel Imperatorum appellatione deductis, novam sibique propriam constituerant, ab initio sæviss̃imæ persecutionis, per Diocletianum suscitatæ, sicut jam vidimus. Porro supposita tali, quam explicuimus, anni exordiendi instabilitate, eaque ad stabilitatem

anni

anni Ægyptiaci reducenda, mirum non eſt, ſi Elmacinus eique ſimiles Hiſtorici Arabes, non admodum ſcrupuloſe perſequantur juſtum numerum; ſed nominato anno Hegiræ ſuæ adjungant eum annum Martyrum, cujus pars potior cum ſuo anno conveniebat. Idem Elmacinus, non raro adhibet annos Imperatorum Conſtantinopolitanorum: ſed horum ſeriem chronologicam valde incertam & defectuoſam habuit, qui quoties illos attingit, toties fere labitur contra certiſſimam ejus temporis Chronologiam; quare nec mentionem quidem eorum faciendam Papebrochius cenſuerat, ne inutili erratorum circa ipſos elencho, augeretur Tractatus, aliis magis neceſſariis ſatis ampliandus; ego loco ſuo non paucos annotavi.

18 Prius tamen quam rem exordiar, gratanter mihi commemoranda eſt utiliſſima opera quam Papebrochio contulit vir Clariſſimus Jobus Ludolfus jam ſæpe commemoratus, & ſæpius nominandus, Majeſtatis Cæſareæ Francofurti Conſiliarius, Auctor Hiſtoriæ Æthiopicæ, aliarumque plurium lucubrationum eo ſpectantium. Ab hoc enim cum accepiſſet Hagiologium metricum ſæpedictum, eoque, ubi ferebat, paraphraſticè, ut melius potuit, explicato, identidem uſus eſſet, noluit ſuo unius, in talibus non valde verſati, judicio committere fortunam lucubrationis talis, ſed ipſius arbitrio rem totam relinquens, ideæ ſuæ primæ manuſcriptum eidem miſit recognoſcendum; rogans, ut omni cum libertate moneret, notaretque ſingula correctionis alicujus vel explicationis egentia; quod quam ſtudioſe fecerit, etiam ad uſum meum, in decurſu operis apparebit. Interea non verebatur Papebrochius neque vereor ego, ne nobis, Vanſlebii Dominicani recentiſſimum exemplum ſequentibus, crimini vertatur, uti ante hac ab æmulis factum, quod ad illuſtrandam Hiſtoriam Eccleſiaſticam, Scriptoribus utamur, non ſolum ſchiſmaticis, ſed etiam Mahometanis, poſtquam ille temere obgannientium ora obſtruxit in Reſponſionibus ſuis ad Exhibitionem Errorum ab eo, ut prætendebatur, commiſſorum in quatuordecim voluminibus nominis ejus titulum præferentibus, inter Acta Sanctorum Martii, Aprilis & Maii: ad quas Reſponſiones Lectorem remittimus.

19 Hic denique ſubnectere oportet, quod proprio loco, neſcio per quam oblivionem, prætermiſſum eſt; ibi ſcilicet, ubi de Coptorum cum Eccleſia Romana unionibus in decurſu operis agebatur, præſertim pag. 85. Legeram jam pridem, ut illic indico, factam eſſe alteram Coptorum cum Catholicis unionem ſub Gregorio XIII: verum cum rei geſtæ ſeries memoriæ vitio excidiſſet, id ſolum aſſerere tunc potui quod tenacius inhærebat. Poſtmodum aliud agens, reperi in Poſſevino, quod ante effugerat. Habet is Tomo 11 Apparatus ſacri, quæ Lectorum curioſitate omnino digna judicavi: *Memphitica Synodus auctoritate Gregorii XIII Pont. Max. anno 1582 in menſem Decemb. indicta, tres habuit ſubinde Seſſiones... Interfuere Primo confeſſui Epiſcopi & Principes Viri. Secundo autem Patriarcha Alexandriæ, qui in eos atque Æthiopiam habet antiquitus juriſdictionem, Abbates Cœnobiorum, & Primarii viri Triginta. Tertio item iidem, cum Patribus Societatis Jeſu, Ioanne Baptiſta Romano imprimis, quos pietas ejuſdem Pontif. Maximi eò, ſuo nomine ut præeſſent Synodo, cum Pontificio Diplomate allegaverat. In primo autem confeſſu; de occaſione disjunctionis ejus gentis à Romana Eccleſia locuti ſunt ita noſtri, ut in pſeudo-Synodum Epheſinam conjicerent culpam, quam Dioſcorus hæreticus Epiſcopus coëgerat haud legitimam, neque Synodi nomine dignam. In ea enim monſtrarunt receptam fuiſſe Eutychetis inſaniam, duas negantis in Chriſto naturas, quam hæreſim Chalcedonenſe legitimum Concilium è ſexcentis ac triginta Patribus, Leone primo Pontif. Max. ſumma conſenſione damnaſſet. Quo facto eorum Coptorum majores, homines minime malos, certe non doctiſſimos, idem fuiſſe ratos duas naturas in unam verbi conjunctas hypoſtaſim, ac duas cum Neſtorio hypoſtaſes copulare. Id quod antea vera Epheſina Synodus exploſerat. Inde igitur conſequentium errorum fontem, ac ſeminarium exſtitiſſe.*

20 *Cum autem demum indaganda è ſuis ſcriptis (quæ vix habebant, & ea quidem exeſa vetuſtate,) tempus petiiſſent, dimiſſa tunc eſt Synodus. In ſecundo igitur confeſſu, cum Copti mordicus ſuas hæreſes ſeſe retenturos aſſererent, contra quæ noſtri antiquiſſimas Synodos, fidemque, quam illi à B. Marco accepiſſent, objicerent; urgerent quoque, duas in Chriſto naturas denegare nil eſſe aliud, quam miſcere ac perturbare univerſa; & eodem ſimul negare mendacio, Divinum Verbum humanam induiſſe naturam, id quod Chriſtianæ aures non ferunt; in alterum menſem rejecta eſt Synodus. At in tertio confeſſu, Deo aſpirante, Circumciſionis lex primum fuit abrogata. Deinde poſt ſex horarum diſputationem de duabus Chriſti naturis, tandem Synodus univerſa divino afflatu concordiſſime ſanxit, quod ad rem attinet, unà cum Catholicis ſentiendum, anathematis pœnâ propoſitâ; Si quis Chriſtum altera natura ſpoliaret. Qui cum idem Deus, idem ſit verus homo, & divinam habet à Patre jam inde ab omni æternitate naturam, & humanam ſumpſit ex Matre, definitis temporum ſpatiis: Coptos autem, quamquam duarum abſtineant naturarum appellatione, non tamen ab iis, Deum & hominem, Chriſtum eſſe negari: ſed ab ea loquendi ratione idcirco refugere, ne conſuetudo ipſa loquendi, duas inducere videatur hypoſtaſes. Sic peracta quidem res eſt Kal. Februarii anno 1583. Sed etſi manus dedere veritati, Satanas tamen omni conatu prohibuit, quin Chirographo, quod confeſſi fuerant, confirmarent; tum Patriarchæ Vicario id procurante, homine peſſimo, quique ea ratione conſequi ſe poſſe Patriarchatum ſperaverat; tum morte ipſius Patriarchæ, a Turcis quoque, noſtris in teterrimum carcerem conjectis, quaſi Orientalem illum tractum, ſive Pontifici Maximo, ſive Regi Catholico ſubjicere vellent. Quæ calumnia, licet paullo poſt fuit agnita, Turcæ tamen Proregi accepta fuit occaſio, ut quinque aureorum millia noſtri perſolverent, ſi vellent liberari. Quam ſummam, Coptis & mercatoribus numerantibus, charitas Gregorii Pontif. Max. liberaliter reſtituit.* Hoc ſatis aperte innuit, noſtros Romam, re infecta, redire coactos; ex quo ſtatuet à principio æquus Lector, quam merito ſæpe in opere dixerim, ſuſpecta mihi eſſe, quæcumque Copti hactenus ſpecioſis verbis, ad veram errorum ejurationem viſi ſunt pollicitari.

SCHE-

SCHEMA PARALLELUM
KALENDARII ÆGYPTIO-ROMANI.

I Thoth		VIII Augustus			II Baba		X October	
Dies Anni Coptici	Dies Mensis Coptici	Litteræ Calend. Romani	Dies Mensis communis	Dies Mensis Romani				
1	I	C	29	IV	37	VII	D 4	IV
2	II	D	30	III	38	VIII	E 5	III
3	III	E	31	Prid.	39	IX	F 6	Prid.
			IX September		40	X	G 7	Non.
4	IV	F	1	Kal.	41	XI	A 8	VIII
5	V	G	2	III	42	XII	B 9	VII
6	VI	A	3	II	43	XIII	C 10	VI
7	VII	B	4	Prid.	44	XIV	D 11	V
8	VIII	C	5	Non.	45	XV	E 12	IV
9	IX	D	6	VIII	46	XVI	F 13	III
10	X	E	7	VII	47	XVII	G 14	Prid.
11	XI	F	8	VI	48	XVIII	A 15	Idib.
12	XII	G	9	V	49	XIX	B 16	XVII
13	XIII	A	10	IV	50	XX	C 17	XVI
14	XIV	B	11	III	51	XXI	D 18	XV
15	XV	C	12	Prid.	52	XXII	E 19	XIV
16	XVI	D	13	Idib.	53	XXIII	F 20	XIII
17	XVII	E	14	XVIII	54	XXIV	G 21	XII
18	XVIII	F	15	XVII	55	XXV	A 22	XI
19	XIX	G	16	XVI	56	XXVI	B 23	X
20	XX	A	17	XV	57	XXVII	C 24	IX
21	XXI	B	18	XIV	58	XXVIII	D 25	VIII
22	XXII	C	19	XIII	59	XXIX	E 26	VII
23	XXIII	D	20	XII	60	XXX	F 27	VI
24	XXIV	E	21	XI	III	Hathur		
25	XXV	F	22	X	61	I	G 28	V
26	XXVI	G	23	IX	62	II	A 29	IV
27	XXVII	A	24	VIII	63	III	B 30	III
28	XXVIII	B	25	VII	64	IV	C 31	Prid.
29	XXIX	C	26	VI			XI November	
30	XXX	D	27	V	65	V	D 1	Kal.
II	Baba				66	VI	E 2	IV
31	I	E	28	IV	67	VII	F 3	III
32	II	F	29	III	68	VIII	G 4	Prid.
33	III	G	30	Prid.	69	IX	A 5	Non.
			X October		70	X	B 6	VIII
34	IV	A	1	Kal.	71	XI	C 7	VII
35	V	B	2	VI	72	XII	D 8	VI
36	VI	C	3	V	73	XIII	E 9	V
					74	XIV	F 10	IV
					75	XV	G 11	III
					76	XVI	A 12	Prid.
					77	XVII	B 13	Idib.
					78	XVIII	C 14	XVIII
						††		III Ha-

III	Hathur		XI	November		V	Tuba		I	Januarius	
79	XIX	D	15	XVII		122	II	E	28	V	
80	XX	E	16	XVI		123	III	F	29	IV	
81	XXI	F	17	XV		124	IV	G	30	III	
82	XXII	G	18	XIV		125	V	A	31	Prid.	
83	XXIII	A	19	XIII					I	Januarius	
84	XXIV	B	20	XII		126	VI	A	1	Kal.	
85	XXV	C	21	XI		127	VII	B	2	IV	
86	XXVI	D	22	X		128	VIII	C	3	III	
87	XXVII	E	23	IX		129	IX	D	4	Prid.	
88	XXVIII	F	24	VIII		130	X	E	5	Non.	
89	XXIX	G	25	VII		131	XI	F	6	VIII	
90	XXX	A	26	VI		132	XII	G	7	VII	
IV	Chiac					133	XIII	A	8	VI	
91	I	B	27	V		134	XIV	B	9	V	
92	II	C	28	IV		135	XV	C	10	IV	
93	III	D	29	III		136	XVI	D	11	III	
94	IV	E	30	Prid.		137	XVII	E	12	Prid.	
			XII	December		138	XVIII	F	13	Idib.	
95	V	F	1	Kal.		139	XIX	G	14	XIX	
96	VI	G	2	IV		140	XX	A	15	XVIII	
97	VII	A	3	III		141	XXI	B	16	XVII	
98	VIII	B	4	Prid.		142	XXII	C	17	XVI	
99	IX	C	5	Non.		143	XXIII	D	18	XV	
100	X	D	6	VIII		144	XXIV	E	19	XIV	
101	XI	E	7	VII		145	XXV	F	20	XIII	
102	XII	F	8	VI		146	XXVI	G	21	XII	
103	XIII	G	9	V		147	XXVII	A	22	XI	
104	XIV	A	10	IV		148	XXVIII	B	23	X	
105	XV	B	11	III		149	XXIX	C	24	IX	
106	XVI	C	12	Prid.		150	XXX	D	25	VIII	
107	XVII	D	13	Idib.		VI	Amschir				
108	XVIII	E	14	XIX		151	I	E	26	VII	
109	XIX	F	15	XVIII		152	II	F	27	VI	
110	XX	G	16	XVII		153	III	G	28	V	
111	XXI	A	17	XVI		154	IV	A	29	IV	
112	XXII	B	18	XV		155	V	B	30	III	
113	XXIII	C	19	XIV		156	VI	C	31	Prid.	
114	XXIV	D	20	XIII					II	Februarius	
115	XXV	E	21	XII		157	VII	D	1	Kal.	
116	XXVI	F	22	XI		158	VIII	E	2	IV	
117	XXVII	G	23	X		159	IX	F	3	III	
118	XXVIII	A	24	IX		160	X	G	4	Prid.	
119	XXIX	B	25	VIII		161	XI	A	5	Non.	
120	XXX	C	26	VII		162	XII	B	6	VIII	
V	Tuba					163	XIII	C	7	VII	
121	I	D	27	VI							

VI Am-

VI	Amſchir		II	Februarius	VII	Bermaha			
164	XIV	D	8	VI	207	XXVII	E	23	X
165	XV	E	9	V	208	XXVIII	F	24	IX
166	XVI	F	10	IV	209	XXIX	G	25	VIII
167	XVII	G	11	III	210	XXX	A	26	VII
168	XVIII	A	12	Prid.	VIIIB	ermud.			
169	XIX	B	13	Idib.	211	I	B	27	VI
170	XX	C	14	XVI	212	II	C	28	V
171	XXI	D	15	XV	213	III	D	29	IV
172	XXII	E	16	XIV	214	IV	E	30	III
173	XXIII	F	17	XIII	215	V	F	31	Prid.
174	XXIV	G	18	XII				IV	Aprilis
175	XXV	A	19	XI	216	VI	G	1	Kal.
176	XXVI	B	20	X	217	VII	A	2	IV
177	XXVII	C	21	IX	218	VIII	B	3	III
178	XXVIII	D	22	VIII	219	IX	C	4	Prid.
179	XXIX	E	23	VII	220	X	D	5	Non.
180	XXX	F	24	VI	221	XI	E	6	VIII
VIIB	ermaha				222	XII	F	7	VII
181	I	G	25	V	223	XIII	G	8	VI
182	II	A	26	IV	224	XIV	A	9	V
183	III	B	27	III	225	XV	B	10	IV
184	IV	C	28	Prid.	226	XVI	C	11	III
			III	Martius	227	XVII	D	12	Prid.
185	V	D	1	Kal.	228	XVIII	E	13	Idib.
186	VI	E	2	VI	229	XIX	F	14	XVIII
187	VII	F	3	V	230	XX	G	15	XVII
188	VIII	G	4	IV	231	XXI	A	16	XVI
189	IX	A	5	III	232	XXII	B	17	XV
190	X	B	6	Prid.	233	XXIII	C	18	XIV
191	XI	C	7	Non.	234	XXIV	D	19	XIII
192	XII	D	8	VIII	235	XXV	E	20	XII
193	XIII	E	9	VII	236	XXVI	F	21	XI
194	XIV	F	10	VI	237	XXVII	G	22	X
195	XV	G	11	V	238	XXVIII	A	23	IX
196	XVI	A	12	IV	239	XXIX	B	24	VIII
197	XVII	B	13	III	240	XXX	C	25	VII
198	XVIII	C	14	Prid.	IX	Baſcnes			
199	XIX	D	15	Idib.	241	I	D	26	VI
200	XX	E	16	XVII	242	II	E	27	V
201	XXI	F	17	XVI	243	III	F	28	IV
202	XXII	G	18	XV	244	IV	G	29	III
203	XXIII	A	19	XIV	245	V	A	30	Prid.
204	XXIV	B	20	XIII				V	Maius
205	XXV	C	21	XII	246	VI	B	I	Kal.
206	XXVI	D	22	XI	247	VII	C	2	VI
					248	VIII	D	3	V

IX	Baſchnes		V	Maius		X	Buna		VI	Junius
249	IX	E	4	IV		292	XXII	F	16	XVI
250	X	F	5	III		293	XXIII	G	17	XV
251	XI	G	6	Prid.		294	XXIV	A	18	XIV
252	XII	A	7	Non.		295	XXV	B	19	XIII
253	XIII	B	8	VIII		296	XXVI	C	20	XII
254	XIV	C	9	VII		297	XXVII	D	21	XI
255	XV	D	10	VI		298	XXVIII	E	22	X
256	XVI	E	11	V		299	XXIX	F	23	IX
257	XVII	F	12	IV		300	XXX	G	24	VIII
258	XVIII	G	13	III		XI	Abib			
259	XIX	A	14	Prid.						
260	XX	B	15	Idib.		301	I	A	25	VII
261	XXI	C	16	XVII		302	II	B	26	VI
262	XXII	D	17	XVI		303	III	C	27	V
263	XXIII	E	18	XV		304	IV	D	28	IV
264	XXIV	F	19	XIV		305	V	E	29	III
265	XXV	G	20	XIII		306	VI	F	30	Prid.
266	XXVI	A	21	XII					VII	Julius
267	XXVII	B	22	XI						
268	XXVIII	C	23	X		307	VII	G	1	Kal.
269	XXIX	D	24	IX		308	VIII	A	2	VI
270	XXX	E	25	VIII		309	IX	B	3	V
X	Buna					310	X	C	4	IV
						311	XI	D	5	III
271	I	F	26	VII		312	XII	E	6	Prid.
272	II	G	27	VI		313	XIII	F	7	Non.
273	III	A	28	V		314	XIV	G	8	VIII
274	IV	B	29	IV		315	XV	A	9	VII
275	V	C	30	III		316	XVI	B	10	VI
276	VI	D	31	Prid.		317	XVII	C	11	V
			VI	Junius		318	XVIII	D	12	IV
277	VII	E	1	Kal.		319	XIX	E	13	III
278	VIII	F	2	IV		320	XX	F	14	Prid.
279	IX	G	3	III		321	XXI	G	15	Idib.
280	X	A	4	Prid.		322	XXII	A	16	XVII
281	XI	B	5	Non.		323	XXIII	B	17	XVI
282	XII	C	6	VIII		324	XXIV	C	18	XV
283	XIII	D	7	VII		325	XXV	D	19	XIV
284	XIV	E	8	VI		326	XXVI	E	20	XIII
285	XV	F	9	V		327	XXVII	F	21	XII
286	XVI	G	10	IV		328	XXVIII	G	22	XI
287	XVII	A	11	III		329	XXIX	A	23	X
288	XVIII	B	12	Prid.		330	XXX	B	24	IX
289	XIX	C	13	Idib.		XII	Muſre			
290	XX	D	14	XVIII		331	I	C	25	VIII
291	XXI	E	15	XVII		332	II	D	26	VII

xii	Muſre	viii	Auguſtus	
333	iii	E	27	vi
334	iv	F	28	v
335	v	G	29	iv
336	vi	A	30	iii
337	vii	B	31	Prid.
		viii	Auguſtus	
338	viii	C	1	Kal.
339	ix	D	2	iv
340	x	E	3	iii
341	xi	F	4	Prid.
342	xii	G	5	Non.
343	xiii	A	6	viii
344	xiv	B	7	vii
345	xv	C	8	vi
346	xvi	D	9	v
347	xvii	E	10	iv
348	xviii	F	11	iii
349	xix	G	12	Prid.
350	xx	A	13	Idib.
351	xxi	B	14	xix
352	xxii	C	15	xviii
353	xxiii	D	16	xvii
354	xxiv	E	17	xvi
355	xxv	F	18	xv
356	xxvi	G	19	xiv
357	xxvii	A	20	xiii
358	xxviii	B	21	xii
359	xxix	C	22	xi
360	xxx	D	23	x
Epa	gomeni			
361	i	E	24	ix
362	ii	F	25	viii
363	iii	G	26	vii
364	iv	A	27	vi
365	v	B	28	v

Epagomeni

BIS QUINTUS COPTORUM
ET BIS SEXTUS ROMANORUM
Inter ſe comparati.

361	i	E	24	ix Kal.
362	ii	F	25	viii
363	iii	G	26	vii
364	iv	A	27	vi
365	v	B	28	v
366	It. v.	C	29	iv
i T	hot			
i	i	D	30	iii
2	ii	E	31	Prid.
			ix S	eptember
3	iii	F	1	Kal.
4	iv	G	2	ivNon.
		Et	*ſic*	*porro*
v	Tuba		xii D	ecember
121	i	E	28	v Kal.
122	ii	F	29	iv
123	iii	G	30	iii
124	iv	A	31	Prid.
			i Jan	uarius
125	v	A	1	Kal.
		Et	*ſic*	*porro*
vi A	mſchir		ii Fe	bruarius
178	xxviii	E	23	vii Kal.
179	xxix	F	24	vi Kal.
180	xxx	✠	25	Iter. vi
vii B	ermaha			
181	i	G	26	v Kal.
182	ii	A	27	iv
183	iii	B	28	iii
184	iv	C	29	Prid.
			iii	Martius
185	v	D	1	Kal.
186	vi	E	2	viNon.

AD BIS QUINTUM EPAGOMENON OBSERVATIO.

SUper intercalatione Coptica hîc propoſita, ſcrupulum movet Tillemontius in Eumenio, Patriarcha VII, tomo 2, parte 2, pag. 497 editionis Bruxellenſis, & obvia erit unicuique difficultas, intercalationem Ægyptiacam cum noſtra Juliana conferenti: id vero non ſemel animadverſum, me identidem tricis non contemnendis implicuit. Rei cardinem in exemplo Tillemontii exhibeo. Annus CXLIV nobis fuit biſſextilis, vulgata autem opinio eſt apud Labbeum (Introduct. Chronolog. capite 10, §. 11) anno, noſtrum biſſextilem præcurrente, intercalare ſolitos Ægyptios. Quod ſi ita eſt, cum annus eorum communis incipiat à XXIX Auguſti, addendus fuerit biſque numerandus quintus Epagomenon anno noſtro CXLIII, atque adeo initium ejus, more Coptico ducendum fuerit, non à XXIX, ſed à XXX Auguſti. Poſito autem hujuſmodi additamento, dicendum videtur in eo concurſu, diem x Babæ illo anno, non in VII Octobris, qua Eumenius obiit, ſed in VIII incidiſſe; ſiquidem VII Octobris tunc ſolum coaleſcit cum x Babæ, quando nulla intercalatio Coptica facienda eſt; quæ omnia palam fiunt, tabulam hanc noſtram inſpicienti.

Hic nodus eſt, ſæpe ſcindendus potius quam exacte ſolvendus, quique ſæpius in decurſu negotium faceſſere poteſt, iis potiſſimum quibus Chronicon Orientale tueri in omnibus propoſitum eſſet, aut ubique cum ceteris minutius conferre ſimul & conciliare. Equidem in hoc mihi tantopere laborandum non cenſui propter frequentiſſimos & enormes errores chronologicos in eo Chronico paſſim occurrentes. Nequid tamen neglectum videatur, monendos putavi eruditos lectores, difficultatem illam nobis tanti viſam non eſſe, ut quoties annus biſſextilis occurreret, cœptum ſemel filum interrumperemus. Idcirco Ægyptiacæ intercalationis nulla ferme ratione habita, ita litterarum Dominicalium Cyclo uſi ſumus, dum feria hebdomadæ cum die menſis concilianda fuit, ut Latinorum more, ſicut faciendum, cum Chronologis docet Ricciolius, ex duabus anni biſſextilis litteris, prior ſerviat diebus, intercalationem noſtram à Kalendis Januarii prægreſſis, altera vero menſibus intercalationem ſubſequentibus. Hanc methodum à nobis plerumque ſervatam invenies, præterquam in Joanne Abulmagedo, Patriarcha LXXIV, ad annum MCCXVI, quo obiit in die Epiphaniæ, tunc in diem Jovis aut Mercurii cadente; ex quibus eum prætulimus, qui magis cum die obitus conveniebat. Scitum eſt illud Poëtæ, *Nequid nimis*; & illud, quo ipſi quoque diligentiæ modum adhibere monemur, *Eſt aliquò prodire tenus, cum non datur ultra*.

Ita plane agendum cenſui, idque adeo confidentius quod crediderim vix quemquam inventum iri, qui ſuper tantillo negotio cavillari in animum inducat. Neque tamen tacitam velim recentem notitiam à Bernato acceptam, ex qua, ſi vera eſt, conſtat Chronologorum noſtrorum de intercalatione Ægyptiaca opinionem, non eſſe extra controverſiam. Juverit ex ipſius reſponſo idipſum cognoſcere, noviſſimo in exemplo propoſitum. Ex diebus Epagomenis conficiunt Copti breviorem menſem, quem appellant *Neſim* ſeu *Neſi*; quique ſolos eos quinque dies complectitur, menſibus Copticis æqualibus ſuperaddendos. Si annus biſſextilis fuerit (*Kebus* ipſi vocant) accreſcit dies altera, ac proinde, quod nuperrime dicebam, prima menſis *Thot* vel *Thut* ad unum diem differenda eſt. Sic porro intercalationem fieri tradit præfatus Bernatus. Dum apud nos, inquit, numerabatur annus MDCCIV, Coptis dicebatur annus Martyrum MCCCCXX (intellige ex parte, ut alibi explicatum invenies.) Ipſo illo anno intercalatum nobis eſt XXIV Februarii; Copti vero non anno noſtro proxime elapſo, ut fert communis & recepta opinio, ſed ſex tantummodo poſt menſibus, ſeu in fine Auguſti ejuſdem anni noſtri MDCCIV, ſextum, ſeu mavis bis quintum Epagomenon adjunxere, ſic ut poſtridie, annum ſuum Martyrialem MCCCCXXI primùm ſint exorſi. Utrovis modo fiat, ſatis manifeſtum eſt intercalationem noſtram cum Ægyptiaca ſex circiter menſium ſpatio rectè coadæquari, ſed hæc indicanda videbantur, ut pateat qua ratione, in occurſu anni biſſextilis, feriam cum die menſis hîc & nunc conciliandam ſtatuerimus, ſpretis minutiis illis, quas operæ pretium non erat ſcrupuloſius examinare. Hanc ego ſpartam iis facile conceſſero, qui cum forte Orientale Chronicon nimium deperiant, rem alicujus eſſe momenti exiſtimaverint: certe quo magis Hiſtoriam illam excutio, eo magis judico non eſſe luce dignam.

PATRIARCHARUM ALEXANDRINORUM.

Ordo	Nomina	Obi-Annus	tus dies
I	S. Marcus M.	62	25 *April*
II	S. Annianus	84	16 *Nov.*
III	S. Abilius seu Milius	98	29 *Aug.*
IV	S. Cerdo	107	15 *Iunii*
V	S. Primus seu Ephrem	119	27 *Iulii*
VI	S. Justus	130	6 *Iunii*
VII	S. Eumenius	143	7 *Octobr.*
VIII	S. Marcianus	153	1 *Ianuar.*
IX	S. Celadion	167	3 *Iulii*
X	S. Agrippinus	179	30 *Ian.*
XI	S. Julianus	189	4 *Mart.*
XII	S. Demetrius	231	9 *Octob.*
XIII	S. Heraclas	246	4 *Dec.*
XIV	S. Dionysius	265	9 *Martii*
XV	S. Maximus	282	9 *April*
XVI	S. Theonas	300	3 *Ianuar.*
XVII	S. Petrus I M.	311	25 *Nov.*
XVIII	S. Achillas	313	13 *Iunii*
XIX	S. Alexander	326	17 *Ian.*
XX	S. Athanasius I	371	2 *Maii*
	Gregorius Arrian.	349	
	Georgius Arrian.	361	
XXI	Petrus II	380	20 *Iulii*
	Lucius Arrian.	378	
XXII	Timotheus	385	20 *Iulii*
XXIII	Theophilus	412	15 *Oct.*
XXIV	S. Cyrillus I	444	27 *Iunii*
XXV	Dioscorus Hæresiarcha	454	4 *Sept.*
Orthod.	S. Proterius M.	457	26 *Ian.*
XXVI	Timotheus II	477	29 *Iulii*
Orthod.	Timotheus	482	
XXVII	Petrus III	490	28 *Oct.*
Orthod.	Joannes	482	*pulsus*
XXVIII	Athanasius II	497	16 *Sept.*
	Esaïas		
XXIX	Joannes I	505	29 *April*
XXX	Joannes II	517	22 *Maii*
XXXI	Dioscorus II	520	7 *Octob.*
XXXII	Timotheus III	537	7 *Feb.*
	Asterius		
XXXIII	Theodosius & Gaianus	567	22 *Iunii*
	Paulus	544	*relegatus*
	Zoilus	552	*abdicatus*
	Apollinarius	569	
XXXIV	Petrus IV	570	19 *Iunii*
	Joannes	577	
XXXV	Damianus	607	12 *Iunii*
	S. Eulogius	604	
	Theodor. Scriba	606	
	S. Joan. Eleemos.	616	
XXXVI	Anastasius	614	18 *Dec.*
	Georgius	630	
XXXVII	Andronicus	621	2 *Ianuar.*
XXXVIII	Benjamin	660	3 *Ianuar.*
	Cyrus	640	
	Petrus	650	
XXXIX	Agathon	678	7 *Octob.*
XL	Ioannes III	685	27 *Nov.*
XLI	Isaac	688	3 *Nov.*
XLII	Simon I	700	18 *Iulii*
XLIII	Alexander II	729	1 *Feb.*
XLIV	Cosmas	730	24 *Iunii*
	Cosmas	743	
XLV	Theodorus	742	1 *Feb.*
XLVI	Michaël I	767	12 *Mart.*

Minas

Ordo	Nomina	Obi-Annus	tus dies
XLVII	Minas	776	19 *Ian.*
XLVIII	Joannes IV	799	11 *Ian.*
	Anonymus		
XLIX	Marcus II	819	17 *April.*
L	Jacob	830	8 *Feb.*
LI	Simeon II	841	30 *Sept.*
LII	Joſeph	849	20 *Octob.*
LIII	Michaël II	851	17 *April.*
LIV	Coſmas II	858	17 *Nov.*
LV	Sanitius I	870	19 *April.*
LVI	Michaël III	896	16 *Mart.*
LVII	Gabriel I	926	15 *Feb.*
LVIII	Coſmas III	938	27 *Feb.*
LIX	Macarius I	958	20 *Mart.*
LX	Theophanius	962	6 *Dec.*
LXI	Minas II	974	11 *Nov.*
LXII	Abraham	979	26 *Ian.*
LXIII	Philotheus	1003	10 *Oct.*
	Arſenius		
LXIV	Zacharias	1032	3 *Ian.*
LXV	Sanitius II	1046	29 *Oct.*
LXVI	Chriſtodulus	1077	10 *Dec.*
LXVII	Cyrillus	1092	6 *Iunii*
LXVIII	Michaël IV	1102	25 *Maii*
LXIX	Macarius II	1128	19 *Dec.*
LXX	Gabriel II	1145	5 *April.*
LXXI	Michaël V	1147	29 *Mart.*
LXXII	Joannes V	1166	29 *April.*
LXXIII	Marcus III	1189	1 *Ian.*
LXXIV	Joannes VI	1216	6 *Ian.*
LXXV	Cyrillus III	1243	10 *Mart.*
LXXVI	Athanaſius III	1261	27 *Nov.*
LXXVII	Gabriel III	1271	2 *Ianuar.*
LXXVIII	Joannes VII	1293	22 *April.*
LXXIX	Theodoſius	1299	31 *Dec.*
LXXX	Joannes VIII	1320	29 *Maii*
LXXXI	Joannes IX	1327	28 *Mart.*
LXXXII	Benjamin II	1339	6 *Ianuar.*
LXXXIII	Petrus IV	1348	8 *Iulii*
LXXXIV	Marcus IV	1363	31 *Ian.*
LXXXV	Joannes X		
LXXXVI	Gabriel IV		
LXXXVII	Matthæus I		
LXXXVIII	Gabriel V		
LXXXIX	Joannes XI		
XC	Matthæus II		
XCI	Gabriel VI		
XCII	Michaël VI		
XCIII	Joannes XII		
XCIV	Joannes XIII		
XCV	Gabriel VII		
XCVI	Joannes XIV		
XCVII	Gabriel VIII		
XCVIII	Marcus V		
XCIX	Joannes XV		
C	Matthæus III		
CI	Marcus VI		
CII	Matthæus IV		
CIII	Joannes XVI		

AD SERIEM CHRONOLOGICAM PATRIARCHARUM ALEXANDRINORUM DISSERTATIO FUNDAMENTALIS

JOANNIS BAPTISTÆ SOLLERII S. I.

De ſancti Marci Apoſtolatu & obitu.

§. 1. *Orientalium & Arabum de anno obitus S. Marci hallucinationes.*

1 *Poſt illuſtrata utcumque ab Henſchenio Acta S. Marci,* B

INC auſpicamur Patriarcharum Alexandrinorum ſeriem Chronologicam, poſito ſemel fundamento tutius ex ordine ad reliqua proceſſuri. S. MARCUM; primum Ægypti & finitimarum Regionum Apoſtolum, Eccleſiæ Alexandrinæ Fundatorem & Protopatriarcham extitiſſe, nemo, opinor, hodie inficias ibit; quidquid Epiſcopatum aut Patriarchatum ejus ii in dubium revocent, quibus excludere eum lubet, quod Annianus alicubi primus Alexandriæ vocetur Epiſcopus; quaſi non aperte teſtetur Euſebius Hiſt. Eccl. Lib. 2, cap. 24 editionis Valeſianæ; & in Chronico ad annum Neronis VIII, ſediſſe Annianum μετὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Μάρκον. Glorioſiſſimi Euangeliſtæ hujus Vitam, ſolita ſua eruditione, in Actis Sanctorum illuſtravit Godefridus Henſchenius (non Bollandus, ut aliqui perperam citant) ad XXV Aprilis, quo Lectorem remittimus, ut de rebus geſtis & martyrio doceatur: nobis illud hic unice præ oculis eſt definire, quo demum anno in Ægyptum pervenerit, quove anno & die martyrium conſummaverit.

primi Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopi, C

2 Rem intricatiſſimam non ſatis diſſolviſſe videtur laudatus Henſchenius. Etenim in Commentario prævio §. 2, relatis Severi ſeu Chronici Orientalis ab Echellenſi editi verbis, Actiſque nonnullis Mſſ. in eam ſententiam propendet, ut MARCUS, anno XIV Neronis ſeu imperante Galba, hoc eſt Chriſti LXVIII, occiſus dicatur; contra quam ſcripſerunt Euſebius, Hieronymus, Beda, aliique cum Baronio & recentioribus paſſim; uno excepto, quod ſciam, Tillemontio, in hoc Henſchenium ſecuto. Nec mihi à Majorum placitis diſcedere integrum putarem; niſi Henſchenius ipſe, rem à ſe non omnino diſcuſſam, fateretur, dum ita concludit; *Malumus hæc Lectori ulterius diſcutienda proponere, quam dictæ ſententiæ mordicus adhærere.*

remanſit definiendus annus martyrii,

3 Non potuit, rei huic diſcutiendæ opportunior afferri locus, quam quo figenda eſt epocha, cui deinde tota Patriarcharum noſtrorum chronologia ſuperſtruatur. Non me latet, eſſe quam implexiſſima & obſcuriſſima celeberrimæ iſtius Eccleſiæ primordia, eaque potiſſimum quæ S. MARCI Apoſtolatum & mortis tempus circumſtant. Sunt qui Tiberio imperante, Euangelium à S. Marco Ægyptiis & vicinis populis annuntiatum tradunt, ex Menologio Baſilii Imperatoris Porphyrogeniti, atque ex Synaxario veteri Græcorum in membranis, quod exſtat in Collegio noſtro Claromontano Lutetiæ, ubi de Marco dicitur, κατὰ τὸς χρόνους Τιβερίου Καίσαρος τὸν Χριστὸν λόγον ἀνεκήρυξε. Chronicum vulgo Alexandrinum, Papebrochio Conſtantinopolitanum, Cangio Paſchale dictum, ſignat annum III Caji Caligulæ. Alii ſub Claudio anno II & III cum Euſebio & Hieronymo, alii IV ut habent Monumenta Coptica Patris Bonjour pag. 17; alii IX, cum Eutychio id factum volunt; alii, juxta Chronicum Orientale Echellenſis, ad Neronis tempora differunt; alii alia, quaſi de induſtria, ad involvendum negotium, comminiſcuntur. Perturbata vides omnia: nec minus incomperta, quæ de anno & die obitus memoriæ prodita ſunt. E *Aliis alium ſtatuentibus,* E

4 Dolendum vero illinc plus affuſum eſſe caliginis, unde lucis aliquid ſperabatur. Scriptores Ægyptios intelligo, ab annis nondum quinquaginta Latine editos, & publici juris factos, Eutychium Alexandrinum, Severum, ex quo Chronicum Orientale Echellenſis; & Abulbaracatum Vanſlebii, quorum hic ſeculo XIV; Chronici collector, XIII; primi duo, ſeculo X floruere; ac proinde non ſunt tantæ aut vetuſtatis aut auctoritatis, ut ex eorum fide, antiqua & probata Eccleſiæ monumenta concuti, nedum convelli poſſint. Equidem quò attentiùs eorum ſcripta conſidero, ut quam modeſtiſſime dicam, ſuſpecta habeo plurima, tum ad temporum rationem, tum ad res ipſas ſpectantia. Alii aperte edicunt, eos ineptiis, *ipſiſque Ægyptiis, unde lux ſperanda erat, tenebras affundentibus,* *non ſine admixtione fabularum,*

AUCTORE I.B.S.

eptiis, fabulis, mendaciis, ſeu mavis incertiſſimis popularibus traditiunculis plerumque adeo ſcatere, ut difficillimum ſit verum à falſo diſcernere. Neque Acta ipſa ab Henſchenio relata, iis omnino immunia eſſe, ex nonnullis ſuo loco expendendis patebit. Acta S. Marci, Arabice à Petro Kirſtenio edita, quorum meminit Seldenus, quam ætatem redoleant, neſcio, nec ipſa conſulere licet. Ceterum, cùm Arabibus aliis diſſonent, quanti momenti eſſe debeant, ex illis quæ mox ſubjiciuntur, facile quivis intelliget. Itaque ad tutius procedendum, ea primum rejicienda ſunt, quæ ut minimum valde ſuſpecta apparebunt; ut quod veroſimilius fuerit, ex melioris notæ ſcriptoribus demonſtretur.

quas novis figmentis cumulavit Eutychius Patr.

5 Eutychius Patriarcha Alexandrinus, non Orthodoxus, ſed Melchita, Græcanico tunc Schiſmati implicitus, eruditorum ingenia non parum exercuit. Quâ vero hac in re auctoritate pollere debeat aut poſſit, ex varijs erroribus, in ſola lacinia, à Seldeno tantopere ponderatâ, detectis, æquus Lector ſtatuere poterit. De ordinandi Patriarcham poteſtate Presbyteris conceſſa, de primis Epiſcopis à Demetrio in Ægypto creatis, de origine nominis Papæ, ſuus erit diſſerendi locus; ea jam
B unice expendo, quæ à receptiſſimâ chronologiâ immenſum abhorrent. Non ſum ignarus, calculos Orientalium, ut vulgo dicitur, modo ſeptennio, modo octennio noſtros antevertere; nec de eo laborandum crederem, niſi ipſe & ſocii ſæpe omnia ſus deque verterent, nullo ordine, nulla ſibi regula præfixa. En pauca de multis, quæ vel legentis oculos continuo offendant.

plura abſona commentus de S. Marci initio & fine,

6 *Annus agebatur* (inquit) *Claudii Cæſaris nonus, cum Marcus Euangeliſta in urbe verſatus eſt Alexandriæ*, hoc eſt, Alexandriam venit: erat is Chriſti XLIX. Finem jam connecte cum principio. Ait, Marcum, cum Alexandriæ aliquamdiu fuiſſet commoratus, *profectum eſſe in Barcam*: tum ſubdit: *atque erat Marcus, Euangelii Auctor in Alexandria & Barca annis* VII; *& anno Imperii Neronis Cæſaris jam dicti primo, occiſus eſt Alexandriæ*, nempe Chriſti LIV. Ego hic annos quinque, non ſeptem invenio. Minutias condonemus. Occiſum jam dixit Marcum anno Neronis
C primo Alexandriæ; ante autem aſſeruerat; *quod tempore Neronis Cæſaris ſcripſit Petrus Apoſtolorum Princeps Euangelium Marci cum Marco, linguâ Romanâ, in urbe Romæ, & attribuit illud Marco.* Plura hic fingit Eutychius, merito caſtiganda. Illud quis credat? Tempore Neronis Cæſaris Euangelium à Marco ſcriptum Romæ, & primo Neronis anno Marcum Alexandriæ occiſum? Corpus Marci igne crematum attexit, qua fide viderint alii. Turpiſſime labitur in aſſignando anno martyrij S. Petri, quem ſub annum XXII poſt Dominum noſtrum JESUM CHRISTUM cruci affixum narrat, inſigni annorum circiter XIII anachroniſmo. Ubi rurſus notatu dignum, Petrum & Marcum eo ipſo anno ſcripſiſſe Euangelium, quo occiſi ſunt, ille Romæ hic Alexandriæ, quod nemo ante Eutychium ſomniaverat. Si vero Petrus anno LIV martyrium ſubiit, & ſibi iterum aperte contradicit Eutychius, & falſum erit Petrum ſub Nerone cecidiſſe, utpote qui non ante XIII Octobris anni illius LIV Imperium capeſſivit, D
Petro XXIX Junii præcedentis, jam cruci affixo. Quid quod Neronem Claudii filium faciat? certe adoptivum, vel potius generum dicere oportebat.

Seldeno tamen valde laudatus.

7 Pluribus ſuperſedeo, non minus inepte conſarcinatis, ob quæ magno ſuo merito à Raynaudo vapulat. Fauſtus Naironus, eum ut impoſtorem traducit, ut alibi dicam: plura addit Pearſonius in Vind. Ignat. à pag. 171; neque Pocochius ipſe interpres, elogio magis decoro eum exornat. Mirari ſane liceat Seldenum, virum cetera eruditum, Echellenſem, & alios Eutychianis illis figmentis, aut excuſandis, aut explicandis tantum operæ inſumpſiſſe. Mirari, inquam, liceat eo in pretio Seldeno fuiſſe, ut ita magnificè pronuntiarit: *Mihi ſane Eutychius in hiſce eſt, veluti Beda plane Ægyptius*; & alibi, *Annales ejus ipſis Eccleſiæ Alexandrinæ archivis plurima debere, nullus dubito*; nimirum ex archivis ante aliquot ſecula igni conſumptis, in quibus legerit, Origenem tempore Juſtininani exſtitiſſe. Satis de Eutychio.

Non multo fidelius eſt Chronicon Orientale,

8 Chronicon Orientale edidit Echellenſis Pariſiis an. MDCLI, cique inſeruit Hiſtoriam Patriarcharum Alexandriæ, deſumptam (ut creditur) ex Hiſtoria Ambæ Severi, Jacobitæ E
Epiſcopi Iſchmunim, quem vixiſſe, ait Vanſlebius, anno Martyrum DCLXXXVII, Chriſti DCCCCLXX, quam deinde auctor Coptita neſcio quis, ad uſque ſeculum XIII, eodem quo cœpta eſt ſtylo, continuavit. Eam Hiſtoriam paſſim ineptiſſime conſutam, certioribus monumentis deſtituti, nonnumquam ſequi cogimur; ceterum in ijs quæ de Marco narrat, eo mihi fere loco eſt quo Eutychius; nec ſatis capere valeo, quænam hic ſcriptor monumenta antiqua conſuluerit, adeo ſymmiſtis ſuis repugnantia, ut eis paſſim adverſetur. Audi paucula. Jam Eutychius prodidit, anno Claudii IX, Chriſti XLIX, Marcum Alexandriæ verſatum. Si Chronico credimus, non ante VII Neronis annum, Chriſti LX aut LXI, illuc pervenit.

Eutychio in multis contrarium,

9 Quomodo hic Eutychium cum Chronico componi facile poſſe Tillemontius viderit, Nota VII in Marcum, haud ſatis intelligo. F
Ex Eutychio Marcus, cum Anniano Patriarcha, ordinavit Presbyteros duodecim &c. Chronicon ſolos tres Presbyteros nominat, & Diaconos ſeptem. Ille Marcum occiſum retulit, uti & Petrum, anno Neronis primo, Chriſti LIV; Chronicon, *anno à Domini noſtri Jeſu Chriſti in cælos Aſcenſione* XXXV, Marcum *adfuiſſe* ſcribit *martyrio duorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & iterum Alexandriam reverſum*. Quid multa? Idem ipſum Chro- *imo & ſibi*
nicon, ubi Euangeliſtam interemptum dixit, *ipſi.*
anno ab Incarnatione Domini LXVII; paulo poſt ſui immemor, martyrij coronam conſecutum teſtatur, *anno* LXVII *& menſibus quibuſdam ab Aſcenſione divina*. Credant qui volent; apud cordatos certe exigui ponderis eſſe oportet hujuſmodi Hiſtorias.

Catalogus denique Abulbaracati mendoſiſſimus eſt.

10 Abulbaracatus, in ſuo apud Vanſlebium Patriarcharum catalogo, mendis refertiſſimo; ut mirabiliora de Marco comminiſcitur, ita aliis longiùs à vero aberrat. Sufficient bina tantummodo ſpecimina. MARCUM Euangelium ſuum Romæ ſcripſiſſe affirmat lin-

A lingua Franca (Latinam intelligit) annis duodecim poſt Aſcenſionem Domini, nempe æræ communis XLV; & XXV poſt annis Alexandriam à Petro miſſum, quod eſt (ut ipſi nugari placet) Claudii Cæſaris IX, Chriſti XLIX. Atque audi; ne parum hallucinatus dicatur, enormiori lapſu reliquos ſigillat; Euangeliſtam martyrium ſubiiſſe aſſerens, *imperante Tiberio Cæſare*, quem ſcimus vita functum anno Chriſti XXXVII: Plura referre non vacat. Ex hactenus commemoratis non abſurde quis conjiciet, parum authentica, ſeu mavis fabuloſa, eſſe vetera Ægyptiorum monumenta eccleſiaſtica, ex quibus tam oppoſita ſcriptores tradiderint, ut ſibi ipſis cohærere nullatenus queant.

Certiores duces nobis erunt Euſebius, Hieronymus, &c.

11 Hæc præmittenda fuerunt, ne cui fortaſſe mirum videatur, nullam apud nos, in ſtatuendo Chronologiæ noſtræ principio, Orientalium iſtorum rationem haberi. Ipſorum Annalibus nihil detractum cupio, præſertim ubi res tractant ad ſuam ætatem magis accedentes, quarumque proinde notitia certior ad eos promanavit. At vero quid talium Scriptorum auctoritas valeat ad faciendam fidem, non video; quando Euſebius, Hieronymus, aliique probatiſſimæ notæ ſcriptores ſuppetunt, certius & ſimplicius Chriſtianarum Eccleſiarum primordia enarrantes, quos nemo negaverit novitiis illis Chronicis longe præhabendos. Itaque, ut ſemel dicam, de Annalibus illis Arabicis ita ſtatuendum exiſtimo, ut quoties noſtris conſentiunt, aut ſaltem cum iis conciliari poſſunt, admittantur: ſin repugnantia, vel, more ſuo, depravata tradiderint, tamquam dubia & incerta repudientur; donec aliunde roboris aliquid, ſeu majoris lucis acceſſerit; idque in iis maxime, quæ primorum ſeculorum res geſtas complectuntur. Aliàs verendum puto, ne iſtiuſmodi fabuloſis narratiunculis rerum noſtrarum Hiſtoriæ enerventur potius, quàm confirmari queant.

B

etiam præ Actis S. Marci quibuſcumque,

12 Examinandum ſupereſt, utrum ex S. Marci Actis, ab Henſchenio recitatis (ubi annus Neronis XIV ejus martyrio tribuitur) erui quidquam certi poſſit, ordinandæ Chronologiæ conveniens. Notat in titulo Henſchenius, ea ex duodecim Mſſ. Latinis & Græcis eſſe compilata; unumne vero, an plura annum illum Neronis exprimant; non invenio explicatum. Manuſcriptum, quod apud nos exſtat, à Theodorico Pauli ſub finem ſeculi XV exaratum, & quo multum Henſchenius uſus eſt, anno quidem Chriſti LVII Marcum Alexandriam perducit; ſed de anno obitus non meminit. Utut eſt, ex una alterave Actorum illorum periodo planum fit, quam parum ad temporis rationem inveſtigandam conferre poſſint. Ita habent num. 7: *Factum eſt autem ut beatiſſima feſtivitas noſtri Paſchatis, id eſt Dominicus dies ſanctus, occurrerit vigeſimo die menſis Barmuti, quod eſt* VIII *Kal. Maji, quo tempore eorum* (Alexandrinorum) *Serapiaca agebatur celebritas &c.* Serapiaca illa celebritas, ut conſtat ex Kalendario Conſtantiniano (quod mutilum Ægidius Bucherius Commentariis in Victoris Canonem, menſibus ſcilicet Martio, Aprili, Majo & Junio truncatum, integrum Petavius Uranologiæ ſuæ inſeruit, & Biblio-

in Paſchate occiſum ſtatuentibus,

& quidem dum Serapiaca agebantur;

C

thecæ Cæſareæ Vindobonenſi, Petrus Lambecius libro 4.) Serapiaca, inquam, celebritas illa agebatur, non VIII, ſed VII Kal. Maji, ſive XXV Aprilis. Quomodo igitur connecti poteſt cum XX Barmuti, quæ eſt Aprilis XV? Quomodo, inquam, Aprilis XV jungi poteſt cum ſolennitate Paſchali, quæ ab anno LIX ad LXX in talem diem non incidit? Inverſa hic plurima, & iis contraria quæ num. 12 exhibentur, ubi recte trigeſimus Barmudæ, ſed male Neronis Imperii annus XIX, indicatur.

neque juvant Acta S. Barnabæ æque mendoſa.

13 Multa præterea habent Mſſ. illa, valde inconcinne combinata, quorum nonnulla expendit Tillemontius, tom. 2. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ part 1. editionis Bruxellenſis MDCXCV, pag. 388 & ſeqq. Mihi oſtendendum erat, calculos non recte compoſitos eſſe, atque adeo nec tales, quorum de cauſa vulgatiſſima Euſebii, Hieronymi, aliorumque Chronologia deſereretur. Nec magis me movent Acta S. Barnabæ ad XI Junii, ſub nomine Joannis Marci relata, & Magiſtri mei Papebrochii Notis illuſtrata; neque etiam Laudatio Alexandri Monachi Ægyptii, ubi in fine capitis 2 multa de Marco narrat, auctoribus noſtris contraria. Primum enim opus & ſuppoſititium eſt, & mendis refertiſſimum, ut modeſte dicam. Alexander, Encomium non Hiſtoriam texit, nonnulla admiſcens, ſacris litteris non ſatis conformia; præterquam quod junior ſit, quam ut cum antiquis noſtris veniat in comparationem. Nunc rem ipſam propius intueamur, ex aliis Latinorum tantummodo & Græcorum auctoritatibus, quantum per caliginoſa temporum illorum veſtigia licuerit, probabiliora determinaturi.

D

E

§. II. *Apoſtolatus Ægyptius, varie à variis ordinatus, certiori calculo digeſtus.*

Rectius ſub finem Tiberii in Ægyptum;

14 QUam variæ, quam pugnantes ſint circa primam S. MARCI ſuſceptam in Ægyptum Apoſtolicam expeditionem opiniones, ſupra annotavimus. Quot capita, tot ſententiæ; eaſque quo examinaveris diligentius, tanto ambigas magis fluctuſque; incertus, quid poſtponas, quid præferas. Id nobis agendum, ut, quam maxima fieri poterit, veriſimilitudine diſcordias componere enitamur. Qui ſub extremis Tiberii annis profectum in Ægyptum Euangeliſtam affirmant, nihil aſſerunt quod probabilitatis limites excedat. Quid enim vetat credere, Marcum, jam à Petro triennii ſpatio inſtitutum, proximas Ægypto regiones peragraſſe annis Chriſti XXXVII, XXXVIII & XXXIX, donec anno XL Alexandriam progreſſus ſit, imperante Cajo Caligula, ut ſtatim dicemus? Hoc admiſſo, faciliorem ad concilianda reliqua viam licebit ſternere.

F

& ſub Cajo, Alexandriam veniſſe dicetur Sanctus,

15 Qui ad poſtremos Claudii annos Apoſtolatum differunt, vel ad Neronis initia, prædicationem nimium coarctare videntur; præterquam quod Euſebio, Hieronymo, Chronico Alexandrino, aliiſque aperte contradicant. Accedit, quod veroſimile non ſit, regiones Palæſtinæ adeo propinquas, tamdiu

quam ſub Nerone;

AUCTORE I.B.S.

Euangelii luce privatas, conſentientibus omnibus, Marcum primum fuiſſe qui illud ibi annuntiaverit. Quod ſi verum eſt, Philonem de Chriſtianis agere ſub nomine Therapeutarum, eumque ætatis jam ſatis provectæ fuiſſe, dum ſub Cajo Caligula, circa annum XL, pro ſuis Judæis Romæ legationem obiret; quomodo res Chriſtianorum perſpectas habere potuit, qui tam ſero innotuerint? Adde quod communis perſuaſio ferat, in Orbis diviſione, inter Apoſtolos & Diſcipulos, Marco Ægyptum obtigiſſe; quis obſecro hactenus eam partitionem ad annum XLIX, nedum ulterius diſtulit?

tum Romam reverſus ad Petrum,

16 Conjecturis agimus, in ea certiorum argumentorum penuria, quas tamen aliquantulum ſtabilire conabimur. Si me judice controverſia dirimenda ſit, non incongrue adverſantia teſtimonia ita conciliari poſſe opinabor, ut auctores nonnullos de primo Marci in Miſſionem adventu locutos, alios de reditu exponendos exiſtimem. Rem ita concipio. MARCUS Euangelii ſemina in Thebaide, Libya, Marmarica, Ammoniaca; Pentapolitana aut Cyrenaica, Ægypto, per aliquot annos ſparſerit; inde redierit ad Petrum, anno fortaſſe XLIV; quem Romam ſecutus, ibi, Romanis ita poſtulantibus, quæ
B à S. Petro concionante audiverant, ſcripto Euangelio tradiderit (id enim Romæ, non in Ægypto factum, contra Chryſoſtomum, Hiſtorici prope omnes tuentur) rurſus ad gregem ſibi concreditum poſtliminio reverſus.

ſcripto ibi Euangelio rurſus profectus Alexandriam.

Nihil hic, quod magnopere vituperari poſſit video; nam & ii, qui à nobis diſſentiunt, alia de cauſa Marcum Alexandria Romam, & hinc iterum Alexandriam migraſſe, abſque ullo ſcrupulo concedunt, ut Tillemontius ipſe non uno loco fateri cogitur. Neque eſt quod quis objiciat multiplicandas eo pacto Euangeliſtæ peregrinationes, admittendumque quinies aut ſexies ultro citroque commeaſſe. Minime vero: abunde nobis fuerit, ſi ſemel Ægypto egreſſus, Petrum conſuluiſſe dicatur.

Ita ſecum ipſe conciliatur Euſebius, & cum eo Epiphanius,

17 Scio Euſebium, Hiſt. Eccl. lib. 2. cap. 15. & 16, ita de Marco ſcribere, ut inſinuet, Euangelium ab eo, ad Romanorum inſtantiſſimas preces, prius conſcriptum, quam
C in Ægyptum perrexerit. Et ſubſcribere videtur Epiphanius, Hæreſi 51: *Marcus, juſſus à S. Petro Romæ Euangelium edere, mittitur à S. Petro in Ægyptiorum regionem.* Verum hic Rhodus, hic ſaltus, cui ſuperando multi fruſtra inſudant, niſi media aliqua via ineatur: nec video, qua alia ratione Euſebius ſecum ipſe componi omnino queat. Siquidem in Chronico editionis Scaligeri ſcribit, ad annum Claudii ſecundum, hoc eſt Chriſti XLII vel XLIII (Hieronymus, inquit Tillemontius, annum præcedentem ſignat, imo ſubſequentem, Claudii III, apud Pontacum:) *Marcus Euangeliſta, interpres Petri, in Ægypto & Alexandriæ Chriſtum annuntiat.*

quique, poſt additam Ægyptum, aſſerunt Euangelium ſcriptum,

Quis ex hujuſmodi verbis concludet, Marcum ante eum annum Alexandriæ & in Ægypto non fuiſſe? Jam vero Tillemontius aliique, certum putant, tunc temporis Euangelium necdum à Marco deſcriptum, ſed anno primùm XLV aut ſerius, cum poſt captivitatem Herodianam S. Petrus Romam rediiſſet. Quî ergo Euſebius in Hiſtoria aſſe- D
rere poſſet, non niſi exarato Euangelio, *Marcum à S. Petro miſſum in Ægyptiorum regionem*, quem triennio citius *in Ægypto & Alexandriæ Chriſtum annuntiaſſe* in Chronico dixit? Fallor, ſi ea rectius explicari queant, quam quo à nobis conciliantur modo. Marcus, ut ſupra innuimus, vertente Tiberii imperio, anno Chriſti XXXVI aut XXXVII, vicinas Ægypto regiones ingreſſus, iis excolendis triennium impenderit; donec anno circiter XL, Ægyptum primum attigerit, deinde Alexandriam progreſſus.

Cur enim non cito adierit oblatam ſibi ſorte provinciam?

18 Probabiliſſimum eſt, nec diſſentit Tillemontius tom. 1. pag. mihi 1172, Apoſtolos in varias miſſiones diſtributos eo anno XXXVI, ad quem Antiochenæ Eccleſiæ fundatio ab Euſebio reducitur, quando Euangelium gentibus annuntiari cœpiſſe, ſine controverſia admittitur. Atqui in confeſſo etiam eſt, MARCUM primum & unicum Ægyptiorum fuiſſe Apoſtolum. Quid igitur adeo vacillandum in Eccleſiæ illius primordiis ſtabiliendis? Rurſus quid obeſt, quo minus in Ægypti finibus hæſerit ad unum aut alterum annum, quouſque commoda ad urbem ipſam Alexandrinam via aperiretur? quod ſatis opportune ad annum XL reducimus. Enimvero E
Acta apud Henſchenium, & Arabes ipſi, expreſſe affirmant, Marcum ſatis diu circumjectis populis prædicaſſe Euangelium, antequam à Spiritu ſancto moneretur de petenda Alexandria.

Favet conjecturæ huic Chronicon Paſchale aliique,

19 Conjecturam hanc noſtram claris adeo teſtimoniis confirmant auctores non minimæ notæ, ut eam reliquis omnibus opinionibus anteferre non dubitem. Chronicon Alexandrinum ſeu Paſchale (ut vocat Cangius) ad annum Caji Caligulæ III, Chriſti XXXIX aut XL, in rem noſtram teſtatur: *Marcum Euangeliſtam, apud Ægyptios & Alexandrinos diverſatum, verbum Chriſti annuntiaſſe, primumque Alexandriæ Eccleſias conſtituiſſe, quibus præfuit annos* XXII. Conſentit Anaſtaſius in Hiſtoria, anno Chriſti XL ita ſcribens: *Marcus Euangeliſta, Ægypto & Alexandriæ ſalutare verbum euangelizabat.* In eadem ſententia eſt Georgius Syncellus, ipſo illo anno XL iiſdem prope verbis uſus: *In Ægypto & Alexandria ſalutis verbum Marcus annuntiat.* F
Liceat modo ab eo anno XL, Epiſcopatus ſeu Patriarchatus Alexandrini exordium deducere. Statuam ſubinde, hæſiſſe Marcum in Ægypto & Alexandriæ, uſque ad annum XLIV; quo ad Petrum, captivitati Herodianæ ereptum, in Palæſtinam acceſſerit; eum Romam comitatus ſit; ibi Euangelium ſcripſerit; & ipſam (ſi ita vis) Petri epiſtolam, Babylone (hoc eſt Romæ) datam; ubi aperta *Marci filii* habetur mentio; atque inde, anno fortaſſe primùm Claudii nono, Chriſti XLIX, ad ſuos Ægyptios remeaverit. Certe, hoc geminatæ Marci profectionis beneficio, & Euſebius ſecum ipſe componitur, & difficultates Tillemontii nullo negotio diſſolvuntur: præterquam quod Chronici narratio in annum mortis Euangeliſtæ aptiſſime quadret, ut mox, Euſebio ipſo ſuffragante, oſtendam.

nec eſt quod diſſuadeat, Marcum, reverſo Romam Petro,

eò etiam rediiſſe ſub an. 44

Aquilejæ Eccleſiam ordinaſſe an. 46,

20 Nolim hic diſſimulare quod de Patriarchatu Aquilejenſi, objicere nonnemo poſſet. Nota eſt controverſia, aliis, conſtanti traditione

A tione, eum à S. Marco erectum contendentibus, aliis contrà totam narrationem ut commentum respuentibus. Nihil ad nos spectat de rei veritate hic decernere. Neque aio, neque nego. Fuerit tamen Marcus primus etiam Aquilejensium Apostolus, per me licet; virum sanctissimum (ut Acta apud Henschenium referunt) Hermagoram succes-

in Ægyptum remeasse anno 49,

sorem ordinaverit; Romam & Ægyptios suos postmodum repetierit. Totam Historiæ seriem in systemate à nobis posito facillime sustineri, nemo non videt, annorum ordine tantillum immutato. Non est inverisimile, Marcum, Euangelio Romæ elucubrato, missum fuisse à Petro Aquilejam, anno Christi circiter XLVI. Commoratum illic cogitemus ad annum usque XLVIII, Petrum denuo invisérit; tandem ad Alexandrinos regressus, anno Claudij IX, Christi XLIX, ut sæpe diximus. Disceptare non lubet; si hæc non placeant, aliud invenias, quod probabilitatis limites non excedat. Ad annum mortis Euangelistæ disquirendum progredimur.

ac denique Alexandriæ occubuisse,

21 Jam satis prænonui, Arabum testimonia, de Apostoli nostri obitu, nullius apud

B me momenti esse, saltem quod annum attinet, adeoque ipsorum causa nullatenus à receptâ chronologiâ recedendum. Facilis igitur & expedita res est. Eusebius prælaudatus, Hist. Eccl. lib. 2. cap. 24 ita loquitur: *Interea, Nerone Octavum Imperii annum agente, primus post Marcum Euangelistam, Alexandrinæ Ecclesiæ administrationem suscepit Annianus.* Græcos alios non adjungo, Zonaram,

an. 8 Neronis, Christi 62, juxta communem sententiam,

Nicephorum, &c. quoniam Eusebii testimonium iisdem terminis transcripsisse liquido apparet. Porro de Marci obitu ea esse intelligenda, nec adversarii ipsi negant, nec dubitare sinit S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis, clarius rem conficiens his verbis: *Mortuus est autem* (Marcus) *octavo Neronis anno, & sepultus Alexandriæ, succedente sibi Anniano.* Citat præterea Seldenus, in Eutychianis commentariis, Sophronium, ac tritissima Martyrologia, Bedæ scilicet aliorumque. Addere poterat Baronium & chronologos, passim in hanc sententiam conspirantes, tametsi pro diversa computandi ratione, in aptandis Neronis annis ad Christianam epocham, non omnino conveniant. Nihil eos

C moror, qui Baronium secuti, expuncto Probi biennio, ab aliis dissentiunt; mihi octavus Neronis annus juxta probatissimam Labbei, Pagii, & aliorum Chronologiam, incipit à XIII Octobris anni LXI: unde consequens est, Annianum probabilissime ordinatum anno LXII; eique ipsi S. Marci obitum innectendum; ut recte advertit Riccio-

post annos ab adventu, Alexandriam,

lius, Chronologiæ reformatæ tom. 3 in catalogis Patriarcharum pag. 17.

22 Omnia in hunc annum bellissime quadrant, quæ ex Chronico Paschali supra memoravimus; Eusebio & Hieronymo, velint nolint, consentientibus. Tribuuntur illic Patriarchatui S. Marci anni XXII. Inchoentur illi ab anno XL, ad LXII Euangelistæ exitum aptissime perducent. At, inquies, Prædicationis Apostolicæ initia ad Tiberii imperium referri posse, supra admisimus. Quid tum postea? Multum per omnem modum. Etenim cum Tiberius anno XXXVII vivere desierit, non solis XXII, sed XXV annis Marci Episcopatum durasse concedere tenebimur. Respondeo, non diffiteri me, Marci prædicationem Ægyptiacam, interrupta tamen serie, ad annos XXV extendendam; verum Chronici Paschalis auctoritatem nullatenus inde infringi ex eo patet, quod auctor ille, Episcopatus annos numerare solum incipiat, ut debet, à primo Marci Alexandriam adventu, seu ab Ecclesiæ Alexandrinæ constitutione & fundatione, in quo nihil non ordinatissime statuitur. Sane ii, quibuscum hic pugno, fatentur (ut alias dixi) Marcum satis diu in finitimis Ægypto provincijs, & (si ita vis) in ipsa Ægypto proprie dicta laborasse, priusquam impellente divino Spiritu, Alexandriam duceretur, ut videre est apud sæpe laudatum Tillemontium. Nihil igitur ex jam dictis in anno adventus & obitus hæsitandum. Quod reliquum est de mortis die inquirendo, breviter exequamur.

AUCTORE I.B.S. D

à prædicationis initio, anno 25.

§. III. *Dies mortis, cum Serapiacis & Dominica Paschali, an & quomodo possit conciliari?*

E

23 Hic nobis negotium facessunt, præter Arabes, quos judicio excluſimus, Acta ipsa & Martyrologia pleraque, Bedæ præsertim; aperte affirmantia, Marcum *die Festo Paschæ* à Paganis comprehensum; aut ipso die aut sequenti immanissime jugulatum. Torquet eruditos omnes illud *Festum Paschæ*, in XXIX aut postremam Barmudæ, hoc est in XXIV aut XXV nostri Aprilis incidens, (inepte hic dies ab aliquibus confunditur cum XXIV Nisan) ubi constat ab anno Christi XLV ad finem usque primi seculi, nullum Paschæ festum aut XXIV aut XXV Aprilis in Ecclesia celebratum. Ita scilicet arguunt, qui hodiernis nostris tabulis Paschalibus innixi, ad earum normam exigi volunt, quidquid quovis tempore olim accidisse comperimus. Quasi nesciant, non primis solum duobus seculis desideratos hujusmodi exactos calculos, verum etiam seculis posterioribus, tertio, quarto, quinto, de terminis Paschalibus graves exortas esse controversias; de quibus eruditissime ad Victorii Canonem disputat Bucherius noster, ostendens, nec à Concilio Nicæno accuratissimos eos limites præscriptos, nec diu etiam post, aut receptos universim aut observatos fuisse. Hæc eo dicta sunt, ne quis absurdum putet, si eo, quo Marcus passus est anno, Dominica resurrectionis, apud novitiam illam Christianitatem, XXIV aut XXV Aprilis celebrata dicatur, quod mihi nec asserere lubet, nec omnino negare.

Mota ex die Paschæ difficultas,

gratis supponit, illud tunc, ut nunc, constitutum fuisse;

F

24 Sit ita tamen, more hodierno Pascha egerit Marcus; hypothesi insistendo, certum est difficultatem non adeo commode explanari posse. Qui Marcum, ajunt, diversum à communi ritum in Paschatis celebratione observasse, ut id pro arbitrio adstruunt, ita, nec quis iste, nec qualis esse potuerit, indicare curant. Alii solvendo nodo, ferrum, ut ita dicam, admovent; pro arbitrio statuentes, Marcum ipsa Paschatis solennitate ab Idololatris raptatum, donec putaretur emisisse spiritum; sublatum autem à fidelibus respirasse

nec sic potest obitus cum Paschate conciliari,

AUCTORE I.B.S. tantillum, animamque traxiſſe ad uſque xxv Aprilis; quod mihi nequaquam fit veroſimile, ſcriptoribus omnibus contrarium communi prope conſenſu teſtantibus. Plauſibilius aliquid comminiſcerentur, ſi Actis & Martyrologijs opponerent Martyrologium Hieronymianum ex recenſione Florentinii, aliaque plura ab Henſchenio enumerata, in quibus Natalis Marci ad xxiii Septembris; vel Menæa, ubi ad xi Januarii collocatur; totam illam de Dominica & Paſchate hiſtoriam apocrypham pronuntiantes. Verum nec hujuſmodi effugiis quidquam proficitur. Quid tandem?

25 Minus abhorreo ab opinione Magiſtri mei Papebrochii, exiſtimantis, popularem illum furorem in Marci excidium commotum eſſe, occaſione celebritatis, non Chriſtianæ, ſed Idololatricæ; qualis deprehenditur agi ſolita in honorem Serapidis, vii Kal. Maji, ſeu xxv Aprilis, ut ſupra oſtenſum eſt. Favet non parum huic conjecturæ citata ab Henſchenio Vita manuſcripta, aſſignans Euangeliſtæ martyrio *celebritatem Serapiacam*, licet eam male confundat cum viii Kal. Maji, & hunc peius cum xx Barmudæ, vel ut in B aliis exemplaribus Mſſ. legitur xxiv Barmuthi, & utrumque peſſime cum Dominica Paſchatis. Favet præterea Hagiologium Æthiopicum ad diem xxix Bunæ, Junii xxiii, aliquam ejus antiquiorem elevationem ſic recolens: *Salutem Marco, qui cum tempus ſuæ prædicationis impleturus eſſet, & Serapis in ſuo templo Thorma dicto coleretur; Sancti Matthæi Euangelium annuntiabat*, dicens, *State & auſcultate cæleſtis nuntii ſermonem*. Quidni etiam ſuſpicemur fieri potuiſſe, ut Marcus Serapia illa, tamquam abominanda, ſuis vetando execrandoque, forte & turbare volendo, efferatæ plebis odium in ſe concitaverit. Id ex Actis, qualiacumque ea ſint, haud obſcure colligitur. Num. 5: *Audierunt viri civitatis, quod Galilæus quidam ibi venerit, qui Deorum ſacrificia deſtruxit, & prohiberet ceremonias eorum; & quærebant interficere eum, ponentes ei plurimas inſidias*. Similia habentur num. 6; *ubi Chriſtiani multiplicati in fide, irridentes ſimulacra ſubſannanteſque Gentiles*, facile intelliguntur eos magis concitaviſſe: unde num. 7, C Serapiacorum *opportunitate adunati inſidiatores, protinus direxerunt ad eum capiendum*.

ſed obierit in Serapijs, poſt illud actis,

26 Quocumque te vertas numquam ea via probabile facies, in feſto Paſchatis, Marcum à furenti populo aut raptatum aut occiſum. Quapropter, ſi quid divinando decernere liceat, non abſurde putabimus accidiſſe, ut cum in antiquioribus ſcriptis legeretur, Beatiſſimum Euangeliſtam magnæ alicujus celebritatis tempore interfectum, imperitior nonnemo, id continuo de ſolennitate Chriſtiana Paſchali interpretatus, Acta interpolaverit; idque poſteri, re non examinata (ut innumeris in locis factum eruditi norunt) bona fide tranſcriptum reliquerint. Sentiant alii ut lubet, magis genuina mihi videntur Acta à Baronio aliiſque citata, nullam feſti Paſchalis mentionem facientia, tametſi in Dominica paſſum Euangeliſtam affirment. Dominicam illam facilius amplector, quæ licet proprie Paſchatis non fuerit, potuit tamen eo ſenſu Paſchalis dici, quo dicitur tempus

& quidem in Dominica, 25 Aprilis, male poſtea credita Paſchali;

Paſchale ritu eccleſiaſtico protrahi uſque ad D Pentecoſten, imo & ad Sabbatum ante Dominicam primam poſt Pentecoſten, ſeu feſtum SS. Trinitatis; qui alius modus eſt ad ſalvandam utcumque Actorum veritatem. Niſi malis per feſtivitatem Paſchalem, intelligere Dominicum diem, tamquam myſterii reſurrectionis memorativum; neque enim Acta noſtra omnia Mſſ. indicant, ipſum *Paſcha* tunc celebratum; ſed *Beatiſſimam feſtivitatem noſtram Paſchalem, id eſt Dominicum diem*. Quod nemo non videt accipi poſſe de omni Dominica, ut alijs etiam exemplis veriſimile reddit, vir doctiſſimus Guilielmus Bonjour Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, in appendice altera ad Diſſertationem de nomine Patriarchæ Joſephi, Romæ editam MDCXCVI, pag. 45.

27 Attamen non diffitebor, ſupereſſe etiam difficultatis aliquid, ſi vera eſt multorum cum Baronio opinio, quod Marcus die Dominico captus, biduo excruciatus, non ante diem Lunæ certamen conſummaverit. Sic enim in annum à nobis ſtabilitum, Chriſti LXII, coincidere ea non poſſent; currente littera Dominicali C, quo Dominica cadit in xxv Aprilis; quóque proinde, ſervatis omnibus circumſtantiis, Marcus non xxv, ſed xxvi obtruncatus diceretur, quod nullo pacto eſt concedendum: neque ego conceſſerim. Idcirco liti iſti ultimæ diſſolvendæ facillime occurres, ſi illam bidui durationem æque incertam aſſeras, ac illud quod de feſto Paſchatis nuper diſputavimus. Si acquieſcendum non putes, dicam, Apoſtolum Sabbato xxiv comprehenſum, Dominica agonem conſummaſſe.

Martyrio ad duos dies protracto.

E

28 Ad Acta provocas, diſerte affirmantia, captum die Dominica, poſtridie occiſum? Sequor, nihil ea magnopere me feriunt. Fateor illic num. 8 & 9 ſignificari, martyrium ad duos dies protractum; verum ſi potes, illa compone cum num. 10; ubi inducuntur Ethnici, ob exortam procellam qua corpus Euangeliſtæ comburi prohibitum eſt, ita loquentes: *Quod Beatiſſimus Serapis*, IN SUA HODIE FESTIVITATE, *hunc virum voluit inviſere*. Eſto jam ad binos dies lucta duraverit; clariſſime verba illa innuunt, in ipſo Serapidis feſto Marcum eſſe occiſum. Si itaque Serapia in Dominica eo anno celebrabantur, dubitari nequit quin pridie captus fuerit. Sin minus, qualiſcumque dies placeat martyrio deſtinatus, vel Acta falſitatis arguuntur, & ad dirimendam controverſiam nihil conferunt; vel ex iis ipſis manifeſte iterum evincitur, obitum ad Serapidis feſtivitatem eſſe reducendum, hoc eſt ad xxv Aprilis, quod nobis ſufficit.

cum prldie inchoatum fuiſſet.

F

29 Pluribus contendere, operæ pretium non exiſtimo. Si quis pertinacius tueri velit, Marcum die Dominica xxiv Aprilis captum & raptatum, poſtero tantum die Lunæ xxv, luxatis membris, & carne dilacerata, crudeliter mactatum; non erit opus ea de cauſa recurrere ad annum LXVIII, ut vult Tillemontius. Quid enim tantum piaculi eſſet, ſi pro anno LXII, ſumeretur annus proxime ſequens LXIII, Paſcha incidente in III Aprilis, ſub littera Dominicali B. Hoc ſi magis arriſerit, nequid iis quæ jam antea defini-

Sumat tamen annum 63 qui volet,

definivimus merito objectetur, aut ex tali mutatione labefactari ea putes; dic Euangeliſtam exeunte anno XL Sedem Patriarchalem Alexandriæ primum conſtituiſſe, & eam porro tenuiſſe annis XXII exactis, cum aliquot menſibus. Ad propugnandam vero Euſebii, Hieronymi & aliorum auctoritatem, dum annum Neronis VIII Apoſtoli morti attribuunt; eos non inepte interpretaberis de anno Neronis octavo completo, quod alias non ſemel factum comperimus.

modo patiatur Paſcha à Serapijs diſtingui.

30 Sane Illuſtriſſimus Pontacus, in Chronico Euſebiano, non eſt veritus Anniani initia, adeoque & Marci exitum, referre ad annum Neronis IX, cui tamen ſubſcribere non auſim. Mihi præplacet ſtatutus annus, ex communi & probabiliori Chronologorum conſenſu, Chriſti LXII, & XXV Aprilis; ſive Dominicus fuerit, ſive quiſcumque alius hebdomadæ dies, quo indubitate Serapia à Gentilibus recolebantur. Non auſim, inquam, Pontaco ſubſcribere, tametſi ultro fatear in eam ſententiam me vehementer propendêre; ea ſolum de cauſa, quod eo pacto & annus & menſis & dies obitus & Serapia convenire videantur, æque atque in annum LXVIII, pro quo alij tantopere pugnant, & recentiſſime prælaudatus Bonjour, in dicta appendice; ubi potiſſimum, ex characteriſmorum iſtorum ſuppoſita harmonia, putat *inconcuſſum manere, paſſionem S. Marci contigiſſe anno Chriſti* LXVIII. Non recte, ut ego quidem arbitror: nam eadem illa omnia, & eodem plane modo, in annum illum LXIII, imo & LVII coincidunt, ad quos (ut alios taceam) Marci paſſio, ipſiſſimis illis argumentis retrahi poſſet.

Aliàs poſſet annus 68 teneri, quo iſta concurrerint;

31 Quid igitur obeſt (inquis) quo minus pro anno Pontaci ſtandum exiſtimem? Dicam. Utut vellem, non video argumentum illud à Serapiis deſumptum ullo modo ſubſiſtere, quidquid ſpecioſe jactetur, niſi ſi Acta Mſſ. ſancti Marci pro cujuſque libitu torqueantur. Dixi nuperrime; & brevi rurſus ratiocinio ſic puto poſſe confici. Præfata Acta, ut ab Henſchenio ſunt edita, & quotquot in muſeo noſtro adhuc exſtant Mſſ. diſerte ubique confundunt Dominicum diem cum feſto Serapiorum, adeo ut quâ ratione feſto Serapiorum Marcum occiſum concedis, eâ ipsâ admittere neceſſe ſit, feſtum Serapiorum cum Dominica concurriſſe. Jam vero Acta illa unanimiter affirmant, in ipſa Serapiorum feſtivitate Marcum raptatum & interfectum, ut toties inculco; alioquin non eſſet mortuus XXV Aprilis, quo die Serapiaca agebantur; ergo manifeſtum eſt non die Lunæ, ſeu die Dominicam ſequente; ſed in ipſa Dominica Marcum obijſſe, adeoque anno Euſebiano Chriſti LXII, quo XXV Aprilis in Dominicam incidiſſe perſpicuum eſt.

ſed non obiiſſet in Dominica Sanctus, biduo ſuperſtes,

32 Negari non poteſt, eiſdem in Actis etiam expreſſe aſſeri, MARCUM pridie captum, non niſi poſtridie expiraſſe, quod eſſet die Lunæ. Sed quid iis Actis facias, ubi non unæ contradictiones occurrunt difficillimè conciliandæ? Si cui placeat dies hìc confuſos agnoſcere, & modo more Romano, modo more Ægyptiaco computatos, quibus ultimis in uſu fuiſſe probat Bonjour, dies ſuos, ſaltem ſacros, à veſpera inchoare; non incongrue dicere poterit ſanctum Marcum, ſub veſperam, cum Serapiaca celebrari inciperent, ab Idololatris captum, fune tractum, aliiſque modis crudeliter habitum, poſtea detruſum in carcerem, tandem poſtridie, durantibus adhuc Serapiacis & Dominica die, ultimo ſupplicio affectum. Hæc iterum ad tuendam quoquo modo Actorum fidem; quæ ſi rejicias, tricis immorari non lubet. Mihi, ut jam profeſſus ſum non ſemel, aliis omnibus præferendi ſemper videbuntur Euſebius, Hieronymus, aliique antiqui, ſuperius relati, niſi aliunde quam ex Actis illis aut ex Arabicis ſcriptoribus argumenta depromantur.

niſi feſtum, Sabbato inchoatum, tota Dominica continuatum dicas.

Annus 14 Neronis unde acceptus ſit, neſcitur, nec admittitur.

33 Citatus Bonjour, ut meliùs concluſionem ſuam eliciat, Henſcheniano quoque argumento utitur, de XIV anno Neronis, iiſdem in Actis expreſſo. Dolendum eſt non deſignaſſe Henſchenium, ex quo Mſ. annum illum hauſerit. Ego ſeptem apud nos etiamnum exſtantia conſului, in quorum nullo annus Neronis decimus-quartus exprimitur; ſed pleraque variant, aliis Caji, aliis Claudii tempora adducentibus. Cum autem de illis in ſuperioribus abunde actum ſit, nihil opus eſt dicta repetere. Demum quæ auctor idem, ex Echellenſi & Seldeno deprompta adducit, vel momenti ſunt perexigui, vel ſic à nobis jam refutata, ut confidam viro eruditiſſimo non ingratum fore, quod acoluthicam ejus lucubrationem refellendam paucis ſuſceperim, in iis dumtaxat, quæ de S. Marci obitu ex occaſione congeſſerat.

CAPUT I.

Primi Patriarchæ decem, omnes Sancti, ab anno Chriſti XL ad CLXXIX.

I. S. MARCUS EUANGELISTA,

A Joanne Marco, S. Barnabæ conſobrino, verosimiliter diverſus, nec auctor Ordinationis Patriarchalis, ipſi ab Eutychio male aſſictæ, à Seldeno pejus expoſitæ & defenſæ.

SANCTUS MARCUS, Ægyptiorum Apoſtolus, Sedem Patriarchalem Alexandriæ conſtituit anno Chriſti juxta æram communem XL; eam tenuit annis XXII, non continuis; glorioſam martyrii palmam conſecutus anno LXII, XXV Aprilis, ut in præliminari Diſſertatione demonſtrare conati ſumus. Labores in ardua illa miſſione exantlati, miracula, aliaque eo ſpectantia, videri poſſunt in Actis ab Henſchenio digeſtis; quorum non ſemel ſupra meminimus.

34 *Euangeliſta Marcus,*

35 Celebris diſceptatio ſupereſt, tacitè non prætereunda; ſitne Euangeliſta MARCUS idem cum *Marco Barnabæ conſobrino*, de quo Paulus ad Tim. 4, ad Coloſſ. 4, & ad Philemonem; an potius ab eo diverſus? Rurſus *Joannes* ille, qui *cognominatus eſt Marcus*, Act. 12 & 13, cum Barnabæ conſobrino confundendus, an cum Euangeliſta de quo hic agimus? Quæſtionem ab Henſchenio diſſimulatam, paucis deductam invenies tom. 2 Junii

qui vexat Henſchenium poſſet idem credi cum Barnabæ conſobrino,

AUCTORE I.B.S.

Junii ad Vitam S. Barnabæ, ſeu potius Panegyrim Alexandri monachi Cyprii, cujus opinio de identificandis Marcis, tamquam non inveriſimilis, exhibetur, ſuppoſita Henſchenii chronologia. Ceterum cum Euſebianam præferendam modo cenſeamus, quæ ibi dicta ſunt, ad hujus ejuſdem normam erunt revocanda. Ex illa itaque cum Baronio, Tillemontio & communiori ſententia probabilius exiſtimamus, *Marcum Barnabæ conſobrinum* (ſive is unus idemque ſit cum *Joanne Marco*, ſive, ut Cotelerio magis placet, etiam diverſus) ab Ægyptiorum Apoſtolo omnino eſſe diſtinguendum, quando temporum, locorum, & rerum geſtarum ſeries uni eidemque perſonæ competere nequit.

in Euſebiana chronologia, (quam nunc veriorem putamus)

36 Si vera ſunt quæ ſupra diſſeruimus, noſter Ægyptiis excolendis jam tum incumbebat & diu inſudaverat, antequam alter ad Paulum & Barnabam acceſſiſſet, anno circiter XLIII aut XLIV. Ille, omni dubio procul, Alexandriæ & in Ægypto morabatur, cum hic morienti Barnabæ, ſi Actis credimus, adeſſet anno LI. Item Paulum hic juvabat
B Romæ LXII & LXIII, cum Alexandrinus prædicationis curſum conſummaſſet. Quid multa? Dum ſecundam ad Timotheum ſcriberet Paulus anno LXV, adhuc in Aſia ſuperſtes erat cognatus Barnabæ, Euangeliſtâ dudum ex humanis ſublato. Quapropter, niſi vehementer fallimur, veritati conformius erit, Marcos ſaltem geminare; noſtrum Petri diſcipulum & filium dicere; alterum Pauli & Barnabæ, vel alterutrius perpetuum ferme adjutorem. Hæc breviter indicaſſe ſufficiat: ſi cui rem accuratius lubebit expendere, adeat præcitatos, Baronium ad annum Chriſti XLV, & Tillemontium Hiſt. Eccl. tom. 2, parte 1, pag. mihi 180 & 413. Nullus interim nobis opponat Abulbaracati Vanſlebiani aut Coptorum aliorum hac in parte fictiones: adeo inſipidæ ſunt, ut nec commemorari mereantur. Poëta Habeſſinus haud dubie Euangeliſtam intelligit, dum ipſum hoc exornat elogio: *Salutem dico* MARIÆ SOBOLI, *quem traxerunt funibus in bovile inſtar tauri. Cum vellent enim igni comburere, pluvia & minuta grando extinxerunt vim flammæ; & nimbus ſacrum corpus involvens, viſus eſt ipſum coronare:* quæ omnia ſic Euangeliſtam deſignant, ut unà Hagiologus iſte indicare videatur, Joannem *Mariæ ſobolem*, de quo Lucas in Actibus Apoſtolorum cap. 12 & 13 ſcribit, quod ſanctus Petrus à vinculis per Angelum abſolutus, *venit ad domum Mariæ, matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus*; ubi per *Mariæ ſobolem*, patet Joannem Marcum ſignificari.

Quæ ex Eutychio ut certiſſima arripit Seldenus,

37 Tricas alias Seldenus, ex Eutychii penu, in lucem protruſit, ad labefactandam Hierarchiam Eccleſiaſticam, fruſtra tot annis tantiſque machinis à Sectariis impetitam. Nimirum, Achillem ille in Ægypto reperire viſus eſt, quem gregarii ſui toto reliquo Orbe invenire nequidquam tentaverant, quemque novis armis indutum Catholicis omnibus intrepide opponeret. Quo ſucceſſu norunt polemicorum periti: nos Eutychii verba, ut à Seldeno Latine reddita ſunt, ſubjiciamus.

de ordinatis à Sancto 12 Presbyteris,

Conſtituit item MARCUS EUANGELISTA *duodecim Presbyteros, cum Hananía* (nobis Anniano) *qui nempe manerent cum Patriarcha,* D *adeo ut cum vacaret Patriarchatus, eligerent unum è duodecim Presbyteris, cujus capiti reliqui undecim manus imponerent, eumque benedicerent, & Patriarcham eum crearent; & dein virum aliquem inſignem eligerent, eumque Preſbyterum ſecum conſtituerent, loco ejus qui ſic factus eſt Patriarcha; ut ita ſemper exſtarent duodecim. Neque deſiit Alexandriæ inſtitutum hoc de Presbyteris, ut ſcilicet Patriarcham crearent ex Presbyteris duodecim, uſque ad tempora Alexandri Patriarchæ Alexandrini, qui fuit ex numero illo* CCCXVIII. *Is autem vetuit ne deinceps Patriarcham Presbyteri crearent: & decrevit, ut mortuo Patriarcha convenirent Epiſcopi, qui Patriarcham ordinarent. Decrevit item, ut vacante Patriarchatu, eligerent ſive ex quacumque regione, ſive ex duodecim illis Presbyteris ſive alijs, ut res ferebat, virum aliquem eximium, eumque Patriarcham crearent. Atque ita evanuit inſtitutum illud antiquius, quo creari ſolitus à Presbyteris Patriarcha; & ſucceſſit in locum ejus decretum de Patriarcha ab Epiſcopis creando. Is etiam petiit ab eis, ne Patriarcha Alexandrinus* Papa *vocitaretur; quod* E *ſignificat Avum. Sed vero ab Hanania, quem conſtituit Marcus Patriarcham Alexandriæ, uſque ad tempora Demetrii* (*is Patriarcha fuit Alexandrinus undecimus*, nobis duodecimus) *nullus erat in Provincia Ægypti Epiſcopus; nec Patriarchæ ante eum crearant Epiſcopos. Ille autem factus Patriarcha tres conſtituit Epiſcopos. Primus fuit hic Patriarcha Alexandrinus, qui Epiſcopos fecit. Hactenus Eutychii periocha.*

ſucceſſive ordinantibus Patriarcham, uſque ad Alexandrinum,

nituntur textu male in Latinum verſo:

38 Multa in hac verſione à Seldeno depravata, & in ſenſum ſuum maligne detorta, conqueritur & fuſe demonſtrat Echellenſis. En pauca. Ubi legendum eſt *Conſtituere*, quod Presbyteris convenire poterat, ſemper Seldenus vertit *Creare*, quod iis nequaquam competit. Scribit, *In provinciis Ægypti*: dic, *In territorio Ægypti*: illa enim, ad rem præſentem, conceptum formant longe diverſum. Pejus idem reddidit, *Et primus fuit hic Patriarcha Alexandrinus qui Epiſcopos fecit.* Quantum hæc differunt ab Echellenſis interpretatione, ſic legentis? *Et eſt primus Patriarcha, qui in Alexandria fecit Epiſcopos.* Mitto alia ex quibus merito Seldenus inſignis impoſturæ arguitur. Hujuſmodi enim ea ſunt, ut nec mihi nec aliis, linguæ Arabicæ ignaris, judicium de iis ferre, integrum ſit. Satius eſt oſtendere, Eutychium non pauca hic more ſuo comminiſci, & veritati & aliorum Ægyptiorum ſcriptis non ſatis conſona, argumentis aliunde depromptis.

idque ex auctore, multa falſa commento,

F

& aliis gentis ſuæ ſcriptoribus contrario.

39 Et primo quidem, nihil ad rem confiendam accommodatius, quam ſi Ægyptios ipſos inter ſe committamus, alios aliorum gladiis jugulaturi. Certe Chronicon Orientale ut ſuperius monebam, de duodecim illis Presbyteris, ordinandi ſeu creandi Patriarcham poteſtate præditis, altum ſilet, contrarium non obſcure innuens: *Conſtituit* (inquit) Marcus, *Annianum Epiſcopum Alexandriæ, & cum eo tres Presbyteros, & Diaconos ſeptem.* Clarius Acta, in Ægypto primitus conſcripta, num. 5 ita habent: *Annianum ibidem* (Marcus) *ordinavit Epiſcopum, & tres Preſbyteros, id eſt Melium* (aliis *Melianum* vel *Abilium*) *Sabinum* & *Cerdonem*; *& Diaconos ſeptem*,

A *ſeptem, & alios undecim, ad Eccleſiaſticum miniſterium pertinentes*. Non male hæc concordant cum Chronico; & Eutychio fere ex diametro repugnant: unde hic igitur ſua hauſerit, nequeo vel conjectando aſſequi.

quoad modum Patriarcham eligendi ante Alexandrum, eumdemque ordinandi,

40 Adverſatur præterea Eutychius vetuſtiſſimis Eccleſiæ Alexandrinæ conſtitutionibus, quibus ordo, & modus eligendi, conſtituendi, & ordinandi Patriarcham præſcribitur apud Echellenſem cap. 2. Adde quod Severus, Hiſtoriæ Patriarchalis collector, diſerte tradat in Agrippino Patriarcha x, ſeſquiſeculo quam Alexander ſit, ſeniore, eum non à Presbyteris illis duodecim, ſed à populo conſtitutum. Ejus verba ſunt: *Tum convenerunt populus unanimiter, & impoſuerunt manus ſuas homini timenti Deum, cujus nomen Agrippinus; & conſtituerunt illum Patriarcham, & ſedere fecerunt ſuper ſedem Euangelicam.* Rurſus de S. Petro Hieromartyre ita ſcribit: *Cum autem requieviſſet Abbas Theonas Patriarcha; convenerunt Sacerdotes Alexandriæ & populus, impoſueruntque manus ſuas Petro, ejus filio ac diſcipulo, & collocaverunt eum in Sede Alexandrina.* Nihil hic de duodecim illis

B Presbyteris, ad eligendum aut creandum Patriarcham facultatem habentibus, niſi & populum velimus, olim Patriarchas Alexandrinos ordinaſſe, quod nec Seldenus ipſe admiſerit. Pluribus ejus generis teſtimoniis adducendis hic ſuperſedeo, ſuis locis ea relaturus. Certum apud Alexandrinos ſemper fuit, quod *Epiſcopus benedicit, & non benedicitur; alios ordinat, ipſe vero eulogiam ſeu benedictionem* (quâ nempe initiatur ſeu conſecratur) *ſuſcipit ab Epiſcopis, non quidem à Presbyteris.* Item: *Epiſcopi eſt facere* Χειροθονίαν; *qui vero ſuſcipit ab illo* Χειροθονίαν, *ſuſcipit etiam ejus benedictionem. Presbyteri autem nec eſt facere* Χειροθονίαν, *nec unquam ipſi licet.* Profecto abunde ea mihi ſunt ad convellendam Eutychii auctoritatem. Ceterum cum eam controverſiam ab Echellenſi, in ſuo Eutychio vindicato Romæ edito MDCLXI, & à Pearſonio in Vindiciis Ignatianis parte I. cap. ultimo operosè diſcuſſam inveniam, non gravabor præ-

C cipua eorum argumenta referre. Huic rei ſerviet

PARERGON I.

De antiquo ritu Electionis & Ordinationis Patriarcharum Alexandrinorum.

Commentis iſtis nihil affine habent veteres ritus,

41 ECHELLENSIS, tota priori libri ſui parte diſputans cum Seldeno, multiplici argumento adverſarium adoritur. Inter alia citato cap. 2, ex antiquis illis Ægyptiorum monumentis egregie demonſtrat, priſcum apud Alexandrinos Patriarchas inſtituendi ritum, nihil affine habuiſſe cum Eutychiana hiſtoriuncula. Summa in eo conſiſtit, quod triplex fuerit, & etiamnum ibi ſit, manuum impoſitionis genus, juxta triplicem hominum ad illam concurrentium conditionem; Populi nempe, Pres-

juxta quos diſtinguebatur triplex impoſitio manuum,

byterorum & Epiſcoporum. *Populi*, inquit, *dabantur & numerabantur ſuffragia, manuum elevatione & extenſione; deinde impoſitione confirmabantur. Presbyteri bis etiam manus capiti ordinandi imponebant, cum ad ſuffragia quoque danda, tum ad deſignandam perſonæ electæ admiſſionem, electionemque approbandam. Epiſcopi quarum pribis adhuc & ipſi manus imponebant, nimirum ad ma Populo ſuffragia confirmanda, & perſonam electam de- ſuffraganti, ſignandam & admittendam, tandem ad ipſum Ordinem conferendum.* Idem argumentum proſequitur totis quatuor ſequentibus capitibus, ſalva etiam Eutychii auctoritate, qua non ſemel Antagoniſtam acriter urget, ex illo ipſo Scriptore diſcrimen, inter Epiſcopos & Presbyteros, apertiſſime evincens.

ſecunda Preſbyteris eligentibus,

42 Statuit igitur & probat efficaciſſimis rationibus, Eutychii verba, ſi quid veri adſtruant, non innuere aliud, quam quod peculiari eo fortaſſe modo ad illos Presbyteros ſpectaverit electio; nequis ſcilicet extra eorum numerum Episcopus aſſumeretur; quemadmodum fieri adhuc hodie videmus in prænobilibus multis Germaniæ Collegiis, jus habentibus ut Epiſcopus, non niſi ex ſuo corpore, & ab ipſis electus, ordinetur; conſecratione ſolis Epiſcopis reſervata. Ita fere Alexandriæ accidit, Populo interim ad ele- E ctionem concurrente, quæ ex duodecim eſſet *tertia ſolis* facienda. Cum eo tamen optime conſiſtit, ut *Epiſcopis ordinantibus* jam ex Echellenſi dicebamus, quod ordinatio penes Epiſcopos remaneret, ex provinciis *competebat,* & diœceſibus, metropoli Alexandrinæ ſubjectis, accerſitos; quorum ſaltem tres præſentem conſecrarint, ex præſcripto antiquiſſimi Canonis, qui dicitur Apoſtolicus, Ἐπίσκοπον χειροτονείσθω ὑπὸ Ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν: vel juxta canonem 5 Concilii Nicæni editio- *juxta Concilium Nicænum;* nis Eccleſiæ Alexandrinæ: *Oportet ut Epiſcopus conſtituatur, præſentibus omnibus Epiſcopis illius Provinciæ: ſi vero conventus eorum difficilis redditur, ob inſtantem ipſis aliquam neceſſitatem, aut ob loci diſtantiam, adſint tres Epiſcopi ad ordinandum illum.* Ubi hic obſecro veſtigium poteſtatis, Presbyteris conceſſæ ad ordinandos Epiſcopos? Imo quid in Eccleſia Alexandrina, à primis uſque temporibus, cautum magis, quam ne Presbyteris id juris tribueretur, ut contra Eutychium ſuperius oſtendimus? F

Euſebio & Hieronymo teſtibus.

43 S. Hieronymus, celebri illa ad Euangelum, ep. 101, ailàs 85, qua ad impugnandum dogma catholicum Salmaſius & Seldenus plurimum abutuntur, diſertiſſimis verbis id ipſum confirmat. *Quid enim facit*, inquit, *excepta ordinatione, Epiſcopus, quod Presbyter non faciat?* Tribuat Presbyterio Alexandrino Hieronymus quantum volueris: demus etiam Presbyteris illis licuiſſe olim, non ſolum baptizare, ſacrificare & prædicare, ſed etiam, abſente Epiſcopo, chriſma conficere, eoque confirmare baptizatos, conſecrare Eccleſias, altaria & vaſa, tametſi id vetitum ſemper fuiſſe Echellenſis obſervet cap. 6. At enim nec apud Hieronymum, nec alibi legimus, licitum iis fuiſſe, ſacros Ordines conferre per impoſitionem manuum, nedum Epiſcopos ordinare. Hoc illud ſaltem eſt ex S. Hieronymo, quod Epiſcopus facit, non Presbyter; hoc Presbytero Epiſcopum intereſſe, adver- *Etiam ubi agit de Preſbyteris Alexandrinis.* ſarii coguntur admittere. Et ideo laudatus Pater, ſpecialem aliquam Alexandrinorum in deſignando Patriarcha conſuetudinem, ſic in præfata epiſtola explicat, *Alexandriæ a Marco Euan-*

AUCTORE I.B.S.

Euangeliſta, uſque ad Heraclam & Dionyſium, Presbyteri ſemper unum ex ſe electum, & in excelſiori gradu collocatum, Epiſcopum nominabant. Nominabant, inquit, *non* ordinabant. *Quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de ſe, quem induſtrium noverint & Archidiaconum vocent.* Quæ omnia aptiſſime exponit Franciſcus à Meſſana, in explicatione difficilium Hieronymi locorum, verbo *Epiſcopus*.

Pearſonius tametſi Catholicis adverſus,

44 Mirum interea quam ſibi applaudat Seldenus, in imaginaria Eutychii cum S. Hieronymo conformitate. At vero Pearſonius Antipresbyterianus (admiſſa Seldeni verſione) recte expendit magnam inter utrumque diſcrepantiam, non ſolum quoad tempus centum & amplius annorum, ſed & quoad rem ipſam. Etenim quod Hieronymus *Presbyteros, unum ex ſe electum, & in excelſiori gradu collocaſſe & Epiſcopum nominaſſe aſſerit*; quid, amabo, ut iterum repetam, quid cum ordinatione & creatione Epiſcopi commune exhibet? ubi interim Eutychius, & *electionem*, & *creationem*, & *ordinationem* rotunde affirmat. Illam autem duorum teſtium diſſonantiam lepida diſtinctione tollere conatus fuerat

B

Seldeni ratiocinium explodit;

Seldenus. Cum enim uterque, de facto ſive de uſu tantummodo loquatur, & hiſtorice rem nude narret; ita bonus ille architectus vim argumenti eluſerat. *Alter de facto*, inquiebat, *loquitur ſimul ac de jure loci ſimplici, antequam ulla omnino, uſus aut facti mutatio ibi introduceretur: alter de jure ſimplici & inſtituti mutatione*. Præclaram me hercule & ſubtilem argutiam! Eruditiſſimi quique, Hieronymi verba non adeo clara invenerant, quin de ſenſu dubitari poſſet. En tibi ſubita luce perfuſus Seldenus, expreſſam illic &. juris & facti diſcriminationem, & jus quidem Epiſcopum ordinandi Presbyteris conceſſum, evidentiſſime deprehendit.

& oſtendit, etiam populi ſuffragiis electos Epiſcopos,

45 Ceterum, exploſo Seldeni ratiocinio, Epiſcopos Alexandrinos à prima eorum origine, populi ſuffragiis ſolitos eligi, potiori jure Pearſonius colligit ex Epiphanio hæreſi 69; *Alexandriæ autem conſuetudo eſt, ut poſt Epiſcopi mortem, ſucceſſor non diutius differatur;*

C

ſed ſubinde pacis tuendæ gratia ſubrogetur, ne aliis hunc, aliis illum poſtulantibus, in populo jurgia & contentiones exiſterent. Supponit hic manifeſte Epiphanius, non ſolos illos duodecim, ſed & populum, in eligendo Patriarcha partes ſuas antiquitùs habuiſſe; quod apprime iis congruit quæ Parergi hujus principio ab Echellenſi demonſtrata dicebamus. Quantum

ſed à ſolis Epiſcopis ordinatos.

vero idem Epiphanius ab hæreticorum noſtrorum, de omnimoda Epiſcopos inter & Preſbyteros æqualitate, delirio abhorruerit, luce meridiana clarius apparet ex iis, quæ contra Aërianos diſputat hæreſi 75, ita enuntians: *Ordo vero Epiſcoporum eſt ad gignendos Patres, gignit enim Patres Eccleſiæ; ordo vero Presbyterorum Patres non poteſt generare; per lotionem vero regenerationis filios generat Eccleſiæ, non Patres, non Magiſtros, & quomodo fieri poteſt, ut Presbyterum conſtituat, qui non habet manuum impoſitionem ad ordinandum?* Quis credet, Epiphanium, talem articulum inter Eccleſiæ dogmata referre auſum, tum, cum trium ſeculorum oppoſita conſuetudine convinci poterat, ex vicina eaque ſecunda totius orbis Eccleſia, à S. Marco conſtituta?

cui nemo objecit aliquem in ejus ordinatione defectum.

46 Argumentum aliud palmare deſumitur ex electione Magni Athanaſii, Alexandri ſucceſſoris; qui, ſi vera narrat Eutychius, primus, contra ritum illum antiquiſſimum, ſtatutus fuerit; non ordinatus ſolum, ſed & electus Epiſcoporum ſuffragiis, ut Euſebiani objiciebant, tametſi Epiſcopi Ægypti in Synodo congregati, epiſtolâ ad omnes Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopos ſcriptâ, contrarium magna animi contentione aſſeruerint, & teſtati ſint, *Quod omnis multitudo, omniſque populus Catholicæ Eccleſiæ, clamoribus vociferationibuſque poſtulârint, Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari*. Concurrebat igitur Alexandriæ ad electionem Epiſcopi, ex veteri conſuetudine, etiam populus. Utcumque tamen factum fuerit, illud in aperto eſt, neque ab duodecim, neque ex duodecim illis Presbyteris Athanaſium fuiſſe aſſumptum, quandoquidem Diaconus tantum exiſteret, necdum ad Sacerdotium promotus. Quis neſcit, quot hoſtes, ſagaces juxta ac potentes, ſibi adverſantes habuerit Athanaſius? Quæ & qualia per fas & nefas excogitata & adhibita fuerint, non ad ejus mores aut doctrinam ſolum, ſed & ordi- E
nationem criminandam? Quid autem plauſibilius objectari poterat, quam quod creatus fuiſſet contra ritum, ab uſque S. Marco inviolabiliter obſervatum? Nam quod reponi hic poſſet, mutatum ab Alexandro uſitatum antea morem, id ipſum magis eorum animos merito exacerbare debuiſſet, ut vel inde anſam arriperent Athanaſium inſectandi.

ut ſine dubio feciſſent neglecti Presbyteri,

47 Jam vero duodecim illi Presbyteri turpiter exauctorati, quas quæſo machinas non moviſſent, ad deturbandum primum illum priſcorum privilegiorum violatorem? Multis ſane opus non erat: Arianis Imperatorum auctoritate præpollentibus ſe adjungerent, ſpecioſiſſimam calumniandi Athanaſii occaſionem minime neglecturis. Nihilominus inter innumera illa Hiſtoriæ Athanaſianæ monumenta, nec veſtigium talis accuſationis reperire eſt. Neque epiſtola pſeudo-ſynodi Sardicenſis, neque Philoſtorgius Athanaſio infenſiſſimus, nec quiſquam alius tot adverſariorum, id ei exprobraſſe legitur: neque ipſiuſmet F
Athanaſii aut Epiſcoporum Ægypti apologiæ, ejus rei ullam faciunt mentionem. Videat modo æquus rerum æſtimator, an hujuſmodi ratiocinatio plus nimio non valeat, ad exſufflandam totam illam Eutychii hiſtoriolam. Adde his Gregorii Nazianzeni de hac eadem electione Athanaſii teſtimonium, ex qua pateat, populum & tunc, & antea, in ea locum habuiſſe. *Totius populi ſuffragiis*, inquit, *non autem ſecundum pravum exemplum quod poſtea inolevit, neque per vim & cædem, ſed Apoſtolico & ſpirituali modo, ad Marci thronum evehitur. Modum illum Apoſtolicum* antiquum ritum denotare, nemo, opinor, diffitebitur.

aut adverſarii ejus Ariani.

Male fingitur imputari Alexandro inductus mos,

48 Taceo cetera, quibus pari ſoliditate oſtendatur vanitas argumentationis Seldeni, ex Hieronymi verbis perperam deductæ. Pergit deinde Pearſonius alterum, non minus ineptum, diſtinctionis membrum excutere; probans Eutychium narrare ſimpliciter factum, ſeu moris durationem & expirationem, prætenſo Alexandri decreto imputatam. Errat autem Seldenus, dum Alexandro tribuere Eutychium

qui fuerat in Nicæno ſtatutus,

A tychium docet, quod in Concilio Nicæno Can. 4 fuerat definitum. Illud vero maxime notandum monet præfatus Pearſonius, partem decreti ab Alexandro facti, reſtringere morem de eligendo Patriarcha, non ad electionem à Presbyteris, ſed ex Presbyteris factam; quod idem ſuperius ab Echellenſi demonſtratum diximus. Antiquum enim morem deſiiſſe tradit, eo quod Alexander *decrevit, ut vacante Patriarchatu, eligerent ex quacumque tandem regione, ſive ex duodecim illis Presbyteris, ſive aliis, virum aliquem eximium, perſpectæ probitatis, eumque Patriarcham crearent.* Electio igitur *viri cujuſpiam eximii, perſpectæ probitatis*; antiquum morem evacuavit, ſi talis umquam fuerit.

eſto quod in ceremoniâ peculiari, aliquid Presbyteris Alexandrinis ſit conceſſum.

49 Negari non poteſt, peculiaria quædam in Patriarcharum electionibus, Alexandrinis fuiſſe uſitata; quale eſt, quod Liberatus memorat in Breviario: *Conſuetudo quidem eſt Alexandriæ, illum qui defuncto ſuccedit, excubias ſuper defuncti corpus agere, manumque dextram ejus capiti ſuo imponere; & ſepulto, manibus ſuis accipere collo B. Marci Pallium, & tunc legitime ſedere.* Verum hæc ceremoniam tantum inſolitam indicant, pro honore S. Marci
B fortaſſe inductam; & magnam præterea feſtinationem, pacis gratia, ne in tanta populi multitudine tumultibus & factionibus occaſio præberetur. Nihil hæc tamen faciunt ad ſtabiliendum jus aut factum, quo ex Sacerdotibus, & à Sacerdotibus duodecim, *eligeretur, crearetur* & rite *ordinaretur* Epiſcopus.

Falſum quoque eſt quod uſque ad Demetrium,

50 His necdum acquieſcit Seldenus. Qui argutiæ ſtruendæ ſuppeditavit materiam, eidem firmandæ, fulcrum ſubminiſtrat Eutychius noſter, in allegata pridem periocha; affirmans à Marco ad Demetrium, nempe annis circiter cxx, nullum totam Ægyptum, præter Alexandrinum, Epiſcopum habuiſſe. Atqui, ſi nullus erat in Ægypto Epiſcopus, à quo tandem ordinari potuit Alexandrinus? Hinc conſequens eſſe contendit Seldenus, à Presbyteris tunc temporis fuiſſe conſecrandum. Mirabilia hic more ſuo procudit Eu-
C tychius, ex ejus fide nullatenus admittenda.

nulli in Ægypto fuerint Epiſcopi,

De rei poſſibilitate diſputare, nihil ad præſens attinet. Scio Hiſtoricos tradere, per aliquot integra ſecula, unicum in Scythia Tomorum Epiſcopum exſtitiſſe: id etiam in Ægypto factum, Eutychio, primo & ſoli id narranti, non credam. Infidam Seldeni verſionem hic denuo multis incuſat Echellenſis, capitibus, 8 præſertim & 9, acerbius in eum invectus. Tanti mihi non eſt Eutychii auctoritas, ut traditionem ejus, tot explicationibus & elucidationibus tueri operæ pretium exiſtimem. Satius eſt rem prorſus incredibilem, ex optimis hiſtoriæ monumentis, confutare; Ægyptium illum, ut ſuperius monebam, popularium ſuorum telis exarmando.

qui ab initio Eccleſiæ ibi plures fuiſſe monſtrantur;

Præſtat id præfatus Echellenſis cap. 7, Alexandrinorum & aliorum ſcriptorum teſtimoniis demonſtrans, Epiſcopos in Alexandrinæ Eccleſiæ diœceſi, non ſolum ante Demetrium vel Heraclam & Dionyſium, ſed ab ipſis illius Eccleſiæ originibus, ſemper exſtitiſſe.

51 Producit primo Melchitarum Martyrologium, ubi ad diem xxv Aprilis eſt *commemoratio certaminis Marci Apoſtoli, ſancti Evangeliſtæ, qui Chriſtum prædicavit ſub annis Tiberii Cæſaris in univerſa Ægypti & Libyæ Regione.... multaque edidit miracula, & Chriſti Eccleſias exornavit, conſtituens eis* EPISCOPOS, *atque his inferiores* SACERDOTES. Suffragatur Severus in *Marco*, ita ſcribens: *Ipſe vero inde diſcedens, Pentapolim perrexit; manſitque ibi annos duos, annuntians, & Ordinans* EPISCOPOS, PRESBYTEROS & DIACONOS, *in omnibus ejus Provinciis.* Succinit veteris Vitæ S. Marci auctor anonymus: *Pentapolim pergit*, inquit, *& Ordinans* EPISCOPOS *per regiones illas & Clericos; iterum Alexandriam venit.* Conſentiunt Scriptores Græci & Latini, Synaxaria & Martyrologia vetuſtiſſima. Unum pro omnibus proferam Simeonem Metaphraſtem, ita de S. Marco loquentem: *Conſtituit & confirmavit Eccleſias per Libyam, Marmaricam, Ammoniacam, Pentapolim, Alexandriam.... Ordinaverat autem pro ſe Epiſcopum Alexandriæ Annianum: aliis quoque Eccleſiis longe lateque,* EPISCOPOS, PRESBYTEROS, DIACONOS *dederat.* Quæ ad hæc eludenda Seldenus effugia quæritat, ne referri quidem merentur.

AUCTORE I.B.S.

ex Synaxariis & Actis vetuſtis,

52 Adducit inſuper Pearſonius argumenta alia, minime contemnenda. Locus Vopiſci in Vita Saturnini, ex Adriani Cæſaris epiſtola ad Servianum, vim certe magnam obtinet, quidquid Seldenus contra luctetur. Epiſtolæ verba ſunt: *Ægyptum, quam mihi laudabas, Serviane chariſſime, totam didici levem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem. Illi qui Serapim colunt, Chriſtiani ſunt: & devoti ſunt Serapi, qui ſe Chriſti Epiſcopos dicunt.* Fatendum, multa ibi immiſceri Chriſtianis indigna; nihilominus id evincitur, fuiſſe Adriani ævo Chriſtianos in Ægypto, qui Epiſcopi appellarentur: in Ægypto, inquam: nam Adriani epiſtola Alexandrinos maxime & Ægyptios deſcribit. Licet igitur Adriani verba, in multis ambigua & diſſertationibus obnoxia ſint; id certe negari non poteſt, recte ex iis deduci, fuiſſe eo tempore in Ægypto Epiſcopos.

ex Vopiſci & Adriani Cæſaris epiſtola, E

& ex ea quæ Euariſto Papæ adſcribitur,

53 Circumfertur ſub Euariſti Papæ nomine epiſtola, ad omnes per Ægyptum Fratres, F
hoc eſt *Epiſcopos*: atque ut demus Euariſti non eſſe, vetuſtiſſima ſane eſt; & quiſquis eſt auctor, putavit Euariſti ætate, plures in Ægypto fuiſſe Epiſcopos. Ex Alexandri Patriarchæ epiſtola docemur, ante Concilium Nicænum, pene centum Ægypti Epiſcopos in Arii condemnationem conſenſiſſe; nec de pauciori numero, prioribus ſeculis, uſquam alibi fit mentio. Heraclam multis exornat Euſebius: ſi is Epiſcoporum auxiſſet numerum, id profecto laudi ipſi ab Encomiaſta verteretur. Dionyſius, Heraclæ ſucceſſor, de variis Epiſcopis loquitur, & ad varios ſcripſit: ut veriſimillimum ſit, non pauciores tunc fediſſe, quam exſtiterint Alexandro Patriarchatum tenente. Diutius quam par eſt, rebus alioqui ſatis patentibus inhærere videmur.

ipſiuſque Alexandri Epiſc. Alex.

& Synodo contra Originem habita;

54 Quapropter, omiſſis pluribus aliis, à Pearſonio diligenter expenſis, unum illud ad dirimendam litem poſtremo loco adducam, quod, teſte Photio Cod. 118, Pamphilus Martyr ſimul & Euſebius, in apologiæ pro Origine libro 6 ita memorant: *Synodus*, à Demetrio, *Epiſcoporum coacta, & Presbyterorum quorumdam contra Origenem, quæ.... de-*

AUCTORE I.B.S.

cretum fecit, Alexandria quidem pellendum Origenem, neque in ea versari aut docere permittendum. Verum Demetrius, una cum Ægypti Episcopis aliquot, sacerdotio quoque illum abjudicat, subscribentibus etiam edicto huic, quotquot antea suffragati ei fuissent. Hic ille est Demetrius, qui *factus Patriarcha*, cum nullus esset *in Provincia Ægypti Episcopus, tres* (ut garrit Eutychius) *constituit Episcopos*. Scilicet in iis Synodis tres tantum, cum Demetrio Episcopi sederint, nuperrime ea dignitate donati. *Imo*, inquit Seldenus, *Demetrius, summus Origenis adversarius, tres sibi procul dubio velut auxiliarios Episcopos instituit*. Nempe postremis Patriarchatus annis (quod nescio an Eutychius ipse admitteret) tres illos stipendiarios conduxit Demetrius, cum diu Origeni fuisset amicissimus; idque eum solum in finem, ut eorum auxilio fretus & ope adjutus, majori auctoritatis pondere inimicum opprimeret.

in qua ridiculum sit tres solum Episcopos imaginari,

55 Suis ea canat Seldenus, in luce meridiana studiosè cæcutientibus. Age vero, si
B Demetrius, tribus tantum auxiliariis illis Episcopis, iisque contra antiquissimum Alexandrinæ Ecclesiæ, imo totius Ægyptiacæ, consuetudinem ordinatis, stipatus atque communitus, adversus Origenem Synodicam sententiam protulisset; credibile-ne est, Origenem ipsum, aut Eusebium acerrimum ejus hyperaspisten, nihil de violatis juribus, nihil de abrogato veteri ritu, nihil de paucis & novitiis Episcopis in suum exitium ordinatis, ad justam defensionem dicturos fuisse? Interea tantum abest, ut de paucitate eorum qui in se conspiraverant, conqueratur Origenes; ut potius hostium multitudinem incuset. *Inimico* (ut loquitur in Præfatione tomi sexti in Joannem) *adversus nos acerbissime pugnante, per suas novas litteras, revera Euangelio inimicas, omnesque Ægypti ventos adversus nos concitante*. Qui sunt, obsecro, tanto numero *venti illi Ægyptiaci*, nisi Episcoporum multitudo? Erant igitur, ut sæpe eadem inculcem; erant, inquam, in Ægypto, atque in iis Synodis, plures quam tres Episcopi; non
C à Demetrio, sed à S. Marci temporibus constituti. Cavilletur modo Seldenus quantum lubuerit, & adversus solem disputet; nihil me movet prodiga illa, & tuendis præjudiciis male adhibita eruditio. Paucis concludi posse arbitror, totam illam Eutychii traditiunculam, falsam esse; & sine ordine, sine judicio tam imperite coagmentatam, ut his aliisque per suos Annales sparsis, de Ecclesiâ Alexandrinâ pessime meritus dici absque scrupulo possit.

nihil tale causantibus Origene vel Eusebio,

sed contrarium potius.

56 Juvat hic, ad rem penitus conficiendam, alia subnectere specimina, quibus denuo appareat scriptorem illum, Ecclesiæ suæ præclarissimas res gestas, aut plane ignorasse, quod turpe est; aut negligentissime tractasse, quod indecorum. Quis ferat Origenem, quem nesciviisse videtur, creari ab ipso Episcopum Maubagensem, & cum Theodoro Mopsuesteno (ipsi, Thaddæo) Theodoreto & Iba, viris tota historia Ecclesiastica notissimis, inepte componi? Quin & dudum mortuos, ad vitam simul omnes revocari, ut coram Justiniano Imperatore compareant? Satin' sobrius erat Eutychius, dum hæc scriberet? Mirabamur statim fabellas, ab eo in Demetrio con- D
textas: magis sane mirum est, Demetrium eumdem induci, tamquam cum mortuis litterarum commercium habentem. *Eo tempore*, inquit, *scripsit Demetrius Patriarcha Alexandrinus ad Gabium Episcopum Hierosolymorum, Maximum Patriarcham Antiochenum, & Victorem Patriarcham Romanum, de ratione computi Paschalis & jejunii Christianorum, & quomodo à Paschate Judæorum deducatur.*

& ridiculas fabellas commentus sit,

57 At Gabium ipse tradit (subdit Pearsonius) XVII Aurelii anno Hierosolymis Episcopum creatum, tres tantum annos sedisse: aut igitur sub finem Imperii Aurelii, aut sub initium statim Commodi scripta est hæc epistola: quo tempore nec Demetrius Alexandriæ præfuit, sed Julianus; nec Victor Romæ, sed Eleutherius. Certe cum epistolæ ex Oriente ad Victorem, de celebrando Paschate missæ sunt; Narcissus Hierosolymorum Episcopus fuit; inter Gajanum autem (quem Gabium appellat Eutychius) & Narcissum, octo Patriarchas recenset Papebrochius. Neque vero ulla exstat memoria scriptæ ad Victorem à E
Demetrio epistolæ; Episcopi tantum Palæstinæ indicant, Alexandrinos secum in dic Paschatis observando consentire, idque constare ex litteris ad se invicem missis, nulla Demetrii mentione facta. De Alexandro scribit; quod *Achillam socium suum, qui ante ipsum Patriarcha fuerat, de gradu Patriarchali dejecit; quia Ario recepto, contra Petri Alexandrini mandatum fecerat*. Hic Alexander in mortuum quoque sævit. Pridem Achillas obierat ante finem Concilii Nicæni, quomodo ergo ab Alexandro, de gradu Patriarchali tum dejectus? Missum faciamus Eutychium, atque ordinem chronologicum prosequamur.

per supinam rerum ac temporum ignorantiam.

II. S. ANNIANUS.

Annus obitus & tempus sedis ex Eusebio.

58 ANNIANUM scribendum monet Valesius in Eusebium; Eutychius, F
Hananiam vocat, alii *Anizanum*. Dicitur hic in Historia Patriarchali *obiisse Dominica, die vigesima Hathuri*, id est XVI Novembris; sedisse vero annis XVIII, diebus CCXVI. Signatur in margine annus Christi LXXXVI, imperante Cæsare Vespasiano. Abulbaracatus Vansiebii ait, Annianum Patriarcham creatum anno Alexandri CCCLXXXIII, mense Majo; vita functum XX Novembris, anno ejusdem Æræ CCCXCIII, postquam rexisset Ecclesiam annis XI, mensibus VII. Hæc retulisse, rejecisse est; pœnitet enim operæ, in iis ad rectum ordinem reducendis antea insumptæ. Ne igitur sæpe eadem dicenda occurrant, aperte pronuntio, peregrinis iis calculis, primis præsertim hisce seculis, nullam me fidem habiturum. Quid enim? Ubinam quis XVI Novembris in Dominicam cecidisse inveniet anno LXXXVI? quomodo à XXV Aprilis ad XVI Novembris numerari possunt dies CCXVI? Quis imperium Vespasiani ad annum LXXXVI produxit?

Posthabitis Ægyptiorum calculis,

59 Episcopatus annos restringit ad XVIII; quem Eusebius, S. Nicephorus, aliique unanimiter,

A nimiter, Eutychio ipſo conſentiente, extendunt ad annos XXII. Quid autem Abulbaracatus ſomniaſſe potuit, tam manifeſte ſibi contradicens? Largiamur ei, Annianum ſediſſe ab anno Alexandri CCCLXXXIII (quod tamen falſiſſimum eſt, nam is annus notaret annum Chriſti LIX) largiamur, inquam, cœpiſſe Annianum ab anno CCCLXXXIII, uſque ad CCCXCIII, qui eſſet Chriſti LXIX; in qua, obſecro, arithmeticæ regula didicit, à menſe Majo anni LIX ad Novembrem LXIX, intercedere annos XI & menſes ſeptem? Iterum repeto, nihil hic Arabes morer, niſi auctoribus noſtris conciliari poſſint.

ex Euſebio obiiſſe ſtatuitur, an. 84, 16 Nov.

60 Euſebius Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. 3, cap. 14 editionis Valeſianæ, quam hic ſequimur, ita ſcribit: *Hujus* (Domitiani) *anno quarto, primus Alexandrinorum Eccleſiæ Epiſcopus Annianus, duobus & viginti annis exactis, abiit è vita; cui ſecundus ordine ſucceſſit Avilius.* Non lubet cum Euſebio litigare ſuper ordine hic ſtatuto, quaſi *primus* Patriarcha aut Epiſcopus fuerit *Annianus:* alibi mentem ſuam explicuit, dum eum ſediſſe ait *poſt S. Marcum*. Nos igitur, bonâ ejus veniâ, *Annianum* ſecundum, *Abilium* tertium dicemus,
B & ſic deinceps. Porro numerati ab Euſebio anni XXII, mirifice exponunt initium & finem Epiſcopatus Anniani. Ordinatum antea ſuppoſuimus eo ipſo anno, quo obiit S. Marcus, nempe anno LXII: proinde inchoando ad annum IV Commodi, cujus quadriennii initium ſumitur à XIII Septembris anni Chriſti LXXXIV, numerantur anni omnino XXII, iique exacti, ἀποστήσας, ſi Annianus menſe tantum Novembri è vivis exceſſerit, quod facile Arabibus concedendum putamus; licet paſſim diſcipulus Magiſtro in Martyrologiis conjungatur, ad XXV Aprilis; & Labbeus diem ſignet XXV Auguſti, quod non ſcio ubi ipſe repererit. Statuimus itaque obiiſſe *Annianum* illo anno Chriſti LXXXIV, Novembris XVI, die Martis, ſub littera Dominicali C; vel die Lunæ, ſub littera D, ſi forte Ægyptii necdum intercalaverint.

quo pacto optime ſalvantur 22 anni Epiſcopatus;

61 Litem nobis intentat Tillemontius, Nota XV pag. 411, his verbis: *Ad annos* XXII *quod attinet*, Anniano *adſcriptos, deſumendi ii*
C *non ſunt à morte S. Marci, ſed à die quo S. Marcus eum ordinavit: idque reduci non poterit, ad annum* LXII, *ut facit Euſebius; ſed ad finem* LXIII, *ſic ut inde inchoando, rexerit annos* XXII *completos* ἀποστήσας. Nimirum Tillemontius mortem Anniani innectit anno LXXXVI, quod nobis non placet. Quid quæſo vetat dicere, *Annianum* à Marco ordinatum anno LXII, menſibus aliquot ante Marci obitum? Ecquid eo modo habebuntur anni XXII ἀποστήσας?

licet daretur, eum diu ante S. Marci obitum fuiſſe ordinatum.

62 Non video cur Euſebii Chronologiam nobis eripere velit Tillemontius, ut aliam tot abſurditatibus refertam ſubſtituat. Melius arguere quis poſſet ex Actis S. Marci & ſcriptoribus aliis, tradentibus, Annianum à Marco initiatum biennio ante obitum, cum in Barcam properaret. Verum, ut daremus ita accidiſſe, nihil inde aut Euſebii aut noſtra numerandi ratio magnopere patitur. Etenim non negat Euſebius, Annianum antea à Marco ordinatum; ſed annos Epiſcopatus ejus non niſi à S. Marci tranſitu deſumit; quod & nobis ſat eſt, tametſi admitteremus etiam triennio, aut (ſi ita vis) ſexennio ante, Annianum ordinatum fuiſſe. Quis neſcit primis illis Eccleſiæ temporibus, id aliis etiam in Sedibus, non raro uſuveniſſe? His interim nihil obſtantibus, verum erit, Annianum non niſi XXII annis & menſibus fere ſeptem Patriarchæ munere perfunctum.

Pauca ex Actis ſuperſunt apud Henſchenium, ad 25 Aprilis.

63 Pauciſſima ſuperſunt de ſancti Anniani Actis, videnda apud Henſchenium XXV Aprilis poſt S. Marcum. *Virum Deo dilectum, & omni ex parte mirabilem*, nuncupat Euſebius lib. 2, cap. 24, brevi elogio omnia complexus. Nam quæ de ejus nobilitate tradidit Petrus de Natalibus, uti & de aliis ab eo rebus geſtis, nec Baronio nec Henſchenio ſatis probantur. De nobilitate, inquam, non video unde id hauriri potuerit, cum ſutorem, & probabiliter veteramentarium fuiſſe, Acta S. Marci, & Ægyptii Scriptores uno ore memorent. Scilicet occaſione reficiendi Euangeliſtæ calcei, læſus primum, divinâ deinde gratiâ illuſtratus vocatuſque ad fidem, exinde S. Marco adhæſit, ſucceſſor ejus in Patriarchatu factus. Diverſis diebus, à diverſis Martyrologiis ejus Natalis celebratur, hodie E
à Romano conjungitur S. Marco conſtanſque eſt Venetorum opinio, corpus ejus cum Magiſtri reliquiis, Alexandria ad ipſos tranſlatum eſſe.

III. S. ABILIUS ſeu MILIUS.

Annus obitus ex Euſebio, rejectis aliorum erroribus. Pax eccleſiæ ſub eo.

Ex Chronico Orientali,

64 ABILIUS, Euſebio *Avilius* aliis *Melius*, Arabibus & Habeſſinis *Milius*. Chronicum noſtrum ſcribit *Melianum*, ita narrans: *Scriptum eſt in Vitis Patriarcharum: Aſſumpſerunt hominem nomine Melianum, & ordinaverunt eum Patriarcham ſuper Sede Marci; crevitque numerus fidelium in Ægypto, Pentapoli & Africa; fuitque Eccleſia, ejus tempore in pace. Obiit autem die Lunæ prima Tuti: vacavitque Sedes tribus annis abſque Patriarcha, quoniam eo tempore contigit deſtructio Hieroſolymorum.* Notantur in mar- F
gine Patriarchatus *anni* XII, *dies* CCLXXXVI; *annus Chriſti* XCIX, *regnante Tito Cæſare*. Scatent hæc denuo non paucis erroribus, quibus refutandis, & veriori tum hiſtoriæ tum Chronologiæ ſubſtituendæ, commentarium ſubjicimus.

& Severo,

65 *Scriptum eſt in Vitis Patriarcharum &c.* ita rem clarius explicat Severus apud Echellenſem pag. 148. *Congregatus autem populus* (mortuo Anniano) *& inito conſilio, aſſumpſerunt hominem nomine Melianum, eumque Patriarcham conſtituerunt ſuper Sede ſancti Marci Euangeliſtæ, loco Anniani. Melianus autem iſte continentiâ præclarus erat, qui confirmavit populum in cognitione Chriſti, crevitque Orthodoxorum plebs in Ægypto, Pentapoli & Africa.* Nihil hic, quod ut plane veriſimile non admittatur; unde & Eutychii commentum explodas, de ſolis Presbyteris ad electionem Patriarchæ concurrentibus. Neque dubitaverim quin *Melianus* iſte idem ipſe ſit, quem cum Sabino & Cerdone ſanctus Marcus olim

AUCTORE I.B.S.

Sacerdotio initiaverat, Anniano adjutorem.

66 Quid autem illud; *Fuitque Ecclesia ejus tempore in pace?* An forte sub prædecessore Anniano passa est Christianitas Alexandrina? Ita existimo; frustra alioqui & inepte hæc dici viderentur. Sed quæ hæc aut qualis persecutio excogitari potest, aliis historicis ignota? Crediderim alludi ad seditionem Alexandrinorum anni LXXII, in qua fortasse Christiani, à Judæis necdum satis illic distincti, post excidium Hierosolymitanum, iisdem cum hisce immersi calamitatibus, exagitati fuerint. Postmodum vero imperante Domitiano, cum Romanorum ira in plebem Judaïcam deferbuisset, verosimile est, Ecclesiam Alexandrinam tranquillitate frui cœpisse.

in pace fuit sub Abilio Ecclesia.

67 At, inquis, extremis Domitiani annis anno XCV sæva in Christianos persecutio exarsit. Sic est: verum utrum ea, utpote non diuturna, ad Alexandrinos usque propagata fuerit, tunc adhuc sedente Abilio, non ausim pro certo affirmare, neque ex Actis nostris comperi quemquam, eo tempore Alexandriæ Religionis causa supplicio affectum. Poterit itaque ex Chronico, & ex Severo admitti, sub Abilio Ægyptiacam Ecclesiam *in pace*
B *fuisse*. De die obitus mox erit agendum: cetera omnia, à Chronico relata, talsa sunt, & ridicule combinata. Nec magis accuratus in metrico suo elogio Poëta Habessinus est, sic Abilium alloquens, sub nomine *Milii: Pax tibi Milio, Patriarchæ Alexandriæ constituto, anno post Christi Ascensionem quadragesimo quinto*, (qui esset nobis à Nativitate ejusdem LXXVIII) *sicut ardentem terram refrigerat pluvia, ita mihi, viro afflictionis, impertire gratiam intercessionis tuæ.*

68 *Vacavitque Sedes tribus annis absque Patriarcha.* Si quiete fruebantur Alexandrini Christiani, quænam hujusmodi vacationis ratio? Magna profecto; *quoniam eo tempore contigit destructio Hierosolymorum.* En tibi parachronismum annorum XXV & amplius. Capta est siquidem ab Tito Hierosolyma VIII Septembris anno Christi LXX. Ut tamen ita factum ultro assentiamur, quid Hierosolymæ destructio impedimenti afferre potuit electioni Patriarchæ Alexandrini? Unius Chronici assertione non moveor, ad istiusmodi cessa-
C tionem admittendam. Æque absurda est nota marginalis, dum ad Imperium Titi Cæsaris, *Abilii* obitum reducit.

Rejecto causa excidii Jerosolymitani,

triennii interpontificio,

69 Confer huc Abulbaracati ineptias, ita scribentis: *Abilius factus est Patriarcha mense Decembri, anni Alexandrini* CCCXCV. Ut quid reticet interpontificium duorum annorum, Annianum inter & Abilium, ab anno CCCXCIII, ad CCCXCV? *Obiit*, inquit, III *Septembris anno* CCCCVII, *administrato Episcopatu annis* XI *& mensibus* IX. Annus ille Alexandrinus CCCXCV signaret annum Christi circiter LXXI; & CCCCVII fere coincidit cum nostro LXXXIII. Quæ omnia à vera chronologia enormiter aberrant.

70 Certum nobis est ab Eusebio non recedere, quamdiu nihil occurrit urgentius, quam quod Tillemontius hic objicit. Is lib. 3, cap. 21. Hist. Eccl. ita habet: *Hoc* (Trajano) *primum adhuc principatus annum agente, cum Abilius, qui per tredecim annos Alexandrinam rexit Ecclesiam, mortuus esset, in ejus locum successit Cerdo.* Anni illi XIII ab anno

aliisque in Chronico perperam assertis;

LXXXIV, cui cum eodem Eusebio mortem Anniani affiximus, ducunt nos ad annum Christi XCVIII, quo à XXXII Januarii Trajanus imperium capessivit; saltem si exacti intelligantur, uti omnino in Eusebii mente accipiendos putamus: ubi Trajani *annus primus* & Episcopatus *anni tredecim* clarius exprimuntur, quam ut alium in sensum detorqueri queant. Hac igitur auctoritate freti, annum illum XCVIII morti Abilii assignare non dubitamus, quidquid alii varient, illis hunc, aliis alium annum numerantibus. D

71 Hoc posito: de die quærendum restat. Scimus festum ejus in plerisque Martyrologiis recoli XXII Februarii, quo die eum Bollandus in Acta retulit. Vidimus in Chronico notari I Thot, seu XXIX Augusti, ubi si recte interstitium ponitur CCLXXXVI dierum, perveniri deberet ad II Thot, seu XXX Augusti. Abulbaracato placet III Thot, quem mensem, uti & alios, perperam semper cum nostris confundit Vansslebius. Ceterum quiscumque ex his dies eligatur, anno XCVIII, sub cursu litteræ Dominicalis G, non potuit Abilii obitus cadere in diem Lunæ, ut vult Chronicon: unde & hic feriam ejus deserere cogimur, ut Eusebium teneamus; ac proinde, omnibus rite perpensis, ita Abilii Patriarchatum definiendum credimus, ut si ab Anniani obitu ducatur, Sedem obtinuerit annis XIII, mensibus IX, & diebus fere XVI; vita functus XXIX Augusti anni XCVIII, die Mercurii.

statuendum cum Eusebio,

obiisse Abilium an. 98, probabiliter 29. Aug.

E

72 Aliam plane methodum sequitur Tillemontius, mihi tom. 2, p. 1, pag. 510, Nota 8 in S. Clementem, mire se torquens ut feriam in Chronico adscriptam tueatur. Etenim ubi Anniani obitum, ex eodem Chronico, collocavit anno LXXXVI, ut feria illa cadat in annum XCVI, contra omnium Chronologorum, & ipsiusmet Chronici & Eutychii sententiam, multis pertendit, Abilium non sedisse ultra annos IX & dies CCLXXVII. Invento autem suo rationem hanc non satis solidam prætexit, quod triennium vacationis in Chronico adstruatur. Verum, præterquam quod futili causæ talis cessatio imputetur, adeoque & ipsa neganda potius videatur; quo jure totum illud triennium, Abilii annis detraxit Tillemontius? cur ex Cerdonis successoris tempore (ut faciendum erat) non decurtavit? At, inquit, Cerdo sedit annis fere XI, nempe ad annum circiter XII Trajani. Id habet ex Historia Eusebii? At numquid Eusebius idem annos XIII Abilio diserte attribuit? Ut quid igitur hujus potius quam alterius Episcopatum restringit? Altercari non vacat. Chronico Orientali adhæreat Tillemontius, nos ei toties Eusebium anteferemus, quoties conciliari non poterunt.

quidquid sentiat Tillemontius, tres annos ei decurtans.

F

73 *De rebus a S. Abilio præclare gestis nihil hactenus legimus* (inquit Bollandus ad XXII Februarii) præter illa quæ nos etiam ex Echellensis Chronico & ex Severo supra retulimus. Quod ex Græcorum traditione Pearsonius, & ex Constitutionibus S. Clementis itidem allegat Tillemontius, Abilium à S. Lucâ Euangelistâ fuisse ordinatum Episcopum, alibi non reperitur. Si tamen id verum est, Eutychii periocham supra impugnatam, & Seldeni ratiocinia non parum enervat.

Acta apud Bollandum 22. Feb.

A

IV. S. CERDO.

Electio à Presbyteris & Episcopis facta anno XCVIII. *Obitus.*

74 JUxta Chronicon noſtrum *conſtitutus eſt Cerdo primo anno imperii Trajani* (cœpit hic imperare XXVII Januarii XCVIII) *& defunctus eſt die Sabbati, undecima Bunæ*, nobis V Junii. Adſcribuntur in margine anni X & dies CCLXXX, regnante Domitiano Cæſare. Omnia hic iterum imperite digeſta, nam cùm Epiſcopatum Cerdo iniiſſe dicatur XCIX, & terminaſſe CIX, anni illi X & dies CCLXXX inveniri nequaquam poſſunt, prædeceſſore vita functo XXIX Auguſti; hoc vero mortuo V Junii. Nec feria convenit: Domitianus vero poſt Trajanum collocatus, inſignem collectoris illius oſcitantiam demonſtrat. Non eſt in computando felicior Abulbaracatus Vanſlebii. Hic, ubi Cerdonem ait, Patriarcham creatum anno Alexandrino CCCCVII (non ante menſem Septembris, quo prædeceſſor ab ipſo obiiſſe dicitur) mortem refert ad annum ejuſdem Æræ CCCCXVII, poſt Epiſcopatus annos X, & menſes XI. Satis de erroneis calculis.

Rejecto Chronici Orientalis calculo,

B

75 Negligenda non ſunt quæ de Cerdonis creatione à Severo memorantur. *Percipientes*, inquit, *Sacerdotes & Epiſcopi, qui ante illum* (Abilium) *erant in ea regione, quod Patriarcha defunctus eſſet; mœſti convenerunt ad Alexandrinam urbem; ac inito cum populo Orthodoxo, qui in ea erat, conſilio, ſortem projecerunt, ut cognoſcerent, quinam dignus eſſet, qui ſederet in Sede S. Marci Euangeliſtæ, diſcipuli Domini noſtri Chriſti, poſt Patrem hunc Melianum* (ita Abilium vocat) *& convenit eorum opinio, ope Domini noſtri Jeſu Chriſti in hominem electum, timentem Deum, cujus nomen Cerdon.* Hæc eo allata ſunt, ut Eutychii fabula, & Seldeni ampullæ iterum explodantur; ac præterea ut pateat, quam parum veriſimile ſit, Sedem Patriarchalem, poſt Abilii obitum, triennio fuiſſe vacuam, atque adeo juſtâ de causâ Chronici Echellenſis narrationem à nobis ſuperius rejectam.

Cerdonis electio ex Severo refertur,

C

76 Ex verbis Euſebii, nuper in Abilio adductis, conſtat Cerdonem ei ſucceſſiſſe anno primo imperii Trajani, Chriſti XCVIII, ſuffragante Echellenſis Chronico, ut ſtatim vidimus. Fruſtra Tillemontius pugnat pro anno XCIX, dum præfatus Euſebius Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. 4. cap. 1, ita habet: *Circa* XII *annum imperii Trajani, Cerdo Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus, cujus paulo ſupra mentionem fecimus, abiit è vita: quartuſque ab Apoſtolis, miniſterium ejus Eccleſiæ ſortitus eſt Primus.* Hic nec certum mortis annum deſignat Hiſtoricus, nec miniſterii tempus omnino circumſcribit, notato tamen alibi accurate initio, nempe anno Trajani primo. Quî ergo factum credemus, ut in Chronico oppoſita & in diverſis editionibus pugnantia referantur? Verſio Scaligeri Cerdonem collocat ad Nervæ initia anno XCVII, ſediſſe ait annos XI, mortuum interim anno Trajani IX, ipſi CVII, aliis verius CVI. Contra vero S. Hieronymi interpretatio, ex recenſione Illuſtriſſimi Pontaci, licet etiam Cerdonis initia referat ad Nervam, legit annum XCIX, & perducit ad Trajani XI, qui omnino eſt Chriſti CVIII. Dubium mihi non eſt, quin variationes illæ amanuenſium vitio irrepſerint, quod non ſemel in eo Chronico accidiſſe, quis ignorat?

& ex Euſebii mente;

AUCTORE I.B.S.

77 In hac igitur lectionum diverſitate, illud mihi præhabendum video, quod magis Hiſtoriæ conſonat, & ſequentium Patriarcharum ſeriei ex eodem Euſebio ordinandæ, erit accommodatius. Aſſerit expreſſe in Hiſtoria Euſebius, *anno circiter Principatus Hadriani* III, *mortuo Primo, anno Epiſcopatus ſui* XII, *Alexandrinæ Eccleſiæ Sacerdotium ſuſcepiſſe Juſtum.* Salvandi omnino ſunt anni illi XII Epiſcopatus, & quidem pleni: ſalvandi ſunt ſucceſſoris anni XI, non ultra annum CXXX extendendi, ut mox ſtabilietur. Cum igitur Hadriani annus III, concurrat cum anno CXIX, non verebor ei anno, Primi obitum innectere. At, inquies, eo pacto Cerdonis exitum collocare tenebimur anno CVII. Utique: id ipſum eſt quod contendimus: & eo quidem anno, deſignatam à Chronico Orientali feriam (cui tantopere fidit Tillemontius) opportune nobis faventem operimur.

inter variantes lectiones.

E

78 Nec illud urgeas, futurum nempe ut ita Euſebianæ hiſtoriæ vis inferatur. Nequaquam. Quis enim ex Euſebii loquendi modo non colligit, iſtud *Circa*, pati latitudinem aliquam, cum de Cerdonis annis æque atque obitu non videatur habuiſſe Euſebius quod ſcrupuloſius definiret; quamvis id alibi plerumque ſatis accurate obſervet. Licebit igitur ita Chronologiam ordinare, ut Cerdo è vivis ereptus dicatur quinta Junii anni illius CVII, die Sabbati, gubernata Eccleſia per annos novem non plenos, ſeu per annos VIII & dies fortaſſe CCLXXX, in quo Chronicon noſtrum Orientale manifeſte hallucinatum oſtendimus, & porro oſtendemus in ſequentibus Patriarchis. Chronicon Euſebii, cujuſcumque tandem editionis, nihil nos magnopere moratur. Errat, Cerdonis initia temporibus Nervæ implicando; errat, adſcribendo annos XI, qui ſaltem ab Scaligero reperiri nullatenus poſſunt. Putamus nos tutum iter ingredi, dum inter utramque Chronici recenſionem medii procedimus.

Statuitur autem obiiſſe 15 Junii, an. 107,

F

79 Aliâ hic denuo viâ progreditur Tillemontius, atque ut triennium vacationis propugnet, contra expreſſam Euſebii & ipſius Orientalis Chronici auctoritatem, Cerdonis initia, non ad annum Trajani primum, Chriſti XCVIII; ſed ad XCIX reducit; inde vero, ut Epiſcopatus annos X & dies CCLXXX reperiat, cogitur recurrere ad annum CX; quo fit, ut ſequentium trium Patriarcharum ordinem, non ſatis apte (ut mihi quidem videtur) conſtituere teneatur, quod patebit in decurſu. Jam vero ſi Chronicon illud Orientale adeo deperit, inveniſſet ſaltem quo feriam ab eo aſſignatam in tuto collocaret. Non legerat Hagiologium Habeſſinum, ubi hic Patriarcha invocatur XXI Bunæ, id eſt XV Junii; eaque in Sabbatum incidit anno CX, ſub Dominicali F, qua potiſſimum de cauſa ad eam XV Junii Acta ejus illuſtravit Magiſter meus Papebrochius; nihil tum magnopere ſolicitus, an quæ in eo Chronico referuntur, ſatis

refragante nequidquam Tillemontio.

AUCTORE I.B.S.

satis ad trutinam essent revocata, unde & postmodum ad calculos nostros maluit accedere.

Breve Cerdonis elogium, in quo nihil de martyrio.

80 Ceterum in Actis illis pauca tradi potuere præter Hagiologii brevissimum encomium, quo Cerdo ille sub nomine *Cedriani* vel *Cedreni*, (ex Æthiopica dialecto, ut per epistolam significavit Ludolfus) ita colitur: *Salutem tibi, Cedriane, qui pingeris quartus in numero Patrum*, id est Patriarcharum; *Beatus Marcus, radix Patriarcharum*, sive primus eorum Alexandriæ institutor, *Baptismum tibi gratiose contulit; & propter meliorem tuam præ aliis vivendi rationem, meruisti ab eodem Sacerdotii Episcopatum*. Pulcre convenit Chronici de Cerdone testimonium, *quod esset continens, justus & mansuetus tota vita sua*. Nec pluribus opus fuit, ut inter Sanctos connumeraretur, tametsi Martyrologia nostra ejus non meminerint: sed quod utrobique (inquit Papebrochius) taceatur genus obitus, non favet Georgio Syncello, asseveranti, *quod per-*
B *secutione sub Trajano mota, martyrio mortem oppetiit*. Favet tamen Syncellus supputationi nostræ, qua eum, fervente ea persecutione, diem obiisse declaravimus. Monet Ricciolius, hic justo scrupulosior, Cerdonem nostrum, ab Cerdone hæretico esse distinguendum, quod satis per se apparebat. Probabile est denique, Cerdonem hunc eumdem esse cum illo qui à S. Marco, cum Sabino & Abilio, Sacerdos ordinatus est, ut supra meminimus.

V. PRIMUS, rectiùs EPHREM.

Annus obitus ex Eusebio, nomen Ephrem, apud Habessinos; qui etiam Ephrem Syrum colunt. Iudæorum in Ægypto tumultus.

C *Errantibus Orientalium calculis,*

81 PRIMUS, aliis *Aprimus*, Papebrochio probabiliter, *Ephrem*; dicitur in Historia Patriarchali *obiisse tertia Musri*, id est XXVII Julii, *die Dominica*. Nota marginalis scribit regiminis annos XII, dies LII, sub Aureliano Cæsare. Porro anni illi XII & dies LII, ex Chronici illius supputatione, à Cerdonis obitu, ad annum CIX fixo, perducere omnino non possunt nisi ad annum CXXI, quo assignata feria non concurrit: quod quidem parum esset, nisi toto triennio exorbitaret, pro eo anno CXX scribens CXXIV; quis autem tunc temporis vixerit Aurelianus Cæsar, fateor me nec hariolando conjectari. In nomine discrepat, cum duratione regiminis fere convenit hîc Abulbaracat, sed numerat Alexandrinæ Æræ annum CCCCXXIX, qui esset annus Christi CX, juxta Vanslebii errantem supputationem, juxta communiorem CV, multum utique deficientem à vero anno mortis, etiam ex illorum calculo. Video Orientales illos nullo mihi hic iterum subsidio futuros.

melius ex Eusebio statuitur,

82 Sequor Eusebium, cum quo & Eutychius, & Nicephorus, & ceteri omnes conveniunt in assignando annorum XII numero, sive interim pleni illi sint, seu saltem inchoati. Ego plenos malim; unde si tantisper supponamus *Primum* Cerdoni, nullo habito interstitio, successisse; rexerit ille Ecclesiam D annis integris duodecim & diebus LII; nempe à VI Junii ad XXVII Julii, quo obiisse facile concedam; non die Dominica, sed die Mercurii, anno III Hadriani, Christi CXIX, currente littera Dominicali B. Frustra hic obluctatur Tillemontius, Chronici Orientalis patronus, aliam à nostra Epocham *Primo* attribuens, tom. 2, p. 2, pag. 479. Nam præterquam quod Eusebius annos XII plenos Primo nusquam deneget; non recte ait Tillemontius, in Chronico illo, Cerdonis mortem referri ad annum CX, & *Primi* ad annum CXXV; sed (ut nos nuperrime legimus) ita ut ex Chronici illius ordine, si eum auctor sequi desideret, mors Primi reducenda sit ad annum CXXI: atque is est quem Pontacus designavit; verum hic verbis, non re, à nobis dissentit: siquidem annus CXXI, ipsi est Hadriani tertius, quo Sauromatas vel Sarmatas Imperator ille debellavit. Hæc autem omnia, de ipsius Tillemontii consensu, annum Christi CXIX apertissime denotant. E

Primus obiisse 27 Julii an. 119.

83 De Patriarchæ hujus *Primi* rebus gestis, nihil quod sciam Scriptores commemorant. Credibile est, & ipsum, & Christianos, non paucis divexatos calamitatibus, Judæorum tumultuantium causa, de quorum cladibus hæc Eusebius lib. 4, cap. 2, memorat: *Cum Imperator* (Trajanus) *annum jam imperii octavum decimum attigisset* (Christi CXV) *rursus Judæorum tumultus exortus, maximam gentis illius multitudinem extinxit. Quippe Alexandriæ & per totam Ægyptum ac Cyrenaicam, velut à violento quodam & seditioso dæmone exagitati Judæi, adversus Græcos & Gentiles, qui una cum ipsis habitabant, tumultum excitare cœperunt. Progressa deinde in maius seditione, sequenti anno bellum non mediocre conflarunt, Lupo tunc temporis totius Ægypti præfecturam gerente. Et primo quidem conflictu forte Judæi Gentiles superaverant: qui mox Alexandriam confugientes, Judæos qui in ea urbe degebant, captos interfecerunt.* Hæc Eusebius, multa subinde conserta prælia enumerans, & *Judæorum infinita millia* internecione delata, adeo ut civitas ipsa Alexandrina, à Romanis eo tempore subversa, publicis expensis fuerit instauranda. Mirum sane si tot inter tragœdias nihil Patriarcha, nihil Christiani perpessi fuerint, tametsi qui res gestas eorum temporum memoriæ mandarunt, nihil de hac re retulerint. F

Sub eq. in Ægypto gesta.

84 Diem obitus supra admisimus ex Chronico Orientali, cum certior alius non reperiatur. Nolim hic omittere quæ Magister meus Papebrochius de *Primo*, quem *Ephremum* ipse putat, ejusque cultu verosimillime disputat, suo postea loco reponenda. Cum in Hagiologio Coptico, inquit, nullus appareat talis nominis Ephrem sanctus, præter Ephrem Syrum; neque credere possim, S. Marci successorem quartum, omnino præteritum in Fastis esse; cogor suspicari, notitiam temporis, quo Syrus Ephrem obiit, translatam esse ad ei synonymum Patriarcham, & contra. De Syro enim coævus suus Palladius, Historiæ Lausiacæ cap. 101, scribit, quod cum tempore famis, aluisset magnam pauperum infirmorum copiam, in lectis ad id paratis trecentis, *impleto anno, cum successisset fertilitas*, (utique

Probabile est eum vocari Ephrem;

ab Ephrem Syro,

A (utique menſe Majo & Junio) *& omnia recte ſuccederent, cum nihil haberet amplius quod ageret, ingreſſus eſt in ſuam cellam, & poſt menſem eſt mortuus*. Non indicatur his verbis initium Februarii, quo Natalem ejus Latini colunt; aut finis Januarii, quo eum colunt Græci; ſed æſtivum tempus, quo ejus ad xv Muſre, id eſt VIII Auguſti, meminit Hagiologium, ut qui Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ viderit, obumbrantem caput ſancti Baſilii.

in Coptorum faſtis recte diſtinctum.

85 Sed & tertia Amſchiri, id eſt XXVIII Januarii, habes ejuſdem Syri tranſlationem, etiam in Coptico Kalendario notatam. Die autem VII Tubæ, id eſt II Januarii, ſic canit Poëta: *Salutem tibi, Pater Ephrem, plene ſapientiâ & Chriſti timore, quem in corda fidelium ejus, velut ſitulâ transfudiſti*. Nihil quidem hic additur, quo Patriarcham, Marci ſucceſſorem tam propinquum intelligas; ſed neque quo Syrum, alibi bis memoratum, intelligere ſuadearis. Quidni tamen præſumamus eum hic invocari, qui ſolus aliàs, inter omnes Patriarchas ſanctos, annua commemo-
B ratione in Hagiologio careret. *Ephremi* nomen ſuggeſſit nobis, in ſuo Patriarcharum Alexandrinorum catalogo, Athanaſius Kircherus, pro ſupplemento Prodromi Copti; & Clariſſimus Ludolfus per epiſtolam mihi ſignificat, pro *Ephrem* Coptis pronunciari *Phrim:* quam autem facile hoc converti à Græcis potuerit in *Primus* vel *Aprimus*, nemo non videt. Hactenus Papebrochius, nos ſeriem Chronologicam pertexamus.

VI. S. JUSTUS.

Tempus obitus ex Euſebio, laus ex Hagiologio.

86 SANCTUS JUSTUS, juxta Chronicon *obiit die Sabbati duodecima Bunæ*, id eſt VI Junii, *placens Deo*. Sedi ejus

Orientalibus denuo præfertur,

in margine adſcribuntur anni X, dies CCCXV; additurque annus Chriſti CXXXV, Antonino & Commodo Cæſaribus. Multum ſudat Tillemontius ut ea componat; ſed inani conatu,
C nec anno, nec feria, nec reſiduis diebus CCCXV, in ejus calculum apte quadrantibus. Abulbaracat annos X, menſes IX adſtruit: diſſentit in æra Alexandrina non bene fixa; & errore Vanſlebio familiari, dies XII Bunæ cum XII Junii male confunditur. Ceterum in deſcribendo annorum numero nihil Græci, Euſebius & Nicephorus, ab Orientalibus diſcrepant, neglectis dierum minutiis, annos XI Juſto tribuentes. Jam vero ex modo noſtro computandi, ab anno CXIX pertingi omnino debet ad CXXX; qui ab Euſebio tot characteriſticis inſignitur, ut omnem dubitandi locum nobis præripiat.

Euſebiana numerandi ratio,

87 Audiantur ejus verba, ex lib. 4 Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 5 in fine: *Porro annum imperii ſui duodecimum agente Hadriano, cum Xyſtus Epiſcopatum urbis Romæ decem annis obtinuiſſet, ſeptimus ab Apoſtolis Teleſphorus in ejus locum ſucceſſit. Anno deinde & menſibus aliquot interjectis, Eumenes Alexandrinæ Eccleſiæ adminiſtrationem, ſextus ordine* (poſt Marcum) *ſuſcipit, cum deceſſor ipſius annos undecim præfuiſſet*. Quod de Xyſto & Teleſphoro ibi dicitur, nihil ad rem noſtram ſpectat; vulgo notum eſt, in texendo Romanorum Pontificum catalogo, Euſebium hallucinatum eſſe, expuncto ex eorum Albo Pontifice Cleto; unde Baronius monuit, magis Eccleſiæ Romanæ alumnis, quam aliis eſſe fidendum. Non ita de rebus Alexandrinis ſtatuendum, cujus alumni, juniores omnes & parum accurati, longe Euſebio poſthabendi ſunt, ut alibi ex profeſſo oſtendimus. Itaque ex allegato teſtimonio, clariſſime patet, obitum Juſti referri ad annum Chriſti CXXX, Hadriani XIV; qui erat Epiſcopatûs XI, tantum non plenus; utpote quem auſpicatus fuerat probabiliſſime, exeunte Julio, CXIX, eo potitus, uſque ad VI Junii CXXX, qui fuit dies Lunæ, ſic ut ſederit annis integris X & diebus circiter CCCXIII aut CCCXIV. Convenit hic cum Hiſtoriâ, Chronicon Pontaci, convenit Chronicon Scaligeri, tametſi ille *Juſti* obitum revocet ad CXXXII, iſte ad CXXXI. Siquidem utrobique notatur annus Hadriani XIV, quo & templum Veneris ab eo Romæ dedicatum, quod certe exactior chronologia anno E
CXXX accidiſſe fatetur.

ex qua Juſtus obiit an. 130, 6 Junii,

89 De *S. Juſto* egit Papebrochius in Actis ad VI Junii, ei, quam tunc meditabatur, Chronologiæ inſiſtens, nempe quam ex Hiſtoria Patriarchali Echellenſis hauſtam, jam corrigi mavult ex certioribus Euſebii calculis. Poëta Habeſſinus tale de Juſto elogium con-

Elogium ejus.

cinnavit: *Salutem dico Juſto, quem cum patre & matre ejus baptizavit Marcus: is conſeneſcens in caſtitate, & in ſanctitate adoleſcens, hoc die curſum ſuum indubie abſolvit, & ſatisfecit deſiderio ſuo, æternæ ſcilicet beatitatis*. Recte dicitur ad magnam ſenectutem perveniſſe. Nam, ſi verum eſt quod eum ſanctus Marcus ſacris undis abluit, ſeptuagenario majorem fuiſſe oportet. Fueritne ex Clericis, cum Epiſcopo Anniano, & Presbyteris Abilio, Sabino, Cerdone conſtitutis, non eſt hujus loci ulterius indagare. Chronicon Orientale paucis encomium complectitur, his verbis: *Erat autem placens Deo*.

VII. S. EUMENIUS. F

Ejus tempore Paſſa S. Sophia. Barcochebus Iudæus, ac Baſilides hæreſiarcha Eccleſiam vexant.

90 SANCTUS EUMENIUS, Euſebio *Eumenes* vel *Hymenæus*, *obiit*, inquit Hiſtoria, *die Dominica, decima Babæ*, hoc

Non ex Chronico aut Abulbaracato, errantibus;

eſt VII Octobris; cum ſediſſet, juxta numeros marginales, annos X, dies CXXII, numerandos à deceſſoris obitu, nempe à VI Junii. Hoc quidem recte; ſed fallunt de more adſcripti anni. Cum enim ab anno CXXXV regere cœperit, atque ad CXLVI, ex eo Chronico pervenerit; jam non X, ſed XI anni cum diebus CXXII omnino haberentur. Pertinax vero & Julianus Cæſares, neſcio qua veri ſpecie in iiſdem marginalibus addi potuerint. Errat & Abulbaracat vel Vanſlebius, non ſolum confundendo x Babæ cum x Octobris, ſed tribuendo Eumenio annos XIII, & menſes IX; ubi ſecundum ipſorum ſupputationem,

AUCTORE I.B.S.

à menſe Julio anni Alexandrini ccccxl, ad x Octobris ccccliv, numerandi eſſent anni pleni xiv, & menſes fere iv.

91 Nobis præplacet Euſebiana ratio, ex Hiſtor. Eccleſiaſticæ lib. 5, cap. 11, ubi ſic habet: *Alexandriæ cum Eumenes tredecim annos expleſſet, Marcus in ejus locum deſignatus eſt: quo deinde poſt decem Pontificatus annos mortuo, Alexandrinæ Eccleſiæ adminiſtrationem Celadion accipit.* De Marco ſeu Marciano & Celadione, paulo poſt recurret ſermo. Hic *Eumenio* anni xiii pleni tribuuntur, iique à menſe Junio anni cxxx inchoati, ducunt ad cxliii, non cxliv, ut perperam notant ambæ Chronici Euſebiani editiones; turpius adhuc errantes in ſucceſſore Marco, quem obiiſſe volunt anno cl vel cli, manifeſta contradictione, annos ei x regiminis aſſignantes. Recte nihilominus Scaliger Eumenium defunctum tradit anno vi Antonini, qui ipſiſſimus eſt annus Chriſti cxliii. Convenit nobiſcum Tillemontius in anno cxliii, morti Eumenii vindicando, licet ex ejus Epiſcopatu triennium decurtare coactus fuerit, quod exordia anno cxxxiii male collocaſſet. Mirifice quadrant omnia, in cum annum cxliii Antonini Pii vi, vel ipſa etiam feria à Chronico Orientali ſubjecta, Dominica nempe, in quam, currente littera Dominicali G, vii Octobris tunc incidit. Quem vero in Eumenio ſcrupulum movet Tillemontius, tom. 2. p. 2. pag. 497, circa biſſextum Ægyptiorum, alibi excuſſimus.

ſed ex Euſebio,

obiit Eumenius an. 143, 7 Octobris,

B

92 Cum hac Chronologia, Eumenii initia referente ad annum xiv Hadriani, non male convenit, quod ejus tempore dicatur, in Hiſtoria Patriarchali, *Martyrio coronata S. Sophia cum tribus filiabus.* Acta enim, illuſtranda die 1 Auguſti, certamen illud referunt ad *tempora Hadriani*; nec in illis quidquam argumenti Baronius reperit, cur ad priores potius quam ad poſteriores ejuſdem Imperatoris annos ipſum referret. Nam cæſis filiabus S. Sophiæ, *ſentiebat Hadrianus præparari ſibi iram divinam*, quam reipſa expertus eſt anno cxxxviii, hydrope extinctus. Celeberrimam toto Oriente fuiſſe oportet Sanctam illam Martyrem, Romæ paſſam; cujus tam honorificam memoriam Alexandrini recolerent. Siquidem & Hagiologus Habeſſinus, encomium Eumenii ſic etiam canit: *Salutem Eumenio, qui bona elegit, mala ſprevit, dignus ut conſtitueretur in Sede S. Marci Alexandriæ. In diebus hujus Apoſtoli*, id eſt Apoſtolici viri, *tradidit Sophia ad martyrium filias ſuas.* Nihil præterea de hujus Patriarchæ rebus præclare geſtis reperimus, plura ſuo loco daturi, ſiqua ex Copticis Synaxariis aut aliunde nanciſcamur.

ſub eo paſſa Romæ S. Sophia & filiæ, in Oriente celebres.

C

93 Probabile eſt Eccleſiam Alexandrinam, ejus tempore variis ærumnis exercitam, ſi non ab Hadriano, aliquamdiu apud Ægyptum commorato, dum Pompei monumentum reſtituit, & Antinoum amaſium donavit apotheoſi; ſaltem ab infidelibus, aut Judæis. Conſtat certe ex Euſebii Chronico, fervente ultima Judæorum rebellione, anno primum cxxxvi plane oppreſſa, & quingentis & octoginta millibus interfectis; conſtat, inquam, *Barcochebum, Judaicæ factionis ducem, nolentes ſibi Chriſtianos adverſus Romanum militem ferre ſubſidium, omnimodis cruciatibus necaſſe:* id vero de Ægyptiis Chriſtianis intelligendum exiſtimo. Acceſſit & domeſticum bellum altero perniciоſius, à Baſilide Alexandrino, Gnoſticorum parente, errores illic ſuos diſſeminante. Hic autem *Arcanorum quorumdam ſpecie, portentoſas fabulas commentus, opinionis impiæ machinamenta in immenſum extendit*, ut pluribus proſequitur in Hiſtoria lib. 4. cap. 7. Euſebius prælaudatus. Qui fuerint SS. Victor, Corona & ſocii Martyres, an in Syria, an in Ægypto paſſi, explicat Henſchenius ad xiv Maji: hic eorum meminiſſe viſum eſt, quod ſub Antonino paſſi dicantur.

Eccleſia Alexandrina à Barcochebo Judæorum duce,

D

& ab Hæreſiarcha Baſilide vexata.

VIII. S. MARCIANUS.

Tempus Sedis, Elogium apud Habeſſinos, ex eo recte ſentientes de proceſſione Spiritus Sancti.

94 Sanctus Marcianus, Euſebio *Marcus*, mutato fortaſſe ab Ægyptiis nomine, propter reverentiam primi Patriarchæ. *Admirabilis fuit*, juxta hiſtoriam Patriarchalem, *vitæ & virtutum. Novem annis & menſibus tribus tenuit Sedem: tum defunctus eſt, die Dominica, ſexta Tubæ*, id eſt 1 Januarii, *ſub Antonino Imperatore.* Vera hæc omnia putamus, & calculis noſtris apprime congruentia, adeoque ineptiſſime nugatus eſt notarum marginalium conſarcinator, annum ſignans clv, imperantibus *Severo Cæſare & filio ejus Antonino.* Abulbaracat, Æræ ſuæ Alexandrinæ adhærens, creatum ait *Marcianum* menſe Novembri ccccliv, qui eſſet Chriſti centeſimus circiter & trigeſimus; vita functum ccccLxiv, ſeptima Januarii: tenuiſſe nihilominus Sedem Patriarchalem annis x, & menſibus duobus. Oculos tuos, Lector, niſi hæc oſcitando ſcripſerint, & Abulbaracatus & ejus interpres Vanſlebius.

Ex Chronico Orientali,

E

95 Felicius paulo rem expreſſit Chronicon Orientale ſeu Hiſtoria Patriarcharum, ut ſtatim diximus, annos novem & menſes tres, ſeu dies lxxxvi, Marciano adſcribens; quibus perducimur ad annum cliii prætenſo concurſu notabilem, Dominica nimirum in ſextam Tubæ ſeu 1 Januarii cadente, ſub littera Dominicali A, in quo & Tillemontius nobiſcum conſentit. Mirari tamen ſubit ſcriptorem illum, alias tam accuratum, non advertiſſe, quod ab octava Octobris ad primam Januarii, menſes quidem tres, ſed non pleni intercurrant, & dies lxxxvi, deſumendi omnino ſint à prædeceſſoris obitu, ut plerumque numerat præfatum Chronicon.

de conſenſu Euſebii,

F

96 Verba Euſebii ſupra adduximus, ubi quos Marco, nobis Marciano, annos x tribuit, ſatis ex ejus phraſi intelligitur, non fuiſſe expletos, cum id alioqui ſemper, expreſſis terminis addere conſueverit. Eſt igitur in confeſſo, Marcianum ſediſſe annos ix, dies lxxxvi, obiiſſe vero die Dominica, 1 Januarii anno cliii, non cl, ut Euſebii Chronicon, nuper refutatum, peſſime annotavit. Porro annus ille cliii erat Antonini Pii xv, prope finitus, vel ut alii ſcribunt xvi, ſed necdum inchoatus; quandoquidem Hadriano non ſucceſſerit ante xxv Februarii

obiit Marcianus 1 Januarii 153,

A rii cxxxviii; imo aliqui initia ejus differunt usque ad xii Julii ejusdem anni.

ejus laus. 97 Breviſſimum Marciani elogium, de admirabili ejus vita & virtutibus, ex Chronico Orientali, ita amplificat Hagiologus Habeſſinus, à quo refertur, ut *Octavus in numero bonorum Epiſcoporum, Columnarum nomine appellatorum; quique ut converteret Ethnicos à via impietatis, & Chriſtianitatem gratiâ copiosâ ditaret, conſecutus eſt donum Spiritus ſancti, ipſum à filio ſumentis:* unde apparet, quid de proceſſione Spiritus ſancti, contra errorem Græcorum, Habeſſini ſentiant.

IX. S. CELADION.

Ejus à Populo & Epiſcopis facta electio.

98 SANCTUS CELADION · ita legunt Euſebius, Georgius Syncellus, Nicephorus, Abulbaracat, apud quem &
B *Beladian*; vocatur ab Hiſtoria noſtra *Claudianus*. *Erat*, inquit, *populo nimis dilectus. Sedem tenuit annis quatuordecim & menſibus ſex*, ſive diebus CLXXXIII, ut eſt in margine. *Juxta Chronicon obiit anno 167, 3 Julii,* *Defunctus eſt die Jovis, nona Abibi*, id eſt III Julii. Hæc quidem optime digeſta, ſed quis obſecro eum concurſum aptabit anno CLXIX? quis Macrinum & Antoninum Cæſares eo tempore vel ſomniando comminiſci potuit? Celadionem conſtitutum ait Abulbaracat, menſe Februario, Æræ Alexandrinæ anno CCCCLXIV, Chriſti circiter CXL; mortuum CCCCLXXVII, nobis CLIII, à ſana chronologia, more ſuo multum deficiens: verum hic ſolito felicior, quod conſequenter erret, annos Sedis numerans XIII & menſes quinque, qui hic ſaltem in ejus computum conveniunt.

Conſentit Euſebius, 99 Anni illi quatuordecim & menſes ſex Pontificatus, obitum Celadionis trahunt ad annum CLXVII; quod ſi natalis dies vere III Julii recolitur, ſub curſu litteræ Dominicalis E, habetur concurſus feriæ, nempe diei
C Jovis à Chronico Orientali aſſignatus, Tillemontio hic etiam nobis ſubſcribente. Chronicon Euſebianum Scaligeri eumdem calculum ſequitur, Pontacus poſteriorem CLXVIII ſcribit: verum uterque is annus perperam cum anno VI *Marci Aurelii* & *Lucii Veri* copulari videtur. Porro annum CLXVIII Hiſtoria indicat, lib. 4, cap. 19, his verbis: *Supradicto Imperatore* (Lucio Vero, collegâ Marci Aurelii) *octavum principatus annum agente ..... apud Alexandriam, cum Celadion per annos* XIV *Eccleſiæ præfuiſſet, ſucceſſit Agrippinus.* Cœperunt Imperatores illi regnare à VII Martii CLXI, atque adeo octavus eorum annus, procul dubio nos deduceret ad annum CLXVIII. *in annis Marci Aurelii præcurrens.* At recte monet Tillemontius, tom. 2, p. 3, pag. 143, quod & alii obſervarunt, Euſebium in horum Cæſarum ætate ad Chriſtianam æram applicanda, annum unum anticipaſſe; unde qui ipſi octavus annus eſt, vere tantum dicendus eſt ſeptimus; ac proinde, etiam de Euſebii conſenſu, Celadionis exitus ad annum CLXVII, omnino eſt reducendus, ut palam fiet in ſequentium ſerie diſponenda, juxta ipſius Euſebii ſententiam.

100 Hagiologus Habeſſinus, ad prædictam III Julii, Celadionem exornat, à quo nominatur *Kaladian, nonus in numero Archiepiſcoporum; quem Dominus, propter opera bona & magnam fidem ejus, liberavit à ſervitute hujus mundi, eòque tranſtulit ubi eum exſpectabat parata merces.* Nihil præter hæc de ejus Actis traditum reperimus. Electionem ad Patriarchatum narrat Severus apud Echellenſem pag. 149. *Erat autem iis diebus in populo, homo quidam amans Deum, nomine Celadianus, quem convenientes, populus Orthodoxus & Epiſcopi, qui erant iis diebus Alexandriæ, aſſumpſerunt & Patriarcham conſtituerunt, ac in Sede collocaverunt Euangelica; eratque dilectus univerſo populo.* Niſi ſatis everſæ eſſent Eutychii & Seldeni machinæ, dicerem ex hoc teſtimonio iterum labefactandas.

AUCTORE I.B.S.

Celadionis Encomium & electio.

X. S. AGRIPPINUS.

Quoad annum mortis in ſpeciem ſibi contrarius Euſebius, conciliatur.

E

101 SANCTUS AGRIPPINUS, Abulbaracato *Agrippius* vel *Agrippa*, in Hiſtoria Patriarcharum *defunctus* dicitur *die Veneris*, v *Amſchiri*, id eſt XXX Januarii, poſtquam Sedem tenuiſſet annis XI, diebus CCXI. Belle hæc cum ſuperioribus concordant, caduntque in annum CLXXIX, quo ſub littera Dominicali D, habetur concurſus feriæ, & ab anno, deceſſoris morti definito, anni XI; atque à III Julii ad XXX Januarii, dies CCXI juſto numero reperiuntur, ducuntque ad annum Marci Aurelii XIX: ſic ut hic iterum nota marginalis exerret, adſtruens annum CLXXXI, & ridicule addens Cæſares Alexandrum & Maximinum. Abulbaracat, per omnia diſſentit à ceteris: ait enim quod ordinatus Agrippinus menſe Auguſto, obierit XV Amſchir, qui eſſet IX Februarii, non XV, ut male ſemper interpretatur Vanſlebius. Male etiam tribuuntur anni XII, in defectu quinque menſium & amplius; quos tamen alibi Vanſlebius annotare ſolitus eſt. Perſeverat F
hic auctor in diſcrimine annorum XIV, à calculis noſtris: ſiquidem creationem Agrippini tribuit anno CCCCLXXVII, Æræ Alexandrinæ, Chriſti circiter CLIII; mortem anno CCCCLXXXIX, Chriſti CLXV. Illud mirum, quod in circumſcribendo Epiſcopatus tempore, hic ſibi, ut aliàs, non contradicat.

Statuitur obiiſſe 30 Januarii anno 179.

102 Opponi continuo hic poteſt quod in hujuſmodi ſupputatione calculus Euſebii à nobis deferatur, quem tamen reliquis præferendum toties proteſtati fuimus. Scribit autem lib. 5, cap. 9, de Commodo: *Porro cum Antoninus novemdecim annis imperium tenuiſſet, Commodus Principatum accepit: cujus anno primo Julianus Alexandrinæ Eccleſiæ ſuſcepit Sacerdotium, cum Agrippinus duodecim annos Epiſcopalis adminiſtrationis expleſſet* ... Non inficior, hæc Euſebii verba accommode eſſe intelligenda, præſertim in annis XII Patriarchatus, quos plenos videtur accipere, uſitata ſæpe phraſi, etiam tum cum deeſſe nonnihil ad complementum deprehendimus. Ceterum quod attinet ad annum I Commodi, cui reſpondet, ex optimorum chronologorum ſuf-

Euſebius, in ſpeciem repugnans,

AUCTORE I.B.S.

fragiis, annus Chriſti CLXXX, ducto initio à XVI Martii; evidens eſt, obitum Agrippini cum eo combinari non poſſe, niſi defunctus dicatur CLXXXI; quandoquidem abſque ulla controverſia Natalis figatur ad diem XXX Januarii (quo die anno CLXXX, Commodus Patri necdum ſucceſſerat) id vero apertiſſime Euſebio repugnare ex eo patet, quod Patriarchæ Juliano proxime ſecuturo, annos X integros tribuat, & nihilominus obiiſſe dicat anno Commodi X, qui certe eſt CLXXXIX, quid manifeſtius quam quod ab anno CLXXX ad CLXXXIX, non niſi anni novem numerentur?

103 Sed neque ultra CLXXXIX, Juliani mortem per ipſum Euſebium protrahere licet, ſi velimus ſalvare tempus Patriarchatus Demetrii ad annos XLIII extenſum, terminandos anno Alexandri X, Chriſti CCXXXI; ut ex Labbeo, Tillemontio, & aliis contra Pagium infra demonſtrabitur. Adde quod nec anni XII, pleni inveniendi ſint in methodo Euſebii, tametſi annum CLXXX manu-tenueris, conjungendo annum obitus Celadionis cum
B CLXVIII. Explanandis hiſce ambagibus, ſedula meditatione aſſecutus videor, quid Euſebium, vel ejus editores aut interpretes fefellerit. Recole quæ non ita pridem diximus de Marci Aurelii temporibus anno uno anticipatis: quid magis pronum, quam ut in Commodi filii ætatem tale quid irrepſerit. Jam vero ſi Commodi initia, ex iſtius auctoris mente, ad CLXXIX referantur, conciliabitur ſecum ipſe Euſebius, ita explicandus, ut annum Commodi appellet necdum inchoatum; quod chronologis frequentiſſimum eſt, annos Cæſarum ad Julianos aptantibus.

ſibi & nobis reſtituitur.

104 Dixi, *ex ipſius Euſebii mente*. Etenim ex ambobus Chronici editoribus conſtat, Agrippini obitum innecti anno Marci Aurelii XIX ſeu ultimo, Chriſti CLXXIX. Fieri autem poteſt, ut in Hiſtoria Euſebii, aliud Commodi initium accipiatur, vel dum *regni conſors factus eſt* CLXXVII, vel dum Auguſtus à Senatu nominatus, eo ipſo anno Marci Aurelii patris XIX. Hoc pacto anni X pleni Juliano vindicari poterunt, tametſi eorum finis reducatur ad CLXXXIX, &
C conſequenter anni XLIII, ſaltem non pleni Demetrio, ad VIII vel IX Octobris CCXXXI finiendi, qui omnino erit Alexandri Cæſaris annus X. Puto ea ratione Euſebium & nobis & ſibi reſtituendum. At, inquies, ſi annus Commodi primus connectitur cum CLXXIX, jam annus CLXXXIX non erit Commodi X, ſed fluet XI. Nihil ea me feriunt, quamquam cum Labbeo, Tillemontio, &c. ſtatuas Commodum à patre Collegam ab anno CLXXVI declaratum. Hoc unum conor oſtendere, ex vario illo Commodi principio, altero dum conſors imperii factus eſt, vel dum Auguſtus eſt appellatus, altero dum patri extincto ſucceſſit, temporum ordinem facillime interturbari potuiſſe. Hoc qui neſciunt, nullum ſe cum chronologis commercium habere, fateantur neceſſe eſt.

Hagiologi ſalutatio.

105 Hagiologus Poëta ſic Patriarchæ huic accinit. *Salutem Agrippino, qui electus eſt poſt Celadianum, ut indueret Pallium Epiſcopale, fidei ſtamine contextum. Hic quia miſericors & pacificus erat, adeo nihil gregis ſui ad proprios uſus intervertit, ut moriens nec valorem quidem* D *unius drachmæ in victu aut veſtitu poſt ſe reliquerit*. Probabiliſſimum eſt, Pantænum, ex Stoico Philoſophum Chriſtianum, Agrippino ſynchronum, ſimilibus diſciplinis alumnos inſtituiſſe, quos inter Clemens ille, ab urbe Alexandrina cognominatus, licet Athenienſis origine, plurimum eminuit, *Stromateus*, ab operibus, & *Contextor* nuncupatus.

CAPUT II.

Alii octo Patriarchæ uſque ad finem perſecutionum, ab anno CLXXIX ad CCCXI.

XI. S. JULIANUS.

Electio laudata ex Severo. Annus mortis, apud Pagium perplexus, elucidatur.

E

SAnctus Julianus, quando obierit, non additur in Hiſtoria Patriarchali, ſive id ignorantia diei accideriit, ſive librariorum tranſcribentium incuriâ. Invocat illum Hagiologus Habeſſinus ad diem *octavum Berimaha*, id eſt IV Martii; & addit, *quod in fide & bonis operibus obdormivit, poſtquam ſediſſet in Apoſtolica Sede annis decem*. Eoſdem annos X habemus adſcriptos margini apud Echellenſem, & dies XXXIII; ubi perperam ponitur annus Chriſti CXCI, & abſurde Pupienus & Gordianus Cæſares. Placent tamen anni illi X & dies XXXIII, quibus juſto calculo pertingitur ad annum CLXXXIX, atque à XXX Januarii ad IV Martii, dies etiam XXXIII inveniuntur. Fallit igitur Abulbaracat, annos tantummodo IX & menſes XI innuens, ac in reliquis de more turpiter aberrans; cui proinde identidem corrigendo ne lectori faſtidium creem, in poſterum ſuperſedendum cenſeo, niſi ubi quid utilitatis redundare inde poterit. Neque Nicephorum citare lubet, quod hîc præſertim, parum ac- F curatus ſit, dum Juliano annos XV, Demetrio X, Heraclæ XLIII tribuit; ſive id amanuenſium vitio, ut quidam volunt, ſive quacumque alia ex cauſa eveniſſe dicatur.

De anno aut die obitus nihil tradit Chronicon.

& cum Euſebio convenit in Sedis duratione.

107 Euſebius Hiſt. Eccl. lib. 5, cap. 22, Chronici Orientalis & Georgii Syncelli calculum diſerte confirmat, ſic ſcribens. *Commodo decimum annum imperii agente, cum Julianus decimum annum expleſſet; Eccleſiarum Alexandriæ adminiſtrationem ſuſcepit Demetrius.* Annus Commodi X, ut paulo ante dictum eſt, reſpondet anno Chriſti CLXXIX; tametſi hic dum Julianus moreretur IV Martii, necdum in rigore eſſet inchoatus; quod hiſtoricis familiare eſt, ne perpetuis annotationibus rerum ſeriem interturbare teneantur. Itaque ex ordinata jam ſerie numerantur anni pleni omnino X Patriarchatus Juliani, cum diebus XXXIII, ex Chronici methodo, à deceſſoris exitu computatis: unde dubium mihi non eſt, quin Julianus obierit illa IV Martii CLXXIX, die Martis. Chronicon Euſebii editionis Scaligeri, Demetrii ordinationem refert ad annum

Obiit autem Julianus 4 Martii, anno 189.

A num etiam Commodi x, sed Pontacus ad præcedentem ; quod admitti nullatenus posse supra ostendimus, & ex dicendis manifestius demonstrabitur.

106 Alia hîc, nostris haud ita quidem dissona, sed satis turbata, & nulli, quam saltem allegat, antiquorum auctoritati innixa, statuit Pagius in Criticâ Historico-Chronologica : ubi ad annum CLXXXVIII asserit, *Demetrium eo anno Episcopatum Alexandrinum consecutum esse. Cum enim* (inquit) *anno* CCXXX *vita functus fuerit, hoc anno Ecclesiam Alexandrinam administrare copit*. Supponit nempe, ex unanimi eruditorum suffragio adversus Chronicon Orientale, Demetrium per annos prope XLIII Patriarchatum tenuisse ; quod & in Nicephori codice Mſ. Londinensi reperiri, affirmat Pearsonius in Annalibus Cyprianicis. Postea vero apud eumdem Pagium, anno Christi CCXXXII, ita legitur : *Mors Demetrii Episcopi Alexandrini, & initium Heraclæ ad annum* CCXXX *pertinent, ex Chronico Eusebii, tam juxta editionem Pontaci quam Scaligeri*. Bonâ ejus veniâ, in nostrâ Pontaci editione anni MDCIIII, invenitur annus CCXXXIII : in Scaligerana MDCVI, annus CCXXXI ; & recte, ut ego quidem existimo, quidquid pro anno Alexandri x posuerit IX, ut etiam in Pontacensi legitur, ex quo (ni fallor) Pagius argumentum desumpsit.

Pagius, aliter numerans,

B

109 Ceterum vellem hic mentem suam clarius exprimeret Pagius. Etenim si anno CCXXX, obiisse velit Demetrium, cur sub Canonio anni CCXXXII, Baronio CCXXXIV, cum collocat ? cur Marianum Scotum adducit, cum Lupi & Maximi Consulatu (annus is certè est CCXXXII) Heraclæ initium copulantem ? Cur ad retinendos annos Heraclæ sedecim, recurrit ad annum CCXLVII ? Contra, si annum cupit CCXXXII, cur utrobique notis Romanis exprimit CCXXX ; aut cur, ad salvandos annos Demetrii XLIII, opus habet retrogradi ad CLXXXVIII ? Denique quis Juliani obitum cum anno CLXXXVIII combinavit, postquam Eusebii Historia & Chronicon Scaligeri, sufficientibus characteristicis contrarium manifeste affirmant ? Nec in Pontaco quidquam præsidii Pagio supereſt, licet notetur annus Commodi IX ; siquidem (ut ante probavimus) die IV Martii anni CLXXXIX, erat adhuc in cursu, usque ad XVI ejusdem mensis, annus ille Commodi nonus. Si Pagius menses & dies vocasset in consilium, non tam facile annos determinasset. Verum de his iterum statim recurret dicendi locus.

aut obscuritatis aut erroris arguitur.

C

110 Ad Juliani laudem, brevi Poëtæ elogio nuper memorato addi potest, quod de ejus electione ex Severo tradit Echellensis pag. 150. *Erat quidam homo, Presbyter sapiens, qui operam divinarum scripturarum studio navaverat, nomine Julianus, ambulans in via continentiæ, religionis & mansuetudinis. Conveniens igitur congregatio Episcoporum Synodaliter, simulque populus orthodoxus in urbe Alexandriæ, & studiose inquirentes in universum populum, neminem compererunt huic Presbytero similem, quamobrem, manibus illi impositis, Patriarcham eum constituerunt*. An hunc ex Capitulo Eutychiano assumptum garriet Seldenus ? Sed quid de Demetrio agricola, qui Angeli monitu (ut Histori.. narrat, & mox declarabitur) fuit Juliano successore designatus per racemum uvæ, media hieme morituro oblatum. Sunt qui S. Pantænum à Juliano vel Demetrio ad Indos missum asserant, ut eos in fide Christiana confirmaret, Clemente Presbytero Alexandrino in illius Cathedram substituto, quam usque ad Severi persecutionem anno CCII tenuisse dicitur. De templi Serapidis conflagratione, anno II Commodi, Christi CLXXXI, meminit Eusebii Chronicon. Origenem vero anno CLXXXV, natum oportet, si, dum parens Leonides martyrium pateretur anno CCII, septimum decimum annum attigerat, ut testatur præfatus Eusebius, Histor. Eccl. lib. 6, cap. 2.

Juliani laus.

Sub illo Alexandriæ gesta.

XII. S. DEMETRIUS.

Miraculosa ad Episcopatum designatio, singularis abstinentia, virginitas in conjugio servata & probata. Cycli Epactarum inventio, relata in Fastos Æthiopicos. Tres Episcopi an causâ persecutionis Alexandriæ creati ? Floret Clemens Alexandrinus. Origenem ejus discipulum urbe pellit Demetrius.

E

111 SANCTUS DEMETRIUS, ex decessoris oraculo designatus raptusque est ad Apostolicum Thronum, licet uxoratus, qualis antea nemo ; sed cum uxore virgine virgo comprobatus insigni miraculo, ut ex historia Patriarchali & Abulbaracato post paulo memorabitur. Dies obitus iterum nullus exprimitur, & per insignem lapsum, contra omnium scriptorum sententiam, pro annis XLIII, notantur in margine soli XXXII, & dies CCXIX ; atque pari hallucinatione, tempus Patriarchatus sub Philippo Cæsare exorsus, sub Decio absolvisse traditur anno CCXXIV. Abulbaracat Demetrium ordinatum ait anno Alexandrino DCCCXCIX, mortuum DXLII (Verum non vacat errorem ultra corrigere) annos vero regiminis eidem tribuit XLII, & menses XI, in quo propius ad veritatem accedit.

Licet decennium Demetrio subtraheret Chronicon,

F

112 Mihi indubitatum est ex Eusebio, Georgio Syncello, Nicephoro Mſ. Londinensi, Eutychio, & chronologis passim omnibus, Demetrium Ecclesiam Alexandrinam gubernasse per annos XLIII, non plenos : neque enim ἐφ' ὅλοις Eusebii & aliorum auctorum semper plenitudinem illam importat, ut alibi diximus, & recte etiam advertit Tillemontius, Nota 21 in Origenem tom. 3. p. 3. pag. 354. Rursus absque ulla hæsitatione assero, obiisse Demetrium IX Octobris anni CCXXXI ; quod ita ex Eusebii Hist. Eccl. lib. 6. cap. 26, demonstrari posse existimans, ejus verba recito : *Decimus hic erat annus jam dicti Imperatoris Alexandri, cum Origenes, ab urbe Alexandriæ Cæsaream migraturus, Scholam, ad fideles ejus loci instituendos Heraclæ dereliquit. Nec multo post Demetrius, Alexandrinorum Episcopus, fato functus est, cum per tres & quadraginta annos Ecclesiam administrasset. In cujus locum successit Heraclas.*

certum est Sedem tenuisse per annos 43, saltem non plenos.

AUCTORE I.B.S.

113 Nihil moveor auctoritate Chronici Euſebiani, Demetrii obitum anno anticipantis: nam, præterquam quod Hiſtoria longe ſit accuratior, palpabiliter errat editio Scaligeri, ſeceſſum Origenis ad annum Alexandri XI referentis; cum conſtantiſſima ſit eruditorum omnium opinio, vivo & ſuperſtite Demetrio migrationem illam contigiſſe: in quo Pontaci editio toto triennio ab altera differt, Origenis exilium cum anno VIII Alexandri connectens. Præterea certiſſimum eſt, Heraclam in inſtituendorum catechumenorum munere Origeni ſucceſſiſſe; certiſſimum eſt, Heraclam poſt Demetrii obitum Patriarchatum adeptum: qua igitur veri ſpecie ſuſtineri poterit, Origenem, non niſi biennio poſt Demetrii mortem Alexandriam deſeruiſſe? Quidquid Nicephorus, & aliqua fortaſſe Hiſtoriæ Euſebianæ manuſcripta à Tillemontio citata, de Origenis diſceſſu ſentiant, nihil à propoſito recedendum putamus. Quidquid Pagius de Demetrii obitu diſputet, nec Labbeum, nec Tillemontium, nec
B me à ſententia dimovebit. Statuo itaque, Demetrium ab anno CLXXXIX, IV vel V Martii, Epiſcopatum exorſum, ſediſſe per annos XLII & dies CCXIX (ut Hiſtoria Patriarchalis tradit) ſeu menſes VII & dies IV, ubi pro annis XXXII ſcribendi utique anni XLII: unde procul dubio obierit Demetrius, VIII vel potius IX Octobris, die Martis, anno CCXXXI, quo die etiam in Hagiologio Habeſſino, nempe ad XII Babæ Natalis ejus recolitur.

Euſebii Chronicon cum hiſtoria confertur,

Obiit Demetrius 8 vel 9 Octobris anno 231.

114 Illic porro ſic cum Poëta veneratur: *Salutem Demetrio, inſtitutori abſtinentiæ à potu, & conſtitutori ciborum in Pentecoſte. Niſi ipſe per Spiritum ſanctum revelaſſet, quomodo repertus fuiſſet Computus, cujus nomen Epacte?* Quid abſtinentia illa à potu, quid cibi pentecoſtales indigitent, neſcio. Epactas ab Alexandrinis ad alias gentes propagatas, communis eſt eruditorum opinio, & res Scriptoribus Orientis notiſſima; tametſi Scaligero ignorata, ut conſtat ex libro ejus de emendatione temporum; quod hic Ludolfus annotavit, & ante
C ipſum Petavius. Ceterum quod hic Hagiologus narrat, apud alios me legere non memini.

Habeſſini laudant inventum ab eo Cyclum Epactarum,

115 Non eſt quidem improbabile, *ſcripſiſſe* Demetrium; *Patriarcham Alexandrinum* (ut tradit Eutychius) *ad Epiſcopum Hieroſolymitanum, & Patriarcham Antiochenum, & ad Victorem Patriarcham Romanum, de ratione computi Paſchalis & jejunii Chriſtianorum, & quomodo à Paſchate Judæorum abducatur; de qua re multos exararunt libellos & epiſtolas, donec eo, qui jam obſervatur, modo Chriſtianorum Paſcha conſtitueretur.* Sed hoc non probat, Demetrium Epactarum primum fuiſſe inventorem. Notandum interim eſt, non ſediſſe tunc Hieroſolymis & Antiochiæ, quos Eutychius nominat *Gabium* ſeu *Gaium* & *Maximum*, ut alibi etiam monuimus; quare expuncta hic ſunt eorum nomina, ut cuique liberum ſit, vera ſubſtituendo, corrigere ſcriptorem, defectu ſanæ Chronologiæ ſæpius exerrantem

& aliis Patriarchis communicatum,

pro figendo die Paſchatis,

116 Videtur Epacte ſolenniter conſtituta in aliqua Synodo Alexandrinorum Presbyterorum, ad quam Hieroſolymâ fortaſſe, Antiochiâ, & ex aliis partibus convenerint legati in hoc miſſi, idque die 11 Hathur, id D
eſt XXIX Octobris, quando Habeſſinus Poëta ita canit. *Salutem vobis Sacerdotibus, laude & encomio dignis, qui ſine cunctatione concurriſtis in unum locum, ad conveniendum ſuper computo Epactarum, eumdem accepturi à Demetrio, ipſum per Spiritum ſanctum edocto.* Ita quidem ſentiendum, ſi Orientalibus iſtis creditur; probabilius tamen eſt, eam quæſtionem Romæ, Lugduni, in Palæſtina & in Græcia diſcuſſam; ſed non omnino compoſitam, donec Quartodecimani à Concilio Nicæno, damnati & penitus extincti fuerunt.

& Synodum eo fine ſub illo collectam.

117 Non minus miranda ſunt, quæ de Demetrii electione ab Hiſtoria Patriarchali & Abulbaracato memorantur. Ea ſcilicet nocte, quâ moriturus erat Julianus, apparuiſſe Angelum, qui nunciaret: *Qui ingredietur ad te, racemum afferens uvæ, hic Patriarcha erit poſt te.* Quod cum populo, de ſucceſſore interroganti, Julianus prope agonizans enarraſſet; *dixerunt: Ubi invenietur uva hieme? Patriarcha, morbo oppreſſus, neſcit quid dicat.* Interea Demetrius, agricola, uxoratus, vi- E
neam putans, racemum repererat; quem cæleſti quodam inſtinctu ad Patriarcham deferens, à plebe *detentus, & vinculis ferreis obſtrictus, quod fugam pararet, ordinatus eſt Patriarcha.*

Electio indicio recentis uvæ hieme allatæ ad deceſſorem monentem.

118 Fuſius ſubinde deducitur in præfato Chronico Orientali, miraculoſa ſervatæ cum conjuge virginitatis probatio, multiſque ornatur circumſtantiis, occaſione murmuris ſuſcitati ex eo, quod *cognoſcendorum peccatorum gratiâ* præditus, occulta quæque delicta (puta carnis) redargueret, ipſemet conjugatus, ubi deceſſores omnes cœlibes fuerant. Itaque monitu Angeli de ſecreto revelando; & ſuam & uxoris integritatem, *in ſolennitate feriæ quintæ majoris*, mirabili prodigio palam exhibuit. Etenim celebrato eo die Sacro, uxorem coram univerſo populo, prunas ardentes, linteo, quo præcingebatur, circumferre juſſit, impoſitoque thure adolere incenſum: cumque id, intacto ſemper linteo, non ſemel repetiiſſet, agnovit populus utriuſque pudicitiam F
plane inviolatam.

Stupenda probatio ſervatæ cum uxore virginitatis;

119 Reliqua huc ſpectantia ſervare præſtat in diem, quo colitur, IX Octobris. Numerabat tunc Demetrius annos LXIII; unde probabile eſt, nec Patriarchatus initio id factum, alioqui ad annos centum & ſex vitam protraxiſſet; nec ſub finem, ne dicatur, anno ætatis XX Epiſcopatum adeptus. Utut eſt, ipſum miraculum adeo celebre populo fuit, ut dignum cenſerent, cujus annuam commemorationem in Eccleſia agerent. Hinc in Hagiologio Habeſſino, ad XII Barmaha ſeu VIII Martii, ſalutatur Demetrius, *quia hodie oſtendit virtutem virginitatis ſuæ.* Cur illâ potius, quam verâ quâ res contigit die, ejus rei memoria recolatur, non habeo unde conjiciam. Satis certum eſt, *feriam quintam majorem* in VIII Martii incidere non potuiſſe, ſi vera ſunt quæ de obſervatione Paſchatis, à Demetrio conſtituta, Orientales certatim affirmant.

cujus miraculi memoriam recolunt Habeſſini.

120 Juvat hic iterum obſervare, quam leves & vanæ ſint Seldeni ratiunculæ, ad ſtabiliendum jus illud Presbyterorum duodecim à Marco ordinatorum, extra quos nemo ad Patriarchatum promoveretur. En tibi hic,

non

A non laicum ſolum, ſed agricolam, ſed matrimonio junctum, legitime tamen in Sede S. Marci collocatum. Commentumne diceret Seldenus totam hanc narrationem, an, factum inſolitum nihil ſtatuto juri derogare? Inepta effugia; prætexenda tamen, ſi *Beda Ægyptius* reliquis Orientalibus antefertur. Alteram etiam Seldenianæ argutiunculæ partem evertit Chronicon noſtrum, ita in Juliano ſcribens: *Poſt hunc* (Julianum) *nullus Epiſcopus manere potuit Alexandriæ, ſed clam exibant, & conſtituebant Sacerdotes omni in loco.* Erant ergo Juliani tempore Alexandriæ, vel ſaltem in Ægypto, plures Epiſcopi, & quidem antè *Alexandriæ manebant*: ergo falſum eſt, *ante* Demetrium, *nullum tota Ægypto fuiſſe Epiſcopum.*

Commentum Seldeni novo argumento everſum.

121 At vero difficultatem ea Chronici verba movent, non tam facile diſſolvendam. Quid enim cauſæ fuiſſe dicemus, cur poſt Julianum, *nullus Epiſcopus manere potuerit Alexandriæ?* An forte Demetrius omnes ad proprias Sedes dimiſit? Si ita eſt, cur *clam exibant?* Opinor hîc perſecutionem indicari, quâ ſæviente, Epiſcopi, ut facilius Chriſtianis ſuccurreretur, *conſtituebant Sacerdotes in omni loco.* Sed Juliano, tempore Commodi vita functo, nulla Chriſtiani perſecutione vexati leguntur, uſque ad annum CCII, quo Severus eam excitavit, præſentia ſuâ in Ægypto & Alexandriæ, variis cruciatibus & ſuppliciis eam accendens, annis omnino tredecim poſtquam Julianus è vivis exceſſiſſet. Nihilominus particula illa, *Poſt*, tanti temporis intervallum non videtur admittere.

Epiſcopi urbe exules, vicatim Preſbyteros ordinant,

B

122 Quid hic probabiliter dici poſſit non video, niſi ad ſeditionem aliquam Alexandriæ ſatis frequentem recurratur, & id quidem ſine ullo fundamento. Malim ego illud, *Poſt*, ad totos tredecim annos extendere; quemadmodum & Euſebius particulam, *Recens*, accepiſſe legitur, dum lib. 6. cap. 2. initium perſecutionis Severianæ, anno illo CCII motæ, ita conſignat: *Igitur Severo annum imperii decimum agente, Alexandriæ & totius Ægypti Præfecturam obtinente Lato; Epiſcopatum vero Eccleſiarum illarum poſt Juliani obitum Demetrio recens adepto*; vel (ut eſt in græco) νεωϛὶ τότε μετὰ Ἰουλιανὸν, quæ ita melius Chriſtophorſonus vertit, *Nuper tum poſt Julianum*. Utrumvis præponas, & *Recens*, & *Nuper tum poſt*, ad magnam certe latitudinem ſunt amplianda: quod & in Chronico Orientali uſu venire exiſtimo.

à tempore ſatis prolixo,

C

123 Illud etiam non omiſerim, ex ea ipſa Chronici periodo, non incongruam Eutychii explicationem poſſe deſumi. Quid ſi enim quis ita eum intelligendum putet, dum *à* Demetrio *creatos in Alexandria Epiſcopos* narrat, ut illud potiſſimum tempus connotet, quo, aliis *clam exeuntibus*, alios à Demetrio ſubſtitutos indicet; qui lictoribus in Chriſtianos ſævientibus, ad martyrium eos excitarent, aut captivos ſolarentur, aut trepidantes accenderent, aut vacillantes in fide confirmarent. Fateor, etiam ſic, mendacii aliquid in Eutychio relictum iri, at ſaltem rei ſubſtantia ex parte ſalvabitur, vel detegetur origo, unde veroſimiliter errandi materiam auctor ille deſumpſerit. Non vacat Eutychio longiores parare vindicias; ſi cui jam dicta non fecerint ſatis, haud gravate concedam, totam ejus narrationem prorſus eſſe fictitiam. AUCTORE I.B.S.

& hinc forte explicari poſſet Eutychius.

124 Certiora ſunt quæ ſub Demetrio & à Demetrio geſta, variis locis narrat Euſebius. Sub ejus initia florebat Alexandriæ magna doctrinæ laude, ſanctus Clemens, Pantæno ejus Magiſtro ad Indos miſſo: ſed ille anno CCII, in Cappadociam ſeceſſit; hic vivebat & docebat adhuc Alexandriæ anno CCXI. Sæviſſimam perſecutionem, Severo præſente & inſtigante, promotam jam innuimus; qua innumerabilis Chriſtianorum multitudo, ex Thebaide & Ægypto Alexandriam pertracta, cum Leonide Origenis patre, ſub annum CCII interiit; biennio poſt Plutarchus, Heraclæ frater, cum multis Origenis diſcipulis; Potamiena virgo, aliique, glorioſo martyrio coronati. Origenis in varias regiones peregrinantis, vices aliquando ſupplevit Heraclas, donec ille à Demetrio anno CCXVII revocaretur. Non eſt autem dubium quin egregiam Origenes Demetrio navaverit operam; verùm diſſenſiones illæ tandem exarſerunt, ob quas Origenes exulare juſſus eſt. *Sanctus iſte Patriarcha*, inquit Chronicon, *Sacerdotio amoverat quemdam nomine Origenem, qui aſtu Presbyterium obtinuerat ab Epiſcopo Cæſareæ Palæſtinæ; quare reverſum Alexandriam noluit recipere Pater* Demetrius, *quoniam hæreticus erat*. Satis crude ea dicuntur; ſed neque de Origene hic differendi locus. An ob lapſum, an ob alias cauſas à Demetrio expulſus ſit, tum erit examinandum, cum ad IX Octobris, ipſius Demetrii Acta illuſtrabuntur.

Certiora quædam eo Pontifice geſta,

martyria illuſtria.

E

Origenis expulſio,

XIII. S. HERACLAS.

Expeditæ circa annum obitus difficultates: ejus & cultus dies; doctrinæ laus, & rigor in recipiendis ad Eccleſiam apoſtatis.

125 HERACLAS, aliis *Hieroclas* vel *Heraclius*, Coptitis *Taoeclas*, Habeſſinis *Taroclas*, *defunctus eſt die Lunæ, octava Chiac*, ſeu IV Decembris, & *vacavit Sedes anno uno*. Cauſa non additur; ceterum non diſplicet ea *vacatio*, uſui futura ut Euſebii Chronicon cum Hiſtoriâ componatur. At tempus Sedis, in margine annis XVI & diebus LVI definitum, adjunctus annus CCXL, ſub imperio *Valeriani Cæſaris*, aliaque, ſuſtineri nullatenus poſſunt. Numerus quidem dierum LVI, à IV Decembris retractus, primordia Heraclæ, non abſurde conjungit cum IX Octobris, quo Demetrium obiiſſe innuimus: in annis autem determinandis hic, ſi uſquam, infidus eſt Chronici Orientalis calculus, Demetrio XXXII, Dionyſio XIX, Maximo XII, Theonæ IX annos attribuens; unde & in Heraclæ tempore auctorem erraſſe ſuſpicamur. Eutychius & Abulbaracat annos ſolum complectuntur. Sed neque feria quidquam lucis affert; nam dies Lunæ, cum IV Decembris connexus, perduceret nos ad annum CCXLVIII; cui ſi ceſſationem addideris, non niſi ſub finem anni CCXLIX Dionyſius regere inceperit, quod ſanæ Chronologiæ repugnat. Nos Heraclam obiiſſe

Obiit Heraclas an. 246. 4 Decembris,

F

AUCTORE I.B.S.

obiisse credimus anno CCXLVI, IV Decembris, die Veneris. Interea *anni* illi *sexdecim* ab Eusebio, Syncello, Nicephoro Pearsonii, & aliis passim annotati, multum negotii Chronologis facessunt; adeo ut Pagius & Tillemontius, ad eos integre conservandos, & Heraclæ mortem cum anno CCXLVII copulandam; Scaliger, Pontacus & alii, Eusebii Historiam interpolatam putaverint. Explorandum ergo an Eusebii loca ad concordiam revocari nequeant.

ut ex Eusebio conficitur;

126 Scribit is Hist. Eccl. lib. 6, cap. 35, in hunc modum: *Anno autem hujus imperii* (Philippi Cæsaris) *tertio, cum Heraclas, post* XVI *Episcopatus annos, diem extremum obiisset, Pontificatum Alexandrinæ Ecclesiæ suscepit Dionysius.* Annus ille Philippi *tertius*, idem omnino est, quo Heraclam vita functum statuimus, nempe CCXLVI. Plana hîc omnia apud Eusebium, præter hoc unum, quod sedecim annos integros indicare videatur. Ceterum, cum tam diserte, & annum mortis Demetrii cum Alexandri X, & obitum Heraclæ cum
B Philippi III connectat; quis non videt, annos illos *sedecim*, non plenos, sed inchoatos significari? Mihi quidem id adeo certum est, ut putem, exiguo fundamento niti illam doctorum virorum conjecturam, existimantium in Historiam Eusebii, ubi de Heraclæ annis sermo est, errorem irrepsisse. Quasi vero non sæpe etiam alibi, anni ab Eusebio notati, eo modo intelligendi sint, ut jam aliquoties, Tillemontio præeunte, inculcavimus.

difficultatibus Pontaci,

127 At, inquies, Scaliger in Animadvers. Euseb. notat, codicum omnium, tam scriptorum quam editorum Eusebiani Chronici, una conspiratione, Heraclæ mortem conjici in annum quintum Philippi; ideoque stare non posse, quod tradit Eusebius loco citato, *anno nempe Philippi tertio, Heraclam, post sexdecim Episcopatus annos, diem extremum obiisse.*

& Scaligeri

Rursus Pontacus, in Notis ad Chronicon Eusebii, observat, hunc, lib. 7, cap. 28 Historiæ, asserere, Dionysium è vivis excessisse, *anno Principatus Gallieni duodecimo, cum Alexandriæ Episcopatum septemdecim annos occupasset.*
C Annum vero Galleni XII in annum Christi CCLXIV (mihi CCLXV) incidere, ideoque Dionysii initium, cum tertio Philippi Imperatoris anno concurrere non potuisse. Ita fere Pagius ad annum CCXLVI.

satis commode explicatis;

128 Pace doctissimorum virorum dicam: ingens illa difficultas levi momento evanescit. Hoc antequam ostendo, interrogare liceat, quo pacto ipsi eam Chronicorum patentissimam contradictionem deglutiant, dum initia Heraclæ referunt ad Alexandri annum IX, Christi CCXXX; obitum vero ad V Philippi, Christi CCXLVIII? His tamen nihil obstantibus, anni dumtaxat XVI Heraclæ adscribantur. Nunc ad Scaligeri animadversionem respondeo; verum esse, quod initia Dionysii collocentur in Chronico sub *anno Philippi quinto*; sed nego inde consequens esse, quod Heraclas eo anno obierit. Si annum & menses, forte aliquot vacationis, annumerassent, nullo negotio & observatio Scaligeri, & Pontaci Nota conciliarentur. Ita ego rem componi posse existimo. Obierit Heraclas IV Decembris CCXLVI, vacuo subinde throno per annum, ut notat Historia; cui addi poterunt menses bini aut terni; jam ad *annum Philippi* D *quintum* Dionysii ordinatio reduci poterit. Inde ad annum Gallieni XII (quem ego, non cum CCLXIV, sed cum CCLXV combino) commode invenientur XVII anni Dionysij, quos Pontacus tanto molimine frustra quæsiverat. Puto, hac ratione difficultatibus illis plenissime satisfieri; sin minus, Chronicorum auctoritate nihil moveor, ut ab Historiâ recedam.

rejectoque Pagii & Tillemontii calculo.

129 Pagius, iis sese molestiis extricare conatus, in graviores incidit, nec Historiam nec Chronica secutus. Scribit is jam dicto anno num. 4, *Heraclæ obitus anno Christi* CCXLVII *contigit*. Quis hoc ante illum asseruit? aut quem in hoc calculo auctorem habet? Rursus, à quo anno, XVI annos Heraclæ numerare incipit? si à CCXXX, anno integro & amplius exorbitat: si à CCXXXII, quocumque se vertat, numquam inveniet XVI annos completos. Tanti est antecedentia cum consequentibus connectere. Pergit tamen: *Si* XVII *anni Dionysii*, inquit, *anno sequenti* (ipsi CCXLVII) *incipiantur, quo tertius Philippi adhuc in cursu* E *erat*, Heraclas *annos sedecim, quot ei Eusebius assignat, sederit*. Nos annos Dionysii ab anno CCXLVIII inchoabimus, & sic etiam omnia apprime coalescent.

130 Annos sedecim Heraclæ necdum invenit Pagius. Demus ei, annum Philippi III ad usque CCXLVII protrahi; cum hic imperium adeptus sit mense Martio CCXLIV, annus ejus tertius non superat mensem Martium anni CCXLVII. Quid inde Pagio præsidii? Iterum repeto, si Heraclam anno CCXXX incepisse dicat, anno integro in suo computo excedit; si vero CCXXXII, nec annos quindecim plenos reperire poterit. Mirum non eamdem methodum secutum hic Pagium, quam postea in *Maximo* & *Theona* observat; ubi considerato etiam obitus die, accuratius in reliquis processit, ut suo loco annotabitur. Eadem illa inveniendorum sedecim annorum solicitudo Tillemontium etiam impulit, ut mortem Heraclæ anno CCXLVII innecteret, non satis consequenter ad sua principia: nam alibi Chronici *Feriam* scrupulosius amplexus, hic eam deserit, annum pro arbitrio deter- F minans, qui nec in Eusebii Historia, nec in Chronicis exprimitur; quique, admisso vacationis anno, ut ipse non illibenter concedit, cum Dionysii annis nullatenus componetur, servato obitus die, quem nobiscum admittit IV vel V Decembris accidisse. Mittamus tricas.

Heraclæ laus à doctrina.

131 De Heraclæ sanctitate & doctrina fusius erit differendum in Actis, ad ejus natalem diem IV Decembris vel ad XIV Julii, quo ejus memoria in Martyrologio Rom. agitur: pauca hic delibasse sufficiet. Ab Origene, non Grammaticæ solum, sed & fidei Christianæ principiis cum Plutarcho fratre imbutum, auctor est Eusebius. Constat Philosophicis disciplinis egregie fuisse instructum, sumpto inde subsidio ad vanam ethnicorum sapientiam confundendam. Sunt qui velint præceptorem ei fuisse Ammonium, Philosophum Christianum. Tanta porro doctrinæ ejus celebritas, Julium Africanum Alexandriam invitavit, eo solùm, ut ejus consuetudine uteretur. Eruditioni consimiles mores & virtutes adjunxit, quibus in tantum profecit, ut cum Orige-

A Origene, instituendorum catechumenorum curam susciperе fuerit coactus.

132 Tradunt nonnulli, post Demetrii excessum, compositas turbas Alexandrinas, Origenis occasione excitatas; alii contra, Heraclam, non minus quam Demetrium, Origeni fuisse infestum; verum accuratiori ea examine indigent, & suo loco discutientur. De rebus in Patriarchatu gestis vix quidquam memoriæ proditum. Dionysius, in epistola, ab Eusebio recitata lib. 7, cap. 7, hæc habet: *Hanc ego regulam & formam à Beatissimo Papa nostro Heracla accepi. Eos enim qui ab hæreticis veniebant, tametsi defecissent; seu potius non defecissent illi quidem, sed in speciem cum fratribus communicantes, clam perversæ doctrinæ magistros audire delati essent; ab Ecclesia ejectos, post multas tandem preces, non prius admisit, quam quæcumque ab adversariis audiverant, palam exposuissent. Ac tum demum ad Communionem eos admittebat, nequaquam existimans iterato Baptismate opus esse.*

Rigor in recipiendis apostatis.

B 133 In altero ordine Kalendarii Coptici apud Seldenum pag. 38, ad XVIII Babæ, id est XV Octobris, legitur nomen *Herculis*, seu *Heraclii* Patriarchæ. Sed an Alexandrini? Mihi ratio dubitandi non occurrit alia, quam quod tali die de eo nihil habeat Hagiologium, juxta fastos Ecclesiæ Alexandrinæ descriptum, ubi ad XVIII Chiac, is de quo agimus ita salutatur: *Pax Beato Hieroclæ, qui fuit post Demetrium Patriarcha: cum oves suas ab hyænis custodisset, migravit in regnum cælorum, feliciter accepturus ibi Pastorum* [bonorum] *præmium & mercedem Doctorum.*

Dies obitus ex Coptorum Kalendario.

134 Prior illa dies mensis Babæ, potuit posterius assumpta fuisse, ex causa aliqua nobis ignota: & in uno solum Kalendario reperta, ex tribus quæ Seldenus habet, non debet nos dimovere à consensu Historiæ & Hagiologii, circa mensem quo Patriarcha obiit. Verum quid est, quod pro die VIII Chiac, quem notat Historia, Hagiologium notet diem XVIII ejusdem mensis, id est XIV nostri Decembris? Quid est, quod apud U-

C suardum & in Martyrologio Romano, *Heraclæ* festum ponitur XIV Julii? Idne translationis, elevationis, aut inventionis causa factum sit, nihil est unde dijudicari queat.

135 *Ejus tempore*, inquit Chronicon Orientale, *martyrio coronati sunt sancti Sergius, Bacchus & Barbara*; quod indicio est, Sanctos illos Alexandriæ singulari in honore habitos. Et duorum quidem istorum cultus toto Oriente celeberrimus ab antiquo fuit: de Barbara est quod ejusdem cultoribus gratuler, cultum illius tam procul diffusum inveniri. Colunt eam Latini IV Decembris: cujus Acta curiosius excussa videre qui volet, adeat Responsiones Papebrochianas. Quod autem Chronicon addit, *Primum fuisse Heraclam, qui Papa cognominatus sit*, quæstionem tangit, tot lepidis circumstantiis ab Eutychio exornatam, ut operæ pretium videatur peculiari disquisitione eam expendere.

Martyria quædam.

PARERGON II.

AUCTORE I.B.S.

De origine & notione nominis Papa.

136 DISQUISITIONI propositæ occasionem præbet adducta jam statim ex Chronico nostro Orientali periocha, aperte significans, primam vocis hujus *Papa* originem ad Ægyptios referendam, contra quam senserint olim Scriptores Occidentales omnes, magno numero citati à Theophilo Raynaudo, operum tom. 10 in Onomastico Pontificio, verbo *Papa*. Chronici prædicti interpres, Abraham Echellensis, dissertatione bene longâ, de origine nominis *Papa*, illiusque proprietate in Romano Pontifice, adversus Seldenum edita Romæ MDCLX, Latinorum omnium opiniones operose juxta ac erudite examinat & refellere conatur; atque ex Orientalium Scriptorum monumentis ea se eruisse existimat, quibus ad *Heraclæ* tempora pertinere nominis *Papa* pri- E mordia, non obscure demonstret. Scopum attigerit nec ne, aliorum erit judicium; operæ pretium certe facturi videmur, Lectori haud ingratum, si hoc loco, hujusmodi discussioni quodammodo proprio, ea paucis, & ex instituto nostro, delibanda suscipiamus; ex quibus non inverisimiliter colligere quis possit, cui demum genti, cui idiomati, incunabula sua debeat sacra illa, & toti orbi Christiano veneranda Pontificis Romani appellatio.

Discrepantibus hic Orientalibus & Occidentalibus,

137 Tres potissimum nationes, seu mavis linguas invenio, hanc sibi prærogativam jure quodam suo vendicantes; Latinam nimirum, Græcam, & Ægyptiam, vel potius Syro-chaldaicam. Quocirca tres in classes dispertiar, quæ in medium afferuntur verisimilitudinis motiva; de singulis eam laturus sententiam, quæ salvo meliori judicio, veritati conformior apparebit. Repetendæ interim & explodendæ sunt ludicræ illæ quorumdam argutatiunculæ, nullo fundamento subnixæ, nominique tam Augusto injuriæ & ineptè consarcinatæ. Quis enim, obsecro, nomen F *Papa*, propter Romanorum Pontificum amplitudinem & majestatem ab Interjectione admirantis, *Papæ!* frigida allusione derivari non admiretur? Quis non rideat nugaces & frivolas originationes, ductas ab initialibus litteris *Pauli* & *Petri*, unde *Pa*, *pe*, & subinde *Pa pa?* item à *Pater Patriæ*, *Pater patratus*, aliasque non minus ridiculas; ut quod *Papa à papilla* oriatur, quasi Pontifex Mamma sit totius Christianitatis? Quis non ægrè ferat, Symbolicam illam genesim, à *pappo* carduorum flore in lanuginem abeunte, tamquam caducitatis & brevis Romanorum Pontificum vitæ periodi, indicativam? imo quis non cum Echellensi eam levitate sua evanescere fateatur? Plures id genus notatiunculas suppeditat Ignatius Braccius, quibus vel solum commemorandis inhærere religio est, cum tanto temporis dispendio.

nonnullis etiam absonæ quædam conjectantibus;

138 His ita prætermissis, probabiliores alias Latinorum etymologias solidioresque sententias, non prius adducam, quam Echellensis rationes & argumenta tractavero, auctori illi usque adeo evidentia, ut non semel pronuntiet, Orientalium opinionem, tot circum-

pro primis allegatur Eutychius.

 stantiis

AUCTORE I.B.S.

ſtantiis præditam, tot characteriſticis inſignem eſſe, ut Scriptorum noſtrorum adinventionibus, fere diceret ſomniis, longe ſit anteferenda. Videamus modo quanti momenti ponderiſque eſſe debeant auctoritates, ab ipſo allegatæ. Sic orditur cap. 8 : *Eutychius Patriarcha Alexandrinus ..... originem, notionem, occaſionem, & quando nomen hoc* Papa, *Alexandrinis Patriarchis omnium primum impoſitum fuit, ſic in ſua Eccleſiaſtica narrat hiſtoria.* Sequitur textus Arabicus, cui Echellenſis hanc ſubdit Latinam verſionem.

Papam, ut Avum dictum aſſerens (quia ſit Pater Epiſcoporum, & hi Patres populi)

139 *Si qui vero percunctati fuerint, cur Patriarcha Alexandrinus,* Papa *vocatur ?* (Papa autem Avum ſignificat.) *Hoc quidem ideo, quia à tempore Hananiæ, quem Marcus Euangeliſta Patriarcham conſtituit Alexandriæ, uſque ad tempora Demetrii Patriarchæ Alexandriæ, qui fuit undecimus Patriarcha Alexandrinus, nullus erat in provincia Ægypti Epiſcopus, nec Patriarchæ qui ante illum erant, conſtituerant* [ibi] *Epiſcopum ullum. Factus autem Demetrius Patriarcha, tres creavit Epiſcopos : & is eſt primus Patriarcha, qui in Alexandria fecit Epiſcopos. Eo autem defuncto, ſuffectus eſt poſt illum Heraclas Patriarcha Alexandriæ, qui viginti creavit Epiſcopos. Unus vero ex his Epiſcopis, nomine Eumenius, in legem prævaricatus eſt. Cujus quidem fama cum ad Heraclam delata eſſet, congregavit Heraclas Patriarcha Synodum Epiſcoporum, & ad urbem Eumenii perrexit ; ejuſque ſtatu ſatis cognito, atque perſpecto negotio, illum ad veritatem reduxit. Plebs vero audiens Epiſcopos appellantes Patriarcham* Aba patrem, *dixit apud ſe, ſi nos Epiſcopum appellamus* Aba patrem, *& Epiſcopus appellat Patriarcham* Aba patrem, *oportet ut nos Patriarcham appellemus* Baba *ſeu* Papa, *id eſt* Avum ; *cum ſit* Pater patrum. *Itaque a tempore Heraclæ, Alexandrinus Patriarcha,* Baba *ſeu* Papa, *id eſt* Avus *dictus fuit.* Hactenus Eutychius ſupra refutatus.

B

140 Addit deinde Echellenſis cap. 9 : *Eutychianæ narrationi, quam ſuperiori capite retulimus, de illa origine nominis* Papa *apud Ægyptios, bini adhuc adſtipulantur Alexandrini ſcriptores, Chriſtianus unus, alter Mahometanus. Horum primus eſt Georgius Homaidius, parte* I *ſui Chronici in Nerone ; alter Abubecrus Habbaſides, parte ſecunda ſuæ Apologiæ contra Chriſtianos, ex Chriſtianorum Ægypti* (ubi ſcribebat) *vulgatiſſimis ſcitis.* Apud Echellenſem, ſic ambo rem narrant, ut ex Eutychio totidem verbis totam rei geſtæ ſeriem, aut ille ex ipſis (Scriptorum enim illorum duorum ætatem ignoramus) deſumpſiſſe videantur. Tota proinde Echellenſis argumentatio mox ſubjungenda, unius Eutychii auctoritati innititur, poſtmodum diſcutiendæ. En tibi Echellenſis ratiocinium ex cap. 10 deſumptum.

C

Echellenſis credit, ita cæptum dici ſub Heracla ;

141 *Dicimus itaque,* inquit Echellenſis, *hanc Eutychii & Orientalium aliorum ſententiam, de origine nominis* Papa, *tamquam probabiliorem ſtatuendam eſſe ; & id quia omnibus probabilitatis innititur principiis. Principia autem & rationes probabilitatis ſunt* locus, *ubi nomenclatio* Papæ *originem habuit, qui eſt Ægyptus.* Tempus, *nempe ſub Heracla* XII (melius dixiſſet XIII) *Alexandrino Patriarcha, circa annum Domini* CCXXII (hic manifeſte hallucinatur, nam anno primum CCXXXII Heraclas Thronum conſcendit) *imperante ex eodem Eutychio Alexandro Severo.* Auctores & parentes, *id eſt populus ſeu Ægyptiaca plebs, quæ id nomen Patriarchæ impoſuit.* Occaſio & ratio, *quæ plebem illam induxit ad id nomen imponendum Patriarchis* &c. Tum ita concludit :

D

& in hanc certam ſibi ſententiam

142 *Quæ omnes ſane circumſtantiæ ſatis ſuperque eſſe videntur, ad ſententiam hanc ceteris probabiliorem reddendam ; eaſque tamquam obſcuras, ignobiles & ſpurias* (ita vocat omnes aliorum ſententias) *quodammodo habendas ; cum nec parentes agnoſcant, nec auctores, nec natalium locum, neque tempus, neque impoſitionis aut originis occaſionem, aut veriſimilem rationem, aut demum notionem nomenclationis. Quamobrem, ratione ad hanc habita, futiles eſſe videntur :* Cum rationes, quæ non deducuntur ex propriis principiis, inanes ſint, *ut docet Philoſophus 2. de Gen. anim. cap. 6 ; & 1. de anim. cap. 2. Igitur omnium probabiliſſima habenda & exiſtimanda eſt, hæc Orientalium opinio, ut quæ ex propriis deducitur principiis. Jure igitur concludit P. Raynaudus, poſtquam varias attulit ſententias :* Itaque hæreo in vocis notatione, & ſubjecta ei notione quam propoſui. *Aliorum non placent ipſi ſententiæ : in ſua notatione hæret.* Pace Echellenſis dixero, perperam Raynaudi verba hic traducuntur. *Hæret Raynaudus,* non inficior ; ſed hæret firmus, adhæret & inhæret ſententiæ, quam & ex potiori parte nos amplectimur ; non tamen hæſitat, non titubat, non vacillat, ut male eum auctor hic intellexiſſe debuerit. Sed ad Eutychii narrationem redeamus.

male trahit Raynaudum :

E

qui tamen eam referens, appellat commentum recens inſignis fabulatoris,

143 De fide eorum quæ narrat hic hiſtoricus in ſuis Annalibus, ſic habet in præfatione Edwardus Pochokius, eorumdem interpres : *Si in antiqua hiſtoria multa habeat fabuloſa, cum pluribus (pene dixeram omnibus) qui eam tractant, illud ipſi commune.* Pertinet ad antiquam hiſtoriam (nam ſcriptor ille ſeculo tantum X floruit, ut ſuo loco diximus) pertinet, inquam, ad antiquam hiſtoriam narratio, tantopere ab Echellenſi laudata, quæ ut minimum ſuſpectæ fidei eſſe deberet ; certe tot ineptiis ſuffarcinata advertit Raynaudus pauca, quæ ab Seldeno referuntur, ut pronuntiare non dubitet : *Hoc commentum* (de nomine Papæ) *annumerandum eſſe aliis bene multis, quibus hic Tages recens refoſſus ſcatet ; ut, quod S. Marcus non præfuerit Alexandrinæ Eccleſiæ, quod non ſcripſerit Euangelium ei inſcriptum, ſed à S. Petro exaratum, Marco ſit ſuppoſitum ; quaſi dedignante Petro titulum & munus Euangeliſtæ ; quod primus Epiſcopus Romanus fuerit S. Linus ; & alia non pauca, quæ homini, inter nebulas ſchiſmatis Græcanici, incubantis Orientali Eccleſiæ, ſub annum* DCCCC, *ſcribenti excidiſſe mirum non eſt, præſertim cum Medicinam potius verſaſſe videatur, quam doctrinam ſacram ; nec tam cum peritis Theologis conſuetudinem habuiſſe prodatur, quam cum Saracenis & Aſtrologis, Albategnio, Alchnido, Albumaſate, & ejuſdem furfuris aliis.* Ita Raynaudus : plura additurus, ſi omnia Eutychii commenta expendiſſet.

F

qualem ſentent ipſiuſmet interpretes,

& Fauſtus Naironus Maronita.

144 Certe Fauſtus Naironus, Diſſ. de origine, nomine ac religione Maronitarum, Romæ edita MDCLXXIX, & in Euoplia ibid. MDCXCIV, Orientalis ipſe & Echellenſis popularis, acriùs in Eutychium inſurgit ; mendacem, fabuloſum, impo-

A impoſtorem appellans; quod commentitia enarratione, Maronitas fecerit hæreticos Monothelitas; & Maronem, à quo ipſi nomen traxerint, Monotheliſimi anteſignanum. Profecto, ſatis mirari non poſſum, quod Echellenſis, ſcriptori de gente ſua peſſime merito, tantum auctoritatis tribuere voluerit, in rebus præcipue Monotheliſimo longe vetuſtioribus, quæque proinde ad ejus ævum propius accederent, ut earum recentior eſſe potuerit apud Ægyptios memoria. Nam illa quæ tot ſeculis Eutychium anteceſſerant, quid vetat, levibus, & fluxu temporis, ut fit, in immenſum auctis, fictiſque populi traditionibus, ad ipſius ætatem promanaſſe; maxime cum Echellenſis ipſe fateatur, non à lingua Ægyptiaca, ſed à Syro-chaldaica nomen *Papa* eſſe derivandum.

Ut autem Alexandriæ ſic vere ſit actum;

145 Aliorum hæc ſint de Eutychio judicia: nihil mihi definire lubet: mitius tractari virum facile patiar, caſtigatis nonnullis minoris momenti erroribus. At vero numquam hoc ei (ſeu mavis Echellenſi, id ex ipſo perperam deducenti) numquam hoc ei con-
B cedam, ut prima vocis illius, *Papa*, notitia Ægyptiis accepta debeatur. Sit ita, per me licet: omnes eæ circumſtantiæ concurrerint, dum vox *Papa*, primum Alexandrinis innotuit: veri ſint auctores, vera occaſio, verus apud Ægyptios uſus permanſerit: ecquid inde legitime confeciſſe ſe autumat Echellenſis, nullibi eam antea auditam fuiſſe? atque adeo originem & notionem ab illa gente unice repetendam? Hanc ego ſequelam negari poſſe, & pernegandam puto. Neque id gratis: ſuppetit enim non una abnuendi ratio, quæ Græcis æque ac Latinis, vocem illam, in ſenſu controverſo, non fuiſſe incognitam, antequam plebs Ægyptia ſimile quid parturiret, pluſquam probabiliter demonſtrat.

antiquior tamen ea vox Latinis & Græcis eſſe,

probatur ex S. Ignatio,

146 S. Ignatii Martyris epiſtolam ad Mariam Zarbenſem, aliis Caſtabalytam, in qua beatus Anacletus, *Papæ* nomine decoratur, non audet ut ſuppoſititiam rejicere Echellenſis: nec ego illam, ut genuinum Ignatii fœ-
C tum, ſuſcipere hic cupio. Sit ſpuria, ſi ita vis, ſit cujuſcumque volueris: credibile tamen eſt ſcriptam eam fuiſſe, cum nondum Heraclæ nomen Orbi innotuiſſet. Non ac-

Tertulliano,

quieſcis fortaſſe. Eſto: At Tertulliani teſtimonium mihi omnino peremptorium eſt, ex cujus libro de Pudicitia cap. 13, luce meridiana clarius redditur, nomen *Papa*, Latinis prius in uſu fuiſſe, quam Ægyptii à Syris ſuum *Baba* mutuarentur, ut videre eſt apud Pamelium, alioſque Tertulliani Scholiaſtas ad prædictum caput tertium decimum. Tertullianus autem obiiſſe creditur circa annum Chriſti CCXV, jam decrepitus, cum librum de pudicitia diu ante ſcripſiſſet.

Cypriano, Hieronymo & aliis.

147 S. Cyprianum (qui martyrium ſubiit anno CCLVIII, factus Epiſcopus CCXLVIII) Heraclæ ſynchronum fuiſſe, nemo eſt qui dubitet; ille autem jam tum *Papa* cognominatus legitur epiſt. 3, ad quam ita Pamelius. *Papæ nomen priſcis temporibus accommodatum fuiſſe aliis Epiſcopis quam Romano, ſatis conſtat ex hac epiſtola, ac aliis infra Cleri Romani ac Confeſſorum, ad Cyprianum.* Plenius ad eumdem locum Rigaltius ita ſcribit. *Sic appellari Cartaginis Epiſcopum, non invident Romani: ſed nec aliter appellat Romanum Pontificem Tertul-* AUCTORE
lianus, libro de Præſcript. adverſus hæreticos, I.B.S.
& libro de Pudicitia. Hi fuere tunc Romano Pontifici, cum pleriſque aliarum urbium Epiſcopis, tituli communes. S. Hieronymus aliquando Theophilum Epiſcopum Alexandrinum Papam appellat, ut in apologia contra Ruffinum: *Ergo & epiſtolæ Papæ Theophili & Epiphanii, & aliorum Epiſcoporum te petunt, te lacerant:* & paulo poſt: *Lectis nuper Papæ Theophili epiſtolis.* Iterumque: *Nunc primum a Papa Theophilo didiciſſe impietates ejus.* Et in epiſtola ad ipſum data: *Adnitere ergo, Papa amantiſſime atque Beatiſſime.* Non quod hunc titulum Alexandrino Epiſcopo peculiarem crederet; Anaſtaſium enim ſimul cum Theophilo nominans, illum, non hunc, *Papam* vocat: *Quid faciunt epiſtolæ Theophili Epiſcopi, quid Papæ Anaſtaſii, in toto orbe hæreticum perſequentes?* Imo in epiſtola ad Theophilum data, Anaſtaſium, *Papam* appellat: *Ex diſpenſatione Dei factum puto, ut eo in tempore tu quoque ad Anaſtaſium Papam ſcriberes.* Alios etiam eodem nomine indigitat: *Ne me mittas ad ſex*
millia librorum ejus, quos legiſſe beatum Papam E
Epiphanium criminaris. Et rurſus: *Erupit aliquando contra Papam Epiphanium* &c. In epiſtola ad Auguſtinum: *Incolumem & mei memorem te Chriſti Domini Clementia tueatur, Domine venerande & Beatiſſime Papa.* Ita etiam reliqui ejuſdem ævi, nomen *Papa* cuilibet Epiſcopo tribuebant.

Quin potius aliunde didicerint Ægyptii eo titulo ſuos Patriarchas honorare.

148 Et erit qui nobis cum Ægyptiacis mercibus, nomen *Papa* Romam transfretaſſe perſuadeat? Liceat mihi potius nunc ita concludere: Ergo apud Alexandriam nata primum non eſt vox *Papa*, nec Ægyptios auctores aut parentes agnoſcit; totumque Echellenſis ratiocinium corruere neceſſe eſt, omnibus illis circumſtantiis, tam accurate expenſis, circumveſtitum. Peccat, inquam, Echellenſis argumentatio: ſiquidem ſcriptor ille non ſolum cum Eutychio fontem aſſignat, unde fortaſſe Ægyptii primum ejuſmodi honorifica compellatione Patriarchas ſuos ornare cœperint, quod ei non gravate tranſmitterem; ſed F
ex ea narratione conſequens eſſe, etiam inſultando pertendit, nuſquam ante id tempus, nomen *Papa* innotuiſſe, quod mihi nullo modo probatur. Sic igitur iterum pronuntio. Admiſſa etiam & ſuppoſita veritate narrationis Eutychianæ, non continuo inde deducitur, nomen *Papa* natales ſuos primum apud Ægyptiacam plebem inveniſſe. Atque hæc ad propoſitum noſtrum ſufficiunt. Ulterius procedit Pearſonius in Vindiciis Ignatianis, parte 1 cap. 11. oſtendens, traditionem illam Ægyptiacam ab Eutychio confictam; & quæcumque eo pertinent, *futilia eſſe, falſa & abſurda.* Juſto fortaſſe rigidior, viri hujus, licet doctiſſimi, critica videri poterit, certe ad rem noſtram nullatenus neceſſaria aut opportuna. Nos cœptam cum Echellenſi diſceptationem proſequimur.

Adde quod primitus ita vocabantur Preſbyteri, aut etiam Clerici omnes;

149 Eſt præterea, quod in hac Ægyptiorum nomenclatura vehementer diſpliceat, ſaltem, prout vox illa antiquitus ſonuit apud Latinos; quibus familiare fuit *Papas* nominare Sacerdotes, & veroſimiliter Clericos omnes, ut ex Tertulliano etiam colligitur; nam de Epiſcopis eſt extra controverſiam. Si au-

AUCTORE I.B.S.

tem vera est genesis Ægyptiaca, ab ipso principio, nefas fuisser id alteri tribuere præterquam soli Romano Pontifici; quemadmodum Alexandriæ soli & unico Patriarchæ, ut distinctivum adscribebatur, nomine *Aba* seu *Pater*, Episcopis reservato. Constat vero, ut jam innuebam, ex S. Hieronymo, Baronio, Raynaudo, Cangio, aliisque, & fatetur tandem ipse Echellensis cap. 12, quod prius cap. 10, improbabile asseruerat; constat, inquam, omnes saltem Antistites Latinos, ea olim appellatione donatos fuisse, donec Gregorii VII decreto, anno MLXXIII, ad solum Episcopum Romanum, gravi de causa restringeretur. Sane frustra sudavit adversarius, ut Theophili Raynaudi assertum infringeret, *quod omnibus olim Clericis, posteaque omnibus saltem Episcopis, commune fuerit nomen Papæ, tametsi non dicerentur Patres patrum*, id quod cum notione Ægyptiorum ex diametro repugnat.

& Patres Patrum dici Episcopos, nihil ad rem facit.

150 Minime vero ad rem facit, ut probetur, Episcopos olim vocatos *Patres patrum*, locus S. Epiphanii, Hæresi LXXV ita scribentis: *Ordo vero Episcoporum est ad gignendos patres, gignit enim patres Ecclesiæ: Ordo vero Presbyterorum patres non potest generare; per lotionem vero regenerationis filios generat Ecclesiæ, non patres.* Quid tum postea? quid hæc obsecro ad præsentem de facto quæstionem? Numquid quia Episcopi etiam Episcopos generant, proavi olim dicti fuerint, atque ita etiam abavi & tritavi induci queant? Nec magis quidquam juvat, quod nonnulli Præsules insignioris notæ (ut Gregorius Nyssenus in Conc. Nic. Magnericus, & alii) semel aut iterum honoris gratia *Patris patrum* appellatione cohonestati fuisse reperiantur: nam si ex hujusmodi titulis fas sit arguere, non deerunt Clerici infimi ordinis, imo laici sanctitate illustres, quos ad Patriarchatus, & siquæ sunt majores dignitates, promovcas. Ne pluribus molestus sim, ita alteram partem contra Echellensem absolvo. Notio nominis *Papa*, ut sonat apud Ægyptios, non respondet notioni, quam apud Latinos habuisse, ex Tertulliano & Cypriano intelligimus; ac proinde falsum est, originem & notionem nominis *Papa* eam esse, quam ex Eutychio se demonstrasse superius arbitrabatur Echellensis.

B

C

Latinorum de etymo vocis Papa, sententiæ,

151 Non desunt argumenta alia, paris aut majoris roboris, adversus prætensam Orientalium prærogativam; sed præscriptæ nobis brevitati jam dicta sint satis. Nunc Latinorum probabiliores nomenclationes paucis expendamus. Sunt qui putent apud Raynaudum, nomen *Papa*, complexum esse ex duplici *Pa*; quod monosyllabum, auctore Festo, pro patre usurpatum est in Saliari carmine, qua ratione volunt, *Papam* idem sonare quod *Pater patrum*: speciosa sane etymologia, sed mihi non usque adeo placita. Etenim, ut fatear titulum illum bellissime quadrare in Romanum Pontificem, & origo & notio non minus displicent, quam Orientalium *Baba*, à Syro-Chaldæis deductum. Origo quidem, quod peregrina videatur ea derivatio, frivolam inducens balbutiem, eo, quo Pontifices cœpere, seculo, ni fallor, inauditam, & à sermone Latino satis alienam. Notio vero, quia eadem trahit cum opinione Echellensis incommoda, continuo ad Pontificem restringens, quod ex Tertulliano, Cypriano, Hieronymo aliisque novimus, primis Ecclesiæ seculis fuisse commune. Præterquam quod (ut argumentatur Celsus Mancinus, apud laudatum Raynaudum) battologiæ vitium inducit, dum Pontifex *Papa & Pater patrum* unà vocitatur; quod esset dicere *Papa Papa* eodem idiomate, phrasi hactenus inusitata; licet non raro diversi sermonis synonyma, in usu ecclesiastico conjuncta reperiantur; ut sunt, *Pater Abbas*, *Presbyter senior*, *Episcopus inspector*, sine ulla battologiæ nota passim circumferri solita.

D

æque variæ.

152 Alii non pauci sentiunt, nomen *Papa* idem significare quod *Directorem* aut *Custodem*, prisco idiomate apud Italos, sive aliunde obrepserit, sive ab Oscis manarit. Sic, inquiunt, *Papati*, *Papates*, *Pappæ*, pro pædagogis & moderatoribus in Actis SS. Viti & Modesti, apud Petrum Damiani, & alibi frequenter notati inveniuntur: atqui Pontificem Romanum, Christianorum omnium Directorem & Custodem esse, nemo est qui dubitet: quidni ergo, à cura & munere inditam ei denominationem agnoscamus? Quid quæso est, quod in hac opinione, tam plausibili oratione subnixa, vehementer vituperes? Non est, ut verum fatear; at si, ubicumque vel umbra nominis *Papa* appareat, inde liceat originationes eruere; profecto Braccius tot tibi fontes aperiet, ut quid tandem statuas incertus sis. Erit qui à *Pappa* & *pappare* puerorum, hoc est *cibo* vel *cibari*, puerilem etymologiam adsciscat, quod Pontifex spirituali cibo universam Ecclesiam nutriat. Erit qui à *Pappo*, teste Polluce, quasi servorum præcipuo, atque inter eos Domino, & Seniore, merito Pontificis appellationem oriri contendat, de quo nimirum est illud in Euangelio; *Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Cumque Romanus Pontifex; sit servus Dei constitutus super omnes conservos, & à Christo dilectus, ut universæ ejus familiæ det cibum in tempore, pascens eam doctrina & cælestibus dapibus; appositè *Pappus* dicitur, quod est nomen servi primarii; omnibus sub hero in familia præpositi. Omitto alia à variis in hanc rem, & ingeniosè, & non omnino inverisimiliter excogitata; talia enim sunt quæ animum explere non valeant.

E

F

Ipsa vox verosimilius creditur instituta à Græcis,

153 Reliquum est itaque ut cum Baronio, in notis ad Martyrolog. Roman. x Januarii, Raynaudo, Pearsonio & aliis, germanam vocis *Papa* notionem à Græcis accersamus, quam suppeditat Marianus Victorius, in indice ad Hieronymum, verbo *Papa*; asserens, Romanum Pontificem dici Papam, quia est omnium Pater, Πάπας enim (vel ut alii Πάππας) & Πάππα Græce Patrem significat. Id autem tam indubitatum videtur Ludolfo, linguarum Orientalium peritissimo, ut totam Eutychii ipsius ratiocinationem falsam & vanam pronuntiet. Quippe Arabicum *Baba*, inquit, nihil aliud est, quam Græcum Πάππας, quod Arabes, ob defectum litteræ P aliter efferre non possunt ac *Baba*, in Comment. Histor. Æthiopicæ pag. 446. Consonat Walefridus Strabo, lib. de reb. Eccl. cap. 7, ubi *Papa* nomen, *Paternitatis* appellationem esse ait, &

Cleri-

A *Clericorum congruere dignitati. Sic ut Clerici venerandi*, inquit Baronius, *eodem nomine appellarentur : poſtea tamen nomen illud cœpit eſſe peculiare Epiſcoporum, ut iidem Papæ dicerentur*. Ex quibus egregie confirmantur, quæ ſuperius adverſus Echellenſem diſputavimus. Audiatur etiam Rigaltius, in ſuis ad Cyprianum obſervationibus pag. mihi 12 : *Ceterum in matricula Curopalatina adeo deſcenderat appellatio Paparum, etiam ad infimos Sacerdotes, ut ipſe Protopapa* (nobis fortaſſe Archipresbyter) *ſubeſſet Patriarchæ Conſtantinopolitano; & Papa dicebatur quilibet Sacerdos, quales nos hodie Patres vocitamus : & Presbyteros etiam plerumque inferiores, ſicuti Senatores, patres jam olim appellatos fuiſſe, ait Salluſtius, vel ætate vel curæ ſimilitudine*. Scio Goarum, in notis ad Cedrenum, diſtinctionem facere inter Πάπας & Παπᾶς, & alteram ſummo Pontifici, alteram Clericis minoribus, tribuere; ſed quo ea fundamento nitantur, non ſatis intelligo, in illo omnium conſenſu, vocem *Papa* Clericis omnibus olim fuiſſe communem aſſerentium.

B 154 Plura qui cupit, laudatum nuper Pearſonium adeat, primam controverſi nominis radicem accurate exponentem, ubi ita concludit; *Erat igitur hæc liberorum, ab ipſa linguæ Græcæ origine, blanda appellatio Patri data. Poſteriores Græci, eamdem appellationem etiam illis tribuerunt, quos quaſi Patrum loco habemus. Scholiaſtes Homeri* Πάππα, προσφώνησις φιλοφρονητικὴν νεωτέρᾳ πρὸς πρεσβύτερον. *Juniores ſenioribus, tamquam filii parentibus, titulum hunc tribuebant; & ubi ætati dignitas aliqua acceſſit, titulus venerationis habebatur*, τὸ πάππα ἢ τὸ ἄππα, ἐ φιλῶς ὁ πατὴρ, ἀλλὰ πρὸς πατέρα ζεπτικὴ φωνή, *Suidas. Sub hac venerationis nota* πάπας *à Græcis*, Papa *à Latinis, primævis Eccleſiæ temporibus tribuebatur Epiſcopis, quos loco ſpiritualium Patrum habuerunt*. Jam quomodo ad Latinos vox *Papa* tranſierit, ſiquis me roget; facilis & expedita reſponſio; ut terminos ſcientiarum & artium omnium taceam, ajo, cum ſexcentis aliis nominibus, uſu Eccleſiaſtico receptiſſimis, Romam commigraſſe.

C Si circumſtantias quærat Echellenſis, nihil eæ me morantur, dum origo & notio ſibi recte conſtent. De cetero non improbabiliter cenſeri poſſe quidam exiſtimant, nomen *Papa*, Latinis venerationis ergo jam tum uſurpatum fuiſſe, cum Chriſtiana religio eis annuntiaretur; paulatim vero ita proprium Chriſtianis factum, ut Clericis & Sacerdotibus illud ipſum adaptaverint, ſubinde Epiſcopis; tandem, ut ſupra monſtravimus, ſoli Romano Pontifici reſervatum ſit.

(uti plures nationes amant peregrina voce parentes ſuos honorare)

155 At, inquies, cur *Papæ* potius quam *Patris* nomine uſi Romani fuerint, quo nobis argumento facies veriſimile? nam huc tandem redeat neceſſe eſt, ſiqua ſupereſt, difficultas. Dicam, id populari vitio, ſeu mavis recepta conſuetudine factum, ut peregrina paſſim magis placeant quam nativa vocabula. Cujus rei exempla innumera Europææ potiſſimum nationes ſubminiſtrant, quorum copiam præ oculis habeo, extra Belgium non quæritandam. Vulgo notiſſimum eſt, animarum directores, religioſos præſertim omnes, non vernacule hic, ſed Latine *Patres* indigitari, quaſi in ea voce honorificum quid & venerandum eluceat, quod lingua noſtra pari elegantia exprimere nequeat. Vicinos hæreticos Batavos adeas, illic Miniſtellos comperies, vulgari ſolæciſmo *Domine* vocitari. Mercatores item in præcipuis quibuſque portubus unum quemdam primarium gentilem habent, quem Latine *Conſulem* dici voluere. Quid quod filii patritiarum familiarum parentes ſuos Gallice nominare conſueverint, *Mon pere, Ma mere*; Hiſpanice *Pappa, Mamma*, vocibus à ſermone Belgico quam remotiſſimis. Quod ſi nunc Echellenſis horum, & id genus ſexcentorum, primitivam originem, locum & tempus nativitatis, auctores & occaſionem inveſtigare voluerit, næ is me hercule nugas inceptet, quæ arbitraria ſunt ad rationis normam exigendo, quod tantumdem eſt, acſi operam det, ut cum ratione inſaniat.

& ab his tranſlata ad Latinos,

& ſic ad Romanum Pontificem reſtricta tandem ea eſt.

156 Quæ cum ita ſint, veram & genuinam nominis *Papa* originem, non aliunde quam à Græcis repetendam, puto eſſe indubitatum. Fac modo in id conſentiant diſcrepantes ſententiæ, nullo negotio partem litis alteram compoſitam dabo, conciliatis omnium quoad notionem differentiis; nam eæ demum ſingulæ certatim conſpirare videntur, ut Romanum Pontificem antonomaſtice *Patrem* fidelium oſtendant, non natura aut gente, ſed ætate & admonitione, ut loquitur Regaltius, auctoritate ac doctrina; ut olim apud Romanos à Senibus *Senatores*, & *Patres* dictitatos novimus : & ut ita Romanæ urbis Antiſtes dicatur *Papa*, quemadmodum antonomaſtice Rex Romanorum, *Auguſti* cognomento condecoratur; illumque idcirco Pontificem Maximum merito appellamus, tamquam πρῶτον τῶν ἱερέων, ut Juſtinianus ait Novella 131.

E

XIV. S. DIONYSIUS.

Tempus Sedis & obitus ex Euſebio, ærumnæ ſub Decio toleratæ, ſcriptorum copia & præſtantia, an fuerit Origini adverſatus.

F

157 SANCTUS DIONYSIUS, cognomento *Magnus. Hic erat Sabaita ſapientiſſimus* (inquit Hiſtoria Patriarchalis) *& ex gentis Primoribus ac Optimatibus; cui cauſa converſionis ad fidem fuit lectio epiſtolarum Pauli. Defuncto Demetrio, qui ipſum baptizarat, præfectus judiciis ab Hierocla, ejuſque Vicarius fuerat conſtitutus, ob inſignem ejus ſapientiam & ingenium*. Hoc ferme eſt quod alii memorant, Dionyſium Heraclæ ſucceſſiſſe in Catechumenorum inſtitutione, dum hic ad S. Marci Thronum poſt Demetrium evectus eſt. Omiſit hic rurſus Chronici Orientalis auctor indicare diem menſis ac feriam, qua Dionyſius vivere deſiit; unde fortaſſe utilitatis aliquid fluxiſſet ad mortis tempus inquirendum. Annum CCLXI & Claudium Cæſarem, ut alibi fecit marginalium compilator, hîc etiam per ſummam incuriam appoſuit. Accedit quod ſcriptores Arabes mirum in modum varient in tempore, quo Sedem tenuit Dionyſius. Hiſtoria ſiquidem annos XIX regiminis, & dies CCLXXXI illi adſcribit; Abul-

Variantibus circa tempus Patriarchatus Arabibus,

AUCTORE I.B.S.

baracat annos dumtaxat XI, & menſes IX. Catalogus Kircheri annos XVIII. Contra vero, Euſebii, Hieronymi, Syncelli, Nicephori concors ſententia, Dionyſii Patriarchatum ad annos XVII extendit; iis etiam computatis, quibus ſemel atque iterum exulare debuit.

158 Euſebius, Hiſt. Eccl. lib. 7, cap. 28, ita habet: *Dum hæc aguntur* (& Antiochiæ hæreſis Samoſateni excutitur) *Dionyſius extremum diem obiit, anno Principatus Gallieni* XII, *cum Alexandriæ Epiſcopatum ſeptemdecim annis obtinuiſſet. In ejus locum ſubrogatus eſt Maximus.* Jam oſtendimus, annos illos XVII, non à tertio Philippi anno, Chriſti CCXLVI, quo Heraclas obiit; ſed à quinto Philippi, Chriſti CCXLVIII inchoandos: qua ratione tota Dionyſiani Patriarchatus duratio commodiſſime reperitur, modo annus XII Gallieni, non cum anno CCLXIV, ſed cum CCLXV conjungatur; ſive annus ille XII vere numeraretur, cum extinctus eſt Dionyſius; ſive, ut ego exiſtimo, adhuc XI in curſu eſſet, ut notat Euſebii Chronicon utriuſque
B editiónis Pontaci & Scaligeri.

ex Euſebio aliiſque ſcribuntur an. 17,

159 Nota eſt celebris inter Chronologos controverſia, relata à Tillemontio Hiſt. Imperatorum tom. 3, p. 2, pag. 885, de exitu Galli & Voluſiani, ac Valeriani & Gallieni principio; aliis cum Petavio, Bucherio, Labbeo, Natale Alexandro, & communiori ſententia, epocham illam anno CCLIV figentibus; aliis, cum Pagio & laudato Tillemontio, certantibus pro anno CCLIII, ut Gallieno anni ſui XV integri vindicentur. Litem illam operoſius diſcutere nihil hic ad nos attinet. Magis placet priorum opinio, in quam tandem Pagius ipſe manifeſte inclinat, Dionyſii obitum ad annum CCLXV reducens; quidquid alibi ſæpe inculcet & repetat, Dionyſium anno CCLXIV obiiſſe, in quo viri eruditiſſimi diligentiam fortaſſe quis deſideret. Nihil igitur ſupereſſe videtur, quod remorari nos debeat à ſeligenda probabiliori ea & magis recepta opinione, quæ unanimi conſenſu Dionyſium aſſerit vita exceſſiſſe anno illo CCLXV; quem
C ſi pervicacius contendas appellandum annum XII Gallieni, jam prope exactum, vel XIII proxime inchoandum, nihil magnopere refragabor.

inchoati 248, ſic ut obierit anno 265.

160 Alias nobis difficultates objicit diei obitus & ordinationis definitio. Latini in ſuis Martyrologiis Dionyſium colunt die XVII Novembris, caſu fortaſſe potius quam conſilio. Baronius in Notis male eum confundit cum Dionyſio, qui à Græcis colitur V Nonas Octobris; tunc enim Areopagitam venerantur. Certius de die cultus credemus Coptorum Kalendario apud Ludolfum, & Hagiologo Habeſſino, decimam ſeptimam Thoth hoc eſt XIV Septembris indicantibus. Ibi Poëta ſic canit: *Salutem tibi, Dionyſi, Pater noſter & Patriarcha, merito cognominatus Sacerdos. Epheſiorum pueri dormierunt tempore regiminis tui, & in diebus tuis morti adjudicatus fuit Mercurius; Antonius autem Monachus factus eſt.* Melius dixiſſet, *natus eſt*; nam, ſicut ad diem XVII Januarii docet Henſchenius, in lucem Antonius venit anno CCL, & uſque ad annum circiter CCLXXI pie in domo parentum vixit; quo tempore jam Dionyſius pridem obierat. Melius Abulbaracat Monachatum S. Antonii diſtulit ad tempora *Maximi* ſucceſſoris. D

Quædam ſub eo memorabilia Acta.

161 Verum neque XIV Septembris fato functum Dionyſium affirmare audemus: cum præfatus Hagiologus, ad diem nobis IX Martii, ita canat: *Salutem Dionyſio* (Æthiopice *Dionatheo*) *Doctori omnium ſapientiſſimo, quem ab errore convertit Pauli epiſtolæ lectio. Poſtquam afflictionem & exilium in diebus ſuis ſuſtinuiſſet, emigravit hodie in cœleſtem regionem, Archiepiſcoporum cœtui conjungendus.* Dubitare hæc non ſinunt, quin verus dies obitus IX Martii recolendus ſit. Quod vero Coptis Habeſſiniſque venerabilior manſerit XIV Septembris, ſi conjectando opinari licet; crediderim id factum, propter aliquam ſacri corporis elevationem, tranſlationemve, per quemdam ex ſucceſſoribus feſtivius celebratam.

In die obitus major difficultas: præfertur, quam Hagiologus ſignat,

162 Fateor IX Martii mihi præ reliquis arridere, quod exiſtimem eo fere menſe, ſeu mavis præcedenti Februario, Dionyſium probabiliter ordinatum anno CCXLVIII, dum numerari vulgo inciperet Philippi Cæſaris annus V; quia hac potiſſimum methodo Euſebii Chronicon cum Hiſtoria ejus Eccleſiaſtica putavi conciliandum. Quamquam de cetero non multum in eo laborem; neque enim prædictum Chronicon tam facile ad veram chronologiam reduxeris; dum enim *Dionyſium* ſtatuit anno V Philippi creatum, *Maximum* vero anno XI Gallieni ei ſubrogatum, nihilominus annos XVII rotunde adſcribit; quod nequit ſubſiſtere, niſi ſaltem eo, quo nuper diximus, ſenſu accommode explicetur. Alia, eaque urgentior cauſa, ad diem illam Martii IX præferendam, me movet; ut ita nimirum ſucceſſoris Maximi Epiſcopatum, quoad fieri poterit, integrum conſervemus, eum ad annos XVIII, ſi non plenos, ut plerumque Euſebius loquitur, at ſaltem inchoatos producendo, quod alias fieri nullatenus poſſet; cum, etiam ex Pagii calculo, indubitate mortuus Maximus ſit anno Probi ultimo, Chriſti CCLXXXII, IX Aprilis, ut brevi monſtrabitur. Reliquum eſſet, ut, quot menſibus, ſeu ex Ægyptiorum more quot diebus, præter annos illos XVII ſederit Dionyſius, inquireretur. Sed quis id auſit decernere, quamdiu de ordinationis tempore, poſt annum vacationis, nihil certi deprehenditur? Sane dies illi CCLXXXI æque ac anni XIX, pro mero libitu à Chronico Orientali videntur adjecti. In illa incertitudine hoc unum pronuntiare licet; Dionyſium, poſt annos XVII Epiſcopatus impletos, veroſimilius obiiſſe IX Martii, anni CCLXV, die Jovis. E

9 Martii, cum die Jovis,

ut commodius ordinetur tempus ſucceſſoris.

163 Incliti hujus Patriarchæ Acta, Hiſt. Eccl. lib. 6. & 7, Euſebius non incurioſe recenſuit, proprio ſuo loco digerenda poſtmodum atque illuſtranda. Summa rerum capita hic delibaſſe gratum procul dubio iis fuerit, quos tricæ chronologicæ aliquantulum fatigarint. Obſervat in primis Valeſius, in Notis ad Euſebium pag. mihi 318, cognomen *Magni* ab omnibus fere antiquis Patribus Dionyſio attributum; quam appellationem, ſane illuſtrem, adeptus eſt, multis præclare geſtis ac fortiter toleratis; nec non opuſculis illis, quibus & Catholicam veritatem egregie aſſeruit, & hæreticorum blaſphemias acerri- F

Dionyſii breve elogium;

A acerrime confutavit, insigne istius seculi decus & Ecclesiæ ornamentum. En breve laborum ab eo exantlatorum specimen.

gravem à plebe vexationem

164 Sub ipso Episcopatus initio futuris calamitatibus præludere visa est, dira furibundi populi seditio, in Christianos excitata, qua *senex Metra*, *Quinta fidelis mulier*, *admiranda illa & provectæ jam ætatis virgo Apollonia*, excussis crudeliter dentibus, flammis consumpta; alii alio mortis genere martyrium consummarunt. Secutum non multo post *horribile & terrificum* Decii edictum, cujus persecutione late per Ægyptum grassante, innumeri prope Christi pugiles, immanibus suppliciis excarnificati interierunt: de quibus Eusebius lib. 6. cap. 41 & 42. Dionysius autem quo pacto, Dei nutu fugere primum coactus, inde à militibus jussu Sabini, Tapositim perductus, mirabili demum dispositione è manibus satellitum ereptus fuerit, perspicue tradit epistola, ab Eusebio præfato recitata, lib. 6. cap. 40.

secuta gravior persecutio Decii,

B 165 Sed parva ea videri poterunt, si cum iis comparentur, quæ sub Valeriano idem, anno CCLVII, fecit & pertulit, ab Æmiliano in Cephro relegatus, hinc ad interiora Lybiæ raptus, exsilio Apostolicis laboribus cumulato; ut ipsemet denuo luculenter exponit, apud Eusseb. lib. 7. cap. 11, ubi Germanum quemdam increpitans, pauca pro se nervose inducit: *Quot vero numerare potest* (Germanus) *perinde atque ego, sententias judicum, publicationes, proscriptiones, direptiones bonorum, abjectiones dignitatum, contemptus gloriæ secularis; laudum à præfectis ac decurionibus profectarum despectus, minarum denique quæ coram intentabantur, vociferationum, discriminum, persecutionem, fugæ, ærumnarum, & cujusque modi malorum tolerantiam, cujusmodi sunt ea quæ sub Decio & Sabino, & quæ in hunc usque diem sub Æmiliano, nobis contigerunt?* Pacem quidem Ecclesiæ, præsertim Alexandrinæ, rescripto suo Gallienus restituerat anno CCLXI; at occupata ab Æmiliano tyrannide, non ante CCLXII ea frui licuit Dionysio; quando ad suos regressus, *formidolosissima & calamitosissima* lue urbem depopulante, acerbiora sibi

mox & Valeriani,

tum lues, ejus patientiam multum exercuit;

C visus est tolerare, quam quæ in exsilio pertulerat, videatur Eusebius, lib. 7. cap. 21. & 22.

nec tamen eo minus Ecclesiam illustravit,

166 Illud admiratione dignum, tot inter calamitates, inter diras sævientium tyrannorum, ac furentis idololatricæ plebis persecutiones, ea doctrinæ monumenta à Dionysio elaborari potuisse, quibus merito Ecclesiæ lumen nuncupari meruit. Neque enim vitio ei vertitur, quod aliquando Cypriani & Firmiliani sententiæ de rebaptizandis hæreticis faverit, dum ab ea opinione sapienter juxta ac modeste recessit. De divina Filii substantia ita scripsisse putarunt nonnulli, ut Arianam hæresim præformasse videri potuerit; verum ab ea labe Baronius & alii, & ante ipsos Athanasius, Dionysium nostrum doctissime vindicarunt: de quibus, reliquisque ad opuscula ejus spectantibus, opportunius alibi differetur. Hîc summarie dici potest; quæ contra Novatianum, Sabellium, Nepotem, Paulum Samosatenum, aliosque hæreticos edidit; quæ ab eo recte sancita & decreta sunt in Ecclesiæ utilitatem, quæ ad explananda orthodoxa dogmata erudite elucubravit, immortalem viri sanctissimi memoriam, toto orbe Christiano celeberrimam reddidisse. Nec silentio præterierim raram illam & prope insolitam, in homine litteris undequaque exculto, docilitatem, cum humilitate vere Christianâ conjunctam, ut posteris dubium reliquerit, magisne modestiæ an doctrinæ laude sit commendandus.

scriptis & exemplis.

AUCTORE I.B.S.

Origenis auditor,

167 Satis certum est, præclaras eas virtutes, non ab Origene, sed ab altioris ordinis Magistro, Dionysium didicisse. Fuit quidem teste S. Hieronymo, *insignis Origenis auditor*, talis nimirum, ut quæ bene doceret Origenes, non quæ male præciperet, amplecteretur. Verum, an ejus etiam *impugnator?* ut vult Baronius, & notat Kircheri Patriarcharum Alexandrinorum catalogus. Non existimo. Faci- *numquam ei fuit adversatus.*

D le eruditi conveniunt, Demetrium præsertim, & probabiliter etiam Heraclam, cum Origene conflictatos; at verosimilius plerique sentiunt, Dionysium non adeo à primo suo institutore alienum, ut potius laudatorem ejus fuisse Halloixius, Huetius aliique existiment. Certe Origeni in tormentis existenti librum de E martyrio ab Dionysio missum, quo animum dolore ac miseria tabescentem relevaret, inficiari nemo potest. Epistola vero ad Thcotecnum seu Theoctistum, Cæsariensem Episcopum, quam Stephanus Gobarus apud Photium prodidit Cod. 232 in fine, satis evincit, quod defunctum Origenem laudibus prosecutus sit, Magistri etiam tum observans Dionysius, illius erroribus (opinor) nondum eo tempore multum pervulgatis.

XV. S. MAXIMUS.

Ejus orthodoxia contra Paulum Samosatenum & Manichæos. Manetis interitus. Anni unius vacatio.

Obiit juxta Eusebium anno Sedis 18,

168 MAximus, Nicephoro *Maximianus*, male ab Historia Patriarchali sedisse dicitur annis dumtaxat XII, & diebus CCXI; nec felicius eadem assignat morti annum CCLXXIII, tempore Valeriani Cæsaris. Georgius Syncellus F & Nicephorus adscribunt Maximo annos VIII, quod factum reor omissione unius litteræ scribendo ἔτη ἡ pro ιη. Non tantùm aberrat Abulbaracat in annorum numero, quos ad XVII, & mensis V extendit. Vix dubitandum est, quin Maximus è vivis excesserit anno CCLXXXII, postquam *Ecclesiam* XVIII *annis rexisset*, ut palam est ex Eusebio Histor. Eccl. lib. 7, cap. 32, sub finem. Annus is erat Probi Imperatoris sextus & ultimus, quo nempe is à militibus Sirmii interfectus est secunda Novembris. Concinit Eusebii Chronicon, eodem ipso anno, & interitum Probi, & Theonæ Maximi successoris initium recitans; neglecto, ut solet, vacationis anno, de quo infra erit agendum.

Christi 282. 9 Aprilis,

169 Historia nostra Patriarchalis, licet in annorum numero longe aberret, videtur tamen ipsissimum illum annum designare, dum ait, obiisse Maximum XIV *Barmudæ*, id est IX Aprilis, *die Dominica*; quæ omnia apte concurrunt in annum CCLXXXII sub cursu litteræ Dominicalis A, quo etiam argumento utitur

AUCTORE I.B.S.

utitur Pagius, ſolito hîc accuratior, ſi monuiſſet annos illos Maximi XVIII, ex Euſebii methodo non completè accipiendos, cum ab anno CCLXV numerentur.

Pauli Samoſateni doctrina proſcripta:

170 Laudat Maximum Hagiologus Habeſſinus, quod cum impiæ doctrinæ vir diceret, *Humanitatem*, ſive humanam naturam, *nudam eſſe à conjunctione Verbi*, id eſt, Divinitati non eſſe unitam; *diploma excommunicationis ſtatuit in omnibus regionibus*, contra ejuſmodi doctrinam tenentes, ſcilicet Manichæos, veram in Chriſto humanitatem agnoſcere recuſantes; ut videre eſt apud Baronium alioſque, Manichæorum deliria recenſentes. Hiſtoria ſolum dicit, quod *ejus tempore fuit Manes*; & addit, *cujus pellem detraxerunt Perſæ, & projecerunt illum feris, ac quotquot in ejus juraverant ſententiam, capite inverſo in terra ſepeliverunt, donec mortui ſunt*. Ad quem annum teterrimæ iſtius inſaniarum colluviei exordia referenda ſint, tradit Pagius anno Chriſti CCLXXVII. Hagiologii verba ita ad Hiſtoriam Patriarchalem aptanda putarunt viri eruditiſſimi, ut utrimque crederent de Manete

Manetis interitus.

B & Manichæis ſermonem eſſe, ex quorum ſenſu hæc dicta ſint. Mihi nihilominus probabilius videtur, Poëtam Habeſſinum alludere ad Paulum Samoſatem, impudentiſſimum Divinitatis Chriſti impugnatorem, à Dionyſio deceſſore & Synodo Antiochena profligatum, quem & Maximus inſectari debuerit. Atque huc referenda ſunt, quæ habet Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum XXVII Decembris: *Ad hunc Maximum*, inquit, *quem alii Maximianum dicunt, S. Felix Papa, ſucceſſor Dionyſii, ſcripſit epiſtolam, adverſus tunc emergentem hæreſim Pauli Samoſateni, cujus epiſtolæ fragmentum recitatur in Actis Synodi Epheſinæ contra Neſtorium, reperiturque deinde intexta in Concilo Chalcedonenſi ex ſcriptis S. Cyrilli Epiſcopi Alexandrini*.

Maximi elogium.

171 Plus aliquid ad Maximi laudem conferre videntur, quæ de eo ſcribit Euſebius, lib. 7, cap. 11; fuiſſe nimirum exilii, ærumnarum, ceterarumque Dionyſii perpeſſionum, ſocium & participem; atque adeo glorioſum Chriſti Confeſſorem. Quod nequis in dubium

C revocet, ita in fine capitis ſtudioſe monet laudatus Euſebius, *Maximum* (qui à Dionyſio Presbyter, & Compresbyter dicitur) *poſt obitum ipſius Dionyſii adminiſtrationem Eccleſiæ Alexandrinæ ſuſcepiſſe*. Hinc procul dubio deſumptum eſt elogium, quo, ad ſupradictam diem XXVII Decembris, in Martyrologio Romano exornatur: *Alexandriæ, S. Maximi Epiſcopi, qui ſatis clarus & inſignis titulo confeſſionis effectus eſt*. Neſcio quid Latinos inducere potuerit, ut ea die memoriam Maximi facerent; quem veroſimillime vita functum IX Aprilis, nuperrime diximus ex Coptorum & Habeſſinorum Kalendariis. Crediderim caſu id factum, aut (ſi divinare oportet) aliqua ex jam alibi repetitis cauſis fortaſſe alleganda eſt, Tranſlationis nimirum, Elevationis, vel hujuſcemodi celebritatis, quæ præ proprio natali die, aliunde noſtris Martyrologis innotuerit.

Cur Sedes poſt ipſum anno uno vacaverit?

172 Subjungit denique Hiſtoria Patriarchalis, quod *fuit Sedes vacans poſt* Maximum *anno uno abſque Patriarcha*. Neque hic facile cauſam conjeceris, præſertim imperante adhuc Probo, nulla re, quod ſciamus, Chri- D
ſtianis moleſto. Neque Euſebii ſilentium argumento eſſe poteſt ad eam ceſſationem negandam, quem ſcimus annis plerumque integris Patriarchatuum tempora ſubducere; ita ut Theonæ proxime ſequentis annos XIX, utrimque incompletos numerare teneatur, ut ſtatim videbitur. Quid ſi Abulbaracato tantiſper fides habeatur, narranti, quod *poſt Maximum, neſcio quis Bebnudenſis creatus eſt Patriarcha; at cum ſeipſum caſtraſſet, gradu dejectum, ideoque ex Patriarcharum catalogo expunctum*. Id ſi verum eſt, facile Bebnudenſis ille annum iſtum occupaverit. Notari nihilominus hic quoque poterit, & pro aliis ſimilibus caſibus prægreſſis aut ſecuturis ſervire, quod de S. Juliano ſuperius diximus, *poſt hunc nullus Epiſcopus manere potuit Alexandriæ*, propter immanitatem ſcilicet Alexandrinorum gentilium, populari furore contra Chriſtianos ſævientium, etiam tum, cum Magiſtratus ceſſabant; cujus rei luculentum ſpecimen in Dionyſio attulimus; quamquam de cetero hæc potius exilii quam vacationis cauſam prætexant. Utcumque ſe res habeat, certum eſt annos E
Theonæ, ex Euſebii computu, à Maximi deceſſoris obitu deſumendos.

XVI. S. THEONAS.

Tempus Sedis; pietas erga Deiparam; Eccleſia Alexandriæ.

Obiit 3 Januarii, anno 300.

173 SANCTUS THEONAS, ſecundum Hiſtoriam noſtram ſeu Chronicon Orientale, ſediſſet annis IX, & diebus CCLXIII: in quo non minus fallitur, quam is qui margini annos Chriſti adaptans, inepte Diocletianum adſcripſit anno CCLXXXIV, quo, cum Theonas ex Chronici calculo moreretur, necdum faſces Diocletianus ſumpſerat. *Obiit* igitur *Theonas die Mercurii, octavæ Tubæ*, id eſt III Januarii, quod recte in Hiſtoria notatur; non anno illo, ſed quo currebat littera Dominicalis G, cucurrit autem anno CCC, quo uſque perducendus omnino eſt Theonæ Epiſcopatus, ut inveniantur anni circiter F
XIX, rotundo numero ei attributi ab Euſebio, lib. 7, cap. ultimo; Syncello, Nicephoro aliiſque. Suffragatur nobis Pagius, ad eum annum CCC *Theonæ* exitum & *Petri* initium recitans, nixus etiam auctoritate Chronici Alexandrini ſeu Paſchalis, ſub anni iſtius Conſulibus Petri inaugurationem collocantis. Quod autem ait, Euſebii Chronicon in annum ſequentem ea perperam differre, poterat ex editione Pontaci, paulo ante ab ipſo citata, recte notante annum Diocletiani XVII, refellere Scaligeranam; in qua male ſignatur annus XVIII, qui eſſet Chriſti CCCI; quamquam non diffitear, ita etiam annum Diocletiani XVII accipiendum, ut moriente Theona, necdum intelligi poſſit vere inchoatus, quemadmodum paſſim fieri, jam ſæpe monuimus. Sed neque de inveniendis annis Theonæ XIX ſolicitus eſt Pagius, quo ſcrupulo alias plus nimio angebatur: in quo Tillemontium ſocium habet.

Anni Sedis 19, quomodo accipiendi.

174 Interea, cum certum ſit ex præcitato Euſebii lib. 7, cap. ultimo, Petrum, Theonæ ſucceſſorem, præfuiſſe annis XII; &

ante

A ante perſecutionem quidem *tribus fere annis*, id eſt tribus circiter annis; dubitari profecto non poteſt, quin anno CCC thronum conſcenderit (ut admittunt prælaudati Pagius & Tillemontius) unde conſequens eſt, Theonæ tempora ita interpretanda, ut à menſe Aprili CCLXXXII, ad Januarium CCC, Sedem tenere non potuerit, niſi annis XIX utrimque incompletis. Quid Labbeum moverit, ad obitum Theonæ cum anno CCXCVIII copulandum, nec divinando aſſequi poſſum. Quod ad diem cultus attinet, diſſentiunt Latini à Coptis, & hi ab Habeſſinis. Primi Natalem ejus recolunt XXIII Auguſti, cujus rei non lubet iterum hariolando cauſam indagare. Calcaſendius Arabs, recenſens feſta Coptitarum, apud Seldenum de Synedriis Hebræorum pag. 366, ad VII Tubæ, id eſt II Januarii, notat feſtum Thomæ; ſed legendum Theonæ, vix equidem dubito; & memoriali vel Scriptoris ſphalmati imputandum, quod ſcribenti, VII pro VIII, & conſequenter ejus interpreti, obrepſerit II pro III Januarii. Difficilius capio, quomodo Habeſſini, Alexandrinos faſtos ſequi ſoliti, Teunam (ſic ipſi pronuntiant) retrahant ad ſecundam Tubæ, XXVIII Decembris. Quomodocumque id factum ſit, Alexandrinis, de die cultus apud ſe uſitati teſtantibus, potius ſtandum cenſeo.

Colitur apud Latinos 23 Aug. aliter ab aliis.

B

175 Antiſtitis hujus pietatem enarrat Poëta Habeſſinus, eumque alloquens ita canit: *Salutem dico Patriarchæ* Teunæ; *qui Petrum, ſuum poſtea ſucceſſorem, baptizavit; & preces ſingulis horis, à quolibet recitandas inſtituit, ac turrim Mariæ Virginis nomini ædificavit.* Quando id ille fecerit ex certo indicio determinari nequit. Certe ſi turris illa extructa eſt, ſedatiores fuiſſe oportet Gentiles Alexandrinos; vel ſaltem erigi omnino debuit, ante Achillei Tyrannidem, qui à Diocletiano victus, capta Alexandria, innumeris calamitatibus totam Ægyptum immerſit; quando & funditus everſæ urbes *Buſiris* & *Coptus*, à quarum poſtrema *Coptitarum* nomen, aliquot poſtea ſeculis fluxiſſe, nonnemo exiſtimat; quo fundamento alibi diſcutiam. Catalogus Kircheri Theonam vocat *Eccleſiæ columen*. De Eccleſia, ſub Theonæ invocatione Alexandriæ poſita, meminit S. Epiphanius in Panario, hæreſi 69; & mentio de eadem habetur in Actis S. Petri Alexandrini Epiſcopi, inquit Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum. Vere etiam dicit Hiſtoria, quod *ſub eo fuerit Diocletianus Imperator perfidus*; ſed cujus perfidiam & crudelitatem Theonas procul dubio expertus non fuerit.

Theonæ laudes.

C

DIGRESSIO BREVIS.

De Æra Martyrum, celebri apud Alexandrinos & Arabes Epochâ.

176 NIHIL fortaſſe notatu dignius de S. Theonæ Epiſcopatu memorari poteſt, quam quod in ejus tempora inciderit, celebrata tot eruditorum Chronologicis Diſſertationibus, Diocletiani, vulgo *Martyrum* Epocha, Ægyptiis potiſſimum & Arabibus uſitata, & à nobis deinceps cum æra Chriſtiana frequentiſſime connectenda. Viſum eſt itaque operæ pretium ea hic ſemel dicere, quæ alias non ſine lectoris faſtidio ſæpe repeterentur. Non quæritur quo anno feralia, ſeu mavis furialia Diocletiani edicta ſint promulgata, & ſubinde horrenda illa carnificina in univerſos toto orbe Chriſtianos exerceri cœperit. Concors eſt Scriptorum opinio, ea ad annum CCCII vel CCCIII pertinere; & (ni fallar) ſatis evincit Valeſius, in Notis Euſebianis, ad annum CCCIII eſſe rejicienda; ſubſcribente Labbeo, deſerta priori ſententia, qua cum Petavio ſenſerat, ex Conciliabulo Cirthenſi demonſtrari poſſe, anno antecedenti CCCII contigiſſe. Quod ſcribit Cangius in Gloſſario, Verbo *Annus*; *Epochæ Diocletianææ, ab Ægyptiis Chriſtianis Eccleſiæ Alexandrinæ hactenus uſurpatæ, initium deſumi à perſecutione Diocletiani*; id arbitror, virum cetera diligentiſſimum, ex inadvertentia poſuiſſe; uti & illud, quod adfert ex Exegeſi Henſcheniana, nihil ad rem propoſitam faciente.

Anni Martyrum & Æra Diocletiani in quo diſtinguantur:

AUCTORE I.B.S.

177 Neque indagamus etiam, quo anno Diocletianus imperare cœperit: id enim tot argumentis ſtabilivere Petavius, Bucherius, Labbeus, Ricciolius, & noviſſime Pagius ad annum CCLXXXIV; ut audiendi omnino non ſint, qui pro CCLXXXV, CCLXXXVI, vel CCLXXXVII adſtruendo, incaſſum antea deſudaverunt: unde extra omnem controverſiam poſitum eſt, Diocletianum anno illo CCLXXXIV, XVII Septembris, Imperatorem renuntiatum. Dubium ſupereſſe poteſt, quo anno Ægyptii æram ſuam Diocletianæam, vulgo *Martyrum*, auſpicati ſint; quandoquidem annum illi ſuum, non à Januario ut nós, ſed à XXIX Auguſti deſumere ſoleant. Scio, auctores à me laudatos uno ore aſſerere, exordium celeberrimæ Epochæ proficiſci à die XXIX Auguſti, ſeu I Thoth Ægyptiaci, præfati anni CCLXXXIV; quod novilunium, ut Calviſius apud Pagium obſervat, in ipſum diem XXIX Auguſti incideret, qui propterea Annus, primi Cycli lunaris, eſt appellatus, ut & hodie fit. Atque hæc doctiſſimorum virorum teſtimonia, & rationes aliæ ab iis adductæ, nullum videntur reliquum facere ambigendi locum, quin ſæpe dicta Epocha in anno noſtro CCLXXXIV fluere incipiat.

Incipit illa anno 284.

E

F

178 Aliter nihilominus annos illos ſupputaſſe videtur Cardinalis Baronius, tom. 6 Annalium, in appendice de legatione Coptitarum Patriarchæ Gabrielis ad Clementem VIII. Ubi, occaſione ſubſcripti anni, *à ſanctis Martyribus* MCCCX, hæc ſubnectit. *Peculiaris iſta eſt, antiquitus ſervata Alexandrinorum fidelium & totius Ægypti Chronologia, ut à SS. Martyribus numerent annos, ex pietate nempe deducta. Etenim horreſcentes nomen Diocletiani Imperatoris, acerbiſſimi Chriſtianorum perſecutoris, in annorum numeratione, quam ille ab exordio ſui imperii faciendam præſcripſerat, recenſere, (quod poſteros feciſſe diximus,) ipſi ab ejuſdem Imperatoris anno primo, itidem numerum deducentes, pro nomine perſecutoris Eccleſiæ Diocletiani, ſanctos Martyres poſuere: ſed quod in dicto numero inveniantur ipſi eam Chronologiam inchoaſſe ab anno Domini ducenteſimo octogeſimo tertio, primus vero annus Diocletiani à noſtris (ut vidimus) numeretur anno Domini ducenteſimo octogeſimo quarto: nihil tamen ſcias*

Baronii hac de re ſententia

E

eſſe

AUCTORE I.B.S.

esse discrepantiæ ; cum idem sit apud eos octogesimus tertius tertia ex parte, qui apud nostros Latinos octogesimus quartus. Nam mense Thoth, qui incipit quarto Kalend. Septembris, ipsi annum auspicantur. Hactenus scriptor ille eminentissimus; in quibus, ut fatear pleraque esse verissima, non video qua urgente ratione pronuntiet, Ægyptios suam *Chronologiam inchoasse ab anno Domini* CCLXXXIII.

ex Chronologorum Canone refellitur,

179 Nec magis placet, quod subditur ; *Nihil hic esse discrepantiæ, cum idem sit apud eos* LXXXIII *tertia ex parte, qui apud nostros Latinos* LXXXIV ; mallem dixisset, annum LXXXIII Copticum, esse ex duabus tertiis partibus nostrum, ut ita loquar LXXXII, quo tamen neque quidquam proficeret, ad probandum quod videtur intendere, nempe æram Martyrum habere principium anno CCLXXXIII. Videamus igitur, quo pacto annus ille MCCCX Martyrum, ad æram Christianam aptari commodissime possit, servato ejus principio in anno CCLXXXIV. Tritus est Chronologorum Canon apud Ricciolium, Chronologiæ reformatæ pag. 102, de Epochis aliis ad Chri-
B stianam aptandis, ut annis datis dematur unitas, & residuum addatur anno quo cœpit talis Epocha. Id si hic fiat, non erit ullatenus necesse recedere à constantissima Chronologorum opinione, de capite æræ Diocletianæ seu SS. Martyrum, copulando cum anno, non CCLXXXIII, sed revera cum anno CCLXXXIV ; ut pluribus exemplis in decursu fiet manifestum. Verum, ne à proposito recedatur, sumamus annum illum MCCCX à sanctis Martyribus, & subtrahatur unitas ; residui fient MCCCIX ; addantur modo anni ducenti octoginta quatuor, invenietur plane annus MDXCIII, quo legatio Coptica, ex ipsius Baronii confessione instituta est, & scriptæ litteræ XVI Hathur, XII Novembris, non XXII, ut perperam ibi quoque scribitur. Ex his palam est, Epocham Martyrum immobiliter figendam ad toties repetitum annum CCLXXXIV. Qua proinde methodo imposterum annos SS. Martyrum ad nostram vulgarem Epocham tuto reducemus, regulam tamquam certam ubique applicando.

ejusque difficultas solvitur.

C

XVII. S. PETRUS MARTYR.

Tempus Sedis & dies cultus, dedicata ei Alexandriæ Ecclesia, miraculum in fonte Baptismali : Arii Schismatici excommunicatio : an S. Dionysio fuerit exsilii socius ? doctrina & martyrium.

Posthabito Historiæ Patriarchalis & aliorum computu,

180 SANCTUS PETRUS HIEROMARTYR, *præfectus est anno decimo imperii Diocletiani, qui anno vigesimo sui imperii amputari jussit caput istius sancti Patris Patriarchæ, & martyrium consecutus est.* Errat hic toto cælo Historia ; errat auctor marginalium, annos x & dies CCCXXXIII ei attribuens, & mortem conjiciens in annum CCXCV : errat denique in conjunctione diei Veneris cum XXIX Hathuri, quo *matyrium contigit*, XXV nostri Novembris. Etenim iste concursus exigeret litteram Dominicalem B : quæ cum D signet annum CCCIX, biennio integro decurtaretur S. Petri Episcopatus ; quem ex Eusebio, eumque secutis Chronico Alexandrino & Nicephoro, constat annis duodecim, saltem incompletis, Ecclesiam gubernasse, atque adeo ante annum Christi CCCXI martyrii lauream non esse consecutum. Baronius & Labbeus pro anno præcedenti CCCX certant ; secuti procul dubio Eusebii Chronicon editionis Scaligeri, ubi Achillæ, Petri successoris, ordinatio in annum Constantini V perperam rejicitur ; quemadmodum Petri initia male collocantur sub anno Diocletiani XVIII. Melius Pontacus Achillæ ordinationem retulit anno Constantini VII, Christi CCCXII, vel anno CCCXIII, quo probabilius factam ostendemus, ubi quæ ad Petrum attinent, satis fuerint confirmata.

secundum Eusebium sedit Petrus annis fere 12 ;

181 Eusebius Hist. Eccl. lib. 7, cap. 32, ita controversiam omnem dirimit, ut oculato pene testi fides negari non possit. *Post Theonam*, inquit, *qui annis* XIX *ministerio perfunctus est, Episcopatum Alexandriæ sortitus est Petrus. Qui quidem toto Sacerdotii sui tempore,* E *quod annis gessit duodecim, maximam quoque ipse gloriam est consecutus, & ante persecutionem quidem, tribus fere annis Ecclesiam rexit. Deinceps vero reliquum tempus ætatis, arctiore disciplina semet exercens, transegit ; nec minus interim communi Ecclesiarum utilitati magnifice prospexit. Quam ob causam, nono persecutionis anno, capite truncatus, coronam martyrii promeruit.* In superiori Digressione innuimus, tantùm non certum esse, immanissimam Diocletiani persecutionem, sic antonomastice appellatam, cœpisse anno CCCIII, exeunte Februario, vel (ut alii censent) mense Martio. Sedem tunc Petrus obtinuerat *tribus fere annis*, seu tribus circiter annis ; est autem indubitatum, *annum persecutionis nonum* eum ipsum esse, quem diximus Christi CCCXI. Fateor annos XII in calculo Eusebii non expleri ; sed eam passim esse Scriptoris hujus numerandi rationem jam toties inculcavimus, ut ea de re plura dicere sit plane supervacaneum.

obiit an. 11 25 Novemb,

182 Martyrologium Romanum, ad diem F XXVI Novembris, hujus sanctissimi Patriarchæ memoriam ita celebrat : *Alexandriæ Natalis S. Petri, ejusdem urbis Episcopi ; qui cum esset omnibus virtutibus exornatus, Maximini præcepto capite obtruncatur.* Erat is *Maximinus, Maximiani Armentarii* ex sorore nepos, qui Diocletiano & Maximiano imperium abdicantibus, Cæsar dictus, crudelitatem suam in Oriente exercuit, ut habet Eusebius Hist. Eccl. lib. 9, cap. 6 ; cujus textum nulla emendatione indigere, quam frustra Baronius adhibuerat, ostendit Pagius ad annum CCCXI, num. XV. Sed à Latinis non colitur Petrus ipso die quo coronam adeptus est. Id factum recentius, prævalente solenniori deinde festo S. Catharinæ Virginis & Martyris : aliam enim antiquiorem praxim demonstrant Usuardi Mss. omnia, Kalendarium quoque Copticum Seldeni, & aliud Ms. quod habemus à Gratia Simonio Maronita Latine redditum, servant prædictam diem certaminis XXV Novembris. An vero alternatio ista inde processerit, quod Copti intercalare soliti anno bissex-

licet colatur 26 à Latinis ;

A beſſextilem noſtrum præcurrente, pro eo qui apud nos eſſet xxv dies, ipſi xxvi aſſumpſerint, ut vult Tillemontius in Notis ad ſanctum Petrum, ex iis quæ de Coptorum intercalatione alibi dicuntur, prudens lector ſtatuere potuerit.

183 Poëtæ Habeſſino, die 11 menſis Amſchiri, quæ noſtri Januarii diei xxvii reſpondet, celebratur *Dedicatio ejus ædis, quam populus Alexandrinus verſus Occidentem ædificavit Petro, qui eſt ſumma & complementum veræ fidei; quando vox de cælo audita eſt mulieris, prænuntians, quod prope eam quam inhabitabat domum, conſtrueretur Eccleſia.* In faſtis Æthiopicis Ludolfi ſolum notatur *Dedicatio ædis Petri*; & epitheton, *ſumma & complementum fidei*, videretur potius Petrum Apoſtolum ſignificare, niſi etiam de hoc Patriarcha legeretur apud S. Athanaſium, orat. 1 contra Arianos, quod *eodem pene articulo temporis* (quo S. Petrus decollatus eſt) *ſacrata Chriſti virgo.... iis qui aderant, has à Numine allatas voces ſe audiſſe fidem faceret: videlicet; Petrus initium Apoſtolorum, Petrus finis* B *Epiſcoporum Martyrum Alexandriæ.* Et hoc oraculum idem Athanaſius omnino completum eſſe ait: *Nam noviſſimus omnium Martyrum Epiſcoporum, qui in Gentilium perſecutione ſunt paſſi*, Petrus *habetur*. Potuit ergo Hagiologus loco præcitato ſpectaviſſe Petrum Patriarcham, cum aliqua relatione ad Apoſtolum; imo potuit utrique Sancto communis fuiſſe Dedicatio ædis, in quam prioris corpus tranſlatum ſit, & hujus facti memoria annua conſecrata in faſtis. Sed cur hæc potius quam dies anniverſarius martyrii, nuſquam ſic notatus iſtic, uti plures ejuſdem nominis ſucceſſores adſcripti ſuis quique diebus inveniuntur; & quidem eorum duo cum rubrica, qui honor potius huic primo tribuendus videri poſſet? Fateor hic mihi hærere aquam.

& apud Habeſſinos celebrior ſit ejus ædis dedicatio.

184 Hiſtoria Patriarchalis factum incredibile interſerit, *Hic eſt*, inquiens; Patriarcha, *cui Antiochena illa mulier filios ſuos adduxit, ut eos baptizaret, concrevitque aqua baptiſmalis, ut minime illos Patriarcha baptizare potuerit. Qua* C *de re diligenter inquiſivit à matre ipſorum, cauſam: quæ ait illi; Mare concitatum eſt tempeſtatibus, & jam jam naufragii periculum nobis aderat: tunc eductis uberibus conſignavi eos ſanguine, & aqua maris baptizavi. Ait Patriarcha, Bene baptizati ſunt fide tua.* Subdit denique: *Ipſe quoque Arium communione privavit juſſu Dei:* non quod peſtiferam illam ſuam hæreſim jam tum vulgaſſet, ut à nonnullis perperam creditum; ſed quod fuiſſet particeps, pernicioſi Schiſmatis, à Meletio, in Synodo Alexandrinâ damnato, excitati; ſubſultoriâ ut ita dicam pœnitentiâ, modo Catholicus, modo iterum apoſtata. Ceterum quæ de monſtro illo in ipſis S. Petri Actis referuntur, de celebri viſione in qua Chriſtus diſſciſſo pallio apparuit, deque ultima ad Achillam & Alexandrum admonitione, notiora vulgo ſunt, quam ut à nobis hoc loco commemorari debeant. Utrum vero prædicta Acta eas falſitatis & ſuppoſitionis notas præ ſe ferant, ut tamquam ſpuria reprobanda ſint, quemadmodum Pagius ad annum cccx num. 3 ſentire videtur; alterius eſt indaginis: quam ad men-

Congelatur fons ne baptiſmus iteretur.

Arii excommunicatio ob ſchiſma Meletianum

ſem Novembrem, ubi ex profeſſo examinanda illa erunt, tantiſper rejicimus. AUCTORE I.B.S.

185 Verum (utut ibi aliqua fortaſſe reperiantur non ſatis accurate conſcripta) quæ de fortiſſimo Chriſti Athleta Euſebius prodidit, eum tota Eccleſia Catholica illuſtriſſimum reddidere. Ita ejus elogium paucis ille concinnat, lib. 9, cap. 6: *Per idem tempus Petrus quoque, qui Alexandrinæ Eccleſiæ ſumma cum laude præfuit, vere præcipuum ac divinum Epiſcoporum decus, tum ob totius vitæ ſanctimoniam, tum ob ſtudium ac peritiam ſacrarum Scripturarum; nullum ob crimen comprehenſus, præter omnium exſpectationem, ſubito & abſque ulla probabili cauſa, utpote Maximino jubente, capite truncatur.* Hoc nempe glorioſiſſimo fine coronari merebantur immenſi labores, pericula, fugæ, tentationes, quibus toto ferme Epiſcopatus ſui tempore Petrus vexatus fuerat; ut docet Ammonius Monachus, in libro de cæde SS. Patrum in monte Sina & in ſolitudine Raithu, apud Valeſium in Notis Euſebianis pag. 319; *Cum in cellula mea ſederem juxta Alexandriam, in loco qui dicitur Canopus, venit mihi in mentem ut proficiſcerer* E *in Palæſtinam. Primum enim, æquo animo ferre non poteram, cum viderem vexationes & quotidiana pericula, quæ fideles ſub iniquiſſimis tyrannis ſuſtinebant: Petrumque ſanctiſſimum Epiſcopum, huc illuc ſubinde fugientem, ac ſeſe occultantem, cui proprium gregem ſecure ac libere paſcere non licebat.*

Petri elogium.

186 Baronius, inter alia quæ in Petrum confert laudum præconia, affirmare non dubitat, ipſiſſimum illum eſſe, de quo Euſebius lib. 7, cap. 11; ubi Dionyſius, crebras exilii ſui, ſub Æmiliano, anno CCLVII mutationes enumerans, ita ſcribit: *Ego quidem nunc & Petrus & Caius ſoli, reliquis Fratribus orbati, in deſerto & ſqual do quodam Libyæ loco concluſi ſumus, tridui itinere diſtantes à Paratonio.* Hanc ego laudis partem Patriarchæ noſtro concederem perlubenter, ſi qua probabilitatis ſpecie res tota fulciretur. Euſebius certe, qui tam ſedulo monuit *Maximum*, ejuſdem exilii ſocium, ipſum illum eſſe qui poſtmodum ad Epiſcopatum evectus eſt, non videtur id de Petro prætermiſſurus, cui profecto F maximo erat decori vertendum, quod ſexaginta fere ante annis, inſignem adeo pro Chriſto confeſſionem pertuliſſet: præterquam quod comites illi Dionyſii, procul dubio in gradu aliquo Eccleſiaſtico fuerint collocati, ac proinde annum ſaltem vigeſimum forte, & trigeſimum expleverint; quo pacto octogenario proximum aut majorem fuiſſe Petrum oporteret, dum martyrium ſubiit; quam circumſtantiam Scriptorum ſaltem aliquis litteris conſignaſſet. De poſſibilitate altercari non vacat: non ægre feram, ſi quis Baronio plus quam rationibus meis tribuendum cenſeat.

An fuerit Dionyſii exulis ſocius?

187 De ſancti Petri doctrina ſatis conſtat ex præcitato Euſebii teſtimonio. In pretio ſunt Canones ejus pœnitentiales, ſcripti, ut ipſemet teſtatur, dum *quartum Paſcha perſecutionem jam apprehenderet*, hoc eſt anno CCCVI, non CCCV, ut vult Baronius, quique à ſexta Synodo recipiuntur can. 2 apud Labbeum tom. 6, pag. 1141. Scripſit etiam librum de Divinitate, qui citatur in ſancta Synodo Epheſina, & reperitur in ſacro Concilio Chal-

Ejus doctrina, Canones pœnitentiales &c.

AUCTORE I.B.S.

cedonenſi Act. 1, teſte Baronio in Notis ad Martyrologium Romanum. Sed de iis hactenus, qui cum tyrannis gentilibus colluctati ſunt: cum quibus & infinitus prope numerus omnis ætatis, ſexus & ordinis in Ægypto & Thebaide, martyrium conſummavit. Nunc ad eos pergimus, quibus cum aliis belluis, non minus exitialibus, fuit decertandum.

CAPUT III.

Patriarchæ, cum Ario & Arianis conflictati, uſque ad Dioſcorum. Ab anno CCCXI ad CCCCXLIV.

XVIII. S. ACHILLAS.

Cultus ex vano ſcrupulo negatus à Coptis & Habeſſinis, quia Arium ſuſceperit in gradu Diaconi. Ejus & S. Pierii laus.

B

Contra mendoſos Chronicos & aliorum calculos,

SANCTUM ACHILLAM Hiſtoria *Archelaum* nominat, & *ſuffectum*, ait, die Sabbati, *Sedemque tenuiſſe ſex menſibus tantum*, & pauculos dies, qui hic pro nihilo habentur. *Cauſa* autem *ejus mortis fuit, quod Arium ſuſceperit imprudentius, & ideo occidit eum Deus*. Alexandrini, & conſequenter Habeſſini, indignum ea de cauſa cenſuerunt, quem inter Sanctos ſuis faſtis adſcriberent. *Obiit is decimanona Bunæ, die Martis*, qui eſſet XIII Junii, tali concurſu poſtulante litteram Dominicalem A, quo Achillæ obitus perperam retraheretur ad annum CCCX. Mendoſos proinde calculos hic denuo miſſos facimus, uti & Abulbaracatum, qui applicatis ſuperius infeliciſſime ad æram Chriſtianam annis Alexandrinis, turpiſſime labitur in ipſo Martyrialis Epochæ principio, creatum Achillam aſſerens, anno Martyrum XIX; & ſucceſſori Alexandro, contra omnem omnino Scriptorum antiquorum fidem, annos XL attribuens; cum vix per annos XIV

C

infulas Patriarchales poſſederit.

ex Gelaſio Cyziceno oſtenditur,

189 Breviſſimum fuiſſe Achillæ Epiſcopatus curriculum, conſtans eſt Chronologorum ſententia; unde in Euſebii Chronicon manifeſtus error irrepſit, dum in altera editione, X; in altera VI anni adſcribuntur. In Euſebii Hiſtoria hic deſinente, nihil nobis amplius præſidii ſupereſt. Interea verum eſſe puto, quod tradit Pontaci editio, Achillam ordinatum eſſe anno Conſtantini Magni VII, à XXV Julii anni CCCXII fluere incipiente, atque ita inaugurationem differendam in annum illum CCCXII vel CCCXIII, ut ſentit etiam Pagius, & ex Gelaſio Cyziceno, nemine contradicente, demonſtrari poteſt. Scribit hic, in Commentario Actorum Concilii Nicæni, quem tom. 2 Conciliorum inſeruit Labbeus à columna 106; ſcribit, inquam, lib. 2, cap. 1; in fine, quod *poſt divini Petri martyrium, qui fuit Epiſcopus Eccleſiæ Alexandrinæ, & in ipſo martyrio fuit conſummatus, & incorruptâ ſui certaminis coronâ redimitus; vidua remanſit Eccleſia illa annum unum: tranſacto autem anno, ordinatur in Sede ſancti Martyris Petri, Achillas, vir gravis & magnanimus, ac ſancte prudens, religioneque pariter ac ſapientia plurima ornatus, ut nobis antiqui & omni carentes errore Commentarii referunt: qui multa prius exhortatione uſus, ſuſcepit Arium in Ordinem Diaconorum. Cum autem hic menſibus tantum quinque ſupervixiſſet, ſuſcepit Sacerdotii principatum ibidem Alexander.*

D

190 Pluribus opus non eſt, ut evincatur quod propoſitum erat; ac proinde, ſi Achillas obierit XIII Junii, mortem ejus incidere in diem Sabbati, ſub curſu litteræ Dominicalis D, anno CCCXIII. Nihil offert Tillemontius Nota 1, in S. Alexandrum, quod huic Gelaſii teſtimonio opponi merito poſſit. Sane Chronici Orientalis & Eutychii calculis, ad rectam rationem reducendis, fruſtra inſudat: verum & de Chronico illo & de Eutychio ſatis ſuperque dictum eſt. Martyrologium Romanum, poſt Uſuardum, Adonem, ſuppoſititium Bedam & alios, Natalem ejus recolit VII Novembris, his verbis: *Alexandriæ Beati Achillæ Epiſcopi, qui eruditione, fide, converſatione ac moribus fuit inſignis*. Quam cauſam habuerint talem diem præligendi, ignorantiam fateri malo, quam fruſtra hariolari. Mirari interim liceat inanem illum & vanum Coptorum & Habeſſinorum ſcrupulum, qui virum de Eccleſia præclare meritum, & Euſebio laudatiſſimum, ea cauſa divinam ultionem expertum dicant, ac proinde Faſtis ſuis indignum, quod Arium, necdum hæreſim profeſſum, ſuſceperit imprudentius; addere poterat Chronicon Orientale, quod ad ſacerdotium promoverit. At obſecro, cur etiam Alexandrum ſucceſſorem non excluſerunt, qui Arium ad altiores etiam gradus evexit? Utut eſt, nimia hæc Coptorum atque Habeſſinorum religio, Achillæ ſanctitati nihil prorſus derogare poterit, ut ex profeſſo demonſtrabitur tum, cum ejus res geſtæ prolixius erunt digerendæ.

probabilius 13 Junii,

E

licet apud Latinos colatur 7 Nov.

Achillæ laus,

191 *Magnum Achillam* appellat Athanaſius, orat. 2 contra Arianos, ut inquit Baronius in Notis ad Martyrologium. Euſebius, ſæpe citato lib. 7, cap. ultimo, eum hoc elogio exornat: *Sub quo* (Theona Patriarcha) *etiam Achillas, eodem quo Pierius tempore Presbyterii honore decoratus, Alexandriæ claruit: cui etiam Chriſtianæ fidei inſtitutio commiſſa erat. Hic præ ceteris omnibus, ſublimioris Philoſophiæ & Evangelicæ converſationis ſincerum ſpecimen operibus ipſis exhibuit*. Hæc de Achilla adhuc in minoribus conſtituto, quem in eadem vitæ ratione conſtanter perſeveraſſe, certioribus argumentis oſtendi non debet, quam quod, Petro martyrii laurea coronato, nullum habuerit Eccleſia Alexandrina Achillâ digniorem, quem viro ſanctiſſimo ſubſtitueret.

F

& ex occaſione, laus S. Pierii.

192 Locus poſtulare videtur, ut de Pierio, Achillæ ſocio olim & quodammodo collega, obiter aliquid inſinuetur. Martyrologium Romanum, ad diem IV Novembris, ita eum prædicat: *Natalis ſancti Pierii, Presbyteri Alexandrini, qui in divinis Scripturis nobiliter eruditus, vita puriſſimus, & ad Chriſtianam Philoſophiam nudus penitus & expeditus, ſub Caro & Diocletiano Principibus, regente Alexandrinam Eccleſiam Theona, florentiſſime docuit populos, & diverſos tractatus edidit: poſt perſecutionem vero omne vitæ ſuæ tempus Romæ verſatus,*

Achillam obiiſſe anno 313,

A *tus, in pace quievit.* Pro majori parte desumptum est hoc elogium ex S. Hieronymo de Script. Eccl. cap. 76, ubi ait, venisse illum in tantam *elegentiam, ut Origenes junior vocareur.* Subdubitat Photius Cod. 119, an martyrio vitam non finierit; scripta ejus Origenianis nugis & fabulis respersa asserens, *de Spiritu sancto periculose & parum pie docere*, aliaque obscurius tradita : quæ hic ex occasione attigisse sufficit, suo loco examinanda.

XIX. S. ALEXANDER.

Concilii Nicæni contra Arium pars magna, non tamen ejus Præses fuit. Ab eo probatus baptismus, pueris à tredenni puero Athanasio collatus.

193 B *Contra Chronicon Orientale* SANCTI ALEXANDRI *anno* XV *coadunatum est Concilium*, CCCXVIII *Episcoporum, in urbe Nicæna, & Arium anathemate percusserunt. Ordinaverunt etiam Symbolum. Jejunium correxerunt, & constituerunt Epactam. Affirmat Athanasius, discipulus hujus Patris Patriarchæ, dicens; Pater meus Alexander, quoties Euangelium in sua cella legebat, id stans præstabat, ac lampade accensâ, nec umquam Euangelium sedens legit : nec fregit umquam jejunium, quamdiu sol in mundo erat. Obiit autem* XXII *Barmudæ, die Lunæ*, mensis nostri Aprilis XVII. Huc usque Chronicon sive Historia Patriarchalis, adscribens Alexandro Episcopatus annos XXII, dies CCCVIII, & obitum ejus innectens anno Christi CCCXVIII; in quo apertissime, more suo hallucinatur, uti & Abulbaracat, cujus erroribus notandis tædet papyrum inficere. Fallitur præterea idem Chronicon, dum anno Alexandri XV notat convocationem Concilii Nicæni : nam illud anno CCCXXV congregatum nemo hodie dubitat, qui non cum aliquot hypercriticis cavillari velit. Superius autem consecimus, Alexandrum anno primum
C CCCXIII Patriarchalem thronum conscendisse. Denique nec feriæ concursus quadrat in annum obitus, quem constat fuisse annum CCCXXVI, currente littera Dominicali B, XVII Aprilis, in diem Dominicam tunc incidente; ubi ad prædictum concursum requireretur littera Dominicalis A, adeoque notaretur annus CCCXXVII, contra quam sentiant accuratiores Chronologi & Historici, nullo fere excepto.

194 *certo statuitur Alexander* Perspicue id tradunt S. Athanasius, Alexandri successor, in Apologia secunda, aliis Syllogo, & Theodoretus lib. I, cap. 26; eum mortuum asserentes, post menses quinque à Concilio Nicæno absoluto. Theodoreti verba sunt : *Cum admirabilis ille Episcopus Alexander, qui Arii blasphemiam expugnavit, post quinque menses à Synodo Nicæna, vivendi finem feciisset; Alexandrinæ Ecclesiæ Præsulatum Athanasius suscepit.* Ille vero ita loquitur in Syllogo : *Nondum quinque menses* (scilicet à damnatis Arianis in Synodo Nicæna) *præterierant, cum Alexander mortem obiit.* Sed & signantius tempus exprimit Auctor Libelli Synodici in Synodo Cæsarienst, dum ait : *Alexandro Papa Alexandriæ, quinto post mense quam Nicæa domum reversus esset, ad Dominum digresso, Athanasius Præsulatum merito accepit.* In confesso est Concilium Nicænum, *obiisse anno* XVIII vel XIX Junii inchoatum, ad XXV Augusti anni CCCXXV fuisse productum. Si igitur *vel forte 325.* Alexander ad Ecclesiam suam redierit exeunte Septembri mense, aut sub initium Octobris aut forte serius; minime dubium relinquitur quin vel initio anni CCCXXVI è vivis excesserit, vel sub finem CCCXXV, ut putavit Hermantius, in Vita Athanasii lib. 3, cap. 1, fretus opinor auctoritate Epiphanii, id diserte asserentis hæresi 69, ut dicetur dum de Athanasii ordinatione infra disputabitur.

195 *Concursus feriæ cum die mortis Henschenium & Pagium fecellit;* Plana hæc sunt, & satis explorata. De die obitus ambigi potest. Nam si Alexander, absoluto Nicæno Concilio, Alexandriam recta perrexit; facile eo pervenerit circa finem mensis Septembris; quo posito, dicendum erit, recte apud Latinos memoriam in fastis recoli XXVI Februarii. Probabilius tamen censent Henschenius, & cum secutus Pagius, verum diem obitus fuisse XVII A- E
priliis; ea nempe de causa, quod putaverint diem Lunæ, à Chronico Orientali signatum, cum XVII Aprilis coincidere (melius notavit Tillemontius annum CCCXXVII.) Verum, quod pace eruditissimorum virorum dictum sit, contrarium evidenter ex chronologicis regulis demonstrari potest. Vulgo notus est celebris versiculus, quo litteræ mensium initiales exprimuntur,

Astra Dabit Dominus, Gratisque Beabit Egenos:
Gratia Christicolæ, Feret Aurea Dona Fideli.

Prima littera initialis mensrua A, respondet Januario, Februario D, & sic deinceps. Itaque Aprili debetur G. Jam vero littera Dominicalis, ut dixi, est B, unde certissimum est, primum diem mensis Aprilis anno CCCXXVI fuisse diem Veneris.

196 *hæc dii fuere* Notissima est & alia regula, nimirum eamdem in feriam incidere cujusque mensis *26 Februar.* diem I, VIII, XV, XXII, & XXIX. Fuit *17 April.* igitur dicto anno XV Aprilis etiam dies Vene- *an 17 Jan. anno 326.* ris, ergo tandem XVII non potuit non quadrare in diem Dominicam : atque adeo ex assignata feria nihil haberi potest, quo dies F
mortualis Alexandri potius in XVII Aprilis, quam in XXVI Februarii referatur. Si cui hæc argumenta non satisfaciant, peremptorium aliud hinc desumat, quod illo ipso anno Dominica Paschatis incidat in III Aprilis : digitos testes appellet, & manifestissime reperiet XVII Aprilis, anno CCCXXVI, non cum die Lunæ, sed cum Dominica concurrere. Si Chronicon pro XXII Barmudæ, scripsisset XXII Tubæ seu XVII Januarii, longe probabilius, meo quidem judicio, dixisset, haberetque eo anno concurrentem omnino cum eadem XVII, assignatam feriam, videlicet diem Lunæ. Verum de hoc certi aliquid definire difficillimum est, quamquam mihi valde verosimile videatur, ipso Januario mense, & quidem circa initium, si non sub finem Decembris præcedentis, Alexandrum obiisse, quidquid tergiversetur Tillemontius.

197 *Cultus apud Latinos & Græcos.* Interim hoc elogio ornatur Alexander in Martyrologio Romano, ad diem XXVI Februarii : *Alexandriæ sancti Alexandri Episcopi, glorioss senis; qui post beatum Petrum*

AUCTORE I.B.S.

AUCTORE I.B.S.

ejuſdem civitatis Epiſcopum, Arium Presbyterum ſuum, hæretica impietate depravatum, & divina veritate convictum, de Eccleſia ejecit, ac poſtea inter trecentos decem & octo Patres in Nicæno Concilio eumdem damnavit. Actis ejus enarrandis ſuperſedeo, quæ ad prædictam diem illuſtrata conſuli poſſunt. Coptitæ & Habeſſini feſtum ejus recolunt die XVII Aprilis ſupra indicata. Græci, quod mireris, illius nuſquam meminerunt in Menæis ſuis, ſed neque in MSS. Synaxariis, quæ vidi, præterquam in Divionenſi & Pariſienſi, ubi ad XXIX Maji, neſcio qua ex cauſa, refertur. Apud Alexandrinos celebratur præterea V Novembris commemoratio CCCXVIII Patrum ipſius Synodi, veluti tunc concluſæ, aut (quod mihi longe eſt veroſimilius) tunc apud ſe publicatæ ab Alexandro.

198 Hagiologus Habeſſinus Alexandrum *Glorioſum* appellat, ut qui *Nicæni Concilii Præſes exiſtens, exclamavit, audiri faciens hanc ſententiam: Excommunicatus Arius in cælo & in terra.* Simili etiam modo Abulbaracat aliique Schiſmatici Orientales, Alexandrum Concilio iſti præſediſſe fingunt; ſumpta fortaſſe errandi occaſione ex Synodo Alexandrina, anno circiter CCCXV contra Arium ab Ægypti Epiſcopis ſub iſto celebrata, vel ex alia ab Oſio congregata aliquot poſt annis, forte CCCXX; vel ſerius, ut mavult Hermantius & alii. Sed nihil nos movent commenta Ægyptiaca. Socrates, lib. I, cap. 13, enumerans, qui Nicænam Synodum fecerunt, diſerte primo loco ponit Oſium, his verbis: *Oſius Epiſcopus Cordubæ Hiſpaniæ, Ita credo ut ſuperius ſcriptum eſt. Vito & Vincentius, Presbyteri urbis Romæ. Ægypti Alexander Epiſcopus; magnæ Antiochiæ Euſtathius, Hieroſolymorum Macarius.* Similiter in Catalogo ſubſcribentium bene longo, apud Labbeum, eodem ordine, *Oſius, Vito, Vincentius, & Alexander Alexandrinus* leguntur. Nimirum tres illos, tamquam Sedis Apoſtolicæ Legatos, Nicænæ Synodo præſediſſe, ii ſoli negare audent, quibus Romani Pontificis auctoritatem lubet incaſſum arrodere. Adde, quod cum ea Synodus Nicææ in Bithynia eſſet congregata, nihil juris competere poterat Patriarchæ Alexandrino, in provincia illa, cum toto reliquo Oriente ab Helleſponto ad Euphratem, Patriarchatui Antiocheno attributa, uti poteſt intelligi ex Geographia ſacra Caroli à ſancto Paulo à pag. 288.

Concilii Nicæni Præſes non fuit Alexander, ut Ægyptii ſcribunt.

199 Qualis interim quantuſque Alexander fuerit, exiſtimari poteſt ex præconiis Scriptorum omnium, qui invictam illius, adverſus vaferrimas Arii machinationes, conſtantiam & fortitudinem prædicarunt. Utpote qui, teſte Athanaſio orat. 2, *Uſque ad mortem contra eam hæreſim depugnavit; tribulationes* multas, *labores* ingentes, *quamquam jam ſenex, in decrepita ætate ſuſtinuit.* Egregia illa epiſtola ad Alexandrum Conſtantinopolitanum, à Theodoreto lib. I, cap. 4 recitata, paſtoralis ſolicitudinis, zeli prorſus indefeſſi, & illibatæ doctrinæ, luculentum præter cetera exhibet teſtimonium. Sed hæc omnia paucis complectitur ſupra laudatus Cyzicenus Gelaſius, ita Alexandrum delineans, lib. 2, cap. 1: *Vir in ſummo honore ab omni Eccleſiæ Clero & populo habitus, magnificus, liberalis, facundus, æquus, Dei amator, amans hominum, pauperum ſtudioſus, bonus & manſuetus erga omnes ſiquis alius.* Atque & illud poſtremo advertendum, quod fortaſſe Alexandrinis & Ægyptiis reliquis occaſionem præbuit, Patriarcham ſuum Concilii Nicæni Præſidem appellandi: Quoniam Concilii iſtius congregati Patres, in epiſtola, ad Eccleſias per Alexandriam, Ægyptum, Pentapolim & Libyam conſtitutas, deſtinata, ita loquuntur: *Siquid præterea vel Canonibus vel Decretis conſtitutum eſt, honoratiſſimus Dominus frater & collega noſter Alexander, ad vos reverſus, certius perferet, ut qui Actorum omnium Auctor fuerit & particeps.*

Ejus brevis laudatio.

200 Salvanda ſupereſt Rufini aliorumque narratio, vulgo decantata, de Baptiſmo ab Athanaſio puero ludibundis pueris collato, quo die Alexander jam Patriarcha Petri Martyris feſtum diem annua celebritate recoleret. Pagius ad annum CCCXI num. 20, pluribus eam rem proſequitur, Rufini auctoritatem ſatis probabiliter tutatus, Baptiſmum illum rejiciendo in annum CCCXIII, ipſo illo quo Alexandrum Patriarcham creatum diximus. Siquidem eo tempore Athanaſio adſcribi poterunt anni circiter tredecim, adeo ut inter pueros, tamquam natu major, Præſulis munus ſibi vindicaverit, quidquid verba illa ὕπω τρεφόμενῳ γλωμιζόντι, octenni aut decenni majorem concipere prohibere videantur, quemadmodum Papebrochius in ejus Vita ad 11 Maji cap. 1 obſervaverat, alia via Hiſtoriæ Rufinianæ veritatem integram ſervare conatus; quam modo, ex totius ordinis chronologici ſerie hic ſtatuta, haud gravate ſecuriori & certiori methodo, poſthaberi voluit.

Anno ejus 1 Athanaſium tredecim,

201 Potiſſima difficultas, quæ Papebrochium alioſque induxerat, ad Baptiſmum illum retrahendum in annum CCCIV vel CCCV, eo faciebat maxime, ut Athanaſio XXX annorum ætas tribueretur, dum ad Epiſcopatum aſſumptus eſt. Verum ea non parum lenitur ex adducto per Pagium S. Remigii exemplo, quem conſtat ſequenti ſeculo, ætatis anno vigeſimo ſecundo, ad infulas Rhemenſes evectum. Dicendum itaque, Athanaſium, dum Patriarcha ordinaretur, annum ætatis vigeſimum ſextum non fuiſſe prætergreſſum; unde juventutem ejus calumniandi anſam arripere potuerunt Arii aſſeclæ, quod nulla veri ſpecie prætexeretur, ſi ætatem Canonibus præſcriptam attigiſſet. Tillemontius, Nota 2 in Athanaſium, PP. Benedictinos congregationis S. Mauri ſecutus, putat prædictam hiſtoriam ad fabulas ablegandam. Non aſſentior, nec tanti roboris video ejus argumenta, ut non potius cum Pagio exiſtimem, totam Rufini narrationem veriſimilitudinis limites non excedere.

pueros baptizaviſſe, non eſt inveriſimile,

& anno æt. 26 Epiſcopum ordinatum:

202 Commentum Eutychii, de poteſtate à S. Marco duodecim Presbyteris collata, ut Patriarcham ſuo ex collegio eligerent & ordinarent, quem ritum, tribus jam prope ſeculis uſitatum, invertiſſe Alexandrum, auctor ille ſolus & primus prodidit; ſupra abunde excuſſimus Parergo primo; cui proinde iterum commemorando aut refellendo, operam inſumere ſupervacaneum eſt. Quod in Alexandri Chronologia deſiderare quis poſſit, in Athanaſio ſtudioſius examinatum inveniet.

non item, ab Alexandro inverſum ordinem electionis.

A

XX. S. ATHANASIUS.

Anni Ordinationis & obitus, certo ſtabiliti contra opiniones variorum, imprimis Pagii, ſolutis omnium argumentis. Epiſcopatus geſti chronotaxis Gregorii & Georgii Arianorum, ejus loco ſubintruſorum, exitus.

Errat Hiſtoria Patriarchalis in notando obitu,

203 SANCTI ATHANASII, *cognomento* APOSTOLICI, *tempore congregatum eſt Concilium Galatiæ, cui adfuit Baſilius Magnus, & anathemate percuſſerunt Arium; Athanaſius vero magnis conflictatus eſt perſecutionibus, & ſæpius è ſua Sede depulſus, ſive (ut alii referunt) tribus vicibus. Ejus tempore floruit Cyrillus Hieroſolymitanus, Baſilius Magnus, Gregorius frater ejus, Macarius major Alexandrinus, Antonius Magnus in Monte Orientali,* B *& Pachomius in Ægypto ſuperiori. Obiit ſanctus Patriarcha ſeptima Beſcinas, die Jovis.* Hæc de Athanaſio Hiſtoria Patriarchalis, quibus omnino indicat annum CCCLXXIII, quo, ſub curſu litteræ Dominicalis F, ſeptima Beſcinas ſeu 11 Maji cum die Jovis coincidit. Tribuit ei in margine annos Patriarchatus XLVI & dies XV, eos computando ſcilicet ab obitu deceſſoris Alexandri, quem vita functum ſtatuerat XVII Aprilis CCCXXVII, in quo præter morem ſatis conſequenter errat. Turpiter vero labitur, quiſquis adſcripſit annum CCCLXIV, regnante Conſtantino Conſtantini filio. Integra hæc ex hiſtoria referenda fuerunt, ne quid à me diſſimulatum exiſtimes. Quantæ porro auctoritatis ſint aut eſſe poſſint characteres hi Coptici, jam ad nauſeam decantatum eſt; ut mirum ſit, iis à Pagio ſuam firmari ſententiam, qua Athanaſium eo anno CCCLXXIII obiiſſe, putat ſe demonſtrative oſtendiſſe. Contra ego ſentire cogor, non ultra annum CCCLXXI Epiſcopatu perfunctum. C Id quibus argumentis contra Pagium conficiam, ordinate explicandum.

Errat & Pagius, dum Ordinationem,

204 Illa itaque primum dirimenda eſt controverſia, quo nimirum tempore Athanaſius aut electus, aut ordinatus fuerit Patriarcha; qua de re ita laudatus Pagius ad annum CCCXXVI num. 3: *Divi Athanaſii Ordinatio non niſi ſub hujus anni finem peracta eſt, cum anno trecenteſimo ſeptuageſimo tertio, die ſecunda menſis Maji, ad Deum migravit; &, ut teſtatur Cyrillus Alexandrinus, annos quadraginta ſex integros ſederit. Quare non dubito, quin ea Ordinatio* VI *Kalendas Januarii, ut ad genuinum Bedæ Martyrologium additur in Manuſcripto Eccleſiæ Vaticanæ ſancti Petri, die videlicet* XXVII *menſis Decembris, ſancto Joanni Euangeliſtæ ſacra, facta ſit; & huc uſque ſancti Athanaſii initium, hujus anni principio perperam conſignatum fuerit, prætermiſſa vacatione Sedis per aliquot menſes: cujus cauſa fuiſſe videtur fuga Athanaſii. Nam, ut ait Sozomenus lib. 2, cap. 17, Athanaſius ipſe fugam paraviſſe dicitur, & per vim ab Alexandro coactus eſſe, ut Sacerdotium ſuſciperet: cujus rei teſtis eſt Apollinaris Syrus, ita dicens: Poſt hæc vero impietas bellum inferre*

ex male intellecto Sozomeno aliiſque, ad 27 Decemb. referendam putat,

non ceſſat. Sed primum contra beatum hujus viri (Alexandri nempe) *doctorem armatur: & hic, tamquam filius patri, adjutor aderat: deinde vero contra hunc ipſum, tunc cum ad Epiſcopatus ſucceſſionem venit, fuga quidem diu multumque uſus.* Tum ſubinfert præfatus Pagius, *Quid manifeſtius?* AUCTORE I.B.S.

contra communem Chronologorum,

205 Eo nempe collimant hæc omnia Pagii argumenta, ut probet, Athanaſium non fuiſſe ordinatum ante finem anni CCCXXVI. Verum in manifeſta ea luce cæcutivit Petavius, aliique eruditiſſimi chronologi: nec ego ea videre me fateor, quæ auctor ille vult eſſe pluſquam perſpicua. De anno mortis & ſedis duratione infra diſputabitur, confuſionis evitandæ gratia, ne principium per finem, ſeu (quod eodem recidit) dubium per æque incertum probari videatur. Mirum imprimis, tantum à Pagio tribui iis, quæ à Papebrochio in Vita S. Athanaſii num. 39 obiter indicata & refutata invenerat; non quaſi à Beda aſſerta, ſed à neſcio quo poſtmodum addita, & uti videri poteſt ante tom. 2 Martii cum hac reſtrictione, *Creditur*. Non dubitat tamen Pagius; & hinc confidenter ſubjungit: *Hucuſque ſancti Athanaſii initium anni illius* CCCXXVI *principio perperam fuiſſe conſignatum.* E

ex levi ſuſpicione fugæ,

206 Manifeſtius aliquid in medium proferre oportuit, ut contra receptiſſimam opinionem quidquam evinceret. Nam quod ex Sozomeni verbis, Sedis vacationem multorum menſium inducat; fallor, ſiquis alius ex ea narratione extundi poſſe exiſtimet. Eſto Athanaſius fugam paraverit (quod interim nec Athanaſius ipſe, ubi tamen id opportuniſſime poterat; nec Socrates, nec Theodoretus, nec quiſquam alius tradidit) Eſto, inquam, Alexandri deſignationi multum obſtiterit, *Tunc cum ad Epiſcopatus ſucceſſionem venit, fuga diu multumque uſus.* Quid hæc aliud indicant, quam quod onus, angelicis humeris formidandum, merito extimeſcens, non prius acquieverit, quam divina diſpoſitione, Epiſcoporum votis, Cleri ſuffragiis, & totius Populi flagitationibus, Epiſcopatum capeſſendum adverterit.

& contra Cleri Alexandri teſtimonium.

207 At vero, ſive ex ſola Epiſcopatus declinandi, ſive quacumque alia ex cauſa Alexandriâ abfuerit Sanctus, non tam procul aberat (ut recte notat Papebrochius num. 41) quin tempore electionis, ſtatim poſt Alexandri mortem fieri cœptæ, vel intra vel circa urbem abſconditus ageret, citoque repertus, fuerit communi conſenſu ordinatus; uti ex ipſius Cleri teſtimonio num. 42 ipſemet aperte demonſtrat; cujus, imo & Arianorum verba, nullius interſtitii, nedum octo vel novem menſium vacationis, faciunt mentionem: ſed *poſt obitum Alexandri*, ait, *omnem multitudinem populumque Catholicæ Eccleſiæ in unum coactum, quaſi in ſpeciem unius corporis & animæ, clamoribus vociferationibuſque poſtulaſſe, Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari, idque publicis votis à Chriſto expetiſſe; noſque ut faceremus, per multos dies ac noctes, jurejurando obteſtatos fuiſſe;* CUM INTEREA NEC IPSI AB ECCLESIA DISCEDERENT, NEQUE NOBIS DISCEDENDI FACULTATEM PERMITTERENT. F

Sozomeni verbis recte expoſitis,

208 Quid ad hæc & plura hujuſmodi teſtimonia, quæ brevitatis cauſa omitto? quid ad hæc, inquam, reponet Pagius? Dicetne, obſe-

AUCTORE I.B.S.

obsecro, universum Clerum & Populum Alexandrinum, à XVII Aprilis (quo die Alexandrum obiisse arbitratur) usque ad XXVII Decembris, *ab Ecclesia non discessisse?* Legerat tamen hæc & alia apud Papebrochium, vel apud Athanasium ipsum editionis Parisiensis anni MDCXXVII, tomo primo, pag. 726. Unde igitur tanta viro confidentia, ut *manifestum* esse velit, quod usquequaque est incredibile, & nulla prorsus auctoritate firmatum? Videt hic Cleri Alexandrini sententiam, à Sozomeno non multum differre: nam ubi hic posuit, *fuga diu multumque usum Athanasium*; illi *per multos dies & noctes* populum *obtestatum* affirmant, *Athanasium Ecclesiæ Episcopum dari*. Sed quis hæc ultra octiduum extendat? Vidimus ipsi coram, Clementem XI, dum ad Pontificatum eveheretur, *diu multumque*, summa & Urbis & orbis admiratione, obluctatum; ubi interim lucta illa vix totum quatriduum tenuit.

Athanasii ordinatio pristino loco restituitur,

209 Melius itaque & longe probabiliori conjectura censuit Papebrochius, supra citato num. 39, Ordinationem S. Athanasii ad XVIII Januarii, sive XV Kalendas Februarii reponendam; quo die à Græcis colitur: cum S. Cyrillo, Alexandrino itidem Episcopo, qui dies Athanasii Natalis fuerit, non quidem in cælis (nam II Maji obiisse dicendus est) sed in Episcopatu: *Sic enim scimus* (Papebrochii verba sunt) *locutas de Episcoporum Ordinationibus antiquitus Ecclesias: & quemadmodum solebant hunc suum Natalem quotannis celeberrime agere Episcopi, dum viverent, exemplo ab Imperatoribus sumpto; ita sæpe contigit, quod jam indicavimus, eum post mortem remanere festivum, subinde præ ipso obitus die.* Atque hæc apprime consonant iis, quæ supra retulimus de Alexandri obitu, non cum XVII Aprilis aut XXVI Februarii, sed cum anni CCCXXVI initio probabilissime copulando; nisi quis malit ad anni CCCXXV exitum reducere, ut est apud Epiphanium, Hæresi 69 ita loquentem: *Ubi itaque reprobatus est Arius, & hæc sic peracta sunt* (in Concilio Nicæno) *in eodem anno decessit è vita Alexander*, ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει πρώτῃ Ἀλέξανδρος τὸν βίον.

C

& objectæ difficultates complanantur.

210 Ceterum cum aliqua ibidem immiscuerit Epiphanius, utcumque inordinata, dum Achillam statuit Alexandri successorem, quem certum est præcessisse; facile suspicari quis posset, in aliis etiam errorem irrepsisse. Nam quod Achillam vices tantummodo Athanasii suppleviſse scribat, ad menses circiter tres, donec à comitatu rediret, id aliunde clarissime redarguitur. Putat nihilominus Papebrochius ita excusari Epiphanium, quod supposito primo errore de ablegatione & absentia Athanasii, cum sciret Alexandriæ *consuetudinem esse, ut post Episcopi mortem successor non diutius differretur, sed subinde* ἀλλ' ἅμα, simul, seu statim, *pacis tuendæ gratia subrogaretur*; necesse habuerit aliquem substituere, donec reverteretur, *qui ex Deo vocatus erat, & à B. Alexandro decretus* Athanasius. Quidquid interim de his alii statuant, nobis id probabilissimum videtur, statim ab Alexandri obitu electum communibus *omnium acclamationibus* Athanasium; & non multo post, licet fortasse reluctantem, ordinatum atque in throno S. Marci collocatum, *bonum illum* nempe, *religiosum, Christianum, devotarium, & vere Episcopum*. Idque, ut jam diximus, ipso anni CCCXXVI principio, & verosimiliter Januarii XVIII; ac proinde vane sibi abblandiri Pagium, dum manifeste eviciſse se putat, *hucusque Athanasii initium, anni* CCCXXVI *principio perperam fuisse consignatum*. Hæc de Athanasii primordiis, satis (ut opinor) firmata, viam sternent, ut annum mortis veteri suo loco, unde eum Pagius molitur depellere, non minori certitudine restituamus. D

Idem contra Pagium anno 371 redditur,

211 Socrates, Athanasio proximus ævo scriptor, lib. 4, cap. 16, ita habet: *Porro Athanasius, Gratiano iterum & Probo Consulibus, post tot & tanta pro Ecclesia certamina, ex hac luce migravit, cum annos sex & quadraginta, non sine ingentibus periculis, Episcopatum administrasset.* Eumdem Consulatum, qui annum CCCLXXI notat, eumdemque annorum Episcopatui impensorum numerum habent auctor Vitæ Anonymus & Metaphrastes, Socratem secuti. Baronius ad annum 69, num. 36 ita loquitur: *Tempora annumerata per Consules, libentioribus sunt accipienda auribus, cum ceteris illa frequentior, liberalior, & verior noscatur esse chronographia, quæ à Fastis deducta est consularibus. Certe quidem, cum vetera monumenta in antiquis Scriptoribus interdum invenimus Consulibus esse signata, magno afficimur gaudio, perinde ac si in tenebris oberranti fax aliqua exoptata præfulgeat.* Hæc ille; sed postmodum (diceres lucis pertæsum) agens de Athanasii morte, Consules, apud nullum antiquorum inventos, suo ipse arbitrio supponit, eam signans anno CCCLXXII; mendaciique Socratem arguens, eo argumento, quod ex Pagio deinde referam, & haud difficulter refellam. Observavit etiam Petavius, in Diss. de Photini damnatione cap. 2, *Socratem numquam temere aut falso notas Consulares adhibere:* quem proinde secuti sunt Hermantius in Vita sancti Athanasii, & Papebrochius II Maji, quorum sententiam adversus Baronii, Pagii, & aliorum argumenta tueri conabimur. E

ex Socrate aliisque.

Primum Pagii argumentum ex Cyrillo diluitur;

212 Agmen ducat illud, quod ex Cyrilli epistola I ad Solitarios desumpsit Baronius, loco superius citato, Socratem idcirco mendacii redarguens, quod illic sedisse dicatur Athanasius *annis totis seu integris quadraginta sex*. Parum id Pagio visum, nisi & Socratem contradictionis accusaret, propterea quod & ipse Athanasio *annos quadraginta sex* Episcopatus adscripserit, uti & Nicephorus & alii; unde solita sibi libertate exclamat, *vanas quascumque Cyrilli verborum interpretationes, à contrariæ sententiæ assertoribus in medium adductas.* Legerat, opinor, Papebrochium dum hæc scriberet Pagius, apud quem cap. 34, num. 399, ea exstat interpretatio, quæ vanitatem non redoleat, ex Græcorum potissimum loquendi modo deducta, quem Pagius ipse, cum Eusebium alibi explicaret, non semel nobiscum admittere coactus est; dum verba, *annis completis, annis exactis*, vel, *post tot annos*, benigne exposuit de annis, non undequaque integris, imo quandoque utrimque incompletis. Non est igitur vana Cyrilli verborum interpretatio, nec vana interpretatio verborum Socratis; sed vana potius Pagii & Baronii illatio, ex Scriptorum illorum verbis desumpta; ut fateri debent, quicumque Eusebium & Scriptores alios Græcos accuratius perpendêre. Atque F

A que id ultro faſſus eſt Tillemontius de Cyrilli ἐφ ὅλοις ἔτεσιν &c. & Socratis Δεκάνυσας ἔτη &c.

& ex fide Rufini forte oculata.

213 Quod ſi cui non lubeat his acquieſcere, credat ſaltem teſti fortaſſe oculato Rufino, Cyrillo antiquiori, lib. 2, cap. 3 diſerte affirmanti, Athanaſium *quieviſſe in pace quadrageſimo & ſexto anno Sacerdotii ſui*, vel, ut Sozomenus ait, lib. 6, cap. 10, cum ſex & quadraginta circiter annos Sacerdotium obtinuiſſet, quod in ſententiam noſtram tam aptè quadrat, quam repugnet Pagio, ex cujus calculo, non anni quadraginta ſex, ſed quadraginta ſeptem & amplius computandi ſunt; nec anno quadrageſimo ſexto è vita migraſſe dicendus eſſet Athanaſius, ſed quadrageſimo octavo, quod nec Pagius ipſe admiſerit. Equidem ſi à propoſita jam ſententia recedendum viderem, non ad Pagium, ſed ad Baronium ultro accederem. Vidit etiam Tillemontius, à XVII Aprilis CCCXXVI, ad II Maji CCCLXXIII, annos reperiri XLVII: & nihilominus, quamquam vacillando, Pagium ſequitur;

B ductus etiam prætenſa auctoritate, à qua alterum argumentum deducit Pagius: nempe ex celebri epiſtola S. Proterii, qui & ipſe Epiſcopus Alexandrinus fuit, in locum Dioſcori ſubrogatus, ut ſuo loco dicetur.

214 Scribit is anno CCCCLIV, ad S. Leonem Papam, epiſtolam de Paſchate, quam ex Mſ. acceptam Bucherius noſter inſeruit ſuo ad Victorii Canonem commentario; ubi pagina 84, ſic legitur: *In octogeſimo anno ab Imperio Diocletiani, ſuperſtite beatæ memoriæ Patre noſtro & Epiſcopo Anaſtaſio* (legendum ajunt Athanaſio,) *cum* XIV *Luna Paſchalis*, XXVIII *die menſis Phaminoth, id eſt nono Kalendarum Aprilium die proveniſſet, die Dominico; in ſubſequentem tranſlata eſt Dominicum, ita ut quinta die menſis Pharmoti, hoc eſt pridie Kalendarum Aprilium, celebraretur Paſcha Dominicum.* Hos characteres omnes, inquit Pagius, notare annum CCCLXXIII nullus inficias ierit. At vero caute diſſimulat, inveniſſe ſe apud Hermantium & apud Papebrochium num. 400 & ſequentibus, dilucidam loci illius explicationem, quem liquet mendoſiſſimum fuiſſe, adeo

C ut necdum à Pagio plene correctus ſit. Nam ſi vere notetur in Mſ. *Octogeſimus Diocletiani annus*, longe abſunt characteres illi ab anno CCCLXXIII, & melius ſcripſit Bucherius annum *octogeſimum nonum*. Pagii infortunium eſt, quod textum, ut in Actis SS. vitioſe impreſſus erat, non conſulto fonte, tranſcripſerit. Ceterum nihil ex eo confici certo poſſe, non ſolus Papebrochius, ſed Petavius, aliique pridem obſervaverant.

Proterii de Paſchate epiſtola nihil Pagio opitulatur

215 Habet hic nihilominus ſuos Pagius ſubſidiarios apud Tillemontium, Nota 106 in S. Athanaſium, qui aliquamdiu in ſpeciem tergiverſatus, in hanc demum partem cum PP. Benedictinis aliiſque recentioribus inclinat, hac potiſſimum S. Proterii auctoritate motus; nam quod ex S. Hieronymi aut ex Orientali Chronico præſidii haberi putat, nullum omnino eſt. Mirum ſane, Socratem, Rufinum, Cyrillum, Sozomenum, antiquoſque alios, ancipiti illi epiſtolari periodo, poſthaberi. Ei, inquam periodo, quæ ad totius epiſtolæ contextum videri poſſit adjecta, cum ad totius controverſiæ Paſchalis rationem non magis faciat, quam ſi contrarium legeretur; AUCTORE

nisi, ut recte advertit Tillemontius, indicare I.B.S.
voluerit S. Proterius, Canonem Paſchalem, ſuperſtite adhuc S. Athanaſio, ad uſque eum annum CCCLXXIII, fuiſſe definitum; idque in ſcriniis inventum, Proterium induxerit, ut crederet, S. Athanaſium etiam tum fuiſſe ſuperſtitem. Nihil hic attinet Magiſtri mei Pape- *per periocham valde depravatam;*
brochii annotationes omnes repetere: ſed quid obſecro, minus ponderis ibi haberet *defuncto Patre noſtro Athanaſio*, quam *ſuperſtite Patre noſtro Athanaſio*, ubi de ſola Paſchatis celebratione eſt ſermo? Id autem unius alteriuſve litterulæ mutatione nullo negotio fieri potuit, ſcribendo ὑπερβιόντος pro ὑποβιόντος, uti pro *Athanaſio* in ea ipſa conſtructione, nullaque re mediante, habetur *Anaſtaſius*. Recte hic ſi uſquam alibi, ad textum Græcum provocare licet, quem nemo huc uſque genuinum produxit; ubi tamen S. ipſe Proterius monet, non ſatis certum ſeu tutum eſſe *eam epiſtolam tranſferre in Latinæ vocis eloquium*. Plura alii adducunt enervandæ hujus auctoritatis gratiâ,
quæ ut minimum, incertam eam faciunt & E
dubitationi obnoxiam. Mihi certe longe probabilius videtur, in S. Proterii epiſtolam, tranſcribentium vitio, præter alios errores, etiam hoc ſphalma irrepſiſſe; & ſicut pro *Athanaſio* legitur *Anaſtaſius*, ſic pro *defuncto*, *ſuperſtitem* appellari. Utut eſt, rationum momentis, abſque ullo partium ſtudio libratis, non video, dubiam illam Proterii periocham certæ & indubitatæ Socratis, Rufini, Cyrilli, Sozomeni, aliorumque auctoritati præferendam. Dico, *dubiam Proterii periocham*: alia enim omnia quæ ab recentioribus ad firmandam ſuam ſententiam proferuntur, aut refutata à nobis jam ſunt, aut ſtatim ita refellentur, ut ſperem opinionem priſtinam priſtino loco reſtitutum iri, ex quo tam magno conatu & junctis quaſi viribus, eruditi illi noſtri eam extrudere nequidquam moliuntur.

nihil etiam Hieronymi Chronicon;

216 Tertium Pagii argumentum nititur auctoritate Chronici Hieronymiani & Theophanis Chronographiæ, qui ambo mortuum referunt Athanaſium anno CCCLXXIII. Et quidem palam eſt S. Hieronymum, Petri, Athanaſii ſucceſſoris Ordinationem copulaſſe cum F
anno decimo, Fratrum Auguſtorum Valentiniani & Valentis, qui eſt CCCLXXIII: ſed & palam eſt, non ita haberi in editione Scaligeri, ubi pro anno decimo, legitur nonus, adeoque CCCLXXII: quare & hoc ſubſidium Pagio eripitur. Demum & illud palam eſt, iſtud Hieronymi Chronicon, parum hoc loco eſſe chronologicum; quod ne exemplis longe petitis oſtendam, nil mirum eſt Athanaſii obitum toto biennio differri, cum ejus Ordinationem poſuerit anno Conſtantini XXIV, Chriſti CCCXXIX, hoc eſt toto triennio ſerius, quam vere contigerit. Parco pluribus, unico hoc ſublato, ſiquod in eo Chronico habere Pagius poterat, præſidio.

nec Theophanes;

217 Nec ei magis prodeſt infida ſæpe Theophanis Chronographia. Etenim eo ipſo, quod Pagius citat, Canonio, tam diſparata conjunguntur, tam Pagio adverſa, ut ei de Theophane ſilere multo fuiſſet præſtabilius. Exemplo rurſus utar non plus uno: Admittetne Pagius, ſanctum Baſilium anno primùm CCCLXXIII creatum fuiſſe Epiſcopum? Sed

AUCTORE I.B.S.

non hic sistendum est. Quid si ego ex ipso Theophane ita contra Pagium arguam? Asserit illic Theophanes, illo ipso anno obiisse Athanasium, quo Basilius ordinatus est Episcopus; atqui juxta Pagium hoc factum est anno CCCLXXI, ergo Athanasius anno CCCLXXI migravit è vita. Non credo ego Basilium eo anno inauguratum; verum non minus propterea premit argumentum ad hominem, nec minus ostenditur, quam parum fundate arguatur ex Theophanis Chronographia.

imo ex hoc ad hominem premitur,

218 Reponet aliquis Pagii defensor, esto Theophanis Canonia non raro sint perturbata, vel potius ipsius non sint; sed ab alio quopiam imperite suppleta, ac sæpe contra ipsiusmet Theophanis manifestam sententiam, uti demonstrat Papebrochius in Exegesi Prælim. ad tom. III Martii: demus, inquam, Canonia, Theophanis Chronologiæ interjecta, ejus non esse; illud sane negari non potest, quod ibidem affirmat ipsemet: *Exercitatissimum & continuis laboribus assuetum Christi Athletam Athanasium, migrasse ad Dominum, post gesti*

B *Episcopatûs annos sex & quadraginta, quorum integros quadraginta in persecutionibus periculisque, pro fide & pietate susceptis, peregerat.* Ex hoc ita Pagius argutatur. Athanasius anno CCCLXVII, mense circiter Junio, revocatus est in Ecclesiam suam; igitur ab eo anno ad initium CCCLXXIII, sex illi anni, quibus in tranquillitate vixit Athanasius, numerandi sunt.

rejectis cavillis omnibus inde productis.

219 Mira æque ac falsa ratiocinatio. Mira, quod ipsi Pagio repugnet; falsa, quod nec id asserere potuerit Theophanes, neque ex ejus verbis ullatenus profluat. Primum ex eo liquet, quod & Pagius & Historici omnes fateantur, Athanasium anno CCCXLIX vel CCCL Alexandriæ honorificentissime receptum, aliquot subinde annis pacifice & quiete Ecclesiam suam administrasse. Quomodo ergo asserere posset Theophanes, cum sex ultimis dumtaxat annis, periculis fuisse liberum. Neque vero id dicit auctor, neque etiam quod *quadraginta annos continuos* periclitatus sit; sed *quadraginta annos integros*. Sit ita, per me li-

C cet; facile ego sex annos tranquillitatis inveniam, tametsi ad vitæ finem non rejiciantur; quo nec rejici ullatenus possunt, ex fixa à nobis epocha; nec id permittente persecutione, à Valente in Christianos & maxime in Episcopos mota, quam Baronius, Labbeus & alii reducunt ad annum CCCLXX, contra quam velit Pagius, triennio citius eam constituens. Ceterum ne aliam hic litem intentemus, concedat modo Pagius, ab anno CCCXLIX ad CCCLIII, vel CCCLIV, vel forte ulterius, secure & quiete Ecclesiæ suæ Athanasium præfuisse: statuat deinde rediisse postremo Alexandriam, & pace frui denuo cœpisse anno CCCLXVII vel CCCLXVIII; nihil opus erit mortem transferre ad annum CCCLXXIII, ut anni sex tranquillitatis numerari possint.

Frustra etiam luctatur Pagius ex Episcopatus Basilii initio:

220 Hactenus argumenta Pagii, cum ceteris ejus sententiæ propugnatoribus fere communia. Bina ipse ex proprio penu depromit, quibus adversarios censet penitus profligatos. En paucis vim totam: *Episcopatus S. Basilii initium, anno suo redditum* (melius dixisset creptum) *& adventus Valentis Antiochiam, hoc anno* CCCLXXII *consignatus, Socratis errorem manifestum faciunt, evincuntque sanctum Præsulem* D (Athanasium) *anno tantum sequenti* CCCLXXIII *ad Deum migrasse*. Eadem ipsa paulo post, atque iisdem prope verbis, denuo inculcat. Placuit nempe Pagio Divi Basilii initium definire anno CCCLXXI; cum autem Athanasius *Basilium in suis operibus vocet Episcopum, mors ejus, die* II *Maji anni* CCCLXXI *contingere non potuit*. Ita fere Pagius, hic denuo, contra receptissimam eruditorum sententiam, Basilii exordium loco suo exturbans; atque ex altero perperam statuto, aliud non minus inconcinne deducens.

quod perperam ab ipso esse transpositum,

221 Totam illam controversiam hic retexere non est operæ pretium, nec hujus loci. Eam solide juxta ac diligenter examinavit Collega meus Franciscus Baertius, ad XIV Junii, in Commentario prævio §. 4; ubi, quemadmodum Pagius Basilii Ordinationem ex obitu elicere conatus fuerat; ita Baertius, dilutis ejus argumentis omnibus, ex Pseudo-Amphilochio pro majori parte decerptis, ea qua in istiusmodi rebus potest, evidentiâ demon-

E strat, Basilium, non anno CCCLXXX, sed CCCLXXIX è vivis excessisse; atque adeo, non anno CCCLXXI, sed CCCLXX ad Episcopales infulas assumptum. Plura qui volet, adeat lau-*solide evicit Baertius.* datum Baertium loco citato, & in ipsa Vita cap. 10. Satis mihi est indicasse, Pagii sententiam de Basilii Episcopatus initio, non esse in eo certitudinis gradu collocatam, ut inde ad Athanasii obitum liceat argumentari. Quin imo adeo mihi indubitatus videtur annus mortis Athanasii, ut ex illo putem multo solidius Basilii Ordinationem pro anno CCCLXX, vel ut alii CCCLXIX, inferri posse.

Nec prodest Pagio argutatio alia,

222 Non multum huic absimile est alterum, quod insinuavi, Pagii argumentum, inde eductum, quod velit Imperatorem Valentem, nec anno CCCLXX, nec CCCLXXI, sed CCCLXXII Antiochiæ commoratum, vel saltem eo perveniisse. Cum verò Socrates, narrata lib. 4, cap. 21 Athanasii morte, statim cap. 22 ita loquatur: *Confestim igitur Ariani animos resumpsere, ob Imperatoris religionem insolentiâ elati: & absque mora Valenti, qui tunc Antiochiæ versabatur, rem significarunt*. Hinc F ita jam arguit Pagius; cum Valens non nisi anno CCCLXXII *Antiochiam adventarit, non potest dici Athanasium anno præcedenti mortuum esse*. Dixi, hanc argumentationem priori omnino conformem, ubi nempe ex re admodum incerta & obscura, quamque ipse contra communem prope Chronologorum tuetur, procedit ad stabiliendam aliam, nobis certius & manifestius notam.

ex dubio Valentis Antiochiam adventu,

223 In immensum excresceret tractatus hic noster, si singula ejus generis incidentia ad exactam trutinam essent revocanda. Legi & expendi non semel quæcumque adducit Pagius, ad firmandum illum Valentis anno CCCLXXII Antiochiam adventum; verum (ut ingenue dicam) non ea reperio, quibus ipse tantopere sibi applaudit, ut *penitus everti* putet *doctorum virorum sententiam, quæ fert, anno* CCCLXX *aut* CCCLXXI *Valentem Antiochiam venisse*. Spero non defuturam olim occasionem, qua & hoc punctum excutiam accuratius. Interim (nisi multum fallor) facile contra Pagium statuet eruditus lector, ex allatis supra pro nostra sententia argumentis, potius deduci,

duci, Valentem anno CCCLXXI Antiochiæ extitiſſe, eo quod tunc Athanaſius mortuus ſit; quam ut ex ambiguis Auctoris illius ratiociniis, eadem ſententia vel minimum labefactetur.

quæ ex Socrate & Theodoreto explanatur,

224 Hoc præterea obſervandum moneo, non ita Socratis narrationem accipiendam eſſe, ut in rigore intelligat, eodem ipſo temporis momento, quo moriebatur Athanaſius, Valentem Antiochiæ extitiſſe: neque illud *Confeſtim* ſignificare putes, citatis equis Arianos continuo Antiochiam convolaſſe, ita ut ea omnia paucarum hebdomadarum intervallo geſta ſint. Non ita res præcipitat Theodoretus; ſed, relata lib. 4, cap. 20 Athanaſii morte, ſubdit; *Petrum, virum præſtantiſſimum, Sacerdotium ſuſcepiſſe ..... cum vicini Epiſcopi Alexandriam confluxiſſent; & qui in monaſteriis degebant, relictis palæſtris ſuis, adeſſent.* Dein cap. 21, *Petro in Pontificali ſolio collocato*, ſecutas memorat turbas illas, *quas rector Provinciæ, collecta Gentilium & Judæorum multitudine*, excitavit: unde admirandus Petrus, *cum inſperatum bellum animadvertiſſet, clam diſceſſit, conſcenſoque navigio Romam ſe contulit.* Demum Euzoii adventum, *Lucium* ſecum Antiochia adducentis, proſequitur. Certum autem videtur ea omnia, non uno, ſed pluribus menſibus, & forte anno fere integro (quem Petro ante fugam Nicephorus adſcribit) tenuiſſe. Jam vero, cum valde probabile ſit, Valentem, (quidquid æſtivos calores opponat Pagius) Ancyra, ubi III Idus Julii morabatur, ex data ibid. lege *de Decurionibus*, Antiochiam recta perrexiſſe; non video, cur illa omnia anno CCCLXXI commodiſſime fieri non potuerint; præſertim cum fateatur Pagius, neſcire ſe, quamdiu Ancyræ degerit, quonam inde profectus ſit, quidve egerit Valens, à menſe Julio CCCLXXI, ad hiemem CCCLXXII.

particulis ad ſenſum verum reductis:

225 At, inquies, illud Socratis *Confeſtim*, & illud *Abſque mora*, & *Qui* tum *Antiochiæ verſabatur*, tantum interſtitium aut latitudinem pati non videntur. Solitus hic Criticorum, ſcopulus dicam, aut ſcrupulus, ſæpe litigiis & cavillis materiam præbuit. Reſpondeo itaque, Pagium ipſum ad annum CLXXXVIII, particulam *recens* ad annos quatuordecim extendiſſe; ubi & ſolicite monuit, quod adverbia illa *Recens* & *Nuper*, ſæpe *longum tempus*, quemadmodum & adverbium *Jam pridem*, ſæpe breviſſimum ſpatium deſignant: *quod non raro*, inquit, *viros eruditiſſimos in errorem impulit.* Quid igitur tantopere laborandum, ſi particula *Confeſtim*, ad aliquot ſaltem menſes protrahatur? Idem dicito de particula *Tum*, non ſic explicanda, quaſi Valens Antiochiæ fuerit, *tum*, cum moreretur Athanaſius; nam ex toto contextu abunde datur intelligi, *tum* Valentem dumtaxat Antiochiæ verſatum, cum ablegati Ariani illuc appulerunt; niſi forte & ita accipi debeant, ut prius ad Euzoium ſe contulerint (ut Sozomenus innuit lib. 6, cap. 19,) apud illum aliquamdiu commorati, donec Valens adventaret, menſe fortaſſe Auguſto aut Septembri aut ſerius; à quo tandem, *cum Imperialibus copiis*, Euzoius Alexandriam miſſus ſit, ut Lucium intruderet; quod non improbabiliter ad finem CCCLXXI, aut ad initium CCCLXXII, rejicitur.

226 Nihilominus, ut aliquid Pagio demus, tantiſper verum ſupponatur, non ante annum CCCLXXII, Valentem Antiochiam attigiſſe. Cedo; quî nobis hinc conficiet, anno demum CCCLXXIII, Athanaſium è vita migraſſe? Certe; ſi cui id faveat, non ipſi ſed Baronio favet, pro anno CCCLXXII depugnanti. Etenim, ſi eo, quo Athanaſius obiit tempore, Antiochiæ agebat Valens; incumbit Pagio oſtendere, menſe Majo CCCLXXIII Valentem in ea urbe diverſatum, quod adhuc omnino deſideratur. Imo vero Gothofredus, in Chronologia Legum, Valentem eo anno CCCLXXIII Conſtantinopoli conſtitiſſe, affirmat, multo veroſimilius, quam Pagius probare queat id quod intendit. Ut paucis complectar omnia: nihil hactenus produxit hic auctor, quo Socrates mendacii merito inſimuletur. Si ergo mortuus eſt Athanaſius Gratiano Aug. & Probo Coſſ. anno CCCLXXI, & eodem circiter tempore Valens Antiochiæ verſatus ſit; neceſſe eſt Valentem Antiochiæ aliquando ſubſtitiſſe, Gratiano & Probo Coſſ. illo ipſo anno CCCLXXI. Unde hic iterum concluditur, ex ſtabilito ſupra Athanaſii obitu, clarius & ſolidius deduci, Valentem Antiochæ eo anno fuiſſe; quam ex implexis Pagii conjecturis, de Valentis Antiochiam adventu, contra veterem & noſtram ſententiam arguatur. Hæc, præter morem fuſius deducta, ſint ſatis.

AUCTORE I.B.S.

unde rurſus probatur nihil in hiſce Pagio ſupereſſe præſidii.

Nihil etiam in multis aliis.

227 Non auſim tamen diſſimulare, augeri adverſariorum noſtrorum numerum pluribus doctorum virorum nominibus. Citatur imprimis P. Queſnellus, in Notis ad ſæpe citatam S. Proterii epiſtolam. Verum, ut fatear virum à nobis diſſentire, illud certum eſt, nihil ab eo adferri quod non multo urgentius à Pagio proponatur, quodque proinde abunde ſuperius refutatum non ſit. Addunt Oudinum in ſupplemento de Scriptoribus Eccleſiaſticis, pag. 30. At hic (niſi fallor) aut improprie loquitur, aut ſibi apertiſſime contradicit. Poſtquam enim nobiſcum ſtatuit anno CCCXXVI, elapſo dumtaxat quinto poſt Concilium menſe, in locum demortui Alexandri, creatum Athanaſium Patriarcham Alexandrinum; paulo poſt ſubdit, obiiſſe 2 Maji, anno Pontificatus ſui XLVI (poterat dicere XLVII) abſoluto, æræ Chriſtianæ CCCLXXIII. Puto annorum calculum melius à nobis initum. Qui præterea nobis opponitur, is (mea quidem ſententia) præ ceteris exorbitat. Eſt hic Ludovicus Elias du Pin, in nova ſua Scriptorum Eccleſiaſticorum Bibliotheca. Recte quidem, & ille contra Pagium, Athanaſii exordia principio anni CCCXXVI reſtituit; at vero ubi de exitu quæritur, morte anno CCCLXXIII conſignata, pro ſua ſolius, ut exiſtimo, auctoritate, annos Epiſcopatus pluſquam octo & quadraginta Sancto adſcribit. Nimirum annum appoſuit, quem Oudinus ſubtraxerat. Sed ad diem mortis definiendum properemus.

Athanaſii feſtum celeberrimum 2 Maji:

228 Dies obitus non magnopere controvertitur, quidquid Tillemontius litem intentare videatur: cultus ejus ubique celeberrimus eſt 11 Maji, quando in Martyrologio Romano ita ejus memoria recolitur: *Alexandriæ Natalis S. Athanaſii, ejuſdem urbis Epiſcopi, ſanctitate & doctrina clariſſimi, in cujus perſe-*

AUCTORE I.B.S.

perſecutionem univerſus pene orbis conjuraverat. Ipſe tamen Catholicam fidem, à tempore Conſtantini uſque ad Valentem, adverſus Imperatores, Præſides & innumeros Epiſcopos Arianos, ſtrenue propugnavit; à quibus plurimas perpeſſus inſidias, profugus toto orbe actus eſt, nec ullus ei tutus ad latendum ſupererat locus: tandem ad ſuam Eccleſiam reverſus, poſt multos agones, multaſque patientiæ coronas, quadrageſimo ſexto ſui Sacerdotii anno, migravit ad Dominum, tempore Valentiniani & Valentis Imperatorum. Cur Græci etiam de illo agant xv Kal. Februarii cum S. Cyrillo, ſuperius dictum eſt, cum de Ordinatione diſputaretur, quam & Baronius eo die factam putat. Jobus Ludolfus, ex Calcoſendio, ſuggerit præterea xx *Hathuri*, *ſeu* xvi *Novembris*, quando in Copticis apud Seldenum, aliqua memoria *Athanaſii Patriarchæ* notatur, illius causâ penitus ignoratâ. Hagiologium Habeſſinum, ſpectans ad Baptiſmum illum, pueris olim à puero collatum, ſic ipſi accinit vii Maji. *Salutem Athanaſio, qui Patriarcha factus eſt, ſicut vaticinati ſunt Chriſtianorum pueri, cum ipſo ludentes. Appellatus eſt inter omnes ſuos conſortes* Apoſtolicus, *quia multæ fuerunt contumeliæ & ærumnæ maximæ, quas pertulit.*

licet aliis etiam diebus ejus recolatur memoria.

B

229 De reliquis ſummi hujus viri laudibus, tacere ſatius eſt quam pauca jejune decerpere, ut eleganter obſervat Maimburgus: quidquid enim de Herculeis ejus laboribus, quidquid de incredibili animi magnitudine, quidquid de doctrina ceteriſque portentoſis virtutibus dixeris, numquam iis expreſſeris coloribus, qui prototypum vel leviter adumbrare queant. Adeundi ſunt Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, aliique; ex quibus Metaphraſtes & Baronius, poſt illoſque Hermantius & Papebrochius, prolixis Commentariis admiranda ejus Acta diligenter illuſtrarunt. Eum *Orbis oculum*, *Sacerdotum Antiſtitem*, *Vocem ſublimem*, *Fidei columen*, *Chriſti lucernam*, *& ſecundum Præcurſorem* merito appellat Nazianzenus. Atque hic ego manum tabulæ ſubduco.

Ejuſdem elogium.

C

230 Reliquum eſſet, ut ejus exſilia & reditus, Concilia in ejus cauſa congregata, intruſos in ejus locum perfidos Arianos, pluraque hujuſmodi, ad certam etiam Chronologiæ normam reducerentur. Verum, præterquam quod ad propoſitum ea noſtrum non ſpectent, præter jam citatos, in eam rem deſudarunt Valeſius, Obſervationum Eccleſiaſticarum lib. i ad calcem Socratis & Sozomeni; Schelſtratius, Pagius, aliique: ex quibus omnibus hæc habe ſtrictim & obiter delibata. Primum quidem ab ipſomet Conſtantino Magno, manifeſto vitæ periculo exemptum volente, poſt Synodum Conſtantinopolitanam, ab Euſebianis conflatam, anno cccxxxvi Treviros ablegatus eſt. Inde à Juniore Conſtantino remiſſus ad ſuam Sedem, receptuſque honorifice anno cccxxxviii (ut contra Valeſium, Pagius & Schelſtratius poſt Baronium, noviſſime demonſtrant) thronum ſuum adhuc vacantem reperit. Sed biennio poſt, anno cccxl, iterum Alexandria recedere, Romamque ad Concilium à Julio Papa indictum accedere coactus, & vero ſenſu etiam profugus; dum ſuos accuſatores fruſtra per

Athanaſius primum exſul anno 336:

Romam confugit 340,

ſeſquiannum expectat, novas paſſus calumnias, in Conciliabulo Antiocheno, ſub annum cccxli, damnatus deponitur. D

231 Tunc etiam contra ipſum ordinatus eſt pſeudo-Patriarcha, Gregorius Cappadox; cujus violentum tempore Paſchali ingreſſum in Eccleſiam, & cetera deinceps flagitia, accurate deduxit Papebrochius, cap. 13, & 14. Cum autem obiiſſet invaſor ille Gregorius, menſe Januario anni cccxlviii; Athanaſius, ex Sardicenſis Concilii decreto, pridem reſtitui juſſus, ab ipſo Imperatore Conſtantio, innocentiam ejus toties edocto, humaniter revocatus eſt; & totius, ut ita dicam, Ægypti humeris in patriam deportatus, Eccleſiæ redditur anno cccxlix, vel, ut alii, cccl. Sed mortuis Conſtante Imperatore & Julio Papa, ſenſim retractari cœpit damnatio Athanaſii, & in variis conciliabulis, præſertim Mediolanenſi, concluſa anno ccclv: unde ſequenti quoque anno, ix Februarii, violentiæ cedere compulſus, fugam iniit ad eremi monaſteria, Syriano perſecutionem movente; ac ſubingrediente in ejus locum, Paſchali rurſum tempore anno cccLvi, *Georgio*, ſimiliter (ut prior) *Cappadoce*, cujus feralia auſa & enormia facinora habes in Actis cap. 23, quorum teſtem fuiſſe Athanaſium, tunc Alexandriæ latitantem, exiſtimat Pagius, contra quam vulgo creditum ſit.

ſuffecto Gregorio Cappadoce;

quo defuncto, honorifice reſtituitur 349.

Expellitur iterum 356,

E

ſubintruſo Georgio;

qui 361 à furenti plebe interemptus,

232 Interea, cum anno ccclxi, ſub Juliano Apoſtata, occiſus eſſet invaſor Georgius à furenti gentilium plebecula, quorum non minus quam orthodoxorum Chriſtianorum incurrerat odium; locum Athanaſio fecit, ex latebris fere ſexennalibus prodeunti, ut putat Papebrochius; vel ſeptennalibus, ut ex Sozomeno elicit Pagius, ad annum cccLxii numero ii, eos annos utrimque incompletos accipiens; quod cum priori calculo fere coincidit, præterquam quod alius de receſſu, alius de perſecutione intelligendus ſit. Illud certum videtur, effusâ hic iterum ſuorum lætitiâ Athanaſium fuiſſe exceptum. At cito in oculos tyranni incurrit, iterumque coactus eſt deliteſcere, quoad ille vixit. Eo autem extincto, prodiit ſub Joviano, Chriſtianiſſimo Imperatore, ſecurus Athanaſius; ad quem & fidei definitionem miſit, *Congregatis* prius, *dilectis Ægypti & Thebaidos Epiſcopis*. Denique Valente Ariano in Orientis imperium recepto, denuo quærendæ latebræ fuerunt Sancto: Alexandriâ tamen non amplius exiviſſe creditur; ſed ibi tandem in pace mortalitatem explevit, anno, ut dictum eſt, cccLxxi.

locum fecit Athanaſio, prodeunti ex latebris 362:

ſed coactus denuo deliteſcere,

F

& alternis caſibus exercitatus,

in pace obiit 371, 2 Maji.

MANTISSA.

Ad duos præcedentes Patriarchas, adverſus nuperos editores Vitæ & Operum S. Athanaſii.

233 Cum hæc pridem elucubrata, denuo recognoſcerem prælo ſubjicienda, cupido inceſſit ea etiam diſpiciendi, quæ de duobus hiſce Patriarchis ſcripſerant PP. Benedictini Congregationis S. Mauri, in Vita ſancti Athanaſii, novæ ejus operum editioni præfixa. Facta igitur copia librorum, quos antea non videram, id plane deprehendi, quod

Montfauconus Vitæ S. Athanaſii Auctor,

à

A à Tillemontio citatum inveneram; Patres illos, vel ſaltem Auctorem præfatæ Vitæ, ſententiam noſtræ oppoſitam, in definiendo Alexandri & Athanaſii obitu, operoſe tueri. Vitam illam & prævium Monitum adornaſſe dicitur (ita ad me ſcribit eruditiſſimus Caſtellanus) R.P.D. Bernardus de Montfaucon, cum quo proinde hic nobis tantiſper diſceptandum. Expendi quanta potui attentione, tum quæ in Monito, tum quæ ſub Vitæ finem, pro ſua inſigni eruditione, firmare conatur vir doctiſſimus, præcipuis Pagii argumentis innixus. Verum nihil reperi, quod me à propugnata & reſtaurata veteri Scriptorum ſententia, tantillum dimoveat. Non licuit, ſcriptioni dudum elaboratæ ea interſerere, quæ ſecundis curis diſcutienda videbantur, adeoque conſultius putavi, in appendiculam rejicere ea rationum momenta, quibus Montfauconi aſſerta infringi poſſe arbitror.

234 Duo mihi hîc exigenda præfigo: alterum, quo oſtendam, male à Montfaucono in præliminari Monito, obitum Alexandri affigi diei XVII Aprilis anni CCCXXVI; alterum, quo nova ejus argumenta, ſub finem Vitæ Athanaſianæ producta, ex quibus cum Pagio cenſet mortuum Athanaſium, anno jam toties nominato CCCLXXIII, quam poſſum modeſtiſſime refellam. Principio quidem adverto, in ipſa Athanaſii Vita pag. 12, ex quorumdam opinione, obitum Alexandri conſignari XXVI Februarii, quemadmodum ſupra diximus haberi in Martyrologio Romano. Cur propriam ſuam opinionem ibi non expreſſerit Auctor quem impugnamus, neſcio; ſuſpicor, ei forte non adeo notum tunc fuiſſe Orientale Chronicon, ex quo ſubinde texendo Monito materia ſuppeditata eſt. Ego ſuperiùs, variis argumentis me commonſtraſſe exiſtimo, non ſatis congrue in Martyrologio Romano, Alexandri Natalem ad Februarii exitum differri, multo minus ad menſem Aprilem; quod ii ſoli faciunt, quibus placet deperire mendoſiſſimum Echellenſis Chronicon, toties à nobis falſi convictum, & porro convincendum, tota ſequenti Patriacharum ſerie.

Pagium ſecutus,

B

C

235 Videor mihi, poſt operoſam totius Chronographiæ iſtius Copticæ diſcuſſionem; videor inquam, conqueri poſſe, viros cetera eruditos, fabellarum farraginem, imperite coagmentatam, nunc paſſim appellare, uſque adeo confidenter, ut ejus unius auctoritate, evertere machinentur, quæ probatiſſimorum Hiſtoricorum fide hactenus fuerant inconcuſſa. Audiamus Montfauconi orationem, Moniti ſui num. 7: *Ad annum* CCCXXVI, inquit, *num.* I, *diximus, mortem Alexandri Alexandrini Præſulis à quibuſdam conſignari in* XXVI *Februarii ejuſdem anni: res jam accuratius inveſtiganda nobis eſt*, (nempe ex Echellenſis Chronico.) *Ut diu ignotus Occidentalibus fuit annus obitus Athanaſii, ſic qua die deceſſerit Alexander, ad uſque noſtram ætatem ignoratum eſt; donec ſcilicet Orientale Chronicon ab Abrahamo Echellenſi editum fuit in Typographia Regia anno* MDCLI, *& quidem concinnatum ad mentem Coptorum ſeu Jacobitarum, non Melchitarum ſeu Græco ritui addictorum, cujus Chronici non contemnenda pars eſt, Chronographia Patriarcharum Alexandriæ, Latine tranſlata ab eodem Echellenſi.*

& Chronici Orientalis

AUCTORE I.B.S.

236 Siſtamus tantiſper. Quis hæc legens, non ſtatim inducat in animum, theſaurum aliquem pretioſum in Ægypto effoſſum, noſtra ætate orbi litterario à Montfaucono porrigi, quo tota Scriptorum Occidentalium Chronologia, eatenus informis, manca & vacillans, reſtituatur? Quam hæc ſpeciose jactantur? *Ut diu ignotus fuit Occidentalibus annus obitus Athanaſii, ſic qua die deceſſerit Alexander, ad noſtram uſque ætatem ignoratum eſt.* Si Arabica luce pellenda ſit ea Occidentalium ignorantia, ſpondere auſim, utrumque in ſempiternum ignoratum iri: *Donec Orientale Chronicon editum fuit in Typographia Regia, & quidem concinnatum ad mentem Coptorum.* Præclara me hercule Coptorum mens, quam paulo ante in eodem ſuo Monito, graphice & genuine Montfauconus deſcripſerat, his verbis: *Eſt autem ea gens* [Coptica] *ſtupendæ ignorantiæ & nugacitatis, ut etiam, quod graviſſimum dictu eſt, Græcos ea in parte, longe retro relinquat, quod vel ex hoc opuſculo* [Vita Athanaſii Arabica] *videre eſt, nugis & ineptiis ſupra fidem pleniſſimo.* Si tot horas triviſſet Montfauconus in evolvendo Orientali Chronico, quot forte impendit in examinanda Arabica illa Athanaſii Vita, à Cl. V. Renaudotio Latine reddita, dubium mihi nullum eſt, quin prædicatis nobilioribus, Coptorum gentem & Chronologicas ejus quiſquilias exornaſſet; tanto potiori de cauſa, quanto enormius Copti exorbitant, & imperitius garriunt, ubi tempora ad calculos redigunt, inſanienti cerebro digeſtos. Interim ſi Superis placet, ex hujuſmodi Arabica ſtribiligine, neceſſe habent litterati Occidentales, annum obitus Athanaſii, & diem mortis Alexandri condiſcere.

oſtentatæ auctoritati

E

237 *Ibi*, pergit Montfauconus, *annus obitus Athanaſii, & anni Epiſcopatus ejus adprime notantur.* Imo perperam & falſo notantur, eo loci, ubi Alexandro tribuuntur anni regiminis XXII & dies CCCVIII, contra patentiſſimam temporum rationem: ubi defunctus dicitur anno Incarnationis CCCXVIII. Et quidem errores Montfauconus accumulat, dum ait deceſſiſſe Alexandrum *exacto jam anno* CCCXVIII, *currente vero* CCCXIX *Æræ Chriſtianæ Alexandrinæ.* Quænam ſit iſta Æra Chriſtiana Alexandrina, Æræ Chriſtianæ Martyrum adjecta, & in eo Chronico tam inepte confuta, ultro fateor me ignorare, ſed talis eſt, ut ex ea ipſa ſeſe conficiat Montfauconus. Qua enim ratione, obſecro, eam conciliabit cum iis, quæ in Athanaſii Vita ſcripſit pag. 88; *Athanaſium totos quadraginta ſex annos in Epiſcopatu conſediſſe, & quadrageſimum ſeptimum egiſſe?* Siquidem famoſum Chronicon, Athanaſii exitum componit cum anno CCCLXIV *Æræ* ſuæ qualiſcumque *Chriſtianæ Alexandrinæ.* Numeret, ſi poſſit, ab anno CCCXIX ad CCCLXIV, *annos totos quadraginta ſex.* Tu vero, Lector, vide ſis, quam *apprime annus obitus Athanaſii & anni Epiſcopatus ejus in Chronico notentur.* Montfauconum ſequamur.

& mendoſiſſimis calculis innixus,

F

238 *Alexander vero ibidem obiiſſe fertur die* XXII *Barmudæ....* XVII *Aprilis Juliani, cum eſſet littera Dominicalis B, Dominica nimirum ex antiquo Orientalis Eccleſiæ uſu, inchoata ad veſperam Sabbati occidente ſole, ad veſperam uſque*

diem obitus Alexandri

AUCTORE I.B.S.

que ſequentem ; ita tamen ut XXII *Barmudæ menſis , qui Coptis pro Aprili habetur , ad mediam noctem , more Romano deſineret*. Ignoſcat vir doctiſſimus , ſi claritatis defectum incuſem. Fallor ſi quiſquam dilucide percipiat , quid ſub caliginoſis hiſce verborum involucris deliteſcat. Dum ſingula rumino penſiculatius , id demum elicio ; ſub littera Dominicali B, inchoatam à veſpera Sabbati , Dominicam duraſſe uſque ad veſperam ſequentem ; addita , pro ſolius Montfauconi auctoritate , appendice Romana , qua uſque ad mediam noctem protracta eſt : hoc eſt , ſi recte aſſequor , diem Dominicam ad XXX horas , anno CCCXXVI extenſam fuiſſe , initio Coptico , fine Romano ; ſeu mavis , capite ſacro , caudâ profanâ diſtinctam. Sed quorſum hæc omnia tam ſtudioſe intricata ? Quid XXII Barmudæ ſeu XVII Aprilis , anno quo Alexander obiit , cum Dominica commune habuit , tametſi Dominicam ad horas LX extenderis , ducto principio à veſpera diei Veneris ? Unum hoc Montfaucono demonſtrandum erat , quod nec
B fecit , nec facere umquam poterit , XXII Barmudæ , tunc concurriſſe cum feria ſecunda , à Chronico determinatiſſime poſita.

implexo ratiocinio ,

239 Miſſis ambagibus , rem dicamus. Sunt Coptis , ſicut Romanis , præter dies naturales , & civiles ſeu artificiales , hoſque varie inchoatos ; ſunt , inquam , dies ſacri , ſeu ceremoniales & eccleſiaſtici , de quibus conſule Collegam noſtrum Janningum , tom. IV Junii in Actis B. Aloyſii à num. 32. Ad rem noſtram huc ſolum ſpectat , quod Ægyptii antiqui & hodierni , in communi humano commercio , & in computanda ratione temporum , diem civilem more noſtro , horis XXIV æqualibus , à medio noctis ad alterum noctis medium contrahant , ut poſt Chronologos omnes teſtatur Labbeus , tom. I Compendii Chronologici §. 6. Hinc manifeſtum eſt , dies Copticos hac in parte , noſtris omnino ſimiles , adeoque XXII Barmudæ ſeu XVII Aprilis , apud Coptos inchoari à media nocte præcurrente , & in ſequenti noctis medio deſinere. Unde rurſus evincitur , XXII Barmudæ anno CCCXXVI , ſi eo die obiit Alexander , debuiſſe complecti
C totum diem Lunæ , ſecundum Chronici Orientalis ordinem. Atqui dies Lunæ , cum XXII Barmudæ non concurrit anno CCCXXVI , ut ſupra à num. 192 luce meridiana clarius demonſtravi : ergo ſi Alexander obiit die Lunæ cum XXII Barmudæ confluente , non obiit anno CCCXXVI , ſed CCCXXVII. In has foveas Montfauconum impulit , obſcuri Chronici vindicandi cupido , ex quo ipſo , totam ejus ratiocinationem contritam exhibuimus.

ad 17 Aprilis anni 326 differre ſruſtra conatur ,

240 Implexis præmiſſis non minus obſcura eſt Auctoris concluſio : *Obiit igitur Alexander* , inquit , *nocte Dominicam inter & feriam ſecundam intercedente*. Quid tum poſtea ? Fac gratis concedam , quod gratis confictum eſt ; obierit Alexander aſſignata nocte ; an inde tandem aliquando innoteſcet , tamdiu *Occidentalibus ignorata dies qua Alexander deceſſerit* , dum tam ſolicite tenebris involvitur ? Quæro qua noctis parte deceſſerit ? Eâne quæ ad prælongam illam Dominicam pertinebat , deſinentem more Romano media nocte ? an quæ ad diem ſequentem ? Si primum ; obiit in ipſa Dominica , quod eſt Chronico contradicere ; ſi ſecundum , jam non obiit XXII D
Barmudæ , ſed XXIII , quod etiam Chronico ex diametro repugnat. Ne pluribus in re manifeſta verſemur ; hoc Montfaucono aſſumptum eſſe debuit : Chronicon Orientale , *in Typographia Regia editum* , clare deſignat feriam , coaleſcentem cum XXII Barmudæ , quæ Coptis eſt XVII Aprilis Juliani ; iſque concurſus mirifice confluit in annum CCCXXVI , quo Alexander certo obiit : Hæc inde ducenda illatio ; Igitur falſum eſt obiiſſe XXVI Februarii , ut quidam volebant ; ſed XVII Aprilis , ut nos invicte probatum dedimus. Hæc erat Moniti materies : & ſi hoc præſtitiſſet , rem plane confecerat. At convellendi ei ſunt Canones Chronologici , priuſquam evicerit , XVII Aprilis cum die Lunæ coaluiſſe , toties repetito anno Chriſti CCCXXVI.

Kalendario Copto-Habeſſinico nequaquam ſuffragante.

241 Sed eccum , Vanſlebium etiam , ſeu potius nugatorium ejus Abulbaracatum , auxiliatorem Montfauconus adſciſcit , his verbis : *Vanſlebius , in Ægyptum haud ſemel peregrinatus , ex Coptorum libris eamdem obitus Alexandri diem adſignavit ..... Eadem porro die* E
S. Alexandri memoria celebratur à Coptis & Habeſſinis. Et in antiquiſſimo eorum Kalendario , ipſiſſima die mortuus fertur Alexander. Argumentum porro illud eſt , illam veram eſſe & genuinam Alexandri obitus diem , quod in Kalendario Habeſſinorum Æthiopum , quod ex Coptico Catalogo exſcriptum olim fuit , ad XXII *menſis Barmudæ , hæc legantur :* ALESKANDROS LIKÆ PAPAS *&c.* Agam cum adverſario perliberaliter. Si cam Barmudæ XXII , à Kalendario Copto-Habeſſinico adſignatam , velit cum die Lunæ conjungere , anno CCCXXVI , gratis ei largiar , ex iſtius Kalendarii mente , Alexandrum eo die fatis ceſſiſſe. Gratis inquam : nam rotunde abnuo in præfato Kalendario , *ipſiſſima die mortuum ferri Alexandrum*. Agitur Alexandri commemoratio ; unde Ludolfo , pro libitu placuit , cum diem Alexandri mortualem definire. Sed mortualis non eſt , niſi bis mortuus dicatur Alexander ; ſiquidem ipſiſſima verba , *Aleskandros Likæ Papas* , & quidem auctiori rubrica , leguntur in eodem Kalendario XVIII Muſre Coptici , XI Auguſti Juliani ; ex quo , jure potiori , argu- F
mentum flueret , hanc *veram eſſe & genuinam Alexandri obitus diem*. Mirum quantam hic eruditionem Orientalem , Copticam , Habeſſinicam , Æthiopicam , incaſſum collectam profundat Montfauconus , ut præconceptam , ni fallor , de Athanaſii obitu opinionem , quoquo modo ſalvam & integram præſtet , infidis ſubſidiis Arabicis contra Latinos & Græcos uſus. Mirum , quam fruſtra ſe torqueat , ut quibuſcumque offuciis perſuadere conetur , XXII Barmudæ cecidiſſe in diem Lunæ , anno CCCXXVI , contra quam evidentiſſime probatum reliquerimus , eos characteres , fatente Tillemontio , annum CCCXXVII deſignare.

Nec felicior eſt

242 Copticæ machinæ jam everſæ , Græcam ſubjungit , debilem æque ac ruinoſam. Singula perſtringamus. Ita Montfauconus pro XVII Aprilis pugnare pergit : *Si Theodoreto fides eſſet , Alexandri obitus probe in Februarium anni* CCCXXVI *referri poſſet*. Quidni in Januarium , ut ego ſupra retuli ? Siquidem , *menſes* illi *quinque , poſt Nicænam Synodum* , congruentiſſime menſe Januario deſinunt ; &

ſi

A si Athanasii ipsius verba in proprio, obvio & genuino sensu accipiantur; videtur demonstrari posse, non ultra medium Januarii CCCXXVI, Alexandrum supervixisse. At, inquit Montfauconus, *Theodoretus haud satis accurate Athanasii sententiam excepit; longe namque varia narrat Athanasius*. Et quid narrat Athanasius, quod non Theodoreti verbis conforme sit, & quadret omnimode? Ego me fateor in toto Montfauconi implexo, ex Græcis & Latinis, discursu nihil capere, nisi quod rem de se claram, & ante hac pro tali habitam, de industria, caligine obducat. En verba Athanasii, ex ipsamet Benedictinorum editione pag. 177. Ταῦτα δὲ πραττόντος τοῦ Μελιτίου, γέγονε καὶ ἡ Ἀρειανὴ αἵρεσις. Ἀλλ' ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Νίκαιαν ἡ μὲν αἵρεσις ἀνεθεματίσθη, καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἐξεβλήθησαν, οἱ δὲ Μελιτιανοὶ ὁπωσδήποτε ἐδέχθησαν. Οὐ γὰρ ἀναγκαῖον νῦν τὴν αἰτίαν ὀνομάζειν. Οὕπω γὰρ πέντε μῆνες πεπλήρωτο, καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Ἀλέξανδρος τετελεύτηκεν, οἱ δὲ Μελιτιανοὶ, δέον ἠρεμεῖν καὶ χάριν ἔχειν ὅτι καὶ ὅλως ἐδέχθησαν, οἱ δὲ σὺν κύνας ἐκ βδελυγμίας ὧν ἐξήεσαν, πάλιν τὰς ἐκκλησίας ἐτάραττον. Hæc ipsi sic vertunt: *Meletio hæc agente, Ariana exorta est hæresis: sed in Nicæna Synodo, ipsa quidem hæresis anathemate damnata, Arianique rejecti, Meletiani vero aliquo modo recepti sunt: neque jam necessum est ejus rei proferre causam.* MENSIBUS QUINQUE NONDUM EXACTIS OBIIT BEATÆ MEMORIÆ ALEXANDER: *Meletiani vero, quos quiescere par erat, & gratiæ loco habere, quod aliqua saltem ratione in Ecclesiam essent admissi, more canum, non obliti vomitum suum, iterum perturbant Ecclesias.*

243 Habes hic sub uno conspectu totam illam Athanasii sententiam, tam apertam, tam claram, tam perspicuam, sive Græce legas, sive Latine, ut tenebras ei affundere Montfauconus non potuerit, etiam partes divellendo & transponendo. Ecquid oculis vides, & manibus tangis, ex Athanasii disertissimis verbis esse in propatulo, BONÆ MEMORIÆ ALEXANDRUM OBIISSE, NONDUM EXACTIS QUINQUE MENSIBUS A DAMNATA IN NICÆNA SYNODO HÆRESI ARIANA, ET REJECTIS ARIANIS? Tuam fidem appello, si hinc aliud extundi posse vel per somnium videas. Et vidit hoc ipsum procul dubio Montfauconus; & hoc advertit præterea, cum Athanasii narratione consistere nullatenus posse, quod in Chronico, *ex mente Coptorum concinnato*, tuendum susceperat, obiisse nimirum Alexandrum XVII Aprilis; hinc enim consequens erat, mortem illam ad octo fere menses à soluta Nicæna Synodo differendam. Fixum est Montfaucono non dimittere amatum Chronicon; quocirca comminiscitur, illud *mensibus quinque nondum exactis*, non à soluta Nicæna Synodo fluere, sed *à receptis Meletianis*. Utique à receptis Meletianis; nam & hoc Athanasius clarissime asserit. Sed ego receptionem illam qualemcumque intelligo, Arianorum rejectioni conjunctam, (ARIANIQUE REJECTI, MELETIANI VERO ALIQUO MODO RECEPTI SUNT,) sicut utramque indivulse conjungit Athanasius, ac proinde in ipso Concilio Nicæno factam; quod tam manifeste indicant sanctissimi Præsulis verba, ut in meridie tenebras quærere debeat, qui id non perspexerit.

in torquendis Athanasii verbis,

B

C

244 Quid igitur tot motibus, tot intricatis græcis textibus opus erat, ut stabiliretur, quod ultro, & attenta sola verborum vi necesse est admittere? In eo volens fallitur Montfauconus, quod *receptionem, aliquo modo* factam, pro mero suo libitu transferat ad tempus, quo Meletiani, coram Alexandro reduce, aut absolvendi aut reconciliandi comparuere; id quod Athanasius, nec Græce nec Latine exprimit. Alibi quidem narrat, pag. 188, qua ratione Meletiani Episcopi & Presbyteri Alexandro oblati fuerint; sed quid illa Montfaucono suffragari possint, utut intelligere velim, prorsus non intelligo. Facile concedam: *Necessum fuisse, non paulum intervenire temporis spatium, ab adventu Alexandri Nicæa remigrantis Alexandriam, usque dum tot Episcopi in tam dissitis locis positi, in eamdem urbem convenirent, ut Alexandro sisterentur*; quamquam & hoc Montfauconus oratorie amplificet. Ast hoc ei numquam concedam, exinde quinque mensium exordium deduci; & hoc ex Athanasii verbis confici posse, constanter nego. Rursus, haud gravate admittam, Athanasium ibi exaggerare Meletianorum levitatem, palam faciendo quam infirma & quam damnosa fuerit pax cum illis inita. Verum ea levitas & infirmitas tanto patescit luculentius, quanto minus temporis, & à receptione in Nicæna Synodo, & à reconciliatione cum & coram Alexandro facta, intercesserit; idque totum verissimum erit, etiamsi Alexander nec totis quinque hebdomadibus Alexandrinæ Meletianorum reconciliationi supervixerit. Desinat, precor, Montfauconus, ad salvandam miserabilem, & in præsenti puncto manifeste falsam Chronici Orientalis auctoritatem, per tot patentes contorsiones, dissertissimis Athanasii verbis violentiam inferre.

AUCTORE I.B.S.

nostram opinionem apertissime declarantibus;

E

245 Alia in præfato Monito subjicit Montfaconus, ad præsentem controversiam eatenus solum spectantia, ut Alexandri Natalem, in hodiernis Martyrologiis XXVI Februarii perperam relatum ostendat. *In antiquis Latinorum Martyrologiis*, inquit, *nulla S. Alexandri Alexandrini memoria erat: verum* XXVI *Februarii die, memorabantur Alexander, Nestor, & Theon Martyres cum sociis suis* &c. Addere poterat, ut nos supra annotavimus, nec in Græcorum Menæis, hujus Patriarchæ festum celebrari. Ejus porro omissionis causa, si indagari possit, suo loco declarabitur. Ceterum, quæ ibi pluribus vir eruditissimus disputat, de Alexandri nominis intrusione, facta ab *Auctore brevissimi Martyrologii, Aquileiam Româ transmissi & postea Adoni Viennensi oblati* &c, in supplemento Februarii, qui proprius hujusce nodi solvendi locus erit, commodius discutientur.

quidquid sit de recentioribus Martyrologiis,

F

246 Nulla mihi idcirco cum Montfaucono disceptatio; cum id perspicuum esse existimem, Alexandri obitum, ea die XXVI Februarii non recte consignatum; quippe qui, *mensibus quinque nondum exactis, a peracta Nicæna Synodo*, vivere desiit; ac per consequens (ut quæ superius statuimus, hic pro rei conclusione, iterum repetamus) aut sub finem anni CCCXXV ad meliorem vitam evocatus est, ut post Epiphanium censuit Hermantius; aut certe ipso anni insequentis CCCXXVI principio,

Alexandri Natalem non recte consignantibus.

AUCTORE I.B.S.

cipio, ut alii, Athanasii narrationi conformius arbitrantur. Sic certe, ut antiquorum nullus ante famosi Chronici & Pagianæ Criticæ editionem, persuasum habuerit, Alexandri obitum tam sero accidisse, ut ad XVII Aprilis, in diem Lunæ incidentem transferri posset. Hæc de *die qua decessit Alexander*; jam quæ ad *annum obitus Athanasii* ab anno CCCLXXI removendum, de suo profert Montfauconus, paucis etiam expendamus.

Ex litteris S. Basilii,

247 Præter argumenta Pagii aliorumque superius abunde discussa, &, ni fallor, plane confutata, duo adducit, eadem facilitate convellenda. Verba ejus describo: *Basilius anno* CCCLXX *mense Junio, ut firmior fert sententia, in Episcopum cooptatus est; atque exinde multas quæ hactenus exstant misit, multas itidem accepit ab Athanasio litteras. Unde jam videatur angustius temporis intervallum, viris tanto terra marique spatio disjunctis, ad tot epistolas ultro citroque mittendas: minus enim undecim mensibus ab ordinatione Basilii ad Athanasii obitum interessent. Et quod magis urget; ait Basilius in*
B *una epistolarum ad Athanasium, unum duosve ex Arianis Romæ damnatos, scilicet Valentem & Ursacium, in priore scilicet Romana Synodo. Ex quo colligitur, necdum secundam sub Damaso Romanam Synodum, ubi damnatus Auxentius Arianorum nequissimus fuerat, celebratam fuisse. Unde conficitur eam, vel sub finem anni* CCCLXX, *quo delectus Basilius est, vel sequente habitam fuisse. Huic autem Synodo diu superstes Athanasius erat, qui illam in epistola ad Epictetum laudat, quique multa alia, ut proxime ostendebamus, secundum eam datam epistolam dedit. Ad hæc, in vivis erat Athanasius anno* CCCLXXII, *cum Melania in Ægypto peregrinaretur.*

anno 370 in Episcopum cooptati,

248 Hactenus argumenta gemina Montfaucono peculiaria, ex mutuis Basilii & Athanasii litteris, atque ex Melaniæ in Ægypto peregrinatione. Primum non multum absimile est Pagii ratiociniis, quæ talia esse dicebamus, ut ex dubiis ad evertenda notiora argueretur. Hic quidem contra Pagium, nobiscum convenit Montfauconus, in figendo Basilii Episcopatus exordio anno CCCLXX. Ve-
C rum si interrogem, quâ ei certitudine liqueat, ante mensem Junium non fuisse ordinatum; haud facile se expediet. Ita, inquit, *firmior fert sententia*. Quæ, & unde ea firmitas habeatur, edisserat, qui eam supponit. Illam certe non agnovit Collega meus Baertius in Actis S. Basilii, summa diligentia illustratis tom. 2 Junii; videat lector cap. 10, pag. 845. Non agnoscit eam firmitatem eruditissimus Castellanus, in litteris ad me datis XV Julii anni MDCCVII, recte observans, eam ordinationem XIV Junii adscriptam, ab antiquis omnibus ignoratam fuisse, usque ad finem seculi XVI, quo primum Martyrologiis cœpta est inseri. Neque ego igitur prædictam firmitatem agnoscere tenebor, donec Montfauconus ea fundamenta exhibeat, quibus firmiter innitatur.

ad Athanasium datis, nullo modo conficitur,

249 Eversa prætensa firmitate, primarium & fere unicum Montfauconiani argumenti robur enervatur; quod nempe *videatur angustius temporis intervallum, viris tanto terra marique spatio disjunctis, ad tot epistolas ultro citroque mittendas: minus enim undecim mensibus ab ordinatione Basilii, ad Athanasii obitum interesse*. Non est mihi integrum, diem Basilianæ ordinationis determinare: Ceterum non satis video cur undecim illis mensibus, accidere non potuerint, quæ tantopere ponderat Montfauconus. Sed *multas misit Basilius jam in Episcopum cooptatus, multas itidem accepit ab Athanasio litteras*. Illud *multas* multam patitur latitudinem, ad paucas item coarctari potest, modo servetur numerus multitudinis. Ubi Montfauconus earum litterarum numerum distinctius expresserit; mihi incumbet temporum intervalla definire, quibus cursores ultro citroque commode commeare potuerint. Si tum undecim menses non suffecerint, habeo, unde tempus, ad quatuor vel quinque alios, pro meo jure extendam. D

post annum 371 Athanasium in vivis fuisse:

250 Caverit tamen adversarius, ne Basilii litteras ad Athanasium Ancyranum, aut forte ad alios cognomines datas, Athanasio Alexandrino inscribat. Neque vero de tantis terra marique spatiis Montfauconus laboret. Non est usque adeo longum terrestre iter ex Cappadocia ad Mediterraneum, nec tanta maris intercapedo, ut non facile paucorum dierum spatio trajici possit. Quod de Synodis Romanis subjungit, æque quidquam urget; male ex iis colligit nec melius conficit quod intendit: quasi necesse habuerit Basilius de omnibus Synodis Romanis agere, de ea locutus est quæ ad institutum ejus, id temporis pertinebat, sive interim aliarum notitiam habuerit, sive non. Idque ante me, optime advertit laudatus Castellanus. Quid reliquæ conjecturæ valeant, non est operæ pretium pluribus expendere; ut enim meræ conjecturæ sunt, non est quod positivis argumentis superius adductis, merito opponantur. E

nec magis ex Melaniæ in Ægyptum peregrinatione;

251 Reliquum est Montfauconi subsidium, à Melaniæ peregrinatione Ægyptiaca desumptum. *Ad hæc*, inquit, *in vivis erat Athanasius anno* CCCLXXII, *cum Melania in Ægypto peregrinaretur*. Novum profecto apud Historico-Criticos argumentandi genus, in rei probationem assumere, seu potius expressis terminis supponere, id ipsum quod controvertitur, & minime probatum est, imo verosimillime falsum. Vicerit omnino Montfauco- F
nus, & antiquos mecum Scriptores omnes contriverit, si Melaniam demonstret anno illo CCCLXXII in Ægyptum peregrinatam, & tunc in vivis superstitem fuisse Athanasium. Non autumo id inde confectum voluisse, quod paulo ante in S. Patriarchæ vita commemoraverat, Melaniam ab Athanasio celebri ovina pelle donatam, cum ignorare non potuerit, se manifeste ex Palladio redargui, diserte asserente, à S. Macario pellem illam Melaniæ traditam.

adeoque veterum Scriptorum sententiæ adhærendum.

252 De cetero sciat Montfauconus, Melaniæ iter Ægyptiacum, probabilius à Tillemontio & aliis referri ad annum CCCLXVII, vel ut alii citius, ex quo tota, siqua fuit, imbecillis argumenti vim corruere, vel ipse agnoscere non dedignabitur. Ad alia omnia suo loco proposita, ita responsum, ut nihil superesset quod ad historicam evidentiam superaddam. Liceat itaque hîc postremum concludere, sententiam nostræ oppositam, tam operose, & à tam multis adversariis defensatam, duobus solummodo fulcris inniti, eisque adeo debilibus & ruinosis, ut non satis percipiam,

A piam, quo pacto evidentissimis antiquorum omnium testimoniis, temere, si ita loqui liceat, opponantur. Fulcrorum aliud est, mutila epistolæ Proterianæ lacinia, superius abunde expensa, &, ut opinor, convulsa; aliud mutuata ab Arabibus depravatissima Chronographia, quæ magno Europæ bono, Ægyptiacis suis tenebris, melius jacuisset æternùm sepulta.

XXI. PETRUS II.

A Lucio mox sibi suppositio pulsus, ac tandem restitutus, moritur; nullo cultu à Græcis Latinisque donatus, ob inconstantiam & facilitatem in hæreticis recipiendis.

253 PETRUS II *multas pertulit tribulationes ab Arianis, qui eum persecuti sunt: quapropter fuga sibi consuluit,* B *& post aliquod tempus ad suam Sedem reversus est, & eam per annum tenuit.* Ita Historia Patriarchalis, cui apprime consonant Nicephori verba, quibus asseverat, eum ante exilium *anno uno*; & post exilium, quod ipsi quinquennale fuit, anno circiter altero Sedem tenuisse. Historia prædicta, annos quinque & ducentos octoginta octo dies; Abulbaracat, annos quinque & menses novem; Theophanes, annos sex numerant. Verbo; In hoc videntur conspirare Chronologi illi, ut Petro annos non plus sex Episcopatus adscribant: quos si à mense Majo, quo Athanasius anno CCCLXXI obiit, ad XXVI Abibi seu XX Julii CCCLXXVII produxeris; invenies omnino integros. Cum autem eo anno, sub cursu litteræ Dominicalis A, XX Julii aptissime quadret in diem Jovis ab Historia signatum; tot notarum concursus, indubitatum Pagio argumentum porrigeret, eo anno CCCLXXVII Petrum ex hac vita migrasse: adeo ut satis mirari nequeam, eum de hoc Patriarcha omnino tacuisse; nisi forte regulam suam Copticam hic apertæ falsitatis redargui animadverterit. C Siquidem quis certioribus argumentis & Sedis durationem & Petri obitum demonstret, quam quæ à nobis hic allegata sunt? Et fallunt nihilominus rationes illæ omnes, quantumvis speciosæ, cum Petri obitus ad annum CCCLXXX sit differendus; ut recte à Baronio factum, manifeste evincitur.

Fallit Historia aliique, obitum Petri anno 377 adscribentes,

254 Ac primo quidem, anno CCCLXXVII, Petrum mortalitatem non exuisse, ex eo liquet; quod orthodoxi Episcopi exules, ad suas Sedes tunc primum redire permissi sint, *cum Valens Antiochia discessisset*, Imperii sui anno XVI, ipsissimo illo Christi CCCLXXVII, adversus Gothos dimicaturus, ut refert Hieronymus in Chronico his verbis: *Valens de Antiochia exire compulsus, serâ pœnitentiâ nostros de exiliis revocat*; vel, ut Orosius lib. 7, cap. 33: *Valens de Antiochia egressus, cum ultima infelicis belli sorte traheretur, serâ peccati maximi pœnitentiâ, Episcopos ceterosque Sanctos revocari de exiliis imperavit.* Jam si vel ad annum unicum restitutioni supervixisse Petrum gratis admittamus, palam est, prædicto anno non esse vita functum. Sed & clarius id ipsum

ut patet ex S. Hieronymo & Orosio,

conficitur ex prælaudato Hieronymi Chronico, asserente Petrum, *post Valentis interitum, tam facilem in recipiendis hæreticis fuisse, ut nonnullis suspicionem acceptæ pecuniæ intulerit.* Quonam igitur pacto dici queat, Petrum ab anno CCCLXXVII è vivis excessisse, Valente ipso non nisi IX Augusti CCCLXXVIII à Barbaris concremato. AUCTORE I.B.S.

255 Rursus certissimum est, ex carmine Gregorii Nazianzeni de vita sua, Maximum Philosophum auctoritate Petri (non Timothei ut vult Theodoretus) in Sedem Constantinopolitanam esse intrusum: quod cum probabilissime anno CCCLXXIX acciderit, Petrum tunc adhuc superstitem dicere necesse est. Porro, non ex Timothei, sed ex Petri delegatione, Episcopos illos Ægyptios popularem suum Maximum, Cynicum, *canem* jam *detonsum*, noctu *in Cathedram nixos attollere*, ita in præfato carmine, juxta Danielis nostri Cardoni interpretationem cap. 4, dilucide exponitur: *Ipse Petrus, Præsulum utique illorum, quos dixi, princeps ac moderator, prius quidem per litteras, manifeste nos Cathedræ illi præfecit* E *(ut ipsæ satis superque litteræ ad nos missæ declarant) omnibusque muneris & dignitatis istius notis ornavit; nunc vero pro Virgine,* (ut est in fabulis de Iphigenia Agamemnonis filia, Dianæ immolanda) *suppositus nobis hinnulus est.* Petrum autem, eo adhuc tempore, & aliquanto post, fuisse superstitem, pergit idem Gregorius eodem capite sub finem pari claritate ostendere. Postquam enim Constantinopoli expulsum Cynicum narravit, & subinde à Theodosio rejectum, *Alexandriam rursum se contulisse* affirmat; *hoc solum*, inquit, *sapienter ac recte faciens; Petrum (qui duplici aliquando & ambiguo usus genere scribendi, pugnantia quoque chartis committere non dubitarat) manu hominum vagorum collecta aggreditur, & magnas in angustias virum ætate gravem adducit. Ausus siquidem est hoc ab eo poscere, ut in Cathedra, quam spe jam devoraverat, ejus auctoritate confirmaretur; addens minaciter, nisi quod petebat sibi concederetur, ipsiusmet Petri Sedem à se invasum iri.*

& ex S. Gregorio Nazianz. de vita sua,

256 Ex his igitur pluspuam manifestum F est, quod Petrus tam cito vitæ cursum non absolverit. Ubi & illud obiter observa, Petrum Ordinationi Maximi non interfuisse, quidquid viri doctissimi id insinuare nonnumquam videantur. Denique & inde argumentum non inefficax desumitur, quod Imperator Theodosius, in celebri Sanctione de Fide Catholica, data Thessalonicæ III Kal. Martii, Gratiano V & Theodosio AA. Coss. hoc est anno CCCLXXX; tunc nempe cum ipse, debellatis hostibus & stabilito imperio, ab Acholio Thessalonicensi Episcopo orthodoxo, rite baptizatus est; discordes animos ad unionem conatus reducere, unam ab omnibus decernit servandam esse fidem, *quam Damasus Romæ, & Petrus Alexandriæ prædicarent.* Ex quo iterum perspicue demonstratur, adhuc tunc temporis Ecclesiam illam à Petro administratam, atque adeo ante illum ipsum annum è vita discedere nequaquam potuisse.

atque ex Theodosii Sanctione de fide Catholica:

257 Nec sane aliud insinuant verba Socratis, lib. 4, cap. 37 sic scribentis: *Per idem tempus, cum Antiochia Valens Imperator discessisset, quotquot ubique persecutionem passi erant,*

quibus Socrates non est contrarius:

AUCTORE I.B.S.

magnopere animis confirmati sunt, ac præcipue Alexandrini. Quippe tunc recens ab urbe Roma reversus erat Petrus, cum litteris Damasi Episcopi Romani, quibus ille & Consubstantialis fidem, & Petri ordinationem confirmabat. Itaque populus resumpta fiducia, Lucium quidem exturbat, Petrum vero in ejus locum substituit ..... Petrus vero, cum exiguo tempore superstes fuisset, ex hac vita migravit, Timotheum fratrem Sedis successorem relinquens. Hic tamen τὸ, *Tunc recens reversus*, non significat, Petrum Alexandriæ extitisse, cum Valens Antiochiâ discederet; sed *cum discessisset*; anno fortasse & amplius antequam Petrus Alexandriam appelleret. Est enim probabilissimum ex verbis Theophanis, non ante Valentis necem, Episcopos ad propria regredi ausos, dum scilicet, *Damasi Papæ consiliis, Gratianus & Valentinianus, Episcopos ab exilio revocarunt.* Quod vero enuntiat illic Socrates, exiguo tempore Petrum fuisse superstitem, verissimum est; cum verosimiliter non integro biennio, redirui supervixerit. Sit igitur extra controversiam, Petrum anno CCCLXXX vivere desiisse, die (si Historiæ credimus) XX Julii, cadente sub littera D, in feriam secundam, seu diem Lunæ.

unde conficitur obiisse anno 380, probabiliter 20 Julii.

B

258 De hujus Præsulis præclare gestis & laudibus sparsim superius agendum fuit, quibus non multa addenda supersunt. Constat eum calamitatum & ærumnarum Magni Athanasii aliquamdiu fuisse participem, ejusque morientis suffragio, communique Episcoporum, Monachorum & populi consensu, Patriarcham constitutum. Constat insuper, non diu Ecclesiam lætificasse, Arianorum (ut diximus) factione ejectum; subintruso in ejus locum Lucio, qui Sedem, armata manu occupatam, plusquam tyrannice depopulatus, eas excitavit tragœdias, quas Petrus ipse in epistola encyclica, apud Theodoretum lib. 4, cap. 22, fuse prosequitur. Juxta supputationem nostram, Romæ ad sexennium circiter commorari debuit, donec ex coacta Valentis conniventia, sed maxime Damasi Papæ & Imperatorum Occidentalium auctoritate, Sedi postliminio restitutus, eam annis fortasse duobus aut paulo amplius tenuit. Poëta Habessinus eum invocat XX Hamschiri, XIV Februarii, hac formulâ: *Salutem Petro, in Sede Marci, qui sedit post Athanasium. Hic in diebus suis multam afflictionem & vexationem tulit ab Arianis, qui Dei Filium creaturam appellant. Ad æternam denique quietem migravit anno* CCCLXXX.

Ex Athanasii designatione & omnium consensu electus,

Lucio ab Arianis intruso cedere debuit.

C

259 Notabilem fuisse oportet annum illum obitus, præter morem, ab Hagiologo consignatus, & quidem Romanis calculis. Cultûs ejus apud Ægyptios meminit Papebrochius in Vita S. Athanasii, 11 Maji, atque in Actis S. Gregorii Nazianzeni, IX ejusdem, ex Seldeni, opinor, Kalendario Coptico. Ludolfus, ut alibi dictum est, eum rubricâ exornat, solis insignioribus Sanctis attribui solitâ. Sed quid causæ esse dicemus, quod nec in Græcis, nec in Latinis Fastis, tam egregii pro fide exulis ulla reperiatur memoria? Crediderim ego, bonum senem, post reditum, justo faciliorem fuisse (ut indicat S. Hieronymus) *in recipiendis hæreticis*; unde suborta fuerit turpis illa & ignominiosa *acceptæ pecuniæ* suspicio, quodque procul dubio orthodoxis vehementer displicuerit: quemadmodum & vituperabilis illa inconstantia, quâ modo Nazianzeno adhæsit, modo Cynico illi Philosopho, cui tantum non, levitatis suæ pœnas persolvere coactus sit, ut nuper retulimus. Ceterum sive id senectutis vitio, sive aliorum consiliis tribuendum dixeris, incorruptum in fide Catholica perstitisse Petrum, ex Theodosii Sanctione tam manifeste perspicitur, ut vel inde Sancti titulum promereri etiam apud nos posset, tametsi ab eo illi adscribendo, hic abstinendum censuerimus.

Colitur ab Ægyptiis rubrica insignis.

D

Cur in Fastis Græcis & Latinis prætermissus.

XXII. TIMOTHEUS.

Hæretici ab eo in Concilio CP. damnati; annus obitus stabilitus contra Pagium. Ecclesia ei, ex Hagiologio Habessino dicata.

260 TIMOTHEUS hic, in sæpe citato Hagiologio sic invocatur: *Salutem Timotheo, fratri Petri, ejus qui ante ipsum fuerat urbis Alexandrinæ Archiepiscopus, qui Concilio Constantinopolitano* (quod secundum Generale fuit, ibi autem primùm anno CCCLXXXI celebratum) *præsedit* (hoc est ante alios subscripsit) *una cum aliis tribus sanctis Patriarchis, Nectario Constantinopolitano, Cyrillo Hierosolymitano, & Meletio Antiocheno, aliisque* CXLVI *Patribus* (voluit dicere CL.) *Tunc effusa fuit super fideles, gravi hæreseon tempestate diu agitatos, pax multa, donec præteriissent dies ejus.* Alludit ad Macedonium, Sabellium, Apollinarem, Eunomium, Marcellum, Photinum, aliosque in eo Concilio anathemate percussos, de quibus apud Labbeum tom. 2 Conc. à Col. 912. Est tamen animadversione dignum, quod in Notis observat Severinus Binius, apud citatum Labbeum Col. 972; Timotheum toti Concilio non adfuisse, ac subscriptionem ejus aliis subinde præfixam, ubi & multa alia perperam confusa castigat. Verum hæc & id genus plura, ad præsentem disquisitionem nihil facientia, consulto prætermittimus; libellum Synodicum, Photium, Nilum, aliosque secuti, qui passim Timotheum ceteris annumerant, quidquid varient in primo loco, ob famosum Canonem de Ecclesiæ Constantinopolitanæ, post Romanam, præeminentia.

Concilio Constantinopolitano præfuisse dicitur,

E

261 Historia Patriarchalis de præfato Concilio ita disserit: *Suo ordine amoverunt Macedonium, sancti Spiritus hostem; & absolverunt Symbolum fidei, dixeruntque*; Credimus in Spiritum sanctum. *Exciderunt quoque Sabellium, qui dicebat* Pater, Filius, Spiritus sanctus; *& Trinitatem sanctissimam unam personam esse affirmabat, particulam copulativam* et, *rejiciens. Communione etiam privaverunt Apollinarem, qui dicebat* Magnus, Major & Maximus; *Spiritum sanctum* Magnum *vocabat, Filium* Majorem, *Patrem vero* Maximum. *Obiit autem Patriarcha iste vigesima Abibi, die Dominica*; qui concursus caderet in annum CCCLXXXIV, sub littera Dominicali F; nisi fortasse librariorum errore irrepserit XX, pro XXVI Abibi; quo die colitur in Hagiologio Habessino, nempe XX Julii, quæ anno CCCLXXXV, in Domini-

in quo Macedonius aliique hæretici confixi.

Obiit teste Socrate, 385.

F

A minicam incidit. Et pro hoc anno ſtant Baronius, Labbeus, aliique Socratem ſecuti, lib. 5, cap. 12 ſcribentem; *Arcadio Auguſto primum & Bautone Coſſ. mortuo Timotheo Alexandrinæ urbis Epiſcopo, Theophilum Sacerdotii curam ſuſcepiſſe.*

quod cum Hiſtoriæ calculo perperam componit Pagius:

262 Aſtu difficultatem componit Pagius; cum enim legiſſet apud Theophanem, obiiſſe Timotheum die XXVI Epiphei ſive Abibi, mox ſubjungit; *cui ſuffragatur auctor Patriarcharum Coptitarum, qui ait* EUM DIEM CONCURRISSE CUM DOMINICA, *quare cum dies ille* XXVI *Epiphei concurrat cum die* XX *menſis Julii, qui currenti anno* CCCLXXXV. *Dominicalis fuit, liquet Timothei obitum rectè à Baronio conſignatum.* Quid eſt nodum dolo ſcindere ſi hoc non eſt? Verba Hiſtoriæ Patriarchalis fideliter jam retuli, ubi expreſſiſſime non XXVI diem, ſed XX Abibi, cum Dominica concurrere affirmat. Mirus eſt Pagius in vindicando illo Orientali Chronico. Admittimus quidem *Timothei obitum rectè à Baronio conſignatum*, non Chronici iſtius, ſed Socratis auctoritate, *numquam falſo aut temere notas Conſulares adhibentis.* Abulbaracat morti prædictæ aſſignat etiam XXVI Abibi, eam male cum XXVI Julii confundens. Verum Scriptoris hujus fides, paſſim turpiſſime ceſpitare ſoliti, abunde ſuperius exploſa eſt. Quin & hic eodem loco, more ſuo, immenſum exorbitat, dicendo, ordinatum Timotheum anno CXII Æræ Martyrum, & defunctum CXVIII; quibus notantur anni Chriſti CCCXCV & CCCCI. Maneat interim extra controverſiam, Timotheum vivere deſiiſſe anno CCCLXXXV, Julii XX, die Dominica.

B

dies obitus cenſeri poteſt 20 Julii.

Sedis duratio ex Theophane & Nicephoro explicata,

263 Ex his manifeſte apparet, hallucinatam præterea Hiſtoriam Patriarchalem in Sedis duratione, dum Timotheo annos VI, dies CLVI; & Abulbaracatum, dum annos V, ac menſes IX tribuit. Magis id mirum in Theophane & Nicephoro, concordi calculo annos Timotheo octo adſcribentibus; cum ex præfixa ſupputatione, annis non plus quinque Epiſcopatui præfuerit, etiamſi ab ipſo deceſſoris obitus die inchoëtur. Neque vero ultra annum CCCLXXXV mortem ejus differendam, ex

C

eo patet, quod Theophilus ſucceſſor annis pluſquam XXVII Eccleſiam illam adminiſtraverit, certo certius anno CCCCXII vita functus. Veroſimile eſt Scriptores illos Petri & Timothei tempora confudiſſe, ſubtractis uni annis, quos alteri adderent. An quod Timotheus exulis fratris vices gerere cœperit, ex quo Valens Antiochia diſcedens, anno CCCLXXVII, liberum Religionis exercitium Orthodoxis reliquit? unde & aliqui annos ejus numerare inceperint, licet Petro reduci locum ceſſerit?

confirmatâ de Athanaſii obitu ſententiâ noſtrâ.

264 Placet conjectura, non omnino abſurda; ſed, ut conjectura eſt, nolim pro enuntiato accipi. Sic nihilominus optime componentur utriuſque fratris tempora, à Theophane & Nicephoro aſſerta. Etenim ab anno CCCLXXI ad CCCLXXVII habebuntur anni ſex integri, Petro aſſignati: deinde ab anno CCCLXXVII ad CCCLXXXV, Timotheo anni octo Vicariatus ſimul & Epiſcopatus ſervabuntur. Illud certe haud obſcure evincitur, inter Athanaſii & Timothei obitum, annos fluxiſſe quatuordecim aut amplius, ex quo ſententia noſtra de Magni Athanaſii morte, AUCTORE ad CCCLXXI retracta, egregie confirmatur. I.B.S.

An exſtructa Timotheo Eccleſia?

265 Fuit, tam ipſe Timotheus, quam frater prædeceſſor, *Civis Benhorenſis*; ſi ejus illa Eccleſia fuit, cujus dedicationem ad XXVII Bunæ (id eſt XXI Junii) prælaudatus Hagiologus ita celebrat, *Veneror dedicationem pretioſæ tuæ ædis, Pater Timothee, ex civibus Benhor, quæ tibi exſtructa fuit poſtquam tempus afflictionis præteriit; deduc me ad opera humilitatis, qui de terra pauperem ſublevas; nam ubi ſuperbia eſt, bonorum inopia eſſe ſolet.* Utrum per *tempus afflictionis* hic innuatur Arianorum perſecutio, an forte ab auctore Jacobiticæ factionis alludatur ad ea tempora, quibus Chalcedonenſis Synodi adverſarii oppreſſi ſunt, fateor me ſatis non poſſe diſcernere. De Timotheo apud Græcos aut Latinos Hagiologos nihil plus reperitur, quam de fratre ejus Petro; quamquam ambo Coptis & Habeſſinis non parvo in pretio habeantur. Exſtat *Breve ejus encomium.* præclara de Timotheo memoria in reſcripto Imperatoris Theodoſii ad Optatum, de quo Baronius ad annum CCCLXXXV, ubi inter cetera hoc encomio cohoneſtatur, quod *Vir omnium Sacerdotum ſuſceptatione venerandus* ſit, & Cæſareo etiam *judicio approbatus.* Memi- E nit ibidem Baronius epiſtolæ ejus Canonicæ apud Græcos, & ſententiæ de irregularitate, de quibus ſatis eſt feciſſe mentionem.

XXIII. THEOPHILUS.

Periodus Paſchalis ab eo ordinata, ejuſdem virtutes & vitia. Cacozelia contra S. Ioannem Chryſoſtomum.

Obiit an. 412 15 Octobris.

266 THEOPHILUS, laudatus in Actis SS. Pachomii & Theodori XIV Maji, *Obiit decima octava Babæ* (inquit Hiſtoria) hoc eſt XV Octobris, ut expreſſe annotavit etiam Socrates, dum lib. 7, cap. 7 Idibus Octobris extremum diem clauſiſſe aſſerit, non XVIII iſtius menſis, ut ſcribit Labbeus, forte menſem Ægyptium cum Romano confundens. Fuit autem is annus (uti oſtendit Henſchenius, agens de ſucceſſore S. Cyrillo die XXVIII Januarii num. 6) fuit, inquam, is annus Chriſti CCCCXII, ut diſerte iterum indicat citatus Socrates, annum notans Honorio IX & Theodoſio V Coſſ. inſignem: quando XV *Octobris* cecidit in *diem Martis*, quod omiſit Hiſtoria indicare. In margine adſcripti inveniuntur anni XXVII, dies LXXXVII, qui retrotracti pertingunt ad diem quo obiit, ut jam ſtatuimus, deceſſor Timotheus: adeoque cenſeri poſſet ordinatus fuiſſe in Dominica. Refert Hiſtoria, quod cum Epiphanio Archiepiſcopo Cypri conſenſerit, ut S. Joannes Chryſoſtomus exilio mulctaretur. *Ejus tempore excitati ſunt ſeptem illi juvenes, qui in ſpecu dormierant, poſt centum & quadraginta novem annos.* Sediſſe itaque Theophilum annis XXVII, concors eſt ſententia: qui XXVIII adſcribunt, de inchoatis intelligendi, non de integris, ut hic denuo fallit Abulbaracat. F

De eo Hagiologus.

267 Hagiologium ſæpe citatum; *Salutem,* inquit, *Theophilo, cui ex merito ſcientiæ ſuæ datum à Spiritu ſancto eſt, ut in Sede Marci poſt*

AUCTORE I.B.S.

S. Athanasium Patriarcha collocaretur (duobus tamen mediantibus.) *Datum quoque ei est, ut quoties populum baptizabat, radius luminis obsignaret characterem ejus.* Periodum Paschalem condidit, non centum annorum (ut perperam se legisse in epistola S. Leonis Magni ad Marcianum putavit Scaliger,) sed quadringentorum & triginta septem annorum, in qua omnia Paschata annotarat, quæ ab anno Christi CCCLXXX deinceps erant secutura. Ex ea porro centum observationis annos decerptos summo Pontifici obtulit, quorum in epistola illa S. Leo meminit, unde crediderim Scaligerum errandi occasionem sumpsisse. Cyclum autem illum ad XCV annos Cyrillus, Theophili nepos & successor, contraxit. S. Joanni Chrysostomo viventi adversatus, à S. Innocentio Papa excommunicari meruit; atque in sententia diu pertinax, etiam obstitit ne demortui Chrysostomi nomen referretur in Diptycha. Noluit tamen permittere Deus, ut sic moreretur; sed, teste S. Joanne Damasceno, *non poterat animam agere*, donec allata ei fuit Chrysostomi imago, *quam cum adoraſſet, ſpiritum emisit*, & magno postea in honore fuit per totam Ecclesiam.

Qualis fuerit ejus periodus Paschalis.

Moriens S. Chrysostomum veneratur.

B

268 Mirum nihilominus, quam varia de Theophilo circumferantur, doctrinæ, industriæ, prudentiæ, fortitudinis, zeli Catholicæ Fidei, aliorumque insignium virtutum; contra vero ex Socrate, Sozomeno, aliisque, avaritiæ, improbitatis, atque fastus, & ambitionis argumenta. Constans est eruditorum opinio, Scriptores illos & Græcos alios recentiores, plerumque Chrysostomo faventes, Patriarchæ Alexandrino fuisse iniquiores; quod de Socrate & Sozomeno eò admittes facilius, quod eos & Origeni & Origenistis monachis palam patrocinari, in aperto sit. Notissima certe sunt quæ præclare & fortiter gessit Theophilus, in eversione templorum, destructione idolorum, & acerrima gentilium omnium persecutione. Item industria ejus & dexteritas in componendis Antiochenæ Ecclesiæ dissidiis; invicta animi magnitudo in debellandis Origenis asseclis, quidquid ejus patroni debacchentur: opera ab ipso edita, & à Baronio enumerata, præter alia, quæ jam retulimus, immortalem profecto viri memoriam perennem reddidere.

Etsi varia de eo judicia fuerint,

C

269 Verum hæc ita se habent, ut, cum parvis nævis inficiantur, Theophilum ab omni labe eximere nequeant. Sunt qui eum nimii fastus insimulent, & avaritiæ notam viro, cetera maximo, inurant. Jurisdictionis limites transgressus dicitur, in causa S. Hieronymi cum Joanne Hierosolymitano. In *Longos Fratres* irâ nimium præcipiti sæviisse volunt, & bonos Ægypti ac Nitriæ Monachos feralibus dissidiis, aut temere, aut maligne inter se commisisse. Atque ut alia fileam; quæ cæcâ vindictæ cupidine (inquiunt) ad exauctorandum S. Joannem Chrysostomum, *ad quercum* tumultuarie molitus est, numquam non Theophili gloriam obscurabunt; tametsi verâ & sincerâ pœnitentiâ maculas eas omnes expiasse non dubitent, adeo ut inter antiquos Ecclesiæ Patres, non sine magnâ virtutis & eruditionis laude, recenseatur. Et merito quidem. Nam S. Leo Papa, ep. 64 ad Marcianum in editione Parisiensi MDCLXXV, ordine 94, *Theophilum* appellat *sanctæ memoriæ Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopum*; & ep. 52, ad Episcopos Galliarum in citata editione, ordine 77, eum cum Athanasio & Cyrillo conferens, *probatissimum Præsulem* nuncupat. Quibus si addideris quæ Baronius habet ad annum CCCCXII, plane conficies, Magni Theophili celebrem memoriam, in Ecclesia summo cum honore & æstimatione retentam. Sed de his plura fortasse alibi; ad ordinem chronologicum revertamur.

merito tamen inter Patres recensetur.

D

270 Abulbaracat apud Vanslebium fuse hic narrat, quomodo idem Theophilus in foro Alexandrino, sub quodam marmoreo pavimento repererit, indicio triplicis Θ ingentem thesaurum, quem Theodosius Imperator jusserit ædificandis & restaurandis Ecclesiis impendi. Sed satis fuerit hæc obiter indicasse, cum refutari non mereantur.

Dicitur thesaurus ab eo repertus.

XXIV. S. CYRILLUS.

Nestorius in Ephesino Concilio per eum, ut Legatum Apostolicum, damnatus: Acta ab Henschenio elucidata.

E

271 SANCTUS CYRILLUS, vere Magnus, *Theophili* (inquit nostra Historia) *ex sorore* (alii scribunt ex fratre) *nepos, primus omnium Stationes in Ecclesiis constituit, obiitque tertia Abibi, die Martis*, id est XXVII Junii, currente littera Dominicali A, quibus signatur annus Christi CCCCXLIV, ut pluribus confirmat Baronius; quintum Idus, seu IX Junii, pro die obitus accipiens, quod tali die à Græcis colatur: non recte, ut existimo. Potuisset enim eodem jure XXVIII Januarii assignare; quod eum tunc Latini celebrent, quo die ejus Acta illustravit Henschenius. Fateor utriusque hujus cultus rationem mihi non esse compertam. Sive id dedicationis, sive elevationis aut translationis corporis causa factum dixeris, facile assentiar. Sedisse Cyrillum annis XXXII, constat ex Actis Synodalibus Concilii Chalcedonensis; traduntque Liberatus Diaconus & Nicephorus: quod apprime convenit cum nostro calculo, nisi quod annus ultimus plenus numerari non possit, quod apud Scriptores frequentissimum esse jam sexcenties ostendimus.

Obiit Cyrillus 27 Junii 444.

F

272 Scribit Baronius, Cyrillum ordinatum fuisse Episcopum anno CCCCXII, XI Kal. Novembris, qui esset Octobris XXII, ut etiam numeravit Labbeus. Sed id arbitror à veritate alienum, testante Socrate, eum triduo post Theophili obitum fuisse subrogatum, adeoque XVIII Octobris vel summum XIX. Sederit itaque Cyrillus, justo numero annis XXXI, & diebus circiter CCLII. Memoria ejus notatur in fastis Græcis elogio, viro tanto digniſſimo: *Natalis S. Cyrilli, Alexandrinæ civitatis Episcopi, eruditissimi & Catholicæ Fidei propugnatoris egregii, quem sanctus Pontifex Cælestinus idoneum judicavit, cui vices suas in Ephesino Concilio delegaret.* Quod de hoc Concilio damnatoque Nestorio addit Historia, in Hagiologio III Julii, Oda III, sic commendatur: *Salutem Cyrillo, qui secutus est verba Scripturarum, sicut eum Theophilus instituerat. Cum præsideret Concilio, ad fidem Nestorii*

Breve ejus encomium,

A *ſtorii damnandam collecto, comparavit Divinitatem Lanæ, quam colores obtegunt; & humanitatem Ferro, quod ignis candefacit.*

ex variis Scriptoribus.

273 De Cyrilli virtutibus, laboribus pro fide Catholicâ tuenda exantlatis, debellatis hæreſibus, expoſitâ atque illuſtratâ doctrinâ orthodoxâ, egregium, præter ceteros, commentarium elucubravit Henſchenius, ad dictum diem XXVIII Januarii, quo Lectorem remittimus. Paucula decerpere liceat. Vocat eum Eulogius Alexandrinus, apud Photium Codice 213, *Studio veritatis ardentem, doctum, pium, minimeque vacillantem Cyrillum*. Anaſtaſius Sinaita in Duce Viæ, *Lumen Patrum celeberrimum, & beatiſſimum*. Menæa Græca, *Sacerdotum omnium decus, Patrum coryphæum, Synodi ſanctiſſimæ propugnatorem*. Martyrologium Romanum, *Catholicæ fidei præclariſſimum propugnatorem, doctrina & ſanctitate illuſtrem*. Denique in Conc. Chalcedonenſi Act. 3, in libello Theodori Diaconi, dicitur ὁσ ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτε πίστεως Συνήγορ@, *Rectæ & immaculatæ fidei Advocatus*.

B

CAPUT IV.

Patriarchæ partim hæretici, partim orthodoxi, à fatali Schiſmate Dioſcoritano, ab anno CCCCXLIV ad DV.

XXV. DIOSCORUS HÆRESIARCHA.

Hujus ſectatores Iacobitæ, à Melchitis diviſi, multa in ejus defenſionem mentiuntur, & ipſe mentitus fuerat contra Imperatores Actaque Concilii Chalcedonenſis.

Dioſcorus, non ex Hiſtoria Patriarchali,

DIOSCORUS, inter Patriarchas XXV, *Cyrilli diſcipulus, quocum Concilio Epheſino, contra Neſtorium congregato, aderat, multis ac maximis ærumnis conflictatus eſt; à Marciano Imperatore, ejuſque uxore Pulcheriâ, ex ſuâ*
C *Sede depulſus, quod acquieſcere noluit Concilio Chalcedonenſi ſexcentorum & triginta Epiſcoporum: exilio propterea amandatus eſt in inſulam, in Occidente conſtitutam, in qua ſeptem annis moratus eſt; ubi obiit ſeptima Tuti, id eſt* IV *Septembris*. Verba ſunt Hiſtoriæ noſtræ Patriarchalis, veris de more falſa immiſcentis, & Dioſcoro Patriarchatus annos adſcribentis XIV cum diebus LXIX, quibus perducerемur ad annum Chriſti CCCCLVIII. Verum ne erroneis hiſce calculis fidere hic denuo quidquam audeamus, facit annus CCCCLVII, cujus die XXVI moriens Marcianus, animos fecit, ad Timotheum Ælurum, principem factionis, Dioſcori damnationem improbantis, intrudendum in vacuam hæreſiarchæ obitu Sedem, ut eſt in eadem Hiſtoria Patriarchali. Erat ergo jam ante extinctus Dioſcorus, neque enim viventi ipſi ſubordinatus fuiſſet Timotheus ab iis ipſis, quibus præcipua tumultuandi occaſio fuerat S. Proterius, viventi Dioſcoro ſubſtitutus.

275 Ex his liquet, aliunde quam ex hiſtoriâ Patriarchali aut hujuſmodi Scriptoribus, annum obitus Dioſcori definiendum. Ad hoc opportune ſe offert epiſtola S. Leonis Magni, data ad Julianum Epiſcopum Caën-ſem octavo Idus, ſeu VI, Decembris CCCCLIV, *Aëtio*, nimirum, & *Studio* viris Clariſſimis Conſulibus, qua ſibi ſignificatum indicat ſummus ille Pontifex Dioſcori interitum. Verba ejus tranſcribere viſum eſt, ut apertius pateant Coptitarum commenta. Sic habet: *Quamvis enim jampridem omnia hæreticorum machinamenta confracta ſint, & univerſas ejus vires dextera veritatis abſtulerit: nunc tamen intereunte, ut ſcripſiſtis, Dioſcoro, in profundiora ceciderunt; & perfidiæ incentore ſublato, inſtabiles quædam inſipientes animæ habent quod paveant, non habent quod ſequantur; unde auxiliante miſericordiâ Dei facilius eſt errantium ſperanda correctio, & efficacior erit prædicatio Euangelii, extincto defenſore mendacii*. Quid hic hæſitandum non video, ſi vere præcitatis Conſulibus ſcripta fuerit ea Magni Leonis epiſtola, ut hic certum ſupponimus. Obierat itaque jam tum Dioſcorus probabiliter ipſo illo anno CCCCLIV, anno exilii ſui quarto, IV Septembris; non in inſula Occidentis, ut Coptitæ fabulantur; ſed Gangræ (Liberato, Gangrenæ) Aſiæ minoris civitate, quo deportatus fuerat poſt Concilium Chalcedonenſe.

ſed ex S. Leone probatur obiiſſe 454, veroſimilius 4 Septemb.

E

276 Hic ille infelix auctor eſt pernicioſiſſimi ſchiſmatis, ex quo tractatus hujus noſtri alteram quodammodo epocham exordimur, Patriarchas hæreticos in chronologica ſerie collocare deinceps coacti. De eo ſchiſmate deque Jacobo, præcipuo Dioſcori & Severi Antiocheni zelatore, cognomento Zanzalo, alias Baradæo vel Clitellario, à quo *Jacobitarum* nomen initium traxit, per magnam Aſiæ & Africæ partem propagatum, infra fuſius erit diſputandum. Concilii Chalcedonenſis propugnatoribus primum Orthodoxis, ſubinde Græcorum erroribus infectis, impoſitum eſt nomen *Melchitarum*, id eſt *Regiorum* vel *Imperialium*, quia plerumque pro Concilio Imperatores ſtabant. Hiſtoria, *Chalcedonenſes* & *Jacobitas* diſtinguit; & his impenſe favens, illos paſſim acriter inſectatur. Eodem vitio laborat Hagiologus Habeſſinus: qui, ſicut in Copticis Jacobitarum Kalendariis pro Sancto reperit notatum *Dioſcorum*, ſic etiam eumdem ſalutat his verbis. *Salutem Dioſcoro, qui expoſit religionem Melchitarum*, Dei & hominis *unitatem in duas naturas diſtrahentium*.

Ab ejus Schiſmate orta poſtmodum nomina Melchitarum & Jacobitarum.

F

277 Ita ſcilicet Chalcedonenſis Concilii Patres, eorumque fidei inhærentes calumniabantur, quaſi idem eſſet, duas in Chriſto naturas, quod duas perſonas (quæ Neſtorii hæreſis fuerat) affirmare. Quibus contradicens Eutyches, & ejus ſectator Dioſcorus, in alterum nihilo minorem impegerunt errorem, unam, poſt Incarnationem, in Chriſto naturam aſſerentes, ex humana divinaque velut mixtam, atque ex earum confuſione reſultantem. Aliter quidem Dioſcorum locutum ferunt, ut ſuo loco examinabitur; in re tamen cum Eutychete conſenſiſſe in confeſſo eſſe videtur. Hunc errorem uſque hodie pertinaciſſime tuentur Jacobitæ, Copti & Habeſſini, eo facilius ab iis imbibitum, quòd eorum aliqui carere dicantur opportunis vocibus, ad exprimendam perſonam ex duabus naturis ſubſiſten-

Eutychetis & Dioſcori hæreſes.

AUCTORE I.B.S.

sistentem, unde fit ut omnis sæpe cum illis disputatio, defectu terminorum, ad tetricas de voce quæstiones relabatur. De his non incuriose disserit Ludolfus, Historiæ Æthiopicæ libro 3, cap. 8, & in Comment. pag. 451. Uti & Historia Critica de fide & ritibus nationum Orientalium à cap. 9. Quorum placitis eatenus solum assentimur, quatenus Ecclesiæ Romanæ conformia reperiuntur, ut peculiari Dissertatione postmodum ostendemus.

Ad tuendam postremi famam

278 Addit porro Hagiologus, quod Dioscorus ut suos confirmaret: *Evulsos barbæ suæ pilos & dentes deciduos, tamquam fidei suæ fructus, misit in regionem longinquam.* Nihil simile apud Græcos Latinosve legas; quapropter placet fontem indicare ex quo talia accepit Poëta. Eum nobis ostendit Abulbaracat, ex suorum Jacobitarum traditione, narrationem de Dioscoro texens, qualem de suis exordiis solent hæretici, multa mentientes, quæ redarguere operæ pretium sit. Sic ergo

mentiuntur Jacobitæ,

progreditur apud Vansleb[i]um: *Tempore hujus Patriarchæ* (Dioscori) *ut scribit Macrizius Historicus Mahumetanus, prodiit secta Eutychetis Presbyteri Constantinopolitani, asserentis, quod Jesu Christi corpus totum esset subtile, & corporibus nostris nullatenus simile; quodque ex beata Virgine nihil assumpsisset. Congregatâ idcirco* CXXX *Episcoporum Synodo, anathemate percussus est.*

quod in Synodo Chalcedonensi

279 *Rursus, ejusdem Dioscori tempore, celebrata* IV *Synodus œcumenica in urbe Chalcedonensi, occasione ipsiusmet Dioscori, qui sustinebat;* Quod in Messiâ post unionem facta esset substantia una de duabus substantiis, una persona de duabus personis, una natura de duabus naturis, una voluntas de duabus voluntatibus, *contra quam Marcianus Imperator cum sua Curia credi volebat: dicebant enim*, in Jesu Christo duas esse substantias, duas naturas, duas voluntates, & unicam personam. *Videntes autem Episcopi hanc esse sententiam Imperatoris, in eamdem omnes consenserunt, timentes suis Episcopatibus privari; solus Dioscorus, & alii sex Episcopi, reliquos imitari noluerunt. Cumque ceteri illi Imperatoris fidem, unum in librum contulissent, ab omnibus confirmatam; ipsum sibi exhiberi Dioscorus petiit, veluti subscripturus etiam ipse; ubi autem libellum accepit, suam plane contrariam doctrinam eidem inscripsit, excommunicans omnes aliter sentientes. Indignatus re intellectâ Imperator, viam meditabatur qua Dioscorum è medio tolleret: verum suadentibus aliis, hominem ad se vocaret, causam dicturum, comparuit Dioscorus: Sexcenti triginta Episcopi congregati auctores pariter fuerunt, ut voluntati Imperatoris obtemperaret, alias discrimen subiturus amittendæ Sedis Patriarchalis.*

propter constantiam in fide, passus sit dira,

280 *At ille, Imperatori prospera omnia primum apprecatus, respondit Episcopis;* Imperatorii muneris nequaquam esse intermiscere se hujusmodi quæstionibus; ad ipsum attinere reipublicæ negotia, causam religionis tractandam ab Episcopis, in talium rerum studio versatis. *Hoc cum audivisset Pulcheria Imperatoris uxor, quæ hujus lateri assidebat;* Dioscore, *inquit*, tempore matris meæ inventus est non nemo, æque ac tu pertinax, sed excommunicatus, à Sede sua expulsus fuit. *Innuebat nimirum S. Joannem Chrysostomum. Cui Dioscorus*; Meminisse etiam potes, *ait*, quid matri acciderit, dum gravi correpta morbo, ab eo relevari nequiit, donec ad S. Joannis sepulcrum supplex accessisset. *Tam libero Dioscori responso irritata Imperatrix, inflicta alapa, dentes ei duos excussit; cui deinde homines duo, extra Concilii locum rapto, omnes barbæ pilos evulserunt; tandem Imperatoris jussu à Synodo excommunicatus est, atque in ejus locum constitutus Patriarcha Proterius, à Coptis* Bertares *appellatus. Ea causa divisis in geminas factiones Christianis, alii Melchitarum, Jacobitarum alii cognomenta retinuere. Mandavit autem Imperator occidi universos, qui recusarent opinioni suæ adhærere. Dioscorus interim, excussos dentes, revulsosque barbæ pilos colligens, ad amicos Alexandriam misit; sedulo monens, injurias eas omnes, fructus esse laborum, verè fidei causa à se exantlatorum.*

excussis etiam dentibus & barbâ revulsâ;

281 Habes hic male consutam & concatenatam, somniorum dicam, an mendaciorum seriem; dignum profecto auctore suo figmentum: quibus tamen fabellis ità Annales suos inferciunt Jacobitæ, ut nulla Scriptorum nostrorum auctoritate ab ineptissimis præjudiciis abduci se sinant. Recentissima est relatio missionis Persicæ, ab Illustrissimo Archiepiscopo Ancyrano susceptæ, ad Armenorum Dioscori sequacium unionem conciliandam, impressa Lutetiæ MDCCII, in qua non pauca alia referuntur, invidiosissime in Græcos præsertim jactata, ad tuendam Dioscori memoriam: quæ ut fatear speciosus excogitata, id sane mirandum video, hominem tot flagitiis & sceleribus infamem, per tot secula, non sectatores solum errorum suorum, verum etiam nominis & famæ patronos, & acerrimos defensores reperire potuisse. Tremendo plane exemplo, quantam hæreticis omnibus, à vera fidei regula semel deviantibus, perniciem adferant, imbibitæ materno cum lacte, de suis antesignanis confictæ, ad seducendos animos, historiunculæ. Ad Macrizium redeo, præcipua falsissimæ relationis capita, apertissimi mendacii convicturus.

quod insigne mendacium

ipsemet commentus,

282 Atque ut omnino negare non ausim, fieri potuisse, ut damnatus à Concilio Dioscorus, & in exilium abreptus, tale quid pertulerit à ministris; quis tamen credat hominem, in talis concussionis & perturbationis articulo, non solum excussos dentes, sed etiam evulsos pilos collegisse, vel id alium pro ipso fecisse, cujus fautorem & amicum nemo se profiteri audebat, præter sex supra indicatos, eisdemque injuriis obnoxios, ac verosimiliter ab invicem distractos? Multo igitur certius statuemus (si tamen fidem aliquam mereatur Mahumetanum commentum) quod vaferrimus hæreticus, judicio quo damnatus fuerat calumniam struens, confinxerit fabulam, cui confirmandæ servire fecerit dentes duos, casu vel senio luxatos; nec non sponte atque per otium evulsos, aut refectos barbæ suæ pilos, quos Alexandriam destinaret, fidem facile reperturus apud homines, suo jam veneno delibutos.

fidem reperit apud suos,

283 Ad Pulcheriam quod attinet, agebat illa tunc annum ætatis LIII, fraterni Imperii pene ad extremum vitæ ejus, consors & moderatrix, tanta cum prudentiæ, modestiæ ac sanctitatis laude, quantam coævis & proxime

Axime ſeculi Hiſtorici non videntur ſatis commendare potuiſſe; & toto illo tempore etiam de Eccleſia univerſa optime merita, ſacris Sanctorum Faſtis digna fuit adſcribi, una cum Marciano, quem recens aſſumpſerat, imperii potius quam tori conſortem, ſervata ad extremum ſpiritum virginitate. Et hanc exiſtimabit aliquis, tali ætate, loco, conſeſſu, uſque adeo abreptam, ut furioſo impetu de throno proſiliens, in Patriarcham, quantumvis reum & pervicacem, irruens, colaphum ei palam infregerit?

alia non minus abſurda mentitos,

284 Quid vero Marcianus? Is, pietate non minus quam militari gloria clarus, nihil umquam per annos ſeptem, quibus imperium tenuit, homo ſexagenarius & Sanctis etiam ipſe poſt mortem adſcriptus, egit crudeliter; & exiſtimabitur principium regni tanto ſanguine cruentatum voluiſſe, quantum illi Jacobitæ imputant? Joannis Chryſoſtomi innocentiam inſignibus adeo miraculis declaraverat Deus, tamque certam habebat tota Curia, ut Theodoſius Imperator, poſt annos à morte triginta & unum, officii ſui eſſe duxerit,

contra Pulcheriam & Marcianum;

B defunctum, miſſa in Armeniam ad ejus ſepulcrum ſolenni legatione, ſibi ſuiſque parentibus & imperio placare, atque invitare ad reditum: quem etiam celeberrima pompa, profectus obviam uſque Chalcedonem, revexit in Sedem ſuam, omnia procul dubio dirigente Pulcheria, & una cum fratre quotannis ad XXVII Januarii, feſtivam illam tranſlationem recolente, ſicut illa uſque hodie celebratur. Ab hac tam feſtiva exceptione, qualem numquam antea Conſtantinopolis viderat, anni dumtaxat tredecim fluxerant, quando Imperatrix fingitur adeo ſui fuiſſe oblita, ut coram tam multis conſciis, aut etiam participibus illius pompæ, & teſtimonii adeo publici Chryſoſtomo delati, ejus depoſitionem, velut juſtiſſimam, ac pertinaciæ ejus debitam, objecerit Dioſcoro in exemplum.

addito novo de pœnitentia Eudoxiæ figmento,

285 Qua porro fide dicatur idem Dioſcorus repoſuiſſe Pulcheriæ, matrem ejus, contracto morbo, non potuiſſe curari niſi ad tumulum S. Joannis, eoque ſupplicem acceſſiſſe? qua, inquam, fide? cum ipſa mater ejus, triennio ante Joannem vivere deſierit, de-

C functa anno CCCCIV, initio Octobris, quatuor fere poſt menſibus, quam ille in exilium ſecundo ejectus fuerat. Ita docent antiquiores fere omnes, & certior ejus rei teſtis optari vix poteſt quam Eunapius, de quo Photius in Bibliotheca, Codice 77 ſcribit, quod Hiſtoriam ſuam perduxerit uſque ad Honorii atque Arcadii tempora, quodque *tunc* illius *terminum ponat, quando Arſacius, Joanne Chryſoſtomo exterminato, ſolium Archiepiſcopale occupavit, Arcadiique Imperatoris uxor gravida, & mox abortiens vita deceſſit.*

quaſi ad tumulum Chryſoſtomi ſanata ſit,

286 Hæc omnia, eodem anno, id eſt ultimo Hiſtoriæ Eunapianæ, facta eſſe, & hic innuitur, & clariſſime tradit Socrates, lib. 6, cap. 18, & 19, inquiens, Joannem in Paſchate à conciliabulo damnatum, Imperatoris juſſu in exilium fuiſſe ductum bimeſtri poſt, *die* XII *Kalendas Julias, Honorio ſextùm & Ariſtæneto Conſulibus*, hoc eſt anno CCCCIV. *Paucis* vero *poſt diebus, Arſacium Conſtantinopoleos Epiſcopum fuiſſe conſtitutum*, atque *ſub idem tempus cecidiſſe inuſitatæ magnitudinis grandinem, pridie Kalendas Octobres, Conſulibus ſupra memoratis. Hoc autem* (ut proſequitur Socrates) *divina ultione factum eſſe dicebant, ob injuſtam Joannis depoſitionem. Mors Auguſtæ ſtatim ſubſecuta, auctoritatem ejuſmodi ſermonibus addidit; quarto ſiquidem die poſt delapſam grandinem, migravit è vitâ.* Hæc Socrates: cui omnino conſentit, in anno, quo mortua eſt Eudoxia, Proſper Aquitanus, dum *Honorio* VI *& Ariſtæneto Conſulibus*, ejus mortem collocat.

quæ quadriennio ante obierat.

Item fabula de Pulcheria, ſedente in Concilio.

287 Denique Pulcheriam ſediſſe in Concilio, feminam inter Epiſcopos, tam incredibile quam novum eſt, & à nemine hactenus aſſertum. Imo nec ipſum Dioſcorum adfuiſſe iis Concilii actionibus, in quibus ejus non ſolum hæreſis, ſed graviſſima inſuper crimina comprobata fuere; ſed tertio legitime citatum, numquam fuiſſe auſum comparere, ideoque damnatum per contumaciam; convincunt Synodi Acta, fidei profecto melioris, quam ſit eorum, qui Acta iſta & S. Leonis epiſtolam, tam in Ægypto quam Æthiopia, numquam ad oculos vel aures admittere voluerunt, & tamen etiam hodie pergunt E utraque graviſſime infectari. Atque hæc prolixe deducere placuit, ut appareat quam nihil credi Schiſmaticis iſtis poſſit, circa ſua principia tam evidenter mendacibus.

De epiſtola S. Leonis ad Dioſcorum,

288 Ad Dioſcori initia pertinet, quod S. Leo Papa ipſi reſcribens epiſtola 11, quæ aliàs eſt 81, monendum putaverit de abolendo, qui dicebatur inter Ægyptios obtinere, abuſu, circa Ordinationes ſacras, contra Apoſtolicam traditionem; formale præceptum hujuſmodi addens, poſtquam probaſſet S. Marcum, utpote S. Petri diſcipulum, non aliter Alexandriæ faciendas Ordinationes inſtituiſſe, quam Romæ vidiſſet facere S. Petrum: *Quod ergo*, inquit, *à Patribus noſtris, propenſiore cura novimus eſſe ſervatum, à vobis hoc volumus cuſtodiri, ut non paſſim diebus omnibus, Sacerdotalis vel Levitica Ordinatio celebretur; ſed poſt diem Sabbati, ejus noctis quæ prima Sabbati luceſcit, exordia deligantur; in quibus, his qui conſecrandi ſunt, jejunis & à jejunantibus, ſacra Benedictio conferatur. Quod ejuſdem obſervantiæ erit, ſi mane, ipſo Dominico die, continuato Sabbati jejunio, celebretur; à quo tempore* F *præcedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem reſurrectionis, ſicut etiam in Paſcha Domini declaratur, pertinere non dubium eſt. Nam præter auctoritatem conſuetudinis, quam ex Apoſtolica novimus venire doctrina* (de jejunio ab ordinandis ordinaturiſque ſervando) *etiam ſacra Scriptura manifeſtat ..... Et ideo pie & laudabiliter Apoſtolicis morem geſſeris inſtitutis, ſi hanc ordinandorum Sacerdotum formam, per Eccleſias, quibus Dominus præeſſe te voluit, etiam ipſe ſervaveris: ut his qui conſecrandi ſunt, numquam Benedictio, niſi in die Dominicæ Reſurrectionis tribuatur, cui à veſpera Sabbati initium conſtat adſcribi &c.*

pro Ordinationibus in Dominica faciendis.

De iis quid ſentiendum?

289 Quam efficax hæc S. Leonis admonitio fuerit, rebus poſt quinquennium, per Schiſma hodiedum durans turbatis, haud facile dixero: dicendum tamen fuit de ea aliquid, ut appareret quam minime vana ſolicitudine hinc inde conatus fuerim, priorum Patriarcharum initia ad Dominicas revocare; quantoque majori cum certitudine, eam regu-

lam

AUCTORE I.B.S.J

lam tenendam judicaverit Papebrochius, in Romanis Pontificibus S. Petri succeſſoribus, jam inde à primo Chriſti ſeculo; non niſi per turpem ignorantiam de tali regula gratis aſſumpta, accuſatus coram ipſamet Apoſtolica Sede, prout latius demonſtratum legi poteſt in ejus ad objecta Reſponſionibus, art. 2. §. 15.

S. PROTERIUS MARTYR.

Cædes ejus patrata ab hæreticis, & ab eorum Scriptoribus diſſimulata: cultus ſacer.

290 SANCTUS PROTERIUS, alias *Bertares*, Orthodoxus, in faſtis Copticis & Hagiologio Habeſſino prætermiſſus eſt, quod viventi Dioſcoro ſubrogatus à Catholicis fuiſſet. In Chronologia Nicephori, Conſtantinopolitani Patriarchæ, dicitur anno regiminis ſexto occiſus in baptiſterio (utique à Schiſmaticis, depoſiti Dioſcori ſectariis, fidei cauſa) & à Græcis colitur XXVIII Februarii. Acta ejus illuſtravit Henſchenius, martyrio recte aſſignans annum CCCCLVII, cujus principio obierat Marcianus Imperator, Concilii Chalcedonenſis vindex acerrimus. Hujus audita morte (inquit Liberatus cap. 15 Breviarii) Schiſmatici, *Collectis turbis hæreticorum, qui Dioſcorum ſequebantur, ordinato Epiſcopo Timotheo Ælluro, veniunt Alexandriam; & ante triduum Paſchæ, quo cœna Domini celebratur, ab ipſis turbis concluditur in Eccleſia, ſanctæ memoriæ Proterius, quo ſe timore contulerat: ibique eodem die in baptiſterio occiditur, laniatur, ejicitur, & funus ejus incenditur, ſparguntur & cineres ejus in ventos.*

S. Proterius hæretico ſubſtitutus,

occiditur 457, 28 Martii in cœna Domini;

291 Incredibilem illam hæreticorum rabiem fuſe deſcribit Euagrius, lib. 2, cap. 8, & Henſchenius in Vita ad dictam diem XXVIII Februarii. Hac die certum eſt S. Proterium interfici non potuiſſe, ſi vera eſt Liberati narratio: ſed cum Paſcha tunc inciderit in XXXI Martii, dicendum eſt, cædem factam fuiſſe XXVIII Martii, feria V in cœna Domini; niſi quis cum Petavio ex Victore Tunnunenſi, obtruncatum velit S. Proterium ſexta feria ultimæ jejuniorum hebdomadæ, ſive in Paraſceve, adeoque Martii XXIX. Quid Euagrius intelligat per diem feſtum Paſchæ ſalutaris, non omnino conſtat. Fortaſſis autem dies illa alia, XXVIII Februarii, fuerit dies Ordinationis; eo veroſimilius conjectanda, quod anno CCCCLII, quo conſecratum putamus Proterium, in Dominicam inciderit; vel forſan etiam Elevationis earum, quæ inveniri potuerunt reliquiarum; vel ut exiſtimat Henſchenius, nominis in Diptycha relati. Utra conjectura placeat ſus deque eſt.

colitur autem 28 Februarii.

292 Juvat ex Henſchenii Commentario hic ſummatim recolligere, Proterium fuiſſe ante ſuam promotionem Dioſcori Archipresbyterum; atque poſt eumdem damnatum ejectumque in Paphlagoniam, ab Epiſcopis Ægyptiis in Synodo Alexandrina conſecratum Patriarcham anno CCCCLII; non tamen abſque magna civium, Dioſcoro faventium, commotione: quos etiam, teſte Priſco Rhetore, *Præfectus Thebaidos ſuperveniens vidit uno conſenſu contra Magiſtratus impetum feciſſe, jeciſſeque lapides in militum copias, quæ ſeditionem comprimere ſtudebant; atque milites vi coëgiſſe, ad templum quod olim Serapidis dicebatur, confugere: tum populum concurriſſe eò, templum expugnaſſe, militeſque vivos, ignis cremaſſe incendio.* Hinc vero apparet, Schiſmaticos ſeu (ut hodie vocantur) Jacobitas, priores ad arma & cædes convolaſſe, ſibique ipſis accerſiviſſe incommoda, tolerata à bis mille militibus, per Imperatorem ſubmiſſis, ad ſeditioſos compeſcendos, & tuendum Catholicum Patriarcham.

Actorum epitome,

& initium cædium factum ab ejus adverſariis,

293 Cum autem civitatem, identidem tumultuantem, ablatis variis privilegiis mulctaſſet Imperator; miſſa legatione, apud eum intercedens pius Patriarcha, illa quidem iſte imperavit reſtitui, ſed commotos non ita ſedare potuit, quin militari præſidio Proterius ſemper eguerit, quoad vixit Marcianus. Et vixit uſque ad annum CCCCLVII, defunctus XXVI Januarii, ut ſupra dictum eſt. Interim præcedenti anno celebraverat Synodum Alexandriæ Proterius, & Timotheum Ælurum Presbyterum atque Petrum Mongum Diaconum, cum aliis nonnullis in hæreſi pertinacibus, gradu moverat; quos & Imperator exilio præterea cenſuit puniendos. At vero intellecta ejus morte, Ælurus, (ut brevi dicam fuſius) cellas Monachorum noctu circumiens, & audaciſſimâ impoſturâ Angelum lucis mentitus, eò adduxit, ut renovata in Proterium ſeditione, ſeipſummet pro eo ordinari fecerit.

impietatem ſuam ſtudioſe celantibus,

294 Proterii Ordinationem, tempus regiminis, & illatam ei necem, ſtudioſe Hiſtoria Patriarchalis ſilentio texit. Abulbaracat vero de Proterii, quem Bertarim appellat, Ordinatione tam ambigue loquitur, ac ſi de ea poſſet dubitari, an facta umquam ſit. Plurima alia ſcitu digniſſima de turbis Alexandrinis, & Dioſcori ad plebem ſibi devinciendam artibus, ex Liberato, Euagrio, aliiſque diligenter diſcuſſa, invenies in prælaudato Commentario Henſchenii, & apud Natalem Alexandrum, ſeculi V parte 1, articulo 14, & parte 2, diſſ. 13, quæ brevitatis cauſa à nobis hic præteriri neceſſe eſt, plus nimio ad aliqua delibanda immoratis.

uti & Ordinationem Proterii.

XXVI. TIMOTHEUS ÆLURUS.

Patriarchatum fraudulenter adeptus, de cæde Proterii accuſatus ac depoſitus, & à Baſiliſco reſtitutus, ſumpto veneno male perit.

295 TIMOTHEUS (cognomento ÆLURUS) *poſt obitum Dioſcori conſtitutus eſt. Magnas pertulit ab hominibus contrariæ factionis tribulationes, nec non in exilium exactus eſt cum Anatolio fratre; ſed poſt novennium reſtitutus, obiit Alexandriæ ſeptima Moſri* (nobis XXXI Julii) *die Veneris.* Ita Chronicon Orientale, Dioſcoritanæ factionis hominibus impenſe favens, & in aliis pluribus hic à veritate aberrans. Longe aliter de impiiſſimo tenebrione Scriptores Catholici loquuntur. *Vix fatis ceſſerat Religioſiſſimus*

Audit. Marciani morte.

A *ſimus Imperator Marcianus* (ut nuper diximus) *cum Timotheus Ælurus* (verba ſunt Theophanis ad annum CCCCLVII) *præſtigiis & fraudibus uſus, Monachorum cellas nocturnus ambulator circumibat, nominatim ſingulos vocans : cui cum reſponderet quiſpiam, referebat ille : Ego ſum angelus, & ut a Proterii communione & ab iis quæ Chalcedone ſunt Acta, cuncti abſtineant ; & ſubinde Timotheum Ælurum Alexandriæ conſtituant Epiſcopum, enuntiatum ſum miſſus.*

præſtigiis uſus, ſuperſtite adhuc Proterio, introditur:

296 Urebat ſycophantam quod à Proterio ipſe, & Mongus ejus aſſecla, damnati fuiſſent. Hoc mirum, ineptas illas machinationes nebuloni ſucceſſiſſe ex ſententia. Sine mora enim ab Epiſcopis duobus ejuſdem furfuris, ob hæreſim abdicatis à Sacerdotio, Euſebio Peluſii & Petro Majumæ ordinatus, illam in S. Proterium tempeſtatem excivit, quam ſupra commemoravimus ex Euagrio lib. 2, cap. 8; tanto furore & rabie uſus, ut cum ſuis perduellibus cadaver illius undequaque vulneratum circumducens, per cuncta fe-
B re civitatis loca raptaverit, ejuſque viſcera ſicarii, ferarum more, devoraverint. Hinc illa deploranda Eccleſiæ Alexandrinæ calamitas exordium ſumpſit ; & diſtractis in partes ſtudiis, lamentabili ſchiſmate uſque adeo pertinaci ſcindi cœpit, ut incendii illius flammæ hodiedùm perſeverent. Duces & auctores erant facinoroſi gemini, Mongus & Ælurus; quorum ſcelera, ſatis aliunde pervulgata, ſummatim perſtringemus, rerum ordinem magis quam res ipſas examinaturi.

Sanctum trucidari curat:

297 Poſt crudelem illam & furialem lanienam S. Proterii, Catholici qui ex ejus communione erant, ad Leonem Magnum, virum zelo fidei & pietate Marciano non imparem, confugerunt, porrecto libello ſupplici, quo rogabant, ut in Proterii parricidas animadverteret ; Ælurum vero, incentorem malorum omnium, ex occupata ſacrilege Sede expelleret. Crimina paucis ex citato libello, Euagrio & aliis, ita recenſet Henſchenius §. III, de Actis S. Proterii: *Res Eccleſia devaſtavit, Orthodoxos Epiſcopos perſecutus eſt & Clericos, S. Proterii memoriam anathematizavit, nomine è diptychis eraſo ; ab eo ordinatos*
C *abdicavit, Sedem ejus Epiſcopalem combuſſit, conſanguineoſque vexavit ; Romanum Pontificem Leonem, & Conſtantinopolitanum Anatolium, & Baſilium Antiochenum, Chalcedonenſe Concilium, omneſque totius orbis Epiſcopos & ubique Orthodoxos, Clericos ſimul & Laicos, anathematizavit ; Sanctimoniales conturbavit.* Quid plura? Collecta ab Anatolio Conſtantinopoli Synodo Epiſcoporum qui in urbe erant, auditis hæretici legatis, damnatus eſt Timotheus.

ſed à Catholicis apud Leonem magnum accuſatus,

& Epiſcoporum judicio Sede privatus,

298 Conſulti eadem de re Metropolitæ Orientis, una voce reſponderunt, *Chalcedonenſem Synodum uſque ad ſanguinem vindicandam, eo quod non alteram fidem teneret, quam Nicæna Synodus conſtituit ; Timotheum vero, non ſolum inter Epiſcopos non haberi, ſed etiam Chriſtiana appellatione privari :* ut habet Liberatus cap. 15 Breviarii. Acceſſere S. Leonis Pontificis urgentiſſimæ litteræ ; quibus omnibus permotus Imperator, Timotheum Ælurum Alexandriâ ejici juſſit, & alium Synodi Chalcedonenſis vindicem ei ſubſtitui. Annum iſtius ejectionis fuiſſe Chriſtianæ Æræ CCCCLX, ex pluribus S. Leonis epiſtolis hoc ipſo anno datis evidenter demonſtrari poteſt, & omnes, quod ſciam, conſentiunt. Exilium illud totis fere quindecim annis duraſſe (non octodecim, ut ſcribit Euagrius) ex eo conficitur, quod non prius Alexandriam libere remeare permiſſus ſit, quam Baſiliſcus tyrannidem occupaſſet, adeoque anno CCCCLXXV. Multa quidem nefarie molitus eſt exilii tempore, connivente Zenone Auguſto, auſus turbare Catholicum Antiſtitem Salophaciolum, & Sede iterum uſurpata Conſtantinopolim pergere, ubi à fautoribus ſuis triumphantis in morem exceptus fuit ; numquam tamen reditum potuit impetrare. Ceterum Eccleſiam infeſtavit ſacrilegus invaſor ſecunda illa vice, biennii circiter ſpatio ; donec Zeno, recuperato imperio, reſciſſis Baſiliſci Actis, Concilii Chalcedonenſis defenſor aut fuit, aut ſaltem videri voluit. Quo mox conſternatus Timotheus Ælurus, *optavit ſibi mortem*, inquit Liberatus, & *hauſto veneno ſolutus eſt* : digno utique tot nefandis ſceleribus exitu.

AUCTORE I. B. S.

revocatus à Baſiliſco,

ſub Zenone ſeſe veneno enecat,

exulare cogitur per annos 15 :

299 At quo anno contigiſſe id ſtatues? Si
E Hiſtoriam noſtram ſequimur, inveniendus eſt (*male numerante ejus annos Hiſtoriâ*) aliquis, quo dies XXXI Julii concurrat cum die *Veneris*, qui hic alius eſſe non poſſet quam CCCCLXXXI, ſub littera Dominicali D. Vexavit me non parum Coptica hæc ſupputatio, toto fere quadriennio à communi Chronologia recedens ; & pro ea aſſerenda cum certioribus deſtituerer, tamdiu laboravi, donec me Simplicii Papæ epiſtolæ ab ea revocarunt. Ad Liberatum quod attinet, facilius ille huc pertrahi poterat ; Theophanis Chronologia in multis quidem adeo vitioſa eſt, ut ſine ſcrupulo deſeri poſſit ; hic tamen tenenda, & Æluri obitus ad annum CCCCLXXVII, non CCCCLXXVIII (ut Natalis Alexander & alii) omnino referendus. Argumento, inquam, (*& aliis*) mihi eſt epiſtola Simplicii, data III Idus Martii, Illo Conſule, anno ſcilicet CCCCLXXVIII, qua reſpondet litteris Acacii ; quibus hic, peſtis illius interitum antea ſignificaverat. Reſcire illum ab Alexandrinis debuit Acacius ; Romam ſcripſit ; reſcriptum eſt initio Martii ; puto inde probabiliſſimè deduci, non ultra annum CCCCLXXVII vixiſſe Timotheum.

300 Reliquum eſt, ut Hiſtoriam noſtram,
F pluribus hic mendis ſcatere fateamur. Exilium non extendit niſi ad novennium : Sedem protrahit ad annos fere XXIII : quid mirum ſi etiam zyfra aliqua vitioſa irrepſerit? Mutetur itaque ſeptima Muſri in quintam, quæ erit XXIX Julii, quo die præſtigiator ille animam efflare potuerit. Hagiologium ſæpe præcitatum, *ſalutem* immerenti dicit, *Timotheo, qui curſum ſuum docendo & hortando tenuit, & ſuper aureo & argenteo fundamento animas fidelium ædificavit. Quapropter Patri Dioſcoro ſocius exilio, non minori quam ille præmio dignus cenſetur.* Melius Acacius in prædicta epiſtola, *ſpirantem procellas & eccleſiaſticam tranquillitatem conturbantem, ſubductum*, ait, *vitæ humanæ à Deo, dicente ; Tace & obmutеſce.*

anno 477, 29 Julii.

AUCTORE I.B.S.

TIMOTHEUS SALOPHACIOLUS.

Insignis ejus etiam in hostes clementia, & facilitas nimia, ab Orthodoxis accusata.

Æluro substitutus anno 480 vir plane Orthodoxus,

301 PULSO Æluro suffectus est *Timotheus* alter, cognomento *Salophaciolus*, sive *Asbus*, inquit Liberatus, alii *Album* (forte quod alba fascia uteretur, si *Salos* Ægyptiacè *Album* significet) interpretantur. Euagrius *Basilicum* nuncupat. Substitutum Timotheum supra insinuavimus anno CCCCLX, quo XV Kal. Septemb. illi gratulatus est S. Leo Pontifex, *quod instinctu fidei, in eum Cleri & plebis & omnium fidelium egit electio. Hic*, teste Liberato, *vixit sine seditione, quiete, in Alexandrina Ecclesia, omni tempore Leonis & omni tempore Zenonis*. Excipiendas puto turbas, Zenonis initio ab Æluro concitatas; sed
B adeo breves, ut præteriri potuerint. Mitissimum hominem & humanissimum fuisse oportuit, quem etiam schismatici vel inviti amaverint; *Clamantes ei in plateis & in ecclesiis; vel si non tibi communicamus, tamen amamus te*; isque favor eo usque progressus est, ut *eum* (verba sunt Theophanis) *multis in plures alios illatis malis, quod omnibus carus existeret, ladere non potuerit Ælurus*, jam tamen sub Basilisci tyrannide rerum potitus. *Quin imo Æluro Alexandriam adventanti, partium ejus studiosi succlamabant; Hostes tuos cibasti, ô Papa, & ille vicissim respondebat; Ita est, cibavi*. Nihilominus Salophaciolus, prudenter tempori cedens, impotenti belluæ se tradere noluit, *ad monasteria in Canopo posita profugiens, in quibus monasticam vitam olim fuerat professus.*

ipsisq; etiam schismaticis carus,

non potuit sedisse an. 23, m. 6,

302 Non diu tenuit illa calamitas: etenim à victore Zenone revocatus fuit Salophaciolus, Mongo Æluri successore deturbato; de quo reditu ita ad Simplicium Papam Acacius: *Timotheus, paternorum custos Canonum, qui Davidicæ mansuetudinis exemplo subditur, & usque in finem patiens, atque potestati propriæ restitutus à Christo, propriæ Sedis honore lætatur*. Re-
C liquam subinde vitam sine molestia transegit, mortuus (si Liberato credimus) *anno Episcopatus sui* XXIII, *mense sexto*. Ita passim omnes computant; cum tamen ii ipsi obitum ejus referant ad annum CCCCLXXXII: nonnulli cum Theophane ad annum CCCCLXXXI. Non assentiuntur ii qui ex Liberati verbis annos XXIII & dimidium eliciunt, cum capere nequeant qua ratione ab anno CCCCLX (quo certum est, ex adducta Leonis epistola pluribusque aliis Salophaciolum fuisse ordinatum) ad CCCCLXXXII, annos XXIII & menses VI in-

sed solum 22 cum dimidio; mortuus anno 482;

venire quis possit. In quorum sententia Salophacioli obitus anno CCCCLXXXIII illigandus esset, nisi vetaret epistola Leonis XVII ad Acacium, data Idibus Juliis Severino Consule, hoc est CCCCLXXXII; ubi ad se relatum scribit, *sanctæ memoriæ Fratrem & Coepiscopum obiisse Timotheum, & in ejus vicem consona fidelium voluntate Joannem .... subrogatum*. Dubitare hæc non sinunt, quin anni hujus principio, vel forte etiam sub prioris CCCCLXXXI finem, Timotheus noster è vivis sublatus fuerit. In-
D telligendus itaque Liberatus, in sensu magis obvio locutus de morte obita currente VI mense anni XXIII, vel, ut jam sæpe factum est, numerus ille annorum, non de plenis, sed de primo & ultimo solum dimidiatis erit accipiendus.

facilitatis nimiæ in hæreticos accusatus, restiterit.

303 Nihil optimo huic Patriarchæ ad veram laudem defuisse legimus, præter fortitudinem & zelum adversus hæreticos. Siquidem eo processerat mitissimi hominis mansuetudo & facilitas, *ut à suis etiam communicatoribus accusaretur Imperatori* (ut testatur Liberatus) *tamquam nimis remissius, & circa hæreticos placidus: ita ut ei scriberet Imperator, ut neque collectas, neque baptismata, sineret hæreticos celebrare; ille tamen mansuete agebat*. Perniciosâ eâ conniventiâ utentes factiosi, ab
E eo extorserunt, ut Dioscori nomen ad altare inter Catholicos Pontifices recitaret. Verum ea de ignavia à Simplicio correptus veniam petiit, ut probat ejusdem Pontificis epistola IV, ad Acacium, his verbis: *Illud quod ante perterritus, de Dioscori nomine fecerat, se destruxisse memoravit, & remissionem ipsius erroris expetiit*.

XXVII. PETRUS III, MONGUS.

Ob scelera etiam suis invisus (Acephalis ab eo sejunctis) ideoque depositus, sed brevi restitutus per Acacium CP. inglorius perit.

Nocturnus prædator, ex invasa Sede diu grassatur,

304 PETRUS, cognomento *Mongus*, MORTOS (hoc est obtusæ vocis) *paulo postquam suffectus est, fuit de-*
pulsus ab hominibus contrariæ factionis, & ordinatus est loco ejus Timotheus Ansus (Salophaciolum indicat) *tum Joannes Duinasades* (de quo postea) *qui constitutus est post obitum Ansi; tum reversus est Petrus ad suam Sedem, & obiit quarta Haturi, sive* XXXI *Octobris, die Dominica*. In margine notantur *anni octo & dies novem*. Multa hic, nimium quantum confusa, involvit Historia nostra, deinceps elucidanda.
F *Virum nequam & veritatis adversarium*, mortuo Æluro, *ab Episcopo depositio consecratum, post dies triginta sex à Monachis deturbatum*, auctor est Theophanes. Graphice flagitiosam ordinationem depingit Acacius, epistola ad Simplicium Papam, quæ exstat tom. IV Concil. collectionis Labbeanæ pag. 1079. *Petrus*, inquit, *noctis existens filius, & operum diei lucentium alienus apparens, omnino tenebras, ad latrocinium peragendum congruas, eorum cooperator inveniens; media nocte, adhuc jacente cadavere illius, qui paternos Canones subverterat insepulto; subrepsit in Sedem, sicut ipse arbitratus est, uno & solo præsente, & eo qui consors erat illius insaniæ, ita ut propter hoc majoribus suppliciis subderetur*.

& agente Simplicio PP. à Zenone exulare jubetur;

305 Non diu raptorem grassari passus est Zeno, S. Thecla opitulante recuperato Imperio, jam in Orthodoxos propensior; sed quem Monachi repudiaverant, ab Anthemio Augustali in exilium deportari jussit. Mandatis illis obsequi detrectaverit, necne Anthemius, exploratum non habeo; id certum, aliquam-

A aliquamdiu, gravi Catholicæ rei dispendio, executionem procrastinasse. Non tulit Præfecti socordiam Simplicius Papa; perniciosæ tergiversationis certior factus, continuo ad Cæsarem litteras dedit, *specialius supplicans, Petrum, Alexandrinæ Ecclesiæ pervasorem, & ob hoc jure damnatum, quia moliri quædam, latens in Alexandrina (sicut ad nos scriptum est) civitate, contra hæc quæ ..... sunt statuta memoratur, ad exteriora transferri jubeat.* Nec destitit vigilantissimus Pontifex Imperatorem & Acacium fatigare, quoad usque pestifero hæretico Alexandrini liberarentur. Quid multa? Sopitis magis quam extinctis exitialibus turbis, tamdiu Mongus aut exulare aut saltem latitare coactus est, donec Salophaciolo è vivis sublato, fœcundus fraudum artifex, ad pristinas artes dilapsus, aditum sibi aperuit, ad gregem Dominicum denuo depopulandum. Non abs re erit, luctuosam tragœdiam paucis ex Liberato delibare.

306 Defuncto CCCCLXXXII Salophaciolo, *substituitur a communicatoribus ejus Episcopis &*
B *Clericis & Monachis, qui ejus noverant fidem &*
Salophaciolo succedit Joannes Talaia, *gubernationem, Joannes, ex œconomo Presbyter factus, Tabennesiotes, cognomento Talaia.* Non poterant melius, obductæ cicatrices omnimode sanari, nisi inde erupisset pernicies unde auxilium sperare oportebat. Sane ingenti Catholicæ rei detrimento accidit, ut Acacius Joanni adversatus, eas concitaverit turbas, quæ totam Ecclesiam misere dilacerarunt. Causam prætexuit, quod sive negligentia, sive consilio, Synodicas de more Constantinopolim non destinasset; adhæc enormiora alia commentus crimina, incentoribus & adjutoribus Mongi patronis, Zenonis favore fretus, eum accusavit, *quasi opportunus*
quem multis calumniis oneratum *Episcopatui non esset, eo quod vivente Timotheo Catholico, tractavit exire de Ecclesia, & ab ipso suaderetur idem Timotheus suscipere Dioscorum in Diptychis post mortem ..... quasi eam Sedem, contra suum jusjurandum, quod in regia civitate dedit, arripuisset.*

Acacius pelli curat, restituto Mongo: 307 Sunt qui ex Euagrio Simoniæ labem
C adjungere non verentur. Crediderim hujusmodi criminationibus nonnulla subesse potuisse, quæ Acacii odio in immensum aucta, specie veritatis obvelata, opportune apud Imperatorem jactata, tantum prô dolor! effecerint, *ut scriberet Apollonio Augustali & Duci Pergamio, Joannem expellerent, Petrus autem Mongus populo amabilis remaneret in Sede.* Jam tum vaferrimus hypocrita, Episcopatum pactis conditionibus mercatus erat: nimirum ut famoso Zenonis Henotico, seu prætenso pacis conciliativo subscriberet; eos qui in Proterii contra Ælurum communione manserant, in suam admitteret; Synodicas mitteret ad Simplicium Romanum, Acacium Constinopolitanum ac ceteros Archiepiscopos.

qui incredibili perfidia, apud alios Catholicum se simulans, 308 Plus aliquid præstitisse visus est, temporibus sese accommodans, nullius, aut venalis fidei, *cothurnus veluti ac veterator*; sicut eum vocat Euagrius. Etenim litteris ad Acacium datis (quas auctor idem recitat lib. 3, cap. 17) duas in Christo naturas confessus est, & Synodum Chalcedonensem subdole suscepit, nullam vafritiem neglecturus, modo impune latrocinia sua exercere sineretur. Protei, Pharii, atque Euripi instar (inquit Nicephorus Callistus lib. 16, cap. 13) semper se temporibus & rebus ipsis accommodans. En egregium specimen. Vix Thronum conscenderat, cum eamdem *Synodum anathematizavit, & tomum Papæ Leonis; & hæc fecit, cum jam scripsisset Acacio & Simplicio, quia communicator eorum esset & sanctæ Synodi ... Sublato nomine Proterii & Timothei Catholici de Diptychis, Dioscori & Timothei Æluri nomina scripsit: ejusdem Timothei Catholici corpus de terra levavit, & foras projecit ..... Catholicos Sacerdotes propriis civitatibus expulit.* AUCTORE I.B.S. *apud suos turbat omnia, & Synodum Chalcedonensem anathematizat.*

309 Videbat hæc Acacius & silebat? Silebat, imo etiam *miris laudibus eam prosequebatur, de quo se tanta crimina antea meminerat retulisse.* Incredibile est, quanto ea Acacii perfidia dolore affecerit solicitum Simplicii animum; hominem oravit, corripuit, minis absterruit; inani prorsus conatu: toto siquidem quinquennio ipse & successor Felix, hortando & obtestando, *nihil penitus profecerunt:* Mittuntur Constantinopolim legati, *Vitalis & Misenus Episcopi:* at illi *in custodiam redacti* E *sunt, chartis sublatis, ne Catholicis, quibus scriptum fuerat, redderentur. Quos iterum Acacius post hæc de custodiâ ejiciens, secum fecit procedere, ut quasi confirmato Petri Sacerdotio remitterentur.* Tantulâ odii causâ florentissimæ Ecclesiæ exitium stetit. *Fruſtra de his monitus Acacius,*

310 Horret animus enumerare cetera, tyrannice ab Acacio perpetrata facinora, *ex* quibus *ad plenum detectus est hæreticus.* Unde *Papa Felix in litteris suis Synodicis ad Acacium sic posuit; Peccasti, ne adjicias, & de prioribus supplica.* Eo nihilominus perseverante, ad extrema deventum est, missâ ei *damnationis Scripturâ.* Sed nec illâ perterritus homo præfidentis ingenii, *usque ad mortem, patrocinante Imperatore, remansit sacrificans*; Mongo, ea auctoritate fulto, libere in Catholicos debacchante. Sed Acacium missum facio: abunde ex dictis ostenditur, Ecclesiæ Alexandrinæ perniciem, à Græcis Latinisque scriptoribus merito ei imputari; quandoquidem simulata fidei professio Petri Mongi, & subsecuta inde Sacrorum violatio, eum non latuerint. Agebat quidem partes suas non in- F strenue larvatus histrio, *scribens Acacio, quia esset Synodi communicator; & fallens Alexandrinos, quia non communicaret Synodo.* *à Papa Felice hæreticus declaratur;*

311 At horum omnium à summis Pontificibus Simplicio & Felice *sæpe admonitus Acacius, nihil umquam respondere dignatus est:* factus ejusdem prævaricationis particeps, quam in scelerum socio, apostolica auctoritate munitus, corripere tenebatur. Mongus interea fanda & nefanda, nullo obsistente, aggressus, gregem Dominicum, lupi instar, immanissime dilaniare perrexit; quodque largitionibus atque imposituris fuerat consecutus, iisdem artibus tenuit quoad vixit: inscrutabili Dei judicio, Alexandrini populi levitatem, proterviam, & insanam tumultuandi libidinem (ita fere eum depingit Euagrius) in religionis capite punientis: quo duce actus subinde in præceps, primum ab Ecclesia divulsus, Saracenicâ, & dein Turcicâ oppressus servitute, pœnas persolvit æternum duraturas. *Mongus interea impune agit*

312 Restat ex instituto nostro examinandum, quo demum anno sacrilegus ille turbandi finem fecerit. Superius ex Historia Pa- *& an. 490, 28 Octob. extinguitur.*

AUCTORE I.B.S.

triarchali diem *Dominicam* notavimus ; cujus concurſus cum XXXI Octobris, vitam ejus extenderet uſque ad annum CCCCXCIII, contra quam ſentiant Chronologi noſtri omnes cum Theophane ; nullo fere contradicente, Mongum triennio citius extinctum aſſerentes, nempe CCCCXC, non ante, ut recte probat Baronius. Ab illis autem ut recedamus, non eſt cur nos Hiſtoriæ auctoritas moveat, præſertim cum anni octo in margine adſcripti, juſto calculo Patriarchatum nobiſcum ab anno CCCCLXXXII ad CCCCXC producant. Sed quid de die ? Fateri oportet mutatam denuo zyfram librariorum oſcitantia, & pro quarta Hathuri ſcribendam primam ; & ſic ſervata Dominica, mortuus dicetur XXVIII Octobris.

313 Hæc ad ſtabiliendam (ſiquidem operæ pretium eſt) Chronologiam ſæpe citatam: cui etiam Euagrius ex narrationis ordine, Mongi interitum ante mortem Zenonis collocans, conſentire haud dubie videtur. Non item Liberatus, ſub finem cap. 18, ex quo ferme jam dicta deſumpſimus, ita ſcribens :

Liberatus, in ſpeciem diſſentiens, cum aliis conciliatur.

B *In iſtis poſitâ Eccleſiâ, moritur Acacius, & ordinatur poſt eum Flavitas Presbyter, qui fuit à S. Thecla ; qui non conſenſit ſine Romano Epiſcopo inthronizari, ſed tranſmiſit Synodicam Papæ Romano Felici. Qui modico vivens tempore, moritur, non accipiens epiſtolam ipſius ; & factus eſt Euphemius Epiſcopus, genere Alexandrinus, qui & ſuſcepit à Papa Romano ſcripta. Et mortuo Zenone, poſt aliquod tempus, expulſus eſt ab Anaſtaſio. Et hæc quidem Conſtantinopoli contigerunt.* NON POST MULTUM TEMPUS MORITUR ET PETRUS MONGUS ALEXANDRIÆ. Ad Acacium poſtrema hæc verba referat, an ad expulſionem Euphemii, non facile dijudicaveris : mihi veroſimilius eſt ad Acacium referenda, ut ſtatutæ temporum rationi melius conſulatur.

In Hagiologio nulla Petri memoria, ſed alterius, veriſimiliter Habeſſini.

314 Subnectendum eſſet ex Hagiologio Habeſſino latronis noſtri encomium, niſi de eo illic altum ſileretur. Nam Petrus qui II Hathuri poſt Sanitium ex ipſo Hagiologio commemoratur (& quidem uterque ſub rubrica cum titulo Patriarchæ Alexandrini in faſtis Æthiopicis Ludolfi) junior eſſe videtur, aut potius ambo Metropolitæ Habeſſiæ. Siquidem in eorum elogiis, nulla fit mentio vel Patriarchatus vel Alexandriæ, ſed ſolus Archiepiſcopi titulus additur, quem potuerunt ambo in Habeſſia geſſiſſe cum inſigni laude ſanctimoniæ, eâque meriti in Faſtis iſtis, juxta Hagiologium, prærogativam coloris feſtivioris. Ita fere in poſteriori hujus loci recognitione præfatus Ludolfus, in iiſdem Faſtis aboliturus titulum Patriarchæ, quem Sanitio & Petro dederat, motus auctoritate Calcoſendii, eum in Copticis ſuis ad II Hathuri, inter Patriarchas referentis.

C

Mongo etiam ſuus exoſo : unde nati Acephali.

315 Illud admiratione dignum eſt, eum qui pro ſua contra Orthodoxos & Chalcedonenſem Synodum cacozelia, exilium paſſus eſt, non meruiſſe locum in Faſtis Habeſſinorum, nec peculiari ullo elogio in Hiſtoria Patriarchali celebrari. Unde non gratis quis conjiciat, multiplicis perfidiæ, & ut ita dicam, apoſtaſiæ reum, ſuæ etiam factionis ſequacibus tandem inviſum fuiſſe & exoſum ; adeo *ut quidam communicatorum ejus, Clerici, Monachi & Laici, cognoſcentes ejus fallaciam, ſeparaverint ſe ab ejus communione* ; non quod ad Catholicos tranſierint, ſed ſine capite vagantes, creduntur initium dediſſe Acephalis, in varia ſectarum divortia poſtea diviſis, ut apertius teſtatur Leontius lib. de ſect. act. 5. *Atque hi vocabantur Acephali (capite carentes) quod Patriarcham ſuum* (Mongum) *minime ſecuti, ſeorſum communicarent.*

D

JOANNES TALAIA.

Alexandriâ pulſus ab Acacio CP. Romam profugit, ſitque Nolæ Epiſcopus, ſaltem pro Græcis.

Joannes Talaia, Nolanum Epiſcopatum obtinet,

316 IS, quem diximus pro Salophaciolo & Tabenneſiota aſſumptum, Acacii CP. perfidia Sede ſua pulſum, *Joannes* cognomento *Talaia*, Romam ad Simplicium Papam confugerat ; Acacio in ejus gratiam fruſtra per Pontificem interpellato ; ut vidimus. Ibi itaque *remanſit*, inquit Liberatus. Defuncto interim Simplicio, ſucceſſor Felix, Talaiæ *Nolanam dedit Eccleſiam, in qua plurimos reſidens annos in pace* quievit. Nempe per mortem S. Felicis junioris, obitam V Idus Februar. poſt Conſ. Fauſti Fl. V. C. (ut ex epitaphio apud Ughellum conſtat) id eſt anno CCCCLXXXIV, vacabat Eccleſia Nolana. Vacaſſe autem potuit uſque ad annum CCCCXCIX, non ultra ; quia iſto anno ſub Symmacho Papa, celebrato Romæ Concilio, Serenus Nolanus ſubſcripſit.

E

in quem conſtituto pro Latinis Severo, ipſe diu pergit Græcos curare,

Anaſtaſii Imp. ſibi obſtricti ope fruſtra implorata.

317 Sederitne Joannes Nolæ Epiſcopus Latinorum, an potius Græcorum ibidem commorantium curam geſſerit Græcus ipſe, non omnino conſtat ; puto non inveriſimiliter Græcis præfuiſſe, ut ſentit Papebrochius in Commentario de tribus Paulinis, XXII Junii. Nihil præterea de eo memoriæ proditum reperimus, niſi quod Theophanes ad annum CCCCXCII, ita ſcribat : *Joannes vero Tabenneſiota, Romæ degens, Anaſtaſium imperare & Byzantium audiens occupare* (anno CCCCXCI) *gratam beneficiorum viciſſitudinem ab eo, quod olim Alexandriæ ſummam in eum exercuiſſet humanitatem, quem etiam nudum naufragio exceperat, adeoque benigne foverat, ut miſeriarum reddidiſſet immemorem, ad eum proficiſci decrevit. Anaſtaſius virum audiens accedere, ingenti prorſus ingrati animi vitio, juſſit exulem agi, nec ſolo conſpectu dignatus excipere. Joannes re præſcita Romam fugiens, ſaluti conſuluit.*

F

XXVIII. ATHANASIUS II. ET ESAIAS.

Illius hæreſis, hujus Catholica Religio.

Athanaſius II, Mongi gregalis,

318 ATHANASIUS II, *qui una cum Petro Eccleſiæ Alexandrinæ ſerviebat, defunctus eſt* XX *Tuti* (XVII Septembris) *die Martis*. Ita Hiſtoria, addens annos Sedis ſex & dies CCXXIII. Ejuſdem cum Mongo furfuris fuiſſe hunc Athanaſium dubitare non ſinit Liberatus cap. XVIII. Siquidem *in Edicto* Zenonis Henotico recipiendo (cum injuria Synodi Chalcedonenſis) *Conſtantinopolitana*,

A *næ, & Antiochenæ, & Hierosolymitanæ communicavit Ecclesiæ*; & *Petri nomen*, non sine populi scandalo, *habebat in Diptychis*. Propterea *nec cum illo communicabant Acephali, quia Petrum reciperet*, inquit Leontius loco supra citato.

(*sub quò Esaias, unde Esaiani*)

319 Hujus tempore, aut aliquanto prius, & forsan etiam sub uno alterove successorum, erat in Ægypto *Esaias quidam à Palæstina Diaconus, ordinatus Episcopus, & Alexandriam missus, sed ab omnibus, non receptus: ab illo ergo Esaini sunt in Ægypto*. Sed plenior nobis de eo optanda est notitia, quam hic Liberatus satis confuse tradiderit. Quod vero Athanasius, una cum Petro, Ecclesiæ Alexandrinæ serviviſſe dicatur, non ita accipiendum est, quasi ambo unà fuerint Patriarchæ, vel unius tempora cum alterius annis confundi debeant. Suspicari malim, Athanasium Petri adjutorem fuisse, & hoc defuncto statim in throno substitutum, sedisse annis septem non integris, à XXVIII Octobris CCCCXC, ad XVI (non XVII) Septembris, anni CCCCXCVII, & die Martis vivere desiisse, quo pacto Historiæ

obiit 497, 16 Septemb.

B calculus, ex Hagiologio correctus, cum Theophanis & Nicephori Chronographia opportune conciliatur.

male inter Sanctos relatus,

320 Porrò idem Nicephorus, ut ipsum à cognomine *Sancto* distinguat, addit ei, & merito, notam *Hæretici*. Habessini nihilominus suis Fastis adscriptum habent: quos secutus eorum Poëta Hagiologus, die XIX Toti, quo obiit (non die XX, ut male notavit Historia) laudat illum, ut similem *Lucernæ splendenti, ac super candelabrum positæ*; ipsumque salutans cum quadam, tunc etiam Coptis celebrata, *Madilaina Virgine Martyre*, petit *ut ille & hæc manibus suis venerandis, charactere salutis, id est Cruce, signent frontem* ipsius, scilicet Poëtæ. Kalendarium Copticum à Seldeno editum pag. 378, ex eoque Jobus Ludolfus die nona Toth (id est VI Septembris) Arabice refert Athanasii Patriarchæ secundi nomen, in Fastis Æthiopicis apud Poëtam non reperti. Sed Historia Patriarchali, & Hagiologio,

non tamen 29 Sept. sed alius ab eo.

convenientibus in XIX vel XX hujus mensis, suspicari velim isto priori die indicari potius aliquod secundum festum Magni ac primi Athanasii, puta elevationem aut translationem aliquam corporis, vel certe aliquem Athanasium diversum ab iis quos novimus; vel denique translationem ipsiusmet Athanasii secundi ab hæreticis factam, apud quos pro Sancto haberi potuerit.

C

XXIX. JOANNES MELA,

A Iudaismo conversus, apud Habessinos colitur minus recte.

Alter Mongi assecla,

321 JOANNES, Liberato *Mela*; Theophani, *Hemula*; Abulbaracato, *Monachus* cognominatus; *qui & ipse secutus est Petrum & Athanasium, præcessores, & in Edicto, mutuò communicavit aliis Sedibus*; dicitur in Historia *transegisse dies suos in pace*. Sed cum hanc pacem adscribit favori Zenonis, errat vehementer; quia hic ab anno CCCCXCI è vivis excesserat. Liberatus è contrario affirmat, quod *Joannes* hic *defunctus est, dum Ecclesia Alexandrina habuisset divisionem Dioscoritarum, propter Petrum Mongum, quasi communicasset Synodo* Chalcedonensi, per illam scilicet execrandam simulationem, superius à nobis memerotam. *Defunctus* autem *est tempore Macedonii, Constantinopolitani Episcopi*, juxta Historiam, *quarta Baschnes* (id est XXIX Aprilis) *die Veneris*: quæ omnia recte concurrunt in annum DV. Sedisset ergo annos circiter octo, rescissis diebus quos ei adscribit Chronicon; non annos novem, uti vult Theophanes, ad annum sequentem Joannis vitam producens.

obiit 505, Aprilis 29.

322 Hagiologion de eo dicit, quod *Judaicam majorum suorum legem relinquens, ut filii Mariæ*, id est Christi, *Discipulus fieret; factus est Pastor bonus ovibus suis, & plagas tristitia multa complens in suo corpore, migravit hodie illuc, ubi effusa lætitia est*. Kircheri Catalogus successorem ei dat Joannem Talaia quasi fuerit, inter hunc & mox dicendum Joannem, medius. Sed is (ut jam vidimus) fuit Petro Mongo oppositus & orthodoxus. Magis idem errat in ipso hoc *Petro*, cognomen ejus attribuens alteri æque hæretico, Theodosii XXXIII Patriarchæ successori, de quo infra.

Laus in Hagiologio.

Kircheri circa eum sphalma

E

CAPUT V.

Prosecutio Patriarcharum factionis Jacobiticæ, ab anno DV usque ad DCXXI, & Orthodoxorum iis oppositorum.

XXX. JOANNES II.

Ejus parva sinceritas, Chalcedonensem Synodum execrantis, & Henoticum tenentis. Monachatus ejusdem.

Severo Antiocheno communicans,

JOANNES; Liberato, *Machiota*; Theophani, *Nicæota*; ab Historia male cognominatur *Clausus*, ut advertit Ludolfus; quia verbum Arabicum *Habassa*, non tantum *claudere* vel *concludere*, sed etiam, *semet devovere* vel *Deo dicare* significat, quod Joanni ab Hagiologio adscribi statim videbimus. *Ejus tempore* (inquit Historia) *constitutus est super Sede Antiochena, Severus, cui perpetuo scribebat, & ille respondebat de unitate fidei orthodoxæ*. Egregia enim vero orthodoxia! dum Joannes *priores ipse suos secutus* (teste Liberato cap. 18) *suscipiebat quidem unitivum Zenonis Edictum, non autem Chalcedonense Concilium & Epistolam Papæ Leonis: tamquam non communicaret Flaviano Antiocheno & Eliæ Hierosolymorum Episcopis, & Timotheo Constantinopolitano: dicebat enim imperfectè Edictum se habere, nec ad unitatem sufficere, quod non in Anathemate Synodi fuisset factum. Deinde cum ei Imperator Anastasius scripsisset, ut uniretur Constantinopolitano Episcopo; hæc rescripsit: Quia non sufficeret ei ad perfectam unitatem, eo quod non anathematizaret Synodum. Et tamen etiam ita sapiens, separatos habuit Dioscoritas, non suscipientes Petrum Mongum.*

F

324 Audacissimum fuisse oportet Machiotam illum, qui aperto marte Synodo Chal-

AUCTORE I.B.S.

cedonensi bellum indicere non formidaverit, eo impudentiæ progressus, ut *ducentas auri libras Imperatori se daturum pollicitus sit, si modo celebratam Chalcedone Synodum funditus abrogaret*, ut affirmat Theophanes ad annum DX. Addebat nimirum animos, & Anastasius ipse, eâdem hæresi tunc afflatus, & Timotheus Constantinopolitanus, cujus legati *Alexandriam missi, ex Ecclesiæ suggestu sanctam Chalcedonensem Synodum anathemate damnaverant*. Eo res rediit, ut *impius Alexandriæ Præsul* (ita iterum loquitur Theophanes) *Ægyptios Hierosolymam ascendere prohibuerit, ne in sanctæ Crucis exaltationis festo Chalcedonensis Synodi Patribus communicarent*: ingemiscentibus interea bonis omnibus, quorum cervicibus dira hæreticorum tyrannis, strictis nonnumquam gladiis, minitabatur.

Synodum Chalcedonensem audacissime damnat,

325 Spatium Patriarchatus perquam varie illi definitur. Defunctum, ait Historia, XXVII Baschnes (id est XXII Maji) die Lunæ, notans in margine annos XXI, dies XXIII, palpabili errore, si marginalia inter se conferantur. Melius Theophanes & Nicephorus annos adscribunt XI; qui, posito uno interpontificii anno, ab Historia asserto, justo calculo nos perducunt ad annum DXVII, quo prælaudatus Theophanes Nicæotam extinctum scribit, quoque sub littera Dominicali A characterismi omnes, ab Historia indicati, componuntur. Hagiologium porro ejus sic meminit: *Salutem Joanni, qui Deo devovit seipsum, donec fuit electus ad Patriarchatum; in quo unum trinum Deum prædicans, & verba exhortatoria loquens, atque libros Legis interpretans, creatori suo tradidit animam*; hoc die scilicet. Procul dubio voto castitatis & abstinentiæ sese Deo devoverat, atque devinxerat: iste enim est sensus verbi Æthiopici *Mokha*, ut annotavit Ludolfus.

defunctus anno 517, 22 Maji,

Hagiologium videtur indicare fuisse Monachum.

B

XXXI. DIOSCORUS II.

Schisma Alexandrinum ex parte sublatum, receptis Mongi asseclis; unde laus ejus apud Habessinos. Communicatio cum C *Severo, quem Magistrum vulgo putant illius Iacobi, unde dicti Iacobitæ,*

326 DIOSCORUS II, *protestatus in ejectione Synodi se suscipere Edictum, satisfecit eis qui in divisione erant*; ait Liberatus. Historia ita de eo scribit: *Statim atque suffectus est, scripsit ad Severum de conformitate fidei, cui eamdem se profiteri respondit*, decessorem in hoc imitatus: quod eo minus mirere, si Timothei Æluri nepotem fuisse Dioscorum hunc ex Theophane intelligas, & non sine turbis & cædibus ordinatum. Quippe, *eo Episcopo creato, oppidanorum multitudo à reliquo Ecclesiæ cœtu segregavit se, dicens: Non sedet Episcopus, nisi qui, prout sancti Canones Apostolici præscribunt, fuerit institutus: Principis enim Magistratus ad Thronum eum subvexerant. Igitur ad S. Marci Dioscoro profecto, convenientes Clerici, vestibus iterum induerunt, & Ordinationis ritum circa eum iterato perfecerunt.* Interfecto deinde Calliopii Augustalis filio, legationem suscipere coactus Dioscorus, vix bene Imperatoris Anastasii animum emollivit. Liberatus (ut jam innuebam) asserit, satisfeciisse eum *his, qui propter Petrum Mongum extra illam Ecclesiam communicabant*, unde & *uniti sunt ei. Nam usque ad istum Dioscorum, in divisione erat Ecclesia Alexandrina*. Quæ porro qualisque illa unio esse potuerit, inter errores quotidie succrescentes, patebit ex sequentibus. D

Non sine turbis ordinatus,

Mongianos sibi devincit.

327 *Defunctus* est autem, inquit Historia, *decimæ Babæ*, quæ esset VII Octobris, *die Martis*. Qui concursus exigeret litteram Dominicalem E, adeoque annum DXIV vel DXXV. Hæc autem manifeste pugnant cum definito jam decessoris, & figendo successoris obituali anno, ex ipsamet Historia; imo cum duratione Episcopatus Dioscori, quam eadem assignat. Hæc enim omnia Dioscori mortem ad annum DXX nos cogunt reducere. Nec difficulter Historiam ipsam huc pertrahes, si librarii vitio factum dicas, ut pro IX Babæ, legatur X; nam sic obiisset notata feria III seu die Martis VI Octobris, & inveniretur desideratus concursus. Vel, quid si pro die Martis, diem Mercurii scribendum putes, atque ita maneat X Babæ seu VII Octobris? Certe, utrovis modo correxeris, habebis annum qui quæritur DXX; & sublata omni turbatione, recte cetera componentur; siquidem tanti, sit perpetuis prope erroribus componendis laboris aliquid insumere. E

obiit 6 vel 7 Octobris anno 520,

328 Jam vero, si (ut habet præfata Historia) solum sederit annos II, dies CXLVI, Ordinatio facta fuit anno fere uno post mortem decessoris, Christi scilicet DXVIII. Si autem cum Nicephoro annos III integros malis ei adscribere, immediate post Machiotæ mortem dicetur institutus. Abulbaracat, quem citare ultra piget, in hoc Patriarcha solens discrepat ab Historia & Scriptoribus aliis: nam secundum illum Dioscorus II, uno tantum mense post mortem decessoris creatus fuit, mense Buna, hoc est Junio; idque anno Mart. CCXLI, qui est Christi DXXIV; & obiit XVII Babæ, id est XII Octobris anni Martyrialis CCXLIV; qui esset Christi DXXVII, ut proinde talium annorum nulla possit haberi ratio. F

quidquid contradicat Abulbaracat.

329 De eo agens Hagiologus Habessinus: *Salutem tibi*, inquit, *Dioscore, Scriba magne, Patriarcha & Sacerdos, socie Seraphinorum, ad tradendam fidelibus sanctæ Trinitatis fidem. Huic quoniam subscribit anima mea, dicito ei; Quiesce mecum in regno cælesti.* Ita factionis suæ primipilis velificatur Scriptor, magis fortasse ex ignorantia veri, quam ex pertinacia tenendi falsi, abreptus in schisma, Concilio Chalcedonensi inimicum.

Ejus laus in Hagiologio

330 Severus (quocum Dioscorus, & ejus decessor Machiota, communicabant in fide; quique in eodem Hagiologio ad secundam Babæ, id est XXIX Septembris, sub nomine *Sawiri* laudatur, quod *maluerit exilium tolerare quam fidem Christi abnegare*) dimissa Sede, Antiochiâ profugus, ubi lingua blasphema ei amputari debebat, Alexandriam confugerat circa annum DXIX; exindeque cum Patriarchis Alexandrinis communicabat per litteras, XVI annis & amplius Ecclesiam Orientalem perturbans; homo sacrilegus, magus, veterator, hæreticus, & siquid his flagitiosius, ut videre

licet communicarit cum impio Severo hæresiarcha exule;

videre eſt apud Nicephorum Calliſtum, lib. 16, cap. 29, 30, & 31, ex quo ſua fere deſumpſit Baronius; Coptis interim & Jacobitis reliquis incomparabilem viri ſanctitatem & fortitudinem miro encomio extollentibus. Sed eos curioſus lector conſulere poterit, nos ad alia feſtinamus.

cujus ſectator Jacobus Zanzalus,

331 Hujus Severi diſcipulus, Jacobus ille Syrus, alias Zanzalus fuiſſe perhibetur (malim ego ſectatorem dicere) unde Jacobitarum nomen fluxit, ut ſuo loco diſtinctius conabor exponere. Ceterum eorum ſententiam Abulpharagius Arabs, apud Jobum Ludolfum in Commentario, explicat pag. 461; *De natura una è duabus, divina & humana, ſine mixtione, confuſione, aut corruptione; verum ita ut eo modo quo fuerant manerent, ſicut natura hominis, duabus naturis anima & corpore conſtat, ita ut nec anima in corpus mutetur, nec contra.* Sic loquitur Abulpharagius, infra examinandus. *Jacobitis notem reliquit.* Nempe, ut ait Nicephorus lib. 18, cap. 46, *nobis unam ſubſiſtentiam compoſitam dicentibus; illi unam potius naturam compoſitam inferunt, ... quod Eccleſia, tamquam piaculum, prorſus averſatur.* Porro de Jacobi illius Syri origine, de ejus ſtudio in propaganda hæreſi, & de ſequacibus, in plurimas ſectas, ut Theopaſchitarum, Aphtartodocitarum, Monothelitarum, Armeniorum, aliaſque hujuſmodi plurimas, deinceps diviſis, multa congerit Nicephorus idem Calliſtus, citato libro 18; & per tria capita, 52, 53, & 54, fuſe proſequitur, quæ alibi accuratius diſcutienda pollicemur.

XXXII. TIMOTHEUS III.

De eo & Severo perturbate & falſo relata confutantur. De corruptibili vel incorruptibili Chriſti corpore nata ſub eo controverſia.

Chronici Orientalis

332 TIMOTHEUS hæreticus, ſicut & deceſſores ſui, luculenta mendaciorum farragine ab Hiſtoria noſtra Coptica exornatur. Ita habet: *Ejus tempore defunctus eſt Anaſtaſius Imperator Jacobita, & Regnum poſt illum ſuſcepit Juſtinianus Chalcedonenſis, qui pro Timotheo Apollinarem* [Apollinarium] *ſubſtituit, totiſque viribus contendit, ut omnes Chriſtianos ad fidei Chalcedonenſis Concilii reduceret decreta; quare Concilium cogi curavit Conſtantinopoli, cui præſidebant Vigilius Patriarcha Romæ, Apollinarius quem pro Timotheo ſuffecerat, & Eutychius Patriarcha Conſtantinopolitanus. Severum quoque & Orientales Epiſcopos accerſivit, ut ſuæ fidei ſubſcriberent; qui noluerunt ipſi aſſentiri. Quamobrem multis & gravibus afflixit Jacobitas tribulationibus, & Severum detruſit in carcerem; ſed non multo poſt, efflagitante pro illo Imperatrice, quæ ejuſdem perſuaſionis erat, fuit dimiſſus.* Videas obſecro quam inepta, falſa, & diverſiſſimis geſta temporibus, hic in unum coacerventur.

falſa & perturbata rerum ſeries,

333 In primis, falſum eſt, Anaſtaſium eo tempore vixiſſe, quo Timotheus Patriarchali Sede potitus eſt; cum ab anno DXVIII vivere deſierit ille, hic non niſi anno DXX, aut (ſi Hiſtoriæ credimus) DXXVIII fuerit ordinatus. Falſum item eſt, quod poſt Anaſtaſium, Imperium ſuſceperit Juſtinianus; ſucceſſit enim Juſtinus uſque ad annum DXXVII. Ridiculum etiam eſt, Jacobitam dici Anaſtaſium; cum veroſimiliter Jacobus ipſe, à quo Jacobitæ dicti ſunt, necdum tunc fuerit in rerum natura. Nec minus ineptum illud, quod de Apollinario in locum Timothei ſubſtituto garrit, ut ex ſequentibus manifeſtum fiet. Quid porro Synodus œcumenica V, anni DLIII, ad Timotheum ſpectet, non ſatis intelligo. Quomodo autem Severus ad idem Concilium vocari potuit? Qua veritatis ſpecie aſſeritur Severum, detruſum in carcerem, ope Theodoræ ex eo liberatum; quem conſtat ab anno DXIX, Antiochia (ut diximus) profugum, in Ægypto latuiſſe; aut ſi malis cum Euagrio, lib. 4, cap. 11, profectionem Severi in urbem regiam tueri; certe id etiam admittere oportebit, nihil tunc temporis homini illi adverſi accidiſſe. Audiamus modo reliquam Hiſtoriæ ſeriem.

cum refertur & refellitur.

334 *Antiochia igitur egreſſus* (Severus) *ſuis Epiſcopis in Ægyptum perrexit; & eam regionem circuibat, ab uno ad aliud monaſterium ſe transferens, & ab una ad aliam civitatem, modo clam, modo palam, homines ſuæ fidei confirmans. Eodem tempore ad Ægyptum pervenit Apollinarius, libellos habens de fide Concilii Chalcedonenſis recipienda, quam perplures amplexati ſunt, tam ex Laicis quam Monachis, & præſertim Monachi monaſterii ſancti Macarii, ſeptem exceptis; è quibus duos interfecit, reliqui vero evadentes, effecerunt, ne reliqui Monachi reciperent tomum illum. Eadem quoque præſtiterunt cum populis. Occîdit autem Apollinarius ex Jacobitis ducenta circiter millia virorum, mulierum ac puerorum in ipſis eccleſiis. Juſtinianus vero Imperator, cum dudum laboraſſet, ut Severum Patriarcham Antiochenum ad fidem Concilii Chalcedonenſis reduceret, nec illum ullo modo ad id perſuadere potuiſſet, ipſum è vivis auferre decrevit.* Hactenus Hiſtoria, ex qua laciniam hanc placuit excerpere, ut pateat quam imbecilli fundamento nitantur, qui ex Chronici Coptici auctoritate opiniones ſuas identidem corroborare non deſinunt. Sed ad ordinem temporum revertamur.

Obiit Timotheus 7 Febr. 537.

335 Sediſſe dicitur ad marginem, annos XVII, dies CXCVI; & defunctus decima tertia Amſchiri (hoc eſt VII Februarii) die Sabbati. Concurſus hic habetur anno DXXXVII, quo Timotheum obiiſſe credimus, non tam ratione hujus concurſus, quam quod Nicephorus, Theophanes, & ipſe Abulbaracat, in Epiſcopatus duratione conſentiant, quæ nos ad talem annum perducere omnino debet. Et quidem Nicephorus editionis Pariſienſis MDCLII, ex recenſione Jacobi Goar, eumdem annorum XVII numerum clare exprimit, conſentiens itidem in aſſignando Juſtiniani Auguſti imperio, quod hic ab anno DXXVII ad DLXVI poſſedit. Theophanes vero adhuc expreſſius ſententiam noſtram confirmat, annos XVII adſcribens, & eum annorum numerum terminans eo ipſo anno DXXXVII. Ceterum annos illos ne complétos exiſtimes; melius Abulbaracat ad XVI & dimidium reſtringit; unde corrigenda eſt nota marginalis Hiſtoriæ, & pro XVII, ſcribendum XVI, & dies non CXCVI, ſed CXXIII, qui à morte deceſſoris effluxerant.

AUCTORE I.B.S.

336 Poëta Hagiologus ita Timotheum laudat, ut plene Orthodoxum quis crederet, dum ait, *Salutem dico Timotheo, Concionatori & Patriarchæ, cujus diebus data fuit benedictio fidelibus, & flammâ verbi ejus exusti fuerunt, sicut aridum olus, Moloke, qui crediderant doctrinæ hæretici Eutychetis.* Ita fere sectarii etiam hodierni, Sociniani, aliique, errorum suorum Auctores in speciem abominantur, dum interim eorum doctrinæ quoad rem pertinacissime adhæresc unt. Sane Jacobitas omnes, tum Coptas, tum Habessinos, veros esse Eutychianos passim Scriptores nostri & vere asserunt; Jacobitis interim ubique Eutycheti anathema pronuntiantibus. Sed de his alibi. Ceterum non usquequaque de Christi humanitate male sentire videbatur Timotheus, ut ex Liberato cap. 19 Breviarii datur intelligere.

laus in Hagiologio,

337 *Sub isto Timotheo, de Corruptibili & Incorruptibili apud ipsam Ecclesiam quæstio mota est, hoc modo: Requisivit quidam Monachus Severum, quid oporteret dicere, Corpus Domini nostri Jesu Christi, Corruptibile an Incorruptibile? Ille respondit ei, sanctos Patres Corruptibile illud dixisse. Hoc audientes quidam Alexandrinorum, cum requisissent Julianum* (Halicarnassæum, Severi Socium, à Timotheo gratissime susceptum) *in alio loco sedentem, quid & ipse diceret de eadem quæstione; ille dixit, Sanctos Patres contraria dicere. Horum itaque singuli, statuere proprium responsum volentes, scripserunt libros adversus alterutrum. Qui venientes in multitudinem civitatis, Ecclesiam illam diviserunt: & alios quidem fecerunt Corrupticolas appellari; verum, Incorruptibilis assertores, Phantasiastas. Timotheus vero magis sententiam Severi secutus est.* Hactenus Liberatus, cui fere consentit Leontius, nisi quod affirmet Timotheum *modo huic, modo illi patrocinatum*, in quo constantiam desideres. Videtur præterea, ipsi Timotheo, in Hagiologio ad diem octavum Barmudæ, hoc est III Aprilis, attribui, quod dedicarit Tabernaculum Jesu Christo, eo in loco, *ubi in rupe reliquit vestigium suum, quando in Ægyptum venit, Herodem fugiens.*

ejusque super corruptibilitate aut incorruptibilitate corporis Christi sententia.

ASTERIUS.

C

338 Historia memoratu digniſſima refertur in Actis S. Arethæ Martyris, ad XXIV Octob. illustrandis, quæ si vera est, ut jam supponimus, alium nobis Patriarcham submini strat Asterium orthodoxum, verosimiliter à Justino Schismaticis illis oppositum. Siquidem ibi legitur, quod *Justinus Imperator*, intelligens, quæ & quam atrocia Tyrannus Dunaan seu Dunawas, Homeritarum Judaizantium in Arabia felici Rex, contra Christianos patrabat, *sine mora scripsit ad Asterium, Alexandriæ Episcopum, ut incitaret Regem Æthiopum ad movendum arma adversus Homeritas..... Ipse quoque Patriarcha Alexandrinus, postea quam cum Monachis orthodoxis, qui erant in Nitria & Scete, multas Deo fudit supplicationes, Regi illi significavit, quæ pia videbantur Justino, successu prorsus optimo.* Quæ, aliaque plurima eo spectantia videri possunt apud Baronium, ad annos DXXII & DXXIII, quo ultimo Tyrannum vicit S. Elesbaan.

Asterius Orthodoxus,

339 De Asterio illo nihil apud Græcos aut Arabes invenias memoriæ proditum. At enim Justini religio integerrima, non permittit nos dubitare, quin mortuo Esaia (de quo supra in Athanasio II) sategerit ut orthodoxis proprius non deesset Patriarcha, isque fuerit præ- laudatus Asterius: licet Liberatus procul absens, Theophanes item & Nicephorus, post tria demum secula scribentes, eum omiserint recensere; quod est Doctorum virorum pro Asterio retinendo argumentum. Sed hujus loci non est eam controversiam dirimere, maneat tantisper Asterius, licet ab Euagrio etiam, aliisque prætermissus. Qua ratione Pagio satisfiet, hinc citatæ historiæ falsitatem arguente, quod *nullus Episcopus Catholicus eo tempore Ecclesiæ Alexandrinæ præfuerit.*

D

S. Elesbaan incitat ad arma contra tyrannum Dunaan an. 522.

XXXIII THEODOSIUS ET GAIANUS.

Ille pulsus, hic intra triennium discedens, diu vixit privatus in Africa; Theodosianæ novæ hæreseos à priori suscitatæ, assecla.

E

340 Theodosius, Kirchero Archihæreticus, multis titulis celebris in Historia Coptica, quæ hic denuo non nulla vera, more suo, falsis infercit. Ita habet: *Postquam is suffectus est, alium ordinavit Patriarcham contraria factio (qui Archidiaconus erat Alexandrinæ Ecclesiæ) in domo cujusdam Presbyteri, qui Theodorus dicebatur. Is pessimis erat moribus, qui una cum sua factione, expulit Theodosium sua Sede, scripseruntque ad Tiberium Imperatorem* (rectius diceret Justinianum) *adversus Theodosium. Imperator autem uxorem habebat nomine Theodoram, Jacobiticæ persuasionis; quæ Imperatorem enixe rogavit, ut id negotii sibi deferret, cui acquievit. Illa igitur, qui disquirerent hac de re, & quis prius suffectus esset, secundum Ecclesiæ canonem, misit. Cum itaque resciviſſet Theodosium fuisse primum ordinatum, suo ordini illum restituit.*

Quæ de institutione Theodosii, & Gaiani subrogatione,

F

341 *Quo facto Theodosius rogatur, ut recipe- male in Hiret Gaianum, ipsumque Archidiaconatus resti- storia congetueret ordini: qui acquievit gessitque morem. Ali- runtur,*
quantulum post, Alexandriæ Præfecto & Patriarchæ Theodosio scripsit Imperator, ut sibi consentirent, susciperentque Chalcedonense Concilium; si vero Patriarcha id præstare renueret, sua Sede expelleretur, & quocumque ipsi libitum foret, proficisceretur. Qui statim relicta Ecclesia egressus est, ne relinqueret, ut ipse aiebat, fidem trecentorum octodecim. Imperator autem, metuens ne totus populus illum sequeretur, ad se accersitum multis honoribus & muneribus ornavit. Quem, cum sibi acquiescere noluisset, in exilium indignatus exegit, constituitque loco ipsius Paulum Thebanum, qui ordinatus est à Patriarcha Constantinopolitano. Sed cum Alexandriam appulisset, nemo civium illum suscipere voluit, & clausæ sunt Ecclesiæ Cophtitarum. Huc usque Historia, addens, Theodosium in exilio vita functum, neglecto mense & feria.

342 At vero quæ hic perperam congesta *melius narsunt*, meliori fide docebit Liberatus, Bre- *rantur à Li*viarii cap. 20 asserens, Theodosium, *studio & berato,*

per-

A *permiſſione Calotychii, Cubicularii partis Theodoræ Auguſtæ*, fuiſſe ordinatum. Attamen populo & Monachis acriter ſe opponentibus, *Pallium beati Marci accipere collo ſuo*, atque adeo *legitime ſedere*, prohibitus eſt. Etenim *mox eum perſecuti ſunt &* expulerunt, ne colligeret funus Timothei. Inthronizaverunt autem Gaianum, qui fuit tunc Archiepiſcopus ex parte aſſertorum Incorruptibilitatis... Permanſit *autem Gaianus in Epiſcopatu dies centum tres.... poſthac à judicibus pulſus abſceſſit. Et poſt menſes duos Narſes Cubicularius, miſſus ab Auguſta Theodora, Theodoſium quidem inthronizavit, porro Gaianum miſit in exilium. Qui adductus Carthaginem magnam, & inde quaſi Sardiniam directus, quid de eo contigit ignoratur.*

Ex quo illorum contentiones intelliges.

343 *Manſit autem Theodoſius in Sede annum unum & menſes quatuor, paucis ei communicantibus; plurimi enim communicabant ad nomen Gaiani..... Noviſſime Theodoſius de Sede diſceſſit, non ferens ſeditiones & bella, quæ contra eum exercebantur à populo. Miſſus autem*
B *eſt Conſtantinopolim cum honore.... Sed perſiſtente & nolente eo Chalcedonenſem ſuſcipere Synodum.... foras civitatem regiam ſexto milliario in exilium miſſus eſt... Vivitque uſque nunc.* Ita Liberatus, ſcriptionem ſuam finiens anno DLX.

Veroſimile eſt illum obiiſſe an. 567.

344 Itaque cum in exilio Theodoſium obiiſſe affirmet Hiſtoria, notans in margine Patriarchatus annos XXXI, dies CXXXI; extendenda erit ejus vita uſque ad annum DLXVIII, quo certe eum pertigiſſe facile crediderim; adeo ut annis circiter octo & viginti privatus in exilio delituerit, eo deportatus, teſte Victore Tununenſi, anno DXL, ex quo Chronologia noſtra egregie roboratur, utpote qui Timothei deceſſoris obitum ad annum DXXXVII retulimus; cum manifeſto appareat, contentiones illas & viciſſitudines, Gaianum inter & Theodoſium, biennio minimum integro, forte etiam toto triennio, tenuiſſe. Theophanes & Nicephorus annos duos Patriarchatus Theodoſio adſcribunt, reſecto exilii tempore,
C quo à ſcriptoribus illis pro Epiſcopo non eſt agnitus. Cur Abulbaracat eum Theodorum potius, quam Theodoſium vocet; cur annos ei tribuat dumtaxat XXII & menſes tres, non vacat inquirere: forte huic Patriarchæ eos annos ſubtrahit, quos aliis alibi liberalius annumeravit. Ceterum cum defunctum dicat anno Martyrum CCLXXXII, qui eſſet Chriſti DLXVI; non niſi biennio deficit à vero Hiſtoriæ calculo: utrique interim præferenda eſt Chronologia Victoris Tununenſis, cujus hæc ſunt verba: *Vixit Theodoſius præfatus hæreticus, uſque ad primum Juſtini junioris Auguſti conſulatum*; adeoque uſque ad annum DLXVII.

22 Junii.

345 De die obitus non minor eſt difficultas. Hiſtoria feriam notare prætermiſit, Abulbaracat ſcribit XXIII Februarii: ſed familiari errore Wanſlebii, menſes noſtros cum Ægyptiacis confundentis. Invenerat nimirum XXIII Amſchir, quæ ſolum reſpondet XVII Februarii noſtri. Hagiologium, pro die mortis vel cultus apud Jacobitas, ſuggerit nobis viceſimam octavam Bunæ, hoc eſt XXII Junii. Uter dies præferendus ſit, fruſtra divinando quæſieris; nos poſteriorem pro arbitrio ſeligemus, qui anno DLXVII incidit in feriam quartam. Poëta Habeſſinus in Encomio Theodoſii alludit ad verba, ex Chronico noſtro ſuperius recitata, quod *Eccleſia egreſſus ſit, ne relinqueret fidem trecentorum octodecim*: ibi enim laudatur, velut *qui ſuſcepit onus afflictionis & exilii, dum filios ſuos verbo fidei rectæ inſtituit, nihilque detrahi patitur acceptæ ab Apoſtolis doctrinæ*. Hujuſmodi nempe prætextu ſe tuebatur olim, & etiamnum tuetur Jacobitarum pertinacia. AUCTORE I. B. S.

Laus ejus apud Poëtam hagiologum.

346 Interim ex Liberato, Leontio, Victore Tununenſi, aliiſque conſtat, Theodoſium illum, non hæreticum ſolum fuiſſe & antiſynodicum acerrimum, verum etiam hæreſiarcham. Nam præterquam quod Concilium Chalcedonenſe exemplo prædeceſſorum obſtinatiſſimè reſpueret, alteram hæreſim cudiſſe convincitur, cui oppoſitam alteram Gaianus in lucem protruſit: unde Liberato teſte, *diviſa eſt civitas hoc ſchiſmate, ut Gaianitæ & Theodoſiani in ea vocentur, id eſt Phantaſiaſtæ & Corrupticolæ*. Deerat hoc etiam miſeris Alexandrinis ad malorum cumulum, ut ex aliis in alias hæreſes dilaberentur, uti fit, E quando *Epiſcopus, qui unus eſt & Eccleſiæ præeſt, ſuprema contemptione contemnitur* (inquit Cyprianus lib. 2. ep. 3.) *nec unus in Eccleſia cogitatur Epiſcopus, qui vice Chriſti ſit judex.* Enimvero, quod S. Hieronymus, ſcribens contra Luciferianos, olim vaticinatus fuerat, *ſi non ſit in Eccleſia una eminens poteſtas, tot futuræ ſunt ſchiſmata quot Sacerdotes*; id in ea errorum colluvie Alexandrinis eveniſſe, nimis quam exploratum habemus. Operæ pretium eſt ſchiſmatis illius & ſuperiorum turbarum ſeriem paucis ex Leontio repetere, ex Bibliotheca Patrum Colonienſis ſeculo VIII, partei, pag. 449.

Ab eo dicti Theodoſiani.

ipſo in exilium acto.

347 Timothei tempore, ut ſupra innuimus Alexandriam confugerat Severus, Antiochiæ Pſeudoepiſcopus, cum Juliano Halicarnaſſæo: qui de corruptibilitate corporis Chriſti inter ſe lingua & calamo diſceptare exorſi, novis ſordibus Eccleſiam Alexandrinam polluerunt. *Erant id temporis viri duo, Gaianus & Theodoſius, ille quidem Archidiaconus Timothei, Theodoſius vero ſcriptor orationum. Itaque mortuo Timotheo, Clerus & Urbis Primates Theodoſium ſuffragiis ſuis Epiſcopum legunt; quo deſignato plebs ingreſſa, cum in ſolio ſedentem conſpexiſſet, uſque adeo indignata eſt, quod hominem odiſſet, ut mox eum quidam è throno dejiceret. Quapropter aufugiente Theodoſio, Gaianus ipſius loco per vim factus eſt Epiſcopus. Et incolarum Urbis quoque ſecutæ ſunt factiones, quippe magnates Urbis à Theodoſio ſtabant, plebs à Gaiano. Quapropter accidit, non ſolum ut hominum factionibus Urbs tota diſtraheretur, ſed etiam ſententiis. Nam Gaianus Juliani ſententiam* (hoc eſt Phantaſiaſtarum) *ſectabatur, Severi* (nempe Corrupticolarum) *Theodoſius.* F

magis invaleſcunt.

348 Ita Leontius, alia narrare pergens de Gaiani & Theodoſii exilio, ſatis à nobis ſuo loco explicata. Theodoſium porro ea pœna mulctatum Juſtino V. C. Coſ. ſive anno DXL, auctor eſt prælaudatus Victor Tununenſis in Chronico, ibidem docens peſſimi hominis exilio, hæreticam veſaniam magis propagatam fuiſſe. Siquidem Theodoſius *Conſtantinopoli*

AUCTORE I.B.S.

Sycas relegatus, totum pene Palatium & maximam regiæ Urbis partem, ſua perfidia maculavit. Quæ occaſio cunctis pene hæreſibus licentiam tribuit: ita ut non ſolum Theodoſianitæ, ſed & Gaianitæ, monaſteria atque oratoria apud Urbem regiam conſtruxiſſent.

PATRIARCHÆ ORTHOD. PAULUS, ZOILUS APOLLINARIUS.

Primus ob cædis ſuſpicionem, alter propter defenſionem trium Capitulorum, depoſiti, tertius à Iacobitis infamatus ut tyrannus.

Theodoſio & Gaiano ſubſtitutus Paulus an. 541,

349 EXulantibus geminis Patriarchis hæreticis, ſucceſſit Paulus, Baſilio V. C. Coſ. anno nimirum DXLI, ut habet Victoris Chronicon; ad eum ipſum annum Pauli etiam depoſitionem, & Zoili ordinationem referens. Thebanum hunc ſuperius appellabat Hiſtoria, rectius Victor & Liberatus, Abbatem vel Priorem dicunt *Tabennenſium* ſive *Tabenneſiotarum* Monachorum, *plane Orthodoxum*, inquit Liberatus, *ſuſcipientem Chalcedonenſem Synodum, ordinatum à Menna Conſtantinopoli, præſente Pelagio Reſponſario Vigilii, & Apocriſiariis Euphremii Antiocheni, & Apocriſiariis Petri Hieroſolymorum.* Theophanes, ad eumdem annum DXLI, orthodoxiam Pauli revocat in dubium, dum ait; *Paulum quemdam, de fide recte ſentire exiſtimatum, renuntiatum Alexandriæ Antiſtitem. Hic eccleſiaſticis in precibus & ſacrificiis memoriam ſacrilegi Severi faciens* (Victor Dioſcorum notat) *irati Imperatoris juſſu Epiſcopatus dignitate motus, Hieroſolymam tandem profectus, ibi moratus eſt.*

ob cædis ſuſpicionem

350 Longe diverſam cauſam Paulinæ depoſitionis commemorat Liberatus cap 23, quam hic compendio adnecti, puto Lectori, non ingratum fore. *Acceperat* Paulus *ab Imperatore poteſtatem ſuper ordinationem Ducum & Tribunorum, ut removeret hæreticos, & pro ipſis Orthodoxos ordinaret.* Hinc *Alexandriam deſcendens, timore ſui ſuaque induſtria omnem civitatem & omnia monaſteria adduxerat ſuſcipere Chalcedonenſem Synodum, niſi interventu diaboli talis cauſa emerſiſſet.* Pſoius quidam Diaconus, inſtigante Arſenio, imperante Rhodone Auguſtali, clam occiſus fuerat. Rhodo à Liberio, in hunc finem Alexandriam deputato, interrogatus; *reſpondit, juſſione Epiſcopi factum fuiſſe.* Nec mora, Epiſcopus, nequidquam negans *& ſe neſcire clamitans, Gazam in exilio miſſus eſt.... Et poſt hæc miſit imperator Pelagium, Diaconum & Apocriſiarium primæ Sedis Romanæ, Antiochiam cum Sacris ſuis; quibus præcepit, ut cum Euphremio ejuſdem urbis Epiſcopo, & Petrus Hieroſolymita & Hypatius Epheſinus venirent Gazam, & Paulo Epiſcopo Pallium auferrent, eumque deponerent.* Itaque Paulo ablatum Pallium, & Zoilus pro eo ordinatus eſt, *quem poſtea Imperator depoſuit, & Apollinarium ordinavit, qui nunc eſt Præſul Alexandrinæ Eccleſiæ*; tunc nempe, cum Liberatus ſcriberet, ante annum DLX, ut ſupra indicavimus.

Sede expulſus,

ſucceſſorem habuit Zoilum,

351 Quamdiu ſuo huic caſui ſupervixerit Paulus, nemo, quod ſciam, explicat: *morte peſſima deceſſiſſe* ii credent, qui Hiſtoriæ, paſſim mendaciis refertæ, fidem aliquam haberi poſſe exiſtimabunt. Baronius depoſitionem ejus perperam refert ad annum DXXXVI; deceptus (ni fallor) verbis Liberati; qui citato cap. 23 annum Juſtiniani decimum, cum Eccleſiarum unitate tunc facta, & Pauli inſtitutione conjungit. At Conſulatus, à Victore notatus, nec de brevitate Patriarchatus ejus, nec de anno depoſitionis dubitare nos ſinit, conſentiente etiam Theophane, ex quibus ad quinquennium differenda eſt; ſic ut exulare demum juſſus ſit anno DXLI, Patriarchatus ſui anno ſecundo, ſi ſalvam velis Theophanis & Nicephori auctoritatem.

qui etiam cedere juſſus an. 552,

352 Scribunt iidem ipſi Auctores, Zoilum, Pauli ſucceſſorem, annis dumtaxat ſeptem Epiſcopatum tenuiſſe: quod cum Victoris Chronico nequaquam convenit; ex cujus ſupputatione dicendum, annis fere undecim Zoilum Patriarchatu potitum. Ita ſcribit ille ad Poſtconſulatum Baſilii V. C. anno XI, hoc eſt anno DLII. *Apollinarius Zoilo, tria memorata Capitula damnare nolenti, Epiſcopus Alexandrinæ Eccleſiæ ſubrogatur. Poſt Zoilum,* inquit Leontius, *ſit Epiſcopus Apollinaris, poſt Apollinarem Joannes, poſt Joannem Eulogius:* de quibus & nos ſuo loco. Itaque Patriarchatum exorſus fuerit Apollinarius eo anno DLII; eumque tenuerit annis non omnino XIX, quot ei adſcribuntur in Theophanis & Nicephori Chronologia; ſed XVI fortaſſe, aut XVII; adeo ut pertigerit ad annum DLXVIII vel DLXIX. Nec ulterius extendere Apollinarii Patriarchatum permittit Chronologia Marquardi Freheri, ante tomum de Jure Græco-Romano, ubi anno DLXIX referuntur initia Joannis, Apollinarii ſucceſſoris Orthodoxi. Monendus autem lector, alium illic ordinem obſervari, dum Joannes ille vocatur IV, & in ſerie Patriarcharum XLIV, quæ vera ſunt, ſi Orthodoxi hæreticis immixti numerentur; quod cur à nobis præſtitum non ſit, in præfatione operis abunde eſt declaratum.

Thronum reliquit Apollinario,

defuncto probabiliter an. 569.

353 Scio Apollinarii tempora, apud Theophanem, biennio circiter anticipari, adeo ut anno DL vel DLI ſedere cœperit, quo pacto anni fere novemdecim reperiri poſſent. At expreſſa Victoris Tununenſis, oculati propemodum teſtis (utpote qui tum in Ægypto & in Aſia exulaverit) auctoritas, Chronographiæ Theophanis, ſæpe defectuoſæ, procul dubio eſt anteponenda. Hic ille Apollinarius eſt, Jacobitis eo magis inviſus, quod fidei Catholicæ aſſertor ſtrenuus fuiſſe videatur: nec parum contuliſſe ad convocationem Synodi œcumenicæ V Conſtantinopoli, ea ſpe, ut gregem ſuum, novis in dies erroribus obnoxium, ad rectam fidem & unitatem revocaret. Fatetur Hiſtoria, eum Conſtantinopoli rediiſſe, Libellos ferentem de Synodo recipienda; ſed quæ de Patriarchæ crudelitate, aliiſque ſub Timotheo factis ſupra retulimus, & mox in Petro repetemus, enormibus ſcatent mendaciis: & tam falſo quam atrociter exaggerata, per ſummam injuriam Antiſtiti Catholico à peſſimis hæreticis adſcribuntur. Norunt eruditi, quomodo ſanctiſſimis Pontificibus

Hunc Jacobitæ tamquam tyrannum.

calumnioſiſſime diffamarunt.

ficibus Felici II & Damaſo, Luciferiani Preſbyteri Marcellinus & Fauſtinus, in mendaciſſimo ſuo precum ad Imperatores libello, imputaverint cædes, causâ ſchiſmatis patratas, eaſdemque ſupra fidem exaggerarint. Sic fieri potuit, ut in urbe Alexandrina, ab omni ævo turbis, ſeditionibus, tumultibus plena, errorum & ſchiſmatum cauſa nonnulli tunc interfecti fuerint, quorum necem Jacobitæ Orthodoxis, & præcipue Patriarchæ mendaciſſime imputarint.

A

XXXIV. PETRUS IV.

Tempus Epiſcopatus, Profeſſio monaſtica.

Quidquid in multis circumſtantiis mentiatur Hiſtoria.

354 PETRUS hic Catholicis Scriptoribus cum ſucceſſoribus incognitus, quamdiu exulantis Theodoſii Vicarius, quandonam ei ſuffectus ſit, ex Hiſtoria non colligitur. Crediderim ego, non ante Theodoſii obitum, Patriarchæ dignitatem aut nomen uſurpaſſe. Mentitur ergo Hiſtoria, dum ſcribit, *ejus tempore defunctum Imperatorem Chalcedonenſem* Juſtinianum: conſtat enim hunc obiiſſe XIV Novembris DLXVI; Theodoſium vero uſque ad primum Juſtini Conſulatum anni DLXVII ſupervixiſſe. Sed illud mendacium non incomitatum reliquit, addens, *Paulum morte peſſima deceſſiſſe*; & horrendam calumniam repetens, de ducentis millibus Jacobitarum ab Apollinario interfectis.

B

Petrus creditur obiiſſe an. 570, 19 Jun.

255 *Defunctus eſt autem Petrus Patriarcha die Jouis*, XXV *Bunæ*, hoc eſt XIX noſtri Junii; in margine autem adſcribitur Petro Patriarchatus annus I, dies CCCLXII. Character notatus concurſum exigit ſub littera Dominicali E, unde ducit nos ad annum DLXX; atque adeo ita taxanda ſunt Petri tempora (cum aliis ſubſidiis carcamus) ut ordinatus dicatur anno DLXVIII, XVI Junii; quo pacto & annus Sedis vacantis, & ſucceſſoris Damiani tempora nullo negotio conciliabuntur. Hagiologion dicit, quod *Petrus nominatus eſt Prior monaſterii Egag, conſtitutione ac lege bonus; quodque de limpida minimeque turbida doctrina ejus, quæ fluminis inſtar decurrebat, pueri biberunt, & expleverunt ſitim ſuam ſenes.*

Laus in Hagiologio.

C

XXXV. DAMIANUS.

Ejus tempore Mauritius impie occiſus à Phoca.

Obiit an. 607 Iunii 12.

356 DAMIANUS, Kirchero Dimanes, ignotus & ipſe cum ſuis, Scriptoribus Catholicis; Petro, poſt unum interpontificii annum ſuffectus, parti ſuæ dicitur præfuiſſe annos XXXV, dies CCCLVIII, & *defunctus* XVIII *Bunæ*, hoc eſt XII Junii, *die Lunæ*; qui eſt character anni DCVII: qua ratione hoc ſaltem ex Hiſtoria verificatur, quod ipſius tempore *Mauritium Imperatorem occidit Phocas*; id enim conſtat factum anno DCII menſe Novembri. Convenit Abulbaracat cum Hiſtoria in die obitus, ſed totis duodecim annis diſcrepat in duratione Patriarchatus, quam contrahit ad annos XXIV. Verum Auctor ille, nunc præcipitando, nunc tardius gradiendo, pro mero libitu multa nugatur, nullum interea chronotacticum characterem ponens, quo fundari tolerabilis aliqua conjectura poſſit; in quo aliqualem ſaltem Hiſtoriæ diligentiam laudes, qua fere ſola impoſterum uti nos oportebit, certioribus notis deſtitutos.

AUCTORE I.B.S.

PATRIARCHÆ ORTHODOXI

JOANNES, S. EULOGIUS, THEODORUS SCRIBO, S. JOANNES ELEEMOSYNARIUS.

Cujuſque eorum deſignata tempora.

Ioannes obiit an. 577.

357 ORthodoxis interea miniſtrabat Joannes, Apollinario ſuffectus, veroſimiliter anno DLXIX, ut ex Marquardo ſuperius referebamus. Theophanem & Nicephorum etiam oſtendimus liberaliores fuiſſe, dum prælaudato Apollinario annos XIX tribuerunt. Atque hæc ipſa difficultas hic denuo recurrit; Siquidem Joanni dantur Patriarchatus anni XI, Eulogio XXVII, qui nos ducerent ad annum DCVII; quod Marquardo repugnat, anno DCV Theodorum, Eulogii ſucceſſorem, patriarchalem thronum tenuiſſe aſſerenti. Accedit peremptoria in hiſce dubiis Anaſtaſii auctoritas, diſerte affirmantis, quod *anno imperii Phocæ quinto*, Chriſti DCVI, *Theodorus Alexandrinus haberetur Antiſtes:* quo anno eum probabiliſſime obiiſſe putamus ut reliqua Chronologiæ ſeries ſarta tecta ſervetur, præſertim in annis decem S. Joannis Eleemoſynarii, quem conſtat ultra annum DCXVI non ſupervixiſſe; quidquid Baronius pugnet, ut ad annum DCXX producatur. Sane Anaſtaſii locus alius, non minus aperte evincit, Joannem Patriarchatus munere functum *anno imperii Phocæ ſeptimo*, Chriſti DCVIII, quod Baronio manifeſte repugnat.

E

S. Eulogius 604.

358 His in rectum ordinem digerendis non alia tutior via, quam ſi ex annis Joannis, Apollinarii ſucceſſoris, triennium dempſeris; & cum prælaudato Marquardo S. Eulogii initia colloces anno DLXXVII, ſic ut ille annis non amplius octo Epiſcopatum adminiſtraverit. Nec obſtat, quod apud præfatum Anaſtaſium legatur, quod *ſecundo imperii Tiberii anno Alexandrinæ Antiſtes haberetur Eccleſiæ Eulogius*; neque enim ita hæc accipienda ſunt, quaſi tunc Eulogius Patriarchatum inchoaſſet. Etenim Anaſtaſius nec principia nec exitus Epiſcopatuum ſcrupuloſius numerat, contentus hic & nunc indicare tempora, quibus Sedes ſuas poſſidebant præcipui Orientis Patriarchæ. Non me latet, alio etiam modo Apollinarii & Joannis ſpatia ſalvari commode poſſe; ſi cum Baronio Pauli exordia referas ad annum DXXXVI: ſed hæc Victoris Tununenſis Chronico tam directè adverſantur, ut nulla probabilitatis ſpecie ſuſtineri poſſint.

F

Theodorus Scribo 606.

359 Itaque S. Eulogium Joanni ſucceſſiſſe dicemus anno DLXXVII; annis XXVII inſulas tenuiſſe, mortuum vero anno DCIV, ipſo illo quo è vivis raptus eſt S. Gregorius Magnus,

AUCTORE I.B.S.

cui Eulogium noſtrum fuiſſe familiariſſimum, perſpicue patet ex magna litterarum communione, quarum ultimæ ad Eulogium datæ indictione VI, Chriſti DCIII, numerantur libro undecimo Ep. 46; ſatis indicantes, ipſum, cui pro ſuſceptis recens muneribus gratias agit Gregorius, eo adhuc anno in vivis fuiſſe ſuperſtitem. Quod autem ultra annum ſequentem DCIV non putemus vitam produxiſſe, facit biennium ſucceſſoris Theodori Scribæ, & decennium S. Joannis Eleemoſynarii, anno DCXVI abſolvenda.

S. Ioannes Eleemoſynarius 616.

360 Etenim non placet Petavii ſententia, annis dumtaxat ſex S. Joannis Patriarchatum circumſcribens; quod alicubi legerit eum ſub Heraclio ad Patriarchatum promotum. At recte reſpondet Henſchenius noſter, in Vita §. 3, num. 14, nihil proferre Leontium, unde id confici queat; etſi in eam ſententiam adducatur à Baronio, Petavio & aliis: hæc enim verba, *Heraclius tunc ſceptra tenebat Romanorum*, referuntur à Metaphraſte num. 3; B qui, dum ſuæ Chronologiæ Vitas ſanctorum conformat, non ſemel aberravit. Alia ibidem affert Henſchenius, quæ opinionem noſtram non obſcure perſuadeant. Plura in hanc rem videri poſſunt in Actis Tom. 2 Januarii ad diem 23 operosè examinata & illuſtrata. De S. Eulogio agetur XIII Septembris, quo à Latinis colitur, à Græcis XIII Februarii inter Sanctos relatus, Habeſſinis præteritus, uti & ceteri Chalcedonenſis Fidei profeſſores; in Hiſtoria vero, æque ac deceſſor & ſucceſſores, omnino non nominati.

XXXVI. ANASTASIUS, ET GEORGIUS.

Vtriuſque tempora; illius contra Orthodoxos cacozelia, templis eripiendis monſtrata. Hic an caſus à Iacobitis.

C

Obiit 18 Dec. an. 614.

361 ANASTASIUS, alias *Athanaſius*, ſuffectus Damiano, *defunctus eſt vigeſima ſecunda Chihac*, hoc eſt XVIII Decembris, *die Mercurii*. Habetur hic concurſus anno DCXIV, poſt Damiani obitum annis VII, diebus CXC, nec rediit ante annum DCXXV. Corrigendus ergo Hiſtoriæ adſcriptus numerus rotondus annorum XII & dierum CXC; quem etiam Abulbaracat videtur inveniſſe, ſcribens annos XI menſes VI, eoſque perducens uſque ad annum Æræ Martyrialis CCCXX, qui eſſet Chriſti DCIII. Nobis certum eſt, Hiſtoriæ calculos Abulbaracato præferre, & deinceps notis feriarum, quantum fieri poterit, inhærere; cum nihil adjumenti à Græcis aut Latinis Scriptoribus ſperandum ſuperſit. Quid Elmacinus conferre queat, dicetur ſuo loco.

Laudatur quod templa Melchitis eripuerit, & nova ædificarit.

362 Laudat Anaſtaſium Hagiologus Habeſſinus, ut *quem Dominus conſtituit ad opponendum ſe Melchitis multa cura & ſolicitudine:* ipſe enim *plures condidit Alexandriæ eccleſias, pluresque alias, quas Melchitæ occupaverant, recuperavit*, ut habet Hiſtoria: additurque, quod *poſtquam venire feciſſet terminum ſcriptionis refutatoriæ*, ſive abrogationem Edicti, Jacobitis templa claudentis, tempore *Jejunii* D *natalitii* (Adventum Domini nos vocamus) *leviter ægrotans, obdormivit*. Illam autem indulgentiam, ab Heraclio, Orthodoxo Imperatore, extorſiſſe potuit metus ab incurſione Perſarum, conſternatio ex captis multis urbibus, capta ipſo anno DCXIV Hieroſolyma, atque cupido pacificandæ interius Ægypti, cui exterius imminebat tam formidabilis hoſtis.

Patriarcha Orthodoxus Georgius obiit 630.

363 Habebant nihilominus tunc Patriarcham ſuum etiam Orthodoxi, ſcilicet S. Joannem Eleemoſynarium, & poſt illum Georgium; cui Nicephorus (ſaltem editionis Lipſienſis anni MDLXXIII) adſcribit annos XIV, per quos ille uſque ad annum DCXXX vixiſſet. In editione Pariſienſi MDCLII ſupra citata, anni tantum XI Georgii regimini tribuuntur, prætermiſſo ſucceſſore Cyro, de quo mox agendum erit. Baronius huic Georgio annos integros quatuor adimit, neque ſic tamen E Chronologiam ſuam ſatis reſtituens. Fuit hic (ut Doctiſſimus Andreas Schottus aliique exiſtimant) fuit, inquam, Georgius hic Alexandrinus Epiſcopus, qui deſcripſit vitam S. Chryſoſtomi, editam ab Henrico Savilio, ut notat Gerardus Voſſius, de Hiſtoricis Græcis lib. 4 cap. 19 pag. 489. Mirum porro quod habetur in Chronico Alexandrino ſive Paſchali, ut Cangio appellare placet, ad Poſtconſula tum Phocæ V, ipſi annum DCIX, quod eo anno *Africa & Alexandria defecerit*, & quod *Papa Alexandrinorum ab adverſariis occiſus ſit*; Orthodoxum an Jacobitam inſinuet, neſcio; ego nullum hactenus reperi eo tempore interfectum.

Auctor vitæ S. Ioannis Chryſoſtomi.

An ſub Phoca aliquis Patriarcha Alexandriæ occiſus?

XXXVII. ANDRONICUS

Laudatur à bono uſu magnarum opum, & zelo contra idolorum templa: Moſlemanorum exordium, & infelicitas Arabum in aptandis ad calculos ſuos annis Imperatorum Romanorum. F

Obiit Andronicus anno 621, 2 Ian.

364 ANDRONICUS *erat vir ditiſſimus*, inquit Hiſtoria, *ac elargiendis eleemoſynis deditiſſimus*. Dum vero addit, quod *eodem tempore vixit Joannes Eleemoſynarius*, non videtur diffiteri, quod ſanctiſſimi hujus viri imitator eſſe voluerit Andronicus. *Obiit die Veneris octava Tubæ*, hoc eſt III Januarii, exigente litteram Dominicalem E, quæ pro tali menſe ante annum DCXXVI non recurrit; cum tamen certum ſit ex Elmacino, ante eum annum Benjaminum Andronico ſucceſſiſſe. Quid hic facias? Notam marginalem, hac ſaltem vice, textui ipſi, liceat anteferre: cumque ibi dicatur ſedisſe annis VI, diebus XVI; ſupponatur tantiſper, Andronicum obiiſſe die Veneris, II Januarii, ſeu ſeptima Tubæ, DCXXI; quo, ab obitu deceſſoris anno DCXIV, Decembris XVIII, juſto calculo perducimur, errore quoad poteſt, modificato. Enormius autem hallucinatur Abulbaracat, Andronici Patriarchatum ad annos XXXVIII, & menſes XI extendens; & eumdem annorum numerum repetens

A tens in ſucceſſore Benjamino, ut mox dicetur.

365 Invocatur ab Hagiologio, ad diem XXII Baſcnes, ſeu XVII noſtri Maji, his verbis: *Salutem Andronico dico, qui Synodum convocavit, bibens ex flumine ſancti Spiritus; dum prædicaret Euangelium omnibus regionis vicinæ urbibus: templa Chriſtianorum ædificavit, & idolorum delubra deſtruxit, & ideo præmium in cælo adeptus eſt quod ſperavit.* Quæ cum non appareat de alio quam de Patriarcha accipi poſſe, inquit Ludolfus, nec alius inter Patriarchas inveniatur hujus nominis, dubiam reddit cauſam diverſitatis, inter diem mortis notatum à Coptis, & diem cultus apud Habeſſinos ſignatum; ordine variis de cauſis facile mutabili, ut in ſimilibus frequentiſſime uſuvenire jam toties oſtendimus. Niſi quis opinari malit, exſtitiſſe ejus nominis Metropolitam aliquem Habeſſinum, tali laude dignum, & menſe Majo mortuum; Patriarcha vero Alexandrinus, neſcio ob quam cauſam in Hagiologio præteritus ſit, licet in Hiſtoria B laudatus.

an idem, quem Habeſſini colunt 22 Maji?

366 Narrat hæc, quod ſedente Andronico, *initium habuit imperium Moſlemanorum anno undecimo Heraclii*; & quod *eodem anno Choſroës Rex Perſarum invaſit imperium Romanorum, occupavitque Syriam & Ægyptum, & conſtruxit Alexandriæ palatium illud, quod hactenus dicitur Palatium Perſidis.* At vero male hæc omnia componit cum anno undecimo Heraclii, familiariſſimo, Saracenis etiam Scriptoribus errore, quos & deinceps infelices deprehendemus in Imperatorum Chriſtianorum annis ad ſuam Hiſtoriam applicandis. Certe invaſio Perſarum anno Heraclii VII, Chriſti DCXVI; fuga vero Mahometis Mecca Medinam Talnabi, unde Moſlemanorum initia repetuntur, ejuſdem Heraclii anno XIII, Chriſti DCXXII contigit.

Arabes, annos Imperatorum ad Hiſtoriam, infeliciter applicant.

PARERGON III.

De anno ſubactæ à Saracenis Ægypti & expugnatæ Alexandriæ.

C

367 VEriſſime pronuntiavit Petavius, in Notis chronologicis ad Nicephori Breviarium, Heraclii Imperatoris tempora, non magis olim bellorum tumultibus, quam hodie narratione ipſa, & annorum ſerie eſſe perturbata: *Hoc enim*, inquit, *citra invidiam dici poteſt, nullum huc uſque Chronicon, Annales nullos exſtitiſſe, in quibus non illa præpoſtere deſcripta ſint, atque ex annorum vel anticipatione vel trajectione vitii aliquid adhæſerit. Equidem, quantum in illis partim eruendis, partim emendandis operæ poſuerim, mihi ipſe ſum conſcius; quantum porro conſecutus fuerim, malo id aliorum judicio relinquere, quam in oratione mea ponere.* Duces adhibuiſſe ſe, teſtatur, Theophanem, Cedrenum, & Chronicon Alexandrinum (Cangio Paſchale dictum) præter Nicephorum, quem præ manibus habebat. Potuit laudatum Chronicon præluxiſſe Petavio in reſtituendis Heraclii annis viginti primis, quos ferme complectitur, quoſque apud Theophanem, qui quidem exſtat, non ſemel confuſos & in partes diſtractos, egregie demonſtrat Papebrochius, in Exegeſi præliminari ante tom. III Martii.

Ex temporibus Heraclii Imp. intricatiſſimis

AUCTORE I.B.S.

368 Viris illis eruditiſſimis, plurimum debent Chronologiæ ſtudioſi, tametſi fortaſſe, non nulli nævi ſupereſſe poſſint, novo ſtudio & diligentia excutiendi. Verum cum ad præſens argumentum priores illi anni non ſpectent, ad ſolos decem ultimos labor ſe noſter extendet, illa tantummodo illuſtraturus, quæ à Saracenis geſta ſunt; quam partem Theophanes, fortaſſe gentis odio, aut intactam reliquit, aut ſatis negligenter & incurioſe tractavit. Idque eo magis deplorandum exiſtimo, quod ſolus ipſe & unicus eorum temporum Chronologus Chriſtianus ſuperſit. Etenim, quod ſæpe citatos invenias *Theophanem, Miſcellam, Paulum Diaconum, Anaſtaſium, Cedrenum*, tanti (quod ad præſens attinet) facienda noveris ea omnia nomina, ac ſi Theophanes unus auctor adhibeatur. Nam de Cedreno conſtat, *iiſdem pene verbis omnia tranſtuliſſe ex Theophanis annalibus* (ut eos conferendo dedici, teſtanturque Petavius in præfatione citati operis, & Voſſius lib. 2 de Hiſtoricis Græcis cap. 26) *ex Latinis vero Paulus Diaconus & Anaſtaſius Bibliothecarius, ſive quicumque Miſcellæ Scriptor, in poſterioribus libris, nihil aliud agit quam eorumdum interpretem; atque ut ipſi mutilarunt priores, ita eorum quoque volumina mutilarunt juniores; idque judicio nullo, ſine ordine temporum, ſine delectu rerum.* F

explicandum hic ſumitur ultimum decennium:

369 Eſt igitur ſemper nobis unicus Theophanes, minime, ut dixi, accuratus, & in rebus Saracenicis tam parum verſatus, ut de celeberrimæ urbis Alexandrinæ expugnatione ne verbum quidem fecerit, ingreſſum vero barbaræ illius gentis in Ægyptum enormi parachroniſmo toto triennio vel quadriennio antevertens, Hiſtoricos omnes traxerit in eumdem errorem, ſuone omnino, an aliorum, ipſum non ſatis ſcrupuloſe examinantium vitio, noſtrum non eſt definire. Certe plura ſæpiſſime ab eo in eumdem annum congeri, quæ longe ſunt diſſita, tam obvium eſt & manifeſtum, ut ſatis mirari non poſſim id à Baronio aliiſque doctiſſimis Chronologis non F eſſe obſervatum. Ne vero ex mea unius fide id dictum putes, legenda propono quæ hac de re ſcripſit Goar in ſuis ad Theophanem Notis, pag. mihi 547, impreſſionis Pariſienſis MDLV: *Rerum geſtarum Metatheſes non prætereundas, infrequentius licet, animadverto; & ex Hiſtoriæ tantum fide, non ex temporis accurata recenſione plura narrari: quod eſt Hiſtoricum ubique, at non Chronographum ſemper ſe geſſiſſe Theophanem. Temporis Canonium & expreſſas in eo perſonas, cum Hiſtoria ad Canonium idem ſubjecta, non conſentire, manifeſto in annotatis; ut cum ad Damaſi annum quintum, Julii Pontificis obitum, & Liberii promotionem una legimus connecti. Anni unius geſta in alium quandoque reponere, cum accuratis etiam Hiſtoricis, Theophanis lapſus communis eſt.* Et quis obſecro ſeparanda non videat, quæ ille conjunxit (ut plurima alia ſileam) ſub annis XX, XXI & XXV Heraclii, quæque in Miſcella aliter notata invenies, aliter ab aliis, eodem ex fonte, pugnantia haurientibus?

contra Theophanem unde alii ſua habent,

leviter verſatum & crebro vacillantem in Hiſtoria Saracenorum.

370 Ex hac potiſſimum radice pullulaſſe putamus errores chronologicos, & Hiſtori-

AUCTORE I.B.S.

& ideo ex ejus gentis Scriptore Elmacino corrigendum;

corum variantes ſententias; ut quod Mahometis pſeudoprophetæ obitus, à Baronio ad annum DCXXX, à Petavio, Labbeo, & aliis ad DCXXXI; Damaſci expugnatio paſſim ad DCXXXIV; Hieroſolymæ ad DCXXXVI; invaſio Ægypti ad DCXXXIV vel DCXXXV; plurima alia ad alios annos perperam referantur. Habes hic diſſertatiunculæ hujus noſtræ ſcopum, qua nimirum, ut annum ſubactæ à Saracenis Ægypti & expugnatæ Alexandriæ ſtabiliamus, ea etiam veriori temporum rationi reſtituere conabimur, quæ cum ſcopo noſtro, rerum geſtarum ſerie ſunt connexa. Huc nos impulit mendoſiſſima Hiſtoriæ Patriarchalis ſupputatio, ita referens: *Anno trecenteſimo quinquageſimo ſeptimo Martyrum*, qui eſſet Chriſti DCXLI (Abulbaracat CCCXXXIII tradit, qui nobis DCXVII) *duodecima Bunæ*, VI Junii, *pervenit Hamrus filius Alaſii Cairum, & expugnavit eam, ac triennio poſt cepit Alexandriam*, anno ſcilicet Chriſti DCXLIV. Iis porro omnibus conficiendis illuſtrandiſque facem nobis præferet Elmacinus, rerum Saracenicarum ſcrutator diligentiſſimus, & in

B obſervanda temporum ratione, in iis quæ ad gentem ſuam ſpectant, in paucis accuratus. Neque mihi vitio vertendum puto, ſi, quæ Scriptores noſtri implexe admodum & confuſe tractarunt, proprio ex fonte delibanda cenſuero; non parvam à Chronologis inituras gratiam, dum reſtaurandæ Theophanis Chronographiæ laborum etiam ſtudiique aliquid contulero. Sed antequam ad præcipuum controverſiæ punctum deveniam, figendus primum eſt annus, quo Mahometes interiit; nam ab hoc ſeries Chronologica ſucceſſorum ejus recto ordine componetur.

ſtatuitur periiſſe Mahumetem anno 632

371 Impoſtorem illum, vaferrimum æque ac turpiſſimum, neſcio quo auctore, obiiſſe tradit Baronius anno Chriſti DCXXX. Petavius in præcitatis Notis, eumque ſecutus Labbeus, ſignat DCXXXI, diem vero Junii XVII. Neuter calculus convenit cum Elmacino, expreſſiſſime tradente, obiiſſe illum die Lunæ, qui duodecimus erat menſis Rabii prioris, anno Hegiræ undecimo, initium

C ducente à XXVIII Martii. A. C. DCXXXII. Menſis autem Rabii prior cœpit eo anno, die XXVI vel forte XXVII Maji noſtri, atque adeo XII Rabii erit nobis VIII Junii, eaque aptiſſime cum die Lunæ concurrens; quo conficitur, in XVII Junii incidere potuiſſe Mahometis mortem, ſi anno ſuperiori accidiſſet; non autem in XVII Julii, ut aliqui ſomniant. Rurſus, non anno decimo Hegiræ Mahometem, ſed undecimo, impiam efflaſſe animam, pluribus argumentis demonſtrat laudatus Elmacinus, quorum duo adduxiſſe ſufficiet. Primum, quod Amiratum tenuerit, annis Lunaribus decem, & ſeptuaginta diebus integris à fuga Medinenſi: alterum eodem recidit, impleſſe illum annos ſolares novem, & menſes circiter undecim; qui ab anno Hegiræ I, inchoato XVI Julii DCXXII, non poſſunt non pertingere ad Junium anni DCXXXII, neglectis minutiis, quas examinare non eſt operæ pretium. Errat itaque Theophanes, & alios in errorem inducit, dum anno XXI Heraclii ita ſcribit: *Hoc anno Mahumed, Saracenorum Dux & Pſeudopropheta, Abubachar cognato ſuo ſucceſſore deſignato, mortuus eſt.* Fallitur etiam in hac ultima circumſtantia, D ſiquidem Abubecrus, non ex Mahumetis deſignatione aut conſilio, ſed ex libera electione, & quidem fortuito caſu, opera Omari, apud Elmacinum legitur conſtitutus.

cui mox ſucceſſit Abubecrus,

372 Offendit denuo Theophanes in ſecundo Califa Abubecro, alibi affirmans, *principatum* eum eſſe annis tribus, alibi annis duobus cum dimidio, utrobique hallucinatus. Ad ſanam Chronologiam ea omnia ex Elmacino ita revocabuntur. Ipſo die obitus Mahumetis inſtitutus eſt Abubecrus, annis duobus & tribus circiter menſibus imperio potitus, ab Hegira XI ad XIII, ab incunte Junio ad finem Auguſti, quod mihi ſcrupuloſius excutere non vacat, cum ipſemet Elmacinus in aliquot diebus variet, ex quo tamen rectus temporum ordo nequeat interturbari. Hæc curſim dicta ſunto, ut ad Omari fatale Chriſtianis imperium properemus; ex cujus ſchemate mox proponendo, nonnulla, aut perperam hactenus aut numquam tradita, ad genuinam temporum ſeriem reduci poterunt. Quocirca firmandum primo veſtigium in an- E no quo Califatum exorſus Omar eſt.

& an. 634 Humarus,

373 Anno Hegiræ XIII (cœpit is VII Martii A. C. DCXXXIV) paucis poſt menſibus quam Syriam adorti fuiſſent Muſlimi, extincto Abubecro XXIII Guinadi poſterioris, id eſt exeunte Auguſto noſtro, ipſo obitus die tyrannidem obtinuit Omar, aliis *Haumarus*, vel *Humarus*, Califa ordine tertius, Chriſtianorum cladibus adeo nobilitatus, ut alterum Dei flagellum merito nuncupaveris. Hactenus Elmacino conſenſit Theophanes; verum quæ ille uno eodemque anno geſta narrat, hic in tres diſpertitus eſt quaſi dividendæ materiæ gratia. En primum ſpecimen. Anno illo Hegiræ XIII *ingens contigit in Paleſtina terræ motus, tremuitque terra triginta dies, & peſtis quoque in ea magna eſt orta*. Ita Elmacinus. Addit alter; *ſignum in cælo meridiem verſus viſum eſſe, quod Arabum imperium portendebat*, idque in gladii formam, & *ad triginta dies* perduraſſe: ſed hæc iſte revocat ad annum Heraclii XXIII, anno DCXXXII menſe Octobri inchoatum, ac pro- F inde cum Hegira XIII nihil commune habentem. Nodus alius occurrit implicatior, Theophane ſecum ipſo diſſentiente, ubi narrat prælium à *Baane*, ſeu *Mahano*, adverſus Saracenos infeliciter commiſſum anno Heraclii XXV: ſic enim Græce habet, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, ἥτις ἦν τρίτη τῆς ἑβδομάδος, καὶ τῷ Ἰουλίῳ μῆνος. *Ipſo primo die, qui fuit hebdomadis tertius, Julii vero menſis tertius ac vigeſimus*. Quæ ſi vera eſſent, inciderent in annum Heraclii XXVI, Chriſti DCXXXVI, quod nulla ratione admitti poteſt. Rectius Miſcella, pro XXIII Julii ſuppoſuit XXIII Auguſti; ſed vel ſic labitur, tunc enim non ad XXV Heraclii, ſed ad XXIV ſpectabit prædicta pugna. Omnium accuratiſſime Elmacinus annum DCXXXIV numerat, in quem characteriſmi reliqui concurrunt. Captæ illo ipſo anno Gaza, Boſra, urbeſque aliæ, ſtrataque paulatim via ad univerſam Syriam debellandam.

qui Damaſcum & plura Syriæ loca occupavit.

374 Anno Hegiræ XIV (cœpta eſt XXV Februarii DCXXXV) *capta à Saracenis Damaſcus* (verba ſunt Elmacini) *poſt obſidionem dierum* LXX, *aut ſecundum alios ſex menſium*, quæ facile

A cile ad verum ſenſum reduxeris, ſi ſemeſtre de latiori circumſeſſione, dies LXX de oppugnatione intelligas. Corrigendus hic iterum Theophanes, in eumdem annum congerens Damaſci expugnationem & prælium ſupra memoratum. At quid de *expeditione in Ægyptum*, mox poſt captam Damaſcum à Muſlimis ſuſceptam, aliiſque multis ſub uno canonio collocatis; ubi interim Elmacinus, expreſſis verbis non uno loco aſſerit, anno demum Hegiræ XVIII Muſlimos Ægyptum ingreſſos, nec ante expugnationem Hieroſolymæ quidquam adverſus eam regionem molitos. Ita cum in eorum Annalibus traditum ſit, non habeo quo Theophanis parachroniſmum excuſem: quæ vero probabili conjectura de *Cyro* & *Manuele* Ægypti Proregibus dici poſſunt, ad annum Hegiræ XVI, Chriſti DCXXXVII opportunius differentur.

Sæpius prælio victor,

375 Anno Hegiræ XV (à XIV Februarii DCXXXVI) *plurima commiſſa ſunt prælia, in quibus victoriam obtinuerunt Muſlimi, atque innumeros occiderunt*. Poſitis caſtris ad Emiſſam, eam aliquamdiu obſederunt; *ſed conciliati*
B *Muſlimi ..... ſecuritatem conceſſerunt, ea conditione, ut tributarii ipſis eſſent*. Captum deinde deditione Kinnaſtinum, poſtquam Mathias cum multis Romanis bellum movit in Hadiria; at occiſo Mathia, loca illa ingreſſi barbari ſubjugarunt. Hæc eo dicta ſunt, ut quid toto anni illius decurſu ab Humaro ducibuſque ejus in Syria & Palæſtina geſtum ſit, paucis innoteſcat. De Hieroſolyma ejuſve oppugnatione altum adhuc ſilentium, unde non improbabiliter ſuſpicari licet, hoc quidem anno, ut tradit Theophanes, ſuſceptam ab Humaro expeditionem in terram ſanctam, capta pleraque oppida Hieroſolymis vicina, quo ſenſim undequaque urbs coarctari eminus, & ad anguſtias redigi cœperit: nec video quid ex Theophanis verbis pro hoc anno extundi amplius queat, dum ita loquitur: *Hoc anno* (Heraclii XXVI, Chriſti DCXXXVI) *Humarus in Palaſtinam ſuſcepit expeditionem, & obſidione per annos duos ad ſanctam Civitatem continuata, tandem fide data eam in poteſtatem accepit*.

obſeſſam anno 636 Hieroſolymam

C 376 Hoc anno accepit? Mirum ſane, ſi duos annos in unum non contraxerit Theophanes. Hoc anno ſuſcepta eſt expeditio, ad duos annos protracta obſidio: & tamen hoc eodem anno deditam civitatem Baronius & Scriptores noſtri omnes paſſim, uno excepto quod ſciam Papebrochio, ex iis verbis confeciſſe ſe putant. Quid eos fefellerit, ſuperius jam ex Goaro monui, nempe quod Theophanes anni unius geſta quandoque in alium, & multorum in unum ſæpe reponat. Quod autem exiſtimem, non proprie dicta oppugnatione tentatam hoc anno Hieroſolymam, facit Elmacini auctoritas, & obſidionem & expugnationem referentis ad annum proximum, ut mox apparebit. Quin imo ſi Sophronii lamentatio, apud Baronium, in Natali Domini habita, diligentius expendatur, puto ex ea evinci poſſe, tunc cum illam ad populum recitaret, Saracenos necdum urbem aggreſſos: neque enim eorum *armis aut obſidione impediri* ſe *invitum & nolentem* ait, quo minus Bethlemum excurrat ad Salvatoris præſepe; ſed *Saracenico metu prohiberi* & *abſterreri*, quod tunc oppidum illud barbari occupaſſent aliaque circum jacentia, ut obſerato omni aditu, fame primum, deinde armis ad deditionem Hieroſolyma adigeretur. AUCTORE I.B.S.

in deditionem accepit anno 637.

377 *Anno Hegiræ* XVI (principium habuit 11 Februarii DCXXXVII) *ingreſſus eſt Omar in Syriam ... : miſit Amrum Hieroſolymam, eamque obſedit: cum autem ad extremam anguſtiam redacti eſſent, pacem petierunt; ſed ea lege, ut ſecuritatem eis concederet Omar, quam & impetraverunt*. Reliqua huc ſpectantia fuſe deducta reperies in tractatu Papebrochii de Patriarchis Hieroſolymitanis, ſolam ego temporum rationem diſcutiendam ſuſcipio. Potitos eo ipſo tempore ingentibus domitorum Perſarum opibus & theſauris, inveniſſe ter millies mille millia aureorum, & incredibilem rerum omnium pretioſiſſimarum copiam, auctor eſt idem Elmacinus. Nunc illud indagandum ſupereſt, qua maxime ratione conciliari poſſint, quæ de Ægypti invaſione variiſque eo ſpectantibus tradunt Theophanes, Nicephorus & Elmacinus. Narrat hic, *ſubjugata Palæſtina Terraque Sancta, & impoſito hominibus tributo, miſſum Amrum in Ægyptum cum magna Muſlimorum multitudine*. Quis hinc E non continuo inferat, exeunte anno DCXXXVII bellum Ægyptiacum à Saracenis inchoatum? Eſt tamen longe veroſimilius, & aperte ab eodem Elmacino aſſeritur, anno demum Hegiræ XVIII, Chriſti DCXXXIX ineunte, Amrum Ægypti fines ingreſſum, poſtquam debellata tota Syria, captaque anno DCXXXVIII Antiochia, *reverſus Medinam Omar* (quo non legitur rediiſſe ab expugnata Hieroſolyma) *ſcripſit Amro, ut profectus in Ægyptum, eam expugnaret ..... perrexitque in eam anno Hegiræ* XVIII *cum magno Muſlimorum numero*.

tum Ægyptum ingreſſus,

Cyro Alexandrino tributum pacto, concedit inducias:

378 Quæ hic primo obtutu oppoſita ſibi mutuo & contrariantia videntur, ita me arbitro facillime componuntur. Theophanes, quem hic truncatum habeo, ita in Miſcella ſibi reſtitutus, de prima illa expeditione, male ad annum XXV Heraclii relata, loquitur: *In Ægyptum aciem dirigunt* (Ægypto minitantur.) *Cyrus autem Alexandrinus Epiſcopus, cum horum impetum cognoviſſet, operam dedit & pactis firmatis pollicetur, timens avaritiam eorum,* F *ducenta millia denariorum per ſingulos annos illis collaturam Ægyptum, ſed & definitarum eis induciarum fore aurum miſſurum: quibus præſtitis, per tres annos Ægyptum liberam ab exterminio ſtatuit. Accuſatur interea Cyrus apud Imperatorem, quod aurum Ægypti Saracenis tribueret: qui cum iratus miſiſſet, hunc accerſivit; Manuelem vero quemdam, Armenium genere, deſtinavit Auguſtalem. Cum autem annus adimpletus eſſet, Saracenorum Actores venerunt aurum accipere. At Manuel inefficaces eos expellit: Non ſum, inquiens, Cyrus inermis, ut tributa vobis tribuam, ſed armatus ſum. Cumque iſti abiiſſent, confeſtim armantur Saraceni adverſum Ægyptum, & Manueli bello illato hunc abigunt: ipſe vero cum paucis quibuſdam Alexandriæ ſolus recipitur. Tunc Saraceni Ægyptum ſub tributo reddidere. Aſt Imperator, auditis his quæ geſta ſunt, mittit Cyrum ad perſuadendum eis ab Ægypto ſub priori placito recedendi. Et abiens Cyrus ad caſtra Saracenorum, rationem reddit, ſe eſſe perhibens prævaricationis obnoxium, & ſi vellent priorem concordiam, jura-*

quibus cum renuntiaſſent Romani,

AUCTORE I.B.S.

juramentis affirmaturum. Porro Saraceni nullatenus his acquieſcentes, dixerunt Epiſcopo; Potes hanc maximam columnam devorare? Qui ait, Non poteſt fieri. At illi, Nec nobis, inquiunt, poſſibile eſt ulterius ab Ægypto recedere. Hactenus in Miſcella Theophanes: Nicephorus infra recurret.

redit an. 638 Humar,

379 Liceat modo, ex adducto teſtimonio, rerum ſeriem ita diſponere. Amrus anno DCXXXVII Ægypto appropinquans, Cyri promiſſis delinitus, in reliquam Syriam arma convertit toto anno DCXXXVIII. Cum vero deluſum ſe artibus Manuelis adverteret, ſine mora DCXXXIX, Hegiræ XVIII, violatæ fidei pœnas ſumpturus, ita Ægyptum ingreſſus eſt, ut nullis precibus adeptam prædam ſiverit ſibi è manibus evelli. Prætereundum hic non eſt, quod ſuperius non ſemel attigi, plurima in allegato textu, à Theophane in unum articulum confundi, quæ certiſſimum eſt vix triennii ſpatio contingere potuiſſe, ſi cum antecedentibus connectantur.

poſt Syriam totam ſubactam:

B

380 Anno Hegiræ XVII (coincidit ejus initium cum XXIII Januarii DCXXXVII) *coëgerunt* Saraceni *Romanos Emiſſam deſerere, eoſque fugarunt. Eodem anno egreſſus Omar eſt in Syriam, donec pervenit Damaſcum, ſubjecitque ſibi Syriam, quique in ea erant infideles.* Conſequens eſt ut ſimul etiam Antiochiam, regionis illius Metropolim, interceptam ſtatuamus, tametſi Elmacinus id indicare neglexerit. Opportune autem ſuccurrit Theophanes, anno XXVIII imperii Heraclii expugnatam Antiochiam affirmans, miſſo ſubinde ab Omaro Muaviâ, qui *ditioni univerſæ, quæ ſub Saracenis erat, ab Ægypto videlicet uſque Euphratem*, cum Amiræ poteſtate præeſſet. Erit fortaſſe qui Theophanem hic ſibi denuo non conſtare, obſervet: dum univerſam Saracenorum ditionem, inter Ægypti & Euphratis terminos haud obſcure concludit, tum cum Ægyptus ipſa à Saracenis ſubacta ex ejus calculo ſupponeretur. Verum debilius hoc nobis eſt ratiocinium, quam ut inde roboris aliquid ſententiæ noſtræ accedere queat. Interim ad primarium diſquiſitionis noſtræ punctum pertigimus.

C

& an. 639 jubet Ægyptum expugnari ab Amro, duce ſuo:

381 Anno Hegiræ XVIII (inivit hæc XII Januarii DCXXXIX) *reverſus Omar Medinam, ſcripſit Amro, ut profectus in Ægyptum, eam expugnaret: diciturque ſcripſiſſe; Si, cum redduntur tibi hæ meæ litteræ, adhuc in Syria fueris, ne tranſi in Ægyptum: ſi vero afferantur tibi poſtquam Ægypti fines ingreſſus eris, perge cum bono Deo. Ut autem tabellarius ad eum venit, dixit ei Amrus; Quid affers novi? Reſpondit ei; Hoc, & hoc modo ad te ſcribit Omar. Unde ille; Serva tibi litteras: perrexitque donec pervenit Arisjam: deinde adeſſe juſſit tabellarium, coram Principibus populi; acceptaſque litteras coram iis legit; quæſivitque, an Arisja in Ægypti, an vero in Syriæ finibus eſſet; dictumque ei fuit; In finibus Ægypti. Unde; Pergamus igitur, inquit, cum bono Deo.... Præfectus Ægypti erat nomine Heraclii Mæcaucarus*, aliàs Macuacus, vel Mecaucus. Nulla hujus hominis apud Græcos mentio, frequens apud Arabes & Ægyptios, creditur que ille Melchitarum odio, Saracenos eo invitaſſe, ut Chalcedonenſium Imperatorum jugo Jacobitæ liberarentur. Ita fere Abulbaracatus apud Wanſlebium pag. 318, quæ mox ex Elmacino clarius intelligentur.

D

qui capta Miſra, tributum cunctis indicit:

382 Ut Ægyptum tenuit Amrus, continuo Miſram, arctiſſima obſidione cinxit. *Miſram* Arabes vocant antiquam *Menphim*, licet id nominis proprie conveniat *Cairo*, ab ipſo Amro, priori illa exciſa, à fundamentis conditæ, quam *Fuſtatam* ipſi appellarunt, occaſione extenſi illic ab Amro tentorii antequam Alexandriam contenderet. Ita ſentiunt nonnulli Geographi, licet fortaſſe probabilius ſit, Cairum non aliam eſſe quam *Alcahiram Muazzicam*, tantum ſeculo X à Gheuharo ædificatam, de qua Elmacinus lib. 3, cap. 4. Ceterum *capta eo anno eſt Miſra poſt adhibitas balliſtas. Regebat eam Macuacus: & pax deinde facta eſt inter Amrum & Macuacum ea lege, ut pro ſingulis perſonis Ægyptii aureum ſolverent Ægyptiacum, utque Muſlimos omnes illac tranſeuntes, tres dies hoſpitio exciperent; & tributum illis impoſitum eſt annuum duodecies mille millium aureorum. Deinde profectus eſt Marbutum, ubi multi erant Romani, quos fugavit: hinc in Cumsjericam, ubi idem fecit: deinde venit Alexandriam, quam & fixis ad eam caſtris obſedit*, anno DCXXXIX, veroſimiliter Octobri menſe exeunte.

E

ſed Alexandriam obſidens 639;

383 Multa hic & mira commemorat Nicephorus Petavii, pag. 73, quorum apud Theophanem & Elmacinum vix veſtigium reperias. *Joannem Barcenæ ducem*, adverſus Saracenos, qui Ægyptum occupabant, ab Heraclio miſſum: *quibuscum commiſſo prælio cæditur; unaque & Marinus Thraciæ exercitus Præfectus, à barbaris vincitur, & multis ſuorum amiſſis ægre ipſe ſervatus eſt. Poſt illum Marianus Cubicularius Dux eligitur, cum mandatis, ut communicato cum Cyro Patriarcha conſilio, ambo inter ſe de Saracenico bello deliberarent. Etenim Cyrus Imperatori ſignificaverat, cum Omaro Saracenorum Principe, interpoſita tributi pactione, conveniri poſſe, quod ipſum, nullo canonis detrimento, mercibus induceretur. Adhæc, deſponderi Barbaro Eudociam Auguſtam oportere, aut Imperatoris filiarum aliam quampiam: hoc enim modo ad divinum lavacrum acceſſurum hominem, & Chriſtianum haud dubie futurum: Cyro quippe Omarus ejuſque exercitus fidei plurimum habebant, quem & impenſe amabant. Sed hæc Heraclio minime placuerunt. Quæ ubi omnia Marianus comperit, à Cyro diſſentiens, & cum Saracenis confligens, cum ingenti numero militum occubuit.* Diceres profecto toto decennio & amplius de Ægyptiaco imperio decertatum, ubi tamen fide hiſtorica indubitatum videtur, annos non duos integros bellum illud tenuiſſe. Adde quæ nuper ex Theophane retulimus; confer amborum narrationes; &, ſi potes, cum rei veritate & ſana Chronologia compone; nos cum Elmacino pergimus.

F

à Romanis erumpentibus an. 640 capitur ipſemet:

384 Anno Hegiræ XIX (incepit 1 Januarii DCXL) *venit rumor de obitu Heraclii*, ſparſus, opinor, Saracenorum fraude, ut Romanis metum incuterent; *eratque tunc Amrus obſidens Alexandriam.* Memoria dignum eſt, quod in ea oppugnatione factum tradit Annaliſta noſter. *Cum Alexandriæ arcem, erumpentes Arabes, ingreſſi eſſent, irruerunt in eos Romani, atque ejecerunt eos, & ceperunt, Amrum F. Alaſi, Muſlimam F. Muchalledis, & Werdanum ſervum*

A *vum Amri. Dixitque eis Gubernator Alexandriæ, jam captivi estis in manibus nostris, itaque indicate nobis, quid à nobis velitis. Respondit Amrus, ut aut Religionem nostram amplectamini, aut tributum persolvatis; alioqui oppugnabimus vos, donec Dei exequamur mandatum. Dixitque Gubernator suis; Opinor ego, hunc esse Imperatorem populi, voluitque eum decollare. At Werdanus, intelligens sermonem Romanum Gubernatoris, traxit Amrum, eumque pugno percussit, dicens: Quid tu ita loqueris, cum vilissimus sis & minimus totius cœtus? Sine alium loqui. Unde Gubernator dixit: Si hic populi Imperator esset, non hoc ei contigisset. Muslimas autem dixit: Imperator noster statuit discedere à vobis; & vult ad vos mittere Principes aliquot populi, qui vobiscum agant, atque id vobis concedant quo acquiescatis. Si itaque nos dimittatis, indicabimus ei quam humaniter nos tractaveritis, & componetur inter vos negotium, ac recedemus à vobis. Gubernator ratus rem ita se habere, eos dimisit. Ut autem egressi sunt, dixit Muslimas Amro; Pugnus utique Werdani servavit te. Deinde oppugnavit eos Amrus cum Muslimis, donec Urbem cepit, & Romani fugerunt in naves.* Quod hoc eodem anno contigit menſe Decembri, ut ſtatim oſtendam. Græci interim Ægypto expulſi, tempeſtive Conſtantinopolim appulerint, ut miſero Heraclio, multis cum malis conflictanti, ultimum hoc vulnus ad morbum adderent, quo tribus circiter poſt menſibus infelicem animam efflavit, XI Martii DCXLI.

Verum eis deceptis, evadens,

Urbem victor occupat

385 *Anno Hegiræ* XX (cœpit XX Decembris DCXL) *capta eſt Alexandria, idque tempore orationis diei Veneris, initio menſis Muharrami, ut obſeſſa fuerat quatuordecim menſes, perieruntque in obſidione ejus viginti tria Muſlimorum millia.* Porro menſis ille *Muharrami* Mahumetanis ordine primus eſt. Cum itaque cœperit XX Decembris, notenturque dies *Veneris*; incidere eam neceſſe eſt in XXI vel XXVIII Decembris, currente Littera Dominicali A. Horum dierum quis præferendus ſit, non facile dixero; utrumlibet elige, modo conſtet, non anno proxime ſequenti DCXLI (ut habet Labbeus, nullo auctore citato) ſed

21 vel 28 Decembris.

C DCXL, Alexandrinæ Urbis expugnationem eſſe illigandam, conformiter ad ea quæ de Benjamini reditu dicemus in ſerie Patriarchali. Quis autem tunc temporis fuerit celeberrimi illius toto orbe emporii ſplendor, quænam priſtinæ magnificentiæ monumenta, ex Amri litteris ad Omarum datis æſtimare licebit. *Cepi*, inquit, *Urbem Occidentis, neque narrare poſſum, quid in ea ſit, niſi quod contineat* 4000 *balnea*, 12000 *olitores vendentes olus viride*, 4000 *Judæos ſolventes tributum*, & 400 *mimos*.

An. 644 occiditur Humarus.

386 Coronidis loco, tres reliquos annos Chalifatus Omari breviſſime exhibebo, ut plures alii Theophanis lapſus chronologici emendari poſſint. Non ſine parachroniſmo tradit ille, Perſiam anno demum Heraclii XXX à Muſlimis occupatam, direptos theſauros regios, aliaque ſuperius ex Elmacino ad annum DCXXXVII pertinentia. Anno DCXLII meminit *ſeptennalis obſidionis* Cæſareæ Palæſtinæ. Factum negare non auſim, verum rem adeo memorabilem ab Elmacino præteriri id certe mirum, & Scriptori illi inuſitatum; bella, ſuperatas provincias, urbes fere ſingulas, aliaque annis DCXLII & DCXLIII præclare geſta, non oſcitanter commemoranti. Utut illa ſe habeant, corrigendus ſaltem manifeſtus Theophanis error, in die, menſe, & anno obitus Omari, de quo ita ſcribit anno Conſtantis IV, Chriſti DCXLVI: *Hoc anno, menſe Dio, feria Hebdomadis quinta, Omarus ſuorum dolis occiſus eſt.... anno Amiratus ſive Principatus duodecimo.* Potior hic mihi Elmacini auctoritas, rem hoc modo narrantis: Anno XXIII Hegiræ (cœpit hic XVIII Novembris DCXLIII) *orante Omare orationem matutinam diei Mercurii, qui* XXIII *erat menſis Dulhiggiæ.... venit Perſa, religione magus, cum pugione bicipite, atque tribus eum transfodit ictibus.* Dicitur autem ad aliquot dies ſuperſtes, ſolum obiiſſe XXVIII Dulhiggiæ, die Lunæ. *Regnavit annos Lunares* X *& dies* CLXXVIII, *elapſis annis Hegiræ* XXII, *menſibus* XI, *& diebus* XXVII; *id eſt annos Solares* X *& die* LXX. Nimirum Chalifatum auſpicatus erat anno DCXXXIV, Auguſto exeunte: menſis vero Dulhiggiæ, Mahumetanorum ultimus, hoc quo Omar extinctus eſt anno DCXLIV, finem habuit E VII vel VIII Novembris, ſic ut omnia nullo negotio conciliari & intelligi poſſint.

CAPUT VI.

Patriarchæ ſub Muſlimanorum Chalifis, Syriæ & Ægypto dominantibus, omnes Jacobitæ. Ab anno DCXXI ad DCCXLIII.

XXXVIII. BENJAMIN.

Huic oppoſiti anti-Iacobitæ tres ſub Heraclio. Ille latens per annos F XIII *ab Amro Saraceno reſtituitur.*

Benjamino oppoſiti anti-Jacobitæ,

B ENJAMIN, ſuffectus Andronico anno DCXXI, æmulum ſibi tulit Orthodoxum *Georgium*, uſque ad annum DCXXX: quo optime confirmatur & clauditur Henſcheniana circa S. Joannem Eleemoſynarium Chronologia. Georgio vita functo, Heraclius Imperator, poſt cæſum fugatumque anno DCXXVII Choſroën, *recuperatæ Ægypto præfecit Cyrum, Patriarcham & Gubernatorem*, uti teſtatur Hiſtoria; & hoc etiam ſub annum DCXL, defuncto, ad alios circiter decem annos dicitur ſucceſſiſſe Petrus, Orthodoxorum Patriarcharum ultimus nominatus à Nicephoro, eoque ſatis inſinuante, omnes poſt ſecutos, fuiſſe Jacobitas. Porro de Cyri illius epiſtolis, Monotheliſmum circumferentibus, & conciliabulo Alexandriæ habito, plura refert Baronius ad annum DCXXXIII, & Synodus VI Actione XIII. Dubitari etiam merito poſſet, an Petrus eadem lue infectus non fuerit, Heraclio non niſi erroris ſui ſocios tunc ad primas Infulas promovente: quod tamen aſſeverare non auſim, aliis ejus Orthodoxiam

Georgius uſque ad annum 630.

Cyrus ad 640.

Petrus ad 650.

AUCTORE I.B.S.

propugnantibus, ut olim judicavit Papebrochius, in Chronologia Patriarcharum Hierosolymitanorum.

388 Historia in Benjamino, ita habet: *Illius tempore occuparunt Persæ Ægyptum*, (melius diceret, tenuerunt) *Heraclius vero Photam Imperatorem occidit* (hoc falsum est) *& occupato imperio totum se dedit Persis expellendis, quos demum fudit*. Cum autem in Ægyptum, Heraclii armis recuperatam, pervenisset Cyrus Patriarcha; *apparuit*, inquit, *Angelus Dei Benjamino Patriarchæ, præcepitque, ut lateret, donec transiret ira Dei, & latuit spatio decem annorum. Heraclius autem Imperator in somnio vidit quemdam sibi dicentem, futurum est ut gens quædam circumcisa te invadat, superet, & tui partem occupet imperii. Qui Judæos hos esse ratus est, quamobrem omnes Judæos & Samaritanos qui in imperio ejus erant, baptizari jussit. Sed non multo post apparuerunt Mosle-*
B *mani: quamobrem Heraclius omnes suos collegit exercitus ab Ægypto usque Asuanem, & tributum appendit Moslemanis annis octo, donec exhausti sunt omnes ejus thesauri.*

Ægypto à Persis primum, deinde à Saracenis occupata,

389 Benjamini exilium distinctius narrat Elmacinus; an autem Historia per decennium hic indicet mortem Heraclii, non facile dixerim. Sed is jam Orthodoxus esse desierat, in Monotheliſmum protractus ab Athanasio, aliis Anastasio quodam, *Jacobitarum* in Armenia *Catholico*; quo nomine Armeni Metropolitam suum indigitant. Revera autem ira Dei isto anno sexcentesimo quadragesimo primo, si vera est Coptitarum Chronologia, non transiit; sed incumbere cœpit Ægypto, non amplius recessura. Nam, ut ait Auctor Historiæ, *anno trecentesimo quinquagesimo septimo Martyrum* (quorum Epocha, ut dixi, collocatur in Septembri anni CCLXXXIV) qui esset Christi DCXLI *duodecima Bunæ*, hoc est sexta Junii, *pervenit Hamrus filius Alasi* (aliis Humarus dictus) *Cairum, & expugnavit eam, & triennio post cepit Alexandriam. Tunc scripsit Hamrus filius Alasi fidem publicam* Benjamino *Patriarchæ, qui reversus est cum magno gaudio, postquam absens fuit annis tredecim*. Nimirum
C *decem*, inquit Elmacinus, regnante Heraclio, *& regnantibus Muslimis annis tribus*.

Benjaminus 13 annis latuit:

ab Hamro Sedi suæ restitutus,

390 Libellum illum securitatis scriptum anno DCXLI, cum jam Hamrus, ut peculiari Dissertatione ostendi, Alexandriæ rerum potiretur, dubium non est. Cum autem ab initio anni DCXXXIX Ægyptum Muslimi invaserint, ut citata dissertatione clarius demonstravi, facile invenitur triennium circiter jam indicatum, dum ad Sedem suam reversus est Benjamin, Saracenis longe lateque toti Syriæ, magnæ parti Asiæ, & Ægypto dominantibus, sub Chalifatu Omari, Hamro Ægyptum gubernante. Talis scilicet Moyses Jacobitis hæreticis expectandus erat, qui ipsos ab Imperatorum Græcorum servitute liberaret; qualis deinde Græcis, Latinæ Ecclesiæ jugum aversatis, advenit Turcarum Imperator Mahumetes II, capta anno MCCCCLIII Constantinopoli; fecitque, ut ad unionem cum Apostolica Romana Sede instaurandam, redire post hac amplius non possint, quantumvis vellent. Quod idem quia tunc Ægyptiis seu Coptis vel Cophtis contigit, scripsit de iis Zonaras, agens de Synodo generali VI,

cum libello libertatis anni 641

Jacobitis prævaluit, ipse servitute oppressus,

ad annum DCLXXX Constantinopoli celebrata lib. 14, cap. 21, quod *neque Alexandria neque Hierosolyma Patriarchum habebant, à Saracenis occupatæ*; nempe, quem pro tali agnoscerent alii, tum adhuc liberi Patriarchæ, Romanus, Antiochenus, & Constantinopolitanus, licet non deessent qui titulum istum sub barbaris gererent, gerantque etiam hodie. D

ex quo tempore

391 Aliter etiam intelligi possunt Zonaræ verba, quod tunc nimirum Patriarchæ Orthodoxi, aut non essent, aut saltem Saracenorum metu (qui Jacobitis magis favebant) Sedibus suis exire prohiberentur. Certe per legatos interfuisse videntur in Synopsi Conciliorum, ex epistola Photii ad Michaelem Bulgarorum Principem ad calcem Nomocanonis pag. 272, ubi ita legitur. *In hoc qui præessent judicati sunt digni, Georgius Regiæ ipsius civitatis Antistes* (nempe post Legatos Agathonis, ut habet Zonaras) .... *& magnæ civitatis Alexandriæ Sedis locum, Petrus Monachus implevit. Cum quibus & Georgius, Monachus ac Presbyter, in gradum Pontificiæ Sedis*
E *Hierosolymorum ascendit*. Sed an hi ex iis urbibus missi, an à Concilio ipso deputati?

nulli Patriarchæ Ægyptii apud Græcos aut Latinos nominantur.

392 Utcumque ea se habeant, Nicephorus hic etiam finit suum Hierosolymitanorum Patriarcharum catalogum in *sancto Sophronio*, coætaneo Petri ultimi anti-Jacobitæ, à Græcis nominati, apud Alexandrinos; atque Benjamini, Jacobitæ. Pro Nicephoro autem ad subsidium continuandæ Chronologiæ Alexandrinorum Patriarcharum qualiumcumque, succedit Historia Saracenica Georgii Elmacini, res Christianorum haud negligenter tractans; & Patriarchas quidem, ex eodem quo Historia Patriarchalis fonte, Vitis scilicet eorumdem Patriarcharum desumens, quos hæc aliquoties, iste sæpius allegat, non quidem in Benjamino, sed in ejus successore Agathone, sic ut Vitæ illæ videri possint initium inde capere; quod tamen non temere affirmaverim, dum adhuc latet liber iste, unde nec commodum est de ejus fidelitate quidquam statuere. Verum ubi deficiunt omnino alii, & ipse & qui ex eo profluunt Elmacinus & Historia nostra, soli nobis auctores esse possunt, in reliqua serie quomodocumque pertexenda. Et certe eo majoris hic erunt ponderis eorum suffragia, quod de rebus, propius ad suam ætatem pertinentibus, ferant testimonium. F

Nicephori catalogum prosequente Georgio Elmacino.

393 De Benjamino porro, cujus obitum oblita est nobis notare Historia, Elmacinus sic loquitur lib. I, cap. 5, in fine: *Christianorum narrant Historiæ, quod Benjaminus, Patriarcha Jacobitarum Ægyptiorum, obiit anno Hegiræ* XXXIX; *ita ut duraverit Patriarchatus ejus ab anno Hegiræ primo* (nos paulo ante incepisse diximus) *ad annum* XXXIX. *Abfuit enim à Sede sua annos* XIII; *decem scilicet sub Imperio Heraclii, & tres sub initio Muslimorum; obiit autem die* VIII *mensis Tubæ* (hoc est III Januarii, anno nobis DCLX,) adeoque die Veneris; in quo cum Elmacini calculo non omnino convenire possumus, habita potiori ratione Historiæ, ubi non XXXIX anni Hegiræ sive Lunares, sed totidem Solares integri Benjamino tribuuntur. Hæc tamen conciliantur, Benjamini Patriarchatum ante

Benjamin obiit 660, 3 Januarii.

A ante Hegirarum initia inchoando, ut nuper insinuavimus, quamvis neque sic anni plane integri, ab Historia notati, inveniantur. Mirari vero hic liceat supinam Abulbaracati insciti am & socordiam, dum Andronici & Benjamini annos turpiter confundit, ambobus XXXVIII annos & XI menses adscribens, amborum ingressum ad annum Martyrialem CCCXXV: amborum exitum ad CCCLXIV referens, ordine Chronologiæ penitus everso.

Quid passi ejus sub Heraclio Jacobitæ!

394 Ad Benjamini commendationem referunt Æthiopes, quæ sub Heraclio passi sunt Jacobitæ, de quibus hæc ex vita Samuelis manuscripta decerpsit Ludolfus in Comm. pag. 429. *Postea facta est magna persecutio, jussu Imperatoris Romani, propter Orthodoxam fidem: & expulerunt Sede sua Abba Benjaminum, Patriarcham Alexandrinum, quem occidere volebat homo quidam, missus ab Imperatore Romano. Et attulerunt librum Chalcedonensem, & jusserunt ut omnes Presbyteri subscriberent, & constitutus fuit alius in locum Abba Benjamini.* Item in eod. Comm. pag. 463: *Misit autem*

B *ducentos milites, ut investigarent omnes Episcopos Jacobitas ..... Illi autem ducenti milites congregaverunt omnes Proceres & Monachos ad Maxirianum, qui præcepit eis & dixit; Credite in id quod scriptum est in hoc codice; ut seduceret eos per codicem illum, qui plenus erat blasphemiis. Sed siluerunt omnes. Clamavit ergo iterum & tertia vice; sed nemo erat qui responderet ei verbulum. Sic ira accensus jussit, ut flagellarentur; O Monachi rebelles, inquiens, ne videatur vobis quod parcere velim vobis, nec effundere sanguinem vestrum; quare mecum non loquimini? Illico surrexit Abba Samuel; & paratus exponere vitam suam morti, dixit Maxiriano, Nos utique non recipimus chartam impuram, neque obtemperamus conventui Chalcedonensi, neque admittimus alium Patriarcham, quam Abba Benjaminum ..... Et dixit Abba Samuel, anathema sit liber Imperatoris Romani hæretici, & anathema sit Chalcedonica fides, & omnes qui credunt in eam, & sic dilaceravit illum librum, & projecit eum ante januam ecclesiæ.*

C *Elogium Benjamini à Poëtâ Habessino*

395 In Hagiologio, die VIII Tubæ, sic legitur de Benjamino: *Salutem Benjamino, qui Sacerdos edoctus litteras, electus fuit ut Alexandriæ obtineret Patriarchatum, quod ei manifeste prædictum erat per visionem his verbis:* GAUDE BENJAMIN BEATE, QUONIAM CHRISTI GREGEM PASCES. Nec fuit Ægyptiis initio illo gravis Saracenorum dominatus; quin etiam eis licuit restaurare, quæ Damiani Patriarchæ tempore devastata & desolata fuerant monasteria deserti Abbatis Macarii: unde Hagiologus hac eâdem die VIII Tubæ;

ob restituta monasteria Abb. Macarii.

Gratulor dedicationi Ecclesiæ tuæ, Pater noster Macari, quam dextera Dei fecit per manum Benjamini, sacro Chrismate ungentis templi penetrale. Non intret per avaritiam, istum Cherubinorum terminum (id est, Sedem) *quisquis superbia vel simonia tenetur obstrictus.*

XXXIX. AGATHON

AUCTORE I. B. S.

Post unius aut sesquianni, non triennii vacationem, secutus Benjaminum, Moysi ab Habessinis comparatur.

396 DE Agathone seu Agatho *habent Vitæ Patriarcharum*, inquit Elmacinus, *sedisse annis* XVII, *& obiisse* X *Babæ*, hoc est VII Octobris. Ita ille, libro I, capite 5 sub finem. Rursus autem sub finem capitis 7, notat annum LVIII Hegiræ, initium sumentem à II Novembris anni DCLXXVII, itaque debuisset Agatho obiisse anno nostro DCLXXVIII: atque adeo inter ipsum & Benjaminum intercesserit vacatio unius, ut minimum, aut sesquianni, luctuosissimâ illâ tempestate non difficulter admittenda. Pulchre hæc omnia inter se, & cum feria per Historiam indicata, nempe die Jovis, cohærent, & cum anno DCLXXVIII aptissime coincidunt, currente littera Dominicali C. Non ita, si cum citata Historia & Hagiologio, diem mortis componere volueris cum XVI Babæ, hoc est XIII Octobris, non casura in diem Jovis nisi sub littera Dominicali B, anno uno serius, nimirum DCLXXIX, vel quinquennio citius, DCLXXIII.

Obiit Agathon 7 Octobris 678.

E

397 Præferenda igitur in præsentiarum Elmacini accuratior temporum ratio, & cum sequentibus facilius componibilis. Adde quod Historia, annos Agathonis non nisi ad XVI, & dies CCLXXIII extendens, teneatur admittere interpontificium prope triennale, intervallum sane ab ea minime reticendum. Hagiologion Agathonem salutari jubet, *ut plenum sapientia & laude dignum, quia accepit gloriam majorem quam Moyses, & hodie emigravit, ut ei sanctus Angelus indicaverat, relinquens heredem suæ Sedis Joannem, virum justum.* Hæc autem habentur ad diem XVI Babæ, verosimiliter librariorum sphalmate positam pro decima.

Moysi comparatus.

XL. JOANNES III.

F

Laudatur hujus insignis in pauperes caritas; & restaurata per eum ecclesia S. Marci.

398 JOANNES. Hic, inquit Elmacinus lib. I, cap. 7 sub finem, *ut octo sedit annos* (intellige annum octavum inchoatum) *obiit prima die mensis Chiac*, id est XXVII Novembris, anno, scilicet Hegiræ LXVI initium sumente à VII Augusti anno nostro DCLXXXV. Concordat Historia Patriarchalis in assignanda prima Chiac. Quî autem acciderit, ut pro *die Lunæ* scriptum reperiamus *diem Sabbati*, fateor me capere non posse, nisi per insignem errorem transpositos dies arbitrari velimus. Certe *dies Sabbati* cum XXVII Novembris concurrere non potuit, præterquam anno DCLXXXIX, currente littera Dominicali C; quem in annum Joannis mortem nullo pacto referri posse, ex antecedentium & consequentium Patriarcharum ætatibus, & Elmacini calculo, compertum habe-

Obiit 685, 27 Novemb.

AUCTORE I.B.S.

mus. Quid, quod & Hiſtoria ipſa hic ſibi non conſtet, Joannis Patriarchatum octo dumtaxat annis, & diebus LV circumſcribendo; ubi ſi recte determinata eſſet feria, anni omnino XI fuiſſent numerandi. Nec lucis quidquam nobis affunditur ex Hagiologio aut Abulbaracato, cum utrobique diverſus notetur dies; quare in ſupputatione noſtra, tamquam hactenus probabiliori, hærendum cenſuimus.

Laus Ioannis,

399 Interim notatu dignum eſt, quod ab utriuſque Hiſtoriæ, & Saracenæ & Patriarchalis Auctoribus refertur, *quod tempore annonariæ caritatis maximæ, tribus annis ſuſtentavit pauperes, quotidiana argenti & panis diſtributione: quod remuneravit ei Deus facultates ſuppeditando, quibus intra triennium exſtruxit Alexandriæ novam S. Marci eccleſiam, Kamsja dictam, pro ea quæ fuerat deſtructa ante Muſulmanorum ingreſſum, ſub tyrannide Perſarum.* Ejuſdem operis ſic meminit Hagiologium, I Decembris, Ode III: *Saluto Joannem, officio & Orthodoxia Patriarcham; qui tempore adminiſtrationis ſuæ eccleſiam ædificavit in nomine S. Marci; &, ipſo quo ex hoc mundo migravit die, requiem ſuam cum S. Athanaſio Patriarcha conjunxit.* Quibus verbis forſan indicatur aliqua falſa aut ſuppoſita ante mortem apparitio Sancti, ipſum ad ſe cum moreretur invitantis.

ob reſtauratam S. Marci eccleſiam & inſignem in pauperes caritatem,

B

unde dictus Ioannes Miſericors.

400 Jobus Ludolfus, attenta Joannis hujus caritate erga pauperes, eidem putat adſcribendum alterum ipſius Hagiologii locum ad diem XVI Chiac, hoc eſt XII Novembris, ipſum ſic invocantis: *Salutem dico Patriarchæ Keri, qui largiter erogat opes ſuas ſpe mercedis noviſſimæ; quoniam noluit reſiduum pauperum ſibi acquirere, & propterea vocatus eſt Joannes Miſericors.* Conjectat autem nomen *Keri*, quo ſub initium ſtrophæ Poëta utitur, relatum ad nomen Joannis in fine poſitum, eſſe cognomen familiæ, vel loci natalis. Erit qui exiſtimet elogium iſtud aptari poſſe S. Joanni Eleemoſynario, quem, licet Orthodoxum, Jacobitæ quoque colendum aſſumpſerint. At conjectura hujuſmodi non ſatis fundata videtur; unde cum Ludolfo ſentire malim, cedendum prædictum encomium alteri cognomini, & ſimilis liberalitatis Jacobitæ.

C

XLI. ISAAC.

Ritus ordinandi in Dominica pridem neglectus, non ſine obſcuratione Chronologiæ, ab hoc Patriarcha reſtitutus.

Obiit Iſaac anno 688, 3 Novemb.

401 ISAAC. *Hunc Chriſtiani Jacobitæ conſtituerunt Patriarcham anno Hegiræ* LXVI, inquit Elmacinus; adeoque poſt VII Auguſti anni noſtri DCLXXXV; *qui annos duos & undecim menſes ſedit... obiit autem anno Hegiræ* LXIX, ſumente initium V Julii DCLXXXVIII. Et ipſe quidem Elmacinus diem obitus nominat II menſis Haturi, qui eſſet XXIX Octobris: Hagiologion vero IX Hathuri, hoc eſt V Novembris, exhibet, uti & Hiſtoria Patriarchalis, illam componens cum die Martis; qui concurſus anno DCLXXXVIII haberi non potuit, currente littera Dominicali D. Neque tamen ultra eum annum licet Iſaaci mortem differre; quandoquidem ex ipſa Hiſtoria & Elmacino, non ſederit pluſquam annis duobus & menſibus circiter undecim, vel decem, ut mavult Abulbaracat; opportunè hic diem mortis notans VII Haturi, hoc eſt III Novembris, feria & anno rectiſſimè hoc pacto concurrentibus.

D

Statuit ne Patriarcha alio quam die Solis ordinaretur.

402 Apud Elmacinum legitur Iſaacus *inſtituiſſe, ne Patriarcha inſtitueretur niſi die Solis:* quod Apoſtolicum inſtitutum, longa deſuetudine neglectum, & ignorantia diei quo quiſque Patriarcha ordinatus fuit, ſuaſit auctori Chronotaxeos marginalis ad Hiſtoriam, pleroſque Patriarchas metiri ab obitu unius ad obitum alterius; ſaltem quoad numerum dierum, annis ab eo deſignatis addendorum, etiam quando longior interceſſit vacatio. Hagiologion apponit Iſaac titulum Juſti, & aſſerit, quod *ejus Baptiſmum ſignavit Crux lucida, ſupra manum baptizantis apparens.*

E

XLII. SIMON.

Hauſtum ter innoxie venenum. Indorum ad illum legatio. Tranſlatio corporis.

Hic venena, poſt Communionem innoxie ter hauſto, eodem ante eam præbito, exſtinguitur.

403 SIMON Syrus. *Hic ſuſcitaſſe mortuum, ſcribitur in ejus Vita*, inquit auctor Hiſtoriæ Patriarchalis; & addit, *quod ter hauſit venenum poſt Communionem abſque ullo nocumento. At quarto cum bibiſſet vinum, periit.* Elmacini id intelligentis de vino ante Miſſam ſumpto, verba ſunt, lib. I. cap. 12 non procul à fine: *Narrant quoque ter venenum illi bibendum dediſſe poſt Euchariſtiam, neque id ei nocuiſſe, at quarto cum bibiſſet jejunus, mortuum eſſe. Captus* autem eſt *auctor & igne incenſus*, Hagiologion ait, *mortuum illum* ſuſcitatum, *fuiſſe Presbyterum jam pollinctum*; auctores vero propinandi ei ter veneni fuiſſe *moribus corruptis Presbyteros, quibus tamen ipſe à Rege, occidi omnes volente, vitam impetravit.* Quæ erga inimicos clementia potuit martyrium meruiſſe, quarta potione inferendum; niſi malis opinari fuiſſe pœnam violati ritus, communicaturis præſcripti, ut jejuni ad ſacra Myſteria accedant. *Idem legatum accepit ab Indis, qui illum rogabant, ut ſibi Presbyteros & Epiſcopum conſtitueret: qui id præſtare noluit abſque Regis Ægypti conſenſu. Quamobrem ad alium profectus eſt legatus* (fortaſſis ad Theodorum, thronum ſanctæ Reſurrectionis, hoc eſt Hieroſolymorum locum tenentem, uti ſubſcribitur Synodo VI, ſuperius citatæ, anno DCLXXX) *qui eis ſatisfecit, ſed multa hujus rei cauſa Chriſtiani perpeſſi ſunt.*

F

Non audet Indis Epiſcopum & Presbyteros petentibus mittere.

Obiit an. 700 18 Julii,

404 Obiit Simon die vegeſima quarta Abibi in Dominica, quæ nobis fuit XVIII Julii anno DCC; vel, ut habet Elmacinus, anno Diocletiani CCCCXVI, currente litterâ Dominicali C, omnibus apprime in hunc annum confluentibus, præter tempus Sedis, quod nota marginalis ad annos VII & dies CCLXII reſtringit, ex calculo noſtro ad annos XI & amplius extendendum. Verum illa marginalia apud nos auctoritatis tantæ non ſunt, ut, concordantibus recte ceteris, à præfixo anno dimovere nos poſſint aut debeant, præſertim cum

A cum Sedes triennio integro post Simonis decessum vacasse dicatur, & principium Alexandri successoris coincidat cum anno Martyrum ccccxx, nobis DCCIV; Historia Patriarchali & Elmacino, præter morem, hic expressissime consentientibus. Porro Simonem habitum & cultum pro Sancto apud Jacobitas, probat *translatio corporis in monasterium S. Macarii*, inscripta fastis vigesima septima Abibi, id est XXI Julii; ubi Hagiologus eum invocans, *Disperge*, inquit, *hostes corporis & inimicos animæ meæ, sicut dissipat ventus pulverem à facie terræ.*

cultus apud Habessinos.

XLIII. ALEXANDER.

Monachis indictum tributum à Præfecto Saraceno, ob id & ob violatam Deiparæ effigiem, terribiliter punito. Laudata Patriarchæ in fide constantia.

B

Post interpontificium triennale sedere Alexander cœpit anno 703 vel 704,

405 ALEXANDER *factus est Patriarcha Alaxandrinus Jacobitarum*, inquit Elmacinus lib. I. cap. 12, *die festo S. Marci Euangelistæ, qui trigesimus erat Barmudæ, anno Diocletiani* ccccxx (is male hic applicatur ad annum Hegiræ LXXXI) *Patriarchatum obtinuit* XX *annos & dimidium, nec desunt qui dicunt annos* XXV: *obiitque die* VII *Amschiri*, hoc est, 1 Februarii nostri. Historia Patriarchalis etiam asserit, eum Simoni *suffectum anno* ccccxx *Martyrum*, ut nuper indicabam: &, præter solitum, diem obitus & feriam notare prætermisit, præcipuum scilicet ordinandæ Chronologiæ subsidium.

406 Ceterum quam facile est ex hactenus dictis exordia Patriarchæ hujus stabilire, tam est difficile certum obitus annum explorare, cum omnes varient in assignanda Sedis duratione. Siquidem Elmacinus, XX vel XXV annos numerans, obitum refert capite 27, ad annum CVIII Hegiræ, qui initium habuit VII Maii nostri DCCXXVI; unde dicendus

obiit an. 729 1 Februarii.

C esset obiisse DCCXXVII, adeoque institutus DCCIII vel DCCIV, annum XX longe superaret, nec ad XXV pertingeret. Non adeo differunt Historia & Abulbaracat, annos ei integros XXIV & aliquot menses tribuendo: quos si numerare incipias ab anno DCCIII vel DCCIV, protrahasque ad 1 Feb. DCCXXIX, perplexam temporum rationem, optimo quo potest modo, restitueris.

407 Elmacinus cap 12 præcitato ita narrationem prosequitur: *Contigerunt tempore ejus* (Alexandri) *angustiæ magnæ, atque ipse, dies toleravit difficiles & amaros: quin & bis tributum ab eo exactum fuit, & singulis quidem vicibus trium aureorum millium. Præfecerat autem Abdulmelicus, filius Merwanis, fratrem suum Abdulazizum Ægypto, qui recensuit Monachos, & tributum ab eis accepit, à singulis scilicet aureum. Atque hoc primum tributum est quod penderunt Monachi. Habent autem Vitæ Patriarcharum, Abdulazizum filium Merwanis, ingressum templum monasterii Hulwanensis, vidisse figuram Dominæ, habentis Dominum Christum in ulnis suis, & spuisse in eos: atque ea nocte in somno suo vidisse Dominum Christum, jubentem ut occideretur; seque illico lancea in latere suo transfossum; indeque mox experrectum, valde fuisse consternatum, & exspiravisse eadem nocte: obiitque filius ejus post* XL *dies.* Melius Hist. Patriarchalis ait, patrem post XL dies occidisse. Laudatur porro idem Alexander in Hagiologio, quod *gravi tributo vexatus* (eo nempe de quo jam egimus) *precatione & jejunio mortem sibi accelerare maluit, quam Pseudo-prophetæ Mahometis nomen scribere loco Crucis, sicut Præfectus jubebat.*

Angustiæ ab Alexandro perpessæ;

sacrilegium præfecti terribiliter punitum.

AUCTORE I. B. S.

XLIV. COSMAS, JACOBITA ET COSMAS MELCHITA.

Horum primus sesquianno Sedem tenuit, alter à Monotheliſmo conversus ablatas Orthodoxis Ecclesias restitui fecit. Post hunc videtur Æthiopia ad Iacobitas defeciſſe.

E

408 HIc obscuram nobis successionem, nec minus perplexam Chronologiam faciunt Auctores, quos sequimur, ex una quidem parte Hagiologus Habessinus cum Historia Patriarchali, non solitus nisi Jacobitas ex ea sumptos laudare; ex altera Elmacinus & Saidus sive Eutychius, disertissime describentes Orthodoxum eodem tempore Patriarcham Melchitarum, nomine *Cosmam*; quo etiam Jacobita vocatus videtur; Abulbaracato, *Benensis*, à patria verosimiliter dictus. Qui cum aptior nobis sit ad pertexendam seriem huc usque deductam, placet ab ipso ordiri, quantum quidem distinguere synonymos per conjecturam licebit.

Ex duobus Synonymis

409 De Cosma Jacobita scribit Historia Patriarchalis, quod, *invitus ac renitens constitutus est, nec destitit Deum dies noctesque deprecari, ut eum ad se reciperet: quamobrem post annum defunctus est, die Sabbati,* 1 *Bunæ*, quæ esset XXVI Maii. Elmacinus: *Ut menses sedit quindecim, ita quoque defunctus est die ultima Bunæ*, nobis XXIV Junii. Valde discrepant *prima*

prior obiit an. 730, 24 Jun.

F & *ultima*, nec alterutri diei subsidio venit Hagiologion, nomen hujus Cosmæ referens ad III Bermaha, hoc est XXVII Februarii ut mox dicetur. Non ita multum discrepant menses quindecim numero rotundo, quos etiam sic habet Abulbaracat, & annus 1, dies CXLIII. Nunc autem inveniendus est annus, quo prima vel ultima Bunæ cum Sabbato concurrerint. Pro *prima*, nullus annus idoneus; sed pro *ultima*, quæ est XXIV Junii, opportunissime habetur annus DCCXXX, currente littera Dominicali A, quo ratio temporum à nobis statuta non parum confirmatur, & sic proinde tenendum putamus.

Melchita alius

410 Nunc jam illa difficultas solvenda superest, unusne an geminus Cosmas exstiterit, Melchita alter, alter Jacobita? eodem, an diverso tempore? Auctor est Elmacinus, libro I cap. 17 in fine, ex Saido Filio Batrici sive Eutychio Patriarcha in Historia sua, *anno tertio Chalifatus Hisjami* (Theophani, Isami) Hegiræ CVIII, nobis DCCXXVI, *Cosmam Orthodoxorum Patriarcham Alexandriæ factum fuisse: oravisse autem eos Alexandriæ in templo*

AUCTORE I.B.S.

templa Orthodoxis erepta recuperat,

S. Sabæ : quia Jacobitæ templa omnia occupaverant. At Cosmam, Patriarcham illorum, profectum esse ad Hisjamum, filium Abdulmelici, cum donis & muneribus; eique significavisse, Jacobitas templa omnia Orthodoxorum occupasse : & Hisjamum scripsisse ad gubernatorem suum in Ægypto, qui erat Abdalla, filius Seccuris, ut Orthodoxis traderet templa eorum, qui in manu erant Jacobitarum, atque eum illis eripuisse templum Evangelii; id est (ni fallor) Euangelistarum, vel S. Marci.

cum abjurato Monotheliſmo ad Orthoxiam ſuos reduxisset anno 742,

411 Refert autem Theophanes anno ultimo Hisjami, primo Walidis Muslimorum Chalifæ, Hegiræ CXXV, nobis DCCXLII, *Cosmam Alexandriæ Patriarcham, cum ipsa civitate, Monothelitarum pravitate, à Cyri (qui sub Heraclio vixit) temporibus, eam civitatem obtinente, abjuratâ, & errore cognito, ad Orthodoxam Ecclesiam rediisse*. Meminit etiam Marquardus, in citata superius non semel Chronologia, *Cosmi Patriarchæ Alexandrini*, quem reducit ad annum DCCXLIII, nullo alio Patriarcha, nec ante, nec post hujus tem- B pora, nominato. Hæc nos dubitare non sinunt, quin præter Cosmam Jacobitam, quindecim mensium (ut jam vidimus) Patriarcham, alter synonymus sederit, Monothelita primum, deinde Catholicus; quique annos minimum sedecim Thronum illum obtinuerit, ceteris quæ ad eum spectant, Scriptorum negligentia prætermissis.

& ideo non videtur esse is qui laudatur in Hagiologio.

412 In Hagiologio Habessino, ad diem III Bermaha, hoc invenio decantari Encomium: *Salutem dico Patriarchæ Cosmæ, in cantu quasi Seraphico, S. Excelsi laudem sanctam extulit, Æthiopiam sine difficultate protexit, & suam administrationem feliciter absolvit, quia sub ejus Episcopatu pax fuit Ecclesiæ multiplicata*. Mirum si hæc in alterutrius Cosmæ tempora vere quadrent: certe, quem supra vidimus dies noctesque deprecatum, ut calamitatibus liber evaderet, is pacem Ecclesiæ multiplicatam habuisse non videtur: nec felicius Orthodoxo alteri administrationem cessisse mihi omnino persuadent, quæ ab immani Muslimorum avaritia & crudelitate Christianos per- C pessos esse, Elmacinus commemorat. Utcumque illa se habeant, crediderim licentiæ poëticæ nonnihil admixtum, totumque elogium, non ad Orthodoxum, sed ad Jacobitam referri, jam à primi schismatis origine, Cathocis plerumque exclusis.

Ecclesiæ autem Orthodoxi caruerant an. 97.

413 Porro ad Orthodoxi memoriam spectat, quod præcitatus Saidus scribit, Orthodoxos Alexandriæ sine Patriarcha fuisse XCVII annis, inde à Chalifatu Omaris filii Alchitabbi, donec Cosmas Patriarcha factus est. Cum autem Omar iste Chalifatum exorsus sit anno XIII Hegiræ, nobis DCXXXIV, additis annis XCVII exurgeret annus DCCXXXI, atque adeo quinquennio serius Patriarchatum iniisset Cosmas Orthodoxus, quam supra ab eodem Saido assertum vidimus, in quo sibi apertissime contradicit. Malim ego Cyrum & Petrum Monothelitas ex Orthodoxorum Patriarcharum catalogo expungi, & initium Sedis vacantis apud Orthodoxos, ad mentem Eutychii, reduci ad annum circiter DCXXIX vel DCXXX, qua potissimum ratione recte omnia conciliari & ordinari posse videntur, sic ut hic alter Cosmas iniverit Patriarcha-

Defunctus creditur circa 743:

tum anno illo DCCXXVI, eumque tenuerit us- D que ad annum DCCXLIII, & forte ulterius.

post quod tempus Æthiopia ad Jacobitas accesserit.

414 Ansam hic præbet Elmacinus, ex præcitato Saido, ut disquiratur, quo fere tempore Æthiopia sive Habassia Jacobitarum errores amplexa fuerit. Si enim Nubia, inter Æthiopiam & Ægyptum media, hoc primum tempore *Jacobitica facta est*, ut illic asseritur, *acceptis Episcopis à Patriarchis Jacobitarum*; præsumere licebit, serius etiam id in Habassia factitatum, quod valde faveret iis qui ibidem hactenus floruisse creduntur, sanctis viris, & in Hagiologio metrico invocantur ut Sancti. Verum cum accuratiori examine illa egeant, neque huc spectent, commodius alibi discutientur.

XLV. THEODORUS.

Pœnitentiæ rigor & studium pacis in eo laudantur.

Vir severæ pœnitentiæ, multa cum pace suos rexit;

415 HUic in Hagiologio sic accinitur: E *Saluto Theodorum, ferrea loricâ & cilicio hirsuto gravem, qui dignus habitus fuit sedere in Sede Marci, sicut ei Pater suus spiritualis* (verosimiliter decessorem intelligit) *prædixerat, dum adhuc ei ministrabat*. Cum autem, ut testatur Elmacinus, lib. I, cap. 17, esset *bonus, mansuetus, & amans hominum; tempore ejus tranquillitas fuit & pax*, vel (ut Historia narrat) *omnes dies suos in quiete & pace transegit, nec ullum habuit adversarium*. Id nimirum promereri videbatur, *vir egregia specie & optimis moribus*, ut addit præfata Historia Patriarchalis, adscribens ei Sedis annos XI, & dies CCXXII. Convenit autem cum Elmacino & Hagiologio, quod defunctus sit septima Amschiri, hoc est, 1 Februarii; quem diem, Historia ait, fuisse diem Jovis; qui proinde, currente littera Dominicali G, cadet in annum DCCXLII.

& obiit 1 Februarii anno 742.

416 Cum itaque sedere cœperit anno DCCXXX, si, ut supponere licet, facta sit ordinatio Dominica proxime sequente obitum prædecessoris, quæ fuerit XXV Junii; si, in- F quam, ab eo die numerare incipias, facile invenies annos XI & dies CCXXII, vel (ut notat Abulbaracat) annos XI & menses circiter VII. Sequitur in Historia Patriarchali, quod Sedes vacaverit anno uno absque Patriarcha; addere poterat mensem unum aut alterum, ut deveniatur ad annum Diocletiani vel Martyrum CCCCLX, qui in hoc concursu nobis esse debet Christi DCCXLIII; & quo Theodori successor *Michael*, alias *Abanachayl*, & melius *Abbuna-Chael*, vacantem Thronum conscendisse dicitur ab Elmacino, hic denuo infeliciter Hegiras suas cum annis Diocletiani coaptante. Sed leviora hæc sunt quam ut morari nos queant, modo chronotacticus calculus ex aliis abunde confirmetur.

Quomodo Æra Martyrum vulgari nostræ aptare debeat.

417 Ceterum locus postulare videtur, ut cum deinceps toties recurrat applicatio vel reductio Epochæ Diocletianææ ad communem; locus, inquam, postulare videtur, ut Lectores moneantur, non semper plenum annorum numerum, alteri numero superaddi, sed computationem fieri juxta canonem chronologi-

A nologicum, ſuperius recitatum in Digreſſione poſt Maximum Patriarcham XV ; ita tamen canonem accipiendo, ut locum non habeat niſi in illis quatuor poſtremis anni menſibus, qui Martyriali & vulgari noſtro communes dici poſſunt. Exemplum eſto in Michaele proxime ſecuturo, qui creatus dicitur anno Martyrum CCCCLX die XV Decembris. Ut enim hic Æram unam alteri coaptes, alterutri demenda eſt unitas, ut per te ipſe probare facile potes, ſi velis. At ſi ageretur de re facta menſibus octo Septembrem præcedentibus, nihil auferendum eſſet, ut reperies in Michaelis & Minæ ſucceſſore Joanne, defuncto menſe Januario, anni Martyrum DXV, qui coincidere debet cum noſtro DCCXCIX.

CAPUT VII.

Duriora ſub Chalifarum Præfectis tempora, iiſque exerciti Patriarchæ, ab anno DCCXLIII ad DCCCLIX.

B

Elmacini relatio de calamitatibus,

HActenus ſatis quieti, ſub barbaricis Chalifis eorumque Præfectis, egerant in Ægypto Chriſtiani, Melchitæ juxta ac Jacobitæ ; nam pecuniaria extorſio ſub Alexandro, non tam cito conſecutionem illam habuiſſe videtur, quam pluribus enarrat Elmacinus lib. I, cap. 12 ſub finem, de Aſamæ tyrannide : *Hic enim, poſtquam Ægyptum ingreſſus eſt, pejus etiam fecit anteceſſoribus ſuis ; juſſitque Duces interficere plebem, & facultates ejus ad ſe tranſtulit. Quin & Ducibus ſcripſit : Trado vobis animas hominum, corradite quantum poteſtis opum. Et juſſis adeſſe Monachis, ſignavit eos in manibus eorum annulo ferreo, ſingulos, inquam, nota circulari & die. Cumque deinceps quiſpiam compareret non ſignatus, amputata eſt manus ejus. Neque dici poteſt numerus eorum, quos ita deformavit. Deinde ſcripſit, ut quicumque ex ceteris hominibus comperirentur aſcendere aut deſcendere, neque penes ſe haberent diploma liberi itineris, ab eis ſumerentur decem aurei : ita ut vidua quædam habens filium, cum accepiſſet ejuſmodi diploma, atque iter faceret, filiumque ejus qui cum ea erat, è flumine aquam bibentem, crocodilus abripuiſſet, una cum diplomate quod in ſinu ejus erat, & mulier plorans reverſa eſſet, miſertus ejus non ſit, & coacta fuerit mulier veſtes ſuas vendere & mendicare, donec ſecundo perſolveret juſtum diplomatis pretium, decem videlicet aureos. Deinde miſit in monaſteria, ubi plurimos Monachos comperit ſigno carere, quorum alios decollavit, alios verberibus necavit.*

C

quas Ægyptii Chriſtiani ſub Chalifis paſſi ſunt.

419 Dedit quidem crudelitatis pœnas immaniſſimus Aſama, juſſu Chalifæ diris cruciatibus enecatus ; verum ſucceſſor Abdalla illum crudelitate ſuperavit : *Et duplicavit tributum, juſſitque numerari homines & beſtias : & ſignavit Chriſtianos nota quadam, figura ſcilicet leonis ; ita ut quicumque invenirentur, neque notam illam in manibus ſuis haberent, eorum manus amputarentur.* Sed neque ſumpta de hoc tyranno barbaro ſupplicia alios abſterruerunt ; ſic ut perpetua viciſſitudine afflictiſſima regio, Præfectorum libidini & avaritiæ obnoxia fuerit. Unde patet arctiora ſubinde omnia Ægyptiis facta, juſta profecto ſupremi numinis animadverſione, eos ſub diriſſima Mahumetanorum ſervitute premi ſinente, qui fidem Deo & legitimis Principibus debitam toties violaverant. AUCTORE I.B.S.

XLVI. MICHAEL.

Cyprianus Nubiæ Rex ejus interceſſione placatus, ab Ægypto invadenda deſiſtit ; multa nihilominus à Saracenis patiuntur Chriſtiani.

420 MIchael, Kirchero *Chael*, Abulbaracato *Cael*, Elmacino *Abanachayl*, *ſuffectus eſt*, inquit Hiſtoria, *anno quadringenteſimo ſexageſimo Dioletiani*, quem annum diſerte etiam ſignat Elmacinus, in hoc Hiſtoriæ conformis : ſed hæc, *die Feſto Crucis*, ille decimo ſeptimo Thoti inſtitutum Patriarcham ait ; nam librario ſphalmati imputandum, quod legatur in verſione noſtra *ſeptimo*, pro *decimo ſeptimo*, ſicut habere textum Arabicum reperit Ludolfus : qui etiam animadvertit, per ſimilem errorem *Abanachayl* ſcribi pro *Abbuna-Chael*. Jam Habeſſini, ex inſtituto Alexandrinorum, ſalutiferi ligni *Crucis*, feſtum triplex celebrant ; primum decima Barmaha (hoc eſt VI Martii) in memoriam primi, quo in Perſidem avectum claruit miraculi, quod vocant feſtum *Abſconſionis* : alterum *Inventionis*, IX Baſchnes (hoc eſt IV Maji :) ſed vacatio prænotata requirit ultimum *Exaltationis*, non ita pridem ab Heraclio ſolenniſſime inſtauratum XIV Septembris ſeu decima ſeptima Thoti : cujuſmodi majora feſta, æque ac Dominicas, ad Epiſcoporum conſecrationem adhibuiſſe Ægyptios, ut ea adhibent Latini, credibile eſt. *Creatus anno 743 die 15 Septemb.* E

421 Hagiologion dicit XVI Martii, *Michaelem ex deſerto aſſumptum, ubi perfecte luctatus* (ſecum & cum dæmone) *fuerat ; eo autem die quo conſtitutus fuit Patriarcha, pacem exſtitiſſe, & cælum quoque dediſſe pluviam.* Rem utique in Ægypto rariſſimam, & prænuntiam imminentis primo ejus anno calamitatis ; quando Michael, extorquendæ pecuniæ cauſa, primum carceri mancipatus, deinde ad indictam ſummam colligendam, circuire eſt permiſſus. Rem ita deducit Hiſtoria noſtra : *Multas perpeſſus eſt ærumnas, ſub regno Marovani Giahdenſis, ſub præfectura Abd-almalechi filii Moyſis, ex Judæo Moſlemani. Quidam etiam Epiſcopi Patriarcham accuſarunt, multoſque obtulerunt contra illum libellos ; quamobrem captus, in carcerem detruſus eſt, & pecunia mulctatus, nimiſque propterea oppreſſus. Qui etiam enixe rogavit, ut ſibi egrediendi concederetur facultas, ad hujuſmodi ſummam emendicandam per provinciam, quod ipſi conceſſum eſt. Incolæ autem regionis maximis afflictionibus tyrannice premebantur, ob ingentem pecuniæ mulctam, quæ ipſis indies imponebatur.* *non ſine prodigio ; illatæ ei ab avaris Præfectis multæ injuriæ,* F

422 Fuit *Merwanus*, ſeu *Merouanus*, Chalifarum

AUCTORE I.B.S.

lifarum ſuæ familiæ ultimus, crudelem avaritiam Præfecti ſui; primum ingenti terræ motu, quo *multæ dirutæ ſunt urbes, ut nec unus quidem civium evaſerit: multæ quoque naves eadem nocte ſubmerſæ ſunt: tantaque fuit terræmotus quaſſatio, ut ligna portarum & parietum ſuo egrederentur loco. Quæ quidem afflictio totum conquaſſavit Merovani Orientale imperium. Recenſita fuerunt loca, quæ in Oriente illa nocte diruta, & aſcendere reperta ſunt ad numerum ſexcentorum, tam urbium quam oppidorum & caſtellorum; interiitque hominum & jumentorum infinitus numerus.*

horribili terræ motu punitæ,

423 Acceſſit, ipſo calamitatum principio, aliud afflictis ſubſidium, etiam procul dubio cælitus immiſſum. Nam *anno quadringenteſimo ſexageſimo primo Martyrum, invaſit Cyprianus Rex Nubiæ regionem Ægypti, cum accepiſſet Patriarcham in carcere detineri; habebatque ſecum centum millia nigrorum, centum millibus equorum inſidentium; ducebat quoque Camelorum centum millia: fertur eorum equos ferocius decertaſſe quam equites, & erant parvi, inſtar aſinorum.* B *Cum autem appropinquaſſet ad Ægyptum, miſit Abdalmalechus filius Moyſis ad Patriarcham, rogans ut illum ſuis litteris placaret. Qui ſcripſit, pacem petens; eamque obtinuit, deprecatusque eſt pro illo, & benedixit; reverſuſque abſque bello, gaudens plurimum Patriarchæ benedictione.* Quietis nonnihil tantum beneficium Patriarchæ Michaëli peperit, ſed ab ipſo Merovane *magnas* poſtea *perpeſſus eſt afflictiones ... & ſæpius gladio oblatus eſt.* Sed & hoc luit Merovanus totius Imperii amiſſione, poſt internecinam cladem acceptam. Tunc ſcilicet novus Chalifa Safahus Ægyptum occupavit, per ſuos Choraiſanitas: quorum Præfectus Michaëlem exemit vinculis, liberumque res ſuas agere ſivit: quod anno Hegiræ CXXXIII, qui cœpit VIII Auguſti DCCL, factum ſcribit Elmacinus, ab annis noſtris plerumque aliquantulum deflectens.

nec tamen mitius habetur, etiam poſt averſum periculum

à Cypriano Nubiæ rege imminens;

tandem extincto tyranno liber à vinculis,

424 Præmiſerat autem Elmacinus capite 17, ubi Michaëlis exordia exponit, quod manſit tres & viginti annos Patriarcha. Hiſtoria dies addit CLXXX, quos confirmat idem Elmacinus, C cum paulo inferius rotundo numero ait, quod ſedit Patriarcha annos XXIV. At obiit die, non *ſexto*, ſed *decimoſexto* Bermahati ſeu Martii XII, juxta textum Arabicum, ut nos hic denuo monuit Ludolfus, utique anno DCCLXVII. Hiſtoria eadem tempus mortis ac diem tacet: Hagiologion vero confirmat correctionem, Latinæ Elmacini verſioni adhibitam à Ludolfo, dum *Michaëlem* commemorat decimoſexto Bermahati, ſeu XII Martii: quo pacto dies CLXXX melius nos ducent ad medium Septembrem, quo vidimus eum fuiſſe inſtitutum. Quod ad feriam hebdomadæ attinet, qua obierit, *Michaël*; ea cum taceatur, non poſſumus ex ejus conſideratione quidquam definire. Cum autem ex aliis notis de anno & die conſtare videatur, facile eſt concurſum feriæ adjungere, quæ eo anno fuit dies Jovis, currente littera Dominicali D.

obiit an. 767, 12 Martii,

425 Huc ſpectat memorabile caſtæ Monachæ facinus, ab Elmacino tabulis conſignatum, neque à nobis prætermittendum. *Tranſiit* (Merwanus) *cum ſuis in cœnobium quoddam Monacharum, quas abduxit captivas. Erat autem inter eas puella quædam eximiâ formâ,* D *quam adductam in tentorium ſuum violare voluit. At illa decipiens illum, dixit: Si relinquas me, ego unguentum tibi dabo, quo qui ungitur, nullam in eum vim habet gladius. Reſpondit ille, atque unde hujus ego rei veritatem cognoſcam? Periculum, ait illa, in me facies: ego inungar, tu autem me gladio percuties. Merwan ſincere hæc dici eſt ratus, & puella ſumpto unguento ſe unxit: atque ille extracto gladio, eam percuſſit, & caput ei abſcidit: unde cognovit, maluiſſe eam mori, quam pati ut corpus ſuum adulterio polluerctur: quam ille rem admiratus eſt.*

Nobile caſtæ Monachæ factum.

XLVII. MINAS.

Gravis ſub eo Chriſtianorum oppreſſio, cum patientiæ ejus laude.

426 MINAS, à patria *Semutenſis* Abulbaracato cognominatus, *magnas & ipſe quoque multaſque perpeſſus eſt afflictiones: ſiquidem cum Epiſcopis funes ſtuppeos nectebat & obliniebat pice, ad navium uſum in Ægypto, ſoli expoſitus*, ut habet Hiſtoria. Hinc Hagiologus Habeſſinus; *Saluto*, inquit, *Minam, dignum, qui Patrum in numero electus fuit Patriarcha, patiens in afflictione & tentationibus. Ejus interceſſio me, inſtar Paſtoris, in omnibus viis defendat, à vi dæmonis in deſerto circumerrantis.* Hic, teſte Elmacino, *ut novem ſedit annos* (Hiſtoria, annos numerat VIII, dies CCCXX) *defunctus eſt in fine menſis Tubæ.* Hactenus bene. At quomodo Hiſtoria *ultimam Tubæ* determinaverit, in *diem Veneris*, quæ eſſet XXV Januarii, fateor me non capere; nec ſuſtineri omnino poteſt, niſi ſuam Chronologiam Hiſtoria ipſa omnino invertat. Etenim concurſus ille exigeret pro menſe Januario litteram Dominicalem F, non reperibilem præterquam anno DCCLXXI, vel DCCLXXXII: jam vero Minæ ſucceſſori Joanni adſcribuntur anni omnino XXII: iſque ex Elmacino (in annis Diocletiani referendis ut putamus accurato) obiiſſe dicitur Æræ F iſtius anno DXV, nobis DCCXCIX, atque ita deinde annorum ſupputatio optime conſiſtit.

Laudes Minæ inter afflictiones: E

427 Dubium igitur mihi non eſt, undecumque demum error ille irrepſerit, mendoſe ſcriptam *ultimam Tubæ*, pro in *fine menſis Tubæ*; atque adeo, ſi vere Minas *die Veneris* defunctus ſit, fatum ejus incidiſſe in XXIV *Tubæ*, nobis XIX Januarii, exigentem litteram Domicalem G, ut concurrat cum anno DCCLXXVI, quo Patriarcham illum obiiſſe (quantum ſaltem per Chronologicas haſce tenebras licet) tantum non eſt manifeſtum. Ad Minæ tempora pertinent, quæ de immenſa Almanſoris Chalifæ avaritia ejuſque Vicariorum flagitiis prodit Elmacinus: à quibus *tantas*, ait, *fuiſſe oppreſſiones in Ægypto, ut nullus artifex nec lateranius, nec camelarius, nec tibicinarius, nec mendicus fuerit* (quanto minus Chriſtianus, iſque in dignitate Eccleſiaſtica) *à quo non exigeretur tributum, & pecunia caperetur: afflixitque tantopere populum miſeria, ut canes & cadavera comederent.* Nec mitior fuit conditio ſub Almanſoris filio Muhade. Vacavit Sedes, ex Hiſtoria, diebus CCCL rotur do

obiit 776, 19 Januarii.

Oppreſſiones in Ægypto.

A tundo numero, mihi probabilius eſt ſuperaddendos VII vel VIII, ut ſucceſſoris inſtitutio habita fuerit XVI Tubæ, hoc eſt XI Januarii, ut mox videbitur.

XLVIII. JOANNES IV.

Hujus laudes. Correctus error Elmacini. Patriarcha ſub Ioanne Orthodoxus & Medicus, templa ſuis recuperat. Theophilus, Habeſſinis laudatus, quis ſit.

Ioannes ordinatus XX Januarii 777:

428 JOANNES IV, Abulbaracato *Benenſis*, in Catalogo Kircheri male confuſus cum Eleemoſynario, ſancto & duobus ſeculis ſeniore, *conſtitutus* XVI *Tubæ*, XI Januarii, qui dies idem dicitur *nativitatis ejus*, *Patriarchatus & mortis fuiſſe*, unde liquet ſola unius vocis, *ſexta*, omiſſione factum eſſe, ut in contextu Hiſtoriæ ſolum legatur, *decima*. Elmacini dictum confirmat, ipſamet die XVI Tubæ, Hagiologion his verbis: *Salutem dico Joanni, revelatori myſterii diei venturæ, coram congregatione quadam cui dixit; Hora mortis meæ erit ipſa die, qua natus, & Patriarcha conſtitutus ſum.* Si Elmacino creditur, *fuit ejus tempore Eccleſia in quiete & pace. Ipſe autem fuit amans eleemoſynarum multæque commiſerationis; & cum ejus tempore magna eſſet annonæ caritas, ipſe rationem habuit pauperum, neque paſſus eſt eos re ulla indigere.* Atque hæc, opinor, hallucinandi occaſionem Kirchero facile præbuerint.

B *ejus encomium.*

Error Elmacini in annis hujus & ſequentis Patriarchatus.

429 Sed quod ad annos Patriarchatui hujus Joannis, uti & ſucceſſoris Marci, attribuendos attinet, in iis deſignandis infeliciſſime verſatus eſt Elmacinus; quod nequis gratis me fingere exiſtimet, operæ pretium duxi uno obtutu breviter repræſentare. Non ita pridem ex ipſo demonſtravimus, Michaëlis initia ad annum Diocletiani CCCCLX, Chriſti DCCXLIII, pro aſſignato menſe, reducenda; ſediſſe autem eum annos ſummum XXIV, nempe ad annum Chriſti DCCLXVII: Minæ

C autem Pontificatum limitat ad annos tantummodo IX, libro 2 cap. 3; quibus cum ſupra perduximus ad annum DCCLXXVI. Hic modo lib. 2 cap. 5, Joannem noſtrum ſediſſe, ait, annis non amplius XIII, obiiſſe vero anno Diocletiani DXV, Chriſti DCCXCIX. Subinde autem, libro eod. cap. 6, Marco tribuit annos X & dies LXX, obdormiviſſe aſſerens anno Diocletiani DXXXV, Chriſti DCCCXIX, palpabili decem annorum utrobique defectu: ſiquis enim ſummam, additis quatuor Patriarcharum annis, conficiat; reperientur univerſim anni LVI, cum à DCCXLIII ad DCCCXIX, fluxerint anni omnino LXXVI. En tibi lacunam annorum XX, cui implendæ nihil ipſe præter Hegiras male ſubductas, ſuppeditat. Melius Hiſtoria Epiſcopatum Joannis ad annos XXII, Marci ad XX extendens, & ſibi & annis Diocletiani, ab Elmacino notatis, pulcherrime conſonat.

Obiit Joannes XI Januarii, an. 799.

430 Itaque Sedem tenuiſſe dicendus eſt Joannes uſque ad XI Januarii DCCXCIX, annis viginti integris. Dies I, ab Hiſtoria adjunctus, redundat; eo remittendus, ubi nonnumquam deſuiſſe aliquot oſtendimus. Obiter hic etiam indicandum exiſtimavi, ordinationem hujus Patriarchæ, XI Januarii factam anno DCCLXXVII, non Dominica ſed Sabbato inſtitutam, contra quam ante annos fere centum decreverat XLII Iſaac. ſed rebus Eccleſiæ ſic turbatis, ut diximus, quid mirum ſi ejuſmodi decretum citius exoleverit, donec ſub feliciori Joannis Patriarchatu, quietius & ordinatius cœperunt agi omnia; & ſic ſucceſſor ejus die Solis ordinatus legitur. AUCTORE I.B.S.

Templa ſub eo ab Orthodoxis denuo recuperata

431 Sub hoc Patriarcha templa ſua denuo recuperarunt Orthodoxi, quæ pridem, neſcio quis Chalifa, eis abſtulerat; idque hac, quam ex Saido Elmacinus narrat, occaſione. Rasjidi Chalifæ frater Abdalla, Ægypto Præfectus, pro anno CLXXX Hegiræ, Chriſti forte DCCXCVI, puellam formoſam Rasjido dedit, quam cum hic deamaret, & illa ægrotaret, *dictum illi fuit, Medicos Ægypti optime illam ſanaturos. Miſſus ergo Patriarcha Alexandrinus, qui Medicus erat inſignis, eam ita curavit, ut ſanitatem recuperaret. Rasjidus diploma ei dedit, ut templa omnia Orthodoxorum, quæ Jacobitæ occupaverant, iis reſtituerentur: atque ita ea recepit.* E

operâ eorum Patriarchæ, inſignis Medici.

An is Theophilus, Habeſſinis laudatus?

Nomen Patriarchæ, quem Melchitam apparet fuiſſe, non exprimitur: ſed additur, quod obiit annos natus XLVI, ut oporteat, inter hunc & *Coſmam* Orthodoxum de quo ſupra, vel alios, longiorem interceſſiſſe vacationem. Interim libenter illis adnumerarem Theophilum, ab Hagiologo Habeſſino relatum XII Hathuri, id eſt VIII Novembris, eo quod *ſub ejus adminiſtratione reſpirarint Æthiopiæ populi, qui ſuper ſe impoſtorem quemdam improvide conſtituerant.* Sed quia hactenus non inveni Patriarcham aliquem Melchitam, laudatum in Hagiologio, vereor ne hic Theophilus etiam Jacobita fuerit, non Patriarcha, ſed Metropolita Habaſſiæ.

an potius metropolita Habaſſiæ?

XLIX. MARCUS II.

Monaſteria vaſtata à Barbaris; civitates vexatæ à rebellibus: profugus Patriarcha. Scianuſitæ ad unionem reducti. F

Ordinatus 27 Jan. 799.

432 MARCUS II, *Conſtitutus eſt Patriarcha die Solis*, inquit Elmacinus, turpiter lapſus, in anno Hegiræ noſtris conferendo, uti & in computanda Sedis duratione. Vacaſſe Sedem, ait Hiſtoria, mortuo Joanne, diebus quindecim: quos ſi à die obitus, nimirum XI Januarii, duxeris; invenies eum inauguratum XXVII Januarii, cadente in Dominicam, ſub curſu litteræ Dominicalis F, anno DCCXCIX. *Obiit* (pergit idem Elmacinus) *vigeſima ſecunda Barmudæ anni Diocletiani* DXXXV, *qui dies erat Solis & ſanctæ Reſurrectionis*; utique die XVII Aprilis, cum qua concurrit feſtum Paſchæ, anno Chriſti DCCCXIX. Conſequens ergo eſt, ut Thronum poſſederit Marcus, quemadmodum recte numeravit Hiſtoria, annis XX & diebus LXXXI.

obiit 819 feſto Paſchatis, 17 Aprilis.

A rebellibus Alexandriâ exulare coactus:

433 *Ejus tempore* (ſubdit eadem Hiſtoria) *Barbari, qui ſunt incolæ Occidentis, diruerunt monaſteria vallis Habibi, & ea depopulati ſunt, incenſis*

AUCTORE I.B.S.

incensis Ecclesiis & cellis, manseruntque quadraginta annis absque Monachis aut incolis quibuscumque. Eodem quoque tempore rebelles quidam Alexandriam aliasque urbes expugnarunt, neces patrarunt, flammis dederunt urbes, & eas depopulati sunt, ut prolixius in historiis refertur: quapropter Alexandria egressus est Patriarcha, & quinquennio absens fuit.

laudatur in Hagiologio,

434 Encomium ejus requirens in Hagiologio, invenio ad eumdem, quem ceteri notant, diem XVII Aprilis, ipsum sic invocari: *Salutem Marco, redemptori captivorum populi, summa trium myriadum aureorum denariorum impensa: is hodie migravit ad locum nuptiarum cœlestium, sicuti prædixerat ei Pater Marcus, illuc invitans, ubi exspectabat eum præmium & digna merces.* Quis autem hic *Pater Marcus?* Euangelista, credo, & Alexandrinæ Ecclesiæ fundator. Ludolfus huc respiciens, suggerit quod in Calcosendio apud Seldenum inveniatur *Marcus, dives Patriarcha*; pro quo apud Elmacinum ridicula versione legatur MARCUS NOVUS: *Quæ enim novitas*, inquit Ludolfus, *in Marco dabatur? Ego in notis meis ad fastos Æthiopicos scripsi, quod* Marcus *iste à Coptis vocaretur* FELIX, FORTUNATUS PATRIARCHA. Ast ego observo nihil esse inter Sanctos synonymos præsertim Orientales frequentius, quam ut posterior vocetur *Novus* seu *Junior*. Sic Maria neptis Abrahæ, respectu Ægyptiacæ; sic Stephanus sub Copronymo pro cultu imaginum Martyr, respectu Protomartyris; sic Lucas pro eadem causa Confessor, respectu Euangelistæ, Νέοι, *Juniores* seu *Novi* nuncupantur, ut alios prætermittam. Quin igitur etiam hic Marcus dictus sit *Novus*, respectu primi in Ægypto Patriarchæ? Elmacinus & Historicus noster narrationem interserunt, qua multum laudatur Marci prudentia, quod in suam communionem receperit Episcopos *Scianusitarum*, jam inde à tempore Petri Mongi ab Alexandrinis Jacobitis abjunctorum. Quales ii Episcopi fuerint, quove schismate à Jacobitis avulsi in Historia non exprimitur. Verosimile est Melchitis adhæsisse, sed eorum pertæsos prætulisse patrios Coptitarum ritus. Utcumque illa se habeant dubium mihi suboritur, numquamne Jacobitæ æque ac Melchitæ ad Ecclesiæ Catholicæ unionem redierint seculis VII, VIII, & IX.

& titulus Novi, ei adscribitur,

frequens apud Orientales, pro Iuniore.

B

C

PARERGON IV.

De Consensu Ecclesiæ Alexandrinæ Iacobiticæ, cum aliis Patriarchalibus Sedibus Orientis, & cum Romana, seculis VIII *&* IX.

Scriptoribus res Ægyptias negligentius tractantibus,

435 QUod de temporum Heraclii perturbatione, nuper cum Petavio monebamus; hoc ipsum de incertitudine & obscuritate eorumdem, merito hic affirmari posset. Etenim quæ Ecclesiam Alexandrinam olim florentissimam spectant, neglecta adeo reperias à Græcis ac Latinis ævi illius Scriptoribus, ut quo studiosius, corrasis hinc inde laciniis, ea investigare volueris, anceps magis dubiusque hæreas, nec nisi palpando divinare queas, nedum probabili conjectura quidquam assequi. Laceram illic Domini tunicam, & Dioscoritano schismate perniciosissima æmulatione propagato, distractos in partes Ægyptios, abunde supra recensuimus: erepta variis artibus, & restituta ultro citroque templa, Patriarchas mutuum in excidium armatos; demum internecinum bellum, servitute Saracenica auctum cumulatumque. Nihilominus tot inter tenebras & calamitates ea nonnumquam emicuere virtutum egregiarum, sanctitatis, & cælestium donorum specimina, quæ animum quantumvis obfirmatum, nescio qua injecta formidine, dubitare cogerent an numquam afflictissima illa Coptitarum Ecclesia, Dei flagellis perdomita, ad saniora consilia rediisset. Hæc animo volventi, & attenta sæpius consideratione meditanti, alia occurrêre, quæ dubitationem augerent magis foverentque, adeo ut res digna censeretur Eruditorum oculis proponi, favorabile fortasse pro Ecclesia Alexandrina eorum elicitura judicium, siquis aliunde luminis aliquid & notitiæ affundendo, firmioribus eam argumentis stabilire possit, ac velit.

D

egre eruuntur indicia unionis aliquando facta,

E

436 Principio, id extra controversiam positum arbitror, non Melchitas solum, verum etiam Jacobiticos Patriarchas, cum Antiochenis & Hierosolymitanis, Catholicam veritatem, circa cultum sacrarum Imaginum, acerrime & constantissime adversus Iconomachos propugnasse. In Christianorum silentio, fidem faciet Elmacinus, lib. 2 cap. 11, referens legationem Patriarchæ, Imperatori Theophilo Iconoclastæ missam. Pro comperto non habeo, quo de Patriarcha ei sermo sit: ceterum cum de Jacobitis agat plurimum, verosimile est, hoc ad corum dogmata pertinere; uti & illud, quod in Cosma II, Hagiologion Habessinum occinit ad annum DCCCLVIII. Legationis vel epistolæ summa hæc erat: *Moses Propheta sculpsit imagines Cherubinorum in tabernaculo temporis & ita quoque Salomon filius Davidis, cum templum exstruxisset Hierosolyma, imagines Cherubinorum fecit ex auro. Quin & hoc constat; litteræ Regis cum afferuntur alicui ex Præfectis ejus, sigillo ejus consignatæ, eique dicitur: Hoc à Rege est, eum illas legere & osculari, capitique suo & oculis admovere, ut Regem honoret, quod nomen ejus & sigillum iis impressa sint. Ita nos quoque imaginem tantum recipimus, propter eum cujus fert nomen, non autem propter colores.*

unum constat, omnes Ecclesias,

in cultu Imaginum tei. ndo fuisse concordes,

F

437 Facit etiam ad rem nostram epistola Constantini Porphyrogenitæ, de Christi imagine Edessena, scripta seculo X, & Latine edita à Combefisio, in Manipulo rerum & originum Constantinopolitanarum, cum Diatriba Allatiana. Narrat ibi, Job (forte Jacob) Alexandrinum; Christophorum, Antiochenum; Basilium, Hierosolymitanum; scripsisse Theophilo Imperatori, qui sacrarum violator esset Imaginum (factum id fuerit circa annum DCCCXXX) & *longa dissertatione, divinas Imagines, sanctas & in veneratione habendas*, adstruxisse. Exstat prædicta Dissertatio seu Synodica bene longa apud citatum Combefisium. Denique, ut paucis complectar omnia, rem certam & exploratam reddunt, quotquot de Coptorum fide & erroribus

& Iconomachiam aversatas

A bus ſcripſere, eorum in cultu Imaginum perpetuam & ſanam traditionem confirmantes; quidquid non nemo pictas tantummodo admitti memoret, rejectis iconibus ſculptis; quod ſi verum eſt, gentis illius non minimam cum Græcis affinitatem demirari licet.

plus aliquid ſuadet communio Alexandrinorum cum Antiochenis ſec. 8

438 Hic mihi nunc dubium ſuboritur, an, quemadmodum Alexandrini Præſules, tametſi Jacobitæ, cum reliqua Orentali Eccleſia & Romana convenerunt, in averſanda Iconomachorum perfidia; ita & aliquando non conſenſerint in eadem fide & veritate Catholica, quamquam interim à Melchitis ſive Surianis, lingua, & forte etiam ritibus, diſſiderent. Movet me imprimis communio prope continua Jacobitarum cum Eccleſia Antiochena, relata à ſupra laudato Elmacino pluribus in locis. Lib. 2 cap. 5 in fine, ait, Joannem Patriarcham Alexandrinum (Sedit hic ab anno DCCLXXVII ad DCCXCIX, ut ſupra à numero 428 videre eſt) Synodicam miſiſſe ad Georgium Antiochenum, & recepiſſe ab illo *in unitate Eccleſiæ*. Item cum Antiochiæ Georgio ſucceſſit Syriacus, *Synodicam quoque ſcripſit, & miſit ad Patrem Joannem, qui cum gaudio eam recepit illique reſponſum miſit in unitate*

B *ſanctæ Eccleſiæ*. Sic cap. 6 & 9 aliæ enumerantur Synodicæ, *more recepto* miſſæ & acceptæ, *cum concordia & amore*, quoties novus aliquis Patriarcha alterutra in Sede collocaretur.

ac veriſimiliter etiam cum Hieroſolymitanis

439 Jam vero illorum temporum Antiochenam Eccleſiam nemo hactenus, quod ſciam, Eutychetis vel Jacobitarum erroribus infectam memoriæ prodidit. Quinimo Catholicæ unitatis & Orthodoxorum dogmatum retinentem fuiſſe ex Synodica ad Concilium Nicænum II tranſmiſſa, infra erit oſtendendum. Communionem autem ſervaſſe cum Patriarcha Hieroſolymitano, puto etiam non eſſe inveriſimile. Mirum igitur videri non debet, ſi ex modo adductis confici poſſe exiſtimem, dubium reddi an Eccleſia Alexandrina Jacobitica, illa ſaltem tempeſtate, in unitate Eccleſiæ Sanctæ cum Antiochena, & quod conſequens eſt, etiam cum Hieroſolymitana communionem ſervando, tantiſper à ſua

utriſque tunc creditis bene Catholicis:

C hæreſi non defecerit; & ut erat conjuncta cum illis & cum Romana, in defendendo Imaginum cultu, ſic in ceteris quoque ad fidem ſpectantibus cum ipſa non convenerit. Certe, quemadmodum ex Legationibus Thomæ Hieroſolymitani ad Carolum Magnum, & litteris ad S. Theodorum Studitam, nonnulli Patriarchæ Hieroſolymitani Catholicam cum Romana Eccleſia unionem tenuiſſe probantur, in Tractatu ad ſeriem Patriarcharum Hieroſolymitanorum ante tom. III Maii, ita ferme probabile redditur ex nuper recitatis, Jacobitas Alexandrinos, cum Antiochena primum, deinde & cum Hieroſolymitana, & per illas cum Romana conſenſiſſe, denique poſt Concilium Nicænum II etiam cum Conſtantinopolitana, confixâ hæreſi Iconomachorum.

imo perſuaderet, ſi de Antiochenis certius conſtaret.

440 Erit qui obſervet, ex hoc rationicio minus colligi à me, quam ex præmiſſis rationibus, ſi veræ ſint, educi poſſit & debeat. Quid enim? Si Antiocheni Patriarchæ Orthodoxi fuerint, ſi cum iis Jacobitæ in unitate fidei communicaverint, jam non dubia, ſed propemodum vera & indubitata eſt Jacobitarum reſipiſcentia. Non inficior. At quo minus id rotunde aſſererem, vetuit inextricabilis Patriarcharum Antiochenorum confuſio ſec. VIII, IX & X aliis alios nominantibus; ſic ut eorum ordinem ſumma diligentia diſcuſſum, explicatum hactenus habere nequierim. Imo ut candide eloquar, in id magis magiſque inclino, ut credam, Antiochiæ æque ac Alexandriæ, geminos ſediſſe Patriarchas, Melchitam alterum, alterum Jacobitam, perpetua ſerie, fortaſſe etiamnum durante; licet diverſis in urbibus Græci à Syris diviſi, thronos ſuos poſſideant. Interea tamen, dum ea accuratius enodanda ſuſcipiam, dubitationem omnem deponere non poſſum, ea juris regula ductus, quod tamdiu bonos eos exiſtimare conveniat, donec malos eſſe, aperte probetur.

Eodem prodi pendere facit

441 Alterum de omnibus benignius opinandi motivum ſuggerit ipſum Nicænum Concilium II (Labbeanæ editionis tomo 7 pag. 718.) in profeſſione fidei, miſſa à Taraſio Conſtantinopolitano ad Orientales Pontifices, & horum reſponſo plane Orthodoxo, quo profitentur; quod *miſertus eſt Deus populi ſui*

E *deſperantis: quin etiam quæ diviſa erant, in unam fidei convenientiam reduxit*. Fallor, ſi hæc ad unionem Coptorum non pertineant. Quis enim obſecro *populus deſperans*, niſi ſervitute Saracenica preſſus? Quænam illic *diviſa in fidei convenientiam* reduci potuere, niſi Melchitæ cum Jacobitis coaluerint? Pergit paulo poſt Synodica: *Nunc obſtaculi medium ruptum eſt & diſſolutum, eminet autem ante diſcordiam & ſchiſma, unanimitas & conſenſio*. Non videtur ſchiſma Jacobiticum clarius exprimi potuiſſe, nec illa ad hæreſim Iconoclaſtarum ſine violentia traxeris. Audi quod ſubjungitur: *Pax quoque Dei, quæ excelit omnem cogitationem, ſplendide triumphat: nunc qui genuerunt inter nos convitium vicinis, & ſubſannatio participantibus nobiſcum, & improperium qui circumdant nos*. Per *Convitium* & *Subſannationem*, quid aliud intelligi datur, quam ſimultates & diſſenſiones Melchitarum & Jacobitarum, ſimul cum Saracenorum duriſſimo jugo, quo utraque ſecta miſerum in modum affligebatur? Proſequamur Synodicam.

Nicæni II Synodica

teſtis ſopitarum diſſidiarum in fide,

F 442 *Hæc aliaque his ſimilia, glorioſæ litteræ veſtræ nos ſcribere coëgerunt, ut in omni Canonico ſtatu & à Patribus tradita ordinatione incedentes, cognoſcat veſtra Sanctitas, in unitate fidei & recta mentis ſententia idem nos cum dilectis & religioſiſſimis Fratribus noſtris ſapere & ſentire, quod Sanctitudo veſtra libellis ſuis declaravit, quos multis de cauſis libenti & alacri animo ſuſceperunt..... Nos quoque bono conſilio utentes, Fratres noſtros veritatis ſtudioſiſſimos, Joannem & Thomam, zelo Dei & Orthodoxæ fidei amore ornatiſſimos* (miſimus) *non veluti Magnorum Patriarcharum ſedibus conſimiles, ſed ſanctiſſimi ſilentii & quietis amatores. Diximus autem ad eos: Ecce nunc tempus ſalutis & tranquillitatis, quo nullum aliud vel tempeſtivius vel utilius. Ite cum viris his, & viva voce docete, quæ Dominos veſtros per litteras cognoviſſe putatis, aut potius ſuſpicamini, &* FALSAM ACCUSATIONEM, *qua quidam* Ecclesias Ægypti et Syriæ *infamant, infringite; & quis cultus, quæque ex Apoſtolica tra-*

AUCTORE I.B.S.

ditione in Eccleſiis Dei obſervantia ſit, exponite.

443 Inter Eccleſias *Ægypti & Syriæ* Jacobiticam numeroſiſſimam eſſe & tunc fuiſſe, pro indubitato habetur; mirum ſane, ſi de illa hic non ageretur. *Falſam* illam *accuſationem* ſuſpicor ad ſopitum ſchiſma referri. Sequitur in epiſtola: *Quamobrem precamur veſtram Sanctitatem; ut bono animo eos recipiatis: habebitis enim trium Apoſtolicorum thronorum concordem ſententiam, & concinentem, qua ſane ſex generales Synodos una voce prædicant.* En apertam fidei profeſſionem, quam ſi Jacobitæ fecerint, ad unionem Catholicam jam tunc redierant. His addidere, ut fidei ſuæ regulam, exemplar Synodicarum litterarum Theodori ſanctiſſimi Patriarchæ Hieroſolymorum, quas hic ante annos fortaſſe xxv ad Alexandrinum & Antiochenum, ſubinde ad Romanum Pontificem, tamquam Sedium iſtarum communem fidei teſſeram, deſtinaverat, ut eſt in Chronologia Patriarcharum Hieroſolymitanorum.

quidni etiam cum Iacobitis:

B

444 Perſpicua hæc Orientalium cum reliqua Eccleſia Catholica conſenſio, adeo me aliquamdiu permovit, ut ex ea Jacobitarum unionem, tantum non demonſtrari perſuaſum haberem. Aſt inquirendo ipſorum Patriarcharum nomina, in actis Concilii prætermiſſa, novas offendi tenebras, ex quibus non omnino facile ſit eluctari. Tradit Photius, in illius Synodi hiſtorica epitome, ad calcem Nomocanonis, ex epiſtola ad Michaëlem Bulgariæ Principem, Joannem & Thomam locum tenuiſſe *Univerſæ Orientalis Apoſtolicæ & Magnæ Diœceſis & Archiepiſcoporum ejuſdem dignitatem habentes*; APOLLINARII *nempe* (Nilus ibidem, non *Apollinarium*, ſed *Politianum* vocat) THEODORETI & ELIÆ, *quorum primus Alexandriæ, ſecundus Antiochiæ, tertius Hieroſolymorum Eccleſias prudenter, & ut Sacerdotes decebat, gubernabant.* Quid hic tandem ſtatuas? ego apud Elmacinum tunc temporis Alexandriæ ſediſſe invenio, non *Apollinarium* aut *Politianum*, ſed *Joannem*; quæ inter nomina, non ea affinitas eſt, ex qua facile confundantur. Antiochiæ vero idem Elmacinus *Georgium* collocat, alius *Theodorum* quem per duos Epiſcopos Provinciales Concilio Nicæno II interfuiſſe aſſerit. Quid igitur? Liceat nobis tantiſper dubitare, an Jacobitæ umquam ad Eccleſiæ gremium redierint, dum Phœbus aliquis obſcuriſſimas haſce nebulas ſua luce diſpellat.

nominum quidem Patriarchalium diverſitas, dubitare facit de illis:

C

445 Nova tamen, ad minus dubitandum, ratio accedit ex aliquali conjunctione Jacobitarum Alexandrinorum cum Eccleſia Hieroſolymitana. Elmacinum hic iterum (ſilentibus Chriſtianis) Auctorem habeo, cujus ex hiſtoria, prætenſa communicatio haud difficulter colligatur. Scribit eis in Jacobo Patriarcha proxime ſecuturo, *Præfectum quemdam* fuiſſe *nomine Macara è Nabruho, qui Patriarcham rogavit, ut in domum ejus ingreſſus panem ejus comederet. Erat autem jam tunc nactus filium; & Patriarcha morem ei geſſit. Poſt paucos dies obiit filius Præfecti Macaræ, qui ferens eum ſuper manibus ſuis, attulit eum ad Patrem Patriarcham, atque hic eum accepit, & in ſinum ſuum poſuit, oravitque ſuper eo & flevit: cumque revixiſſet puer, dedit eum patri ſuo, dicens;* *Accipe filium tuum jam vivum, prociditque in terram metu magno, & tertiam facultatum ſuarum partem pauperibus diſtribuit, miſitque Hieroſolymam atque exſtruxit ibi templum, deſtinatum Ægyptiis illuc ſe conferentibus.* Si illa ætate ferbuiſſent adhuc acerbiſſima illa ôdia Jacobitas inter & Melchitas, poſtremis hiſce apud Hieroſolymam Religionis Principatum, ut ita dicam, obtinentibus, ſub nomine Syrogræcorum; credibile non eſt, ad templum ædificandum Jacobitas facultatem impetraturos fuiſſe, quos Mahometanis ipſis execrabiliores olim Melchitæ habuerant. Similius igitur vero eſt, damnoſiſſimas eas diſſenſiones, tractu temporis emollitas, mitigatos tunc animos ad concordiam & unionem revocaſſe. Sin minus, dubium equidem remanet, an ea occaſione *pax Dei quæ excellit omnem cogitationem ſplendide non triumphaverit, quæ diviſa erant in unam fidei convenientiam reducendo.*

eos tamen etiam inter ſe convenisse

ſuadet exſtructa Jacobitis Hieroſolymæ eccleſia.

D

E

446 Auget non parum conceptam ſuſpicionem benigniorem, Concilium œcumenicum VIII, anno DCCCLXX, expreſſa referens Patriarcharum Orientalium nomina, qui per legatos adfuiſſe dicuntur; niſi ſuppoſititios illos & à Saracenis miſſos, ſomniaveris cum Henrico Hilario, in Philippi Cyprii Chronico Eccleſiæ Græcæ, edito Lipſiæ & Francofurti anno MDCLXXXVII. Ibi inter Patriarchas primum locum obtinet *Michaël* Alexandrinus, procul dubio Jacobita, ut ex Chronologia noſtra infra patebit, per legatum ſuum Joſephum Monachum; ubi & recitatur Michaëlis ipſius epiſtola, ad Baſilium Imperatorem, in cauſa Ignatii & Photii. Scio quid hic mihi continuo reponi poſſit, binos nempe & ſynonymos Michaëles uno tempore ſedere potuiſſe, Melchitam & Jacobitam. Utique: ſed hoc ipſum eſt quo abſterreor, ne abſolute compoſitam pacem pronuntiem, rem totam ut incertam & ambiguam in medio relinquendo, tametſi ſemper mitior illa & Jacobitis favens opinatio non infundata videatur.

& Michaël an. 870. per legatos & epiſtolam præſens Concilio Generali

F

447 Nec prætermiſerim verba de Michaële alibi à Magiſto meo Papebrochio citata; verba, inquam, Bernardi Monachi Franci, cujus Itinerarium loca Sancta Viſitantis anno DCCCLXX, ex Bibliotheca Remigiana M S. vulgavit Mabilio, Seculo Benedictino 3, tom. 2 pag. 523, licet Albericus in Chronico editionis Leibnitſianæ MDCXCVIII, parte altera, pag. 18, ea male revocet ad annum DCCCCLXX: cum certum ſit ex noſtra Chronologia quod Michaël iſte ſeculo anteriori ſederit, ut habet Bernardus. Hic ibi, cum Alexandriam, ſive (ut ipſe legit) Babyloniam, appuliſſet, ita loquitur: *Erat in ea civitate Dominus Michaël, Patriarcha ſuper totam Ægyptum, diſponens gratia Dei ordinem omnium Epiſcoporum, Monachorum & Chriſtianorum.* An hæc in ſchiſmaticos & hæreticos quadrant? unus hic idemque Michaël, iſque Jacobita, *ſuper totam Ægyptum*; non Melchita, cujus ſubditi, numero, longe pauciores, Ægyptiorum omnium ſpeciem præferre non poterant. Quid quod Bernardum iſtum imperitiſſimum fuiſſe oporteat, ſi nobis hominem, à fide Catholica alienum, iis depinxit coloribus, qui Orthodoxum exhibeant, *gratia Dei ordinem omnium Epiſcoporum, Monachorum & Chriſtianorum*

& communis omnium Patriarcha dictus,

ex coævo teſte;

A *rum disponentem.* Ut ut est, quove demum modo ea alii accipienda statuerint, hujusmodi profecto esse non negabunt, ut, si minus opinionem firment, dubium certe movere nata sint, utrum Jacobitæ, susceptum errorem cum pertinacia tuentes, ab hæresi Eutychiana numquam defecerint.

atque persecutio Saracenorum.

448 Quæri hic posset, quando & quomodo, hujusmodi pacificam unionem coalescere potuisse, existimem; stabilemne eam ac diuturnam, an potius desultoriam, quidni & coactam? Jam prænonui, in eo Scriptorum silentio & perplexitate difficillimum esse, fere dixeram impossibile, certi quidquam determinare, aut vel probabili conjectura assequi. Ceterum Saracenorum barbariem & tyrannicas extorsiones, puto, nonnumquam stimulum addidisse, ut depositis tantisper odiis ad concordiam revocarentur. Egregium rei hujus exemplum suppeditat, Elmacinus lib. 3 cap. 1. Mahumetes erat Ægypti Præfectus, homo avarus non minus, quam in Christianos crudelis; quorum thesauris inhians, eo impietatis devenit, ut & templa eis & vasa omnia

B per vim eripuerit: *quod cum viderent Christiani, dissidiaque sua hujus rei causam esse, pacem fecerunt & convenerunt in uno templo.* Decretorium, inquis, testimonium. Omnino: nisi dubium Elmacinus reliqueret, fueritne illa Christianorum omnium unio, an solum Melchitarum, qui cum suo Patriarcha Saido filio Patrici (alias Eutychio) per continuum odium dissidia foverant.

Interim plus lucis optatur,

449 Verum, ne obscurissimis in rebus, dubia dubiis accumulando, operam lusisse dicar ab exorsa tela manum retraho; avide exspectaturus, an quisquam alicunde lucis aliquid submini strret, unde saltem probabiliter hæc controversia definiri possit. Illud interim, diligenter omnia perscrutando, assecutus videor, nihil, hoc saltem tempore, genti illi magnopere fidendum, sua sæpe commoda magis quam fidei puritatem sectanti, ut manifestum faciunt, repetitæ cum Ecclesia Romana conciliationes (ut veteres taceam)

C *licet Primatum Papæ sæpius videantur agnovisse.* sub Gregorio XIII, Clemente VIII, Urbano VIII, pari subinde levitate abruptæ. Paradoxo proximum est, quod de Coptis Vansiebius, aliquoties supra citatus, in sua Alexandrinæ Ecclesiæ historia, pag. 333 & 334, ex gentis illius Doctoribus transcripsit; varia eorum testimonia producens, quibus sole clarius demonstrat, communem & antiquissimam eorum fidem de primatu Romani Pontificis, super alias quatuor Patriarchales Ecclesias, eo quod successor sit Petri Apostolorum Principis, unde & *Reüs*, Princeps; *Makdim*, Generalis; *Sultan*, Supremus Dominus, ab universa Ecclesia sit agnoscendus. Ita scribebant adhuc Seculis XIII & XIV; dum interea hodierni rabulæ ineptissime garriunt, eo gradu excidisse Romanos Pontifices, ex quo Concilio Chalcedonensi subscripsere.

ADDITAMENTUM.

AUCTORE I.B.S.

De aliis Alexandrinorum Iacobitarum cum Ecclesia Romana reconciliationibus, subinde notatis Seculo XII & seqq.

Unio ante an. 1184 concluſa videtur.

450 SCriptores, ex quibus sequentes reconciliationes accipio, non satis explicant, dum Alexandrinum Patriarcham appellant, sitne is, de quo loquuntur, Melchita, an Jacobita: neque ego operosius singula putavi expendenda; paucis indicasse contentus, quæ mihi, alia quandoque agenti, in manus inciderunt. Imprimis meminit Concilium Florentinum separationis cujusdam, factæ anno DCCCC Martyrum, qui esset annus Christi MCLXXXIV, unde probabiliter arguere licet, factam antea accessionem, forte sub Alexandro III. In Magno Concilio Lateranensi dicitur Patriarcha Alexandrinus *fecisse quod potuit, mittendo Diaconum suum Germanum.* Re- E citantur & ibi Innocentii III litteræ, ad ipsum datæ; ceterum, Græcine, Coptici an Latini ritus is fuerit, non exprimitur. Certius aliquid tradere videtur Magnum Chronicon Belgicum ad annum, non MCCII, ut *Alia indicata sub Innocentio III.* præfati Concilii additio notavit, sed MCCV, nescio quem Jonam memorans, Patriarcham de Susis, qui Concilio illi Lateranensi interfuerit, *postmodum in Patriarcham Alexandrinum promotus.* Nullum hujus nominis recitant Patriarcharum Alexandrinorum Catalogi, unde suspicio est, potius à Romano Pontifice statutum, quam à Coptis admissum. Sed quænam illæ *Susæ*, quarum antea fuerit Patriarcha? An Persicæ? unde expulsus Jonas Romam confugerit, ibique acceperit honorarium titulum Alexandrini? Respondeat qui poterit.

& Gregorio IX, sec. 13

451 Lego apud Matthæum Parisium, epi- F stolam Fratris Philippi ex Ordine Prædicatorum, ad Gregorium IX, qua significat, *misisse* se *etiam Fratres in Ægyptum ad Patriarcham Jacobitarum Ægyptiorum, qui multo amplius errare solent quam Orientales, aliis erroribus Circumcisionem ad modum Saracenorum addentes; à quo similiter recepimus, quod velit redire ad Ecclesiæ unitatem, & jam multis elisis erroribus suos subditos prohibuit circumcidi.* Quid deinde secutum sit, nusquam reperio: Sed illud mirandum, Coptitas ipsos tradere, ut suo loco patebit, Ecclesiam suam totis XIX annis Patriarcha viduatam; nisi forte Patriarcham illum, de quo Fr. Philippus loquitur, erasum voluerint, quod cum Latinis communicaret. Nam si de Cyrillo III agitur, Patriarcha LXXV, non est verosimile eum cum Romanis conciliatum. Sunt qui unionem aliam insinuent, factam tempore Clementis V: at vero tam tenuia ejus rei su- *Clemente V sec. 14* persunt vestigia, ut de ea merito dubitetur. Quæ in Concilio Florentino inita est cum Jacobitis concordia, notior est quam ut pluribus describatur. De artibus Abrahami ad red- *& Pio IV sec. 16, & 17, an sincera?* dendos irritos R dericii nostri conatus, videri potest Sacchinus in Historia Societatis ad annum MDLXI & MDLXII. Recentiores

AUCTORE I.B.S.

jam ſupra memoravi, ex quibus id confici poſſe dicebam, nihil magnopere hominibus illis fidendum, commoda magis ſua quam fidei puritatem ſectantibus.

L. JACOB.

Reſtaurata monaſteria omnia, miracula patrata.

laudatur Jacob, etiam Job dictus, ut clarus miraculis.

452 FOrtaſſis hic eſt ille, quem ſub JOBI nomine Conſtantinus Porphyrogenita, in oratione de Chriſti imagine Edeſſena, inter Patriarchas nominat Imaginum ſacrarum aſſertores. Eum Hagiologium Habeſſinum ſic laudat: *Salutem Jacobo, ſancto Domini, in cujus diebus omnia monaſteria Eremi reſtaurata fuerunt: attactu manus ejus, & umbra capitis ejus, in cadaver infantis, reverſus eſt, qui exierat, ſpiritus.* Rem pluribus Hiſtoria, Elmacinus etiam diſtinctius numero 445 ſupra narravit. *Hic ut decem ſedit annos & menſes octo, obiit decima quarta Amſchiri*, teſte Elmacino, nec non Abulbaracato. Sed hic XVIII annos Jacobo tribuit cum menſibus XVIII, nova ſupputandi methodo. *Et mirum eſt*, inquit Ludolfus, *Elmacinum & Abulbaracatum plerumque diſcrepare in numero annorum, convenire autem in die mortis.* Hunc

B

Obiit 830, 8 Februarii.

Hiſtoria, Martis fuiſſe ait, anno nimirum DCCCXXX ſub littera Dominicali B, quo VIII Februarii cum die Martis componitur. Zyffra marginalis, ad annos XII dies CCLXXXIX Pontificatum producit, conformius ad rectam Chronologiam: qua etiam poſita, ſi ordinationem *Jacobi* anno DCCCXIX 1 Maii in Dominica factam ſtatueris, adhuc tamen vacatio Sedis dierum XI interceſſerit. Hegirarum ab annis Diocletiani diſcrepantiam, quæ hic rurſus ad quatuor annos perſeverat, alibi correximus.

LI. SIMEON.

Fortaſſis abdicato citius Patriarchatu, in monaſterio XI annis ſuperſtes & ſanctus habitus.

C

Obiit 30 Sept.

453 ANo veroſimiliter DCCCXXX ordinatus, in Vitis Patriarcharum (ita referente Elmacino) ſediſſe dicitur menſes VII, & dies XVI (melius diceretur XIV) vita defunctus eſſet tertio Babæ, hoc eſt XXX Septembris, eodemque die Veneris, juxta Hiſtoriam. Atque hinc facilis eſſet (omnibus apte convenientibus) ad ſucceſſorem progreſſus, niſi Abulbaracat Simeoni adſcriberet annos III & menſes IV, Hagiologus vero Habeſſinus annos IV menſes II cum dimidio, dum ei accinit, ad prædictum diem mortis, hanc ſtrophen: *Salutem Simeoni, qui habitum Angelorum* (hoc eſt monaſticum quem Æthiopes Græco vocabulo Σχῆμα vocant) *induit & voluptates mundi contempſit. Prateritis ſui Patriarchatus menſibus quinquaginta cum dimidio, Dominus eum cito ſuſcepit, ſicut oravit & petiit, ut à pedum ſuorum infirmitate* (Hiſtoria podagram, Elmacinus morbum frigidum vocat) *ſe recrearet.* D

brevi tempore Patriarcha,

Eadem Hiſtoria ipſum laudat, quod *ejus tempore pace & quiete fruita eſt Eccleſia:* tacet uterque Scriptor de Monachatu, hic per Hagiologum aſſerto. Quo tamen poſito, nihil nos juvat dies XXX Septembris, cum feria VI concurrens in obitu Simeonis, cum neſcitur quamdiu huic ſuæ abdicationi ſupervixerit. Haberetur autem concurſus iſte denuo anno DCCCXLI, ſub curſu litteræ Dominicalis B; quouſque fortaſſe Simeon in Monaſterio vixerit, & poſt mortem ut Sanctus coli cœperit. *Fortaſſe*, inquam; neque enim incerta hæc, ratione certa reddere aut volumus aut poſſumus.

dein factus Monachus, fuit uſque ad 841 ſuperſtes.

454 Quo autem anno factus Monachus dimiſſo Patriarchatu? Si ſucceſſor Joſeph, ut mox dicitur, ordinatus fuit, ipſo illo Simeonis aut ſeceſſus aut mortis, anno, nempe DCCCXXX, menſe Novembri, non poterit Simeoni ex tribus ſupra numeratis Patriarchatus ſpatiis aliud concedi, quam primum ex Hiſtoria, menſium VII & dierum XVI (malim dici XIV) inveniendorum à XIV Februarii qua obiit Jacob, ad XXX Septembris qua Simeon veroſimillime extinctus eſt. Confuſionem illam, atque in ſubducendis Simeonis annis diſcordem calculum, opinor poceſſiſſe ex incertitudine temporis, quo Monaſticum habitum ab Hagiologo ipſe Simeon aſſumpſiſſe dicitur & geſſiſſe. Valeant tricæ, dum interim temporum ratio ordinate procedat. E

LII. JOSEPH.

Æthiopes Epiſcopum ſuum expulſum revocare miraculo coguntur.

Conſtitutus an. 830, 19 Novemb. in Sabbato,

455 JOSEPH Abulbaracato patria *Menphiticus, conſtitutus eſt die Sabbati* XXI, imo XXIII, *Hathuri, anno Diocletiani* DXLVII, inquit Elmacinus. Annus iſte cum noſtro DCCCXXX apte conveniens, oſtendit, Hiſtoriam, Simeonem inter & Joſephum non ſatis recte annum unum Sedis vacantis collocaſſe. Quod ſi Joſeph vere ordinatus fuit in die Sabbati, perperam XXI Hathuri pro XXIII ab Elmacino ſcriptam oportet: quandoquidem non illa, ſed hæc eo anno cum Sabbato coaluerit per litteram Dominicalem B. Turpius labitur, ſibi ipſe contradicens, dum Joſephi Patriarchatum annis XVIII circumſcribit, atque interim obiiſſe aſſerit anno Diocletiani DLXVII, qui eſſet Chriſti DCCCL, idemque Joſephi non XVIII, ſed XX. Crediderim tranſcribentium negligentia id factum: ſiquidem ex aſſignato obitus die *Solis*, videlicet XXIII Babæ, ſeu XX Octobris, evidens fit, eum cadere in annum Chriſti DCCCXLIX, currente littera Dominicali F; quo pacto habebuntur anni XVIII & fere XIX; non (ut Hiſtoria numerat) anni ſolum XVII, & dies CCCXXXVIII. Mallem ego ſcribi CCCXXXVI: quibus ſi XXX addideris à XX Octobris ad XIX Novembris, diem ordinationis & obitus juſtiſſimo calculo adæquabis. F

obiit 849, 20 Octobris

Hegiræ cum communi difficilis comparatio.

456 Porro qua ratione Hegiras ſuas cum annis Diocletiani hic iterum componat Elmacinus, verbi gratia CCXXIII cum anno

A DXLVII, fateor me hactenus assequi non potuisse: jam enim diximus, annum Diocletiani DXLVII notare annum nostrum DCCCXXX, at Hegira illa ad DCCCXXXVII nos perduceret. Cupio doceri. Narrat Historia Patriarchalis, uti & Elmacinus libro 2, cap. 9, quod

Æthiopes Episcopum expulsum, revocare miraculo coacti.

tempore hujus *Josephi Episcopus quidam erat in Æthiopia, quem constituerat Patriarcha Jacob. Hunc egresso rege Æthiopiæ ad bellum, exsilio mulctavit Regina & Principes; ideoque minime eo pluit anno, & pestis grassata est per eas regiones: remisso autem Episcopo illo in Ægyptum, alium sibi constituerunt præter canonem. Quod percipiens Rex Æthiopiæ reversus à bello, egerrime tulit, misitque aliquos qui veniam peterent à Deo ac Patriarcha, & reduxerunt illum Episcopum in Æthiopiam.*

457 Ipse Joseph, ad mortis suæ diem, laudatur in Hagiologio, *ab intelligentia Scripturarum sibi divinitus data*. Et in Historia dicitur, quod post eum *vacavit Sedes* XXX *diebus*. Hinc sequeretur successorem ordinatum XXIV Hathuri, hoc est XX mensis Novembris.

Josephi laus

B

LIII. MICHAEL.

Primus Patriarcharum sepultus in monasterio S. Macarii.

458 MICHAEL, Abulbaracato per apocopen Coptis usitatam, CHAEL, *constitutus fuit* juxta Elmacinum *decima quarta* (imo, ut jam cum Historia diximus, vigesima quarta) *Hathuri: utque annum sedit unum & menses quinque, obiit die duodecima Barmudæ anno Diocletiani* DLXVII. Historia *diem Veneris* ponit; sed notat *vigesimam secundam Barmudæ*, hoc est XVII Aprilis: & huc convenit etiam Hagiologion: atque sic optime notatur annus mortis DCCCLI, sub littera Dominicali D: aptissime vero concordant omnia; cum annus Diocletiani DLXVII pro mense Aprilis recte numeratus inveniatur. Hagiologion, ad XXII Barmudæ, *Salutem* dicit *Michaëli, qui ex tempestate tentationis, & ex tempore turbationis, pervenit ad portum; mundi gloriam odio habens & magnitudinem Patriarchatus. Suscepit ergo Dominus animam ejus, sicut oraverat & supplicaverat eum, ut cito se juberet hinc excedere.*

Obiit an. 851, Aprilis 17.

C

Cultus ejus sacer

& sepultura in monasterio S. Macarii.

459 Notabile etiam est quod scribit Historia; nempe, Michaëlem fuisse; *Presbyterum in monasterio sancti Joannis; primumque omnium Patriarcharum sepultum esse in monasterio Abbatis Macarii; nam quidam eorum sepeliebantur Alexandriæ in ecclesia Marci, quidam vero Cairi.* Demum & præfata Historia & Elmacinus addunt, quod vacavit post eum Cathedra dies LXXXI, qui à XVII Aprilis ad VIII Julii, quo Cosmas successor ordinatus est, omnino inveniuntur.

AUCTORE I.B.S.

LIV. COSMAS II.

Imaginum cultus an miraculo assertus, & à Cosma defensus, scripta ad Theophilum Imp. epistola? Vestes albæ Christianis interdictæ.

460 COSMAS, Abulbaracato *Semenutensis, constitutus die* XVI *Abibi*, nobis VIII Julii, *anno Diocletiani* DLXVII *sedit annos* VII *& menses* V, *ac obiit* XXI *Hathuri*, XVII Novemb. *anno Martyrum* DLXXV: ita Elmacinus lib. 2, cap. 11 in fine. Neque hic castigandam putes Scriptoris hujus aut incuriam aut inscitiam, qui ab octava Julii anni Diocletiani DLXVII, ad decimam septimam Novembris anni DLXXXV ejusdem æræ, non nisi annos VII & menses V numeret; ubi manifestissimum videtur, annos octo integros cum aliquot mensibus computandos. Ne id, inquam, corrigendum putes: nam ex regula Chronologica superius data, licet annus Diocletiani DLXVII bene conveniat mense Julio cum anno nostro DCCCLI; sedulo advertendum est, annum ejusdem Diocletianæ epochæ DLXXV mense Novembri, non esse alium quam nostrum DCCCLVIII; atque adeo, ducto Patriarchatus exordio ab anno illo DCCCLI, habebuntur anni septem; & ab octava Julii ad XVII Novembris, dies CXXXIII, connumerato ingressu & exitu; non autem menses quinque integri; ut adstruere videtur Elmacinus, forte de inchoatis intelligendus.

An. 851, 8 Julii ordinato

E

461 Placet interim dies obitus, non ad XXIII Hathuri, sicut habet Historia; sed ad XXI, nobis XVII Novembris relatus, ut mox dicetur. Non multum discrepat ab Elmacino Hagiologion, ad diem XXII Hathuri sic canens: *Gratulor vero tuo Episcopatui, Cosma, quoniam omnes etiam externi te laudant, quia fuisti virtute fidei fortis. Imago Mariæ Virginis, aspiciens afflictionem quæ tibi contigit, & illatam tibi injuriam, fluere lacrymis cœpit.* Quæ illa fuerit injuria, neque illic, neque in Historia exprimitur.

imago Deiparæ collacrymari videtur.

F

462 Elmacinus diverso prorsus modo narrat rem, veluti sub Theophilo Imperatore Iconomacho actam, quasi tunc deprehensus sit Parochus lucri causa fecisse, ut ex Marianæ effigiei uberibus lac fluere conspiceretur; quam fraudem Parochus morte luerit, & Imperator causam acceperit proscribendarum Imaginum. Vix dubito quin verum miraculum sic obscurare conati hæretici, vel rem numquam factam commenti sint. Tamen ad Cosmam nihil pertinet, nisi rem prorsus aliam legerit Hagiologus, de qua nihil à nobis nisi divinando statui possit.

An pro cultu Imaginum,

463 Interim hoc loco refert Elmacinus, celebrem illam epistolam, quasi à Cosma ad Theophilum scriptam, & alibi à nobis recitatam pro sacrarum Imaginum cultu. Rem, ut arbitramur veram, falsis circumstantiis vestiat auctor Saracenicus; dum Theophilum alium, Michaëlis patrem; alium rursus Theophilum, Michaëlis filium facit, aliaque miscet non verisimilia. Ad quem, & à quo scripta sit præfata epistola, non facile dixeris, nisi si synchro-

ad Theophilum Imperatorem scripserit,

AUCTORE I.B.S.

synchronum Theophilo Patriarcham quæras; cumque ille obierit DCCCXLII, dicas à Josepho missam, aut forte Epistola illa scripta sit impulsu Patriarchæ Melchitici, Imperatori ei obnoxii, nec audentis in faciem resistere, quod impune licebat Jacobitæ, Saracenorum tutela freto, & ab illo nihil sibi metuenti: quamquam fatear nescire me, quid eo seculo Patriarchæ Jacobitæ cum Imperatoribus Græcis habuerint negotii. Rem dubiam in medio relinquimus. Utut est, non (sicut dicit Kircherus) *Imaginum cultum, à Theophilo Imperatore sublatum*, Cosmas *restituit*; sed restitutum egregie procul dubio stabilivit. Hoc certum, sacras Imagines Coptis semper in honore fuisse, & usque hodie permanere.

nihil ab eo metuens, ut metuere poterat Melchita?

464 Dicit Historia, quod ejus *tempore præcepit Chalifa Almotuachelo, ne ullus Christianorum aut Judæorum uteretur vestimentis albis, sed aliis coloribus tinctis*. Facile hinc amatoribus antiquitatis dari potuit occasio, ad longe anteriora tempora, scilicet occupatæ ab
B Humaro Hierosolymæ anno DCXXXVII, referendi originem vestium versicolorum, quas Monachi aliique viri religiosi olim gestabant. Sed hæc Humaro imputanda non sunt, quem constat non modo non fuisse crudelem adeo in Christianos & Monachos, ut potius progentis illius indole humanus dici debeat.

Vestes Albæ Christianis interdictæ.

465 Eadem Historia Patriarchalis, Cosmam obiisse ponit *vigesima tertia Hathuri*, hoc est XIX Novembris, *die Jovis*. Sed talis concursus anno DCCCLVIII (quem exigunt anni VII, dies CXXXIII, Cosmæ hujus Patriarchatui adscripti) potius convenit (ut supra monuimus) diei *vigesimæ primæ*, id est XVII Novembris, ob tunc currentem litteram Dominicalem B. Et hoc etiam notasse videtur Kircherus, ideoque XXI non XXIII, ut alibi forte invenerat, scripsisse. Porro si à Cosmæ morte *vacavit Sedes* dies LI, ut Elmacinus æque ac Historia affirmat, vacavit usque ad VIII Januarii sequentis; sic ut vacationi isti adscribantur ultimus unius, & primus dies alterius; aliàs solum numerari
C possunt dies XLIX.

Obiit Cosmas hic an. 858, 27 Novemb.

CAPUT VIII.

Alii, seculo IX &, X Patriarchæ Jacobitæ, plerique satis probi; quidam etiam Patriarchæ Orthodoxorum, seu potius Melchitarum ejusdem temporis, ab anno DCCCLIX ad DCCCCLVIII.

LV. SANITIUS.

Mira Copticorum Fastorum diversitas. Signo Crucis fugati hostes; conversi hæretici.

Sanitius ordinatus 8 Jan. 859.

SANITIUS vel *Sanuthius*, aliis *Osanius*, Abulbaracato *Sennodius Betenunnensis*. *Hunc narrant Christianorum Historiæ*, inquit Elmacinus, *Patriarcham constitutum fuisse die* XIII *Tubæ*, *anno* DLXXV *Martyrum*, hoc est VIII Januarii in Dominica, anno Christi DCCCLIX. Tædet Hegirarum meminisse, quas passim jam toties ostendi infelicissime annis Martyrum ab Elmacino conjungi. Alibi defecit, hic exorbitat, ludicrâ plane numerandi methodo asserens, prædictum annum Martyrum incidisse in annum Hegiræ CCLII, cum tunc solum fluxerit annus Hegiræ CCXLIV, XVIII Aprilis præcedentis inchoatus. Undecumque ortum habeat ea tam frequens cespitatio, facile illi condonandam putarem, si, qua solebat diligentia, sequentium Patriarcharum obitus, annis Martyrum notare, perrexisset, distinctis accuratius singulorum temporibus, quorum nonnulla per intolerabilem socordiam turpiter intricata confudit. Hinc nobis molestissimum redditur Patriarchatuum spatia determinare, Abulbaracato tenebras plerumque affundente, Historiâ vero eas quandoque signante ferias, quas nulla possis diligentia conciliare nisi cetera inverteris.

D

Difficilis hoc ævo investigatio temporum, ex fastorum diversitate.

467 Hæc præmonuisse sufficiat; eam modo rationem sequemur, quæ tot inter perplexa & dubia, post operosius examen, reliquis visa est probabilior. En primum scopulum. Historia & Elmacinus concordant in adscribendis Sanitio annis XI; hic menses addit tres, satis verosimiliter; illa diem notat XXIV Barmudæ (XIX Aprilis) eamque *Sabbati*. Anni XI Episcopatus ducunt nos ad annum DCCCLXX: sed talis concursus eo anno non invenitur, quando per cursum litteræ Dominicalis A, dies ista in diem Mercurii cadebat. Confirmat tamen diem XXIV Barmudæ Hagiologion mox recitandum. Abulbaracat vero, cujus calculi cum calculis Elmacini convenire cœperant, rursum in diversa abit, nunc præcurrens, nunc subsequens, sæpissime suis ipse numeris implexus. Sanitio tribuit annos XXI & menses tres, finiens eos anno Martyrum DXCVII, Christi DCCCLXXXI; ne vero dubites probe callere Arithmeticam, ubi successoris initium fixit eodem illo anno martyriali DXCVII, produxitque ad annum DCXXV, Christi DCCCCIX; subdit, Sedem eum tenuisse annis XXI, quos ab exordio ad mortem F
debuisset numerare XXVIII. Vigilabat Vanslebius dum hæc scriberet? Tutius ergo videtur, suppositis annis XI, ab Elmacino & Historia assertis, errorem agnoscere aliquem in assignata feria, mutato Sabbato in diem Mercurii.

E

Correcto errore feriæ, dici potest

468 Hagiologion *salutem* dicit *Sanitio, Patriarchæ forti, qui baculo manus suæ, scilicet Cruce, pepulit hostes; & intercessione sua salutem attulit regioni, spatio trium annorum afflictæ penuria roris & pluviæ*. Primum factum, ex fastis Alexandrinis, Hagiologion Habessinorum ita celebrat. *Gratulor virtuti signi, quod datum fuit Patriarchæ Sanitio, feria quinta septimanæ Paschalis, antequam lavaretur: quando Arabes, qui venerant latus gladio accincti, solus pepulit scipione manus suæ, in quo signum Crucis erat, populumque servavit*. Ita legitur nona Barmudæ, hoc est IV Aprilis: quo die si miraculum contigit ante Pascha, VII Aprilis celebrandum, contigit anno DCCCLXVI; neque enim alio anno quam isto, tali die Pascha Sanitius habuit, toto sui Patriarchatus tempore.

Sanitius obiisse 870, 19 Aprilis.

Signo Crucis hostes fugati.

469 El-

A 469 Elmacinus ex Vitis Patriarcharum addit, quod *convertit tempore ſuo quoſdam, qui negabant paſſionem Domini Meſſiæ, inde à tempore ſeparationis; eoſque recepit & baptizavit, ac concionatus eſt in templis eorum; ſcripſitque ad Patriarcham Antiochenum, & certiorem id eum fecit, qui converſione eorum gaviſus eſt. Fecit quoque hic Patriarcha Alexandriæ aquæductus ſubterraneos, quibus aquam dulcem derivavit è lacu Alexandrino in alveos urbis.*

hæretici converſi.

LVI. MICHAEL III.

Exactio pecuniaria gravis valde à Præfecto impoſita, non impune. Longa annorum XIV *vacatio.*

Ordinatus menſe Aprilis 870.

470 MICHAEL, aliis *Chaël*, *conſtitutus eſt*, inquit Elmacinus, *Patriarcha Alexandriæ Ægyptiis Jacobitis anno octavo Chalifatus Mutamidi, aut ut alii volunt, ſeptimo, qui fuit Hegiræ* CCLXII.

B Minime vero; ſolens more ſuo fallitur; nam annus ille Hegiræ ſignaret annum Chriſti DCCCLXXVI, patenti ſex annorum lacuna, quod ipſius Elmacini calculo aperte repugnat. Cur hic annum Diocletiani indicare neglexerit, haud equidem intelligo. Certe, ut ſemel dicam, ubique ſuſpectæ mihi ſunt Hegiræ, ad annos Chriſti reductæ. Quis enim patiatur Baſilii Imperatoris obitum referri ad annum Hegiræ CCLIX, Chriſti DCCCLXXII; quem conſtat vita functum prima Martii DCCCLXXXVI, defectu annorum XIV: contra vero Leonis mortem collocari anno Hegiræ CCCIX, Chriſti DCCCCXXI; qui obiit XI Junii DCCCCXI, annorum fere XI exceſſu? Mitto alia, jam pluſquam ſatis, exemplis hujuſmodi, Lectori faſtidioſus. Mihi illud prope certum eſt, Michaëlem ordinatum menſe Aprili DCCCLXX: probabiliter XXIII Aprilis die Dominica. Elmacinus, Hiſtoria, & Kircheri Catalogus conveniunt in annis XXV Patriarchatus, diſſentiente Abulbaracato; qui tamen primo ſubſcribit, in notando die obitus XX

C Barmahati, hoc eſt XVI Martii, tacente feriam Hiſtoria.

obiit an. 896, 16 Martii.

471 Hæc ſi vera ſunt, videtur tempus Sedis producendum ad annum DCCCXCVI, additis XI fere menſibus; & ſic facilius ſalvabitur cædes cujuſdam Chalifæ, quam factam aſſerit Elmacinus XXVI *Tubæ*, XXI Januarii, *anni* DCXII *Diocletiani*, Chriſti DCCCXCVI, *Michaële Patriarchatum tenente*. Scio, in marginali Hiſtoriæ nota non addi niſi dies XXXIX: verum id nullatenus ſuſtineri poteſt, ſtante die obitus à nobis ſtabilito; pro quo etiam ſtat Hagiologion, *ſalutem* dicens *Patriarchæ*, *ſortito nomen Michaëlis*, *militiæ cæleſtis Præfecti*.

Grandi pecunia à Præfecto mulctatus,

472 *Huic*, inquit Elmacinus, lib. 2, cap. 16, *Ahmed filius Tuluni tributum impoſuit viginti millium aureorum. Ob quod ille vendidit Judæis quartam templorum Alexandriæ partem, terram Habasjæ in Ægypto, & templum illud vicinum Malacæ in Caſrosjama, in urbe Miſra: & ſingulis Chriſtianis tributum annuum Kirati unius impoſuit: ſolvitque dimidium tributi ſibi impoſiti. Et Ahmed filius Tuluni vita exceſſit, antequam partem alteram perſolveret.* Hactenus Elmacinus; cujus verſioni inhæret Hiſtoria Patriarchalis interprete Echellenſi. AUCTORE I.B.S.

cogitur domos Eccleſiarum

473 Ad hanc animum advertens Ludolfus: *Obſtupui*, inquit, *miratus, qui fieri potuerit, ut Patriarcha Chriſtianus Judæis venderet vel minimum ſacellum, vel populus id permiſiſſet; & cur Hiſtoricus partes templorum enarraſſet, & non potius templa ipſa numeraſſet & nominaſſet. Illico igitur cucurri*, inquit, *& textum Arabicum Elmacini examinavi; atque reperi, bonum interpretem mire hallucinatum eſſe in expoſitione iſtius loci; excuſandum tamen, quia operi immortuus, ut mihi conſtat, non habuit otium relegendi. Hallucinatus eſt autem: nam in textu Arabico nulla Judæorum fit mentio, ſed Exactorum, in verſione plane omiſſorum; nec quartæ partis templorum, ſed domuncularum vel manſionum: reliqua etiam incongrue admodum ſunt reddita. Nulla etiam urbs Miſrâ nobis nota eſt, ſed Memphis vel Cairus: deinde nomina appellativa, velut propria efferuntur. Sic autem mihi vertendus videtur locus ille totus:* Et exegit ab eo Ahmed viginti aureorum millia; & ille vendidit Exactoribus E manſiones templorum, id eſt, ædificia ad templorum Alexandriæ jus ſpectantia, ac præ-dium quoddam Habeſſinorum Ægypti, & templum ..... ceræ domum commercii, in urbe Cairo Judæis. *Sed ego malim ſimpliciter dicere, quod graves pecuniæ exactiones à Chalifa, ſive Præfecto Ahmedo, perpeſſus Patriarcha fuerit; adeo ut etiam domos & manſiones, ad jus Eccleſiarum pertinentes, Exactoribus tributi in ſolutum dederit, & ceræ domum vel commercium Judæis vendiderit. In Hagiologio dicitur, quod mors ſuperbi Præfecti accidit quadrageſima die ex illa, qua id prænuntiatum fuerat ex ore cujuſdam pauperis.*

in ſolutionem tradere Exactoribus,

& jura quædam vendere Judæis:

ſed cita morte punitur Præfectus.

474 Subnectit Hiſtoria, quod Michaël, eadem neceſſitate conſtrictus, *vendidit etiam bona Monachorum, ut poſſet dimidiam mulctæ partem perſolvere; ſed defuncto Ahmeto libertate donatus eſt ope Dei*, vacavitque *Sedes abſque Patriarcha annis* XIV, procul dubio integris; quos etiam notant Elmacinus & Catalogus Kircheri, ſic ut integrum non ſit ab eo calculo recedere; tametſi ratio nulla peculiaris occurrat, quæ diuturnam illam ceſſationem, hoc magis quam alio tempore, credibilem faciat. Atque idcirco diu multumque hæſi dubius, præferrine deberet Ordo Abulbaracati, ne unius quidem anni vacationem hic inducentis, quemque alii magis probabant.

Vacat Sedes annis 14.

F

Ingens confuſio in Gabriele & Coſma II.

475 Verum cum ille in reliquis tam multa peccet, nec aptam monſtret Chronologiam, ſatius viſum eſt, ſpreto Abulbaracato, primis veſtigiis inſiſtere, quidquid tandem moleſtiæ adferant, in diſponendis temporibus duorum ſequentium Patriarcharum, Gabrielis & Coſmæ II. Hic certe potiſſimum locum habet confuſio nuper indicata, cum Elmacinus lib. 2, cap. 19, ambos eodem anno, eoque (ſi ſuperis placet) Hegiræ CCCI, Chriſti DCCCCXIV, conſtitutos affirmet, priori annos Sedis XI, poſtremo XII adſcribens. Interim Hiſtoria Gabrielem ſediſſe, ait, annis XXI, Abulbaracat annis X & totidem menſibus; Coſmam vero annis XIII; quem Kircherus in ſuo Catalogo innominatum prætermiſit. In ea perplexitate, unum hoc certi

AUCTORE I.B.S. habeo, per tenebras haſce Ægyptiacas trepido greſſu eſſe procedendum.

LVII. GABRIEL.

Profunda humilitas, ad verrenda pavimenta ſe dimittentis.

476 GABRIEL, juxta ſupputationem noſtram, fixo Michaëlis obitu anno DCCCXCVI, XVI Martii, & admiſſa vacatione annorum XIV, Thronum S. Marci conſcendiſſe dicendus eſt anno Chriſti DCCCCX. In Hagiologio ſic laudatur: *Saluto Gabrielem, qui propter bonitatem ac pietatem ſuam dignus fuit, ut, juxta cujuſdam ſenis Prophetiam, conſtitueretur Patriarcha. Hic, quamvis Archiepiſcopus magnus eſſet atque honoratus; tamen ut debilitaret vim concupiſcentiæ, operibus caritatis atque humilitatis aliis adjecit, verrere ſcopis pavimenta annis circiter duobus.* Dicit præterea Elmacinus, *quod viris mulieribuſque monaſteria conſtruxit.* Hiſtoriâ è contrario illi impingit, quod *ſingulis viris & mulieribus indixerit denarium, Patriarchæ ſolvendum.* Quid ſi ſalvandæ virtutis gratiâ, dicamus, exactos denarios condendis monaſteriis impenſos?

Hic ordinatus an. 910, *laudatus in Hagiologio*, B

477 Supereſt nodus difficillimus, ut annus mortis & Sedis duratio concinne determinentur. Defunctum, ait Hiſtoria, XXI Amſchiri, hoc eſt XV Februarii, die Mercurii, concurſu illo exigente litteram Dominicalem A, ſignatam anno DCCCCXXVI & DCCCCXXXII. Si mihi ſequi liceret computum Hiſtoriæ, per annos XXI apte perducerer ad DCCCCXXXII; at quo minus id audeam, facit annus Diocletiani, notatus in Patriarcha Mina, ultra quem anni Coſmæ, Macarii, & Theophanii extendi non poſſunt, ut locis propriis erit oſtendendum. Quamobrem tenendus erit annus DCCCCXXVI, quo vita exceſſerit Gabriel, tranſactis in ea dignitate annis circiter XVI, numero, in ea Scriptorum varietate, maxime probabili, & præ aliis eligendo, donec quid certius appareat.

obiit 926, *15 Februarii.*

C

LVIII. COSMAS III.

Aliqua inter Epiſcopos & Presbyteros contentio ſuper ejus electione.

478 SOlo hic nomine apud Coptos notus, imo à nonnullis prætermiſſus, ſediſſe dicitur ab Elmacino annis XII, & ab Hiſtoria annis XII & diebus XII, *defunctus quinta Barmahat*, I Martii, *die Martis*. Nova confuſio. Concurſus ille reperitur ſub littera Dominicali B, anno Chriſti DCCCCXXXVI; ſed ita Coſmæ Patriarchatus ad annos non amplius decem eſſet reſtringendus; quod non placet, in conſenſu Hiſtoriæ & Elmacini, de annis XII integris ei vindicandis; à quibus non niſi coactus, & quidem ægerrime, recedo. Maneant itaque anni illi XII & totidem dies; ſed pro quinta Barmahat, male ab Hiſtoria notatâ, ſubſtituatur tertia, quam rectius ſuggerit Abulbaracat, tametſi eam ſolito ſibi errore confundat cum tertia Martii, cum vere ſit XXVII Februarii, quæ aptiſſime coincidit cum die Martis in annum DCCCCXXXVIII ſub littera Dominicali G. Sic habebis annos XII, & à XV Februarii, qua deceſſor obiit, ad XXVII, dies etiam XII, ab Hiſtoria requiſitos. Hagiologion, quod miramur, nullam hujus Coſmæ facit mentionem, adeo ut tam ex Habeſſini iſtius, quam Kircheriani Catalogi ſilentio, dubitari poſſit, utrum illius nomen non ſit aliqua ex cauſa eraſum ex nonnullis Patriarchalium Catalogorum exemplaribus.

Obiit hic 938 *27 Februarii*, D

abeſt nomen ab Hagiologio

479 Certe neque Hiſtoria neque Elmacinus aliquid laude dignum de ipſo narrant, ut fere de aliis ſolent. Eum tamen Patriarcham agnoſcere videtur is, qui Vitas Patriarcharum, ſuperius aliquoties allegatas, compoſuit, Severus Alexandrinus, Epiſcopus Aſmonin, neſcio quo uſque perductas; unde Echellenſis, in ſuo Eutychio vindicato, pag. 83 ſcribit, quod *diſſidia orta ſunt prima die conventus, poſt obitum Coſmæ, inter Epiſcopos & Presbyteros Alexandrinos, de Patriarcha creando.* Quid autem exinde ſecutum ſit, quoniam huc ſpectare videtur, juvat ex eodem auctore commemorare; ſic enim proſequitur. E

& laude caret apud alios.

Mortem hujus vel alterius Coſmæ ſecuta diſſenſio

480 *Cum altera adeſſet dies, convenerunt, oraverunt, & ſederunt, adfueruntque Presbyteri Alexandrini, dixitque* πεῶτ◎ ; *Gubernate hoc negotium, Domini mei Patres. Cui Theodorus reſpondit; Quemnam elegiſtis vos, ut illum nos quoque cognoſcamus? Dixit* πεῶτ◎, *Talem, & hoc eſt nomen ejus ſcriptum. Quibus rurſus Theodorus: Si placet Synodo, optimus eſt. Tunc illi* πεῶτ◎ ; *Noſtrum eſt hoc negotium, non autem Epiſcoporum, ad quos nihil aliud pertinet, quam impoſitio manus; noſtrum vero eſt eligere Patriarcham. His reſpondit Abbas Abraham, Epiſcopus Phaium; Epiſcopi quoque veſtri ordinabunt vobis, quemcumque eligetis; ſi dignum itaque proponetis, ordinabimus illum; ſin vero indignum, eum abigemus.* Hactenus ille; quæ quia videntur aliquam contentionem indicare, neque omnibus æque certus fuiſſe habitus Patriarchatus hujus Coſmæ, ad eum potius referenda præſumimus, quam ad duos ejuſdem nominis Patriarchas XLIV & LIV, quod ex ipſiuſmet Severi opere, ſi eſſet ad manus, certius judicaretur.

inter Epiſcopos & Preſbyteros,

certos nos reddit de jure electionis ad Presbyteros reducto.

F

LIX. MACARIUS.

Dies obitus & laus ex Hagiologio.

481 APud Hagiologum Habeſſinum & Abulbaracatum, à patria *Sevrenſis* cognominatus, Coſmæ immediate ſucceſſit, ſeditque ex Elmacino annis XX, ſuperadditis ab Hiſtoria diebus XXI. Si ita eſt, Thronum poſſederit uſque ad annum Chriſti DCCCLVIII, quo uſque commode extendi poteſt. At non capio, quomodo Hiſtoria obitum ejus referat in ſecundam Tubæ, quæ eſſet XXVIII Decembris: ſic enim, non annis XX & diebus XXI, ſed decem fere menſibus ſupra XX annos Patriarchatus duraſſet.

Obiit lue anno 958, *20 Martii*;

482 Errorem hunc opportune corrigit Hagiologion, diem XXIV Barmaha, ſeu XX Martii aſſignans; qua ratione & *dies Sabbati*,

ordinatus 938, *28 Februarii.*

ab

A ab eadem Hiſtoria notatus congruit, & cetera omnia aptiſſime concordant; unde dubium nobis non eſt, quin Macarius defunctus ſit illa xx Martii die Sabbati, anno DCCCCLVIII, currente littera Dominicali C; ordinatus ſcilicet XXVIII Februarii, poſtridie obitus Coſmæ anno DCCCCXXXVIII.

laudatur à cura paſtorali.

483 Paucis encomium ejus complectitur Hagiologion his verbis: *Salutem dico Patriarchæ Macario, ex urbe Sebra oriundo. Memor hic fuit verborum bonorum matris ſuæ, quæ ipſum hortata erat bono conſilio. Gregem ſuum impenſe cuſtodivit perpetuo, ſine pigritia.*

CAPUT IX.

Patriarchæ per alteram ſeculi X medietatem & totum ſeculum XI: ab anno DCCCCLVIII ad annum MCII.

LX. THEOPHANIUS.

B *Ob apoſtaſiam occiſus à ſuis, non videtur ab Habeſſinis haberi Sanctus, niſi calumniam paſſum crediderint.*

Hic occiſus anno 962, 6 Decembris

THEOPHANIUS, Abulbaraçato *Alexandrinus*, *Chriſtum abnegavit*, inquit Hiſtoria: *quare inſurgentes in illum Epiſcopi, occiderunt in navi, & in mare projecerunt. Mortuuſque eſt morte peſſima, decima Chiac die Sabbati.* Conſentit quoad rem Elmacinus, à quo ſediſſe dicitur annis quatuor & menſibus ſex: ſed rectius ab Hiſtoria tempus regiminis producitur ad annos IV, dies CCLXI, numerandos à die XX Martii, quo Macarius vitam cum morte commutavit. His omnibus aptiſſime reſpondet notata feria, cadens in X Chiac ſeu VI Decembris, anno DCCCLXII, quo procul dubio, Theophanius à ſuis occiſus interiit, conſtitutus illa ipſa XX Martii, vel potius poſtridie, Dominica die.

C

cum ordinatus fuiſſet 21 Martii anno 958.

485 Admiratione dignum eſt, Patriarcham hunc, ab Hiſtoria pro apoſtata habitum, locum inveniſſe in Hagiologio metrico ad præcitatam diem X Chiac, ſeu VI Decembris, uti in ſuis notis ad talem diem & nomen in faſtis Æthiopicis cenſuit Jobus Ludolfus; nihil dubitans, quin Rubricâ deſcriptus cum titulo *Patriarchæ Alexandrini*, fuerit in ordine ſuo *ſexageſimus*. Videtur autem iſtic laudari à pietate; & ab Hagiologo invocari, ut è ſomno deſidiæ ſe expergefacere velit, his verſibus: *Salutem ſæpius dico Theophanio, qui unus eſt è numero Patriarcharum; nec non Sawiro Patri & Nicolao propinquo ejus. Excitet me è ſomno meo, & evigilare me faciat pietate ſua, quoniam dies meos omnes in deſidia conſumpſi.*

Mirum eſt celebrari eum ab Hagiologo.

niſi forte putarit, calumniam paſſum.

486 Sed quid ſi Sawirus & Nicolaus, hic etiam nominati, Habeſſini ſint, & præter commemorationis diem, nihil habeant cum Theophanio commune? Aut, quid ſi per calumniam oppreſſum ab æmulis crediderint Habeſſini, innocentemque impoſiti criminis, quod tamen noluerint diſtinctius explicare, aliunde perſuaſi, virum ſanctum fuiſſe? Utut eſt, ſuſpectam hæc reddere poſſent cædem, ab Hiſtoria memoratam, cujus fama ad Habeſſinos non pervenerit, niſi eadem & apud Elmacinum, & in Kircheri Catalogo legeretur. AUCTORE I.B.S.

LXI. MINAS.

Neque hunc neque alios, uſque ad annum MCCCLXIII, ullo Elogio dignantur Habeſſini, niſi ſolos quinque.

Ordinatus hic 962, 7 Dec.

487 MINAS (de Sodla occidentali apud Abulbaracat) *conſtitutus eſt Patriarcha* juxta Elmacinum, *anno Diocletiani* DCLXXVIII, Chriſti DCCCCLXII, concurrente cum anno Hegiræ, non CCCL, ſed CCCLI, quo tandem ſolum intervallo à recto calculo Scriptor ille diſcordat. Ceterum annus Æræ Martyrum, hic denuo aſſignatus (niſi multum fallor) abunde evincit bene ordinatam à nobis ſuperiorum Patriarcharum Chronotaxim. Pergit Elmacinus: *Cumque ſediſſet annos XI, defunctus eſt medio menſis Hathuri.* Expreſſius Hiſtoria, XV Hathuri ponit, & feriam IV ſeu diem *Mercurii*; ſed perperam in nota marginali ſignantur anni XVII, pro XI, ſeu fere XII, quibus perducimur ad annum Chriſti DCCCCLXXIV, quando ſub littera Dominicali D, omnia rectiſſime concurrunt; quo maxime argumento movemur ad annum hunc præ ceteris manutenendum, licet non modica ex Elmacino ſuperſit moleſtia, quæ cum ad ſucceſſorem magis ſpectet, ibi etiam opportunius diluetur. E

obiit 974, 11 Nov.

488 Interim de rebus ab hoc Patriarcha aut illius tempore geſtis, nec Elmacinus, nec Hiſtoria quidquam commemorant; neque Hagiologium hujus ſecundi Minæ meminit: credo quia nulla eximiæ ſanctitatis aut doctrinæ laude claruit. Quod etiam intelligi poſſit de pleriſque aliis, uſque ad Joannem, LXXIV Patriarcham, (ille poſtremus in Hagiologio laudatur) ejuſque ſucceſſoribus ab Abulbaracato deductis, uſque ad annum MCCCLXIII: ex iſtis enim elogium habent ſoli quinque. Sedem vacaſſe anno uno Hiſtoria æque ac Elmacinus affirmant, nos interpontificium illud non ultra XII Novembris anni DCCCCLXXV extendendum putamus. F

LXII. ABRAHAM.

Laus ejus à Simonia ſublata, & miraculis.

Varia nominis enuntiatio.

489 IN ABRAHAMI nomine conſentiunt Coptitæ apud Kircherum, & Habeſſini apud Hagiologum: ipſum autem Arabice & Turcice pronuntiatur *Ibrahim*; quod Elmacinus, Abulbaracat, & Hiſtoria, vel ipſorum interpretes, magis corrupiſſe videntur, ſcribentes EPHRAHEM & EPHREM. Addunt quod fuerit *Syrus*, & Elmacinus etiam, quod *filius Zaræ*. Ab hoc ul-

AUCTORE I.B.S.

timo dicitur ille Patriarcha conſtitutus anno Martyrum DCXCIIII, Hegiræ CCCLXVII; qui eſſet menſe Novembri annus Chriſti DCCCCLXXVII, calculo, toto biennio à noſtro diſcrepante. Nihilominus à ſtatuta nobis annorum ratione nequaquam recedendum, tam mihi eſt certum, quam evidens ſit, Elmacinum hic manifeſti erroris convinci. Ut enim taceam, quod inter Minam & Abrahamum non anni unius, ſed totius triennii vacationem indicere debuiſſet, vel Minæ regimen ad annos XIV integros protendere; clarius in hoc Abrahamo, & proxime ſequenti Philotheo detegitur hallucinatio. Illum quippe, ait, ſedisſe annis III & menſibus ſex; hunc annis XXIV, & menſibus ſeptem, atque obiiſſe III Hathuri, ſive XXX Octobris; additque vacationem VI menſium. Summam ea conficiunt annorum XXVIII & novem menſium, per quos, ex ipſiuſmet Elmacini computu, perveniretur ad finem anni MVI. Interea tamen Zachariæ, Philothei ſucceſſoris initia collocat anno Martyrum DCCXX, Chriſti MIII vel B MIV & id quidem recte, ut ſuo loco erit demonſtrandum.

Patriarcha conſtitutus, non an. 977.

490 Igitur relicto Elmacini calculo, ita ego numeros reſtituendos putem. Poſtcaquam Thronus, obitu Minæ, anno integro fuiſſet vacuus, ſuccedente Abrahamo impletus eſt anno DCCCCLXXV, veroſimiliter XII Novembris; hunc autem brevi regimine, trium ſcilicet annorum & LXXV dierum ſpatio, perfunctum, obdormiviſſe ſtatuimus XXVI Jan. DCCCCLXXIX; methodo iis conformi, quæ in ſequentibus ab Hiſtoria accurate notantur, licet ea hic, præter morem, diem menſis & feriam neglexerit indicare. Subſecuta eſt vacatio non ſex menſium, ut Elmacinus comminiſcitur, ſed dierum LXI; ergo ad uſque XXVIII vel XXIX Martii, quo Philothei inauguratio poſtmodum referetur.

ſed. 975, 12 Nov.

491 Multa in Abrahami laudem congerunt Hiſtoria & Elmacinus, paucis hic delibanda. Natura excellenti fuiſſe fertur, vita optimis C moribus ornata, ſubſtantiam ſuam omnem pauperibus erogaſſe, aboleviſſe *Sartoniam*, pro quo Hiſtoriæ interpres Echellenſis ſcribit, quod *munera pro ordinum collatione abrogaverit*. Recte omnino, nam vocem Arabicam, hoc loco ſcriptam, non intelligens Erpenius, noluit eam latine reddere; ſcripſit autem *Sartoniam* (uti notat Ludolfus) pro *Chirotonia*, quod Græci ſcribunt χειροτονία: ſolent enim Arabes Græcam litteram X efferre cum ſibilo, more gallico, & *Eutyſcius* pronuntiare pro *Eutychius*. Eſt autem *Chirotonia* (ut notum eſt) *Manuum impoſitio*, per quam ſacri Ordines conferuntur.

obiit 26 Jan. 979.

Simoniam aboleviſſe

492 Claruiſſe præterea dicitur inſigni & notiſſimo miraculo, cum eſſet ad montem fide ſua transferendum, à Judæis provocatus: ac denique *veneno ſublatus à quodam ſcriba, quod eum Communione amoverat ob concubinatum*. Kircheri Catalogus mortem quoque veneno illatam confirmat: Hagiologus vero Habeſſinus, ad VI Chiac, hoc eſt II Decembris, ſic eum invocat. *Salutem tibi, Abraham, ex Peregrinatore*, id eſt Mercatore, *facto Patriarchæ. Dum ſtultus ob ſui cordis duritiem, renuit audire ſermonem excommunicationis, linguæ tua ardente prolatæ, limen Apoſta-*

montem tranſtuliſſe, & veneno extinctus dicitur,

ac ſacrilegum miraculoſe puniviſſe.

te coram te diſſiliit. Plura hujus generis haud D dubie legeremus in Vita, ſi exſtaret.

LXIII. PHILOTHEUS.

An ab hoc Habeſſinis laudato, diverſus Philoponus Simoniacus? Laus Severi interpretis Scripturæ, qui & Vitas Patriarcharum compilavit. Memoria Ieremiæ Hieroſolym. & Arſenii Alexand. Patriarcharum Melchiticorum.

493 PHILOTHEUS, Elmacino *Philoponus*, *conſtitutus eſt*, non anno CCCLXXI Hegiræ, inchoato VI Julii DCCCCLXXXI, ut male hic Scriptor affirmat; ſed, juxta calculum noſtrum, anno Chriſti DCCCCLXXIX: *Seditque annos* XXIV *& menſes ſeptem*, ſive *dies* CCXXVI (ut accuratius numerat Hiſtoria) *& obiit tertio Hathuri*, hoc eſt XXX Octobris: unde per dies prædefinitas retrocedendo venitur ad XXIX Martii, à nobis nuper vindicatam, quæque eo anno E Dominica fuit.

Ordinatus 29 Martii anno 979

494 Mortis dies ab Hiſtoria componitur cum *Sabbato*, unde iterum roboratur aſſerta à nobis ſupputandi ratio, ſiquidem concurſus ille petit litterum Dominicalim C: ergo coincidunt omnia in annum MIII, tali charactere ſignatum, complenturque anni XXIV dies CCXXVI; & interpoſita vacatione dierum LXVII (ut habet Hiſtoria) venitur ad V Januarii MIV, ſeu DCCXX anni Martyrum inchoati præcedenti Septembri, quo inauguratum ſucceſſorem mox apparebit.

obiit 1003, 30 Octob.

495 Jam nobis aliam difficultatem objiciunt mira illa, & tantum non inter ſe oppoſita, quæ de hoc Patriarcha commemorantur. En verba Hiſtoriæ: *Erat Patriarcha iſte congregandis opibus deditiſſimus, nec minus navabat operam comeſſationibus & potui; & balnei lavacris apprime delectabatur, nec à muneribus accipiendis pro Ordinum collationibus abſtinebat. Dum itaque ſacrum quadam die in Eccleſia S. Marci Alexandriæ celebrabat, vidit manum è pariete egredientem, & obſignantem ſigno Crucis Hoſtiam, quæ ſtatim partita eſt in manus ejus. Quamobrem timore concuſſus eſt, nec tremere deſiit, donec mortuus eſt tertia Hathuri die Sabbati*. Diem obitus omiſit notare Elmacinus, eadem omnia quoad ſubſtantiam narrans, ſed Philoponum (ut ſupra dixi) nominans.

Paralyſi ob avaritiam punitus;

496 Ad hoc animadvertens Ludolfus, & ſimul ad laudem, quæ Philotheo datur in Hagiologio, die Hathuri prædicto, jubet me dubitare, an non ſint diſtinguendi PHILOTHEUS & PHILOPONUS; quorum hic execrationem omnium meruerit, à Chalifa forte intruſus, ideoque indignus creditus ſit, qui inter Patriarchas nominaretur à Coptis, Catalogi Kircheriani auctoribus, Abulbaracato, & Habeſſinis; iſte, ut ſanctus, fuerit poſteritati commendatus, quem Hagiologus, ſic invocando, honorat: *Salutem tibi, Philothee Apoſtole, Patriarcha Alexandrine! Cum Æthiopibus præfeciſſent* (ii ſcilicet qui Philoponum volebant Patriarcham haberi) *impoſtorem; ita ut eſſent ludibrio vicinis & præda hoſtibus; ſub*

& tamen in Hagiologio laudatus

tuo

A *tuo regimine* (ô Philothee) *remoto illo, respiravit Æthiopia*. Certe non facile sibi quis persuaserit, in unam quadrare hæc eamdemque personam.

unde videri possent diversi Philoponus & Philotheus.

497 Similius vero est, Alexandrinos, repulso Philopono, Philotheum præposuisse, quorum virtutes & vitia, propter affinitatem nominis, Scriptores aliqui subinde confuderint. Mihi ita hoc videtur. Si cui conjectura non placeat, malitque pro gemino unicum dici, per me licet. Exponit insuper Elmacinus, quod Philopono, seu potius Philotheo, *sedente, fuit felicissimus interpres Siahidus, filius Righai, quem S. Mercurius una nocte ex valle lapidosa Meccæ, transtulit in Ecclesiam ejus in Ægyptum, id quod contigit vivente Severo, filio Macfai, Episcopo Asmuninæ*. Hic est ille Severus (ni fallor) à quo scriptas Vitas Patriarcharum aliquoties vidimus allegari, & cujus ætatem hinc discimus.

Cedit Melchitis templum Dominæ, jussu Chalifæ.

498 Enumeratis deinde libris ab interprete illo scriptis, & narrata Patriarchæ qualiscumque morte, subjungit, quod *ejus quoque tempore acceperunt Melchitæ à Jacobitis templum Dominæ, quod nunc* (hoc est anno
B MCXVIII, in quo desinit ejus Historia) *ab ipsis vocatur templum Patriarchæ. Cujus rei causa fuit, quod Azizus Billa, Dominus Ægypti, uxorem duxerat Christianam Melchiticam, ex qua filiam susceperat. Erant autem ei mulieri duo fratres, quorum alterum, nomine Jeremiam, constituit Patriarcham Hierosolymitanum; alterum autem, Arsenium nomine, Patriarcham Melchitarum Alcahiræ & Mitsræ. Atque hi cum Azizo aliquam habebant familiaritatem, quod avunculi filiæ ejus essent, unde & eo imperante promoti sunt. Atque Arsenius iste petierat templum illud, & is jusserat ut ei daretur.*

Arsenius eorum Patriarcha.

LXIV. ZACHARIAS.

Sub Hakemi tyrannide Patriarcha, uti & senior Abunagiahus, pro fide Christi gravia passi.

C 499 ZACHARIAS suffectus est, post LXVII dierum vacationem ab obitu Philothei, adeoque quinta die Januarii (non XX Babæ, seu XVII Octobris in quo procul dubio Elmacinus fallitur) *anno Martyrum septingentesimo vigesimo* ; vigesimus octavus male in Chronico notatur. Signant hæc annum Christi MIV, perperam ab eodem Elmacino cum anno CCCXCIII Hegiræ comparatum. Nota marginalis Historiæ, Pontificatui Zachariæ adscribit annos XXVII & dies CCCLIV; melius scripsisset dies CCCLXIV, ut sibi ipsa constaret; vel cum Elmacino annos XXVIII fere integros. Cum enim de utriusque consensu vita, functus sit octava Tubæ, seu tertia Januarii, regere cœperit quinta; tanti tamen non fuerit istud biduum, ut propterea anni XXVIII numerari non possint. At vero per annos illos opportune pervenimus ad annum Martyrum DCCXLVIII, recte ab Elmacino notatum, Christi MXXXII.

Suffectus hic est an. 1004, 5 Januarii.

500 Sed hæc ut bene quadrant omnia, non perinde obvium est diem Martis componere cum tertia Januarii. Fuit annus ille MXXXII bissextilis sub litteris Dominicalibus B A : si primam accipias, quemadmodum more Romano est numerandum, dies Martis erit secunda Januarii, si autem sumatur A, concursus requisitus omnino habebitur. Qua in re, illud animadversione dignum, Coptos sicut in anni principio nos antevertunt, ita anno proxime præcedenti intercalasse, quo fieri potest, ut sola littera A illis hoc anno Dominicam signet, itaque difficultas tota nullo negotio componatur. Esto tamen id cuiquam non probaretur, non idcirco ab anno MXXXII, sufficienter aliunde stabilito, dimoveri me patiar; sed feriâ quartâ in locum tertiæ substituta, culpam omnem, siqua est, in librariorum inadvertentiam refundam.

Obiit 1032, 3 Januarii.

AUCTORE I.B.S.

Dira Hakemi persecutio.

501 Venio nunc ad crudelissimam persecutionem, quam sub inhumani Hakemi tyrannide, non Christiani solum, sed & Judæi perpessi sunt, teste Elmacino, & Coptis Scriptoribus omnibus; in qua prisci fervoris Christianorum specimina liceat admirari. Rem fusius prosequitur Historia Patriarchalis, quam licet ex parte dederit Papebrochius in Tractatu Patriarcharum Hierosolymitanorum, non gravabor hic totam, proprio loco describere. Sic orditur de Zacharia : *Hunc crudeliter persecutus est Alhachemus, ut septennio latere coactus fuerit. Aliquando leonibus fame laborantibus projectus est; qui tamen nullam ipsi attulerunt noxam : ecclesiæ vero sub eo clausæ sunt multo tempore* (Elmacinus multas destructas asserit;) *nec quisquam Missam celebrare audebat, nisi in ecclesia S. Macarii; & plurimis ærumnis affecti sunt Christiani ab Hachemo, qui etiam appendi jussit cruces collis Christianorum, & vituli caput, collis Judæorum.*
E

in qua Zacharias nequidquam leonibus objicitur.

Senex Abunagiahus, egregie pro fide certans,

502 *Tandem comprehendit scribas aulæ & nobiles Christianorum, eisque proposuit, aut fidem amplecti Moslemanicam, aut neci se parare. Qui responderunt ei : Omnes nos sequemur seniorem Abunagiahum, quoniam ipse est noster Primas & Major. Cui accersito, Moslemanicam proposuit Alhachemus religionem. Respondit ipsi senior Abunagiahus : Permittat mihi Chalifa, concedatque hanc noctem, ut animum meum consulere possim, cras autem dabo responsum. Qui dimisit illum ad sequentem diem. Ille autem ad*
F *suam profectus domum, valedixit uxori & liberis; & quas eleemosynas & sacrificia post ejus obitum essent facturi, commendavit; totamque noctem illam in orationibus persolvendis transegit. Illucescente die sese Alhachemo sistit, cui ait ille : Quid tibi, senior Abunagiahe, dixit animus tuus, & consuluit? Domine mi, respondit, Animus meus optimus ac fortissimus est in mea fide & religione patrum meorum. Tunc præcepit Alhachemus, ut loris bubulis, mille ictibus percuteretur, absque ulla pausa aut intermissione. Cum itaque septingentis ictibus percussus esset, dixit, Sitio. Tunc milites id ad Chalifam retulerunt, qui ait ipsis, si Moslemanicam amplecteretur fidem, date ei bibendum. Qui dixerunt ipsi : Moslemanicam amplectere fidem, & dabimus tibi bibendum. Qui respondit eis; Non : jam Dominus meus Christus bibendum mihi dedit. Et viderunt milites, ejus barbam & labra aquâ madida; statimque tradidit spiritum. Quod cum relatum esset Chalifæ, dixit : Percutite illum donec complebuntur mille ictus, & percusserunt eum trecentis ictibus post ejus mortem.* Egre-

inter torjamenta occumbit.

AUCTORE I.B.S.

gium profecto barbaræ feritatis, ſed ſimul etiam Chriſtianæ conſtantiæ & fortitudinis exemplum.

Zachariæ apud Hagiologum encomium.

503 Interim Hagiologus Habeſſinus Zachariam merito laudat & ſolenniter invocat; non quidem octavâ Tubæ prænotatâ, ſed XIII Hathuri (IX Novembris) qua forte die ex Æthiopia, ubi ſepultum ait Elmacinus, Alexandriam relatus fuerit. Sic ibi legitur: *Salutem dico Zachariæ, qui conſtitutus fuit poſtquam Philotheus obdormivit; quem perfectum certamen certantem pro fide ac veritate, devorare leones nequiverunt, neque cum primo eis datus, neque cum ſanguine illitus, objectus illis iterum fuit.* Peculiaria perſecutionis Acta plura videri poſſunt apud ſæpe laudatum Elmacinum, ex quo etiam diſce belluam, ex atheiſmo & inſania conſutam, crudelitatis ſuæ pœnas dediſſe, annoque MXX interfectam. Ceterum, poſt Zachariæ obitum, vacaſſe Thronum diebus LXXIV ambo Scriptores noſtri conſtanter tradunt; ſic ut uſque ad XVIII Martii incluſive ceſſatio illa protrahenda ſit,
B & ſucceſſor Sanitius XIX Martii ſufficiendus, ut mox palam fiet.

LXV. SANITIUS II.

Elmacini Chronologia correcta.

Simoniacus, conſtitutus eſt 19 Martii 1032

504 Hic Patriarcha, tamquam opibus congregandis & accipiendis muneribus pro Ordinum collatione deditus, ab Hiſtoria traducitur. Pontificatum geſſit, ut ibidem accurate notatur, annis XIV & diebus CCXXV; ordinatus nimirum XIX Martii anno MXXXII die Dominica, præmiſſa vacatione illa dierum LXXIV; defunctuſque ſecunda Hathuri, XXIX Octobris, die Mercurii: quæ omnia juſtiſſimo calculo concurrunt in annum Chriſti MXLVI, ſub littera Dominicali E, habitis XIV annis & diebus omnino CCXXV. Nihil igitur morari

obiit 1046, 29 Octobris,

nos debent, quæ hic infeliciter miſcet turbatque Elmacinus. Nam ubi ait, conſtitutum Sanitium XXV Barmahati, ſeu XXI Martii,
C ſibi ipſi contrariatur, affirmanti ſuperius, Sedem non vacaſſe ultra dies LXXIV, quæ tamen ex ea ſupputatione vacua fuiſſet diebus LXXVI. Verum minutiæ illæ ſint; turpius labitur, quando lib. 3, cap. 6, Patriarchatus tempus extendit ad annos XXV cum dimidio. Ubi ne zyfræ vitium eſſe quis putet, facit compoſitus cum illius obitu annus Martyrum DCCLXXIV, ab initio, quod ipſe notat, nempe ab anno Martyrum DCCXLVIII, diſtans annis totis XXVI. Utrobique autem corrigendum ſcriptorium ſphalma, apparet ex ingreſſu ſucceſſoris, collato cum *anno Martyrum ſeptingenteſimo ſexageſimo quarto*, & apprime conformi calculo noſtro, ut ſtatim oſtendetur. Quippe ſi Sedes vacavit poſt Sa-

Elmacini Chronologia emendata.

nitii deceſſum anno uno & menſibus quinque, ut recte ponit Elmacinus ipſe, in hoc Chronicæ præferendus, in quo dies non amplius XLVIII ceſſationis ſupra annum computantur: ſi (inquam) talis interceſſit vacatio, aptiſſime pervenietur ad XXVIII Martii anni MXLVIII, coincidentem cum anno Martyrum DCCLXIV; & ſucceſſoris Ordinatio cadere probabiliter poterit in diem Dominicam. Verum quid de Sanitio Hagiologus? Solius nominis memoria ſervatur ad XXIX Octobris: forte ob ſimoniam indignum cenſuerit, quem elogio celebraret. Abulbaracat *Taranenſem* à patria appellat, ejuſque interpres Vanſlebius vicum eſſe ſcribit, ſitum ad ripam Nili occidentalem, ad leucas XXIV infra Cairum, vere an falſo, nihil magnopere intereſt.

D

Hagiologium ſolius nominis meminit.

LXVI. CHRISTODULUS.

Patriarcharum Sedes Cairum tranſlata.

505 Christodulum *referunt Chriſtianorum Hiſtoriæ* (apud Elmacinum libro 3, cap. 7.) *propoſitum fuiſſe Patriarcham anno Martyrum* DCCLXIV, hoc eſt (ut diximus) Chriſti MXLVIII. Hactenus bene: ſed additur, *Menſe Keihac* id eſt Decembri. En apertam contradictionem.
E Etenim ſi Sedes vacavit à menſe Baba, hoc eſt Octobri, ut in Sanitio ſcripſerat, per annum & menſes quinque; quis capiat Chriſtoduli Ordinationem illigari poſſe menſi Decembri? Ita proſequitur: *& ſedit annos* XXX; numero nimirum rotundo. Scrupuloſior Hiſtoria annos tradit XXIX, dies CCLIX; mihi CCLVIII: *ac obiit die Sabbati, decima quarta Keihaci* (id eſt X Decembris) *anno ſeptingenteſimo nonageſimo quarto*, Chriſti MLXXVII. Annus convenit, feria exerrat; accuratior hic etiam Hiſtoria *Dominicam* ſuggerit, quæ eo anno cum X Decembris concurrit, & cetera omnia, chronologica ſerie compoſita; Chriſtoduli inaugurationem factam probant XXVII vel XXVIII Martii, MXLVIII die Dominica.

Institutus 28 Martii 1048

obiit 1077 10 Decemb.

506 Nomen ejus in Hagiologio non reperitur: ſed quia Chriſtodulus interpretatur *ſervus Chriſti*, & iſtic ad XX Abibi, XIV Julii, invenitur *Gabra Jeſus*, ſuſpicari vellet fortaſſis nonnemo, hunc eſſe Chriſtodulum
F Coptorum. Sed non audet talem ſuſpicionem ſuſcipere Ludolfus; quia, neque additur titulus Patriarchæ Alexandrini, neque per Rubricam nomen expreſſum legitur.

De eo nec Hagiologium

507 *Defunctus eſt Cairi*, inquit Hiſtoria, *ubi conſtituerat, ad Patriarcharum habitationem, Eccleſiam S. Mercurii, & Eccleſiam Dominæ noſtræ Vici-Romanorum*. Et hæc ultima forſan eſt *Eccleſia Mohlacæ* (Erpenio Muallacæ) in qua & ipſe Chriſtodulus, & duo ex ſucceſſoribus defuncti dicuntur. Credibile autem eſt, quod Ægypti Regibus ſive Dominis tunc reſidentibus Cairi, utpote in capite Ægyptiaci Delta poſita urbe; ibi quoque Patriarchæ jam pridem ſibi reſidendum cenſuerint. Id, inquam, nulli non credibile videbitur, quamquam Vanſlebius pag. 11 ſcribat hunc Chriſtodulum primum fuiſſe, qui Alexandriâ Cairum migraverit, ut jam ex Hiſtoria audivimus. Sed quiſquis Sedem tranſtulerit, certum eſt, ibidem hactenus Patriarcharum manſionem continuari.

nec Hiſtoria quidquam laude dignum commemorat.

508 Elmacinus Sedem vacaviſſe ait, *centum & duodecim dies*; Hiſtoria, dies tantummodo LXXII; verum hæc differentia ex eo com-

Vacatio Sedis.

A commode conciliari posse videtur, quod, teste Elmacino, successor Cyrillus alio die institutus (nempe XXI Februarii, Amschiri XXVII: quo pacto salvantur dies LXXII) alio confirmatus dicatur, scilicet Dominica Palmarum, I Aprilis; itaque dies CXII omnino numerantur.

LXVII. CYRILLUS II.

Miraculum exundantis sacri Chrismatis inter ejus manus; doctrina laudata.

509 HIc ex jam dictis, *constitutus* est *Alexandriæ* Dominica Palmarum, *die*, non *decimo sexto*, sed *sexto Barmudæ*, seu I Aprilis, *anno septingentesimo nonagesimo quarto*, cœpto cum Septembri anni MLXXVII, & tunc adhuc currente, quando Pascha celebratum fuit anno MLXXVIII, VIII Aprilis, ipsisque Kalendis, Dominica Palmarum. Hæc cum ita optime cohæreant, mis- B sum facio alium confirmationis diem, ab Elmacino dubie indicatum, nullique usui futurum, nisi ut bene ordinata perturbet.

Præfectus an. 1078, I Aprilis.

510 Notat autem Historia, quod *cum Cyrillus esset Alexandriæ consecratus, Cairum accersitus est ab Almostansaro* (Erpenius Mustansirum-Billa, Ægypti Dominum, vocat) *qui adduxit illum ad matrem & fratres, ut illos benediceret*. Cum autem aliquando consecraret Chrisma in Ecclesia Abbatis Macarii, *miraculose exundavit super Altare vas Chrismatis in manibus ejus*. Item, quod *ipse Patriarchis* (puta Antiocheno & Hierosolymitano) *Pallium constituit, & munera pro Ordinum collatione sub anathemate prohibuit*. Denique quod *defunctus est Mochtaræ in insula Ægypti* (ea forte quæ est supra Cairum) *die Dominica, secunda Baunæ*; sed melius Elmacino *duodecima Baunæ, anno Martyrum octingentesimo octavo*, qui est Christi MXCII, quando sub littera Dominicali C, XII Baunæ, sive Bunæ, seu VI Junii, Dominica erat; non item C II Bunæ tunc feria VI, & cum XXVII Maii concurrens.

Miraculosa Chrismatis exundantia honoratus.

obiit 1092, 6 Junii.

511 Ad XII autem refertur in Hagiologio sæpe dicto, ubi ei accinitur: *Quod ejus Episcopatus ex vaticinio viri pii contigit, quodque fuit Doctor à mundi gloria vacuus, cujus fluente eloquio viruerunt rami*, hoc est discipuli, *& in ipsius doctrina permanserunt*. Porro CVI dies, qui supra XIV annos huic Cyrillo tribuuntur in Historia, inveniuntur à XXI Februarii ad VI Junii; & vacantis Sedis dies CXXIV, etiam ab Elmacino notati, perducunt ad diem VIII vel IX Octobris anni prædicti MXCII.

& locum habet in Hagiologio.

LXVIII. MICHAEL IV.

Ejus in Æthiopiam legatio, ut aquæ Nili laxarentur: quid ea de re sentiendum.

512 HIc, *prout referunt chronica Christianorum*, inquit Elmacinus, *Patriarcha Alexandriæ creatus fuit, qui detentus in carcere fuerat Singjaræ* (Eremi-

Creatus die 9 Oct. 1092.

tam in Sangiaro vocat Historia) *ex ditione Nesterudu*, ignoto hactenus mihi loco: *& præfectus fuit die duodecimo mensis Babæ*, hoc est IX Octobris, ut & nos nuper statuimus, *anno* DCCCIX *Martyrum*, per Septembrem præfati anni MXCII inchoati; *fuitque Patriarchatus ejus* IX *annorum & mensium* VIII (sive, ut est in Historia, dierum CCXXIX) *& mortuus fuit die primo Pentecostes, ultima Baschinas, in ecclesia Mohlakæ in Ægypto, anno* DCCCXVIII *Martyrum*, hoc est Christi MCII, quando ultimus dies mensis prædicti, id est XXV Maii, Dominica fuit; & propter Pascha tunc actum die VI Aprilis, primus dies Pentecostes.

AUCTORE I.B.S.

obiit 1102, 25 Maii,

513 De hoc Patriarcha, apud præfatum Elmacinum, sic legitur: *Tempore illius Nilus quam plurimum decrevit, ita ut Mustansirus illum in Æthiopiam mitteret, cum muneribus & ornamentis multis; eique obviam venit Rex ejus, & cum reverenter eum excepisset, quæsivit qua de causa eo veniisset. Et exposuit illi; quod Nilo Ægypti, aquæ penuria laborante, magnum terræ ejus & incolis damnum imponderet. Itaque diverticulum recludi jussit, ut aqua inde ad Ægyptios defluereret, propterea quod eo usque Patriarcha veniisset; & accrevit Nilus una nocte ad tria brachia, ita ut eo impleto campi Ægypti irrigati atque consiti fuerint, magnoque cum honore rediit Patriarcha*. Ad quem locum disce ex Plinio, libro 18 cap. 18. *Si duodecim cubita non excessit* (Nilus,) *fames certa est; nec minus, si sedecim exsuperavit... Evagari* autem *incipit... à solstitio aut nova luna; ac primo lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone Sol est. Mox pigrescit in Virginem transgresso, atque in Libra residet.*

ejus legatio in Æthiopiam

E

ut inde aquæ in Nilum derivarentur:

514 Mirabilem illam Elmacini narrationem, de alveo Nili obstructo & aperto à rege Æthiopum, multis expendit examinatque Jobus Ludolfus, sæpe jam à nobis laudatus, in Historia sua Æthiopica libro I cap. 8, à numero 76; & in Comment. num. 66; ubi, repudiatis hac de re multorum fabellis, eo pacto conciliandas censet affirmantium & negantium sententias, ut dicatur, non posse totum Nilum humana opera aliorsum verti aut declinari; posse tamen minores amnes aut rivos in arenas Æthiopum diverti ita ut ad justam suam altitudinem Nilus, in Ægypto non ascendat, quod sufficeret ad famem Ægypto inferendam. Id vero Elmacinus videtur significare, dum scribit, quod Nilus una nocte ad tria brachia excreverit, non quod antea totus exaruisset. Sed de his Satis.

Ludolfi ea de re judicium.

F

515 Michaël in Hagiologio sic invocatur: *Salutem Michaëli, Dominus quem laudavit, ut sibi carum valdeque addictum. Verbis ac scriptis corda fidelium exhortatus obdormivit hodie, expandens coram circumstantibus brachia in formam Crucis*. Utrum vero hæc ab Hagiologo ad hunc Michaëlem IV dirigantur potius quam ad alium, non facile dixero. Ita quidem censuit Ludolfus; sed quo minus ei subscribam, facit quod Hagiologus plerumque addat aliquid, quo synonymi Patriarchæ distinguantur. De hoc autem duo erant singularia, primum quod in Sangiaro aut carceratus aut Eremita vixerit; alterum quod præfatam legationem obiverit: interim nihil de eo dicitur quod de Patriarchis fere omnibus prædicari non possit.

Michaëlis laus in Hagiologio.

C A-

AUCTORE I.B.S.

CAPUT X.

Patriarchæ ſeculi XII & XIII, ex Hiſtoria Patriarchali & Abulbaracato, ab anno MCII ad MCCLXI.

LXIX. MACARIUS II.

In hoc deſinit Elmacini Hiſtoria. Ritus quidam ab illo mutati, & Circumciſio juſſa Baptiſmo præmitti.

Ordinatus anno 1102, *9 Novemb.*

B

PRout referunt Chronica Chriſtianorum, *Jacobitis Alexandriæ præfectus fuit Patriarcha Macarius anno* II *imperii Amri-Billæ, Principis Ægypti. Collata illi præfectura fuit in monaſterio Abulmacari, die Solis,* XIII *Hathuri* (hoc eſt IX Novembris) *anno* DCCCXIX *Martyrum, qui convenit cum anno* CCCCXCVI *Hegiræ* (omnino, & cum noſtro MCII.) *Alexandriæ vero confirmatus fuit die Solis,* XI *Cahyli,* ſeu Chiac, hoc eſt VII Decembris, *reverſuſque fuit Miſram die Sabbati,* XXIV *ejuſdem menſis* (hoc eſt XX Decembris) *neque tamen ibi Sacra fecit: rediitque in monaſterium Abulmacari, ubi ſacris functus fuit die Solis,* XIII (imo XVI) *Tubæ,* ſeu XI Januarii. *Dein ſe iterum recepit Miſram, ubi rem ſacram adminiſtravit in templo Muallacano, die Solis, ultimo Tubæ* (id eſt XXV Januarii) ..... *ſubſtitit vero Macarius* XXVI *annos &* XLI *dies, diem obiens ſuum nonum* XXIII *Chiac,* hoc eſt XIX Decembris, *anno* DCCCXLV *Martyrum,* Chriſti MCXXVIII. Hactenus Elmacinus lib. 3, cap. ultimo; cui Hiſtoria addit, quod obitus inciderit in *diem Mercurii, in Eccleſia Mohlacæ.*

obiit anno 1128, 19 *Decembris.*

Hic Elmacinus deſinit,

C

§17 Habetur plane hic concurſus, pro Macarii exitu, ſub curſu litteræ Dominicalis G, ſic ut in anno ingreſſus ejus cucurrerit littera E, & proxime ſequente littera D; unde apparuit typographico mendo irrepſiſſe XIII Tubæ pro XVI, quod correxi. Interim noto accuratiſſimam & tot characteribus egregie firmatam, Chronici Chriſtianorum, in Elmacino hic deſinentis, obſervantiam temporum pro ultimo iſto Patriarcha, in quo etiam Elmacinus ipſe deſinit, ſolum addens, *quod vacavit poſt* Macarium *Patriarchatus annos duos & totidem menſes*; quos menſes ad XLV dies reſtringit Hiſtoria, qui deducunt uſque ad III Februarii anni MCXXXI. Abulbaracat, indiligens (ut ſolet) totam illam vacationem deglutit, & Macarium dicit fuiſſe ordinatum menſe Buna, id eſt Junio; ſediſſe autem XXVI annos & ſex menſes, atque obiiſſe XXV Chiac, hoc eſt XXI Decembris, anni Martyrum DCCCXLIV, ſive anni Chriſtianorum exeuntis MCXXVII.

errante de more Abulbaracato.

Videtur Macarius in Hagiologio laudari a probitate

§18 Huic Macario, putat Jobus Ludolfus, poſſe applicari locum Hagiologii ad diem IV Thot, hoc eſt I Septembris, ſic legendum: *Salutem Macario, cui concreditum fuit, ut populum Chriſtianum Alexandriæ paſceret. Qui eum elegit populus, Probi cognomen ipſi indidit. Ut enim evitaret ordinationem Epiſcopalem, dixit; Filius ſum ſecundæ uxoris, quamvis id non eſſet.* Quomodo ergo id aſſerere de ſe potuit? Credo, quia mater ſua alteri fuerit deſponſata, priuſquam ejus patri nuberet, atque ita videri ipſa potuerit quaſi bis uxor fuiſſe, licet id non fuerit, ſponſalibus primis ante matrimonii celebrationem diſſolutis, vel per mortem ſponſi, vel alia ex cauſa. Secundæ autem nuptiæ apud Orientales cenſentur irregularitatem inducere, non tantum eas contrahentibus, ſed etiam inde genitis. D *& ſuga hæreſis.*

Indicantur ritus ab illo mutati,

§19 Elmacino hic deſinente, adhuc alios ſeptem addit Hiſtoria Patriarchalis, Abulbaracat vero omnino quindecim; ad quos priuſquam progredior, addo ex jam dicto Elmacino, quod *hic Patriarcha multos abrogavit in Eccleſia ritus, quemadmodum ſuffitus; & poſitam in Eccleſia Horam Alleluija, quæ dicebatur in rei ſacræ adminiſtratione poſt lectionem Actorum; ita ut cum Miniſter Sacrificio adeſſet, ante intermitteret Sacra, quæ Sacrificus abſolvebat. Ordinavit itaque Alleluijam ante lectionem librorum, & Miniſter rem divinam exorſus eidem ad finem uſque inſiſtebat. At qui Oblatione fungebantur, non inclinabant ſeſe; ille vero ut fieret, præcipiebat.* Utrumque horum pro majori decentia mutatum fuiſſe, ſatis apparet. *Item* quod *ſponſalia, quæ* (ut eſt in Hiſtoria) *cum orationibus & thure contrahebantur in domibus* (ſicuti apud nos etiam abſque illis) *ille decrevit fieri in Eccleſia tempore coronationis ſponſorum.* E

inter quos jubetur præmitti Baptiſmo Circumciſio,

§20 Nuſquam hactenus de Coptitarum Circumciſione, in tota Hiſtoria Patriarchali aut Elmacini Chronico, vel verbo facta eſt mentio: hic vero dicitur Macarius, inter novos quos ordinavit ritus, id etiam *conſtituiſſe, ut prius circumciderentur, tum baptizarentur: nam filii Coptitarum prius baptizabantur, tum circumcidebantur.* An quia circumciſio Baptiſmo antiquior? Aſt cur hujuſmodi morem, non ita pridem, ut opinor, Chriſtianis Jacobitis uſitatum, potius non abolevit? An quod actionem apud ſe profanam, ſed ſolum humani cujuſdam moris, vel decoris aut commodi cauſa inductam, licitam putarent; actioni tamen ſacræ poſtponendam? Variant ſententiæ: qua de re vide diſſerentem Jobum Ludolfum Hiſtoriæ Æthiopicæ lib. 3, cap. 1; & rurſus in Annotatis dicto loco, num. 3, quæ cum pluribus aliis ad examen revocantur in Diſſertatione noſtra de Jacobitarum erroribus, §. 7 poſt feriem Patriarchalem. *quæ antea poſtponebatur* F

LXX. GABRIEL II.

Æthiopia per eum ſublevata.

Obiit anno 1145, 5 *Aprilis,*

§21 GABRIEL, *filius Tarili Abulhala Sahedi* (Abulbaracat nominat *filium Toreik*) *erat Diaconus Eccleſiæ ſancti Mercurii Cairi, ſuffectuſque eſt die Martis, nona Amſchiri* (hoc eſt III Februarii) *anno nongenteſimo* (imo octingenteſimo) *quadrageſimo ſeptimo Martyrum,* Chriſti MCXXXI, *initio Caliphatus Alhafedi, agens quinquageſimum annum. Defunctus eſt die Jovis, decima Barmudæ,* V Aprilis, *hebdomada Palmarum, in Eccleſia ſancti Mercurii Cairi:* ita Hiſtoria.

A ſtoria. Ad eumdem diem in Hagiologio ſæpe dicto, ſic invocatur... *Salutem dico filio Torayck Patriarchæ, cui vocatum eſt nomen nomine Gabrielis Archangeli: oratione ejus & voce veritatis ejus benedicta abſceſſit afflictio & commotio, quæ fuit in regione Æthiopiæ.*

poſt an. 14. 522 Hiſtoria in margine addit regiminis annos XIV, à dies LXII: & merito; cum omnes mortis characteres exigant annum Chriſti MCXLV, quando ſub littera Dominicali G, V Aprilis incidit in feriam V, quam ſubſequens eo anno Dominica Palmarum (apparet enim Ægyptios more Græcorum à Dominica ſequenti appellare hebdomadas ſuas) celebrata fuit VIII Aprilis, & Paſcha die XV. Vacavit autem Sedes XC diebus, id eſt uſque ad V Julii: ſic autem appoſite inveniuntur anni & dies requiſiti.

Abulbaracatus & Vanſlebius correcti. 523 Cœperat Abulbaracat & interpres Vanſlebius ad rectam ſupputationem accedere in Patriarchatu Macarii: verum neglecto interpontificio, ab Elmacino & Hiſtoria concorditer aſſerto, rurſus à recto tramite deviat, tam palpabili oſcitantia, ut prima arithmeticæ elementa hominem ignorare putes. Quid B multis opus? *Curam Patriarchalem ſuſcepit Gabriel*, inquit, IX *Februarii*, pro IX Amſchiri DCCCXLV *& morte depoſuit* X *Aprilis*, pro X Barmudæ *anno. Martyrum* DCCCLXI. Omitto confuſionem perpetuam in menſibus. Numeras autem hîc, ni fallor, annos omnino XVI & amplius. At vir ille bonus invenit tantum annos XIV regiminis & menſes duos. Video quid miſerum Chronologum ad ceſpitandum impulerit; ſed nihilominus tam intolerabilem incuriam, toties recurrentem, ſatis demirari non poſſum. Unum nobis in ſequentibus proderit, quod ut hic in die & anno obitus Gabriëlis nobiſcum convenit, ita in reliquis ad Hiſtoriam plerumque accedat, brevi magno uſui futurus, dum alii jam deficient. Auctor eſt ipſe Patriarcham Gabriëlem compoſuiſſe Officium Heddomadæ ſanctæ, Coptis *Kitab il Paſqua:* & alios Canones.

C

LXXI. MICHAEL V.

Laudatur ab affectu erga Deiparam.

524 MICHAEL FILIUS DAKALTI, prætermiſſus in Catalogo Kircheri, *erat Monachus in cella Danſciri:*

Creatus die 5 Julii 1145 *ſuffectus eſt die Jovis* XI *Abibi* (hoc eſt V Julii) *anno octingenteſimo ſexageſimo primo Martyrum*, Chriſti MCXLV, *& decimoquinto* Caliphatus Athafedi. *Defunctus eſt in Monaſterio S. Macarii, feria ſexta Crucifixionis*, adeoque XXIX Martii, ſeu tertia Barmudæ; cum Paſcha anni noſtri MCXLVI celebratum fuerit XXXI jam dicti Martii. Hinc autem manifeſte apparet, quomodo ſupplendus ſit in margine Hiſtoriæ numerus, & pro diebus IX ſcribendi ſint CCLXVII; pro quibus ſcribit Abulbaracat menſes VIII & dies IV; menſes hic denuo male confundens, nec ullam habens præteritæ vacationis rationem.

obiit 1147 29 Martii, 525 Hagiologus Habeſſinus III Barmudæ, non III Aprilis, ut putavit Ludolfus, oda III, in ejus laudem dicit, quod *virginitatis cingulum ejus fuerit ceſtus:* quodque *cum ſortirentur Epiſcopi pro eligendo Patriarcha, ex tribus ſchedulis urnæ immiſſis, exivit ea quæ nomen ejus inſcriptum habebat.* Denique veluti peculiariter ipſi obſtrictus, ac forſitan Alexandriæ ab ipſo inſtitutus, orat pro animæ ejus ſalute, dicens: *Ama eum, o Maria; & pro ſalute ejus intercede, ſicut vivens te dilexit ex corde & animo. Non vicit eum adoleſcentia, nec avertit ſenectus, quin abſolveret celebrationem feſti tui quod inceperat.* Dicitur autem in Hiſtoria, quod vacavit poſt eum Sedes anno I, diebus LXX, juſto numero ut perveniamus ad diem, quo ſucceſſor Epiſcopatum auſpicatus eſt, anno MCXLVII, die octava Junii. AUCTORE I.B.S. *laudatur ut cultor B. V.*

LXXII. JOANNES V.

Ejus illuſtre genus, & Acta.

526 JOANNES FILIUS ABUL-FATAHI, *ordinatus eſt in eccleſia Mohlakæ Cairi, die Pentecoſtes, Dominica, decimaquinta Bunæ, anno octingenteſimo ſexageſimo tertio*, Chriſti MCXLVII: ſed ſcribenda eſt *decimaquarta Bunæ*, non XV, ut hic in Hiſtoria obrepſit, cum certum ſit eo anno Paſcha incidiſſe in XX Aprilis, adeoque feſtum Pentecoſtes celebrari debuiſſe VIII Junii, cui illa XIV Bunæ reſpondet. *Defunctus* dicitur *die Veneris, quarta Baſchnes*, hoc eſt XXIX Aprilis: in margine vero aſſignantur ei anni regiminis XVIII, & dies CCCXXVI: quibus attingimus annum MCLXVI, quo procul dubio Joannes deſiit vivere, nam XXIX Aprilis bene diei Veneris coaptatur ſub curſu litteræ Dominicalis B, & cetera conveniunt: nec audiendus Abulbaracat, more ſuo à vero deflectens. Vacatio dierum XLIII, quæ ſubnectitur, perducit nos ad XII Junii ſeu feſtum Pentecoſtes, quo ſucceſſor Marcus III Patriarchatu potiri cœpit. *Ordinatus an. 1147 die 8 Junii,* E

F

527 Mirum eſt GABRIELI, MICHAELI, huic noſtro JOANNI, & ſucceſſoribus aliquot, addi nomen Patris, ſicuti facere ſolent Scriptores Arabes. An quod in hujuſmodi additamento lateat inſignis aliqua nobilitas? Ita fere ſuſpicor; & opinionem confirmat Hagiologium, cum huic Joanni, die IV Baſchnes, eo nempe quo obiit XXIX Aprilis, ſic accinit: *Salutem Joanni, ex filiis Regum glorioſorum, qui ſuper probos Metropolitas conſtitutus eſt Patriarcha. Per eum adificata fuerunt templa Chriſtianorum, juvante ipſum Rege Zenone de fructu tritici, vini, & olei.* Quis autem hic Zenon ſive Zainun? Suſpicor aliquem Nubienſem vel Habeſſinum: nam inter Conſtantinopolitanos Imperatores nullus hoc tempore Zeno fuit; ipſique mutuis ſic atterebantur diſcordiis, barbarorum inſuper circumſepti armis, ut de adjuvandis Ægypti eccleſiis cogitare eis non vacaret. Præterquam quod Græcorum Eccleſia, ſchiſmati ſuo immerſa, & Jacobitis non minus quam Catholicis infeſta, nullum cum illis commercium habuiſſe legatur. Nec à Francis, tunc Palæſtinæ dominantibus, ſubſidii quidquam Jacobitis obtigit, cum Cruce-ſignati illi, non Jacobitas ſolum, ſed Sorianos ipſos ſeu Melchitas, tamquam hæreticos & ſchiſmaticos, merito averſarentur. *obiit anno 1166. 29 Aprilis.* *Laudatur à regia ſtirpe, & eccleſiis reſtauratis.*

AUCTORE I.B.S.

LXXIII. MARCUS III. LXXIV. JOANNES VI.

Abbatis Marci cum multis ſuorum ad Melchitas defectio: quantus tunc adhuc Melchitarum in Ægypto numerus. Cairi incendium.

528 MARCUS ABULFARAGI, FILIUS ZARAÆ, *ſuffectus eſt die Dominica Penteceſtes, decima octava Bunæ* (XII Junii) *anno octingenteſimo octogeſimo ſecundo*, Chriſti MCLXVI. Concordant omnia, celebrato Paſchate XXIV Aprilis; & hinc etiam errorem, nuperrime correctum, revincas. Cum enim anno MCXLVII Paſcha incideret in XX Aprilis, non poterat Dominica Pentecoſtes concurrere cum XV Bunæ, ſed cum XIV; ſeu VIII Junii, ut primo obtutu redditur manifeſtum. *Ejus tempore tranſiit Abbas Marcus, filius Alkonbari, ad Melchitas; quem ingens turba Bſameritarum ſecuta eſt: quem non multo poſt pœnituit, & reverſum noluit Patriarcha ſuſcipere. Magnus ſingulis diebus apud hunc Patriarcham ciborum fiebat apparatus, carnium aliarumque rerum, quem nobiles Chriſtianorum frequentabant. Accidit incendium Cairi XVIII Hathuri, XIV Novembris, anno DCCCLXXXV (Chriſti MCLXIX) Auctore Sciaüro, & incenſa eſt Eccleſia ſancti Mercurii & aliæ. Defunctuſque eſt hic Pater die Dominica ſexta Tubæ*, I Januarii. Cum autem Thronum poſſederit annos XXII, dies CCV, ea nos recta perducunt ad annum MCLXXXIX; & ſecuta vacatione dierum XXVII, ſi ſucceſſoris conſecratio vere facta eſt in Dominica, non potuit non cadere in XXIX Januarii, IV Amſchiri, uti accurate in Hiſtoria notatum, jam jam videbimus.

Regimen auſpicatus 12 Junii anno 1166,

finivit 1189, 1 Januarii.

B

529 Ex illo Abbatis Marci cum ſuis Bſameritis ad Melchitas acceſſu, & ſubſecuta deinceps defectione, uti & illis quæ ſuperius de Melchitis eorumque Patriarchis ſparſim diximus, manifeſte apparet, floruiſſe tunc adhuc in Ægypto Melchitas, qui ſuos ſeorſim cœtus agebant ſub proprio capite & Epiſcopo; ut brevi oſtendent litteræ Nicolai Patriarchæ Alexandrini, datæ ad Honorium III Romanum Pontificem, apud Raynaldum anno Chriſti MCCXXIII: ubi & illud obſervari poterit, Melchitas fuiſſe ibi non paucos, ſi centum & quindecim eccleſiæ, à Saracenis deſtructæ, earum ex numero dicantur, quæ ipſorum Patriarchæ ſuberant poteſtati. Hoc autem annotaſſe operæ pretium eſt, ne quis Ægyptios omnes ad Monophyſitas paulatim defeciſſe exiſtimet. Præterea ut inde confirmentur, quæ in Diſſertatione de Coptorum etymo dicta ſunt, ubi Melchitas à Coptis vel Cophtis putavimus diſtinguendos. Denique ut etiam probetur, morem circumcidendi Chriſtianos in Ægypto, non adeo antiquum eſſe; quippe quem Melchitæ non adhibeant; eum & ipſi procul dubio ritum frequentaturi, ſi ante ſchiſma Dioſcoritanum, vel Saracenorum ingreſſum, ſemper fuiſſet uſitatus.

De numero Melchitarum eo tempore in Ægypto.

C

Ex opulento mercatore Patriarcha, laudatur à largitate in pauperes. Longa poſt eum vacatio Sedis, ſub tyrannide Saracenorum, de qua à Nicolao Melchita eſt epiſtola ad Honorium III.

530 JOANNES, ABULMAGEDUS, FILIUS ABILHALA (Abulbaracato filius Abigaleb) *ſuffectus eſt Cairi die Dominica, quarta Amſchiri* (hoc eſt XXIX Januarii) *anno nongenteſimo quinto*, Chriſti MCLXXXIX. Cumque ſediſſet annos XXVI, dies CCCXLIII notatos in margine (& convenit Abulbaracat, neglecto paucorum dierum defectu, numerans annos XXVII) *defunctus eſt die Jovis poſt meridiem, undecima Tubæ, die Epiphaniæ*, hoc eſt VI Januarii. Annum non notat Hiſtoria; Abulbaracat annum Martyrum ſignat DCCCCXXXII, qui eſt Chriſti MCCXVI; & hunc exigunt anni Sedis XXVII. Eo autem anno, qui nobis biſſextilis fuit, ſub litteris Dominicalibus C B, non potuit VI Januarii cadere in diem Jovis, tali concurſu exigente pro menſe Januario litteram B; niſi ſi hic recurramus ad prægreſſum Coptorum bis quintum, ſeu intercalationem quæ præcedenti anno facta ab ipſis fuerit, quaque mediante videretur difficultas diſſolvi poſſe, aliàs pro die Jovis ſcribendus eſſet dies Mercurii.

Suffectus 29 Januarii 1189,

E

obiit anno 1216.

531 Addit Hiſtoria, quod poſt mortem Joannis vacaverit Sedes annos XIX, menſes V, dies X; quos annos etiam habet Abulbaracat, neglectis more ſuo menſibus ac diebus, rotundo numero ſuperabundantibus. Sequitur itaque quod ordinatio Cyrilli ſucceſſoris dilata ſit in annum MCCXXXV, uſque ad XVII Junii: in quo corrigendus Abulbaracat, cum eam adſcribit diei XVI Junii.

Vacat poſt eum Sedes annos 19, m. 5, d. 10.

532 Laudatur Joannes in Hiſtoria, quod, *antequam ad Patriarchatum aſcenderet, exercuerit mercaturam, & ſæpius ad Indias tranſfretaverit; ſuffectus autem in Patriarcham, ſeptemdecim millia denariorum.... in uſum Chriſtianorum pauperum & eorum neceſſitates erogaverit. Imo defunctus eſt*, inquit, *ære nepotum obſtrictus. Nec, quamdiu vixit Patriarcha, panem alicujus Chriſtianorum comedit, nec accepit munus.* Sed non æque laudandus fuit ex eo, *quod Confeſſionem ab Eccleſia Coptitarum abrogavit, Circumciſionem vero plurimum commendavit.* Quid Patriarcham, ritum illum commendare oportuit, qui jam à viginti quinque ſeculis, ut aliqui volunt, Ægyptiis erat familiariſſimus? Magis ego ſuſpicor, non commendaturum fuiſſe, niſi in ea aliquid ſacrum, adeoque Judaicum agnoviſſet, contra doctrinam Apoſtoli: ſed de his alibi fuſius. Hagiologus, die XI Tubæ oda 7, Joannem Majorem ſive Seniorem nuncupat, *æſtu fidei candeſcentem, & Spiritu ſancto calentem*; additque, quod ita *in eleemoſynas pauperum erogavit omnia, ut de viginti myriadibus denariorum argenti & auri, nec unus quidem obolus ſupereſſet.*

F

Largus in pauperes,

commendat Circumciſionem.

533 Va-

A 533 Vacasse post Joannis obitum Sedem Alexandrinam annis XIX, nemo tantopere mirabitur, qui consideraverit, quam misera debuerit esse conditio Christianorum sub Saracenis in Ægypto, irritatis, indefesso & felici progressu Cruce-signatorum contra se; maxime cum anno MCCXVIII obsideri ab eis cœpta sit Damiata (aliis Pelusium) & intercepta fuerit anno sequenti MCCXIX. Calamitatum, tunc à Christianis toleratarum, testis est Nicolaus Patriarcha Alexandrinus (non Jacobitarum, apud quos notus non est, & quorum tunc Sedes vacabat, ergo Melchitarum in Ægypto degentium) cujus epistolam ad Honorium III datam, & à Raynaldo Baronii continuatore recitatam in Annalibus ad annum MCCXXIII, statim transcribemus. Sed an tunc minus Melchitis trepidandum fuit, quam Coptitis, apud Mahumetanos plerumque magis gratiosis? Non opinor. Verum ita fieri potuit, ut cum Nicolaus diu ante electus fuisset, miseriarum istarum tempore, administrationem non neglexerit; Jacobitæ vero, vacantem Thronum obitu Joannis Abulmagedi non putaverint, inter tot angustias, commode expleri posse. Utut est, juvat Nicolai epistolam hic inserere, ad varias disquisitiones nonnulli fortasse usui futuram; ita habet:

vacat Sedes annos 19,

sub tyrannide Saracenorum,

B

534 *Reverendissimo Patri ac Domino Honorio, Dei gratia S. R. E. Summo Pontifici & universali Papæ, Nicolaus eadem gratia Alexandrinæ Sedis humilis Patriarcha, tam promptam quam debitam reverentiam. Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, Clerici, ac omnes Christiani, qui sunt in terra Ægypti, vestræ Paternitati atque Sanctitati supplicant, cum suspiriosis & lacrymosis vocibus. O! Quanta est tribulatio & angustia, quæ in hac vita nobis data est ad sustinendum, credimus jam vobis clarificatum esse; quamvis, ut notum fiat, vobis Domino nostro, prout possumus, patefacimus. Equum in domibus nostris habere non audemus, nec mortuos nostros cum Cruce per civitatem portare sumus ausi. Quod si aliqua ecclesia Christianorum aliquo casu ceciderit, de cetero nullo modo sumus ausi eam reædificare. Et unusquisque Christianus de Ægypto, à quatuordecim annis in antea, oportet dare Geliam, Latine autem dicitur tributum, Bizantium unum auri, & quatuordecim Karubbas. Et si pauper erit, mittitur in carcerem, & non poterit inde exire nisi reddat totam Geliam, id est tributum.*

quam describit Nicolaus Patriarcha Melchitarum,

C

535 *Tot & tanti Christiani sunt in terra Ægypti, quod omni anno oportet reddere curiæ Soldani centum millia Bizantios aureos Saracenatos de Babylonia. Quid plura vobis referam? cum ad omnia vituperabilia & sordida opera, & etiam ad plateas civitatis mundificandas mittantur Christiani, quod est dedecus totius Christianitatis. Hierusalem, quæ ædificatur ut civitas, qualiter jacet destructa in terra & desolata, non oportet vobis scribere; scitum est per universum orbem. De facto Damiatæ, qualiter vituperabiliter factum fuit, non oportet per litteras assignare, quod turpissimum est dicere.*

ad Honorium III,

536 *Miserere itaque, Domine, miserere nostri; veni & libera nos, Pater noster spiritualis. Sicuti Sancti ante adventum Christi exspectabant redemptionem & liberationem à Christo Salvatore; ita exspectamus adventum filii vestri Imperatoris; & non solum nos exspectamus hanc gratiam, sed etiam Renegati plusquam decem millia, qui dispersi sunt per terras Saracenorum ..... Unum quidem pessimum factum fuit in terra Ægypti, ad dedecus Christianorum, scilicet pro facto Damiatæ, quod centum quindecim ecclesiæ factæ fuerunt destructæ. Per viventem in secula, non mentior. Valeat manus vestra super inimicos Crucis Christi. Saraceni, qui dicuntur Molenæ, id est Domini, qui ante Saladinum regnum Ægypti tenuerunt, vestræ Sanctitati supplicant, & rogant per Deum, ut festinetis mittere quem missuri estis, quia tota terra Ægypti vestra est.*

à quo suppetias postulat.

AUCTORE I.B.S.

LXXV. CYRILLUS III.

An hic à Simonia culpatus sit, in Hagiologio laudatus ob probitatem?

537 CYRILLUS, *filius Laklaki, vel* (ut legit Abulbaracat) *Lokloki, suffectus est die Dominica anno nongentesimo quinquagesimo primo, vigesima tertia Bunæ*, ut dixi supra, id est XVII Junii, MCCXXXV. *Erat vir doctus, sapiens ac multæ peritiæ, sed congregandis opibus & muneribus accipiendis pro Ordinum collatione deditus. Hinc aliqui insurrexerunt adversus illum, & oppresserunt, accusaruntque ad tribunal Vicarii Regis, & apud judices & Præfectum provinciæ, Mohmaddinum filium Alschi: mulctatusque est duodecim millibus denariorum diversis vicibus.* Obiisse dicitur die Martis, decima quarta Barmahati, anno nongentesimo quinquagesimo nono, hoc est anno Christi MCCXLIII, die decima Martii; itáque habentur notati in margine Episcopatus anni VII, dies CCLXIX; omnibus in illum annum rectè confluentibus.

E

Hic propter Simoniam sæpius mulctatus,

obiit 1243, 10 Martii.

538 Abulbaracat, in die & anno cum Historia conveniens, testatur Cyrillum complures Canones composuisse: quòd confirmari fortasse posset ex Hagiologio, ubi idem, ut videtur, Cyrillus, sic laudatur: *Salutem Cyrillo, bonæ memoriæ & recordationis, qui ad Patriarchatum Alexandrinum electus fuit. Is ordinavit tempus Missæ & Canonicas precationum Horas. Oves suas salvas servavit, & ideo præmium assecutus est in regno cælorum.* Quadrantne hæc in Simoniacum? Non arbitror: & XX Amschir, XIV Februarii, quo elogium recitatur, magis dubitationem confirmat. Unde suspicari licet quod oppressus per calumniam, octavo sui Patriarchatus anno, in aliquod monasterium se receperit, ac forte ad Habessinos, inter quos, Canones novos ad Missam composuerit; & quasi eo mortuo Patriarchatus vacaverit; revera autem obierit ipse XIV Februarii anno MCCLI; ejusque morte post septem fere menses certo cognita, processum sit ad electionem, seu potius ordinationem successoris, eatenus impeditam ab iis, qui depositi Cyrilli partes tenuerant. Sequitur vacatio annorum VII, mensium VII, minus tribus diebus.

F

vel potius in Habassiam profugus Canones ordinarit,

mortuus 14 Februar. anno 1251.

AUCTORE I.B.S.

LXXVI. ATHANASIUS III.

539 ATHANASIUS, *filius Calili, ſuffectus eſt die Dominica, quinta Babæ, anno nongenteſimo ſexageſimo ſeptimo*, hoc eſt anno Chriſti MCCL, die II Octobris. Characteres omnes mirifice conveniunt, proindeque corrigendus Abulbaracat, notans ejuſdem menſis Ægyptiaci diem XXV, noſtri autem XXII, qui tali anno in Dominicam non incidit. Spatium Patriarchatus ejus & annum ac diem mortis non definit Hiſtoria, ſed hæc ſupplet Abulbaracatus, mortuum dicens I Chiac, hoc eſt XXVII Novembris, anno Martyrum DCCCCLXXVIII, Chriſti MCCLXI: qui retrotracti ad annum & diem Ordinationis, complectuntur ſpatium annorum XI, menſis unius & dierum VI. Huic porro idem Abulbaracatus, Gallice tranſlatus à Vanſlebio, vel etiam (ut Ludolfo videtur) contractus in compendium, addit alios novem ſequentes Patriarchas, tanto hic dignior fide, quanto propior tempore, licet in multis hallucinetur.

Suffectus 1250, 2 Octobris,

obiit 27 Novemb. 1261.

B

540 Dicitur Athanaſius in Hiſtoria, fuiſſe *vir bonus, juſtus, & humilis*; & ideo fortaſſis inſcriptus eſt Coptico apud Seldenum Kalendario pag. 364; ſed nomine corrupto Aſaſius, quod Ludolfus correxit; qui etiam putat de eo intelligendum quod habet Hagiologus ad diem XXII Hathuri, hoc eſt XVIII Novembris, his verbis: *Ante omnia Deo O. M. gratias & laudes dicam tui cauſa, & mox bonitati tuæ ſalutem dicam, O Athanaſi, qui finis limitis & omnis vindictæ neſcius. Æquum propterea eſt, ut nomen tuum vocent, Bonam animo, & perſonam gratam.* Vacavit Sedes poſt Athanaſii obitum annis prope ſeptem, haud dubie etiam ærumnarum cauſa, quas à Saracenis Chriſtiani paticbantur.

Hagiologi ſalutatio.

CAPUT XI.

C Alii novem Patriarchæ, ex Abulbaracato; ab anno MCCLXVIII ad MCCCLXII.

LXXVII. GABRIEL III.

Tempus Sedis, & laus in Hagiologio.

DIcitur fuiſſe *Epiſcopi Tamidenſis* ex fratre vel ſorore *nepos*, *inſtitutus Patriarcha anno* DCCCCLXXXV, XXIV *Babæ*, non XXIV noſtri Octobris (ut perpetuo male vertit Vanſlebius) ſed XXI, quæ ſub curſu litteræ Dominicalis G, fuit Dominica, anno illo Chriſti MCCLXVIII. Vacaverat ergo Patriarchatus VI annis, & XI menſibus. *Obiit* autem Gabriel *anno Martyrum* DCCCCLXXXVII *die* VII *Tubæ*, hoc eſt II Januarii, anno Chriſti MCCLXXI, cum ſediſſet annos II, menſes II, dies XII.

Creatus 21 Octob. 1268, obiit 2 Jan. 1271

542 Ad hunc ſpectare Ludolfo videntur verſus in Hagiologio pro die XVII Abibi, hoc eſt XI Julii, ſic deſcripti: *Salutem tibi, vir Aſceta, Patriarcha* Gabriel; *cum te perterruiſſet mors & hora ejulatus, ex filio Secla Mariamæ Virginis* (quidni Mariæ Deiparæ?) *per imaginem loquente, audiviſti hanc vocem; Ne timeas; adeptus enim es regnum cælorum.*

D

videtur laudari in Hagiologio.

LXXVIII. JOANNES VII.

543 *CReatus fuit Patriarcha anno Martyrum* DCCCCLXXXVII, Chriſti (ut dictum eſt) MCCLXXI; die menſis Tubæ, non VI (uti errore typographico apud Vanſlebium legitur; nam ſic ordinatio ejus præceſſiſſet mortem deceſſoris, nec facta fuiſſet in Dominica) ſed XVI, ſeu XI noſtri Januarii, quæ Dominica fuit, ſub curſu litteræ D. Vacaverat itaque Sedes ſolum octiduo. *Obiit anno Martyrum* MIX, *die* XXVII *Bermudæ*, hoc eſt Chriſti MCCXCIII, die XXII Aprilis; atque ita ſederit annos XXII, menſes III, & dies XI; uti habere etiam deberet Vanſlebius, niſi innata ſibi incogitantia annos XXIX ſcripſiſſet pro XXII, neglecto etiam menſium numero requiſito. Vacavit poſt ejus mortem Thronus annum I, dies LXXIII.

Creatus 11 Januarii, 1271,

obiit 1293, 22 Aprilis;

E

544 Ad hunc ſpectare putat Ludolfus, Odam diei XXIII Babæ, hoc eſt XX Octobris, ubi *Minor* ſive *Junior* vocatur, ad differentiam præcedentis LXXIV, cui ſimillimus fuit beneficentia in pauperes, in eodem Hagiologio dicti *Majoris* ſeu *Senioris*. Invocatur autem hoc modo: *Salutem frequenter dico* Joanni Minori; *cujus magna erat benignitas in eleemoſynis erogandis. Ut autem intelligerent illi, qui munditiam* (ornatum) *hujus ſeculi affectant, hujus rei vanitatem; ille in vita monaſtica nudus ſtetit*, hoc eſt, male veſtitus. Tranſlatio ejus corporis memoratur XXIX Auguſti, in ædes quas ille exſtruxerat. Eleemoſynas autem diſtribuere, & ædes ſacras ædificare, non eſt Monachi privati, ſed Patriarchæ; nec *Minor* aut *Junior* dictus fuiſſet niſi præceſſiſſet alius *Senior* in Patriarchatu; pari laude & ſanctitatis opinione clarus, & carus ſuis.

laudatur à benignitate in pauperes.

F

LXXIX. THEODOSIUS II.

545 *FIlius Zevabelis Franci*, forte ex Syria oriundi, *creatus eſt Patriarcha anno Martyrum* MX, X *Abibi*, Chriſti MCCXCIV, IV Julii; quæ tali anno, ſub curſu litteræ C, Dominica fuit. Obiit anno Martyrum MXVI, V Tubæ, Chriſti MCCXCIX, XXXI Decembris; cum ſediſſet annos V, & fere VI menſes; non annos VI & menſes VI, ut hic denuo infeliciter ſupputat Vanſlebius. Vacavit poſt eum Sedes dies XXXVIII. Et hi quidem integri inveniuntur à XXXI Decembris, quo obiit Theodoſius, ad VIII Februarii proxime ſequentis, quo inſtitutus eſt ſucceſſor Joannes VIII: & ſic apparet quod nuperrime dicebam, fide digniorem eſſe Abulbaracatum, addo & paulo diligentiorem, quo Patriarchis hiſce tempore fuit proximior, ſi ſemper recte numeros iniret Vanſlebius.

Suffectus 1294, 4 Iulii,

obiit 31 Decemb. 1299.

A

LXXX. JOANNES VIII.

Gravis perſecutio interceſſione Laſcari Conſtantinopolitani mitigata; ſed quis hic?

546 JOANNES, *filius Iſaaci il Kaddis*, hoc eſt *Sancti*, *ex Minied-buſis*, *Patriarcha factus eſt anno Martyrum* MXVI, XIV *Amſchiri*, Chriſti MCCC, VIII Februarii; *obiit anno* MXXXVI, IV *Bunæ*, Chriſti MCCCXX, XXIX Maji, cum ſediſſet annos XX, menſes III, dies XXI. Ludolfus putat hunc Joannem eſſe illum, qui ad XII Baſchnes, hoc eſt VII Maji, in Hagiologio toties citato laudatur, quod *ſimilis fuit præcedenti in eleemoſynis diſtribuendis, ita ut etiam veſtibus ſuis non pepercerit, & ne cilicium quidem reliquerit, ſed nudus in fovea fuerit repertus*. Et ſic Patriarchæ hujus nominis fere omnes, præſertim orthodoxus ille celeberrimus, à Græcis Latiniſque eodem titulo cultus XXIII Januarii, largitate in pauperes claruerint. Vacavit autem Patriarchatus, poſt mortem hujus Joannis, IV menſes, & totidem dies.

Inſtitutus 1300, 8 *Februar. obiit* 1320, 29 *Maji*;

dicitur etiam eleemoſynis deditus,

B

547 *Tempore hujus Patriarchæ* (inquit Abulbaracat) *Chriſtiani Ægyptii gravem perſecutionem perpeſſi ſunt à Sultano, qui juſſit omnes pileo uti Saracenico* (vulgo turban) *cæruleo, viliſſimi pretii; non niſi aſinis vehi permittens, inverſo utroque crure ad unum latus pendente, ut ita deſpectui haberentur omnibus aliis nationibus, in Ægypto degentibus. Clauſit præterea illorum templa, ab iis incipiens quæ in nova veterique Cairo reperiebantur, & reliqua deinde per Ægyptum omnia, exceptis ſolis illis quæ erant quatuor monaſteriorum deſerti ſancti Macarii, quæque exſtabant Alexandriæ. Hoc modo ſexcentis & tribus diebus occluſæ manſerunt eccleſiæ, donec intercedens apud Sultanum Legatus Laſcari, Domini Conſtantinopolitani, obtinuit ut Jacobitis ſua aperiretur, dicta Beatæ Mariæ de Maallaca; & quæ ſancti Archangeli Michaëlis vocatur, alteri propinqua. Paulo poſt advenit etiam Legatus alius, miſſus à* Berſcienuni; *quo itidem pro Chriſtianis deprecante, reſeratæ ſunt aliæ duæ eccleſiæ, ea videlicet quæ eſt in Haret Zueile* (vicus hic eſt ubi Patriarcha commoratur) *& Melchitica una in Binducaniin*.

ſicut omnes iſtius nominis.

Gravis perſecutio Chriſtianorum in Ægypto

C

precibus Laſcari minuitur:

548 Quid ſibi velit Abulbaracat per *Laſcarim*, Dominum ſeu Dynaſtam Conſtantinopolcos, non ſatis intelligo: ſi Græcorum Imperatorem indicare voluit & tempora & Imperatores confudit. Regnabat tunc Andronicus, is qui annis fere XLVI imperio potitus eſt; atque hic non ex Laſcaritana, ſed ex Palæologorum familia ducebat Originem. At forte privatus quidam ex Optimatibus, nomine vel ſtemmate *Laſcaris*, preces illas apud Sultanum interpoſuerit. Non placet. Nam privatorum, tametſi Magnatum, non eſt Legationes aut Legatos ad alios Reges deſtinare, nec id apud Græcos in uſu fuiſſe legere me uſpiam memini. Denique quid Græcis commune cum Coptis ſeu Jacobitis? ſi Melchitis id poſtulatum diceret, haud difficulter crederem; quandoquidem iſti Græcorum ſchiſmati jam dudum communicarent. De cetero factum negare non auſim; id dicere audeo, multas Arabum narrationes ad rectam hiſtoricæ veritatis trutinam revocare, paſſim eſſe permoleſtum; præſertim ubi de aliis gentibus aliqua rebus ſuis intermiſcent. Jam vero quis ille *Berſciennuni* fuerit, Æthiops, an Nubienſis, an nationis alterius, nec conjectando, nec divinando aſſequi hactenus licuit.

an hic Imperator CP.?

AUCTORE I.B.S.

an potius privatus quidam ex ea familia?

LXXXI. JOANNES IX.

549 *Creatus Patriarcha anno Martyrum* ineunte MXXXVII, I *Babæ*, hoc eſt Chriſti MCCCXX, XXVIII Septembris, quæ ſub curſu litteræ E, anno noſtro biſſextili, Dominica fuit; *obiit* MXLIII, II *Bermudæ*, Chriſti MCCCXXVII, XXVIII Martii; cum ſediſſet annos VI cum dimidio, non annis VII, in quo ſemper ceſpitat Vanſlebius. Vacavit Sedes dies XLII.

Creatus eſt 1320, 28 *Septembris*;

550 Huic accommodari poſſe, putat Ludolfus (ut nullus ſit Joannes qui in Hagiologio non laudetur, intra ſeculum XIV, aliquo uſque progreſſum) putat, inquam, Ludolfus aptari huic id poſſe, quod ibidem ad diem X Baſchnes, hoc eſt V Maji, ſic canitur: *Salutem dico* Joanni *Patriarchæ, qui mane moleſtiis conflictatus, & veſperi luctatus eſt: Obediens verbis ſacræ Scripturæ, dixit; Mane ſemina ſemen tuum, & veſpere nec ceſſet manus tua*: ubi Mane & Veſpere intelligi poſſunt, initium & finis Patriarchatus. Eſt autem locus hic allegatus ex capite Eccleſiaſtæ II, verſ. 6.

obiit 1327 28 *Martii*;

E

locum habere videtur in Hagiologio.

LXXXII. BENJAMIN II.

551 *Origine Democradenſis, conſtitutus eſt Patriarcha anno Martyrum* MXLIII, XV *Baſchnes*, Chriſti MCCCXXVII, X Maji in Dominica, ſub curſu litteræ D. *Defunctus anno* MLV, XI *Tubæ*; Chriſti MCCCXXXIX, VI Januarii; cum ſediſſet annos XI, menſes VII, dies XXVII; licet menſes & dies Vanſlebius vel ejus typothetæ neglexerint. Vacavit Sedes, poſt Benjamini obitum, anno fere integro.

Sufficitur 1327, 10 *Maji*,

mortuus 6 *Jan.* 1339;

F

LXXXIII. PETRUS IV.

552 *Creatus Patriarcha anno Martyrum* MLVI, *die* VII *Tubæ*; hoc eſt Chriſti MCCCXL, die II Januarii in Dominica, ſub curſu litteræ B, nulla habita ratione præcurſi Coptorum biſquinti, ut alibi faciendum fuit anno noſtro biſſextili, uti hic eſt annus MCCCXL, ex quo patet nihil adeo certi in hac re determinari poſſe; ut dixi ad calcem tabulæ, Kalendarium noſtrum Coptico adaptantis. *Mortuus eſt anno Martyrum* MLXIV, *die* XIV *Abibi*; Chriſti MCCCXLVIII, die VIII Julii; cum ſediſſet annos VIII, menſes VI, dies VII. Vacavit Sedes incertum quamdiu, quia extritas fuiſſe in autographo notas anni ac diei, quibus ordinatus eſt ſucceſſor, indicat Vanſlebius, puncta ſignando.

Creatus eſt 2 *Jan.* 1340,

defunctus 8 *Julii* 1348.

AUCTORE I.B.S.

LXXXIV. MARCUS IV.

553 ORdinatus anno ..... *Obiit anno Martyrum* MLXXIX, *die* VI *Amſchiri*; Chriſti MCCCLXIII, die XXXI Januarii; quamdiu autem ſederit non poſſumus definire, dum ignoramus diem & annum ordinationis. Vacavit interim eo mortuo Sedes III menſibus.

Defunctus 31 Januarii 1363.

LXXXV. JOANNES X.

554 D*Amaſcenus, creatus Patriarcha anno Martyrum* MLXXIX, *die* V *Baſchnes*; Æræ Chriſtianæ MCCCLXIII, die XXX Aprilis, in Dominica, ſub curſu litteræ A. Dies mortis ignoratur; quia hic, inquit Vanſlebius, deſinit *Abulbaracati Patriarcharum Catalogus, unde colligitur, eum vixiſſe anno noſtro* MCCCLXIII. Et id ſaltem veroſimillimum eſſe, nemo, opinor, negaverit.

Ordinatus eſt 30 Aprilis 1363.

B

CAPUT XII.

Ultimi Patriarchæ, ſolo fere nomine à Vanſlebio notati, ab anno ..... ad MDCLXXIII.

MOnet hic Vanſlebius, ſe in margine illius tomi manu-ſcripti, ex quo Catalogum Patriarcharum poſt Abulbaracatum texuit; monet, inquam, reperiſſe ſe alios ſeptemdecim, qui ſolo nomine notabantur, quoſque deſcribere viſum eſt, ſi forte poſtmodum luminis aliquid accedit, quo dies ordinationis & obitus definiri queant. Illud adverto, ſequentes omnes inſigniri prænomine *Amba*.

Alii 17 ſolo fere nomine notantur.

LXXXVI. GABRIEL IV.

C

Abbas monaſterii Moharrak.

LXXXVII. MATTHÆUS I.

LXXXVIII. GABRIEL V.

LXXXIX. JOANNES XI.

Fortaſſis à patria cognominatus, *Makſenſis*.

XC. MATTHÆUS II.

556 S*Aidenſis*, etiam, ut puto, à patria dictus. Unum hoc de Matthæo Saidenſi notabile ſcribit Bernatus noſter, ſæpe poſtmodum citandus, quod is ultimus fuerit qui ſacrum Chriſma confecerit, uſque ad annum MDCCIII, quo novum conſecravit Joannes XVI, Patriarcha CIII.

XCI. GABRIEL VI.

Abbas monaſterii S. Antonii.

XCII. MICHAEL.

Filius Semellotti.

XCIII. JOANNES XII.

Neggadenſis.

XCIV. JOANNES XIII.

557 DIctus *Cairenſis*, à Kirchero in ſuo Patriarcharum Catalogo prætermiſſus.

XCV. GABRIEL VII. *Minſcianenſis.*

D

E

558 HIc ille procul dubio eſt ſycophanta inſignis, cum miniſtris vaferrimis Abrahamo Syro, Georgio & Gabriele altero, homine impotentiſſimo juxta ac ſtupidiſſimo: hic, inquam, eſt ille Gabriel, ad quem Legationem, juſſu Pii IV Pontificis, anno MDLXI ſuſcepit Chriſtophorus noſter Rodericius, eo ſucceſſu & exitu, quem memorat Sacchinus Hiſtor. Societatis part. 2, lib. 5, à num. 135, & lib. 6, à num. 121. Primam totius fraudulentæ machinationis telam exorſus eſt Abrahamus quidam, Romæ ad quadriennium commoratus, optime habitus, multiſque ornatus muneribus; quorum vice non niſi ſummam ingratitudinem & perfidiam Pontificio Nuntio exhibuit. Patriarcha Gabriel, ſenex verſutus, ita ſe ad omnem ſimulationem formavit temperavitque, ut acceptis, quæ Roma deferebantur, donis non exigui pretii, & perſonam & obedientiam & fidem exuerit, quam binis primum in litteris, tum coram Rodericio ſæpius & palam fuerat profeſſus. Bene cum Nuntio & duobus ſociis actum eſt, quod poſt ingentes labores & biennalem ſine fructu Legationem, incolumes evaſerint. Qui totam expeditionis hujus, ut apud Sacchinum recitatur, ſeriem perpenderit, facile, ni fallor, intelliget, Coptos non eo eſſe animo, nec veroſimiliter umquam futuros, ut Patriarcham ſuum, Epiſcopos, ſeque omnes Francis (ita Latinos Romanoſque vocant, & averſantur graviſſime) ſubjiciant, quidquid in magnis anguſtiis aliquando ad eos recurrerint, ut in altero Gabriele, mox ſecuturo, etiam apparebit.

Rodericii ad hunc Legatio,

juſſu Pii IV,

artibus Abrahami obtenta,

F

ſed infructuoſa,

odio Coptorum in Francos.

XCVI. JOANNES XIV.

559 M*Omfallotenſis* hic fuit; ad eum ſcripſit Gregorius XIII, ut teſtatur Gabriel ſucceſſor. Unde nonnullis Scriptoribus dicere placuit, ſub Gregorio XIII, factam Coptorum ad Eccleſiam Romanam acceſſionem, uti & nos ſupra innuimus.

XCVII

A

XCVII. GABRIEL VIII.

De huius ad Clementem VIII, *aliorumque ad alios deinde Pontifices Epistolis: quorum unus Theophilus Melchita; quales forte ex iis plures.*

560 *Cairensis*, epistolam scripsit, seu mavis professionem fidei misit ad Clementem VIII, in suo titulo semet vocans *nonagesimum septimum*; qui numerus falsus esset, nisi nonagesimus quartus Joannes Cairensis (in simili apud Kircherum supplemento omissus) suo loco relinqueretur. Prædicta epistola profertur à Kirchero in sæpe citato supplemento pag. 517, & fusissime à Baronio ad calcem Tom. VI Annalium, quo curiosum lectorem remitto; quamvis non ignorem Acta illa à nonnemine revocari in dubium, præsertim ab auctore Historiæ Criticæ, *de fide & moribus nationum Orientalium*, in editione Francofurtensi anni MDCLXXXIV, pag. 134, dum asserit, *Aulam Romanam multum demiratam esse, quod Baronius tam facile Acta illa publicasset, sub nomine veri Patriarchæ Alexandrini & Ecclesiæ Coptica*. Ita ejus verba sonant, ex Gallicis Latine reddita; nihilominus professionis illius particulam hic lubuit attexere, ut de tota re non inconsulte statuatur. Sic habet.

Scripsit hic ad Clementem VIII,

B

addens professionem fidei aliquibus dubiam.

561 *Humilis Gabriel, Dei gratia famulus Sedis S. Marci, in urbe Alexandrina Ægyptia, & in omnibus aliis locis sibi conjunctis, Australibus, Maritimis, & Æthiopicis, nonagesimus septimus Patriarcharum, S. Marci Euangelistæ successor, salutem impertitur, atque osculum offert spirituale, Patri, Domino, Patrum Patri, Patriarcharum Principi, tertiodecimo Apostolorum, glorioso Domini nostri Jesu Christi, & quinto sanctorum Euangelistarum, S. Petri Apostoli successori, Petræ fidei, super ejus Cathedra in magna Roma sedenti; cui data est a Deo potestas ligandi atque solvendi; cujus mentio fit in sacro Euangelio, cum dicit; Tibi, ô Petre, dedi claves regni cælorum, quod ligaveris super terram, ligatum erit in cælis, & quod solveris super terram, solutum erit in cælis. Tu enim loco ejus constitutus & successor es super terram, Pater noster & Dominus noster, atque corona capitis nostri, Dominus Papa Clemens octavus, Papa Romæ.*

Tituli Pontifici Romano adscripti,

C

562 Conservantur autem, teste Kirchero, similes litteræ, à diversis Patriarchis eorumque Vicariis Romam datæ, in quibus semper hisce titulis ornant Papam, ut sunt, *Papæ Magnifico; Patri Sacerdotii; Successori in Ecclesia universali Apostolica orthodoxa; Patri Patrum, & Principi Principum; Vicario Christi in terris, sedenti supra Sedem sancti Petri Principis Apostolorum*, Gregorio XIII. Sedit hic ab anno MDLXXII, ad annum MDLXXXV: cujus scribentis (forte Joannis) nomen si addidisset Kircherus, aliorumque similiter, quorum litteras haberi ait; plus aliquid addidisset nudæ isti nominum Patriarchalium seriei. Quidni & inter illos agnovisset aliquos, non Jacobitarum Coptos, sed Melchitarum Patriarchas; eos scilicet quos series Coptorum non comprehendit. Talis sine dubio fuit Theophilus ille, cujus ad annum Christi MDXXIII, meminere Spondanus & Raynaldus; cujusque litteræ Græce scriptæ dicuntur, sermone, Coptis non minus odioso, quam inusitato.

etiam ab aliis Patriarchis Coptis,

AUCTORE I.B.S.

quos Kircherus non nominat.

563 Interim fruamur acceptis ab eo, & exordium præfatæ epistolæ consideretur, quod ita ex Arabico redditur (Arabice enim scripta est epistola, tamquam lingua hodie usitatiori per Ægyptum, ac notiori Romæ.) *Gratias agimus Deo altissimo, eumque sanctificamus & magnificamus in terris, quod Te constituit Christus Catholicæ fidei habenas tenentem, & sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Romanæ Dei Ecclesiæ fundamenta servantem, misericordem & pium super universum populum Christianum, ac diligentem omnes in Christum credentes, instar Christi, qui Te successorem fecit in ejus Cathedram. Tu qui effectus es caput & maximus Patriarcharum, & magister & prædicator totius populi Dei, illos doctrinis tuis spiritualibus irrigas, eosque sermonibus tuis cibas salutaribus.* Incipit post pauca Gabriel professionem fidei suæ, quam totam describere superfluum censuit Kircherus, nec nobis eam lubet integram ex Baronio tradere: sufficiat articulus de Ecclesia, quo ita affirmat:

Aliæ Pontificum Romanorum prærogativæ ab illis agnitæ;

D

564 *Teneo & confiteor sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem successorem esse B. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ esse caput; & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi & gubernandi universalem Ecclesiam, a Domino nostro Jesu Christo, plenam potestatem traditam esse: cujus Ecclesiæ unitatem tanti faciendam esse affirmo, ut nullos, extra eamdem Ecclesiam Catholicam existentes, æternæ vitæ participes fieri posse confitear.*

unde apparet quid sentiant de Primatu Cathedræ S. Petri,

565 Digna sane Catholico Antistite professio, sed rebus potius probanda quam verbis, quæ sola hactenus à Coptis data videntur. Dum vero sic loquuntur & scribunt de Romana Ecclesia, scientes se ab illa per schisma separatos; quid aliud agunt, quam manifeste sibi contradicere, aut magnas agere nugas? Id saltem non obscure ostendunt; nempe, quo loco Romanum Pontificem habendum gens sua acceperit à majoribus, quorum communem de illo æstimationem nec schisma quidem potuerit abolere; quin saltem in multis tabulis & usu externo, remanerent formulæ, Romani Pontificis super omnes Primatûs, indubitanter aliquando creditî, testes non prorsus contemnendæ: id quod ex Abulbaracato Vanslebii, & testimoniis ibidem adductis, alio loco demonstrabitur.

pertinaces interim in suo schismate.

E

F

XCVIII. MARCUS V.

566 Dictus de *Beiiadt*, vel ut Bernatus, de *Baiadi*, *factus est Patriarcha*, ex eo quem sequimur Vanslebii calculo, *anno Martyrum* MCCCXIX, *die* XV *Thot*, quæ fuit stylo nostro veteri, XII Septem-

Creatus 1602, *die* 12 *Septemb.*

AUCTORE I.B.S.

ptembris in Dominica, ſub curſu litteræ C; annus vero coincidit cum noſtro MDCII. *Obiit* Marcus XXX *Tubæ*, *anno* MCCCXXXIV *Martyrum*, Chriſti MDCXVII, XXV Januarii.

obiit 1617, 25 Januarii.

XCIX. JOANNES XV.

567 EX *Melave*, vel *Melavienſis*, Bernato *Melavani*. De eo nihil præter nudum nomen ex omnibus Catalogis nobis innoteſcit.

C. MATTHÆUS III.

568 FUit ex *Tuch*, *Toukhi*, puta *Tuchenſis* patria: quem Vanſlebius perperam Joannem appellavit, errore vix condonabili; utpote cum ipſe Cairi exiſtens, Coptorum tabulas facile conſulere potuerit. Hæſeram ego ſatis diu perplexus utrum Vanſlebio, tamquam teſti oculato, potiorem quam Kirchero fidem haberem? Et B eo certe inclinandum videbatur, niſi aliter difficultas componeretur: ad quam complanandam nulla ſecurior via apparebat, quam recurſus ad ipſum fontem; Cairum intelligo, quo me P. Bernati ſæpe jam citati humanitas ultro vocabat. Scribit is palpabilem eſſe Vanſlebii lapſum, qui Joannem pro Matthæo poſuerit. Hic porro Matthæus idem ipſe eſſe debet, de quo ante Catalogum ſuum Kircherus narrat, litteras miſiſſe ad Sanctiſſimum D. N. Urbanum VIII, *ejuſdem tenoris*, cujus fuerant litteræ Gabrielis Patriarchæ XCVII, ad Clementem VIII deſtinatæ, ut nuperrime explicuimus.

Miſit profeſſionem fidei

ad Urbanum VIII.

CI. MARCUS VI.

569 B *Ahgiurenſis*; Bernatus ſcribit de *Bajour. Ex monaſterio S. Antonii*, *Patriarcha creatus anno Martyrum* MCCCLXII, *die* XVII *Barmudæ*, Chriſti MDCXLV, XII Aprilis die Dominica, ſub curſu litteræ D, ſtylo veteri. Annum mortis indicare Vanſlebius prætermiſit.

Conſtitutus eſt 12 Aprilis 1645.

C

CII. MATTHÆUS IV.

570 M *Irenſis*, *erat hic profeſſus monaſterii S. Mariæ in Baramus* (*quod eſt unum ex quatuor præcipius in deſerto S. Macarii*) *Patriarchatum adeptus eſt anno Martyrum* MCCCLXXVII *menſe Hathur*, anno noſtro MDCLX menſe Novembri. *Vivebat adhuc*, inquit Vanſlebius, *cum Cairi exiſterem anno* MDCLXXIII, *qui erat annus Martyrum* MCCCLXXXIX. [an non MCCCXC?] Atque hic deſinit ſuperadditum Abulbaracato à Vanſlebio ſupplementum.

Creatus menſe Nov. 1660

adhuc ſuperſtes 1673.

CIII. JOANNES XVI.

571 EX *Toukhi*, ut ait Bernatus, Matthæi III, ni fallor, popularis. Hujus Patriarchæ, qui adhuc ſupererat MDCCVI, notitiam Bernato acceptam refero; & ejus deceſſori P. Bichot, ſingularem deſcriptionem Chriſmatis ab eo Patriarcha confecti anno MDCCIII, magno ſumptu & apparatu, qualem Ægyptus non viderat à ducentis & amplius annis. Erit alibi de Chriſmate ſermo; ſed Bernatus majorem à me gratiam iniviſſet, ſi prædeceſſoris obitum & moderni creationem diſtinctius annotaſſet. Ceterum ex eo quem ad me miſit Patriarcharum Catalogo, ex Coptorum Liturgia Cyrilliana deſcripto, licuit perſpicere, ſupinam eorum negligentiam, in rebus ſuis eccleſiaſticis memoriæ commendandis. Mitto *Ex Bernati Catalogo Mſ.* quod ex præfato Catalogo ad oculum pateſcat, annis pluſquam ducentis à vera Chronologica Patriarcharum ſerie Coptorum calculum deficere: ſufficiat ſolam hujus ſeculi Chronologiam ob oculos ponere.

Chriſma conſecravit 1703.

D

572 Jam ſtatim ex Vanſlebio diximus, *cum Vanſlebio collato*, Marcum V, anno MDCII creatum, obiiſſe MDCXVII. Marcum VI, conſtitutum anno MDCXLV. Porro Matthæum IV, MDCLX Patriarchatum adeptum, MDCLXXIII adhuc ſuperſtitem. Cum his concordari velim quæ mihi Bernatus tranſmiſit in hunc modum. Marcus (quintum indicat) ſedit annis XVI, Joannes qui ſequitur annis IX, Matthæus Tuchenſis annis XVI, Marcus Bajourenſis XI, Matthæus IV, annis XIV; denique Joannes, qui etiamnum ſupervivit, annis XXX, & menſibus X. Noto imprimis, ſi vera eſt hæc annorum ſeries, ab anno MDCII ad MDCCVI, Sedem debuiſſe vacare per annos ut minimum ſeptem vel octo, quod veroſimile non eſt. Noto præterea Marcum illum V, annis ſedecim non ſediſſe. Quod ſi ſucceſſor Joannes XV, Sedem tenuerit annis IX, obierit veroſimillime anno MDCXXVI: addantur deinde anni XV Matthæi III, ſummum pertingetur ad annum MDCXLII vel MDCXLIII. Itaque vel fallit Vanſlebius qui Matthæi III, *patet conciliari non poſſe* ſucceſſorem Marcum VI, conſtitutum ait MDCXLV, vel fingendæ ſunt vacationes Sedis juſto diuturniores, quarum nullum occurrit veſtigium.

E

573 Adde jam Marco illi Bajourenſi ſive *Chronologiam Patriarchalem ſeculi noſtri* 17, VI, annos Pontificatus à Bernato tribui non plus XI, qui ab anno MDCXLV eum non perducerent ultra annum MDCLXVI, cum interim F diſerte aſſerat Vanſlebius, Matthæum IV, Marci ſucceſſorem, Patriarchalem Cathedram primum conſecutum anno MDCLX. Uter Scriptorum iſtorum erret, quemve hiatum hic comminiſci oporteat, non temere judicavero. Uti nec qua ratione intelligendum, quod Matthæus jam dictus annis tantummodo XIV Eccleſiam Alexandrinam Copticam gubernarit, qui anni non niſi ad MDCLXXIV pertingerent; & tamen proximus ejus ſucceſſor Joannes XVI, Patriarcha modernus, tantum numeraverit annos regiminis XXX & menſes X, dum Bernatus ad me ſcriberet, videlicet XI Aprilis MDCCVI. Unde videtur conſequi, vel in hoc tam recenti calculo hallucinari Coptos, vel Sedem biennio circiter vacaſſe, priuſquam eam Joannes Patriarcha hodiernus conſcenderet.

574 Nihil ultra Copticis hiſce rationibus *propter ſupinam Coptorum* immoror, ob quas jam toties fruſtra mihi frontem perfricui. Conciliet illa & componat qui res Copticas propius intueri poterit, nobis nec operæ pretium videtur, nec otium ſuppe-

A ſuppetit. Quamquam ſperari in vanum putem, ex Ægypto lucis aliquid, ubi rerum hujuſcemodi neglectus eſt prope incredibilis. Nec prodeſt hominibus illis exprobrare ſocordiam, quibus illud in promptu eſt, vi-
in hiſce rebus negligentiam. ctum cuique ſuum prius quæritandum. Pluſcula invenies infra, ubi de ritibus & moribus Coptorum propriis. Hæc ad univerſam Patriarcharum, tum Catholicorum, tum ſchiſmaticorum ſeriem, ad noſtra hæc tempora perducendam, abunde dicta ſunto.

ADDITAMENTUM.

De Patriarchis, pleriſque Latinis, ex magno Lexico Biblico Simonii, edito Lugduni MDCCIII.

575 A Additamentum voco, quod cum præmiſſa Patriarcharum ſerie nec connecti poſſit nec conciliari. Ceterum cum liber ille multorum manibus teratur, & in eo
B Catalogus Patriarcharum Alexandrinorum extenſus legatur, non potui non verbo indicare, etiam in manus meas nuperrime incidiſſe. Teſtatur illic Simonius ſe Patriarchas priores duos & quinquaginta ex Nicephoro deſumpſiſſe, neſcio ex qua editione; noſtra à Goaro adornata non niſi quinquaginta enumerat. Illud adverto apud Chronologos non ſatis uſitatum, ut anni non ab Incarnatione ſed à Paſſione Domini inchoëntur. Quam vero à recta Chronologia paſſim Auctor ille deflectat, per te, Lector, judicare poteris, ſi Simonii laciniam cum noſtro Tractatu conferas. Huc ſolum ſpectat præfatum additamentum de Patriarchis aliis à Simonio hinc inde corraſis, quos viſum eſt hic adnectere nequid à me neglectum dicas. De meo nihil additum volui, Auctoris ordinem & numeros ſervo, tametſi facile intelligam, aut exiguo aut nulli prorſus uſui futuros. Itaque Patriarcha.

LIII *S. Athanaſius*, Claromontanus pro Latinis
C MCCXIX.

LIV *Joannes*, qui Concilio Conſtantinopolitano interfuit, excommunicatus, quia cum Latinis fœdus inierat, MCCLXXXIV.

LV N. electus Patriarcha pro Latinis in Concilio Viennenſi MCCCXI.

LVI *Joannes Aragonius*, Patriarcha Latinus, anno MCCCXXX.

LVII *Guilielmus de Chenac*, Lemovicenſis, Epiſcopus Pariſienſis, electus Patriarcha pro Latinis, ſedem tenuit uſque ad mortem, quæ accidit MCCCXLVIII.

LVIII *Humbertus Viennenſis*, Patriarcha Latinus, obiit MCCCLVI.

LIX *Arnaldus de Monte*.

LX *Seguinus*, Archiepiſcopus Turonenſis, Patriarcha Latinus.

LXI *Seguinus* II, etiam Archiepiſcopus Turonenſis, Patriarcha Latinus.

LXII *Petrus*, Archiepiſcopus Bituricenſis, Patriarcha Latinus.

LXIII *Niphon*, Patriarcha Græcus, cui Urbanus VIII (*vult dicere* Urbanus V) ſcripſit ſuper unione Græcorum & Latinorum MCCCLXVII.

LXIV *Simon de Cremeaux*, Archiepiſcopus Dux Rhemenſis & Cardinalis, creatus Patriarcha pro Latinis anno MCCCCVII. AUCTORE I.B.S.

LXV *Silveſter*.

LXVI *N.*

LXVII *Cyrillus*.

LXVIII *Gabriel*, qui Legatos miſit ad Papam Clementem VIII, ſeque ſubmiſit MDXCIV.

LXIX *Cyrillus*, anno MDCXVIII.

LXX *Cajetanus*, mortuus Caſertæ in regno Neapolitano X Auguſti MDCXLVII.

COROLLARIUM.

De quibuſdam Habaſſiæ Metropolitis, in Hagiologio laudatis.

576 R Ecenſitis jam ex ordine Patriarchis omnibus, eo quo apud Coptos modo dinumerari ſolent; reliquum eſſet, ſupplementi loco nonnullorum aliorum nomina ſubjicerentur, qui vel ab Hagiologo ſalutati, vel notati in Faſtis, vel alibi ab aliquibus ſcriptoribus citati ſunt, tametſi à ſerie excludantur. *Omiſſis aliis Patriarcharum nominibus,* E

577 Hujuſmodi eſſe poſſent Macarii plures, iis ornati encomiis, quæ duobus aliis, LIX & LXIX ſuperius adſcriptis, non conveniunt. Cyrillus item aliquis, & à magno Neſtorii debellatore, & à Patriarcha LXXV, ut videtur diverſus. Dein Theophanius, alius à Patriarcha LX, cum patre Salviro (*Severo*) & Nicolao propinquo, ab Hagiologio multum laudatus; licet ibi ex Ludolfi auctoritate putaverim, iſtud Elogium impio Theophanio adſcribi poſſe. Eſt & Philotheus, nulla avaritiæ nota infamis, quemadmodum de LXIII Patriarcha cognomine, ſuo loco retulimus, unde nec cum eo crediderim confundendum. *quæ forte extra ordinem reperiuntur;*

578 Mitto reliquos, Patriarchæ titulo cohoneſtatos, quibus tamen vacuus in Catalogo locus non relinquitur. Nec dicat quisquam, eos Melchitis annumerandos: nimis F enim quam certum eſt, Melchitas omnes in faſtis Jacobiticis eſſe prætermiſſos. Sed erit qui hujuſmodi nomina apta putet, ſupplendis lacunis ſeu vacationibus, plurium quandoque annorum in decurſu admiſſis. Opportune: verum cum id omnino gratis dicatur & pro arbitrio; exemploque res careat, nec niſi ad interturbandam ſeriem prodeſſe poſſit; maturiori id examine penſandum trutinandumque iis, quibus otium eſt, relinquimus. *non Melchitæ,*

579 De Habeſſinis Metropolitis, in Hagiologium ſæpe dictum relatis, operæ pretium eſt, lectori non injucundum, attexere, quæ hinc inde collecta ſunt; quod ita de Jacobitis Æthiopibus, præter errores quos alibi attingemus, ea cognoſcet, quæ ad Metropolitarum ſanctitatem pertinent. Porro vaſtiſſimo in regno & numeroſiſſima gente, ſolus Metropolita Epiſcopus eſt, iſque Alexandrino Patriarchæ adhuc paret; nec alios minores Epiſcopos ſub ſe habet, uti Ludolfus plane docet pag. 444 num. 78, in Commentario Hiſtoriæ ſuæ Æthiopicæ. Abbunas autem vocant Habeſſini Metropolitas, hoc eſt *Patres ſuos:* quem venerationis titulum Copti etiam ſuis Patriarchis tribuunt, ut apud Elmacinum perpetuo legitur: & apud Vanſlebium, in *ſed pauci Habaſſiæ Metropolitæ, ſeu Abbunæ, recenſentur.*

AUCTORE I.B.S.

ultimis Patriarchis Amba ſcribitur, quod verosimiliter idem ſignificat. Ordinem & annos iſtorum Præſulum ignoramus, quippe quorum Catalogus necdum in Europa viſus fuit.

Abba Salama, alias S. Frumentius,

580 Primus & præcipuus inter omnes eſt *ABBA SALAMA*, à S. Athanaſio Metropolita conſtitutus, nobis S. Frumentius dictus. Hujus in Hagiologio aliquoties mentio fit, eique converſio Æthiopiæ merito tribuitur. Sic autem illi accinitur, II Muſre, XXVI Julii: *Salutem voce lætitiæ dico Salamæ, quem tamquam portum miſericordiæ & gratiæ magnifico & extollo: per ipſum enim ſplendor luminis Chriſti exortus eſt in Æthiopia, cum prius in ea tenebræ & caligo fuiſſent.* Et die XXII Chiac, XVIII Decembris: *Salus ſit tibi, Salama, qui juſſus es manifeſtare doctrinam, eo uſque occultam, ut oriretur inſtar Phoſphori. Ob lumen tuum jucundum & ob pulcritudinem tuam ſuavem, uſque in hunc diem lætatur & exultat Æthiopia.*

Æthiopiæ Apoſtolus, eo miſſus à S. Athanaſio;

B

Sanitius & Petrus,

581 Reliquos etiam, ſine ordine & tempore, prout ſeſe in Hagiologio nobis obtulerunt, recenſebimus. *Sanitius & Petrus*, die II Hathuri, nobis XXIX Octobris, ſic laudantur: *Salutem dico Beato Sanitio, & Petro quoque, magnitudinis ejus participi; quos Pater* (cæleſtis) *conſtituit Metropolitas, ut paſcerent Eccleſiam, quam Chriſtus ſanguine ſuo acquiſivit, ſicut populus complacuit in illis, eoſque elegit.* Alexandrinos Patriarchas vocaverat eos in Faſtis ſuis Ludolfus, quia in Calcoſendianis Seldeni, Petrus dictus erat Patriarcha, uti arabice dicto loco notatum. Quia igitur cum Sanitio conjunctus erat, & regimini Eccleſiæ à populo *præfecti* dicebantur, ideo Patriarchas eos fuiſſe crediderat, qui & ipſi ſæpe Archiepiſcopi vocantur. Verum, accuratius evoluto Patriarcharum Catalogo, in quo hi viri nuſpiam conjuncti, nec ſucceſſores nuncupantur, mutavit ſententiam, eoſque Metropolitas Æthiopiæ fuiſſe ad Papebrochium pridem ſcripſit; cui ſententiæ & ego libens ſubſcribo; eoſque fortaſſis è primis, poſt Eccleſiam ab Athanaſio ordinatam, fuiſſe arbitror.

(quos Ludolfus putaverat Patriarchas Alexandrinos)

C

Bartholomæus,

582 Alios invenio; XI Chiac, hoc eſt, VII Decembris ABBUNA BARTHOLOMÆUM Metropolitam, ita ſalutatum: *Salutem dico tibi Bartholomæo, Patri noſtro; qui dignus fuiſti ut jure merito Epiſcopus fieres. Ab omni infortunio, quod nobis imminet, virtus precum tuarum cuſtodiat nos, haud aliter ac ſi quis pupillam oculi ſui cuſtodiat.*

Longinus Metropolita;

583 Item die II Amſchiri, hoc eſt XXVII Januarii, reperio Longinum, ſpecialem ipſius ſcriptoris Patronum, cujus tiara conſpecta dæmonem fugavit: *Saluto die noctuque reliquias tuas, Pater mi Longine! Miror magnitudinem quæ tibi conceſſa fuit; nam tui ipſe, præſens non fuiſti, cum tiaram tuam videret ſatanas, & confuſus plane aufugit.* De alio *Longino* Dominici lateris percuſſore, ita legitur XXIII Julii: *Salutem dico Longino, quem divina benevolentia monuit, ut ſuſciperet Petri Doctoris doctrinam. Non imputavit ei ictum lanceæ in manu ſua, neque enim mori volebat eum in peccatis; propter miſericordiam & patientiam ejus.* De alio neſcio quo, Romanis adhuc ignoto, hæc habentur ad v Novembris: *Salutem Longino, qui coronatus fuit Romæ, & ſepultus fuit in colle Hieroſolymæ, cum filius ejus cum eo obdormiviſſet, ſicuti narraverat feminæ in ſomnio. Cum fragrantia balſami caput ejus hodie viſum fuit.*

alius à percuſſore lateris Chriſti Domini,

D

& tertio, Latinis ignoto:

584 Iterum die v Amſchiri, hoc eſt XXX die Januarii, Abuledem Metropolitam habemus ab hæreticis lapidatum, cujus corpus mergi non potuit licet pedi lapidem alligaſſent. Eum ſic Hagiologus invocat, citata die: *Salutem tibi dico, Hippolyte* (Æthiopice Abuledis) *Pater noſter, qui dignus fuiſti ut appellareris Sacerdos, Doctor mundi; cum cadaver tuum in mari nataret incolume, pudore & ludibrio affecti fuerunt ii tyranni, qui illud, cum lapide pedibus alligato, illuc projecerant.* Idem die VI ejuſdem menſis, alia ſtropha ſic inſignitur: *Salutem dico emerſioni corporis tui è mari, quamvis lapis gravis pedibus tuis alligatus fuiſſet. Hippolyte Doctor, generationum tuarum peritus; afferas mihi benedictionem è monaſterio Gerizan, ſicuti navis materiam divitiarum & ſplendoris affert.*

Hippolytus in mari merſus

corpore poſtridie terræ reddito.

E

Colunt etiam Habeſſini S. Gregorium,

585 Præter hos reperitur etiam in Hagiologio quidam Gregorius, XIX Thot, ſeu XVI Septembris & ſic appellatur... *Salutem Gregorio, Domini Martyri & Patriarchæ, qui tempore adminiſtrationis ſuæ ornavit monumenta Virginum, quæ ſimul mortem obierant. Hodie autem egreſſus ejus de barathro accidit, ſicut noctu vidit ſoror Regis.* Non tamen hunc exiſtimes accenſeri poſſe Alexandrinis Patriarchis: habeo enim à Patris Kercheri manu initium Kalendarii cujuſdam Coptici, latine redditum; ubi ad hanc diem Gregorius iſte vocatur *Patriarcha Armeniæ*; eſtque omnino is, uti ex Elogio jam recitato apparet, quem Latini colunt XXX Septembris; in cujus Actis narratur Martyrium S. Ripſimes & Sociarum, pro ſervanda virginitate paſſarum; & indicatur ſomnium, quo ſoror Regis Thiridati, hunc & proceres ejus, humanæ, quam amiſerant, formæ reſtituendos intellexit, ſi Gregorius educeretur ex barathro, in quod velut in ſepulcrum, detruſus fuerat.

primum Armenorum Patriarcham,

F

vel ut ipſi vocant, Catholicum.

586 Ipſi quidem Armeni Metropolitam ſuum ſolent inſignire titulo Catholici, pro quo Coptitæ & Habeſſini uſurpare malunt titulum Patriarchæ, ut ſibi notiorem. Dignus autem eſt Gregorius, qui hoc loco, licet non ſuo, commemoretur: quia celeberrimum ejus tota Ægypto & Æthiopia cultum probant utriuſque gentis Faſti, in quibus refertur etiam ad diem XIX Chiac, hoc eſt XV Decembris, hoc modo: *Salutem Gregorio, qui cruciatum patienter tulit, in nocte frigus, & in die æſtum, per quindecim annos, ex quo in foveam conjectus fuit. Salutem vetulæ, quæ illi optime miniſtravit, clam illi cibum projiciens.* Diem XXX Septembris & III Octobris Coptitæ tantum, non item Æthiopes habent, ut ſpatium in faſtis vacuum oſtendit. Hujus Gregorii vitam Æthiopice deſcriptam poſſidere ſe ſignificat Ludolfus, ex qua quæ hic adjecta ſunt & ad nos tranſmiſſa, ſummatim ſe deſcripſiſſe teſtatur.

APPENDIX

A

APPENDIX
AD SERIEM PATRIARCHALEM

AUCTORE I.B.S.

De Coptis Iacobitis, eorumque initiis, erroribus, moribus, inſtitutis.

PRÆFATIO.

JAm à biennio & amplius, ſcriptæ & prælo paratæ erant, quas de rebus Copticis, in hanc Appendicem rejeci diſquiſitiones, ad præcedentis Tractatus intelligentiam & utiles & neceſſarias. Nihil opus eſt dilationis cauſas prætexere, dum Europâ propemodum univerſa, & maxime hoc noſtro in Belgio, perpetui bellorum motus, ita commercia intervertunt, ut de libris imprimendis cogitare nec tutum nec integrum videatur. Dum itaque ſereniora tempora exactæ lucubrationes noſtræ exſpectant, en tibi ineunte hoc anno MDCCVII, litteræ pridem deſideratiſſimæ ex Ægypto ad me deferuntur, IX Februarii MDCCVI Cairo datæ. De his pauca præfari oportuit, ut, quo conſilio, qua occaſione & modo quæſitæ & impetratæ fuerint, prius innoteſcat, quam ex iis aut mutationes aut additiones, ad jam abſoluta, ſubjunctas, lector advertat.

B

Oblata, noſtrorum in Ægypto Miſſionariorum opera uſurus auctor,

2 Nimirum ad difficultatum fontem recurrendum ſtatueram, ſi forte lucis inde aliquid erueretur, rebus incertis juxta atque obſcuris quoquomodo enodandis opportunum, in tam mirabili Scriptorum, diverſiſſima ſentientium, ambiguitate & diſcrepantia. Commodum accidit ut R. P. Joannes Verzeau Gallus, è Societate noſtra Miſſionarius, ex Oriente redux, Romæ commoraretur, tractandis, ut inaudieram, miſſionum iſtarum negotiis intentus. Erat cur alias ob cauſas ad virum in Urbem ſcriberem; ſed occaſione uſus, una eum interrogavi, num quis de Societate in Ægypto degeret, rerum Copticarum adeo peritus, ut de dubiis & prope inextricabilibus gentis moribus, ad eum referri poſſet, cum non dubia ſpe ſolutionem obtinendi? Non poterat quiſquam, poſtulatis quantumvis difficilibus, favere impenſius: ſiquidem litteras ipſas meas continuo Cairum recta tranſmiſit ad R. P. Bichot, tunc Miſſionis Superiorem. Nec mora, obtulit hic aliquot poſt menſibus, humaniſſime obſequia ſua, promptamque operam ad eruderanda quæcumque, vel proprio ipſi ſtudio liceret aſſequi, vel loci commoditate & beneficio, vel diuturniori experientia comperiſſet.

C

difficultates eis ſuas proponit anno 1704

3 Ego vero, tam officioſa urbanitate invitatus, collegi protinus quæ mihi tum magis videbantur implexa, & oculato teſtimonio ſecurius dirimi poſſe arbitrabar, eaque in chartam conjecta, XXV Januarii MDCCIV in Ægyptum deſtinavi; interea tamen ſic rebus meditatis incumbere pergens, acſi reſponſi nihil ex iis partibus exſpectandum eſſet. Nec conſilii pœnituit, dum paulo poſt Bichotum è vivis exceſſiſſe intellexi, atque una, ut ex eo caſu ominabar, ſpem omnem ulteriorem præcluſam. Forte fortuna, aliter & felicius evenit atque ego ſuſpicatus fueram: nam diſſertationibus meis dudum ad finem perductis, renuntiatum eſt, defuncto in officium ſucceſſiſſe R. P. du Bernat, eumque rem meam ita cordi habere, ut adhibita omni induſtria, propediem ſubminiſtraret, quæ ad elucidandas dubitationes meas ab ejus deceſſore fuerant poſtulata. Et fecit profecto non minus ſegniter quam ſpoponderat, ad quæſita prope ſingula appoſitas ſolutiones ſuggerendo, ſic ut iis modo inſtructus, lectoribus harum rerum ſtudioſis, ea quæ ſatisfaciant, à me ſuppeditatum iri confidam.

E

4 Atque ea eſt epiſtola bene longa, quam innuebam Cairo miſſam; recte commentarium dixeris, de rebus Copticis controverſis, ſtudioſe & accurate elaboratum. Id certe teſtari debeo, nihil me legiſſe hactenus aut curioſius aut diligentius diſcuſſum. Habuit ille, quo ex litteris meis amplis & fuſis ad explorandum ducceretur; verum hoc ita præſtitit, ut ſi ejus notitiæ ad manum tunc fuiſſent, cum de rebus hiſce illuſtrandis primum cogitavi, dimidia facile laboris parte, levari potuiſſem. In pleriſque mecum convenit, non pauca clarius deducit & elucidat, diſſentit in paucis, ut in loco candide & ingenue profitebor; idque ea fide & integritate, ut nec errata diſſimilem, nec prætermittam quidquam, quod ad totius operis emendationem & perfectionem vel minimum conducet.

& ex accepto ad eas reſponſo,

ſupplet quæ pridem cœptis deerant.

F

5 Nunc vero cum nec animus, nec aliis occupatiſſimo otium ſuperſit, ad ea aut deſcribenda denuo aut ex integro retexenda, quæ ante non indiligenter tractata exiſtimo; lectorem hîc monitum volui, me Bernati elucidationibus ita uſurum, ut quæ commode rerum ſcriptarum contextui interſeri poſſe judicavero, ea ibi adjuncturus ſim, cetera ſub finem paragraphorum ex ejus mente explicaturus. Mitto pluribus præloqui, & ut rem ipſam aggrediar, ab hac ipſa proxime ſequenti, de etymo Coptorum diſputatione exordium ducam. Plane reſtituam quod me non recte conjectaſſe Bernatus cenſuit, & ejus hac de re ſententiam etiam ad calcem ſic proponam, ut vix dubitem quin ceteris omnibus, tamquam veriſimilior & probabilior ſit præferenda. Utrum autem veritatem aſſecutus ſit, tuum erit diſcernere.

§. I. *De etymo nominis Coptus vel Coptita*

Apud Ægyptios obſcura omnia;

6 MOleſtas nobis ſpinoſaſque diſquiſitiones ſuggerit gens Ægyptiaca, ut myſteriis olim ſuis occultiſque ſacris celebratiſſima,

AUCTORE I.B.S.

tissima, ita hodie, ob morum, linguæ, cultus, rituumque mirabilem diversitatem, à Scriptoribus nostratibus tam varie delineata, ut articulos singulos ad examen revocare necesse sit, si quid probabile & fabulis expurgatum reperire desideres; & hoc quidem inani sæpissime conatu, ut ex hac ipsa fortasse Dissertatione brevi apparebit. Gentis

etiam nomen; etymon hic proponimus, & diversimode passim exaratum, & tot modis explicatum; ut sit difficillimum verosimile quidpiam in medium proferre. *Gophtus* scribunt nonnulli, aliis præplacet *Cophthus*: *Cophtus* legitur frequentius: sed quidni nomen, & scriptu & pronuntiatu facilius, præferendum putemus; *Coptus* scilicet vel *Coptita*, ut fere hactenus à nobis expressum est? Quæritur modo, unde, quo casu, qua occasione, quo tempore Ægyptii omnes, vel eorum aliqui, ita primum fuerint appellati.

7 Dubium hoc omnium accuratissime ex-

quod Kircherus ab urbe Copto sumptam,

B cussisse videri potuit Athanasius Kircherus, in Prodomo Copto cap. 1; ubi refutatâ, tacito nomine, Josephi Scaligeri sententiâ, ex tomo de emendatione temporum pag. 705, omni quo potest conatu pertendit, non aliunde appellationis illius originem desumendam, quam ab urbe *Copto*, celebri olim, inquit, mercimoniis emporio, tametsi hodie vix ejus occurrant vestigia. Multa congerit vir alioquin eruditionis vastissimæ, de quibus dubitare possis, an satis exacte discussa sint, & ad

in Cophthos à Saracenis detortum putat,

justæ criseos normam ponderata. Inter cetera monet ibidem, ac nequaquam dissimulandum censet, errorem, in quem plurimi ex non infimis auctoribus inciderint, qui imperite passim *Coptos* & *Cophthos* confundant, cum tamen *Cophthus* nihil aliud sit quam à Mahumetanis confictum vocabulum, quo Christianos Ægyptios seu Monachos aliosque religiosæ vitæ sectatores, *Cophthos*, quasi dicas

quasi. inisos; *Inciscos*, appellare solent: *Quæ diligenter notanda sunt*, inquit, *nec enim κόφθος apud priscos auctores legisse me memini*. Vellem ego assignasset Kircherus, apud quos priscos ante medium ævum, *Coptos* se legisse meminerit.

C Certe sive κόφθος scribas sive *Cophtos*, nomen est ejusdem ætatis, & promiscue accipitur & confunditur cum *Coptos*; sic ut alterutrum, & sæpius utrumque simul, & disjunctive positum inveniatur.

8 Non placet mihi scrupulosa illa Kirche-

cum tamen hi quoque tales sint,

ri observatio, nec video qua fronte Mahumetani Ægyptios per contemptum *Cophthos*, hoc est *Incisos* vel *Circumcisos* vocitent, cum & ipsi eadem labe infecti sint; nisi injuriosum quis dicat, si Christianus Judæo improperet, auritum eum esse aut bipedem. Scribebat eodem quo Kircherus tempore, Quare-

assentitur ei Quaresmius:

smius Elucidationes suas Terræ-Sanctæ, editas MDCXXXIX; in quibus lib. 1, cap. 49, ita habet: COPHTI; *qui &* ÆGYPTII, *&* CHRISTIANI PRÆCINCTURÆ, *vulgo appellantur, & præcipue in Ægypto habitant, Alexandrino subditi Patriarchæ, viri sunt maximæ abstinentiæ. Olim circumcidebantur omnes, ac ideo Cophti, id est Circumcisi, appellati sunt, & hunc usque in diem adhuc circumcisi dicuntur, etsi non omnes, ut ipsi asserunt.* Lima indigent quæ hic dicuntur. Ceterum nihil illic de κόφθος; *Cophtos* ipse scribit ut passim alii, & tamen à Circumcisione deductum affirmat. Verum D hujusmodi minutias missas facio: aliquid probasset Kircherus, si ostendere potuisset, apud priscos auctores, si non κόφθος, saltem κόφτ neuter veterem auctorum citat. se legisse, eoque nomine Ægyptios omnes antiquitus fuisse insignitos; quod nec præstitit, nec ei præstare promptum fuit, in veterum omnium silentio.

9 Unum est quod recte demonstrat Kir-

Nec Arabes Circumcisionem profectam credunt,

cherus, & à nemine (ut puto) in dubium revocabitur; nimirum, & urbem *Coptos* olim notam fuisse, & ejus incolas *Coptos* vel *Coptitas*, & Nomum unam seu Præfecturam Ægyptiacam, ab eadem urbe *Coptitem* dictam. Quod autem inde legitime concludi putat, priscis temporibus Ægyptios omnes *Coptos* vel *Coptitas* vocatos, illud mihi tam videtur improbabile, quam quod *Cophthorum* vel *Cophtorum* cognomentum per contumeliam à Mahumetanis ei genti exprobretur. Fateor, me nec Arabicæ nec Copticæ linguæ elementa nosse. Ceterum, cum Scriptorem nullum invenerim Kirchero vetustiorem, qui talem posuerit nominum istorum disparitatem, & quidem E Cophthorum vocabulum à Mahumetanis confictum dixerit, quasi qui ita Christianos Ægyptios contemptim vocirent; tam diu dubitare licebit, donec linguarum istarum peritus, lucis aliquid affuderit. Equidem non ca-

nec constat Ægyptios Patriarchas ante sec. 12. eam præscripsisse aut commendasse.

pio, quomodo Chronicon Orientale suos passim *Cophtitas* nominaret, si hujusmodi titulus eis adeo foret propudiosus. Præterea, quid si in dubium revocetur, an satis recte omnes Ægyptii Christiani Jacobitæ, seculo fortasse VIII aut IX, *Cophtitæ* dicantur; ubi verosimile est, non ante seculum XII, sub Patriarchis Macario & Joanne Abul-magedo, Circumcisionem in eorum Ecclesiam promiscue inductam, saltem commendatam; quæ si ante in usu fuerit, non nisi à privatis quibusdam pro mero libitu sit assumpta.

10 Jam vero priusquam, de re plusquam

Alii Regem Cabtim fingunt, alii Chibth, unde Copti;

ambigua, opinionem, vel potius conjecturam nostram proferamus, variæ variorum sententiæ, de vocis *Coptus* vel *Cophtus* origine, paucis exponendæ sunt. Ut autem ea mittamus quæ de Ægyptiorum antiquitate insulse F nugantur, qui eos ipsa mundi creatione multis seculis priores faciunt (quod videre licet apud Morerium verbo Præadamitæ col. 2, circa medium;) vetus Scheda, inquit Cangius, continens seriem Regum Ægypti, edita à Drusio post Historiam Severi Sulpitii, ita habet: *Secundus* (Ægyptiorum Rex) *Cabtim, unde denominati sunt Copti*. Credite posteri. Joannes Leo, in eximio opere de Africa apud Scaligerum, sic habet: *Ita etiam Arabes vocant totam Regionem Mesre, habitatores autem ipsos Elchibth. Aiunt Chibth primum fuisse, qui ibi primus & imperavit & ædificia construxit, quod etiam ipsi indigenæ non alio nomine appellant: nulli vero Ægyptii supersunt ibi, præter illos Christianos, qui nunc ibi sunt, reliqui omnes ad Mahumedismum defecerunt.* Non video quam affinitatem magis tribuere possis *Chibth* quam *Cabtim*, puto autem, *El* ante *Chibth* non esse nisi articulum Arabicum.

alii Copt nepotem Noë.

11 Nugas agimus, sed inaniores subjicit Vanslebius, in præfatione Historiæ suæ Alexandrinæ, ubi Ægyptios nuncupatos scribit à

Copt,

A *Copt*, filio Miſraim & Nepote Noëmi (rectius, opinor, diceret, Miſraim fuiſſe filium *Chus*, nepotem Chami, filii Noë.) Hic *Copt*, trium aliorum fratrum victor, & in Regem agnitus, toti regioni nomen dederit, imo & populo. Nullus me hercule, vel ſexcenties frontem perfricando, feliciorem invenerit & ſimul antiquiorem Coptorum nomenclaturam.

12 Non adeo à veritate alienum eſt, quod ſcribit Joſephus Scaliger, loco nuper indicato, ita loquens: *De Ægyptiis Chriſtianis, qui hodie* Kupti *dicuntur, alibi ſatis à nobis actum* (veliem addidiſſet, ubi & quando.) *Putavimus aliquando nomen* Kupti *aut* Kopti *ab urbe* Copto *deductum, ſed perperam; nam decurtatum eſt ex ultima parte vocis* ΑΙΓΥΠΤΟΣ. Gupti *igitur pro* Ægyptiis *dicti. Æthiopes vero eos vocant* Giptu *aut* Gibetu. *Mahumedani Ægyptii vocant Chriſtianos ipſos populares ſuos* Eichibth, *quod nihil eſt aliud quam* Elcupti: *nam alioqui etiam hodie tota Ægyptus vocatur, ab ipſis Arabibus* Metzer, *ut olim.* Hæc
B Scaliger.

13 Cujus derivatio, utut non improbabilis prima fronte videri poſſit, ſuis non caret incommodis. Hoc primum occurrit: quod eo pacto Græca appellatio Ægypti, antiquior dicenda eſſet, quam ipſa vernacula Ægyptiorum, quod non putem admittendum. Ecquid præſtaret opinari, priſcis illis ſeculis Ægyptios *Guptos*, *Kuptos* vel *Koptos* dictos fuiſſe, unde Græci ſuam *Ægyptum* formaverint, fortaſſe ab Αἶα pro γαῖα *terra*, quaſi dicerent, terram *Guptorum* vel *Gyptiorum*. Verum, quamvis id genus conjecturæ fundamento non careant; non auſim circa Ægyptiorum originem ab antiquis Geographis recedere, apud quos etymologiam hujuſmodi non invenies; noſtra autem inveſtigatio circa *Coptos* vel *Cophtos*, eoſque Chriſtianos Ægyptios, & quidem Jacobitas verſatur, quos ſolos certum eſt hodie ita appellari; quod Scaliger aut non advertit, aut de induſtria reticuit. Illud igitur hic obſervandum præcipue, ne quis Ægyptiis omnibus commune putet *Coptorum*
C ſeu *Cophtorum* nomen, quod apertiſſime liquet ſolis Jacobitis eſſe tribuendum, qui ſoli ad mediam Ægyptiorum partem non pertingent. Sed Morinum etiam audiamus.

14 Hic tomo de ſacris Eccleſiæ Ordinationibus, in præfatione ad ritum Ordinationum Cophticarum, ſcribit in hunc modum: *Novit eruditus Lector, Coptos ſeu Cophtitas vulgò dici Chriſtianos Ægyptios. Neſcio quo fato Ægyptii dicti ſunt Copti. Coptus equidem eſt urbs non incelebris in ſuperiore Ægypto, cujus mentionem faciunt Strabo, lib.* 17; *Plinius lib.* 6, *cap.* 24; *Ptolomæus, in Geographia ſua, & Plutarchus ſæpe, in tractatu de Iſide & Oſiride. Multæ enim ſunt Ægypti urbes, iſtâ & celebriores & populoſiores, a quibus Ægyptios nomen trahere æquum erat* (hic tacite Morinus Kircherum redarguere videtur.) *Vocat Strabo* Coptum *communem Ægyptiorum & Arabum urbem; affirmatque, omnes Indicas & Arabicas merces, atque etiam Æthiopicas, quæ Arabico ſinu devehuntur, Coptum deferri.*

15 *Probabile eſt, Arabes, Coptum urbem frequentare ſolitos, poſtquam Mahometis deliramenta amplexi ſunt, Chriſtianos illius regionis Coptos ſeu Coptitas appellaſſe, eo quod ii, cum quibus commercia exercebant, Coptitæ dicerentur. His accedit quod Arabes, Meccani & Medinenſes, à quibus religio exorta eſt, urbi Copto vicini ſint, intercedente tantum freto Arabico. Huic etiam conjecturæ favet Georgius Elmacinus, qui ſcribit, Mahumedem ſuis præcepiſſe, ut bene facerent Coptitis Ægypti, Chriſtianos intelligens.* Ita prorſus: nam ibi Elmacinus in laudes Mahumedis excurrit, quod erga Chriſtianos bene afficeretur. *Benefacite*, inquit, pag. 13, *Cophtitis Ægypti, ſunt enim vobis genere & affinitate juncti.* Ad urbis Coptanæ incolas, ejuſque vicinos, ea reſtringi videntur: ſed cur Cophtitas potius, dixit quam Coptitas? an prolepſi uſum dicemus? Latet aliquid. Iterum repeto, Cophtitæ Ægypti, non alii ſunt quam Jacobitæ. Cur igitur in toto Hiſtoriæ Saracenicæ decurſu nuſquam amplius *Cophtitæ* nominantur; ſed *Ægyptii Chriſtiani Jacobitæ*, ut contradiſtincti ab *Orthodoxis* ſeu *Melchitis?*

16 Addit deinde idem Morinus, probabilius eſſe, Cophtitas dictos Ægyptios *per Aphæreſim prioris ſyllabæ, quaſi* Gyptios: *Elmacin enim eo loco* Coptos *ſcribit per* Gain *litteram Arabicam, deinde per* Be *denique, per* Ca, *Gobt. Similiter Chronicon Orientale ſeu Alexandrinum inſcribitur* Hiſtoria Patriarcharum Cophtitarum, *hoc eſt Ægyptiorum: & textus prima verba ſunt;* Incipimus ope Dei ſcribere nomina Patriarcharum Cophtitarum Ægypti. *Et in Theodoſio Patriarcha*, Clauſæ ſunt Eccleſiæ Cophtitarum. *In Patriarcha Abulmagedo:* Confeſſionem ab Eccleſia Cophtitarum abrogavit. *Et in Macario*, filii Cophtitarum prius baptizabantur, *hoc eſt Ægyptiorum Chriſtianorum; nam alias ſemper Chriſtianos Ægypti vocat Jacobitas. Arabes igitur Ægyptios Chriſtianos vocant* Gobth, Gophtos. *Ægyptus autem Arabibus & Hebræis dicitur Metzer. Ideo non male ab iis vocantur* Gophtitæ Ægypti, *hoc enim apud eos ſonat* Gobt Metzer. *Favet huic conjecturæ Talmud Babylonicum in tractatu Megilla fol.* 18, *p.* 1. *vocat enim Ægyptios* Gyptios &c. Hæc Mo- F
rinus ex intimis Arabicæ linguæ ſcriniis; ſimilia iis quæ ſuperius adduxerat Scaliger, ſed eo vitio laborantia, quod nomen, ad unam tantummodo ſectam probabiliter reſtringendum, velint toti genti commune; imo tale, ut, ſi vera ſit hujuſmodi etymologia, æque antiquum cenſeri debeat Coptorum vocabulum, quam ſit aut fuerit gens ipſa Ægyptiaca.

17 Idcirco ſudabis multum, nihil efficies: ſi ab antiquiſſima Ægyptiorum appellatione (de qua Pinedus in Stephanum, Ortelius, aliique Geographi miranda comminiſcuntur,) ſi, inquam, ab ea denominatione, *Coptitarum* etymon derivare volueris, tot in ſcopulos incides, ut nulla ad evadendum via ſit ſuperfutura. Fabulas ego cum hiſtorica veritate conciliare necdum didici. Itaque ut quid hac in re, perplexa admodum atque obſcura, exiſtimem, vel potius dubitem, candide proponam; puto nullam ex allatis opinionibus difficultati ſatisfacere. Etenim (niſi vehementer fallar) *Coptorum, Coptitarum* vel *Cophtitarum* appellatio in Ægypto, Saracenorum vel

AUCTORE I. B. S.

Scaliger trimatum cenſet à Græco Ægyptus,

quidni Græci ex Κόπτω fecerint Αἰγύπτιος, *terra Copti?*

Nunc ſoli ſic vocantur Jacobitæ.

Morinus Coptum urbem præfert,

commune Arabibus & Ægyptiis olim emporium;

favere videtur Elmacinus,

& titulus Hiſtoriæ Cophtitarum,

Tandem etymon quærentium nemo ſatisfacit,

utut ſua antiquitate glorientur Copti;

AUCTORE I.B.S.

vel Arabum in eam ingreſſu non eſt antiquior; nec verebor ſuſpicari, doctiſſimos illos Antiquarios fruſtra laboraſſe, ut vel à priſcis Regibus *Cabtim* & *Copt*, vel à *Kupti*, *Kopti*, *Chibth* vel ab ΑΙΓΥΠΤΟΣ eam repetitum irent. Scio equidem *Coptitas* ipſos nobilitatem ſuam ex eo vetuſtatis fumo accerſere; communi hominum vitio, etiam ex incertiſſimis traditiuncularum ruderibus, modo antiquitatem ſapiant, gloriam mutuare conantium. Sed cur id à concepta opinione nullatenus me retardet, fundamentum ſuppeditant ſcriptores iidem ipſi, quorum ſententias rejiciendas arbitramur.

nec ante Saracenos Ægytum ingreſſos,

18 Quid enim obſecro adeo remota ſcrutari opus eſt, ad prima ſecula recurrendo? dum nec auctor unus profertur qui ante ſeculum X aut XI (nam Elmacini prolepſis nobis obeſſe non poteſt,) qui, inquam, ante ea tempora, Ægyptios eoſque ſolos Jacobitas, *Coptitas* aut *Cophtitas* nuncupaverit; tantum abeſt, ut Ægyptios omnes generali appellatione antiquitus ita nominatos hactenus quiſquam demonſtrare potuerit. Certe quod Kircherus evincit, urbis Coptanæ incolas, *Coptitas* dictos ab antiquis; ut hoc ipſi ultro concedamus; numquam inde conſequens oſtenderit, Ægyptios univerſos ſic ab ullo vetuſto ſcriptore fuiſſe vocitatos: eſtque profecto ipſius hac in re ſilentium, validiſſimum contra ipſummet argumentum. Quid quod Eccleſiaſticæ aut profanæ hiſtoriæ, nuſquam *Coptitarum* ſeu *Cophtitarum* meminerint, totis ferme decem primis ſeculis; magno iterum indicio, iſtiuſmodi appellationem recentiorem & paucis forte Saracenis vel Græcis notam fuiſſe, à quibus deinde ad aliarum gentium notitiam pervenerit.

nec forte ante ſeculum 10 aut 11 ſic nominati,

B

19 Porro ſuppoſita tantiſper ea veritate, quod totis octo aut decem primis ſeculis & forte amplius, *Cophtorum* & *Cophtitarum* & *Coptitarum* nomen reliquo orbi ignotum fuerit; reſtat determinandum, qua demum occaſione gliſcere & invaleſcere cœperit. In hunc finem, inculcandum denuo quod ſupra repetii, nimirum *Coptos* noſtros ſive *Cophtos* perperam cum Ægyptiis generali appellatione confundi, ubi in confeſſo eſſe debet, ſolos & unicos Jacobitas ita à Saracenis fuiſſe cognominatos, quemadmodum auctores à me ſuperius citati, ſui quaſi immemores, identidem indicant, eos cum ab Ægyptiis Mahumatanis, tum ab Ægyptiis Melchitis, & aliarum, ſi quæ ſunt, ſectarum aſſeclis, diſcernentes.

quando cœperunt Jacobitæ, & quidem ſoli, ſic vocitari,

C

20 Omnium inſtar eſt Chronicon Orientale, diſerte notans ſe ſcribere *nomina Patriarcharum Cophtitarum*, ex quorum proinde ſerie Melchitas omnino excludit. Ubi clauſas narrat *Eccleſias Cophtitarum*, expreſſe etiam ſolos Jacobitas intelligit, perpetuum in Melchitas odium non ſemel manifeſtans. Hos vero, & non exiguos numero, & alteri à Cophtitis Patriarchæ ſubjectos eſſe ex ſupra dictis abunde conſtat. Illos autem (de Melchitis loquimur) perſerevare in Ægypto, notius puto quam ut in controverſiam venire poſſit. Scribit quidem Harduinus, pulſos omnino ex Ægypto Melchitas, ut hi olim ex inſula Cypro Coptos omnes pepulere: ſed id mihi hactenus perſuaſum non eſt. Puto enim ex præmiſſo Tractatu abunde evinci, ab ipſo Dioſcoritani ſchiſmatis exordio ad hæc uſque tempora, Melchitas in Ægypto manſiſſe, ut ex ereptis ultro citroque & reſtitutis templis aperte liquet pag. 78, 83, 93, 99, 101 & aliis, ex quibus continua Melchitarum commoratio in Ægypto, in omnium oculos incurrit. Et habent Melchitæ illi Patriarcham ſuum, & quidem Alexandrinum, ut vocitant, quo Georgii Douſæ fabellam exſibiles, temere comminiſcentis, legationem Gabrielis Patriarchæ Coptitarum ad Clementem VIII, de qua ſuperius egimus, Jeſuitarum inventum eſſe. Erravit nempe vir bonus, ex eo quod geminos Patriarchas Alexandrinos neſciverit, Gabrielem Coptorum, & Melchitarum Meletium. Vide ſis Allatium libro 3 cap. 8. De perpetua conſenſione. Nos ad propoſitum redeamus.

teſte Hiſtoria Patriarchali, eos diſtinguente à Melchitis,

D

21 His ita ſtabilitis, reliquum eſſet ut obvia & naturali derivatione ita nomenclaturam putaremus explicandam, ut à *Jacobita*, per aphæreſim vel apocopen, arabicum *Copta*, vel *Cophtita* proceſſiſſe diceretur, ſic ut *Jacobita* Ægyptius, & *Coptus*, *Coptita*, *Cophtus*, *Cophtita* ſynonyma eſſent, idemque prorſus & convertibiliter ſignificarent, uti omnino ſignificant. Hic mihi & Arabica & Ægyptiaca lingua opus eſſet ad etymologiam illam enodandam, quibus adminiculis cum plane deſtituar, non eſt quod ex arbitrio meo decernere tuto poſſim; quamquam à qua demum alia radice nomen illud *Coptitarum* & *Cophtitarum* concretum ſit, non ſatis intelligam.

ut pro Jacobita dictum poſſit videri Copta,

E

22 Malo tamen ex aliorum judicio litem dirimere, quam acquieſcere propriæ conjecturæ: quæ ex eo etiam ſuam patitur difficultatem, quod ſi nomen *Coptus*, à *Jacobita* ſit diminutum; jam Arabice Jacobitæ omnes, toto Oriente diſperſi, imo etiam Habeſſini, Coptitæ eſſent denominandi. Hoc video objici poſſe; ſed ex eo facile ſolvi, quod levi de cauſa Chriſtianis Ægypti Jacobitis id vocabulum adhærere potuerit, quæ ad ceteros non extenderetur; quis neſcit Calviniſtas Gallos, *Hugonottos*; Belgas; *Geuſios* dici, privata nomenclatura, quam fruſtra quis omnibus communem prætenderet. At, inquam, ex aliorum ſententia res componenda eſt.

ſed in ſola Ægypto:

F

23 Conſulueram Ludolfum, linguarum orientalium peritum, quid de ea vocum *Coptæ* & *Jacobitæ* affinitate cenſeret? verum hic XXX Novembris MDCCII videri ſibi reſpondit, demonſtrari ex hiſtoria poſſe, Chriſtianos Ægyptios in urbe Copto diutiſſime vixiſſe, atque inde factum, ut Chriſtiani, *Copti* vel *Coptæ*, ſpeciatim vocati fuerint. Addo ego ſpeciatim ita *Jacobitas* vocari potuiſſe, quod ii Saracenis, occaſione commerciorum, familiarius uterentur. Pro eadem derivatione ſtat etiam auctor Hiſtoriæ Criticæ de fide & moribus Orientalium cap. 10, ubi *Cophtos* vel *Coptos* putat ab urbe *Copto* appellationem accepiſſe. Eo itaque res redibit, ut prima Morini ſententia recte explicata, pro veriſimiliori habenda ſit. Horum ego trium virorum eruditiſſimorum opinioni tantiſper ſubſcribo, dum nihil probabilius occurrit quod propoſitæ quæſtioni ſolvendæ adhibeatur.

in qua licet, urbs Coptus ſit,

24 Subſcribo, inquam, tametſi invitus, quamdiu

A quamdiu mihi perſuaſum erit, non ſolos *Coptos* aut *Coptitas* ſupereſſe in Ægypto, qui fidem Chriſtianam qualemcumque profitean-
Religionis tamen potius quam Gentis nomen erit;
tur. Satis oſtendi, & in id propendere me, ut Coptitarum vocabulum, non gentile, ſed religionis dicatur, eo fere modo quo Mahumetani aliique ſectarii appellationem ſortiuntur. Verum tanti non erit mea fortaſſe unius opinatio, ut contra torrentem obnitar: nec adverſariis aliis amicum adjungere lubet, virum etiam eruditiſſimum, P. Joannem Harduinum, qui ſuper rebus Ægyptiacis à me conſultus, reſpondit; hac parte ſe plane mihi repugnare. Ejus verba recitare non pigebit ex litteris ad me datis Pariſiis, Kal. Februarii MDCCIV.

25 Kebth, & Kibth, & Al-kibth, inquit,
donec major antiquitas, aſſerta ab Harduino,
Ægyptum Arabes appellant. Ægyptium hominem, Kabthi, Kibthi & Kobthi, *unde Coptorum appellatio eſt. Eo nomine deſignantur Ægyptii, ex veteribus Ægyptiis prognati, ac non ex Arabibus Mahometanis, quibus ea nunc ſubjecta dutio eſt. Atque hi quidem Ægyptii, ex*
B *indigenis prognati, omnes Chriſtiani ſunt, & ſe* Coptos *ipſi appellant, ſive diminuta voce ex Græca* Αἴγυπτος, *ſive ab urbe ſuperioris Thebaidos Copto, quæ & ipſa hodie ab Arabibus* Kibth
certius probetur
nuncupatur, æque ac tota regio. Natos in Ægypto Arabes & Mahometanos ac Judæos, Miſri ac Miſraim appellant; Coptorum appellatione ſolis attributa iis, qui orti ſunt ex indigenis, & ſunt iidem Chriſtiani. Auctoritati cedo, quamquam ſi hæc vera ſunt, non minus conveniant Chriſtianis primorum ſex Eccleſiæ ſeculorum; quam iis qui hodie in gypto naſcuntur, eo autem tempore ſic nuncupatos, hactenus mihi demonſtrari deſidero.

Vlterior ex P. Bernati litteris Elucidatio.

26 NImis quam ſæpe inculcatum inveneris, quod mihi alte animo inſe-
Solos Jacobitas, Coptos dici,
diſſe advertis, habita videlicet ſolius veriſimilitudinis ratione, eſſe prope incredibile,
C nullos hodie Ægyptios veros & proprie dictos reperiri, præter ſolos Coptos Chriſtianos Jacobitas. Movebar ad ita ſentiendum, quod paradoxum videretur, exorto Dioſcoritano ſchiſmate, & ferventibus ſubinde magis ac magis Orthodoxorum & Schiſmaticorum diſſidiis, neminem ex Ægyptiis indigenis pro Concilio Chalcedonenſi, contra Eutychianos, deinde Jacobitas dictos ſtetiſſe, ſed omnes quaſi ſigno dato certaſſe pro Dioſcoro ejuſque aſſeclis; Græcos vero contra, tametſi & Imperatores aliqui Eutychianis aperte faverint, uti in Tractatu dictum eſt, & ſequenti paragrapho amplius patebit.

27 Non deerunt, opinor, qui id mecum
nec gentis ſed ſectæ nomen eſſe,
moraliter adynaton exiſtiment. Si vero ſemel ſuppoſueris, partem Ægyptiorum non minimam, ut paſſim & plerumque in hujuſmodi religionis ſciſſuris accidere ſolet; ſi, inquam, ſtatuas, magnam Ægyptiorum partem, Catholici dogmatis tenacem, hæreticis illis tumultuantibus conſtanter fuiſſe oppoſitam; adeoque & veros Ægyptios, præter Græcos, Melchitis ſeu regiis adhæſiſſe; qua, quæſo, veri ſpecie credibile facies, nullos hodie in Ægypto indigenas veros perſevera- AUCTORE
re, quos anti-Eutychianos ſeu anti-Jacobi- I.B.S.
tas, ſive, quod eodem recidit, Melchitas Ægyptios dixeris?

28 Hinc ego confici aiebam, Coptorum *licet incredibile videatur;*
nomen non vere gentile, ſed religionis ſeu ſectæ appellationem eſſe oportere. Addebam porro, ex ipſis genuinis Ægyptiis plurimos fortaſſe ad Saracenos acceſſiſſe, alios erroribus aliis irretitos, quibus *Copti* nomen nequaquam tribueretur; & ſic iterum putabam conſectarium, majorem Ægyptiorum indigenarum partem Coptorum dogmata non ſectari, atque idcirco & veros eſſe Ægyptios, etiam Coptorum nomine deſtitutos: ex quibus id demum fluebat, aliud Ægyptium eſſe, aliud Coptum appellari, quemadmodum plus nimio differunt, *Hugonottus* & *Gallus*; *Geuſius* & *Belga*, *Proteſtans* & *Germanus*.

29 Ad hæc Bernatus, poſtquam aperte *perſiſtit tenere Bernatus;*
faſſus eſt, rationes meas ſibi primum viſas eſſe longe veroſimillimas, reſpondet tamen, receptiſſimæ hominum opinioni, ex cujus arbitratu pendent, & rerum, & gentium no- E
mina, officere argumenta mea nullatenus poſſe. Sibi perſuaſum eſſe, & quotidiana experientia compertum, nullum omnino verum Ægyptium dici, qui Coptus non ſit, nec quemquam eorum græcanicos ritus ſecutum, ſed pulſis olim Græcis ſeu Melchitis omnibus, Ægyptios univerſos in Jacobitico ſchiſmate perſtitiſſe. Verbo; quicumque Copti non ſunt, eos in Ægypto cenſeri extraneos. Irrito, inquit, conatu Reverentia veſtra contendit, Ægyptios multos ad Mahumetem defeciſſe. Utique veriſſimum eſt defeciſſe innumeros, & mirum eſt in tam ſupina ignorantia non plures tranſire quotidie. Nihilo-
quia Copti Renegatos dicunt Ægyptios; qui ad Mahometum deficiunt,
minus ruit conſectarium. Nam qui ex Coptis progeniti ad Mahumetanos deficiunt, ii adhuc Copti, non quidem ſimpliciter, ſed Copti apoſtatæ (vulgo *Renegati*) vocantur, ut nos apoſtatas Francos nuncupamus, qui pſeudoprophetæ ſacris fœde initiantur.

30 Ne pluribus tædium pariam, paucis *cujuſcumque ſectæ fuerint*
complectar omnia. Ita paſſim in Oriente longiſſimo uſu invaluit, ut gentium nomina cum F
ſectæ appellatione confundantur. Quo pacto Francus, Græcus, Armenus, Syrus, Coptus, Turca, & nationem & religionem una eademque voce important. Ne autem per *Francum* Gallum intelligas, memineris nomen eſſe Chriſtianis Latinis omnibus commune, ab antiquis belli ſacri expeditionibus, nobis Europæis relictum. Fruſtra uſum impugnaveris; quem penes arbitrium eſt & jus & norma loquendi. Sit igitur ex Orientalium beneplacito, Coptorum nomen Gentile; & Chriſtianum Ægyptium indigenam ſignificet, Jacobitarum ſchiſmate & erroribus infectum, & ita quidem iis proprium, ut nulli alteri quantumvis Ægyptio adaptari poſſit. At enim ex his necdum dirimitur, de vocis etymo controverſia. Eo ſenſim accedimus, ſed hæc prius ex Bernati judicio cenſui retractanda, ut in præfatiuncula facturum me pollicitus ſum.

31 Jam vero ut de communi acceptione, *Admittit autem,*
Bernati teſtimonium ultro admiſimus, ita ille in eo nobis conſentit planiſſime, quo ante diximus Ægyptios eo titulo nequaquam inſignitos

AUCTORE I.B.S.

gnitos fuiſſe, antequam Saraceni Ægypto potirentur. Quin etiam mecum cenſet, nomenclationem illam, altero fortaſſe & pluribus ſeculis, Mahumetanorum ingreſſu eſſe poſteriorem; uti ex antiquorum Scriptorum ſilentio, non ſemel dixi & porro dicam, adverſus Kircherum alioſque, niſi vehementer fallor, demonſtrari poſſe. An igitur à Saracenis confictum cenſet vocabulum an ab Arabica, Ægyptia aut Hebraica lingua profectum? Minime vero: ſed quod illi ab infidelibus, nomen Ægyptiis Jacobitis credebant impoſitum, ob aſſumptam Circumciſionem, id probabilius autumat Bernatus à Græcis ſeu Melchitis in eos detortum, quod tam exoſum morem ab ingratis hoſpitibus turpiter didiciſſent. Placuit haud dubie Saracenis amica agnominatio, quapropter & ipſi poſtea eo cognomento uſi, effecere ut toto ſubinde Oriente inclaruerit, jamque per orbem univerſum, non alio quam Coptorum nomine Ægyptii indigitentur.

Saracenis gratam

32 Sentit itaque, vocabuli radicem & originem à ſola lingua Græca repetendam, ducendamque à verbo κόπτω, quod *cædere*, *incidere*, *ſcindere*, *ſecare*, & aliis ſignificationibus Latine redditur. Sic ut proinde Κοπτος, non aliud ſonet quam *circumciſum*, vel melius, *inciſum*, ut Coptis & Habeſſinis tantummodo convenire, oſtendit Jobus Ludolfus in Æthiopicis: de quibus vide § noſtrum VI. At ne putes id ſolo Bernati judicio definitum, diſerte aſſerit ſe Melchitarum doctiſſimos & Græce peritos conſuluiſſe, qui omnes uno ore affirmaverint, non aliunde id nominis Ægyptiis Jacobitis adhæſiſſe, quam quod à Melchitis majoribus ſuis, id ipſis per ludibrium & contemptum impactum fuerit, poſtquam infamem à Saracenis notam fuiſſent mutuati. Dicam candide, arridere mihi præ reliquis eam Coptici nominis geneſim, nam cum § VII hujuſce Appendicis, multis pridem eviciſſe me credam, Circumciſionis ritum, ex Arabia in Ægyptum inductum, & ante invaſionem Saracenorum, Chriſtianis illis fuiſſe incognitum; placet, inquam, & à Circumciſione vel inciſione, Coptorum etymon, & à Coptorum nuncupatione, Copticæ Circumciſionis ætatem colligere.

Melchitis exoſam Circumciſionem,

influere potuiſſe in uſum nominis

B

33 Erit fortaſſe qui luſtratis Græcorum Lexicis, neget in eo ſignificatu vocem Κόπτος apud antiquos reperiri, quique proinde tricis grammaticalibus rem putet implicandam. Reſponſum is habeat ex receptis verbalium regulis, non inepte à tertia perſona præteriti perfecti paſſivi κέκοπται, efformari Κόπτος, ut exemplis pluribus manifeſtum inveniet. Id porro ſciat, medii ævi ſermonem ad priſcas regulas nullatenus exigendum. Mihi certe ceteris jam relatis præferenda videtur brevior hæc, clarior, & ex re nata deducta Coptorum etymologia. Ad quam etiam facile nominum variationes reduxeris, ſive Coptos ſcribas, ſeu forte melius Cophthos Κόφθος quod pro ſua auctoritate Græci recentiores ab aoriſto primo indicativi paſſivi effingere potuerint. Equidem eo ſenſu recte intelligi video, quod ex Quareſmio ſupra referebam, Ægyptios, *Coptos* dici cœpiſſe, ex quo Circumciſionem adhibuerunt.

tamquam à Κοπτω, *Incido ductî:*

C

34 Hic tandem exiſtimo gradum non temere figi poſſe; niſi quis, ſtudio qualicumque noſtro excitatus, aliud in medium afferat, aut certius aut ſaltem probabilius. Nihil reperit Bernatus quod huic Coptorum nominis derivationi merito opponi poſſit. Non diffitebor, inquit, legiſſe me apud Eutychium Alexandrinum, ſæpe à nobis alibi citatum, & tamquam ſcriptorem ſubleſtæ fidei refutatum, Ægyptios Jacobitas, Coptos appellari, in ea, quam cum Saracenis inivere de Cairo dedenda conventione, ex quo ſequeretur, jam tum Coptitas aut Coptos fuiſſe nuncupatos. At hæc nullo modo me feriunt, qui Eutychii auctoritate parum moveor, & aliunde plus ſatis noverim, apud Hiſtoricos uſitatiſſimum, prolepſibus aut anticipationibus uti. Et ne ad alia digrediamur, luculentum exemplum exhibet, ipſa quam toto ſuperiori Tractatu diſcuſſimus Patriarcharum Alexandrinorum Hiſtoria, cujus hoc eſt initium: *Incipimus ope Dei ſcribere nomina Patriarcharum Cophtitarum Ægypti, Sedis urbis Alexandriæ* &c. Unde quis eodem argumento ipſum Ægyptiorum Apoſtolum, Euangeliſtam Marcum Cophtis annumerandum ſtatueret. Quod ex Elmacino ſuperius retuli, aut ad ſolos urbis Coptanæ habitatores referri debet, aut ſimili anticipatione dictum, intelligi. Nihil hæc moror, nec plura de Coptorum etymo diſputare lubet, id operæ ad Coptorum notitiam attuliſſe contentus, quo Lectoribus, nomen toties in noſtra Chronologia repetitum, non plane ignotum relinquatur.

D

quod ex Patriarchali hiſtoria confirmatur,

nec ab Eutychio aut Elmacino infirmari poteſt.

E

§. II. *De obſcuris Iacobi & Iacobitarum initiis.*

35 NIhil in Chronico Orientali, nihil in Ludolfi Æthiopicis, nihil apud Vanſlebium, & apud eos omnes qui vel de Coptis vel de Orientalibus medii ævi meminerunt; nihil, inquam, recurrit frequentius quam *Jacobitarum* & *Melchitarum* appellatio. Originem & notionem, ut paſſim traditur, admitto perlubenter; nempe à *Jacobo*, Dioſcoritani erroris defenſore zeloſiſſimo, *Jacobitis* nomen eſt inditum: eorum vero adverſarii, quoniam Imperatoribus, Concilii Chalcedonenſis vindicibus, adhærerent, à voce *Melchi*, quæ Syriace Regem ſignificat, *Melchitarum* cognomen acceperunt; unde datur intelligere, in Syria primum contentiones, ferbuiſſe, atque illic etiam ad partium diſtinctionem diverſa utriſque agnomina remaniſſe. Ut hac in parte omnes fere conſentiunt, ita plerique in alio diſcrepant, qui Diſſertationis hujus noſtræ ſcopus eſt, nimirum quo tempore *Jacobus* ille vixerit, unde Dioſcoritani nomen acceperunt; deinde quando demum ea *Jacobitarum* & *Melchitarum* appellatio cœperit invaleſcere.

A Jacobo Dioſcori ſectatore dicti Jacobitæ,

ſicut ab Imperatore, Chalcedon. fidei defenſore, Melchitæ;

F

36 Rejiciendi imprimis, non refutandi, qui nomen *Jacobita*, non ſectæ proprium, ſed gentile exiſtimarunt, ut, ſicut Judæi, Armeni, aliæque gentes, mercaturæ vacant, per varias orbis partes diſperſæ; ita Jacobitæ diſtinctum populum componant, toto Oriente longe lateque diffuſum. Vaniſſima item ſunt quæ tradit Hottingerus, apud Ludolfum in Comment. pagina 462, incaute ſcribens,

nomine, non gentili,

A scribens : *Regem Æthiopum, Jacobitarum Regem appellari, non tam ratione dogmatum Jacobiticorum, quam familiæ seu sanguinis Israëlitici seu Jacobæi, à quo ortum ex linea feminea ipsi deducant.* Apage & illud commentum, quod alii somniant, Jacobitas dictos à *Jacobo Apostolo* fratre Domini, quo nescio an quid ineptius excogitari possit, quidquid eo gloriari pergant Copti, ex Abulbaracati sui historiunculis, quarum unam refert Bernatus, postea producendam. Mitto plures hujusmodi gerras, antiquitatis amore confictas, quo vitio non Orientales minus quam Europæi laborant : jam paulo verisimiliora discutiamus.

nec ad Jacobum Patriarcham

vel Apostolum reducendo,

37 Multa investigando, observare me memini, recentiores præterlapsi seculi Scriptores, in eo quasi certatim consentire, quod seculo sexto ineunte Jacobus & Jacobitæ, ac proinde & Melchitæ (quorum unam eamdemque genesim esse oportet) mundo innotuerint. Atque huic opinioni Baronius facem prætulisse censeri potest, dum ad annum

is autem, quem Severianis putat accenseri Baronius,

B DXXXV indubitanter affirmat; Jacobi ætatem ad posteriora tempora differri non oportere; eo argumento innixus, quod non semel repetit, quia nempe Photius in Bibliotheca sua asserit, *Ephrem Episcopum Theopolitanum sive Antiochenum, egregium commentarium conscripsisse, quo perstringit Severianum hominem Jacobum, à quo sunt Jacobitæ denominati : ibique adversus Baradatum, Eutychetem, & alios Trisagitas* &c. Cum vero Ephrem ille Antiochenæ Ecclesiæ præfuisse supponatur circa annum DXXX & DXL, clarum fieret, Jacobum ad seculi quinti finem & sexti initium pertinere

ab eo quem citat, Episcopo Ephrem

38 Hæsi fateor, ad citationem adeo expressam; Photium consului, Ephremi opuscula ab eo recitata percurri semel atque iterum; at Jacobi aut Jacobitarum nullo occurrente vestigio, quid supererat, nisi ut in æquivoco laborasse Baronium suspicarer. Ita prorsus factum opinor. Impugnat ibi Ephrem Severianos hæreticos, *Jacobum* alicubi nominat cum *Baradato* & *Simeone* : sed tamquam

non accusatur, sed laudatur;

C *viros admirandos* & imitandos, utpote virtutis nomine *toto terrarum orbe celebres, qui totam vitam in ecclesiastica disciplina transegerunt.* Fallor, si hic Jacobus noster Zanzalus describitur : verosimilius est, Baronium, nescio unde deceptum, nomina confudisse; quandoquidem & Baradatum, ab Ephremo impugnatum affirmet; quem fuisse laudatum, dicere debuisset. Utut est, non evincit Baronius, Jacobitarum caput ante annum DXXXV floruisse, aut extinctum esse. Quin imo ex ipsomet Ephremi silentio (ubi reliquas Monophysitarum sectas nominat & impugnat) argui posse existimo, Jacobum tunc temporis, aut orbi ignotum fuisse, aut nulla saltem nominis fama celebratum.

& pro Baronio nec Leontius Byzant.

39 Scio, ibidem loci adduci à Baronio Leontium, Advocatum & Monachum Byzantinum, ac Joannem Damascenum : sed quid tum postea ? Recte eos afferri non negaverim, ad explicandos Theodosii Alexandrini & Juliani Halicarnassæi, vel Severi & Gaiani errores, quemadmodum & in tractatus nostri chronologici decursu suis locis exponitur. Ad annum DXXXV pertinere quæ de Jacobo Syro & Jacobitis à Damasceno, libro de hæresibus, referuntur; hoc vero est quod necdum satis intelligo, quodque nec ex Leontio, nec ex Joanne Damasceno facile confectum iri opinor; quasi vero ex errorum similitudine, affinitatem temporis colligendam putes; quo sane pacto Monophysitas omnes, integris sejunctos seculis, ad seculum quintum revocaveris, Dioscoro, imo & Eutycheti coævos futuros. Hæc ad Baronium.

AUCTORE I.B.S.

nec Joannes Damascenus faciunt.

40 Faustus Naironus, in indice chronologico auctorum ante suam Euopliam, scribit, Jacobum Baradæi, sive Zanzalum, vixisse seculo quinto vergente ad sextum. Vellem id aliunde probari; sicuti & illud, quod narrat Quaresmius, Jacobum ab anno CCCCL cœpisse hæresim spargere, vixisse annis centum & quinque, mortuum DXXXV : nam ubi hoc invenerit scriptor ille, non indicat. Chronicon Orientale, ab Echellensi editum, & jam toties à nobis citatum, pag. 59 Leonem Zenonis patrem, Zenonem ipsum, & Anastasium, Jacobitas vocitat; addens sub finem, quod *Severus discipulum habebat quemdam nomine Jacobum* (is procul dubio est de quo quærimus) *qui defuncto Imperatore* (Anastasio) *clam vagabatur & homines revocabat ad sectam Dioscori, ita annuente & præcipiente Timotheo Patriarcha Alexandrino*, qui sedit ab anno DXX ad DXXXVII. Vanslebius, in Præfatione Historiæ suæ Alexandrinæ, paulo altius Jacobi & Jacobitarum atque una Melchitarum originem repetit. Nimirum vel à Dioscoro ipso, qui Jacobus ante Patriarchatum fuerit appellatus, vel ab alio Jacobo Dioscori discipulo, cognomento *Baradæo* seu *Lacernoso*; qui Palæstinam centonibus indutus circumiens, Christianos hortabatur, à Magistri fide ne desciscerent.

Interim plerique auctorem Jacobitarum,

utcumque in personæ dissentiant,

E

ad secul. 6 initium referunt :

41 Quomodo hæc cum Chronico Orientali conciliari possint non video, neque ultra est animus, Arabicas temporum notas, plerumque fallaces, ad rectam Chronologiæ normam revocare. Causam istorum nominum fuisse æmulationem Ægyptiorum, vel Syrorum & Græcorum, quod illi horum dominationem exosam haberent, cum Vanslebio facile credidero; tam cito nomina cœpisse circumferri, non admitto; malimque ad seculum sextum cum Chronico differre. Neque tamen inducor ut credam, seculi illius principio, Jacobitas orbi notos fuisse; quidquid ex Chronico præcitato, suffragante præsertim Baronio, moderni fere omnes, id in confesso esse, incunctanter affirment. Nec contendere, nec disceptare lubet; nec certe tanti est disquisitio, cetera utilitatis non magnæ, nisi accuratius aliquid de Jacobitarum initiis, satis huc usque confuse cognitis, visum esset proferre in medium. Dudum est quod Baroniana epocha displicuit : rationes cur ab ea putarim recedendum lectorum judicio examinandas relinquo.

sed non pessundent;

F

dum Jacobitis accensent ejus ævi Imperatores,

42 Moveor itaque primo, ex eo quod idem Chronicon aut manifestissime sibi contradicat, aut saltem per insignem prolepsim loqui necesse habuerit. Qui enim obsecro Zeno & Anastasius Jacobitis accensentur, si Jacobus non nisi post Anastasii obitum errores suos disseminare, aut si mavis, socios conscribere cœperit ? Rursus, qua ratione *Melchitæ* seu

AUCTORE I.B.S.

Regii vel Imperatorum aſſeclæ, dici potuerunt illi, qui Jacobitis erant oppoſiti, ſi Imperatores ipſi Jacobitiſmo infecti & Jacobitarum propugnatores erant? Denique quo argumento fiet veriſimile, Jacobitarum nomen auditum ſub illis Patriarchis, qui prope omnes uſque ad annum DXL (ut ex ſerie Chronologica manifeſtum eſt) Imperatorum, Imperatricum vel Magiſtratuum favore contra Orthodoxos intruſi ſunt? Ego, ante Apollinarium Catholicum, anno DLII ordinatum, quique ad annum circiter DLXIX Sedem Patriarchalem obtinuit, nullam apertam vim, Imperatorum juſſu, Dioſcoritanis factam deprehendo. Nam quod S. Proterius Dioſcoro, Salophaciolus Timotheo Æluro fuerit ſubſtitutus, ad rem præſentem nihil confert, ſecuto poſtmodum Zenonis & Anaſtaſii favore, quo, uſque ad Juſtiniani tempora, Dioſcoritana factio, Aula etiam ferme ſemper patrocinante, prævaluit.

eo quod faverint Dioſcoritis.

B

43 Moveor II, ex eo quod illorum temporum Hiſtorici, cetera in recenſendis novis hæreſibus ſatis accurati, ne verbum quidem faciant de Jacobo aut Jacobitis; quos mirum eſſet adeo fuiſſe inviſibiles, ut Victor Tununenſis, circa medium ſeculi ſexti ob defenſionem trium Capitulorum Juſtiniani juſſu in Ægypto exſul, de iis nihil inaudiret, Timothei, Theodoſii, Gaiani, Severi, aliorumque hujus furfuris hominum inſanias recenſens, ut ſuo loco oſtenſum eſt. Nec minus eſt incredibile, Liberatum, Carthaginenſem Diaconum, Victori ſynchronum, Jacobitas ignorare potuiſſe, in turbis Alexandrinis uſque ad annum DLX enumerandis, diligenter in paucis verſatum. Adde quod nec Euagrius eos verbo attigerit, ubi tamen fœcundi iſtius ſeculi ſexti hæreſes & hæreſiarchas non prætermittit. Scio equidem Jacobum, ut obſcurum & ignobilem, à Nicephoro Calliſto depingi: at certe non credam fieri potuiſſe, ut Magiſter tam famoſus, in tenebris delituerit, tanta diſcipulorum multitudine circumſeptus.

Nam de Jacobitis tacent Hiſtorici ſeculi 5. & 6.

aliàs in recenſendis hæreticis diligentes;

C

44 Moveor III. Quia Scriptores, etiam polemici coætanei, adverſus multiplicia Eutychianiſmi capita decertantes, de Jacobo & Jacobitis altum ſilent, eos nec nomine dignati: quod futurum fuiſſe nemo ſibi facile perſuaſerit, ſi tunc Jacobitæ extitiſſent. Sic Ephrem Antiochenus, Leontius Advocatus & Monachus, Eulogius Patriarcha Alexandrinus, omnes, ut ita dicam, Eutychianiſmi angulos perſcrutati, nec Jacobum nec Jacobitas invenire ſe meminerunt; magno utique argumento, ſectam illam, alioquin omnium longe numeroſiſſimam, necdum Orientalibus fuiſſe cognitam ſeculo ſexto. Et quis credat, Scriptores antiquos omnino omnes, hæreſim Jacobiticam neſciviſſe, quam recentiores volunt fuiſſe in propatulo, tum cum forte necdum Jacobus exiſteret in rerum natura. Erant utique ſchiſmatici, Eutychiani, Dioſcoritani, Severiani, Anti-chalcedonenſes, & plures hujuſmodi, ut in contextu Tractatus chronologici deduximus. Non hoc quæritur; nego ante finem ſeculi ſexti nomen Jacobitarum gliſcere incepiſſe.

ut & ii qui contra Eutychianos ſcripſerunt.

45 Afferri etiam poſſet Chronici Alexandrini, Cangio Paſchalis, in rem noſtram ſilentium; verum cum illud Conſtantinopolitanis rebus præcipue intentum, res Ægyptiacas aut Orientales circa hæc tempora vix quandoque ſalutet, imo tum deſinat, nil mirum, ſi de Jacobo & Jacobitis nullam faciat mentionem. Militat & pro nobis Theophanes uſque ad ſeculum ſeptimum; quo demum, regnante Heraclio, finito bello Perſico, anno DCXXIX vel DCXXX, neſcio quem Athanaſium in ſcenam producit, Jacobitarum Patriarcham, titulo prorſus inſolito, cum præter notiſſimas quatuor Sedes, nulla per id tempus Patriarchalis in Oriente agnoſceretur. Et addit paulo inferius, Sergium, Monotheliſmi auctorem præcipuum, Jacobitis parentibus ortum, utpote Syrum patria, æque ac Jacobum ipſum, qui ſua incunabula illic nactus, collectis copiis Sedem fixerat. Non ita pridem, ut ego exiſtimo; quidquid Sergii parentes Jacobitæ dicantur, hac maxime de cauſa, quod Syri eſſent genere; apud quos Jacobus & Jacobitæ aliquam nominis aut exiſtimationem aut infamiam conſequi cœperant, ſub finem elapſi proxime ſeculi ſexti aut principio ſeptimi tunc currentis; eatenus enim tota vis argumenti negativi videtur ſubſiſtere.

D

Donec eorum meminit Theophanes anno 630.

E

46 Nicephorus Calliſtus, ſeculo primum decimo quarto, ignobilem & obſcuram prorſus Jacobi noſtri originem delineavit, tot, tam varios, tam hinc inde oppoſitos errores ei adſcribens, ut ſalvo meliori judicio, in hominis cerebrum non arbitrer incidere potuiſſe, niſi inſulſiſſima & contradictoria ſomniaverit. Tempus quærimus, quo Jacobus vixerit, & errores ſpargere cœperit; ſed hoc Calliſtus indicare neglexit. Nominat quidem Jacobitas cum *Severianis*, *Theodoſianiſtis*, *Julianiſtis* &c. quas hæreſes conſtat ſub Juſtiniano potiſſimum vel paulo ante exortas: verum inde conſequens non eſt, Jacobum Severo, Theodoſio, Juliano & aliis fuiſſe ſynchronum; nec id puto velle Nicephorum; aut ſi vult, in eo cœvorum ſilentio, nego tanti ipſum eſſe, ut ex ejus auctoritate quidquam ſtatuatur; præſertim cum in hiſtoriæ ſuæ contextu de illis taceat, haud dubie, quod in antiquioribus hiſtoricis, quos ferme deſcribit, nihil hac de re reperiſſet.

Nicephorus Call. nullum tempus determinat.

F

47 Ego ſic exiſtimo, aliorum judiciis facile acquieturus, ſiquid exploratius afferatur; ſic, inquam, exiſtimo, Jacobum illum, quem alii *Zanzalum*, alii *Syrum*, & *Baradæum* cognominant, ex Severi ſchola gnavum diſcipulum hic intelligi poſſe; quamquam qui de hæreſibus tractant, Severianos à Jacobitis diſtinguant, ut expreſſiſſime facit Theophanes, loco à nobis nuperrime citato. Sed demus Severi diſcipulum fuiſſe, qui ſupra Magiſtrum ſapuerit, quique demum exeunte ſeculo ſexto & initio ſeptimi, non tam novam hæreſim diſſeminare adortus ſit, quam Monophyſitarum diſperſas, & inteſtinis diſſidiis attritas turmas colligere, & unam quodammodo in cohortem aut legionem reducere. Nimirum ſub Juſtiniano, Juſtino juniore, Tiberio & Mauritio, acerrimis Chalcedonenſis Synodi defenſoribus, adeo debilitatæ erant ſchiſmaticorum Acephalorum copiæ, ut paulatim interituræ crederentur. Ibi videlicet Jacobus noſter induſtriam ſuam exercuerit, conſociando Monophyſitarum vi-

Videtur ergo Jacobus Zanzalus,

circa an. 608 reſuſcitandis contra Orthodoxos Monophyſitis intentus.

res

A res omnes ; opponendas Sectatoribus Chalcedonenſis fidei , Cæſarum favore potentioribus (quos tunc merito Melchitas ſeu Regios aut Cæſareos nuncupatos dixeris) ea opera meritus apud ſuos , ut coadunati illi, Severiani ſcilicet, Theodoſiani , Gaianitæ , Iulianiſtæ à ſuo nomine *Jacobitæ* dicerentur. Atque hac via facile intelliges Maimburgi in ſchiſmate Græcorum aſſertum , cui eruditi alii ſubſcribunt , Eutychianiſmi ramos ſeu proles omnes , in unam Iacobiticam ſeculo ſeptimo coaluiſſe .

Severiquidem ſectator fuiſſe ,

48 Occurrit vir clariſſimus , & (ut alibi diximus) de Tractatu noſtro Chronologico optimo meritus, Iobus Ludolfus. Is ſuper controverſa Iacobitarum ætate à me interrogatus, ita reſpondit Kalendis Februarii MDCCIII, ut pro certo habere videretur ; *Baradæum , ſive Baradienſem , Severi Patriarchæ Antiocheni Diſcipulum fuiſſe , ejuſque doctrinam longe lateque divulgaſſe . Iſte autem Severus* , inquiebat , *ſub finem ſeculi quinti vixit* . Satis eo innuit Ludolfus , & Iacobum ipſum ſub exitum ſeculi quinti & ſexto ineunte vixiſſe & floruiſſe : quod mihi non omnino probatur. Haud gravate conceſſero , Iacobum fuiſſe Severi diſcipulum , ſequacem , ſectatorem ;

ſed non coætaneus :

B ſed doctrinæ magis quam hominis , quales hodie Diſcipuli ſcholarum implent ſubſellia, quorum Magiſtri jam pridem , imo à multis ſeculis vivere deſierunt.

ut alii aliorum pridem mortuorum Diſcipuli ,

49 Hoc cum Ludolfo repoſuiſſem, innata ſibi urbanitate & modeſtia reſcripſit, x Maii MDCCIII , in hæc verba : *Quæ de nomenclatura Diſcipuli ſcribis , ea ſunt veriſſima ; non enim viventium tantum , ſed diu defunctorum præceptorum ſectatores , Diſcipulos eorum vocamus* . Dicatur itaque Iacobus Severi Diſcipulus per me licet ; ſed dicatur etiam ſeculo prope integro , Magiſtro ſuo poſterior . Quod addebat in primis ſuis litteris Ludolfus , *fidem omnino habendam Eutychio Patriarchæ Alexandrino , qui Annalibus ſuis Tom . 2 . pag . 145 & ſeqq . Jacobum illum accurate deſcribit*, parum probat ; notatne quo tempore vixerit , an ſolum ait Severi fuiſſe Diſcipulum? Auctorem jam diu conquiſitum , bello præpediente obtinere hactenus non licuit & ut forte uſpiam reperirem , vix paterer ejus ſolius auctoritate

C à ſententia dimoveri.

contra quem Orthodoxi , Imperatorum potentia fulti,

50 Hactenus dicta, puto, non inveriſimiliter poſſe ſuſtineri , quamquam talia fortaſſe non ſint , ut priſtino apud Chronologos loco Jacobum & Jacobitas excludant. Supereſt difficultatis non nihil in eo , quod ſi ad ea ſecula hæreſis iſtius origo differatur , tum nata dici debeat , cum ad talem geneſim occaſio & opportunitas deeſſe videretur. Id

Ægypto nec-dum Saracenis ſubjecta ,

urgebis maxime adverſus hypotheſim de ſeculi ſeptimi initio , quando nempe primum ſub Perſis , deinde ſub Saracenis gementes Ægyptii , haud dubie contentiones aliquantulum miſſas fecerant. Nec ſane Melchitis tunc cognominandis anſa dabatur , dum nulla erat Imperatoris auctoritas , qua Concilii Chalcedonenſis defenſores , ſeu partium Cæſareanarum aſſeclæ propugnarentur . Eſto igitur Jacobitæ oriri tunc primum potuerint , manifeſtum apparet defuiſſe opportunitatem qua Melchitæ denominarentur. At enim ut certum ſuppoſuimus utriuſque teſſeræ origi-

nem non eſſe ſeparandam ; ergo ad eam ætatem redeundum eſt , quo Imperatores Græci ſummam rerum , ſumma auctoritate iis in regionibus adminiſtrabant ; nullum autem tempus commodius quam ſeculi ſexti initium , pro quo ſcriptores plerique certant. AUCTORE I.B.S.

51 Non inficior, ſpeciem veriſimilitudinis ineſſe huic ratiocinio , niſi forte aliunde rationes ſuppeditentur , ut cum aliqua probabilitatis ſpecie credamus, exorta non eſſe ſaltem in Ægypto ea nomina , antequam Græcis Ægyptus eſſet erepta ; ceterum nec occaſio, nec rationes deſunt, ob quas commodiſſime, adulto jam ſeculo ſexto , & ineunte ſeptimo, dicantur in lucem protruſa . Nimirum Juſtiniano imperante ii , qui à Concilio Chalcedonenſi & à Cæſare ſtabant , prævalere omnino , & Alexandriæ , & tota deinceps Ægypto , Syria reliquiſque Imperii partibus cœpere ; adeo ut ad ea tempora perſecutionum ſuarum initia referant Jacobitæ , ut videre eſt apud Ludolfum in Commentario hiſt. Æthiop , pag . 462 num . 91 , & in hiſtoria Patriarchali hoc in Tractatu citata , cum de ducentis Jacobitarum millibus , ab Apollinario Patriarcha Orthodoxo occiſis , ageremus in Theodoſio Patriarcha XXXIII . Non abſimiles calamitates , quas à Melchitis paſſi deinde ſunt iidem Jacobitæ , præſertim ſub Benjamino , memorat præfatus Ludolfus pag. 429 num . 5 . E

cœperint ſchiſmaticos perſequi ; & Melchitæ vocari ;

52 Porro Iuſtiniani ſucceſſor Iuſtinus alter , nihilo majori humanitate homines in ſchiſmate jam obduratos inſectatus eſt . Tiberius , Mauritius , Heraclius , deceſſorum veſtigiis ita inhæſerunt (diceret Ludolfus , *tanta crudelitate Jacobitas perſecuti ſunt*) *ut hi tandem Saracenis Ægyptum invadentibus ſeſe dederent* . Eam ego tempeſtatem appello , qua Orthodoxis ubique prædominantibus , Regiorum ſeu *Melchitarum* appellatio indita fuerit , cum nempe arbitrio regio omnia ſchiſmaticis indies arctiora redderentur ; quoque potiſſimum rerum articulo , ut dicebam nuperrime , longe probabiliſſimum eſt Iacobum Zanzalum , copias ſuas ex adverſo conduxiſſe , quibus Orthodoxorum vires infringere conaretur.

donec Jacobitæ Saracenis ſe dederent ,

Huic ratiocinio fruſtra opponitur

53 Habeo hic iterum adverſantem Harduinum , in præcitato reſponſo Kal. Februarii MDCCIV , quo pronuntiat , Auctores omnes conſentire , Iacobum Zanzalum æqualem F fuiſſe Severo Antiocheno . Affert deinde Eutychii locum , ex Tomo 2 Annalium pag . 145 , cujus hæc ſunt verba : *Porro fuit ſevero Diſcipulus nomine Jacobus , qui amictus erat ex Segminibus albaradei , ſeu dorſualium , quæ jumentis inſterni ſolent , conſutis ; unde cognomen Jacobi Albaradienſis accepit : cujus doctrina erat , eſſe Chriſto naturam unam è duabus naturis , ſubſtantiam è ſubſtantiis duabus , & voluntatem unam ſecundum ſententiam Severi , Dioſcori & Eutychis maledictorum ..... Inde qui Jacobi fidei conſenſerunt , idemque cum ipſo aſſeruerunt Jacobitæ appellati ſunt , ab ipſius nomine Jacobo , inquit , Said Ebn Batrik medicus* . Qui eſt ipſemet Eutychius , poſtea Patriarcha Alexandrinus , ut quidem ipſe prodit .

fabuloſiſſimus Eutychius ,

54 Mirabar ego , tantum ab Harduino tribui Scriptori , quem alias fabuloſum , imo fabuloſiſſimum dixerat . Unde cum alia occa-

& quidem ſolus nec antiquus.

AUCTORE I.B.S.

sione, novis rationibus quæ antea propoſueram, urſiſſem paulo latius, id demum XII Maji ejuſdem anni repoſuit: *De Jacobo Tzanzalo, ſi neges diſcipulum Severi fuiſſe, & eidem σύγχρονον, nemo tibi aſſentietur; tanta eſt apud omnes, vel unius, quiſquis ille ſit, vetuſti Scriptoris auctoritas.* Unus & unicus objici mihi poteſt Eutychius, nequaquam antiquus dicendus, qui primum ſeculo x vixit, nec manifeſte nobis contrarius. Igitur experiri lubet, utrum ille plus fabulis poſſit, quam ego argumentis, quæ proinde in medium proferre non ſum veritus, ſequenti paragrapho alteri auctoritati ſatisfacturus.

& quidem ſolus nec antiquus,

55 Hic pridem deſieram, probata non inveriſimiliter, ni fallor, opinione quantumvis nova. Nihil magnopere ſubminiſtrare potuit Bernatus, quo lucem dictis afferret, neceſſariis librorum adjumentis deſtitutus. Habuit tamen Seid Ibn Batrik, Eutychium illum, quo Harduinus aliique nituntur; ſed, hoc ipſo loco proxime citato, turpiſſime lapſum, dum Severum obiiſſe ait anno XXIII Anaſtaſii, qui eſſet Chriſti DXIII, palpabili annorum pluſquam viginti anachroniſmo. Errorem hunc cum ceteris condonet qui voluerit, nihil ego ex ejus ſolius auctoritate ſtatutum velim. Pluris mihi eſt Bernati judicium, conjecturam noſtram, iis quæ in Ægypto didicit, conformem cenſentis. Quod vero inter alia advertit, hoc Orientalium in ſcribendo ſocordiam mirifice exprimit, quibus ſervandorum temporum ratio plerumque nulla aut perturbata. Sic Abulbaracatus, cum de Dioſcori depoſitione loquitur, in Concilio Chalcedonenſi facta, continuo Iacobitarum & Melchitarum nomina inſonat, quaſi vero tunc Iacobitæ dici potuerint, cum eorum anteſignanus necdum vivere cœpiſſet, ut admittere debent etiam ii qui nobis hîc adverſantur. Nauſeam creem, ſi alibi toties ingeſta iterum repetam.

& eo ipſo loco turpiſſime lapſus,

B

ex quo tamen habetur, Iacobitas & Melchitas,

56 Illud autem notatu digniſſimum eſt, quod Bernatus ex eadem Abulbaracati Hiſtoria obſervaſſe ſe ſuggerit. Iacobitarum & Melchitarum nomina, licet præpropere ibi indicata, communi tamen & vulgari appellatione, non ante Saracenorum dominatum in Ægypto percrebuiſſe. Auctorem illum ante ea tempora, adverſarios Catholicos, paſſim *Chalcedonenſes*; ſuos vero Schiſmaticos Monophyſitas, *Orthodoxos* indigitare; quibus nominibus etiam Hiſtoria Patriarchalis per id tempus utitur; haud obſcuro indicio, recentiora eſſe alia illa agnomina, nec niſi per inſignes prolepſes, ut ſupra dicebam, prioribus ſeculis à Scriptoribus Arabicis uſurpata. Divinare non auſim, at ſi in rebus adeo dubiis magis explorandis, conjecturis aliis novam addere volueris, non abſurde opinaberis, etiam Saracenorum occaſione, ea ipſa nomina aut exorta aut ſaltem magis recepta. Tum ſcilicet, cum Græcorum jugo liberati Ægyptii, Regiorum ſeu Cæſareanorum appellationem ad conflandam invidiam Græcis impoſuerint, & hi vice verſa hæreticis illis cognomentum, à viliſſimo homine derivatum, improperarint. Quamobrem indignati Copti, fabellam eam orſi ſint, ut à Iacobo Apoſtolo Iacobitarum nomen ſibi inditum fingerent.

ſic primum communiter appellatos,

C

57 Et huc facit Abulbaracati hiſtoriuncula, ſupra à nobis verbo inſinuata. Litigabant inter ſe, neſcio qua potiſſimum de cauſa, Melchitæ & Iacobitæ; habitoque ad Emiram Saracenum recurſu, ingentes utrimque chartarum faſces obtulere; quibus ille quodammodo perterritus, & homines & chartas, ad Cadum (is loci judex eſt) remiſit. Hic litigantes intuitus, Coptos primum interrogat, cur Iacobitæ dicerentur? A Iacobo, inquiunt illi, Apoſtolo, Chriſti diſcipulo, Propheta noſtro. Tum ad Græcos converſus, & vos, ait, qua de cauſa Melchitæ vocamini? Quibus reſpondentibus, hoc ſe nomine appellari, quod Regis religionem ſequerentur, ſubriſit Cadus, reſponſumque vellicans; Eccur, inquit, à Rege denominamini? Rectius profecto diceretis, vos Dei religionem & amplecti & ſequi. Manſit ex eo tempore Saraceni dictum, quo Copti Græcos Melchitas ſubſannare ſolent; illis nihilominus regia ſua appellatione gloriari non deſinentibus; adhibita tamen ſemper correctiuncula, qua non regios, quaſi Regi ſubditos, ſed regios religione ſeſe profiteantur.

D

poſt ſubactam à Saracenis Ægyptum.

Abulbaracati de utriſque fabella.

E

58 Erit fortaſſe qui altius fodiendo, plura eruat & vero proximiora; imo & illud fortaſſe, quod non nemo ſuſpicari viſus eſt, Coptos ipſos ceteroſque Orientales, *Jacobitarum* & *Melchitarum* nomina aliaque iſtiuſmodi didiciſſe ex libris in Occidente ſcriptis. Alius litem verbo dirimet, ſervataque Baronii de Iacobi ætate epocha, Iacobitarum appellationem vel uno vel pluribus ſeculis faciet poſteriorem. Alii aliter ſentient: faxit Deus ut conatus hic noſter excitamento eſſe poſſit ad ſcrutandam rei veritatem, quam deprehendere hactenus non licuit. Id interim evi- *concludi poſſit.*
ciſſe videor, ex Scriptoribus Arabicis, ſive ii Melchitæ fuerint ſive Iacobitæ aut Saraceni, nihil contra propoſitum à me ſyſtema urgeri poſſe, quod non contra ipſos fortius retorqueatur. Silentium vero Græcorum & Latinorum omnium, totis ſex primis ſeculis, ita pro me militat, ut ſi uſpiam locus ſit argumento negativo, hîc vim omnem exerere debeat & obtinere. Jam ad præcipuam, ſi qua eſt, auctoritatem reſpondeamus.

Quid ex dictis

F

§. III. *An ex Anaſtaſio Sinaita, contra Acephalos ſcribente, oſtendi poſſit, Iacobum & Iacobitas citius notos fuiſſe?*

59 EX adductis ſuperius rationibus non improbabiliter confeceram, Iacobum Zanzalum ejuſque aſſeclas Iacobitas, non ante finem ſeculi VI, vel initium VII, in ſcenam prodiiſſe. Interea caſu incido in Morini Præfationem *ad ritum Ordinationis Jacobiticum*; ubi ex pervulgata opinione rotunde aſſeritur, Iacobum Syrum, *Imperante Anaſtaſio, Orientem cum Severo perturbare cœpiſſe*. Nimirum id ex Chronico Orientali, nuper à nobis refutato, Morinus deſumpſerat; atque idcirco, parum illa movere me potuiſſent, niſi id ipſum auctoritate Anaſtaſii Sinaitæ auctor ille demonſtrare contenderet. *Ducentis*, inquit, *ante Damaſcenum annis, hoc nomine* (Iacobitarum) *jam appellari incipiebant; ut conſtat ex Anaſta-*

Ita affirmat Morinus,

A *Anaſtaſii Sinaitæ libro, cui nomen fecit*, Dux VITÆ (dicere voluit, *Dux viæ*, Ὁδηγός) *iſtius enim hæreſis* (Eutychianæ) *ſtudioſos, Jacobitas paſſim vocat & Severianos*. Ita ille, paucis multa involvens & ſupponens vel falſa vel dubia, quæque proinde accuratius examen deſiderant, ut ex iis quidquam definiatur. Sed antequam ea diſcutio, vera à falſis ſecernenda ſunt.

60 Admitto in Sinaitæ Ὁδηγῷ non ſemel *Jacobum* & *Jacobitas* nominari cum *Eutychete*, *Dioſcoro*, *Timotheo*, *Severo*, *Gaiano*, *Juliano*, *Petro Cnapheo*, *Barſanuphio*, & *Theodoſio*, ex quibus, *decem cornibus inſtructus decemviratus* exurgit, quos *Orcheſtram decem cornuum* nuncupat, *Decicorne Sodalitium*, *Decicornem Cohortem*, *Turbam*, *Catervam*. Sic in *Duce viæ* paſſim Sinaita loquens, non *paſſim* Iacobitas impugnat, ſed Gaianitas potiſſimum & Theodoſianos, quibuſcum Alexandriæ congreſſum ſeſe teſtatur. Eſto tamen Iacobitæ etiam cum ceteris exagitentur, ecquid inde conſtare poterit, Iacobum ducentis ante Damaſcenum annis, aut imperante Anaſtaſio, hæreſim ſuam propagaſſe? Id ego inficior, ex Sinaitæ libro rite demonſtrari.

quia Sinaita Jacobum adſcribit decemviratui erroris.

quem impugnat:

B 61 Primum itaque falſo à Morino ſupponitur, Iacobum, Severo, Timotheo, Theodoſio, Gaiano eſſe ſynchronum, ex eo nempe quod cum illis in *Decemviratu erroris* componatur, quos cum certum ſit, ſub Anaſtaſio Imperatore & annis proxime ſequentibus delirare cœpiſſe, conſequens ſit etiam Iacobum tunc temporis inſaniiſſe, quod eſſet ducentis ante Damaſcenum annis, Chriſti circiter DXXX, & citius. Male, inquam, id à Morino ſupponitur; niſi eodem argumento probari velit, Eutychetem & Dioſcorum aliis fuiſſe coætaneos, quod patentiſſimæ falſitatis redargueretur, utpote qui ante octoginta annos jam fatis ceſſiſſent. Ego vero contendo, Iacobum totius Decemviratus natu poſtremum eſſe, ex iis quæ ſuperius diſputata ſunt, atque ex ipſo Sinaita haud difficulter evinci; quippe qui Iacobitas nuſquam ex profeſſo aggrediatur, Severianos, Theodoſianos, & Gaianitas, perpetuo vellicans. quod manifeſto indicio eſt, Iacobitas tunc adhuc ignobiliores fuiſſe, cum Sinaita diſputaret. Iam vero ſi eum non niſi centum poſt annos cum hæreticis illis dimicaſſe & *Ducem viæ* elaboraſſe oſtendero, puto non exiguum opinioni noſtræ momentum acceſſurum. Id qua ratione conficiam, apparebit, ubi alterum Morini ſuppoſitum evertero.

sed hoc non magis facit Jacobum Severo Synchronum,

quam Dioſcorum vel Eutychetem.

C 62 Non potuit Auctor ille Iacobum & Iacobitas ad principium ſeculi VI reducere auctoritate Anaſtaſii Sinaitæ, niſi crediderit ſanctum illum Monachum circa medium ejuſdem ſeculi opus ſuum contra Acephalos conſcripſiſſe, ſecutus in eo receptam recentiorum prope omnium opinionem, quod Sinaita idem Monachus, & Patriarcha Antiochenus fuerit, ſtatutus DLXI, expulſus DLXXII, reſtitutus DXCV, defunctus DXCIX. Quod quam à veritate alienum ſit, non poteſt non apertiſſime deprehendere, qui vel tantum levi oculo Ὁδηγόν, evolverit; ut ſatis mirari non poſſim Gretſerum operis interpretem, ad ea animum non advertiſſe. Ceterum non ſolus Gretſerus, ſed poſt Baronium eruditi quique, à Nicephoro Calliſto libro 18 cap. 44 decepti, ex duobus Anaſtaſiis, Patriarcha altero, altero Monacho Sinaita, unum conflarunt.

Ille etiam male præſumitur Ὁδηγὸν ſcripſiſſe circa an. 550.

AUCTORE I. B. S.

63 Primus, quod ſciam, ſeveriori examine Nicephori commentum excuſſit Henſchenius ad XXI Aprilis; oſtendens, citato capite tres Anaſtaſios à Calliſto per inſignem ſocordiam confuſos, nempe Patriarchas Antiochenos duos, primum magna doctrinæ laude celebrem & S. Gregorio Romano Pontifici per litteras familiarem, mortuum DXCIX; ſecundum ſucceſſorem prioris à Iudæis immaniter obtruncatum DCVIII; & tertium Sinaitam Monachum, utroque Patriarcha juniorem. Quibus id argumentis demonſtret Henſchenius, ad memoratam diem XXI Aprilis curioſus Lector videre poterit; hic ea ſola producere lubet, ex ipſo Sinaitæ Ὁδηγῷ, quæ ab Henſchenio ſunt prætermiſſa, quæque probent Morinum ex eo opuſculo perperam inferre, Iacobum & Iacobitas, ducentis ante Damaſcenum annis, aut imperante Anaſtaſio, paſſim fuiſſe appellatos.

idemque Patriarcha Antiochenus fuiſſe

quod evidenter refutatur ab Henſchenio, duos Anaſtaſios diſtinguente;

64 Argumentum præcipuum ſumitur ex Capite X præcitati Ὁδηγοῦ, adverſus Severianos vel Acephalos; ubi ſic legitur: *Narrabant nobis Catholici, qui Alexandriæ degunt, poſt tempora beati Eulogii Papæ* (Alexandrini) *hic fuiſſe Præfectum Auguſtalem Severianum, qui ſatis diu quatuordecim calligraphos ſeu librarios ejuſdem ſecum ſententiæ habuerit ac aluerit, quibus id negotii dabat, ut Patrum libros falſarent ac depravarent*. Notiora ſunt B. Eulogii Alexandrini tempora, quam ut in dubium revocari poſſint. Etenim ex omnium confeſſione Sedem illam tenuit annis circiter XXVII, nempe ab anno DLXXVII ad annum DCIV, ut nobis cum Baronio, in Tractatu noſtro Chronologico, probabilius videtur. Loquitur autem hic Sinaita de temporibus poſt B. Eulogium; ergo multis poſt Eulogium annis, diſceptationes ſuas cum Decemviratu Monophyſitico in urbe Alexandrina inſtituit: ergo vivebat ſanctiſſimus Monachus, cum uterque Patriarcha Antiochenus, nomine Anaſtaſius pridem è vivis exceſſiſſet. Quo tempore veroſimiliter ea contingerint, noſtrum erit inquirere; ſufficit, ex adductis invicte oſtendi, Anaſtaſium Monachum Sinaitam non niſi in Nicephori cerebro Patriarchatum Antiochenum poſſediſſe; de quo ne illud quidem ſatis compertum eſt, utrum Antiochiam oculis ſuis umquam viderit, in Arabia & Ægypto vitam ſolitariam non ſine ſanctitatis & eruditionis fama profeſſus. Iam vero ne quis in Eulogii nomine cavilletur, aut citatum à nobis locum interpolatum exiſtimet, rurſus capite II contra eoſdem Monophyſitas allegatur *Dominus Eulogius Papa Alexandrinus, ſcribens pro tomo ſeu epiſtola decretali S. Leonis*, cujus operum compendium nobis reliquit Photius in Bibliotheca cod. 230.

& ex ipſomet Ὁδηγῷ;

E

narrante audita poſt an. 604.

F

65 Ex his abunde confirmatur Henſchenii ſententia, Sinaitam Anaſtaſium ad uſque Heraclii tempora vitam protraxiſſe, qui ab anno DCX ad DCXLI Imperio potitus eſt, atque adeo Patriarchatum Anaſtaſii Sinaitæ merum eſſe Nicephori figmentum: niſi fortaſſe Sinaita alius fuerit, prius Monachus deinde Patriarcha,

& acta coram Præfecto Auguſtali

AUCTORE I.B.S. triarcha, alius Sinaita noſter, auctor libri Ὁδηγὸς, numquam ad talem gradum promotus. Ad veram ejus ætatem quod attinet, nihil Henſchenius habuit unde illam determinaret: nos ex eodem opuſculo id non obſcure colligi poſſe exiſtimamus. Teſtatur ibi Anaſtaſius, congreſſum ſe cum Theodoſianis Alexandriæ, *præſente Præfecto Auguſtali in publica civitatis audientia*. Factum id oportuit tum, cum Alexandria Græcis Imperatoribus adhuc erat ſubjecta, ante Saracenorum irruptionem in Palæſtinam & Ægyptum, rebus etiamnum tranquillis, aptiſque hujuſmodi concertationibus inſtituendis. Hiſce autem nullum opportunius tempus invenio quam annum circiter DCXXX vel paulo citius, ſedente Georgio Patriarcha Orthodoxo & Benjamino hæretico.

66 At, inquies, cur DCXXX aptior tibi videtur, quam DCXX? Dicam. Quia Anaſtaſius Severianos increpitat, quod *Naturam* nimis abſurde intelligant, quaſi in *Saracenorum diſciplina inſtituti eſſent*: qui *cum Dei conceptionem & nativitatem audiunt, derepente nuptias & ſemen, carnalemque conjunctionem ſomniantes, blaſphemant*: quibus verbis Mahometanos deſignari, clarius eſt, quam ut probatione indigeat. Eſt autem veroſimillimum, ante annum DCXXII Mahometanas blaſphemias orbi fuiſſe ignotas, publicari vero ſubinde potuiſſe, ita ut eas Sinaita, Arabiæ incola, ſub ipſis principiis inaudierit; & poſtmodum Severianos, tamquam earumdem compartipes, accuſarit.

circa an. 630

67 Porro inter Saracenicæ impietatis exordia, ad cum annum DCXXII figenda, & Ægyptum ab illius ſectatoribus anno DCXXXIX ſubactam, captamque exeunte anno DCXL Alexandriam, ex quo Præfecti Auguſtales nominari deſierunt; nullum commodius tempus, ad memoratas diſputationes ea in urbe habendas, ſeligi potuit, quam annus à nobis deſignatus, ſexcenteſimus ſcilicet & trigeſimus, vel forte biennio citius aut tardius. Statue ut lubet, modo Anaſtaſium Sinaitam illum, qui Ὁδηγὸν adverſus Acephalos compoſuit, multis annis ambobus Anaſtaſiis Antiochenis poſteriorem conceſſeris; ac proinde fateare, eo ex libro nihil adduci poſſe, quo ſtatuta à nobis Jacobi & Jacobitarum ætas vel minimum labefactetur.

poſt exordia Mahometiſmi;

68 Quamdiu noſter hic Anaſtaſius ſuis, contra Severianos, certaminibus ſuperſtes vixerit, quove demum anno laborum ſuorum præmium à Deo ſit adeptus; fateor me nulla hactenus probabili conjectura aſſequi potuiſſe. Non eſt dubium, quin eo quo dimicabat tempore, vegeta adhuc ætate, eoque robore & viribus eſſet præditus, quales exigebant acerrimæ illæ cum ſectariis contentiones, ſæpius repetitæ, ubi unus contra omnes congredi neceſſe habebat. Si divinare licet, non exiſtimo majorem multo quinquagenario tunc temporis fuiſſe. Cum autem in magnis Græcorum Menæis, tum excuſis tum manuſcriptis (teſte Henſchenio) *ad grandævam ætatem dicatur perveniſſe*; quid obeſt, quo minus ad annos præterea viginti aut triginta, privatam vitam in Monte Sinai duxiſſe ſupponatur, nempe ad annum DCLX, Saracenis omnia occupantibus, atque impedientibus, ne in oppugnandis hæreticis reliquos vitæ annos, ut erat ſolitus, collocaret.

auctore ad diſputationes vegeto,

& uſque ad 660 veriſimiliter ſuperſtite.

DIGRESSIO.

Ad cenſuram Albertini cujuſdem, in Anaſtaſii Sinaitæ Ὁδηγὸν *contra Acephalos & Severianos.*

69 QUoties Ὁδηγὸν nomino, toties Lectorem monitum volo, de illo mihi ſermonem eſſe, qui contra Acephalos ſeu Monophyſitas à Sinaita ſcriptus eſt, & Gretſero noſtro interprete anno 1606 typis Sartorianis editus, inſertuſque magnæ SS. Patrum Bibliothecæ Colonienſi, ſeculi VI, parte I, à pag. 582 ad 628. Quod ad alium *Hodegum* attinet, CLIV quæſtionum, Sinaitæ pariter attributum, nihil ad præſens facit; & longe probabilius eſt, non Anaſtaſii hujus, ſed alterius, & forte anonymi, tribuſque ſeculis junioris, collectionem eam eſſe. At vero prior ille Hodegos tam certo opuſculum eſt Anaſtaſii Sinaitæ, de quo ſupra egimus; quam certum eſt, diſputationes Alexandriæ ab eo eſſe inſtitutas, in quibus nomen ſuum profitetur; *Ego Anaſtaſius, Monachus ſancti Montis Sina, profiteor* &c. De illo itaque pauca hic notare lubet, uſui futura, dum quis caſtigatiorem libri editionem curare, & cum variis MSS. codicibus variantes lectiones conferre voluerit, plus otii nactus, quam nobis aliter occupatis ſuppetat. Interim dum Anaſtaſii ætatem inquirens tractatum eum pervolverem, nonnulla occurrerunt, ex quibus Albertini prædicti cenſura apud Labbeum, tom. I de Scriptoribus Eccleſiaſt. pag. 712, acrior & iniquior videbatur, quam ut ab Oudino ultro admiſſa, conſectarium illud eliceret, Manuſcriptos codices, ſub Anaſtaſii nomine, modicam fidem mereri. Integram cenſuram, qualis illa à Labbeo refertur, hic ſubjicio, ut commodius quæ id editione Gretſeriana, quam & Albertinus ſecutus eſt, obſervavimus, ſuo loco annotentur.

Tractatus hic, à Gretſero Latine redditus in Bibliothec. Patrum,

70 *Juvat lectores monere* (Albertini verba ſunt) *tractatum hunc* (Ὁδηγόν) *non eſſe librum continui tenoris, ſed rhapſodiam ex variis ſcriptis, tamquam centonibus, ἀμεθόδως plane congeſtam. Nam caput tertium initium eſt alterius operis, à duobus præcedentibus capitibus diſtincti, ut patet ex titulo illi appoſito*, Anaſtaſii minimi Monachi opus de Orthodoxa fide, ex ſacris litteris ac doctoribus decerptum. *Caput quintum ſimiliter* (quartum voluit dicere) *quod pro titulo habet*, Anaſtaſii Presbyteri ſancti Montis Sina opus de fide œconomiæ Chriſti filii Dei, ad ſanctam Eccleſiam Catholicam Babylone ſcriptum, *novum prorſus opus eſſe, & à ceteris ſeparatum, non minus liquet. Penes me eſt codex Græcus, pro Joanne de Raguſio olim Manuſcriptus, ubi ſub hoc titulo* τῆ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίᾳ P. Θ. περὶ πίστεως, *deprehendi exſtare duo tantummodo priora hujus* Ὁδηγοῦ *capita, nec ea quidem inchoata à prioris initio, ſed ab iis verbis, quibus pro titulo apponitur* Brevis expoſitio fidei: *viciſſim autem ad compenſationem plurimas alias defini-*

ab Alberti no reviſus, & judicatus rhapſodia temere congeſta,

certus Anaſtaſii Sinaitæ fœtus,

propter codicum MSS. diſcrepantiam,

A *definitiones & distinctiones habens, quæ editioni Gretserianæ ad finem secundi capitis, & ceteris, quos vidi, codicibus Mss. desunt.*

& perturbatum capitum primorum ordinem,

71 *Tres autem vidi Bibliothecæ Regiæ, quorum duo sine auctoris nomine, unus cum hoc titulo,* Σὺν Θεῷ προθεωρία τῶν ὑποθέσεων τῶν ὅρων &c. *Alter cum illo titulo,* Σὺν Θεῷ ὅροι Διάφοροι &c. *ea tantum complectuntur, quæ tractatus editus habet duobus prioribus capitibus: ac reipsa idem sunt cum libello illis adhuc breviori, qui exstat inter Athanasii opera sub hoc titulo,* Tractatus de definitionibus. *Tertius ea fere omnia continet quæ habentur in editis. Sed & in plurimis multo auctior est, & ordine non eodem: caret enim eo exordio & indice, quæ in editione caput primum antecedunt. Titulus fere idem, tamen absque auctoris nomine, cui subjiciuntur ea quæ primo editionis capite, usque ad §* Universa generis nostri *&c. His dein verbis, quasi novum opus inchoarent, præponitur hic titulus,* Ἀναστασίου μοναχοῦ τοῦ Σινᾶ ὁδηγὸς, σὺν Θεῷ προθεωρία πῆς ὑποθέσεως τῶν ὅρων τῆς βίβλου, ἥς ἐπωνυμία λέγεται Ὁδηγός. *Inde ad finem usque*

B *capitis secundi, scholio excepto, cum editis consentiens, subjungit triginta duo folia, quæ ab illo prorsus absunt, excepta de Eucharistia cum Gaianitis disceptatione; quæ cum in editione remota sit, ad caput nempe 23, nono folio hic habetur. Ab his autem 32 foliis redit cum editis, in nonnullis tamen brevior, usque ad finem, cui subjunguntur, quasi continui operis, innumera veterum testimonia, tractatum sexies majorem efficientia.* Hactenus Albertinus apud Labbeum.

non meretur tam injuriosam censuram;

72 Duo sunt, opinor, quæ Criticum hunc induxere ad ferendum hujusmodi judicium. Alterum quod Codices manuscripti, & inter se, & cum editione Gretseriana in pluribus discrepare deprehenderit; alterum, quod in illa ipsa editione, nonnulla perturbato ordine disposita videantur. Neutrum horum negare ausim; id nego, minutias istiusmodi sufficere, ut Tractatus Ὁδηγὸς, Rhapsodia, & sine methodo congestus Cento nuncupetur, eique proinde fides omnis adimatur, non sine Catholicæ rei jactura, quam ibi Sinaita

C egregie tuetur; quidquid fortasse paucula, quæ castigatione indigeant, librariorum vitio irrepsisse nonnulli suspicentur. Si vidisset

sed collationem cum Mss. Cæsareis,

Albertinus Mss. codices Cæsareos, quorum meminit Petrus Lambecius in sua Augustissima Bibliotheca Vindobonensi, variantium lectionum Catalogum amplificare potuisset, non fidem totius operis infringere. Bina illic assignantur exemplaria; primum libro 3, Codice XLVI, pagina 64, quarto loco, titulo *Anastasii Sinaitæ* (male addit Lambecius, *Senioris Patriarchæ Antiocheni*) Ὁδηγὸς sive *Dux viæ adversus Acephalos*. Deest folium ejus primum, quod continuit Proœmium & indicem capitum totius libri, atque insuper principium capitis primi usque ad hæc verba: Ὅτι δεῖ γινώσκειν καὶ ἀκριβεῖαν τὰ φρονήματα τῶν ἐξ ἐναντίας. *De reliquo*, inquit Lambecius, *dignissimum est exemplar manuscriptum ut diligenter & accurate cum eo conferatur editio græcolatina &c.*

à Lambecio laudatis;

73 Alterum continetur eodem libro Cod. LXXVII, ordine septuagesimum tertium & habetur pag. 164 & 165; differt autem, tam respectu *ordinis*, quam ratione *variantium lectionum & nonnullorum additamentorum non mediocriter; tum ab editione Gretseriana, tum quoque ab altero antiquo manuscripto exemplari*, de quo jam facta est mentio. Monet deinde Lambecius, deesse omnino indicem capitum; & quod in editione Gretseriana est caput tertium, illud hic collocatum esse primo loco, & inscribi atque incipere hoc modo; Ἀναστασίου Σιναΐτου πάνημα περὶ πίστεως ὀρθοδόξου &c. Ubi etiam notandus est insignis iconismus capiti XII adjungendus, more Orientali expressus, & plane dissimilis illi, quem typographus editioni Gretserianæ pro libitu inseruit. Jam vero quid de toto opere censendum sit ex animadversiunculis nostris, æqui lectoris judicio statuendum relinquemus. AUCTORE I.B.S.

nam quæ istic est discrepantia,

74 Animadverto imprimis, totam illam manuscriptorum codicum discrepantiam ad duo prima capita potissimum spectare, eaque à nonnullis codicibus abesse, in aliis auctiora, in aliis truncata, in aliis denique transposita, quod & in editione Gretseriana manifestum est. Etenim quod ibi caput quintum nominatur, certissimum est ad priora illa esse re- E vocandum, æque ac alia quæ de Natura agebant, & sub capite de Definitionibus contineri, Gretserus observavit. Porro variationes *fere non pertinet nisi ad duo priora capita,* istæ omnes, truncationes, & additamenta nihil operi nocere posse existimo; quandoquidem bina illa Capita ad totius tractatus seriem nullo modo spectare videantur, iisque resciss maneat integerrima Sinaitæ dissertatio adversus Severianos, ad quos priora illa capita non magis pertinent quam ad Arianos, Nestorianos, Manichæos, & quoslibet alios hæreticos.

ad ipsum opus vix spectantia,

75 Crediderim ego collectionem esse terminorum, definitionum, explicationum, aliorumque prærequisitorum, ut methodice & accurate cum hæreticis disputatio instituatur, quamque vel Sinaita ipse, vel alius fortasse Anastasius, ex sancto Athanasio aliisque Patribus confecerit, tamquam promptuarium ad sectariorum fallacias detegendas. Certe *& ab aliis ei præfixa;* non unius Auctoris esse, quæ duobus illis capitibus continentur, non potest non apparere vel solos titulos percurrenti; adeo ut, si F ad ea tantum censuram suam Albertinus restringeret, ultro concederem, Rhapsodiam, ex multis centonibus congestam, vocitari posse; ita tamen ut reliqui operis contextus nec minimam inde jacturam patiatur.

sicut etiam nonnulla male inserta capiti 3:

76 Observo præterea, in editione Gretseriana, nonnulla sub operis initium haud satis apte disposita, unde fortasse Albertinus intulerit, caput III, initium esse operis, distincti ab eo quod incipit capite IV vel V. Quis sectiones illas multiplices induxerit; sintne Sinaitæ ipsius, an potius alicujus interpolatoris, non est mihi promptum divinare; at, nisi vehementer fallar, puto tractatum Ὁδηγὸν inchoari ab oratione vel invocatione cælestis luminis, posita capite tertio; *Principium verborum tuorum Christe* &c. eamque velut Præfatiunculam ab auctore præmitti. Scio eo capite paragraphos duos orationi anteponi, quorum primus sit interrogatio Orthodoxi, alter ad Lectorem monitio; sed quid illi ad operis contextum faciant, non intelligo: uti nec alter paragraphus, qui subsequitur, *Imprimis Nestorius* &c. quem facile

ad

AUCTORE I.B.S.

ad duo priora capita rejeceris. Nihil autem ineptius collocatum video, quam caput quintum, *de ſanctis Conciliis*, immixtum ſeriei operis, cum eo errore, quod ſtudioſum moneat tenenda *œcumenica ſex Concilia*; cum poſtea non niſi quinque enumeret, nec plura indicari potuerint, dum Anaſtaſius ſcriberet. Puto itaque, totum illud caput, ut nuper dicebam, ad primam definitionum & terminorum explicationem, remittendum eſſe.

cujus ſolum exordium ſit Anaſtaſii,

77 His ita reſtitutis, poſt præcitatam Orationem, *Principium verborum tuorum, Chriſte,* ſequatur caput IV, quod proprie, ni fallor, totius Tractatus exordium eſt: in quo, enarratis variis hæreſibus, quarum blaſphemias & impietatem Eutychiani renovabant, capite ſexto Severianos ſeu Acephalos aperto marte aggreditur; nempe *Orcheſtram illam, decem cornibus inſtructam*, & *Decemviratum erroris &c.* Eos autem totis reliquis novemdecim capitibus ita ſemper exagitat, *Decicornem turbam, Decicornem cohortem, Decicorne ſodalitium* identidem nominando, ut dubium eſſe nemini poſſit, quin omnia illa ad continuam & ordinatam lucubrationem pertineant. Enimvero ubi capite VI oſtendit, *unde Monocula Severi fides pullulaverit*; demonſtat Capite VII, *Patres ab eo eſſe repudiatos:* Capite VIII probat, *ex veteri & novo Teſtamento, naturam & perſonam diſtingui:* Capite IX idem examinat ex Concilio Nicæno: Capite X deſcendit ad diſputationes cum Joanne Zyga, Dormitantio aliiſque, habitas Alexandriæ; toto denique deinceps opere conſtricte adeo proſequitur conceptam materiam, ut Monophyſitas ad ultimam uſque periodum inſectetur. Oculos conſulat, ſi cui diligentia noſtra non omnem ſcrupulum ademerit; judicetque per ſe, quam immerito cenſuram ſuam ei operi Albertinus inuſſerit, ea ſolum de cauſa, quod in uno Codice Mſ. librariorum inſcitia, non nulla inſerta invenerit, quæ in aliis pluribus & in hac Gretſeriana editione non reperiuntur. Certe ad alias lectionum varietates & interpolationes quod attinet, commune id habet Ὁδηγὸς cum omnibus antiquis Mſſ. operibus; nec ex iis quidquam adverſus Sinaitam effeceris, niſi eadem via omnium prope SS. Patrum auctoritatem everſum eas.

& caput 4 initium operis, contra Severianos ſcripti,

idque ordine optimo.

§. IV. *De Iacobi & Iacobitarum apud Coptos hæreſi.*

De hac, tamquam precipua ſui temporis,

78 DIſcuſſis ſuperius ea qua potui probabilitate, Jacobi Jacobitarumque primordiis & ætate; ſequitur ut de ejus ſectæ erroribus ea proponantur, quæ ad notitiam hiſtoricam pertinent; re ipſa id quodammodo exigente, nequid hic lectores deſiderent, aut merito conquerantur, tam multa toto Tractatu de Jacobitis differi, neglecta interim accuratiori de falſis ipſorum opinionibus examine; quo fieret, ut vel ignorarentur penitus, vel alienis coloribus depictæ, ut fere hactenus contigit, non quales revera ſunt, exhiberentur. De Dioſcori impietate & latrociniis, deque ejus à primigenia Eutychetis inſania receſſu, non ſemel ſuperius agendum fuit. Habuere & primi ejus aſſeclæ ſuum quique locum; at cum inter illos præcipuus nominetur Jacobitarum Coryphæus, utpote Monophyſiticæ hæreſeos propagator ſtrenuiſſimus, pluſculum hic ſibi poſtulare viſus eſt.

pollicitus ſcribere Nicephorus Calliſtum,

79 Nicephorus Calliſtus, lib. XVIII cap. 45, de eo ſcribit in hunc modum. *Quis Jacobus iſte fuerit, unde Jacobitæ nomen acceperunt.... æquum eſſe puto ut hic referam. Altius autem narrationem petam. Poſtquam Eutycheti & Dioſcoro à ſancta quarta Chalcedonenſi Synodo dignitas abrogata eſt; qui illorum dogmata defenderunt, facta ab Eccleſia Catholica defectione, διακεκριμένους, hoc eſt* Segregatos *ſive* Ambigentes *ſeipſos appellarunt; neque ullo modo, ut quæ recte in Concilio ſtatuta eſſent, comprobarent, adduci potuerunt. Ii in duodecim ſectas diſſecti ſunt, ex quibus multa millia hæreſum pullularunt: ex quarum ſectatoribus quidam Eutychianiſtæ vocati, quod Dioſcorum tantum & Eutychetem reciperent; qui Chriſtum docuerunt, Patri quidem conſubſtantialem eſſe, nobis autem minime; propterea quod nobis non aſſentiuntur, veram eſſe in Chriſto humanam naturam profitentibus. Poſtquam autem Imperator Leo diem ſuum obiit, atque Zeno & Anaſtaſius Imperii adminiſtrationem ſuſceperunt, quam maximam libertatem ſibi, qui quartæ Synodo reſtiterunt, uſurpavere. Eodem tempore & Acephali, quorum Dux Severus Antiochenus fuit, unam Verbi & carnis naturam male prædicantes, & præterea Jacobitarum, Theodoſianorum, Julianiſtarum, & plurimorum aliorum catervæ Eccleſiæ inſultarunt, qui Monophyſitæ appellati ſunt, quod unam Verbi & carnis naturam poſt ineffabilem unionem in Chriſto eſſe ſentiant & doceant.*

dilabitur ad varias Eutychianorum factiones,

80 Pergit deinde portentoſas illas delirantium & deliriorum acies explicare, *Tritheïtarum, Agnoëtarum, Theopaſchitarum, Armeniorum, Aphtartodocitarum, Damianiſtarum, Angelitarum, Perritarum*, & hujuſmodi monſtrorum innumerabilem turbam, adeo ut Severitarum analyſis claſſes omnino quinque apud ipſum expleat: Hæ ſunt nimirum Eutychianæ ſeu Dioſcoritanæ Hydræ, capita dicam, an excrementa, enumerata potius à Nicephoro quam explicata, illius interim quodammodo immemore, quod primum pollicitus fuerat. Quippe, qui de Jacobitarum hæreſi acturum ſe receperat, vix nomine tenus ſubinde attigit, eloquentiam ſeu potius multiloquentiam magis quam res ipſas meditatus. Obſervandum hic non oſcitanter, catervas illas hæreſum, immerito Jacobitis imputari, imo non tam diverſas quam unam eamdemque cenſeri poſſe; eatenus multiplicem, quod de conſectariis ad primam inſaniam, ſequaces non ignobiles, per ſeſquiſeculum, acerrime (ut fit) digladiantes, tot hæreſes procudere viſi ſint, quot fuerint capita diſſentientia; ſic tamen, ut in primam illam, ſeculo VII fere omnes poſtliminio coaluerint, ſopitis inteſtinis diſſidiis (ut alibi diximus) majori vi Synoditas ſeu Melchitas, communem hoſtem, oppugnaturi. Sed ad Nicephori caput 52 tranſeamus, ubi quæ de Jacobitis refert, non levi examine opus habent.

quæ demum in unam Jacobiticam coaluerint,

81 *Jacobus porro, à quo nunc quoque Jacobitarum hæreſis denominata celebratur, Syrus genere*

A *genere fuit, obſcurus prorſus & nulla gloria vir, qui etiam Zanzalus propter ſummam tenuitatem eſt cognominatus. Hic Eutychetis, Cnapheique præterea Petri atque Severi dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare ſtuduit. Eccleſia ſane Catholica Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſubſiſtentiam unam, è duabus naturis conſiſtentem, Deitatis, inquam, & Humanitatis, profitetur; ita ut utraque harum poſt unionem proprietates ſuas ſalvas conſervet, & duarum iſtarum naturarum unio mixtionem & confuſionem, mutationemque & alterationem nullam admittat: ipſeque idem, Deus ſit & Homo, & voluntates virtuteſque operatrices duas, divinam videlicet ſimul & humanam, habeat. Eutyches autem, duas quidem & ipſe ante unionem naturas dixit, & deinde unitas; poſt unionem autem in unam eas naturam abiiſſe, confuſaſque eſſe, & mixtionem ſubiiſſe, opinatus eſt, adeo ut & divinitas, ea quæ humanitatis fuere, paſſa ſit, & contra. Ea ipſa opinione, Dioſcorus Alexandriæ Patriarcha, & Petrus Cnapheus, Severuſque Acephalus, Epiſcopi Antiocheni, atque inſuper*

B *alii, tranſverſim abducti ſunt.*

82 *Enimvero, eo, quem diximus, Jacobo Monophyſitarum opinionem apud Syros prædicante, magnum exortum eſt diſſidium. Nam qui rectæ opinioni adhæſerunt,* Melchitæ *appellati ſunt, quod ſanctam quartam Synodum, & Imperatorem ipſum (Melchi enim Syris Rex eſt) conſectarentur. Qui autem diverſum ſenſerunt, multa variaque habuere nomina;* Jacobitæ *tamen maxime ſunt cognominati, propterea quod ei, quem dixi, Monophyſitarum hæreſis ſtudioſo Jacobo, adhærerent.* Tandem ne parum dixiſſe videatur Nicephorus, cap. 54 ſub finem, enumeratis omnibus hæreſum ducibus & doctoribus, Neſtorio, Eutychete, Dioſcoro, Cnapheo, Severo, Theodoſio, Juliano, Gaiano, totoque illo *infelicium mortalium choro*, ſubjungit: *Quorum impiorum dogmatum ſectator atque reſtaurator, quem diximus, Jacobus fuit.*

83 Ita ille, magis ex ſuo genio, quam ex rei veritate, narrationem ſeculo XIV contexens, quam antiquis monumentis inniti vellent rerum Orientalium periti. Nam, ut alia taceam, ubi obſecro reperit Auctor ille Dioſcorum, naturarum in Chriſto confuſionem & commixtionem admiſiſſe, ſemper ab ipſo blaſphemiæ inſtar repudiatam? Jacobum autem, *Eutychetis, Cnapheique præterea Petri & Severi dogma* recepiſſe; vel *Neſtorii, Theodoſii, Juliani, Gaiani errores inſtauraſſe*, quo argumento demonſtrat? Præterquam quod Armenianorum ſectæ Jacobum quoque auctorem facit, quam hæreſum omnium confluentem ſentinam nuncupat, & de qua cap. 53 & 54 plurima congerit, Jacobi principiis aut omnino contraria, aut tam diſſona, ut ſtolidiſſimum fuiſſe oporteat hominem, ex cujus cerebro tot ſimul intemperiæ profluxerint. Illud mitiſſime dici poſſe exiſtimo, Nicephorum iſtum non ſatis explorata habuiſſe quæ memorat, & ipſum æque ac Latinos, multa paſſim Jacobo Syro dogmata erronea appinxiſſe, quorum apud Scriptores antiquos, maxime Orientales, nec veſtigium exſtat, teſte Vanſlebio in præfatione ad Hiſtoriam Eccleſiæ Alexandrinæ, aliiſque pluribus, qui res Jacobiticas ſtudioſius ſe excuſſiſſe profitentur.

C

84 Hac de cauſa plurimos palam redarguere non veretur Fauſtus Naironus Maronita, AUCTORE I.B.S. in Euoplia fidei Catholicæ Hiſtorico-dogmatica, Romæ edita atque alibi à nobis citata, præſertim apud Prateolum, pag. 29, ubi ex ipſis Jacobi Zanzali ſcriptis oſtendit, falſum eſſe Bernardi Luxemburgi aſſertum, apud Prateolum, quem & plerique alii Auctorem habent, quod *Jacobus Zanzalus, Jacobitarum Auctor, ſacroſanctam Trinitatem minime crediderit, ſed unam dumtaxat in divinis Perſonam eſſe docuerit, adeoque Crucis ſignum digito uno pinxerit.* Contrarium enim, inquit, ex ipſo Jacobi Zanzali Catecheſis limine conſtat, hiſce verbis: *Dico, credo & profiteor, Patrem eſſe genitorem, non genitum; habentem ſemper ac perpetuo proprietatem generandi, & paternitatis. Item dico, credo & profiteor, Filium eſſe genitum, non genitorem, & habentem proprietatem generationis & filiationis. Item dico, credo, & profiteor, Spiritum ſanctum procedere à Patre, extenſum per Filium, nec eſſe Patrem neque Filium, ſed habentem proprietatem proceſſionis.* Et ſane (pergit idem Naironus) error iſte, una cum E Sabellio Auctore, periit in Oriente; nulluſque Orientalium Syrorum illum tribuit Iacobo Zanzalo, vel Iacobitis, quorum libri & monumenta nihil penitus hujuſmodi erroris redolent, quin imo paſſim contrarium occinunt; & utinam æque bene ſentirent de myſterio Dominicæ Incarnationis, ac de myſterio ſacroſanctæ Trinitatis!

85 Quod attinet ad ſignum Crucis, unico depictum digito à Iacobitis, ipſimet rationem reddunt, ac præſertim David Barphaulos, in Dialogo inter Melchitam & Iacobitam de Triſagio, in hæc verba: *Ait Melchita; Dicite mihi, qua de cauſa pingitis Crucem unico digito? Reſpondit ei Iacobita; Quia Chriſtus eſt unus, Verbum Dei, quod incarnatum eſt, & non ſunt duo; & crucifixus eſt ſupra una Cruce, & crucifixus eſt unica vice, ideoque pingimus Crucem unico digito.* Conſtat igitur, Iacobitas, inquit Naironus, pingere ſignum Crucis unico digito, non ad deſignandam unam perſonam in divinis, ut aſſerit Prateolus; ſed propter cauſas ſuperius allatas, quæ F etiam leguntur in eorum Catechiſmo.

86 Hactenus Naironus, cujus verbis veram hæreſim Iacobiticam paulo poſt declarabimus, qualem nobis Orientales tradunt, hoc eſt propriam & ipſiſſimam Monophyſiticam, ſeu naturæ unius in Chriſto aſſertricem: præciſis aliis propaginibus, quas Iacobitis perperam adſcribi putamus, quod earum nec Naironus, nec Orientalium alius meminerit. Atque hinc etiam fulciri credimus conjecturam, num. 41 à nobis inſinuatam; Iacobum nempe non tam hæreſiarcham, quam Monophyſitarum atque Anti-ſynoditarum pacificatorem conciliatoremque fuiſſe; qua inſigni ſolertia id conſecutus ſit, ut à ſuo nomine poſteri Iacobitæ dicerentur.

87 Nolim tamen inficiari, ab S. Anaſtaſio Sinaita, uno quem ex antiquis noverim, Iacobitas, tamquam diſtinctâ aliquâ, Monophyſitarum in claſſe collocari: at cum peculiarem nullum errorem aſſignatum inveniam, nec is aliunde innoteſcat; non eſt quod homines, ſatis per ſe denigratos, nova fuli-

ſic dictum à quodam Iacobo,

Monophyſitarum dogma propugnante,

contra Orthodoxos, Melchitas dictos,

qui temere dicitur errores omnes priores amplexus;

nec enim aſſertam à Dioſcoro confuſionem admiſit,

nec alia multa, ipſi afficta à Latinis,

præſertim apud Prateolum,

quaſi non recte ſentienti de Trinitate,

ideoque Crucem uno digito formanti.

Una eſt præcipua Jacobi hæreſis,

eſto quod ſequaces ejus

AUCTORE I.B.S.

gine inſpergam. Neque me latet, in illa Jacobitarum multitudine, Aſiaticorum, Coptitarum, Habeſſinorum, alios aliis erroribus irretitos, & quoad dogmata, & quoad diſciplinam rituſque eccleſiaſticos, ut ſuo loco explicabitur. At enim poſteriores eos abuſus, non omnes à Jacobo traditos, ſed ſucceſſu temporis irrepſiſſe, hinc datur colligere, quod pauciſſimi Iacobitis omnibus communes ſint. Veroſimile eſt igitur ex aliarum nationum ſectarumque commercio, uſu, familiaritate (quidni & auctoritate?) ritus ejuſcemodi introductos; niſi malis ſupinam earum gentium ignorantiam, & à bonis artibus alienationem, tantorum malorum cauſam pronuntiare. Quod nemini mirum profecto videbitur, ſi miſerandum & deplorabilem hæreticorum iſtorum ſtatum & conditionem attentius conſideraverit; quorum Patriarcha & Clerus univerſus (ſaltem in Ægypto) ex ruſtici generis hominibus, rudibus & ſtupidis componitur, quibus Arabicæ linguæ elementa noſſe, pro omni litteraturæ & doctrinæ præſidio ſufficere, eruditi recentiores affirmant, & noviſſime Bernatus in ſupra citata epiſtola.

in varios errores aliunde acceptos deflexerint,

per ſupinam ipſorum ignorantiam.

B

88 Sed ad Nicephorum redeamus, in eo ſaltem non oſcitanter verſatum, quod Jacobitiſmum cum ipſis Orientalibus tandem reducat ad hæreſim de natura una in Chriſto, hoc eſt, ad Monophyſitarum veſaniam, ſive Eutyches & Dioſcorus revera conſenſerint, ſeu potius mixtionem & confuſionem admiſerit ille, hic conſtantiſſime pernegaverit. Certe Jacobus Zanzalus, acerrimus Dioſcori ſectator (teſte Nairono) *Eutychetem diro percellit anathemate, delirum eum appellans & inſipientem, quod admitteret confuſionem, permixtionem & ſimiles voces in myſterio Dominicæ Incarnationis.* Vanſlebius verò libro 3 capite. 2 aſſeverat, Coptitas credere, *quod in Verbo divino, poſtquam aſſumpſit naturam humanam, non detur niſi una natura, una ſubſtantia, una operatio & una voluntas; agnoſcentes nihilominus adunationem iſtam ſine ulla confuſione, commixtione, aut alteratione.* De famoſo illo Eutychetem inter & Dioſcorum diſcrimine, ut ſemel dicam, tam accurate tractarunt recentiores polemici, ſuntque hæc adeo pervulgata, ut ſupervacaneum ſit & extra rem præſentem, ei controverſiæ diutius immorari. Eam recens, erudite non minus quam curioſe, excuſſit Ludolfus in Comment. Æthiop. ad librum 3 cap. 8, ſingulos prope hæreſeos illius difficiliores apices perſcrutatus.

Interim communis omnibus Monophyſitis

recte imputatur Jacobo ut promotori ejus,

C

89 Ceterum utut illa ſe habeant, unum comperio ut indubitatum, Iacobiticam hæreſim ab Orientalibus, hiſce terminis concludi; *Ex divina & humana natura factum eſſe compoſitum quoddam, quod unam naturam vocant, ſine confuſione tamen & commixtione, æque ac animæ & corporis in homine.* Audiatur Nicephorus, de Monophyſitis loquens cap. 46. *Nobis* (inquit) *unam ſubſiſtentiam compoſitam dicentibus* (Quid ſibi velit per *ſubſiſtentiam compoſitam* non intelligo, una nobis eſt & ſimpliciſſima Chriſti ſubſiſtentia) *illi unam potius naturam compoſitam inferunt. Et rationem ſententiæ ſuæ exemplo confirmantes, dicunt, hominem animam obtinere & corpus; & aliam animæ naturam eſſe, aliamque item corporis; ſiquis quamlibet per ſeipſam contempletur: cum vero illæ coierint, hominem efficere, unam naturam compoſitam obtinentem. Non enim, inquiunt, duas naturas hominum dicere oportet, ſed unam compoſitam. Atque ad eumdem modum de Servatore Chriſto opinantur; illum videlicet, ex duabus quidem conſtitiſſe naturis, poſt unionem autem duas eas naturas, in unam evaſiſſe compoſitam, quod ſane Eccleſia tamquam piaculum prorſus ave ſatur.* Sano ſenſu explicanda, quæ Scriptor hic tradit: nam, ſi Monophyſitæ ſeu Iacobitæ opinantur, Chriſtum *conſtitiſſe ex duabus naturis* ante unionem, quæ *poſt unionem in unam evaſerint*, jam Chriſtus fuerit Chriſtus, antequam Chriſtus eſſet. Non opinor eos adeo deſipere. Puto itaque, illos ita intelligendos, ut velint, naturas eas in ſtatu ſeparationis ut duas conſiderari, ſi conſiderentur ut compoſitæ, non niſi unam efficere.

D

fere ſicut à Nicephoro explicatur:

Licet eum non ſatis ſecernant ab aliis,

90 Ceterum, ut hîc nobis diſcribitur, unanimis & conſentiens Monophyſitarum omnium ſententia fuit: quidquid de conſectariis ad poſita principia inter ſe per duo fere ſecula (ut ſolent qui à recto tramite deflexerint, novis identidem ambagibus implicari) graviſſime ſunt altercati. Unde & enatas videmus varias illas monſtrorum catervas, germina errorum, quos recenſebat Nicephorus, & quorum prope omnium Iacobum & Iacobitas reos decernunt Scriptores aliqui, rebus, opinor, non ea qua opus erat diligentia examinatis. Anſam ipſis præbere potuit idem Nicephorus, cujus auctoritate non eſt quod adeo terreamur, poſtquam & fabuloſa nonnumquam, incerta ſæpe & falſa comminiſci, jam dudum deprehenſus eſt: Quaſi vero Iacobus & Iacobitæ non ſatis inſaniiſſe convincantur, niſi ex obſoletis & detritis Eutychetis, Dioſcori, Cnaphei & Severi ſcrutis (ut ex illo loquitur Gualterius) variæ & multiplicis hæreſis centonem conſuerint. Sane moderniores doctiſſimi, & in rebus Orientalibus diu multumque verſati, non aliam hæreſim Iacobiticam agnoſcere videntur, præter eam quæ propoſito jam dogmate continetur.

E

quæ ipſos Monophyſitas varie diſtraxerunt.

91 Iam ſiquis inſtet, maximam aliorum errorum partem, quos Iacobitis tribuere non audemus, legitima conſecutione deduci ex primaria illa aſſertione, à nobis aſſignata: reſponſum is habeat, Theſim aliam eſſe, aliud quod ex ea conſequens apparet; atque admiſsâ illâ, hoc paſſim confidenter negari, ut ex Dialecticorum placitis notiſſimum eſt. Adde quod, ut ſupra retulimus, ex ipſo illo Dioſcoritano dogmate pugnantes propoſitiones elicitas ſciamus, ex quibus feralia iſta Monophyſitarum diſſidia, tanto tempore errantia ingenia exercuere. Ex uno noſce reliqua. Si una dumtaxat in Chriſto natura exiſtit, continuo quæritur, ſitne corpus Chriſti ejuſdem cum noſtris ſubſtantiæ, an contra? Ajunt Corrupticolæ negant Phantaſiaſtæ. Quid nunc de Iacobitis ſtatuas? Mihi ita hoc videtur, non juſte accuſari, donec omnino exploratum ſit, utram an nullam admittant conſequentiam; credantque præſtabilius, philoſophari male, quam pravos per omnia dici Chriſtianos.

F

inde conſequentibus;

Quod

AUCTORE I.B.S.

A 92 Quod de corruptibilitate Corporis Chriſti, in exemplum deprompſi, trahi pariter licet ad cetera, Iacobitis non affricanda, quamdiu ab ipſis rejiciuntur. Conſtat vero, ex diſputationibus noſtrorum Patrum cum Habeſſinis apud Balthazarem Tellezium, hujuſmodi ſequelas repudiari non ſolum, verum & quo ad radicale principium, ſæpe tam ambigue Iacobitas loqui, ut quid velint, nec ipſi perſpectum habeant, nec aliis dilucide explicare poſſint. Habeſſini imprimis, qui cum οὐσίαν, ὑπόστασιν, πρόσωπον, φύσιν, æquivalentibus vocibus vernacule reddere non valeant, ad tædioſiſſimas logomachias plerumque confugiunt, dicta indicta, rata irrita, quod conceſſerunt, ineptiſſime abnuentes.

& à Iacobitis rejiciuntur,

93 Interim dogma illud capitale Iacobiticæ hæreſeos, clariſſime in rem noſtram explicat Abulpharagius apud Ludolfum loco citato, his plane verbis: *Severus Patriarcha Antiochenus* (hujus potiſſimum aſſeclam fuiſſe Iacobum, fatentur omnes) *libros multos compoſuit, ad adſtruendam ſcientiam de natura una* B *è naturis duabus, divina & humana, ſine mixtione, confuſione aut corruptione. Verum ita, ut eo modo quo fuerunt, manerent, ſicut natura hominis, duabus naturis animæ & corporis conſtat; & corpus, duabus naturis materia & forma; ita ut nec anima in corpus mutetur, nec materia in formam, vel è contra.* Atque hæc ipſiſſima hodiernorum Iacobitarum eſt opinio (inquit Ludolfus) quam apud Scriptores noſtros tam nitide expoſitam legere ſe non meminit. Nec dubium eſſe poteſt, quin eadem illa hæreſis, iiſdemque concepta verbis, ab ipſomet Zanzalo olim fuerit tradita: quandoquidem nullus, quod ſciam, hactenus Iacobitas mutaſſe quidquam aut variaſſe memineri, ſi unum Bretewoodum excipias, idcirco à Ludolfo merito caſtigatum.

doctrinæ Severi præciſe inhærentibus,

94 Hiſce à nobis huc uſque deductis, conformia ſunt, quæ ſcribit prælaudatus Naironus pag. 26. *Monophyſitæ* (inquit) *arbitrantur nullam ſubſiſtere poſſe naturam ſine propria ſubſiſtentia; ac proinde, cum in Chriſto Domino ſit una ſubſiſtentia, unam quoque naturam neceſſe eſſe affirmant. Quocirca falſo ſibi perſuadent, Chalcedonenſes Patres, ſub nomine duarum naturarum inſinuare voluiſſe dualitatem perſonarum; adeoque damnatam in Epheſino Concilio Neſtorii hæreſim inſtauraſſe, vel inſtaurare eo nomine voluiſſe. Ceteroquin in re minime abhorrere videntur: quod quidem aperte teſtatur Severus Antiochenus Hom. 2, cap. 9 his verbis:* Numquid aliquis arguit Concilium celebratum Chalcedone, quod duas naturas in Chriſto eſſe dixerit? Abſit, ſed quia abſtinuerunt dicere unitatem perſonarum, & quod eſſet ex duabus.

prout eam exponit Naironus;

quaſi non diſtinguerent perſonam à natura,

95 *Monophyſitæ etenim ex dictis omnino in terminis æquivocare videntur; nam non obſcure colligitur, eos perſonam à natura minime diſtinguere, ac pro eodem accipere, dum aſſerunt eſſe in Chriſto duas naturas ſeparatas, quæ coaleſcunt in unam naturam, ut aperte habetur ex Anaſtaſio Sinaita in* Ὁδηγῷ *cap. 6, ubi ait:* Monophyſitas aſſererе, naturam eſſe perſonam, & ſimiliter perſonam naturam, ideoque contendunt, nullam perſonam ſine natura eſſe. *Ideoque non abs re Morinus in tract. de ſacris Eccleſiæ ordinationibus, in Præfat. ad ſacram Neſtorianorum ordinationem, ubi loquens de Armenis, qui eamdem Monophyſitarum tenent hæreſim, notat ſic;* eos unam naturam in Chriſto profitendo, errare magis ignorantia diſcriminis inter perſonam & naturam, quam deliberata unius ſubſtantiæ in Chriſto definitione. *Imo eos neſcire quid ſit perſona, deducitur ex ipſa Iacobitarum Catecheſi, ubi:* Deus novit quod plures hominum neſciant, quid ſit perſona, neque quæ ſint ejus notiones. Perſona eſt id, quo cognoſcitur res, v. g. ſolem cognoſcimus ex ejus perſonis, ſplendore ſcilicet, luce & lumine, quæ ſunt tria, & unus ſol. *Ex hac definitione, in quâ, pro perſonis in ſole agnoſcunt ſplendorem, lucem, & lumen; ſingulæ rerum proprietates eſſent perſonæ, & in ipſomet Chriſto Domino, in quo negant pluralitatem naturarum, admitterent pluralitatem perſonarum.*

defectu conſuetorum terminorum,

96 Confirmat hæc omnia Tellezius noſter, in relatione Æthiopiæ, æquivocationem illam Iacobiticam frequenter detegens, & ipſam refutans, eorum verbis, qui cum Habeſſinis diſceptaverant. Operæ pretium erit pauca è multis attexere, quæ habet lib. 6, cap. 3, ut ea ex ſermone Luſitano Latine reddidit Ludolfus: *Cum Romani dicunt* (verba ſunt Baſilidis Regis Habeſſinorum ad Patriarcham Alphonſum Mendezium) *in Chriſto dari duas naturas, nimirum divinitatem & humanitatem; id ipſum etiam nos ſciebamus, ſtatim ab initio uſque in hodiernum diem. Credimus enim, quod idem Chriſtus Dominus noſter, ſit* perfectus Deus & perfectus homo; perfectus homo in humanitate, & perfectus Deus in ſua divinitate. *Quandoquidem vero hæ illius naturæ, non ſeparatim, neque diſcretæ à ſe invicem exſtant* (*divinitas enim ejus cum carne unita eſt, neque ſeparatim conſiſtit; & caro ejus conjuncta eſt cum divinitate, neque per ſe ſubſiſtit ſine divinitate*) *propterea non dicimus, quod ſint duo; eſt enim unum, quia facta eſt una res ex duabus; ita tamen ut non confunderentur, neque miſcerentur naturæ in ſuo eſſe; & quoniam eadem res eſt, nos utimur nomine Unitatis: diſceptatio autem ſuper hoc articulo, non eſt res magni momenti,* &c. F

vere Deum & hominem fateantur Chriſtum;

nolunt tamen duas naturas dici,

97 Ita loquuntur & ſpecioſe imponunt Iacobitæ Habeſſini. Sed *libros paucos, quos habent monachi illorum* (inquit idem Tellezius) *nolunt venire in manus Catholicorum, ob fortia & efficaciſſima argumenta, quæ ex illis deſumimus ad confundendos errores Dioſcori & Eutycheris.* Ita etiam loquuntur Copti, referente Sacchino Societatis Jeſu Hiſtoriographo, parte 2, lib. 6, numero 123, Chriſtophorum Rodericium, contra eos arguentem, hæc demum extorſiſſe; *Ut à Neſtorio recederent, naturam dumtaxat unam ſe agnoſcere.* Et iterum: *Modo tantum loquendi interdum ſe differre, aiebant, à Romanis, & in odium Neſtorianorum ſe eo loqui modo.*

ut à Neſtorio recedant,

cum interim animo foveant Eutychianiſmum,

98 Ita de ipſis referunt Scriptores alii, nec pauci, nec contemnendi, ex quorum fide (ut ego opinor) Auctor Hiſtoriæ Criticæ de religione & ritibus Orientalium, ſatis liberaliter, totam Iacobitarum hæreſim ad errores imaginarios & phantaſmata ablegavit. Fecerit hoc ipſe pro ſua auctoritate, quâ & Neſtorianiſmum & Monotheliſmum univerſum, pene dixeram antiquas omnes hæreſes, ad

AUCTORE I.B.S.

inanes & pueriles de vocibus contentiones reducit. Fecerit, si ita vis, rectâ intentione & piâ credulitate. Non tam facile sibi imponi sinent alii splendidis illis excusationibus & prætextibus. Enimvero credulitate nimiâ eruditum criticum peccasse, non facile credidero, satis aliàs libere animi sensa declarare solitum. Id equidem non satis perspicio, cur passim & quasi dedita opera Orientalibus illis, & schismaticis & hæreticis, patrocinetur; quorum tamen subdolam fidem nonnumquam expertus fuerat. Unum omnium instar erit luculentum perfidiæ exemplum, quod ipsemet nobis ultro suggerit, selectarum epistolarum suarum tom. III, epistola I. Narrat ibi, Eliam Presbyterum Nestorianum, ita variis artibus Romæ imposuisse, ut ei Sacrum celebrare licuerit, modo Missali uteretur Chaldaico, ad usum Maronitarum impresso; quo pacto etiam Parisiis pro Catholico habitus est: dum interim proprium Euchologium circumferret, in quo ea tantisper induxerat, quæ hæresim suam detegere posse arbitrabatur; non sic tamen, quin in Simonii oculos aperta fraus incurrerit. Monet hic igitur amicum, à veteratore cavendum esse. Nam *Elias*, inquit, semper in animo Nestorianus est, quidquid in speciem Ecclesiæ Romanæ placitis adhærere velle videatur. Plura illic videat curiosus lector, & apud Sacchinum, insignis impostoris Abrahami fallacias, quibus & Romanos, & Rodericium, ad Coptos ablegatum, delusit. Tacco alias hujusmodi sycophantias, quales & hic Antverpiæ in Episcopo Armeno non ita pridem intueri licuit. Credat speciosis & fucatis schismaticorum illorum confessionibus qui voluerit.

quidquid hic dissimulent.

B

Sic speciose Latinis imponunt,

99 Malim ego certe tritissimas dicere & sæpe recoctas Iacobitarum nænias, ab ipso schismatis principio, adversus orthodoxos ad nauseam decantatas, & hodie decantari solitas; unde à multis dubitatum sit, contumaciane hæretica magis, an inveterato potius odio & æmulatione; vel (si apertius loquendum est) crassissima, sed maxime vincibili ignorantia, deliria sua pertinacissime tueantur; Nestorianis annumerantes Latinos, Græcos, cosque omnes qui duas in Christo naturas confitentur. At cum utrovis modo peccent, gravissime culpandi sunt, quod veritate ex suismet libris, imo ex propria confessione agnita, etiam cum ipso salutis æternæ dispendio, desipere malint, quam ad Ecclesiæ gremium, toties ipsis benignissime apertum, postliminio redire. Nimirum *cor Jacobitarum* (quod de Habessinis scribebat ad Basilidem Mendezius Patriarcha) *adeo induratum est, ut divina beneficentia non vincatur*.

C

in hæresi & schismate pertinacissimi,

100 Nihil me movent quæsita toties lenocinia, quibus Francis seu Latinis interdum abblandiri visi sunt, infelici plerumque exitu; ut ex Rodericii ludificatione; ex tot Æthiopicis legationibus, Missionibus, & præstantissimorum virorum susceptis incassum laboribus, manifestissime colligitur. Quid, quod, dum ficta illa submissione, errorem palam confitentur suum, clam interim scribere & dicere non dubitent: QUI DUAS IN CHRISTO NATURAS ET DUAS VOLUNTATES ADSTRUUNT (eos) SUBMERGAT ABYSSUS STULTITIÆ ET OBTENEBRET CÆCITAS NUGARUM. Quemadmodum & veterator ille Iacobita anonymus, apud Ludolfum Comment. lib. 3. cap. 10. num. 111, paulo sincerius professus est. Credat Coptis aliisque Iacobitis qui voluerit; id mihi comperisse videor, eos hæretico & schismatico spiritu abreptos, non facile ab erroribus revocatum iri, id exercite (si ita loqui fas est) & invicte demonstrantibus iis, qui sudores, sanguinem & vitam ipsam ad eorum conversionem frustra impenderunt, hodieque in Ægypto impendunt, perexiguo, imo ausim dicere, vix ullo sperabili fructu.

D

ex inveterato orthodoxorum odio,

101 Nempe imbibitum est, materno cum lacte, inveteratum & indelebile odium adversus eos, qui Concilii Chalcedonensis placita, auctoritatem & orthodoxiam propugnant. Fanda & nefanda commenti sunt, quæ à teneris unguiculis, quasi de memoria discantur à pueris. Exaggerant atroces persecutiones, Concilii istius causa à majoribus toleratas: trucidata uno fere die ducenta Ægyptiorum millia, eversa templa, dejectas domos, sævitum in monachos, feminas, infantes; verbo, vix enormius depingitur crudelissima Diocletiani in Christianos exercita ibi olim carnificina. Hæc illa, ipsis infortunata traditio, tot farta mendaciis, ut inter alia S. Leonem Romanum Pontificem, S. Pulcheriæ maritum ineptissime fingant. Neque est quod aniles illas fabulas, cradicari posse existimes, cum vel sola rerum istarum recordatio, adeo bilem acuat, ut de iis se interpellari nullatenus patiantur. Interim à majorum suorum vesania recedere turpissimum crederent, quos toties *Codicem Chalcedonensem*, tamquam *blasphemiis plenum*, anathemate percussisse, & Magni Leonis epistolam diris devovisse, etiamnum meminerunt. Videatur Ludolfus in Commentariis pag. 463, ex quo nonnulla in Patriarcha Benjamino decerpta invenies.

quod fovent atrocibus in eos calumniis.

E

Coptos si nunc interroges, Catholicos credes;

102 Supereſt modo, quod ex Ægypto quæsivi, de præsenti controversia, Bernati testimonium, ita jam dictis conforme, ut, quæ fuse in sæpe citata epistola deduxit, sic brevissime complecti possim. Coptos, schismatice & hæretice sentire; si tamen examinando interroges, catholice & orthodoxe, saltem in speciem, explicare omnia, quamdiu cum orthodoxis agunt. In quo notes velim varium, ne dicam vafrum, Coptorum ingenium, ac miram facilitatem, qua se bardos, stupidos, stolidos ultro fatebuntur; ultro admittent, pravas esse suorum opiniones; versari se in manifestis erroribus; Francos esse viros doctissimos; apud eos reperiri verum fidei depositum. Interim obverso tergo ad propria redeunt, iisque adhærent tam pervicaciter, ut dum integro seculo laboraveris, paucos admodum, sincera & vera conversione ad fidem catholicam perducere queas. Eorum verbis loquor, qui id experti sunt. Nullam fortasse gentem inuenies, quæ facilius se rationibus victam fateatur; conversos diceres quos semel atque iterum fueris allocutus. De cetero, qui rem propius intuiti sunt, non multos norunt qui à Coptis ad Latinos, vulgo Francos, transierint. Nunc ad pleniorem hæreseos præfatæ notitiam nonnulla,

F

& de Francis Latinis bene sentire,

recens-

A recens ex Ægypto allata, proferamus in medium.

interim frustra excusant defectum terminorum,

103 Notat primum Bernatus, Coptis non convenire Habessinorum & Armenorum excusationem, qua gentes illæ, ad explicanda Catholice dogmata, terminorum in lingua sua penuriam prætexunt. Etenim, cum Copti passim & loquantur & scribant Arabice, vocum illis abunde est, ut Personam, Naturam, aliaque distinctissime explicent. Nec minus Coptice præstare id possint, si ita loqui voluerint. Unum hoc illis deest præcipue, quod vel ex ignorantia non possint, vel potius ex vera pertinacia non velint, Personam à Natura distinguere. Omnia ipsis & perpetuo una sunt: *Persona una*, *Natura una*, *Voluntas una*, *Operatio una*. Sic sentiunt, sic loquuntur, sic scribunt: si ad explicationem deveneris, ea dicturi sunt, quibus ferme Orthodoxi appareant; si libros eorum consulas, multa etiam occurrent quæ ad sensum Catholicum accedant, multa quæ hæreseos suspicionem ab eis removeant. Atque eo pacto promeriti
B sunt, ut critici benigniores, imaginariam existiment eorum hæresim; quam ego, salva recentiorum istorum pace, eamdem esse autumo, quæ fuit à mille ducentis annis & amplius; hoc est purum putum Monophysismum, & quod ex eo consecutum est, Monotheliſmum &c.

numquam duas in Christo naturas simpliciter admissuri,

104 Non inficior, Bernatum quandoque in partem mitiorem propendêre; verumtamen Coptorum patrocinium suscipere ipse non audet, cum nimis aperta viderit, ex frequentiori usu & commercio, hæreseos indicia, quidquid in expositione ita thesim aut torqueant aut tacite retractent, ut Catholicis approximare videantur. Illud certissimum est, Bernato teste, vix ullum repertum iri, qui admissis quibuscumque præmissis de divina & humana in Christo natura, huic conclusioni subscribat, imo non pertinaciter obluctetur, ergo, *Dantur in Christo naturæ duæ*, quæ tamen est ipsissima Catholica veritas. Habent qui doctiores sunt, in promptu nonnulla effugia, quibus propositionem nimis crude ne-
C gatam, moderari norunt; continuo subjungentes; Non dari in Christo duas naturas, *divisas*, vel *separatas*, aut his similia, nimis quam trita. Verum enimvero & hæ cantilenæ sunt veteres ac obsoletæ, ab Eutychianis & Monophysitis ab ipso fere suæ hæreseos exordio decantatæ. Urge, insta, quantum quantum volueris, eo demum redibit oratio, quò blasphemias suas Eutyches solebat concludere; *Numquam se duas in Christo naturas agnituros*, utpote qui in eo Nestorianismum credant consistere.

non magis quam tempore Concilii Chalcedon.

105 Video, me divertere ad res fori & instituti non mei, quo sensim perduxere modernorum Eutychianorum patroni, dum hæresim, vere, ut ego existimo, subsistentem, umbratile faciunt & inane spectrum. Liceat mihi fautores illos monere, uti ad Acta Concilii Chalcedonensis recursum habeant, inventuri illic Episcoporum, præsertim Ægyptiorum, summam in tuendo Dioscoro ejusque errore pertinaciam, Copticæ hodiernæ similem plane atque germanam. Hoc unum ipsis præfixum erat, hoc occinebant perpetuo; *Eum qui dicit duas naturas, in duo incidite; qui dicit duas naturas, Nestorianus est.* AUCTORE I.B.S. Quid non moliti sunt Concilii Chalcedonensis Patres, ut ab illis Episcopis extorquerent, *anathematizare eos Eutychen aperte, qui dixit ante Incarnationem duas naturas Salvatoris nostri, & post Incarnationem, unam?* Quid non actum est variis edictis, collationibus, minis, pœnis, precibus, ut Eutychiani, Severiani, Acephali, duas in Christo naturas admitterent? Nihil intentatum relictum est; sed nihil vel tunc obtentum, vel modo à cervicosissimis hominibus obtinebitur, quidquid interdum fingant aut assimulent.

Frustra etiam prætexitur ignorantia,

106 Tædet me næniarum istarum: at cum videam viros, etiam eruditos, sic Coptorum nostrorum dicta accipere, acsi à primo errore respicscentes, jam tandem ad Catholicum sensum accederent; id me audacter edicere posse puto, vel nusquam fuisse Monophysitas, vel Iacobitas omnes, etiam modernos, ea qualicumque seu vocali & contentiosa, seu reali & vera Eutychiana hæresi esse afflatos. Apage prætextum ignorantiæ & stupiditatis, imo ad eas adverte quam maxime, E cum inde hæresis exorta sit, teste S. Leone Papa epist. 13 ad Pulcheriam Augustam, ita scribente: *Dignum gloria vestra est, ut error, qui, ut arbitror, de* imperitia *magis quam* de versutia natus est, *auferatur, priusquam ullas sibi vires de consensu* imprudentium *& pertinacia pravitatis acquirat. Quia etiam* ignoran- *ubi pervicacia certa est;* tia *graves nonnumquam incidit lapsus, & plerumque in diaboli rut foveas* incauta simplicitas; *per quam supradicto obrepsisse intelligo, spiritum falsitatis, ut dum æstimat, se religiosius de filii Dei majestate sentire, si ei naturæ nostræ veritatem inesse non diceret, totum illud quod* Verbum caro factum est, *unius atque ejusdem putaret esse substantiæ.* Quid obsecro aliud reipsa sentiunt Copti omnes & Iacobitæ reliqui? quibus verissime aptaveris intortum olim in ipsum Eutychen ejusdem S. Leonis dictum, *indoctos esse antiquæ fidei impugnatores.*

nec in mero laborant æquivoco,

107 At tota hodierna Iacobitarum hæresis in multa solum æquivocatione consistit. Lubens fateor æquivocationum esse plus satis: sed numquid à principio æquivocationibus F concertatum est? Sane si ea tibi ratio sufficit, ut ab hæreseos labe Iacobitas purges; id una effeceris ut nulli umquam Monophysitæ hæretici fuerint in rerum natura. Rursus, ex ignorantia potius, quam ex malitia aut hæretica pravitate schismati immersi sunt. Voca ignorantes, rudes, stupidos, imperitos, imprudentes; nihilo apud me sanctiores reddideris, donec ejurata hæresi Catholicos, & à veteribus erroribus resipiscentes ostenderis. Sed fallor, si umquam à pseudopatriarcha Eutychete recessuri sunt, cujus hoc palmare assertum: *Duas in Christo naturas ante unionem, unam vero post unionem.* Antiquitatem excute & evolve, relege Conciliorum Acta, Historicos consule, eo semper redactos invenies Eutychianos, ut duas in Christo naturas confiteri abnuentes, pro hæreticis habiti fuerint. Sic Agapitus Papa Iustiniano famosum Anthimum detexit, alii alios, quibus enumerandis supersedeo.

108 Neque vero ad Basilidis neque ad Coptorum supra citatas Confessiones provoces: nam apud Ecclesiam Romanam nihil amfractus illi proficient, nisi, ut olim in Con-

AUCTORE I.B.S. *claram & apertam hæresim profitentes,*

cilio Florentino, & in pluribus aliis unionibus, sincere, simpliciter & absolute hæresim quantumvis in æquivoco consistentem, ejurent, affirmentque *duas in Christo naturas, duas voluntates, duas operationes*. Ita cum Armenis, ita cum Chaldæis actum est. Et hi quidem dum sub Paulo V ad Ecclesiæ communionem reducti sunt, Monotheliſmum suum, teste Petro Strozza ad meras etiam æquivocationes retulere. Sic ajebant: *Orientales unam voluntatem in Christo fatentur: non eo quod alteram voluntatem conculcent, sic dicunt; sed ne sit confusio in una filiatione unita Christo, dicendo voluntatem & voluntatem, humanam & divinam. Dicunt enim unam voluntatem: scilicet voluntas voluntatem secuta est; nimirum conjuncta est una voluntas cum alia, & duæ voluntates unum quid simul sunt*. Attamen ambages illæ & circuitiones facere non potuerunt quo minus errorem clare & rotunde ejurare & detestari Chaldæi non debuerint cum sub involucris illis, totum Sergii venenum delitesceret, quemadmodum & sub fucatis iliis Coptorum retractationibus & explicationibus, ubi accuratius paulo expenduntur, Eutychianæ hæreſcos seu Monophyſiſmi virus deprehenditur.

quam jussi, sine ambagibus detestari,

109 Id non obscure perspexisse videor ex iis quæ Bernatus refert à Coptis adduci solere ad errores suos, quantum possunt, emolliendos. Est, inquit, apud ipsos liber summo in pretio & æstimatione, quemque adeo vocant *Doreltimin*, LAPIDEM PRETIOSUM, tamquam totius fidei Copticæ breve compendium. Ibi capite 3, dum de Incarnatione agitur, sic habet: *Assumpsit corpus & animam rationalem sicut nos, & in omnibus nobis similem, excepto peccato; nec divinitas in humanitatem mutata est, nec humanitas in divinitatem, sed unaquæque servavit quod sibi proprium erat: non sunt duæ personæ, non sunt duæ naturæ separatæ post unionem, quæ separationem non patitur, sicut dicunt communi consensu SS. Athanasius, Cyrillus, Epiphanius & Severus*. Quis hæc, prima fronte non catholice dicta existimet? Audi modo qua ratione probetur speciosa propositio. Et primo quidem refutat errorem Apollinaristarum & Manichæorum super mysterio Incarnationis. Deinde hæreticos omnes qui dividunt vel confundunt Christum. Tum auctoritate D. Cyrilli utitur ex celeberrimis illis ad Successum Diocæsarienſem Episcopum epistolis, quibus rem aperte & paucis decisam ait, cum dicitur VERBUM HABERE NATURAM INCARNATAM.

provocant ad suam de Incarnatione Confessionem,

B

C

& S. Cyrilli auctoritatem, pravo sensu intellectam,

110 Nota est eruditis controversia circa binas hasce Cyrilli epistolas, quam ab annis aliquot distinctius explicuit in sua Nestorianismi historia P. Ludovicus Doucin pag. 245 & 246, ubi priscas illas Eutychianorum argutias sic dissoluit, ut frustra Cyrilli auctoritatem Copti appellent, nihil ipsis omnino profuturam. Ex uno, quod ego hic proponam epistolæ 1 specimine, quid Cyrillus velit, lector intelliget. *Igitur cum id consideramus, nihil illum in unitatem concursim violamus, dum ex duabus naturis factum esse dicimus: sed post unionem naturas, alteram ab altera non dividimus, neque in duos filios illum unum impartibilemque secamus; sed unum asserimus filium, & ut sancti Patres dixerunt, unam naturam Dei Verbi incarnatam. Itaque quantum ad considerandum attinet, atque animi oculis tantummodo contemplandum, quomodo homo factus sit ille unigenitus, duas naturas unitas esse dicimus, unum vero Christum & filium & dominum illud Dei patris Verbum hominem factum & incarnatum asserimus*. Desumpta hæc sunt ex Tomi v parte altera operum S. Cyrilli editionis Aubertinæ MDCXXXVIII, ubi plura curiosus lector inveniet, quæ ab Eutychianis in pravum sensum torqueri possint & soleant, sed quæ apud Doucinum breviter, clare & catholice exposita reperiet. Si ad eam normam Copti fidem suam exigi velint, spes erit fore, ut aliquando ad nos accedant.

D

ac denique ad naturæ unitatem asserendam, revoluuntur.

111 At quam procul inde absint, ex reliquis collige. Postquam auctor, *Lapidis pretiosi* multa tractatui suo inseruit ex litteris Synodalibus, à Patriarchis Alexandrinis & Antiochenis ultro citroque missis, cum mutua fidei Confessione; rem concludit dicendo, quod Patres sui Patriarchæ, puta Alexandrini, ut ex litteris, ad Suffraganeos scriptis, aperte liquet, semper injunxerint, UT CONTESTARENTUR UNAM NATURAM, UNAM VOLUNTATEM, UNAM OPERATIONEM DEI INCARNATI. En quo demum recidant, quæ prius orthodoxa videbantur. Sudabis, opinor, priusquam hanc propositionem ad sensum reduxeris bene catholicum, nisi denuo in meris æquivocationibus ludi contendas, & plicando explicandoque novis æquivocationibus involvas omnia. Quid multis opus? Finge & refinge quamdiu lubuerit, unum hoc extundes, Coptos, & Jacobitas reliquos, eidem labyrintho immersos, cui à principio majores eorum se improvide irretierunt, & ut nuper dicebam, multa garrire catholice, cum revera & schisma & hæresim profiteantur. Nam quæ jam effugia, quasi nova, procudunt; arma sunt jam olim ærugine obsita. Denique expositiones, circuitiones, modificationes, antiquæ sunt, & à tot seculis eversæ & obtritæ. Ita equidem sentire cogor; avide amplexurus, si quis solidius & perspicacius res explorando, Coptos, & ab errore immunes ostendat, & ad Ecclesiæ Catholicæ gremium, potentissimo Dei auxilio, reducat. Sed de prima & præcipua Jacobitarum hæresi, dictum abunde est; errores alios, successu temporis inductos, præsertim in ecclesiam Coptorum, sequentibus paragraphis prosequemur.

E

F

§. V. *Alii Iacobitarum errores: atque inter Asiaticos; Coptos & Habessinos differentiæ.*

Ex infidis relationibus

112 ALios errores dico, eosque tales, qui cum primario illo præcipuoque dogmate hæretico, quod jam abunde discussimus, nullam affinitatem habeant aut connexionem. Ea est hæreticorum & schismaticorum infelix conditio, ut propter indomitam pertinaciam & rebellionem, flecti nesciam, à summo Ecclesiæ capite divulsi, ex una in alias culpas sensim dilabantur. Excusso Pastoris jugo, deficit purioris doctrinæ pabulum, & succedente ignorantia, fæcunda scelerum matre, ad propudiosas etiam insanias

A insanias aperitur ostium, ut quotidianis & lamentabilibus exemplis funesta docet experientia. Porro Jacobitarum nostrorum errores, rursus invenio à Scriptoribus non paucis, nec mediocris auctoritatis, & præter modum multiplicatos, & auctos enormiter: credo, quia homines illi satis noti non fuerunt, aut quia infidis relationibus nimia facilitate assensus est præbitus. In aliud extremum abit Historicus Criticus, à pag. 118, ita Jacobitas excusans, prope ut in numero Catholicorum eos ponere videatur. Sed quæ ille paucis perstrinxit, multa definiens, examine paulo longiori perpendenda sunt.

multa ipsis imputantur,

113 Traducuntur passim Jacobitæ universi, tamquam qui sacrosanctam Trinitatem minime confiteantur, quo de errore sat multa superius retulimus. Deinde, quod sacri Baptismatis vice, utantur Circumcisione, vel Baptismum simul cum Circumcisione requirant. Quod fronti aut genis inusto cauterio, putent peccatum originis persanandum. Quod Eucharistiam sub utraque specie infantibus
B simul cum Baptismo & Confirmatione impertiant. Quod Sacerdotes, Diaconi & Subdiaconi, simul adsint ad altare, unaque communicent; exemplo, ut nugantur, trium illorum Regum, qui Christo ad præsepe obtulerunt munera. Quod Confessionem ab Ecclesia abrogaverint. Quod negent dari Purgatorium, ac proinde animas à corporibus separatas, fidelium precibus juvari. Quod de Sacramentis non recte sentiant. Quod Primatum Romani Pontificis, tametsi suorum monumentis expressum, reipsa rejiciant. Alii alia, pro libitu, Jacobitarum rationibus adscribunt; inter quæ illud denique palmare putant, quod cum Græcis schismaticis, negent Processionem Spiritus sancti à Patre & Filio.

quæ, ut plerisque, non omnibus tamen conveniunt.

114 Hæc fere præcipua sunt errorum capita, Jacobitis attribui solita, quæ post antiquiores Scriptores (Vitriacum, Sanutum, Prateolum) recentiores alii, bona, ut puto, fide, ad verbum describunt, vel novis episodiis amplificant. Ita olim invaluerat, ut de
C nationibus procul à nobis diffitis, fas esset quidvis referre: & hinc etiam hæreticis nostri temporis, oblata fictionum seges, ex qua in Romanocatholicos insurgerent, extremo ab Oriente tela, sed imbellia, colligentes, ad impugnandam præsentiam realem Dominici corporis in Eucharistia. Sed hæc abunde retusa sunt, nec futuros puto, qui Brerewodum & socios secuti, aut Armenis seorsim, aut Jacobitis omnibus, Calvinianum dogma imposterum audeant adscribere. Sufficiant errores jam recensiti, ut satis fœde Jacobi sectatores deturpentur. Verum enimvero, ut admittam eorum plerosque Jacobitis aliquibus, seu ex toto, seu ex parte convenire; ita ex recentiorum itinerariis, & fidelioribus relationibus, videtur indubitatum, non omnes omnibus iisdem sordibus esse inquinandos. Hinc, utcumque potero, generatim expendam, quæ variis nationibus, Jacobi seu potius Eutychetis lue infectis, quocumque titulo affricantur: de Coptis ex professo acturus toto paragrapho sequenti.

115 Vulgo notum est, Jacobitas in tres potissimum classes seu nationes distribui, Asiaticorum nempe seu Orientalium, quos inter Armenos connumeres licet; Coptorum Ægypti; atque Habessinorum; lingua, moribus, disciplina, quin & dogmatibus inter se dissentientium. Primos illos, olim creditum est, per quadraginta & amplius regna latissime fuisse dispersos, vere an falso inquirere non lubet. Faustus Naironus, à nobis alibi laudatus, in sua Euoplia testatur, Syriam illos hodie & Mesopotamiam incolere; & recentius, Richardus Simon, in Historia Critica de fide & moribus Orientalium, affirmat, non ultra quadraginta aut summum quadraginta quinque familiarum millia supereresse. Constat etiam, magnum eorum numerum sub Andrea Patriarcha, Ecclesiæ Catholicæ adhæsisse; & nequidquam obsistentibus aliis, sub Gregorio successore in bono proposito perseveraſſe; atque illud demum certum videtur, eorum reductionem ad fidem Orthodoxam non adeo esse difficilem, quod & paucioribus sint irretiti erroribus, nec ita pervicaces in tutandis ritibus, quemadmodum Copti & Habessini.

AUCTORE I.B.S.

Ex Asiaticis, latissime per Syriam & Mesopotamiam diffusis,

multi ad Ecclesiam reducti,

E

116 Etenim, si Nairono credimus, ex dogmatibus supra enumeratis, non multa ipsis merito imputantur; & in ipsa capitali hæresi ejuranda, molliores se præbent & dociliores Jacobitis omnibus aliis. Confessionis abrogationem apud Syros inductam, aperte inficiatur pag. 31 & 32. Falso eis tribui Circumcisionem, asserit pag. 37. Refellit opinionem Latinorum prope omnium, dicentium, errorem Græcanicum de processione Spiritus sancti à solo Patre, toti Orienti esse communem: & nominatim ostendit pag. 57, Jacobitas hac in parte recte sentire, non incongrue profitentes, processionem Spiritus sancti à Patre & Filio, in III Generali Synodo Ephesina, fuisse definitam. His tamen opposita censet Historicus Criticus, satis magistraliter multa definiens, quæ, an ejus solius suffragio satis stabilita sint, alii judicabunt. Plura mox subjiciam, ex quibus lector statuet, non tam deformes esse Jacobitas, ut olim creditum est.

quia paucioribus erroribus obstricti.

117 Coptorum placitis examinandis ser- F viet, ut dixi, sequens paragraphus, nunc Habessinos contemplemur. Fuere & hi terrimis olim depicti coloribus, quasi inter cetera delirarent, *Jesum Christum esse filium Patris, & filium sui, & principium sui: descendisse ad inferos, ubi fuerit anima Adæ atque ipsius Christi, quam animam Adæ ipse Christus receperit ex Maria Virgine: Sabbato & Dominica die, animas pie defunctorum in Purgatorio minime cruciari: jussu & decreto Reginæ Maquedæ, mulieres quoque circumcidi.* De his porro aliisque id genus figmentis consuli potest Ludolfus, lib. 3 Historiæ Æthiopicæ. Judaismi suspicionem non omnino infundatam dare visi fuerant, per usum Circumcisionis, observationem Sabbati, abstinentiam à nonnullis cibis, lege Mosaica aut Majorum traditione prohibitis &c. At vero eorum Rex Claudius, in epistola anno MDLV scripta, qua potuit efficacia, eam suspicionem à se suisque amoliri conatus est.

Habessinis varia quoque affinguntur,

inter quæ Judaismi suspicio.

118 Rectius paulo Habessinorum peculiares opiniones recensuit P. Tellezius, apud citatum Ludolfum. Nimirum, *Spiritum sanctum*

Veriora recenset P. Tellezius,

AUCTORE I.B.S.

Etum à ſolo Patre procedere ; repeti ab eis Baptiſma quotannis ipſo Epiphaniæ feſto die ; animas juſtorum in cælum non recipi ante finem mundi ; eas autem non creari, ſed è materia educi ; neque peccatorum numerum, neque ſpecies eos confiteri, ſed generatim dicere, Peccavi, Peccavi ; *non roborari Chriſmatis Sacramento ; neque ſacro ungi Oleo, neque vitæ pane ſtabiliri ; negare Purgatorium*. Miror hic Circumciſionem, obſervantiam Sabbati & alia, eſſe præterita. Ceterum, teſte eodem Ludolfo, & iſtos errores declinant ipſi, & capitalem ipſam hæreſim Monophyſiticam excuſare contendunt ; adeo ut Rex Baſilides, dum anno elapſi ſeculi XXXIV, rationem redderet, de expulſo Patriarcha Mendezio, & reliquis Miſſionariis noſtris, non prætexeret, quod Orthodoxi oppoſitas opiniones tuerentur, quas etiam prope admiſſurus videtur ; ſed, *quod privaverint laicos Calice ſanctæ cœnæ ; quod rebaptizaverint, quodque ordinarint de novo Sacerdotes & Diaconos* ; quodque nonnulla in ritibus & diſciplina immutaverint, videnda apud prælaudatum Ludolfum, Commentariorum lib. 3, cap. 13, num. 133.

quæ ipſi excuſant,

& Miſſionariis noſtris aliqua imputant ;

B

119 Quin imo Patriarcha ipſe Mendezius teſtatur, contentionis cauſam, quæ mutationem religionis ibi ſecuta eſt, in eo conſtitiſſe, quod noſtri, *Circumciſionem* permittere nollent, neque etiam *obſervationem Sabbati* ; quod nollent connivere in *polygamia Regum* ; quod vetarent maritis *dimittere uxores* & uxoribus *deſerere maritos*. Nam in ceteris à Baſilide objectis, jam Patriarcha diſpenſaſſe videtur. Ego hic tot dogmata non reperio Eccleſiæ Catholicæ adverſa. Videat curioſus lector, quæ locis jam dictis, citatus Auctor non indiligenter proſequitur. Ubi id ſtatim incurret in oculos, & forte offendet, quod eruditus Scriptor Habeſſinis plerumque faveat, tum in diluenda Judaiſmi labe, tum in reliquis, modeſte tamen & moderate, excuſandis. Laudabilis interim in viro acatholico matura judicii gravitas, quam in Hiſtorico Critico non nemo deſideret, multa paſſim pro ſua auctoritate, decernente, nec à me, nec veroſimiliter ab aliis continuo probanda.

aliaque tuendo ſchiſmati prætexunt,

quæ à Mendezio refelluntur.

C

120 Poſſet hîc opportune ſubtexi catalogus eorum ſeu dogmatum ſeu rituum, in quibus Habeſſini à Coptis deflectunt ; quidquid illi ab his, & doctrinam accipere, & ſuperiores eccleſiaſticos admittere teneantur ; & quoties ſe à Romanis diſtinguunt, non alio utantur diſcernendi modo, quam, quod ſacra & inſtituta ſua Alexandrina appellent. Nimium excreſceret ſcrupuloſior trutina, non magnopere uſui futura. Si cui vacet, hinc Ludolfi Æthiopica, inde Vanſlebii Coptica expendere, plurima occurrent, quæ utriuſque gentis conſenſionem, non modo in dubium revocent, ſed in multis aperte convellant. Certe in Sabbati obſervantia Habeſſinos excedere neceſſe eſt, cum id ipſis improperaverit Rex ſuus Suſneus ; velle eos ſcilicet, *obſervare Sabbatum Judæorum, quod non facerent Chriſtiani Ægypti*, ut eſt apud Ludolfum, Comment. lib. 3, cap. 10, num. 111, pag. 508. Deſunt Habeſſinis Sacramenta aliqua, Coptis nequaquam. Si illi Purgatorium negent ; & in hoc à Coptis diſſentiunt. Rurſus, Clericos omnes Æthiopiæ non Monachos, uxoratos eſſe debere ſcribit Ludolfus ; id Coptis liberrimum aſſerunt Vanſlebius & Bernatus, ut poſtea pluribus dicemus. Polygamia ſimultanea apud Habeſſinos toleratur, fruſtra legibus eccleſiaſticis improbata ; nullum tantæ incontinentiæ apud Coptos veſtigium. Prætereo, quæ de vario Ordinationis ritu, aliiſque Coptorum & Habeſſinorum diſcrepantiis Bernatus tradit, neque enim operæ pretium eſt, minutias ſingulas enucleare.

Licet Habeſſini in religione Coptis ſubſint,

& multis tamen inter ſe differunt.

D

121 Huc diſtuli articulum, Jacobitis univerſis ſupra imputatum, de Proceſſione Spiritus ſancti, in quo difficilius Scriptorum relationes & ſententiæ conciliari poſſunt. Etenim, ut ſemel rem totam exponam, recentiores noſtri paſſim, poſt Spondanum ad annum MDLXI, Sacchinum, Hiſtoriæ Societatis parte 2, num. 122, alioſque, unanimiter aſſerunt, Jacobitas cum Græcis ſchiſmaticis profiteri, Spiritum ſanctum procedere à ſolo Patre. Teſtantur id recentiſſime, de Habeſſinis, Ludolfus in Æthiopicis ; de Coptis Vanſlebius, in ſæpe citata Hiſtoria Alexandrina, Richardus Simon, & alii paſſim. Acriter ſe contra opponit Echellenſis, apud Morinum, in præfatione ad ſacras Jacobitarum Ordinationes, ſcribens in Synopſim Arabicam Conſtitutionum Concilii Nicæni, quam Latine edidit. Ibi is, ex recepto totius ſectæ Catechiſmo, notat ; *Jacobitas proceſſionem Spiritus ſancti à Patre & Filio confiteri, atque conſtanter affirmare, hoc fuiſſe in Concilio Epheſino definitum*. Fauſtus Naironus, quem etiam præ oculis habeo, pag. 55 & ſeqq ; *Aſſerant*, inquit, *quidquid illis lubet, Scriptores nonnulli recentiores, Orientalium rerum oppido ignari, qui falſo ac per ſummam injuriam, hunc errorem omnibus Orientalibus, cum Græcis ſeu Melchitis & Neſtorianis communem eſſe cenſent. Maronitæ enim, Jacobitæ, Armeni, Coptitæ ac Æthiopes aſſerunt, Spiritum procedere à Patre & Filio*.

Dicuntur Jacobitæ tenere errorem de proceſſione S. Spiritus ;

ſed eos vindicant Echellenſis & Naironus,

122 Illud memorabile, quod indicabat Echellenſis, Jacobitas unanimiter credere, id in Epheſino Concilio, œcumenico tertio, eſſe definitum ; quod Naironus, adductis pluribus teſtimoniis, luculenter ſe demonſtraſſe exiſtimat. In ſermone de laudibus fidei Jacobitarum, quem Catechiſmo ſubjungunt, ita habent : *Quid loquar de Theodoſio majori, eloquar de filio* (imo nepote) *ejus Theodoſio Juniore, Imperatore Fidelium, qui coëgit Concilium* III, *Spiritu ſancto confirmatum ; & demonſtravit nomina trium Perſonarum in Symbolo fidei ; & dixit in eo, & in Spiritum ſanctum, Dominum vivificantem, procedentem à Patre Filioque, adorandum & glorificandum*. Additio illa particulæ FILIOQUE, quamquam neque exſtet, neque conſtet ex Epheſina Synodo (ſubjungit Naironus) dogma tamen ipſum, luculentiſſime ibi aſſeritur Anathematiſmo IX S. Cyrilli, & in defenſione ejuſdem adverſus reprehenſionem Theodoreti, utrumque ſacro approbante Concilio. Ita ille, volens oſtendere, non incongrue dici, dogma de Proceſſione Spiritus ſancti *a Patre Filioque*, in Concilio Epheſino eſſe definitum.

& quidem ut tenentes fidem

Epheſi definitam,

F

123 Hæc ſunt Echellenſis & Naironi argumenta, pluris, opinor, facienda, quam Latinorum noſtrorum nuda aſſertio, nullis rationi-

quod eſt verisimilius.

rationibus, saltem quas ego legerim, usquam fundata. Ex quibus id sponte consequitur, stare ab Orientalibus illis Naironi & Echellensis præsumptionem, donec evidentius demonstretur oppositum. Mihi certe, libratis jam sæpe rationum momentis, visum est magis verisimile, Jacobitas, ex diametro Græcis seu Melchitis adversos, errorem vere Græcanicum ab iis non hausisse. Et siquidem Catholice non sentiant, ignorantia potius, quam hæretica pravitate, à recto veritatis tramite deflectere. Nec me hactenus, ab ea opinione dimovere potuit Historici critici auctoritas. Quid de Coptis in particulari sentiendum sit ex Bernati testimonio, dicemus infra.

124 Statuat interim, æquus rerum æstimator, quod maxime visum fuerit. Non is sum, qui controversiam necdum satis elucidatam, meo unius arbitrio decidi cupiam. Illud sane admiratione dignum est, tam varios illos, tam decantatos olim Jacobitarum errores, dum ad exactiorem trutinam revocantur, exiguo esse numero (saltem, quos ipsi agnoscant) & qui saniorum Scriptorum judicio ipsis merito imputentur. Reliquum est ut de caustico Jacobitarum Baptismo, olim etiam tam famoso, pauca superaddam, sed quæ sufficiant, ad detergendam prætensam aliam hæresim, hominibus illis, de unamini ferme Europæorum omnium consensu, adscriptam; ut videre est apud eos Scriptores, qui hæresum catalogos, magis ex aliorum relatu, quam ex proprio examine, texuerunt.

Cauterium, Baptismo junctum,

125 Accipe igitur Auctorum illorum sententiam. Tenent Jacobitæ, inquiunt, verba illa Præcursoris Domini (*Ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne*, Matth. 3) ad litteram intelligenda; unde & parvulis suis simul cum Baptismo, vel tamquam propriissimum Baptismum, candenti ferro, frontem; vel, ut alii, genas; vel demum brachia adurunt. Audiatur hac de re Jacobus de Vitriaco, Historiæ Orientalis cap. 76 circa medium. *Tertius error*, inquit, *prædictorum Jacobitarum seu Jacobinorum, est ignorantia crassa, & quasi tenebræ palpabiles, quod plures eorum, ante Baptismum, parvulos suos cum ferro calido aduremes & signantes, in frontibus imprimunt cauterium. Alii autem in ambabus genis seu temporibus, in modum crucis infantes suos consignant; perverse putantes, eos per ignem materialem expiari, eo quod in Euangelio beati Matthæi scriptum sit, quod B. Joannes Baptista de Christo dixerit;* IPSE VOS BAPTIZABIT IN SPIRITU SANCTO ET IGNE.

Jacobitis omnibus tribuit Vitriacus:

126 Hoc errore ex Scripturis refutato, subdit paulo post Vitriacus: *Horum vero qui inter Saracenos commorantur, tam Jacobinorum quam Surianorum* (Melchitas intelligit) *in brachiis cruces, ex ferro calido impressas, aspeximus. Ipsi autem, ad paganorum distinctionem, & ob sanctæ Crucis reverentiam, crucis characterem sibi imprimi, asserebant.* Hactenus Vitriacus; quem mirum est, incolis fidem non habuisse, clarissime affirmantibus, *cruces* illas *brachiis* aut aliis partibus, non ad eluendum peccatum originis, sed *ad paganorum distinctionem, & ob sanctæ Crucis reverentiam impressas*. Vitriaco Marinum Sanutum Torsellum, lib. 3 parte 8 cap. 4, hæc eadem referentem, frustra aliqui addunt, cum ex priori, sua omnia descripserit; atque ex iis, ni fallor, plures alii, qui magis ad augendum Auctorum numerum, quam ad auctoritatem faciendam recitari consuevere.

quem ad verbum secuti alii, fidem non augent;

AUCTORE I.B.S.

127 Equidem cur Matthæus Parisius ab omnibus recensetur, haud satis perspicio. Habet hic in Henrico III ipsissima verba Vitriaci, ne apice quidem immutato, præter ineptam marginalem additiunculam, qua Nestorianorum hæresim sese referre testatur, dum de Jacobitica differit. Cetera taceo non satis exacta; dum sic loquitur, acsi quæ Vitriacus viderat, oculis ipse suis contemplatus fuisset, quem Europa egressum, nullibi legimus: unde suspicari licet, totum illud Vitriaci capitulum 76, ab alio quopiam Parisii Historiæ insertum. Quodque magis mirere, postquam ex litteris F. Philippi, Ordinis Prædicatorum Terræ sanctæ Vicarii Provincialis, ad summum Pontificem datis anno MCCXXXVII (ut est in novissima editione) diserte tradiderat, non Asiaticos, sed Ægyptios Jacobitas, Circumcisionem adhibere; sui immemor, continuo ex Vitriacensi, illam universis Jacobitis impingit. Sunt qui Nicephorum eorum quoque in classe collocent, qui Jacobitis generatim tribuunt, ignitum illum Baptisinum, ex lib. 18 cap. 45. Verum ubi & assignatum caput, & præcedentia & consequentia evolvi, neque de adustione, neque de stigmatibus quidquam potui deprehendere.

multo minus Parisius, ex Vitriaco interpolatus,

nec sine errore;

& Nicephorus nil tale dicens.

E

128 Itaque Vitriacensis solius auctoritati innititur, quidquid de prætensa baptismali Jacobitarum cauterizatione, Scriptores, tanto numero cum secuti, tradidere. Auctorem, cetera accuratum & fidelem, falsitatis arguere, prope temerarium existimo. Attamen, non satis perspecta illi fuisse, quæ de Jacobitis generatim scripsit, hinc intellige; quod Circumcisionem tribuat omnibus, quam Dominicanorum Provincialis ei synchronus, ab Asiaticis omnino removet, ut statim ostendetur. Crediderim ego, Vitriacum, aliorum in Syria commorantium relationibus deceptum, extendisse ad Jacobitas omnes, quæ de nonnullis referri audierat. Nimirum quia cauterizatio aliqua Habessinis, & Circumcisio eisdem Habessinis & Ægyptiis, utrisque Jacobitis, in usu est; eas ipse, toti sectæ proprias, bona fide autumare potuit. Quæ de Crucibus, ferro calido ad brachia impressis, narrat, nihilo magis ad Jacobitas, quam ad Syro-Græcos spectant. Fanatici ei fuerint, animia simplicitate superstitiosi, non disputo.

Vitriacus auditem, audita de aliquibus,

ad omnes extenderit.

F

Cruces brachiis inuri solitæ,

129 Scimus etiam & vidimus, ex peregrinatione Hierosolymitana reduces, istiusmodi cruces, pulvere nitrato cuti inustas monstrare: vel voti persoluti, vel popularis devotionis, vel inanis ostentationis indicium. Ceterum, quod ad rem nostram facit, si communia erant Jacobitis omnibus illa generum, frontis, aut temporum stigmata; mirum, quod nullum in Syria, hujusmodi honestamentis insignem, se reperisse, Vitriacus memoret; facilius certe in vultu, quam in brachiis, veste plerumque obtectis, ea signa patuisse, nemo non intelligit. Quocumque demum modo Vitriacum aut excuses, aut explices, numquam persuaseris, Baptismum ignis à Jacobitis usurpatum; adeoque si qui forte ea tempestate cauterium, in illum finem, faciei admoverint; spurios Jacobitas merito dixe-

alio spectant;

AUCTORE I.B.S.

ris. Hoc ſaltem tempore certum eſt, nec Jacobitas Aſiaticos, nec Coptos, tali ſuperſtitioni aſſueviſſe. Sed & illud veriſſimum, Bernato teſte, Coptos etiam hodiernos, tum viros, tum feminas, ſignum aliquod in brachio oſtentare, quo à Turcis diſtinguantur; idque maxime feminis & pueris in uſu eſt, qui nulla alia exteriori nota diſcerni poſſent.

& error de Baptiſmo ignis,

130 Utrum autem ſtultiſſimum illum cauterizandi morem, juſta de cauſa, in Æthiopiam ablegent nonnulli, poſtquam nec in Aſia, nec in Ægypto inventus eſt, docebit Ludolfus Hiſt. Æthiop. libro 3 cap. 6 num. 41. *Credidere*, inquit, *& ſcripſere plerique* (Paulus Jovius & alii plurimi) *ſtigmate notari Æthiopes poſt Baptiſmum, implendis verbis Joannis Baptiſtæ:* Qui poſt me venturus eſt, ille vos baptizabit Spiritu ſancto & igne. *Sed Gregorius* (Habeſſinum indicat ſibi familiarem) *negavit. Nec mentionem ejus rei faciunt Patres Societatis, in ſuis epiſtolis. Conſtat autem Africæ populos, tam gentiles quam Mahumedanos, pueris recens natis, venas temporum, quas κροταφίδας Græci vocant, cauterio inurere contra catarrhos* (quo modo noſtrates puellæ, eumdem in finem, ipſis applicant nigra quædam formæ orbicularis emplaſtra) *idque ab Habeſſinis nonnullis factum, ab exteris imperitis pro more religioſo habitum fuit; quia fortaſſis audiverant, fuiſſe aliquando tam ſtultos hæreticos* (Seleucianos ſcilicet & Hermianos, de quibus Baronius ad annum CLXX, ex Auguſtino cap. 59, & Philaſtrio capp. 55, 56, 57, de Hæreſ.) *qui ignis vocabulo proprie, Baptiſmi vero, improprie accepto, cauſticum ignis ſignum, lavacro aquæ prætulerint.* Eo tandem recidit pervulgata illa in Jacobitas criminatio, quod ceteros inter errores, eum quoque ſectentur, ut recepto Chriſtianorum Baptiſmo minime contenti, impia crudelitate & ferro & igni parvulos ſuos initiandos delirent.

male etiam ab Habeſſinis deducitur.

Matth. 3 verſ. 11.

Quod de Circumciſione indicat Vitriacus,

131 Porro quod errare ſuperius dicebam Vitriacum, in appingenda univerſim Jacobitis omnibus Circumciſione, ex ejus verbis, citato capite 76 planum eſt: *Obtenebrati*, inquit, *parvulos ſuos in utroque ſexu, more Saracenorum, magna ex parte circumcidentes.* Niſi quis per voces *magna ex parte*, Orientales excludi velit, ut vere excludendi ſunt, teſte Nairono pag. 39. Nam Jacobitæ eo ritu non utuntur, niſi ſub nomine Jacobitarum, intelligantur Coptitæ & Æthiopes, qui etiam à Jacobo Syro hæreſim hauſerunt. Magis id adeo miror à Vitriaco, ſine expreſſo diſcrimine, aſſertum; cum prælaudatus Philippus Prior, ex Prædicatorum Ordine, tum ſcribens ad ſummum Pontificem Gregorium IX, cum adhuc in vivis Vitriacus ſupereſſet, anno nempe MCCXXXVII (non enim niſi circa annum MCCXL illum obiiſſe, oſtendit Papebrochius, in Supplemento ad vitam B. Mariæ de Oignies XXIII Junii) cum, inquam, eo anno ſcribens Philippus, conceptis verbis affirmet, ÆGYPTIOS MULTO AMPLIUS ERRARE QUAM ORIENTALES, ALIIS ERRORIBUS CIRCUMCISIONEM, AD MODUM SARACENORUM, ADDENTES.

nega. certior teſtis, Synchron.

qui multos Jacobitas convertit.

132 Ne vero Philippi dicta, graviori Vitriacenſis auctoritate elidenda putes, epiſtolam totam à Pariſio recitatam conſule. Narrat illic, veniſſe Hieroſolymam Jacobitarum Orientalium Patriarcham, magno Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Monachorum numero comitatum; quos omnes fidem Catholicam edoctos, ad Eccleſiæ gremium reduces, ſe excepiſſe teſtatur, facta errorum omnium abjuratione. Eo autem manifeſtum redditur, accuratius paulo & diligentius Jacobitarum inſtituta excuſſiſſe Priorem illum, quam Vitriaco licuerit, audita plerumque, non viſa referenti. Sed jam in re aperta verſamur, cum ex modernis, earum rerum peritioribus, in confeſſo ſit, Jacobitas Aſiaticos, ab eo ritu eſſe quam alieniſſimos, nec à Jacobo Zanzalo, Circumciſionem magis, quam cauſticum ſtigma umquam fuiſſe præſcriptum.

Falſo etiam eis tribuitur confeſſio ad thuribulum.

133 Uti nec introductus à Jacobo fuit error alius, à Vitriaco ſecundo loco relatus: *Quod Confeſſiones peccatorum ſuorum, non Sacerdotibus, ſed ſoli Deo latenter faciunt, ponentes thus juxta ſe in igne, tamquam cum fumo peccata ſua aſcendant coram Domino.* Hoc certe de Jacobitis, per calumniam prædicatur: Coptiſne conveniat, examinabitur paragrapho ſequenti ſectione 3. De cetero, quos errores ſibi vere proprios ſectentur Jacobitæ Syriæ & Meſopotamiæ, non eſt hujus loci diligentius indagare; videatur ſæpe citatus Auctor Hiſtoriæ criticæ à pag. 118, paucis multa complexus; ſed ita, meo quidem judicio, legendus, ut non ſtatim vera exiſtimes, quæcumque ibi tamquam decretoria venditantur.

De aliis quibuſdam non liquet.

134 Quid de Purgatorio vere ſentiant, non ſatis explicatum invenio. Quas in Matrimoniis obſervent leges, quibus utantur jejuniis, quandonam infantibus Baptiſmi lavacrum impertiant, quas denique cæremonias & inſtituta teneant à Romanis diverſa, nemo, quod ſciam, hactenus ſatis accurate recenſuit. Notatu dignum eſt, quod habet Naironus pag. 35, cujus cauſa Syros à Coptitarum communione excluſos refert Auctor Catecheſis Jacobitarum: *Et facta eſt amoris acceſſio inter Coptitas & Syros, nempe Jacobitas, uſque ad tempus Patris noſtri Joannis Barſuſan, Patriarchæ Antiochiæ. Deinde orta eſt inter Coptitas & Syros diſſenſio, quia Syri ponunt in ſua oblatione ſalem & oleum, & ſcripſit Pater noſter Joannes Barſuſan libellum, in quo demonſtravit verificationem poſitionis ſalis & olei in Euchariſtia.* Hæc de Jacobitis generatim dicta ſunt, ut Coptorum noſtrorum errores, placita & inſtituta ſecurius exploremus.

Cauſa divortii inter Coptos & Syros.

§. VI. *De moribus, placitis, erroribus & inſtitutis Coptorum propriis.*

Poſt diſcretas tres ſectas Jacobitarum,

135 NOn ita proprios intelligo Coptorum ritus aut errores, ut eorum pleroſque, Jacobitis aliis communes negem; ſed ita proprios nomino, quod Coptis vere tribuendi ſint: à quibus poſtquam duas Jacobitarum claſſes jam diſcrevimus, & pariter omnes ab erroribus falſo imputatis vindicavimus; reliquum eſt, ut ad ipſoſmet propius accedamus; moreſque eorum, opiniones, conſuetudines, paucis ita memoremus, ut, non quales audiant, ſed quales revera ſint, ex probabilioribus relationibus confici poſſit. Atque huc mirum in modum conducet P. Bernati epiſtola, jam ſæpe laudata; utpote quæ & gentis

Atis ſtatus varios, indolem, mores, & eccleſiaſticos ritus complexa, genuinis coloribus ita Coptos depingit, ut vix quidquam deſiderari patiatur. Itaque ex ea, nationem primùm univerſam in ſuas claſſes diſtribuam: hinc ad errores rituſque peculiares progreſſus, quæ eo ſpectant ita exequar, veluti ab Auctoribus deſcribi, augeri vel excuſari ſolent: quibus omnibus ea demum ſubjungam, quæ recentiſſime ex Ægypto allata & rite examinata, fidem procul dubio certiorem merebuntur.

de tertia, quæ Coptorum eſt, agetur ex epiſtola P. Bernati.

SECTIO I.

Coptorum hodiernorum ſtatus, mores, indoles; ex Bernati epiſtola.

136 UNiverſæ Coptorum gentis genuinam notitiam germanamque ideam aptius proponere non potuit Bernatus, quam dum ab ejus hodierno ſtatu, atque in claſſes diviſione initium ducit. Sic itaque ſuccinctam deſcriptionem orditur. Gens Coptica, quam late ſe per totam Ægyptum diffundit, in tres maxime ordines diſtribuitur. Primas tenet is, qui apud nationes omnes cenſetur præcipuus, ſanctior Clericorum ſtatus, divinis miniſteriis deputatus. Laicos inter nobiliſſimi ſunt, quos indigenæ Mebacheros appellant. Quibus tertia demum & infima claſſis accedit, artificum ſeu plebeiorum, ſub qua fæcem populi, ruſticos & quoſvis viliſſimos homines comprehendit. Quæ ad claſſes ſingulas exacte pernoſcendas neceſſaria ſunt, curſim delibabimus.

Copti triſariam dividuntur,

in Clericos, Nobiles, & plebeios.

137 Clero præpoſitus eſt Patriarcha, quem hodie Alexandrinum dicunt; licet Cairi, Ægypti urbe Metropoli, ſemper habeat & pridem habuerit ſtabilem manſionem. Patriarchæ ſubſunt Epiſcopi, numero undecim aut duodecim, quos lector diſtinctos inveniet in ſæpe citata Simonii Hiſtoria Critica pag. 130. His adde magno numero ſeculares Clericos, quique celeberrima SS. Antonii, Pauli & Macarii monaſteria incolunt, Monachos ſeu regulares. De horum eccleſiaſticorum erroribus, peregrinis ritibus, ſupina ignorantia, nihil diſſimulat accuratus rerum Ægyptiacarum indagator; ſed nec tacendam putavit inſignem ipſorum & vere ſingularem laudem, quæ ex eo capite merito repetitur, quod inter omnes ſchiſmaticos Orientales, ſoli ipſi à dignitatum eccleſiaſticarum ambitu & Simoniaca ad eas promotione immunes prorſus exiſtimentur.

Clerici alieni ſunt ab ambitu & ſimonia,

138 Græcorum ea potiſſimum contagio, nec Græcorum ſolum, ſed Chriſtianorum paſſim omnium, qui Turcico jugo ſubjecti, ſacrilego mercimonio, ambitioni propriæ & infidelium avaritiæ Sacroſancta quælibet exponere dicuntur. Nimirum apud illos in deplorandam conſuetudinem abiit, ut magis pecuniæ vi & Turcarum auctoritate, quam virtutum merito, Cleri ſuffragiis, plebiſve conſenſu Antiſtites fiant; adeo ut dignitates etiam ſacratiſſimæ, turpi commercio, munerum corruptelæ, & propemodum auctioni, expoſitæ videantur. Ab his Copti, tametſi eadem ſervitute oppreſſi, tamquam à præſentiſſima Eccleſiæ ſuæ peſte, abhorrent; integritate plane incorrupta, & canonica quantum ipſis licet, promovendi ratione, Patriarchas ſuos eligere & inaugurare ſoliti. Ex procedendi ritu res palam fiet.

vitiis apud Orientales inductis ſub jugo Turcico.

139 Ad præfatam electionem concurrunt Epiſcopi, Presbyteri, & populi Primores, Cairum convocati. Cautum eſt ſedulò, ne quis ad primam illam dignitatem provehatur, qui non fuerit *Beſoul*, ita eum vocant qui continentiam profeſſus, virginitatem perpetuo ſervavit. Atque ea præſertim cauſa eſt, cur plerumque è Monachis aliquis Patriarcha deſignetur; quem proinde neceſſe eſt è ſolitudine abductum, Alexandriam primum deportari, ut in S. Marci Sede collocatus, tituli poſſeſſionem adeat. Siquando accidat non omnia in unum ſuffragia concurrere, ſed diverſos poſtulari, hac ratione diſcordiis via præcluditur. Scripta candidatorum nomina toto triduo altari impoſita relinquunt, oblatiſque eo tempore incruentis Deo ſacrificiis cæleſte imploratur auxilium, quo dignior in Præſulem cooptetur. Tum facto ſcrutinio, cujus primum nomen ex urna à puero eductum fuerit, is confeſtim, unanimi conſenſu declaratus, ad Patriarchatum evehitur. Quam vero à dignitatibus eccleſiaſticis alieni ſint Copti, ex eo conjicias, quod ut plurimum non niſi invitiſſimi, etiam ut Patriarchæ fiant, ſeſe à ſolitudine avelli patiantur.

Ab iſtis Patriarcha non niſi virgo eligitur,

ac fere ex monaſterio vi extractus.

140 Miranda itidem eſt, & ipſiſmet Europæis imitanda, hierarchica Cleri Coptici ſubordinatio, in hunc modum diſpoſita, ut penes ſolum Patriarcham ſit Archiepiſcopum ſeu Metropolitam Æthiopiæ, reliquoſque per totam Ægyptum Epiſcopos, ſolo ſuo arbitratu conſtituere. Hi autem à ſupremi ſui Antiſtitis nutu ita pendent, ut major in obſequendo alacritas & promptitudo deſiderari non poſſit. Funguntur Epiſcopi omnes delegatorum vice, ut à populo decimam quamdam colligant, in proprium, opinor, & Patriarchæ neceſſarium vitæ ſubſidium. Quam Epiſcopos inter & Archiepiſcopos ſtatuunt differentiam, in eo maxime conſiſtit, quod poſtremos, non ſecus ac Patriarcham virgines aut ſaltem cœlibes eſſe oporteat, ac proinde ex Monachis aſſumi; ad Epiſcopatum vero, non raro provehantur, qui annis pluribus in matrimonio exactis, tandem uxore defuncta, ad eccleſiaſtica munia animum adjiciunt.

Ab hoc conſtituuntur

Archiepiſcopi virgines,

Epiſcopi ſaltem cœlibes,

141 Inter Ægyptios Præſules, ſecundum à Patriarcha locum is obtinet, quem ipſi Patriarcham vocant Hieroſolymitanum, ex antiquo jure, ſeu recepta conſuetudine, ſolitum moderari omnia, vacante Sede Coptorum Patriarchali. Habeat hic licet, titulo ſaltem tenus, cathedram Hieroſolymæ, Cairi jam pridem domicilium fixit, veroſimiliter quod Hieroſolymis Copti non multi reperiantur. Idcirco illuc tantum excurrit in Paſchate, ac de cetero aut domi remanet, aut eam Ægypti partem percurrit, quæ Palæſtinæ proxima eſt, ejuſque juriſdictioni ſubjecta. Mirabar ego unde id nominis Ægyptio competeret, cum ii qui Palæſtinam incolunt, quamquam Jacobitæ, à Coptis tamen diſſideant. Sed monuit me Bernatus in poſterioribus litteris, titularem hunc Patriarcham,

ejuſque vicarius cum titulo Patriarchæ Jeroſolymitani,

AUCTORE I.B.S.

proprie Episcopum Cairensem dici oportere, qui ea potissimum de causa, extraneum quasi nomen mutuatus sit, ne quis, sedente Cairi Patriarcha Alexandrino, ullam ibidem loci aut auctoritatem aut potestatem arrogare præsumat; ex quo rursus summi Antistitis in reliquos absolutissimum dominatum perspicias. Quis Simonio persuaserit, Patriarcham Alexandrinum, titulum etiam Patriarchæ Hierosolymitani sibi arrogare, nusquam deprehendi.

qui Patriarchæ Alexandrino non convenit.

142 Episcopis proximi sunt Sacerdotes, passim quidem, ut toto Oriente ita in Ægypto, conjugati, si seculares sint; non ita tamen ut ad matrimonium obligentur, quemadmodum de Habessinis tradit Ludolfus. Plures vidisse, ait Bernatus, qui cœlibatum, Latinorum more, perpetuo observant. Qui apud nos dignitate sacrum Presbyteratus Ordinem sequitur, non eodem apud Coptos loco est; etenim Diaconorum multitudo illic prope incredibilis, ad id tamen necessaria, ut ne aliquando desint qui Ecclesiæ ministeriis operam navent. Non unam esse Latinorum & Coptorum de Ordine illo sententiam, ex eo perspicue datur intelligi, quod hi pueros etiam septennes aut sexennes adlegere consueverint. Et, quod magis mirêre, tametsi Diaconi illi (si ita fas est appellare) à puero functionibus ecclesiasticis assuescant, exiguus plane, imo nullus prorsus apud eos gradûs ulterioris ambitus, nullum promotionis desiderium, sic quidem, ut ad Sacerdotium vi aut artibus compelli eos & adigi quodammodo necesse sit: ea nihilominus, saltem in speciem, Ordinationis libertate servata, ut dum substantialis consecratio peragitur, possit qui voluerit à suscipiendo sacro Ordine resilire.

Presbyteri fere conjugati, cœlibes aliqui:

Diaconi fere innumeri,

B

etiam in pueritia ordinati,

143 Quam id in Europa insolitum, tam non absurdum videbitur, siquis miseram istorum hominum conditionem perpendat. Coptorum nullus ad sacros Ordines assumitur, qui de plebe non sit, quique proinde vili arte aut opificio vitam non alat. Accessio dignitatis Sacerdotalis nihil magnopere lucri, certam temporis jacturam adfert. Sustentanda familia, alenda uxor & liberi, interim stipendii nihil aut perparum quo egestati succurratur. Quid igitur miri si Diaconatu contenti, eo studia convertant, ut de necessariis ad vitam sibi suisque prospiciant. Eodem ferme ex capite oritur supina tam Episcoporum quam Sacerdotum ignorantia: ut quibus videlicet non ultra annum duodecimum scholas triviales frequentare liceat, ubi doctissimi censentur evasisse, si legere noverint & scribere Arabice. Ex eo tempore diurno labore victitant, nec ad annum usque trigesimum, quo ad Sacerdotium promoveri solent, quidquam accessit, nisi quod forte & eorum fiant immemores, quæ pueri didicerunt.

iique opificiis addicti,

C

ut habeant unde vivant,

qui infra annum 12 abstracti à scholis,

144 Tam crassam ignorantiam frustra deploraveris, in tanta illa totius fere gentis paupertate; qua impulsi coguntur singuli rerum suarum satagere, ut domesticæ penuriæ succurrere queant. Hinc nec magistros, nec doctores alere integrum est; & si gratis illi adessent, inopia præpediti, saltem qui adulti sunt, docentes audire non possent. Quo fit ut bonarum artium & scientiarum, non dico rudimenta, sed nec nuda nomina comperta habeant. Quid? quod nec Sacerdotes ipsi linguam suam Copticam calleant; quamquam ipsis sacra sit, & in officiis ecclesiasticis usurpata. Præclare res geritur, si Coptice legere noverint, de intelligentia parum soliciti. Et vero eorum ignorantiæ subventum est appositione textus Arabici ad Officiorum marginem, nec piaculum censent si aliquot Missæ partes, præsertim Epistola & Euangelium, Arabice recitentur.

ignorantissimi sunt,

D

etiam cum Presbyteri postea ordinantur:

145 Quid in hujusmodi Presbyteris, seu personam, seu fortunas, seu denique dotes & merita spectes; quid, inquam, in hujusmodi hominibus non contemptu & vituperio dignum? Si personam consideres, plebei sunt quam maxime; si fortunas, egentissimi; si reliqua, indocti, bardi & hebetes. Nihilominus tanta apud suos reverentia, tanta æstimatio, ut gentis etiam Primores numquam Presbytero occurrant, quin inclinato capiti manum imponi postulent, quam deinde demississime osculantur. Par est Sacerdotum omnium erga Episcopos veneratio, & horum erga Patriarcham; cujus in universos stupenda auctoritas, qua dissidia omnia, lites, controversias, vel nutu, ut ita dicam, terminat & componit. Ex suo ingenio Francos metiuntur; quocirca eis videtur prorsus incredibile, Christianorum Principum contentiones non statim sopiri ac dirimi, unius Pontificis Romani arbitrio.

sunt tamen in summa apud laicos veneratione,

sicuti apud illos Episcopi,

& Patriarcha apud hos.

E

146 Ceterum quæ præterea Bernatus memorat, lacrymas commiserationis merentur elicere. Observat nullas illic Parochias reperiri, Parochos nullos; nullam doctrinæ Christianæ per catechismos explicationem, verbi divini prædicationes nullas: gregem indivisum, nulli pastori, nulli animarum curatori subditum, atque idcirco ita neglectum, ut Coptorum plerosque solo nomine tenus Christianos appellare oporteat. Ad hoc itaque præcipuum & fere unicum tot Sacerdotum & Diaconorum munus reducitur, ut si plures templo alicui deserviant, alternis vices suas in ecclesiasticis muniis obire teneantur. Habent more nostro quotidianum Officium seu Psalterium Davidicum, in Matutinum, Laudes, aliasque diurnas nocturnasque Horas distributum. Hoc vero indoctis hominibus commodi accidit, quod Rubricis (ita regulas legesque, ad Officii divini recitationem spectantes vocamus) omnino careant, uno eodemque Psalterii tractu immutato permanente, quodque proinde de memoria recitare possint & debeant, æque ac Missæ sacrificium.

Catecheses nulla,

Officium divinum ex Psalterio,

F

numquam variandum,

147 Quid de reliquo inter ipsorum nostrumque Officium discriminis sit, non satis explicat Bernatus, nec sane id operæ pretium videtur. Ait nostro esse longius, & tempore Quadragesimæ solito prolixius. Addit, Episcoporum Horas Canonicas aliis esse longiores, eas autem longissimas, quæ Patriarchæ peculiares sunt. Missam faciunt diebus Dominicis & festis aliis, quos satis frequentes numerant, imo frequentissimos; si festivis adscribere liceat, quos distinctis characteribus notat Ludolfus, in Kalendario suo Æthiopico, quod à Coptis acceptum existimamus. In templis majoribus etiam celebrant quarta & sexta feria, ac per totam Quadragesimam.

nostroque prolixius,

simam. Pridie Dominicarum & festorum ad templa se sua conferunt sub occasum solis, ibique aliquam noctis partem psallendo exigunt, non prius egressuri, quam postridie mane rem sacram fecerint. Sunt & quandoque laici, qui cum Sacerdotibus noctem in templis traducunt; non orando, sed, si Simonio credimus, dormiendo, garriendo, tabacum fumando, aut caffæum bibendo. Quæ sane omnia locum tam sacrum dedecent.

Dominicis ac festis, etiam nocturnum.

148 De Liturgiis quod refert Bernatus, vulgo notum est. Triplicem Copti, pro vario tempore, ut ferme ceteri Orientales, Liturgiam adhibent. Communis & passim frequentata est, quam Basilianam nuncupant, quæque reliquarum brevissima. Altera est S. Gregorii Nysseni, S. Cyrilli altera; sed hæ, ut multo longiores sunt, ita non nisi semel singulæ in anno recurrunt. Hæc aliter tradit Vansiebius, nam Historiæ suæ pag. 94, postquam ordinariam tassus est Liturgiam Basilianam, in quo cum Bernato comentit, statim subdit Gregorianam, non tantum semel quotannis, sed festis omnibus Servatoris nostri Jesu Christi, aliisque solennioribus usurpari solitam: Cyrillianam autem toto Quadragesimæ decursu, atque in pervigilio Dominicæ nativitatis. Quæ narrat idem Scriptor de diversis Liturgiis duodecim, ceteriique ad Coptorum ceremonias spectantibus, nec referre vacat, nec examinare, Bernatum sequimur.

Liturgia triplex,

sed fere toto anno Basiliana.

149 Ad Monachos quod attinet, inquit, ii monasteria magno numero implent, ut plurimum plebei & sortis infimæ homines, atque adeo paupertati prius assueti quam eam in solitudine profiteantur. Non facile eis persuadeas plurimos in Europa Monachos, aliosque omnis ordinis viros religiosos, titulis, honoribus, bonis, illustri familiæ valedicere, ut Christum Servatorem, inopem, humilem, despectum imitentur. Generosos hujusmodi animos olim Ægyptus progenuit, hodie penitus ignorat. De cetero Monachi illi parce vivunt, austere & duriter, carnibus semper abstinentes, nisi è solitudine egressi, extra monasteria commorentur. Quid dicam de Monialibus? Constat & earum conventus aut claustra illic reperiri, verum xenodochia rectius dicenda, Bernatus existimat; neque enim virgines, sed mulieres plerumque viduæ, egestate pressæ, ad ea confugere solent. Utut est, & hæc & alia virorum monasteria, piorum Christianorum eleemosynis, quæ pro eorum tenuitate, largæ dici possunt, perpetuo sustentantur.

Monachi omnes plebei, iique vilissimi,

uti & monniales plerumque viduæ,

eleemosynis victitant.

150 Hæc sunt quæ de primaria Copticæ gentis classe jam recentissime perscribit laudatus toties P. du Bernat, paucis multa complexus, veriora opinor, quam quæ de statu Coptorum ecclesiastico corrasit Vansiebius. Eo tamen id dictum nolim, quasi mihi suspecta sint, quæcumque Auctor ille tamquam oculatus testis retulit. Verum hoc in ipso omnes mecum desiderabunt, quod rerum multarum farraginem contexat, non ita ad veritatem exactam, ut non sæpissime Arabicis fabellis respersa sit & contaminata. Librum ejus consulat, qui de Patriarchæ dignitate, jurisdictione, titulis, habitu, vivendi norma, reditibus, & id genus aliis, plura nosse voluerit. De Episcopis item, eorum ætate, munere, jejuniis, abstinentia: de Sacerdotum functionibus, & impedimentis: de Archidiacono, Diaconis, Subdiaconis, Lectoribus, sacristis: denique de monasteriis, eorumque superioribus & disciplina, quæ per varia capita deducta inveniet, ad præsentem autem tractatum parum conferunt, & brevitati nostræ nullo pacto conveniunt.

Vansiebii de hoc argumento opus,

fidei neque magnæ, neque nullius.

151 Post Clerum præcipui nominis sunt, opibusque & dignitate soli præstant, quos supra dicebam vernacula lingua *Mebacheros* nominari. Arabica vox est, quam proprie *nuntium* seu *nuntiantem* Latine reddideris, unde ut Euangelium & Euangelistas significent, eodem prope vocabulo utuntur. At enim, non in sacra illa, sed profana prorsus nomenclatione hic usurpatur. Nimirum Mebacheros vocitant, eos omnes, qui aut publicanorum aut quæstorum aut œconomorum officiis apud Turcas, rerum illic dominos, funguntur, eorumque bona, reditus & vectigalia administrant. Siquis in gente adeo misera & miserabili, Nobiles, Primores aut quoquomodo Illustres invenire voluerit, non alii recurrent ea digni appellatione quam soli Mebacheri; certe prædivites, ii præsertim qui ferme duodecim numero tamquam reliquorum principes, ita sibi prospexisse dicuntur; ut ea munera ad filios, propinquos & heredes continua successione transmittant.

Mebacheri seu Nobiles.

politica sub Turcis administrant,

quorum familiæ 12 prædivites sunt.

152 Eam hujusce rei causam Bernatus assignat, quod & Ægypti Prorex & alii viginti quatuor Turcarum Optimates, penes quos tota residet gubernandæ regionis potestas, militiæ duces, officialesque alii Turcici, nec sciant ipsi, nec magnopere rescire curent, quantum pecuniæ ex solitis vectigalibus aliisque exactionibus confici solcat, satis contenti, si à Mebacheris postulata accipiant. Tanta est apud Mahumetanos illos, Christianæ fidelitatis & integritatis existimatio, ut & in bonis administrandis, & procurandis familiarum negotiis, Coptos malint, quam propriæ suæ gentis homines adhibere. Verumtamen & hoc luctuosum est, quod nihilo inde felicior dici queat Mebacherorum istorum conditio, si christianæ vitæ virtutumque exercitium attendas. Nam quod alii, tum egestate pressi, tum Sacerdotum aut incuria aut inopia neglecti, ea ignorant quæ ad salutem spectant; tantumdem detrimenti Mebacheris affert, secularium curarum tanta multitudo, ut iis plane immersi, de rebus fidei, officiisque justitiæ Christianæ minime cogitent.

Omnes pecuniis tractandis semper occupati

de Christianæ vitæ exercitiis parum soliciti sunt.

153 Sequitur demum ordo tertius, isque plebeius & infimus, operariorum, opificum, famulorum, rusticorum, quos inter pauciissimi sunt qui non vivant in dies, quique proinde si morbo aliquo corripiantur, non statim ad summam egestatem redacti, vitam degant longe miserrimam. Illud nobis inter miranda reliqua mirabilius haud dubie videbitur, in gente tam populosa vix ullos inveniri qui mercaturam exerceant, ubi tamen Alexandria & Cairus, tamquam emporia mercimoniis clara, celebrantur. Judæos itaque, Græcos, Armenos, aliasque nationes extraneas Coptorum spoliis ditescere necesse est. Idne eorum inertiæ an imperitiæ, an utrique adscribendum, pronuntiare non ausim. Victus ratio, nutritio, educatio, longe à nostris moribus

Plebeius ordo pauperrimus,

nec assuetus mercaturæ (quam exteri exercent)

moribus diſſident. Magna ubique parſimonia; cibus quem capiunt, obvius: delicias & condimenta, aut per impotentiam non adhibent, aut ignorant, aut negligunt; eorum vices ſupplet, quæ ipſis familiariſſima eſt, repetita per diem refectio. Plus aliquid liberalis educationis & urbanitatis præ ſe ferunt Græci incolæ, vulgo, Melchitæ, utpote qui varias orbis partes nonnumquam peragrare ſoleant, Coptis è ſua Ægypto nuſquam pedem efferentibus.

parciſſime vivit.

154 Enarratis breviter gentis conditione & ingenio, ſuſpicor, inquit Bernatus, rem gratam me facturum, ſi de Catholicorum, ſiqui ſunt, Coptorum numero pauca interſeram. Anni ſunt octoginta aut eo amplius, ex quo PP. Capucini Galli hanc vineam excolunt. Narrabat nuper eorum aliquis, conſtare ex tabulis, majores ſuos, Coptos non paucos, eoſque primæ notæ ad Eccleſiæ Romanæ gremium reduxiſſe. Pari fere modo loquuntur PP. Minoritæ Itali de Propaganda (ut loquimur) qui à multis annis eamdem provinciam ſuſcepere. Quin & PP. Societatis, qui fere ultimi ad eam meſſem acceſſerunt jam à decennio, & ipſi converſiones numerant nequaquam contemnendas. Quæro (pergit Bernatus) quæro, ſed incaſſum, converſionum iſtiuſmodi aut reductionum veſtigia. Si pauperculos excipias, eoſque non valde numeroſos, pauci alii apud Coptos occurrent, qui fidem Catholicam, eo ſaltem quo par eſt, uſu modoque profiteantur. Faxit Deus ut innumeri alii occulti deliteſcant, qui ad notitiam meam non pervenerint.

Dicuntur ab annis 80 converſi multi ad fidem Catholicam,

qui modo non comparent,

B

155 Hæc Bernatus, tam vere, opinor, quam candide. Vere, inquam, nam quæ ipſe ſcribit, à viro honoratiſſimo, teſte itidem oculato, non ſemel mihi antea confirmata fuerant. Quapropter alibi inſinuare me memini, ſpem ſupereſſe valde exiguam, fore ut Copti ad Eccleſiæ matris ſinum poſtliminio reducantur. Quæ ne paradoxa cuiquam appareant, non gravabor hic integre referre quæ Bernatus adducit, ſinceræ & ſolidæ reünionis impedimenta. Primum eſt, innata quodammodo, aut ſaltem cum lacte imbibita alienatio & averſio animi à Francis, quo nomine, ut alias dixi, Latinos ſeu Occidentales Europæos intelligunt, Italos, Hiſpanos, Gallos, Germanos, eoſque omnes qui ſub Francorum nomine, ſacris olim expeditionibus interfuere, ſchiſmaticis Orientalibus etiam infeſti, quorum proinde ex eo tempore inveteratum odium in ſe concitaverunt. Crediderim ego, ita à teneris Coptos efformari, ut in eorum cerebro non minus terribilis Francus reluceat, quam apud noſtros pueros Turca aut Tartarus videri ſoleat. Minuitur, Bernato teſte, idea illa teterrima, dum Francos intuentur propius, iiſque familiariter utuntur: at quantum adhuc viæ ſupereſt, cum rariſſimi ſint qui Francos aut noverint aut alloquantur, neſcio qua formidine aut terrore panico perculſi; quo ſi non prohiberentur, Francorum amicitias & conſortia ambirent, nempe quos tot ſcientiis & artibus liberalibus inſtructos ſuſpiciunt, præſertim Medicina, apud ipſos plurimum æſtimata.

neque ſinceræ unionis ſpes nunc eſt melior:

propter innatum odium Francorum, & Europæorum,

C

156 Impedimentum alterum facit ſumma illa Coptorum ignorantia, uſque adeo ſupina & craſſa, ut nullo ferme rerum ad religionem & ſalutem ſpectantium ſenſu tangi videantur. Accedit incredibilis, adiaphoria dicam, an incuria? quam putat Bernatus nonnulla ex parte regionis climati adſcribi poſſe; præcipue tamen, oriri ait, ex ipſa Chriſtianorum Ægyptiorum conditione, qui paſſim, ut ſupra dictum eſt, aut egentiſſimi ſunt aut valde divites. Illorum ſola fere eſt & unica cura, paupertatis levamen quoquo modo perquirere, ſuntque hi Cairi ingenti numero, parati plerumque & dicere & credere quidlibet, modo egeſtati ſuccurras: quo ſubſidio deficiente, mox ad antiqua revertuntur. Interim nec Paſtores norunt, nec à Paſtoribus noſcuntur; nec ſane prodeſſet quidpiam mutua illa notitia, dum Paſtores illi qualeſcumque, pauperculas oves negligunt, à quibus ſubſidii nihil ſperandum vident, imo quarum ipſi miſeriam ſublevare tenerentur.

D

ſupinam gentis ignorantiam,

ſummam paupertatem,

157 Hinc luctuoſiſſimam Coptorum ſortem merito planxeris, tam profunde ignorantium, ut pro omni doctrina ipſis ſit, ſcire, ſe Chriſtianos vocitari; eos certe inter doctiores computo, qui vel ſolam Orationem Dominicam ex norma Catholica recitare dicerint. Hæc ſi in urbibus, hæc ſi Cairi obvia ſunt, quid de ruſticis ſtatuendum ſit, pronum erit cuilibet judicium ferre. Jam ad divites quod ſpectat, cum Mebacheri ii ſint, & in optimatum domibus occupatiſſimi, tantum terrenis illis & perituris diſtinentur, ut, ſi maxime voluerint, æterna nequeant meditari. Videas inter illos qui toto anni decurſu, nec ipſi Miſſæ ſacrificio interſint, multo minus Sacramenta frequentent. Bene cum eis comparatum eſt, qui feſtis ſolennioribus externam aliquam & exercitam fidei ſuæ profeſſionem emittunt.

& apud Mebacheros Sacrorum neglectum.

E

158 Obſtat tertio, quod homines, ſupra modum meticuloſi & trepidi, minima quaque de cauſa terrore concutiantur; tametſi toto, quam vaſtum eſt, imperio Turcico, nullibi Chriſtiani degant tutius, majorique fruantur libertate; ita quidem ut ex omnibus Orientis partibus, alii in Ægyptum, tamquam in portum tranquillum ſeſe recipere non dubitent. Prohibet innata ea timiditas, ne veritatem, quam ultro agnoſcere & amplecti videntur, aperte profiteantur. Miſſionarius quilibet, harum rerum neſcius, plurimos ſe convertiſſe continuo arbitrabitur, adeo prompte annuunt & victas præbent manus, propoſitis rationibus numquam reluctantes. Verum ſi ad praxim deveneris, ſi externam agnitarum veritatum confeſſionem popoſceris; verbo, ſi cultum vere Catholicum demonſtrari exigas, ſurdis canes fabulam; timore præpediti, nihil minus cogitant, quam de promiſſorum executione. Veroſimillimum eſt, formidinem illam ab educatione inſtillari, cum à teneris annis parentes ſuos, infidelium jugo ſubditos, & dura preſſos ſervitute, advertunt. Nec deſunt (Bernati verba ſunt) qui mihi candide faſſi ſint, Coptos, ſucceſſione hereditaria Pharaonicæ indurationis factos eſſe participes.

Item propter innatam timiditatem.

F

licet valde dociles & proni ad fidem videantur,

159 De Dei bonitate quam magnificentiſſime ſentio, nec Domini manum abbreviatam credo; at in præſenti, ut loquimur, providentia, ſperari haud quaquam poteſt, fore

interim de ſalute per Dei miſericordiam varie præſumunt.

OCCIDENS

MERIDIES

SEPTENTRIO

ORIENS

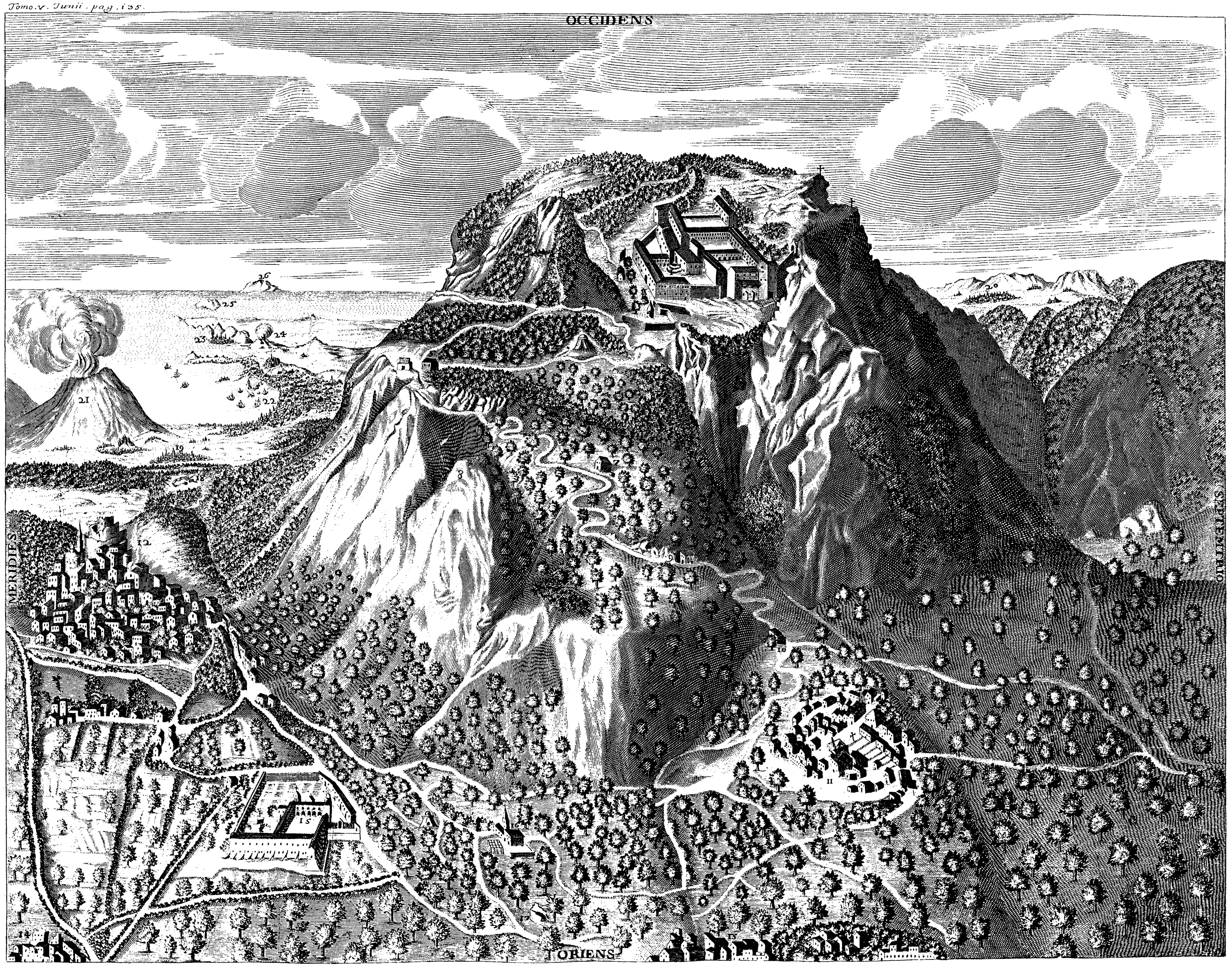

A fore ut gens Coptica Eccleſiæ Romano-Catholicæ concilietur aut reüniatur, quamdiu poteſtati infidelium manebit ſubjecta, iiſque offuſa ignorantiæ tenebris, quibus hactenus immerſam vidimus. Quid fides, quid religio poſtulet, ſolicitos non habet, hac in parte tranquilliſſimos. Audias, bonitatem Dei & miſericordiam certatim extollentes, atque in eis ita confidentes, ut ſibi abunde ad æternam ſalutem proſpectum putent, ſi dicant Chriſtum eſſe Mediatorem, beatiſſimam Virginem Mariam Sanctoſque reliquos, ſibi fore patronos & propitios. Interea in eodem luto hæſitare pergunt, niſi vehementer fallar, de miſericordia Dei vane prorſus præſumentes, olim ignorantiæ ſocordiæque ſuæ pœnas daturi.

Remedium unicum eſſet ab inſtitutione puerili,

160 Morbo tam immedicabili curando, ac depellendæ, præſertim in adultis, ignorantiæ, vix tota Europa ſufficientes Miſſionarios ſuppeditet: aliunde vero ita perpetuùm victu quæritando occupantur, ut perraro convenire & colloqui liceat. Unicum Eccleſiæ illi

B reſtaurandæ illuſtrandæque remedium eſſet, more Europæo ludos aperire, ut pueri ab infantia inſtructi, ſcientiæ virtutem pietatemque conjungerent. Hoc ipſum ultro fatentur

eaque gratuita,

Copti, hoc ſe deſiderare affirmant, ſpondentque liberos ſe quantocius ad ſcholas deſtinaturos, eo libentius quod nullum minerval ſolvendum intelligant; quo certe motivo dubium non eſt, quin Coptorum pars maxima ad nos confluëret. In id modo laborant Miſſionarii noſtri, arduam tædioſamque provinciam alacriter aggreſſuri, ſi piorum Europæorum miſericors liberalitas, de neceſſariis ad vitam ſuſtentandam ſubſidiis benevole

ad quam Europæorum liberalitas optatur.

proſpexerit. Tuam, Lector, pietatem ex ultima Ægypto implorari cogita, ut ſi ad miſerabilis gentis ſpirituale emolumentum, conferre quidquam potes, viſcera miſericordiæ deſiderari non patiaris. Hæc de Coptorum conditione, claſſibus, indole, moribus generatim dicta, ad eorum ritus & inſtituta facilius percipienda, lucem non modicam ſubminiſtrabunt.

C

SECTIO II.

De Coptorum erroribus, ritibus, placitis, relatis ex Sacchino aliiſque, Bernati ſententia.

Sacchinus noſter,

161 NUnc ad veros Coptorum errores propius accedimus, neglectis minutiis minoris momenti, quas proſequi ſcrupuloſius nec vacat nec lubet. Illorum omnium catalogum bene longum contexuit Sacchinus noſter, Hiſtoriæ Societatis parte 2, lib. 5, num. 122: quem ad examen revocare operæ pretium fuerit, ut ex recentiorum, præſertim Bernati fide, quantum fieri poterit, certa à dubiis, vera à falſis diſcernantur. Haud ignota eſt Abrahami Copti inſignis impoſtoris ſimulatio, qua Romæ tantum profecerat, ut ſubornatis fallaciis, confictis litteris, aliiſque dolis malis, Pontificem & Cardinales ſpe vana lactando, dona & munera per Nuntium Apoſtolicum, ad Patriarcham ſuum, Eccleſiæ Romanæ conciliandum, deferenda impetraret; quibus Cairum, vel ut Sacchinus vocat, Memphin deportatis, & Patriarchæ traditis, Legato Pontificio turpiter illuſit. Fuit is Chriſtophorus Rodericius Societatis Jeſu, vir plane Apoſtolicus, & idcirco à Pio IV Pontifice ad rem perficiendam delectus. Hunc Sacchinus auctorem habuit, ex cujus commentariis deſumeret, quæ de Coptorum religione hiſtoriæ ſuæ inſeruit, in hunc modum:

AUCTORE I.B.S

ex relatu P. Rodericii ad Coptos Legati.

ad 6 præcipua capita errores reduit,

162 *Chriſtophorus, Coptorum placitis moribuſque noſcendis inſiſtens, manifeſtis hæreſibus involutos reperit.* I. *Repudiare apud illos, & vivis prioribus alias ſuperducere uxores, in more eſſe.* II. *Ante Baptiſmum parvulos circumcidere.* III. *Sacramenta, ſeptem quidem numerare, verum præter Baptiſmum, Euchariſtiam, Confeſſionem, Sacerdotium; cetera longe a veris diverſa, Fidem, Jejunium, Orationem.* IV. *Spiritum ſanctum non credere à Filio procedere.* V. *Concilia non recipere niſi tria, Epheſinum, Conſtantinopolitanum, Nicænum, in quo octoginta quatuor Canones habent.* VI. *In Chriſto, poſt conjunctionem Humanitatis cum Divinitate, non niſi unam naturam eſſe, unam voluntatem, actionem unam, Chalcedonenſi Concilio penitus damnato. In ritibus quoque multa peccare, exiſtimantes adhuc ſuffocato & ſanguine abſtinendum; matrimonia in ſecundo cognationis gradu paſſim licere contrahi; in Diaconorum numerum quinquennes pueros adlegentes, & initiantes ſacris; inter baptizandum dum ter infantem demergunt, totam formulam ter pronuntiantes.*

E

itemq; Spondanus:

163 His fere ſimilia tradit Spondanus ad annum MDLXI, probabiliſſime ex eadem Rodericii relatione deſumpta; quæ ego tam crude enuntiata, nec ut vera admittere auſim, nec ut falſa omnino rejicere. Nonnulla ex Vanſlebii fide, Coptis imputanda non ſunt. Polygamiam illis familiarem eſſe, nullibi inſinuat. Sacramenta ſeptem, Romanorum more, eis attribuit. Echellenſis & Naironus Coptos vindicant ab errore Græcanico de proceſſione Spiritus ſancti à ſolo Patre. Abſtinentia à ſuffocato & ſanguine, aliiſque cibis lege Moſaica vetitis, ita nonnullis viſa eſt Habeſſinorum propria, ut ad Coptos univerſim transferri non poſſit; niſi quis cum laudato Hiſtoriæ Criticæ Scriptore, rotunde aſſerat, non Græcis minus quam reliquis omnibus Chriſtianis Orientalibus communem eſſe obſervantiam: quod an ſatis certum eſſet, mihi non conſtabat, donec ex Bernati judicio poſtea proferendo, habui quod veroſimilius ſtatuerem. His ſic obiter indicatis, illud modo agendum eſt, ut quinam indubitati gentis Copticæ errores ſint, manifeſte appareat; tum qui eorum ritus & inſtituta à Romanis plurimum diſſentiant. Sacchini ſeriem repetam, ſingula quæ ante ſufficienter explicata non fuerint, ex Bernati relatione per ordinem diſcuſſurus.

F

quorum nonnullos negant alii:

puta, quod polygamiam probent,

164 Primus itaque articulus Coptis imputatus is eſt, quod *repudiare apud illos, & vivis prioribus alias ſuperducere uxores, in more ſit.* De Polygamia ſimultanea hæc intelligi non poſſe, ex eo videtur certiſſimum; quod Vanſlebius, tanto tempore in Ægypto verſatus, nihil de ea commemoret. Agit hic de Copto-

AUCTORE I.B.S.

Coptorum Matrimonio, parte 2, capp. 32, 33, 34 & 35, de uxorum pluralitate altum silentium. Primo ex citatis capitibus, accurate enumerat quindecim diversi generis impedimenta, quæ utrum dirimant, an solum impediant, parum interest. Paucis colligo, quas receptas, ait, in faciendis divortiis consuetudines. 1. Si uterque conjux Monachatum suscipiat. 2. Si alteruter morbo laboret; qui cohabitationem impediat, ut si hermaphroditus sit, si eunuchus, leprosus, epilepticus &c. 3. Si uxor fuerit adultera, non item si maritus eo crimine laboret. 4. Si alter alterius sanitati grave afferret detrimentum. 5. Si uxor, ante conjunctionem epilepsiæ obnoxia, id reticuerit. 6. Si alteruter in captivitatem abductus, toto quinquennio superstiti non innotescat.

licet divortiorum causæ plures sint,

165 De conjugiis consobrinorum, & suspicionis calice olim permisso, nihil attinet dicere. Ex adductis legibus viderit eruditus lector, quo suo merito Copti, ut polygamiæ

& illam tolerent Habessini.

B simultaneæ rei, traduci possint. Non me latet Habessinis quoque suos esse Canones ecclesiasticos polygamiam vetantes, at nihilominus, jura politica in eo connivere, ut superius ex Ludolfo innuimus. Coptos vero talis etiam prævaricationis participes, nemo, opinor, asseret, ubi Vanslebium, tam scrupulose omnia in hac materia scrutatum, nihil referre animadvertet. Nec solo Vanslebii silentio nitimur, dum recentissime Bernatus confirmat, polygamiam Coptis æque ac Latinis esse exosam. Igitur Sacchini verba de solo repudio intelligenda, dubium non est, cum id unice asserat, *Repudiare apud illos, & vivis prioribus alias superducere uxores, in more esse.*

166 Impedimenta jam à Vanslebio enumerata vidimus, examinet qui voluerit. Sane frequentia nimis in Ægypto repudia ex auctoribus persuasissimum habui, idque durum & Christianis indignum judicabam, præsertim si ita usus invaluisset, ut vere licitus censeretur, quemadmodum Sacchinus indicare videbatur. Ego abusum potius credidi,

Verum tamen est, quod divortio impetrato,

C contra apertissimam Euangelii veritatem, corruptis hominum moribus introductum. Consultus itaque à me Bernatus, sic rem explicuit, ut, utrum recte opinatus fuerim, haud difficulter statui possit. En, inquit, hac de re Coptorum sententiam & consuetudinem. Primum quidem ultro fatentur, tam clara esse Euangelii oracula, ut de indissolubilitate Matrimonii nihil dubii reliquum faciant. Catholica plane confessio. At veritati tam perspicuæ non omnino conformis est eorum praxis. Si vir uxorem in adulterio deprehenderit, nullisque rationibus induci possit ut eam retineat; licitum est repudium, & ad secundas nuptias transitus conceditur. De morbo contagioso & impotentia naturali idem esto judicium, ut ferme nuper indicabat Vanslebius.

nova conjugia tolerentur,

167 Tolerabiles videri possent adductæ hactenus repudiorum rationes, nisi fœda Matrimoniorum dissolutio, & novorum conjugum superductio ulterius se extenderet. Turpissima est quam ex *Chêrê* (Arabica vox est quæ justitiam significat) quam, inquam, ex justitia fieri prætexunt. Justitiæ modum at-

ad ea dispensante tribunali laico,

tende. Dum alterutrum conjugem alterius D
tædium cœperit, tribunal laicum loci, in quo commorantur, conveniunt; oblatoque utrimque repudii libello, mox aliis copulantur, idque ex Turcarum lege & placitis, ne quis deinde Prælatus ecclesiasticus impedimentum afferre audeat. Horrorem incutit *vel Prælatis* tanta perversitas, etiam mediocriter probis, *eò coactis,* qui idcirco viam ineunt magis apparenter canonicam. Importunis, &, si opus est, minacibus precibus, à Patriarcha aut Episcopis id primum exorant, ut legitime separentur. Huc usque non male. At brevi solitudinis pertæsi, ad Prælatos recurrunt, rogant, obsecrant, clamitant incontinentiæ periculum; verbo, incussis etiam minis extorquent, ut secundo connubio alteri conjungi liceat. Cum *& jugum* tam enormem abusum, ait Bernatus, Sacer- *Turcicum excusantibus,* doti exprobrarem, frigide reposuit, *melius esse nubere quam uri.*

168 Ex his confice, quam rara hic sint in ecclesiasticis Superioribus pastoralis fortitudinis exempla: innata timiditas inscitiæ con- E
juncta, facile persuadet, eas esse rerum circumstantias, ut accipienda & dissimulanda sit, sanctissimarum etiam legum violatio. Ceterum lectores monere teneor, licet quandoque patrentur hujusmodi crimina, non continuo existimandum esse ea passim frequentari. Qui Coptorum abusus tam exacte refert, is sancte testatur, non usque adeo obvios esse, ut toti genti merito imputari debeant. Quin nec honesta in speciem deest indulgentiæ palliatio. Subsumus, inquiunt, potestati infidelium, apud quos impius quilibet multum negotii facessere queat. Faxit Deus ne Præ- *nec ea Canones observandos satis fortibus.*
latorum integritas muneribus corrupta, faciliores reddat ad pudendas id genus dispensationes concedendas. Adde, quod illis renuentibus, non desint Sacerdotes pravi, qui vices suppleant. Insurgunt tum quidem Præsules, atque à Sacramentorum participatione continuo repellunt; sed evanescente insolito rigore, facile admissi, superductam uxorem rejicere, & ad priorem redire minime coguntur. Hæc primi Sacchini articuli vera, F
ni fallor, expositio. Utrum & Græcis & Orientalibus omnibus adeo communis sit repudiorum libertas, quemadmodum asserit Auctor Criticus pag. 16, 17 & 71, parum ad nos attinet, qui de solis Coptis agere instituimus.

169 Proxime sequens, *de Circumcisione Baptismo præmissa*, materiam tangit operosiori *Errorem de processione Spiritus S. Coptis adscriptum, negant alii,* examine §. VII disceptandam. Quæ tertio articulo *de Sacramentis* tradit, in proprium item locum rejicienda censui, quod de iis multa curiose Bernatus digesserit, proximæ sectioni materiem datura. Super quarto articulo, *de Spiritus sancti à Patre & Filio processione*, acriter, ut dicebam, depugnant Echellensis & Naironus, quo Græcanicum errorem à Coptis & Jacobitis reliquis avertant. Contra Auctor Historiæ Criticæ, adversus Brerewodum & Thomam à Jesu, contendit, doctrinam de Spiritus sancti à Patre & Filio processione, Latinis esse propriam, qua in re consentientes habet Europæos alios, *aut etiam contrarium sentire sustinent:* qui id tamquam indubitatum repetunt & inculcant. Vanslebius autem pag. 123, ut Coptos cum Græcis sentire ostendat, id eos dedu-

A deducere ait ex iis Christi verbis apud Joannem cap. 15 ℣ 26. *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à patre procedit.* Argumentum profecto subtilius quam ut è Coptorum penu procedat; neque ego à quoquam, præterquam à Vanslebio, illud relatum inveni, Maronitis Catholicis, & Jacobitis ipsis cum suo Jacobo, reclamantibus.

verius est, nescire eos de illa quidquam;

170 Nullus porro, me quidem judice, liti huic dirimendæ aptior, nec sincerior Bernato arbiter, cujus sententiam puto esse verissimam. Ipsissima ejus verba referam Latine reddita. Quod spectat, inquit, ad Spiritus sancti processionem, sudabo affatim priusquam Coptorum mentem Reverentiæ vestræ clarè expressero. In promptu est ratio, cum ipsimet quid sentiant, quidve sentire debeant, prorsus ignorent. Falluntur enimvero Europæi, si Coptos vel solum *Processionis* terminum intelligere existiment. Non asserunt Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio,

simpliciter vetus Symbolum Nicænum usurpantes,

sed neque negant. Norma fidei eadem hic ipsis, quæ nobis est, antiquum Nicænum Symbolum, in quo cum de processione à Filio primitus nihil contineretur, simpliciter ajunt Spiritum sanctum à Patre procedere,

B

nec nisi tria prima Concilia noscentes

nihil ultra investigantes. Poterunt Scriptores vestri, eorum nomine venditare quæ libet; nihil ipsis in hac parte tranquillius, securius nihil: imo fallor vehementer, si in tota natione Coptica unus unicus reperiatur, qui, quid hoc articulo, quid hac disceptatione in quæstionem veniat, primis, ut ajunt, labris umquam degustaverit. Et quid miri, quod in eorum Symbolo non exprimatur particula *Filioque*, dum præter tria prima Concilia, aliud nullum umquam admisere: ea vero additio, non nisi multis post seculis, ab universali Ecclesia recepta fuerit? Ita Bernatus.

& ex Nicæno tenentes Canones 84.

171 Circa articulum V, de receptione *trium tantummodo Conciliorum Ephesini, Constantinopolitani & Nicæni*; fatentes jam habet reos Sacchinus Coptos, & quotquot sunt, Jacobitas omnes, quibus communes sunt Nicæni Concilii Canones illi LXXXIV, & apud Catholicos hodie satis celebres, postquam ab Echellensi aliisque editi sunt & Annotationibus illustrati. Qui eos & ejusdem tenoris alios plures compendio descriptos cupit, adeat Vanslebium, multa, ni fallor, falsis vera miscentem, à pagina 238 ad pag. 301. De VI &

C

De Eutychianismo, apud ipsos stabilito, constat.

postremo articulo, *Eutychianismum seu Monophysismum* concernente, nihil mihi dicendum supereſt. Recte matricem eam Coptorum hæresim, pluribus cum Abrahamo colloquiis & concertationibus habitis, Rodericius observavit; recte Sacchinus retulit inter genuinas Coptorum ab orthodoxa fide aberrationes, ut me abunde credo confeciſſe §. IV Reliquum est, ut quæ in ritibus peccare Coptos Sacchinus ait, breviter etiam, quoad necesse erit, expendamus; quibus ea demum accedent, quæ ab extraneis Scriptoribus eidem genti imputantur, aut quæ à Bernato suggesta, ad majorem Copticorum rituum & placitorum notitiam conducere videbuntur.

172 Qui Coptos criminantur veluti legalium ceremoniarum & Judaicarum superstitionum reos, abstinentiam à suffocato & sanguine exprobrant, & suspicionem confirmant, ingesta insuper Sabbati observantia. Quæ in his Coptorum esset consuetudo, apud Vanslebium non legeram satis diserte propositum, tametsi inter eorum Apostolicos Canones pag. 246 hunc referret ordine LXV: *Mancipia Sabbato & Dominica à servilibus cessare debere.* Et pag. 250: Crimini verti *si quis carnem non occisam, aut à feris dilaniatam, comederit.* Rursus: *Siquis Dominica aut Sabbato jejunaverit.* Denique pag. 255: Pœnam latam *in Clericos, qui cibis vetitis usi fuerint.* Hæc quidem insinuabant, Coptos superstitiosarum observantiarum tenaces esse. Verum cum Auctor Historiæ criticæ pag. 134 ritum celebrandi Sabbatum, & à sanguine & suffocato abstinendi, toti prorsus Ecclesiæ Orientali convenire, sed *eam propterea perperam Judaismi incusandam*, solita sua libertate pronuntiaret; nihil putavi determinandum, priusquam Bernati judicium accederet. En ejus verba.

AUCTORE I.B.S. *De Judaicis superstitionibus accusati,*

173 Imponunt certo Critici vestri, dum Coptos traducunt tamquam Sabbati observatores. Jam hic triennio & amplius, in eorum consuetudines non otiose inquiro, nec tamen deprehendi quidquam, quo talis eis cultus merito imputetur. Falluntur item, dum Græcis, Armenis, Syris idem tribuunt, quos hic oculis ipse meis ab ea religione alienos perspicio. At vera prædicant circa abstinentiam à suffocato & sanguine, quam fateor Coptis esse familiarem, licet non omnibus eadem id factitandi sit ratio. Alii abstinent ex mera parentum traditione, à quibus id usu magis quam mandato didicere. Alii tales carnes respuunt, quod sanitati noxias existiment: alii demum, quod falso credant, etiam hodie præcepto Apostolico, Act. 15. ℣. 29, Christianos omnes obstringi. Sunt etiam quibus sullla vesci piaculum est, contra vero pars major ea utitur non secus ac Europæi Catholici. Id comperisse videor, Habessinos veros esse Sabbati observatores: sic saltem apud Coptos audiunt, idque mihi recentissime testatus est, qui non ita pridem ex Æthiopia huc adventavit. Huc usque Bernati responsio.

excusantur à Bernato,

E

aliis de causis à suffocato & sanguine abstinere.

Habessini tamen observant Sabbatum,

174 Quid, quantumve hic peccent Copti, non disputo; in eo certe Simonio non assentior, innocuam illam observantiam rotunde definienti. Movet me Ecclesiæ matris auctoritas, à qua perfancte declaratum video, cæremonias eas omnes puritati fidei esse contrarias. Non id negabit, opinor, eruditus Criticus, si modo Concilium Florentinum consulat, & Professionem fidei Gabrielis Coptorum Patriarchæ à Baronio tomo 6 Annalium (non 5 ut ipse) subnexa; quæ omnia sequenti paragrapho ad verbum referam, ubi de Circumcisione ex professo erit differendum. Circa ritum celebrandi Sabbati, de vocabulo forte litigare quis poterit. Si enim ea observatione non aliud indicetur, quam quod eo die Copti, & si vis, ceteri Orientales non jejunent (excepto solo Sabbato sancto) fatebor Coptos Sabbati observatores, neque ritum eumdem in primitiva Ecclesia usitatum inficiabor. Sed & illud mihi concesseris, jam pridem observantias illas omnes Christianis esse prohibitas, postquam Magistra eadem

Copti solum non jejunant in illo.

F

AUCTORE I.B.S.

fidei, morum, & disciplinæ, filiis suis eas vetuit & interdixit.

Matrimonia in gradu 2, olim ipsis illicita,

175 *Matrimonia in secundo cognationis gradu* (intellige collaterali) *licere contrahi*, non tam docent Copti, quam usu ipso & consuetudine in praxim reducunt. Ultro admittunt, inquit Bernatus, id antiquitus sibi non fuisse concessum, sed dura necessitate eo compulsos majores suos, ut ne eorum filiæ à Turcis raperentur. Casum prætexunt, verum an fictum nescio, quo olim contigisse ajunt, ut, cum Mahumetani puellas Coptorum plurimas nubiles conspicerent, audirentque Christianis consanguineis matrimonia non licere contrahere, eas sibi copulare voluerint. Consilium tempestive reservit Patriarcha, atque imminenti malo remedium allaturus, mox Sacerdotes quaquaversum immisit, qui puellas omnes, nulla habita proximitatis ratione usque ad secundum consanguinitatis gradum, viris quantocius conjungerent. Ea arte delusis Turcis, ne idem imposterum periculum recurreret, quod casu permissum fuerat, in receptam abiit consuetudinem. Et eo pacto,

usurpare, ne Turci filias nubiles rapiant.

B inquiunt, ea evitamus incommoda, quibus aliæ nationes, Turcico jugo subjectæ, expositæ sunt, in servandis impedimentis scrupulosiores. Hæc certe verisimilior, saltem plausibilior est ratio, quam illa quæ à Vansleb io refertur pag. 107; nempe, hujusmodi connubia ab omni ævo in Ægypto recepta, à S. Marco non fuisse prohibita, quod de Circumcisione aliisque peregrinis suis ritibus falso Copti comminiscuntur.

Diaconi, etiam pueri, obligantur ad Horas.

176 De *pueris Diaconis* egimus præcedenti proxime sectione. Crediderim ego, quinquennio paulo esse majores, quandoquidem alio loco Bernatus affirmet, ad septem Horas Canonicas, seu, ut ipsi vocant, septem preces teneri, quod infantibus convenire non videtur: quamquam sciam & tales promoveri, qui vix binas aut ternas Horas de memoria recitare noverint. Restat ultima Sacchini accusatio, *de trina formula Baptismi repetitione, ad trinam infantis immersionem*. Debuit Rodericius, ex aliena & falsa relatione, Commentario suo inserere, quod apertissime ne-

Baptismus sub triplici immersione,

C gat Vansleb ius, testante etiam recentissime Bernato nostro, ita Baptismum conferri, ut baptizandus ad tertiam primum corporis partem aquæ immergatur, pronuntiata forma: *Ego te baptizo in nomine Patris:* Tum facta

unica tamen formulæ pronuntiatione confertur.

immersione ad alteram tertiam corporis partem, dicitur: *Ego te baptizo in nomine Filii:* Tertio denique totus demergitur, dicente Sacerdote: *Ego te baptizo in nomine Spiritus sancti*. Habes hic omnium Sacchini articulorum, claram quousque licuit elucidationem. Nunc alia breviter percurramus, de quibus Scriptor ille non meminit.

Non videntur, sibi solis arrogare Ecclesiam,

177 Auctor Historiæ criticæ pag. 125 ait, se ex Kirchero referre, quod *Copti solam suam, Armenorum & Habessinorum Ecclesiam, veram Christi sponsam existiment*. Haud difficulter inducam in animum, & hoc reliquis Coptorum insomniis adjungi posse; sed cum id alibi traditum non reperiam, tantisper sub judice relinquo, donec mihi constet qua ipsi fronte ceteros Jacobitas à regno cælorum excludant. Nam quod Melchitas & Francos pro hæreticis habeant, ex eo id sequitur, quod Nestorianis annumerent omnes duarum in Christo naturarum adoratores. Proxime apud eumdem Auctorem additur: *Quod non credant defunctorum animas, aut beari cælesti gloria, aut æternis puniri cruciatibus, ante extremum diem judicii*. Non adeo peregrina olim fuit hæc propositio in ipsa Catholica Ecclesia, & inter Græcorum (reliquos simul Orientales intellige) articulos eam collocat præfatus Criticus pag. 22. Nihilominus Coptis immerito adscribi censet Bernatus, quæ ea de re Coptorum esset sententia, paucis hic, sed plane appositе respondit: *Unumquemque post mortem tendere in domum suam.* Non potuit clarius & brevius mentem indicare, nisi & Copti geminum paradisum adstruant, ut loco proxime citato, de Græcis prodit præfatus Simonius.

D *licet ab ea Fran.os & Melchitas excludant;*

nec ad diem judicii mortuorum gloriam aut pœnam reservare.

Solennis in die Epiphaniæ lotio,

178 Magna est apud Coptos, ut & apud reliquos toto orbe Christianos Epiphaniæ solennitas. Inter multa celebritatis signa, nihil antiquius habent, quam ut eo die, ritu peculiari, in memoriam Baptismi Christi, vim aquæ ingentem benedicant, tum in templis, si vasa & lavacra suppetant, tum ipso in Nilo, & verosimiliter in aliis fluviis, ne cui potestas desit se eo die lavandi. Hinc orta suspicio, Baptismum quotannis ab ipsis repeti, idque mox inter ceteros Coptorum errores, Itinerantium tabulis consignatum. At quid si scrupulum dicamus, hominum inexpertium & imperitorum, quibus familiare est, damnare omnia, quæ ipsis quoquomodo videntur insolita. Non diffitebor, inquit Bernatus, multos esse, qui in prægrandibus illis vasis, corpus totum abluant; alios, qui manus & faciem lavent; imo verum est, infantes ipsos tunc à Sacerdotibus aquæ immergi. Neque tamen inde legitime inferes, Baptismi Sacramentum à Coptis iterari: alioquin ingentem Turcarum numerum, Christianis imprudens accensebis; quippe qui eo die, cum reliqua Coptorum turba, in Nilum se projiciunt, ut de aquæ benedictione participes fiant. Quin & animalia sua domestica in eumdem fluvium præcipitant, quæ nemo, opinor, eo die Baptismi lavacrum suscepisse, recte arbitrabitur.

E *non est iteratio Baptismi;*

cum sic etiam bruta tinganter,

F

Communicantes cum Presbytero Diaconi,

179 Alia item Coptorum nomine fabella circumfertur, de Communione Sacerdotis & Diaconorum omnium ad altare, exemplo trium Regum præsepi assistentium. Quis ridiculam scenam primus deliraverit nescio: hoc quidquid à Coptis circa præfatam Communionem peragitur, non putat Bernatus vituperio aut reprehensione dignum. Sacerdoti celebranti semper ministrant Diaconi: si Episcopus aut Patriarcha rem sacram faciant, assistunt etiam Sacerdotes, plures vel pauciores pro dignitate personæ, aut festi solennitate. Moris est apud Coptos, ut quicumque sacris operanti serviunt, cum eo, & plerumque ex ejus manu communicent, non sic tamen, ut qui Presbyteri sunt, cum celebrante consecrent, ut quibusdam ridicule fingere vel somniare libuit. Insulso itaque commento ansam præbere potuit, quod cum Diaconorum magna fit copia, iique paulo grandiores facti & opificio intenti, non nisi semel forte in anno, puta festo Paschatis, sacris induti,

male dicuntur cum ipso consecare.

munere

munere ſuo fungantur, ac per id tempus, Communionem ſuſcipiant de manu Sacerdotis; id, inquam, imperito cuidam ſuffecerit, ut generali ritu apud Coptos receptum ſcriberet, ſemper Diaconos omnes cum Sacerdote, Miſſam faciente, communicare; idque, ſi ſuperis placet, exemplo trium Regum, præſepi unà aſſiſtentium.

Sanctorum ſtatuas averſantur,

180 Sacrarum imaginum cultores eſſe eximios, cum Auctore Hiſtoriæ Criticæ, tradunt paſſim omnes. A Romano-Catholicis parum diſſentiunt, ſi debitæ venerationis limites non excedant. Corrigenda porro inepta opinatio, quâ ſculptas Sanctorum ſtatuas, tamquam idola averſari dicuntur: an quod ſculptoribus careant, an quod ipſi, quid ſentiant, ignorent? In ceteris enim apprime nobiſcum congruunt. Magno pictarum imaginum apparatu templa ſua exornant; perſuaſiſſimum habent, Deum ad invocationem Sanctorum ſæpe patrare miracula. Summa illis in veneratione eſt Sanctorum omnium Regina, beatiſſima Virgo Deipara; preces

picturas amant,

B ad eam devotiſſime fundunt, luminaria & accenſas lampades appendunt, beneficia non raro ſe impetraſſe aſſerunt. Plures ejus imagines, tota Ægypto celeberrimas, vidiſſe ſe narrat Vanſlebius part. 3, cap. 10, atque in eorum libris legiſſe miracula, quæ eis tri-

illos & imprimis Deiparam

buuntur. Angelis devotiſſimos eſſe, hinc liquet, quod templa eis & altaria erigant, minime dubitantes, quin per ſanctiſſimos illos ſpiritus, orationes noſtræ ſummo Numini offerantur.

Angeloſque venerantur,

181 Quæ de imaginum ſculptarum inſectatione hic legis, non ita intelligi vult Bernatus, ut ab iis penitus abhorreant, quod ex aliorum relatu mox dicebam. Ut ſunt bonarum artium oſores Copti, ita nec ſculptas icones, nec artem eas effingendi norunt; debitum nihilominus honorem exhibituri, ſiquis Sanctorum ſtatuas efformaverit aut venerationi expoſuerit. Qui ſpecioſis prætextibus etiam errores velant, ii à templis Coptorum icones abeſſe dictitant, ne idololatriæ labes eis à Turcis affricetur; at rariſſimi ſunt

& anaglyphum Crucifixum in Paraſceve.

C qui ſibi perſuadeant, iſtiuſmodi imagines vetitum eſſe à Chriſtianis honorari. Bernati fide nitimur, cui Sacerdos Coptus aſſeruit, exſtare in templo Cairi primario, fuſam Crucifixi imaginem æneam opere anaglyphico, quam, ad excitandos teneriores erga patientem Chriſtum affectus, in Paraſceve populi oculis exponunt; certiſque ritibus ſepultam, ac balſamo & aromatibus conditam, ſervant uſque ad noctem, quæ Sabbatum & Dominicam reſurrectionis intercedit; qua ipſi, ut apud nos in Natalitiis moris eſt, Miſſam, ſed unicam tantum, quemadmodum & in nocte natali, celebrare ſolent.

Pro defunctis orant,

182 De Purgatorio quid ſentiant, multum ambigi video. *Super hoc puncto* (verba ſunt Vanſlebii) *nondum ſe ſatis explicuit Eccleſia Coptica*. Ridicula & abſona hic fingunt boni illi homines. Admittunt quidem, animas, poſt ſeparationem à corpore, torqueri, & fidelium precibus, ſacrificiis & piis operibus ſublevari; quo ſpectant exequiæ, eleemoſynæ, Miſſæ celebratæ tertio & ſeptimo die, & ultimo menſis quo defunctus obiit, & quadrageſimo, ſexto menſe, in anniverſario; & tandem genuflexiones aliquot, feſto Pentecoſtes in eum finem inſtitutæ. Quis hæc affinia neget doctrinæ noſtræ Catholicæ? Interea ſi eorum opinionem examines diligentius, ſobrios delirare comperies. Inter abſurda reliqua docent, non alia eſſe animarum tormenta, quam quod dæmonibus rationem reddere debeant peccatorum, dum corporibus unitæ eſſent commiſſorum. Item quod cruciatus illi qualeſcumque, ultra diem quo judicati fuerint, qui ipſis eſt quadrageſimus ab obitu, non protrahantur; atque hujuſmodi inſulſa plurima, à Vanſlebio fuſius deducta.

AUCTORE I.B.S.

ſed de eorum animabus ridicula tenent,

æque ac de loco purgationis,

183 Verumtamen quæ ille ibi narrat, à Bernato non omnimode confirmantur. Negat imprimis, ex Coptorum opinione, nulla animabus tormenta infligi, præter rationem dæmonibus reddendam: alias enim pœnas refert, quamquam non minus ridiculas. Solicite quæſivit ex eorum presbyteris, nullumne peculiarem locum animarum cruciatibus deſtinarent? Audi deliria. Demortui anima, inquiunt, portatur ab Angelo trans E mare ingens igneum, in quod ſæpius aut intingitur aut immergitur, pro peccatorum qualitate & quantitate. Si magni Sancti fuerint, ut B. V. Maria, S. Joannes &c. tam alte ab Angelo elevantur, ut aqua flammivoma eis nocere nequeat. Ceterum anima, *non ultra 40 diem durantis;* ignitas undas eluctata, creatori ſuo ſiſtitur; à quo, dilata in quadrageſimum diem ſententia, ad propria remittitur, corpus quæſitura. Hoc autem non reperto (jam enim terræ mandatum ſupponitur) tridui reliquum domi ſuæ morari cogitur, donec Sacerdotum precibus inde expellatur; tum totis XXXVII diebus gyrovagam agit, loca omnia pœnarum & gloriæ cum Angelo circumcurſans. Ubi advertas, Angelum habere in mandatis, ut illis ſpectaculis animam exerceat, quouſque elapſis XL diebus, & ipſa promeritâ mercede compenſetur, aut meritis deſtinetur ſuppliciis: & hoc forte per examen ſuum Vanſlebius indicare voluit.

& tamen pergunt etiam poſt eum orare,

184 Tæderet me gerras inſulſiſſimas referre, niſi ex talibus inſcitorum hominum F placitis, magis pateret deploranda fatuitas. Primis illis potiſſimum XL diebus, ſacrificia, preces, aliaque pietatis officia pro defuncti requie Deo offeruntur. Ubi ſi percuncteris, cur etiam finito quadragenario orare pergant, quandoquidem loco jam ſuo animam receptam doceant; ea difficultate preſſi, ad Euangelii verba profugiunt: *Manſiones multas eſſe*. Si pluſculum inſtes, rubore ſuffuſi, ſua ipſi deliramenta agnoſcere videntur; porro quid ultra reponant, non habent, niſi quod nugas nugis accumulent. Ex unis diſce reliquas. Ajunt, ſuſas preces poſt XL ab obitu dies, uſui eſſe poſſe, ut ſi defunctus juſtus fuerit, augmentum gloriæ illi accreſcat. Nec illud tacendum eſt, magnos illos Sanctos, de quibus ſtatim agebam, communi legi XL dierum non ſubjici, ſed recta in cælum ab Angelo deportari. Hæ ſunt Coptorum intemperiæ; ex quibus hic ſaltem recte colligit Vanſlebius, *Eccleſiam Copticam nondum ſenſa ſua ſatis explicuiſſe*. Addere poterat, numquam futurum ut ſatis explicet; quemadmodum nec illud recte exponere po-

quaſi ſic aliquis poſſit defuncti gloriæ,

AUCTORE I.B.S.

terit, quod notat idem Vanſlebius pag. 185, pueros ad uſque annum quartum decimum & ultra, peccati eſſe incapaces.

Lexici Biblici ineptiæ circa Coptos,

185 Dum hæc abſolverem, caſu incido in magnum Lexicon Biblicum, Lugduni editum anno MDCCIII, eo Auctore, quem ſæpius appellavimus de Ritibus & fide Orientalium. Librum evolvens animi gratia, obſervo inter voces biblicas etiam Coptos noſtros, nullo ſuo merito collocari, ac multa de ipſis aſſeri à veritate prorſus aliena, eiſque plane oppoſita, quæ citato opuſculo de ea gente Auctor retulerat. En pauca de multis ex Gallico Latine reddita : *Circumciſionem* (Copti) *cum Judæis obſervant, quia credunt Baptiſmum non ſufficere, ſed illam etiam ad ſalutem eſſe neceſſariam ..... Baptiſmo aquæ Baptiſmum ignis ſuperaddunt, imprimuntque candenti ferro ſignum Crucis fronti, temporibus, & genis baptizati, dicentes, hoc ultimo Baptiſmo peccatum originis omnino deleri. Cruces etiam imprimunt brachiis, ajuntque hoc ſe ſigno, non ſolum à paganis diſtingui* (quod verum eſt) *ſed adimplere Chriſti Domini præceptum : Qui non accipit Crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Signum Crucis ſolo indice formant. Agnoſcunt tamen hodie Romanam Eccleſiam, cui à paucis annis conciliati ſunt opera RR. PP. Societatis Jeſu ibidem Miſſionariorum. Copti Romæ Collegium habent, ubi eorum adoleſcentes inſtituuntur* &c. Advertis, opinor, falſitatum aut, ſi placet, ineptiarum farraginem, à neſcio quo, operi illi intruſam; quam ego Simonii eſſe non credam, niſi apertiſſimarum contradictionum convictum fateare. Sed eas per tranſennam aſſignaſſe ſufficiat, ex ſupra relatis & probatis, ac porro probandis excutict qui volet, mihi certe jam non vacat, ad ultimam paragraphi partem feſtinanti.

indignæ refutari.

B

SECTIO III.

De Coptorum Sacramentis & Iejuniis.

C 186 QUam varia & ferme oppoſita Scriptores noſtri tradunt de natura & numero Sacramentorum apud Coptos, tam mihi neceſſarium putavi, ſingularem adhibere diligentiam, ut veram eorum doctrinam & praxim quaqua via eruerem. Ea propter, cum ei materiæ aliquatenus elucidandæ, fidem quodammodo obſtrinxiſſem, varias inter quæſtiones, Patribus noſtris in Ægypto Miſſionariis propoſitas, id rogavi inſtantiſſime, ne quid prætermitterent quo, ſolutis dubiis, quæ controverſa erant, explanata redderentur. Gnavum ſe hic, uti in aliis præbuit Bernatus noſter, ſincere teſtatus, ſe quam potuit diligentiſſime libros eorum, & potiſſimum Ritualia conſuluiſſe, Sacerdotes examinaſſe; alterum ut eorum ſententias detegeret, alterum ut de hodierna Sacramentorum adminiſtratione indubitata referret. Id jam præſtitiſſe videri poterat Vanſlebius, in enumerandis explicandiſque Coptorum Sacramentis, non minima libri ſui parte occupatus : verum, ut ſæpe jam diximus, non ſatis exacta eſt Vanſlebiana illa compilatio, nec ſatis tuto procedere licebat, niſi certiora & exploratiora ſuppeditarentur. Ne tamen neglecta omnino putes quæ Auctor iſte in rem contulit, ex ipſomet Coptorum Sacramentorum numerum, ordinem & Arabica nomina mutuabor, aliaque nonnulla quæ cum Bernati relatione convenire, aut ei lucem afferre poſſe deprehendam.

Quod de propoſito themate Bernatus præſtitit,

jam dederat Vanſlebius,

D

187 Itaque parte 2, cap. 19, pag. 77 ſic habet præfatus Vanſlebius. Eadem apud Coptos & ſpecie & numero Sacramenta recenſentur, quæ à Romano-Catholicis frequentari ſolent. I. Sacramentum *Baptiſmi*, qui ipſis *Tanſir*: II. *Confirmatio*, quam dicunt *Tetbit*, vel *Meirun*, quod eſt *Chriſma*. III. *Confeſſio*, quam *Eteraf* appellant. IV. *Miſſa* ſeu ejus celebratio, quæ non unum ſortitur nomen : pro oblatione audit *il Korban*; pro ſanctificatione, *Koddas*; pro ſacrificio, *Seeide*. V. *Matrimonium* venit nomine *Zauagè*. VI. *Ordo* vocatur *Kahanut*. VII. Denique quod nobis eſt *Extrema unctio*, & quintum inter Sacramenta numeratur, turbato paululum apud Coptos ordine, ultimum locum tenet, & à lampade nomen ducit, diciturque *Zeit-il-Kandil*; vel appellatur Oleum ægrorum, ſub nomine *Zeit-il-maradè*.

deſignans Coptorum Sacramenta, eorumque nomina,

quæ ſeptem illis ut nobis numerantur,

ſed ordine turbato,

E

188 Hæc Vanſlebius ex Coptorum Ritualibus ſe accepiſſe teſtatur, habetque Bernatum, in iis ſaltem quæ ad totius doctrinæ ſubſtantiam attinent, ſibi omnino ſuffragantem; adeo ut Rodericius, magis ex Coptorum ſermonibus, quam ex eorum libris deprompſiſſe debeat, quæ de quatuor tantummodo Sacramentis, Societatis Hiſtoriographo ſuppeditavit. Ex ſermonibus, inquam, qui procul dubio errandi occaſionem facile præbuerint. Etenim, Bernato teſte, neminem unum etiam inter Sacerdotes reperias, qui ſeptem Sacramenta ordine enumeret, ſi eos ſolos excipias, qui à Latinis eum numerum didicere. Itaque ſi ea myſteria ab eis per cunctéris, unum, alterum & forte tria ediſſerent aliqui, alii hærebunt ferme ad ſingula. Si quæras ulterius, utrum quæ ab iis omiſſa ſunt v. g. Confirmatio aut Matrimonium, Sacramenta ſint; mox reſpondebunt affirmative, tandemque fatebuntur ſeptem eſſe numero.

nec paſſim noto, defectu Catechiſmorum,

F

189 Coptorum, ut aliàs dixi, infortunium eſt, quod Catechiſmis careant, ſeu brevibus Chriſtianorum dogmatum compendiis, qualia nobis abunde ſuppetunt. Quod autem alicubi me legere memini, Coptos non credere Sacramenta eſſe inſtitutionis Divinæ, ab Europæis gratis fingitur; quæſtionis terminos certe non intelligunt; verum ſi de Auctore Sacramentorum diſtinctius ſciſciteris, incunctanter reponent, non alium quam Chriſtum Dominum eorum eſſe Inſtitutorem. De cetero, quantas quamque à ritibus noſtris abhorrentes cæremonias, tum in confectione, tum in uſu Sacramentorum omnium adhibeant, ſiquis curioſius ſcrutari deſideret, Vanſlebium conſulat, fallor ſi vel ſola lectione non fatigetur : nos ex Bernato ea ſuggeremus, quæ ad totius rei intelligentiam ſatis eſſe videbuntur.

omnia tamen credunt à ſolo Chriſto inſtituta.

A

DE BAPTISMO.

190 VErum & proprium Baptiſmatis Sacramentum, & Coptis & reliquis Orientalibus, non ſecus ac Latinis, ab ipſo Eccleſiæ exordio fuiſſe receptum, cum nemo dubitet, multis probare ſuperfluum eſt: circa ejus uſum & abuſum, hæc potiſſimum notanda putavi. Infans baptizandus, ab ipſa matre ad templum deferri debet; adeoque poſt dies XL ſi maſculus fuerit, poſt LXXX ſi femina: nam ante id tempus (ſunt hi dies Purificationis, ſeu id ex legis Moſaicæ reliquiis, ſeu ex peculiari ritu obſervent) matri ad templum acceſſus non patet. Poſt preces varias in ipſo ingreſſu recitatas, ad Baptiſterium ducuntur: ubi factis exorciſmis, & ſex primum, deinde ſex & triginta unctionibus in formam Crucis, Galilæo, quod eſt oleum ex ſacro Chriſmate reſiduum, conſecratur fons baptiſmalis; atque immixto oleo, & formatis denuo variis crucibus, fiunt immerſiones, pronuntiaturque Baptiſmi formula ad eum modum, quam, contra Sacchini

B aliorumque falſas relationes, ſupra enarravimus.

191 Coptis in more poſitum eſt, ut finito Baptiſmo Miſſam celebrent; non dimidiatam, aut ſine Conſecratione, ut aliquibus ſomniare libuit; ſed veram & integram: ſub cujus finem venerabilem Chriſti Sanguinem neobaptizato porrigunt, Sacerdote digitum intingente in calicem, & infantis ori admovente. Et hæc conſuetudo fere toto Oriente receptiſſima eſt, ut inter alios ſcribit Ludolfus Comment. pag. 373, num. 53. *Euchariſtiam apud Græcos & Armenos infantibus dari, docent omnes*, inquit, *qui de eorum ritibus ſcripſerunt: idque defendunt dicto Joannis 6*, NISI MANDUCAVERITIS &c. *Sic æque neceſſariam eſſe opinantur infantibus Cœnam Domini ac Baptiſmum. At non illi tantum, ſed & reliqui Orientales Chriſtiani, Maronitæ, Neſtoriani, Jacobitæ, Georgiani, id in more poſitum habent.... Veteres Latini eumdem modum uſurpaverunt, teſte Bartholdo Nihuſio, allegante Hugonem Victorinum, qui ante quingentos annos Communionem infantium probavit.*

C 192 Addere poterat Auctores plures alios & ſanctos Patres, cum S. Auguſtino, antiquum Eccleſiæ uſum in hac parte confirmantes: qui tamen à Tridentino jam reprobatus eſt. Qua porro ratione neceſſariam putaverit Auguſtinus recens baptizatis Corporis Domini manducationem, inter Scriptores controvertitur. Nobis hic ſatis eſt, cum Ludolfo oſtendiſſe, nihil adeo in Coptorum ritu abſonum, quem puriſſimis Eccleſiæ ſeculis, conſtet fuiſſe uſurpatum. Illud interim obſerva, licet toto etiam Oriente adhuc uſitatum ſit, ut ſacri Corporis Dominici communio ſub utraque ſpecie ad omnes extendatur; certum nihilominus eis eſſe oportere, ſub alterutra ſpecie totum Chriſtum contineri; futurum aliàs ut parvulus moriens, vitam æternam non conſequeretur, utpote qui non Corpori aut Carni, ſed ſoli Sanguini communicaſſet. Nunc abuſus, in ipſa collatione Baptiſmi introductos, expendamus.

193 Jam indicavi, maſculos non ante quadrageſimum, feminas non ante octogeſimum diem ſacrum lavacrum ſuſcipere, & tunc quidem quam citiſſime. Cauſam facile intelligis; nimirum qui externam munditiam interiori puritati anteferunt, indecens eſſe exiſtimant, mulierem puerperam ante id tempus in eccleſiam intromitti. Equidem id condonari Coptis poſſe haud diffiterer, niſi præſcriptæ obſervantiæ terminos, inexecuſabili negligentia ſæpiſſime excederent, atque prætextibus, plane frivolis & ineptis; ad quinque, ſex & plures menſes, tam neceſſarium regenerationis remedium paſſim differrent. Matrem ſolito ornatiorem eſſe oportet, infantem nitide inſtructum; ære opus eſt ut propinqui & amici invitentur ad convivium; hæc ſi defuerint, eodem apud Coptos loco eſt Baptiſmi lavacrum, quo ferme ſunt cetera religioſæ vitæ virtutumque exercendarum officia, non ſine deplorando Chriſtiani nominis dedecore.

AUCTORE I.B.S.

Sæpe ultra 40 & 80 diem Baptiſmum differunt,

vaniſſimis prætextibus.

194 Abuſus alter, craſſum errorem admixtum habet & plane intolerabilem. Rem explico. Cautum eſt apud Coptos, ne extra templum Baptiſmus cuiquam conferatur, aut ab alio quam à Sacerdote aut Epiſcopo. Quid ſi igitur ante præfinitos dies in mortis periculo infans verſetur? Hæc eorum praxis: vel ad templum defertur, ſiquidem id pati queat; ibique non per immerſiones, ne mors infantis acceleretur; ſed per neſcio quas lotiones aut perfrictiones, novo ritu Baptiſmus perficitur. Verum ſi ad templum nequeat deportari, Sacerdos in domum parentum accerſitus, recitatis nonnullis precibus, ſexies eum ungit ſacro oleo, ad eum modum quo exorciſmi in templo fieri aſſolent; fidei profeſſionem exigit de Deo uno & trino, Patrino & Matrina pro infante reſpondentibus; denique benedictione impertita, nullo collato Baptiſmo, recedit. Audi modo inſomnia. *Si infans moriatur*, ut habet eorum canon aliquis à Bernato lectus; *Si infans moriatur poſt ultimam hujus olei unctionem, imo etiam poſt primam, Ne timeas*, inquit ad Sacerdotem, *ſed certo ſcias, eam unctionem Baptiſmi vices ſupplere, & infantem ſalvari per firmitatem* (deſiderii) *Baptiſmi.*

Miniſter ſolus Epiſcopus aut Sacerdos eſt, nec niſi in eccleſia,

E

ſi aliud cogat neceſſitas,

ſola utuntur unctione

F

195 Quod autem commiſeratione digniſſimum eſt, ineptum canonem confirmant antiquo exemplo, canone ipſo nugaciori. Quæritur, utrum infans moriens poſt dictam unctionem cenſeri debeat recepiſſe Baptiſmi gratiam, ſicut recipiunt illi quibus confertur Baptiſmus aquæ? Reſpondetur quod ſic, & quod *firmitate deſiderii, juſtitiam fidei conſecutus ſit*. Jam vero hiſtoriuncula, qua canon ille nititur, ea ipſa eſſe videtur, quæ ab Hiſtoria Patriarchali in Petro Hieromartyre recitatur, à nobis in præmiſſo Tractatu inſerta num. 184, quamque Copti hic tribuunt Theophilo, de matre, lacte & ſanguine filium vel filios ungente; quæ cum ad Patriarcham acceſſiſſet Baptiſmi repetendi gratia, fons congelatus dicitur, ut pluribus citato numero invenies. Unde ipſis arguere lubet, hujuſmodi unctionem Baptiſmi gratiam contuliſſe, ſuppreſſa interim eſſentiali circumſtantia, qua ex ipſa qualicumque hiſtoria error evidenter refellitur; nempe quod mater faſſa ſit, ſeſe

& hoc pro Baptiſmo ſufficere

probant inepto exemplo,

putantes æque neſſarium ac Baptiſmum:

itaque probant Communionem ſub unica ſpecie,

poſt Miſſam

præbent Sanguinem Chriſti,

Maſculis die 40,

femellis 80 baptizatis,

AUCTORE I.B.S.

infantem *aqua maris baptizaſſe*. Diſcant igitur Copti ex ſuomet canone, non ſolos Sacerdotes Baptiſmi miniſtros eſſe, nec unctiones illas, Sacramenti à Chriſto tam notorie in aqua inſtituti, vices umquam ſuppleviſſe aut ſupplere poſſe.

DE CONFIRMATIONE.

196 Apud Coptos, ut apud reliquos Orientales, antiquiſſimo uſu receptum eſt, ut Sacramentum Confirmationis, mox à collato Baptiſmate, infanti tribuatur. Ritum accipe. Præmiſſis variis orationibus, ſacro Chriſmate (*Meïrun* vulgo dicunt) ſex & triginta unctiones repetuntur, quas Sacerdos in Baptiſmi adminiſtratione, Oleo ſacro, ſeu Galilao, paulo ante fecerat. Frontem & oculos ungens, hæc verba pronuntiat: *Chriſmæ gratiæ Spiritus ſancti*. Ad naſum & os: *Chriſma pignus regni cælorum*. Ad aures: *Chriſma ſocietas vitæ æternæ & immortalis*: Ad manus, intus & deforis: *Unctio ſancta Chriſto Deo noſtro, & Character indelebilis*. Ad cor: *Perfectio gratiæ Spiritus ſancti, & ſcutum veræ fidei*. Ad genua & cubitos: *Chriſma rite Spiritu ſancto in nomine Patris & Filii*. Impoſita deinde manu infantis capiti, multis eum benedictionibus cumulat, atque in faciem exſufflans; *Accipe*, inquit, *Spiritum ſanctum*. Veſtem denique albam induit, renes cingit, caput coronula redimit: quamvis hæc indumenta fere pro arbitrio adhibeantur. Fruſtra eſſet hic obſervare, Sacerdotem apud Coptos, etiam Confirmationis miniſtrum eſſe, quod hoc ipſi cum omnibus Orientalibus commune habeant, ut vulgo notiſſimum eſt.

Ad hanc complures adhibentur unctiones, Chriſmate

B

197 Opportune invitor, ut de Coptorum *Meïrun* ſeu ſacro Chriſmate, quod in Confirmatione præcipue adhibetur, paucis ſubjungam, quæ Bichotus & Bernatus memoranda ſuggeſſere. Quæ habet Vanſlebius à pag. 86 & 231, deſcribere non vacat. Summa in veneratione eſſe apud Coptos præfatum Meïrun, ſcribunt omnes, uſque adeo ut Diacono piaculum ſit lagenam aut vaſculum tangere quo continetur; ejus autem conſecratio ſoli Patriarchæ, excluſis quibuſcumque Epiſcopis, ſit reſervata. Dictum eſt in Tractatu de Patriarchis, ducentis & amplius annis conſecratum non fuiſſe, donec anno

C

MDCCIII, eam functionem ſumma ſolennitate peregit is, qui modo in Sede Marci collocatus eſt Joannes XVI, convocatis ex tota Ægypto Epiſcopis, Abbatibus, & Clericis præcipuis, tum ſecularibus tum regularibus, ut tantæ feſtivitati intereſſent. Ex eo Chriſmate participat etiam Archiepiſcopus ſeu Metropolita Æthiopiæ, ad quem lagunculam deferendam tradiderat Patriarcha ſæpe laudato Bernato, ſumma utique in noſtros benevolentiæ & fiduciæ ſignificatione. Verum (inquit, pro ſua inſigni modeſtia, jam dictus Pater) me ab Æthiopia excluſere peccata mea, cum jam regni fines attigiſſem.

à ſolo Patriarcha conficiendo,

quod poſt annos 200 fecit Patriarcha hodiernus an. 1703:

198 Superſtitioſa videri poſſet, ſaltem ſcrupuloſa Coptorum circa Chriſmatis confectionem obſervantia, ſic quidem ut ſoli Patriarchæ & Epiſcopis materiam tangere & præparare liceat. Pharmaca pluſquam centum, ſeu mavis aromata, qualia gignit Oriens, di- D verſi generis pretioſiſſima commiſcentur; omnia tam ſelecta, tam odorifera, ut longe ſuperent quidquid in Europa ſuaveolentium reperiri poteſt. Jam vero Chriſmatis illius & qualitatem & quantitatem hinc collige, quod Mebacherus, qui ſumptus de ſuo ſuppeditavit, ad octingenta & amplius ſcuta Romana expendiſſe dicatur. Dum paratur & coquitur Chriſmatis materia, Epiſcopi omnes, templo recluſi, perpetuis precibus & Pſalmis decantandis incumbunt, creduntque eo tempore recitare univerſam Scripturam ſacram, tum veteris tum novi Teſtamenti. Re peracta, multis præterea diebus Sacra celebrantur in altari, in quo vas Chriſmatis repoſitum eſt, cujus demum inter Epiſcopos omnes fit diſtributio. Undecim dies, inquit Bichotus, qui coram aderat, tenuit cæremonia Tribus primis confectum eſt Chriſma (opinor tribus ultimis Hebdomadæ ſanctæ, in eum finem deſtinatis) & octo ſequentibus, per preces publicas alioſque ritus, actæ Deo gratiæ, donec ſingulis poteſtas facta eſt ad propria remeandi. Ex dictis profluit dubitatio, quo tandem Chriſmate uſi ſint Copti, ſi per ducentos annos non fuerit conſecratum. Unica eſt ſolutio, quam alicubi me legere memini, affuſione novi olei, ita vetus Chriſma per tot E annos dilutum, ut pro vero Chriſmate ſit adhibitum.

qui ritus,

ex recenti relatione deſcribitur.

DE EUCHARISTIA.

199 Sacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum, apud Coptos genuinam Sacramenti rationem obtinere, nemo, quod ſciam, hactenus revocavit in dubium; nec ſane hæſitare licet, dum circa hoc myſterium Coptos recte ſentire, ipſa Conſecrationis formula palam faciat. Eam do, qualem Bernatus, ex eorum liturgia deſcripſit. Poſteaquam à populo dictum eſt; *Secundum miſericordiam tuam, & non ſecundum peccata noſtra*... pergit Sacerdos: *Et reliquit nobis hoc magnum adorabile Sacramentum, & voluit in mortem tradi, propter vitam mundi. Accepit panem in manus ſuas, puras, ſanctas, immaculatas, & vivificantes, & reſpexit in cælum ad te Deum patrem ſuum omnipotentem, & gratias egit* (reſpondet populus, Amen) *& benedixit* (Amen) *& conſecravit* (Amen) *& fregit & dedit illum ſanctis Diſcipulis & puris Apoſtolis, dicens; Accipite, manducate ex hoc omnes, Hoc eſt corpus meum, quod frangetur propter vos, & propter multos, & dabitur in remiſſionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem* (Amen) *Et ſimili modo etiam hunc calicem, poſtquam cœnatum eſt, temperavit illum vino & aqua, & gratias egit* (Amen) *& benedixit* (Amen) *& guſtavit & dedit eum etiam ſuis ſanctis Diſcipulis & puris Apoſtolis, dicens; Accipite, bibite ex eo omnes, hic eſt Sanguis meus novi Teſtamenti, qui effundetur propter vos & propter multos, & dabitur in remiſſionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem.* (Amen.)

Veriſſimum apud Coptos Sacramentum haberi,

F

oſtendit conſecrationis formulæ

200 Quid in hac formula Copti eſſentiale exiſtiment, in ordine ad Conſecrationem aut Tranſubſtantiationem panis & vini in Corpus

qui in ea conſecratione ſumptus,

&

A & Sanguinem Domini, fruſtra ex ipſis quæſieris; quos certum eſt, talium quæſtionum nec apices intelligere, & bona fide recitare quæ à majoribus ſuis tradita acceperunt, non ſoliti ad normam ſcholaſticam dogmata ſua expendere. At vero, *nobiſcum unanimiter convenire in ſubſtantia ſacrificii, & in omnibus quæ fides orthodoxa de tanto myſterio credenda proponit*, recte docet Cardinalis Bona, Rerum Liturgicarum lib. 1, cap. 9, & probat ex profeſſo Vanſlebius à pag. 123 ad 129. Sed pridem exhauſta ſunt, quæ huc ſpectant, & adverſus pſeudo-reformatores ita ſtabilita, ut laborem fruſtra inſumerem, ſi vindicandæ Coptorum in hoc dogmate orthodoxiæ diutius inhærerem.

quamquam eſſentialia Conſecrationis verba non norint diſtinguere.

201 Quamquam Coptis perſuaſum eſſe oporteat, ſub alterutra ſpecie totum Chriſti Corpus & Sanguinem contineri, ut ex infantium Communione aperte liquet; nihilominus Dominici Corporis participationem, ſub utraque ſpecie, etiam ad laicos extendunt cum Habeſſinis, Græcis, ceteriſque B Orientalibus ſchiſmaticis; quos indiſcriminatim ambas ſpecies ſumere, paſſim ſcribitur; tametſi Allatius in Symmictis, parte 1, pag. 205, id cum Arcudio, Græcis olim uſitatum neget; & parte altera pag. 436, Habeſſinorum teſtimonium adducat, de Communione, ſub unica panis ſpecie frequentari ſolita. Ceterum quod ad Coptos ſpectat, ita explicat Vanſlebius Hiſtoriæ ſuæ parte 3, cap. 5: *Eccleſia Coptica Laicis Euchariſtiam porrigit ſub utraque ſpecie; quod tamen de ſolis viris, non de feminis intelligendum: ſiquidem eorum canonibus cautum eſt, ne mulieres ſanctuario appropinquent; & ne Sacerdotes venerabilem Chriſti Sanguinem ex ſanctuario deferant. Igitur ſacroſancto Sanguini ſeorſim communicare feminæ non ſinuntur, niſi quod Sacerdos poſt Conſecrationem, digitum intingendo in calicem, Korbanum* (ita hoſtiam conſecratam nominant) *tantillum humectet in ſuperficie & circum latera; quo ſolo modo dici poterit, feminis quoque ambas ſpecies impertiri.* Ex Korbani forma C hîc effigiata, rem melius intelliges.

Copti communicant ſub utraque ſpecie,

quomodo de feminis id ſit intelligendum.

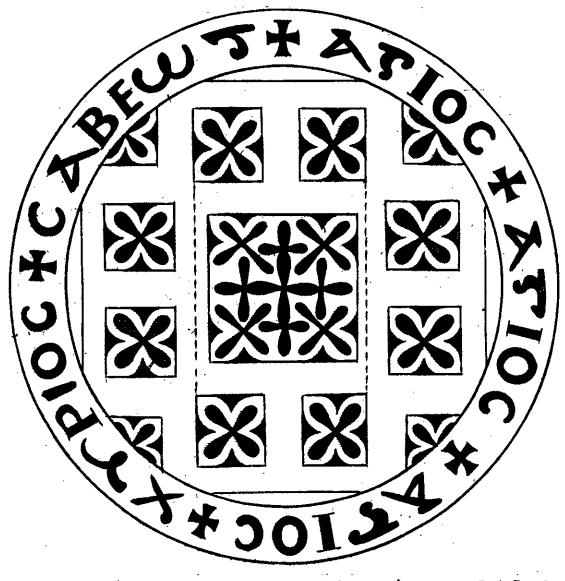

202 Notat præterea Vanſlebius, ſanctiſſimum Sacramentum, nec poſt Miſſam conſervari, nec de loco in locum transferri, eo quod olim ex Agno Paſchali reſidui nihil fieret; quodque in cœna ultima Chriſtus ipſe nihil in craſtinum ſervari voluerit. Logi- AUCTORE
Verior ratio eſt, quod conſervare nequeant I.B.S.
etſi quam maxime vellent; nam cum eorum Korbanum (oblatio, donum) & ſpiſſum ſit, & plerumque male coctum; continuo mucidum redderetur, & durum adeo, ut difficillimè mandi poſſet aut comedi. Forma ut *vano præ-* vides in ectypo, cruculis duodecim ſigillata eſt, *textu.* in memoriam ſenatus Apoſtolici. Major illa in meditullio Chriſtum Dominum repræſentat, quam *Isbadicon*, veluti quadrati medium vocare placuit. Limbo impreſſa exhibet, litteris Græcis aut Semicopticis, verba quinque, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβεωτ, quæ ſatis obvia ſunt, nec proinde explicatione opus habent.

Non conſervant Hoſtiam conſecratam

203 Ut ſunt Copti multis minutis & tædioſis cæremoniis aſſueti, ſic Korbano conficiendo miram præferunt religionem. Pro- *Minutiæ in confectione Korbani obſervari ſolitæ.*
fanis uti nefas eſt in Miſſæ ſacrificio; profana vero ab ipſis cenſentur, quæcumque ab Eccleſiæ miniſtris diſpoſita & præparata non ſunt: panis profanus eſt, ſi pinſatur à laico; vinum profanum, ſi ab œnopola compare- E
tur. Ne itaque Korbanum profanus panis dici poſſit, farina ex theſauro Eccleſiæ coëmi, aut à perſona honeſtæ profeſſionis ſubminiſtrari debet. Ipſomet ſacrificii die ſubacta ſit oportet: à muliere tangi piaculum eſt; piſtor ſacriſta ipſe, ſeptem Pſalmos recitans; furnus denique in ipſo Eccleſiæ ambitu contineatur, neceſſe eſt. Notabis obiter, Coptos conſecrare in fermentato, unde fermentum reſervatur in dies, præterquam XII menſis ipſorum Junii, inquit Vanſlebius (puto indicari XII Bunæ, quæ erit VI noſtri Junii) cujus præcedenti nocte, neſcio quæ gutta decidua, fermenti vices ſupplere omnino creditur.

aliaque ſacra bella cur non conſervetur.

204 Cur Korbanum, ſeu Hoſtiam conſecratam, Copti non ſervent, ſatis, opinor, jam dictum eſt. Reſtat fabella alia, à Bernato indicata, quam prætexunt Copti anſam dediſſe, quo minus Korbanum, poſt peractum ſacrificium, de more in Eccleſia deponeretur. Fatentur enim id olim apud ſe uſitatum fuiſſe, atque idcirco arculam exſtitiſſe, tamquam Korbani ſacrarium aut repoſitorium. F
Contigit, inquiunt, ut ſerpens per arculæ commiſſuras aditum invenerit, & ſæpius Korbanum abſumpſerit. Facta diligenti perquiſitione, repertus demum à Patriarcha ſacrilegus Korbani devorator; iſque in varias partes conciſus, ita Sacerdotibus, quorum incuria id eveniſſe putabatur, in pœnam diſtributus eſt, ut ſingulis venenatum fruſtulum fuerit deglutiendum; quo, cum plerique interiiſſent, ad præcavenda hujuſmodi pericula, ex eo tempore decretum eſt, ne ex Korbano quidquam reliquum fieret. Sitne hæc potior ratio Korbani non cuſtodiendi, quam quæ ſuperius expoſitæ ſunt, pro comperto non habeo.

Ægris quomodo deferendum Viaticum.

205 Quæret hic aliquis, qua ratione ægris, in mortis periculo verſantibus, de ſacro Viatico proſpiciatur, dum ſupponitur vetitum eſſe, ne Korbanum è templo ad alia loca deferatur? Reſpondet Bernatus, eam inhibitionem non adeo crude accipiendam; quia eorum Ritualibus præſcribitur, ut tali caſu Miſſa quantocius celebretur etiam media nocte; ſtatimque Korbanum ad ægrum defera-

AUCTORE I.B.S.

deferatur. Ita quidem ægrotantibus proſpectum, inquit, aſt affirmare non auſim id tam ſolicite obſervari. Satis prudenter; nam ubi tam multa, quæ ad ſalutem ſpectant, turpiter collapſa ſunt, facile crediderim, hoc etiam caritatis officium à Sacerdotibus negligi. Utcumque fuerit, certum eſt, ægros illos tunc ſacro Calici non communicare, ſed eo ſummum modo, quo ſuperius narrabat Vanſlebius feminis Korbanum porrigi, aliquatenus Dominico Sanguine tinctum. Quod autem Catholicis in uſu eſt, communicaturos præmonere his verbis: *Ecce Agnus Dei* &c. id Copti hac plane formula exequuntur: *Ecce Panis Sanctorum. Qui purus eſt à peccato, accedat; qui vero peccato contaminatus eſt, caveat appropinquare, ne divino fulmine ictus corruat; ego certe peccato ejus non participo.*

206 Quam miri ſunt & ſcrupuloſe religioſi, ut dicebam, in materia ſacrificii, præſertim in confectione Korbani, tam interim ſecuri videntur circa materiam Calicis, ad quam vino utuntur, quod Europæorum nullus auſit adhibere. Vinum commune, & profanum exiſtimant, & aliunde ſacrificio Miſſæ aptum non putant; Quoniam, inquiunt, aut oleum, aut liquor alius admiſceri quandoque poſſet, eoque pacto fieret, ut idonea non eſſet ſacrificii materia. Sed, niſi fallor, evitata charybdi in ſcyllam incidunt. Hæc vini iſtius Coptici qualiſcumque, quod ſacrum vocare liceat, ſeu ſacrificio unice deſtinatum, hæc, inquam, vini illius exprimendi ratio. Uvas paſſas, ſed non omnino exſuccas, colligunt, iiſque aquam affundunt, paris cum ipſis uvis ponderis: ita commixtas ſolaribus radiis per triduum aut amplius exponunt, quique inde in torculari extorquetur liquor, vinum vocatur, ſoli Miſſæ ſacrificio præparatum. Rogatus D. Poncet, Medicus Gallus & Chimicus expertiſſimus; quid de eo vino ſentiret; abſque hæſitatione repoſuit, videri ſibi materiam Miſſæ ſacrificio idoneam; ſaltem ingredientia illa (uti loquimur) ita attemperari poſſe, ut materia idonea evadant, idque variis argumentis Bernato demonſtrare conatus eſt. Verum, inquit hic, cum probe ſciam Coptos non eſſe Chimicos adeo expertos, haud facile in animum inducam eo vino Miſſam facere, quidquid Ponceti rationes probare videantur.

Quo vino utantur pro conſecratione Calicis

B

C

207 Adhæc, caſum refert Bernatus plane ſingularem, quo magis pateſcet quam in hoc parum religioſi ſint Copti noſtri. Sedente Coſma Patriarcha LIV, ut narrat famoſus Abulbaracat; qui tunc Ægypto præerat Chalifa, Almotuachelum nominat Hiſtoria Patriarchalis, vel ut ſcribit Bernatus, Gaïr-abdelmerith, inter innumeras Chriſtianorum divexationes, ære campano uti prohibuit; & ne Miſſas celebrare poſſent, expulſis œnopolis omnibus, vini commercio omnino interdixit. Addere debuiſſet, inhibitum etiam, nequis uvas aut ſibi reſervaret aut aliis divenderet, ut facilius intelligeretur, quid Coptos ad id faciendum impulerit, quod ibidem egregius Hiſtoricus narrat. Audi modo ingenioſum imperitæ gentis inventum; quo, ſi non vinum de uva, ſaltem de vite exprimerent. Etenim arrepta vinearum ſarmenta minutiſſime diſſecta, & forte contuſa, uvarum loco, aquâ attemperarunt, atque expreſſum inde ſuccum, adeo vino ſimilem credidere, ut eo Miſſam facere non dubitarint. Nihil tam abſurdum eſt, quod homines indocti ſibi non licere arbitrentur.

& quale ex ſarmentis olim expreſſerint.

D

DE POENITENTIA.

208 Major eſt difficultas circa Sacramentum Pœnitentiæ: etenim Auctores ipſi Copti, in diverſa abeuntes, anſam præbuere hæreticis noſtri temporis, ut Coptos ſibi in hac parte conſentire mentirentur. Verum eſt, in Chronico Orientali referri, quod in Tractatu non prætermiſimus, ad annum Chriſti MCLXXXIX, Joannem Abulmagedum Patriarcham, *Confeſſionem ab Eccleſia Coptitarum abrogaſſe, Circumciſionem vero plurimum commendaſſe*. Aſt longe diverſa, inquit Naironus, Coptitarum & hæreticorum noſtrorum eſt ratio; neque enim Patriarcha ille negare voluit, Confeſſionem eſſe Sacramentum, neque eam penitus abolendam cenſuit: verum, ut teſtatur Abn-Haſſalius, in Conſtitutionibus Eccleſiæ Copticæ cap. 51: *Cum Confeſſio ſit medicina ſpiritualis, cujus comparatio ad animam eſt, ut comparatio medicinæ corporalis ad corpus; non peragitur niſi per medicum probum & peritum, alioquin melius eſſet ejuſmodi relinquere curationem, quæ fit ab imperito & improbo; nec non ut ægrotus amplectatur & utatur quidquid ipſi præſcribitur. Deinde ut medicina ſit poſſibilis, ex parte temporis, loci & potentiæ, alias nihil prodeſt; ita ſpiritualis. Cum ergo raro reperiatur probitas in perito, quemadmodum & aliæ duæ conditiones, hinc factum eſt, ut raro reperiatur Confeſſio inter Coptitas. Quidam autem ex eorum Patriarchis interdixerunt plebi ejus uſum, ob defectum concurſus illarum trium conditionum, ſine quibus non bene peragitur. Et quemadmodum etiam non omnes egent medicin corporali, ita nec ſpirituali.*

Neque Patriarcha anni 1189, Confeſſionem plane abrogavit,

neque ſubſiſtunt rationes contra ejus frequentem uſum,

E

209 Egregia profecto Doctoris Coptici ratiocinatio, ex intimis Philoſophiæ arcanis petita; ex qua id demum conſequeretur, plurimos numquam Confeſſione indigere, ut plurimi ſunt qui numquam laborant corporali ægritudine. Verius dicam, ingentes eſſe nugas, ab otioſis hominibus quæſitas, ad palliandam, qua vere laborant, in rebus ſacris adhibendis, deplorandam ſocordiam. Verbo, hæc eorum eſt, ſed paucorum ſententia, quibus frequentior Confeſſionis uſus diſplicere viſus eſt; aliis contra eum impenſe commendantibus, ut videre eſt apud prælaudatum Vanſlebium parte 3, cap. 9, pag. 135; ubi multas affert, pro Confeſſionis neceſſitate, Coptorum rationes; citatque Auctores, qui, pro facilitanda ejus praxi, varia opuſcula ediderunt.

quaſi plurimi ea non indigeant:

F

210 Nequis vero Confeſſionis exercitium apud Coptos ultra in dubium revocet, teſtatur ibidem Vanſlebius, oculis ſe ſuis vidiſſe, qui confiterentur peccata. Id quidem rarius contingit, *non ex Sacramenti contemptu, ſed quod alii ob ſupinam ignorantiam & ſtupiditatem, delicta ſua Chriſtiane aperiendi modum non noverint; alii metu abſterreantur, ob moleſtio-*

eamdem adhuc in uſu apud Coptos eſſe fide oculata probatur;

res

A *res pœnitentias, à Sacerdotibus injungi solitas.* Facile credidero, verissimam esse rationem primam; secundam probare numquam potui, quidquid idem Auctor pag. 97 id ipsum disertius confirmet his verbis: *Coptis non licet ad Communionem accedere, priusquam persolverint injunctam à Confessario pœnitentiam, quod severissime observatur; eamque ego causam existimo, cur tam raro confiteantur. Satisfactiones pro peccatis à Conciliis & antiquis canonibus determinatæ, necdum mitigatæ sunt, quæque inter pœnitentias minima est, ad duodecim dies protrahitur.* Intempestivus mihi semper visus est rigor ille apud gentes à Christianis officiis satis alienas; nunc persuasum, errasse Vanslebium, qui hæc retulit, ut ex Bernato brevi demonstrabo.

raritatem tamen induxit ignorantia,

non Confessariorum rigor, ut narrat Vanslebius.

211 Sed dissimulanda non est Auctorum duorum Coptitarum mirabilis & inepta opinio de Confessione ad thuribulum facienda, unde manasse arbitror, ut Jacobitis universis insania illa tribueretur. Amba-Michaël & Abulbaracat, eum confitendi modum commenti sunt, ut, dum Sacerdos tempore Missæ templum circumiens singulos incensat, thuribulum faciei admoventes, pronuntient paucula hæc: *Domine Deus, peccator maximus sum; pœnitet quod te offenderim, veniam humillime deprecor.* Sintne etiam hodie in Ægypto, quibus ridicula illa institutio placeat, explicatum non invenio; ejus certe Vanslebius nusquam meminit: nobis sufficiat, abrogationem illam Abulmagedi ab ipsis Coptis ita accipi, ut interim Sacramentum Pœnitentiæ & necessarium credatur, & usitatum sit; tantum abest ut abolitum censeri possit.

Exploditur Confessio ad thuribulum, temere conficta:

B 212 Hoc ultimum plane confirmat Bernatus, ridetque insulsam Michaëlis & Abulbaracati opinionem, à qua Coptos non minus abhorrere existimat, quam reliquos per orbem Christianos. Porro Confessionem auricularem revera Coptis in usu esse, tam est exploratum, ut nihil possit esse exploratius; tam unanimis Sacerdotum & laicorum consensio, quos ea super re interrogavit Bernatus, ut in nullo alio puncto controverso magis concors fuerit Coptorum omnium sententia; imo tam exacta peccatorum explicatio, ut quod fere schismaticis aliis insolitum est, Copti & eorum diversas species, & numerum, quoad fieri potest, explicare consueverint.

& auricularis certa esse asseritur;

C 213 Non negat Bernatus, rarius Coptos Confessione peccata expiare; verum id negat expressissime, quod Vanslebius nuperrime asserebat, graviorum nempe pœnitentiarum metu eos absterreri; cum plerumque leviores satisfactiones imponi soleant, puta inclinationes aut inflexiones corporis in terram, quas ipsi vocant *mehaunot*, quibus adduntur Psalmi aliqui, si legere noverint qui confitentur; item jejunia, sed talia dumtaxat ad quæ observanda aliunde obligantur: nam id cavent sedulo, ne extraordinaria jejunia præscribant, dicere soliti, eo pacto pœnitentium peccata aliis innotescere. Siquando itaque ad peculiaria jejunia pœnitentes obstringunt, id fit tantummodo ob peccata enormia & plane scandalosa. Circa inimicorum reconciliationes, exemplum nobis præbent quod Catholicos omnes deceat imitari: neque enim ad Exomologesim eos umquam admittent, qui non remiserint fratri suo de cordibus suis.

æque ac pœnitentiarum levitas,

exceptis rarissimis casibus.

AUCTORE I.B.S.

214 Iterum dico, fictitius est rigor ille nimius, à Vanslebio perperam assertus; quandoquidem in praxi Confessionis eam sibi regulam tenendam proposuerint, qua Servator noster Petrum docuit, non solum remittere septies, sed septuagies septies. Laxos hic potius Coptos dixeris, de bonitate & misericordia Dei præfidentes, & in eis extollendis tam assiduos, ut verendum sit, ne inani fiducia seducantur ipsi, & alios seducant. Facit ea conniventia aut præsumptio, ut absolutionem numquam recusent Confessarii; de dispositione pœnitentium nimis fortasse securi, dummodo se dispositos dicant, sint licet in occasione proxima. Tum enim Confessarius muneri se suo putat satisfacere, si reum admoneat, non sibi Confessario, sed ipsi imputandum si relabatur. Rarissima item est Absolutionis dilatio, nisi ob peccati enormitatem aut scandali gravitatem eo adigantur; quo casu vel totam pœnitentiam, vel saltem ejus partem censent Absolutioni præmittendam, sed hoc ipsum, ut dixi, rarissime contingit.

Quin potius in absolvendo laxiores sunt Copti,

D 215 Quid igitur Coptos à Confessione aut retrahit aut avocat? Recte id observavit Bernatus. Supina, quæ tota Ægypto dominatur, ignorantia, rerum etiam sanctissimarum pretium occultat; ut passim apud imperitos vilescunt, quæ Christianis maxime æstimanda sunt. Sacerdotes indocti & victu quæritando occupati, exiguam plebis curam gerunt. Ovibus pastore destitutis, & nullius custodiæ commissis, quid aliud consequens sit, quam ut desertæ vagentur sine directore, sine pabulo, sine auxilio? Adde quod Pœnitentiæ tribunalia more nostro in ecclesiis non exponantur, adeoque Confessio, non in templo, sed domi propriæ sit facienda, quo proinde Sacerdotes Confessarios accedere oportet. Solent autem schismatici omnes, à Confessione expiatis, stipendium exigere; & quamvis in eo Copti ceteris forte moderatiores dici queant, absque spe lucri ad fidelium domos non accedent. Cum vero plerique Christiani pauperes sint, facile negliguntur. Ex quo pronum est intelligere cur rarior apud Coptos Confessionis fit usus, licet ab ea frequentanda exoticis pœnitentiis non arceantur.

& in pauperibus curandis negligentes,

dum iis stipendium deest;

E 216 Ditiores illos Mebacheros, tot negotiis distentos diximus, ut ad eos accessus non pateat, nec ipsis de Confessione vacet cogitare. Devotus femineus sexus, ut toto passim Oriente, ita in Ægypto, ad eam servitutem redactus est, ut eis Confessarios alloquendi vix concedatur facultas. Miseranda prorsus & divitum & pauperum, virorum & mulierum conditio! in qua, cooperante haud dubie satana, concurrere omnia videntur, ut tametsi vellent, nec Christiane institui, nec Sacramenta suscipere, aut integrum aut licitum sit. Idque adeo invaluisse constat, ut qui bis in anno ad Confessionem & Communionem accesserit, inter maxime pios merito numeretur. Et mirabimur tantopere, si inter Coptos reperiantur, qui etiam per plures annos à sacris omnino abstineant, ubi Catholici aliqui, utinam pauci, quibus nec scientia deest nec opportunitas, sæpe tamen, tam necessaria ad salutem remedia annis pluribus differre, aut etiam omnino negligere, cum evi-

multis etiam deest commoditas confitendi;

F

AUCTORE I.B.S.

dentiſſimo animæ interitus periculo, non reformidant?

nec obligati putantur niſi maturiores;

217 Aliud eſt, in quo culpandos Coptos non diffitear; nempe, quod pueros & puellas, quamvis grandiores, ad frequentanda Sacramenta tum Euchariſtiæ tum Pœnitentiæ non obligent, niſi tunc primum dum Matrimonio copulantur; unde frequenter accidit, ut ad annum ætatis XVII aut XVIII pertingant, priuſquam vel peccata eluere, vel Corpori Domini communicare noverint; haud dubie quod innocentiam puerilem ad eos uſque annos producant, quo toto tempore pueros credunt peccati incapaces, ut alibi inſinuavi. Magis mirabere, quod Ludolfus de Habeſſinis tradit, lib. 3 cap. 6 num. 57, pueros in Æthiopia cenſeri innocentes, donec annum XXV attigerint, nec ante id tempus Sacramentis aſſueſcere. Scio equidem Diaconos illos qualeſcumque apud Coptos, toties communicare, quoties rei ſacræ inſerviunt: verum nec ipſi peccata confitentur niſi complerint annos diſcretionis. His junge prætextus inaniſſimos, quibus à ſuſceptione horum Sacramentorum ſe excuſari putant cum viri tum mulieres; nempe, ſiquid adverſi evenerit, ſi amico aut conſanguineo orbati ſint, ſi veſtes deſint decentiores, ſi levi plaga aut vulnere laborent &c. De veſtibus quidem in templo proviſum eſt, tunicis albis, quas pauperes induant: ſed tanta in abjectiſſimis hominibus ſuperbia, ut malint non communicare, quam publice tamquam pauperes agnoſci.

& ex cauſis vaniſſimis excuſantur.

B

Utuntur formula noſtræ fere ſimili;

218 Prope exciderat, ipſam Abſolutionis formam proponere, quam ſe à Coptis Confeſſariis accepiſſe teſtatur Bernatus. Quam primum pœnitens peccata expoſuit, recitat Sacerdos, paucis immutatis, eam ipſam orationem, quam, dum altare celebraturus accedit, pro ſua Confeſſione dicere conſuevit. Sequitur deinde benedictio, ei precatiunculæ reſpondens, quæ Abſolutioni noſtræ ſubjungitur. Quibus peractis, pœnitens denuo repetit ſe peccaſſe, ſeque Abſolutionem demiſſe poſtulare. Tum Confeſſarius hac Abſolutionis formula utitur: *Sis abſolutus ab omnibus peccatis tuis.* Non video quid magnopere diſplicere debeat: ſi enim tamquam valida admittitur, ſimilis apud Græcos forma Baptiſmi imperativa; *Baptizetur ſervus Chriſti*, eccur non paterctur Eccleſia pari modo Coptos à peccatis abſolvere? Siquid amplius ad Sacramentalem Abſolutionem requiri contendas, non me habebis adverſarium; qui ſimpliciter denarrandum ſuſcipio, quid Copti circa Sacramenta ſentiant, quam in iis adminiſtrandis praxim ſequantur. Satis de Pœnitentia dictum eſt.

Licet imperativa, ut Græci ad Baptiſmum.

C

DE EXTREMA VNCTIONE, ORDINE ET MATRIMONIO.

Verum ea Coptis Sacramentum eſt,

219 EXtremam Unctionem, etiam apud Coptos rationem habere veri Sacramenti, reor eſſe indubitatum, quamtumvis in ejus collatione à Latinis differant. Ad probandam Sacramenti eſſentiam, & neceſſitatem, eodem ſancti Jacobi teſtimonio nobiſcum utuntur, nec niſi ægris proprie impertiuntur. Nunc, in quo diſcrepent, adverte.

D

Solus Sacerdos, abſente Epiſcopo, Oleum conſecrat; idque fere toties, quoties ægris conferenda eſt unctio. Quod ſi Clemens VIII, ut eſt apud Platelium, id Græcis concedendum putaverit, 1 Auguſti anno MDXCV; non eſt quod in Coptis vituperari debeat aut poſſit. Præſcribit Eccleſia Catholica, ne ægri ſacro Oleo ungantur, priuſquam verſentur in mortis periculo: Coptis non una eſt Sacramenti adminiſtrandi ratio, apud quos ægrorum appellatio magnam patitur latitudinem. Ægros ipſi intelligunt morbo corporali, ægros ſpirituali ſive peccato, ægros denique ex quacumque afflictione ſeu animi ægritudine. Solet plerumque Unctioni præmitti Confeſſio: imo ſemper conficitur *Kandil*, ſeu adhibetur aliqua unctio, dum Pœnitentiæ Sacramentum ſuſcipitur. Porro ordinariam praxim ægros ungendi, ſic deſcribit Bernatus:

ſed ægros cenſent illi ex variis cauſis.

Oleum Sacerdos infundit lampadi,

220 Sacerdos, ægrotantis domum ingreſſus, audita ægri Confeſſione, more in omnibus Coptorum cæremoniis conſueto, à thurificationibus incipit; dein Oleo in lampadem infuſo (nam inde *Kandil* dicitur, quod Arabice Lampadem ſignificat) accenſoque lychno, ſeptem preces, ut vocant, recitat; quas aliquæ lectiones ex Epiſtolis, præſertim S. Jacobi, ex Actis Apoſtolorum & Euangelio, comitantur. Quibus finitis, ipſo illo Oleo, ægri frontem ungit, dicens, *Deus te ſanet in nomine Patris & Filii* &c. Juxta Ritualis præſcriptum, adeſſe poſſunt Sacerdotes ſeptem; quo caſu ſinguli & lychnum accendunt, & ex ſeptem precibus unam decurrunt. Si adſit Epiſcopus, ad eum ſolum ſpectat lychnos omnes accendere preceſque fundere, Sacerdotibus Epiſtolas aliaque ex Actis & Euangelio legentibus; id quod Diaconorum proprium eſt, quoties à Sacerdote Sacramentum confertur. Hi ritus, fateor, à noſtris longe abhorrent; ſintne tamen continuo rejiciendi aut damnandi, Eccleſiæ judicium eſto.

E

& frontem ungit, tum ægro,

tum adſtantibus, ne ad hos ex illo dæmon tranſeat:

221 Seriis ludicra interſero, quæ non poſſint non inſulſa & abſurda cenſeri. Vide ſis, quæ ſtupidos homines agitent intemperiæ. Non ſatis eſt Sacramenti miniſtro quod ægrum unxerit, id etiam Diacono præſtat & aſſiſtentium cuilibet. Rogatus Sacerdos Coptus, quæ demum tam ridiculæ praxeos ratio redderetur; dignam dedit Copto reſponſionem. Cum per Unctionem, inquiebat, ex ægri corpore fugatus ſit cacodæmon, facile corpus alicujus ex circumſtantibus occupaſſet: ut itaque tota domo expellatur, ii etiam ungendi ſunt, ad quos ſe nequam ille potuiſſet recipere. Hactenus vera Coptorum praxis. Errant autem, & Coptos immerito criminantur Europæi aliqui, quaſi & mortuorum cadaveribus extremam Unctionem conferrent. Non eſt ita, ait Bernatus, in quo ſe à Scriptoribus illis deceptum queritur. Mortuos ungi ultro admittit, quod coram intuitus eſt; ſed eo ſolum Oleo, quod ex lampadibus, ante Sanctorum imagines appenſis, deſumitur. Ut clarius rem percipias, ita mortuos ſuos ungunt Copti, quemadmodum nos Catholici, ſepeliendos aqua benedicta inſpergimus. Quantum vero inter hujuſcemodi Coptorum Unctiones interſit, me tacente, nemo non intelligit.

F

non autem mortuis.

Sacramentum

222 Sacramentum Ordinis ſeu Sacerdotium apud Coptos, Sacchinus & Scriptores reliqui admittunt. Gradus inferiores (quos ferme Ordines minores appellare liceat) ita diſtinguit Bernatus. Infimi ordinis ſunt quos ipſi *Agnoſtos* [Anagnoſtas] ſeu Clericos vocitant; quique Oſtiariorum (Lectores vocant alii) vices quodammodo ſupplent. Ordo ſecundus etiam minor, dicitur *Abondiacon*, ego Subdiaconos intelligo; nam qui in eo gradu collocati ſunt, Subdiaconis noſtris æquiparantur. Inter ſacros tamen non reputatur; utpote cum Abondiaconi illi arceantur ab ingreſſu ſanctuarii, jubeanturque præ foribus Epiſtolas & Prophetias legere; à quo munere, voce Arabica *Chummas el reitajel*, Diaconi Epiſtolarum denominantur, ut condiſtincti à *Chummas Angili* Diaconis Euangeliorum; quibus in ſanctuarium aditus patet, quique miniſtranti Sacerdoti aſſiſtunt, Euangelium canunt aut legunt, aliaque exercent officia, quæ Ordinem ſacrum veroſimillime deſignant; iis præterea aſtricti vinculis, ut ſi ad ſecundas nuptias tranſierint, adepto gradu excidant; & ad Sacerdotium promoveri, ullove Diaconatus munere fungi prohibeantur.

Inter Ordines minores

cenſetur Subdiaconatus,

nec habet annexas obligationes Diaconales.

223 His ſubjungit Bernatus, ex Pontificali Coptico, modum & ordinem quo Anagnoſtæ illi, Subdiaconi, Diaconi & Presbyteri ab Epiſcopis inſtituuntur; ubi advertit, tam pulcras & elegantes preces adhiberi, ut à multis ſeculis, ab hodierna Coptorum barbarie remotis, compoſitas eſſe oporteat. Operæ pretium eſſet ſingula ſaltem obiter percurrere, niſi ea ex ipſo fonte Coptico jam pridem Latine reddita, cruditis communicaſſet Athanaſius Kircherus, apud Allatium in Symmictis parte 1, pag. 239; ex quo eadem Morinus, tomo de ſacris Ordinationibus inſeruit à pag. 505. Quæ cum videam parum aut nihil differre ab iis quæ mihi Bernatus compendioſius ſuggeſſit, eo Lectores remitto, unde plenius totam Ordinationum ſeriem cognoſcant.

Ad Ordinum collationem utuntur

vetuſtis & pulcherrimis precibus.

224 De Matrimonio pauciſſima habeo iis ſuperaddenda, quæ de conſanguineorum apud Ægyptios conjunctione, uxorumque repudiatione ſuperius annotata ſunt. Inter Sacramenta verum & proprium habere locum, ut cetera omittam, ex eo aperte conficitur; quod Sacerdos, nubentibus aſſiſtens, & conſuetas preces recitans, identidem repetat gratiam contrahentibus ex ea ſuſceptione conferri. Omnia ordinate procedunt: præmittuntur ſponſalia, caventur impedimenta, mutuus conſenſus & acceptatio expreſſe declarantur; iiſque rite peractis, celebratur Miſſa, ſub cujus finem, ſponſus uterque, prævie confeſſus, ſacram Euchariſtiam recipit & in pace dimittitur. Quid hîc ad Sacramenti rationem deeſſe velint Critici, haud equidem aſſequor; ſiquid aliunde peccet Coptorum ignorantia, id neque huic, neque aliis Sacramentis detrimentum afferre poſſe, perſpicuum eſt. Hinc rurſus Vanſlebium argue. Ipſomet conjunctionis die, ſponſus & ſponſa peccata confitentur, eodem ſacram Euchariſtiam recipiunt; non ergo pœnitentia peragenda, ipſique Communioni præmittenda, ad duodecim dies producitur. Sed Auctori illi ſæpius ignoſcendum eſt.

Contracto Matrimonio dicitur Miſſa

ſub qua ſponſi communicant.

AUCTORE I.B.S.

DE IEIVNIIS.

225 Multa de Chriſtianorum Orientalium Jejuniis vulgo circumferuntur, uti quæ apud ipſos præcipua dici debeat Chriſtiani cultus obſervantia. Id certe de Coptis veriſſimum eſt, qui cum in ceteris non minus negligentes ſint quam profunde ignorantes, in jejuniis ſuis ſpem prope omnem collocatam habent. Servant ipſi, ut ſchiſmatici reliqui, annis ſingulis jejunia quatuor; inter quæ primum, toti Eccleſiæ commune, dies XL complectitur, unde apud nos Quadrageſima nuncupatur, in honorem quadragenarii, ipſius Chriſti Domini jejunii in Euangelio expreſſi. Durat hoc in Eccleſia Coptica dies LV: verum cum nec Dominicis nec Sabbatis umquam jejunent, ſi ſolum Paſchæ pervigilium excipias, diebus illis ſubductis, ſuperſunt ſoli XL, quibus à cibis & refectionibus eo tempore vetitis abſtinetur. Cur Sabbato Paſchæ jejunent Copti, rationem reddunt; quod eo die Chriſtus in ſepulcro jacuerit; Græci id ſe facere dictitant, ut è ſepulcro lumen egrediatur, quem diem propterea vocant Sabbatum luminis. Si feſtum Natalitiorum aut Epiphaniæ in Dominicam incidat, pridie non jejunatur, ſed ſervatur abſtinentia, qualem brevi accuratius deſcribam.

Copti pluribus jejuniis aſſueti,

præter Quadrageſimam ante Paſcha

226 Jejunium alterum, quod à Chriſti Domini Nativitate nomen obtinuit, illud fere tempus comprehendit, quo nos, recepto Eccleſiæ more, Adventum, ſeu adventus Servatoris exſpectationem, feſtivius celebrare conſuevimus. In eo differt à jejunio magno, quod Clericis & laicis æquale non ſit; his enim XXIII diebus circumſcribitur, illi ad dies XLIII extendunt, computatis utrobique Sabbatis & Dominicis. Olim in more poſitum erat, ut Adventui tres innecterentur dies, in memoriam Prophetæ Jonæ, in ventre balenæ triduo commorati; ſed hoc jejunium Patriarcha aliquis tranſtulit in hebdomadam Quadrageſimæ proximam. Jejunium tertium à beatiſſima Virgine Maria denominatur, procul dubio quod ejus Aſſumptionis feſtum præcedere ſoleat, idque per dies XV, tum à populo tum à Clero obſervatur, ſi hic iterum Sabbata & Dominicæ connumerentur.

etiam ſervant Adventum

& aliam B. V. Mariæ,

227 His interponitur jejunium quartum ſanctorum Apoſtolorum, ſolos XIII dies pro laicis complectens; ſic tamen ut Clericis determinatus non ſit dierum numerus, à varietate feſtorum mobilium computandus. Proinde ita Eccleſiaſticis præfixi ſunt hujus jejunii termini, ut involvat totum illud tempus, quod à Dominica 1 poſt Pentecoſten ad XXIX Junii intercedit, qua die SS. Apoſtolorum Petri & Pauli Natalem Copti cum Latinis recolunt. Pendet itaque jejunii hujus duratio à feſto Paſchatis, Coptis tam celebri, ut inde genialium dierum initium ducant. *Chamſin* vocant eos quinquaginta dies (id enim iſta vox Arabice ſignificat) qui Pentecoſtæ nomen indidere, eoſque adeo feſtive decurrunt, ut nec jejunent, nec ullo die à carnibus abſtineant. Neque id Coptis peculia-

quartamque Apoſtolorum.

A Paſchate ad Pentecoſten gento indulgent:

AUCTORE I.B.S.

re, cum eam consuetudinem Orientalibus omnibus communem testetur Bernatus. Transacto *Chamsin*, seu quinquagenario dierum lætitiæ, addita hebdomada Pentecostes, incipit Apostolorum jejunium, quod ipsorum festo die absolvitur. Quæ horum jejuniorum causa, quæ prima eorum institutio, hactenus traditum non inveni.

alias rigidissimi, etiam lacticiniis abstinent;

228 Epistolâ meâ superius citatâ, instanter rogaveram de Coptorum jejunandi ratione accurate edoceri, quo & propriæ & aliorum curiositati satisfacerem. Respondit Bernatus, rigidissimam esse in hac parte istorum hominum observantiam, ut mox intelliges. Totis illis quatuor jejuniis, omnibus quartis & sextis feriis (excepto Chamsin) non carne solum, sed ovis & lacticiniis interdictum est; imo per totam Quadragesimam nec piscibus vesci licitum. Tempore jejunii B. M. V. peculiaris omnium devotio tam singularis est, ut & oleo & cibis aliis licitis abstinentes, solo fere & pane & aqua victitent. Adhæc, quindenum jejunium, alii ad dies xx, alii ad xxx & xxxv, quasi ex æmulatione protrahere solent. Si causam interroges tam diuturnæ austeritatis, id se ex voto facere dictitant; at votum illud tam est universale, præsertim inter mulieres, ut hodie in consuetudinem, etiam apud feminas Turcicas, abiisse videatur. Mirabar, inquit Bernatus, unde ea religio Mahumetanas incessisset; verum de origine certior factus, mirari desii. Videntes feminæ Turcicæ, Copticas tam rigide jejunantes, intellexere id ex voto procedere, ob singulares favores, tum in partu, tum in aliis casibus, patrocinante beata Virgine, impetratos; unde & ipsæ, idem factitare aggressæ, cum paria beneficia assecutæ essent, id modo tamquam ex institutione habent, ut pari cum Christianis austeritate, in honorem Deiparæ jejunium servent.

& in honorem B. V. in pane & aqua jejunant ex voto:

B

quod etiam Turcicæ feminæ experimentur utile.

229 Circa refectionum quantitatem aut numerum, hæc sunt quæ à lege præcipiuntur. Diebus jejunii semper celebratur Missa, quæ dici deberet hora nona, seu tertia post meridiem; verum apud Coptos, etiam magni jejunii tempore, haud dubie ex conniventia, absolvi solet horâ primâ, aut ad medium secundæ post meridiem; in aliis jejuniis, uti feria quarta & sexta, etiam ante meridiem. Ante Missam severe prohibita est omnis cibi vel potus sumptio, quin & tabacum fumare, quod ipsis permolestum accidit, nefas est, saltem in Quadragesima, nam in aliis major libertas conceditur. At ubi Missæ sacrificium absolutum est, comedere & bibere licet quoties lubet, ad horam usque secundam noctis, qua sequentis diei jejunium inchoari præsumitur. En hodiernam Coptorum praxim. Finito sacro ita plerumque reficiunt, ut cibis utantur levioribus, quales Ecclesia Catholica pro collatiuncula vespertina permittit. Inde ad potionem caffæam dilapsi, bibunt; & tabacum fumant pro arbitrio, donec sub occasum solis ad cœnandum accumbant.

Ante Missam nefas ducunt quidquam sumere;

C

post illam cibo solum leviori utuntur,

donec cœnent.

230 Quæ jam in jejuniis observanda diximus, lege communi præscripta sunt; sed quæ ad solos propemodum Sacerdotes hodie restricta est. Si magnum jejunium exceperis, putant Copti, laici se jejunare, modo à carnibus & lacticiniis abstineant, unde abstinentiam rectius, quam verum jejunium dixeris; sed abstinentiam adeo severam, nullis ut rationibus, quantumvis ægri, se induci patiantur, ad admittendum jejuniorum tempore, quartis item & sextis feriis, aut carnes aut lacticinia. Ex hac jejunandi & abstinendi consuetudine, mire sibi abblandiuntur Copti, Francosque ut laxones infectantur, quod audiant tot jejuniorum non esse observatores. Ne scandalo simus, inquit Bernatus, tempore Adventus, Orientalium more jejunare, seu potius abstinere cogimur. Monet denique, nec pueritiam, nec senium ab his jejuniis eximi; infantes ipsi, ut vires paulo firmiores adepti sunt, jejunium æque ac alii servare tenentur. Habes distinctam & forte nimis longam de Coptorum Sacramentis & jejuniis tractationem: si minutias alias huc spectantes perscrutari est animus, Vansleb ium consule.

Laici non tam jejunare quam abstinere à vetitis tenentur,

etiam pueri.

D

Prævia ad paragraphum sequentem de Circumcisione.

E

231 CUm supra non semel de Coptorum Circumcisione sermo incideret, huc me rejicere indicavi, quæ ad rem illam operosius examinandam pertinebant; ne aliàs, nodo implicatissimo rerum series interturbata obscurior redderetur. Nodum ego implicatissimum voco, nec tam facile solubilem, quidquid Ludolfus, Vansleb ius, Simonius, aliique, Coptos in ea praxi, ab errore immunes declarent. Exstat apud Naironum pag. 39 Abn-Hassâlii apologia, ex Constitutionibus Arabicis cap. 55 in hæc plane verba: *In nova lege Circumcisio, apud eos qui circumciduntur, est per modum consuetudinis, non autem legalis præcepti. Nam in veteri lege sancitum est, ut fieret Circumcisio octavo die nativitatis, ergo extra octavum non est habenda pro legali. Qui autem ea utuntur in nova Lege, neque in octavo id faciunt, neque licitum esse arbitrantur. Apud reliquas quoque nationes, consuetudines quædam sunt, quæ illis pulcræ videntur, alii tamen turpes eas ducunt; ut est cauterizatio vultus apud Habessinos & Nubienses: tonsio barbæ apud Latinos, & tondere medium caput Sacerdotum: apud Græcos & Monachos eorum, longos alere crines.* Hæc ille, in suo sensu vehementer abundans.

Circumcisionem usurpare se ajunt pro consuetudine

non velut præceptam Judæorum more;

F

232 Vansleb ius autem parte 2, cap. 20, ita Coptos tueri satagit: *Circumcisio*, inquit, *etiamnum apud eos in usu est, non ex præscripto Judaico aut alio quovis religionis præscripto: nam octavo die non peragitur, & quidem non omnes circumciduntur, sed soli illi quibus ita lubet. Antiqua dumtaxat illis est consuetudo, ab Ismaëlitis accepta (ut tradit Amba Michaël) quam hi ab Hagare didicerant, tunc quando cum Ismaële filio pervenit in Jetreb, in terra Heggias, quæ hodie regio Meccana. Cum Copti adverterent Circumcisos seu Israëlitas, gentem esse & generosam & nobilem; eum & ipsi ritum colendum decreverunt. Qui subinde à S. Marco minime prohibitus, ab ipsomet S. Paulo in discipulo Timotheo circumcidendo adhibitus, usque hodie in Ecclesia perduravit. Existimant Copti, rem illam plane adiaphoram esse, huc torquentes*

sed ut acceptam ab Ismaëlitis,

A *quentes verba Pauli* 1. *ad Cor. capite* 7, ℣ 15: *Circumciſus aliquis vocatus eſt, non adducat præputium; in præputio aliquis vocatus eſt, non circumcidatur. Quæ ipſis ita ſonant, ut, qui Circumciſione antea uſi fideles fiunt, in ea pergere poſſint, & ad poſteros propagare. Adde quod in feminis, neſcio quam carnis ſuperfluitatem (ſit verbo venia) comminiſcuntur conceptioni noxiam, quam & præcidi jubent. Ceterum tum hæc tum alia Circumciſio, per mulierem Turcicam peragitur, aut in balneis publicis, aut privatim domi, abſque ulla religioſa cæremonia.*

& rem plane adiaphoram.

233 Hactenus Vanſlebius, nimis bonus & credulus in Michaëlis iſtius nugis ſine diſcrimine referendis. Nam quod dicit ab Iſmaëlitis, hunc morem fuiſſe tranſductum in Ægyptum, recte dicit: ſed recentiores Iſmaëlitas intelligo, eos nimirum qui poſt Mahumeti tempora Ægypto ſunt potiti. Pauli locus, quem afferunt ex 1. Cor. 7, 18, depravatus eſt ex Syriaca verſione; quam non eſſe vetuſtiorem ſeculo XIII, certo ſcimus, inquit Harduinus, in litteris ad me datis IV Septembris MDCCIII. Quamquam & illam verſionem, quæ tolerabilem alioquin ſenſum B habet, Copti iſti defenſores περιτομῆς ſecus interpretantur. Addit Copticam ipſam verſionem, quæ eſt Mſ. in Bibliotheca regia, ſeculo XIII aut XIV non eſſe vetuſtiorem.

Ego Iſmaëlitas intelligo Saracenos.

Ludolfus putat vetuſtiſſimum uſum per Orientem

234 Venio ad Ludolfum, controverſiam hanc, tum lib. 3 cap. 1. Hiſtoriæ ſuæ Æthiopicæ, tum in Commentariis, ſolita ſua eruditione egregie pertractantem. Agit quidem de Habeſſinis plurimum, ita tamen ut ad reliquas etiam nationes, quæ Circumciſione utuntur, ejus argumenta ſpectent. Quam bene vir ille & de Patriarcharum Chronologia & de his noſtris Diſſertatiunculis meritus ſit, ſupervacaneum eſt repetere. Facile ignoſcet, ejus adhuc ſuperſtes filius, ſi parentis placita undequaque approbare non audeam. Statuit is I, Circumciſionem, non Judæis ſolum aut Iſraëlitis, ſed & aliis gentibus, Ægyptiis præſertim & Æthiopibus, vetutiſſimo uſu (ignota penitus origine) fuiſſe uſurpatam, teſtibus Herodoto, Philone Judæo, & Diodoro; adeo ut inter doctos agitetur quæſtio, an Iſraëlitæ ab aliis, an alii ab Iſraëlitis eam mutuati ſint; ubi cum probabiliori opinatur, à Judæis ad gentes promanaſſe. II, C Accurate explicat differentiam, quæ inter Circumciſionem Judaicam & aliarum nationum intercedit. Statuit III, Circumciſionem apud Habeſſinos (eadem de Coptis eſt ratio) non eſſe cultum ſacrum, idque ex Confeſſione Regis Claudii, & iiſdem ferme rationibus quibus fundatur Abu-Haſſalii apologia nuperrime recitata. De femellarum exſectione, loqui pudore prohibeor: Auctorem adeat, qui ea curioſius voluerit indagare.

etiam Chriſtianis licitum;

235 Eo videlicet diriguntur Ludolfi & reliquorum Circumciſionis patronorum ratiocinia, ut ſenſim conficiant, ritum illum quantumvis olim legalem, atque adeo nunc mortuum & mortiferum, talem adhuc hodie eſſe & ab antiquo fuiſſe, ut innocue adhiberi potuerit & etiamnum poſſit. Unde fit conſequens, Ægyptios, Habeſſinos, & Chriſtianos alios, etiam tum, cum Orthodoxam fidem ante Dioſcoritanum ſchiſma profiterentur, liberrime Circumciſionem exercuiſſe, quod diſerte apud Vanſlebium aſſerebat Amba Michaël, utpote à S. Marco numquam interdictam. Id vero eſt quod hactenus mihi perſuadere Ludolfus non potuit, tametſi ſuppoſita ejus alia tantiſper ut vera admitterentur. Sintne porro ſatis comperta quæ ille cum multis aſſerit, ubi oppoſitas rationes, toto ſequenti paragrapho, in medium attulero, Lectoris judicio ſubmittam.

AUCTORE I.B.S.

quod ſequenti § ex profeſſo refutabitur.

§. VII. *De Circumciſione, à Coptis & Habeſſinis uſurpata.*

Circumciſionem qualemcumque

236 REm iterum aggredior ſpinoſam atque perplexam, totque moleſtiis obnoxiam, ut ab incepto prorſus deſtitiſſem, niſi animos ii addidiſſent, quorum doctrinæ prudentiæque tuto fidendum exiſtimavi. Patet, opinor, ex jam dictis, explanandæ controverſiæ difficultas, eo verſanda ſcrupuloſius quod non cum ſolis Hiſtoricis decertandum ſit; ſed de ſacrarum Litterarum intelligentia agatur, ex qua ferme pendet totius litis deciſio. Nulla mihi proinde cum Ludolfo diſceptatio, ſuper diverſitate, quam ipſe cum multis adſtruit, inter Circumciſionem qua Hebræi, eamque qua Copti, Habeſſini & Mahumetani utuntur. Sit ea qualiſcumque, ſeu *Inciſio*, ſeu *Deciſio*, ſeu *Circumciſio*. Ecquis Catholicus negaverit, eam Judaiſmi ſurculum eſſe, aut aliunde quam ab Hebræis profectam? Id ego nunc unice pugno, id volo, id contendo; numquam illam à reliquo orbe Chriſtiano, multo minus ab Eccleſia Catholica, inter ritus aut cæremonias adiaphoras fuiſſe numeratam. Ludolfum hic multoſque alios ei conſentientes, in iis impugno, quæ ſtatim propoſita ſunt. Utque ordine procedatur, binæ erunt hujus articuli partes; quarum prima, quæ ad antiquam Circumciſionem attinent; altera quæ ad hodiernam Coptorum ſpectant, diſcutientur. Unde paulo altius ea repetenda ſunt, ut in reliquis tutius & ſecurius progrediamur.

E

Judaiſmi ſurculum eſſe paſſim tenent Catholici.

Pars prior, de antiqua Circumciſione.

F

Ante Chriſtum à variis nationibus uſurpatam Scriptores tenent,

237 VIdeo Scriptores quamplurimos, etiam Catholicos; imo ſanctos Patres & ſacræ Scripturæ Interpretes, ab ea ſtare ſententia, quod Circumciſio non Hebræis ſolum, ſed etiam pluribus gentibus ante Chriſti tempora fuerit uſitata; ſic tamen ut ab Iſraëlitis ad reliquos profluxerit, non vice verſa, ut nonnulli, à Ludolfo citati, audacius quam probabilius affirmare ſunt auſi. Eam quæſtionem ut operoſe, ita erudite excuſſit Michaël Ghiſlerius, Comment. in Jeremiam Tom. 1. in cap. 9. ℣ 25 & 26, ubi adductis ſumma diligentia oppoſitæ ſententiæ argumentis, ita tandem concludit: *His probabiliter ad utramque partem circa hanc quæſtionem diſputatis, ut tandem ingenue fatear quid ipſe ſentiam, quamvis neutrum de fide eſſe profitear, ad negantem tamen partem ita propendeo, ut affirmantem parum à temeritate & errore abeſſe exiſtimem: tum quia conſtans apud Catholicos id reperio aſſertum, Circumciſionis primam inſtitutionem eam exſtitiſſe, quam Abrahæ à*

non tamen Judæos eam accepiſſe à Gentibus;

AUCTORE I.B.S. *Deo præceptam legimus in libro Geneſis ; tum quia id inter Juliani Apoſtatæ adnumeratur errores, quippe qui apud Cyrillum Alexandrinum, libro* 10 *contra Julianum, hæc habet : Adorans Deum Abraham & Iſaac & Jacob, qui Chaldæi ex ſacro genere Sacerdotali exiſtentes, Circumciſionem qui didicerint, Ægyptiorum facti hoſpites.*

238 Hæc Ghiſlerius, cui ſaniora eruditorum ſuffragia merito aſſentiuntur ; Chriſto Domino diſerte aſſeverante, non eſſe *ex Moiſe* Circumciſionem, ſed *ex Patribus* ; nempe ex Abrahamo, Iſaaco & Jacobo. Hac ſola auctoritate ita nitimur, ut aliorum argumenta facile negligenda putemus ; quod hi, ignorata vera origine, neſcio ad quas fabulas recurrentes, rem ipſam dubiam faciant, ineptis circumſtantiis depravatam. Jam illud expendendum eſt, utrum Circumciſio ſic à Judæis accepta, ſi vere accepta eſt, gentibus Idololatris, Ægyptiis præſertim, ante Chriſti tempora in uſu fuerit ? Sed hac de re vel dubitare piaculum nonnullis videbitur, antiquis B Scriptoribus id apertiſſime teſtantibus. Hic primus eſt controverſiæ nodus, hac ratione ſolvendus. Veneror antiquitatem atque ſuſpicio, verum ea tanti hactenus mihi non fuit, ut in animum inducerem, numeroſiſſimas gentes, cetera ſatis cultas, aſſumere voluiſſe morem abſurdum ſordidumque (ut loquitur Tacitus apud Ludolfum) & dolorificum valde, quem nemo, niſi rationibus altioris ordinis inductus, aut ſibi in loco tam pudendo inferre velit, aut alteri inferri patiatur.

licet veteres quidam id aſſerant ;

239 Nihilominus aciem inſtruunt defenſores περιτομῆς, ſpecie tenus formidandam, dum Herodotum, Diodorum Siculum, Strabonem, Philonem, & neſcio quos alios inducunt pro ea gentilium Circumciſione apertum ferentes teſtimonium. Veneror, inquam, antiquorum illorum auctoritatem ; ſed quod Herodotus de Ægyptiis ſcribit, non in Clio aut Thalia, ſed in Euterpe, adeo fabulam ſapit, ut merito apud Voſſium, de Scriptoribus Græcis cap. 3, eam illi cenſuram inuſtam reperiam, *multa eum in rebus Ægyptiacis per ignorantiam mentitum*. Nimirum cum audiſſet è Palæſtina, hoc eſt ex Iſraële præſertim, homines Judæos ac circumciſos in Ægyptum & Colchidem fuiſſe tranſlatos, & ex Ægypto eoſdem olim in Palæſtinam veniſſe, humana falſaque conjectatione prodidit, Ægyptios Colchoſque ſolitos eſſe circumcidi. C

quos inter Herodotus, multa de Ægyptiis mentitus arguitur ;

Diodorus Siculus hariolatur,

Nihilo felicius rem exequitur Diodorus Siculus, lib. 2. cap. 2, ubi inter cetera hariolatur, *pueros circumcidendi conſuetudinem ab Ægypto ad Judæos Colchoſque traductam*. Strabonis error palpabilis eſt, lib. 17 de ſitu Orbis pag. mihi 781, dicentis ; *Hoc quoque peculiare apud Ægyptios eſt, omnes filios educare, & circumcidere, & feminas excidere*. QUOD JUDÆI EX LEGE HABENT, QUI AB ANTIQUO SUNT ÆGYPTII ; ſcilicet, Judæi feminas excidunt, & ab Ægyptiis trahunt originem. Nugæ.

Strabo manifeſte ineptit.

240 Philonis aſſertum haud ita facile infringendum putarem, niſi rem ipſam, creditu arduam, cauſis ineptiſſimis fulciret, quas nemo arbitrabitur apud *gentes nobiles* & *ſapientia præcellentes* (ejus verba ſunt) tantum valere potuiſſe, *ad perferendos cruciatus mutilationis in ſuis & cariſſimorum pignorum corporibus*. Philonis cauſas, ſi lubet, introſpice : fallor ni mecum judices, nugaces eſſe & plane ridiculas. Primam adſtruit, nequid *poſſet obeſſe puritati ſacris debitæ*. Lepida enimvero mundities. Verum ea, ſi quidquam valet, ad ſacrificulos pertinet ; quibus fortaſſe ſuperſtitionis gratiâ non negaverim, bellam eam cæremoniam fuiſſe familiarem, ut cum Origine ſubinde dicturus ſum. Tres reliquas intelliget, opinor, nemo, niſi ceteros homines, cum Ægyptiis comparatos, cæcos putet & ſtolidos, qui & ipſi eas non viderint. Etenim, ſi per abſciſſionem præputii *morbus carbunculi caveatur*, plumbeum Hippocratem dicam, qui tam ſalubre antidotum in Aphoriſmos non retulerit. Si *cordis ſimilitudinem quamdam habeat circumciſa hæc particula* ; mirum ſapientiſſimos Græcos id ignoraſſe. Denique ſi *fœcunditati & numeroſæ ſoboli* ſerviat, quis obſecro mentis compos *cavillis puerilibus ridere* auſit tam *neceſſariam* conſervando humano generi medicinam ? Imo quis non ſomnium dicat aliquorum hominum, qui neque E ſatis ſint verecundi, nec ſatis conſiderent quid in otio ſcribant ? veluti ſi remedium illud ad generationem magis Africanis neceſſarium ſit, quam reliquis toto orbe hominibus. D

Philo, quaſi ſomnians, allegat vanitas plane ridiculas,

241 Recte, meo quidem judicio, pronuntiavit vir eruditiſſimus, & longe me perſpicacior, vera hæc eſſe Philonis ſomnia ; **qui licet Judæus eſſet, atque adeo ex ſacris paginis perſpectum habere deberet, primam Circumciſionis originem ad Dei ſolius inſtitutionem eſſe referendam, auſus tamen eſt, temere, ni fallor, neſcio in quorum gratiam, hypotheſim non ſatis piam inducere, quæ ab ipſa natura, ſive inſtinctu ſolo naturali,** injectam hanc fuiſſe cogitationem circumcidendæ carnis, credi voluit : atque ob eam rem, & communem multis gentibus Circumciſionem, falſo prodidit, & cauſas illius admittendæ naturales comminiſci debuit. Fuit ex eodem illo grege Auctor epiſtolæ, quæ Barnabæ nomine circumfertur, qui cap. 9, F Syros omnes circumcidi ſcripſit : quo vel uno nomine ſuppoſititius Scriptor à multis agnoſcitur ; eo quod Joſephus (quem hi magni æſtimant) neget in Syria Palæſtina, præter Judæos, quemquam circumcidi : ut ſunt interdum falſorum teſtium conſentientia inter ſe teſtimonia.

ut diſſimulet inſtitutam à Deo,

& epiſtola Barnabæ vel ideo cenſetur ſuppoſititia,

242 Si quos præterea citatos videas præteníæ Circumciſionis aſſertores, ſcito majoris nequaquam auctoritatis eſſe, quam priores illos, unde ſua mutuati ſunt ; quorum proinde teſtimoniis, quantumvis multiplicatis, plus verborum, roboris nihil adjungitur. Miratus ſum non ſemel, Plinium, Solinum, alioſque, qui Ægyptios eorumque mores graphice depinxére, tam multa, tam varia, abſurda & ridicula de ipſorum myſteriis memorantes, portentis reliquis Circumciſionem non annumeraſſe. Quid quod & oppoſitum, in Actis ſancti Marci ad xxv Aprilis, exſtet teſtimonium, licet fidei non omnino indubitatæ. Sumitur illud ex Mſſ. ab Henſchenio recenſitis, ubi numero 1 ita legitur : *Primus* (Marcus) *in tota Ægypti regione, in Libya, Marmarica, Ammoniaca, & Pentapoli prædicavit*

tacentibus ea de re Plinio, aliiſque,

& adverſantibus Actis S. Marci.

A *eavit Euangelium, & adventum Domini & Salvatoris JESU Chriſti. Erant enim cuncti, qui in his terris habitant, incircumciſi, & idolis ſervientes, repleti immunditia, ſuffocata edentes* &c.

243 Sed nec his deciditur controverſia, ex ipſis ſacris litteris plane dirimenda. At enim eo provocant modeſtiores adverſarii, quibus eo potiſſimum titulo ſuſpecta non eſt antiquorum illorum fides, quod eam divinis oraculis confirmari exiſtiment, Interpretibus omnibus, Divo Hieronymo duce, in eam opinionem euntibus, ut apud Gentiles, Circumciſionis uſum receptum fuiſſe arbitrentur. In eo interim inter ſe diſcrepant, quod nonnulli communem omnibus velint, alii ad pauciores, alii ad ſolos fere Sacerdotes reſtringant. Longum eſſet ſingulorum opinamenta expendere, ſunt ea perquam obvia, ſi vel eorum opera inſpicias in Caput IX Jeremiæ ℣. 25 & 26, quos ibi curioſus lector conſulere poterit. Porro celebris Jeremiæ locus hic eſt: *Ecce dies veniunt dicit Dominus, & viſitabo ſuper omnem qui circumciſum habent præputium; ſuper Ægyptum & ſuper Juda, & ſuper Edom & ſuper filios Ammon, & ſuper Moab & ſuper omnes qui attonſi ſunt in comam, habi-*

B *tantes in diſerto: quia* OMNES GENTES HABENT PRÆPUTIUM, *omnis autem domus Iſraël incircumciſi ſunt corde.*

244 In hunc locum ita ſcribit Divus Hieronymus: *Multarum ex quadam parte gentium, maxime vero quæ Judææ Palæſtinæque confines ſunt, uſque hodie populi circumciduntur, & præcipue Ægyptii & Idumæi, Ammonitæ & Moabitæ, & omnis gens Saracenorum quæ habitat in ſolitudine.* Hieronymo addunt Juſtinum Martyrem, in colloquio cum Tryphone Judæo pag. 63, ut eſt in appendice; Origenem, lib. 5 contra Celſum, Theodoretum alioſque apud Gaſparem Sanctium, ad citatum Jeremiæ textum. Ex quibus id ipſis videtur confici; vaniſſimam fuiſſe Hebræorum gloriationem, de qua hîc à Propheta reprehenduntur, quaſi ipſis propria eſſet carnis Circumciſio; quandoquidem & gentes, non paucæ, nec ignobiles, tametſi veri Numinis cultu deſtitutæ, ea etiam tunc temporis uterentur. Ita Interpretes paſſim, Patrum illorum auctoritate, ut ineluctabili argumento nixi, cui contradicere nefas ſit & temerarium. Ve-

C rum, ut dicebam, in eo diſcordant ſententiæ, quod illi ritum eum velint præfatis gentibus & conſtanter & perpetuo familiarem, contra quam ſentiat Divus Hieronymus, id diſerte ad *quamdam partem* reſtringens; iſti vero ſalvandæ Patrum auctoritati ſufficere autument, modo aliqui, etiam pauculi morem hujuſmodi frequentaverint.

245 Hîc ego, ut candide dicam, multo tempore perplexus hæſi, & anxius, nihil in utramvis partem determinare audens probeque perſpiciens periculoſum cenſeri à communiori & recepta Scripturarum interpretatione recedere. Non quod ex Jeremiæ verbis id evinci putarem, quod ii unanimiter pertenderent; ſed quod ex reverentia, tot Patrum & Interpretum auctoritati contraire, religioni ducerem. Quidquid Ludolfus, quidquid amici alii urgerent; perſuaderi mihi non poterat, nec potuit hactenus, Circumciſionem à gentilibus Ægyptiis fuiſſe uſurpatam. Id autem cum ad Catholicæ fidei dogmata aut mores nullatenus ſpectet, ſcrupulum exemi confidentius; & verba Prophetica ſeria meditatione conſiderans, ibique aperte inveniens, OMNES GENTES HABERE PRÆPUTIUM, decretoriam pro me ſententiam ab Jeremia dictam, plane ſum arbitratus. Neque ſic tamen propriis viribus ſatis fiſus, ne quid fortaſſe temere decernerem, ad Harduinum recurri: cujus demum judicio id proponere non dubitavi, quo manifeſtius declaretur, gentilibus Ægyptiis circumcidendi conſuetudinem numquam fuiſſe uſitatam. At priuſquam argumenta profero, quibus id confici autumem, non gravabor referre verba Gaſparis Sanctii, in eam ipſam opinionem, licet timidius, haud obſcure tamen inclinantis.

246 *Fateor*, inquit, *aliquas eſſe gentes, quæ ad Judæorum ſimilitudinem, aut propter vicinitatem, aut propter generis conjunctionem circumcidi voluerunt, ut Hieronymus putat. Exiſtimo autem illis gentibus, neque perpetuum neque commune omnibus eſſe ut circumciderentur. Et quidem, ſi de ſuperioribus temporibus ſermo ſit, vicini populi circumciſi non erant, ut de Sichimitis conſtat Geneſis 34, qui ea lege inire cum Jacob connubia permiſſi ſunt, ſi Circumciſionis legem vellent ſubire. Neque tamen eo modo à* E *Jacobi filiis tractati ſunt, ut pactum illud poſtea conſervare voluiſſe credendum ſit. De Palæſtinis magis eſt certum, qui in Scriptura ſacra ſæpe vocantur Incircumciſi, & à Davide Saul dotis nomine centum poſtulavit Philiſtinorum præputia. De Ammonitis & Moabitis mihi videtur valde veroſimile, tum quia ipſi non fuerunt ab Abrahamo prognati, ſed à Loth, tum quod Hebræorum generi hoſtiliter infenſi; quare ab illis diſſidere mallent diverſa nota, quam communi conjungi. Sane Achior Dux Ammonitarum & ipſe Ammonites, cum interfecto Holoferne, aggregatus eſt ad Judæorum gentem, carnem ſuam circumcidit, haud dubie quia ante illud tempus circumciſus non fuerat. Judith cap. 14 ℣ 6.* Tunc Achior videns Virtutem quam fecit Deus Iſraël, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo & circumcidit carnem præputii ſui. *Quare ex hoc id unum ſaltem habemus, aliquos in illis nationibus non circumcidi.*

247 *De Idumæis veriſimile id quoque facit, quia licet Eſau, qui illius nationis pater fuit, ortus fuerit ex circumciſo patre Iſaac, & ipſe quoque circumciſus fuiſſet; tamen offenſus, quod deceptus eſſet à fratre, & à patre in primogenituræ dignitate poſthabitus, præputium adduxit & notam in ſe Circumciſionis delevit, ut Epiphanius tradit libro de ponderibus ad medium. Quod ſi paterni odii heredes fuerunt Idumæi, neque melius affecti fuerunt in Hebræos, quam eorum pater olim in Jacob; non eſt incredibile, eos non abſtuliſſe Circumciſione præputium, quod pater in ſe poſtquam ablatum fuerat, arte reduxerat. Quod ad Machabæorum uſque tempora Circumciſionem non agnoverint Idumæi, docet Joſephus lib. 13 Antiq. cap. 17; ubi coacti dicuntur ab Hircano, ut præputia deponerent, & religionem amplecterentur Judaicam. Adde quod gentes à Judæis hac nota, imo eo ſolum nomine interdum diſtinguantur. Quare idem eſt Præputium quod Gentilitas, & Circumciſio quod Judaiſmus. At nemo dubitat Ægyptios inter gentiles numerari, licet*

Aſt favent Interpretes in cap. 9 Jerem.

poſt Hieronymum, Juſtinum, alioſque Patres,

licet diverſimode intellectos.

Salva tamen reverentia illorum,

AUCTORE I.B.S.

videtur Jeremias expreſſe contrarium aſſerere,

quo etiam propendet Gaſpar Sanctius,

multa è Scripturis auctoritate fultus,

& *per omnes circum Judæam Gentes diſcurrens,* F

etiam Idumæos, licet Abrahamo prognatos.

AUCTORE I.B.S.

licet unus aut alter præputii carnem depoſuerit. Cum vero eodem modo de Ægyptiis locutus fuerit Jeremias, atque de Ammonitis, Moabitis & Idumæis, ſit utique veriſimile, hos quoque fuiſſe præputiatos. Neque id ſiluit hoc loco Jeremias, dum ſtatim ſubjicit, QUIA OMNES GENTES HABENT PRÆPUTIUM.

Harduinus, Jeremiæ verba accuratius expendens,

248 Hæc Sanctius, Jeremiæ ſenſum prope aſſecutus; qui ſi paulo altius rimatus fuiſſet, haud dubium quin in Harduini ſententiam incidiſſet. En igitur perſpicuam laudati hujus viri in Prophetæ locum expoſitionem. Sex, inquit, Jeremias populos appellat, & tres tribus opponit; gentilibus ſcilicet Abrahamiticos; Ægypto, Judam; Idumæis, ex Eſau ſive Edom ortis, Ammonitas; Moabitas denique Iſmaëlitis, qui ſunt ex Iſmaële filio Abrahæ. Verba Prophetæ iterum penſitanda exhibeo: *Ecce dies veniunt dicit Dominus, & viſitabo ſuper omnem qui circumciſum habet præputium; ſuper Ægyptum, & ſuper Juda, & ſuper Edom, & ſuper filios Ammon, & ſuper Moab & ſuper omnes qui attonſi ſunt in comam,*
B *habitantes in deſerto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Iſrael incircumciſi ſunt corde.* Sententia autem hujus loci

cum Menochio,

hæc eſt, ut ex parte vidit Menochius noſter: Non diſcernam inter circumciſos & incircumciſos; inter domum Juda, quæ circumciditur, & Ægyptios qui ſpernunt Circumciſionem, æque atque Deum Iſraëlis Circumciſionis auctorem: ſicut Ægyptum, ſic Judam viſitabo, ſeu puniam: ſicut Ammon ſic Edom, & ſicut Moab ſic Iſmaëlitas.

cenſet tribus populis tres opponi, æqualiter viſitandos,

Tres enim, ut dixi, tribus opponit populis, tres incircumciſos totidem circumciſis; & ſervato accurate oppoſitorum ordine, ſuum cuique ſtatim opponit, Ægypto, Judam; Idumæis, Ammon; Moab, attonſis in comam habitantibus in deſerto, hoc eſt Iſmaëlitis.

ex quibus certo incircumciſi fuerunt Ammonitæ,

249 Ammonitas certe fuiſſe gentiles, nec circumciſos, eo quod non eſſent ex Abrahami poſteris, ſed ortum traxiſſent ex Ammon filio Loth, docet ſacra Scriptura, ut ex Judith proxime vidimus, dum *Achior, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo & circumcidit carnem præputii*
C *ſui* &c. Achior itaque ***Dux omnium filiorum Ammon***, ut appellatur Judith 5, ℣. 5 incircumciſus eſt. *Gentem* ipſam, qui ſcripſit eodem ſeculo quo geſta hæc res eſt Jeremias, teſtatur HABERE PRÆPUTIUM, hoc eſt gentem omnem: nam cum *omni domui Iſraël* filios Ammon opponit, omnem profecto Ammon intellexit. Et audet quiſquam, ſaltem aliquos ex ea gente circumciſos fuiſſe aſſerere? Quo teſte autem, quem quis conferre cum Jeremia velit & auſit? Quod ſi Ammonitæ circumciſi non fuere, certe nec Moabitæ; quippe orti ex Moab Loti pariter filio, fratre Ammonis, ut prodit Moiſes Gen. 19, 37, 38.

& Moabitæ

250 Quod ſi deinde Ammonitæ & Moabitæ gentiles incircumciſi fuere, quis inficiabitur inter gentes incircumciſas Ægyptios pariter hoc loco à Jeremia ſimul commemorari, & opponi gentibus circumciſis? Nam cum è tribus populis, qui circumciſis opponuntur, duos conſtet ex ſacris litteris incircumciſos fuiſſe, Ammonitas & Moabitas, pertinacem eſſe oportet qui tertium quoque, Ægyptiacum ſcilicet, quippe æque vel magis gentilem, neget fuiſſe incircumciſum? Si duobus opponuntur duo, cur non tribus tres
D dicantur opponi? Quod ſi denique Jeremiæ tempore Circumciſionem Ægyptii non habuerunt, à quonam poſtea hanc acceperunt? Et vero OMNES GENTES HABERE PRÆPUTIUM Jeremias cum affirmat loco citato, gentes intelligit proxime deſignatas, quas opponit circumciſis, ut Interpretum ii viderunt, qui ſunt ſagaciſſimi.

quidni & Ægyptii, cum illis tertii?

eſto quod horum ſacrificuli fuerint circumciſi,

251 Si cui hæc Jeremiæ verborum explicatio minus arrideat, clara licet & valde apoſita, quoniam à trita Expoſitorum via nonnihil deflectit; is meminerit vitio verti non poſſe, quod rei obſcuræ luminis aliquid affundatur. Quibus vero duriuſculum videbitur à ſancti Hieronymi aliorumque Patrum ſenſu recedere, reponere liceat, nullam eſſe auctoritatem tantam, quæ Prophetæ ipſius vel potius Spiritus ſancti teſtimonio ſit præferenda. Nolim contendere pervicacius, ſi ad Sanctium mavis quam ad Harduinum accedere, non reluctabor tantopere, cum ad opinionem ejus tuendam nihil amplius requiratur, quam ut ad ſacrificulos Ægyptiacos, per omnia ſu-
E perſtitioſiores, præputii circumcidendi ritus extendatur, quod ad intentum noſtrum ſatis & abunde eſt. Eodem trahi poterit præcipua Philonis cauſa, nempe ne Sacerdotibus illis deeſſe quidquam poſſet ad *peritatem ſaceris debitam*. Pergam ulterius; ſi ita vis, & vel Pythagoram ipſum circumciſis annumerare non formidabo.

ipſoſque Pythagoras æmulatus;

252 Ridebis forte meam hac in re facilitatem, cum alioquin propugnatoribus τῶν πατρίων μῆς uſque adeo me adverſari profitear. Utcumque ſit, vide obſecro quam probabiliter id ſtatui poſſe videatur. Scribit Jamblichus in iſtius Philoſophi vita cap. 4: *Quod annos omnino viginti duos in Ægypti ſacrariis, & arcanis remotiſque templis verſatus ſit, Aſtronomiæ & Geometriæ operam dans, cunctiſque ſacris initiatus, haud temere & quaſi ſaltuatim.* Quaſi diceret mature prius omnia circumſpectaſſe Philoſophum, & gradatim ad ſecretiora admiſſum. Quis igitur dubitet quin & impræputiatus inde abſceſſerit? Nam *apud Ægyptios, qui in ſuperſtitionibus verſatiſſimi &*
F *eruditiſſimi habebantur, & à quibus ceteri prope omnes ritum ſacrorum & cæremonias mutuati ſunt, nullus aut Geometriæ aut Aſtrologiæ ſtudebat, aut geneſeos ſecreta rimabatur, niſi circumciſus eſſet.* Verba ſunt Origenis libro 2 Comment. in cap. 2 Epiſtolæ ad Romanos, aliquanto ante finem libri, ubi id expreſſius aſſerit de Sacerdotibus, Aruſpicibus, Hierophantis &c. Quod ſi ad Pythagoræ diſcipulos inſignem morem tranſmiſſum quis dicat, ſiquis Thaletem circumciſis accenſeat, hanc illis laudem vendicari haud gravate feram.

ita Hieronymus aliique poterunt intelligi de pauculis.

253 Hic viam aperiri conſpicis, quâ inter duarum opinionum extrema ſecurius incedere liceat, quaque Sanctorum Patrum & Interpretum ſententia non incongrue intelligatur. Nempe, quod ſanctus Hieronymus, de *quadam parte* populorum gentilium ſcripſit, quid vetat ad Aruſpices & Hierophantas contrahere, idque cum Sanctio ita tueri, ut pauciſſimi inter Ægyptios fuerint qui Circumciſionis morem ſequerentur? Si id patitur Jeremiæ locus, facile acquieſcam. Vel ſi quis poſt Jeremiæ tempora etiam ad alios dicat exten-

A extensam eam consuetudinem, quo verba Hieronymi torqueri posse putet, non multum litigabo. Etenim quod pauculos illos attinet, nihil Ludolfi & aliorum asserto momenti afferet, quod nostro officere vel minimum queat.

Nunc quæritur an Christianus Circumcisio umquam licita fuerit.

254 Volunt illi, ut sub finem præcedentis Articuli dictum est, non solum usurpatam ab Ægyptiis ante Christi tempora Circumcisionem, verum etiam primis Ecclesiæ seculis licite & promiscue frequentatam; quod mihi & paradoxum videtur, & à temporum illorum puritate perquam alienum. Quod autem Ægyptios sacrificulos impræputiatos fuisse tantisper admittam, id absque sententiæ meæ jactura admitto; siquidem id in confesso est, abrogatis gentilium sacris, & eum ritum, siquis fuerit, penitus intercidisse; adeoque non minus in Ægypto, quam reliquo orbe Christiano, tamquam mortiferum, vetitum fuisse, rejectum, atque exosum. Et hæc est Articuli hujus pars altera, qua id
B examinandum suscipimus, ullane probabili ratione evinci possit, morem circumcidendi, ut Habessinis & Coptis in usu hodiedum est, non esse de reliquiis cæremoniarum legalium, neque cum fide Catholica & Orthodoxa pugnare, tamquam Judaismi, vel (ut mihi verosimilius est) Mahumetismi propaginem.

Pars posterior, quid de Circumcisione Coptorum sentiendum.

Sitne adiaphora ad religionem,

255 EXhibita sunt superius Abn-Hassalii argumenta, pro ritus controversi apud Coptos alioque, innocentia; circumcidere enim nihil plus legalium cæremoniarum apud ipsos redolet, quam apud *Latinos barbam tondere*, & apud *Græcos monachos alere capillitium*. Juvat & Claudium Habessinorum Regem audire, ita in epistola apologetica, anno MDLV data, & à Ludolfo non semel recitata, loquentem: *Quod vero attinet ad morem Circumcisionis, non utique circumcidimur sicut Judæi; quia (nos) scimus verba doctrinæ*
C *Pauli, fontis sapientiæ, qui dicit ad Gal. 6, 15; Et circumcidi non prodest, & non circumcidi non juvat; sed potius nova creatio, quæ est fides in Dominum nostrum Jesum Christum. Et iterum dicit ad Corinthios, Epistola 1, 7, 18: Qui assumpsit Circumcisionem non accipiat præputium. Omnes libri doctrinæ Paulinæ sunt apud nos, & docent nos de Circumcisione & de præputio. Verum Circumcisio nostra, secundum consuetudinem regionis fit, sicut incisio faciei in Æthiopia & Nubia, & sicut perforatio auris apud Indos. Id autem quod facimus, non facimus ad observandas leges Mosaicas, sed tantum propter morem humanum.* Ita Habessini, & Scriptores aliqui Copti, ex corruptis, opinor, codicibus, Apostoli verba contorquent; ita Circumcisionem suam ab omni superstitionis labe vindicare conantur. Non omnino absurde & improbabiliter. Quis enim, obsecro, inficiabitur, ritum istum, secundum se & præcise spectatum, ut Theologi loquuntur, vel ex natura sua, omnis religionis expertem censeri posse? Verum nihil ad nos spinosa ea quæstio. Quid verè Paulus Apostolus, quid Ecclesia Catholica de ea hacte-

prout volunt Copti & Habessini;

& qualis ipsa secundum se est,

nus censuerit, quid declaraverit, hoc inquirimus, hoc indagamus. AUCTORE I.B.S.

256 Constat autem ex Patriarchæ Mendezii epistola, ad Regem Basilidem scripta anno MDCXXXIV, supra à nobis allegata, nihil adeo Habessinorum animos à Romanis abalienasse, quam quod hi ex Ecclesiæ præscripto, eumdem ritum abolendum judicarent. Dudum siquidem ea super re sensum aperuerant Concilii Florentini Patres sub Eugenio IV, anno MCCCCXLI, in decreto pro Jacobinis apud Labbeum tomo XIII, col. 1208, hisce verbis: *Omnes ergo post illud tempus* (promulgati Euangelii) *Circumcisionis & Sabbati, reliquorumque legalium observatores, alienos à Christi fide denuntiat, & salutis æternæ minime posse esse participes, nisi aliquando ab iis erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui Christiano nomine gloriantur, præcipit omnino, quocumque tempore, vel ante vel post Baptismum, à Circumcisione cessandum; quoniam sive quis in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis æternæ observari omnino non potest.*

essetque nisi Ecclesia vetuisset,

257 Idem recentius definitum Mendezius E
noverat in professione fidei Legatorum Gabrielis Patriarchæ Alexandrini ad Clementem VIII, quæ exstat apud Baronium in Appendice ad tomum VI, ubi num. 39 ita legitur: *Item firmiter credo, legalia omnia veteris Testamenti seu Mosaicæ legis, quia Christum figurabant, licet divino cultui illa ætate congruerent, illo adveniente cessasse, & jam promulgato Euangelio, servari non posse sine interitu salutis æternæ. Omnes igitur post illud tempus, Circumcisionis, Sabbati, ciborum, eadem lege prohibitorum, reliquorumque legalium observatores, alienos à fide denuntio, & salutis æternæ non posse esse participes, nisi aliquando ab his erroribus resipiscant.* Liquet igitur Ecclesiam semper censuisse, morem circumcidendi, Christianæ religionis puritati adversari, sive is legaliter, sive humana tantum consuetudine usurparetur.

tamquam loditeram æque ac legalia cetera:

258 Nec sola hîc inhibetur Circumcisio, F
sed & Sabbati & quorumcumque legalium observatio. De Sabbato quidem exstat pervetustus Laodiceni Concilii, sub sancto Silvestro Papa celebrati, canon, ordine XXIX apud Labbeum tomo I, col. 1502, in hunc modum præcipiens: *Quod non oportet Christianos judaizare & in Sabbato otiari: sed ipsos eo die operari: diem autem Dominicum præferentes, otiari, si modo possint, ut Christianos. Quod si inventi fuerint judaizantes, sint anathema apud Christum.* Non ignoro varia à variis in hunc canonem annotari, & de Sabbati jejunio fusè Baronium differere ad annum Christi LVII à num. 202, quæ ad rem nostram directe non pertinent. Satis sit ex præfato canone collegisse, quod si Patribus illis, vel solum Sabbati otium, cum judaismo affine, ita exosum fuerit, non minus reprobandam Circumcisionem, si vel ejus vestigium per id tempus occurrisset.

& tam expresse prohibitum Sabbati otium.

Quis credat, omnes Ægyptios Sanctos fuisse circumcisos,

259 Age vero, quis non credat impudentissime mentitum Michaëlem illum apud Vansiebium, qui Circumcisionem à sancto Marco permissam, & ab eo tempore non interrupta serie ab Ægyptiis continuatam asserere non dubitavit? Id mihi quidem non minus est incredibile, quam si nugator aliquis, contra

AUCTORE I.B.S.

indubitatam hiſtoriæ fidem, nullos umquam in Ægypto Chriſtianos exſtitiſſe ſomniare præſumeret. Nimirum Demetrios, Petros, Alexandros, Athanaſios, Cyrillos, Paulos, Antonios, & innumeros alios cujuſque ſexus, ſtatus & ordinis, nobiliſſimos Martyres & Confeſſores, in circumciſorum numerum referemus? Puriſſimis illis Eccleſiæ ſeculis, propudioſam labem non prorſus exoſam & exterminatam fuiſſe, tunc credam, cum monumentis, aliunde quam ex Coptorum aut Habeſſinorum penu petitis, paulo evidentius demonſtrabitur. Interim antiquorum omnium Patrum & Hiſtoricorum ſilentio, tamquam irrefragabili argumento innitar. An enim exiſtimas veriſimile, ex Græcis & Latinis Patribus, quos Ægyptiorum Circumciſio latere non poterat; an, inquam, veriſimile exiſtimas, neminem unum futurum fuiſſe, tum maxime cum inter Eccleſias ferverent diſſidia, qui turpiſſimam maculam illis exprobraret? Novi ſeculorum iſtorum manſuetudinem & inalterabilem charitatem; verum Euſebios Athanaſio, Neſtorium ejuſque aſſeclas Cyrillo peperciſſe, haud ita facile mihi perſuaſero: certe quem per contemptum *Ægyptium* dicebant, plauſibiliori ſcommate *Circumciſum* appellaſſent.

nemine Græcorum id cuiquam exprobrante?

B

260 Rem penitius introſpiciamus; illuceſcet procul dubio aliquid, ex quo ritus illius originem apertius detegamus, oſtendamuſque, conjectura pluſquam veriſimili, Coptos non aliunde quam à Mahumetanis eum fuiſſe mutuatos. Compertum eſt, niſi fallor, gliſcentibus feralium diſſenſionum turbis, quo tempore Dioſcoritani, poſtea Jacobitæ dicti, cum Chalcedonenſibus Melchitis acerrime conflictabantur; Ægyptios, ut fit, in partes tractos, alios primis, alios poſtremis adhæſiſſe; niſi velimus, ſingulari prodigio omnes indigenas pro Dioſcoro, Græcos omnes pro Concilio ſtetiſſe, quod vel ex Tractatu noſtro chronologico deprehendes eſſe falſiſſimum. Hinc conſequi videretur, ut etiam hodie non ſoli Copti, Ægyptii generis dici poſſint, ſed & Melchitæ non pauci, tametſi Græcis accenſeantur, quod poſtmodum horum ſchiſmati immerſi, & dogmata eorum & mores, adverſus Jacobitas, pari utrimque pertinacia tueantur. Quid tum poſtea? Dicam. Si verum eſt, antiquiſſimo uſu Circumciſionem Ægyptiis familiarem ſemper perſeveraſſe, tamquam cæremoniam plane adiaphoram, nec umquam vetitam; quid, obſecro, Melchitas ab ea abterruit? Qua ſpeciali lege ipſis magis quam aliis interdictam probabis? Mihi profecto longe eſt probabilius, ipſo ſchiſmatis tempore, Jacobitis æque ac Melchitis, Circumciſionem aut ignotam, aut certe utriſque abominationi fuiſſe.

Quin potius Circumciſionem ignoraverint,

tam Jacobitæ quam Melchitæ,

C

261 Imo ut apertius animi ſenſa ediſſeram; id tam certum puto, quam quod certiſſimum. Et habeo hujus rei clariſſimum teſtimonium ex Coptorum ipſorum ſcriptis deſumptum. Narrat citata ſexcenties Hiſtoria Patriarchalis Echellenſis, in Benjamino Patriarcha XXXVIII, *Heraclium Imperatorem in ſomnio vidiſſe quemdam ſibi dicentem; futurum eſt ut gens quædam circumciſa te invadat, ſuperet, & tui partem occupet imperii. Qui Judæos hos eſſe ratus eſt. Quamobrem omnes Judæos & Samaritanos, qui in imperio ejus erant, baptizari juſſit. Sed non multo poſt apparuerunt Moſlemani &c.* De hujus hiſtoriunculæ veritate aut falſitate non diſputo: mihi talis eſt, ut à Coptis ſaltem admitti debeat. Jam vero ſi eo ſeculo uſitata fuiſſet, ut poſtmodum fuit apud Ægyptios, Circumciſio, cedo cur Heraclius nihil ab eis ſibi timendum putaverit? ab eis, inquam, qui jam totis fere duobus ſeculis tot dederant rebellionis indicia, Imperatoribus Chalcedonenſibus & ipſimet Heraclio pertinaciſſime obluctati? Diceſne fortaſſe, Ægyptios circumciſos quidem, ſed ſimul baptizatos? Vanum mehercule effugium; nam id ſolum oraculum prædixerat, *gentem circumciſam imperium invaſuram*; atque adeo cum toties tumultuantes Ægyptios experti fuiſſent Romani Cæſares, nihil pronius erat, quam ut de ipſis, tunc Græco nomini infenſiſſimis, ſiniſtri aliquid ſuſpicaretur Heraclius, ſi vere circumciſi fuiſſent.

æque ac Heraclius Imp.

D

nullos niſi Judæos circumciſos cogitans.

262 Huic & ſuperiori argumento tantiſper immorandum, ut quid de iis ſentiat Bernatus, audiamus. Jam ſupra § 1, dum de Coptorum noſtrorum etymo agerem, mutatâ, quam præconceperam de Melchitis Ægyptiis, ſententiâ, amplexus ſum, ut ibi dixi, P. Bernati judicium. Hic igitur repetitum vides, quod ibi retractandum putavi: nam cum eodem ratiocinio & Coptorum nomenclaturam, & Circumciſionis antiquitatem impeterem, nil mirum ſi utrobique recurrat. Atque ita Bernato in epiſtola mea rem propoſueram. Reſpondit ille, ſe quidem omnimode mecum ſentire in evertenda Circumciſionis antiquitate; nec ullatenus dubitare, quin ante Mahumetem ab Ægyptiis Chriſtianis plane fuerit ignorata; morem iſtum certiſſime per Saracenos in eam regionem inductum &c. Attamen ex allegata ratione, videri ſibi id erui nequaquam poſſe, ſtante vulgatiſſima Orientalium opinione, quod Melchita nullus Ægyptii generis fuerit, aut in Ægypto perſeveraverit. Ejectos videlicet Græcos Melchitas omnes ex iis partibus, quemadmodum Græci Coptos pepulerant ex terris omnibus Græco Imperatori ſubjectis. Quæ ſi vera ſunt, ut admittenda non diffiteor, vim omnem argumenti à Melchitis Ægyptiis deſumpti, enervari neceſſe eſt. Nec tamen delendum cenſui, quo clarius pateat me nihil lapſuum meorum diſſimulatum velle.

Conſentit Bernatus

E

F

263 Ad alterum de Heraclii ſomnio ratiocinium, fatetur Bernatus hujuſmodi probatione Coptorum jugulum peti. Nihilominus de Ægyptiorum tunc temporis aut potentia aut viribus, non eam habet exiſtimationem, ut putet Imperatores Romanos, ſibi ab iis merito formidare quidquam debuiſſe. Fateor, inquit, Græcorum jugum ab Ægyptiis excuſſum, verum id ita factum novimus, ut nec bellum adornare, nec ferrum ſtringere neceſſe habuerint, Saracenorum armis abunde defenſi. Dicam ego, bona Bernati pace; non arbitrari me, veteres Ægyptios adeo imbelles & ſocordes fuiſſe, ut ex hodierna inopia & inertia eos metiri quis debeat. Dederant non ſemel virtutis ſuæ, aut ſaltem immoderati animi & ad emotionem rebellionemque proclivis, ſatis manifeſta indicia, & non ita pridem, ſub Juſtino & Juſtiniano, potius leges

quamvis rationes noſtras non omnino approbet.

A leges præſcripere quam accipere ſoliti fuerant; adeo ut Heraclius, ſuppoſita ſomnii veritate & Ægyptiorum communiſſima (ut adverſarii volunt) Circumciſione, non vane ſuſpicari debuerit, à circumciſis Ægyptiis invadi ſe & ſuperari poſſe; certe non minus, imo longe magis quam à Judæis inermibus, hac illac diſperſis, nec uſquam ſtabilem manſionem habentibus, aut vires ſufficientes, quibus Imperatorem aggredi vel per ſomnium cogitarent. Maneat ergo propoſiti argumenti vis & efficacia adverſus defenſores περιτομῆς.

Oſtenditur iterum ignota Circumciſio

164 Aliud non abſimile ſubminiſtrat Bernatus ipſe, ab ipſa itidem Coptorum confeſſione defumptum. Narrat ſiquidem Abulbaracatus, ſæpe à nobis ſupra citatus, in vita Joſephi Patriarchæ Alexandrini (LII) quem in Tractatu noſtro Chronologico conſtitutum oſtendimus anno DCCCXXX, defunctum DCCCLIX; Narrat, inquam, Polyhiſtor Arabicus, & ex eo Bernatus, multo diffuſius, quæ de Æthiopum Epiſcopo illic à nobis tradita invenies, quæque hic deſcribere non pigebit. *Fuiſſe* nimirum *tempore Jeſephi, quemdam in Æthiopia Epiſcopum, quem conſtituerat Patriarcha Jacob* (L.) *Hunc, egreſſo Rege Æthiopiæ ad bellum, exilio mulctavit Regina & Principes, ideoque minime eo pluit anno, & peſtis graſſata eſt per eas regiones. Remiſſo autem*

B *Epiſcopo illo in Ægyptum, alium ſibi conſtituerunt præter Canonem. Quod percipiens Rex Æthiopiæ, reverſus à bello, ægerrime tulit; miſitque aliquos qui veniam peterent à Deo ac Patriarcha, & reduxerunt illum Epiſcopum in Æthiopiam.*

ex Epiſcopo Æthiopiæ

265 Multis hæc amplificat Abulbaracatus, quæ ad rem noſtram nihil ſpectant, uti nec dicta hactenus. Ex iis quæ Epiſcopo, in Æthiopiam ſubinde reduci, contigerunt, argumentum noſtrum deſumitur. Nempe, cum Antiſtes ille Æthiopibus diſpliceret, ſuggeſtum à diabolo eſt, inquit Hiſtoricus, non poſſe Epiſcopum iis præfici, qui ex totius gentis more, circumciſus non eſſet; tantumque apud Regem ea populi ſeditio valuiſſe dicitur, ut, quamvis jam toties, ob expulſum Præſulem, vindicem Dei manum expertus eſſet, tamen ad aucupandam plebis gratiam, vocatum ad ſe Epiſcopum monuerit, aut inde recendendum denuo, aut ſubeundam Circumciſionis legem, in ea regione pridem obſervatam. Verane ſint an ficta quæ deinde accidiſſe memorat præfatus Abulbaracat, non eſt noſtrum pluribus inquirere, illud ad hominem contra Coptos ex hoc facto legitime deducitur, vel ipſo ſeculo IX nondum in Ægypto receptam promiſcue fuiſſe, pueros circumcidendi conſuetudinem.

incircumciſo, ſeculo IX

C

& ex ſilentio Scriptorum uſque ad ſec. XII.

266 Hiſce jam addo, quod nec apud Elmacinum, res Jacobitarum Ægypti ſæpe memorantem, nec in ipſa Hiſtoria Patriarchali, totis undecim primis ſeculis, vel verbum fiat, unde communem ipſis fuiſſe Circumciſionem conjectare liceat. Illius primum meminit in Macario Patriarcha LXIX, ubi ita ſcribit: *Is Patriarcha plures abrogavit ritus, nam filii Cophitarum prius baptizabantur, tum circumcidebantur, ipſe vero conſtituit ut prius circumciderentur, tum baptizarentur.* Et id quidem pro arbitrio, ſeculo tandem XII. Acceſſit Joannes Abulmagedus, qui ſeculo XIII *Confeſſionem ab Eccleſia Cophitarum abrogaſſe* dicitur, *Circumciſionem vero plurimum commendaſſe*. Hæc ſunt quæ de famoſo ritu à Coptis memoriæ tradita accepimus, fide, ut ego exiſtimo, non undequaque optima. Sed cur tot ſeculis ſiluiſſe putabimus tam inſignis ritus cultores? Cur Circumciſionem Baptiſmo poſtpoſitam, deinde præmiſſam? Cur Confeſſioni, ſi ſuperis placet, ſubſtitutam? quod falſum eſſe, ſupra oſtendimus. Cur denique à Patriarcha commendatum oportuit, quod tam longa annorum ſerie Ægyptii exercuerant? Hæc ego, niſi vehementer fallor, ad ſuam originem & jam reduxi, & porro facilius reducam & probabilius. AUCTORE I.B.S.

Credatur itaque ſuſcepta à Coptis,

267 Statuo itaque totis ſex primis Eccleſiæ ſeculis, nullum prorſus in Ægypto Circumciſionis veſtigium reperiri, ritus ſcilicet, ita poſt Euangelii promulgationem aboliti, ut non ſolum inter legalia mortua, ſed mortifera reputaretur. At unde eam poſtea in Coptorum Eccleſiam introductam exiſtimabimus? Dicam quod ſentio. Ita paulatim ſub Saracenorum tyrannide deformata eſt, quæ jam à duobus ferme ſeculis in tetrum ſchiſma defecerat Coptorum iſtorum Eccleſia, ut craſſæ ignorantiæ & errorum tenebris obſcurata, ab iis moribus non abhorruerit, à quibus lucri & clementioris jugi ſpes affulgeret. Verbo dicam, non aliunde quam à Mahumetanis ritum iſtum acceperunt majores ipſorum, ſeculi ut citiſſime octavi vel noni; veroſimiliter, ut cum circumciſos ſe profiterentur, minus aſpere tractarentur à Mahumetanis. Oppones, quas ſupra retuli, immanes tyrannorum perſecutiones. Audio: ſed vel inde propoſito argumento robur accedit: nam ea ipſa de cauſa, non omnes continuo id feciſſe dicimus, ſed paucos aliquos, pravo conſilio eo inductos, qui Judæi forte exiſtimari voluerint, ne pejoris eſſent conditionis apud Soldanos Ægyptios quam Judæi, quibus libere commercia aliaque munera exercere permittebatur.

Saracenos ita mitiores erga ſe fore ſperantibus;

initio paucis poſtea pluribus;

268 Hinc factum ſit, ut principio pauciſſimi fortaſſe eo acceſſerint, dum interim alii Chriſtiani, prudentiores quam iſti hujus ſeculi filii, hanc cum Judæis & Mahumetanis communionem penitus reſpuerent. Crevit haud dubie ſenſim circumciſorum numerus, ut quoſque impellebat avaritia & lucri cupiditas, aut captatio benevolentiæ nonnumquam utilis & neceſſariæ, aut ſi mavis inſani moris æmulatio, ut facile fit apud homines rudes, & in omnem partem, quo capita ducunt volubiles; quouſque Patriarchæ ipſi, æque ſtupidi & meticuloſi, id commendandum putaverint, quod pro paſtorali munere fortiter prohibere tenebantur, aſt impedire pertimeſcebant. Non ſic tamen admiſſam crediderim eam commendationem, acſi præcepti vices ſubiret; nam neque neceſſaria creditur Circumciſio, ſed tantum (quamquam & iſtud ex craſſiſſimo errore) prout cuique libet, ut brevi ex Bernato pluribus oſtendemus.

E

F

& ipſis demique Patriarchis;

non tamen ut neceſſaria,

269 Conjecturam hanc noſtram confirmat Sacchinus ſupra citatus, ita ſcribens: *Horum errorum quidam ex inſcitia tantum oriebantur, alii ex pravo uſu: ut ipſimet facile in.... Circumciſione..... fatebantur errare ſe, eaque facere, quod ita invaluiſſet uſus. Adhæc Circumci-*

AUCTORE I.B.S.

cumcisionem Turcarum metu retinere. An metum hujusmodi non nugaciter prætexant, viderint alii; certe ritum Circumcisionis apud Christianos illos, ex solo cum infidelibus commercio invaluisse, tam mihi est perspicuum, ut ambigendi locum non videam. Accedit & nobis Vanslebii suffragium, asserentis, non ex instituto ecclesiastico, sed pro mero libitu, alios Circumcisionem colere, alios sine ullius offensione eamdem negligere. Idem tradunt & alii in Hodœporicis viatores, qui aut Ægyptum lustraverunt ipsi, aut ab aliis de Coptorum moribus edocti, prolixos quandoque, utinam & veros, texunt commentarios. Utcumque acceperis, licitam Circumcisionem aliquando his fuisse aut etiamnum permittendam esse, nemo dixerit, nisi qui velit Apostolo Paulo, & totius Ecclesiæ Catholicæ sensui refragari.

sed ut arbitraria.

270 Conclusionis ergo, succedat oculatum, & si ita loqui licet, auritum testimonium P. Bernati, quem in his omnibus habeo mihi plene planeque consentientem, quin & novis auctoritatibus & elucidationibus ea ipsa confirmantem illustrantemque. Primum itaque, ut nuper dicebam, diserte & constanter asserit, certum sibi & indubitatum videri, quod Circumcisio Ægyptiis Christianis omnino inusitata & incognita fuerit, antequam Saracenorum armis subjugarentur. Hic eam quæstionem sepositam volo, utrum forte gentilibus quibusdam & idololatris, aut nota aut familiaris fuerit. En ejus epistolæ verba, ex Gallico Latine reddita. Rectissime, inquit, censet Reverentia vestra Circumcisionem Copticam, maculam esse à Mahumetanis ei genti inustam. Quoscumque hac super re consului (consuluit autem plurimos) ii omnes continuo reposuere, morem circumcidendi à Saracenis ad se transfusum. Eoque magis inducor ut credam, quod ferme pudore suffundantur singuli, quamprimum de Circumcisione sermo instituitur. Mebacherus ille, quem sæpius appello propter summam apud suos eruditionis famam, qui librum composuit, & ad quem Sacerdotes ipsi, argumentis nostris pressi, recurrere solent; hic, inquam à me etiam interrogatus, ita mentem suam candide explicuit:

Idem testantur Copti hodierni,

B

C

271 *Circumcisio, qua etiamnum gentis nostræ rudiores stupidioresque uti solent, à Mahumetanis in Ægyptum certo introducta est. Etenim cum Arabes hanc nostram regionem armis subegissent, reliquæ tyrannidi eam postea addidêre, ut filios nostros per vim ipsi circumciderent. Cum vero graves nonnumquam turbæ inde orirentur, parentibus aut repugnantibus, aut chirurgo circumcidenti solvere renuentibus, ut hujusmodi tumultuum causa præcideretur, fuit è Patriarchis aliquis* (Macarium illum II indicat, in serie LXIX) *qui pueros ante Baptismum circumcidi jussit, ea ratione ductus, ut cum deinde vel alia occasione egressos, Arabes inspicerent, requisitâ notâ signati reperirentur. Verum prædicta consuetudo ita exolevit, ut in ultimos Ægypti angulos hodie relegata, à nemine nisi ignorantissimo frequentetur.* Hæc, inter Coptos doctissimus: ut magni apud suos nominis, sic in hac controversia testis haud contemnendus, quamquam ritus istius inducendi nonnullas causas dissimulet, à nobis antea traditas, solâ illâ, ut urgentiori & plausibiliori contentus.

adduntque, ritum illum

jam apud suos exoleviſſe;

D

272 Ad ea cum Bernatus objiceret eorum opinionem, qui ante sancti Marci tempora, usum περιτμῆς in Ægypto viguisse contendunt; reposuit Mebacherus, id quidem à se non omnino improbari; verum ita accipiendum, ut de paucis affirmari queat, iisque potissimum, qui aut Israëlitis aliquando serviissent, aut ex eorum commercio acceptam Circumcisionem, transmisissent ad posteros. De cetero ita paulatim abiisse in desuetudinem, ut sancti Marci ætate pauciſſimi superessent circumcisi, iique ferme ignoti, sic ut proinde aut nulla, aut certe perexigua apud Ægyptios ejus exstaret memoria. Utut fuerit, sibi compertum ajebat, ex constanti & perpetua gentis suæ traditione, non aliunde quam ex Arabia, & per Mahumetanos Arabes invectam, aut potius tyrannice & violenter inductam, famosam, de qua quærimus, Coptorum Circumcisionem.

& si tempore S. Marci usitatus fuerit,

id de paucis intelligendum:

E

273 Institit Bernatus, legisse se in aliquo Rituali Coptico, circumcidendi ritum, *laudabilem esse regionis consuetudinem, & qua ejus cultores arctius Deo conjungerentur*. Nihil cunctatus Mebacherus respondit, ex mera ignorantia suorum Sacerdotum id esse profectum; sic nempe rudi populo impositum, ut quod ante puderet assumere, imo quod non nisi per vim ei inferretur, sensim transiret in ritum & honestum & laudabilem: ita ferente hominum malitia, ut injusta & prava, moribus paulatim recta & bona perverse censeantur. Vivebant confusi Saracenis Christiani, spectabant epulas, intererant plausibus, aliisque lætitiæ signis in puerorum Circumcisione à Mahumetanis exhiberi solitis; eorum benevolentiam patrociniumque promereri studebant, egebant eorum amicitia, ope, præsidio. Quid igitur miri, si homines, cetera nomine tenus Christiani, iis cæremoniis ita assueverint, ut postmodum, decorum credideriint, quod principio tamquam absurdum & superstitiosum aversabantur.

laudabilem dictum

per meram ignorantiam,

F

274 Plura ex Bernato non refero, nec sane pluribus opus est, ad subruendam penitus prætensam Circumcisionis Copticæ, & vanejactatam antiquitatem aut obligationem. Ad praxim hodiernam quod attinet, scribit idem Bernatus, Coptos ipsos perfancte testari, se à ritu illo quam maxime abhorrere. Quemlibet interroges seu Clericum seu laicum, aperte profitentur, non tantum non præceptam, sed nec licitam esse, nec nisi à rudibus & rusticis fortasse nonnullis, hoc tempore frequentari solere; idque pro arbitrio, nulla prorsus, quæ religionem redoleat, adhibita cæremonia. Quin imo, inquit iterum Bernatus, non desunt Cairi qui asserant, à moderno Patriarcha plane interdictam, tametsi hujusmodi decretum nondum in manus pervenerit. Hoc nunc reliquum est, ut Dissertationem, præter mentem prolixius diffusam, pio voto concludamus. Videlicet, ut misericordissimus Deus, gentem infelicem cælesti suo lumine illustrare dignetur, quo dissipatis errorum tenebris, ad Ecclesiæ matris unitatem postliminio reducta, è Turcica servitute, libertatem filiorum Dei & æternam denique beatitudinem consequatur. Amen.

ex hodierna praxi

satis clare constat.

INDEX

INDEX RERUM
AD HISTORIAM CHRONOLOGICAM
PATRIARCHARUM ALEXAND.

Numerus Paginam indicat: a, b, c, d, e, f, *ſectiones Paginarum*: † *Sanctum deſignat.*

A

ABbunæ, *Habeſſinorum Patriarchæ* 105 f
Abulbaracati *Chronologia, identidem refutanda* 2 f
Abunagiahi *ſenis conſtantia inter tormenta* 93 f
Acacius *Patr. C. P. declaratus hæreticus* 59 c *pellit orthodoxum Patr. Alexandrin.* Ibid.
Achior, *Dux Ammonitarum incircumciſus* 152 b
Acephalorum, *in Ægypto initium* 58
Ægri, *quomodo inungantur, eiſque circumſtantes* 146 a
Ægyptii, *an & unde acceperint Circumciſionem* 149 f. *Prius incircumciſi exceptis Sacerdotibus* 150 d
Æra Martyrum *per Orientem celebris* 33 c
Æthiopes *expulſum Epiſcopum ſuum coguntur miraculo recipere* 87 a. *Æthiopia ſublevata in afflictione, 14 ſec.* 96 f
Albam veſtem, *9 ſec. Chriſtianis interdicunt Saraceni* 88 b
Albertini *de S. Anaſtaſii Sinaïtæ* Ὁδηγῷ *cenſura expuncta* 118 d
† Alexander *Pat. fingitur mutaſſe ordinem eligendi Patriarchas* 38 f. *Error circa ejus Natalem* 47 b
Alexandria *an. 640 intercipitur à Saracenis* 73
Alleluiatici *hora, apud Coptos mutata* 96 e
Ammonitæ *incircumciſi* 152 b
Amrus, *Dux Saracenorum 7 ſec. captus, evadit & vincit* 72
† Anaſtaſii Sinaïtæ *liber contra Acephalos* 97 *Dux viæ* Ὁδηγὸς *vindicatur à cenſura* 119 c *Ipſe ad an. 660 ſuperfuiſſe oſtenditur* 118 c
Angelos *venerantur Copti* 139 d
Apoſtatarum *3 ſec. difficilis receptio* 25 a
Apoſtata Patriarcha *occiſus à ſuis* 91 b
Arabes, *infelices Chronologi* 69 b
Arius, *propter ſchiſma excommunicatus* 35 c
Aſterius, *6 ſec. Patr. Alexandr. orthodoxus* 64 c
Athanaſii *vita recentior, in quibus corrigenda,* 45. *Feſtum 2 Maji* 43 f
Avarus Patriarcha *paralyſi punitus* 92 f

B

BAptiſmi *Formula probanda* 138 b c Miniſter *Epiſcopus aut Presbyter* 143 d *Differtur maſculis ad 40, femellis ad 80 dies* 141 a. *pro eo in caſu neceſſitatis ſubſtituitur unctio* 141 b. *Pueris ab Athanaſio collatus per luſum* 38 a
Baptiſmalis fons *areſcit, ne iteretur Baptiſmus* 35 b
Barchochebas, *Dux Judæorum, vexat Eccleſiam* 18 c
† Barnabæ *Acta mendoſa* 3 c. *Epiſtola ſuppoſititia* 150 8
Baſilides *hæreſiarcha vexat Eccleſiam* 18 d
† Baſilii *an.* 271 *ad S. Athanaſium litteræ* 48 c
Bzameritæ *Copti, ad Melchitas tranſeunt* 98 b

C

CAirus, *nunc Ægypti Metropolis* 72 d *Ad eam tranſlata Sedes Patriarchalis* 94 e *urbis incendium* 98 a
Canonicæ *preces* 12 *ſec. Coptis ordinatæ* 99 f *ad eas obligati Diaconi, etiam pueri* 138 b
Catecheſis *Coptis nulla, cauſa ſupinæ ignorantiæ* 132 e
Cauterizatio *baptiſmalis, an & quare* 129 b
Catholicus Armenorum 1 *Patriarcha* 106 f
Chirotonia *Patriarchalis triplex ultimam Epiſcopi conferunt* 9 b c
Chriſma *ſacrum inter manus Patriarchæ exundans* 95 b *ejus conficiendi ratio* 142 *Conſecratum anno* 1703 *poſt defectum* 200 *annorum* 109 d
Chriſtianorum *in Ægypto* oppreſſio 8 *ſec.* 80 e *eam Honorio III deſcribit Nicolaus Patr.* 99 b c *eorum templa, 12 ſec. reparata* 97 f 96 c
Circumciſio *hanc Judæi à Gentibus non acceperunt, ſed contra* 149 d *Uſurpata à Coptis pro conſuetudine* 148 e *tamquam res adiaphora* 153 b *accepta ab Iſmaelitis, ſed Saracenis, ante hos illis ignota* 148 b *Jubetur Baptiſmo præmitti 12 ſec.* 96 f *Commendatur* 98 b. *Damnatur ab Eccleſia in Concilio Florent.* 153 c
Clementi VIII *profeſſionem fidei mittit Gabriel Patr.* 103
Clemens Alexand. *floret* 23 d
Clementia *in hoſtes pæne nimia arguitur* 58 c
Colapho *cæſus captivus Amrus, mortem evadit & vincit* 72
Concilia *tria prima generalia, ſola agnoſcunt Copti* 137 c
Confeſſio *auricularis necdum abrogata apud Coptos* 129 f *ad thuribulum unde inducta & qualis ?* 130 c
Confirmatio *Coptorum, ejuſque ritus* 142
Coptici *nominis etymon* 107, *an à Jacobita per aphæreſim ?* 111 b Coptorum *in ſchiſmate pertinacia immediabilis,* 134 *Chronologiæ ignorantia* 104 f
Corbanum, *panis ad Miſſam; ejus forma & modus conficiendi* 143 c d
De Corruptibili & Incorruptibili *Chriſti corpore*

pore diſceptatio, 63 b
Coſmas *Patr. an ſcripſerit ad Theophilum Imperat. pro imaginibus?* 87 e
Cruces *cur brachiis, fronti &c. inurant Copti* 129 f, *ejus ſigno fugati 9 ſec. hoſtes* 88 f
Crucifixi *in Paraſceve adorandi mos* 139 b
Cyprianus *Rex Nubiæ, Ægypto imminens, ad preces Patriarchæ recedit* 79 d
Cyrus *Epiſc. Alex. jubetur pactas cum Saracenis inducias rumpere* 71

D

DAmaſcus *capta à Saracenis* 70 f
Dedicatio *eccleſiæ S. Petri Patr.* 25, *& S. Timothei* 50
Pro Defunctis *orant Copti, deque eorum animabus ridicula tenent* 139 c d
Deiparam *valde venerantur Copti* 139 b. *Ejus cultor eximius* 12 *ſec. Michael V Patr.* 97 c d. *Ejus Quadrageſimam ſervant feminæ, etiam Turcicæ, in pane & aqua* 147, 148. *Ei turrim ædificavit S. Theonas* 33 b: *effigiem violans punitur* 77 c
Diaconi *innumeri, etiam pueri, ordinantur* 132 b
Dioſcorus *in Chalcedonenſi damnatus, ſchiſma excitat* 53, *& per impoſturas fovet* 55
Divortia *apud Coptos impetratu facilia* 136 c d
Dominica *die faciendæ Ordinationes* 55 f, 76 a
Dormientes *ſeptem Epheſi reperti* 51 f
Dunaan, *Dux Homeritarum Chriſtianos in Ægypto vexat* 64 d

E

ECcleſiæ *Orthodoxorum annis 97 clauſæ* 78 c, *reſtitutæ* 81 d
Ab Eleemoſynarum *largitate laudati Patriarchæ, Joannes VI* 98 d, *VII* 100 e, *VIII* 101 a
† Elesbaan *Rex Æthiopiæ Homeritas debellat 6 ſec.* 64 d
Elmacini *Hiſtoria Saracenica, in anno* 1128 *finiens* 96 c
Epactarum Cyclus, *quando & à quo inventus ſit* 22 b c
† Ephrem Syri *cultus varius & celebris in Oriente* 16, 17
In Epiphaniæ *feſto ſolennis lotio, non eſt iteratio baptiſmi* 138 e
Epiſcopi *in Ægypto ſemper plures* 12 b, *iique cœlibes* 131 f *Expulſum recipere coguntur Æthiopes, non ſine miraculo* 87 a
Errores, *Coptis non recte imputati* 135 c
Eſaiani *in Ægypto 5 ſec. ſchiſmatici* 67 a
Euchariſtia, *ut neceſſaria, etiam infantibus baptizatis datur* 141 c, *viris ſub utraque ſpecie* 143, *unica ſufficere creditur* 141, *non ſervatur pro ægris* 143 c. *Conſecrationis forma, materia &c.* 142 e
Euſebius Hiſtoricus, *certior dux ad Chronologiam* 3 a: *ſecum ipſe conciliatur in Agrippino Patriarcha* 19 f
Eutychianiſmus *ſeu* Monophyſiſmus *apud Coptos ſtabilitus* 124 a, 137 e
Eutychii *Alexandrini commenta rejecta* 9, 115 f

F

FEminæ, *non niſi* 80 *dies natæ, baptizantur* 141, *Sacramentorum uſu ferme carent* 245 e, *non communicant calici* 143 b
Francos (*ita vocant Latinos*) *quantum oderint Copti* 102 f, 134 c
† Frumentius, *Habaſſiæ Apoſtolus floruit 4 ſeculo* 106 b

G

GRæci Epiſcopi *cum Latinis in regno Neapolitano* 61. Græci *in Ægypto pactas cum Saracenorum Principibus inducias temere violant* 71 f
† Gregorii Armeni *cultus ſacer etiam apud Æthiopes* 106 f

H

HAbeſſini *quas cauſas prætexant ſuo ſchiſmati* 128 b. *Eorum Metropolitæ aliqui Sancti* 105. *Circumciſionem pertinaciter tuentur ut adiaphoram* 153 c
In Hæreticos *nimis facilis Patriarcha Petrus II ab Orthodoxis arguitur* 50
Hakemi *Saraceni tyrannis in Ægypto* 11 *ſeculo* 93
Hegirarum *cum Æra communi difficilis comparatio* 86 f
Henſchenius *correctus in obitu S. Alexandri* 27 d: *duos Anaſtaſios Sinaitas recte diſtinguit* 118 a
Heraclii Imperat. *Chronologia intricatiſſima* 69. *Ægyptios non credidit circumciſos* 154 c
Herodotus, *multa de Ægyptiis mentitus* 150 b
Homeritæ judaizantes 6 *ſec. Chriſtianos vexant* 65 c
Honorio III *ſcribitur calamitas Chriſtianorum ſub Saracenis* 99 a
Humar *Saracenus Alexandriam occupat atque anno* 644 *occiditur* 73 c
Humilitas *Patriarchæ ad verrenda eccleſiæ pavimenta* 90 a

I

JAcobitarum *auctor* Jacobus, *Severi Antiocheni diſcipulus* 63 a, *ſectator Dioſcori & Monophyſiſmi anno* 600 *propagator.* 113 & ſeqq. *Illi quid paſſi ſub Heraclio* 75 a, *Saracenis ſe ſubjiciunt, ut Melchitis prævaleant* 115 e, *templa ſua anno* 726 *recuperant* 81 d, *uniuntur* 8 *ſec. cum omnibus Eccleſiis Patriarcharum* 82, *illorum Hieroſolymis eccleſia ſtruitur* 8 *ſec.* 84, *eorumdem variæ cum Romanis reconciliationes parum ſolidæ* 85 e f. *Eorum hæreſis quæ?* 120, 121. *Ab Aſiaticis & Habeſſinis quomodo differant* 127 c. *Eorum in ſchiſmate pertinacia* 124 c
Idumæi *incircumciſi* 151 f
† Jeremiæ Prophetæ *difficilis locus de Circumciſis & incircumciſis, ab illis excludit Ægyptios ſi recte intelligatur* 152
Jeruſalem *à Saracenis obſeſſa & capta* 71 a. *Jacobitarum ibi eccleſia erecta* 84
Jeroſolymitanus Patriarcha *titularis apud Coptos* 131 f
Jejunia *Coptorum ſevera* 147 d, *etiam pueris ſervan-*

ſervanda 148 d
Imagines *colunt Copti*, Iconomachos *averſantur* 82 e, 139 a. *An pro iis ad Imperat. Theophilum ſcripſerit Coſmas Patr.* 87 e
Indi *Alexandria Epiſcopum & Presbyteros petunt* 76 f
Induciæ *cum Saracenis, violatæ, Ægyptum perdunt* 71 e
Incendium *Cairi* 98 c
† Joannes *Eleemoſynarius* 68 a
† Joannes-Marcus, *Barnabæ conſobrinus, alius ab Euangeliſta* 7
Jonæ Prophetæ *triduanum jejunium apud Coptos* 147
Judaicæ obſervationes, *an recte Coptis imputentur* 137 d
Judæorum *anno* 115 *exitialis in Ægypto tumultus* 16 e

L

LAſcarus *Conſtantinopolitanus, pro mitiganda* 14 *ſec. perſecutione interceſſor* 101 b
Lexici Biblici *circa Coptos ineptiæ* 140 b
Liturgiâ *Coptorum triplex* 133 a
Lucius *pſeudopatr. S. Athanaſio ſuppoſitus* 49 b

M

MAcarii *monaſteria*, 7 *ſeculo reſtituta*, 75 c. *In eo incipiunt ſepeliri Patriarchæ* 9 *ſeculo* 87 b
Macedonius, *in Conc. CP. damnatus* 50 f
Madilaina, *V. M. apud Habeſſinos* 61 b
Mahometi *anno* 632 *obitus* 70 b
Manetis *interitus funeſtus* 31 a
† Marci Euangeliſtæ *in tempore obitus & Apoſtolatus hallucinantur Orientales* 1, 3. *Euangelium quando ſcriptum* 4 c. *Ejus eccleſia reſtaurata* 7 *ſec.* 76 a. *Non permiſit Circumciſionem* 150 f, 156 c
Marcus Abbas 12 *ſec. tranſit à Jacobitis ad Melchitas* 98 b
Maria Virgo, *vide* Deipara
Matrimonia *in* 2 *gradu, quomodo inducta* 147 c, *eo contracto ſponſi conſitentur & communicant* ibid.
Mauritius Imp. *occiſus à Phoca* 67 c
Maximus Cynicus *in Sedem CP. intruſus* 379 *anno* 49 d
Mechaberi *ſunt nobiles Copti : horum duodecim divites curant negotia Turcarum* 133 d
Medicus *inſignis Patriarcha Orthodoxus, eccleſias diu clauſas ſuis recuperat* 81 d
† Melania *in Ægypto peregrinatur* 48 f
Melchitæ *à Jacobitis diviſi* 53, *illorum magnus adhuc numerus* 12 *ſec. in Ægypto* 98 c
Mercaturam *non exercent Copti* 133 f
Ex Mercatore *Patriarcha, in pauperes liberaliſſimus* 12 *ſec.* 98 d
Miſra, *an vetus* Memphis? 72 d
Ante Miſſam *illicitum Coptis aliquid cibi aut potus ſumere* 148 c
Miſſionariis *Societatis Jeſu quid imputent Habeſſini* 128 b
Moabitæ *incircumciſi fuerunt* 152 c
Monachi *Coptorum quales* 133 b, *tributum grave iis impoſitum* 77
Monaſteria *in Ægypto* 7 *ſec. reſtituta* 75 c: *vaſtata à barbaris* 81 f: *reſtaurata* 86 a
Monialis *caſtæ inſigne pro pudicitia facinus* 8 *ſec.* 80 d, *ceteræ nunc Coptis ferme viduæ* 133 b
Montfauconus, *auctor noviſſimus Athanaſianæ vitæ, refutatur* 47, 48
Montem *orando transfert* 10 *ſec. Abraham Patriarcha* 42 c
Mortuos *quomodo ungant Copti* 146 f
Moſlemanorum *initium* 92 c

N

NIli *fluminis ſolita inundatio ab Æthiopibus impedita* 11 *ſec.* 95 d
Nicæno Concilio *interfuit, non præfuit, S. Alexander Patr.* 37. Nicæni Canones 84 *apud Coptos* 137 c
Nicolaus Patr. *perſcribit miſeriam ſuorum Honorio III* 99 a
Nolanis *Græcis Epiſcopus, Joannes Talaia Patriarcha Alexandrinus* 60 d
Nubiæ Rex *Cyprianus, Ægyptiis formidatus* 79 d. *Zaynun Rex* 12 *ſec.* 97 f

O

OFficium divinum *Coptis prolixum, ſemper idem* 132 f : *ad illud obligantur Diaconi, etiam pueri* 138 6
Ordinatio *S. Athanaſii ſuo tempori reſtituta* 40
Ordinationes *in Dominica faciendæ* 55 f 76 a
Ordines *quibus ritibus conferantur, inter Minores cenſetur Subdiaconatus* 147 c
Origenes, *expulſus à S. Demetrio Patriarcha*, 26. *Non fuit ei adverſatus Dionyſius Patr. ejus olim auditor* 31 c
Orthodoxis *reſtitutæ in Ægypto eccleſiæ* 77 f

P

PAgius *correctus, circa Heraclam* 21, 22, 24; *& Ordinationem S. Athanaſii* 40, 41; *& initium S. Baſilii* 42 d
Papa *unde, quando, & quomodo dictus* 25, 26, 27. *Ad* Romanum Pontificem *reſtricta tandem illa vox* 29 d. *Hunc quibus titulis ornent Copti* 103 b c : *ejus primatum quomodo agnoſcant* 84, 85
De Paſchate *Epiſtola S. Proterii* 41 c, Periodus *à Theophilo Patr. ordinata* 51. Tempus Paſchale *totum Coptis geniale,* 147 f
Paſſionem Domini *negantes hæretici, convertuntur* 9 *ſec.* 89 a
Patriarchæ *Coptorum non niſi virgines* 131 d *ab Epiſcopis ſemper ordinandi fuerunt* 9
Pauperes *à Sacerdotibus Copticis negliguntur* 145 f
Pauli Samoſateni *hæreſis proſcripta* 31 a
Pax Eccleſiæ *Ægypti, ſub an.* 100 *qualis* 14 a
Perſecutio *contra Chriſtianos in Ægypto, ſub Decio, & Valeriano* 31 a b
Perſæ *Syriam & Ægyptum occupant* 69
Perſonam *Chriſti, a natura non diſtinguunt Jacobitæ* 123 c
Petrus Mongus *Sedis Alexandrinæ fraudulentus invaſor* 58 f
Philonis Judæi *ſomnia de Circumciſione Ægyptiorum* 150 d
Pii IV *ad Coptos infructuoſa legatio* 102 c
Plebs *Coptica, hominum viliſſima* 133 b
Pluvia, *alias rara, Ægypto* 12 *ſec. data* 79 f
Pœnitentia *rigida Theodori Patr.* 8 *ſec.* c Canones pœnitentiales *S. Petri Patr.* 35 f

Polyga-

Polygamiam *non probant Copti*; *tolerant Habeſſini* 135 f 136 b
Presbyteri & Diaconi *Coptorum*, *fere conjugati* 132 b. *Duodecim finguntur à S. Marco ordinati ad creandum ex ſe Patriarcham*, 9: *dicti etiam Papa*, 28: *ab exulibus Epiſcopis vicatim ordinati* 23 b
† Proterii *indigna cædes* 56. *Ejuſdem Epiſtola de Paſchate* 41 c
Pulcheria & Marcianus *à Dioſcori impoſturis vindicantur* 55
Purgatorium *credunt Copti*, *ſed ad* 40 *tantum dies reſtringunt*; *de eoque ridicula multa tenent* 139 c
Pueros *Diaconos ordinant Copti* 132 b, *atque ad Horas Canonicas obligant* 138 b
Pythagoras *in Ægypto circumciſus fuit* 152 c

Q

Quadrageſimæ *Coptorum quatuor*; 1, *ante Paſcha*, 2, *ante Natalem Domini*; 3, *Apoſtolorum*; 4, *B. Mariæ Virginis* 147

R

Regiæ familiæ *Patr. Joannes V* 97 f
Rodericii *Jeſuitæ legatio ad Coptos* 102 e
Romanæ Eccleſiæ 8 & 9 *ſec. unitæ Orientales Eccleſiæ*, *ſaltem in cultu imaginum* 82

S

Sabbatum *obſervant Habeſſini* 167 f
Sacerdotes *Ægyptii idololatræ circumciſi* 151 d
Sacchinus *Soc. Jeſu Scriptor*, *de Coptis non fuit bene informatus* 135
Sacramenta 7 *credunt Copti inſtituta à Chriſto* 140 c f. *Ad Euchariſtiam & Pœnitentiam non obligant antequam Matrimonium contrahant* 146 a
Ex Sarmentis *vinum fecerunt Copti ad Miſſam* 144 c
Scianuſitæ *ad unionem Coptorum inducti* 81 f e
Seldenus *quoad ordinationes Epiſcopales ſecutus Eutychium*, *refutatur* 8: *iterumque* 23 a
Serapiaca, *quibus paſſus S. Marcus*, *an poſſint cum Dominica conciliari* 5
Simonius *auctor Lexici Biblici vel alius*, *circa Coptos errans* 105 b
Simoniam *abolevisse laudatur Abraham Patr.* 92. *Eâ minus laborant Copti* 131 c
Simoniacus *Patr. ſæpe mulctatus* 99 e
Severus *Patr. Antiochenus*, *hæreticus* 61, 63
† Sophia *cum filiabus M. ſub Hadriano* 18
De Spiritus S. Proceſſione *quid ſentiant Habeſſini & Copti* 128 e, 136 f
Statuas, *etiam Sanctorum*, *an vere averſentur Copti* 139 a
Strabo *ineptit circa Ægyptios* 150 c
Subdiaconatus *Coptorum inter minores Ordines referendus* 147 c

T

Theodoſiani *hæretici* Corrupticolæ 65 f
Theophanes, *in Hiſtoria Saracenorum leviter verſatus & vacillans* 69 f
Theſaurus *à Theophilo Patr. repertus* 52 d
Tillemontius *refutatur in Cerdone* 15 f; *& Heracla* 24 a
Tributum *enorme Chriſtianis impoſitum ſeculo nono* 89 c

V

Vacatio Sedis *Patriarchalis per* 14 *annos* 89 b; *& per an.* 19, 12 *ſec.* 99
Valentis Imperat. *acceſſus Antiochiam* 42 f *obitus* 50 a
Veneno *ſe necat Timotheus Ælurus* 57. *Illud bis impune ſumit jejunus ante Miſſam* 76 e *paſtus non item* ibid.
Viaticum *ægris quomodo ferant Copti* 143 f
Vino *quali utantur ad Miſſam* 144 b
Virginitas *in conjugio à S. Demetrio ſervata*, *miraculo probatur* 22 c
Unctio extrema *Coptica* 146 e
Unio *omnium Eccleſiarum Patriarchalium* 8 & 9 *ſec. qualis* 82 d
Unionis *Coptorum cum Romanis ſpes nulla* 134
Vuæ recentis *in hieme indicio eligitur S. Demetrius Patr.* 22 c

INDEX SANCTORUM
AD TOMUM V JUNII.

A

25 ADelbertus Diac. Egmundæ in Hollandia. COM. PR. De initio Comitatus Hollandiæ: Vitaque & Miraculis, per Mediolacenſes & Egmundanos Monachos ſcriptis. 94. *Cap.* 1. Res in vita & obitu geſtæ 97. *Cap.* 2. Varia miracula: corpus elevatum 100. *Cap.* 3. Baſilica erecta; alia miracula, tempore Scriptoris probata 101. *Cap.* 4. ALIA ſcripta ſec. XII. *Cap.* 1. Monaſterium protectum, malevoli puniti, cæci & alii ægri curati 104. *Cap.* 2. Templum vetus deſtructum, novum erectum, miracula ſecuta 106. *Cap.* 3. Alia poſt adjuncta 109.
30 Adilia V. Monacha Orpii in Brabantia, *ex Natalibus Molani* 587
30 Æmiliana Romana, an Martyr 578
25 Æmilianus, Ep. M. Auguſtoduni 78. COM. PR. De cultu, Legenda, mortis tempore 78. Lect. Off. pr. *ex Codd. eccl. propriæ* 85
26 Agapitus, M. in Africa, *ex Hier. Mrl.* 156
26 Agatho, M. cum ſociis Alexandriæ, *ex Synax. & Martyrologiis* 157
28 Alexander, M. in Africa, *ex Martyroll.* 357
25 Amandus Erem. in Petracor. & Domnolenus. SYLLOGE de utriuſque cultu, & illius Sociis 78
28 Ambenius, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
29 Anaſtaſius, M. Argentonii 476. ACTA Martyrii 477
27 Anectus vel Anicetus, M. Cæſareæ in Cappad. *ex Menæis* 256
29 Angelina, V. Clariſſa Spoleti in Umbria. *Syll. hiſt. ex Jacobillo* 528
27 Anicetus vel Anectus, M. Cæſareæ in Cappad. *ex Menæis* 256
26 Anthelmus, Ep. Bellicen. in Gallia. COMM. PR. De Vita per coævum ſcripta & recenti Corporis elevatione. 229. VITA *ex Ms. Carthuſiano.* Prologus. 227. *Cap.* 1. Pueritia, vita Carthuſiana, Procuratura majoris Carthuſiæ 228. *Cap.* 2. Prioratus ejuſdem & Domus Portarum 229. *Cap.* 3. Labores in ſchiſmate pro Alexandro III: Epiſcopatus invito collatus: acta contra concubinarios 232. *Cap.* 4. Zelus pro juſtitia, bona monaſteriis collata, miracula 235. *Cap.* 5. Morbus, pius obitus, miracula 237. ELEVATIO, *ex Gallico. Cap.* 1. Ejus poſtulatio & ad illam Proceſſus. 238. *Cap.* 2. Modus & pompa ejuſdem. 240. *Cap.* 3. Miracula ſecuta, 242. APP. De reciprocis inter Epiſcopum Bellicenſem & Generalem Carthuſianorum officiis 245
26 Anthion, Conf. apud Græcos, *ex Synax.* 176
25 Antidius, Ep. Veſontionen. in Burgundia. COMM. PR. De ejus cultu, tranſlatione corporis, Actorum fide ſuſpecta 39. VITÆ Epitome, *ex Brev. Veſont.* ACTA fabulis admixta. *ex Ms. Veſont. Cap.* 1 Locus Chryſopolis ſeu Veſontio: Antidii virtutes 42. *Cap.* 2. Ejus Romam à dæmone tranſvecti indeque revecti fabula 43. *Cap.* 3. Croci R. irruptio in Gallias: Antidii tranſlatio. APP. de cultu Uliſſippone in Luſitania 47
25 Antonius, M. Romæ cum Luceia 11
25 Apamius, M. Romæ cum Luceia 11
26 Aphamon, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
25 Apollonius, M. Romæ cum Luceia V. M. 11
28 Apollonius, M. in Africa, *ex Martyroll.* 357
28 Argimirus, Mon. M. Cordubæ, *ex Memoriali S. Eulogii* 382
27 Arialdus Diac. & Herlembaldus Miles, MM. Mediolani. COMM. PR. De veneratione ſepulcrorum, Actorum ſcriptoribus, & certaminum Socio Luitprando Presb. 279. VITA auct. B. Andrea, Sancti diſcipulo, *ex Puricello.* Præfatio. *Cap.* 1. Arialdi natales; inſtitutio; prima contra Clericos impuros concio 281. *Cap.* 2. Socium Landulfum nactus, Romam abit, & ambo vexantur 283. *Cap.* 3. Simoniacos infectatur Arialdus 286. Ad eum accedit Herlembaldus, & ab Alexandro PP. Defenſor Eccleſiæ creatur 289. EMBOLISMUS, de hujus principiis, & Landulfi obitu 290. *Cap.* 5. Virtutes Arialdi: jejunandi & pſallendi accurata ratio 293. *Cap.* 6. Victoria de Archiepiſcopi Simoniaci partiariis 294. *Cap.* 7. Arialdi, ab hoſpite Presb. proditi, crudelis cædes 296. *Cap* 8. Corporis per octo dies incorrupti delatio Mediolanum 299. *Cap.* 9. Appendix litterarum Auctoris ad Syrum, priorem ſcriptorem, & hujus ad illum, cum quibuſdam miraculis 301
28 Arion, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
28 Ariuſus, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
30 Arnulfus Mon. Ciſterc. Villarii in Brabantia. COMM. PR. De Vita, duobus libris à coævo ſcripta & corporis veneratione 606. VITA, auct. Goſwino, Cantore Villar. *ex Mss.* Præfatio 608. *Antiqua diviſio* 609. LIB I. *Cap.* 1. Arnulfi converſio, acceſſus Villarium, & prima pœnitentiæ inſtrumenta 609. *Cap.* 2. Flagrorum frequentia & varietas mira atque cruenta 611. *Cap.* 3. De ejus cilicio, caligis, pedulibus, tribus catenis & lecto ſaxeo 612. *Cap.* 4. Victus, ſomni, veſtitus ratio, plena aſperitatis 613. *Cap.* 5. De afflictione, quam ſibi per Quadrageſimam intulit, addita lorica ferrea 615. LIBER II. *Cap.* 1. Summa Arnulfi caritas erga omnes 616. *Cap.* 2. Obedientia, oratio, devotio erga Deiparam 618. *Cap.* 3. Viſio cæleſtis gloriæ, indeque crebrior riſus ac jubilus. 620. *Cap.* 4. Prophetiæ dono accepto, conſulentibus ſe gratias impetrat. 623. *Cap.* 5.

Cordium arcana cognita, præterita etiam & futura 625. *Cap.* 6. Alia plura prophetice cognita aut prædicta 627. *Cap.* 7. Mors, eamque secuta miracula 630. Encomium rhythmicum; & Epitaphium auct. Franc Moscho 631
30 Asclepiades, M. apud Græcos, *ex Synaxario Ms.* 574
30 Asclinus, sive Asclepius, M. Coloniæ Agrippinæ 574
28 Athesius, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
25 Auceias Rex, M. cum Luceia, *ex Mrll.* 11

B

26 BAbolenus, Ab. Fossæ in Gallia. COMM. PR. de Actis Vitæ omittendis, referendis miraculis 179. Dantur hæc *ex Mss.* 18
28 Basilides, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355. Passio *ex Eusebio.* 356
29 Beata seu Benedicta V. Senon. *ex Mrll.* 492
25 Bejocus, Anachoreta Ægyptius *ex Hagiol. Habessino.* 72
25 Benjamin, Anachoreta Ægyptius, *ex Hagiol. Habessino.* 72
27 Benevenutus, Ord. Minorum Corneti in Apulia, SYLLOGE, De ejus approbato cultu, vitæque & miraculorum epitome 327. MIRACULA, *ex Mss.* 329
28 Benignus Ep. M. Ultrajecti in Belgio, *ex Molano.* 358
20 Berta Recluſa, Ultrajecti in Belgio, *ex Necrologio Ms.*
25 Bigatus, M. Thessalonicæ in Macedonia, *ex Martyrologiis Mss.* 10

C

27 CApito, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
28 Capitolinus, M. in Africa, *ex Mrll.* 357.
28 Capitulinus, M. in Africa, *ex Martyrologiis.* 357
28 Capitulinus, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis.* 355
29 Cassius, Ep. Narnien. COMM. HIST. §. 1. Nomen in Fastis, Acta ex S. Gregorio: tempus Sedis ex Epitaphio 486. §. 2. Reliquiæ Lucâ petitæ an. 1679, & impetratæ 487. §. 3. honorifice exceptæ & collocatæ 489
27 Clemens, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
30 Clotsendis, Abbat. Marchianensis in Gallo-Flandria, *ex Vita S. Rictrudis matris* 587
25 Cotzus, M. Romæ, cum Luceia 11
27 Crescens, Discip. S. Pauli. SYLLOGE. De ejus apud Græcos & Latinos cultu, assertoque ad Viennenses & Moguntinos Apostolatu 250
27 Crescens M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
Controversia circa septem socios: an nomina sumpta à filiis S. Symphorosæ 253
27 Crispianus Clericus, M. Romæ, *ex Martyrologio Hieron.* 258
28 Crescens, M. in Africa, *ex Martyrologiis.* 357
27 Crispus vel Crispinus, Presb. M. Romæ, *ex Martyrologio Hieronymiano* 258
30 Curticus seu Cajus, Presb. M. in Africa, *ex Martyrologiis.* 573
25 Cyprianus Erem. socius S. Amandi Petricoricensis 78

D

26 DAvid, Erem. Thessalonicæ in Macedonia. SYLLOGE. De cultu, Vita, ætate, notitia etiam apud Latinos 176
25 David, *alias* Petrus, Princeps Ruthenus, *ex Synax. Ruth.* 111
27 Deodatus, Ep. Nolæ in Campania Italica. COMM. PR. de Vita, post Corporis translationem scripta; deque ordine Decessorum ac Successorum ejus reformando 258. VITA *ex Italia sacra Ughelli.* 260
25 Dicentius seu Dizantius, Episc. Xantonensis. COMM. HIST. De cultu, ætate, actis, *ex Off. proprio* 91
26 Diogenes, M. Alexandriæ, *ex Synax. & Martyrologiis* 157
30 Diomedes, M. apud Græcos, *ex Synax. Ms.* 574
28 Dionysia, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
25 Dionysius, M. Romæ, cum Luceia V. M. 11
26 Dionysius, Bulgariæ Archiep. prope Kioviam in Russia, *Ex Synax. Ruth.* 247
28 Dionysius, M. in Africa, *ex Martyrologiis.* 357
28 Dioscorus, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
28 Dioscorus alter, M. Alexandriæ Ægypti *ex Martyrologiis* 355
28 Dioscorus, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
28 Dita, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
30 Donatus, M. Romanus in Eyffliam translatus, *ex literis Colonien. Soc. Jesu* 574

E

28 ELapha, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
30 Erendrudis V. Abb. Salisburgi in Bavaria. COMM PR. Vitæ Synopsis *ex Vita S. Rudperti.* Monasterii situs & restauratio 580; MIRACULA à Cæsare Nonbergensi scripta 582
30 Eulampius, M. apud Græcos, *ex Synaxariis Mss.* 574
25 Euphrosyna, *alias* Febronia, Princeps Russiæ, *ex Synax. Ruth.* 111
25 Eurosia, V. M. Jaccæ in Hispania. SYLLOGE. De ejus cultu certa relatio: incertæ de ætate ac patria conjecturæ 88
25 Eutropia, V. M. Sibapoli in Mesopotamia 14

F

28 FAbianus, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
25 Febronia, V. M. Sibapoli, sive Nisibi, in Mesopotamia. COMM. PR. §. 1. De actis Syriace vel Græce scriptis, & ex Græco Latine redditis 14. §. 2. De ejus & Sociarum cultu C. P. 15. §. 3. Ejusdem cultus apud Latinos, præsertim Trani in Apulia 16. ACTA, Auct. Thomaide Magistra, *ex Ms. Vatic.* 17. *Cap.* 1. Lysimachi, cum Seleno patruo & Primo consobrino, missio in Orientem: Parthenonis Sibapolitani disciplina, Febroniæ istic educatio 17. *Cap.* 2. Tyrannidis metu fugientibus plerisque, sola remanet Febronia, & ad certamen animatur 21 *Cap.* 3. Delata ad Selenum, atque à militibus adducenda, Bryenæ & Thomaidi valedicit 23. *Cap.* 4 Interrogata, frustaque solicitata, bis torquetur 26. *Cap.* 5. Uberibus, manibus, pedibusque trunca, decollatur: Selenus judex sibi mortem conscisci 28. *Cap.* 6. Delato ad monasterium corpore, cele-

celebrantur exequiæ, plures alii cum Lysimacho & Primo baptizantur 31. *Cap.* 7. annua Febroniæ festivitas, ejus apparitione honorari solita: ecclesia ei erecta, & in hanc pro corpore dens unus translatus 32
25 Febronia Princeps Ruthena. *Aliàs* Euphrosyna, *ex Synax. Ruth.* 11
27 Felix, M. Romæ. *ex Martyrologio Hieron.* 252
26 Felix, M. in Africa, *ex Martyrol. Hieron.* 156
28 Felix, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
27 Ferdinandus Aragonius, Ep. Calatinus in Calabria. COMM. de ejus cultu, ætate, actis. 313
27 Fratria, M. Cordubæ, *ex Mrll.* V. Crescens 252

G

25 GAllicanus, Dux & Consul Romanus, M. in Ægypto. COMM. PR. De Actis, Passioni SS. Joannis & Pauli MM. præfixis, memoriaque Martyrologiis inscripta, & temporum ratione. 35 ACTA *ex Mss. sex* 37
26. Gaudentius, M. in Africa *ex Hieronymi Martyrologio* 156
25 Guilielmus, Ab. Fundator Montis Virginis in Apulia. COMM. PR. de Scriptoribus Vitæ, cultu Sancti, & primario Ordinis Monasterio 112. VITA Auctore Joanne Discip. *ex Mss. edita à Jordano Generali Ordinis* 114. Prologus. *Cap.* 1. Vercellis educatur: quaterdennis Compostellam adit, circulis ferreis cinctus 114. *Cap.* 2. Dimisso Hierosolymas adeundi proposito, loricam indutus & galeam, Virgilianum montem sibi deligit 116. *Cap.* 3. Collectis ibi Presbyteris, monasterium condit, non sine miraculis 118. *Cap.* 4. Anachoreseos locus, ex Virgiliano in Lacenum, indeque in Cuneatum montem translatus: B. Joannes socius additus ac dimissus 121. *Cap.* 6. In valle Compsana structa monasteria, facta miracula, meretrix per ignem superata 124. *Cap.* 7. Beneficia, à Rogerio Rege impensa Sancto. Hujus mors pia 129. *Cap.* 8. Miracula post mortem 133. APPENDIX. §. 1. De Ordinis principio in Monte-Virginis, hujusque situ & vetustiori à Virgilio nomine, ac decem primis Abbatibus generalibus 134. §. 2. De Guletano utriusque sexus monasterio, primum S. Salvatoris, dein S. Guilielmi dicto 138
25 Guidus Maramaldus, Ordinis Prædicatorum *ex Diario Marchesii* 151
25 Gunhardus Episcopus Nannetensis & Martyr. *Vide in Supplemento post hunc Tomum ad diem* XXV.
28. Gurdinus, M. in Africa, *ex Martyroll.* 157

H

28 HEimeradus, Presb. in Hassia. COM. PR. De Hasungensis Monasterii origine, Sancti istic cultu, & duplicis Vitæ scriptoribus 385. VITA, Auct. Egelberto Mon. Hersfeldensi, *ex Ms. Bodecen.* Prologus. *Cap.* 1. Romam & Hierosolymas peregrinatus, ab Hersfeld. Abbate excipitur, & flagellatus pellitur 387. *Cap.* 2. Convitia & flagra iterum patienter tolerata, secessus in Hasungen 389. *Cap.* 3. Quædam viventis miracula 391. *Cap.* 4. Mors & miracula ad sepulcrum 309
29 Hemma Vidua, fundatrix Gurcensis in Carinthia. COMM. PR. De ipsius loci situ & fortuna; Epitaphio seculi 12; recentioriq; que Vita 498. ACTA *ex Ms.* Sermo prævius de laude sanctitatis Matronalis 499. Summa vitæ piis operibus jugitur impensæ 500. MIRACULA usque ad 1228 inclusa 501. ALIA ex processu 503. ACTA RECENTIORA, Auct. Paulino Waldinero. Præfatio Capituli Gurcensis 506. *Cap.* 1. Natales, educatio, matrimonium, & natorum ei liberorum atque mariti mors 507. *Cap.* 2. Viduitas, fundatio monasterii, mors & secutus cultus 509. *Cap.* 3. Miracula ex processu pro Canoniz. 512. Alia recentioris memoriæ 514. ANALECTA veterum monumentorum de ea. §. 1. Affinitas cum S. Henrico Imp. & Abbatiæ fundatio 516. §. 2. Canonicine an Benedictini instituti fuerit ipsa, & quomodo ejus monasterio inducta, quæ hodiedum perseverat Regularitas Augustiniana 518. §. 4. Series Episcoporum Gurcensium 520. §. 5. Cultus Beatæ, sub Episcopis & Canonicis insigniter auctus 522. § 6. Postulata à Pontifice Canonizatione, formatur ad eam Processus 523. APP. 1. De venerabili Beatrice, Carinthiæ Ducissa, Beatæ, si non carne, moribus sorore. APP. 2. De Cartusia Seizensi, Beatæ, ut fundatrici; perperam adscripta 525. Nomina & series Priorum Seizensium 529
27 Hennusticus *vel* Venustus, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
25 Henricus Zdicus, Ep. Olomuc. in Moravia, Ord. Præmonst. SYLLOGE. §. 1. Ex Commentariis P. Bohuslai Balbini S. J. 140. §. 2. Ex Joanne Dubravio Episcopo Olomucensi, & aliis 141
31 Henricus Eremita Veronæ in Ditione Reipublicæ Venetæ 632
28 Heraclius, M. Alexandriæ Æg. *ex Martyrologiis* 355. PASSIO *ex Eusebio* 356
28 Herais, sine Rais, M. Alexandriæ Ægypti *ex Martyrologiis* 355. PASSIO *ex Eusebio* 356
25 Herenæus, M. Romæ, cum Luceiâ 11
27 Herlembaldus Miles, M. Mediolani 279. *V.* Arialdus. ANALECTA de illo, *ex Puricello. Cap.* 1. Pacem ægre constitutam turbat Guido Episc. pro se substituens Gothofredum Simoniacum: contra hunc Herlembaldus educit Mediolanenses 303. *Cap.* 2. Canonicam electionem procurat; intrusum Gothofredum coërcet: juvatur à Gregorio VII per litteras 305. *Cap.* 3. Ejus cædes: Luiprandi Presb. mutilatio: Tebaldi in Episcopatum intrusio *Cap.* 4. Utrique Martyri posita in S. Dionysii monumenta 308
26 Hermoygius Ep. Tudensis in Lusitania, Patruus S. Pelagii M. Cordubensis. Translatio corporis 213
28 Heron, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Mrll.* 355
29 Hilarius, Ep. Patavienſis. SYLLOGE Hist. 483
28 Hinus, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
28 Hirenæus, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355

I

25 IAson, Cognatus & Discipulus S. Pauli Ap. SYLLOGE Historico-critica, de ejus cultu & distinctione à Mnasone Cyprio 4
25 Joannes Hispanus, Cartusianus in Subaudia. COMM. PR. Acta Vitæ, Elevationis, Translationis 143. VITA *ex Ms. Domus Repausatoris*

ſatorii 144. ELEVATIO *ex Ms. Majoris Carthuſiæ* 146. TRANSLATIO *ex publico inſtrumento Ms.* 147. APPENDIX. Miracula recentiora, ex *Gallico* 148
26 Joannes & Paulus MM. Romæ. COMM. PR. de veruſtiſſimo cultu & Actis, atque Terentiano & filio ejus 158. PASSIO *ex 7 Mss.* 159. APP. De eorum Reliquiis. 161
26 Joannes, Epiſc. Gotthiæ. COMM. PR. §. 1. Cultus, elogia, patria, parentes: Epiſcopatus Gotthiæ duplex. §. 2. Joannis Epiſcopatus inter Mæotidem paludem & Pontum Euxinum. 186. §. 3. Caſpiæ portæ duplices, earumque ſitus. 187. §. 4. Chazarorum ſedes & Chagani aliqui: horum ab aliis Chaganis diſtinctio. 188. VITA *ex Ms. gr. Vatic. Cap.* 1. Ortus, ſanctitas, epiſcopatus, zelus pro imaginibus & libertate ſuorum; captivitas, mors, depoſitio. *Cap.* 2. Miracula adhuc vicentis. 193
28 Irenæus, Ep. M. Lugduni in Gallia. COMM. HIST. §. 1. Antiquiores notitiæ: nomen, quando & quomodo adſcriptum antiquis Faſtis; cultus apud Græcos. 335. §. 2. De ejus geſtis ac ſcriptis. 337. §. 3. Martyrium, ſepultura, tranſlationes. 339. §. 4. De eccleſia & crypta, à S. Patiente Ep. ſtructa. CONTROVERSIA inter eccleſias S. Juſti & S. Irenæi, de hujus corpore. *Cap.* 1. Petri Card. de Thureyo an. 1410 pro Irenenſibus præjudicium 342. *Cap.* 2. Teſtimonia pro Canonicis S. Juſti. 345. *Cap.* 3. Alia pro Irenenſibus, & pro his ſententia lata 347
27 Italica, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
30 Italica, M. in Africa *ex Martyrologiis* 573
29 Judith vidua, Recluſa in Bavaria, *V.* Salome 493
27 Julianus M. Cordubæ, *V.* Creſcens 252
28 Julius, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
25 Junianus, diſc. S. Amandi Eremitæ Petracoricenſis 78
27 Juſtinus, M. Cordubæ, *V.* Creſcens 252

L

27 LAdiſlaus, Rex Hungariæ. COMM. PR. De cultu, Actis, Reliquiis, non impune violatis 315. VITA *ex Mss.* 317. ACTA ex Bonfinio. *Cap.* 1. Geizæ & Ladiſlai fratrum reditus ex Polonia, victoria de Barbaris & Salomone patruele 319. *Cap.* 2. Ladiſlai electio in regnum poſt fratrem: excluſio Salomonis 321. *Cap.* 3. Ejus de Salomone & Chunis victoriæ 323. *Cap.* 4. Regno pacato, Dux ſacræ expeditionis futurus Ladiſlaus, in procinctu moritur 325
25 Lamtanus, M. Theſſalonicæ in Macedonia, *ex Martyrologiis Mss.* 10
27 Lellus, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
28 Leo II Pont. Rom. Ejus chronologia. 374. ACTA *ex Anaſt. Biblioth.* 375. APPEN. de corpore S. Leonis Papæ, crediti haberi Ferrariæ 376
30 Leo Subdiac. M. in Africa, *ex Martyrol.* 573
29 Leolinus Ep. Patavienſis. SYLL. Hiſt. 483
28 Leonides, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
28 Leonides alter, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
25 Leonis, V. M. Sibapoli in Meſopotamia 14
25 Luceia, V. M: Romæ cum Auceiâ Rege & Sociis MM. COMM. PR. De Actis, ætate, cultu, etiam 1 Julii, & apud Græcos VI ejuſdem. ACTA *ex 2. Mss.* 13
26 Luceia, V. M. Alexandriæ, *ex Synax. & Martyrologiis* 157
28 Lucianus, Conf. apud Græcos, *ex Synax.* 358
30 Lucina, matrona Romana. DISQUISITIO HIST. Duæne, an una exſtiterint, colanturque Lucinæ 533
27 Luitprandus ſeu Liprandus. Presb. Confeſſor Mediolani. APPEND. ad Vitam SS. Arialdi & Herlembaldi M. M. §. 1. Groſſulanus Epiſc. à Liprando ſimoniæ convictus judicio ignis 310. §. 2. Reliqua ejus vita, & mors miraculis illuſtrata. 313
25 Lunitanus, M. Theſſalonicæ in Macedonia, *ex Martyrologiis Mss.* 10
28 Lupercius vel Luperculus, M. in Novempopulania. *Sylloge.* De ejus ætate, cultu, ac diſtinctione à M. Cæſarauguſtano 349. ACTA.

M

28 MAcedonius, M. apud Græcos, *ex Synaxariis* 358
27 Majorinus Ep. Aquenſis in Italia, *Notitia ex variis* 278
28 Marcella, mater Potaminæ, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355. PASSIO ex Euſebio 356
27 Marcellinus, M. Cordubæ, *ex Martyroll.* 252
27 Marcellus, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
28 Marcellus, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
29 Marcellus, M. Argentonii 476. ACTA Martyrii 477
30 Marcianus, Ep. Pampelonæ in Hiſpania. NOTITIA ÆTATIS ex Conc. Toletano XVI Cultus *ex Prudentio Sandovalio* 586
29 Maria, Matrona Hieroſolymitana, mater Joannis, qui & Marcus 475
30 Martialis, Lemovicenſium in Gallia Apoſtolus. COMM. PR. de ejus ætate & Actis apocryphis 535. DISSERT. *Jo. Cordeſii Presb. & Canon. Lemovic.* De tempore miſſi in Aquitaniam Sancti, *ex Gallico Latine reddita à Franc. Boſqueto.* §. 1. Proponitur opinio, aſſerens à S. Petro miſſum, & demonſtratur ætas Epiſtolarum ac Vitæ, Aureliano ſucceſſori ejus adſcriptæ 538. *Animadverſio* 540. §. 2. De tempore quo ſcripta vulgaris Vita, & modo, quo Apoſtoli titulus Sancto confirmatus 540. *Anim.* 345. §. 2. Veroſimilior pro anno 250 opinio exponitur 543. EPIST. *Petri de Marca Archiep. Tolos.* §. 1. De tempore primùm prædicatæ in Galliis fidei, *cum Animadverſionibus* 346, 348, 350. §. 2. Primorum in Galliis Epiſcoporum Epochæ expenduntur, & in favorem antiquitatis ſtabiliuntur 547. §. 3. Reſpondetur ad objecta ex Severo Sulpitio & Gregorio Turonenſi; & tandem contra hunc concluditur 551. MIRACULA *ex Ms. noſtro.* §. 1. Antiquiora aliquot, patrata ad ſepulcrum 553. §. 2. Seculo 7, 8, 9, ſcripta, 554. §. 3. Poſt annum 852 facta, & à coævo ſcripta 557. §. 4. Alia, *ex Ms. Tornacenſi* 557. ANALECTA de Eccleſiis, Reliquiis & Cultu. §. 1. de Collegiata Lemovicenſi, ſacri corporis cuſtode, in monaſte-

rium

rium versa, & hujus primis Abbatibus 562. § 2. Fortuna Abbatiæ, ab an. 935 ad 1023. 564. § 3. Novæ basilicæ, sub Odolrico Ab. absolutæ, dedicatio per Urbanum II 566. § 4. Gesta sub Ademaro Ab. & successoribus, usque ad 1167. 568. § 5. Alia quædam circa Abbates & thesaurum. Cultus in Hetruria. Vita Italice à Lombardello scripta. 570
28 III Martyres Galatæ, in Asia minori, *ex Synaxariis* 358
27 VII Fratres MM. Romani, *ex Martyrologio Hieronymiano* 252
28 LXXII MM. Scythopoli in Palæstina. *ex Synaxariis* 358
26 Maxentius Presb. Pictavis in Gallia. COMM. PR. De ejus monasterio, Actis à coævo scriptis, & cultu, 169. VITA *ex Ms.* Prologus. *Cap.* 1. Ortus, adolescentia primo Adjutoris dicti, nomen Maxentii cum habitu assumptum; miracula quædam 170. *Cap.* 2. Vita in cellula recluſi, Miracula, obitus 171. *Cap.* 3. Miracula post obitum 173. APPEND. De Translationibus Corporis 175
28 Maximus M. *ex Martyrologio Casinen.* 358
25 Maximus Ep. Taurin. in Pedemontio 48. COMM. PR. de ejus ætate & cultu, atque Legenda post sec. XI scripta. VITA. Auct. Anonymo Monacho Novalicienſi, *ex Ms. ecclesiæ ejus* 50
25 Medicus M. Utriculi in Umbria. COMM. PR. de Actis, cultu, inventione & Translatione 7. Lectiones Officii veteris, *ex Brev. Ms.* 8. Decretum S. Cong. Rituum *ex Ms.* 9.
28 Meleus M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
30 Meliton M. apud Græcos, *ex Synax. Ms.* 574
28 Memmius, M. Alexandriæ Ægygti, *ex Martyrologiis* 355
25 Mnaſon Cyprius, Christi discipulus 4

N

27 NEmesius, M. Cordubæ, *V.* Crescens 252
28 Nemesius M. *ex Martyrol. Casinen.* 358
28 Nica, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
28 Nisia, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
28 Nonnica M. Alexandriæ 355
27 Novatianus, M. Cordubæ, *ex Martyroll.* 253

O

25 ODuinus Presb. M. Hugardiæ in Brabantia, *ex Molano* 149
25 Orion, M. Romæ, cum Luceiâ 11
28 Orion, M. Alexandriæ, *ex Martyrologiis* 355
28 Orion alius, M. Alexandriæ *ex Martyroll.* 355
28 Orioſus, M. Alexandriæ, *ex Martyrologiis* 355
30 Ostianus Presb. in diœc. Vivarienſi 579

P

28 PAmbanus, M. Alexandriæ, *ex Mart.* 355
30 Pamphilus, M. Coloniæ Agrippinæ, *ex Hieronym.* 572
28 Pannus, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
28 Panoſus, M. Alexandriæ, *ex Martyroll.* 255
28 Pantamius M. *ex Martyrologio Casinen.* 358
28 Pantiberus, M. Alexandriæ, *ex Martyroll.* 355
28 Panubrius, M. in Africa, *ex Martyroll.* 357
25 Papicus, M. Romæ, cum Luceia V. M. 11
26 Papolenus, Ep. Ab. ſtabulenſis & Malmundarienſis. SYLLOGE Notitiarum, & Actorum ejus, cum diplomate Regio 195
28 Pappus vel Pappianus, M. Mylia in Sicilia, *ex Synaxariis* 359
29 Paulus Apoſt. *Vide* Petrus Apoſt. 398 & ſeq.
26 Paulus cum Joanne M. Romæ *V.* Joannes 158
28 Paulus, Pontifex Romanus. COM. PR. de cultu, Actis, & Analectis 378
28 Paulus Medicus, Confeſſor apud Græcos, *ex Synaxariis* 358
28 Paſtaphus, Martyr Alexandriæ Ægypti *ex Martyrologiis* 355
28 Paſſimus, M. Alexandriæ Ægypti *ex Martyrologiis* 355
25 Pecinna ſeu Perſeveranda, V. Pictavienſis. COMM. PR. De vario ejus per tres dies cultu, titulo Martyris alicubi addito 82. VITA ſub nomine Perſeverandæ, *ex Mss. Cap.* 1. Ejus & Columbæ ac Macrinæ ſororum inſtitutio monaſtica: Columbæ ad tyrannum conveniendum promptitudo 84. *Cap.* 2. Virginum ad eumdum deductio: mors Pecinnæ per viam 85. *Cap.* 3. Hujus ſepultura, & ad eam miracula 87
28 Pece, M. Alexandriæ, *ex Martyrologiis* 355
25 Perſeveranda V. *Vide* Pecinna 84
26 Pelagius, M. Cordubæ in Hiſpania. COM. PR. Actorum ſcriptores, diſcordes circa genus mortis. Translationes, cultus 204. ACTA. *Ex relatu Raguelis Presb. coævi.* ALIA *Auct. Roſwitha coæva Cap.* 1. Corduba à Mauris ſubacta; Abderrahemi ibi regnum; victoria de Chriſtianis 209. *Cap.* 2. Obſes barbaris traditus puer Pelagius, blanditias Regis impune averſatur 210. *Cap.* 2. Martyrium, corpus inventum, caput igne probatum 211. APP. de Epiſcopo Hermoygio Sancti patruo 213. Officium vetus *ex Ms. Tudenſi* § 1. Collatio ejus cum Gothico S. Eulaliæ & hodierno S. Jacobi 215. § 2. Matutinum 217. § 3. Officium ad Miſſam Catechumenorum 218. § 4. Miſſa SS. Columbæ & Pelagii 219. § 5. Miſſa de S. Jacobo Ap. 213
29 Petrus & Paulus Apoſtolorum Principes COMM. PR. § 1. Vitæ à variis ſcriptæ, quædam rejectæ, aliæ dandæ 398. § 2. Tempus vitæ & Martyrii amborum 401. § 3. *Anamneſis* D. P. de ſuâ & Henſchenii Chronologiâ, circa Paſſionem Chriſti, & annos Petri 404. § 4 Chronologiæ Henſchenianæ claritas, ſtatua Simoni Mago Romæ erecta: idem ſub Nerone victus à Petro 405. § 5. de tempore ac loco, quibus paſſi Apoſtoli 407. ACTA Gr. lat. *ex Ms. Medicæo*, interprete Jacobo Sirleto, *Cap.* 1. Petri patria; res ſub Chriſto, & proximis ab Aſcenſione hujus annis geſtæ 411. *Cap.* 2. Ejuſdem congreſſus cum Paulo. Varii Epiſcopi ordinati. Romæ acta contra Simonem. 413. *Cap.* 3. Ultimæ peregrinationes; reditus Romam & Martyrium 416. *Cap.* 4. S. Pauli perſecutio, converſio, peregrinationes uſque Theſſalonicam 417. *Cap.* 5. Reliqua Pauli itenera uſque Romam 420. *Cap.* 6. Pauli profectio in Hiſpaniam, reditus Romam & Martyrium 422. ACTA S. PETRI, *Lino Diſcipulo & ſucceſſori ſuppoſita, ex Ms.* 424. ANALECTA. De monumentis, reliquiis, miraculis, apparitionibus, feſtis, & Eccleſiis, utriuſque § 1. De locis, viventium Apoſtolorum memoriæ conſecratis in Syria; quædam Petro

in Italia ſeorſim ſacra 429. §. 2. De S. Pauli ad Melitam naufragio, ejuſque ibi cultu 431 §. 3. Reliqua utriuſque trophæa Romæ 432. §. 4. Ubi primum ſepulti à morte Apoſtoli, & quando & à quo tranſlati ad Catacumbas 434. §. 5. Quam reverenter & procul à conſpectu habita ſancta Corpora, ac proinde dubiæ pleræque Reliquiæ, iis adſcriptæ 438 §. 6. De Capitibus Apoſtolorum uſque ad Urbanum V. 440. §. 7. Eadem ab illo inventa & ornata 442. §. 8. De inventione Brachii S. Pauli Miſniæ in Saxonia, inde in Poloniam tranſlati 445 §. 9. De Vinculis S. Petri, & memoria primæ ab ipſo dedicatæ eccleſiæ, converſa in feſtum ad Vincula 449. §. 10. de Catenis illius, annuliſque earum, & raſura, incluſa clavibus, S. Petri dictis 452. §. 11. De clave, Laude-veteri ſervata, contra morſus rabidorum canum 454. §. 12. De lignea Cathedra in Vaticano 456. §. 13. De feſtis utriuſque Cathedræ 459. §. 14. De Gladiis Apoſtolorum, aliiſque eorum Reliquiis 461. §. 15. Amborum apparitiones nonnullæ, ac nominatim S. Petri 463. §. 16. Pauli ſingulares quædam apparitiones 466. §. 17. Feſtum Converſionis S. Pauli: & veteres de eo & S. Petro Liturgiæ 467. §. 18. De tribus præcipuis Baſilicis, à Conſtantino extrui Romæ juſſis, & à S. Silveſtro dedicatis 469. §. 19. De tempore depoſitionis ſacrorum Corporum in Baſilicis utriuſque, & feſto Epularum S. Petri 477

30 Petrus, M. apud Græcos, *ex Synax.* 573
30 Petrus, Conf. Aſtæ in Lombardia 579
24 Petrus Princeps Ruthenus, *aliàs* David, *ex Synax. Ruthenico* 111
28 Pheſicus, M. Alexandriæ *ex Martyroll.* 355
28 Phiſocius, M. in Africa, *ex Martyroll.* 357
28 Pleoſus, M. in Africa, *ex Martyroll.* 357
28 Plebrius, M. in Africa, *ex Martyroll.* 357
28 Plutarchus, M. Alexandriæ, *ex Mrll.* 356
28 Plutarchus alter ibidem. Paſſio *ex Euſebio* 356
25 Proſper, Ep. Regii-Lepidi in Italia. Com. Hist. §. 1. Memoria in Faſtis: Vita à variis ſcripta. Proſper Aquitanus ſcriptor, non fuit Epiſcopus, nec ullus eo nomine Regienſis in Gallia 53. §. 2. Acta prioris in Epiſcopatu, *ex Lect.* deque monaſterio ejus 55. Translationes, ab anno 1144 ad 1380, *ex Ms. edita ab Ughello* 57. Translatio ultima, anno 1601, juſſu Clementis VIII. *Cap.* 1. Petentibus Canonicis procedi ad executionem Brevis Apoſtolici, ipſum aliaque eo ſpectantia producuntur 62. *Cap.* 2. Acceſſitis rite partibus, inſpiciuntur utriuſque Eccleſiæ contendentis Reliquiæ 63. Cap. 3. Dirimitur controverſia, junctis utriuſque eccleſiæ Reliquiis, & iis, quæ Proſperi credebantur, ad ejus Collegiatam; quæ S. Venerii, ad S. Petri, tranſlatis 66. *Cap.* 4. Inſcriptiones & Laminæ utriuſque partis. Venerabilis Thomæ Ep. tranſlatio prior 67. *Cap.* 5. Hujus nova Tranſlatio, & unius oſſis ex Corpore S. Proſperi 70
28 Potamina, V. M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355. Passio *ex Euſebio* 356
28 Potaminus, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
27 Primitivus, M. Cordubæ, *V.* Creſcens 252
28 Pueri duo, MM. apud Græcos, *ex Synax.* 358
25 Pronicus, M. Romæ, cum Luceiâ. 11

R

RAis vel Herais, M Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355
30 Raymundus Lullus, Erem. & Mart. Majoricenſis Univerſitatis Patronus. Comm. Pr. §. 1. Brevis notitia de Sancto 633. §. 2. Cultus ſacer ab olim cum Officio & Miſſa. 634. §. 3. Mauſoleum inſigne, Epitaphia duo: alia conſtantis cultus argumenta. 637. §. 4. Qui Vitam poſt annum 1400 ſcripſerint ex antiquiore, quam habuit Waddingus, eruderavit Cuſtulerius 639. §. 5. Epiſtola Cuſturerii, Vitæ veteris authentiam probans. 640. §. 6. De Lulli origine, nativitate, peregrinationibus uſque ad finem 13 ſec. 644. §. 7. Opera & itinera ſec. 14. uſque ad obitum chronologice deducta. 646. §. 8. De munere Seneſcalli, quod ei omnes paſſim tribuunt 649. §. 9. Expediuntur difficultates occurrentes in Actis, & Auctores ſubinde conciliantur 652. §. 10. De Florenis, Lulliſtico Collegio dotando aſſignatis à R. Jacobo; deque litteratis lentiſci foliis 655. §. 11. Ipſe Lullus periclitatione Chimica nihil exploraſſe oſtenditur, *ex Vinc. Mut* 657. Vita I per Anonymum coævum, *ex Ms. Majoricenſi* 661. Præfatiuncula. *Cap.* 1. Raymundi converſio ex Chriſti apparitione: martyrii deſiderium, zelus animarum, Grammaticæ & linguæ Arabicæ à ſervo diſcendæ ſtudium, cum vitæ periculo 661. *Cap.* 2. In monte Randa illuſtratus, ſcribit Artem generalem. Proficiſcitur in Montem-Peſſulanum, Romam, Pariſios, Genuam. Superato metu Tuniſium properat 663. *Cap.* 3. Diſputatio cum Saracenis. Adventus Neapolim. Inanes apud Pontificem, Genuenſes & Galliæ Regem conatus; excurſio in Cyprum, reditus in Galliam 664. *Cap.* 4. Bugiæ nova cum Saracenis concertatio, diuturnus carcer & expulſio, unde naufragus Piſas appellit. Genuæ, Pariſiis & Avenione fruſtra pridem meditata proponit 666. Vita II *per Carolum Bovillum ex editione Gononi.* Præfatiuncula 668. *Cap.* 1. Prima juventus, reſipiſcentia ab inſano amore, divina illuſtratio, & opuſcula aliqua 669. *Cap.* 2. Arabicè diſcens prope occiditur. Poſt ſolitudinem, Romam & alias urbes petit: Tuneti periclitatus, varie peregrinatur in Orientem 671. *Cap.* 3. Bugiæ mortem evadit: naufragus Piſas enatat, Genuæ pecuniam colligit, convenit Clementem V, inſectatur Averroëm *ib.* Cap. 4. Sua promovet in Concilio Viennen. Africam repetit, Martyr obit: Corpus Majoricam defertur, doctrina laudatur. Encomium *Auct. Nicolao de Pax.* Epiſtola ad Archiep. Conſent. *Pars I.* Ortus, munia, amores, converſio, illuſtratio, labores, ſcripta, doctrinæ laus & defenſio 674. *Pars II.* Reliqui labores pro Eccleſia, Miſſiones, Martyrium. Vindiciæ pro doctrina contra Eymericum 677. Miracula, collecta à Cuſturerio ex Hiſpan. Proceſſ. 679. *Cap.* 1. Cerei, in feſto ad horas 13 citra imminutionem ardentes *ib. Cap.* 2. Morbi letales admotis Sancti Maxillis curati. 680. *Cap.* 3. Alia beneficia, iiſdem mediantibus obtenta 683. *Cap.* 4. Varii à variis morbis, Sancto invo-

invocato, curati 685. *Cap.* 5. Alia prodigia eumdem ſpectantia 688. DISSERT. HIST. De orthodoxia Raymundi ejuſque libris, genuinis ac ſuppoſitiis 691. *Art.* 1. Scopum differentis explicans *ib. Art.* 2. *Ex Biblioth. Hiſp. Nicolai Antonii Sect.* 1. Synopſis Vitæ ac mortis 692. *Sect.* 2. Artis Lullianæ accuſatio & exculpatio 693. *Sect.* 3. Variorum variæ de Arte ſententiæ 695. *Sect.* 4. ELENCHUS OPERUM. Animadverſio prævia 696: & omnium in §§ 13 diſtinctio. APP. §. 1. De libris ſub nomine Lulli editis 706. §. 2. Libri Chimici, eidem perperam attributi 707. §. 3. Syllabus Illuſtratorum Artis Lullianæ 709. Nicolai Antonii judicium 710. *Art.* 3. Aliorum auctorum de eo ſententia 711. *Art.* 4. Elucidatio controverſiæ cum Eymerico, occaſione Bullæ, Gregorio XI adſcriptæ 716. §. 1. Expenduntur acta in cauſa Lulli, ante & poſt Bullæ deſcriptionem 716. §. 2. Tenor Bullæ controverſæ, cujus aſſertor Eymericus, impoſturæ convictus, etiam Avenione cauſa cadit, excuſſo Regeſto Gregoriano 719. §. 3. Nova totius cauſæ recognitio, & hanc ſecuta ſententia irritans in contrarium acta an. 1419; ac denique finis, poſt reſuſcitatam denuo controverſiam 723. *Art.* 5. Alia argumenta, quibus probatur, Lullum non accenſendum hæreticis, ejuſque Doctrinam manſiſſe immunem à cenſuris 726. Regum pro doctrina Lulli ſtudia, & favores Lulliſtis impenſi 728. Concluſio ad impugnatores, 730. EPILOGUS exhibens heroica virtutum ſpecimina, præſertim ex Blaquerna, ſeu libro de Amico & Amato.

S

26 SAlvius, Ep. M. Prope Valencenas. COMM. PR. §. 1. Diſtinguendi tres Salvii, male confuſi. Acta triplicia 196. §. 2. Sedes Epiſcopalis incerta, ætas, cultus 197. VITA *ex 7. Mss.* auctore coævo. *Cap.* 1. Peregrinatio, conciones, captivitas, martyrium 198. *Cap.* 2. Miracula, elevatio, tranſlatio 201. Alia ſub Carolo Magno; pœnitentia homicidarum. 203

27 Sampſon, Xenodochus CP. COMM. PR. §. 1. Auctor Vitæ Symeon Metaphraſtes 261. §. 2. Tempus mortis 263. §. 3. Cultus ex Faſtis Græcis & Latinis 264. VITA *ex Ms. Gr.* Prologus 265. *Cap.* 1. Genus, virtutes, obitus 266. *Cap.* 2. Miracula poſt mortem facta 271

29 Salome, Virgo Recluſa in Bavaria, COMM. PR. de ætate, genere, vita, & cultu 493. VITA auct. coævo *ex Ms.* Prologus *ibid. Cap.* 1. Regis Angliæ affinis Salome, cum duabus ancillis ſuis deliberat de patria ſeculoque deſerendo 494. *Cap.* 2. Jeroſolymam peregrinata, viſum in Bavaria amittit; factaque leproſa apud Altaham recluditur 496. *Cap.* 3. Accipit ſociam conſanguineam Judith: moritur: utraque corpora in eccleſiam deferuntur 497

25 Salonita, M. Theſſalonicæ in Macedonia, *ex Martyrologiis Mss.* 10

25 Satyrus, M. Romæ, cum Luceia 11

28 Secundinus, M. *ex Martyrologio Caſin.* 358

28 Serenus, M. Alexandriæ Æg. *ex Martyr.* 355

Paſſio *ex Euſebio.* 356

28 Sergius Magiſter militiæ, fundator monaſterii prope Bithyniam 392

28 Sidiſtus, M. Alexandriæ, *ex Martyrolog.* 355

27 Silvanus, M. Cordubæ, *ex Martyrolog.* 252

28 Simerus, M. Alexandriæ *ex Martyrolog.* 355

25 Simon Anachoreta, apud Græcos, *ex Synaxario Ms.* 110

28 Sinidus, M. Alexandriæ, *ex Martyrolog.* 355

25 Sorus, Erem. ſocius S. Amandi Petracor. 78

25 Soſipater, cognatus & diſcipulus S. Pauli, & Sopater Beroëenſis. SYLLOGE. De cultu & actis in Corcyra inſula 4

27 Statheus M. Cordubæ, an Stacteus? *ex Martyrologiis.* 252

26 Superus M. *Vide* Salvius Ep. M. 196

29 Syrus Epiſcopus Genuenſis 473. VITA auct. Oberto Epiſcopo 481

T

28 TEchildis. *V.* Theodechildis. 362

26 Thadæus, M. apud Habeſſinos, *ex Hagiologio* ipſorum 157

30 Theobaldus Presb. Erem. ditionis Vicentinæ in Lombardia. COMM. PR. §. 1. Acta vitæ & tranſlationum: ætas, cultus ſacer 588. §. 2. Cultus & Reliquiæ in Gallia & Belgio 589. §. 3. Quæſtio, an apud Camaldulenſes Vangadiciæ quieſcat. 591. VITA auct. coævo *ex Mss. & Surio* 592. *Cap.* 1. Ortus, educatio, peregrinationes 593. *Cap.* 2. ACTA Salanicæ; obitus, tranſlatio 594. VITA alia, addita Bullæ Canonizat. *ex Ms.* 596. Miracula Vicentiæ, Latiniaci, Baſilicis, & Mercuriæ facta. Cap. 1. ex Ms. Ciſtercienſi 598. Cap. 2. ex Ms. Regis Galliæ 599. Cap. 3. ex Mss. noſtro & Bonifontis 600. Cap. 4. Recentiora ex impreſſo Gallico Paſtoriti Mercurien. 602. Cap. 5. Alia ad Montis-acuti Sacellum impetrata 603

28 Theodechildis V. filia Clodovæi I. R. Franc. COM. HIST. §. 1. Diploma, quo Sancta, illius filia fuiſſe, & fundatrix S. Petri-Vivi, ſuſtinetur 362. §. 2. Ejus quoad ſubſtantiam fides aſſeritur, interpolationes notantur, quæritur annus mortis 362. §. 3. Ipſa fundatio, proprio Sanctæ teſtamento completa, annis 9 poſt patris mortem 366. §. 4. Servati per ipſam Boſoli Ducis monachatus & ſepultura: Mauriaci eccleſia in ejus fundis erecta ſec. IX: Clodovæi diploma, iterato expenſum 367. §. 5. Theodechildis Vidua, fil. Theodorici Auſtraſii, à Fortunato laudata, à multis confuſa cum amita ſua 369. §. 6. Cultus ſenioris, & nupera corporis inſpectio ac tranſlatio 371

28 Theodorus, M. Alexandriæ, *ex Martyr.* 355

28 Theonas, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357

25 Thomas, Ep. Regii-Lepidi. Tranſlatio. 66

28 Tilinus, M. Alexandriæ, *ex Martyrolog.* 355

27 Tinnus, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252

27 Timaræus, ſeu Tuſius, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252

28 Turbanus, M. Alexandriæ Ægypti, *ex Martyrologiis* 355

30 Timotheus, M. in Africa, *ex Martyrol.* 573

28 Tubonus, M. in Africa, *ex Martyrolog.* 357

25 Tudwalus ſeu Tugdualus, Epiſcopus Trecorenſis in Britannia minore. *Vide ſupplementum ad hunc diem*

27 Tuſius ſeu Timaræus, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 253
25 Tygris V. Maurianæ in Sabaudiâ 72. VITA *ex Ms. loci* 73. APP. *ex alio Ms.* 76
28 Tytirus, M. Alexandriæ, *ex Martyrol.* 355

V

25 VEnerii Erem. Tranſlatio Regii Lepidi 66
27 Venuſtus, vel Hennuſticus, M. Cordubæ, *ex Martyrologiis* 252
28 Venuſtus Eunuchus, M. in Africa, *ex Martyrologiis* 357
25 Victor, M. Romæ cum Luceia 11

W

26 WAmbertus, M. in Normannia. SYLLOGE HIST. De Cultu, & loco ejus antiquo. 225

Z

27 ZEddinus, M Cordubæ, *ex Martyr.* 252
30 Zoilus, M. in Africa, *ex Martyrol.* 573
27. Zoilus, M. Cordubæ. COMM. HISTOR. §. 1. Cultus in Faſtis 252. §. 2. Ejus Martyrium, inventio, cultus ſpecialis 253. §. 3. Tranſlatio, &Reliquiæ variæ 255

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULUM I.

An. 54 PEtrus extremum Romam venit, ibi manſurus juxta Lactantium 404 *& ſeq.* *An.* 56. Romam vinctus adducitur Paulus 402. Linus ordinatur S. Petri adjutor & vicarius 403 c
An. 64 Nero incenſæ Urbis invidiam devolvit in Chriſtianos 403
An. 65 Petrus crucifigitur, Paulus capite plectitur 403
An. 72 Fingitur obiiſſe S. Martialis Apoſtolus Lemovicenſium, 536 e

SECULUM III.

An. 202 Alexandriæ paſſi multi, in quibus aliquot Diſcipuli Origenis 355
An. 207 Lugduni in Gallia cum S. Irenæo paſſi alii plures 336 a
An. 228 Heliogabalo Romæ inſaniente, Calixtus PP. abdit in Catacumbis corpora Apoſtolorum 436
An. 258 Aliqua Depoſitio S. Petri ibidem 409 e
Circa 300 S. Anectus ſeu Anicetus Cæſareæ 257

SECULUM IV.

An. 301 Romæ Luceia V. & Auceias Rex, martyrio afficiuntur 13 e
303 Febronia V. M. Sibapoli ſeu Niſibi in Meſopotamia 14, 15
312 Conſtantinus Imp. victo Maxentio Romam ingreditur: fundat Baſilicas tres 469 d
317 Fundatur Sibapoli eccleſia S. Febroniæ 35 a
319 S. Silveſter ſuper lapide porphyretico partitur oſſa SS. Apoſtolorum, in utriuſque Baſilicis deponenda 440 d
329 S. Gallicanus & rem gerit contra Scythas & fit Chriſtianus 37
Circa 330 Moritur S. Syrus, Liguriæ Apoſtolus 480 e
337 Concilium Romanum ſub Julio 73 c
362 SS. Joannes & Paulus MM. Romæ 159 b
S. Gallicanus M. in Ægypto 35 f

SECULUM V.

An. 405 Vigilius Ep. M. Tridenti 163 c
411 Antidius Ep. Veſontionenſis 395
440 Naſcitur S. Auxentius Ab. 169 c
473 Deodato Ep. Nolano ſuccedit Felix II. 260
496 Chlodovæus Rex Franc. baptizatur 365

SECULUM VI.

An. 509 Sénonis ſignatur fundatio S. Petri-Vivi. 365 a
515 S. Theodechildis junior naſcitur Metis 370 f
518 S. Theodechildis ſenior teſtamentum condit 367 c
524 Eraclides Ep. Senonenſis 363 c
530 Conſtantinopoli conflagrat noſocomium S. Sampſonis, & ipſe obit 264 c
540 S. David Erem. Octogenarius obit Theſſalonicæ 177 f
594 S. Gregorius negat Conſtantiæ Imp. Caput & ſudarium S. Pauli Ap. 435, 438
600 S. Venantius Fortunatus, auctor duplicis poëmatis de S. Radegunde, moritur 369 d

SECULUM VII.

An. 630 S. Zoili M. Eccleſia Medinæ Sidoniæ dicatur 256 d
653 Emmo, Ep. Senon. ſignat privilegium monaſterio S. Petri-Vivi 362 b
670 S. Babolenus Ab. Foſſaten. obit 180 d
683 S. Leo II ordinatur, brevis temporis Papa 374 c
Circa 700 Floret Marcianus Epiſcopus Pampelonenſis 586 S. Salvius Ep. cæditur prope Valencenas 197

SECULUM VIII.

An. 714 S. Euroſia cæditur a Mauris 89
754 S. Joannes ordinatur Ep. Gotthiæ 192 a
758 Pippinus R. Francorum obit 383. f. Deſiderius R. Longobard. ſuccedit Aiſtulfo 380 f
784 S. Taraſius fit Patr. CP. & indicitur Synodus Nicæna II. 191

SECULUM IX.

Anno 824 Fundatur monaſterium Mauriacenſe 368 f. Et S. Salvii prope Valencenas 198 b
829 Dedicatur Lemovicis monaſterium S. Martialis 565. Et prope Patavium eccleſia S. Hilarii Ep. Patavini 484 d
839 Transfertur Corpus S. Baboleni Ab. in novam eccleſiam 184. Et Beneventum corpus S. Deodati Ep. Nolani 259
851 S. Zoili Reliquiæ à S. Eulogio mittuntur Barcinonem 256 d
852 Incipiunt ſcribi miracula S. Martialis 553
856 Egmonda deſtruitur à Normannis 102 c
S. Argimirus, Cordubæ martyrizatur 84 e

866 S. Maxentii Ab. corpus transfertur, eique conditur monaſterium S. Salvatoris 175 d
880 S. Judith recluſa in Bavaria, poſt ſociam Salomen, moritur 493 b
891 Sunzo Archiepiſcopus Moguntinus cæſus à Normannis 155 e

SECULUM X.

An. 911 Floret Symeon Metaphraſtes 262 e
Comitatus Hollandiæ initium capit 94 c
923 Carolus R. Franciæ victo Roberto, offert ſpolia S. Martiali 563
924 S. Marentii corpus Malliacum refertur 176 b
935 Decem primorum Epp. Moguntt. corpora transferuntur ad S. Albani 251 b
952 Deflagrat monaſterium S. Martialis 646 b
960 S. Pelagii corpus transfertur Legionem 206 a
973 Metaphraſtes anno ætatis 80 ſcribit vitam S. Sampſonis 263
966 Baldricus Ep. Ultrajectinus ex Italia adfert varia corpora Sanctorum 359 c
969 Otthoni Imp. familiaris obſeſſus, ad Vincula S. Petri liberatur 452 d
985 Regum & S. Pelagii corpora transferuntur Ovietum 214
994 Scribuntur alia miracula S. Martialis 537 c
997 Gregorius V dedicat eccleſiam S. Proſperi apud Regium Lepidi 57 a
1000 Invenitur corpus S. Medici M. Otriculani in Umbria 7 e

SECULUM XI.

An. 1017 Reſtauratur monaſterium S. Martialis 565 c
1019 S. Heimeradus Presb. obit 385
1023 Conſecratur nova eccleſia S. Martialis 566. Et ad reſtauratam Ovetenſem refertur corpus S. Pelagii M. in novam arcam 214 f
1028 Abſolvitur monaſterium S. Heimeradi 386 a
1031 Decernitur S. Martiali titulus Apoſtoli in duplici ſynodo 541 f
1043 B. Hemma Comitiſſa, Gurcæ parthenonem fundat 517 a
1048 Canonici Lemovic. fiunt Monachi 563 b
Veſontionem adfertur corpus S. Antidii 40 d
1052 Iterum deflagrat monaſterium S. Martialis 566
1060 S. Theobaldus Camaldulen. obit 592
1061 Synodus Rom. contra Simoniacos 289 b
1063 Ad S. Martialis aſſumitur Regula Cluniacenſis 567 a
1064 Obit Landulfus Cotta, frater S. Herlembaldi, Mediolani 292 c
1065 Belæ Ungariæ Regi ſuccedit Salomon filius 519 f
2066 S. Arialdus à Simoniacis occiditur 280 c
1067 Idem ab Alexandro II Canonizatur 303 c
1070 Archiepiſcopo Mediolani abdicanti ſuccedere nititur Gothofredus 304 f
1071 Grande ibidem incendium 304 f
1072 Hartwigo Ab. Hertzfelden. dicatur Vita S. Heimeradi 383
1073 S. Theobaldus Erem. Canonizatur 146
Marquardus creatur Dux Carinthiæ 507
Gregorius VII zeloſus contra Simoniacos 305 f
1074 Geïza fit Rex Hungariæ pro abdicato Salomone 321 e
1075 Abolentur inveſtituræ in Syn. Rom 357
Iterum ardet Mediolanum, & occiditur S. Herlembaldus 307
1077 Rex Hungariæ eligitur S. Ladiſlaus 322 t
1080 Pugnatur in Saxonia contra Henricianos 395. Cordubâ Carionem transferuntur ſancti Pelagius & Felix 255
1081 Vicohabentiâ Ferrariam S. Leo transfertur. An Papa? 377 b
1085 S. Guilielmus fundator Montis-Virginis naſcitur 114 b
1086 Transfertur corpus S. Herlembaldi Martyris 309 a
1090 Invenitur corpus S. Pecinnæ in agro Pictavienſi 83 d
1093 Conradus, Henrici Imp. excommunicati filius, coronatur 310 e
1094 S. Ladiſlaus Rex eligitur Dux belli faci i & obit 326
1099 S. Arialdi oſſa transferuntur 309 f
1100 S. Irenæi eccleſia Lugduni fit regularis 342

SECULUM XII.

An. 1101 Anſelmus Archiep. Mediol. ab Jeruſalem rediens, obit C. P. 311 c
1102 Liprandus Presb. Mediolan. contra Simoniacos ignem experitur 312
1103 Cluniacenſes inducuntur ad S. Salvii 198 a
Transfertur corpus B. Thomæ Ep. 70 e
1105 Ardet Lemovica cum Cathedrali 568 d
1110 Paſchalis PP. transfert corpora ſanctorum quatuor Leonum 374 f
1112 B. Liprandus prope Mediolanum obit 280
1114 Obit Adimarus Ab. S. Martialis 569 a
1120 Canonicis Gurcenſibus inducitur Regularitas Lateranenſis 518 a
1123 Ardet monaſterium S. Martialis 569
1124 Dedicatur eccleſia Montis-Virginis 120 f
1136 Invenitur corpus S. Martialis 569 d
1137 Præmonſtratenſes Hieroſolymis Pragam adducti 140 e. Obit S. Haraldus Ep. Maurianenſis 77 a
1139 S. Anthelmus fit Prior Carthuſiæ 277 a
Lotharii Imp. privilegium pro eccleſia S. Hilarii Patavini 585 a
1141 Sobieſlao Bohemiæ Duci ſuccedit Wladiſlaus 140 c
1142 S. Guilielmus fund. Montis Virg. obit 131 c
1143 Dedicatur nova eccleſia S. Adelberti Egmundæ 108 c
1144 Apud Regium Lepidi de altari producitur corpus S. Proſperi 57 c
1147 S. Henricus Ep. Olomuc, contra concubinarios Romam tendens, ſpoliatur & ægre evadit 142 & recuperatur Lisbona ope S. Antidii 48 a
1148 Dedicatur nova eccleſia S. Proſperi, corpora altaribus includuntur 58
1149 Ephemerides figuratæ Moſcorum ſculpi incipiunt 178 e
1151 Fundatur Carthuſia Repauſatorii 145 c
1157 Obit S. Henricus Ep. Olomuc. 141 c
1158 Laus-pompeia funditus deletur 455 d
1160 Obit B. Joannes Hiſpanus, fundator Repauſatorii 145 e
1161 Cathedra S. Petri ab igne ſervatur 459 a
1163 S. Anthelmus fit Ep. Bellicen. 233 c
1165 Fundatur Carthuſia Seizen. in Stiria 26
1172 Elevatur corpus B. Hemmæ 522
1175 Obit Petrus ſenior, Ep. Tarentaſ. 396 e
1177 Obit S. Anthelmus Ep. 236 f
1180 Fundatur in Stiria Hoſpitale Seiz. 528

1182 Dedicatur novum monaſterium Montis Virginis 136 f. Henricus R. Angliæ viſitat monaſterium S. Martialis, & rebellat ei filius ſuus 511
1192 Canonizatur S. Ladiſlaus R. Hung. & corpus elevatur 319 a
1198 Innocentius PP. III monetur reconciliare altaria, in baſilica Vatic. violata 464 f

SECULUM XIII.

An. 1228 B. Hemma miraculis clareſcit 503 f
Obit B. Arnulfus Villarien. 606
1229 Majoricam debellat Jacobus R. Arag. 644 c
1232 Benvenutus Ord. Min. Corneti ob. 327
Et 4 poſt anno ejus miracula jubet examinari Gregorius IX 328 e
1235 B. Raymundus Lullus Majoricæ Balearium naſcitur 644 c
1240 Varaſdinum in Hungaria exſcinditur à Tartaris 316 b
1260 Transferuntur corpora S. Theodechildis & Baſoli ex Duce Monachi 368, & 372
1263 Genuæ reteguntur loculi trium Sanctorum Epiſcoporum 480 b
1266 Convertitur B. Raym. Lullus 645 b: & paulo poſt inviſit B. Mariam de Rupe-Amatoris & Compoſtellam S. Jacobi *ibid.*
1267 Incipit ducere vitam ſolitariam *ibid.*
1269 Clemens IV mandat Romam mitti Pariſiis prætenſum caput S. Pauli Ap. 441 f
Ottocarus R. Bohemiæ auget fundationem Carthuſiæ Seizen. 527
1275 B. Raymundus incipit peregrinari 645 c
1276 Primum examen ſubit ejus Ars Generalis 645 c
1283 Invenitur Genuæ epitaph. S. Syri 478
1286 B. Raymundus Romam proficiſcitur 645 d
1287 Sanctorum Epiſcoporum Genuenſium corpora transferuntur 345 b
1289 Pariſiis aliquamdiu commoratur B. Raymundus, Artem ſuam prælegit, & Magiſtrum diſcipulus inſtituit 645 e
1290 Repetit Italiam, *ibid.*
1291 Genuam & Romam properat, ut procuret unionem Ordinum militarium *ibid.*
1292 Tuneti Saracenis Euangelium prædicat *ibid.*
1293 Artem ſuam prælegit Neapoli 646 a
1294 Apud Pontificem Cæleſtinum V, ejuſque ſucceſſorem Bonifacium VIII, pro Eccleſiæ utilitatibus incaſſum laborat *ibid.*
1296 Redit Genuam 646 c
1298 Pariſiis ſcribit Diſputationem ſuper Magiſtrum Sententiarum *ibid.*
1299 Pergit inſtare apud R. Franciæ Philippum, pro rebus Eccleſiæ perutilibus 646 d
1300 Majoricam repetit 646 d. Inde in Cyprum & in Armeniam tendit *ibid.*

SECULUM XIV.

An. 1301 Ex Armenia in Cyprum redit Raymundus, ubi multa adverſa paſſus eſt 646 f
1303 Idem Genuæ libris componendis denuo inſudat *ibid.*
1304 *Et* 5 Pariſiis Montem Peſſulanum, & hinc Pariſios ultro citroque commeat 647 b c
1305 Clementem V convenit Lugduni 647 d
1306 Bugiæ in Africa cum Mahumetanis diſputat, & multa tormenta paſſus, ex naufragio Piſas allabitur *ibid.* e
1307 Novos libros edit Piſis & in Monte-Peſſulano 648 a
1308 Matronæ Genuenſes triginta florenorum millia ipſi pollicentur in ſubſidium Terræ ſanctæ 648 b
Hinc rurſus ad Clementem V Avenionem properat, & inde Pariſios *ibid.*
1309 A Quadraginta Magiſtris & Bacalaureis Pariſienſibus Ars Lulliana ſolenniter approbatur 648 c
1310 Ibidem Averroiſtas ſtrenue impugnat, aliaque ſcribit in Monte-Peſſulano 648 d
1311 In Concilio Viennenſi multa proponit ad reparationem fidei Orthodoxæ 648 f
1312 Redit Pariſios & poſtea Majoricam repetit 649 a
1313 Meſſanæ Tractatum ſcribit in probationem Trinitatis 649 b
1314 In Africam tertium trajicit, ad martyrium properans 649 b
1315 Tandem Bugiæ lapidibus obrutus, martyrio coronatur 649 c, 673 & *alibi*
1332 S. Petri Apoſtoli apparitio & miraculum in Suevia 465 a
1350 Obitus B. Henrici Erem. Veronen. 632
1354 Pars baculi S. Petri Pragam miſſa à Carolo IV 462 f
1360 Corpus S. Antidii Veſontione elevatur 40 c
1363 Rudolfus Dux Auſtriæ transfert corpora SS. Joannis & Pauli MM. Rom. 163 a
1366 Deſtructa Abbatia S. Petri Regien. corpora SS. transferuntur ad S. Matthæi 59
1367 Urbanus V ornat inventa Capita SS. Petri & Pauli 442
1369 Corpora SS. Regien. referuntur ad Abbatiam reſtauratam 60
1372 Juſſu Gregorii XI examinantur libri Lulliſtici 717 b
1388 S. Proſperi Regien. corpus ad reſtauratam eccleſiam ſuam refertur 59 f
1392 Artem magnam Raym. Lulli prælegi ubique ſucceſſive jubent Reges Aragon. 729
Ante 1400 ſcribitur prior Vita B. Raymundi Lulli 639 c

SECULUM XV.

An. 1410 Suſcitatur Lugduni controverſia de corporibus Sanctorum inter eccleſias Sanctorum Juſti & Irenæi 342 a
1413 Dirimitur ea lis 347 f
1419 Fertur definitiva pro libris B. Raymundi Lulli 704 e
1436 S. Pauli Apoſtoli apparitio Aſtigi, pœnitentiam populo indicentis 466 c d
1438 Furtum gemmarum, Apoſtolorum capitibus Romæ detractarum, miraculo detegitur 444 a
1448 Conditur vetus epitaphium B. Raymundi Lulli 637 e 642 c
1450 Obit Spoleti B. Angelina Clariſſa 530
1453 Palavicinus Ep. Regienſis recognoſcit S. Proſperi & aliorum corpora in Abbatia S. Petri 61 a
1454 Eccleſia SS. Joannis & Pauli Romæ traditur Jeſuatis 161 f
1456 Inchoatur proceſſus pro Canoniz. B. Hemmæ 511 a. Includitur Ultrajecti venerabilis Bertha 151
1461 Increbreſcunt miracula B. Hemmæ 503 f
1475 Lubecæ imprimitur Codex de 6 ætatibus mundi,

mundi, dictus Rudimentum Novitiorum. Alius 6 ætatum an. 1493 Norimbergæ 340
1476 Canonicis Regularibus confirmatur titulus Lateranenſium cum privilegiis 518 f
1478 Directorium Eymerici quomodo Romæ imprimi permiſſum 725 f
1481 Elevantur corpora Sanctorum Bobienſium 181 a
1483 Majoricæ inſtituitur Univerſitas Lulliſtica 726 e
1490 Perficitur Mauſoleum B. Raymundi Lulli 637 a

SECULUM XVI.

An. 1509 Ferrariæ transfertur corpus S. Leonis, an Papæ II? 377. Mediolano Pariſios corpus S. Arialdi M. 310
1511, 14, 19, 62, & 1610 ſcribitur à variis Vita B. Raymundi Lulli 639
1514 Obit Ven. Berta Recluſa Ultrajecti 152 a
Papiæ inveniuntur Reliquæ S. Davidis Theſſalonic. & aliorum 178 c
1516 Deſtruitur pars una Baſilicæ Vaticanæ, pro fundanda nova 318
1417 Mediolani elevantur Reliquiæ S. Vigilii Ep. Tridentini. 646
1521 Sanatur S. Ignatius de Loyola ab apparente S. Petro. 465
1540 Abbatia S. Martialis Lemovicenſis ſeculariza tur. 672 e
1544 Victoria de claſſe Turcarum, Salerni Officio proprio celebris 249 a
1560 Corpus S. Theobaldi Camaldulenſis tranſlatum Vicentiam 591 f
1561 Ordinatur primus & ultimus Archiep. Ultrajectinus, Fredericus Schenkius 152 a
1562 Lugdunenſes eccleſiæ ab Hugenottis exſpoliantur, S. Irenæi corpus diſpergitur 341 e
1565 Corpus Ven. Menendi, Prioris Canon. Regg. in Luſitania, reperitur quadamtenus incorruptum 96 d
1572 Evertitur à Gheuſiis Abb. Egmondana 96d
1595 Clemens VIII dirimit controverſiam de corpore S. Proſperi Regien. 61 b
1598 Corpus B. Guidi Marumaldi Ord. Præd. abſconditur, Francis Neapolim obſidentibus, nec uſque modo reperitur 150 f
1600 Editur alia Vita B. Arnulfi Villarien 607 f

SECULUM XVII.

An. 1601 Apud Regium Lepidi ſopitur controverſia de SS. Proſpero & Venerio, hujus Reliquiis omnibus ad eccleſiam S. Petri, iſtius ad propriam delatis 66
1611 Utriculi invenitur & transfertur corpus S. Medici M. 7 e
1612 Inſtituitur proceſſus pro Canonizatione B. Raymundi Lulli 635 a
1613 Corpus B. Benvenuti invenitur & transfertur Ilicetum 329 b
1620 Ferdinandus, Dux Mantuæ, donat Melitenſibus partem brachii S. Pauli 431. Romæ in Vaticano transfertur Statua ænea S. Petri ad ingreſſum Baſilicæ ejus 434 f. Transfertur corpus S. Ferdinandi Epiſcopi Calatini 332
1623 Ultima tranſlatio B. Thomæ Epiſcopi Regienſis 70 c
1630 Elevatur corpus S. Anthelmi Epiſcopi Bellicenſis 239 d
1633 Cracoviam Miſnia adfertur brachium S. Pauli Apoſtoli 446 a
1634 Urbanus VIII conſtituit novum altare fabricandum pro Cathedra S. Petri 463 e
1643 Transfertur ſolenniter corpus S. Theodechildis V. 372 d
1648 Ejus & Baſoli, ex Duce Monachi, ſepulcra inſpiciuntur 376
1649 In Carthuſia Repauſatorii elevatur Corpus B. Joannis Hiſpani 143 e
1651 Engelbertus Desbois, Ep. Namurc. deſcribit Pileolum S. Petri 462 b
1666 Alexander VII transfert Cathedram S. Petri ad caput Baſilicæ Vaticanæ 458 f
1679 Imprimitur Menologium Ruſticum 111 b
S. Caſſii Narnienſis Reliquiæ Luca Narniam referuntur 487
1690 Os unum S. Proſperi Regien. theca argentea ornatur, & biennio poſt ſolenniter circumfertur 71 a
1692 Recipitur à Cæſare Leopoldo Varaſdinum: ſed S. Ladiſlai nihil reperitur 317 d

NOTITIA FIGURARUM

Ornantium hunc Tomum.

COrbanum *ſeu panis euchariſticus Coptorum* pag. * 143
S. Medici Mart. Utriculani, *Epitaphium cum arca refoſſum* pag. 7
Abbatiæ Egmundanæ, *à Geuſiis funditus everſæ, iconiſmus* 96
Montis Virginis *ſitus conſpectuſque cum primario ibidem monaſterio Ordinis, atque aliis ædificiis, nec non vicinis locis, in folio* 135
S. Guilielmi, ejuſdem Ordinis Fundatoris, *ex veteri pictura effigies* 137
B. Guidi Maramaldi, *Ordinis Prædicatorum Neapoli, icon* 150
Bazoli Ducis Aquitaniæ, *à Clodovæo Rege capti, Epitaphium* 368
S. Theodechildis, *Regis ejuſdem filiæ, Epitaphium ſimile* 373
S. Leocadiæ V. M. *Statua vetus, Toleti refoſſa* 398
Sacellum S. Petri, Domine quo vadis? 433
S. Petri ſtatua ænea, *in Vaticana Baſilica* 434
Altare Apoſtolorum *in Catacumbis* 437
Capita Apoſtolorum *in Baſilica Lateranenſi* 445
Clavis de Confeſſione S. Petri, *à S. Servatio allata Trajectum* 453
Lignea Cathedra S. Petri, *in Baſilica Vaticana* 456
Clavicula ex compedibus S. Petri, *Laudæ apud Inſubres* 457
Pileus ſeu Mitra S. Petri, *Namurci in Belgio* 462
Altare B. Raymundi Lulli *in Eccleſia Minorum Majoricæ* 636
Mauſoleum B. Raymundi Lulli *in eadem eccleſia* 637
Alia ſanctitatis indicia B. Raymundi Lulli, *apud Trinitarios Majoricæ* 638
Specimen ſcripturæ Seculi XIV, *ex veteri Vita B. Raymundi Lulli* 641
Folia lentiſci litterata *in monte Randa, ejuſdem aſceſi nobilitato* 657

MENSIS JUNII

TOMUS QUINTUS

DIES VIGESIMA QUINTA.

SANCTI QUI VII KALENDAS IULII COLUNTUR.

SAnctus Sosipater, } cognati S.
Sanctus Iason, } Pauli, in insula Corcyra.
S. Sopater Berœensis, } Discipuli A-
S. Mnason Cyprius, } postolorum.
S. Medicus Martyr, Utriculi Narnienſis diœcesis in Umbria.

B S. Salonita, } Martyres, Thessalonicæ in Macedonia.
S. Bigatus, }
S. Lamtanus, }
S. Lunitanus, }

S. Luceia Virgo, } S. Apamius, } Martyres Romæ.
S. Auceias Rex, } S. Pronicus, }
S. Antonius, } S. Coteus, }
S. Hereneus, } S. Orion, }
S. Theodorus, } S. Papicus, }
S. Dionysius, } S. Satyrus, }
S. Apollonius, } S. Victor, }

S. Febronia, } Martyres, Sibapoli seu Nisibi in Mesopotamia.
S. Lybe, }
S. Leonis, }
S. Eutropia, }

S. Gallicanus, Dux Exconsul Romanus, Martyr in Ægypto.
S. Antidius, Episcopus Vesontionensis, in Burgundia.
C S. Maximus, Episcopus Taurinensis, in Pedemontio.
S. Prosper, Episcopus Regii Lepidi in Æmilia.
S. Tygris Virgo, Maurianæ in Sabaudia.
S. Benjamin, } Anachoretæ in
S. Bejocus, } Ægypto.
S. Amandus, } Gemeliaci in Pe-
S. Domnolenus, } tracoriis

S. Æmilianus, Episcopus & Martyr in Burgundia.
S. Pecinna, aliàs Perseveranda, Virgo in Agro Pictavensi.
S. Eurosia, Virgo Martyr, Jaccæ in Aragonia.
S. Dicentius vel Dizantius, Episcopus Santonensis, Arduſii in Ar- E
vernia.
S. Molocus seu Molonachus, Episcopus in Scotia.
S. Salomon, Rex Britanniæ Armoricæ, Martyr.
S. Tudwalus, Episcopus Trecorensis in Britannia Armorica.
S. Gehardus, Episcopus Namnetensis in Gallia.
S. Adalbertus Diaconus, Egmundæ in Hollandia.
S. Simon, Anachoreta apud Græcos.
S. Guilielmus Abbas, Fundator Eremitarum Montis Virginis, in Italia.
B. Henricus Zdicus, Episcopus Olomucensis in Moravia, Ordinis Præmonstratensis. F
SS. Petrus & Febronia, in monasterio dicti, SS. David & Euphrosyna, Principes Rutheni.
B. Joannes Hispanus, Prior Carthusiæ Repausatorii in Sabaudia.
S. Oduinus Presbyter, Martyr Hugardiæ in Belgio.
B. Guidus Marramaldus, Ord. Prædicatorum, Neapoli in Italia.
Ven. Berta Jacobi, Recluſa Ultrajecti in Belgio.

PRÆTERMISSI ET AD ALIOS DIES REJECTI.

SAncti Canuti, Ducis Slesvicensis & Regis Obotritorum, translatio *memoratur in Breviario Slesvicensi, Ms. Florario, Martyrologio excuso Coloniæ & Lubecæ anno* 1490, *item à Greveno & Canisio. Acta ejus illustravimus* VII Januarii.

S. Filani, Abbatis Scotiæ memoria, ob victoriam obtentam, *inscripta est Menologio Scotico Dempsteri: de ea Victoria egimus ad diem Sancti natalem* IX Januarii.

S. Severa, Virgo & Martyr, *inscripta est Auctario Greveni ad Usuardum & Martyrologio*

Germanico Caniſii. *Eamdemque Joannes Gamanſius reperit in variis Paderbornenſis Eccleſiæ ac diœceſis Kalendariis manu & typo expreſſis, unde judicavit iſtic alicubi* Patronam *coli. Videtur ea eſſe, de qua egimus ad diem* XXIX Januarii.

S. Serenæ Virginis Tranſlatio *indicatur in Greveni Auctario. Forte eſt illa, quæ Metis colitur*, Serena Martyr XXX Januarii.

Commemoratio Theodori *apud Seldenum de Synedriis pag.* 371 *ex Kalendario Coptico Calcaſendii, & pag.* 404 *ex alio Ms. Arabico* Theodori Martyris & Judicis ſeu Præfecti: *videtur ſpectare* S. Theodorum Ducem, *de quo actum* VII Februarii.

S. Stephani, Fundatoris Ordinis Grandimontenſis, Tranſlatio prima, Mureto ad Grandem-montem, *recolitur hoc die in Officiis propriis. De illa egimus ad ejus Vitam* VIII Februarii.

D. P. S. Milburga, *ſoror* S. Etheldrithæ, *filia Regis Merciorum in Anglia, quaſi hoc die obierit à Mabilione ſec.* 3 *parte* 1 *huc refertur, cum aliis duabus ſororibus ſuis. Henſchenius obiiſſe docet, quando de ea egit,* XXIII Februarii.

B S. Conſtantia Auguſta, filia Conſtantini Magni Imperatoris; SS. Attica & Artemia, filiæ S. Gallicani *infrà hoc die referendi, indicantur à Greveno & Caniſio. Illarum Acta illuſtravimus* XXVIII Februarii.

SS. Eligii & Vindiciani Epiſcoporum Tranſlatio, *inſcripta eſt antiquo Ms. Tornacenſi S. Martini, & aliis quamplurimis. Ex his* S. Vindiciani Epiſcopi *Cameracenſis Acta dedimus* XI Martii.

S. Eligii Epiſc. Noviomenſis & Tornacenſis *danda erunt* I Decembris.

Eva, Recluſa Leodienſis, & B. Juliana in Monte Cornelio *hodie referuntur.* Hujus corpus *olim ſervabatur in Altari Ordinis Ciſtercienſis, & tamquam cum titulo* Beatæ *refertur ab Henriquez & Chalemoto. Alii volunt ibi viguiſſe Ordinem Præmonſtratenſem. At nos oſtendimus Regulam S. Auguſtini ſimpliciter ibi fuiſſe obſervatam; & pleraque de Eva narrantur in Vita B. Julianæ, illuſtrata* V Aprilis.

S. Philippus, Epiſcopus Gortinenſis in Creta, *indicatur in Mss. Leodienſibus S. Lamberti & S. Laurentii, duplici Pariſienſi S. Germani de Pratis & Ms. Florario: item apud Maurolycum & Felicium; & cum elogio apud*
C *Adonem: de eo egimus* XI Aprilis.

S. Egbertus, Apoſtolus in Friſia, *inſcriptus eſt Menologio Scotico Dempſteri: de eo egimus* XXIV Aprilis.

S. Marci Euangeliſtæ inventio corporis Venetiis, *aliis* apparitio, *indicatur à Bellino, Greveno, Molano, Maurolyco, Caniſio, Ferrario & Florario Ms. De illa egimus ad Vitam* XXV Aprilis.

D. P. S. Probus Monachus, *Moguntiæ ad S. Albani, inſcribitur Monaſtico Martyrologio Hugonis Menardi, quaſi hoc die obiiſſet, quia Hermannus Contractus* VII Kal. Julii *notavit: ſed Annales Fuldenſes certius habent* VII Kal. Junii: *quia autem Ferrario teſte nullum in eccleſia Moguntina cultum habet, & Hermannus ſolum dicit quod fuerit* Presbyter religioſus & ſanctus, *egimus de eo inter Prætermiſſos ad* XVII Maji.

B. Ægidii Ordinis Præd. Converſio, *inſcripta Hagiologio Luſitano Cardoſi. Vitam dedimus* XIV Maji.

S. Radulphus, Archiepiſcopus Bituricenſis, *refertur à Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino, in Faſtis monaſticis; à Ghinio, in Natalibus Canonicorum; & Ferrario. Acta dedimus die ejus natali* XXI Junii. D

S. Amphibalus, *Magiſter S. Albani, & Socii Martyres, referuntur in Martyrol. Anglic. Wilſoni, & à Ferrario Acta immiſta Vitæ S. Albani, ſimul dedimus* XXII Junii.

S. Walheri Martyris, *duplex Officium Dionanti propter notabiles Reliquias ex pago* Onhay *habitas, cum facultate Epiſcopi Namurcenſis,* 1612; *qui idem Reverendiſſimus tranſtulit hoc feſtum in* 25 *cum incidat in* XXIII Junii.

S. Firminus, S. Cyriacus, S. Longinus, S. Orentius, S. Pharnacius, S. Eros, S. Firmus — fratres Martyres in Armenia, *referuntur in Menæis excuſis. Alia Mss. ſynaxaria cum Martyrologio Romano, eoſdem habent* XXIV Junii. D. P.

S. Simplicii, Epiſcopi Auguſtodunenſis, *Officium Eccleſiaſticum ob feſtum S. Joannis Baptiſtæ ad hunc diem tranſlatum, ejuſque memoria inſerta Martyrologio Gallicano Sauſſaii. Acta ejus dedimus* XXIV Junii. E

S. Theodulphus, Epiſcopus & Abbas Lobienſis, *colitur Officio Eccleſiaſtico apud Lobienſes & Binchienſes, & refertur à Molano, Ghinio, Ferrario. Nos de eo egimus, cum Martyrologio Romano & aliis, die quo mortuus* XXIV Junii.

Sancti Thaumaturgi Muromenſes *ad Volgam fl. Moſcoviæ* Piiſſimus Princeps Petrus, *in Monachatu* David *dictus*, Piiſſima Princeps D. Febronia, *poſt habitum ſumptum* Euphroſyna, *ad hunc diem referuntur in Synaxario Slavo-Ruſſico anni* 1679. *De iis plus lucis expectamus, & Vitas ſi quidem extant.* D. P.

Bodardus Confeſſor *inſcribitur Auctario Greveni ad Uſuardum, aut Carthuſianorum Colonienſium anno* 1515 *&* 1521 *excuſo. Habemus* Vitam Ms. S. Bodardi *ex Ms. Trevirenſi S. Maximini, eamque ſcimus extare in Ms. Bodecenſi in diœceſi Weſtphaliæ Paderbornenſi; in qua dicitur vixiſſe S. Hilario valde familiaris, & exemplo S. Maxentii in eremum diſceſſiſſe, & interim ita Vita incipit*: In illo tempore cum Lotharius Aquitaniæ teneret regnum in civitate, quæ Pictavis nuncupatur, erat quidam nobilis Bodualdus F
nomine: qui ab ipſo pueritiæ ſuæ tempore B. Hilarii Epiſcopi diſcipulus in monachico habitu conſtitutus vivebat. *Qui ſimul puerum ſine baptiſmo defunctum ſuſcitarunt. Dein diſcedens ad S. Maxentium duos cæcos illuminavit; & apud hunc exiſtens, mulierem à fluxu ſanguinis liberavit; & alia* XL *miracula fecit. Dein à S. Hilario, per Angelum monito, accepta benedictione ſucceſſit in eremum; itàque peractis* XL *annis migravit* VII *Kalendas Julii ad Chriſtum &c. Hac placuit latius deducere: ſi forte lux poſſet affundi hiſce tenebris: quis enim tum Lotharius Rex præerat Aquitaniæ? ne dicam ſummum ſilentium apud alios auctores de illo Sancto eſſe, uti etiam in Actis S. Hilarii* XIII *Januarii, S. Maxentii* XXVI Junii.

S. Proſper Aquitanus, Scriptor, dein Epiſcopus Reienſis in Gallia, *refertur à Sauſſaio in Martyrologio Gallicano. Verum* Proſperum Aquitanum *non fuiſſe Epiſcopum; &* S. Proſperum

A sperum Episcopum Regii Lepidi *hoc die coli infrà ostendimus, unde videtur arrepta occasio adscribendi Reiensi seu Regiensi in Galliæ diœcesi Episcopum Prosperum.*

Leontius & Calidonius, Episcopi Vesontionenses, *adjunguntur S. Antidio, de quo infrà agimus;* & Sancti *appellantur; uti etiam à Chiffletio, in Vesontione, ubi eos collocat post Antidium: at Sammarthani inter hunc & illos, etiam pseudo-episcopos duos Arianos interponunt, & à titulo Sanctitatis abstinent.*

S. Albertus, Monachus Mediolacensis territorii Trevirensis, sanctitate celebris, *memoratur à Trithemio lib. 3 cap. 318, eumque secutis Wione, Dorganio, Bucelino, Ferrario, Saussaio in Supplemento hoc die: & isti quidem distinguunt eum à* S. Adelberto, *cujus Vitam scripserunt Monachi Mediolacenses, quam nos hoc die damus; sed putamus, nihil inter eos distingui à Trithemio, qui ejus res gestas asserit extare.*

Henricus Episcopus Olomucensis *in Moravia, & Fundator Sionæi seu Strahovienſis Præmonstratensium Monasterii Pragæ, defunctus anno* 1151. *Georgius Crugerius inter Sacros pulveres mensis Junii longum ejus encomium texens,* B Vestem, *inquit,* Præmonstratensem Episcopali superinduit. Vixit observantissimus legum Ordinis ... unde promeruisse videtur, ut eum titulo Beati passim in scriptis ac tabulis dignarentur. *Enumerat deinde idem Crugerius octo Episcopos Olomucenses ex Sionæo illo Conventu assumptos: cujus modernus Abbas Vitus, interrogatus num quis cultus illi apud suos haberetur, respondit; nomen in benedictione esse, aliud nihil. Tacet etiam de eo Chrysostomus vander Sterre Abbas Antverpiensis inter Natales Præmonstratensium.*

Lambertus Presbyter, Begginagii Leodiensis conditor, magna sanctitate seculo XII floruit, *& cum titulo* Sancti *indicatur à Saussaio in supplemento Martyrologii Gallicani: at Fisen, in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, abstinet à titulo Sancti & Beati, quamvis pluribus ejus virtutes deducat.*

D. P. Guilielmus, Abbas Bellæ-laudæ *in Anglia, à Chrysostomo Henriquez, Chalemoto & aliis Cisterciensibus, cum titulo Beati proponitur; absque illo in Kalendario Ordinis Divione* C *excuso, an.* 1617; *in alio, quem Ms. Henriquez reperit post vetus Missale nec nominatur quidem; aliunde vero nullum adducitur vetusti cultus apud Anglos indicium. Catalogus Joannis Generalis necdum prodiit: sed si ipse est hujus nominis ultimus (ut esse videtur) anno* 1540 *electus; is tanti non est, ut quoscumque inter Beatos numeraverit, censeri debeant publicum etiam cultum habuisse; cum ejus ætatis scriptores satis liberaliter uterentur titulo* Beati.

Joannes Hieronymus, anno MDLXXIII ab hæreticis in vico Hollandiæ Schagen post plurima illata tormenta occisus, *cum aliis pluribus refertur à Raissio in Auctario Molani.*

Jacobus, } in Syria anno 1266 à Saracenis ex-
Jeremias, } coriati, Ordinis S. Francisci, ut beati Martyres *ab Arturo relati.*

Daniel Guardianus, Cornelius, Joannes, } Presbyteri, Ludovicus, Adrianus, Engelbertus, } Laici — Ordinis S. Francisci, Conventus Alcmarienſis in Hollandia, à Geusiis hæreticis capti, & En-

chusam abducti, & ob constantiam fidei D Catholicæ strangulati, *post alios scriptores ab eodem Arturo inter* Beatos *feruntur.*

Hieronymus à Condriaco, Capucinorum Guardianus Valentiæ in Gallia, anno 1629 ab Hugonottis hæreticis crudeli morte interemptus, *ut* Beatus *&* Martyr *refertur in Martyrologio Franciscano. Ac denique, ut* Beati *ejusdem Ordinis diem ibidem implent.*

Joannes à Ripa, *Mexici anno* 1562 *defunctus,*

Amadeus, *in Austria propugnator fidei sec.* 16,

Magdalena de Tison, *Pisauri anno* 1444 *mortua: quorum nulli putamus aliquem ecclesiasticum cultum deferri.*

Joanna Figueyro *nobilis Lusitana, vidua facta sanctimonialis Ordinis S. Dominici, & Joanna à Conceptione dicta, ne quidem voluit accedere Regem, ut proprium filium liberaret à morte; sed respondit, Si filius reus est, moriatur: & sic vitam sancte peregit, laudata à Lopez 3 par. lib. 2 cap. 85, & à Joanne Rechac seu Joanne de S. Maria Tomo 2 lib. 1 cap 7, atque ab hoc titulo* Beatæ *honoratur, uti etiam in Anno sancto ejusdem Ordinis.*

P. Fr. Joannes Sanz Carmelita, *Valentiæ in* E *Hispania obiit anno* 1608. *Ejus Vitam, tam-* D. P. *quam viri etiam post mortem miraculis clari, habemus editam Valentiæ an.* 1612, *eaque Teutonice reddita primum tenet locum ante alios Solis Eliani Radios, quos justo volumine habemus editos per R. P. Jacobum à Passione Domini, an.* 1684. *Indicare autem eum hic volui, propter spem quam habet Ordo impetrandæ Beatificationis, cum voto ut perficiatur antequam absolvatur hujus mensis supplementum; quando sine dubio plures accedent miraculosæ gratiæ, per eumdem his* 90 *annis impetratæ.*

S. Agatho, Martyr Alexandriæ, *refertur in Mss. Epternacensi & aliis, uti indicamus* XXVI Junii.

SS. Gaudentius, Felix, Agapitus, Emeritus, *aliis* Emerita, Martyres in Africa; *memorantur, aut omnes, aut aliqui, in variis Mss, & Auctario Greveni ad Usuardum. In antiquioribus* XXVI Junii.

S. Maxentius, Reclusus in monasterio suo intra terminum Pictavensem, *recolitur à Castanæo in Notis ad Litanias Pictonicas. Acta ejus illustramus* XXVI Junii.

S. Rumoldus, Scotorum Archiepiscopus, F Mechliniæ, *indicatur à Dempstero in Menologio Scotico: quem ne id credam, ut plura alia gratis finxisse, facit Usuardus Conventus Nisstadiensis in Dania ad nos Pragâ allatus, ubi ex Anglicano aliquo, ut arbitror, exemplari, ita scriptum lego:* In Magliniis passio S. Rumoldi Episcopi Martyris. *Colitur ipse* 1 Julii. D. P

S. Adeodatus Presbyter, *Galliani in agro Mediolanensi; memoratur à Galesino, Masino & Ferrario in Catalogo generali. Epitaphium videtur mortem ejus ponere* IX Kal. Julii; *quæ autem de eo sciuntur, refert idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, die quo corpus translatum est* II Julii.

S. Itherius Episcopus Bituricis, successor S. Sævitiani, conditus in basilica sanctæ Crucis, clarus suis indiciis, *memoratur à Saussaio, secuto Monachum San-sulpitianum, Patriarchii Bituricensis scriptorem; qui asserit,* Sanctum corpus nunc, *id est superiori seculo,* in magna haberi veneratione. *De hac interro-* D. P.

A gatus ecclesiæ istius Parochus, negat apud se ullam extare memoriam tumuli, nedum cultus. Ita R. P. Petrus Carité Collegii nostri ibi Rector, an. 1602 omnia diligenter scrutatus; & pro comperto affirmans eum qui hodie Biturigibus ritu semiduplici colitur, incertum qua de causa, esse Episcopum Nivernensem: nesciri tamen hujus an illius sint ecclesiæ Collegiatæ duæ non longe à civitate Bituricensi, Rienſis & Sancergiensis: qua de re plenius cupio edoceri, pro die quo alter Nivernis colitur VIII Julii.

D. P. SS. Athanasius & Theodorus Compostellæ, ut discipuli S. Jacobi relati à Maurolyco & Galesinio, Ferrario autem ad XV Maji, iterumque à Ferrario & Cardoso ad hunc diem ex usu ecclesiæ Compostellanæ, à nobis in Majo rejecti sunt ad diem, quo de ipsomet S. Jacobo agetur, XXV Julii.

S. Gerulphi Martyris Translatio, celebratur solenni Officio in Trunchinienſi apud Gandavum monasterio, & memoratur à Molano, Canisio, Saussaio. Natalis ejus dies est XXI Septembris.

D. P. Dorotheæ Viduæ anno sal. 1394, memoria notatur in Ms. Florario Sanctorum. Annus mortis additus indicat ipsam esse Pruthenam, quam

B hoc quoque die mortuam scripsit Fredericus Schembek, in Vita Polonice impressa, usus Processibus Mss: quos uti & veteres picturas ipsius ac S. Juttæ, V Maji in Appendice post tom. 7 illustratæ, etiamnum præstolamur, tanto facilius, quod vetus Vita, quam habemus, in titulo præferat, festum ejus celebrari XXX Octobris.

S. Lebuini, Transisalanorum Apostoli, Translatio in Mss. Ultrajectino, Tornacensi, Trevirensi, & aliis. Colitur etiam ipse hoc die in diœcesi Antverpiensi sub ritu semiduplicis. At dies depositionis est XII Novembris.

S. Livini Translatio proponitur à Dempstero & D in Ms. Florario, & (nisi Lebuinus sit, de quo alii agunt) colitur XII Novembris.

S. Gennadius, Episcopus Constantinopolitanus, indicatur in Ms. Florario. Colitur passim à Græcis XVII Novembris.

S. Saturnini, Episcopi Tolosani, Translatio indicatur à Saussaio & in quodam Ms. Ejus dies natalis est XXIX Novembris.

S. Radbodi, Episcopi Ultrajectini, Translatio, in Mss. Ultrajectino, Trevirensi, Bruxellensi & aliis etiam excusis Fastis refertur. Molanus festum secundarium appellat: agitur primarium, die quo obiit, XXIX Novembris.

S. Alo colitur Venetiis, Bononiæ & alibi; æstimaturque esse S. Eligius, Gallicè S. Eloy, Noviomensis Episcopus, cujus Translatio hodie colitur in variis monasteriis Benedictinorum per Galliam, præsertim Beccensi in Normannia, & S. Petri super Divam, ut videre est apud Martinæum. Natalis ejus est I Decembris. D. P.

S. Remacli, Episcopi Trajectensis, Translatio, indicatur à Molano, Saussaio, Ferrario, Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino. Dies ejus natalis est III Decembris. E

Mercurius Martyr inscriptus est Auctario Greveni ad Usuardum. Quis iste non constat. Est Mercurius miles Martyr XXV Novembris, & alius, etiam in Martyrologio Romano, Martyr X Decembris.

S. Luciæ Virginis Syracusanæ Translatio, inserta est scriptis additionibus ad Grevenum. Dies natalis est XIII Decembris.

S. Joannis Euangelistæ dormitio, inscripta est Martyrologio sub nomine Bedæ vulgato, & alio excuso Coloniæ atque Lubecæ, anno 1690. De ea erit agendum XXVII Decembris.

DE SS. SOSIPATRO ET IASONE

G. H. *DISCIPULIS ET COGNATIS S. PAULI APOSTOLI.*

ITEM DE S. SOPATRO BEROEENSI,

C ET S. MNASONE CYPRIO DISCIPULIS CHRISTI.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA. F

De priorum cultu & actis in Corcyra insula, distinguendisque Sosipatro & Sopatro, Iâsone & Mnasône, male confusis.

SEC. I

In epist. ad Romanos cognatos appellat:

Actos hos duos Iasonem & Sosipatrum *cum Apostolo Paulo conjungunt Græci, & una eademque serie & die eorum Acta constituunt. Paulus in Epistola ad Romanos cap.* 16 *ver.* 21 *hos ita exprimit*: Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei. *Acta* S. Timothei *dedimus* XXIV *Januarii, & S. Lucii* XVIII *Octobris celebranda erit solennitas: creditur enim is esse* S. Lucas, *Pauli individuus comes; ita sentientibus cum Origene passim ad istum Apostoli locum, Interpretibus omnibus: licet de* Lucio, *veluti alio, agatur in Synopsi pseudo-Dorothei: ubi is Laodiceæ Episcopus nominatur; ab Hippolyto autem* Episcopus Olympiadis. Iason vero, *inquit idem Origenes*, ille est, de quo etiam in Actibus Apostolorum scribitur, quod Thessalonicæ, pro Paulo & Syla, seditionem commoventibus turbis, semetipsum dederit, ut Apostolo dicendi faceret libertatem. *Quæ cap.* 17 *Actuum, cum Paulus Christum Thessalonicæ prædicaret, à versu* 4 *ita exprimuntur*: Quidam ex eis crediderunt & adjuncti sunt Paulo & Sylæ, & de colentibus Gentilibusque multitudo magna & mulieres nobiles non paucæ. Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos; & turbâ factâ concitaverunt civitatem; & assistentes domui Iasonis, quærebant eos producere in populum. Et cum non invenissent

in Actibus etiam laudatur Iason:

A sent eos, trahebant Iasonem, & quosdam fratres ad Principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem concitant & huc venerunt, quos suscepit Iason: & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, Regem alium dicentes esse Jesum. Concitaverunt autem plebem: & Principes civitatis audientes hæc, accepta satisfactione ab Iasone & à ceteris, dimiserunt eos. *Hæc de Iasone.*

nominatus deinde Sopater Beræensis:

2 *De Sosipatro autem, addit Origenes,* Suspicor quod ipse sit, qui in Actibus Apostolorum scribitur, Sopater Pyrrhi Berœensis. *Scilicet cap.* 20, *ubi dicitur Paulus Epheso perrexisse in Macedoniam; versu* 4, Comitatus est eum Sopater Pyrrhi Berœensis; *ubi* Sopater *per crasim apud Interpretes dicitur, qui Origeni & Martyrologis infrà est* Sosipater, Pyrrhi Berœensis *filius, Beræa urbe Macedoniæ natus: quod ne quis putet non convenire ei, quem Apostolus suprà Cognatum suum nominat*; Arbitror, *inquit Origenes, ita dici* propter cognationem aut consanguinitatem ex
D. P. baptismo contractam. *Neutrum placet: quia* ex baptismo cognatos *vel* consanguineos, *non modo nulla uspiam Scriptura novit, sed neque sancti Patres: imo ne nunc quidem sic loquimur, postquam spiritualis cognationis gradus distinctius definitos habemus ex majorum disciplina; sed* Compatres
B *videtur à Sosipatro esse diversus,* & Commatres *audimus solummodo inter se appellare eos, quibus communis ex baptismo est* filius. *Apparet autem Origenem, cujus aliàs magna hic esset auctoritas, ita conjectare, ut alteram suam fulciat conjecturam, quasi idem* Sopater *sit, qui alibi* Sosipater; *quod uti gratis præsumitur, ita facile negatur, dum nulla adfertur alia fundandæ identitatis causa, quam nominum similitudo; quæ interim nullo exemplo probantur posse, nedum debere identificari. Quare neque concesserim prætitulatos, ex Epistola Romanis scripta, duos Pauli* Cognatos, *licet ejusdem cum illo tribûs aut etiam familiæ fuerint, in Macedonia natos, quod volunt aliqui, non in Cilicia. Quamquam enim id impossibile haud sit; non placet tamen eo confugere, propter gratuitam (ut dixi) conjecturam, quod idem nomen eademque persona in Epistola nominetur, quæ in Actibus; licet propter eam factum sit, ut in pseudepigrapha Synopsi Dorothei, & in similis farinæ Indiculo Hippolyti,* Berœensis Sopater *omittatur. Quod* Iason & Sosipater *ibidem inter Septuaginta*
C *Discipulos nominentur, æque ac ceteri omnes, quorum Paulus in suis Epistolis meminit, non meretur æstimari. An autem pluris faciendum sit, quod* Sosipater, Iconii; Iason, Tharsi *vel* Syriæ *dicantur fuisse* Episcopi; *pendet ex eo, an credere quis velit, majori cum certitudine adscriptos cuique Episcopatus, quam nomina fuisse inter Discipulos Christi divisa.*

G. H. 3 *Græci,* Sopatro Berœensi *omisso* (*credo quia nihil ultrà de eo legerunt*) Iasonis & Sosipatris *memoriam aut festum recolunt diebus variis, secundum varia Synaxaria; scilicet,* XXVII, XXVIII *&* XXIX *Aprilis; & ad primum quidem diem in Menologio antiquiori, quod jussu Basilii Porphyrogeniti collectum habetur, Elogium utriusque extat, olim à nobis Græce editum, quod hic Latine sic damus:* Memoria sanctorum Apostolorum Sosipatri & Iasonis. Iason & Sosipater discipuli fuerunt Apostoli Pauli: ac Iason natus est Tharsi in Cilicia, cujus etiam urbis Episcopus fuit. Sosipater vero, Patris in Achaia genitus, & ipse Episcopus Iconii fuit. Cum autem per annos aliquot Ecclesias suas gubernassent, ut

Ipsorum Elogium ex Menologio Basilii Imp. ad 27 *Apr.*

aliquibus prodessent, in Occidentem abierunt: & in insulam Corcyram appulsi, in nomine S. Stephani Protomartyris ecclesiam construxerunt. Hoc cum didicisset Cercylinus ejus insulæ Rex, conjici eos in carcerem jussit: ubi cum eos vidissent septem latrones, qui ibidem inclusi erant, in Christum crediderunt, similiter & carceris custos Antonius, ideo capite obtruncatus. Post hæc cum ignis è cælo lapsus, duos Regis filios ejusque uxorem combussisset, Sancti vinculis soluti fuerunt: qui cum multos adjuvissent, demum in pace decesserunt. *Ubi non omiserim notare,* Patrensem Sosipatrum *dici, atque adeo satis distingui à* Sopatro Berœensi. *Ibidem mox sequuntur similia Elogia, prius de* S. Cercyra *Virgine, filia Regis, ob fidem Christi telis confixa & lapidibus obruta; alterum de dictis* Septem latronibus, *qui in ferventia & ignea vasa, pice, cera atque oleo repleta conjecti, martyrium consummasse feruntur: quorum Elogia dedimus* XXIX *Aprilis.* D AUCTORE G. H.

4 *Ad ejusdem* XXIX *diem, habentur eadem omnia quæ suprà de* SS. Iasone & Sosipatro *in dictis Menæis, & in Menologio Sirleti, ex quibus ad præmissa post Latronum conversionem & martyrium, additur, quod* Rex Iasonem & Sosipatrum eductos è carcere, Carpiano Præsidi cruciandos tradidit: quos examinatos rursus in carcerem vinctos conjecit. Τὰς ἁγίας Ἰάσωνα καὶ Σωσίπατρον ἐξαγαγὼν τῆς φυλακῆς, Καρπιανῷ τῷ Ἐπάρχῳ πιμωρεῖσθαι ἐκδίδωσιν· ὃς τούτους ἐρωτήσας, καὶ αὖθις τῇ εἱρκτῇ δεσμεύσας, ἀπέρριψεν. *Dein relatâ* Cercyræ *conversione & martyrio, sic pergunt Menæa:* Persecutionem adversus Christianos commovit Rex; & sanctis viris, qui in adjacentem insulam confugerant, supplicio affectis revertens, * cum esset in medio pelago, ut olim Pharao submersus est. Itaque populus Domini gratiarum hymnos Deo obtulit. Iason vero & Sosipater è carcere liberati, verbum Dei sine impedimento prædicabant. Posteaquam vero surrexit novus Rex, & de sanctis illis viris didicisset; jussit lebetem ferreum illuc ferri, in eumque injici picem, resinam & ceram, ac vehementer accendi, & SS. Iasonem & Sosipatrum in illam demergi. Sed nihilominus Sancti illi servati sunt incolumes; infideles vero multi combusti: quod videntes plurimi ad Christum ipsum concurrerunt. Rex vero suspenso lapide ex collo, clamabat: Deus Iasonis & Sosipatri miserere mei. Quem cum ita lamentantem Beatus Iason vidisset, omnem populum admonens & docens, Catechismo instructum baptizavit in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti: quem Sebastianum nominavit. Non post multos dies filius Regis in morbum concidens mortuus est: quem S. Iason suis precibus è mortuis suscitavit. Multaque alia cum edidisset miracula, & pulcra templa erexisset, aliaque omnia bene & sancte perfecisset, aucto Christi grege, in senectute laudabili, ad eum quem tantopere desiderabat Christum migravit. (*aliis ad* 29.) E

* *imo* supplicio affecturus eo navigavit.

F

cum prolixiori relatione,

conversæ per eos Corcyræ Insulæ,

5 *Hæc ex Menologio, Latine per Sirletum collecto, desumpta, in Menæis sic Græcè excusa leguntur:* Μετὰ ταῦτα διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν κινήσας ὁ Βασιλεύς, καὶ τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ ἐγκαταμένῳ νησιδίῳ διαφυγόντων, αὐτὸς τιμωρήσασθαι τούτους, ἀπέπλει· καὶ δὴ μέσον τὸ πέλαγος γενόμενος, ὡς ὁ πάλαι Φαραὼ, τῇ θαλάσσῃ κατεποντώθη. Καὶ ὁ μὲν τοῦ Κυρίου λαὸς εὐχαρι-

etiam ad 28 *legenda.*

A AUCTORE G. H.

σηρίας ὕμνους τῷ Κυρίῳ ᾠδοποίησεν· Ἰασων ὁ καὶ Σωσίπατρος, τὴν φυλακὴν ἀπολυθέντες, ἐδίδαξεν ἀκολούθως τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἀνέστη Βασιλεὺς ἕτερος, καὶ τὰ περὶ τῶν Ἁγίων ἐμαθε, καὶ κελεύει ἀχθῆναι βέτλιω σιδηρᾶν, καὶ βληθῆναι πίσσαν ἐν αὐτῇ καὶ ῥητίνην καὶ κῆρον, καὶ ἐκπυρωθῆναι σφοδρῶς, καὶ τοὺς Ἁγίους ἐν αὐτῇ βληθῆναι. Τότε δὲ γενομένου, καὶ τῶν Ἁγίων ἀφλέκτων διαφυλαχθέντων, πολλοὶ τῶν ἀπίστων κατεφλέχθησαν· οἱ δὲ τῷ Χριστῷ προσέδραμον. Ὁ δὲ Βασιλεὺς, λίθον ἐξαρτίσας τῷ ἰδίῳ τραχήλῳ, ἐθρήνει· Ὁ Θεὸς, λέγων, Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου, ἐλέησόν με. Ὁ δὲ μακάριος Ἰασων, παρόντος τοῦ Βασιλέως, τὸν λαὸν ἅπαντα νουθετήσας καὶ διδάξας καὶ κατηχήσας, ἐβάπτισεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπωνόμασε τὸν Βασιλέα Σεβαστιανόν. Οὐ μὴν πολλὰς δὲ ἡμέρας, ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλέως νόσῳ περιπεσών, ἐτελεύτησεν· προσευξάμενος δὲ ὁ Ἀπόστολος, ἤγειρεν αὐτόν. Πολλὰ γὰρ ἐκ τότε κατειργάσατο θαύματα· καὶ ναὸς ἀναγείρας περικαλλοῦς, καὶ πάντα καλῶς καὶ σοβίως τελέσας, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον ἐπαυξήσας, ἐν γήρᾳ καλῷ πρὸς τὸν προθέμενον ἀφθόνει Χριστόν. *Eadem habentur ad* XXVIII *diem Aprilis in Ms. Synaxario Constantinopolitano, in Mss. Menais Mediolanensibus Bibliothecæ Ambrosianæ, Parisiensibus Cardinalis Mazarini & Patrum Prædicatorum, & Divionensibus Collegii Societatis Jesu. Quo etiam die in Typico S. Sabæ eorum memoria celebratur.*

Iasonisque in ea acta.

B

D. P. *Acta videntur valde incerta;*

6 *Quod ad narrationem prædictam attinet, nullis extantibus rei tam vetustæ testibus, quorum idonea atque proportionata antiquitas & auctoritas sit; vereor ne illa aliquibus videatur fabulæ quam historiæ propior, eamdemque censuram subeant tam* Carcylinus *Rex, nomine à sua insula derivato dictus, quam filia* Cercyra *Græcum ejusdem insulæ nomen referens; quod* Κερκύρα *scribitur: nihil enim familiarius Mythologis; quam personis in schenam adducendis nomina mutuari à locis eo spectantibus. Nolim ergo me vadem præstare, quod non sit tota illa res scripta, post plurima secula, ex traditionibus vulgi, fundatis in constanti opinione, quod illi, quorum istic venerabantur corpora, tumquam primorum suorum Apostolorum, & nomina inveniebantur in Epistola ad Romanos, fuerint discipuli & cognati S. Pauli. Ambos certe* Corcyræ *vulgo* Corfu *dicta in pace quievisse vel inde colligimus, quod eorum corpora ibidem detenta in veneratione fuerint, & inde Genuam, cum eam insulam occupassent ligures, avecta fuisse diximus in Addendis ad* XIX *Januarii pag.* 1136, *in Vita S. Arsenii Archiepiscopi Corcyræ insulæ, ex relatione Vicarii generalis, Jaderensis in Dalmatia Archiepiscopi, qui viginti per annos Corcyræ Archidiaconus fuerat: quo tamen illa devenerint ignoratur. Genuæ certe nulla eorum memoria superest, vel inter Officia propria, jussu Cardinalis Stephani Duratii edita, cum Kalendario Sanctorum qui in particularibus ecclesiis celebrantur; & in Sanctuario Genuensi Mariani de Grimaldis, sub annum* 1613 *excuso.*

C

non tamen quia Reges Corcyræ inducunt.

7 *Ceterum non ideo velim omnem fidem dictis Actis abrogari, quod in iis* Reges Corcyræ *adducantur, quasi sub Romanis Imperatoribus verosimile non sit insulam Reges habuisse; cum id non adeo à disciplina Romana sit alienum, quin tempore nativitatis Christi, cum edictum exiret à Cæsare Augusto ut describeretur orbis universus, & in Palæstina executioni mandaretur per Præsidem Syriæ ab eodem Augusto constitutum; Herodes ibidem Rex fuerit, & sua auctoritate curarit occidi infantes; atque hujus filius Archelaus eo mortuo Romam profectus sit, ut ex patris testamento regnum ab Augusto obtineret. Ita & S. Lucius fuit Rex in Britannia, sub potestate eorumdem Romanorum constituta, & alii alibi. Hoc magis miror, quod dicta Acta sic desinant in obitu gestisque* S. Iasonis, *ut non amplius meminerint* S. Sosipatri: *cujus tamen nomen videtur à Græcis recoli die* X *Novembris, ubi in Menæis primo loco sic habetur, in Rubrica seu Titulo ipsius diei:* Τῷ αὐτῷ μηνὶ ι'. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Ὀλυμπᾶ, Ῥοδίωνος, Σωσιπάτρου, Τερτίου, Ἐραστου καὶ Κουάρτου. Eodem mense die X Sanctorum Apostolorum, *qui communis est titulus omnium Apostolicæ ætatis Sanctorum Evangelii præconum;* Olympæ, Rhodionis, Sosipatri, Tertii, Erasti, & Quarti, *ideo forsitan conjunctorum, quia eorum Reliquiæ in aliqua Constantinopolitanarum ecclesiarum insimul requiescunt: unde & primum locum in Officio istius diei habent, & proprium Canonem, cum Versiculis eo spectantibus, à S. Iosepho Hymnographo compositum: in quo tamen de* Sosipatro *proprium nihil. Ne tamen dubium sit, de quo hic agatur; in Elogio, ubi de singulis ratio redditur, de illo sic legitur.* Ὁ δὲ Σωσίπατρος, ὅτινος πρὸς Ῥωμαίους γράφων ὁ ἅγιος Παῦλος ἐν ἐπιστολῇ μέμνηται, Ἐπίσκοπος Ἰκονίου γενόμενος, ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη· καὶ πολλά ἐστιν εὑρεῖν τοῦ Ἀποστόλου μεμνήμενον αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς. Sosipater vero, cujus meminit S. Paulus scribens ad Romanos in sua Epistola; factus Iconii Episcopus, requievit in pace: sæpius autem invenitur Apostolus in Epistolis ejus meminisse. *Hæc ibi, sed absque fundamento ultimum; cum in Epistolis semel dumtaxat nomen istud inveniatur.*

Sosipater colitur etiã 10 Novembris CP.

ut Episcopus Iconii.

8 *His ita positis, poterant debuerantque hæc omnia referri ad Aprilem, nisi à Latinis Martyrologis hic relatus* Sosipater, *& creditus* Iasonis *frater, persuasisset nobis de utroque Pauli cognato hic agere. Nunc vero attentius rem considerantibus, uterque videtur à Latinis præteritus, eo quod non satis eos distinxerint à* Sopatro & Mnasone. *Nam de hoc agunt sub nomine* Iasonis XII *Julii; de isto vero hic sub nomine* Sosipatri, *quemadmodum satis probant adjuncta utrique. Nam de hoc quidem Usuardus, Ado, Notkerus his iisdem omnes verbis scribunt,* Apud Pyrrhi-Berœam S. Sosipatris, discipuli B. Pauli Apostoli. *Melius in hodierno Martyrologio Romano scribitur,* Apud Berœam natalis S. Sosipatri, *quem rectius omnes* Sopatrum *nominassent: & quem si Galesinius scivisset ab altero distinguere, non concinnasset ei hoc Elogium, plenum confusionis.* Berœæ S. Sosipatris Episcopi. Is cum B. Paulo Apostolo & fidei vinculo & generis cognatione conjunctus, unus ex Septuaginta Discipulis, Thessalonicæ Episcopus consecratus, prædicationis munus religiose vigilanterque executus, quievit in Domino; *& in Notis testem Episcopatus Thessalonicensis allegat* Dorotheum. *Verum is cum Hippolyto asserit Episcopum eum Iconii fuisse, ut supra diximus, & Thessalonicæ S. Paulum ab Iasone exceptum & defensum ex Actis Apostolorum retulimus. Imo hoc eodem die Thessalonicæ passos alios Martyres mox referemus. Unde potuit Galesinius ex aliquo imperfecto Martyrologio nomen* Thessalonicæ *sumpsisse.*

Latini videntur solã de Sopatro Berœensi agere

9 *Ad* Iasonem *quod attinet, relatum in Martyrologio Romano* XII *Julii his verbis:* In Cypro Beati Iasonis antiqui Christi discipuli; *eum in Notis*

G. H. *& Iasone seu Mnasone Cypric.*

A *Notis Baronius cenſet alio ac veriori nomine* Mnaſônem *dictum; & ſic in pleriſque apographis Uſuardi, Adonis, Notkeri, Bedæ ſuppoſititii, Bellini & aliorum legitur nomen* Naſônis, *atque de hoc in Actibus Apoſtolorum cap.* 21 *verſu* 16 *iſta leguntur.* Aſcendebamus Jeruſalem. Venerunt autem & ex diſcipulis à Cæſarea nobiſcum, adducentes ſecum, apud quem hoſpitaremur Mnaſônem quemdam Cyprium, antiquum diſcipulum: *& inde verba omnium Martyrologiorum deſumpta ſunt, & ab aliquibus ipſe* Mnaſon *ſive* Naſon *etiam* Iaſon *appellatur, quæ ad dictum diem Julii poterunt fortaſſis latius confirmari. Interim de omnibus ſimul agere hic debuimus, ut ipſi corrigeremus, quod errorem communem ſequentes, ſimus arbitrati, de* Sopatro *ad hunc diem, & de* Iaſone *ſoſipatri ſocio agi in Martyrologiis ad dictum* XII *Julii; itàque inter Prætermiſſos menſe Aprilis utrumque remiſerimus ad Junium Juliumque.* D AUCTORE G. H.

DE S. MEDICO MARTYRE,

UTRICULI NARNIENSIS DIOECESIS IN UMBRIA.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Actis, cultu, inventione & tranſlatione.

B *Ex Ms. an.* 1515 *acceptæ hujus & aliorum Patronorũ Lectiones*

Narniam inter & Faliſcam, aliàs dictam Civitatem Caſtellanam, Umbriæ Suburbicarias civitates in Sabinis, pari fere utrimque ſex milliarium intervallo ſitum Utriculum *eſt; de quo pluribus Henſchenius ad diem* XXII *Maji, agens de S. Fulgentio, ejus civitatis ſub Totila Epiſcopo; de quo ex relatione S. Gregorii certiora habens, non curavit requirere prolixiorem aliam illius Legendam, apocryphan, nec bona fide conſarcinatam; neque recordatus eſt, eam nos, ſub fide Notarii publici, Dominici Ciotti de Carbio, anno* MDCLXI XIV *Julii tranſcriptam accepiſſe, dum adhuc eſſemus Romæ, ex Ms. Membraneo anni* MDXV. *Simili modo ex eodem Ms. tunc accepimus de aliis Utriculanorum Patronis Lectiones, cum Miſſis cuique propriis, ſcilicet* SS. Victoris & Coronæ ſanctique Medici (*de quo agere inſtituimus*) *ipſas quoque antiquitatis & auctoritatis non magnæ; nec aliud fere aptas probare, quam certum ab immemorabili cultum. Nam ſicut* Victorem & Coronam, *de quibus* XIV *Maji egimus in Analectis num.* 2 *ex Syria, ubi paſſus conſtabat ſub Sextiano, Antonini Imperatoris Præſide & Ægypti Duce, cum eodem Sebaſtiano traducunt Utriculum, ubi eorum habentur notabiles Reliquiæ; ita* S. Medicum *fingunt ejuſdem Sebaſtiani juſſu tormenta varia, ac denique capitalem ſubiiſſe ſententiam. Malim ego fateri, quod ignorem, ſub quo Imperatore paſſus hic Sanctus ſit, quam tam male conſutis Actis inſiſtere; ipſa tamen ut accepi proferam, quia in ceteris nihil eſt quod offendat, & melius nihil ſuppetit.*

anni 1612 *auctoritatis non magnæ.*

C 2 *Lectionibus ſubjungo Notariale* exemplar cujuſdam Brevis, expediti ab Illuſtriſſ. & Reverendiſſimo Cardinale de Monte, ſacræ Congregationis Rituum Præfecto, de anno MDCXII, ſedente S. D. Paulo Papa V, anno ſui Pontificatus VIII, ex proprio originali in charta pergamena, habente Sigillum appenſum cordulâ ſericeâ *tranſcriptum* XXII *Auguſti, anno prædicto* MDCLXI. *In hoc Decreto narratur Inventio corporis, & facienda Tranſlatio permittitur. Ludovicus Jacobillus, tom.* I *de Sanctis Umbriæ, aſſerit, quod* S. Medico *dicata olim eccleſia extra civitatem ſteterit in loco qui hodiedum nuncupatur* Campus S. Medici; *cujus nominis mentio fiat in Brevibus Pontificiis, Eugenii III, pro* XVIII *Februarii* MCXLVIII; *Honorii III, pro* MCCXXI; *Gregorii IX, pro* MCCXL; *& Alexandri IV, pro* MCCLVIII, *confirmantium ejuſdem loci poſſeſſionem Canonicis Regularibus, exiſtentibus in eccleſia Collegiata S. Mariæ Utriculenſis. Deinde ſubjungit idem Jacobillus, quod* anno MDCXI die V Septembris, Joannes Baptiſta Toſcus Regienſis, Epiſcopus Narnienſis, in antiquiſſimo lapideo monumento, ſub altari ejuſdem S. Medici, in ſuburbana S. Victoris eccleſia, reperit ipſius corpus aliorumque circa ipſum jacentium; & ipſum de licentia Pontificis Pauli V. ex judicio ſacræ Congregationis Rituum, expedita XVI Julii MDCXII, eodem anno eodemque menſe, tranſtulit à ſuburbana in urbanam atque Collegiatam prædicti S. Victoris eccleſiam; deinde vero proximi menſis Maji die XVIII in capellam ipſius Honorii erectam intra ſubterraneam ejuſdem Collegiatæ Cryptam.

E *corpus etiã in S. Victorĩ foris inventũ anni* 1611

Additur decretum Congr. Rituum anni 1612.

S. Medico eccleſia olim dicata,

3 *In eodem veteri monumento repertus eſt parvus lapis octo uncias longus, tres altus, & iis, quos in minori forma hic exprimimus, inſcriptus characteribus.*

cum titulo anni 1000.

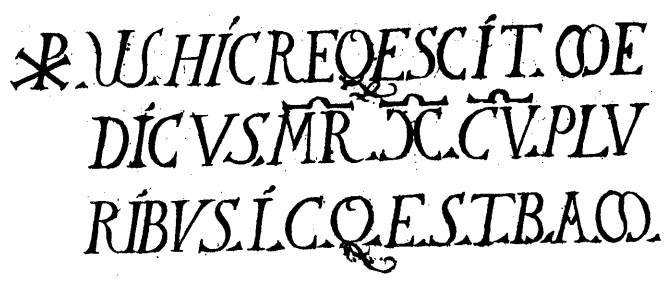

Hunc ego titulum, additâ primâ quæ extrita fuerit litterâ A, *ſic legendum ſentio.* Alpha Chriſtus & Omega. Hic requieſcit Medicus Martyr Chriſti, cum pluribus in Chriſto quieſcentibus, & ſub terra repertis, anno milleſimo. *Tali explicatione admiſſa, ſequeretur, quod prima forſitan inventio, in crypta in qua ſepultus ſtatim à morte Sanctus fuerat, & tranſlatio ad prædictam ſuburbanam S. Victoris eccleſiam Utriculenſibus feſtivum reddiderit initium ſeculi Chriſtiani* XI: *non item, quod cetera pariter tranſlata Corpora, pariter & certo credita ſint ſanctorum Martyrum eſſe.*

Quare

A AUCTORE D. P.

Quare merito cunctata Congregatio eſt, eorum ut talium venerationem permittere. Conſequens etiam nobis videtur, quod eodem XI *ſeculo compoſitæ ſint Lectiones prædictæ.*

4 *Credo etiam eodem tempore compoſitas Orationes, & ordinatam Miſſam propriam, qualem deſcriptam habeo die* XVII *Julii prædicti, ex Miſſali anni* MCCCCLXXXI, *quod conſervatur in Collegiata S. Mariæ. Sic autem ordinatur hæc Miſſa.* INTROITUS. Protexiſti me Deus. *Collecta.* Omnipotens ſempiterne Deus, fortitudo certantium & Martyrum palma, ſolennitatem hodiernam propitius intuere; & interceſſione B. Medici Martyris tui, omnium in te credentium vota perficias. *Lectio libri Proverb. cap.* I ℣. 12. Beatus homo qui invenit Sapientiam. *Graduale.* Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Alleluia. O Chriſti Martyr Medice, fortis in certamine, pro nobis Dominum rogita, ſiſtens in cæli gloria. *Euangelium ſecundum Matthæum, cap.* 10. Nihil opertum eſt, quod non reveletur. *Offertorium.* In virtute tua Domine lætabitur juſtus, & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer, B deſiderium animæ ejus tribuiſti ei. *Secreta.* Sacrificium, Domine, quod deſideranter offerimus, ſuffragante B. Medico, Martyre tuo, gratum tibi efficiatur. *Communio.* Poſuiſti, Domine, in capite ejus coronam de lapide pretioſo. *Poſtcommunio*, Præſta quæſumus, Domine, ut Sacramenti tui perceptione vegetati, ſancti quoque Martyris tui Medici precibus adjuvemur.

Miſſa vetus ex Ms. anni 1481.

5 *Philippus Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ anni* 1613, *Actorum epitomen exhibet,* ex Veteri Ms. Eccleſiæ Utriculanæ; *adduque in Notis*; Corpus Utriculi, ubi paſſus creditur, cum in Aſia Sebaſtenus Chriſtianos aliquot morte affecerit. *In Catalogo autem generali eorum, qui non ſunt in Romano Martyrologio*: Is in Aſia, *inquit*, ſub Sebaſtiano Duce paſſus eſt, quemadmodum Acta Mss. quæ vidimus, indicant. *Quibus oculis ea viderit, ut* in Aſia paſſum Medicum *legere ſe crederet, equidem non capio; neque* Sebaſtianus, *per ignorantiam adſcriptus Martyrio ejus ab auctore Lectionum, me movebit, ut Sanctum indigetem ereptum Utriculanis, Aſiæ tranſcribam. Ipſas tamen Lectiones qualeſcumque accipe, collatas cum vetuſtiori Ms. Ecgrapho, inter Gallonii collectanea Romæ reperto, in Vallicellana Patrum Oratorii bibliotheca. Porro eumdemmet eſſe credo, cujus* Reliquias *haberi* Bononiæ ad S. Gabriëlis portæ Ravennianæ, *dicit Joannes Pauli Maſinii in ſua Bononia perluſtrata, licet eum differat uſque in* XXVIII *hujus menſis, fortaſſis pro majori eccleſiæ iſtius commodo ſic mutato die.*

Ferrarii hallucinatio de loco Martyrii,

C *Reliquiæ Bononiæ.*

LECTIONES OFFICII VETERIS

Ex Breviario membraneo Ms. anni 1515.

a Delatus ut Chriſtianus,

1 ANtonino Imperatore *a* regnante, erat ingens perſecutio Chriſtianorum; in civitate vero Utriculana erat Dux quidam, Sebaſtianus nomine: erat autem ibi quidam Maleficus amiciſſimus Imperatori. Tunc nuntiaverunt miniſtri Sebaſtiano Duci dicentes, Clementiſſime Domine; Maleficus, Chriſtianus effectus eſt, & blaſphemat Deos noſtros, & dicit illos dæmonia eſſe. Tunc indignatus Sebaſtianus juſſit eum comprehendi, & ad ſe perduci: cui & D dixit ſigillatim, Malefice, *b* amice noſter, quid tibi deeſſe exiſtimaſti, ut te Chriſtianum feciſſes. S. Medicus reſpondit: Nam ego Chriſtianus aperte ſum; Chriſtum Jeſum, Dei vivi filium, de Maria Virgine natum adoro, & credo corde, & opere laudare non ceſſo. Tunc Sebaſtianus, irâ repletus, juſſit eum in carcerem mitti, & dixit ei, Vade, tracta tecum qualiter poſſis evadere tormenta horrida, quæ te fortiter laniabunt, ſi ſacrificare nolueris.

b

fidem generoſe confitetur,

2 Miſſus itaque in carcerem ſtetit ibi dies duodecim: & juſſit neque panem, neque aquam ei dari: tertio decimo autem die juſſit ſupradictus Sebaſtianus Tribunal exacto *c* Hippodromo præparari, & juſſit adduci S. Medicum, & dixit ei: Quid decretaſti circa ſalutem tuam *d* amice? B. Medicus reſpondit: Oportet tibi eos amicos eſſe, qui non timent Dominum ſuum habere inimicum: nam quantum ſunt amaræ mihi amicitiæ tuæ, tantum ſunt tuæ inimicitiæ dulciores. Sebaſtianus Dux dixit, O Malefice, quid dicis? B. Medicus reſpondit: Ego dico nullam habeo tecum communis fidei vitam. Sebaſtianus dixit: Ergo hoc tibi placet, ut præcepta noſtra E contemnens morte moriaris? B. Medicus reſpondit: Mortem, quam tu mihi minaris inferre, magna vita eſt; & ideo non timeo iram tuam: quare ex ipſa mihi naſcitur vita perpetua, & corona perpetua & palma.

c

d

& poſt 12 *dierũ carcerem æque conſtans,*

3 Tunc Sebaſtianus iratus dixit Terentiano *e* Conſiliario ſuo: Cras mane in Secretario tuo diverſis vexetur ſuppliciis, ſi ſacrificare noluerit; ſi vere conſenſerit, & tuo eum amori copula, & meis eum amicitiis repræſenta. Terentianus Conſiliarius dixit: Quare non ſacrificas diis, quos Imperator adorat, & quibus cervicem ſuam flectit? Certe ſi præceptis ejus conſenſeris & obedieris, paratus eſt cum diverſis muneribus te ſublimare honore. Cui glorioſus Martyr reſpondit: Ego præmia à vobis promiſſa non accipio, quotidie enim à Domino meo accipio fortitudinem.

e

nec minũ nec promiſſis cedit:

poſt alios 5 *dies adductus,*

4 Tunc nuntiavit hæc Terentianus Sebaſtiano; qui juſſit eum in carcerem mitti, & cuſtodiri à militibus. Et cum ibi diebus quinque fuiſſet recluſus, juſſit Sebaſtianus ipſum quinta die de carcere educi, & dixit ei: Sacrifica diis, quos magnos eſſe dictitavi *f*.... & cum multa his ſimilia diceret, juſſit eum ad ſtipitem ligari, & acutos clavos in manibus ejus & pedibus figi præcepit, & dixit ei: Depone jam duritiam mentis tuæ, & immola diis immortalibus, quos vera divinitas demonſtravit. B. Medicus dixit: Ego diis pagan orum non immolo: turpe eſt, quod in Baptiſmate ſanctificationis percepi, [perſuaſus] à te, homine corruptibili & in omni neceſſitate conſtituto, reſpuam. Et reſpondit Sebaſtianus: Tamdiu fixus ſtabis, quamdiu diis immortalibus debitum reddas officium.

f

F

clavis configitur,

5 Ad hæc glorioſus Martyr, in Dei amore fixus, læto animo pendens in ligno, pſallebat Domino dicens; In Deo ſperabo, non timebo, quid faciat mihi homo. Tunc Sebaſtianus dixit: Sacrifica diis. Medicus dixit: Ego non adoro deos ſurdos & mutos, manu hominum factos: qui os habent & non loquuntur; oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt; nares habent, & non odorant; pedes habent, & non ambulant. Similes illis fiant, qui confidunt in eis. Tunc

Seba-

A Sebaſtianus, furore repletus, juſſit eum diu
& in eculeo ſuſpenſus torquetur, torqueri. B. Medicus oravit ad Dominum dicens : Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, unigenite fili Dei vivi & veri, quod merui computari modo in eorum ſocietate, qui pro tuo nomine ad Martyrii coronam perrexere.

6 Tunc iratus Sebaſtianus juſſit eum ſolvi, & ſic de ſtipite deponi. Medicus, coactus
ac pedibus conculcatur: deſiderio [martyrii] dixit; Fac quod facturus es: quia ego ſcio quod fortior te eſt qui pro me pugnat. Tunc Sebaſtianus & Terentianus juſſerunt fuſtes afferri, & ſuper eum extendi, & quinque terniones tranſire, & clamare ad eum: Sacrifica Diis, quos Imperator adorat. B. Medicus reſpondit: Dominus meus Jeſus Chriſtus æternus eſt, & ipſe dixit, Omnis qui Idolis ſacrificaverit, eradicabitur. Tunc Sebaſtianus juſſit eum appendi in eculeo, & lampadibus uri, & ungulis radi. B. Medicus dixit illi:
g Nonne tibi dixi? quoniam inimicitiæ tuæ me lætificant, & faciunt gratiam ampliorem in conſpectu Regis mei acquirere?

7 Terentianus Conſiliarius dixit, Quoniam
B video hunc rebellem, & verbera, & tormenta optare potius, quam timere, ad mortem
g iſtum *g* & collegam ejus introducite: & dixit
quibus nihil victus, B. Medico, Dic modo, Malefice, quæ cauſa eſt duritiæ mentis tuæ, quod tantis verberibus & eculeo cruciatus, & flammis exuſtus & ungulis laceratus, nullo modo conſentire potuiſti, ut ſanctiſſimi Imperatoris præcepta impleres. S. Medicus reſpondit: Verus Magiſter
& Chriſtū Deum laudans, docuit me. Terentianus dixit: Unde hæc noſti? quo ordine te docuit? B. Medicus ait: Filius Dei, ut omnibus ſubveniret, hominem aſſumpſit, quem virgo concepit, virgo peperit, & virgo poſt partum permanſit .. Hæc fides maxima, quæ eſt in Chriſto, non tormentis vincitur, non flammis, non gladio ſuperatur. Terentianus dixit: Ut video, Deus meus verus Deus eſt: nam Deus tuus, quem tu ipſe dixiſti, crucifixus eſt. Deus meus Omnipotentiam ſuam numquam depoſuit, ſed Imperium ampliavit.

8 Tunc ſubridens B. Medicus, dixit ei:
h Hunc ſi credis Dominum, *h* ipſe non eris perpetuis in incendiis exurendus. Iratus autem
C Terentianus, juſſit eum ignibus cremari. Qui
igni fruſtra objicitur; cum miſſus fuiſſet in ignem, incolumis permanſit. Tunc glorioſus Dei Martyr dixit: Afflictio iſta temporaliſque confuſio magnam fiduciam atque æternam gloriam pariet apud Regem cæli & terræ: terreni quippe Principes
Pſ. 81, 7. cadunt velociter; erga quos Pſalmus dicit:
Pſ. 36, 35. Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut unus ex Principibus cadetis: & iterum: Vidi impium exaltari & elevari uſque ad cedros libani: tranſivi, & ecce non erat; quæſivi eum, & non erat inventus locus ejus.

9 Tunc Sebaſtianus juſſit eum iterum mitti
ac denique capitali ſententia plectitur. *i* in carcerem. Poſt aliquot dies perrexit in palatium, & juſſit ad exemplum Chriſtianorum vinctum catenis ſecum duci; & poſt dies tres, juſſit ſibi eductum *i* parari extra civitatem. Cui ad medium deducto dixit: Jam depone ſuperbiam tuam, & artem magicam relinque; nam tu eris exemplum omnium Chriſtianorum. Beatiſſimus Martyr reſpondit: Artem magicam neſcio, ſed habeo Dominum Jeſum Chriſtum, in quo credo, ideoque minas tuas non paveſco. Tunc iratus Sebaſtianus juſſit eum fuſtibus cædi, &

capitalem ſubire ſententiam. Qui ductus ex- D
tra portam civitatis decollatus eſt. Cujus cor- EX MSS.
pus collegit noctu quidam Elozimus *k* nomine; & ſepelivit eum in crypta cum *l* multis. Paſſus eſt autem glorioſus Martyr Medicus, ſexto Kal. Julii. *k* *l*

ANNOTATA D. P.

a Antoninus, *ex Actis S. Victoris huc adductus, ibidem dicitur* Sebaſtianum Ducem Ægypti *miſiſſe in Syriam, ad perſecutionem Chriſtianorum; quod Ferrarium movit, ut in Aſia paſſum* S. Medicum *diceret. Jacobillus, ad majorem veriſimilitudinem comminiſcitur, Victoris, patriâ Utriculani, Reliquias ex Syria allatas, tantis continuo miraculis claruiſſe, ut ad eorum evidentiam* Medicus *factus ſit Chriſtianus.*

b *Videtur Auctor exiſtimaſſe* Medici *nomen non fuiſſe Martyri proprium, ſed ex profeſſione inditum; ideoque illud convertiſſe cum nomine* Malefici, *quaſi hæc indifferenter uſurpari poſſit in bonam ac malam partem, ſicuti Græce indifferenter dicitur ὁ φαρμακὸς.*

c *Aliàs*, cito: *hic vero etiam* Oppodromo, E
ſed perperam ſcribebatur.

d *Ibidem*, Malefice, amice noſter.

e Terentianus *hic, videtur mutuo ſumptus ex Actis SS. Joannis & Pauli, 26 Junii.*

f *Supple & adde* Majorum religio, *vel quid ſimile. Quin etiam excidiſſe plura verba videntur: nam quod ſequitur, videtur ad verba* S. Medici, *hic prætermiſſa referri.*

g *Aliàs*, Ad montem iſtum & collegam ejus introducere: Terentianus ait: *ſed utrobique hiulcus eſt ſenſus, & librarii vetuſtioris, à quo hæc ſumpta, ſocordiam indicat.*

h *Aliàs & melius*, Deum.

i *Ibid.* Eductionem.

k *Vereor ut ſincerum nomen ſit, mallemque* Eleuſium *legere.*

l *Vel antea martyrizatis, vel Chriſtiano more ibidem ſepultis. Nec mirarer, ſi multa corpora, pariter inventa, plurium ſint, etiam in pace Eccleſiæ ibi poſtea ſepultorum, ex devotione erga ſanctum Martyrem.*

DECRETUM S. C. RITUUM F

Super inventione corporis & cultu.

Ex autographo membraneo Ms.

FRanciſcus Maria, miſeratione divina tituli S. Laurentii in Lucina S. R. E. Preſbyter Cardinalis à Monte, Congregationis ſacrorum Rituum Præfectus, univerſis & ſingulis præſentes inſpecturis, lecturis & audituris, ſalutem in Domino ſempiternam. Cum in terra Otricoli Narnienſis Diœceſis, inter ruinas antiquæ civitatis Otricolanæ prope Tiberis Ripam, ubi antiqua eccleſia S. Victoris ejuſdem civitatis [Patroni] ædificata fuerat, ſeptem & quinquaginta Corpora, quæ ſanctorum Martyrum eſſe judicata fuerunt, inventa fuerint; & in primis inter ea in quodam ſepulcro ex Tiburtino lapide confecto, oſſa multa cum capite, cum ſequenti inſcriptione, poſita in parvo lapide in dicto ſepulcro recondita, videlicet; Hic requieſcit S. Medicus Martyr Chriſti cum pluribus; & cum Epiſco-

Invĕtis per Epiſcopum Narnienſĕ S. Medicĕ & aliorum 57 corporibus

A pus Narnienſis curaverit omnia prædicta diligenter perquiri & annotari; & judicaverit prædicta omnia corpora inventa, veroſimiliter eſſe ſanctorum Martyrum corpora; Univerſitaſque d. Terræ Otricoli Sanctiſſimo Domino noſtro ſupplicaverit, ut dignaretur eis concedere, ut dicta Corpora, ſicut ſuprà inventa & ex Mss. ab Epiſcopo & aliis perſonis Eccleſiaſticis piis atque eruditis recognita, ex loco, in quo inventa fuerunt, in eorum Eccleſiam tranſportari, & decenter collocari poſſint. Et cum idem Sanctiſſimus Dominus noſter negotium hoc à Sacra Rituum Congregatione examinari juſſerit; & de ejuſdem ſacræ Congregationis Ordine proceſſus ab Epiſcopo ad Urbem tranſmiſſus, de dictorum Corporum inventione, cum ejus relatione tradita fuerint Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Cardinali Bellarmino; audita ejus relatione, in plena Congregatione facta die ſeptima præſentis menſis Julii, de contentis in d. Proceſſu & relatione ad Urbem, tranſmiſſis à præd. Epiſcopo Narnienſi: eadem ſacra Rituum Congregatio judicavit, ex d. proceſſu & relatione non ſatis conſtare omnia ſupradicta quinquaginta ſeptem Corpora, eſſe verè Corpora ſanctorum Martyrum, & pro talibus eſſe veneranda, excepto tantum Corpore ſupradicti ſancti Medici, quod verè Corpus Martyris eſſe, & pro tali poſſe coli judicavit; cetera vero Corpora præ- B dicta, eſſe in loco decenti & honeſto collocandâ & conſervanda, ſed adhuc non eſſe colenda tamquam ſanctorum Martyrum Corpora, eadem ſacra Rituum Congregatio judicavit. Et facta per Nos de ſupradictis omnibus relatione prædicto S. D. N. Paulo Papæ V in Conſiſtorio ſecreto, hac infraſcripta die; Sanctitas ſua ſententiam Congregationis approbavit: & conceſſit ut Corpus prædicti S. Medici poſſit, tamquam Corpus ſancti Martyris Chriſti, ab omnibus fidelibus coli & honorari, & cum debito honore transferri in eccleſiam Cathedralem; cetera vero Corpora prædicta non eſſe tamquam Corpora ſanctorum Martyrum colenda, ſed ad partem ponenda in loco decenti & honeſto, donec Altiſſimo placuerit demonſtrare an vere ſint ſanctorum Martyrum Corpora. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium præſentes, per infraſcriptum noſtræ Congregationis Rituum Secretarium, fieri juſſimus; manu noſtra propria ſubſcripſimus, & noſtri ſoliti ſigilli impreſſione muniri fecimus, hac die decima ſexta menſis Julii, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo duodecimo, Pontificatus vero ejuſdem Sanctiſſimi in Chriſto Patris & D. N. D. Pauli divinâ providentiâ Papæ Quinti anno octavo. Franciſcus Maria, Tituli S. Laurentii in Lucina Cardinalis à Monte loco ſigilli appenſi. I. P. Mucantius Secretarius Congregationis. E

ex Mss. — *conſultus Pontifex.* — *andito judicio Congregationis Rituum,* — *ſolum S. Medici corpus jubet exponi,* — *cetera honeſte recondi.* — *anno* 1612.

DE SS. SALONITA, BIGATO, LAMTANO, LUNITANO,

G. H. ## *MARTYRIBUS THESSALONICÆ IN MACEDONIA.*

Notitia ex vetuſtis Martyrologiis Mss.

C *Etus Ms. Martyrologium Sereniſſimæ Reginæ Sueciæ, ab Holſtenio editum in Animadverſis ad Martyrologium Romanum, iſta habet:* Theſſalonicæ S. Lambanitis & aliorum trium. *Horum quatuor nomina ita exprimuntur in Lucenſi Martyrologii Hieronymiani apographo:* Theſſalonica Lunitani, Theſſalonicæ, Bigati Lamtani fratris. *In Corbejenſi apographo tres conſignantur his verbis:* Theſſalonica Lanitani, Theſſaulonicæ, Bagati, Germanorum. *Epternacenſe apographum ita eoſdem profert:* Theſſalonicia Salonitæ, Bigati, Lamtani. *At Blumianum.* Theſſalonica, Lamtani, Theſſaulonicæ. *Romanum Ms. bibliothecæ Cardinalis Barberini.* Theſſalonica Lamſaci, & Bogiſſi. *Ms. Trevirenſe:* In Theſſalonica Lamtami & Bigati. *Rabanus eos ita refert.* Theſſalonica Bigati, Lantani. *Quæ verba inde tranſlata ſunt ad Martyrologium ſub nomine Bedæ vulgatum. Mss. Florentina Magni Ducis & Strozzii.* In Theſſalonica ſanctorum Martyrum, Bigatii, Laterani. *En quanta varietate hi Theſſalonicenſes Martyres referantur. In Epternacenſi primum nomen* Salonitæ, *aliis* Thelaulonicæ *&* Theſſalonicæ *ſcribitur. Secundum* Bigati *aliis* Bagati *&* Bigitti; *Tertium* Lamtani *aliis* Lantani *&* Lampſaci, *cui quartum nomen in Lucenſi eſt* Lunitani, *Corbeienſi* Lanitani. *Jam vero palæſtrâ* Theſſalonica *omiſſâ, inveniuntur nomina in Mss. Auguſtano S. Udalrici,* Bigati, Banthanii; *in Pariſienſi Labbei,* Bigati, Lamentani, *in Ms antiquo monaſterii S. Cyriaci,* Lamtanii, Labunciæ. *Caſinenſe & Altempſianum,* Lamſani, Solonicæ *habent. At* Romæ *adſcribuntur in Ms Vaticano S. Petri nomina* Lampſais, Salonicæ. *Et Alexandriæ tribuuntur in Ms. Aquiſgranenſi* Bigatus, Lantanus. *Iterum die* XXVI *Junii in Mss. Richenovienſi & Rhinovienſi iſta leguntur:* Theſſalonica Lantani, Bigati, *ſeu* Bigiti: *item in Ms. Epternacenſi.* Et in Theſſalonica Lantini. *Ita etiam refertur* Bigatus *à Notkero, ſed Alexandrinis adjunctus.* F

Referuntur et iam ad 26 *Junii.*

DIE VIGESIMA QUINTA IUNII.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMÆ PASSIS,

LUCEIA VIRG. ET AUCEIA REGE,

ANTONIO, HERENEO, THEODORO, DIONYSIO, APOLLONIO, APAMIO, PRONICO, COTEO, ORIONE, PAPICO, SATYRO, VICTORE. D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Actis, ætate, & cultu, etiam 1 Julii & apud Græcos VI ejuſdem.

AN. CCCI. *Annum indicat Urbis Præfectus,*

Romanæ urbis Præfectorum Indiculus, ex temporibus Gallieni & anno Chriſti CCLIV, *per annos centum deductus, atque productus ab Ægidio Buchelio noſtro Capite* 13 *Commentarii in Canonem Paſchalem Victorii, pratitulatæ Martyrum cohorti lucem præcipuam præfert. Nam qui ibidem,* Titiano II & Nepotiano Coſſ. *id eſt anno Chriſti* CCCI, *Diocletiano & Maximiano Eccleſiam perſequentibus, dicitur Præfecturam urbis adminiſtraviſſe* Ælius Dionyſius, *in eorumdem Actis ſimpliciter* Ælius *nominatus, ſatis veroſimiliter demonſtrat annum quo paſſi ipſi ſunt; cum totis illis centum annis alius nullus* Præfectus, Ælius *dictus, inveniatur. Habemus ea Acta ex duobus inſignibus* Mss, *altero Vaticano Romæ à nobis, altero apud S. Amandi in Hannonia monaſterium invento à Roſweido: & eadem ſæpius alibi vidiſſe meminimus. Mire autem prædicta duo* Mss. *conveniunt, tota phraſi nominibuſque ipſorum* Pugilum; *niſi quod* Theodorus & Dionyſius *ſcriptori Amandino exciderint. Aſt Græcis, quibus iidem recoluntur (ut infrà dicam)* VI *Julii, pro* Hereneo, Theodoro, Dionyſio, *ubrepſerunt,* Serenus, Diodorus, Dion; *pro* Apamio *quoque* Papianus: *pro* Coteo, Cotyius, *pro* Orione, Orônus *legitur apud eoſdem, nec reliquorum numerus indicatur.*

nomina ſociorum habentur ex Actis,

2 *Ex Actis illis, utrobique (ac veroſimiliter etiam alibi) affixis huic diei in titulo, Palæſtram* Romam *notarunt Ado, Uſuardus, Rabanus, Notkerus: & duo quidem priores, hoc modo;* Romæ S. Luciæ Virginis cum aliis viginti duobus. *Rabanus, omiſſis ſociis, ſolius* Auceiæ Regis *nomen addidit; Notkerus utrumque diſtinctius expreſſit, hoc modo:* Romæ Luceiæ Virginis & Auceiæ Regis, qui cum aliis viginti duobus pariter martyrio coronati ſunt. *Quod in Martyrologio Centulenſis monaſterii addatur* Via Salaria, *vereor ne aliunde irrepſerit; cum tale nihil habeant Acta, ubi poſt decem ſocios nominatim expreſſos, in Vaticano,* alii novem, *in Amandino* decem *ſcribuntur, quorum* nomina ſoli Deo cognita ſunt. *Iſta autem diverſitas ex eo orta videtur, quod, omni in numero* XXII *convenirent ſcriptores, dubitarent an illi* Auceiam *includerent: uti aperte fecit Wandelbertus, ſic canens.*

C *& nomen Palæſtræ Romæ*

Septeno Romam Luceia exornat honore,
Campio * bis deno & bino Martyre læta,
In quibus Auceias ſocio conlucet honore.

quod ſecuti Uſuardus alique.

* *i.* pugil. victrix

3 *Vetuſtiora iſtis omnibus ſunt Martyrologii Hieronymiani quatuor apographa ſæpius allegata: ſed eadem brevitate ſuâ magnas huic martyrio tenebras offundunt: nam Epternacenſe ſolum* Luceiæ Virginis *nomen habet, & quidem Theſſalonicenſibus Martyribus, cum conjunctione* Et *adjectum; neque magis eamdem ab illis diſtinguunt alia. Non Corbejenſe, ubi abſque illa particula, poſt memoriam* Lanitani, Bigati Germanorum, *ſequuntur nomina* Luceiæ Virginis & Auceiæ Regis. *Non Blumianum aut Lucenſe: quin potius hæc errorem, ex prioribus facile arripiendum, manifeſte adſtruunt; cum ſcribunt primum quidem* & in eadem civitate (*antea autem* Theſſalonica *nominabatur*) Luceiæ Virginis & Aceiæ Regis; *poſterius vero etiam corruptius,* Luceiæ Virginis & Aceiæ Virginis loco Regis. *Genuini autem Bedæ ſupplementa, Atrebati & Tornaci ad hunc vacantem ibi diem, infarcium: hæc,* In Theſſalonica civitate natale S. Luceiæ Virginis. *Hæc dum conſidero, & quod eadem vetuſtiora Martyrologia* Luceiæ Virgini Romæ *paſſæ, die præcedenti concorditer addunt ſocios* XXII, *omnino cogor dubitare ſitne alia* Lucia, *hic & ibi etiam ſub nomine* Luceiæ *relata: ſi tamen diverſæ ſunt, valde propendeo ut exiſtimem, propter nominis ſimilitudinem factum, ut* ſociis XII *hic nominatim ſignatis, alii adderentur* IX *vel* X, *ad complendum numerum iſtic relatum. Græce certe, præter eos quos ab iis nominari dixi, Anonymorum nullorum mentionem faciunt.*

Apographa Martyrologii Hieron.

ſola 2 nomina ſati ambigue referunt,

ut videantur ea Theſſalonicenſibus jungere,

4 *Quid Galeſinius, Maurolycus, Felicius, Ferrarius, & ſimiles recentiores bene vel male de iiſdem Sanctis ſcripſerint, nihil attinet ventilare. Unum hic omitti propter antiquitatem non poteſt, quod eadem omnia vetuſta quatuor Hieronymiani Martyrologii apographa, in quibus ad præſentem diem tam jejuna utriuſque ſit mentio,* ſociis XXII *ad præcedentem diem aliamque veroſimiliter* S. Luciam *relatis ad diem* 1 *Julii conſentiant in iiſdem, cum novem vel octo ſociis referendis, & quidem expreſſe ut Romæ paſſis, hoc modo;* Romæ S. Gaii Papæ, & natalis SS. Luceiæ Virginis & Auceiæ Regis, cum aliis octo. *Ita Mss. tria, Epternacenſe, Corbejenſe & Blumianum. Lucenſe ſilet quidem urbem* Romam, *ſed dum illos conjungit* Gajo Papæ, *ſatis locum explicat, & numerum augens* VIIII *ſcribit; ut vel ex hoc noſtra confirmetur conjectura, de* Viginti duobus *male traductis à die* XXIV *ad* XXV *Junii; ex duodecim autem qui nominantur in Actis, nonnulli fortaſſis ſpectant ad aliam claſſem Martyrum, ipſis Kalendis* in eadem urbe *Romæ paſſorum, ſub nominibus* Eſici *vel* Iſici, Proceſſi, Marini *aliàs* Marinæ *ceu* Martiniani, Antoni *vel* Antonini, Sereni, Victoris.

diſtinctius autem 1 *Julii cum* 8 *vel* 9 *ſociis,*

A AUCTORE D. P.

5 *Rhabanus ex dictis colligit Kalendis iſtis priores poni ad ſolemnitatis incrementum, ac forte ad indicium potioris cultus, in talem diem relati; itaque ſcribit:* Eodem die Romæ Octava Luceiæ Virginis Sanctimonialis, cum Auceia Rege ſponſo ſuo: *ſed Petrus de Natalibus lib. 6. cap.* 4 *aptius* Dominum carnalem *vocavit. Interim, ſi vera eſt illa Rhabani de* Octava *divinatio, eximium plane iſtorum Martyrum Romæ cultum fuiſſe demonſtraret. Etenim continuatio alicujus feſti per integram hebdomadem ejuſdemque iterata celebratio die octava, primis Chriſtianæ pacis ſeculis ignota fuiſſe videtur, cum in Miſſali Gallo-Gothico nuſquam inveniatur. Vetus Romanum Kalendarium, quod ante annos fere plus quam nongentos exaratum Pariſiis Joannes Fronto illuſtravit, præter* Octavas Domini Paſchæ & Pentecoſtes, *ſolas novit* Octavas Apoſtolorum Petri *&* Pauli. *Gelaſianus Codex Sacramentorum inſuper habet* Octavas S. Laurentii & S. Andreæ, *ſed hæc rurſum Codex Gregorianus omittit. Habet quidem uterque codex ſicut & Kalendarium Frontonis,* XXI *Januari &* XXVIII, Natale S. Agnetis; *ſed dum primum* de Paſſione, *ſecundum* de Nativitate *vocatur, non tam* Octava *ea videtur, quam aliud feſtum, ſicut ſunt Nativitas & Decollatio Baptiſtæ; idque indicat Gelaſiani codicis Secreta ad* V *Kal. Februarii cum ait, quod Sancta iſta* ab exordio ſui uſque in finem beati certaminis ſic extitit glorioſa, ut ejus nec initium debeamus præterire nec finem. *Si ergo vel hoc vel alio modo geminata aliquando Romæ fuit* SS. Luceiæ & Auceiæ *feſtivitas; rara ea omnino prærogativa fuit, cujus non facile ſit rationem reddere, niſi aliquam forte ſanctorum Corporum tranſlationem tali die factam, cujus una cum ipſis deſierit cito haberi memoria.*

per modum (ut videtur) Octavæ.

Fuit Luceia nata in Campania Urbicaria,

B

6 *Vixit* Luccia *peregre, non ut captiva, ſed ut libera, Deum ſuum, ut vellet colere permiſſa annis* XX, *ante quos abducta illa fuit cum eſſet* civis Urbica de territorio Urbicario, *ut habet Ms. Vaticanum; Amandinum vero interpretatur* de territorio Campaniæ: *unde Græci in Menologio apud Sirletum, de* Campania Regione natam dicunt, *eoque diſtinguunt à* Lucia Syracuſana. *Iſtud vero non eo intelligendum eſt ſenſu, quo ultra Neapolim* Campaniæ *nomen porrigitur; ſed quomodo id hodiedum reſtringitur ad* Campaniam Romanam; *& quomodo ex altera urbis parte nunc dicitur* Fuſcia ſuburbicaria, *ad Eccleſiæ Romanæ patrimonium pertinens. Videſis Baronium ad annum* 325 *num.* 134 *&* 135. *Ibi is erudite docet,* Urbicarium *&* Suburbicarium, *eodem ſenſu dici; non tamen eodem, quo* Urbanus *&* Suburbanus: *harum enim vocum ſtrictiorem eſſe ſignificationem docet, iſtas latius patere; ſic ut non ſolum terras, ſed & Provincias integras complectatur, Juliano Imperatore ad Taurum ſcribente, emphiteuticorum fundorum vires ſervandas,* per omnem Italiam, tum etiam per omnes Urbicarias Africanaſque regiones. *Verum hic tum ipſa* territorii *appellatione tum etiam ex eo quod Sancta juſſa redire* ad civitatem ſuam, de qua capta *erat,* Romam *properavit, ſatis intelligitur prope urbem nata in Suburbanis fuiſſe. Non bene hoc intelligens Bartholomæus Tridentinus, repertus inter Cardinalis Barberini rariora Mss, Epitomen Actorum ſic orditur:* Luceia Virgo, civis urbe Caria. *Male ſcilicet diviſit, quod unico verbo legendum erat,* civis Urbicaria. *Et ſic forte antiquitus legebatur, ſoliuſque explicationis causâ additum fuerit (ſubintelligendo,* id eſt, *particulam in talibus uſitatam)* de territorio urbicario.

id eſt ſuburbana;

C

unde Græci ad 6 Julii male formarunt nomen Rexi Vicarii,

7 *Interim Græci, ad* VI *Julii, Sanctos hoſce in ſua relaturi Synaxaria; ut multa alia perperam ex Latino tranſtulerunt, ita cum initio forte legerent,* Λαυκεία ἐξ Οὐρβικαρίας, *& in progreſſu Legendæ invenirent ejus Dominum per illam converſum; ac vero ſimiliter ſuſpectum haberent nomen* Αὐκεία, *quaſi per errorem geminatum à librario; crediderunt ſe verum nomen ſocii inveniſſe; ſcripſeruntq; in titulo,* Μνήμη τῆς ἁγίας Λαυκίας τῆς παρθένου, τῆς Ῥήξου Βικαρίας, τῶν ἑτέρων πλείστων ἐν Καμπανίᾳ μαρτυρησάντων. Memoria S. Luciæ Virginis, & Rexi Vicarii, & aliorum plurimorum in Campania martyrizatorum. *Fortaſſis etiam ex Latino* Regis *factum illis eſt* Ῥήξου: *quæ omnia tam meritò explodentur, quam Pſeudo-dexter Hiſpanicus, qui Sanctos hoſce Juliobrigam traducturus, paſſos ibidem ait* ſub Præſide Rictiovaro, *quem novimus Præfectum Galliarum ſub Diocletiano, rectius fortaſſe diviſo nomine appellandum* Rictium Varum. *Pergunt porro Græci, errore iſto ſemel poſito, &* Rexi, *&* Vicarii *per* Luciam *converſi, meminiſſe, nulla facta* Auceiæ Regis *mentione. Hoc tamen me non commovet, ut diverſos ſtatuam: nam quod ad diverſitatem diei attinet, jam experientiâ comperi, majorem partem Sanctorum, à Latinis acceptorum, diverſo apud Græcos die coli; quamvis ejus diverſitatis, præter arbitrariam inſtitutionem, cauſæ nihil reddere in pleriſque poſſim, neque ſemper tranſlationem aliquam Reliquiarum, tali die ad ipſos factam, cum veroſimilitudine ſuſpicari.*

D

ſicut Hiſpani in Pſeudo dextero Rictiovari *nomen,*

E

loco Auceiæ *Regis Barbarorum*

8 *Supereſt quærere, quomodo* Auceias Rex Barbarorum (*ſic enim vocatur in Actis*) ex Campania Urbicaria *potuerit captivam abduxiſſe* Luciam, civem Urbicam ſeu Urbicariam, *idque annis* XX *antequam Præfecturam Urbis ſuſciperet* Ælius, *alias* Elius *&* Helius *paſſim ſcriptus, ſicuti etiam urbs Hieruſalem promiſcue ſcribitur,* Ælia, Elia *&* Helia; *anno ſcilicet* CCLXXX *vel ſequenti, Probo Imperatore. Lucem huc aliquam afferet Flavius Vopiſcus in Probo, ab anno* CCLXXVI *ad* CCLXXXII *Romanis dominato, de quo ait; quod* in Illyrico Sarmatas ceteraſque gentes ita contudit, ut prope ſine bello cuncta reciperet quæ illi diripuerant. Tetendit deinde per Thracias, atque omnes Geticos populos .... aut in deditionem aut in amicitiam recepit. His geſtis Orientem petiit.... Barbarorum qui apud Iſauros ſunt, vel per terrorem, vel per voluntatem ingreſſus eſt loca .... Blemyas etiam ſubegit, quorum captivos Romam miſit. *Quidni ex aliqua iſtarum gentium Regulis quiſpiam, Probum vel ſponte vel invite ſecutus uſque Romam, ac deinde ad ſuos remiſſus, non quidem aperti belli jure, vel latrocinii manifeſti injuriâ* Luceiam *acceperit: ſed dole ac fraude interceptam, barbaricâ licentiâ ſecum abduxerit? Quodſi omnino apertam vim malis, audi eumdem Vopiſcum ſic porro narrantem.* Cum ex Gepidis, Gautannis, & Vandalis pleroſque in Romanum ſolum tranſtuliſſet *Imperator,* illi omnes fidem fregerunt; & occupato bellis tyrannicis Probo, per totum pæne orbem, pedibus & navigando vagati ſunt, nec parum moleſtiæ Romanæ gloriæ intulerunt. *His ita prævie explicatis, nihil video cur recipi hæc Acta non poſſint, non ſolum ut antiqua, ſed etiam ut ſincera graviterque & veroſimiliter ſcripta; neque ullatenus ſimilia iis quæ excuſare cogimur, tamquam multis poſt rem geſtam ſeculis ex parum ſincera traditione, aut etiam præſumpta veroſimilitudine adornata circumſtantiis, fabulam potius quam hiſtoriam referre judicandis.*

à Probo Imp. domitorum an. 280 *vel ſeq.*

F

ACTA

A

ACTA

Ex duobus vetuſtis Codicibus Mss.

Captiva abducta, ne violaretur,

1 LUceia Virgo Dei, ſanctimonialis civis urbica, de territorio Urbicario capta eſt ab Auceia Rege Barbarorum. Cum vero cepiſſet eam & duxiſſet in patriam ſuam, videns eam eſſe pulcherrimam, voluit corrumpere. Hæc ſane ut vidit illius libidinoſi Regis inſaniam, ait ad illum: Noli mihi vim facere, quoniam magnum habeo ſponſum, qui ſtatim vindicet injurias meas de te. At ille iracundiâ repletus, dixit ad eam: Et quis eſt ſponſus tuus, vel cujus eſt poteſtatis, ut vindicet injurias tuas de me? At illa fiducialiter, ut ancilla Chriſti, nihil metuens, reſpondit ad eum; Deum habeo Dominum Jeſum Chriſtum ſponſum, qui eſt in cælo, cui me devovi virginem, qui habet poteſtatem univerſæ carnis, cui ſervio ſine macula, qui eſt potens præſtare omnia petentibus ſe ex fide. At ille hæc audiens, dixit ad eam, Tu ergo, ut video, Chriſtiana es. Caſtiſſima Dei dixit, Chriſtiana ſum plane. Audiens vero eam Chriſtianam, timore territus eſt valde, & digne cœpit honorare eam. Statimque juſſit cubiculum condignum fieri, ubi nullus virorum haberet ingreſſum, & lectum ibidem juſſit fieri, & puellis mandavit ut ad obſequium eſſent paratæ, ita ut nec diſcederent ab ea, ſed honorifice eſſent paratæ ad obſequium ejus, dicens eis; Hæc virgo magna eſt, quæ Deum qui eſt in cælo colit. At illa ingreſſa in cubiculum, cœpit orationibus & jejuniis vacare, gratiaſque maximas agere Deo die & nocte, qui eam dignam habuit reſpicere poſitam in captivitate, & tantam haberi eam in conſpectu Regis alienigenæ: pro quo etiam frequenter orabat Deum, ut nihil illi mali eveniret, neque domui ejus.

B

profitetur ſe Chriſtũ ſponſum habere;

idcoque permiſſa ut vellet vivere,

2 Cum hæc agerentur, contigit poſt paucum tempus, ut ad bellum iret contra adverſarios ſuos; & dum proficiſceretur vocavit ancillam Chriſti, & ait ad eam: Luceia, ancilla Dei, pete Deum tuum pro me, ut ſanus redeam ad domum meam, triumphator de adverſariis meis, & amplius te honorabo. At illa reſpondens dicit ad eum, Vade, inquit, ſanus & ſalvus reverteris; credo enim in Dominum meum Jeſum Chriſtum, quia incolumem te reducet. At ille profectus venit contra adverſarios ſuos; devictiſque eis habuit magnum triumphum de inimicis ſuis, venitque in domum ſuam cum magna gloria; magis magiſque apponens ut illam honoraret velut matrem, quod ita ei proveniſſet; intellexit enim quod ejus petitionibus Dominus eum adjuvaſſet. Longum eſt totum, quod per eam Dominus eſt operatus, enarrare per ordinem rerum geſtarum: ſed omnia breviter proſequar. Quoniam quotieſcumque iviſſet ad bellum, ſive provocatus ſive voluntate, ita ei contingebat, ut proſtratis inimicis ſuis inde victor rediret in domum ſuam. Dominus autem Jeſus Chriſtus orationibus ancillæ ſuæ Luceiæ hoc illi præſtabat.

C

Domino ſuo victoriam ſæpe votinet ſuis precibus:

qui eam poſt annos 20, ut juſſa divinitus, redeuntem,

3 Cumque compleſſet ibidem viginti annos ſupramemorata ſancta Luceia, Dominus nocte in viſu apparuit ei dicens: Exurge, inquit, Luceia, & amplius hic ne moreris; ſed revertere ad urbem vel ad civitatem de qua capta es, quoniam oportet te ibi martyrium tuum complere. At illa exurgens primo mane, exultans & gaudens ac gratias agens Deo, quod illa nocte eam viſitare dignatus eſt, & hoc illi præcepiſſet ut ad civitatem ſuam remearet; magis autem ut ad gloriam martyrii feſtinaret; ait ad Regem Auceiam, Permitte mihi ut redeam ad patriam meam; quia ibidem curſum meum habeo conſummare; ſiquidem ad coronam Martyrii vocor, ſic enim revelavit mihi Dominus meus Jeſus Chriſtus, cui ſervio corpore & ſpiritu meo immaculata. Vide ergo, ne velis me hic retinere, & graveris. At ille inquit ad eam; Si ſic hinc exieris, ego hìc ut quid remanebo? Non expedit mihi: nam venient adverſarii mei, quos Dominus tuus ſemper orante te interfecit, & occident me, ideoque omnia mea relinquens veniam tecum. Sanctiſſima Virgo Dei Luceia reſpondit, dicens ei; Si placet tibi hoc, veni; credo enim in Deum meum, quod te ſibi ſervum adoptabit & ſociabit gregi ſuo ſancto. Audiens autem hæc Auceia Rex, dereliquit domum ſuam, necnon & matronam & filios ſuos, & omnia ſua, & comitatus eſt ancillam Chriſti; non ut alienigena, ſed ut domeſticus Sanctorum; non ut barbarus, ſed ut civis Romanus; non ut lupus, ſed ut ovis Chriſti, iter agens cum magna Dei famula Luceia; & utrique properant Romam.

D

dimiſſis omnibus Romam ſequitur:

ubi ipsâ à Præfecto Urbis Ælio,

E

4 Ingreſſis vero in civitatem, perſecutionis tempus agebatur; ita ut religioſa Luceia, quæ in captivitate commonita revocata fuerat Romam, ſe palam oſtenderet. Poſt paucos dies comprehenſa eſt ſancta Luceia à miniſtris, & adducitur ad Urbis Præfectum Ælium, qui dixit ad eam; Tu Chriſtiana es? Virgo Dei reſpondit, Chriſtiana ſum, nam ad hoc me Dominus poſt viginti annos de captivitate revocare dignatus eſt, ut Martyrii coronam accipiam. Præfectus dixit: Juſſerunt Imperatores Chriſtianos aut ſacrificare aut interfici. At illa reſpondit, Dixi tibi quia parata ſum mori: nam ad hoc me Dominus de captivitate revocare dignatus eſt, ut paſſa certamen accipiam coronam. Sic Præfectus, datâ ſententiâ juſſit eam docollari,

capite plexâ,

F

etiam ille ſe morti pro Chriſto offert.

5 Cumque hæc vidiſſet Auceia Rex in ancillam Chriſti geſtum eſſe, & ipſe offerens ſe Præfecto dixit: Et me cum ea jube decollari, quia vere hæc Domina mea eſt. Præfectus interrogavit eum, quis eſſet. At ille reſpondit; Ego ſum Auceia Rex gentis meæ, qui eam ceperam eum contra Romanos pugnarem; nam multa mihi Deus ipſius per eam præſtitit, quam ego per annos viginti venerando in caſtitate ſervavi: ſed cum Deus ipſius apparuiſſet ei, ut veniens Romam martyrium ſuſciperet; elegi magis & ego, derelictis meis omnibus, pro nomine Dei ipſius mori cum ea, quam vivere in regno. Præfectus dixit, Quomodo ſic, qui Chriſtianus non es, pro nomine Dei ipſius poteris mori? Auceia Rex reſpondit: Effuſio ſanguinis mei credo quod faciet me Chriſtianum, nec

A à conſpectibus ſuis & ab ancilla ſua faciet alienum. Et hunc quoque venerabilem virum, in confeſſione permanentem, Præfectus juſſit decollari.

EX MSS.

Mox alii 21 coronantur.

6 Cum vero recepiſſet ſe Præfectus in prætorium ſuum, offeruntur ei alii viginti, id eſt, Antonius, Hereneus, Theodorus, Dionyſius, Apollonius, Apamius, Pronicus, Coteus, Orion, Papicus, Satyrus, Victor, & alii noven: quorum nomina ſoli Deo cognita ſunt. Et interrogavit eos ſi eſſent Chriſtiani. At illi confeſſi ſunt ſe Chriſtianos eſſe: & juſſit eos ſimiliter decollari. Qui veneranter ſuſcipientes ſententiam, Domino gratias egerunt, qui eos ad confeſſionem nominis ſui dignos habuit: cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum Amen. D

DE SANCTIS VIRGINIBUS ET MARTYRIBUS,

FEBRONIA MONACHA,

LYBE, LEONIDE ET EUTROPIA,

D. P. ## SIBAPOLI SEU NISIBI IN MESOPOTAMIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. *De Actis Syriace vel Græce ſcriptis, & ex Græco Latinè redditis.*

CIRCA CCCIV. *Acta præcipuæ fidei,*

Otum hujus diei Officium, juxta Typicum Græcorum & ipſorum Magna Menæa parıterque Synaxaria omnia Mss, occupat prætitulata Sancta; cujus glorioſa pro Chriſto certamina, tanto B *ubique per Orientales eccleſias celebratiora fuerunt, quanto luculentiori teſtimonio ſcripta ea habebantur, fide ſcilicet oculata* Thomaidis *Sanctimonialis, locum ſecundum tenentis in eo monaſterio, ubi* Febronia *ab infantia fuerat educata, ſub diſciplina amitæ ſuæ* Bryenes. *Etenim illa, & cum Virgo cruciaretur præſens ſub habitu ſeculari interfuit; & ex ipſo ejus judice* Lyſimacho, *melius erga Chriſtianos quam tutor ſuus & collega Selenus affecto, ac poſtea Monacho, accuratius didicit omnia; & quæ circa cultum ei inſtitutum Reliquiaſque acciderunt, per decem aut plures annos Martyri ſuperſtes, ſcire certiſſime potuit debuitque. Græcene Thomais an Syriace ſcripſerit incertum nobis facit, non quidem textus Græcus, quem ex Mss. Vaticanis damus, & in quo id non legitur; ſed vetus inter Latinos interpres, Joannes Diaconus Neapolitanus, apud quem illa, ſuæ ſcriptionis teſtis, ita ſub finem Latine loquens inducitur;* Ego denique Thomais, ultima famularum Chriſti, quæ Dominæ ac venerabili Bryenæ in regimine ſucceſſi, cuncta quæ huic Sanctæ evenerunt ab exordio perſpicue novi; & quæ ipſa videre non potui, à Domno Lyſimacho didici: propterea omnem illius vitam vel geſta [in patria lingua] ſeriatim ſtylo tradere curavi.

ſcripſit Thomais teſtis oculata;

C *vertit Joannes Diac.*

2 *Habemus hanc Joannis verſionem, prout ipſam* Athanaſius Junior, Neapoleos urbis Antiſtes, ſcripturarum ſtudio apprime eruditus, vitam & agonem glorioſæ Martyris Febroniæ, necnon & B. Petri Alexandrinæ Cathedræ Pontificis, ex Græco ſtylo Latinis auribus transferre coëgit. *Habemus, inquam, verſionem circa finem ſeculi* IX *curatam, ex triplici Ms. primo quidem Belgico, inter Roſweidi vetuſtiora collectanea reperto; ſed cui deeſt interpretis Prologus, quodque ſub initium eſt multo contractius, ſic enim incipit.* Diocletianus Imperator, ſectam Chriſtianorum deſtruere cupiens, Præfectoſque ad id peragendum conſtituens, Selenum & Lyſimachum ejus nepotem in Orientis partes miſit: qui aſſumentes Imperialia decreta & militum agmina, Orientale aggreſſi ſunt iter. *Cetera fere ſequuntur ut in Græco. Ejuſdem verſionis geminum exemplar ex Codice Capuano Longobardicis litteris exarato apud Monachas S. Joannis, Bollando noſtro miſit Silveſter Ayoſſa Presbyter Capuanus anno* MDCXLVII *&* LI; *ſed utrum* E *eadem ibi ſit contractio initii, non poſſum dicere, quia Codex mutilus eſt fere uſque ad num.* 17. *Tertium porro deſcribi curavimus Romæ anno* MDCLXI, *ex Codice ſimiliter Longobardico, qui Cardinalis S. Severini fuerat, & apud D. Joſephum de Coſta Cardinalis nepotem atque heredem ſervabatur; in quo integra omnia (etiam ipſe Prologus) ac forte ipſius Joannis Diaconi ætate ſcripta, cujuſmodi etiam Codex Bovinenſis à Bartholomæo Chioccarelli, libro de Epiſcopis Neapolitanis allegatus, ut ſimili charactere in membrano ſcriptus. In iſtis legimus interpretem excuſantem ipſum ſe, quod,* quia Latina conſuetudo Græco idiomati reſpondere minime ſufficit, non verborum copia ſed ſenſus ubertate, transferre *prædictam Vitam conatus ſit* quibuſdam additis, quibuſdam ademptis: *quapropter conſultius exiſtimavi novam fidelioremque adornare verſionem; antiquiori omiſſa, Græco textui ex latere reſponſuram.*

damus propriam novam.

Acta male adſcripta Metaphraſti & diei 15,

3 *Ceterum ſive* Græce, *quod non mirarer,* F *ſcripſerit* Thomais; *ſive, quod ait Joannes, & in ſuo codice forſitan legebat,* Syriace; *extitit tamen Græcus contextus, diu ante Metaphraſtem, cui ille apud Lipomanum & Surium imperite adſcribitur, quia inventus inter Vitas ab eo aut ſub ejus nomine collectas: an inventus eſt autem textus ille ab ipſis ſub nota diei* XV? *quia ſub finem, poſt narratam dentis unius tranſlationem, ſic legebatur;* Repoſitæ ſunt S. Febroniæ Reliquiæ quintodecimo die menſis Junii: *dixerim potius veteris librarii errore factum eſſe, ut pro* κε' *irrepſerit* ιε': *hoc enim ſuadent omnes Græcorum Faſti, quibus accenſendi Pactenſes in Sicilia, unde Octavius Caietanus* Febroniam *inſeruit ſuo Siculo Martyrologio in Operis Idæa. Ad unum diem à Græcis diſcrepat Joannes Diaconus, in omnibus pariter Mss. aſſerens, Reliquias collocatas & eccleſiam dedicatam eſſe Sanctæ,* die quo ipſa pro Chriſto Martyrium ſuſcepit, hoc eſt octavo Kal. Junii, *quod eſſet* XXIV *menſis.*

aut 24 Junii

qua verſione ex 3 Mss. omiſſa,

A *vindicantur diei 25, non tamen non mortuali.*

4 *In Græco nihil de die mortis legitur, ideoque vereor ne ista Joannis conjectura sit, cui (ut de differentia unius diei taceam) fortassis præivere Synaxaria Græca, tali die ponentia titulum* Ἀθλήσεως; id est certaminis S. Febroniæ: *quomodo etiam fecit Auctor Ephemeridis metrice: cujus hic versus profertur:*

Δῶκε Φεβρωνίαι τὴν ἄυχενα ἴκελοι πέμπτῃ.

Vicenâ quintâ tendit Febronia collum.

Sed jam alibi ostendimus, in ejusmodi solere Græcos diem cultus martyriique confundere: quamvis mirum non foret, si dedicandæ ecclesiæ idem fuisset electus dies, qui erat Martyrii anniversarius: & huic congruentiæ favent Hagiologium Habessinorum, & Kalendarii Coptici apud Seldenum Ordo primus, ubi ad initium Abibi respondens XXV *Junii, in hoc quidem notatur memoria* S. Aframiæ Virginis, *in isto* Kephronia *salutatur (ita pro varietate linguarum alterantur subinde nomina) & laudatur quod* eam non valuerunt Diocletiani assectæ avertere à Christi amore, quamvis ei dentes omnes excusserunt, & artus amputarunt. *Istis autem Græcos hic sequentibus, minus mirum idem feciisse Moschos, à Græcis immediate instructos, in quorum Synaxario, titulo non usitato, vocatur* Simillima Martyri Phebronia.

B *Palæstra Sibapolis,*

5 *Locus Martyrii atque cultus, in Actis à Thomaide scriptis vocatur* Sibapolis; *& hæc describitur, sita in confiniis Assyriorum, sub Romanorum tamen potestate, adeoque haud longe à Tygri flumine, utriusque imperii, Persici inquam & Romani, diribitore. Sed ubi textus noster Græcus habet, τὴν Σιβάπολιν, ibi alius, quo usus Joannes, videtur legisse τὴν τῶ Σιβᾶ πόλιν; ubi cum extrita forsitan esset littera* T, *ipse articuli diphthongum reliquam conjungens nomini, legit* ὁσιβᾶς; *itaque vertit,* urbem cui vocabulum Usiba. *non Usiba,* *Auctor prolixi in Menæis Synaxariisque encomii, dicit vixisse Sanctam, ὑπὸ τὸν κάνονα τὸ κατ' αὐτὴν μονῆς, ἐν τοῖς μεθορίοις Περσῶν καὶ Ρωμαίων διαιρεμένης, ἐν πόλει λεγομένῃ Νισίβῃ, ἥτις λέγεται Ἀντιόχεια τῆς Μυγδονίας,* secundum Regulam sui monasterii, jacentis ad confinia Persarum ac Romanorum, in civitate Nisibe dicta (*est* Nisilis *aliis*) quæ nominatur, Antiochia Mygdoniæ, *scilicet à Mygdonibus, ex Macedonia illuc translatis ab Alexando Magno. Ea certe urbs Episcopalis fuit, quod de* Sibapoli C *in Actis asseritur; & quamvis nequaquam sit adsita Tigri, sed facile ad* XX *leucas distet ab ejus ripa; Mygdonius tamen fluvius illum interluens, Tigrim subit; & Imperio* Romani limites *sive* Assyriorum confinia, *suam latitudinem habere censentur, cum proportione ad utriusque termini amplitudinem. Forsitan etiam* Nisilis, *Syriaca dialecto idem valet, quod in lingua Græca ἡ τῆς Σιβᾶ πόλις. Idque eo verosimilius credi potest, quod nullus totâ Mesopotamiâ locus sit, nedum urbs Episcopalis, quæ apud Geographos veteres, Ptolomæum & alios,* Sibapolis *appelletur.* *ea putatur esse Nisibis.*

Tempus martyrii anno circiter 304.

6 *Tempus Martyrii videmur posse definire extremos annos* Diocletiani, *tunc ferme agentis Nicomediæ, unde in Orientem missus sit Lysimachus. Huic enim, post necem* Febroniæ, *non impune cessisset, abdicato ad quod missus erat officio, Christianum ac Monachum factum mox fuisse, pleramque Christianis dedisse libertatem; nisi sub idem tempus anno scilicet* CCCV, *Imperium abdicasset Diocletianus; itaque successorem ejus Galerium* Maximianum, *quamvis Christianos similiter persequentem, facilius ille latuit; prius forte mortuus, quam in extremo illo Oriente recrudesceret persecutio, per Lysimachi conversionem interrupta. Idem persuadet ætas Bryenæ, jam tum anûs cum* Febronia *pateretur, & tamen usque ad annum circiter* CCCXX *superstitis: vixit enim biennio post dedicatam ecclesiam: cui cum sex annis aliaboratum fuerit, nec potuerit initium dari ante annum* CCCXI, *non potuit illa moriente* Febronia *anus fuisse, nisi jeculo* IV *passa hæc sit: etenim non nisi anno* CCCXI *prodiit Galerii præfati Decretum, quo cessare jussa est persecutio, & libertas concessa est Christianis cœtus suos agendi, adeoque etiam extruendi ecclesias ad eumdem finem.* D AUCTORE D. P.

§. II. De S. Febroniæ & aliarum trium cultu Constantinopoli.

7 QUas *in titulo junximus* S. Febroniæ *non ut Martyrii socias, sed ut eodem loco verosimiliter passas, ipsique à Bryene præfata, in exemplum subeundi constanter agonis propositas num.* 15, *eas putamus pluribus annis prius coronatas fuisse. In iis tamen hic nominandis sequimur Synaxarium Divionense nobis alias à Chiffletio commodatum, ubi post memoriam* S. Febroniæ, *ponitur,* Μνήμη τῶν ἁγίων Μαρτύρων, Λεωνίδου, Λιβύης καὶ Εὐτροπίας, τῶν μιᾷ διὰ πυρὸς, τῶν δὲ διὰ ξίφους τελειωθέντων, Memoria sanctorum Martyrum, Leonidis, Libyes, & Eutropiæ: quarum una quidem igne, aliæ vero gladio consummavere agonem. *Quamdiu antea passæ 3 aliæ incertum,* E

8 *Adduntur ibi consequenter hæc disticha.* *Laudantur sigillatim in Synaxario Ms.*

Ἡδὰ Λεωνὶς ἐις τὸ πῦρ ὃ καμίνου
Ὡς ἐις τροφὴν λέαινα πεινῶσα σφόδρα.
Leonis ignem clibani ardentis subit,
Leænæ adinstar valida quam stimulat fames.
Κομμωτικὸν πιδάμμα, νύμφη Κυρίε,
Βάπτει Λιβύη, δῶρα τῷ δεῤῥίν ξίφει.
Dum sponsa Christi gladio pellem tradit,
Non invenusto tingit ipsa se fuco.
Ὁ κόσμον αὐχῶν νοστιᾶς συχεῖν δίκῃ
Τῶ Εὐτροπίας παίζεται τετμημένης.
Qui gloriatur pro pullo habere mundum,
Capite minutæ Eutropiæ factus est ludus.

non sine mendis:

Sed nescio quomodo Eutropiam *gladio cæsam sibi potuit imaginari Poëta, quam Bryene expresse dicit* sagittis confixam *concidisse.* Lyben *etiam illa nominat, quam ipse* Libyen *facit. Joanni Diacono* Libys *redditur, qui & jam nomina feminina in* Is, *ut* Platonis, Leonis, Thomais, *Latine perperam terminat in* ides, *quæ est terminatio Masculina; quod vitium Indici hodierni Romani frequens est, exemplum secutis qui ipsum Martyrologium in vulgares linguas verterunt.* F

9 *Philippus à Visitatione, in sua Sanctorum ac Beatorum Carmeliticorum Acie (ut vocat ipse) bene ordinata,* Febronię *addit Martyrii æque ac professionis Socias* Thomasiam, *pro Thomaide, &* Briennam; *cum tamen de harum martyrio nihil legerit in Surio, quem solum auctorem laudat. Nescio autem quænam sit illa* Calendariorum copia, quæ illas Virgines Ordini Carmelitano asserit, *ut Notæ Mss. indicant: cum Speculi Carmelitani Auctores talia nusquam invenerint, sicuti neque Lezana; haud facile aliàs omissurus occasionem sui Ordinis antiqua monasteria usque ad confinia Assyriæ extendendi. Synaxarium Collegii nostri Parisiensis, (quod Constantinopolitanæ alicujus ecclesiæ fuisse omnino existimamus, quia omnes Urbis illius Festivitates accuratius multo quam alia uspiam nobis visa, indicat) postquam de* *an etiam Thomais & Bryenna Martyres?*

Cultus CP. *in æde S. Joannis Baptistæ in Oxia.*

A AUCTORE D. P.

de Febroniæ *martyrio eadem proposuit quæ passim cetera; addit, quod* τελεῖται ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ Προφητείῳ τῦ ἁγίυ Προφήτυ Προδρόμυ, καὶ Βαπτιςῦ Ἰωάννυ ἐν τῇ Ὀξείᾳ. Agitur ipsius festivitas in Prophetico templo sancti Prophetæ Præcursoris & Baptistæ Joannis, quod est in Oxìa: *quodque aliis quatuordecim, eidem Sancto dicatis, & in eadem urbe repertis ab Eruditissimo Cangio, addas licet; dum interim quæres ad quam urbis Regionem* Ὀξεία *pertineat.*

quo videtur translatum corpus,

10 *Cultum istum credibile est inductum per aliquam Sanctæ Reliquiam, Constantinopolim adductam, ipsumque forsitan integrum corpus. Græcum enim Canonem, cujus Acrostichis.*

Ὑμνοῖς σε μέλπω προφρόνως Φεβρωνίαν;

Febronia, hymnos provide canto tuos.

Canonem inquam istum, non puto intelligendum de arca corporis adhuc in Mesopotamia existente, quando ille compositus est; dum penultimam Strophem sic concludit: Ἴασεις ἀναβρύεις ὡς ποταμὸς ῥοιζηδὸν, τοῖς ἐν πίςει προσέρχσι σῷ τῇ σεπτῇ θήκῃ. Ut fluvius, cum impetu decurrens exundat curationibus, in eorum gratiam, qui cum fide adhærent tuo sancto loculo. *Etenim* Nisibis *anno* CCCLXIII, *cedente ultro Joviano,*

B *post urbem Persis traditam anno* 363

pacem à Persis post Juliani necem & cladem redempturo, in eorum venit potestatem, nec deinceps amplius ad Romanorum jus rediit: à qua si diversam ponere quis velit Sibapolim, *hanc illis tanto magis debebit relinquere, quanto propiorem faciet ipsorum ante id bellum finibus. Non est autem credibile, Christianos ibi manentes, inde non extuliſſe quotquot potuerunt Sanctorum pignora, saltem tunc quando sacra eorum omnia pessumdabat impiissimus Choſroës, paulò post annum* DC *contra Romanos insurgens, ac Hierosolymam usque & ultra progressus cum populabundo exercitu.*

§. III. *Cultus S. Febroniæ apud Latinos, præsertim Trani in Apulia.*

Serius Latini, alii 15 *Junii*

11 *Sic nota cultaque apud Græcos* Febronia; *tandem etiam Ecclesiis Occidentalibus innotuit. Primum quidem per aliquas Tranum in Calabriam appulsas Reliquias, ut mox dicam, eaque occasione redditis Latine Actis, & per varia Legendaria sparsis; deinde per novam Actorum eorumdem translationem apud Lipomanum & Surium, sed sub prænotato errore diei; quem antea ex simili fonte etiam tenuerat Usuardi Tornacensis Scriptor, & Martyrologii Basileæ anno* MDLXXXIV *editi Collector. Errorem caverunt, Græcorum secuti Fastos, Galesinius, Molanus, Genebrardus, Ferrarius, ac denique Romani Martyrologii ex Sirleti Menologio augendi Recognitores sub Gregorio* XIII: *per quos factum est ut omnibus fere Occidentis ecclesiis, Romano Ritu utentibus, communis nunc sit* Febroniæ *commemoratio, sub hujusmodi elogio:* Sibapoli in Syria (*latius sumpto nomine, ut etiam Mesopotamiam comprehendat, solumque ab Assyria distinguatur*) S. Febroniæ Virginis & Martyris, quæ in persecutione Diocletiani, sub Lysimacho Præside (*seu potius* Sileno judice) ob fidem & pudicitiam servandam, primo virgis cæsa & eculeo torta, deinde pectinibus laniata atque igne succensa; demum excussis dentibus mammisque absciſſis (*addi poterant & pedes*) capitis damnata, tot passionum ornata monilibus, migravit ad Sponsum.

C

alii 25 *Febroniam agnovere.*

12 *Quod civitatem Tranensem in Calabria attinet, eamdem ob causam, ob quam censui corpus non ultra sextum seculum mansisse in loco monasterii, ubi Sancta adoleverat, (si tamen tamdiu mansit) existimo illuc non ex Mesopotamia, sed Constantinopoli vel alio aliquo vicinioris Græciæ Asiæve minoris loco advectum esse brachium, seu potius manum cum parte infima brachii, cujus causâ ibidem Patrona colitur* S. Febronia, *idque ex supranotato errore* XV *Junii. Imo eadem civitas putat se corpus totum habere: de quo notitiam Italice scriptam, nobisque à prælaudato Silvestro Ayossa transmissam, hic Latine subjicio.*

D *Tranum allatæ Reliquiæ,*

13 Inter alios Protectores civitatis Tranensis est S. Febronia, Virgo & Martyr, de qua tota prædicta civitas, cum sua diœcesi festivitatem celebrat XV Junii, ritu duplicis, cum Octava; putaturque id fieri, quia tali die allatum sit corpus. Sed quia id valde pridem factum est, non fuit possibile in Archiepiscopali ecclesia dictæ civitatis reperire locum, ubi sacer iste thesaurus lateat. Fama est bellorum causâ esse absconditum, atque extra arcam servatum dumtaxat brachium unum ipsius Sanctæ, in capsula argentea, quæ retinetur in sacrario. Est autem animadversione dignum, quod veneranda Reliquia illa etiamnum appareat, propria pelle vestita, cum unguibus ad digitos hærentibus, quamvis ab igne nonnihil læsa, sicut ipsa in Vita sua legitur ustulata fuisse. Adest capella, sub ipsius nomine, cum sacellania, de jure patronatus familiæ Filigeriæ, apud Neapolitanos ac Tranenses nobilis. De modo, quo illud sanctum pignus huc advenit, ex antiqua traditione habetur; quod navi quadam per tempestatem fracta circa Pudulas (*lacus est inter Tranum & Barlettam*) duobus ab urbe milliaribus, inventa sit in littore capsula cedrina, & juxta ipsam imago Salvatoris, qua in capsula repertum fuerit sacrum Corpus, absistente abinde fulgore; qui ipsa in civitate conspicuus, Archiepiscopum moverit, ad ejus causam solicitius requirendam: qua comperta ipse processionaliter egressus cum Clero ac populo, omniaque considerans esse, ut sibi relatum fuerat, insuper invenerit tabellam plumbeam, cui inscriptum FEBRONIÆ VIRGINIS.

saltem manus unà cu parte brachii,

in capsula ex naufragio appulsa,

14 *Græca potius inscriptio fuerit,* ΦΕΒΡΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ: *quæ inscriptio cum indifferens esset ad quamcumque ejus nominis aliam, puta Heraclii Imperatoris filiam* XX *vel* XXVII *Octobris hoc in opere commemorandam; dubium sustuliſſe debuerunt conspicuæ notæ adustionis, quas dixi; sed existimo in* capsula *sive* Casettina (*sicuti expresse nominatur voce bis diminutiva*) *non nisi brachium prædictum fuisse. Cœpit ecclesia Tranensis, depulsis Saracenis restituta, habere Archiepiscopos seculo Christi* XI, *& Latinis uti ritibus; secundum quos compositum ibidem fuit Officium proprium, ex Vita jam Latine reddita à Joanne Diacono, cujus etiam verba passim innectuntur Responsoriis. Sed neque hæc, neque Hymni indidem sumpti merentur huc referri; cum rudes valde sint, nec quidquam novum apti docere. Satis sit nobis Collecta haud paulo concinnius sic recitari solita:* Omnipotens sempiterne Deus, qui in Sanctis tuis es glorioſus & mirabilis, & mirabiliter in eis tuæ virtutis miracula operaris, maxime in sexu fragili; da nobis in B. Febroniæ Virginis & Martyris tuæ solennitate, magnalia tuæ Majestatis dignis

E *adhærentibus etiamnum unguibus & cute ustulata,*

F *cum inscriptione nominis,*

seculo II *vel serius*

Conditum deinde ibi Officium proprium,

A dignis mentibus glorificare; ut mereamur, ejus intervenientibus precibus, ad æterna gaudia pervenire.

15 *Ex Apulia porro videtur ad plura Neapolitani Regni Sanctimonalium monasteria, præsertim Benedictinarum (quale est Capuanum S. Joannis, unde Vitam & Officium habemus) transisse cultus* S. Febroniæ. *Quod vero* in Sicilia *eadem* maxime colatur, *ut scribit in Notis ad Catalogum suum Generalem Ferrarius, non probat mihi simplex notitia, ex illius Ecclesiæ libro aliquo in margine allegato à Cajetano: cum is in ipso opere, cujus Ideam præmiserat cum ista* S. Febroniæ *appellatione, hujus deinde nullam fecerit mentionem. Masinus, in Bononia perlustrata, etiam* Febroniam *nominat, quasi Reliquiæ ejus sint in ecclesia S. Jacobi Majoris, & apud Confratres Reginæ-Cæli. Sed an hujus, quis dicet? nec videntur valde notabiles esse, quarum ille tam jejunam inducit memoriam, solitus aliàs distinctius explicare qualitatem quantitatemque & cetera ad rem spectantia.*

an etiam in Sicilia usitatum?

an Reliquiæ Bononiæ.

16 *Saussayus, in supplemento Gallicani Martyrologii, ad diem* XXIII *Junii, ita scribit:* In B monasterio fontis-Ebraldi, natalis S. Febroniæ Virginis Martyris. *De eo monasterio egimus ad Vitam S. Roberti Fundatoris* XXV *Februarii: hinc fidentius appellavi Priorem loci ut dignaretur indicare, num quæ illius ibi Reliquiæ essent, ob quas fortassis ibi solennius coleretur. Respondit autem mox perquam humaniter anno* MDCXCII, *eo tunc officio fungens F. Soriz, neque Reliquias nunc, neque cultum supereſſe: in veteribus autem Fastis & Officiis, quorum usus erat ante illuc inductum Romanum Breviarium ac Missale, inveniri ad prædictum diem* S. Febroniam *vel* Febroniam V. & M. *aliud nihil. Addit Proverbium etiam in Parthenone isto vigere, quo, si laudanda quapiam sit à præcipua castimonia, observantia & sedulitate, dicatur,* Est una Febronia: *hoc an ad ipsam qua de agimus Sanctam referatur, an vero ad quamdam ejus nominis ibidem Sanctimonialem, antiquæ illius cultricem atque imitatricem, quis divinabit? Sublucere tamen etiam sic videtur in eo aliquid, ad specialem eo loci honorem Sanctæ referibile.*

Cultus olim ad Fontem-Ebraldi in Gallia.

17 *Certius etiam est aliam esse* Febroniam, *de cujus corpore agunt scriptores Papienses, tamquam olim recondito unà cum pluribus aliis in ecclesia S. Marini; quod cum reliquo sacro thesauro, à Monachis, qui custodire eum civitati debuerant, nescio quo ablatum, queritur Breventanus lib.* 3 *cap.* 24; *ex eoque Gualla lib.* 5 *cap.* 1. *Istam enim* Febroniam *nequaquam urbi peregrinam fuisse, sed unà cum S. Eufrasia Aistulfo Rege Longobardorum natam, scribit prædictus Breventanus; asseritque Regem istis duabus filiabus suis erexisse & dotasse ecclesiam prædictam, cum monasterio; earumque corpora, in muro ipsius Ecclesiæ olim inclusa mansisse, & locum inscriptis lapidi nominibus notatum. Verum non magis nunc corpora latent quam documenta antiqui cultus, qui forsitan nullus fuit.*

Alia Febronia Titini apud Iasubres.

18 *Ad extremum indicanda hic obiter Vita* S. Febroniæ *Italica paraphrasi deducta eleganter atque in tres libros distincta, & Simpliciano Mediolanensi, Ordinis Cappucinorum Ministro, Generali dedicata, typis Venetis anni* MDCLX *à Fr. Antonino Caputo de Cryptaleis. Hæc, utcumque prolixè distensa sit, nihil tamen addit ad Acta hic proferenda, acsi præter ea nihil legere vel discere curasset auctor: quare ipsam indicasse abunde sufficiet. Pressius Historiæ antiquæ inhæret, alia quam Mutius Justinopolitanus edidit loco tertio in Corona Sanctarum* XII *Virginum, Pisauri excusa anno* MDLXVII *cum Annotationibus ad calcem contra hæreticos istius temporis, observationes monasticas aliosque Catholicæ Ecclesiæ ritus contemnere solitos, ad earum similitudinem, quas Aloysius Lipomanus anno* MDLI *cœpit addere editis à se Sanctorum Vitis, quasque deinde recudit Surius.*

Vitæ Italicæ duæ.

VITA ET MARTYRIUM.

Auctore Thomaide Magistra Sanctæ & teste oculata.

C *Ex Mss. Bibliothecæ Vaticanæ.* F

CAPUT I.

Lysimachi cum Seleno patruo & Primo consobrino, missio in Orientem, Parthenonis Sibapolitani disciplina; Febroniæ in eo educatio.

1 Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Διοκλητιανοῦ τ Βασιλέως, Ἀνθίμου τ Ἐπαρχον ἀῤῥωστεία τ σώματος κατακῖσθαι· ᾧ προσκαλεσάμενος Σέληνον τ ἀδελφὸν αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ, Κύριέ μου ἀδελφὲ, τ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὑπεξέρχομαι, Λυσίμαχον ὃν τ υἱόν μου εἰς τὰς χεῖράς σου δίδωμι· ᾧ καθὼς ὡρμασάμεθα αὐτῷ τὴν θυγατέρα Προσφόρου τ συγκλητικοῦ, σπόδασονος μὴ τὸν ἐμὸν τελευτὴν τοὺς γάμους ποιῆσαι, ᾧ γενέσθαι αὐτῷ εἰς πατέρα. Ταῦτα διαταξάμενος ὁ ἔπαρχος, μὴ τρεῖς ἡμέρας ἐτελεύτησεν. Προσκαλεσάμενος οὖν ὁ Βασιλεὺς Διοκλεπιανὸς Λυσίμαχον τ υἱὸν Ἀνθίμου, ᾧ Σέληνον τ τοῦτο θεῖον, κατ' ἰδίαν εἶπεν τῷ Λυσιμάχῳ· Ἐγὼ,

1 COntigit tempore Diocletiani Imperatoris, ut Præfectus *a* Anthimus corporea infirmitate correptus decumberet: qui Selenum germanum suum accersens, dixit ei: Ego Domine mi frater, humanis excedo rebus; in manus autem tuas trado Lysimachum filium meum. Ergo quemadmodum ipsi desponsavimus filiam Prosphori Senatoris; ita fac ut post obitum meum nuptiæ perficiantur, sisque ei in patrem. Hæc ultima voluntate testatus Præfectus, tertio post die è vita abiit. Tunc Imperator Diocletianus, Lysimachum Anthimi filium accersens, & Selenum patruum ejus, privatim ipsi Lysimacho dixit: Equidem ado-

a Lysimachus Anthimi Præfi filius

 lescens,

A lescens, memor amicitiæ patris tui, volebam
A.COÆVO te post illius excessum, in ejusdem thronum
EX MSS. sublimare, & Præfectum constituere: sed quo-
eo mortuo niam fama quædam allapsa est auribus meis,
successurus quasi Christianorum religioni faveas, hactenus id facere differo: volo autem te in Orientem proficisci, ut Christianorum ibi superstitionem compescas: quo facto regressus inde, consideris ut munus Præfecti geras.

jubeturit 2 Hæc audiens Lysimachus non audebat
prius fidem quidquam respondere Imperatori: erat enim
probare in juvenis admodum, atque annorum dumtaxat
Oriente viginti. Selenus autem procidens ad pedes Im-
contra peratoris, Obtecro, inquit, immortale caput
Christianos: tuum, indulge ei adhuc paucos dies, ut nuptias ejus celebrem; & tunc proficiscar etiam ego cum illo, atque omnia fient, sicut præcipit diva Majestas tua. Cui Imperator: Nequaquam, sed prius ite in Orientem, ibique extinguite Christianismum: cum autem sicut decet egeritis, tunc revertimini huc, meque habebitis cooperatorem sedulum ad conjugalem Lysimachi copulam celebrandam. Tunc
B illi, nihil ultra ausi reponere Imperatori, sum-
qui cum psere præcepta ejus, atque cum multitudine
patruo & militari iter direxerunt in Orientem. Lysi-
consobrino machus autem assumpsit Primum cum titulo Co-
illuc profe- mitis, suum ex matre *b* consobrinum; eum-
ctus que militiæ suæ præfecit.
b

3 Cum autem in Orientem venissent, tran-
c seuntes Palmyrenam regionem *c* atque Mesopotamiam, quoscumque sibi oblatos Christianos aut igni tradebant, aut ferro necabant. (Selenus enim admodum sævus atque inhumanus erat) Neque solum ista faciebant, sed etiam occisorum corpora jubebant feris devoranda objici. Magnus igitur terror universam illam tenebat regionem, propter inclementiam crudelissimi Seleni. Sed Lysimachus
huic clam nocte quadam sevocans Comitem Primum
mandat illis dixit ei: Domine mi Prime, nosti quod licet
parcere. pater meus gentilis obierit; mater tamen mea defuncta sit Christiana, multumque laboravit ut fierem Christianus etiam ipse; sed propter metum Imperatoris atque patris mei non potuit id fieri, præceptum tamen ab illa accepi, ne quem Christianorum unquam interficerem,
C sed potius Christi amicus essem. Nunc autem
video omnes qui incidunt in patruum meum crudelem Selenum pessime excruciari, eisque compatitur anima mea: volo igitur, Christianos qui in manus nostras incident, clam dimitti, priusquam eos pessime disperdat. Talia audiens Primus, non amplius præcepit quemquam comprehendi: sed monasteriis significabat, ut fugâ sibi consulentes qui ibi erant, in manus Seleni non devenirent.

4 Cumque in iis partibus adhuc versarentur, statuerunt Sibapolim proficisci, quæ sita est in confiniis Assyriorum, sub potestate Ro-
Veniunt manorum. Erat autem ibi monasterium femi-
deinde Si- narum circiter quinquaginta inibi sese exercen-
bapolim, tium, quibus præerat quædam nomine Bryene, discipula olim cujusdam Platonidis, ante ipsam functæ Diaconatus officio, cujus regulam & traditiones usque illud tempus præclare servabant. Et erat regula Platonidis hujusmodi. Feriâ quâque sextâ, nulli Sororum licebat quidquam operari: sed in oratorio congregatæ manebant; ubi post expletum Psalmodiæ cursum,

νεανία, μεμνημένος τ̃ φιλίας τοῦ σοῦ πατρὸς, D
ἠβουλήθην μ̃ τῷ σκείνου τελευτῷ ἐπὶ τ̃ θρόνον αὐτοῦ ἀναβιβάσαι σε ωραίτειν τ̃ Ἔπαρχον· ἀλλ' ἐπειδὴ φήμη τίς ωεριχεῖ τὰς ἀκοάς μου, ὡς ὅτι χαίρεις τῇ τ̃ Χριστιανῶν θρησκείᾳ, τέως τοῦτο ωοιῆσαι ἀνεβαλόμην. Τόινυν βάλομαί σε σκπέμψαι εἰς τῷ Ἀνατολῷ, ἵνα τῷ τ̃ Χριστιανῶν θρησκείαν ωαύσῃς, κ̀ ὅταν τὰ ἐνταῦθα καταλάβῃς, τότε καθίσῃς κ̀ ωράτῃς τ̃ Ἔωαρχον.

2 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Λυσίμαχος, οὐδὲν ἐτόλμησεν ἀποκριθῆναι τῷ Βασιλεῖ· ἦν γὰ νέος τῇ ἡλικίᾳ, ὡς ἐτῶν εἴκοσι. Σέληνος ὢ ὁ τούτου θεῖος, ωεσὼν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Βασιλέως, ἔφη· Δέομαι τ̃ ἀθανάτε σου κορυφῆς, ἄνες αὐτῷ ὀλίγας ἡμέρας, ὅπως ἐπιτελέσω τοὺς γάμους αὐτοῦ· κ̀ τότε ἐξελεύσομαι καγὼ μετ' αὐτοῦ, κ̀ ωάντα γενήσεται καθὼς ωροστάτει τὸ θεῖόν σε κράτος. Καὶ λέγει ὁ Βασιλεύς· Πρότερον ωορευόμενοι ἐν τῇ Ἀνατολῇ, κ̀ τῷ τ̃ Χριστιανῶν ωαύσαντες θρησκείαν, κ̀ ωάντα οὕτως διαπραξάμενοι, ὅταν τὰ ἐνταῦθα καταλάβητε, ἔρχεσθε κἀμὲ ωᾶσαν σπουδῇ συνεισάγοντα ωρὸς τὸ γαμικὸν τοῦ Λυσιμάχου συναλλαγμα. Ταῦτα ἀκούσαντες, οὐκέτι ἐτόλμησαν ἀνταποκριθῆναι τῷ Βασιλεῖ. Λαβόντες οὖν τὰ ωροστάγματα, κ̀ ωλῆθος στρατιωτῶν, τὴν ωορείαν ἐποιοῦντο ἐπὶ τῷ Ἀνατολῷ. Ὁ δὲ Λυσίμαχος ἔλαβεν κ̀ Πρίμον, τὸν Κόμητα τ̃ αὐτοῦ ἀνεψιὸν ἐκ μητρὸς, κ̀ ἔδωκεν αὐτὸν ἐπάνω τ̃ στρατείας ἡγεῖσθαι, κ̀ ἐξάρχειν τ̃ στρατιωτῶν.

3 Παραγενόμενοι τοίνυν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, κ̀ ἐπιβάντες τῆ χώρα τῆς Παλμύρης, κὰι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, τὰς ἂ ξίφει ἀπετέμνον· ὁ γὰ Σέληνος ἦν ὠμὸς κ̀ ἀπάνθρωπος, κ̀ ὃ μόνον τοῦτο ἐπραττεν, ἀλλὰ κ̀ τὰ τούτων σώματα κυσὶ βορὰν ῥιφῆναι ωροστάττεν. Πολὺς τοίνυν φόβος ωᾶσαν τῷ οἰκουμένην ωεριεῖχεν διὰ τῷ ὠμότητα τ̃ ἀνηλεοῦς Σελήνου. Ἐν μιᾷ οὖν νυκτὶ ωροσκαλεσάμενος ὁ Λυσίμαχος τ̃ Κόμητα Πρίμον, εἶπεν αὐτῷ· Κύριέ μου Πρίμε, σὺ γινώσκεις, ὅτι, εἰ κ̀ ὁ ωατήρ μου ἕλλην ὢν ἐτελεύτησεν, ἀλλ' ἡ μήτηρ μου χριστιανὴ ἐκοιμήθη, καὶ πολλὴ αὐτῇ σπουδὴ ὑπῆρχεν γενέσθαί με Χριστιανὸν, ἀλλὰ διὰ τ̃ φόβον τ̃ Βασιλέως κ̀ τ̃ πατρός μου, τοῦτο ωοιῆσαι οὐκ ἴσχυσεν· κ̀ ἔχω αὐτῆς ἐντολὰς μηδένα τ̃ Χριστιανῶν ἀνελεῖν, ἀλλὰ κ̀ φίλον τ̃ Χριστ̃ γενέσθαι με ἠνάγκασεν. Καὶ νῦν ὁρῶ τοὺς ἐμπίπτοντας Χριστιανοὺς ὑπὸ τ̃ λυμεῶνος Σελήνου τ̃ ἐμοῦ θείου τιμωρουμένους, κ̀ πάσχει μου ἡ ψυχὴ ἐπ' αὐτοῖς. Τόινυν βούλομαι τοὺς ἐμπίπτοντας χριστιανοὺς λάθρα ἀπολύεσθαι, ωρὶν ἢ ωαραστεστῆναι ἀναιρεῖσθαι κακῶς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πρίμος, οὐδένα τ̃ χριστιανῶν συλλαμβάνεσθαι ωροστάττεν, ἀλλ' ἐμήνυεν τοῖς μοναστηρίοις φεύγειν τὰς χεῖρας τ̃ λυμαιῶνος Σελήνου. F

4 Ἐπὶ ἦ αὐτῶν διατριβόντων ἐν τοῖς τόποις σκείνοις, ἐβούλοντο τὴν Σιβάπολιν καταλαβεῖν, ἥτις διέκειτο ὁρίοις τοῖς ωρὸς Ἀσσυρίους, τεταγμένη ὑπὸ τῷ τ̃ Ῥωμαίων ἡγεμονείαν. Ἦν ἦ ἐν τῇ πόλει σκείνῃ μοναστήριον γυναικῶν, ἔχον ωεντήκοντα ἀσκητρίας. Τούτων ἡγεῖτο Βρυένη τις ὀνόματι, μαθήτρια γενομένη Πλατονίδος τ̃ ωοὺ αὐτῆς γενομένης Διακόνου, ἧς τὴν ωαράδοσιν κ̀ τ̃ κανόνα μέχρι τέλους καλῶς διεφύλαξεν. Τοιοῦτος γὰ ὁ κανὼν τ̃ Πλατωνίδος ὑπῆρχεν. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τ̃ ωαρασκευῆς οὐκ ἦν πινα τ̃ Ἀδελφῶν ἐργάζεσθαι· ἀλλ' ἐκκλησιάζοντο ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, κ̀ ὅτε μὴ τ̃ κανόνα τ̃ Ψαλμῳδίας ἐπε-

A ἐπετέλουν, ὅτε ἡ τὴν βίβλον κατεχουσα ἡ Πλατωνὶς, τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ταῖς Ἀδελφαῖς ἀνεγίνωσκεν, μέχρι τ τριτης ὥρας· μετ' ἣν τὴν τρίτην ὥραν εις τὰς χεῖρας τ Βρυένης ἐδίδου τὴν βίβλον, κελεύουσα ἀναγινώσκειν ταῖς Ἀδελφαῖς ἕως ἑσπέρας. Οὕτως οὖν καὶ ἡ Βρυένη ἑπόιει δεξαμένη τὴν Διακονίαν. Τῇ γ' Βρυένῃ δύο νεανίδες ὑπῆρχον ἀνατρεφόμεναι παρ' αὐτῇ καλῶς, καὶ τὴν ἀσκητικὴν μετερχομέναι παλαίστραν· ὄνομα τῇ μιᾷ Πρόκλα, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Φεβρονία ᾗ ἡ μὲν Πρόκλα, ἦν ἐτῶν κε· ἡ δὲ Φεβρονία ἦν ἐτῶν ιη.

5 Ἡ οὖν Φεβρονία ἀδελφόπαις ἐτύγχανεν τ Βρυένης· ἦν δὲ περικαλλὴς ἡ Φεβρονία, εὐμήκη τὴν ἡλικίαν φέρουσα· ἦν δὲ καὶ φαιδρὰ τῷ προσώπῳ, ὡς μὴ δύναθαι ὀφθαλμὸν ζωγραφεῖν τὸ ἐπανθοῦν τῷ προσώπῳ αὐτῆς κάλλος. Πολὺς δ' ἀγὼν ὑπῆρχεν τῇ Βρυένῃ τὸ πῶς περισώσῃ τὴν Φεβρονίαν, ὁρῶσα αὐτὴν ἐν πιάτῳ φαιδρῷ χαρακτῆρι. Πασῶν δὲ τ Ἀδελφῶν ἀπὸ ἑσπέρας εις ἑσπέραν τροφὴν μεταλαμβανουσῶν, τὴν Φεβρονίαν ἐκέλευσεν διὰ δύο ἡμερῶν ἐσθίειν. Ὁρῶσα οὖν καὶ ἡ Φεβρονία ἑαυτὴν ἐν τοιαύτῃ κατασκευῇ σώματος οὖσαν, οὔτε ἄρτου, οὔτε ὕδατος εις πλεισμονὴν μετελάμβανεν· σκαμνίον δὲ μικρὸν προσέτασσεν γενέσθαι πηχῶν τριῶν τὸ μῆκος, καὶ σπιθαμῆς καὶ ἡμίσου τὸ πλάτος, καὶ εις αὐτὸ διανεπαύετο ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ καθεύδειν αὐτὴν· ἔστιν δ' ὅτε καὶ γυμνὸν τὸν ἐδάφει τὰς σιαγόνας προσανέκλινεν. Ἐπὰν δὲ συνέβαινεν πειράζεσθαι ἑαυτὴν ὑπὸ τ Διαβόλου νυκτεριναῖς φαντασίαις, ἐξανίστατο, καὶ μετ' πολλῶν δακρύων ἱκέτευε τ Θεὸν, ὅπως ἀποδιώξῃ ἀπ' αὐτῆς τ πειράζοντα διάβολον· καὶ ἐνθὺς τὴν βίβλον ἀναπτύσσουσα τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐφιλοπόνει· φιλομαθὴς γὰρ γεναμένη ἡ νεάνις, γίνεται καὶ πολυμαθὴς, ὡς θαυμάζειν τὴν Βρυένην τὴν τοσαύτην τ Φεβρονίας φιλομάθειαν.

6 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ οὖν τ Παρασκευῆς πασῶν συνερχομένων τ ἀδελφῶν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, τὴν Φεβρονίαν ἐκέλευσεν ἡ Βρυένη τὰ θεῖα λόγια ταῖς Ἀδελφαῖς ἀναγινώσκειν· ἐπειδὴ γὰρ γυναῖκες εὐγενίδες ἐν τῇ ἡμέρᾳ τ παρασκευῆς ἐν τῷ εὐκτηρίῳ παρεγίνοντο, καὶ τ πνευματικῆς ἀπήλαυον διδασκαλίας· ἐκέλευσεν ἡ Βρυένη ὑποβῆλον ἀναγινώσκειν τὴν Φεβρονίαν· ἀνθρώπου γὰρ χαρακτῆρα ὁποίῳ ἐστὶν οὐδέποτε ἐθεάσατο. Διεδίδοτο δ' ἐν τῇ πόλει παντάχοῦ ἡ διδασκαλία τ Φεβρονίας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ περικαλλὴς αὐτῆς χαρακτὴρ, καὶ τὸ πρᾶον, καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη. Ταῦτα ἀκούσασα Ἱερία ἡ Συγκλητικὴ, πόθῳ θεϊκῷ φλεγομένη, συντυχεῖν ἠπείγετο τῇ Φεβρονίᾳ. Ἦν δ' ἑλληνὶς ἡ ἱερία, μήπω εἰς τὸ βάπτισμα ἐληλυθυῖα· αὕτη δ' συνοικήσασα μετ' ἀνδρὸς αὐτῆς μῆνας ἑπτὰ, καὶ χηρεύσασα, ἀνέκαμψεν εἰς τὴν οἰκείαν πόλιν πρὸς τοὺς οἰκείους γονεῖς ἡσυχάζουσα, ἦσαν γὰρ καὶ αὐτοὶ ἕλληνες. Παραγίνεται οὖν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ ἑαυτὴν κατεμήνυσεν τῇ Βρυένῃ διὰ τ θυρωροῦ. Ἐξελθούσης δ' τ Βρυένης πρὸς αὐτὴν, πεσοῦσα ἡ Ἱερία πρὸς τοὺς πόδας αὐτῆς, προσεκύνησεν αὐτὴν, καὶ ἐπιλαβομένη τ ποδῶν αὐτῆς εἶπεν, Ὁρκίζω σε τ ποιήσαντα τ οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, μή βδελύξῃ με, τὴν ἑλληνίδα καὶ ἀκάθαρτον, καὶ μέχρι δ νῦν εἰδώλων παίγνιον γενομένην· μὴ στερίσῃς με τ διδασκαλίας καὶ συντυχίας τ Ἀδελφῆς μου Φεβρονίας, ἵνα μάθω δι' ὑμῶν τὴν ὁδὸν τ σωτηρίας, ἵνα βαδίσασα ἐν αὐτῇ, εὕρω με ἑτοίμασεν τοῖς Χριστιανοῖς. Ῥῦσαθέ με ὀπ τ ματαιότητος δ' αἰῶνος τούτου, καὶ τ ἀκα-

librum accipiebat Platonis, divinasque Scripturas ex eo prælegebat Sororibus usque ad horam tertiam. Post tertiam vero tradebat librum in manus Brienes, jubens ut & ipsa inde Sororibus legeret usque ad Vesperam: cumque ipsa Briene Diaconatum excepisset, ejusdem etiam sequebatur tenorem. Erant autem sub Brienes disciplina puellæ duæ, quas diligenter in ascetica erudiebat palæstra, una quidem nomine Procla, altera vero Febronia dicta: quarum hæc octodecim, *d* ista viginti quinque erat annorum; Febronia vero etiam neptis Bryenes. *d*

5 Hæc formosa admodum & corporis quoque proceritate spectabilis, tanta excellebat venustate vultus, ut floridam speciei talis elegantiam nullus oculus satis possit exprimere, quapropter vehementer solicita erat Bryene, videns eam tali decore conspicuam, quomodo eam conservaret. Ceteris ergo Sororibus à vespera in vesperam capientibus cibum, jubebat Febroniam alternis dumtaxat diebus vesci. Ipsa quoque Febronia, considerans talem sui corporis compositionem, neque panem neque aquam sumebat ad satietatem: jusserat autem scabellum *e* quoddam fieri cubitos tres longum, & latum sesquipalmo; in quo statuto tempore somnum caperet: quandoque etiam supra nudam humum membra sua sternebat. Quodsi contingeret, ex diabolica tentatione, nocturnis eam phantasiis urgeri; surgebat continuo, multisque cum lacrymis deprecabatur Deum, ut tentatorem Sathanam à se propelleret: statimque aperiens librum, divinarum Litterarum lectioni sese tradebat: cum enim adolescentula esset admodum studiosa, facta est etiam multiscia, sic ut docilitatem ejus etiam Bryene admiraretur. *quæ neptis Febroniam sedulo exercens* *e ad singularem vitæ rigorem,*

6 Itaque sextis feriis, cum in oratorium convenissent Sorores, jubebat Bryene ut illis Febronia *f* legeret. Quoniam autem matronæ nobiles tali die ad oratorium idem confluebant spiritualis doctrinæ gratiâ, jubebat Bryene velum tendi, post quod lectionem perageret illa: tantum aberat ut viri cujuscumque vultum aliquando intueri ipsam pateretur. Hinc factum ut fama excellentis doctrinæ celebrem tota urbe Febroniam redderet: quin & egregia ejus forma & animi demissio atque lenitas ex Sororum relatu innotescebat quamplurimis. His ergo mota Hieria Senatrix, divino accendebatur desiderio agendi cum Febronia. Erat autem ipsa Gentilis adhuc, neque baptismo initiata: sed cum viro conjuncta fuisset mensibus septem eoque viduata, redierat in propriam civitatem ad parentes suos, Gentiles etiam ipsos; & quietam apud illos vitam agebat. Venit igitur ad monasterium, seque adesse per ostiariam indicavit Bryenæ. Progressæ autem in occursum suum ad pedes accidit, eosque complexa & adorans, Adjuro te, inquit, per cæli terræque Creatorem, ne me impuram gentilemque repellas, quæ usque nunc fui ludibrium idolorum; neque me frustreris doctrinâ Sororis meæ Febroniæ, sed discam per eam salutis viam, qua gradiens inveniam bona Christianis præparata. Eruite me ex hujus seculi vanitate atque idololatriæ spurcitia, quam parentes volunt compellere ad secundas nuptias: sed con- *f eadem utitur ad Scripturas aliis prælegendas* *cujus audiendæ cupida Gentilis Hieria*

D A. COAVO EX MSS. *ubi vivebant Monachæ 50 sub Bryene Abb.*

E

F

A versatio & doctrina Febroniæ ſalutem mihi & vitam conferet: ſatis enim eſt ad ſupplicium quod hactenus per meliorum ignorantiam feci.

A.COÆVO EX MSS.

7 Hæc dicens Hieria, lacrymis rigabat pedes Bryenes, ſic ut ad magnam ſui commiſerationem moveret: reſpondit tamen: Novit Deus, Domina Hieria, quod bimulam illam excepi in hoc monaſterio; & ecce jam decimum octavum annum ita ſub manu mea vivit, ut neque viri cujuſcumque, neque ſecularis mulieris ſpeciem unquam viderit, neque mundanum veſtitum omnino ullum. Imo nec nutrix ejus uſque modo vidit vultum illius, quamvis ſæpe cum lacrymis oraverit, ut hoc ſibi liceret; nolui enim id ipſi permittere. Nihilominus propter tuum Deum noſcendi ipſamque alloquendi deſiderium, introducam te ad illam, indutam Monaſtico habitu. Suſcipiens ergo Hieriam Bryena, introduxit ut promiſerat: quam ubi vidit Febronia tali in veſte, rata ſe peregrinam Monacham videre, accidit ei ad pedes. Cumque invicem eſſent oſculatæ, juſſit Bryene conſidere ambas, & Febroniam ſacras Scripturas legere. Tum vero ad ejus doctrinam ita compuncta Hieria fuit; ut ambæ totam noctem inſomnes agerent; cum neque Febronia fatigaretur lectione, neque Hieriam caperet doctrinæ faſtidium, tantum autem lacrymarum hæc funderet, ut iis totum pavimentum madeſceret.

& ad eam ſub Monachæ habitu introducta,

B

vehementerque compuncta,

8 Porro cum mane factum eſſet, ægre potuit perſuadere Bryenæ ut ab oratorio recederet Hieria, atque ad parentes ſuos reverteretur. Tandem poſt mutua iterum oſcula & reciprocas lacrymas, abiit illa; atque domum ſuam mane regreſſa, perſuaſit parentibus recedere à paternarum conſuetudinum vanitate, atque idolorum cultura, & Deum univerſorum factorem agnoſcere. Febronia vero interrogavit Thomaidem; ſecundam à Diaconiſſa, dicens; Obſecro te, Mater, quænam fuit illa peregrina Monacha, quæ ſic perfundebatur lacrymis, acſi divinas Scripturas numquam audiviſſet explicari. Neſcin, inquit Thomais, quæ illa ſit? Ego vero, reponit Febronia, quomodo noſſem eam, peregrina cum ſit? Cui Thomais: Ipſa eſt Hieria Senatrix. Ut quid ergo, reponit Febronia, id mihi non indicaſtis? ecce enim tamquam ſorori locuta ſum ei *g*. Magna Domina ita voluit fieri reſpondit Thomais. Cumque iiſdem diebus Febronia uſque ad mortem eſſet infirmata, ſupra ſcamnum ſuum incumbens, nuſquam ab ea declinavit Hieria, quoadulque illa convaluit.

ac plene converſa etiam parentes convertit,

& Sanctæ ægrotanti miniſtrat.

C

g

7 Ταῦτα λέγουσα ἡ Ἱερία, καὶ τοῖς δάκρυσι καταβρέχουσα τοὺς πόδας αὐτῆς, εἰς πολὺν οἶκτον καὶ συμπάθειαν ἤνεγκεν τὴν Βρυένην· λέγει οὖν αὐτῇ ἡ Βρυένη· Ἐπίσταται ὁ Θεὸς, Κυρία Ἱερία, ὅτι δύο ἐνιαυτῶν ὑπάρχουσαν ἐδεξάμην αὐτὴν ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ εἰς τὰς χεῖράς μου, καὶ ἰδοὺ σήμερον δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχει ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ ὅτε ἀνδρὸς χαρακτῆρα, ὅτε γυναικὸς κοσμικῆς ἑώρακεν, οὔτε ἣ κοσμικὸν σχῆμα πεφόρηται μέχρι δὲ νῦν· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴ ἡ τροφὸς αὐτῆς μέχρι τοῦ νῦν πεφόρηται τὸ πρόσωπον αὐτῆς· καίτοι μὴ δακρύων πολλάκις ἱκετεύσασά με, συντυχεῖν αὐτῇ ἐκ ἠξιώθη. οὐ γὰρ συνεχώρησα αὐτῇ· διὰ ἣν τ' πόθον, ὃν ἔχεις πρὸς τ' Θεὸν, καὶ πρὸς αὐτὴν, εἰσφέρω σε πρὸς αὐτὴν, ἀσκητικὸν μέντοι πεφορεμένην σχῆμα. Λαβοῦσα οὖν ἡ Βρυένη τὴν Ἱερίαν, εἰσήνεγκεν αὐτὴν πρὸς Φεβρονίαν. Θεασαμένη οὖν αὐτὴν ἡ Φεβρονία ἐν τῷ ἀσκητικῷ σχήματι, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τ' Ἱερίας, ἐνόμιζεν γὰρ ξένην τινὰ θεάσασθαι μοναχήν. Ἀσπασάμεναι οὖν ἀλλήλας, ἐκέλευσεν ἡ Βρυένη καθεσθῆναι ἀμφοτέρας, καὶ τὰς θείας γραφὰς ἀναγινώσκειν τὴν Φεβρονίαν· εἰς τοσοῦτον δὲ κατενύγη ἡ Ἱερία ἐκ τ' διδασκαλίας τ' Φεβρονίας, ὡς πᾶσαν τὴν νύκτα ἀϋπνους διατελέσαι ἀμφοτέρας· ὅτε γὰρ ἡ Φεβρονία τοῦ λέγειν ἠτόνει, ἀ δὲ ἡ Ἱερία τ' διδασκαλίας ἀκούειν ἀπέκαμνεν· τοσοῦτον δὲ δάκρυον ἐξέχεεν ἐπὶ τὴν γῆν ἡ Ἱερία, ὡς πᾶσαν τὸ ἔδαφος καταραντῆναι ἀπὸ τ' δακρύων αὐτῆς.

8 Ὀρθρου δὲ γενομένου, μόλις ἴσχυσεν ἡ Βρυένη πεῖσαι τὴν Ἱερίαν κατελθεῖν ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου, καὶ πορευθῆναι πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῆς· Ἀσπασάμεναι οὖν ἀλλήλας, δακρύων πεπληρωμέναι, κατῆλθεν ἡ Ἱερία· καὶ παραγενομένη εἰς τ' ἴδιον οἶκον, ἔπεισεν τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἀπαλλαγῆναι τ' ματαίων πατροπαραδότων ἠθῶν, καὶ τ' τ' εἰδώλων δουλείας, γνωρίσαι δὲ τὸν Θεὸν, τ' πάντων δημιουργόν. Ἡ οὖν Φεβρονία ἠρώτα τὴν Θωμαΐδα, τὴν διευθερεύουσαν τῇ Διακόνῳ, λέγουσα, Δέομαί σε, κυρία μου μήτηρ, τίς ἐστιν αὕτη ἡ ξένη Ἀδελφὴ, ἡ οὕτως σκληθεῖσα τοῖς δάκρυσιν, ὡς μηδέποτε ἀκούσασα θείων γραφῶν. Τότε ἡ Θωμαΐς λέγει τῇ Φεβρονίᾳ, Οὐκ ἔγνως τίς ἐστιν αὕτη; Ἣ δὲ λέγει, Πόθεν εἶχον γνῶναι αὐτὴν, ξένην οὖσαν; Ἡ δὲ Θωμαΐς εἶπεν· αὕτη ἐστὶν Ἱερία, ἡ Συγκλητική. Καὶ λέγει ἡ Φεβρονία· Καὶ ἵνα τί σκ ἀπηγγείλατέ μοι, κἀγὼ ὡς ἀδελφὴ διελεχθῶ αὐτῇ; Καὶ λέγει ἡ Θωμαΐς· Ἡ Κυρία ἡ μεγάλη, ὅτως σκέλευσεν γενέσθαι. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἠθένησεν ἡ Φεβρονία ἕως θανάτ, ἀνέκειτο δὲ ἐπὶ τοῦ βάθρ· ἡ οὖν Ἱερία σκ ἀπέστη ἀπ' αὐτῆς πάντα τ' χρόνον τ' ἀῤῥωστείας αὐτῆς, ἕως ὅτε ἀπηλλάγη τ' νόσ.

ANNOTATA D. P.

a Prætectum Urbis *Romæ non fuiſſe* Anthimum, *probat indiculus eorum qui ab anno* 254 *ad* 354 *minus iſtud geſſerunt: potuit Nicomediæ Præfectus fuiſſe extremis Diocletiani annis ibi degentis.*

b *Cum Græcum* Ἀνέψιος *indifferens ſit ad* nepotem *&* conſobrinum *ſignificandum, exigua ætas Lyſimachi exigit, ut* Conſobrinum *potius hic intelligam, licet* Nepotem *Joannes verterit. Idem in Menæis nunc* Primus, *nunc* Firmus *nominatur.*

c *Ab urbe* Palmyra *dicta* Palmyrene *ad Euphratem uſque pertingit, qui Syriam à Meſopotamia dividit.*

d *Exciderant hæc Latinæ Joannis verſioni, & in Græco exemplari ſolum erat ſcriptum* η′ *quem defectum ex infrà dicendis præpoſito ι ſupplevi, ut eſſet* ιη′.

e *Hoc*

A e *Hoc aptius quam vox* βόθρος, *qua muniuntur Menæa quæque proprie* fossam *significat, & quoddam ab ejus similitudine dictum tormenti genus.*

f *Apparet ex sequentibus non simplicem hanc fuisse lectionem, cui ut suprà dicitur dies pæne integer impendebatur, sed explicationi conjunctam; quomodo hodiedum in Scholis, dicitur Scriptura* legi, & Lectores *vocantur qui Magistrum Sententiarum, aut D. Thomæ vel Scoti Summas prælegunt discipulis.*

g *Ita Abbatissas, qualis Bryene erat, solent Græci nuncupare honoris causâ, sicut & Abbates* τὰς Μεγάλας, Magnos. *Vide Vitam S. Eupraxiæ* 13 *Martii.*

D A. COÆVO EX MSS.

CAPUT II.

Tyrannidis metu fugientibus plerisque cum Bryene & Thomaide, sola remanet Febronia, & ad certamen animatur.

9 ΕΝ ᾗ τῶν ἡμέραις ἐκείναις φήμη ἐξῆλθεν ἐν τῇ πόλει, ὅτι Σέλευκος καὶ Λυσίμαχος ἐπιβαίνουσιν τῇ πόλει, ἵνα τοὺς χριστιανοὺς τιμωρίσωνται. Ἅπαντες οὖν οἱ ἐν τῇ πόλει χριστιανοί, Κληρικοί τε καὶ λαϊκοὶ καὶ μοναχοί, ἔφυγον καταλείποντες τὰ ἴδια, ὡς καὶ αὐτὸν τ' Ἐπίσκοπον τ' πόλεως ἀποκρυβῆναι διὰ τ' ἐπικείμενον φόβον. Μαθοῦσαι οὖν αἱ τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο οἰκοῦσαι Ἀδελφαὶ, προσελθοῦσαι, εἶπαν τῇ
B Διακόνῳ Βρυένῃ· Τί ποιοῦμεν, Μῆτερ, ὅτι οἱ ἡγέμονες ἐκεῖνοι κατέλαβον τὴν πόλιν ταύτην, καὶ πάντες ἔφυγον διὰ τὸν ἐπικειμένον ἀπειλήν; Βρυένη λέγει, Καὶ τί βουλεσθε; Αἱ δὲ εἶπον· ἵνα κελεύσῃς ἡμᾶς ἀποκρυβῆναι πρὸς μικρὸν, καὶ φεισώμεθα τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Καὶ λέγει αὐταῖς ἡ Βρυένη, Οὔπω τ' πόλεμον ἑωράκατε, καὶ τὴν φυγὴν μελετᾶτε; Οὔπω ἡ πᾶλη, καὶ εὐθέως ἡ θλῖψα; Μὴ τέκνα, μὴ, παρακαλῶ ὑμᾶς· ἀλλὰ σῶμεν, καὶ ἀγωνισώμεθα· ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ συζήσωμεν αὐτῷ.

10 Ταῦτα ἀκούσασαι αἱ Ἀδελφαὶ, ἡσύχασαν· τῇ δὲ ἐπαύριον μία τις τῶν ἀδελφῶν, ὀνόματι Αἰθερία, λέγει ταῖς Ἀδελφαῖς· Οἶδα ἐγὼ ὅτι ἕνεκεν τ' Φεβρονίας ὁ συγχωρεῖ ἡμῖν ἡ Κυρία ἡ μεγάλη τὰ ἐνταῦθα καταλιπεῖν καὶ ὑποχωρῆσαι· τάχα δὲ αὐτὴν βούλεται πάσας ἡμᾶς ἀπολέσθαι. Ἀλλ' ἰδοὺ λέγω ὑμῖν, προσέλθωμεν αὐτῇ, καὶ ἐγὼ λαλήσω περὶ πασῶν ἡμῶν τὰ δέοντα. Ἀκούσασαι δὲ αἱ Ἀδελφαὶ, αἱ μὲν ἐπείθοντο τῇ Αἰθερίᾳ, αἱ δὲ ἀντίλεγον, καταγινώσκουσαι τ' συμβουλείας αὐτῆς. Πολλῆς δὲ
C γενομένης ἐπὶ πολλὰς ὥρας, τελευταῖον πᾶσαι σὺν συμφωνίας προσῆλθον τῇ Διακόνῳ, ἰδεῖν τί συμβουλεύει αὐταῖς. Παραγενομένων οὖν αὐτῶν, προσγνοῦσα τὴν συμβουλίαν τ' Αἰθερίας ἡ Μεγάλη, ἀτενίσασα λέγει αὐτῇ· Τί θέλεις, Ἀδελφὴ Αἰθερία; Ἡ δὲ· ἵνα κελεύσῃς ἡμᾶς ἀποκρυβῆναι, καὶ φυγεῖν τὴν ἐπικειμένην ὀργὴν· οὐ γὰρ κρείττων ἐσμὲν Κλήρου καὶ Ἐπισκόπου· δεῖ οὖν σε καὶ τοῦτο ἐνθυμηθῆναι, ὅτι εἰσί τινες ἐν ἡμῖν νεανίδες, μήπως συναρπαθεῖσαι ὑπὸ τ' στρατιᾶς ὑποπέσωσι φθορᾷ σωματικῇ, καὶ τ' τ' ἀσκήσεως μισθὸν ζημιωθῶμεν· καὶ πάλιν μήπως τὰς τ' βασάνων ἀνάγκας οὐχ ὑπομείνωμεν, καὶ γενόμεθα λάτρεις δαιμόνων, καὶ ἀπολέσωμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Εἰ οὖν κελεύεις σῶσαι ἡμᾶς, λειψώμεθα καὶ τὴν Κυρίαν Φεβρονίαν, καὶ ὅπως ἐξελευσώμεθα.

11 Ἀκούσασα δὲ ἡ Φεβρονία, λέγει πρὸς αὐτὴν, Ζῇ ὁ Χριστός μου, ᾧ ἐνυμφεύθην, καὶ ᾧ τὴν ψυχήν μου ἀνεθέμην, ὃ μὴ ἐξέλθω ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ἀλλ' ὧδε ἀποθανοῦμαι, καὶ ὧδε ταφήσομαι. Ἡ δὲ Βρυένη λέγει πρὸς τὴν Αἰθερίαν, Σὺ ὄψει ὃ ἐπραγματεύσω· ἀθῶος ἐγὼ περὶ τούτου. Εἶτα λέγει καὶ ταῖς Ἀδελφαῖς· Ε-

9 IN diebus illis pervenit in urbem fama supervenientis cum Seleno Lysimachi, ad supplicia Christianis inferenda: quapropter quotquot ibi erant tam Clerici quam Laici Monachique, rebus omnibus dimissis, fugam inierunt; quin ipse etiam civitatis Episcopus propter incumbentem metum latibula quæsivit. Quæ ergo monasterium istud incolebant Sorores, accesserunt ad Diaconissam Bryenem dicentes: Quid agimus, Mater? jam enim fere E illæ ingressæ sunt civitatem hanc, & omnes fugerunt propter imminens supplicium. Quid autem vultis? inquit Bryene. Cui illæ; Ut jubeas nos quoque pauxillum delitescere, itàque salvare animas nostras. Tum illa: Necdum bellum vidistis, & fugam cogitatis? necdum cœpta est pugna, & jam victæ estis? Non ita filiæ; non ita obsecro. Sed stemus, pugnemusque & moriamur pro eo qui pro nobis est mortuus, ut vivamus cum illo.

Ad famam venientis tyranni

de fuga consultantes Monachæ confirmat Bryene:

10 His auditis conquieverunt Sorores: postridie vero una earum, nomine Ætheria ait illis: Novi ego quod propter Febroniam non patitur nos Magna Domina locum hunc dimittere atque discedere: an forte & propter illam nos omnes vult perire? Dico ergo vobis, Adeamus illam, & ego pro omnibus loquar ut convenit. Tum vero audientes illæ partim quidem assentiebantur Ætheriæ, partim vero dissentiebantur, spernentes consilium ejus: unde cum magna inter illas oriretur dissensio, unanimiter denique venerunt ad Diaconissam videre, quid ipsa consilii daret. Ipsis autem accedentibus, præsciens Bryena quid consuluisset F Ætheria, in eamque intendens, dixit: Quid vis Ætheria? Ait illa, Ut jubeas nos abscondi & fugere propter venturam iram: nec enim meliores sumus quam Clerus & Episcopus. Oportet etiam considerare te quod inter nos aliquæ sint adolescentulæ, quæ nobiscum à militibus comprehensæ, possint simul corporeæ coinquinationi subjici, nosque exercitationis ipsis impensæ mercede privari: rursus autem timendum esse, ne non sustineamus tormentorum atrocitatem, atque ita perdamus ipsæmet animas nostras. Si autem jubes salvari nos, accipiemus etiam Dominam Febroniam, itàque egrediemur.

sed iterum persuasæ eam petere,

11 At Febronia, ut audivit illam; Vivit Dominus, inquit, cui desponsata sum, cuique animam meam credidi, quia non egrediar ex hoc loco, sed hic moriar atque sepeliar. Bryene vero dixit Ætheriæ; Tu, quid molita sis, videris; innocens ego ex hac parte sum: deinde ait Sororibus: Singulæ quid sibi expediat noverint, & quod voluerint eligant. Om-

nequidquã jurante se manſuram Febronia,

A nes ergo propter metum valedicentes Bryenæ atque Febroniæ, multo cum planctu & ejulatu, ſuaque percutientes pectora, exierunt de Monaſterio. Procla vero, Febroniæ coalumna, collo ejus circumplexa & oſculans ipſam, exclamabat dicens, Ora pro me, Domina Soror. Cujus manum cum apprehendiſſet Febronia, non permittebat exire illam, ſed dicebat; Deum time, Domina Procla, neque tu ſaltem nos deſere: an non vides quam infirma ſim, & quodſi me mori contingat, nec ad ſepulturam quidem mihi dandam ſufficiat Magna Domina? Mane igitur, ut funus meum cures. Reſpondet Procla: Quoniam ita vis, Domina Soror, non dimitto te. Cui iterum Febronia; Ecce coram conſcio horum Deo, obteſtor ne me derelinquas. Veſpere nihilominus egreſſa eſt Procla, atque diſparuit.

A.COÆVO EX MSS. *extorquent licentiam abeundi.*

Hinc conſternatam Bryenen ſolatur Thomais,

12 Tunc videns Bryene deſolationem monaſterii propter impendentia mala, ingreſſa eſt oratorium; humique ſe proſtravit, amare plangens atque ejulans valde. Thomais autem, ipſi ſecunda, aſſedit illi, conſolans ac dicens: Quieſce, Domina Mater; potens eſt Deus facere B cum tentatione & tribulatione proventum, ut poſſimus ſuſtinere. Quis credidit Domino, &, confuſus eſt? aut quis permanſit in timore ejus, & deſpexit illum? Ait illi Bryene: Omnino, Domina mea Thomais, ita ſe res habet: ſed quid faciam cum Febronia? ubi abſcondam ipſam & ſalvabo? quibus enim oculis potero alpicere illam à Barbaris abduci captivam? Thomais reſpondit; An ergo oblita ejus es quod tibi dixi? Qui potens eſt mortuos ſuſcitare, idem & Febroniam corroborabit ſalvabitque. Age ergo, Domina Mater mea, tranſi hinc, & à lacrymis ceſſans veni, ut confortemus Febroniam, jacet enim infirma.

cum eaque accedit ægram Febroniam

13 Igitur acceſſerunt ad ſcamnum, in quo jacebat: ſed Bryene ſtatim cœpit amare plangere; vultuque ſuper genua jacentis conjecto, perfundebatur lacrymis. Tunc oculos in Thomaidem intendens Febronia; Obſecro, inquit, Mater, quis iſte Magnæ Dominæ planctus? nam & paulo ante audivi ipſam in oratorio magnum clamorem emittere. Thomais vero illacrymans, reſpondit ei: Propter te gemuit & plorat Magna, & propter mala no- C bis per tyrannos inferenda: nam quia juvenis & formoſa es, ſupra modum angitur. Ad hæc Febronia: Obtecro vos, orate pro me famula veſtra; potens eſt enim Deus reſpicere humilitatem noſtram; meque corroborare & patientiam largiri, ſicut & omnibus ſervis ſuis, qui ipſum dilexerunt in veritate.

quam ad inſtantem agonem animans ipſa

14 Thomais vero: Filia mea, inquit, Febronia, ecce tempus agonis adeſt. Si capiamur à militibus, nos quidem tamquam vetulas ſtatim de medio tollent tyranni; tibi vero ut juveni atque formoſæ inſidiabuntur. Cum igitur comprehendemur, teque adolatoriis ſermonibus demulcere cœperint, ne acquieſcas eis: & ſi oblato auro atque argento pretioſiſque veſtibus & epulis delicatis te fuerint aggreſſi; vide filia, ne perſuaderi tibi ſinas, præteritorumque laborum mercedem amittas, facta ludibrium dæmonum & idolorum. Nihil honeſtius eſt virginitate, quam multa merces & retributio manet: ſponſus enim Virginum immortalis eſt, & immortalitatem largitur concupiſcentibus ſe. Satage

κάση το συμφέρον αὐτῇ γινώσκει, ὅ δ' ἄν θέλῃ D
τοῦτο ἐπιλέξηται. Πᾶσαι οὖν διὰ τ φόβον συν-
ταξάμεναι τῇ Βρυένῃ κ τῇ Φεβρονίᾳ, μ πολ-
λοῦ θρήνου κ ὀδυρμοῦ τὰ ἑαυτῶν στήθη τύπτουσαι, ἐξεπορεύοντο τοῦ μοναστηρίου. Ἡ δ Πρόκλα, ἠσύντροφος τ Φεβρονίας, ἐπιπεσοῦσα τῷ τραχήλῳ αὐτῆς, κ καταφιλοῦσα αὐτὴν, ἔδοα λέγουσα, Εὔξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, κυρία Ἀδελφή. Ἡ δ Φεβρονία καταχοῦσα τ χειρὸς αὐτῆς, ἃ συνεχώρει αὐτὴν ἐξελθεῖν, λέγουσα, Φοβήθητι τ Θεὸν κυρία μ Πρόκλα, κἂν σὺ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς· οὐκ ὁρᾷς ὅτι ἐν τῇ ἀῤῥωστίᾳ ὑποκάρχω, μήπως συμβῇ με τελευτῆσαι, καὶ δ δ εἰς τ τάφον εἰσενεγκεῖν με ἰσχύει ἡ Κυρία ἡ μεγάλη· παραμεινον δέ ἵνα σὺ κηδεύσῃς με. Εἶπεν δ ἡ Πρόκλα· Ὡς κελεύεις κυρία Ἀδελφή οὐκ ἐγκαταλείπω σε. Εἶπεν δ αὐτῇ ἡ Φεβρονία. Ἰδοὺ ἐνώπιον δ Θεοῦ συνέθου, μὴ ἐγκαταλείπῃς με. Ἑσπέρας δ γενομένης, ἐξελθοῦσα καὶ ἡ Πρόκλα, ἀφανὴς ἐγένετο.

12 Ἡ οὖν Βρυένη, θεασαμένη τὴν γύμνωσιν τ μοναστηρίου, διὰ τὰ ἐπελθόντα κακὰ, ἀσῆλθεν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, κ ἔῤῥιψεν ἑαυτὴν εἰς τὸ ἔδαφος, πικρῶς ἀλαλάζουσα καὶ θρηνοῦσα. Ἡ E δ Θωμαὶς ἡ δευτερεύουσα τῇ Βρυένῃ, παρεκαθέζητο αὐτῇ προσκαλεσα καὶ λέγουσα· Παῦσαι, κυρία Μῆτερ· δυνατός ἐστιν ὁ Θεὸς σὺν τῇ θλίψει καὶ τῷ πειρασμῷ ποίησαι καὶ τὴν ἔκβασιν, ὡς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν. Τίς ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ, κ κατισχύνθη; ἢ τὶς ἐνέμεινεν τῷ φόβῳ αὐτ, κ ὑπῆδεν αὐτόν; Καὶ λέγει αὐτῇ ἡ Βρυένη· Ναὶ, Κυρία μου Θωμαὶς, ταῦτα οὕτως ἔχει· ἀλλὰ τί ποιήσω τὴν Φεβρονίαν; ποῦ δ αὐτὴν ἀποκρύψω, κ σώσα; ποίοις δ ὀφθαλμοῖς ἀτενίσω, ὁρῶσα αὐτὴν ὑπὸ βαρβάρων ἁρπαλωτιζομένην; Θωμαὶς λέγει. Ἐπελάθου παρ ἐμοῦ σοι εἰρημένων; Ὁ δυνάμενος ἐκ νεκρῶν ἐγεῖραι, αὐτὸς κ τὴν Φεβρονίαν ἐνισχύσει καὶ βεβαιώσηται. Ὥσε κυρία μ μήτηρ μεταβληθητι· κ τ ὀδυρμῶν παυσαμένη, ἐλθὲ ἵνα ὑποστηρίσωμεν τὴν Φεβρονίαν, διὰ τὸ αὐτὴν ἐν ἀθενείᾳ κατακεῖσθαι.

13 Παραγενόμεναι οὖν ἐν τῷ βάθρῳ, ἔνθα ἀνέκειτο ἡ Φεβρονία, εὐθέως ἡ Βρυένη ἠλάλαξεν πικρῶς, καὶ θεῖσα τὸ πρόσωπον ἐπὶ τὰ γόνατα αὐτῆς, συνείχετο τοῖς δάκρυσιν. Ἀτενίσασα δ εἰς αὐτὴν ἡ Φεβρονία, λέγει πρὸς τὴν Θωμαΐδα, Δέομαί σε μήτηρ, τίς ὁ ἀλαλαγμὸς F τ Κυρίας τ μεγάλης; ἤκουσα γὰρ αὐτῆς, καὶ, πρὸ μικροῦ ὅσης ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ὅτι ἀφῆκεν μεγάλην βοήν. Τότε ἡ Θωμαὶς δακρύσασα, λέγει τῇ Φεβρονίᾳ· Διὰ σὲ γένει καὶ θρήνει ἡ Μεγάλη, διὰ τὰ μέλλοντα ἡμῖν ἐπάγεσθαι κακὰ ὑπὸ τ τυράννων· κ διὰ τὸ εἶναι σε νεάνιν καὶ πρόκλῃ, συντρίβεται κ θρηνεῖ. Καὶ λέγει ἡ Φεβρονία· Δέομαι ὑμῶν εὔξασθαι ὑπὲρ τ δούλης ὑμῶν· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ἐπιβλέψαι ἐπὶ τὴν ταπείνωσίν μου, κ ἐνισχύσῃ με, καὶ χαρίσασθαί μοι ὑπομονὴν, ὡς καὶ πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς ἠγαπηκόσιν αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ.

14 Λέγει ἡ Θωμαΐς· Τέκνον μ Φεβρονία, Ἰδοὺ καιρὸς ἀγῶνός ἐστιν· ἐὰν οὖν συλληφθῶμεν ὑπὸ τ στρατιωτῶν, ἡμεῖς μὲν ὡς γεβεβηκῆαι συντόμως ἀναιρεθησώμεθα ὑπὸ τ τυράννων, σὲ δ πειποιήσονται ὡς νεάνιδα κ πρόκλῃ. Ἐὰν οὖν συλληφθῶμεν, κ κολακευτικοῖς λόγοις παρακαλέσωσίν σε, μὴ πεισθεὶς αὐτοῖς· καὶ ἐάν σε δελεάσωσιν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ, ἢ ἐν ἱματισμῷ, ἢ ἐν ἐδέσμασιν πολυτελέσιν, ὅρα μὴ πεισθῇς αὐτοῖς τέκνον, κ τ πρόσκαιρον καμάτων ἀπολέσῃς

A λέσεις τὸν μισθὸν, καὶ γένη δαιμόνων κατάγελως, καὶ εἰδώλων παίγνιον. Οὐδὲν τιμιώτερον τῆς παρθένιος, ὅλως γὰρ αὐτῆς ὁ μισθὸς καὶ ἡ ἀντιπόδωσις, ὁ νυμφίος τῆς παρθενίας ἀγήρατος, καὶ ἀθανασίαν παρέχει τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ. Σπούδασον οὖν κυρία μου Φεβρωνία τοῦτον θεάσασθαι, ὡς καὶ τῷ ψυχίῳ σου ἀνάπαυσιν. Βλέπε, τέκνον μου, μὴ ἀθετήσῃς τοὺς ἀρραβῶνας αὐτοῦ, καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας· φοβερὰ γάρ ἐστιν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ὅταν καθίζηται ἐπὶ θρόνου δόξης ὁ κριτὴς, ὅταν ἕκαστος ἀπολαμβάνῃ καθ' τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ταῦτα ἀκούσασα ἡ Φεβρωνία ὑπεστηρίζετο, καὶ γενναίως κατὰ τοῦ Διαβόλου πνευμάτων ἑαυτὴν παρεσκεύαζεν· καὶ ἀποκριθεῖσα τῇ Θωμαΐδι, εἶπεν· Καλῶς ἐποίησας, δέσποινα, ὑποσιρήζουσα τὴν σὴν δούλην· γενναιοτέραν γὰρ ἀπεργάσωτὴν ψυχίῳ μου. Πλὴν εἰ προαιρέσεως εἶχον τοῦ Φυγεῖν τὸν ἀγῶνα, καγὼ ἂν σὺν ταῖς Ἀδελφαῖς ἐξελθεῖν εἶχον καὶ ἐμαυτὴν ἀποκρύψαι· ἀλλ' ἐπιδὴ ἐκεῖνον ποθῶ, ὡς καὶ τῷ ψυχίῳ μου ἀνέπαυσιν, σπουδάσω πρὸς αὐτὸν πορευθῆναι, εἴγε ἀξίαν με ἀποδείξῃ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ
B ἀγωνίσασθαι καὶ ἀποθανεῖν.

15 Ταῦτα ἀκούσασα ἡ Βρυένη, ἤρξατο καὶ αὐτὴ λέγειν αὐτῇ· Τέκνον μου Φεβρωνία, μνήσθητι πῶς παρεκελεύθησάς μοι τῇ διδασκαλίᾳ. μνήσθητι ὅτι καὶ ἄλλων διδάσκαλος ἐγένου· μνήσθητι ὅτι δύο ἐτῶν σε οὖσαν ἐδεξάμην εἰς τὰς χεῖράς μου πρῶτα τῆς τροφῆς σου καὶ μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐώρακεν ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν σου, κοσμικαῖς γυναιξὶν συναυλισθῆναί σε οὐκ ἐποίησα· ἰδοὺ μέχρι τοῦ νῦν διεφύλαξά σε ὡς σὺ γινώσκεις. Νῦν οὖν τί ποιήσω τέκνον μου; μὴ οὖν ἐνυβρίσῃς τὸ γῆρας Βρυένης, μὴ ματαιώσῃς τὸ κάματον τοῦ πνευματικῆς σε μητρός. Μνήσθητι τῶν προλαβόντων ἀγωνιστῶν, οἵτινες ἐνδόξως ἐμαρτύρησαν, καὶ τὸ στέφανον τῆς νίκης παρὰ τοῦ ἀρνίου ἀγωνοθέτου ἐδέξαντο, οὐ μόνον οἱ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες καὶ παιδία. Μνήσθητι Λύβης καὶ Λεονίδος τῶν δύο ἀδελφῶν, αἵτινες ἐνδόξως ἐμαρτύρησαν· καὶ ἡ μὲν Λύβη ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη, Λεανὶς δὲ πυρὶ παρεδόθη· μνήσθητι Εὐτροπίης τοῦ παιδίου, ἥτις δωδεκαετὴς οὖσα σὺν τῇ μητρὶ αὐτῆς ἐμαρτύρησεν. Οὐκ ἄρα σὺ ἐθαύμαζες ἀεὶ τὴν Εὐτροπίης τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ὑπομονὴν, ὅτι δικαστοῦ κελεύσαντος αὐτὴν ταχυθῆναι ἐκτὸς δεσμῶν, ἵνα φοβηθεῖσα
C φύγῃ, ἀκούσασα παρὰ τῆς μητρὸς, Τέκνον μου Εὐτροπία μὴ φύγῃς, ἔδεισεν τὰς χεῖρας αὐτῆς ὄπισθεν, καὶ οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ πληγεῖσα ὑπὸ δορυφόρου, ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ εὐθέως διεφώνησεν, καὶ τῆς μητρὸς τὴν ἐντολὴν παρέβη; Οὐ ταύτης τὴν ὑπομονὴν ἐθαύμαζες ἀεί; Καὶ αὐτὴ μὴ παιδίον καὶ ἀμαθὲς, οὐ γὰρ καὶ ἄλλων διδάσκαλος ἐγένε. Ταῦτα λεγόντων αὐτῶν καὶ πλείονα τούτων, διῆλθεν ἡ νύξ.

igitur, Domina mea Febronia, eum intueri, cui te ipsam tradidisti. Vide filia ne quas ei fecisti sponsiones, facias irritas, & quas tibi dedit arrhas dimittas: tremenda enim erit dies illa, quando in throno gloriæ suæ sedebit judex, ut unicuique reddat secundum opera ejus. His corroborata Febronia, & generose seipsam præparans ad certamen cum spiritibus diabolicis ineundum, respondit Thomaidi; Recte facis, Domina, quod famulam tuam confirmes; robustiorem enim fecisti animam meam. Scito tamen, quodsi agonem voluissem effugere, exivissem utique cum Sororibus, meque abscondissem: sed quia illum ardenter cupio, cui animam meam consecravi: conabor ad eum pervenire, siquidem dignam me fecerit, quæ pro nomine ipsius decertem ac moriar. D A. COÆVO EX MSS.

15 Talia audiens Bryene, cœpit etiam ipsa illi loqui: &, Filia mea, inquit Febronia, memento, quomodo doctrinam meam assecuta, aliis quoque magistra effecta es. Memento quod bimulam te à nutrice tua meis excepi manibus, itàque custodivi, ut usque modo nullus virorum faciem tuam conspexerit, sed nec permisi ut seculares mulieres intuerere. Ecce, ut hactenus custodivi te, nosti. Nunc autem quid faciam filia mea? Ne quæso dehonestes senectutem meam, neque vanos reddas labores tuæ spiritualis matris. Memento eorum qui nos præcessere pugilum, & quomodo glorioſa confessione perfuncti, victoriæ coronam à cælesti Agonotheta acceperunt, non solum viri, sed etiam mulieres atque puellæ. Recordare Lybes atque Leonidis, sororum & martyrum inclytarum; quarum quidem Lybe caput gladio amputandum subjecit, Leonis vero igni tradita est. Sed & Eutropiæ puellæ duodennis recordare, cum matre sua martyrizatæ. Numquid & ipsa admirabaris generosam ejus tolerantiam; quam cum judex, sagittis conficiendam, jussisset absolvi à vinculis, ut conterrita fugam capere posset; materque ei dixisset, Ne fugias, filia mea Eutropia; ipsa adstrinxit sibi manus post tergum, neque declinavit, & telo transverberata humi cecidit, statimque exclamans expiravit, nec in hoc quidem matris præceptum transgressa. Numquid non ejus virtutem semper collaudabas? Ipsa vero puella adhuc indocta erat; tu autem aliarum fuisti magistra. Inter hæc colloquia nox transivit. E *& Bryene,* *aliis in exemplum adductis.* Γ

CAPUT III.

Delata ad Selenum Febronia, atque à militibus abducenda, Bryenæ ac Thomaidi valedicit.

16 Πρωΐας δὲ γενομένης, καὶ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, θορύβου καὶ βοὴ ἐγένετο ὑπὸ τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων, ὡς ἤδη τοῦ Σελήνου, καὶ τοῦ Λυσιμάχου ἐπιβάντων τῇ πόλει. Πολλῶν τοίνυν τῶν Χριστιανῶν συναρπαζθέντων ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐν φρουραῖς ἀποτεθέντων, τινὲς τῶν ἑλλήνων ἐνήνεγκαν τῷ Σελήνῳ περὶ τοῦ μοναστηρίου, καὶ εὐθέως ἐξαπέμπει στρατιώτας εἰς τὸ μοναστήριον. Κυκλώσαντες οὖν οἱ στρατιῶται τὸ μοναστήριον, καὶ

16 MAne autem facto & sole exoriente, per omnes qui civitatem incolebant, tumultus & clamor invaluit, quia jam Lysimachus & Selenus intraverant civitatem. Cumque multi Christianorum comprehenderentur à militibus, & in carceres compingerentur; gentilium quidam Seleno indicium fecerunt monasterii: qui continuo illuc armatos destinavit. Hi vero circumcingentes locum, & *Immissis in monasterium militibus*

securibus

A A. COÆVO EX MSS.

ad mortem pro Bryene se offert Febronia;

securibus ostia perfringentes, illuc ingressi sunt; atque Bryenam statim comprehendentes, volebant eam gladio interficere. Videns autem Febronia periculum imminens, devolvit se ex scamno, ad pedes militum, exclamansque dixit eis: Adjuro vos per Deum qui est in cælis, ut me priorem interficiatis, ne videam necem Dominæ meæ. Superveniens autem Comes Primus, & milites increpans, jussit eos de monasterio ejici, & ait Bryenæ: Ubinam sunt, quæ hic commorabantur? Vestro, inquit, timore omnes à monasterio discessere. Cui Primus; Utinam & vos sic essetis salvatæ! & ait ad illas: Ecce facultatem habetis, ut egressæ salvemini ubicumque potestis; assumptâque quæ ibi erat militiâ inde recessit.

de cujus forma edoctus à Primo Lysimachus

17 Ingressus autem prætorium accessit ad Lysimachum; interrogantique num vera essent quæ didicerant de monasterio; Vera, inquit. Et seorsum illum accipiens dixit ei: Quotquot ibi erant fugâ elapsæ sunt; neminemque ibi invenimus præter anus duas & adolescentem unam. Verumtamen necesse habeo enarrare tibi Domine mi, quid stupendum viderim in monasterio. Vidi enim ibi puellam, qualem usque modo inter mulieres non conspexi, tanta pollentem venustate. Testes mihi sunt dii, quia videns illam in scamno jacentem, totus obstupui; & nisi ita pauper atque abjecta esset, digna erat quæ tibi Domino meo uxor obveniret. Ad quæ Lysimachus: Numquid non habeo præceptum matris, ut non effundam sanguinem Christianorum, sed potius amanter iis utar? quomodo igitur Christi servis insidiabor? Non faciam sane; sed rogo te, Domine Prime, accipe illas, atque educ de monasterio, & esto ipsis salvator, ut non incidant in manus Seleni, patrui mei inclementis. Tunc quidam pessimorum militum cursim accessit ad Selenum, eique nuntiavit quod inventa sit in monasterio puella formosissima, & quod Primus Comes locutus cum Lysimacho sit de ea ipsius conjugio copulanda Quibus auditis indignatione & ira plenus Selenus, misit confestim ad monasterium qui custodirent illas, ne fugâ elabi possent: jussitque præcones proclamare per civitatem, quod sequenti die ad quæstionem publicam esset adducenda Febronia: quo præconio exciti, non solum qui erant in civitate, sed etiam qui circumhabitabant viri atque mulieres, concurrerunt ad spectandum illius agonem.

jubet eam in tutum subduci:

sed prævertit conatum Selenus.

Illa ad tribunal trahenda,

18 Prostridie ergo mane venerunt milites in monasterium, & de scamno rapientes Febroniam, ferreis vinculis constrinxerunt eam, numellâ etiam collum implicantes, itàque extra monasterium pertrahebant. Bryene autem atque Thomais manibus eam complexæ exclamaverunt dolenter, rogaveruntque milites ut tantillas sibi indulgerent inducias, per quas illi loqui ultimùm possent. Illi vero multa compassione dignati Febroniam, cum id eis annuissent, cœperunt ulterius orare illæ, ut ipsæ in agonem adducerentur, neque cogerentur Febroniam derelinquere solam, ne forte eam timor corriperet. Sed responderunt: quod ipsas jussi non essent ad tribunal sistere, sed Febroniam dumtaxat. Cœperunt ergo Thomais & Bryene consolari & adhortari illam. Prior Bryene: Ecce, inquit, filia, egrede-

B

C

D

E

F

τελυξιν τὰς θύρας διαῤῥηξαντες, ἐπεισῆλθον τῷ μοναστηρίῳ. Καὶ εὐθέως καταλαβόντες τὴν Βρυένην, ζίφει αὐτὴν ἀνελεῖν ἠβουλήθησαν. Ἡ δὲ Φεβρωνία, θεασαμένη τὸ ἐπικείμενον αὐτῇ κίνδυνον, ἔῤῥιψεν ἑαυτὴν ἐπὶ τὸ βάθρου εἰς τοὺς πόδας τῶν στρατιωτῶν, καὶ βοήσασα λέγει πρὸς αὐτούς· Ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν Θεὸν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐμὲ πρῶτον ἀνέλετε, ἵνα μὴ ἴδω τὸν θάνατον τῆς Κυρίας μου. φθάσαντες δὲ Κόμητος Πρίμου, καὶ ἀγανακτήσαντος κατὰ τῶν στρατιωτῶν, ἔξω τοῦ μοναστηρίου ἐκέλευσεν αὐτοὺς βληθῆναι, καὶ λέγει τῇ Βρυένῃ· Ποῦ εἰσὶν αἱ ἐνταῦθα οἰκοῦσαι; Βρυένη λέγει, Διὰ τὸν φόβον ὑμῶν πᾶσαι ἀνεχώρησαν τοῦ μοναστηρίου. Πρίμος λέγει, Εἶθε καὶ ὑμεῖς διεσώθητε. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὰς, Ἰδοὺ ἔχετε ἄνεσιν ἐξελθοῦσαι διασώζεσθαι ὅπου δ' ἂν βούλησθε· καὶ λαβὼν τὴν στρατιὰν ἀνεχώρησε τοῦ μοναστηρίου.

17 Καὶ παραγενόμενος ἐν τῷ πραιτωρίῳ, ἔρχεται πρὸς τὸν Λυσίμαχον. Καὶ λέγει αὐτῷ Λυσίμαχος· Ἀληθῆ ἐδιδάχθημεν περὶ τοῦ μοναστηρίου; Πρίμος λέγει, Ἀληθῆ· καὶ παρελαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν, εἶπεν αὐτῷ. Πᾶσαι αἱ ἐν τῷ μοναστηρίῳ φυγῇ ἐχρήσαντο, καὶ οὐχ εὕρομεν εἰ μὴ δύο πρεσβύτιδας, καὶ μίαν νεάνιν· ξένον ἦ, Κύριέ μου, ἔχω σοι ἀπαγγεῖλαι ὃ ἐθεασάμην ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἰδὸν ἐκεῖ νεανίδα, οἵαν οὐχ ἑώρακα μέχρι τοῦ νῦν ἐν γυναιξὶν τοιοῦτον φέρουσαν χαρακτῆρα· ἐπίσανται οἱ θεοί, ἴδον αὐτὴν κειμένην ἐπὶ τοῦ βάθρου, καὶ ἐξέστη μου ἡ διάνοια· καὶ εἰ μὴ ὅτι πενηχρὰ ἐστὶ καὶ πτωχή, ἀξία ἐστὶ τῷ Κυρίῳ μου γενέσθαι εἰς γυναῖκα. Λυσίμαχος λέγει. Εἰ ἐντολὰς ἔχω τῆς μητρὸς μου μὴ ἐκχέαι αἷμα Χριστιανῶν, ἀλλὰ μᾶλλον φίλος γενέσθαι, πῶς τοῖς τοῦ Χριστοῦ δούλοις ἐπιβουλεύσω; οὐχί, ἀλλὰ παρακαλῶ σε Κύριέ μου Πρίμε, λαβὼν αὐτὰς, ἐξάγαγε τοῦ μοναστηρίου, καὶ γενοῦ αὐτῶν σωτὴρ, ὅπως μὴ ἐμπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Σελήνου τοῦ ἀνελεοῦς ἐμοῦ θείου. Εἷς δέ τις τῶν κακίστων στρατιωτῶν δραμὼν πρὸς τὸν Σέληνον, ἀπήγγειλεν αὐτῷ λέγων, Ὅτι νεανίδά τινα εὑρήκαμεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, σφόδρα πεκαλλῆ, καὶ πρὸς αὐτῆς πρὸς γάμου ὁμιλεῖ τῷ κυρίῳ μου Λυσιμάχῳ Πρίμος ὁ Κόμης. Ταῦτα ἀκούσας Σέληνος, καὶ πλησθεὶς θυμοῦ καὶ ὀργῆς, ἀπέστειλεν φύλακας ἐν τῷ μοναστηρίῳ φυλάττειν αὐτὰς, μή πως φυγοῦσαι διασωθῶσιν καὶ εὐθέως προσέταξεν κήρυκας βοᾶν ἐν τῇ πόλει, Ἄυριον δημοσίᾳ πρόοδος τῆς Φεβρωνίας. Ἀκούσαντες δὲ οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες, ἄνδρες μὲν καὶ γυναῖκες, περίχωρον, συνέτρεχον πληθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, τὴν Φεβρωνίας τὸν ἀγῶνα θεάσασθαι.

18 Ὀρθρου δὲ γενομένου, παραγίνονται οἱ στρατιῶται ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ εἰσελθόντες, ἦλκυσαν ἀπὸ τοῦ βάθρου τὴν Φεβρωνίαν, καὶ σιδήρους ἀσφαλίσαμενοι, καὶ κλοιὸν περιθέντες τῷ τραχήλῳ αὐτῆς, εἷλκον ἔξω τοῦ μοναστηρίου. Ἡ δὲ Βρυένη, καὶ ἡ Θωμαΐς συμπλέξασαι τὰς χεῖρας τῇ Φεβρωνίᾳ, ἐβόων πικρῶς, καὶ παρεκάλουν τοὺς στρατιώτας ἐνδοῦναι αὐτῇ μικρὸν ὅπως διαλεχθῶσιν αὐτῇ. Οἱ δὲ στρατιῶται πολλῆς συμπαθείας ἀξιώσαντες τὴν Φεβρωνίαν, ἄνεσιν παρέσχον αὐτῇ. Ἡ οὖν Βρυένη καὶ ἡ Θωμαΐς παρεκάλουν τοὺς στρατιώτας, ὅπως καὶ αὐταὶ παραγένωνται εἰς τὸν ἀγῶνα, διὰ τὸ μὴ καταληφθεῖναι τὴν Φεβρωνίαν μόνην, ὅπως μονοθεῖσα δειλιάσῃ. Οἱ δὲ στρατιῶται εἶπον· Οὐ πεπόμφθημεν ὑμᾶς τῷ δικαστηρίῳ παράσχωμεν, ἀλλὰ μόνην τὴν Φεβρωνίαν. Ἤρξαντο οὖν ἥτε Θωμαΐς καὶ ἡ Βρυένη παρακαλεῖν καὶ ὑποστηρίζειν τὴν Φεβρωνίαν. Λέγει οὖν ἡ Βρυένη, Τέκνον Φεβρωνία, ἰδοὺ ἐξέρχῃ εἰς τὸν ἀγῶνα.

A γῶνα· βλέπε ὅπι ὁ ϗρανίῳ νυμφίῳ ἐφορᾷ τ ἀγῶνά σϗ, ϗ αἱ τ ἀγγέλων δυναμεις κατέχουσιν τ τ νίκης στέφανον· βλέπε μὴ πτωηθῇς τὰς βασάνους ϗ γένῃ χλευὴ τ Διαβόλϗ, μὴ ἐλεήσῃς τὸ ἑαυτῆς σῶμα Διαλυόμενον ὑπὸ τ αἰκισμῶν, τοῦτο γὰρ κἂν μὴ θέλωμεν μετόλιγον τάφῳ Διαδεξάμενῳ, εἰς χοῦν τοῦτο διαλύσϗ· ἰδοὺ ἐγὼ ϖεἰμένω ἐν τῷ μοναστηρίῳ θρηνοῦσα, ϗ ϖεἰμένουσα ἀγγελίαν ϖερὶ σοῦ, εἴτε ἀγαθὴν, εἴτε πονηράν. Δέομαι οὖν σϗ, τέκνον μϗ, ἀγαθὴν ἀγγελιαν ἀκοῦσαι ϖερὶ σοῦ. Τίς εὐαγγελεῖ μοι, ὅτι Φεβρονία ἐτελειώθη καὶ ἐν μάρτυσιν κατελογίαθη.

19 Ταῦτα ἀκούσασα ἡ Φεβρονία, λέγει τῇ Βρυένῃ· Πιϛεύω εις τ Θεὸν Μήτηρ μϗ, ὅτι ὡς οὐδέποτε ϖαρῆλθον σου ἐντολίω, οὐ γὰρ νῦν ϖαρέλθω σου τῷ ἐντολίῳ ταύτην ϗ τὴν ϖροτρέπεσιν· ἀλλ' ὄψονται λαοὶ ϗ σκηψουσιν, ϗ μακαριοῦσιν τὸ γῆρας Βρυένης, ϗ ἐροῦσιν, Ἀληθῶς αὕτη ἡ Φυτεια Βρυένης τ μεγάλης ἐϛιν· δείξω γὰρ ἐν σώματι ϑηλείας Φρόνημα ἀνδρεῖον· ἀλλ' εὔξαϑέ μοι, ϗ ἄφετέ με ὑπάγειν. Θωμαΐς λέγει, Ζῇ κύριος Φεβρονία τέκνον μϗ ὅτι κἀγὼ, σχῆμα κοσμικὸν ϖεριβαλλομένη, ἐλεύσομαι ϗ θεάσομαι τ ἀγῶνά σου. Τῶν γὰρ ϛρατιωτῶν ἐπηγόντων αὐτῷ, λέγϛ αὐτῶν ἡ Φεβρονία, Δέομαι ὑμῶν, Μητέρες μϗ, δότε μοι εὐλογίαν ἐφόδιον, ϗ εὔξαϑέ μοι ἔτι τὸ ἅπαξ τοῦτο, ϗ ἄφετέ με ϖορευθῆναι. Ἡ οὖν Βρυένη ἐκτείνασα τὰς χεῖρας εἰς τ ϗρανὸν, ϗ βοήσασα φωνῇ μεγάλῃ, εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριϛὲ, ὁ Φανεὶς τῇ δούλῃ σου Θέκλῃ ἐν τῷ ἀγῶνι ἐν χήματι Παύλου, Φάνηθι ἐπὶ τ ταπεινῆς ταύτης ἐν τῇ ὥρᾳ τ ἀγώνων. Ταῦτα εἰποῦσης τ Βρυένης, ϖεἰπτυξαμένη τὴν Φεβρονίαν, ϗ ἀσπασαμένη μϛ ϖολλῶν δακρύων, ἀπέλυσεν αὐτήν. Λαβόντες οὖν αὐτὴν οἱ ϛρατιῶται ἐξῆλθον. Ὑπέϛρεψεν δὲ ἡ Βρυένη ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὀδυρομένη ϗ θρηνοῦσα· ϗ ῥίψασα ἑαυτὴν εἰς τὸ ἔδαφος ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, βοῶσα ἱκέτευε τ Θεὸν ϖερὶ τ Φεβρονίας.

20 Ἡ οὖν Θωμαΐς, ἡ δευτερεύσα τῇ Βρυένῃ, καταλιποῦσα αὐτὴν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, καὶ ϖεριβαλομένη χῆμα κοσμικὸν, ἤρχετο ἐπὶ τὴν ϑεωρίαν. Πᾶσαι οὖν αἱ κοσμικαὶ γυναῖκες, αἵτινες συνῆρχοντο ϖρὸς αὐτὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τ ϖαρασκευῆς, ϗ τ διδασκαλίας ἀπήλαυον, τύπτουσαι τὰ στήθη ἑαυτῶν μϛ δακρύων, ἔτρεχον ἐπὶ τ τόπον τ ϑεωρίας, καὶ τὴν στέρησιν τ διδασκάλϗ ἐθρήνουν. Μαθοῦσα δὲ καὶ ἡ Ἱερία ἡ Συγκλητική, ὅτι Φεβρονία ἡ μονάχη ϖροδοῦναι διδοσιν δημοσίᾳ, ἀναϛᾶσα ἐβόησεν φωνῇ μεγάλῃ, ὡς σκηψαι τοὺς γονεῖς αὐτῆς καὶ ϖάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ, ϗ ϖυθέϖαι ϖαρὰ τ Ἱερίας τὸ τί συνέβη αὐτῇ; Ἡ δὲ ἀπεκρίνατο λέγουσα· Ἡ ἀδελφή μϗ Φεβρονία ϖροδοῦναι διδοσιν δημοσίᾳ, ἡ διδάσκαλός μϗ δίκας εισπράττεται ὡς Χριϛιανή. Πολλὰ δὲ ϖαιδευομένη ὑπὸ τ γονέων ϖαύσαϑαι δ ϑρήνϗ, ϖλεῖον ἐβόα ὀδυρωμένη, ϖαϗκαλοῦσα τοὺς γονεῖς καὶ λέγουσα, Ἄφετέ με ϖικρῶς κλαῦσαι ἐπὶ τῇ ἐμῇ ἀδελφῇ ϗ διδασκάλῳ. Ταῦτα λεγούσης αὐτῆς, ϗ τοὺς οἰκείους γονεῖς εἰς ϑρῆνον διεγειρεν ὥϛε ὀδύρεϑαι ϗ αὐτοὺς τὴν Φεβρονίαν. Πείσασα οὖν τοὺς γονεῖς αὐτῆς ϖαραγενέϖαι ἐπὶ τὴν ϑεωρίαν, ἔλαβεν ϖλῆθος ϖαίδων ϗ ϖαιδικῶν, ϗ κατελθοῦσα ἔτρεχεν ἐπὶ τ τόπον τ ϑεωρίας ϑρηνοῦσα· ϗ φθάσασα ϖλῆθος ϖολλῶν γυναικῶν συντρεχόντων ϗ ϑρηνούντων, ἔφθασεν ϗ τὴν Θωμαΐδα ϗ τὴν ὁδὸν, ϗ ἀναγνωριϑεῖσαι ἀλλήλαις, ϑρηνοῦσαι ἀμφότεραι, ἐπὶ τ τόπον τ ϑεωρίας ϖαγίνονται ἰδεῖν τ ἀγῶνα.

B

C

ris ad certamen: vide quomodo cæleſtis Sponſus agonem tuum intueatur, & Angelicæ Virtutes paratam teneant victoriæ coronam. Vide ne formides tormenta & occaſionem nobis inſultandi diabolo præbeas. Nulla te corporis tui miſeratio tangat, cum illud flagellis diſſolvetur: ipſum enim, etiamſi nollemus, cito excipiet ſepulcrum atque in cinerem rediget. Ecce ego maneo in monaſterio lugens, atque de te nuntium expectans fauſtum vel infauſtum. Fac obſecro filia ut fauſtum audiam. O quis mihi ſignificabit, quod Febronia, agone conſummato, Martyrum numero adſcripta ſit!

19 Ad hæc Febronia inquit Bryenæ: Confido in Deum, Mater, quod ſicuti numquam tranſgreſſa ſum mandatum tuum, ſic neque nunc vanam reddam adhortationem tuam: ſed videbunt populi & mirabuntur, ac beatam dicent ſenectutem Bryenes dicentes; Vere hæc magnæ Bryenes plantula fuit: oſtendam enim in muliebri corpore animum virilem latere. Interim orate pro me atque ſinite abire. Cui Thomais; Vivit, inquit, Dominus, filia mea Febronia, quia & ego veniam ſecularem induta veſtem, atque ſpectabo certamen tuum. Cumque abducerent ipſam milites, dixit ad illas Febronia, Oro vos, Matres meæ, date mihi ad certamen eunti benedictionem veſtram, atque adhuc ſemel pro me deprecemini, & ſic permittite abire. Briene igitur tendens in cælum manus, & magna voce exclamans dixit: Domine Jeſu Chriſte, qui famulæ tuæ Theclæ in agone conſtitutæ apparuiſti ſub figura Pauli; appare etiam humili iſti, tempore certaminis ſui: atque his dictis amplexata Febroniam oſculataque cum lacrymis, eam dimiſit: quam accipientes milites egreſſi ſunt de monaſterio; in quod regreſſa illa, lamentans & ejulans proſtravit ſeſe ſupra pavimentum oratorii, nec ſine clamore valido oravit Deum ſuper Febronia.

20 Thomais vero ipſius ſecunda, aſſumpto ſeculari habitu, proceſſit ad ſpectaculum: matronæ etiam ſeculares quæ conſueverant ſextis feriis ad illam venire in monaſterium, audiendæ doctrinæ gratiâ, percutientes pectora ſua eodem properabant non ſine fletu, & lamentabantur quod tali privarentur magiſtra. Hieria vero Senatrix, audiens quod Sanctimonialis Febronia in publicum eſſet producenda, ſurgens exclamavit vehementer, ſic ut parentes ejus omneſque domeſtici conſternati, interrogarent, quidnam ipſi acciditſſet: quibus ipſa reſpondit dicens: Soror mea Febronia procedit publice interroganda: Magiſtra mea adducitur in judicium, tamquam Chriſtiana. Cumque ejus parentes multis ei ſuaderent quieſcere à planctu, magis etiam vociferabatur ejulans, ſuiſque parentibus dicebat: Sinite me amarè plangere ſuper Sorore & Magiſtra mea. Movebantur ergo etiam parentes illius ad lugendam Febroniam; perſuaſique ipſi licentiam dare eundi ad ſpectaculum, addiderunt ei multitudinem famulorum famularumque; cum quibus procurrens illa *b* & plangens invenit multitudinem mulierum pariter eodem currentium; invenit etiam in via Thomaidem; quæ mutuo agnoſcentes lacrymanteſque feſtinaverunt ſimul ad locum, ad videndum Febroniæ agonem. *c*

D A. COAEVO EX MSS. *iterum animatur à Bryene*

& Thomaide;

E

deinde utriuſque benedictione accepta, generoſe diſcedit,

a

proſequente clam Thomaide

F

Hieria vero palam.

b

c

A

A. COÆVO EX MSS.

ANNOTATA D. P.

D

a S. Thecla *colitur* 23 *Septembris*, *in cujus Vita per Basilium Seleucienſem ſcripta, itemque in ea quam compoſuit Metaphraſtes, idem legitur, atque ex his tam vetuſtis Actis egregie confirmatur.*

b *Dicunt Menæa utramque induiſſe* virilem veſtem, *quod cum his Actis non convenit, ſed Thomaidi ſolum datur veſtis ſecularis, & Hieriam infrà apparet palam appellatam, nec de veſte mutata culpatam fuiſſe à Judice.*

c *Eadem Menæa, non ſolum initium interrogationum ſequentium, ſed & tormentorum totam ſeriem Lyſimachi imperio adſcribunt; male: ſiquidem eadem ipſa in fine Selenum propterea periiſſe dicunt, Lyſimachum vero laudant, ut mitius affectum.*

CAPUT IV.

Interrogata fruſtraque ſolicitata Febronia, bis torquetur.

Ad tribunal inducta Virgo,

21 PLenus erat ingenti multitudine quæ confluxerat locus: in quem progreſſi etiam atque conſidentes Judices, Selenus & Lyſimachus, juſſerunt induci Febroniam. Inducta eſt autem manus revincta & gravem numellam collo ferens, quam conſpicatæ turbæ proruperunt in lacrymas, & erat magnus omnium planctus ac lamentatio: ſed cum adducta in medium eſſet, & Selenus tumultum ceſſare juſſiſſet, ſilentio facto, dixit Lyſimacho; Incipe quæſtiones & excipe reſponſa. Dixit ergo Lyſimachus: Dic mihi, adoleſcentula, cujus conditionis es, ſerva an libera? Serva, inquit Febronia. Cujuſnam vero? inquit ille; hæc vero, Chriſti. Tum iterum Lyſimachus, Quo nomine vocaris? Humilis Chriſtiana, reſpondit Febronia. At ego nomen tuum ſcire volo, inquit Lyſimachus: cui Febronia, Jam. dixi tibi quod humilis Chriſtiana ſum: ſi autem & nomen ſcire cupis, Febronia appellor à Domina mea.

B

& à Lyſimacho obiter interrogata,

multiſque ſolicitata à Seleno,

22 Tunc Selenus, jubens Lyſimachum ab interrogando ceſſare, cœpit interrogare etiam ipſe, & dixit: Teſtes mihi ſint dii, Febronia, quia ſtatueram te nec interrogatione quidem dignari: ſed quoniam modeſtia & honeſtas tua, conjuncta cum ſpecie tam eximia vincunt ardorem furoris & iracundiæ contra te conceptæ; age, non ut ream interrogabo te, ſed ut filiam meam ſuadendo aggrediar. Audi igitur, filia. Norunt dii quod ego & frater meus Anthimus, Domino meo Lyſimacho deſpondimus mulierem magnis opibus & poſſeſſionibus dotatam: aſt nunc diſſolvo ſponſalia contracta cum filia Proſphori, eriſque tu uxor Domino meo huic Lyſimacho, qui mihi ad dextram conſidet, quemque vides formoſum eſſe ſicut & tu. Meum igitur ut patris conſilium audi, faciamque te glorioſam ſuper terra. Nec eſt, quod verecunderis propter egeſtatem tuam: mihi enim nec uxor nec liberi ſunt; itaque mea omnia tibi tradam ac Dominam univerſorum te conſtituam; quæ Domino meo Lyſimacho pro dote dabo, eroque vobis in patrem; & glorificaberis ſuper terra, atque beatam te dicent omnes mulieres tanto honore dignatam. Sed & invictiſſimus Imperator gratificabitur vobis, multaque largietur etiam ipſe; pollicitus enim eſt in ſublimi poteſtatis throno confirmare Dominum meum Lyſimachum & Præfectum creare. Ecce omnia audiviſti, da mihi patri tuo reſponſum, quod diis placeat, & animam meam exhilaret: quodſi appareat te perſuaderi non poſſe, teſtor Deos,

C

Lyſimachi nuptias offerente,

21 Πολλῆ οὖν τοῦ λαοῦ συνηγμένου ἐν τῷ τόπῳ, παρεγένοντο καὶ οἱ δικασταὶ ἐπὶ τὸν τόπον τῆς θεωρίας. Προκαθίσαντες οὖν ὅτε Σέληνος καὶ ὁ Λυσίμαχος, ἐκέλευσαν εἰσαχθῆναι τὴν Φεβρωνίαν. Εἰσήχθη οὖν πεπεδεμένη τὰς χεῖρας καὶ κλοιὸν βαρὺν καὶ σιδηρᾶν φέρουσα. Θεασάμενοι οὖν οἱ ὄχλοι ἐδάκρυον, καὶ ἰδίᾳ οἰμωγὴ καὶ κλαυθμὸς πάντων. Προαχθείσης οὖν αὐτῆς ἐν τῷ μέσῳ, ἐκέλευσεν ὁ Σέληνος παύσασθαι τὸν θορυβον· καὶ μεγάλης σιγῆς γενομένης, λέγει ὁ Σέληνος τῷ Λυσιμάχῳ, Δίδου τὰς πευσεις, καὶ δέχου τὰς ἀποκρίσεις. Λυσίμαχος λέγει· Λέγε μοι νεωτέρα, τίς εἶ τῇ τύχῃ; δούλη, ἢ ἐλευθέρα; Φεβρονία λέγει· Δούλη. Λυσίμαχος λέγει· Τίνος οὖν τυγχάνει δούλη; Φεβρονία λέγει· Τοῦ Χριστοῦ. Λυσίμαχος λέγει· Τίς λέγη τὸ ὄνομά σου; Φεβρονια λέγει· Χριστιανὴ ταπεινή. Λυσίμαχος λέγει· Τὸ ὄνομά σου μαθεῖν θέλω. Φεβρωνία λέγει· Εἶπον σοι, ὅτι Χριστιανὴ ταπεινή· εἰ δὲ τὸ ὄνομά μου μαθεῖν θέλῃς, Φεβρονία ὑπὸ τῆς Κυρίας μου καλοῦμαι.

E

multiſque ſolicitata à Seleno,

22 Τότε ὁ Σέληνος παύσας τὸν Λυσίμαχον τῶν ἐρωτήσεων, αὐτὸς ἤρξατο ἐρωτᾶν τὴν Φεβρονίαν, καὶ λέγει πρὸς αὐτήν· Ἐπίσανται οἱ θεοὶ, Φεβρονία, ὅτι ἐκ βουλόμην ἐρωτήσεως ἀξιῶσαί σε· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πρᾶον, καὶ ἐπιεικὲς σὺν τῷ πρεπούσῃ χαρακτῆρί σου ἠγάπησαν τὸν μανέντα σου ὄγκον καὶ τὸν κατά σου ἀγανακτήσεως, οὐκέτι ὡς κατακρίτου ἐρωτήσω σε, ἀλλ' ὡς τέκνον, καὶ ὡς θυγατέρα ἐμὴν προσκαλέσω σε. Ἄκουε τοίνυν, θύγατερ. Ἐπίσανται οἱ θεοὶ ὅτι πολλῶν χρημάτων καὶ πολλῆς περιουσίας ἠρμοσάμεθα γυναῖκα τῷ Κυρίῳ μου Λυσιμάχῳ, ἐγώ τε, καὶ Ἀνθιμος ὁ ἐμὸς ἀδελφός· πλὴν ὅμως σήμερον τὸ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Προσφόρᾳ λελύσω συνάλλαγμα, καὶ τὰς ἐν σοὶ θήσομαι συνθήκας, καὶ ἔσῃ τῷ κυρίῳ μου Λυσιμάχῳ εἰς γυναῖκα, οὗ εἰς τὰ δεξιὰ καθέζομαι νῦν, ὄντινα καὶ ὁρᾷς ὅτι καὶ αὐτὸς περικαλλής ἐστιν ὡς καὶ σύ. Ἄκουσον δὴ τῆς συμβουλείας μου ὡς πατρός σου, καὶ ποιήσω σε ἔνδοξον ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ μὴ πτοήσῃ σε ἡ πενία, οὔτε γὰρ ἐμοὶ γυνὴ πάρεστιν, οὔτε τέκνα· πάντα οὖν τὰ ἐμὰ σοὶ δωρήσομαι, καὶ δέσποιναν πάντων καταστήσω σε, καὶ ταῦτα εἰς προῖκα ἐπιδώσω τῷ κυρίῳ μου Λυσιμάχῳ, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατήρ, καὶ δοξασθήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μακαριοῦσί σε αἱ θηλαῖαι πᾶσαι ὅσας τιμῆς ἠξιώθης. Χαρίσεται γὰρ καὶ ὁ καλλίνικος ἡμῶν Βασιλεὺς, καὶ δωρήσεται ὑμῖν καὶ αὐτὸς πολλὰ, ἐπηγγείλατο γὰρ ἐπὶ τὸν ὑπερέχοντα τῶν Ἀρχῶν θρόνον ἀναβιβάσαι τὸν Κύριόν μου Λυσίμαχον καὶ πρᾶξαι τὸν Ἔπαρχον. Ἰδοὺ ἀκήκοας πάντα, ὃς ἀπόκρισιν ἐμοὶ τῷ πατρί σου τῷ καὶ τὰς θεοὺς θεραπεύσαν καὶ τῷ ψυχήν μου χαροποιῆσαν· ἐπεὶ ἐὰν ἀπειθὴς ὀφθείης πρὸς τὴν

F

A ϖδαίνεσίν μȣ, ἐπισανται οἱ θεοὶ, ὅτι ȣ̓ μὴ ζήσεις τρεῖς ὥρας εἰς τὰς χεῖράς μȣ· ἀποκρίνȣ τοίνυν τὰ δοκȣ̃ντά σοι.

23 Φεβρονία λέγει, ἐγὼ δικαςὰ ϖασάδα ἔχȣσα ἐν ȣ̔ρανοῖς ἀχειροποίητον, νυμφῶνα ἀκατάλυτον κεκτημένη, ϖοῖκα ἔχȣσα ϖᾶσαν τὴν τ̃ ȣ̔ρανῶν βασιλείαν, νυμφίον ἔχȣσα ἀθάνατον, θνητῷ καὶ φθαρτῷ ἀνθρώϖῳ συνοικȣ̃σαν ὕντε ἀκȣ̃σαι ἀνέχομαι· ὥςε δικαςὰ μὴ κάμνε, ὕντε γὰρ κολακείων ὀφελήσεις, ὕτε ἀπειλῶν ϵ̓κφοβήσεις. Ταῦτα ἀκȣ́σας ὁ δικαςὴς, καὶ μεγάλως ἀγανακτήσας, ϵ̓κέλευσεν τοῖς ςρατιώταις λέγων· Περιῤῥήξαντες τὰ ἱμάτια ἀυτ̃ης, καὶ ῥακκίοις ϖερίζωσαντες, ἄτιμόν τινα κὴ ἀχήμονα ἐπὶ ϖάντων ϛήσατε, ἵνα ἰδȣ̃σα ἑαυτὴν ἐν τοιάυτῃ ἀχημοσύνῃ, ταλανίσει ἑαυτὴν ἀνθ̃ν μεγάλης ἐξέϖεσεν δόξης, κὴ ἐφάτης τετύχηκεν ἀτιμίας. Οἱ ȣ̓ν ςρατιῶται ταχέως ϖεριῤῥήξαντες τὰ ἱμάτια ἀυτ̃ης, κὴ ῥακκίοις ἀυτὴν ϖερίζωσαντες, ἔϛησαν ἐπὶ ϖάντων γυμνὴν· τότε ὁ Σελην῀ λέγει. Τί λέγεις Φεβρονία; ὁρᾷς ὅιων ἐξέπεσας ἀγαθῶν, κὴ ὅιας τετυχηκας ἀτιμίας; Φεβρονία λέγει, ἄκȣε δικαςὰ, κἂν ὅλην τ̃ ἱματιων ϖερίελης τὴν γύμνωσίν μȣ, ἐγὼ ταύτην ἀχυμοσύνην ȣ̓ λογίζομαι· εἰς γὰρ ὁ δημιȣργὸς ὃ ἄῤῥεν῀ καὶ τ̃ ϑηλείας, ȣ̓δὲ γὰρ μόνην τὴν τ̃ ἱματιων γύμνωσιν ϖεριμένω, ἀλλὰ κὴ τὴν διὰ ξίφȣς κὴ ϖυρὸς ϖμωρίαν ϵ̓κδέχομαι, εἴγε ἀξία γενήσομαι ϖαθεῖν ὑϖερ ὃ ϖαθόντ῀ ὑϖὲρ ἐμȣ̃.

24 Σελην῀ λέγει, ἀναίσχυντε κὴ ϖάσης ἀτιμίας ἀξία, οἶδα ὅτι σεμνὴν ἐφ' ᾧ ϖεριβέβλησαι κάλλει, κὴ διὰ τȣ̃το ȣ̓ λογίζῃ αἰσχύνην καὶ ἀτιμίαν τὴν τ̃ σώματός σȣ γύμνωσιν, ἀλλὰ ἔϖαινον τινὰ ὅτι τὸ ȣ̓τως ἴσαθαί σε γυμνὴν. Φεβρονία λέγει, οἶδεν ὁ Χριϛός μȣ ὅτι ȣ̓ τεθέαμαι μέχρι τ̃ νῦν χαρακτῆρα ἀνδρὸς, κὴ ἵνα ἐμπέσω εἰς τὰς χεῖράς σȣ ἀναίσχυντ῀ τίς ὤφθην σοι; ἀμὼς μωρὲ καὶ ἀναίσθητε δικαςὰ ἐϖέμοι, τίς τ̃ ἀθλητῶν ὀλυμπιακόν ϖοτε ἀγωνιζόμεν῀ ἀγῶνα ἱματίοις ἠμφιεσμέν῀ συμϖαλαίει τὴν ϖάλην; ȣ̓χὶ γυμνὸς ἐξανύει τ̃ ἀγῶνα ἕως ȣ̓ τ̃ ἀντίϖαλον νικήσῃ; ἐγὼ ȣ̓ βασάνων κὴ ϖυρὸς ἀϖφλιᾷ ϖεριμένουσα, ϖῶς ἱματίοις ἠμφιεσμένη τȣ́τοις συμϖλέξω; Οὐχὶ γυμνὸν τὸ σῶμα τȣ̀ς αἰκισμὸς δέξῃται, ἕως ὃ καταγωνίσωμαι ὃ ϖατρός σȣ ὃ σατανᾶ, τ̃ βασάνων σȣ καταφρονήσασα; Σελην῀ λέγει· Ἐϖῇδὴ ϖοίξεν῀ ἑαυτῇ τιμωριῶν κὴ βασάνων ἐγένετο, κὴ τ̃ ὃ ϖυρὸς ἀϖφλῆς κατετόλμησεν, τείναντες ἀυτὴν ϵ̓κτεσσάρων, κὴ ϖῦρ ὑϖὸ κάτωθεν ἀυτ̃ης ἐξάψαντες, τέσσαρες ςρατιῶται ἐϖισάντες ῥάβδοις τ̃ νῶτον ἀυτ̃ης ϑαῤῥίζωσιν. Τȣ́τȣ ȣ̓ γενομένȣ, κὴ ἐϖὶ ϖολὺ ἀυτ̃ης τυϖτομένης, ὅμβροι τινὲς αἱμάτων ἐξ ἀμφοτέρων τ̃ μερῶν ὃ τ̃ νώτȣ ἀυτ̃ης ἐϖὶ τὴν γῆν κατεφέροντο. Ἐιργάζετο ȣ̓ κὴ τὸ ϖῦρ ὑϖὸ κάτω ἀυτ̃ης ὑϖὸ τὰ σπλάγχνα ἀυτ̃ης ϑᾶκάιον· ἐλαίῳ ȣ̓ ἐρεθιζόμενον τὸ ϖῦρ ϖλείω κὲ σφοδροτέρα φλόξ ἀϖοτελȣμένη κατανήλισκεν τὴν Φεβρονίαν. Ἐϖὶ ϖολλὰς ȣ̓ τὰς ὥρας τυϖτομένης ἀυτ̃ης, ἅϖαν τὸ ϖλῆθ῀ ὃ δήμȣ ἐβόα, κὴ τ̃ δικασὴν ἱκέτευον λέγοντες· Φεῖσαι, φιλάνθρωϖε δικαςὰ, φεῖσαι τ̃ νέας. Τȣ̃ ȣ̓ μὴ ϖειθομένȣ, ἀλλ' ἔτι ἐυτόνως ἀυτὴν μαςίζεσθαι ϖροσάξαντ῀, ὅτε ἴδεν τὰς σάρκας ἀυτ̃ης μὴ ὃ αἵματ῀ ἐϖὶ τ̃ γ̃ης καταφερομένας, τότε ϵ̓κέλευσεν ϖαύσασθαι τὰς δημίας· νομίσαντες δὲ ἀυτὴν τεθνηκέναι, ἐῤῥίψαν ἀυτὴν ἔξω τ̃ ϖυρ̃ὰς.

25 Ἡ ȣ̓ Θωμαΐς, ϑεωρίσασα τὰς ἐϖενεχθείσας βασάνȣς τῇ φεβρονίᾳ, ὀλιγψυχήσασα, ka-

quod ſub manibus meis non vives ad tres horas. Reſponde igitur ut placuerit tibi. D

23 Ad hæc Febronia; Ego, inquit, in cælis habeo thalamum non manufactum, ſponſum irrefragabilem nacta, & pro arrha totum cælorum regnum, ſponſum vere immortalem, mortali & corruptibili ſponſo neque volo neque poſſum conjungi. Itaque noli, ô Judex, in vanum laborare: quia nec blanditiis emolliar, neque minis terrebor. Tali audito reſponſo, iratus vehementer Judex, mandavit militibus ſuis dicens, Auferte ei veſtimenta ſua, & laceris panniculis eam cingite, ut coram omnibus vilis contemptibiliſque appareat; ſeque videns in tali vilitate conſtitutam, ſeipſam incipiat accuſare, quod pro magna unde excidit gloria in tantum ſe deſpectum conjecerit. Itaque milites confeſtim abripientes veſtimenta ejus lacernulâque circumcingentes, nudam coram omnibus poſuerunt. Tunc ad eam Selenus; Quid nunc ais, Febronia? Jamne vides, ex quantis delapſa bonis, ad quantam perveneris inhoneſtatem? Cui Febronia: Audi, inquit, ô Judex: etſi omni prorſus indumento me ſpoliaveris, ego id mihi ignominiæ non vertam: neque enim ſolam expecto expoliationem veſtium; ſed etiam ferri igniſque ſupplicium: atque utinam digna inveniar pro eo pati, qui meâ causâ tanta eſt paſſus. E

A. COÆVO EX MSS. *reſpondet ſe Chriſto deſponſam;*

ideoque nudata

24 Tum Selenus, Impudens, inquit, & omni dedecore digna, ſcio quod gloriaris ea quâ polles pulchritudine, & ideo nec ignominiam reputas nuditatem corporis tui, neque propter eam verecundaris, ſed decorum reputas ita nudam te conſpici. Novit Chriſtus meus, inquit Febronia, quod uſque modo numquam cognoverim viri faciem: quia autem in manus tuas incidi, viſa ſum impudens. Dic mihi, ſtulte & inſenſate judex, quis in Olympiaco decertaturus agone, luctam aggreſſus eſt unquam veſtimentis indutus? numquid nudus certamen init quoad ſuum adverſarium viceriti? Cum autem tormentorum & ignis ſupplicia expectem, quomodo cum iis veſtita congrediar? numquid nudandum corpus non eſt, ut verba excipiat? Eia! quandonam congrediar cum patre tuo diabolo, tua contemnens tormenta? Ad hæc Selenus, Quandoquidem, inquit, ipſa ſibi ultro depoſcit ſupplicia atque tormenta, & contra ipſius etiam ignis minas audacter inſurgit; ad quatuor palos extendite illam, ignemque ſupponite; interim dum quatuor milites terga illius jugiter virgis lacerabunt. Eo facto, cum diu cæderetur, ex utraque dorſi parte velut imber ſanguineus depluebat in terram: ſed & ignis viſceribus ejus ſubjectus, vires exerebat ſuas, tanto vehementiores quod oleo irrigabatur, & magis accendebatur flamma, Febroniam conſumens. Illâ autem ſic diu cruciatâ, totius plebis multitudo clamabat, & Judicem deprecabantur dicentes, Miſerere, Judex clementiſſime, miſerere adoleſcentulæ. Ille vero nihil commovebatur, ſed magis etiam inculcari verbera imperabat, donec vidit carnes ejus ſimul cum ſanguine in terram defluxiſſe: tunc primum ceſſare carnifices juſſit; arbitrati autem ipſam obiiſſe ab igne extraxerunt. F

& inverecundiæ accuſata,

reſpondet eo ſe paratiorem ad tormenta eſſe.

Suppoſito igne extenſa virgis cæditur.

25 Tunc Thomais cum illata Febroniæ tormenta vidiſſet, animo deficiens humi corruit ad pedes Hieriæ: Hæc autem magna voce

deficiente ad hæc Thomaie,

A exclamavit : Hei mihi, Soror Febronia ! Hei
A. COÆVO EX MSS. mihi, Domina ac Magiſtra ! ecce non modo doctrinâ tuâ privor hodie, ſed etiam Dominâ Thomaide, quæ propter te moritur. Audiens autem Febronia vocem Hieriæ, iſtic ubi ſuper terram jacebat, rogavit milites, ut faciei ſuæ aquam affunderent ; qua allata inque ejus vultum conſperſa ad ſe rediit, & in ſemetipſam reverſa oravit ut Hieriam videre poſſet. Sed Judex noluit conſentire, ſed ad rationem ſui reddendam aſſurgere juſſit, inquiens, Quid dicis, Febronia ? quomodo hæc prima tibi ſucceſſit congreſſio ? Ad quem Febronia : Jam potes primo experimento didiciſſe quod invincibilis ſim, & tuos contemnam cruciatus. Selenus ergo, In eculeo, inquit, ſuſpendite eam, & pectinibus latera ejus radite, atque admoto igne ad ipſa uſque oſſa comburite. Tunc miniſtri arreptis pectinibus, eo uſque illam radebant, quoad carnes cum ſanguine in terram decíderent ; ignemque admoventes etiam viſcera torrebant. Febronia vero ſublatis in cælum oculis ; Veni, inquit, Domine in adjutorium mihi, neque derelinquas me in hac hora. Atque hæc dicens conticuit : vehementer enim eam ignis urebat.

deinde ſublata in eculeum

dire laniatur & uſtulatur.

B

26 Tum vero multi ex ſpectatoribus, non valentes ultrà ſuſtinere crudelitatem Seleni, abſcurrerunt : alii vero acclamantes ſupplicabant judici, ut ignem juberet ab ea removeri. Juſſit ergo tolli flammas ; ipſaque adhuc ex ligno pendente, tentavit iterum illam interrogare. Cumque ei nihil reſpondere poſſet, mandavit ablatam de eculeo alligari palo, & medicum vocari ; cui adducto dixit : Exſcindatur organum loquelæ illi inteliciſſimæ & impuriſſimæ, quæ in judicio recuſat reſpondere, eademque lingua in ignem conjiciatur. Febronia vero linguam protendens, innuebat miniſtro, quaſi hortaretur eum ac diceret, Scinde. Miniſter autem linguam apprehendens, cum eam exſecare vellet ; prohibuerunt turbæ, per deorum ſalutem deprecantes Selenum ne id fieret. Et ille quidem ſceleſtiſſimus & execrandus eatenus acquievit ; ſed juſſit dentes ei omnes evelli. Ergo medicus, ferrum confeſtim arripiens, cœpit puellæ dentes radicitus extrahere, & in terram projicere ; cumque jam ſeptemdecim eradicaſſet, multuſque per terram ſanguis flueret ; mandavit Selenus medico ut deſiſteret ; Febroniam autem animus liquit, propter nimiam ſanguinis effuſionem ; ſed medicus producto pharmaco eum ſtitit.

Linguam exſcindendam ultro porrigit ;

eradicantur ei dentes.

C

27 TUnc iterum cœpit Selenus interrogare Febroniam, dixitque ; An vel nunc arbitrio Judicis pares, & Deos confiteris ? Cui illa : Anathema tibi ſit, ſenex execrande, quia impedis iter meum, neque finis me tandem proficiſci ad ſponſum. Feſtina, & educ me de hujus corporis luto, quia expectat me ama-

Iteratas minas contemnens Sancta

τέπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος παρὰ τὰς πόδας τ̃ Ἱερίας· ἡ δ̃ Ἱερία, βοήσασα φωνῇ, εἶπεν· Οὐαί μοι, Φεβρονία ἀδελφὴ, ὠαὶ μοι, Κυρία μὲ διδάσκαλε ὅτι ἀπὸ τ̃ σήμερον τ̃ σῆς ἀπεξέρημαι διδασκαλίας· ὐ μόνον δ̃ τ̃ σῆς, ἀλλὰ ϗ τ̃ κυρίας Θωμαΐδος· ἰδὲ γὰρ ϗ αὐτὴ διὰ σὲ τελευτᾷ. Ἀκούσασα δ̃ ἡ Φεβρονία τῶν φωνῶν τ̃ Ἱερίας, κειμένη ἐπὶ τ̃ ἐδάφους, παρεκάλεσεν τὰς στρατιώτας ὕδωρ προσενεχθῆναι αὐτῆς τῷ προσώπῳ. Οἱ δ̃ στρατιῶται εὐθέως τὸ ὕδωρ κομίσαντες, προσήνεγκαν τῷ προσώπῳ αὐτῆς· ϗ ἐλθοῦσα εἰς ἑαυτὸν, ἱκέτευεν τὸν Ἱερίαν ἰδεῖν. Τ̃ δ̃ δικαστ̃ μὴ θελήσαντος, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀνασᾶσαν ἀπολογεῖσθαι, ϗ λέγει πρὸς αὐτὸν. Τί λέγεις Φεβρονία; πῶς ἡ πρώτη συμπλοκὴ τ̃ πάλης; Φεβρονία λέγει, Ἔμαθες ὅτι τ̃ πρώτης πείρας ὅτι ἀήττητος εἰμὶ, ϗ τ̃ βασάνων σε καταφρονῶ. Σέληνος λέγει, ἐπὶ τ̃ ξύλου κρεμάσαντες ϗ τοῖς πλήκτροις τὰς πλευρὰς αὐτῆς ξέσαντες, ϗ πῦρ προσενέγκαντες, μέχρι τ̃ ὀστέων αὐτῆς καταφλέξατε. Λαβόντες οὖν οἱ ὑπηρέται πλήκτρα, ἐπὶ τοσοῦτον ἔξεον, ὥστε ϗ τὰς σάρκας αὐτῆς σὺν τῷ αἵματι ἐπὶ τὴν γῆν καταπίπτειν· ϗ προσενέγκαντες τὸ πῦρ, κατέκαιον τὰ σπλάγχνα αὐτῆς. Ἡδὲ Φεβρονία τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τ̃ οὐρανὸν ἀνατείνασα λέγει, Ἐλθὲ, Κύριε, εἰς τὸν βοηθόν μὲ, ϗ μὴ παρίδῃς με ἐν τῇ ὥρα ταύτῃ· ϗ ταῦτα εἰποῦσα, ἡσύχασεν, κατεφλέγετο γὰρ σφόδρα ὑπὸ τ̃ πυρός.

D

E

26 Πολλοὶ πίνυν τ̃ θεατῶν ἀπέδρασαν τ̃ θεωρίας, διὰ τὸν ὠμότητα τ̃ Σελήνου· ἄλλοι δ̃ ἐπεβόων, ϗ τ̃ δικαστὴν ἱκέτευον κελεῦσαι τὸ πῦρ ἀπ' αὐτῆς. Τ̃ δ̃ δικαστ̃ ἐπιτρέψαντος κελεῦσαι τὸ πῦρ, κρεμαμένης αὐτῆς ἐπὶ τ̃ ξύλου, πάλιν ἐρωτᾷν αὐτὸν ἐπειρᾶτο. Τ̃ς δ̃ μὴ δυναμένης ἀποκριθῆναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν καταενεχθεῖσαν ἀπὸ τ̃ ξύλου, πάλιν προσδεθῆναι, ϗ κελεύσαι κληθῆναι ἰατρὸν, ϗ λέγει πρὸς αὐτὸν· Τ̃ς τρισκαταράτου τούτης ϗ μιαρᾶς ἀποκρίνασθαι τῷ δικαστηρίῳ μὴ βουλομένης, τεμνέσθω τὸ λαλοῦν ὄργανον, ϗ ἐπὶ τὸ πῦρ ῥιπτέσθω. Ἡ δ̃ Φεβρονία, προσχαλάσασα τὸν γλῶτταν, διένευεν προσκαλοῦσα τ̃ ὑπασπιστὴν ϗ λέγουσα, Τέμνε. Ὁ δ̃ ὑπασπιστὴς ἁψάμενος τ̃ γλώττης, ϗ τέμνειν προιρώμενος, οἱ ὄχλοι ϗ τ̃ τ̃ θεῶν σωτηρίας ἐνορκίσαντες τ̃ Σέληνον, ἔπεισαν αὐτὸν τοῦτο μὴ ποιῆσαι. Ὁ δ̃ τρισκατάρατος ϗ παμμίαρος Σελήνος, ἐκέλευσεν τοὺς ὀδόντας αὐτῆς ἐκριζωθῆναι. Εὐθέως οὖν ὁ ἰατρὸς λαβὼν τὸ σιδήριον, ἤρξατο τοὺς ὀδόντας τ̃ ἁγίας κόρης ἐκριζοῦν, ϗ ἐπὶ τ̃ ἐδάφους ῥίπτειν. Ιζ' τοίνυν ὀδόντων αὐτῆς ἐκριζωθέντων, ϗ σφοδρῶς τ̃ αἵματος ἐπὶ τ̃ γῆς χεομένου, ἐκέλευσεν ὁ Σέληνος παύσασθαι τῷ ἰατρῷ· ἡ δ̃ Φεβρονία ὀλιγοψύχησεν ἐπὶ τῇ τ̃ αἵματος σφοδρότητι. Εὐθέως δ̃ ὁ ἰατρὸς φάρμακόν τι προσενέγκας, ἔπαυσεν τὸν τ̃ αἵματος ῥύσιν.

F

CAPUT V.

Uberibus, manibus, pedibuſque trunca Febronia, decollata expirat ; Selenus judex ſibi mortem conſciſcit.

27 Ἤρξατο δ̃ πάλιν ὁ Σέληνος ἐρωτᾶν αὐτὸν, ϗ λέγει πρὸς αὐτὸν, Φεβρονία, κἂν νῦν πείθῃ τῷ δικαστηρίῳ ϗ ὁμολογεῖς θεὸς; ἡ δ̃ Φεβρονία λέγει, Ἀνάθεμά σοι τρισκατάρατε γέρων, ὅτι ἐμποδίζεις τὸν ὁδόν μὲ ϗ δὲ ἐᾷς με λοιπὸν πρὸς τ̃ νυμφίον μὲ πορευθῆναι· σπεῦσόν με, ἐκάλεσέ με ἐκ τ̃ πηλ̃ τ̃ σώματος τούτου,

A τε, ὅτι ϖεiμένῃ με ὁ ἐραστής με· Σέληνος λέγῃ, Ἐγὼ κατ' ὀλίγον διὰ ξίφους καὶ ϖυρὸς ἀφανήσω τὸ σῶμά σε· οἶδα γὰρ ὅτι ἔτι καὶ νῦν τὸ τῆς νεότητός σε θράσος ἀναισχυντεῖν σε ϖαρασκευάζει· ἀλλ' εὐδημίαν ἕξεις ἐκ τούτε ὠφελαν· αὕτη γὰρ ἡ ἀλαζωνία ταύτη σοι τὰ ἐπελθεῖν ϖαρεσκεύασεν· ἡ δὲ Φεβρονία ἀποκρίνασθαι μὴ δυναμένη διὰ τὸν ὄγκον τῶν βασάνων, εἰς ϖλείονα ἀγανάκτησιν ἤγαγεν τὸν δικαστήν. Τότε ὁ Σέληνος κελεύει τῷ ἰατρῷ λέγων, τὰ γαλακτερὰ τῆς ἀναισχύντε τεμνέσθω· ὁ δὲ ἰατρὸς λαβὼν τὸ ξίφος, καὶ ϖροσελθὼν τῇ Φεβρονίᾳ, ἐπειρᾶτο τέμνειν· οἱ δὲ ὄχλοι ἐβόων ϖαρακαλοῦντες τὸν δικαστὴν καὶ λέγοντες, Δεόμεθά σε κύριε δικαστὰ συγχωρίσθω τῇ νέᾳ ἡ τιμωρία αὕτη· ἐπὶ ϖολλὰς δὲ τὰς ὥρας ἐκβοώντων καὶ ϖαρακαλούντων, ἀγανακτήσας ὁ Σέληνος καὶ δὲ ἰατρὸς· λέγει ϖρὸς αὐτὸν, τέμνε τρισκατάρατε καὶ τῶν θεῶν ἀλλοτριε· ὁ δὲ ἰατρὸς λαβὼν τὴν σμίλαν, καὶ ἁψάμενος δὲ δεξιᾶς μαζὸς τοῦ ϖαιδὸς, ἤρξατο τέμνειν· ἡ δὲ ἀνεβόησεν φωνῇ μεγάλῃ, καὶ ἀνατείνασα τὰς ὀφθαλμὰς εἰς τὸν ὐρανὸν, εἶπεν Κύριε ὁ θεός με ἰδὲ τὴν βίαν με, καὶ ἐλθέτω ἡ ψυχή με εἰς τὰς χεῖράς σε· καὶ ἀκέπι ἐφθέγξατο,

B 28 Ἀποτμηθέντων τοίνυν αὐτῆς τὸν δύο μαζῶν, καὶ ἐπὶ δὲ ἐδάφους ῥιφέντων, πῦρ καὶ τὸ δύο τόπων ϖροσενεχθῆναι αὐτῇ ϖροσέταξεν· ἐπὶ ϖολλὰς δὲ τὰς ὥρας καταφλεγομένης αὐτῆς, διεκαίοντο γὰρ τὰ σπλάγχνα αὐτης· ὁρῶντες οἱ ὄχλοι, οἱ μᾶλλον πλεῖσοι ἀνεχώρεσν τῆς θέας, βοῶντες καὶ λέγοντες· Ἀνάθεμα Διοκλητιανῷ, καὶ τοῖς θεοῖς αὐτε. Ἡ δὲ Θωμαὶς, καὶ ἡ Ἱερία ἀπέστειλαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ϖρὸς τὴν Βρυένην, ἀπαγγέλλσσαι τὰ γενόμενα. Παραγενομένη δὲ ἡ ϖαιδίσκη ἐν τῷ μοναστηρίῳ ϖρὸς τὴν Βρυένην, ἐβόησεν φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν· Οὕτως λέγει ἡ κυρία Θωμαὶς καὶ Ἱερία, Μὴ σκυλθῶσιν αἱ χεῖρές σε διαπεταμέναι ϖρὸς τὸν θεὸν, μὴ ἀτονήσῃ ἡ καρδία σε βοᾶν ϖρὸς αὐτὸν, καὶ ἐκτενῶς εὐχεσθαι· μεγάλοις γὰρ ἄθλοις ϖερίπεσεν ἡ Φεβρονία· δεξαμένη δὲ τὴν ἀγγελίαν ἡ Βρυένη, ἐβόα ϖρὸς τὸν Θεὸν λέγουσα, Κύριε Ἰησε Χριστε ἐλθε εἰς τὴν βοήθειαν τῆς δούλης σε Φεβρονίας. Καὶ ἐπὶ ϖολλὰς τὰς ὥρας ϖροσευχομένη, ἔρριψεν ἑαυτὴν εἰς τὸ ἔδαφος, ὀδυρομένη καὶ βοῶσα Βρᾶ, Βρᾶ, Βρᾶ, Φέβρονια ϖοῦ εἶ. Πάλιν δὲ ἡ ϖαιδίσκη ἔδραμεν ἐπὶ τὴν θεωρίαν· ἡ δὲ Βρυένη διαπεταμένας ἔχουσα τὰς χεῖρας, εἰς τὸν ὐρανον, ἐβόα λέγουσα· Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης σε Φεβρονίας, καὶ ἐλθὲ εἰς βοήθειαν αὐτῆς· ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοί με, ὅτι ἡ Φεβρονία ἐτελειώθη, καὶ ἐν Μάρτυσιν κατελογίθη.

C 29 Πάλιν οὖν ὁ δικαστὴς ἐκέλευσεν λυθῆναι τὴν Φεβρονίαν ἀπὸ δε ϖάλε. Λυθεῖσης δὲ αὐτῆς, ἔπεσεν ἐπὶ τὸ ἔδαφος, ὃ δὲ μόλις ἴσχυσεν ἔτι σῆναι. Τότε ὁ Πρίμος λέγει τῷ Λυσιμαχῳ· Ἔσι ἡ ἀπώλεια τῆς νεωτέρας ταύτης. Λυσιμαχος λέγει, Ἄφες, κύριε με Πρίμε, εἰς ϖολλῶν σωτηρίαν κάμνει αὕτη, τάχα δὲ καὶ ἐμὲ αὐτε· ϖολλὰ γὰρ τοιαῦτα ἀκήκοα ϖαρὰ τῆς μητρός με. Οὐχὶ ἐν τῇ ἐμῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν τὸ ἀπολυθῆναι αὐτὴν καὶ σωθῆναι; Ἀλλ' ἄφες αὐτὴν ἀγωνίσασθαι, ὅτι εἰς ϖολλῶν σωτηρίαν ἠγωνίσατο. Στᾶσα δὲ ἡ Ἱερία, κατεβόα δε δικαστὴ λέγουσα· Ὦ ἀλλότριε τῆς ἀνθρωπίνης Φύσεως, ἀκήρικέθης τοῖς ϖολλαβέσιν κακοῖς, οἷς ἐπήγαγες τῇ ἀθλίᾳ κόρῃ ταύτῃ; οὐκ ἐμνημόνευσας τῆς μητρός σε, ὅτι καὶ αὐτὴ τοῦτο τὸ σῶμα καὶ χρῆμα ϖεφόρηκε; οὐκ ἐμνημόνευσας ὅτι τεχθεὶς ἐν κακοῖς, ϖρῴην ἐκ τῶν γαλακτερῶν τούτων ἐτράφης μαζῶν,

tor meus. Respondit Selenus, Equidem brevi ferro & igne corpus tuum exterminabo: scio enim quod etiam nunc fiducia adolescentiæ tuæ te facit inverecundam; unde tamen nihil commodi referes, quia præfidentia illa cunctorum tibi causa malorum est. Cumque Febronia ulterius nil posset respondere, propter acerbitatem tormentorum, vehementiori ira exanduit Judex; quapropter dixit medico, Abscindantur impudentis illius mamillæ. Accipiens ergo novaculam medicus, & Febroniæ accedens, volebat imperata facere; cum populus cœpit exclamare, dicens; Oramus te, Domine Judex, remitte adolescentulæ supplicium istud. Ipsis autem sic diutius clamantibus & deprecantibus, indignatus Selenus medico, ait ad eum: Scinde, impie & à diis aliene. Medicus ergo cultrum arripuit, simulque dexteram puellæ mamillam secare cœpit: ipsa vero exclamans voce magna, oculosque in cælum attollens dixit: Domine Deus meus, vide quid patiar, & eat anima mea in manus tuas: neque amplius quidquam locuta est.

post unius mamillæ abscissionē loqui desinit.

28 Cum vero mamilla utraque abscissa esset, jussit Selenus utriq; vulneri admoveri ignem, cujus diuturna vi etiam viscera adurebantur: quod videntes turbæ indignabantur, nec pauci, ferre non valentes immane spectaculum, abibant clamantes, Anathema Diocletiano & diis ejus. Thomais vero atque Hieria miserunt puellam ad monasterium, quæ Bryenæ acta nuntiaret. Hæc ergo eo adveniens, clata voce dixit: Mandant tibi Dominæ Thomais & Hieria; Non fatigentur manus tuæ extentæ ad Deum, neque langueas clamando ad illum, & jugiter deprecando: magnis enim laboribus implicatur Febronia. Tali nuntio accepto, clamavit Bryene ad Deum, dicens: Domine Jesu Christe, veni in adjutorium famulæ tuæ Febroniæ: diuque sic orans prostravit se humi, atque clamabat Bra, bra, bra! Febronia ubi es? Rursum ergo recurrit puella ad locum spectaculi: & Bryene, manibus ad cælum expansis, cum clamore valido; Domine, inquit, respice humilitatem famulæ tuæ Febroniæ, ut videant oculi mei quod agonem suum consummaverit, & relata sit in numerum Martyrum.

Abscisså etiam alterâ aduritur vulnus:

Bryene rè intellecta impensius orat.

29 Mandavit autem Judex solvi Febroniam à palo: quæ soluta, in terram corruit; nec enim stare amplius poterat. Tunc Primus Lysimacho ait: Periit adolescentula hæc. Cui Lysimachus: Noli sic loqui, Domine mi Prime: ad multorum enim salutem, ac forte etiam meam, ipsa sic laborat; multa enim talia audivi à matre mea. An poteram facere ego ut absolveretur ac servaretur? Sine illam decertare, nam ad multorum salutem id serviet. Stans autem Hieria clamavit ad Judicem, O crudelis omnisque humanitatis expers, non sufficiunt tibi tot mala illata hactenus miseræ huic puellæ? non meministi matris tuæ, quæ & ipsa simile corpus habuit? non recordaris, quod malo omine natus primum alimentum ex uberibus sumpseris, indeque ad hoc malorum culmen ascenderis? Miror equidem, quod nihil horum flectere potuerint immitem tuum & inhumanum animum. Non parcat tibi Rex cælorum, sicuti non pepercisti misellæ isti. Hæc illa dicente, excandescens Judex, jussit illam quoque ad quæstionem publice subeundam adduci: quod intelligens Hieria, multo

Lysimachus laudat Virginis patientiam.

Hieria Seleni feritatem increpat,

A cum gaudio & hilaritatis plena ibat, dicens; Suscipe me, ô Deus Febroniæ, quamvis gentilem & humilem, unà cum Domina mea.

A. COÆVO EX MSS.

30 Subeunte autem illa ad tribunal, consuluerunt amici Seleno, ne Hieriam admitteret ad publicam quæstionem; dicentes; quod omnis multitudo cum ea pariter esset confessura Christum, & tota civitas peritura. Et ille quidem consilio eorum paruit, ne jure cum ea ageret; frendens tamen in illam, magna voce clamavit; Audi, Hieria & ulciscantur te dii, quoniam multa mala Febroniæ concivisti: statimque jussit ut Virgini ambæ manus pesque dexter amputaretur. Supponentes ergo lictores manui illius dexteræ lignum, securi absciderunt illam, similiter & sinistram. Cum autem dexterum quoque pedem ligno imposuisset carnifex, eumque abscissurus securim arripuisset, & magna vi impegisset in talum Febroniæ, non potuit pedem auferre, ac ne secundo quidem ictu profecit aliquid: unde magnus extitit clamor turbarum, & ipse vix demum tertio feriens, executus est mandatum. Febronia vero, corpore toto contremiscens, atque jamjam defectura, conabatur etiam pedem alterum imponere ligno, petens ut hic quoque abscinderetur. Quod intuens judex, dixit: Videtis pertinaciam impudentis? magnoque cum furore ministro, Scinde, inquit, & aufer etiam pedem illum.

qui inde efferatior

jubet Sanctæ manus pedesque abscindi,

B

31 Tunc surgens Lysimachus, inquit Seleno: Quid demum miseræ isti adhuc facies? eamus tandem: tempus prandii est. Crudelissimus autem Selenus respondit: Ulciscantur me dii, si ipsam vivam dimisero: hic omnino manebo, donec spiritum emiserit. Ipsa autem diu animam agente, dixit carnificibus Selenus: Etiamne vivit execranda illa? Ubinam est virtus vestra? ecce adhuc spiritus in ea superest. Jussit autem ei caput rescindi. Ergo militum unus apprehendens gladium, & simul comæ capitis manum implicans, ictumque designans, ense impacto Caput sanctum rescidit, sicut quando ovis jugulatur ad victimam: statimque surgentes Judices ad prandium abierunt. Flebat autem Lysimachus, & concurrentes turbæ volebant cadaver Febroniæ rapere: sed Lysimachus jussit ibi manere milites, ipsumque custodire. Cumque multo in luctu animique perturbatione magna positus Lysimachus, neque comedere neque bibere vellet, sed suo se includens cubili cædem Febroniæ deploraret; audiens patruus ejus Selenus sic eum affligi, nec ipse cibum gustavit: sed surgens obambulabat per aulam prætorii: correptusque mœstitiâ grandi, dum sic ambulans in cælum suspiceret, extra mentis suæ potestatem raptus, vehementerque irrugiens ac veluti taurus mugiens, caput suum impegit in unam columnarum, concidensque obmutuit.

& capite truncari:

intellecto autem nepotis mœrore

C

ipse se interficit.

καὶ τότε ἐπὶ τὸ τέλειον ἦλθες τῶν κακῶν σου πράξεων; Ἐγὼ θαυμάζω πῶς οὐδὲν τούτων κατέπληξέν σου τὴν ἀνελεῆ καὶ ἀπάνθρωπον γνώμην. Μὴ φείσεταί σου ὁ οὐράνιος Βασιλεὺς, ὡς οὐκ ἐφήσω τῆς ταπεινῆς ταύτης. Ταῦτα εἰπούσης τῆς Ἱερίας, μεγάλως ἀγανακτήσας ὁ δικαστὴς, ἐκέλευσεν αὐτὴν κατενεχθῆναι, καὶ δίκας δοῦναι δημοσίᾳ· γνοῦσα δὲ ἡ Ἱερία, μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ χαρᾶς κατῆλθεν, λέγουσα, Ὁ Θεὸς Φεβρονίας, δέξαι κἀμὲ τὴν ἑλληνίδα καὶ ταπεινὴν μετὰ τῆς κυρίας Φεβρονίας.

D

30 Ταύτης δὲ κατερχομένης, οἱ φίλοι τοῦ Σελήνου συνεβούλευσαν αὐτῷ, λέγοντες, Μὴ καταγάγῃς τὴν Ἱερίαν δημοσίᾳ, ἐπεὶ ὅλα τὰ πλήθη σὺν αὐτῇ μαρτυροῦσιν, καὶ ἀπόλλυται πᾶσα ἡ πόλις. Ταύτην τὴν συμβουλίαν δεξάμενος ὁ Σέληνος, οὐκέτι κατήγαγεν τὴν Ἱερίαν εἰς τὴν πρόοδον· θυμομαχῶν δὲ, καὶ μαινόμενος κατ' αὐτῆς, ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ λέγων, Ἄκουε, Ἱερία, ζήτωσαν οἱ θεοὶ, ὅτι πολλὰ κακὰ προεξένισας τῇ Φεβρονίᾳ· Καὶ εὐθέως κελεύει τὰς δύο χεῖρας ἀποτμηθῆναι τῆς Φεβρονίας, καὶ τὴν δεξιὸν πόδα. Εὐθέως οὖν οἱ ὑπασπισταὶ ὑποθέντες τὸ ξίλον ὑπὸ τὴν χεῖρα αὐτῆς τὴν δεξιὰν, κρούσαντες τῇ πέλεκι ἀπέτεμον, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἀριστερὰν, οὕτως ποιήσαντες, ἀπέτεμον· ὑποθέντες δὲ τὸ ξύλον ὑπὸ τὴν δεξιὸν αὐτῆς πόδα λαβὼν, ὁ ὑπασπιστὴς τὴν πέλικα, καὶ μεγάλῃ δυνάμει καταῤῥίξας κατὰ τοῦ ἀστραγάλου τῆς Φεβρονίας, οὐκ ἴσχυσεν ἆραι τὸν πόδα αὐτῆς, ὁμοίως καὶ δευτέραν ἐπενέγκας πληγὴν, οὐκ ἴσχυσεν· πολλὴ δὲ ἦν ἡ βοὴ ὑπὸ τῶν ὄχλων γινομένη· τρίτην δὲ πληγὴν ἐπενέγκας, μόλις ἴσχυσεν ἆραι τὸν πόδα αὐτῆς. Ἡ οὖν Φεβρονία ὅλῳ τῷ σώματι σύντρομος γενομένη, καὶ μέλλουσα λοιπὸν ἐκλιμπάνειν, ἐβιάζετο καὶ τὸν ἕτερον πόδα ἐπὶ τοῦ ξίλου ἐπιθῆναι, ἀξιοῦσα καὶ τοῦτον ἀφεραιθῆναι. Θεασάμενος οὖν ὁ δικαστὴς λέγει, Βλέπετε τὸν τόνον τῆς ἀναισχύντου; καὶ μετὰ πολλοῦ θυμοῦ λέγει τῷ ὑπασπιστῇ, Τέμε, ἐκκόψας δὲ καὶ τοῦτον τὸν πόδα.

E

31 Ἀναστὰς ὁ Λυσίμαχος, λέγει τῷ Σελήνῳ· Τὶ λοιπὸν ἔχεις ποιῆσαι τῇ ταλαίνῃ ταύτῃ; πορευθῶμεν λοιπὸν, ὅτι καιρὸς ἀρίστου ἐστίν. Ὁδὲ ἀνομώτατος Σέληνος λέγει, Ζήτωσαν οἱ θεοὶ ὅτι οὐκ ἐάσω αὐτὴν ζῶσαν, ἀλλ' ὧδε ἔσομαι ἕως ὅτου παραδῶ τὸ πνεῦμα. Ἐπὶ πολλὰς δὲ τὰς ὥρας ψυχορραγούσης αὐτῆς, λέγει ὁ Σέληνος τοῖς ὑπασπισταῖς, Ἔτι ζῇ ἡ τρισκατάρατος αὕτη; Ναὶ δεόμεθά σου ἀκμὴν, ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἐν αὐτῇ ἐστιν. Τότε κελεύει ὁ Σέληνος ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. Λαβὼν δὲ τὸ ξίφος ὁ στρατιώτης, κρατήσας τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, καὶ ἀνακρούσας, ὑποθεὶς τὸ ξίφος, ὡς ἄντις θυσιάζει πρόβατον, οὕτως σφαγιάσας αὐτὴν, τὴν ἁγίαν αὐτῆς ἀπέτεμεν κεφαλὴν· καὶ εὐθέως οἱ δικασταὶ ἐπορεύοντο ἐπὶ τὴν ἄριστον. Ὁ δὲ Λυσίμαχος δακρύων, ἐπορεύετο· τὰ δὲ πλήθη συνδραμόντα, ἤθελον ἁρπᾶσαι τὸ σῶμα τῆς Φεβρονίας· ὁ δὲ Λυσίμαχος ἐκέλευσεν στρατιώτας παραμένειν, καὶ φυλάττειν τὸ σῶμα. Ἐν πολλῇ οὖν συνοχῇ καὶ λύπῃ δακρύων ὑπάρχων ὁ Λυσίμαχος, οὐκ ἔφαγεν, οὐ δὲ ἔπιεν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀπέκλεισεν ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ τὴν ἀναίρεσιν τῆς Φεβρονίας ἐθρήνει· Σέληνος δὲ ὁ τούτου θεῖος μαθὼν ἀδημονοῦντα τὸν Λυσίμαχον, οὐκ ἔφαγεν οὐ δὲ αὐτὸς· ἐγερθεὶς δὲ, ἀναπάτη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πραιτωρίου. Ἐν πολλῇ δὲ αὐτὸς λύπῃ καὶ ἀκημονίᾳ ὑπάρχων, ἐξαίφνης ἀναπατοῦντος αὐτοῦ, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐπὶ πολλὰς τὰς ὥρας ἐννεὸς γενόμενος, καὶ ὥσπερ ταῦρος ἀποσκιρτήσας, προσέῤῥιξεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς ἕνα τῶν κιόνων καὶ πεσὼν, διεφώνησεν.

F

CA-

A

D

A.COÆVO EX MSS.

CAPUT VI.

Delato ad monaſterium Sanctæ corpore, celebrantur exequiæ, & plures converſi baptizantur cum Lyſimacho, Primo atque Hieria.

32 Ὀρύβε ὴ καὶ βοῆς γενομένης, δραμὼν ὁ Λυσίμαχος, καὶ ἐπισὰς τῷ πτώματι, ἠρώτα τὸ γεγονός. Οἱ ὴ ἀπήγγειλαν αὐτῷ τὸ γενόμενον· ὁ ὴ Λυσίμαχος ἐπὶ πολλὰς τὰς ὥρας κινήσας τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ, εἶπεν· Μέγας ὁ Θεὸς τ̃ Χριστιανῶν, εὐλογητὸς ὁ Θεὸς τ̃ Φεβρονίας· ἐξεδίκησεν ὁ Θεὸς τὸ αἷμα τὸ μάτην ἐκχυθέν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσεν ἐκκομισθῆναι τ̃ Σέληνον, καὶ ἐκκομισθέντος αὐτὸ, μεταπαλεσάμενος ὁ Λυσίμαχος τ̃ Κόμητα Πρίμον, εἶπεν αὐτῷ· Ὁρκίζω σε τὸν Θεὸν τ̃ Χριστιανῶν, μὴ παρέλθῃς τὴν ἐντολήν μου, ἀλλὰ πέχιον ἐπιταχὺ γενέσθαι τῇ Φεβρονίᾳ γλωσσώκομον ἐκ ξύλων ἀσήπτων, καὶ ἀποστείλον πανταχῆ κηρύξας,
B ὅπως οἱ βουλόμενοι Χριστιανοὶ παραγενέσθαι εἰς τὴν κηδείαν τ̃ Φεβρονίας, ἀφόβως παραγένωνται, μάλιστα καὶ τ̃ ἐμὲ θείαν τελευτήσαντος. Οἶδας, Κύριέ μου Πρίμε, τ̃ ἐμὸν πόθον· λάβε τὴν στρατιὰν, καὶ ὅσ ἐὰν βάλῃ, τούτους ποίησον βαστάσαι τὸ σῶμα τ̃ Φεβρονίας, καὶ ἅτως ἀποκομιζέσθω ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτῆς πρὸς τὴν Βρυένην· Μηδεὶς τ̃ ὄχλου ἁφαρπάσῃ τι τ̃ μελῶν αὐτῆς, ἢ τι τ̃ ἀποκοπέντων ἐκ τ̃ σώματος αὐτῆς, μὴ ὴ ἐκλίξῃ κύων ἢ τι τ̃ ἀκαθάρτων τ̃ ἐκχυθέντος αἵματος αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν καταρύξας, ἔνθα τὸ αἷμα τ̃ Φεβρονίας ἐξεχύθη, καὶ αὐτὸ ἀποκόμισον ἐν τῷ μοναστηρίῳ.

33 Ταῦτα ἀκούσας Πρίμος ὁ Κόμης, ἐποίησεν πάντα καθὼς προσέταξεν ὁ Λυσίμαχος· καὶ τὸ μὲν σῶμα τ̃ Φεβρονίας στρατιώτας ἐκέλευσεν βαστάζειν· αὐτὸς ὴ ὁ Πρίμος λαβὼν τὴν κεφαλὴν τ̃ Φεβρονίας, τάς τε ὠδὰς καὶ τὰς χεῖρας, καὶ ἅπαντα τὰ ἀφαιρεθέντα μέλη ἐξ αὐτῆς, καὶ ταῦτα ἐν τῇ χλαμύδι ἐμβαλὼν αὐτὸς, οὕτως ἐπορεύετο ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Συνδραμόντα ὴ τὸ πλῆθη, ἁρπάζειν ἐπιχείρουν τι τ̃ ἀποκοπέντων μελῶν τ̃ Φεβρονίας, ὡς ἐκ τούτου μέγα
C κίνδυνον ὑπομεῖναι τὸν Κόμητα Πρίμον ἐκ τ̃ βίας τ̃ ὄχλου· Οἱ ὴ στρατιῶται ξιφήρεις ἐπερχόμενοι τοῖς ὄχλοις, μόλις ἰσχυν ἀπεσόβουν τὰ πλήθη. Φθάσαντες οὖν τὸ μοναστήριον μ̃ πολλῆς βίας ἴσχυσαν εἰσκομίσαι τὸ λείψανον τ̃ ἁγίας Φεβρονίας εἰς τὸ μοναστήριον, μὴ συγχορήσαντές τινα εἰσελθεῖν πλὴν τ̃ Θωμαΐδος καὶ Ἱερίας· τὰ ὴ πλήθη διεκώλυον οἱ στρατιῶται. Ἡ ὴ Βρυένη θεασαμένη τὸ σῶμα τ̃ Φεβρονίας οὕτως καπακοπὲν, ἔπεσεν εἰς τὸ ἔδαφος ὀλιγοψυχήσασα. Ὁ ὴ Πρίμος φύλακας καταστήσας τῷ μοναστηρίῳ, ἐπορεύθη ἐν τῷ πραιτωρίῳ πρὸς τὸν Λυσίμαχον.

34 Ἡ ὴ Βρυένη μ̃ πολλὰς τὰς ὥρας ἀνασᾶσα ἐκ τ̃ ἐδάφους, πρόπτυξαμένη τὸ σῶμα τ̃ Φεβρονίας, ἔβοα λέγουσα, Οὐαὶ τέκνον μου Φεβρονία, ὅτι σήμερον ἄρῃ ἐξ ὀφθαλμῶν τ̃ μητρός σου Βρυένης. Τίς ταῖς ἀδελφαῖς ταῖς θεοπνεύστοις γραφὰς ἀναγνώσεται; ποῖαι ὴ χεῖρες τὰς σὰς κινήσουσιν βίβλους; πᾶσι τ̃ Βρυένης βοώσης, ἔφθασαν πᾶσαι αἱ ἀδελφαὶ, αἱ τὸ μοναστήριον οἰκοῦσαι ἅμα τῇ Αἰθερίᾳ, καὶ ἐπιπεσοῦσαι τῷ σώματι, προσεκύνησαν, ὁμοίως ὴ καὶ Ἱερία ἔβοα λέγουσα, προσκυνήσω τὰς ἁγίους πόδας τὰς καταπατήσαντας τὴν θ̃ ὄφεως κεφαλὴν, καταφιλήσω τὰ τραύματα τ̃ ἁγίων σωμάτων, δι'

32 COncurſu ad hæc facto & conclamatione domeſticorum, accurrit & Lyſimachus, & interrogando diſcens quid actum eſſet, caput movit ac dixit, Magnus Deus Chriſtianorum! Benedictus Febroniæ Deus! Vindicavit ſanguinem injuſte effuſum. Juſſit autem Lyſimachus efferri Selenum: eoque elato, accerſitum ad ſe Comitem Primum, ſic allocutus eſt; Adjuro te, per Deum Chriſtianorum, ne tranſgrediaris præceptum meum; ſed ſtatim jube Febroniæ ſarcophagum fieri ex lignis imputribilibus; & mitte quaquaverſum præcones, ut Chriſtiani, quicumque voluerint exequiis Febroniæ aſſiſtere, ſine metu compareant, cum jam obierit patruus meus. Noſti, mi Prime, deſiderium meum: accipe militiam, & eos quos volueris fac bajulare corpus; itàque perducito illud in ejus monaſterium ad Bryenem. Nullus ex turba auferat quidquam membrorum, à corpore reſectorum; neque canis vel immundum animal aliquod lingat effuſam ſanguinem: ſed terram quoque quæ ipſum ſuſcepit, effode ac defer in monaſterium. *Lyſimachus jubet corpori loculum,* *& exequias à Chriſtianis fieri.*

E

33 Sic inſtructus Comes Primus, perfecit omnia ſicut juſſerat Lyſimachus: & corpus quidem Febroniæ bajulandum militibus commiſit; ipſe vero accepit caput, cum manibus pedibuſque & ceteris quæ fuerant ablata membris, ſuæque involvens chlamydi abibat in monaſterium. Verum concurrentibus turbis, ut de membris reſectis raperent aliquid, haud modicum ſubiit Primus periculum, propter impreſſionem concurrentium, quos ægre potuerunt milites gladiis inſtructi ſubmovere. Multa autem cum difficultate perveniens ad monaſterium; neminem illuc ingredi permiſit, præter Thomaidem & Hieriam, arcentibus turbas militibus. Bryene vero mox ut Febroniæ corpus conſpexit ſic mutilatum, humi corruit animo deficiens. Primus vero apponens cuſtodes monaſterio, in prætorium rediit ad Lyſimachum. *Primus mandata exequitur,*

F

34 Bryene porro, tandem ab humo conſurgens, & amplexa Febroniæ corpus, exclamavit in hæc verba; Ah! filia mea Febronia, hodie ex oculis matris tuæ Bryenes ſublata! Ecquâ nunc Sororibus divinas Scripturas præleget? quæ manus libros tuos tractabunt. Hæc illa dicente advenerunt Sorores omnes iſtius monaſterii ſimul cum Ætheria, & coram corpus ſe proſternentes adoraverunt; ſimiliter & Hieria vociferabatur dicens: Adorem & ego pedes tuos, qui caput ſerpentis contriverunt: deoſculer vulnera ſanctorum membrorum tuorum, per quæ ſalvata eſt anima mea: encomiorum floribus ornem caput, quod ſexum noſtrum coronavit decore certaminum. Inter has voces Hieriæ, ſimileſque ſororum aliarum, adfuit tempus Nonæ, & contenta voce proclamans Bryene; Febronia, inquit, adeſt tempus orationis, veni & ipſa, filia, nobiſcumque aſſiſte: deinde cœpit *& corpus tradit Bryenæ.* *quæ cum aliis ipſam plangens,*

A cœpit Dialecto Syriaca dicere, Bra, bra, bra, teliothà coume talithà coumethà, id est Filia mea Febronia, ubinam es? Surge & veni. Et addidit Thomais, Filia mea Febronia, numquam mandatum magnæ Dominæ transgressa es, quin igitur huic ejus voci obedis?

A.COÆVO EX MSS.

35 Talia dum dicerentur, magnaque esset vocum confusio, & vesper incumberet, lotum diligenter corpus composuerunt supra scamnum, unumquodque membrum suo aptantes loco: jussit Bryene ostium aperiri turbis, quæ ingressæ glorificabant Deum: matronæ autem seculares lamentabantur, quia privatæ erant suâ Magistrâ. Advenerunt etiam aliqui sanctorum Patrum cum magna multitudine Monachorum, & insomnes totam ibi noctem traduxerunt. Lysimachus vero Primum Comitem accersens, Ego, inquit, Domine mi Prime, abrenuntians paternis moribus totique substantiæ meæ ad Christum accedo: Et ego, reponit Primus, anathema dico Diocletiano ejusque imperio, paterna instituta execror, & Christo adhæreo: dimissoque prætorio ambo ad monasterium accesserunt, seque turbis conjunxerunt.

turbis illud spectandũ exhibet,

accedunt eodem Lysimachus & Primus:

B

36 Mane autem facto adfuerunt qui sarcophagum ferebant; ad quem post multas lacrymas atque preces, etiam detulerunt corpus sanctæ Febroniæ; ipsumque intra illum componentes, singula execta membra applicaverunt ad locum suum: dentes vero collocaverunt supra ipsius pectus. Turbæ vero unguento & mosco ac thure sic impleverunt sarcophagum, ut corpus amplius non appareret. Interim magna extitit vociferatio prohibentium sarcophagum claudi; & quamvis Episcopus Monachique & Clerici multis suaderent, ut cadaver sinerent tumulari, nihil proficiebant; quoadusque Bryene, ex eminentiori loco turbas allocuta; Obsecro, inquit, Domini ac Fratres mei, sinite Sanctam abire in locum suum proprium. Ad hujus vocem persuasa est turba acquiescere, & multis cum lacrymis precibusque prosecutæ sunt sacrum illud Depositum, intra monasterium ad locum congruum ipsi; & omnes Deum glorificaverunt.

& clauso postridie loculo,

finitoque Officio,

37 Ex hinc Gentilium magnus numerus conversorum ad Christum baptizabantur. Baptizati sunt autem etiam Lysimachus & Primus, seculoque renuntiantes, secuti sunt Dominum Marcellum Archimandritam, Monasticaque exercitatione quoad vixerunt pulchre perfuncti, mortalem vitam in Domino compleverunt. Multi præterea ex militibus baptizati crediderunt Domino. Hieria quoque & parentes ejus baptismo suscepto crediderunt Domino, quibus illa valedicens & humanis rebus omnibus nuntium remittens, intravit monasterium, ad ipsumque detulit quæcumque possidebat: & accidens ad pedes Bryenes dixit: Obsecro te, Mater mea, suscipe me famulam tuam in locum Febroniæ: ego tibi serviam, sicut illa: frangensque omnem suum ornatum, bracteis aureis margaritisque undique circumvestivit loculum S. Febroniæ.

C

baptizantur ac Monachi fiunt,

sicuti & Hieria.

ὧν ἰάθη μου ἡ ψυχὴ, στέψω ἄνθεσιν ἐγκωμίων τὴν κορυφὴν τὴν στέψασαν τὸ γένος ἡμῶν τῷ κάλλει τῶν ἀγώνων. Ταῦτα τῆς Ἱερίας βοώσης, ὁμοίως δὲ καὶ πασῶν τῶν ἀδελφῶν, ἔφθασεν ὁ τῆς ἐννάτης καιρὸς, καὶ βοήσασα μέγα λέγει ἡ Βρυένη, Φεβρονία ἰδοὺ καιρὸς τῆς προσευχῆς, δεῦρο στήθι τέκνον μου εἰς τὴν προσευχήν. Καὶ ἤρξατο τῇ Σύρᾳ διαλέκτῳ προτρέπεσθαι τὴν Φεβρονίαν καὶ λέγειν, βρὰ, βρὰ, ἰάθη· τελειωθὰ, κούμη ταλιθὰ, κούμηθα, ὅ ἐστιν, Τέκνον μου Φεβρονία ποῦ εἶ; ἀνίσταθι καὶ ἔλθε. Λέγει δὲ καὶ ἡ Θωμαΐς, Τέκνον μου Φεβρονία, οὐδέ ποτε ἐντολὴν παρῆλθες τῆς Μεγάλης, καὶ νῦν διὰ τί τῆς φωνῆς αὐτῆς οὐχ ὑπακούεις;

D

35 Ταῦτα λεγόντων αὐτῶν, καὶ πολλῆς οὔσης συγχύσεως καὶ βοῆς, ἤδη δὲ καὶ τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, λούσαντες τὸ ἅγιον σῶμα, ἔθηκαν ἐπὶ σκαμνίου, ἁρμώσαντες ἕκαστον μέλος πρὸς τὸ σῶμα· καὶ ἐκέλευσεν ἡ Βρυένη ἀνοίγεσθαι τοῖς ὄχλοις. Εἰσελθόντα δὲ τὰ πλήθη, ἐδόξαζον τὸν Θεόν. Ἐθρήνουν δὲ καὶ αἱ κοσμικαὶ γυναῖκες τὴν στέρησιν τῆς διδασκάλου αὐτῶν Φεβρωνίας· ἔφθασαν δέ τινες καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ πλήθη πολλὰ Μοναχῶν, καὶ ἄϋπνοι διετέλουν πᾶσαν τὴν νύκτα. Ὁ δὲ Λυσίμαχος, προσκαλεσάμενος Πρίμον τὸν Κόμητα, λέγει αὐτῷ. Ἐγὼ, κύριέ μου Πρίμε, πᾶσιν τοῖς πατρώοις ἔθεσιν καὶ πάσῃ τῇ περιουσίᾳ ἀποταξάμενος, προσέρχομαι τῷ Χριστῷ. Πρίμος λέγει, Κἀγὼ, Κύριέ μου, ἀνάθεμα Διοκλητιανῷ, καὶ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ἀποτάσσομαι πᾶσι τοῖς πατρώοις, καὶ προσέρχομαι τῷ Χριστῷ· Καὶ καταλειπόντες τὸ πραιτώριον, παραγίνονται ἐν τῷ μοναστηρίῳ καὶ αὐτοὶ μετὰ παντὸς τοῦ πλήθους.

E

36 Πρωΐας δὲ γενομένης, παραγίνονται οἱ τὸ γλωσσώκομον κομίζοντες, καὶ μετὰ πολλῆς εὐχῆς καὶ δακρύων συνεκόμιζον τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Φεβρονίας· καὶ τοῦτο ἀποθέμενοι ἐν τῷ γλωσσωκόμῳ, ἕκαστον τῶν ἀποκοπέντων μελῶν τῆς ἁγίας παρετίθουν εἰς τὸν ἴδιον τόπον· τήν τε κεφαλὴν, καὶ τοὺς πόδας, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη· τοὺς δὲ ὀδόντας τῆς ἁγίας ἔθηκαν ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῆς. Οἱ δὲ ὄχλοι τοῦ μύρου, καὶ τοῦ μόσχου, καὶ τοῦ θυμιάματος ἐπλήρωσαν τὸ γλωσσώκομον, ὡς μὴ φαίνεσθαι τὸ σῶμα τῆς ἁγίας. Πολλῆς δὲ στάσεως γενομένης, καὶ τὸν ὄχλων βοώντων, καὶ μὴ συγχωρούντων ἀσφαλισθῆναι τὸ γλωσσώκομον, καὶ πολλὰ παρακαλοῦντος τοῦ Ἐπισκόπου τῆς πόλεως, καὶ τῶν Μοναχῶν, καὶ τῶν Κληρικῶν, κατατεθῆναι τὸ λείψανον, οὐκ ἐπείθοντο οἱ ὄχλοι. Τότε ἀνελθοῦσα ἡ Βρυένη ἐπί τινος ὑψηλοῦ τόπου, παρεκάλει τὰ πλήθη λέγουσα, Δέομαι ὑμῶν κύριοί μου ἀδελφοὶ, ἄφετε αὐτὴν πορευθῆναι εἰς τὸν ἴδιον τόπον· καὶ οὕτως ἅπαν τὸ πλῆθος ἐπείσθη τῇ Βρυένῃ, καὶ μετὰ πολλῶν εὐχῶν καὶ δακρύων συνεκόμισαν τὸ ἅγιον λείψανον, καὶ ἀπέθεντο αὐτὸ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ, καὶ πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν.

F

37 Πολλὰ οὖν πλήθη τῶν Ἑλλήνων ἐβαπτίσθησαν, καὶ ἐπίστευσαν τῷ Κυρίῳ· ἐβαπτίσθησαν δὲ καὶ ὁ Λυσίμαχος, καὶ ὁ Πρίμος, καὶ ἀποταξάμενοι ἐπορεύθησαν μετὰ τοῦ Κυρίου Μαρκέλλου Ἀρχιμανδρίτου, καὶ τὴν ἀσκητικὴν παλαίστραν μέχρι τέλους καλῶς διατελέσαντες, τὸν ἀνθρώπινον ἐν Χριστῷ κατέλυσαν βίον· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν βαπτισθέντες, ἐπίστευσαν τῷ Κυρίῳ. Ἱερία δὲ καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς βαπτισθέντες καὶ αὐτοὶ, ἐπίστευσαν τῷ Κυρίῳ· καὶ καταλιποῦσα ἡ Ἱερία τοὺς γονεῖς, καὶ ἀποταξαμένη, εἰσῆλθεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ πάντα τὰ ἑαυτῆς προσεκύρωσεν τῷ μοναστηρίῳ· καὶ ἐδεήθη τῆς Βρυένης, λέγουσα· Δέομαί σου Μήτηρ μου, ἐμὲ ἕξεις τὴν δούλην σου εἰς τὸν τόπον τῆς κυρίας μου Φεβρονίας, ἐγὼ δουλεύσω σοι ὡς καὶ αὐτή. Ἅπαντα οὖν τὸν κόσμον αὐτῆς λύσασα ἡ Ἱερία, ἐλάσμασιν χρυσοῖς καὶ μαργαρίταις πανταχόθεν τὸ γλωσσώκομον ἠσφαλίσατο τῆς ἁγίας Φεβρονίας.

CA-

A

D

CAPUT VII.

A. COÆVO EX MSS.

Annua S. Febroniæ festivitas ejus apparitione honorari solita: ecclesia ei erecta, & in hanc pro corpore dens unus translatus.

38 Κατὰ ἣ τὴν ἡμέραν τ̃ ἀθλήσεως αὐτ̃ης, τ̃ης μνοίας αὐτ̃ης ἐπιτελεμένης, συνέρχονται τὰ μοναστήρια τ̃ γυναικ̃ων, καὶ πλήθη πολλὰ μάλισα διὰ τὸ γινόμενον σημεῖον. Ἐν ᾧ τῷ καιρῷ ἔ μεσονυκτίε ὅτ' ἂν τὰς πεσευχὰς ἐπιτελ̃ῶσιν, ἐπιφάνεται ἡ ἁγία Φεβρονία ἱσαμένη εἰς τ̃ ἴδιον αὐτ̃ης τόπον ἕως τρίτης εὐχ̃ης, ὡς μέγαν φόβον γίνεσθαι ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ· καθεὶς μέν τοι τολμᾷ ἅψασθαι αὐτ̃ης, ἢ ἐπερωτ̃ῆσαί τι. Ἐν ᾧ τῷ πρώτῳ ἐπιφανίσης αὐτ̃ης, πᾶσαι μὴ αἱ ἀδελφαὶ ἐφοβήθησαν φόβῳ· ἡ ᾗ Βρυένη ἀνεβόησε λέγουσα, ἰδὲ τὸ τέκνον μ̃ Φεβρονία, καὶ πεδραμοῦσα πεπτύξασθαι αὐτὴν, εὐθέως ἀφανὴς ἐγένετο. Οὐκ ἔτι οὖν τις τολμᾷ ἢ πεσελθεῖν αὐτῇ ἢ ἅψασθ αὐτ̃ης· ἀλλ' ἢ μόνον ὅταν φανῇ, δακρύων γίνεται πλημμύρα, ἅμα ᾗ καὶ χαρὰ μεγάλη ἐπὶ πάντας διὰ τὴν γινομένην ὀπτασίαν.

B

39 Ὁ οὖν Ἐπίσκοπ⊙ τ̃ πόλεως ναὸν τῇ Φεβρονίᾳ ἀναστήσας πεκαλλῆ, ἐν ὅλοις ἓξ ἔτεσιν συνετέλεσεν τὸ ἔργον· καὶ πληρωθέντ⊙ ᾗ ἔργε, συγκαλεσάμεν⊙ τὲς πέριξ Ἐπισκόπες, καὶ δοχὴν μεγάλην ποιησάμεν⊙, ἐπιτελεῖ τὴν παννυχίδα μηνὶ ἰανίῳ εἰκάδι ε' · καὶ συνῆλθον πλήθη πολλὰ ὥσε μὴ χωρεῖν τ̃ ναὸν μήτε τὸ μοναστήριον· καὶ παντὸς γὰ τόπε ἡ ψαλμωδία ἐπιτελεῖτο. Πρωΐας ᾗ γινομένης πληρώσαντες τὰς ἐωθινὰς εὐχὰς, ᾠκονόμησαν οἱ Ἐπίσκοποι ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἵνα τὴν μετάθεσιν τ̃ ἁγίας Φεβρονίας ποιήσωσιν· ἠκολούθη ᾗ καὶ πλήθη μ̃ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων. Εἰσελθόντες ᾗ οἱ Ἐπίσκοποι ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ εὐξάμενοι, ἐκαθέσθησαν, καὶ πεσκαλεσάμενοι τὴν Βρυένην, ἤρξαντο λέγειν αὐτῇ· Τ̃ης μὲ ἐπὶ γ̃ης πολιτείας σε, καὶ τ̃ ἐναρέτων σε πόνων τὸν ἔπαινον τίς ἐκομίσεται; δύναις ἀξίως σε ἐπαινέσαι δυνήσεται· τοιαύτας γὰ τὰς πρωτευούσας τ̃ μοναστηρίων χρὴ ὑπάρχειν, καὶ τοιύτες καρπὲς πεσφέρειν Θεῷ. Ἐπειδὴ ἂν τ̃ ἀθλοφόρε ἐγκώμια ἐξειπεῖν ἀδύνατον, ταύτα σιωπᾶν δεῖ· δὲ γὰ οἷόν τε γλῶσσα ἱκανὴ

C

ὑπάρχει ἀξίως ἐπαινέσαι τὸν Μάρτυρα. Ἐπὶ δὴ οὖν ἄξιόν τι τ̃ ἀθλοφόρε ἔτε λόγοις, ἔτε ἔργοις ἀπηντήκαμεν, πεὸς σε ὡς πεὸς Ἀδελφὸν παρόντες πεὶ δ πεκειμένε πεκαλ̃ύμεν. Τοίνυν τίμησον καὶ αὐτὴ σὺν ἡμῖν τὴν Μάρτυρα, καὶ χάρισαι ἡμῖν αὐτὸν, ἵνα ἐνοικήσῃ ἐν τῷ ναῷ, τῷ οἰκοδομηθέντι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτ̃ης.

40 Ἀκούσασαι ᾗ αἱ Ἀδελφαὶ πᾶσαι, ἀνεβόησαν ἓν σόμα, καὶ πεσπεσοῦσαι ὑφ' ἓν εἰς τὰς πόδας τ̃ Ἐπισκόπων, εἶπον· Δεόμεθα τ̃ ἁγίων ὑμῶν ἰχνῶν, ἐλεήσατε ἡμᾶς τὰς ταπεινὰς, καὶ μὴ σερήσητε ἡμᾶς ἔ μαργαρίτε ἡμῶν. Ἐπὶ πολλὰις ᾗ ταῖς ὥραις πασῶν ὀδυρομένων, καὶ παρακαλόντων, λέγει ὁ Ἐπίσκοπ⊙ τῇ Βρυένῃ, Ἄκυε, Ἀδελφὴ· σὺ γινώσκεις πόση μὲ σπουδὴ ὑπ̃ῆξεν εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τ̃ ἀθλοφόρε ἀναστ̃ῆσαι τ̃ ναὸν, καὶ ἰδὲ σήμερον ἔξ ἔτη εἰσὶν· μὴ οὖν ἄκαρπον καὶ ἀνόνητον τὸν κόπον μὲ γενέσθαι ἐπιθυμήσῃς. Ταῦτα ἀκούσασα ἡ Βρυένη, λέγει· Δέομαι ὑμῶν, εἰ ἔξεσον τῇ Μάρτυρι, τίς εἰμὶ ἐγὼ ἵνα τ̃ῦτο διακωλύσω; Τοίνυν εἰσελθόντες, λάβετε αὐτὸν καὶ πορεύεσθε. Ἀναστάντες ᾗ οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ εἰσελθόντες, εὐχὴν ἐπετέλεσαν. Ἡ

38 AD diem passionis & supplicationis quæ in honorem Febroniæ ducitur, convenire solent mulierum monasteria magnaque multitudo, præsertim propter miraculum quod contingit. Mediæ enim noctis tempore quando preces decurruntur, apparet S. Febronia in loco suo usque ad tertiam orationem, *a* omnibus eâ horâ vehementer paventibus: nemo enim audet attingere ipsam vel eam quidpiam interrogare. Anno siquidem primo, cum sic appareret, omnesque formidarent; exclamans Bryene, Eccum filia mea Febronia, procucurrit ut amplecteretur eam, statimque disparuit. *b* Quapropter nemo amplius præsumit ad ipsam accedere, nedum attingere, sed solummodo apparente illa perfusæ omnes qui adsunt lacrymis, implentur gaudio propter visionem sibi oblatam.

Sancta in suo anniversario quotannis apparente,

a

b

E

39 Episcopus *c* igitur civitatis, pulchram ecclesiam Febroniæ erigens, intra sex annos opus absolvit: quo completo omnes in circuitu Episcopos *d* convocans & convivium magnum instituens, nocturnam celebravit die vigesima quinta Junii Synaxim, ad quam convenit multitudo tanta; ut neque ecclesia neque monasterium totam caperet; per omnem locum psalmodia resonabat: die autem sequenti absolutis precibus matutinis convenerunt Episcopi, translationem S. Febroniæ peracturi: sequebatur autem eos populus multus, cum lampadibus ac thymiamatis: cum quibus Monasterium ingressi Episcopi, præmissa oratione confederunt; advocataque Bryene cœperunt ei dicere: Quis super terram conversationis tuæ pulchrorumque laborum laudem protulerit? digne profecto te nemo possit glorificare. Tales oportet esse monasteriorum Præfectas, & tales fructus proferre Deo: sed quoniam triumphatricis laureatæ vestræ Martyris encomia exequi est impossibile, ea convenit silentio præterire: neque enim cujuscumque lingua sufficiet Martyrem digne celebrare. Cum autem nec verbis nec operibus quidquam adferre possumus ipsâ dignum, ad Te veluti ad spiritualem nostram Sororem venientes, oramus, honora nobiscum etiam Martyrem, & ipsam nobis largire, ut eam collocemus in templo quod extructum est sub ejus nomine.

c

d

constructuitur sub ejus nomine ecclesia

rogaturque Bryene caput illuc inferendi tradere:

F

40 Audientes autem hoc Sorores, omnes uno ore exclamaverunt, procidentesque insimul ad pedes Episcoporum dixerunt, Deprecamur sancta vestigia vestra, miseremini nostræ humilitatis, & Margaritâ nostrâ nolite nos privare. Omnibus autem sic diu lamentantibus supplicantibusque dixit ad Bryenem Episcopus: Audi me, Soror. Tu nosti, quanta cum diligentia studuerim ad honorem & laudem Martyris excitare ecclesiam, & ecce hodie sex anni sunt: ne igitur velis ut infructuosus atque inanis hic mihi labor fuerit. Ad quæ Bryene: Obsecro, siquidem placitum est in oculis vestris ipsique Martyri gratum, ecqua ego sum ut hoc impediam? In-

quod illa invitis Sororibus

gredi-

A gredimini igitur, & ipſam accipientes abite. Tum conſurgentes Epiſcopi & monaſterium ingreſſi ad orationem ſe compoſuerunt. Hieria autem exclamavit dicens: Væ nobis, quia magna benedictione privabitur hodie monaſterium! Væ nobis, quia tribulatio & orbitas hodie advenit monaſterio. Væ nobis, quia ipſæ tradimus Margaritam noſtram! Et ad Bryenem converſa: Quid agis, Mater, inquit; cur me privas Sorore mea? Propter ipſam dereliqui omnia, & in tuas manus me conjeci. Videns autem Bryene ſic lamentantem Hieriam, converſa ad ipſam dixit: Quid ita affligeris, filia mea Hieria? Si placet illi hinc abire, abibit omnino: ſin minus, non egredietur hinc.

A.COÆVO EX MSS. *& Hieria reclamante annuit:*

41 Interim completa oratione ſurrexerunt Epiſcopi, dictoque ab omnibus, Amen, cum manus loculo admoviſſent, factum eſt tonitru in aëre, ſic ut omnes ex pavore corruerint. Poſt paululum vero, cum iterum inſiſterent cœpto; factus eſt terræmotus grandis, ſic ut civitas tota videretur abſumenda. Cognoverunt ergo Epiſcopi omniſque multitudo populi, quod Martyr nollet exire de monaſterio; unde triſtes effecti, dixerunt Bryenæ; Quandoquidem recuſat Martyr derelinquere monaſterium; accipe unum refectorum membrorum, idque nobis concede ut eo accepto diſcedamus. Accipiens ergo Bryene clavim, reſeravit loculum: & ecce radius adinſtar ſolaris corpus circumfulſit, & veluti fulgur quoddam ſupra illud ſe expandit: quare non abſque tremore magno manus ſuas extendit, unamque ſacrarum manuum apprehendit, volens ipſam Epiſcopo tradere: ſed manum ſuam ſenſit deorſum cadere atque emori. Illacrymans igitur Bryene dixit; Filia mea Febronia, ne iratcaris Matri tuæ. Memento laborum meorum, neque confundas pudore ſenectutem meam. His dictis cum Manum ſacram loco ſuo repoſuiſſet, iterum extendens [manus] ſuas, ſic oravit lacrymabunda: Præbe nobis benedictionem aliquam, neque me contriſta, Domina. Et accipiens unum dentium, jacentium ſuper defunctæ pectus, tradidit Epiſcopo, & loculum ſtatim obſeravit.

ſed divinitus prohibiti ipſum auferre,

ac ne manum quidē accipere permiſſi,

dente uno impetrato

42 Tunc Epiſcopi ſanctam Reliquiam accipientes in aurea theca, cœperunt exultantes progredi; præcedebant autem eos turbæ pſallentes cum cereis & thymiamatis. Cumque ad eccleſiam perveniſſent, aſcenderunt in ſublimiorem locum Epiſcopi; & populo expoſuerunt myſterium. Quotquot autem tunc aderant cæci, claudi, vel dæmoniaci, curati ſunt omnes. Quo per univerſos præſentes divulgato, cucurrerunt adoleſcentes quaquaverſum, & partim humeris inferre cœperunt ægrotantes, partim bajulare in grabatis, vel jumentis impoſitos adducere: univerſique curabantur, à quacumque detinebantur infirmitate. Quamdiu autem non ceſſabant inferri ægri, non permiſit populus deponi Reliquiam S. Febroniæ: ſed tandem perſanatis univerſis Deumque glorificantibus, depoſitæ ſunt ſacroſanctæ Reliquiæ Martyris die vigeſimo quinto *e* menſis Junii: & univerſi magnis acceptis beneficiis remearunt in domos ſuas, gaudentes & laudantes Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & ſanctum ejus Spiritum, cui ſit honor & poteſtas, in ſecula ſeculorum. Amen.

eccleſia dedicata 25 Jun

inqua mo omnes infirmi curantur.

e

43 Bryene vero poſt dedicationem eccleſiæ

ὴ Ἱερία ἐβόα, λέγουσα· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι μεγάλης εὐλογίας ἀποστερεῖται τὸ μοναστήριον σήμερον· Οὐαὶ ἡμῖν ὅτι σήμερον θλῖψις καὶ ὀρφανία τῷ μοναστηρίῳ ἐπῆλθεν· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι ἡμεῖς παραδίδωμεν τὸν μαργαρίτην ἡμῶν. Καὶ ἐβόα πρὸς τὴν Βρυένην λέγουσα, Τί ποιεῖς, Μῆτερ; τί ἀποστερεῖς με τ᾽ ἀδελφῆς μου; δι᾽ αὐτὴν πάντα κατέλιπον, καὶ ὑπὸ τὰς χεῖράς σου κατέφυγον. Ἡ δὲ Βρυένη, θεασαμένη τὴν Ἱερίαν ὅτως ὀδυρομένην, γράφεισα πρὸς αὐτὴν, εἶπεν· Τί ὀδυνᾶσαι τέκνον Ἱερία; εἰ δρεστὸν ἐνώπιον αὐτῆς πορευθῆναι, πορεύεσθαι· εἰ δὲ μὴ δρεστὸν αὐτῇ, ὃ μὴ πορεύσηται.

41 Πληρώσαντες δὲ τὴν εὐχὴν οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ πάντων εἰπόντων τὸ Ἀμὴν, ἁψάμενοι δὲ γλωσσοκόμου, ἤνεγκαν βραχὺ εἰς τὸν ἀέρα, ὡς ἅπαν τὸ πλῆθος καταπεσεῖν ἐκ δὲ φόβου. Πάλιν μετ᾽ ὀλίγον ἐπισήσαντες, σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὡς δοκεῖν καταφέρεσθαι πᾶσαν τὴν πόλιν. Ἔγνωσαν δὲ οἱ Ἐπίσκοποι, ὃ ἅπαν τὸ πλῆθος, ὅτι οὐ θεέλησεν ἡ Μάρτυς ἐξελθεῖν δὲ μοναστηρίου καὶ θεέλυποι γενόμενοι, λέγουσι τῇ Βρυένῃ· Εἰ δὲ θέλησεν ἡ Μάρτυς καταλεῖπεῖν τὸ μοναστήριον, ἓν τ᾽ ἀφαιρεθέντων μελῶν λήψῃ, καὶ δὸς ἡμῖν, καὶ τοῦτο λαβόντες πορευσόμεθα. Ἡ δὲ Βρυένη, λαβοῦσα τὴν κλεῖδα, ἀνέῳξεν τὸ γλωσσόκομον· καὶ ἰδὸ ὥσπερ ἀκτὶς ἡλίου ὅτως ὁρᾶτο τὸ σῶμα, καὶ ὥσπερ ἀστραπὴ πυρὸς ὅτως ἐπεπλάζεν τῷ σώματι. Μετὰ πολλὰ οὖν φόβου ἐκτείνασα τὰς χεῖρας αὐτῆς, καὶ ἁψαμένη τ᾽ ἁγίας χειρὸς αὐτῆς, ταύτῃ τῷ Ἐπισκόπῳ θελχεῖν βλομένη, ἐκρατήθη ἡ χεὶρ αὐτῆς κάτω, καὶ ἀπενεκρώθη. Ἡ δὲ Βρυένη δακρύσασα, εἶπεν· Δέομαί σου, τέκνον μου Φεβρονία μὴ ὀργισθῆς τῇ Μητρί σου, μνήσθητι τ᾽ μόχθων μου, καὶ μὴ θελήσῃς τὸ γῆράς μου. Ἀνεθίσης δὲ τ᾽ χειρὸς αὐτῆς, πάλιν ἐκτείνασα αὐτὴν, παρεκάλει μὴ δακρύων λέγουσα, Παράσχε ἡμῖν εὐλογία, μὴ λυπήσῃς με Κυρία. Καὶ λαβοῦσα ἕνα τ᾽ ὀδόντων αὐτῆς τ᾽ ὄντων ἐπὶ δὲ γήθους αὐτῆς, ἐπέδωκεν τῷ Ἐπισκόπῳ, καὶ εὐθέως ἠσφαλίσατο τὸ γλωσσόκομον.

42 Οἱ δὲ Ἐπίσκοποι λαβόντες τὸ ἅγιον λείψανον ἐν κάμαρα χρυσῇ, ἐπορεύοντο χαίροντες· προῆγον δὲ τὰ πλῆθη ψάλλοντα, μὲ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων. Φθάσαντες δὲ τ᾽ ναὸν, ἀνελθόντες οἱ Ἐπίσκοποι ἐπὶ ὑψηλὸ τόπου, ἐσήμαινον τῷ λαῷ τὸ μυςήριον. Ὅσοι οὖν ὑπῆρχον τυφλοὶ, ἢ χωλοὶ, ἢ δαιμονιζώμενοι, ἰάθησαν. Τοῦτο δὲ πᾶσι καταδηλον γενόμενον, ἔτρεχον οἱ νεανίσκοι πανταχῆ, καὶ ἔφερον ἐπ᾽ ὤμων τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ ἄλλους, ἐπὶ κραββάτων, ἑτέρους δὲ ἐπὶ κτηνῶν ἐπιβιβάζοντες ἔφερον, καὶ πάντες ἐθεραπεύοντο, καὶ ὁποίῳ δ᾽ ἄντις κατείχετο νοσήματι ὑγιὴς ἐγίνετο· καὶ μέχρις οὗ ἐπαύσαντο φέρειν τοὺς ἀσθενοῦντας, οὐ συνεχώρησαν οἱ ὄχλοι κατατεθῆναι τὸ λείψανον τ᾽ ἁγίας Φεβρονίας. Πάντων δὲ τ᾽ κακῶς ἐχόντων ὑγιασθέντων, καὶ τὸν Θεὸν ἀνυμνούντων, κατετέθη τὸ λείψανον τ᾽ ἁγίας Μάρτυρος μηνὶ Ἰουνίῳ εἰκάδι ε᾽· καὶ πάντες μεγάλων ἀπολαύσαντες δωρεῶν, τοὺς ἰδίους οἴκους κατελάμβανον, χαίροντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριςὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τ᾽ αἰώνων. Ἀμήν.

43 Ἡ δὲ Βρυένη δύο ἔτη ἐπιζήσασα μὲ τὸν ἐγκαινισμὸν δὲ ναοῦ τ᾽ ἁγίας Φεβρονίας, καὶ πάντα καλῶς διαταξαμένη, ἐν εἰρήνῃ ἐκοιμήθη· ἐγὼ δὲ Θωμαὶς, μὲ τὴν κοίμησιν Βρυένης, διεδεξάμην

A δεξάμενω αὐτῆς τὴν Μακρινίαν· καὶ πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς ἐπισαμένη τὰ συμβεβηκότα τῇ Φεβρωνίᾳ, ἔπραττε ἢ καὶ τὰ λοιπὰ διδαχθεῖσα ὑφ' ἧς Κυρᾷ Λυσιμάχῃ, ἅπαντα τὸν βίον, καὶ τὰ ὑπομνήματα αὐτῆς συνεγραψάμην, εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν τοῦ ἀθληφόρου καὶ Μάρτυρος Φεβρωνίας, πρόθυμίαν ἢ τῶν ἀκουόντων εἰς διεγείρειν αὐτοὺς εἰς προσκύνησιν καὶ δόξαν τῷ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

terentis nomen S. Febroniæ adhuc biennium *f* supervixit; & postquam omnia rectè disposuisset, in pace obdormivit. Ego autem Thomais, post obdormitionem ejus, suscepi monasterium ejus: cumque cuncta quæ Febroniæ acciderunt, ac cetera eo spectantia, ex Domno Lysimacho didicissem, totam ejus vitam atque historiam conscripsi, ad laudem & gloriam ipsiusmet triumphalis Martyris, & auditorum utilitatem; ut quibus hæc lecta fuerint, alacriores omnes reddantur, in adorando laudandoque Patre, ac Filio, & Spiritu sancto, nunc & semper & in secula seculorum. Amen. D A. COÆVO EX MSS.

ANNOTATA D. P.

a *Addunt Menæa, apparuisse* psallentem cum Sororibus.

b Non sustinens, *inquiunt eadem*, contractum manus, τὴν ἐπιβολὴν μὴ ὑποφέρουσα τῆς χειρός.

c S. Jacobus, *Martyrologio Romano inscriptus* 15 *Junii*; *in persecutione Galerii Maximiani Confessor, usque ad annum* 311; *quando ægrotus admonitusque tyrannus, eum sibi morbum eveniſſe propter mala quæ Christianis intulerat, persecutionem quiescere jussit, edicto proposito: quod vide apud Lactantium in libro de mortibus persecutorum. Apertis autem mox ubique carceribus, emissus cum ceteris* Jacobus *est; qui exinde potuit inchoasse ecclesiam istam, & post sexennium an.* 317 *dedicasse; supervixit autem non solum usque ad Nicænum, sed & usque ad Antiochenum Concilium, cui æque ac isti* B *interfuit an.* 341.

d *Puta* Amidenum, Rhesinensem, Cartharensem, *& si qui alii in Mesopotamia, nobis nunc ignoti, tunc fuerunt Episcopatus.* E

e *Fuisse hunc anniversarium passionis, facilius præsumitur quam probatur.*

f *Ergo usque ad annum fere* 320, *nullisdum Sanctorum Fastis inscripta, nisi nuper Hispanico Tamaji Martyrologio ad* 15 *Junii, ex pseudo-Dextri Julianique figmentis, quasi in Hispania tandem obierit Martyr.*

DE SANCTO GALLICANO
DUCE ET CONSULE ROMANO
MARTYRE IN ÆGYPTO.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Actis, Passioni SS. Joannis & Pauli præfixis; memoriâque Martyrologiis inscriptâ, & temporum ratione.

C ANNO CCCLXII. *A Juliano actus in exilium Gallicanus non ante an.* 36,

Julianus Cæsar, *vivente adhuc patruele suo Constantio, acclamatus Imperator à militibus in Gallia, anno* CCCLX *mense Augusto, quam animo pridem ejuraverat religionem Christianam, adhuc profitebatur exterius anni sequentis Epiphania, ecclesiam Christianorum ingressus: deinde Romam venit, & collecto contra Constantium exercitu; contra eumdem tendens, ipsum exeunte anno mortuum intellexit; ac palam cœpit profiteri Idolorum cultum atque odium Christianorum, exorsus à nobilioribus atque opulentioribus, quorum bona prætextibus variis addicebat fisco. Id eum cœpisse, priusquam Constantinopoli existens Constantii exequias pullatus celebrasset, non existimo; istic autem non scitur fuisse ante Januarium, cujus die* III *Idus data ibi legitur prima ejus in Codice Theodosiano lex, atque aliæ deinceps usque ad* IV *Idus Maji. Intra hoc tempus omnino oportet missas ab eo Ostiam litteras, ibidem degenti Ex-consuli* Gallicano; *quibus* mandavit ei, Aut sacrifica diis, aut discede à finibus Italiæ, *sicuti in mox proferendis Actis dicitur num. ult. Etenim ille* statim relictis omnibus petiit Alexandriam, & ibi junctus est Confessoribus Christi per continuum annum; post etiam secessit in eremum: ibique cum cogeretur sacrificare & contemneret, percussus gladio perrexit.... ad Dominum .... *utique anno* CCCLXII, *ultra Januarium promoto, ac verosimiliter etiam ultra Martium vel Aprilem, prius certe quam in Ægypto intellecta esset mors tyranni obita* XVI *Junii: qua audita & Joviani Christianissimi Principis evectione ad Imperium,* statim Basilicam Gallicani nomine construxerunt *Fideles, ipso ubi obiit vel quo corpus delatum fuit loco.* F *vixit usq; 365, & ecclesiam super corpus mox conditâ habuit:*

2 *Ista in ecclesia, quin fuerit annue celebratus dies vel Passionis vel Depositionis, dubium mihi nullum est; quamvis nec ad Græcos nec ad Latinos fuerit ea religio propagata; nec enim antiquioribus eorum Fastis ullis invenitur adscriptus* S. Gallicanus. *Hoc vero minus mirandum est, si forte in interiori Thebaide, procul ab utrorumque commercio ecclesia illa steterit, inter fideles, Ægyptiâ dumtaxat linguâ id est Copticâ utentes. Linguæ istius litteras & monumenta quædam Athanasius Kircherus noster primus in lucem protulit: sed quæ Christianismum spectent vel nulla hactenus prodierunt, vel prodierunt lingua litterisque Arabicis, adeoque posteriora* *ubi qua die cultus fuerit ignoratur.*

AUCTORE D. P.

solum scitur obiisse intra Februarium & Julium

steriora sunt octavo seculo, quo primum Saraceni Ægypto potiti suas illuc litteras, Copticis abolitis, introduxerunt. Talis est libellus de Festis Coptitarum, productus à Seldeno lib. 3 de Synedriis Hebræorum cap. 15; ubi XVI *mensis Tuba & mensis Amschir (qui dies* XI *Januarii nostri & X Februarii respondent) ponitur* festum Kilani : *quod utrum ad* Gallicanum *referri possit, corrupto (ut plurima ibidem) nomine, aliis divinandum relinquo: ex prædictis unum illud deduco, quod is, qui post suum ex Italia discessum, integrum annum Alexandriæ vixit, vix potuerit Martyrio coronari ante mensem Februarium, è contrario vero vivere potuit usque ad Junium plus quam dimidium.*

Elegerunt 15 Junii Ado & Usuardus,

3 *Igitur, quamvis certus Martyrii dies non exprimatur in Actis, haud incongrue tamen Ado & Usuardus elegerunt diem immediate præcedentem festum SS. Joannis & Pauli; siquidem horum Acta, priori sua parte aliud non sunt quam Acta* S. Gallicani. *Ibi post hujus mortem relatam, refertur mors illorum, sicut eam partem dabimus die sequenti : hac vero damus partem priorem, ex duplici nostro Ms. membraneo, vetustissimo uno & annorum facile sexcentorum, altero majoris folii sed*

B *quia Acta præmittuntur Passioni SS. Joannis & Pauli.*

duplo recentioris scripturæ; necnon ex duobus Mss. Trevirensibus S. Maximini & S. Martini, & tertio Audomarensi, inter se collatis à Rosweido; ac denique collatis cum ecgrapho Neapolitani cujusdam Codicis, per Beatillum misso ad Bollandum. Hæc Acta, quantumvis antiqua, non sunt tamen auctoritatis tantæ, quantam haberent, si revera forent conscripta ab ipsomet Terentiano, qui Sanctos illos fratres capitali affecit supplicio, sicut pleraque Mss. habent, ex iisque Romanum etiam Breviarium; cum in melioribus Mss. solum dicantur scripta *illo* referente : *imo probantur vix ante* VI *seculum collecta. Nec enim antiquior aliquis sic erravisset, ut Imperatorem Constantium, fratrem Constantini junioris & Constantis, unàque cum his Constantini Magni filium, faceret hujus nepotem & illorum successorem, cum quibus pariter Imperium sumpsit, licet decennio post illos tenuerit.*

Ea damus ex Mss. fidei non magnæ, licet antiquis:

etiam quoad S. Gallicanum.

4 *Pars prior, quæ huc spectat, nihilo leviora peccat; licet enim Julianum non inducat Ostiæ agentem cum* Gallicano, *sicut posterior illum male constituit Romæ cum sanctis Martyribus altercantem, ubi publice notus apostata præsens numquam fuit, nisi per suos ministros; peccat tamen multa in* Constantino;

C *cum discessum* Gallicani *ad bellum Scythicum, post oblatas in Capitolio diis hostias, & triumphalem abinde regressum sanctius institutum cum votiva ad Basilicam Apostolorum supplicatione, aliaque plura sic describit, acsi toto belli istius tempore Romæ fuisset Constantinus, ubi ab anno* CCCXV *usque ad obitum vix semel iterumque, & hoc non nisi ad breve tempus ipsum fuisse, extremis autem annis numquam, satis evidenter probari potest ex ejus rescriptis Codici Theodosiano insertis, & ab Antonio Goithofredi in Chronologia ejusdem Codicis eruditissime digestis. Hoc aliisque indiciis deprehensus Auctor, non scribere res se vivente gestas, sed diu præteritas vestire circumstantiis, suo arbitratu fideliter æque ac imperite adjectis; tanto minus fidei apud me invenit, quanto ipsimet S. Constantiæ, Constantini filiæ familiariorem se facit, num.* 4 *sic loquens:* Hanc orationem fuisse Constantiæ ipsamet narrante didicimus, quam etiam ab ipsamet legimus scriptam : qualiter autem Atticam Artemiamque (*filias Gallicani*, converterit, studio narrandi celeriter martyrium Gallicani, prætereo.

5 *Ado nihilominus tanti ea Acta fecit, ut modice contracta inseruerit tota Martyrologio suo. Usuardus, brevius elogium, longius tamen quam passim de aliis soleat, sic contexuit :* In Alexandria S. Gallicani Martyris: qui cum triumphalibus

D *Ex illis elogia Fastis inserta.*

infulis sublimatus, acceptus esset Augusto Constantino & carus; per ipsius filiam nomine Constantiam, ac Christi Martyres Joannem & Paulum ad fidem conversus est. Hujus sacræ opinionis fama postmodum in toto orbe in tantum excrevit, ut ab Oriente & Occidente venientes viderent virum, ex Patricio & Consule, lavantem pedes pauperum, ponentem mensam, aquam manibus affundentem, languentibus solicite ministrantem, & cetera sanctæ servitutis officia exhibentem. Ipse vero postea cum sacrificare cogeretur sub Juliano & contemneret, percussus gladio in corpore, Christi Martyrem fecit; *vel ut alia ecgrapha*, Martyrium complevit. *Adonem Notkerus; Usuardum supposititius Beda, Bellinus, Galesinius aliique recentiores secuti sunt; & omnes pariter* Alexandriam *statuunt certaminis locum. Verum in Eremo, incertum quam procul inde remota, palmam consecutum dicunt Acta: cujus corpus si* Alexandriam *delatum, ibique ecclesiâ conditâ honoratum fuisset; non videtur is ignotus mansurus fuisse Græcis, à quibus fere solis Alexandrinæ civitatis ecclesiæ tenebantur; non etiam Habessinis Alexandrinos Fastos plerumque exprimentibus.*

An Sanctus Alexandriæ adscribendus

E

6 *Porro celebre est in Consularibus Fastis* Gallicanorum *nomen, jam inde à seculo Christi* II. *Siquidem annum* CXXVII Coss. Gallicanus & Titianus *notarunt; &* CL, *prioris fortasse filius* Gallicanus & Vetus. *Seculo autem* IV *annum Christi* CCCXVII *aperuerunt* Ovinius Gallicanus & Septimius Bassus. *Illum fuisse primum* Gallicani *nostri adhuc Gentilis Consulatum, censuit Henschenius, ad* XVIII *Februarii, agens de Sanctis ejus filiabus atque Constantia. Id ego quoque indubitanter assererem, si alibi etiam* Ovinii *prænomen legeretur, vel annus* CCCXXX *notaretur* Gallicano II & Symmacho; *nunc cogor subvereri ne* Ovinius *iste diversus à nostro* Gallicano *sit, ac forte hujus pater. Consulatum autem sic initum haud diu videtur tenuisse, sed Ostiam secessisse: siquidem Cassiodorus, pro* Gallicano, *Constantium edidit, quem illi suffectum Onuphrius censet. Post illum vero secessum suum idem* Gallicanus obtulit Basilicæ SS. Petri & Pauli & Joannis Baptistæ, *quam* Constantinus ex suggestione Silvestri in civitate Ostiensi, juxta Portum urbis Romæ fecerat, coronam argenteam cum delphinis, pensantem libras XX; calicem argenteum anaglyphum, pensantem libras XV; Amam argenteam pensantem libras XVIII; Massam Mallianam, territorio Sabinensi, præstantem solidos C & XV & tremissem; fundum Picturas, territorio Veliterno, præstantem solidos XLIII; fundum Surorum viâ Claudiâ, territorio Vegentano, præstantem solidos LVI; Massam Gargilianam, territorio Suessano, præstantem solidos CCCLVI. *Ita Anastasius Bibliothecarius in Vita S. Silvestri; quæ secessum* Gallicani, *in his Actis relatum, haud parum confirmant.*

an bis Romæ Consul?

Ex donis Ostiensi ecclesiæ oblatis à Gallicano,

F

confirmantur Acta.

7 *Et sane egent Acta illa, per se fidei non magnæ, aliunde confirmari; tunc vero per conjecturam sic ordinari & explicari historia poterit, ut Sapori Persarum Regi, quem anno circiter* CCCXXVII *cœpisse Christianos persequi scribit Theophanes. Furor ille contra ipsos venerit, ex dolore cladis illatæ copiis Persicis Syriam populantibus, atque trans Tigrim*

illustranda per conjecturas quoad Persica

A *Tigrim totâ etiam Meſopotamiâ pulſis; cujus alioqui latrocinii, potius quam belli, nulla extat apud Hiſtoricos mentio. Inde reverſus Romam* Gallicanus, *cœperit cum Conſtantino per litteras agere de nuptiis filiæ, Romæ apud S. Agnetis ſepulcrum viventis in propoſito caſtitatis. Quod matrimonium dum ſic, ut Acta dicunt, tractatur; & Conſtantinus per annum* CCCXXVIII *ferme totum in Bithynia moratur; Scythæ, quos nunc Tartaros dicimus, tranſmiſſo Boryſthene per Sarmatiam penetraverint in Daciam, id eſt in regiones utrique Danubii ripæ adjacentes, indeque in Thraciam. Contra hos accerſitus Româ* Gallicanus, *Auguſti futurus gener, tum iſto tum ſequenti anno* CCCXXIX *rem geſſerit auſpiciis Conſtantini, ea de cauſa in Europam tranſgreſſi, Sardicæque & Naiſſi & Sirmii in Pannonia Daciaque ut plurimum agentis, uti apparet ex reſcriptis inde datis; intenti etiam condendæ ad Boſphorum Thracium Conſtantinopoli, unde in omnes eos barbarorum motus deinceps invigilaret, ſtatuta iſtic Imperii ſede. Et tunc quidem ab ipſis Philippopoli in Thracia circumſeſſus* Gallicanus, *longe inferior numero, invocato ex SS. Joannis ac* B *Pauli conſiliis Chriſtianorum Deo, inſignem de illis victoriam retulerit; ac Romam remiſſus ſit, cum titulo Conſulis in annum ſequentem deſignati. Confirmatur hoc ex Faſtis correctioribus apud Bucherium cum anno* CCCXXX *notantur* Conſules Gallicanus & Symmachus. *Conſtantinus vero poſteriorum annorum aliquo ipſoſmet Scythas ſuis aggreſſus in ſedibus, perdomitæ gentis laudem meruerit, quam ei dat Euſebius lib.* 4 *Vitæ cap.* 5; *quæ laus in hiſce Actis tota non magis recte tribuitur* Gallicano, *quam ſubjugata dicitur Perſis: quæ ſui juris & tunc erat, & poſtea manſit, modo pacem, modo bellum cum Romanis habens.*

Hiſpanorũ figmenta rejecta.

8 *Sed ſi Acta, licet perquam vetuſta, non abſque correctione recipiuntur, quid fiet Adverſariis Juliani Petri? In his num.* 8 *vocatur* Ovinus Gallicanus, *is qui in Faſtis Bucherianis cum* Septimio Baſſo *Conſulatum geſſit anno* CCCXVII, *licet veroſimiliter à noſtro diverſus; ipſeq; &* Joannes *ac* Paulus *dicuntur* Hiſpani Saguntini, *ac num.* 399 *inter ſe* cognati, *atque* Braganti, non procul admodum Bracharâ nati: *quare etiam Hagiologio Luſitanico omnes tres adſcripſit Cardoſus. Tamayus addit* Epitaphium, *velut* ex Cypriano Presbytero Cordubenſi; *ubi ſimiliter aſſeritur, quod fuit* Hiſpanus, C grandi ex origine quondam Saguntina. *Hæc tamen omnia flocci faciet, qui cum eruditioribus Hiſpanis agnoverit, cujus auctoris & ætatis ſint iſtæc omnia, quæ tam fidenter, ut antiqua valde, à ſuis ſectatoribus & admiratoribus proferuntur.*

ACTA

Præfixa Paſſioni SS. Joannis & Pauli.

Ex Codicibus Mss. ſex.

a Conſtantini filiam petit Gallicanus,

1 SUb Conſtantino Auguſto & Gallicano Duce Romani exercitus, Perſarum gens, quæ Syriam *a* invaſerat, victa eſt, & viriliter ſubjugata: qui cum triumphalibus infulis ſublimatus, acceptus eſſet Auguſto & carus, filiam ejus ſacratiſſimam virginem Conſtantiam *b* ſibi poſcebat uxorem; & hoc non mediocri inſtantia flagitabat, tempore quo imminebat gens Scythica, quæ & Daciam & Thracias occupaverat: & quoniam bene erat potens, omnium poteſtatum Comites ac Præfecti cum omni populo Romano id fieri poſtulabant. Conſtantinus verò Auguſtus contriſtari cœpit, & eſſe mœſtiſſimus; ſciens filiam ſuam, poſitam in ſancto propoſito, facilius occidi poſſe quam vinci. D

b A. COÆVO EX MSS.

mortuus in Scythas:

2 Quæ cum patris ſolicitudinem ſtudio ſanctitatis conaretur excludere, dixit *c* patri ſuo: Si certiſſimum non haberem quod me non deſerat Deus, rectè formidini meæ & ſolicitudini tuæ locus aliquis cederetur. Cum vero certa ſim de Deo, depone omnem ſolicitudinem tuam, & te daturum me illi conjugem repromitte; ita ut, ſi Scytharum ſuperaverit gentem, victor ſimul & conſul me accipiat. Hujus autem ſponſionis gratiâ duas filias ſuas virgines, quas ex amiſſa conjuge natas habet, mecum uſque ad nuptiarum diem eſſe permittat: ſecum vero Præpoſitum & Primicerium Joannem & Paulum eſſe gratanter admittat: ut ille me per meos familiares, alloqui & cognoſcere valeat; & ego illius, per ejus filias, votum, moreſque & inſtitutum cognoſcam. Facta ſunt hæc omnia ſicut virgo Chriſti diſpoſuit, & velut ſub arrhationis loco dantur duo fratres eunuchi, ex latere Auguſtæ; & duæ ſorores Gallicani filiæ ipſi Auguſto traduntur, ita liberalibus ſtudiis eruditæ, ut vix illis quiſquam pár ſcientiâ in virorum numero ſapientum inveniri potuiſſet, quarum una Attica, altera Artemia dicebantur.

c illa, licet certa virginitatem ſervare,

ejus filias ſibi petit committi,

ipſique SS. Joannem & Paulũ adjungit.

E

3 Quas Conſtantia cum ad ſe venire cognovit, expandens manus ad Dominum ſic oravit: Domine Deus omnipotens, qui me orationibus tuæ Martyris Agnæ à lepra *d* mundaſti, & ſemitam mihi timoris tui propitius oſtendiſti; & Virginis tuæ Matris thalamum reſeraſti; ubi tu ſponſus, tu filius manifeſtatus es; tu genitus es ex Maria, tu genitor probatus es Mariæ; tu lactatus uberibus Mariæ, tu omne ſeculum nutriens, ſimul etiam illam ex qua lactatus es & nutritus; tu Infantulus creſcens ætate; tu omni mundo *e* incrementa concedens; tu ſapientiâ proficiens, cum ſis ipſe totus ſapientia; tu ita magnus, ut te magnificentius nihil ſit, tu verus homo de matre ex tempore editus, tu verus Deus ex patre ſine matre genitus; Deus de Deo, feciſti quæ non erant: ex matre ſine patre carnali editus, qui lapſum incurrerant, reparaſti: tu fuſus in lucem illuminatus es, cum ſis qui illuminas omnem hominem in hunc mundum venientem. Te deprecor credens, ut ipſe juſſiſti; te quæſo egens, quod ipſe promiſiſti cum diceres, Amen dico vobis quia omnia quæcumque petieritis à patre in nomine meo, dabit vobis. Peto itaque Domine, ut has Gallicani filias, tu lucreris, ipſum quoque Gallicanum, qui me tibi tollere conatur, tuæ fidei applica & caſtitati. Aperi, Domine, os meum, & aperi aures cordis earum ſermonibus meis, & conſenſûs earum mihi januam pande; ut tantam verbis meis virtutem infundas, ut carnis commercium execrantes, tibi conſecrari deſiderent; & ex ipſo deſiderio tantus amor in earum mentibus oriatur, ut ferventer ad thalamum illum tuum cæleſtem pervenire deſiderent; quem plenis oleo lampadibus, & tuæ caritatis fulgentibus flammis attingant, ut loco ſibi inter

Sic traditũ ſibi SS. Attica & Artemia d

e

F

pro ipſarũ converſione

A sapientes virgines dato, de tua misericordia
A.COÆVO EX MSS. gloriantes, nihil terrenum desiderent, & te solum integro affectu suorum viscerum concupiscant.

4 Hanc vero orationem fuisse Constantiæ ipsa narrante *f* didicimus: quam etiam ab ea legimus scriptam. Qualiter autem ad Dominum Atticam Artemiamque converterit, studio celeriter narrandi Martyrium Gallicani, prætereo. Igitur veniens Gallicanus ovans, à *g* Constantino & Constantio ac Constante Augustis suscipitur, & ab omni comitatu & Senatu: qui non prius ingressus est Romam, nisi prius ad sacra Petri Apostoli limina perrexisset. Cui Constantinus *h* ait, Cum ad bellum pergeres Capitolium & templa ingressus dæmonibus immolasti; inde victor rediens, Christum & ejus Apostolos adoras. Unde cupienti mihi nosse quid rerum sit, pandè per ordinem.

f *nec frustra.*

g

Victor rediens Gallicanus, *h*

5 Quem Gallicanus adorans, ait: Cum Scythica gens me intra Thraciarum Philippolim *i* urbem concluſisset, & strages plurimas feciſſet, metuenti mihi confligere cum
B eis, eo quod exigua mihi esset militum manus, hostium vero esset innumerabilis multitudo; insistebam sacrificiis, & Martianas victimas offerebam. Quid multis moror? Ad ultimum crevit obsidio, & universi tribuni mei ac milites se hostibus *k* tradiderunt. Cumque cuperem fugiendi aditum reperire, Paulus & Joannes (ex quibus Præpositus unus est, Primicerius alius Dominæ meæ, pietatis vestræ filiæ, Constantiæ *l* Augustæ) dixerunt mihi, Fac votum Deo cæli, quodsi te liberaverit, Christicola fias; & eris victor melius quam fuisti. Fateor, sacratissime Imperator, mox ut hoc votum meo est ore prolatum, apparuit mihi Juvenis staturâ excelsus; ferens in humero *m* Crucem, dicens: Sume gladium tuum & sequere me. Quem ego dum sequerer apparuerunt mihi hinc inde milites armati, confirmantes me, & dicentes, Nos tibi præbemus officium: tu ingredere hostium castra, & dextrâ lævâque gladium tenens evaginatum, ne respice, quousque pervenias ad Regem ipsorum nomine Bradam. Quo cum perveniſſem cum eis, veniam sui sanguinis prostratus meis pedibus postulavit; nullumque
C penitus ex eis gladio nec feci nec jussi occidi. Hunc vero Regem eorum *n* Bradam, cum duobus filiis, vinctum ab illis militibus accepi; & ita universæ sunt Thraciæ liberatæ à gente Scytharum, & tributarii facti sunt. Tribuni omnes ad me cum suis militibus reverti voluerunt: sed nisi fierent Christiani, à me recipi; minime potuerunt: consentientes vero gradu, sublimiores effeci; non consentientes, privavi *o* militiâ; meipsum futurum Christianum ita Deo devovi, ut etiam à conjugio mihi promiserim abstinendum. Ecce habes quadruplicatum exercitum; habes & omnem gentem Scythicam subjugatam ac tributariam, totas Thracias liberatas *p*: mihi vero feliciter jube succedi *q* propitius, quo possim vacare religioni quam didici, & in veritate constare quam perfectè cognovi.

i

Constantino narrat,

k

l

m *quod obsessus à Scythis Christū invocarit*

n *& capto eorum Rege omnes ei subjugarit:*

o

p

q

6 Tunc Imperator Constantinus misit se in amplexus ejus, referens ei universa quæ gesta sunt circa filias ejus, & quomodo sint virgines Christo utiliter consecratæ; & qua-

gaudet de filiarum suarū conversione

liter alias virgines duas, per suam gratiam D
evocaverit Deus; & quomodo eruditionis summam corripientes ad perfectionem [conniti] cœperint, & quomodo universa perfectæ vitæ rudimenta susceperint. Tunc cum Augusto intranti palatium Gallicano occurrit Helena *r* cum filia filii sui *t* Constantia, & filia- *r*
bus ipsius Gallicani. Fundebantur lacrymæ *t*
gaudiis plenæ, nec permittitur ad domum reverti propriam Gallicanus; sed quasi gener Augustorum in palatio successit. Et considerans filias suas in laudibus Dei florentes, cum vellet privatus abscedere, rogatus ab Augustis Consul processit: in fascibus positus: quinque millia servorum liberos civesque Romanos fecit; quibus prædia domosque donavit, cunctasque facultates suas, excepto jure filiarum, distrahi ac donari pauperibus jussit; ac se in Ostienſi urbe manentem sancto viro cuidam Hilarino nomine sociavit; cujus habitaculum ampliari fecit ad peregrinorum susceptionem, quam ipse plurimis impendebat.

& abdicato Consulatu secedit Ostiam:

7 Huic adhæserunt multi ex servis, quos liberos fecit, & divulgata est fama ejus per totum orbem; *v* ita ut ab Oriente & Occi- E
dente venientes viderent virum ex Patritio & *v*
Consule, qui erat amicissimus Augustorum, lavantem pedes, ponentem mensam, aquam manibus affundentem, languentibus solicite ministrantem, exhibentem sanctæ virtutis officia *. Hic primus in Ostienſi urbe extruxit Ecclesiam, & dedicavit *x* officia Clericorum. Huic se sanctus Levita Laurentius revelavit, adhortans eum, ut in ejus nomine ecclesiam fabricaret in porta, quæ nunc usque Laurentia nuncupatur. Rogatus autem ut ibi levaretur Episcopus, non consensit; sed ex sua voluntate ipse qui ordinaretur *y* elegit; tantamque ei gratiam contulit Deus, ut dæmonibus pleni, mox ut visi fuissent ab oculis ejus, protinus mundarentur; multaque in eo erant sanitatum insignia.

ibique sanctissime vixit.

x

*

y

8 Sed cum à Constantio Julianus Cæsar factus esset, dedit legem ut Christiani nihil in hoc seculo *z* possiderent. Tunc Gallicanus habens in Ostienſi pago quatuor casas, quarum pensiones his operibus quibus diximus ministrabant, ita Deum habere meruit defensorem, ut quicumque ingrediebatur in eas malitiose ut poneret titulos fisci, aut exigeret pensiones, statim à diabolo repleretur; & quicumque actorum ejus esset exactor, leprosus fiebat. Tunc interrogata dæmonia dederunt responsum, quodsi sacrificare coactus fuisset Gallicanus, exactores redituum ejus ista pericula evitarent. *α* Et quoniam nullus audebat convenire de hoc scelere Gallicanum; mandavit ei Julianus Cæsar; Aut sacrifica diis, aut discede à finibus Italiæ. Statim autem relictis omnibus petiit Alexandriam: & ibi junctus est Confessoribus Christi per continuum annum; post etiam secessit in eremum; ibique à Rautiano *β* Comite templorum, cum cogeretur sacrificare & contemneret, percussus gladio in corpore, Christi Martyr *γ* effectus est; atque ita perrexit ad Dominum gaudens cum triumpho; cui statim basilicam sui nominis construxerunt, in qua exuberant beneficia Martyris ex eo tempore & nunc, usque in secula seculorum. Amen. Hilarinus autem, qui quondam Gallicanum in Ostienſi urbe susceperat, cum cogeretur à persecu-

z *donec à Juliano inde pulsus,* F

α *Alexandriam exul abiit,*

β

γ *& capite plectitur,*

S. Hilarinus festibus mactatur.

A secutoribus fidei Christianæ sacrificare, & nollet, fustibus cæsus martyrium ♂ sumpsit cujus corpus Christiani venerabiliter sepelierunt in ε Ostia ε.

ANNOTATA D. P.

a *Ita Mss. tria*, *alia* utiliter.

b *Totidem quidem eaque antiquiora* Constantinam *scribunt*, *sed hoc nomine dictam Constantini filiam alteram*, *constat fuisse conjugatam.*

c *Imo* scripsit; *Romæ enim agebat illa*, *Constantinus in Bithynia*, *sicut jam monui.*

d *Vide hæc prolixius* 21 *Januarii in Vita S. Agnetis*, *auctore S. Ambrosio num.* 15 *&* 16, *allegante* abditum *quoddam* volumen, *unde ista acceperit*, *& fortassis ipsiusmet Constantiæ scriptum*, *de quo infra.*

e *Quædam Mss. addunt*, in Deo.

f *Jam dixi non posse cum veritate consistere*, *ut ipsimet Constantiæ auctor familiaris fuerit.*

g *Primum oportebat ad* Constantinum *Imperatorem*, *Constantinopoli vel alibi in Thracia tunc agentem*, *adduxisse* Gallicanum, *& inde Ro-*
B *mam*; *ubi tres ejus filii* Constantinus *tunc annos natus* 15, *Constantius* 12, *Constans dumtaxat* 10, *sub avia Helenæ cura educabantur*; *omnes quidem pene ab infantia* Cæsares *dicti*, *& Consulatibus honorati à patre*; *non autem* Augusti *&* Imperatores, *nisi illo mortuo*, *id est anno* 337.

h Constantinum *patrem intelligamus oportet*: *quem hic inepte Romam adducit auctor.*

i Philippopolim *integre scribendum erat*, *in priori tamen scriptione codices omnes conveniunt*; *distat autem illa à Constantinopoli plus quam* 70 *leucis.*

k *Hoc prorsus ineptum est & incredibile*; *multum fuerit*, *si plures eorum deditionem hosti faciendam suaserint.*

l Augustas *dici filias Imperatorum*, *necdum alibi legi*: *uxorum solarum hic titulus erat.*

m *De Constantino ipso dicit Eusebius*, *quod* Servatoris sui auxilio fretus, triumphali signo ac trophæo (*Crucem passim intelligunt auctores*) in Scythas illato, brevi cunctos subegit; *& hoc modo* Scythæ Romanis tandem parere didicerunt, *quibus* superiores etiam Imperatores tri-
C buta pendebant.

n *Captum aliquem Scytharum seu Regem seu Ducem non est inverosimile*, *sed absque prælio*, *eo quo hic dicitur modo*, *credibile non est*, *in silentio meliorum auctorum*, *qui illud non omisissent Constantino laudi vertere.* D

o *At hoc nec Constantinus quidem ipse fecit unquam*, *cogi volens neminem.* A. COÆVO EX MSS.

p *Omnia hæc supra veritatem exaggerata videntur.*

q *Scilicet in militiæ ducatu.*

r Helenam *tunc adhuc in vivis fuisse mallem aliunde probari.*

t Neptem *dixisse debuerat*: *nam alia* Constantia, *quæ Constantini soror fuit*, *Licinii Imperatoris uxor*, *non fuit Helenæ filia*, *sed Theodoræ.*

u *Alias*, per totam Urbem.

x *Mss. nostra*, *aliud* dictavit, *aliud* ditavit, *uti & in Audomarensi. Ast in Ms. Neapolitano omittuntur omnia reliqua hujus articuli ab* * *asteriſco.*

y *Post mortem scilicet Maximi*, *qui an.* 313 *sub Miltiade Papa Romano Concilio adfuit juxta Optatum Milevitanum*: *quis autem tunc fuerit ordinatus*, *nos latet.*

z *Non invenio qui* Juliano *hujusmodi legem exprobraverit*; *sed aliàs eo tendentes*, *quibus præsertim ecclesiæ spoliarentur*, *& qui sacrificare nol-* E
lent ad graviora ceteris tributa in bellum Persicum conferenda cogerentur, *quæ aliaque hujusmodi vide apud Baronium ad annum* 362 *n.* 261 *& seqq.*

α *Alias*, non paterentur.

β Abrantianus *alibi &* Brantionus. Comitem *autem* templorum *alibi nusquam legimus*; *primus fortassis instituit* Julianus, *restaurandis templis idolorum*, *quæ Christiani everterant intentus*: *quod officium cum ipso cessaverit.*

γ *Ita unicum Audomarense*, *cetera* Martyrem fecit.

δ *His ipsis verbis refertur* S. Hilarinus, *addito* (*nescio unde*) *titulo* Monachi *ad* 16 *Augusti ab Adone & Usuardo*, *aliisque post eos*: *qui si revera passus est illo die quod nusquam in Actis legitur*; *passus est diu ante* S. Gallicanum, *cum hic scilicet Ostiâ discessisset. Idem in Romano hodierno confunditur cum* S. Hilariano, *quem S. Donatus Aretinus diu post hæc creditur socium Martyrii habuisse*, 16 *Augusti*: *ideoque dicitur ille etiam Aretii passus*, *sed Ostiam translatus*: *quod vereor ne propter nominum similitudinem sit fictum*, *& poterit suo tempore plenius examinari.*

ε *Qui passionem SS. Joannis & Pauli cum his Actis continuant*, *sic progrediuntur.* Prætera Julianus Cæsar raptus cupiditate sacrilega: *quæ* F
vide die sequenti.

DE SANCTO ANTIDIO

EPISCOPO VESONTIONENSI IN BURGUNDIA. G. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus, cultu translatione corporis, Actorum fide meritò suspecta.

CIRCA ANNUM CCCCXI.

Cultus 17

Esontio, *maxima Sequanorum metropolis habita*, *antiquis Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ*, *atque etiamnum urbs Archiepiscopalis in Comitatu Burgundiæ*; *inter illustres suos Episcopos recenset* S. Antidium, *martyrii etiam coronâ clarum. Ejus festum præcipitur in Breviariis Vesontionensibus*, *de quibus infrà*, *celebrandum* xv Kalendas Julii, *sive* XVII *die Junii*: *quo die in antiquo Ms. Martyrologio Usuardi*, *aucto ad usum Ecclesiarum Alsatiæ & dictæ Burgundiæ*, *ista leguntur*: Bisuntiæ, S. Anthidii Episcopi & Martyris. *Ejus etiam meminit ad dictum diem Ferrarius*, *in Catalogo generali. Alii retulerunt ad diem* XXV *Junii. Horum primus fuit Grevenus cum suis Carthusianis*, *in Usuardi Martyrologio variis editionibus auctius edito sub annum* MDXV *&* 25 *Junii*

A AUCTORE G. H.

MDXV & MDXXI, *in quo ad dictum* XXV *Junii ista habentur :* Antidii Episcopi Chrysopolitani seu Bisantini & Martyris, à Wandalorum Rege ob Christi fidem occisi. *Quæ plane eadem apud Molanum in Auctario Usuardi recusa sunt, præpositâ litterâ* C, *qua in sua præfatione ad Martyrologium cap.* 13 *indicat*, se ea desumpsisse ex Additionibus per Patres Carthusiæ Colonienses ad Usuardum jam secundo anno MDXXI adjectis. *Eadem quoque leguntur in Martyrologio Canisii Germanice excuso, & secuti sunt Galesinius atque Miræus in Fastis Belgicis & Burgundicis, cum hodierno Martyrologio Romano, in quo ista referuntur*; Vesontione in Galliis, S. Antidii Episcopi & Martyris, qui ob fidem Christi à Wandalis occisus fuit : *& in Notis allegatur Molanus in Additionibus ad Usuardum, quem secuti sunt Romani Martyrologii Recognitores sub Gregorio XIII. Hæc de die Natali, quem arbitramur esse hunc* XXV *Junii; at* XVII *Junii corpus fuisse anno* MCCCLX *revelatum, ut infrà dicitur, & inde eam diem assumpsit.*

2 *Altera est solemnitas translationis corporis* S. Antidii *ad monasterium S. Pauli. Joannes Jacobus Chifletius par.* 2 *Vesontionis pag.* 92 *asserit*, verosimillimum putandum, eam translationem ab Hugone Archiepiscopo, ecclesiæ S. Pauli restauratore, factam eo ipso die, quo reædificatam Basilicam solemni cultu dedicavit XXIV Januarii. Id adducor, *inquit*, ut credam, quod in Martyrologiis S. Joannis & S. Pauli, eadem dies mensis Januarii vigesima quarta, & dedicatæ S. Pauli basilicæ, & translato S. Antidii corpori sacra habeatur. Sic enim in eis leges IX Kal. Febr. Bisontii dedicatio Ecclesiæ S. Pauli, & translatio corporis S. Antidii : quod non obscurè significat, non modo eadem die posterioris alicujus anni, sed eadem die anni ejusdem, simul importatum in eam ecclesiam S. Antidii corpus, simul eam sub Beatæ Virginis ac S. Pauli & B. Antidii patrocinio ab Hugone Archipræsule dedicatam. Dedicationis ipsa Januarii XXIV die per Hugonem Primum factæ monumentum prostat in veteri Rituum codice S. Pauli, ubi hæc habentur. In nomine Domini. Amen. Altare S. Mariæ & S. Pauli dedicatum in honore Spiritus sancti, S. Mariæ, S. Pauli, & sanctorum Innocentium : in quo continentur Reliquiæ de capillis S. Joannis Baptistæ, Reliquiæ S. Antidii Martyris & Archiepiscopi nostri ... Altare quod situm est retro hoc majus altare, consecratum est in honore S. Antidii Martyris, S. Joannis Euangelistæ omniumque Martyrum ... Hæc autem dedicatio Ecclesiæ sive Altarium facta est per manus Domini Hugonis Archiepiscopi Bisuntini, IX Kal. Februarii. Extat pone Altare majus S. Pauli antiquus tumulus lapideus S. Antidii, qui circum Episcopi decumbentis in plano insculptam effigiem sic inscriptus est : CORPUS BEATI ANTIDII EGREGII MARTYRIS A RUFFEIO TRANSLATUM ET IBI POSITUM, QUI PRO NOBIS ORET. AMEN.

B *translatio corporis facta 24 Januarii*

sub Hugone I Archiepiscopo.

C

3 Hæc *ibi Chifletius : at* anno MCCCLX, die XIV Kalend. Julii *ait pag.* 287, à Joanne de Vienna Archiepiscopo relevatum corpus S. Antidii Archiepiscopi Bisuntini, ut fert præter alia monumenta antiquus lapis, retro majus altare ecclesiæ S. Pauli, qui sic habet.

Revelatio corporis 17 *Junii anno* 1360

Anno milleno, centum ter, sex una deno,
Cum his jungendis Julii ter quinque Kalendis,
Antidi fossâ tolluntur dignius ossa,
Ponuntur cassâ, per quæ sint crimina lassa.

D

Illud ter quinque versus causâ positum putamus, cum alioquin antiqui & optimæ notæ codices in hoc omnes conveniant, relevatum esse corpus S. Antidii anno MCCCLX, XIV Kal. Julii. *Hæc Chifletius. At mallem servare* XV *Kal. Julii, id est* XVII *diem Junii, atq; inde cœptum ab aliis coli dicto die ut superius diximus. Ex aliqua Chifletii ejusdem ad Miræum epistola diximus* cranium S. Antidii penes Divionenses magna veneratione servari : *item* Flameti apud montanos Fulciniates, Sedunensibus finitimos in diœcesi Gebennensi, anniversario ritu coli S. Antidium, sacræ Flametensium ædis ac oppidi Patronum.

Cranium Divione, cultus Flameti.

4 *Hæc de veneratione & Reliquiis satis certa videntur. Ast circa sinceritatem Vitæ & Actorum plura occurrunt controversa. Laudatus suprà Chifletius in Actis S. Antidii asserit, memoratum* Hugonem Archiepiscopum, in suo instrumento dotationis Canonicæ (quod Hugonis Primi testamentum vocant) dato ad annum MXLIV, XXV Martii, meminisse S. Antidii jam in ea ecclesia quiescentis : *cujus scilicet corpus translatum fuisse ad dictam Ecclesiam suprà retulimus. Pluribus postea à Pag.* 191, *de Hugone* XLVIII *Antistite agit, arbitratus eum* creatum Archiepiscopum anno MXXXI, mortuum anno MLXVII die V Kalendas Augusti. *Circa hoc tempus Vitam* S. Antidii *conscriptam arbitramur, in qua sub finem indicatur translatio corporis facta ad monasterium S. Pauli, Pontifice cum Clero præeunte : cujus tamen nomen non exprimitur, quod id esset omnibus notum &c. Sic potuit ea res venire in notitiam Sigeberti Gemblacensis, qui aliqua inde inseruit suo Chronico ad annum* MCXII *deducto. Urbem* S. Antidii *Episcopalem auctor numquam* Vesontionem *aut* Besuntium *nuncupat, sed semper* Chrysopolim : *& quia novum nomen videbatur aliis, illud explicat sub initium. Secuti seculo mox sequenti* XII *eum in hoc sunt, Guntherus Ligurinus, Gaufridus Abbas Altæ-combæ, Joannes Saresberiensis Episcopus Carnotensis, & Auctor Vitæ S. Bernardi, allegati à Chifletio lib.* I *cap.* 12. *Elapsi tunc erant à cæde S. Antidii anni sexcenti, & forte adhuc quinquaginta, ut auctor non videatur satis secure progressus, sed qualibet uti offerebantur vulgari incertaque traditione arripuisse.*

Vita scripta II *seculo.*

elapsis post martyrium annis 650.

E

5 *Nos illa qualiacumque Acta habemus ex Ms. Trevirensi S. Maximini, & contulimus cum editione Chifletiana, quam asserit se sumpsisse* ex veteri codice Ms. Metropolitanæ Basilicæ S. Joannis, & contulisse cum Ms. Monasterii Aquicincti Ordinis Cistercensis, & aliis quibusdam exemplaribus. *Reperimus nos eadem anno* MDCLXII *in Archimonasterio Cistercensi; atque Prologum, qui alibi deerat descripsimus. Scimus etiam extare illa in Carthusia Colonensi & Confluentina; nec tamen videntur Surius, Mosander, aliique judicasse prælo digna. Fateor, quod cum ante discussionem more nostro inciperem addere marginales notas, ac legerem* Antidio *occurrisse legionem dæmonum, atque inter hos Æthiopem jactantem suâ industriâ Pontificem Romanum in laqueum impudicitiæ attractum,* Antidium *dein Æthiopi insidentem Romam delatum, & post reductum ad pœnitentiam summum Pontificem, ad propriam Sedem relatum; fateor, inquam, visum mihi somnium; si non S. Antidii, saltem aliorum; & à scriptore in vera historia assumptum. Magis autem confirmatus in ea cogitatione fui, cum similia adscribi*

F

in pluribus videtur fabulosa

A *adſcribi vidi S. Maximo Taurinenſi Epiſcopo, ut accepta ex quadam Vita S. Leonis Papæ primi, quam ut fabuloſam rejeci* XI *die Aprilis. Voluit quidem Sigebertus inde aliqua in ſuum Chronicon transferre, ſcilicet ut plura alia parum fundata, quæ nos ſæpius ut meras fabulas rejicimus. Merito autem Baronius in Notis ad* XXV *Junii reſpondet*, à Sigeberto miſceri apocrypha, & à veritate aliena; &, cum magiam magis, quam pietatem redoleant, merito rejicienda.

6 Petrus de Natalibus eadem retulit lib. 8 *cap.* 33, *ſed* Antidium *novo errore appellavit* Epiſcopum Turonenſem, & tertio Nonas Septembris gladio cæſum ſcripſit. *Secuti nihilominus eum ſunt Maurolycus, Felicius, Ghinius, Ferrarius. Sed nullum* Antidium *fuiſſe Turonenſem Epiſcopum, certiſſime conſtat. Eadem inſcripta ſunt Florario Sanctorum, & ad* XXIII *Maji relata: ſed iſtis defenſoribus falſitas non promovetur. Miratur Chifletius* à Cardinale Baronio dictam hiſtoriam apocrypham dici, cum nulli ſupra fidem videri debeat, poſtquam Chriſtus ipſe à diabolo ſupra montem excelſum & ſupra templi pinnaculum delatus eſt. Magis certe ultro obtemperant dæmones ex pacto nefario; ſed &

B Sanctis parent vel nolentes, non pacto inducti, quin potius ejus imperio, cui quondam reverſi diſcipuli cum magno ſuo gaudio retulerunt: Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis in tuo nomine &c. *Et ſuperius ita ſcripſerat:* De hiſtoria S. Antidii, Romam vectore dæmone profecti, adeo multa ſunt certaque monumenta, ut eam ut ſpuriam rejicere, vel reticere ut indecoram, nec hiſtorici eſſe putem, nec æqui rerum æſtimatoris. Ejus certe veritatem adſtruunt primum libri vetuſtiſſimi, & conſtans majorum traditio; deinde antiquiſſimæ imagines, pictæ fictæve in eccleſiis Ruſſei, S. Pauli, S. Petri, S. Magdalenes &c. necnon & Breviaria vetera, & Caroli de Novo-caſtro editum anno MCCCCLXXX, Antonii de Vergeio MDXXXV, Claudii à Bauma MDLXXVIII. *Hæc aliaque Chifletius in Veſontione: utque ei fides habeatur, miſit nobis frater ejus Petrus Franciſcus ipſam hiſtoriam S. Antidii vectore dæmone Romam profecti ex Legendario æſtivo S. Joannis, prout eſt in antè memoratis Actis. Sed hæc omnia reſpectu talis antiquitatis nihil omnino probant. Nos ut hiſce amicis ſatisfiat, ipſa Acta damus, ſed tamquam ſuſpecta fidei vel potius ut mera ſomnia, quod quidem tranſvectionem diabolicam attinet, ut benevolus lector per ſe judicet de re ipſa. Habemus Breviarium Biſuntinum, juſſu Ferdinandi à Rya Archiepiſcopi Biſuntini* MDXC *editum, ubi nihil iſtiuſmodi habetur in Lectionibus tribus, quas præmittimus, ut via ad meliorem inſtructionem ſternatur. Habemus & antiquum Ms. Breviarium Biſuntinum, quod olim ad dictum Chifletium pertinuit; in quo Lectiones habentur ex initio Actorum; & omiſſa controverſa tranſvectione ſolum dicitur Sanctus habuiſſe* virtutem imperandi ſpiritibus malignis; *agiturque de ejus martyrio, uti infrà ad ipſa Acta annotamus: ex quibus colligimus non debuiſſe tam fidenter provocari* ad conſtantem majorum antiquitatem. *Plura alia in Notis obſervamus.*

habitus perperam Epiſcopus Turonenſis 3 Septembris

fabula fruſtra defenſa à Chifletio.

C

Præponitur epitome ex Breviario Biſuntino.

D

VITÆ EPITOME

Ex Breviario Biſuntino anno MDXC *edito.*

1 ANtidius, nobili genere & parentibus Chriſtianis natus, à pueritia litterarum ſtudio deditus fuit, præſertim ſacrarum: adultus vero, factus eſt Canonicus Eccleſiæ Biſuntinæ, quando Canonici apud *a* S. Stephanum ſub regula degebant *b* B. Iſidori. Accidit autem (ut ſunt occulta Dei judicia) ut *c* Gelmcilylus Archiepiſcopus, qui & clauſtrum S. Stephani & Ordinem Canonicorum magnâ ſapientiâ nec minore ſumptu ac pietate inſtauraverat, tantus vir à fide Catholica deficeret, & in Arianam hæreſim prolaberetur. Quare Clerus & populus, Deo revelante, Antidium Sedis Chryſopolitanæ Præſulem, quamvis invitum & pro viribus reluctantem, elegere. In eo munere tanta exhibuit documenta ſanctimoniæ & virtutis, ut nullus eo major fuiſſe inveniatur. Is E virtutem habuit imperandi ſpiritibus malignis. Obſeſſa poſtmodum à Wandalis civitate in caſtrum ſe recepit, quod multò antea Imperator ei dono dederat Theodoſius *d* junior. Caſtrum hoc vocatur Ruffeium juxta Marniacum. Illic multos invenit fideles, immanitatem barbarorum fugientes. Hos conſolatus Antidius, & ad ferendum patienter martyrium exhortatus, ipſe in medios hoſtes venit, alta voce Chriſtum annuntians. Sed ab exercitu procedentes aliqui ſanctum virum humi projecerunt, calcibuſque & omnibus contumeliis affecerunt. Ductus ad Regem eorum ſeu Ducem, *e* Crocum nomine, interrogatur quinam & unde ſit? Reſpondit, ſe Antidium eſſe, Epiſcopum Chryſopolitanum. His auditis, Crocus jubet hominem prius quidem verberari, & probris omnibus affici, deinde percuti gladio. Sed antequam capite plecteretur, ſpatio orandi impetrato, oravit Antidius pro civitate primùm & populo ſibi commiſſo, deinde pro toto populo Chriſtiano: poſtea juſſit carnifici ut perficeret quod ſuſceperat. Obiit XV Kalendas Julii, anno quadringenteſimo undecimo. Cujus corpus in Eccleſia S. Pauli Biſuntini ſervatur *f*.

Ex Canonico Epiſcopus,

a
b
c

d
ſub Wandalis Martyr.

e

F

f

ANNOTATA G. H.

a S. Stephani baſilicam, cœptam erigi ab Hilario V Epiſcopo, promotam à Panchario VI Epiſcopo, abſolutam à Fronimio X Epiſcopo, atque in ea Regularium Canonicorum Collegium conſtitutum, *aſſerit in dictis Epiſcopis Chifletius; addens id factum* multis privilegiis à Damaſo & Siricio Pontificibus in eam rem obtentis. *Verum difficulter probabit tam antiquum fuiſſe nomen* Canonicorum Regularium, *imo vel* Canonicorum.

b *Magnum σφάλμα. Illuſtravimus Acta S. Iſidori ad diem* 4 *Aprilis, quo mortuus eſt anno* 636, *creatus Epiſcopus Hiſpalenſis tempore S. Gregorii Magni.*

c Gelmeiſilus *aliis, cujus nomen è diptychis expunctum, à Chifletio non memoratur.*

d *Suſpicor id factum potius à* Theodoſio ſenio-

A re *anno* 395, 17 *Januarii mortuo : quo tempore*
EX MSS. S. Antidius *ſi non fuit Epiſcopus, potuit caſtrum iſtud Presbyter accepiſſe. Nam* Theodoſius junior *in Oriente imperavit octennis ab anno* 408.

e Crocus, *aliis* Croſcus *aut* Carocus, *potuit cum ſuis ſubſtitiſſe in Galliis, dum alii Wandali abirent in Hiſpaniam, ac deinde in Africam.*

f *Chifletius pag.* 86 *addit* S. Antidium *prophetico ſpiritu cognoviſſe, non fuiſſe ſacratam hoſtiam in vaſe, cum Sacerdos abiret ad viaticum infirmo porrigendum, aut aliàs habuiſſe hoſtiam non conſecratam. Quæ optaremus antiquioribus monumentis confirmari.*

ALIA ACTA MAJORA,

Sed, ob fabulas iis inſertas, ſuſpecta.

Ex Mss. & Veſontione Chiffletii.

CAPUT I.

B

Laus Chryſopolis ſeu Veſontionis. S. Anditii virtutes.

Prologus. 1 QUoniam in beatorum Martyrum Natalitiis ut ſacræ religionis ſuggerit inſtitutio, de ipſorum diſſerendum eſt vita & martyrio; neceſſarium valdeque opportunum duximus, ut de B. Antidii vita & moribus pauca nudatis enuclearentur ſermonibus: quod enim in conſpectu Domini fore creditur pretioſum, profecto à credentibus in eum tenendum eſt religioſum. Sunt deniq; declaranda Martyrum certamina, ut audientes ad Sanctorum inſtruantur imitanda veſtigia, neve prudentium ſegnitie imputentur inertium inopiæ, Lucerna nempe ſub modio poſita, fruſtra proprium conſumit ſplendorem: thymiama quoque ſemper reconditum, ſibi ſuum ſervat odorem. Ponitur ergo lucerna ſuper candelabrum, ut luceat; thymiama ſuper prunas, ut ſuam circumquaque fragrantiam dirigat. Quid itaque per lucernam & thymiamata, niſi ſummæ ſophiæ ſignantur dogmata? Qui vero per candelabrum &
C prunas, niſi prudentiæ ſpiritu vivificati, & ad ejus arcana elucidanda ſuccenſi? Qui quoque per modium & carbones, niſi ſuæ ſegnitiæ miſeriis extincti præcones? quippe qui ad capeſſenda ſophiæ myſteria ſunt avidi, ad diſtribuenda vero infructuoſi & pigri; ſicque facti ſegnes agricolæ, maturas etiam fruges per inertiam amittunt. Unde nos, Fratres cariſſimi, admoniti, non præſumptione temeritatis, ſed pretioſæ affectu caritatis, officioque commiſſæ ſervitutis, ne ſuccidamur infructuoſæ ficui comparati; ſecundum noſtræ conſcientiæ vires, de præfati Patris Martyrio vel geſtis pauca detectis notificamus verbis *a*.

a Urbs Chryſopolis munita mœnibus,

b 2 Fuit igitur B. Antidius Chryſopolitanæ urbis Archiepiſcopus, nobili germine editus, veræ religionis efficacia deditus, ſacris eruditus moribus, ſervandis plenus operibus. *b* Urbs illa à priſcis Romanorum Tribunis condita, tantâ fertur floruiſſe fortitudinis & magnitudinis amœnitatiſque potentiâ, ut ceteris Galliæ urbibus pretioſior ſit habita. Hoc autem quare antiquum ſortita ſit vocabulum, D
vetuſta pandit dignitas locique ſitus firmitas. Cryſos namque dicitur aurum, Polis civitas, inde Chryſopolis civitas aurea. Merito quippe aurea, quæ ſui naturalis ſitus inexpugnabili perſtat conſtantia, cum ipſius pæne cuncta manuſtructa, non hoſtili violentia, ſed ſuæ vetuſtatis mollitie ſint dilapſa
fluvio, mœnia. Hæc enim ſpatioſa tribus ex partibus, in modum circumſciſſæ ſphæræ rapidiſſimo vallatur amne, qui præruptis utrimque ripis ingreſſum impedit urbis *c*. Huic denique
c ponte lapideo, pons lapideus eſt impoſitus, conſtanti & firmo opere conſtructus, quadratis ferro plumboque adnexis lapidibus, ab imo ſabuli ad cacumen ſummum ſolidatus: qui quadrigarum inter ſe occurrentium ſine periculo capiens commeatum, fluminis deſpicit impetum, urbiſque pandit introitum. Ceterum qua ſpectat
monte urbs Orientem, rupeo clauditur monte: qui præceps undique præ altis utrimque & abſciſſis parietibus, ambitum curvati dividit amnis. Nulla itineris inter rupem flumenque facultas, ſi ventus parumper intumeſcens turbaverit undas. Tribus ergo peranguſtis meatibus, manuſciſſis non naturalibus, mons urbis incluſæ reſerat introitus. Horum unus præ ceteris publicus, in E
introitu angusto, alam rupis fluminis imminentis ſciſſus, mirabili conſpicitur opere præciſus. Iter nempe non plus latitudine quam binos capiens equites, longitudine ſexaginta cubitorum, altitudine triginta octo conſtat. Eſt & aliud [iter] arduum, quo per montis conſcenditur faſtigium, quod quadrato & ingenti ſaxo munitâ, & inexpugnabili
porta ſaxea. fauce continet porta. Mons ille non acuto conſtrictus cacumine, ſed ſpatioſa decoratus planitie, redolentium herbarum fragrante dulcedine, Regum fuit antiquorum potitus palatiis, ut celſiorum columnarum patet indiciis. Nunc itaque pretioſis Protomartyris Stephani comptus *d* Reliquiis, firmioribus fundatus mœniis,
d Reliquiæ ibi S. Stephani, celſioribus ſublimatus columnis, amœnitate & gloriæ conſtantia inexpugnabilis, & præcipuè plurimorum Sanctorum ſolatiis cunctis Galliæ montibus permanet diſſimilis.

3 Hujus igitur montis urbiſque totius paſtoralis Princeps glorioſus Antidius, inter creberrimos luporum diſcurſus poſitus (quippe quia tunc plures *e* Ariana fœdabat dementia) de F
ſuorum ſtudioſe ſatagebat cuſtodia. Certabat cuſtos pro gregis incolumitate totis viribus, quia ferum hoſtem ſuis inſidiari cernebat ovibus. Hic quindecim caritatis circumfulgens radiis, pietatis ſuccinctus balteis, vexillo triumphans dogmatis; quæ populis pandebat eloquio, actu ſervabat & animo. Erat enim humilis & benignus, patiens & modeſtus, fidelis & caſtus, ſpe firmus & verus, pius & caritativus, concors & ſobrius, obediens & lætus, mente ſecurus. Vigilabat pro poſſe ſuper eos quibus præerat, ne ſerpens callidus deciperet quos regebat; neque retrogrados faceret, quos jam antè damnaverat. Summi Regis ſuppetens preſidium, Pſal. 126.
illud ſemper præferebat Davidicum: Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Orationi invigilabat, jejuniis inſtabat, eleemoſynis inhærebat; nihil de tranſitoriis cogitans, omni niſu ad æterna tendebat; quæque in ſe ſtudebat [alere], eis ceteros inſtruebat. His & ſimilibus roboratus armis, tantis eum Dominus donavit triumphis, ut etiam dæmo-

e S. Antidius Epiſcopalibus præditus virtutibus.

nibus

A nibus imperaret, eoſque ſui corporis famulatibus ſubjugaret.

ANNOTATA G. H.

a *Huc uſque Prologus relatus ex ſolo Ms. Ciſtercienſi.*

b *Reliqua hujus numeri de laude Chryſopolis omiſſa ſunt apud Chifletium.*

c *Huc uſque Ms. Breviarium Biſuntinum, ac deinde tranſitur ad martyrium.*

d *Eſſe ibidem brachium S. Stephani à Theodoſio juniore Veſontionem tranſmiſſum, conſtantem eſſe traditionem; aſſerit Chifletius in Celidonio* XV *Epiſcopo: ubi pag.*109 *de aliis Reliquiis ibidem aſſervatis agit.*

e *Ob deceſſorem Epiſcopum in Arianam perfidiam delapſum.*

CAPUT II.

Fabuloſa narratio tranſvecti per dæmonem Antidii Romam, & inde revecti.

B

4 UNde commodiſſimum duximus, quod ab ejus geſtis pauca, quæ veridicorum *a* ſenum relatu comperimus, ſacræ catholicæque religioni mancipatis notificaremus: rem quidem maximam humanaque admiratione confertam, ſed divinæ potentiæ habilem ſuæque juſſioni parentibus quamcito præſtabilem. Univerſa nempe ſuo juſte obediunt Plaſmatori, ſuoque imperio ſacræ inſtitutionis obſecundant ſervatori, ſanctæque legis piſtico famulantur cultori. Nam fide munitis invicta facultas eſt promiſſa imperandi virtutibus cunctarum creaturarum, necnon & elementorum poteſtatibus à ſummo & univerſali conditore, qui dixit: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, & dixeritis montibus ut recedant à ſuæ conditionis loco, & ſe mittant in mare; Amen dico vobis, obſecundabunt dictui veſtro. Imperant etiam & dæmonibus milites Chriſti, merito quidem, ut qui ad reſtaurandum ejus formati ſunt ordinem, qui ſua protervitate & concupiſcentia, cæleſti privatus eſt gloriâ; humilitatis ac caritatis fideique roborati potentia, ipſum antiquiſſimum hoſtem, à dignitate dejectum Angelica, quam loco ejus poſſeſſuri ſunt, poſt tranſitoriæ vitæ tempora, proterant & conculcent imperio, ſuæque ſervitutis ſubdant officio.

a *Ex relatu ſenum*

inſeritur viſio dæmonum

C

5 Memoratus itaque Pontifex, ſuos circumquaque dirigens palmites, ut vitis fructifera, dum prædicationis gratiâ prætitulatæ urbis præterire vellet mœnia, contigit ut Duvii fluminis pontis conſcenderet culmina; ubi divino tectus velamine, fretus Angelico ſolamine, dæmones vidit adſtantes, ſui laboris accidentia recitantes. Nomen ergo Duvii omnes, cur ita nuncupatum ſit, ne forte legentibus vel ſtudioſis lectoribus, vel auditoribus taſtidium ingerat; breviter pandendum eſt. Dicitur namque Duvius mutatâ litterâ quaſi Dubius, eo quod dubio & flexuoſo alveo diſcurrat, ſuaque furioſitate ac velocitate ſuper ſe navigantes dubios reddat. Hujus quippe fluminis vallo, ut antè fatum eſt, urbs prædicta cingitur, ejuſque perenni ſitu roboratur; non illius tam firma profunditate vel undis, quam Protomartyris Stephani munita triumphis; Beatique Antidii, cujus honoratur oſſibus, ſolata meritis. Vir denique venerabilis, ubi jam dicti pontis *b* intravit aditum, repente ex adverſo apparuit ei agmen dæmonum, ſua Magiſtro geſta confitentium: videbatur namque inter illos judicis modo ſublimiori reſidens ſede, ceteros ad ſe convocans, ac uniuſcujuſque certamina ſciſcitans. Caput ejus diademate cingebatur, manus Regio ſceptro firmabatur, corpus purpurâ variis tinctâ coloribus tegebatur. In quem ut inperterritus Antidius defixit intuitum, ſubito viſus eſt adveniſſe quidam Æthiopum nimiæ torvitatis, terribilis ſpecie, miſera conſumptus macie, reſolutis & torpentibus membris, uti feſſus itinere, manu geſtans ſandalium, ſui laboris & certaminis indicium. Cumque ſcrutaretur quid talia portenderent, fertur reſpondiſſe; Romanæ Eccleſiæ Pontificis ſandalium fore, in quem cum per ſeptem annorum curricula plura vibraſſet jacula, multa libraſſet certamina, ut ſuæ ſpeciei monſtrabat miſeria, nec ullâ poſſet impudicitiæ ſuperari maculâ, diutina primum profitebatur peregiſſe tempora. Ad ultimum ceu victor devicti detrimento ſeſe glorificans, aſſerebat ſuprà memoratum Romanum Antiſtitem ſuæ ſuaſioni ceſſiſſe, & in impudicum laqueum cecidiſſe, cujus rei indicio ſandalio ſe ſolabatur. At B. Antidius, haud procul ſtans, quid rei exitus indicaret expectans, hæſitabat in animo de Patris & Magiſtri, univerſalis ſcilicet Papæ, præcipitio. Ipſa, qua viſa ſunt hæc, dies erat tertia ante feriam qua Dominica celebratur Cœna, ſanctumque conficitur Chriſma. Præteritâ verò Dominicâ, Palmarum videlicet die, dæmon gloriabatur ſummum Pontificem deliquiſſe, & de recti ordinis tramite receſſiſſe.

oblata S. Antidio, ingreſſo ponti em,

D

EX MSS.

b

in qua eorum unus

jactat à ſe Papam ad fornicationem inductum:

E

6 Venerandus igitur Antidius benedictę Crucis ſigno munitus, tam de Magiſtri ſolicitus ignavia, quam de futuræ ſolennitatis curioſus præſentia, meditabatur in animo quid expleret obſequii. Aſtabant circa Præſulem Clerici confabulantes, variiſque compaſſibus ſeſe conquatientes, pædagogum attonitum conſpicientes, nec tamen illi colloqui audentes; quos ipſe convocans, ſuæque benedictionis munimine confirmans, talibus illos fertur alloquiis admonuiſſe: Recedite, commilitones mei, pax vobis: de dierum advenientium ſtatu vel ordine ſolicitè curate: populum qui ad Eccleſiam convenerit pro poſſe roborate: oportet enim me, pro veſtra multorumque ſalute, ſingulare certamen inire, dieque Sabbati ad vos redire. Iſtis dictis, fratribus inde remotis, dæmones ſic alloquitur: Diſcedite maligni inſidiatores, pontis aditum occupantes: neminem noceatis, nec quemquam urbem hanc inhabitantium recipiatis. Converſuſque ad ſupra notatum Æthiopem dixit. Præcipio tibi, dæmon, in nomine Dei Patris omnipotentis, & Filii & Spiritus ſancti, in quo vivimus, ſperamus & ſumus, cui omnia famulantur elementa, qui te offenſione tua ſegregavit, ut meo te corpori ſupponas; meque Romam, ſub manu Domini Dei noſtri, eadem velocitate qua veniſti, ſalvum & incolumem perferas; nullam habens evadendi poteſtatem, quouſque ad locum quem dixero tibi pervenias. Tu namque ceu quoddam leve navigium, per rapidiſſimas diſcurrens undas;

quare Sanctus dimiſſo Clero

F

mandavit dæmoni ut ſe deferret Romam,

A EX MS. c Dominus autem noſter Jeſus Chriſtus, qui numquam in ſe credentes deſerit, rector erit & remiger. His finitis, vexillo ſe muniens *c* Crucis, non oblitus ſandalii, dæmoni ſe ſuperpoſuit, illum ſæpe iterans verſum: Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina. Ferebatur itaque Dei famulus curru diabolico, divino urgente ſtimulo, levis ut pennifer, fortis ut armiger, Dominum ſemper invocans, & pro totius Romanæ urbis populo ſupplicans. Ergo nullo terrore concuſſus, nullo inexplicabili itinere impeditus, horâ fere diei tertiâ, qua Cœna colitur Dominica, ante fores Lateranenſis Eccleſiæ pervenit. Ibi quoque relicto dæmone, Dominicæ virtutis ſuique imperii conſtructo ligamine (quippe ut qui malorum incitator eſt omnium, nulla calliditatis ſuæ arte ſummi Sacerdotis irretiret animum, qua ſui reatus occultaret vinculum) domum denique Domini intrarit, proſtratuſque in orationem gratias Deo omnipotenti reddidit, qui ferociſſimum & indomitum hoſtem ſuæ ſervituti ſuppedavit.

quo pervectus

B *d convenerit Papam in procinctu ad Miſſam dicendam;* 7 Erigens autem ſe, ut multitudinem coëuntium ad tam ſolenne ſtatutum conſpexit, quidnam quærerent, vel ubi ſummus *d* Sacerdos moraretur, ſolicite requirebat. Cui quidam Clericorum primus omnium intulit, ipſum quem expetebat Antiſtitem in ſanctuario eſſe, ut ſacris indutus veſtibus, inde procederet ad altare, Officia diei convenientia miniſtraturus. His auditis B. Antidius, jam recitantis ſermone territus, ubi Pontifex induebatur cucurrit feſtinus. Extrahens ergo illum ſeorſim ab aliis, ne ab expertibus rei impediretur, neve conſilium ſuum ab ipſis nudaretur; ordinem patrati ſceleris plane repræſentavit. Cumque ille tanti criminis ſeſe reum diſculparet, virque beatus illum ſandalii indicio approbaret, nimio fere exanimis factus terrore, meditabatur quid reſpondendo foret idoneum. Deſperatio namque ingens, adeo ut vix lacrymis abſtineret, inceſſerat, inuſitatique reatus illum confeſſio coarctabat. Tandem beati viri provolutus pedibus, proprii criminis pro poſſe ſolvit nodum, omnique niſu remiſſionis ſupplicat præſidium. At B. Antidius, ita magiſtri ceu propriis compunctus lacrymis, manibus illum erigit, verbis ſolatur, quidquid agendum ſit expedito indicat ſermone. Rogatu igitur ejuſdem Papæ, confabulantibus miniſtris, vir Dei ſacris ornatus indumentis, cunctiſque ordinatim diſpoſitis, quæ ad procedendum more Romano ſolita ſunt inſtituit: atque à ſanctuario procedens, cum laudibus & hymnis, proſequente Clero, ad ſacrum deducitur altare. Spectabant undique Præſulem ignotum populus ſtupefactus, ſeſe variis agitans ſolicitudinibus, quid rei præſentis ſignaret eventus. Cernebat enim inopinatum nec antè viſum Vicarium, myſteria tanto diei congruentia diſpenſantem; notum verò & quotidianum Pontificem, nullam ſui corporis inſanitatem patientem, vacantem. Vir denique venerandus cœpta peragens officia, balſamiticum conſecravit Chriſma, Oleique ſanctificavit liquamina. Cunctiſque Miſſæ completis myſteriis, in ſanctuarium regreſſus, ſacris exutus veſtibus, Magiſtro omni diligentia remiſſionis & curationis ſuæ commiſit certamina. Hærebant ſimul diſcipulus & magiſter, ſeſe viciſſim flectentes, lacrymarum affluentiâ madentes, propria alternatim confitentes delicta, deque ſuis invicem reatibus ſupplicantes.

eoque ad pœnitentiæ inducto,

ipſe officii Cœnæ Domini celebrarit,

& Chriſma conſecerit:

C

D

8 Benedictionis ergo dono mutuatim dato, paciſque munimine firmato, Præſul Antidius, non Chriſmatis Oleique immemor, (quippe ne ſibi commiſſis Chriſtianæ inſtitutionis deeſſent ſubſidia) rediit ad locum, in quo dæmonem ſtatuerat. Regem quoque rerum omnium invocans, Cruciſque ſignaculo ſe roborans, directis in cælum luminibus, dixit: Deus in nomine tuo ſalvum me fac, & in virtute tua libera me. His dictis ſe jam ſubdito ſibi hoſti ſuperpoſuit, virili imperans juſſu, ut eum eadem velocitate reveheret ad urbis Chryſopolitanæ ſedes, qua jam antè illum exportaverat, ad ipſius Lateranenſis Eccleſiæ fores. Vectus itaque dæmonis obedientis poſſibilitate, veluti rapidiſſima cujuſdam currus agilitate, Omnipotenti rectus auriga, proximioris Sabbati feriâ, horâ diei ſextâ, Chryſopolim repatriat. *e* Morabatur adhuc in urbe præfata multitudo Clericorum, qui convenerant ad diem Cœnæ Domini, expectantes [Epiſcopi] adventum, quotidianis ſolicitudinibus macerati: qui dum Patris comperiſſent reditum, læti & præ gaudio vix abſtinentes lacrymis, concurrentes undique ſalutabant. *f* Quidam autem ejus provoluti pedibus, redeundi licentiam flagitabant: quorum precibus vix acquieſcens Beatus, ſemotis prius à conventu Eccleſiaſtico communionem domuſque Dei ingreſſum reddidit: convocatiſque dehinc Archilevitis, juſſit Chriſma *g* Sacerdotibus diſtribui. Ad extremum vero cunctis ordinatim expletis, quæ in Dominicæ Reſurrectionis Vigilia ſunt celebranda, ſacræ Miſſæ finivit Officia. O mira Dei Omnipotentis potentia! ô mira virtus ſalutis magnifica! cujus regimine cuncta ſubſiſtunt condita; qui ſibi famulantibus tanta confert ſubſidia, ut etiam inviſibiles & indomiti hoſtes ſua timeant imperia! O virum laudibus meritiſque politum, cujus beſtia manſueſcens oraculo (quæ quidem neccami regitur vinculo, nec concitari poteſt calcaris aculeo) obedienter ejus ſe ſubmiſit obſequio. Nulla illum dæmonis terruit ſpecies, nulla maceravit eſuries, nec potus terruit inopia, per quinque dierum jejunia. Omiſſis ergo quæ de beati viri geſtis præſcripſimus, ad ipſius martyrii ſeriem revoluto margine redeamus.

deinde ab eodem dæmone revectus;

e

E

f

g Miſſam in Vigilia Paſchæ fecerit.

F

ANNOTATA G. H.

a *Hi Senes ſaltem quingentis annis diſtabant à temporibus* S. Antidii: *& potuerunt quadam ſimplicitate credidiſſe, quæ ludo poëtico videntur conficta.*

b *Huc ſpectare putat Chiffletius, quod, juxta Ritualia antiqua, in feria 4 Rogationum,* cum veniunt ſuper pontem incipitur Reſponſorium, Miles Chriſti, à Canonicis S. Pauli. Tunc ſunt parati duo Canonici S. Pauli, qui cantant verſum in medio pontis: & Prior debet habere Stolam, & dicere Orationem, & aquam benedictam jactare in Duvio. *Eſt autem illud Reſponſorium ejuſmodi:* Miles Chriſti glorioſe, Antidi ſanctiſſime, tuo pio interventu culpas noſtras ablue, ut cæleſtis regni ſedem valeamus ſcandere. *Nihil tamen inde conficiſ*

A *fici video, pro adſtruenda tali, qualem fabula indicat viſione: neque Reſponſorium ipſum eo quidquam facit, niſi ut credamus coërcendis dæmonibus, fluvio illi ad civium perniciem concitando intentis, & à Sancto forte conſpectis ejuſmodi ritum inſtitutum fuiſſe.*

c *Addit* Chiffletius *pag.* 85 *inde hoc carmen Sotadicum prodiiſſe*:

Signa te ſigna, temere me tangis & angis
Roma tibi ſubitò motibus ibit amor.

d *Idem Chiffletius pag.* 95 *ſuſpicatur* ex temporum rationibus fuiſſe S. Innocentium Papam, S. Antidii commonitione permotum vel maxime, ut eam in poſterum vitam ageret, ob quam inter ſanctos Confeſſores ad quintum Kalendas Auguſti merito cenſeretur. *Sed abſit talis blaſphemia, abſque ulla antiquorum notitia, in ſanctiſſimum Pontificem jactata.*

e *Baronius ad* 25 *Junii annotat* apocrypha eſſe & à veritate aliena; quæ, cum magiam potius quam pietatem redoleant, rejicienda ſunt.

f Chiffletius *pag.* 87; Ex quodam, *inquit*, auctore *addit hos* in admirationem converſos, ob Chlamydem totam nive & gelu conſperſam.

B *Præterea* Papam miſiſſe Chryſopolim, ad ſciendum utrum Archiepiſcopus extra civitatem fuiſſet, & quando: *aliaque quæ ibidem legi poſſunt, ad fabulam fulciendam excogitata.*

g In tanti miraculi memoriam, *inquit* Chiffletius, intra altare eccleſiæ caſtri Ruffeji, nunc in pagum redacti, hodieque recondita creditur phiala, plena eo ipſo Chriſmate, quod Romæ conſecravit S. Antidius. *Quidſi ipſum non attulit, ſed Româ accepit à Pontifice conſecratum? numquid ea ſatis juſta cauſa eſſe potuit, ipſum ſtudioſius aſſervandi, in memoriam honoris, Sancto habiti à Chriſti Vicario?*

CAPUT III.

Croci Regis irruptio in Gallias, Antidii martyrium, tranſlatio corporis.

9 HOnorio igitur Magni Theodoſii filio, cum prole fratris Arcadii minore Theodoſio, *a* ſummam imperii moderante jure Regio, tot tantiſque perturbationibus percuſſa undique eſt Gallia, populi primum peccantis inſolentiâ, barbarâ dehinc prævalente valentiâ, Dei inſuper permittente potentia; ut quæ paulò antè gloriabatur multarum gentium cæde ſuâque victoriâ, immenſo ac terribili barbarico impetu repente conculcata, omnibus viribus amiſſis, triumphi gloriam hoſtis crudelitate ſuperatam, lugubri clamore plangeret, ingentique permixto mœrore recogitaret, animoque miſere commendaret. Crocus enim Rex Wandalorum, nequiſſimæ mentis impio fretus conſilio, cum Suevis & Alemannis de finibus ſuis egreſſus, Galliam appetens, omnia ferro, rapinis & igne, in quibus ſua prævaluit ferocitas, vaſtavit & ad perniciem uſque delevit. Mater namque illius, filium ad perverſa incitans, Si cupis, inquit, fili, novæ rei effector videri, tibique nomen omnium maximum acquirere; Chriſtianæ legis eſto deſtructor, cunctarumque Eccleſiarum everſor. Nil quoque utilius peragere vales, quo nomen eleves, quam ſi præceſſorum ſuorum inſtituta annihiles, ædificia ſubvertas & conculces. Quibus incitamentis tyrannus, nimio furore ſuccenſus; Rhenum apud *b* Moguntiam tranſiens, eamdem urbem primùm cum populo vaſtavit, dehinc Auſtraſiorum civitates vallans, *c* Metis pervenit: cujus murus ruens nutu divino, Wandalorum adjuvit ingreſſum. Univerſas poſt hæc Galliarum urbes pervagans, alias ſubcidione delevit, alias igne cremavit, plures autem non ſolum pecuniis, ſed etiam populo privavit. Chriſtianæ quoque legis fautores pravis & inauditis perſecutionibus quatiens, quoſdam etiam variis pertraxit pœnis, quoſdam vero citato ſecuit ictu bipennis: inter quos *d* B. Nicaſium Remenſem Epiſcopum virum vitâ moribuſque glorioſum, poſt multorum cruciatuum varietates, moderati nuſquam memor animi, ſtemmate decoravit martyrii. Nullus in barbaris veſaniæ modus, nullus indulgentiæ locus, ſed ſemper ad cædendum continuus [furor]. Inſtabant cruenti lectores, inſatiabiles, non ſolum devictarum gentium ſpoliis, ſed de patronorum ſuppliciis. *e* Burgundionum ergo invadentes confinia, ſuâ E nimis invaleſcente ferocia, omnium fere Eccleſiarum ſtraverunt ædificia; Chriſtianos quoque ſua ſpernentes imperia, pœnâ ditarunt ultimâ. Inſaniebant in eos ſæviore inſaniâ, quos majore cernebant vigere conſtantia; invictaſque turres nitentes ſubvertere, hoſtiliori dimicabant certamine. Unde factum eſt ut *f* B. Deſiderium, Legonenſem Antiſtitem, virentem atque fructiferum vitis Dominicæ palmitem, quia brutis ipſorum præſtigiis, numinibus ſcilicet noluit libare vaniſſimis, mucronis ictu cervicis nudarent intima. Memorabilem nec non & *g* Valerium, ejuſdem Doctoris eximii diſpoſitum, quem ad Archilevitæ delegaverat officium (eo quod à prophanis omnino ritibus diſtulit animum) multimodis cruciatibus diſtortum, cæleſtis militiæ tironibus reddidere conſocium.

10 Chryſopolitanos autem in fines ut perventum eſt, non minori exarſere ferocia; ſed parvi pendentes cœpta, primis certabant diſæquare ultima. Glorioſus itaque Antidius, cæde comperta, variis in diverſa cogitationibus revolvens animum, plebis ſibi commiſſæ curioſe quærebat præſidium: ſed ſolicitationis ſumma F vertebatur ad Dominum. Meditabatur primum, ſeſe cum Clero, intra mœnia urbis invictæ, tutum hoſtibus poſſe reſiſtere, ſi dimicando mallet ſe ulciſci barbarico ſanguine, quam tormenta pati pro Chriſti nomine. Recogitabat dehinc; non quietis, ſed pereclitantibus opus fore remige; non ſecuris, ſed trepidantibus conſolatoris levamine. Denique ſe prælio magis quam fugæ præparans, agmen urbanum divini Verbi prædicatione corroborat; ſeque Euchariſtiæ ſacræ munimine firmans, benedictione fuſa, foras ad opem ferendam progreditur. Feſtinat ergo curioſus Paſtor jam unius ovilis oves ſimul locare, affines pecorum greges imminentium impetu luporum territos eruere, proſtratos allevare, diſperſoſque contrahere. Eſt autem oppidum ab urbe decem milliaribus diſtans, quod *h* Rufiacus dicitur; in quod, quia non ſolum muro, ſed etiam flumine ad montis radicem ſtagnante muniebatur, Provincialium plures, deſertis vicis, agitante metu confugerant. Ad præ-

a C *Temporibus Honorii & Theodoſii junioris,*

Crocus Wandalorum Rex,

D EX MSS

b devaſtat Moguntiã,

c Metas, & alias urbes:

d occidit S. Nicaſium Epiſc. Remenſem,

e

f Deſiderium Lingonenſem,

g & Valerium, Archidiaconum.

S. Antidius ob ſalutem ſubditorũ,

h Rufiacum migrat:

A EX MSS. parandos itaque fidelium animos, quo majorem ſibi plebis commiſſæ partem confugiſſe comperit; & indubius ſcilicet, quin hoſtium illic primum illapſura foret atrocitas; vir venerabilis, ut miles intrepidus, occurrit. Nondum in Patris & Magiſtri adventu exultantium oppidanorum finierat ſonitus, cum incurrentium undique audiebatur fremitus. At beatus Antiſtes, jam ſui cernens tempus adeſſe martyrii, ſe pro ſuis hoſtiam Deo libare cupiens, filios incitabat dicens: Nemo veſtrûm, fratres, à veritatis tramite devians mortis metu ab honore ſe glorioſi triumphi ſegreget: levis enim cruciatus qui volucri cum tempore tranſiens, perennem reddit pro mercede quietem. Multum quoque pretioſius reor fore negotium, quàm ſi doloris citati merce, ſalutis æternæ emitur remedium, & exultationis perenne gaudium. Eſtote ergo mei imitatores, quem vobis delegiſtis Primicerium; quemque favente Deo necis egregiæ videbitis eſſe principium. Comitentur ergo mecum ad victimam qui ſuam Chriſto ſociare nituntur animam.

excitat ſuos ad Martyrii,

11 His & ſimilibus Chriſticolas inſtruens hortatibus, barbaris obviam exiit, ſupplicans & ſuadens, ut non ſibi, ſed plebi ignoſcerent, ſuæque crudelitatis modum vel in præſentibus traderent. Ad hæc quidam Wandalorum, ſuccenſus veſaniâ, cruentas in Chriſti famulum manus jam mentis inops audacter intulit; ictibuſque crebris eum diverberans, cujus profeſſionis virum ſe teſtaretur minaci voce requirit. Cui vir venerandus, jam ſummi deſiderii munus impetratum comperiens lætus reſpondit: Chriſtianæ religionis me fautorem profiteor; Chriſtique Crucis me ſignum geſtare glorior; quem verum & omnipotentem Deum fateor, cujus ad arbitrium cæli volvitur ſphæra, terræ ſubſiſtit machina, maris reguntur ſpatia, cunctaque moderantur condita. Incenſus his veſanus barbarus, manus Sancti cervici implicat, faciem alapis pulſat, vinctumque manu utraque veſano Judici præſentare feſtinat. Judex igitur impius, ut in Chriſti famulum direxit intuitum, corporis ſtatum vultuſque ſpeciem conſiderans, cujus honoris culmine ſublimaretur, fateri juſſit. Cui beatus Antiſtes, hilari voce reſpondens, dixit: Chriſtiani vocabulum, ſi juxta Chriſti vixero mandata, mei culmen honoris eſt. Nullum enim ſublimiorem honoris gradum fore exiſtimo, quam omnipotenti Deo famulantem pro ipſius famulatus præmio gaudia in cælis ſempiterna conſequi. Tunc quidam indigenarum capti, & ante Præſidem ducti, aliquid ſibi remedii in morte Pontificis præſtari ſperantes, ſceleris miſeri participes effecti ſunt; accuſanteſque, ut fertur, dicebant: Caput hic eſt Chriſtianorum: populus hunc omnis ſequitur, novæque legis inſtructor; baptizat, populi poſſidet Pontificium.

B *occurrit hoſti.*

C *Judici oblatus*

Pontifex eſſe à perfido indicatur:

12 Motus ad hæc Tyrannus immitis, juſſit inde rapi Pontificem, ut cunctis ſpoliatus amictibus, cruciaretur ictibus, ſi ſacris nollet libare numinibus. At cruentus carnifex, juſſa magiſtri citius complens; viri Dei os atque oculos ceteraſque corporis compagines fuſtibus flagelliſque tundens, omnia crudelitatis inſtrumenta, niſi Chriſtum ſuis litans aris negaret, minabatur. Beatus autem Antidius inter tormenta poſitus (quamquam hinc verba, illinc gladius, non ſolum ad pœnam ſed etiam ad mortem ingerebantur) poſtquam corpus intumeſcens vulneribus, incuſſos flagellorum ictus nudis vix ferre poſſet oſſibus; luminibus ſurſum directis, conſtanti voce dicebat: O Deus omnipotens genitor, ô Chriſte cum Patre Deus orbis conditor, Pneuma ſacrum, Dei hominumque mediator! qui ſimplex es in eſſentia, quem juſtè trinum fatentur perſonarum vocabula: viſita quæſo mei corporis ergaſtula, ut mundialibus à vinculis erutus tibi dicatus ſpiritus, ſanguine ſui immolatus hoſpitii, cælorum ſocietur civibus. Rege Domine populum mihi commiſſum, ne quis illorum impatiens pœnæ formidet faſtigium. Tortoris ergo reſpiciens ora dicebat, Perage miſer cœpta; Dominus enim mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo. Id indigne ferens mortifer, ſanguine paſtus, gladium à latere revocans, beati Viri caput ſingulari excuſſit ictu. Strata ſoli pulveraria petunt exanimes artus, celſa poli penetrat ovans ſpiritus culmina, caterva ſtipante cum tripudio Angelica. Adfuerunt noctis in ejuſdem obſcuro properantes ab abditis viri Chriſticolæ: qui furtim collecta beati Martyris membra, extra caſtri prætitulati mœnia, tumulo dederunt. Lugebat hunc multitudo chriſticola, quam invictam urgebat manus barbarica, de nece magis Antiſtitis, quam de ſuo cruciatu territa; & mœſta Chryſopolis, virum obiiſſe fructiferum, quem Paſtorem habuerat egregium, Doctoremque præcipuum.

D *preces fundit,*

capite plectitur,

E *& ſepelitur.*

flagellis dire laceratus,

13 Quis deinde exitus agonem furioſum ſit aſſecutus, quæve pœna cruentis carnificibus ad vindicandas fidelium injurias tradita ſit, intimare non piget. Direpto igitur prætitulato caſtro, incolis omnibus captivatis, mortis ſuæ vinculis aſtrictis; Crocus cum omni ſubſequente exercitu, ad expugnandam Chryſopolim, cœpto furore feſtinabat. Cujus impetum Chryſopolitani, loci ſitu fiſi, audaci reſpuentes conamine, & militari ſerpentes certamine, furoris ejus iram verterunt in rabiem. Urbem denique diutina vallans obſidione, cum nullâ poſſet invicta mœnia civeſque animoſos calliditatis arte ſuperare; oppidum ſuper unum montium, haud longe ſuperfluentis amnis à margine ſitum, ad prohibendum ingreſſum vel receſſum civium (qui nunc uſque Wandalorum mons ab incolis nuncupatur) condidit. Quod etiam urbani parvipendentes, B. Antidii magis interventionibus protecti, quam ſua valitudine defenſi, perſequentium evaſere perfidiam: quæ res barbaricæ crudelitati ingens fuit incendium. Ad ulciſcendas itaque Chriſtianorum contumelias tanta barbaros invaſit rabies, *i* ut atrocitatem, quam in Chriſtianos exercuerant, nutu divino in ſeipſos verterent, ſeque invicem morti traderent. Crocus itaque cum Suevis & Alemannis Galliam Lugdunenſem pervagans, cum Arelatum perveniſſet, *k* jam majori deſtitutus exercitu, captus à Mario Præſide, catenis nexus, per plures quas vaſtaverat urbes ad improperium reductus, victiſque victor ad vindicandas injurias repræſentatus; poſt multorum cruciatuum tormenta, impiam vitam miſero finivit obitu. Barbari autem qui cædi ſuperfuerant, amiſſo Judice, quo quemque metus compellebat, diffugientes:

Rex Crocus fruſtra obſidet Veſontionem:

F

i ab Arelatenſi Præſide captus occiditur;

k

A tes : nec minima quidem ex eis pars reſtitit qui captionis mortiſve pœnam liber poſſet evadere.

participes cædis etiã in poſteris puniuntur.

14 Mortis etiam B. Antidii fautores finitimos, quia ſcilicet (Domini & Magiſtri conſenſere in contumeliam) ita divina protraxit ultio, ut luridi facti & imbecilles, cunctiſque corporis pæne viribus & ſuppellectilis ſupplemento deſtituti; calamitatem quam in ſeipſos perpeſſi ſunt, ad facinoris perpetrati memoriam & beati Antiſtitis gloriam, poſteris ſucceſſoribuſque ſuis, ſuo videlicet ex germine prodeundis reliquerunt. Videntur enim ex eorum editi ſtirpe, uſque ad triceſimum annum vigere corpore, opibuſque creſcere, poſt triceſimum vero viribus & facultatibus deſtitui, ſicque vitam inhoneſto funere finire. Quod quia ſceleris in Dei famulum commiſſi cauſa, proteſtantibus eiſdem, contingere comperi, in hujus teſtamenti ſerie digerere curavi.

B *Corpus miraculis clarum,*

15 Vas igitur electum, ne traditum oblivioni vileſceret, neve inani frueretur ſolatio, à patre-familias detegitur, & magnæ utilitatis honoriſque præmio, familiæ fruentium traditur. Plebe namque fidelium paulatim revireſcente, tantis Dominus Antidium ſublimavit honoribus; ut quocumque languore detenti, impetrandi remedii gratiâ tumulum ejus adirent, quocumque morbo gravati angerentur, ſanitati redditi, læti domum repetant. Unde cultu & reverentia non minima habitus, baſilicâ ibidem ædificatâ, aliquamdiu ibi conditus requievit. Chryſopolitani vero *l* poſthæc non ferentes tanti muneris decus, haud longe ab urbe non urbano venerari cultu, ſui ſuaſione Præſulis animati, properantibus undique multis Chriſtianorum agminibus, beati viri corpus inde remotum, Pontifice cum Clero præeunte, cum magno tripudiorum ſtrepitu, undique laudibus hymniſque conſonantibus, in ſuam tranſtulerunt Chryſopolim, in monaſterio ſcilicet B. Pauli Apoſtoli, ubi etiam alia Sanctorum corpora requieſcunt. Ibi ergo juxta baſim altaris, glorioſiſſimi Antiſtitis Reliquiæ, omni cultu & reverentia conditæ, multis, opitulante Deo, pollent miraculis, qui vivit, gloriatur, & regnat, in Trinitate perfecta Deus, per infinita ſecula. Amen.

l fertur intra urbem ad monaſterium S. Pauli.

C

ANNOTATA G. H.

a *Imperarunt ſimul* Honorius & Theodoſius junior, *ab anno* 408 *ad* 423, *hic in Oriente & iſte in Occidente. Reſumitur hinc relatio in Ms. Breviario Biſuntino: ſed pauca continet.*

b *Serarius lib.* 1 *Rerum Moguntiacarum ex Ms. Colonienſi ait, Moguntiam anno* 400 *vaſtatam à Rege Wandalorum Caroco, apud Marcellinum lib.*3 Crocho *dicto*; *Chiffletius* Croſcum, *alii communius* Crocum *dicunt*: *ſed plerique volunt omnia infrà notata eſſe referenda ad* Crocum Alemannorum Regem, *quem tempore Valeriani & Gallieni Imperatorum* commoto exercitu Gallias pervagatum *ſcribit Gregorius Turonenſis lib.* 1 *cap.*3; *ubi & hunc* per conſilium matris iniquæ *concitatum aſſerit.*

c *Civitas Metenſis varias clades paſſa eſt ab Hunnis & Wandalis, eaſque non ſatis inter ſe diſtinctas, uti alibi ſæpius dicendi occaſio erit.*

d *Colitur* S. Nicaſius 14 *Decembris, quem Baronius ſub Wandalis paſſum anno* 407 *aſſerit num.* 42, *aliqui ſub Hunnis arbitrantur.*

D EX MSS.

e *Provinciæ tempore ſcriptoris Burgundionibus attributæ.*

f *Acta* S. Deſiderii *illuſtravimus ad diem* 13 *Maji, diximuſque circa annum* 264 *à Croco Alemannorum Rege antiquiore occiſum: nec enim quidquam vetat ejuſdem gentis plures Reges ſynonymos fuiſſe.*

g *Colitur* S. Valerius 22 *Octobris, videturque ſub priore Croco ſeculo* 3 *occiſus.*

h *Ruffiacus Chiffletio* Ruffacus *&* Caſtrum Rufteium, *cujus aſſerit pag.*91 adhuc ſupereſſe turrim *ab* indigenis S. Antidii turrim vocatam.

i *Hæc pag.*88 *poſt occiſum Antidium ita contigiſſe ſcribit idem Chifletius:* Illud vero mirandum accidit, ut præciſum à reliquo corpore Martyris caput, laudem Deo diceret; & abſque pectore, abſque pulmone ac faucibus, uno Omnipotentis nutu vocem lingua formaret. Quo prodigio attoniti Wandali, ac furore amentes, quos antea in pium gregem, in ſuorum deinde capita ſtrinxêre gladios, eâ rabie, ut intra perbreve tempus, ad mediam circiter partem mutua internecione deleti ſint. *Societas noſtra ad* 16 *Novembris privatim recolit mortem Venerabilis P. Rochi Gonzales an.*1628 *in Urvaia Paraquariæ portione à barbaris fidei causâ crudeliſſime interempti; cujus caput cum barbari clavis comminuiſſent, cor ex ipſo cadavere gravi & articulata oratione in hunc modum carnifices perſtrinxit: Occidiſtis me veſtri amantem, occidiſtis corpus meum, & oſſa mea confregiſtis, non ſpiritum, qui jam inter Beatos regnat: ob id magnæ vos manent calamitates &c. Hæc aliaque unanimes poſtea aſſeruere captivi ex parricidis plures, uti plenius lib.*8 *cap.* 25 *narrat noſter Nicolaus de Tecto in ſua Provinciæ Paraquaricæ hiſtoria. Utinam æque tuto credi poſſent, quæ nullo allegato teſte ſcribit præcitatus Chiffletius.*

k *Hæc de antiquo Croco Gregorius Turonenſis dicto lib.*1 *cap.*34 *id ita ſub Valeriano & Gallieno contigiſſe ſcribit:* Chrocus vero apud Arelatenſem Galliarum urbem comprehenſus, diverſis affectus ſuppliciis, gladio verberatus interiit; non immerito pœnas, quas Sanctis Dei intulerat, luens. *Videat lector cui potius credendum, num Gregorio Turonenſi, an huic fabulatori, qui poſterioris temporis Croco eadem hic aptat.*

l *Seculo Chriſti undecimo, ſub Hugone primo Archiepiſcopo, uti ſuprà probatum.*

APPENDIX D. P.

De cultu ejus Ulliſſippone in Luſitania.

Ex Hagiologio Georgii Cardoſi.

Feſtum 17 *Junii ut die Natali ab anno* 1147

1 QUod hunc XXV Junii, *natalem* S. Antidii *putaverit Henſchenius, potius quam* XVII, *vereor ne ex ſola erga Romanum Martyrologium reverentia fecerit; dubitaturus fortaſſe, ſi Luſitanæ linguæ ſufficientem habuiſſet notitiam, ad expendenda accuratius ea, quæ de extraneis Sanctis ſubinde Cardoſus habet, non ſemper contemnenda, neque ex pſeudo-Dextero & ſuccenturiatis*

A ex Mss. turiatis ei figmentis hausta. Tale est quod ad XXV Junii, initium colendi Sancti in Lusitania referat Carolus ad annum MCXLVII; quo si etiam assumptus est dies XVII, non potest is esse assumptus primum anno MCCCCLX, uti in Comm. prævio num. 1 & 3 visum Henschenio est. Verba Cardosi ex Italico Latine reddita, hæc sunt.

2 Ulisippone in sumptuoso Conventu S. Vincentii extra muros, festum S. Antidii (*vulgo San Tude*) Episcopi & Martyris, cui Wandali, in odium fidei Christianæ, acerbam mortem intulere, imperante Honorio. Miraculosam hujus Sancti imaginem, quæ ibi asservatur, attulerunt exteri, qui convenerunt ad glorioſam expeditionem anni MCXLVII, quo recepta de Saracenis urbs est; sperantes per illius intercessionem victoriam de barbaris. Quapropter magnanimus & sanctus Rex, D. Alfonsus Henrici, tantum erga ipsum concepit affectum, ut ei juxta dictum Conventum capellam erexerit cum cœmeterio, inde S. Antidii dicto; ubi sepulti sunt illustres milites & generosi pugiles, qui Saracenorum telis aut gladiis istic occubuere, qui vulgo ut B veri Martyres coluntur. Certum est quod mediante imagine ista, usque hodie multa ac manifesta miracula operetur Deus, præcipue circa febricitantes & tussi vexatos; cum jam inde à principio multi sanitatem recuperassent, haustu crystallinæ istius aquæ, quæ in præfato cœmeterio emanat.

propter imaginem Sancti miraculosam

in capella sui nomini,

cum Reliquiis vestium,

3 Conventus *ille, ut idem Cardosus inter Annotata ait, lit.* b. Canonicorum Regularium *est: ibique* asservata à plus quam seculis quinque imago, eamdem adhuc retinet vivacitatem colorum, cum qua fuit advecta ex Gallia, sex palmos alta, & Sanctum exhibens in habitu Episcopali cum mitra & pedo. Ejusdem vestes Sacerdotales, (*quas vel quarum partes oportet pariter à Burgundionibus allatas fuisse*) per domos infirmantium circumlatæ innumera operantur miracula. Sub choro, qui situs est post capellam majorem, est quædam species catacumbæ, post totius operis absolutionem magis exornanda, ubi servantur ossa cæsorum in recuperatione civitatis, quos identidem appellat Martyres brevis Chronica ipsius Conventus, impressa ex mandato Joannis III, *adeoque ante annum* MDLVII. Jacebant isti in Ossario quodam veteris ecclesiæ, intra capellam S. Antidii; & hoc videtur cœmeterium esse, de quo loquuntur Chronica nostra: in cujus fundamenta primum lapidem jecit D. Joannes Peculiaris, Archiepiscopus; per hanc religiosam ceremoniam advenas obligans, ad dimittendam istic miraculosam imaginem ipsius, cui festum ex usu Gallicano fit XVII Junii, quando martyrium subiit ad annum CCCCXXV, ut videre est in Vita Ms. quæ ad finem Chronicæ habetur fol. 33 & 34, & E unde in die festo sub ritu duplici sumuntur Lectiones ad Matutinum.

& cœmeterio militum in pugna cæsorum

4 *In veteri ibidem Missali sic notatur*, Sexto Idus Novembris festum Martyrum Henrici & sociorum, quorum Reliquiæ sunt in monasterio S. Vincentii Ulixbonensis. *Tunc ergo ex ipsis Chronicis dabitur plenior descriptio istius ecclesiæ, & cultus istis ut Sanctis ibi olim exhibiti: nunc ea hic attigisse est satis.*

qui colunt. 8 Novembris.

DE SANCTO MAXIMO,

D. P. EPISCOPO TAURINENSI IN PEDEMONTIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus ætate & cultu, atque Legenda post seculum XI collecta.

POST AN. CCCCLXV. C *Scriptis clarus,*

Ennadius, Presbyter Massiliensis, qui sub finem seculi V *collegit librum de scriptoribus Ecclesiasticis, ut est à Miræo editus, cap.* 40 *pratitulatum Sanctum Antistitem, sibi propemodum coævum, laudat his verbis:* Maximus, Taurinensis Ecclesiæ Episcopus, vir in divinis Scripturis satis intentus, & ad docendum ex tempore plebem sufficiens; composuit in laudem Apostolorum tractatus, & in Joannis Baptistæ nativitatem, & generalem omnium Martyrum homiliam. Sed & de Capitibus Evangeliorum & Actuum Apostolorum multa sapienter exposuit. *Enumeratis deinde aliis pluribus ejusdem lucubrationibus, elogium viri ita concludit idem Gennadius:* Floruit Honorio & Theodosio Juniore regnantibus. *Regnarunt autem, Honorius quidem, usque ad annum* CCCCXXIII; *Theodosius vero, ejus ex Fratre Arcadio nepos, jam inde ab anno* CCCCII *dictus Augustus, usque ad annum* CCCCL. *Post hunc annum idem* Maximus, Episcopus Ecclesiæ Taurinatis, in omnia *scripta ab Eusebio Episcopo Mediolanensi ad Leonem Papam, quoad hujus fidem in Orientem directam*, consensit & subscripsit; anathema dicens his, qui de Incarnationis Dominicæ Sacramento impia sen- F serunt, *Nestorio & Eutycheti. Ea Eusebii, sic à* Maximo *subscripta Epistola, extat post* 52 *Epistolam Leonis, anno* CCCCLII *adscripta à Collectoribus. Imo Hilarius Papa anno* CCCCLXV *Synodum Romæ celebravit, primo post ipsum loco, tamquam omnium Episcoporum seniori*, residente Maximo, Taurinæ civitatis Provinciæ Galliarum. *Certum est igitur errasse Gennadii transcriptores, utcumque antiquos, in quibus*, obiit, *vel* moritur *irrepsit pro* floruit: *unde contigit Petrum in Catalogo lib.* 2 *cap.* 9, *citato Gennadio, scribere*; Quievit autem Honorio & Theodosio juniore imperantibus.

floruit, non obiit, sub Theodosio Jun.

adhuc superstes an. 465.

2 *Vitam nemo antiquorum scripsit, sed primum seculo* XIII *vel serius Novalicienſis aliquis, in extremo Pedemontio versus Sabaudiam Monachus*, Legendam *composuit ad usum* ecclesiæ S. Maximi de Collegno, extractam de diversis locis, *uti legitur ad calcem ecgraphi, ad Bollandum nostrum missi anno* MDCLIV *à R. P. Joanne Jacobo Turinetto, tunc Collegii nostri Taurinensis Rectore. Fuit autem prædicta ab ejus nomine*

Vita ex Ms. propriæ ecclesiæ

A *mine appellata eccleſia ipſo eodem loco, ubi ſteterat* parvula baſilica, in B. Joannis Baptiſtæ honore conſtructa, quinque fere milliaribus Taurini ab urbe remota, *quam* ſæpius frequentabat *turbarum fugitans Sanctus; &* in qua, uti elegerat, à Clero & populo fuit ſepultus; *quæ etiam uti dicitur num.* 8, fuit poſtmodum à devoto populo mirifice dotata & ampliata, & in ejuſdem Sancti viri vocabulo notabiliter inſignita. *Hanc ego crediderim ſucceſſu temporis in poteſtatem Novalitienſium Monachorum deveniſſe, ab eiſque adminiſtratam fuiſſe; qua cauſa eorum uni extiterit Legendam compilandi.*

in qua olim ſepultus,

3 *Quærenti quæ nunc ſit eccleſiæ iſtius conditio, reſpondit anno* 1691 *R. P. Carolus Franciſcus Genta, Taurinenſis noſtri Collegii Rector,* Collegienſe oppidum vulgo Collegno, ſuperioribus ſeculis longe majori quam in præſentiarum ſit ambitu porrectum, & in tres parœcias diviſum fuiſſe: quarum iſta S. Maximi una & quidem primaria fuerit; ſed nunc ab oppido, magis reſtricto & intra unius parochiæ limites contracto diſtet longius, diſjectis circumundique habitationibus, campeſtre ſacellum, quo tamen annis ſingulis Collegienſes oppidani conveniunt in feſto ipſius Sancti, tamquam primarii Patroni, Miſſam iſtic ſolennem celebraturi. Sed neque ibi neque in Parochiali nova ac ſatis eleganti eccleſia, ſancti quoque Maximi dicta, hujus Corpus vel Reliquias inveniri, *ſcribit ille,* aut omnino ſciri quo devenerint, inter bellicos tumultus frequentes & hæreticorum populationes. Illuſtriſſimum Julium Cæſarem Bergeram, ab annis circiter quinquaginta factum Archiepiſcopum, multum laboris fruſtra poſuiſſe in ſcrutanda circa ipſum ſacellum terra, quod popularis rumor nocturna iſtic viſa lumina & Angelicos cantus auditos celebraret. Jam vero, *inquit Genta*; plerique opinantur, & à majoribus traditum affirmant, intra turrim, quæ oppidi caſtro imminet, tantopere deſideratum theſaurum latere: itaque oppidi & caſtri Dominus, Comes Provana, pollicetur, ſe, ubi præſentia bella reſederint, curaturum ut ſubruta turri eruantur inde ſacra lipſana, ſiquidem ibi latent, & venerationi publicæ exponantur. Interim feſtum ibi de præcepto obſervatur: Taurini vero ubi ejuſdem Sancti ſacellum in Metropolitana eſt, atque per diœceſim reliquum Officium fit ritu Duplicis cum Octava. *Hæc ille.*

nunc ea fere deſolata ab oppido multum reſtricto abeſt longius,

ubi fruſtra requiſitum corpus

B

C

4 *Allegat Auctor Vitæ num.* 6 *&* 10 Petrum Damiani in Legenda, quam de B. Maximo luculento ſermone compilavit: *in cujus operibus licet talis nullus ſermo reperiatur; non eſt tamen diſſimile vero, ipſum, qui ſæpius Taurino tranſiit, aliquando etiam de iſto Sancto habuiſſe ſermonem, qui modo non inveniatur: nec ſi inveniretur, auctoritatis foret maximæ. Obiit enim S. Petrus Damiani anno* MLXXII, *quando jam poterant de Sancto, cujus nulla ſcripta antiquitus Vita extabat, narrationes quædam parum ſolidæ circumferri. Tale imprimis eſſe puto, quod dicatur* S. Maximus S. Leonis *Papæ* I germanus frater extitiſſe; *adeoque (uti aſſumit Auctor hic noſter)* ex Patre Quintiano Tuſcorum ſanguine procreatus. *Hoc ſi credidit S. Petrus Damiani, ex ſuorum temporum uſu credidit: quibus jam familiariſſimum erat ab Imperatoribus deſignari, & à Pontificibus Romanis vel recipi vel tolerari Epiſcopos aliunde ad-*

Dicitur Legendam ſcripſiſſe S. Petrus Damiani,

in eaque eum facere fratrem S. Leonis I.

creditur ſub turri quædam latere.

ſcitos. Non ita agebatur ætate S. Leonis, *quando vix aliter ordinabantur Epiſcopi, quam ex Cleri electione libera, & quidem plerumque ex proprio corpore.*

D AUCTORE D. P.

5 *Addidit auctor etiam tertium fratrem,* S. Juſtum *Novalicienſem, Monachum & Martyrem, Patronum Secuſienſis oppidi, ubi corpus aſſervatur, inventum circa annum* MXXIX, *quo ſub ejus nomine erecta ibi Abbatia fuit. Verum hunc ego, donec res accuratius definiatur* XVIII *Octobris, non dixerim occiſum à Wandalis, quos ſeculo* V *utramque Galliam, Belgicam & Celticam, depopulatos ſcio: ad Alpes autem penetraſſe non credo; ſed à Saracenis occiſum conjectarim; iis ſcilicet qui, occupato ſub finem ſeculi* IX *Fraxineto, Provinciam Sabaudiamque & Pedemontium excurſionibus prædatoriis fatigaverunt, annis fere centum, uſque ad annum circiter* DCCCCLXXIII, *quo eos inde à S. Bobone expulſos oſtendit Henſchenius ad* XXII *Maji. Iſto autem ſeculo fuerunt Romæ Pontifices* Leones *quatuor,* V, VI, VII, VIII, *Romani omnes, quorum tamen nullius fratrem* Juſtum *dixerim; ſed potius Leonis* IV, *etiam Romani & Sancti, qui ab anno* DCCCXLVI *ad* LV *Eccleſiam rexit, & cujus frater facile potuit ad tempus occupati à Saracenis Fraxineti & vaſtati Novalitii ſuperfuiſſe. Epitaphium certe quo auctor Vitæ nixus, Leonis* I *fratrem Juſtum fecit, ipſomet fatente abſque numero Leonem nominat.*

An etiam frater S. Juſtus?

an hic potius ad ſec. 10 *referendus?*

& frater Leonis IV.

E

6 *Verum tres iſtos Sanctos in unam germanitatem compingi tolerabilius fuerit, quam huic* S. Maximi *Legendæ inſcribi fabulas, quas nefas duxerim S. Petro Damiani adſcribere. Primam, de manu, quam ipſe ſibi S. Leo amputaverit ex mulieris venerabundæ contactu motum aliquem carnis expertus; deinde receperit à Deipara Virgine; quam fabulam jam indicavimus rejecimuſque* XI *Aprilis: altera longe fœdior hic inſeritur, de fornicatione meditata, quam impedierit frater Maximus, in conclave Pontificis deportatus ab eodemmet dæmone, quem viderat de conciliato flagitio ſeſe jactantem. Undecumque id deſcripſerit auctor, ipſum confirmans ex ſimili caſu relato in Vitis Patrum, & legendo etiam apud Caſſianum Collat.* 8 *cap.* 16, *nullam prorſus meretur fidem. Placet igitur tranſilire numeros* 3, 4, *&* 5; *& ſolum veroſimiliora proſequi, maxime cum ſimilis omnino fabula jam exhibita fuerit & rejecta in Vita S. Antidii. Miracula pleraque apparet verbatim accepta eſſe, ex prælaudata ſub nomine S. Petri Damiani Legenda: alia tamen aliunde etiam aſſumpta, probat miraculum, tempore* Gumberti Epiſcopi *factum, & relatum num.* 11: *hic enim floruit anno* MXCVIII, *annis pluribus quam* XXIV *poſt mortem S. Petri. Unicum ergo ex omittendis conſtare nobis dicimus, quod nempe Novalicienſis aliquis Monachus Vitam collegerit, quia putavit ſic ſe reddere cauſam, quam habuerit Juſtus,* adeundi Novalicienſe cœnobium.

Fabulæ quædam de S. Leone hinc reſciſſæ.

F

Aliunde addita quædam à Collectore, velut acta circa finem ſec. 11;

7 *Porro diem quo obierit* S. Maximus *Legenda non explicat; libenter tamen recipimus cum Romano Martyrologio diem præſentem, uti Taurini celebrem eo titulo. Verba hæc ſunt:* Taurini Natalis S. Maximi, Epiſcopi & Confeſſoris, doctrinâ & ſanctitate celeberrimi: *præceſſerant autem, in eodem* Maximo *cum titulo* ſancti Epiſcopi & Confeſſoris *referendo, Bellinus de Padua, & Grevenus in ſuis ad Uſuardum additionibus. Ms. Florarium, neſcio unde, ad* XIX *Kal. Januarii*; Item,

dies ex Martyrologio Rom.

A AUCTORE D. P.

inquit B. Maximi, Taurinenſis Epiſcopi & Confeſſoris, qui in Homiliis componendis & in eccleſia declamandis ſtuduit eleganter. Claruit anno ſalutis CCCCXV, *ubi* LXV *ſcribere veroſimiliter collector voluit. Oldoinus noſter, in ſuo Athenæo Liguſtico, laudat* Franciſcum Fulvium Frugone Ordinis Minimorum, quo eloquentiorem multorum judicio noſtra ætas neminem vidit, *quod* ſoluta oratione Italica *præter alia vulgarit anno* MDCLXVI Vitam S. Maximi Epiſcopi ; *ex qua non illibenter huc transferam, ſiquid ad poſterioris temporis cultum ſpectans accipi inde poſſit. De hoc tamen vehementer dubito : nam qui librum nobis Genuæ emit, per occaſionem transmittendum, præmonet ſtylo alio procedere quam hiſtoriam deceat, & potius Romanciam ſacram videri.*

alias 14 *Decembris*

8 *De ſcriptis ejus vide Bellarminum, Labbeum, & ſimiles Eccleſiaſticorum Scriptorum elucidatores, quibus curæ eſt diſcernere genuina à ſuppoſititiis. Docebunt illi, multa quæ* Maximi *hujus ſunt, SS. Auguſtini & Ambroſii operibus permixta circumferri, quæ ſuo Auctori reddita, & cum aliis pridem agnitis apte coordinata, promittunt Patres Benedictini Congregationis S. Maurii.* Præluſit *illis diligentiſſimus Mabilio, Partem* 2 *Tom.* 1 *Muſæi Italici exorſus à duodecim ipſius Maximi Homiliis, necdum editis, cum erudita ad eaſdem præfatione, ad quam placet Lectorem remittere. Inter inedita hactenus fortaſſis invenietur aliquid, quo confirmetur magna quædam inter Sanctos* Maximum *Taurinenſem & Remorum Epiſcopum* Remigium *familiaritas ; cui nihil eſt quod ex alterutrius ætate obſit : ſiquidem* S. Remigius *Epiſcopalem Ordinationem ſuſcepit circa annum* CCCCXLV, *& vixit uſque ad* DXXXIII, *expletis in eo munere* ſeptuaginta aut eo amplius annis, *juxta Gregorium Turonenſem, qui nequeunt ultra terminum hic notatum extendi, cum ſucceſſor ejus Flavius mox inveniatur Concilio Arvernenſi ſubſcriptus. Juſtius autem amicitiæ monumentum perenne creditur inſtituta inter Eccleſiam utramque fraternitas, per quam alterutrius* Canonici *inter alteros ſedere, & diſtributiones recipere permittuntur, ſi quis caſus Remenſem Taurini, vel Taurinenſem Remis invenirı faciat.*

ejus opera.

B

Familiaritas cum S. Remigio veroſimilis

9 *Sed ut nihil hic repugnantiæ hiſtoricæ eſt, ſic multa apud Ughellum tom. 4 col.* 1425 *dum* S. Maximum *dicit,* alumnum *fuiſſe* S. Willembegi Trajectinenſis Epiſcopi ; *nam inter Trajectenſes ad Moſam Epiſcopos, quorum ſeriem accuratè expoſitam Henſchenius dedit, tum vivus in peculiari Diatriba, tum mortuus ante tomum 7 Maji, nullus eſt cujus nomen vel eminus eo pertingat. Inferioris autem ad Rhenum Trajecti Epiſcopus quidem primus fuit S. Willibrordus, Friſonum eatenus Gentilium Apoſtolus, ſed anno dumtaxat* DCXCIV *conſecratus, & uſque ad annum* DCCXIV *ſuperſtes fuit, S. Maximo tribus fere ſeculis junior.* Potuit, *inquit Ughellus,* jam inde à Primis *prædicati Euangelii* temporibus, Epiſcopum habuiſſe *Taurinenſis Eccleſia,* ejuſdemque quamplurimos ſucceſſores, quorum ſeriem uſque ad Maximum delevit invidioſa vetuſtas ; *& eorum aliquis potuit eumdem* Maximum *eâdem in diœceſi veroſimiliter natum, ſuſcepiſſe inſtituendum & Clericum feciſſe. Sed difficile captu eſt, quomodo pro* Taurinenſis Epiſcopi *titulo,* Trajectinenſis *ex Belgio petitus obrepſerit ; nec minus, quomodo inter illos fuerit ſeculo* IV *aliquis Francico nomine* Willembegus, *Francis necdum in Gallias tranſgreſſis.*

C

non item diſcipulatus alicujus Trajectenſis Epiſcopi,

cui nomen fuerit Willembegi.

D

VITA

Auctore Anonymo Monacho Novalicienſi.

Ex Ms. Eccleſiæ S. Maximi.

1 BEatus Maximus, Doctor egregius & Confeſſor Domini glorioſus, regionis Tuſciæ & Patre *a* Quintiano, ex nobili ſcilicet Tuſcorum ſanguine propagatus eſt. Tres enim fratres ex utroque parente eſſe dicuntur, ſcilicet B. Leo primus, Juſtus cujus corpus requieſcit in urbe Secuſienſi, & B. Maximus. Primus quidem, id eſt S. Leo, in throno Apoſtolici culminis, ſicut honore, ita cunctos doctrina & virtute præibat ; ſecundus, id eſt S. Maximus, Eccleſiam Taurinenſem ſibi creditam mirâ providentiâ gubernabat : tertius vero, id eſt S. Juſtus, his duobus non inferior, quod ipſi verbo docebant, vita & operibus adimplevit. De B. Maximo dicit Petrus Damiani : Quid mirum, ſi Beatus Pontifex Maximus miraculis emicat, ſignorum atque prodigiorum ſplendoribus coruſcat, dum jam in cæleſti beatitudine regnat ? qui etiam dum in corpore vixit, mirabilis & inſignis apparuit. Beati quippe Leonis, ſummi Pontificis & Doctoris uberrimi, germanus extitit frater ; quem conſecutus æquiparabat, & affluentis eloquentiæ plenitudine, & Epiſcopalis excellentiæ dignitate. Hinc eſt quod eloquiorum ejus flores, per prata eccleſiæ immarceſſibiliter vernant : & quia, dum in hac vita fuit, non ſuam, ſed Dei gloriam quæſivit ; nunc à Deo, vice verſa, remuneratur in cælis, honorificatur in terris.

a *Dicitur fuiſſe Frater SS. Leonis Papæ I & Juſti Secuſien.*

E

& miraculis claruiſſe,

2 Qui B. Maximus cum Philoſophiæ ſtudium impendiſſet, tandem hanc deſerens divinis lectionibus incumbebat ; & dum B. Leo in throno Apoſtolici culminis eſſet ſublimatus, cauſas Romanæ Curiæ, omni procul pulſa perſonarum acceptione, ſplendide perorabat. Interim civitatis Taurinenſis Epiſcopo *b* per mortem ſublato de medio, B. Maximus per B. Leonem ad Eccleſiam Taurinenſem *c* Epiſcopus eſt deſtinatus ; & non ſine magna populi lætitia & laudibus, intra urbem Taurinenſem fuit receptus, & in ſede ſua locatus. Ipſe autem eamdem quam prius humilitatem & morum gravitatem in omnibus ſectabatur. In oratione pervigilabat, corpus macerabat, mulierum conſortia fugiebat. Humilis erat in omnes excipiendo, efficax in loquendo, alacer in exhortando : unde populus, propter ſermones quos in Eccleſia faciebat, eum plurimum diligebat. Nec mirum. Ipſe enim erat aſpectu Angelicus, ſermone nitidus, integer corpore, Sanctus opere, conſilio magnus, fide catholicus, ſpe patientiſſimus, caritate diffuſus. Fuit autem miræ liberalitatis & largitatis ad pauperes : quia omnia quæ habere poterat, Eccleſiis & Pauperibus, nihil ſibi retinens, tribuebat ; qui in tantum eum diligebant, ut ſiquis Maximum quæreret, ad domum vallatam pauperibus mitteretur. Et dum quadam die propria manu eleëmoſynam pauperibus daret ; unus eorum, contractam habens manum, âlteram extendit : cui S. Maximus,

factus Epiſcopus Taurinen.

b

F

c

virtutibus præfulſit.

manum aridam ſanavit,

A ximus. Alteram mihi quidem extende. Quare cum pro poſſe extenderet, cœpit eam palpare & extendere: & ſic eam oleo ungens, ſanavit. Et cum omnes laudarent eum, pulchre ſe texit. Putavi, inquit, quod fingeret, ut eleëmoſynam facilius impetraret.

ſolitariam eccleſiam frequentavit,

6 Quædam alia miracula per eum facta recitat Petrus Damiani, in quadam Legenda, quam de iſto Sancto luculento ſermone compilavit in his verbis: Beatus iſte Sacerdos Domini Maximus, ut ingruentium negotiorum turbines fugeret, ac divinæ contemplationi peculiarius inhæreret, ſibimet conſuetudinis fecerat, ut baſilicam quamdam parvulam, in B. Joannis Baptiſtæ honore conſtructam, ſæpius frequentaret: quæ nimirum baſilica quinque fere milliaribus à Taurini videbatur urbe remota. Cum vero inter ſanctos viros & reprobos homines ſæpe ſoleat fomes odii & ſimultatis livor oriri; Præſes ejuſdem provinciæ beatum virum omnino habebat exoſum: & quia clareſcentem atque conſpicuam ejus famam unde obnubilaret habere non poterat, inſidiarum illi tendiculas clanculo ſubſtruebat. Cuidam ergo Clerico, eidem Taurinenſis Eccleſiæ

B *quo ſuſpicax Clericus clam ſecutus,*

Pontifici neceſſitate, non fidelitate ſubjecto, calliditatis ſuæ myſterium pandit; eumque ad inveſtigandum iter Epiſcopi, dum ad præfatam graderetur Eccleſiam, dirigit: opinabatur enim vir odioſus & lubricus, quod Præſul ſanctus, ad explendæ potius luxuriæ voluptatem, ſecretioris loci latibulum quæreret; quam ob familiaris illuc orationis gratiam ſe, tam longo itinere videlicet, fatigaret.

ſitique deficiens opem petit,

7 Cum itaque Beatus Sacerdos ſimplici corde, prout ſolitus erat, pſallendo procederet, Clericus autem poſt ejus veſtigia callidus explorator anxie feſtinaret; tandem itineris labore defeſſus graviter adeo ſitivit, ut nimietate ſitis guttur ejus areſceret, & tamquam poſiturus animam ſquallidis faucibus æſtuaret. Quid faceret? quo ſe verteret? quodnam ſuæ ereptionis conſilium inveniret. Si gradum ſubſiſtendo reprimeret, ſitis ardorem ferre non poterat; ſi ſancto Sacerdoti prævolans auxilium poſtulaſſet, deprehendi ſe nimis erubeſcebat. Adjuvat moleſtiam pudoris vis neceſſitatis; acceleranſque viro ſancto manifeſtius innotuit,

C *& Sancti juſſu cervæ ſiſtentis, hujus lacte refocillatur.*

quo gravaretur exitio non negavit, & ſitis extinguendæ quodcumque ſaltem remedium petiit. Porro autem ille, ut erat mitis ac placidus, deprehenſæ perfidiæ clementer indulgens, anxiari cœpit ac ſolerter inquirere, quomodo periclitanti fratri, in tantæ neceſſitatis anguſtia, ſuccurrere potuiſſet. Sub hoc itaque pietatis motu ſeu intuitu, dum huc illucque ſanctos oculos verteret, ſed unde fratri ſuccurreret, penitus non videret; tandem aſpiciens cervam, plenum lactis uber habentem; Vade, inquit, & cervæ illius uber emulge, ſicque ſitis ardorem quo gravaris extingue. Ad imperium itaque viri Dei oblita fugæ cerva *d* ſubſtitit, ſe alieni generis hinnulo præbuit; ſicque ſitienti potum, non ut agreſtis fera, ſed tamquam ovis manſueta conceſſit. In hoc itaque divinæ virtutis indicio, & vir Dei notam falſi reatus evaſit, & Clericus ad violatæ fidei ſignaculum rediit, & Præſes falſæ opinionis ſententiam radicitus amputavit.

d

8 Aliquando plane ſubtractis imbribus, per triennium fere terram ariditatis æſtus oppreſſerat, omniſque populus acerrimæ famis inopiâ laborabat. Congregata itaque non minima parte cleri ſimul & populi, Beatus Pontifex Maximus orationis gratiâ Romam petiit, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli ſuffragia lacrymabiliter poſtulaturus: ſicque per eos Dei omnipotentis iram, quæ peccanti mundo debebatur, avertit. Meritis quippe famuli ſui divina clementia, non ſolummodo [avertit] gladium, ſed & copioſi muneris beneficium mirabiliter prærogavit. Nam ex quo vir Dei Romanis egrediens mœnibus, cum populo qui eum ſequebatur, ad ſedis propriæ Cathedram rediit; & quotidie profuſis imbribus abundanter pluit, & tamen ſuper eum ejuſve comites ne una quidem pluviarum gutta deſcendit. Hæc Petrus Damiani.

D EX MS. *Areſcentibus triennio agris pluviam impetrat, Romam profectus.*

9 Per idem fere tempus, quidam dum piſcem qui Sturio *e* dicitur in Pado piſcatus fuiſſet, illum B. Maximo devote præſentavit. Qui cum eſſet coctus, & totus appoſitus fuiſſet in diſco coram ſancto Dei Præſule; ecce pauper quidam ad januam illud maxime ſibi dari poſtulat, quod Epiſcopo appoſitum erat: & ſanctus Dei Epiſcopus totum piſcem ei mittit. Illico pauper cum diſco pleno piſce in ſublime ſe extulit, & cælum cunctis videntibus penetravit. Forte in hujus miraculi teſtimonium, ut pie credendum eſt, deductum eſt ut ſi Sturio in Pado capiatur, illico Epiſcopo præſentetur: conſtat quippe quia non ſine virtutibus ignobiliter vixit, qui virtutibus & miraculis coruſcavit. Tandem Beatus, morti appropinquans, Clerum qui fuerat ſibi delegatus, de tribus admonuit; ut inter ſe caritatem haberent, Eccleſias ſuas diligentius gubernarent, & gregem à luporum morſibus cuſtodirent. Poſt hæc, multis clarus virtutibus, in Domino feliciter obdormivit, & in ſupradicta parvula B. Joannis Baptiſtæ baſilica, prout elegerat, à Clero & populo fuit cum crebra devotione ſepultus: quæ baſilica fuit poſtmodum à devoto populo mirifice dotata & ampliata, & ejuſdem ſancti viri vocabulo notabiliter inſignita.

e Oblatũ ſibi piſcẽ pauperi donans,

E *Angelo datum intelligit,*

mortuus in præfata eccleſia ſepelitur.

10 De miraculis quibus coruſcavit, poſtquam adeptus cælicas ſedes eſt; idem Petrus Damiani in Legenda, quam de iſto Sancto & almo Confeſſore B. Maximo luculento ſermone compilavit, proſequitur. Aliquando nempe conſpiratæ militiæ *f* procinctus agebatur, & quidquid in agris ſive villis reperiri poterat de prædationibus atque rapinis, velut quadam tyrannide graſſante, patebat. Contigit itaque ut eccleſia, quam ſuprà retulimus B. Maximi crebris orationibus frequentatam, quæ nunc etiam eſt ejuſdem ſancti viri vocabulo nobiliter inſignita, quidam ex conjuratis miles irrumperet, & tintinnabulum, quod illic ad congregandum populum dependebat, ſacrilegæ rapinæ bajulus aſportaret: quod nimirum quamdiu penes ſe habuit, frequentius agitavit, ſæpeque perpendiculo *g* hinc inde pulſante percuſſit; ſed ex eo tinnitum, nolarum more videlicet, excutere nullatenus potuit: mox etiam in gravem contracti corporis ægritudinem decidit; multaque in medicos donorum ſuorum bona profligans, vel ad modicum quidem reparandæ ſalutis remedium non pervenit. Poſt multum vero temporis B. Maximus, in viſione, dum dormiret, apparuit; adjecitque, quia de valetudinis, qua tenebatur.

Miles furatus inde tintinnabulum,

F *f*

g mutum experitur, & contractione corporis punitus,

A tur, moleſtia uſque ad obitum nullatenus convaleſceret, niſi ad ſuam eccleſiam tintinnabulum quod abſtulerat revectaret. Expergefactus illico duos currus ſibi parari cum omni feſtinatione præcepit; in quorum altero tintinnabulum poſuit, eumque reliquis bonorum ſuorum muneribus oneravit, in altero eſt ipſe vectatus; atque ad Eccleſiam deductus, quod abſtulerat tintinnabulum reddidit, preces cum muneribus obtulit, ſicque ſaluti priſtinæ reſtitutus, ad propria cum ſuo ſuorumque omnium gaudio remeavit. Hoc itaque modo dum tenuit alienum, perdidit ſemetipſum; mox autem ut rapinam reddidit, ſe recepit.

EX MS. *pœnitenſque ſanatur.*

11 Quodam vero tempore, vir venerabilis *h* Humbertus Epiſcopus, qui tunc eamdem, Taurinenſis videlicet civitatis, Deo præſule regebat Eccleſiam, omnibus in commune præceperat, ut ad ſolemnitatem B. Maximi, quæ tunc propediem imminebat, devote concurrerent, eamque feſtivâ ut dignum erat frequentiâ celebrarent. Quidam ruſticus, ſancti Paſtoris edictum protervo ſpiritu parvipendens, boves junxit; oneranſque fœno vehiculum, carrariæ vectationi operam dedit. Repente vero ex ipſa congerie ſubitus ignis erupit, & non ſolummodo currum fœnumque corripuit, ſed ipſos boves incendio vorante conſumpſit. Completum eſt itaque quod per Prophetam dicitur, Et nunc ignis adverſarios *i* conſumpſit. Merito itaque ſolus planxit, qui communiter cum populo Dei noluit feriari.

h *Indicto per Epiſcopum feſto*

puniuntur ipſum violantes

B

i

12 Alius dum ejuſdem beati Confeſſoris feſtivitate fœni conſtrueret & conſtiparet acervum; ſubito vehemens [turbo] irrupit, totumque fœnum, uſque ad unam gerulinis ſtipulam, per agros ac rura diſperſit. Quod igitur ille, ſanctæ feſtivitatis contrarius, in unum congregare ſtuduit, aër vento concitus diſſipavit; dicente Domino, Qui non colligit mecum, diſpergit. In utroque igitur digeſto miraculo luce clarius diſcernitur, quia celebrandæ ſolemnitati B. Maximi ipſa etiam elementa famulentur; & in contemnentibus aperte colligitur, quanta celebrantibus gratia debeatur.

colligendo fœno,

immiſſo in illud turbine,

Luc. 11, 23

13 Præterea vir quidam, B. Maximi ſolennitatem colere parvipendens; cum ad eccleſiam devoti populi multitudo conflueret, ipſe falce fœnaria pratum ſecare cœpit, ſed (O divinæ ultionis accelerata ſeveritas!) protinus, brachiis ſtupefactis & cruribus, omne pæne corpus obriguit, donec advixit continui condolomatis ægritudinem non evaſit. Penſemus dilectiſſimi quantâ dignitatis gloriâ ſummus hunc remunerator attollit, ad cujus ſolennitatem indevotos homines tam violenter impellit; & cum tam ſevere percutitur, qui eum diſpicere non formidat, quantam ſpem divinæ miſericordiæ habere poterit, qui eum prout dignum eſt reverenter honorat?

rigore corporis,

C

14 Vir quidam dum in die feſtivitatis ejus inſiſteret [operi, ut] ad domeſticum uſum ligna conſcinderet, libravit ictum: ſed dum incaute depoſuit, cruris ſui tibiam gravi vulnere ſauciavit: tum multo poſt tempore, plaga recuſante medicum, lecto decubuit, nec ſibi quælibet dum adhiberetur medicina profecit. In Vigiliis autem ejuſdem feſtivitatis poſt biennium ad ejus eccleſiam cum oblationibus venit, in orationibus ac gemitibus excubans pernoctavit, mane facto curatum atque compoſitum ſe reperit; ſicque non jam vehiculo, ſed propriis greſſibus, lætus & alacer ad propria repedavit.

vulnere ſibimet inflicto,

D

15 Adoleſcens quidam, quoniam in feſtivitate S. Maximi, dum alieni juris virentes ſegetes cumulato faſce colligeret, & nocturnus prædo quod coacervatum fuerat, alligare tentaret: per quindecim fere vices id ipſum iteravit; & truſtratus à cœpto opere, [quoties] innectere ligaturæ faſciculum cœperat, nexus ſe protinus diſſolvebat, nec ſui conatus effectum obtinere quomodolibet potuit; donec divinæ virtutis judicium recognoſcens, dimiſſis ſegetibus vacuus ac fruſtra laſſatus abſceſſit.

ruptis collectæ frugis vinculis,

fulmine exitiali.

16 Duo ſiquidem juvenes, dum B. Maximi ſolennitatem, cum frequentiſſima convicaneorum ſuorum devotione contemnerent, ſeque colligendi fœni laboribus mancipaſſent; veſpertina propinquante jam hora, protinus aër vento ſæviente concutitur, ſerena cæli facies nubium denſitate contegitur, & coruſcis atque turbinibus æſtivi caloris tranquillitas immutatur. Mox itaque omnes illi, ſicut in laboris exercitio reperti fuerant, ſub fœnilis acervi ſtruem confugiunt, ſicque ſe protegi ab imminentium [imbrium] inundatione contendunt. Sed ecce ſuper illos duos, qui ſanctam feſtivitatem celebrare contempſerunt, fulgur irruit; eoſque ceteris *k* evadentibus terribiliter interfecit. Tali itaque ſententia digne percellitur, qui B. Maximo contumax invenitur. Sic nimirum adverſus eos, qui B. Maximi memoriam celebrare deſpiciunt, ipſa quoque mundi elementa confligunt; ut impletum videatur eſſe quod ſcriptum eſt, Pugnabit orbis terrarum contra inſenſatos. Ecce, Fratres cariſſimi, pauca de multis B. Maximi glorioſi Pontificis miracula ſuccincte deſcripſimus. Hæc Petrus Damiani.

E

k

Sap. 3, 21.

17 Idem in fine Legendæ ſic inquit; Veneremur, Fratres, tanti Patris ſolennia, Doctoriſque eximii ſectemur veſtigia; & contra cunctas frementium acies vitiorum, juxta B. Maximi, Doctoris tanti veneranda præcepta, accipiamus arma virtutum. Ejus ſane vita ad rectitudinem ſancti operis provocat, ejus doctrina ad componendos vitæ noſtræ mores invitat. Hoc itaque, dilectiſſimi, ſalubriter admonente, hunc imitemur, per divinæ voluntatis lineam indeclinabiliter incedentem: ut quo nunc provocante contemnimus mundum, eo poſtmodum præcedente perveniamus ad Chriſtum, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus, per infinita ſecula ſeculorum. Hæc ille.

Proponitur defunctus omnibus colendus.

F

ANNOTATA D. P.

a Quintianum *S. Leonis patrem fuiſſe, convenit; licet Vita apocrypha, unde fabellas hic omittendas auctor tranſcripſit,* Petrum *appellet,* de genere Aniciorum; *matrem* Piam. *Quamquam autem ægre perſuadeor fratres fuiſſe* Leonem & Maximum, *nolui tamen hanc Legendam acephalam prodire. Interim non admodum diſcrepant tempora: nam* S. Leo *ordinatus an.* 440, *ud* 46, *Vitam produxit:* Maximus *an.* 465 *omnium Italicorum Epiſcoporum, qui Romæ ad Synodum tunc con-*

A convenere ſenior, haud diu ultra eamdem propagavit.

b *Latent nomina deceſſorum S. Maximi omnino omnium: nam* S. Victor, *quem tabulæ eccleſiæ Taurinenſis ſuggerunt pro anno* 310, *quique ampliavit ædiculam SS. Solutoris, Adventoris, & Octaviani Martyrum Thebæorum, de quibus agendum* 20 *Novembris, merito creditur idem eſſe, qui* Maximo *ſuffectus iiſdem Sanctis monaſterium condidit, & ad Burgundiæ Regem legatus ivit an.* 495.

c *Licet Eccleſiarum, ætate illa, ut diximus, uſus ferret ex proprio* Clero *Epiſcopos ſumere; non tamen deſunt exempla aliquorum Româ acceptorum. Sic Ravennatibus, cum ſuo Electo Romam conſecrationis causâ venientibus, à S. Sixto Papa S. Leonis deceſſore datus eſt, rejecto quem elegerant, S.* Petrus *Chryſologus Foro-Cornelienſis, ex mandato SS. Petri & Pauli, qui Sixto eum in viſione demonſtraverant, uti narrabitur* 2 *Decembris.*

d *Hujuſmodi miraculum in variis Sanctorum Vitis occurrit, ac noviſſime die præcedenti in Vita S. Ivani.*

e Sturio, *Latinis* Acipenſer, apud antiquos
B piſcium nobiliſſimus habitus, *teſte* Plinio *lib.* 9 *cap.* 17: *quia cum ſit grandis ac mari proprius,* D
rarum eſt ſi reperiatur in fluvio, & quidem tam EX MS.
procul à mari quam eſt Taurinum ab Adriatico, in quod Padus *influit, licet in Liguriæ Alpibus ortus.*

f Procinctus *proprie dicitur, cum exercitus ad prælium inſtructus caſtris egreditur. Hinc* in procinctu *aliquid fieri dicitur.*

g *Aptum ſane vocabulum pro quo* linguam *dicunt alii, aptius quam* malleum, *niſi ubi vero malleo percutitur campana, immota manens ipſa.*

h Gumbertus, *aliis* Umbertus *&* Guibertus, *anno* 1098 *in diverſis locis ſubſcriptus, teſte Baldeſano apud Ughellum: ſed hoc aliunde quam à* Petro Damiani *ſumpſerit Auctor, ſi is vere Legendam hic identidem allegatam ſcripſit.*

i *Senſum forte in Prophetis reperias, verba eadem nuſquam.*

k *An ergo ceteri quoque non violarant feſtum? Credo urgente neceſſitate, ut ſæpe apud nos pluvio tempore, cum periculum eſt ne ſectum jam fœnum pluviis corrumpatur, diſpenſatum fuiſſe, ut Sacris auditis ipſum colligeretur: duos autem illos etiam Sacris defuiſſe, atque ita ſolos dici violaſſe feſtum.* E

DE SANCTO PROSPERO

EPISCOPO REGII-LEPIDI IN ÆMILIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§. I. *Memoria in Faſtis. Vita à variis ſcripta. Proſper Aquitanus ſcriptor, non fuit Epiſcopus, nec ullus eo nomine S. Proſper, Reienſis in Gallia.*

FORTE SEC. V.

S. Proſperi Eccleſia

REgium Lepidi, *urbs Galliæ Togatæ, in medio viæ Æmiliæ, ad lævam ripam Cruſtali amnis, inter Parmam & Mutinam ſita, cum hac ſubeſt Principibus Ateſtinis. Inter hujus urbis Epiſcopos cenſetur* S. Proſper, *quem Ferdinandus Ughellus tomo* 2 *Italiæ ſacræ columna* 299 *aſſerit* tumulatum in templo, quod ipſe S. Apollinari dicaverat; ibidemque manſiſſe uſque ad
C tempora Luitprandi Longobardorum Regis, indeque poſtea tranſlatum in eccleſiam ejus nomini conſecratam, ubi hoc tempore quieſcit. Quam poſtea eccleſiam, Comitiſſa Mathilda auctam, mirificeque dotatam, in nobilem ex S. Benedicti Ordine Abbatiam erexerit. *Ita Ughellus. Mortua eſt* Comitiſſa Mathilda *anno* MCXV, *& poſtea ſequentibus ſeculis honor cultuſque* S. Proſperi *promotus ad poſteros eſt. Bellinus, in Martyrologio ſecundum morem Romanæ Curiæ ſub nota anni* MCCCCXCVIII *Venetiis excuſo, ad hunc* XXV *Junii ſub finem iſta ſolum habet:* Item S. Proſperi Epiſcopi. *Quæ eadem nuda verba repetit Molanus, in ſuo ad Uſuardum Auctario. Habemus aliqua Martyrologia Mſs. ſub nomine Uſuardi aucta, non valde antiqua, ſed* XIV *aut* XV *ſeculo exarata: in quibus iſta leguntur:* Item S. Proſperi Epiſcopi, Doctoris præcipui: *quibus iſta adjuncta leguntur in Ms. Florario:* Qui fuit Aquitanicæ regionis, & B. Leonis Papæ Notarius. Obiit anno ſalutis CCCCLXX. *Poſtea Grevenus Carthuſianus, in ſuis additionibus ad Uſuardum editis Coloniæ anno* MDXV *&* MDXXI, *appoſuit Sedis locum his verbis:* Proſperi Epiſcopi Reginenſis & Confeſſoris, Doctoris præcipui anno Domini CCCCLXV. *Quæ quoad locum clarius expoſuit poſtea* Maurolycus, *hac phraſi uſus,* Apud Regium Ciſalpinæ Galliæ Proſperi Epiſcopi: *verum dum addidit,* Chronographi & Poëtæ Clariſſimi, *plures in ipſum congeſſit titulos, quam poſſint cum veritate ſubſiſtere: ſequaces tamen in hoc errore habuit plures recentiores, in quibus Galeſinius & Caniſius, cum hodierno Martyrologio Romano, atque Philippo Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ.* F

& monaſterium:

memoria in Martyrologiis:

2 *Vitam ipſius edidit ad hunc etiam diem* XXV *Junii, Laurentius Surius, auctore Joanne Antonio Flaminio; qui inter alias Sanctorum Vitas, anno* MDXVI, *Vitam B. Alberti Magni dicavit Leandro Alberto Bononienſi. Hic in Deſcriptione Italiæ, in Romanula pag.* 493, *aſſerit* Flaminium fato conceſſiſſe Bononiæ, ubi diu ludum habuerat, anno MDXXXV, ſepultumque in Divi Dominici porticu. *Uſus is eſt Vitâ* S. Proſperi, *à Bononino Mombritio tom.* 2 *operis folio* 221 *& ſequentibus ante ducentos circiter annos excuſa, & à quodam alumno ipſius eccleſiæ, in qua* Corpus *ſervabatur, compoſita ad uſum feſti atque per modum homiliæ. Hanc Vitam nobis Neapoli ſubmiſit Antonius Beatillus noſter forſan ex codice Ms. cœnobii Olivetani, in quo nos exiſtentes Neapoli eamdem reperimus, uti etiam Romæ in Ms. Membraneo Legendario Eminentiſſimi* Cardinalis *Barberini, in quibus aderat Prologus à Mombritio neglectus, quia præter nudam Spiritus ſancti invocatio-*

Vita à Flaminio ſcripta 16 *ſeculo,*

ab aliis aliquanto citius,

A AUCTORE G. H.

nem nihil continet ad Historiam aut ad cognoscendum Auctorem faciens. Aliam Vitam ex gestis S. Prosperi antiquis exceptam & acceptam medullam, sub compendio, *misit nobis Pragâ Joannes Scholtz noster, cui subjungitur relatio* de Translatione Corporis S. Prosperi, de primo ad secundum tumulum, in quo fideliter veneratur, *uti titulus præfert: quibus similia extant apud Surium. Cetera sicuti Martyrologia S. Prosperi memoriam facientia, jam indicavimus supra vix attingere ætatem trecentorum annorum; ita videmur posse de præfatis Mss. censere, primum eorum fontem, quartum seculum non excedere; atque adeo absque magno scrupulo in dubium revocari quæ de* Prospero Aquitano *scriptore intelligenda, Regiensis Episcopi memoriæ, propter nominis identitatem temere sunt adjuncta: quod etiam de aliis similiter* Prosperis *appellatis ante nos ab aliis dictum est.*

in quibus Regiensis Prosper perperam Aquitanus habitus;

3 *Horum primus constituendus* S. Prosper Episcopus Aurelianensis, *successor S. Aniani anno* CCCCLIII *mortui, qui proinde cum* Prospero Aquitano *vixit; & ad diem* XXIX *Julii, sub finem adscriptus invenitur antiquissimo Martyrologii Hieronymiani Epternacensi apographo, & quidem tamquam proprio suæ Depositionis die, his verbis;* Aurelianis civitate, depositio Beati Prosperi. *Hic in Martyrologio Rabani appellatur* vir doctissimus & sanctissimus: *qui (uti additur apud Notkerum)* multa ad utilitatem Ecclesiæ conscripsit, maximeque gratiam Dei contra superbiam hæreticorum defensare curavit. *Sed hujusmodi elogia* Prospero Aquitano *scriptori sic conveniunt, ut ab hoc ad Aurelianensem temere translata fuisse, nequeat dubitari. Aurelianensi scripsit Apollinaris Sidonius epistolam* XV *libri* VIII, *in qua* Aniani *successorem appellat: & ad eam epistolam ista in Notis erudite observat Jacobus Sirmondus*: Huic ætate propior, ac plane suppar, fuit Prosper Aquitanus, quem alii Reiensem in Gallia, alii Regiensem in Italia Episcopum faciunt. Sed is, meâ quidem sententiâ, Episcopus numquam fuit .... utque ita sentiam facit veterum omnium auctoritas, Victorii de Cyclo Paschali ad Hilarum, Gennadii Scriptorum Ecclesiasticorum cap. 84, Gelasii Papæ de libris apocryphis, Fulgentii ad Monimum lib. 1 cap. 30, Marcellini Comitis in Chronico sincero & non vitiato aliorumque; qui cum de Prospero alia omnia narrent, de Episcopali ejus honore mentionem nullam faciunt. Quare Prosperum, qui inter Regii Lepidi Antistites numeratur, alium ab Aquitano fuisse crediderim; fallique qui cum Thrithemio & Flaminio utrumque confundunt. *Hæc Sirmondus.*

uti etiam S. Prosper Episc. Aurelianensis.

Prosperum Aquitanū non fuisse Episcopū, demonstrat Sirmondus

B

4 *Philippus Labbe, in dissertatione Historica de Scriptoribus Ecclesiasticis tomo* 2 *pag.* 247, *resumit argumentum Sirmondi*, Quia, *inquit*, nonnullos etiam hoc tempore viros non ineruditos video Prolpero Episcopales infulas asserere, & nuperi Galliæ Christianæ post Claudium Robertum editores ad eumdem scopulum allisserunt; placet hoc probatis veterum Scriptorum testimoniis ostendere, ne quidem ad sacros unquam Ordines, saltem majores, fuisse promotum. Præeat, qui cum ipso multos annos vixit, Victorius Aquitanus in epistola ad Hilarum Urbis Romæ Archidiaconum, quam præfixit Canoni Paschalis festi. [Recensitis] igitur fidelibus Historiis veterum, beati scilicet Eusebii Cæsareensis Palæstinæ civitatis Episcopi, viri imprimis eruditissimi atque doctissimi, Chronicis prologoque; ac perinde his quæ à sanctæ memoriæ Hieronymo Presbytero iisdem Chronicis sunt adjecta, per quem in Latinum quoque probantur translata sermonem; hisque etiam quæ à sancto ac venerabili viro Prospero, usque ad Consulatum Valentiniani Augusti VIII & Antemii, constat fuisse suppleta; reperi &c. Ac paulo post: Cujus tenorem vir venerabilis Prosper secutus, iisdem Chronicis hæc eadem egregiâ brevitate composuit, ut eorum initium à mundi inchoaretur[exordio.]Scribebat anno Christi CCCCLVII Victorius Constantino & Rufto Consulibus, anno postquam excesserat ex vivis Prosper (quem Sanctum ideo vocare mihi semper visus est ac Venerabilem) non tamen Presbyterum aut Episcopum; quos titulos Eusebio Hieronymoque non invidebat, nec denegasset (opinor) amico, si iis unquam fuisset insignitus. Quod palmare est ἐκ ἀναμφιλόγω ἀνίκητον argumentum.

D

5 Victorinum sequatur Gelasius Papa, Can. sancta Romana, dist. xv. [Item opuscula B. Augustini, Hipponensis Episcopi; opuscula B. Hieronymi, Presbyteri; item opuscula B. Prosperi, viri religiosissimi]. Tertio loco accedat Gennadius Massilienlis Presbyter, qui nullum illi dignitatis Ecclesiasticæ titulum assignat, in ceteris pro merito suo laudandis minimè parcus. Quartus, sit S. Fulgentius, Ruspensis in Africa Episcopus, lib. 1 ad Monimum cap. 30. [Cujus, id est Augustini, dicta, quia ipse celeri præventus est obitu, Prosper vir eruditus & sanctus recta defendit fide & copioso sermone &c.] Quintus Marcellinus Comes in Chronico ad annum CCCLXIII. (Quem tamen non videtur attigisse Prosper) iisdem cum Gennadio verbis usus, (Hominem Aquitanicæ regionis, sermone Scholasticum, & assertionibus nervosum] dumtaxat appellat. Ado Viennensis Archiepiscopus in sexta ætate, [Sed & Prosper Aquitanicæ regionis, Notarius B. Leonis, à quo dictatæ creduntur Epistolæ adversus Eutychen de vera Incarnatione Christi male sentientem]. Ut juniores prætermittam, & contemporaneos Hincmarum, Florum, Prudentium, Rabanum &c.

Gelasii Papæ,

E

Gennadii,

Fulgentii,

Marcellini Comitis,

Adonis Viennensis.

F

6 Solus Honorius Augustodunensis, aut sciolus aliquis ac semidoctus ejus corrector editorve, cap. 83 libelli 2, Hominem (*ab aliis scriptum*) mutavit in Episcopum Aquitanicæ regionis, quod nemo sanus ne per somnium quidem cogitaverat. Sixtum Senensem, Baronium, Possevinum, aliosque hujus aut superioris seculi scriptores missos facio, qui Honorium Augustodunensem dumtaxat exscripserunt, aut à Joanne Antonio Flaminio, qui res ejus gestas pro libitu ex meris conjecturis composuit à Surio editas, in fraudem inducti, Regii Lepidi Episcopum fuisse censuerunt. *Hæc Philippus Labbe. Cum Flaminio jungendi alii Vitæ* S. Prosperi *Episcopi Regii Lepidi scriptores suprà à nobis relati. Verum quia apud Honorium, ex Labbei judicio imperite interpolatum, appellatur* Episcopus Aquitanicæ regionis, *ab* Episcopatu Italico Regii Lepidi *transtulerunt eumdem alii ad* Episcopatum Reiensem, *quem etiam* Regiensem *appellant sub Aquensi in Provincia Metropolitana, atque, sicut eumdem eruditum scriptorem faciunt, ita inter SS. Maximum*

Male ergo confusus fuit cum sancto Episcopo Regiensi in Italia;

& Labbeus

auctoritate Victorii Aquitani,

C

&

A *& Fauſtum collocant. Sed ſupra laudatus Sirmondus iſta ibidem apponit* : Reienſi ſane Eccleſiæ præeſſe non potuit, cum certum ſit, vel Sidonio auctore, in ea Cathedra poſt Maximum ſediſſe Fauſtum : quorum ille Hilarii Arelatenſis temporibus (ut ex Reienſi, Arauſicanoque Concilio atque ex Hilarii ipſius Vita conſtat) Epiſcopus jam erat, ac proinde ſuperſtite adhuc Proſpero, qui ultra Hilarii ætatem, hoc eſt ad Urbem uſque à Wandalis captam, ſua Chronica perduxit. Fauſtus vero Maximi ſucceſſor, ut ex Sidonii epiſtolis liquet, exceſſit annos Proſperi, quem omnes conſentiunt ad Anthemii Auguſti tempora non perveniſſe. Unde ſequitur Proſperum Aquitanum neque ante Maximum, neque poſt Fauſtum, Reienſem Cathedram regere potuiſſe. *Hæc Sirmondus. Verba citati Sidonii Apollinaris in Carmine Euchariſtico ad Fauſtum ſunt hæc.*

male etiam dictus Reienſis in Gallia,

———Quis Maximus ille,
Urbem tu cujus Monachoſque Antiſtes & Abbas
Bis ſucceſſor agis?

B *Fuerat ſcilicet Fauſtus, & in Lerinenſi Abbatia, & in Cathedra Reienſi immediatus S. Maximi Succeſſor. Cardinalis Bellarminus de Scriptoribus Eccleſiaſticis ſupponens Proſperum Aquitanum Epiſcopum fuiſſe, ſuſpicatur potius in* provincia Provinciæ Regienſem *Epiſcopum* fuiſſe, quaſi ſubſcripſiſſet in Concilio Provinciali Vaſenſi & Carpentoractenſi. Quod argumentum eſt, inquit, illum fuiſſe Epiſcopum in Provincia Galliæ. *Verum abreptus eodem errore Bellarminus eſt, quo Baronius dicta Concilia in ſuis Annalibus ad annum* CCCCLXIII *inſeruerat; quapropter etiam Carolus Sauſſaius in Annalibus Eccleſiæ Aurelianenſis pag.* 9 *arbitratus eſt ſuprà relatum* S. Proſperum Epiſcopum Aurelianenſem, *dictis Conciliis ſubſcripſiſſe. Verum Sirmondus, tomo* 1 *Conciliorum Galliæ, oſtendit Concilium Carpentoractenſe habitum,* Mavortio V. C. Conſule, *anno* DXXVII, *& Vaſenſe,* Decio juniore V. C. Conſule, *anno* DXXIX; *proinde neque cenſendus eſt adfuiſſe S. Proſper Epiſcopus Aurelianenſis, S. Aniano anno* CCCCLIII *vitâ functo ſubrogatus; neque alius Reienſis, qui cum Proſpero Aquitano, licet diverſus ab hoc, potuerit vixiſſe. Statuendus ergo eſt pro iſtis Conciliis alius multo junior* Proſper, *cujus ſedes Epiſcopalis hactenus ignoretur.*

& ſubſcripſiſſe habitis ſeculo ſequenti Conciliis:

qui etiam

C

male colitur ut Sanctus.

7 Hiſce Sirmondi & Labbæi ſolidis Argumentis inducti, dicimus; Proſperum Aquitanum fuiſſe, virum venerabilem, eruditum, religioſiſſimum, & Sanctum *etiam appellatum; non tamen* Epiſcopum *fuiſſe, neque ſeorſum ut talem ullis Faſtis ſacris inſcriptum, vel à nobis repertum: de cujus ſcriptis legi poteſt poſt alios dictus Labbæus. Secundo juxta eoſdem Auctores cum Claudio Roberto, non videtur, donec aliunde id probetur, fuiſſe aliquis* Proſper Reienſis *in Provincia* Epiſcopus, *neque Sanctis propriis illius Eccleſiæ annumerandus; quod ad hunc* XXV *Junii fecit Sauſſaius in Martyrologio Gallicano, & ad* XXVII *ejuſdem fecit Ludovicus Donius d' Attichy Reienſis ſeu Regienſis Epiſcopus in Officiis propriis ſuæ Eccleſiæ, Aquis Sextiis anno* MDCXXXV *excuſis : in quibus præſcribuntur Lectiones ſecundi Nocturni ad Matutinum recitandæ, tam ipſo die* XXVII *Junii, quam* VI *Julii in Octava, prout ea deſumpta ſunt ex Officio Eccleſiæ Regii Lepidi in Italia, in quibus & corporis tranſlatio per Thomam Epiſcopum Regii Lepidi facta, etiam memoratur : quæ omnia melius omitterentur.* D AUCTORE G. H.

§. II. *Acta à S. Proſpero Epiſcopo Regii Lepidi in Epiſcopatu, ex Lectionibus Eccleſiæ Collegiatæ, deque monaſterio S. Proſperi.*

8 *Reliquum eſt, ut de* S. Proſpero Epiſcopo Regii Lepidi *agamus, omiſſis iis quæ de* Proſpero Aquitano *vera ſunt, & fuerunt illi falſo attributa. Quia ergo Acta ejus, à Flaminio ſcripta aliaque à Mombritio edita, minus placent, & à curioſo lectore apud illos legi poſſunt; damus ex Lectionibus illa ſolum, quæ ab eo in Epiſcopatu referuntur acta, & quæ corporis tranſlationem antiquam ſpectant. Interim de ejus ætate ac Sedis tempore præfari placet, nihil eſſe unde conjectura formari poſſit; ſi quæ feruntur de Actis* Proſperi *apud S. Leonem Papam (cujus, anni* CCCCXL *creati, dicitur fuiſſe* Secretarius) *vel ad Aquitanum Proſperum ſpectant, vel gratis conficta ſunt. Nullum certe in Epiſtolis vel Actis Leonis fundamentum habent, & toto quarto quintoque ſeculo nulla in Italia reperitur celebrata Epiſcoporum Synodus, cui diſtincte habeantur adſcripta præſentium nomina & Sedes, ante Symmachum Papam; cujus tamen Conciliis nullus,* Regienſis *vel* Reginus *interfuit. Sed neque poſtea ullus cuipiam Italicæ Synodo uſque ad Mauritium, qui anno* DCLXXX *ſubſcripſit Synodicæ Agathonis Papæ. Adeo ut uſque ad hunc* Mauritium *omnes omnino Regienſes Epiſcopi ſolo nomine tenus numerentur, quorum proinde incertus & ordo & tempora nihil docere poſſunt, de ætate* S. Proſperi. *Nam qui dicitur Mediolanenſi Concilio anni* CCCCL *ſubſcripſiſſe* Faventius, *non agnoſcitur, ſicuti nec ipſum Concilium; & qui pro anno* CCCCLVIII *ei datur ſucceſſor* Elpidius, *caret talis ætatis teſte : ut licet ſciretur, quod tamen non ſcitur, illis immediate ſucceſſiſſe* S. Proſper, *necdum cognita haberetur ejus ætas. Placet tamen per meram conjecturam ipſum adſcribere Sanctis ſeculi* V. *De eo autem ſic ferunt Lectiones.*

Ætas incerta.

9 Proſper cæleſti imperio Regienſis Epiſcopus, licet invitus ac reluctans creatus eſt. Quo in munere tam præclare ſe geſſit, ut omnibus verbo & exemplo præluceret : frequenter enim populum ſibi commiſſum in Eccleſiam vocabat, ac ſalutaribus præceptis inſtruebat; ſed nihil illis faciendum proponebat, quod ipſe opere non impleſſet. Magnæ illi curæ erant egeni, magna pietate pupillos proſequebatur & viduas. Super gregem ſuum inceſſanter vigilans, de omnium ſalute continuo ſolicitus erat, ne qua de ſanctæ Eccleſiæ gremio antiqui hoſtis fraude per ejus culpam ovis periret. Seniores Eccleſiæ ſuæ Sacerdotes, Divum Paulum imitatus, ut patres reverenter admonebat, juniores docebat ut fratres, anus ut matres, puellas ut ſorores aut filias, ſicque omnes in viam Domini dirigebat. Quin etiam magno caritatis impulſu, finitimarum urbium Epiſcopos crebrò per epiſtolas hortabatur, ne dignitatis ſuæ, ne impoſiti ſibi oneris obliviſcerentur; & ne cum aliis prædicaſſet, ipſe reprobus efficeretur. Ad exemplum ejuſdem Apoſtoli vigiliis & orationibus

E

F *Cura pro ſalute ſubditorum :*

A AUCTORE G. H.

orationibus perpetuo vacabat, ac multiplici macerationè corpus domans, illud parere ſpirituí cogebat. Denique adveniente die quo virtutum ac meritorum paratam ſibi à Deo mercedem recepturus erat, oculis ac manibus in cælum extenſis, cum adſtantibus ſibi non ſolum Clericis, ſed etiam quamplurimis è populo, qui frequentes advenerant, benedixiſſet; animam Deo reddidit, magno totius civitatis Regienſis mœrore; tantoque ſui relicto deſiderio, ut non aliter quam ſi domeſticus unicuique luctus eſſet, dolerent omnes ac lamentarentur. Sepultus eſt extra pomœrium urbis, in templo, quod in honorem B. Apollinaris ipſemet conſecraverat: ubi multis & magnis diu fulſit miraculis: nullus enim ad Deum per ejus opem, quacumque detineretur ægritudine, fruſtra confugit. Claudis greſſus, cæcis viſus, paralyticis quoque membrorum uſus redditus eſt, & dæmones ab obſeſſis corporibus effugati.

pius obitus,

ſepultura, miracula,

10 Sed cum honor & veneratio, S. Proſpero ad ejus ſepulcrum delata, paulatim lapſu & injuriâ temporum conſenuiſſet; ne cultus ille penitus obſoleſceret; cavit miro quodam modo divina benignitas, quæ in Sanctis ſuis clarere non deſinit. Sedebat per id temporis in Regienſi Cathedra vitæ ac morum integritate ſpectabilis Epiſcopus, nomine Thomas. Is dum ex more oraret in templo, ſubitus illum ſopor invaſit. Quieſcenti B. Proſper apparuit, auguſta ſpecie, candidâ indutus ſtolâ, & venerabili canitie conſpicuus: à quo monitus cum eſſet, ut ſacram illam ædiculam ſeu capellam, in qua corpus ejus parum decenter jacebat, amplificaret; expergefactus Epiſcopus, vocato ad ſe Clero & populo, cæleſte præceptum eis aperuit, ac illico executioni mandavit. Extructa igitur æde ſacra, ac præparato magnifico loco, in quem ſacræ inferrentur Reliquiæ, ſepulcrum vetus, in quo uſque ad tempus quieverant, apertum fuit: è quo tanta divini odoris fragrantia effuſa eſt, ut nulla ei aromata comparari poſſent; variaque alia ſubinde miracula, præteritis non diſſimilia, à Deo optimo maximo in ſolemni hac & celebri tranſlatione patrata fuere. *Hactenus ea lectiones, ſumptæ, uti apparet, ex Chronico monaſterii, cujus contextum, verbis aliquanto prolixiorem, re eumdem, videre eſt apud Ferdinandum Ughellum tom. 5 Italiæ ſacræ col. 15 ex Ms. in Appendice ad tom. 2, ubi de Epiſcopis Reginenſibus egerat. Ibi autem dicitur res acta* Calendis Decembris, quo tempore quot quantaque miracula, Chriſto cooperante ac Sancti ipſius meritis, patrata ſint, tranſlationis illius Hiſtoria pleniſſime narrat. *Sed illa nunc fruſtra requiri videtur, ipſi Ughello haud dubie, ſi ſuperfuiſſet, mittenda ab iis, qui, ad ſecundi tomi ſterilitatem circa Epiſcopos Regienſes ſupplendam, ſuis eum monumentis adeo ſedulò inſtruxerunt. Ex eodem interim tomo 2 habemus, decimum nonum ſtatui memoratum* Thomam, *qui* ſanctimoniâ vitæ clarus vivebat anno DCCI. Hic S. Proſperi templum exorſus eſt ædificare, ubi poſtea illius corpus tranſtuliſſe narratur: fato autem functus eſt anno DCCXIV.

ad novam eccleſiam tranſlatio

11 *In Ms.* Pragenſi *dicitur ea tranſlatio facta* VIII Kalendas Decembris, anno Dominicæ Incarnationis DCCIII: *ſed aliquantis annis citius id factum aſſerere videntur Monachi ſeniores, qui Chronicon monaſterii compilarunt, infrà allegandum; & ſcripſerunt, anno* MCXLIV. Elapſos annos circiter CCCCXLIV à tempore quo Thomas Epiſcopus beatæ memoriæ ſanctum B. Proſperi corpus in altari depoſuit; *hi enim ad initium ſeculi* VIII *nos ducunt; & quoniam latitudinem aliquam patitur vox* circiter, *annus autem* DCXCVIII *diem* VIII *Kalendas Decembris, ipſarumque Kalendarum habuit cum Dominica compoſitum; facile crediderim, illo potius factam, tranſlationem prædictam. Aſt Flaminius apud Surium, factam eam vult,* ſub Luitprando Longobardorum Rege. *Hic vero Aſprando Patri primum ſucceſſit anno* DCCXII, *neque talem concurſum videre potuit ante annum* IX *regni ſui, Chriſti* DCCXX. *In iſtam tamen Flaminii ſententiam, tranſlato poſtea in urbem Thomæ Corpori poſitum titulum recitat Ughellus, in Appendice ad tom. 2 addita poſt tomum 5 col.* 1560, *hiſce verbis;* Beati Thomæ, Regienſis Antiſtitis, qui tempore Luitprandi Longobardorum Regis Baſilicam Abbatialem S. Proſperi, extra civitatem ædificatam, Regienſium Tutelari dicavit, mortales exuviæ, hocce intra civitatem, à Benedictinis Caſſinenſibus, dictæ Abbatiæ ab illius fundatione incolis, bellorum ergo magnifice vetuſtiore ſuffecto, ejus membra, cælo aſſervante ſpiritum, æternitati quieſcunt.

Thomæ Epitaphium,

12 *Hæc ſi vera ſunt, oportet ut Benedictinorum Reginenſium fundatio, ipſius Caſſinenſis monaſterii, à Longobardis deſtructi & per annos* CXXX *deſolati, reſtaurationem, à S. Petronace primum cœptam anno* DCCXX, *annis aliquantis præceſſerit; primique Coloni, non Caſſino, ſed Româ ex Lateranenſi eorumdem monaſterio Regium adducti fuerint. Malim ego dicere, auctorem monaſterii, Eccleſiæ à Thoma conditæ adſtructi, ignotum haberi, unà cum ſerie Abbatum ſi qui ibi fuerunt ante Teuſonem, anno ut Ughellus numerat* DCCCCXCIII *factum Epiſcopum. Hujus apud eumdem, in d. Appendice col.* 1588 *extat inſtrumentum, de caſtris quæ* Randenaria *&* Pratioſolum dicitur, ad omnipotentis Dei ſervitium, & S. Proſperi atque S. Venerii Confeſſorum, necnon & S. Jucundæ Virginis *donatis:* ſed quia inquit hactenus turbine procellarum ſecularium quaſſati, & ultra modum laceſſiti ac fatigati, monaſterium, quod cœpimus, ad unguem & perfectionem perducere nequivimus... prætitulata loca in integrum præſcripto manaſterio, utique tandem abſoluto, Abbati ſuiſque ſucceſſoribus ac Fratribus.... per hanc paginam confirmavimus. *Nullum hic videas ullius præexiſtentis monaſterii indicium, ut illud vel nullum unquam fuerit, vel pridem deſtructum jacuerit ſuperſtite ſola ibi eccleſia. Idem* Teuzo *dicitur obiiſſe anno* MXXX, *& ſecundus Abbas Mannon aſſumptus anno* MXXV. *Fieri ergo potuit, ut monaſterii fundatio vel reſtauratio, primique Abbatis Landulfi inſtitutio, & chartæ præcitatæ traditio, cadant in annum circiter* MXVI *vel* XVIII; *& ſic effluxerint anni* XX *aut plures, quod idem Teuzo ipſa in urbe conſtruxerat,* Collegiatam S. Proſperi eccleſiam, *inſtitutis ibi Præpoſito & Canonicis octo, tranſlatiſque in eam* SS. Proſperi & Venerii *corporibus ſaltem ad tempus; quoad uſque perficeret novi monaſterii fabricam; ne interim abſque debito cultu tam Sancta pignora remanerent, inter ruinas loci tunc (ut videtur) deſerti.*

An is fundator monaſterii, incertum;

an vero Teuzo idē qui fecerat dedicari urbanam S. Proſperi eccleſiam,

13 *Tranſlationis iſtiuſmodi teſtes allegantur verſus, in eccleſia urbana appoſiti parieti, hoc tenore:*

Teuzo

B *apparitio Thomæ Epiſcopo facta,*

C

D

E

F

1 *Decembris vel* 24 *Novembris anno forte* 698.

A

Teuzo præſentem fundavit Epiſcopus ædem,
Ad decus & Sancti inſtituit Proſperi:
Cujus ad hanc ſemper veneranda tranſtulit oſſa,
Cum Papa Quinto nomine Gregorio,
Forte Ticinenſem qui tunc pergebat ad urbem,
Concilii ſacri cauſam habiturus ibi.
Pontificem [*Clerus eſt*] multaque turba ſecuta,
Suſcepit Teuzo quos pater hoſpitio.
Venerat Antiſtes junior & ipſe Joannes,
Sede Ravennati * dexter abiturus ibi:
Cum quibus à dicto primo Teuzone rogatus,
Hoc per ſe templum reddidit ipſe ſacrum.
Tot ſimul ac tantis domus ſacrata Patronis,
Corpus eſt poſitum Proſper hic alme tuum:
Cum quo Venerii ſimul oſſa levata Beati,
Hujus in eccleſiæ condita ſunt latere.
Sunt hæc dante Deo, dum Tertius imperat Otto,
Atque Kalendarum facta nona Februarii.

à Gregorio V Papa conſecratũ

* *an?* dextram habiturus.

tranſlatũ illuc Sanctorum corporibus

Factum fuiſſe Concilium Ticinenſe anno DCCCCXCVII, in eoque Creſcentium Antipapam anathemate perculſum, *legitur in Chronico Hildesheimenſi:* Gregorius *autem Papa V, natione Germanus, antè Bruno dictus, Ottonis Imperatoris conſanguineus, eſt conſecratus anno* XCVI *decimi ſeculi, & anno* XCIX *vitâ functus. Anno autem prænotato* XCVII, *habente litteram Dominicalem* C, *dies* XXIV *Januarii cadebat in Dominicam, eccleſiarum dedicationibus opportunam; itáque veroſimile fit, Concilium Ticinenſe, ad quod pergebat Pontifex, indictum fuiſſe in menſem Februarium, qui menſis aliàs ignoraretur.*

anno 997 24 *Januarii.*

B

13 *Ad Abbatiæ initium quod attinet, agnovit ſine dubio Ughellus, viſo præfato inſtrumento, conditorem ejus ſeu primum ſeu ſecundum fuiſſe* Teuzonem; *non autem* (*ſicut antea dixerat tom.* 2. *col.* 299) Comitiſſam Mathildam, *quæ obiit anno* MCXV, *integro fere ſeculo poſt Teuzonem. Verſus autem prædictos falſitatis habere ſuſpectos cum nonnullis, aut omnino convictos cum Ughello in Appendice, nihil nos cogit eorum quæ mox deducentur. Potuit tamen Mathilda, Pacifico vel Joanne, ſeptimo & octavo loco Abbatiam tenentibus* (*ſecundum ordinem Prælatorum ab Ughello col.* 1580 *in Appendice enumeratorum uſque Philippum de Zobolis, poſt quem ſeculo* XV *circiter dimidio Caſſinenſium Congregationi unita Abbatia Prælatos perpetuos eoſque aliquamdiu Commendatarios habere deſiit.*) *Potuit, inquam,* Mathilda *adeo benefica monaſterio pridem condito fuiſſe, ut altera ejus fundatrix cenſeri mereretur; eamque liberalitatem exercuerit, intuitu Sanctorum ibi creditorum requieſcere, nemine tunc dubitante, fortaſſis nec recordante amplius, à Teuzone tantiſper loco motos fuiſſe, dum condito ibidem novo quod meditabatur cœnobio reportarentur. Imperturbatæ certe poſſeſſione fruebantur Monachi uſque ad annum* MCXLIV, *quando exorta deſuper controverſia, novæ elevationis tranſlationiſque cauſa fuit, uti ex vetuſtiſſimâ, & forte non totis centum annis poſt ſcriptâ Chronicâ, habet Ughellus.*

Ab eodem conditam Abbatiam poſtea ditavit Com. Mathilda,

C

ubi rurſum credebantur Sancti requieſcere.

D

HISTORIA TRANSLATIONUM.

Ab anno MCXLIV ad MCCCLXXX.

Ex Chronica Monaſterii edita ab Ughello.

1 ANno milleſimo centeſimo quadrageſimo quarto, elapſis tunc annis circiter quadringentis quadraginta quatuor, à tempore quo præfatus beatæ memoriæ Thomas Epiſcopus, ſanctum B. Proſperi corpus in prænominato majori altari eccleſiæ monaſterii S. Proſperi repoſuit; Alberus, Regienſis Epiſcopus, ſuaſu & conſilio quorumdam ſuorum, monaſterio prædicto diabolo ſuadente inſidiantium, corpus ipſum B. Proſperi per ambigua loca requirere cœpit. Et nocte quadam, quæ pro feſtivitate S. Clementis celebris habebatur, fodiens altare majus S. Proſperi de Caſtello, invenit quædam oſſa, nullius titulo conſignata; convocatiſque prædictis ſuis, cœpit aſſerere, illud eſſe corpus S. Proſperi: & pulſatis ejuſdem eccleſiæ ſignis, conabatur hoc ipſum populis hinc inde confluentibus ſuadere, dicens: Ecce corpus glorioſiſſimi Confeſſoris Chriſti Proſperi, Domini & magni Patroni noſtri. Sed populi ipſi, audientes quæ facta fuerant, nullam Dei nutu ſuis verbis fidem adhibuerunt; clamantes apertis vocibus, ſimul omnes tam viri quam feminæ, non eſſe hoc corpus S. Proſperi, ſed alicujus defuncti ibi depoſiti.

Anno 1144 *Alberus Ep. invento ſub altari S. Proſperi, corpore aliquo,*

E

quod illius eſſe publicabat,

2 Tunc Amizo, dicti monaſterii Abbas, ſentiens ſe & ſuum monaſterium ex hoc ipſo gravatum, ſequenti mane adiit Epiſcopum ipſum Alberum, rogans, ut ad monaſterium ſuum veniens, altare majus aperire dignaretur, inventurus proculdubio ibi veriſſimum B. Proſperi corpus: quod per multa annorum curricula ſemper ab Italiæ populis ibidem celebre & præclarum habitum fuerat, & etiamnum in præſenti habebatur. Qui renuens, & pluries, tam ab ipſo Abbate, quam à diverſis Regienſis urbis Proceribus ſuper hoc obnixe rogatus, venire contemnens; & conſilium ſuum in longum protrahere conabatur, & per nuntios & per ſeipſum [Abbatem & Monachos] ad conſentiendum dicto errori ſuo, quatenus pacata & tranquilla uteretur voluntate, impellere; pollicitus, quodſi ejus conſilio & voluntati obedirent, & ſuper hoc contenti & taciti eſſe vellent, ipſe eis fictitii illius corporis medietatem tribueret, & coram Clero & populo ambas eccleſias ad nomen & honorem ipſius dedicaret; duaſque feſtivitates per totum Epiſcopatum celebrandas dedicaret, unam monaſterio, & alteram Caſtello.

nequidquã conatur Abbatem trahere in eamdem opinionem,

F

3 Quod audiens Abbas; Heu! inquit, quis unquam tam frivolum tamque peſſimum audire potuit, ut ſanctiſſimum & præclariſſimum Proſperi corpus, quod per quadringentos & quadraginta quatuor annos, à ſanctæ memoriæ Epiſcopo Thoma, in loco quem ipſe ſibi Sanctus vivens in corpore elegerat, repoſitum ab omni Regio cognoſcitur, cui-

oblata medietate inventi corporis.

A EX CHRONICO LOCI

que nos pæne ab ipſis cunabulis deſervivimus; nunc neſcio à quibus vel unde venientibus, dimidium vel in majori parte diviſum recipere rogamur. Deo laudes, Deo gratias referimus, quia totum S. Proſperi corpus habemus. *quod ille reſpuens,* Abſit ut illius veſtri Sancti, quem vos reperiſſe dicitis, aliquam portionem ex nomine S. Proſperi recipiamus: qui enim totum poſſidemus, dimidium habere nolumus: ſed iterum atque iterum precamur, ut, ſicuti veſtri eſt honoris & Officii, cum Clero, ut jam diximus, & populo ad monaſterium veniatis; & ipſum ſanctiſſimum Corpus ſine omni ſcrupulo illud videre deſiderantibus oſtendatis. Cumque nullum ſuæ petitioni congruum ab Epiſcopo accepiſſent reſponſum, domum maximo cum dolore reverſi, inito ſecum conſilio, & admonito prius per nuntios populo, quodam mane, pulſatis omnibus eccleſiæ ſignis, coram maxima populi multitudine, Abbas cum Fratribus proceſſione ordinata, cum magna reverentia & Litaniarum ſupplicatione, eccleſiam ingreſſi, ſuper altare ipſum beatiſſimi Proſperi, Miſſarum ſolennia celebrarunt. *altare ſub aperit & arcam invenit;* Fodienteſque arcam, quæ poſt altare circa tumulum S. Proſperi olim firmiſſimo muro conſtructa fuerat; invenerunt ſacratiſſimum mauſolæum pretioſiſſimi corporis ſanctiſſimi Proſperi; quod & præ gaudio lacrymantes, devotiſſime deoſculati ſunt.

B

ad quam aperiendã coactus venire Epiſcopus 4 Iterum autem Epiſcopum adeuntes, ſæpe & ſæpius deprecati ſunt, ut ſaltem tunc, ad aperiendum inventum jam tumulum, venire dignaretur. Quod cum, ut prius facere renuiſſet; tandem poſt multos dies, juſſu & imperio Reverendiſſ. D. Guidonis, S. R. E. Presbyteri Cardinalis & Legati Apoſtolici, (cum jam Nobiles quidam & Proceres civitatis cum nonnullis Monachis, dolore nimio ob tantam ejus obſtinationem permoti, impetu facto, ſacrum B. Proſperi ſarcophagum aperuiſſent; ex quo tanta vis odoris tantaque fragrantia manaverat, ut omnium qui aderant naribus pectoribuſque refectis, non ſolum baſilica, ſed omnis etiam platea odore nimio repleretur) cum Clero & populo ad monaſterium adveniens, ſuper ipſas ſacratiſſimas Reliquias Miſſarum ſolennia celebravit.

C Interque ſolennia, præfatus Reverendiſſ. Cardinalis ceterique Epiſcopi qui cum ipſo aderant, doctiſſimum luculentumque, ad honorem Dei & beati Confeſſoris Proſperi, ad populum dedere ſermonem.

corpus ipſum invenit, 5 Peractis itaque Miſſarum ſolenniis, ipſe Præſul & ejuſdem monaſterii Abbas (qui induſtria & hortatu jam dicti Reverendiſſ. Cardinalis, Epiſcoporumque & Abbatum qui cum eo erant, reconciliati inter ſe fuerant) aperuerunt, cum maxima devotione & reverentia prælibatum ſarcophagum: viſiſque ſacratis B. Proſperi Reliquiis, & à præfato Reverendiſſ. Cardinale, Epiſcopis quoque Abbatibus & omni Clero ac populo qui ſimul aderant, in veritate cognitis, ſumma cum jucunditate & lætitia ac ingenti gaudio, unuſquiſque laudantes Deum, ad propria remearunt. *& poſtea corpora SS. Veneriĩ ac Jucundæ:* Parvo autem poſt hæc temporis ſpatio idem Epiſcopus, rogatu d. Abbatis, decrevit ad monaſterium cum Clero ac populo redire, Sanctorum Venerii Monachi & Jucundæ Virginis altaria ſimiliter ſcrutaturus; eorumque corpora, ſi, ut antiquorum fama vulgante percrebuerat, inibi invenirentur, populis alacriter ac devote oſtenſurus. Cum igitur, cum majoris eccleſiæ Clero ac civitatis, reverenter ad monaſterium veniſſet; celebratis devote ſuper S. Venerii altare Miſſarum myſteriis; cœpit, unà cum Archidiacono & Præpoſito aliiſque Sacerdotibus, acceptis malleis cœmentum viriliter confringere, quo ipſum altare cum menſa decentiſſime conglutinatum [erat]: elevatâque menſâ ſtatim apparuit loculus pulcherrimus, candidiſſimo marmore opertus. Quo non ſine gravi labore aperto repererunt corpus B. Venerii Monachi. Cujus ſacratiſſimum caput accipiens præ manibus idem Epiſcopus, devotiſſime deoſculatus, ipſum omni populo oſtendit. Deinde accedentes ad altare ſanctiſſimæ Jucundæ, elevatâ deſuper menſâ, invenerunt ſimili ordine compoſitum locellum, in quo ejus corpus ſanctiſſimum antiquitus devotiſſime repoſitum fuerat; elevatoque plumbeo ſigillo, accipiens idem Alberus Epiſcopus ſacratiſſimæ Virginis caput in manibus, ipſumque reverenter ac devote deoſculans, oſtendit cunctis palam adſtantibus.

D

E

quibus ad quadriennium in propatulo ſervatũ. 6 Sicque per Dei gratiam certi facti de ſua ſpe, univerſi cum magno tripudio Deum laudantes ad propria rediere; remanentibus eiſdem Reliquiis ſic in propatulo per quatuor circiter annos, ob innumeram quotidie advenientium multitudinem, ad eas viſendas vel potius venerandas, tam ex longinquis quam ex finitimis regionibus. Veritus autem Abbas prædictus, ne tantum theſaurum, ab aliis recondendum ſe obeunte, quod facile accidere poterat, reſervaret; pretioſiſſimas ipſas margaritas in propriis altaribus recondere decrevit. Reverendiſſimus igitur Moyſes, tunc Ravennas Archiepiſcopus, rogatu ac precibus inſtantiſſimis præfati Abbatis, atque ſuaſu præd. Alberi Epiſcopi & Achillis Regienſis Archidiaconi, unà cum d. Albero Epiſcopo Regienſi, & Lanfranco Parmenſi, ac Gregorio Adrienſi Epiſcopis, conſecravit eccleſiam prædictam monaſterii S. Proſperi, extra & prope Regii mœnia. Recondenſque cum maxima veneratione & reverentia, corpus præd. ſanctiſſimi Confeſſoris Proſperi, in eodem locello in quo repertum fuerat, ejus venerandum altare conſecravit, cum ſupraſcriptis Albero Epiſcopo, Amizone d. monaſterii Abbate, & Achille Archidiacono, multiſque Monachis & Clericis & fidelibus laicis; poſitâ ibi laminâ plumbeâ in qua ſcripta ſunt omnia eidem cognitioni neceſſaria. Sanctiſſimi quoque Venerii, Monachi & Eremitæ atque Presbyteri corpus, reconditum eſt, cum lamina ſimiliter plumbea, ejuſque altare conſecratum à D. Gregorio Adrianenſi Epiſcopo. Sanctiſſimæ etiam Virginis Jucundæ venerandum corpus collocatum eſt ſimiliter cum lamina ſcripta; ipſiuſque altare conſecratum, à Lanfranco venerabili Parmenſi Epiſcopo. *Hactenus Chronicæ verba, ubi dum dicitur conſecrata eccleſia, intelligitur haud dubie nova eccleſia, à Monachis extructa loco ejus quam Thomas fundaverat, quæque monaſterii recentis amplitudini non reſpondebat.*

conſecratur nova eccleſia cum 3 Altaribus.

F

7 Porro qui præfata Ughello deſcripſit, de ſuo ſic addidit: Acta ſunt hæc omnia per Dei gratiam, præſentibus ſupradictis Epiſcopis, Abba-

A *ſub iiſque conduntur corpora* 1148 1 *Junii*, Abbatibus & quamplurimis Archipresbyteris & Præpoſitis, diverſorumque Ordinum Clericis, populiſque diverſarum terrarum innumeris, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo centeſimo quadrageſimo octavo, die Kalendarum Juniarum, tempore Sanctiſſ. D. Eugenii Papæ tertii & Conradi Imperatoris Romani: ut patet ex antiquiſſima Chronica, regiſtrata in Legendario vetuſtiſſimo magno d. monaſterii de pergamenis fol. 52. *Ordinatus eſt* Pontifex Eugenius III *anno* MCXLV, XVIII *Februarii*, *& Conradus obiit anno* MCLII XV *Februarii*, *ſeſqui anno ante illum. Chronica autem ipſa fuit anno* MCCCLXIX *cum tunc retectâ laminâ collata, inventaque eſt concordare; quæ collatio non magnam vim habuiſſet, niſi etiam pro tunc ad oculum patuiſſet*, Chronicam *non recens ſcriptam ſed revera* antiquam, *ut appellabatur, eſſe, & ante ducentos aut etiam trecentos annos exaratam, quæ antiquitas magnam auctoritatem addit relationi præfatæ: & tacens de tranſlatione corporum à Teuzone facta, ſuſpectam illam poſſet reddere de falſitate, & ſimul ſupraſcriptos de ipſa Verſus. Certe Canonici S. Proſperi non videntur talis inſcriptionis magnam habuiſſe rationem, qui eam non curaverunt inſeri proceſſui ſub Clemente VIII formato, & mox producendo; vel ſaltem Apoſtolici judices eam non cenſuerunt recipiendam. Excuſari tamen poteſt Chronicæ ſilentium de tranſlatione illa in urbem, quod temporaria ſolum fuerit, Monachorumque inductionem præceſſerit. Interim notabile eſt, quod cum de Capitibus* SS. Venerii & Jucundæ *ſpecialis fiat mentio, nihil dicatur de Capite* S. Proſperi; *ideoque quod videri illud poſſet in eccleſia Urbana retinuiſſe Teuzo, ne illa gratis nomen Sancti ferret. Interim ubi illud nunc ſit neminem dicere invenio. Ex dicta porro Chronica ſupplemento vel aliis publicis monaſterii ſcripturis ſequentia accipe.*

juxta vetus Chronicon,

B *in quo nulla mentio tranſlationis prioris.*

8 Anno Domini milleſimo trecenteſimo ſexageſimo nono, die quinto decimo Junii; cum jam anno trecenteſimo quinquageſimo ſexto, die decimo ſexto Februarii, per D. Feltrinum de Gonzaga, deſtructum fuiſſet præfatum monaſterium; D. Petrus dela Garata, tunc ejus monaſterii Abbas, & Abbatis Zifredini immediatus ſucceſſor; timens ne ob totalem ipſius monaſterii deſolationem, ob quam nec Monachi habitare, nec divina in eo celebrare myſteria poterant, præfata Sanctorum corpora inde furtive ſubtraherentur, aut repentinâ violentiâ derobarentur, præſertim propter guerras quæ tunc in diœceſi Regienſi & comitatu vigebant; obtentâ licentiâ à Sanctiſſimo Pontifice Urbano V (ut ex ipſius Bulla plumbea, quæ in eodem monaſterio eſt, manifeſte apparet) volens ea transferre ad eccleſiam Prioratus S. Matthæi in civitate Regii, eidem monaſterio pertinentis, ubi tam ipſe quam Monachi ſui tunc temporis morabantur; adiit Reverendiſſimum tunc Laurentium Epiſcopum Regienſem, ut, juxta præfatæ Bullæ ſeriem eidem tranſlationi intereſſe dignaretur. Qui cum ei in dubium revocaſſet an dictæ venerabiles Reliquiæ eſſent in d. monaſterii eccleſia, an in eccleſia S. Proſperi de Caſtello; idem Abbas eum rogavit, ut pro elucidanda veritate & amovenda omni de fidelium cordibus dubietate, cum illo Clero qui ſibi placeret, ad monaſterium veniens, dictorum Sanctorum altaria perſcrutari diligentiſſime dignaretur, conferens unà cum ſupraſcriptis antiquis monaſterii Chronicis.

Propter deſtructũ anno 1366 *monaſteriũ tranſgreſſi in urbem Monachi*

C

eodem an. 1369 *trãſlaturi Sanctorum corpora*,

9 Cui idem Epiſcopus benigniſſime annuens, die quintâ decimâ menſis Junii anni ſupraſcripti, ante auroram ad monaſterium veniens per portam S. Nazarii, cum Archidiacono ſuo & cum Præceptore S. Joannis Hieroſolymitani, Priore S. Jacobi, & principalibus aliis Canonicis, Clericis, & diverſorum Ordinum Religioſis, ſed & diœceſis d. civitatis Nobilibus ac civibus; celebratâ prius ſuper altari S. Proſperi Miſſâ Spiritus ſancti, invocatoque Jeſu Chriſti nomine, per Mag. Guidonem Razam, Bartholomæum Spongam, Antonium Cavacini, muratores, non ſine maximo labore cum livereis ferreis & malleis, coram cunctis prædictis & aliis adſtantibus, frangi & aperiri fecit altare præd. & arcam magnam, ultra communem ſtaturam, in ipſo ſub una laſtra marmorea poſitam. Qua aperta exivit odor ex ipſa eximius: & videns Reliquias B. Proſperi, coopertas panno ſerico rubeo, cum lamina plumbea in qua ſcriptum erat: *Anno ab Incarnatione D. N. Jeſu Chriſti* MCXLVIII *Indictione undecima, die Kalendarum Junarum, conſecratum eſt hoc altare, & repoſitum eſt ibi corpus S. Proſperi Epiſcopi & Confeſſoris, à D. Moyſe Archiepiſcopo Ravennatenſi, & ab Epiſcopo Regienſi Albero, & ab Epiſcopo Parmenſi Lanfranco, & ab Epiſcopo Adrienſi Gregorio, & ab Amizone Abbate ejuſdem Monaſterii, & multis aliis:* eamque in omnibus & per omnia cum ſupraſcripta Chronica concordare comperiens; ſumma cum reverentia & devotione, unam ex prædictis S. Proſperi Reliquiis accipiens, oſculatus eſt, oſculandamque obtulit adſtantibus.

D EX CHRONICO LOCI *rogant ad id venire Epiſcopum Laurentiũ*

qui cognita priori altarium conſecratione,

E

ipſa declarat eſſe vera.

10 Et declarans illud eſſe corpus S. Proſperi, acceſſit ad altare S. Venerii: illoque ut ſuprà aperto, reperit corpus ipſius, cum ſimili lamina plumbea, prout in Chronicis continetur in capſa marmorea. Accipienſque in manibus cum reverentia & devotione caput ipſius, deoſculatus eſt; oſtendens ipſum circumſtantibus, & deoſculandum offerens, & dans Indulgentiam quadraginta dierum, tam adſtantibus tunc ibi, quam cunctis d. eccleſiam & altaria viſitantibus. Cumque iterum fieret ibi non parvus populi concurſus, præfatus D. Epiſcopus, cum prædictis Dominis eum aſſociantibus, ad propria reverſus eſt: ut patet Inſtrumento publico & authentico, manu Ubaldi de Sturgidis, Imperiali auctoritate Notarii, rogato, tempore ſupraſcripti ſummi Pontificis Urbani Quinti, & D. Caroli Romanorum Imperatoris, anno, menſe, & die conſcriptis; in quo Inſtrumento deſcribuntur plurimi teſtes, tam eccleſiaſtici quam ſeculares, & inter eos multi nobiles & potentes viri: quod Inſtrumentum habetur in d. Monaſterio. Supradicta igitur corpora ſanctorum Proſperi ac Venerii, inventa, ut ſuprà in eccleſia ſupraſcripta, necnon ſanctæ Virginis Jucundæ, portata fuerunt in civitatem Regii ad eccleſiam S. Matthæi prædictam, ubi tunc habitabat Abbas præd. & Monachi: & per ipſum Abbatem Petrum ac Fr. Rolandinum de Bertis, Priorem clauſtralem d. Monaſterii, repoſita fuerunt in altari S. Matthæi anted. ſecretò.

F

itaque deportantur in eccleſiã S. Matthæi;

unde anno 1383

11 Anno milleſimo trecenteſimo octogeſimo reædificata fuit eccleſia & monaſterium S. Petri prædictum, per d. Abbatem Petrum;

A Petrum; & anno milleſimo trecenteſimo octogeſimo octavo die decima nona Martii per præd. EX CHRONICO LOCI Abbatem Petrum & Fr. Rolandinum ſuprad. qui tunc factus fuerat Abbas monaſterii de Canoſa ſeu de Canuſia, accepta fuerunt dicta Sanctorum corpora, præſentibus multis viris de d. eccleſia S. Matthæi, & reportata ad d. Monaſterium S. Proſperi. Eodemque anno Indictione undecima, die duodecimo Aprilis, repoſitum fuit in altari majori eccleſiæ d. Monaſterii corpus præd. beatiſſimi Proſperi; altareque ipſum conſecratum per Reverendiſſ. P. D. Joannem Antibarenſem, atque Cæſareenſem, & alios plures Epiſcopos, præſentibus clero & populo Regienſi. In altari quoque S. Venerii eodem die, anno & menſe, reconditum fuit corpus S. Venerii: & in altari S. Jucundæ corpus ejuſdem ſanctiſſimæ Virginis. Conſecrataque fuerunt ipſa altaria per ſupraſcr. D. Joannem Epiſcopum Antibarenſem & alios Epiſcopos & Prælatos, qui ibi fuerunt. Vacante tunc Imperio, tempore D. Urbani anted. Papæ, & D. Ugolini de Seſſo Epiſcopi Regienſis, ac dominante Illuſt. Principe D. Galeatio de Vice-comitibus de Mediolano in civitate Regii ac in tota fere Lombardia, uti apparet in laminis plumbeis quæ ſunt in dd. altaribus.

in novam eccleſiam referuntur 12 Aprilis.

B

ANIMADVERSIO D. P.

Tranſlatio illa ultima facta per Archiep. Antibarenſem,

12 *Prædictæ laminæ regiſtrantur infra ad calcem Proceſſus, num.* 24, 25 *&* 26, *ſunt autem, præter primariam præcedenti numero verbotenus deſcriptam, aliæ quinque, ſeptem præſentium teſtium, ad majorem certificationem ex ſuperabundanti additæ corpori S. Proſperi. Ex ea autem quam dixi primariam, ibi accuratius tranſcripta, agnitus eſt & correctus error qui hic apud Ughellum irrepſerat, feceratque irrepere* Atrebatenſem Epiſcopum Joannem *in Belgio* (*qui tunc non vocabatur* Joannes, *ſed* Petrus, *nec pedem in Italiam tuliſſe unquam ſcitur*) *pro* Antibarenſi, *qui in alia priori lamina num.* 23 *melius nominatur* Archiepiſcopus. *Erat enim* Antibarum *in Dalmatia Sedes Archiepiſcopalis, vulgo* Antivari *ad oram Adriatici maris, inter Raguzam atque Dyrrhachium media. Is autem tunc veroſimiliter in Italiam fugerat, nomine Sigiſmundi Hungariæ Regis auxilium imploraturus, contra Stephanum Raſciæ ac Boſniæ Regem: qui Cliſſa Cataroque potitus, reliquæ imminebat Dalmatiæ, eamque, victis demum Hungaris & Turcis, magna ex parte obtinuit; unde in litteris, quas idem ad Tragurienſes amicos ſuos dedit anno* 1389, *ſcribitur,* Stephanus Tuertko D. G. Rex Raſciæ, Boſniæ, Maritimæque &c, *de quo vide Joannem Lucium lib.* 5 *de regno Dalmatiæ cap.* 3.

C

Sede ſua ex Dalmatia profugum,

13 *Quomodo autem idem* Joannes *dicatur* Antibarenſis atque Cæſareenſis, *non auſim per conjecturam definire; legitimam eſſe ſcriptionem non dubito. Interim apparet ipſum ſolum inter plures Epiſcopos præſentes nominatim exprimi, tamquam Archiepiſcopali titulo potiorem. Fortaſſis etiam non ſua voluntate venerat in Italiam, ſed ſede ſua pulſus à Stephano. Opportune certe aderat Regii, ubi tranſlato ſub annum* MCCCLXXVII *Seraphino Epiſcopo in Sardiniam ad eccleſiam S. Juſti, ſeu verius illuc per Galeatium expulſo, Epiſcopatum tenebat quindennis puer Ugolinus* (*ut eſt apud Ughellum tom.* 5 *col.* 1617) *adeoque Epiſcopatus Adminiſtratore idoneo egebat; ac fortaſſis etiam dum adoleſceret, ſtudiorum causâ Pariſios tranſierat, unde & contigit eum Antverpiæ in Belgio mori, ætatis ſuæ anno* 22, *necdum Sacerdotio initiatum. Hæc omnia juverit expendiſſe, ne quis poſſit de harum laminarum veritate dubitare, quas qui fingere poſt annos octoginta voluiſſet, quando reſuſcitata eſt, cœpta ſub Albero Epiſcopo adverſus Monachos contentio Canonicorum, numquam cogitaſſet de componendis rebus, in ſpeciem adeo diſparatis; licet reipſa conjunctiſſimis. Accedit huc publica celebritas, quâ facta eſt collocatio ſanctorum Corporum & conſecratio Altarium, electo ad majorem populi commoditatem die* XII *Aprilis, qui anno* MCCCLXXXVIII *Dominicus fuit.*

vice Epiſcopi Ugolini ſolum quindennis:

14 *Ex adverſo, qui contentioni anno* MCCCCLI *denique ſuſcitatæ, arma præparavere, fortaſſis tempore haud longo poſt iſtæc tam notorie in Monaſterio acta, nihil penſi videntur habuiſſe quid ſcriberent, modo ſcriberent aliquid, quod multis poſt annis repertum opponeretur producendis ex parte Monachorum documentis. Cum enim adverſus ea non viderentur ſuffecturæ lamellæ iis quæ in S. Proſperi de Caſtello erant corporibus olim appoſitæ ab Epiſcopo Albero,* Corpus & Reliquiæ S. Proſperi Epiſcopi Regii, *&*; Hic eſt Corpus S. Venerii, *uti infra Proceſſum num.* 21 *&* 22 *leguntur; aliam majorem laminam exaravere ſic continentem.* Ad perpetuam rei memoriam. Notum ſit omnibus Chriſti fidelibus, devotis beatiſſimi Proſperi Confeſſoris, quod anno Domini MCCCLXIX die XV Junii, tempore D. Laurentii de Pinottis Epiſcopi, conſentiente Clero & populo Regino, corpus ipſius fuit tranſlatum ab eccleſia S. Proſperi de Caſtello, & depoſitum apud ſacriſtiam majoris eccleſiæ Reginæ. *Nota obſecro diem & annum eumdem, quo idem Epiſcopus adeo ſolenniter in eccleſia monaſterii, de ſub altaribus loci jam deſerti, eduxerat Sanctorum corpora, educta probaverat, probata ad eccleſiam S. Matthæi tranſtulerat. His autem factis, ad removendum periculum ſcandali ex eo proceſſuri, ſi ſub iiſdem nominibus haberi in eccleſia S. Proſperi pergerent, alia ibi ab Albero condita corpora; prudenter juſſit ea inde amoveri; & (ſicuti in iis mos eſt, de quorum ſanctitate nihil certò conſtat) deferri ad ſacriſtiam, non ejuſdem eccleſiæ ubi eſſent in poteſtate Canonicorum, ſed* Cathedralis *ſuæ, unde abſque Epiſcopi & Collegii principalis ſcientia auferri non poſſent.*

quæ tam extraordinariæ circumſtantiæ valde rem confirmant,

& fidem elevant contrariæ relationi.

quo diſſimulato ejus ſucceſſor ea quidem reposuit anno 1387.

15 *Sic exorſi à vero Epiſcopi Laurentii facto, ſed aliter quam oportebat accepto; & veluti ſi ipſe ea corpora, ſub iis quæ præferebant nominibus approbaſſet; pergunt laminam ſuam ſcribere ejus auctores, & addunt:* Poſtea vero, die XV Aprilis (*erat hæc feria* II *poſt Dominicam in Albis, niſi legendum ſit ut infrà* XXV *Aprilis & copiſta noſter hic* 15 *ſcripſerit pro* 25, *tunc autem erat feſtum S. Marci & Letania major*) Poſtea *inquam* Rev. Seraphinus, Epiſcopus Regienſis & Princeps, unà cum Clero & Capitulo, palam cum campanis & proceſſionibus, honorifice demùm beatum Corpus fecit ad eccleſiam S. Proſperi feliciter deportari, & in arca propria devotiſſime introcludi. Et altaria BB. Proſperi & Venerii fuerunt conſecrata d. anno & die XXV Aprilis per d. D. Seraphinum. *Nempe cum prope eſſe appareret, ut perducta ad culmen eccleſia Monachorum dedicaretur, eoque referrentur corpora Sanctorum ex ade S. Matthæi; gliſcente inter Epiſcopum & Galeatium Mediolanenſem diſſidio, cum his*

quaſi idem Laurentius corpora prius reperta ab Albero, removeri ab altaribus non feciſſet ut dubia,

D

E

F

A *hic dominum civitatis Regiensis affectaret, ille Laurentii decessoris exemplo* Episcopum Regii & Principem *se diceret. Facile autem eidem persuaserunt, ut urbanum Clerum, ad partes suas arctius colligandum demereretur rescissa decessoris in favorem Monachorum lata sententia; & impetrata quam dixi translatione, rei gestæ seriem, sicuti posita est, laminæ plumbeæ inscripserunt. Sed non diu gavisi sunt consilii talis successu: ejecto enim mox, ut apparet, Seraphino, rerum in urbe potens Galeatius, quindennem puerum consecrari Episcopum fecit, dissimulante forsitan Gregorio XI, quo à Florentinis hostibus abjunctum Galeatium retineret in obsequio; interimque jubente, Archiepiscopum Antibarensem prospicere necessitatibus diœceseos istius, & Episcopalia munia exercere. Et ita quidem Monachis & veritati reddita justitia est, sed non ideo coacti Canonici removere ab altaribus corpora jam ibi reposita.*

sed eo non obstante curata est anno 1348 *translatio prædicta,*

16 *Anno* MCCCCLI *controversia renovata fuit sub Baptista* Palavicino *Episcopo, qui persuasus fuit* (*uti infrà num.* 21 *leges*) *recognoscere & approbare corpora in ecclesia S. Prosperi asservata: sed de jure Monachorum postea melius edoctus,* B *lite per biennium protracta, manus tandem dedit; & petitam ab illis recognitionem corporum, in novas capsas transferendorum, suscepit anno* MCCCCLIII, *uti infrà num.* 26 *&* 31 *apparebit. An autem Canonicis tunc fuerit super ea re indictum silentium, non liquet: non apparet certe quidquam eos movisse, cum anno* MDXVIII *celebrata nova translatio est ab Abbate D. Paulo Borella. Sed cum anno* MDLI *belli causâ solo æquatum monasterium suburbanum esset, atque ad aliud loco ejus in urbe extructum transferenda corpora, renovata lis est, & absque præsentia Episcopi Joannis Baptistæ Grossi, Tridentino Concilio assistentis, cum interventu Cleri, per solum Abbatem & Monachos facta translatio* XXI *Decembris, festo S. Thomæ Apostoli, exiguâ* (*ut credibile est*) *pompâ: exindeque continuata est per annos quinquaginta controversia, magnis hinc inde animis agitata, ac tandem ad Apostolicæ Sedis judicium devoluta. Huic Sedi præsidens Clemens VIII, quomodo Pontificatus sui anno* X *Christi* MDCI *nodum non tam solverit quam sciderit, & indicto Partibus utrimque silentio, Canonicis quidem S. Prosperi Reliquias tam quæ revera erant, quam quæ esse dicebantur attribuerit; Monachis similiter eas quæ S. Venerii nomine utrobique habebantur, sequens docebit Historia.*

1518 & 1551;

ac rursum anno 1453

pendente controversia an. 1451 *renovata usque ad* 1601.

C

17 *Prius tamen ad initium controversiæ redeo, & ad Episcopum* Alberum *sive* Alberium (*uti scribi jubet Ughellus tom.* 5 *col.* 1599) *aliis etiam* Adalbertum *&* Albericum, *Lucio vero Papæ III* Alberonem, ex Canonico Regulari & Priore S. Mariæ de Rheno Bononiensis diœcesis *assumptum ad Insulas Reginenses. Hunc ego, utpote virum religiosum, deque ecclesia sua optime meritum, & quod caput in agendo sincerum (sicut probavit prioris sententiæ adeo publica retractatio) credere non possum quidquam mala fraude egisse, suppositis corporibus undecumque acceptis: sed persuasum à satis constanti, & per publice extantem titulum probata fama, de facto Teuzonis Episcopi, omnino credidisse, cum necdum examen in monasterio feciſſet, eadem corpora in Collegiata remansisse. Cum autem præfatus titulus solum diceret,* in ecclesiæ latere condita *illa esse, neque eorumdem inde ablatorum in eadem ecclesia extaret monumentum; induci sine culpa potuit vir bonus, ut putaret ipsa ibi adhuc posse inveniri, & inventa duorum Anonymorum corpora, licet absque titulo, eorumdem esse crederet qui requirebantur.*

Ejus primus auctor Alberus Ep.

credi potest bona fide egisse;

requirendo corpora Sanctorum

D AUCTORE D. P.

18 *Quamquam enim ecclesiam S.* Prosperi *in Castello Teuzo Episcopus dicebatur ædificasse; eo tamen loco ædificandi non alia videtur causa fuisse, quam quod istic, ante civitatem à Gothis eversam, Cathedralis olim ecclesia fuisse traderetur. Hoc autem, ut est verosimillimum, posito; mirum non fuerit si eidem Teuzoni, humum ad fundamenta novæ ecclesiæ jacienda molienti, & curiosius omnia observanti, occurrerit sine titulo nominis corpus alicujus Sancti, ante vel post* Prosperum *Episcopi, indicium ordinis Episcopalis facientibus annuli vel baculi* Pastoralis *reliquiis, defuncto contumulatis; aliud item talibus indiciis carens, eo tamen modo compositum, ut appareret sanctius esse cadaver, quod sic humatum inveniebatur; quæ ille sine scrupulo collocaverit sub altare majus, istic ubi illa invenit Amizo; prudentius facturus, si quos inveniebat à Teuzone collocatos anonymos, etiam anonymos reliquisset, neque definivisset quorum illa essent: nam sub tali cautela mansisset illis honor suus imperturbatus,* E *& sua quies Monachis. Nullos quidem civitas Regiensis tunc noverat & nunc novit Sanctos suos antiquos, nisi* Prosperum, Venerium *&* Jucundam, *in ecclesia suburbana compositos à Thoma Episcopo sæculo* VIII; *vix tamen possum dubitare, quin, æque ac Italicæ ceteræ civitates, plures ex primis Episcopis suis pro Sanctis habuerit, colueritque etiam alios nonnullos inferioris Ordinis, & eorum corpora detulerit in ædem sacram ex cœmeterio suburbano (ubi sepelire etiam Episcopos mos Romanis erat) quorum memoria prorsus perierit ipsa cum urbe. Hæc vero cum sub Longobardis restaurari cœpisset, initium factum sit circum veteris Cathedralis parietinas; quibus propter securitatem circumjecto munimine vallatis, inditum fuerit nomen* Castelli; *quod hodiedum perseverat in nomine Portæ, quæ* Castelli *dicitur, nullo istic alias nunc apparente munitionis ullius indicio; sed ex opposita fere parte ædificata ad veterem S. Nazarii portam à Ludovico Gonzaga arce, sub annum* MCCCXXXIX, *uti Leander Albertus docet.*

eo loco ubi sec. 5 putatur fuisse Cathedralis;

& Sanctos aliquos anonymos potuit invenisse Teuzo sub altari locandos;

19 *Si Acta Inventionis prætensæ pro anno* MCXLIV *die* XXIII *Novembris, scribi fecisset Episcopus Alberus, aut scripta forsitan non jussisset aboleri; sciremus quibus indiciis & quam non temere judicaverit, duorum à se repertorum corporum, alterum Sancti alicujus Episcopi, alterum Sancti non Pontificis esse; nec alios nisi* SS. Prosperum *&* Venerium *noscenti, qui etiam istic dicebantur aliquando à Teuzone locati, facile ignosceretur, quod eorum crediderit esse corpora illa: quodque jam progressus ad publicam Translationem, toto triennio cunctatus fuerit audire preces Monachorum, contraria urgentium. Sed horum jam cognitâ probatâque causâ, prudentia fuit abolenda curare publica omnia prioris erroris, si qua extabant, monumenta; unde factum est, ut nihil eorum produxerint Canonici pro causa sua, sed satis habuerint Laurentii Episcopi Acta, contrario quam debuerunt sensu allegare ad probationem prætensæ suæ possessionis.*

F *in quibus nominandis deceptus Alberus veniam mereatur,*

postquam errorem retractavit:

20 *Hujus porro possessionis inanitate probata, solum optandum nunc supereſt, ut dignetur Deus manifestare, quorumnam Sanctorum eæ sint Reliquiæ, quæ cum Reliquiis apud Monachos, &*

quem nobis discutere licuit

A AUCTORE D. P. *etiam poſt litem à Clemente VIII compoſitam.*

quibuſdam apud Canonicos extra altaria repertis, nunc honorem obtinent communis ſaltem nominis. Verum non ſolet ille, qui ſimplici fidelium devotione magis, quam curioſa arcanorum ſuorum perveſtigatione delectatur, hujuſmodi votis obſecundare: & Romani Pontifices ſui officii ſolum eſſe exiſtimant, à commiſſis ſibi eccleſiis amoliri ſcandala, in animorum diſſenſiones prorumpentia; cetera Deo temporique committunt, nec prohibent ab eruditis ea moderate diſcuti; niſi ipſamet illa qualiſcumque diſcuſſio, periculum fidei moribuſque adducat; quod in præſenti caſu nullum ſubeſſe arbitramur. Nunc ergo tandem ad ipſam Clementis VIII ſententiam veniamus, atque ad ejus executionem per Commiſſarios Apoſtolicos; quorum interim unus Franciſcus Gonzaga, *vir notæ integritatis ac ſanctitatis*, in ipſa Reliquiarum apud Monachos quieſcentium inſpectione, *dicitur apud Ughellum col.* 1584 coactus *palam exclamando* aſſerere, *quod* hoc eſt vere corpus ſancti Proſperi.

HISTORIA TRANSLATIONIS

B

Juſſu Clementis PP. VIII, factæ an. MDCI.

CAPUT I.

Petentibus Canonicis procedi ad executionem Brevis Apoſtolici, ipſum aliaque eo ſpectantia producuntur.

Anno 1601 *coram Executoribus Brevis Apoſtolici,*

1 IN Chriſti nomine. Amen. Anno Incarnationis ejuſdem milleſimo ſexcenteſimo primo, Indictione quartâ decimâ, die tertio decimo Novembris, tempore Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris & D. N. D. Clementis, Divinâ providentiâ Papæ VIII anno decimo; coram Illuſtriſſimis & Reverendiſſimis D. Gaſpare Silingardis, Epiſcopo Mutinenſi, & D. Fratre Franciſco de Gonzagis, Epiſcopo mantuæ, Executoribus Brevis Apoſtolici in Membranis, ſub Annulo Piſcatoris, exiſtentis in Palatio Epiſcopali civitatis Regii, & in Camera Rangona; comparuerunt infraſcripti Illuſtres & Adm. Reverendi Domini, Antonius Nuſchius, Præpoſitus inſignis Collegiatæ Eccleſiæ S. Proſperi de Caſtello civitatis Regii; necnon & Dominus Andreas Aliatus, Prior; Petrus Antonius Caſſolius, Hieronymus Baiſcus, Achilles Grudellus, Horatius Majolius, & Ludovicus Codurus; omnes Canonici d. Collegiatæ Eccleſiæ, vocem habentes in Capitulo, & totum Capitulum d. Eccleſiæ facientes & repræſentantes, conjunctim & diviſim, omni meliore modo; & inhærentes præſentationi Brevis Apoſtolici, & Litterarum de quibus infrà; necnon & ſententiæ, ſeu voto ſacræ Congregationis Rituum & Ceremoniarum, aliàs ſeorſum præſentatis & productis, coram ſupraſcriptis Illuſtriſſimis & Reverendiſſimis Dominis Epiſcopis Mutinenſi ſcilicet, ex rogitu D. Alexandri Boſcheti publici Notarii Mutinenſis, & Mantuano, ex rogitu D. Caroli Righelli Notarii Mantuani; quos exhibuerunt & præſentarunt ambos cum litteris legalitatis in forma;

C *comparentes Canonici S. Proſperi,* *ipſumque Breve &c. exhibentes,* *petunt ad ejus executionem procedi:*

iterum & de novo produxerunt capitulariter congregati ut ſuprà, exhibuerunt & præſentarunt d. Breve, datum Romæ ſub Annulo Piſcatoris, ſub die undecimo Februarii anni MDXCV; unà cum ſententia ſeu voto dictæ ſacræ Congregationis, ſuper executione d. Brevis, facta ſub data diei ſecundi Octobris an. MDCI, cum ſubſcriptione & ſigillo Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Cardinalis Florentiæ, unà cum litteris ſcriptis ad Vos Illuſtriſſ. ac Reverendiſſ. Dominos Epiſcopos per d. D. Cardinalem de Florentia, ſub die ſecundo Octobris anni inſtantis, & prædicta omnia ſana, & in forma probanti apparentia; inſtantes & enixe petentes per Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Dominationes veſtras deveniri ad executionem & conſummationem omnium & ſingulorum, de quibus in d. Brevi, ſententia ſeu voto, ac litteris antedictis, in omnibus & per omnia, juxta formam & continentiam eorum, ſervatis omnibus de quibus in eis, ad finem ut tandem juſtum & honeſtum deſiderium eorumdem comparentium adimpleatur, & executioni tradatur; offerentes ſeſe paratos parere omnibus mandatis & juſſionibus Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Dominationum veſtrarum; & proteſtantes per ſe non ſtare, quo minus omni meliori modo &c.

D

E

2 *Tenor vero ſcripturarum Brevis, voti & litterarum, de quibus ſuprà, hic ſequitur: omiſſo utroque ſuprà memoratorum Notariorum rogitu prædicto.*

CLEMENS PAPA VIII

Venerabiles Fratres, ſalutem & Apoſtolicam Benedictionem.

Injuncti nobis Apoſtolici muneris debitum expoſcit, ut non ſolum ea quæ pacem & concordiam nutriunt, pura intentione perquiramus; verum etiam illa ab Eccleſiaſticis perſonis exſtirpare ſolicite ſtudeamus, quæ ſeditionem & ſcandalum introducunt. Dudum ſiquidem orta controverſia inter dilectos Filios, Capitulum & Canonicos Collegiatæ Eccleſiæ S. Proſperi civitatis Regienſis, prætendentes, quod jam ſupra ſeptingentos annos Corpora SS. Proſperi Epiſcopi, & Venerii Monachi d. civitatis Patronorum, ex illa Eccleſia, in qua tunc recondita erant, ad prædictam Collegiatam, quæ ſub invocatione ejuſdem S. Proſperi in civitate præd. tunc à bonæ memoriæ Teuzonio Epiſcopo Regienſi ædificata, & poſtea ..... per Communitatem Regienſem magnifico ſumptu pluries reſtaurata & aucta extitit, tranſlata fuiſſent; ut ex antiquiſſima traditione publiciſque documentis conſtare aſſerunt, ex una; ac dilectos etiam Filios, Abbatem & Monachos monaſterii S. Petri, etiam Regienſis, Ordinis S. Benedicti, prætendentes Corpora dd. Sanctorum Proſperi & Venerii in eorum Eccleſia S. Petri recondita eſſe; ex altera partibus, lite ſuper hoc à quamplurimis annis mota, eo deventum eſt, ut, licet Epiſcopi pro tempore, & Communitas & homines civitatis Regienſis, qui cum præd. Capitulo & Canonicis firmiter credunt, Corpora prædd. Sanctorum in præd. Collegiata Eccleſia, ad quam ſemper ea ratione univerſus Clerus & populus ejuſdem civitatis peculiarem geſſerunt & gerunt devotionis affectum, ſeſe oppoſuerint

ſicut Clemens VIII, intellectâ controverſiâ *inter ipſos Canonicos* F *& Monachos S. Petri,* *ſuper poſſeſſione Corporum SS. Proſperi & Venerii*

A fuerint, & quod Abbatem & monachos ab hac eorum prætentione rejicere conati fuerint: nihilominus quia iſte Abbas & Monachi ſemper in eorum opinione perſtiterunt, nedum maxima exinde fidelis populi perplexitas, ſed etiam ſcandalum non mediocre cum devotionis imminutione, cœpit exoriri.

3. Nos autem ubi primum hæc ad aures noſtras ſunt delata, opportunam rationem inire cupientes, qua hujuſmodi controverſia omnino præſcinderetur ac omnis è fidelium mentibus dubietas, de medio tolleretur, hujuſmodi cauſam venerabilibus Fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus, Congregationis ſacrorum Rituum & Ceremoniarum, per eos mature examinandam & diſcutiendam, ac nobis referendam commiſimus. Cumque noviſſime per venerabilem Fratrem noſtrum, Alphonſum Epiſcopum Eſtenſem Cardinalem Geſualdum, præd. Congregationis ſententiâ ad nos relata fuerit; Nos juxta illam, cauſam hujuſmodi terminare deliberavimus.

& causâ Congregationis Rituum propositâ,

4 Motu igitur proprio, non ad alicujus partium præd. vel aliorum, pro eis nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed ex certa ſcientia ac matura noſtra deliberatione, ac de ejuſdem Congregationis Cardinalium conſilio, cauſam ſeu cauſas liteſque & controverſias, ſuper hujuſmodi materia hactenus excitatas, motas, introductas, ac indeciſas pendentes, à quocumque ſeu quibuſcumque judicibus ordinariis vel delegatis, in iiſdem ſtatu & terminis, in quibus reperiuntur ad nos harum ſerie avocantes, illaſque penitus extinguentes ac perpetuum utrique partium deſuper ſilentium imponentes, vobis per præſentes committimus & mandamus, ut vos conjunctim ſi fieri poſſit, ſin minus alter veſtrûm ad præd. civitatem Regienſem accedatis vel accedas; ac vocatis Epiſcopo Regienſi ac tribus Dignitatem obtinentibus, ac tribus Canonicis partim Cathedralis, partim dictæ Collegiatæ Eccleſiæ, pro parte Capituli & Caponicorum præd. ac Abbate & ſex Monachis ex ſenioribus magis qualificatis pro parte d. Monaſterii; ac aſſumptis etiam quinque aut quatuor teſtibus, viris gravibus & fide dignis, cum iis omnibus ad loca tàm Eccleſiæ Collegiatæ, quam monaſterii prædictorum, in quibus Corpora SS. Proſperi & Venerii recondita eſſe dicerentur; vos conferatis aut alter veſtrûm ſe conferat; ac loca prædicta in præſentia duorum auctoritate Apoſtolicæ Sedis Notariorum, ac dictorum quinque vel quatuor teſtium, ac aſſiſtentibus Partibus prædictis, ac auctoritate noſtra, omni & quacumque appellatione, reclamatione & recurſu penitus remotis, aperiri mandetis & faciatis, aut alter veſtrûm mandet & faciat, & in loca ipſa de Reliquiis dictorum Sanctorum diligenter inquiratis & inſpiciatis, ſeu alter veſtrûm inquirat & inſpiciat.

accedant ad utrumque locum Commiſſarii;

omnibus inſpectis,

5 Et prout in quolibet ex dictis locis reperta fuerint corpora dictorum Sanctorum, Corpus S. Proſperi Epiſcopi in Collegiatam Eccleſiam prædictam transferri, & in ea reverenter collocari, perpetuoque cuſtodiri; Corpus vero S. Venerii in Eccleſia prædicta Monaſterii S. Petri & transferri, & in ea religioſe collocari, & perpetuo cuſtodiri. Cete-

Canonicis Reliquias S. Proſperi,

rum Capitulo & Canonicis Eccleſiæ S. Proſperi membrum integrum, non tamen Caput, S. Venerii; Eccleſiæ vero & Abbati & Monachis d. Monaſterii, membrum integrum, non tamen Caput S. Proſperi, in iiſdem reſpective Eccleſiis perpetuo aſſervanda, concedi & tradi eâdem auctoritate noſtrâ curetis & faciatis, aut cures & facias; atque ſuper his omnibus publicum inſtrumentum per dd. Notarios, in ſolidum rogandos, in præſentia dd. teſtium confici, ac ejus inſtrumenti exemplar authenticum utrique partium conſignari mandetis aut mandes. Nos enim vobis ſeu alteri veſtrûm præmiſſa omnia & ſingula, faciendi, ac tam Capitulum & Canonicos Collegiatæ Eccleſiæ, quam Abbatem & Monachos Monaſterii præd. auctoritate noſtra, & ſub cenſuris & pœnis Eccleſiaſticis, arbitrio veſtro vel alterutrius veſtrûm imponendis & aggravandis, cogendi & compellendi, auxiliumque brachii ſecularis, ſi opus fuerit, invocandi, aliaque ſuper his neceſſaria, opportuna ordinandi, gerendi & exequendi plenam & liberam eâdem Apoſtolica auctoritate tenore præſentium concedimus facultatem.

D

PROCESSUS MSS. *Monachis S. Venerii conſignent,*

Apoſtolica auctoritate nixi,

E

6 Non obſtantibus Apoſtolicis & Inuniverſalibus Provincialibuſque & Synodalibus Conſiliis editis, generalibus vel ſpecialibus Conſtitutionibus & Ordinationibus ac Collegiatæ Eccleſiæ & Monaſterii, illiuſque Ordinis prædd. etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quavis firmitate alia, roboratis ſtatutis & conſuetudinibus, Privilegiis quoque, Indultis & Litteris Apoſtolicis, in contrarium præmiſſorum quomodolibet conceſſis, confirmatis, approbatis & innovatis, ceteriſque contrariis quibuſcumque. Datum Romæ apud S. Petrum, ſub Annulo Piſcatoris, die XI Februarii MDXCV, Pontificatus noſtri anno VI.

non obſtantibus quibuſcumque,

M. Veſtrius Barbianus.

Tranſilio votum Congregationis Rituum, huic Brevi conforme, & litteras Card. Florentinii, Italice ſcriptas, quibus ad ipſius Brevis executionem urgentur Mantuanus & Mutinenſis Epiſcopi.

CAPUT II.

Acceſſitis rite Partibus, inſpiciuntur utriuſque Eccleſiæ contendentis Reliquiæ.

F

7 ILluſtriſſ. & Reverendiſſ. Domini Epiſcopi, ſedentes ut ſuprà eâ qua decuit reverentiâ, d. Breve unà cum voto & litteris acceptaverunt, eiſque viſis & perlectis, & de eorum tenore certioratis, ſeſe obtulerunt, & quilibet eorum obtulit pro prædd. omnium executione; aſſerentes ſeſe ad hanc civitatem contuliſſe hac de cauſa, parati adimplere & exequi Juſſa Apoſtolica, & pro executione ſuis loco & tempore facienda, juxta dictorum omnium productorum & exhibitorum formam & continentiam; ſic etiam inſtantibus & petentibus DD. Præpoſito & Canonicis, & elegerunt ac deputaverunt nos Peregrinum Vellanum, & Stephanum Ghiſonum Notarios Apoſtolica auctoritate, in ſolidum in Notarios præſentis Cauſæ, ac pro Tribunali Cameram Rangonam in Epiſcopali Palatio; præſentibus Perill. D. Pompilio Raymundo, Adm.

Epiſcopi Commiſſarii,

conſtitutis cauſæ Notariis,

A PROCESSUS MSS.

Adm. Rever. D. Jacobo ejus filio, D. Capitaneo Balthaſare Vigarano, Nobili Regienſi, teſtibus ad prædicta adhibitis, vocatis & rogatis, die quarto decimo Novembris, anno & Indictione quibus ſuprà. Exiſtentibus ergo Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Dominis, Gaſpare de Silingardis Epiſcopo Mutinæ, & D. Fr. Franciſco de Gonzagis Epiſcopo Mantuæ, in Eccleſia Collegiata inſigni S. Proſperi de Caſtello civitatis Regii, in quam ſefe contulerunt ad finem exequendi Breve Apoſtolicum. Votum S. Congregationis Rituum & Ceremoniarum Urbis, unà cum litteris ad ipſos tranſmiſſis, & de quibus ſuprà, & prout inſtitum & petitum fuit ..... & denuo pro parte D. Capituli petitur, & in ſtatu ab Illuſt. & Rev. D. Joanne Baptiſta Buſanæo Syndico & Procuratore d. Capituli ſpecialiter & expreſſe ad id conſtituto, ex mandato ſui Syndicatus, quod autenticum producit, ad ſuæ perſonæ legitimationem: *hic quidem in Ms. expreſſam, ſed nobis minime neceſſariam.*

ac rurſus inſtante per ſuum Procuratorem Capitulo,

8 Volentes porro & intendentes prædd. Epiſcopi Commiſſarii, ut obedientiæ ſanctæ filii, parere juſſionibus Apoſtolicis, quarum ſunt meri & puri executores & Miniſtri, illud idem Breve in manibus & præ oculis tenentes & habentes, in quo jubentur pro ejus executione vocari pro Parte d. Capituli Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Epiſcopum Regienſem, & ejus loco (cum abſit, & officio legationis Nuntii Apoſtolici penes Sereniſſ. Poloniæ Regem fungatur) Ill. & Adm. Rev. D. ejus Vicarium ..... necnon & tres viros, in dignitate conſtitutos, ac tres Canonicos partim Eccleſiæ Cathedralis, & partim d. Collegiatæ inſignis; & pro parte multum Rev. Abbatis, & Monachorum adverſantium, eumdem D. Rev. Abbatem Monaſterii S. Petri cum ſex aliis Monachis ex ſenioribus & magis qualificatis d. Monaſterii & ulterius ſecum aſſumeret, quatuor aut quinque teſtes, Viros graves & fide dignos cum præſentia duorum Notariorum, Apoſtolica auctoritate conſtitutorum. Vocaverunt ideo Ill. & Adm. Rev. D. Innocentium Juſcherium, Nobilem Mutinenſem, Vicarium d. D. Epiſcopi Regii, & Illuſtres & Adm. Reverendos D. Bartholomæum Tuſchium Archidiaconum; D. Jacobum Antonium Cappellinum, Archipresbyterum Cathedralis Eccleſiæ Regii; D. Antonium Tuſchium Præpoſitum d. Collegiatæ S. Proſperi, in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutos, & D. Hieronymum Corradinum, Canonicum Cathedralis; D. Andream Alcatum, & D. Petrum Antonium Caſſolium, Canonicos d. Collegiatæ, & Rev. P. D. Hieronymum à Potentia, Abbatem S. Petri de Regio, Rev. P. D. Zachariam, Abbatem S. Petri de Mutina; Rev. P. D. Androſium de Brixia, Abbatem S. Joannis Evangeliſtæ de Parma; D. Gregorium à Poreto, Priorem Clauſtralem S. Petri de Regio; R. D. Matthiam à Papia, Decanum & Confeſſorem Monaſterii S. Mariæ Magdalenæ de Regio; R. D. Andream à Moverbio, Decanum & Cellerarium; R. D. Placidum à Neapoli, Decanum monaſterii S. Petri de Regio, pro parte d. Abbatis & monaſterii.

B *accerſunt pro ſua cujuſque parte,*

Vicarium Epiſcopi,

C

& Abbatē S. Petri,

9 Et pro teſtibus, viris gravibus & fide dignis, Illuſtres & Eximios D. Paulum Bugerium, Priorem Ill. Communitatis Regii, D. Joſephum Batalium, Syndicum ejuſdem Communitatis, D. Horatium Sacratum I.V. Doctores; D. Carolum Pariſettum, & D. Tuſcium Fontanolium, Nobiles Regienſes; de quorum fide, probitate & integritate dixerunt ſeſe fuiſſe ac eſſe informatos. Et adhibuerunt pro Notariis Apoſtolicis, nos Peregrinum Velanum, & Stephanum Ghiſonum; omnes ibi præſentes perſonaliter conſtitutos, audientes & intelligentes: quibus omnibus & ſingulis auctoritate Apoſtolica, qua funguntur in hac parte, & in virtute S. Obedientiæ, injunxerunt & injungunt, ut debeant aſſiſtere, & reſpective præſentes fore aperturæ arcarum, tam ipſius Collegiatæ inſignis, quam d. monaſterii, in quibus Corpora SS. Proſperi & Venerii recondita dicuntur; & omnibus & ſingulis per ipſos Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Dominos, peragendis; & ſub ſilentio retinere quæ viderint & audiverint, eaque minime alicui propalare, ſub pœna inobedientiæ, donec omnia executa fuerint. Et ſtatim mandarunt publicari Breve præd. quod alta voce fuit à me Stephano præd. & infraſcripto publicatum, præſentibus Mag. Nicolao Sampolio, & Mag. Petro de Pezzis, cœmentariis Regii, teſtibus ad præd. adhibitis.

D

& Notarios,

coram quibus publicatur Breve.

E

10 Poſt quæ in continenti, horâ fere vigeſimâ quartâ, ea qua decet devotione & reverentia, iidem DD. Epiſcopi acceſſerunt, unà cum ſupradictis omnibus, ut ſuprà vocatis, & Nobis Notariis, ad arcam d. Collegiatæ, in qua recondita dicuntur Oſſa Corporis S. Proſperi Epiſcopi Regii, exiſtentem in Choro ejuſdem Eccleſiæ, extractam de mandato dd. DD. Illuſtriſſimorum, de ſubtus Altare Majus Eccleſiæ, ſub quo jacebat per Mag. Nicolaum de Sampolio & Mag. Petrum de Pezzis, cæmentarios Regienſes: quæ ibi reverenter viſa & perſpecta fuit & eſt, in Choro d. Eccleſiæ verſus Partem Orientalem & Meridionalem, mandatumque eſt nobis Notariis, deſcribi Arcam præd. cum ſuis ligaminibus ferreis undequaque ſtipatam, quæ deſcriptio facta fuit & eſt ut infrà. Arca præd. eſt in Petra viva inciſa & tabulâ ejuſdem Petræ clauſa; & jacet ſuper ſaxum magnum Petræ vivæ, & à quatuor ligaminibus ferreis colligata, tribus ſcilicet per obliquum, & alio per longitudinem, d. Arcæ cum aliis clavatum, & capita dd. ligaminum ſunt magno artificio inferrata & inplumbata, in d. ſaxo maſigno, ab omnibus partibus d. arcæ, cum multis ſigillis in quolibet capite dd. ligaminum, ſub inſcriptione, & armis civitatis Regii, & olim D. Epiſcopi Palavicini.

Exponitur Arca S. Proſperi,

deſcribitur,

F

inſpicitur,

11 Et facta d. deſcriptione, mandarunt per dd. Operarios, ibi ad hunc effectum convocatos, aperiri d. arcam: qua aperta, intus eam invenerunt duas capſettas ligneas, & pannum quemdam ſericeum; in una quârum adſunt Reliquiæ oſſium & raſuræ, in altera vero fragmenta capſettæ veteris: & in d. panno adſunt Oſſa multa, Corporis ſcilicet & Capitis ſub titulo & inſcriptione Corporis S. Proſperi; prout atteſtantur tres laminæ plumbeæ in d. arca pariter repertæ; duæ ſcilicet magnæ; altera ſub inſcriptione anni MCCCLI, incipiens; Ad perpetuam rei memoriam; altera de anno MCCCCLI incipiens, Univerſis Chriſti fidelibus: & altera parva in forma ſphærica, in-

& deſertur in Archivium.

Teſtes item

A incipiens, Corpus & Reliquiæ S. Proſperi, quarum tenores inferius regiſtrabuntur. Quæ omnia poſtquam ab Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Dominis, ac aliis prædictis omnibus, ut ſuprà vocatis, & à Nobis Notariis viſa fuerunt; iidem Illuſtriſſ. Domini mandarunt, pro nunc reponi & cuſtodiri in Archivio d. Eccleſiæ, ſub cuſtodia clavium, penes dd. Illuſtriſſ. Dominos uſque ad novam eorum deliberationem; prout ſtatim à præd. Domino Præpoſito, cum tortiis accenſis delata fuerunt in d. Archivio, & repoſita. Et Archivio bene clauſo, claves fuerunt conſignatæ, & traditæ per R. D. Præpoſitum prædd. Illuſtriſſ. DD. Epiſcopis.

item arca S. Venerii.

12 Et his peractis Illuſtriſſ. Domini, unâ cum ſupradictis ſeſe contulerunt ad Altare S. Venerii, exiſtens in d. Eccleſia, verſus Septemtrionem; quo deſubtus aperto per dd. fabros, inventa fuit ~~unà cum~~ arcula lapidea, & inde extracta cum duabus ligulis ferreis in cruce colligata, cum ſigillis octo plumbeis, duobus ſcilicet pro quolibet capite ligaminis, ſub inſcriptione & armis civitatis, & quondam D. Epiſcopi Palavicini, quam pariter

B mandarunt aperiri: & eâ apertâ, reperta fuerunt intus eam plura oſſa, cooperta panno ſericeo coloris rubei; & duæ laminæ plumbeæ, una quarum incipit, Univerſis Chriſti fidelibus; altera vero, Hic eſt corpus S. Venerii; quarum tenores inferius regiſtrabuntur. Et omnibus reverenter viſis & perſpectis, mandarunt prædd. Illuſtriſſ. Domini oſſa prædd. pro nunc, uſque ad eorum novam deliberationem cuſtodiri in d. Archivio: quæ ſtatim à Domino Præpoſito, cum tortiis accenſis, delata fuerunt in d. Archivio, & in eo tribus clavibus bene clauſa, quarum duæ fuerunt à d. Domino Præpoſito conſignatæ dd. Illuſtriſſ. Dominis, & altera d. R. D. Abbati S. Petri.

Itur ad monaſterium S. Petri,

13 Et poſtea ſtatim è d. Eccleſia receſſerunt, & ſe contulerunt cum prædd. omnibus ſupravocatis, & Nobis Notariis ad facellum, exiſtens in Monaſterio Monachorum S. Petri, ad finem diligenter perquirendi de Oſſibus & Reliquiis Corporum prædd. SS. Proſperi & Venerii. Et eo pervento mandarunt rumpi per dd. fabros Altare, ibi exiſtens à latere orientali;

C *reſeratur arca, in qua eorumdē Sanctorum Reliquiæ eſſe dicebantur,* & eo fracto extracta fuit capſa nucea duabus clauſuris ferreis munita, quam Monachi dixere, aliàs ſubtus d. Altare repoſitam fuiſſe, & in ea extare Oſſa Corporum, SS. Proſperi ſcilicet & Venerii, ut ex publico rogitu publicorum Notariorum Regienſium, confecto de anno MDLXXXVIII, die XVI Februarii. Quæ capſa fuit à prædd. fabris de mandato prædd. Illuſtriſſ. Dominorum aperta, & intus eam invenerunt, aſtantibus omnibus ſupradictis & videntibus, duas capſettas telâ ſericeâ cooperas: in quarum altera recondita ſunt oſſa Corporis ſub inſcriptione S. Proſperi cooperta, velo ſericeo albo cum liſtis inargentatis, cum undecim laminis plumbeis circumcirca eam exiſtentibus, ſeptem ſcilicet magnis, & quatuor parvis, quarum tenores inferius regiſtrabuntur: in alia vero capſetta repoſita ſunt oſſa Corporis, ſub inſcriptione S. Venerii: & circumcirca d. capſettam extant quatuor laminæ plumbeæ; duæ ſcilicet magnæ, & aliæ duæ parvæ, quarum copiæ inferius regiſtrabuntur. Et prædictis omnibus devote & reverenter viſis, iidem Illuſtriſſ. Domini man-

inſpicitur-que,

darunt Oſſa prædd. ſub inſcriptione S. Proſperi pro nunc in aliquo tuto loco reponi, quæ ſtatim per RR. Fratres de monaſterio reverenter delata fuerunt in ſacriſtiam, in d. capſetta, & clauſa in quadam capſa magna, ibi exiſtente cum duabus clavibus; & claves fuerunt traditæ prædd. Illuſtriſſ. Dominis; qui mandarunt, Monachis præſentibus & audientibus, quod ſub pœna Excommunicationis non audeant amovere d. capſettam, nec oſſa in eâ exiſtentia uſque ad novam determinationem [movere]. Et his peractis, omnes receſſerunt, mandantes Nobis Notariis, ut de prædictis publicum conficiamus documentum.

D PROCESSUS MSS. *& quæ S. Proſperi nomen præferebant ponuntur in ſacriſtia.*

14 Die quinto decimo Novembris ejuſdem anni, horâ fere ſecundâ noctis, exiſtentibus ſupradd. Dominis Epiſcopis in ſacriſtia Monaſterii S. Petri, civitatis Regii, pro executione Brevis Apoſtolici; R. P. D. Hieronymus à Potentia, Abbas ejuſdem Monaſterii, exhibuit & præſentavit ſcripturam quamdam, manu ejus ſubſcriptam, & proprio ſigillo ſigillatam, cujus ſcripturæ tenor talis eſt.

15 Nov. regreſſis ad monaſterium Epiſcopis,

D. Hieronymus à Potentia, humilis Abbas, & Monachi S. Proſperi, & Monaſterii S. Petri, civitatis Regii; qui à quingentis annis citrà & ſemper cuſtodierunt venerabile Corpus Divi Proſperi ac illius benedicta Oſſa; imo illud & illa ſemper devote & pie venerarunt & honorarunt, & reverenter coluerunt, & omnia pro ſuo poſſe ejus bona opera imitati ſunt; nunc audientes motum proprium S. D. noſtri hucuſque illis ignotum; mentemque ejuſdem Sanctitatis illam eſſe, ut Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Domini, ejuſdem Executores, transferant Corpus ipſum ad Eccleſiam S. Proſperi de Caſtello, eis modo & forma, de quibus in præſentato Brevi; ad quod licet ſint, prout ſemper fuerunt, parati obedire, videlicet etiam ſimplici voto ſuæ Sanctitatis, memores ſententiæ illius Canonis dicentis, Aliquando omittendum eſſe bonum propter meritum obedientiæ, & ſemper in dubiis quoque obediendum eſſe; tamen ad declarationem actionum ſuarum, tam præteritarum quam præſentium, notum omnibus faciunt, ſeſe nullam unquam negligentiam commiſiſſe, nullove quæſito colore omiſiſſe aliqua ex illis quæ ad divinum cultum pro honore & decore Divi Proſperi ſpectarent; nec à ſeipſis quidquam proceſſiſſe, quo impedierint aut quoquomodo impedire potuerint honorem, dignitatem, ſanctitatem, & cultum ipſius; prout in præſentiarum, & ſemper erunt ejuſdem voluntatis, ſive præſens ſive abſens fuerit, ut nulla eis d. venerabilis Corporis recuſatio unquam imputari poſſit. Unde omne quod nunc exequi paratur, totum provenit ex mera voluntate S. D. noſtri, cui libenter etiam bonum intermittendo, & non ſub proprio nomine aſſenſus vel conſenſus, ſed ſub vero nomine Obedientiæ, parituros ſe exhibent; rogantes tamen Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Dominationes veſtras, ut terminos ſibi limitatos & præfixos excedere nolint, prout aliàs de recurſu habendo, & de aliis expreſſe proteſtantur. D. Hieronymus à Potentia, Abbas S. Petri de Regio.

E *proteſtatur Abbas*

ſe ſuoſque tradituros Corpus S. Proſperi

F *ſolius obedientiæ motivo inductos.*

[✠]

A PROCESSUS MSS.

CAPUT III.

Dirimitur Controverſia, junctis cujuſque Sancti Reliquiis; & iis quæ S. Proſperi credebantur, ad Eccleſiam ejus collegiatam; quæ S. Venerii, ad monaſticam S. Petri ſolenniter tranſlatis.

16 *Nov. poſt publicam Proceſſionem,*

15 Die ſexto decimo Novembris in mane, cum indictum fuiſſet teſtum publicum, ex proclamatione Illuſt. D. Herculis Boſii, Judicis Victualium, per Illuſt. & Adm. Rev. D. Vicarium intimata eſt juſſu publico, ſolennis proceſſio, totius Cleri & cunctorum Religioſorum, & Confraternitatum Civitatis. Poſt Miſſæ autem ſolennis & ceremonioſæ celebrationem, peracto ſermone in d. Collegiata Eccleſia, à R. D. Fr. NN. Cappucino, Ordinis S. Franciſci de Obſervantia, ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei, SS. Proſperi & Venerii; iidem Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Domini Epiſcopi, volentes devenire ad executionem d. Brevis, & conſummationem eorum, quæ in d. Brevi continentur, cujus ſunt puri & meri executores, è d. Eccleſia Collegiata recedentes, unà cum toto Clero, cunctiſque Religioſis, & Confraternitatibus hujus Civitatis, præſente etiam Illuſt. D. Comite Hercule Bondinello, Nobili Ferrarienſi, ac cive Regii, Gubernatore hujus civitatis, pro Sereniſſimo D. Cæſare Eſtenſi, Duce Regii & Mutinæ Sexto, ac præſentibus etiam præd. Ill. & Adm. Rev. Vicario; Illuſtriſſimiſque & Eximiis DD. Balthaſare Attolino Carphignanenſi, Regii Prætore; D. Petro Paulo Saxolenſi, Judice Appellationum, ac dd. Domini Gubernatoris Conſultore, Illuſtribus Dominis, Priore & Syndico, cum Dominis Antianis, & toto Conſilio Generali; Illuſtri Collegio dd. Doctorum, ac toto populo civitatis Regii; ſeſe contulerunt ad Eccleſiam S. Proſperi, & in ſacriſtiam ejuſdem Eccleſiæ; in quam priori nocte horam ſecundam, ſecreto illata erant Oſſa Corporis, quæ fuerant inventa ſub inſcriptione S. Proſperi, in d. Eccleſia Collegiata.

B *reditur ad Eccleſiam S. Petri,*

C

16 Quia autem in ambabus Eccleſiis reperta fuerunt Oſſa, ſub titulo & inſcriptionibus Corporis S. Proſperi cum ſuis laminis plumbeis; attendentes ad piam & ſanctam mentem ſuæ Beatitudinis, tùm ex Brevi, tum litteris Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Cardinalis Florentiæ, ipſis patefacta, & ut, quo magis fieri poſſit, omnis tollatur occaſio dubietatis & perplexitatis in facienda tranſlatione & collocatione Corporis S. Proſperi in Collegiata Eccleſia præd. ut in ea perpetuo cuſtodiatur & veneretur; Oſſa Corporis, ſub inſcriptione S. Proſperi inventa & reperta in d. Collegiata Eccleſia detulerunt; ibique unionem fecerunt de illis, cum repertis nocte præcedenti in eadem S. Petri Eccleſia. Eaque oſſa omnia, in eadem ſacriſtia, in una & eadem capſa ferrea ibi ad hunc effectum parata (in qua tamen ſeparatim diſcernebantur) repoſuerunt. Ibi exiſtens multum R. P. D. Hieronymus à Potentia Abbas, ad petitionem & inſtantiam D. Joannis Baptiſtæ Buſanei, Syndici Capituli d. Collegiatæ, in præſentia DD. Dionyſii Zoboli, Torquati Brancei, & Hieronymi Starufii, Nobilium Regienſium, teſtium ad hæc adhibitorum; dixit & publice atteſtatus eſt ſibi nomine d. Monaſterii per Ill. Dominos in Executione d. Brevis, datum & traditum fuiſſe membrum integrum Corporis S. Proſperi, quod eſt cruris, & ibi publice oſtendit; aſſerens quoque in virtute ſanctæ Obedientiæ, non extare in d. Monaſterio alias Reliquias d. Corporis, præter minutiam in Reliquiario, & fruſtulum Brachii ei de conſenſu DD. Canonicorum d. Collegiatæ traditum.

D *atque poſt traditum Abbati Os unum Cruris,*

impoſita ſimul uni feretro,

17 Poſtea vero aperuerunt capſam prædictam, & ex ea extraxerunt duas capſulas ligneas, in quibus ſunt recondita Oſſa Corporis S. Proſperi prædicti, eas cum oſſibus in eis incluſis repoſuerunt ſuper feretrum ibi paratum, ac pannis ſericeis mirifice ornatum. Quæ oſſa in dd. capſettis ſuper d. feretrum poſitis exiſtentia, de mandato dd. Illuſtriſſ. Dominorum, in executione d. Brevis, ſub Baldachino, in d. Eccleſia ad hunc effectum exiſtente, à duobus ex DD. Canonicis d. Collegiatæ Eccleſiæ, habitu Diaconorum indutis, proceſſionaliter miro ordine, multa devotione, magnâque totius civitatis lætitiâ, cum Hymnis & Canticis, ac tubarum ſono, & cum tortiis accenſis in manibus prædictorum omnium, ad d. Eccleſiam, magno ſumptu mirifice ornatam, delata fuerunt. Ad quam perventi dd. Illuſtriſſ. Domini, feretrum præd. cum dd. capſettis & Oſſibus, ſuper ipſum exiſtentibus devote detulerunt per d. Eccleſiam, uſque ad Altare majus ejuſdem, & ſuper ipſum dd. capſettis cum oſſibus in eis reconditis, reverenter poſuerunt; & præmiſſis debitis ceremoniis & Orationibus, Oſſa præd. in dd. capſettis exiſtentia, conſignarunt DD. & Præpoſito, Canonicis ejuſdem Collegiatæ præſentibus, & devote recipientibus ad finem, ut in d. Eccleſia Corpus S. Proſperi perpetuo collocetur & veneretur, juxta formam d. Brevis, præſentibus d. conſignationi Perilluſtri D. Equite Carolo Zobolo, D. Comite Horatio Seſſio & D. Julio Jaculo, Nobilibus Regienſibus, teſtibus adhibitis atque rogatis.

proceſſionaliter deportantur ad Eccleſiam ipſius,

E

F

eoque pridie delata ex Collegiata

Oſſa S. Proſperi

collocantur cum ibi inventis,

18 Poſt hæc in continenti iidem Epiſcopi ſe contulerunt in Archivium ejuſdem Collegiatæ Eccleſiæ, in quo, nocte pariter præſenti, & ſub horam quartam noctis (quia in ambabus Eccleſiis reperta fuerunt Oſſa ſub inſcriptione S. Venerii) ad tollendam omnem occaſionem dubietatis & perplexitatis, ut ſuprà, Oſſa reperta in Eccleſia S. Petri ſub inſcriptione Corporis S. Venerii, detulerunt ſecretò; eademque unierunt cum oſſibus in d. Collegiata repertis, & in unam & eamdem capſam nuceam, ibi à RR. Monachis delatam poſuerunt, in qua tamen ſeparatim diſcernebantur; eaque in d. Archivio repoſuerunt. Et ibi exiſtens R. D. Præpoſitus d. Collegiatæ Eccleſiæ, ad petitionem & inſtantiam R. D. Abbatis, coram Illuſtriſſ. Dominis, & in præſentia ſupradd. D. Equitis Caroli Zoboli, D. Comitis Horatii Seſſii, D. Julii Jaculi & D. Marcelli Lancei Nobilium Regienſium, teſtium ad hæc adhibitorum, dixit & atteſtatus eſt, ſibi nomine Collegiatæ, in executione

Similiter in unam capſam compoſita Oſſa S. Venerii,

utrobique reperta,

atque Canonicis conſignantur.

A cutione d. Brevis, à dd. Illuſtriſſ. Dominis conſignatum fuiſſe, & traditum membrum integrum Corporis S. Venerii, id eſt Brachium; & non extare in d. Collegiata alias Reliquias ejuſdem S. Venerii, præter fruſtulum Brachii, quod heri oſtendit dd. Illuſtriſſ. Dominis & duobus Monachis d. Monaſterii.

poſt traditum Canonicis ejus Brachium,

19 Poſtea vero iidem Illuſtriſſ. Domini Archivium aperuerunt, & capſulam cum oſſibus in eam reconditis, devote ſuper d. feretrum poſuerunt. Quam ſtatim duo ex dd. Rev. Monachis, habitu Diaconorum induti, ſub d. Baldachino eademmet Proceſſione, & cum tortiis accenſis, Hymnis & Canticis, ac tubarum ſono, devote & reverenter de mandato dd. Illuſtriſſ. Dominorum in executione d. Brevis detulerunt ad Eccleſiam S. Petri. Et eo perventi dd. Illuſtriſſ. Domini, feretrum portarunt uſque ad Altare majus ejuſdem Eccleſiæ, & ſuper d. Altare eâ qua decuit reverentiâ poſuerunt dd. Oſſa in d. capſula exiſtentia: & factis debitis Orationibus tradiderunt & conſignarunt R. D. Abbati & Monachis ejuſdem Eccleſiæ præſentibus, & devote recipientibus, ad finem ut in d. Eccleſia collocentur, & perpetuo venerentur, juxta formam d. Brevis. Et his omnibus peractis omnes receſſerunt, Deum laudantes & gratias agentes, mandantes nobis Notariis ſuprànominatis & infraſcriptis, ut de prædictis publicum conficiamus inſtrumentum, præſentibus d. Conſignationi præd. Equite Carolo Zobolo, Comite Horatio Seſſio, Julio Jaculo, & Magnifico D. Hippolyto Pratoncrio cive Regii, teſtibus.

proceſſionaliter transferuntur ad ædem S. Petri,

& Monachis conſignantur.

B

CAPUT IV.

Inſcriptiones & laminæ, quibus utraque pars conata fuit ſuam poſſeſſionem probare: Venerabilis Thomæ, Epiſcopi tranſlatio poſtrema.

20 LAminæ repertæ in arcis SS. Proſperi & Venerii, in Collegiata Eccleſia S. Proſperi, de quibus ſuprà, hic ſequuntur. Ad perpetuam rei memoriam. Notum ſit omnibus Chriſti fidelibus, devotis Beatiſſimi Proſperi Confeſſoris, quod anno Domini MCCCLXIX die xv Junii, tempore D. Laurentii de Pinottis Epiſcopi, conſentiente Clero & populo Regino; Corpus ipſius fuit tranſlatum ab Eccleſia S. Proſperi de Caſtello, & depoſitum apud ſacriſtiam Majoris Eccleſiæ Reginæ. Poſtea vero anno Domini MCCCLXXXVII, die xv Aprilis Reverendiſſ. Seraphinus, Epiſcopus Reginus & Princeps, unà cum Clero & Capitulo, palam cum campanis & proceſſionibus honorifice demum Beatum Corpus fecit ad Eccleſiam S. Proſperi de Caſtello feliciter reportari, & in arca propria devotiſſime introcludi. Et Altaria Beatorum Proſperi & Venerii fuerunt conſecrata d. anno, & die xxv Aprilis per d. D. Seraphinum.

C

Notitia tranſlati Corporis S. Proſperi anno 1369 *à Collegiata in Cathedralem,*

& an. 1387 *relati.*

21 Alia lamina Univerſis Chriſti fidelibus ac devotis S. Proſperi Confeſſoris, notum ſit & manifeſtum, quod anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLI, Indictione XVI die XXI menſis Novembris, orta quadam contentione, inter D. Abbatem Monaſterii S. Proſperi Inferioris extra muros Regienſes, & D. Præpoſitum Eccleſiæ S. Proſperi de Caſtello; Abbate quidem affirmante, corpus ipſius S. Proſperi, fore apud monaſterium ſuum; Præpoſito vero ex adverſo idipſum corpus in Altari majori Eccleſiæ ſuæ fore reconditum ſimiliter affirmante. Rev. in Chriſto Pater D. Baptiſta Marchio Palavicinus, Epiſcopus Regienſis ac Princeps, pro veritate intelligenda aperuit hanc præſentem arcam marmoream, & in ea reperit reliquias corporis ipſius S. Proſperi, ſerico panno involutas; ac unam tabulam plumbeam, quæ incipit, Ad perpetuam rei memoriam; & atteſtatur corpus ipſius S. Proſperi ibidem eſſe tranſlatum atque reconditum, cum duabus ligneis capſettis, in altera quarum ſunt raſuræ capſæ, in qua ſepultus fuit tempore obitus ſui; in altera verò pulvis carnis ipſius cum oſſibus minutis. Die verò XXVIII ejuſdem menſis & milleſimi, idem D. Baptiſta Epiſcopus Regienſis, hoc ipſum Altare denuo conſecravit, & ipſas Reliquias in eodem Altari prout invenit cum capſettis devotiſſime repoſuit & introcluſit. Alia lamina Corpus & Reliquiæ S. Proſperi Epiſcopi urbis Regii.

D

PROCESSUS MSS.

& approbatio.

E

22 Univerſis Chriſti fidelibus ac devotis S. Venerii Confeſſoris, notum ſit & manifeſtum, hoc anno Domini MCCCCLI, die vero XXI menſis Novembris, Rev. Pater & D. Baptiſta Marchio, Epiſcopus Reginus & Princeps, Altare ſub vocabulo S. Venerii, in Septemptrionali parte poſitum in Eccleſia S. Proſperi de Caſtello, aperuit, & in eodem Altari arcam marmoream, in qua poſitæ erant Reliquiæ Corporis ejuſdem S. Venerii invenit; & in ea parvam laminam plumbeam, in qua ſcriptum erat & eſt: Hic eſt corpus S. Venerii, reperit. Die vero XXVIII ejuſdem menſis & ejuſdem milleſimi d. Altare denuo conſecravit, & ipſas Reliquias, in eodem Altari devotiſſime introcluſit. Alia lamina. Hic eſt Corpus S. Venerii.

Recognitio Corporis ibidem anno 1451

quando ibidem recognita quoque fuit Corpus S. Venerii.

23 Laminæ ſub inſcriptionibus dd. SS. Proſperi & Venerii repertæ in capſa nucea, extracta ſub Altari, poſito in ſacello Monaſterii S. Proſperi, hic apponuntur, & tales ſunt. Anno ab Incarnatione D. N. Jeſu Chriſti, MCXLVIII, Indict. XI die Calendarum Juniarum, conſecratum eſt hoc Altare, & repoſitum eſt ibi Corpus S. Proſperi Epiſcopi & Confeſſoris, à D. Moyſe Archiepiſcopo Ravennate; & ab Albero Epiſcopo Regino, & ab Epiſcopo Parmenſi Lantranco, & ab Epiſcopo Adrianenſi Gregorio, & ab Amizone Abbate ejuſdem Monaſterii, & multis aliis. Alia lamina. Die XVI Febr. ex mandato Feltrini de Gonzagis, funditus deſtructum fuit Monaſterium S. Proſperi Regini, tempore Abbatis Gufredini. MCCCLXIII, die XVII Aprilis, creatus fuit Abbas, Pater Petrus de Gazata. MCCCLXIX, die 15 Junii, licentiâ Domini Papæ, præſente D. Laurentio Epiſcopo Regino, propter guerras, aperta fuerunt Altaria SS. Proſperi & Venerii, *a* ac Jocundæ Virginis; & inventa fuerunt in eis Corpora Sanctorum prædd. quæ portata fuerunt in civitatem ad Eccleſiam S. Matthæi, ubi ſtabant Abbas & Monachi: & per d. Abbatem Petrum, & Fr. Rolandinum de Rerciis Priorem clauſtralem

F

Notitiæ Corporum anno 1148 *apud Monachos poſitorum ſub Altaribus,*

indeque auſtractorum cum Corpore S. Jocundæ anno 1369

a

A PROCESSUS MSS.

d. Monaſterii, repoſita fuerunt in Altari S. Matthæi ſecrete. MCCCLXXX *b* reædificata fuit præd. Eccleſia & Monaſterium per d. Abbatem. MCCCLXXXVIII die XIX Martii, per d. Abbatem Petrum & Fr. Rolandinum, qui tunc factus erat Abbas Monaſterii de Canoſſa, accepta fuerunt Corpora dicta præſentibus multis viris, de d. Eccleſia S. Matthæi, & portata ad d. Monaſterium: & eo anno, die XII Aprilis, hic fuit repoſitum Corpus S. Proſperi Epiſcopi & Confeſſoris; & Altare conſecratum per D. Joannem Archiepiſcopum Antibarenſem, & alios Epiſcopos & Prælatos.

b ac relatorũ anno 1388,

24 Alia lamina. MCCCLXXXVIII, Indict. XI, die XII Menſis Aprilis, vacante Imperio, tempore ſanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini D. Urbani Divinâ providentiâ Papæ ſexti tempore Rev. in Chriſto Patris & Domini D. Hugolini, Dei gratiâ Epiſcopi Regini; & tempore Rev. Patris Fr. Petri de Gazata, Dei gratiâ Abbatis Monaſterii S. Proſperi Inferioris de Regio; & dominante Ill. Principe, D. Galeazzo de vice-comitibus de Mediolano in Regio, ac fere in tota Lombardia; conſecratum eſt hoc Altare per Reverendiſſ. in Chriſto Patrem & Dominum D. Joannem, Dei Gratiâ Epiſcopum Antibarenſem, atque Cæſareenſem, & alios plures Epiſcopos, præſentibus Clero & Populo Regino: & reconditum eſt corpus S. Proſperi, Epiſcopi & Confeſſoris, & Doctoris *c* eximii: & in Altari S. Venerii eo die, anno & menſe reconditum eſt corpus ejuſdem S. Venerij; & in Altari S. Jocundæ, Corpus ejuſdem, & Altaria conſecrata. In fine vero reperiuntur inſignia d. F. Petri Abbatis, cum litteris infraſcriptis, Joannes de Relenzonibus fecit hoc opus.

& conditorum ſub Altari cuique proprio,

B

c

25 Alia lamina. MCCCLXXXVIII & Guilielmus de Ardizzonibus fuit præſens R. D. Jacobus de Ardizzonibus, Prior S. Jacobi præſens fuit. Alia lamina. MCCCLXXXVIII die XII Aprilis conſecratum & reconditum fuit corpus S. Proſperi. Ego Nicolaus de Piſcina, Rector eccleſiæ de Maſenzo, hoc vidi & præſens fui. Amen.

ut laminæ atteſtantur;

Ex alio latere d. laminæ. Ego Donus Franciſcus de Coſta, Archipresbyter de campiola, vidi omnia. Alia lamina MCCCXXXVIII & ego Fr. Benedictus de Raronzono, Prior clauſtralis hujus monaſterii; præſens fui, quando propter guerras portatum fuit hoc corpus ad Eccleſiam S. Matthæi, & quando huc reportatum fuit iſtud corpus, & in hoc altari repoſitum, & honorificè conſecratum. Ex alio latere ejuſdem laminæ Ego Fr. Venerius de Lothregis, Prior della Galzata, hic præſens ad omnia. Alia lamina. MCCCLXXXVIII hic præſens fui, ego Petrus qu. D. Matthæi de Albinca ſtudens in jure civili. Alia lamina MCCCLXXXVIII, die XII Menſis Aprilis conſecratum eſt ſecundò hoc Altare S. Venerii, & reconditum eſt corpus ejuſdem, per D. Joannem Archiepiſcopum Antibarenſem, & alios Epiſcopos & Prælatos, tempore D. Patris Petri Galzata, Abbatis ejuſdem monaſterii. Ex alio latere Inſignia Fr. d. Petri Abbatis. Alia lamina MDLI, Indict. IX, V Dec. tranſlata fuere oſſa Corporis Beatiſſimi Venerii Eremitæ, ab Eccleſia S. Proſperi prope mœnia Regienſia, ad ſacriſtiam S. Petri Regii, per R. D. Vitalem de Mutina, Abbatem Monaſterii S. Proſperi, die XXI ejuſdem menſis Decembris, Oſſa ipſa per eumdem D. Abbatem recondita fuere in Altare S. Maximi ejuſdem Eccleſiæ S. Petri, ut ſerioſius in lamina, in Arca S. Proſperi repoſita continetur. Dominicus Canoſſa, Aurifex Regienſis ſculpſit. Alia lamina Corpus S. Venerii conditum per D. Fr. Zobolum Abbatem hujus monaſterii anno MCCCLII Dominica I Octobris, ut patet in lamina quæ incipit, Noſcant, poſita in ſepulcro S. Proſperi,

D

C

26 Alia lamina. Nos Joannes de Benedictis, Abbas Maraulæ, Chriſtophorus de Auguſtonibus, Archipresbyter majoris Eccleſiæ; Jacobus della Foſſa, Magiſter ſcholæ, Gabriël della Foſſa, Joannes de Meliis, Gaſpar de Jaculis, Jacobus de Malvitiis, Chriſtophorus de Cortiolo, Franciſcus de Jaculis, omnes Canonici majoris Eccleſiæ; Bartholomæus de Corradis, Griſantus de Grimaldis, ambo Canonici S. Proſperi de Caſtello; Marchio Bartholus de Lanciis; Joannes de Furlivio, Manſionarii; Geneſius Galeottus; Petrus de Lanceis; Joannes de Burgonovo; Dominicus de Monte, omnes Capellani, & univerſus pæne Clerus Regienſis; Paſchalis, Archidiaconus; Autrianus Decretorum Doctor, Vicarius R. D. Epiſcopi Mutinæ, & pro D. Illuſtriſſ. Duce noſtro, Judex Appellationum Mutinæ; Baptiſta Manzolus, Canonicus Bononienſis; Franciſcus de Foliano, Præpoſitus Mutinæ; Rainaldus de Mezaurebus, Maſſarius; cum univerſo fere totius hujus urbis Populo, fuimus præſentes in conſecratione Altarium & ſublimatione Corporum ſanctorum Proſperi, Venerii & Jocundæ, anno Domini MCCCCLIII, *d* Dominicâ primâ Octobris, ut apparet in lamina plumbea, quæ incipit: Noſcant ſucceſſuri pii Chriſti fideles. Et hac eadem die compertum eſt Corpus B. Thomæ, *e* cum lamina plumbea hoc atteſtante, & conditum fuit in Arca marmorea, in qua prius erat Corpus S. Proſperi, ex oppoſito ſepulcri, ubi & nunc eſt Corpus S. Proſperi.

rurſumque coram quàplurimis

anno 1453 *ſublimatorum.*

d

e cum corpore B. Thomæ,

E

27 Ex alio latere laminæ ejuſdem. Nos Frater Bartholomæus de Regio, ſacræ Theologiæ Magiſter, Prior Conventus S. Dominici, Inquiſitor hæreticæ pravitatis; Franciſcus de Calali, Ordinis Minorum, ſacræ Theologiæ Magiſter, Chriſtophorus de Piſano, Ordinis Eremitarum, ſacræ Theologiæ Magiſter, Joannes de Complano, Ordinis Carmelitarum; cum univerſis Fratribus Conventuum noſtrorum, qui fuere numero octuaginta; Opizo de Gaciolis, Prior S. Antonii; Hieronymus, Prior hujus Monaſterii; Proſper de Zobolis; Bartholomæus de Futiis, Nicolaus de Scandafavis, Benedictus Vianini, Monachi omnes hujus Monaſterii; ad omnia præſentes fuimus, ut continetur in hac ſuperiori lamina, huic conjuncta. His omnibus interfuere, ſpectabilis vir D. Federicus Marchio Pallavicinus, & Miles Pinus de Vercaciis; Legum Doctor Proſper de Donellis, legum Doctor Jacobus de Zobolis, Legum Doctor Joannes Andreas de Bogiaciis, Notarii Regienſes; Magiſter Abraham de Carbonibus, & D. Franciſcus de Fieſlo.

F

quibus & plures alii teſtes accedunt.

28 Alia

A

Alia notitia ejusdē S. Prosperi

28 Alia lamina Scitote posteri Regienses in Christo Jesu, devoti S. Prosperi Patroni nostri glorioſi, templum hoc ſuburbanum, ſemifractum & dirutum fuiſſe ex ruina turris, magnæ & tutiſſimæ ipſi adjectæ jam pridem ſolo æquatæ vi & juſſu Alphonſi Ducis Eſtenſis, ne arci noceret timentis; & ipſa ruina concidente orientali parte d. templi, & fornice cum muro capellæ magnæ

ex veteri arca,

ejuſdem, ſupra Altare ibidem. Et ſepulcrum marmoreum, ſublime ipſi Altari, & ſupra illud inſertum, in quo ſanctum Corpus prælibati Patroni noſtri olim locatum fuiſſe, multis documentis certam fidem aſtruentibus, ſatis abunde conſtat, emiſſis quamplurimis fiſſuris concrepuit, & ad apertum extitit. Inde fideli diligentia R. Pater, D. Paulus Boniella Genuenſis, Abbas hujus Monaſterii S. Proſperi, Ordinis S. Benedicti, Congregationis Caſſinenſis aliàs S. Juſtinæ, iſta ſuperitite parte d. templi, inſtaurato Altari hoc, aliud novum marmoreum ſepulcrum addidit; in quo d. Corpus ſanctum, in capſula lignea ſerico rubeo tecta conditum, à d. veteri ſepulcro confracto, unà cum laminis omnibus plumbeis conſcriptis in eo repertis (prout in Actis & publico Inſtrumento ſuperinde apparentibus, Joannis de Ronzagnis & ſociorum Notariorum) d. Pater Abbas poſt ſolemnis Miſſæ pii & ceremonioſi Officii ſanctam celebrationem, mirâ devotionis ferventiâ, & cunctorum adoratione, tranſtulit atque repoſuit anno Domini MDXVIII, die XXIII Dec. Pontificatus S. D. N. Leonis X anno ſexto. His omnibus præſentes extitere R. Pater D. Ruffinus Garbonetta, Protonotarius, & Canonicus Mantuanus; Fr. Cyprianus Baldicellus, Præpoſitus Monaſterii S. Marci Regienſis; Fr. Stephanus de Paterno, Prior Monaſterii S. Dominici; Fr. Benvenutus de Vitelliana, Prior Monaſterii S. Auguſtini; Anaſtaſius Fontaneſius, Capellanus Eccleſiæ S. Petri; Petrus Marius Suarius, Artium & Medicinæ Doctor Regienſis, cum aliis ex Clero & ſacris Ordinibus civitatis: publicamque notam ſuperinde edidere, Thomas Cambiator, Reipublicæ à Secretis ejus Cambii, qui olim fuit unus ex Sociis prædictis filius; Hieronymus de Favalibus; Thomas Maro, cives & Notarii Regienſes.

unà cum prioribus notitiis,

in novam tranſlati 1518.

coram adſcriptis teſtibus,

B

C

29 Lamina ultima recens. Sciant poſteri, quod anno ab ortu Chriſti MDLI, Indictione nona, die quinto Novembris, Pontificatus Julii Tertii anno ſecundo imperante Carolo V, de mandato Herculis II Eſtenſis, IV Ducis Ferrariæ & Regii, Reliquias monaſterii, & templi Divi Proſperi Epiſcopi Regienſis, prope mœnia urbis fuiſſe penitus ſublatas & ſolo æquatas, pro urbe ipſa munienda, à bellicis periculis imminentibus; & ne oſſa BB. Proſperi, Venerii Eremitæ, & Jocundæ Virginis, in tribus Altaribus d. templi recondita, indecore jacerent; R. Pater D. Vitalis de Mutina, Abbas ejuſdem monaſterii, ad præſentiam R. D. Peregrini de Mutina, Abbatis Abbatiæ S. Joannis Euangeliſtæ de Parma, & multorum aliorum, tam Laicorum quam Religioſorum, ex dd. Altaribus & arcis, ſuperimpoſitis, oſſa ipſa beatorum Corporum, transferri curavit ad Eccleſiam S. Petri Regii, & reponi in ejuſdem Eccleſiæ ſacriſtia. Die verò XXI ejuſdem menſis Decembris, dictuſmet D. Vitalis Abbas, ad præſentiam multorum virorum, Oſſa ipſa ex d. ſacriſtia repoſuit in tribus Altaribus ejuſdem Eccleſiæ S. Petri: hoc eſt Oſſa Corporis S. Proſperi in Altari magno, cum ſuis laminis undecim plumbeis ſcriptis; Oſſa S. Venerii in Altare S. Martini, à latere ſeptemptrionali d. majoris Altaris, cum ſuis laminis quatuor; Oſſa S. Jocundæ in Altare S. Ægidii, à latere meridionali, cum ſuis laminis quatuor, in capſulis ſuis ligneis antiquis, tectis telâ ſericeâ rubeâ antiquâ. His omnibus interfuere D. Jacobus Suavius, Legum Doctor; D. Cambius Cambiator; Thomas de Maro, Proſper Gialdinus, Dominus de Coſta, Notarii, rogati de præfatis inſtrumenta publica conficere. Dominicus de Canoſſa, Aurifex Regienſis ſculpſit.

D

PROCESSUS MSS.

tranſlata ſint Corpora ad S. Petri,

30 Jeſus. Noſcant ſucceſſuri, pii Chriſti Jeſu fideles, & devoti SS. Proſperi Epiſcopi, Venerii Eremitæ, & Jocundæ Virginis, anno ejuſdem MCCCLI, XVIII Nov. R. P. D. Philippum Zobolum Abbatem, edoctum pluribus rationibus, ſacra Corpora hoc ſuburbano templo condita eſſe; Præpoſito & Canonicis S. Proſperi de Caſtello, eadem corpora in eorum Eccleſia ſe habere aſſerentibus, ad ambiguitatem tollendam, convocato Rev. in Chriſto Patre, D Baptiſta Palavicino, Epiſcopo Regino, & omni pæne Clero & populo, ipſorum ſepulcra, palam aperiri feciſſe, & præfatorum Sanctorum Corpora, inveniſſe ſignata, undecim laminis plumbeis hoc atteſtantibus.

monitis ea de re Canonicis,

E

& quomodo anno 1551 diruta Eccleſia ſuburbana,

31 Demum anno MCCCCLIII, Dominicâ primâ Octobris, concedente Nicolao Papa V, idem hujus Monaſterii Abbas, Corpora ipſa, advocato d. R. Patre D. Baptiſta Epiſcopo Regino, R. P. D. Jacobo Epiſcopo Sebaſtenſi, R. D. Joanne Abbate Maraulæ, urbis Rectoribus, & omni Clero & Populo; poſt ipſorum Altarium conſecrationem, ex prioribus tumulis ſublata, in his ſublimioribus, ubi modo ſunt condidit: quo die d. ſummus Pontifex, ſingulis annis, omnibus hanc Eccleſiam viſitantibus, ſeptem annos & totidem Carenas Indulgentiæ conceſſit. De his conſtat plene per Acta probatiſſimorum virorum, Joannis de Ronzaquis, Antonii de Pictoribus, Andreæ de Peregrinis, Cambii de Cambiatoribus, Joannis Franciſci de Scarlatinis, Joannis Franciſci dé Rabinis, Tabellionum Reginorum, Corpora SS. Venerii & Jocundæ, à dexteris & ſiniſtris, in diverſis tumulis ſunt locata. Hac die Corpus B. Thomæ inventum eſt. Vir inſignis præſtans, D. Gerardus Giſilerus Bononienſis, Juris Canonici peritus, omnibus interfuit.

& anno 1453 in novas capſas tranſpoſita.

F

Subſcriptiones Notariales.

32 Ego Peregrinus Villanus, Notarius Imperiali & Apoſtolica Auctoritatibus Regienſis, prædictis omnibus & ſingulis, ſicut ſuprà, geſtis interfui cum infraſcriptis Magnifico D. Stephano Ghiſono, eaque vidi & audivi; & de iis cum eodem in ſolidum rogatus fui; licet alienâ manu ſcriptis. Ego Stephanus Ghiſonus, olim Magnif. D. Blaſii, civis, probatus Apoſtolica & Imperiali Auctoritatibus Notarius Regienſis, de prædictis in ſolidum, cum ſupraſcriptis Magnif. D. Peregrino Villano, etiam Notario, rogatus

A fui: in quorum fidem hic me ſubſcribo, & more ſolito ſignavi requiſitus. ✠ *Additur fides publica à Priore & Conſulibus almi Collegii Notariorum Regienſium ſignata anno* MDCXVIII, *die* XI.II *menſis Aprilis. Idem Stephanus Ghiſonus anno* MDCXXVII *invenitur ſubſignatus Inſtrumentis novæ Tranſlationis* SS. Venerii & Jocundæ *ac* Ven. Thomæ. *De prioribus ad ſuos cujuſque dies agetur; de Thoma, nullum hactenus publicum cultum habente, quia aliàs nulla erit tractandi occaſio, ex libro Authenticorum monaſterii, ſignato littera* F *pag.* 133 *exhibeo, quod accepi inſtrumentum.*

PROCESSUS MSS.

ANNOTATA D. P.

a S. Venerius Eremita, *in inſula Palmaria colitur Regii* 13 *Septembris; alibi autem* 11, *teſte Ferrario in Catal. Sanctorum Italiæ.* S. Jocunda Virgo *colitur* 25 *Novembris*, cujus corpus, *inquit Ferrarius*, in æde S. Petri conditum, in præſentem uſque diem aſſervatur: *memoriale igitur ſphalma eſt, quod in Indice Alphab. ipſum adſcribat eccleſiæ S. Proſperi.*

B b *Ecgraphum per zyphram* 1370; *ſed ſcribendum fuiſſe* 1380 *patet ex præcedenti hiſtoria num.* 11, *ubi ad longum ſcribitur annus.*

c *Hic primum invenio indicium confuſionis à Regienſibus factæ, quaſi ſuus* Epiſcopus *fuerit* Proſper Aquitanus: *unde intelligo circa hoc tempus ſcripta Acta Vitæ, apud Mombritium extantia & à nobis rejecta: quorum etiam libentius dixerim collectorem aliquem ex Monachis, quam ex Canonicis; Regienſem certe ſatis indicat hoc exordium*: Licet, Fratres cariſſimi, omnium Sanctorum ſolenni ac miro opere celebranda ſit feſtivitas..... eorum tamen præcipue ſolennia largius venerari, piaque mentis devotione celebrare nobis convenit, quorum corpora in urbe noſtra vel in propinquis locis, Deo favente, quieſcunt; quoſque Patronos noſtros jugi interceſſu, ſignis & miraculis coruſcantibus, pro certo tore cognoſcimus.

d *Ecgraphum noſtrum* 1454; *ſed ſequor Laminam hic allegatam, & infra num.* 30 *ſequentem, ubi ſcribitur* 1453.

C e B. Thomas, *hic eſt conditor ipſius Eccleſiæ aut etiam monaſterii, ſed nullum invenitur argumentum peculiaris cultus ipſi olim delati; & dies etiam mortis ignoratur: poſſet tamen aſſumi dies Inventionis vel Tranſlationis, quando decernendum ei feſtum anniverſarium eſſet.*

CAPUT V.

Nova tranſlatio Ven. Thomæ Epiſcopi, & Reliquiæ oſſis unius ex corpore S. Proſperi; ejuſque publica expoſitio.

D. P. *Anno* 1627

33 IN Chriſti nomine. Amen. Anno Circumciſionis ejuſdem milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſeptimo, Indictione decima, die vigeſima tertia Novembris, ſedente Urbano VIII Pont. Max. & dominante Sereniſſ. D. Cæſare Eſtenſi Duce V Domino noſtro. Cum inter ceteras ſanctas Reliquias, quæ in monaſterio S. Petri civitatis Regii venerantur, Reliquiæ ſeu oſſa Corporum S. Jocundæ Virginis, & B. Thomæ Epiſcopi, in eodem monaſterio coluntur, & in capſulis, reconditis in capſa nucea, aſſervari aſſeritur &c..... Domnus Abbas extraxit ex d. capſa nucea, capſulam ligneam in qua recondita ſunt oſſa ſeu reliquiæ corporis B. Thomæ Epiſcopi, velo ſericeo albo cooperta, ut patet ex laminis tenoris infrà regiſtrandi; & veneratis ac incenſatis per d. Abbatem oſſibus præd. devote ſumpſit propriis manibus caput ejuſdem B. Thomæ, & illud omnibus adſtantibus demonſtravit, qui humiliter ejuſdem interceſſionem implorarunt: treſque dentes ex maxillis ejuſdem Beati evulſit, illiſque donavit. Unum nempe Domno Epiſcopo, alterum Domno Gubernatori, & tertium D. Priori Ancianorum: qui libenter acceperunt, & pro tanto munere gratias egerunt: Reliquiaſque prædd. omnes d. B. Thomæ devote collocavit in aliam capſulam ligneam novam, velo ſericeo coloris rubri auro contexto intus ornatam, poſitam in alia arca lapidea in d. loco ad hunc effectum parata, retento ſibi ex dictis Reliquiis fruſtulo, ad effectum illud collocandi, ut dixit, in Cruce cupulæ eccleſiæ præd. D

extructa grandiori arca, Ven. Thomæ Ep. oſſa,

novæ capſulæ imponuntur, E

34 Et d. oſſa ſic collocata ſunt, ſuprapoſitâ laminâ plumbeâ rotundâ, his litteris plumbeis ſculptâ, videlicet. Corpus beati Thomæ Epiſcopi Regii, anno ſalutis MDCXXVII velavit [D. Abbas....] duobus velis ſericeis coloris turchini. Alias vero duas laminas plumbeas repertas in capſula præd. dd. Reliquiarum, quarum tenor inferius regiſtrabitur, poſuit in arca prædicta extra d. capſulam, quam duabus ſeraturis munitam clauſit, ambaſque claves tradidit, unam ſcilicet D. Epiſcopo, alteram D. Gubernatori. Et d. capſula munita per D. Priorem duobus ſigillis Illuſtriſſ. Communitatis in cera Hiſpanica, Mag. Nicolaus Sampolius, juſſu d. D. Abbatis, arcam lapideam præd. clauſit lapide vivo cum ſuis liguli ferreis, ab utroque capite ejuſdem plumbo liquefacto firmatis, & impreſſione ſigilli d. Communitatis in d. plumbo munitis.

& arcæ lapideæ includuntur,

cum indicio priorꝛ tranſlationum anno 1110.

Lamina Corporis B. Thomæ In nomine Domini. Anno milleſimo ducenteſimo decimo, tempore Domini Papæ Innocentii III, tranſlata ſunt oſſa Venerabilis Thomæ Epiſcopi Regini, de ſub clauſtro hic in eccleſia: primo anno Imperii Otthonis (*fuerat enim anno præcedenti, duodecimo ab electione in Regem, Romæ coronatus die* IV *Octobris*) Venerabili Abbate Proſpero præſidente. *In alia lamina.* Corpus B. Thomæ inventum à die videlicet Dominica prima Octobris, poſitum in hoc ſepulcro per P. Zob. Ab. *Hic autem eſt* Philippus de Zobolis, ultimus perpetuus & Commendatarius Abbas *apud Ughellum tomo* 5 *col.* 1580, *qui ſeculo* XV *jam declinante præfuit, ſuccedentibus exinde Congregationis Caſſinenſis Abbatibus triennalibus, quorum hodiedum ſucceſſio durat.* F

& alterius factæ ſeculo 15.

35 *Juſſerat* Clemens, *ut ſuprà num.* 5 *dictum*, Monachis, *eo quod ſe habere credebant corpore* S. Proſperi *privandis*, membrum integrum, non tamen caput, in eorum eccleſia perpetuo conſervandum concedi & tradi. *Id autem deinde factum narratur num.* 16, *& eſſe* os cruris *dicitur. Cum ergo anno* MDCXXVII *Abbas, ſicut dictum eſt, tranſtuliſſet SS. Venerii, Jocundæ,*

Eodem an. 1617 *ex eadē grandiori arca*

A dæ, *necnon B. Thomæ corpora*; denuo apertâ capsâ nuceâ præd. extraxit aliam capsulam breviorem: qua ibi apertâ, invenit intus esse ossum unum integrum, quod esse dicitur Cruris corporis S. Prosperi Episcopi Regii, chartulâ involutum his litteris scriptâ, Reliquia S. Prosperi Episcopi Regii. Quo viso d. capsulam clausit, & reponi mandavit in sacristia. *Ita liber Authenticorum præcitatus Hæc cum legisset anno* MDCXC D. Adeodatus Bonzagnius Abbas, *& sacrum istud pignus die* XV *Novembris inspexisset, istic ubi cum aliis suæ ecclesiæ Reliquiis servabatur ab annis* LXV; decrevit ipsum os sacrum publicæ veneration exponere.

extractum os cruris S. Prosperi ponitur in Sacrario,

ubi anno 1691 *recognitum*

36 Usus ergo opportunitate præsentium in sua ecclesia, ad festum S. Jucundæ XXV Novembris celebrandum, Illustriss. D. Prosperi Scarulfi Vicarii Generalis atque Illustriss. Antianorum, rogavit illos ut dignarentur recognoscere sigilla quique sua, d. capsulæ impressa. Quo facto, mandavit D. Vicarius ipsam aperiri: & aperta mox fuit coram multa Nobilitate civitatis, assistentibus continuo Monachis & Prælato eorum. Ipse autem Illustrissimus manu sua inde extraxit chartam, in qua vetustis & grandioribus litteris legebatur, RELIQUIA S. PROSPERI EPISCOPI REGIEN. conformiter ad Instrumenta Actorum anno MDCI & XXVII eum in finem allata. Extractum postea indidem est antiquum velum coloris varii, intra quod repererunt prænominatum Os quod Excellentiss. D. Prosper Marmiroli medicus, & D. Andreas Pozzi chirurgus definierunt esse os coxæ sinistræ. Tum ipsum supra mundæ chartæ folium explicuit Abbas, in qua illius circumferentiam calamo descripsit D. Hieronymus Mastarini pictor, ut ad eam mensuram formaretur reliquiarium designatum. His factis rursus suo velo involutum fuit os sanctum, & clausa capsula ut prius reposita in sacrario, donec demandatum sibi opus confectum argentarius redderet: de quibus omnibus rogati instrumentum dederunt Domini Bernardinus Bonaretti, Alexander Rossi, & Joannes Baptista Vespolati.

novæ ipsa-nothecæ in-ferendum:

C

37 Hoc vero anno MDCXCII, postquam ab hoc Statu recessit miles Germanicus, & Illustrissimis Dominationibus vestris (*Senatum Regiensem Auctor alloquitur*) ab urgentiori illa cura vacuis, licet attendere supplicationibus nostris; rogantur illæ ut præsentiam exhibere dignentur Dominicâ mane die XXII Junii, publicæ expositioni tam sanctæ Reliquiæ, quam Reverendiss. Pater noster Abbas D. Adeodatus Bonzagni, intervenientibus Sereniss. Domino Principe Ludovico Estensi, Gubernatore urbis, & Illustriss. Domino Vicario no-

ad cujus expositionē anno 1692, 22 *Junii*

B

bisque omnibus Monachis. *Ita ille totius monasterii nomine, ad calcem compendiosæ relationis rerum, circa prædictam Reliquiam gestarum, jam inde ab exordio litis suprà memoratæ, quæ Relatio tribus Sanctis usque ad ejus decisionem communis, prodiit Italice expansa in uno chartæ folio, cum expressione argentei reliquiarii, eum in finem confecti, & quatuor circiter pedes alti.*

D

AUCTORE D. P. *invitatur Senatus.*

38 *Quid autem Collegium Canonicorum S. Prosperi? Sunt illi numero octo, præter Mansionarios seu Sacellanos viginti sex, cum uno Præposito, jam olim decerpti ex Collegio ecclesiæ Cathedralis S. Mariæ: quod cum institutum fuisset sub numero viginti quatuor, cum tribus Dignitatibus, restrictum ad sedecim est, & amisso Præposito retinuit Archidiaconum & Archipresbyterum; quo fit ut in Processionibus publicis Præpositus S. Prosperi primum locum teneat post Archidiaconum & Archipresbyterum S. Mariæ, ante omnes utriusque Capituli Canonicos, sub duabus Crucibus veluti sub una progredientes, acsi unum solum Collegium constituerent. Cum autem anno* MDCLXXXI *Cathedralis ædis Capitulares facultatem obtinuissent utendi violaceis cappis, per hyemem pelli armellina, per æstatem rubro ormusino fartis; institerunt Canonici S. Prosperi, ut idem quoque sibi liceret; & causâ ad Congregationem Rituum delatâ, atque ad instantiam aliorum semel iterumque rejectâ, tandem definitivam obtinuere sententiam sub data anni* MDCLXXXV, XVII *Februarii*, cum clausula, sine præjudicio jurium Cathedralis; *cui aliàs consultum satis videbatur per differentiam Armuzii, qua alteri ab alteris notabiliter discernuntur, ne prorsus iidem inter se videantur.*

Collegium S. Prosperi in urbe,

Collegio Cathedralis ecclesiæ suppar,

E

39 *Hi ergo* S. Prosperi *honorem curandum proprie sibi vindicant: & qui jam inde à decisione litis per Clementem Papam, habebant ejus Caput inclusum argenteæ hermæ, ad modum statuæ naturalis effictæ, curarunt ornando majori altari, sub quo reliquum corpus quiescit, pallium argenteum Romæ fabricandum pretio bis mille scutorum; & Senatui persuaserunt. Decretum condere, quo juberentur feriati haberi dies tres festum antecedentes, cum quatuor ipsum sequentibus, quod hodiedum servatur. Ut autem solennitati isti octiduanæ splendor accederet ab excellenti aliquo Oratore; cœpit in eum finem anno* MDCLXXXVII *currere reditus centum scutorum, ex legato D. Doctoris Basilii, expedito per obitum D. Hippolytæ Rugerii, ejus relictæ usufructuariæ. Denique Senatus totus ostendere volens quantum habeat cordi sui sancti Protectoris honorem & dignitatem, quotannis quatuor deligit ex suo corpore, qui faciunt* Congregationem super negotiis S. Prosperi. *Atque hæc sunt quæ* S. Prosperum Regiensem *spectantia novissime accepi anno* MDCXCII, *adnitente nostri tunc Collegii Rectore R. P. Ignatio Seniga.*

honorem Sancti varie promovet,

F

uti & Senatus Urbis.

DE

A D

DE SS. BENJAMINO ET BEJOCO

D. P. *ANACHORETIS IN ÆGYPTO.*

Ex Hagiologio metrico Habeſſino.

Ex more Anachoretarum ſervandi Euchariſtiam

CArdinalis Bona, *rerum Liturgicarum lib.* 2 *cap.* 18, *demonſtraturus, quam uſitata ſemper fuerit fidelibus Chriſtianis Communio ſub unica ſpecie; cum Lectorem remiſiſſet ad exempla capitis præcedentis,* de Euchariſtia domi aſſervata, ad abſentes tranſmiſſa, atque in longis itineribus ac navigationibus à fidelibus delata; utique in ſola ſpecie panis ſumenda; *ſic porro ratiocinatur:* Nec aliter communicabant Anachoretæ in vaſtis ſolitudinibus, quam Particulis, quas ſecum ferebant, cum in ſolennioribus feſtis ad eccleſiam conveniebant, vel ad eos mittebant vel portabant Sacerdotes.

B

videntur illi ipſam quoque habuiſſe,

2 *Ita omnino videntur feciſſe* SS. Benjamin & Bejocus, *quos Hagiologus Æthiops hoc die ſic invocat;* Salutem dico Benjamino & Bejoco, qui aſſiduis orationibus inſtiterunt, donec ad eos mitteretur Angelus, jubens manducare ſerpentem, qui comederat de Chriſti corpore benedicto. *Ex hac enim tam ſuccincta brevitate alium nequeo ſenſum colligere, quam quod ambo illi, in armariolo ſeu foramine quodam ſuæ vel cellæ vel ſpelunceæ, repoſitum habentes Corpus Domini, illudque ſtato die religioſe ſumpturi, repererint ſerpentem, qui partem arroſerat. Hinc perplexos hæſiſſe, quid agerent; & ſerpentem quidem cautius aſſervaſſe vivum vel mortuum, deinde orando inſtitiſſe, ut divinitus edocerentur quid facto opus eſſet: Angelum autem à Deo ſubmiſſum mandaſſe, ut illum ipſimet manducarent; eoque diſcerent, tam fuiſſe Chriſto facile Corpus ſuum à ſerpente ſervare, quam ipſos præſervabat à veneno ejus, ſi ſibi placuiſſet: itaque & fidem eorum de Euchariſtici myſterii veritate firmaſſe, & ſimul cautiores in eo aſſervando reddidiſſe.*

ſed invenisſe arroſam à ſerpente;

3 *Quam illi tum antea, tum poſtea ſancte vixerint, diſcendum erit ex Synaxariis gentis, cum invenientur. Interim Anachoretis* Ægypti *quam* Æthiopiæ, *ipſos malo annumerare: quia de Æthiopibus Jobus Ludolfus V. Cl. aſſerit, lib.* 3 *Hiſt. Æthiop. cap.* 6 *num.* 80 *quod panem ſuum ſacrificalem, quem* Corban *vocant,* quotidie recentem pinſunt, miranturque Latinos eum in craſtinum aſſervare: & *num.* 83, extra ædem ſacram, in privatas domos Myſteria ferre, ſummum nefas putant; atque id neque Rex, neque Metropolita ſibi arrogarent. *Sed hoc ſuperſtitioſe potius quam religioſe, cum aliis omnibus Orientis Eccleſiis, & (niſi fallor) etiam Ægyptiis in more olim fuerit, domum ſuam ferre; atque etiam nunc ſit uſitatum, eamdem ſervare in eccleſiis ad uſum infirmorum, quotieſcumque neceſſitas eam requiſierit. Et fortaſſe, quoad prius punctum, aliud non intenditur, in Habaſſia non adhiberi panem ad Sacrificium niſi ipſo die coctum; conſecratum autem æque ac apud nos, ſervari: nam (ut de infirmis nihil dicam) infantibus eum ſolent cum Baptiſmo conferre: quis autem credat nullos baptizari, niſi tempore Miſſæ? Ego nihil definio, ſed ulteriori diſquiſitioni libens relinquo res tam procul poſitas.*

proinde videntur Ægyptii fuiſſe,

E

non Æthiopes.

DE SANCTA TYGRE VIRGINE,

G. H. *MAURIANÆ IN SABAUDIA.*

C

SEC. VI.

Mauricanæ cultus Sanctæ.

MAuriana, *aliquibus* Muriana, *eſt vallis oblonga in Sabaudia inter montes aſperrimos, diſtincta à Tarentaſia ad Boream, & à Delphinatu ad Auſtrum. Ejus primaria urbs etiam* Mauriana *dicitur, ad Arcum fluvium, decem leucis à monte Ceniſio in Occaſum, & quatuordecim à Camberio in Ortum ſita; non mœnibus, ſed undique montibus cincta, vulgo* S. Ioannis de Maurienna *dicta: eſt enim huic* Baptiſtæ *dicata Eccleſia Cathedralis, in qua etiamnum aſſervantur duo digiti ejus, eo delati à* S. Tygre Virgine, *cujus natalis incidit in hunc* XXV. *Junii: quo die in Breviario ad uſum Maurianenſis Eccleſiæ (quod habemus anno* MDXII *excuſum) præſcribitur Officium ſolenni ritu recitandum, deſumptis ex ejus Vita octo Lectionibus ad Matutinum; nam una eſt cum Euangelio de decem Virginibus. Hanc Vitam integram ſubmiſit nobis eruditiſſimus & nobiliſſimus Carolus du Frêne, toparcha Cangii, rarâ ſuâ doctrinâ in Gallia notiſſimus; hanc Vitam deſcriptam aſſerens ex membraneo Miſſali characteris Gothici, quod in Archivio Maurianenſi aſſervatur. Unde ipſam anno* MDCXXXIX *jam ante ſub ſui chirographi fide Bollando miſerat D. du Verney, ibidem Canonicus ac Vicarius Generalis. Alia monumenta Archivii Cathedralis Eccleſiæ S. Joannis Maurianenſis ſubmiſit nobis Joannes Jacobus Turinettus, tunc Rector Collegii Taurinenſis Societatis Jeſu, quem ibidem ſenem, noſtris ſtudiis addictiſſimum, ipſi Taurini anno* MDCLXII *agnovimus: ubi etiam varia de Vita* S. Tygris *habentur, deque digitis S. Joannis Bapt. per ipſam allatis.*

F

Vita in Mss.

Digiti S. Joannis B. ab ea allati

2 *Inter Reliquias præcipuas in dicta Eccleſia Cathedrali numerari non ſolum* duos digitos S. Joannis Baptiſtæ, ſed etiam brachium S. Tygris *indidem habemus. In Vita autem nominantur loca duo, ipſius habitatione celebria; ſcilicet* Vollovium *ejus patria, quæ eſt etiamnum magna & illuſtris parochia,* Voloize *dicta, ſub juriſdictione temporali & ſpirituali Epiſcopi Maurianenſis, ubi duodecim viduas ex ipſius patrimonio ſumptus neceſſarios accepiſſe infrà num.* 13 *indicatur. Alter locus eſt* Loconia, *hoc tempore* S. Tegre, *& corruptè* Tegle *aut etiam* Tecla: *ubi in rupe eſt parvum*

& brachium.

Hujus patria Voſlovium

A *Loconiæ sepultura.*

vum sacellum, & sub eo ante illam est Spelæum quoddam instar sepulcri, ubi S. Tygris habitavit cum duodecim viduis & sorore sua Pegmenia, sub una matricula, & supra cavitatem rupis in atrio cellam construxit, ubi sanctum ejus corpus fuit sepultum in capella subterranea ad latus altaris majoris, *uti additur ex supracitato Archivio.*

3 *Ex eodem habetur quod inter ipsius Ecclesiæ Maurianensis Reliquias numeretur* brachium S. Gunthramni Regis, *quem agnoscunt* Ecclesiæ Cathedralis fundatorem; eumque venisse dicunt ad dictam civitatem, ac præsentem adorasse Reliquias S. Joannis, & in venerationem earumdem donavisse Principatum Maurianensem cis Arcam torrentem, cum mero & mixto imperio, pro Ecclesia cum Episcopatu & Clero ibidem stabiliendis; beata Tygri seu Theigla, cum gratiarum actione, Deo, Regi & patriæ Reliquias concedente. *Hæc ibi. Acta S. Gunthramni illustravimus ad* XXVIII *Martii, ostendimusque ex Chronico Marii,* anno XX post Consulatum Basilii, Indictione IX *(is est annus* DLXI*) post obitum Chlotharii, regnum cum fratribus obtinuisse, & vixisse usque ad annum* DXCIII.

Ecclesiæ fundator habetur S. Guntramnus Rex,

B D. P. *quod potest de nova Cathedrali verificari*

4 *Hactenus Henschenius, quasi nos per Chronologiam Guntramni manuducturus ad distinctius cognoscendam ætatem* S. Tygriæ, *ipsiusque Maurianensis Ecclesiæ originem. Verum respiciens ad S. Gregorium Turonensem, Guntramni Regis amantissimum, eique coævum; & legens libri* Miraculorum *cap.* 14 *relatum à me die præcedenti in Comm. de S. Jo. Bapt. num.* 336, *merito dubius hæsit, an translatio Reliquiarum Præcursoris Mauriennam, quæ totam fere Vitam* S. Tygriæ *constituit, ibi tamen non indicata, nisi sub vaga* cujusdam mulieris *appellatione, recte ad Guntramni regnum differatur: mihique rem totam accuratius examinandam reliquit. Dixi ego ibi, & iterum dico, totam illam rem multo prius accidisse, quam Guntramnus regnare, forte etiam prius quam vivere cœpisset; & siquidem S. Ysichius Viennensis primum Mauriana Episcopum, in dedicata à se ibidem nova Cathedrali constituit* S. Felmasium, *id eum fecisse ante Guntramni initia: prius autem quam hæc fierent, Mauriennam cum veteri sua ecclesia, in qua dicta mulier Reliquiam S. Joannis deposuit, fortasse circa annum* DXXX *aut citius, pertinuisse ad diœcesim Archiepiscopi, non Viennensis, sed Taurinensis; uti clare asserit Turonensis,* Rufum *Præsulem nominans: quem cum hæc Vita Viennensem facit, tota Viennensium Episcoporum serie reclamante; manifestum fit ejus auctorem neque Gregorii Turonensis librum sincerum legisse, neque cognitam habuisse veram Maurianensis ecclesiæ originem, & aliquammultis seculis postea scripsisse.*

ante quam alia ibi fuerit à S. Ysichio Viennensi dedicata.

C

5 *Franciscus Augustinus ab Ecclesia in Hist. Chronol. Pedemontii cap.* 45 *& eum secuti Sammarthani, Episcopatum Maurianensem ipsis etiam Burgundici regni initiis longe faciunt antiquiorem propter* Lucianum Maurianensem *Concilio Romano tempore Julii Papæ annoque* CCCXLI *subscriptum: sed bene advertit Labbe incertam istam lectionem esse; & Concilium quidem anno non* XLI *sed* XXXVII *habitum,* Lucianum *vero ibi subscriptum, alias scribi* Marianensem, & fuit quondam Archiepiscopatus Calabriæ; *alias* Maranensem, & fuit quondam Episcopatus Dalmatiæ; *esse etiam qui* Marianensem quærunt in Corsica. *Nihilo magis probari potest, pro anno* CCCCLII *nominatus à Claudio Roberto, aliisque hunc secutis,*

Nullus ibi an 337 *Episc. Lucianus,*

Voconius; *donec appareat, unde & qua fide acceptus sit. Ex Turonensi autem nihil verosimilius cogitari potest, quam Maurianensem sub Rufo Taurinensi ecclesiam parochialem dumtaxat fuisse, cui à* S. Tygria *illata Reliquia S. Joannis Baptistæ, tantam citò attulerit loco celebritatem & frequentiam, ut meruerit Episcopum accipere à Metropolita Burgundiæ ordinandum, idque non sub Guntramno, sed decessorum ejus proximorum aliquo factum fuisse, cum plures synonymi in ejusmodi serie soleant sæpe inveniri.*

D AUCTORE D. P. *aut* 452 *Voconius fuit*

sed Parochialis dumtaxat,

6 *Interim Episcoporum initium videtur ex hoc, nonnullius saltem antiquitatis & auctoritatis scripto haud inepte peti, & primus Episcopus recipi posse* Felmasius, *isque Guntramni Regis justu ordinatus à Viennensi Episcopo, non* Ysicio *veteris & solum Parochialis ecclesiæ consecratore, qui Taurinensi diœcesi subtractam regio jussu Maurianam suæ primus annexuisse credi potest; sed* Philippo *vel* Evantio *aut* Vero *ab anno* DLXVII *ad* DLXXXVI *& ultrà noti in Conciliis tempore Gunthramni celebratis. Secundus erit* Æconius *vel* Higonius, *Matisconensi subscriptus anno* DLXXXI. *Tertius si Leporius vocabatur eique cum Ebredunensi fuit de finibus controversia, quam idem Gunthramnus dirimi synodaliter fecerit, uti narratur num.* 12. *Nisi hic etiam erraverit Auctor, sicut in Ysicio Viennensi, & controversiam post semiseculum motam atque decisam tempore* Leborii, *ejus qui cum titulo* Maurianensis *interfuit Cabilonensi anni* DCL, *retraxit ad Guntramnum, quasi omnia sub uno illo acta fuissent. Catalogus apud Sammarthanos ubique hiat: cum usque ad finem seculi* XI, *id est per annos quingentos, quinque dumtaxat Episcopos numeret certos: nam* Felinasius *relatus pro anno* DCCCXIII *ex nulla auctoritate probatur in rerum extitisse natura. Dabitur in Appendicula ad Vitam Catalogus alius ab eo quem Sammarthani texunt diversissimus, ut utroque inter se conferendo & ad vetera monumenta exigendo diligentiam probent Maurianenses, & tenebras quas illi nobis offundunt, illuminent.*

facta Episcopalis sub R. Gunthramno.

VITA

Ex Ms. veteri Ecclesiæ Maurianensis.

F

1 FUit in diebus præstantissimi Regis *a* Guntramni, mulier, nomine *b* Tygria, orta in territorio Maurianensi, loco qui Volonium nominatur, nobili stirpe progenita sacrisque litteris sufficienter instructa: quæ curam Sacerdotum & Peregrinorum non parvipendens, sed (ut facultas permittebat) hospitalitati semper inserviens, indigentibus necessaria ministrabat. Habebat autem sibi sororem, Pigmeniam nomine; quæ conjugalem societatem quondam habuerat, sed defuncto marito continenter vivens, sororis contubernio & doctrinæ in divinis cultibus & pauperum obsequiis, se devote subdiderat. Vacabant itaque ambæ jejuniis & vigiliis, atque sanctorum locorum visitationibus.

a

b *S. Tygria Virgo Maurianensis,*

2 Hæc & alia pietatis opera agentibus accidit, ut Monachorum religiosorum fruerentur adventu, qui ex Hierosolymitanis partibus Scotiam *d* pergere fatebantur. Apud quas cum triduo demorarentur: de Reliquiis S. Joannis Baptistæ, volente Domino, cum illis habuerunt colloquium, dicentes, eum decollatum

de Reliquiis S. Joannis Baptistæ edocta,

A EX MS. fuiſſe apud quoddam Arabiæ caſtellum, quod Machærunta nominatur; & apud civitatem Samariæ, quæ nunc Sebaſte dicitur, conditum; caput autem Hieroſolymam *e* perlatum, & ibi cum maximo honore humatum. Poſt longa decollationis ejus tempora, ab ipſo revelatum duobus Monachis Orientalibus, qui orationis causâ venerant Hieroſolymam, & inde Edeſſam *f* Phœniciæ civitatem perlatum; oſſa vero ejus ſancta, prius de Samaria Hieroſolymam tranſlata, & inde Alexandriam tranſmiſſa, ubi nunc in eccleſia, quæ in ipſius nomine eſt conſtructa, recondita habentur. Quod divinâ providentiâ ajebant eſſe factum; ut ſcilicet per plura loca deportatis ſancti Martyris Reliquiis, plura virtutis ſigna per ejus decollationem, Chriſto largiente, cui teſtimonium perhibuit, cujuſque præco vel præcurſor extitit, per eas fierent manifeſta.

e eas Alexandriæ haberi,

f

3 Inſtructa talibus Dei famula à præfatis viris, abeuntibus illis; cœpit iter ſuum, cum Dei auxilio præparare; unius tantum famulæ comitatu contenta. Quæ poſtquam Romam pervenit, ad limina B. Petri Apoſtoli per dies aliquot morata, ibidem, Deo diſponente, invenit ſocios itineris, mare tranſire cupientes. His igitur juncta, navigio pervenit ad locum *g*, ubi eccleſia erat conſecrata in honore S. Joannis Baptiſtæ, in qua pollex & pars digitorum manus dexteræ, & quædam aliæ præfati Baptiſtæ Reliquiæ reconditæ fuerant. *b*

illuc navigat,

B

g

h

4 Tunc S. Tygria, fide plena, vinculo ſe juramenti conſtrinxit, quod non prius ab ipſo loco diſcederet, quàm, permittente unigenito Filio Dei, ex membris B. Joannis Baptiſtæ, aliquam particulam mereretur accipere: ſed loci illius incolę illud juramentum omnino impoſſibile judicabant. Ipſa tamen quotidie ante ſanctas Reliquias ſeſe offerebat, orans, ut Deus iter ſuum proſperum efficeret, & deſiderium adimpleret. In qua intentione continuis duobus annis, jugiter Dominum depoſcens, devote perſeveravit.

certa inde non diſcedere, niſi obtenta parte:

5 Tertio tandem incipiente anno, cum jam nimium orando, jejunando, vigilando, aſſiduas lacrymas fundendo, fatigata eſſet, & ad effectum ſuam petitionem pervenire non cerneret; projecit ſe ante ſepulcrum corde contrito & humiliato, Dominum lacrymabiliter orans, ut ejus diutiſſimam petitionem exaudire dignaretur; adjiciens, numquam ſe ab ipſo pavimento ſurrecturam, priuſquam pius & miſericors Dominus ſuam impleret petitionem: ibique jacens, nullumque cibum guſtans, flere & orare non ceſſavit; cupiens diſſolvi & eſſe cum Chriſto, magis quam in carne permanere. Sed miſericors Dominus, videns ejus conſtantiam, fidem inviolabilem, & invictam perſeverantiam, miſericordiâ motus, conceſſit ei donum quæſitum, & omnibus ſeculis admirandum. Dei enim motu apparuit, ſupra ſepulcrum S. Joannis Baptiſtæ, pollex ipſius [& par digitorum, qui meruerunt Domini verticem tangere in Jordanis flumine, quando ipſe redemptor ſub eo dignatus eſt baptizari.]

pro qua biennium orans

C

miraculo accipit pollicem & digitos 2

6 Cognovit autem ſancta Dei famula, ſe eſſe exauditam: & ſumens illud ſanctum Dei donum, reſumpto ſpiritu qui pæne in ea defecerat, & receptis viribus læta ſurrexit. Reconditoque eo in capſula quam dudum paraverat, [cum ceteris minutiis Reliquiarum] gaudens cœpit ad propria remeare. Impletum eſt in illa, quod in Evangelio ſcriptum invenimus, Omnis qui petit accipit, & qui quærit invenit, & pulſanti aperietur *i*. [Recedente autem famula Dei, cum eſſet jam longe ſpatio aliquot milliarium, Provinciales in ſe reverſi, magnæ amentiæ & ignaviæ imputare cœperunt, quòd mulier peregrina & inermis, honorem regni, tutamentum populi, ſine contradictione & abſque injuria, ſola auferret. Qua de re ſimul omnes commoti, curſu velociſſimo inſecuti ſunt. Quos ut vidit, nimio terrore expavit: ſed fugiendi locum non habuit.

cum quibus recedens,

D

i

nec latere inſequentes valens

7 Tunc toto corde ad Dominum converſa, oravit, ne gaudium ſuum in mœrorem converteret; & donum, quod ab eo lacrymando acceperat, gaudendo deportaverat, cum triſtitia amitteret. Tunc Reliquias de capſula ſumptas, ſub mamilla abſcondit; & quas externo ſepulcro inviſibiliter & potentialiter extraxit has ipſi mamillæ, reliquæ carni coæquatæ, interno ſepulcro, videlicet ſanctæ mulieris pectori, omnipotentiſſima ſua virtute, mirabiliter condidit. Tunc venientes qui eam perſequebantur, juſſerunt Reliquias reddere. At illa ſupplicans, dixit, Ablata eſt ſpes gaudii mei, & lætitia mea converſa eſt in lamentationem: quia donum quod accepi, propter peccata mea amiſi. Et illi accipientes capſulam, nihil invenerunt: deinde caput ejus diſcooperientes denudaverunt: *k* & cum non invenirent, confuſi reverſi ſunt ad ſua. Ipſa autem, onuſta & ſecura, ibat per viam gaudens.

ſub mamilla abſcondit,

E

k

8 Et cum jam eadem Dei famula, poſt longum & laborioſum itineris laborem, Mauritanam veniſſet, & ibidem Dominus multa miracula & præclaras virtutes, per merita venerabilis Joannnis Baptiſtæ, operatus fuiſſet; audientes ex vicinis civitatibus Epiſcopi tres, [Taurinenſis ſcilicet, *l* Auguſtenſis, nec non *m* Bellicenſis, cum multitudine fidelium, facto conſilio,] ad viſitandas Reliquias convenerunt; & ut, ſi fieri poſſet, aliquas particulas de ſanctis Reliquiis accipere mererentur. Non negatur votum, imploratur Dei voluntas, in medio ponitur ſuper linteum mundum pignus ſacratiſſimum; ſed nihil omnino de dono auferre potuerunt. Tunc triduo jejunantes & vigilias obſervantes, Dominum humillime rogaverunt, ut aliquod donum eis inde largiretur. Tertio verò die cum digitis ſanctis ſuppoſuiſſent linteum, una ſanguinis gutta ex eis exivit: quod cernentes, devotius ſe iterum in orationem proſtraverunt: tuncque guttæ duæ ex eis profluxerunt: quas iterum magno gaudio colligentes, linteum, ſancto ſanguine tinctum, cum ſummo honore diviſerunt; & cum magna devotione unuſquiſque partem ſuam ad propriam deportavit civitatem. [Ex eo die Epiſcopi, per omnes has tres civitates in honorem S. Joannis Baptiſtæ eccleſiam dedicarunt.

& eos Mauriana exponit.

l

m

F

Epiſcopi inde participare cupientibus tres ſanguinis guttæ ſtillant.

9 Tunc Sancta Dei famula, timens ne forte adventu paganorum, vel violentiâ Principum, ſibi Reliquiæ tollerentur; abſcondit ſe in uno loco qui dicitur Loconia, ibique tugurium parvulum conſtruxit, ut orationibus ſecretis ſibi vacare liceret in locis remotis. In quo loco tutiſſimo paſſerum multitudo conveniebat, qui eam nimio ſtrepitu inquietabant: qua de re Dominum proſtrata oravit, ut

Tygria in ſolitudinē ſe recipit,

A ut eam ab illorum impedimento liberaret. Cumque ſurrexiſſet ab oratione, plus ſolito eam aviculæ infeſtabant; & hac illacque ſuper eam volitabant. Quas per nomen Chriſti adjuravit, ut ab ipſo loco recederent: quæ mox fugam inierunt, & ab illo die uſque in præſentem numquam paſſeres ibi comparuerunt.

indequè moleſtos ſibi paſſeres pellit.

10 Locus autem Maurianenſis illis temporibus ad Taurinenſem *n* urbem pertinebat, [uſque ad vallem quæ dicitur *o* Cottiana;] in qua urbe Domnus Rufus, vir religioſus, Archiepiſcopatus fungebatur officio: ad quem dixit ſuus Archidiaconus: Non eſt dignum ut tam ſacratiſſimus theſaurus Reliquiarum in loco vili teneatur: ſed mitte, & fac inde huc tranſportari Reliquias. Ad quem B. Rufus Archiepiſcopus: Fac, inquit, Frater, quod libet: ego enim hoc agere non audeo. Econtra Archidiaconus dixit: Si permittis me illuc pergere, ego huc eas deferam. Igitur, non prohibente Archiepiſcopo, infelix propere vadit Maurianam, quæſiturus mortem ſuam. Perveniensque ad locum, nullam moram fecit; audacter eccleſiam intravit; præſumptuoſeque capſulam, in qua S. Baptiſtæ erant digiti, apprehendere volens, mox in amentiam vertitur; & gravi febrium morbo correptus, tertia die expiravit. [Quod divinâ providentiâ factum, nemo fidelium dubitet: placuit enim Deo, ut unus moreretur homo, ne multi in eadem præſumptione perirent:] qua de re timor magnus irruit in populum; ita ut deinceps nemo ſancta pignora vel capſulam tangere auderet, niſi obedientiæ causâ, aut humillimæ devotionis gratiâ. *p*

n *o*

Viennen. Archidiaconus volēs Reliquias Mauriana auferre

B

morte punitur.

p

11 Audiens autem glorioſus Guntramnus Rex tanta & talia miracula, quæ ibi Dominus per electum ſuum Joannem operatus eſt, legatos Maurianam miſit, præcipiens ut confines Epiſcopi & Comites, qui in terminis ipſius Epiſcopatus habebantur, quales fuerunt manifeſtiſſime declararent: & eccleſiam in honore Dei & S. Mariæ ſanctique Joannis Baptiſtæ, honorabili ſtructura & ordine competenti Chriſtianæ Religioni, fabricari fecit; & conſtructam S. Yſicio *q* Viennenſi Archiepiſcopo conſecrare præcepit, & regimen & curam Maurianenſis Epiſcopatus S. Felmaſio, *r* ſcilicet primo Epiſcopo S. Joannis Baptiſtæ, commiſit C & conſultu Epiſcoporum & Comitum ceterorumque regni Primatum eamdem Eccleſiam ſubjectam eſſe conſtituit Viennenſi Eccleſiæ: inſuper eidem Eccleſiæ Maurianenſi, per conſenſum & conſilium Romanæ & Apoſtolicæ *s* auctoritatis & Epiſcoporum ceterorumque eccleſiaſtici Ordinis Clericorum & laicalis dignitatis virorum, Secuſiam *t* civitatem ſubjectam eſſe præcepit, cum omnibus pagenſibus loci illius, qui nominantur publici *v* Curiales, & cum duabus Cluſis S. Martini, primamque caſtelli hærentis civitati: conceſſit autem vallem Cottianam, in gyrum Maurianæ ſtructam, *x* & ruſtes & ſivum quæ muris & tectis eccleſiæ miniſtrarent.

Guntramnus Rex Epiſcopatū fundat

q

r

s

t

v

x

12 Conceſſit autem & Leudes *y* & Graſſiones, qui cum Comitibus marcam defendebant, ut ab eo die deinceps Epiſcopo Maurienne obedirent, & in omnibus ſubditi eſſent *z*. Poſt hęc cum conſenſu ſanctę Synodi & conſultu ſacri Palatii, ad ſopiendas lites in pręſens, & ad pręcavendas contentiones in futurum, deſignavit certos terminos, inter parochiam Maurianenſem & Epiſcopatum Comacenſem, *a* ut nullus propter inverecundam cupiditatem vel virtutem poteſtatis majoris, terminum diviſorium, præſumptive vel forte ignoranter tranſgrederetur; ſed unuſquiſque contentus ſuis & cognito limite, ſufficientiam ſibi haberet imperatricem & magiſtram. Eſt autem unus terminus in partibus Italiæ qui dicitur Vologia *β* uſque in partes Provinciæ uno diſtans milliario à civitatula nomen illi impoſitum *γ* Rama; qui terminus continens propter altercationem Ebredunenſis Archiepiſcopi & Domini Leporii *δ* Maurianenſis Epiſcopi. Propter hanc altercationem deſtruendam, miſſus eſt à Rege Mero Dux ut ibidem conventum haberet. B. Leporius cum Ebredunenſi Archiepiſcopo, laudante Duce, plantaverunt Crucem unam in ſupradicto ſpatio, milliario diſtante à civitatula paulò antè memorata, ut nullus præſumeret alterius invadere parochiam: à ſupradicto autem termino, id eſt milliario diſtante à civitatula, uſque ad flumen quod dicitur Baxera, *ε* qui intrat in Iſaram flumen ad Brientinum *ς* caſtrum quod Sabaudia vocatur.

definiens ei dotem & terminos,

z

a

β

γ

δ

& litem cum Ebredunenſi componens.

D

EX MS

E

ε

ς

13 Hæc, Fratres cariſſimi, ad utilitatem præſentem ſcripſimus, ut ab his indubitabiliter ſciantur, & futuris temporibus ad memoriam poſteris revocentur: quodſi aliquis præſumptuoſe infringere voluerit hæc ſcripta vel immutare; ſciat ſe offendiſſe Dominum, & ejus Virginem Matrem, ac Præcurſorem ejus Joannem; & non valeat evindicare quod vult, ſed hæc notitia propitiante Deo ſit firma & ſtabilis, ad honorem S. Mariæ ſanctique Joannis Baptiſtæ & ſanctæ Dei famulæ Tygriæ, quæ pro Chriſto tot & talia perpeſſa eſt pericula.

Tygria in Nativitate S. Joannis Baptiſtæ

14 Hæc ergo ſancta & venerabilis Virgo Tygria, obitum ſuum ſibi è vicino imminere prænoſcens, Deum deprecata eſt ut Nativitatem S. Joannis Baptiſtæ & Dedicationem eccleſiæ, quam ipſa inchoaverat, Regis vero juſſu ad perfectionem ducta fuerat, mereat celebrare, & illud audire, quod Dominus de Joanne dixit, Multi in nativitate ejus gaudebunt. Laus Domino noſtro Jeſu Chriſto, ſicut rogavit, ita & Deus conceſſit. Die Nativitatis S. Joannis Baptiſtæ, poſt Miſſarum ſolennia, dedit dona pauperibus, orphanis & viduis, & diſpoſuit bona ſua domeſticis familiæ. Poſtea tradidit ipſius eccleſiæ villam Voloniæ nomine, cum Presbyteratu & omnibus quæ ibidem ſub ejus regimine haberi videbantur; & conſtituit matriculam cum duodecim viduis, quæ omni tempore præſentis vitæ ex ipſius patrimonio ſumptus neceſſarios acciperent. Sequenti die valedicens Fratribus, & multis ab ea veniam poſcentibus, & ejus orationibus ſe commendantibus, ipſa refecta corpore & ſanguine Chriſti, de hac temporali vita migravit ad patriam; ubi cum Angelis & omnibus Sanctis gaudet in ſecula ſeculorum. Amen.

teſtamentū condit,

F

& poſtridie moritur.

ANNOTATA D. P.

a *Imo* Theodebaldi *aut patris ejus* Theodeberti, *quamvis & Guntramnum regnantem vidiſſe potuerit mulier de qua hic, ſed tunc valde an-*

A EX MS.

nosa ; eique cessisse jus patronatus in prima fundatione sibi competens.

b *Nomen minus miraberis, si* Tigridium *Episcopum Taurinensem noveris Symmacho Papæ initio seculi 6 Romæ subscribentem, &* Tigrinum *Anconitanum anno* 816: *usus tamen vulgi fecit* Tegle, *unde* Thecla *Comestori.*

d Scotia *hic est Hibernia, sola tali nomine nota usque ad seculum* XI. *Ea autem, jam inde ab annis* 100 *& ultra, facta Christiana per S. Patricium, frequentes ad loca sacra emittebat peregrinos.*

e *Non Caput sed aliæ quædam partes allatæ eo fuerunt teste Rufino : ipsum autem ibi mansit ubi ferale convivium fuit celebratum.*

f *Imo* Emesam Mesopotamiæ.

g *Utique* Alexandriam *Ægypti.*

h *Huc usque Lectiones excusæ de Vita S. Tygris: & hic incipit relatio S. Gregorii Turon. lib. de gloria Conf. cap.* 14, *sed stylo identidem mutato plurimumque interpolato : prout præcipuæ quæque additiones his notis* [ ] *indicantur.*

i *Quæ sequuntur usque ad num.*8, *Gregorio non solum præterita sunt, sed etiam ignorata videri possunt, &* B *fabulam sapere.*

k *Clarius in Ms. Archivii.* Perquisitâ Tygri & denudatâ, se ejus sic junxere ubera; ut etiam denudatâ illâ non potuerint reperiri Reliquiæ; ipsa cum lacrymis asserente, se ex eo nullam habere culpam : quippe cui Dominus eas concesserit, prævidens iis in locis diuturnam à fide defectionem fore. *Et sane jam tum, imo jam pridem miseranda erat conditio Alexandrinæ Ecclesiæ, in hæreses & schismata post mortem S. Cyrilli inductæ, ut videre est in nostra Episcoporum istorum Chronologia.*

l *Distat* Augusta Prætoria *pari fere quo Taurinum* 20 *leucarum intervallo à Maurienna: sed hujus Episcopi ea ætate ignorantur.*

m Bellicium *vulgo* Bellay *trans Rhodanum in simili distantia, Episcopum habebat an.*555 Vincentium *Concilio Parisiensi subscriptum.*

n *Ms. habet* Viennensem, *sed mendo manifeste librario ; cum mox dicatur, quomodo primum Viennensi subesse Maurienna cœperit.*

o Cottiæ Alpes *circa montem Cenisium. Hinc infrà videtur dici* vallis Cottiana.

p *Hactenus quoad sensum & sæpe quoad verba Gregorius Turonensis, ex sequentibus nonnulla inseruit Labbe Tom.*5 *Conciliorum Col.*964. C

q *Hunc demonstravimus diu ante Guntrammum vixisse, adeoque ecclesiam multo prius conditam, si est ab illo dedicata; eumque invenio obiisse* 17 *Novembris. Saussajus, quia diem ignorabat, ejus meminit ad* 12 *Novembris, quo Senior colitur.*

r Felmasium *nullis adhuc reperi sacris Fastis inscriptum.*

s *Bulla Joannis III, Benedicti I, vel Pelagii II ; qui regnante Guntramno Romanæ ecclesiæ præfuerunt.*

t Secusia *vulgo* Suze, 18 *circiter leucis in Orientem.*

v *Id est ad* Curiam publicam *pertinentes : sic Bignonius apud Cangium* ; Gestis municipalibus cum Curia publica prosequi deberem, *Gallice* la Chambre assemblée: *inde autem videtur locus, ubi conventus Sabaudiæ agebantur nomen habere, ut dicatur* la Chambre, 8 p. m. *ad Septemtrionem dissitum oppidum.*

x Rustes, *an* Rustici, *quos aliàs dicimus* Servos glebæ? Fivum *videtur idem hic esse, quod Gallice* Fief *dicitur; aliàs* Fiedum, Fiodum, *& usitatissime* Feudum. D

y Leudes *alibi* Laudes *apud Cangium docentur dici pecuniariæ mulctæ, & pensiones à subditis exigi solitæ; ut videatur hic indicari jus illas percipiendi: nisi quis personale hic nomen esse velit, sumique pro* Litis *seu* Lidis, *nomine sumpto ex Teutonico* Liden, Luyden. *Idem Cangius* Leudes *appellat, Vasallos nobiliores.*

z *Utinam extaret aliquod instrumentum fundationis, vel Synodalia quæpiam acta ad confirmationem eorum quæ mox sequuntur, vel aliquid unde certius doceamur de tempore motæ & decisæ inter Maurianensem & Ebredunensem controversiæ.*

α *Abest quidem Maurianâ* Comum *leucis circiter* 50, *nihil tamen invenio quod propius huc spectare putem : nam quæ obstaret intermedia diœcesis Eporediensis, ne tam procul Comensis se extenderet, videtur tunc proprios Episcopos non habuisse.*

β *Ita legendum censeo, licet ecgraphum habeat* Vologi usque in partes Provinciæ, *quod sensum nullum facit.* Locum *autem* Vologi *puto vix ultra Susam quærendum, ne nimium accisa ad Septemtrionem fuerit diœcesis Taurinensis; nisi placeat eum terminum concipere diœcesis Augustanæ,* E *cujus caput Maurianâ distat ad* 64 p. m.

γ Rama *civitatula Delphinatûs ad Druentiam fluvium* 4 *leucis supra Ebredunum.*

δ Leporius *seu* Leborius, Episcopus Ecclesiæ Maurianensis, *subscripsit Concilio Cabilonensi anno* 650, *cum* Ætherio Episcopo Ebredunensi, *& tunc Rex erat* Clodovæus II, *cujus* evocatione *coactum Concilium dicitur. Verum si sub Guntramno causa est acta, alium* Leborium *concipere oportet, vel fateri quod hic obrepserit auctori pro* Æconio: *cui controversia fuerit cum* Ebredunensi Salonio, *vel ejus post annum* 580 *successore* Emerito.

ε *Hic fluvius in tabula Delphinatûs videtur perperam dici* Arca, *quia scilicet nomen amittit, post circumitam Maurianam vallem, Arcæ immixtus, ac denique cum eodem infra Gratianopolim Isaram subiens ; oritur autem ex monte Cinisio.*

ς Briantinum castrum, *vulgo* Brianzón, *pari* 59 *fere millium spatio distat Maurianâ & Ebreduno, utrimque versus Occidentem declinans à medio.*

F

APPENDICULA D. P.

Ex Ms. Archivii Maurianensis.

15 IN ea Ecclesia Maurianensi præcipuæ Reliquiæ sunt hæ : Duo digiti manus S. Joannis Baptistæ : nam pollex populo non ostenditur. De ligno sanctæ Crucis particula. De pannis super quibus decidit è sanguine Domini, & quibus Dominus fuit involutus in sepulcro. Unus ex digitis S. Petri Apostoli. De cruce S. Andreæ. Una ex costis S. Laurentii. Caput sive Cranium S. Blasii. Brachium S. Guntramni. Brachium S. Tygris. Brachium S. Anastasiæ. Annulus, qui infantum albuginem ab oculis pellit, dicitur esse S. Mauritii. Multæ sunt aliæ Reliquiæ minutiores, de sanctis locis & Apostolis, Martyribus, Confessoribus, atque Virginibus, quarum probatio habetur tantum per visitationem personalem Martini V, Constantiâ venientis (*anno* MCCCCXVIII) *Reliquiæ ibi præcipuæ,*

&

A & Legatorum Apoſtolicorum ; & particulariter Reverendiſſ. DD. Epiſcoporum Maurianenſium : nam multa ejus eccleſiæ jura *ſeu monumenta* fuere deperdita, in invaſione ejus eccleſiæ anno MDXXXVII.

16 *Hæc prælocutus Archivii Maurianenſis curioſus ſcrutator quaſdam nobis deſcribit indidem acceptas à fidelibus gratias per ſanctum Baptiſtam, ſuo loco relatas num.* 340. Quibus accedit, *inquit*, Fons olei è tumulo B. Heraldi, vulgo ſaint Herand, Epiſcopi Maurianenſis, manantis : cujus olei veſtigia adhuc cunctis patent in lapide ſuperpoſito, cum ſigno candelarum accenſarum. Ibidem & à fide dignis accepi, quoſdam fuiſſe à vitæ diſcrimine in infirmitate ereptos, precibus amicorum ad illud ſepulcrum fuſis. Dicitur ſepultus fuiſſe anno Domini MCXXVII. *Interim tam vulgo notus, nec nomen quidem habet in Hiſtoria Chronologica Pedemontii, edita per Franciſcum Auguſtinum ab Eccleſia, ſed ejus loco videtur poni ſolo nomine indicatus* Aycaldus, *pro anno* 1125. *Mihi veroſimile eſt, prænemoratam* B. Heraldi *ſepulturam, non eſſe primam à morte, ſed ſecundam aliquam,* B *potius elevationem vel tranſlationem dicendam.*

Fons B. Heraldi Epiſcopi.

17 *Operæ pretium autem exiſtimo apponere hic Seriem Epiſcoporum, ſicut ex ipſius Eccleſiæ Archivio eum miſit Turinettus, nullis annorum notis additis, niſi ex ipſius Turinetti conjectura. Ego his omiſſis, commoditatis causâ præponam numerum ordinis.*

Series Epiſcoporum ex Ms.

1 S. Felmaſius.
2 Leporinus.
3 M. Veranus. *
4 Hyporius. *
5 Bernardus, *
6 Brochardus. *
7 Artaldus. *
8 Cono.
9 Amedeus. *
10 Heinaldus. *
11 Brocardus II. *
12 Theobaldus. *
13 Hyporius II. *
14 B. Heraldus. *
15 Bernardus II. *
16 Willelmus,
17 Lambertus.
18 Bernardus III.
C 19 Amedeus II de Mirabello.
20 Ermarius.
21 Amedeus III.
22 Petrus de Chordeſtello.
23 Anſelmus,
24 P. Snelz.
25 Aymo de Miolano,
26 Amblardus de Intramentis.
27 Aymo II de Urteriis.
28 Anſelmus II de Claromonte.
29 Amedeus IV de Sabaudia.
30 Joannes Mabalius.
31 Henricus de Symiriaco.
32 Amedeus V de Monte-majori.
33 Ogerius.
34 Ludovicus de Palude.
35 Aymo III Gervaſius.
36 Ludovicus II de Eſtoutevilla Card.
37 Stephanus Mirelli.
38 Ludovicus III de Gorrevodo Card.
39 Philibertus de Chales.
40 D. Sancti Victoris.
41 Cardinalis Capo di ferro,
42 Card. Ferrarienſis,
43 D. de Trottis,
44 Petrus de Lambert, beneficentiſſimæ recordationis.

D EX MS

45 PHILIBERTUS MILLIETUS, *creatus anno* MDXC : *poſt quem ab aliis additur* Carolus Bolba, *&* Paulus Millietus, *ordinatus* MDCXLI. *Quibus autem hic additur* * *in impreſſis non recenſentur, aut pro iis alii nominantur.* Abbo, Adalbertus, Odelardus, Eurardus, Amoldus. *Et hi quidem ante* Canonem, *pro aliis vero ſeptem hunc ſequentibus*, Bernardus, Joannes, Aycardus, Bernardus, Petrus, *ſolum quinque, uſque ad* Guilielmum, *ordinatum anno* MCLXVII. *Inſequentibus non quidem tanta, notabilis tamen differentia reperitur, tam ordinis quam nominum & perſonarum, quam vide apud Sammarthanos. Ego hæc potiſſimum attigi causâ* B. Heraldi, *cujus diem anniverſarium ſcire velim, & num ſepulcrum ejus adhuc eâdem in veneratione ſit.*

E *ab editis valde diverſa.*

18 *Deniquæ ex eodem Archivio accepimus quædam, notata in Viſitationibus diœceſis, quibus anno* MDXCII, *die* XXV *Septembris, juxta Concilii Tridentini decreta, ſubſcripſit Antonius Cortailius, Doctor & Canonicus Theologalis eccleſiæ Maurianenſis. Horum ultimus articulus hic meretur notari, ut aliis anſa detur plura & diſtinctiora quærendi.* In Prioratu & Cura Eytonis extat tumulus, cum ſuperpoſitione plurimorum votorum, B. Calis Cardinalis & Prioris ejus loci : qui pro veritate ab ipſis Cardinalibus Romæ perſecutionem eſt paſſus, in eoque Prioratu vixit patientiſſime quaſi exul, & poſtea miraculis claruit. *Locum haud difficulter Maurianenſes oſtendent ; utinam æque facile docere poſſint, ſub quo Pontifice vixerit, & quo die obierit.*

B. Calis Card. ſepulcrum.

F

A D

DE SS. AMANDO ET DOMNOLENO

G. H. *GIMELIACI IN PETRACORICIS.*

SYLLOGE HISTORICA.

De utriuſque cultu, & propoſiti eremitici Amando ſociis, SS. Soro, Cypriano ac diſcipulo Juniano.

SEC. VI.

Cultus S. Domnoleni

Aufredus, Cœnobita monaſterii S. Martialis Lemovicenſis, ac Prior Voſienſis cœnobii, circa annum MCLXXXIV *ſcripſit Chronica, à Philippo Labbe tomo* 2 *Novæ bibliothecæ ex quatuor Mss. codicibus edita, in quibus cap.* 15 *agitur* de Sanctis in Epiſcopatu Lemovicenſi præclarioribus; *ac pag.* 286 *inter Sanctos ipſius urbis iſta leguntur*: In eccleſia S. Gregorii, juxta monaſterium S. Andreæ, tumulus cernitur S. Domnoleni; de quo nihil aliud reperi, niſi quod fama teſtatur, illum Principem Lemovicorum, ; & ejus feſtivitas agitur VII Kalendas Julii, & S. Domnoleni eccleſia in urbe anno MCV Kalendis Julii concremata *dicitur, pag.* 167. *Aſt prædictâ paginâ aliquanto ſuperius leguntur iſta*: Beatus Dominicus in baſilica S. Stephani de Gimel requieſcit. *Ibi locus* Gimel *forte aliis* Gemiliacus, Geniliacus, Genelaius *dicitur. Molanus in ſecunda & tertia editione Uſuardi cum ſuis additionibus iſta habet*: In Gemeliaco, natalis SS. Amandi & Domnoleni Confeſſorum. *Et de* Amando *ſeorſim ita in Ms. Barberiniano*: In Genelaico natale S. Amandi Confeſſoris. *Verum* in Geniliaco *ſcribitur in Ms. Adone Leodienſi S. Laurentii, &* Genuliaco *in Ms. Florario. At loco non expreſſo*, S. Amandus Confeſſor, *in Ms. Florentino Magni Ducis, & Ms. Colonienſi S. Mariæ ad Gradus, eſt relatus. Qui perperam etiam* Amandus *ſive* Amantius Epiſcopus *ſcribitur.*

B

& eccleſia ipſius.

S. Amandi

variæ parochiæ:

2 *In Regiſtro beneficiorum diœceſis Lemoviçenſis plures ſunt* parochiæ S. Amandi, *uti in Archipresbyteratu Charuſiano aliqua ſub patronatu Epiſcopi; alia* parochia S. Amandi prope Peiratum *in Aubaſſano Archipresbyteratu, quæ agnoſcit* Patronum *Capitulum Lemovicenſe S. Stephani*: *item* parochia S. Amandi, Gertandois *cognominata, in Archipresbyteratu Bonaventano, ſub patronatu Præpoſiti Auracenſis: & prope urbem Lemovicenſem* parochia S. Amandi, *ubi nunc eſt Conventus Recollectorum. Sed an omnes iſtæ parochiæ eumdem* Amandum, *& hoc die colant, optaremus ſcire.*

C

utriuſque in Breviario Lemovic. commemoratio.

Utriuſque porro Sancti cultus confirmatur ex Breviario Lemovicenſi, quod habemus anno MDCXXV *excuſum; ubi ad hunc* XXV *Junii ſit Commemoratio ipſorum, & hæc præſcribitur recitanda Oratio*: Deus qui nos annua ſanctorum Confeſſorum tuorum Amandi & Domnoleni feſtivitate lætificas; da nobis eorum intervenientibus meritis, & perpetua protectione muniri, & ſalutari gaudere profectu.

3 *His præmiſſis reſtat diſpiciendum unuſne hic* S. Amandus *ſit cum eo de quo apud prædictum Gaufredum pag.* 285 *ſub finem iſta leguntur*: Comodoliacenſes Juniano jubilant, cum Amando præceptore ſuo. *Vitam* S. Juniani *ipſi anno* MDCLXII *Cluniaci deſcripſimus, dandam ad* XVI *Octobris: unde de* S. Amando *hæc licet decerpere*: Sub eo fere tempore (*ſeculo ſexto*) vir nobilis, Amandus nomine, illuſtribus ortus natalibus, Euangelii non ſurdus auditor, relictis omnibus, in vaſtæ ſolitudinis agro, cujuſdam viri nobiliſſimi Ruricii Pontificis, cujus nominis vocabulum Commodoliacus dicitur, ſibi haud grande tuguriolum, in quo remotiorem vitam duceret, viſus eſt conſtruxiſſe. Sed cum in eodem loco vitam virtutibus plenam duceret, ibi à paſtoribus reperitur. Mox ut ad prædicti agri Dominum ejus fama ſe intulit, pro opportunitate prædicti viri cellulam parvulam ei conſtrui juſſit: in qua cum ſolitariam vitam duceret, antiqui hoſtis certamina, ut fertur, non modica toleravit. Tunc prædictus religioſus puer Junianus, relictis parentibus, hoc modo cavere cupiens, ut ab æternæ patriæ hereditate minimè privaretur; prædicti viri Amandi inſtitutis ſe Chriſti notitiæ commendare cupiens, ejus fores pulſare, ut ſibi aperiretur, cœpit. Ad quas fores cum cognoviſſet cum eſſe vir Dei, æſtimans ne illuſio aut tentatio diabolica adfuiſſet, aliquamdiu ſe ſub ſilentio dedit: nec tamen mox ei patefecit ingreſſum, donec probaret, cujus rei causâ prædictus venerabilis puer ad ejus cellulam acceſſiſſet. Sed agnitione comperta, mox cum gaudio ſuſcepit, ac viam ſalutis oſtendit. Qui Junianus tanta humilitate tantaque ſanctitate, opitulante Domini miſericordia, exercuiſſe ſe ſcitur; ut non ſolum Magiſtri imitator exiſteret, ſed etiam amore divino incenſus, Magiſtri vitam virtutemque ſuccenderet. Igitur iiſdem diebus cum hujus Amandi obitus appropinquaret, felici exceſſu migravit ad Dominum. Multos tamen, ut fertur, ſuo ſalvavit exemplo. Poſt cujus obitum prædictus venerabilis Junianus, in ejus cellula longo ſpatio temporis ſolitariam vitam duxit. *Hæc ibi, in quibus citatus* Ruricius Epiſcopus Lemovicenſis *interfuit Concilio Aurelianenſi quarto, circa annum* DXLI, *& quinto per Antaredum Archidiaconum anno* DXLVII. *Ex quibus liquet* S. Amandum *dicto ſeculo ſexto floruiſſe*.

Compendium vitæ S. Amandi,

E

ex Vita S. Juniani ejus diſcipuli.

4 *Hactenus Henſchenius, quibus ex vita S. Sori Eremitæ, per Bollandum illuſtrata ad* 1 *Februarii, additum velim, quod habita temporum ac locorum ratione, videbatur* S. Amandus *S. Juniani magiſter, prædicti S. Sori fuiſſe ſocius, de quo ibi ſic legitur.* Hic ſanctus vir Sorus, territorio ortus Arvernico .... ut libera uſus eſt ætate, junctis ſibi duobus commilitonibus ejuſdem viæ, Amando atque Cypriano .... Arvernicum excedentes ſolum ... Petragoricum ingreſſi pagum, una mente parique conſenſu eremiticam aggreſſi ſunt ducere vitam. *Venerat autem ex Hiſpania in Arverniam* Cyprianus; *& factus deinde Abbas colitur* XI *Decembris.*

F

D. P. *Adventus in Petragoricam cũ SS. Soro & Cypriano,*

A *bris. Illis porro* aliquamdiu pariter commoratis .... cœpere confluere quamplurimi .... At hi nequaquam obliti prioris propositi, dum aliquamdiu fatigationem patiuntur undique confluentium, quod dente discretionis interius ruminabant, ad invicem conqueruntur : frustra se deseruisse sua, si talibus implicarentur negotiis ..... & remotius sibi habitaculum requirendum judicarunt .... Nec mora dictu citius animati beati viri Amandus & Cyprianus sanctusque Sorus iter arripiunt, quo Domini eos pietas & velle duxerit. Dumque sanctis sermonibus pia refovent corda, inter eundum deveniunt ad quemdam locum ... Petras erectas vocabulo, ibique gressum figentes paulisper subsistunt ; concite ... socii profundo obdormiunt somno ; *quibus sic dormientibus, Sorus interim exquirit idoneum sibi locum ; eoque reperto dissimulanter regreditur, & tandem excitatis persuadet* fraterna ex acie *discedere*, & sola manu vel brachio contra potestates aëris iter aggredi : Et quia, *inquit*, quos caritas jungit emensio terrarum non separat ... pro ejus caritatis dulcedine aliquid eulogiarum pariter sumamus.

illoque ad Petras erectas relicto,

5 *Tum oblatum fortuito in alterius omnis rei defectu, frustum laridi partitur* Sorus, *quod unus sociorum* (Amandus, an Cyprianus *non exprimitur*) *dum scrupulo ductus sinu abdit, in colubrum versum mox invenit ; & ad jam digressum Sorum referens, culpam agnovit ; factum ostendit ; in priorem statum benedictione reformatum sumpsit, & qua venerat recessit. Recessit autem, ut jam dictum est*, Gimeliacum : *ubi ambo sedem fixerunt locis discreti*. Et amandus *quidem solitariæ vitæ propositum tenuit, ad extremum usque vitæ terminum, nisi* quod *discipulum* Junianum *suscepit* : Cyprianus *vero* ab ejusdem loci Fratribus (*ut in ejus Vita dicitur*) affectuose receptus : *tandemque* electione Fratrum circumquaque manentium ... ad Presbyteri officium est assumptus, *factusque eorum Abbas.*

& ad Geneliacum altero,

ibidem facto Abbate.

D AUCTORE D. P.

DE SANCTO ÆMILIANO

B

EPISCOPO NANNETENSI ET MARTYRE

APUD AUGUSTODUNUM IN BURGUNDIA.

E

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu, legenda & ætate, seu tempore mortis ipsius.

CIRCA DCCXXVI. *Festum in ecclesia propria, Dominica post S. Joannis Baptistæ,*

Æ *Duorum veterum Metropolis* Augustodunum *vulgo* Autun *hodiedum extendit diœcesim suam usque ad Ligerim fluvium, à quo non multum distat ultimum ea parte illius oppidum* Bourbon Lancy *dictum, Latine scribentibus* Burbonium Anselmi. *Huic vero, intervallum leucarum circiter duarum ; adjacet vicus* S. Joannis de Luzia, *aliàs* Leuzy *dictus, à Metropoli distans leucis minimum quatuor, si non fallunt novissimæ tabulæ. Hic* S. Æmilianus, *vulgo* Saint Millan, *ecclesiam à se nominatam habet, corporis sacri depositio honoratam, quo magnus quotannis accolarum confluxus est ad festum, solitum primâ post S. Joannis Nativitatem Dominicâ celebrari. Ibidem*

C *cum Officio & Missa.*

habetur Confraternitas, sub eodem erecta nomine, auctoritate Jacobi Huraldi, Æduensis ab anno MDXII *ad* MDXLVI *Episcopi, cujus tempore crediderim etiam compositas Lectiones Officii proprii ; quod unà cum Missa etiam propria, Petrus Franciscus Chiffletius noster eleganter & cum notis musicis descriptum reperit ; notavitque ætatem libri litteris rubris notatam legi, in circulo majoris litteræ O, unde incipit prima ad primas Vesperas Antiphona ; sed verbis Gallicis, quæ sic Latine reddo.* Anno MDCXII factus sum per D. Stephanum Chaffault, Bassum in ecclesia S. Lazari Augustodunensis ; fecit autem me fieri D. Edmundus Baldreaudus Curatus S. Æmiliani.

2 *Circa idem tempus ex prædictis Lectionibus extracta fuit Gallice vita ipsius Sancti ; quam, prima verosimiliter vice, imprimendam approbavit Robertus quidam Doctor Theologus, anno jam dicto* MDCVII *die* XX *Julii ; rursum autem à Blasio Simonetto Augustodunensi Typographo excudi permi-*

Ex illis Legenda Gallice edita :

sit Antonius de Ganay, Vicarius Generalis, anno MDCXXXIV *die* XIX *Junii, cum hac ad calcem oratione* : Omnipotens sempiterne Deus, qui beneficiis B. Æmiliani, Martyris tui atque Pontificis Nannetensis, hernios, ruptis, calculosis, & diversis infirmitatibus sanitatem concedis, familiam nostram quæsumus Domine, respicere digneris ; ut quicumque ejus imploraverint auxilium, puritatem mentis & corporis se impetrasse sentiant & lætentur. *Ex prædicto autem Officio descripsit nobis Chiffletius Orationes proprias alias duas, verosimiliter antiquiores, unam ad primas Vesperas*, Omnipotens sempiterne Deus, fortitudo certantium & palma laborantium, solemnitatem hodiernæ diei propitius intende ; & Ecclesiam tuam fac celebritate lætari ; intercessione Martyris tui Æmiliani, omnium in te sperantium vota perficias. *Ad Laudes vero* : Omnipotens sempiterne Deus, qui devote deprecantium preces benignus exaudis, Majestatem tuam suppliciter exoramus, ut sicut in honore glorioli Episcopi tui & Martyris Æmiliani fides fuit exaltata ; ita ejus intercessione, hostes nostros visibiliter, ne nobis nocere valeant, separari concedas ; & ab infirmitatibus capitis & ruptionibus ventris sanari nos facias.

cum oratione teste miraculorum,

F *quales etiã sunt in Officio.*

3 *Dignum nihilo minus Chiffletio visum est quod transcriberet Responsorium ad* IV *Lectionem, hujus tenoris :* Quam felix es Gallia ! quam inclita urbs Hædua ! dum excipis eximium amicum Dei Æmilianum, incomparabilem thesaurum, super cunctas opes tibi percommodum. Hic te defendet ab omnibus adversitatibus, devotis precibus conferet plurima beneficiorum præmia. In hujus exceptione pange Christo laudem

Eodem facit Responsorium 4,

A laudem animo & corde : cujus patrociniis illustraberis continuis miraculorum signis. *Notavit deinde Chiffletius Auctorem Legendæ Gallicæ, ultra quam prælucebant Lectiones processisse per conjecturas novas ; & alia quædam, istic non expressa, ex incolarum traditione addidisse ; nisi forte antiquior alia præextiterit, quod ipsamet Lectiones indicare videntur, cum de numero Martyrum Christi fuisse* Æmilianum *dicunt*, ut Vitam & Legendam intuentibus manifestabitur.

AUCTORE D. P. *desideratur Legenda vetustior.*

4 *Ex sic ergo scripta Legenda Gallica, excerpsit* Chiffletius, *fuisse* Æmilianum *illustri genere in Britannia natum, studiis excultum litterarum ; factumque Episcopum Namnetensem, venisse cum suorum exercitu in subsidium Augustodunensium, obsessorum à Saracenis, qui anno* DCCLXXVIII, *post regressum scilicet ab Hispaniis, fidei Christianæ restitutis, Carolum Magnum, in Gallias se infuderint, diviso trifariam exercitu, Burdegala, Tholosa, Massilia, occupatis. Hos capta & desolata Cabillone ad Sequanam, trajecisse in Burgundiam, longaque obsidione Augustodunum pressisse ; Æmilianum vero cum suis, ad certamen animatis, aggressum illos ; primum quidem in vico,* Saint Forgeot B *vulgariter dicto, unâ ab Augustoduno leucâ ; iterum ad* S. Petrum de Estrerio, *tertio ad vicum* Aussy *nuncupatum ad sesquileucam ; ac denique apud* S. Joannem de Luzia, *ubi occubuit : ex traditione autem haberi, quod supra corpora Christianorum cæsorum miraculose atque instantanee fuerint posita pulchra illa grandium petrarum monumenta, quæ hodiedum ibi videntur.*

Gallicæ synopsis,

5 *His ita decerptis, proponit sibi Chiffletius Ideam peculiaris opusculi, de hoc Sancto conscribendi, in hunc modum.* I Danda est Historia S. Æmiliani pro tribus Lectionibus secundi Nocturni (*novis scilicet, veteres enim novem numerantur*) II. Quod non fuerit occisus DCCLXXVIII post Caroli Magni expeditionem Hispanicam. III Quod tempore Caroli Martelli, & quod anno DCCXXXVI, cum anno DCCXXXV præcessisset obitus Eudonis & invasio Aquitaniæ per eumdem Carolum ; secuta vero esset anno DCCXXXVII Saracenorum clades ad Narbonam. IV Traditionem non evertunt Catalogi Episcoporum Nannetensium, ubi nulla mentio S. Æmiliani : nam hi Catalogi sunt recentes & imperfectissimi. V An licuerit & decuerit C Episcopum armorum tractatio. VI An sit vere inter Sanctos relatus, & qua auctoritate vindicatus ? VII De sepulcris loci monolithis. VIII An sit vere Martyr ? IX Confraternitas S. Æmiliani. X Multi in baptismo de ejus nomine appellantur. XI Fundationes & Indulgentiæ Confraternitatum, *quas proinde plures esse videtur indicare. Erit fortassis, qui, quod ille mente conceperat, plenius exequatur scripto : nobis tam prolixis esse non licet : nam* VI *caput satis patet ex dictis ;* VIII *vero discussione peculiari non eget, cum omnes morte cruenta defunctos Sanctos,* Martyres *appellare & ut tales colere Ecclesia consueverit ; etsi Martyrii proprie dicti laureolam fortassis non consecutos.*

& Idea opusculi à Chiffletio concepti,

6 *Ad tempus quod attinet, quodque hujus loci potissimum est, facile assentior Chiffletio,* Caroli Magni *regno perperam attributam rem, quæ (si vere contigit, uti habet traditio) ad* Caroli Martelli *ætatem debet pertinuisse. Licet enim Magnus suos in Hispania triumphos doluerit funestatos clade Roncevallensi, inter angustias montium à Vasconibus accepta ; numquam tamen ausi sunt Saraceni, quoad ille vixit, Gallias infestare. Quod autem supponit Chiffletius ausos esse, sub Martello id eatenus admiserim, ut factum sit antequam Aquitania expellerentur illi, ab Eudone Comite victi : licet enim hoc mortuo, & cum defuncti filiis altercante Martello, resumpserint Saraceni animos ; dum tamen ad Narbonam victos fugatosque lego, non possum mihi persuadere, eos tunc altius penetrasse, quam usque Narbonam, ubi iis obviam factus Martellus est.* D

qui recte negat sub Carolo M. an. 778 *irrupisse in Gallias Saracenos*

7 *Annales Breves apud du Chêne tomo* I *Francicorum ab anno* DCCVII *usque ad* DCCXC, *aliique à* DCCVIII *usque ad* DCCC, *aptius nobis tempus ostendunt ; dum primi quidem dicunt, quod anno* DCCXXV Sarceni venerunt primitus ; *secundi autem addunt occasionem, per quam id ipsis licuerit, cum dicunt ; quod,* quando Karolus primum fuit in Bauvarios, Saraceni venerunt. *Cronographus Saxo seu Magdeburgensis qui magno nobis usui fuit ad Acta S. Norberti Sedis illius Archiepiscopi, & cujus Chronicon ex nostro Ms. Celeberrimus Vir Leibnitius posuit in capite Accessionum suarum Historicarum Lipsiæ editarum anno* 1698 ; *Chronographus inquam Saxo dicit, quod anno* DCCXXVI Karolus Princeps cum Bajoariis pugnavit, eosque vicit, *& hoc bellum biennio durasse potuit. Idem anno* DCCXXVII : Karolus Sueviam ingressus contra Lantfridum pugnavit, & gentem illam vicit. *Alii quidem bellum hoc ad annum* XXX *referunt, interim tamen dicunt, quod anno* DCCXXVIII Karolus fuit in Saxonia ; & XXIX voluit pergere Saxoniam ; *adeo ut is videatur in Germanicis partibus fuisse occupatus, usque dum anno* DCCXXXI fuit in Wasconia contra Eudonem, *eumque vicit ; sed ita, ut hoc ipsum, quo animari videbantur Saraceni ad irruptiones suas fidentius resumendas, facto eo quem sibi præcipue obsistentem habuerant in Aquitania, majori ipsis damno fuerit.*

quod potius factum videtur circa an. 726 *sub Martello*

8 Saraceni *enim* ex Hispania cum parvulis & uxoribus venientes, *sicut idem Chronographus habet,* Aquitaniam Galliæ provinciam, quasi in ea habitaturi, intrarunt : Karolus autem cum Eudone, contra eosdem pari consilio dimicavit. Nam irruentes Franci super eos CCCLXXV millia ex eis interfecerunt : Eudo quoque super eorum castra irruens, pari modo multos interficiens, omnia devastavit. Mille quinginti tantum ex Francis ceciderunt. *Pugnam hanc* ad Pictones *commissam* in mense Octobri die Sabbati, *dicunt prædicti Annales ; neque credibile est tunc ultra Pictones penetravisse Saracenos ; uti nec anno* DCCXXVII, quando Karolus bellum habuit contra Saracenos in Gothia, *id est Languedocia : tunc enim non ultra Narbonem venerunt dicente Chronographo Saxone, quod* Saracenorum exercitus, rursum in Galliam introiens multam devastationem fecit : contra quos Karolus, non longe à Narbona bellum committens, maxima eos cæde prostravit. *Anno denique* DCCXL Saraceni, Gallias rursus ingressi, Arelaten ceperunt, & omnia circumquaque demoliti sunt. Sed Karolus misit ad Luitprandum Regem, petens auxilium : qui & venit cum omni exercitu Longobardorum. Quod Saraceni mox ut audierunt, fugâ elapsi sunt. *Hactenus Chronographus prælaudatus, quæ inde decerpere placuit, ut constaret fieri vix potuisse, nisi intra annum* DCCXXV *&* DCCXXX, *ut Augustodunum Saraceni obsederint, & contra eos venisse* S. Æmilianus F

nam postea illo contra ipsos venite, atque vincente

non videntur usque ad Æduos penetrasse.

E *belli Bavarico, Saxonico, Suevico gerendis occupato ;*

A lianus *potuerit. Nunc ipſam, ut habemus, Legendam accipe : & vide, num tota recipi poſſit, correcto unico illo errore, quo pro* Martello *obrepſit* Karolus Magnus: *qui error eo faciliorem meretur veniam, quod* Martellus, *licet Principis contentus nomine, Regia tamen poteſtate utens,* Rex *etiam ſubinde dictus inveniatur : unde id quod Papirus Maſſonus in Annalibus dicit, tumulo ejus in æde S. Dionyſii inſcriptum legi,* CAROLUS MARTELLUS REX.

LECTIONES OFFICII

Ex Ms. Codice ipſius Eccleſiæ.

Inter plures Chriſti Martyres

1 CUm per univerſam Gallorum provinciam, longo tempore à paſſione Domini noſtri Jeſu Chriſti, per oracula Sanctorum, verbum Dei tam dulciter intonuiſſet, & claritas divinæ legis audita fuiſſet, convertens animas & ſapientiam præſtans parvulis, multi ad fidem ſuſcipiendam convolarunt; doctriniſque & meritis, & precibus
B ipſorum ſacro baptiſmate abluti ſunt. Quos Dominus, ſuâ providentiâ omnium ſalutem zelans, & ſua membra ad ſe trahere cupiens, [paſſionibus] & tormentis juſtificare voluit : ne per mundi proſpera, obliviſcerentur eorum
fuit S. Æmilianus : quæ ſunt in patria. Alii lapidati ſunt, ſecti ſunt ; alii tentati ſunt, & alii in occiſione gladii mortui ſunt. De quorum numero beatus ac ſanctus Æmilianus, miſeratione divinâ
a *a* Nanthenſis Antiſtes in Britanniâ inventus fuit, ut Vitam & Legendam intuentibus manifeſtabitur. Qui ſub perſecutione Euſtragei *b*
b & Nemphei commilitonum floruit, & crudele martyrium ſuſcepit, paulò poſt triumphum *c* Caroli Magni, Rolandi & aliorum,
c ut in eorum geſtis apertum eſt.

qui contrà Saracenos Galliam vaſtantes, 2 Unde antiquus humani generis inimicus, invidiâ procurante & ſuggerente, multos paganos infideleſque à fide alienatos, ſanctam Chriſtianitatem per totam dictam Galliam deglutientes, & multas urbes devaſtantes, permiſſione divinâ (demeritis forte exigentibus) ſuſcitavit. Quod audiens ille beatus Æmilia-
C nus, fidei æmulus & zelator, ſanctiſſimus Epiſcopus, ex Britanniâ natus, pulcherrimus aſpectu, vultu amœnus, dulcis eloquio, populo valde compatiens, & ſupra modum amabilis, quia bonis virtutibus & moribus plenus, multos ex ſuis propinquis & longinquis
ſuos cives animatos, animavit, ad fidemque defendendam roboravit & ſolidavit, iſta affabiliter dicens; O viri fortes in armis, in fide vero fortiores; ſcutum fidei veſtris in manibus, & crucem Domini in frontibus veſtris aſſumite; galeam ſalutis in capite, & loricam in pectore. Eia milites Chriſti, vobiſcum arma deferte bellica, canes venenoſos trucidantia & conterentia. Melius eſt nobis mori in bello, ut ait Judas Machabæus, quam videre mala gentis noſtræ, & opprobria Sanctorum in lege divinæ Majeſtatis ſuſtinere.

ac ſequi paratos, 3 Qui inſtigante Spiritu ſancto, feſtinantius Beato reſponſum concorditer fecerunt; Domine venerande & bone Paſtor, jube, impera, & quocumque ieris te ſequemur. Ipſe ardens, voluntatemque divinam anhelans, diem receſſus ſuis intimavit: qui ſicut boni fidei zelatores, & ſuo Paſtori adhærentes, armis aggreſſivis & defenſivis muniti, in grandi numero in dictâ Nanthenſi eccleſiâ comparuerunt : ubi Beato Miſſam celebrante, de Corpore & Sanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti omnes communicavit, uti Pontifex piiſſimus. Qui divino peracto Officio, unà cum proprio Comite, ſuos ſolidans, & in fide confirmans aiebat; Filioli, gratias Deo Salvatori noſtro reddamus, qui condidit cælum, terram & mare ex nihilo, & omnia quæ in eis ſunt creavit: qui nos ſuâ bonitate in tantâ multitudine aggregavit, & animos noſtros taliter roboravit & ſanctificavit. Devote ipſum deprecemur, ut voluntatem ſuam adimplere valeamus in ſalutem.

D EX MS.

in Burgundiam ducit 4 Et valefaciens omnibus, ipſe & ſui commilitones, omnibus mundanis ſpretis, ſpe ſuffulti, Sacramentis muniti, veluti boni milites, prævio Duce illo venerando Æmiliano exierunt. O quantus luctus omnium lugentium plangentiumque civium, viduarum, orphanorumque! His minime præpediti, die noctuque ambulantes, ſuos greſſus verſus Burgundiam direxerunt: ab itinere non ceſſantes, donec ad quamdam civitatem Hæduenſem, in diſtrictu Burgundiæ ſituatam, appulerunt: in quâ benigne cives illius, auxilium à Deo cognoſcentes, & crudelem inimicorum obſidionem *d* formidantes, affectuoſe exceperunt.
E *d*

& Auguſtoduno appropinquantium hoſtium 5 Qui ſtatim audientes, Paganos adeſſe prope dictam civitatem, Nemphei fere ſex millia, & Euſtragei viginti millia paganorum equitantium, pedeſtribus minime computatis; appropinquantibus Paganis non longe à civitate, obviaverunt foras ut audaces, vigilantes, non formidantes, in Deo ſperantes ſub Divi Æmiliani ducatu : & aciem intrantes, enſes & lanceas in facies inimicorum magnanimiter injecerunt, ut in omnibus glorificetur Deus: & multis occiſis, nominatum Euſtrageum cum quinque aut ſex millibus, ad S. Joannem de Luziâ uſque fortiter perſequentes, inter burgum *e* Colcharum & Hæduenſem civitatem ſituatum, viriliter fugarunt.
partem unam cædit, *e*

contra alteram quoque ſuos animans 6 Cui, inſcio provido viro, venit in ſuccurſum à Cabilone maleficus ille Nempheus, velut canis rabidus & veneficus; Euſtragei ſui commilitonis ampliorem exercitum habens, ſupra numerum ſuperius dictum. Quod videns conſolator beatiſſimus ſuos buccinavit, & iſtis conſolatoriis affatur verbis, dicens; Congratulor fidei veſtræ, commilitones optimi, quod amore chriſtianitatis & fidei, nullam vobis inimicorum viſus formidinem attulit. Accingimini, & nullus vos metus terreat humanus: fortes animo, fide fortiores, eſtote Deo confidentes, quia protector eſt omnium ſperantium in ſe. Non in multitudine bellantium, ſed de cælo victoria eſt.
F

fortiter dimicat, 7 Adhuc illo loquente, venit vectus equo nuntius, dicens; Domine feſtina: jam Pagani ad gentem & ad exercitum tuum decurrunt. Qui in Domino confidens, & ſigno Crucis ſe muniens dixit; In manus tuas, Domine, commendo Spiritum meum. Et aciem invadens clamabat; Eia milites, in Deo confidite de vobis. Accidit autem ut nutu Dei, prædicto Nempheo, mirabili fortitudine & ſtaturâ,

A ſtaturâ, primo occurreret: quem, viſis opprobriis & crudelibus martyriis ſuis inflictis, audenter invaſit, & magnâ vi ac potentiâ viriliter percuſſit, hinc & illinc atrociter cruentavit. In cujus auxilium affuerunt Pagani grandi numero, ipſum à terrâ ſublevantes: & in ſanctum Antiſtitem [irruentes] enſes & lanceas in Sanctum corpus dederunt.

EX MS. *ſed plurimis eorum cæſis,*

proſternitur etiam ipſe

8 Qui voluntate divinâ proſtratus, ſuos non ceſſabat ſanctis exhortationibus ad fidem animare, dicens; O inclitiſſimi milites, in fide conſtantes eſtote, animo potentes dimicate contra inimicos, & audaces in Paganos convaleſcite: quia jam video qui animos veſtros delectabit & ſolicitabit: jam video cælos apertos, & Angelos aſpicio de adventu veſtro Deo congratulantes. Nolite metuere mortem, quæ ſine dubio ducit ad vitam: filii non hominum, ſed Dei, [pugnatur] pro noſtrâ verâ matre Eccleſiâ, quæ clamat ad Deum vindictam Sanctorum ſuorum.

& capite truncatur.

9 Cupite diſſolvi, & eſſe cum Chriſto Salvatore noſtro. Ibi nos meliora loca manent, & tota merces noſtra. Et hæc, ultimo in laudem prorumpens, animam ſanctam Angelis ſuſcipientibus, æternis gaudiis cum canticis & laudibus, audientibus cunctis ibi exiſtentibus reddidit, ſæviente illo ſcelerato Nempheo, ejuſque ſanctum caput detruncante. D

ANNOTATA D. P.

a Nanthenſis, *à vulgari* Nantes; *antiquior aliquis* Namnetenſes, *vel ſaltem* Nannetenſes *ſcripſiſſet.*

b *Nolim reſpondere pro hiſce nominibus, alibi necdum repertis à me.*

c *Cladem potius dixiſſet, niſi triumphum Martyrialem intelligat; cui fabuloſus Turpinus aſſignat* XVI Kalendas Julii, *anni* 778; *Sauſſajus* pridie Kalendas Junii, *quando de eo & ſocio inter Prætermiſſos egimus.*

d *Auctor Legendæ Gallicæ, reipſa obſeſſum, & quidem diu, Auguſtodunum aſſerit.*

e *Videtur* Burbonium Anſelmi *intelligi*, Bourbon Lancy, *& forte non ſatis recte ſcriptum eſt nomen.* E

B

DE S. PECINNA SEU PERSEVERANDA

VIRGINE AGRI PICTAVENSIS IN GALLIA.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De vario ejus per tres dies cultu, titulo Martyris alicubi addito, & Vita ſcripta ſub nomine S. Perſeverandæ.

FORTE SEC. VIII.

Vita datur ex 3 Mss.

C

Ribus continenter diebus reperitur in ſacros Faſtos relatum nomen Nobiliſſimæ Virginis Pecinnæ, agnomine & meritis Perſeverandæ: *his enim titulis appellatur in vita, quam deſcriptam habemus in præclaro grandis membranæ Paſſionario, Vitas Sanctorum Maji & Junii continente, quod una cum aliis quatuor ejuſdem molis argumentique voluminibus, ſequentes menſes præter Auguſtum continentibus, redemimus ne diſcerperetur, ſicut diſcerptus fuerat iſte aliique primi menſes quatuor, ante annos circiter trecentos pariter deſcripti in monaſterio Valcellenſi Cameracenſis diœceſis. Iſti ſimile aliud in Aroaſienſi apud Atrebates monaſterio, quod æque ac illud eſt Canonicorum Regularium, invenitur fortaſſis etiam nunc; certe initio ſeculi hujus inveniebatur, quando Joannes Bronier, ipſius loci Sacerdos Canonicus, ejuſdem Vitæ exemplar inde deſcriptum tranſmiſit P. Heriberto Roſweydo, qui ipſum cum alio contulit apud monaſterium S. Foilani Ordinis Præmonſtratenſis ſervato, quodque comperimus ad verbum convenire cum noſtro præfato codice, niſi dum* Pecinna *ſcribitur* Picinna. *De hac tamen Vita priuſquam agam, reddenda mihi ratio eſt cultus tam varii, ut propterea & propter duplicatum Sanctæ nomen, fuerit ab aliquibus diviſa in duas; eo maxime quod* Pecinnæ *nomini etiam* Martyris *titulus inveniretur ſubinde additus,* Perſeveranda *ſimpliciter* Virgo *appellabatur.*

ante annos 300 exaratis.

2 *Molanus neſcio unde nactus exemplar Uſuardi, minus licenter auctis quam cetera recentiora quædam alia, ad* XXIV *Junii ibi ſcriptum reperit tranſcripſitque:* In agro Pictavenſi S. Pecinnæ Virginis: *quod ſecutus in Gallicano ſuo Sauſſayus, lectâ fortaſſis etiam Vitâ prædictâ, phraſim ſic extendit;* In agro Pictavenſi S. Pecinnæ, Virginis Deo ſacratæ, Angelica puritate & morum innocentia ac religionis fervore illuſtris. *Quia autem in prædicta Vita etiam nominantur ſorores ejuſdem propoſiti ſociæ,* Columba *&* Macrina *ſive (ut eſt in Foilanenſi) Ms.* Magrina *ſimulque caſtitatis causâ vexatæ dicuntur, etſi cruentam mortem nulla earum obiiſſe feratur: placuit aliquibus, ſimul omnes, & quidem ut* Martyres, *adſcribere Faſtis; cum nonnulla (ut paſſim fit) in nominum ordine ac litteratura diverſitate. Hinc in Ms. Carmeli Colonienſis, quod apparet ab exemplo quodam Gallicano ſumptum, ſic legitur:* In territorio Pictavenſi ſanctarum Virginum, Putinæ, Matrinæ, & Columbæ Martyrum. *In Martyrologio, Coloniæ & Lubecæ ſub annum* 1480 *excuſo, necnon Auctariis Greveni ad Uſuardum annorum Chriſti* 1515 *&* 1521; Pictavis ſanctarum Pectinæ, Matrinæ, & Columbæ, Virginum & Martyrum: *quæ verba modice alterans Maurolycus,* In agro Pictavienſi, *inquit,* SS. Columbæ, Maternæ, & Picinnæ, Virginum & Martyrum. *Hunc vero ordinem modumque ſcribendi nomina, ſequuntur Ferrarius & Felicius: talibuſque exemplis motus Sauſſayus in ſupplemento, quaſi priora correcturus ſic legi jubet:* In territorio Pictavienſi natalis ſanctarum Virginum & Martyrum, Columbæ, Maternæ, & Picinæ.

Ipſa Sancta videtur primum culta fuiſſe 24 Junii,

inſcripta Martyrologiis, etiam ut Martyr,

F

cum ſororibus Macrina & Columba,

3 *Verum, ſicut jam dicere cœpi, nulli earum contigit virginitatis lilio jungere roſam Martyrii,* &

A *interim ſola. & Virgo tantum colitur die 25,*

& ſicut de ſola Pecinna *narratur, quomodo & ubi mortua atque ſepulta ſit & colatur; ita ſola poteſt à nobis referri in hoc opere. Poterat autem referri ad diem præcedentem, quo pro majori ruſticanæ plebis commoditate, utpote aliunde feſtivo, primitus cultam credo; niſi, eodem cultu ſub finem ſeculi* XI *aucto, cum etiam viſum eſſet Officium Eccleſiaſticum pro ejus honore inſtituendum in eccleſiis ei dicatis, dies hic præplacuiſſet, proxime vacuus à celebriori Officio. Itaque ad finem Vitæ præfatæ in triplici Ms. ſic legitur*: Celebratur autem depoſitio ipſius Virginis ſeptimo Kalendas Julii. *Habemus vetuſtum abſque anno impreſſionis Breviarium Sanquintinenſis in Veromanduis diœceſis: ubi, propter delatas illuc (ut mox dicam) Reliquias, ad dictum diem ſic notatur in Kalendario præfixo,* S. Pecinnæ ſemiduplex; *notatur autem per rubricam, tamquam feſtum à populo feriato celebrandum, æque ac Nativitas S. Joannis Baptiſtæ & proxime ſequens Apoſtolorum. Idem dies in Pictavis ſervatur: prout teſtatur Henricus Ludovicus Caſtanæus de la Rochepozay, Epiſcopus Pictavenſis, in ſuis Notis ad Litanias Pictonicas à ſe vulgatas, quibus etiam inſcripſerat* S. Picinnam Virginem.

apud Pictones & Veromanduos:

B *rurſumque ſub nomine Perſeverandæ refertur 26*

4 *In omnibus tamen Legendariis Mss. ſupra allegatis & aliis veroſimiliter pluribus ſic legitur*; Incipit Vita S. Perſeverandæ Virginis, cujus feſtivitas eſt VI Kal. Julii (*licet id per errorem, ipſi textui contrarium, inductum videatur*) *accidit ut in recentioribus pleriſque, tam manu ſcriptis quam typo cuſis Uſuardi auctioris exemplaribus, etiam illis quibus* Pecinna *cum ſororibus inſcripta erat die* XXIV; *ad diem quoque* XXVI, *poſt memoriam S. Maxentii, adderetur*; Eodem die S. Perſeverandæ Virginis. *Hoc ſecuti ſunt iſti quoque qui aliàs nihil de* S. Pecinna *habent; inter manu ſcriptos quidem Codices, Vaticanus S. Petri, Centulenſis S. Richarii, Bituricenſis S. Laurentii, ſex membranea noſtra, quorum ultimum nuper nobis allatum Pragâ præfert titulum Conventus Niſtadenſis in Provincia Daniæ; inter impreſſos vero, Bellinus, Galeſinius, Caniſius, ac denique Romanum hodiernum: quos jam pridem præcedens Petrus de Natalibus,* Perſeveranda Virgo, *inquit lib.* II *cap.* 180, eodem die in Domino requievit. *At Maurolycus & Felicius nonnullaque Martyrologia Mss.* Perſeverantiam *appellant. Quibus omnibus non obſtantibus, neque ſecernenda cenſeo nomina quaſi duarum Sanctarum, neque ſequendum errorem in die manifeſtum.*

vèlut diverſa, ſed per errorẽ.

C *Etiãcolitur in parochia ſui nominis prope Nyorthum,*

5 Locus *ſepulturæ & cultus, uti in Vita num.* 15 *legitur*, ſitus eſt in pago Pictavenſi, & dicebatur tunc Taurinicus (*in Ms.* Foillani Tauriacus *ſcribitur*) nomine nunc quoque mutato, honorabili vocabulo nuncupatur ad S. Pecinnam, *vulgo* Sainte Pezaine, *inquit Epiſcopus Caſtanæus in notis ad ſuas Litanias*, juxta Nyorthum *regiunculæ ſibi cognominis caput, ad Seuram fluvium, Pictavis fere tantundem atque Rupellâ diſtans, hinc ſcilicet* XII, *iſtinc* XIV *leucis, & infra* S. Pecinnæ *Parochiam, ex altera fluminis ripa leucâ unâ ſupra ſe proſpectans. Ad eamdem ripam ſurſum per leucas* IV *jacet oppidum S. Maxentii, qui* XVI *Julii in iiſdem omnibus Martyrologiis commemoratur; ut ideo conjuncta illi eodem die fuerit* S. Perſeveranda. *Addit Caſtanæus eſſe* alteram ejuſdem nominis Parochialem eccleſiam prope Mouſtiers ſur le Lay, *ubi ſimiliter* S. Pecinna *ut Patrona titularis colitur*, in Lucionenſi diœceſi: *in quâ Chorographica quidem Pictavii tabula* Layam *fluvium nominat, ſed nuſquam* Mouſtiers *vel* Pezaine; *ut nequeam dicere quantum ab invicem diſtent ambæ ejuſdem Virginis parochiæ, ſed ſolum monſtrare poſſim diſcrimen fluminum prædictorum, quorum oſtia ad* VIII *leucas diſtant ab invicem; qua vero Nyorthum Layæ vicinius eſt, ſaltem* XII *Leucæ cenſentur.*

aliaque ad Layam fl.

D AUCTORE D. P.

6 *Aſt magno centum ut minimum leucarum Gallicanarum intervallo, ab Nyortho diſtat oppidum & monaſterium S. Quintini, in Veromanduis Belgio vicinis; cujus Dominus & Abbas, idemque Veromandenſis & Criſpinienſis Comes, Hugo Magnus, eo prælio, quod adverſum Comitem Andegavenſem commiſit victor, Pictavos quoque depopulatus eſt; & Nyorthum uſque excurrens,* anno MXC, ablata *inde* Pecinnæ Virginis pignora induxit in eccleſiam, quæ etiamnum Virginis nomen obtinet; in qua inſtituti Canonici duodecim, diſtincti in Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, ſubditi majoris eccleſiæ juriſdictioni patronatuique S. Quintini, cum aliquot Capellanis. *Ita Claudius Hemeræus ad annum prædictum, in ſua Veromanduorum Auguſta, quæ vulgo urbs S. Quintini nominatur; addens id factum,* Magnatibus ejus ævi arbitratis, illuſtri apice ſuas victorias coronandas, ſi Divorum Reliquiis eccleſias devictæ provinciæ ſpoliaſſent, ut ſuas iiſdem exornarent, Adventum vero Divæ Pecinnæ Reliquiarum celebramus, *inquit,* XXIV Julii. *Quales vel quantæ eæ ſint dum ipſe non explicat; ſuſpicari licet, quod eæ ſolum ſint, quæ ad publicam venerationem fuerant reſervatæ, & lipſanothecis argenteis impoſitæ, tum cum primum condita vel reſtaurata ſub ipſius Sanctæ nomine fuit Tauriacenſis eccleſia, corpore ſub altari veroſimiliter collocato. Ita ſalvabitur quod ex Chronico Malliacenſi Ms. his verbis recitat Caſtanæus*; Anno MXCVIII inventum eſt corpus S. Pecinnæ: *Deo utique conſolante inquilinos poſt priorem cladem, & educto in lucem corpore reliquo jacturam compenſante unius forſitan brachii, alteriuſve partis: quoaduſque apud Pictavos æque ac Veromanduos, graſſata erynnis Calviniana, utrobique ſacra iſtæc pignora diſſipavit.*

tertia in oppido S. Quintini,

ob allatas eo Reliquias anno 1090,

E

7 *Crediderim vero haud diu ante ſeculi* XI *medium, factam ſeu ædificationem ſeu reſtaurationem eccleſiæ, eodemque tempore compoſitam fuiſſe, ab aliquo S. Maxentii vel alterius vicinioris monaſterii Aſceta, Vitam, quam habemus & hic daturi ſumus, ſtylo quidem pro ea ætate elegantiſatis, ſed cum exigua veræ certæque hiſtoriæ notitia, utpote acceptam non per ſcripturam coævi relatoris, ſed per ſolam veroſimiliter vulgi traditionem. Huic tamen videmur poſſe credere Sanctam quidem* in quibuſdam partibus Hiſpaniæ, *puta haud longe à Pyrenæis ortam, ſed non etiam ibi mortuam, quod ſuſpicatur Hemeræus, in medio relinquens,* utrum *ejus* Reliquias Childebertus ab Hiſpaniis in Gallias deportarit, ſeu alio quovis caſu in agrum Pictavenſem allatæ illæ ſint. *Vivam potius, atque ætate prima florentem crediderim ex Hiſpania, ob Dei amorem, tranſiſſe cum Sororibus in Aquitaniam; & trajecto Garumna uſque in Pictavenſem aut huic proximum Xantonenſem agrum veniſſe; ubi in monaſterio quopiam cum illis vixerit, donec pirata quidam Barbarus,* Occiduis *id eſt Maritimis potiretur* partibus; *unde mediterranea quoque ſuis incurſionibus habebat infeſta.* Oliverum *vel* Oliverium Regem *nominat Vita,*

Corpus repertum in Pictonibus anno 1098.

F *Vitâ videtur ſec. XI ſcripta:*

hæc ipſam Hiſpanam facit

A AUCTORE D. P. (*neque nomen abluit*) *nomine nec plane Latino, nec prorſus barbaro, & Britannis ſatis familiari,* Olivarium *Latinius diceremus :* Pecinnæ *nomen, barbarum etiam ipſum eſt, ſed tale, ut ex veteri Hiſpanorum Celtiberorum ante Romanos lingua potius quam ex alia poſt illos inducta, poſſit videri derivatum, quemodo hodiedum Hiſpanis* Pekeño *quoque &* Pekeña *dicitur,* parvus, parva, *voce nec Latinam, nec Gothicam, nec Mauricam, adeoque antiquiorem originem referente : niſi malis ſuſpicari* Pecinnæ *nomen idem patria dialecto ſignificaſſe, quod Latine ſonat* Perſeveranda ; *& propterea utrumque in uſu fuiſſe.*

& monaſterium non longe à Pictonibus ſtatuit, 8 *Ut ut eſt,* Pecinnæ *monaſterium, leucis ut minimum viginti, nec tamen multo pluribus diſtare Neorto, concepiſſe debuit is, qui de ipſa ſepelienda loquitur, tamquam toti regioni nota atque percara ; & tamen ait illuc perveniſſe ubi obiit, ſeptimo demum die, itineribus ſcilicet modicis & ſexui ſuo debilitatique congruis. Quodſi ex ſilentio Adonis Uſuardique, in ſuis Martyrologiis de* Pecinna *tacentibus, conjectare quis velit, ipſorummet ævo illam floruiſſe ; conjectare etiam poſſet illum Barbarorum paganorum ducem, qui in Virginis concupiſcentiam exarſit, fuiſſe ex Normannis aliquem, Caroli Calvi ævo, id eſt ſeculo* IX *exorſis Galliam longe lateque populari, excurſionibus plerumque annuis, quandoque ex occupato aliquo munitiori loco pertinacioribus.. Concipi etiam poterit, Uliarum ſive Oleronem inſulam, ab iis inſeſſam ſubinde diutius fuiſſe, unde ipſis licuerit quaſi uſque Pictavos dominari, & tributa atque ſervitia quodammodo imperare ; ut venire jubenti tyranno non potuerit non obedire* Pecinna, *nec impiæ violentiæ quiſquam pro illa ſe opponere : quo caſu Ducis nomen indidem accerſere poteris, unde ſuum Olavus habet, Danis Norvagiſque notiſſimus : ſed quanto Normannicæ irruptiones propius accedunt ad tempora, quibus cenſemus ſcriptam fuiſſe Vitam, tanto minus veroſimilitudinis videtur habere conjectura. Itaque cum jam docuerim, S. Æmiliani Martyrium referri poſſe ad tempus Saracenorum, circa annum* DCCXXVI *per Galliam graſſatorum ; magis propendet animus, ut eodem referam obitum* S. Pecinnæ ; *&* Oliverii Regis *nomen, curamque ſtabiliendæ idololatriæ, opinabor ab auctore adjecta gratuiti ornatus causâ ; ſic ut tota Vita fictionis plurimum, perparum habeat veritatis ; in hoc poſitæ, quod mortem obierit Virgo, cum duceretur ad eum, à quo vim metuebat ſuæ pudicitiæ inferendam, ſororibus divinitus ab eadem præſervatis, vita incolumi. Lege & judica.*

B *in quo forte vixit tempore Normannorum regiones illas populantium ſec. 9.*

Pſeudo dexter Caracæ natâ fingit, 9 *Porro non exiſtimo, quod Dextrini pſeudochronici figulus aliquam habuerit Vitæ illius notitiam, in qua* S. Perſeverandæ *ortus Hiſpaniæ tam diſerte aſſeritur. Si enim habuiſſet, eadem duce proculdubio fuiſſet etiam de ſororibus, deque Rege Oliverio, & Taurinico ſepulturæ loco commentus aliquid ; ac fortaſſis etiam Pictavenſem Pagum traduxiſſet in Hiſpaniam, eâdem qua ſimilia plura fidentiâ. Nunc ad illam Hiſpaniæ vindicandam ſuffecit nudum nomen apud Petrum de Natalibus, & in Romano Martyrologio repertum abſque deſignatione loci, cum propoſitum haberet hujuſmodi omnibus patriam aſſignare apud ſuos ; numquam turpius deceptos, quam cum perſuaſi fuere, tot veris ſuis Sanctis admiſcere plures, per ſolam fingendi libidinem illuc attractos. Hoc igitur animo ad annum* CCCLX *ita ſcripſit Pſeudodexter ;* Caracæ in Carpetania (*volunt quidam* Guadalaxaram *nunc eſſe ad* XII p. m. *ſupra Complutum*) Perſeveranda, Virgo Deo devota, floret. *Nec defuit qui dignum patellâ operculum adderet poëtaſter, ſub neſcio cujus Auli Hali nomine, uti aliis multis, ita etiam illi Sanctæ Epitaphium conſarcinans tribus male tornatis diſtichis ; quorum hoc primum accipe, cetera apud Tamaium Salazarium in Martyrologio Hiſpanico lege, ad diem* XXVI *Junii.*

& ſec. 4 adſcribit.

Marmore ſub cavo, virtutum plenæ Caracæ
Sarcinis, ǫn Virgo Perſeveranda jaces.

D

VITA

Ex tribus Codicibus Mss.

CAPUT I.

Sanctarum trium ſororum inſtitutio monaſtica, Columbæ ad tyrannum conveniendum promptitudo.

E *Prologus.*

1 EGregios Sanctarum dilucidare triumphos Virginum, geſtaque ipſarum ad notitiam attollere poſterorum, æterni Regis eſt præconium ; qui etiam in ſexu fragili laudabilis victoriæ perficit agoniam. Ergo qualiter inclita Virgo Pecinna quæ juſto agnomine dicitur Perſeveranda, à primævæ ætatis infantia, Chriſti adimplere ſtuduerit præcepta ; & ipſius adjuvante clementia, hoſtis nequiſſimi ſuperaverit tentamenta, humillimis verborum ſermonibus fidelium mentibus ad memoriam commendare cupimus.

In Hiſpania nobiliter nata, 2 Nobiliſſima igitur Virgo Pecinna, agnomine & meritis Perſeveranda, in quibuſdam partibus Hiſpaniæ ex illuſtri orta eſt progenie. Quæ licet nobilis eſſet genere, & nobilior fide; puellaribus tamen annis famulatum divinæ adamavit ſervitutis. Ab ipſis namque infantiæ cunabulis, Chriſtianæ religionis imbuta eſt documentis. Ornata etenim generis dignitate, necnon Virginitatis pulchritudine, atque magnifica morum ſanctitate, Ibat, juxta Pſalmographi vocem, quotidie de virtute in virtutem, quatenus per bonorum operum exhibitionem mereretur ſponſum habere cæleſtem. Conjungit quippe eam omnipotens Deus duabus religioſis puellis ..... ſororibus, quarum altera dicta eſt Columba, altera quidem nuncupata eſt Magrina. Pſ. 83, 8

F

cum ſororibus Deo ſe conſecrat, 3 Adepta vero memorabilis Chriſti Virgo Pecinnæ harum venerabile conſortium, quæ mortalis poteſt dicere lingua, quantum Dominica ſtuduerint implere præcepta ? Diligebant certe Deum totis mentibus, & amabant proximorum bona ſicut ſemetipſas. Inerat illis fides vera, ſpes firma, & caritas perfecta. Spernebant omnia quæ ſciebant Deo eſſe contraria : perficiebant cuncta, quæ in Scripturis legerant eſſe mandata. Jejunia viriliter exercebant, eleemoſynis ſolerter inſiſtebant, inſtabant omni hora pſalmodiis, intendebant ſine ceſſatione laudibus divinis, offerebant Domino conſtantiſſimæ orationis incenſum ; pernoctabant fortes in aſſiduitate vigiliarum. Quæ quamvis, prohibente ſexus natura, non celebrarent Miſſarum ſolemnia; ferventes tamen integræ dilectionis flammâ, immolabant Regi æterno

A æterno ſeipſas in ſuaviſſimi odoris victimas; volebantque fieri, juxta Apoſtoli dicta, Vivens & Deo placens hoſtia. Ut autem hujuſcemodi liberius implere poſſent officium, conſtruxerant ſibi quoddam monaſterium, ubi habitarent velut unanimes in unum, aliaſque vita & religione ſibi ſimiles Chriſto aggregarent Virgines.

in mona. ſterio à ſe conſtructo:

4 Denique cum tam reverendis actibus inſtarent, ſcilicet ut diabolo repugnarent, ac Deo ſoli mente, actu, & habitu placere deſiderarent; diffudit ſe earum opinionis fama per regiones finitimas, quia lux tantæ religioſitatis abſcondi non potuit in tenebris: qua de re ſancta gaudebat Eccleſia, & beatiſſimæ Virginis Pecinnæ glorioſa prædicabat merita. Ipſa quidem inter Sororum conſortia, tantâ morum refulgebat elegantiâ, quantâ Lucifer matutinali tempore ceteras ſtellas prævenit excellentiâ. Ipſa enim alias Sorores informabat exemplis, roborabat conſolationibus & doctrinis. In quarum ſchola caſtitas ſplendebat & parcimonia, humilitas manebat & obedientia.

ubi dum ceteras virtute antecellit,

B 5 Illis igitur diebus quidam Regulus nomine Oliverius, in occiduis partibus ſceptrum tenebat Regiæ poteſtatis. Qui diabolico ſpiritu debriatus, & furoris crudelitate inflammatus, Chriſtianos crudeliter cœpit perſequi, & ad mortem uſque torquere. Unde multos Martyres ſuo interfecit gladio, quos omnipotens Deus in æternæ claritatis coronavit regno. Cum autem per diverſa loca perſecutionis ſuæ rabiem exerceret, & in Chriſtum credentes variis tormentorum pœnis cruciaret; famam prædictarum Virginum audivit, & quod omnipotenti Deo ſervirent admodum ingemuit. Quarum caſtitatem certius ſciſcitans, & pulchritudinem attentius inveſtigans; cœpit erga illas cunctis ſuæ impietatis ſenſibus æſtuare, & juſſit ut velociter ſuo præſentarentur aſpectui. Accepta itaque legatione Regis milites, quos ~~in Ic~~ ad ſacratiſſimas mittebat Virgines, perrexerunt ad earum monaſterium, ut præfatas famulas Dei comprehenderent, ac illas feſtinato ad impii Regis aulam perducerent.

ſupervenit iis regionibus quidam tyrannus,

& audita earum formoſitate adduci Virgines jubet.

C 6 Interea felix Virgo Columba, ſerviens Deo cum beatiſſima ſorore Pecinna, necnon aliarum Virginum congregatione devota, intellexit Spiritus ſancti gratiâ paſſionis ſuę certamina citius affutura eſſe. Denique Spiritu ſancto repleta, atque animo virili divinitus vigorata, utriſque ſororibus prędixerat, quę illis poſtmodum erant ventura. Ecce inquiens, ſorores dulciſſimę, tempus reſolutionis meę cognoſco imminere: & mecum orate obſecro, ut requieſcere merear in Domino Deo noſtro. Vobis etiam veraciter annuntio, & certiſſime prędico quia Rex Oliverius ad iſtam Congregationem ſuos dirigit apparitores qui nos comprehendant, & ad ejus preſentiam uſque perducant. Attamen pro certo ſorores ſcitote, & abſque dubio mihi credite, quoniam ad cæleſtis Sponſi copioſam perveniemus miſericordiam, & ipſi cum Electis adhęrebimus in cælis, cui tota intentione ſervimus in terris. Iſta quin etiam Congregatio tota diſpergetur, quia Rex perfidus nobis multum inſidiatur. Nos tamen à cœpto nequaquam decet deficere, & cui ſemel noſmetipſas obtulimus, eum nequaquam abnegare debemus, quoniam potens eſt ipſe cum tentatione etiam proventum facere, ut poſſimus ſævitiam impii Regis conſtanter ſuperare, & coronas perennis gloriæ de manu illius feliciter accipere.

& deſolationis monaſterio imminentis,

D 7 Talibus ſiquidem ſanctæ Columbæ Virginis ſermonibus finitis, illico advenerunt impii Regis milites, litterarum indiculum deferentes, quatenus caſtiſſimæ Virgines ad Regalem aulam ſponte properarent, & ejus voluptati aſſenſum præberent. Suſcipiens itaque ſancta Virgo Columba litteras quas Regalis tranſmiſit impietas; legit eas in puellarum præſentia, ut feraciter ſcirent eſſe complenda, quæ illis ipſa prædixerat antea. Tunc animo valde fortes, & viriliter agere volentes, obtulerunt Domino noſtro Jeſu Chriſto cum lachrymis vota orationum, quatenus illis ferret auxilium, in magnæ tribulationis periculo.

EX MS. *Sorores præmunit ad certamen,*

ipſa prior ire ad tyrannum parata.

CAPUT II.

Virginum ad Tyrannum deductio, mors S. Pecinnæ in itinere obita.

E 8 INterea fortis & pulcherrima ſempiterni Regis Virgo Pecinna, agnomine & præcipuis actibus Perſeveranda, nec mandato Regis perterrita, nec pavore mortis concuſſa, conſtanti corde talia profudit verba, Eia, ſorores amantiſſimæ, templum, ut credo, Spiritus ſancti inviolabile, nolite quæſo nefandi Regis minas metuere, quia hæc eſt dies quam deſiderabamus; ecce adeſt gloria paſſionis, quam ſemper optabamus. Quapropter conſolamini in Domino, & in potentia virtutis ejus, quoniam ipſe conterit brachium peccatoris & maligni, & eſt fortis adjutor in opportunitatibus, exaudiens clamantes ad ſe in latitudine miſericordiæ ſuæ. Etenim ut Pſalmiſta proteſtatur; Prope eſt Dominus omnibus invocantibus ſe in veritate, & numquam derelinquit ſperantes in ſe. Quodſi aliquo tempore credentes ſibi permittit ad horam tribulari, non idcirco id agit ut pereant, ſed ut puriores quaſi per ignem recipiat, quas in æternitatis gloria ſecum regnare concedat. Unde F offeramus nos ante præſentiam Regis paganiſſimi, quo agnoſcat etiam in ſexu fragili virtutem eſſe Domini noſtri Jeſu Chriſti. Ad hæc quoque gaudens omnis ſacrarum Virginum caterva, laudes & gratias uni Deo retulerunt, qui pretioſam Virginem ſuam Pecinnam ſpiritu fortitudinis adimplevit, & per eumdem ſuas famulas tam ſalubriter confortavit.

Pecinna ceteras hortatur ad conſtantiã:

Pſ.114,18

quibus bene animatis

9 Deinde dixit Beata Columba: Vos interim oves Dominici gregis, audite conſilium veſtræ ſalutis. Miſericordem Deum precibus interpellate, & lacrymarum fletibus pulſate, ut cuſtodiri mereamur ab ipſo qui eſt Rex ſolus Regum, & Dominus Dominantium. Nunc quidem ſola ego nefandi Regis præſentiam adibo, & quid ex nobis agere machinetur, diligenter ſcire tentabo. Regis igitur furentibus miniſtris, & eam ſolam Dei diſpoſitione cogentibus abire, illud Davidicum mente ſimul & ore canebat dicens; Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, Domine, & non

valedicit Columba,

Pſ.118,133 & 139,5.

A non dominetur mei omnis injuſtitia. Et ſubjungens ajebat: Cuſtodi me de manu peccatoris, ut fiat cor meum & corpus meum immaculatum, ut non confundar in æternum.

EX MS. tyranno ſiſtitur, ſeque Chriſtianam profitetur.

10 Cum ergo Regi Oliverio præſentata fuiſſet Columba virgo, dixit ad eam; Quo nomine vocaris juvencula? aut cujus religionis tenes inſtituta? Ad hæc reſpondens Jeſu Chriſti famula dixit: Nomine dicor Columba, religione vero ſum Chriſtiana. Ad hæc Regulus ipſe reſpondens dixit: Vivere & regnare nobiſcum micabiliter poteris, ſi Chriſtianam fidem dimiſeris, & deos adoraveris, voluntatique noſtræ aſſenſum præbueris. Tunc quidam in auribus Regis ex aſtantibus miniſtris dixit: Nequaquam poteſt pulchritudo hujus virginis aſſimilari duabus aliis, quas in eodem loco reliquimus, ubi eas pariter demorantes reperimus. Ad hæc memoratus Rex unius hilaris præſentiâ, duarumque triſtis abſentiâ, ita loquenti ſibi reſpondet miſti: Abite rogo celerius, & illas meis præſentate conſpectibus. Attamen juro per deorum potentiam, & per Regni mei gloriam, quia ipſe ego illuc ire non differam, ut earum ſpecioſis amplexibus delectari valeam. Iſta quoque diligenti cura interim cuſtodiatur, donec reliquæ ad noſtri aulam palatii adducantur.

Ille alias quoque adduci jubet,

B

11 Interea memorabilis famula Chriſti Pecinna, & egregia virgo Magrina orabant Deum cum lacrymis & jejuniis quotidie, ut eas cuſtodiret ſua protectione ab iniquo & doloſo Principe. Cumque prolixis orationibus, ac jejuniorum longis attritionibus nimium eſſent fatigatæ, omnipotentis Dei ſibi propitiante clementia, viſione manifeſta futurorum ambæ ſimul viderunt præſagia. Enimvero videbatur illis quaſi multitudo populi furentis locum ſanctum crudeliter intrare, & ipſas de Eccleſia exire compellere, multiſque injuriarum ludibriis illas audacter dehoneſtare. Hujus terrore viſionis expergefactæ, ſomnium ſibi invicem retulerunt, & quod venturum erat certiſſime cognoverunt.

de quo per viſum monita Pecinna,

cum ſorore Magrina,

12 Denique ſponſa Chriſti Pecinna, virili animo vegetata, fidenſque multum in Dei miſericordia, quatenus mereretur diſſolvi & cum Chriſto lætari, Dominum humillimis precibus dicitur exoraſſe: Tu, inquit, Domine Deus Pater, qui unigenitum Verbum tuum, per quod omnia ex nihilo creaſti, in noviſſimis temporibus, per uterum fœcundiſſimæ Virginis Mariæ, ad terras venire voluiſti; ut genus humanum, primi hominis culpâ perditum, tibi per crucis reconciliaret trophæum; per ipſum te, ſumme Pater, mediatorem tui & hominum, hominem Jeſum Chriſtum, ſuppliciter petimus; quo nos à præſenti tribulatione eripias, & in confeſſione tui nominis perſeverare facias, atque ad ſocietatem ſupernorum civium cum integritate virginitatis pervenire tribuas, ad laudem nominis tui, quod eſt benedictum in ſecula ſeculorum. Cumque omnes in eadem congregatione degentes reſpondiſſent, Amen: Hæc faciat Deus, & hæc addat; ſignavit ſe glorioſa Virgo Pecinna ſigno ſanctæ Crucis, dicens; Tibi Domine Deus, Redemptor mundi, animam meam offero, quam redemiſti; & corpus commendo, quod de terra feciſti.

C

commendat Deo virginitatem ſuam,

ſeque cum eadem dat in viam;

His dictis cœperunt ſimul iter agere, poſcentes Dominum, ut eis quo vellet viæ ducatum oſtenderet. D

13 Glorioſæ tandem Virgines, Pecinna ſcilicet & Magrina, iter agentes perſeptem dierum curricula, implorabant æterni Regis ſuffragia, ut ſuæ protectionis dexterâ ipſas ab imminente defenderet plaga. Fatigatæ præſertim maximi itineris vexatione ac jejuniorum diutino labore, ſubſederunt ambæ pauliſper, uti diſpoſuit totius creaturæ Arbiter. Sancta itaque Virgo Magrina, cum videret pallida pretioſæ Virginis Pecinnæ ora, traxit alta ab imo pectore ſuſpiria, dicens: Heu, cariſſima Soror & Domina, quis metus aut quæ triſtitia pulchritudinis tuæ immutavit ora? Cui Virgo conſtantiſſima reſpondit Perſeveranda: Non terror infauſti Principis, neque formido paſſionis, mihi ſpeciem abſtulit pulchritudinis; ſed, credo, me vocare diſponit, qui me à juventute mea cuſtodivit, ſibique uſque in præſens me famulari contulit. Ecce, Soror ſancta, diſſolvi cupio, & cum Chriſto eſſe deſidero; ut animam meam in paradiſum recipiat, corpuſque meum uſque in diem ſui adventus cuſtodiat immaculatum. E

in qua ſeptimo die deficiens,

14 Te autem, dulciſſima ſoror, per Redemptorem mundi obteſtor, ut ſi in manus Oliveri Regis ferociſſimi incideris, fidem individuæ Trinitatis tormentorum pavore non obliviſcaris, ſed in Deum credas, ipſumque trinum & unum confitearis, qui te de limo terræ creavit, ac pretioſo Sanguine redemit, & in cæleſti ſolio perpetuæ felicitatis ditabit præmio. Hortor, quin etiam repetens iterumque monebo, ut Sanctorum ſuffragia humiliter expetas, quorum precibus & meritis ad delicias cæleſtis paradiſi cum palma pervenias martyrii. Talibus quippe finitis ſermonibus & mutuis conſolationibus, cariſſima Virgo Pecinna, permanens mente & corpore integerrima fide, & opere catholica, terminato curſus ſui certamine, ſpiritum exhalavit vitæ. Cujus plane felix anima à corpore exuta & ab Angelis ad cælos evecta, ſociata eſt ſacris Virginum choris, ut gaudens & exultans vivat in perpetuum, habens jucundiſſimæ Virginitatis perpes emolumentum.

ſororem animat ad conſtantiã,

& moritur.

F

CAPUT III.

Defunctæ Pecinnæ honorabilis ſepultura, & ad eam miracula.

15 AD declarandam equidem hujus ſanctæ adoleſcentis dignitatem, ad commendanda piorum mentibus pretioſa merita illius; mox cælitus magno cum ſplendore veniens quaſi columba, alis plaudere cœpit ſuper ſanctiſſimæ Virginis Pecinnæ membra. Hinc à capite uſque ad pedes volitando, oſtendebat cunctis aſſiſtentibus, qualem gloriam ejus anima poſſideret in cælis, cujus corpori Angelicus columbino candore ſpiritus famulabatur in terris. Credimus ſane illius Angelum fuiſſe, qui in columbæ ſpecie ſuper Dei filium deſcendit in Jordane; ut cunctis pateſceret credentibus, quod ab eodem ſpiritu etiam poſt mortem palam fuerit viſitata, cui conſtanter ſervivit in vita. At vero Chriſtiani venientes, tam

Apparet columba ſupra corpus,

A tam viri quam mulieres, qui nobilitatem [defunctæ] sciebant & sanctitatem, eamque sicut Dominam coluerant & matrem carissimam; collegerunt corpus venerabile, aromatizantes illud Christicolarum more, prout dignum erat tantæ Virgini. Deinde levantes illud curru, operientesque sericis vestibus, cum psalmodiis & hymnorum concentibus, duxerunt ipsum ad sepulturæ locum, olim illi à Christo destinatum. Locus siquidem ipse situs erat in pago Pictavensi, & dicebatur tunc Tauriacus; qui nomine nunc quoque mutato honorabili vocabulo nuncupatur ad Sanctam Pecinnam. Ministri igitur Regis Oliveri, quos suprà diximus directos fuisse ad sacras Virgines comprehendendas; cum ad monasterium pervenissent earum, ipsas penitus non invenerunt.

quod à Christianis reverenter exceptum,

Tauriacu fertur sepeliendum.

16 Tunc quidam ex illis nomine Austorgius, furens ad Regem rediit, eique septem diebus jam transactis sacras Virgines aufugisse enuntiavit. Quo audito impius Rex Oliverus vehementer est iratus, suisque cum ira & indignatione dixit militibus: Per solem & lunam juro, & per regni mei gloriam vobis affirmo, quia si eas assecutus non fuero, earumque Virginitatem non violavero, me postea vivere nequaquam optabo. Quapropter nunc mihi equus paretur velocissimus, quo post eas summa celeritate percurram, ut captas in contubernio lupanari deludam; & quoniam ad me noluerunt venire, post dilusionem, tormentorum pœnis illas usque ad mortem affligam. Talia cum diceret relicto sui exercitus agmine, ipse, cum paucis memoratas Virgines quæsiturus, furens hac & illac cœpit abire. Ignorabat nempe Rex miserrimus, flammâ libidinis suæ orbatus, quod jam omnipotens Deus Pecinnam in cælesti coronasset sede, Magrinamque sua posset defendere protectione.

Illusum sese dolens tyrannus

frustrà perquirit absentes.

B

17 Fidelibus namque pretiosum corpus ad tumulandum deferentibus, & infidelibus illam circumquaque perquirentibus, advenit unus ex Regis satellitibus, qui tentavit retinere vi potestatis membra Pecinnæ Virginis, ut vel corpus defunctum posset dehonestare, qui viventem nimis desideravit illudere. Sed

Minister ejus ausus sistere corpus

C qui currus Pharaonis subvertit in mare, membra Virginis suæ non distulit mirabiliter glorificare. Oculos ejus excæcavit illico, quibus non frueretur solis radio; sed damnatus audaciâ præsumptionis, maneret in tenebris suæ iniquitatis. Verum qui dicit, Nolo mortem peccatoris, aspiravit ei donum conversionis; ut purgatus humilitate confessionis, interventu gloriosæ Perseverandæ Virginis reciperet lucem oculorum in corpore, adeptus lumen fidei in mente: glorificans quoque Deum cum ceteris ad sepulturæ properavit locum, habendo gaudium utriusque sanitatis. Cumque terram cœpissent effodere, ubi pretiosum corpus volebant recondere; statim columba rediit, illisque alium locum effodi designavit; seditque in terrâ modicum plaudens mirabiliter alis super eumdem locum.

D EX MS. *visu privatur,*

& pœnitens illuminatur.

18 Cum ergo inibi cavare cœpissent, & Deum mirabilem in Sanctis suis laudarent; statim tanta odoris ex eo emanavit fragrantia, ut vinceret unguentorum aromata, & universa opobalsami odoramenta. Tumulato tandem castissimæ Virginis corpore, & composito honestissime, columba ad cælos rediit, quæ illis viæ ducatum præstitit, & sepulturæ locum divinitus ostendit. Quo prorsus in loco, omnipotentis Dei celsitudo plurima servis suis beneficia dedit, ac copiosa infirmis gaudia concessit.

Columba præfata monstrat locum sepulturæ:

crebrescunt miracula.

E

Auditum surdi, lumen capiunt ibi cæci,
Mutorum vinclis reparatur sermo solutis.
Paralytici gressum, debiles recipiunt robur sanitatis optatum.

19 Quodsi divinorum operum insignia quemlibet intueri delectat, ad ejus reverenda devotus accedat oracula, ibique satis poterit contemplari quam dignitatem habeat in regno Dei, quæ per Christi gratiam in terris tantis coruscat miraculis. Cujus quidem intercessione & precibus supplices delictorum veniam nobis impetrari obnixè deposcimus, ut illius ope & meritis à cunctis eruamur imminentibus malis, & ad præmia perducamur æternæ felicitatis. Ubi Domino Deo opitulante, & beata Pecinna interveniente, mereamur fieri ejus gloriæ participes, & jocundissimæ beatitudinis in perpetuum possessores. Celebratur autem depositio ipsius Virginis septimo Kalendas Julii, regnante omnipotente Deo, in personarum trinitate, & unitatis Majestate per immortalia seculorum secula. Amen.

Auctor Sanctam invocat.

F

DE

A D

DE S. EUROSIA VIRG. MART,

D. P.

JACCÆ IN HISPANIA TARRACONENSI.

SYLLOGE HISTORICA.

De ejus cultu certa relatio, incertæ de ætate ac patria conjecturæ.

SEC. VIII.

In Jaccenſi diœceſi

Tarraconenſis Hiſpaniæ, montibus Pyrenæis ſubjectæ, diœceſis una illiſque proxima, Jaccenſis eſt. Jacet urbs ad Aragonem fluvium (unde toti poſtea regioni Aragoniæ nomen factum) qua is ex montibus præfatis procurrens in Meridiem, curſum vertit ad Occidentem, montium novorum objectu prohibitus rectam ad Iberum viam tenere. Simili fere curſu per eamdem diœceſim fertur Gallega, ſed à montibus citius expeditus, cœptum in B *Meridiem curſum repetit, junctaurus ſe Ibero ſupra Cæſaraugustam, cum Arago non niſi prope Calagurrim eo pertingat. Trans Gallegam autem tri-*

fons & caverna,

bus ab Jacca *leucis, ex Baſſam rivulum, jacet* Hiebra *ſive* Yebra, *juxta quam ingens ſub rupe caverna, latibulum præbuiſſe creditur prætitulatæ* S. Euroſiæ; *nec longe inde fons monſtratur, ab ejus nomine appellatus, quaſi ipſum ea precibus elicuerit, ut aquæ penuriâ laborantibus ſociis ſubveniret, quod in tanta rivuli prænominati vicinia vix apparet credibile; eſto fons ille caverna ſit propior, ideoque in uſu fuerit ipſi Sanctæ, quod ad nomenclaturam inde ſumendam eſt ſatis.*

2 In *eadem* caverna deprehenſam cum comitibus Sanctam à Mauris ferunt: corpus autem ibidem cæſæ, quod barbarorum Duci conjux ipſa fieri nollet, perlatum in pelle quadam, ab admonito per Angelum paſtore ovium, ſonantibus quacumque tranſibat per ſe campanis. Harum admonitu excitus loci Epiſcopus & Clerus, egreſſique obviam, ipſum reverenter exceperint collocaverintque in Cathedrali ibidem eccleſia: ubi uſque hodie cum magna veneratione ſervatur, cœpitque omnigenis miraculis clareſcere. Præcipue C autem invocatur interceſſio illius ad pluviam, quoties deſideratur, impetrandam: nec enim unquam contigit efferri proceſſionaliter ea de cauſa ſacras Euroſiæ Reliquias, quin intra triduum pluvia de cælo copioſa ſit data. Servatur autem ſacrum Corpus, carne & nervis compactum, adhuc ſuavem de ſe expirans odorem: caput autem ſimiliter adhuc integrum cum parte capillorum habetur reverenter in ſupradicto martyrii loco. Sunt porro anni circiter quinquaginta vel ſexaginta, quod Epiſcopus, Joannes de Navarra aliquam inde voluit particulam ſibi tollere; ſed continuo exivit è vulnere vivus ſanguis, qui bombacio exceptus ſervatur cum capite, & uſque hodie in eodem bombacio perſeverat & creſcit. Feſtivitas autem agitur poſtridie S. Joannis Baptiſtæ, quando Jaccam ex locis circumjectis accurrunt plus quam centum vicorum incolæ, ſub ſuis quique crucibus; aſſiſtuntque ſolenniſſimæ quæ tunc circumducitur proceſſioni, poſt quam etiam ipſum Sanctæ corpus ſpectabile proſtat.

ubi cæſa creditur S. Euroſia

& Jaccam tranſlata invocatur pro pluvia:

caput Hiebræ ſanguinem ſtillat.

3 *Ita Epiſtola Hiſpanica, quam habeo originalem, una cum credentialibus litteris, per Jaccenſis urbis Juſticiarios juratos* Joannem de Villanova, Martinum de Saraſa, Hieronymum de Arguis, & Thadæum de la Sala *propria cujuſque manu ſignatis, ac civitatis ſigillo munitis* XIX *Maji, anno* MDLXVIII; *traditis autem Joanni de Xavierre civi Jaccitano, ad ipſam ferendam Bohemiæ Regibus, qui tunc Maximilianus & Maria, hæc filia, iſte nepos ex fratre Ferdinando & gener Caroli V, jam tum à quadriennio Imperatoris etiam facti. Mittebatur ideo ea legatio, ut Reges illi perſuaderentur, ſuam apud Pontificem Pium V unà cum Philippo II Hiſpaniarum Rege, operam interceſſionemque interponere, ad hoc ut Sanctam, Bohemi Regis (uti Jaccæ credebatur) filiam, ſolenni Sanctorum Canonizatione dignaretur; itáque Officium, quod de ea in ſola civitate recitabatur, toti Arragoniæ aut etiam omnibus Hiſpaniarum regnis commune fieret. Quid deinde factum ſit, & quouſque negotium Romæ proceſſerit, nuſquam ſcriptum comperio. Originales autem prædictæ Henſchenio noſtro miſſæ Madrito fuerunt à ſuo amico, D. Joanne Gualtero del Bruggen, Hanſeaticarum civitatum ibidem Procuratore, viro erudito, ſed quomodo ad hujus manus devenerint, adeoque an unquam fuerint in Bohemiam perlatæ, nequeo divinare. Non perveniſſe, ſuadere poteſt ſilentium noſtri Boleſlai Balbini, tam in Epitome rerum Bohemicarum, quam in Miſcellaneis, ſolicite congerens quidquid aliunde didicit ad Bohemiam ſpectans; licet eatenus Bohemis ignotum, quales ſunt SS. Angela & Euphraſia. Perſuaſionem autem iſtam Jaccenſium, de Bohemica origine Sanctæ ſuæ quam volunt Hiſpaniæ Regis filio deſponſam, tunc veniſſe, cum totum illud regnum anno* DCCXCV *Mauri ex Africa advecti recenter occupaſſent, primum peculiari tractatiuncula; deinde, ad refutationem ignorantiſſimi cujuſdam Apologiſtæ, obſervationibus novis ſolidiſſime præter morem ſuum, redarguit Tamayus de Salazar, Martyrologii Hiſpanici Auctor, in cujus Notis ad hunc diem ſatis eſt ea legi.*

Ex Epiſtola à Magiſtratu directa in Bohemiam anno 1568,

cum de Canonizatione ſolenni tractaretur,

ſed in eo quod Sanctam faciat Bohemiæ Regis filiam

4 *Nitebantur Jaccenſes antiqui ſui Breviarii Lectionibus & Hymnis, ex quibus etiam Marietta lib. 4 de Sanctis Hiſpaniæ cap. 18 Vitam Hiſpanice reddidit anno 1596. Sed cautior illo Thomas de Trugillo an. 1583 theſauri Concionatorii Tom. 2 pag. 1189 ſatis habuit ſic breviter & Latine ſcribere.* In perſecutione illa, quam excitavit in Hiſpania contra Chriſtianos perfidus Rex Cordubæ Abdarragman, inter alios Sanctos quos Martyrio affecit, fuit B. Euroſia; quam quidem variis cruciavit tormentis impius tyrannus: in quibus quidem tormentis glorioſum ſpiritum reddidit; corpus autem allatum

non reciſpiendâ;

allatum est in civitatem Jaccensem, ubi sanctæ Martyris intercessione multa præstitit Deus miracula. *Trugillum mox secutus Ambrosius Morales, lib. 16 Chronicæ Gener. Hisp. cap. 15, cum narrasset victoriam, ad Septimancas anno* DCCCCXXVIII *relatam à Christianis de prædicto Rege Cordubensi; & quomodo is eum successum imputans nimiæ suæ erga illos indulgentiæ, cœperit eosdem in suo regno persequi;* Sancta, *inquit,* Eurosia magna in veneratione habetur Jaccæ, in montanis Aragoniæ, ubi est sacrum ipsius corpus, quod ex revelatione inventum, & ad istius civitatis Cathedralem delatum fuit. Martyrium ipsi intulerunt Mauri, abscissis manibus pedibusque: quod quia hoc tempore factum volunt aliqui, hic referre volui; & si non ignorem esse, qui ad Roderici Regis tempus & generalem Hispaniæ destructionem ipsam referant: sed & alia multa de illa narrant, quæ quia omni fundamento carent, prætermitto.

Sunt qui Cordubæ cæsam putavere.

5 *Nomen Græcum ἀπὸ τῆ εὐρώστως* bene robusta corporis aut animi habitudine *sumptum, neque peregrinum quid, nedum Bohemicum, id est Slavonicum sonans, mihi quoque verosimile facit nequaquam peregrinam Sanctam, sed indigenam esse Hispaniæ, ubi Græca nomina in usu satis familiari fuere, uti probant SS. Leocadia, Encratis, Leocritia, Eulalia, aliaque. Quamquam autem ejusmodi Græca nomina non inusitata fuerint vicinis trans montes Aquitanis, utpote per Romanos illuc inducta promiscue cum Latinis; nullam tamen necessitatem video inde accersendi* Eurosiam. *Nam Roderico Gotthorum Regum ultimo (sub quo venisse illa debuisset, secundum Jaccense Breviarium) nullus fuit filius cui illa sponsa petita fuisset; sicut nec Reges in Aquitania, quorum aliquem eadem habuisset parentem. Atque hoc forte Marianam movit, ut lib. 8 cap. 9 nonnisi obscurissime de ea loqueretur, quasi forte passa sec.* X *tempore Comitis Garsiæ. Parum igitur ad rem facit, quod Tamajus, ex Itinerario Antonini,* Bojos *nobis ostendat in Aquitania; & sic videri possit erratum in affini nomine* Bohemorum, *quos etiam* Bojos *multi vocant. Nam licet Julius Cæsar petentibus Æduis concessisse legatur, ut* Bojos *apud se permitteret commorari, credaturque assignata eis pars agri Burbonensis in Aquitania: quamvis etiam iidem, eversâ unicâ quam tenebant civitate Gergolia, partim ad Æduorum latus alterum transierint, Lingonibus Senonibusque vicini, tempore Plinii; partim proximius ad Pyrenæos accesserint, inter Losam & Burdigalam commorantes, quando Antonini Imperatoris Itinerarium seculo* II *fuit scriptum; est tamen omnino verosimile nullos eos fuisse, cum Romana apud Gallos potentia cessavit. Nec prodest in subsidium vocatus Aulus Haly, novus sub veteri ac peregrino nomine* Poëtaster; *non etiam Pseudo Juliani fictitium Chronicon, neque à Maurolyco producta Primi Cabilonensis Episcopi Topographia Sanctorum, quæ ipsa non valde vetus figmentum est ejus auctoris nomini inscripta pro anno* MCCCCL *quo nullus neque tunc neque alias Cabilone fuit, imo nec totâ Galliâ Episcopus Primus.*

Hispana certe esse videtur:

nec placebit qui Bojos in Aquitania suggeret,

diu ante Maurorũ irruptionẽ extinctos.

6 *Ut tamen Hispana* Eurosia *fuerit, non ideo Cordubensibus seculi* X *Martyribus, nulli veterum notis eam adjunxerim; ac ne quidem illis, quos describit S. Eulogius ærâ* DCCCXC, *Christi anno* DCCCLII, *quando alius ibi Abderaman Christianos persequebatur. Aliquid dandum censeo traditioni Tebrensium, passam apud se & sepultam Sanctam tenentium; nec enim apparet quo fundamento diceretur à Cordubensium finibus translatum in Aragoniam corpus. Volo etiam traditionem tenere, qua dicitur à Mauris cæsa illa, & quidem sub tempus excidii universalis, post profligatum Roderici Regis exercitum, usque ad Pyrenæi cacumina penetrantibus Barbaris anno circiter* DCCXIV, *sub altero forsitan Abderameno fortissimo Duce, qui deinde toti Aquitaniæ Pictonas usque terrorem intulit & vastitatem, quoad usque anno* DCCXXXII *apud Turones cæsus est à Carolo Martello. Sed & pro castitate tuenda cæsam negare nolim, aut ejus amore captum Barbarum; velim autem doceri ab iis quibus contigit corpus inspicere, satisne certo dicatur manibus pedibusque fuisse mutilata, seu viva seu mortua. Cetera ignorare malim, æque ac* Aciscum Episcopum *Virginis patruum, ac fratrem ejusdem Virginis* Cornelium *simul cæsos, quia eorum nullus uspiam cultus invenitur, neque corpora unquam reperta narrantur. Fieri alioqui facile potuit, ut tempore desolationis illius, Oscensis Episcopus, cum familia sua, in præmemorata caverna latibulum quæsierit mortemque invenerit, dictus revera* Aciscus, *à nomine famosi illius sub Diocletiano Cordubæ martyris, cujus memoria recurrit* XVII *Novembris, estque totis Hispaniis celeberrima.*

Malim credere in Aragonia natam.

7 Oscensem *autem* Episcopum *dico, non* Jaccensem. *Nec enim civitas, licet antiqua, Sedem olim habuit Episcopalem: sed cum ipsa esset de Mauris prior recepta anno* DCCXCV, *ii quos sibi Episcopos elegere Aragones, residebant in vicinis ei urbi monasteriis, S. Petri Stresiensis & S. Joannis Pinnatensis, dicebanturque* Aragonenses Episcopi, *usque ad annum* MXXXV. *Tunc celebrato Jaccæ Concilio, quod Baronius male refert ad* MLXI, *placuit* Sancium, *titulo Aragonensis ultimum,* Jaccensem Episcopum *dici, quoadusque recuperaretur etiam Osca, eoque Sedes postliminio referretur, prout factum anno* MXCVI. *Si ergo* Jaccæ Episcopus *erat, quando illatum est illuc* S. Eurosiæ *corpus; fuerit is vel ipse Sancius, vel unus ex ejus successoribus à Tamayo ad* VIII *Februarii nominatis, puta Garsias, Stephanus, vel Petrus, sub quo recuperata Osca fuit. Integro ergo seculo aberraverit is, qui sub nomine Juliani Petri Chronica Adversariaque commentus, scripsit, quod* anno DCCCCXXXV fuit inventum divinitus corpus S. Eurosiæ, à quodam pastore. Joannes *autem* de Navarra, *qui delibaturus quidpiam de Sanctæ capite, sanguinem miraculosum elicuit; fuit Episcopus Oscensis, ab anno* MCCCCLXXX *usque ad* MDXXVI, *ut est apud Martinum Carillium Cæsaraugustanum Canonicum, post historiam S. Valerii Episcopi Cæsaraugustani & Martyris; cum jam scilicet Jaccæ Episcopi à quatuor fere seculis esse desiissent, donec eos Philippus II primis Monarchiæ suæ annis restitui fecit, Oscensique Episcopo urbem subtraxit.*

transiatam vero sec. II

quando Jacca Episcopos habuit postea Oscam reductos.

8 *Queritur porro Tamayus malam sibi à Jaccensibus relatam gratiam, quod illis aperuerit errores Breviarii sui; & inter alia oppositam sibi fuisse ait relationem quamdam, apud illos authenticam æstimatam, hoc principio.* Die XX Februarii, anno MCCCCLXXXXIII, Fr. Joannes de Monte-oliveti, regni Bohemiæ, venit ad civitatem Jaccam, ad visitandum corpus B. Eurosiæ, & dixit: quod nomen patris dictæ S. Eurosiæ erat, Joannes Lodici, Rex Bohemiæ, Sclavoniæ & Albaniæ; & nomen matris

Explodiatur novum aliud de Sancta ut Bohema figmentũ

A AUCTORE D. P.

matris ejus, Eulalia: nomen fratris ſui Carmionus Lodici, nomen ſuæ avunculæ Martiana Lodici: nomen civitatis Laſpicum: & baptizati fuerunt in una ſanctiſſima Eccleſia, intitulata in honorem S. Euſebii: & ſanctiſſima corpora ipſorum requieſcunt in uno ſanctiſſimo monaſterio Ordinis S. Benedicti, in honorem SS. Fabiani & Sebaſtiani, juxta civitatem Laſpici ad IX milliaria &c. *In hoc figmento arietando deſudat Tamayus, non ſane magno operæ pretio. Quis enim, ipſo tacente, non videat, nihil in tota iſta barbarie eſſe, quod Monacho vere Bohemo potuerit in mentem vel ſomnianti veniſſe? Nomina ſaltem ille Bohemica dediſſet hominibus; civitatem etiam nominaſſet, ex notis aliquam. Cum autem tota phraſis Hiſpaniſmum ſapiat, dubitari non poteſt, quin eodem genio conficta res ſit, & Jaccenſibus nimium credulis pro antiquo cimelio obtruſa, ipſo hoc ſeculo, aut forte poſt motam à Tamayo controverſiam. Certe juratis quos ſuprà dixi Juſticiariis civitatis ignota illa adhuc erat anno* MDLXVIII, *cum Legatum ſuum deſtinabant in Bohemiam, ſolicite colligentes omnia quæ de ſua Patrona vel ſciebant, vel ſcire ſe credebant.*

incongruè Monacho Bohemo, qui auctor dicitur,

B

9 Fr. Martinus à Cruce, Auguſtinianus Sodalis excalceatus Provinciæ Aragoniæ, ejuſdemque Generalis Procurator, anno MDCXXVII Cæſarauguſtæ in lucem emiſit, nomine ſuo, non ſuum opus, ſed (ut fatetur ipſe) Anonymi cujuſdam, eamdem Religionem profeſſi, qui præcepto Superiorum adactus, in Martini manum & nomen ire illud permiſit; *quemadmodum in Bibliotheca Hiſpana ſcribit Antonius Nicolai; operis autem titulus, ex Hiſpanico Latinus, hic eſt:* Hiſpania reſtaurata in Aragonia, virtute mulierum Jaccenſium, & Sanguine S. Roſiæ. *Tamayum credo in fine Notarum ſuarum appellare* Vitam S. Roſiæ, *cujus cap.* 17 *fol.* 150 *dicit recenſeri*, cujuſdam Baſurti vetuſti Poëtæ Caſtellani rythmos, necnon & plura miracula, *quorum causâ Vitam iſtam nanciſci opto. Amicus noſter Primus Aloyſius de Tattis, Comenſis apud Inſubres Hiſtoriæ ſcriptor, Congregationis Somaſchæ Presbyter, librum habuit, ex eoque nobis ſignificavit, auctorem in ea eſſe ſententia, ut* Aquitanam Roſiam *faciat. Plura fortaſſis idem Amicus noſter ex illo ſuggeſturus erat, ſi edere potuiſſet Vitam, quam inde ab anno* MDCLXXX *habere ſe ſcripſit prælo paratam, ſolumque expectari Reliquiarum aliquid ex Aragonia, de cujus Tranſlatione feſtiva poſſit ad calcem agere. Verum cogitationes optimas mors intercepit anno* MDCLXXXVI *obita, ſicut mihi reſcripſit, ejus in Præfectura ſucceſſor Angelus Maria Bulizius, pollicitus ſe communicaturum ſiquid inter defuncti ſcripta reperiret huc ſpectans, & ex libro præcitato etiam deſcripturum quidquid inveniſſet; addens Reliquiam Comum perlatam quidem aliquam eſſe, ſed tam exiguum, ut commemorari non mereatur.*

Optantur anno 1627 *edita miracula.*

C

10 *Interim habemus ab Aloyſio editum an.* 1675 *Martyrologium Novocomenſe de Sanctis iſti Eccleſiæ propriis, ubi ad* XXVI *Junii ſic legitur:* Novicomi, in ſacra æde Lauretana, ſolennitas votiva S. Euroſiæ Virginis & Martyris *&c. ex Trugillo: in Commentario autem ſubjecto, cum oſtendiſſet Auctor, fieri non poſſe, ut Bohema credatur, ac ſoror S. Wenceſlai, quæ unica huic fuit Premiſlava; propendet, ut ſit Corduba paſſa.* Tranſlatus *eſt inquit*, S. Eulogius Ovetum, tranſlata eſt S. Leocritia: quidni potuit & Jaccam Euroſia? *Tum expendit promiſſum morituræ factum cælitus, ut* quotieſcumque pro pluvia vel contra quamcumque tempeſtatem fuerit à Chriſti fidelibus invocata, eorum oratio ſit exaudienda. *Equidem nihil dubito, quin experientia frequentium gratiarum in tali neceſſitate, occaſionem dederit iſtiuſmodi voces cæleſtes comminiſcendi, ad ornatum hiſtoriæ aliunde incultæ: ipſique experientiæ innixam fidelium fiduciam magis quam credulitatem laudo: & ſic, eodem teſte,* præſens Virginis auxilium noviſſimis hiſce temporibus experta eſt Inſubria, quæ aſſiduis turbinibus agitata, lætantes fruges ſuas in annis ſingulis dilapidari lugebat: vix Euroſiæ nomen invocavit, cum afflictis rebus ſuis præſidium, quod peroptabat, invenit. Mediolanenſis agri religionem, *per Hiſpanos arcem obtinentes, uti credo, inductam*, amplexata ſit Regio Novocomenſis; quæ inter alias crebris obnoxia tempeſtatibus, ærumnas ſuas implacabili luctu deflebat. Toti Provinciæ adjecta eſt Patrona Euroſia, anno MDCLXI, in ſacra æde Lauretana, à Patribus Congregationis Somaſchæ; & uti Patrona quotannis ſolenni ritu colitur à civibus hac die, qua non ſolum ex urbe, ſed etiam à finitimis urbi pagis, populi certatim confluunt, ad deprecandum Virginis interceſſione Numen, ut impendentia infortunia illius meritis amoveat. Ab eo tempore & jamjam decidentes grandines, Euroſiæ, ut pie credimus, interceſſione vel redactas ad nihilum, vel alio aſportatas ſæpe ſæpius agnoverunt.

D

& ut talis feſtū agunt 26 *Junii:*

E

11 *Trugillo per errorem typographicum obrepſiſſe credo, ut in margine legeretur,* 26 Junii, *quod ſecutus in Catalogo Generali Ferrarius: & hinc Inſubres veniam facilem merentur: ſed quod idem Ferrarius, etiam die* XIV *Junii eam coli dicat, veluti* ex tabulis Eccleſiæ Jaccitanæ, *mirum videtur, nullam talis diei mentionem facientibus in ſua Epiſtola Jaccenſibus juratis, vel Hiſpanis ſcriptoribus ullis. Dicit idem Ferrarius,* Euroſiam *coli* XXV Julii *etiam* ex tabulis Eccleſiæ Jaccenſis. *Forte excuſari poſſet pro* Junio Julium *ſcriptum fuiſſe à Ferrario per errorem, & hinc in ipſo Julio impreſſum ejus elogium eſſe. Citat hic etiam Archidiaconum Arundenſem & Auctorem Floris Sanctorum. Interim facile crediderim, ipſum diem quo Jacca colitur Sancta, non eſſe mortis, ſed inventionis vel tranſlationis. Arturus in Gynæceo ſacro, Ferrarium ſecutus, elegit etiam diem* XIV; *addiditque in Notis,* Arbitror eſſe S. Euphroſynam, Cordubæ Martyrii gloriâ decoratam anno DCCCXXXVIII, apud Baronium tom. 10. *Baronii Chriſtianorum de Mauris victoriam eo anno narrantis verba hæc ſunt:* Addunt nonnulli, qui proſecuti ſunt res Hiſpaniæ, ipſum Arabum Regem hac accepta clade, ubi Cordubam eſt reverſus, magnam adverſus Chriſtianos perſecutionem excitaſſe: *quod ſane etiam apud Ambroſium de Morales lego; ſed non item* tunc paſſum S. Victorem, nec etiam, Euphroſynam pari decoratam palma Martyrii. *Vellem hic Auctores ſuos citaſſet Baronius: nam Tamayus in ſuo Martyrologio neutrum novit, nec alius quem viderim Hiſpanus ſcriptor. Interim Balbinus noſter lib.* 4 *Miſcellaneorum Bohemicorum* § 28, *Baronii auctoritate motus, noluit eam*

F

an etiam quidā die 14?

an aliqua Cordubæ Euphroſyna?

Inſubres Patronam elegerunt contra tempeſtates

A *eam omittere; quin etiam tacendum ſibi non putavit eſſe, qui* S. Angelæ *ſororem faciant; licet fateatur ſcriptores Bohemos neutrius meminiſſe, nec apparere cujus filiæ eſſe potuerint, aut quomodo* Angela *Carmelitano Ordini adſcribi, quem Carolus* IV *Imperator primus in Bohemiam advexit. Idem fecerat in prius edita Rerum Bohemicarum Epitome; ubi enumerans utriuſque ſexus Bohemos tempore Premiſlai Regis ſeculo* XIII *ſanctitate illuſtre;* ivebat, *inquit,* etiam hoc ſeculo Angela inſtituti Carmelitani in Tyro, & S. Euphaſia Martyr in Hiſpania, utraque ex Principum Bohemorum ſanguine; ſi vera ſunt quæ de iis non ignobiles ſcriptores, noſtris licet tacentibus, tradiderunt. *Ita ægre adducuntur homines etiam optimi, ut omnino rejiciant id, quod qualicumque indicio intelligunt ab aliquibus credi, cum id ad patriæ ſuæ decus facere videtur, etiam id quando habent de fictione ſuſpectum.* D

vel ſoror S. Angelæ Carmelitanæ?

AUCTORE D. P.

DE S. DICENTIO SEU DIZANTIO

EPISCOPO SANTONEN. ARDUSII IN ARVERNIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

De cultu, ætate, actis ex Officio proprio loci. D. P.

SEC. VIII. B

Acta plena confuſionis,

ARduſium, *vulgo* Ardes, *oppidum eſt, inter Clarum montem Arverniæ metropolim, & civitatem Epiſcopalem S. Flori, mediâ plane in Meridiem viâ, pari fere octo leucarum ſpatio utrimque diſtans. Hic Patronus, præcipuo & proprio per Octavam integram cultu, habetur* S. Dicentius, *recentiori communiorique uſu, & ad formam Francici idiomatis aptiori,* Dizantius, *Sauſſaio, Martyrologii Gallicani conditori, prorſus ignotus. Agit de eo ſatis prolixe Jacobus Branche, in opere de Sanctis Arverniæ, allegans Acta Mss. quæ tamen oſtendit fidei non magnæ eſſe, ut quæ cum Imperatore* Hadriano *componunt* Linum Papam II *toti eccleſiaſticæ hiſtoriæ peregrinum, & cum his* Pipinum Francorum Regem Caroli Magni patrem, *totis ſexcentis annis Adriano Imperatore juniorem. Optavit tamen illa ipſa habere, ſciens quanti referat etiam fabulas in ſuo fonte legere, ad judicium ferendum de narrationibus, aliud nullum fundamentum habentibus, & tamen majorem veri ſpeciem præferentibus, dum abſunt patentis nimium fictionis indicia manifeſta.*

2 *Hujus mei deſiderii ut compotem me faceret Claromontani noſtri Collegii ſub annum* MDCXCI *Rector, Gabriël Brivazac, è ſubditis ſuis unum miſit, qui cum Parocho ageret, & in Acta illa ſtudioſe inquireret. Sed is invenit pridem illa periiſſe, poſtquam ſcilicet deſierunt inde Lectiones peti ad Officium Matutinum, impreſſo quaterno proprio ad eum finem, quo continetur totus Ordo ſervandus per Octavam. Utinam vero hunc ſaltem tranſmiſiſſent integrum! Nam hujus, forte jam etiam uſurpari deſiti, aliud non retulit is qui miſſus fuerat, quam ultimas duas pagellas, pro Officio per Octavam & in ipſa Octava die; in quibus pro hac tres, pro illa duæ Lectiones habentur; aliæ autem tres pro ipſo feſto, unde initium ſumit narratio, ſeorſim cum ſuis Reſponſoriis deſcriptæ mihi ſunt. Crediderim quod integro exemplari carere vel non poterat vel non volebat* Parochus, *aut meâ id non referre putabat, haud conſiderans, quod ſaltem inde habuiſſem annum auctoremque impreſſionis, & alia quædam iſti Officio propria; quale eſt illud quod in pagellis mihi miſſis reſtat ex ſecundis Veſperis feſti hoc modo* ..... Clementiſſimi Chriſti Domini Confeſſor beatiſſime Dizanti, te ſuppliciter petimus, ne nos derelinquas, ſed apud Dominum pius ſemper pro nobis interceſſor aſſiſtas, quo te opitulante ad gaudia æternæ vitæ pervenire mereamur. *Tum ſequitur* PROSELLUS, *alibi necdum nobis lecto termino, idem forte quod in Romano uſu* Verſiculus *dicitur, hoc modo:* Omnes igitur humili corde poſcimus, ut nos benigne, Pater ſancte, exaudias; quo te &c. ORATIO, Propitiare, ut ſuprà. Ad Completorium, ut in primis Veſperis. *Interim quia pro die Octava aſſignantur* in primo Nocturno Lectiones de Scriptura occurrente: in ſecundo Nocturno Lectio IV, V, VI *de Sancto,* reliqua ſicut in die; *intelligo ad hunc ſecundum Nocturnum ſpectare quas Mss. accepi Lectiones tres; per Octavam autem non fieri Officium niſi ſub uno Nocturno: pro hac enim notatur* Lectio I de Scriptura occurrente; Lectio II & III *de Sancto.* E

cujus fragmentum hic datur;

inde tranſlatæ ad Lectiones,

compoſitas pro Officio proprio,

3 *Ipſius vero diei Lectiones hæ ſunt:* Dizantius qui apud nos vulgò, & in publicis tabulis veteribuſque monumentis Dicentius appellatur, apud Xanctones nobilibus parentibus natus fuit, Dioſcoro patre, matre Marina. A primis annis ex virtutis legibus vivens, diu noctuque orationi ſedulus incumbebat, à qua non niſi per vim abducebatur; ut preces fundens, à ſenſibus avulſus, à terra elatus, & medius extans in aëre, in amorem cæleſtem ſancta prolapſione res divinas contemplaretur. Quamvis procul à vitiis vitam duceret, jugiter tamen pœnitentiæ actis corpus divexabat: ſacra celebrans jejunia carnem ſuam frequenter à cibo prohibebat; maxime illis diebus, quibus corpore & ſanguine Chriſti paſtus, de Deo ſaginabatur. Sapientia divina, quæ Dizantium deſignavit Epiſcopum, eum omnibus Epiſcopalibus numeris abſolvit. Alte in memoria illius recondidit, qui eum præficiebat ſuæ civitati, Sponſæ, & ovibus, civitati, ut vigilaret ad cuſtodiam concordiamque; Sponſæ, ut ſtuderet ornatui; ovibus, ut attenderet paſtui: utque illa adimpleret exemplis & doctrinis, illum variis dotibus illuſtravit. Unde in illo emicuit gravitas cum modeſtia, auctoritas cum ſimplicitate, magnanimitas ſine elatione, animi amplitudo, fama celebris, meritum præcellens, ipſi ſoli præ humilitate incognita, omnibus aliis obvia & probe nota. Ille non ſuis modo diœceſanis proderat; ſed uni- F

ipſæ vero ſic ut recitantur die feſto,

A AUCTORE D. P.

universis Galliarum Ecclesiis, quibus ad salutem præduces erant. Dizantii salutares sermones; quos etsi vernaculâ efferret linguâ, eos tamen, cum de divinis agebat, mente concipiebant & intelligebant omnium licet externarum nationum populi. *Quantum hæc pia Dizantii opera Deo essent accepta, testata sunt, quæ præter naturæ vim ac planè divinitus edidit miracula. De mensa & ciborum ejus reliquo sumentes leprosi, & variis aliis afflicti morbis, curabantur; à dæmonibus possessi obsessique liberabantur. Id ipsum operabatur aqua qua lavabat, & manuum ac vestium attactus.*

narrant promotionẽ Sancti ad Episcopatum

4 Ulrico Episcopo Xanctonensium vitâ functo, sedes aliquo tempore vacavit. Consessus Ecclesiasticus frequenter celebratus est pro delectu Pastoris, sed frustra, propter suffragiorum dissensum: donec Deo monente & Angeli ductu, de suo secessu & pietatis diversorio, Mediolanum Xanctonum devenit Dizantius. Cui Ecclesiam ingresso, aspectante comitiorum Ecclesiasticorum cœtu, sumptum ab altari majore Pontificale pedum in manus dedit Angelus. Illo signo approbantibus Clero & populo, in Episcopum cælitus designatum fuisse Dizantium, constans omnium fuit sententia.

B

haud inepte refendo ad ætatem Pipini R.

5 *Hactenus Lectiones illæ, in quibus nihil est, uti nec in sequentibus, quod ad Pipini tempora non possit commodissime referri: nam* Ulricus Episcopus, *cui suffectus* Dicentius *dicitur, suo Francico vel Burgundico nomine satis ostendit, non posse eum ante utriusque gentis conversionem ad Christianismum Episcopatui admoveri. Episcopales autem Catalogi apud Antonium Monchiacenum Democharem, Joannem Chenù, Claudium Robertum, & Sammarthanos fratres sic ordinantur, cum aliqua licet diversitate, ut inter* Leontium, *qui anno* DCXXX *apud Flodoardum interfuit Remensi Concilio; &* Islonem, *qui anno* MXII *adstitit Ordinationi Geraldi Lemovicensis, vix octo vel novem Episcopi nominentur; sed omnes absque ulla certa temporis nota, pluribus ut apparet omissis, inter quos numerandus* Freculfus, *qui anno* DCCCLXII *subscripsit Decreto Pistensis Synodi, ut* Sanctonicensis Ecclesiæ Episcopus. *Uno ante hunc seculo sederint, qui in omnibus Catalogis concorditer nominantur,* Ulricus *atque* Dicentius: *& hic quidem usque ad tempora* Pipini *Regis pervenerit; forte etiam cum aliis Episcopis interfuerit Metensi Synodo anno* DCCLIII. *Sic obiter declarata verosimiliori temporis ratione, cujus notitiam Auctor Lectionum primarum subtraxerat oculis, tacendo nomen Regis, in quo certior potuit fundari traditio, quam in aliis characteribus Galliæ peregrinis; pergo ad Lectiones per Octavam, quæ sic recitantur.*

C

Aliæ per Octavam

continent exilium

6 Vitam ducens cælestem Dizantius, miraculis clarus, totus Deo, totus populo vivens, saluti suorum Xanctonum verbo & opere numquam non invigilabat. Indurati tamen cordis populus, de rabidorum & phreneticorum more medicamina, quæ salubriter vitiis curandis adhibebat sanctus Pastor, non modo non ferebat, sed diris eum convitiis afficiebat, eumque verbo & facto injuriis onerabat; quibus non parvum dedecus in Deum, in Religionem & in Ecclesiam redundabat. Quod ut vitaret sanctus Pastor (Deo prius ferventi oratione ad consilium evocato) pravis illis molitionibus à suis expulsus, & in propria civitate & diœcesi diu vexatus, Cæsarodunum Turonum tamquam ad asylum se recepit, ad locum scilicet ubi Magnus Martinus tot divina opera patrarat; & ad ædem, quam sub titulo S. Petri, sanctus Turonensis Episcopus construxerat; ubi in oratorio secessu, Deo perennes fundebat preces sanctus Dizantius. In illa sacra exercitatione dum ferventius aliquando contemplationi insisteret Dizantius, divino afflatu revelatum illi fuit, exitia & clades calamitosas impendêre suæ diœcesi, & universis Galliarum Germaniæque provinciis. Quod cum Episcopis Mediomatrici tunc existentibus retulisset; omnes una mente multum pietati ipsius fidentes, illum rogarunt obnixe, ad illud malum avertendum, ad Apostolorum limina Romam peregrinationem suscipere: ut sanctorum Petri & Pauli precationibus, peccatoribus gratiam & locum & tempus pœnitentiæ obtineret.

D

& secessum Turones,

revelataſq; illi istic clades imminentes,

7 Magno in honore Dizantium habebant, quotquot eum norant Episcopi, maxime Metensis; viderat enim patrantem varia supra naturam opera: inter quę illud illustre narratur, quod solo digiti suppositi attactu, fractam altaris mensam in basilica sancti Stephani redintegrarit. Annuens Metensis aliorumque Episcoporum, qui tunc Metis erant, voluntati Dizantius, iter aggreditur & recta Romam pergit. In via ad ejus orationem novum fontem manasse (ex quo hausta aqua scypho Angelica manu delato sitim extinxit) narrant beati viri Acta, & hujus Ardensis Ecclesiæ traditio. Ingrediente etiam Dizantio Romam, æs campanarum licet manu hominum non ageretur, & cymbala sponte ceciniſſe ferunt; visamque à multis civium Romanorum supra urbem stantem mirifice radiantem & insolitam stellam: quibus signis servi sui sanctitudinem significabat Deus, Christique esse imitatorem, & terra & cælum testabantur: exhibitumque per Angelos ministerium Angelicam puritatem & castimoniam, in ipso Christiana demissione reconditam & sancte delitescentem, manifestabat. *Hæc infra Octavam*: in *die* vero Octavæ Invitatorium, Antiphonæ, Psalmi, Versus, Responsoria sicut in die, sine Prosello. In primo Nocturno Lectiones de Scriptura currente; in secundo *autem præscribuntur hanc qualemcumque vitæ historiam continuantes:* Ubi Romam pervenit S. Dizantius, religiose lustravit sacras Urbis basilicas, illic propense orans, frequenter extasim passus est. Et in æde Principis Apostolorum animo à sensibus avocato, corpore trium pedum altitudine à terra elato, dum lacrymans pro populo precatur ardentius; à S. Petro responsum accepit, ob ingravescentia populorum pro quibus orabat scelera, firmatum esse divinæ vindictæ Decretum, solis Metis & Turonibus ignosci precibus sancti Stephani, ob Dizantii, ab sua Diœcesi pulsi, in eorum civitates ineuntis, benignam receptionem; & in hujus effati cælestis veritatis signum, divinitus fabricatam de manu Petri clavem accepit. Rediens Româ, in hostiles copias incidens, carceri mancipatus fuit; verum indicante illius sanctitatem luminis radio, qui adinstar columnæ frequenter capiti insidebat, brevi è custodia eductus est. Aliquando longo itinere & ardentibus solis radiis defatigatum, humi jacentem servum recreavit

E

pro quibus avertendis Romã peregrinatus sit.

Reliquæ pro die Octava,

F

habent Acta Romæ

& in reditu,

creavit Deus, immiſſâ aquilâ, quæ alarum unâ ad modum umbellæ virum ſanctum inumbrabat, & alterâ tamquam flabello eum refrigerabat.

8 Româ reverſus, quæ illic ſibi & in via evenerant Epiſcopo Metenſi, & aliis, quorum rogatu peregrinationem ſuſceperat, ubi expoſuit; iterum Mediolanum Xanctonum revertitur, ſuos Xanctonenſes ad pœnitentiam hortaturus. Quo ubi pervenit, ſumma qua potuit vocis animique contentione commonuit, ut peculiari pœnitentia irato reſiſterent Deo, & ſummo dolore tacti eum ad miſericordiam flecterent. At in viam, in ſpinas, & in ſaxa cecidere divina Dizantii monita, & contracta duritie inveterati populi nihil paternis adhortationibus flectuntur; imo animum in malo obfirmantes, coëgerunt beatum Pontificem, cum ſanctis Reliquiarum pignoribus, iterum tamquam ad perfugium Cæſarodunum Turonum ſe recipere; ubi vitæ reliquum cæleſti Philoſophiæ conſecravit; ita in divinorum meditationem pronus, ut in agendo pietatis opere promptum ac ſtrenuum ſemper ſe exhiberet; ſic mortificationem in corpore ſuo portans, ut mentem in Deum defixam fere continuo haberet, uſque ad vitæ exitum; quem ipſi Sacrum facienti, ſtans ad dexteram altaris Angelus, renuntiavit.

fruſtra provocatos ad pœnitentiâ Xanctones,

obitû apud Turones,

9 A Miſſa ſeſe ad tranſitum in cæleſtem vitam apparavit Dizantius; quod ubi cognovit populus, frequens ad ejus cellam accurrit: quo aſtante, elatis in cælum oculis, plenus meritis feliciter obdormivit. Sanctitatis indicium fuit, ſtatim à tranſitu manu Angelica ſupra venerandum corpus demiſſum & extenſum velamen ſericum. Fuere & certum illius documentum crebra quæ edidit Turonis miracula. Aliquo poſt tempore per ſanctum Confeſſorem Ardrierium, illinc in Eccleſiam Ardenſem tranſlatæ ſunt ſacræ Reliquiæ; ubi in lipſanotheca religioſe aſſervantur, ad quas plane divinitus creberrima fiunt miracula. A continentibus & acutis febribus, aliiſque morbis curantur ægroti, labantes præ debilitate infantes vel lipſanodochii attactu, vel aquæ fontis, qui S. Dizantii dicitur, lavatione perſanantur. Variis & aliis operibus Dizantium illuſtrat Deus, qui eſt mirabilis in Sancto ſuo.

corporiſque Tranſlationem per S. Ardrierii:

10 *Poſt hæc additur ſequens Rubrica*: In eadem eccleſia Ardenſi fit Officium ſolenne de S. Ardrierio, tertia die Martii; & feſtum Tranſlationis celebratur Dominicâ ſecundâ Octobris. Omnia dicuntur de communi unius Confeſſoris Pontificis. *Jacobus Branche rationem addit*, quia tali die de mandato Epiſcopi Claromontani caput ipſius unà cum aliis pluribus ſacris Reliquiis tranſlatum fuit in capſam argenteam delatumque in ſacriſtiam: dum utriuſque Sancti oſſa ſervantur ex utroque cornu altaris altè elevata intra nuceas arcas argento & auro illuſtratas. *Interim nemo eſt qui dicere poſſit, quis vel qualis ille* Ardrierius *fuerit: ſed ritus faciendi de eo tamquam de Confeſſore Pontifice, perſuadere poteſt, Chorepiſcopum fuiſſe, ex iis unum, qui pro Epiſcopo inter ſe partitam habebant vicariam curam diœceſeos, ut nunc habent Decani quos vocant Chriſtianitatis, in præcipuis oppidis reſidentes, in quibus Ardeſium cenſebatur. Addit Branchæus*, haud procul ab oppido, in amœno quodam prato verſus Meridiem, qua ad proximum oppidum vulgò Bleſie dictum itur, haberi fontem, S. Dizantio ſacrum; ad quem lavandi feruntur infantes debiles, & gradiendi facultate deſtituti, optimo cum ſucceſſu. *Ex ipſius porrò quæ apud Ardenſem eccleſiam reperit Actis Mss. pulchro Gothico id eſt Teutonico charactere, qualis ante duo vel tria ſecula maximè in uſu fuit, abolito paſſim etiam per Gallias characteris Romani uſu, idem Branchæus hæc refert in Lectionibus præterita; quod Sanctonenſis eccleſia ſeptem annis vacarit, donec poſt ſeptuaginta duos irritos conventus Cleri ſuper electione*, Dicentius *oblatus eis per Angelum eſt: quod hic rite baptizaverit Arianum Barbatem, quem cum Deuterius Epiſcopus Arianus baptizaret formâ verborum ex ſuæ ſectæ ritu mutata, evanuerat aqua de baptiſterio; quodque Miſſam Vaſione celebranti, ex laqueari defluxerint tres guttæ criſtallinæ, quæ patenâ collectæ in unam confluxerint gemmam; quam cum vellent inſerere cruci, aliis pluribus gemmis ornatæ, defluxerint hæ omnes, ſola illa locum obtinente.*

Acta quam temere compaginata,

11 *Sed ut hoc ex Gregorio Turonenſi, libro de gloria Martyrum cap.* 13 *eſt temere aſſumptum, ubi illud accidiſſe dicitur innominato cuidam Sacerdoti, urbem obſidente Gauſerico Ariano, ſub annum (ſi non fallor)* CCCCVI; *gratis autem præſumitur iterum accidiſſe Miſſam facienti Dicentio ſic iſtud, Conſtantinopoli actum & à Baronio relatum anno* DVI *ex Theodoro Lectore, unde ipſum etiam ſumpſit Nicephorus Calliſtus lib.* 16 *cap.* 35, *iſtud inquam Conſtantinopoli actum, æque inepte traducitur ad eumdem* S. Dicentium. *Reliqua de hujus deſignatione ad Epiſcopatum, facta per Angelum, qui coram omnibus ei baculum tradiderit; de revelata ei clade Galliis imminente, & pro eâ deprecandâ, Romam ſuſcepta peregrinatione; redeuntis captivitate à barbaris, aquila obumbrante, clave à S. Petro accepta, fonte elicito, redintegrato Metis lapide altaris, & alia plura, mutuo ſumpta ſunt ex Vitâ S. Servatii Trajectenſis Epiſcopi; eâ ſcilicet, quam Jucundus Presbyter exornavit, extenditque in molem ſane magnam; ſed fide tam exigua aut potius nulla, ut ab hoc opere prorſus reſcindendam judicaverit, Actorum & Miraculorum ipſius illuſtrator Henſchenius. Interim novo hoc exemplo apparet, quam vere alibi pronuntiaverim, nullo ſeculo non fuiſſe aliquos, qui commodum licitumque putaverint, alicujus Sancti apud ſe parum noti geſta ſeu vera ſeu ficta aptare alteri ſibi notiori & Actis propriis carenti; ſed hoc plerumque tam parum caute, ut pro veris certiſque elegerint incerta, & merito in ſuſpicionem fictionis vocanda in ſua ipſorum origine.*

tum ex apocrypha Vita S. Servatii.

12 *Si alicui Epiſcoporum Gallicanorum conventui, Metis celebrato,* Dicentius *interfuit; non eſt id alienum à tempore Pipini, cujus anno* II *Chriſti* DCCLIII *nota eſt Synodus ejus nominis, cujus & Decreta habentur. Tunc autem Epiſcopus ibi erat annum jam decimum* S. Chrodegandus, *cujus Acta illuſtravit Henſchenius ad* VI *Martii. Si* Dicentii *Vita, ut Branchæus videtur aſſerere,* Victorem *nominat, qualis haud facile demonſtrabitur aliquis ibi fuiſſe, niſi anno* CCCXLVI *credatur per ſimilem aniſtoriam aſſumptus, qua Linus Romanus Pontifex; & ſi illius nominis ſecundum aliquem invenit Demochares, invenit in corrupto aliquo exemplari Sigeberti ad annum* CCCCLIII, *ubi correctiora exemplaria* Auctorem *nominant. Hic autem ſive Auctor ſive Victor, rurſus multum abeſt à tempore irruptionis Longobardicæ in Italiam;*

Potuit Dizantius interfuiſſe Synodo Metenſi,

ſed non ſub Epiſc. Victore.

cultus 3 Martii.

D AUCTORE D. P.

Fons S. Dizantii.

E

tum aliunde,

F

A AUCTORE D. P.

Italiam ; & tamen Acta dicunt Dicentium *Româ redeuntem incidiſſe in eorum manus, quod debuiſſet circa annum* D *factum fuiſſe.*

14 *Quam autem inſulſum eſt, collectos Metis quacumque cauſa vel tempore Epiſcopos, ibi detinere quoad Romam iverit rediveritque* Dicentius, *pro avertenda clade Galliis imminente oraturus ; unde tantum acceperit, ſolos Turones Mediomatricesque immunes evaſuros. Plura expendere non vacat : ſufficiunt dicta ut ſciatur, in totis Actis, indeque ſumptis Lectionibus, vix quidquam eſſe quod non aliunde mutuo ſumptum ſit ; ſolumque ſupereſſe ut opinemur, apud Turonenſes obſcuram memoriam temporis, quo Sanctonenſis Epiſcopus* Dicentius *apud ipſos fuerit obieritque regnante* Pipino ; *tranſlato autem* Arduſium *corpore, & miraculis clareſcente, cogitari cœptum de inquirendis ſcribendiſque Vitæ Actis, ſeculo forſan* X *aut* XII. *Quare laborandum mihi non cenſeo ut definiam quo tempore acciderit clades quam conatus ſit* Dicentius *deprecari. Si tamen neceſſarium foret per conjecturas aliquam deſignare ; reſpicerem ad irruptiones Saracenorum, eamque potiſſimum quæ accidit, Carolo Martello, Pipini patre, Principatum tenente ; cum illi anno* DCCXXXII *Pictavos uſque ac Senonas penetrarunt ; adeoque & Xanctones vaſtaſſe potuerunt, Turones autem innoxii tranſiviſſe, Mediomatricum autem fines nec eminus quidem attigiſſe. Sed ſi ea irruptio fuit* Dicentio *revelata, factum id multo prius, quam Epiſcopi ad nobis notam Synodum Metas convenirent. Pro qua ſi aliam nobis ignotam velis ibidem fuiſſe coactam, tempore Pipini Herſtallii ; cogêris ad primordia Epiſcopatus reponere ea omnia, quæ ad ejus finem videntur in Actis referri.*

non etiam ante

D

ſed poſt incurſiones Saracenorum.

DE S. ADALBERTO DIACONO,

EGMUNDÆ IN HOLLANDIA.

B

COMMENTARIUS PRÆVIUS. E

G. H. De Initio Comitatus Hollandici : Vita & Miraculis, per Mediolacenſes & Egmundanos Monachos ſcriptis.

SEC. VIII.

HOllandia *illuſtriſſimus inter Belgicas Provincias Comitatus, cenſendus eſt ſuæ celebritatis originem debere* S. Adalberto, *de quo hîc agimus, quia hanc debet* Egmundæ, *prope Alcmariam ad Oceanum ſitæ, per converſationem, ſepulturam, venerationem & miracula ipſius Sancti, ad magnum ſplendorem claritatemque promotæ. Hanc à Carolo Simplice Rege Francorum obtinuit Theodericus ſive Diedericus, ideo habitus primus Comes Hollandiæ.* Diploma Regis, ex antiquiſſimo membranaceo codice Ms. & Archivio Abbatiæ Egmundanæ, *aſſerit ſe* bona fide exhibere *Petrus Scriverius, libro de Principibus Hollandiæ, Zeelandiæ, Friſiæ æri inciſis à Soutmanno ſub annum* MDCI : *in quo annus diplomatis ſignati à Miræo, Douſa, & aliis omiſſus, ita exprimitur* ; Anno XXX, regnante Domino Karolo Rege, redintegrante XXV, largiore vero hereditate indepta ... *Ubi annus* XI *omiſſus ſupplendus eſt ut mox dicetur. Caroli Simplicis varias Epochas optime explicat Jacobus Sirmondus, in ſuis Notis ad Caroli Calvi & ſucceſſorum aliquot Franciæ Regum Capitula ; inter quæ ſunt* Caroli III *ſive Simplicis ultima duo, & ſecundum eſt datum* anno regni XXIX, redintegrante XXIV, largiore vero hereditate indepta X, *unde ſuprà ſupplere licuit annum* XI. *Ad iſtas autem temporis Notas ita commentatur Sirmondus :* Annus primus repetitur ex die, quo Remis à Fulcone Archiepiſcopo unctus eſt in Regem, V Kalend. Februarias, anni DCCCXCIII. At Karolus, quo anno in Regem confirmatus eſt, integrum regnum in poteſtate ſua non habuit : quia Odo Rex, quoad vixit, Aquitaniâ & Burgundiâ potitus eſt. Mortuo poſt quinque annos Odone, quæ ab illo poſſidebantur recepit regnumque redintegravit, atque hujus redintegrationis annos regni ſui annis deinceps in publicis tabulis ſubjecit. At largior hereditas indepta, pertinet ad regnum Lotharii : cujus acceſſione Karolus hereditatem ſuam ampliavit, quod Sigebertus notat factum anno DCCCCXVI. *Hæc Sirmondus : ſed ultimum characterem referendum ad annum* DCCCCXII *quo Rex Ludovicus filius Arnulphi eſt vitâ functus, conſtat ex ipſis diplomatis.*

Theodericus Hollandiæ primus Comes dictus

à Carolo Simplice obtinuit Egmundam

C

2 *His poſitis annus diplomatis Theoderico facti ſuprà indicatus,* regni XXX, redintegrationis XXV, largioris hereditatis indeptæ XI, *convenit in annum Chriſti* DCCCCXXII, *ſed neſcio à quonam antiquitatis nimium amante, res tota retro acta ſit ad tempora Caroli Calvi, & annum Chriſti* DCCCLXIII. *Verum dicto anno tota ea ditio, de qua in ipſo diplomate agitur, pertinebat ad Lotharium juniorem ; quo Placentiæ in Italia anno* DCCCLXIX *vitâ functo, regnum ejus diviſum eſt inter duos patruos, Carolum Calvum & Ludovicum Regem Germaniæ : atque ad hunc Ludovicum ſpectabat Ultrajectum, & ſub eo hodierna Hollandia & Batavia cum Egmundana ditione ; quæ tandem ut diximus, anno* DCCCCXI *ad Carolum Simplicem, poſt mortem ultimi heredis ex ſtirpe dicti Ludovici, devoluta eſt. Dicto ergo anno* DCCCCXXII, *cui congruunt omnes characteres Regiminis Caroli Simplicis, conceſſum diploma fuit Theoderico Comiti, & quidem* XVII Kalendas Julii, *ſive* XV *Junii, inter maximos regni tumultus, quando Optimates Franciæ contra Regem, quod Hagarionem nollet ablegare, inſurgebant ; & tandem Robertum, Odonis ſuprànominati fratrem, ſibi Regem electum curabant conſecrari die* XXX *Junii. Tunc autem Hagano, ut ſibi fideliorem amicum haberet Theodericum, fecit ipſi à Rege diploma expediri hoc exordio.* Regalis celſitudinis *eſt*, fideles noſtros donis multiplicibus honorare. Idcirco notum fieri volumus omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ, præſentibus ſcilicet & futuris, quomodo adiens præſentiam noſtram Hagano venerabilis

anno 922

per diplomata 15 *Junii ſignatum*

F

A lis Comes, expetiit à Manſuetudine noſtra dari cuidam fideli noſtro, nomine Theoderico, quaſdam res, Eccleſiam videlicet Ecmunde, cum omnibus ad eam jure pertinentibus, à loco qui dicitur Suithardeshage uſque ad Fontrapa & Kinnem. Cujus petitionem benigne, uti decebat, ſuſcipientes, concedimus fideli noſtro hæc omnia ex integro *&c.*

3 *Ex dictis corruunt etiam ſupputationes Jani Douſæ, Miræi & aliorum, qui rejecerunt hanc donationem ad annum Chriſti* DCCCCXIII, *mutato prioris numeri* DCCCLIII I *in* C. *Tunc autẽ inſcriptio quam ideo omiſerunt, debuiſſet facta fuiſſe anno regni* XXI, *redintegrationis* XVI, *largioris hereditatis adeptæ* II, *quorum contraria in diplomate leguntur. Habetur ergo initium Comitatus Hollandiæ in eccleſiâ Egmundanâ, Theoderico anno* DCCCCXXII *donatâ. Dum enim tumultus regni Francorum multiplicarentur, crevit Theoderico poteſtas, & formatus eſt Comitatus prætitulatus: ſiquidem anno ſequenti* DCCCCXXIII, *Robertus Rex victus* XV *Junii à Carolo Simplice, in prælio occubuit; ſed in hujus locum, contra Carolum mox captum, aſſumptus eſt Rodulphus, filius Richardi Ducis Burgundiæ, qui regnavit uſque ad annum* DCCCCXLVI: *hoc autem mortuo, regnum ſuſcepit Ludovicus Tranſmarinus filius Caroli Simplicis. Quæ omnia in Chronico Flodoardi optime explicantur. Iſte eſt autem Theodericus Comes, quo procurante, ſacras Reliquias* S. Adalberti *fuiſſe elevatas, & in oratorium ab eo electum tranſlatas, illique adjunctum Sanctimonialium cœnobium, habens illius Sancti Acta; quæ etiam narrant quomodo ipſe periculum ſubmerſionis evaſerit illo intercedente: at quamdiu vixerit, non ſatis conſtat. Auctor vetuſtus in Rythmo vernaculo diuturnam provinciæ adminiſtrationem ei tribuit: annos aliqui numerant octo & triginta aut etiam quadraginta, atque ita ſecundum calculum ſuprapoſitum perveniſſet Theodericus I ad annum circiter* DCCCCLX; *eique ſucceſſiſſet filius Theodericus II, ætatem tunc etiam grandiorem nactus: qui poſt annos regiminis octo & viginti, mortuus ſtatuitur anno* DCCCCLXXXVIII. *Hunc baſilicam lapideam* S. Adalberto *erexiſſe, & loco Sanctimonialium monachos Benedictinos introduxiſſe Acta aſſerunt, idque etiam confirmatur ex Chronico Ms. Egmundano, quod penes nos antiqua manu exaratum habemus.*

non autem an. 913

mortuus circa an. 960 *devotus S. Adalberto,*

C 4 *Secundi Theoderici filium Egbertum, meritis* S. Adalberti *à febri liberatum fuiſſe, ac poſtea Archiepiſcopum Trevirenſem creatum (annum* DCCCCLXXVIII *Browerus notat) eadem Acta docent num* 19, *jubente dicto Egberto conſcripta à Monachis Benedictinis monaſterii Mediolacenſis, apud Treviros vetuſtiſſimi; cui tunc, poſt Heſſelonem expulſum* præfuit Nithardus ſive Nizo, præſtanti ingenio, rerum uſu & eruditione inſignis: qui proclinata jam vitæ monaſticæ ſtudia erexit, & languentes juxta bonas artes honorifice excitavit, mortuus circa annum milleſimum, *uti ſcribit Bucelinus: at quo anno creatus Abbas non indicatur. Tempore Egberti, anno* DCCCCXCIII *vitâ functi, conſecratum arbitramur, & ad dicti monaſterii reformationem introductos Egmundanos Monachos ex eo colligimus, quod illi num.* 18 *infrà aſſerant* ſe vidiſſe declarata miracula. *Vitam iſtam habuit in ſuæ Colonienſis Cartuſiæ codice Laurentius Surius; ſed edidit partim* ſtylo paſſim mutato, *partim in* compendium redactam. *Ex eodem eamdem habuerunt Lucas Acherius & Joannes Mabilio, atque omiſſa priore parte uſque ad num.* 13 *ediderunt reliqua inter Acta Benedictina tom.* 3 *par.* 1. *Nos integram damus, qualem nacti ſumus,*

cujus Acta ſcripta ſec. 10 *à Monachis Mediolacenſibus,*

deſcriptam manu Joannis Vlimerii, qui apud S. Martinum Lovanii olim inter Canonicos Regulares profeſſus, anno MDLXXI (*quando* XXVI *Auguſti ſcriptioni iſti commodavit operam*) *Rector ſeu Pater erat Sanctimonialium Amſtelodamenſium. Adjungebatur Hiſtoria parva ejuſdem Vitæ, ſed aut ex priore extracta, aut aliunde perperam aucta, ideoque omittenda. Sequuntur miracula,* XII *ſeculo patrata, & ab Egmundenſibus Monachis ſcripta: quorum Prologus deerat apud Surium & Mabilionem: ſed aderant ipſis aliquot recentiora miracula, quæ etiam damus. Simile exemplar integrorum Actorum intelligo Alkmariæ in curioſa antiquorum Mss. bibliotheca ſervata penes nobilem virum D. Adrianum Weſtphalen, qui nobis ſcripſit codicem ſuum pertinuiſſe ad Collegium S. Benedicti Cantabrigiæ in Anglia, exaratumque notari anno* MCXXXVI *manu Osberti Monachi de S. Claro.*

D AUCTORE G. H.

& Egmundanis i

5 *Porro res præclarè à* S. Adalberto *geſtas, præter citatum Chronicon Egmundanum ſcripſit Joannes Gerbrandus à Leydis Carmelita, in Chronico Hollandiæ Comitum & Epiſcoporum Ultrajectinorum, uſque ad annum* MCCCCXVII *deducto, potiſſimum lib.* 2 *cap.* 41, *lib.* 9 *cap.* 14 *&* 15, *& lib* 7. *cap.* 3 *& duobus ſequentibus. Eadem ſcripſerunt Joannes de Beka & Wilhelmus ab Heda, in Hiſtoria ſeu Chronico Epiſcoporum Ultrajectinorum: ſed Heda ſcribit* S. Adalbertum *fuiſſe* filium Edilbaldi Regis Deirorum, cujus pater fuit S. Oſwaldus Rex & Martyr: *itaque in Appendice Mabilionis fingitur* frater S. Edmundi Regis & Martyris, *& ante hunc* XXXVII *annis regnaſſe dicitur. Hæc omnia ut figmenta rejicimus, Sanctique ætatem certius diſcimus ex ætate S. Willebrordi, qui cum ſociis circa annum* DCCX *miſſus in Friſiam eſt, & multis ibidem annis laboravit, uſque ad annum ejus ſeculi* XLIV: *quem utrum moriendo præceſſerit, an ſecutus ſit* S. Adalbertus, *non dicitur. Ex eo tamen quod in Actis S. Bonifacii, Willibrordo in cura Friſonum ſuffecti, nulla Adalberti fiat mentio, veroſimile fit prius vitâ functum: uti etiam credibile eſt ad Diaconatus Ordinem provectum fuiſſe eum, qui Levita hic nuncupatur. Commemoratur iſte S. Adalbertus & ſolenniter colitur ad hunc diem* XXV *Junii, quo in Actis dicitur obiiſſe, & plurimis miraculis in ipſo patratis claruiſſe. Neque per hæreſim cultus ille univerſim ceſſat, ſed adhuc apud Catholicos in tota Provincia Ultrajectina fit de eo Officium ſub ritu duplici, cujus Antiphonæ & Reſponſoria cum Lectionibus ſecundi Nocturni deſumuntur ex iis quæ circumferuntur Actis, atque hæc de eo recitatur Oratio:* Excita, quæſumus, Domine, in Eccleſia tua Spiritum, cui B. Adelbertus Levita ſervivit, ut eodem nos repleti, ſtudeamus amare quod amavit, & opere exercere quod docuit. *Ejus memoria inſerta eſt Martyrologiis Mss. Trevirenſi S. Martini, Centulenſi S. Richarii, Bruxellenſi S. Gudilæ & aliis cum Florario Mss. & excuſis anno* 1490 *Coloniæ & Lubecæ; necnon Auctariis Greveni & Molani ad Uſuardum, & hujus Indiculo atque Natalibus Sanctorum Belgii. Secuti ſunt recognitores & amplificatores Martyrologii hodierni Romani, in quo iſta leguntur:* In Hollandia S. Adelberti Confeſſoris, diſcipuli S. Willibrordi Epiſcopi. *Eumdem Ghinius inter Canonicos refert; inter Benedictinos Trithemius, Wion, Menardus, Bucelinus: eumdem Martyrologio Germanico inſcripſit Caniſius, Gallicano Sauſſaius, & Anglicano Wilſonus; Joannes Velde, in Faſtis Weſtphalicis nuper collectis, & necdum excuſis, appellat* Apoſtolum Twentiæ

E

eorum commendia.

Cultus Sancti

F

&

A & Trentiæ & *vicinorum locorum.*

AUCTORE D. P. *viget adhuc Egmundæ.*

6 *Hactenus commentatum Henſchenium reperiens, impelli me ſenſi, ut ex vicina Egmundæ Alkmaria quærerem, quo res Abbatiæ Egmundanæ loco, & numquid veteris religionis eſſet ſuper. Reſponſum eſt autem à noſtro, ibi rem Catholicam procurante, Florentio Montfortio, meo quondam cariſſimo diſcipulo, Egmundanos cives pæne adhuc omnes Catholicos, quotannis quamreligioſiſſime celebrare feſtum veteris Patroni in ſuo oratorio, nec raro noſtros illuc Alkmariâ evocari ad panegyrim celebrandam. Addidit porro ſpecialibus ad me litteris prænominatus Adrianus Weſtphalen; Abbatiam totam dirutam jacere, ab anno circiter* MDLXXII, *quo ibi Gubernator Snoyus ſtativa pro Geuſiis habuit; tanta in omnes Monachorum ædes ipſamque eccleſiam debacchatus rabie, ut ne quidem relinqueret, quo milites ſui recipi poſſent, adeoque ſub dio cogerentur pernoctare, aut inter parietinarum rudera ſibi ex ramalibus gurguſtia parare. Supereſſe tamen ille aſſeruit partem craſſæ turris ex topho conſtructæ, & partem templi inter geminarum turricularum ruinas cum ſuprà ſtante S. Petri rubro in marmore effigie; addito nomine litteris fere Græcis, Græcanico more à ſummo deorſum ex utroque latere ductis, quæ tantum valeant acſi Latinâ plane formâ ſcriberetur,* SANCTUS PETRUS. *Scribebat idem reliqui ædificii ſpeciem, ſicuti ante ruinam erat, cognoſci poſſe ex proſpectu delineato ab ea parte, qua Auſtro-zephyrum locus excipit. Hanc ergo ab ipſo acceptam delineationem ad poſterorum memoriam æri inciſam accipe.*

Abbatiæ ab anno 1572 deſtructæ conſpectus.

Diſperſis Reliquiis

C

ſupereſt puteus bibentibus ſalutaris.

7 *Corpus* S. Adalberti (*uti & alia plura, partim integra, partim notabili portione reliqua*) *inſignis ſpecie ac pretio arca claudebat: quam rapacitas harpyiarum iſtarum diſſipavit, unà cum ſacris lipſanis ac reliquo loci theſauro; niſi fugientes Monachi ad alia ſui inſtituti monaſteria, cum ultimo loci Abbate Nicolao Niulandio, aſportare ſecum fortaſſis aliquid potuerunt, quod tamen ubi ſit (ſi forte eſt aliquid) necdum innotuit. Puteum ſaxo cinctum, in loco primæ olim ſepulturæ Sancti, ſcatentem aqua dulci, frequens adhuc peregrinorum devotio celebrat; atque ex ejus aquæ potu creb̃ra reportat beneficia ſanitatum, quarum ſe teſtem prælaudatus Adrianus profitetur; ſed qui ea excipiat ſcripto authentico neminem eſſe: ut nec alibi fere per fœderatas illas provincias, ne hæreticis omnia ſubſannaturis occaſio præbeatur petulantius blaſphemandi Sanctos, quorum hinc inde ſuperſtites memorias prorſus abolitas vellent. Interim ſumpta inde aqua, etiam in longinquas partes aufertur optimo cum ſucceſſu, & ſperata languentibus beneficia confert. Minui tamen annis abhinc aliquot concurſus peregrinorum ad illum fontem cœpit, & augeri ad quamdam ſemirutam capellam in Heylo, ubi alius ſimilis puteus habetur ſub nomine S. Willebrordi.*

8 Chronicon Egmundanum, *ab Henſchenio laudatum ſcripſit* Joannes Gerbrandus à Leydis Carmelita, Conventus Haerlemenſis Prior, *tempore* Nicolai de Adrichem Abbatis, *& ſic ipſum nuper in Hollandia excudi fecit Vir Clariſſimus Juris in Illuſtri Academia Lugduno Batava Anteceſſor* Antonius Mattheus. *Videtur autem* Joannes *vixiſſe uſque ad annum* 1524. *Nam ad hunc uſque annum invenitur idem Chronicon, cultiori nonnihil ſtylo, ſecundis curis ab ipſo forſan Auctore tranſcriptum, non ſine plurium Stemmatum genealogicorum Epitaphiorumque additamento; & tale habet Alkmariæ prænominatus Adrianus Weſtphalen triplici exemplo; cum quorum uno noſtrum contuli, deſcripſique poſteriora additamenta, & ultima duo necdum impreſſa capita. Præfatus Hollandicæ editionis Curator recens præterito ſeculari anno* MDCC *edidit mihique miſit ſuum veteris ævi Analectorum Tomum* IV, *quo continetur* Chronicon Wilhelmi Monachi & Procuratoris Egmondani *ab anno* DCXLVII *uſque ad annum* MCCCXXXIII; *ubi pag.* 2 *breviter meminit prædicatæ à S. Adalberto fidei, miraculorumque & cultus ad ſua uſque tempora perſeverantis. Eo an & quatenus uſus ſit Joannes Gerbrandus, necdum mihi licuit examinare; ſolum excuſandus venit Eruditiſſimus Egmondani Chronici Editor, ne ipſi quis imputet typothetici cum in titulo errorem, quo Auctor quem ipſemet loco non uno profitetur Carmelitam fuiſſe, adſcribitur*

Chronicon Egmundanum nuper editum.

F

A *bitur Ordini Prædicatorum. Illa tamen qualiſcumque editio fecit, ut dimiſerim conſilium ſumptum de Actis Abbatum Egmundenſium ex Ms. utroque colligendis, futuram alioqui hiſce* S. Adalberti *Actis haud incongruam Appendicem; eoque facilius cogitationem iſtam, aliàs forſitan reſumendam, ſepoſui, quod menſis ac tomi præſentis moles agre pateretur ſe augeri tali Commentario, nec prorſus neceſſario, nec plane novo, quamvis breviorem eum facturus fuerim, reſciſſis Comitum Hollandorum & Procerum aliorum Actis, ac rebus reliquo orbe memorabilioribus, quæ eidem inſertæ Chronico, & alibi facile ac melius invenienda, Abbatum hiſtoriam inutiliter augent.*

VITA

A Monachis Mediolacenſibus deſcripta.

B *DAturus integra, ut promiſi Acta, eaque ad pauciora capita reducturus, & quæ Capita fuerant transformaturus in totidem Articulos ſive numeros; congruum cenſui veteris partitionis titulos conjunctim ſubtexere.*

I Quomodo S. Egbertus, Northumbrorum Epiſcopus, Dei reſpectu patriam deſerens, in Hiberniam migraverit; illoque S. Adalbertus eum ſecutus fuit cum plurimis.

II Quomodo S. Egbertus, ad lucrandos Germaniæ populos, ire cælitus ſit inhibitus; & pro ſe SS. Willibrordum & Adalbertum deſtinarit.

III Quomodo S. Willibrordus cum ſociis ad Friſiam ſit directus.

IV Quomodo S. Adalbertus omnium perfectioni virtutum ſtuduerit.

V Quomodo S. Adalbertus Eggoni promiſit, ſe tunc à patria reverſurum, cum pomi grana ab igne revireſcerent.

VI Quomodo in reverſione S. Adalberti combuſta pomi grana fructificaverint.

VII Quomodo conſummatus in virtutibus ex hac vita S. Adalbertus migraverit.

VIII De eo quod oratorium S. Adalberti à ſervis Dei numquam ſit derelictum.

C IX Quomodo mulier Eſcwar, per S. Adalberti merita, partum invenit.

X De eo quod in ſancti viri oratorio brevior primò trabs, longior ceteris pòſt eminebat.

XI Quomodo ruſticus ex caſeo furato punitus ſit & liberatus.

XII Qualiter arenoſæ congeſtionis mons ab oratorio ejus ſit dimotus.

XIII Quomodo S. Adalbertus cuidam feminæ Deo ſacratæ in ſomnis apparuit; & ut ejus corpus de tumulo levaretur monuit.

XIV Quomodo ſalubris fons, ſub ſarcophago viri Dei, repertus fuerit; & quod miracula in ſancti Corporis depoſitione claruerint.

XV Quomodo Theodericus Comes ligneum conſtruxit oratorium, & illuc ſanctum deduci fecit theſaurum.

XVI Quomodo Sigifridus ſit punitus, & poſt pœnitentiam liberatus.

XVII Quam mirabili ſtudio Comes Theodericus à fluvii periculo ſit liberatus.

XVIII Quomodo junior Theodericus conſtruxit lapideam baſilicam, removens Sanctimonialium vitam, & inſtituens Monachicam. D A. MON. MEDIOL. EX MS.

XIX Quomodo Theoderici junioris filius, Egbertus nomine, Trevirenſis pòſt Archiepiſcopus, febrem per B. Adalberti merita effugit.

XX De reſtitutione viſus Erlindæ.

XXI De Wolmari Presbyteri illuminatione.

XXII De plurima languidorum reformatione, & quod adverſus dæmones maximam vim beati viri merita habent.

XXIII De Ruoſchini Comitis filio curato.

XXIV De infante curato, qui fugere non potuit.

XXV De eo quod pallium, quo ſancti viri corpus diu velabatur, poſt exuſtionem oratorii incombuſtum ſit repertum.

XXVI De quodam patricida ligato, & per merita S. Adalberti liberato.

ALIA MIRACULA.

I De irruptione marina, à monaſterio Sancti divinitus prohibita. E

II De his qui Sancto injurioſi fuerunt, terribili pœna mulctatis.

III De monocula illuminata.

IV De Presbytero illuminato, & plurimis per S. Adalbertum curatis.

V Quomodo quorumdam conſilio vetus templum deſtructum ſit.

VI Quomodo meritis S. Adalberti locus Egmundenſis in meliorem ſtatum ſit reſtauratus.

VII De artifice & ruſtico, à mortis periculo liberatis.

VIII Item ſimile.

IX De eo quod facta inundatione, ſupra thecam Sancti pluvia non cecidit.

X De ſervo, ex eminenti loco cadente, nec quidquam læſo.

XI Quomodo machina lignorum, corruens cum artificibus, non eos læſerit.

XII De dedicatione templi ejuſdem.

Alia item miracula.

CAPUT I.

F

Res præclare in vita & obitu geſtæ.

1 LEgimus in Eccleſiaſticis hiſtoriis, *a* Egbertum cæleſti afflatum deſiderio, patriam, parentes, omnemque frequentiam cognatæ nobilitatis reliquiſſe; atque ſtudio peregrinationis, & ardore vitæ remotioris, in Hiberniam ſeceſſiſſe: ubi cum uberiori profectu virtutum & ſanitatum evidentiâ ſe plurimis notabilem exhiberet, contigit divinâ opitulatione, ut ſibi multos ſectatores efficeret. Certatim ergo ad eum tam Anglorum quam Scotorum convolabant examina, ejus ſub diſciplinatu geſtientium vivere deliberatione voluntaria: quibus S. Adalbertus ut generoſior apis adjunctus, arctioris vitæ inſtituta non ſegniter, uti pòſt patuit, eſt adorſus. Actus quippe ſuos ad exemplum pii præceptoris dirigebat; & ut mundum animal, quidquid boni auditu perceperat, ore ruminàbat. Non plauſibili ſcientia favorabiliter diſtende-

a Beda lib. 3 cap. 27

S. Egberti Presb. diſcipulus S. Adalbertus.

A. MON. MEDIOL. EX MS.

ſtendebatur, ſed effectuali exhibitione indeſinenter augmentabatur: ſicque divinorum arctam viam percurrens mandatorum, in brevi potitus eſt ſpatio cæleſtium latitudine virtutum.

ab illo impedito, ne ipſe Germaniam adiret,

2 Interea vir Domini Egbertus, quotidianis in Deo pollens ſucceſſibus, parvipendebat ſuæ ſolius ſaluti proſpicere: ſed pro inſitæ ſibi benignitatis affluentia, pluribus æſtuabat in commune prodeſſe: maxime ut quos adhuc conſtabat infectos nævo paganitatis, per opem ſanctæ prædicationis ad ſalubritatem conduceret Chriſtianitatis. Audiens itaque Germaniæ populos infidelitatis errore cunctis tenacius irretitos (utpote qui, ob ferocitatem ſui, divini verbi fautoribus uſque in id temporis erant pænè inacceſſibiles) induxit animum eo tendere, ſi quos, cooperante gratia ſuperna, ex filiis perditionis poſſet filios reconciliationis efficere. Cumque huic expeditioni inſiſteret operoſius, divino oraculo, ne efficeret, eſt inhibitus. Vir autem ſanctus, nec valens nec volens Dei ordinationi refragari; elegit quos pro ſe deſtinaret, & ſanctitatis merito, & eruditionis efficacia tanto

B

b miſſus primo Wigbertus,

idoneos operi: miſitque primo *b* Wigbertum ſinceriſſimæ converſationis Presbyterum: qui diu multumque cum barbarico rigore deſudando luctatus, inconvertibilem horreſcens perfidiam, infecto negotio eſt reverſus. Sed vir prudentiſſimus, optime ſciens de Dei miſericordia numquam deſperandum; alios miniſtros ad ejuſdem prædicationis ſubrogavit officium, virum ſcilicet Apoſtolicæ gratiæ

c dein SS. Willibrordus, Adalbertus & alii 10.

c Willibrordum Presbyterum, clariſſimumque Chriſti Confeſſorem (de quo præfati ſumus) Adalbertum, cum decem aliis, eodem fidei calore ferventibus: adeo ut aliqui eorum, poſt multiplices initi certaminis agones, Martyrii palmam adepti ſint; alii poſt conſcenſum ac nobiliter moderatum ſummi Pontificatus gradum, in pace quieverunt.

3 Hi ergo Chriſtianæ religionis propagatores ſacræque fidei propugnatores, tam Patris juſſione quam propria deliberatione, ad opus inhiantes Euangelii, ſpatioſi maris tranſmeantes pericula, divinæ pietatis auſpicante regimine, optato portui ſunt omnes gratanter expoſiti: adeunteſque ſtrenuiſſimum Ducem *d* Pipinum, cum omni veneratione ab eo ſunt ſuſcepti; ac omni tempore hoſpitalitatis honoratiſſima commoditate tractati. Quorum adventus cauſas ac piæ intentionis tenorem, ut cognovit, ad nuper armis acquiſitam Friſiam, Chriſto per eorum miniſterium acquirendam, ſuo munimine fultos, auctoritate roboratos, continuo deſtinavit. Nec multo pòſt, cum jam egregii rationabilium novalium agri cultores, jactis ſeminibus ſui laboris viderent fructificare incrementum; annuente fraternæ unanimitatis aſſenſu, cum conniventia prædicti Principis, S. Willibrordum Romam dirigunt, ab *e* Apoſtolico ad Archipræſulatus Ordinem promovendum. Quo adepto, ad cœptum opus revertitur, Epiſcopaliſque Sedis prærogativam in Trajecto caſtro ſortitur. Quæ vero ejus vitæ qualitas fuerit, vel quo ſudore in prædicationis erogatione certaverit, quibus quantiſque miraculis coruſcaverit, liber geſtorum ejus luculenter ſcire volentibus aperit: nos enim hæc pauca, ad atteſtationem

C

d Pipini Ducis auctoritate fulti, Friſiam adeùt:

e ac S. Willibrordus Epiſcopus conſtituitur.

virtutum ſanctiſſimi Patris noſtri Adalberti, prælibavimus; qui his omnibus efficiendis comes & cooperator extitit indeficientiſſimus: dehinc articulum ejus ſpecialitati, prout Dominus conceſſerit, accommodemus.

D

4 Fuit ergo in B. Adalberto tanta morum lenitas, ut omnes ad ſui imitationem ejus alliceret ſuavitas. Quidquid verbis ſuadebat jubendo, factis præmonſtrabat exequendo; maximo ſe reputans diſpendio mutilatum, ſi non ejus dicta actuale comitaretur exemplum. Ante omnia veræ favens humilitati, aſſerebat hujus cautelâ cetera omnia conſervari. Supervacaneum autem videtur ejus dilectionis magnitudinem referre: cum hæc cauſa fuerit, eum patriam, proximos, ac omnia nativi commoda ſoli reliquiſſe. Et ne in referendo plus juſto immoremur, hoc ſolum pro compendio dictum ſufficiat; eum ita ſingulis virtutibus initiatum, ut numquam deeſſet compagi Cardinalium. Hæcque fuit ſanctiſſimo viro indefeſſa militiæ ſpiritualis continuatio, donec hoſtiæ cauda cremanda redoleret in holocauſto; juxta quod Dominus dicit: Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. Talibus eminentiſſimus heros munitus & redimitus apparatibus, *f* quaquaverſum pergens, lucrandis invigilabat animabus.

S. Adalbertus, comis,

humilis,

amans ſalutem aliorum,

E

Matt. 10, 14

f

5 Sæpius tamen in Hæc-munda loco vocato manſitabat, hujuſque receſſibus, importunitatis frequentiam aliquantiſper declinabat. Ubi inter plures, quos fama virtutum ejus attraxerat, quidam Eggo *g* vocabulo, ad eum veniens, in brevi ejus familiaritatem adeptus, ejus inhæſit contubernio attentius; in tantum, ut vir Dei Adalbertus ejus frequentius uteretur hoſpitio; & felici recompenſatione ejus metebat carnalia, cui ſeminabat ſpiritualia. Ad roborandum quoque hujus caritatis tenorem, filium ejus de ſacro fonte ſuſcepit; & ut decuit, pleriſque ſuis ſecretis intimum habuit. Factum eſt quadam die inter cœnandum, dum ſolitis oblectaretur alloquiis, ut Pater ſanctus amico profeſſus eſſet, ſe patriam parenteſque velle reviſere, quatenus etiam eis aliquid gratiæ ſpiritualis poſſet impertiri. Ille vero, nimis ægrè ferens tantæ benignitatis præſentiâ fruſtrari, cœpit de ejus reditu lacrymoſa curioſitate ſciſcitari. Cujus piæ ſolicitudini vir Deo plenus, placida conſideratione compaſſus; reſiduum pomi, quod fortè manu geſtabat, igni projiciens; Ubi, inquit, grana invirgulata fructificaverint adolendo; me, Deo propitio, compotem habebis in revertendo. His dictis, S. Adalbertus tranſmarinæ expeditioni operam dedit, & diutius expectatam ſui adventus benedictionem nativæ regioni invexit. Ubi aliquantiſper commoratus, verbis & exemplis ad imitationem ſui multos illexit, quia ſuperna gratia ſemper prævenit & ſubſecuta eſt, comitando virum Dei quocumque divertit. Sicque lucrandis animabus totus inſiſtens, præſentis aſperitatem laboris, futuræ mitigabat intentione mercedis.

Egmundæ degit:

g uſus hoſpitio Eggonis,

F

addicit reditum, ubi grana pomi ab igne reviviſcerèt,

6 Interea præfatus Eggo, ſponſionis viri Dei æſtimator aviditſimus, ejus reditum votis ſitiebat indefinentibus. Ut autem miraculum, ad declaranda viri Dei merita proviſum, magnificentius extolleretur; contigit ut hoſpitiolum, in quo votiva grana igni exemerat, favilla-

favillatenus cremaretur. Quis unquam ex ſic combuſto loco aliquid viriditatis undecumque crederet emergere? Nedum fructiferi vitulaminis exuberantiam ſperaret reliquias carbonum gignere? Sed Deo, cui omnino eſt idem velle quod poſſe, nihil eſt in efficiendo difficile. Denique ut temporis arriſa congruentia, *h* germinavit idem locus germen odoris Domini; & eadem grana, redivivum pubeſcentia in florem, non tantum fructificando miraculi, quantum gaudii ex optato reditu ſanctiſſimi Patris Adalberti: qui juxta condictum Friſiam reverſus, tanto ardentiori omnium unanimitate ſuſcipitur, quanto ejus ſanctitas evidentiori virtutum atteſtatione & propheticæ ſponſionis præſentiali exhibitione quaquaverſum nobilitatur. Attamen vir ſanctus, omni virtutum exercitatione inſtructus, & omni ex parte circumſpectus, & undique contra tentatoris verſutias oculatus; non intendens in via ſui propoſiti, quantum jam cucurriſſet itineris, ſed quantum ad emetiendum ſupereſſet certaminis; ſic quotidie tranſactæ obſervantiæ aliquid adjicere ſtuduit, acſi tunc novus tyro converſionis ſervitium inierit.

h quibus fructum proferentibus redit:

7 Igitur de virtute in virtutem proficiens, quod feliciter cœpit, felicius conſummavit; & immarceſſibilem ſui agonis percepturus coronam, tenebroſam præſentis ſeculi convallem lacrymarum, mutavit cum paradiſo deliciarum. Chriſto itaque Jeſu, cui fideliter inhæſit, VII Kalendas Julii ſanctiſſimam animam reddidit: in cujus præſentia lætus decantabat; Sicut audivimus ita & vidimus. Ibi credimus cum & optamus noſtrarum miſeriarum memorem; & quantum ſupernæ pietati viciniorem, tanto relevandis noſtris incommodis efficaciorem. Corpus autem beati viri Adalberti, à fidelibus tunc temporis, qui ejus exequias procurabant, diligentiſſimè conditum, ac humanitatis more terræ mandatum, ſanctæ reſurrectionis præſtolatur edictum. Supra quod conſtruentes eccleſiam, in quantum rudes adhuc talium rerum poterant, ejus frequentabant memoriam: ſed Normannicæ irruptionis impetu, ipſa eccleſia *i* ſæpius diruta, ac quæque circumpoſita atrocius ſunt devaſtata.

pie moritur 25 Junii.

Pſal. 47

Supra ſepulcrũ eccleſia conditur.

i

ANNOTATA G. H.

a *Colitur* S. Egbertus *Presbyter* 24 *Aprilis, ad quem diem hæc ex Beda producta pluribus expoſuimus. In Actis fabuloſis S. Suiberti* Archiepiſcopus Eboracenſis *appellatur. Fuit ibidem quidam,* Egbertus *nomine, ſed anno ſolum* 733 *conſecratus, cum forte jam vitâ functus eſſet* S. Adalbertus, *ac S. Willibrordus ſenex etiam eſſet. Joannes de Beka, & auctor Chronici Egmundenſis evitantes iſtum ſcopulum, vocarunt* Egbertum Epiſcopum Nortanhumbrorum: *ſed talis nuſquam extitit.*

b S. Wigbertus Presbyter & Confeſſor in Germania *inſcriptus eſt Martyrologio Romano ad diem* 15 *Auguſti, ſed is paſſim habetur* primus Abbas Friſlarienſis: *quo etiam die hic relatus* Wigbertus *ab aliquibus recentioribus ipſi adjungitur, quod tunc erit examinandum.*

c *Colitur* S. Willebrordus 7 *Novembris, de cujus ſociis late egimus ad Vitam S. Suiberti* 1 *Martii, eorumque unum cenſuimus fuiſſe* S. Adalbertum. *Venerunt hi anno* 690.

d *Hic eſt* Pipinus Herſtallius, *quem* cum Ratbodo Friſonum Rege bella fortiter geſſiſſe, *ſcribit Paulus Diaconus lib.* 6 *Hiſtor. Longobard. cap.* 37 *editionis Raphelingicæ: hunc autem victum & profligatum fuiſſe anno* 693, *ſcribit Joannes à Leidis lib.* 2 *cap.* 9.

e Conſecratum à Sergio Papa Romæ anno 695 *oſtendimus ex propria ejus ſcriptura, in Præfatione generali ad Acta Januarii pag.* XLVI.

f *Joannes à Leidis lib.* 2 *cap.* 41 *iſta ſcribit:* S. Willibrordus miſit S. Athalbertum Archidiaconum ſuum in Kennemariam, ad euangelizandum Hollandenſibus pariter & Friſonibus regnum Dei & veritatem Euangelicam: qui ibidem plurimorum corda ad fidei ſalutem erexit, in loco qui nunc Egmunda nuncupatur, olim Hallem dictus. Quo in loco & in terminis ejus, & in villis adjacentibus, adhuc fere in adventu ejus tota gens idolis ſerviebat. Unde S. Athalbertus Levita omni die non ceſſabat illis euangelizare regnum Dei, idola confringere, & eccleſias Deo ædificare. *Hæc ibi, quorum aliqua leguntur in Ms. Chronico Egmundano.* *Joannes de Beka in S. Willebrordo, aſſerit* hos ſanctos Doctores propagatos in Anglia, de ſtirpe Saxonica, ideo convenienter prædicare potuiſſe Euangelium in lingua Germanica.

g *Ab hoc* Eggone *dictam* Egmundam *paſſim creditur: ſunt etiamnunc qui* Aymond *vel* Eymond *pronuntient. Et potuit* Eggo *iſte (cujus nomen integre* Egbertus *ſcriberetur, ſicut & alia diminutiva in* o, *à longiore nomine ſunt pleraque) potuit inquam* Eggo *affectaſſe, ut ſubditi ſibi loci, nomen ſumeretur ex ſuo, levi facta mutatione. Hactenus enim eodem alluit rivulus* Y *dictus, ex veteri deductus Rheno: & ſicuti hic ſuum in mare exitum amiſit ad Calwicum; ita etiam ille ſuum amiſiſſe credi debet, per Egmundanam paludem nunc agrum, varie ſectus abductuſque: qui rivulus, antiquitus* Ay *vel* Ey *fortaſſis dicebatur, eo quod maris fluxum refluxumque reciperet, ſicuti & aqua ejuſdem nominis ad Amſtelodamum vulgo* Het Y. *Cur autem Monachi maluerint latine ſcribere* Hæc-munda *infra dicetur. Eſt autem nomen* Egmond *nunc commune locis quatuor; dicunturque* Egmond op zee; *id eſt,* ad mare, *ubi portus & oſtium fluminis fuerit, & unde porro videtur nomen traductum* Egmond binnen; *id eſt,* interius, *nunc oppidum totum fere adhuc Catholicum, ubi præcipuus adhuc viget S. Adalberti cultus;* Egmond ten hoef, *caſtrum olim Comitis, à Curia dictum* Egmond Abdye, *Abbatia, nunc tota deſolata.*

h *Manet etiamnunc loco nomen* Capella S. Egmundi *in tabulis, & rudera cum puteo Sancti, eo loci ubi effoſſum corpus eſt, plurimum à fidelibus frequentatus etiamnunc inter maritimam Egmundam & interiorem mediis in Dunis.*

i *Joannes à Leidis cum Chronico Egmundano & Vita breviori,* Arborum germina quatuor proceſſerunt & fructus.

A. MON. MEDIOL. EX MS.

A

A. MON. MEDIOL. EX MS.

CAPUT II.

Varia miracula. Corpus à Theoderico primo Comite elevatum.

Claret miraculis:

8 VErum Dei ordinatio, ut qualis meriti esset S. Adalbertus, cujus Reliquiæ ibi servabantur, ostenderet; ita providit, ut numquam deesset qui inibi debitam servitutis congruentiam impenderet. Nec mirum, si humanis honorabatur excubiis, qui quotidie miraculorum fulgurabat insigniis: quæ tam numerosa sunt, ut si ea per singula describere tentemus, non modo difficultatis, sed etiam impossibilitatis anfractus incurreremus. Quocirca necesse est morem teneamus cujuslibet, amœna vireta adeuntis, qui eligendarum dubius specie florum, eatenus temperat appetitum, ut satisfaciat usuali delectationi, non excessuali succumbat oneri. Hoc quoque nos oportet uti meditullio; ut compendiosa recitatio tam studiosis quam fastidiosis sit geminæ alternationis morigeratio. Ceterum de fide dictorum astruenda non multum nos laboraturos speramus, cum satis absurdum sit in fidelibus scrupulum generari, unde Deo auctore incredulos pristino renuntiasse constat errori. Proinde hoc jam satis dictum: nunc redeamus ad propositum.

B

viduæ, post irruptionē barbarorū, a

9 Mulier quædam, Eswar nomine, S. Adalberti se devovit servitio, credens suæ viduitatis angustias, ejus defensionis relevari solatio. Quæ cum per multos annos devotis institisset obsequiis, accidit *a* piratas, his in partibus advectos, omnem circumquaque regionem devastasse incursu hostilitatis. Possessionibus itaque deprædatis, possessoribusque in captivitatem redactis, præfata vidua sola relicta, quid ageret, quo se verteret, ignorabat omnimodis: nam nec unde ad momentum reficeretur habebat, nec unde vel ubi acquirere posset, ulla copia suppeditabat. Postremo nil restabat consilii, nisi in consueta benignitate S. Adalberti: quam etiam de se præsumentem non despexit, sed ei pius adjutor in opportunitatibus extitit. Quotidianum quippe ei victū ministrabat ab Oceani littoribus; monstrans quam verum sit, nil deesse Deum timentibus: nec potuit commune sentire dispendium, quæ specialius S. Adalberti quæsivit patrocinium.

victum subministrat:

C

b monitu Angelico reparcitur ecclesia,

10 Procedente tempore, Presbyter quidam, *b* Amalathus nomine, officii sui timoratus executor, Angelico admonetur oraculo, quatenus in resarciendis dirutis ecclesiæ sanctissimi Patris, omni posthabita dilatione, insisteret; & ne ullius dubietatis interstitio ab efficiendo revocaretur, habuit ejusdem revelationis participes tres viros, adeo religiosos, quantum laicalis admittit habitudo: qui omnia convenientia suæ referentes visioni, multum huic deliberationi contulerunt alacritatis & incitamenti. Proinde collectis undique operariis, divinitus indictum fervebat opus. Cumque hujus artifices structuræ convectam lignorum considerarent materiam, invenerunt unam trabem ceteris multum breviorem. Quo detrimento sui operis non mediocriter afflicti, consequentiam tractatus distulerunt diei sequenti. Mane facto, convenientes in id ipsum, divinum præsentialiter senserunt adesse auxilium. Nam trabs, quę illis ob brevitatem sui difficultatem laboris intendebat; alias non solum equiparabat, sed etiam mirabiliter eminebat. Gaudentes ergo, tantò accuratius cœpto insistebant operi, quantò certius se videbant virtutum signis comitari. Idem autem locus, sanctissimo pignore consecratus, quoniam littori maris videtur contiguus, ac per hoc piraticæ infestationi patet expositus; non est silentio prætermittendum, quam potenti miseratione meritis sancti Viri hac molestia sit frequenter exemptus. Nam barbari multoties, eidem appropinquantes ac pæne applicantes portui, interventu nubis cælitus objectæ prospectum perdentes, suæ perversitatis conatibus visuntur elusi. Cujus assiduitate miraculi congruum nomen eidem videtur inditum, ut *c* Hæc-munda dicatur, quasi locus ab irruptione incursionum mundatus hostilium; unde factum est, ut non solum à Christianis, verum etiam à Paganis non mediocriter frequentaretur; in tantum ut oblationibus crebris suæ devotionis exprimerent instantiam. Nullius enim illuc cassati voti querulus causator abscessit, nullus qui perditi laboris damna gemuerit. Verum quod ibi magis expaveſcenda sit potestatis divinæ severitas, ubi propensius enutrierit illius gratiæ dapsilitas, ex subsequenti potest perpendi miraculo: ipse enim in Sanctis suis operatur, cujus omnes viæ misericordia & veritas.

D

ab incursione paganorum immunis.

c

E

Furatus ea-seum oblatū Sancto, digitos sibi rodit.

11 Rusticus quidam inconsulta temeritate persuasus, oblatum ad beati viri pignora caseum, turari non est reveritus. Cujus edulio dum spicarum illapsus densitatem, conaretur potiri; nullam desiderii sui poterat efficaciam consequi: sed, ut æquitatis justissimo tenore ipse puniret in se, quod commiserat sanæ mentis; ipsos pro furtivo pabulo digitos manuum suarum derodebat. Quod ubi Dominus suus comperit, ad sacratissimas Reliquias sine dilationis interstitio duci jussit. Ubi supernam benignitatem, ex indulta sibi sanitate nactus; legali traditione se factus est ipsius ecclesiæ proprius. Verè magnificis tanti viri merita sublevanda præconiis: cujus ope digna temerarium non absorbuit ultio, sed in meliorem statum extulit pia correctio.

F

removetur mons arenosus ab oratorio.

12 Alio quoque tempore, res miranda satis evenit. Ex marinæ siquidem tempestatis eruptione continua (sicut his cognitum est, qui maris vel viderunt vel inhabitant contigua) plurima littoris arenarum subvehitur copia: quæ, perurgente vi ventorum, tantis cumulatur acervis, ut montibus videatur altissimis coæquari. Hujuscemodi denique perfusio nimis pròxima, sancti viri quodam tempore consedit oratorio. Quo dum forte *d* Roricus barbarorum Rex appulisset, cunctis sibimet obsequentibus indixit, ut ocius ab ædificio sacro montem arenosum dimoverent. Quod cum mane sequenti fuisset universis implere placitum; invenerunt præfatum arenæ montem, per sanctissimi Adalberti merita, quantum jactus lapidis emitti potest, longius esse secretum; clarescente supernæ bonitatis affluentia, quæ quantum apud se dilectus suus valeat, etiam viro incredulo manifesta præbuit indicia.

d

trabe divinitus longiore facta

13 Appa-

A 13 Apparuit amabilis Chriſti Confeſſor Adalbertus in ſomnis cuidam Sanctimoniali, Wilffit *e* nomen habenti; denuntians, ut pretioſiſſima ſui corporis oſſa, quæ more ceterorum profundius ſub humo recondita tenebant, eminentius elevata cunctis in conſpectu locarent; ſcilicet ad devotionem fidelium efficacius incitandam, & meritorum ejus interventionem præſentialius obtinendam. Et ne fidem quivis forſitan ambiguitatis offendiſſet ſcrupulus, trinis feminam præfatam dignatus eſt certificare viſionibus. Quæ ne ſtringeretur inobedientiæ reatu, Theoderico primo Comiti, qui locum eumdem, ſicuti nunc poſteri ejus retinent, proprietatis jure poſſidebat, haud ſegnis intimatrix, per ſomnum ſibi revelata ſuggerere properabat. Ille vero, ſicuti ſemper in illis quæ religionis ſunt promptus & officioſus extitit operator; ita in exequendis his, quæ Sanctimonialis retulerat, velox fuit executor. Paratis ergo quæcumque fuerant tali operi congrua, ſancta levari fecit pignora.

e Viſione triplici

monito Theoderico Comite, elevantur ſacra oſſa

14 Tunc ſubtus ſarcophagum repertus eſt fons, mira limpiditate perſpicuus; qui uſque in hodiernum diem, ad recuperandam ſanitatem incluſa ſpe, multis extat idoneus. Apertoque locello, pallium quo Sancti corpus velabatur, ut requieſcentis vivacitas apprehenderetur, ab omni corruptione putredinis immune conſpiciebatur. *f*

pallio incorrupto tecta

B *& fons deſubtus erumpit:*

15 Prædictus vero Comes in loco, qui Hallen nuncupatur, ex ligni materia conſtruxit oratorium: conſtitutaque die, qua fidelium unanimis devotio convenire potuiſſet, illuc ſanctum deduci fecit theſaurum. In quo venerabili deportationis officio quot ſanitatis impotes reformarentur, non parvo colligi poteſt numero; præcipue denique cæcis redditum lucis decus alludebat; & quoſcumque greſſus debilitas enervabat, redigeſta membrorum compages erigebat. O divinæ pietatis fontem, inæſtimabilibus miſerationum rivis ſemper inundantem! En Confeſſor ſanctiſſimus, cujus anima verâ beatitudinis ſecuritate nulliùs indiga fuit, ut relicti corporis artus erigantur altius, loculis honorentur nitidioribus, adhortari videtur. Num in cæleſti conſpicuitate poſito hæc ineſt delectabilitas, cui carnaliter verſanti cuncta terræ viluit ſpecioſitas? Procul abſit à piis mentibus hæc credulitas. Sed qui in hac conſtitutus peregrinatione, caritatis viſcera numquam dehabuit; jam manens in patria, compaſſionis & miſericordiæ reminiſci non deſinit. Vult ergo Reliquias ſui ſancti corporis manifeſtius tractari, ut reſpicientium corda, compunctionis accenſa ſtimulo, facilius ad impetrandam Divinitatis opem mereantur aptari. Vult magnificentiori frequentia celebrari, ut magis ac magis in memoria futuræ gloriæ bonorum deſideria valeant dilatari. Nunc ſequentia videamus.

C

f eadem in erectum ad id oratorii transferuntur: cæci & claudi ſanantur:

16 Certatim autem laborantibus in præfati conſtructione oratorii, Sigifridus quidam nomine, fervorem ſociorum imitari dedignatus, omni membrorum mobilitate & officio eſt deſtitutus. Qui poſtquam, ſalubri pœnitentia motus, in cognitionem ſui pervenit; recepto ſine mora vigore, totius corporis contractione caruit.

dedignatus collaborare punitur.

17 Accidit quoque brumali tempore, dum cuncta fuiſſent aſpero frigore conſtricta, ſupranominatum Comitem Theodericum, vehiculo reſidentem, trahi ſuper cujuſdam profundiſſimi lacus terga, glaciali rigore contecta. Verum, ſicut hujuſcemodi conſtat periculoſa meatio, jam fere media contingentibus, dum glaciei tenuitas non æquipararet ponderis impreſſionem, letiferam ſui minitabatur rupta voraginem: unde cunctis tremore fugatis, Comes relictus eſt ſolus. Qui cum humanum penitus deeſſe videret auxilium, ad expertum crebrius B. Adalberti totis ſuſpiriis confugit patrocinium; per cujus interventum celerem meruit impetrationis obtentum. Nam, quod mirum eſt dictu, ubi fundus vix credibilis habetur, ſummotenus pendentem lympha ſorbere non valuit; cinguli tantum uſque finitima lambere præſumpſit. Sic nempe tam ipſe liberatus exivit periculum, quam cuncta quæ vehiculo impoſita ferebantur ſunt liberata.

D

A. MON. MEDIOL. EX MS. *Comes Theodericus periculum ſubmerſionis evadit.*

ANNOTATA G. H.

a *Ms. Chronicon Egmundanum cap.* 3 *addit*, poſt annum 760 eam vaſtationem contigiſſe: *at cap.* 5 *deſcribit maximam vaſtationem, per Normannos anno* 856 *factam: quando aſſerit* eccleſiam S. Athalberti cum Egmunda deſtructam, & apud Nortwyck S. Jeronem Presbyterum decollatum. *Quæ etiam apud Joannem de Leidis, lib.* 5 *cap.* 33 *&* 34 *leguntur. Corpus* S. Jeronis *poſtea in eccleſiam Egmundanam* S. Adalberti *fuiſſe delatum, dicetur ad diem* 17 *Auguſti, ejus natalem.*

E

b *Idem Chronicon cap.* 4 Amalech.

c *Idem Chron. varias addit conjecturas, non magni faciendas omnes, quantumcumque Monachi in omnibus ſuis ſcripturis conati ſint obſcurare verum nomen, ſcribendo,* Hæc-munda, *& nomen latinum facere; quod proculdubio Teutonicum eſt, ut cetera hujus generis, in quibus* Mond *ſignificat os fluminis.*

d *De hoc* Rorico, *ſeu* Roruc, *ejuſque proſapia, egimus* 3 *Februarii ad Vitam S. Anſcharii* §. 9, *& conſtat ex Annalibus Fuldenſibus, eum* Doreſtado præfuiſſe anno 857: *quæ huic narrationi congruunt.*

e *Gerbrando* Vulsfit, *cui etiam locus monaſterii infra* Hallen *dictus ſcribitur* Hallem, *ac forte hoc melius, cum vocula* hem *domum ſignificans in terminandis locorum nominibus ſit uſitatiſſima.*

F

f *Addit Beka*: Crux etiam aurea ſuper pectus ejuſdem ibidem inventa eſt, quæ contra varias ægritudines medicina ſalutaris eſt: *de fonte autem quod dicitur hodiedum perſeverat, multis ad illum non obſtante loci deſolatione per hæreticos inducta, confluentibus: ut ſuprà dixi.*

CAPUT III.

Baſilica lapidea erecta. Miracula tempore Scriptoris probata.

18 NEc ſunt memoriæ ſubtrahenda, quæ temporibus *a* Theoderici junioris, prædicti videlicet Comitis filii, nos ipſi vidimus declarata miracula. Is enim paternæ devotionis ferventiſſimus æmulator, in honore ſancti Confeſſoris Chriſti Adalberti lapideam baſili-

a In lapidea baſilica Monachis tradita corpus honoratur.

A basilicam non sine magna construxit difficultate: quippe cum tellus hæc, arenosâ tenuis exilitate, nimium sit egena lapidum & calcis opportunitate. Pignus quoque sancti corporis, inclusum sarcophago, eleganti fabricæ decoravit artificio: & ne quid ei, in præmio futuræ beatitudinis, deesset perfectæ remunerationis; cultores monasticæ observantiæ inibi Deo vacare constituit: quibus etiam ad quotidianum victum de redditibus suis sufficientiam præbuit. Nam patris ejus institutione Sanctimonialium prius ibi vita florebat: sed ob imminentem sæpius Frisonicæ feritatis molestiam, ad observantiam propositi sui facultas eis minime suppeditabat.

A. MON. MEDIOL. EX MS.

19 Hic itaque tam eximiæ liberalitatis Comes, genuit filium, *b* Egbertum nomine; quem divini timoris intuitu Clericatus fecit delegari sorte. Qui dum jam in adulta ætate Subdiaconatus ministerio fungeretur, quodam anno sequente die Palmarum, valida vi febrium est invasus: cujus acerbitate, usque ad festivitatem sancti viri, quæ est septimo Kalendas Julii, graviter est vexatus. Cum vero sacræ festivitati, fiducia meritorum piissimi Confessoris, cum ceteris interesse decerneret; ita penitus ab omni adversa valetudine est absolutus, quasi numquam ab ea fuisset pulsatus: & lætus ob tantæ pestis evasionem, ad Missarum solennia ministerii sui obsecutus est devotionem. Hic denique est Egbertus, qui pòst Archipræsulatus à Deo fortitus insulam, tam vivacissimo religionis ardore, quam moderatissimæ libramine discretionis, Trevirensem rexit Ecclesiam.

b *Sanantur, Egbertus filius Comitis à Febri*

B

20 Fuit eidem Comiti filia carissima, nomine Erlinda, quæ diu unius oculi est usu frustrata. Sed quomodo tantum Confessorem non sentiret sibi placabilem, quem patris sui sedulitas tot munificentiis fecit debitorem? Recepit ergo visum, plus gaudens ex restitutionis beneficio, quam si numquam naturali careret officio.

& Erlindæ filiæ oculus,

21 Fuit item de gente Anglorum Presbyter quidam, nomine Wolmarus, qui per viginti annorum revolutionem, nullam potuit penitus habere visus hilaritatem: unde multis Sanctorum locis peragratis, Romam quoque pervenit, ut ademptæ lucis receptu potiretur. Verum superna pietas, quæ per Apostolicum meritum crebris & multifariis est modis patefacta, hujus viri sanitatem, ad declaranda S. Adalberti distulit patrocinia. Nempe dum Romana reverteretur ab urbe, attrahente fama curationis multorum, Egmundam studuit adire: venienque saluberrimi tentis ad locum, quem suprà memoravimus sub sancti corporis locello repertum; postquam oculos suos trino liquoris lavacro refovit, sereniissimo lumine donatus abscessit.

Presbyter 20 annis cæcus

C

22 Moderno quoque tempore plurimi cæcorum, claudorum, aliisque ægritudinum varietatibus debilitati, per efficacissima S. Adalberti merita, ad integram vegetationem sunt reformati: quorum nomina sive numerum colligere supersedimus, ne, per verbosam styli vagationem, legentibus forsitan quamlibet ingeramus fastiditatem. Sed hoc certissimæ fidei commendandum, quod cum locus hic sit fœcundus incomparabili languentium medicatione; præcipue tamen gaudeat dæmoniacorum liberatione: nam quisquis huc venerit hujuscemodi captivatus amentiâ, integerrimæ redemptionis gloriabitur obtinentiâ. Nam cur non declinent dæmones potentiam Confessoris cum Christo triumphantis, cujus ineluctabile certamen experti sunt in carne militantis?

aliique varii infirmi,

& dæmoniaci,

D

23 Extitit etiam Comes urbanus quidam, Ruolckin habens vocabulum, cujus mansionis haud procul à beati viri monasterio constabat habitaculum. Hic divino præmonitus instinctu, filium suum illuc divinis obsequiis mancipandum, atque regularibus institutis devoverat imbuendum. Postea vero, dum tam supernæ aspirationis immemor, quam propriæ sponsionis extitit prævaricator; puer in immensam decidens invaletudinem, à cunctis irremediabilis habebatur; donec ad altare sancti viri regulari oblatione traditus absolveretur: evidenter insinuans, paternæ defraudationis perfidiam, languoris sui fuisse causam. Felix nimirum, cujus momentanea ægritudo, tam paternæ temeritatis correctio, quam sempiternæ suæ salutis fiebat occasio.

immedicabilis æger,

24 Mulierem quamdam, non longe ab eximii patris cœnobio degentem, puerum parere contigit; qui per viginti dies alimentum lactis penitus abhorrens, ubera materna contemptui habuit. Mirabile forsitan & incredibile habeatur, si non late veridicorum relatione testium comprobaretur. Parentes ergo, considerantes humanum consilium tali non esse proficuum periculo; eumdem puerum B. Adalberti offerentes altari, ipsius sanandum commendaverunt patrocinio. Mox autem puer naturali vigoratus robore, ad sugendum cœpit avidius gestire. Quis non in hoc mirabilem divinæ dispensationis attendat ordinem? Subtrahitur ergo parvulo huic naturalis affectio nutrimenti, ut & tanti Confessoris in curando pateſcat excellentia, & eidem parvulo sublimioris propositi provideatur observantia. In hoc perpendi potest, divinæ dispositionis proventionem numquam à boni vacare prædestinatione, sed semper in lucrandarum animarum versari provisione.

E

infans à sugendis uberibus abhorrens.

25 Oratorium quoque celeberrimi Patris, minus justâ custodum vigilantiâ conservatum, bis incendii deprædatione est devastatum. Sed qui, non dormitans neque dormiens, conservat Israël, sic negligentium punivit injuriam, ut meritorum Sancti inibi requiescentis declararet eminentiam. Nam cunctis illic depositis, flammarum violentiâ favillatenus crematis; solum pallium, quod sacratissimum Corpus velare meruit, remansit expers hujus exustionis. Nullus ergo tam stolidæ mentis hebetetur vesaniâ, ut Sancti hujus præjudicare velit potentiæ, quod adscriptum sibi templum ab igne non servaverit immune: Deus enim qui in Sanctis suis est mirabilis operator, humilium & in præceptis suis ambulantium propitiabilis est exauditor: negligentia & pigritia marcidis, misericordissimæ suæ patientiæ monita ingerit; superbis autem & in perversitatis calle durantibus, sententiam justissimæ vindicationis inscribit. Hic denique in combustione rerum templi hujus incautos expergefecit; in conservatione vero pallii, devotis & sancta suffragia quærentibus, spem impetrationis providere decrevit.

Pallium, quo sacra ossa tecta, ab incendio illæsum.

F

26 Nostris quoque temporibus, ad declaranda sancti viri illustria virtutum insignia, divini-

A divinitus oſtenſum miraculum edere pergam: ut tanto devotius, in ejus venerationis debitum, Chriſtianis recaleſcat animus populis, quanto largifluâ ſignorum efficaciâ crebrius eum proſpexit cæleſti glorificari benedictione. Tranſmarinis namque in partibus quidam, infinitâ pollens divitiarum opulentiâ, inflammante ſæva rapacitatis cupiditate, nepotum ſuorum rura, quæ eis hereditario jure ex paterna ſucceſſione contigerant, injuſta pervaſione in ſuos moliebatur redigere uſus. Quem cum tam per affines & amicos, quam conſanguinitate propinquos, ut nefandos compeſceret conatus, multifariis precarentur oraminibus; dicentes non decere eum aliena concupiſcere, utpote qui ſuis eſſet ſufficiens; ille nihil dignum ratione reſpondit: ſed ſpretis amicorum adhortationibus, quid malitiæ mente diu tractaverit, ſceleratiſſimi prodit exhibitione operis, & injuſte poſſeſſa ſuos juſſit exercere colonos. Interim juvenum feroces animi vehementius concitabantur in iram: & nefanda, quæ tantis laceſſiti injuriis cogitare

ob poſſeſſiones ſuas occupatas

B compellebantur, verbis promere pertinacius non verebantur; ſcilicet, quælibet ſe malle ſubire diſcrimina, quam fundis carere paternis. Inde ſuſcitantur iræ, rixæ, diſſenſiones: adulantur partibus militares manus: poſtremo ſævo exemplo patricidale exoritur bellum; producuntur ex utraque parte acies bellatorum. Tunc germani fratres, conſpirata manu parem acceptis contumeliis vicem rependere prompti, patruum ſuum, dira paſſum vulnera, ſolo proſternunt, mortique (quod nefas eſt dicere) tradunt.

patruum occidunt nepotes,

27 At poſt ſpatium temporis, nolens Deus perpetuò perire peccantes, immiſit eis pœnitudinem tanti criminis. Mox ſine dilatione Epiſcopum, ad cujus diœceſim pertinebant, adeunt; ſeque peccaſſe, ſe reos eſſe, lacrymoſis proclamant vocibus: & vulnus admiſſi facinoris congruo mederi antidoto, toto cordis precabantur oratu; ita ut ferro quo reatum perpetraverant, eos juberet tamdiu conſtringi; quouſque, qui ſolet gratuitâ ſuâ gratiâ dimittere peccata, ſuo eos judicio decreviſſet abſolvere. Itaque Pontifex non abnuit, videlicet ne impunito crimine tanto, eorum

qui pœnitentes gladiis in vinculo conversis ſe ſtringant:

C animæ inextinguibili perpetuæ pœnæ poſtmodum cruciarentur incendio. Unde cum boni conſilii compotes efficerentur (nam alter eorum brachium ſibi vinxerat, facto loro ex gladii capulo; alter vero ipſo gladio, quaſi faſcia pectorali ſe conſtrinxerat) circuibant plurima Sanctorum loca; ut eorum ſuffragiis quandoque veniam obtinerent criminum, quorum votis ſciebant citiſſime annuere Dominum. Tunc pari devotionis ſtudio Nivialenſe properant ad Cœnobium, ubi mirâ ſignorum gratiâ ſacra effulget Virgo Gertrudis: ut & ipſi experirentur beneficio, quantum Dei famulæ conveniret honorare meritum. Ubi cum aliquantiſper, effuſo lacrymarum imbre, orationi incumberent; beatæ Virginis ob meritum, unus à Domino ſolutionem vinculi meruit, unde non modico repleti ſunt adſtantes gaudio. Alius vero, dum enixius divinum ſibi adfore precaretur auxilium, hoc à Domino meruit percipere reſponſum, ut omni teſtinatione properaret ad limina ſacræ aulæ Lē-vitæ Chriſti Adalberti; ibique ſe ſciret ſolvi

& alter liberatur apud S. Gertrudē,

alter apud S. Adalbertum.

vinculo, quo ſuo ſe obligaverat voto. Cœpit D itaque ignotum ſibi perquirere locum, Angelico dicto in ſomnis ſibi Egmunda nominatum: nec cuiquam palam fecit, quid illuc quærere vellet, ſed tantum quod orationis causâ animo haberet eum inviſere. Et ſicut deſideria, cælitus inſpirata, divinâ ſemper ad effectum perducuntur gratiâ; licet difficili greſſu, tamen diu deſideratum pervenit ad locum: ibique perendinatis aliquibus diebus, ſpe indubitanti præſtolatur olim promiſſæ ſibi à Deo ſolutionis donum. Et dum aliquando, ſicut ſemper conſueverat, ad horam divini Officii adſiſteret vultui divino imaginis Domini noſtri Jeſu-Chriſti; ſubito illa ferrea ſine manibus diſrumpitur armilla: ut palam daretur intelligi, hæc S. Adalbertum ſuis promeruiſſe meritis, quia in ſuo corpore Crucis ſtigmata portare non erubuit. Mox admiratio crevit populi, hymnidica monachorum gratulatur caterva: & quia talem meruerunt habere Paſtorem, in commune bonorum largitorem collaudant Dominum.

A. MON. MEDIOL. EX MS.

28 Hæc de vita & virtutibus opinatiſſimi E Confeſſoris Chriſti Adalberti Mediolacenſis cœnobii excudêre cucullarii; jubente Sereniſſimo ejuſdem monaſterii Domino ſupranominato, videlicet ſummo Præſule Egberto: qui rerum honeſtarum, & ad divinum cultum proficientium, ſolertiſſimus & indefeſſus eminet procurator. Cuicumque igitur libellus hic in manus venerit, non hebetis ingenii craſſitudinem, non incultæ ruſticitatis attendat abſonitatem: nec arguat eos temeritatis, qui imbecillitatem virium non trutinarunt ad immenſitatem ponderis: quia majori ſe ſubjicit periculo, qui inobedientiæ noxam non pertimeſcit, quam qui propriæ poſſibilitatis modum obauditionis intuitu penſare negligit. *c* Ergo quidquid in- *c*
coctum deprompſerit ſcribentium tenuitas, hoc roboret præcipientis auctoritas. Et ſicut non cernitur à quam deſpectibilibus perſonis, ſed quam nitidum & pretioſum ſit quod defertur aurum; ſic in hoc opuſculo non inde dictantium ſpernatur ingenium, ſed [conſideretur] quam laudabilis & Deo acceptabilis B. Adalberti fuerit vita, quam tot virtutum fulgoribus ſuperna clareſcere fecerit gratia. Nulla denique ſana meditanti provenit jactura, ſi F
linguam ejus foliorum exuberatio non adumbret, cum mens ipſius malorum odore & ſapore dulcorata pingueſcat. Diſcat ergo legentis animus, ſcribentis imperitiæ compati, ſi S. Adalberti Confeſſoris Vitam, quam pia curioſitate appetit, deſiderat imitari. Ex radice namque fraternæ condeſcenſionis, Sancti juſtius anima pullulaverit ad intuendam ſublimitatem Creatoris; unde miſericordi nos attendens exauditione, tam clementiſſimus pro noſtris reatibus interventor, quam promptiſſimus anguſtiarum tribulationis noſtræ ſit relevator; ipſo annuente, qui de ſupernis cælorum ſedibus veniens, miſerorum effectus eſt conſolatio, Jeſus Chriſtus Dominus noſter, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat unus & verus Deus, per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

Epilogus.

ANNOTATA G. H.

a *Theodericus II Comes patri ſucceſſit, mortuus*

A tuus anno 985, & cum uxore ſua Egmundæ ſepultus: cujus variæ donationes, huic loco factæ, referuntur ex Archivis monaſterii Egmundani à Scriverio apud Soutmannum.

A. MON. MEDIOL. EX MS.

b Egbertus, creatus eſt Archiepiſcopus Trevirenſis circa initium anni 978, mortuus 10 Decembris anni 993.

c Reliqua deſunt apud Mabilionem, quæ ſupplemus ex Ms. in quo ſequebatur minor hiſtoria, à Monacho Egmundano compoſita, ſed ex priore relatione deſumpta, aliquibus minus recte adjunctis.

ALIA MIRACULA

Ab Egmundenſi Monacho ſeculo XII *ſcripta.*

Prologus. 1 CUm pium & honorificum ſit prædicare Deum in Sanctis ſuis; miracula, quæ per beatum Confeſſorem ſuum Adalbertum, noſtris temporibus operatus eſt, & aſſidue operatur manus Domini, vel quæ ipſi vidimus, vel venerabilium virorum adhuc ſuperſtitum certa relatione comperimus; etſi imperiti ſermone, non poſſumus vel juſtum æſtimamus ſilentio præterire. A cujus operis incepto cum nos diu abſterreret inſcitia pudor averteret; Fratrum compulſi inſtantiâ, ob devotionem Sancti nos ad calamum compellentium; conſultius rati ſumus affectuoſæ voluntati obedire eorum, quam commodo privato vel pudori per ſilentium conſulere. Quiſquis ergo ad hoc opus accedere dignabitur, non verborum faleras, quibus ruſticitas noſtra minus ſuffulta eſt, requirat; ſed rerum ſeriem, & miraculorum Beati Confeſſoris magnitudinem attendat; nec virtutum verba putet, ut lucrum linguæ; ſed Dei virtutem, ſeria imitatione pii operis, fructum faciat neceſſitatis. De rerum porro veritate nemo ambigat; cum & pudor noſter, multo labore ad ſcribendum coactus, inutiliter ad mendacia referenda & probroſe ſolutus eſſet; nec indigeat Sanctus Domini noſtro mendacio commendari.

B

C

CAPUT I.

Monaſterium protectum: malevoli puniti. Cæci & alii ægri ſanati.

a *Ut inundationis periculum à ſe avertant Caſtricomenſes,* 2 TEmporibus igitur *a* Florentii Craſſi, piiſſimi, octavi Comitis Hollandenſis, cujus erga Sanctum Domini ejuſque Congregationem multa devotio, proſperos ſibi vitæ præſentis ſucceſſus, & ſpem de futuro bonam obtinuerat; Dominus, cui ſpecialiter ſuppetit cum voluerit poſſe, per merita dilecti ſui, ſuæ potentiæ tale dignatus eſt indicium de-
b monſtrare. Palus *b* quædam ex irruptione maris proveniens, cujus adhuc indicia magna ſuperſunt, clauſtro Egmundenſi contigua fuit. Quæ plerumque hiemali tempore, tum pluviali tempeſtate, tum maris impetu convaleſcens, adeo intumuit; ut vix à clauſtri ambitu coërceri potuerit. Hæc hieme quadam ſolito amplius inundavit, in tantum ut his qui in proxima villa, ſcilicet Caſtriken, *c* morabantur, non levem jacturam, non facile periculum, agrorum invaſione & domorum, minaretur. Erant autem eo temporis pagi ipſius habitatores, tam nobilitate generis, quam rerum copiâ, fortuna ſibi arridente, præpollentes: quæ utraque res, iræ, rixæ, contentionis, inſolentiæ, & multorum malorum fomes erat in eis & irritamentum. Tumido ergo ſpiritu, manu armata, ore ad injurias præparato, Egmundam venerunt, aggerem eiſdem aquis oppoſitum (quod abſque clauſtri læſione & gravi diſpendio fieri non poterat) effringere proponentes: ut dum undæ per alios meatus decurrerent, ipſi damni minus ſuſtinerent. Sed non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Hæc itaque ſunt nuntiata Abbati loci ipſius Stephano: *d* qui paſtoris officium, in quantum decrepitus, & jam juſſu Imperatoris de præſidio & ſtatione vitæ præſentis migraturus poterat, ſtrenue ſatis exercebat: cujus ut compendio mores adnotemus, fructibus ſenectutis jucunde fruebatur, memoriâ ſcilicet & copiâ bonorum, pio labore antea paratorum: nam & ſtrenuitatis ſuæ, & laboris in ſtudiis liberalibus exercitati argumenta non debilia poſteris reliquit, libros ſcilicet, quos clauſtro Egmundenſi & numeroſe & accurate deſcribi fecit.

D

c

frangunt aggerem, tuendo monaſterio factum,

d

E

3 His ergo auditis venerandus ſenex contremuit, & obſtipo *e* capite defigens lumine terras, infra cordis ſecretarium quid ageret, quo ſe verteret, conſilium quæſivit. Et cum in ſenibus ſapientibus, rerum præteritarum cognitio, futurarum cautela ſit; quod viribus minus poterat, conſilii manu egregie ſupplevit. Miſit enim ad eos, qui in Sancti injuriam temerario auſu proceſſerant, cum ſcrinio quodam aureo, unum de Fratribus ſuis Adalardum nomine, qui & ipſe poſtmodum eidem regiminis in honore ſucceſſit; ut vel Sanctorum præſentiâ conterriti, vel ipſius Fratris (cum eſſet cognatus eorum, qui in ipſis potentiores erant) precibus emolliti, à temere incepta ſanctiſſimi Confeſſoris Adalberti abſiſterent injuria. Verum hi mente obſtinata, nec verbo Domini penetrabili, contumelias prò reverentia, pro precibus maledicta, minas pro exhortatione reddiderunt; & impetu facto nullum timoris Dei reſpectum habentes, aggerem aquis oppoſitum infregerunt. Sed (mirum dictu!) mox ut ſcrinium ſanctarum Reliquiarum, cum ſancti Patris Adalberti commemoratione, Frater memoratus aquis impoſuiſſet; aëre in tempeſtatem commutato, grando & nix de cælo corruerunt, aquæ in ſeipſas converſæ ſunt: nec in partem multo decliviorem effluere præſumpſerunt, ſua voce imprudentium ignorantiam confundentes, & meritum Sancti, cujus poſſeſſioni pepercerunt, prædicantes. Cujus miraculi novitate inimici omnes in ſtuporem converſi, confuſi & reveriti, in ſua redierunt. Sed cum ſcriptum ſit: In malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis; ſuperbiæ radicem vitioſis ſemel innatam medullis, nec eradicavit de cælo miraculum, nec commutare potuit mutata vis naturalis elementorum.

e *ſed ſiſtantur aquæ objectu Reliquiarum.*

F

Sap. 1, 4.

4 Alio item tempore, cum prædictus *f* Adalardus

f

A lardus Abbatis officio fungeretur, ſupradictæ paludis tanta facta eſt inundatio, ut jam jamque, littore non contenta ſuo, clauſtro item periculum minaretur. Habito igitur Abbas loci cum ſuis conſilio, id potiſſimum invenit quod ipſa rei neceſſitas imperavit; ſcilicet ut aggerem, ejuſdem aquis oppoſitum, quia alibi non liceret, in propria monaſterii poſſeſſione longiuſcule à clauſtro effringeret. Aſſumptis itaque ſecum paucis Fratribus & quibuſdam eccleſiæ miniſterialibus, ad locum monaſterio vicinum, quem Arenam appellant, proceſſit; diſpendio minori periculum majus, per aquæ ipſius deductionem, moderaturus. Aſſumpſit nihilominus ſecum Reliquiarum B. Adalberti venerabile ſcrinium, ne quid forſitan adverſitatis obviaret, ne quod impedimentum inferre præſumeret temeraria turba virorum de Kaſtriken, qui tumida ſemper cervice, cornu minaci Sancto Domini contrarii fuerunt, donec divinitus compeſciti ſunt. Nec inanis timor ejus, nec falſa ſuſpicio fuit. Vix enim negotio ad quod proceſſerant peracto, quales ſuprà memoravimus, ore, corde, manu, ad maledicta, ad inimicitias, ad injurias B armati, cum gladiis, lanceis & ſuſtibus adfuerunt, ad vim faciendam pervicaces: qui & multitudine & malitia ſuperiores fuerunt. Quo viſo Abbas cum ſuis, qui pacificus & imbellis venerat, ſtat corde gelato attonitus, riguere comæ: & quia nec verbo exhortationis, nec ullis ſuorum viribus huic belluinę feritati reſiſtere potuit; cum Reliquiis ſanctis feſtinanter rediens, per fugam cæcum illorum impetum declinavit. Sed quia velocibus equis inſederant, fugientes occupaverunt, extremos quoſque & ad fugam tardiores injuriis vel cædibus afficientes.

eaſdem averſurus alibi rupto aggere Abbas,

contra ſe oppoſituros Reliquias adfert:

eos non impune repellunt iſti;

5 Erant autem in parte hoſtili fratres germani ſex, formâ, viribus, divitiis omnes fere comparochianos ſuos præcellentes; acris animi, ſubdoli, audaces; cædibus, rapinis, diſcordiæ vacantes; divina & humana promiſcuè habentes. Horum tres, Arnoldus videlicet, Wulbrandus, & Eilgerus, cum duobus conſobrinis ſuis Sicke & Garbrando, in injuriam Sancti procaciores fuerunt, verbis, geſtu opprobria & minas jacientes; adeo ut C (quod dictu nefas eſt!) armis ſuis in ſanctiſſimam thecam impegerint, ſpumanti ore rabiem cordis evomentes. Quorum idcirco nomina & auſus temerarios non tacemus, ut pœnam illorum qua crudeli & horribili animadverſione mulctati ſunt, obſidem vindictæ, timoris exemplum, argumentum cautelæ, inimicis Eccleſiæ noſtræ & cunctis adverſus eam teſtamentum diſponentibus, proponamus. Nec immeritò in eos ultio divina proceſſit. Cum enim Ozæ, arcam Domini tangentis, indiſcreta devotio morte punita ſit; injuria Sancti, qui verè virtutum arca fuit, habens in ſe tabulas teſtamenti & virgam diſciplinæ cum manna manſuetudinis, non potuit vel debuit inulta dimitti. Fratrum ergo crudeliſſimus, Arnoldus ſcilicet, ad oſtenſionem iræ Dei, in loco eodem quo Sancto injurioſus extiterat, qui Arena nuncupatur, non multò pòſt, à fratre ſuo juniore, letales ictus gladii in pectore & cerebro, ſedibus rationis, ratione abutens accepit; tremenſque toto corpore verſuſque in furiam, digna ultione ani-

nam ex præcipuis injuriæ auctoribus

ſenior à fratre occiditur:

hic in amentiam vertitur,

mam emiſit. Percuſſor autem, qui & ipſe in Sanctum Domini reus extiterat, mentis incurrens alienationem & inaniam cerebri paſſus, de divite, potenti, nobili, ad tantam miſeriam devolutus eſt; ut aliquot annis per domos mendicans, ſtipem publicam petierit; donec tandem vermibus conſumptus, in dimidio dierum ſuorum vitam finivit. D

A. MON. MEDIOL. EX MS.

6 Tertius autem fratrum Wulbrandus, proprium incurrens gladium, ſeipſum occidit; terribilis exempli relinquens veſtigia, quia nemo impune adverſus Dominum & Sanctos ejus conſurgit. Sicke verò, conſobrinus eorum, infra dimidium annum ob injuriam ſancti Confeſſoris (nam & venabulo ſcrinium ejus impetiſſe dicitur) miſerabili morte rebus humanis exceſſit. Garbrandus autem, cùm eſſet agillimus omnium de Caſtriken, ad omne opus bellicum ſtrenuus; pede, manu ad agendum, ad diſcurrendum facilis; tantam membrorum omniùm invaletudinem & contractionem incurrit, ut numquam in vita ſua, non modò equum conſcendere, ſed nec unquam incedere, niſi ſuſtentaculis inter brachia aptatis, potuiſſet. Præterea (quemadmodum nobis, E qui eum ſanum & invalidum cognoverunt, conteſtantur) temeritas ejus, & effrænata jactantia, & injuria in ſanctum Domini Confeſſorem, ad hanc illum miſeriarum & calamitatis extremitatem perduxit, ut peroſus fratribus & cognatis, civibus & omnibus amicis & neceſſariis ſuis, in quodam viliſſimo tugurio, nullius ſolatiatus contubernio, manſitaret, miſeram, & degenerem exigens vitam: cui nec fundus hereditarius, qui ſibi inutiliter abundabat, nec fratrum ſuorum affectus, nec ulla fortuna ſubveniebat. Igitur ſuccedentibus miſeriis, nec Domino miſerante, nec quoquam hominum auxilii manum porrigente, ſolitudine deſtitutus, conſumptus inediâ, hominum perditiſſimus hominem exuit; exemplo commonens, quod pulvis & cinis inaniter erigitur, ſtultè ſuperbit.

tertius ſemet occidit

quartus brevi miſere obit:

quintus paralyſi tactus

miſerrime contabeſcit,

7 O ineffabilem judiciorum Dei abyſſum, cujus juſtitiæ ſpecialiter competit injurias ulciſci Sanctorum ſuorum! ô admirabilem & pium Domini Confeſſorem, qui acrius ſemper & ſolicitius ad ſuorum invigilat ſalutem, quam effera rabies iniquorum ad perniciem! Alii F autem hujuſcemodi diſtenſionis auctores, quidam morte, quidam mentis alienatione, vel alia gravi pœna mulctati ſunt; de quorum miſeriis ſcribere ſuperſedemus, tum ne lectori faſtidio ſimus, tum quia ad alias beati Patris noſtri mirabiles operationes feſtinamus. Hoc tantùm dicere ſufficiat, quod parochia hæc tota, ab illo tempore & deinceps, ſic humiliata eſt & in pulvere ſedit, ut numquam ulteriùs cervicem adverſus Sanctum Domini temeraria præſumptione erexerit: ſed ſecundum illud propheticum, quæ primò fuerat mollis & tenera, nunc adeo vilis facta eſt, ut ipſa diſcooperto humero tollat molam, & molat farinam: humiliavit enim eos qui eſt ante ſecula, adhuc manus ejus extenta. Dominus enim omnipotens, pro quo pugnat orbis terrarum contra inſenſatos, hinc aquis *g* terram eorum impugnat, illinc arenis maris ſubmergit & devaſtat: & ſuffragium Sancti in opportunitatibus nunc humiliter depoſcunt, erga quem inſipienter quondam tumuerunt.

alii varie puniuntur

ipſaque parochia exinde defecit.

Iſ. 47, 1.

g

A 8 Contigit eadem tempestate miraculum,
A. MON. quod ex relatione cujusdam senioris nostri,
MEDIOL. viri religiosissimi, cognovimus: cujus auctori-
EX MS. tati non credere, cum vita ejus auctoritas
Illuminantur, altero oculo cæca, & laus Dei sit, nefas putamus. Gens Fresonica, quæ ex vicino nobis commoratur, famâ virtutum beati Confessoris Adalberti attrahente, pace temporum invitante, rerum copiis adhuc suffragantibus, perpetui moris habebat, cum multa frequentatione & oblationibus, ad ejus festivitatem annuatim convenire. Venit ergo cum ceteris mulier quædam Fresonica, tum paupertatis necessitudine despecta & humilis, tum unius oculi privatione deformis. Sed cum alii forensibus negotiis intenti avaritiæ consulerent, pars jocis vanisque discursibus & curiositati operam daret; hæc à templo Domini non recessit, sed fidei & precum suarum quadrantem, in gazophylacium divinæ pietatis, mediante beato Adalberto misit. Nec distulit exauditionem benignus Jesus, cui pauperis viduæ donativum in tantum complacuit, ut convocatis discipulis illud commen-
Matt. 12, 43 dans dixerit: Amen dico vobis, quoniam hæc
B vidua paupercula plus misit omnibus, qui miserunt in gazophylacium. Dum ergo Euange-
Id. 13, 33. lium legeretur, Videte, vigilate & orate; orante Sancto, qui utriusque hominis oculis veraciter viderat, prudenter vigilaverat; pauperculæ mulieris oculus, diutina cæcitate soporatus, ad contemplandam lucis hujus jucunditatem evigilavit.

& Presbyter cæcus: 9 Item annua festivitate B. Adalberti Confessoris piissimi sese repræsentante, venit cum ceteris Presbyter quidam, præter itineris laborem, (nam de Hierusalem se venisse testabatur) senii, paupertatis, cæcitatis incommodo fatigatus: cujus illuminationem, cùm plurima Sanctorum loca curationis gratiâ circuierit; Dominus nimirum distulit, ut notum faceret populis & gentibus, quantum valeat apud se dilectus suus. Dum ergo Missarum solennia celebrarentur, ab itineris sui ductore, baculo sustentante, ad feretrum Sancti, quo plurimi oblationum gratiâ catervatim accedebant, perductus est: & dum devotioni cordis precibusque lacrymosis indulget, tanta prurigo oculorum invalit eum, ut non modò digi-
C tis & pugnis hos defricaret, sed etiam ad lapides pavimenti contunderet; & vasa luminis, vilu vacua, sordibus plena, gratiâ replenda, cruentando & expurgando, apta lumini præpararet. Nec mora: oculorum lumen recepit, non sine admiratione multorum, rei eventum desideranter præstolantium. Hilaris ergo & Dominum benedicens, absque ductore est egressus; baculo tamen, non propter luminis indigentiam, sed propter senilis ætatis & præteriti laboris defectionem, sustentatus.

Sanantur varii ægri & energumeni. 10 Contestantur nobis præterea Fratres nostri maturioris ætatis, quorum religiosa conversatio, amor Ordinis, affectus ad Deum, veri testimonii argumentum est; tanta se vidisse sæpenumero, sed præcipuè in die natali Sancti, in curationibus diversarum necessitatum facta miracula, ut & scribendi excedant modum & numeri æstimationem. Nostrâ quoque memoriâ, cum adhuc celebris populorum concursus, mira fide, plena devotione, ad festivitatem Sancti conveniret; frequenter vidimus, ut diversis impediti infirmitatum neces- D
sitatibus, seu dæmonibus obsessi, templum gemitibus, clamoribus, manuum contusionibus implerent: adeo ut Fratres, psalmodiis seu lectionibus divinis vacantes tumultus eorum impediret, vulneraret compassio, dolor afficeret. Hæc autem præcipuè in Præcursoris Domini solennitate, quæ proximè festivitatem Sancti præcedit, fiebant: cujus precibus gloriosus B. Adalbertus suas adjungens, apud benignum Jesum obtinuit, ut plurimi eorum sopitis incommodis, qui tristes advenerant, sani & consolati redirent.

ANNOTATA G. H. & D. P.

a Florentius Crassus, *Comes VIII dicitur omissis avia Gertrude, hujusque 2 maritis Roberto Frisio Flandriæ Comite, & Golfredo invasore, ab aliis, qui & hos connumerant, undecimus censetur; & Theoderico V patri suo, anno* 1091 *defuncto successit, mortuus anno* 1122.

b *Palus hæc, ea esse videtur, cui vulgo* Schermeer *nomen datum; bona sui parte nunc evendicata ab aquis.* E

c *Hodie* Castrycum *unâ leucâ versus Meridiem distans à claustro, duplo quam hoc longius distans à mari, quod utrique ad Occasum est.*

d *In Chronico Egmundano*, Stephanus Abbas quintus *dicitur vitâ functus anno* 1083; *ergo ante Florentii regimen; hinc mallem ejus obitum assignare anno* 1093.

e *Id est*, tecto *inquit in margine Mabilio, attracto scilicet cappucio, quod solicitorum & indignantium est.*

f Adalardus sextus Abbas *statuitur in Chronico Egmundano post Stephanum usque ad annum* 1124, *quod satis convenit cum hic relatis.*

g *Nunc exhaustis per molas aquis aut in canales deductis, pulcherrimus ager; uti & aliæ in vicinia paludes exiccatæ, vetera retinent nomina:* & Meeren *id est* Maria *vocantur*, Egmunder-meer, Berger-meer, Heyloch-meer *&c.*

CAPUT II.

Templum vetus destructum, novum constructum & dedicatum. Miracula patrata. F

11 PEtronilla *a* relicta uxor Florentii Crassi Comitis, tres habens filios pusillos, *a Intruso Asselino Abbate.* Theodericum, Florentium, Simonem, Comitatum strenuè regebat. Sed quia muliebris sexus facilis est ad circumveniendum, circumventa est à quibusdam potentibus familiaribus suis, ut capellanum suum, nomine Asselinum, à Fratribus Egmundensibus in monachum suscipi impetraret: ut illo statim Abbate constituto, ipsa de substantia ecclesiæ suo commodo & voluntati liberius consuleret. Effectum igitur habuit suggestio perversorum: & homo simplicis naturæ, ignarus penitus monachici Ordinis, nomine tantùm *b* Abbas est constitutus. Ceterùm res ecclesiæ *b* in potestatem devenerant manus alienæ: & erat videre miseriam, filiis penuriam patientibus, extraneis de nostra oppressione gloriantibus. Præterea, respectu magis avaritiæ quàm timoris Domini, suggesserunt Comitis-
sæ,

A

prætextu novi templi ſtruendi

ſæ, ut deſtrueretur vetus templum, quaſi indecens & nimis anguſtum. Factum eſt: & tres conſtituti ſunt laïci Prælati eccleſiæ, lupi magis quàm paſtores, ſcilicet Folpertus Albus, Eylgerus & Stephanus: qui occaſionem nacti clandeſtinæ prædationis, ſub ſpecie conſulendi, prædam de noſtro peculio exercebant: domumque Dei paulatim exhaurientes, hominesque eccleſiæ ſuæ ditioni ſubjicientes, domos ſuas pecuniis impleverunt. Filii eorum & filiæ, cognati & affines, per dotem noſtræ poſſeſſionis nubebant & nubebantur: & ſic paulò poſt res magnæ ad magnam exiguitatem devenerunt. Et quia quæ non conveniebant fecerunt, convenienti malitiæ eorum pœnâ mulctati ſunt, pro eccleſia ſua illo dimicante, qui ait: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Omnes, ſiquidem inopinata morte in dimidio dierum ſuorum in uno anno, non in domibus vel in villis ſuis, mortui ſunt, & poſteris terroris exemplum reliquerunt, quia qui deſtruit templum Dei, diſſipabit illum Deus. Non enim erat ſemen electum Domini, quod manus Domini ab initio præparavit, ad deſtruendum, ad ædificandum, & plantandum in nomine Domini; ut per hoc non ſolùm templi & clauſtri & omnium officinarum ejus ruina innovaretur; ſed magis morum, ordinis, religionis & Fratrum miſerabilis & magnus defectus, favente Domino & S. Adalberto conſurgeret & melioraretur.

diſſipantur bona monaſterii ſed non impune.

Zach. 2, 8.

B

12 Cum animarum de vitiis ad virtutes converſio multo propenſioris miraculi, quam cæcorum illuminatio ſit; non ab re videtur miraculis ſancti Confeſſoris inſerere, qualiter poſt obitum Florentii Craſſi Comitis, cujus ſuprà meminimus, locus Egmundenſis omni fere humano auxilio deſtitutus, conſilio filiorum ſeculi, qui filiis lucis prudentiores in generatione ſua ſunt, fere peſſumdatus, fere ad extremam miſeriam humiliatus; in priſtinum ſtatum, imo multo meliorem, meritis ejuſdem Patroni noſtri, Domini gratiâ ſit reſtitutus. Cum ergo placuiſſet gratiæ divinæ viſitare locum Egmundenſem, inſpiravit Epiſcopo *c* Andreæ & Comitiſſæ Hollandiæ Petronillæ, mittere legatos cum litteris ad Abbatem Gandenſem *d* Arnoldum pro monacho, qui idoneus eſſet animas regere, exteriora diſponere, & lapſa promovere. Qui conſilio cum ſuis habito, Præpoſitum curtis eorum, quæ dicitur *e* Lens, Walterum, quem frequenter probum & utilem probaverat, miſit: quem Epiſcopus Andreas in Vigilia Nativitatis S. Mariæ Abbatem *f* ordinavit. Qui veniens Egmundam, & defectum in omnibus reperiens, quid ageret, quo ſe verteret, niſi ad Deum & S. Adalberti patrocinium, ignoravit. Sed proceſſu temporis Dei gratiâ, in qua multum ſperabat, proſperum in omnibus ſucceſſum habuit, & omnia bene & ordinatè, tam exteriora quam interiora, componi cœperunt. Cujus ſtudium quale fuerit, præter cetera, teſte eſt templum, & omnes ejus officinæ.

Cuncta reſtaurat Abbas Walterus,

c

d

C

e

f

13 Cum veteris templi deſtructio fieret, novique jam ædificatio immineret; futurorum præſcius omnipotens Dominus, utrumque negotium ſuæ voluntatis eſſe, miraculis atteſtantibus oſtendit: de quibus pauca pro tem-

deſtruendo muro veteri intentus faber,

pore dicemus. Malum quamdam magnitudinis non parvæ, ferro roſtratam, manus artificum aptaverat, ut lignis hinc inde infixis, à multis impelli ad muri deſtructionem vice arietis potuiſſet: cujus extremam partem unus artificum dirigebat, ut malo per directum procedente, nullus impulſus in incertum, nullus in vanum iret. Inter agendum igitur accidit, ut præponderans pars roſtrata, partem alteram in ſublime ſuſtolleret, & artificem rectorem ſuum, mento comprehenſum, in ariete ſuſpenſum detineret. Sed ne quid periculi vel gravioris incommodi (quod facile in tali eventu fuerat) ſuſtineret; in adjutorium ejus, potentiæ & miſericordiæ Pater, per merita ſancti Confeſſoris Adalberti, feſtinè intendit: & arborem, quam multa manus hominum frangere non potuiſſet, potenti brachio ſuo confringens, leniter hominem & ſine ulla læſione depoſuit. Cujus miraculi ſtupenda novitas omnes in admirationem & laudem Domini convertit, omnes ad glorificationem & ſervitium Sancti devotiores effecit. Item dum Frater quidam monachus, Gerardus nomine, in dejectione ejuſdem veteris ædificii laboraret; lignum quoddam non modicæ quantitatis incautè dejecit, quod capiti cujuſdam ruſtici inferius ſtantis illiſum eſt. Sed cum & loci altitudo, & impetus mittentis, & ligni vaſtitas, fracturam penitus cerebri illius minarentur; in ſumma tantum cute ſanguis exivit. Ceterum homo ſanus & incolumis apparens, præſentiæ Domini & laudis ejus, qua in Sanctis ſuis eſt mirabilis, fomes & materia modica non fuit.

D

A. MON. MEDIOL. EX MS.

periculum mortis miraculoſe evadit.

Item ruſticus,

E

14 Cum veteri templo deſtructo, novi ſtructura magis magiſque indies, venerabili Waltero Abbate, de quo præfati ſumus, annitente, & gratia Domini conatum ejus adjuvante, aſcenderet; per merita beati Patris Adalberti ſtupendum contigit miraculum: quo & præſentia divini favoris magis attendi, & fidelium devotio ad dilectionem Sancti & imitationem copioſius poſſet animari. Tugurium quoddam ante ſtructuram novæ ædificationis ſtabat, quo Fratres ad perſolvenda divini Officii munia diu noctuque conveniebant: in quo & altare ad celebranda myſteria aptatum, & ſcrinium beati Patris noſtri, prout tempus & rei neceſſitas condocebat, convenienter ſecus altare locatum fuerat; tabulam quamdam depictam habens ſuper ſe, quæ illud obumbrans à pulvere vel qualibet injuria poſſet defendere. Dum ergo pro more in eadem domuncula Fratres nocturnis inſiſterent Vigiliis, & cæli magna ſerenitas fuiſſet; derepente Dominus miraculum oſtenſurus, eamdem aëris tranquillitatem in tempeſtatum horrorem convertit; & tantus imbrium deſcendit impetus, ut in ſtuporem omnes & metum converteret. Erat autem eo tempore tectum ipſius tugurii detectum, & ad modum ulnæ unius cælo patens eodem loco, quo tabula ſuberat & ſcrinium beati Confeſſoris Adalberti. Sed cum tanta inundatio facta fuiſſet, ut, inter muros novos aqua decurrente, vix poſſent Fratres diſcalceati de domuncula ad clauſtrum redire; mirum dictu, ſuper tabulam qua ſcrinium Sancti tegebatur, nec gutta quidem ejuſdem inundationis decidiſſe reperta eſt: quæ ſi naturali curſu uſa,

ſua interim Officia in male tecta ædicula facientibus Monachis.

F

non penetrant eam inundantes pluviæ,

A nec divinitus compescita fuisset ; non modo
A. MON. tabulam, sed & totum domunculæ pavimen-
MEDIOL. tum invasisset. Fratres ergo stupentes mira-
EX MS. culo, grates Patri luminum, à quo omne donum perfectum descendit, persolverunt ; gaudentes se talem habere Patronum in terris, quem sic contestantur miraculorum insignia placuisse Patri qui est in cælis.

famulus ex alto citra noxam cadit,

15 Eadem tempestate cum (ut prædiximus) favor cælestis corda & manus omnium in domo laborantium, exerceret ; totius malitiæ commentor & invidiæ caput diabolus, gratiæ Domini favorem, glorificationem Sancti, sui ejectionem ægerrimè ferens ; artibus quibus poterat manus eorum exarmare, impedire fervorem, alacritatem in contrarium commutare satagebat. Famulus ergo quidam, Isbrandus nomine, cui ministerium hujus officii deputatum fuerat, ut cæmentariorum voluntati ad quæ opus habebant deserviret ; cum arbores & ligna, quibus ad structuram descendebatur, esset connexurus ; incautè agens, cum arbore cecidit de tam eminenti loco, ut haud dubium contractus & mortuus æstimaretur.

B Is autem, vertiginem tantùm momentaneam passus, incolumis surrexit : tantóque ad serviendum devotior, quanto majori gratia conservatus fuerat, ad negotium quod inchoaverat ministerii sui rediit ; voce actuque Dominum glorificans, & Sancti meritum effecti miraculi clamore contestans.

item fabri plures.

16 Cum unus ex quatuor arcubus, qui chorum ambiunt, concludendus esset ; tota machina lignorum, quibus ad structuram ascendebatur quibusque constiterant operariorum pedes, ex improviso cum ingenti fragore corruit. Sed velox auxilium Domini, qui qua vult occasione suos conservat, per patrocinium sancti Patris nostri Adalberti, omnes incolumes, ipsis quibus acciderat, cunctisque qui viderunt vel audierunt admirantibus, conservavit. Sed quia identitas satietatis mater est, & prolixa relatio similium fastidium generat ; lectoris tædio consulentes, de hujusmodi casibus, vel extremis periculis & liberatione illorum, qui hac inciderint, scribere prætermittimus, quæ mirabili & copioso effectu per Sanctum suum, sive in destructione veteris templi, sive in reparatione novi operatus est Dominus.

C 17 Anno Domini MCXLIII, Nonis Octobris dedicatum est templum in Egmunda à Domino *g* Hartberto Trajectensi Episcopo, præsente *h* Theoderico nono Comite & uxore ejus *i* Sophia, & congregato populo infinitæ multitudinis, tanta præparatione necessariorum à Domino Waltero Abbate provisa [fuit], ut qui præsentes fuerunt, numquam tali Dedicationi se adfuisse hodiéque testentur. Auræ etiam derepente superveniens jucunda serenitas, festivitati arrisit ; cum per sex hebdomadas antè pluvialis aura fuerit. Hujus eventus, imo miraculi dominus Hartbertus Episcopus, in sermone quem locutus est ad populum, mentionem fecit : & dicebat se mirari, quod tantæ & tot Reliquiæ maximorum Sanctorum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, & Virginum continerentur in extremo margine mundi. Cum autem Sanctorum Reliquiæ reconderentur à Domino Episcopo altaribus, Frithericus pius & religio-

g
h
i
Dum anno 1143, 7 Octobris, dedicatur Ecclesia,

sus monachus, in quærendis, videndis, tractandis, dividendis & exportandis Reliquiis studiosissimus omnium fuit : quem Dominus è vestigio completa dedicatione castigans castigavit, & tam in corpore quam in sensu citò utrumque sanaturus flagellavit. Ascendente enim ad cerebrum infirmitatis humore, à semetipso in tantum alienatus est, ut nec verba ejus, nec gestus convenirent consuetudini & personæ ipsius. Post aliquot dies, cum Frater ille infirmitatis immensitate, & Congregatio tota orando & vigilando, super eo laboraret ; signatus est Cruce, quam Egbertus Trevirensis Archiepiscopus Egmundensi contulit Ecclesiæ : cujus virtutis effectum sæpenumero experti sunt & narrare solent Fratres ejusdem ecclesiæ, & laïci quamplures ad eam pertinentes. Hac igitur Cruce signato confestim Dominus reddidit lætitiam Salutaris sui, & sensu integro devotis eum incliniis salutavit : nec multo post ab ægritudine mentis & corporis convaluit. Creditum est autem à multis, hanc eum plagam ex hoc incurrisse, quod tam audacter & minus cautè Sanctorum Reliquias tractaverit : ut discat homo, & putredo & vermis, talibus se non præcipitanter ingerere, sed cum tremore & summa reverentia tractare divina.

D *Monachus licentius Reliquias tractans,*

amentiâ punitur, sed Cruce allata sanatur.

E

ANNOTATA G. H. & D. P.

a Petronilla, *filia Ducis Saxoniæ, facta vidua anno* 1122, *mortua an.* 1144.

b Asselinus, *constitutus Abbas anno* 1124, *depositus anno* 1129, *mortuus anno* 1134.

c Andreas de Kuyck, 25 *Episcopus Ultrajectinæ Ecclesiæ, præfuit ab anno* 1128 *ad* 1138.

d Arnoldus 23 *Abbas Blandinienſis, ab anno* 1117 *ad an.* 1132, *reformarat suum monasterium ; qui sub initium anni* 1127 *à B. Carolo Bono Comite Flandriæ legatus fuerat, cum Castellano Gandensi, Aquisgranum ad Lotharium Imperatorem.*

e Lens, *oppidum Artesiæ, Flandris conterminæ inter Armenterias & Atrebatum, pari fere utrimque spatio.*

f *Anno* 1129, *ordinatus* Walterius, *mortuus* 28 *Novembris anni* 1161.

g Hartbertus *seu* Hertbertus *fuit Ultrajectinus Episcopus ab anno* 1138 *ad annum* 1150, *quo obiit* 10 *Novembris.* F

h Theodericus VI *cum matre Petronilla, post obitum patris Florentii Crassi anno* 1122 *mortuus, præfuit ac dein vixit usque ad annum* 1157. *Supereſt adhuc, supra veteris ad templum portæ reliquias, lapis rubeus, in eoque effigies S. Petri, cui uterque adgeniculatur sub hoc lemmate:*

Hic Dideric orat, opus hoc Petronilla decorat.

Deinde sic legitur :

Janitor ô cæli, tibi pronum mente fideli
Intromitte gregem, Superûm præstans sibi Regem.

i Sophia, *piissima Comitissa, à morte mariti Hierosolymam peregrinata, ibidem anno* 1176 *mortua est.*

A

CAPUT III.

Miracula a *poſtea adjuncta*.

a 18 SAnctiſſimi Adalberti Patroni noſtri virtutum gratia, olim variis miraculorum prodigiis endata, noſtris etiam temporibus non modica, verum mirabilis & magna oſtenditur, quod in laudem Dei totâ ſimul patriâ propalatur. Temporibus namque *b* Wilhelmi Regis Romanorum necnon Comitis Hollandiæ, mulier quædam, una de novercarum numero, privignum ſuum, mariti videlicet filium, tam inſatiabili odio proſequitur, ut ejus per ipſam interitus, tam rebus quam conſiliis poſtuletur. Dicto interea juvene comedente, & novercæ machinationes ignorante, ſitienti potus tribuitur, cum quo etiam venenorum commixtio deglutitur. Quibus ſuſceptis idem juvenis ſecundum majora tempora magis intumuit, prægnans apparuit, nec aliquod remedium vel per artem vel per *c* phyſicam adinvenit. Poſtquam itaque dictus juvenis miſerabili corpore ad ſenectutis ætatem perveniſſet, & ejus mors quotidie plus quam vita amicis etiam propriis placuiſſet; quidam fortè divinitus inſpirati, illi ſtudent conſulere, ut votum peregrinationis ad S. Adalberti Eccleſiæ limina velit promittere, & ibi Chriſti gratiam implorare.

Circa annũ 1250 juvenis à noverca veneno potatus,

b

c

B

indeque tumefactus totus,

19 Is itaque horum inſtantiâ Egmundam veniens; & tam cum monachis, quam cum illis quos adduxerat amicis, ante Reliquias S. Adalberti orationi procumbens; erectus ſitire dicitur, à quo etiam lympha plus quam aliquis liquor poſtulatur: unde divinæ pietatis intuitu ad minorem S. Adalberti baſilicam ducitur, quo ſibi de fonte vel puteo liquor amabilis præſentatur: quo hauſto ſecundò vel tertiò, dictus tumor incipit quodammodo deficere, & quemdam partui exitum vomitu præparare. Quod cum adſtantibus cernitur, hauſtus hauſtui ſociatur. Nec mora: vir iſte mortuo ſimilis incipit vomere, & de ore ſuo bufones plurimos præſentare. Poſt cujus actum potus additur: quo ſuſcepto turba vilior proſcreatur. Cum autem ſimiliter & tertio ageret, & omnem quaſi maledictionis progeniem maximo dolore emitteret, tot videlicet bufones, quot magna pelvi non poterant recipi, & vix ab aliquo numerari; ipſe dolore quaſi deficere cernitur, & mortis faciem oſtentare. Poſt quos horum prima parens, mater videlicet omnium, quia integra exire non poterat, Dei miſericordiâ in quatuor partes dividitur, quarum viciſſim ſingulæ vomitu præſentantur. Quo facto magis horrendum horum, ſcilicet cubile vel tabernaculum ſequitur: quo emiſſo ſæpedictus famulus, Gerardus Ever habens agnomen, poſt præſentis paſſionis recuperationem ſanus efficitur: tantum etiam poſtea vivens, donec plenam habens ætatem, naturalis quaſi ictu funeris declinatur. Verum ſæpedicti Chriſti miſericordiâ & beatiſſimi Adalberti gratiâ curati, filios novimus & nepotes.

cum jam ſenex Egmundam veniſſet,

ejectis multis bufonibus

C

ſanatur.

20 Ne autem B. Adalbertus ſolum per præterita, & non in præſenti credatur per Deum facere miracula; notandum eſt quod

d tempore *d* Wilhelmi Comitis Hollandiæ decimi octavi, quidam Clericus, oppidi de Harlem *e* Notarius, variis infirmitatum languoribus ſubjicitur: inter quos præcipuè cruris ſolatium ejuſque officium denegatur. Cum autem præfatus multo tempore ſic deficeret, nec aliquis amicorum ejus recuperatione vel remedio ſpem haberet; uxor, raro modo præ ceteris ſibi fideliſſima, cœpit quamplurimum hujus languoris tædio affici, & ſupra modum ut decuit contriſtari. Quæ videns humanum conſilium merito deficere, ſtatuit corde puro divinum necnon Sanctorum auxilium implorare: quorum numero ſanctiſſimus Chriſti Confeſſor Adalbertus præ ceteris affectuoſius tangitur, cui etiam peregrinationis devotio & oblationum munera pro dicti remedio promittuntur. Hac itaque in tali propoſito perſiſtente, & Sanctiſſimi limina viſitare diſponente, ſæpedictus *f* Clericus, dictæ videlicet maritus cœpit reviviſcere, & ſanitati priſtinæ congaudere. Quo viſo, facta ſibi ſocia, lino & calceis denudata, S. Adalberto ſtudet applaudere, ejuſque cœnobium viſitare. In qua veraciter dignum relatione perpenditur, quod cum ſæpedicta mulier talis eſſet Corporis hujuſque complexionis, ut ad matricem eccleſiam, vix quarta parte ſtadii ab ejus manſione diſtantem, abſque magnis ſuſpiriis variiſque ſufflationibus, hactenus non procederet, ſed quaſi hydropica crocitaret *g*; ipſa tamen, ut veriſſimè retulit, hac via, trium utique leucarum, non laditur: ſed hæc per eam peregrinatio, quaſi tranſitu leviſſimo, Chriſti gloriâ ejuſque Sancti gratiâ adimpletur.

D

A. MON. MEDIOL. EX MS.

e

Cruris uſu deſtitutus invocato per uxorẽ Sancto

f

ſanatur, & cum ea Egmundam venit ex voto.

E

g

21 Anno MCCCXXXII, dum apud Egmundam quædam mulier in die tranſlationis B. Adalberti ibidem Patroni, quæ *h* eſt XVII Kalendas Julii, more conſueto caſeum faciens, manuumque comprehenſionibus coagulum glutinans, liquorem effundere nititur, VIX ſeri color modicus, verum ſanguinis dimidium ſextarii reperitur. In quo ſtrages multorum prænoſticari poterunt: nos autem petimus Deum cum Patrono noſtro eiſdem miraculis venerari. Quædam de Limmen *i* vidua, oculorum beneficio privata, ad S. Adalberti capſam ducitur, ubi remiſſis ductoribus, ſola flens & ejulans, incurvatur. Cujus clamor à monachis percipitur: quorum ab uno quæritur, & cur plangeret ſciſcitatur. Quæ confuſis lacrymoſiſque ſuſpiriis reſpondere ſtuduit, & breviter perhibere: Domine mi, ego cæca & miſerrima hunc locum petii, ſperans Sanctorum munere & hujus Patroni præcipuè ſublevari: nec horum loca deſeram, niſi viſu recepto ſpretis ductoribus domum quæram. Monacho itaque recedente, viduâque in ſuis precibus perdurante; mirum valde cernitur, in quo conſueta S. Adalberti pietas commendatur. Quoniam mulier, quæ multis annis viſu privata extitit, fatum quoque locum triſtis alieno ducatu petiit; læta & gaudens ad propria, propriis videlicet ducta luminibus, remeavit. Cujus miraculo pium omnes benedicimus Dominum, ejuſque piiſſimum Confeſſorem. Verum ſi Patroni noſtri ſimilia, prout contingunt quotidie, ſcripto tradamus; non ſolum fauces legentium, ſed & aures docentium * prolixitate nimia confundemus.

Feſtã violanti in ſanguinem vertitur ſerum caſei,

h

i

cæca illuminatur.

F

* *an* diſcentium.

A AUCTORE D. P.

ANNOTATA G. H. & D. P.

a *Hic fabula miscebatur de prosapia S. Adalberti, quasi annis 37 fuisset Rex Anglorum, eique successisset S. Edmundus frater à Normannis occisus. Quæ legi potest apud Mabilionem, qui & ipse monet fabulam esse.*

b *Wilhelmus II Comes in Regem Romanorum electus anno* 1248, *mortuus anno* 1255.

c Physica *videtur hic pro incantatione accipi, qua quidam promittunt morbos curare: unde &* Physiculator *dicitur; aliàs idem est quod* Ars medendi.

d *Hic est* Wilhelmus III, *Comes aliis* 22, *præfuit ab anno* 1305 *ad an.* 1337. D

e *Distat Harlemum Egmundâ leucis* 4.

f *Familiare Belgis est,* Clericos *dicere, quoscumque scribas publicos, etsi aliàs sacrorum Ordinum etiam minorum expertes; ex eo forsitan, quod soli olim Clerici futuri ad litteras discendas applicabantur.*

g Crocitare, *an crociis sub axillaribus ad gradiendum niti? an vero præ lassitudine suspirare, teutonice* croggen?

h *Est ea Translatio inscripta Ms. Florario & alteri Ms. ad dictum* 15 *Junii.*

i Limmen *ab Egmunda in Meridiem unâ circiter leucâ distat.*

DE SANCTO SIMONE,

ANACHORETA APUD GRÆCOS.

Notitia ex Synaxario Constantinopolitano Ms.

B *Videtur sepulcrum habuisse pro cella,*

Quod sæpe laudavimus Ms. Synaxarium Constantinopolitanum, Parisiis asservatum in Collegio nostro; cui (si recte memini) etiam consonat aliud Collegii nostri Divionensis, hujus Sancti notitiam nobis obtulit sub hac formula.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ὁ ἅγιος Σίμων ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται.

Eadem die S. Simon in pace requievit.

Additur porro Distichon unde intelligi videtur ipsum in sepulcro habitavisse, quemadmodum S. Jacobus Pœnitens, *de quo actum* XXVIII *Januarii.*

Σορὸς Σίμωνι σαρκὸς ἑστιν ἑστία,
Πολοὶ ὃ τάφος πνεύματος κατοικία.

Tumulus Simoni carnis hospitium breve,
Ejus sed animæ stabilis est cælum domus.

sicuti olim S. Jacobus Pœnitens:

Vixit Jacobus *in Palæstina sæculo Christi* VI. Simonem *nihil est quod suadeat sæculo* IX *esse seniorem aut longe à Constantinopoli vixisse: quare eum hic locamus, addimusque titulum* Anachoretæ, *istiusmodi vitæ proposito congruum.*

2 *Librum* V *de Vitis & Apophtegmatis Patrum apud Rosweydum Auctore incerto, de Græco Latinum fecit* Pelagius *S. R. E. Diaconus, quem ille cum Georgio Garneveltio censet postea Romanum* Pontificem *factum, adeoque ante annum* DLVI *functum Legationibus Apostolicis in Oriente, unde librum istum creditur attulisse. In hoc laudatur Orientalis aliquis, ipsoque Jacobo verosimiliter Senior* Simon; *alius certe ab hoc nostro, siquidem hic verè habitavit in sepulcro; de quo ibidem hæc referuntur.* Venit aliquando Judex Provinciæ videre Abbatem Simonem: & ille tulit lorum quo cingebatur, & ascendit in arborem palmæ ut purgaret eam. Illi autem venientes dixerunt ei, Ubi est Senex qui hac in solitudine habitat? Et ille respondit: Non est hic solitarius aliquis. (*Quia nempe jam ibi etiam Judex erat cum suo comitatu*) & cum hoc dixisset, discessit Judex. *Idem Græco-latinè legitur, sicut etiam id quod sequitur apud Cottelerium in Apophtegmatis Patrum, tomo* I *Monumentorum Ecclesiæ Orientalis pag.* 685. E

C *nisi forte est ille honoris humani contemptor,*

3 Aliàs item venit alter Judex; & præcedentes Clerici dixerunt ei, Abba, paratus esto; quia Judex, audiens de te, venit ut benedicatur à te. Et ille dixit: Etiam ego præparabo me. Et cooperiens se sacco suo, & tollens in manu sua panem & caseum, sedit in ingressu cellulæ suæ, & cœpit manducare. Venit ergo Judex cum officio suo, & videntes eum spreverunt, dicentes: Hic est Monachus solitarius, de quo talia audiebamus? Et statim discesserunt, & reversi sunt ad se. *Ecce* cellulam *habitabat hic* Simon, *non* sepulcrum: *referre tamen ista hìc placuit, si forte aliter cuipiam videatur. Fieri enim potest ut in suprapositio Distichо caro* Simonis, *non vita, sed mortua dicatur in sepulcro commorata, sicuti anima in cælo: neque novum est ex antiquioribus Patribus aliquos sic inscriptos recentioribus Synaxariis fuisse: quo casu posset iste* Simon *ad* V *seculum referri, ipsoque etiam Jacobo senior censeri, & in eadem Palæstina vixisse.* F

cujus laus in lib. 5 de Vitis Patrum.

DE

A D

DE SS. PRINCIPIBUS RUTHENIS PETRO ET FEBRONIA, IN MONASTERIO NOMINATIS, DAVIDE ET EUPHROSYNA.

F. V. Notitia ex Synaxariis Ruthenicis.

Memoria ex variis, anno 1688 *latine redditis,*

VOlodemiria *inter præcipuas imperii Ruſſici Provincias, ad Aquilonem Moſcuæ adjacens, qua Orientem reſpicit, claudıtur* Occa *flumine. In hujus ripa occidentali ſitum eſt oppidum haud ignobile,* Murom *accolis dictum: quod Sanctos hoſce Principes ac Conjuges* Petrum & Febroniam *laci dedit. Horum memoriam continet Menologium Slavo-Ruſſicum, verbotenus è Slavonica lingua in Latinam verſum à Prænobili ac generoſo Domino Joanne Gabriele, Barone de Sparwenfeld anno* MDCLXXXVIII, *collatum cum variis codicibus tam Mss. quam vario tempore editis; præcipuè vero cum codice Moſcuæ impreſſo ſub Magno Duce Theodoro Alexeide, & ſub* Patriarcha *Joachimo adhuc vivente anno mundi ex ſupputatione Ruſſica* 7187, *Chriſti* MDCLXXIX, *Indictione* II *menſe Auguſto.*

B *ex impreſſo anni* 1679

2 *Eorumdem quoque Sanctorum nomina inſcripta ſunt Synaxario Ruthenorum peculiari Diœceſis Kiovienſis, quod præter Sanctos à Græcis acceptos continet etiam Pieczarienſes (Baſilianos ſcilicet Monachos) & Proprios Ruthenorum. Hoc Synaxarium quod Moſcis etiam uſitatum eſt, miſſum & in linguam Latinam tranſlatum accepimus à R. P. Georgio David, Societatis noſtræ Miſſionario anno* MDCLXXXVIII *Moſcuæ reſidente. Nunc verò cum Papebrochius in ſua ad Ephemeridas Græco-Moſcas præfatione, evidenter demonſtraverit Moſcos ſatis ſero in ſchiſma prolapſos eſſe, nec ullos ſuis Sanctorum Faſtis adſcripſiſſe, præterquam qui in orthodoxia mortui plurimis dein claruerint miraculis; ſecurum exiſtimamus* Sanctorum *titulum ipſis concedere, atque in hoc opere locum dare.*

& Synaxario Kiovienſi,

C

3 *Inquiſitum itaque eſt per R. P. Caſimirum Bielski, Collegii noſtri Polocenſis in Lithuania Rectorem; num quæ SS. Principum extaret Vita. At poſtquam omnem adhibuit operam, datis 27 Julii anno* 1694 *litteris, incuſans Græco-Ruthenorum circa hujuſmodi Sanctorum monumenta negligentiam, ſignificavit nihil inveniſſe ſe præter Elogium aliquod commune, abſque ullo temporum charactere; neque ex Monachis Schiſmaticis (ex quorum Menologiis hoc acceperat) annum ortus, obitus, imo ſeculum quo vixerunt diſcere potuiſſe; tranſtuliſſe vero ſe Elogium hoc ex antiquo Slavonico vel Ruthenico in linguam Latinam adhibito interprete ex noſtris, qui hoc idioma optime callebat; atque ubi ſenſus patiebatur verba verbis reddidiſſe, ſubinde vero rem brevi periphraſi exprimere debuiſſe, quando aliàs ad litteram exponendo, aliquid non intelligibile protuliſſet. Cum igitur nihil aliud ſuppetat, juvat elogium hoc ipſis verbis, prout ab illo tranſlatum eſt, lectorum oculis ſubjicere cum ipſo titulo.*

Menſe Junio 25. Memoria ſanctorum Orthodoxorum, Sancti Principis Petri, & Sanctæ Principiſſæ Febroniæ, dictorum in ſtatu religioſo, Davidis & Euphroſynæ, Muromenſium novorum Thaumaturgorum. *Elogium ex Menologio Ruſſico.*

E

4 Iſte Beatus Princeps Petrus natus eſt ex fidelibus progenitoribus, & educatus in recta diſciplina & continentia, in civitate Murom, & probè munus ſuum geſſit. Poſt aliquod tempus iniit conjugium ſanctus Petrus cum Beata ſua Principiſſa Febronia, & hæc etiam fidelibus majoribus progenita eſt, & bene erudita eſt in fide: & ſic ambo ſancti & fideles erant, & amantes continentiæ & caſtitatis, & erant miſericordes, & juſti, & humiles, & liberales, & manu ſuâ egenis miniſtrantes, & religioſum ac ſacerdotalem ſtatum diligentes, & eleëmoſynas illis impertientes: ſimiliter pauperes vehementer diligentes, & jejunii ac abſtinentiæ tenaces. Et iterum poſt multum temporis ambulantes in omnibus coram Chriſto per ſua opera bona, deſiderabant ſecundum Deum imitari humiles in terra, & pacem juſtorum induere. Et poſt hæc Beatus Princeps Petrus in extrema ſenectute in ægritudinem corporalem incidit, & ſuſcepit tonſuram monachalem, & in ſtatu religioſo vocatum eſt nomen ejus David. Et demum productâ aliquantum ægritudine tranſlatus eſt ad Deum, bona confeſſione ad regnum cœleſte.

F

5 Similiter ſancta Principiſſa Febronia cum magno deſiderio velamen monaſticum accepit, & in ſtatu religioſo vocata eſt Euphroſyna. Eâdemque ratione, & ipſa bona confeſſione, & purâ conſcientiâ obiit, & tradidit in manus Dei animam ſuam. Et ambo imitati ſunt humiles in terra, ſicut & à teneris annis idem fecerunt. Eorum obitum flevit nobilitas & Magnates, beatos tamquam parentes amiſſos deplorantes; incolæ civitatis, uti defenſores & tutores; pauperes verò & viduæ & famelici, tamquam potûs & cibi largitores. Et ſic Sanctos tota civitas duxit honorificè ad ſepulturam, & poſuerunt venerabiles eorum Reliquias in eâdem civitate Murom, in Eccleſia, in eodem ſepulcro. Faciuntque varia miraculoſa beneficia per ſanctas ſuas Reliquias, venientibus ad eas cum fide, uſque in hanc diem ad gloriam Dei.

DE

A D

DE S. GUILIELMO ABBATE

FUNDATORE EREMITARUM MONTIS VIRGINIS

SUB REGULA S. P. BENEDICTI,

GULETI APUD NUSCUM IN APULIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P. De ſcriptoribus vitæ, cultu Sancti, & Ordinis loco primario.

ANNO MCXLII. *Remiticum Benedictinæ obſervantiæ inſtitutum egregie refloruit ſeculo* XII, *in regni Neapolitani atque Siciliæ provinciis, per duos novos Ordines,* Pulſanenſem *atque* Montis-Virginis; *quorum Inſtitutores ambo hunc menſem Junium ſuo obitu conſecraverunt. Pulſanenſem, jam extinctum initiavit* S. Joannes de Matera, *cujus Vitam illuſtravimus die* XX; *alterum, adhuc vigentem, licet per bella variaſque rerum viciſſitudines pluribus monaſteriis ſexus utriuſque imminutum, exorſus eſt* Gulielmus *prætitulatus, monaſterio condito in* Monte, Virgilii *primùm, deinde* Virginis *dicto; ex quo deinde ad alia aliaque eſt progreſſus, conſtitutis iſtic unde recedebat pro ſe Abbatibus; licet ipſummet in publicis inſtrumentis non inveniam ſic appellatum, ſed modo* Eremitam, *modo* Prælatum Montis Virginis; *alibi denique* Cuſtodem & Rectorem dictæ eccleſiæ, *etiam tum cum mons iſte proprium ſuum Abbatem habebat Albertum, primum Sancti diſcipulum; ut nomen* Prælati, Cuſtodis, Rectoris, *videatur hic amplioris eſſe auctoritatis, idemque valere quod hodiernus uſus Abbatem Generalem nuncupat: ſequor interim recentiores,* Abbatem *paſſim nominantes, & addo in hodierno Martyrologio Romano eum ultimo loco, auctoritate Gregorii* XIII, *ſic adſcriptum legi;* Guleti prope Nuſcum S. Guilielmi Confeſſoris, Patris Eremitarum Montis-Virginis.

Condito monaſterio ſub annum 1118,

ipſum & alia deinde Prælatus rexit:

2 Beati *ac* Sancti *titulum à tempore immemorabili, ſi non etiam ſtatim ab obitu, ei tribui cœptum, cultumque in Ordine, probat Officium totum proprium, antiquitus uſurpatum; quod, unà cum Vita antiqua, anno* MDCXLIII *edidit* Joannes Jacobus Jordanus, præfatæ Congregationis Abbas Generalis, ſemel iterumque (*ut præfatur*) lectus: *qui* cum priori Præfectura collapſum vetuſtate templum Virginei-montis reſtitui *curaſſet*; alterâ, Divorum Vitas, vetuſtate obliteratas, proferre *voluit*; *pollicitus*, arrham *hanc fore* Chronicorum Montis-Virginis, quæ vulgari ſermone quamprimum typis mandaturus *erat*; in quibus de antiquiſſimis & præclaris geſtis in præfato monte, pleniſſime certiorem faceret Lectorem. *Neque diu diſtulit: ſed primum illorum tomum emiſit in lucem ſexto poſt anno, diviſum in duos libros. Horum prior totus inſumitur deſcribendis ipſius Montis profanis ſacriſque antiquitatibus; ſecundus, Vitæ ac generalatui* S. Guilielmi *impenſus, cum ejus obitu & anno* MCXLII *deſinit: adeo ut ſi jam editus non eſt, adhuc ſperari debeat tomus alter, qui reliquos Ordinis Abbates Generales, eorumque actus (prout titulus promittit) Chronologice deductos complectatur: hujus interim tomi defectum utcumque ſupplebit nobis mox laudandi Felicis de Renda opuſculum.*

C *ſtatim à morte cultus ut Sanctus,*

de quo liber 2 Chronicorum Ordinis.

3 *Vitam, quam ex primo opuſculo damus,* Joannes *ſcripſit, quem patriâ Nuſcanum, & à ſancto viro Guleti ſuſceptum ad Ordinem ſub annum* MCXXXII, *unà cum Jacobo, ſancti viri in S. Salvatoris ibidem monaſterio ſucceſſore, Jordanus aſſerit, eidemque Jacobo ipſam inſcriptam à Joanne: quod etiam ex Prologo liquet, ubi is ait:* Dignata eſt mihi, venerande Jacobe Pater, injungere veſtræ ſanctitatis religio ..... beati Patris noſtri Guilielmi, cujus vicem Dei gratiâ geris, vitam vel obitum ſcriptis tranſmittere. *Neque dubitare poſſumus, an non alius poſterior Abbas* Jacobus, *adeoque &* Joannes *ſcriptor intelligi poſſit: quia num.* 37, *ea* omnia *quæ narrat,* didiciſſe *profitetur ex altero ſibi cognomine* Joanne de Nuſco, *uno ex primis Sancti in Virgineo monte diſcipulis. Profitetur autem Jordanus quod hæc & aliæ Vitæ, quas editurus erat,* ut barbarum fere ſeculum ferebat, incultæ *à ſe proferantur*; vetuſtate tantum probandæ, quæ in ſua ſimplicitate non parum habet dulcedinis, & multum auctoritatis; *quodque* nihil in illis innovavit, nihil addidit, præter diſtinctionem, *in Capita ſcilicet* XXXIII: *quibus ex eodem Longobardico Ms. ſeculi* XIII, *apud Montem Virginis aſſervato, tria Capita junxit totidem Miraculorum, anno* MCLXXXV *&* MCCLVIII *patratorum. Quæ diſtinctio cum recens ſit, liberum mihi eſt nullam ejus rationem hic habere, & in pauciora ſed longiora octo Capita, Annotatis fere ex Jordano ſumendis illuſtranda, totam Vitam partiri.*

Vitam diſcipulus Joannes à Nuſco ſcripſit, E

& ex Ms. edidit Jordanus Generalis,

F

4 *Eamdem Vitam proprio ſtylo contraxit cumque ſimiliter contractis SS. Amati Epiſcopi Nuſcani & Donati Monachi Vitis, necnon cum Privilegiis Ordinis, anno* MDLXXXI *Neapoli edidit* Felix Renda, *Mercurianenſis, adeoque ad pedem Montis Virginis natus, & in ſynonymo Neapoli monaſterio* Prior: *quæ editio nobis haud parvo uſui erit ad concinnandam de* X *primis Abbatibus Generalibus Appendicem. Prædicti porro Jordani diligentia fecit, ut haud ægre careamus* Hiſtoriâ Montis *prædicti à* Thoma Coſto *Neapolitano iterum edita anno* MDXCI, *in qua Rendam ferme Italice reddidit. Iſtis ſic obiter indicatis, redeo ad Officium quod primus prælo dedit Renda, & recudi fecit Jordanus, aſſerens ipſum in uſu fuiſſe uſque ad annum* MDCXIII; *quo Breviarium Monaſticum reformavit* Paulus *V, & ipſi nihilo minus tres amplas Lectiones de* S. Guilielmo *inſeruit, quas ſæpe allegat idem Jordanus. Nos ipſum Breviarium necdum vidimus, ſed neque ex eo quid-*

quem recentiores quidam ſecuti.

Officium Vetus in uſu fuit uſque ad annum 1613

A *quidquam putamus haberi posse, quod in antiquioribus non reperiatur, præter confirmatum ea ratione cultum: quæ confirmatio majoris quidem est auctoritatis, sed potioris antiquitatis illa quam vetus Officium suggerit. Ipsum tamen, quamvis proprium totum, nihil attinet hic recudere, sed satis erit excerpere pauca.*

datur inde aliquid ex utrisque Vesperis

5 Ad Magnificat Antiphona *hæc est:* Sancte Guilielme, Confessor Domini, divinæ Majestatis interpella pro nobis clementiam, ut nostrorum peccatorum detersa ærugine, tecum in futuro gloriemur in cæli palatio. ORATIO. Omnipotens sempiterne Deus, cunctorum splendor fidelium, qui electum Beatissimum Guilielmum, Confessorem tuum, tibi mirabiliter inhærere fecisti, ejusque dogmate populi multitudinem fideliter adunasti; concede propitius, ut quæ in re studuit agere, & quod doctrinâ divinitus contulit, exequi mereamur. *Pro secundis Vesperis:* O divinæ pietatis admiranda potentia, quæ inter beatorum Spirituum agmina, super cæli fastigia Guilielmum suum famulum hodie elevavit; ejusque sancti
B nominis memoriam propagavit in terris! Hanc totis viribus diligamus, hanc dignis jugiter extollamus præconiis. ORATIO. Largire nobis quæsumus, omnipotens & misericors Deus, B. Guilielmi Confessoris tui digne memoriam venerari; ut tuæ Majestati placere possimus, & ejus semper patrocinio muniamur.

cum Sequentia ad Missam.

Similiter ad Laudes & Horas omnes & singulas propriæ habentur Antiphonæ, Capitula & Orationes: necnon Responsoria & Antiphonæ, ad singulos Nocturnos: Capitula etiam & Hymni, sed ad leges metricas male tornati. Suavior est Sequentia ad Missam, *quam ideo placet hic addere, quamque solam in Chronico Jordanus recudi fecit.*

6 In æternæ regno vitæ
Supernorum genus mite
Laudis cantet modulis.
Chorus noster colat ritè
Sancti festum Cœnobitæ,
Guilielmi nobilis.
Qui Lombarda gente natus,
Jam parentibus orbatus,
Est à pueritia.
A malignis revocatus
Spernit mundum & reatus,
C Sitiens cælestia.
Pede nudus, unicâ
Tantum tectus tunicâ,
Pro Religione
Visitavit limina
Sanctorum, & crimina
Vicit in agone.
Caritate faber, sospes
Sancti prece, struxit hospes
Binos ferri circulos;
Qui cingant ventrem, & pectus
Sancti; cujus erat lectus
Terra propter æmulos.
Potus aqua, cibus panis
Hujus erat: de Melphanis
Idiotam docuit.
In soliculo Castello
Cæco patiens misello
Lumina restituit.
In Monte Virgilii
Magni vir consilii
Ecclesiam struxit.
Lupus devorat errantem
Asellum & pascentem,
Inde hujus opus explet
Urso Sanctus imperat,
Nec ad fontem properat,
Quem prius destruxit.
Sibi Christus in Laceno
Corporali visu pleno,
Quem orabat, patuit.
Ad laudem Regis cunctorum,
Domum Fratrum & Sororum
In Guleto statuit.
Suam præsciens qui mortem,
Monialium cohortem
Sacra docens monuit.
Et miraculis infandis
Factus vir virtutis grandis,
Cæli regna petiit.
Ergo precemur grandibus
Guilielmum cum precibus
Anachoritam,
Ut suis nobis meritis
Sit rectitudo tramitis
Jam ad vitam.
Guilielme, Pater care,
Pro nobis Deum precare
Prece semper sedula.
Abbatissam & Conventum
Regnum ducat ad potentum,
Salvandos per secula. Amen.

D AUCTORE D. P.

E

Corpus conditum sub altari

7 *Corpus defuncti anno* MCXLII *(ipsa qua ante annos* XVIII *ecclesiam Montis-virginei dedicari fecerat die, hoc* XXV *Junii tunc cum Pentecostes festivitate concurrente) sepultum fuit, in eodem ubi obiit* Guleti apud Nuscum *Conventu.* Conditum *autem* fuit *sanctum corpus, ut dicit Vita num.* 57, sub altari marmoreo, in ædicula, ad sinistram partem ecclesiæ paulò post ejus mortem, ab Agnete Abbatissa Sanctimonialium erectâ: *Unde intelligitur, primo sepultum in communi cœmeterio, more aliorum Religiosorum, etiam Abbatum: sed crebrescentibus ad sepulturam miraculis, motum Episcopum Nuscanum Rogerium, ut cum aliis quibusdam Episcopis vicinis curaret corpus exhumandum, atque ad dictum altare transferendum.* Hujus rei monumentum, *teste Jordano cap. ult.* adhuc extat in ipsa fronte veteris illius altaris, in qua spectatur sculptum corpus defuncti, extensum ac junctis supra pectus in Crucem manibus; ad sinistram vero Episcopalis persona, Pontificaliter induta cum pedo in sinistra, dextrâ vero in actu benedicentis elevatâ; circumstantibus pariter Episcopis quatuor, similiter indutis cum suo singulis Pastorali pedo, uno etiam thuribulum ad incensandum tenente. *Illi autem quatuor censeri possunt* Frequentinus, S. Angeli, Maranensis, Abellinus, *vel (si eorum aliqui defuerunt) proximi post illos* Arianensis *aut* Bisacensis. *Archiepiscopus nullus adfuisse videtur, quamvis sub Salernitano B. Falcone omnes illi essent: hic enim vel in ipso lapide satis præ aliis dignoscendum se præbuisset Pallio & Cruce.* Supra idem altare erecta hodiedum cernitur Sancti statua, cum luminoso circum caput diademate. *Omnia hæc petii mihi accurate delineari æri incidenda; neque dubito quin mittenda fuerint æque ac alia ex monte Virginis missa, si apud Nuscum haberi delineator potuisset.*

paucis annis post mortem,

F

eo delatum à quinque Episcopis.

in propriâ capellâ inter corpora SS. Philippi & Lucæ App.

8 Capellam *istam, ad quam delatum corpus sanctum dixi, Jordanus pag.* 418 *docet fuisse nuncupatam* Basilicam, *propter loci vel reverentiam vel majorem capacitatem; de qua capella existimo*

A *existimo intelligendum Rendam, qui pag. 16 sic scribit*: Corpus autem glorioſiſſimi S. Guilielmi, cum tot miracula faceret, ad præſens magno veneratur honore, in ædicula ſibi ædificatâ, in monaſterio ſancti Salvatoris de Guleto, in medio ſanctorum Corporum Philippi & Lucæ: *de quibus libenter intelligam quomodo iſtuc allata fuerint*. Ab hoc autem loco de iſtorum prædictorum corporibus fuerunt tranſlatæ Reliquiæ ad Virgineum montem, magno cum honore; Humerus S. Philippi Apoſtoli, Brachium S. Lucæ Euangeliſtæ, Brachium ſanctiſſimi Guilielmi Fundatoris, in vaſis argenteis reconditæ. *Aſt Jordanus annis poſt Rendam* LVI: In præſenti, *inquit*, S. Guilielmi corpus invenitur intra eccleſiam in altari longe pulcriori, uti infrà dicemus; *ſcilicet in tomo altero quem adhuc deſideramus, indicaturum nobis prædictæ ultimæ tranſlationis annum & modum*.

A. JOANNE DISC. *Brachium in Monte Virginis,*

an Caput Antverpiæ.

9 *An unà cum corpore Guleti etiam habeatur Caput, nemo indicat: remque dubiam videtur facere Laurentius Beyerlink in Theatro vitæ humanæ, verbo Reliquiæ lib.* 15 *pag.* 288, *inter eas quibus Domus Profeſſa Societatis noſtræ Antverpiæ locupletatur* 2 *loco ponens* Caput S. Guilielmi Confeſſoris, Patris Eremitarum Montis Virginis, qui obiit anno MCXLII. *Neque hoc ex confuſione quapiam; ſeorſim enim nominat* Caput S. Guilielmi Ducis Aquitaniæ (*ita vulgo ferebatur*) approbatum per Clementem VIII Pontif. Max. an 1611. *Fateor tamen ingenue neſcire me, quo fundamento hoc ei ſuggeſtum ſit. Poſterius illud habemus & veneramur* X *Februarii, uti ad eum diem late deduxit Henſchenius: de priori nihil unquam vidi vel audivi, nedum quomodo allatum vel quo ablatum ſit*.

B

Synopſis vitæ Chronologica.

10 *Concludant hunc prævium commentarium verba, quibus Renda Vitam Sancti claudit*: Hic Monachorum Pater ſanctiſſimus Guilielmus, Religionis virorum & mulierum Inſtitutor, natus eſt anno MLXXXV, & cum quindecim eſſet annorum dereliquit ſuos. Anno ætatis ejus trigeſimo octavo incepit monaſterium montis Virginis condere (*in quo tamen jam cœperat annis quinque citius habitare*) & Religionem ejuſdem inſtituere. Interiit ætatis ſuæ anno LVII, *Chriſti* MCXLII, *uti dicit Auctor Vitæ*.

C

VITA

Auctore Joanne à Nuſco Sancti diſcipulo.

Ex Ms. edita à Jordano Ordinis Generali.

PROLOGUS.

Vitam ſancti viri

1 NOſtræ parvitatis non toleranda ingenio, & quæ ſuæ magnitudinis ſunt ſtupenda intuitu, ſummorum etiam virorum eloquentiam ac ſubtilitatis acumen facilè poſſent excedere. Dignata eſt mihi, venerande Jacobe Pater, injungere veſtræ Sanctitatis religio, ad multorum ſcilicet ædificationem beati Patris noſtri Guilielmi, cujus vicem Dei gratiâ geris, vitam vel obitum ſcriptis tranſmittere poſteris; nec ad Summi Regis honorem & gloriam inerti occultare ſilentio, quæ pro ipſius vitæ meritis, tam in ejus militiæ tempore, quam poſt exacti laboris præmium, divina miſericordia fuerit operata. Quanto etenim, qui in Sanctis ſuis eſt mirabilis, pro ejus amore majora feciſſe, fideli fuerit narratione compertum (in noſtris quippe temporibus, in quibus, ſecundum Dominicum dictum, ſeipſos amantium multorum caritas jam refrixit) tanto amplius ad laudem Dei, brutorum etiam animalium linguæ promptius reſolventur. Hoc itaque, ſi ego Joannes, excellenti fretus ingenio, ſi clarâ pollens ſcientiâ, me poſſe implere confiderem; etſi abſque magno difficultatis timore idipſum minimè poſſem attingere, ultroneus tamen & gaudens ad hujus officii curam incunctanter accederem: nunc autem, quoniam, quæ ſit noſtri facultas ingenii, viſu rationis perluſtrans, ſuis eam viribus parum valere comperio; idcirco graviſſimi ponderis ſarcinam noſtris imponere humeris vehementer formido. Vereor quippe non modicum, ne, ſi quod arduiſſimum eſt ac difficillimum tractare incipiam, perfectioris ſapientiæ viris, dum quod cœpero conſummare non valeam, non immerito ridiculus fiam; & quod gravius eſt, tam ſancti Viri laudibus damnum inferat noſtræ ruſticitatis eloquium.

D

ad Dei gloriam ſcribere juſſus,

E

licet ſuæ conſcius tenuitatis,

2 Ceterum, non ſine divino (velut ipſe conjicio) nutu, veſtræ Sanctitatis in extorquendo injuncti officii munus urget inſtantia, quæ nihil humilitatis obedientiæ ſperat difficile, nihilque caritatis ardori non credit poſſibile. Quid igitur faciam? Cogit inſtantia, dehortatur inſcientia; invitat auctoritas, formidat debilitas; velle adjacet, poſſe ſubterfugit. Verum quoniam id ejus amore vos flagitando jubere cognoſco, qui ſuæ virtutis potentiâ naturæ legibus imperans, in ipſam etiam mirabiliter operatur; inconſideratè detrahentium morſus non metuens, veſtræ Sanctitatis confiſus orationibus, tanto oneri colla ſubjicio. Non enim me adeo latet levitatis crimine à pleriſque accuſari, meque temerarium & importunum inconſiderata voce reprehendi; qui ſi humanitatis aliquo modo fuerint & rationis participes, mei animi notâ ſententiâ aliquando remordere deſiſtent. Nam cum in altero fuerat delinquendum, malui fateor temerarius, quam parum humilis veſtris rogationibus apparere; nam, etſi quæ hic temeritatis inſunt veſtigia, obedientiæ quidem meritis veſtriſque ſupplicationibus, ſpero in Domino poſſe facilè aboleri. Verum, ne longior faciat ſermo faſtidium, ad propoſitum (Domino adjuvante) noſtræ orationis ſtylum vertamus.

aggreditur tamen,

F

ſpreto quocumque contrario reſpectu.

CAPUT I.

Vercellis educatur; quaterdennis, Compoſtellam adit, circulis ferreis cinctus.

Vercellis nobiliter natus

3 GUilielmus itaque venerabilis Pater, nobili progenie, morum ejuſdem nobilitate longè præclarior, Vercellenſis *a* genere fuit. Hic à puerilibus annis ſola cæleſtia mente volutans, quæque hujus mundi vanitati obnoxia, non ſolum quaſi ſterilia & nullum aterentia

A ferentia fructum, procul à se animo & manu removit; verum etiam abhorrendo contempsit. Nam cum ab infantia *b* utroque fuisset orbatus parente, à suis illico in curam susceptus est; qui, etsi propter futuræ probitatis indicia tenerè diligeretur ab ipsis, numquam tamen jocis ceterisque puerilibus oblectamentis animum dedit; sed maxima morum gravitate puerilem transcendens ætatem, assiduè volvebat in animo, qualiter patriâ suisque omnibus derelictis, ad Dei servitium liberius convolaret.

b pieque educatus,

4 Quartum decimum igitur, hæc salutaria meditans, annum ingressus, habitum sacræ *c* Religionis assumpsit; satisque suo faciens desiderio, relictâ patriâ, una contentus chlamyde, nudis etiam pedibus, ad B. Jacobi aliorumque Sanctorum sacra visendum limina, impiger est iter aggressus. Ardebat utique beati adolescentis animus eorum in terris saeras visitare Reliquias, quibus, ad perpetuæ felicitatis gloriâ perfruendum, in cælestibus Regnis socium divina gratia ab æterno prædestinarat. Cum ergo sanctum sequens propositum iter faceret, peregrinantium more circa noctis crepuscula ad civitatem quamdam hospitaturus divertit. Erat in ea quidam faber ferrarius, homo quidem magnæ religionis ac Dominum timens; cui, hospitalitatis gratiâ Deo acceptâ, jam diuturni usus in morem converterant, diebus singulis pauperibus dare hospitia; eosque, post refectionem lotis à se pedibus, ad nocturnam quietem stratis lectulis invitare: apud quem Dei famulus cum aliis hospitatus, sicut à prima die suæ peregrinationis statuerat, solo pane & aqua refectus, cetera ejus humanitatis suscipere nolens officia, quieto tempore secundum morem nuda quievit in humo. Cujus ut abstinentiam & habitum diligentius hospes advertit, eum verè Dei famulum ratus, decrevit, ita sequenti mane maturius solito de somno consurgere, ut non prius à suo discederet hospitio, quam communem cum ipso posset ad libitum sermonem conferre: sero namque præterito, propter silentium, quod ut Monachus observabat, nec verbum potuit ab eo elicere.

c æt. an. 14 habitum Peregrini assumit,

Compostellam iturus:

B

ab hospitali fabro benigne exceptus,

C 5 Tempestivius itaque de strato consurgens, jam proficiscenti & exire paranti, festinus occurrit; supplici voce deposcens, ut eum suæ sanctitatis dignaretur affatibus. Tunc Dei famulus, prout erat sereno vultu affabilis, morum facilitate cunctis amabilis, caritatis visceribus circa Deum & homines affluens, ejus petitionibus facilè dedit assensum. Hospes igitur, sui desiderii compos effectus, talibus est exordiis eum lætabundus affatus: Quamvis peccaminum mole depressus, vitiorum tabe pollutus, nec ad cælum lumina erigere, nec Sanctorum cœtibus audeam sociari; eis tamen in nostro susceptis hospitio, divinæ misericordiæ dono largifluo, pro nostræ facultatis opibus jam dudum studui ministrare; ipsique etiam quælibet sibi apposita cum gratiarum actione sumentes, nostræ parvitatis numquam sprevere officia; in te autem, Frater, rem insolitam & novam conspicio, qui & appositorum tibi quædam tangere abhorres, & mea, tamquam peccatoris & iniqui (quod fateor) contemnis obsequia. Et ille: Absit,

& singularis virtutis esse agnitus,

atque de suo proposito interrogatus,

D abiit, ut in fraternæ dilectionis obsequiis unquam fuerit aliqua mihi contemptio, vel quod à Deo creata & humanis usibus deputata velut sordida abhorrescam: sed quoniam meorum non sum immemor delictorum, deliciosioribus cibis & potibus, sicut plerique peccatores abstineo. Ceterum quod vestræ humanitatis non suscepi officia, nec arrogantiæ (quæso) adscribas, nec contemptioni attribuas, sed quod vestræ sanctitatis officii me miserum & peccatorem indignum conspicio, & quod superbienti & perituræ parcere carni nefarium esse existimo. Ejus postquam Religionem verborum humilitate, quod aliis conjectarat indiciis, jam evidenter hospes agnovit; cupiens semper ejus comitatu sanctissimo refoveri, talibus ejus animum à suo proposito tentavit deflectere: Votum mihi est in meo prædiolo quamdam ædificare ecclesiam, propriisque rebus eam ditare: nunc autem (si tibi placet) noli, Frater, recedere; mecum maneto, eamque ædificatam vestræ providentiæ committam arbitrio. Ad quem Sanctus: Quamquam in administratione rerum ecclesiasticarum Domino famulari rem constet egregiam; E tamen, quia à puero Sanctorum visitare limina concupivi; cœpti mutare sententiam (quæso ignoscas) non est consilium.

A. JOANNE DISC.

rogatur manere ad struendam in ejus prædiolo ecclesiam,

6 Postquam igitur hospes à suo proposito non facilè posse mutari Sanctum cognovit; iterum atque iterum blandis precibus exhortatus, supplici tandem voce deposcit, quatenus de suis aliquid saltem dignaretur accipere. Tum denique, tantæ dilectionis visâ instantiâ, venerandus Vir metuens, ne ab eo nihil accipiens, ipsum penitus contristaret, talibus est affatus sermonibus: Quoniam ad accipiendum aliquid de vestræ benignitatis studio me tantopere exhortaris; licet, quæ ad procurationem corporis attinent, eorum prorsus nihil indigeam; vestræ tamen fiam libenter caritatis morigerus; tu autem, quod petiero, sicut hilari animo tribues, ita rogito ut in silentio habeas, & quod dederis, ad nullius præcor aures accedat. Duos ergo mihi circulos ferreos ad hunc modum facias, ut eorum unus ventrum, pectus alter circumdet, à quorum superiori brachia duo ferrea porrigantur, unum à dextero latere, alterum à sinistro, quæ per humeros, ad alteram inferioris circuli partem pervenientia, utrimque prædictis circulis fortiter clavis colligentur. Ejus postquam petitionem hospes accepit, plurimùm secum admirans, quod homo videlicet id ætatis, sibiipsi renuntians, tantam in Dei dilectione haberet constantiam, tantumque temporalium omnium rerum contemptum; sub omni celeritate studiosius petita pertecit; eique perfecta concessit. Quæ, ubi accepit, illud Evangelii memorans; Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me; ea sibi continuò cum maximo gaudio ad mortificationem carnis aptavit, & vale faciens ab eo discessit. His ergo sumptis deliciis, & una (ut dixi) veste contentus, nudis etiam pedibus septemptrionalia frigora lustrans, Sanctorum limina visitavit. Quo in itinere *d* quanta fuerit perpessus pericula, non est nostræ facultatis exprimere. *d*

F

petit ab eo sibi fieri duos ferreos circulos:

quibus accinctus cœptum iter prosequitur.

A A. JOANNE DISC.

ANNOTATA D. P.

a *Vercellenſis civitatis prolixum encomium texit Jordanus cap.* 1 *lib.* 2, *qui liber totus deinceps de* Guilielmo *eſt, nato ut ipſe ait* 1085.

b *Idem ait undenni, patrem; duodenni, matrem obiiſſe.*

c *Renda* Album habitum *interpretatur, nec dubitat Jordanus quin talis fuerit, qualem ſuus poſtea Ordo geſtavit. Ut ut eſt, videtur is nullius certi Ordinis, ſed ſimpliciter Eremiticus fuiſſe; & albis veſtitos Eremitas etiam in Italia vidiſſe memini. Redarguitur interim Arnoldus Wion, qui parte* 1 *Ligni Vitæ, lib.* 1 *cap.* 51 *ponit Guilielmum inter* Stellatos Abbates, in habitu potius ſeculari quam Monachali, & ſine monaſtica tonſura, duos diverſorum Ordinum Fundatores, Humiliatorum ſcilicet & Montis-virginis.

d *Quinque circiter annos huic peregrinationi impenſos ſcribit Jordanus cap.* 4; *reverſumque in Italiam Sanctum an.* 1106, *& hunc annum fere egiſſe Romæ.*

B

CAPUT II.

Depoſito Jeroſolymas adeundi propoſito, loricam indutus & galeam, Virgilianum montem deligit ſolitudini colendæ.

Jeroſolymã iturus,

7 HIs itaque peractis, à ſancto deſiderio non deſiſtens venerandi Viri animus, inceſſanter ardebat Jeroſolymam petere; quatenus loca ſanctiſſima, in quibus humani generis facta eſt reparatio, cernere mereretur. Verùm, quia, quod ardenti animo geritur, omnis eſt moræ impatiens, ſi libera perficiendi ſit præſto facultas; ad multorum ſalutem in Apuliam *a* prædictæ rei gratiâ Melphim *b* perrexit; ubi aliquamdiu in domo cujuſdam *c* Rogerii commoratus, litteralis ſcientiæ prius ignarus, centeſimum nonum, *d* non amplius, ab homine didicit Pſalmum; quem edoctus (mira Dei providentia! mira clementia!) tanta poſtea, Domino largiente, ſacræ Scripturæ fuit ejus peritia; ut facile poſſet adverti, Spiritum Domini, cui toto corde adhæſerat, loqui per os ejus; ſcriptum quippe eſt: Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt. Quænam enim erant Scripturarum myſteria ſibi incognita? quæ ſententiarum abſcondita profunditas? Omnia certè, qui condidit, ſecundum ineffabilem ſuæ diſpoſitionis gratiam, ſibi manifeſtiùs revelarat.

a
b
c
d
Melfi ſubſiſtit; & Pſalmum 109 *edoctus.*

C

acquirit intelligentiam Scripturarum.

8 Profectus inde ad oppidum quoddam, Montem-ſolicolum *e* veniens, circiter duos *f* annos apud quemdam Militem, Petrum nomine, manſit. Nemini autem credibile debet videri, quod ſanctus Vir in Apuliam tanto deſiderio tranfretaturus adveniens, tamquam ſui oblitus propoſiti, à ſancti itineris deferbuerit amore; idem namque fervebat in animo deſiderium, & in ea meditatione ignis ardebat amoris: ille autem, à quo greſſus hominis diriguntur, quemque ad multorum ſalutem deſtinaverat Deus, ab incepto revocabat itinere, quatenus ejus ſanctitatis exemplo ad amorem æternæ vitæ multi accenderentur. Erat eo tempore venerabilis Viri cibus, panis & aqua, ad recreationem potius quam ad ſaturitatem. Si quando verò delicioſiora fercula ſumere vellet; ea erant, ſine oleo cum aceto legumina; quod etiam ad carnis attenuationem frequenter bibere conſueverat.

e
f
Secedit in Montem-ſolicolum:

D *ubi in ſumma abſtinentia vivens,*

9 Per idem tempus homo quidam erat in prætato loco, qui lumen amiſerat oculorum. Hunc, dum fortè ab agro redeuntem filia duceret, eminùs aſpiciens; tunc eidem è veſtigio nuntiare curavit, quod Guilielmum Confeſſorem in rupe fixis genibus orantem videret; erat namque ſancto Viro in conſuetudine, dum maximus æſtus ſolis incumberet, ad rupem quamdam exire, ibique verum ſolem juſtitiæ totis viribus implorare. Qui protinus (ſpe ſuæ ſalutis concepta) filiam orat, ut ad venerabilem Dei virum eum perduceret. Cum ergo ad Guilielmum eſſet homo perductus, provolutus ad genua ejus, rei familiaris inopiam, curam alendæ ſobolis prætendens, miſerabiliter cœpit orare, ut ſui miſertus, lumen ſibi redderet oculorum. Quod ubi vir Domini audivit, id ſuæ virtutis non eſſe commemorans, ſuo condolens infortunio, cœpit continuo admonere, quatenus in tribulationibus à Dei ſervitio non ceſſaret: Potens eſt enim ajebat, qui percutit, & mederi. Dum hæc & his ſimilia ſanctus vir, eum admonens, loqueretur; prædictus homo ſopori conceſſit; qui tandem ſomno evigilans (benedictione à Sancto accepta) continuò lumen, quod amiſerat, clarius quam unquam habuerat recepit.

adducto ſibi à filia cæco

E *viſum reddit.*

10 Hoc itaque audito miraculo, fama ſuæ ſanctitatis cœpit clareſcere, ejuſque vitæ continentia prædicari. Quod ubi præcipuus humilitatis cuſtos audivit, plurimum contriſtatus, ſimulque veritus ne popularibus auris moveretur; utcumque ſtatuit inde recedere, ſeque Jeroſolymam conferre. Nec mora: quod animo decreverat iter arripiens, opere cœpit implere. Erat eo tempore magni meriti magnique nominis vir quidam Deo devotus, nomine Joannes, *g* Pater cujuſdam monaſterii, quod juxta Genuſium ipſe conſtruxerat. De hujus itaque ſancti viri fama, cum prædictæ rei gratiâ faciens iter audiſſet; operæ pretium duxit ab incepto itinere declinare, causâ alloquendi cum prædicto Dei Viro. Ubi ergo inter mutuos ruentes amplexus conveniunt, viciſſimque datur copia fandi; ſermo inter eos alius non fuit, niſi de contemptu rerum mundanarum, & acquiſitione cæleſtium, ac qualiter ſoli Deo ſit ſerviendum.

Inde digreſſus

g *Genuſium venit, agitque cum Abbate loci:*

F

11 Altero die profectus, à prædicto viro licentiam petiit, inſinuans, quod devotionis causâ Jeroſolymam tendere vellet, ſuumque deſiderium amplius differre non poſſet. Et ille; Noli, Frater, fruſtra fatigari; noli, quod adimplere non poteris, non profecturus incipere; major eſt quippe ad fidelium ſalutem tuæ moræ utilitas, quam propoſiti fieri pro voluntate particeps. Cujus monitis nolens præſtare aſſenſum, ardore ſancti itineris mox iter arripuit. Qui cum juxta Oream *h* deveniſſet, à latronibus detentus, crudis eſt affectus verberibus: (nondum enim patruelia Regna hereditario jure capeſſens ille iniquorum omnium metus, æquitatis amator, malorum omnium exterminator, optimus tranquillitatis & pacis patronus, Rogerius *i* videlicet, Rex magnificentiſſimus, feliciter triumphans, à rapacibus & latro-

&, illo dehortante, iter Jeroſolymitanum proſequens,

h *incidit in latrones,*

i

A latronum faucibus Apuliam liberarat) in hoc tamen certis cognovit indiciis (ſecundum Dei famuli dictum) quod corde gerebat, opere complere non poſſe. Neceſſitate autem compellente, ad prædictum Patrem ſub omni eſt celeritate regreſſus; à quo dum per ſingulos dies fraterna dilectione, ut ſecum cohabitaret, plurimum rogaretur; ei Dominus in viſu apparuit, prædicens quod & ipſe per ſe Congregationem fidelium eſſet facturus, adeoque oportere inde ipſum recedere, alibi Domino ſerviturum. Evolutis ergo diebus *k* quindecim, prædicti Viri voluntati renuntiavit, proſequens diligenter quæ fuerant ſibi à Deo injuncta.

deinde diſcit alibi à ſe fundandam Congregationẽ.

k

12 Inde itaque profectus, acceptâ licentiâ, per montana iter facere cœpit, loca ſingula diligentius explorando ſolitariæ vitæ conveniẽtia. Quæ ubi minus pro ſententia animi comperit, pervenit Tripaldum, *l* quod non multum diſtat à Virgiliano monte. In hoc vico, in domo cujuſdam matronæ aliquantulum commoratus, ab ejus incolis diligenter inquirens, cognovit, præmiſſum montem idoneum & opportunum eſſe ad ſolitariam vitam ducendam.

Tripaldi pro circulis ferreis

l

B Interea, quoniam circuli, quos ad carnis macerationem induerat, frequentius rumpebantur; eoſque ferrariis oſtendere, & ſimiles fieri, ab ipſis quærere oportebat; plauſum hominum metuens, vir prudentioris conſilii Salarnum proficiſcitur; ſperans ibi aliquem invenire, à quo ferream loricam, numquam depoſiturus, acciperet. Nec eum fefellit opinio; nam poſtquam *m* Salarnum fuit ingreſſus, quidam Miles occurrens, ejus cognita voluntate, quotquot habuit loricas oſtendit, ejuſque ſubjecit arbitrio, ut quam vellet meliorem acciperet. Majorem quidem ponderis veſtem indutus, compos voti effectus, gratulabundus ad prædictum remeat vicum: in quo etiam, ut & galeatus poſſet ad bellum procedere, ad modum ſui capitis ferreum tegumen fieri juſſit, quod vulgo Cophia *n* dicitur: quam poſtquam Domini miles in capite ſumpſit, eam ulterius non removit; ſicque eam latenter portavit, ut vitæ ſuæ tempore nemini unquam foret compertum.

loricam induitur,

m

& pileolũ ferreum, continuo clam geſtandum.

n

13 Inde cum præfata matrona cœpit habere conſilium, quomodo in prædicto monte illo poſſet aquam invenire. Et illa; Domine, eſt in jugo ejuſdem montis (prout fama refert prænuntia veri) quidam Eremita; *o* is, ſi qua eſt aqua in hoc monte, certiſſime docebit. Aſſumpto itaque quodam ſocio, Petro nomine, montem aſcendit; Eremitam invenit: qui Patris cognita voluntate dixit ad eum, aquam poſſe invenire, ſi in ſupercilio montis *p* quæreret. Mox ab ipſo digreſſus, cum ſocio diligentius cuncta perſcrutans, tandem inſpicit lutum ſine aqua, non modicum ab urſinis conculcatum veſtigiis; quo accedentes, manibus pro raſtro utentes, lutum effodiunt; tandem ab eodem loco, à quo lutum projiciebant, aquam aliquantam vident emergere. Interim adveſperaſcente die, aliquantulum progredientes, nocturnæ quieti idoneum *q* locum inveniunt. Hic non parum pro penuria aquæ ſolicitus, quoniam prædicta aqua parum vel nulla videbatur ei; quærere diſpoſuit ſicubi affluentiorem aquam Deus in eo monte ei oſtenderet. Ubi ergo ſequens dies effulſit, nequaquam ſolito parcens labori, nocturni inſtituta propoſiti avide exequitur. Interim venatores occurrunt; qui de aqua conſulti, humanitatis ſtudio ad uberiorem fontem *r* illum deducunt. Quibus abeuntibus, prædictus Dei famulus cum comite in aſpectu illius fontis perſiſtens, à cuſtodibus cujuſdam caſtelli, Mercuriani *s* nomine, viſus eſt: qui arbitrantes eos latrones eſſe, confeſtim proruunt, capiunt, & contumelioſe deponunt, eumque uſque ad Bajulum ipſius caſtelli deducunt; qui, ubi ejus ſacris auditis ſermonibus, cujus eſſet ſanctitatis cognovit; eum illico in pace dimiſit.

In monte Virgiliano habitaturus

o

p

aquam quærit,

q

D A. JOANNE DISC. *r* & *invenit*; *s*

14 Cum igitur ad jam ſæpe dictum vicum, Tripaldum videlicet, fuiſſet reverſus; nullius moræ patiens, aſſumptis quibuſdam conſanguineis & vicinis illius mulieris, apud quam hoſpitabatur; ad locum, in quo prius aquam invenit aſcendit; ubi quadam domuncula ab eiſdem ſibi ædificata, ſolus ibi cum Domino venerabilis Dei famulus Guilielmus remanſit. Die quadam cum gratiâ hauriendi aquam cellâ exiret, in prædicto fonte parum aquæ invenit; urſus enim veniens fontem conculcaverat, & luto oppleverat. Quid multa? Fontem reſtituit, domumque regreſſus eſt: urſus autem nihilominus ſingulis diebus adveniens, aquam ſorbebat, fontem conculcabat. Quod cum diu perpetitur, die quadam iterum ad hauriendam aquam egreſſus, belluam bibentem invenit, eamque his verbis alloquitur: Quid eſt quod agis? alieno (ut video) labori injurioſe incumbis: aquam, quam propriis manibus ego effodio, perturbas & abſorbes? Vade hinc, & cave ulterius ne accedas. Ad cujus imperium, mox depreſſo in terram capite; urſus nihil feritatis prorſus oſtendens, protinus receſſit, & ad fontem amplius non eſt reverſus.

rſumque ipſam turbantem fugat,

E

15 Victus ejus erat (eo quidem tempore) tantum fabæ & caſtaneę, quas propriis colligebat manibus; & hordeaceus panis idemque ſubcinericius. Interim emenſo anni ſpatio, quidam Monachus, Albertus *t* nomine, ejus ſanctitatis famâ compertâ, ad illum veniens, ſuppliciter orat, ut ſecum habitare permitteret; cujus poſtquam conſtantiam cognovit, ejus voluntati non contradicens, in ſuo ſacro comitatu ſuſcepit. Hic, inter multa quę de eo fideliter narrare conſueverat, quoddam difficile & multis ferè incredibile commemorabat. Teſtabatur namque, quod in nocturnis horis, quamprimum vir Dei ſcire poterat ſe obdormiſſe, illico à ſtrato (nudum ſaxum hoc poterit nomine appellari) conſurgens, ante Crucem, quam in cellula ſibi confixerat, uno pede innixus, *v* ſacris orationibus uſque mane vacabat. Hæc autem cellula, in qua ſacras actitabat orationes, non multum diſtat à fonte, *x* quem ſibi manibus effoderat; & utrumque uſque ad hæc noſtra tempora perſeverat, retinetque nomen à beato Viro; fons enim & domus Pœnitentiæ *y* ſancti Guilielmi dicitur.

& adſcito Alberto diſcipulo,

t

F

vitam ibi auſteram ducit.

v

x

y

ANNOTATA D. P.

a *Hic primo adiiſſe Montem Garganum, cultu S. Archangeli Michaëlis celebrem, tum Barium ad venerandas S. Nicolai Reliquias acceſſiſſe, vult Jordanus.*

b Melfis *ſeu* Melfia, *civitas Epiſcopalis in Baſilicata, ſub Archiepiſcopo Acheruntino, verſus Capitanatam provinciam.*

A. JOANNE DISC.

c *Baronius ad an.* 1090 *narrat, quomodo Urbanus* II *ibi Synodum celebravit, in qua Rogerius Dux, ligius ejus homo effectus est: qui etiam Melfienſi eccleſiæ multa eſt largitus. Hunc omnino ſupponit Jordanus fuiſſe Guilielmi hoſpitem, hic indicatum, quia iſtic fuerit Ducum Apuliæ prima ſedes: ſed quæ ſequuntur, id faciunt difficile creditu. Intelligit autem Jordanus* Rogerium, *Roberti Guiſcardi ex Rogerio filio nepotem.*

d *Pſalmus* 109 Dixit Dominus Domino meo, *cujus explicationem eum docuit Rogerius*, litteralis ſcientiæ prius ignarum, *id eſt*, ſciëntiæ Scripturarum ſacrarum: *neque enim idiotam patitur concipi Jordanus, quem in patria humanioribus litteris excultum fuiſſe aſſerit; nec apparet ubi aliàs didiciſſet: didiciſſe autem ſatis probatur ex Vitâ num.* 44, *ubi* peracta conſecratione *dicitur frequenter ad Regem acceſſiſſe; & num.* 56 peracto Sacro *Conventum Sanctimonialium ingreſſus: unde apparet Sacerdotio initiatum, quod de prorſus illitterato præſumi non debet.*

e Montem-lapiſum *&* Montem-vultum, *prope Melfim tabulæ exprimunt*; Montem-ſolicolum *tacent. Jordanus eum* caſtello *diſtinguit.*

B f *Scilicet* 1108 *&* 1109, *ex calculo Jordani.*

g S. Joannes, *Matherenſis à nativitate, à condito deinde alibi Ordinis novi capite* Pulſanenſis *dictus, cujus Vitam dedimus* 20 *Junii. Eſt autem* Canuſium *ad ſupradictum fluvium Auſidum,* 22 *p. m. infra Melfim.*

h Orea, *civitas Epiſcopalis inter Tarentum & Hydruntum; ſed illi quam huic plus duplo propinquior.*

i *Alius hic à prædicto* Rogerius *eſt, ejus ſcilicet patruelis, ex Simone Duce Senioris Rogerii filio primogenito natus, qui mortuo Wilhelmo Apuliæ Duce, prædicti Rogerii filio tertio, Apuliam obtinuit an.* 1128, *ac deinde Panormi ſe fecit Regem coronari utriuſque Siciliæ.*

k *Hos* 15 *dies à d. apparitione numerat Iordanus, dicens Sanctum manſiſſe apud Ioannem fere toto anno* MCXI.

l Tripaldum *aliàs* Atripalda, *de qua ad S. Hypoliſtum egimus* 1 *Maji, diſtat à Monte-Virginis circiter* 6 P. M.

m *Tripalda Salernum ad mare ſitum, iter eſt* 14 *milliarium.*

n *Italis* Cuffia, *Gallis* Coiffe: *quam Iordanus haud inepte conjectat fuiſſe obductam panno aliquo, ut communis pileolus videri poſſet: qui ſaltem Sacrificii tempore deponendus Sacerdoti fuit. Ab hoc autem facto hujus S. Guilielmi, exiſtimo traductas loricam & galeam cum catenis ad alium Guilielmum in ſtabulo Rodis, in cujus hiſtoriam compacta ſunt fere omnia, quæ de pluribus Guilielmis Sanctis & non Sanctis ſcribuntur: uti oſtendit Henſchenius ad* 10 *Febr. licet necdum hujus* Guilielmi *notitiam aſſecutus.*

C o Joanni *nomen fuiſſe, inquiunt Renda & Regius: quem Iordanus ait paucis menſibus, poſtquam illuc habitaturus Sanctus venit, vitâ functum, ab eoque illuc tranſlatum in novam ibi eccleſiam, de quo Renda:* Corpus Ioannis adhuc miracula facit; dæmones ab oppreſſis expellit in monte Virginis. *Interim quæritur dies cultus, ſi quis fuit.*

p *Addit Iordanus, illuc accedentibus viſas eſſe columbas quaſdam albas, ex vicina ſummitati planitie ſeſe attollere, & poſt aliquot in aëre gyros eodem recidere ac diſparere. Ita ex traditione habuiſſe credo, quia auctorem nullum citat: idque præſagium fuiſſe condendi iſtic albatorum Monachorum cœnobii.*

q Antrum lapidi ita à natura productum, *inquit Renda.* D

r *Idem* Fontem Lidiæ, non longe ab eo de Fidia. *Hunc autem ad pedem fere montis, qua Nolam is reſpicit, ponit tabula ſub num.* 18. *Ibi ajunt inveniri veſtigia templi olim Deo Fidio ſacri.*

ſ Mercurianum *oppidulum, ad pedem & latus montis Meridionale, ipſi ſubjectum monaſterio, vulgo* Mercogliano *num.* 12.

t *Hic poſtea* Guilielmo *ſucceſſit in regimine Ordinis, & in variis antiquis ſcripturis* Beatus *intitulatur. Diem mortis & reliqua ejus acta docebit Jordanus parte altera ſui Chronici, quam nondum vidimus. Eſt autem ſatis mirabile, quod alterius* S. Guilielmi *primus unicuſque diſcipulus etiam vocetur* Albertus; *& niſi ab hoc ſcriptam Vitæ partem allegaret Theobaldus auctor qualiſcumque, & multa confundens; ſuſpicarer* Albertum *quoque à noſtro hoc ſumptum. Annus autem erat* 1116, *cum ad Guilielmum* Albertus *acceſſit.*

v De B. Rolando ſive Orlando de Medicis (*cujus vitam mirabilem dabimus* 15 *Septembris*) *legitur, quod ſpatio* 26 *annorum* viſus fuit à pluribus perſonis fide dignis, de die & de nocte ſuper uno pede, ſpatio quinque vel ſex horarum, oculis fixis infra rotam ſolis & lunæ, brachiis elevatis, devotiſſime Deum inſpiciendo. E

x *Hunc fontem* à Columba *dum Sanctus viveret nominatum, ex ſupradicta columbarum apparitione, notat Jordanus ex Inſtrumentis variis, ubi dicitur* monaſterium, quod conſtructum eſt in monte qui Virginis vocatur, in loco ubi Aqua columbæ dicitur. *Addit, eumdem fontem perquam exilem & ſæpe exſiccari ſolitum; cum ſemel inventus eſſet exaruiſſe, facta à Sancto oratione, copioſum exiliviſſe, neque unquam exinde defeciſſe: eumdemque ſanandis frigoreticis efficaciſſimum haberi, potius devotione erga Sanctum, quam naturali virtute, cum ſit ipſe frigidiſſimus: includitur autem nunc monaſterio, vivo ſaxo circumcinctus.*

y *Plus quam* 300 *annos eſſe ait Jordanus, quod dictam cellulam, eatenus pie conſervatam deſtrui oportuit, pro extendendis monaſterii ædificiis: quæ ipſa tamen adhuc retineant vetus nomen* Pœnitentiæ, *ac nominatim grande & 20 perſonarum capax conclave, proximum fonti.*

F

CAPUT III.

Collectis in Virgiliano Monte Presbyteris eccleſiam condit, non ſine miraculis.

16 DUorum vero annorum peracto circulo, *a* jam per univerſas illius regionis partes ejus nomen innotuit; ejuſque celebri fama ubique clareſcente, viri & mulieres ſumma cordis alacritate ad eum concurrebant; inter quos de Sacerdotibus convenientes, dum ejus ſacris diſciplinis inſtitui cupiunt, ſub ejus magiſterio ſe ad Dei ſervitium *b* mancipaverunt. Quibus inquirentibus, quam Religionis normam eos obſervare præciperet; ait, Eſt conſilium, Fratres, ut propriis manibus laborantes, victum & veſtitum nobis, & quod pauperibus erogemus, acquiramus; & in ſtatutis horis convenientes, divina celebremus Officia. Cujus ſalutare conſilium *c* brevi tempore Presbyteri tenuerunt; nam antiqui hoſtis

a *Poſt biennium aſciti in contubernium Presbyterorum*

b *vitæ normam præſcribit:*

c

A ſtis perculſi malitiâ, inter ſe prius clanculo conquerentes, publica tandem voce clamare cœperunt, ſe Sacerdotes eſſe, diviniſque deputatos Officiis; ideoque non oportere eos laborare, nec in cultu telluris ut ruſticos exerceri; ſed potius par eſſe eccleſiam in illo Monte ædificari, libros & ſacerdotalia veſtimenta emi, & ita eos divinis tantum vacare Officiis. Quorum voluntati metuens refragari, ne ipſorum ſeditionibus (ſolita mentis tranquillitate amiſſa) à contemplationis lumine mentis aciem declinarent; eorum ſatisfacturus deſiderio, uno contentus comite, aſellum aſcendens, Barium perrexit; ubi inter amicos & notos omnia pro voto Sacerdotum inveniens, dum peracto negotio Gravinum *d* regreditur, ibi ejus ſocius cœpit infirmari.

libros & veſtes ſacras Bario petit:

d

17 Septem ergo diebus exactis, poſtquam cognovit eum non facile ab infirmitate poſſe convaleſcere; cœpit eum rogare, ut ipſe aſellum aſcendens, ad proprium locum ſecum regrederetur. Ille vero cognito, quod moleſtum ſatis erat Dei viro pedibus incedere, tum quia orationibus, jejuniis & vigiliis debilis erat, tum quia ferreâ loricâ indutus; precabatur, ut ſe potius dimiſſo, ipſe ad Fratres reverteretur. Quid opus eſt verbis? Ejus auctoritatis devictus imperio, aſellum aſcendit, eumque Venerabilis Pater nudis pedibus ſequens (mira patientia! mira humilitas!) uſque ad deſtinatum locum ei miniſtrare non deſtitit. Libris igitur & ſacerdotalibus veſtimentis acceptis, cœperunt illico Sacerdotes rogare, quatenus ſibi eccleſiam in monte conſtrueret. Quo audito, jam non inconſultè, ut antea, de prædictis rebus deſiderio Fratrum ſe ſatisfacturum ſpopondit; ſed prius ad ſecretum quemdam *e* locum digreſſus, flexis genibus, fontem totius pietatis humiliter cœpit orare, ut ſi eccleſiam in illo loco ſibi ædificari placeret, tantam frequentiam populi illuc mittere dignaretur, quatenus eodem die calcariam conſtruere cœpiſſet. Vix oratione completa, tanta multitudo populi ſupervenit, ut ad ejus imperium & calcariam laborare cœpiſſent, & ligna incidere; tantâque deſervivit inſtantiâ, ut altero die, igne ſuppoſito, lapides ſolverentur in cæmentum. C Nec mora, auxilio adjacentium civitatum, Eccleſia ædificatur paucis diebus, necnon & cellulæ ad utilitatem Fratrum.

ad illoſque reverſus

e

eccleſiam in monte extruit.

18 Miracula, quæ in ſequentibus relaturi ſumus, quodam Sacerdote & Monacho, reverendiſſimo valde viro, Joanne *f* de Nuſco cognomine, noſtro concive & ſancti Patris diſcipulo referente, agnovimus. Aiebat enim, quod, poſtquam Confeſſori Domini Guilielmo cælitus juſſum eſt, quod in Virgiliano Monte ad honorem Sanctæ Virginis Mariæ Eccleſiam conſtruere deberet; congregatis in unum lapidibus, reſolutis in cæmento petris, omni apparatu collecto, conductis fabricatoribus, ad conſtruendam Eccleſiam, Vir Dei toto conamine ſolicitus & devotus inſtitit. Quadam denique die, cum eidem operi ſolerter intenderet; ecce quidam ligur, advena Gualterius nomine, aridum habens brachium, ad eumdem locum advenit: qui, ut vidit virum Dei & fabricatores, ejuſdem Eccleſiæ fabricæ intentos; hinc & inde cœpit quaſi explorator reſpicere. Quem Domini Confeſſor cernens circumeuntem & inſpicientem, ait ad eum; Ut quid noſtræ fabricæ, frater, explorator exiſtis? Si talis operis artifex es, incipe, & operari noli negligere. Et ille, O mi Pater, utinam meum poſſe non deficeret! Si enim poſſem, non libentius mihi miſerrimo veſtra ſanctitas præciperet, quam ego veſtris obtecundarem imperiis. Ego namque in Liguriæ partibus, architectonica arte non ignarus, imò peritiſſimus extiti & inſtructus; nunc autem, peccatis meis exigentibus, nec ad hoc, nec ad aliud opus peragendum ſum efficax vel idoneus. Nam cum ad quamdam turrim ædificandam in noſtris partibus laborarem (infortunio imminente) à ſuperioribus miſerabiliter cecidi; ſicque factum eſt, ut ex eadem ruina, quam perpeſſus ſum, totum brachium irremediabiliter perderem; & ab eadem hora illud fere aridum & inutile teneo.

f

Huic allaborare jubens quemdam advenam,

D A. JOANNE DISC. *excuſanti invaliditatẽ brachii,*

19 Et hæc dicens, cum mœrore, incolumi manu ægrum eliciens brachium, lacrymabiliter Viro Dei oſtendit. Quod intuens Confeſſor Domini Guilielmus, miſericordiâ motus ſuper eum, infremuit ſpiritu cordis, interna agitans; ac confidens in Domino, oſtendit ei quemdam lapidem, & dixit; In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſume lapidem illum, & ædificio compone. Qui protinus ad lapidem accedens, recuperata quam numquam melius habuerat ſoſpitate, utraque manu ſuſtulit illum; & gaudens & exultans, celeri curſu ædificio compoſuit. Sed non immemor nec ingratus tanti beneficii, provolutus ad pedes ſancti Viri, ubertim præ gaudio lacrymas fundens, pro ſuæ ſalutis reſtitutione, omnipotenti Deo & beato Viro gratias egit; & paucis interjectis diebus, ſacræ Religionis Habitum devote & humiliter ſuſcepit; & ejus diſcipulus effectus, ferventi caritate jugiter ejus obtemperabat imperiis. Qui poſtea multis vivens temporibus, plurima ſuæ artis peritiâ conſtruxit opera: nam in S. Cæſarii eccleſia domum, & in Cuneato eccleſiam, & alia multa in monaſterio condidit ædificia; & ſic demum, conſummato vitæ termino, obdormivit in Domino.

ipſum ſanat;

E

& Religioſo facto ſæpe utitur.

20 Inter miracula quoque, quæ per venerabilem virum Guilielmum omnipotens Deus operari dignatus eſt, hoc memorabile, priſcorum ſolertiâ, noſtras devenit ad aures. Hic nempè ſanctiſſimus Pater, dum præmemoratum Templum erigeretur, aſino ad deferendum lapides, ligna, & alia operi neceſſaria utebatur; qui cum per montem dimiſſus, paſcens erraret, à lupo invaditur; feriniſquè dentibus mox dilaniatus, ejuſdem cibus effectus eſt. Quod ubi Confeſſor Domini Guilielmus comperit; in nomine beatæ Virginis Mariæ, in cujus honore eccleſia ædificabatur, lupo imperat, exhibenda per aſinum opera & labores mox ipſum ſubire. Mira Dei potentia, & beati viri merita fidei! Ad ejus vocem, abjecta feritate, flexo capite, humana quaſi mente, ſancti Patris vorax lupus *g* ſuſcepit imperia; & vices aſini, donec univerſum perficeretur opus, clitellatus ſubivit. Nulli vero mirum videatur, lupum aſini vices potuiſſe ſubire; nam, etſi id natura negarit; omnipotens tamen Deus vires ſubminiſtravit, ut inceptum opus quamcitius *h* perficeretur, & quam carus ipſi Deo ſanctus Pater Guilielmus extiterit, plebs univerſa ſentiret.

F *Aſini devorati vices ſupplere*

jubet lupum:

g

h

21 Igi-

A. JOAN. DISCIP.

21 Igitur ædificatâ ecclesiâ, & ad Dei servitium non parva multitudine ibi coadunatâ, placuit beato Viro, ex communi consilio, ut ad honorem Dei Genitricis, semperque virginis Mariæ *i* dedicaretur. Profectus itaque ad Abellinensem *k* Episcopum, quænam esset de ipsa Ecclesia sua fratrumque petitio, humiliter ostendit. Ille verò (ejus audito desiderio) cum magna cordis jucunditate spopondit, pro ejus velle suis satisfacturum petitionibus. Constituto ergo die sancto *l* Pentecostes, ecclesia solenni ritu B. Virgini Mariæ dedicata est. Ad hujus ergo sacri templi dedicationem maxima populi multitudo convênit; in qua mulier quædam adfuit, quæ per septem annos locutione amissâ muta silebat; sed sanctitate venerabilis viri audita, anxia de sui corporis salute, nutu quo poterat, cum consanguineis, ubi vel quinam esset Dei famulus, inquisivit. Quid multa? Ad eum deducta, & ad ejus genua procumbens, à Dei famulo, quid quæreret, interrogata est. Et illa subito (mira Dei omnipotentia!) ad ejus interrogationem sine aliquo impedimento libera voce respondit. Quod ubi miraculum multitudinis auribus insonuit, omnes uno ore Deum laudantes, eum Sanctum publicè prædicare cœperunt. Mulier etiam salute accepta, ingratitudinis non rea, per omnes fines regionis illius, quanta pro amore sancti viri Guilielmi sibi Dominus impenderat, incessanter prædicabat.

i *k* *Ecclesiâ perfectâ & dedicatâ,* *l* *mulier genibus clauda*

B *divinitus sanatur,*

22 Interea, sanctitate venerabilis Viri divulgata, illarum partium Proceres, summa devotione, subsidia quæque poterant ad sustentationem Fratrum, gratanti animo, illi offerebant; inter quos quidam, Adam nomine, *m* auctoritate Frequentini Episcopi, quamdam ecclesiam ad honorem S. Cæsarii *n* Martyris dedicatam obtulit. Ad quam, dum frequenter visendam homo Dei pergeret; vidit fortuito marmoreum sarcophagum, cujus antiquitus ibi relicti majorem partem terra cooperuerat. Hujus itaque utilitate ad prædictam perpensa ecclesiam, præcepit adstantibus Fratribus discooperiri, & ad ecclesiam sine mora deferri. Eo itaque recedente ad ecclesiam, illi avide, cupientes suo Patri obtemperare, quinque paria boum ad illud trahendum insimul adjunxerunt. Quos postquam, stimulis & crudis verberibus instantes, non posse moveri respiciunt, rem illicò ad Patrem referunt. Quo audito subridens, prout ejus moris erat, semper in vultu (ut diximus) hilaritatem habere, eorumque increpans inertiam, ad locum, ubi marmor illud jacebat, per seipsum pervenit. Tunc quatuor boum paribus amotis, duos boves, qui remanserant, baculo, quod manu gerebat percutiens, eos imperat ire. Ad cujus vocem, tanta facilitate motus est lapis, tamquam si, non marmoreum saxum, sed aridum lignum fuisset; ipseque boum sequens vestigia, usque ad januam ecclesiæ, quæ octo fere stadiis distabat, detulit: quod usque ad hodiernum diem adhuc in ipsius cernitur fronte ecclesiæ, à qua paucos post dies, ad monasterium, jam in Virgiliano monte constructum, venerabilis Pater se recepit. *o*

lapidem, à 5 paribus boum frustra tentatum, *m* *n*

C *per duos juvencos trahit ad fabricam.*

ANNOTATA D. P.

a *Ergo an.* 1118, *ex jam dicto calculo.*

b *Anno inquit Jordanus* 1119, *quem Ordinis natalem existimat vocandum. Sed cum verosimile sit aliquanto istic tempore solitarium habitasse Sanctum, magis placet Rendæ calculus, initium referens ad annum Sancti* 38, *Christi* 1123. D

c *Nullâdum aliâ præceptâ Regulâ, quam tamen mox superinductam agnoscit Jordanus, Benedictinam videlicet.*

d *Nunc* Gravina, *Episcopalis civitatula, distat Bario* 24 p. m.; *tantumdem autem Acherontiâ, cujus Archiepiscopo suffragatur, à Monte Virginis* diætis quatuor *distans, inquit Jordanus, æstimando singulas diætas* 20 p. m.

e *Eo loco, qui num.* 4 *notatur in tabula, infrà ad appendicem danda, hodie capella est, sub nomine* Torrionis, *cum altari, supra quod extat columna usque ad tectum pertinens, & supra hanc ultra tectum Crux eminens, etiam marmorea. Ad ipsam autem capellam gradibus novem scanditur, quos solent peregrini genibus reptando ascendere. Distat autem à cellula Sancti, quantum ter lapide jaceretur. Hîc dicunt Christum apparuisse Guilielmo, jussisseque ut super rudera templi antiquitus Matri Deûm sacri, matri Deiparæ ecclesiam ipse erigeret: præcepisse etiam ut eo loci nemo carnem vel lacticinia gustaret, quod hactenus observatum, numquam vero impune à quoquam violari tentatum, demonstrat Jordanus per plura capita lib.* 1: *unde discessurum à loco Sanctum sic loquentem facit Renda*: Verum præsentes & subsequentes incolæ & peregrini, divino mihi revelante Numine, carnis, ovorum, & casei esu & inductione hoc in loco abstinento perpetuò. *Idem ait* biduo *istic orasse Sanctum.* E

f Joannem *hunc ejusdem nominis & patriæ, diversumque à scriptore, asserit Jordanus cap.* 9.

g *Hinc omnibus Sancti statuis & picturis lupus additus invenitur. Addit autem Jordanus, lupos quidem eo in monte hodiedum frequentes esse; ab illo tamen tempore intellectum hactenus numquam, alicui vel homini vel quadrupedi mansueto nocuisse: ut continuum illud videatur esse miraculum, ex imperio Sancti non uni isti, sed toti speciei facto.*

h *Modica enim (ut idem notat) prima ecclesia, & cellulæ exiguæ fuerunt.*

i *Eodem quo constructa est ecclesia anno, inventum in ipso monte esse corpus* S. Vitaliani *Episcopi Capuani, qui colitur* 16 *Iulii, fuse indicat Jordanus; fusius idem argumentum prosecutus lib.* 1 *cap.* 16. *Docet autem, ipsum Corpus, jussu Calixti Papæ* II, *ad montem excurrentis, translatum esse Catanzarum in Ulteriorem Calabriam: quamvis Ferrarius dicat, Auximates antiqua ejusdem sancti Corporis possessione gloriari. Deinde, postquam variis argumentis persuadere conatus est sanctum Fundatorem non vixisse expertem sacrorum Ordinum, ut volebant aliqui; omnibus expensis censet ordinatum an.* 1123. F

k Joannem *vocat Jordanus, ex eoque Ughellus in Episcopis Abellinensibus; & eumdem, ait, remisisse monasterio subjectionem erga diœcesanum suum.*

l *Anno* 1124 *consecratam ecclesiam scribunt Renda & Regius, eosque sequitur Jordanus, tunc autem Pascha* 6 *Aprilis, Pentecoste* 25 *Maji celebratum fuit, qua die concursus populi ad eamdem ecclesiam secutis temporibus sic excrevit, ut Sabbato in Vigilia, aliquando ad* 15 *millia numerari dicat Jordanus. Alius nihilominus eodem est concursus in Nativitate Virginis,* 8 *Septembris.*

m Adam

A m Adam de Rocca S. Felicis, *ſub Epiſcopatu Frequentino, qui nunc Abellinenſi unitur : Epiſcopi nomen non invenitur pro an.* 1125, *quo donatio facta.*

n S. Cælarius Diaconus, *Martyr Tarracinæ* 1 *Sept. cum Juliano Presbytero : eam eccleſiam* 15 p. m. *diſtare à monaſterio dicit Jordanus, & ex Coſto notat, ſolum nunc nomen ſupereſſe, vix paucis veſtigiis conſpicuis.*

o *Hic conſequenter refert Jordanus inſtrumenta donationum*, S. Guilielmo *factarum* an. 1125 menſe Novembri, Indictionis IV *inchoatæ*, à Petro Joannis Arderii de Caſtello Summonte, & uxore ejus Gemma filia Joannis ; & anno 1126 menſe Januarii, IV Indictione, ab Alferio filio Joannis Judicis de Caſtello Summonte ; & menſe Julio, IV *ſimiliter* indictione, ab Alferio filio Alferii qui vocatur Bove ; & anno 1127 menſe Martio, V Indictione, à Raone, Dei gratiâ Domino de Caſtello Summontis, & filio Domini Guilielmi, qui Malherba vocatur : in quibus omnibus indicatur monaſterium, quod conſtructum eſt in monte, qui Virginis vocatur, & ubi Aqua-columbæ
B dicitur, & ubi nunc Deo favente, Dominus Guilielmus, Dei gratiâ Cuſtos & Rector præeſſe videtur, & quod à novo fundamine conſtruxit, auxilio Dei multorumque Chriſtianorum. *De quibus omnibus notat adhuc ſupereſſe originalia integerrima, ac velut recenter ſcripta ; idque attribuit virtuti manuum* S. Guilielmi, *quibus identidem tractari ipſa contigit.*

CAPUT IV.

Anachoreſeos locus ex Virgiliano in Lacenum, indeque in Cuneatum montem tranſlatus : B. Joannes, ſocius additus ac dimiſſus.

Ex affluentibus largis eleemoſynis

C 23 HAbitabat venerabilis vir Dei Guilielmus, cum antefatis Presbyteris & nonnullis Fratribus, in Monte Virgiliano ; qui ob nimiam frigiditatis intemperantiam, niſi in tribus æſtivis menſibus, difficilis eſt & ad aſcendendum valde laborioſus. Tempore ergo, quo poterat, maxima populi multitudo ad eum confluens, aurum, argentum, & quæ habere poterant, pedibus ſancti Viri offerebant : quæ benigne ſuſcipiens tamquam bonus diſpenſator, quæ neceſſaria noverat Fratribus retinebat, cetera pauperibus erogabat. Hæc prædicti Presbyteri, per habitus ſuſceptionem Monachi effecti, intuentes ; avaritiæ telo jam dudum percuſſi, & de miſericordia Dei diffiſi ; cœperunt prius blandis vocibus Venerabili Patri rogando perſuadere, quatenus futura prævidens, quæ offerebantur non tam largus expenderet ; ſed potius arcam inveniret, in qua ad opus ipſius eccleſiæ pecunia reconderetur : poſſe etenim fieri teſtabantur, quod ab hac liberalitate populus ceſſaret, ipſique rerum neceſſariarum tentarentur inopiâ. Quod poſtquam ſecus ac arbitrati ſunt vident procedere, neque eorum precibus dari aſſenſum (teſtabatur enim venerabilis Pater, eccleſiam pecuniâ potius deſtrui quam ædificari, ipſoſque nihil terreni in hoc ſeculo debere poſſidere) tandem inſanis vocibus in clamores prorumpunt, dicentes ; eum contra jus facere, cum bona eccleſiæ, D quæ communia ſunt, quæ etiam potius pro A. JOAN-ſuis officiis & orationibus quam pro ejus meri- NE DISC. tis offerebantur, eis invitis, pauperibus erogaret.

nihil in futurum reponi quærentibus Fratribus,

24 Ille vero ad eorum clamores humiliter ac blande reſpondens, talibus eſt eos exhortatus alloquiis : Quid eſt Fratres mei, quod *Præpoſitus pro ſe conſtituit.* clamando perſtrepitis ? quid eſt, quod inconſiderata voce tumultuamini ? Dixi vobis, idem replicare non piget Regem ſeculorum ; in hereditatem elegiſtis. Ipſum ſolum diligite, ipſum ſolum poſſidete. Sinite quæſo ſecularia ſecularium eſſe, vos vero ſpiritualia ſecularibus præferte. Verum ſi (quod abſit) idem vobis fixum in animo, eaque incommutabilis ſedet ſententia pecuniæ ; vos mecum id agere haud poſſe ſciatis. Subſtituto *a* ergo Præpoſito, Alberto nomine, Regulari *b* norma tradita, quoniam inter eos ſe ulterius proficere non poſſe videbat ; metuens, ne ad majora animorum detrimenta ſuis factis inciderent ; *c* quinque de idiotis Fratribus aſſumptis, inde receſſit, majorem locorum aſperitatem inquirens. E

a *b* *c*

d *In montem Lacenum tranſit:*

25 Peragratis itaque quibuſdam locis, tandem vir Dei Guilielmus cum prætactis quinque idiotis Fratribus ad Montem *d* Lacenum pervenit. Montem hunc ſilva denſiſſima ab ipſius radice uſque ad ſummitatis faſtigia circumcingit ; in qua aliquantulum depreſſus, planitiem quamdam nudam arboribus ferè duodecim ſtadiorum facit. Per cujus medium fluvius decurrens, montem perforat, & uſque ad radicem montis impetuoſe decurrit. Ad eum poſtquam locum acceſſit, ſibi ſo- *ubi ob nimium frigus deſerto à ſociis* ciiſque ſingula fecit tuguria : qui tamen nimiam frigoris aſperitatem perpeti nequeuntes, non multo pòſt ab eo receſſerunt. Hic, dum ab humano deſtitutus ſolatio, contemplationi deſerviens, & herbarum contentus radicibus ſine intermiſſione oraret ; vir quidam magnæ auctoritatis, Joannes nomine, omnipotentis Dei famulus, (de quo facta eſt mentio, & poſtea in eo loco, qui Pulſanus dicitur, Monaſterium conſtruxit) ad eum viſendum acceſſit. Qui viſâ cognitâque ejus Religionis conſtantiâ, fraterna dilectione conſtrictus, apud illum ſolicitus & devotus vivere & habitare incepit : & donec divinitus ſunt commoniti, ut ab F *B. Joannes ſe adjungit :* eo loco diſcederent & alibi Domino miniſtrarent, inter eos non niſi de mundi contemptu, de carnis mortificatione, de orationis inſtantia, de ſpe futuræ beatitudinis, ſermocinatio & actio Sancta fuit. Caritatis itaque amore igniti, divinæ contemplationis otio vacantes, ad ſupernæ vocationis bravium flagranti deſiderio inhiabant.

& Chriſtus viſendum ſe præbens

26 Hujus quoque ante adventum venerabilis Pater Guilielmus ſtatuerat, ut quietis tempore in orationibus pernoctaret, & diurnis horis ad cruciatum corporis uſque ad fatigationem, per ſentoſa & aſpera nemoris loca incederet : quod devotiùs etiam ambo poſtea ſervaverunt. Cùm autem die quadam ſolito more perambulans, ante mentis oculos Dominum Jeſum haberet, cujus indeſinenter amore flagrabat ; ſubitò, ecce quem ſpiritualiter intuebatur, corporaliter in ea forma, qua paſſus eſt, ei apparuit. Erant quidem veſtimenta ejus nive candidiora, facies verò ſole ſplendidior :

A quem ſimul aſpexit, ita perfecte (ipſo dante) cognovit, tamquam ſi in Beatiſſimo Apoſtolorum comitatu ab initio converſatus fuiſſet, & ejus ſacro refectus intuitu, ejuſque familiaribus inſtructus fuiſſet eloquiis. Ad pedes ejus ergo illicò proſtratus, & ubertim præ gaudio lacrymis manans, talia humili prece cœpit expoſcere: Plaſmator omnium & medicator mentium Deus, qui de Virgine naſci dignatus, & pro nobis hoſtia factus, antiquum confregiſti Draconem; miſericordiam tuam ſuppliciter imploro, quatenus, donec in hoc fragili corpuſculo maneo, (in quo, dum ſpiritus adverſus carnem, & caro adverſus ſpiritum concupiſcit, nulla eſt mihi de hoſte certa victoria) ita gratiâ tui ſpiritus viſitare digneris, ut virtutis robore confirmatus, nihil me valeat à tua caritate ſeparare. Cui Dominus; Guilielme, Guilielme, veſtræ caritatis circa me intuitus viſcera, dignatus ſum in forma, quam vides, viſibiliter apparere; ſimul, ut in ergaſtulo carnis poſitum te ego ipſe confortans, moneam, ne moram hic facias, nec ſtes *e* in loco iſto; ſed ab eo ſecedas: alibi enim mihi es neceſſarius. Ad hæc verba, ſui ſocii illico recordatus, rogare cœpit, ut, & Confrater ejus, (ſi fieri poſſet) eum aſpiceret. Et Dominus; Vade, inquit, & voca eum. Cum autem ſimul ad eum intuendum interdum adeſſent; non jam ita clare, ut prius, eum videre, vel cum ipſo confabulari potuerunt: pedes autem ejus prædictus Joannes tenuit. Deinde ad cellulam cum gaudio revertentes, ſimul cogitare cœperunt, qualiter Dominicæ juſſioni parentes, locum delererent.

A. JOAN. DISCIP.

jubet alio migrare.

B *e*

27 Eo quidem tempore, *f* quidam Beneventanus ejus familiaris, cujus mulier gravi tenebatur languore, ad eum veniens, cœpit ſupplici voce rogare; quatenus Beneventum pergens, ſuam conjugem viſere dignaretur: tanto enim amore (prout fatebatur) eum cernere deſiderabat, quod, ſi ipſum aſpiciendi ſibi copia fieret, putabat illico ab infirmitate poſſe liberari. Cujus prece Vir Dei audita, dixit, ſe ad præſens ire non poſſe; cum autem liceret, libenter ad eam videndam properaret; ideoque eum reverti admonuit. Cum autem nox adveniſſet, quem evigilans mulier videre non poterat, dormiens hoc modo proſpexit. Erat namque ſibi cernere, quod accenſâ candelâ domum ejus ingrederetur, eâque affixâ in pariete, ad ejus lectulum ferens veſtigia, quidnam vellet, eam interrogabat. Ad cujus interrogationem mulier ſuſpirans & gemens, infirmitatis cauſam patefaciens, ejus interventum pro ſua ſalute rogabat. Et Vir Dei, Noli timere, quia jam ſana facta es. Cum autem mane jam factum fuiſſet, ita incolumis de ſtrato proſilivit, ut nec contractionis, quam paſſa fuerat, aliqua apparerent veſtigia: candelam etiam, quam ſomnians affigi in pariete viderat, *g* vigilans in eodem pariete affixam cognovit.

f *Rogatus infirmam viſere*

C *eidē noctu apparet, ac ſanitatem reddit,*

relicto ſuæ præſentiæ ſigno.

g

28 Interim, dum decedere ab eodem loco differrent; ecce die quadam, dum ambo in tugurio ſimul ſedebant, ex improviſo aſpiciunt tugurium igne cremari. Cujus dum incendium alter eorum, qui fortior erat, extinguere fruſtra ſatageret; omnia etiam alia tuguria comburi aſpexit. Ex hoc jam manifeſtius cognoverunt, ſe ulterius ibi manere non poſſe; & quod contra voluntatem Dei fecerant, quia tamdiu ibi permanſerunt. Arrepto itaque itinere, iterum, iterumque convenientia loca inquirunt. Nocte inſequenti Joanni Dominus in viſu apparuit, prædocens, eum in Oriente, Guilielmum in Occidente oportere ſervire; numerum etiam dierum vitæ utriuſque inſinuavit. Quod poſtea rei probavit eventus: nam, ſicut ſolitus erat frequenter prædicere, biennio ante è vita deceſſit. Cum ergo ad Montem *h* Cuneatum nomine veniunt, ibi cellulam quamdam ædificant, in quâ per non paucos dies inſimul permanſerunt. Nam, ſecundum viſionem Domini, Joannes, à S. Guilielmo petitâ licentiâ, (licet invitus) à loco & à beato Viro diſcedens, ad Orientem in Garganum Montem ſeceſſit; ubi & Monaſterium conſtruxit, & uſque ad vitæ ſuæ diem extremum in Dei ſervitio permanſit: Confeſſor vero Dei Guilielmus cum Domino in eodem Monte remanſit intrepidus.

Exuſtis divinitus in Laceno tugurijs

D

ſecedit in Montem Cuneatū.

h

ANNOTATA D. P.

E

a *Hinc Jordanus arguit modernum ſcriptorem Avellinenſem, qui aſſerit, ab Epiſcopo inſtitutos ſucceſſores, & aliunde confirmat, pridem Epiſcopum jure iſtiuſmodi ceſſiſſe.*

b *Scilicet* Benedictina, *quam Wion male refert primùm receptam ſub Roberto Alberti ſucceſſore, juxta Decretum Alexandri III; in hoc inſuper hallucinatus, quod confundat tempora Roberti, anno* 1149 *mortui; & Alexandri, primùm anno* 1159 *ordinati.*

c *Ms. vetus allegat Jordanus, quo dicitur, quod Albertus,* venerabilis Patris juſſa ſtudioſius facere fraterna caritate compulſus, quam primùm de avaritiæ crimine Fratres revocavit; jugiterque in ea, quam pius Pater norma reliquit, vivere docuit. Pro qua re B. Guilielmus, non ſemel ante Omnipotentis clementiam genua flexit; & (ut poſtmodum ſingulorum qui in præfato monaſterio convenerant, Sacerdotum exempla teſtata ſunt) tantum monaſticæ diſciplinæ morumque ad Chriſtianam vitam ſpectantium perfectionis ſunt adepti, quantum nullus qui priores noverat defectus ſperaret.

F

d Mons-Lacenus *in Principatu ulteriori, Nuſco diſtans* 6 p. m. *ad cujus radices ſitum eſt oppidum* Balneolum *teſte Jordano.*

e *Notat Jordanus ibidem ſupereſſe ſcopulum, vulgo ex tali cauſa dictum* Ne-ſta, *corruptius* Reſta; *ubi poſtea ædificatum ſacellum ſit; quo deſtructo, maneat nihilominus reverentia loco apud circumjectos agricolas, qui in defectu pluviæ ſoleant eo accurrere; cantatoque hymno* Iſte Confeſſor, *cum Oratione de* S. Guilielmo, *opem impetrare.*

f *Anno, inquit Jordanus* 1128.

g *Idem obſervat, inter Montem-Lacenum & Beneventum eſſe ſpatium* p. m. 40; *eodemque magnitudinem miraculi exaggerat.*

h *Vulgo* Serra Cognata, *in Trecaricenſi territorio provinciæ Baſilicatæ; quo eos perveniſſe circa Novembrem, Jordanus aſſerit.*

CA-

A

CAPUT V.

Injurii in S. Guilielmum puniti, & alia in monte Cuneato miracula.

a Venator, Sanctum ratus exploratorem esse,

29 ILlo quidem *a* tempore, homo quidam nobilis & prædives, cujusdam adjacentis villæ Dominus, cum multorum equitum, clientum & venatorum comitatu, & cum accipitribus & canibus venatoriis, causâ venandi ad montem, in quo Vir Dei erat, accessit. Venatores ergo, per alpes & nemora, cum circumquaque perlustrarent, ut venatu aliquid caperent; nonnulli eorum ad locum, in quo Vir Domini Guilielmus orationi insistebat, perveniunt. Quem cum intuerentur, unus ex eis audacior ceteris, torquens sanguinea lumina, tumido aspectu, suffuso amaritudinis felle, ait ad eum: Quis es tu? vel, Unde huc advenisti? In veritate dico, Explorator es. Ille vero, ut erat columbina simplicitate, hilari vultu respondit; Ut fateris, frater, explorator sum. Et verè explorator erat, quia congruum locum, & Religioni ad habitandum aptum omni nisu inquirebat. Ut autem audivit iniquus ille, Quia explorator sum; furore accensus & fervidus, spumanti ictu, vibrato venatorio pilo, Virum Dei in capite acriter percussit; & quoniam Confessor Domini ad carnis macerationem ferream galeam gestabat, ictu ferientis quassatam, plaga interruptionis cutem capitis ejus aperuit, & cruor impetuose de plaga profluens, faciem & induvia inficiendo perfudit. At ubi sancti Viri caput sævus ille immani feritate percussit; diabolus malorum incitator eum invasit; & qui prius, ut Virum Dei percuteret, accenderat; in eo habitare, & ad suum libitum horribiliter vexare incepit. Quem socii, admiratione & stupore perculsi, comprehenderunt; &, licet cum maxima difficultate ad Dominum & ad Socios eorum usque perduxerunt.

invasusque à dæmone

30 Quem Dominus illorum, & ceteri venatores perspicientes, dum ligatis manibus ad se tam miserabiliter vinctum adduci deprehendunt, ingenti pavore exterriti, scisciati sunt, quid hoc esset, & quomodo ei accidisset. Illi autem seriatim totum propalantes, sicut evenerat veridico sermone narraverunt. Igitur homo ille nobilis, hoc divino judicio perpendens esse actitatum, ait suis secum comitantibus: Nisi homo ille servus Christi esset, non utique suæ injuriæ tam cito & evidenter omnipotens Deus ex alto respectans ultor existeret; sed capite eum, & omnium virium conamine, etiam nolentem, ad Virum Dei trahamus; & ad genua ejus procumbentes, humili prece deposcere non cessemus, ut istius sceleratissimi & miserrimi misereri non dedignetur. Qui jussa perficientes, dæmoniacum illum, à tergo manibus vinctis, discerpentem se & frementem, licet invitum, ad Dei servum perducunt; & statim solo prostrati, Christi Confessorem Guilielmum suppliciter rogabant, dicentes; Serve Dei omnipotentis, per ipsum te supplici prece flagitamus, qui pro suis Crucifixoribus Patris clementiam interpellare dignatus est, cujus te imitatorem incunctanter credimus, ut nostra precamina susscipere digneris, & huic miserrimo & sceleslesto, tuæ probitati delinquenti, clementiâ tuæ pietatis subvenire non differas: ut sicut pro sceleris immanitate, quam in vestra sanctitate exercuit, à diabolo invasum cernimus, ita tuis sacris orationibus eum liberatum intueamur.

B *ei caput lædit:*

quibus, pro misero ut intercedat, orantibus,

C *à sociis ad eumdem vinctus retrahitur:*

D

A. JOAN. DISCIP.

31 Respondens autem Confessor Domini Guilielmus ait eis: Misereatur vestri, Fratres, Omnipotens Deus, quare de me talia opinari voluistis? Non enim tanti meriti, aut tantæ sum auctoritatis, ut divina justitia in ultionem meæ injuriæ hoc fieri permitteret; peccator etenim homo sum; sed peccatis exigentibus aliis, hoc discrimen eum incurrisse sciatis. At illi instabant precibus, & humilibus vocibus dicentes, Miserere, Miserere, Pater sanctissime; nec ad nostrorum facinorum enormitatem, qui digni exaudiri non sumus, sed ad tuæ sanctitatis puritatem respicias. Scimus enim, & pro certo tenemus, quod nisi in te procaciter manus extendisset & percussisset, non utique diabolus justissimam à Domino potestatem, ut eum tam valide vexaret, accepisset. Sed precare quæsumus Salvatoris clementiam, ut sicut pro tuæ injuriæ ultione omnipotens Deus in eum ingredi dæmonem permisit, ab eo expellat; & quemadmodum de ejus miseria mœsti effecti sumus, ita de ereptione gavisi, lætabundi & exultantes ad propria regredi valeamus. Videns itaque Vir Dei fidei eorum constantiam, ad pietatis viscera, quibus in Domino jugiter affluebat, cordis oculum dirigens, præcepit, ut relicto dæmoniaco, parumper sibi locum darent orandi. Cumque illi semoti recederent, Confessor Christi flexis genibus diutius divinam potentiam exoravit. Denique, oratione expleta, dæmon, qui miserum tam sævissime vexabat, statim exiit ab eo. Vir autem Dei solutum manicis, quibus ille colligatus fuerat, vocato Domino suo & Sociis, eis sanum & incolumem reddidit.

præ humilitate ægrè acquiescens Guilielmus,

dæmonem pellit.

32 Perpendens vero Herus ille cuncta quæ Deus operatus est per servum suum, miratus est valde; & ingenti pavore perterritus, ac provolutus ad pedes ejus, se suis sacris precibus devotissime committebat. Qui adjungens aiebat; Pater, si ad nostras partes aliquam placet construere ecclesiam, consilium nostrum nostrorumque hominum ad vestrum libitum modis omnibus habere poteris; parati enim sumus pro viribus & posse tuæ parêre Sanctitati, & tuis usibus quæque necessaria humiliter & devote subministrare; Deum etenim in te per inhabitantem gratiam indubitata fide intensius inesse credimus. Et hæc dicens, petitâ licentiâ, ad propria remeavit cum omni suo comitatu, & gaudio magno. Quoniam igitur lumen in tenebris minime latere potest, fama suę sanctitatis continuo universis innotuit, & multitudo utriusque sexus, virorum scilicet & mulierum, ad eum crebro confluebat: inter quos etiam Robertus *b* Comes ad eum visendum & audiendum sitibundo pectore cœpit concurrere. Quibus omnibus salutis monita caritatis studio dare non desistebat; eorumque consilio & solatio, necnon & auctoritate Diœcesani *c* Pontificis, ubi congruentius & opportunius ei visum est,

E

F *Hinc cœpto fieri ad eũ concursu,*

b novũ conditur monasterium.

c

A. JOAN. DISCIP.

Ecclesiam ad honorem Virginis Marię Matris Domini fundare non est oblitus; ibique collectis Fratribus monasterium construxit. *d*

d

e *Invidus Grammaticus,*

33 Erat eo tempore quidam homo *e* Albani, Grammaticæ Professionis; quem scientia sine caritate (sicut solet) inflaverat. Hic postquam audivit de beato Viro ab omni populo prędicari, invidiæ face accensus, & superbiæ tumore elatus; cœpit non solum coram populo, verum etiam coram Comite *f* Roberto, beato Viro detrahere, & ejus sanctitati derogare; videlicet, quod, tamquam homo idiota & sine litteris nesciret quid faceret, vel quid proferret; &, si facultas loquendi cum ipso daretur, eum inscium ostenderet omnibus & ignarum. Die igitur quadam, eo præsente contigit sanctum Virum, causâ ecclesiastici negotii, Comitem prædictum adire. Non opus est verbis; sermo protinus inter eos est initus, inter litteratum & idiotam orta est disputatio. Verum, quia Spiritui sancto, qui loquebatur per eum, non est sapientia, non est prudentia, quæ possit resistere; Comite recognoscente, contumax & superbus Grammaticus confusus abscessit. Doloris itaque felle commotus, sociis & amicis ad vindictam sui dedecoris assumptis, viam, per quam Vir Dei transiturus erat, explorat, exploratam obsidet, obsessam custodit. Transeunte ergo Dei Famulo, impia manus occurrit, & turpiter eum de equo depositum sævo afficiunt verbere; socio nequaquam etiam parcentes.

f

cum Sancto congressus victusque,

B *illum injuriosè cædit:*

34 Cum itaque, tanto scelere perpetrato, nequam viri aufugissent; ejus socius, molestę illata mala perpetiens, prout qui noviter à seculo venerat, ad Comitem ire apparat, proclamationem facturus: Sanctus autem Domini, ejus cognita voluntate, talibus est eum ad patientiam revocare aggressus: Filii hujus mundi, viri divitiarum, quæque sibi cariora & optima diligenti cura, ne amittant, custodiunt; & thesaurus absconditus, ne aliis innotescat, studiosius cavent. Quid est ergo, quod præcipiti voluntate nostras divitias & thesaurum prodere properas, & prodita negligenter amittere? Nostræ siquidem opes, divitiæ & gloria, injuriæ, flagella, & quæ

C

pro Dei amore patimur opprobria sunt; quæ ut impatientia comitatur, omnia protinus amittuntur. Ubi est, quod Dominus in Euangelio dicit: Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe ei alteram? Signa quæso cor tuum, Frater; & quod talia voluisti, pœnitentiam age, & idipsum nemini deinde manifestum facias. His & aliis dictis, cum omni patientia ad monasterium sunt regressi. Non multo autem pòst Deus, qui omnium ultor est scelerum, pessimo languore illum Grammaticum, superbiæ & iniquitatis filium, percussit: nam crura ejus ita computruerunt, ut maximo fœtore nec propinquiores vellent ad eum accedere; & in eo fœtore per biennium cruciatus, mortuus est.

vindictam ipse Deus sumit.

Aprum hortulo noxium mandat à lupis pelli.

35 Non prætereundum hoc arbitror, quod cum in eodem monte Cuneato Vir Dei moraretur, hortulum sibi aptaverat, quem propriis manibus ipse colebat. Interea quidam sus, solito more de silva veniens, quæ seminaverat Sanctus, ipse eruens, devastabat. Quem die quadam dum in proprii laboris detrimento conspexisset, alta voce clamare cœpit; Ubi sunt? ubi sunt defensores hortuli mei? Ad cujus vocem duo lupi subito venientes, arrectis auribus astare cœperunt, quasi expectantes quid eis Vir Domini esset jussurus. Ad quos imperat, ut suem sine mora capientes, de horto traherent, eumque illæsum abire permitterent. Quod ubi factum fuit, ad hortulum sus amplius non est regressus.

D

quo rem arcanam habente,

36 Eodem quoque tempore, quidam lunaticam filiam habebat: quam dum frequenter tanto periculo fatigari aspiceret, paterna pietate commotus, & ad Deum toto corde conversus, talibus aures suæ pietatis interpellavit sermonibus: Deus, qui Sanctorum tuorum meritis mirabiliter operans, eos glorificare non cessas, pietatis tuæ clementiam pronus adoro, ut per merita Guilielmi Confessoris salutem filiæ meæ largiaris, cujus intercessionibus si quod postulo me umquam impetrare cognovero; tuæ Majestati promitto, ut sacræ Religionis Habitu accepto, sub ejus disciplina jugiter in tuo servitio permaneam. Ejus vota Deus ab alto respectans, ita est beati Viri meritis suæ filiæ salutis dona largitus, ut ea multo pòst tempore in seculo vivens, numquam tale sensisset periculum. Quod ubi pater comperit, sui non immemor voti, ad Guilielmum è vestigio properavit; & Religionis vestem ab ipso recepit, seriatim prosequens, quanta pro ejus amore Dominus dignatus fuerit operari. Quod ubi sanctus & venerabilis vir audivit, admonere studuit; quatenus non suis meritis, quæ nulla essent, sed suæ fidei puritati id deberet adscribere.

Sanatâ lunaticâ filiâ meritis Sancti,

E *hujus Habitum pater ex voto suscipit.*

ANNOTATA D.P.

a *Anno* 1129 *inquit Jordanus.*

b Robertus *Lauri*, Comes Casertæ, *pater Rogerii Comitis Tricaricensis.*

c *Tricaricensis Episcopus, sub Archiepiscopo Acheruntino, tunc erat vel Librandus, apud Ughellum pro anno* 1099; *vel anonymus, qui interceſſerit inter ipsum & Robertum, Lateranensi Synodo præsentem an.* 1177.

d Monasterium magnum, *inquit Renda, utpote cui Costus ait subjectas fuisse Ecclesias S. Mariæ de Oliva, de Angelis, de Defunctis; item SS. Margaritæ, Iconii & Helenæ, ut apparere ex Bulla Cælestini III asserit. Hodie tamen ecclesia ista, quia in silvis sita ægre contra malevolos se tuebatur, desertaque erat à Monachis, applicata est Episcopatui Tricaricensi.*

e Albanum, *parum admodum Tricarico distat.*

f *Hujus Comitis* Pædagogum *fuisse Grammaticum ait Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ: estque hoc tolerabilius, quam quòd hunc appellet* Robertum Guiscardium Comitem Apuliæ: *hic enim obierat an.* 1085

F

CAPUT VI.

In valle Compsana extructa duo monasteria, facta miracula: meretrix illecebrosa per ignem superata.

37 MOnasterio igitur in prætacto monte Cuneato constructo, congregatisque Fratribus, Prælatum ibi relinquens; non immemor,

A memor, quod in occidentali parte Domino eum oporteret ſervire, eis Valete dicens, Regularum normâ prius traditâ, ab eis *a* diſceſſit; & ad Vallem *b* Compſanam tandem Deo duce pervenit, & juxta Aufidi fluenta bono omine habitare cœpit; ubi arbore quadam pro tugurio fere per unius anni ſpatium uſus eſt. Erat eo tempore in monaſterio montis-Virgiliani Prælatus, Albertus nomine, vir per omnia honeſtiſſimus, quem Confeſſor Domini Guilielmus, cum ab eo loco decederet, eidem monaſterio præpoſuerat. Is, cum ad eccleſiam Martyris Chriſti Cæſarii operarios ſtatuiſſet, ut operis quidpiam exercerent; prædictum Joannem de Nuſco, à quo hæc omnia didicimus, ad eamdem obedientiam delegavit, ut quidquid erga operis ædificium ageretur, ſibi nuntiando intimaret; nondum enim ad Sacerdotis gradum fuerat promotus, ut divinæ contemplationis intima mentis oculo ſpeculari deberet. Attamen ad actionis exteriora deditus, quæ ſibi imperabantur (ut Monachorum exigit ordo) ſedulus complere ſatagebat. *c* Qui imperantis juſſa perficiens, ad S. Cæſarii eccleſiam properavit; & perſpectis omnibus pro quibus venerat, B ait intra ſe: Non revertar donec ad Guletum, juxta Aufidum, ubi Dominus noſter Guilielmus noviter advenit, pergam, *d* & qualiter ſe habeat videam, ut de ſuæ continentiæ ſtatu etiam Domino Alberto nuntiare ſtudeam. His itaque cogitatis, ad eum ſitibundus circa ſolis occaſum venit; & mutuo ſe ſalutantes, ac pacis oſculum dantes, vir Dei de actu, & continentia Fratrum eccleſiæ montis-Virgiliani ſolerti inquiſitione ſciſcitatus eſt: Joannes vero (ut rei ordo poſcebat) ſeriatim ea, de quibus interrogatus fuerat, explicare impiger eſt exorſus. Itaque omnibus de quibus percunctatus eſt, auditis, Confeſſor Domini Guilielmus ait ei; Frater, recedendi hora jam præteriit, uſque mane nobiſcum maneto, & in ſequenti die (Deo concedente) proficiſcêris.

Ad vallem Compſanã tranſlatus

a

b

ex Monte-Virgiliano miſſum Joannem de Nuſco

c hoſpitio excipit.

d

38 In loco igitur, ubi vir Domini degebat, erat tugurium, ante cujus fores ædificiolum parvum & uncum, ſubductum in conchæ ſpeciem, annexum eidem tugurio adhærebat, & in ſummitate ejuſdem conchæ (quæ vulgo dicitur *e* Coccia) erat parviſſimum foramen, unde diurnæ lucis jubar ingrediendo, tugurium illuſtrabat. Ea vero nocte Confeſſor Domini Guilielmus, intra tugurii cubiculum, clauſo & obſerato oſtio, orationi vacabat; Joannes autem forinſecus in ædificiolo Pſalmodiæ deditus excubabat. Circa ſecundæ vigiliæ noctis horam vidit idem Joannes, quaſi duas aves magnas, ad modum arionum *f* albas, & ſplendidas, cum magna luce per foramen illud ingredi; ad quarum ingreſſum, omnes atras noctis tenebras effugari conſpexit. Quas cum, diutius ſuper caput ſuum imminentes, pervolare vidiſſet, ait intra ſe: Niſi hæ aves Angeli Dei eſſent, non utique huc imperterritæ cum luce inæſtimabili ingrederentur. Hæc eo in corde volvente, aves illas januis clauſis evidenter intuitus eſt intrare ad virum Dei. Joannes vero, admiratus de hoc quod viderat & exterritus, totam noctem illam duxit inſomnem, & æſtuabat meditando, indagare cupiens, quid hoc eſſet. Mane autem facto diſceſſurus, licentiam petiit. Cui vir Domini ait: Vade in pace; & ſcito prænoſcens, quoniam, quod in hac nocte

Hic ad eũ orantem videt Angelos vẽnire

C

e

f ſub avium ſpecie,

videre divino nutu promeruiſti, donec vixeris, videre tibi ulterius non permittitur. His Joannes auditis, magis ac magis pavidus effectus, eum interrogare non præſumpſit, quæ illa fuerit viſio; ſed vale faciens, cum omni feſtinatione ad Montem-Virgilianum reverſus eſt. Nemo igitur Confeſſori Chriſti Guilielmo titubare poteſt prophetiæ ſpiritum non fuiſſe; cum & Angelos frequenter ſibi ad cuſtodiam delegatos corporeis oculis cerneret, & quod Joannes in avium ſpecie eoſdem Angelos viderit, ſine indice agnoverit; & quod denuo eos videre non poſſet, ei nuntiaverit. Quod poſtea, ut prophetantis veritas probaretur, de cetero nullo modo videre promeruit.

D

A. JOAN. DISCIP. *uti ad ſuos regreſſus narravit.*

39 Incolebat venerabilis Pater vallem Compſanam, & interea in territorio Guleti prope Nuſcum, locum idoneum ad conſtruendum ibi monaſterium intuitus eſt. Etenim terræ fertilitas, lignorum copia, aquarum affluentia, opportunitatis ſpeciem prætendebat. Quid multa? Maxima devotione dominatoris *g* loci illius, monaſterium ibi virorum & mulierum, ad gloriam & honorem omnium Salvatoris *h* Domini E noſtri Jeſu Chriſti conſtruxit; in quo ut utriuſque ſexus fieret Domino acquiſitor, non parvam Virginum multitudinem congregavit; quibus etiam ſanctæ Religionis Habitum tradidit. Harum vitam, & nobis ſcribere, & omnibus audire fidelibus, operæ pretium duximus. In earum namque ſacratiſſimo comitatu nulla eſt, quæ, vel in infirmitate vinum cognoverit: carnes vero, caſeum & ova, etiam nominare nefas exiſtimant. Victus etenim earum eſt, in tribus diebus hebdomadæ, ſolus panis, & poma cum crudis herbis: in reliquis vero tribus diebus, unum habent cum pane tantum ferculum, oleo condîtum; die autem Dominico ſimili tramite vitam tranſigunt. A feſto etiam omnium Sanctorum uſque ad Nativitatem Domini, & à Septuageſima uſque ad Reſurrectionem Chriſti, pane tantum veſcuntur & aqua; nonnullæ etiam, & à pane abſtinent, pomis & legumìnibus contentæ. Earum equidem communis eſt voluntas & deſiderium, cum vitiis & concupiſcentiis carnem crucifigendo, mundo mori & Domino vivere. Sed ne, licet expediat, occupati circa deſcribendam ſanctarum feminarum Religionem, à noſtro propoſito longe digredi F videamur; ad eum, de quo ſermo eſt inſtitutus, ſtylum reducamus.

Sanctus pro Virginibus monaſteriũ condit,

g

h

rigidâque informat diſciplinâ

40 Cauſa ergo extitit, ut eum Beneventum ire *i* oporteret, cumque prope mœnia civitatis eſſet (ut eſt conſuetudo) nuntium ad quemdam hortulanum, apud quem hoſpitatus fuerat, direxit; habebat autem homo iſte filiolam quamdam octo menſium fere, quæ cæca à materno utero nata lumen non viderat. Ut autem mater ejus per nuntium de adventu Dei famuli fuit certificata; acceptâ infantulâ, aſcendit in ſpeculam, expectans quando vir Dei eſſet venturus. Quamprimum ergo vir Dei deſcendit, ſubito ad eum mulier veniens, filiolam ſuam ad pedes ejus proſtravit, dicens: Accipe, quia tibi nata eſt, non mihi: & confeſtim aſcendens, in remotiori parte domus clauſo oſtio ſe abſcondit; infantulam autem ſocius ejus accipiens, cum venerabili Patre domum aſcendit. Poſtquam autem aſcenderunt, à ſocio infantulâ acceptâ, & in gremio ſuo poſitâ, cum ea pariter obdormivit. Nec mora, infantula ſubi-

i

Juxta Beneventum cæcam à nativitate

A to expergefacta, tamquam maximo terrore perterrita, clamans & vociferans, Sanctum Dei excitavit: qui dum, ut aſſolet ſomno evigilans, manum levaret; jam viſu accepto, ejus ſacra manu quoquo ducere cœpit infantulam & contrectare. Quod ut ſocius ejus aſpexit, continuo aſſurgens cœpit diligentius experiri, ſi jam ſuperna bonitas ſancti Viri meritis, ei fuerat ſalutis dona largita. Ubi ergo, quod jam dudum ferebat in animo, certis cognovit indiciis, protinus ad Sanctum Dei de illius ſalute annuntiavit. Quo ſibi ponente ſilentium, mater, ut erat ſolicita, eventum rei expectans, confeſtim de thalamo prorumpens, rem, ut erat, cognovit. Quæ pro ingenti lætitia, quam ſalus filiæ miniſtrabat, vicinis & notis, quod ſancti Viri merita fecerant, indicavit. Hæc res per totam civitatem audita eſt, campanæ pulſatæ ſunt, concurſus populorum ad eum factus eſt, omnes vno ore verè ſanctum & amicum Dei confitebantur. *k*

A. JOAN. DISCIP. *contactu illuminat.*

k

41 Tempore quodam ad quamdam Eccleſiam, apud quoddam Caſtellum, Binettam *l* nomine, domum fieri præcepit, ad cujus ædificationem quidam de Fratribus vacantes operarios conduxerunt; quibus cum jam vinum deficeret, puerum ad quamdam eccleſiam S. Georgii, quæ non multum à Barinis mœnibus diſtat, cauſâ ferendi vinum, miſerunt: de cujus mora metuens propinator, vas plenum aquâ juxta illud, quod parum vini habebat, appoſuit, cogitans, ſi, eo moram faciente qui pro vino ierat, operariis vinum eſſet neceſſarium, eam vino commiſcere, & ſic eorum ſatisfacere voluntati. Cum autem, jam ſole occidente, moram ille faceret, & fabricatores vinum exigerent; ſecundum propoſitum, aquam, quam in vaſe poſuerat, vino admixturus, in optimum vinum vidit eſſe converſum: quibus inquirentibus, unde tam bonum vinum haberet, nihil aliud, quam quod Deus dederit reſpondit. Quis igitur dubitet ſancti Viri meritis hoc tantum miraculum contigiſſe, cujus ſanctitatis auxilium, prout ipſum poſtea confitentem audivimus, aquam hauriens, invocavit?

l

B *Binettæ conducti ejus juſſu fabris aqua in vinum vertitur.*

42 Cum in tempore meſſis Confeſſor Domini Guilielmus, in loco *m* qui Crypta-muſcarum dicitur, conſiſteret, & meſſorum manipuli per diverſa campi loca in congeriem eſſent congregati; ſubito ignis vehemens ab Orientis oris, omnes illius Regionis ſegetes comburens, apparuit: quem videntes diſcipuli ejus, qui cum eo erant, terrore perculſi, ajunt Viro Dei; Ecce ignis immani impetu propius accedit, univerſa incendens & vorans, & nemo ei reſiſtere prævalet, & quid faciemus, cum noſtras fruges conſumi videmus, & eas nullatenus defendere vel tueri valeamus? Heu pro dolor! in ſequenti anno nos mendicare oportet. Et hæc dicentes, diſſecabantur cordibus ſuis, quid facerent, aut quo ſe verterent, neſcientes. Quibus ſanctus Pater; Nolite, Fratres; nolite contriſtari, & hoc dicens, exuens ſe quod indutus erat ſcapulare, dedit eum uni diſcipulorum ſuorum, dicens; Cito equum aſcende, & circumcinge quanto citius hoc ſcapulari univerſum campum. Qui protinus equum aſcendens, citato curſu imperantis juſſa complevit; & totum campum, in quo manipulorum aggeres erant uniti, perluſtravit. At ubi ignium flammæ fines, quos ſcapulare circumſeperat, applicuerunt, ultrà progredi non præſumpſerunt; ſed protinus ita ſunt divinitus extinctæ, acſi imbrium inundatio eas involviſſet. Videntes autem diſcipuli ejus, quod Deus omnipotens ſervi ſui meritis immanes ignes potenter extinxerat, eo devotius ei obſequebantur, quo eum per miraculorum coruſcationes divino amori connexum cernebant.

m *Ignis ſegetes collectas exurens,*

C

circumlato per agrum ſcapulari Sancti,

D

reſlinguitur.

43 In civitate Salpitana, *n* quæ in partibus Apuliæ ſita eſſe videtur, erat vir quidam nomine Jordanus, qui familiaritate fraternitatis ſancto Viro adhæſerat; ad cujus domum quotieſcumque inde tranſitum Confeſſor Domini habebat, in eundo & redeundo, utpote ad Fratris hoſpitium divertebat; quem venerabiliter ille ſuſcipiens, devote ei & ſuis ſociis, ſecum comitantibus, totis viribus obſequium exhibebat. Quadam igitur die, cum more ſolito apud eum hoſpitaturus divertiſſet; uxor prædicti Jordani, Delicia nomine, recordata eſt cujuſdam puellæ lunaticæ, ejuſdem civitatis indigenæ; cujus infirmitatis moleſtia parentibus, vicinis, & notis omnibus horribilis atque exoſa extiterat. Præfata namque mulier, divino contacta ſpiritu, ait intra ſe, Si de manuum ablutione ſancti Viri hujus puellæ lunaticæ potum tribuero; credo, quod ab ægritudine, qua tam graviter tenetur, meritis ejus Divina clementia eam liberabit. Hæc ea intra cordis ſecreta volutans, horâ, qua vir Domini pranſurus diſcubuit, acceptâ aquâ Sanctus manus ſuas lavit, quam ſcypho ſuppoſito ſagaci ſolertia mulier recipere ſtuduit; dehinc reverenter puellæ lunaticæ propinavit: ſicque factum eſt, ut omni ægritudine propulſâ, integerrimæ puella ſit ſoſpitati reſtituta, & de cetero præteritæ infirmitatis aliqua ſigna aut effigies ei numquam comparuerint.

n

Aquâ ablutionis manuum ſanatur lunatica.

E

44 Quoniam de miraculis & virtutibus ſancti Patris Guilielmi (divina cooperante gratia) differere conati ſumus; de quodam miraculo, inter cetera digniſſimo memoria, compellimur rimante ingenio tractare; eo quod per omnes partes finium Apuliæ, per multorum ora fidelium, & (ut latius dicamus) quaſi vulgi rumore ſuper omnes virtutes, quas omnipotens Deus per eum operari dignatus eſt, ab omnibus vocitatur. Et ne inerti ſilentio, & infructuoſa taciturnitate indignæ tradatur oblivioni, placet ut noſtri dictaminis ſtylo, ad illud miraculum inſinuandum, propulſa omni inertia, ardenti animi devotione aggrediamur. Dicitur à multis, qui à perſonis quæ interfuerunt, veridica aſſertione didicerunt, quod in tempore illo, quo Rex Rogerius, Siciliæ & Apuliæ monarchiam regens, totius regni moderabatur habenas, contigit eumdem Regem in Apuliam *o* venire; cui Confeſſor Guilielmus aſſiſtens ſalutis monita dare incepit; &, licet eum Rex libenter audiret, corde tenus hæſitabat, utrum verax an hypocrita poſſet teneri. Cum autem crebris acceſſibus (peracta Conſecratione) prædictum Regem & Magnates ejus Curiæ (Spirito ſancto dictante) fervida mente, divinis inſtrueret eloquiis, & eiſdem prædicationibus ſacris ſolicitus & devotus inſiſteret; Ammiratus *p* ejuſdem Regis, Georgius nomine, ſanctæ exhortationis verbis

F

Rogerio R. adhortationibus Sancti hypocriſim ſubeſſe cenſente,

o

p

A bis profluentibus de ore ejus, humiliter & fragranti devotione assistebat, cupiens magis ac magis Mariæ Magdalenæ more, sitibundo pectore sacri eloquii fluenta haurire; credens illum, non hypocritam, sed veracem Dei servum existere. Rex itaque memoratus hypocritam potius, quam veracem eum credere videbatur.

45 Accidit autem, ut quadam die Confessor Domini Guilielmus Regi assisteret, & sacrorum eloquiorum sermocinationem ei & omnibus suis domesticis ministraret; & post sermonis finem vale faciens Regi, abscessit & secessit ad hospitium. Et ecce quædam meretricula speciosissima, ad Dominum Regem propius accedens ait ei; Si de beneplacito Regiæ Majestatis procederet; ego citius ostenderem istius hypocritæ quanta sit simulatio; in nocte etenim subsequenti mecum illum concumbere ex industria faciam. Et Rex, in ganeam suspiciens, respondit cum magno risu dicens; Si hoc tuâ versutiâ perpetrare potueris, peracto usu libidinis, tibi donabo bona ampliſſima; ut Ammiratus, qui eum, non hypocritam, sed quasi Prophetam veneratur, delusum se sentiat & confusum. Quæ protinus à B Regis facie discedens, ad domum, in qua Vir Dei cum suis hospitabatur sociis, celeriter advenit; & meretricario more eum alloquitur, dicens: Cur, Domine, corpus tuum diutius affligens, gaudia tuæ juventutis amittis? qui posses mundi bona lucrari, & oblectamentis secularibus dulciter perfrui & (quod desiderabilius est & delectabilius) pulcherrimæ juvenculæ amplexibus delectari; certe, si vestræ placeret amantissimæ personæ, me in vestro concubitu ad libitum habere poteris. Et sanctus Vir religiosa simulatione respondit, dicens; Volo. Et ganea, Quando vis veniam? Et Sanctus, Quacumque hora vis. Et illa; Nocte hac veniam. Et Dei Servus, Bono omine venias. Impudens autem meretricula ad Regem reversa, cum ingenti derisu & violento cachinno, dixit ei; Ecce, quem prædicatorem & Dei servum Ammiratus credebat, in ictu & momento uno ejus apparuit sanctitas; in nocte enim ventura mecum se concubiturum incunctanter spopondit.

C 46 Rex itaque subridens contra Ammiratum, ait; Ecce, quem virum Dei & servum Altissimi tenebas, quomodo ad unius seductionis vocem se promisit meretriculæ consensurum? Et Ammiratus ad Regem; Per muliebrem impulsionem purissimus Adam miserabiliter de Paradiso exiit; Sampson fortissimus oculorum visum turpiter perdidit; Salomon sapientissimus, idola fabricando & adorando, scientiæ acumen & Dei amorem amisit; Petrus, sanctæ Ecclesiæ Architectus & Apostolorum Princeps, ad unius ancillæ vocem corruit; & quid mirum, si tantus homunculus isti horribili meretriculæ assensum præbuit? Tamen rei notitiam, si Regiæ placet Celsitudini, indagare subtiliter studeamus; credo equidem, quod fœdissima hæc ganea, divinâ favente clementiâ, probabitur per omnia esse mentita. Mittamus, si placet, providos exploratores & solicitos; qui clam stantes & perspicientes, agnita per eos veritate, rei exitum noscere valeamus. Et Rex, Ita fiat, ut locutus es. Horrida ganea, ad Regem & ad Ammiratum respondens, dixit; Si hoc quod locuta sum effectui mancipare nequivero, numquam à conspectu vestro sine maximo dedecore recedere recuso vel exopto: & hæc dicens, à facie Regis abscessit. D

47 Confessor igitur Domini Guilielmus, de adventu pestiferæ mulieris præscius, divinitus admonitus, à suis sociis lignorum copiam afferri præcepit, & circa solis occasum in pyram composita, igne supposito in ingentem carbonum aggerem consumere fecit: ita ut, non solum ignis, verum etiam caminus immanissimus videretur, ignorantibus & mirantibus sociis quid ipse facturus esset. Et cum jam totus orbis noctis caligine involveretur; ecce præscripta ganea venit, stibio & smigmate facie peructa, vestibus prostibulariis & odoriferis, ornata cæsarie vittis & redimiculis composito capitis vertice theristro turrita, & omni decore decipiendi redimita. Et cum juxta Dei Servum, ut illum deluderet, resedisset, ait ei; En, ut condecet juvenem, flore juventutis pollentem, pulcherrimam juvenculam in tuo lectulo ad libitum habere poteris. Ad quam Sanctus; Et ego paratus sum: si vis in meo lectulo mecum jacere, te libentissime recipiam. Et illa: Ubi est cubiculum, ubi clam à sociis tuis tecum esse valeam? Et Dei Servus, Ego tibi & cubiculum & lectum in Dei mei nomine ostendam. Et protinus surgens, invocato nomine sanctissimæ & individuæ Trinitatis, & impresso Crucis signaculo, & exutis lacertis nudisque manibus, ignium prunas per medium divisit; & sacris suis exuviis, inter utraque prunarum incendia se intrepidus jactans, favillas ignium verrere studuit; & dum diu inter duos rogos, verrendo ad libitum, securus moraretur; stravit vestes, quibus prunas mundaverat: & procumbens extendit se in medio ignis, vocavitque puellam jam dictam, & ait illi, Ecce, in virtute Dei mei omnipotentis, lectulum, in quo quiescere volo, paratum habeo; si placet, huc veni, & mecum quiesce. Cum autem, quamdiu voluit, in igne moratus est, alacer surrexit: & ita (se cælesti protegente gratia) illæsus & inustus de incendio exiit, ut nec capitis capillus, nec pilus teguminis læsus incendio appareret. Videns autem impudens muliercula, quod factum fuerat, timore & admiratione perculsa & exterrita, deposita omni corporis compositione q & ornatu, confusa discessit; & veniens ad Dominum Regem, quæque dicta & facta fuerant ei narravit. E F q

48 Mane autem facto, exploratores, qui à Rege & à Georgio Ammirato missi fuerant, ut sancti Viri Guilielmi & ganeæ dicta & acta subtiliter perscrutarentur; cum maxima admiratione & cordis compunctione ad pedes Domini Regis terratenus prostrati lacrymabiliter, cuncta quæ audierant & viderant, seriatim eidem Domino Regi & Ammirato insinuare studuerunt. Audiens hæc Rex expergefactus, timor irruit super eum, & exhorruit facinus; pœnitens & dolens, quod Dei servum ausus fuerat deludendo tentare: gaudens vero Ammiratus exultavit super victoriam & gloriam viri Dei, quam super eum & in eum omnipotens Dominus ostendere dignatus est. Non multo post Christi Confes-

A. JOAN. DISCIP.

sed ad lucalentum rogum

experimẽtum ejus per se dandum offert meretricula;

cui, se impudenter offerenti, noctem ille statuit.

Id illa refert Regi ejusq; Ammirato

invitata à Sancto,

nullã ustionem patiente,

confusa discedit.

Quo intellecto

sor

A. JOAN. DISCIP. *delicti veniam Rex pœnitens petit,*

Sancto victoriam referente ad Deum.

ſor Guilielmus ad Regis Curiam ingreſſus eſt, Sacra facturus & Euangelica monita prædicaturus; & videns eum Rex eminus ad ſe venientem, ſtatim de ſolio ſuo proſiliens, ei obviam pariter cum Ammirato occurrit: & ad genua ejus ſimul procidentes, cum lacrymis veniam ſuppliciter poſtulabant, ut ſui miſertus, tam nefandiſſimum ſcelus ſibi dimittere dignaretur, eo quod tantum Dei ſervum auſi ſunt procaciter tentare. Quibus Dei famulus reſpondens, dixit; Abſit, abſit hoc à me, ut alicujus indignationis vel commotionis fervore erga vos perturbatus ſim; non enim in me, niſi quod ad laudem Dei & divinæ Majeſtatis glorificationem redundare videtur, exercuiſtis: & ideo quod ad gloriam ſui nominis omnipotens Deus operari dignatus eſt, mihi adſcribere nolite; ſed quod ſua ineffabilis gratia in me patrare placuit, ad veſtræ incredulitatis ſocordiam propellendam, & fidei conſtantiam roborandam, eum peregiſſe credatis. Ego enim homo peccator ſum, pari creatione ſimilis vobis conditus, humanæ naturæ conditioni ſubditus, membrorum ordine & qualitate conſtructus & compactus, carnis miſeriæ expoſitus & ſubjectus; nihil in me, niſi quod humanum eſt, ſentio & agnoſco. Si autem Dominus in me, ſua inenarrabili providentia aliquid operatur; ad veſtræ ſalutis augmentum eum facere non dubitetis.

ANNOTATA D. P.

a *Anno* 1130 *juxta Jordanum.*

b Compſa, *vulgo* Conza, *urbs Archiepiſcopalis, ſed, loco fere ad formam caſtelli redacto, Præſul reſidet in oppido S. Mennæ: hinc valli nomen: ſed Ferrarius diſtinctius notat locum inter* Nuſcum & Fanum S. Angeli, *cognomento* Lombardi *ſecundum Jordanum.*

c *Renda ait, quod* obedientiæ merito prophetiæ gradum fuit adeptus, *eumque poſtea Panormitani monaſterii conſtitutum à Guilielmo Abbatem, dicit Jordanus ex Renda, qui* Sanctum *quoque vocat, cognomento* Eremitam: *ſed hoc fortaſſis, confundendo ipſum cum alio, de quo ſuprà. Addit autem idem Renda, quod* ſanctitas vitæ *ejus* adhuc colitur à Siculis; atque ejus exemplo in Siciliæ partibus, mulierum & virorum, cum multa Siciliæ gloria & fama, fuerunt nonnulla templa conſtructa.

d *Nempe ſolum* 4 *milliaribus Guleto diſtabat eccleſia* S. Cæſarii.

e *Tuſcanis aliud vox hæc ſonat, quibus Femininè quidem glanduloſam ſtrumam; Maſculinè* Coccio, *fragmentum teſtæ ſignificat, juxta Academiæ Cruſcanæ Vocabularium.*

f *Vulgo* Aironi, *latine* Ardea.

g Rogerium *hunc vocat Jordanus, ex familia Sanſeverinatium,* Dominum Montichii, *oppidi parum diſtantis à valle prædicta.*

h *Renda ait hunc Sancto deſuper oranti iterum apparuiſſe, & conſilium laudaſſe, jubendo* maximum monaſterium *ibi condi. Rem autem executioni mandatam, ait idem Jordanus, poſt hiemem anni* 1131; *additque Sanctum, causâ conſilii cum Fr. Gualtero Architecto capiendi, excurriſſe in Montem-Virginis, ubi ſuſceperit, tamquam Fundator monaſterii, donationem* menſe Maji, IX Indictionis *factam à quatuor fratribus,* Bernardo, Ademaro, Riccardo, & Roberto, filiis Gemmæ filii Joannis, qui fuit Judex. *Addit porro Ferrarius duos ibi diſcipulos excepiſſe Sanctum, Nuſcanos ambos,* S. Amatum, *qui deinde Epiſcopus Nuſcanus fuit & colitur* 30 *Auguſti;* & Joannem *Vitæ ſcriptorem, cujus etiam ea ſanctitas fuit, inquit Renda,* ut Joannes Sanctus appellaretur à cunctis.

i *Cauſam Jordanus allegat, pacem procurandam inter Rogerium Regem & Rainulfum Comitem Avellinum, qui uxorem Mathildam Rogerii ſororem non ſatis bene habere dicebatur: quare is, allegato Romam Rainulfo, ſororem ſuam cum filio in Siciliam tranſmiſerat: quod ægerrime is tulit, cum redux factum intellexit, atque per interpoſitos amicos conabatur utrumque recuperare. Rem ex Falcone Beneventano pluribus explicat Jordanus.*

k *Idem ait, hoc miraculo motos Beneventanos,* Guilielmo *tradidiſſe in ipſa ſua civitate parochialem SS. Philippi & Jacobi, quam etiam tenet Guletanum cœnobium: ac mox ſubjungit, eidem ipſo anno* 1232 *ab Epiſcopo Rapollenſi donatam eccleſiam S. Mariæ de Perno, in territorio Atellano.*

l Binetta *diſtat Bario* 10 p. m. *Bitecto proxima. Jordanus cap.* 26 *refert hoc miraculum ad an.* 1138.

m Grotta delle Moſche: *hanc vicinam fuiſſe Guleto, æque ac ipſum campum, indicat Jordanus; remque adſcribit an.* 1133, *quo toto iſtic moratus ſit Sanctus: & utriuſque miraculi famâ Melfienſes motos ait ad fundandum apud ſe Monacharum cœnobium, primùm S. Mariæ, nunc S. Bartholomæi dictum.*

n Salpe *in Capitanata, antiquis* Salapia, *propè Aufidi oſtium* 3 p. m. *à mari.*

o *Barii rem actam dicit Jordanus.*

p *Ita Archithalaſſum vocant, quo munere donatum* Georgium, ab Antiochia *cognominatum, ſcribit Jordanus pag.* 363 *anno* 1131, *ubi initium notitiæ ejus cum Sancto refert ad an.* 1127, *quo is ſit Avellinum amandatus à Rogerio, tunc adhuc Comite, ad ſororem ejus viſitandam; & ea occaſione Montem-Virginis adiens, intellexerit ex eo, Comitis res omnes, quas ipſius precibus commendabat, optime proceſſuras. Brevi autem Rogerius acquiſivit Apuliam fere totam, & Rex Siciliæ factus eſt.*

q *Renda:* Meretrix vero lacrymis immenſis ſe ſuaque Confeſſoris Chriſti pedibus offerens, ſuæ ſacræ Religionis habitum quærit; & ut prope Venuſium conderet monaſterium mulierum, expoſcit. Quod Dei famulus exequi cupiens, à Rege licentiam petit: cui Rex ſe, regnum & ſuam curiam obtulit. Monaſterium, ad meretricis converſæ libitum, ſanctiſſimæ Virgini dedicans, conſtruit aliud, ubi maximam mulierum copiam regulari jugo ſubmittit: illam, cujus gratiâ monaſterium condidit, in Abbatiſſam eligit, ac proprio nomine Agnetam vocat, ſubſtitutamque relinquit: ipſa vero tantam fuit religionis perfectionem adepta, quod à multis reputabatur ut Sancta. *Notat tamen Jordanus, hujuſmodi monaſterii nullam nunc Venuſii ſupereſſe memoriam, nec Monachas albi habitus.*

CA-

A

CAPUT VII.

Beneficia à Rogerio Rege impensa Sancto: hujus mors pia.

Rex, S. Guilielmū cælitus sibi datum credens,

49 INtelligens itaque Rex & perpendens, non jactantiæ causâ, non arrogantiæ fastu sanctum Virum sibi affari, respondens, dixit ad eum: Ut asseris, Reverende Pater, ratum & certum est, clementissimum Deum, ad nostræ salutis proventum, sua ineffabili gratia virtutes & miracula operari; sed quia per electos suos, quos à mundi exordio, ad expellendas infidelitatis tenebras, & illuminanda fidei radiis corda fidelium, providendo elegit, de eorum numero te ipse misit, cui sit laus & gloria semper & per infinita seculorum secula; qui nostris temporibus Regno nostro talem delegavit doctorem & illuminatorem. Nisi enim carnis incendia & vitiorum æstus Spiritus sanctus cælitus in te non extinxisset, materialis ignis incendium, ut te

B

exurere non prævaleret, contra naturam Deus nullatenus permutaret: sed sicut te à vitiis liberum, ita cooperante Spiritus sancti gratia, virtutibus uberrimis confidimus fore perfusum. Et ideo ex hac hora & deinceps, non simpliciter ut Dei Servum, sed ut Apostolum & divinum nuntium, nos te diligere & venerari profitemur. Ab illo ergo die Rex cælitus inspiratus, de personis Religiosis totius regni neminem cariorem & amabiliorem S. Guilielmo penes se habuit: & ita humiliter & devote eum audiebat, acsi Petrum Apostolum sibi loquentem contueretur: credens, illum non per se loquentem, sed per eum, qui per

devote ejus consilia audit,

Ps. 80, 11

Psalmistam loquitur, dicens; Aperi os tuum, & ego implebo illud: & ita caritatis fervore eum dilexit, quod (sicut vulgari proverbio dicitur, De vite vera & fructifera malleolum inserere noli dubitare) etiam amore & devotione illius inductus, de suis discipulis monasterium, ad faciem Panormitani palatii in visu aulæ Regiæ, ad honorem S. Joannis construere diligentissime *a* studuit; unde us-

a

C

que hodie, in memoriam S. Guilielmi Confessoris & Eremitæ, monasterium S. Joannis Eremitarum *b* vocitatur. Ac insuper ipsius sancti Viri devotione totam congregationem in suæ Regiæ majestatis protectionem suscepit; eamque nonnullis gratiis, favoribus, exemptionibus, bonorumque concessionibus ditavit & illustravit, prout ex his duobus infrà notatis privilegiis res constat aperte.

b

eique monasterium Panormi erigit;

& eleemosynis juvare eos volens,

50 In nomine sanctissimæ & individuæ Trinitatis, &c. Cum trino salutis remedio, orationibus videlicet, jejuniis & eleemosynis, fidelium, tam vivorum quam mortuorum animas à tenebrarum pœnis posse liberari, divina testetur Pagina; justum est, ut quisquis fidelium, dum superstes est, ad ista animi intentionem summopere advertat; quæ si digna fiant, & jam defunctis prosint, & adhuc in carne, de gentibus, si in finem usque bene operando perseveraverint (sicut in Euangelio legitur) salus æterna promittitur. Nos itaque Rogerius divina favente clementia Rex Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & Principatus Capuæ, audito frequentius (quod

D

A. JOAN. DISCIP. *quorū precibus sperabat defendi,*

in Euangelio legitur) Absconditе eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro vobis ad Dominum, salutem promissam attendentes, Frater in Christo Guilielme, S. Mariæ Montis Virginis Prælate, quia sanctè ac religiosè Dei servitio sine intermissione orando invigilas, & tuis tuæque Congregationis & aliorum Religiosorum sanctis orationibus, divina præeunte misericordia, relevari confidimus; justo voto dignæque petitioni tuæ, pietate moti, acquiescere dignum duximus. Eapropter pro salute animarum patris nostri Comitis Rogerii, & matris nostræ Abdelaidæ, & Reginæ Alviriæ beatarum memoriarum ceterorumque parentum nostrorum, tam vivorum quam defunctorum; ecclesiæ S. Mariæ montis Virginis, cui præesse videris, & tibi tuisque successoribus, in eodem loco sub Religionis Regula degentibus, liberè & quietè in perpetuum habere & tenere, omnes ecclesias & obedientias, atque earumdem possessiones, quas possidetis & hactenus possedistis, aut in posterum emptione, donatione, concambio, seu justo quolibet donationis titulo (Domino annuente) poteritis adipisci, rata esse volumus, & auctoritate Regia confirmamus; tenimenta etiam & universa mobilia & immobilia, & supradictam ecclesiam cum omnibus obedientiis & pertinentiis suis, & personis eis subjectis, in quacumque parte Regni nostri commorantibus, in protectionem nostræ Majestatis recipimus, & præsenti privilegio communimus. Concedimus etiam, ut si Fratres ejusdem ecclesiæ, ad usum & utilitatem ipsorum, aliquid emerint per se vel per nuntios proprios; nullum propter hoc in toto Regno nostro plateaticum exigatur. Si vero prædicti Fratres aliquid de rebus ecclesiæ vendiderint, nullum ex pretio venditarum rerum plateaticum *c* cogantur exsolvere; & ubicumque per totum regnum nostrum prætatæ ecclesiæ homines pannos emerint, pro indumentis Monachorum & aliorum hominum suorum, vel aliquid aliud, nemo sit, qui aliquid eis de rebus ipsis, plazam vel aliquam justitiam pro parte Curiæ exigat aut tollat; sed prædicto modo libere & absque exactione vendant & emant. Concedimus etiam, ut de animalibus, quæ ad jus prædictæ ecclesiæ spectare videntur, nullus herbaticum aut aquaticum tollat vel exigat, aut aliquam aliam faciat exactionem; sed omnia alia ipsorum secure, sub nostra protectione & libere pascantur per totum Regnum nostrum, in quacumque parte fuerint reperta.

ecclesiæ Montis Virginis possessiones declarat liberas

E

ab omn. onere,

c

in emendo, vendendo,

F

& pascendo,

51 Præcipimus etiam Regia auctoritate, ut homines qui ad jus prædictæ ecclesiæ pertinent, vel (Domino dante) in futurum pertinere noscentur, nullum gravamen ab aliquo vel molestiam patiantur, nec aliquis audeat exactionem aut coltam in eis facere, in quacumque parte Regni nostri fuerint reperti aut degere videbuntur; auctoritate Regis prohibentes omnibus, tam clericis quam laicis ditioni nostræ subjectis, ne quis eorum, insanæ mentis furore pulsus, præfatas ecclesias, obedientias, possessiones, seu servos Dei vel ancillas Christi, ibidem sive alibi die noctuque continuis orationibus insistentes, & pro nobis & Regni nostri statu Omnipotentis gratiam interpellantes, sive aliquos vel aliquas

item quoad homines ad ipsam spectantes,

A qui prænominatis eccleſiis, vel tibi, vel ſucceſſoribus tuis ſpontaneè ſe obtulerit, nullatenus inquietare vel moleſtare præſumat; nec ulli Epiſcoporum de bonis earumdem eccleſiarum ſubtrahere, vel auferre, vel præter canonicam obedientiam ab eis aliquid violenter exigere ullatenus audeat. Præterea volumus, & præſenti Privilegio ſancimus, ut ſi quis Prælatorum noſtrorum ſeu Principum nobilium, ſive cujuſcumque ſint conditionis, prædictæ eccleſiæ S. Mariæ Montis Virginis, & tibi, aut tuis ſucceſſoribus caritatis ſuæ beneficium impertiri voluerit; (ſalvo regiæ Majeſtatis jure) libere habeatis & pacifice poſſideatis. Hoc autem conſtitutum, pro ſalute prædeceſſorum noſtrorum, & peccatorum noſtrorum heredumque noſtrorum remedio, fecimus. Si qua igitur perſona de regno noſtro huic privilegio contraire tentaverit; centum libras auri Regali Curiæ perſolvat, & eccleſiæ S. Mariæ Montis Virginis libras auri quinquaginta. Quodſi perſona de regno noſtro non fuerit, quæ noſtra ſancita violare præſumpſerit; anathematis gladio fodiatur, &. Omnipotentis Dei, Patris & Filii, & Spiritus ſancti iram ſentiat ſempiternam, niſi reſipuerit & congrua ſatisfactione correxerit. † Amen † Amen † Amen †

† Signum Guilielmi, Dei gratiâ Principis Taranti, filii Regis.
† Signum Guilielmi Caput-aſini.
† Signum Gaufr. Malleo Venat.
† Signum Sighefi. Caſtell. teſtis.
Ego Robertus Mariſſen. teſtis.

Locus ſigilli, quatuor minimum uncias in diametro habentis, cum hoc circumſcripto † BENEDICTUS † DEUS ET † PATER † DOMINI NOSTRI † XPI. Inter angulos autem crucis rectangulæ ſic. Datum Panormi, per manum Magiſtri Thomæ Capellani Regis, octavo Kalen. Septembris, Indictione XV, Incarnationis Dominicæ anno MCXXXVII.

anno 1137.

ROG. DEI GRA.	REX SICILIÆ
DUCATUS APULIÆ	ET PRINCIPATUS CAPUÆ.

C

52 *Aliud, idem prorſus exordium habens uſque ad ſignum* * Nos *inquit*, Rogerius *&* attendentes, Pater ſancte in Chriſto Guilielme, *&c* ... concedimus Eccleſiam S. Mariæ de Ruffiniana *d* tibi túisque ſucceſſoribus, ſub Religionis regula de gentibus, libere & quiete in perpetuum habere & tenere .... Auctoritate regia prohibentes, *ut ſuprà uſque finem cum ſub iisdem pœnis, iisdemque ſubſcribentibus atque eodem ſigillo: & additur*, Datum Panormi per manus Magiſtri Thomæ Cappellani Regis, octavo Kalen. Decembris, Indict. III Incarnationis Dominicæ anno MCXXXX, regni vero Regis Rogerii anno decimo. *e*

d

Anno 1140

e

53 Ejus igitur ſanctitatis fama per Regiones crebreſcente, & prædicationis ſuæ verbo perſonante, viri, relinquentes uxores, filios, fratres & ſorores, & ſeculares divitias, ad ejus Religionis magiſterium gliſcenti animo convolabant: mulieres, virorum reſpuentes connubia, ei ardenti devotione adhærebant; virgines, nuptias ſpernentes, & abhorrentes mundi oblectamenta, & Chriſto copulari cupientes, ſancti Viri Guilielmi conſortium flagranti deſiderio amplecti peroptabant: de utroque ſexu tamen, virorum ſcilicet & feminarum, ſuperna cooperante gratia, plurima condidit monaſteria, in quibus, ductu & meritis B. Guilielmi Confeſſoris, jugiter laudatur, benedicitur & glorificatur ſancta & individua Trinitas, Deus noſter, cui eſt honor & gloria, per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

multi utriuſque ſexus accedentibus,

D

plura condit monaſteria.

54 Annis itaque jam octo à conſtitutione monaſterii, quod ad honorem Domini & Salvatoris condiderat, evolutis; ſui obitus diem vicinum eſſe prænoſcens, vehementi flagrabat deſiderio, cum prænominato Rege Rogerio, ſicut ſolitus fuerat, habere colloquium; videlicet, ne prius è vita excederet, quam de juſtitiæ patrocinio ſibi commiſſæ, regiæ affabilitatis prudentiam admoneret, eumque ſuæ ſanctitatis exhilararet præſentiâ; nemo namque ſuis temporibus ipſi fuerat carior, nemo acceptabilior, nemo cujus unquam apud regiam Dignitatem tanti conſtaret auctoritas. Ubi ergo de ejus adventu certo comperit nuntio; ſub omni celeritate properans ad Regem, Salernum perrexit. Poſtquam igitur de ſuo adventu auribus Regis innotuit, illico per ſuum Cancellarium & Ammiratum honorifice eum ad ſe duci præcepit. Cum autem jam juxta cameram ſuam illum adeſſe cognovit, de ſolio ipſe conſurgens (depoſito diademate) obvium ſalutavit, eumque per manum acceptum, uſque ad locum, quo erat ſeſſurus perduxit. Omnibus ergo ſilentibus, talibus eſt vir Dei exorſus alloquiis: Prout veſtra, Rex; novit prudentia, frequenter te tamquam filium viſitare conſuevi, frequenter te admonere curavi, & ad memoriam tuam reducere ſtudui, quatenus temporalibus bonis ita utaris, & tuo ſic præſideas regno, ut æternorum non oblitus, tota cordis intentione Chriſto ſoli deſervias. Nil tuis viribus, nil moribus, nil divitiis, nil tuo ingenio, nil tuę ſtrenuitati, ſed ſoli Deo adſcribas; ipſe eſt enim per quem reges regnant, & conditores legum juſta decernunt. Hic, quod habes, tibi ſubdidit regnum, & de omnibus hoſtibus triumphare conceſſit, & te in pace cuſtodiens tuum Regnum augere non ceſſat. Nunc idem, Rex, moneo, idem repeto, & ultima vice inculco; nam, nec ad te ulterius veniam; nec, ſi pro me veneris, poteris invenire.

Optat extremum loqui Regi,

E

à quo Salerni honorifice excepti,

eidem extrema dat monita,

F

55 Et Rex: Quid eſt Pater, quod audio? Quid eſt, quod ſancto profers ab ore? Numquid indignationis fervore talia loqueris? Si quid in ſanctitatem tuam deliqui, paratus ſum emendare, & veſtræ ſanctitatis conſiliis libentius obtemperare. Et Sanctus; Nulla eſt, Rex, indignatio; nulla eſt cordis commotio; plura ſuper hoc tibi fari prohibeor. Tu ergo, ſecundum prudentiam cælitus tibi collatam, quæ ſint dicta concipias: æquitatis & juſtitiæ, ſicut hactenus (Domino auxiliante) fuiſti defenſor & tutor, diligentius etiam, (ſi potes) de cetero patronus exiſtas. Honor etenim Regis, ſicut Pſalmiſta teſtatur, juſtitiam diligit. Populum Dei tibi ſubditum commendo; Fratribus & Sororibus meis à nemine in tuo regno injuriam fieri permittas; quatenus

ac valedicit.

Pſ. 98, 4.

A quatenus de tranquillitate & pace regni, in quiete manentes, Deum valeant obſecrare. His dictis à Rege, etſi invito, licentiâ petitâ, ad Monaſterium repedavit.

ſimiliter & Sanctimonialibus ſuis:

56 Sequenti die; peracto Sacro, conventum Sanctimonialium eſt ingreſſus; & ſoluto Capitulo, ab hora prima uſque ad tertiam, de continentia, & divini amoris fervore egregius prædicator eas admonuit. Ad ultimum vero ſui ſermonis, id ſubdere non eſt oblitus; Sorores & filiæ, uſque nunc (Deo volente) vos, ut melius potui, cuſtodivi; ſi bene, Deo congratulor; ſi male, mihi contriſtor; nunc autem valde admoneo, ut amodo inſtantius contra antiqui hoſtis inſidias vigiletis. Nullam præteriti temporis ſecuram reddat victoria, nullam præteritæ vitæ triumphus oblectet, ſed potius audiat, Ne glorieris in craſtinum; neſcis enim quid venturus pariat dies. Non eſt quippe nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus

ipſiſque perſeverantiam apprecatus,

principes & poteſtates, adverſus mundi hujus rectores & tenebrarum, adverſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Magnis denique inimicorum circumdamur agminibus; omnia plena ſunt hoſtibus; qui cum multa poſſideant, ea pro nihilo computantes, quæ divini juris ſunt abſorbere deſiderant. Volunt quemlibet ſeducere, Saül, Regem à Domino electum, & Judam Apoſtolum ſupplantavêre; unde de diabolo legitur, Eſcæ ejus electæ; & alibi, Abſorbebit fluvium & non mirabitur, & habebit fiduciam quod influat Jordanis in os ejus. Ideo, cariſſimæ mihi in Domino, vos admonere tantopere ſtudeo, ut omni diligentia corda veſtra cuſtodiatis: meum enim jam conſilium & ſolatium in proximo deficiet. Quo audito ingemiſcentes Sanctimoniales interrogant, cur talia diceret, cum

inſtare ſibi mortem prædicit;

eum præcipue ſanum & incolumem eſſe viderent? Ad quas & ipſe; Nolo vos, filiæ, latere; nolo in occulto vobis habere. Tempus inſtat, tempus prope eſt; in ſequenti hebdomada, conſummato curſu mei laboris, ad bravium, ab æterno mihi deſtinatum, felici paſſu perveniam. Quod poſtquam ſanctæ mulieres percipiunt, intimo cordis dolore perculſæ, largis incipiunt fletibus ora perfundere:

C quarum lacrymas & dolores nequiens venerabilis vir paternæ pietatis viſceribus tolerare, ab eis eſt, petitâ licentiâ, egreſſus.

& moritur anno 1142.

57 Die vero ſequenti dolore capitis laborare cœpit; ſeptimo die ad eccleſiam ſe duci, & ante Crucem deponi fecit: ubi cum rogaretur à Sororibus, ut, vel pelliculas, quas ad pedes habebant, ſubſterni permitteret, nec audire voluit, prohibens, ut nec etiam poſt mortem veſtis ſibi aliqua mutaretur. Sequenti nocte ad galli cantum venerabilis Confeſſor Chriſti, carnis ereptus ergaſtulo, ad regna cæleſtia Domino vocante migravit, anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo quadrageſimo ſecundo, regni vero Rogerii Illuſtriſſimi Regis duodecimo, Indictione quinta, ſeptimo Kalendas Julii. Ad cujus exequias multitudo maxima populi concurrit: in

Surda curatur.

qua mulier quædam pervenit, quæ per multum temporis auditum amiſerat; hæc meritis ejus confidens, digitum ejuſdem ſancti Viri in aurem ſuam miſit, & mox auditum recepit. Hujus beati Viri ſacratiſſimum corpus, in eadem eccleſia ſancti Salvatoris de Guleto, ubi

D mortuus eſt, reconditum fuit ſub altari marmoreo, in ædicula, ad ſiniſtram partem ipſius eccleſiæ, paulò poſt ejus mortem, ab Agnete Abbatiſſa Sanctimonialium erecta, ipſique beato *f* Viro dicata; & in marmore utriuſque arcus ædiculæ, ad perpetuam rei memoriam, hoc epitaphium reperitur inciſum.

A. JOAN. DISCIP. *Corpus ſub altari in proprio Sacello*

f

Clauditur hoc opere homo ſanctitatis;
Per quem Chriſto redolent flores honeſtatis.
Is in terris extitit cultor Trinitatis,
Et amicus unicæ veræ Deitatis.
Cœnobitas regulans Guilielmus eſt vocatus,
Modo qui cum Superis gaudet laureatus;
Carnem inops domuit gratia ditatus,
Qui nunc æternis epulis conſtat invitatus.
Auxit hanc Baſilicam Agnes Abbatiſſa,
Huic ſacrum tumulo corpus locat ipſa.
Hic Laudis Officia redduntur, & Miſſa;
Nos Deus ad præmia ducat repromiſſa.
Hoc opus eximium Urſus laboravit,
Iſtud ſuis digitis Artifex paravit.
Hujus loci Populum ille, qui creavit
Suis ducat meritis, eum quo locavit.

cum Epitaphio.

E

ANNOTATA D. P.

a *Renda ait, eâ causâ vocatum Sanctum à Rege Panormum, idque anno* 1136 *adſcribit Jordanus.*

b *Lelius, in Deſcriptione Montis-regalis, indicat (& idem affirmat Jordanus) monaſterium illud alienatum ab ordine, & Monachis Montis-regalis traditum; qui nihilominus adhuc reverenter ſervent aliquam ipſius* S. Guilielmi Reliquiam: præcipuum *tamen* monaſterium Monialium, S. Salvatoris nomine, *ait Renda*, (& adhuc ita dicitur) Panormi idem S. Guilielmus ædificavit: cujus religionis habitum ſuſcepit Sereniſſima Conſtantia, proneptis Rogerii Regis. *Paulus Regius* filiam *fuiſſe ait. Sed & hæ deinde ad Habitum nigrum, & S. Baſilii Regulam tranſierunt.*

c Plateaticum, *quodvis tributum interpretatur Cangius in Gloſſario, multiſque probat exemplis; & ſic etiam* Plaza *mox dici videtur, vox detorta ex Latino* Platea.

d *Alias* Vulfiniana, *inquit Jordanus: quin & producit donationem anni* 1141, *qua* Jacobus, Gratiâ Dei & Regis Minervini Dominus; Tibi, *inquit*, Domine Guilielme, Eremitæ eccleſiæ S. Mariæ Coronatæ, quæ eſt in territorio Bulfinianæ *&c.*

F

e *Exiſtimat Jordanus, Sanctum hoc an.* 1140 *acceſſiſſe Regem, Salerni agentem; cum eoque Panormum navigaſſe, causâ reviſendorum cœnobiorum, ibi noviter erectorum. Solvit autem Rex, teſte Falcone Beneventano*, quarto die intrantis menſis Octobris.

f *Jordanus deſcribit* capellam, ad ſiniſtram altaris majoris per modum cupulæ fabricatam cum columnis, epiſtyliis, ſtatunculis, antiqui ſed valde ſpecioſi operis, ſupra quod adſtat ſtatua ipſius S. Guilielmi & Abbatiſſæ Agnetis, quæ fabricandam capellam curavit. Sub ipſa vero cupula factum eſt altare lapideum, ac ſupra ipſum collocata lignea ad modum viventis ſtatua, ſicuti in præſentiarum videre eſt, *inquit ille an.* 1649 *librum ſuum evulgans. Ego petii accuratè delineari opus totum æri incidendum, ad conſervandam apud poſteros memoriam.*

A

A. JOANNE DISC.

CAPUT VIII.

Miracula patrata poſt a mortem.

a

Anno 1195

58 ANno ab Incarnatione D. N. Jeſu Chriſti milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, quadrageſimo autem tertio ſuæ migrationis anno, menſe Aprilis, quod per ſancti Viri merita omnipotens Deus, ex alto proſpectans, patrare ſua ineffabili pietate dignatus eſt, orthodoxis omnibus, in Matris Eccleſiæ gremio conſtitutis, qui Sanctorum virtutes & exempla devote imitantes, animos ad ſublimia Regna ſuſtollere ſatagunt, caritatis ſtudio intimare curamus; quatenus ad amorem noſtri Conditoris ardentius ferveant, & Sanctorum magnalia alacri animo tripudianter extollant. Erat igitur quædam Nuſcanæ civitatis indigena, quæ orbata utroque parente remanſerat domi, cum uterina ſorore ſua ſe juniore, omni deſtituta ſolatio. Huic erat avia quædam anus, quæ licet inops & egeſtate confecta, materno tamen affectu poſt parentum deceſſum utramque neptem ſuſcepit in curam. Quadam vero die vetula illa hortata eſt majorem ſororem, ut cauſâ deferendi olera ad vineam iret. Quæ cum abiiſſet, & ſe incurvaſſet ut olus colligeret, ſuo infortunio, ingruente quadam ægritudine, quæ quaſi paralyſis videbatur, ſubito tam graviter & immoderate invaditur, quod numquam ſimili modo aliquem in noſtris oris tam valide invaſum tali infirmitate recoleremus. Nam totius unius lateris membrorum vim & libertatem ita repente amiſit, ut ea ſua nullatenus deputaret. Itaque dexteri lateris membra tremula, videlicet, humerum, brachium, manum, tibiam, pedem, cum mœrore ſic vegetabat, acſi alterius ponderis veheret gravedinem: ſæpiſſime vero ægra manu & pede agitando miſeros artus, ſe invita corpus ſuum impetuoſe crebris ictibus percutiebat; nec quidquam ſe inde cohibere valens, tamquam ſi alicujus extranei pugnis & pedis ictibus immoderatius feriretur. Linguæ etiam officium non niſi impeditiori & tardiori prolatione edere poterat. Per ſpatium vero unius anni & eo amplius, cum magno ejulatu ſe miſeram clamitans, ſuam infirmitatem miſerabiliter bajulabat. Quorumdam denique Sanctorum limina, ut ſui Dominus miſereretur, expetierat; nec tandem obtinere valuit quod poſcebat.

Nuſcana puella,

uno latere paralytica,

poſt annum morbi,

B

C

59 At ubi divina clementia, ejus compatiens miſeriæ, voluit eam ad priſtinæ ſoſpitatis reparari officia, & B. Guilielmi clarius & lucidius prædicare magnalia; ſorori ſuæ juniori mater per viſum apparuit, dicens; Filia, nonne gravi ægritudine premitur ſoror tua? Cui illa reſpondens, aiebat; O mater, utinam divino potius nutu diem clauſiſſet extremum, quam ſic vita comite permaneret! Et illa; Si vultis ut ad integrum amiſſam recuperet ſanitatem, & priorum membrorum ſuorum obtineat vigorem, S. Guilielmi Confeſſoris Chriſti quanto citius adeat tumulum; ibique excubias nocte unà vobiſcum concelebret, beati Viri merita implorantes, ut ſuo pio interventu divina Majeſtas ſui miſereri dignetur; Dominicique corporis & ſanguinis Communionem ferventer & humiliter in ejus Eccleſia ſuſcipiat; & ſic ſancti Confeſſoris Domini precibus ſalute recepta, lætabundè exultantes ad domum cum gaudio repedabitis. Hæc illa dicente, ecce in eadem viſione apparuit eidem puellæ quidam vir ſtaturâ mirabilis, vultu decorus, dicens ei; Surgite, & domum meam adeuntes viſitate, & Deo operante ſoror tua ſaniſſima & incolumis ad propria cum gaudio revertetur: & illa, Ecquis es tu, Domine, qui mihi talia loqueris? At ille reſpondens, aiebat: Ego ſum Guilielmus, fundator ejuſdem domus. Et hæc dicens, ab oculis ejus diſparuit. Igitur puella mane conſurgens, cuncta quæ audierat & viderat in ſomnis à matre, vetulæ ſuæ aviæ & ægræ ſorori ſeriatim narravit. Vetula denique hoc audiens, alicujus moræ impatiens, ad eccleſiam Dei, quæ ad honorem S. Salvatoris Jeſu Chriſti conſtructa eſſe conſpicitur, ubi corpus B. Guilielmi quieſcit, cum utraque nepte, ægra videlicet & ſana, citius venit; & juxta ſomnii revelationem coram ejus tumba pernoctantes, precibus & lacrymis cum ſuſpiriis & ſingultibus Sanctum Dei depoſcere non deſiſtebant, ut ſuis intervenientibus meritis, omnipotentis Dei miſericordia ſibi ſubvenire dignaretur. Circa autem mediam noctis horam, ægra puella paruper ſe ſopori dedit; & extemplo evigilans, ita incolumitati priſtinæ reſtitutam ſe perſenſit, acſi numquam cujuſpiam infirmitatis moleſtiâ contacta etiam tenuiter extitiſſet. Mane autem facto ad ſacroſanctum altare humiliter accedens, cum omni reverentia Corpus & Sanguinem Chriſti per Sacerdotis manus accepit; & gaudens atque exultans, Deo & S. Guilielmo, pro ſuæ ſalutis reparatione, gratias egit; & ſic ſoſpes & gratulabunda, cum vetula & ſorore ſua, ad propria remeavit cum gaudio.

per duplicē ſorori oblatam viſionem

D

monetur ad Sancti corpus accedere,

ibique integram recipit ſanitatem.

60 Humanę generationis devotio, quę cultui noſtræ fidei & actibus ſanctitatis inſiſtit, tanto latius in divinis egreditur laudibus, quanto ſacris omnipotentis Regis æterni virtutibus crebrius illuſtratur. Poſtquam denique ipſe Dei Omnipotentis filius Jeſus Chriſtus Dominus noſter, imperio cujus omnia inclinantur, pro nobis voluit ſe inclinare, egreſſus à ſede ſuperna, noſtrę carnis ergaſtula pie intrans, factus eſt pauper, ut nobis virtute pauperibus opem ferret; factus eſt æger, ut nos ab ægritudine liberaret; ſe pœnæ tradidit, ut nos à pœnarum ſolveret cruciatu; dignum fore conſpicitur ſuis nos inſiſtere laudibus, & toto mentis conamine ejus nomen mirificum aſſidue debere venerari; cui etiam non tantum humanum genus, ſub poteſtate tyrannica Protoplaſti ſuperbiâ detentum in vinculis, placuit liberare; verum equidem tantam eidem dignatus eſt gratiam impertiri, ut conſors ſanctorum fieret Angelorum; & unde Angelus, veneno repletus ſuperbię, veſte pulchritudinis & gratiæ felicis exutus, ſuperna Majeſtate dejectus, ruinam meruit; innocentis Agni cruore redemptum, ejusque humilitatis exemplo inſtructum, illuc elevaretur per gratiam. Ad hoc autem Angelorum conſortium tanto quis erigitur feſtinanter, quanto renuntiatis curis, hujusque ſeculi dignitatibus

Poſtquam Deus, pro homine homo factus,

E

F

B. Guilielmum ſibi ſociavit in gloria.

A tibus, ſpretis carnis voluptatibus univerſis, ſibi Deo totis deſideriis totisque viribus ſervire plurimum concupiſcit. Hujus itaque ſocietatis & gaudii Confeſſor Domini Guilielmus cupiens particeps fieri, tanto ſtudio, tantaque devotione ab annis puerilibus Domino ſtuduit famulari, ut nihil, præter victum tenuem, rerum mundanarum affectans, ſanctorum Patrum veſtigia omni deſiderio imitari ſtuduerit. Cumque felix principium, felix quęrat medium & extremum; Confeſſor Domini felix principium per ſuæ vitæ medium ad finem duxit beatum; ut non tantum vivente corpore, ſævientis hoſtis, virus in humanum genus fundentis, à compluribus invocato Chriſti nomine dejiceret ſuperbiam; verum etiam poſt ſui obitum, quamplures ipſius venenoſi draconis, caſum humani generis ſitientis, crudeli detentos laqueo voluit ſui Confeſſoris meritis liberare.

61 Anno itaque ſuę migrationis centeſimo ſexto decimo, miraculum, quod Omnipotens Dominus ejus meritis oſtendere dignatus eſt, cum lingua carnis tanti Creatoris laudes filere non debeat, operæ pretium eſt ut cunctis fidelibus eluceſcat. Erat eo tempore quædam

B mulier de Oppido Paterni *b*, quæ propter humana ſcelera, per plures dies tam miſerabiliter fuerat à dęmonio fatigata, quod eam nequam ſpiritus comedere vel bibere, nec nocte dieque per unius momenti ſpatium quieſcere permittebat. Erat denique ipſius aſpectus deterrimus, lumina ſanguinea amaritudinis felle ſuffuſa, facies ejus exhauſta, & velut fumi obſcuritate denigrata, ſpirandi & reſpirandi actione terribilis & inordinata, cunctis ſpeculum & ad intuendum horribilis facta. Cumque eam conſanguinei ac univerſi ejuſdem noti, ab immundo ſpiritu tam crudeliter vexari conſpicerent, & hoſtem humani generis voce terribili ſine intermiſſione clamantem audirent; Dei Confeſſoris Guilielmi precibus, & meritis divina voluntate confiſi, non ſine magno conamine ad monaſterium, ubi pretioſiſſimum ejus humatum eſt corpus, eamdem miſeram conſtrictam vinculis adduxerunt. Statim autem, ut ad ſacrum Viri ſancti pervenit tumulum, illico dęmon

C ore mulieris præfatę clamare cœpit, dicens, ſe S. Guilielmi [meritis] vinci debere, & confuſum atque devictum à Dei creatura recedere.

62 Facto autem ſero, celebratis Dei Genitricis Vigiliis, ſicut diu conſuetum extiterat; ſe totus Conventus ad Chriſti miſericordiam impetrandam, pro tanto mulieris infelicis periculo cum lacrymis & ſuſpiriis integra nocte in oratione proſtravit: in qua denique nocte, quanta fecerit, quantaque inimicus ille humani generis inſidiator dixerit, non eſt facile declarare. Surgente vero mane, divino Miſſæ officio, quod quolibet die Sabbati, ad memoratę Virginis honorem & gloriam canitur, jam incepto; ſperans iniquus hoſtis Dei famulos à pia devotione movere, cœpit ore ipſiusmet mulieris clamare, ſervum Domini Guilielmum tantę non eſſe potentiæ, ut eum, prout prius dixerat, extrà poſſet ejicere. Et hæc dicens, ſtatim apparuit potentia Summi Dei; quoniam mulier, quæ prius oculos aperire nequibat, convertens caput, imaginem ſancti Patris aſpiciens, ad eam acceſſit; & tremebunda oſculari plurimum ipſam cœpit; inter hoc, omnibus admirantibus, mulier illa erexit oculos, Chriſti pretioſiſſimi aſpiciens corpus, elevatum Sacerdotis manibus celebrantis officium, divina manu ab hoſte nequiſſimo penitus liberata: manuſque ad cælum pandens, lęta cum gaudio clamavit, dicens, Laudetur & glorificetur Deus, & ejus nomen ſit benedictum in ſecula, quia recte agnoſco & ſentio iſtud eſſe corpus illius, qui pro noſtra ſalute de cælo deſcendit ad terras; incarnari, mori, & reſurgere tertia die voluit; qui aſcendit in cælum, & ſedet ad dexteram Patris, & venturus eſt judicare vivos & mortuos; qui etiam me infelicem & miſeram, B. Guilielmi Confeſſoris precibus & meritis, dignatus eſt ab hoſtili laqueo liberare; cujus nomen ſit benedictum & exaltatum, in ſecula ſeculorum. Et hæc dicens, lacrymas præ gaudio fundens, ſe tota die coram ſancti Viri tumulo in oratione proſtravit: altera autem die Sacerdoti confeſſa eſt, à cujus manibus omni deſiderio pretioſiſſimum Chriſti ſuſcepit corpus. Cuncti vero, tantum ac tale miraculum intuentes, cœperunt excelſis vocibus laudare clementiam Salvatoris, qui talia per ſuum famulum Guilielmum dignatus eſt operari; ipſa vero exultans, ingenti gaudio repedavit ad propria cum ſalute.

63 Paucis diebus interea poſtmodum evolutis, arduum aliud & inſigne miraculum, almi Confeſſoris Guilielmi precibus, pie pius Dominus voluit operari; quod ad laudem & gloriam ſui nominis, & ſancti Viri merita declaranda, juxta meæ parvitatis ingenium, prout mihi gratia à Datore dabitur gratiarum, cunctis fidelibus pandere minime recuſabo. Erat eo tempore fere annorum duodecim quædam puella *c* Maranenſis; quæ ob rerum inopiam mundanarum à domo ſuæ matris egrediens, Monticuli *d* Caſtrum advenit, ſperans ibidem ab aliquo beneficio caritatis, ſaltem à ſe depellere famis auſteritatem. Hujus poſtquam pauperiem depreſſam nimium quædam mulier lumine pietatis aſpexit, afflata divino ſpiritu, eamdem velut ſpiritualem filiam ſui ſuſcepit in curam. Quadam vero die, cum hilaris & incolumis, causâ lavandi, juſſu ſuæ ſpiritualis Matris, ad flumen ſolito more pergeret, & nullam ſui corporis læſionem ſentiret; ſubito nequitiæ ſpiritus, tumore ſuperbiæ à cælo depulſus, qui in caliginoſa hujus aëris nocte humanis ſemper inſidiatur profectibus, eam tam crudeliter vexare cœpit; quod omnes eamdem videntes, timore & admiratione perterriti, quid agerent neſciebant. Ipſa denique die infelix illa puella totum latus amiſit; & ſic unius partis ſui corporis organa videbantur contracta, necnon etiam ab omni humore conſumpta, acſi ſpaſmoſam ægritudinem longo tractu temporis incurriſſet. Cumque eam quamplures tam acriter infirmari, & moleſtari à ſpiritu ſuperbiæ conſpicerent, pietatis & miſericordiæ ardore accenſi; per diverſas Sanctorum Reliquias, ut tam afflictæ puellæ ſumma pietas miſericordiam elargiri dignaretur, eamdem miſeram miſericorditer perduxerunt.

64 Cum autem ſalutis gratia eidem miſeræ negaretur, & de ſuæ liberationis remedio in

D A. JOAN. DISCIP.

ſęque liberatam profitetur.

E

Puella Maranenſis,

c

d

F

invaſa à dæmone,

factaque hemiplectica,

b *Anno* 1258 *mulier Paternen. energumena*

ducta ad illius tumulum,

poſt fuſas tota nocte pro ea preces,

corpus Chriſti ſub Miſſa videt,

A eorum cordibus desperatio esset orta ; infelix
A. JOANNE DISC. rumor ad aures ipsius corporalis pervenit matris, actum tanti discriminis ignorantis. Quę cum hoc audisset, dilaniata facie, scissisque vestibus, quanto citius præcurrit, & infelicem natam infelix mater melius, prout potuit, in tanto periculo positam custodivit. Cumque mater etiam de salute suæ natæ fiduciam non haberet, & penitus quid ageret
ab apparēte Sancto confortatur, ignoraret ; eâdem nocte Confessor Domini Guilielmus per visionem apparuit puellæ, dicens; Noli timere, filia, sed surge quanto citius, & meum studeas tumulum visitare, & eris à cruciatu dęmonis & ab omni ægritudine liberata. Facto autem mane, quod vidit puella, potius nutu quam voce, matri studuit declarare. Postquam autem, ad Dei servi pervenit tumulum, statim dęmon, ore ipsius puellę se miserum esse clamans, dixit, se sancti Confessoris potentiâ expelli debere ; & puellam, ipsius Confessoris Guilielmi auxilio, ab omni ægritudine liberari. His autem auditis, Sanctimonialium Conventus totus se cum lacrymis & orationibus in terra prostravit, & pro salute tam infelicis puellæ, cum
B psalmis, hymnis & canticis divinam orare clementiam minime quiescebant.

65 Inter hæc dæmon, ore puellæ clamabat dicens ; Cur me pellis, Confessor Guilielme ? Cur me pellis ? & quo me ducere proponis ? Et adjungens, Exuite puellam Christicolam, & eam vestimentis vestræ religionis induite ; & quæ fert indumenta, per me
& coram ejus tumulo liberatur. multoties inquinata, igni tradite ; nam ego, ut ignis comburor, & ante Guilielmi præsentiam amplius manere non valeo. Statim autem, ut hoc extitit operatum (mira res!) puellæ guttura cœperunt tumescere, lumina cruore repleri, labia & facies undique denigrari, alta à corde suspiria emanare, & symptomata ab omnibus ejusdem membris organicis amaræ mortis emergere. Enimvero, cum in tam ingenti periculo præfata puella consisteret, & cum sputo sanguinem corruptum nigrumque emitteret ; ei misericordia non defuit Salvatoris : sancti Confessoris Guilielmi precibus adjurata, extitit à cruciatu dęmonis & ab omni membrorum contractione & ægri-
C tudine subito liberata. Cuncti vero tanta ac talia cernentes miracula, Domino & S. Guilielmo, expansis ad cælum manibus, gaudio & admiratione repleti, immensis vocibus laudes & gratias reddiderunt. Ipsa vero puella, unà cum ceteris secum venientibus, Jesu Christi magnalia collaudantes, felici repleti lætitiâ, ad propria repedavit, ad laudem & gloriam D. N. Jesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA D. P.

a *Sequentia fuerunt* in eodem vetustissimo codice litteris Longobardicis descripta, *circa finem sęculi* XIII. *Est autem mirum nullam memoriam servatam tot aliorum, quæ acciderunt inter mortis tempus & primum hic notatum miraculum anni* 1185. *Renda plurium solum in genere meminit, unumque dumtaxat in particulari refert, de claudo subulco curato, sub Generalatu Abbatis X fortassis, circa an.* 1210. *Concludens autem Vitam,* Hæc multaque, *inquit*, glorioſissimus Christi Confessor miracula fecit, quorum notitia vix potest haberi : sed quæ in scripturis antiquis invenimus, manifesta fecimus. *Non est igitur quod ex* 2 *Tomo Chronicorum aliud expectemus, quam recentiores quasdam hujus sęculi gratias, si tamen hæ saltem notatæ fuerunt.* D

b Paternum, *non illud in Calabria, de quo toties actum* 2 *Aprilis, ubi de S. Francisco Paulano ; sed alterum solis* 7 p. m. *distans Guleto, Beneventum versus.*

c Mons-Marani, *Episcopali Sede insignitus, sed adeo tenui diœcesi, ut in tota nullum esse Monachorum aut Monialium cœnobium notet Ughellus : distat Nusco solis* 5 p. m. *paulò pluribus Guleto.*

d *Vulgo* Monticello *in Campania, diœcesis Aquinensis ad Lirim sive Gariliandum fluvium ; nisi forte intelligatur vulgo dictum* Monticchio, *quod solum* 24 p. m. *à Monte Marano distat, in valle Compsana situm.*

APPENDIX

E

De duobus præcipuis Conventibus.

§. I. *De Ordinis principio in Monte-Virginis, hujusque situ & vetustiori à Virgilio nomine, ac decem primis Abbatibus Generalibus.*

1 *Leander Alberti, in Descriptione Italiæ, Latine reddita à Guilielmo Kyriandro, pag.* 410 *in Samnitibus, Montem præ-*
Montis descriptio ex Leandro Alberti. *titulatum sic describit* : Dextrâ Sabbati ripâ procedenti fluvius occurrit, prælto latoque ex Monte-Virginis, per planitiem in Sabbatum tendens. Mons-Virginis est Regno toto nominatissimus, nobileque templum in vertice habet, D. Virginis Mariæ, Cælorum gloriosissimæ Reginæ, miraculis & sanctitate inclitum, & innumerabilibus Divorum Reliquiis plenum : adjecto etiam in cœnobio carnibus omnino lactariisque vesci nefas est : quo cum adferuntur, mox vermibus ajunt scatere. Nunc ad locum quotannis, die festo Pentecostes, F infinita populorum multitudo confluit, ad sacrata delubra visenda, Matremque Dei venerandam ; uti priscis temporibus finitimæ gentes ædem matris Deûm, quæ hic erat, fre-
& monasterii exordium. quentabant ; cujus mentionem facit Antoninus in Itinerario, iter Sulmone ad Columnam describens, in quo prius Equum-Tucicum, deinde Matrem magnam recenset. D. Virginis templum initiis hujusmodi fundatum à Christianis est. Pius quidam vir Guilielmus, hoc in loco domicilium sibi per exiguum, vitæ solitariæ degendæ cum constituisset, jamque vitę integritate sanctitateque innotuisset finitimis ; eorum ope paulatim maligni dęmonis ædem demoliri, novamque hanc Matri Dei condere cœpit, Virginique Marię dedicavit, quod ante tot secula Matris Deûm esset dicta. Sed & cœnobio pòst adjecto, novum religiosę vitę modum instituit, appellavitque Sodalitatem Fratrum Montis-Virginis ; quæ deinceps, illo ita persancte rebus humanis defuncto crevit.

2 Mons

A *ejuſdem ſchenographia.*

2 Mons hic præceſſus ab Apennino diviſus eſt, itemque ab ceteris montibus, quos ſolum radicibus contingit. Et tales etiam plures, ab Apennino ita ſeparatos tantèque altitudinis, qua etiam ipſa illius juga ſuperent, Beneventanus ager habet. Rurſum in valle amnis, quem de Monte Virginis in Sabbatum fluere diximus, hæc ſunt; oppidum Alta-villa, Monsque Freddinus; & in propinqua convalle vetus civitas Abellinum, *ad cujus diœceſim mons totus ſpectat; hic, deſcriptus à Leandro, quatenus Beneventum Sabbato adſitum ſpectat, à Septentrione declinans in Orientem: ſed qua mons idem ſic Orientem proſpicit, ut verſus Meridiem vertatur nonnihil, faciem conſideratione digniorem exhibet, qualem vides in hic adjuncta ex Jordano tabula; ubi præter eccleſiam & monaſterium, ſignata num.* 1 *&* 2, *imprimis ſub num.* 5 *&* 6 *notandæ capellæ duæ, quouſque carnes deportare eſt licitum*; *ſecus facientes quæ ſecuta ſit pœna, ex Coſto aliisque proſequitur Jordanus per plura Capita, quorum ſolos titulos hic legi ſatis erit. Cap.* XX. Portanti carnis aliquid ad Montem Virginis, grandis ſubito tempeſtas ſupervenit. XXI

B *Supplicia illuc inferentium carnes.*

Qui eamdem iſtuc incredulus tulerat comederatque, in deſcenſu montis cum equo ruit in præcipitium, cum evidenti periculo vitæ. XXII Religioſo tale quid geſtanti abſceſſus venit, eâdem in parte corporis, juxta quam carnem geſtabat. XXIII Improviſus & graviter noxius imber incumbit monti, dum ibi quidam farcimen comedit. XXIV Dum ibidem carne veſcuntur quidam, gravis & damnifica procella ſuſcitatur. XXV Prædicto ſimiles caſus duo. XXVI Juvenes duo patiuntur incommoda nonnulla, propter carnes in ſacrum Montem allatas comeſtaſque. XXVII Pavo impaſtatus delatusque in montem, invenitur totus ſcatere vermibus. XXVIII Tres huic ſimiles eventus alii. XXIX Rapaciſſimorum corvorum multitudo ingens ſubito appareat in monte, ad eorum vindictam, qui iſtic manducare carnes parabant; & paulò poſt gravis tempeſtas excitatur. XXX Mulieres aliquæ, quæ capillos pinguedine unctos deferebant, impeditæ fuerunt vel montem contingere, vel eccleſiam ingredi, donec ipſos ſibi præſcindi aut lavari feciſſent. XXXI Ho-

C ſpitium Montis Virginis, *num.* 3 *ſignatum*, miraculoſe inflammatur, grandi cum damno & morte plus quam quadrigentarum perſonarum, propter carnes iſſuc illatas: *quod anno* MDCXI *factum in Vigilia Pentecoſtes, concurrente cum die* XXII *Maji, in contextu legitur. Poſterioris vero temporis ſunt, adeoque & recentioris memoriæ, quædam alia ex ſupra memoratis: quod autem Cap.* XXII *ex Coſto relatum fuit, anno* MDXXIX *notatur accidiſſe.*

3 *His ita ſe habentibus, ne ægris vel Monachis vel ſecularibus deſit neceſſarium carnei eſus ſolatium, in loco qui à Laurorum copia, circum Apollinis templum ab olim ut creditur ibi conſitarum,* Lauretum *nuncupatur, ſignato numero* 15; *alterum quaſi extructum ad montis pedem cernitur monaſterium, ſub nomine* Hoſpitii; *in quo præter infirmos, plerumque etiam commoratur Abbas Generalis, cum duobus Definitoribus ſeu Viſitatoribus, jugiter ei aſſiſtentibus ad commodiorem excurſum verſus omnes juriſdictionis ſuæ partes, & ea loca, in quibus Pontificalia ipſi per ſtatas anni feſtivitates exercere*

Hoſpitium pro infirmis ad pedē montis.

fas eſt. Ut autem putatur iſtic templum Apollini ſacrum fuiſſe; ſic in locis ſignatis 16 *&* 18 *creduntur fuiſſe fana, Veſtæ, Dei-Fidei & Mercurii; credulitate, ſaltem quoad priora duo numina, fundata in nominibus* Veſtæ *&* Fitiæ, *hodiedum ſuperſtitibus. Sed hæc minus digna ſunt Chriſtiani ſcriptoris animadverſione, quam quod num.* 16 *in loco* Prætorii, *milliaribus tribus à civitate Abellina diſtantis, qui etiam ipſe Mercurio dicitur ſacer fuiſſe, inventa ſint* X Junii *Corpora* SS. Modeſtini & Sociorum Martyrum *circa annum* MCLXXX, *quæ cum Abellinum eſſe translata leguntur in Hiſtoria edita ad Natalem eorum* XIV *Februarii, eademque in magno Montis ipſius ſacrario ſervari dicit Renda, vel de parte intelligendus eſt, vel de poſteriori aliqua per Abellini ruinam tranſlatione. Alia viginti duo Sanctorum Corpora, ibidem præter minores Reliquias aſſervata, idem Renda numerat, de quorum ſingulis, cum die cultus uniuscujuſque, optamus porro edoceri.* Plures *aliæ ad devotionem augendam capellæ ex eodem montis latere pendentes ſic indicantur:* Capella Torrionis *dicta à grandiuſculæ turris forma num.* 4; *alia* Cereti *dicta num.* 7; Spelunca Angeli nuncupata *num.* 8; *tum* capella Paſſcharelli *num.* 9; Capella excalceatorii *num.* 10: *quarum appellationum cauſas ſigillatim inveſtigare nihil huc attinet: quærantur eæ apud Jordanum. Notantur etiam loca quædam ad jurisdictionem Abbatis & proprietatem monaſterii ſpectantia; puta,* Hoſpitaletum; *ita dictum oppidulum à parvo, cui accrevit hoſpitali, num.* 11; Mercugliano *fortaſſe ſic appellatum à Mercurio ibi olim culto, quaſi* Mercuriano, *num.* 12; Caſale-Vallis, *num.* 13, Calale turricularum, *num.* 14. *Circumjacentia vero loca grandiora, & Regiæ poteſtati ſubjecta ſunt,* Nola, *num.* 19; Beneventum, *num.* 20; Neapolis, *num.* 22; Puteoli, *num.* 23, *Epiſcopali aut Archiepiſcopali titulo fulgentes civitates. Tum* Veſuvius, *ignivomis eructationibus terribilis accolis, & totâ Italiâ celeberrimus mons, num.* 21, *qui videri poſſit ſubterranei ignis communicationem habere cum ſulphureo campo, vulgo dicto* Solfatara, *num.* 24. *Eminus quoque in mari ſpectantur inſulæ* Prochita, *num.* 25, *&* Ischia, *num.* 26.

D AUCTORE D. P. *Idolorum veterum memoriæ,*

Corpora Sanctorum.

Sacella varia,

E

loca monaſterio ſubdita,

alia eminus videnda.

4 *Si alterum quoque montis latus delineandum curaſſet, ærique inſculptum conſpiciendum dediſſet Jordanus, alia veroſimiliter ſacella & loca monaſterio ſubjecta exhibuiſſet, interque ea Nolam verſus,* Latibula illa, *de quibus ipſe prolixe agit, veluti quæ refugium præbuerint* S. Maximo *Nolæ, &* S. Vitaliano *Capuæ Epiſcopis; & quidem ac ſi eorum tempore, imo jam inde à tempore Auguſti Cæſaris* Mons-Virgilii *conſueverit nominari, qui nunc* Virginis *dicitur: ſed antiquiorem nullum auctorem laudat quam Joannem à Nuſco, quem ubique videmus nominare* Montem-Virgilianum; *indicio certo, quod creditum ſit ſaltem medio ævo & ſeculo* XI *ac* XII, Virgilium *iſtic aliquos ſuos habuiſſe hortos, medicis, an magicis dicam? herbis famoſos: & multa ſunt quæ de figuris ſub certa ſiderum conſtitutione ab iſto Virgilio fabricatis, ad hirundinum, cicadarum, muſcarumque averruncationem, narrat Jordanus ex Joannis Schoppæ, Grammatici Neapolitani nobilis Collectaneis; neque abſimilia illis ſunt quæ in vulgaribus de Virgilio mago fabellis leguntur, ubi & de ejus amoribus probroſe illuſis multa, ac prorſus indigna, quæ de Poëtarum Principe*

F

Mons medio ævo Virgilianus dictus,

ab hortis cujusdam magi,

A AUCTORE D. P.

Principe Virgilio intelligantur: adeo tamen iſtæc opinio apud Neapolitanos invaluit, ut etiam in ſacri montis Archivio, inter alias memorias vitæ S. Guilielmi additas, eodem veteri charactere, indeque apud Jordanum pag. 92, ſic ſcriptum legatur.

5 Nuncupatur Mons-Virgilianus, à quibuſdam operibus & maleficiis Virgilii Mantuani, Poëtæ inter Latinos principis. Conſtruxerat enim hic maleficus dæmonum cultor, eorum ope hortulum quemdam, omnium genere herbarum, cunctis diebus & temporibus, maxime vero æſtatis pollentem: quarum virtutes in ſoliis ſcriptas [reliquit.] Monachi quidam, noſtra fide digni Fratres, qui prædictum montem inhabitavêre, apertis vocibus teſtantur, ſæpe caſu in prædictum hortum non ſemel, dum per juga montis ſolatii causâ errarent, incidiſſe; nihilominus intra hortum hujuſmodi ſic maleficio affectos eſſe, ut, nec herbas tangere valuiſſe, nec qua via inde regreſſi ſint cognoviſſe, retulerint. *Hujuſmodi hortum cum ne verbo quidem notet Jordanus adhuc extare, nedum in tabula locum, oportet ut credamus ejus notitiam, quaſque ibi dæmon operabatur præſtigias, cito evanuiſſe, poſtquam firmatus ibi ſub conſecutis Abbatibus Ordo atque Deiparæ cultus fuit. Quidquid autem de illis ſit, aliud numquam mihi ſinam ſuaderi, quam fieri poſſe, ut ſeculis ante* S. Guilielmum *aliquot, aliquot etiam poſt ætatem Auguſti, magus quiſpiam,* Virgilius *nomine, ibi floruerit; de quo multa etiam ſupra verum circumferantur, eaque propter ſolam nominis identitatem Poëtæ integerrimo caſtiſſimoque applicata fuiſſe.*

non ſine errore creditium eum eſſe Virgilium Poëtam;

B

6 *Quamquam enim hic Brunduſii obierit, reduci ab Oriente Auguſto progreſſus obviam, ejuſque ſepulcrum hodiedum monſtratur Neapoli; quod tamen de diuturniori ejus apud Neapolitanos mora, deque ejus frequenti in dicto monte converſatione, medicæque & aſtrologicæ artis ſtudio cum magia conjuncto, prædicatur, nullum habet in antiquitate fundamentum, imo manifeſto nititur errore. Errorem ego fidenter dico, quo Jordanus poſt alios ſibi perſuaſit, veniſſe cum titulo Conſulis Neapolitani, ſibi per Auguſtum collato. Ad hoc enim ſtabiliendum allegatur locus Senecæ, librum 6 Quæſtionum naturalium ſcribentis, occaſione* terræ-motus, *qui* Campaniam magna ſtrage vaſtavit Nonis Februarii, Regulo & Virginio Conſulibus; *ubi illi, ex corruptis nonnullis codicibus,* Virgilium *legunt; non animadvertentes, Romanum ſcriptorem non niſi Romanos ſignare Conſules; deinde rem recens actam deſcribere, denique indicare annum æræ Chriſtianæ* LXIII, *& ab Archipoëtæ morte* LXXVIII, *quo Conſulatum inierunt* L. Memmius Regulus & Virginius Rufus; *quemadmodum Faſti Conſulares docent. Tacitus lib.* 15 *Annalium, ejuſdem terræ-motus meminit, ſed ſub prioris anni Conſulibus: in quo licet alterutrum memoriâ lapſum neceſſe ſit, apparet tamen utrumque in eo convenire, quod agant de re, Virgilii Poëtæ ævo longe poſteriori, atque adeo Conſulem, cui adſcribitur, nihil cum illo habere commune, præter nomen aut nominis affinitatem.*

& hunc Neapoli Conſulem fuiſſe, cum accidit terræ-motus,

C

pro an. 63 indicatus à Seneca; à Tacito pro 62.

7 *His ad* Virgilii *excuſationem, ab impacta ſibi per adeo turpem aniſtoriam calumnia, Virgilianique nominis undecumque ſumpti explicationem, paulo extra propoſitum, ſed non abs re deductis; redeo ad ipſum ſacrum montem ejuſque monaſterium, cujus Sanctos, productis eorum Vitis laudaturus Felix de Renda, incipit operis Præfationem ab admiratione, quam ſibi movebant* Montis cacumen, latæ viæ, veſtibula plana, clauſtra ſplendentia, imperialia mœnia, alta ædificia, magnifica tecta, religioſiſſima ſacella, ſanctiſſimæ Virginis magnæ molis imago, Reliquiarum & ſanctorum Corporum numerus ingens, eccleſia cum cellarum copia, hoſpitium magno nitore refulgens: *quibus ſimul ſumptis* non modo oppidum ſed civitas videtur à longe, ornamentis decorata magnificis, *quæ* circum ſe montes ſcopuloſos, inacceſſos, præcipites habet; & ita prælatos, ut ſecundam aëris regionem videantur attingere; ac obſitos continuè nivibus, *ut monaſterium* hiberno tempore ob nivium & glacierum ingentes horrores, vix habitabile ſit: mons *tamen ipſe*, aëris temperie æſtiva, ob ſegetum commoditatem, varietatem fructuum, frumentorum atque leguminum copiam non modicam, pecudibus collium & virentium convallium paſcua, & numeroſis diverſorum animalium armentis pabula fœcunda producit.

D *Montis ipſius elogia ex Renda,*

8 *Hujus montis* Religio, *inquit idem Renda*, meritis ſancti Patris Guilielmi brevi monaſteriis innumeris magnificata fuit, à Siciliæ Rege Rogerio familiari ſuo, cujus auxilio Panormi monaſterium virorum S. Mariæ, & Ruffinianæ mulierum S. Salvatoris conſtruxit; pòſt Meſſinæ & Cataniæ, ad Virginis & Salvatoris gloriam. At Conſtantia Regis filia, unà cum viro Henrico VI, Montis Virginis monaſterio terram Mercuriani donavit: Federicus Imperator, paternæ & maternæ devotionis in hanc Religionem non immemor, ei Rocellam Siciliæ, poſſeſſiones binas, multaque loca dono dedit; & tanta religio fuit Siciliæ Regum & Imperatorum, quod Siciliæ, Calabriæ, Baſilicatæ, Apuliæ & Campaniæ innumera virorum ac mulierum monaſteria conſtruxerunt, conſtructa privilegiis decorarunt. Idem fecerunt Carolus primus, ſecundus, tertius, Robertus, Reges; & Domna Joanna Regina, uxor Ludovici; cujus Ludovici Regis, Catharinæ matris ejus, Imperatricis Conſtantinopolitanæ (quæ ſuam Imperialem coronam, ut ad præſens videtur, ad ſanctiſſimæ Virginis caput accommodavit) Joannæ uxoris, filiorum & filiarum corpora, in prædicto ſacro monaſterio, ante aram Virgini dicatam, collocata jacent. *Prædicta* Privilegia Rex Alfonſus, Rex Ferdinandus, & alii Reges approbarunt: poſtremo vero Chriſtianiſſimus Rex Carolus V, Imperator Romanorum Auguſtus, confirmata ſtabilivit in Caſtello novo Neapolis MDXXXVI. Et à Lucio III ſanctę Sedis Pontifice Maximo, uſque ad præſentem (*inquit Renda*) S. P. N. Gregorium XIII Indulgentiarum exemptionumve Privilegiis illuſtrata manet præfata Religio.

& inde progreſſi Ordinis

E

incrementum

ac privilegia;

F

9 *Hactenus ille in ſua Præfatione; qui deinde in progreſſu declarat, quomodo* paucis fere diebus à ſancti Fundatoris funere, D. Albertus Generalis Abbas, migravit ad Dominum, & D. Robertus unico conſenſu à Monachis eligitur Abbas III.... Quo mortuo, Abbas IV Joannes pari voto eligitur.... ad quem tantus virorum concurſus ad Habitus ſuſceptionem venit, ut monaſterium & eccleſiam magnificare decreverit, & eâ magnificatâ, ad ejus Dedicationem, in die S. Martini anno Domini MCLXXXII invitavit; & præſentes fuere, D. Rogerius Beneventanus, & Nicolaus Salerni

ſucceſſio Abbatum Generalium

A *ſub quibus anno* 1182 *dedicata nova eccleſia,*

Salernitanus, Archiepiſcopi; Abellini, S. Angeli-Lombardi, Montis-Corvini, Triventinus, Averſanus, Frecentinus, S. Agathæ, Sarni, Theleſinus, Vicanus, Aſculanus, Ferentiolanus, Vulturariæ, Epiſcopi; Abbates, S. Benedicti Abellinenſis, S. Agathæ, & S. Mennæ, & plures alii religioſiſſimi viri.....

curata dæmoniaca,

Poſt Joannem dum Daniel quintus eligeretur Abbas, anno Domini MCLXXXV, & Imperator Henricus Barii eſſet... audiens quod mulier è Petina venit à dæmone multum oppreſſa, & ad ſancti Viri ſepulcrum properando dum tangeret illud, ſalva effecta fuit; ſanctæ religionis devotione movetur....

allata icon Deiparæ ex Oriente,

Poſt non multum vero temporis ab Hieruſalem Virginis figura magnæ molis, uſque ad pectus in lino depicta, per manus S. Lucæ, unà cum corporibus ſanctorum Sidrac, Miſac & Abdenago, trium Puerorum, magna cum gloria fuit oblata, & ad ſacrum Virginis montem miſſa, cum equitatu non parvo & ingenti honore. At Daniel Abbas, unà cum Fratribus per montana obviam venit, ac Virgini dicatam Iconiam altari accommodans Virgini conſecrato, tempore conſecrationis Puerorum corpora majori altari reponit, & Imperatoris capellam proprio nomine vocat.

B

& alio tranſlata ea in qua ſe pingi fecerat S. Guilielmus ad pedes D.V.

10 *Sic locata fuit imago illa Mariana, quam, in actu filium lacte paſcentis, ibidem depoſuerat ſanctus Fundator; de qua imagine Jordanus hæc ſcribit pag.* 337: Credibile eſt quod picta ſit ipſomet præſente; quandoquidem ſeſe voluit ad ejus pedes vivaciter depingi, quemadmodum etiamnum cernitur, in habitu albo cum capucio monaſtico moris antiqui, ſub figura orantis. Allatâ autem Conſtantinopoli eâ, quæ credebatur picta à S. Luca; tranſlata eſt prior poſt ſacriſtiam, ad altare & capellam S. Virginis à Partu dictam, multisque ibi annis honorata; ſed cum ibi, propter loci humiditatem, deprehenderetur aliquantum corrumpi, deportata eſt in alteram magis ſiccam, quam vocant Bilancium, à ligneis ſcilicet duabus lancibus, ad quas iſtic ex voto appenduntur, quicumque pro ſui liberatione parem corpori menſuram tritici alteriuſve oblationis quantitatem *offerunt (de quo ritu vide dicta ad Vitam S. Huberti Bretinniacenſis in Gallia,* xxx *Maji.*) In hoc ergo Sacello inveniebatur antiqua illa imago, cum anno MDCXXIX eccleſia corruit, ut illa huc tranſlata videatur non ſine ſpeciali Dei providentia, conſervatam volentis iſtam venerandæ antiquitatis effigiem cum ſancti Fundatoris memoria, quæ ſi in ſacello Partus manſiſſet, omnino fuerat comminuenda; illuc enim præcipua ruina incubuerat. Verum, quia nec iſte locus humiditate carebat, curavi ego anno MDCXXXV, Generalatus mei V, ut ad Novitiatum, loco prorſus immuni à tali periculo tolleretur. *Talia cum apud Jordanum legiſſem, curavi ipſius delineationem ab eo qui nunc eſt Ordinis Generali, petendam; & ex ea mox repræſento æri inciſam effigiem Beati. Ad hujus autem humilitatem animique demiſſionem ſpectare credo, quod in tabula ſatis grandi, & Deiparam juſtâ ſaturâ repræſentanti, vix uſque ad genua pingi ſe voluerit, adeoque exiguum, ut reſpectu totius tabulæ, non niſi nonam partem ipſius eamque infimam occupet.*

hactenus mirabiliter ſervata.

C

11 *Mortuus porro* Daniel *eſt anno* MCXCVI, *eique ſuffectus* ſextus Abbas Gabriël; *cui mox Ce-*

leſtinus III, deceſſorum ſuorum Alexandri III & Lucii pariter III veſtigiis inhærere profeſſus, miſit Bullam ampliſſimam confirmatorum auctiorumque Privilegiorum, tredecim Cardinalium ſubſcriptionibus munitam: ubi omnes & ſingulas ſacri montis ubicumque locorum poſſeſſiones, ſane plurimas, videre eſt enumeratas. In ea Bulla hoc ſpeciale eſt, quod notetur data per manum Gentii S. Luciæ in Orthea Diac. Card. Domini Papæ Camerarii, *loco* Bibliothecarii: *cumque data ſit anno* MCXCVII, II Nonas Novembris, *male tranſcriptam legi* Indictionem III, *quæ fuerat notanda* I, *à Septembri inchoata. Sicuti male pro* Presbyter *ſcribitur* Pater, *ex litteris* Pr. *titulo Cardinalitio præfixis: male etiam Diaconorum Cardinalium nuda exprimuntur nomina abſque titulo; & in ipſis nominibus erravit librarius loco plus uno, quæ nimiæ vetuſtati orginalis imputanda, tantæ, ut commode legi non potuerit. Hac Bullâ relatâ, pergit Renda Abbates Generales recenſere, & ait:* D. Gabriële mortuo, ſeptimus fuit electus Paſchaſius, cujus corpus inter Sanctorum corpora in Sanctuario reperitur: *(non tamen videtur cultum ſpecialem habere)* poſt cujus interitum D. Gabriël, *eo nomine ſecundus* Abbas ſucceſſit VIII; ipſoque mortuo S. Donatus, Abbas IX anno MCCVIII; qui magno cum honore in civitate Acernii ab illius civitatis civibus veneratur & colitur. (*Optem ego ſcire, quo die*) Decimus Abbas Joannes fuit, cujus tempore puerulus claudus, dum ſues paſcentes claudicando inſequeretur, ne damnum agris inferrent, ad ſanctiſſimi Guilielmi preces maxima devotione ſe vertit; qui ſanatus ad ſuam fuit regreſſus domum: & ſero dum interrogaretur à ſuis, ſanctiſſimi Guilielmi precibus ſanum ſe eſſe reſpondit. *Iſti autem decimo Abbati Joanni, à Friderico Imperatore, tamquam Rege Siciliæ & adjunctæ ei Neapolis aliarumque in Italia Provinciarum, data ſunt Privilegia illuſtria duo; unum* datum apud S. Germanum, *ad pedem Montis Caſſini, anno* MCCXX, *menſe Decembris Indictionis* IX, *Imperii ejus anno* I, *Regni Siciliæ* XXII; *& alterum* datum *Melfiæ*, anno MCCXXIV menſe Februarii, XII *Indictione, quæ apud Rendam legi poſſunt.*

E *Privilegia Cæleſtini III*

F *& Friderici Imper.*

A AUCTORE D. P.

§. II. *De Guletano utriusque sexus monasterio, primùm S. Salvatoris, nunc S. Guilielmi dicto.*

Guleti dicitur Sanctus ad 500 Monachas vestisse,

12 *POstquam anno* MCXXVII, *dimisso primæ Fundationis Monte, institutoque ibi pro se Abbate* Alberto, *varia hinc inde moliri Sanctus cœpit, Montisque Cuneati cœnobium fundaverat; solitarius aliquamdiu vixit in valle Compsana, ac tandem anno* MCXXX *Consilium sumpsit, non jam solis viris, uti hactenus, profuturum; sed etiam mulieribus, de condendo huic quoque sexui cœnobio. Certatim autem juvantibus primoribus viris, & gaudentibus promovere ædificationem loci, in quo suas ipsi filias consanguineasque possent sub tam religiosa disciplina collocatas videre; ita successit talis monasterii fundatio, ut Renda dicat pag. 7 quod* constituto monasterio tanta mulierum multitudo confluxit, ut brevi fere quingentas acceperit; ac non parvum numerum congregavit virorum, quibus monasticum tradidit Habitum. Monasterium vero molis fuit tantæ,

B

& creditur 200 simul habuisse,

ut celeberrima & maxima urbs adhuc procul videatur, circuitu milliarii unius, uti per vestigia apparet. *Sed ex illis ipsis vestigiis probat Jordanus pag.* 416, *non omnes quingentas pariter ibi habitasse (quia tantum numerum locus, utcumque amplus, capere non potuisset) sed juxta seniorum traditionem, ad ducentas ibi simul fuisse, quibus ut minimum triginta Monachi semper aderant; habitatione tamen non una, sed contigua; sicut fert usus Ordinis S. Salvatoris, jubente Christo per S. Birgittam seculo* XIV *in Suecia instituti; quod addo, ne quis dubitare possit, quin idem ejusdem consilii auctor* S. Guilielmo *fuerit. Hoc autem favente, per decennium & amplius ad quingentas potuisse ibidem successive recipi, nihil prohibet credere; ita tamen, ut earum multæ, ob summum vitæ rigorem, cito consummaverint cursum suum; non paucæ etiam aliò ad alia sui sexus monasteria informanda traductæ fuerint, nec paucioribus ipso in tirocinio defecerit primæ vel valetudinis vel voluntatis constantia, ut fuerint ante professionem dimittendæ; itáque in assumpto Habitu præsentium numerus numquam excesserit ducenarium.*

Successive 500,

13 *Distat à Monte-Virginis, millibus passuum ferme viginti, locus,* Guletum *olim dictus, à* Guliarum *id est (si recte vocem interpretor) scirporum frequentia, ibidem copiosius in convalli crescentium, paucis à Nuscana urbe Episcopali milliaribus. Hic ædificia utcumque capacia construxerit* Guilielmus, *successu temporis tamen ea multipliciter aucta fuisse nihil possumus dubitare: omnium autem simul formam sic describit Jordanus pag.* 417, *ut appareat, sub unius fabricæ forma, quasi duo fuisse monasteria, in quibus seorsim viri à mulieribus degerent. Id ut melius capiatur, placet ipsa illius Italica verba Latine reddere.* Principio, *inquit,* occurrebat grande versus Meridiem frontispicium operis, cujus hodiedum restat major porta, per quam erat ingressus in amplum impluvium. Circum hoc inferiori in ordine variæ cernebantur dispositæ officinæ, superior autem pars serviebat dormitorio cameriſque tam Monachorum quam Conversorum istic habitantium. Dextrum quoque ejusdem impluvii latus occupabat cœmeterium, pulchro fornice tectum; qui fornix sustentabatur lapideis columnis variis, satis eleganter laboratis, circum

C

ædificato ibidem grandi monasterio;

ubi degebant seorsim Monachi à Monialibus,

præcipuum fabricæ ipsius murum. Ab his diversæ grandiores duæ, cum suis capitellis antiquo more sculptis, in medio positæ reliquarum, præcipuum fornicis incumbentis pondus sustinent; uti & similes aliæ duæ, perpendiculariter insistentes prioribus, sustinent fornicem impositi cœmeterio oratorii, de quibus hoc insigne narratur miraculum.

D

14 Postulabat operis ratio, ut columnæ istæ multum excederent molem aliarum; nec erat tales invenire in proximis, unde ceteræ petebantur, latomsis. Curavit ergo Sanctus, ut quatuor abinde leucis præpararentur quantæ erant necessariæ. Sed cum tantæ essent, ducendæque per aspera & abrupta montanarum viarum; contigit, ut iis trahendis applicata plura boum paria, aucto aliquoties numero, vel nihil vel adeo parum proficerent, ut spes nulla videretur tam vastos lapides perducendi quo oportebat. Id cum sancto Patri esset relatum, isque ad locum veniens considerasset omnia; non viribus, sed precibus agendum censuit: ad quas cum sese reduxisset à turba, magna cum fide eodem rediit, mandavitque ut plaustris singulis unicum boum jugum applicaretur, quos

& columnæ 4. grandi miraculo adductæ,

per singula boum juga:

E

suffecturos operi pollicebatur. Et suffecerunt; postquam scilicet, facto Crucis signo, cuspide virgæ qua nitebatur leviter impulsa animalia, jussisset in nomine Dei procedere. Ita prima, ita tres aliæ columnæ provectæ sunt; tam facile, acsi exigua lapidum frusta fuissent; multum admirantibus quotquot aderant, vel pergentibus animalibus occurrebant, & famam miraculi quaquaversum spargentibus: quæ res vehementer excitavit alacritatem tum vicinorum, ad sumptus conferendos; tum operarum, ad quævis ardua generose suscipienda. Restat autem memoria facti tum in eo, quod ipse locus, Grammaticus dictus à suo olim possessore, donatus propterea monasterio fuit; tum in ipsis columnis, dum qui peregre accedentes, vel cœmeterium prædictum vel oratorium intrant, ipsas primum solent veluti Reliquias osculari, & earumdem attactu corollas precatorias sanctificare.

15 Circumcirca cœmeterium istud per ordinem collocatæ erant multæ tumbæ lapideæ diversimode laboratæ, plenæ terrâ benedictâ, in quibus sepeliebantur solæ Sanctimoniales: uno autem in latere præparatus erat congruæ capacitatis locus, ubi reponebantur reverendarum istarum Matrum ossa, postquam consumptis carnibus de terra levata erant. Itáque ibidem in præsentiarum videre est illarum ossa & calvarias multas, easque tam integras, candidas & suaveolentes, ut magnæ admirationis tractantibus sint, utpote haud inepte arguentibus, id esse signum beatitatis, quâ animæ perfruuntur. Eodem in cœmeterio erant, sicuti etiamnum sunt, portæ duæ: una respondebat & respondet inferiori ecclesiæ, à qua per eam ingrediebantur in cœmeterium Monachi, Missas vel Officia pro defunctis recitaturi; aut consuetum Responsorium, Libera me Domine de morte æterna, cum aquæ benedictæ asperſione cantaturi; quemadmodum hebdomadis singulis usurpatur in Ordine, nec non in sepultura Monacharum, post exequiarum officium in ecclesia celebratum. Altera porta respondebat habitationi ipsarum, quæ usque ad illam deportabant suarum mortuarum corpora

F

Cœmeterium Monacharum.

Ritus eas ibi sepeliendi,

A pora, iſtic excipienda à Monachis, eadem in eccleſiam delaturis, & poſt finitas ibi ceremonias, intra tumbas prædictas collocaturis. Supra ipſum vero cœmeterium erat eſtque modo, quod dixi, oratorium, cum duobus altaribus; ad quod ex dormitorio Monachorum de plano dabatur acceſſus.

forma eccleſiæ

16 Ex adverſo majoris portæ procedebat impluvium prædictum uſque ad parietem eccleſiæ inferioris, non frontalem ſed lateralem; cui parieti porta inerat in eccleſiam ducens: & ante hanc portam exiguum atrium aſſurgebat inſtar podii, gradibus aliquot elevatum, ac fornice tectum. Hac autem ingreſſis, apparebat ad lævam Chorus Monacharum, alte ſuſpenſus & latitudini eccleſiæ commenſuratus, cui lumen infundebat orbicularis feneſtra prægrandis: ad dextram fons baptiſmalis, cujus veſtigia dumtaxat remanent; atque in medio pulcherrimum ex lapidibus altare elegantis ſculpturæ; ad cujus dextram ſtabat altare Dominæ noſtræ ſanctiſſimæ; ad ſiniſtram vero capella, corpori S. Guilielmi aſſervando erecta. Ultra eccleſiam & cœmeterium videre eſt ad

B Orientem, Septemtrionem atque Meridiem,

& monaſterii Virginũ nunc diruti,

veſtigia plurium ædificiorum prægrandium, quæ demonſtrant iſtic fuiſſe dormitoria, clauſtra, capitulum, refectorium, novitiatum, aliaſque officinas cum horto & fontibus ſanctimonialium uſibus congrua. Inſuper priuſquam veniretur ad prædictam majorem portam, occurrebat caſale ſive vicus plurium habitationum, prout indicia ſe præbent, ad uſum eorum ſecularium, qui utrique Monachorum & Monacharum Congregationi miniſtrabant, vel terram colebant; vocaturque etiam hodie, licet deſtructum, Caſale S. Guilielmi. Intra ipſam porro ſanctimonialium habitationem, anno MCLIV, fabricata fuit altiſſima & munitiſſima turris; ubi illæ ſuas habebant campanas, & ipſa earum recreationi ſerviebat ſimul & defenſioni, ſi quando, (ut ſæpe in aperta illa planitie bellorum tempore eveniebat) metus aliquis ſive incurſus hoſtilis eò cogeret. Erant igitur habitationes duæ, ſed monaſterium videbatur quaſi unum, propter contiguitatem & reditus ac poſſeſſiones communes Monachis & Monialibus.

cum turri anno 1154 erecta.

C 17 Et Monachis quidem fundator ſuus haud dubie dederat eumdem habitum quem geſtandum inſtituerat in monte-Virginis, quóque uſus ipſe ſemper erat, ſcilicet tunicam, ſcapulare, capucium, & chlamydem ex lana, coloris albi univerſa, ſicut modo; quamquam in illis principiis paulum rudior ac groſſior pannus eſſet: Monacharum vero habitus etiam ipſe totus albus erat, quemadmodum cognoſcere eſt ex picturis antiquis, quæ nunc quoque in monaſterio ſuperſunt; tunica ſcilicet, quam cingulum album coriaceum adſtringebat, & ſupra tunicam ſcapulare, tum ſubtilioris telæ lineæ peplum, quo caput collumque obvolvebantur; ac deſuper velum nigrum. Quando autem proceſſiones per monaſterium ducebantur, aut majoribus feſtis veniebant ad chorum, vel ſimul omnes communicabant, vel aliqua occaſione progrediendum publice erat; cooperiebantur inſuper oblongâ pallâ, panni quam tunica erat tenuioris, quali fere utuntur Equites Ordinum S. Jacobi & Alcantaræ ad publicas ſuas functiones. Induſia denique lanea ſemper, lectulus ſtramineus, lodices etiam non niſi ex lana.

Quis ibi iſtarum & Monachorũ habitus?

D AUCTORE D. P.

18 Porro à principio conditionis ſuæ, Abbatiale monaſterium fuit; & tam Abbas, quam Abbatiſſa fruebantur prærogativis ac juribus tali titulo competentibus. Abbatiſſa autem utebatur pedo paſtorali; Abbas vero etiam mitrâ, uti nunc quoq; eâdem utitur: ſuperintendebat etiam ſanctimonialibus, quæ numquam fuerunt Epiſcopis ſubjectæ, ſed ſimul cum Monachis ſubjiciebantur Abbati Generali, hic vero uni ſoli Romani Pontifici. Cumque ædificatum caſale cœpiſſet colonis frequentari, hi quoque, ſicut & famulitia omnia, in temporalibus ac ſpiritualibus juriſdictioni Abbatis ſubjacebant; eoque titulo inveniuntur Reges Regumq; Miniſtri, in exigendis tempore

E

Extincta ibi Sanctimonialium

beliorum ſubſidiis, ad ipſum Abbatem, uti ad alios Regni Barones, ſcripſiſſe. Ad tantas etiam opes monaſterium excrevit, ut viginti millia ducatorum inveniatur exceſſiſſe ſumma annui reditus, quorum major pars procedebat ex fundis juribuſque donatis eccleſiæ, ſed horum multa paulatim fuerunt à monaſterio abjuncta, poſtquam decurſis aliquot centenis annis à fundatione receſſerunt inde ſanctimoniales, quarum ſecuritati in campeſtri illa ſolitudine non ſatis conſultum erat, & ipſum monaſterium in commendam datum eſt. Ex hinc enim partim à Commendatariis alienata, partim Epiſcopiis applicata, partim Hoſpitali Annuntiatæ Neapolitanæ ceſſa pleraque jura ac bona ſunt. Pauciſſima tamen adhuc ſuperſunt in diſtrictu Venuſino, Melfienſi, Ripæ-Candidæ, Minervini atque Montellæ, ex quibus & ex territorio quod circum monaſterium adjacet, eique addita colentium induſtria ex animalibus, proveniunt circiter octingenti ducati annuè, unde duodecim circiter Monachi, cum neceſſario ipſis miniſterio, ſuſtentantur.

hũ Abbas, illũ Abbatiſſa præerat.

non niſi 12 Monachos nunc habet locus.

F 19 *Hactenus Jordanus lib. 2 cap 19, ubi licebit ex publicis inſtrumentis diſcere nomina Eccleſiarum monaſterio olim ſubditarum, & terminos territorii monaſterio attributi; quos olim ad lites præſcindendas etiam placuit notare lapidibus, S. G. ſignatis, & idem valentibus quod* Salvatoris Guleti, *aliaque plura eodem ſpectantia. Operæ pretium profecto fuiſſet etiam Guletani monaſterii, qua ſtantis formam, qua everſi parietinas, in tabula ſculptas conſervari ad poſterorum memoriam, ſerviturasque etiam tunc quando ædificia adhuc ſtantia corruerint: ſed hoc eorum curæ relinquo, qui Hiſtoriam Ordinis proſequentur.*

DE BEATO HENRICO ZDIKO
EPISCOPO OLOMUCENSI IN MORAVIA
ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS.

SYLLOGE HISTORICA.

G. H.

§. I. Ex Commentariis P. Bohuslai Balbini Societatis Jesu.

ANNO MCLI.

Beatus passim habitus,

Bohuslaus Balbinus è Societate Jesu, in erudita sua lucubratione, quam Epitomen historicam Rerum Bohemicarum inscripsit, anno MDCLXXVII *Pragæ excusam, dedit nobis occasionem proferendi* Beatum Henricum Zdik, Episcopum Olomucensem in Moravia, & Ordini Præmonstratensi adscriptum. *Nam libro* 3 *cap.* 13, *dum describit Przemyslaum Ottogarum bellicosum Principem, in Bohemia regnantem, paginâ* 256 *addit*: Seculum illud, *scilicet duodecimum,* seculum Sanctorum in Bohemia fuit: *&* Omitto, *inquit,* Beatum Henricum Zdik Episcopum Olomucensem ex Regio Bohemorum sanguine; *licet autem jam ante Acta ejus protulisset, hic tamen eum ante alios sanctitate illustres voluit primo loco nominare. Porro capite* 10 *pag.* 221 *cum egisset de rebus anno* MCXXVIII *gestis, ista subdit*: Paulò ante hæc tempora Sobieslaus, Bohemiæ Dux, templum S. Georgii in monte Zrit, quod conciderat instauravit, consecrante Henrico Zdik Episcopo Olomucensi. De hujus Henrici genealogia non parva est inter scriptores dissensio. Notæ, quas huic capiti apponam, consulantur. Constat inter omnes Prælulem sanctissimum fuisse, ideoque Beati nomine honoratur.

B

Episcopus anno 1126 *creatur;*

2 At illud, quod Augustinus Moravus, Præpositus Olomucensis, addit; Strahovensi in cœnobio Pragæ prius vitam religiosam professum, sustineri quomodo possit, non video. Cœnobium enim Strahovense anno MCXLIII

C

à Wladislao Rege fundatur. At Henricus jam ab anno MCXXVI Episcopatum Olomucensem habebat: Jaroslaus, qui tum vivebat inter Pragenses Canonicos, postea in Monte Sion religiosam vitam professus, diserte scribit: Zdiko seu Henricus, Episcopus Olomucensis, habitum nostrum (Præmonstratensem) quem Hierosolymis viderat, super Sepulcrum [Domini] rite suscepit, cum multo (sicut tradunt) imbre lacrymarum; & abdicatis ibi tam esu carnium, quam ceteris vitæ blandimentis, reportabat Sobieslao Duci & Bohemis, sicut novum hominem, ita & novum ordinem. Id factum esse oportuit

Hierosolymis Præmonstratensis factus

anno 1137 *aut seq.*

anno MCXXXVII, quo Hierosolymam abiit; aut MCXXXVIII, quo Hierosolymis in patriam remeavit. Sub hoc Præsule Henrico, Wenceslaus Princeps Olomucensis, ex castro suo Olomucii, Cathedralem Ecclesiam Wenceslao condidit & dedicavit.

anno 1141 *Prutenorum conversioni allaborat.*

3 *Hæc ibi. Dein paginâ* 225 *ista scribit*: Anno MCXI Sobieslaus Princeps non pietate minus quam armis, nec his magis quam justitiâ, magnificentiâ, ceterisque Regum virtutibus clarissimus, è vita discessit mense Martio .... Wladislaus II Bohemiæ gubernacula & Sobieslai patris nuper & Cæsaris, nunc etiam Procerum voluntate tractanda suscepit... Cujus bonâ gratiâ anno MCXLI B. Henricus Zdik Episcopus Olomucensis, Cruce, more eorum temporum assumptâ, collectoque exercitu, adversus Prutenos idolorum cultores duxit; & plurimos ex iis partim armis, partim prædicatione adduxit ad Christum, ut Hagek narrat: at Paralipomena Cosmæ, Henricum parum in ea gente profeciste, significant...

D

E

Anno 1143 *juvat in extruendo Strahoviensi cœnobio.*

4 Anno MCXLIII Wladislaus Princeps, B. Henrico Zdik impellente, qui omnia apud Ducem poterat, ut habet Pulkana, Strahovense cœnobium magnis opibus pro Præmonstratensi Canonicorum Regularium Ordine fundat. Reducti sunt Fratres ex cœnobio Steinfeldensi, primusque Abbas electus, Hezo nomine: de cujus ex Colonensi Canonico ad Ordinem Candidum vocatione, mira narrat ejus ætatis & ordinis Jaroslaus Godescalcus, qui postea Abbas in Siloa factus est: habitacula interim lignea (verba Jaroslai recito) Conventui Pragensi præparavit. Anno sequente Gertrudis conjux, Doxanense pro sacris ejusdem instituti Virginibus statuit. Non caruit præmio pia Principum liberalitas: namque anno MCXLV, in altari assumptæ in cælos Dei Matris, in ecclesia Pragensi, beatissima Virgo Regio cultu, Redæ Sacerdoti regio, dum sacra facit, videndam se obtulit. Cumque à se Principes salutari jussisset, simul locum Giloviæ in certa fodina descripsit, ubi ingens purissimi auri vis excrevisset. Reperti sunt Redæ indicio quatuor

F

& viginti auri probatissimi centenarii, ut nunc appellant. *Hæc ibi, ubi & similia plura leguntur, quæ forte etiam* B. Henrico *impellente, peracta sunt.*

Cathedralē Olomucii ædificat.

5 *Idem Balbinus pag.* 234 Henrici Episcopi elogium ex vetusto scriptore Bohemo Pulkana addit hoc modo: Henricus, inquit, Episcopus Olomucensis sanctæ conversationis fuit, in consiliis dandis prudentissimus, ut ejus opera demonstrant. Ecclesiam S. Wenceslai Olomucii, quam Principes ædificare cœperant, glorioše absolvit; & cum facultate Sanctissimi Patris Innocentii, à S. Petri Ecclesia separavit Cathedralem Ecclesiam, eamque apud S. Wenceslaum constituit, condecorans auro aliisq; pretiosissimis cimeliis. Hierosolymis quoque secum satis magnam partem sanctissimæ Crucis attulit, & illi Ecclesiæ donavit. Cum esset Hierosolymis, suscepit Ordinem S. Augustini, quem sancti Apostoli instituerunt. Idem ipse Henricus, cum Wladislao & ejus conjuge Gertrude, fundarunt cœnobium Strahovense in monte Strahow, & appellarunt illum

A illum Montem-Sion, ob ſimilitudinem quam habet ad Montem-Sion Hieroſolymis.

6 Aliud item cœnobium ejuſdem Ordinis fundavit, quod Olivetanum appellavit, ob ſimilitudinem montis Oliveti: ex quo cœnobio poſtea Carolus IV, Cæſar & Rex Bohemiæ, erexit Epiſcopatum per Clementem VI: cujus Eccleſiæ primus Epiſcopus fuit Joannes, antè in eodem cœnobio monachus; qui ibidem mortuus & ſepultus requieſcit in Domino. Huc uſque verba Pulkanæ. Videſne hoc loco ipſum etiam Pulkanam affirmare, Henricum Epiſcopum fundatorem cœnobii Litomiſlenſis fuiſſe? Idem ſenſere omnes noſtri ſcriptores, ne unico, quod ſciam, excepto, Cuthenus, Lupacius, Hagek, Dubravius, Veleſlavinus, Hiſtoria Sedlocenſis, Auguſtinus Moravus, & omnes qui de Henrico egerunt. At obſtant litterę Wladiſlai, nuper adductę. Contra vero tot ſcriptorum auctoritas negligenda non eſt. Ego crediderim utrumque conciliari poſſe. Quid enim vetat, ne plures ejuſdem cœnobii appellentur fundatores, diverſis temporibus? Sane in plurimis memoriis cœnobiorum invenies primum, ſecundum, imo & tertium fundatorem... Poterat igitur Henricus Epiſcopus ita primam fundationem auxiſſe, aut alio benevolentię genere cœnobium ornaſſe, v. g. templo vel cœnobio extructo &c. ut alter fundator dici mereretur. Deinde probabiliſſimum eſt, ab eodem Henrico nomen cœnobio datum, Monſ-Oliveti: idem namque Henricus Strahow Montem-Sion appellavit. Quippe ſummus Terrę ſanctę amator, qui Hieroſolymam peregrinus adierat, & his nominibus memoriam oblectabat. *Hæc ille qui litteras citatas Wladiſlai & ſeries Epiſcoporum profert pag.* 233.

cœnobii Litomiſlenſis fundator

B

ſaltem ſecundus,

7 *At cap.* 13 *ſub finem paginâ* 258 *iſta idem Balbinus ſcribit*: B. Henricus Zdik, quem antea nominavi, etſi ſuis Pręmonſtratenſibus, ut par fuit, faveret maximè; ſtudioſiſſimum nihilominus ſacri Parthenonis ad S. Georgium fuiſſe, multa oſtendunt. Extant in archivo Georgiano litterę originales, ut vocant, Eugenii III Summi Pontificis, anno MCXLV datę, quibus ad inſtantiam Henrici Moravienſis Epiſcopi, cœnobium hoc Virgineum, miris prius exornatum laudibus, in honorem virtutis in propriam ac immediatam (verba ipſa retinere volui) Sedis Apoſtolicę tutelam recipere ſe profitetur. Hoc igitur tantum beneficium B. Henrico in acceptis referre debet cœnobium.

anno 1141 *impetrat exemptionem monaſterio S. Georgii,*

C

8 *De obitu ejus cap.* 10 *pag.* 228 *ſub finem iſta habet Balbinus*. Magnus hoc anno MCLI cœnobiorum amator & pater è vivis abiit, B. Henricus Zdik Olomucenſis Epiſcopus, Pręſul vitę ſanctimoniâ clarus, in cœnobio Strahovienſi Pragę ſepultus. Alii annum MCLVII poſuerunt: nos vetuſtiſſimos codices ſecuti ſumus.

moritur anno 1151;

9 *In citatis ſuprà Notis ad caput* 10 *iſta obſervat*: De B. Henrico Zdik, Epiſcopo Olomucenſi, Regii in Bohemia ſanguinis, quod conſtat inter omnes, controverſia eſt non levis. Auguſtinus Moravus, Cathedralis Eccleſię Olomucenſis Prępoſitus, qui Catalogum Epiſcoporum Olomucenſium, cum brevi elogio ſingulorum confecit: ſcribit, Henricum Epiſcopum Olomucenſem, fratrem Wladiſlai Bohemię Ducis poſteaque Regis fuiſſe, & profeſſum prius Strahovienſis cœnobii, Ordinis Pręmonſtratenſium; obiiſſe vero anno MCLVII, primâ Julii. Peſſina & ipſe Wladiſlai Regis Bohemię fratrem fuiſſe aſſerit, & fundatorem Olivetani cœnobii Pręmonſtratenſis, Litomiſlii mortuum anno MCL. Weleſlavinus, diligentiſſimus Chronologus Bohemię, in Kalendario hiſtorico; Henricus Zdik, inquit, Regis Wladiſlai frater, Epiſcopus ordinatur anno MCXXVI: citatque Paralipomena Coſmę: & iterum duobus aliis in locis; Henricus Zdik, Epiſcopus Olomucenſis, filius fuit Wladiſlai Ducis, & frater Wladiſlai primi Regis, obiit MCL, XXV Junii. Idem ſenſit Lapacius, qui mortis annum & diem poſuit I Julii anni MCLI. Sed Weleſlavinus poſterius ſententiam mutavit: nam in Tabulis Genealogicis Ducum ac Regum Bohemię, Henricum Epiſcopum Olomucenſem poſuit filium Othonis primi, Znoymenſis & Olomucenſis Principis, qui fuit frater Wratiſlai primi Regis Bohemię, & pater Wladiſlai primi Boleſlavienſis Ducis Bohemię. Dubravius, Epiſcopus Olomucenſis, in alia omnia diſcedit. Nam diſertè Henricum Epiſcopum Olomucenſem ait fuiſſe Sobieſlai primi Ducis Bohemię fratrem, qui ſcilicet ab anno MCXXV uſque ad MCXL in Bohemia regnavit. Quod ſi verum eſt, non igitur fuit Wladiſlai primi Regis frater, ſed Wratiſlai primi Regis filius, & Wladiſlai primi Ducis Bohemię (qui fuit pater Wladiſlai primi Bohemię Regis) frater, atque adeo Wladiſlai primi Regis patruus, id eſt patris frater. Ego in re tam controverſa nihil auſim definire. Weleſlavino interim, egregio & diligenti Genealogiſtę, libenter accedo, & Othonis primi filium ſuſpicor Henricum fuiſſe.

Wladiſlai Regis,

D

EX BOHUS BALBINO.

an Othonis Ducis filius,

E

10 *Hactenus Bohuſlai Balbini verba, ex hiſtoricæ Epitomes variis locis collecta. Quod ad tanti viri diem natalem attinet, licet aliqui eum referant ad Kalendas Julii, malumus tamen adſcribere ſeptimo Kalendas Julii, tam quod facile prior nota potuerit excidiſſe, tam quod Weleſlaus diligentiſſimus Chronologus, cui Balbinus præ reliquis adhæret, ſcripſerit eum obiiſſe die* XXV *Junii; tum denique, quod Joannes Chryſoſtomus Vander Sterre, in Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonſtratenſis, ex aliis ſibi ſubmiſſis documentis, ad eumdem diem retulerit illum cum hoc elogio*: Septimo Kalendas Julii, Olomucii in Moravia natalis B. Henrici Olomucenſis Epiſcopi, Eccleſię Strahovienſis Canonici & Fundatoris. Qui Vratiſlai primi Bohemię filius, à teneris annis religioni & pietati deditus, Olomucenſem Eccleſiam, vir mirę ſanctitatis & innocentię, miſerorumque ſingulare profugium, laudatiſſimè rexit. Demum variis pro Dei gloria, Sacerdotum cœlibatu, & pace publica perfunctus laboribus, extructis pluribus piis locis, glorioſus Pontifex ad cœlos migravit.

natalis 25 Junii.

F

§. II. *Ex Joanne Dubravio Epiſcopo Olomucenſi & aliis.*

D. P.

11 *Cum prægreſſum Paragraphum ſcriberet Henſchenius, necdum ad manus noſtras pervenerant* Memoriæ ſacræ regni Bohemiæ & pertinentiarum Moraviæ & Sileſiæ, à Georgio Cru-

Titulus Beati quo Crugerius Balbinuſque

A EX DUBRAVIO. Crugerio *noſtro per menſes dieſque digeſtæ, quorum Junius ac conſequenter menſes quatuor lucem aſpexerunt anno* MDCLXIX: *ultimos duos menſes utinam addat aliquis!* *Auctor hic* Beati *titulum, quantum hactenus ſcire poſſum, editis in libris uſurpavit primus, addiditque* Henrico. *Id quin ex immemorabilis temporis uſu, Pragæ atque Olomucii noto, fecerit, dubitare vix poſſum; cum ubique profiteatur ſe velle decretis Urbani octavi inſiſtere; & in appellando* Beato Henrico *ſequacem habuerit prælaudatum Balbinum, idem etiam expreſſius proteſtatum in prima Decade Hiſtoricorum ſuorum Miſcellaneorum, ad calcem libri tertii. Hæc proteſtatio extendenda eſt etiam ad librum* IV *ejuſdem Decadis, cui* Bohemiæ ſanctæ *titulum fecit, continenti* Sanctos & Beatos Bohemiæ, Moraviæ, Luſatiæ; tam eos qui publicis faſtis, aut ipſo immemorabilis temporis decurſu, in cenſum Divorum venerunt; quam eos, qui licet hoc titulo careant, aut morte ob Chriſti fidem fortiter tolerata, aut innocentiâ vitæ in antiquitate claruerunt, aut à ſcriptoribus idoneis virtutum & ſanctimoniæ merito commendantur. *Ex tribus hic propoſitis ordinibus ſolus primus proprie ad nos ſpectat, & ſolus videtur libri iſtius* IV *parte prima contineri; cum pars ſecunda complectatur* brevem ſummam vitæ eorum qui cum publica & conteſtata ſanctimoniæ fama vixerunt, pieque & ſancte deceſſerunt, *quorum nemini auctor addit titulum* Beati; *ut proinde cenſeri debeat primi ordinis ipſi eſſe* Henricus, *cujus elogio impenditur præfati libri* §. 30.

videtur ab eis Henrico dari, ut ab immemorabili uſitatus.

B 12 *Ibi cum paucis perſtrinxiſſet occaſionem ſuſcepti ab* Henrico *Romani itineris*: quid per hujus cauſam & quam gravia, *inquit*, paſſus ſit, Dubravius & Hagecius late commemorant. *Wenceſlaus Hagecius Annales ſuos, ut jam alibi indicavi, Bohemice edidit anno* MDXLI; *quem cum ferme Latine vertiſſet Dubravius, primùm Proſtannæ in Moravia editus ſub annum* MDLI, *ac deinde Baſileæ recuſus eſt poſt annos* XXIII. *Placet itaque ab eo tranſcribere, quæ de* Henrico *habet lib.* 12 *Hiſtoriæ ſuæ Bohemicæ. Liber hic initium ſumit à Wladiſlao, Conradi Cæſaris genero, per eumque primo Bohemiæ Rege anno* MCXLI *coronato; qui poſtquam conjurationem à Conrado Moraviæ Duce contra ſe conſanguineum ſuſcitatam, Henrici Epiſcopi conſilio & Cæſaris ope diſpuliſſet; templa diruta ab adverſario reſtauraſſet, monaſteria nova quædam erexiſſet, juſtitiæ publicæ conſuluiſſet; etiam eccleſiaſticæ diſciplinæ, ad priſtinum vigorem reducendæ, intendebat.* Laborabant idem quod ipſe & Princeps, *inquit Dubravius*, ambo Præſules, Otto Pragenſis in Bohemia, & Henricus Olomucenſis in Moravia, ut leges Sacerdotibus dictas, & ab illis per ſummam vitæ licentiam atque libidinem neglectas, ad ſuum ſtatum reducerent. Ad hunc namque modum vivebant, ut ægre aliquem, præſertim inter paganos Sacerdotes, inveniſſes, qui ſe lupa concubinaque infamem cum inceſtis liberis non faceret; Dominis pleriſque, quorum in pagis Sacerdotia gentilitia erant, lenocinio ejuſmodi ſupparaſitantibus potius quam ab illo coërcentibus, cùm utilitatem ſuam ante publicam honeſtatem haberent.

De ejus itinere Romano ſcribit Dubravius,

quod eo ad compeſcendos concubinarios ſuſcepto,

in Conradi Moravi inſidias protractus,

13 Igitur cum nulla domi remedia apparerent, quæ hanc luem tollere aut levare poſſent; Henricus ultro ſe offert Romam iturum, ad Paſtorem & curatorem animarum Sacerdotum. *Hagecius conſilium hoc initum ait anno* MCXLVII, *quando Pontificatus ſui annum* III *numerabat* Eugenius III, *adverſus hujuſmodi peſtem zelo minime vulgari incenſus.* In procinctu erat ut abiret *Henricus*; cum eum quidam à Conrado ſubmiſſi adeunt, multis orantes verbis, ne ſe in tam longinquam peregrinationem daret, priuſquam disjunctos improbitate hominum, Wladiſlaum & ipſum Conradum fœdere rurſum priſtinæ benevolentiæ conjungat: neminem enim hominum exiſtere, qui id commodius præſtare perficereque valeat, quando alius nullus tantâ gratiâ & auctoritate apud Wladiſlaum polleat. Henricus, ſincere iſta dici exiſtimans, candide etiam reſpondet: Cur hoc, inquit, quod petitur, Conrado non gratificer, etiamſi longius de viâ mihi deflectendum videam? Pergentem in Bohemiam ad Wladiſlaum, aſſequitur ipſemet Conradus, haud procul Lythomiſlio, ad villam quæ de menſa ditioneque Epiſcopi erat. Vocat hoſpitem ad cœnam Henricus, neſcius lupum veniſſe qui te agnum vellere aureo ſpoliaret, quod pro viaticulo corraſum fuit: nam mane tandem inſidiæ patuerunt, quas viator quidam obvius, agnito Epiſcopo indicavit, dicens, ſaltum proximum ab equitibus eſſe obſeſſum, alicui omnino inſidiantibus: ſe circiter duodecim illorum vidiſſe, intentos ad incurſandum.

ægre mortè ſpoliatus evaſerit;

14 Jubet protinus Henricus retrocedere ſuos. At Conradus, ſubito exiliens, à tergo inſtat; & quemcumque comprehendit, ſternit. Conſiſtunt ceteri, & ſe ad defendendum convertunt. Ibi Henricus, ſpatium elabendi nactus, ſe intra ſilvam abſcondit ſolus ſine comite, ipſo etiam equo à ſe extruſo: delituitque eodem loco, totum illum diem ac noctem inſequentem. Poſtero die à colono, lignatum profecto, repertus plauſtroque ruſtico impoſitus, Lythomiſlium eſt devectus, paucis ex ſuis incolumibus inventis, ceterum pecuniis rebuſque ſuis omnibus amiſſis. Actum de vita erat, ſi poteſtas aſſequendi eum data Conrado fuiſſet; tam is agreſti odio adverſus Præſulem & affinem ſuum laborabat; nullâ causâ aliâ, niſi quod Wladiſlai Principis ſui partes conſtanter fovebat. Celeriter hujus tam acerbæ rei nuntius ad Wladiſlaum perlatus eſt; atque is ſine ulla mora ex aula ſua equites mittit, qui ad ſe Pragam Henricum deducant, ut communem hanc ſibi cum ipſo injuriam communi conſilio ulciſcendam capiat. Sed Henricus, remiſſa in præſens omni ultione, novo rurſus viatico noviſque comitibus ſe inſtruit, ac cœptum Romam iter, ad Eugenium Romanum Pontificem continuat. Qui audita querelâ Henrici, legationem de ſententia Patrum decernit, nominato ſtatim Legato Guidone, qui unà cum Henrico in Bohemiam iret, ad explorandam puniendamque, tum improborum Sacerdotum vitam, tum atrocem ipſius injuriam.

ipſum tamè iter animo- ſe relegerit,

& Apoſtolicum Legatum adduxerit,

15 Legatus Pragam veniens, cum ad omnia, in quæ agenda incubuerat, Wladiſlaum ſibi adjutorem adſciſceret; facile ejus auxilio conſecutus eſt, ut citati ordine Sacerdotes coram adeſſe, rationemque vitæ ſuæ reddere cogerentur: dein pro nequitiæ licentia, alii exilio, alii carcere puniti, nonnullis interdicta adminiſtratio Sacrorum fuit. Ipſe vero Conradus, pro contumacia ſua & crimine, diris

A diris Pontificiis eſt proſciſſus : quas cum nihili penderet, imo præterea Legato inſultaret, quaſi execratio ejus non ſolùm de ſpoliis Henrici ſibi nihil detraxerit, ſed inſuper orexim accenderit ad devorandas etiam Legati fortunas, ſi quas præda dignas ſecum habeat ; ad ſedandam tam rabidam latrocinandi eſuriem, Wladiſlaus, pro verborum anathemate, vim armorum iterum ei obtrudit ; *Snoymæ obſidet hominem, urbem capit, non item Conradum fugâ elapſum : qui denique ad Cæſarem Conradum ſe conferens, ad ſacram ſeſe militiam Cruce ſignatus obtulit, priora ſcelera ſic expiaturus.* Henricus interim Præſes cœnobium Lythomiſlii, à ſe in periculo votum, quali forma ſe in Oriente vidiſſe meminerat, ædificare pergit ; vocatque illud, ex ſimilitudine ſitus, Montem-oliveti ; Wladiſlao non ſolum factum ejus approbante, ſed etiam de ſuo largiente agros & pagos, unde cœnobitis Deo conſecratis vitæ neceſſaria large ſuppeditarentur.

deinde Montis Oliveti monaſterium ex voto fundarit.

16 *Ante Dubravium, Olomucenſium Epiſcoporum ſeriem digeſſit* Auguſtinus *quidam* Doctor Decretorum, ejuſdemque & Brunenſis Eccleſiarum Præpoſitus, & Secretarius Regis ; *quam* Staniſlao Dei gratiâ Epiſcopo Olomucenſi *circa annum* MDXX *dedicavit. Hic laudat Henricum, quod,* cultum divinum amplificare ſtudens, & Epiſcopium (quod parvis continebatur anguſtiis) glorioſis ſtructuris evehere; templum ſub honore & titulo Martyris & Penatis ſui Wenceſlai, in arce ſua Olomucenſi erexit ; ſedemque illuc Epiſcopalem ex eccleſia S. Petri, permiſſione ſummi Pontificis, Innocentii VIII transferri curavit, duodecim ibi Canonicis inſtitutis. Hic etiam corpus S. Chriſtini, pro eccleſia ſua recens conſtructa obtinuit, ibidemque religioſe recondidit. Addidit eidem & eccleſiam S. Mauritii, intra civitatem Olomucenſem, quæ antehac ad monaſterium Gradicenſe pertinebat. Moritur tandem glorioſus hic Pontifex anno MCL, VII Kal. Julii, in monaſterio Strahovienſi ſepultus. *De* S. Chriſtino *ejuſque ſociis, Ordinis Camaldulenſis Martyribus, agendum nobis erit* XII *Novembris, quando tum alibi, tum in eccleſia Olomucenſi colitur Officio duplici.*

D

EX DUBRAVIO. *Addit alias pias fundationes aliis.*

E

B

DE B. JOANNE HISPANO,

CARTUSIANO PRIORE IN SABAUDIA.

Acta Vitæ, Elevationis, Tranſlationis, unde accepta.

D. P.

MCLX. *Optantur Notitiæ Cartuſiarũ anno* 1667 *colligi cœptæ:*

Rope Gallionem in Normannia, nobilis Cartuſia eſt, Burbonienſis à Fundatoribus dicta ; unde poſt noſtrum ex Italia per Gallias reditum, aliquoties accepi litteras, à viro rerum ſui Ordinis ſtudioſiſſimo, Fr. Leone Vaſſorio ; *qui cum prætitulati Beati vitam nobis mitteret anno* MDCLXVII, *humaniſſime ſignificavit, præ manibus ſibi eſſe opus, cui titulus,* Notitiæ Cartuſiarum, *per Provincias diviſum*; Ad quod, *inquit,* ſatis felici conamine amplam materiam congeſſi; & in ſingulis quibuſque provinciis Ordinis noſtri monaſteria, hiſtoriam fundationis, chartas, bullas, diplomata, & alia hujuſmodi deſcribam ; deinde viros qui ſanctitate vel doctrina eaſdem Domus illuſtrarunt, recenſebo; adjecta etiam Priorum ſerie. *Opus jam abſolutum eſſe intelligo & duobus voluminibus editum : tamen necdum nanciſci potui, valde autem requiro ; quia de iſtius Ordinis viris beatis, ſi quando agendum nobis eſt, vix quidpiam diſtincte proferre poſſumus tali auxilio deſtituti ; dum neque loca neque tempora ſecure licet definire.*

C

interim datur Vita Joannis,

2 *Attamen de* Repauſatorii Domo, *quam* B. Joannes Prior *rexit, dicere poſſumus ex ejus Vita, ipſam fuiſſe in ſtabilem poſſeſſionem acceptatam ab Ordine ſub annum* MCLI. *Obiit enim is circa annum* LX *ejuſdem ſeculi,* VII Kalend. Julii, novem annis Prioratu Domus *ejus, ad quam ædificandam miſſus fuerat,* gubernato, *uti dicitur in Vita num* 7. *Idem annus ac dies mortis ſacello ſupra tumulum ejus extructo inſcripti etiam legebantur anno* MDCXLIX; *quando Carolus Auguſtus Saleſius, Gebennenſis Epiſcopus, S. Franciſci ex fratre Ludovico nepos tertiuſque ſucceſſor, locum adiit, antiquum* Joannis *cultum recognovit, & corpus de primo ſepulturæ loco extulit : quod anno deinde ſequenti, conſulto Ordinis Generali & Romana ſacrorum Rituum Congregatione, in decentiorem extulit locum, pro majori illuc accurrentium, & crebra ſanitatum beneficia obtinentium devotione : & hanc probant exempla quædam miraculoſarum curationum Gallicè miſſarum, hic Latine dandarum pro Appendice. Elevationis Tranſlationiſque inſtrumenta inveneramus ipſi, nobiſque diſcripſeramus in Cartuſia Majori.*

proprium ſacellum habentis,

& an. 1650 *tranſlati.*

3 *Nunc autem rurſus eodem litteras dedimus pro obtinenda delineatione* antiquiſſimæ imaginis, *quæ cum capite aureis radiis cincto, in Repauſatorii eccleſia inventa eſt à prælaudato Antiſtite ; dicebaturque ipſum Beatum* repræſentare ad vivum, *ſed reſponſum accepimus, nec antiquiſſimam eam, neque credi ad vivum repræſentare Sanctum. Et merito. Cum enim eadem pictura repræſentet pariter* S. Brunonem *qui anno* MCI *obierat* VI *Octobris ; cum* S. Hugone Lincolnienſi Epiſcopo, *qui colitur* XVII *Novembris adſtatque ſancto Fundatori dexter, vitâ functus anno* MCC, *anno deinde* XX *inter Sanctos relatus ; ad ſiniſtram conſiſtente* B. Joanne, *dimidio ſeculo prius demortuo ; multum videri poſſit, ſi annorum* CCC *ætatem habeat pictura iſta. Satis ergo ſit eam tabulam hic laudaviſſe, velut mutam teſtem antiqui cultus* Joanni, *tamquam* Sancto, *inter Sanctos delati.*

Effigies ejus cum SS. Brunone & Hugone picta.

F

4 *Sita eſt* Repauſatorii Domus, *quantum hactenus ex inſtrumento Elevationis ſcire poſſumus,* in Faucinienſi provincia ; *hanc enim viſitabat Epiſcopus, cum illuc eſt invitatus. Eſt autem is tractus in Sabaudia, cis lacum Lemanum, vulgo* le Foſſigny *vel* Faucigny, *ubi potius,* Focunates *Plinii, quam in Tridentinis Alpibus cum Simlero collocarim.* Pignonius *certe* Falciniacum Comitatum *appellat. Olim is Delfinatui adhærebat ; ſed ab anno* MCCCLV *Sabaudo ceſſit in Commutationem quorumdam locorum, quos hic in Delfinatu tene-*

Situs loci ab eo fundati.

A tenebat, addito Baroniæ titulo. *Eodem in tractu*
AUCTORE *est duplex* Cluſa, *cis & trans Arvam fluvium,*
D. P. *hæc Gebennenſi adſcripta diœceſi, illa Sabaudiæ attributa in miraculis recentioribus. Vix autem dubito quin loci Dominus,* Aymo de Fulciniaco *dictus in Vita num. 5, nomen ſuum hinc traxerit. Neque hactenus mihi licet diſtinctius definire ſitum, quia non invenitur topographicis expreſſus tabulis; uti nec ullus earum quæ hic notantur domorum, ut vel ideo optabilius nobis ſit opus à Vaſſorio promiſſum.*

5 *Vitæ ad nos miſſæ titulus hic præfigebatur:* Vita Beati Joannis Hiſpani, primi Prioris Cartuſiæ Repauſatorii: ſupra cujus tumbam à febre ſanatur ægrotus. *In altero ecgrapho inſuper addebatur,* in præfatæ Cartuſiæ antiquis traditionibus ſtudioſe ſervatæ. *Quorum verborum ſi ſenſus hic eſt, ut intelligi debeat, non ſcriptura, ſed rei recentius ſcriptæ notitia,* antiquis traditionibus *fuiſſe ſervata; optandum fuerat, ut nomen ſuum Auctor addidiſſet. Si autem ipſamet ſcriptura vetuſta eſt, mirandum erit, quod veterum miraculorum nullum in particulari adſcriptum inveniatur: non item quod ſolo* Venerabilis viri *titulo*
B *uſus ſit Auctor, religioſiori omni abſtinens, qui aliàs jam paſſim noto cultoque Sancto aut Beato conveniret. Habent interim hinc Tamayus & Sectatores ejus, patriorum Sanctorum multiplicandorum adeo cupidi, ut eo nomine ſæpius ipſis contradicere cogamur, genuinum nationis ſuæ Sanctum; de cujus tamen patria urbe, haud ſatis diſtincte expreſſâ à ſcriptoribus Vitæ, certiora cupimus doceri.*

Vita ex Ms.

VITA

Ex Ms. Domus Repauſatorii.

1 JOannes, natione Hiſpanus, civitate quadam ortus extitit nomine Almanceps, *a* parentibus non ignobilibus, plebeis civibus tamen. Hic à primævo pueritiæ ſuæ tempore, litteralibus ſtudiis ab eiſdem traditus eſt. Erat enim elegantis & ſubtilis ingenii ac tenacis memoriæ; adeo ut omnium ſociorum ingenium ſenſus illius capacitas ſuperaret. Cumque creſceret corpore, proficeretque ſenſu; flagrans diſcendi deſiderio, relictis ſuis genitoribus, aſſumptoque uno ſecum comite, tertio decimo ætatis anno, ex ſua egreſſus, in alienam profectus eſt patriam. Et perveniens ad quoddam quod adjacet Rotaneæ partibus *b* Provinciæ caſtrum; ibique circiter unum etiam annum commoratus, ad extremum Arelatem pervenit. Poſt paucos autem dies, inter alios ſe ſcholaſticos contulit; cœpitque cum eis converſari. Inter quos cum ipſorum Doctor ſcholarium ſubito illum intueretur; protinus cœpit ab eo percunctari, quiſnam eſſet & unde, ac quorum gratiâ adveniſſet? Videbat enim illuſtriſſimum juvenem, bonæ indolis adoleſcentem, vultu alacrem, atque omni elegantia adornatum. Cui mox ille reſpondens, ſe Hiſpanum natione, ac cujus rei gratiâ adeſſet, profitetur. Quo audito prædictus Doctor, penſans tanti itineris laborem, & ſolicitum ſtudio diſcendi alienis in patriis conveniſſe exulem; protinus illum docere, atque ei multum prodeſſe ſe pollicetur; & inſuper aliquem nobilium civium inquirere, qui ei quæcumque victui veſtituique neceſſaria eſſent, alacri tribueret D animo.

a In Hiſpania natus,

C

b ſtudiorum cupidine tranſit in Galliam:

2 His ità geſtis, accidit quod ſæpe ſolet contingere, ut promiſſum beneficium hoſpitii necdum haberet; & pecunias (ex ſua quamquam pluſculas patriâ attulerat) diuturnis in ſumptibus expendiſſet. Itaque multis miſeriarum anguſtiis circumdatus, & multo nutantium cogitationum angore circumſeptus; tandem cœpit egêre. Quod ego factum divinâ providentiâ eſſe reor, ut quem præponere pluribus jam decreverat, aliquantulum calamitatis ſentire ipſum prius permitteret; quatenus ex ſua egeſtate diſceret, quomodo poſtea ſibi ſubditos regere debuiſſet. Sed ſubito ab eadem divina reſpectus clementia, quidam è ſpectabilium numero civium Deo ita diſponente accepit eum in domum ſuam; præſtans ipſi quidquid ad victum veſtitumque neceſſarium erat abundanter: tantæque gratiæ, tam apud prædictum virum, quam erga conjugem fuit; ut non ſolum ſupradicta beneficia ei facerent, verum & in unicum filium ſibi, ſi ipſe vellet, adoptarent. Manſit quoque apud eos fere duobus annis, omnium in circuitu E ſe videntium vultibus ac cognoſcentium valde exiſtens gratus.

egeſtate premitur;

à viro divite domo excipitur;

3 A quibus cum diſcederet triſtibus ac flentibus, nam comes ejus cogebat eum in ſuam patriam redire, nequaquam tamen eò regreſſus eſt: ſed perrexit ad quemdam locum, vocabulo *c* S. Baſilii: in quo unum nuper audierat verum habitare Religioſum, qui à multis illic temporibus frequentabatur. Quo accedens, ut quorumdam illicitorum, ſicut pluribus mos eſt ſcholaribus, pœnitentiam ab eodem efflagitaret; (tempus enim imminebat Quadrageſimæ) contigit quidem ut paucis ab ipſo verbis admonitus, & divinâ deſuper gratiâ illuſtratus, litteris tam divinis, quam humanis admodum eruditus, eumdem ſacræ Religionis Habitum indueret. Eo in loco tanti fervoris, tantique regularis diſtrictionis ſibimet extitiſſe refertur, ut præ nimio jejuniorum exercitio, abſtinentiarumque frequentiâ, gravem in ſe morbum pectoris, qui Defecit à medicis vocatur, conciperet. Nam plerumque vir ille, cujus ſuprà mentionem fecimus, cum ſe ab eo in Religionis exercitio F ſæpe præcelli conſpiceret; & illum carnium eſus, quibus tamen fruebatur, ſæpiſſime reſpuere cerneret; aiebat ei, Frater Joannes, nobis veſcentibus, vos abſtinetis: unde arbitror vos deinceps virtutes operari.

c pio cuidam ſolitario confeſſus, eò adhæret;

4 Manſit denique ibidem duorum & dimidii per ſpatium annorum, tam Deo quam hominibus placens; uſquequo relata eſt ei fama & fervor cultuſque religionis cujuſdam Domus, videlicet *d* Montis-rivii, quæ Cartuſienſi Ordini mancipatur: ad quam etiam cum feſtinus veniret, & cordis ſui affectum & propoſitum voluntatis ejuſdem Domus habitatoribus innoteſceret; indifferenter atque honeſte ab eis ſuſceptus eſt. Non poſt multum vero temporis memoratæ Domus Prior, cernens illum in omnibus, quæ ad prædicti Ordinis cultum pertinent, valde eſſe ſolicitum, moribuſque & vitâ honeſtum; tentavit illi officium ſacriſtæ & totius eccleſiæ curam imponere. Qui in accepto utique miniſterio ſic modeſte atque ordinate ſe exercuit, quatenus ferme in cella

d deinde apud Montē rivii factus Cartuſianus,

domûs commoda valde promovet.

A cella transactis sex annis ; in septimo quoque, Deo placente, ad totius Domus regimen ascendit. Præterea delectat audire ac subtiliter indagare, quomodo sit ab eo Domus dispositа, qualiterve plurima domorum ædificia, vel nova constructa, vel vetera sint renovata. Sed & vias, quæ præfatæ Domus terminos influebant, eamdem infestantes, cum pluribus aliis perturbationibus, Deo auxiliante, correxit atque sedavit. Libris autem authenticis scribendis & emendandis, magnum studium præbuit : necnon sanctimonialibus Prati-Bajonis consuetudines, quas ab eo postulabant, nobili stylo edidit.

5 Cujus tamen felicibus actibus hostis invidens antiquus, excitavit contra eum quemdam hominem, quem suæ veneno diræ poraverat iræ. At vir discretus, plus timens recentium discipulorum detrimentum, quam formidans excitatæ iræ perfidi provocamentum ; ac juxta Dominicam vocem (Si persecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam) duobus annis cum dimidio Prioratu prudenter administrato, discessit inde venitque Cartusiam: B cujus Regimen eo tempore tenebat S. Anthelmus, & huic antea jam fuerat notus : à quo tunc benigne est susceptus atque humaniter, manens secum per aliquod tempus, tam illi quam universis amabilis. Postmodum autem cum præfatus Prior, & ejus Consiliarii, inter se tractare cœpissent, quid illi & sociis facere possent ; repente Aymo de Fulciniaco, vir divitiis pollens & gloria, legatos Cartusiam misit ; optans atque humiliter deprecans, quatenus ad eremum quamdam (quæ in territorio ejusdem jacet, & sub potestate Præsulis Gebennarum continetur) ejus adminiculo inhabitandam, cultores quoque eorum ordinis transmitterent ; eo quod ipsa antiquitus ab eodem aliis tradita fuerat hujus Religionis habitatoribus ; sed parumper ab eis possessa, vacua remanserat. Cujus precibus auditis, cognoscentes quod consilio Dei res ipsa ageretur ; petitionibus ejus assensum præbuerunt, & memoratis hominibus, plurima vestium, nummorum, librorumque beneficia impertiverunt, ad incolendum hoc desertum.

Inde ad Cartusiam transit

postea ad Repausatorii domum;

6 Iste nimirum locus, quem vir venerabilis ad ædificandum adiit, vallis est quædam profunda, inter montana sita ; &, ut hoc dicam, sicut congruit ordini, valde hiemosa; ab omni ligno pomifero funditus aliena, neque satis abundanter frugifera : in cujus medio juxta aquarum fluenta planities jacet permodica, in qua domorum sedent ædificia : in circuitu vero magnis altissimarum montibus rupium eminentibus, in quibus pulcherrima abietum aliarumque silvestrium nemora sunt consita arborum : in quarum rupium summitatibus optima sunt undique pascua ad alenda animalia. Huc dum vir venerandus cum comitibus suis undecimo Kalendas Februarii intraret (tali quippe tempore prædicta eremus cœpit ab eo inhabitari) vix pauca in ea corporea alimenta, & quasdam domunculas veteres, & ipsas sordido schemate compositas, invenit. Unde utique compulsi, qui ingressi sunt, ob cibi potusque penuriam, nimis austera ducebant Religionis exercitia : quibus avenaceus panis tunc erat dulcis, & ipse festivus.

C *quam tunc desertam & inopem,*

7 Exinde cœpit homo cognosci, & ab universis qui illum noscebant, magna in reverentia haberi ; domos ædificare, loca angusta dilatare, humum colere. Sub ejus namque regimine, universa superioris atque inferioris domus ædificia, quæ hodie cernuntur, fere sunt constructa. In ejus quoque tempore, consilio ejus ac dispositione, præfata Domus magnum tam hominum à Deo, quam aliorum incrementum beneficiorum invenire meruit & obtinere. Libris quoque divinis scribendis & emendandis, eumdem quem prædiximus modum retinuit. Sed & historiam, quam ipse manibus suis scripserat, optimam, sanctimonialibus virginibus supradictis, Deo sibi inspirante, ante obitum suum impendit. Qualis autem erga sibi subditos fuerit, difficile videtur posse narrari ; quorum mores singulorum, sive magni, sive parvi, sive fortes, sive pusillanimes fuerint penitus noverat. Erat in eo sapientia & gratia ipsa, unde magni altius ditarentur, parvi crescerent & amplificarentur, fortes magis roborarentur, pusillanimes ne funditus ruerent fulcirentur, sibimet enim erat in oratione pernox, in disciplina nimis crudelior, in jejuniis austerior, in corripiendo severus, at E in sufferendo mansuetus. Novem igitur annis Prioratu Domus Repausatorii gubernato ; cum à conversatione sua vigesimus ; à nativitate vero trigesimus septimus circiter annus ageretur ; prædictus Prior septimo Kalendas Julii, bonorum studiorum actuumque piorum faciens finem, felicem Domino spiritum commendavit, circa annum Domini millesimum centesimum sexagesimum.

D EX MS. *brevi multis modis auget,*

& post 9 annos in ea moritur.

8 Eodem etiam tempore, quo memoratus vir venerabilis præfatum gubernabat Prioratum, tale fertur subito infortunium evenisse, ut petrosis alpibus, vehementi & inopinato concursu, ab ipsorum altissimorum montium cacumine, nives in tanta quantitate cum velocitate & impetuositate defluerent ; quod duo de numero pastorum famuli, de loco qui dicitur Aroz, *f* ubi tunc greges animalium commanebant, ad Domum Monachorum accedentes, ut victualia necessaria secum ferrent, subito sub ipsis nivibus suffocati spiritum exhalarent. Quam tribulationem ad ejus probandam patientiam (sicut de Beato Job legitur) & meritum amplificandum, pie credimus sui temporibus regiminis evenisse. Aliquanto siquidem non modico temporis curriculo evoluto, & nivibus in resolutionem revolutis, corpora defunctorum inventa ad locum Monasterii adduci fecit, honorificæ tradenda sepulturæ. Disposuit tamen in cœmeterio nullatenus inhumare, ne forsan sententiæ, quam merito poterat ignorare, nodo qualicumque innodati fuissent: sed in loco ecclesiæ contiguo, quasi circa medium, fecit honorabiliter, ut est moris in Ordine, eorum corpora sepeliri, licet ab ipsius Ordinis Professoribus nullatenus, quoad extraneos, apud eorum loca foret assuetum.

Quia duorũ nivibus oppressorum corpora,

f

F *fecerat extra cœmeterium sepeliri,*

9 Quapropter, cum à suis majoribus, prout fertur, fuerit *g* reprehensus, licet plura intentione & justâ causâ & excusabili hoc egerit ; cum ad extrema perveniisset, seipsum mulctare voluit & punire ; non formidans hujus confusionem seculi perlabentis, ut futuram extremi ultionem judicii, si culpa fuisset, mereretur evadere. Adjuravit ergo cunctos Fratres suos, ut juxta prædictorum corpora, ex-

g extra ipsum quoque humari se mandavit

A tra cœmeterium, poſt ejus obitum terram ſui corporis terræ redderent, juxta exemplum B. Marcellini *h* Papæ, qui ob quamdam offenſam ſub anathemate prohibuit, ne Eccleſiaſticæ ſepulturæ corpus ejus traderetur. In quo quidem loco proceſſu temporis, nutu divino, Capella cum altari in eadem, pulcro tabulato extitit perornata; ubi quamplurimi correpti febribus, nedum levibus, ſed etiam gravibus, cùm fide ac devotione accedentes, cum ſuper ejus tumbam dormierint, ad propria redeuntes, ejus ſuffragantibus meritis & precibus, beneficia reportant indubitanter ſanitatum. Multo magis animabus ſauciatis credendus eſt medicinam ſpiritalem adhibere, indulgentiam à Deo & gratiam obtinendo, ſi fides & devotio exigat poſcentium humiliter. Cujuſmodi autem meriti in ſua converſatione, dum advixit, extiterit; poſt ejus mortem pretioſam præſtando beneficia ſanitatum uſque hodie pius Dominus Jeſus, cui fideliter ſervivit in vita, dignatur miſericorditer propalare, ad laudem & gloriam ſanctiſſimi ſui nominis, qui cum Patre & ſpiritu ſancto, vivit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

B

EX MS.

h ubi conditâ deſuper capellâ

febres curat.

ANNOTATA D. P.

a Almanceps, *corruptum haud dubie nomen, quod conjectoribus Hiſpanis indagandum relinquo: veroſimile eſt in proxima Galliæ Navarra, vel Barcinonenſi Ruſcinonenſive Comititatibus, requirendum eſſe locum.*

b Rotanicam Provinciam *placet intelligere eas partes Provinciæ, quæ Rhodano adjacent, ubi eſt etiam mox nominanda civitas* Arelate.

c *Hic locus ubi ſit libenter diſcam: nam qui ad Garumnam eſt in Vaſatenſi tractu, vulgo* S. Bazeille, *longius recedit, & forte* S. Baſiliæ *eſt.*

d Montis-rivii *mentio aliquoties fit in Vita S. Roſſelinæ* XI *Junii, ſitum necdum reperi.*

e S. Antelmus, *poſtea Bellicenſis Epiſcopus, præfuit Cartuſiæ ab anno* 1139 *ad* 1151. *Id apparebit ex Vita danda die ſequenti: ut hæc acta eſſe oporteat ultimo ejus anno.*

f *Aliud ecgraphum,* Agnes: *puto Repauſatorio vicinum eſſe locum.*

C g *Dubites quid culpatum fuerit, an quod extraneos tam prope eccleſiam, an quod ex ſcrupulo extra cœmeterium fecerit ſepeliri? ultimum videtur indicare ea quam ſibi indixit pœna.*

h *Nuſquam hoc legitur in iis quæ de* S. Marcellino *dedimus ad ejus diem* 26 *Aprilis; imo contrarium potius: ſcilicet quod ſepulcrum ſibi præparaverit* in Cœmeterio Priſcillæ, juxta corpus S. Creſcentionis Martyris: *quod autem iſtic ſepeliri ſe vetuerit, quaſi conſortio Martyrum indignum; id ex opinione erronea de ejus thurificatione proceſſit.*

ELEVATIO CORPORIS

Ex authenticis Mss. Majoris Cartuſiæ.

Anno 1649 *Falcinienſes viſitans Epiſcopus,*

1 CArolus Auguſtus de Sales, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratiâ Epiſcopus & Princeps Gebennenſis, ad perpetuam rei memoriam. Notum facimus & manifeſtum, quatenus volente Deo (qui, cum ſit mirabilis in Sanctis ſuis, ex quorum coagmentatione æternum ſibi præparat habitaculum, diſponit omnia, ſuaviter ad ſuam gloriam) poſt exactas aliquot diœceſis noſtræ viſitationes, in Faucinienſi provincia cum eſſemus, ſtatim in noſtram ordinariam reſidentiam redituri; rogavit nos R. P. D. Joannes Baptiſta de Bely, Presbyter ac devotæ Domus Repauſatorii Ordinis Cartuſienſis Prior, uti ad benedicendum ſacellum, de novo, in honorem Beatiſſimæ Mariæ Virginis Compatientis, juxta ipſam Domum exſtructum, huc divertere dignaremur. Cujus petitioni continuo annuentes, quandoquidem ipſum Ven. Priorem, cum familia ſibi credita, ac totum Ordinem Cartuſienſem ſingulari amore meritò proſequimur; venimus ad hoc monaſterium heſterna die VII Septembris: ac hodie, inter Miſſarum ſolennia, quæ in Pontificalibus celebravimus, venit nobis in mentem fama Venerabilis ſervi Dei Joannis Hiſpani, primi Prioris hujuſce Domus; quem multis ægrotorum curationibus celebrem jam pridem Deus reddidit; cujuſque ſepulcrum multa populorum religione in hac eadem domo frequentatur.

D

ad conſecrationem Capellæ in Repauſatorium venit:

2 Exiſtimavimus hanc cogitationem eſſe ſancti Spiritus afflatum: quocirca, re cum aliquot piis & eruditis Sacerdotibus nobis aſſiſtentibus penſata & deliberata, advocato quoque ipſo Domno Priore, & cum ſuis Religioſis in concilium adhibito; de noſtra & eorum ſententia, viſum fuit operæ pretium, ipſius ſervi Dei ſepulcrum & Reliquias, juxta formam Conſtitutionum Apoſtolicarum, primùm viſitare: quandoquidem de fama ſanctitatis ipſius ſervi Dei ſatis ſuperque conſtat, eſtque de illorum numero, qui ante longiſſimi temporis ſpatium cum ſanctitatis odore migraverunt ad Dominum, ac proinde Ordinariorum cognitioni relinquuntur.

E

qua peracta agit de requirendo corpore B. Joannis.

3 Igitur hac præſenti die & horâ meridianâ, adhibitis teſtibus infraſcriptis & Epiſcopalis noſtræ curiæ Cancellario, publico Notario, duxerunt nos verſus ſepulcrum dicti ſervi Dei Venerabiles Patres, D. Joannes Bapt. de Bely ſupradictus Prior, & DD. Antelmus Philippus Vicarius, Petrus Feris, Joannes Doncieù, Nicolaus Juliard Saçriſta, Antonius Bigouche, Philippus Mercier, Placidus Bremoud, Ambroſius Fontaine, Carolus Emmanuel Jacques Procurator, Ludovicus Bally Coadjutor; omnes Sacerdotes & Religioſi profeſſi ejuſdem Ordinis Cartuſienſis, conſtituentes Familiam & Capitulum hujus Domus Repauſatorii. Cum quibus, ab inferiori parte chori eccleſiæ, intravimus in quoddam ſacellum, juxta muros ipſius eccleſiæ ad Septentrionem, quæ eſt pars Euangelii, opere fornicato ac depicto conſtructum: ad cujus parietem, qui eſt ipſi eccleſiæ communis, legitur characteribus capitalibus Romanis hujuſmodi inſcriptio, videlicet: Hoc in ſacello jacet Beatus Joannes Hiſpanus, primus Prior hujus Domus, ſuper cujus ſepulcrum à febribus ſanatur ægrotus. Obiit anno MCLX XXV Junii.

8 *Septembris cum Religioſis & teſtibus*

F

progreſſus ad ſacellum eccleſiæ contiguum,

4 Statim prædictus Prior oſtendit nobis ſepulcrum dicti ſervi Dei; quod eſt fere in medio ipſius ſacelli, ante altare prope clathra, ex ligno nuceo: ſuper quo eſt operculus ſeu parva porta, ex ſimili ligno nuceo: quod notatum eſt emblematico opere & circulo ſolari, habente in medio crucem candidam, & in quatuor

ipſum introſpicit,

A tuor angulis totidem ſtellas. Ad ipium vero altare, inter quatuor columnas ligneas venuſte depictas, ſunt tres imagines ad longum opere oleario ſuper tela ; ſcilicet in medio, S. Joannes Baptiſta; à dextris, S. Joannes Euangeliſta ; & à ſiniſtris, ipſe ſervus Dei Joannes Hiſpanus, habitu Cartuſienſi, manu dextra palmam tenens, & ſiniſtrâ librum, capite radiis circumdato. Ac ad majorem confirmationem famæ & exiſtimationis de ejus ſanctitate, duxerunt nos ſupradicti Religioſi in aliud inferius ſacellum conjunctum, ac Divo Joanni Baptiſtæ & Divo Antonio Abbati dicatum : ad cujus ſacelli parietem affixa eſt antiquiſſima imago ſuper tela, repræſentans tres Beatos ex Ordine Cartuſienſi ; nempe, S. Hugonem, Lincolnienſem Epiſcopum ; S. Brunonem, ejuſdem Ordinis initiatorem : poſt quorum nomina legitur hujuſmodi ſubſcriptio, videlicet, B. Joannes Hiſpanus, primus Prior Repauſatorii : pariter ad longum ut ſuprà : qui palmam tenens & librum, etiam radios habet in capite ex auro : & dicitur hæc imago ipſum ad vivum repræſentare, quæ repræſentatio eſt ætatis multum provectæ.

& veteres notas ſanctitatis conſiderat:

B

5 Itaque in primum ſacellum redeuntes, vocari juſſimus voce ipſius D. Prioris devotos Fratres, Franciſcum Faure & Jacobum Diuletupetit, hujus domus Donatos : ac januis ſtatim clauſis, per ipſos aperiri ſupradictam portam ſepulcralem, duos pedes longam & latam. Deſcendimuſque nos ipſi per ſcalam, in foveam quinque pedes altam, duos pedes & ſex uncias latam, & octo pedes longam, opere fornicato conſtructam & dealbatam ; cujus pavimentum aliud non erat, quam terra bene compreſſa ; fornix autem ac parietes innumeris guttulis madebant. Qua ſtructura bene perſpecta, per dictos Fratres Donatos præcepimus effodi ac egeri terram ad altitudinem trium pedum. Poſt quam effoſſionem, reperti ſunt lapides quadri, male compacti & disjuncti præ nimio pondere, ac ita loculo abiegno, omnino putrido, incumbentes, ut ſubjectum corpus, præcipue circa pectus & crura, fregerint : unde & imprudenter etiam ligone ferreo percuſſum caput, in multas partes ſit diviſum. Interrogavimus ipſum D. Priorem ac alios Religioſos, num aliquando effoſſa fuerit illa terra, & apertum id ſepulcrum. Qui reſponderunt unanimiter, ſe numquam audiviſſe, fuiſſe apertum imò ſemper clauſum, à tempore obitûs dicti ſervi Dei.

deinde jubet aperiri ſepulcrum:

quo perfracto,

C

(idque tunc primum)

6 Unde juſſimus amplius aperiri : & tunc primo extracta ſunt oſſa capitis, in quibus circa dentes hærebat adhuc caro cum pelle, ipſique dentes optime infixi erant. Succeſſive extracta ſunt oſſa brachiorum, quæ decuſſata erant in modum Crucis ; & circa illa inventa eſt ligula, ex corio nigro, ac, ut videtur, bubulo, longitudinis circiter ſex unciarum; ac multa præterea oſſa imminuta & minuta. Deinde extracta ſunt oſſa crurum & tibiarum; in quibus hærebat adhuc caro cum pelle. * Cetera oſſa terræ madefactæ immixta erant, quam exterſimus : ipſa vero oſſa, quæ ſexaginta ſex dinumeravimus ; ac cum mandibulis dentes, quos dinumeravimus etiam ad viginti quatuor, repoſuimus reverenter in capſula ſeu arcula ex platano, unum pedem & ſex uncias longâ, unum pedem latâ, decem uncias altâ;

extrahuntur ſigillatim oſſa omnia,

* *cæteraque impoſita deferuntur in ſacrarium ;*

aliquot characteribus Gothicis incisâ, lectu difficillimis, cum pari operculo tractili : ac D. Priori commiſimus, fideliter ac reverenter in ſacrario dictæ eccleſiæ aſſervanda ; quouſque, poſt acceptum Rev. Patris Generalis dicti Ordinis Cartuſienſis ſenſum, ac ſi opus fuerit, Sedis Apoſtolicæ, aliter provideatur. Ipſeque D. Prior, cum omnibus Religioſis ſuis, ipſam capſam ſeu arculam accipiens, promiſit ſe eam ſic fideliter ac reverenter aſſervaturum.

D

EX MS.

7 In quorum omnium fidem præſentibus ſubſcripſimus ; ſigilloque noſtro eas firmavimus, ac per Secretarium noſtrum & Epiſcopalem Cancellarium publicumque Notarium contraſcribi & ſubſignari juſſimus. Acta autem fuerunt in hac domo Repauſatorii dicti Ordinis Cartuſienſis, die VIII Septembris anno MDCXLIX Indict. II, Pontificatus Sanctiſſimi D.N.D. Innocentii divinâ Providentiâ Papæ X anno V, præſentibus teſtibus ad hoc ſpecialiter vocatis & rogatis ; R. D. Petro Maguin, Sacræ Theologiæ Doctore, Canonico eccleſiæ noſtræ Cathedralis, & Vicario Generali ac Officiali noſtro ; R. D. Renato Sauvage, Sacræ Theologiæ Doctore, Presbytero Congregationis Miſſionis ; Venerabilibus Nicolao Carrat, & Joanne Philippo Chappet, Presbyteris Capellanis noſtris ; ac Jacobo Mermaz, Clerico familiari noſtro ; teſtibus, ut ſuprà dictum eſt, vocatis & rogatis : qui omnes in originali, in archivio Epiſcopatus remanente, ſignaverunt.

confecto deſuper inſtrumento.

E

Signatum erat, Carolus Auguſtus Epiſc. Gebennenſis...

Et ego Amadeus Flory, Notarius publicus & ſcriba Epiſcopalis, hoc exſcriptum rei geſtæ actum ſubſcripſi, & ſigno meo conſueto ſignavi, de mandato Illuſt. & Rev. D. D. Epiſcopi & Principis Gebennenſis. *Et hic ſignatum*, Flory.

Nota poſt illa verba cum pelle ; *quæ habentur in præcedente columna ad aſteriſcum * legi quoque in primo exemplari, ad Cartuſiam allato, hæc verba ; videlicet* : Ac in oſſe genuum ſupererat pars notabilis pellis : *quæ non habentur in ſecundo exemplari autentico, ex quo præſens copia deſcripta eſt.*

Nota etiam, in illo primo exemplari referri ad finem, omnes Religioſos iſtius Domûs, una cum V. D. Priore in regiſtro ſubſignaſſe.

F

TRANSLATIO CORPORIS

Ex ſimili publico Ms. Inſtrumento.

1 CArolus Auguſtus de Sales, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratiâ Epiſcopus & Princeps Gebennenſis, omnibus quorum interierit viventibus & poſteris ; & ad perpetuam rei memoriam, teſtatum facimus ac manifeſtum, quod, cùm ſacris Litteris, nimis honoratos amicos Dei Spiritus ſanctus pronuntiet ; nihil eorum omittere debemus, quæ ad majorem Sanctorum gloriam pertinent. Et quamquam noſtris laudationibus & honorificis actionibus eam promovere, cum tanta ſit apud Deum, ſatis pro votis noſtris non poſſumus ; curare tamen quæ ad eorum majorem honorem faciunt, pro munere noſtro & ſtudioſi in eorum cultum animi noſtri teſtifica-

Idem Epiſcopus anno 1650 rogatus

A tione tenemur. Iis rationibus permoti, feriis
EX MS. *Reliquias B. Joannis,* solennibus & ſacris Nativitati Beatiſſimæ Virginis anni proxime elapſi, requirente R. P. D. Joanne Baptiſta de Bely, Priore Cartuſiæ Repauſatorii nuncupatæ; in eamdem Cartuſiam, pro benedictione ſacelli, de novo in honorem beatiſſimæ Mariæ Virginis Compatientis ad fores dicti monaſterii conſtructi, cum veniſſemus, eamque benedictionem perfeciſſemus; ſepulcrum Venerabilis ſervi Dei Joannis Hiſpani, primi Prioris ejuſdem monaſterii, multorum non ſolum vicinorum, ſed etiam circumfuſorum populorum, pro beneficiis ad ejuſdem ſervi Dei preces obtentis, religione celebre & frequentatum, de aſſenſu & conſilio ejuſdem R. P. Prioris, ſuorumque Religioſorum, & piorum aliquot ac eruditorum *quas priori anno effodi juſſerat,* Sacerdotum nobis aſſiſtentium, aſpirante Deo, juxta formam Conſtitutionum Apoſtolicarum viſitavimus, in ſacello ipſius eccleſiæ ad Septentrionem poſito: in eoque effodi curavimus Reliquias dicti ſervi Dei, ut plenius habetur in actu, quem per Notarium noſtrum fieri juſſimus: atque ita ejuſdem ſervi Dei venera-
B biles Reliquias, reverenter in capſula recondidimus, eamque capſulam debite clauſam eidem R. D. Priori diligenter conſervandam commiſimus, donec aliud vel de R. P. Generalis Cartuſiæ aut Sedis Apoſtolicæ ſuper iis conſultæ ordine & juſſu, ad earumdem Reliquiarum majorem honorem præſtandum videretur.

decentius collocare; 2 Cum igitur hoc anno, in viſitatione noſtræ diœceſis pergentes, idem R. D. Prior certiores nos reddidiſſet, bonum videri probarique à R. P. Generali Cartuſiæ, litteris ad illum datis VII Septembris proxime elapſi, eaſdem Reliquias Ven. ſervi Dei honeſtiori in loco collocari, idque reſponderi à Conſultoribus ſacræ Congregationis Rituum; ut populi, ad eas honorandas beneficiaque curationum poſcenda ventitantes, ad majorem illarum cultum & Dei laudem, prædicti ſervi Dei glorificatione, magis ac magis accenderentur; idem R. D. Prior nos *eodem accedit 5 Octobris:* efflagitavit, ut ad idem monaſterium pro earumdem Reliquiarum tranſlatione ac decentiore collocatione nos transferre dignaremur. Cui petitioni libentiſſime annuentes, ad ma-
C jorem Dei gloriam ejuſque ſervi Dei cultum, III Nonas Octobris anni ſupra milleſimum ſexcenteſimi quinquageſimi, ad poſtulata d. Rev. Prioris exequenda, eodem comite, ad præd. Cartuſiam Repauſatorii aſcendimus: & craſtino conſequenti die, S. Brunoni Ordinis dicti monaſterii fundatori dicato, pro dictarum Reliquiarum tranſlatione proceſſimus, ut ſequitur.

& in ipſo feſto S. Brunonis, 3 Igitur eodem die, horâ nonâ antemeridianâ, ad majus altare eccleſiæ d. monaſterii, Pontificalibus veſtimentis induti, ad inſtantiam d. R. Prioris, eamdem prædictam tranſlationem requirentis; Actum à nobis editum ſuper viſitatione dicti ſepulcri, earumque Reliquiarum effoſſione & repoſitione, à Notario noſtro legi intelligibili voce juſſimus. Quo perlecto, capſulam in qua prædictas Reliquias repoſueramus, exhiberi coram nobis præcepimus. Quam ſtatim nobis exhibitam debite recognovimus, cum ſigillis ab eodem R. P. Priore ſuper ipſa impreſſis, eamdem ipſam eſſe, in qua prædictas Reliquias decenter recondideramus. Quam poſtea aperuimus, D omniaque in ea contenta diligenter perſpeximus; eaque ut à nobis recondita fuerant, omnibus immutatis iiſdemque repertis, comperimus. Ad quarum Reliquiarum apertionem non modica populi, etſi in montanis longe à pagis & urbibus ageremus, multitudo ad nos acceſſit; offerens coronas & roſaria, ad comparandam illis ex dictarum Reliquiarum attactu dignitatem. *reſeratâ capsâ coràm venerabundo populo,*

4 Cui cum abunde ſatisfactum eſſet, ſolenni ritu novam arculam affabre, ſplendide & de- *oſſa tranſponit in novam arculam:* center paratam ac ornatam, benediximus; in eaque prædictas Venerabiles Reliquias cum honore debito repoſuimus; eamque arculam ad latus altaris, dum Pontificalem Miſſam de S. Brunone celebraremus, collocavimus. In qua, poſt Communionem ſacram, Religioſis nonnulliſque de populo conceſſam, & ſolennem Benedictionem datam, ſolenni etiam proceſſione eaſdem Reliquias, (quas idem R. D. Joannes Baptiſta de Bely cum R. D. Martino Symonnes, Vicario monaſterii Melani, gratiſſimo onere vectabat) per utrumque ejuſdem monaſterii clauſtrum, comitante Sacerdotum & Laicorum magno numero, cum candelis & cereis E accenſis, decoravimus: & peracta proceſſione, *& deinde in loco ſacelli ad id parato,* eaſdem in dicto ſacello, in armario, ad latus ejuſdem ſacelli ornatiſſime parato, & cancellis ferreis munito, recondidimus; Indulgentiamque quadraginta dierum, in forma conſueta, omnibus adſtantibus conceſſimus.

conditumque de re acta inſtrumentum rite ſignat, 5 Cujus noſtri Proceſſus hunc Actum in eodem monaſterio, per Notarium noſtrum fieri curavimus: cui ſubſcripſimus cum R. D. Petro Franciſco Jacò, ſacræ Theologiæ Doctore, Archidiacono & Canonico eccleſiæ noſtræ Cathedralis, Vicario Generali & Officiali noſtro; & prædicto R. P. Priore, Reverendiſque ejuſdem monaſterii Religioſis, & præſentibus Ven. DD. Nicolao Carrat, & Joanne Philippo Chappet, Capellanis noſtris; R. D. Petro de Liſle, Theologiæ Doctore, Plebano eccleſiæ Cluſenſis; R. D. Humont, Presbytero eccleſiæ de *cum teſtibus,* Siouzire, Capellano; diſcreto Jacobo Mermar, Clerico Parochiæ d'Vgny, familiari noſtro; Claudio des Turches, parochiæ S. Joannis Tholomæi in Faucunati; & egregio Agnete Symonnes, loci de Sauville prope Mottam in F Lotharingia; teſtibus ad præmiſſa vocatis & rogatis: qui omnes in originali, in archivio Epiſcopatus remanente, ſignaverunt. Ita ſign. Carolus Auguſtus Epiſcopus Gebennenſis.

& Notario. Et ego Amadeus Flory, Notarius publicus & ſcriba Epiſcopalis, hunc exſcriptum rei geſtæ Actum ſubſcripſi, & ſigno meo conſueto ſignavi, de mandato Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi DD. Epiſcopi & Principis Gebennen.

Ita ſign. Flory cum ſigillo Epiſcopali infrà in plica impendente, & utrumque Actum duabus vittis ſericis, rubea & cærulea, nectente.

APPENDIX.

Miracula quædam recentiora Gallice deſcripta.

6 PEr traditionem habetur, quod cum Beatus hic vellet bibere de quodam fonte, qui

A qui eſt in via Repauſatorii, inter eoſdem montes; aqua ipſi verſa ſit in vinum: qui fons exinde nominatur Fons S. Joannis.

Aqua in vinũ verſa.

7 Anni circiter quadraginta ſunt, quod Religioſus quidam Ordinis S. Franciſci de Obſervantia, Conventus oppidi Cluſæ in Sabaudia, poſſeſſus à dæmone, adductus fuit ad S. Joannem, per R. P. Guardianum & Fratres aliquot d. Conventus. Hi cum ibi ſolennem Miſſam celebrandam curaſſent, pro liberatione d. Religioſi; ſolum incluſerunt in caveam, quæ eſt ſubtus tumba ipſius Beati: ſupra cujus valvam poſuerunt grandem lapidem, atque ita ad prandium ſumendum abierunt. Poſt duas autem horas reverſi, invenerunt hominem, in capella ambulantem, ſanum ac ſalvum, qui deinde vixit multis annis, abſque ſenſu alicujus incommodi.

dæmoniatus curatus,

8 Famulus quidam Cartuſiæ Vallis-ſanctæ, morbo caduco laborans, accepit à Ven. P. D. Raphaele Guilielmo, tunc Priore, phylacterium, in formam Agnus Dei compoſitum, cui incluſerat aliquid de terra ſepulcrali B. Joannis: cujus ille virtute integram conſecutus eſt ſanitatem. *De hujus Prioris ætate rogatus Dominus Carolus le Coulteux anno* MDCLXXXXI, *in Cartuſia Majori operam dans Annalibus Ordinis colligendis, reſcripſit, in quodam Priorum Vallis-ſanctæ indiculo notari, quod ipſam rexerit ab anno* MCCX *ad* XXIV: *verum recentius ſibi videri miraculum, quam ut ad tantam antiquitatem poſſit aſſurgere: ideoque hic potius intelligendum* Dominum Nicolaum Raphaelem Guilielmum, *Repauſatorii Priorem ab anno* MDCXXIV *ad* XXXII, *quando officio abſolutus rediit ad dilectam quam erat profeſſus Cartuſiæ Majoris ſolitudinem, in eaque obiit* MDCXXXIV, I *Aprilis, nec ſcitur unquam Repauſatorio præfuiſſe; cujus tamen titulum reperiſſe ſe ait Domnus Carolus, Raphaelem Guilielmum additum, in ſuo accuratius relecto Ms. his Latinis verbis*: V. P. D. Raphael Guilielmus, tunc Repauſatorii Prior, ſervo Cartuſiæ Vallis-ſanctæ dedit excerptam terram de Beati ſepulcro, in modum Agnus Dei involutam: cujus

item epilepticus

B virtute ſanatus eſt.

9 Claudius Hudry, ex vico Cluſæ ditionis Gebennenſis, annis jam elapſis novem, adduxit ſuam uxorem ad novemdium celebrandum, ex voto quo ſe obſtrinxerat B. Joanni, ſi ejus meritis à malo, quo poſſidebatur, dæmone liberaretur, ſicut & liberata mox fuerat.

D EX MS. *& dæmoniaca:*

10 Vir quidam, prope Mentonum in Sabaudia manens, mente ſua exciderat: pro quo cum ſui conſanguinei voviſſent, ipſum ad Repauſatorium adducere peregrinum; executi votum ſuum ſunt, & ille ad ſanos ſenſus rediit: credo jam elapſos annos quatuordecim.

amens quoque

11 Parvula, cum febri vehementi luctans, commendata fuit à matre B. Joanni; miſſo ad Repauſatorium puero, qui ibi Miſſam dicendam curaret, pro recuperanda parvulæ ſanitate. Hic ſua legatione perfunctus, tradidit matri aliquid terræ, quod de ſepulcro Beati ſumpſerat: ipſa vero ejus particulam appendit collo filiæ, quæ tum forte ex paroxyſmo tremebat: & continuo ceſſavit tremor. Verum, cum fortuito caſu excidiſſet amuletum, rediit continuo paroxyſmus. Quod cum animadvertiſſet mater, terramque ſacram à collo filiæ decidiſſe, continuo ipſam ei reaptavit: & ſtatim ſanatam filiam, omnique febri liberam habuit. Erat mulier illa ex oppido Cluſæ in Sabaudia; res autem contigit, quo tempore Repauſatorium Prior regebat Ven. P. D. Irenæus Dournais.

& puella febri laborans.

E

12 Atque hæc ſcripta quidem non inveniuntur, vera tamen ſunt, quemadmodum apparet. *Quomodo autem id apparebat? Credo ex recenti & certa atteſtatione eorum qui præſentes adfuerant & vivebant, dum iſta ibi ſcriberentur: quod tempus utcumque cognoſci poterit ex tempore ultimo nominati Prioris, quem Repauſatorio præfuiſſe intelligimus ab anno* MDCXXV *uſque ad* XXXIII; *triennio autem poſt majorem Priorem, conſtitutum: quo munere cum ſimiliter abſolvi petiiſſet anno* MDCXLIII, *eodem anno è vivis abiit.*

Quando hæc ſcripta.

DE SANCTO ODUINO

C

PRESBYTERO MARTYRE HUGARDIÆ IN BRABANTIA

F

Notitia ex Molani Natalibus Sanctorum Belgii.

G. H.

XXV JUNII.

Cultus,

HUgardia *ſic dicta, quaſi* Hugoniſterra, *celebre municipium eſt diœceſis ac ditionis Leodienſis, Brabantiæ Regiæ oppidis undique circumſeptum: quod cum anno* MXIII *muris cingere pararet Baldricus Epiſcopus Leodienſis, à Lamberto Comite Lovanienſi prohibitus fuit. In hoc colitur* XXV *Junii* S. Oduinus Martyr, *cujus res geſtas ex Lectionibus propriis, more ſuo Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii deſcripſit, in hunc modum.*

Sacerdotiũ

2 Hugardiæ, natalis S. Oduini Martyris, qui ad Sacerdotii honorem provectus, ſingulariter invigilabat jejunio, orationi, pſalmodiæ & eleemoſynis. Unde cum iret in villam Merceles (aut Meldaert ut putatur) celebraturus Divina, obvios habuit duos ſcurras: qui fraude machinabantur extorquere pecuniam, quam pupillis, viduis, & indigentibus diſtribuere eum agnoverant. Sed alter, qui ſe mortuum fingebat, juſto Dei judicio mortem obiit: à qua tamen piiſſimus Oduinus eum reſuſcitavit. Poſtmodum exorta eſt quæſtio inter agricultorem quemdam & filiolum ſpiritualem S. Oduini, de metâ inter confinia agrorum: de quâ, ſecundum jus & æquitatem decidendâ, communi conſenſu nominatus eſt arbiter. Beatus autem vir ſententiam decîdit contra ſuum filiolum. Unde is irâ percitus, foſſorium à manu patrini ſuſcepit, & in verticem ejus violenter direxit, ſciditque ei caput medium. Sanguinis autem effuſio fontis venas mox aperuit, de cujus lotione multos fuiſſe reſtitutos ſanitati perceptum eſt. Natalem habet in die natali Præcurſoris Domini. Ideoque Hugardienſes ad Divum Gorgonium Canonici,

mortuus reſuſcitatus,

Martyriũ,

fons emanans:

A feſtum ejus, quod Duplex celebrant, transferunt in diem ſequentem. Et Reliquias corporis ſacri, quieſcentes in capſâ, in Proceſſionibus ſæpius circumferunt, potiſſimum tamen ultimo feſto Pentecoſtes. *Hæc Molanus, qui fere eadem habet in Indiculo Sanctorum Belgii. Ejus exemplo* S. Oduinum *etiam retulerunt Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis, Sauſſajus in Martyrologio Gallicano, Ferrarius in Catalogo generali: & longo ſatis encomio, ſed mutata ſolum phraſi, Bartholomæus Fiſen in Floribus Eccleſiæ Leodienſis, & in Hiſtoria ejuſdem Eccleſiæ lib.* 11 *num.* 31; *ubi Martyrium ejus refert ad annum* MCCIX. *Reverendus Dominus Decanus, anno* MDCLIV *rogatus de* S. Oduino, *reſpondit*, nihil poſſe ſe amplius adferre, quam quæ apud Molanum de eodem habentur: Reliquias, utpote diſperſas ab impiis, nullas amplius certas ſupereſſe. *Eodem ergo caſu exiſtimare licet deperditas quoque fuiſſe Lectiones veteres, quarum ecgraphum ſequi ſe profitetur Molanus, nec facile ſperare nunc poſſumus aliud alibi inveniendum.* D

AUCTORE D. P. *Reliquiæ.*

DE B. GUIDO MARRAMALDO,

ORD. PRÆDICAT. NEAPOLI IN CAMPANIA.

D. P. Ex Diario ſacro Dominicano Dominici Mariæ Marcheſii.

CIRCA MCCCXCI. PRatitulati ſcriptoris, *in colligendo Diario iſto, & ſub annum* MDCLXXII *ſex tomis vulgando grandia merita, Hiſpaniarum Rex ſeu potius tot Sancti ac Beati Dominicani, per eum eruderati, poſt annos circiter viginti coronarunt Puteolanæ Eccleſiæ Infulâ, ad decorem potius, quam uſum conceſsâ; ſiquidem haud diu poſt vitâ exceſſit. Primus nos hic docuit, ſuum concivem* Guidum *numerare inter Ordinis Prædicatorii Beatos, tribus potiſſimum argumentis.* I. Quod ad corpus ſub annum MCCCXCI defuncti ea claruerint ſigna ſanctitatis certæ, ut capella S. Mariæ à Roſario cognominata, in æde primaria S. Dominici, intra quam ſepultum illud fuit, mutato mox nomine nuncupari cœperit Capella B. Guidi, quemadmodum conſtat ex publico iſtic inſtrumento, quo Zizotta de Aceriis anno MCCCCXXVIII fundum quemdam Patribus legat ea conditione, ut pro ſalute animæ ipſius legatricis quot hebdomadis terna fiant ſacrificia in ſacello B. Guidonis. II. Quod ibidem publice exponatur vetus ejuſdem effigies, cum radiis circa caput ac titulo Beati; ſimiliterque in Capella S. Dominici; nec non Eugubii in Umbria in clauſtro S. Martini, *teſte Michaële Pio parte* 2 *lib.* 4 *pag.* 348, *ubi ſimpliciter appellatur* B. Guidus de Neapoli. III. Quod in Comitiis Provincialibus Ordinis, per regnum Neapolitanum celebratis anno MDCXII, commiſſum fuit Seraphino de Nocera, tunc Provinciali, daret operam, ut Româ impetraretur facultas colendi illum cum Officio & Miſſa.

B *Cultus antiqui argumenta certa,*

C

B. GVIDVS MARAMALDVS. *Ord. Prædic. Neapoli 25 Junii*

dies incertus.

2 *Pro qua autem anni die? Crediderim aliquam in genere optaviſſe Patres, ſacræ Congregationis Rituum arbitrio definiendam; Marcheſium interim hanc legiſſe, qua nullus ei alius occurrebat ſui Ordinis vel Sanctus vel Beatus, prout aliàs quandoque à ſe factum ipſe mihi per epiſtolam reſcripſit; licet id diſſimulaverit de* Guido *fateri. Rogavit tamen alia occaſione, ut quando de antiquo cultu conſtat ſatis, ideoque meretur* Guidus *noſtris Actis inſeri; non gravemur huic diei relinquere nomen ejus, quam ſperabat facile à ſacra Congregatione approbandam, cum cultus illi fuerit probatus. Interim miſit effigiem Beati, hanc quam vides, acceptam ex tabula veteri, quæ communiter creditur opus eſſe celebris illius Zincari: qui ſi floruit ſub finem decimi quinti ſeculi, ut mihi ſcribitur; datur occaſio ſuſpicandi, eodem tempore factam aliquam tranſlationem corporis in æde S. Dominici, aut alia ratione inſignitur auctum* B. Guidi *cultum, annis jam fere centum elapſis à morte: qui cultus aliis adhuc centum annis perſeveravit; quoad uſque obſeſſa anno* MDXCVIII *à Francis Neapoli, & extremam famem patiente, corpus cum Vita & magno ſuppellectilis eccleſiaſticæ ſcripturarumque veterum theſauro, ſic abſconditum fuit; ut ſuperveniente poſt ſolutam obſidionem peſtilentia, & defunctis, qui notitiam loci ſecreti habuerant, hactenus non potuerint reperiri, quantumcumque magnâ adhibitâ diligentiâ. Perſeverat tamen tradita per manus credulitas, tunc invenienda omnia, cum extremæ penuriæ neceſſitate aliqua Conventus premetur: quæ licet ſæpe maxima fuerit, necdum tamen contigit eam ſic levari.*

corpus cum theſauris occultatum anno 1598

Effigies radioſa cum titulo Beati.

3 *Hæc*

A

Fabritio Marramaldo arcẽ tuente,

3 *Hæc ſumma trium epiſtolarum, quas ea ſuper re Marcheſius ſcripſit: quibus ex Summontii Hiſtoria Neapolitana addiderim, præcipuam defendendæ contra Francos urbis curam arciſque pro Cæſare ſervandæ cuſtodiam creditam fuiſſe* Fabritio Marramaldo: *quem quia exoſum Franci habebant, haud vana Fratres formido potuit inceſſiſſe, ne ſi urbs caperetur, dolorem receptarum à Fabritio cladium miles exacerbatus ulciſceretur in ejuſdem nominis & familiæ Beatum; ideoque abſcondendum potius illud crediderint, quam tot alias inſignes ſuas Reliquias, quibus minus periculi fore credebant. Ex tunc autem deſiit Beati cultus, & capella ad priorem nuncupationem rediit, donec divinæ providentiæ placuerit theſaurum ſacrorum oſſium (quem vel inde conſtat de terra honorifice elevatum fuiſſe, tamquam Beati, non abſque Ordinarii conſcientia) denuo in lucem educere, unà cum Vita, ſi qua antiquitus ſcripta adſit. An autem adſit, haud leviter dubito; cum nullum ejus indicium reperiatur neque in Mss. Codicibus Ambroſii Taëgii, uſque ad annum* MDXIII *diligentiſſime collectis; neque in Vitis editis vel à Leandro Alberto ſub annum* MDXVII, *vel à Joanne Flaminio ſub annum* MDXXIX, *vel à Seraphino Razzio ſub annum* MDLXXV; *qui omnes ante Lautrechii tempora & pretenſæ Vitæ amiſſionem ſcripſerunt.*

an tunc etiam diſparuerit Vita?

B

Dicitur nobiliter natus

4 *Circa medium hujus ſeculi edidit Theodorus de Piperno Compendium hiſtoricum virorum illuſtrium Neapolitanæ provinciæ: ex quo nobis adhuc ignoto ſumpſiſſe profitetur Marcheſius qualemcumque Vitam hic Latine reddendam.* Natus eſt B. Fr. Guidus Neapoli, parentibus ibidem nobiliſſimis, ex quibus Guilielmus Marramaldi ad Nidenſem Sedem ſive Curiam (*inter antiquas quatuor, ſecunda hæc numerabatur, poſt Capuanam prima*) nunc extinctam, pertinens, Fratres habuit Landulfum Archiepiſcopum Barienſem Legatum Apoſtolicum, ac deinde S. R. E. Cardinalem, & Carolum Majoremdomus Caroli Regis. A puero vixit cum omni modeſtia, mire diligens ad ſtudia. Cumque frequens eſſet in Conventu S. Dominici, pia & erudita Fratrum converſatione captus, inter ipſos recipi petiit & obtinuit. Receptus, & Philoſophicis ac Theologicis bene inſtructus, non ſolum perquam devotus religioſus, ſed etiam egregius evaſit Verbi divini prædicator.

ſumpto habitu egregie ſtuduiſſe,

C Quod ille talentum locis pluribus fructuoſe exercuit, nominatim autem in civitate Raguſina; cui ſic placuit, ut ejus intuitu fundatus ibi ſit Conventus Ordinis.

5 Regreſſus in patriam, inſtitutus à ſummo Pontifice fuit Inquiſitor Generalis per totum Regnum; multoſque labores ac perſecutiones ſuſtinuit, liberrime exercens officium iſtud, moleſtiæ atque invidiæ plenum. Sed in virtute Crucis, cujus etiam figuram ligneam penes ſe geſtabat ſemper, illæſus ab omnibus periculis exiit. Ita cum aliquando conventum obſediſſet ingens tumultuantium multitudo, ipſe in tectum chori progreſſus, Crucem ſuam contra illos protulit, mandans ut continuo inde abſcederent; & tantum cunctis terrorem incuſſit, ut momento citius diſſipati fuerint. Alias à Rege Roberto accerſitus, miſſis militibus, quaſi ad ſuam præſentiam illum tuto adducturis, revera autem in carcerem retruſuris; ipſe divinitus cognito illorum conſilio, elata Cruce adjuravit eos, ne in ſe violentas manus injiceret quiſquam: iturum ultro ſe, & acturum cum Rege; quem ſuo alloquio ſic placavit, ut qui eum antea ferre non poterat, perſuaſus ſuum ab illo regnum turbari, propter frequentes tumultus, exercitæ contra hæreticos ſeveritatis causâ exorientes; non ſolum liberum à ſe dimitteret, ſed etiam ſecurum, quod Inquiſitionis ſacræ cauſis Rex ſe amplius non immiſceret.

virtute Crucis ſemper ſe tutatus.

D AUCTORE D. P. & *Inquiſitor ſtatutus.*

E

Corpus cũ Theſauro abſconditũ adhuc latet.

6 *Habemus libellum, cui titulus,* Dux *Advenarum, Neapolim curioſe perambulantium, auctore Abbate Pompeio Sarnelli Italice ſcriptum, editumque anno* 1685; *ubi cap.* 17 *deſcribitur* Regalis eccleſia S. Dominici, *in cujus nomen reſtaurata & conſecrata fuit anno* MCCLV *ab Alexandro Papa IV, cum ante annos* XXIV *S. Michaëlis nomine adhuc cenſeretur, ſub quo fuerat Benedictinis anno* MCXVI *conceſſa. Hic intra portam majorem eccleſiæ portamque monaſterii, legere eſt antiquum titulum hoc principio:* Nimbifer ille *&c: qui titulus quoniam diu ſteterat ad os cujuſdam ciſternæ, conatus fuit Fr. Cyprianus à Neapoli explicare, in eum ſenſum, quo ſignificaretur, in ipſius ciſternæ fundo latere corpus* B. Guidi Marramaldi *cum argentea eccleſiæ ſupellectile, iſtic pariter abdita: ſuamque ea de opinione lucubrationem edidit, ſub titulo* Ciſternæ diſcoopertæ; *ſed ego, inquit Sarnellius, oppoſui eidem* Filum Ariadnes; *docuique petram illam non eſſe aliud, quam naufragi cujuſdam monumentum, ſublatum de pavimento eccleſiæ, quando chorus tranſponebatur, applicatumque ciſternæ iſti, cum qua aliàs nihil commune habebat. Iſtam vero controverſiam indicare hic placuit, ut indicetur, non ita pridem adhuc quæſitum fuiſſe in theſaurum iſtum, & quam firma perſuaſione Neapolitani credant, ipſum apud Prædicatores deliteſcere.*

F

DE VENERABILI BERTA,

RECLUSA ULTRAJECTI IN BELGIO

Notitia ex Necrologio, juxta corpus ſervato.

D. P.

ANNO MDXIV.

Anno 1456 *Recluſa Berta;*

ANno Domini MCCCCLVI, *quo David, Philippi Boni Burgundiæ Ducis filius, per tranſactionem cum Gisberto Brederodio, prius quidem electo, ſed numquam confirmato, pacificam iniiſſe viſus eſt Ultrajectinæ ſedis poſſeſſionem, multis deinde modis & factionibus per annos* XI *inquietandam, ingreſſa eſt Recluſorium ſuum* Venerabilis Berta, *extra omnes publicarum revolutionum curas victura per annos* LVII. *Ita legimus in ecgrapho Chartæ mortualis, quæ veluti quoddam vitæ compendium, rite ſignata ac ſigillata, intra pyxidem vitream recluſa & reperta fuit in ejus ſarcophago. Ecgraphum autem illud* ex memoriis Lappii *Bollando ſubmiſit anno* MDCXLIII Bartholdus Nihuſius; *poſtquam eamdem Chartam Teutonice verſam publici juris feciſſet. Florebat tunc Ultrajecti eruditionis famâ clarus*

Ju-

A AUCTORE D. P. *videtur repertum post* 1561,

Jurisconsultus Gisbertus Lappius : *cujus curâ habemus Historiam Ultrajectinam Joannis à Beka, ex parte suppletam editamque : sed eum cujus memorias allegat Nihusius, existimo illius Synonymum avum esse ; qui, teste Valerio Andrea in Bibliotheca Belgica, ibidem fixa sede, & uxore ducta Medicinam exercuit, circa medium seculi* XVI, *& obiit anno* MDLXXIV. *Igitur tempore intermedio, ac forte sub Frederico Schenckio, primo ultimoque ejus loci Archiepiscopo, sub annum* MDLXI *instituto, & collapsa per Cleri incuriam sacra studiosius restaurante, apertum fuerit monumentum* Bertæ, *vulgo venerabiliter habitum ; nisi quis opinari malit à Calviniſtis destructum, defosso alibi corpore, cujus notitiam in sarcophago repertam, curaverit Lappius senior transcribere, ad suam posterorumque memoriam, & Junior miserit Bollando per Nihusium. Ipsa sic legebatur.*

tamquam mortuæ 1514,

2 Anno milleſimo quingenteſimo decimo quarto, ipſo die S. Lebuini (*die scilicet Translationis, Natalis enim colitur* XII *Novembris*) poſt Nativitatem S. Joannis Baptiſtæ devota Chriſti Virgo Berta, filia Jacobi, intra ſeptimam & octavam horas migravit à ſeculo, plena operibus bonis, anno ætatis octuageſimo ſeptimo, profeſſa ſoror ſecundum Regulam Anachoretarum, per Rev. in Chriſto Patrem, Domnum Judocum Epiſcopum Hierapolitanum, ac ſacræ Theologiæ Profeſſorem, cum licentia & approbatione Reverendiſſ. in Chriſto Patris & Domini, Dómni David de Burgundia, Epiſcopi Trajectenſis. Quæ devota Berta arctam peregit pœnitentiam, in cilicio & ſimplici tunica æſtate & hieme, ſine carnibus & lacticiniis ; ſine igne, nudis pedibus & obſervantiis plurimis. Dumque in tam rigida pœnitentia vixiſſet annis quinquaginta ſeptem & amplius, quievit in Domino, in loco apud eccleſiam Civilem Trajectenſem ; petiitque ſepeliri in loco ubi pœnitentiam explevit. Quæ omnia & ſingula prædicta, Nos, Hermannus de Lockhorſt, Decanus eccleſiæ S. Salvatoris Trajectenſis, & Vicarius Reverendiſſ. in Chriſto Patris & Domini noſtri, Domni Friderici de Raden Epiſcopi Trajectenſis ; & Nos, Jacobus de Appelteren, Decanus eccleſiæ Majoris Trajectenſis ; & ego Theodorus Prior Regularium in Trajecto certificamus & notum facimus per præſentes cum ſigillis noſtris, anno Domini ut ſuprà.

B

C

& juxta recluſionis locum ſepultæ,

in eccleſia civili dicta,

3 *Non eſt hæc formula (ut Nihuſio in Epiſtola Bollando ſcripta viſum) ex earum genere, quibus alicujus Fratris aut Sororis mors annuntiari ſolebat & etiamnum ſolet per Collegia & Monaſteria, ad poſtulandum ſuffragia precum. Plus aliquid illa ſapit, & teſtimonium publicum eximiæ ſanctitatis continet, in omnem poſteritatem durabile. Quare dignam cenſui* Bertam, *quæ hic, poſt alios diei præſentis Sanctos atque Beatos, referretur cum titulo* Venerabilis, *donec aliunde aliud quid lucis affulgeat. Ex impreſſo Teutonico interim ſubjicio, quod* ſcripſit devota ſoror Berta libellum Precum & Meditationum de vita Chriſti, editum Leydis MDXVIII. Civilis eccleſia, *juxta quam illa vixit, & in qua voluit ſepeliri, vulgo* de Buerkerke, *id eſt Parochialis, in qua vicinis, id eſt, civibus ſub eadem Parochia cenſitis, miniſtrantur Sacramenta, curantur funera, aliaque geruntur, Collegiatis majoribus, vulgo* Dom-kerken, *id eſt,* Dominorum, *ubi nobiliora dumtaxat officia celebrantur, minus commoda.*

4 *Scribit autem de ea Nobis vir patriarum antiquitatum ſtudioſiſſimus Antonius Matthæus, Lugduni Batavorum Juris Anteceſſor, libris etiam editis notus. In quibus ſunt Veteris ævi Analectorum, hactenus necdum viſorum Tomi tres, beneficio ipſius ad nos perlati ; atque inſuper Tomus unus grandior de jure Gladii Tractatus, & de Toparchis qui exercent id in Diœceſi Ultrajectina. Scribit, inquam, nobis de civili Eccleſia vir iſte Clariſſimus, deſuper interrogatus in hæc verba :* Parochialis ea fuit. Frequens in ea plebs. Convenire in eam ſolita coliegia mechanica ; condebant ibi plebiſcita : habebant ibi, & adhuc habent ſua ſingula ſepulcra. Epiſcopus inaugurationis causâ cum in urbem veniſſet, mox ab ingreſſu eam adibat : in ejus ſacriſtia exuebat habitum ſecularem, & eccleſiaſticum induebat : & ſic inde progrediens à Canonicis S. Martini, ad proximum pontem obviis, ſolebat excipi, & in eccleſiam deduci. Verum ſuperiori ævo, cum cœpiſſet Ultrajecti reformari religio, chorus eccleſiæ iſtius, quo commodius eſſet iter, deſtructus juſſu Magiſtratus : & factum tunc ut perirent multa, quæ jam obruta, eccleſiaſtica monumenta. Nec ego de fundatore ejus quidquam adhuc ſcio.

D *Regula anachoretica ſub qua vixit Berta*

5 *Hactenus V. Cl. Antonius Matthæus, in ſuis ad me litteris datis* XVI *Feb.* MDCC. *Regulæ Anachoretarum, ſecundum quam profeſſa dicitur Berta, nullum potuit invenire veſtigium in tota Hiſtoria Ultrajectina ; nec potui ego reperire quidquam, unde conjectem, quantum illa Regula præceſſerit ætatem Bertæ. Quamquam enim cum Necrologio prædicto miſſa nobis ſit* Regula Canonicorum Regularium & Eremitarum Ordinis S. Adalberti, Archidiaconi Ultrajectenſis & Eremitę Hæcmundani, Friſiæ, Northollandiæ & Kermerlandiæ Apoſtoli ; *hæc recentius ſcriptam ſe probat vel ſolo titulo* Northollandiæ, *anno* MDLXXX *primum audiri cœpto ; cum ea ditio antea Friſiæ nomine cenſeretur, à qua tunc avulſa fuit & Hollandiæ adjuncta. Totam etiam ſe novam oſtendit, bis faciens mentionem* Cappucinorum, *quos conſtat in Italia primum cœptos nominari circa annum* MDXXX, *uti videre eſt in tractatu Fr. Joannis de Terra-nova tunc viventis, quem dedi* XVIII *Maij poſt Acta B. Felicis ; in Belgium autem non fuerunt recepti ante annum* MDLXXV. *Quia tamen fieri poteſt, ut ejus compilator vetuſtiorem aliam, & ſeculo* XIV *priorem præ oculis habuerit, placet rem ſanctam & minime prolixam, alibi autem non facile inveniendam, hic apponere, quo facilius ſit de cunctis judicare. Sic ergo habet.*

E

non eſt ea, quæ invenitur Ms.

F

1 Quicumque hanc ingredi Regulam in votis habent hujuſque onus leve ſuſcipere, oportet ante omnia caritatem habeant erga proximum, cujus affectus maxime in Collegas reluceat ; ſemotâque omni vanitatum pompâ mundanorumque affectuum illecebris, Divum Adalbertum ſumant in fautorem, protectorem & patronum, hujuſque tam exemplaris vitæ à Deo conſtitutum conſervatorem.

tamen hic proponitur, lectori dijudicanda.

II Singulis hanc amplexantibus vivendi normam, annus probationis datur, quo peracto vota ſolennia hæc Deo offerunt, Paupertatis, Caſtitatis, Obedientiæ, Clauſtri perpetui, Silentii & Abſtinentiæ perpetuæ.

Finis & vota,

III Hujus Regulæ ſtudium in ſpiritu contemplativo & meditationibus ad acquirendam perfectionem ponitur.

IV Deo laudes per Officii Romani ſolennem cantum, in dies horaſque diſtinctas celebrabunt.

forma habitus,

V Omnes

A v Omnes totius orbis neceſſitates, etiam per particulares orationes commendabunt.

forma habitus, vi Omnes hujus Ordinis Collegæ hiſce veſtibus utantur. Tunicam ſive ſutanam unam, ex panno Capucinorum confectam, hoc eſt cordato, hancque talarem ferent, & in forma aliorum Sacerdotum, excepto colore; nihil infrà geſtantes, præter caligas ſuperiores ex tela ſaccea laboratas: nullis vero linteis licitum uti. Pedibus nudis incedant. Calceamenta illis libera in formam Capucinorum: permittitur tamen ut in hieme, propter vim frigoris, domo exeuntes, ligneis utantur calceis: nec tamen panneis utantur ſoccis, niſi pro morbo, Superiorum permiſſu. Cingulum ferent è corio nigro, pileuſque quadratus & niger, in formam Sacerdotum ſecularium illis erit; non refragante tamen Regula, capuciolum habere nocturnum, pileumque domeſticum poterunt.

vii Præpoſito Superiori ſola hæc in veſtitu differentia: palliolum geret uſque in media brachia, cum parvo capucio nigro; exeuntique illi conceditur pallium, uti ceteris, nigrum.

B viii Novitiis in veſtitu nulla diſtinctio. Coronam in capite ferent Sacerdotes, ſed ordinariam, & quiſque ſecundum Ordinem quo eſt inſignitus.

rigor clauſuræ, ix Silentium omnibus erit perpetuum, niſi per Superiorem aliter conceſſum fuerit, cujus conſcientiæ hanc rem committimus.

x Nullus unquam è clauſtro reperietur exiiſſe, qui non apoſtaſiam, viſceribus depravatæ mentis lue corruptis, cordi, in ruinam animæ, velit inhærere.

xi Superiori ſoli libertas, cum eo quem elegerit, pro urgenti neceſſitate ex eremo exire conceditur; & hoc non niſi votorum omnium conſenſu, cujuſque conſcientiæ committitur; ut nullius conſiderationis particularis affectu deſiderare directe aut indirecte exitum poſſit, aut quovis modo vota ſuorum ſolicitare.

ratio victus, xii Quiſque Canonicus in domo diſtincta per clauſtrum vivet, ſemel tantum in die refectionem ſumens.

xiii Tribus in hebdomade diebus, carnibus veſci licitum.

xiv Tribus in hebdomade diebus, Matutinis abſolutis, diſciplinam corpori adhibebunt.

C xv Cilicium præſumitur continuum in veſtitu.

xvi Contemplationi ſe quiſque dabit unâ horâ, poſtquam ſurrexit; unâ etiam horâ ante prandium, unâ denique horâ poſt Completorium.

xvii Dum pulſus campanæ datur ad Horas, quiſque debitâ diligentiâ properabit, niſi à Superiore ob morbum diſpenſetur.

xviii Orationi privatæ vocali, mediâ horâ mane, quiſque vacabit: ante prandium etiam & ſub veſperam.

occupationum, xix Bis in die Viſitator cellam cujuſque ingreſſus, debiliores animos confortabit; dæmonis, ſi neceſſum eſt, impulſus ſalutaribus monitis repellet; nec hoc tamen ultra quadrantis ſpatium, niſi gravior neceſſitas aliud poſceret.

xx Quod reliquum erit temporis, poterit quis aut in hortis ſuis terere laborando, aut per clauſtrum deambulando: ſilentio tamen continuo obſervato.

xxi Nil poterunt habere ſibi proprium; ſed quidquid datum fuerit, juſſu Superioris commune erit.

relaxationis moderatæ, xxii A nullis recipere aut mittere litteras poterunt, quas non legerit Superior. A nullo viſitari,

niſi præmeditato & recepto conſenſu Superioris. D

xxiii Singulis quindenis ſimul omnes uno in refectorio comedant, obſervato tamen in menſa ſilentio, poſt quam una hora recreationi conceditur, omnibuſque colloqui eſt licitum. AUCTORE D. P.

xxiv Singulis menſibus unus dies detur recreationi, quo tempore tolluntur leges ſilentii, permittiturque in magno clauſtro aut horto deambulatio.

xxv Prout mandabit Superior, in horto communi quiſque laborabit.

xxvi Habebit quiſque in cella culcitram repletam paleâ: nec ſibi aſſumant lectos. Cooperturæ duæ pro frigoris rigore conceduntur, infimi tamen pretii.

xxvii Omnibus ſeptem horæ ſomni conceduntur.

xxviii Duo tantummodo erunt Officiales domeſtici; unus diſtributioni & œconomiæ, alter culinæ inſudabit.

xxix Oeconomus portionem cuique horâ prandii per cellulas diſtribuet: ſinguliſque hebdomadis ſalem, oleum & acetum, prout judicabitur neceſſe. *Officialiũ munia,*

xxx Solus œconomus, quo poteſt fieri rarius, pro neceſſitate domus, cum conſenſu Superioris, exibit. E

xxxi Coquus non erit Sacerdos; ſed tamen Canonicus & Eremita, uti ceteri, ſolâ tonſurâ munitus.

xxxii Superior habebit ſuum domicilium juxta templum, in quo erit culina communis: manebitque cum eo, ſi copia Religioſorum exigit, unus titulo Sacellani ſive Aſſociati, cum duobus Officialibus. *habitatio,*

xxxiii Ab alio latere templi jungetur refectorium commune: cui annexa cellula Cuſtodis templi.

xxxiv Omnes Canonici euntes ad templum aſſument in brachia ſuas pelles in ſignum Canonicatus; & canent cum ſuperpelliceo, ſequenturque Officium Romanum.

xxxv Omnia officia mutabilia, & nulla permanentia erunt. *commutatio,*

xxxvi Superior omnium votis creabitur per ſingulos tres annos: permittitur tamen continuari, ſed ſemel; & is vocabitur Præpoſitus; illi vicarius, Decanus; iſque conſtituetur à Præpoſito, ſed ſingulis annis renovabitur.

xxxvii Cuſtos templi per ſingulos annos mutabitur à Superiore, ſimulque & œconomus. F

xxxviii Poterit ſibi quiſque Superior alium aſſumere, Sacellanum aſſociatum.

xxxix Solus coquus in vitam manebit, heres humilitatis.

xl Numquam Superiori, niſi peditem exire licebit. *jejunii rigor,*

xli Confeſſarii numquam niſi in quatuor anni temporibus, poterunt ſe dare publice confeſſionibus excipiendis, niſi peculiaris facultas Superioris acceſſerit. *Novitiorũ inſtitutio:*

xlii Superior tenebitur ad eumdem rigorem, quo minimus per leges adſtrictus eſt; tenebiturque ſingulis diebus novum denominare cellarum viſitatorem; ſinguliſque menſibus unam habere de zelo religionis & de merito ſtrictioris vitæ concionem, & hanc in Capitulo.

xliii Adventum cum magno rigore jejunii commendabit: per Dominicos & Feſtos dies concionem ordinabit, & per Adventum & Quadrageſimam in templo. Unam in Capitulo ſingulis hebdomadis inter Fratres jubebit dici.

xliv Novitii in templo non poterunt geſtare

A ſtare ſignum Canonicatus, & hæc ſola differentia inter alios.

AUCTORE D. P.

XLV Senior Eremi habebit curam inſtructionis Novitiorum, dabitque eis formam ſtudii contemplativi, fovebitque in viſceribus eorum ignem ſeptiformis Spiritus; quo accenſi, in majorem caritatis effectum eluceant.

XLVI Nulli per leges, excepto Superiore & œconomo, datur tractare monetam.

eorumdem ſolennis veſtitio.

XLVII In ingreſſu Religioſi in Ordinem, in meditullio templi, in corona Fratrum proſternetur; reſponſoque dato de petitione panis, benedictio veſtibus adhibebitur; & dum cantatur Pſalmus Miſerere, iiſdem induetur; & poſt mutuum omnium amplexum, aget Superior de caritate erga Fratres, & merito religionis. Poſt quæ cantabitur Te Deum laudamus: dabitur ei à Superiore poſſeſſio ſedis in templo: jubebitur publice intonare, Deus in adjutorium meum intende, nihilque aliud: quo abſoluto procedet ad pedem altaris, ubi Sacro de Spiritu ſancto votivo intererit.

XLVIII In die unius Canonici & Eremitę; B permittitur, pro devotione parentum, Collegis recreatio.

Paupertas in communi, qualis.

XLIX Ubi corona laborum mors evenerit, ſepelietur quiſque in veſtitu; deponeturque in loco publico, & cavea omnibus deſtinata.

L Caſu quo fidelium devotione augeantur Eremi reditus, non admittentur ſupra ducentos florenos annuos in ſingula capita: & hoc ſanci-tum, legeque voti paupertatis corroboratum declaramus.

LI Donaria templo, pro devotione fidelium, recipienda ſentimus; non tamen uſibus applicanda domeſticis.

LII Manebit Superior titulo Prępoſiti, uſque dum per Pontificem titulo Abbatis honoretur; tum Decanus titulo Prępoſiti honorabitur.

LIII Hujus Regulę Canonicis omnigenę D vocis cantus permittitur, ſi pleno pectore vox effertur.

Videtur hæc non-tã Regula,

ς *Hactenus Regula Ms. juxta ecgraphum nobis miſſum: & quidem juxta correctionem interlinearem, eadem manu ſed charactere minori factam, ſenſu tamen nuſquam variato. Exemplo ſint Articuli* III, IV *&* V, *qui per verba modi infinitivi ſic fuerant ſcripti* III. Hujus regulę ſtudium, ſpiritu contemplativo inſudare Meditationibus ad acquirendam perfectionem. IV Dei laudes per Officii Romani ſolennem cantum in dies horaſque diſtinctas celebrare. V. Omnes totius orbis ſacri, id eſt, Eccleſię, profanique neceſſitates, etiam per particulares orationes, tamquam per jacula ad Spiritum ſanctum, in meliorem eventum individuæ ineffabilique Trinitati commendare. *Nec ſolum pluries ita mutatur phraſis, ſed etiam Articulus* X *invenitur lineolis ſubductus, quaſi Auctor dubitaverit, eſſetne retinendus an expungendus; ſicut reipſa unus, poſt Art.* XXX *expunctus invenitur*; Obligantur hi duo Officiales (*coquus ſcilicet & œconomus*) ad cantum Horarum uti ceteri; *ut quid enim ad eas obligaretur* coquus; *de quo mox ſubditur, quod* non erit Sacerdos? *His ego attentius conſideratis, planè perſuadeor, non haberi hic Regulam definitive ſcriptam, nedum approbatam ab Epiſcopo, vel ſaltem Pontifici oblatam, multoque minus uſu receptam; ſed primam ac meram Regulæ ideam, quam chartæ commiſerat Auctor, reſtaurandæ Anachoreticæ Regulæ, quam ſub Davide Epiſcopo floruiſſe vidimus, zelum habens, ex voluntate forſitan aut conſilio primi ultimique Archiepiſcopi Ultrajectini Friderici Schenckii. Verum poſt obitum ejus anno* MDLXXX, *mutato ſtatu tam civili quam ſacro, adeo non licuit de novo vel quaſi novo Ordine condendo cogitare, ut veteres quoque ſubſiſtere non potuerint in Provinciis, contra Regiam ac Pontificiam poteſtatem fœderatis.*

quam quædam regulæ idea fuiſſe.

numquam in opus deductæ.

DIES VIGESIMA SEXTA JUNII.

SANCTI QUI VI KALENDAS JULII COLUNTUR.

C SAnctus Gaudentius, S. Felix, } Martyres in Africa.
S. Agapitus, }
S. Emerita, }

S. Agatho, S. Luceia, S. Diogenes, } Martyres Alexandrię.

S. Therapon, S. Macarius, S. Marcus, S. Marcia, } Martyres apud Græcos.

S. Thaddæus Martyr apud Habeſſinos.

S. JOANNES, S. PAULUS, } Fratres ac Martyres Romæ.

SS. Terentianus, Campiductor, Ejuſque filius. Ibidem.

S. Vigilius, Epiſcopus Tridentinus, in Alpibus. F

S. Maxentius, Presb. Abbas, in agro Pictavienſi.

S. Anthion, apud Græcos.

S. David Recluſus, Theſſalonicæ in Macedonia.

S. Babolenus, Abbas Foſſatenſis in Gallia.

S. Joannes, Gothiæ Epiſcopus.

S. Papolenus, Epiſcopus & Abbas in Belgio.

S. Salvius Epiſcopus, S. Superius ejus diſcipulus, } Martyres prope Valencenas in Belgio.

S. Pelagius Martyr, Cordubæ in Hiſpania.

S. Wam-

A S. Wambertus Martyr in Sagienſi Normanniæ diœceſi.
S. Anthelmus Cartuſianus, Epiſcopus Bellicenſis in Gallia. D
S. Dionyſius Bulgarorum Archiepiſcopus, prope Kioviam in Ruſſia.

PRÆTERMISSI ET AD ALIOS DIES REJECTI.

Operâ Rev. Patris Godefridi Henſchenii piæ memoriæ, ubi aliud non indicant litteræ margini appoſitæ.

Anctus Vigilius, Epiſcopus Autiſſiodorenſis, *occaſione S. Vigilii Epiſcopi Tridentini, adjunctus huic diei eſt à Petro de Natalibus, quem ſecuti Maurolycus, Grevenus, Canisius, Sauſſaius, cum Florario Ms. uti diximus ad hujus diem natalem num.* 4. XI Martii.

S. Joannes, Presbyter in agro Turonico, *inſcriptus eſt Martyrologio Anglicano ſecundæ editionis, cum in priori editione eſſet cum Martyrologio Romano & aliis die ſequenti. Nos de eo egi-*
B *mus* VIII *Maji. Sunt etiam qui cum Joanne Monaſterienſi confundant, de quo* V Maji.

S. Quadratus, Epiſc. Athenis, *indicatur in Martyrologio ſub nomine Bedæ excuſo. De eo egimus* XXVI Maji.

S. Lambertus, Epiſcopus Vencienſis in Gallia, *relatus à Baronio, Ferrario, Sauſſaio, ut diximus ad diem natalem* XXVI Maji.

D. P. S. Probus, Presbyter Moguntiæ, *à Ferrario in Catalogo gener. relatus, ab aliis præcedenti die, à nobis inter Prætermiſſos, & ibi, &* XVII Maji.

D. P. Corbicanus, *tamquam S. Confeſſor notus in Belgio, quo ex Hibernia venerit cum* S. Adalgiſo, *refertur à Ferrario in Catalogo, allegato Scotiæ Martyrologio; credo ex ſuggeſtione Camerarii, qui deinde illum præterivit, nempe ignotum Belgis, ignotum etiam auctoribus Vitæ* S. Adalgiſi, *quam examinavimus* II Junii.

Bartholomæus, Epiſcopus Laudunenſis, S. Norberti fautor eximius, & quaſi Archimonaſterii Præmonſtratenſis confundator. Qui relicto Epiſcopatu, Fuſciniaci factus Ordinis Ciſtercienſis Monachus, hoc die mortuus, *cum titulo* Beati *memoratur à Chryſoſtomo Henriquez & Chalemoto: inter Pios à Sauſſaio. De*
C *eo actum ad Vitam S. Norberti* VI Junii.

S. Radulphus, Archiepiſcopus Bituricenſis, *indicatur in Ms. Florario, & apud Grevenum. De eo egimus* XXI Junii.

SS. Lantanus & Bigatus, Martyres Theſſalonicenſes, *leguntur in nonnullis Mss. uti diximus præcedenti die* XXV Junii.

S. Euroſia Virgo Jaccæ, *indicatur à Ferrario in Catalogo generali. De ea egimus* XXV Junii.

D. P. S. Perſeveranda Virgo, *variis Uſuardi recentius auctі exemplaribus, tandemque etiam Romano inſcripta, alio nomine eſt* S. Pecinna. *Cujus verus dies, quo colitur, eſt* XXV Junii.

S. Deppæ Martyris & Socii Anonymi Româ allatæ Reliquiæ, *anno* 1612, *tranſlatæ ſolenniter hac die fuerunt in eccleſiam Novitiatus Societatis Jeſu Tornaci; annuum autem feſtum iis inſtitutum agitur* III *vel* IV *Dominica poſt Paſcha, & extat ea de re libellus Gallicus, quod hic indicaſſe ſatis arbitramur.*

S. Superius Martyr colitur Officio Eccleſiaſtico, ſub ritu duplici, Bononiæ in Eccleſia Patrum Franciſcanorum, ubi hujus ſacrum Cor-

pus aſſervatur, Româ anno 1622 ſub Gregorio Papa XV eo delatum. *Ita nos ibidem accepimus, & in Bononia perluſtrata confirmat Maſinus.*

SS. Baudelici & Nonnoſæ, fratris & ſororis Martyrum, *memoria inſerta eſt Martyrologio Ms. Bruxellenſi eccleſiæ S. Gudilæ. Sunt hi ut ſic conjuncti, alibi nondum reperti. Datur ad* XX *Maji*

S. Badelius Martyr Nemauſi, *an ex loco Nemauſo, Nonnoſa formata? Eſt* Nonnoſus Abbas *in monte Soracte, à S. Gregorio laudatus, & ad* II Septembris *in Faſtis relatus. Ut ſeorſim utrumque celebremus, non audemus ſatis fi-* E
dere uni huic Ms.

S. Deodatum Papam *notavit Henſchenius, repertum alicubi velut Sanctis adſcriptum. Eſt is* D. P.
Adeodatus *hoc die ſepultus ad S. Petrum: ſed nullum ibi cultum habens. Eum ego hactenus invenio obiiſſe* 18 *Maji anno* 677.

Sunzo *ſeu* Sunderoldus, Moguntinus Epiſcopus, *in prælio contra Normannos, Belgium anno* 891 *depopulantes, caſus prope Moſam,* VI *non* XVI Kalendas Julii, *cum titulis* Beati *ac* Martyris *refertur à Bucelino, aliiſque Monaſticorum Faſtorum Auctoribus. Conſultius eo abſtinet ſeculi* 4 *p.* 2 *Mabilio: certe cultum nullum obtinuit à morte; ſolum dicitur* corpus honorifice Moguntiam relatum, & apud S. Albanum ſepultum *fuiſſe, cum Epitaphio, quod refert Serarius, nihil continente nobis notandum.* D. P.

Nongenti monachi in monaſterio Hiberniæ Benchor, ſimul à piratis interfecti, martyrio coronati, ad regnum cælorum perveniſſe *dicuntur à Trithemio lib.* 3 *de Viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti cap.* 33. *Quo citato* Sancti *appellantur à Wione & Menardo in Appendice ad Martyrologium Benedictinum, quod dies feſtus* F
aut obitus ſit ignotus. Wilſonus in ſuo Martyrologio Anglicano eis hunc XXVI *Junii aſſignavit:* D. P.
& ſecuti ſunt Ferrarius atque Fitzimon. Libenter aliquod antiquius teſtimonium nanciſceremur. Interim quæ hactenus ſciuntur, protulimus.

S. Hermoygius, Epiſc. Tudenſis in Hiſpania, *refertur à Tamayo, occaſione S. Pelagii Martyris, nepotis ſui, ubi aliquid de eo in Appendice. Ferrarius in Catal. Gener.* Legioni *eumdem adſcripſit: melius hoc, de Pelagio illuc Cordubâ tranſlato, feciſſet.* D P.

Rudolfus, Epiſcopus Eugubinus, *defunctus an.* 1070, *ut* Sanctus *refertur à Ferrario & Bucelino. Laudavit hominem ſibi familiarem S. Petrus Damiani, & ſanctam ejus mortem cum morte S. Dominici Loricati perſcripſit Alexandro II; unde editor operum, Epiſtolam iſtam vocavit* Vitam SS. Rudolfi & Dominici: *ſed talis auctoritas nulla eſt; neque Eugubini Sanctum vocant, nedum colunt ut talem.*

Rudolfus, Monachus Presbyter, *ab invadentibus Lubecenſem agrum Slavis occiſus, circa an.* 1150, *refertur ex Chron. Slavorum Helmoldi lib.* 1 *cap.* 64, *ut* S. Martyr *à Wione, Ferrario,*

A *Bucelino. Nihil de cultu Helmoldus, neque* Sanctum *vocat : abſtinemus ergo ab eo etiam nos.*

Beatrix à S. Mauritio, ſanctimonialis Ordinis S. Dominici Eboræ in Luſitania, patientiſſima in ſuis morbis & inciſione membrorum, & affectu erga paſſionem & mortem Chriſti, *in Anno ſancto honoratur titulo* Beatæ Sororis, *& ſolum* Venerabilis *à Joanne Rechac ſive de S. Maria, lib. 1 cap. 3 in littera B.*

Benedictus à Græccio in Italia an. 1304, Petrus Romerus, Joannes Lageanus, in Vaſconia, an. 1400, Albertus Moriginis Mediolani, an. 1448, Angelus de Groppina, in Tuſcia an. 1498, Catharina de Orvelas, in Luſitania an. 1520, Ordinis S. Fran. ciſci, *ut* Beati *inſcripti Martyrologio Franciſcano Arturi, cum aliqua illorum commendatione ex Auctoribus ibi allegatis, ſed cultum non probantibus.*

Joannes Heckius, Presbyter & Proviſor Ordinis Præmonſtratenſis, ex monaſterio Dom-martinenſi juxta Heldinum, hoc die anno 1568 ab hæreticis tormentarii pulveris cruciatu toſtus ad mortem uſque, *inſtar* Beati *refertur in Natalibus Sanctorum Præmonſtratenſium Chryſoſtomi Vander Sterre ; & cum* Beatæ memoriæ B *titulo à Petro de Wagenaer, inter Perſonas Præmonſtratenſes ſanctitate illuſtres, ubi vita & mors latinè deſcribitur.*

D. P. S. Theodechildis, Virgo ſacra, *filia Chlodovai Regis Francorum, fundatrix monaſterii S. Petri Vivi apud Senones, ab aliquibus hoc die refertur : nos de ea agemus* xxviii Junii.

Giſwaldus, comes S. Diſibodi, *inſcriptus eſt Menologio Scotico Camerarii, de quo poterit agi ad Vitam ipſius Sancti* viii Julii.

D. P. S. Venera, Virgo Martyr, apud Caſtrum Regale in Sicilia, *refertur ab Octavio Cajetano in Idæa, & in opere de Vitis Sanctorum Siculorum ; tamquam ob ſtudium caſtitatis à fratribus, ad nuptias cogere volentibus, occiſa ; idque ex* D *fide veteris cujuſdam cantiunculæ. Sed Anſelmus Craſſus Capucinus, diſcurſu 6 de* S. Venera, *oculatus loci indagator, teſtatur nullius alterius imagines & Martyrium in pluribus iſtic locis exprimi, quam ejus quæ à Græcis ſub nomine* S. Paraſceves *colitur : quamque ipſe conatur probare in ejuſdem inſulæ oppido Acis natam. Quare alteram iſtam, ut diſtinctam à S. Paraſceve, non putamus admittendam ; de ejus cultu publico acturi ad diem ipſius* S. Paraſceves, *Latinis* Veneræ *aut* Venerandæ xxvi Julii.

S. Theodori encœnia templi in Rheſio, *notantur in Ms. CP. Synaxario Collegii Pariſienſis. De Rheſio alias Rhegio & Rhuſio porta & navali Conſtantinopoli, vide erudite diſſerentem Cangium, lib. 1 Conſtantinopolis Chriſtianæ cap. 15. Aſt* Theodorum *à Martyribus & Studita diverſum nullum novimus, niſi eum qui τῶν Ὀρόβων id eſt* Margaritorum Hegumenus *colitur* viii Auguſti.

S. Marcelli Epiſcopi Pariſienſis Tranſlatio, *inſcripta eſt Auctario Greveni ad Uſuardum, & Martyrologio Germanico Caniſii. Dies ejus natalis eſt* i Novembris. E

SS. Rufus, Timon, Epenętus, Apoſtoli ex LXX, D. P. *encomium ſinguli hoc die habent in Ms. Synaxario noſtri Collegii Pariſienſis. Solus* Rufus *in Divionenſi & quodam Mediolanenſi. Aſt à nobis jam alias relatus eſt ad diem, quo Romano Martyrologio inſcriptus invenitur* xxi Novembris.

Timon (*qui etiam unus ex ſeptem Diaconis*) *à Latinis recolitur, quando de eo egimus* xxi Aprilis.

S. Epenętus *à Græcis colitur ſeorſim.* xxx Julii.

Hugo Monachus Hemmerodenſis Ordinis Ciſtercienſis, ut Beatus *refertur ab Henriquez & Chalemoto. Ejus vitæ ſanctitas laudatur in Vita B. Davidis Hemmerodenſis, quando de hoc etiam agi poterit.* xi Decembris.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

GAUDENTIO, FELICE, AGAPITO, EMERITA.

G. H. ## Notitia ex Martyrologio Hieronymiano, & aliis.

C *Referuntur omnes ad diem 26*

Quatuor Martyrologii Hieronymiani apographa, ad hunc xxvi *Junii, Martyres prænominatos conſignant his verbis :* In Africa Gaudenti, Felicis, Agapiti, Emeritæ. *Pro hac, in unico Lucenſi, legitur* Emeriti. *Verum eoſdem omnes ita etiam refert Notkerus :* In Africa Gaudentii, Felicis, Agapiti & Emeritæ. *In quodam Ms. à Philippo Labbe Pariſiis ad nos miſſo iſta habentur :* In Africa Gaudenti, Felicis, *&, poſt alios interpoſitos,* Agapiti. *Verum in Mss. Caſinenſi & Altempſiano ita conſequenter colloeantur :* In Africa Gaudentii, Felicis, Agapiti. *In Ms. Auguſtano S. Udalrici fit mentio* Agapiti & Emeritæ. *At pridie ſive* xxv *Junii eorum memoria etiam celebratur in variis Mss. & in Richenovienſi & Rhinovienſi iſtis verbis :* Africa, Gaudentii, Felicis, Agapiti, Emeriti. *In Mss. Florentinis bibliothecæ Medicææ & Muſæi Strozziani, Bruxellenſi S. Gudilæ, & Caſinenſi alio, omiſsâ palæſtrâ Africâ, iſta ſignantur :* Natalis Sanctorum Martyrum Gaudentii, Felicis & Agapiti. *In vetuſto apographo Martyrologii Hieronymiani Epternacenſi, & in Mss. Altempſiano, Caſinenſi, Aquiſgranenſi, & Ms. Adone Reginæ Sueciæ ; item in Auctario Greveni ad Uſuardum iſta leguntur,* In Africa natalis S. Gaudentii, Felicis. *In Mss. Atrebatenſi & Tornacenſi indicatur natalis* S. Agapi *ſive* Agapiti. *Quæ omnia de iiſdem quatuor Martyribus Afris, utroque die accipienda eſſe prorſus arbitramur, & propter quatuor Martyrologii Hieronymiani apographa & Notkerum, potius illos ad hunc* xxvi *Junii referimus quam ad præcedentem.*

F *item ad diem 25, aut omnes aut aliqui.*

DE

A D

DE SS. AGATHONE, LUCEIA VIRGINE, ET DIOGENE MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ.

Ex iisdem antiquis Martyrologiis.

G. H.

APographum *Martyrologii Hieronymiani Lucense, à Francisco Maria Florentinio illustratum, consignat hos Martyres istis verbis:* In Alexandria Agathoni, Luceiæ Virginis & Diogenis. *Quæ eadem habentur in Ms. Corbeiensi, quod D. Lucas d'Achery Parisiis excudi fecit; licet nomen* Luceiæ *non integrè proferatur. In apographo Epternacensi, ad diem præcedentem* XXV *Junii ista habentur:* In Alexandria Agathonis, *item in Mss. Richenovienst, Rhinovienst, & Aquisgranensi:* B Et in Alexandria Agathonis. *Ast hoc* XXVI *Junii in eodem Epternacensi rursum ista indicantur:* In Alexandria Luciæ & Gigni. *Verum cum aliis eos ita adducit Ms. Elumianum.* In Alexandria Luceiæ Virginis & Diogenis. *Mss. Barberinianum, Trevirense S. Maximini, Augustanum S. Udalrici, Parisiense Labbæi, & Grevenus, ita duos celebrant;* In Alexandria Agathonis & Diogenis. *His addit Notkerus* Bigatum, *de quo egimus die præcedenti. Iidem duo absque palæstra* Alexandria, *memorantur in Mss. Casinensi & Altempsiano; & solus* Diogenes *in Ms. Richenovienst: in quo* Romæ Acteia *conjungitur: ubi forsan* Luceia *hic relata intelligitur, à qua alia diversa est* Luceia *seu* Lucia Romana, *& à nobis ad* XXIV *Junii relata.* E

DE SANCTIS MARTYRIBUS, THERAPONTE, MACARIO, MARCO, ET MARCIA.

Ex Mss. Synaxariis Parisiensi & Mediolanensi.

D. P.

HOrum *quatuor nusquam alibi conjuncta memoria reperitur, quam in Constantinopolitanæ urbis insigni Synaxario, quod Sirmondus noster Collegio suo Parisiensi acquisivit, & à veteri illius Collegii nomine sæpe vocamus Claromontanum; ubi sic legitur, post memoriam* S. Rufi, *à nobis cum Romano Martyrologio ad* XXI *Novembris dilati:* Καὶ τῶν ἁγίων Μαρτύρων Θεράποντος, Μακαρίου, Μάρκου, καὶ Μαρκίας; Et Sanctorum Martyrum, Therapontis, C Macarii, Marci, & Marciæ. *Aliud in Ambrosiana Bibliotheca Mediolani reperimus, ubi solus* Therapon *Martyris titulo honoratur: & seorsim ab illo referuntur* Sancti Marcus & Maria, *omisso Macario, hoc modo:* καὶ τῇ ἁγίᾳ Μάρτυρι Θεραπόντῃ, καὶ τῶν ἁγίων Μάρκου καὶ Μαρίας: *quod non volui dissimulare, si forte aliunde plus lucis afferri huc aliquando possit, per quam constet duos vel tres ex prædictis adnumerandos Confessoribus esse, &* Therapontem *esse, de quo apud Cyprum passo & Constantinopolim translato, egimus* XXVII *Maji. Fieri enim potest, ut omnium quatuor vel saltem trium, licet diverso titulo venerabilium, simul in eodem* F *collocatæ loco Reliquiæ fuerint, atque illo titulo eidem quoque diei fuerint adscripti.*

DE S. THADÆO MARTYRE, APUD HABESSINOS CULTO.

Notitia ex eorum Hagiologio Metrico.

D. P.

Strangulatus obiit,

JAm *sæpe citatum Habessinæ in Æthiopia gentis Hagiologium, ab Æthiopicæ Historiæ illustratore insigni, Jobo Ludolfo Francofurtensi, nobis communicatum, Sanctum hunc Martyrem ita salvere jubet, secundo mensis Hamle, Coptice Abibi dicti, qui diei* XXVI *Junii nostri respondet.* Salutem dico Thaddæo, qui cruciatum strangulationis perpessus est. *Ubi, vel quando, non additur. Verosimili tamen conjectura ducor, ut in Ægypto, ante imperium Magni Constantini, passum esse opiner. Nisi forte minus antiquum videri faciat distinctior notitia memorabilium conversionum, ab eodem, dum adhuc viveret, patratarum, quibus verbo & opere potens inclaruit. Harum specimen sic proponit* Poëta: Fama miraculorum ejus scribetur in generationem novissimam: quoniam fastum opulenti cujusdam hominis corripiens, camelum per foramen acus transire coëgit, *secundum quod scriptum est Matthæi* XIX, 24, *quod* facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem *ac meretricem.* intrare in regnum cælorum. *Nec minus hoc facto æstimandum illud, siquidem spiritualiter intelligatur, quod* feminam, scortationi assuetam, *quasi vento* in sublime, *id est in cælum,* extulit, *è cœnoso illo barathro voluptatum, cui jacebat immersa. Plura utinam aliquando detur ex Actis cognoscere!*

post conversum divitem

A D

DE SANCTIS FRATRIBUS MARTYRIBUS JOANNE ET PAULO

ROMÆ IN PROPRIA DOMO NUNC ECCLESIA,

ITEM TERENTIANO ET FILIO EJUS IBIDEM.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P. De vetustissimo eorum cultu, & Actis, atque Martyrio S. Terentiani & filii ejus.

ANNO CCCLXII. *Eorum vetus Ecclesia*

NOna Urbis Regione, *quæ vulgo à* Ripa *nomen habet*, ad Clivum-Scauri *ex Cælio-monte pendentem inter ruinas Curiæ Hostiliæ & Matthæorum ornatissimos hortos, sita est ecclesia prætitulatorum Sanctorum, jam inde ab ætate S. Damasi Papæ nota sub* titulo Pammachii, *à Sancto hujus nominis Presbytero, Paulæ Romanæ genero & Hieronymi amico, qui illam fundavisse creditur, aut saltem ad eam amplitudinem extulisse, ut inter Presbyterales Urbis titulos usque modo habita sit. Ducentis post annis S. Gregorius Magnus, Stationes ordinans, suam huic ecclesiæ constituit Feriâ* VI. *post Cineres; & pro festo ordinavit Missam, qualem hodiedum legimus; nisi quod alia* Secreta *nunc ponatur pro illius* Super Oblata *oratione*; Hostias altaribus tuis, Domine, placationis imponimus, potentiam tuam in Sanctorum tuorum passionibus honorando, & per eos nobis implorando veniam peccatorum. *Omittitur etiam hodie Præfatio propria, quæ in Sacramentario Gregoriano, post verba,* Per Christum Dominum nostrum, *sic procedit*: Pro cujus amore glorioſi Martyres Joannes & Paulus martyrium non sunt cunctati subire; quos in nascendi lege, junxit germanitas; in gremio Matris Ecclesiæ, fidei unitas; in passionis acerbitate ferenda, unius fidei societas. Per quem nos petimus eorum precibus adjuvari, quorum festa noscimur venerari.

cum Statione,

& Missa propria Gregoriana,

C

2 *In hac Præfatione componenda, præ oculis Gregorius habuit vetustiorem aliam, quam pro sua ecclesia Mediolanensi S. Ambrosius sic ordinavit, ut post verba,* Omnipotens æterne Deus, *adderetur,* (*sicuti etiamnum eadem Ecclesia servat*) Beati etenim Martyres tui Joannes & Paulus, quorum festa prædicamus, veraciter impleverunt quod Davidica voce canitur; Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum; nascendi sorte consortes, fidei societate conjuncti, passionis æqualitate consimiles, in uno semper Domino glorioſi: quem pariter confessi sunt, permanentes cum Angelis, qui gloriam tuam concinunt sine cessatione dicentes, Sanctus. *Adsunt ibidem & propriæ orationes;* SUPER POPULUM *hæc*: Defende Domine, plebem tuam, in sola misericordiæ tuæ venia confidentem; & intervenientibus Sanctis tuis Joanne & Paulo, quidquid eidem debetur pro castigatione delicti, transeat ad consolationis effectum. SUPER SINDONEM, Beatorum tuorum Joannis & Pauli Natalitia, quæsumus, Domine, Ecclesia tua devota suscipiat, & fiat magnæ glorificationis amore devotior; SUPER OBLATA. Sint tibi, quæsumus Domine, nostri munera grata mysterii; quia tunc eadem in Sanctorum tuorum Joannis & Pauli dignè commemoratione deferimus, si & actus illorum pariter subsequamur.

atque Ambrosiana:

Ps. 132, 1.

3 *Gelasius Papa, libro* 2 *Sacramentorum* (*tres enim ordinaverat, sicuti nuper Romæ habentur editi, quos in unum contraxit Gregorius;*) *Gelasius, inquam, non contentus dictorum Sanctorum natalem propriis ad Missam Orationibus ornare, quas Gregorius retinuit; voluit eumdem* Vigilia *quoque &* jejunio *præveniri, cum propria etiam ad id Missa; ubi* Secreta *est eadem, quæ Ambrosii* Super Oblata; *nisi quod loco* Mysterii, *dici jubeatur* Jejunii. *Prima eadem quæ Ambrosii super Sindonem:* Postcommunio *vero specialis hæc:* Protege, Domine, plebem tuam, & quam Martyrum tuorum Joannis & Pauli assidua tribuis festivitate devotam, tibi semper placitam fieri precibus concede justorum. *Verum jejunium cum Vigilia, ter intra sex dies iterandum, fortasse displicuit S. Gregorio: ideoque, servato more antiquo sic præveniendi nativitatem Baptistæ, & festum Apostolorum Petri ac* Pauli; *satis esse censuit, Natalem Martyrum, utrisque interjectum, celebrari absque illo onere.*

Gelasius etiam Vigiliam cum jejunio instituerat, E

sed abrogavit Gregorius.

4 *Hieronymianum Martyrologium eorum sic meminit in omnibus ecgraphis:* Romæ Joannis & Pauli. *Beda, eorum Acta nactus, addidit:* Quorum primus Præpositus, secundus Primicerius fuit Constantiæ Virginis, filiæ Constantini; qui postea sub Juliano martyrium capitis abscissione meruerunt, per Terentianum Campiductorem, qui deinde Christianus factus est. *Eadem postea alii omnes Martyrologi antiquiores recentioresque transcripserunt, nisi quod* Usuardus *cum hodierno Romano taceat de* Terentiano. *Hunc tamen, non solum Christianum cum filio, in proximo post Martyrum certamen Paschale; sed Martyrem etiam factum, habent vetustissima Acta, quæ ex Corbejensi plus quam mille annorum codice, litteris Romanis quadratis scripto, & apud S. Germanum de Pratis servato, submisit nobis diligentissimus Mabilio. Alia omnia eorumdem Actorum ecgrapha, quorum quatuor vel quinque habemus cum aliis tribus collata, ea de re tacent, æque ac de corporibus Sanctorum, à Byzantio,* Pammachii *patre, Joviniani Imperatoris jussu requisitis inventisque, & ecclesia mox constructa, quæ omnia in prælaudato Codice Corbejensi habentur: in quo etiam illud placet, quod* ipso Terentiano referente ipsam passionem Sanctorum, scripta *ea esse dicatur; non autem, ut habent alia pleraquo Acta, ex iisque Ado & Romanum Breviarium, quod* ab ipso Terentiano discripta passio ista Sanctorum *sit.*

Nomina in Hieronymiano aliisque omnibus.

F

Acta ut relata à Terentiano,

ex iisque Ado & Romanum Breviarii.

5 *Sic corruptum textum habuerunt illi, qui veteres Lectiones Breviarii composuerunt ab annis circi-*

ter

A ter ducentis : *ſed ejuſdem Breviarii recognitores ſub Gregorio* XIII, *prudenter dubitantes de tali aſſerto, maluerunt ponere, quod* ab ipſo *Terentiano ea* paſſio ſcripta eſſe dicitur. *Dubium iſtud attigit Baronius, ad annum* CCCLXII *num.* 221 ; *ubi, narrata* Terentiani *converſione & baptiſmo, addit, ex ſimiliter corruptis (ut dixi) Actis ; quod* certamen Martyrum, cujus auctor fuit, ſcriptorum monumentis perpetuę memorię commendavit : quę tamen, *inquit*, haud ea eſſe prorſus contendimus, quę prę manibus hodie habentur ; ſed ex illis nonnulla accepta additaque alia, quę veritati haud videntur poſſe congruere : ut dum res geſta ponitur Romę, cum ibi Imperator Julianus adeſſet, quem conſtat his perſecutionis temporibus, quibus ſolus regnavit, numquam receſſiſſe ab Oriente. *Hujuſmodi autem error facilius etiam irrepere potuit, ſi Romæ aderat Juliani Imperatoris avunculus,* Julianus *dictus etiam ipſe, eo fortaſſis miſſus cum titulo Præfecti Urbis, & nepotis nomine cuncta ibi agens: qui deinde Antiochiæ agentem aſſecutus fuerit, ibi ab eodem contra Perſas ituro relictus Comes Orientis, ſub eoque titulo eas Leges acceperit, quæ extant in*

B *Codice Theodoſiano à* V *Kal. Decembris & deinceps ; ſanctum quoque Artemium martyrio affecit* XX *Octobris, ut eſt in hujus Paſſione, ac denique ibidem Chriſtianos vexans miſere periit. Sane utrumque Julianum in unam perſonam conflari pronum fuit ab iis, qui oretenus dumtaxat à Terentiano relata, nec ex ejus ore immediate accepta, in litteras ſeculo fortaſſis* VI *contulerunt ; addentes, tum quæ poſtea acta ſunt ſub Joviano, tum quæ antea ſub Conſtantino acta fuerant cum Gallicano Duce, per* S. Joannem & Paulum *converſo. Hinc fit ut in Codice Neapolitano, unde Beatillus Ecgraphum Bollando miſit, bipartita inveniantur Acta : quod idem fortaſſis contigit Corbeienſi, ut ſolam partem ultimam, velut à priori abjunctam prorſus narrationem, exhibeat ſub hoc titulo,* Incipit Paſſio Sanctorum Joannis & Pauli. *Hanc ergo partem ſolam hic damus, alteram die præcedenti dediſſe contenti.*

Tempus Martyrii anno 362 6 *Contigit autem Sanctorum Paſſio anno* CCCLXII *cum Julianus adhuc Conſtantinopoli ageret, unde ad ipſos ſcribere tyrannus, & de ipſis reſcribere Terentiano potuit : Paſcha autem ſequentis anni, quo baptizatus cum filio* Terentianus *eſt, cecidit in diem*

C XX *Aprilis, quo tempore Julianus appropinquabat Perſidi ; ſi vera eſt conjectura Gothofredi, ſane veroſimillima, quod Lex* 2 *de Ponderatoribus data* V. IIII *Kal. Maji,* data *ſit* Sacronæ *in Aſſyriæ & Suſianæ confinio, pro cujus nomine perperam notatur* Salona *Dalmatiæ civitas. Addo hoc, ut intelligatur, Julianum de* Terentiano *nec per litteras quidem mandaſſe quidquam potuiſſe, & cædem ejus imputandam Præfecto urbis, vel ſimili alicui miniſtro Imperatoris Juliani. Hic vero haud diu impune tulit fuſum ſanguinem* SS. Joannis & Pauli ; *ipſo enim anniverſario eorum die manu inviſibili eſt ſauciatus ad mortem, ſicut hiſtorici referunt.*

ſi Terentianus ſequenti anno paſſus eſt ; 7 *De* Terentiani *autem Martyrio non ideo dubitaverim, quia nomen nullis adſcriptum ſit Martyrologiis ; hoc enim feciſſe potuit diei ignoratio, & diem ignorari fecerit mors clam procurata, eamdem ob cauſam, ob quam ipſemet* Terentianus *curavit* SS. Joannem & Paulum *clam interfici. Horum diem æque (credo) ignoraremus, niſi ipſum definite* Terentianus *tradidiſſe præſumeretur : ſec hæc præſumptio ſi nos fallat ; & ſi dies, Natali eorum adſcriptus, ſumptus ſit à die conſecratæ ipſis Eccleſiæ ; poſſent Sancti menſe Januario aut Februario occiſi cenſeri, &* Terentianus *ipſo an.* CCCLXII *baptizatus,*

D *circa Paſcha celebratum* XXXI *Martii ; ejuſque cædes à Juliano Conſtantinopoli adhuc agente fuiſſe imperata : imo neceſſario id eſſet dicendum, ſi idem* S. Pigmenius Presbyter *eos ſepelivit, qui* XXIV *Martii regnante adhuc Juliano dicitur in Tiberim fidei causâ præcipitatus, adeoque ante Paſcha anni poſt mortem Sanctorum ſecuti.*

AUCTORE D. P. *citius multo, ſi eodē.*

Hiſpanicæ de patria Sanctorum figmenta. 8 *Nefas videbatur Dextrinarum fabularum conſarcinatoribus, ſi tam illuſtres Martyres, quorum nuſquam ſatis expreſſa patria, (nam* Romanos *dici in Martyrologio, non videbatur excludere quamcumque alibi urbem, cui jus eſſet civitatis Romanæ) non aliquid Hiſpanicæ ſanctitati conferrent. Ergo ſuppleturi eorum omiſſionem in pſeudo-Chronico Dexteri, ſuccenturiatum ei pſeudo-Julianum, in paris fidei Adverſariis num.* 8 *ſic ſcribere fecerunt :* SS. Joannes & Paulus, & Ovinus Gallicanus vir Conſularis, quorum hic Alexandriæ, illi Romæ paſſi ſunt, Hiſpani Saguntini, & in aulâ Cæſarum diu verſati. *Quæ verba ab Higuera mutuo accipiens pœtaſter æque recens, ſub nomine Cypriani Cordubenſis, ſcripſit cœnotaphio, apud Saguntinos ponendo, titulum neque ſenſu, neque numeris ſatis conſtantem ; quem apud Tamayum Salazarium lege in Notis ad Martyrologium. Sed infeliciter ipſis accidit, quod Pſeudo Julianus num.* 399, *vel Sagunti prius nominati oblitus, vel dicta retractans, ita ſcripſerit:* Eodem tempore cognovi, Sanctos, Ovinum Gallicanum Martyrem, virum Conſularem, & Joannem ac Paulum cognatos ejuſdem, natos Brigantii non procul admodum Bracarâ, Romam delatos (*ſcilicet* cum Bernardo Toletano *æque gratis conficto*) Martyres fuiſſe clariſſimos. *Potuitne utrumque locum deſcribere Tamayus, & non animadvertere contradictionem tam manifeſtam ? Animadvertit Georgius Cardoſus in Hagiologio Luſitano, & omnia, ipſumque Romanum Martyrologium, ubi* Fratres Romani *dicuntur, putavit ſe poſſe conciliare fingendo,* Sagunto *oriundos, Brigantii natos,* Romæ *cives fuiſſe ; quæ fictio etiam aliis Luſitanis hujus ævi iſtic nominatis placuit.*

E

PASSIO.

Ex vetuſtiſſimo Codice Corbeienſi, collato cum aliis ſex Mss. a

a F

1 IGitur poſtquam Conſtantinus Imperator migravit ad cælos, *b* & ſecuta eſt filia Conſtantina ; *c* dum eſſet peſſimus Julianus, à Conſtantio, *d* nepote Conſtantini, effectus Cæſar ; cupiditate pecuniæ captus, *e* patrimonia Chriſtianorum auferens, dicebat ; Chriſtus veſter dicit in Euangeliis ; Qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt eſſe meus diſcipulus. Pervenit namque ad eum, quod Paulus & Joannes omnibus diebus turbam Chriſtianorum pauperum recrearent, ex his quas ſacratiſſima Virgo Chriſti Conſtantina eis reliquerat divitias : & miſit qui eos conveniret, dicens, debere eos ſibi adhærere. Illi autem dixerunt ; Viri Chriſtianiſſimi, Auguſtæ memoriæ Conſtantinus & Conſtans, & nepos eorum Conſtantius, cum Auguſtæ dignitatis apicem ornarent, & ſervos ſe eſſe Chriſti gloriarentur, nos famulabamur imperio eorum. Pergentes etenim ad eccleſiam, excuſſo diademate capitis ſui, Deum adorantes, pronos ſe in faciem ſternebant in terram. Poſtquam verò mundus non dignus fuit tales

b c d e

Delati ad Julianum, propter opes, ſibi à Conſtantia relictas,

exprobrant ei apoſtaſiā à Chriſti fide,

A EX MSS. les haberè Auguſtos *f*, & cęli eos inter Angelos ſuſceperunt ; remanſit nepos *g* Conſtantini, [Conſtantius] qui ex quo tibi ſolium Imperii *h* tradidit, reliquiſti religionem virtutibus plenam, & ſeqūeris ea quę optime noſti à Deo penitus non poſſideri. Pro hac iniquitate à tua ſalutatione deſtitimus, & à ſocietate Imperii veſtri noſmetipſos ſubtraximus : ſumus enim non falſi Chriſtiani, ſed veri.

ideoque recuſant ad ejus miniſterium tranſire:

2 Quibus Julianus mandavit : Et ego etiam Clericatum in Eccleſia obtinui, & potui, ſi voluiſſem, ad primum gradum Eccleſię pervenire ; ſed conſiderans, vanum eſſe, relictis rebus neceſſariis & utilibus, inertiam ſectari & otium, bellicis rebus animum tradidi, & diis fautoribus immolavi ; ut ad Imperii faſtigium pervenirem. Unde conſiderare debetis, quia & vos Regalis aula nutrivit : idcirco non debetis deeſſe lateri meo, ut habeam vos primos in palatio meo. Quodſi contemptus à vobis fuero, neceſſe mihi erit ita agere, ut contemni non poſſim. Tunc Paulus & Joannes dixerunt : Non tibi facimus hanc injuriam, ut pręponamus tibi qualemcumque perſonam : B *i* Deum tibi pręponimus, qui fecit cęlum & terram, mare & omnia quę in eis ſunt. Timeant *i* enim tuas inimicitias homines temporales : nos timemus ne in inimicitias incurramus ęterni Dei. Et ideo ſcire te volumus, quia numquam ad culturam tuam, neque ad palatium tuum veniemus. Quibus Julianus mandans ait : Decem diebus vobis à me dantur induciæ, ut animum veſtrum componentes, prudentiori conſilio, non coacti, ſed ultro ad me venire maturetis. Si vero hoc non feceritis, coacti poſt hęc facietis, quod facere non curatis ſponte. Paulus & Joannes dixerunt : Jam inducias decem dierum ęſtima pręteriiſſe : & ideo quod poſt decem dies minaris te eſſe facturum, hoc *k* hodie perfice. Julianus dixit : Putatis quia Martyres vos ſibi faciant Chriſtiani. Et hęc cum dixiſſet, iratus ſurrexit dicens, Si decima tranſacta die ſponte ad me venientes, amicos vos habebo ; non venientes vero, quaſi hoſtes publicos puniam.

& decem dierum inducias ſibi datas,

k

3 Tunc ſancti viri Joannes & Paulus [miſerunt *l* & rogaverunt ad ſe venire Criſpum Presbyterum, & Criſpinianum Clericum, & Benedictam venerabilem feminam, quibus narraverunt omnia quę geſta erant : & obtulerunt Sacrificia in domo ſua, & Communionem participantes,] Chriſtianos ad ſe invitantes, ordinaverunt de omnibus quę relinquere poterant, ac per totos decem dies inceſſanter die noctuque eleemoſynis inſiſtentes, die undecimo ſunt conſtricti intra domum ſuam. [Hoc audito beatus Presbyter Criſpus, quia conſtricti eſſent intra domum ſuam Joannes & Paulus ; venit ad eos cum Criſpiniano & Benedicta, ut eos confortaret. Qui cum veniſſent, non ſunt permiſſi introire, aut videre, aut loqui. Tum ad Sanctos Dei eâdem horâ] miſſus eſt Terentianus Campiductor *m* cum militibus horâ cœnandi ; qui ingreſſus invenit eos orantes. Quibus dixit Terentianus : Dominus noſter Julianus Imperator ſtatunculum aureum Jovianorum *n* ad vos miſit, ut adoretis eum, & thura incendatis ; quodſi non feceritis, ambo modo gladio feriemini : non enim decet vos, in aula palatii nutritos, ut publice occidamini. Joannes & Paulus dixerunt, Julianus ſi tuus eſt Dominus, habeto partem *o* cum Domino tuo : nobis autem alius Dominus non eſt, niſi unus Deus, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, quem ille negare non timuit ; & quia ſemel à facie Dei projectus eſt, vult & alios ſecum in interitum devenire.

l

C *impendunt diſtribuendas ſuis omnibus,*

m

n

rurſumque recuſantes Juliano parere,

o

D

4 Hæc & ſimilia multa eis dicentibus, Terentianus eos ad adorandum Jovem, & thura incendenda impellebat. Tertiâ horâ noctis tranſactâ, Terentianus, volens placere Juliano, ſicut illi dictum fuerat, ſine ſtrepitu famæ, puniri eos fecit : foveamque fieri juſſit intra domum eorum ; in qua cum decollari eos juſſiſſet, ſtatim involvi & reponi eos juſſit, faciens hanc famam, quod juſſu Cæſaris miſſi fuiſſent in exilium : nullum enim nec ſignum interfectionis eorum inventum eſt ſuper terram. [*p* Beatus vero Criſpus Presbyter, & Criſpinianus & Benedicta lamentabantur in domo ſua ; & orabant, ut aliquod ſignum eis oſtenderet de ſanctis Martyribus. Et manifeſtavit eis Deus. * Tunc Julianus iratus, juſſit eos teneri, & capitalem ſubire ſententiam : quorum corpora occulte rapuerunt Joannes & Pimenius Presbyteri, & Flavianus vir illuſtris, Expræfectus *q* urbis : & ſepelierunt eos in domo Joannis & Pauli, non longe ab ipſis. *r*]

clam capite plectuntur:

p

& poſtridie SS. Criſpus, Criſpinianus & Benedicta.

q

r

5 Tunc unicus filius Terentiani, qui eos nocte occiderat, venit in domum ſanctorum Joannis & Pauli ; & clamare cœpit per os ejus dæmon, quod Paulus & Joannes incenderent eum. Tunc Terentianus veniens proſtravit ſe in faciem, clamans quod, neſciens quid fecerit, homo paganiſſimus juſſum Cæſaris adimpleſſet. Unde factum eſt, ut dato nomine ſuo, proximo die Paſchæ, perciperet gratiam Chriſti. Quod cum feciſſet & pœnituiſſet ; poſt baptiſmum aſſidue orans & flens, ad locum ubi Sanctorum erant corpora, à Sanctis Dei filius ejus ſanatus eſt.

E *Terentianus converſus*

6 Ipſo autem Terentiano referente ipſam Paſſionem Sanctorum, ſcripta eſt. [Qui Terentianus non poſt multos dies ab ipſo Juliano cum filio ſuo capite *s* truncatur, quorum corpora rapuerunt Joannes & Pimenius Presbyteri, & poſuerunt in eadem domo Joannis & Pauli.] Statim autem ut Julianus ambulavit in bellum Perſicum, ibique interfectus *t* eſt, pòſt Jovianus *v* ſumpſit imperium, Chriſtianiſſimus, qui & ipſe amicus erat Joannis & Pauli. Eodem tempore apertæ ſunt eccleſiæ, & cœpit religio Chriſtiana gaudere. *x* Tunc Jovianus Imperator miſit, & rogavit ad ſe Vizantium Senatorem, cui ſic dixit : Nos gratiâ Dei Domini noſtri Jeſu Chriſti ad te mandavimus, eo quod jam nobis declaratum ſit, de Beato Criſpo Presbytero & Criſpiniano & Benedicta, eo quod & ipſos interfecerit Julianus, & in domo ſanctorum Joannis & Pauli corpora eorum ſepulta ſunt. Unde rogo, ut diligenter requiras corpora ſanctorum Joannis & Pauli. Et cum manifeſte eos inveniſſet Vizantius cum filio ſuo *y* Pammachio, gratias agens Deo renuntiavit Joviano Imperatori : quibus gratias agens ita præcepit dicens : Deus omnipotens bonum donum donavit nobis : accipe conſilium, utere digne Sanctis Domini, & fac fieri Eccleſiam in domo Sanctorum. Et cum cœpiſſet Vizantius facere, cœperunt dæmones ſanctam Paſſionem eorum declarare * ad laudem Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

s

etiam ipſe cum filio cæditur,

t

v

x

F *Jovianus Imp. requiri jubet corpora :*

y

& eccleſia in doma Sanctorum erigi.

ANNOTATA D. P.

a *Sunt illa, primum Ms. Neapolitanum, à Beatillo*

A *tillo ſubmiſſum ; & Audomarenſe, à Roſweido deſcribi curatum ; cui ſimile, ſed paulùm diverſa phraſi, inveniri in Cæſaris inſulâ adnotavit Bollandus. Et in iſtis quidem ita ſeorſim hæc Paſſio legitur, uti in Corbeienſi : alibi vero paſſim ſubnectitur Paſſioni S. Gallicani : & ſic habemus ipſam duplicem Paſſionem, ſub unico titulo* SS. Joannis & Pauli, *vel etiam,* Gallicani, Joannis & Pauli, *ut eſt in noſtro prægrandi membraneo, qui olim Valcellenſis cœnobii fuit in diœceſi Cameracenſi ; prius vero in duobus Trevirenſibus S. Martini & S. Maximini, & altero noſtro perquam veteri membraneo : quibus ſimilia in triplici Ms. Reginæ Sueciæ aliiſque pluribus inveniri, partim à deceſſoribus meis notatum invenio, partim memini in omnibus fere Paſſionalibus vidiſſe, ſic ut copia excuſſerit ſolicitudinem inventa notandi.*

b *Obiit* Conſtantinus *an.* 337 *menſe Majo.*

c *Etiam vetuſtiſſimum noſtrum* Conſtantinam *ſcribit, alia vero melius* Conſtantiam : *de qua multis actum ab Henſchenio die ejus Natali* 18 *Februarii ; videtur autem uſque ad annum* 360 *& ultra in vivis fuiſſe, ac forte primùm mortua cum jam ſolus imperaret Julianus. Fuerunt autem ſorores* Conſtantina *&* Conſtantia, *quarum prior bis nupta obiit*
B *anno* 354 : *ſed non eſt novum nomina iſtæc in feminis æque ac maribus confundi.*

d *Imo, filio. Hic tamen error in omnibus Mss. Et paulo inferius idem Conſtantius vocatur* nepos *Conſtantini & Conſtantis Auguſtorum ; cum tamen frater eorum ſit. Alius enim ab ipſo Conſtantius hoc tempore nullus imperavit, quam filius Conſtantini Magni, prædictorum frater.*

e *Ubi Actis S. Gallicani ſubnectuntur hæc Acta, omiſſis prioribus lineis, hæc invenitur tranſitio :* Præterea Julianus, captus cupiditate ſacrilega, avaritiam ſuam Euangelii teſtimonio colorabat.

f Conſtantinus *junior occiſus fuit an.* 340 ; Conſtans, 350.

g *Ita paſſim Ms. errore jam prænotato : graviori etiam* Abnepos *legitur in Corbeienſi & Audomarenſi : talis autem error, cum nequeat eſſe Auctoris, qui eodem vel proximo ſeculo vixerit, videtur tota illa collectio ad ſeculum ſextum poſſe rejici.*

h Julianus, *acceptâ in uxorem Helenâ, filiâ Magni Conſtantini, Cæſar dictus fuit anno* 355. *Vivente autem adhuc patruele Conſtantio, Imperatorem ſe fecit ſalutari in Gallia an.* 360 : *quod tantum abeſt, ut probarit Conſtantius, ut contra eum duxerit exercitum anno ſequenti ; ſed in itinere obiit* 3
C *Novembris. Tum vero* Julianus, *quod clam gerebat animo Chriſtianorum odium, palam cœpit prodere.*

i *Alia Mss. paſſim,* Non timemus enim tuas amicitias, hominis temporalis, *quod magis placeret, ſi adderetur verbum,* amittere.

k *Hic magis incipit prodere Auctor, ſe de* Juliano *agere, tamquam Romæ, ubi Martyres morabantur, præſente : aliàs non eſt abſimile vero, uti per internuntios hæc acta dicuntur, ſic etiam per litteras inter abſentes actitata : quod ſolum indicatum voluerit Terentianus, talia narrans.*

l *Deſunt hæc in aliis Mss. item quæ ſimili modo paulò poſt incluſi [ ], ſed res ita continuatur ;* Tum ad Sanctos Dei miſſus eſt Terentianus, *vel,* Miſſus namque eſt ad eos Terentianus..

m *Aliàs* Campidoctor : *& hoc magis placet, quam* Campiductor, *& pluribus probatur à Cangio in Gloſſario, tamquam melioribus & antiquioribus uſitatum : eſt autem is, qui militibus exercendis præeſt.*

n *Mss. Trevir. S. Martini & Neapolit.* Jovis. Jovianos *hic dici cenſeo, Sacerdotes aut Cultores Jovis.*

o *Vetuſtius noſtrum, & utrumque Trevirenſe, cum Romano Breviario,* pacem.

p *Sequentia nuſquam alibi leguntur, præterquam* D *in noſtro Ms. majori, ubi etiam ad * additur totum iſtorum Sanctorum Martyrium, dandum die ſequenti.*

q *Idem noſtrum Ms.* ex Prætorio Urbis : *quod minus placet ; mallem,* Exprætor.

r *Ibidem additur* v Kal. Julias. *In aliis vero Mss. omnibus mox ſequitur,* & ſtatim Julianus in bello Perſarum interfectus eſt, *ſubditurque converſio Terentiani ; quæ hic ordinatius præmittitur.*

s *Hoc Terentiani Martyrium nuſquam alibi legitur, eſt tamen ex tam veteri Ms. veriſimile.*

t *Majus noſtrum, Juliani mortem ſic plenius refert :* Julianus autem Imperator invitus (*an* injuſtus ? *id mallem*) ambulavit in Perſidem : ubi à quodam ſimulato profugo ad deſerta perductus, cum fame & ſiti apoſtatam perdidiſſet exercitum, & inconſultius à ſuorum erraret agminibus, ab obvio forte hoſtium equite, conto ilia perfoſſus, perimitur. Ubi cum ſuiſſet vulneratus, mox manum ſanguine ſuo implevit, & in aërem projecit, & Chriſtum Dominum blaſphemare cœpit, dicens : Viciſti, Galilæe, viciſti ; atque in his vocibus miſer, dum adhuc ſpiraret, ab exercitu Perſarum vivus tenetur, & excoriatur E
ab extremo vertice uſque ad ungulas pedum : & tinctum vermiculo corium [ſervantes] omni tempore Reges Perſarum, dum pacem habuerunt, ſuper eo ſedentes gratulabantur. *Equitem iſtum fuiſſe S. Mercurium, ſatis teſtatum eſt : cetera licet varie referantur, plerique tamen in eo conveniunt, ut in ipſo prælio vulnus acceperit, nec venerit in hoſtium poteſtatem : cadaver autem in Ciliciam ſit delatum, ibique ſepultum juxta Maximianum Herculium, ſcribit Philoſtorgius.*

u *Proximo à Juliani obitu die,* 27 *Junii, electus Jovianus ab exercitu eſt, non prius ei aſſenſus, quam is quoque ad Chriſtum reverti ſe profiteretur : & ſic, concluſa cum Perſis pace, eum reduxit.*

x *Addunt alia Mss.* Dæmones autem ex obſeſſis corporibus, intra domum Joannis & Pauli, ejiciebantur, confitentes ſanctam Paſſionem eorum : ita ut unicus filius Terentiani &c. *ut ſuprà : quæ autem ſequuntur, in ſolo Corbeienſi & noſtro Ms. habentur : ſed in noſtro ad ſignum * ponitur converſio Terentiani, & tacetur martyrium, ſolumque in fine additur :* Ipſo autem Terentiano referente, iſta paſſio Sanctorum deſcripta eſt ad laudem &c. F

y Viſantius *in noſtro Ms.* Vizantius, *melius* Byzantius *ſcriberetur : ejus autem filius* Pammachius, *unde eccleſia titulum Pammachii retinuit, videtur eſſe S. Paulæ gener, Hieronymi amicus, qui defuncta Paulinâ uxore, Presbyter & Monachus factus, colitur, Romano Martyrologio inſcriptus* 30 *Auguſti.*

APPENDIX D. P.

De Reliquiis Sanctorum Martyrum Joannis & Pauli.

6 PRædicta Sanctorum Joannis & Pauli *Eccleſia, teſte Pancirolio, Collegiata eſt facta anno* MCCXVI : *deficientibus autem paulatim Canonicis, anno tandem* MCCCCLIV, *cum illius Titulum teneret Latinus Cardinalis Urſinus, ad hujus interceſſionem tradita fuit Fratribus Jeſuatis ; ſub quibus varie reformata ornataque perſeveravit uſque ad annum* MDCLXVIII, *quo illorum Ordinem Clemens Papa* IX *ſuppreſſit. Ab his vacuum locum cum monaſterio,* *Corpora in ipſorum Eccleſia*

A AUCTORE D. P. *unde ſumptæ Reliquiæ & tranſlatæ,*

emit Philippus Thomas Cardinalis Huardus, anno MDCLXXV *ſacrâ Purpurâ ornatus, ex Ordine Prædicatorum, & donavit ſuis ex eodem Ordine Anglicanæ Provinciæ Fratribus; quos ibi aluit quoad vixit: & an.* MDCXCIV *moriens, etiam heredes ex aſſe reliquit. Hos tamen, intelligo, non multò poſt alio tranſlatos, aliis Religioſis locum ceſſiſſe; qui ſi inter Reliquias ejus numerare velint (ut merito poſſunt)* corpora SS. Joannis & Pauli, *oportebit ut fateantur, decerptas inde Reliquias, cum pluribus almæ Urbis Eccleſiis fuiſſe communicatas, ut ſcribit Pancirolius: neque cum his modo, ſed etiam cum pluribus per Europam Provinciis.*

Avenionē,

7 *Sane Nobiliſſimus D. Richardus Joſephus de Cambis, Toparcha de Fargues p.m.; (de cujus inſigni erga ſacras Reliquias ſtudio fusè egimus* XV *Maji, occaſione feſti ipſius in ædibus Avenione inſtituti, propter illarum theſaurum grandem ibi collectum, & publicæ civium devotioni quotannis exponi ſolitum) Dominus, inquam, de Fargues Avenionenſis addens nobis peculiari Ms. rationem ceterarum, quæ eadem in urbe ſervantur Reliquiarum, ſcripſit, quod* Eminentiſſimus Fabius Chiſius Cardinalis, pro patruo ſuo Alexandro Papa VII ſolenni ad Regem Galliæ legatione functus anno MDCLXIV, atque in regreſſu tranſiens Avenione, metropolitanæ ibidem Eccleſiæ donavit vas cryſtallinum, à duobus argenteis Angelis ſuſtentatum, continens vertebras colli duas, de corporibus Sanctorum præfatorum, acceptas ab eccleſia Jeſuatorum: quo eodem tempore dicebat ipſe Venetos quoque à Pontifice patruo quædam oſſa alia eorumdem petiiſſe & impetraſſe. *Ad quam eccleſiam ea pervenerint, necdum comperi. Avenionenſem autem intelligo, eo quod decollati Martyres, in illis quæ ipſa poſſidet membris, paſſi cenſeantur, duplex Officium ipſis facere.*

B

Venetias,

Turones,

8 *Iſtis recentioris memoriæ tranſlationibus, addiderim vetuſtiores alias, atque imprimis ex S. Gregorio Turonenſi: qui libro* 1 *de Gloria Martyrum cap.* 83 *refert miraculum liberatæ ſubito navis, jam jam ad ſcopulum confringendæ, in qua Diaconus ſuus ferebatur, ferens à Pelagio Papa acceptas* Reliquias Sanctorum, quorum ſacra veſtigia Domini manibus ſunt abluta (*quorumdam ſcilicet Apoſtolorum*) cum Pauli, Laurentiique, atque Pancratii, Chryſanthi, Dariæque Virginis, Joannis atque alterius Pauli fratris ejus Reliquiis, quorum certamina ac palmas victoriarum, ipſa caput orbis urbs Roma devotè concelebrat. *Paulus Diaconus lib.* 2 *de geſtis Longobardorum cap.* 9 *meminit eccleſiæ, ipſis Sanctis apud* Ravennam *dicatæ. Hujuſmodi autem dedicatio præſumere facit, aliquas etiam ibi eorum fuiſſe Reliquias, ipſorum tamen non fuit miraculum, ſed S. Martini Turonenſis, quod ibi patratum hiſtorici referunt ex Venantio Fortunato. Browerus lib.* 2 *Antiquitatum Fulden. cap.* 8 *inter Sanctos, quorum Reliquiæ oſtendi* Fuldæ *ſolent, nominat par iſtud Fratrum,* qui (*antiqui Auctoris verba ſunt*) ad monaſterium novi montis, ut pie creditur, palamque cernitur, tranſlati; *parte ſcilicet aliqua ſui, ut in margine Browerus, unde &* Patroni Novi-montis *appellantur ſub armis, quæ ipſis ibi cernuntur appicta ex Apocalypſi, duæ palmæ & duo candelabra. Ughellus tom.* 1 *col.* * 288 *dicit, quod* Verulis *in Cathedrali habetur* magna portio ex capitibus SS. Joannis & Pauli. *Pezzina Pragenſis Decanus, in ſuæ eccleſiæ Diario, hoc die aſſignat* SS. Joannis & Pauli Martyrum duo notabilis magnitudinis oſſa, Româ per Carolum IV allata anno MCCCLV. Item, *inquit,* minores partes duæ allatæ Mediolano, per Danielem de Lippa, Epiſcopum Pra-

C

Ravennā,

Fuldam,

Verulas,

genſem anno MDLIX; & à me nuper inventæ, inter alia eccleſiæ noſtræ cimelia, in grandiori quodam (ut vocamus) Reliquiario reconditæ. *Hic autem eodem ex Diario accedit* S. Conſtantiæ Virginis pars Capitis, allata per Carolum *anno* MCCCLXX; *ideo credo, quia ad* XVIII *Februarii quo ipſa colitur, & ejus aliæ quædam Reliquiæ indicantur, Auctorem præterierat illa pars. Joannes Pauli Maſini, in ſua Bononia perluſtrata, ad S. Petrum, S. Joannem in Monte, & S. Mariam Gratiarum, quaſdam prædictorum Martyrum Reliquias haberi aſſerit, præter eccleſiam olim Parochialem in ripa Savenæ, ipſorum nomini dedicatam: ſed iſtas omnes Reliquias exiguæ quantitatis eſſe reor.*

D *Pragam,*

Bononiam.

9 *Longe majorem portionem ſanctorum corporum, anno* MDCLVIII *menſe Julio, in theſauro eccleſiæ Cathedralis* Viennæ *ſe vidiſſe, ad Bollandum ſcripſit P. Theodorus Moretus; ſimulque tranſcripſit, ex vetuſta membrana originali, ipſum cum quo data illa fuit diploma, annorum plus quam trecentorum, hujus tenoris:* Nos Rudolfus IV Dei gratiâ Archidux Auſtriæ, Styriæ & Carinthiæ, Dominus Carnioliæ, Slavoniæ, ac Portus-Naonis; Comes in Habſpurg, Tyrolis, Phioretis & in Kiburg; Marchio Burgoviæ, nec non Landgravius Alſatiæ; ſignificamus univerſis Chriſti fidelibus, quod nos.... *Briſaci accepimus* corpora SS. Gervaſii & Protaſii, *de quibus* XIX *hujus num.* 82; *& in Ernſtein Argentinenſis diœceſis,* corpora SS. Felicis & Adaucti, *de quibus agendum* XXX *Auguſti*.... Poſthæc defuncto Alberto Duce, quondam noſtro genitore, cum prima vice ad terras Germaniæ deſcendimus, ſub anno Domini MCCCLX, in die S. Stephani Protomartyris, ætatis noſtræ anno XX, in Augia majori prope Conſtantiam applicuimus; ac religioſos & venerabiles in Chriſto, Abbatem & Conventum monaſterii ibidem, Ordinis S. Benedicti, Conſtantienſis diœceſis, exoravimus humiliter propter Deum, quatenus nobis corpora Sanctorum Joannis & Pauli.... quę ibidem convenerunt (*unde, quando, & quomodo, doceant, ſi poſſint, Augienſes*) nobis donare dignarentur, quę habere deſideravimus cum magna devotione & integro deſiderio noſtri cordis. Super quo ex gratia ſancti Spiritus etiam ſumus exauditi; nobiſque eadem duo corpora, propter Deum & preces noſtras ſedulas, donaverunt.

Rodulfus IV Dux Auſtriæ,

E

apud Augiam accepit partem magnam anno 1360,

10 Quę quidem duo corpora, unà cum dictis quatuor corporibus SS. Gervaſii & Protaſii, Felicis & Adaucti, cantu laudabili, magnis orationibus, & devotione intenta, nec non ornatu eximio, in civitatem noſtram Viennenſem per alveum Danubii deduximus reverenter. Et hęc ſex corpora, in honorem omnipotentis Dei, manibus noſtris in hunc ſarcophagum depoſuimus, quem de ſubſtantia noſtra propria fecimus comparari. Et hoc totum obtulimus & donavimus pure propter Deum, & in honorem Sanctorum omnium, ad eccleſiam S. Stephani in Vienna; in qua Nos, Sereniſſima Catharina de Bohemia, D. Caroli Romanorum Imperatoris filia, noſtra Conthoralis, nec non illuſtres Albertus ac Leopoldus, Fratres noſtri cariſſimi, poſt noſtros deceſſus, aſpirante Altiſſimo, feliciter quieſcemus, ut omnipotens Deus, in cujus poteſtate & voluntate cuncta ſubſiſtunt, Nobis, dictę noſtrę Conthorali & fratribus, omnibuſque noſtris ſucceſſoribus in hac vita donet & concedat proſperitatem & ſalutem, ac vitam æternam ſeculo in futuro. Amen. Acta ſunt hęc Viennę in Vigilia dici ſancti Pentecoſtes, anno Domini

F

eamq; cum aliis 4 corporibus collocavit Viennæ ad S. Stephani,

anno 1363.

A Domini MCCCLXIII, ætatis noſtræ XXIV, regiminis vero V anno. *Subtus autem Germanice*
✠ Nos Dux Rudolfus firmamus hanc Brevem manus noſtræ proprię ſubſcripto ✠, *appenſumque eſt majus ſigillum in cera rubra, ubi vox* Corpora, *ſignificat notabilem corporum portionem.* D

D AUCTORE D. P.

DE SANCTO VIGILIO,

EPISCOPO MARTYRE, IN ALPIBUS TRIDENTINIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De anno ac die mortis, Actis variis, Reliquiarum tranſlationibus. D. P.

AN. CD. vel CCCCV.

Acta, licet non omnino primigenia,

Occaſionem agendi de Tridentina civitate ſæpius nobis hic ſanctus ejus Epiſcopus dedit, cum ex ſuæ vitæ Actis ſuggeſſit notitiam S. Maxentiæ *matris*, XXX *Aprilis*; SS. Claudiani & Magoriani *fratrum*, VI & XV *Martii*; *ac denique ſacrorum Martyrum* Siſinnii, Martyrii & Alexandri, XXIX *Maji*. *Nunc ipſa illius Acta integre exhibenda veniunt; quæ utinam tam ſincera haberentur, quam illa fidenter dicuntur ejus martyrio præſentes ſcripſiſſe, & Romam miſiſſe; ſicut ipſe antea Mediolanum atque Conſtantinopolim miſerat conſcriptam à ſe prædictorum Martyrum paſſionem, anno* CCCXCVII *peractam. Habemus tamen ea ex Ms. monaſterii S. Maximini prope Treviros ſinceriora multo, quam ipſa habemus ex Ms. Carthuſiæ Colonienſis, & qualia ante quatuor ſecula reperit Bartholomæus Tridentinus, aptavitque Legendario Sanctorum, à ſe compilato, & à nobis tranſcripto Romæ ex Bibliotheca Barberina. Itaque his omiſſis, quæ ſatis habemus allegaſſe in Notis, ſola prima damus, ſi non omnino primigenia; tamen (excipiendo quædam ſub finem addita vel mutata, & priores fortaſſis lineas) primigeniis proxima. Eadem habuiſſe videtur Janus Pyrrhus Pincius Mantuanus, de Vitis Pontificum Tridentinorum libros* 12 *Mantuæ vulgaturus anno* MDXLVI; *ſed maluit ipſe proprio luculentiorique ſtylo Vitam dare, quæ librum primum faceret.*

iis tamen proxima dantur,

indicatis etiam aliis.

2 *Annum mortis omnes uniformiter notant*, Stilicone Conſule, *quem Conſulares faſti ſuggerunt pro anno ſeculari* CCCC, *iterumque pro anno* CCCCV. *Hunc ſecundum Conſulatum ideo eligit Philippus Labbe in Epitome Chronologica; quia conſtare putat, quod Martyres tres ſupradicti occiſi fuerint Feriâ* VI *concurrente cum* XXIX *Maji circa novam lunam, quem concurſum non invenit, niſi anno* CCCCIII. *Acta ab ipſomet S. Vigilio Mediolanum ſcripta, quæ Labbeus legiſſe potuit, ſolum dicunt*; Dies autem paſſionis Sanctorum quarto Kalendas Junias ſextâ feriâ, luce naſcente: *ſed hoc videtur idem Sanctus in epiſtola Conſtantinopolim data explicare, cum rem actam dicit num.* 5, matutinis horis, auroræ repente cæli umbra cedente. *Igitur* lucem naſcentem, *non lunam, ſed diem interpretaberis; nihilque te illa movebit, ut hunc vel iſtum annum ſtatuas, uti fecit Labbeus; qui annum* CCCCIII *elegit, quia tunc* XXIX *Maji concurrebat cum die* VII *Lunæ. Ego è contrario, ex ætate S. Venerii, anno ut minimum* CCCCI *ad Sedem Mediolanenſem promoti in locum S. Simpliciani, ad quem data eſt* Vigilii *epiſtola, manifeſte confeci, anno* CCCXCVII *paſſos Sanctos. Potuit ergo* Vigilius *ipſe anno ſeculari paſſus fuiſſe, primo Conſulatu Stiliconis, cumque non legatur* Stilicone II, *nulla eſt cauſa, cur ea mors ad annum* CCCCV *differatur, niſi putes reliquis ejus Actis tres annos non ſufficere.*

Obiit Stilicone Coſ. an. 400 *vel* 405

3 *vel* 8 *an. poſt SS. Siſinnium, Martyrii & Alexandrum.*

3 *Diem Martyrii Acta nulla exprimunt: ſed Ec-*

Colitur 26 *Julii*

Tridenti in condita à ſe eccleſia ſepultus

inſcriptus Martyrologio Flori;

deinde etiâ Uſuardi,

3 die poſt mortem.

Renovatur altare poſt an. 803

cleſia Tridentina feſtum S. Vigilii *celebrat* VI Kal. Julii, *veriſimiliter ut Natalem. Talem certe videtur judicaſſe Florus Lugdunenſis, quando ſuis ad Bedæ genuinum Martyrologium additamentis,* S. Vigilii *elogium addidit, quod tamen hactenus invenire integrum nemini contigit: neque poſſemus divinare, ab ipſo ſcriptum fuiſſe, niſi poſt Bedæ verba, SS. Joannis & Pauli memoriam continentia, immediate ſequeretur in Mss. Tornacenſi & Letienſi*; Hic cum quoddam idolum in quodam loco confregiſſet, in ejuſdem idoli baſi reſidens, & verbum divi- E num prædicans, ab incolis loci illius imbre lapidum obruitur, & ſic Martyrii gloriâ coronatur. *Quæ verba, quam nihil ſpectant ad SS. Joannem & Paulum, vel ad poſtea converſum, & à Beda etiam nominatum Terentianum; tam certum faciunt quod librariorum ſocordiâ in prædictis Mss. omiſſa ſit linea una, hujuſmodi circiter verbis concepta*: Apud Tridentinam urbem S. Vigilii Epiſcopi, ſcilicet Paſſio *vel* Depoſitio: *ab his enim verbis brevior Uſuardus orditur elogium, & ſic proſequitur*: qui ſub Stilicone Conſule magno lapidum imbre percuſſus, martyrium complevit. *Pro iſtis in hodierno Romano (ut medii ævi cetera præteream) ſic legitur*: Apud Tridentum S. Vigilii Epiſcopi: qui cum reliquias idololatriæ penitus extirpare conaretur, à feris & barbaris hominibus lapidum imbre percuſſus, martyrium implevit.

4 *In Actis num.* 11, *dicitur, quod Tridentini* veneranda pignora Præſulis glorioſi, tertio die ſuæ paſſionis ... condiderunt in baſilica, quam ipſe ad portam Veronenſem vivens conſtruxerat. *Ea eccleſia; ſi ipſo fuit loco, ubi Cathedralis hodierna viſitur, dicendum erit antiquum Tridentum, duplo fere quam nunc ſit, minus fuiſſe; atque ab Atheſi fluvio, cui adjacet, non longius in Meridiem porrectum, quam uſque ad grandiorem ſeu rivum ſeu foſſam, qui à Molendinis verſandis nunc nomen habet; & eam quæ nunc eſt urbem interſecans, ipſam Cathedralem ab alia majori parte dirimit; ubi licebit portam Veronenſem concipere, quæ nunc nulla ſit, muris urbis ad Meridiem clauſis; idque confirmare videtur Pincius fol.* 8 *ubi ait, Adalpretum Epiſcopum circa annum* MCLXXXI *ſepultum*, in templo D. Vigilii ad portam, quæ in eam urbis partem ducit, quod Burgum-novum appellant. *Hoc certum, Cathedralem prædictam, ſi non mutavit ſitum, mutaviſſe formam, aliquoties innovatam & amplificatam; & quod conſequens eſt, ſancti Præſulis corpus plus vice ſimplici tranſlatum fuiſſe; quas omnes mutationes præceſſerit Actorum hic dandorum compoſitio, nullius mutationis indicium præbentium*

5 *Vigeſimus primus poſt* Vigilium, *iiſque quibus hic decimus octavus, quadrageſimus tertius Epiſcopus Tridenti* Hildegarius *ponitur à Pincio*, circa tertium ſupra octingenteſimum Chriſti annum, qui D. Vigilii aram maximam renovavit, in qua ſanctorum Martyrum Reliquias condidit, *non*

A AUCTORE D. P. *ac rursus post* 1022, *etiam ipsius* Vigilii, *quantum conjecto. Post hunc decimus sextus, & in isto ordine sexagesimus*, Udalricus II, anno à Christiana salute millesimo vigesimo secundo, locum subterraneum & concameratum in templo D. Vigilii, & aram maximam sublimius erexit, totamque ecclesiam reparavit, & ad elegantiorem formam reduxit. *Sexagesimus septimus* Altemannus, *qui usque ad* MCXXX *vixit*, templum refecit ac consecravit: & Vigilii, Sisinnii, Martyrii, Alexandri & aliorum Sanctorum Reliquias honorificentius *collocavit. Exhinc ergo* sepelitur *Sanctus* in ecclesia, quam ipse ædificaverat *quidem, sed alii post illum reparaverant amplificaverantque*, in monumento marmoreo, ubi tale Epitaphium legitur:

& ante 1130:

item tumulus cum Epitaphio:

Suscipit Athletas, animas Domino dare lætos,
In virtute Crucis terit idola præco salutis.
Pro fidei zelo fertur moriens modo cælo.
Ad patris exequias currunt populi venerandas;
Obsequio turbæ propria sepelitur in urbe.

B *Qui Leoninorum versuum originem & ætatem noverunt, haud difficulter mihi assentientur, non esse Epitaphium istud Altemanni prædicti ævo antiquius, & fortassis dimidium dumtaxat hic haberi, altera parte abolita, quâ fiebat mentio corporis in novum istum tumulum translati.*

unde corpus potuit ablatum esse sec. 13 6 *Seculo* XIII *ultra dimidium progresso, Veronenses Tridentum expugnarunt & diripuerunt. Postea* Meinhardus *Tirolensis Comes vi tenuit urbem annis aliquammultis; & multa alia adversa acciderunt civitati, inter quæ potuit auferri* S. Vigilii *corpus, & Mediolanum deportari; ubi jam pridem in templo S. Simpliciani magno in honore habebantur Reliquiæ Sanctorum trium Martyrum, illuc à Sancto missæ; & anno* MCLIX *nova celebrata fuit translatio; sicut dictum est in Historia novissimæ translationis, anno* MDXCVI *peractæ num.* 19. *Hanc autem ultimam translationem præcesserat anno* MDXVII *Inventio, ac privata Translatio eorumdem, aliorumque jam olim ibi depositorum Sanctorum corporum; quando* supra capsas *tres ibi descriptas*, composita fuit petra, altare medium dividens; & supra ipsam spatiosæ duæ tegulæ, quarum una excepit ossa S. Vigilii Episcopi Tridentini, absque capite, quod Tridenti mansit: in cujus rei testimonium solebat Madrutius, Episcopus Tridentinus, quando Mediolanensi statui præerat,

& Mediolanensibus allatum;

apud quos creditur inventum anno 1507,

C (*fuit id circa annum* MDLXVI) quotannis ad ecclesiam S. Simpliciani accedere in festo S. Vigilii, & ibidem Missam Pontificaliter decantare.

sed fide non satis certa: 7 *Non tamen hoc satis S. Carolo Borromæo fuit, ut ipsius* S. Vigilii *corpus haberi Mediolani pro certo crederet: ideoque in prædictorum corporum collocatione sub novo altari, capsæ ad cornu Euangelii collocandæ, inscribi dumtaxat hunc titulum voluit;* Corpus Antonini Archiepiscopi Mediolanensis. Multæ Reliquiæ Sanctorum, repertæ in altari majori sine nomine. *Addit Puricellus, rem narrans,* Quod postremum ita scriptum fuit: quia intra ipsam capsam per medium divisam, continetur corpus alterius innominati Sancti: quod Monachi aliæque personæ seniores existimabant esse S. Vigilii Tridentini Episcopi. *Hinc apparet talem opinionem ex sola traditione haberi, non vero ex veteri aliqua scriptura, idonea ad rem tantam probandam contra Tridentinos, qui sui sancti Patroni corpus, aut saltem præcipuam ejus portionem, etiamnum penes se esse credunt, sub altari majori: cujus lateri Fanningus noster, anno* MDCLXXXVI, *die* XXVI *Augusti ecclesiam ipsam visitans, hujusmodi titulum incisum reperit:* Translatæ fuerunt huc

nam anno 1620 *adhuc putabatur haberi Tridenti.*

Reliquiæ S. Vigilii, unà cum hac arca, die D mense anno 1620. *Interim arca nulla apparet, forsan clausa intra altare, & eadem de qua suprà: locus vero notandis numero diei ac mensis nomini vacuus relictus, nec non ipsa forma litterarum, credi faciunt recentissimam esse sculpturam, eo ipso loco exaratam, ubi iisdem verbis steterat titulus pictus colore aliquo, sed lapsu temporis defluo; unde factum sit, ut prædicti diei numerus ac nomen mensis reparari nequiverint, nulla superstite ejus rei memoria distinctiore.*

Vigilii scripta, 8 *Gennadius, Presbyter Massilienſis, lib. de Scriptoribus cap.* 37, *sic scribit:* Vigilius Episcopus, scripsit ad quemdam Simplicianum, in laudem Martyrum libellum & Epistolam, continentem gesta sui temporis apud barbaros Martyrum. *Quæ licet obscura sint, satis tamen videntur congruere illis, quæ sub nostri hujus* Vigilii *nomine dedimus de præfatis tribus Martyribus, velut ad Simplicianum Mediolanensem & Joannem Constantinopolitanum directa. Majores tenebras offundit loco præcitato Honorius Augustodunensis, Gennadium,* (*ut profitetur*) *subsegens, hisce verbis*; Vigilius scripsit ad Simplicianum in laudem Martyrum libros quinque: *hæc enim de libello & Epistola prædictis intelligi omnino non possunt. Profecto si tales libros alicubi Honorius vidit, qui sub annum* MCXX *floruit, dolendum est eos sic periisse Tridenti, ut Bartholomæus Tridentinus, vix centum annis illo junior, ipsos ignoraverit; qui tamen libellum & epistolam non omisit commendare, addens,* In quibus & facundia, & solicitudo, & doctrina catholica commendatur. *Sed fortassis Bartholomæi textus non habetur integer, ipseque posuerit ex Honorio, quod* S. Vigilius scripsit in laudem Martyrum libros quinque; in quibus &c. *Licebit etiam suspicari Honorium confudisse numerum librorum, cum eorum argumento, & huic addidisse numerum, qui erat aliorum librorum, contra Nestorium & Eutychen scriptorum; quos libros Pinius* Vigilio *Tridentino adscribens, fuse in eorum laudem decurrit. Sed contra ipsum & alios in hoc deceptos, jam pridem judicarunt Baronius, Ferrarius, aliique deinceps; eo quod uterque hæresiarcha sint Vigilio Tridentino posteriores. Et Baronius quidem, in Notis ad hunc diem, alios tres* Vigilios *nominat, qui illo floruerint tempore, quo ista vigebat disceptatio; non audet tamen determinare quod alicui eorum adscribendi ipsi libri sint: sed audent Brixiani pro suo* Vigilio, *qui colitur* XXVI *Septembris, quando licebit eorum fundamenta excutere.*

E *à quibus removendi libri contra Eutychen;*

F *explodendi autem, qui Lusitanum Sanctum fingunt.*

9 *Georgius Cardosus, in Hagiologio Lusitano, duos Tridenti* Vigilios *comminiscitur, Episcopos ambos; quorum posterior,* Confessor *dumtaxat, libros prædictos scripserit. Sed talem Tridentini non agnoscunt: quod autem prior ex fide Pseudo-dexteri, unà cum matre ac fratribus ex Lusitania processisse dicatur,* Cauriæ Vettonum *natus, id explodi potius quam refutari meretur; ideoque vix attingere obiter dignatus Henschenius fuit ad* XXX *Aprilis. Interim figmentum istud versat & reversat Tamayus, in Martio atque Aprili; asserti tam insulsi adeo securus in Junio, ut ulteriori putet probatione non egere tam certam ipsi veritatem: qui tamen alibi sæpe ostendit, non omnia sese Dextero isti credere: quod multo etiam liberius facit Cardosus, quando Dexter ille in rem suam non facit.*

A

ACTA

Ex Ms. Trevirenſi S. Maximini.

CAPUT I.

Studia, Epiſcopatus, prædicatum Gentibus Euangelium per eum & alios.

1 SAcratiſſimæ Martyrum laudes multifariis ſunt proferendæ præconiis, ut eorum geſta inertes quoque animas excitent ad profectum, cognoſcentes, qualiter pervigiles Sacerdotes, pro Domini ſui Jeſu Chriſti amore, ut avidi bellatores, fuderunt ſanguinem ſuum, qui pro illis vel pro nobis omnibus ſeipſum Deo Patri obtulit: cujus exemplo edocti, animas hominum vicariè mercati ſunt ipſi, virtutum oſtenſiones habentes in habitum credendi. Ex quibus unus in illis diebus Vigilius effulſit, genere Romanus, civis Tridentinus, Athenis liberalibus litteris eruditus, ad ſerviendum Chriſto devotione mentis ab infantia traditus *a*. Reverſus itaque à ſtudiis ab Athenis, vel urbe Roma, in civitate Tridentina reſedit, impleturus propoſitum ſanctæ religionis, à Deo more Apoſtolico jam ordinatus dictæ civitatis Epiſcopus, à primo *b* tertius. Exiſtens ſiquidem circiter annorum viginti, clamor populi in eum irruit, quia multa miracula in Chriſti nomine ſibi ab eo cognoverant oſtenſa. Illo autem excuſationem ætatis atque juventutis ſuæ opponente, quanto magis ſe accuſabat, tanto clamoribus vulgi attollebatur, qui etiam ſeniores ætate, ſanctitate præcellebat.

S. Vigilius Athenis imbutus litteris,

B

a

b Tridenti Epiſcopus acclamatur an. æt. 20,

2 Poſthæc invitatus Epiſcopus *c* Aquileienſis Eccleſiæ, Beatum Vigilium, extra *d* muros civitatis Tridentinæ, ad eamdem Sedem gubernandam, conſecravit Epiſcopum. Ingreſſus vero urbem ipſam, legem Domini prædicando, populi converſi quotidie augebatur numerus credentium. At ubi totam civitatem catholice convertit, eccleſiam *e* infra muros civitatis Domino collocavit; ibique Chriſti perfecit aſilum, in quo orationem continuans, languores ægrotantium curans, oppreſſos à dæmonibus Chriſti impreſſione vexilli curabat: cujus etiam opinio per vicinas civitates efflorebat. In quibus temporibus populorum turbæ extra civitatem poſitæ, vana colentes ſimulacra, mollito corde gentili, gratia Spiritus ſancti, eodem viro docente, ad fidem convertebantur Chriſti quotidie: donec omnis Diœceſis ſua, in fide adunaretur catholica. Inter quos etiam parentes ſui ipſius prædicatione cum ſuis *f* germanis converſi, Domino fideliter deſerviebant.

c

d ordinatur ab Ep. Aquileienſi:

e

C

claret miraculis:

f

agreſtibus adhuc ethnicis prædicat etiã Brixiæ & Veronæ;

3 Congregatis autem Presbyteris atque Diaconibus ſuis, ita eos allocutus eſt: Cariſſimi Fratres, non neceſſarium nobis eſt, commiſſa talenta Domini in ſudario, unius velut pigri ſervi, ſingulari cautela recondere; ſed ut boni ſervi, lucra Dominica augentes, duplicata in adventu Domini noſtri oportet repræſentare, ut in gaudium ipſius mereamur introire. Eligens itaque ex latere ſuo, viros fide probatos ordinavit, dirigens eos ad Epiſcopos civitatum Veronenſis *g* atque Brixianenſis, dicens eis: Domini & ſanctiſſimi Fratres, nolite negligere verbum Domini, in quo Chriſtus in Eccleſia ſua ordinavit Rectores. Exite igitur, prædicate inſtanter verbum Domini, ne amplius ille ſerpens antiquus animas hominum ſibi obliget, propter quas Chriſtus & Redemptor noſter mortuus eſt. Qui reſpondentes dixerunt, ſe non poſſe per ſe tantum ſubire periculum. Beatus autem Vigilius hoc audiens dixit: Ego pro Deo paratus ſum mori, qui dignatus eſt pro nobis ſupplicium perferre Crucis: nec patior mihi coronam præparatam aliis vendere. Cui percunctanti tale dederunt reſponſum: Perge ergo in interioribus civitatum noſtrarum, quibus nos prætereiſti, tecum ituros, & acquire Domino animas, quæ adhuc captivæ tenentur, demonſtrans illis viam ſalutis. Reſpectu ergo divino ſanctus Vigilius animatus exiit ad territoria Veronenſium vel Brixianorum, & multitudinem populorum agreſtium Chriſto per baptiſma acquiſivit, fundatis ultra triginta eccleſiis.

g

D

EX MSS. *cum conſenſu diœceſanorum;*

4 Relictis autem prædictis inibi viris Dei, quos ad Ordinem promoverat Pontificii, ipſe regreſſus eſt ad interiora civitatis ſuæ territorii, ducens ſecum quoſdam, Siſinnium ſcilicet atque Alexandrum, Deo dignos Martyres futuros, viros religione Chriſtianiſſimos, natione Cappadoces; de tranſmarinis qui adventantes partibus, aliquantum temporis Mediolani demorati fuerant. Cum quibus non multo pòſt ingreſſus civitatem *h* Anagnen, in ea plurimam Chriſtianorum turbam, fundatâ Eccleſiâ, Domino acquiſivit: inde ad propria rediens, Sanctos Dei præſcriptos ibidem dereliquit, ad reliquam partem Paganorum convertendam: ſed inſtigante hoſte antiquo, dum ſancti Viri injunctum officium inſtanter exercerent, cives Anagnenſes irâ accenſi, apprehenſos Dei ſervos vinculis alligatos, ſupplicioſque uſque ad defectum vitæ maceratos, ſemineces igni ſummiſerunt concremandos. Illi vero Deo gratias reddentes, ſpiritum exhalaverunt; in quo etiam loco, depreſſa corpora ſanctiſſima eorum concremata ſunt, ut geſta eorum *i* continent.

Anagninis prædicatores mittit;

E

h quibus Martyrio ſublatis,

i

5 Beatus vero Vigilius intentus piis operibus, Deo invigilans, vidit in ſpiritu *k* pretioſas animas eorum ab Angelis in cælum deferri. Quo ardore ſuccenſus, cœpit ipſe in ardore Martyrii efflagrare, ut particeps fieret eorum ad coronam: arreptoque itinere, cum uno ſuorum Diaconorum Anagnam petebat. Quem ſui retinere volebant, dicentes; Quo, Pater, pergis, qui oves commiſſas, necdum omnes Chriſto pio tuo verbo adunaſti? Cui fremens ſpiritu retineri non poterat: pervenienſque ad quemdam fluvium, ſuo Diacono dixit: Diſcalceati hunc tranſgrediamur, ut nudam gentem nudi aggrediamur: quorum inceſſus necdum in viam pacis eſt directus. Cum autem perveniſſet ad locum, ubi incenſa fuerant pretioſa corpora ſanctorum Martyrum, collegit buſta eorum in Sindonibus mundis; redienſque Tridentinæ urbi, honorifice condidit in eccleſia, ipſorum nomini ab ipſo *l* Domino conſecrata. *m*

k ipſe eis ſuccedit, barbaroſque convertit

F

l

6 Poſt paucum denique tempus, dum (ut dictum eſt) Veronenſi atque Brixiano territoriis, & Tridentino, quos invenerat Paganos jam convertiſſet ad Chriſti fidem; unus ei reſtiterat locus in Montanis poſitus, nimium horridus, rupibus hinc inde præruptis obſeſſus, vallem habens in aſcenſu per devexum declivem, cui nomen Randena; *n* per quam etiam fluvii cujuſdam delabitur curſus, qui locus præſcriptus Chriſtianæ religioni ſemper erat inteſtus. Servitium namque cujuſdam divitis erat, habens inibi miſerabile

m Randenam vallem adhuc Paganam adituris,

n

A EX MSS. *ubi Saturnus colebatur*,

ſerabile diſpendium, diaboli ſcilicet æreum ſimulacrum, Saturno dicatum: quem ignara fidei ruſticanorum plebs colebat ut Deum, quaſi interni jura tenentem. Quod compertum [habens] vir Apoſtolicus Vigilius ſanctus Præſul, ſic ſuos denuo alloquitur: Quid hic ſtamus tota die otioſi, tam mane conducti? pergamus in vineam Domini noſtri, ad gaudium ipſius laboraturi: vexilloque ſe ſanctæ Crucis ſignando muniens, iter dirigit verſus portam ſuæ civitatis, Brixianam

o dictam, pertingentem ad pontem, uſque fluvii *o* propinqui civitatem alluentis.

populo Tridentino ultimam impertitur Communionem.

7 Populus autem vel Primates civitatis deducentes ultra tranſitum pontis eum, atque valedicentes, regreſſis ad civitatem ipſe progreſſus cum æque viris Dei, Claudiano videlicet atque Maugurio *p* ſuis Germanis, Presbyteroque Juliano, ad locum deſtinatum tetendit. Cui cum omnis populus Chriſtianorum, ejus doctrinâ converſus, occurriſſet, petens ut ex ejus ſacris manibus corporis & ſanguinis Chriſti ſui conſecrationem ſumeret; ipſe uſque ad locum, quo præſcriptum idolum erat conſtitutum, fide fervens,

p

B in agone certaminis hoſtiam Chriſto obtulit. Ita idem Dei Sacerdos, ad palmam Martyrii accipiendam feſtinans, velut opinatiſſimus miles, jacturas prælii cavens, poſt exitum belli peractum, palmâ victoriæ inter cœlestes à proprio donatur Regni Domino.

ANNOTATA D. P.

a *Alia Acta recentiora in Ms. Colon. hoc habent exordium:* Imperantibus Gratiano, Valentiniano & Theodoſio (*quorum primus* Gratianus *imperare cœpit an.* 367; Valentinianus 375; Theodoſius 379; *primus vero*, Gratianus *occubuit* 385) Matrona quædam nobilis, Maxentia nomine, Romanorum genere præclara, cum filiis ſuis Claudiano, Maſſoriano, & Vigilio, ad civitatem Tridentum pervenit; ibique cives effecti, Deo devotiſſime ſerviebant. Vigilius vero, ab infantia totum ſe Deo tradidit; & in puerili ætate Athenis liberalibus ſtudiis eruditus, Tridentum rediit; & cunctis amabilis, clarere miraculis cœpit. *Itaque in medio relinquit Pincius, Romàne an Tridento abierit Athenas Vigilius, parentibus jam Chriſtianis; an vero poſt reditum ejus*

C (*quod hæc Acta indicant*) *primum converſis.*

b *Pincius fatetur multos eſſe, quibus* Cyriacus, *Aſterii Vigiliique deceſſor, primus cenſeatur Epiſcopus; quique S.* Jovinum, *S. Hermagoræ Aquilejenſis diſcipulum, ejuſque quatuordecim ſucceſſores, ſolùm velint fuiſſe Presbyteros ſive Parochos. Horum autem opinionem ſic putat conciliari poſſe cum aliis, illos quoque omnes Epiſcopos cenſentibus, quod primis ſeculis Epiſcopi & Parochi, poteſtate nihil differrent, deſignata per baculum; ſed ſolo uſu mitræ, Presbyteris non conceſſæ.*

c Patriarcham, *recentiori phraſi, alia Acta appellant; quibus hæc eſſe antiquiora & ſinceriora, vel ex hoc colligas. Fuit autem Fortunato Ariano, ſub annum* 381 *aut etiam prius, ſuffectus* S. Valerianus (*de quo* 27 *Novembris*) *& annis circiter* 10 *Sedem tenuit. Demus autem, quod primis ſui Præſulatus annis, vicennem dumtaxat* Vigilium *ordinarit Epiſcopum, fuerit is circa annum* 361 *natus.*

d *Quia ſcilicet, civibus adhuc majori parte gentilibus, nulladum (ut mox intelligitur) ſacra ædes in urbe erat, aliqua autem in ſuburbanis.*

e *Pincius*, Templum, *inquit*, apud forum erexit, Divis Protaſio & Gervaſio dicatum. *Horum certe Reliquias, corporibus anno* 386 *Mediolani inventis, creditur à S. Ambroſio accepiſſe* Vigilius: *ſed forum Pincius intelligit novum, ſi ipſa eſt eccleſia, modò Cathedralis.* D

f *Mater* Maxentia *colitur* 30 *Aprilis*; *Fratres*, Claudianus, 6 *Martii*; Magorianus, 15 *ejuſdem*; *ubi ſingulorum Acta vide, deducta ab Henſchenio, ex his fere quæ de* S. Vigilio *habemus & prætermittimus, eo minus hic neceſſaria, quo magis iſtic delibata.*

g *Potuit* Vigilius, *unà cum Aquilejenſi Valeriano, ordinaſſe Veronenſibus* Syagrium, *Brixienſibus* S. Gaudentium; *nec enim probantur ante illum ordinati, & ſimul cum illo Eccleſiis iſtis præfuerunt. Erant alioqui Epiſcopatus illi ipſomet Tridentino antiquiores.*

h Regionem Anauniam *vocant Acta apud Mombritium, & melius; eo enim nomine cenſebatur* Vallis Anagnia, *aliis* Anaugia, *dicta vulgo Val di Non à fluvio Nauno, cujus locum ipſe Vigilius in Epiſtola ad Joannem CP. collocat*, viginti quinque ſtadiis à civitate.

i *Vide ea* 29 *Maji, ubi paſſos oſtendimus an.* 397.

k *Id ipſemet ſubobſcure indicat, ita ſcribens ad Joannem CP.* Spectator, confiteor, fui inter iſta myſteria, & ad Sanctorum cineres excubator... Vidi, vix hodieque credulus mihi: excedunt facti reverentiam relata dictorum. E

l *Non Trideni, ſed in loco ipſo Martyrii. Bartholomæus tamen addit, quod* S. Vigilius Anaunios convertit, & Sanctorum Reliquias Tridentum deportavit.

m *Addit Ms. Colon. & Bartholomæus*: Inter hæc Remedius (*Pincio* Rhomedius *dictus*) nobilis de Tauro, cum ſociis ſuis Abia & David, Romam perrexit; & rediens, ultra mille animas, cum omnibus ſuis poſſeſſionibus S. Vigilio reliquit; & (ut in ejus geſtis legitur) in ejus diœceſi apud caſtrum Tau, juxta locum ubi paſſi ſunt Sancti, ad Dominum, cui devotè ſervierat, cum ſociis ſuis migravit. *De* S. Romedio agit *Ferrarius* 15 *Januarii, ad quem diem Bollandus promittit de eo agendum* 1 Octobris. *Interim vide pluribus jam relata illuſtrantem Pincium pag.* 3.

n *Addit idem Ms.* Sarcha, à quo Benacus oritur, lacus Italiæ. *Bartholomæus*, à quo Benacus lacus Italiæ, de quo fluvius Mincius procedit. *Pincius ait* peritiores Mincium vocare, *ipſum qui nunc Sarca dicitur. Ms. Trevir.* Sardam *ſemper ſcribit, ſed vitium ſcriptionis id eſſe perſuaſus ex aliorum conſenſu*, Sarcham *ſcripſi.* F

o Atheſis *ſcilicet*, ubi is, *inquit Pincius*, pulcherrimo ponte ſuperatur, trabibus ingenti artificio contextis. *Bartholomæus addit*, juxta quem Fratres Prædicatores ultra flumen nunc habitant. *Ergo ab annis jam fere* 500, *loco nunc S. Laurentii dicto.*

p *Aliis* Majorianus, *ut jam dictum*: *de* Juliano Presbytero *nihil ultra legitur, neque (quod ſciam) Sanctus habetur.*

CAPUT II.

Martyrium S. Vigilii, corpus in urbem relatum. Acta Romam miſſa.

Invocato rite Deo,

8 REſpiciens autem ipſe Sanctus in cælum, intra ſacra ſolennia ſancti Sacrificii vidit gloriam Dei, & ait: Chriſte, gratias ago tibi, quia quod à te deſiderabam, inveni: ecce enim

A nim oculis meis video in dextera tua, quæ mihi præparantur. Hæc omnes sui circumstantes audiebant eum clara voce dicentem: sed nihil prorsus videntes, tantummodo cum lacrymis eum audiebant talia prosequentem. Celebratis itaque mysteriis, communicatâque fidelium turbâ sanctis Sacrificiis, in idolo memorato irruens, minutatim illud confregit, in fluviumque nomine Aroam projecit: ac residens super basim simulacri minutati, circumstantibus fidenter loquebatur verbum Dei.

idolum evertit S. Vigilius:

9 Cognoscens autem truculenta rusticanorum turba ipsum locum incolentium ejus adventum, & sui idoli comminutionem; facto impetu, in eum gladiis & lapidibus ac lignis subita incursione irruunt. Quos Beatus Præsul eminus venientes, velut quædam purgamenta despexit: Illi autem tumore diabolico inflati, magno imbre lapidum Sanctum Dei percellunt, sancti capitis effracta compage, *a* cerebroque dispersо. Beatissimus vero Martyr, madefacto sanguine vultu, respiciens in cælum, Deo gratias agens, suisque valedicens, emisit spiritum. In quo loco passionis viri Dei, Christiani meritis ipsius postea fundaverunt Ecclesiam, *b* dedicato altari super lapidem ipsum.

quare concitata turba

a cum saxis obruit,

B

b Socii Tridentum referunt corpus,

10 Presbyteri autem vel Diacones, qui cum ipso venerant, licet grandine lapidum multitudinem suscepissent ictuum, (sed nemo eorum livorem alicujus plagæ perpessus fuit; tamen præmio non caruerunt, Confessoris patrociniis adjuti:) colligentes glebam *c* sancti corporis, equo cui ipse insederat impositam, raptim ad civitatem, in qua, Deo auctore, Sacerdotio functus est, reportare festinabant; plurima miraculorum signa, in quibuscumque locis se repausabant, experti. Igitur cum pervenissent ad fluvium nomine Sarcham, multa populi *d* Brixianorum turba cum apparatu armorum obviat, ut sanctissimum corpus sui Apostoli cum vi auferant. Quibus Tridentini reluctantes, dato insuper pro benedictione quodam vase sancti viri, corpus sanctissimum deducentes, antequam pervenissent ad urbem, jam dæmones confitebantur Sancti adventum, per ora pervasorum dicentes; Ecce vir sanctus, Christi Martyr Vigilius cum triumpho revertitur, qui nos expellit à propriis sedibus. Hæc in communi audientia clamantes, in adventu sacri corporis, fugatis inimicis, personæ proprio reformantur creatori.

c

d formidatæ dæmonibus,

C

honorifice excipiunt cives:

11 Pervenientes vero ad oppidum, ad ejus exequias occursio magna facta est vicinorum, cum suis Sacerdotibus, populi Christianorum: sicque veneranda pignora Præsulis glorioси, tertio die suæ passionis, cum magna gloria & aromatibus condiderunt in Basilica, quam ipse ad portam Veronensem vivens construxerat. Ex Salonitis *e* quoque mercatoribus in eadem urbe negotiantium quidam, inundantem cruorem ex sacris exuviis, juxta Velam *f* dictam, lintheo mundo colligendo detergens, ad patriam rediens, memoriæ causâ sancti viri, secum tulit: ubi *g* nunc Christus per suum fidelem plurima signorum insignia indesinenter ad laudem sui nominis operatur. Conscripta sunt autem gesta beati viri ab his, qui Martyrio ejus interfuerunt, gratiâque roborationis (ut mos erat) Papæ Romano *h* transmiserunt, ut sacris Martyrum memorialibus insererentur: quæ susceptа venerabilis Episcopus Apostolicus, omnia digna memoriâ haberi subscribens adjudicavit.

e

f

g collectus sanguis Salodium defertur;

h Acta Romæ missa,

12 Eodem denique tempore Barbara gens Alemannorum, vaginâ suæ habitationis elapsa, Italiam vastabat. Quibus obviam Cæsar *i* Romani Imperii iturus, contractum in procinctu belli adunavit exercitum: cui sic Papa intulit: Bone Imperator, sume tibi gesta, noviter comperta, Vigilii Martyris, Tridentinæ civitatis Episcopi, ut ejus virtus patescat in populis. Quæ summo gaudio suscipiens Augustus, tradidit in vexillo militi deferenda, confidens de Dei clementia, suique dilecti intercessione gratissima. Ergo dum vicinitas hostium proximasset, ita virtus Christi ostensa est in gestis Martyris, ut adversarii in fugam turpem conversi, relictâ prædâ omni, gladii cæsionem vix pauciissimi evaserint. Rediens ergo cum triumpho de bello, & strage facta per Martyrem barbarica, transcripta sancti viri gesta de latino sermone in Græco *k* à Papa Romano, secum ejusdem sumptis Reliquiis, Constantinopolim rediens *l* detulit, plurima expertus Dei beneficia, Sancti auxiliantibus meritis. *m*

D

EX MSS.

i quibus pro vexillo explicatis,

funduntur barbari Italia vastantes.

k

l

m

13 Passus est tandem Beatus Vigilius, Tridentinæ civitatis Episcopus, Martyr gloriosus, Theodosii & *n* Honorii Augustorum regnantium tempore, Stilicone *o* Consule urbis Romæ, necnon Hormisdæ *p* Papæ Sedis Apostolicæ; Deo autem & Domino nostro Jesu Christo regnante, cui [gloria] cum Deo Patre in Spiritus sancti unitate, in secula seculorum perennitate. Amen.

Annus mortis.

n

o

p

E

ANNOTATA D. P.

a *Addit Pincius, quod* multorum, imo omnium ea loca incolentium opinio est, D. Vigilium calonibus interemptum fuisse: quo genere calceamenti ferrati gens montana utitur: idque eo verosimile fit, quod in illis vallibus, cum mortalium oculis subjicere volunt vetustam ejus martyrii memoriam, & novum mortis genus; pingunt in templis D. Vigilium, rustica circumseptum turbâ, illius ora calonibus ferratis percutiente: quamobrem & constanti judicio, & tam valido argumento reor non esse à veritate alienum, quod suspicantur carum vallium indigenæ, calceis ligneis Vigilium contusum periisse; nec propterea defuisse in tanta turba, qui torquerent saxa & omnium generum tela.

b *Idem Pincius:* Eum vicum, qui parum abest à loco, ubi lapidatus est Vigilius, à morte ipsius Mortasum deinceps appellandum censuerunt, quo nomine hodie quoque vulgo vocitant: in ripa vero fluminis, ubi steterat Saturni statua, mox positum est publicis sumptibus templum, D. Vigilio consecratum, quam Rendenæ plebem nominant, magnis nostra tempestate expensis (ut accepimus) reparatam. *Ita ille in libro, sub nota anni* 1546 *excuso. Abest autem* Vallis Rendena *(prout in topographicis tabulis describitur)* 25 m. p. *Tridento; in ulteriori autem Sarcæ ripa rem gestam oportet; siquidem transeundus fluvius fuit, Tridentum cum corpore redeuntibus. Interim nec* Mortasum *nec* Rendenæ plebem *sive parochiam tabula exprimit.*

F

c *Idem Pincius fuse hic exponit trepidationem Tridentinorum, ad primum cædis nuntium, quasi jam civitati hostilis turba, ex conspiratione communi, immineret.*

d *Nempe Brixiensis diœcesis, quam excoluerat Sanctus, pæne usque ad Sarcam fluvium pertingit; limitaneos tamen rusticos hic intellexerim, potius quam cives longius semotos.*

e *Ms.*

A AUCTORE D. P.

e *Ms. Colon. cum Bartholomæo*, Occurrerunt etiam corpori ſancto plurimi; inter quos Salonitani, qui in villa, quæ dicitur Vela, ſanguinem fluentem collegerunt, & ad terram ſuam detulerunt; ubi per Martyrem ſuum Deus multa mirabilia demonſtravit. *Eſt* Salodium, *vulgo* Salò, *oppidum ad Benaci ripam ſitum: ſed conſideratâ loci diſtantiâ veroſimilior hic habetur narratio; ubi intelligitur, non excurriſſe Salodio cives; ſed eorum aliquem, tunc Tridenti præſentem, cum ceteris exiviſſe obviam.*

f Non longe à Tridento, *inquit Pincius*, quem locum conſtat hodie Buſum-Vellæ nuncupari, ubi cautes inter ſe concurrentes, & juga montis continua, ſaxo ad radices vel à natura confracto, vel hominum induſtriâ perforato, anguſtum & ſcopuloſum in urbem euntibus præbent aditum. *Hæc ille, & addit, eſſe qui* Villam, *non* Vellam, *legi velint: atque duo eſſe hujus nominis loca*; alterum haud procul à caſtro Stenici, 20 *p. m. à civitate*; alterum ab hoc ſemotum in valle Judicariæ, ſub plebe Blecy; *quodque* per utrumque ex Rendena tranſitus eſt Tridentum verſus; illac brevior, ſed difficilior; hac longior, ſed commodior. *Aſt* Buſum-Vellæ, *quam illa urbi propius, tam noſtræ relationi aptius eſt.* B

g *Pincius, qui à pluribus collectum* ex terra *ſanguinem ſcribit*; Partim, *inquit*, eum Brixiam, partim in oppidum ſuum deferunt; & in templum, ejuſdem ſanguinis miraculo opulentum, recondunt. *Videtur hic ſanguis die tertio miraculoſe effluxiſſe.*

h *Eo ſcilicet modo, quo de Sanctorum à ſe collectorum Martyrio ipſe* Vigilius *ſcripſerat SS. Ambroſio & Joanni Chryſoſtomo: non quod ea ætate mos fuerit (uti hic videtur parentheſis addita indicare) cauſam Martyrii cognoſcendam offerre Romano Pontifici. Hic autem tunc erat* S. Innocentius II, *non vero* Hormiſdas, *infrà per magnam aniſtoriam nominatus, & integro ſeculo junior.*

i *Anno* 555, *Juſtiniani Imp.* 29, *Leutharem & Bucellinum fratres Alemannos, auſpiciis Theodebaldi Francorum Regis, cum copiis Alemannorum & Francorum, irrupiſſe in Italiam ſcribit Agatias lib.* 2, *narrans porro, quomodo Leutharis cum Alemannis perierit, graſſante inter reduces cum ſpoliis lue; Bucellinus vero cum Francis, apud Capuam à Narſete Romanorum Duce ad internecionem ſit profligatus: ſed quoniam hæc omnia acta ſunt ſeſquiſeculo poſt mortem* S. Vigilii, *exiſtimo Auctorem, recentiori adhuc Alemannica invaſionis memoria, Acta hæc exornantem, ſeculo* 6 *vel* 7, Alemannos *ſuppoſuiſſe pro* Gothis, *quos Baronius probat anno* 405, *Duce Radagiſo Pagano, irruiſſe in Italiam; vehementerque ſolicitum de iis repellendis Honorium Imperatorem, edicto publico etiam ſervitia armaſſe, & ingenuis ſtipendia triplicaſſe: quomodo autem totus ille exercitus Paganorum, apud Feſulas in Hetruria, Gothorum Chriſtianorum Hunnorumque auxilio, cum ſuo Duce turpiter fugato, capto, ac cæſo, fuſus deletuſque ſit, lege apud Oroſium, vel ex eo apud Baronium.*

k *Latinæ linguæ ſatis peritus Honorius erat: fieri tamen poteſt ut Sancti geſta, ad Arcadium fratrem mittenda Conſtantinopolim, optaverit Græce redi: ſed hæc videntur eo miſſa non eſſe, vel ſaltem non magni æſtimata cito excidiſſe à memoria; ſiquidem nulla in Synaxariis Græcorum uſpiam invenitur mentio* S. Vigilii, *ac ne nomen quidem inſertum eſt Græcorum faſtis.* D

l *Imo* Mediolanum, *ordinariam Honorii Imp. Sedem. Hactenus fortaſſis interpolator.*

m *Melius ſcripſiſſet*, Arcadio & Honorio, *etiam poſito quod anno, non* 400, *ſed* 405 *paſſus* Vigilius *ſit.* Theodoſius Junior *tunc annum* 4 *Imperii numerabat, cum patre ac patruo regnans, non tamen erat primo loco, nec abſque patre nominandus: ſi autem anno* 400 *obiit* Vigilius, *nec nominandus quidem Theodoſius ille fuit, an.* 402 *primum dictus Auguſtus.*

n Stiliconis *ſecundus Conſulatus hic erat ex plurium ſententia, poſt primum conſulatum an.* 400 *geſtum.*

o *Enorme mendum, cum* Hormiſdas *primum ordinatus ſit an.* 514, *ſecuta hoc tamen ſunt Acta Colonienſia cum Bartholomæo Tridentino hoc modo:* Geſta vero viri Dei S. Hormiſdæ Papæ tranſmiſſa; ab eodem, Imperatori, contra Alemannos, qui Italiam invaſerant, rudi haſta deferenda traduntur: unde meritis Vigilii hoſtes feroces in fugam converterunt, omni prædâ relictâ. Geſta igitur cum ejuſdem Reliquiis in eccleſia S. Petri condiderunt. *Quod ultimum ſatis credibile eſt: nam etiam* S. Vigilius, *quando Mediolanum miſit Paſſionem S. Siſinnii & ſociorum, aliquid ex eorum Reliquiis addidit.* E

p *Addunt eadem Acta*; Dum autem S. Vigilius his & aliis miraculis clareſceret, Theodoſius ſuæ Eccleſiæ vallem Lagorinam cum Urſinico contulit; Conradus Imperator Bauzanum cum Comitatu Ritenori; Ripam cum Judiciaria tota; & alii diverſi diverſa ſunt elargiti. Interfectores vero ejus vindicta Dei in tantum eſt proſecuta, ut cunctis fierent odioſi. Ita ut uſque hodie apud Bergomum, ubi ejus eccleſia in monte juxta caſtrum ſita eſt, Epiſcopus benedictionem aliquibus ſubtrahat, eo quod ex interfectorum proſapia fuiſſe referantur: *quæ omnia etiam Bartholomæus deſcribens, addit locum ex Gennadio de Scriptoribus. Prima donatio à Theodoſio Scriptore facta eſſe poteſt eccleſiæ Tridentinæ, vivente adhuc* Vigilio, *cum an.* 344 *Imperator Mediolani eſſet, ubi mox anno ſequenti obiit.* Vallis *autem* Lagarina *hic appellatur, vulgo* Val di Leder, *ut forte legendum ſit* Ladarina, *trans Sarcam & Benacum. Urſinicum non habent tabulæ.* Bauzanum, *quod Conradus ſeculo* 10 *inchoato dedit, videtur eſſe* Bolzanum *ad confinia Tirolis,* 25 *p. m. ſupra Tridentum, verſus Septentrionem; ſed Comitatum ipſum Tirolenſem hic corrupto nomine illi additum, vix auſim dicere; licet is Tridentini Epiſcopi Fiduciarius ſit. Pincius addit, quod* Conradus II an. 1027 Comitatum Tridentinum, anno vero ſequenti Vallem venuſtam eccleſiæ dedit, & Bolgianum reſtituit, *allegato auctore qui litteras viderit.* Ripa *vulgo* Riva *ad caput Benaci jacet, intervallo* 8 *milliarium, atque inde porro porrigitur* Judiciaria, *cum Rendena valle: hoc vero Caroli* IV *donum fuerit, poſt medium ſeculi decimi tertii.* F

C

DE

DE S. MAXENTIO PRESBYTEPO,

ABBATE IN AGRO PICTAVENSI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus monaſterio, Actis à coævo ſcriptis, & cultu. G. H.

CIRCA AN. DXV. *Floruit quinto & ſexto ſeculo* S. Maxentius, *virtutum & miraculorum gloriâ illuſtris*, intra terminum Pictavenſem; cujus monaſterii nomen, *inquit Gregorius Turonenſis, lib. 2 Hiſtoriæ Francorum cap. 37*, lectioni non indidimus, quia locus uſque hodie Cellula S. Maxentii vocatur. *Ita adhuc dicto ſeculo ſexto, atque etiam ſequenti Urſinus & alter auctor coævus in Vita S. Leodegarii Epiſcopi Auguſtodunenſis, appellant* cœnobium & monaſterium S. Maxentii, in quo prius fuerat Abbas conſtitutus, & corpus ſacrum ſepultum. *Inter alios Abbates, claros ſeculo decimo, fuit Ebulus, ex Comitibus Pictavenſibus & Ducibus Aquitaniæ oriundus, Epiſcopus etiam Lemovicenſis creatus, qui* reſtauravit monaſterium S. Maxentii, & caſtellum in circuitu perfecit: *uti teſtantur Ademarus, Monachus S. Eparchi, & alius in Chronico S. Maxentii, vulgo Maleacenſi dicto. Atque ita paulatim crevit Abbatia, ut inter oppida agri ſuperioris Pictavenſis merito cenſeatur, ad Separam ſeu Sebrim fluvium ſita, in qua Duces Aquitaniæ ſuam etiam ſepulturam elegerunt.*

S. Maxentii cellula

& monaſterium.

B

2 *Acta ipſius* S. Maxentii *hic damus, à nobis accepta ex antiquo Ms. codice Reginæ Suecia præferente numerum* XIII: *ex quibus alia plurima paſſim inveniuntur contracta, ad commodiorem uſum Eccleſiarum, ut pro Lectionibus ad Matutinum recitarentur: & talia habemus in præclaro codice noſtro menſis Junii: item deſcripta ex Mss. Aroaſienſi & Belfortiano. Talia etiam ediderunt ex Mss. Compendienſi & Herouvalliano Lucas Acherius & Joannes Mabilio, inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti in appendice ad Tomum primum. Auctor ſcripſit poſt obitum Childeberti Regis Pariſiorum, anno* DLXIII *vitâ functi, quem num.* 25 *appellat inclitæ recordationis. Videri tamen poſſet eodem ſeculo ſcripſiſſe, ex eo quod Gregorius Turonenſis loco jam citato dicat*; Multas & alias virtutes operatus eſt: quas ſi quis diligenter inquiret, librum Vitæ illius legens, cuncta reperiet. *Verum, cum num.* 8 *comparat Sanctum* venerabili viro ac patri ſanctiſſimo Benedicto, *propter miraculum ſuſcitati mortui, relatum in hujus Vita per S. Gregorium ſcripta, & à nobis edita* 21 *Martii num.* 11; *dumque num.* 29 *excuſat retuliſſe viventis miracula, pauca ex multis*, quæ innumera & veterum narratione & poſterorum ſunt comperta; quanti *autem*, poſt tranſitum *Sancti, ſint miraculoſe curati, negat* humano ore enarrari *poſſe: dum, inquam, ita loquitur, videtur non ſcripſiſſe, niſi ſeculo ut ſummum ſeptimo, quando & libri Dialogorum S. Gregorii, continentes Vitam S. Benedicti (antea ſcriptam à nemine, quod ſciatur) paſſim jam noti erant in Gallia; & Benedictina Regula inducta in Monaſterium S. Maxentii; librum vero à Gregorio Turonenſi allegatum delibaſſe dumtaxat, & pauca inde excerpta ſtylo luculentiori exornaſſe; unde accidit ut in circumſtantiis nonnullis variarit à relatione Gregorii Turonenſis, quemadmodum in Annotatis videbimus.*

Acta ex Ms. dantur

D. P. *omiſſis compendiis.*

C

Videntur illa ſeculo, non 6, ſed 7 ſcripta,

ex aliis multo prolixioribus.

3 *Sunt tamen etiam ſic antiqua valde, & magni merito æſtimanda hæc Acta; in iiſque primus nobis notandus modo occurrit character temporis, quo* S. Maxentius *vixit; quando ſcilicet Rex Chlodovæus primus Alaricum Regem Gothorum in bello devicit, anno Chriſti* DVII: *poſt quem annum cum* S. Maxentius *tunc ſenex adhuc aliquamdiu vixiſſet, mortuus eſt feriâ ſextâ, die* XXVI *Junii, adeoque littera Dominicali* D, *quæ littera quadrat in annum* DIX, *aut potius* DXV. *Quia autem Sanctus, annos natus ſexaginta ſeptem, e vita diſceſſit; eſſet natus circa annum quadrageſimum octavum ſupra quadringenteſimum; & poſt vitam ab adoleſcentia in monaſteriis traductam tam ſubdito quam Abbati, circa annum* CCCCXLVIII *fuiſſet recluſus.*

Tempus Vitæ.

E

4 *Cultus ei non diu à morte collatus, intelligitur ex Actis jam indicatis, & ex Hiſtoria Gregorii Turonenſis, quòd continue* S. Adjutor *priori ſcilicet ſuo nomine &* S. Maxentius *appelletur: & hoc ſequenti ſeculo ſecuti ſint Auctores Vitæ S. Leodegarii, atque alii paſſim in ſuis Chronicis. Memoria etiam ejuſdem inſcripta eſt vetuſto Martyrologio Reginæ Sueciæ, per Lucam Holſtenium in Animadverſis ad Martyrologium Romanum vulgato, his verbis:* Pictavis S. Maxentii Confeſſoris: *quod paulo latius ita exponit Uſuardus:* In agro Pictavenſi S. Maxentii, Presbyteri & Confeſſoris glorioſi in miraculis. *In aliis Mss. additus invenitur, cum titulo* Abbatis & admirandæ ſanctitatis viri. *Sequuntur Bellinus, Grevenus, Maurolycus, Felicius, Galeſinius, aliique cum hodierno Martyrologio Romano. Imo, quod mirandum, eumdem Martyrologiis Benedictinis inſcripſerunt Wion, Dorganius, Bucelinus; qui tamen, antequam S. Benedictus naſceretur, non ſolum Monachus, ſed etiam Abbas fuit electus: quia nempe Regula S. Benedicti poſtmodum in ejus monaſterium introducta fuit. Porro in Charta Pippini Aquitaniæ Regis, à Mabilione indicata, monachi anno* DCCCXXVIII *querelas depoſuerunt, quod non haberent* Abbatem, ſecundum Regulam S. Benedicti traditam, *id eſt*, veluti S. Benedictus Abbates Regulares juſſit inſtitui. *Idem S. Maxentius cum aliquo elogio celebratur à Caſtanæo ad Litanias Pictonicas die* XXV *Junii, & eſt ad diem* XXVII *Maji inſcriptus alicui Ms. Kalendario Benedictino; uti etiam apud Grevenum in Auctario Uſuardi, & Caniſium in Martyrologio Germanico.*

Cultus,

memoria in Faſtis,

etiam Benedictinis.

F

VITA

Auctore coævo.

Ex pervetuſto codice Ms. Reginæ Sueciæ.

1 QUotieſcumque Divinâ opitulante gratiâ, Sanctorum actus vitamque deſcribere litteriſque mandare ſatagimus; eò valde eſt metuenda temeritas, quò eorum nequaquam pleniter actuum vel meritorum valet com-

Prologus.

A. COÆVO EX MS. *Sanctorum Vita digne proponenda ad imitationem.*

comprehendi ſublimitas. Caute enim ac veraciter diſcutere debet humana fragilitas, quod in eis benigne diſpoſuit divina Majeſtas. Nequaquam tamen eorum debet virtus ſilentio contegi ; cum debeat etiam poſteris, juxta quod divina tribuerit largitas, imitanda propalari. Gaudet etiam augmentatione fidelitas, quoties Sanctorum recurrit annua ſolennitas ; & cum virtutum eorum per Dei famulos declaretur ubertas, quid aliud apparet, niſi quod nonnulli, qui per deſidiam torpebant ad pœnam, auditis eorum virtutibus excitentur ad palmam?

a Adjutor prius dictus,

2 Sanctus igitur Adjutor, *a* Agathenſis urbis incola, nobilibus quidem parentibus ortus; meritis tamen & fide, infantiæ exuperans natale, ad celſitudinis divinæ præmium pervenit vitale. Qui cum, divina gratia comitante, ad intelligibilem perveniſſet ætatem ; ſancto *b* Severo Abbati in monaſterio traditur imbuendus ; ut & in eo proficeret eruditio divina, & ipſe utcumque ad legitime certantium pervenire mereretur coronam. Interea ſalubri ac ſedulo à S. Severo commonetur alloquio; id eſt, ut fugiens vitanſque ſecularia, clericalem ſub regulari inſtitutione, Chriſto donante, valeret aſſequi diſciplinam : hinc jam prudenter utitur armis, in Chriſti militia adhibendis. Cumque ejus dictis aurem accommodaret, ejuſque in eo prævaleret ubertim doctrina; ita ſe divino cœpit operi mancipare, ut cunctis ſe cernentibus, velut jam futurus in Eccleſia Præſul, forma fieret & exemplum.

b à S. Severo inſtituitur;

laudem & invidiam fugit :

3 Cumque in eo Euangelica relucerent præcepta, prudentiæ cerneretur aſtutia, & columbæ ſimplicitas haberetur ; quidam eum nimiis attollere cœperunt laudibus, quidam vero zelo accenſi invidiæ, ejus felicibus actibus invidere. Qui etiam magis à populis abhorreſcens laudari, quam ab æmulis detrectantibus vituperari; fertur à propria diſceſiſſe regione, quatenus nec ab hoſtibus læderetur, nec etiam nolens à civibus laudaretur. Cumque idem vir ſanctus

regreſſum in patriam ſequitur diu deſiderata pluvia :

proprio diſcederet ſolo ; tanta, ut ferunt, aquæ ſterilitas accidit, ut duobus & eo amplius annis in eadem nequaquam plueret regione. Cumque non ſolum à parentibus, verum etiam & ab omnibus ejuſdem regionis civibus, tandem quæſitus inveniretur, regrediens dicitur ad propria remeaſſe. Cum autem in prædictam jam regreſſus regionem, felici ſubintraret adventu; tanta aquarum dicitur inundaſſe copia, ut non ſolum homines & jumenta, verum etiam arbuſta gauderent & ſata. O virum ineffabilem ac laude dignum, quem nec lingua fari, nec mens cujuſquam, quanti ſit meriti, potuit explicare! Cui etiam eum ſimilem dixero? Cui ſimilem coæquabo? niſi Eliæ, qui cælum oratione claudens, terram imbribus privatam reddidit, atque iterum precibus eamdem aquarum ſalubri inundatione replevit.

diſtributis in pauperes bonis,

4 Cum vero in prædicta urbe Agathenſi idem S. Adjutor inſignibus ortus polleret natalibus, & ab ipſis fere cunabulis, docente S. Severo, totus in Dei opere conſtitutus, apud eumdem velut fortis athleta habitaret ; progrediens iterum de regione qua fuerat oriundus, ad diœceſim civitatis Pictavenſis, in qua ſedes S. Hilarii habebatur, relictis diſperſiſque prius omnibus quæ ſua fuerunt pauperibus; feſtinus uſque pervenit (memor præcepti divini, quod ait: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus & veni, ſequere me) ibique ſe in monaſterio reverendiſſimi viri *c* Agapii, Preſbyteri vel Abbatis, providus collocavit. Cumque in idem monaſterium ab eodem venerabili viro Agapio ceteriſque Monachis gratanter eſſet receptus; continuo nominis ſui vocabulum, quod per baptiſmi gratiam renatus aſſumpſerat, ne propinquorum dilectione, aut amore civium Agathenſium, in via per quam Chriſtum ſequi cœperat, impeditus retrorſum abiret, occulte ſibi voluit immutare : ita ut qui prius fuerat nuncupatus Adjutor, Maxentius deinceps in eo monaſterio vocaretur.

c Pictavii in monaſterio ſuſcipitur ; ſub nomine Maxentii,

Abbas creatur ,

5 Cujus opera vel merita, ſimulque cujus indigena eſſet loci, idem B. Agapius divina cognoſcens revelatione, digniorem ſe eum cunctiſque Fratribus æſtimans, Abbatem inſtituendum unanimiter Dei nutu ſibimet elegerunt. Nec mirum, ſi in monaſterio Magiſter & Doctor eligitur, qui ſanctiſſimi ac in omnibus prudentiſſimi Severi, omnium bonorum operum ſectatoris, per annos aliquot fuiſſe diſcipulus comprobatur. Erat enim idem Maxentius in pſallendo ſedulus, in vigiliis expertus, in jejuniis continuus, in eleemoſynis promptus, in oratione creberrimus, in humilitate fundatus, in caritate perfectus, in caſtitate glorioſus, in converſatione ſanctiſſimus, in litteris doctus, & in cunctis dogmatibus eruditus. Sermo autem illius in colloquio non alius erat inter Fratres & ceteros quoſque fideles, quam mundi illecebras & ſeculi onera relinquenda; & ut pœnitentiæ remedio ac eleemoſynarum ceterarumque largitatibus virtutum dediti, Dominum Jeſum Chriſtum liberi expeditique ſequerentur. Nequaquam in eo reperire poterat antiquus hoſtis per aſtutiam fraudulentiæ, vel quod doloſis ingeniis maligne ſuaderet, vel quod venenoſis morſibus ſauciaret.

ſibi & aliis profi- cit ,

aves advolantes paſcit :

6 Nec illud omnino putavi ſilendum, quod valdè animis eſt humanis mirandum. Eo tempore cum jam Præſul monaſterii ſacris actibus approbatus, idem vir ſanctus haberetur & Paſtor ; multoties aves feræ, relictis nemorum ramis, quorum erant incolæ, advolantes in manu illius, modo grana tritici, modo panis fragmenta ſumebant. Ex illo jam tempore illius ſanctiſſimi viri & nomen & virtus emicavit : quia cum indomiti paſſeres in dextera illius menſæ reliquias colligebant, manſuetudinem & ſanctitatem ejus populi compererant venerandam. O quam dulcis, ô quam ſuavis & mitis vir iſte Maxentius, cujus manſuetudine & feritas deponitur avium, & ſanctitatis ejus oſtenditur præmium !

puero ſeptimeſtri baptizando dat facultatem profitendi fidem :

7 Illud quoque non eſt reticendum miraculum, quod cum ſit in ordine tertium, in virtute haberi potuit primum. Quodam tempore contigit, ut quidam è civibus præfatæ urbis Pictavenſis, non infimis procreatus parentibus, habens filium lactentem, ſeptenis ferè menſibus educatum, accederet ; & ſupplici prece ſanctum depoſceret Maxentium, ut eum ſacris fontibus abluendum offerret, ac renatum ex latice propriis dignaretur ulnis elevare. Quod vir ſanctus caritate permotus, tandem benignè obaudiens, non recuſavit. Cumque eum ad baptizandum venerabili Agapio Presbytero tenſis brachiis obtuliſſet ; continuo Dei nutu rudis infantis lingua *d* diſſeritur, qui necdum fari noverat nec tacere : atque idem ſe credere ore proprio ſanctam confitetur Trinitatem, ac Symboli plenitudinem credentibus ad vitam prodeſſe per-

A perpetuam: certum est enim tertiâ repetitione eum propriis hoc edixisse sermonibus, in cujus parvuli professione populi exultabant Christiani, fides catholica augebatur, turba Judaica tristabatur; dum ex ore infantis, mense septimo claustris alvi remoti, inter manus beati Maxentii, & divinitatis agnoscitur potentia in virtute, & sanctitas Maxentii illustratur in opere. Quanta, putamus sit virtus in B. Maxentio, cujus meritis ante tempus infantis formatur eloquium? sed si jure ejus merita perpendantur, æqualis virtutis Sanctis innumeris demonstratur.

mortuum resuscitat:

8 Contigit autem in illis diebus, ut puer cujusdam Sabelis, septimo ætatis suæ anno, perurgente casu mortifero, finitis vitæ cursibus, exhalato jaceret spiritu. Cum autem parentes ejus, nimium lamentabili vultu turbati, Dei militem obsecrantes, atque ab eo defuncti implorantes medelam, ad eum usque velocius perveniſſent; hic protinus exiliens impiger, ad visitandum corpus exanime veloci gressu pervenit. Qui cum flendo cælum fidei oratione
B pulsaret, gratia in se operante divina, mortuum revocavit à tunere, genitorem lætificavit ex prole, & Christum, acclamantibus turbis, clarificavit ex opere. Cujus meriti vel fidei hunc virum sanctissimum esse dicemus, qui etiam obtinere meruit, ut ad vitam suscitaretur mortuus; & qui fuerat fortè suppliciis deditus, æternæ spei redderetur securus. Potest etiam hic sanctitate præpotens, virtutibus eximiis pollens, in cunctis semetipsum sanctitatis
e operibus exercens, venerabili viro ac patri sanctissimo comparari Benedicto; qui *e* unum è Fratribus, diabolicis insidiis sub ruina maceriæ confractum atque ossibus imminutum, precibus & oratione ab omni corporis læsione reddidit sanum.

ANNOTATA G. H.

a Agatha, *urbs antiqua & Episcopalis in Occitania sub metropoli Narbona; à qua versus Ortum distat.* 8 *leucis Gallicis, in ora fere littorali maris Mediterranei, prope ostia Araururis fluvii. Colitur autem* S. Maxentius *in urbe & diœcesi Agathensi, sub ritu duplici, lectionibus ex Actis desumptis.*

C b *De* S. Severo *agendum erit* 25 *Augusti. Hujus aliqua Vita extat apud Petrum de Natalibus lib.* 7 *cap.* 113, *unde constat floruisse sub Betico Episcopo Agathensi, seculo Christi quinto.*

c *In Chronico S. Maxentii, vulgo Malleacensi apud Labbeum, tomo* 2 *Bibliothecæ novæ pag* 215, *ista leguntur:* Anno MXCIX Beati Agapii corpus inventum est in Ecclesia S. Saturnini Martyris: in qua idem S. Agapius cum suis Monachis, & Beatus Adjutor Maxentius Deo militavit post ipsum, sicut in Vita ejus clarius legitur. *Henricus Ludovicus Castanæus de la Rochepozay edidit Notas ad Litanias Pictonicas, quibus in Appendice alios Sanctos jungit, inter quos collocatur* Agapius Presbyter Pictavensis, præceptor S. Maxentii Abbatis. *In Actis contractis scribitur* Agapitus.

d *Ita omnia Mss.* differitur; *at Mabilio*, disserit.

e Puerulum Monachum *appellat S. Gregorius Magnus in Vita S. Benedicti,* 21 *Martii à nobis editâ num.* 11.

D

A. CÆVO EX MS.

CAPUT II.

Vita in cellula recluſi. Fons elicitus. Patrata apud Chlodovæum I miracula. Obitus.

9 POst quinquagesimum autem annum, aut eo amplius ætatis suæ curriculum, *a* cellulam quamdam præfati monasterii, in qua secretius orationi vacaret, virtutum executor & amator elegit; ut quanto tutius segregatus esset ab hominibus, eo liberius ei liceret jejuniis & orationibus Domino militare. In quod habitaculum citissimè perfectum, clam ingressus, quidquid ad cultum divinæ pertinet religionis, incessanter implebat: ideoque sæpius visitabatur ab Angelis, quia quantum secretius esse voluit ab hominibus, in tantum ei erat visio Angelorum proxima, ut splendore cellula, in qua psallens jugiter habitabat, veluti micantium globis astrorum, videntibus ministris vel monachis suis, sæpè prætulgida reluceret: in qua, si ciborum qualitas aut sera retectio à legentibus fortasse solicitius inquiratur; panem hordeaceum sibi apponebat pro epulis; aquam fontium pro falernis: frequenter tamen divinis dapibus pascebatur ab Angelis. Inter hæc vero laboriola & Deo acceptabilia prandia turpes luxus abolere satagebat, tentamenta diaboli nobilibus magnisque triumphis vincebat, virtusque ejus cælitus semper crescebat: nam & diebus sanctæ Quadragesimæ, quos anni decimas Deo solvendas corporis sui afflictione censebat, sic se divinis occupabat officiis, sic semetipsum exercebat vigiliis, sic orationibus incumbebat, ut se incurvando ac divinis conspectibus humiliando, adinstar camelorum in ejus sacratissimis ac Deo dicatis membris velut gibbi apparerent effecti, & crebris insistendo parsimoniis magis magisque ejus attenuata macies redderetur. Sicque factum est, ut vir iste sanctissimus, Spiritus sancti virtute roboratus, virtutibus pollens, sanctitate vigens, caritatis ardore cuncta mundi prospera abjiciens, adversa non metuens, semetipsum sacris studiis exercens, seque Christo hostiam vivam immolans; quanto carnem affligendo domare nitebatur exterius, tanto robustior redderetur interius.

a

In secessu degens, ab Angelis visitatur,

E

& pascitur:

sanctisque exercitiis incumbit:

F

10 Factum est, ut quodam tempore æstivo, inter opera monachi æstuantes, siti nimia gravarentur: nec esset cominus locus, in quo aquam de fonte, ad sitim refocillandam reperire valerent: neque enim erat eis illo in tempore vinum sumere, pro abstinentiæ devotione. Tunc S. Maxentius, nimiam afflictionem sitimque intolerabilem Fratribus intuens imminere; fideliter Dominum cum psalmorum capitulis postulans, fideliter ad eum preces effudit. Oratione vero expleta, fixo baculo quem dexterâ tenebat in arena, in conspectu adstantium fons vivus & aqua viva deorsum effluxit: unde & ille Deo gratias agens, gustatâ paululum aquâ, necnon & Monachi sui, inter nimium æstatis calorem, sitis validum extinxerunt ardorem; ex qua & multorum languentium variisque infirmitatibus laborantium, usque in hodiernum diem, imbecillitas suffragatur. Nam constructâ desuper basilicâ in honorem S. Martini Antistitis, in eodem loco divino beneficio multis sanitatis

fontem precibus elicit

morbis pellendis salubrem.

A.COÆVO EX MS.

præmia conferuntur. O digna & verè veneranda in Maxentio parcitas, ac ſanctitatis reverenda immenſitas! quæ & eſurientibus cibum ponit in ſalute, & ſitientibus aquam tribuit in virtute. Quid enim magis fuit, cum Moyſes bis percutiens ſilicem, aquam populo produxit; quam cum Maxentius in ſolo aridiſſimo, baculo manu propria defixo, aquam tempore indeficientem multiſque ſalutem corporis afferentem eduxit? O vir venerabilis Maxenti! admirari potes; ſed virtus tua vel meritum enarrari non poteſt.

11 Numquid & illud eſt reticendum, quod in eo divina gratia contulit memorandum? Nam eo tempore contigit ut Franci cum Gothis conflictu bellico advenirent, præcedente eos Chlodovæo Rege. Cum autem monaſterio propinquaſſent, in quo S. Maxentius Paſtor habebatur egregius, & veniſſent in villam vocabulo Vocladum, inſtinctu diaboli cogitare cœperunt, ut idem monaſterium debellare deberent. Cum autem multa de virtutibus S. Maxentii audirent, ejuſque meritis vel precibus defendendum putarent, de ejus cœperunt nece tractare, quomodo ipſum extinguere ac punire valerent. Tunc antiquus hoſtis diabolus, qui ſemper electos Dei argumentationum decipulis impugnare non deſinit: immiſit in corde cujuſdam ex barbaris, qui ad debellandum venerant monaſterium, ut in ſanctum virum manus audacter extenderet, & caput illius gladio amputaret. Cumque ad ſanctum perventum eſſet Maxentium, & ſupradictus barbarus manum impudicam extenderet, ut eum decollaret; *b* ſuſpenſo in aëre gladio, manus gladiatoris remanſit extenſa, & cervix Sancti permanſit illæſa; quia eum ſalvavit ſalutis galea, & undique protegebat fidei lorica. Tunc nec enſis perfidi ſpiculatoris mittitur in vagina; nec manus vel vacua ad priſtinum redit officium. Poſt paululum autem ſemetipſum dentibus laniare, ac proprium corpus crebris cœpit vulneribus lacerare. Tandem vero idem demens, accenſus inſaniâ, proprius infelix extitit homicida, qui in Dei famulum vindictam exercere conatus eſt fruſtra: reliqui vero, qui ex acie hoſtili ad deferenda hujus facinoris ſolatia convenerant, ſic repente luminibus cæcati, mente turbati, ſenſu ſunt immutati, ut vix alter alterum recognoſceret, aut redire calle priſtino prævaleret.

12 Cumque hæc ad aures Principis perveniſſent Chlodovæi, accurrens ocius ipſe, ad ſanctum virum pervenit; ſeque *c* proſternens in terram, humiliter adoravit; & veniam ſibi ſuiſque cum magnis precibus poſtulavit. Quem locum in quo idem Princeps venerabilis ad pedes ſancti viri jacuerat, in eodem monaſterio uſque in hodiernum diem apparere manifeſtum eſt. Quod ideo nutu Dei diſpenſante factum creditur, ut idem locus tanto tempore intuendus hominibus reſervetur, quod in eo victoriæ ac miraculorum virtus S. Maxentii demonſtretur. Quo viſo vir Deo plenus, cum eſſet humilitate fundatus, pietate repletus, in caritate perfectiſſimâ radicatus; his motus precibus, *d* ſigno Crucis ſuper eos expreſſo, mox illis eulogiarum ex panis fragmine benedictione largitâ, ſanitatem intulit, & eos incolumes ad caſtra redire permiſit. Hi vero qui impio corde in caſtris remanſerant, eamdem patiebantur inſaniam. Quo audito vir Dei Maxentius, panem eis ſanctificatum miſit velocius, ut & ipſi ſalutem conſequerentur interius: ſicque factum eſt, ut dum unus fragmen panis morderet pro ſalute, & alteri porrigeret pro emundatione, de modico fermento omnes acciperent medicamentum: & ſic virtus S. Maxentii, quem prius perſequebantur, claruit in agmine; eo quod panis fruſta, invicem porrecta, ſalvaverint ipſos de nece. Rex vero Chlodovæus, multis impenſis venerationibus, ſanctum honoravit Maxentium; deditque ei tunc temporis Villam vocabulo Milon, nec non & alia multa. Ab illo autem die & deinceps ita eum dilexiſſe ut proprium dicitur filium, eo quod eum virum agnoverit ſanctiſſimum, vel quia mox, ut voluit, ejus ſanitati reddidit exercitum. O quanta fuit pietas in Maxentio! qui etiam inimicis largitus eſt beneficia; & tantâ in Chriſto pollebat gratiâ, ut in Confeſſionis perſiſteret Sacramento; & tamen Martyrii non careret triumpho. Vere enim cunctis meritis, Martyri ſociatur Stephano: quia ut ille pro ipſis orans, paſſus eſt Judæorum rabiem; ſic fere & iſte barbarorum eſt expertus inſaniam.

13 Poſt hæc autem inſignia ac univerſaliter divulgata miracula, accidit ut quidam cultor ſegetis, ad evellendum radicitus filicem, die Dominico properaret in meſſem. Cujus herbæ peſſima incrementa dum viribus abſtrahere vellet, manus ejus circumſtricta ab ea die uſque ad tempus biennii, contracta nervorum compagine, manſit; ita ut nullus medicorum ei proficuam potuiſſet adhibere medelam. Tandem vero, commonitus opinione veridica, ad ſanctum perrexit Maxentium. Cujus vir Dei Maxentius intuens debilitatem, fundens Domino pro eo orationem, hominis manui integram reddidit ſanitatem; replentur venæ cruoribus, & digiti propriis reguntur viribus.

14 Additur etiam & his virtutibus præferendis, ut mulier quædam, opus lanificii bajulans, cupiditatis impellente ſtimulo, in die Dominico fila torqueret, & manus ejus ſimili damnatione juncturis gelaſceret, ac per omnia inutilis facta remaneret. Hæc vero, abſque morarum dilatione, præfatum feſtinat ad medicum: qui etiam, impoſito ſuper manus ejus Crucis ſignaculo, continuo eam reddidit ſanitatis præmio: & mulier incolumitatem adepta, gaudens ac lætabunda remeavit ad propria. O vere felix & venerabilis vir Maxentius, qui & aliis ſuis meritis largitus eſt ſanitatem, & ſibi ipſi à Chriſto promeruit feliciter æternitatem! Inde, inquam, felix; quia & vivens Chriſto, mori mundo voluit, & diem mortis ipſe ſcire meruit ad Chriſtum. Quid plura dicenda ſunt? quia enim longum eſt ire per ſingula, ſufficiant hæc vel pauca de plurimis: & ſatis ſit in excellentibus ejus miraculis veritatem non ſubtrahere, & in multis faſtidium vitare. Nam penitus non ignarus idem vir ſanctus, quia niſi origo peccati ſuccidatur in corde, citius dilatatur in opere; & dum ſcelerum non reſecantur fomenta, magis vitiorum accumulantur incrementa; ſic à ſe carnis abſterſis incendiis, ſemetipſum coërcebat aſtutius, ut totus ſine querela moreretur mundo, in fide vero roboratus ſemper viveret Deo. Quanta autem beneficia Dominus per ſervum ſuum, inter turbines ſeculi fluctivagos adhuc conſtitutum, hominibus largiri dignatus eſt, videlicet variis infirmitatibus effugatis, atque oculorum viſu, ſurdorum auditu uberrimè reſtituto, mortuorum affaminibus per eum-

Tempore Chlodovæi pugnantis cum Gothis,

barbarus volens occidere S. Maxentium,

b

rabidus ſemet necat:

ejus ſocii,

c

poſt acceſſum Regis,

d

ſigno Crucis & pane benedicto ſanantur,

offertur villa Milon:

violando Dominicam contractus,

oratione Sancti ſanatur;

uti & mulier ſimiliter punita.

Aliis miraculis clarus,

A eumdem patefactis, non est nostræ parvitatis, ut dignum est, verbis explicare per singula.

& annos 67 natus, 15 Idem namque vir sanctus, post septuaginta & septem annorum spatium, quo in prædictam cellulam ab aliis quodammodo secretus intrarat, velut beatus Martinus Turonensis Episcopus, longe obitum suum antè præscivit, & Fratribus suis dissolutionem sui corporis indicavit. Tantam quippe gratiam à Christo promeruit, ut transitus sui non ignarus, Monachis suis & diem prædiceret & horam: Namque prætatus est eis, se transiturum de mundo ad Christum, sexto Kalendas Julii, horâ diei nonâ: quod & illo *e* sextâ feriâ evenit in tempore: nam id eventus rei, sicut vir sanctus prædixerat, in eadem probavit hebdomada. *diem & horam mortis prædicit:* Quibus etiam corpus suum mandans sepeliendum, more solito eos paterna castigatione monebat, ut illis caritate præeminentibus, castitate fulgentibus, & Christo jugiter adhærentibus, semper esset de hoste antiquo, Deo auxiliante, victoria triumphalis; ut postmodum cum Christo regnare mererentur in cælis. Inter hanc autem sanctam & salubrem collationem cum eis, spiritum, Angelorum cœtibus dignum, ipsis cantantibus, misit ad cælum. O virum sanctissimum, qui & Angelorum participare consortium, & in morte de mortis auctore meruit habere triumphum! Quanta autem & qualia Dominus in eo contulerit beneficia, lingua humana explicare non valens, iners & quasi balbutiens esse videtur: eo quod omnia ejus miraculorum contingere nequeat sacramenta. *f* Hæc tamen Domino largiente, pauca de multis sufficiant dicta.

B *moritur.*

ANNOTATA G. H.

a *Gregorius Turonensis lib.* 2 *Historiæ cap.* 37, *dicitur* reclausus in suo monasterio ob timorem Dei; eum Monachi timore perculsi aperto ostio producunt de cellula sua. At ille in occursum hostium pergit intrepidus. *De his mox agitur.*

b *Greg. Turonensis*, manus ad aurem erecta diriguit, gladiusque retrorsum ruit.

c *Hoc de barbaro milite ita exponit Turonensis:* At ipse ad pedes beati viri veniam deposcens,
C sternitur.

d *Iterum Turonensis hæc ad dictum militem ita retorquet:* Hujus brachium beatus Confessor cum oleo benedicto contrectans, impositio signo Crucis restituit sanum.

e *Anno, ut suprà diximus* 515.

f *Reliqua capite sequenti relata desunt in Mss. aliis, nisi pauca, quæ sub finem, pro conclusione, de miraculis in genere referuntur.*

CAPUT III.

Miracula post obitum patrata.

A morte miraculis claret.

16 UT autem miraculorum ejus fides augmentatione clarescat, atque ejus transmigratio ad Christum vitam mutari in melius, non finiri videatur; restat ut quædam, quæ post transitum ipsius per ipsum conferre dignatus est beneficia, ad laudem ipsius cumulandam, Domino donante, propalare studeamus: ut sicut suprà dictum est de sanctissimo viro Maxentio, ex operibus ejus cognoscatur vita ipsius finem non habere, sed potius in æternâ quiete manere, & illic semper sine fine cum Christo regnare. D

A COÆVO EX MS.

17 Quodam autem tempore contigit, ut duo muti accedentes ad ejus tumulum propinquarent, & pristinum vocis officium animo potius quam vocis sono ab ipso Sancto reddi sibi rogarent. Tunc vir Dei, quamquam in sepulcro jaceret humatus, spiritu tamen Deo conjunctus, quid sibi mente magis precarentur quam voce, in occulta eorum intellexerat prece: & mox eorum faucibus spiritualem effudit medicinam, & illis clarè jam locuturis, & vocem pariter restituit & loquelam. *Sanantur ad tumulum 2 muti;*

18 Item contigit ut tres viri, de diversis partibus venientes, una cæcitate damnati, in eumdem convenirent locum, ubi corpus S. Maxentii jacebat sepultum. Cumque in solo prosternerentur oratorii, expectantes sibi dari per gratiam Dei lumen de tumulo, remedium de sepulcro; quod rogabatur, humatus lumen porrigit de sepulcro, & cæcorum oculos terræ datus aperit in momento. Quis in Sanctorum agmine magis admirandus? Quis in eorum cœtibus dignius venerandus, quam vir Dei S. Maxentius? qui & in vita præsenti tanta omnibus contulit beneficia, & in morte non destitit indigentibus spiritualia largiri suffragia. O Vir Dei Maxenti! In nostris à te sentiamus mentibus effici, quod eorum corporibus dignatus es piè largiri. 3 *cæci:* E

19 Inde nec post longa temporis intervalla contigit, ut quædam muliercula quæ à Saxonibus ducebatur captiva; jussa est à Dominis suis eâdem nocte, quâ Virgo sancta lumen peperit mundo, ut molam manu verteret, & panes suis Dominis præparare vellet. Quod cum agere cœpisset, ligno, quo molam rotare cœperat, manus ancillæ, pro testimonio noctis sanctæ, adhæsit: nec aliter lignum de manu illius evelli potuit, donec à suis adducta prædonibus, haud procul S. Maxentii aflitit sepulturæ: cumque cum ipso ligno superposita manus mulieris fuisset pallio, quod S. Adjutoris membra sacrata contexerat; mox ligno dimisso, quod tenebat invita, usum proprium paupercula resumpsit in dextera. *mulier ob festum violatum punita,*

20 Sed & iisdem diebus contigit, ut paralyticus quidam ex vico Nivorto, hujus Sancti fuisset advectus ad tumulum; precansque sibi auxilium ab eo ferri, jacuisset expositus in grabato. Tandem ejus se cœpere paulatim artus lento promovere conamine, ac subito coram circumstantibus populis, rediviva hominis membra, quæ nuper emortua fuerant, effugato languore, naturali subito adstiterunt in baside. F *Paralyticus;*

21 Nec illud prætermittendum est, quod quodam tempore quædam puella, cujusdam matris familias filia, Betrudis nomine; sed & altera alterius cujusdam in nimia febrium gravitate, cum facie nimium pallente, & spiritu nimis defecto tenerentur ægrotæ, ante Sancti hujus sepulcrum fuerint allatæ. Sed nullius interjecto spatio moræ, excutitur à facie pallor nocivus, & in genis puellaribus rubor effunditur novus. Hic levantur puellæ sospites, ne orbati ab ipsis remanerent parentes, sed potius ad S. Adjutoris pertinerent laudes. Verè enim & dignè vocatur Adjutor, qui & in vita indigentium fuisse probatur adjutor, & post mortem mœrentium egregius extitit consolator. *2 acri febri æstuantes.*

22 Post hæc autem ostensa jam ejus virtutum potentia, ac longe latèque multoties pro-

A mulgata; contigit ut puer quidam, cujuſdam filius Matronæ, Dominico opera exercere vellet die; nec non & duæ mulieres, in eodem panem coquentes eſſent die. His additur quartus homo quidam Santomicus, nomine Francaredus, in eodem die corrigiam decapulans calceamenti; cui ſubito damnatâ cultellus adhæſit in dextera. Hi quoque quatuor in diebus Dominicis opera exercentes, manuum ſibi brachiorumque erant vaſtatione damnati: qui etiam ad hujus Sancti limina cucurrerunt, atque ab ipſo remedium ſibi dari jugiter popoſcerunt: qui ſanitate ſibi largita, poſt dies aliquot cum gaudio revertuntur ad propria.

A COÆVO EX MSS. *4 puniti in brachiis,*

23 Contigit autem, ut ejuſdem Sancti ſolennitate in vico Brioſſe, retruſorum in ergaſtulo carceris retinacula ultro rumperentur catenarum, ipſique à ſupplicio ſolverentur pœnarum: ſicque factum eſt, ut & populis magnam exhiberent lætitiam, & ipſi effugerent debitam ſibi pœnam.

captivi liberantur,

24 Nam & iſtud inter cetera non eſt reticendum miraculum, quod pro ejus ſanctiſſimis meritis valdè nobis eſt venerandum. Contigit autem ut aliquando de ejus fonte hauſta eſſet aqua in vaſculo; ſed cælitus in vini liquorem mutata eſt ſubito: ex hoc multis eſt ſanitas debilibus attributa, membra relevata vælana guſtato vini ſapore, quem non protulerat vitis in palmite. Quanto putamus dignus amore Dei extiterit in vita, pro cujus meritis, tanta poſt mortem ipſe conferre dignatus eſt beneficia.

B

aqua in vinum mutatur:

25 Accidit autem poſt longo in tempore, ut inolitæ recordationis Childebertus Rex Francorum, quemdam Principem, Vulcramnum nomine, de partibus Franciæ, populo mitteret Pictavenſi, pro quibuſdam negotiis dirimendis. Cumque ad prædictum perveniſſet populum, ita magnis cœpit febribus fatigari, ut vix tandem valeret ſaltem anhelitu reſpirare. Qui cum laſſeſcens per dies aliquot ægrotare cœpiſſet, magno efflagitans deſiderio, precabatur ut ei aqua ipſius ſacri fontis, qui reliquos (ut dictum eſt) medebatur ægrotos, ſuam deferretur in ſitim. Quæ cum ſibi fuiſſet oblata, vinum puriſſimum facta in manu probatur pincernæ. Cum autem inde propria recreaſſet viſcera infirmus, omni purgata valetudine, ita eum reddidit ſanum, acſi nullum paſſus eſſet corporis detrimentum: & continuo confortatis artubus, ocius ſurrexit à lectulo ſanus. Cui in vultu Angelico ſanctus apparens Adjutor, paterna caſtigatione præmonuit, ut cum ſumma pietate plebi urbis illius propria privilegia conſervaret. Ille vero adimpleto utiliter ac fideliter officio ſibi à Rege commiſſo, cum ſalute reverſus in patria, in honore ipſius S. Maxentii cellam miro à fundamentis opere devotè conſtruxit, & congruis operibus dedicatam ditavit.

eâdè febris continua ſubito depulſa:

C

iterum aqua in vinum verſa;

26 Nec non & cuidam ex ſupradictâ urbe viro nobiliſſimo, Teodulfo nomine, vaſculis ejuſdem fontis aquâ repletis, ſimile demonſtratur myſterium. Nam aqua in vaſe hauritur; ſed vini liquor à miniſtro propinatur. O admirabilis & veneranda Maxentii fides! nam cum Dominus dicat; Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet; cum tamen & alio loco ait, Sine me nihil poteſtis facere; numquid non majus eſt, quod Dominus per famulum fidelem & in ſe credentem operari dignatus eſt abſens quam quod per ſemetipſum fieri voluit præſens? Quid enim mirum, ſi rerum omnium Creatore præſente, mox ut voluit, aqua mutata eſt in vinum; cum & ipſe ſolo præcepto, cuncta creavit ex nihilo? Sed & illud ideo ab hominibus admirandum habetur, quia non ſæpius fieri videtur. Iſtud vero & credi & admirari poteſt, quod cum vir iſte ſanctiſſimus abſens eſſet corpore, per gratiam Dei vinum factum ex aqua mirabiliter ſuis meritis dare potuit in virtute; mira enim res & miris depoſita modis: ſaporis ſui unda obliviſcitur, & vini liquor fragrantis agnoſcitur; ut demonſtretur, quanta fuerit virtus in Maxentio, & quantâ polleat ſanctitatis gratiâ. Quanta autem vir iſte, in terris adhuc degens, fuerit ſanctitate præditus, quantâ nunc in cæleſtibus gloriâ ſublimatus, admirari volo; ſed in ipſa mea admiratione deficio: quem Dominus tantâ gratiâ ſublimavit, ut ei etiam ipſa famularentur elementa.

D

furatus è baſilica Crucem gemmeam,

27 Denique contigit, ut fur quidam, maligno inſtigante ſpiritu, nocturnis horis hujus ingreſſus baſilicam, crucem, quæ ad ſacratiſſimi corporis caput variis erat exornata lapidibus, impudenter auderet præripere, ac furtim eam ſuis vellet uſibus exhibere. Quod cum factum eſſet, ut eam furtim auferret, per totam noctem in gyrum divertens, numquam recto potuit itinere progredi, quia deviabat cum cauſa peſſimi reatus ſui. Ad quam perquirendam Monachi ocius progredientes, ad locum in quo fur latitabat, indicantibus paſtoribus, nec non & ſancto illis viam oſtendente Maxentio, uſque pervenerunt, & ipſum gemmas de cruce vellentem repererunt. Hanc etiam ipſum vinctum ad tumulum referre fecerunt in publico, qui eam audacter furtimque rapuerat in occulto. Nocte vero ſequenti eodem jam fure à miniſtris correpto, atque in facie ejus, ipſius clave tabernaculi charactere ſignoque impreſſo, viſum eſt illi de ſancti viri manu clauſa, ictum ſe pectore ſuſcepiſſe. Statim vero inteſtina illius verecundum corporis deſcenderunt in locum, adeo ut inter genua illius pendens decideret pondus immenſum. Cum autem infelix, nimia ponderis immenſitate gravatus, pedeſtri ire ordine non valeret; duabus vehentibus rotis, miſer per plateas ferebatur inanis. Non enim auſteritate vel crudelitate ſancti viri, qui plenus, erat caritate & perfectiſſimæ dilectionis ubertate, hoc factum eſſe putemus; ſed potius, ut idem infelix, qui corde videbatur inpœnitens, peccatorum ſuorum non reminiſcens, ſed magis erat eadem, quibus noxius tenebatur, malâ ſuâ voluntate repetens, ne in æternum periret, nec aliis exemplum ſuæ pravitatis oſtenderet, ſed potius caſtigatione paterna reſipiſceret, & tandem à malis priſtinis emendatus animum cohiberet.

E

referre eam cogitur;

F

gravique hernia punitus

reducitur ad pœnitentiam: 1 Cor. 5, 5

28 Nam & juxta Apoſtolum intelligi poteſt hoc factum: ut hic ſathanæ in interitum carnis in tempore traderetur, & ſpiritus ejus in diem Domini miſericorditer ſalvaretur. Non enim eum occidit, non inclementer avertit. Sed quid? Hìc eum corripuit, ut emendaret, ne in æterna damnatione periret. Quid enim poterat tantus vir habere crudelitatis, qui tanta exhibuerat officia pietatis? Nam cum Dominus dicat: Eſtote miſericordes; ipſe in eum miſericordiam habuit, qui eum miſericorditer, ne in æternum periret, ab itinere, quo periturus tendebat, revocavit. Pietatem exhibuit, qui non eum mortis verbere aut præſenti ſententia judicis damnari permiſit; ſed piè pugno tetigit, & ejus animam

Luc. 6, 36

A mam minime læſit. Cui etiam Dominus inter cetera tantam præſtitit gratiam, ut poſt mortem quidem ejus, nemo, quicumque eſſet adverſariorum latronum ſeu & ceterorum, malis ſuis alios impugnantium, his quæ ad eum pertinebant vim inferre impune valeret, atque ejus diſcipulis abſque judicis Dei ultione naufragium præpararet. Quanta putamus vir iſte à Chriſto fuerit defenſione protectus vivens in corpore, quantâque nunc apud ipſum dignitatis polleat gratiâ; cum illa quæ ad eum pertinere videntur, ita ſervantur immunia! O quanta ſanctitate & merito Maxentius cum Chriſto regnans refulget in cælis, cui tanta ac talia beneficia præſtantur in terris! Merito ab hominibus venerandus ac recolendus habetur, qui tantis indiciis, gratia largiente divina, Angelorum conſortio dignus, Patriarcharum cœtibus aptus, viciniam Prophetarum expertus, Apoſtolorum agmini ſociandus, Martyrum ac Confeſſorum meritis coæquandus, gloriam pudicitiæ virginalis intemeratę probatur adeptus.

& Sancti apud Deum gloria demonſtratur.

Miraculorum varietate,

29 Miraculorum autem ejus copia tanta eſſe dignoſcitur, ut nec lingua fari, nec mens cu-
B juſquam ea valeat enarrare; quæ innumera & veterum narratione audita, & poſterorum ſunt comperta. Sed hæc pauca de plurimis in hoc opuſculo lucidiora & manifeſtiora à nobis ſunt inſita: ut per hæc, illa quæ pro ſui immenſitate nequirent explicari, per ſingula jure probentur eſſe non ficta. Quanti poſt tranſitum illius ab eo cęci illuminati, ſurdi & muti propriis officiis reſtituti; totis membrorum compagibus debiles redditi ſanitati; leproſi mundati, hydropici ab infirmitate curati, claudi greſſu priſtino roborati, de carceribus miſericorditer ac mirabiliter erepti, quantique à dæmonibus ſint liberati, humano nequeunt ore enarrari per ſingula: quoniam, ut dictum eſt, pro ſui magnitudine probantur eſſe immenſa. Quid plura de ejus ſacris actibus replicemus, cum etſi omnia à quoquam comprehendi valerent, antea tempus quam verba, deficeret? Illud tantum nunc reſtat agendum nobis, ut eum ſimplici ac devota mente poſcamus, quatenus qui regnat in cæ-
finit patrocinium implorando. lis, nobis ſuis precibus ſalutem obtineat mentis
C & corporis; ut in præſenti Chriſto placere valeamus, & in futuro vitam mereamur adipiſci ſempiternam, ipſo adjuvante, cui cum Deo Patre & Spiritu ſancto eſt omnis honor & gloria, virtus & imperium, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

quæ enumerare non valens auctor,

APPENDIX G. H.

De Tranſlationibus Corporis.

1 FUiſſe *aliquod in Britannia Armorica* monaſterium S. Maxentio dicatum, & Abbatiæ S. Salvatoris Rothonenſi ſubjectum, *indicat Mabilio ſub finem Vitæ S. Maxentii. Bertrandus Argentræus, lib. 2 Britanniæ Armoricæ cap. 26, aſſerit*, Salomonem Regem in *dicta* Abbatia S. Salvatoris Rotonenſi depoſuiſſe corpus S. Maxentii, ſibi ex Aquitania pro ſingulari munere ſubmiſſum: *& cap. 27 in charta fundationis dictæ Abbatiæ*, In qua, *inquit*, *ego* corpus meum ſepeliendum devovi, nec non ad augmentum felicitatis & pacis totius Britanniæ, munus adeo maximum nobis tranſmiſſum præteritis temporibus, ſanctiſſimum feci collocari

Corpus in Britanniâ Armoricâ delatum

Maxentium. *Annus tranſmiſſionis indicatur* DCCCLXVI, *quo tempore à Normannis devaſtabatur Regio Pictavenſis, ac vicina Aquitania, ut Sacrum corpus Salomoni ad majorem ſecuritatem fuerit ad tempus commiſſum.* D

A. COÆVO EX MS.

anno 866

2 *Idem ſatis colligitur ex quadam charta, à Joanne Beſlio in Hiſtoria Aquitaniæ paginâ* 217 *edita*, ex chartulario S. Salvatoris Rotonenſi; *quam placet hic integram dare.* In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Cum conſuetudo meræ veritatis veraciter conſtet, ut quidquid juſtum ac religioſum eſt, & in ea agitur, tam divina auctoritate quam humana, litteris ob memoriam ætatis commendetur. Idcirco notum ſit omnibus Chriſtianis Deum timentibus, tam Clericis quam laicis nobilibus, qualiter adiit Turgaldus Sacerdos Pictaviæ, cum conſilio & conſenſu Domini Haimerici Vicecomitis, Britanniam de Pictavis, causâ corporis B. Maxentii ad nos; & locutus eſt cum noſtro Decano, nomine Moroë, ut deportaremus illûd ad propria, promittens nobis plurima beneficia ex parte Haimerici. Et nos ei credidimus, conſentientes deportavimus eum cum labore maximo ad Ligerim flumen. Deinde cum ibidem caſtra metaremur, audivimus quod Pagani devaſtabant Pictavenſem regionem, plorantes & ejulantes in faciem cecidimus; eo quod beatum virum à ſuo mauſolæo, quem Chriſtus ſibi paraverat, expulimus, quatenus vero redire non poteramus, nec in antea ad propria portare. Ecquid inde noſter luctus requievit, deinde movimus ad Condatenſem Eccleſiam, ſuper illud flumen quod vocatur Bebronus, comparantes eam ſexaginta ſolidis cum omni ſuo territorio: & ibi demorantur noſtri monachi in honorem S. Maxentii, cum una capſa eburnea, plurimorum Sanctorum Reliquiis plenâ.

poſtea fuiſſe relatum ad Ligerim,

inde ad Condatenſem Eccleſiam,

3 Devaſtatio autem Normannorum & timor crevit ſuper nos, quatenus ad ſalvamentum definivimus deportare corpus ipſius viri [Dei]: & ita fecimus, deportantes honorifice in Autiſſiodorum pagum, cum adjutorio Ricardi Comitis, tunc tempore in corpore viventis. Ille vero cum Epiſcopo & Optimatibus totius regionis plurima beato viro beneficia & fiſcos & prædia libenti animo ac devote donare voluerunt. Sed nos expectantes, expaveſcentes Domini timorem ac ſtabilitatem rationis, quam habuimus cum noſtro contratre Tutgaldo, pro quo Sanctorum merita à ſuis locis fuerunt permota, volentes tenere, quatenus hæc ratio fieret ex toto definita, nec inanis reputaretur ex noſtra parte, nec illius. Et ideo miſimus Præpoſitum Sacerdotem cum duobus Monachis ad eum Pictavim, causâ illius legationis, quam nobis ex parte Vicecomitis portavit Britanniam causâ beati viri. Ipſa vero ſententia inter nos & Turgaldum concordante, ipſe ſuum hominem cum noſtri fratre Decani direxit, mittens ad Haimericum. Ille autem ut audivit, hilari vultu, ut decet, dedit eis reſponſum, promittens ante Comitem & Optimates totius civitatis venire; quod & ita fecit; & ſuum fratrem, Abbatem noſtrum, ſecum adduxit Pictavim.

E

F

dein in Autiſſiodorum pagum,

4 Convenerunt autem ante Comitem Ebulum, virum inæſtimabilem, ſermone veridicum, Vicecomes cum ſuo fratre, & noſtri Monachi & Archidiaconus B. Petri Ricardus, & Decanus ejuſdem Apoſtoli, qui eſt totius civitatis Doctor veridicus, mente devotus, nomine Mainardus. Conlocuti ſunt inter ſe de corpore

A AUCTORE D. P. *docent acta de relatione Corporis ad Pictavenſes,*

pore S. Maxentii Confeſſoris eximii, & quomodo & qualiter eum habuimus, & rationabiliter ſcrutati ſunt per omnia. In ſumma promiſerunt Monachi noſtri, & alius noſter homo, corpus beati viri cum capite ſuo, exceptis maxillis, Pictavim deportare; & Vitam illius & Miſſale. Haimericus autem & noſter Abbas promiſerunt nobis centum modios inter panem & vinum hoc anno præſenti gratulanter dare, & unum molendinum cum chartula ex parte Haimerici, & terram cultam & incultam pariter dividere: & nos ſimus ipſius corporis ſine fine cuſtodes, cum auctoritate & ſecuritate Ebuli Comitis. Nam in ipſius miſericordia fiduciam habemus; & ſi quis ex noſtratibus talem habitum indui voluerit, nullatenus ſit præ- *juramento firmata* occupatus. Et hæc omnia ſunt cum juramento facta, tam ex parte Abbatis, & per ſe & in advocatione ſui fratris. Ebulus autem Comes direxit eos ad eccleſiam beatæ Virginis Mariæ in Canonica B. Petri, ubi merita [ejus] coluntur in nomine Chriſti & Beatorum Innocentium. Facta ſunt ſacramenta præſentibus his nobilibus.

B Ademarus Abbas qui juravit. Haimericus Vicecomes ſignavit. Ricardus Archidiaconus ſignavit. Meſet Præpoſitus. Joſeph Monachus. Turgal Sacerdos. Glenhoiardus.

anno 924, Factum eſt hoc XII Kalendas Julii, feriâ primâ, ab Incarnatione Domini anno DCCCCXXIV.

5 *Hactenus illa charta. De* Evolo *Comite Pictavenſi, & poſt mortem Guilielmi Pii, Duce Aquitaniæ (à quo prognati plurimi ſucceſſive Guilielmi Aquitaniæ Duces) egimus* X *Februarii num.* 12 *ad Vitam S. Guilielmi Eremitæ, ex Comitili proſapia oriundi, oſtendimuſque eum uſque ad annum* DCCCCXXXV *vitam propagaſſe. Relatum autem tunc vere fuiſſe ſacrum corpus, conſtat ex Chronico Maleacenſi; in quo de oſtenſione ipſius & nova ſepultura hæc leguntur:* Anno MLIX Corpus Beati Maxentii Adjutoris oſtenſum eſt, & conditum ei iſtud ſepulcrum novum, & dedicatum ſexto Nonas Octobris, temporibus Ainrici Imperatoris, *quod deinde oſtenſum anno* 1059. & nihilominus Ainrici Regis Francorum, & Goffredi Comitis atque Iſemberti Pictavenſis Epiſcopi, & Archimbaudi Archiepiſcopi Burdegalenſis, & Abbatis cœnobii Adjutoris Maxentii. *His ſupra laudatus Mabilio ſubjungit, quod* S. Maxentii magna pars Reliquiarum in monaſterio S. Leodegarii de Ebroilo diœceſis Claromontenſis, *Ebroili Reliquiæ,* etiam nunc aſſervatur; necnon quædam particulæ in proprio monaſterio Pictavenſi.

6 *Andreas Sauſſajus, in Martyrologio Gallicano ad hunc* XXVI *Junii, poſt longum encomium ex Actis deſumptum, iſta addit:* Arvernis etiam ſacræ dudum ejus memoriæ condita eſt Eccleſia: in qua, ſub S. Adjutoris Maxentii titulo, propter auxilia, quæ ſæpe apud Deum ſuffragiis poſcentibus impendit, in hunc uſque diem celebratur & colitur. *eccleſia Arvernis.*

D E

DE SANCTO ANTHIONE

APUD GRÆCOS.

D. P. Ex Ms. Synaxario Divionenſi.

XXVI JUN. *Videtur, lepra aut alia tabe confectus, obiiſſe.*

Uod nobis olim Petrus Franciſcus Chiffletius commodavit Synaxarium Ms. & Collegio Divionenſi reſtituimus, plures Sanctos Anachoretas & Monachos ſuppeditavit: ad hunc vero diem prænominatum Sanctum; quem illis ſimilem ex inſtituto fuiſſe, ſuſpicari facilius poſſumus, quam affirmare; quando nulla ejus vita profertur; ſed cum nominis C *commemoratione, ſolum unum Diſtichon, quo videtur commendari inſignis quædam patientia, in toleranda corporis infirmitate gravi, puta leprâ, vel plagâ aliâ, carnem diſſolvente. Sic enim ibi legitur:* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ὅσιος Ἀνθίων ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται. Eadem die XXVI *Junii*, ſanctus Anthion in pace requieſcit. *Et ſubjungitur:*

Δένδρου τι θεῖον καλλόφυλλον Ἀνθίων,
Φυλλορροεῖ δὲ τῇ ῥύσει τὸ σαρκίδιον.

Pulchrè comatæ ſimilis arbori Anthion,
Defluxum carnis ut foliorum tulit.

Videtur autem alludi ad nomen Ἀνθίων, *quaſi eſſet* Ἀνθίζων, *id eſt*, Florens ſeu Floridus; *ſed intelligitur multiplicis virtutis florulentia, qua ornatus Sanctus, pro nihilo habuit carnis ſuæ emarcidæ defectum; quem ſciebat in vita æterna reparandum; haud ſecus quam arbori, per hiemem nudæ, redeunt folia, redeunte vere.* F

DE S. DAVIDE SOLITARIO

THESSALONICÆ IN MACEDONIA.

SYLLOGE HISTORICA.

D. P. De ejus cultu, vita, ætate, notitia, etiam ad Latinos derivata.

CIRCA AN. DXL. *Cultus hoc die præcipuus*

Recipuum hoc die in Patriarchatu Conſtantinopolitano cultum, tam in Typico quam in magnis Menæis, obtinet Sanctus Pater noſter David in Theſſalonica, *ut habet titulus: quod etiam indicat Ephemeris metrica, quæ tomo primo Maji noſtri præmittitur, ipſius nomine diem ſic notans:*

Εἰκάδι ἐξεπέρησε πύλας Δαβὶδ βίᾳ ἕκτῃ.
Vicenâ ſextâque David vitæ oſtia tranſit.

Elogio ſeu compendio vitæ (quod etiam reperimus Pariſiis in duplici Ms. altero Cardinalis Mazarini, altero Prædicatorum in vico S. Honorati) hujuſmodi præmittitur Diſtichon in Menæis excuſis:

Δαβὶδ συνήφθης τῷ παλαιῷ, Δαβὶδ νέε,
Ἄλλον Γολιὰθ σαρκικὰ κτείνας πάθη.

Veteri

A Veteri Davidi novus similaris David,
Ut Goliat alium carnis affectus necans.

Elogium de ejus asceſi

2 *Ipſum elogium tale eſt :* Οὗτος ὁ Μακάριος ἐξ Ἑῴας ἕλκων τὸ γένος, ὡς ἀστὴρ πολύφωτος τῶν Ἑσπέραν κατηύγασεν. Ἐξ ἁπαλῶν γὰρ ὀνύχων ἐγκρατείᾳ καὶ ἁγνείᾳ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ὑποτάξας, ὡραΐθη μὲν σώματος Ἀγγελος. Καλιὰν γὰρ πηξάμενος ἐν ἀμυγδάλης φυτῷ, ὡς ὄρνις εὐκέλαδος, πάντας μὲν τοῖς λόγοις κατηύφρανεν, αὐτὸς δὲ τὸ νῦν ἑαυτὸν εἰς ὕψος ἔνθεον ἀνεπτέρωσεν· ὅθεν τῶν θαυμάτων ἐπλήτησε τὴν ἐνέργειαν. Στύλος ὤφθη φωτοειδέστατος, πάντας καταφωτίζων τοῖς θαύμασι. Κρύει γὰρ πηγνύμενος, καὶ τῷ θέρει καυσούμενος, πρὸς ἀπάθειαν ἤλασε· καὶ ὡς φλέξας σαρκὸς τὰς ἡδονὰς, ἐν χερσὶ τὸς ἄνθρακας λαβὼν, πρὸ προσώπου τοῦ Βασιλέως σὰς καὶ τὸν θυμιάσας, ἀφλεκτος ἔμεινε. Διὸ πᾶσαν ἀνθρωπίνην φύσιν τῷ βίῳ καὶ τοῖς θαύμασι καταπλήξας, πρὸς Κύριον, ὃν ἐκ βρέφους ἐπόθησε, μετέταξατο. *Quæ ſic Latine reddo:*

& prunis coram Imperatore innoxie tractatis.

3 Hic ex Oriente genus trahens, Occidentem illuſtravit, inſtar ſideris multifariè ſplendentis. Etemm à teneris unguiculis temperantia & puritate ſubjugans carnis paſſiones, vitus eſt quaſi Angelus corpore amictus. Cum autem in amygdalino trunco nidulum, veluti avis canora, ſibi compegiſſet, omnes quidem ſermonibus oblectabat; ipſe vero mentem ſuam, velut alatam, extulit, in divinam ſublimitatem: unde & miraculorum adeptus eſt efficaciam. Videbatur ergo columna eſſe luciditſima, omnes miraculis illuminans. Nam frigore conſtrictus, & æſtu aduſtus, quamdam quaſi impaſſibilitatem fuerat conſecutus; & tamquam is qui carnis voluptates exuſſerat, prunas manibus tenens, adſtitit in conſpectu Imperatoris, eumdem ſic incenſans, & manſit incombuſtus. Omnem proinde humanam naturam in ſtuporem adducens vita & miraculis, ad Deum, quem à puero concupiverat, tranſiit.

4 Iſtis conſonant Σπιχηρὰ προσόμοια, Verſus ſimilares, *qui Officium Eccleſiaſticum inchoant, hoc modo.*

Similia habentur in ejus Officio,

1 Πάτερ Δαβὶδ παμμακάριστε, δι' ἐγκρατείας τὸ νῦν λαμπρυνόμενος ἄρισα, πρὸς τὸ πρῶτον ἄκτιστον τοῦ καλῶν ἀνεπτέρωσας, καὶ στύλος ὤφθη φωτοειδέστατος, φωτίζων πάντας λόγοις καὶ θαύμασι, τοὺς προσιόντας σοι Διανοίᾳ πάντοτε θεοπρεπῶς· ὅθεν σε γεραίνομεν καὶ μακαρίζομεν. Pater

C David beatiſſime, temperantiâ mentem tuam pulcherrimè illuminans, ad primam bonorum cauſam ſuſtuliſti eam; & velut luciditſima columna apparuiſti, colluſtrans verbis & prodigiis eos, qui cum animo ad divina perſuaſibili te accedebant; quapropter te laudamus, atque Beatum prædicamus, II Καθάπερ ὄρνις εὐκέλαδος ἐν ἀναβάσει φυτῶν καλιὰν, Πάτερ, ἔπηξας, τῷ κρύει πηγνύμενος καὶ τῷ θέρει καυσόμενος, χρυσᾶς ἐντεῦθεν ἔλαβες πτέρυγας τῆς ἀπαθείας καὶ τελειότητος, καὶ πρὸς ἑῴαν ὕψος κατεσκήνωσας, πάντοτε δεόμενος τῶν εὐφημούντων σε. Tamquam canora volucris, in aſcenſu fruticis nidum tibi faciens, & frigore conſtrictus atque æſtu toſtus, aureas veluti alas impaſſibilitatis perfectioniſque accepiſti; & ad cæleſtem ſublimitatem aſcendiſti, ſemper orans pro celebrantibus te. III Θείῳ ἀπαθείας ἔρωτι φλέξας σαρκὸς ἡδονὰς, ἀκαπύφλεκτος ἔμεινας, ἐν χερσὶ τὸς ἄνθρακας πρὸ προσώπου τοῦ Βασιλέως κατέχων, σκιρτηθομένου τῷ σὴν λαμπρότητα· ὅθεν παρέσχε σοι τὰς αἰτήσεις, μέγιστον πρὸς τὸν Θεὸν πρεσβεύειν σε, Μακάριε, πλατήσας χάριτι. Divino impaſſibilitatis amore exurens carnis concupiſcentias, manſiſti in-

combuſtus, in manibus detuliſti prunas coram Imperatore, tuam demirato claritatem: quapropter quidquid poſtulabas indulgens, maximum te meruit habere apud Deum advocatum, ô Beate. D AUCTORE D. P.

5 *Horum Verſiculorum auctorem eumdem poſſumus credere, qui & Canonem compoſuit*, S. Joſephum, Theſſalonicenſem *Epiſcopum, S. Theodori Studitæ fratrem, anno circiter* DCCCXL *vitâ functum, quod accuratius ad* XIV *Julii definietur; interim diſcimus, eo ſeniorem fuiſſe* Davidem, *& ſub aliquo piorum Imperatorum (qui utinam nominaretur) ante Iconomachorum tempora floruiſſe. Plus aliquid lucis accipimus ex Joannis Moſchi Prato ſpirituali cap. 69, ubi de viſo apud Alexandriam Abbate Palladio ſic narrat Auctor:* Rogatus à nobis, ut ædificationis noſtræ cauſâ diceret nobis, qua ratione quibuſque cogitationibus ad monaſticum ſtatum acceſſiſſet; narravit nobis dicens: In regione mea (erat autem ſenex Theſſalonicenſis) ſenex quidam extra mœnia civitatis quaſi ſtadiis tribus incluſus erat; ex Meſopotamia, nomine David, virtutibus valde ornatus, miſericors & continens; tranſegit autem in cellula incluſus fere annos octoginta (*aliàs* ſeptuaginta *legitur.*) Quoniam vero, propter metum barbarorum, nocte muri civitatis cuſtodiebantur à militibus, hi qui illam muri partem obſervabant quæ ſenis cellulam reſpiciebat, nocte quadam aſpexerunt, quia ex feneſtris cellulæ ignis egrediebatur. Putaverunt ergo milites, barbaros in cellam ſenis ingeſſiſſe ignem. Mane autem facto ingreſſi milites, invenerunt & ſenem illæſum & cellam omnino incombuſtam, & obſtupuerunt. Rurſus igitur ſequenti nocte eumdem aſpicientes ignem, admirabantur. Non ſolum autem ſequenti nocte ignis in cella ſenis apparuit, verum & multo tempore; ita ut univerſæ civitati manifeſtum factum fuerit, plurimique nocte in muris ſæpe vigilarint inſpiciendi ignis gratiâ. Viſus autem ignis ille eſt uſque ad obitum ſenis. Hoc ego miraculo, non ſemel & bis, ſed ſæpius inſpecto, dixi in me ipſo: Si in hoc ſeculo tantam gloriam ſervis ſuis largitur Deus, quantam putas eis reſervavit in futuro, quando illorum facies fulgebunt ut ſol? Iſta mihi, filioli, cauſa extitit arripiendi monaſticum habitum.

auctore Joſepho Theſſalonicenſi.

In Prato ſpirituali dicitur 8 annos vixiſſe incluſus,

E *& nocturnis ignibus colluſtratus.*

6 *Conſilium adeundi Ægyptum, cum ſuo diſcipulo necdum Monacho Sophronio, ceperat Moſcus ſub initium Mauritii, imperare exorſi anno* DLXXIX, *uti oſtendi ad Vitam S. Sophronii* XII *Martii num.* 10. *Inde ſi detrahas annos circiter quadraginta vel quinquaginta, quibus monachum profeſſus Palladius fuerat, antequam eum jam ſenem Moſcus & Sophronius convenirent; oportet ut* David *mortuus fuerit ſeculi* VI *anno circiter* XXX *vel* XL, *tempore Juſtiniani Magni; qui piiſſimus initio, imperare cœpit* DXXVII; *poſt avunculum ſuum Juſtinum, conſtanter optimum,* DXVIII *regimini admotum. Præceſſerant illos Zeno & Anaſtaſius, hæretici ambo, ſucceſſores Leonis Magni, qui ab anno* CCCCLVII *ad* LXXIV *ſceptrum tenuit. Sub hujus ergo initium, ex Meſopotamia in Macedoniam venerit* David; *cellamque ſibi poſuerit in arbore, ut multi quoque hodie apud Moſcos Anachoretæ faciunt, qui etiam* S. Davidem *in ſuis figuratis Kalendariis ſic pingere didicerunt. Nec aliud quod dicamus de Actis illius ſupereſt, deficiente Vita, quæ ſi (ut veroſimile) ſcripta olim fuit, optandum eſt ut alicubi ſervata, aliquando in lucem veniat: veniet autem fortaſſis, ſi Chriſtianorum arma Theſſalonicam recuperent.*

F *Mortuus circa 540*

cœperit an. circ. 460.

A AUCTORE D. P.

7 *Quod ad Canonem attinet, cujus jam cœpi meminisse, is, ſicut & alii à prædicto Joſepho Theſſalonicenſi compoſiti, nomen ipſius habet Acroſtichidi ſubtextum, hoc modo:*

Ex Canone intelligitur iram Imperatoris placaſſe.

Ὕμνῶ, Μάκαρ, σὲ τὸν βίον θείοις λόγοις. ΙΩΣΗΦ. Hymnis divinis cano tuam vitam, Beate. IOSEF. *Hujus Canonis Ode* VI *ſic incipit*, Οἶκος θείᾳ Πνεύματος ἐγνωρίσθης, ὅσιε Δαβίδ, ἐν μικρῷ οἰκίσκῳ συγκλειόμενος, Domus ſancti Spiritus agnitus es, ſancte David, concluſus parva in domuncula: *quod Palladii verba confirmat, de ejus recluſione: & Odes* IX *Strophe ſecunda nonnihil etiam facit ad intelligendum, quando & qua ex cauſa Imperatorem acceſſerit, hiſce verbis:* Σὺ προφητικώτατα θεωρήσας, ὅσιε Δαβίδ, τὴν ἔξοδον, προφωνῶν παύτῳ τοῖς λαοῖς, ἡνίκα σελλόμενος τὴν κζ΄ αὐτῶν ἔσησας, Σοφὲ, σφοδροτάτῃ ἀγανάκτησιν. Tu Sancte David, propheticiſſimo oculo prævidens exitum tuum, eumdem prædixiſti populis; & tunc miſſus, ô Sapiens, ſtitiſti graviſſimam contra eos indignationem: *utique Imperatoris Juſtiniani, ſed cur hic Macedonibus ſuccenſuerit, non eſt facile divinatu.*

8 *Molanus, Græcorum Horologium nactus, anno* MDXXXII *excuſum Venetiis (quod deinde habemus recuſum anno* LIII *ejuſdem ſeculi) ſuis ad Uſuardum Additionibus hæc verba inſeruit:* Die vigeſima ſexta ſancti Patris David Theſſalonicæ. *Illo prior Genebrardus, ante Pſalterium Davidicum Pariſiis excuſum anno* MDLXXVII, *in Kalendario Græcorum retulerat nomen* David Theſſalonicenſis. *His autem prælucentibus Romani Martyrologii ſub Gregorio* XIII *compoſitores potius, quam recognitores, eidem ipſum ſic inſeruerunt:* Theſſalonicæ S. David Eremitæ. *Ad quæ verba in Annotatis Baronius:* De quo etiam Græci hac die agunt in Menologio, & multis quidem narrant ejus res geſtas; in eoque præcipue magnam ſibi apud Deum & homines laudem comparaſſe ferunt, quod frequentem populum, ad tuguriolum ſuum adventantem ſalutaribus imbuens diſciplinis, à peccatis liberos ſinceritati Chriſtianæ diſciplinæ reſtituit. *Equidem neſcio, quæ ſint illa multa, quibus res ejus geſtas narrari à Græcis dicit Commentator: nam in Sirleti Menologio quod Caniſius edidit, & quod ſolum habuiſſe Baronius putatur, in Græcis Sirletum aliàs fere ſecutus; hoc dumtaxat legitur:* Apud

B *Unde ad Latinos notitia manarit.*

Theſſalonicam S. P. N. David, continentiâ, caſtitate, & miraculorum ſplendore inſignis: qui prope urbem Theſſalonicam diverſorium habens, omnes ſe adeuntes ſermonum jucunditate exhilarabat, & ad meliorem vitam convertebat.

C

9 *Jacobus Gualla, lib.* 4 *Sanctuarii Papienſis cap.* 14 *ſub finem, notat, quod* die XXIV Julii anni MDIV fuerunt repertæ, apud arcam ſeu ſepulcrum Regis Luitprandi, exiſtentis in eccleſia S. Petri in cælo aureo Papiæ, in quadam capſa lignea, verata de ferro, infraſcriptæ Reliquiæ: videlicet oſſa & cineres S. David Eremitæ, & Thomæ Martyris, ac S. Luitprandi, & una maxilla S. Mariæ Magdalenæ integra & valde miraculoſa; necnon & de Reliquiis SS. Primi & Feliciani. *De his egimus* IX *Junii: iſtam exiſtimamus eſſe potius alicujus* S. Mariæ *vel* Mariæ Martyris, *cui abſciſſa inter tormenta ſit: nam* de Magdalena *tale quid ſuſpicari non poſſumus.* S. Luitprandum *nullum novimus, niſi Mediolanenſem Presbyterum, cujus Vitam & Miracula, à nepote Landulfo ſcripta, dabo* XXVII *hujus, poſt Acta SS. Arialdi & Herlembaldi. Obiit is anno* MCXIII VI *Januarii in Pontidienſi Mediolanenſis diœceſis monaſterio, ubi ejus corpus aut ſepulcrum nullo amplius in honore eſſe, deſinemus mirari, ſi credere velimus oſſa Papiam fuiſſe tranſlata: & tunc etiam liceret cogitare,* S. Thomam Martyrem, *aliàs ignotum, recentioris eſſe ætatis, ac forte ſimili cauſa à Simoniacis & Nicolaitis Presbyteris caſum;* Davidis *vero* Eremitæ, *de quo agimus, Reliquias, propter Iconomathos vel alia occaſione fuiſſe tranſlatas in Italiam, ſed tunc etiam poſſemus ſuſpicari, ſimili occaſione illuc perlatum aliquid* S. Thomæ, in Malæo, *Peloponneſi promontorio Aſceta celebris, de quo agendum nobis erit* VII *Julii: nam Theſſalonicâ venientibus in Italiam tranſeunda longo flexu Peloponneſus eſt.*

D

E

An Reliquiæ Papiæ?

10 *Adeſt etiam idem* S. David, *ſuæ inſidens amygdalo, in figurata Moſcorum Ephemeride, qualem illi, quoad Sanctos, Græcis communem, videntur accepiſſe, & Sanctis indigenis auctam patriâ linguâ, Ruthenicâ explicuiſſe, anno* MCXLIX. *Hanc enim tabularum iſtarum ætatem ſuadet credere prima ordine, Septembrem anni Græci ac Moſcovitici primum menſem, continens. Ibi quod prius inobſervatum neglexi, & nunc primum in æneam tabulam noſtram transferri jubeo, ſuper ultimo Sanctorum menſis Septembris* Gregorio, *notatur* IN̄Δ. BI̅. *id eſt*, Indictio XII, *& ſubtus,* Θ. M̄, *id eſt*, annus XLIX; *ejus ſcilicet ſeculi, quo primum apud Moſcos ſculpta eſt hujuſmodi tabula. Secula autem non numerari hic ab orbe condito more Græcorum, ſic ut ultimus numerus octennio prævertat eumdem numerum apud Latinos, indiceturque annus* ſexies milleſimus DCXLIX, *qui reſpondet noſtro* MCXLI; *ſed more Latinorum ab Incarnatione; ex eo demonſtro, quod iſte annus* XLIX, *neque ſeculi apud Græcos* LXVII, *neque ullo quocumque* ſexies milleſimo D *poſt, quo primum Moſchi converſi ſunt, concurrat cum* XII Indictione; *concurrat autem cum eo* annus MCXLIX *Latinorum. Concurrit quidem cum eadem Indictione etiam* annus MCCCXLIX: *ſed cum inde conſequens videretur (quod non eſt veroſimile) tabulas illas, quas ſecuti ſumus, ſculptas fuiſſe ante duo & ſemi ſecula, & hactenus necdum penitus detritas duraviſſe; malim opinari, quod ibi notetur annus ſeculi* XII, *quo primum ſculpi talia cœperint, ſæpius poſtea innovata, ſed ſemper abſque variatione anni, ſemel in principio notati.*

Effigies in Ephemeride Moſcorũ anni 1149.

F

A D

DE SANCTO BABOLENO

ABBATE FOSSATENSI IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Actis Vitæ omittendis, referendis miraculis. G. H.

SEC. VII.

S. Babolenus Fossatēsis alius à Stabulensi,

Varii seculo Christi septimo viri, vitæ monasticæ observantiâ, & sanctitate morum illustres, floruerunt, Baboleni, Bobuleni *aut* Papoleni *appellati; quorum res gestæ inter sese permixtæ & perturbatæ apud nonnullos scriptores fuerunt, & uni eidemque attributæ. Ex his duo, tabulis Martyrologiorum hoc* XXVI *Junii adscripti, hanc confusionem plurimùm auxerunt. Horum alter, Fossatensis in agro Parisino, ad Matronam fluvium, monasterii primus Abbas extitit; alter, monasteriorum Stabulai & Malmundarii apud Arduennates Abbas claruit: quos in Diatriba mea de tribus Dagobertis Regibus Francorum lib. 2 cap. 18 distinctos ac disparatos judicavi. Necdum tunc obtinueram tomum quartum Italiæ sacræ, à Ferdinando Ughello elaboratum; in quo post relatos Episcopos Bobienses, etiam Abbates ejusdem tituli referuntur, qui ibidem dictum locum prius excoluerunt. Ibi post SS. Columbanum, Attalam & Bertulfum, quartus ponitur Abbas* Bobulenus; *hunc autem non satis à Fossatensi separavi, quem tamen plane alium fuisse apparet, & à duobus aliis distinguendum. Imo ibidem in chartula, qua S. Columbanus monasterium Bobiense tradidit S. Gregorio Magno, subscripserunt tertio loco* Bubulenus monachus & Sacerdos, *& septimo loco* Bobulenus monachus & Sacerdos, *si tamen & subscriptiones & ipsa chartula subsistant; dum annus* IV *Pontificatus conjungitur cum Indictione* III, *cum esset Indictio* XI *aut certe* XII. *Quidquid sit de ea chartula, certum est aliquem ex illis* Bobulenum, *seu* Babolenum, *fuisse Bobiensem Abbatem; cui, & S. Waldeberto Abbati Luxoviensi, inscripsit Jonas Vitas SS. Columbani, Attalæ & Eustasii. Præterea Ughellus in Præfatione de Bobiensibus Episcopis columnâ* 128, *monasterium Bobiense potissimum laudat, quia ibi* SS. Columbani & Attalæ, Bertulfi & Bubuleni, Abbatum, corpora requiescunt; *& apud Wionem in Martyrologio Benedictino ad* XXXI *Augusti celebratur,* anno MCCCCLXXXII facta Bobio monasterio Translatio Sanctorum Abbatum ejusdem loci, Columbani primi, Attalæ secundi, Bertulphi tertii, Bobuleni & Camugelli. *Simili modo Fossatenses & Stabulenses habent Corpora & Reliquias suorum Sanctorum.*

B C

& Bobiensi;

an etiam à Theodulfo Baboleno, incertum.

2 *Alius eodem tempore vixit plurium monasteriorum constructor, saltem cognomine* Bobolenus, *de quo ad Vitam S. Eustasii Abbatis Luxoviensis, à nobis ad diem* XXIX *Martii illustratam, ista num.* 16 *leguntur*: In suburbano Bituricensis urbis vir venerabilis Theodulfus, cognomento Babolenus, monasteria ex regula Columbani, omni religione pollentia, construxit; primum in Insula supra fluvium Molinandram, ubi Religiosorum virorum adunavit catervam; aliud, Gaudiacum nomine, haud procul à fluviolo Albeto; tertium, Christi Virginum, loco Carrantonio nuncupato, supra fluvium jam dictum Molinandram; itemque aliud Christi Virginum, juxta Nivernense oppidum, sub eadem Regula construxit. *Hæc Jonas, monachus Bobiensis, qui dictam Vitam S. Eustasii, unà cum Attalæ gestis Vitæ S. Columbani adjecit, absque ulla mentione Fossatensis cœnobii, quia vel id fecit, antequam cœnobium istud construeretur; vel in Italia constitutus, nihil de ipso scivit; vel quia noluit meminisse fundationis, factæ post tempora S. Eustasii, adeoque ad ipsum nil pertinentis. Tempora quidem & loca vicina satis congruere videntur, ut potuerit idem* Bobolenus *obtinuisse à Blidigisilo Archidiacono Parisiensi dictum locum Fossatensem, ibique monasterii tunc constructi primus Abbas extitisse: sed id revera factum esse, non obstante illo Jonæ silentio, nolim ego decernere, aliorumque judicio relinquere malo.*

E

3 *Andreas du Chêne, tomo primo Scriptorum historiæ Francorum pag.* 658 *& sex sequentibus, plurima delibat* ex Vita Ms. S. Babolenī Abbatis, *adduque* exemplar extare in Bibliotheca monasterii S. Germani de Pratis, *quod nos olim operâ Guilielmi Thiersault, Societatis nostræ Sacerdotis, curavimus describi; sed mature examinatam judicavimus aliud nihil esse, quam ineptissimam congeriem ex Actis variorum* Babolenorum, *in unam personam conflatorum, scriptam seculo* XI, *id est quingentis circiter annis post obitum* S. Babolenī *Fossatensis, à quodam istius cœnobii Monacho: qui tamen sub finem addit miracula, quorum aliqua asserit se vidisse; variaque de cultu & translatione corporis; quæ cum aliquam fidem mereantur, sola hic à nobis edentur. [Ipsa Acta si quis requirat, inveniet ex Ms. Fossatensi edita à nostro* Petro Francisco Chifletio, *in opere ejus novissimo, quod inscripsit Bedæ & Fredegarii concordiam. Est autem ea Historiæ Gentis Anglorum nova accuratissimaque editio, illustrata insigni Dissertatione de annis Dagoberti, cujus Dissertationis Caput* 6 *hæc Acta constituunt: quæ ille conatur excusare, & assertam à nobis aliisque distinctionem declinare: sed frustra; cum in Notis litt.* I *fateri cogatur, Auctorem cum Agilberto confudisse Audobertum, & libertate prope poëtica se effundendo ineptire.] Quænam autem in Actis illis rejicienda potissimum sint, definire conantur Mabilio tomo* 2 *de Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti pag.* 590 *& sequentibus, & Carolus le Cointe tomo* 3 *Annalium Ecclesiasticorum Franciæ ad an.* 638 *à num* 98 *ad* 125, *& ad an.* 640 *à num.* 33 *ad num.* 42. *Jacobus Bruelius, Monachus S. Germani de Pratis, in Appendice ad Antiquitates Parisienses à pag.* 37, *edidit ex prædicto Ms. codice compendium; in quo ipso* graviores errores commissos *ostendit prædictus le Cointe, atque ad* 648 *num.* 98 *de auctore primo ista scribit*: Anonymum fabulatorem, qui Gesta Regum Francorum scripsit, sæpe sequitur & laudat. Quamvis autem tot scateat erroribus, non est improbandus ex omni parte, sed eget diligenti severoque prorsus examine, cui navabimus operam, ne falsa pro veris, vera pro falsis assumantur; *deinde pleraque tamquam inept· rejicit, & orditur ab iis quæ apud Andream du Chêne, leguntur omisso Prologo*

Vita habetur ex Ms. sed omittitur

ob enormes errores:

D. P.

& quia jā edita à Chifletio;

F

G. H.

solumque indicatur

A AUCTORE G. H.

logo & tribus prioribus Capitibus, quæ etiam à Mabilione rejiciuntur. Ne igitur actum agam, ad prædictos auctores duos remitto benevolum lectorem; cui placebit ipsorum excerpta, deque illis judicia conferre cum iis, quæ priores duo ediderunt: quid autem de S. Baboleno *Fossatensi credi posse putent duo alii, posterius laudati, ipsorummet verbis referamus.*

Qualis fuerit Fossatensis è sententia Cointii,

4 *De patria & ætate ejus ita censet le* Cointe *ad an.* 640 *num.* 38. Babolenus igitur, qui primus Abbas Fossatensis fuit, nec cum Bobuleno Abbate Bobiensi, nec cum Papoleno Abbate Stabulensi confundi debet, patriâ fuit Italus, in monasterio Bobiensi monachum induit: S. Columbano, qui cœnobium Bobiense construxit, superstes extitit annis plus minus sexaginta: vivere enim desiit regnante apud Francos Theodorico; ideoque vix existimari potest edoctus ab ipsomet Columbano. Cum licentia Berculphi Abbatis (cujus obitus in hunc annum Christi DCXL, decimo quarto Kalendas Septembris incidit) à monasterio digressus, in Franciam venit hoc eodem anno; cumque preces ad Deum Parisiis in basilica beatissimæ Virginis profunderet, ab Audoberto illius civitatis Episcopo interrogatur quis esset: ac postmodum oblatus est Blidegisilo Diacono ac Chlodovæo Regi, quorum desideriis ut obtemperaret, passus est se monasterio Fossatensi cum Abbatis titulo præfici. *Hæc Cointius.*

B

& Mabilionis.

Sed quæ habet de Italia & Monachatu Bobiensi, optaremus probari, cum ipse hunc Fossatensem ab Abbate Bobiensi distinguat. Mabilio etiam num. 13 *Vitæ S. Baboleni, epilogum addidit his verbis:* Ex dictis intelligitur, quid Baboleno Abbati Fossatensi tribuas. Is è monasterio Luxovio aut forte Solenniaco accersitus videtur, ut monasterium Fossatense, anno secundo Chlodovæi junioris aut sequenti à Blidegisilo Archidiacono Parisiacensi constructum, regeret. *En plane opposita, & ex ea solum conjecturâ prolata, quod dicta monasteria tunc essent celebria. Sed pergit Mabilio:* Quæ de constructo Fossatensi monasterio, Privilegiis ac Donationibus à Brulio relatis dicuntur, à vero non abhorrent. *Verum ea à Cointio, ut perperam scripta, rejiciuntur ad an.* 638 *num.* 101 *& seqq. Dein num.* 23 Præceptum Chlodovæi à Brulio cum aliqua depravatione, quam emendat, recitari *asserit, uti etiam ad an.* 640 *num.* 40 *&* 41 exemplar donationum Blidegisili depravatum emendat. *Joannes Launojus, in Assertione Inquisitionis in Chartam Immunitatis B. Germani, parte* 4 *cap.* 10 *sec.* 1 *&* 2, *exagitat quæ de Fossatensi privilegio in Vita* S. Baboleni *recitantur, eaque pro commentitiis censet reputanda. Launoyum allegat Cointius ad an.* 642 *num.* 45; *additque nihilo fide dignius esse, quod* S. Babolenus *statuatur etiam Abbas S. Vincentii Parisiis; cum hic fuerit* Babo *prorsus distinguendus à* Baboleno.

C

Alibi relata de ejus obitu

5 *De obitu S. Baboleni, ejusque virtutibus & sepultura, ista sub finem apud Chesnæum leguntur:* Chlotharius denique Rex, cum parvo tempore strenue gubernasset regnum, immatura præventus morte, Theodorico fratri quinto anno dimisit Principatum. Sanctus autem Domini Babolenus, dum multo labore jam dictum construxisset cœnobium, multos ibidem coadunavit Fratres, Christo semper devote famulantes. Et dum sciret, sui obitus diem imminere, successorem sibi elegit virum reverentissimum, Ambrosium nomine. Quo facto, dum viveret cum mortalibus, transibat ad Christum sanctis virtutibus. Sacris autem refulgens actibus, immortali Regi existebat devotus. Qui in cunctis Domini mandatis exercitatus, & cælestis glorię dignus factus, VI Kalendas Julii migravit à seculo, conjunctus Sanctorum choro, atque in gaudio Angelorum exultat ante Dominum. Sepultum est autem sanctum ejus corpus ad Septentrionalem plagam, secus Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis ab ipso constructam, in pretioso lapideoque sarcophago: in quo multis annis jacuit decenter humatum; ubi operatur ejus meritis virtutes, ad laudem & gloriam nominis sui, Dominus noster Jesus Christus. *Hæc ibi: ex quibus Cointius refert obitum* S. Baboleni *ad annum Christi* DCLX, *qui est quintus Chlotarii; quem olim demonstravi, & forsan primus, non quatuor solum annis, sed quatuordecim regnasse. At Mabilio ponit* S. Baboleni *obitum ad annum* DCLXX, *quo post excessum Chlotarii cœpit Theodericus regnare; ad cujus regnum Babolenum pervenisse, suprarelato loco habet etiam Cointius. Addit dictus Mabilio:* Babolenus prope B. Mariæ ecclesiam sepultus miraculis claruit, inferius referendis. Auctor longe potiorem in iis fidem meretur, cum de iis, quæ à sua ætate non ita remota erant, quæque oculis partim viderat, testificetur. Sancti corpus, unà cum S. Mauri Abbatis Reliquiis, colitur religiose à popularibus in Ecclesia Fossatensi, quæ seculo proxime elapso ad Canonicos seculares transiit. Nomen loco cessit S. Mauri Fossatensis à seculo IX, quando S. Mauri, discipuli S. Benedicti, Reliquię, Caroli Calvi Principatu eo illatæ sunt: qui locus tertio fere milliari supra Lutetiam Parisiorum, ad Matronam fluvium, insulâ circumclusus cernitur. *De S. Mauro ejusque Translatione & loci hujus situ, egimus* XV *Januarii. Consulat porro Lector, quæ de S. Papoleno Stabulensi ibi subjungimus.*

D

& sepultura.

E

Cultus sacer.

6 *Hactenus Henschenius, merito cunctatus Cointii & Mabilionis, Scriptorum totâ Franciâ notissimorum, disputationes retractare. Placet tamen trium prædictorum Sanctorum distinctionem declarare verbis Vener. Patris ac Martyris Patricii Flemingi, quod eum minus notum existimem; optemque nanciscì occasionem de Sanctis bene meritum laudandi. Patriâ fuit Hibernus, strictioremque Regulæ Franciscanæ observantiam professus anno* MDCXXXI. *Pragam profectus ad ordiendum istic suæ observantiæ & nationis conventum, cum in Bohemiam populabundus irrumperet Elector Saxo, Lipsiensi victoria tumidus; & Pragam regni caput, imparatam ad vim, destinaret prædæ; coactus à primoribus urbe egredi, in aliarum illustrium personarum comitatus, per viam à furibunda rusticorum hæreticorum manu interceptus, die* VII *Novembris fustibus mactatus fuit; Martyrologium Franciscanum Arturi à Monasterio meritissime aucturus, si his ejus notiam habuisset. Sed descripta mors ea primum fuit, duodennio post editum secundò Martyrologium istud, & unà cum prioris Vitæ synopsi præfixa Collectaneis ejus sacris de S. Columbano prædicto, allatis Lovanium; ubi ea anno* MDCLXVII *invenit & prælo aptavit Thomas Sirinus, successor designatus Joanni Colgano ad prosequenda Acta Sanctorum Hiberniæ; quorum non nisi primum trimestre habemus, ceteros menses avide expectamus. Sed laborioso operi, pro dolor! immortuus Sirinus fuit, neque adhuc nactus successorem, qui inter angustias, Catholicissimam nationem premente, eluctari possit ad editionem jam paratorum aut porro parandorum.*

D. P. *Ven. Jo. Flemingi Mart.*

F

7 *Ad hoc Patricius, instigante Hugone Wareo Colgani decessore, multam materiam contulerat ex Italia, cujus pars illa quam dixi lucem videt, in eaque ad Vitam S. Columbani Commentarium, ubi*

A *ubi num.* 2 *agens* de Baboleno, quarto Monaſterii Bobienſis Abbate, *eum ab aliis, atque adeo à Foſſatenſi, de quo agimus, ſic egregie diſtinguit.* Babolenus, qui rexit Abbatiam Bobienſem, vixit & obiit in Bobio, in quo uſque adhuc ejus oſſa, lapideo incluſa monumento, aſſervantur; quæ unà cum aliorum Sanctorum ejus monaſterii ſacris Reliquiis anno MCCCCLXXXI, XXXI Auguſti, ſolenniter in eadem civitate, præſente Clero & populo, ab Epiſcopo Bobienſi tranſlata ſunt. Ille vero, qui legitur S. Remaclum adiiſſe, cum ipſo deinceps permanſit; deinde poſt ejus obitum Stabulenſis monaſterii regimen accepit: quo in loco (inquit Molanus) quieſcunt quoque ejus Reliquiæ, & altare habet in ſui honorem conſecratum, atque feſtum duplex majus. Ex quibus & aliis multis indiciis ſatis clare videor cognoſcere, non recte in Lectionibus monaſterii Foſſatenſis, cum Boboleno Abbate Bobienſi, & S. Remacli apud Stabulenſes ſucceſſore, Bituricenſium monaſterium fundatorem (*adde, ac Foſſatenſis Rectorem*) confundi.

de tribus Babolenis judicium.

B 8 *Id autem facit Auctor Vitæ, ut ab aliis, ſic etiam ab Henſchenio jure prætermiſſæ: neque hoc tantum facit in ipſa Vita, ignoſcendo propter elapſi temporis diuturnitatem errore, ſed etiam inter Miracula, ubi majorem fidem mereri cenſetur, aliquid admiſcet, quod ejus illorumque fidem ſuſpectam reddit, uti obiter tantum annotavit Henſchenius, diſſimulavit Mabilio, ego diſtinctius declarandum puto. Eſt illud num.* 9, *ubi devoto ſibi Monacho apparens* Babolenus, *& librum quem dextrâ ferebat porrigens, legere jubet; ille autem*, ut videbatur, invenit hoc Capitulum. Qualiter rexit ſanctus vir Bobium; mox vero & alia revolvens, & miraculum de illuminato cæco reperiens, totum perlegit; & ſic evigilans ... Miraculum poſt dies aliquot litteris tradidit, ac multis quod ſibi contigerat narravit. *Si tale quid ſaltem in Vita S. Columbani legeretur, cogitari poſſet, quod hanc Vitam, tamquam ſui quondam Magiſtri, legendam obtulerit apparens Sanctus, quamvis non appareat cui ſim. Cum autem non ſolum ab illa, ſed etiam à pariter ſcriptis Vitis SS. Attalæ, Euſtaſii & Bertulfi, diſcipulorum & ſucceſſorum Columbani, abſit illud de cæco miraculum; quid potuiſſet aliud Monacho iſti revelatum velle Sanctus, quam ſe Bobienſe monaſterium rexiſſe,*

Quid de apparitione Foſſatenſis hic referenda cenſendum?

C *in eoque cæcum illuminaſſe? Quod ſi omnino nequeat, ut nequit, dici; reſtat, ut tota illa narratio vel ſomnium ſit, ex præconcepti erroris reſuſcitato phantaſmate natum, vel purum figmentum; optandumque manet, ut gravior Auctor habeatur etiam eorum, quæ alioquin verosimilia ſunt.*

9 *Porro invenio Epiſtolam, à P. Guilielmo Thierſault anno* MDCLIV *ſcriptam Bollando. Petierat hic certior fieri de præſentia corporis, & nominatim capitis* S. Baboleni *in ſuo Foſſatenſi monaſterio, ſi forte apud Stabulenſes ſaltem caput eſſet, apud Foſſatenſes corpus; & ſic dirimi controverſia poſſet. Reſponſum autem accepit; Arcam haberi, qua quin ſaltem corpus contineatur dubitare neminem; pridem tamen eſſe quod aperta non ſit: & Canonicos ſeculares, qui ſub initium hujus ſeculi, de mandato Pariſienſis Epiſcopi in locum Monachorum ſucceſſerunt, minus talium rerum curioſos eſſe, quam ut docere quidquam poſſint. Nunc compoſito Abbatis utriuſque diſſidio, minus neceſſaria eſt ejuſmodi inquiſitio; & utilius erit nos doceri, ſi quid circa prædictam arcam innovatum eſt his ultimis quadraginta annis: vel ſiqua nova miracula certiuſque probata contigerunt. Choiffletius noſter, cujus ſuprà mentionem induxi Commentario Henſcheni (hic enim opus ipſius videre non potuit, eodem quo illud editum eſt anno mortuus) diſtinctionem illam ſequi negat, ex eo quod tria trium* Babolenorum *corpora oſtendantur:* Imbecillis *enim, inquit,* argumentatio, cum experientiâ compertum ſit, ſæpiſſime, ſi non mentiri, certe errare populos in Reliquiis Sanctorum ſibi aſſerendis. *Sed error iſte non aliunde frequentius oritur, quam ex plurium ſynonymia, neque facilius excuſatur, quam aſſerta & demonſtrata plurium diverſitate: quare non excutiendum contemptim, ſed cupide arripiendum argumentum eſt, quo uno optime liberatur à culpa majorum in pluribus confundendis ſimplicitas.*

Capſa corporis Foſſati.

D AUCTORE D. P.

MIRACULA

Ex Ms. Codice S. Germani Pariſiis, collato cum editione Choiffletiana ex Ms. Foſſatenſi.

E

IGitur, ſicut in Procemio hujus operis promiſimus, huic paginæ dignum inſerere decernimus ea, quæ de tanto viro veracium dictis antiquorum, veridica & probabili aſſertione, ab partim illis audivimus & oculis noſtris partim vidimus.

1 Poſtquam clementis Dei nutu egregius Chriſti Confeſſor Babolenus ex hac inſtabili luce ad cælos emigraſſet, & ejus corpus ſanctiſſimum digne, ut decebat, ſicut jam præmiſſum eſt, ſecus eccleſiam ſanctæ Dei Genitricis humo commendatum eſſet; paulatim paries ille, cui inhærebat, de die in diem virtute divina ſe aperire cœpit, & ſarcophagum, in quo ſanctus vir jacebat, lapideum intra ſe recludere. Devoluto ergo *a* non multi temporis ſpatio, & eccleſiæ pariete, ut numquam lapillus inde ceciderit, divinitus ita perforato; ſancti viri corpus infra eamdem juxta Dei Genitricis pertranſiit aram, cum ipſo ſuo lapideo ſarcophago, foramine ad teſtimonium jugiter manente in pariete. Non hoc itaque cuipiam videatur incredibile, quia Deo nihil eſt impoſſibile: ipſe enim qui univerſa mortuorum corpora, Angelica perſonante tuba, exſurgere per diverſa loca jubebit, & ſuæ Matris integritatem, naſcendo ex ea, non abſtulit, quique ad Diſcipulos clauſis reſurgens januis intravit; celerrime & huic ſuo fideli amico iſtud concedere potuit. Sic quippe ſuis loquens fidelibus promiſit: Qui credit in me, ea quæ ego, faciet opera & majora. Hoc ergo à Deo factum eſt, ad propalanda beati viri merita; ut membra, quæ in ſuo famulatu afflictione domaverat pervalidâ; infra oratorium, quod illi ſuo labore ædificaverat, transferrentur virtute operante Divina. Inde igitur eſt levatum corpus ejus poſt annos multos, pio ſtudio Monachorum inibi Deo ſervientium; atque in alteram Baſilicam (quæ elegantiori opere à religioſo Abbate *b* Benedicto conſtructa, & à *c* S. Aldrico Senonenſium Archiepiſcopo aliiſque Præſulibus dedicata fuerat) ſeptimo Idus Decembris tranſlatum.

Corpus ſecus eccleſiæ humatum;

a

in eamdem miraculoſe tranſfertur;

F

Joa. 14, 12.

deinde à Monachis in novam baſilicam,

b

c

2 Sed quoniam mentionem fecimus de dedicatione eccleſiæ Foſſatenſis cœnobii, placet profecto huic noſtro breviter operi innectere, quod à veracibus perſonis referre audivimus, vel quod ſcriptum in ipſa eccleſia invenimus. Nocte etenim illa, quæ diem dedicandæ Baſilicæ præ-

A EX MS.

cedebat, res valde memorabilis accidit, relatuque non indigna. Namque idem beatus Archiepiſcopus, ipſa qua prædiximus nocte, cum in eadem eccleſia more ſibi ſolito oratum iiſſet, ſoloque proſtratus, jamjamque prolixius preces ad Dominum & lacrymas fudiſſet; vidit ſpecialiter ſanctos Angelos, ut olim Jacob alibi, de cælo deſcendere, totumque in circuitu atrium & eccleſiam luſtrare, ſacrare atque benedicere; ut divinis laudibus ibidem jugiter perſolvendis tanto congruentior fieret idem locus, quanto & ſanctior; nec jam dubitaretur quod in eo ſpecialem ſibi Deus elegerit manſionem, cui ſacrando dignitatem deputaſſet Angelicam. In hanc igitur eccleſiam delata ſunt S. Baboleni membra, in qua ſemper reddentes Chriſto munia laudum congregabantur monachi, ut non fraudarentur aſſiduitate divini officii.

pridiè dedicationis viſam ab Angelis conſecrari.

3 Ne vero aliquâ immunditiâ ſordidaretur Sancti ſarcophagus, gypſo eſt decenter adopertus, ac ſuper geminas duorum altitudine cubitorum columnas lapideas poſitus. In pariete quoque, qui ad caput traditur fuiſſe ipſius, lapis uſque hodie habetur innexus, in quo inventæ fuerunt inſertæ litteræ, quæ vix ab aliquo legi poterant, diutinæ vetuſtatis abolitione, & pluviarum incurſione. Tandem vero ab aliquibus altioris ingenii enucleatæ difficillime, inventum eſt nomen ejus, cum termino VI Kalendarum Juliarum, deſcriptum certiſſime. Qua de re patuit, eum procul dubio ad cælos migraſſe ipſo termino, licet ex pluribus ipſius loci everſionibus uſque ad diem illum, oblivioni fuerit traditus. Ad teſtimonium igitur hujuſce rei quam præfati ſumus, quod noſtræ ætatis puritiâ vidimus, proferimus. Parietem enim transtoratum, & ſancti viri ſepulcrum inter altare & ipſum poſitum, quouſque eadem eccleſia ab Adelerio ejuſdem loci Præcentore, poſtea Miliduneníi Abbate, emendandi gratiâ ſubverſa fuit, adſpeximus. Alia vero ejus ſolennitas, quæ tam à devotis ejuſdem loci Fratribus, quam etiam ab omnibus ipſius inſulæ incolis, feſtivo celebratur obſequio, VII Idus Decembris, nulli dubium eſt, quin ſit ejus Tranſlationis, quæ facta eſſe dignoſcitur per *d* centum quinquaginta annorum ſpatium & eo amplius. In qua quidem ſtatutum eſt à Rectoribus antiquitus Foſſatenſis eccleſiæ, ut naves, per gyrum ipſius inſulæ diſcurrentes cenſum perſolverent, ob piſcationis meritum, quem nuncupant vulgariter *e* Reſtes. Quod diſpoſitum ideo ita creditur, ut eadem die ſancti viri Tranſlationem celebrantibus, copioſa piſcium ſeu aliarum dapum affluenter refectio præparetur.

Forma monumenti,

B

dies mortis 26 Junii in pariete lectus,

ideoque 7 Decembris creditur dies Tranſlationis.

d

C

e

4 Porro in præfata Dei Genitricis eccleſia, in qua idem præcipuus Confeſſor ſepultus quievit, oleum multis diebus & annorum curriculis de lapide ejus ſacri mauſolei manavit, quo infirmi variis languoribus oppreſſi liniti priſtinæ ſtatim ſanitati reddebantur. Cum vero hoc ad laudem nominis ſui & ad declarandum ſancti viri meritum Chriſtus operaretur: accidit ut die quadam Sacerdos, ſacro velatus indumento, illuc accederet; & improvide ipſum quo erat indutus veſtimentum, eodem liquore intinctum redderet. Quod cernens altaris miniſter, inflammatus iracundiæ ſtimulis, quæ modum tenere neſcit, inutile mox verbum maligno ore protulit, ne videlicet benigniſſimi Jeſu Chriſti ſanctæque ejus Genitricis ac Baboleni incliti Confeſſoris voluntas foret, ut amplius quid-

Oleum ex mauſoleo manare jolitum,

licet id poſtea ceſſarit,

quam ipſius liquoris olei abhinc & deinceps in æternum manaret. Cujus miſerrimam vocem ſtatim ſecutus effectus: nam liquor ſubſtitit, & lapis aruit. Ne ergo unquam hoc incredibile videatur, quoſdam Monaſtici Ordinis religioſos viros ad teſtimonium in medium deducimus, qui ſe vidiſſe hæc & audiiſſe veriſſimis affirmabant aſſertionibus; Hubertum ſcilicet cognomento Calvum, Bernardum quoque Ultra-regulam dictum, quorum vita ſatis probabilis exſtitiſſe dignoſcitur. Quia vero duorum teſtimonium protulimus, in roborandis iis ſubſtituitur tertius, quoniam in ore duorum aut trium teſtatur Scriptura omne conſtare verbum. In cœnobio namque S. Mauri, quod Glannafolium dicitur, quidam religioſus cœnobita extitit nomine Odulcricus, centum viginti veluti alter Moyſes exiſtens annorum & eo amplius, qui ſic ſe vidiſſe adſtruebat multis vicibus. Ut ergo reprimatur dens æmulus, etiam quartus teſtis introducatur Adicus, quidam monachus iis antiquior, qui hæc ſe vidiſſe affirmabat tempore diuturno. Talibus & tantis beatiſſimus Confeſſor Domini Babolenus decoratus virtutum ſignis, vivere ſe demonſtrat cum Chriſto & ejus Sanctis. Ad ſepulcrum quoque ipſius, vel ubi ejus ſancta permanent membra, plurima infirmis præſtantur ejus meritis beneficia, & maximè febres vel patientium [vel] portantium incommoda [ſublevantur.] *f*

D

teſtantur ſeniores & duo de viſu.

E

f

5 Quantæ igitur ſeveritatis vel vindictæ in ſuis vel ſibi exiſtat contrariis, dicendum nobis eſt narratione ſtyli præſentis. Fuit Rector quidam Foſſatenſis eccleſiæ, dictus Robertus in baptiſmate, S. Baboleno contrarius omni tempore; qui in tantam ſe contra eum erexit ſuperbiam, ut ejus nomini conſecratam everteret aram. Inſuper etiam hoc addidit, ſimiliter altare ſibi debere ſtatui, illataque convicia multiplicat & opprobria. Sed ultrix Dei dextera non diu pertulit Sancti improperia: nam eo anno captus & vinculis irretitus, juſſu Regis Henrici *g* carcere eſt clauſus. Sed quomodo illinc evaſerit, quibuſque conſiliis accuſatus fuerit, potius eſt reticendum quam proferendum. Sui quoque coadjutores in altaris ſubverſione, capti ſimiliter & diſperſi ſunt, facti populo in deriſum & improperii canticum. Præfatus autem Abbas impudice perdidit Paſtorale decus; & qui ſuo prædeceſſori, videlicet S. Baboleno, obſequi noluit ſpontaneus; ob negligentiæ ſuæ meritum tali ludibrio eſt deditus, ſicque quod male commiſerat, impune non pertranſiit: quia deinceps cum mœrore vixit, exemplum poſteris factus, ne tale adverſus S. Babolenum ultra admittant facinus.

Abbas Sancto injurius punitur,

g

F

6 Extitit præterea & alius quidam Monachus, Robertus Cenomanenſis & ipſe dictus, in Monachos exercens officium Prioratus; qui invidiæ ſtimulis agitatus & odii, tanta indignatione exarſit contra Sanctum Dei, ut feſtivitatem Tranſlationis ipſius, quæ eſt VII Idus Decembris, quæreret annihilari, nulla eam dicens ratione fieri; maxime cum pro ea S. Andreæ Apoſtoli viderentur Octavæ dimitti. Sic fatus, nec diu cunctatus, votum ſuum adimplevit. Nam eo anno, ipſa die Tranſlationis, quatuor Lectiones de Apoſtolo ſtatuit, & octo reliquas de Confeſſore fieri decrevit. Sed Sanctus Domini patiens ſuper hoc fuit: annuatim vero redeunte eadem ſolennitate, de Apoſtolo omnia juſſit fieri, dicens Babolenum quemdam mortuum

item Prior ejus celebritatem minuere volens,

A mortuum esse, nec festum de eo à quoquam solennizari debere. Cujus voto faventes ceteri, paruerunt ei ut Magistro & Priori. Sed hoc diu non pertulit ultrix dextera Domini, eo quod fieri festum fecerit B. Apostoli, non tam ex devotione, quam invidia & elatione. Itaque cum idem Decanus non multo pòst ad necessaria naturæ iisset, & plus solito in illo opere decertasset; repente (ut ita loquar) ostia ventris sunt aperta, & pæne omnia foras exierunt intestina: sicque manibus aliorum ad stratum relatus, cum dolore nimio non multis supervixit diebus; stupori & admirationi factus omnibus, tanta celeritate factam in eo vindictam videntibus. Sicque miserior factus miseris, dum non resipuit, vitam cum dolore amisit.

& Præcentor,

7 Quidam quoque Hilduardus, Fossatensis Cœnobita, gerens officium Præcentoris in eadem ecclesia, vir quidem erat veneranda canicie, sed multoties in Sanctum Dei verba proferebat arrogantiæ. Dum vero quadam vice à Monachis fidelibus sancti viri VI Kalendas Julii celebraretur transitus; & synaxi nocturnali jam ex parte decantata, ab Abbate vel à Priore terminaretur Lectio duodecima, quatuor Fratribus, ut assolet, ante altare adstantibus, ac in jubilo vocis cum organo Responsorium, Sanctus Domini Confessor, altissime reboantibus; dies terris illuxit, illis cum modulamine in canendo perseverantibus. Tunc subito felle iracundiæ commotus Cantor præfatus, in medium prosiliit, & ecce *h* Israëlita, Responsorium violenter arripiens, decantare cœpit, sed non illis prævaluit. Unde cum superari se cerneret, & Chorus aliud [quam] quod idem inceperat teneret, non ut Scriptura jubet apposito ori digito, sed facto importune vel irregulariter silentio, S. Baboleno intulit plura convitia, dejerans quod quamdiu viveret, adinventiones cujusdam Odonis *i* (fuerat quippe auctor hujus operis) in eadem ecclesia cantari non sineret: moxque ad cubile rediit, & capite involuto obdormivit.

B

h

i

ab apparente illo redarguitur.

8 Et ecce repente ante eum vir sanctus adstitit, illicque sicut sol refulgens apparuit, & iis verbis, ut idem post retulit, ad eum dixit: Hilduarde, in me respice. At ille, putans ab aliquo se Monacho vocari, capite erecto respexit. Cui Sanctus: Scis me quis sim? Qui tremens cum non responderet: Me, inquit Sanctus, noveris esse Babolenum, quem hodie exprobrasti in conspectu omnium, propter Domini & meum servitium. Cur honorem auferre conaris, quem mihi dedit Deus in terris? Ille autem, cum non posset ferre Sancti adspectum, caput lecto reclinans, operuit se iterum. Sanctus vero Domini dixit ad eum; Quia cum juramento meum servitium te superstite amplius dixisti non fieri, scito certissime, quia voto tuo minime frustraberis; hoc enim anno morte morieris. Sic dixit, & mox disparuit. Ille quoque gravi continuo infirmitate correptus, è lecto quo incumbebat surrexit concitus, referens cuncta quæ sibi dicta fuerant, Priori & aliis Fratribus. Ea namque die servitio Sancti omni nisu se immisit, putans cum eo concordari: sed nihil illi profuit. Nam tertia die aggravatus lecto decubuit, nec inde surrexit, quousque vigesima sexta die viam universæ carnis ingressus, mortem obiit.

C

Idem Monacho sibi devoto apparet.

9 Nunc quoniam de ultione, quam per servum suum Babolenum virtus exercet divina, in suis adversariis sufficienter diximus; restat ut quantæ benignitatis erga sibi devotos sit, paucis dicamus. Monachus quidam, desiderio videre Sanctum multoties suspirabat: quippe quia quem Patrem & Pastorem se habere gaudebat, cujusque amore flagrabat, ab illo visitari se aliquando non diffidebat. Cui in hoc perseveranti, & ob id Dominum deprecanti, sanctus vir in visu noctis apparuit, & blando vultu eum intuens, librum quem dexterâ ferebat ei porrigens, dixit; Pax tibi; accipe & lege. Cumque, ut ei videbatur, librum accepisset, & folium unum vertisset; invenit hoc Capitulum: Qualiter rexit sanctus vir *k* Bobium. Mox vero alia revolvens, & miraculum de illuminato cæco reperiens, totum perlegit: & sic evigilans, visio ab oculis ejus evanuit; in seque reversus, miraculum post dies aliquot litteris tradidit, ac multis, quod sibi contigerat, narravit. Alius vero dentium adeo vexatus dolore, ut præ nimia angustia putaret sibi mortem imminere; de misericordia Domini fisus, ad sepulcrum sancti viri accessit intrepidus: ibique oratione suppliciter fusa, sancti viri urnam attigit morbidâ maxillâ: & ita, meritis Sancti dolore fugato, efficitur sanus continuò.

D
EX MS.

k

alii odontalgiâ liberat.

10 In Fossatensi denique villa, quidam manebat juvenis advena, linguæ & auditûs privatus officio, victum sibi quærens mendicando. Qui dum decumberet in stratu suo nocte, sancti viri die solenni, videlicet sui transitus existente, dum Monachi nocturnale Officium decantarent; vidit coram se sanctum virum stantem, ac debere ire ad ecclesiam sibi præcipientem. Isque suum inclamare cœpit hospitem, factum se dicens sospitem: concitatusque surgens gaudenter expectabat diem. Cumque hora matutinali cuncti surrexissent; hospes, Fulco nomine, ejus collo immisit funem, & ita deduxit usque ad sancti viri aram: illicque Fratribus Deum laudantibus & campanas ob hoc pulsantibus, Deo egit gratias pro sibi reddita salute coram omnibus. Idem vero adolescens vocabatur Petrus; cui (ut nobis postea retulit) vir sanctus, qui ei apparuit, linguam de ore ejus protrahens, digitos suos ei in aures immisit, sicque ei loquelam & auditum reddidit. Ecce in isto homine duplex miraculum scimus factum esse. Resipiscant igitur æmuli, derogantes huic Sancto Domini: erubescant & confundantur, qui eum cum Christo regnare non confitentur: desinat detrahentium pertinacia, cum per eum viderint & audierint facta fuisse miracula.

E

Mutus & surdus curatur.

F

11 Hujus igitur Patris adeo excrevit memoria, ut etiam altaria in ejus nomine sacrarentur per multa loca. Est nempe vicus in territorio Parisiensi, scilicet inter Gornacum castrum *l* & Latiniacum positus, qui dicitur Campus, in quo ædificaverunt ecclesiam hic venerabilis Pater Babolenus & B. Furseus *m*: contemporanei enim fuerunt, ut ab antecessoribus vera narrantibus accepimus. Quam postquam ædificaverunt, Parisiacæ urbis Episcopum, Audobertum nomine, ut eam dedicaret, advocaverunt. Quam dedicans, consecravit in ea duo altaria, unum in honore Beatæ Virginis Mariæ, alterum vero in B. Petri Apostolorum Principis nomine: ibique permanserunt non modico tempore. At ubi sancti Patres, Babolenus scilicet atque Furseus, Domino vocante, de seculo migraverunt, & cælicas sedes pro mercede bonorum operum obtinuerunt; supradictus vicus, Campus scilicet, grande discrimen diripientium sustinuit, & colonos qui inibi habitabant, huc illucque dispersit

Altaria S. Baboleno sacrata.

l

m

A dispersit ac dissipavit: unde actum est, ut prædicta ecclesia nullo reparante destrueretur, & fere ad nihilum redigeretur. Postquam vero devastatorum quevit immanitas, cœperunt coloni redire ad propria, & ædificare domicilia, & ab eis reparata est ecclesia; in qua in honore B. Fursei, necnon & S. Baboleni, duo consecrata sunt altaria, quæ inibi duraverunt per multa annorum spatia. Ceterum exigente habitatorum mole peccaminum, eumdem vicum invasit grande incendium, ita ut in eo nulla remanerent ædificia, & insuper ipsa concremaretur ecclesia; altaris vero beati Fursei penitus sunt combusta velamina; illius vero quod in honorem S. Baboleni consecratum erat, cum desuper prunarum ac titionum multiplicitas corruisset, ex toto remanserunt intacta. Hoc igitur, bone Jesu, Fili Dei vivi, Rex seculorum, ad laudem & gloriam nominis tui fieri voluisti, ut quanti esset meriti B. Babolenus, demonstrares hominibus. In Episcopatu vero Meldensi Fontaneto *n* villa, in B. Baboleni nomine consecrata est ara: quam nullatenus Meldensis Pontifex consecraret, nisi apud ipsum pro magno ejus haberetur memoria. Gloria, Christe, tibi cum Patre & sancto Flamine, qui Sanctos tuos ita mirificas in terris, dum per signa tecum eos regnare testaris in cælis, & nunc & semper & per infinita secula. Amen.

EX MS. *habent illæsa ab igne.*

n

B

ANNOTATA G. H. & D. P.

a *Carolus le Cointe ad annum* 660, *num.* 5 *ob hæc verba*, devoluto non multi temporis spatio, *rejicit adjunctam historiam, de corpore divinitus translato, quia suprà num.* 5 *apud Chesnæum legerat*; Corpus in lapideo sarcophago multis annis jacuisse decenter humatum. *Interim Philippus Labbe, tomo* 2 *Novæ bibliothecæ pag.* 656, *adfert aliquid de* S. Baboleno *ejusque variis Translationibus, in quo idem narratur.*

b *In Chronico Fontanellensi tomo* 3 *Spicilegii Acheriani pag.* 234 *dicuntur Monachi Fontanellenses* à viro justo Benedicto, Fossatensis cœnobii Abbate, in Philosophia eruditi.

c Aldricus *præfuit ab anno* 830 *ad* 841. *Ejus Acta illustravimus* 6 *Junii.*

d *Citato loco Labbæi dicitur ea translatio facta anno* 989, *à quo, si subtrahantur anni* 150, *restabit annus* 839; *quo* S. Aldricus *vivebat, & ecclesiam potuit dedicasse, ut bene animadvertit Chiffletius, qui pro* per, *merito mallet legi* post: *& observat, quod Translatio ista cui conjuncta fuit ecclesiæ dedicatio*, si Dominicâ die celebrata est (ut est verosimile) fuerit ille annus Christi 839: *quia post annum* 833 *primus ille annus idemque Aldrici Episcopi ultimus, habuit litteram Dominicalem* E.

e *In Vita S. Joannis Eleemosynarii* 23 *Jan. num.* 33 mille restes siccatorum piscium, *ubi vide annotationem Rosweidi, unde apparet* Restem *dici rerum quarumcumque funiculum, resti aut vimini implexarum, puta ficuum, ceparum &c.*

f *Ope hic aliqua egebat hiulcus verborum sensus: eam an additis voculis duabus feliciter attulerim, tuum esto judicium, Lector.*

g Henricus I, *vivente adhuc patre Roberto, coronatus an.* 1028, *cœpit solus regnare an.* 1032, 20 *Julii, & regnavit usque ad* 1060.

h *Ita corrigo, ubi in Ms. legitur* & vir Itraëlita: *non enim possum dubitare, quin hoc fuerit initium alterius Responsorii, forsitan de Communi Confessoris, quod alteri proprio voluit Præcentor substituti: nam in Monastico Breviario anni* 1600, *video S. Benedicto omnia* 12 *Responsoria propria assignari; quam prærogativam etiam* S. Baboleno *à suis Fossatensibus tributam, auctore quodam Odone, mox videtur indicari.*

i *Hic* Odo *anno* 1058, *libellum de Vita Burchardi Comitis scripsit, & inde ætas scriptoris colligitur.*

k *Hic perperam indicatur Babolenus Fossatensis rexisse monasterium Bobiense, quod suprà rejecimus.*

l *Vulgo* Guornoy & Lagny, *hoc tribus, istud quatuor & semi leucis Parisiis distans ad dexteram Matronæ, ut corrigenda sit tabula, quæ infrà utrumque collocat vicum* Champ, *nisi duo cognomines ibi vici sint.*

m *S. Fursæus mortuus est circa annum* 653, *die* 16 *Januarii, quo ejus Acta dedimus.*

n *Locum tabula nulla exprimit, nisi forte est* Fontana Nonnarum, 2 *leucis ab urbe in Boream.*

C D F

DE SANCTO JOANNE EPISCOPO GOTTHIÆ.

C. J.

Commentarius Historicus & Geographicus.

§. I. *Cultus, elogium, patria, parentes Joannis. Gotthiæ Episcopatus duplex.*

CIRCA DCCC. *Vix notus Latinis,*

QUi *sæculo* VIII *sub Imperatoribus Constantino Copronimo, Leone Porphyrogenito, Irene ac filio ejus Constantino floruit* Episcopus Gotthiæ Joannes, *obscurus admodum & forte ignotus Latinis foret, nisi memoriam ejus recoleret Ferrarius, in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. Recolit autem illam die* XXVI *Junii cum Græcis, ex eorumdem (uti ipse notat) Menologio; sed verbis nimium à vero alienis hisce*: Constantinopoli S. Joannis Episcopi Gotthi & Martyris, sub Leone Isaurico. *Nec veriora in Notis addit, cum* Martyrio affectum pro cultu sanctarum imaginum *asserit. Constat enim ex Actis, non* Constantinopoli, *sed* Amastride *in Ponto; non violenta, sed naturali, eamque ab ipso prædicta morte; non sub* Isaurico Leone, *sed sub* Irene *ejusque filio* Constantino, *aut post horum obitum, è vivis excessisse. Passus quidem aliqua fuit, perfidiâ suorum traditus hosti; sed passum ista pro cultu imaginum, aut illo titulo Martyrem appellatum esse, nuspiam invenio.*

2 *Græcis eodem, ut dixi, die* XXVI *Junii perquam celebris memoria ejus recolitur in Synaxariis Menæisque, tam excusis quam Mss. uno fortassis excepto Julii Cardinalis Mazarini, quod ultimâ Maji memoriam ejus cum elogio proponit, hic nobis præ ceteris* *celeber Græcis* 26 *Junii*

Chiffletii. Vid. et.

A *ceteris deſcribendo, quia præ ceteris congruit cum Actis noſtris quorum ſynopſis accurata illud eſt. Prius tamen notavero, in Martyrologio quoque Arabico Ægyptio (quod ex Arabico à Domino Gratia Simonio, in Collegio Maronitarum Romæ olim alumno, deinde Tripoli in Syria Archiepiſcopo, tranſlatum habemus) mentionem fieri pradicto die* XXVI Sancti Patris Joannis, Epiſcopi (*uti illic habetur*) Perſarum; *interpretis ut puto, errore pro* Gotthorum, *ut conſtanter ubique ponitur.*

3 *In Synaxario itaque Chiffletiano die* XXXI *Maji, ut diximus, colitur* Μνήμη τ ὁσίε Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννε Ἐπισκόπε Γοτθίας. Ἐν ταῖς ἱμέραις τ μεγάλε Βασιλέως Κονσαντίνε, ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης, ἤκμασεν ἐν τῇ χωρᾳ τ Γότθων, ὢν ἐυχῆς γεγονὼς, ὡσπερ παλαι Σαμυήλ. Καὶ τῇ ἀσκήσει ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων παιδευθεὶς, γέγονε Χριςε καταγώγιον. Κατελθὼν ὴ εἰς Ἱεροσόλυμα, κὴ ἐν τρισὶ χρόνοις πάντας τς σεβασμίους τόπους πεπλεύσας, οἰκαδε ὑπέςρεψε. Καὶ Ἐπισκόπε ἐκεῖσε πεμβληθέντ@ ἐν Ἡρακλείᾳ τ Θράκης ὑπὸ τ μεγάλε Κονσαντίνε, ἐκρατήθη ἐτ@ .... [ὑπὸ] τ ἐκεῖσε Φιλοχρισων, κὴ απαγαγόντες εἰς Βορρόιαν (*imo* Ἰβηρίαν, *uti habent Acta & Menæa*) σφραγίσαντες Ἐπίσκοπον, ἔλθον ἐν τῇ πατρίδι .... Στασεως ὴ γενομένης ἐν τῇ χωρᾳ αὐτ παρᾶ τ χαγάνου ..... πολλὸς τῷ ξίφει ἀναιρεῖς, κὴ ὁ διὰ Χριςὸν, διχάσαντ@, ἔφυγε δυνηθεὶς· κὴ περάσας ἐν Ἀμάσριν, τετραετῆ χρόνον πεποίηκεν. Ἀκάσας ὴ τὸν τελευτὸν Χαγάνε, φησὶ πρὸς τὸς σὺν αὐτῷ, Καγὼ μὴ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπέρχομαι διδάσκων μετ αὐτ ἐμπροσθεν ὁ Χριςὸ. Ὁ κὴ γέγονε. Μετὰ γὸ τεσσαράκοντα ἡμέρας, διδάσκοντ@ αὐτ τ λαὸν τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, παρέθετο τὸ πνεῦμα τῷ Κυρίῳ. Καὶ αὐτίκα τὸ πλοῖον αὐτ κατέλαβον σεισε, πεφρικότ@ κὴ τὸ ὄρος. Τότε Γεώργι@ ὁ ἁγιώτατος Ἐπίσκοπος Ἀμάσριδος, θεὶς αὐτὸν ἐν γλωσσοκόμῳ, μὴ κηρῶν κὴ θυμιαμάτων, πομπῆς κὴ πάσης τ πόλεως, κατήγαγεν εἰς τὸ πλοῖον. Καὶ διαπεράσαντες αὐτὸν εἰς τὸ μοναςήριον αὐτ τ παρθενῶνα, κατέθεντο αὐτὸν ἐν ὁσίᾳ θήκῃ. Καὶ πολλὰ μὸ θαύματα γεγόνασι μὴ πλ τελευτὸ αὐτ, κὴ ἕως ὅ νῦν γίνονται κὴ δίδονται παρὰ τ ἐγχωρίων· ἀλλὰ κὴ ζῶν ὃν ὁλίγα πεποιηκεν.

4 Memoria ſancti Patris noſtri Joannis Epiſcopi Gotthiæ. Temporibus magni Imperatoris Conſtantini (Copronymi *nempe, quem magni additamento honorare auctori lubuit, niſi homonymia deceptum malis credere Synaxarii compilatorem*) floruit ſanctus Pater noſter Joannes in regione Gotthorum, orationibus, uti olim Samuel, impetratus; inſtructuſque à teneris unguiculis piâ exercitatione, factus eſt domicilium Chriſti. Profectus vero Hieroſolymam, trium ſpatium annorum cuncta circuivit veneranda loca, domumque rediit. Promotus interea fuerat Epiſcopus Gotthiæ à magno Conſtantino ad ſedem Heracleæ Thraciæ; cum hic noſter ab incolis Gotthiæ, Chriſti amantibus tentus & in Berræam (*imo* Iberiam, *uti Acta & Menæa habent*) perductus, ibique Epiſcopus ordinatus eſt; & ſic cum illis in patriam rediit. Cum autem illa in regione concitata eſſet ſeditio ab iis qui erant partium Chagani (Chazarorum Principis) multos inſontes gladio diſſecantis non tamen Chriſti causâ, fugâ ſibi ut melius potuit, conſuluit Joannes; trajecitque Amaſtrim, ubi quadriennium exegit. Tunc audita morte Chagani, ad ſocios converſus; Et ego poſt dies quadraginta, ait, hinc abeo, cauſam cum illo dicturus coram Chriſto: quod & factum eſt. Poſt dies enim quadraginta, docens populum quæ ad ſalutem animæ ſpectant, ſpiritum Domino tradidit. Continuò autem navigium ejus, prout etiam prædixerat, illuc appulit; ſanctiſſimique Amaſtridis Epiſcopus Georgius, impoſitum Sandapilæ corpus cum cereis atque incenſo, proſequente tota civitate, deduxit ad navim. Hinc ipſum tranſvexerunt ad Parthenonem (Parthenitas *legunt Acta*) in Monaſterium ejus, depoſueruntque in ſacra arca. Multa autem poſt obitum ejus, & facta ſunt, & hactenus fiunt celebranturque ab indigenis miracula; imo non pauca etiam vivus patravit.

cum magno elogio

& epitome geſtorum.

D AUCTORE C. J.

5 *Patria* Joannis *ac parentum nomina, in præmiſſo elogio deſiderata, diſtincte in Actis exprimuntur: ubi patria quidem aſſignatur* Tauroſcythia, *in eaque* Parthenitarum *urbs: parentes appellantur* Leo & Photina. *Avus paternus è Ponti Polemoniaci urbe Bonoſto ortus, militiam ſecutus dicitur. Utraque urbs, tam quæ* Joanni, *quam quæ avo ejus natalis fuit, ignota Geographis, ſuæ tamen quæque provinciæ certæ hic attribuitur. Notior* Gotthia *eſt, memorata in Concilio Nicæno I, ſubſcribente cum aliis Epiſcopis Actis ejus,* Theophilo Gotthiæ Metropolis, *uti videre eſt apud Labbæum, Tomo 2 Concil. Qui idem Theophilus in Actis S. Niceæ Gothi Martyris* XV *Septembris legitur obtinuiſſe τὴν ἀρχιερωτιμὴν ἐφορείαν τῶν Γοτθων,* Supremum apud Gotthos Pontificatum, *uti & ſucceſſores in ſede ſua pontificali legitur habuiſſe* Urphilum, *ſeu potius* Ulphilam, *qui cum Theophilo pridem Synodo Nicænæ anno* CCCXXV *interfuerat, eadem ſenſerat; deinde vero cum Patribus ſecundæ Synodi Conſtantinopoli conſedit anno* CCCXXXI: *adeo ut quæ de* viridi ſenectute *ac longæva vita Ulphilæ pridem memorarunt deceſſores noſtri in Commentario ad Acta S. Sabæ Gothi die* XII *Aprilis, mire confirmentur ex prædictis S. Niceæ Actis, utrique Concilio annis* LVI *inter ſe diſſito ipſum interfuiſſe aſſerentibus. Succeſſit Ulphilæ, cujus amanuenſis fuerat, & dogmata Ariana retinebat,* Gotthorum Epiſcopus Sebinas, *Sozomeno lib. 7 cap 17.*

Nomina patriæ ac parentum,

Gothia ſedes Epiſcopalis,

E *cui ſeculo 4 præfuerunt Theophilus,*

Ulphilas,

Sebinas;

6 *Verum iſthæc* Gotthia, *cui prædicti Metropolitæ videntur præfuiſſe, an eadem dicenda ſit cum illa, cui Epiſcopus præfuit* Joannes *noſter, non facile definiero. Inclinat ſane animus opinari non fuiſſe. Qui enim cis paludem Mæotidem ſeculo* IV *invaluerant Gothorum longe maxima pars, inde expulſi ab Hunnis, in Occidentem paulatim declinarunt; diſtinguuntur apud Procopium ab aliis, qui apud eumdem cognominantur* Tetraxitæ, *ſitæ primum cis Boſporum Cimmerium, deinde ad ulteriorem ripam tranſlati, ex qua habitatione ſua, cum mortuus eſſet eorum Epiſcopus, anno* XXI *Juſtiniani, miſerunt legatos Conſtantinopolim, poſtulaturos ſibi alium ab Imperatore Antiſtitem, quem & obtinuerunt: videnturque ſucceſſive alios atque alios habuiſſe uſque ad* Joannem *noſtrum; cujus deceſſor in Actis infrà legitur comparuiſſe in conciliabulo Conſtantinopolitano Epiſcopus Gotthiæ, ejuſque impiis dogmatibus de cultu ſacrarum imaginum abolendo ſubſcribens, impietatis ſuæ præmium ab impio Imperatore Conſtantino Copronymo tulit metropolim Heracleæ Thraciæ, relictâ Gottiæ eccleſiâ digniori ſucceſſori, noſtro* Joanni, *orthodoxorum gentilium ſuorum votis eam ſuſcipere compulſo. Docemur porro ex* Notitiis Græcorum Epiſcopatuum, *quas pleniores, quam olim Jacobus Gretſerus noſter & Carolus à S. Paulo, nuper impreſſit Jacobus Goar poſt Codini Officia; ubi in Ordine, quem occupat quælibet eccleſia Conſtantinopolitani Patriarchatus, diſpoſito per Imperatorem*

diverſa videtur ab illa, quæ à Juſtiniano Epiſcopum petiit,

F

ac ſec. 8 Joannem noſtrum habuit,

deceſſore ad Sedem Heracleenſem tranſlato,

quæque ex Epiſcopali,

A AUCTORE C. J.

Leonem Sapientem, annumeratur inter Archiepiſcopatus *trigeſimo quarto loco* Gotthia. *Deinde vero in Ordine, per Andronicum Palæologum ſeniorem reformato, recenſetur inter* Metropolitanas *eccleſias, loco octogeſimo tertio, his verbis*: Metropolita Gotthiæ, quæ cum eſſet antea Archiepiſcopatus, metropolis facta erat.

dein facta eſt Archiepiſcopalis & Metropolitana.

7 *Eadem ſenſa noſtra de duplici* Gotthia *confirmari poſſunt ex eo, quod prior jam tum ſeculo* IV *fuerit Metropolis, poſterior vero ſeculo* VI *apud Procopium, & ſeculo* VIII *in Actis legatur tantum Epiſcopatus fuiſſe, qui poſtea Archiepiſcopatus ac demum Metropolis evaſit. Si una igitur* Gotthia *dumtaxat admittatur; dic ſodes, quis illam Metropoleos dignitate exuit? aut quid attinebat dignitatem illi, quam pridem obtinebat, denuo conferre? Sed in ſitum* Gotthiæ *civitatis (neque enim provincia aut regnum hic intelligi per Τὸ* Gotthia *videtur debere) propius inquirendum eſt. Carolus à S. Paulo in ſua Geographia ſacra pag.* 204 *opinatur*, Zarmizegetuſam, *uti regia ſeu metropolis civilis Daciæ antiquæ, à Gothis deinde inſeſſæ, fuit; ita etiam Metropolim eccleſiaſticam ſeu Gothorum Archiepiſcopi ſedem extitiſſe; illo præcipue motus argumento, quod* unus tantùm, *ut ait*, apud Gotthos eſſet Epiſcopus, uſuſque in eccleſia invaluiſſet, ut in primariis urbibus thronum haberent Epiſcopi. *Sed cum deinde pag.* 212, *metropolim Gothorum, admittat*, non longe à Ponto Euxino *abfuiſſe, difficile captu eſt, quomodo id conciliet cum ſitu* Zarmizegetuſæ, *quam in Tranſilvaniâ hodierna plerique locant, totius Moldaviæ & Beſſarabiæ interjectu à Ponto diſtentâ. Atque hæc ille de antiquiore* Gotthia *utique ſenſerit, confirmans ſenſu ſuo ſententiam noſtram de duplici ejuſdem nominis Epiſcopatu; cum recentior, de quo nobis præcipue ſermo eſt, neceſſario collocandus ſit inter Mæotidem paludem Pontumque Euxinum, uti nunc videbimus.*

etiam ex eo, quod altera ponatur in antiqua Dacia,

B

quamvis non recte.

§. II. *Gotthia, Epiſcopatus Joannis inter Mæotidem paludem & pontum Euxinum.*

8 *Stephanus de urbibus*, Gotthi, *inquit*, populus olim infra Mæotidem habitarunt: poſtea vero in interiorem Thraciam migraverunt. *Quod ſic tamen intelligendum patebit, ut & nomen ſuum & gentis portionem reliquerint in parte ſedium antiquarum. Eoſdem collocat Ortelius in Theſauro Geographico* ad ſeptentrionale latus Ponti Euxini. *Ibidem ſeculo* VIII *imperaſſe Gotthos, clamitant* Joannis *Acta*, Tauroſchytiam *ejus patriam imperio Gotthico ſubjicientia, eumque à gentilibus ſuis* Epiſcopum Gotthiæ *electum aſſerentia. Sub eadem tempora jubente Conſtantino Copronymo præclarum martyrium pertulit S. Stephanus, cognominatus Junior; in cujus Actis, accurate deſcriptis apud Surium die* XXVIII *Novembris, dicuntur hæreſeos iconoclaſticæ, latiſſime Imperium pervagatæ, immunia eſſe loca, quæ* ad acclive Ponti Euxini ſunt; hoc eſt Zicchiæ & Cherſonis & Boſpori & Micopſis & Gotthiæ. *Quod autem hic vocatur* acclive Ponti, *Græce legitur πρὸς τὸ ἄνωντες τῷ Πόντῳ, & explicari poteſt*, ad partem Ponti ſuperiorem, *qualis reſpectu Conſtantinopolis intelligi poteſt pars ejus borealis, ubi Cherſo (quæ aliis Cherſona) & Boſporus, notæ apud Procopium in tractu iſto maritimo civitates, nec non Zecchia paulò illis orientalior in eadem boreali plaga; in qua & reliquæ duæ, utpote in eodem* acclivi, *conſtituendæ ſunt. Quid, quod natale* Joannis *ſolum* Tauroſchytia, *quæ in eodem Ponti tractu jacet, ſubdita tunc fuerit imperio Gotthorum, utique non admodum longe ab illis remotas habentium ſedes ſuas?*

Gotthiam noſtram ad latus boreale Ponti locant Stephanus,

C

Ortelius,

Acta Joannis,

Stephani junioris,

item patria Joannis Tauroſchytia.

9 *Sed haſce viciſſitudine temporum, ut fieri in ſimilibus aſſolet, tranſlatas de loco in locum, dilatatas quoque ac imminutas fuiſſe, & veriſimile per ſe eſt; & certum redditur è Procopio, fortunam Gotthicæ gentis, quæ fugientibus in Occidentem aliis, ſedes ſuas ad Mæotidem paludem retinuerunt, deſcribente lib.* 4 *cap.* 4 *&* 5 *de bello Gotthico. Diſtinguit ibi* Gotthos Tetraxitas *à* Gotthis *aliis*; Tetraxitas *olim habitaſſe ait, ubi Mæotis palus incipit ſe effundere per Boſporum Cimmerium in Pontum Euxinum, in tractu nempè Boſpori occidentali: ab his atque à Mæotide palude longius recedebant latiuſque incolebant Occidentem verſus* Gotthi *reliqui; quos ſuccedente tempore ingens multitudo Hunnorum, Boſporum aut Paludem tranſgreſſi, ſedibus ſuis expulerunt, eaſdemque pars eorum altera*, Cuturguri *dicta inſederunt; altera*, Uturguri, *antiquas ſedes repetentes, inciderunt in* Gotthos Tetraxitas, *quos pactis conditionibus ſecum ad orientalem Boſpori ripam tranſtulerunt, ibidem moratos ſaltem ad tempora uſque Procopii; quamvis poſtea videantur valentiores facti cis Boſporum remigraſſe, aut certe imperium ſuum extendiſſe, uti mox videbimus, poſtquam præmiſſa ex auctore ſuo pluribus deſcripſerimus.*

Gotthi Tetraxitæ ab aliis diſtincti

non uno ſemper loco habitarunt.

D

E

10 *Locutus itaque Procopius de locis, ad ortum Mæotidis Paludis Boſporique Cimmerii poſitis, ſic proſequitur orationem cap.* 5: Ea loca colebat olim multitudo ingens Hunnorum, qui tunc Cimmerii vocabantur, unique omnes Regi parebant. Aliquando his quidam præfuit, cui duo erant filii; Uturgur alter nomine, alter Cuturgur. Patre mortuo, regnum inter ſe ambo partiti, de ſuo nomine dixere ſubditos. Inde alii Uturguri etiamnum, alii Cuturguri appellantur .... Nihil illi habebant commercii cum populis, ultra Paludem ejuſque fauces habitantibus..... Ut vero quis Paludem ejuſque meatum ſuperavit, in ipſo ſtatim littore antiquas intrat ſedes Gotthorum Tetraxitarum. Hinc longius ſiti erant Gotthi, Viſigotthi, Vandali, aliique omnes populi Gotthici. Procedente tempore ..... Hunni Cimmerii ſumptis armis, cum omnibus copiis tranſgreſſi, in adverſam continentem evaſerunt, cum inde egreſſi Vandali in Africa, & Viſigotthi in Hiſpania jam habitarent. Tum Gotthos, qui regionis illius campos incolebant, adorti inopinato, multis cæſis, reliquos omnes in fugam agunt ..... Atque illic Cuturguri accitis liberis & uxoribus conſederunt: ubi etiamnum habitant.....

Hunni ultra Boſporum poſiti.

illuc tranſgreſſi,

F

pars una præcipuas Gotthorum ſedes occupant,

11 Uturguri vero cum ſuo Principe revertentes in patriam, ut eam deinceps tenerent ſoli, cum ad paludem Mæotidem acceſſiſſent, in Gotthos Tetraxitas inciderunt. Ac primum quidem Gotthi, muniti clypeis, ſtetere contrà, ut impetum prohiberent, cùm ſuis viribus, tum loci firmitate freti. Nam & barbarorum, qui in illis partibus degunt, ipſi fortiſſimi ſunt: & Mæotis, ubi in Pontum illabi incipit (quo in loco agebant tunc Tetraxitæ) lunatum ſinum efficiens, ac fere undique eos ambiens, eo venientibus unum eumque haud adeo latum aditum dabat. Dein tamen cum neque Hunni tempus ibi terere vellent, neque hoſtium multitudini ſe reſtituros Gotthi ſperarent, colloquio habito convênit, ut permiſti unà trajicerent, & Gotthi fixis in oppoſita continente ſedibus, ad littus alvei, quo Palus influit, ubi hodieque habitant, amici impoſterum ſociique Uturgurorum,

pars altera ſuas repetentes,

incidunt in Gotthos Tetraxitas,

quos ſecum ultra Boſporum traducunt.

A rum, pari cum ipsis jure, semper viverent. Sic igitur Gotthi isti domicilia ibi collocarunt: & Caturguris, ut dixi, trans Paludem relictis, soli Uturguri oras patrias retinuerunt. *Hactenus Procopius cap.* 5, *postquam præcedenti capite locutus fuerat in hunc modum.*

Eorum religio

12 Ubi se primum aperit alveus, quo palus Mæotis effunditur, degunt Gotthi, Tetraxitæ cognomine, qui quamvis pauci numero, nihilominus Christianorum leges & instituta religiose servant ... An vero Arii sectam Gotthi isti, quemadmodum ceteræ gentes Gotthicæ, aliamve secuti unquam fuerint, affirmare nequeo; quando nec ipsi id sciunt: sed jam, pietate admodum credula simplicique, religionem colunt. Haud pridem, nimirum anno XXI imperii Justiniani Augusti, Legatos quatuor Bysantium miserunt, rogantes ut Antistite suo recens mortuo, aliquem sibi Episcopum daret. Audierunt enim destinatum ab Imperatore fuisse Præsulem ad Abasgos. Eorum petitioni lubentissime concedens Justinianus Augustus, ipsos remisit. Cum vero Hunnos Uturguros hi Legati metuerent, palam quidem, ac multis audientibus, legationis causam exponentes, de Præsule tantum mentionem fecerant Imperatori. At in arcano intimoque colloquio utilitates omnes declaraverant, quas Imperium Romanum capturum esset, si discordia inter vicinos sibi barbaros aleretur.

& legatio ad Justinianum Imp.

B

13 *Habitabant tunc in orientali Bosphori Cimmerii plaga tam* Gotthi, *quam* Hunni Uturguri, *quemadmodum paulò ante vidimus. Cumque jam jum simultates inter utramque gentem alerentur, non fuerit diuturna deinde inter illas concordia; sed antiquas sedes vel alias cis Bosporum in Taurica Chersoneso possint repetiviisse Gotthi. Id verò ex duplici capite verosimile videri fortassis poterit; videlicet, quod duobus post seculis, uti ex vita nostra discimus,* Tauroschitia *eorum dominio subdita aut certe vectigalis fuerit: quod sane fieri vix potuerit, quamdiu* Gotthi *isti* Uturguris *quodammodo subjecti, habitarunt ultra Bosporum: ideo etiam potest factum esse, si pertæsi gravem vicinam* Uturgurorum, *à quibus sibi metuendum esse ostendunt supra Legati ad Justinianum missi, cis Bosporum redierint; ibique viribus aucti, usque ad Tauroscythas dominium extenderint. Aliud ita sentiendi caput indicat Ortelius in Thesauro Geographico voce* Taurica Chersonesus, *ubi ait, hanc appellari ab Antonio Pineto* Perocopska *& Gazara: à Mario autem Nigro eamdem Chersonesum dividi in Septentrionalem & Meridionalem; & illam quidem dici* Gazariam, *hanc vero* Gotthiam *appellari. Possunt igitur* Gotthi, *quos ex Procopio constat in Septentrionali parte Chersonesi ad Mæotidem paludem habitasse, prius quam Bosporum cum* Uturguris *transirent; postea inde remeantes in meridionali sedes suas fixisse, ibique potentiam suam dilatasse posterioribus temporibus, atque ita regionem illam à se denominatam reliquisse.*

an ibi manserit,

an cis Bosporũ translata denuo sit?

C

§. III. *Caspiæ portæ duplices: earumque situs.*

Chazarorũ situs definiendus

14 NUnc *porro aliam, omissis* Gotthis Gotthiaque, *texamus telam de populo atque imperio* Chazarorum *ac ipsa* Chazaria; *de quibus frequens in Actis mentio fit; quod ab illis captus* Joannes, *in* Chazariam *abductus sit. Qua in re circumspicienti mihi, diversus* Chazariæ *situs pro temporum diversitate definiendus est: videtur namque populus iste in orientali Sarmatia natus esse, inde verò, paulatim crescens, ad Occidentem se extendisse, ac tandem quidquid inter Tanain pontumque Euxinum ad Mæotidem usque paludem interjacet, occupasse; imo & cis paludem pervasisse usque ad Boristhenem, certe populos illos sibi vectigales fecisse. Ad indagandum eorum situm, viam nobis aperient* Caspiæ portæ, *per quas apud Procopium atque Theophanem egrediebantur* Chazari *in Persarum ac Romanorum ditiones.*

D

ex situ portarum Caspiarum,

15 *Ptolomæus lib. 6. cap.* 2 Calpias portas *collocat gradu* 94 *longitudinis, latitudinis vero* 37, *ubi perpetuo montium jugo Media disterminatur à Parthia, uti in adjunctis Ptolomæo tabulis videre est; annotaturque ad textum ejus* Caspiarum clausura rupturam esse montis, longitudinis octo milliarium itinere manufacto angustissimo, per quem Babyloniis & Persis est transitus ad mare Caspium. *Citantur deinde in horum confirmationem Plinius ac Solinus: quos antequam examinem, videsis quam non recte* portæ Calpiæ *illic locentur à Ptolomæo, vel inepte adjecta sit annotatio præscripta ab auctore suo. Ad tabulam Ptolomæi Geographicam, quæ quinta est Asiæ, te voco. Ubi si Babyloniis, mare Caspium adire volentibus, transeundum est per* portas, *ut illic statuuntur,* Caspias; *longius multo iter emetiri debebunt per Susianam Persidemque Orientem versus, ut perveniant ad portas illas; quam deberent per Mesopotamiam atque Armeniam, aut per Assyriam Mediamque Septentrionem versus ad ipsum usque Caspium mare.*

quas aliqui inter Mediam & Parthiam collocant.

E

16 *Sed quid de his, citatus Plinius? Arguit, fateor, lib. 6 cap.* 11 *&* 13 *erroris illos, qui* Caucasias portas, *ex Iberia in Sarmatas transmittentes, perperam appellant* Caspias. *Capite vero* 14 *dicit Ecbatana Mediæ caput esse, dissitasque inde* XX *mille passus* Caspias portas, *quæ* interruptis angusto transitu jugis, ita ut vix singula meent plaustra, *patent* longitudine octo mille passus, toto opere manu facto. *Easdem portas, cap. sequenti dicit teneri à* Pratitis seu Paredonis, *earumque* à latere altero occurrere deserta Parthiæ & juga Citherri. *Relegit deinde iter, &* Egressos portis, *inquit (utique versus Mediam)* excipit protinus gens Caspia, ad littora usque, quæ nomen portis & mari dedit. *Atque hæc Pliniana obiter legenti nefas videri poterit dubitare de situ* portarum Caspiarum *inter Medos Parthosque. Nec ego id negare contendo; appendere tamen accuratius Plinii dicta non verebor. Auctore illo tenent* portas Caspias *Pratitæ seu Paredoni ex parte Mediæ: quo igitur pacto egressos portis in Mediam* excipit protinus gens Caspia, *utique diversa à Pratitis? Tum vero cur* Portæ *istæ non potius vocentur* Pratiticæ *aut* Paredonicæ, *quam* Caspiæ? *Si enim à gente denominandæ sint, à qua potius quam à viciniore & portas ipsas occupante? Imo cum Caspii (neque enim præter Plinium invenio alium, qui ipsos jubeat mare inter Hircanos & Cyrum fluvium accolere) remotissimi totâque Mediâ divisi sint à Paxibis inter Caspios montes, mare Caspium & prædictum Cyrum inclusi; mirum videri debet, quomodo gens Caspia portis illis, tam longe dissitis, nomen suum tribuerit, & (quod magis mirum) cum ipso montium tractu, in quo portæ sint, id non communicaverit.*

reprehendente Plinio eos qui illas alibi ponunt,

F

cujus dicta expendunter.

17 *Cedo tamen, his non obstantibus, descriptum à Plinio è Media in Parthiam inter montes transitum,* portas Caspias, *quacumque demum de causa, fuisse olim appellatum, Strabonis auctoritate præcipue motus, ubi dicit libro* 11; Maxima latitudo Mediæ videtur, à transitu Sagri (*est hic inter occidentales Mediæ montes*) usque ad portas Caspias per

& portæ Caspiæ admittuntur quidem.

A Sigrianam, *Orientem & Parthiam verſus. Sed ne-*
AUCTORE *go, illas ſolas & eſſe & dici debuiſſe* Caſpias por-
C. J. tas. *Ipſe mons Caſpius*, qui ſitus eſt, *teſte Strabo-*
ſed & aliæ ſtatuuntur, potiori jure Caſpiæ appellatæ, *ne*, qua ex Colchide ad mare Caſpium tranſ-cenditur, *habuit & tranſitum ſuum, quem* portas *more aliarum ſimilium*, Caſpias *vero ab ipſo monte aut mari Caſpio vicino cognominarunt etiam olim probatiſſimi quique auctores, idque potiori jure quam ſuas Plinius prope Parthos ſic vocaverit.*

18 *Venia quoque iis dari poteſt, quos ab eodem auctore argutos erroris diximus, quod* portas Caſpias *confuderint cum* Caucaſiis. *Quidni enim eædem portæ utroque nomine appellari potuerint, quem-admodum idem montium tractus ſæpe plura ſortitur nomina: &* Caſpius mons, *uti Tauri Aſiam late percurrentis pars eſt, ita & Caucaſi ſub Tauro com-prehenſi eſſe pars poteſt: aut certe poteſt* Caucaſus *&* Caſpius *utrimque ad illas portas terminari, & ſuum ambo eis nomen dare. Forte etiam diſtingui poterunt portæ duæ, non procul inter ſe diſſitæ, quarum alte-ra* Caucaſia, *altera* Caſpia *dictæ fuerint à monti-bus quæque ſuis. Certe duas diſtinguit Procopius, gravis hac in re, ſi uſquam alibi, auctor; utpote qui Beliſario, contra Perſas militanti, datus fuerit ab* B *Imperatore Conſiliarius, & eorum multa quæ ſcri-pſit, videre potuerit.*

19 *Orditur is caput 3 libri 4 de bello Gotthico à deſcriptione* Caucaſi montis, *cujus partem, ait*, in Meridiem vergere & ad portas evadere, quæ Hunnos vicinos in Perſarum ac Romanorum inducunt oras. Tzur altera; altera veteri nomine Caſpia dicitur *Et proſequitur:* Tractum illum, qui à monte Caucaſo ad portas Caſpias pertingit, Alani tenent, nullius imperio ſubditi, Perſarum plerumque ſocii, & in Romanos ceteroſque eorum hoſtes arma ſoliti ferre. *Quidni hic per* portam Tzur *intelligatur illa, quæ Plinio aliiſque* Caucaſia *dicitur, Caucaſum ipſum per-means; à quo* Caſpias portas *expreſſe removet Procopius, tota Alanæ gentis interjecta regione. Eaſdem portas idem Auctor de bello Perſico lib.* 1 *cap.* 10 *accuratius etiam deſcribens*; Ultra Iberiæ fines, *inquit*, inter ſummas anguſtias tra-mes quidam ſtadiis quinquaginta in longitudi-nem patet, & prærupto atque inſuperabili mon-te ſic terminatur, ut exitus prorſum nullus ap-pareat. Ibi portam dumtaxat, quam diceres ar-te & manu factam, molita eſt natura; eam ve-tuſto nomine Caſpiam appellamus. *Ultra illam* omnes fere populi, quos Hunnorum nomen complectitur, habitant; eorumque ſedes ad pa-ludem uſque Mœotin pertinent. Qui, ſi eâ por-tâ in Perſas ac Romanos erumpant, ad Iberiæ fines *emergunt. Fines porro hoſce unà cum Porta-rum ſitu diſtincte explicat lib.* 1 *cap.* 12: Iberûm Aſianorum ſedes portas Caſpias contingunt à Septentrione; ſiniſtrâ Lazicam ab Occaſu; dex-terâ ab Ortu populos qui Perſis parent.

20 *Sunt igitur ſecundum Procopium* portæ Caſ-piæ *ad Septentrionalem Iberiæ plagam: non ſunt ta-men in montibus Caucaſiis, ſed in aliis, qui inter-jectu ditionis Alanicæ à Caucaſiis ſeparantur. Hos au-tem Procopium annumerare Caſpiis, vel ex eo, quod Portas ipſe nomine* Caſpias *vocet, colligi poſſe vi-detur. Atque ita probe intelligitur, quod ſuprà di-xit, Hunnos, ultra Caucaſum poſitos, in Romano-rum Perſarumque fines erumpere per binas portas. Per alteram, videlicet* Tzur, *tranſeunt Caucaſum, ab O iente in Occidentem extenſum, indeque perva-dentes Alanorum ſedes, per alteram, quæ* Caſpia vetuſto nomine appellata fuit, *exeunt in prædi-ctos Romanorum ac Perſarum fines, Iberiam nem-pe, Perſis Romaniſque ſubditam teſte Theophane,* D *ſub Heraclio, imo & ſub Juſtiniano. Quamquam & concipi poſſit* porta Tzur *eſſe in Caucaſo monte, non quæ ab Ortu in Occaſum, ſed quæ à Septentrione in Meridiem protenditur, ſic ut Hunni rectà per* Caſpias portas *in Iberiam ac Perſarum ditionem verſus Au-ſtrum tendentes, à dextris relinquant* portam Tzur *per montem Caucaſum, in Romanorum ac ſociorum provincias emittentem. Certe inter Alanos eorumque ad Occaſum confines Abaſgos intercedere montes Cau-caſios, in iiſque eſſe Cliſuras, ut vocant, ſeu an-guſtum tranſitum, conſtat ex Theophane ad annum* 1 *Leonis Iſauri.*

21 *In eadem de* portarum Caſpiarum *ſitu ſen-tentia fuiſſe modo dictum Theophanem, colligere eſt ex ejus hiſtoria, neutiquam cum portis, Mediam Parthiamque committentibus, concilianda. Anno He-raclii* XVI *narrat, hunc in Lazicam profectum,* Tur-cos Orientales, quos Chazaros vocant, ad belli ſocietatem *contra Perſas allexiſſe*. Chazaros *vero* Caſpiis portis diruptis in Perſidem, *ſeu Perſarum ditionem*, irrupiſſe; Androgeam Provinciam pe-netraſſe, urbes pagoſque late flammis vaſtaſſe. In-terea vero Imperatorem Heraclium, è Lazica ſol-ventem, ipſis occuriſſe. *Anno* XV *Leonis Iſauri* E *ait*, Maſalmam à parte meridionali in Turciam exercitum eduxiſſe; cumque jam Caſpias portas attigiſſet, metu correptum retroceſſiſſe. *Contrà vero ad annum* XXIII *ejuſdem Imperatoris dicuntur* Turcæ, Caſpiis portis egreſſi, plurimis per Armeniam occiſis, captivorum collegiſſe turmas, ac domos repetiviſſe. *Sequenti vero anno iidem* Turcæ in Caſpias portas & Iberiam irruptionem ſecun-dam fecerunt; pugnâque cum Arabibus *ſeu Sa-racenis* conſertâ, ex utraque parte ceciderе non pauci. *Atque hæc conſideranti non poteſt non patêre, quam apte iſta comprobent noſtram ex Procopio ſententiam.*

§. IV. *Chazarorum ſedes, eorumque Chagani aliquot: horum ab aliis Chaganis diſtinctio.*

22 *Præmiſſis, quæ §. ſuperiori diximus; facilior inveſtigatio fiet in Chazarorum ſive Turca-rum orientalium ſedes. Conſtat enim ex illis, portas Caſpias ipſos perrumpere debuiſſe, ut in Iberiam di-tionemque Perſarum evaderent; ita certum etiam eſt, ultra portas illas habuiſſe ſedes ſuas. Et proximam quidem portis terram incolebant Alani; Alanos Oc-cidentem verſus excipiebant Bruchi, Bruchos Abaſgi, Abaſgos Apſilii pertingentes ad Pontum uſque Eu-xinum, ita quidem nominatæ gentes ſub imperio Ju-ſtiniani à Procopio de bello Gotthico lib.* 4 *cap.* 2 *in fine*, 3 *&* 4. *Idem auctor ſuprà dixit*, ultra portas Caſpias habitare omnes fere populos, quos Hunnorum nomen complectitur, *& ad Meotidem pertingere paludem uſque. Theophanes vero ad annum* VII *Juſtini Junioris ſcribit*: Hun-ni, quos Turcas nuncupamus, per Alanorum terras legationem ad Juſtinum deſtinant. *Ex quibus colligitur, gentem aliquam* Hunnorum, *quos late ſe extendere Procopius dixerat; fieri* Turcas *apud Theophanem. Cum vero idem Theophanes ad annum* XVI *Heraclii*, Turcarum *aliquos* Orienta-les *diſtinguat ab aliis, atque* Chazaros *vocari dicat; quid ni per hos ipſos* Orientales Turcas *in-telligi poſſint* Hunni *illi, quos Procopius lib.* 1 *de bello Perſico cap.* 3 Albos *nuncupari ait, diſtinguit-que per ſitum magis* Orientalem *ab aliis Hunno-rum populis; dum ipſos aſſerit, Perſarum ditioni à Septen-*

Idem ſitus indicatur à Theophane

Chazaror. primæ ſe-des ultra portas Caſ-pias & A-laniam. F

Hunnorum gens Tur-cæ, Turca-rum vero Chazari,

forte iidem cum Hun-nis albis,

qui Caſpias accurate deſcribit.

C

earumque ſitum defi-nit,

paulo cla-rius hic ex-plicatum.

ex Procopio,

A *Septentrione, ubi eſt urbs* Gorgo, *conterminos eſſe; additque cum Perſis de finibus ſolitos dimicare: in Romanorum autem ditionem numquam irrupiſſe, niſi unà cum Medis ſeu Perſis.*

ad fines Perſarum boreales ſitū:

23 *Quodſi ex his Procopii ſenſis concipiatur urbs* Gorgo *ad ortum Caſpii maris, terminum eſſe Perſas inter & Hunnos albos; hique ab Occaſu ejuſdem maris per* Caſpias portas *ſe conjunxerint cum illis contra Romanos; dicendum erit, totum illum tractum maris Caſpii ſeptemtrionalem ab ipſis inſeſſum fuiſſe. Cum autem ſuccedente tempore Turcarum appellatio, adhæſiſſe putetur Chaſaris, poſſint eamdem regioni iſti etiam reliquiſſe, & ad poſteros tranſmiſiſſe, qui eam apud Ortelium in Europæ veteris tabula vocant* Turcheſtan: *quam &* Turciam veterem, *teſte Mario Nigro, appellari, idem Ortelius ait in Geographia veteri ad vocem* Jaxatræ.

quod & de Chazaris innuit Theophanes,

24 *Cum tali* Turcarum *ſitu optime etiam convenit textus Theophanis indicatus. Sunt enim ipſi* Orientales *reſpectu aliorum; & ab Imperatore, in Lazica morante, ad belli ſocietatem contra Perſas allici commode potuerunt, Perſiſque ob vicinitatem plurimùm nocere. Proceſſerunt deinde* Chazari *ſeu* Turcæ *prædicti, paulatim ad Occidentem, donec ad Mæotidem paludem Pontumque Euxinum late omnia occuparint. Teſtatur id citatus Theophanes ad annum* 10 *Conſtantini Pogonati his verbis:* Numeroſa Chazarorum gens ex interiori Berziliæ, quæ eſt primæ Sarmatiæ, receſſu prorupit, omnibuſque trans flumen *Tanain* provinciis uſque ad mare Ponticum in poteſtatem ſuam redactis, Bulgariæ *cis Tanain* Principem ſibi vectigalem fecit, ab eoque tributum in hanc uſque diem, (*qua ſcribebat Theophanes*) accipit. *Atque hæc magis etiam in rem noſtram faciunt, ſi* Sarmatia, *quæ ab Orientali parte eſt,* prima *forte dicenda ſit. Id certe ex dictis conſtat, extendiſſe ſe* Chazaros *ſeculo* VII *ad Tanaim fluvium, paludem Mæotidem, pontumque Euxinum; in cujus vicinia regiam ſuam habuiſſe eorum Princeps debet; uti colligi poteſt ex eo, quod Juſtinianus Rhinotmetus exulans Cherſone, inde ad* Chaganum Chazarorum *confugerit, ab eoque filiâ in conjugem datâ, receſſerit Phanaguriam ad Boſporum Cimmericum. Eodem facit, quod deinde Cherſonenſes, à Juſtiniano denuo Imperatore, internecionem ſibi metuentes, à* Chagano *præfato ſuppetias ſibi ferri poſtularint: quodque idem Juſtinianus conjugem ſuam à ſocero* C Chagano *repetens, naves miſerit ad eam recipiendam.*

conſtitutâ prope Pontum regiâ ſuâ:

25 *Prædicta omnia, quæ* Chaganum *ad pontum Euxinum alicubi conſediſſe commonſtrant, pluribus leguntur apud Theophanem: qui cum ad annum* VI *Tiberii Apſimari regiam Chagani, aut certe locum, ubi Juſtinianus eum convênit filiamque uxorem duxit, appellat* Daras, *aut in nomine dicendus eſt erraſſe, ac* Daras *ſcripſiſſe pro* Dorus, *cujus mentio fit in Actis noſtris num.* 5, *caſtrumque appellatur, ex quo* Joannes *cum ſuis expulit præſidium Chazarorum: aut ipſa* Daras *debet ob argumenta præmiſſa ad littora Ponti ſeptentrionalia alicubi collocari, à quibus* Dorus *videtur etiam non longe abfuiſſe. Neque enim intelligi hic poteſt* Daras, *e pago civitas facta à Juſtiniano Magno Imperatore, teſte Procopio, prope Niſibin in Meſopotamia, quæ graſſantibus late Arabibus, imperante Juſtiniano Rhinotmeto, iiſdem ſubjecta erat; totâ quantum patet Armeniâ Iberiâque à Chazaris ſemotâ. Nec in errorem quis duci debet, quod ſub idem tempus, quo Juſtinianus confugit ad* Chaganum, *Theophanes mentionem faciat cujuſdam* Chagan *ſive* Chagani, *ſtrenui militis, qui Abimelecho Meſopotamiam aliaſque provincias ſubegit, ab eoque propterea Perſiæ Dux creatus eſt. Nam ab hoc* Chagano *illum expreſſe diſtinguit auctor per additamentum* Chazarorum, *quod Perſiæ Duci convenire non poterat. Multo etiam minus ille confundi debet cum alio* Chagano, *ad Mauritii ſecutorumq; Imperatorum tempora Hiſtoricis notiſſimo, quem Chronicon Paſchale* Avarum Deo inviſorum, *Conſtantinus vero Manaſſes in Compendio,* Scytharum Septentrionalium Regem *appellant. Nam hic cis Boryſthenem incolebat, ille trans pontum Euxinum ad mare Caſpium. Hic inſtigatus à Perſis Conſtantinopolim obſedit, eodem tempore quo ille rogatus ab Heraclio ſuppetias ei miſit contra eoſdem Perſas. Atque hæc de diſtinctione* Chagani Chazarorum à Chaganis *aliarum nationum; qui circiter idem tempus vixerunt.*

D AUCTORE C. J. *nec Chaganus Chazarorum idē cum Chagano Arabum,*

multo minus cum Chagano Avarum.

Chagani Chazarorū leguntur fuiſſe

26 *Reſtat modo, ut ipſos inter ſe diſtinguamus* Chazarorum Chaganos, *ſive id proprium eorum Principum nomen, ſive commune omnibus fuerit, ut fuit apud Romanos* Cæſar; *apud Ægyptios* Ptolomæus; *apud alios alia. Primi* Chazarorum Chagani *meminit Theophanes ad annum* (*ut ipſe computat*) *Chriſti* DCXVII; *quem auxilia poſtulavit contra Perſas Heraclius. Alterum profert, prioris verò ſimiliter nepotem, anno* DCXCVI, *qui exuli Juſtiniano filiam ſuam Theodoram uxorem dedit. Ab hoc porro diſtinguendus ille,* cujus filiam Leo Imperator anno DCCXXIV Conſtantino filio ſuo uxorem accepit; cum Chriſtianam prius eam feciſſet, appellaſſetque Irenen. *Vix enim fieri potuerit, ut idem pater Juſtiniano filiam unam, quæ ei mox filium enixa eſt, conjugem dederit; &* XXVIII *poſt annos alteram juveni Conſtantino, utique juvenem, deſponderit. Habuit & hic* Chaganus *filium ſuum, qui* anno DCCXX Mediam & Armeniam infeſtis armis vexavit ... & magno nominis ſui terrore Arabibus relicto, domum rediit. *Sed an etiam huic nomen* Chagano, *an aliud fuerit, non indicatur. Solum noto ex prædicto* Chazarorum *in Armeniam atque Mediam incurſu, etiam Meridiem verſus ipſos imperium ſuum tunc dilataſſe, ac Lazicam provinciam, ponto Euxino ad Orientem contiguam (quæ antiqua Colchis eſt, Argonautarum expeditione nota) tenuiſſe. Quod ut de Lazica potiſſimum & expreſſe dicam, moveor loquendi modo, quo utuntur Menæa, appellantia* Lazorum Præfectos, *quos Acta noſtra vocant* Chazarorum. *Prædictus* Chagani *filius, cujus nomen nos latet, & ipſe filium* Chaganum *videtur reliquiſſe, illum nempe, qui (ut legitur in Actis)* Joannem *carceri incluſit, ac dies* XL *ante ipſum obiit ſub finem octavi aut initium noni ſeculi.*

primus anno 617,

alter an. 696,

E

tertius an. 724;

qui etiam Lazicam videtur tenuiſſe,

quartus ſub annū 800.

F

quæ non fuit urbs Daras

27 *Poſt hæc tempora, quo ſtatu & loco res* Chazarorum *manſerint, minus liquet. Tauricam Cherſoneſum ſi nondum tunc habuerint, videntur poſtea obtinuiſſe, adſtipulantibus Ortelio, qui eam in tabula veteris Europæ, omiſſo nomine prædicto, inſcribit* Chazariam; *& Leonclavio, qui in Pandectis hiſtoriæ Turcicæ pag.* 105, *explicans vocem* Chan, *ac* Regem *aut* Principem *ſignificare docens, adjungit,* reperiri in hiſtoriis Græcis ac Latinis nomen Chagani Avarum, quod idem eſt cum Chan vel Chahan. Nam Avarum ſive Chazarorum patria Cherſoneſus eſt Taurica, quæ hodieque ſuos habet Chaganos. *Quæ ut admittam recte dici de patria* Chazarorum *hodierna in Cherſoneſo; tacere non debeo, perperam hic pro eadem gente ſumi* Avares *ac* Chazaros. *Habuit quidem utraque ſuum* Chaganum, *& habuit eodem tempore, ut ſuprà vidimus: ſed non continuo gens eadem aut una ſunt.* Avares *diximus cum ſuo* Chagano *cis Boryſthenem pontumque Euxinum conſediſſe, ac paulatim*

Quorū poſteri Tauricā Cherſoneſum inhabitantes,

illam à ſe Chazariā appellarūt:

prope Niſibin in Meſopotamia,

A AUCTORE C. J.

latum Occaſum verſus late populatos Pannoniam & Iſtriam eſſe. Chazari autem cum Chagano ſuo ab Oriente tandem pervenerunt ad paludem Meotidem ac Boſporum Cimmerium; quo trajecto ingreſſi Cherſoneſum, pingui gleba, & ſe ipſa quodammodo defenſam peninſulam, elegiſſe ſibi in diuturnam ſedem potuerint.

& ſorte latius idem nomen cum imperio ſuo extenderunt.

28 Addo etiam quod Ducas, pag. mihi 74, narrat de Manuele Imperatore, quod ditiones ſuas inter filios dividens, Conſtantino regiones ad Pontum ſitas, Chazariæ finitimas, attribuit. Ex quibus colligi debet, vel Imperatorem Romanum tunc temporis adhuc poſſediſſe aliquot loca trans Pontum ab alterutra parte Cherſoneſi Tauricæ ſive Chazariæ modo explicatæ: vel Chazaros tunc tractum Ponti occidentalem trans Iſtrum etiam occupaſſe, ſi Romanis in eodem tractu cis Iſtrum dumtaxat ſuperfuerint loca aliqua, quæ finitima Chazariæ, ampliato nomine, dici potuerunt, à qua ſolo Iſtro dividebantur. Antequam finiam, lubet aliis conjecturis etiam aliquam de origine nominis Chazarorum adjicere.

D

Conjectura de origine nominis.

Plinius lib. 6 cap. 17 de Scythis agens; Perſæ illos, inquit, Sacas in univerſum appellavere à proxima gente; Scythæ ipſi, Perſas, Chorſaros. Poſuimus ſupra, Chazaros Scythicam gentem, Perſis proximam & finitimam fuiſſe. Ex quo deducitur commercium inter ipſos frequens fuiſſe, & Perſas Chazaris permixtos habitaſſe, atque ideo eodem nomine ipſos reliqui Scythæ, quo Perſas, poſſunt appellaviſſe, mutato paulatim, ut fit, vocabulo Chorſari in Chazari. Sed de hiſce, quæ ad inſtitutum noſtrum non admodum ſpectant, ſatis, & plus quam ſatis. Acta ipſa, quæ nimis diu latuerunt in tenebris, nunc primum à nobis inde eruta & latinitate donata, proferantur in lucem. Sunt illa ſatis accurate ſcripta, ab auctore quidem incerto, ſed qui non diu poſt Sanctum vixiſſe videtur; fortaſſis etiam contemporaneus & Monachus ejus fuit. Deſcripta nobis illa fuerunt è bibliotheca Vaticana codice 655, præferuntque hunc titulum: Βίος τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Ἐπισκόπου Γοτθίας. Vita ſancti Patris noſtri Joannis Epiſcopi Gotthiæ.

Acta, nunc primùm latina.

V I T A

B

E codice Vaticano nunc primum Latine verſa.

E

C A P U T I.

Joannis ortus, ſanctitas, Epiſcopatus, zelus pro imaginibus, & libertate ſuorum, captivitas, mors, depoſitio.

1 SAnctus hic Pater noſter Joannes, Epiſcopus fuit Gotthiæ *a*, imperantibus Conſtantino ac Leone *b*; oriundus ex ulteriori trans Pontum Tauroſcytharum terra, quæ Gotthorum ditioni ſubeſt, ex emporio dicto Parthenitarum, Leone ac Photina genitus. Leonis autem hujuſce pater ex Bonoſto in Ponto Polemoniaco ortum duxit, inque Armeniacorum *e* legione Candophorus fuit. Joannes igitur hicce adhuc infantulus, inſtar Hieremiæ & Samuelis *g* ſanctificatus totuſque Deo conſecratus fuit. Photina quippe ejus mater, precata Deum, ut prolem ſibi largiretur, quem Domino offerret miniſtrum, Joannem concepit: qui ubi natus corroboratuſque fuit, aſceticam fere ex incunabulis ſecutus eſt vitam, verbo ac opere omne virtutum genus præclare exercens. Sub Conſtantino deinde Imperatore accerſitus eſt, qui tunc temporis Eccleſiæ Gotthiæ præerat Epiſcopus, ad ſynodum, quæ ſub eodem coacta fuit *h* adverſus ſacras imagines; rogatuſque Actis ejus ſubſcripſit: quamobrem & Metropolita Heracleæ Thraciæ ab Imperatore conſtituţus eſt.

a
b
Joannis ortus, patria,
c
d
parentes,
e
f
g
ſanctitas,
C
h

2 Hac de cauſa fideles Gotthiæ orthodoxi, nihil ſibi cum vanis illegitimæ ſynodi conſtitutionibus eſſe rati, imo & Paſtore orbi, ſanctum hunc Joannem ſibi Antiſtitem poſtularunt. At ille prius ad ſanctam Civitatem profectus, triumque morâ annorum omnia ſacroſancta ac divinis pedibus calcata loca religioſe veneratus, tandem in patriam rediit: nec multo poſt in Iberiam *i* à gentilibus ſuis miſſus ad Catholicam Sedem; illic Epiſcopus conſecratus eſt, atque dogmata Catholicæ Eccleſiæ, rectamque fidem inviolatam ſervavit. Scribit itaque per Diaconum ſuum Longinum ad Patriarcham Hieroſolymitanum, *k* ut ſynodum convocet, ad ſeque mittat fidei defini-

iter Hieroſolymitanũ,

reditus in patriam,
i
ordinatio, & recta fides.
k

1 Οὗτος ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης, Ἐπίσκοπος ἦν Γοτθίας ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος τῶν Βασιλέων, ὁρμώμενος ἐκ τῆς πρὸς ἕω ἠπείρου τῆς Ταυροσκυθῶν γῆς, τῆς ὑπὸ τὴν χώραν τῶν Γότθων τελούσης ἐμπορίου λεγομένου Παρθενιτῶν, Λέοντος καὶ Φωτεινῆς υἱὸς γεγονώς. Οὗ πατὴρ Λέοντος ὁ πατὴρ ἐκ τοῦ λεγομένου Βονοστοῦ, καὶ τὸ Πολεμόνιον τοῦ Πόντου κειμένης ὑπῆρχε, καὶ ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν Κανδοφόρος γενόμενος. Οὗτος ὁ ὅσιος Ἰωάννης καθαγιασθεὶς [ἐκ βρέφους] ὡς ὁ Ἱερεμίας, καὶ σαμουὴλ ὁλικῶς ἀφιερώθη τῷ Θεῷ. Φωτεινῆς γὰρ τῆς μητρὸς τοῦ Ὁσίου, εὐξαμένης τῷ Θεῷ δοθῆναι αὐτῇ καρπὸν, εἰς τὸ προσάξαι αὐτὸν λειτουργὸν Κυρίῳ ἅτινος συνέλαβεν αὐτόν. Τεχθεὶς δὲ καὶ αὐξηθεὶς, τὸν ἀσκητικὸν ἐκ σπαργάνων ἐπεσπάσατο βίον, ἔργῳ καὶ λόγῳ πᾶσαν ἀρετὴν κατορθώσας. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως, ὁ τηνικαῦτα Γοτθίας Ἐπίσκοπος, μεταπεμπτὸς πρὸς τὴν τότε συναθροισθεῖσαν καὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων σύνοδον, προκληθεὶς καὶ καθυποχάψας, Ἡρακλείας τοῦ Θράκης Μητροπολίτης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως κατέστη.

F

2 Ὅθεν οἱ τοῦ Γοτθίας ὀρθόδοξοι, μὴ κοινωνοῦντες τῇ κενοτομίᾳ τοῦ ἀθέσμου συνόδου· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ποιμένος ἄνευ ὑπάρχοντες, τοῦτον τὸν ὅσιον Ἰωάννην εἰς Ποιμένα προσεβάλλοντο. Ὃς δὴ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν ἁγίαν πόλιν ἀπελθὼν, καὶ τρίτον ἐκεῖ ἀφανύσας χρόνον, καὶ πάντα τόπον ἅγιον καὶ θεοσεβῶς καταspασάμενος, ὑπέστρεψεν· εἶθ' ἅτινος ἐπὶ Ἰβηρίαν οἱ τοῦ Γοτθίας πρὸς τὸν Καθολικὸν θρόνον ἐξέπαμψαν· κἀκεῖ χειροτονηθεὶς Ἐπίσκοπος, τὰ δόγματα τοῦ καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἄτρωτον διεφύλαξε. Γράφει οὖν διὰ Λογγίνου τοῦ Διακόνου αὐτοῦ τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων ποιῆσαι σύνοδον, καὶ ἀποσαλῆναι ὅρον πίστεως πρὸς αὐτόν. Ὃ δὴ καὶ ἐποίησεν

A ἐπο ίησεν· ἐκ γὰ παλαιᾶς ϗ νέας Διαθήκης, ϗ πάντων τ ἐγκρίτων Πατέρων ἀναδεξαμενοι χρήσεις, πρὸ τε τ ἱερῶν εἰκόνων, ϗ τιμιων λειψάνων, ϗ τ πρεσβειῶν τ Ἁγίων, ἐξέπεμψαν τῷ εἰρημένῳ Ὁσίῳ.

3 Μετὰ δ τὸν τελευτῶντα Κωνσταντίνου ϗ Λέοντος τ Βασιλέων, Εἰρήνης ϗ τ υἱοῦ αὐτῆς βασιλευσάντων, ἀπέστειλε τ αὐτὸν τόμον Παύλῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ τῷ τηνικαῦτα Πατριάρχῃ· ϗ λαβὼν λόγον παρὰ Εἰρήνης τ Αὐγούστης, εἰσῆλθεν εἰς τὸν Βασιλεύουσαν πόλιν· ϗ παῤῥησία λαλήσας πᾶσι περὶ τ ἀποδοχῆς τ ἱερῶν εἰκόνων ἐν τῇ ἁγία καθολικῇ Ἐκκλησία, αὖθις ὑπέστρεψε. Μέλλων δ τελευτᾶν Παῦλος, ὁ ἁγιωτατος Πατριάρχης, τ σκοπὸν ἔχων τ Ὁσίου, κατῆλθεν ἐκ τ πατριαρχείας, γέγονε Μοναχὸς εἰς τὸν μονὴν τ ἁγίας Θεοτόκου τῶν Φλώρου, καὶ καθώρκισεν τὸν Αὐγοῦσαν ἀποτοιῆσαι τὸ σφάλμα.

4 Ταρασίῳ δ ὁ Πρωτοασηκρήτης, εὐλαβὴς ὢν καὶ ἐνάρετος, περιβληθεὶς μετὰ τὸν κοίμησιν τ μακαρίου Παύλου τ Πατριάρχου, ὃς καὶ ὑπ' αὐτ ἐμαρτυρήθη, γενέσθαι Πατριάρχης, B οὐκ ἤλατο δ βαρῆναι ἕως ἂν ὑπέσχοντο οἱ Βασιλεῖς ποιῆσαι τὸν εἰρημένην σύνοδον. Καὶ ἱερῶν γραμμάτων ἐκ τ τεσσάρων Θρόνων ἀνδρῶν εὐλαβῶν καὶ ἱερῶν γραμμάτων ἐκ προσώπου τ Πατριαρχῶν· συναθροισθέντων δ καὶ τ ἁπάντων τοῦ ἐπισκόπων (ἤδη χειροτονηθέντος τ μακαρίου Ταρασίου) πρῶτον μὲν ἐκαθέσθησαν ἐν τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις· καὶ κηρυττόντων αὐτῶν τὰ δόγματα τ ὀρθοδοξίας, ἐπελθοῦσα ἡ τῶν Σχολαρίων πληθὺς, μὴ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, διέλυσαν ταύτην, ὑβρίσαντες καὶ τὸν Βασιλέαν· καὶ ἐξορίζοντας σὺν γυναικῶν καὶ τέκνων πρὸς τὰς ἓξ χιλιάδας, σὺν αὐτοὶς δ καί τινες τ αἱρετικῶν Ἐπισκόπων. Καὶ τῷ ἐπερχομένῳ χρόνῳ οἱ αὐτοὶ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Ἀποστολικὸς Θρόνου τόπον ἐπέχοντες, συνελθόντες ἐν Νικαίᾳ, ἐξέθεντο τὸ τ ὀρθοδοξίας ὅρον.

5 Ὁδὲ ὅσιος οὗτος Ἐπίσκοπος Ἰωάννης μετ' αὐτῶν. μετ' ὀλίγου λαοῦ, τοῖς Ἄρχουσι τ Χαζάρων ἐξεδόθη, διὰ τὸ συνεῖναι αὐτῷ τῷ Κυρῷ Γοτθίας, καὶ τοῖς Ἄρχουσι αὐτοῦ, καὶ παντὶ τῷ λαῷ, πρὸς τὸ μὴ κατακυριοῦσαι τ χώρας αὐτῶν τοὺς εἰρημένους Χαζάρους. Ἀποστειλας δ ὁ Χαγάνος, παρέλαβε τὸ κάστρον αὐτῶν τὸ λεγόμενον Δορὸς, θέμενος ἐν αὐτῷ φύλακας τάξατους, οὓς καὶ ἐξεδίωξεν ὁ εἰρημένος ὅσιος Ἐπίσκοπος μετ' ὀλίγου λαοῦ αὐτοῦ, καὶ τὰς χλησούρας ἐκράτησεν. Ὅθεν εἰδόντες τὸν Ἀρχιερέα ὑπὸ ἑνὸς χωρίου παραδοθέντα πρόσφυγον τῷ Χαγάνῳ· καὶ τῷ μὲν Κυρῷ Γοτθίας ἐφείσατο, δεκαεπτὰ δ ὄλους ὁ Χαγάνος ἐκέρασεν ἀναιτίους. Ὁ δ Ὅσιος παφυλαχθεὶς ἠδυνήθη Ἀδραβὰς ἀντιπεράσαι εἰς Ἀμασρίν, τὴν φιλόχριστον πόλιν· κἀκεῖ ἐπὶ τετραετῆ χρόνον διαγόμενος, ἀκούσας τὴν τελευτὴν τ Χαγάνου, ἔφη· Κἀγὼ, ἀδελφοὶ, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέρχομαι δικάσασθαι μετ' ἐμοῦ πρὸς τὸν κριτὴν καὶ Θεόν.

6 Καὶ ὅτως τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ διδάσκων τὸν τ Θεοῦ λόγον, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν πάντων πάσιν, εἰς χεῖρας Θεοῦ τὸ πνεῦμα παρέθετο· καὶ αὐτίκα τὸ πλοῖον αὐτοῦ κατέλαβον, ϗ τὴν αὐτοῦ πρόῤῥησιν, ἐμβαλλόμενοι αὐτὸν εἰς γλωσσόκομον, Γεωργίου τ ἁγιωτάτου Ἐπισκόπου Ἀμάστριδος, καὶ πάσης τ πόλεως αὐτοῦ μετ' θυμιαμάτων ϗ κηρῶν προπεμψαμένων αὐτὸν ἕως τ πλοίου· καὶ ὅτως ἀντεπέρασεν εἰς τὸ μοναστήριον αὐτοῦ, τὸ ἐπονομαζόμενον τ

tionem. Quod & factum *l* est. Nam excerpta tam ex veteri novoque Testamento, quam ex omnium probatorum Patrum scriptis testimonia, de sacrosanctis imaginibus, de venerandis Reliquiis, de intercessione Sanctorum, miserunt ad præfatum Sanctum. D EX MS. *l* *Consulit Patriarcham Hierosol.*

3 Posteaquam vero è vivis excesserant Constantinus ac Leo Imperatores *m*; jamque Irene cum filio suo Imperii habenas moderabatur; misit Joannes illum ipsum monitorum libellum Paulo, tunc temporis sanctissimo Patriarchæ *n*; & obtenta securitatis fide ab Irene Augusta, venit Constantinopolim, ubi libere quibusvis de laudabili sacrarum imaginum in sancta Catholica Ecclesia usu locutus, remeavit ad suos. Paulus vero Patriarcha sanctissimus, cum mortem prospiceret, sanctum concepit propositum; èque palatio Patriarchali descendens, Monachum induit in monasterio Flori *o*, sanctæ Dei Genitrici sacro, jurejurando obstringens Augustam, ut corrigeret errorem. *p* *m* *veniës CP. pro imaginibus perorat.* *n* *Mortuo Paulo.* *o* *p*

4 Tarasius *q* autem, primarius inter Secretarios, vir pius ac virtute præditus, propositus fuit post obitum B. Pauli Patriarchæ, à quo etiam suffragium pro Patriarchatu obtinuerat. Sed noluit is id sibi oneris imponi, priusquam spopondissent Imperatores, fore ut præfatam synodum congregarent. Ad quam cum è quatuor Patriarchalibus Thronis convenissent viri pietate & sacrarum litterarum scientiâ insignes, tamquam ipsorum Patriarcharum legati, simul cum congregatis undecumque terrarum Episcopis (inaugurato jam tum sacris B. Tarasio *r*) primum quidem confessum habuerunt in ecclesia sanctorum Apostolorum: cumque prædicarent dogmata orthodoxæ fidei; irruit eò multitudo Scholariorum *s* cum gladiis ac fustibus, synodumque dissolvit, ipsi etiam Imperiali Majestati injuriosa. Ejecti autem ideo ex iis in exilium sunt, cum uxoribus filiisque, circa sex mille; interque eos nonnulli etiam hæreticorum Episcoporum. Succedentibus deinde temporibus, iidem Episcopi, & qui Apostolici Throni locum obtinebant, convenientes Nicææ *t*, constituerunt orthodoxæ fidei definitionem. E *qui Synodū cogit,* *r* *s* *dissolutam vi Scholariorum,* *ac Nicææ dein habitam.* *t*

5 Post hæc sanctus Episcopus Joannes cum populo suo traditus est Præfectis Chazarorum, *v* quod ab ipso Gotthiæ Domino, Præfectis ejus & cuncto populo staret; non permissurus, ut dominarentur in regionibus suis prædicti Chazari. Immittens quippe Chaganus suos, cepit castrum eorum, quod appellatur Dorus *x*, imposuitq; ei præsidium militare: quod inde præfatus Episcopus cum populo suo expulit & Elesuras *y* occupavit. Hinc videntes, sacrum Antistitem suum ab una regione traditum esse, confugerunt ad Chaganum; qui Domino Gotthiæ pepercit quidem, servos vero septemdecim peremit innoxios. Sanctus autem Episcopus, qui custodiæ mancipatus erat, nactus est occasionem fugâ transferendi se Amastrim, *z* dilectam Christo civitatem: cumque ibi quadrimam duxisset moram, audito Chagani obitu, dixit: Ego quoque, Fratres mei, post dies quadraginta abeo, causam dicturus cum persecutore meo coram Deo ac Judice. F *v* *Joannes suis consulens* *x* *y* *traditur hosti Chagano,* *cujus custodiâ elapsus venit Amastrim,* *z*

6 Ita usque ad quadragesimum diem sacram Scripturam docens, & ad salutifera quævis hortans omnes, in manus Dei spiritum tradidit: & continuo advenit navigium ejus, prout etiam prædixerat; impositumque sarcophago cadaver prosecuti sunt ad navem usque Georgius, sanctissimus Amastridis Episcopus, ac tota civitas cum incenso & cereis. Atque ita traductus fuit ad Parthenitas in monasterium suum, quod appellatur sanctorum *ubi die prædicto moritur,* *prosequente funus tota urbe,*

Apo-

A Apoſtolorum ; ibique depoſitus eſt. Accidit etiam miraculum quoddam in celerirate trajectus. Die quippe XXVI Junii mortuus Joannes, XXVII avectus eſt, appulitque XXIX, pervigilio Sanctorum in monaſterium, quod ipſum Vir ſanctus præclaris prædiis, vaſis ſacris, & omnis generis codicibus à ſe ornatum, multitudine ſanctorum Monachorum impleverat.

EX MS. *& Parthenitis deponitur.*

ἁγίων Ἀποστόλων, εἰς Παρθενίτας, καὶ κατετέθη ἐκεῖσε. Ὅπερ καὶ θαῦμα γέγονεν ἐν τῇ ταχυτητι δ περάματος αὐτδ. Τῇ γὰ εἰκάδι ἑκτῃ δ Ἰουνίε μηνος κοιμηθέντος αὐτου, καὶ τῇ εἰκάδι ἑβδόμῃ ἀπάραντος, τῇ εἰκάδι ἐνάτῃ, εἰς τὸν πανυχίδα ἔφθασε τῶν ἁγίων Ἀποστολων ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ὅπερ μοναστήριον πᾶσιν εὐκοσμίας κτίσεώς τε καὶ ἱερῶν σκευῶν, καὶ βιβλίων πανοίων κατακοσμήσας ὁ Ὅσιος, ὁσίων μοναχῶν πληθὺν ἐγκατέστησεν. D

ANNOTATA C. J.

a *Inter Mæotidem paludem & Euxinum pontum ponendæ, ut in Commentario oſtendimus.*

b *Nempe* Porphyrogenito, *qui Conſtantini Copronymi ſucceſſor fuit, non* Iſaurico, *uti Menæa addunt, qui ejuſdem Copronymi fuit deceſſor, anno* 741 *mortuus. Debet quidem ſub Iſaurico natus fuiſſe* Joannes, *cùm, deceſſore ejus Gothiæ Epiſcopo, ſub annum* 754 *Heracleam tranſlato, ipſe Epiſcopus creatus fuerit, in ætate utique à ſacris Canonibus requiſita. Non tamen* floruiſſe *(ἀκμάσαι ut Menæa loquuntur) ſub eodem potuit, annos ut minimum* 13 *ante Epiſcopatum* Joannis, *& fere ſexaginta ante obitum ejus mortuo, quando* Joannes, *ne nimiam ei ætatem adſcribamus, viginti aut paulo plures annos natus fuerit, nec dici tunc poteſt* floruiſſe.

c *A* Πέρα, *quod Conſtantinopolitanis ſignificat* ultra fretum : *atque ita hodiedum* Pera *vocatur oppidum illic ſitum. Extenditur tamen notio τῦ περαιτὶου, ut non tantum ſignificet, quod ſitum eſt* ultra fretum; *ſed etiam quod* ultra mare. *In priori ſenſu accipit illud Theophanes pag.*264 *ſub finem anni* 16 *Heraclii:* B *in poſteriori vero, pag.*318 *anno* 6 *Juſtiniani ſub medium.*

d *Menæa pro* χώραν *legunt* ἐξουσίαν, *loquunturque de regione, quæ* Gotthorum poteſtati *ſubjecta ſit.* E

e *De* milite Armeniaco *frequens mentio eſt apud Theophanem atque Cedrenum, ubi de imperio Conſtantini & Irenes. Videtur militia illa præcipuæ dignitatis fuiſſe, quia Imperator ipſe Leo Iſauricus filiam ſuam Artabaſdo Armeniacorum Duci in matrimonium collocavit, teſte Theophane ad annum* 1 *Leonis.* Καυδοφόρος *autem ſignifer eſſe videtur, & nominis interpretatio ex Armeniaca potius lingua quam aliunde petenda : ut autem quale* ſignum *id fuerit intelligamus, interrogatus Romæ anno* 1693 *Illuſtriſſ. Trajanopolitanus Epiſcopus Adeodatus, ſuggeſſit vocem* Candiém, *quæ Armenis* Palmam *ſignificet : Joannes autem Paſtritius ibidem in Collegio de Propaganda Lector Theologiæ putat, quod* Κοντοφόρος *legi poſſit, &* miles haſtatus *ſignificari. Addo ego : ſi* Καυδοφόρος *ſcriberetur, ſuſpicari liceret, Equinam caudam, quæ Turcis hodieque præcipuæ nobilitatis vexillum eſt, Armenis quoque in uſu fuiſſe, & Latino-græcam vocem hanc eſſe : ſed auctorem invenire cuperem qui id aſſerat.*

f Ἐκ Βρέφους *ſuppleo ex Menæis, quia id ſenſus & comparationes additæ poſtulare videntur.*

g *De Hieremiæ ſanctificatione lege caput* 1 *Hieremiæ : de Samuelis vero per preces obtenti, adhuc infantis oblatione, Deo per matrem facta, vide caput* 1 *libri* 1 *Regum.*

h *Anno vulgaris Æræ* 754; *Conſtantini vero Copronymi, de quo hic agitur,* 13.

i *Orientalem intelligit, inter Pontum & mare Caſpium ſitam, quæ facilis è Gotthia per Pontum ipſum tranſvectio erat. Atque illic proximus fortaſſis fuit Catholicæ fidei Antiſtes, pleriſque ſub Patriarchatu CP. conſtitutis, hæreſi iconoclaſtica infectis : fortaſſis autem ſicut Armeni, Metropolitam ſuum proprio titulo* Catholicum *appellant ; ita etiam Iberi appellabant ſuum.*

k *Utinam hic nobis expreſſiſſet Auctor nomen Patriarchæ! Allaturus ſine dubio fuiſſet aliquid lucis Hiſtoriæ noſtræ Chronologicæ Patriarcharum Hieroſolymitanorum, tomo* 3 *Maji præmiſſæ, circa hæc tempora ſatis obſcuræ. Poteſt fuiſſe Patriarcha, ad quem Sanctus Longinum miſit,* Theodorus, *quem anno* 741 *aut* 742 *ordinatum putamus, veroſimiliter ſuperſtes aliquot annos poſt conciliabulum CP. quo vacare cœpit* C *ſedes Epiſcopalis Gothiæ : in quam Sedem ſublectus* Joannes, *triennium Hieroſolymitanæ peregrinationi impendit. Tunc autem contrahere cum Patriarcha familiaritatem, & in patriam redux, thronoque Epiſcopali impoſitus, mox eumdem de recta fidei regula conſuluiſſe poteſt.* F

l *Nondum alibi iſtius Synodi mentionem inveni : ſed latent iſtic celebratæ procul dubio plures.*

m *Obiit Conſtantinus, Copronymus nempe, anno* 775 14 *Septembris, Leo vero ejus filius anno* 780 8 *ejuſdem menſis ; ſuccedente mox in imperium Conſtantino, ſub tutela matris Irenes.*

n *Electus fuit* Paulus *auctore Theophane anno* 780 *Dominicâ* 2 *Quadrageſimæ. Abdicavit vero ſeſe anno* 784 *die* 31 *Auguſti. Atque ita male cœptum Patriarchatum pœnitens reliquit, ac religioſe paulò poſt obiit, meritus hocce elogium apud citatum Theophanem ; quod* venerabilis vir extiterit, miſericordiæ operibus mirum in modum addictus, omnique reverentia dignus ; cui plurimum fidei habebat tum Reſpublica, tum Imperatrix ipſa. *Plura de* Paulo *dederunt Acta S. Taraſii cap.* 2, *edita à nobis* 25 *Februarii.*

o *Hujus ipſius monaſterii meminerunt paucis deceſſores noſtri ad cap.* 2. *Vitæ prædicti S. Taraſii die* 25 *Februarii. Meminit ejuſdem etiam Cangius in ſua CP. Chriſtiana, atque pro eodem accipit monaſterium* Flori ; *& monaſterium, aut potius eccleſiam,* ſanctorum Flori & Lauri. *Sed pace eruditiſſimi Viri exiſtimabo, aliter ſentiendum, & monaſteria illa inter ſe ſeparanda eſſe : idque imprimis ob diverſum de uno atque altero loquendi modum ſcriptoribus uſitatum. Nam de primo ſimpliciter loquuntur abſque epitheto* Sancti *aut ſocio* Lauro. *Theophanes enim pag.* 385, *ubi de Pauli abdicatione, ait, habitum ab eo mutatum* ἐν τῇ μονῇ τᾶ Φλωρα, *& antea dixerat pag.* 307 *de Gregorio quodam, quod eſſet* Ἡγούμενος τῶν Φλωρα. *Similibus loquendi modis utuntur S. Nicephorus in Breviario pag.* 115 ; *Cedrenus pag.* 370 *&* 443 ; *nec non Vita S. Taraſii, nuper è bibliotheca Cæſarea nobis deſcripta ; quæ monaſterium idem* σημεῖον τῶν Φλώρα *appellat. Is autem loquendi modus nihil ſanctitatis Floro attribuit, ſed potius innuit, conditorem monaſterii ipſum fuiſſe : uti de aliis eccleſiarum aut monaſteriorum conditoribus paſſim alibi legitur. Nimirum* μονὴ τᾶ *vel* τῶν Ἀετίου, Ἀλεξίου, Καλλιγράτου, Δαμιανᾶ, Μαρτινάκου, Πικριδίου, Σμαραγδᾶ ; *item*

A *item τῆς Ἐικασίας, & sic de aliis sexcentis, quæ significant monasteria à nominibus conditorum suorum appellata*, Aëtii, Alexii, Callistrati, Damiani, Martinaci, Picridii, Smaragdi, & Icasiæ, *quæ*, *teste Codino*, Sanctimonialis piissima *monasterium extruxit, nomine suo insigniuum. Jam vero de secundo monasterio non simpliciter & tamquam de persona profana loquuntur, sed expresse addunt sanctitatis vocabulum & Martyrii socium, uti suprà scripsimus. E Cangio citato patescit etiam clarius eadem distinctio ex hac Joannis Vita, quæ Paulum narrat Monachum induisse in monasterio τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῶν Φλώρου*, Sanctæ Dei genitricis Flori, *aut potius* Monachorum Flori. *Quod innuit, monasterium* Flori, *seu à* Floro *fundatum, dedicatum fuisse sanctæ Dei genitrici.*

p *Publicum nempe, hæreseos iconoclasticæ: quem Paulus ipse apud Theophanem Patricios alloquens, vocat* Σφάλμα τὸ ὂν ἐν ᾗ μέσῃ ἡμῶν, errorem inter ipsos obtinentem.

q *Fuit hic rectæ fidei reparator, meruitque inter Sanctos adscribi, & à nobis referri cum præclara Vita 25 Februarii.*

r *Contigit ordinatio* S. Tarasii *anno 784 die 25 Decembris festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi.*

s *Sunt* Scholarii, *milites prætoriani seu palatio ac Principi à custodia: qui 17 Augusti anno 786 turbarunt vix inchoatam CP. Synodum.*

t *Fuit hoc Concilium, Nicænum secundum, Generale septimum, inchoatum 24 Septembris anno 787.*

v *De* Chazaris *eorumque origine ac progressu plura diximus in Commentario prævio* §. IV: *ubi & de* Chaganis, *Chazarorum principibus.*

x *Idem videtur locus, quem Theophanes* Daras *appellat, ubi Justinianus profugus convenit Chaganum, ejusque filiam uxorem duxit. Vide Theophanem ad annum 6 Tiberii Apsimari.*

y *Ecgraphum* Ἐλησσέρας. *Fortassis commodius legetur* Κλεισσέρας, *quod claustra, seu angustos inter montes transitus sonat, estque usitata in similibus vox apud Theophanem.*

z *Græce* εἰς Ἀμασρίν, *addunt Menæa* τὴν κατὰ Πόντον. *Est nempe notissima civitas, in ponti Euxini littore meridionali.*

B

D

AUCTORE C. J.

E

CAPUT II.

Sancti, adhuc viventis, miracula quædam.

7 Οὗτος ὁ Ὅσιος ἀνὴρ πολλοῖς χαρίσμασι διὰ πίστεως καὶ πράξεως κοσμηθείς, τὰ πέριξ καὶ τὰ μέλλοντα θεόθεν ἀποκαλύπτειν ἠ ἐλάλει. Λογγῖνος γάρ, ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, ὑποστρέφων ἐκ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ, ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κρατηθεὶς καὶ σαυρῷ ὑψωθείς, τοῦ Ὁσίου τὸν εὐχὸν ἐπικαλεσάμενος, ἐφάνη αὐτῷ ὀφθαλμοφανῶς ὁ Πατὴρ, καὶ αὐτίκα ὁ Πρωτονοτάριος τοῦ Ἀμηρέου πεντακόσια δοὺς μιλιαρίσια, τὸν κατήγαγε καὶ ἀπέλυσε. Καὶ αὖθις ὑπὸ ἑτέρων κρατηθεὶς, τῷ Ὁσίῳ ἐντυγχάνων ἠ δεόμενος τοῦ ῥυσθῆναι, ἄφνω τῶν σιδήρων ἐκ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐκπεσόντων, διεσώθη. Καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τῶν ὄντων ἐν τῇ Φυλακῇ, ἐν ᾗ παρεφυλάττετο ὑπὸ τῶν Χαζάρων, φυγόντος αὐτοῦ εἰς Ῥωμανίαν, κρατηθέντων, ἠ τῷ Χαγάνῳ παραστάντων, καὶ κουρασθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ὁρισθέντων, τῇ τοῦ Ὁσίου εὐχῇ ἀπελύθησαν ὑγιεῖς· φήσαντος τοῦ Χαγάνου, ὅτι οὗτοι παῖσμα οὐκ ἔχουσιν. Ὅθεν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ, ὅτε παρέστησαν τῷ Χαγάνῳ, ὁ Ὅσιος ἐν Ἀμάστριδι, τὸν κανόνα τελέσας τοῦ ὄρθρου, ἠ ἔξω τὰς ἐκκλησίας ἐκτείνας τὰς χεῖρας ἦν εὐχόμενος ἕως ὥρας τρίτης· ὥστε ἐπὶ πήχυν ἕνα ὁραθῆναι αὐτὸν κρεμαζόμενον· ἠ ἐρωτηθεὶς παρά τινος τοῦ γνησίου αὐτοῦ, τίνος χάριν ἐξέτεινε τὴν εὐχὴν, ἔφη, Ὅτι τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, τέκνον, οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν τῷ Χαγάνῳ παρέστησαν, ἠ ὁ ἀγαθὸς ἠ ἐλεήμων Θεὸς ἐρρύσατο αὐτοὺς ἐκ θανάτου.

C

7 FUit hic Sanctus multis gratiis per fidem atque opera cumulatus, quibus & loco longe remota & tempore futura divinitus revelabat, & eloquebatur. Longinus *a* enim discipulus ejus, dum è sancta civitate Jerusalem revertens à Saracenis captus & in Cruce sublimis elatus esset, sancti Patris orationes implorans, conspicuum sibi ante oculos ipsum habuit: & continuo Protonotarius Amerei, exhibens quingenta miliaresia *b*, ipsum reduxit libertatique restituit. At vero iterum ab aliis detentus, iterum ad Sanctum recurrit, orans inde ut eriperetur; & subito decidentibus ex ejus pedibus catenis, salvus evasit. Discipuli quoque ipsius in eodem carcere, ubi ipse Sanctus à Chazaris detentus & fugâ elapsus in Romaniam *c* fuerat, inclusi, & coram Chagano præsentati, jamque ab hoc morte damnati, precibus Sancti incolumes abire permissi sunt; dicente Chagano, quod ipsi nullum piaculum admisissent. Eâdem quippe horâ, qua coram Chagano isti adstabant, Vir sanctus in Amastride persolvebat canonem matutinum, & extra ecclesiam protendens manus, orationi operam dabat ad Horam usque tertiam, sic ut ex uno cubito videretur suspensus: interrogatus vero à quodam suo familiari, quam ob causam ita in longum protraxisset orationem, dixit; Quoniam illo tempore, fili mi, fratres nostri coram Chagano adstabant; & benignus ac misericors Deus morti ipsos eripuit.

Discipulus suum bis captum

b bis liberat absens;

c uti & alios;

F

quos etiam edicit liberatos.

8 Μοναχός τις, Βασίλειος τοὔνομα, μαθητὴς τοῦ Ὁσίου, ἐάσαι αὐτὸν ἠ ἀναχωρῆσαι βουλόμενος, καὶ μὴ τολμῶν ἀναθέσθαι τὸ λογισμὸν αὐτῷ καὶ ἀπολυθῆναι· τοῦτον διήλεγξεν ὁ Ἅγιος τρόπῳ τοιῷδε. Ἐν Κυρασαίτοις τῷ ἐμπορίῳ ἀναπαυόμενος εἰς ἐκκλησίαν ἦν ὁ Ὅσιος, ἐν ᾗ ἔνδον ὑπῆρχεν μνήματα πολλὰ· ὁ ὄρθρους νυκτὶν ἀνιστάμενος καὶ εὐχόμενος, τούτοις ὥσπερ ζῶσιν διελέγετο, καί τις τῶν μαθητῶν τοῦ Ὁσίου, ἀκήκοε τῶν νεκρῶν, φωνῇ ἀποκρινομένων, καὶ συλλαλούντων τῷ Δικαίῳ. Πάλιν τε ἐν ἑτέρᾳ νυκτὶ εὐχόμενος ὁ Ὅσιος, ἔφη πρὸς τοὺς κειμένους

8 Monachus quidam, cui nomen Basilius, discipulus sancti Patris, gravi tentatione conflictabatur, ut ipsum relinqueret abiretque; nec audebat exponere ei mentem suam ut dimitteretur. Isthunc redarguit Sanctus tali modo: In emporio Curasaitorum quiescebat ipse in templo, ubi plurima erant monumenta; surgebat autem noctu, & orationi vacans, cum mortuis, perinde acsi viverent, colloquebatur: mortuos vero unus aliquis discipulorum ejus audivit, intelligibili voce respondentes & colloquium prosequentes. Alia rursum nocte similiter orans Sanctus, ad circumposita conversus monumenta: Quousque tandem, inquit,

Occulta Monachi cogitata.

cum mortuis colloquens.

A ex MS. *Se scire indicat.*

inquit, jacetis ac non loquimini, Fratres? Ecce Basilius, discipulus meus, mortuus est, & loquitur. Quod ipsum audiens, dum forte vigilabat Basilius; cognovit, quæ mente agitabat, divino Patri suo revelata esse; & procidens ad pedes ejus, quidquid premebat corde, explicuit ac veniam petiit.

d Puerum omni ex parte saucium sanat.

9 Sedebat aliquando vir sanctus in carcere apud Phulos *d*; cum ipsorum Phulorum Dominus accurrens, posuit ad pedes ipsius puerum suum, à vertice capitis usque ad plantam pedis ita saucium leprâ, ut nulla videretur superesse hominis forma: quem ipse signans Cruce baptizavit; & ulnis suis amplexans, illico mundatum sanavit. Alius quispiam, injuste incusans Sanctum, quasi causa fuisset tradendi Chagano castri Gotthiæ & inique occisorum, dum pedem allevat, equum conscensurus, inter calumniandum, pronus in terram ruens, spiritum evomuit. Duo quidam contendebant inter se implacabiliter de cado, vini pleno; qui intercedente Sancto digressi, comperierunt vinum, contentionis causam, in cado coagulatum; illudque adinstar casei scindentes, inde ejecerunt.

Calumniator Sancti subito cadit ac moritur.

In pœnam contendentium coagulatur vinum.

B *Invocatur Sancti auxilium contra Iconoclastas.*

10 Alia quoque miracula Sanctus patravit plurima, quæ regionis istius incolæ palam omnibus enarrantes, auditores suos ad compunctionem inducunt, ad Deumque convertunt. Quam ob rem, Pater sancte, & spiritu divino plene, atque orthodoxæ fidei præco conspicue, nec non cultos divinorum atque sacrorum dogmatum, memento nostrûm indignorum ac peccatorum: etsi enim à divino atque inflammato zelo pietatis tuæ multum boni perceperimus, nihilominus confirma nos, ut liberemur à noxia societate illorum, qui res sacras comburunt, turpium hæreticorum, ac tecum aliquando compotes fiamus æternæ vitæ: quia benedictum & glorificatum est sanctissimum nomen Patris, & Filii, & Spiritus sancti, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

νεκρὸς, Ἕως πότε, ἀδελφοὶ, κατάκεισθε καὶ D
ὐ λαλεῖτε; ἰδὺ Βασίλειος ὁ μαθητής μου νε-
κρός ἐστι, καὶ λαλεῖ· καὶ τοῦτο γρηγορῶν ὁ Βασί-
λιος ἀκούσας, ἔγνω, ὅτι τὰ βεβουλευμένα αὐ-
τῷ ἀπεκαλύφθη τῷ θεοφόρῳ Παπρί· καὶ πε-
σὼν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-
τοῦ πάντα διήγγειλε, καὶ τούτων τὴν συγχώ-
ρησιν ᾔτησεν.

6 Ἐν ᾗ τῇ φυλακῇ τῶν Φύλων τοῦ Ὁσίου κα-
θεζομένου, ὁ Κύριος τῶν αὐτῶν Φύλων ἐλθὼν,
ἔῤῥιψεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ τὸ παιδίον αὐτοῦ,
τετραυματισμένων ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν,
ὥστε μὴ ὁρᾶσθαι αὐτῷ εἰκόνα πεπεῖσθαι ἀνθρώ-
που· τοῦτο σφραγίσας, καὶ βαπτίσας, καὶ
ἀγκάλαις δεξάμενος, αὐτίκα ἐκαθαιρίσθη.
Ἕτερός τις, ἀδίκως ἐπεμεμφόμενος τῷ Ὁσίῳ,
ὡς αἰτίῳ γενομένῳ τοῦ ἀφαιρεθῆναι τῷ Χαγάνῳ
τὸ κάστρον τῆς Γοτθίας, καὶ τοὺς ἀδίκως ἀποθανόν-
των, ἅρας τὸ πόδα αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐπικαθίσαι
τῷ ἵππῳ ἀφεμεμφόμενος, πρηνὴς πεσὼν ἐξέ-
ψυξε. Δύο τινὲς ἀφαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους
περὶ οἴνου, ὄντος ἐν πίθῳ, καὶ μὴ εἰρηνεύσαν-
τες μεσιτεύσαντος τοῦ Ὁσίου, ἀπελθόντες, εὗ-
ρον τὸν φιλονεικούμενον οἶνον ἐν τῷ πίθῳ πα-
γέντα· καὶ τοῦτον ὡσεὶ τυρὸν κατακόψαντες, ἔξω
ἔβαλον. E

10 Καὶ ἕτερα δὲ θαύματα πλεῖστα ἐποίησεν
ὁ Ὅσιος, ἅπινα οἱ τῆς χώρας ἐκείνης πᾶσιν ἀ-
ναφανδὸν διηγούμενοι, εἰς κατάνυξιν καὶ πρὸς
Θεὸν ἐπιστρέφειν τοὺς ἐναντιζομένους ἐνάγουσιν. Δέσ-
πότα ἅγιε καὶ θεόπνευστε, καὶ τῆς ὀρθοδόξου πί-
στεως ἀφαπύστιε κῆρυξ, καὶ φύλαξ τῶν θείων καὶ
ἱερῶν δογμάτων, μέμνησο καὶ ἡμῶν, τῶν ἀναξίων
καὶ ἁμαρτωλῶν· εἰ καὶ τῷ ζήλῳ τῷ θείῳ
καὶ ἀφαπύρῳ τῆς σῆς εὐσεβείας πολὺ ἀπελήφθη-
μεν· ἀλλ' οὖν τῇ πρεσβείᾳ σου στήριζον ἡμᾶς,
ὅπως ῥυσθείημεν τῆς ἐπιβλαβοῦς κοινωνίας τῶν ἀ-
γιασευτῶν καὶ ἀκαθάρτων αἱρετικῶν, καὶ τύ-
χοιμεν σὺν σοὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς· ὅτι εὐλόγηται
καὶ δεδόξασται τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Πατρὸς,
καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA C. J.

a *Suprà is dicitur Diaconus Sancti fuisse, per quem scripsit ad Patriarcham Hierosolymitanum, fortassis & ipsum eo misit, per viam lapsum in pericula hic enarrata.*

b *Est* Miliarisium *Græcis pars duodecima numismatis, continetque in se folles, quæ minutissima moneta species est, viginti duos, teste Joanne Meursio.*

C c *Constat ex capite præcedenti elapsum fugâ Joannem pervenisse* Amastrim. *Cum vero hic dicatur pervenisse in* Romaniam; *consequitur, Amastrim, quæ provinciæ Paphlagoniæ civitas Episcopalis est, etiam in Romania latius patente sitam esse. Nolim enim putes, pervenisse in Thraciam, quæ hodiernis Geographis* Romania *scribitur: sed notes velim,* Romaniam *olim pro imperio Romano, tum orientali, tum occidentali seorsim, tum præcipue & simpliciter pro utroque simul acceptam sæpius fuisse; uti videbitur in sequentibus. Theophanes anno* 12 *Heraclii, Ciliciam in Romania ponit, cum sic loquitur:* Persarum Dux eductis secum copiis suis in Ciliciam proficiscitur, sperans se ita, irruptione in Romanorum ditionem (*Græce* ἐν Ῥωμανίαν) Heraclium è Perside revocaturum. *Idem ad annum* 5 *Leonis Chazares seu Porphyrogeniti dicit, Arabum Ducem expedivisse filium suum* in Romaniam, *ipsum vero remeasse* in sanctam civitatem. *Epiphanius hæresi* 46 *refert, Manem, è Persarum ditione egressum,* Romaniam *intrasse. Idem hæresi* 49, *Constantinum, inquit, per* totam Romaniam *dimisisse litteras contra Arium. Athanasius Epistolâ ad Solitarios, appellat Romam* Metropolim Romaniæ: *& Possidius in vita S. Augustini Vandalos,* Romaniæ eversores. *Notari hic iterum velim apud Theophanem citatum & alibi, nec non apud recentiores Græcos, per* Romaniam *fere intelligi* Asiam minorem, *aut certe eam Asiæ partem, quæ Romano Imperio suis temporibus subdita erat. Unde nunc etiam à Turcis appellatur* Rum-ili, *quod est regio Rumæorum sive Romanorum, uti testatur Leunclavius.* F

d Phuli *castrum vel oppidum aliquod in Chazaria fuerit, ubi custodiebatur Sanctus: idque mihi persuadet eorundem* Κύριος *sive* Toparcha, *eodem modo dictus, quo supra* Κύριος τῆς Γοτθίας.

DE

DE S. PAPOLENO EPISC. ET ABB.

STABULENSI ET MALMUNDARIENSI IN BELGIO.

Sylloge notitiarum & actorum ejus, cum diplomate Regio. G. H.

CIRCA DCC. *Gimus jam de* S. Baboleno, *Abbate primò monasterii Fossatensis in agro Parisiensi, eumque alium ostendimus* à S. Papuleno, *alias* Bapoleno & Baboleno, *Abbate secundo monasteriorum Stabulensis & Malmundariensis: quorum res gestæ adeo permistæ fuerunt, ut eorum veneratio ad eumdem hunc* XXVI *Junii celebretur, apud Fossatenses & Stabulenses ac Malmundarios; difficulterque exponi possit, in silentio Usuardi, Adonis, Notkeri & aliorum antiquorum Martyrologorum, penes quos prior ac vetustior fuerit ejusmodi observantia, quæ potissimum substitit in ipsis monasteriis. Joannes Molanus in Additionibus ad Usuardum, sub finem etiam repetito die, ista scribit*: Sexto Kalendas Julii S. Baboleni Abbatis & Confessoris. *Idem deinde in Indiculo Sanctorum Belgii, semet ipse explicat his verbis*: S. Babolenus, Abbas & Confessor, successit in Stabuleto S. Remaclo immediate, per resignationem Abbatiæ. Ibidem quiescunt ejus Reliquiæ, & altare habet in sui honorem consecratum, atque festum duplex majus sexto Kalendas Julii. Est in patria & diœcesi Leodiensi. *Eadem eodem die habet in Natalibus Sanctorum Belgii: & quia asserit, se Historiam non vidisse, profert testimonium Nodgeri in Vita S. Remacli, ad diem* III *Septembris illustranda, quod est hujusmodi.*

B *Cultus sacer.*

A S. Remaclo ordinatus Malmundariensis Abbas,

2 Dominus & Pater Bapolenus, ad Remaclum invisendi quidem causâ venit, sed ejus inhærere magisterio, quam domum redire maluit. Receptus à B. Remaclo officiosissime, vixit apud eum sine offensione: quique instruendus eo venerat, complures suis exemplis ad virtutis studium excitavit. Cernens id B. Remaclus, secumque cogitans eâ causâ eum missum fortassis à Domino, rogavit ne discederet. Eum præterea, ob Fratres in disciplina continendos, Malmundariensi cœnobio, salva in omnibus auctoritate sua, præfecit. *Hæc ibi.* Deinde, *inquit Molanus*, in fine libri habet, B. Remaclo successisse S. Papolenum, virum Apostolicum, cujus suprà fecit mentionem. *Aubertus Miræus, in Fastis Belgicis & Burgundicis, ista sic confirmat:* S. Babolenus Abbas, primum Malmundario, pòst Stabuleto Abbas præfuit, S. Remaclo ad Superos evocato. Corpus ejus quiescit Stabuleti, ubi aram habet nomini suo dicatam. *Multa etiam congerit Bartholomæus Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis. Successionem istam & tempus, quo* S. Papolenus *præfuit, indicat diploma genuinum Chlodovei tertii, sub hoc titulo.* Exemplar præcepti Chlodovei Regis, dati Papolano Abbati, de quadam commutatione.

C

Idem successit in Stabulensi:

à Chlodoveo III Rege Episcopus appellatur,

3 Chlodoveus Rex Francorum, illustri Aërico Duci & Charievio Comiti. Quoties inter anteriorum Regum Celsitudinem & congregationem sanctam Monachorum per instrumenta chartarum, de qualibet re facta fuerit commutatio, oportet scripturarum seriem inter partes per nostram præceptionem convenire. Ideo vir Apostolicus Domnus & Pater noster Papolenus Episcopus, Clementiam regni nostri suggessit, eo quod Domnus noster & avunculus Childericus quondam Rex, unà cum antecessore suo Remaglo Episcopo quondam vel suis Monachis, ubi ipse ad monasteria Malmundario & Stabulao Custos esse videtur, locella aliqua commutassent. Unde accepit pars Domni & avunculi nostri Childerici quondam Regis locellum, cui nomen Athetasis, cum hominibus ibidem commanentibus & omne peculiare eorum, vel terras eorum quas excolere videntur, his nominibus, Radefrido cum nepotibus suis, Berthramno, Aganulfo, item Radefrido, Sigofrido. Pro ipsa re in commutatione ipse Pontifex accepit de filio nostro locellum, qui dicitur Maipa, cum hominibus ibidem commanentibus, his nominibus Adolino, Altone & Winsgario, cum terris quas excolere videntur, & omne peculiare eorum; ut hæc pars ipsi Pontifici & suis Monachis in perpetuo tempore debeant permanere. Unde & commutationem ipsius Principis, etiam suis manibus roboratam, nobis in præsenti ostendit relegendam. Quod pro firmitate studuimus petitiones eorum plenius circa ipsa monasteria vel congregationem sanctam confirmari præceptum. Cui nos hoc beneficium præstitisse vel confirmasse, & in omnibus concessisse cognoscite. Præcipientes enim; ut quidquid constat per inspectam ipsam commutationem ipsius Principis, juste & rationibus inter ipsum & glorioſum Domnum Remaglum jam dictum Pontificem fuit commutatum aut concambiatum, tam terris, curtibus, casis, campis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, mancipiis, ædificiis, vel reliquis rebus atque corporibus, Domnus ac Pater noster Papolenus Episcopus ad partem jam dictorum monasteriorum Malmundario & Stabulao, per nostrum Præceptum plenius confirmato, perennibus temporibus habeat confirmatum atque indultum. Et ut hæc Præceptio nostris & futuris temporibus firmiorem obtineat vigorem, manus nostræ signaculo subter eam decrevimus adfirmare. Signum Chlodovei glorioſi Regis. Datum quando facit mensis Junius dies XXV, anno secundo regni nostri. Namuche recognovi.

D E F

post S. Remaclum, non Godwinum,

4 *Erat sigillum ex litteris Regii nominis more illius ævi effictum. Annus signati hujus diplomatis est* DCXCIV *aut proxime sequens. Successit S. Remaclo, inter quem & S. Papolenum non fuit Godwinus, uti aliquando ex subscriptionibus sed adulteratis scripseram. Verum ut nos docuit Benedictus delle Rive, monasterii Stabulensis Sacerdos, bibliothecæ & archivii Præfectus, post* S. Papolenum *fuerunt Abbates Sigolinus & dein Godwinus tempore Theoderici, filii Dagoberti II, & nepotis S. Sigeberti, qui regnavit ab anno* DCCXX *usque ad annum* DCCXXXVII. *Præterea, quod alii non observarunt,* Papolenus, *in jam dato Præcepto, bis appellatur* Episcopus, *scilicet ut præponitur* Apostolicus, *nulli certæ Sedi affixus: atque videtur Româ advenisse*

A AUCTORE G. H. *videtur attuliſſe Reliquias S. Symmetrii.*

cum variis Reliquiis Sanctorum, interque has attuliſſe corpus S. Symmetrii Presbyteri & Martyris, & in parochia Ladernaco depoſuiſſe, ubi ut præcipuus Patronus colitur die XXVI *Maji, quo nomen Symmetrii eſt Martyrologio Romano adſcriptum: uti ad dictum diem deduximus.*

5 *Arnoldus Wion in Martyrologio monaſtico Benedictino, etiam refert* S. Babolenum Abbatem, *& ex Molano & Vita S. Remacli ſua confirmat dicta, atque eum* ſucceſſiſſe in regimine monaſterii Subulenſis S. Remaclo: *verum ex ſuo addit*, anno DCCXVIII, fuiſſeque poſtmodum & Abbatem Luxovienſem, & fundatorem monaſterii Foſſatenſis. *Similia aut etiam plura nihilo aptius congerunt Menardus & Bucelinus, & cum iis Sauſſaius in Martyrologio Gallicano. Quæ apud Carolum Cointium & Joannem Mabillionem melius corriguntur. Confule quæ nos de* S. Boboleno Abbate Foſſatenſi *jam retulimus hoc ipſo die* XXVI *Junii, nonnulla inter homonymos diſtinguentes.* D *alibi plura confunduntur.*

DE SS. SALVIO EPISCOPO,

ET SUPERIO EJUS DISCIPULO,

MARTYRIBUS PROPE VALENCENAS IN BELGIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. H.

§. I. *Diſtinguendi tres male confuſi. Acta triplicia.*

SEC. VIII.

B *Acta dantur ex 7 Mss. hactenus inedita*

Joannes Molanus inter ſuas Additiones ad Uſuardum ſecundæ & tertiæ editionis, obſervat S. Salvii & ſocii hiſtoriam extare manuſcriptam & vetuſto ſtylo & recentiori. *Nos eam vetuſto ſtylo habemus & damus ex ſeptem illuſtribus codicibus Mss. ſcilicet Aroaſienſi, Canonicorum Regularium in Arteſia; Audomaropolitano, Eccleſiæ Cathedralis; Vallis-Lucentis, diœceſis Senonenſis Ordinis Ciſtercienſis, à Petro Franciſco Chiffletio Societatis Jeſu nobis Divione donato; alioque à Ludovico Nicqueto, Bibliothecario Sueſſionenſium Cæleſtinorum ſubmiſſo; tum demum ex Mss. tribus noſtris, quorum unum antiquitate Characterum æſtimabile eſt. Auctor eſt coævus, ut qui num.* 14 *teſtatur* Winegarium, *qui hos duos Martyres occiderat*, uſque in diem mortis ſuæ, paſcuæ gregum in ſervitio S. Salvii Epiſcopi deſervire ſe vidiſſe: vidiſſe *etiam* & audiviſſe miracula *ibidem patrata*: Ubi, *inquit*, nobis adſtantibus plurimi ſanitatem priſtinam recipere meruerunt. *Potuit ergo ex relatione eorum, qui Sanctos occiderant, cuncta accurate cognoſcere, atque, uti ſub finem aſſerit*, ſolerter ſcribere.

auctore coævo,

2 *Alia Acta habemus recentiori ſtylo exornata, à Philippo Priori, dein Abbate Bonæ-Spei, Ordinis Præmonſtratenſis in Hannonia, qui ea inſcripſit* Hugoni Eccleſiæ S. Salvii venerando Priori, *quem circa annum* MCXLVI *vitâ functum eſſe aſſerit Henricus d'Outreman, par.* 3 *Hiſtoriæ Valentianæ cap.* 2. *Sunt ea Acta inter opera Philippi anno* MDCXX *typis Duacenis excuſa, quæ Roſweidus contulit cum Ms. codice monaſterii S. Follani Ordinis Præmonſtratenſis in Hannonia, & alio Ms. Prioratus Benedictinorum S. Salvii; in quo diverſus præponitur Prologus, & nonnulla, potiſſimum numero* 8, *ex prioribus Actis inſeruntur. Tertia Acta habemus ex vetuſto etiam codice Ms. Trevirenſi monaſterii S. Maximini, quæ videntur ante tempora Philippi Bonæ-Spei conſcripta; poſſentque etiam ipſa, & quidem ſecundo loco edi, niſi grave pleriſque videretur ſubinde duplicia, nedum triplicia ejuſdem Sancti Acta, uno in opere collecta legere. Quare non placet, hiſce ſolo ſtylo diverſis augere molem operis.*

C *alia duplicia omittuntur*

3 *Quia vero in prædictis Actis non exprimitur Cathedra Epiſcopalis* S. Salvii, *poſteri inceperunt plures ejuſdem nominis ſanctos Epiſcopos in unum conflare. Ac primo qui Vitam à Philippo Bonæ-Spei compoſitam accepit, & abjecto hujus Prologo, alium in Ms. Prioratus S. Salvii ſubſtituit; hunc in eo appellans* egregium Præſulem Ambianenſium, ejuſque ſocium Superium. *Ambianenſis Vitam dedit Bollandus* XI *Januarii, Galeſinium Maurolycumque ſecutus, quibus etiam alios haud multo vetuſtiores adjecit. Sed hi ſimul omnes non merebantur poſtponi auctoritati ipſius eccleſiæ Monaſteriolenſis, ubi corpus; & Ambianenſis, cui præfuit; quarum prima ipſo mortis ſuæ die* XXVIII *Octobris Patronum colit; altera, propter Apoſtolorum potius feſtum, die ſequenti; maxime cum* XI *Januarii nihil uſpiam de eo fiat. Illum autem cum eo qui Valentianis colitur confundendi, hoc quoque occaſionem dediſſe potuit, uti nobis notavit Claudius Caſtellanus Canonicus Pariſienſis, quod prope Monaſteriolum in Pontivo ſit vicus* Valencendres *dictus, nomine haud multum abludente à* Valenciennes. *Seculo* XIII *&* XIV, *B. Vincentius Bellovacenſis lib.* 24 *Speculi hiſtorialis cap.* 23, *S. Antoninus par.* 2 *tit.* 4, *cap.* 4, *& Petrus de Natalibus lib.* 2 *Catalogi cap.* 65 *tres Sanctos Epiſcopos* Salvios *in unum conflarunt; quod etiam factum eſt in Prologo Actis primis præfixo, ut in ſupracitato Ms. Vallis-Lucentis, nec non in Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, quod ſic incipit*: Beatus Salvius, temporibus Chilperici Regis Francorum, civitatis Ambianenſium Cathedrâ reſidebat, multiſque pollebat virtutibus. *Ac deinde ab omnibus iſtis aſſeritur, Chilpericum lapſum in Sabellianiſmum, & à* Salvio Epiſcopo *emendatum, quem tamen* Salvium *Gregorius Turonenſis lib.* 5 *Hiſtoriæ cap.* 45 *vocat* Epiſcopum Albienſem, *mortuum circa annum* DLXXXV, X *Septembris, ad quem diem eſt Martyrologio Romano inſcriptus. Vitam* S. Salvii Epiſcopi Ambianenſis *dedimus, ut dixi,* XI *Januarii, &* S. Honorati deceſſoris *ejus* XVI *Maji, quem arbitramur ad Chriſtum migraſſe circa annum* DC, *eique tunc ſub Chlothario II ſucceſſiſſe Salvium: quo etiam tempore erat Burgundionum Rex Theodericus.*

ab Ambianenſi E

F *& Albienſi.*

4 *Procul ergo ab hiſce Epiſcopis diſtat* S. Salvius Epiſcopus, *qui Valentianas venit ſeculo Chriſti* VIII, *ſed dubitatur num ſub Carolo Martello, an vero ſub Carolo Magno; quæ controverſia eſt potiſſimum ex prioribus Actis reſolvenda. Hæc vero videntur magis favere Carolo Martello, qui proprie Dux Francorum fuit. Atque ita Auctor coævus num.* 12, Revelatum eſt, *inquit*, viſione Angelica glorioſiſſimo Duci Francorum Carolo, ut Miſſos ſuos mitteret ad Valentianas fiſcum. *Cui Angelus altera*

Venit Valentianas ſub Carolo Martello

quidã eum non diſtinguunt

A *tera vice dixit:* Rogavi te, qui es Dux & Princeps exercitus Domini .... Expergefactus Dux accerſivit & convocavit. *Dein num.* 13: Miſit iſdem glorioſiſſimus Karolus, Dux Francorum, nobiliſſimos viros ex domeſticis ..... & interrogaverunt Genardum Miſſi & domeſtici Ducis. *Hactenus relata, non ſunt transferenda ad Carolum Magnum, vivente adhuc patre Pipino; imo cum ipſo, coronatum Regem, ejuſque dein mortui ſucceſſorem: ſed ad Carolum Martellum Ducem ſpectant, qui etiam Reges conſtituit;* Chlotarium *ſcilicet, eoque mox defuncto* Teotricum, *ſive* Theodericum *anno* DCCXX, *de quo Clothario vel Theoderico poſſit intelligia uctor, ubi ſcribit, quod* domeſtici Regis dixerunt: Per ſalutem Domini noſtri Karoli diverſis pœnis & tormentis te afficiemus: *& mox num.* 14, Magiſtratus Regis apprehenderunt Genardum cum filio Winegardo & Winegarium ſervum .... & adduxerunt eos ante conſpectum Regis, & dixerunt ei: Iſti ſunt, Rex, viri ſceleratiſſimi..... Intuens eos Rex dixit.... Quare regnum noſtrum, quod dedit nobis Deus ad regendum, ſic ſubvertere voluiſtis? .... At illi .... non audebant cernere faciem Regis, *& mox nullo verbo interpoſito tamquam à Rege alius,* Dux diligenter obſervabat, inquirens qualiter geſtum fuiſſet..... At illi narraverunt ei omnia. .... Tunc glorioſiſſimus Dux Francorum Karolus præcepit lictoribus ... Lictores quidem Regis impleverunt omnia. .... *Et num.* 15; Rex juſſit convocari univerſos Epiſcopos & Sacerdotes .... Et tranſlata ſunt ſancta corpora: *& dein concluditur hiſtoria formulâ conſuetâ uſque* per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

& Theoderico Rege Francorũ.

Sub Carolo Magno dotatur eccleſia S. Salvii.

5 *At quæ ſequuntur, libenter concedemus poſtea ſub Carolo Magno patrata, & ſic referuntur num.* 16. Glorioſiſſimus vero Karolus Rex Francorum, largitus eſt ſancto Martyri Salvio partem tertiam fiſci. *Et num.* 17: Juſſit Karolus campum magnum parari, *quando ſorores apud Regem de fratre egerunt: & tandem num.* 18 *narratur pœnitentia Genardi, Winegardi & Winegarii uſque in diem mortis, & hunc auctor ſcribit ſe vidiſſe, itaque ſcripta eſſet hiſtoria* S. Salvii, *tempore Caroli Magni, Regis adhuc ſeculo Chriſti octavo. Hac porro diſtinctione admiſſa, explicandi erunt poſteriores, qui uni omnia tribuunt: & ita Baldericus lib.* 2 *Chronici Cameracenſis cap.* 31 *omnia Carolo*

C *Martello aſſignat, Sigebertus contrà in Chronico ad annum* DCCCC, *inventionem corporum, tertio anno poſt Martyrium factam, refert ad Karolum Magnum tunc Imperatorem. Verum Georgius Colvenerius, in Notis ad Baldericum, aſſerit* non minorem fidem huic, qui Sigeberto eſt antiquior, quam ipſi Sigeberto tribuendam videri in hac re, donec conſtet de contrario. *Interim Sigebertum Miræus, Bucelinus & paſſim alii ſecuti ſunt. Atque hæc de Actis & tempore martyrii, inventione corporis, & de dotatione eccleſiæ S. Salvii dicta ſufficiunt.*

§. II. *Sedes Epiſcopalis incerta, ætas, cultus.*

Cathedra apud antiquos non exprimitur;

6 *Reſtat inquirendum, cujus loci aut urbis hic* S. Salvius *ſit dicendus Epiſcopus, quod ejus rei nihil omnino in triplicibus Actis ſuprà relatis indicetur. In Martyrologio Flori, uti opinati ſumus ante tomum ſecundum Martii, in Mss. Atrebatenſi, Tornacenſi & Lætienſi iſta habentur ad hunc* XXVI *Junii*: Ipſo die apud Valentianas, paſſio S. Salvii Epiſcopi & Martyris, *& additur in Tornacenſi;* Qui pro nomine Chriſti ſuos relinquens, & Gallias aggrediens, palmam Martyrii adeptus eſt, *ubi per* ſuos *intelliguntur* Arverni *in Aquitania, à ceteris Galliis diſtincti. Proximus Floro Wandelbertus Abbas Prumienſis, hunc illi Verſum appoſuit apud Molanum, omiſſum apud Acherium,*

D AUCTORE G. H.

Salvius & ſanctus ſcaldis tum littora viſit.

Uſuardi & Adonis exemplaria, quæ plurima habemus tam manuſcripta quam excuſa, non meminerunt S. Salvii, *excepto Ms. Uſuardi Pariſienſi S. Germani, in quo ſub finem iſta leguntur:* In portu Valentianas S. Salvii, Engoliſmæ civitatis Epiſcopi. *Sed dubitari poſſet, an non inter additamenta debeant iſta rejici, ſicut rejecimus die* XIII *Januarii, addita ad Acta & tranſlationem S. Viventii in monte Verſiaco, anno* DCCCCXXIV, *ſub Manaſſe, Domino ſeu Comite Vergiacenſi peractam. Abſunt enim à pluribus exemplaribus, quæ ſinceriora videri poſſint procul à Belgio ſcripta, ut Pulſanenſe in Apulia, Niſtadienſe in Dania, aliud quoddam in Alſatia, unum in Anglia, quin etiam Albergenſe in Belgio ſcriptum cum alio ſimili, quæ omnia apud nos ſunt, præter alia alibi viſa.*

apud aliquos notatur Engoliſmenſis,

7 *Interim in Ms. Centulenſi ſeu S. Richarii, iſta leguntur:* In territorio Cameracenſi oppido Valencianis, paſſio S. Salvii Engoliſmenſis Epiſcopi & Martyris. *In Ms. noſtro Bruxellenſi S. Gudulæ, cum longiori elogio ſic*: In portu Valenciano S. Salvii Engoliſmæ civitatis Epiſcopi, qui ab Aquitania pro fiſco Valencianas veniens, à Winegardo filio Genardi Procuratoris fiſci clavi perimitur. Sed Karolus Magnus Rex (*melius* Karolus Dux *nominatus fuiſſet*) ut ipſum quæreret ter per Angelum commonitus, forte occiſorem ejus quæſitum invenit: in quem ac patrem ejus ipſe tantum ſcelus graviter vindicavit. *Ita etiam* Engoliſmæ civitatis Epiſcopus *habetur in Martyrologio Coloniæ & Lubecæ anno* 1490 *excuſo, & apud Molanum in prima editione Additionum ad Uſuardum: verum idem in ſecunda & tertia editione, omiſſâ Engoliſmâ, aſſerit* ab Abbia civitate veniſſe, *ſed quæ hæc ſit, non explicat: nos* Abbiam *nullam novimus; forte* Albia *eſt ſive* Albiga, *ubi S. Salvium, ſed alium, ſub Chilperico Rege fuiſſe Epiſcopum diximus. Interim in Indiculo Sanctorum vocat* Epiſcopum Engoliſmenſem, *ac tandem in utraque editione Natalium Sanctorum Belgii, appellat* Epiſcopum Angoliſmæ civitatis. *Baronius, nixus ut plurimum auctoritate Molani, ita inſcripſit Martyrologio Romano:* Apud Valencenas paſſio SS. Salvii Epiſcopi Engoliſmenſis & Superii Martyrum: *ac de ultimo iſta annotat:* De eo Molanus in Indiculo Sanctorum Belgii hæc ait: S. Superius conjungitur S. Salvio, cum quo Martyr occubuit apud Valencenas. *Sed inſuper addit Molanus:* Quia nomen ignorabatur, dictum eſſe Superium, quod in inventione deprehendebatur ſuperius jacere. *Eſt autem nomen illud inſertum ab Auctore; qui Vitam à Philippo Bonæ-Spei ſcriptam interpolavit. Aubertus Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis, anno* MDCXXII *editis, abſtinet à Cathedræ Epiſcopalis deſignatione, ſicuti cum omnibus antiquis vitæ ſcriptoribus fecerunt Baldricus & Sigebertus. Idem & nos judicamus faciendum eſſe: quia nomen* Salvii *non reperitur in Catalogis Epiſcoporum Engoliſmenſium tam excuſis, quam Mss. hujuſmodi tamen aliquem habuimus in codice Ms. Reginæ Sueciæ, ſcriptum circa annum* MCL, *quo Hugo ibi triceſimus ſeptimus Epiſcopus præſidebat.*

E *& in hoc plura Martyrologia Mss. conveniunt,*

F *ſed nomen deeſt inter Epiſcopos Engoliſmenſes,*

8 *Præclara porro hujus, de quo agimus,* S. Salvii *memoria eſt apud Eginhardum, in Hiſtoria tranſ-*

A latronis SS. Marcellini & Petri, à nobis ad diem secundum Junii illustrata, in qua num. 68 sic legere potuisti. Nunc ad eas virtutes veniendum est, quæ in his locis factæ sunt, ad quæ religiosis viris petentibus, ac me largiente, venerandæ eorumdem Martyrum Reliquiæ venerunt, & in quibus hactenus cum magna reverentia coluntur. Quas primus omnium Georgius Presbyter & Rector monasterii S. Salvii Martyris, quod in pago Favoniartensi, in vico Valentianas appellato, in ripa Scaldis fluvii situm

anno 827; est, me dante suscepit, & per quemdam Diaconum ad memoratum monasterium de Aquensi palatio destinavit; *idque (ut num. 69 dicitur)* anno quarto decimo Imperii Ludovici Augusti, *ergo anno Christi* DCCCXXVI. *Arbitramur monasterium istud fuisse Clericorum, sub Carolo Magno institutum, cui assignavit tertiam partem reditiuum fisci, illosque vixisse secundum similem aliquem Regulam, qualem Clericis præscripsit S. Godegrandus Episcopus Metensis, editam tomo primo Spicilegii Acheriani, ubi in Præfatione monetur lector*, Patres Concilii Aquisgranensis, *sub memorato Ludovico Pio habiti*, tanti fecisse hanc Godegrandi Regulam, ut quidquid ad Clericorum mores

B Canonice efformandos conduceret, ad sua, licet suppresso nomine, decreta transtulerint. *Mortuus est S. Godegrandus anno* DCCLXVI, VI *Martii, quo ejus Acta illustravimus. Baldericus lib.* 2, *cap.* 31 *appellat* monasterium canonicale S. Salvii Episcopi & Martyris. *At postea anno* MCIII *introductos fuisse Monachos Cluniacenses, constat ex Privilegio Manassis Archiepiscopi Remorum, relato in Bibliotheca Cluniacensi columnâ* 535. *At columnâ* 1713 *ista leguntur*: Prioratus S. Salvii de Valentiniis, Cameracensis diœcesis, ubi debent esse cum Priore viginti octo Monachi; & debent ibi celebrari quotidie duæ Missæ cum nota, & tertia sine nota. Eleemosyna generalis ter in hebdomada debet ibidem fieri. *Catalogum omnium Priorum & nomina variorum benefactorum edidit d'Outreman par.* 2 *Historiæ Valencenensis cap.* 2.

9 *Arnoldus Rayssius, in Hierogazophylacio, asserit in jam indicato Prioratu adhuc* possideri corpora SS. Salvii Episcopi & Superii comitis ejus: *ac præterea in monasterio Lætiensi asservari* vertebram dorsi S. Salvii Episcopi, & os S. Superii;

C *item in Ecclesia Cathedrali Atrebati esse* os S. Salvi Martyris: *quod etiam* S. Salvii *videtur esse. Est illi dicata ecclesia in arce Limburg prope Sittardiam, in Ducatu Juliacensi: ex cujus ecclesiæ libris sequentia olim huc misit Joannes Kritzrat Societatis Jesu, olim discipulus Joannis Bollandi, & studiis nostris dum vixit addictissimus.* Christe, tui præclari Martyris Salvii colentes solennia, adjuvemur tuâ semper gratiâ, ut ejus exemplo continue inhærendo, morum atque vitæ placeamus puritate. Hic summus Ecclesiæ villæ Limburgiæ Martyrii fulgidâ donatur gloriâ. Dum basilicam, Christe, tuæ Matri editam, pergit iste sacrandam, Illum Wingardus, bonis ejus invidens actibus, mactavit pallidus, atque bipenne finiens vitam in carcere, cum discipulo humatus brutorum stabulo. Lumina cæli illico produnt immensa, innocentium corpora pretiosa. Concives tuorum fecisti Sanctorum, Jesu, collocans fruitione polorum, qua nunc prælucido læti gaudent solatio. Nos tibi Salvius commendet precibus sedulis oramus. Ut ergo per Patronum consequamur vitæ donum, in illius die festo chorus noster lætus esto, decantans in Ecclesia, jucundum Alleluia.

10 Hymnis novis augmentetur, laus quæ latet non celetur, totus mundus gratuletur, de tam sacro Præsule, per quem fiunt continue frequenter & assidue, quærentibus præcipue miracula mirifice. Si toto corde quæritur, nil perditur, acquiritur; & ablatum reperitur, spe ac fide mediante. Firma fides concedatur, imploranti quod precatur à Superno per quem datur, deprecante non cessante. Ut augmentaret meritum, reliquit opes divitum, cæli quæsivit [præmium] oratione sedula. Deo Patri sit gloria, nostra sit in memoria laus & virtutum gratia per infinita secula. Amen. Oratio. Propitiare, quæsumus Domine, nobis famulis tuis per S. Martyris tui atque Pontificis Salvii, qui in præsenti requiescit Ecclesia, merita gloriosa, ut ejus pia intercessione ab omnibus semper protegatur adversis. Per Dominum nostrum. *Alia Oratio propria est in Laudibus; sed nihil habet singulare, sicut & propriæ Antiphonæ, Versiculi, Responsoria, nisi quod ludant in vocibus* Salvius, Salvus, Salvans, Salvare. *Si de parte aliqua corporis eaque non magna agatur, facile crediderim unam aliquam illuc fuisse perlatam. Sed si de integro aut majori parte, vix dubitaverim Româ vel aliunde advectum* F *similis nominis Martyrem, cui applicata sint Acta Valencenatis advena, ut loco propioris.*

D *Hymnus ad laudes.*

VITA

Auctore coævo hactenus inedita,

Ex septem codicibus Mss.

CAPUT I.

Peregrinatio, conciones, captivitas, martyrium.

1 CHristo *a* donante, & universali Ecclesia in Domino quotidie fide crescente, appropinquante finis mundi termino, Paterna populi [turba], quæ Christianæ est legi inserta, pulsante pias aures Domini, pastorem propitius tribuit & propugnatorem, ad alendas vel docendas oves suas omnipotens Deus: ut F *Prologus scriptoris.* eas liberet à dilaceratione serpentis tortuosi, qui indesinenter sævit, rapere volens ac dilaniare eas. Christus vero Dominus noster non cessat scuto protectionis suæ munire signo fidei singulorum corda credentium, qui liberator noster est verus de manibus inimicorum omnium. Denique Zacharias Propheta sic dicit, Liberati serviamus Domino, cum justitia & sanctitate. Manifestans igitur Rex Regum per sanctos Doctores suos cunctis gentibus regni cælestis gaudia, vult esse nos omnes unum ovile, ut ipse Pastor pius & bonus fiat nobis omnibus cum victoriæ triumpho. Luc. 1, 14

2 Igitur regnante in perpetuum Domino & Salvatore nostro Jesu Christo, tempore gloriosissimi Ducis Francorum *b* Karoli, adveniens *b* vir quidam vitæ venerabilis Salvius *c* Episcopus, partibus Hèmonensis fisci, qui vocatur *c* Valentianas; cœpit ibi prædicare & docere divinis sermonibus pœnitentiæ fructum, & ut bonus athleta Christi regnum Dei populo. Erat autem vir sanctus, decorus aspectu, Dei virtute & magnificentia pollens; facies autem ejus nimio *S. Salvius venit Valentianas,*

A mio ſplendoris nitore fulgebat. Interea dum ex prædicto fiſco egrederetur, elevans oculos, à longe vidit Baſilicam, in honore B. Martini, d magnifici Præſulis, quodam *d* loco dedicatam; ſuſpicienſque cum lacrymis in cælum ait diſcipulo ſuo: Video, inquit, fili, trophæum gloriæ & ſalutis ſignum, collocata patrocinia beati Antiſtitis Martini eximii Confeſſoris: de quo ut audivimus & modo cognoſcimus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus, tantam illi gratiam conferre dignatus eſt, ut ejus obtentu, cæci viſum, claudi greſſum, & leproſi munditiam, atque qui diverſo morborum genere tenebantur adſtricti, ſanitatem priſtinam recipere mererentur. Inſuper & mortui, eo pro ſupplicum voto aures Domini pulſante, reſurgebant. Nos, inquit, fili eamus cum fide ad ejus patrocinia, forſitan per ipſius obſecrationem inveniemus locum, quo nos excelſus Dei Filius, in ovili ſuo recipere dignetur.

inde ad baſilicam S. Martini abit:

3 Tunc B. Salvius Epiſcopus ad prædictam baſilicam B. Martini celeri greſſu perrexit, ibique hoſpitium ſibi unà cum diſcipulo petiit. Deinde Miſſarum ſolenni Officio peracto, B venit ad refectionem. Cumque crepuſculum noctis ingruerat, iterum ingreſſus eſt baſilicam, totamque noctem cum pſalmis & hymnis, & ſpiritualibus canticis benedicens Deum, deduxit. Illuceſcente itaque jam die, cœpit S. Salvius induere ſe veſtibus. Igitur populis adventantibus, auditâ famâ S. Salvii Epiſcopi, cupiebant audire mellifluam Chriſti ex ore ejus prædicationem. Facta autem prædicatione, S. Salvius horâ tertiâ ingreſſus ſacrarium, deinde induit ſe Dalmaticâ & ſacris veſtibus: & procedens de ſacrario, cœpit celebrare Miſſarum ſolennia. Expleto autem Canone convocabat Sacerdos populum, ut humiliarent ſe ad benedictionem: & benedicto populo, ſubſecuta eſt Collectio. Interea expletis omnibus, ſicut mos eſt, vir quidam veniens, qui *e* providebat res prædicti fiſci, nomine Genardus, ſub Domino ſuo Abbone, cœpit petere à ſancto Epiſcopo, ut ſibi refectionem corporis acciperet ob amorem caritatis Chriſti. At ille audito nomine caritatis Chriſti Domini non denegavit. *f* Erat autem ſacratiſſima dies illa *f* Dominicæ Reſurrectionis. Reficientibus autem illis adfuit C prædicti viri filius nomine Winegardus. Habebat autem S. Salvius miniſterale aureum Eccleſiaſticum, veſtimenta ex auro & gemmis ornata, nec non & cingulum aureum micantibus gemmis & margaritis intextum. Ferebat enim hæc omnia vir ſanctus coram omnibus. Hoc autem faciebat, quia cupiebat inſtanti animo pro Chriſti amore ad palmam martyrii *g* pervenire. Videns autem Winegardus filius Genardi, omnia hæc beatum virum ſecum deferentem, concupiſcentiâ ductus, & tactus cupiditate intrinſecus, cœpit providere, quanam in parte vir Dei carpere cuperet iter.

celebrat Miſſam,

cœnat apud Genardum patrem Winegardi,

4 Denique S. Salvius, data benedictione populo, ſurrexit à refectione, cum omni apparatu, unà cum diſcipulo ſuo, & cœpit iter agere. Circumiens itaque loca vel oppida, pervenit ad quemdam rivulum, *h* Buntionem nomine, qui inter devia montis latera ducebat ad monaſterium, cujus vocabulum eſt Condatus. (Erat autem dedicatum prædictum monaſterium, in honore ſanctæ Dei Genitricis Mariæ.) Tranſacto autem rivulo, pervenit ad viam quæ ducebat ad Monaſterium. Interea iter agente S. Salvio, adfuit ei obviam *i* præfatus vir Winegardus, plenus doli & omni fallacia circumdatus, cum ſodalibus ſuis, & interrogavit virum Dei, dicens: Quanam in parte, ô vir ſancte, cupis carpere iter? S. Salviùs dixit: Eſt nobis cauſa, ut ad monaſterium, quod eſt non longe ab oppido iſto, in honore ſanctæ Dei Genitricis Mariæ dedicatum, ſi Dominus permiſerit, vita comite perveniamus. Tunc Winegardus dixit ei: Habeo, inquit, in facultate mea eccleſiam fabricatam, ut in honorem Dei dedicetur. Num poteris venire ad eam, ô vir ſancte, & ipſam conſecrare? S. Salvius dixit: Inſanis, ô homo, oportet Deo obedire magis quam hominibus. Tunc S. Salvius expreſſius cœpit concito gradu iter agere, ſciens, Spiritu ſancto revelante, quæ ei eſſent ventura. Tunc Winegardus dixit: Tu mihi dicis, quia inſanio? S. Salvius dixit: Vide, fili, jam tibi dixi, quia oportet nos magis Deo obedire quam hominibus: dignum eſt enim nos primum viſitare loca Sanctorum, ut omnes illos mereamur habere interceſſores, quatenus beatitudinem regni cæleſtis cum ipſis adipiſci mereamur. Tunc Winegardus clanculo præcepit ſervis ſuis, ut apprehenderent S. Salvium unà cum diſcipulo ſuo, & omnia, quæ illius erant, violenter ab eo auferrent. Ablatum quippe à ſancto viro miniſterale aureum, id eſt calicem & patenam, ſtatim juſſit ſibi ex his fabricari ſellam, quæ ſuper equum poni ſolet ad equitandum, ut pro dignitate nobili poneret eam ſuper equum ſuum, eo quod valde protervus & levis vir eſſet: reliquum vero miniſterium eccleſiaſticum atque mirificas veſtes, quas vir ſanctus ſecum deferebat, & ad Miſſarum ſolennia induere conſueverat, omnia miſit ad *k* domum ſuam.

à Winegardo interpellatus,

ſpoliatur:

5 Factum eſt autem, cum ſanctus Epiſcopus duceretur in cuſtodiam, Winegardus cum magna velocitate profectus eſt ad patrem ſuum. Et interrogavit eum pater ejus, & dixit: Quid tibi eſt, fili, quod cum tanta velocitate ad me veniſti? Sunt omnia proſpera circa te, an non? Tunc Winegardus expoſuit ei omnem rei veritatem, narravitque omnia quæ erga virum Dei geſſerat. Dixitque pater ejus ad eum: Quid eſt quod egiſti? Ut quid ſervum Dei, qui nos viam veritatis & ſalutis docuit, tam graviter concitaſti? Quid eſt quod agere voluiſti, ut traderes eum in carcerem? Aut quis tibi conſiliarius fuit, ut tantum malum erga virum Dei agere debuiſſes? quis tibi dedit hoc conſilium? Forſitan ergo pondere peccatorum noſtrorum non premimur, idcirco peccata parentum noſtrorum concitaſti adverſum nos, ut ſuper nos permaneant uſque in tertiam & quartam generationem. Ecce ſanguis ejus eſt ſuper nos, & ſuper omnem progeniem noſtram. Reſpondit ei filius; Quid faciam, pater? Dimittam eum ſolutum, an liberum retinebo illum? Da mihi conſilium quid de eo deinceps faciam. Reſpondit ei pater ejus, & dixit: De nece viri iſtius non placet mihi conſilium tuum, ſed omnimodis diſplicet. Unum tibi dico; Si dimiſeris eum, non tibi erit vitæ ſolatium; ſi autem occideris, ut homicida reus eris.

carceri includitur,

improbante Genardo patre.

6 Tunc Winegardus relicto patre, inito conſilio cum ſodalibus ſuis, perrexit ad domum ſuam, & juſſit omnes *l* regias domus ſuæ obſerari, ita ut nemo ad eum potuiſſet ingredi. Accerſitum itaque unum ex ſervis ſuis, Winegarium nomine, qui erat cuſtos carceris, præcepit ei

Juſſus occidi per cuſtodem carcerîs,

tendit verſus Condatum:

D

A COÆVO EX MSS.

E

F

i

k

l

A ei ut ingrederetur ad B. Salvium, & occideret
A.CO ÆVO EX MSS. ipſum & diſcipulum ejus pariter. Winegarius vero cuſtos carceris, aperto oſtio vertit ſe ad virum Dei, & deſcendit ad eum. Tandemque progrediens, pervenit ad eum locum, ubi Sanctus Dei morabatur, orationi inſiſtens. Ut autem vidit ſervus ille B. Salvium, conſtanti animo in agone conſiſtentem, pavore perterritus, cœpit valde intra arcana cordis ſui metuere: dixitque ad virum Dei: Coarctor nimis, ô vir ſancte. Reſpondit ei ſanctus Epiſcopus: Num erga te proſpera ſunt, ô fili? Cuſtos carceris reſpondit: Video te quaſi Angelum Dei. Quis ego ſum infelix, ut miſſus à Domino meo tanti flagitii ſcelus perpetrem? Numquid celare tibi poſſum, homo Dei, ſecretum Domini mei Winegardi, quod in te hac nocte mihi perficere præcepit? Audi me, vir ſancte, acquieſce conſiliis meis, ut ex iſto carcere evadere queas unà cum diſcipulo tuo, & ego vobiſcum pariter: quia Dominus meus præcipiens præcepit mihi, & fortiter perurget me, ut hac nocte, antequam lucis crepuſculum adveniat, interficiam vos. S. Salvius
m dixit: O fili, ſapientiſſimus Salomon *m* ſententiam nobis protulit dicens: Ex abundantia enim
B cordis os loquitur: ſed ego, ut puto, per temetipſum hæc omnia mendaciter loqueris. Dominus enim tuus non juſſit tibi hæc agere quæ loqueris: quia neque dolotum verbum cogitat, neque dicit, niſi quod rectum eſt, quanto magis ut hoc ſcelus tibi perpetrare præcepiſſet?

non credit huic illud imperatū;

fugere recuſat:

7 Ad hæc cuſtos carceris cum lacrymis reſpondit: Teſtor Deum cæli & terræ, ô vir Dei, quia ex his ſermonibus quos à me audiſti, nullum penitus verbum falſum reperire poteris. Item ſubjunxit: Nunc autem audi me, electe Dei, & fac quæ hortatus ſum, ut Domino ſuffragante evadere valeas. Me enim indignum atque inutilem ſervum perpetualiter in collegio veſtro vel calceamenta pedis veſtri detrahendi atque mundandi habebitis paratum. S. Salvius dixit: Fili, non oportet nos effugere præmia Chriſti, ſed inviolabili fide magis amplecti. Cuſtos carceris dixit: O Pater ſancte, ſcio quia tu coronam paratam habes à Chriſto, ſed ego ex malo conſcientiæ meæ ingemiſco; & pro tanto flagitio, quod in te Dominus meus agere mihi præcepit, neſcio ultra quid faciam. Idcirco æſtuo
C & tremit ſpiritus meus nimio terrore, eo quod domus hæc divino nutu, ut mihi videtur, ſic concutitur, ut nec lapis ſuper lapidem, nec lignum ſuper lignum, uno momenti ſpatio valeat ſtare. Rurſumque dixit ei: Dominus enim meus grave ſervitutis jugum ſuper me impoſitum habet: ſi enim ego aliquando unum ex minimis mandatis ejus præteriſſem, ſtatim ſæviebat indignatio ejus, & exardeſcebat in me ſervum tuum, & minas tormentorum incutiebat, & ſæpe verberibus afficiebat: quanto magis ex iſto magni reatus crimine, quod imperatum ab eo mihi eſt, ſi non perficiam? Et, ſi infelix ejus præceptum implevero, vereor ne ira Dei divinitus veniat ſuper me; & aperiens terra os ſuum deglutiat me vivum, ante pœnitentiæ tempus, & deſcendam uſque ad inferos. Tamen ſi hoc non egero, non effugiam manus Domini mei. S. Salvius dixit: Non contriſteris ex hoc, fili, neque turberis, ſed forti animo eſto. Si enim Dominus tuus aliquod mandatum tibi præcepit, libenti animo ejus præcepo obtemperare debes: commemorans ſermonem Apoſtolicum, ubi ait: Servi ſubditi eſtote Dominis veſtris, in omni timore Domini, non ſolum bonis & modeſtis, D
ſed etiam dyſcolis. *n* Cuſtos carceris dixit ei: 1 Petri 2.
Jam tibi dixi, ſerve Dei excelſi, ut ſi egredi *n*
volueris, egrediar & ego tecum: ſed ſi nolueris egredi, mutare non poſſum, ut dictis Domini mei non obtemperem: gladio te confodiam & diſcipulum tuum. Tamen teſtis mihi ſit Rex cæleſtis & Angeli ejus, quia non faciam quidquam ex his ſponte mea; ſed quia Dominus meus graviſſimis ſuppliciorum generibus corpus meum minatur arctari.

animat cuſtodem,

8 Hæc autem eo loquente, miſit Winegardus, & juſſit eum venire ad ſe, credens certiſſime, quod omnia quæ de ſancto viro præceperat, patrata habuiſſet. Qui cum adſtitiſſet ante faciem ejus, dixit ei: Compleſti omnia quæ præcepi tibi, an non? Cur ita moras feciſti? Reſpondens autem ſervus, dixit Domino ſuo: Utinam placeret liberatori, ac redemptori noſtro Chriſto Dei filio, ut oculi cordis Domini mei aperirentur, & videret quantam erga virum Dei Dominus præbet familiaritatem. Tunc furore repletus Dominus ejus, dixit ei: Quid egiſti, ſerve nequam, per totam noctem iſtam? Cuſtos carceris
E reſpondit: Quæſo, Domine mi, ne iraſcaris mihi ſervo tuo, uſque dum audias verbum ex ore meo. Ait illi Dominus ejus: Dic quæ dicturus es: aperienſque os ſuum, narravit ei omnia magnalia, quæ in carcere circa virum Dei viderat, dicens: Miſiſti me, inquit, Domine mi, ut hoc juſſionis tuæ decretum agerem: ego ſervus tuus aperiens oſtium carceris, ſtatim in ipſo introitu tremor magnus & intolerabilis timor irruit ſuper me: & cum ante faciem viri Dei perveniſſem, illico mente conturbatus ſum, & perterritus cecidi pronus in terram ante pedes ejus, & putabam ut aperiret os ſuum, & abſorberet atque deglutiret me. Tunc Winegardus, furore commotus, irridens eum, ſecretò dixit amicis ſuis: In veritate comperi, quia iſte, *adjunctoq; ei ſceleris ſocio,*
ſecundum morem infidelium ſervorum, officium ſuum complet; & ſicut vulpes, quod eſt animal valde timidum, pavore concutitur, quando agmen canum venantium incurrit; ita & ſervus iſte nequam, pavore perterritus, abſcondit ſe, mori timens: vocanſque clam unum ex ſociis ſuis, dixit: Rogo enim te, ut exeas cum eo, & vadas ad magum illum, unde mihi ſuas ſententias & inania profert verba, quia cor
F illius in eo valde formidat, & eſto illi ſolatium: forſitan accipiet ex te fortitudinem, ut extendat manum ſuam ſuper eum, & interficiat, & vel tunc complebit præceptum meum. Iterum ſubjungens, eidem ſervo ſuo dixit: Præcipiens præcipio tibi, ut non videas faciem meam, donec omnia compleas quæ præcepi tibi. Per ſalutem patris mei, niſi compleveris ea quæ de mago illo & ejus miniſtro præcepi tibi, diverſis ſuppliciis te afficiam.

à quo, per Winegardū increpito.

9 Illi itaque egreſſi, pervenerunt pariter ad locum carceris, ubi vir Dei retruſus, vinculis tenebatur adſtrictus. Apertoque carcere, ingreſſi ſunt in eum, & pervenerunt uſque ad locum, ubi S. Salvius coronam Martyrii expectabat intrepidus. At ubi viderunt eum, cœperunt hæſitare. Diſcipulus vero illius, humanitatis causâ, caſu ab eo ſe disjunxerat. S. Salvius ſedebat ſuper ſellam ruſticanam, quæ tripedia à ruſticis vocatur; & videns eum, is qui cum eodem ſervo ſolatii causâ miſſus fuerat, dixit ſervo: Quid moraris? Cur non imples præceptum Domini tui? Tunc arrepta ſecuri, tremefactus valde, non audebat

intrepidus ad mortem, occiditur cum diſcipulo;

A audebat eum percutere. Dixit ad eum B. Salvius: Quid hæsitas, fili? Fac quod tibi Dominus tuus præcepit, nudamque cervicem percutienti præbuit. At ille timens Dominum suum, percussit, & interfecit eum. Erat autem discipulus B. Salvii, ex altera parte in angulo domus carceris segregatus. Statim ut audivit ictum ferientis gladii, intellexit Magistrum interfectum, & exclamavit voce magna dicens: Noli me derelinquere, Pater sancte; pervenerunt igitur carnifices ad discipulum ejus, & interfecerunt eum.
26 Junii. Martyrizati sunt itaque pariter S. Salvius & Discipulus ejus cum eo sub Winegardo; sexto Kalendas Julii, submisso collo corpora sua percussoribus tradiderunt, & animas sanctas in holocaustum Creatori Domino obtulerunt. Ideo coronati sunt, & acceperunt diademata de manu Domini. Oriundi sunt igitur Sancti Dei Arverno territorio regionis Aquitaniæ, in Franciam vero devoti pervenerunt. In pago autem Hainonense martyrio coronati sunt, & modo regnant cum Christo Jesu, coæterno Patri filio, unà cum Spiritu sancto, per cuncta secula seculorum. Amen. o

B

ANNOTATA G. H. & D. P.

a *Expunxi quod hic abundabat*, Igitur, *quodque ex usu Legendariorum plurium additum videtur, licet Prologum, quem ea vocula alias significaret adfuisse, hic habeamus; nisi Auctor eâ usus est, in mente habens aliquem conceptum dedicationis aut præfationis majoris. Qui præpositus est Prologus in Ms. Vallis Lucentis; eum à posteris inepte adjunctum fuisse, suprà diximus. Philippi Prologus aliud non continet quam excusationem, quod antea S. Augustini vitam scripserit peculiari erga Sanctum affectu, hanc vero ex mandato sui Abbatis.*

b *Karoli Martelli Ducis Francorum, ut suprà probatum.*

c Episcopus, *ad prædicandum verbum Dei consecratus, aut certe ignotæ nobis urbis: variis* Engolismensis *habetur, quod non satis probari suprà dictum.*

d *Brena, infrà* Brevitica villa *dicta, mediâ ab oppido leucâ, nunc* S. Salvii, *vulgo* saint Sauve. *Alia Acta*, S. Martini nomini & Reliquiis dicatam, *ajunt.*

C e Prævidebat *in omnibus Mss. in uno correctum* providebat. *Infra num.* 13, *& à Philippo Bonæ-Spei & in Ms. S. Maximini, Procurator fisci appellatur.*

f *Non quia tunc Pascha fuerit, sed quia omni die Dominico mysterium recolitur resurgentis Christi.*

g *Prudentiùs Philippus*; Hæc autem omnia secum ferebat, non pretii temporalis cupidine provocatus, sed divinum mysterium tali ministerio veneratus.

h *Doutremannus*, Bucion *appellat; Philippus*, Bontionem.

i *Alia Acta*, in devexo cujusdam montis latere nactus opportunitatem.

k Castrum Bervincum, *vulgo* Beuvrage, *inquit Doutremannus, qui locus trans Scaldim tantum distat à Prioratu S. Salvii, quantum uterque Valencenis, id est duabus fere leucis, quasi per triangulum.*

l Regias domus suæ, *ita omnia Mss. hujus Vitæ: sunt autem* Regiæ, *primariæ portæ domorum, aliàs* Basilicæ, *de quibus multa erudite Cangius in Glossario.*

m *Imo Evangelista Matthæus* 12, 34, *Lucas* 6, 45.

n *At non, manifeste mala jubentibus: ut summum*

igitur dixit permittendo, non suasit hortando Sanctus, ut faceret quod jussus erat: nec est verosimile eo abusum verbis Apostoli: quare miror nihil hic correctum à Philippo: ac rursum num. 14, *ubi similia dicere fertur Dux Karolus.* D
A. COÆVO EX MSS.

o *Finitur prima pars Actorum.*

CAPUT II.

Miracula ad corpora, dein monitu cælesti elevata & translata.

Corpora inter armenta in stabulo sepulta

IN illis diebus nuntiatum est Winegardo, quod B. Salvius unà cum discipulo suo consummassel Martyrium, & jussit servis suis sancta corpora latenter asportare ad armentum gregis sui, & præcepit ea ibi in medio fossæ humo operiri, antequam lucis crepusculum adveniret. Fecerunt autem servi ejus, sicut eis fuerat à Domino suo imperatum, & primo Magistrum in antrum projecerunt, deinde discipulum super pectus Sancti in cruce posuerunt, æstimantes ut quod de Sanctis viris gestum fuerat, à nemine cognosci aut patefieri E unquam potuisset. Sancti vero Dei secuti sunt verba Domini Salvatoris, in Euangelio dicentis: Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Luc. 9, 23
Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Joan. 8, 12
Factum est autem, postquam sancta corpora in prædicto armento latenter humata fuerunt, ut vaccæ secundum eorum consuetudinem in eodem morarentur. Erat autem in prædicto armento, taurus miræ magnitudinis, qui custodiebat & observabat armentum quotidie cum grege suo. Providebat igitur *custodiuntur à tauro,* taurus ille semper locum illum à die illa, ex qua sancta membra ibidem absconsa fuerant, tam diebus quam & noctibus, in tantum ut nulla quidem ex buculis locum sanctum penitus attingere vel appropinquare auderet. Nempe, *& ab immunditia conservantur.* ut dictum est, si aliqua ex eis ire voluisset ad locum illum, taurus quidem versis calcibus, & cornuum ictibus eisdem resistebat, omnemque multitudinem bucularum promiscui sexus, in circuitu stare faciebat, ut eumdem locum sanctum coinquinare non valerent. Providebat enim solicite per omnia idem taurus locum sanctum, ut nulla macula, neque à vento agitata, neque ex quolibet stercore fuscari potuisset. F Et si contigisset, ut aliquæ sordes casu ibi cecidissent, per totam noctem laborans requiem non habebat, donec pedibus suis locum sanctum mundatum habuisset.

Apparent lumina, 11 Evoluto itaque tempore post trium annorum curricula, sancti Viri suffragantibus meritis, Christus Dominus Deus noster, cœpit aperire secretum quod in armento latebat obscurum. Erat autem anus quædam in villa Brevitica, nomine Rasuvera, quæ circa domum suam per noctis quietem valde erat solicita. Quadam vero nocte contigit, ut intempestæ noctis silentio domum suam gyraret, sicut sæpius facere consueverat. Respexit ex adverso sæpedicti armenti, ubi S. Salvius & discipulus ejus absconsè humati jacebant: & vidit haud longe in prædicto armento magni fulgorem luminis, & cucurrit ad ostium, ut probaret quidnam esset. Cognovit autem eadem anus quod virtus Dei esset, & prospiciens diligenter observabat locum, quem taurus custodiebat. Et in ejus

A cornua aſpexit duas lampades ardentes adhæſas, tam magno ſplendore fulgentes, ut per totum armentum non eſſet locus, quo velut meridie clare omnia cernere non potuiſſet. Denique ſtatim convocatis vicinis vel civibus, nec non & domeſticis ſuis, popoſcit omnes, ut ad viſionem eamdem diligenter conſiderandam, quam viderat, in eodem loco convenirent; & quid rei geſtum eſſet, Domino favente, reperire valuiſſent. Et videntes tanti ſplendoris gloriam, admirati valde, dixerunt: Vere Angelica eſt hæc viſio. Tranſacta autem prima nocte, iterum congregaverunt ſe omnes, & viderunt ſicut prius viderant. Noviſſime inito conſilio, cœperunt omnes hoc myſterium, quod viderunt, ſacratiſſimis Deo Sacerdotibus declarare, & deprecari, ut Domini miſericordiam poſtularent, ut dignaretur Rex cæleſtis gloriæ myſterium illud revelare, ut quidnam eſſet, potuiſſent cognoſcere.

A. coævo ex Mss. & lampades inter cornua tauri,

12 In ipſo quoque tempore, revelatum eſt viſione Angelica glorioſiſſimo Duci Francorum *b* Karolo, ut Miſſos ſuos mitteret ad Valentianas fiſcum; & ibi diligentiſſime requirere feciſſet, ubi famulus Dei Salvius, unà cum diſcipulo ſuo, requieſceret. Tranſacta autem nocte expergefactus Princeps, cœpit infra arcana cordis ſui volvere, quænam fuiſſet hæc viſio. Altera vero nocte admonitus iterum in ſopore noctis, ut juberet perquirere, quid actum eſſet ex famulo Dei Salvio. Iterata vero nocte tertia, venit ad eum Angelus Domini poſt pullorum cantum; percuſſoque ejus latere, dixit: Semel & ſecundo rogavi te, qui es Dux & Princeps exercitus Domini, ut perquirere feciſſes, & cum omni diligentia inveſtigare, ubinam famulus Dei Salvius Epiſcopus requieſceret. Cur non obediſti voci meæ? Feſtina velociter & accelera quantocius, adhibitis tecum Optimatibus ac domeſticis tuis in conſilium, & diligenter inveſtiga de prædicto famulo Dei Salvio ejuſque diſcipulo. Cave ne prætermittas imperium Domini Dei tui, quia viri illi amici & Martyres Dei altiſſimi facti ſunt. Expergefactus itaque Dux accerſivit & convocavit omnes Principes, Satrapas & Optimates, ac Magiſtratus & Duces, necnon & omnes domeſticos ſuos, qui gubernabant ſub ipſo regnum & imperium ejus, & expoſuit eis per ordinem, quid per triduum revelatum ei fuiſſet: intellexerat enim, Angelo Domini revelante, quod à Deo eſſet hoc decretum: præcepitque eis, ut diligenter inquirerent de morte & martyrio S. Salvii Martyris ejuſque diſcipuli, & per maximam mitterent ſolertiam in omnibus locis, vicis, villis, atque fiſcis, ſeu per omne regnum ſuum.

b

A Karolo Duce, tertiò monito viſione Angelica,

B

C

13 Miſit itaque primum idem glorioſiſſimus Karolus Dux Francorum nobiliſſimos viros ex domeſticis ſuis ad fiſcum, qui vocatur Valentianas. Hi vero ſummo ſtudio totis viribus fortiter inveſtigare cœperunt de nece impiiſſima viri Dei, ejuſque diſcipuli. Et convocantes Vicarios, Tribunos & Centuriones, Judices & Decanos Regis, congregata eſt ad eos multitudo populi non minima. Percunctari igitur cœperunt ſinguli per turmas ſuas, & diligenter inveſtigare, uſque dum pervenit ſors ad domum Genardi: ſtatueruntque eum in medio eorum, & caute obſervabant, interrogantes, & inquirentes ex his quæſtionibus, ad quas miſſi fuerant de ſancto viro inquirendas; ut ſi aliqua ei notitia fuiſſet comperta, eo quod ipſe eſſet Procurator de rebus fiſci illius, & villâ Brevitiâ, ubi latebant Sanctorum corpora. Inventumque eſt, eo confitente, qualiter ibi viri ſancti convenerant, & hoſpitium ſibi eodem in loco acceperant, atque quemadmodum Dominicæ reſurrectionis die horâ refectionis cum eo diſcubuerant. Et interrogaverunt ad eum Miſſi & domeſtici Ducis, & dixerunt: Quid actum fuit de viro illo, poſtquam à refectione ſurrexit? Genardus reſpondit: Iter ſuum arripuit, deinceps neſcio quid actum fuit. Domeſtici Regis ei dixerunt: Per ſalutem Domini noſtri Karoli, diverſis pœnis & tormentis te afficiemus, niſi dixeris veritatem.

missi Valentianas nobiliſſimi viri,

D

examinati Genardi,

14 Tum Magiſtratus Regis apprehenderunt Genardum unà cum filio ſuo Winegardo, necnon & Winegarium ſervum ſuum, qui in Sanctos Dei viros flagitioſiſſime injecerant manus; & adduxerunt eos ante conſpectum *c* Regis, & dixerunt ei: Iſti ſunt, Rex, viri ſceleratiſſimi, qui inique auſi ſunt extendere manus ſuper viros Dei ſanctos. Intuens autem in eos Rex, dixit eis: Audite me, viri iniqui & impiiſſimi: quare regnum noſtrum, quod nobis omnipotens Deus dedit ad regendum, ſic ſubvertere voluiſtis, ut extinguere feciſſetis nomen Chriſti de medio noſtrûm? Cur interfeciſtis viros ſanctos, quos omnipotens Deus ad nos & regnum noſtrum ſalvandum miſerat? At illi tremefacti obmutuerunt, & fixis oculis in terram, non audebant cernere faciem Regis. Dux vero diligenter obſervabat, inquirens ab eis qualiter geſtum fuiſſet erga Sanctos Dei. At illi narraverunt ei omnia, ſicut actum fuerat. Tum glorioſiſſimus Dux Francorum Karolus, furore commotus, præcepit lictoribus dicens: Ite accipite eos, & truncate Genardi & Winegardi virilia, & oculos eorum eruite. Winegario vero ſervo eorum tantum oculos eruite: nefas enim eſt, ut contra præceptum Domini quis agat, liber aut ſervus, & impunitus evadat. Lictores quidem Regis impleverunt omnia, ut eis fuerat imperatum.

cum filio & famulo adducunt ad Regem.

c

E

quibus Caroli Ducis juſſu oculi eruuntur.

15 Rex autem juſſit convocari univerſos Epiſcopos & Sacerdotes Domini, qui ibidem aderant, ut cum magna reverentia ſancta corpora ex illo loco ad locum alium transferrent. In die autem illa fecerunt Sacerdotes & univerſus Ordo Eccleſiaſticus dedicationem ſolennem Domino Deo exercituum, in honore B. Salvii Epiſcopi, cum gaudio magno, laudantes Deum & benedicentes Dominum. Tranſlata ſunt autem ſancta corpora die illa, & aromatizaverunt ea induentes linteaminibus ac veſtibus honorificis, & impoſuerunt ea in plauſtro *d* novo; appoſitiſque bobus, volebant illos vertere ad baſilicam S. Vedaſti Confeſſoris. Tanto autem pondere Spiritus ſanctus plauſtrum fixit, ut juga boum multa non valerent ex eodem loco movere illud. Videns omnis populus quod nequaquam valerent è loco illo vehiculum cum ſanctis corporibus movere, unanimiter cœperunt manus imponere, volentes iterum ad baſilicam *e* S. Pharaildis cum ingenti apparatu illud deferre, ſed nequaquam potuerunt. Tunc Pontifices ſummi & omnes Domini Sacerdotes dixerunt; Viri Fratres & Patres, non nobis videtur, ut Beati iſti in locis iſtis voluntatem habeant quieſcendi. Dimittite illos; forſitan revelabit Dominus, ubi eos requieſcere oporteat. Jam enim videtis, quod multa juga boum & multitudo populi, impoſitis manibus, nihil agere potuerunt.

Corpora ſacra elevata,

F

nequeunt transferri ad eccleſiam S. Vedaſti,

d

e aut S. Pharaildis:

Tollite

A Tollite ergo multitudinem hanc, & relinquite boves tantum duos cum vehiculo; & ubi Dei fuerit voluntas, forsitan eo patronum devehent. Fecit igitur populus, sicut Sacerdotes Domini dixerunt. *sed facile vehuntur ad ecclesiã S. Martini.* Ablata vero multitudine, & duobus tantum bobus relictis, mox tanta in eis fuit velocitas eundi, ut vix caterva populi eos summa velocitate currentes, ullatenus attingere posset, usque dum ad Valentianas fiscum, ante basilicam S. Martini devenirent, ubi Sanctus ille vivens, solitus erat frequentius orationis causâ convenire, expectantes ibi populum post se venientem. Denique convenientibus populis, deposuerunt Sacerdotes Domini sancta corpora venerabiliter de plaustro, intelligentes quod Domini voluntas esset, ut in eâdem basilica reconderentur. Sepelierunt igitur S. Salvium in eodem sacratissimo templo *f* gaudio magno repleti: gratias in excelsis agentes omnipotenti Deo, Sanctum suum mirificanti unà cum discipulo suo, *g* sexto Kalendas Julii, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus *h* per infinita secula seculorum. Amen.

B ANNOTATA D. P.

a *Quia nomen ignorabatur, dicitur ex tali causa* Superius *appellatus secundum Molanum & monachos Prioratus S. Salvii.*

b Karolo Martello, *ut suprà declaratum est. Alia Acta & Philippus Regem faciunt, qui non alius esse posset quam* Karolus Magnus; *sed male.*

c *Videtur intelligi* Theodoricus, *Rex à Martello constitutus. Consule suprà discussa.*

d Extra portam Valencenensem. *Colitur autem* S. Vedastus 6 *Februarii.*

e Ad pagum Brueil, *dictum inquit d'Outreman. Vita* S. Pharaildis *data est* 4 *Januarii.*

f *Postea* ecclesia S. Salvii *dicta: non placet autem in his Actis, quod ecclesia illa dicatur* Sancto adhuc viventi sæpius frequentata; *cum semel tantum, idque ante mortem immediate, ibi sacrificasse legatur.*

g *Colitur* Elevatio *in dicta ecclesia* XV *Octobris, &* Translatio VII *Septembris.*

h *Pars secunda concluditur.*

CAPUT III.

C

Beneficia sub Carolo Magno præstita. Perjurus punitur. Occisorum pœnitentia.

a *Dotatur hæc à Karolo:* 16 GLoriosissimus vero *a* Carolus Rex Francorum largitus est sancto Martyri Salvio partem tertiam ex omnibus facultatibus fisci illius *b*, quæ & ibi permanet usque in præsentem diem.

c 17 Eo namque tempore jussit Carolus Campum *c* magnum parari, sicut mos erat Francorum. Venerunt autem Optimates & Magistratus omnisque populus, & castra metati sunt d universi in circuitu, ubi *d* Dux residebat. Congregatis autem omnibus, adfuit inter eos unus è Ducibus, quem valde Rex diligebat. *Dux aliquis negans sororibus hereditatẽ debitam,* Clamare vero cœperunt sorores ejus adversus eum coram Rege dicentes: Piissime & gloriosissime Rex, gubernator & consolator noster, qui post Deum gubernas regnum & imperium Francorum, miserere dignare nobis duabus famulabus tuis orphanis, ut jubeas fratrem nostrum reddere partem hæreditatis nostræ, quam retinet post se injuste. Accersivit autem eum, misericordiâ motus super eas: & diligenter inquisivit ab eo, utrum earum portionem injuste possideret, an non. Dixitque ad eum: Audi fili, & acquiesce consiliis meis, & redde hereditatem sororibus tuis debitam; faciamque te honoratum valde ex fiscis & villis nostris. Erat autem vir ille valde Regi dilectus, & noluit acquiescere consilio ejus, sed cœpit magis ac magis contradicere, numquam se in vita sua ex eadem portione, quam possidere videbatur, quidquam eis redditurum. Ad hæc Rex respondit: Tu dicis quod eis nullam portionem reddere debeas; & istæ testificantur, quod earum hereditatem injuste retineas post te, hoc non mihi rectum esse videtur. Verumtamen ecce habemus hic Patronum Neophitum, quem Deus nobis manifestare dignatus est. Si hereditatem earum vis possidere, vade & da sacramentum super ejus sanctum sepulcrum: forsitan tunc manifestabit Dominus Deus, per ipsius *facto falso juramento ad sepulcrũ Sancti,* intercessionem, si justum sit tibi ad possidendum, an eis reddi debetur actio. Tunc infelix ille, cum magno gaudio acquiescens verbis ejus, ad sacrum Sancti pervenit sepulcrum: injectasque manus suas super illud, cum audacia magna juravit dicens: Per hunc locum sanctum, & B. Salvium Episcopum, quæcumque hæ sorores meæ de portione sua adversum me repetunt, nullatenus eis ex hac quidquam re debeo. Et peracto juramento statim medius crepuit, & disrupta sunt omnia viscera ejus, & per secretam alvi ejus naturam stercora proruperunt, & ex oculis ejus & auribus vel ore exivit sanguis, & cadens in terram factus est velut mortuus. Statimque domestici & amici ejus *morte subita punitur,* tulerunt ex eodem loco: nec ultra loqui potuit, sed post duarum vel trium fere horarum spatium vitam finivit. *e* Et factus est timor magnus in populo: & post hæc nullum fragile penitus sacramentum, in eodem sacratissimo loco, quisquam hominum mendaciter ausus est jurare. *e*

18 Igitur Genardus, pater Winegardi, omnem pecuniam & possessionem suam per testamenti seriem tradidit B. Salvio; & perditis oculis corporalibus, acceptis oculis spiritualibus, resedit omnibus diebus vitæ suæ in domo sua. *Pœnitent, Genardus sua tradit S. Salvio,* Winegardus itaque veniens ad fratrem suum Isembardum, dixit ad eum; Quid faciam, frater? Recognosco enim qualiter circa S. Salvium Episcopum, in impio crudelitatis scelere exarsi. Sed obsecro te, ut dones mihi consilium, quid facere debeam, ut indulgentiam ex hoc peccatorum meorum, Domino miserante, adipisci merear. Germanus quidem ejus non consenserat in necem, quam frater ejus in B. Salvio exercuerat: dixitque ad eum: Bonum est, frater mi, ut ad eumdem locum sanctum, in quo ipse Sanctus requiescit, quantocius properes: forsitan ipso intercedente accipies à Domino indulgentiam. Tunc Winegardus cum magno timore & tremore, ante primam diei horam pervenit ad januam basilicæ S. Salvii, & prostrato omni corpore in terram, cœpit orare. Cum autem diutissime voluisset in oratione persistere, commota est omnis basilica, & invasit eum intolerabilis timor & tremor; & in fugam retro conversus, pervenit ad *f* monasterium S. Amandi Confessoris, & ibi permansit lugens ac pœnitentiam agens omnibus diebus vitæ suæ. Servus autem ejus Winegarius, cum magna reverentia flens & ejulans, cucurrit ad S. Salvii basilicam:

Winegardus post orationes ad eum fusas in monasterio S. Amandi luget tota vita:

A silicam : & cum ingenti clamore ſtans ante ſepulcrum S. Salvii Epiſcopi, clamabat dicens ; Miſerere mei, vir Dei ſanctiſſime : ſcis enim ipſe, quia ob timorem Domini mei nefarium in te ſcelus perpetravi. Idcirco ſupplici corde & humili ſpiritu, deprecor, ut mihi hoc tam magnum flagitium ſervo tuo digneris ignoſcere. Et cum hæc dixiſſet, ſtatim proſtravit totum corpus ſuum humiliter ante ſepulcrum S. Salvii, cum ingenti gemitu & rugitu, manibus pectus tundens : tantaque ei inundatio lacrymarum confluxit, ut totum pavimentum quod erat ante ſanctum ſepulcrum, humefactum redderet. Et cum diu proſtratus jaceret in terra, inter amaras lacrymas, ex uno oculo viſum recepit. Ipſum vero uſque in diem mortis ſuæ paſcuæ gregum in ſervitio S. Salvii Epiſcopi deſervire *g* vidimus.

A. COÆVO EX MSS. *Winegarius ad ſepulcrum viſum unius oculi recipiens,*

greges cuſtodit S. Salvii.

g

19 Multa quidem & alia miracula, quæ longa ſunt narrare per ſingula, de ſancto viro vidimus & audivimus. Cæci viſum, debiles & claudi, & plurimi qui diverſo morborum genere teneri videbantur, nobis adſtantibus, ſanitatem priſtinam recipere meruerunt ; & modo, Chriſto Sanctum ſuum mirificante, recipiunt. Nos itaque, Fratres, qui geſta vel vitam S. Salvii ſummo cordis amore ſcribere curavimus, obſecramus eruditiſſimos lectores, vel omnes Deo ſervientes Sacerdotes, ejuſdem ſancti Martyris vitam legentes, ut orationem pro nobis ad Dominum fundere non dedigneminí ; quatenus eodem ſancto Martyre Dei interveniente, anima noſtra à peccatorum nexibus fiat abſoluta : quia in quantum laborare potuimus, vitam & geſta illius cum magno ſtudio ſolerter ſcribere curavimus. Magnificemus enim unanimiter, Fratres cariſſimi ; omnes omnipotentem Deum, qui eſt Pater in Filio, & Filius in Patre, cum Spiritu ſancto, in tribus perſonis unus Deus, trinus in unitate, & unus in Trinitate ; & laudes illi demus in excelſis, qui eſt ſemper mirabilis in ſuis Sanctis, qui contritos elevat, & lapſos in vera confeſſione reparat : qui confractos ſolidat, & nobis peccatoribus ad ſe converſis pœnitendo, miſericorditer peccata dimittit ; & hinc evectos ad paradiſi gaudia omnes in ſe credentes, Angelorum ac Sanctorum ſuorum agminibus clementer conſociat. Ipſi honor, laus & jubilatio, virtus & poteſtas ſine fine perenniter per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

Alia miracula patrantur.

B *Peroratio ſcriptoris.*

D

ANNOTATA D. P.

a *Eſt hic* Carolus Magnus *nepos per Pipinum Regem Caroli Martelli ; inter mortem autem hujus & regnum illius interfuerunt anni 27.*

b *Addit, d'Outreman*, tunc à Carolo Magno conſtructam fuiſſe Eccleſiam SS. Petri & Pauli, *adjunctam eccleſiæ S. Martini.*

c Curiam *paſſim appellant ſcriptores ejus ævi, vel* Placitum ; Comitia *Latinius dicerentur.*

E

d *Quidni hic legatur*, ubi Rex reſidebat ?

e *Deeſt hoc miraculum in aliis Actis. Philippus è contrario ipſum fuſe narrat ; ſed omittit pœnitentiam reorum.*

f *De monaſterio hoc late actum ad Vitam S. Amandi 6 Februarii.*

g *Hinc accuratè ſingula potuit auctor noviſſe.*

DE SANCTO PELAGIO

MARTYRE CORDUBÆ IN HISPANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P. ## De ſcriptoribus Actorum, circa genus mortis diverſis tranſlationibus & cultu.

C A. DCCCC-XXV. *Acta ab Ambroſio Morale edita*

Ambroſius Morales Cordubenſis, Hiſtoricus Regius, editis anno MDLXXII *D. Eulogii Martyris Cordubenſis operibus, de Chriſtiana republica atque imprimis de Sanctorum hiſtoria optime meritus, enumeratis ab illo Martyribus ſubjunxit pauculos, qui non multis poſt annis, ſub iiſdem impiis Arabum Regibus, paſſi ſunt ; exorſus à* D. Eugenia, *qua de egimus* XXVI *Martii inter Prætermiſſos, quod de ejus cultu antiquo nihildum liqueat. Inde porro ad* S. Pelagium *tranſiens, ſic præfatur :* Duobus poſt D. Eugeniam annis, hoc eſt Dominicæ nativitatis DCCCXXV, menſis Junii die XXVI, qui in Dominicam eo anno inciderat, Cordubæ D. Pelagius, martyrio, per omnem Hiſpaniæ eccleſiam uſque hodie celebratiſſimo, fuit coronatus. Cujus glorioſi triumphi fama, etſi ad exteras quoque regiones inclita permanarit, & in Saxoniam uſque remotiſſimam regionem actutum penetrarit ; ibique Roſwitham clariſſimam Virginem commoverit, ut ſanctiſſimi hujus Martyris victoriam, heroico carmine inſigni cum præconio deſcriberet ac celebraret ; & noſtrates etiam priſci hiſtorici ejuſdem meminerint ; Eccleſiæ etiam per Hiſpaniam multæ, in Lectionibus Matutinis, Martyrii ejus ſeriem retineant : ego tamen hic eam ejus Martyris hiſtoriam apponam, quæ (ut ſuo loco apparebit) ipſis martyrii diebus, ab eo qui tunc vixit & interfuit, ſcripta videatur.

F

2 Ea in pervetuſto codice, Gothicis litteris in membrana deſcripto, continetur, qui in inſigni S. Petri de Cardenna Ordinis S. Benedicti cœnobio, prope Burgos nobiliſſimam urbem, olim fuerat, & nunc in Regio S. Laurentii ad oppidum del Eſcurial aſſervatur. Codex etiam S. Eccleſiæ Toletanæ Sanctoralis, Smaragdinus dictus, admodum vetuſtus, eamdem iiſdem verbis habet S. Pelagii hiſtoriam. Vidimus etiam ipſam in veteri Tudenſis eccleſiæ Sanctorali : ibi enim indigenam Martyrem civemque ſuum, ſolenni in Sacris pompa, Tudenſes concelebrant. *Hinc ergo immediate acceptam recudit Prudentius Sandovallius, in Antiquitatibus Eccleſiæ Tudenſis, ejuſdem Epiſcopus ipſe anno* MDCX : *tum alii aliique ex alterutro ; ſed vel idiomate vulgari vel ſtylo contractiori ; ac denique verbotenus rurſum Joannes Tamayus de Salazar, in ſuo Hiſpanico Martyrologio, quem non pigebit imitari. Sed quoniam* ubique omnia

ex vetuſtiſſimo Ms. Cardenenſi

& ex ſimili Tudenſi à Sandovallio.

A nia corruptiſſime erant deſcripta, præterquam quod obſcura multa videbantur, quod fuit illorum temporum; nos, *inquit Morales*, quaqua ratione potuimus, nihil ferme immutantes, emendavimus. *Contulimus ergo utramque Moralis & Sandovallii editionem; cognovimuſque illius emendationem totam ſe continuiſſe intra ſcriptoria menda, Hiſpanicæ dialecto propria, ut* devacati *pro* debacchati. *Alia vero pauciſſima, recte atque ex auctoris ſenſu mutata, probabit diverſitas Lectionis, tribus dumtaxat locis notanda in margine.*

In iſto aderat nomen Raguelis Presb.

3 *In Codice Cardennenſi hic titulus aderat*: Vita vel Paſſio S. Pelagii Martyris, qui paſſus eſt Corduba civitate, ſub Habdarraghman Rege, die VI Kalendas Julii: *& in margine appoſitum*, Raguël Presbyter doctor fuit hujus Paſſionis Cordubenſis. *Hoc ita accipiendum putat Morales, acſi ſcriptum eſſet*, Raguel Presbyter Cordubenſis, ſcriptor fuit hujus Paſſionis: *deinde notat* hunc Raguelem ipſo S. Pelagii tempore vixiſſe, ut ejus Martyrium vidiſſe potuerit: nam de ejuſdem Martyris ſodalibus ſimul vinctis audiviſſe ſe aſſerit, quæ de præclara ejus ſanctitate ſcribit .... Loquitur etiam de ſancti Martyris ſepul-

B *in quibus non omnia æque certa,*

tura, tamquam Cordubæ adhuc corpus caputque permaneant, ſine ulla quæ tunc facta eſſet transferendi corporis mentione; *cum tamen inter Martyrium & Legationem Sancii Regis, pro eodem repetendo miſſam, ſolum interceſſerint anni* XXXV. Sodales non tacent, *inquit auctor num.* 4, & fama non ſilet: *præſentem autem nuſquam ſe indicat: & ubi dicit ſeorſim corpus fuiſſe poſitum, dubitare nos facit, ſatiſne certo ſcripſerit, quod miniſtrorum in eo deſævientium* alius brachium radicitus amputavit, alius tibias deſecavit: *rem longe aliter narrante Roſwitha, & velut ſi per baliſtam trans*

& diverſa à relatione Roſwithæ,

mœnia fluviumque excuſſus Martyr, repertuſque illæſus, capite dumtaxat imminutus fuerit, reliquo corpore in flumen merſo: quod ad ripam ejectum abſque capite invenerint piſcatores, alibi deinde caput alii; unde poſtea contigerit dubitare fideles, an utrumque vel certe alterutrum vere S. Pelagii *eſſet.*

quæ ſub Ottone II in Saxonia floruit,

4 *Vixit* Roſwita, *ſive* Hroſwitha, *aliàs* Roſwid, *formato ab equis paſcendis, vel rubro alboque coloribus nomine, in Ganderſcheimenſi Ducatus, nunc Brunſwicenſis apud Saxones monaſterio, quod anno* DCCCXLII *Ludolfus Saxoniæ Dux condidit, Altfridus Hildesheimenſis Epiſcopus locupletavit: & quia Ottonis primi Imperatoris geſta, juſſu ſecundi Ottonis ſcripſit, non modo Latino carmine pollens, ſed etiam Græce docta; Trithemius in Chronico Hirſaugienſi eam retulit ad annum* DCCCCLXXX, *poſt quem ſecundus Otto adhuc triennium vixit, & regnare cœpit Otto III. Gandersheimium autem per Viſurgim ac Leinam fluvios facilis aſcenſus eſt mercatoribus ex Hiſpania venientibus, adeo ut negotiatorum Saxonicorum aliquis, & tunc cum res ageretur Cordubæ præſens, æque certa aut certiora etiam ſcribere aut referre in patriam ſuam potuerit, quoad modum quam aliquis Chriſtianorum Cordubenſium, quibus minus tutum erat talibus intereſſe ſpectaculis, utpote magis expoſitis invidiæ ſuſpicionique Barbarorum. Hactenus ergo ſuſpecta eſſe non debet narratio Roſwithæ; eſto hæc minus diſtincte cognitam habuerit ætatem Martyris, & ſpatium temporis in carcere acti, ac genus illius; itáque crediderit filium Ducis Chriſtianorum à Barbaris capti, qui fuerat Epiſcopi eorum conſobrinus; neque curaverit aut ſciverit nominare templa, apud quæ humatæ Reliquiæ fuerunt.*

C *& quoad mortis genus, diſtinctiori auctore uſa fuit,*

licet de aliis rebus minus informata,

5 *Neſcio an adhuc nata erat Roſwithâ, cum res Cordubæ agebatur; itaque vix ante annum* DCCCCL *ſcripſiſſe de* S. Pelagio *potuit, & verſibus reddere quæ ſemibarbare ſcripta acceperat. Potuit autem ex ſuo de Cordubenſium atque Saracenorum rebus conceptu imperfecto & rudi, utriſque, cum Corduba caperetur, Regem dare; Saracenis quoque, quos Paganos haberi audiebat, Idololatras fingere; erroribus facile ignoſcendis Virgini tam procul viventi. Nos, ut accepimus, ita damus ex editione Poëmatum ejus, Norimbergæ procurata anno* MDCI *per Conradum Celte, primum in Germania laureatum Poëtam: qui tamen libraria menda in talibus frequentia, non omnia correxit; ſed multa nobis per conjecturam emendanda reliquit, uti ex margine apparebit, indiciis exerrantis ſcriptionis antiquæ onuſto: hoc enim ad fidelitatem pertinere putamus. Abſque ejuſmodi correctionibus ecgraphum à Bollando nactus Tamayus, pleraque inemendata recudit; neque in Notis laboravit, ut lectorem doceret, quid inter Roſwithæ & Raguelis narrationem intereſſet. De illa quid ſentiam, jam explicui; de hoc etiam cœpi dicere, eum neque præſentem Cordubæ fuiſſe, licet ortu forſitan fuerit Cordubenſis, ideoque creditus rem diligentius exploraſſe; neque videri ſcripſiſſe quidquam, ſed ſcribere volentem, pro eccleſia aliqua novi Martyris cultum amplexâ, docuiſſe quæ noverat vel noſſe ſe putabat.*

D AUCTORE D. P.

Ejus Poëma hic recuditur, ſed emendatius.

Alia qui ſcripſit ex Raguelis relatu,

6 *Utrum autem ſcripta ejus relatio ſit, antequam in Saxonia carmen ſuum Roſwitha elaboraret, haud facile dixero: unum mihi videor poſſe definire, quod id ille fecerit non valde diu ante annum* DCCCCLX, *cum ſcriptor ita ordiatur,* Temporibus illis cum ſæviſſima orta fuiſſet tempeſtas Chriſtianis, *quæ verba notabile temporis intervallum indicare ſunt apta. Magis incertum eſt, cui Eccleſiæ primum ſcripta ſit Paſſio iſta. Martyrem quidem ſic invocat Auctor,* Patrocinare Eccleſiæ, eamque foveto indefeſſis præſidiis, quam tibi famulari conſpicis votorum obſequelis, quatenus te coram Deo habeat Patronum, quem Gallæcia oriundum, ſed Martyrii ſanguine Corduba tenet glorioſum. *Non erat tamen is eccleſiæ Cordubenſis ſtatus, ſub Maurorum jugo gementis, ut ab illis interfecto Martyri Officium condere, eumque feſtivius celebrare auderet. Ergo particulam* ſed, *interpretabor* licet; *& ipſam ſuſpicabor in Tudenſi Eccleſia, pro cujus Epiſcopo ille fuerat in captivitatem datus, initium factum ejus publice invocandi. Tali enim ſuſpicioni favet, quod præter Paſſionis hiſtoriam, etiam alibi repertam, in ſola illa repertum fuerit, ideoque & veroſimiliter compoſitum Officium totum proprium cum Miſſa, qualia Sandovallius excudi fecit: ubi ad Veſperas primas ita in Hymno:*

quæ prima cultu Sancti ſuſceperit,

E *videtur Eccleſiæ Tudenſi ſcripſiſſe,*

F *ut civis ſui:*

En ſancte Martyr, adoleſcens Pelagi, preces ſuſcipe
Tudenſium fidelium, deferque vota ſingulis....
Ut ortuſque Gallęcia, paſſuſque ſiſtis Corduba,
Pro nobis Chriſtum ſupplica, ſuperna pariens gaudia.

7 *Porro quam cito cœperit ille coli, per ea quæ Hiſpani fideles tenebant ad Septentrionem & Orientem regna, Mauris obtinentibus omnia eaque meliora ac majora ad Meridiem & Occaſum, ſatis appareret, ex inſtrumento cujuſdam Blaſii, quod Prudentius Sandovallius, in libro fundationum monaſticarum num.* 2 *pag.* 46 *producit, confirmatum à Rege Navarræ Garcia Sancii, Æra* DCCCCLI, *id eſt anno Chriſti* DCCCCXXXIII, *octavo dumtaxat poſt Sancti agonem. In eo enim donatur Abbati S. Æmiliani, Geneſio, eccleſia* S. Pelagii, *cum quadam ei juncta hereditate, in villa Solii Rivogienſis provinciæ, ad Caſtellam veterem pertinentis. Alia multo celebrior, ſub ipſius & S. Joannis Baptiſtæ invocatione, ædificata in urbe Legionenſi fuit à Rege*

cito late diffuſum,

ſtructis mox eccleſiis.

A AUCTORE D. P.

Sancio, hujus nominis I ; poſtquam is pacem ſimul & corpus Sancti à Cordubenſi tyranno petitum miſiſſet anno DCCCCLX ; *in quam deinde ſeptimo poſt anno ipſum attulit ejus filius Ranimirus III. Et Tamayus quidem, producto veteri, ut appellat, Carmine ; credi vult, quod fuit*

Tranſlatio Legionem an. 967 an 28 Novembris?

Quarta Kalendarum dies adnumerata Decembris,

quando ſacrum pignus excepit Legio. Sed Carmina Tamayi toties convicta ſunt falſitatis, ne dicam fictionis, totieſque deinceps convincentur, ut omnia debeant eſſe ſuſpecta. Et hoc quoque loco novitatem facile ſtylus prodit. Quare de die tunc incipiam credere, cum veterum Breviariorum Kalendariorumque teſtimonia Tamayus produxerit: quod hic non facit, facturus ſuo more ſi potuiſſet.

altera Ovetum an. 985.

8 *Neque vero diu licuit Legionenſi urbi bono illo frui: nam anno* DCCCCLXXXV, *metu barborum urbi imminentium, cum omnibus, quæ ibi cives habebant cariora, Ovetum fuit tranſlatum. Noſter tamen Ribadineira, alio quidem avectum tunc corpus non negat, ſed Ovetum primo allatum dicit anno* MXXIII *die* VIII *Novembris, quo nempe Rex Ferdinandus ipſius tranſlationem aliquam celebravit.* Monaſterium vero, *inquit Morales*, quod primum

B *Eccleſiæ nunc plures ei ſacræ,*

ab Sancio Rege ad reponendum Martyris corpus fuit Legione ædificatum, Almanſere totam urbem devaſtante cum fuiſſet dirutum ; poſt ejus urbis cœnobiique reſtaurationem divi Iſidori corpori excipiendo locum dedit (*anno* MLXXIII); ab eoque Divo nomen novum accepit. Sed prior jactura multis aliis iiſque magnificis [operibus] quæ hodie per Aſturiarum, Galleciæ & veteris Caſtellæ regiones cernimus, abunde ſatis eſt compenſata. *Sola Corduba (quaſi ad ſe non amplius pertineret Sanctus, cujus alio tranſlatæ Reliquiæ erant) tarda fuit in ejuſmodi Officio uſque ad annum* MDLXXXVI, *quando urbis Epiſcopus Antonius de Pazos, natione Gallecus, ſub Sancti ſui gentilis nomine inſtituit fundavitque ſeminarium & collegium Clericorum, quod ejus deinde ſucceſſores confirmarunt, & nova dote conſtituta, propterea quod prior eſſet litigioſa, denuo ſtabiliverunt, teſte Martino de Roa, in hujus Sancti Vita inter alias Sanctorum Cordubenſium anni* MDCXV. *Ovetenſis porro Eccleſia, æque ac Legionenſis, cum adhærente ſibi Virginum monaſterio antea ſimiliter ſancti Joannis Baptiſtæ erat: nunc vero etiam* S. Pelagii *propter præſentiam corporis ejus appellatur: quod nomen qui contractius vulgo pronuntiant,*

C

Sampayo *efferunt, unde inter Hiſpanorum cognomenta illud apud Luſitanos uſurpatum, ſicut & patronymicum* Paëz, *à* Payo *derivatum.*

& cultus ubique fere per Hiſpaniam:

9 Reliquæ per Hiſpaniam eccleſiæ, *inquit Morales*, paucis exceptis annuam ejus feſtivitatem concelebrant, *quod eorum Ritualia & Kalendaria ſatis docent. Sed apud exteros ſero admodum nomen illud in ſacros Faſtos receptum eſt: errant enim qui Uſuardum nominant, ipſomet Sancto vetuſtiorem Scriptorem. Pauca foriaſſis, eaque recentiſſima, ac multipliciter interpolata exemplaria ejus, & quidem corrupto loci nomine, ſic meminerunt:* Civitate Longina S. Pelagii Martyris *: quod Ms. Florarium & Carthuſiani Bruxellenſes ſunt ſecuti. Molanus correxit, &* Cordubam *poſuit. Maurolycus deinde ac Galeſinius ſuis Martyrologiis Sanctum inſcripſerunt, quaſi* in Legionenſi civitate *paſſum. Hos ſecuti Romani Recognitores primi ita ſcripſerunt*: Apud Legionem Hiſpaniæ civitatem S. Pelagii adoleſcentuli, qui ob confeſſionem fidei, juſſu Abdarameni Saracenorum Regis forcipibus ferreis membratim præciſus, martyrium ſuum glorioſe compleyit. *Sed Baronius*

nomen ſero inſertum Martyrologiis exterorum,

cum, lecto Ambroſio Morales, & Truxilli Theſauro concionatorio, didiciſſet, Cordubæ paſſi corpus nunc eſſe Oveti; primum verbum mutari ſuaſit, & ſcribi; Cordubæ in Hiſpania. *Potuiſſet etiam mutari, quod ibidem dicitur* forcipibus ferreis membratim præciſus. *Nihil ejuſmodi legitur in Vita, aut in citatis auctoribus Morale ac Truxillo.* In Forcipes *quidem* ferreas appendi *juſſum Sanctum, habent Acta*, ac ſtrictim ſurſum deorſumque levari: *ſed* forcipes *hic intelligi* furcas, *per modum equulei erectas, res ipſa loquitur, & nihil iſtæ faciunt ad forcipes illas, de quibus diſſerit Baronius in Annotationibus ſuis.*

D *nec ſine mendis,*

10 *Primus talis ſententiæ auctor fuiſſe videtur Joannes Vaſæus, in Chronico Rerum Hiſpanicarum, ſub annum* MDLI *abſoluto; ubi tam Raguelis quam Roſwithæ relationes redigens in compendium, prioris verba ſic intellexit, acſi tyrannus mandaverit,* ut forcipibus ferreis ſtrictum Pelagium membratim ſcindant. *Huic proximus accedit Joannes Baſilius Sanctorius, in Flore Sanctorum* (*ſic Legendaria vocant Hiſpani*) *primum edito Cæſaraugustæ anno* MDLXXVIII, *quem ſeptennio poſt habemus Bilbai recuſum, ubi dicitur tyrannus mandaſſe,* que lo atenealazzen, haſta quela alma le ſaliceſſe de las carnes, *id eſt,* ut forcipibus eum diſcerperent, quoad anima egrederetur de corpore; *idque factum ait,* à prima uſque ad veſperam. *Antiquiora ejuſmodi Legendaria non videntur* Pelagii *paſſionem habuiſſe, vel in communi per annum ordine, vel inter Extravagantes, ut appellant, relatam. Nam quod apud nos eſt, Hiſpali editum Hiſpanice anno* MDXXII, *nihil habet de* S. Pelagio : *nihil etiam quod Ulyſſippone prodiit Luſitanice anno* MDLXXXV, *Archiepiſcopi Bracarenſis juſſu collectum per Didacum de Roſario. Joannes de Marietta, in hiſtoria Eccleſiaſtica Hiſpaniæ, edita Conchæ anno* MDXCVI, *inſeruit quidem* S. Pelagii *Paſſionem lib. 2 de Martyribus non Pontificibus cap. 77; ſed de forcipibus tacuit, ſolumque ſcripſit Martyrem à carnificibus finiſſe* ad tormenta palo ligneo alligatum & excruciatum, ab hora decima uſque ad noctem : *idem habet Alfonſus Villegas in opere excuſo Cæſaraugustæ anno* MDCXXVI *ſeu prius forte Valliſoleti ante duodennium ;* & ab horâ tertiâ in veſperam, *ait*, continuatam ad palum carnificinam ; *ſed non aliam, quam quæ in Actis Latinis deſcribitur : ſicuti nec aliam deſcripſerat, illis aliquantò accuratior Petrus Ribadineira noſter ; qui nec pali quidem meminit, ſed equulei, ante membrorum diſſectionem adhibiti. Dicit tamen etiam ipſe,* à prima poſtmeridiana totis ſex horis *duraſſe ſupplicium ; cum Acta dicant illud* horâ decimâ *conſummatum : ut videantur auctori ab ortu ſolis ad occaſum horæ numerari, more forſitan tunc uſitato Saracenis etiam in Hiſpania.*

ſero etiam inſerta paſſio vulgatis Legendariis,

E

horum quoad durationem ſupplicii differentia.

F

ACTA

Ex relatu Raguelis Presbyteri coævi.

Prologus,

1 ILluſtre quidem cujuſque operis tunc habetur exemplum, cum ejus narrationis textus cœptum bene tenuerit curſum : quia ex hoc maxime ad laudem probationis * proficitur ſubſequentis, ſi ultima haud diſcrepaverint primis, ut quæ fuit cœpti cauſa initii, ſit etiam ad complementum operis peragendi. Et licet noſtra ſcriptio martyrium diſponere nititur fideliſſimi teſtis ſui, tamen primordiis non diſ-

* proficit

jun-

A jungitur, ubi ſupplicium paratum extitit populis Chriſtianis. Unde autem orandus eſt Dominus, ut loquendi nobis in laudem ſui præbeat initium, quod conſummato opere, nullus penitus habeat diffidium: quo tandem ille foris reſonet in lingua, qui auctor erat intus in conſcientia.

a *Pro Epiſcopo patruo*

2 Igitur temporibus *a* illis, cum ſæviſſima orta fuiſſet tempeſtas Chriſtianis; contigit, ut totius Hiſpaniæ hoſtes contra Galleciam moverentur; ut, ſi fieri poſſet, funditus ea ſubverſa, fideles omnes dominatio poſſideret externa. Sed non deſtitit divinum omnino auxilium, temeritatem reprimens indebite contra ſuos venientium. Ad quemdam itaque locum *b* cum prædicti hoſtes perveniſſent, è contra Chriſtianorum exercitus occurrit, & ſeſe utrique obviaverunt. Mos eſt autem Regis fidelium Chriſtianorum, ut ſuos ſimul ſecum in expeditione Epiſcopos habeat. Conſerto itaque prælio, ita populus Dei in fugam verſus eſt, ut etiam ipſi Epiſcopi *c* cum aliquantis fidelibus captivi tenerentur: in quibus autem unus nomine fuit Hermoygius, qui ferro vinctus Cordubæ carcere manſit clauſus. Porro, quia divinitus varia ſunt judicia his, quos omnipotens Deus ad regna vocat cæleſtia; feſſus iſte Hermoygius Epiſcopus carceris anguſtiis, ac ferri oneribus, obſidem pro ſe ſuum dedit ſobrinum, nomine Pelagium; ea quoque ſpe retenta, ut ipſo abeunte captivos mitteret, quibus hunc ſobrinum redimere poſſet.

b *Cordubæ captivo,*

c

B *obſes datur Sanctus:*

qui carceralis ærumna purgatus,

3 Verum ſolita divinitus affuere beneficia, quæ hunc Pelagium ita illuminarunt, ut carcerem haberet probationem, vel quotidianorum, ſine quibus humana fragilitas vivere non poteſt, caſuum limam; ut eo etiam ſibi hoc ergaſtulum ad ablutionem induceret peccatorum, qui antea in propria poſitus patria cum eſſet, quamvis puer, abſque illecebris vitam nequibat ducere incentivorum; quia vix homo in honore poſitus, Deo placere poteſt, cum ſibi quæ tua

Matt. 7, 13

ſunt, quiſque vult vendicare. Unde Dominus dicit viam eſſe arctam, quæ ducit ad vitam, latam vero & ſpatioſam, quæ ducit ad perditionem. Revera quanto facilius eſt ex proſperis ad ima dilabi, tanto unicuique congruentius extat ad ſublimia per aſpera & confragoſa provehi: quinimo,

C unde morti ſimilis extat, inde Angelorum opportunius curiæ aſſociatur.

ab an. 10 *ætatis*

4 Igitur iſte beatiſſimus Pelagius, ſibi divinitus hæc omnia inſpirata, juxta quod ejus narrant indicia, examinans, caute in carcere vivebat, ubi ferme decem annorum ætate clauſus fuerat. Porro qualem ibidem ſe gerebat, ſodales non tacent, & fama non ſilet. Erat enim caſtus, ſobrius, quietus, cautus, orationibus vigil, lectioni aſſiduus, Dominicorum præceptorum non immemor, bonorum colloquiorum aſcitor, malorum expers, riſui non facilis. Elegerat enim ſibi magiſtrum Paulum Apoſtolum, in doctrinis vigilantem, deprecationibus inſtantem, anguſtiis communicantem, in preſſuris non deficientem. Quapropter ſolers erat in lectione, ac facilis in doctrina: eadem quippe illius extabat converſatio; de illa nihilominus reſponſio, qua (eo reluctante) ſi quando forte quivis diſſimilis fidei garrulus aderat, refutatus * abibat. Sic præterea mente vel corpore ſervabat integritatem, ut putares eum non niſi futurum martyrium præmeditantem: utpote cum talia præberet indicia, quæ nullatenus cæleſtia admitterent gaudia. Quis vero talem indolem plau-

mira cœpit enitere virtute;

* reputatus

fibus non efferet, quam ſpecies foris pulcherrima paradiſigena prærogativa jam decoraverat. Cui ſane intus manebat inſtructor Chriſtus, qui foris erat formæ illuminator: quo ipſum etiam celebraret magiſtrum ſpecie vultus, qui mente haud dubie dignum regebat alumnum.

D AUCTORE COÆVO.

5 Purificat quoque vas ſuum, dignum parans habitaculum, in quo poſt paululum ut ſponſus lætaretur; & de quo ſacro laureatus cruore ſibi ſuiſque amplexibus, inter Sanctorum curias dignus honore famulus jungeretur; ut binâ tam virginitatis quam paſſionis uberius coronâ ditatus, duplicem ferret de hoſte triumphum; cum & divitias abhorreret, & vitiis non cederet. Ergo merito duplum pertigit ad bravium, qui cum ſuis ſatellitibus hoſtem calcaverat tetrum. Manens vero S. Pelagius promiſſionibus reſiſtendo fortis, ac vitiis ſane non cedendo laudabilis: quantum interea ille antiquus hoſtis, ſuis criſtatus nequitiis, eum irretire, nunc aperte, nunc tacite conabatur; tantum propriæ malitiæ calliditate, ſub ipſius (Deo annuente) proſtrabatur pedibus infirmus. His vero per trium annorum, & ſemis circulum probabiliter geſtis, forte quodam die Regii *d* Tironis cujuſdam ſatellites affuere, qui hujus beatiſſimi Pelagii venuſtiorem vultus pulchritudinem ſuo Domino eſſe nuntiaverunt. Nec immerito pulcher foris intuebatur, quia Domino Jeſu Chriſto intus pulchrior diligebatur. Hoc pacto ſtulti homines & veritatis neſcii, ejus formam gurgitibus vitiorum putabant obruere, quam idem Dominus noſter inter ſanctarum Virginum choros ſuis à dextris pollicebatur ſtare; non utique intelligentes miſeri, Domino non poſſe contraire, qui nec ſuum album aut nigrum unquam capillum poſſet facere.

præſertim caſtitate,

E *d Tredecennis laudatur Regi à forma,*

6 Quæ interea fama, Regis auribus innoteſcens, ei optime, ſed non recte placuit: cum Dei famulus Pelagius, in carceris etiam anguſtiis pulcher apparuit. Rex itaque inter epulas poſitus, apparitores miſit, qui futuram Chriſti hoſtiam ſuis ſiſterent conſpectibus intuendam. Sed quia omnipotenti Deo poſſibilia manent cuncta, dicta factis complentur, & Dei famulum Pelagium præcipites ſatellites cum vinculis rapuere; ita ut ſtridentes in aula Regis, cum amputarentur, catenarum tumultus audirentur. Gaudentes itaque mente cæci Regi offerre mortali,

F

* diſpenſaverat.

cujus jam ſibi Chriſtus animam nexu * diſponſaverat inſeparabili, eum Regis conſpectibus, trabea indutum regali, obtulerunt. Beatiſſimi auribus pueri muſſitantes, quod ad tantum perduceretur honorem ejus ſpecies. Ad quem illico Rex inquit: Puer, grandis te honoris falcibus ſublimabo, ſi Chriſtum negare, & noſtrum volueris prophetam verum eſſe dicere. Nonne qualibus, quantiſve potiamur regnis, vides? inſuper addam tibi numeroſam auri vel argenti copiam, veſtes optimas, ornamenta pretioſa. Sumes præterea tibi, qualem ex his tyrunculis elegeris, qui tuis ad votum moribus famuletur, ſed & cortes offeram ad habitandum, equos ad utendum, delicias ad fruendum. Porro, & de carcere quantos petieris educam, & parentibus etiam tuis, in hanc, ſi volueris, regionem advocatis, immenſas dignitates conferam.

eique inter epulas ſiſtitur:

ad apoſtaſiam ſolicitatus,

7 At vero ſanctus Pelagius univerſa deſpiciens, ac ridenda eſſe intelligens; Hæc ait, quæ demonſtras, ô Rex, nihil ſunt, & Chriſtum non negabo; Chriſtianus tui, ſum & ero; nam & hæc omnia finem habent, & cum ſuis ſpatiis

generoſe recuſat,

A tiis transeunt. Porro Christus, quem ego colo, AUCTORE COÆVO. nescit habere finem, qui nec initium habet ullum: ipse namque est qui cum Patre & Spiritu sancto unus permanet Deus; qui nos ex nihilo fecit, & universa potestate continet. Interea cum *seque martyrio offert.* eum joculariter Rex tangere vellet: Tolle, canis, inquit sanctus Pelagius; numquid me similem tuis effeminatis existimas? Et illico vestimenta quæ indutus erat, scidit, & fortem in palæstra se athletam constituit; eligens digne pro Christo mori, quam turpiter cum diabolo vivere, & vitiis inquinari. Ipsum vero adhuc suaderi posse Rex existimans, suis præcepit tironibus, ut eum suasoribus delinirent lenociniis, si forte apostatando tantis acquiesceret regalibus pompis. Sed ille (adjuvante Domino) fortis stetit, & intrepidus permansit; Christianum se solummodo prædicans, ejusque per secula præceptis obsecundare se dicens.

8 Cujus ferventissimum Rex spiritum con- *Ergo varie cruciatus,* tra se persistere videns, atque in suis se desi- *e* deriis spretum esse intelligens; irâ stimulatus; Appendite, inquit, illum in forcipes *e* ferreas, ac B strictim tamdiu sursum deorsum vicissim levantes, deponite, quousque aut animam exhalet, aut Christum esse Dominum deneget. Quod beatus Pelagius forti animo pertransiens, stabat intrepidus, qui adhuc pro Christo pati penitus non recusabat. Cujus cum immobilem Rex constantiam videret, jussit eum membratim gladio scindi, & in flumine projici. Qua ministri *membratim discinditur:* potestate accepta, per tam immania in eum exerto pugione ludibria debacchati sunt, ut eos putares sacrificia componere de eo, quem immolari eis * inficiis in conspectu Domini nostri ** in citiis.* Jesu Christi erat necesse; & qui jam electus manebat in cælis, adhuc duriter patiebatur in terris. Nam alius brachium radicitus amputavit, alius tibias desecavit, alius etiam cervicem ferire non destitit.

9 Interea stabat Martyr intrepidus, ex quo *Christum invocans moritur,* guttatim sanguis destillabat pro tudore profluus; nullum interim præter Dominum Jesum Christum invocans, pro quo pati non recusabat, dicens: Domine, eripe me de manu inimicorum meorum. Quem sane divina potestas non deseruit, faciens illum in pœnis Confessorem, ac sub gladii mucrone gloriosum in cælis Martyrem. C Porro, manus quas ille ad Deum levabat, illi sceleratissimi, gladio amputabant. Inter quæ beatissimus Pelagius fessus anhelabat: & quia qui hominum misereretur, non aderat, Deum solummodo invocabat. Clamabat quidem athleta fortissimus, sed præsens certamini præerat *& à fidelibus sepelitur.* Dominus, Veni, inquiens, accipe coronam, quam tibi ab initio promisi. Inter hæc spiritus migravit ad Deum, corpus vero projectum est in fluminis alveum. Sed post hoc nullatenus defuere fideles, qui illud quærerent, atque ad sepulcrum honorifice deferrent. Cujus quidem caput cœmeterium tenet S. Cypriani, corpus vero cespes S. Genesii. *f*

10 O vere dignum Deo martyrium horâ septimâ cœptum, vespere autem eodem die consummatum! Quis unquam tale donum ullis compensare valebit sermonibus? Nam pro carceris squalore, reddita est ei cæli gloria; pro angustiis temporalibus, meruit cæli munera; pro patria quam reliquit, possidet paradisum quem optavit. Dimisit sane parentes vel fratres, sed nunc Angelos habet consortes. Omnis (inquit sermo divinus) qui dimittit patrem, aut matrem, &c. propter nomen meum; centuplum D accipiet, & vitam æternam possidebit. Sustinuit Matt. 19, 29 membris gladium, qui nunc cælorum obtinet regnum. O beatissime testis Pelagi, qui inter *Epilogus.* delicias minasque Christum confitearis, ac blanditiis cedere nolis; eligens magis mori pro veritate, quam vivere seculo & carere justitiâ; & quem jam Christus in sorte habebat electorum, promissionibus noluit cedere perditorum. Unde, quæsumus sancte Martyr, Ecclesiæ patrocinare, eamque foveto indefesse præsidiis, quam tibi famulari conspicis votorum *g* obsequelis: quate- *g* nus te coram Deo habeat Patronum, quem Gallecia * oriundum, sed martyrii sanguine Cor- ** Galleciæ.* duba tenet glorioſum. Igitur hic beatissimus Pelagius, ætate circiter tredecim & ferius passus est annorum; Corduba (ut dictum est) in civitate, Habdarraman Rege imperante; die videlicet Dominicâ, horâ decimâ, *h* sexto Ka- *h* lendas Julias, Æra DCCCCLXIII *i*, regnante *i* Domino nostro Jesu Christo, qui vivit & regnat cum Deo patre, in unitate Spiritus sancti, unus in trinitate Deus, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA D. P. E

a *Quibus scilicet* Ordonius *Rex Legionis simul & Galleciæ, imperabat, ab an.* 913; *&* *Mauris Cordubensibus* Abberrahaman, *haud diu post initium seculi* x, *regno avi sui potitus, præteritis fratribus.*

b Mindoniam *appellat Sampyrus, vulgo* Mondoñedo, *inter Compostellam & Ovetum mediam: sed utroque loco paulò magis septentrionalem. Idem Sampyrus non hic, sed ad Juncariam in Catalaunia, altero post triennium prælio captos Episcopos, aut: sed Raguele & Roswitha, contra Gallecos pugnatum. consentientibus, ipsum memoriâ lapsum puto.*

c *Scilicet* Hermoygius Tudensis, & Dulcidius Salmanticensis, *teste Sampyro.*

d *Videtur Principem, seu Regis filium intelligere; aut saltem honorarium illius ephebum, ut infrà num.* 6. Rex suis præcepit tironibus.

e *Jam dixi,* Forfices *intelligi, quibus veluti ex equuleo suspendebatur Martyr.*

f *Hinc constare notant Morales & Sandovallius, scripta hæc esse, antequam corpus transferretur Legionem an.* 960. *Porro* S. Cypriani *Carthaginensis celebrem in Hispania cultum testatur versibus suis S. Prudentius; & Basilicæ Cordubensis meminit Eulogius. De* Genesio *Arelatensi dubitaret nemo, quin hujus cultum Hispani acceperint ex Gallia, uti & reliquos sacrorum ritus (qui deinde apud Mozarabes permanserunt) nisi novarum Chronicarum nuperi figuli, sub nomine Juliani induxissent proprium Cordubensibus* Genesium, *sub Nerone passum, cujus quia dies ignorabatur, memoria & cultus sit* 25 *Augusti cum Arelatensis memoria & cultu confusus. Verum, ut is in numero Sanctorum recipiatur à nobis, certiori & antiquiori teste indiget.* F

g *Quatenus scilicet sub Mauris licebat, sublato Abdarhamene, & persecutione cessante.*

h *Conveniunt hi characteres in annum Christi* 925, *qui habuit litteram Dominicalem* B, *ut bene observat Morales; qui licet in suo codice invenerit notatam* Æram DCCCCLXIV, *voluit tamen solum imprimi* DCCCCLXIII. *Hoc cum legerit Sandovallius; mirum est, quod non solum imprimi fecerit Æram* 964 (*pro qua per errorem typographicum invenitur apud illum* 864) *sed etiam in margine notaverit, an.* 926 *habuisse litteram Dominicalem* B, *&* 26 *Junii in Dominica. Correctionem necessariam cum Tamayo*

A *mayo teneo in anno: nec (ut recte observat Morales) possumus opinari quidquam erratum in die* V Kal. *& legendum* VII Kalendas: *nam si* 25 *Junii passus esset Sanctus, non voluissent ecclesiæ Hispanicæ transferre ejus festum, in diem, SS. Joannis & Pauli Officio impeditum.*

i *Sampyrus* DCCCCLXII, *sed ex dictis corrigendus.*

ALIA ACTA

A Hrosvitha Monacha eodem seculo scripta.

Ex editione Norimbergensi anni 1601.

PRÆFATIO.

1 INclyte Pelagi, Martyr fortissime Christi,
Et bone regnantis miles per secula Regis,
Respice Hrosvitham miti pietate mitellam,
B Me tibi subjectam devota mente famellam:
Quæ te mente colo, carmen quoque pectore promo:
Et fac exigui supero de rore rigari
Pectoris obscurum, mihi jam clementior, antrum;
Quo possim laudum condigne mira tuarum,
Famosumque tuum calamo signare triumphum,
Et quam nobiliter mundum cum morte cruentum
Vicisti, nitidam mercatus sanguine palmam.

* *Edita*, jam ruis clementius, *quod librarii oscitantiâ corruptum restituens, pergam porro in gratiam lectoris, similia simili libertate corrigere, illo tamen in Margine vel in Notis admonito.*

CAPUT I.

Corduba à Mauris subacta, Abderrhameni ibi regnum, victoria de Christianis.

2 PArtibus occiduis fulsit clarum decus orbis,
Urbs augusta, nova, Martis feritate superba:
C *Cordubæ urbi inclitæ,* Quam satis Hispani cultam tenuêre coloni,
Corduba famoso locuples de nomine dicta:
Inclyta deliciis, rebus quoque splendida cunctis,
a Maxime septenis *a* Sophiæ repleta fluentis,
Nec non perpetuis semper præclara triumphis:
Olim quæ Christo fuerat bene subdita justo,
Fudit & albatos Domino baptismate natos.
Bellica sed subito virtus bene condita jura
Mutavit sacræ fidei, spargendo nefandi
Dogmatis errorem, populum læsitque fidelem.
Perfida nam Saracenorum gens indomitorum
Urbis Marte petit duros hujusce colonos;
Eripuit regni sortem sibi vir quoque clari,
b Extinxitque bonum Regem *b* baptismate lotum,
sedà Saracenis occupatæ, Qui pridem merito gessit regalia sceptra,
Et cives justis domuit quot *c* tempora frænis.
c 3 Hostili ferro certè quo jam superato,
Ac reliquo victo tantâ de cæde popello;
Ductor barbaricæ gentis, structor quoque pugnæ,
præfectus tyrannus, Vir sat perversus, vita rituque profanus,
Vindicat imperii sortem sibi denique tanti;
Collocat & socios populato rure nefandos,
Impiens mœrentem non paucis hostibus urbem.
Polluit & veterem puræ fidei genitricem
Barbarico ritu, * quosdam (miserabile dictu!)
Paganos *d* justis intermiscendo colonis;
Quo sibi suaderent patrios dissolvere mores,
Deque profanato secum sordere sacello.
Agmen sed tenerum, Christo pastore regendum,
Jussum perversi respuit mox triste tyranni,
Dicens malle mori, Legem quoque morte tueri,
Vivere quam stulte sacris famulando novellis.
Quo Rex *e* comperto, non absque sui fore damno
Sensit, si cunctis pariter prædivitis urbis,
Quam crebro validæ cœpit luctamine pugnæ,
Civibus excidium mortis conferret amarum.
Ob quod decretum, prius immutando, statutam
Sanxit mox legem, vulgato dogmate, talem:
Ut quisquis Regi mallet servire perenni,
Et Patrum mores olim servare fidelis
Hoc faceret licito, nullâ pòst vindice pœna;
Hae solum caute servatâ conditione,
Ne quis præfatæ civis præsumeret urbis
Ultra blasphemare *f* diis, auro fabricatis,
Quos Princeps coleret, sceptrum quicumque teneret,
Seu caput exacto citius subjungere ferro,
Et sententiolam lethi perferre supremam.
His ita digestis simulata pace quievit,
Obruta mille malis toties urbs nempe fidelis.
Sed si quos ignis Christi succendit amoris
Martyriique * fitis suasit corrumpere dictis
Marmora, quæ Princeps comptus diademate supplex
Corpore prostrato veneratur thure Sabæo;
Hos capitis subito damnavit denique pœnâ,
Sed Superos animæ petierunt, sanguine lotæ.
4 Casibus his plures volvebat Corduba soles,
Subdita per longum paganis Regibus ævum:
Donec sub nostris quidam de germine Regis
Temporibus, regnum suscepit forte parentum,
Deterior patribus, luxu carnis maculatus,
Abdrahemen *g* dictus, regni splendore superbus,
Qui * non Christicolis faciebat more parentis;
Librans arbitrium fidei supra memoratum,
Nec satis injustum solvit pietate decretum,
Auctor quod sceleris, populator perfidus urbis,
Sanxit, dum Regem superaret Marte fidelem.
Sed volvens animo, servans quoque corde profundo
.... *h Odium in Christianos;*
Sæpius innocuo madefecit sanguine rura,
Corpora justorum consumens sancta virorum,
Qui Christo laudes ardebant pangere dulces,
Ipsius & stultos verbis reprehendere divos,
Insuper & tanto fastu se jactat in aula
Sacrilegus, meritas cumulans sibi denique pœnas,
Ut Regem Regum semet fore crederet ipsum;
Ejus & imperio gentes omnes dare colla,
Ullum nec tantâ populum feritate refertum,
Qui tentare suas auderet Marte catervas.
5 Cum tumuit fastu * illicito jactantius isto,
Audiit, inde locis gentem degêre remotis,
Gallicià regione sitam belloque superbam,
Christi cultricem simulacrorumque rebellem;
Quæ sua continuo tentaret spernere jura,
Velle negans Dominis olim fore subdita pravis:
Quo Rex comperto fervebat dæmonis irâ,
Corde gerens veterem serpentis denique bilem;
Volvebatque diu flammato dedecus æstu,
Quid faceret tantis animo tractans inimicis.
Tandem nempe dolo cunctis jam forte retecto,
Affatur Proceres prædivitis urbis heriles,
Talia pestifero latrando verbula rostro:

D A. HROSWITHA.
* quodnam
d

e *frustra sollicitatis Christianis pacem indulget;*

f

E *in eo. solos sæviens, qui legem ejus blasphemarēt.*
* satis

Postea regno ibidem potitus Abdarhaman;

g
* nam

F *h persecutionem orditur,*

* licito
& Galeciam invadere decernit.

A Non latet, imperio Reges *i* ſuccumbere noſtro,
A. HROSWITHA. Vivere noſtrarum necnon moderamine legum
Omnes, Oceanus gentes quas circuit altus.
i armato cũ exercitu: Sed quæ Gallicios retinet fiducia captos
Neſcio, gratiolæ reſpuant ut fœdera noſtræ,
Et tandem veteris ſint ingrati pietatis.
Reſtat ut armatis repetamus quippe lacertis
Gallicios hoſtes agitando forte rebelles,
Donec ex noſtris ſtrati per ſecula telis,
Inviti noſtris ſubmittant colla catenis.
6 Hæc poſtquam jactat, cauſamque doli memorabat;
victoriáq; potitus captivos abducit. Juſſit collectis vulgus concurrere turmis,
Armorum variis inſtructum denique ſignis;
Pergeret ut gentem ſecum delere fidelem,
Oſtentatque ſuum gemmatâ caſſide vultum,
Ferrea laſcivis imponens tegmina membris.
Tali cumque locum peteret pompa memoratum,
Et gentem primo tentaret denique bello;
Extemplo tantum ſortitur namque triumphum,
k Ut jam bis *k* ſenos, unà cum *l* Principe, captos
l Illaqueet Comites, arctis ſtringitque catenis.
His Procerum damnis magna feritate paratis,
Ceſſit victa ſuis fidiſſima gens inimicis,
B Subditur atque jugo perverſi Regis iniquo.

ANNOTATA D. P.

a *Septem artes liberales intellige.*

b *Rodericus Viſigothorum Rex ultimus, anno 714 prælio decretorio victus, periit aut periiſſe eſt creditus: præter hunc nullus alius totâ Hiſpaniâ Rex erat, neque regnum ullum Cordubenſe peculiare, ſicut Poëtria noſtra præſumit. Habebat tamen Corduba Præfectum, de quo apud Marianam legitur lib. 6 cap. 24. Maurorum poſt victoriam copias bifariam diviſis*, pars, Maguedo duce (qui Chriſtiana olim ſacra, quibus erat imbutus, abjurarat) Cordubam petiit; & quoniam nobiliſſimi ejus urbis cives, commune periculum veriti, Toletum aufugerant, haud ægerrime expugnata eſt, paſtoris cujuſdam ductu: qui aditum qua facillime penetraretur in mœnium ea parte monſtravit, quæ ponti conjuncta eſt, ſilentio noctis cuſtodiiſque interfectis. Urbis Præfectus templi munitione, cui à D. Georgio nomen fuit, defenſus, tribus menſibus obſidionem toleravit, deinde è fuga retractus in Maurorum poteſtatem venit.

C *Quæ parum diſtincte cognita Hroſwithæ fuiſſe mirum non eſt; cum adeo longe abeſſet illa & loco & tempore. Simili venia digna ſunt quæ conſequenter notabo.*

c Quot *i. per* aliquot *tempora.*

d Judæi Mauris confuſi urbem habitandam ſuſceperunt, *inquit Mariana: Chriſtianos cives pleroſque fugiſſe vult: ſed credibile eſt, ut alibi, ita etiam hic plurimos remanſiſſe, quorum deinde poſteri Muzarabes dicti, quibus religio, ac templa ſua, licet theſauris ſacris ſpoliata, ipſaque monaſteria ſalva quadamtenus manſere, ſub ea quæ mox ſequitur conditione.*

e *Melius*, Dux *nominatus fuiſſet; videtur autem Poëtria, urbis primo capiendæ Ducem, & ejus diu poſt primum Regem Abderrhamanum, qui regnum iſtud circa 757 obtinuit, ſimul & tempora & acta utriuſque confudiſſe.*

f *Nullos Saraceni Deos ejuſmodi colunt: unum Deum venerantur: ſed in eo negant perſonarum Trinitatem. Poëtica igitur fictione hic deſcribuntur, ut idololatræ.*

g *Hujus nominis tertius* Almanſor Ledim Alla, *id eſt*, Fidei exaltator *cognominatus à ſuis, de quo ejuſque in Chriſtianos ferocia; aliquot adverſis præliis irritata, vide Marianam lib. 7 cap. ult. ubi etiam de mox narrando prælio; ſed ex Sampyro, veluti ad Juncariam pugnato, quod non placet.* D

h *Excidit librariis verſus unus, ad ſenſum integrandum neceſſarius.*

i Reges *erant Ordonius Legionis, & Garcias Navarræ: qui neque ſubditi neque fœderati Maurorum erant, ſed generoſe cum illis bellabant; ceteri ſolum Comites dicebantur, etiam in Caſtella.*

k *Hunc numerum ſola & prima docet Hroſwitha.*

l *Satis apparet ex mox ſequentibus ſecularem Principem & belli Ducem à Roſwitha intelligi non Epiſcopum: in quo facile ex Arabum relatu decipi potuit advena Saxo.*

CAPUT II.

Obſes barbaris traditus Pelagius, blanditias Regis fidenter averſatur.

7 TUnc reſtaurato rurſus quoque fœdere *a* primo, E
Loris procedunt vincti Comites duodeni, *a Pro ſene patre (imo patruo)*
Cum concaptivo victi Rectore popelli.
Qui citius vinclis diſſolvuntur reſolutis,
Exempti propriæ pretio gazæ numeroſo:
Sed ducis eſt pretium juſſu Regis duplicatum,
Ultraque quam propriis poſſit perſolvere gazis.
Cumque ſui cauſa Regi deferret avaro,
Quæ quidem habere domi ſibimet ſuevit pretioſa; *lytri ſupplementũ quæſituro,*
Caſu condicti parvum quid defuit auri.
Quod Rex ſentiſcens, fraudem quoque mente revolvens;
Dixit, nolle Ducem populo dimittere dulcem,
Ni prius indictum plene ſolvat ſibi cenſum; * preti
Non ſitiens tantum,* pretio quod defuit, aurum,
Quantum Rectorem populi geſtit dare morti. *b*
Cui fuerat *b* natus præclari germinis unus,
Omni prænitida compoſtus corpore forma
Nomen Pelagius, formæ ſplendore decorus,
Conſilio prudens, totâ bonitate refulgens: *c*
Qui *c* vix tranſactis jam tunc puerilibus annis
Attigit ætatis primos flores juvenilis.
8 Cumque ſat immitem patri ſciret fore Regem, F
Tali mœrentem blanditur voce parentem. *petit obſes tradi S. Pelagius,*
O Mi care pater, mea ſuſcipe verba libenter,
Et quæ commoneo ſenſu bene percipe prompto.
Calleo namque tuam ſenio decreſcere vitam,
Viribus & propriis nervos penitus vacuatos,
Nec te poſſe quidem lenis quid ferre laboris. * ſed
Aſt ego * ſat validis dominabor quippe lacertis.
Ad tempuſque potens Dominis ſuccumbere duris,
Quapropter moneo, precibus blandiſque rogabo,
Ut Regi natum me deponas tibi carum,
Donec ſufficias pretium perſolvere totum;
Ne tua canities vinclis intercidat arctis.
9 Et ſenior contrà dicebat voce ſevera:
Deſine tanta loqui, dulciſſime deſine fili,
Ne mœrore meos ducas in tartara canos.
Nonne ſalute tuâ pendet tantum mea vita,
Et ſine te ſpatium valeo pie vivere nullum? *atque ægre obtinet.*
Tu decus omne meum, tu gloria magna parentũ,
Es quoque ſubjecti nobis ſpes ſola popelli.
Quapropter patriam præſtat me linquere caram,
Nec non Hiſpaniam *d* vinctum penetrare ſuperbam, *d*

Quam

A Quam te grandævæ vinclis ſpem tradere vitæ.
Non tulit ergo patrem Pelagius iſta ſequentem:
Sed mulcet dictis mentem cari genitoris,
Et cogit blandis quod ſuaſit velle loquelis.
Conſenſit precibus tandem genitor venerandus,
Tradidit & natum ſemet redimendo miſellum.
10 Tunc Rex Pelagium juſſit perducere ſecum,
Reverſus Cordubam Rex, Et lætus rediit, patriam victorque reviſit.
Nullus pro meritis credit factum fore Regis
Hoc, quod tam pulchra vincebat denique pompa:
Sed mage judicio ſecreto Judicis æqui,
Ut populus tanto correptus rite flagello,
Fleret totius proprii commiſſa reatus;
Vel quod Pelagius, Chriſti pro lege necandus,
Forte locum peteret quo ſe morti dare poſſet,
Nec non ſanguineum pro Chriſto fundere rivum,
Impendens animam Domino bene morte piatam.
11 Poſtquam Rex urbem tetigit ſævus locupletem,
Pelagium carceri tetro mancipat: Portans præclarum victâ de gente triumphum;
Licet egregium Chriſti præcepit amicum
Carceris in tenebras vinctum ſubmergere nigras,
Deliciiſque cibo nutritum paſcere parvo.
Corduba namque locum ſervat ſub fornice tetrũ,
B Oblitum lucis, conſignatumque tenebris,
Maxima qui miſeris tertur fore cauſa doloris.
Illic Pelagius, præpollens pacis alumnus,
Clauditur imperio Regis cogente nefando.
Illic ergo viri venerunt ſedulo primi,
Mulcendo mentem juvenis causâ pietatis:
deinde ab illis qui viderant, Qui cum vidiſſent vultum capti ſpecioſum,
Nec non prædulcis guſtaſſent ipſius oris
Verbula, rhetoricæ circumlita melle loquelæ;
Optabant ſpeciem vinclis abſolvere talem,
Hæc & ſuaſerunt Regi jam ſceptra tenenti.
Ipſum felicis certe ſummum caput urbis
Corruptum vitiis cognoſcebant Sodomitis,
Formoſos facie juvenes ardenter amare,
Hos & amicitiæ propriæ conjungere velle.
laudatâ ſibi illius formâ, 12 Hujus namque rei memores, animo miſeranti
Cauſa Pelagii ſuaſerunt talia Regi.
Non decet ergo tuum, Princeps fortiſſime, ſceptrum,
Duriter ut puerum mandes punire decorum,
Obſidis & teneros inſontis ſtringere nervos.
Ejus prænitidam velles ſi cernere formam,
Et tam mellitam ſaltem guſtare loquelam,
C Quam cuperes juvenem tibimet conjungere talem,
Gradu militiæ nec non aſſumere primæ,
Corpore candidulo tibi quo ſerviret in aula.
His Rex mollitus dictis, hac voce coactus,
deducieum ad ſe honorifice jubet, Juſſit Pelagium nodis evellere duris,
Omneque lavacro corpus detergere puro,
Lætaque purpureo circumdare tegmine membra,
Collum gemmatis nec non ornare metallis;
Quo bene conſtructa poſſet fore miles in aulâ
Cæſaris. Imperio tunc hæc urgente ſuperbo,
Ex templo nigris Martyr producitur antris,
Siſtitur atque togâ regali comptus in aula.
13 Cumque palatinis medius foret ille locatus,
Vincebat ſocios vultus ſplendore togatos:
In quem converſis omnes mirantur ocellis
Tum faciem juvenis, tum dulcia verba profantis.
Aſpectu primo quoque Rex ſuſpenſus in illo,
Ardebat formam regalis ſtirpis amandam.
Tandem Pelagium nimium mandavit amandum
ſed ab eo, oſculum detrectante, In ſolio regni ſecum jam forte locari,
Ignis ut ipſius fieret, ſibi ſedulo junctus,
Fronteque ſubmiſſa libaverat oſcula caro,
Affectus causâ complectens ut pote colla.
Non patitur talem Chriſti nam miles amorem
Regis Pagani, luxu carnis maculati, D
Aurem regali ludens nec contulit ori. A. HROS-
Magno ridiculo divertens ora negato, WITHA.
Fatus & egregio dicebat talia *e* roſtro.
Non decet ergo virum, Chriſti baptiſmate lotum,
Sobria barbarico complexu ſubdere colla;
Sed nec Chriſticolam, ſacrato Chriſmate tinctum,
Dæmonis oſcillum ſpurci captare famelli.
Ergo corde viros licitò complectere ſtultos,
Qui tecum fatuos placantur ceſpite divos;
Sintque tibi ſocii, ſervi qui ſunt ſimulacri.
14 Sed Rex è contra nulla commotior ira *& blanditias ac promiſſa ſpernente,*
Mollibus * ephebum dictis mulcebat amandum.
O laſcive puer, jactas te poſſe licenter
Spernere tam mitem noſtri juris pietatem,
Audacterque diis toties illudere noſtris?
Nec movet ætatis præſens damnum juvenilis;
Et quam mœrentes orbabis forte parentes?
* Noſter blaſphemos urget cultus cruciandos,
Subdere eos * morti, ventres jugulóſque forari;
Ni cedant, & blaſphemam reſpuant rationem.
Hortatu moneo quapropter quippe paterno,
Talibus ut verbis parcas ſævæ rationis,
Et mecum ſtabilem comportes mentis amorem, E
Nec tentes noſtrum poſt hæc offendere juſſum,
Magno ſed ſtudio ſerves mea dicta ſequenda:
Te quia corde colo nec non venerarier opto;
* Tantum præ cunctis aulæ ſplendere miniſtris;
Alter ut in regno ſis, me præſtante, ſuperbo.
Hæc ait, & dextrâ compreſſit Martyris ora,
Aſtrictum læva complectens colla ſacrata, *alapâ cæditur.*
Quo ſic oſcillum ſaltem contingeret unum.
Callida ſed Teſtis confudit ludicra Regis,
Oſque petit ſubitò pugno regale vibrato;
Intulit & tantum pronis obtutibus ictum,
Sanguis ut abſque morâ ſtillans de vulnere facto
Barbam fœdavit, nec non veſtes madefecit.

ANNOTATA D. P.

a *Neque renovatum, neque tunc primo ictum fœdus ullum fuit: ſed majoribus animis reſtauratum bellum à Chriſtianis, quamvis Alava Contabriæ pars ea victoria Mauris ceſſiſſet.*

b *Non* natus, *ſed* nepos *ex fratre aut ſorore; fortaſſis tamen & filius ſpiritualis ex baptiſmate.*

c *Imo necdum tranſactis, utpote tunc ſolum decennis; adeoque nec bene hic laudatus à prudentia, nec vere dictus ſe ultro obſidem præſentaſſe.* F

d *Videtur Poëtria rem actam concipere, pæne in ipſo loco certaminis, qui Corduba aberat quam longe à Borea in Meridiem Hiſpania tenditur, majori tunc adhuc ſui parte Mauris parens.*

e *Hiſpaniſmus hic quo* roſtrum *dicitur pro facie, indicat Roſwitham præ oculis habuiſſe aliquam vulgaris linguæ narrationem ſcriptam.*

CAPUT III.

Martyrium Sancti; corpus inventum; caput miraculo ignis probatum.

15 TUnc Rex non modicam triſtis converſus in iram, *Baliſtæ impoſitus trans flumẽ jacitur,*
Juſſit Pelagium, cæleſtis Regis alumnum,
Trans muros projici, jactum funda *a* machinali,
Crebro bellantes ſaxis quæ perfodit hoſtes.
Nobilis ut teſtis, fluvii *b* colliſus * perennis,
Urbem qui vaſtâ propius circumfluit undâ,
Membratim creperet raptim, fractuſque periret.

A HROSWITHA.

Talia jactanti parebant forte ministri;
Mox & inauditam struxerunt denique pœnam,
Funda Pelagium jacientes martyrizandum,
Urbis famosæ trans maxima mœnia longè.
Sed licet ingentes obstantes undique rupes
Actarent testis corpus prædulce cadentis;
Attamen illæsus Christi permansit amicus.
Certè Regales citius pervenit ad aures,
corpore illæso: Martyris allisi corpus non posse secari,
Infigi scopulis ripæ quod jussit acutis.
Hic magis offensus, penitus fuerat quia victus,
Mox caput exacto jussit succidere ferro,
Et sententiolam sic exercêre supremam.
tum capite plexus mergitur fluvio, Denique lictores, Regalia jussa trementes,
Mox Christi testem gladio secuêre fidelem,
Funus & extinctum lymphis credunt *c* retinendum.
c
16 Jam miles Regis, prostratâ morte, perennis
Victor stelligeri volitat per sidera cæli,
Cælitus Angelicis deductus suaviter hymnis;
*locati *Anima in cælo coronatur.* Judicis & veri, cæli super attra * locatus,
E dextrâ nitidam suscepit congrue palmam,
Pro nece martyrii laudando fine peracti.
Sed nec ferventis bravio fraudatur amoris,
B
Quo semet vinclis pro vitâ denique patris
Impendit, patriam linquens gentemque subactam.
Tandem nulla piis potis est depromere verbis
Lingula laureolam, cælesti luce coruscam,
* pro * receptus Qua bene servata fulget * pro virginitate,
Adjunctus turmis cælesti sede * receptis,
Agno cantamen modulando perenniter Amen.
Providente Deo 17 Postquam lictores, Regis decreta sequentes,
Funeris exuvias extincti sat generosas
Lympharum gremio credunt, in saxaque figunt,
Ut sacri tumulo cineres essent sine digno;
Christus, qui proprios patitur non perdere Sanctos,
Prædari modicum capitis vel forte capillum;
Non tulit in lymphâ testem remanere fidelem;
Illi sed dignum providit rite locellum,
Qui Sancti tumulo servaret membra sacrata.
Nam piscatores, lymphas remis retecantes,
Fluctivagosque greges variis laqueis capientes,
Littoris extremâ viderunt corpus in orâ
piscatores ejectum in ripa corpus inveniunt, Inter grandisonas agitari Martyris undas.
Eminus hoc cautis cernentes nempe pupillis,
Illic vela dabant citius, corpulque levabant.
Nec jam personæ noscunt formam venerandæ,
C
Illita purpureo fuerant quia sanguine membra:
Et caput egregium jacuit procul amne revulsum,
Sed tamen hoc sapiunt, prompto quoque pectore credunt,
Quod hic, quisquis erat, Christi pro lege cadebat;
Illic hi soli quia damnantur capitali
Pœna, qui sacra tincti baptismatis unda,
Non metuunt crebro Regis reprendere sacra.
deinde & caput, 18 Gumque caput *c* nanciscentes colloque locantes,
Pelagii faciem cognoverunt rutilantem;
Rumpunt in tales miseranti pectore voces:
Heu jacet exanimis, propriæ spes unica gentis!
Atque decus patriæ tumuli sine sordet honore.
* seclis Nonne satis multis scimus nos vendere * siclis
Semper Sanctorum corpuscula passa virorum,
Quos capitis cædes monstraverat esse fideles?
Et quis laudabilis dubitet corpus fore Testis,
Quod truncus misere capitis jacet absque decore?
Hæc ubi dicta dabant, navi pia membra locabant,
atque in urbem referunt, Christianis vendendi; Et citius versis remigabant denique velis
Famosæ cunctis ad portum gentibus urbis.

Hic quoque subducta jam processere carina, D
Et clam cœnobium Christo petiere sacratum,
Intra non modicos urbis venerabile muros,
Portantes pretio vendendum denique magno
Extincti Testis funus, venerabile terris.
Quod gaudens hymnis suscepit turba fidelis,
Suavibus exequias celebrans de more sacratas;
Largiter & pretium nautis tribuit superactum,
Ardescens Sancti mercari corpus amandi.
19 * Quo jam mercato pretii non munere * quoñam
pauco,
Eligitur tellus membris locuples retinendis:
ad cujus sepulcrum cum miracula crebrescerent, In qua suprema busto pompâ reparato,
Glebæ sub cumulo conduntur fragmina sacra:
Quæ mox stelligeræ Regnator maximus aulæ
In tumulo signis jussit fulgere coruscis:
In cælis anima satis ut, regnante beata
Æquâ gloriolâ regnarent mortua membra.
Denique collectus cernens ex urbe popellus,
Non pauco variis obsessos tempore morbis,
Mundatis illic fœdis putredine membris,
Salvari gratis, nulla mercede salutis;
Nam rudem meriti Sanctum titubat fore tanti
Illius ut causa fierent miracula tanta.
E
20 Tandem cœnobii Princeps *d* Rectorque *d*
popelli, *ad tollendã de vera ejus sanctitate dubiũ,*
Optima consilii tractans medicamina sani,
Sensit Celsithronum devotâ mente precandum,
Quo jam dignanter solitâ pietate, patenter
Detegeret dubio causa secreta remoto.
Quod mox personæ sexus optant utriusque
Parcius, atque tribus sociatæ sponte diebus
Dulcibus instabant hymnis, precibus quoque sacris.
His certe votis devotâ mente peractis,
Mitem mollitum Regum sensere polorum
Esse suis preculis studioso murmure fusis,
Nec non judicio dubiæ pronum fore causæ.
Et cito fornacem cogunt fervere minacem,
Ignibus appositis toto conamine structis.
orant ut Deus signũ faciat caput servando à flammã, 21 Dumque focus gremio fureret fornacis
in amplo,
Mox caput abscisum Christi sumpsere famelli,
Talia blandiloquis palpantes verbula linguis:
Rex pie, sidereæ Dominator nobilis aulæ,
Omnia judicio qui scis discernere justo,
Illius meritum Sancti tac igne probari:
Et si sit tantæ fultus bonitatis honore,
Ejus ut ex meritis fierent hæc dona salutis, F
Frontis pelliculam facito non tangere flammam:
Verticis illæsos omnes quoque redde capillos;
Sin vero meriti constet fortasse minoris,
Manda pro signo saltem lædi cute summa,
Juxta naturam fragilis carnis perituram.
quo per horam intra eas illæso, 22 Talia dicentes, clarum caput igne probandum
Credunt, flammivomis saltim surgentibus undis.
Et tandem plenæ spatium post unius horæ,
Hoc ipsum rapidis extollunt denique flammis,
Lustrantes oculis damnum ferretne caloris.
Quod jam splendidius puro radiaverat auro,
Expers odoris penitus tantique caloris;
novum venerantur Patronum. Hinc sursum versis laudavit turba fidelis
Vultibus Altithronum modulanti carmine Christum:
Qui toties tantis fecit splendescere signis
Fragmina constantis pro sese mortua Testis.
Hæc & mausæolo digne condens venerando,
Digno percertę supplex veneratur honore
Finetenus, merito vulgo bene credula noti,
Cælitus atque dati semper gavisa Patroni.

AN-

ANNOTATA D. P.

a *Baliſtam intellige. Tamayus neſcio quid intenderit clarioris ſenſus, cum hunc ſine ſenſu verſum ſubſtituit.*

Fundâ murali jactum trans mœnia prœci. *i. projici.*

b Betis, *vulgo* Guadalquivir: *quem Poëtria noſtra gratis concepit rupibus præcinctum: interim ei debemus notitiam novi iſtius tormenti: ſi tamen ea ſatis certa eſt, ſilente Raguele: ſimiliter quoque ei debemus modum inventi & à Chriſtianis ſepulti corporis, quem Raguel nec attigit quidem, uti nec miracula ad tumulum patrata.*

c *Quomodo factum ſit ut alio caput, alio corpus conditum ſit cœmeterio (quod aſſerenti Ragueli negari non poteſt) non exprimitur. Crediderim ego, ab aliis corpus in ripa, ab aliis caput alibi, & alio forſan die, inventum eſſe; vel ab ipſiſmet carnificibus allatum in urbem ad tyrannum, fidem impleti mandati facturum, deinde à Chriſtianis redemptum fuiſſe; unde inter ipſoſmet nata controverſia ſit de veritate prædictarum Reliquiarum.*

d *Nempe dilapſis ad Chriſtianas partes Epiſcopis, relictis inter Mauros Chriſtianis vice eorum præerant Abbates, qui cum Monachis remanſerant.*

APPENDIX D. P.

De venerabili Hermoygio, S. Pelagii patruo vel avunculo, & Tranſlationibus corporis.

Sampyri Aſturicenſis coævi Chronica,

1 *Procedente ultra dimidium ſeculo* x *ſub Regibus Legionenſibus Ranimiro III & Alfonſo V, in eorum aula florere cœpit* Sanctus Pyrus, *uti ſe ſignat ipſe, apud Ægidium Davila, vel etiam, idque uſitatius* Sampyrus & Sampirus, *factus deinde Aſturicenſis Epiſcopus; quod ipſum adhuc fuiſſe conſtat (teſte eodem Ægidio) anno* DCCCCXCVIII. *Scripſit hic res ſuo tempore geſtas uſque ad annum* DCCCCLXXII, *opuſculo inter alia ſimilia per Prudentium Sandovallium Tudenſem Epiſcopum bis edito, & antea ſæpius allegato per eumdem in Antiquitatibus Tudenſis eccleſiæ, editis an.* 1610. *Primus Sampyri locus huc ſpectans ſic legitur*: Iterum Rex Cordubenſis, cum aliis Agarenis Regibus, & cum multis Saracenorum exercitibus contra Regem Dominum Ordonium venit ad locum, qui dicitur Mudonia; & inter ſe dimicantes & prælium moventes, corruerunt ibi multi ex noſtris: &, ut ait David, varii ſunt eventus belli. Ex hinc in anno tertio innumerabile agmen Saracenorum venit ad locum, qui dicitur Mohis. Quo audito Pampilonenſis Rex Garſea, Sancii Regis filius, miſit velociter ad Dominum Ordonium, ut adjuvaret eum contra acies Agarenorum. Rex vero perrexit cum magno præſidio: & obviaverunt ſibi in valle, quæ dicitur Juncaria: & (ut aſſolet) peccato impediente, multi corruerunt ex noſtris; etiam duo Epiſcopi, Dulcidius Salmanticenſis & Ermogius Tudenſis, ibidem ſunt apprehenſi, & Cordubam adducti: & pro iſto Ermogio Epiſcopo ingreſſus fuit obſes, ſobrinus ejus S. Pelagius Cordubam. Deinde poſuerunt eum in carcerem, qui poſtea pervenit ad martyrium.

de clade in qua captus Sancti patruus

2 *Hinc innotuit nobis, & locus prælii in Gallecia commiſſi, ſed cum memoria alterius in Cataſ launia confuſi; & Epiſcopi ejus, pro quo obſes ivit* S. Pelagius, *nomen atque ſedes. Veroſimile eſt autem, ſanctum Martyrem Tude apud* Ermogium *fuiſſe educatum, atque adeo ut civem coli à Tudenſibus poſſe, ibidem tamen etiam natum, quod vult Sandovallius, diſtinctiori eget probatione. Merito autem Roſwitha gravem captivi ætatem exaggerat; ſiquidem donationi, cuidam à Rege Ordonio II & ejus conjuge Elvira facta monaſterio S. Petri de Montibus, æra* DCCCCXXXVI *ſive anno Chriſti* DCCCXCVIII, *ſubſignat* Hermoygius Tudenſis Sedis Epiſcopus, *& clades, qua captus eſt, ſpectat ad* DCCCCXXI. *Interim ex iſto inſtrumento manifeſte convincitur erraſſe Brandanus, & qui ſecutus eum eſt Cardoſus, cum ex charta cujuſdam Favilæ, facta in favorem Lorvanienſis apud Luſitanos monaſterii, æra* DCCCCLI, *id eſt anno* DCCCCXIII, *ſubſcriptum iſtic* Priorem Hermogium, *volunt poſtea factum Epiſcopum Tudenſem (quod noſter ante multos annos erat) indeque conficiunt, fuiſſe cum ſuo nepote Luſitanum, & quidem Conimbricæ natum, ubi* Sampayorum *familia viget; quaſi hæc nomen illud aſſumpſerit in memoriam ſuæ cum ſancto Martyre cognationis: quod eſt ridiculum, cum ex loco aliquo poſſeſſionis, S. Pelagii nomen ferentis, cenſeri potius debeat derivata appellatio, ut ſimiles aliæ complures. Æque frivolum eſt, quod ex veteri quodam Lorvanienſi Rituali ſumitur argumentum; dum ibi legitur*: V Kal. Septembris celebramus feſtum S. Pelagii Martyris, cum luminibus triplicatis, majeſtatibus & coronis; non illius, qui ex hac patria natus, pugnavit Cordubæ pro fide Chriſti, VI Kal. Julii: ponitur enim ſimplex lumen & non coronatur &c. *Nam ibi* ὸ ex hac patria natus, *reſpectu ejus qui colitur in Septembri, putaturque Conſtantiæ in Suevia editus; aliter non debet, nec poteſt intelligi, quam* ex Hiſpania.

adeoque non fuit Prior Lorvanienſis an. 913;

E *nec eſt cur debeat Luſitanus credi,*

3 *Ab anno igitur* DCCCXCVIII, *aut etiam citius, Tudenſis Epiſcopus* Hermoygius *fuit, de quo deinde Ordonius & Elvira Legionis & Galleciæ Reges apud Sandovallium teſtantur, æra* DCCCCLIII, *id eſt Chriſti anno* DCCCCXV, *ſuo dominio traditum, ab ipſo* conſtructum monaſterium S. Chriſtophori in territorio Tudenſi, loco vocato Labrugia Rivolimia: *in hoc autem ipſe etiam Hermoygius Epiſcopatu depoſito, ſe videtur recepiſſe, ubi vixerit ad & ultra annum* DCCCCLI, *quo celebri chartæ S. Rudeſindi, pro monaſterio Cellæ-novæ, ſimul ſubſcripſerunt* Vimera Epiſcopus Tudenſis, *atque* Hermogius Epiſcopus (*abſque titulo Sedis jam abdicatæ*) & Confeſſor: *quod notat Sandovallius pertinere, non ad memoriam captivitatis barbaricæ, ſed ad declarationem profeſſionis monaſticæ; ſiquidem* Dulcidius Salmanticenſis Epiſcopus, *Hermogii concaptivus, iſtic pariter ſubſcribit, nec tamen ſe dicit* Confeſſorem. *Porro ut in dicto monaſterio vixiſſe* Hermoygius, *ita & obiiſſe creditur, cum opinione ſanctitatis. Iſtic certe ſepultus fuit, ſecundum loci traditionem, Tudenſis Epiſcopus aliquis, vulgo habitus Sanctus ab omnibus accolis, licet neque nomen neque vitam ſcientibus; jacetque in capella Dominæ noſtræ, omnino antiquiſſima: quis autem potius, quam Fundator ſuus? Quod tamen quia non plene conſtat, minus etiam de veteri cultu, voluit anno* MDLX *Archiepiſcopus Bracarenſis, eminens iſtud monumentum communi coæquari pavimento; non tamen prorſus ſuſtulit venerationem illius, ſi qua ſcilicet fuit & erat. Hujus tamen quia dies obitus ignoratur, elegit Tamayus ipſum eodem die referre in ſuo Martyrologio Hiſpanico, quo Sanctus ejus nepos colitur, ſub hoc elogio*: In eccleſia S. Chriſtophori in territorio Bracarenſi

ſeceſſit autè ad conditu à ſe monaſteriam,

F *ubi adhuc vivens an.* 651,

ibique ſepultus, non cultus, ut Sanctus,

D AUCTORE D. P. *ejus nomen & Epiſcopatum Tudenſem indicat.*

Hunc ille tenebat anno 898,

A AUCTORE D. P. *qualem hoc die facit Tamayus.*

rensi (*huic enim postea accessit, cum tota valle seu rivo Limiæ, factum Lusitanici juris*) depositio S. Hermoigii Episcopi Tudensis, qui post passionem S. Pelagii nepotis ad Silense cœnobium seceſſit: è quo cum aliquot Monachis comitibus, S. Christophori monasterium constructit, ubi vitam sanctissime egit; & demum ad æternam gloriam translatus, gloriolum seculis sanctitudinis spiravit odorem. *Hæc ille, non animadvertens ex supradictis, & eo quem in Notis describit Yepezio constare, monasterium S. Christophori multo prius extructum fuisse, quam* S. Pelagius *Martyrium subiret: neque solam elevationis tumuli prærogativam, quæ fundatori dari potuit, sufficiens esse argumentum publici in Ecclesia cultus, qualis requiritur ut nunc aliquis Martyrologio inscribatur tamquam* Sanctus, *ideoque* Venerabilem Hermoigium *dicere satis habemus.*

Nepotis corpus an. 960 petit Rex Sancius, B

4 *At nepos haud diu post obitum cœpit coli ut talis, & inter Christianos ecclesiis ariisque ei dicatis honorari, sicuti jam satis ostendimus suprà. Tam cita autem diffusio cultus, haud dubie adscribenda est miraculis, statim ad invocationem Sancti cœptis ubique patrari. Ergo Legionis* Rex Sanctius, *hoc nomine istic primus,* salubre iniit consilium, unà cum uxore Tharasiâ, & cum sorore sua Regina Geloyra, ut nuntios mitterent civitati Cordubæ, ut peterent corpus S. Pelagii Martyris, qui martyrium acceperat in diebus Ordonii Principis sub Rege Arabum Habdarragman. Et dum legatos unà cum Velascone Legionensi Episcopo, illuc pro pace & ipsius corpore S. Pelagii miserunt, egressus Rex Sanctius Legione venit Galleciam. *Ita ad Æram* DCCCCXCVIII, *qui fuit annus Christi* DCCCCLX *scribit Sampyrus: addit autem Tamayus die* III *Novembris, quod* Sanctius quidem Rex S. Pelagii corpus obtinuit (erat enim Habdarragmano carus, jam inde ab eo tempore quo hydropisi seu monstruosa pinguedine æger Cordubam adierat, Arabum medicorum opem, à quibus & sanatus est, quæsiturus) verum sanctas Reliquias advenientes morte præreptus non vidit.

quod filius Ranimirus an. 967 obtinet & transfert Legionem C

5 *Moræ causa fuisse videtur, Habdarragmani mors, eodem tempore obita, cui succedens Alhaca negotium translationis protraxerit, quoad conditiones pacis sibi commodas elicuisset: nec ipse fortassis Rex jam de concesso munere securus, importune instabat, occupatus condendis in honorem Sancti ecclesia & monasterio, quo illum exciperet. Interim obiit etiam ipse anno* DCCCCLXVII, *quinquenni filio Ranimiro III regnum relinquens, sub tutela matris amitæque: quibus satagentibus pax cito concluſa, & advectus qui petebatur Legionem Thesaurus sacer est. Testatur id post Sampyrum Rodericus Toletanus, lib. 5 cap.* II *sic scribens:* Hic de consilio matris suæ Reginæ Tarasiæ & amitæ suæ Geloyræ Monialis, secundum legationem patris, cum Arabibus pacem fecit; & corpus S. Pelagii, pro quo pater miserat, impetravit, & in monasterio quod pater ad hoc construxerat, collocavit. *Mariana dicit, quod* id cœnobium, Joannis Baptistæ atque Pelagii olim nomen prætulit, nunc D. Isidoro sacrum, *postquam hujus corpus simili legatione impetratum Hispali fuit anno* MLXXIII: *sed qui hanc translationem descripsit, sicut eam dedimus* IV *Aprilis, num.* 13, *solum nominat* ecclesiam S. Joannis Baptistæ: *quia nempe prius quam Legionem adferretur S. Isidorus, ablatus inde Ovetum erat* S. Pelagius: *quod quando & quomodo acciderit, ex Ambrosio Morales accipe.*

in ædem S. Joannis Baptistæ, à patre conditam,

6 Quo tempore Christiani diram Almansoris, Arabum sive Regis sive Ducis, vastationem in secundo ejus adventu metuebant, *anno scilicet* DCCCCLXXXV, relicta Legionensi urbe, cum sacris vasis, scriptis, monumentis, reliquiis Sanctorum Regumque cadaveribus Ovetum transtulerunt, *Regni sedem ante Ordonium II.* Qua de re ita scribit Pelagius Ovetensis Episcopus, qui post Sampyrum illorum temporum historiam continuavit. Cum vero, inquit, cognovissent Legionenses & Asturicenses cives illam plagam venturam super eos, acceperunt ossa Regum, quæ erant sepulta in Legione & Asturica, unà cum corpore S. Pelagii Martyris, & intraverunt Asturias, & in Oveto in ecclesia S. Mariæ dignissime sepelierunt ea; Corpus autem S. Pelagii posuerunt super altari S. Joannis Baptistæ. Huc usque Pelagius, qui exemplar illud Ovetense cum sua & Sampyri historia scribi jussit, ut Regi Alfonso Toletanorum victori daret, *puta initio seculi* XII; *nam ille obiit anno* MCVI, *Toleto potius anno* MLXXXVI, *& ipse adhuc vivebat anno* MCXI. *Pergit autem Morales.*

D *quæ an. 985 vastatur à Mauris,*

corpore Ovetum ablato, ubi hodiedum colitur.

7 Et quamvis in sancti Joannis Baptistæ venerationem conditum id Monasterium fuerit, nunc tamen S. Pelagii nomine compellatur, & sacris Deo Virginibus incolitur Sanctum Martyris corpus supra majus altare, thecâ argenteâ, quatuor ferme pedum longitudine decentissime repositum, supplex veneratus sum, in illa sancta legatione, qua jussu Regis Catholici Philippi II perfunctus fui. Et ego quidem ab Rege Fernando hujus nominis primo eo sublatum, & diviti tumulo ad eum modum honoratum S. Martyrem credierim. Vidi enim in eodem monasterio ejus Regis diploma Gothicis litteris scriptum: Nos exigui famuli Christi Fredinandus Rex & Sancia Regina vobis, Domini eximii & Patroni nostri, Præcursor & Baptista Joannes, nec non & ultimus Martyr Pelagius, cujus corpus tumulatum manet juxta aulam sancti Salvatoris, sedis Oveti; in ipsius Jesu Christi honorem & hujus sancti Martyris amorem [sicut] inspiravit Deus in cordibus nostris, & [per] hanc famulam vernulamque tuam, conjugem meam Sanciam spiraculum prudentiæ in cordibus nostris immisit, ut in melius instauraremus ipsum cœmeterium, ubi ipsum corpusculum Martyris sanctissimi requiescit; [ita] denique venimus in hunc sanctum locum cum Episcopis & prolibus nostris & omnibus Magnatibus terræ nostræ: & fecimus translationem mirificam ipsius sancti Corporis, ut majori surgat in culmine, cujus anima sublimiori exultat in requie ..... Notum die V Id. Novembris Æra LXI post millesimam, *id est anno* MXXIII.

E *in thecâ argenteam*

à Ferdinando Rege translatum anno 1023.

F

Is dum appellat ultimum Martyrem,

8 *In hoc diplomate non otiose prætermittendum puto, quod dicatur* ultimus Martyr Pelagius, *quasi post ejus mortem cessaverit Christianorum Cordubæ persecutio: quod etiam verosimile facit ingravescens tyranni ætas cultaque cum Sanctio Rege amicitia; qua fidens Rex idem, etiam personam suam non dubitavit illi exponere, & medicinæ causâ Cordubam accedere. Cum autem animum reflecto ad seriem Episcoporum Toletanorum septemdecim, in Canone Mozarabico (de quo infrà) recensitorum, ante Bernardum recuperata à Christianis civitate anno* MLXXXV *ordinatum, quorum est primus* Julianus, *alter ab eo, qui colitur* VIII *Martii, & ante Saracenorum irruptionem floruit, obiitque anno* DCXC; *cogor credere, Habdarrachmanum, meritis* S. Pelagii *Christianis man-*

persuadet cessasse in eo persecutionem,

A *manſuetiorem effectum accedente commendatione amici Regis, indulſiſſe iiſdem, ut haberent Toleti Epiſcopum, cui non ſolum ſubjicerentur quæ ipſis ex pacto iſtic remanſerant eccleſiæ ſex, ſed etiam alii omnes toto ſuo imperio Muzarabes.*

quidquid in contrarium dicat Tamayus

9 *Neque ab hujuſmodi opinione me abſterret Tamajus, ſeriem Archipræſulum Toletanorum, ad* XXV *Octobris, ſolum continuans, abſque ulla fere interruptione, ab, Apoſtolorum temporibus uſque ad ſuam ætatem; & Julianum iſtum ſecundum, qui ipſi tertius eſt, obiiſſe ſtatuens anno* DCCCLXV, *annis* LXXX *ante* Pelagium. *Tota enim illa Tamaji ſeries & Chronologia innititur quodam Chronico, nuper conficto ſub nomine Juliani Archipresbyteri S. Juſtæ, quaſi id ille pertexuerit uſque ad annum* MCXXXIII. *Facile poſſem ipſius Chronici tot figmenta, quot articulos recenſere, niſi ſcriberet ipſemet Tamayus ad 3 Aprilis pag.* 469; Videmus paſſim in hiſce Juliani Adverſariis (*addo & Chronico*) tot gloſſematum ineptias, quod potius ferrum, quam illas deglutire compellemur. *Quis enim (ut vel in* Juliano *exemplum ponam) patienter ferat Epiſcopum, Saracenis ſubjectum, nec niſi precario atque inter anguſtias mille, paſcentem pauperes ſuas oves,*

ſecutus Pſeudo Juliani Chronicon,

B *emitti ad Synodum Wormatienſem in Franconiam, & Generalem VIII Conſtantinopolim? maxime cum huic præſentium Epiſcoporum nomina omnia accurate expreſſa habeantur, nullo iſtic comparente* Juliano, *non ſolum ex Occidentalibus, quorum dumtaxat tres adfuere, titulo Pontificiorum Legatorum: ſed etiam ex Orientalibus? Quis credat eoſdem, quales Toletanos Epiſcopos, celebraſſe Toleti, ſub Maurorum conſpectu, Synodos non tantum diœceſanas;* D AUCTORE D. P. *ſed etiam Nationales ex tota Hiſpania?*

10 *Fruſtra igitur Pſeudo Julianus ille ſe jactat, quod Toleti natus, & factus S. Juſtæ Archipreſbyter, ſub Archiepiſcopo Bernardo; hunc Romam ſit comitatus, multoſque ex Italia & Gallia libros attulerit, ipſiuſque & Regis favore luſtraverit plures bibliothecas, ubi invenerit ſeries Epiſcoporum Hiſpaniæ & Galliæ Narbonenſis, ſæpius etiam Concilia Toletana tranſcripſerit. Hæc enim omnia pari mentiendi fiducia dici & ſcribi, qua priora, creduntur tanto juſtius, quanto manifeſtiores & denſiores occurrunt toto opere impoſturæ. Eſt tamen Auctor in enumerandis Toletanis Epiſcopis eo minus tolerabilis, quod ipſum Canonis præcitati diptychon verbatim ponens in Principio ſuæ Chronicæ, velut ſe præſente inſertum in Miſſalibus S. Iſidori, quæ ſervantur ſex in eccleſiis, audeat comminiſci tot nomina iſtic non relata: cum tamen diptychon iſtud, ad Canonem Miſſæ recitandum, habeatur à nobis ſcriptum circa annum* MCCLXXX, *aut forte etiam multo citius, licet adjectis ſucceſſive nominibus uſque ad Sancium II ſuppletum. Interim ejus Diptychi apud nos merito maxima eſt auctoritas; tantoque major, quanto ſincerius egerunt ejus ſcriptores;* E *qui videntes ſe non poſſe certam texere ſeriem Epiſcoporum ante Maurorum tempora, maluerunt eam prætermittere, ſolumque* Julianum I, *qui Toleti ut Patronus præcipuus colebatur, nominare.*

præ quo nobis æſtimabiter diptychon anni circiter 1280.

IN DIEM S PELAGII

OFFICIUM MOZARABICUM.

Ex veteri Ms. Eccleſiæ Tudenſis,

Collatum cum hodierna S. Jacobi Apoſtoli, & Gothico S. Eulaliæ Virg. Mart.

apud Mozarabes utcumque retentus,

C *Sacrorum ritus à S. Iſidoro ordinatus,*

CUm Hiſpaniam, Romano ereptam Imperio, Gothica barbaries Ariano errore infecta occupaſſet, mirum quantum in ſacris turbatum ſit etiam apud Catholicos. Quam primum ergo gens illa ab hæreſi converſa fuit, ſub rege ſuo Recaredo S. Hermenigildi Martyris fratre, convenientes anno DCXXXIV *in Concilio Toletano Epiſcopi, curam demandarunt S. Leandro Hiſpalenſi, ut unam aliquam Sacrorum formam ordinaret, quam tenerent omnes; quod ita conſtanter fecit gens, receptorum ſemel rituum æque ac morum tenax; ut neque ſub Maurorum poteſtatem redacta Hiſpania fere tota, tenere illam deſierit, qui patrios lares præferentes libertati, Epiſcopis & nobilioribus civibus ad montana ſeſe recipientibus, inter barbaros vivere elegerunt, permiſſi ab illis profiteri Chriſtianitatem; & quia mixti Arabibus erant,* Mixtarabum, *vulgo* Muzarabum, *nomen ſunt nacti apud alios Chriſtianos. Itaque horum Parochi, quorum ſex erant Toleti, totidem parochias à barbaris ſibi attributas tenentes, ex eo ſub quo tradita fuerat civitas pacto, Sacrorum ritum à S. Leandro ordinari cœptum, & ab ejus fratre ac ſucceſſore S. Iſidoro perfectum, ſicut acceperant, ita conati ſunt ſervare integrum.*

2 *Sed uti nihil eſt in rebus humanis perpetuum, ipſeque Romanus Ordo varias ſæpe mutationes accepit, ita etiam antiquus ille Gothicæ Liturgiæ modus, qui hodiedum Toleti ab aliquibus ſervatur, facile deprehenderetur per tot ſecula nonnihil alteratus, ſi adeſſet veterum atque recentium exemplarium copia, per quæ liceret Iſidoriana tempora cum hodierno uſu conferre. Sed eorum, quæ Franciſcus Ximenis Ciſnerius S. R. E. Cardinalis & Archiepiſcopus Toletanus anno* MDII *reſcribi fecit, nihil editum habeo præter Officium S. Jacobi Apoſtoli, poſt Ximenii Vitam ab Eugenio de Robles, an.* MDCIV *Hiſpanice editum: ex illis vero ſolum tenetur pars Miſſalis Gallo-Gothici nuper admodum, id eſt anno* MDCLXXX *Romæ inter alia ſimilia excuſa, curante Joſepho Maria Thomaſio; inter quæ duo, medium quodammodo, & ſeculo* X *compoſitum, occurrit Officium in diem* S. Pelagii, *quod Sandovallius reperit in veterrimo ſuæ Tudenſis eccleſiæ Codice, & inter illius antiquitates legendum exhibuit. Placet tamen tria illa conferre inter ſe, nulla (quod forte miraberis) habita ratione illius Miſſalis, quod habemus editum anno* MDLI, *juſſu Joannis Martini Silicei, Toletani Archiepiſcopi. Licet enim titulus appellet* Miſſale mixtum; *quoad ordinem tamen Miſſæ, Romanum eſt totum, nec quidquam Iſidorianum habet; quod etiam cognoſci poterit ex Joannis Mabilionis nuper edito eruditiſſimo opere de Liturgia Gallicana, ubi Thomaſiana illa duo Miſſalia copioſe illuſtrantur, licet ipſum ſerius nobis allatum ſit, quam ut eo*

quid mutationis ſubierit

F

utcumque poterit ex iſta collatione intelligi,

juvari

A ex mss. *juvari multum potuerimus, niſi diu ante ſcripta recognoſcentes, & recognoſcendo ſubinde interpolantes.*

§. I. *Officium Veſpertinum.*

3 *AD rem venio: & incipiens ab eo quod* ad Veſperam *intitulatur, uſuruſque Notis* ℣. ℟. A (*quibus indicantur* Verſiculi, Reſponſoria, Antiphonæ) *communibus Romano Breviario addam, proprias Mozarabibus eſſe* Laudas, *pro quibus* L *ponam: &* P, *quod ibi virgulâ notatum eſt, ego ſimplici utar; puto autem ipſum denotare verba, quæ porro communiter à* Populo *dicenda ſunt. Moneo nihil horum comparere in Codice Tudenſi, adeoque cogitatione ſupplenda eſſe, cum reſpectu ad eadem poſita in Officio* S. Jacobi. LAUDA. Kyrie eleyſon, Chriſte eleyſon, Kyrie eleyſon. Pater noſter, Ave Maria. *Totum ſecreto,* In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, lumen cum pace. ℟. Deo gratias. Dominus ſit ſemper vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. *Nihil horum apparet in Ms. Tudenſi, idque (ut puto) quia ſunt cuicumque Officio inchoando communia, quamvis forſitan antiquiſſima; præter* Ave Maria, *quod ante ſecula pauca debet acceſſiſſe: ſicut docet Mabilio in Præfatione ad ſeculum* V *Benedictinum num.* 123. *Credo etiam hic non notari Pſalmos pro curſu Veſpertini Officii cantandos, quod ex Pſalterio eos eſſe petendos omnibus conſtaret. Poſt Pſalmos autem quibus Ordo Romanus Capitulum cum Hymno ſubjungit, plus aliquid habent Mozarabes pro* Jacobo, *& Tudenſes pro* Pelagio: *quod utrumque inter ſe comparandum accipe.*

Initiũ commune, cum Pſalmis ordinariis,

B

De S. Jacobo

hic ſubjungenda Lauda, qualem vides aliam pro S. Jacobo,

L. Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde. P. Miſericors & miſerator & juſtus Dominus. ℣. Directam fecit viam juſtorum, & præparavit iter Sanctorum. P. Miſericors &c. Dominus ſit ſemper vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo.

SONUS. Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. Alleluya. ℣. Viſi ſunt oculis inſipientium mori, & æſtimata eſt malitia exitus illorum: illi autem ſunt in pace. ℟. Alleluya. Dominus ſit ſemper vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

ANT. Dabo Sanctis meis regnum in Jeruſalem: lignum enim vitæ in odorem unguenti. P. Et non laborabunt, neque fatigabuntur. ℣. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Syon, non commovebitur in æternum, qui habitat in Jeruſalem. P. Et non laborabunt, neque fatigabuntur. ℣. Gloria & honor Patri & Filio & Spiritui ſancto. P. In ſecula ſeculorum. Et non laborab. Dominus ſit ſ. v. ℟. Et cum ſp. t.

C

aliam pro S. Pelagio.

L. Sanguinem Sanctorum requiram, dicit Dominus. P. Et habitabo cum eis in regno meo. All. All. ℣. Fidelis Dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. P. Et habitabo &c. ℣. Gloria &c. P. Et habitabo &c.

De S. Pelagio

Adhæſi teſtimoniis tuis, Domine, noli me confundere: viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum. Viam veritatis elegi, judicia tua commemoravi. Alleluya. In memoria æterna erit juſtus, ab auditione mala non timebit, Alleluya, All. 11. Paratum eſt cor ejus ſperare in Domino, All. All. 111. Idem (*ſuſpicor repetendum,* In memoria *ut ſuprà uſque ad*) All. Juſtus ut palma florebit, ſicut cedrus, quæ eſt in Libano, multiplicabitur. Pſ. Beatus qui intelligit. In memoria æterna erit juſtus, ab auditione mala non timebit. All. All. All. Pſ. Beatus vir qui timet Dominum. *Sunt in ordine Pſalmorum* XL *&* CXI, *qui videntur hic notari, tamquam integre recitandi: & tales tamen in Veſpero* S. Jacobi *non apparent, quæ ſane magna eſt differentia.*

D

4 *Hæ tam breves & ſic ordinatæ Laudæ ſeu Laudes Veſpertinæ, de Sanctis ipſis proprium nihil habent, hic tamen eas poſui ad repræſentandam formam utriuſque Officii Mozarabici, ſumpti fortaſſis ex communi Sanctorum Apoſtolorum ac Martyrum.* Hymnus, *qui in utroque Officio canitur unicus, & de* S. Jacobo *quidem ſic inchoatur.*

Hanc excipit Hymnus cuique Sancto proprius,

O Dei Verbum, Patris ore proditum, rerum creator, & verum principium, auctor perennis, lux, origo luminis, enixus alvo glorioſæ Virginis, Chriſte tu noſter revera Emmanuel: *& ſic per alias decem ſtrophas deſcenditur ad duodecim Apoſtolos, ut bis ſenas lucernas, Candelabro Chriſti ſuperpoſitas; nominatim autem ad Zebedæi filios, & præſertim ad Jacobum, cujus cauſâ totus Hymnus pangitur.* Veſperum *autem* de S. Pelagio *talem habet* Hymnum.

Immenſe cæli conditor, hæc precum vota ſupplicum, clementer jam reſpicias, idem qui ſemper permanes.

E

ac denique Collecta etiam propria.

Hæc plebs alumna Patronum canit ſibi præcipuum, tuum teſtem Pelagium, regnum æternum qui meruit.

*Qui in ætate parvulus infeſtum hoſtem proterit; caduca temnendo regna, pervenit ad cæleſtia.

* tenendo

Quem ſeculi blanditiæ, nec gladii ferocitas illicere prævaluit, ut te negaret Dominum.

Aurum nam ſibi reſpuit collatum à tyranno, * fugitque ſimul epulas pompoſaſque delicias.

* fugaſq;

Aggreſſus namque Principem, Chriſtum laudare non deſiit: pro quo nec mori timuit, nec decollari * veruit. *&c. Sequuntur aliæ quinque ſtrophæ; quarum duas, patriam Sancti expreſſius ſignantes, dedi in Comm. prævio.*

* vetuit

5 *Hymnum ſequitur hujuſmodi Collecta.* Attende, Domine, tuorum in hæc feſta famulorum, tuique Martyris illuſtris patrocinia requirentium votum accumula; ut dum ejus triumphis noſtra adjungimus gaudia, infinitâ cum eo exultemus lætitiâ. *Hujuſmodi* Oratio, *ſive (ut hic appellatur)* Supplicatio, *invenitur etiam poſt Hymnum de* S. Jacobo, *& in fine ibidem* ℟. *additur.* Præſta æterne omnipotens Deus. Kyrie eleyſon. ℟. Chriſte eleyſon. Kyrie eleyſon, *ac denique hæc* Capitula (*ſic enim feminine in ſingulari appellatur*) *de eodem Apoſtolo recitanda notatur* (*de* S. Pelagio *nulla propria habetur, veroſimiliter ſumenda ex ordine communi, ſi tamen aliqua ſemper ſit opus, quod ignorare me fateor*) Subjuga, Clementiſſime Deus, noſtras tuo jugo cervices, ut onus tuum, quod amantibus leve eſt, ita optabili devotione feramus, ſicut Jacobus Apoſtolus tuus, pro innexo collo ſuo fune ad paſſionem tractus eſt lætabundus; atque hoc miraculo cor illudentis ſibi ita compunxit, ut eum, Sacramentis inſtructum fidei, faceret ad gloriam pervenire Martyrii: ſicque ipſe poſt, in confeſſione Filii tui capite defecto, interemptus occubuit, perveniens ad eum in pace, pro quo hanc ſuſtinuit paſſionem. Ipſe eſt enim unigenitus tuus Filius, qui dedit animam ſuam redemptionem pro multis: per quem noſtris tu Deus Pater jubeas parcere delictis.

F

cum Capitulo,

Pater noſter qui es in cælis. ℟. Amen. Sanctificetur nomen tuum. ℟. Amen.

Oratione Dominica.

Ad-

A Adveniat regnum tuum. ℟. Amen.

Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. ℟. Amen.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie ℟. Quia tu Deus es.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. ℟. Amen.

6 *His ſic decantatis jubetur* Presbyter *addere :* Liberati à malo, confirmati ſemper in bono, tibi ſervire mereamur, Deo ac Domino noſtro. Pone, Domine, finem peccatis* noſtris: da gaudium tribulatis, præbe redemptionem captivis, ſanitatem infirmis, requiemque defunctis. Concede pacem & tranquillitatem in omnibus diebus noſtris. Frange audaciam inimicorum noſtrorum. Exaudi, Deus, orationes ſervorum tuorum, omnium fidelium Chriſtianorum, in hoc die & in omni tempore. Per D. N. J. C. &c. ℟. Amen. *Et* Presbyter *iterum*, Humiliate vos benedictioni. Dominus ſit ſemper vobiſcum ℟ & cum ſpiritu tuo.

* hic percutit Sacerdos pectus.

Benedictio De S. Jacobo.

B Chriſtus Deus, Dei Patris filius, quem Jacobus, relicto patre in navi, tota ſecutus eſt intentione cordis, indeſinenter vos faciat ſuis inhærere veſtigiis. ℟. Amen.

& Benedictionibus ſolennibus,

Quique per hunc Apoſtolum cultores dæmonum convertit ad fidem; concedat nobis, vana ſeculi reſpuendo, ſe in veritate diligere. ℟. Amen.

Ut ejus remuneremini præſidiis, cujus hodie paſſionem colitis. ℟. Amen.

Per miſericordiam Dei noſtri, qui eſt benedictus, & vivit, & omnia regit in ſecula ſeculorum. ℟. Amen.

Dominus ſit ſ. v. ℟. & cum ſp. t.

L. Gaudium ſempiternum ſuper caput Sanctorum. P. Laus & jucunditas apprehendat eos. All. All.

De S. Pelagio.

Interceſſio ne Martyris ſui illuſtris benedicat vos Dominus benedictione perenni. Amen.

Vota noſtra libens accipiat; & crimina placatus ignoſcat. Amen.

Quicumque hunc diem celeberrime colitis, cum eodem Martyre in cæleſtibus gaudeatis. Amen.

C ℣ Beati qui cuſtodiunt judicium, & faciunt juſtitiam in omni tempore. P. Laus & jucund. ℣ Gloria & honor Patri & Filio & Spiritui ſancto. P. Laus & jucund. *Atque his dictis ſubjungitur* Collecta *de* S. Jacobo *propria*.

quas claudit Collecta.

7 Chriſte, cujus virtus atque potentia tantum in Apoſtolo tuo Jacobo emicuit, ut in nomine tuo emiſſis à ſe dæmoniorum turbis potentialiter meruerit imperare; tu Eccleſiam tuam ab adverſantium impugnatione defende: ut virtute Spiritus exuperando adverſa, illius doctrinam opere compleat, cujus hodie exemplum piæ paſſionis honorat. ℟. Amen.

In Tudenſi de S. Pelagio *adeſt quidem* Collecta, *ſed abſque ulla Sancti mentione hoc modo*, Gloria noſtra. Gloria noſtra Deus noſter, da nobis ut in te ſine fine gloriemur: quoſque feciſti de capitis exultatione ſublimes, quæſumus ut efficias de totius corporis conſummata ſalute ſecuros. Elevet abjectionem noſtram tua magnifica celſitudo, ut qui humilitate tua à teneris erigimur; exaltatione tua ad cæleſtia provehi, mereamur. Amen.

Per miſericordiam tuam Deus noſter, qui es benedictus, & vivis & omnia regis in ſecula ſeculorum. ℟. Amen. Dominus ſit ſemper vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. In nomine D. N. Jeſu Chriſti perficiamur cum pace. ℟ Deo gratias. *Et ſic ex ordine communi finitur omne Veſpertinum Officium.*

D EX MSS.

§. II. *Matutinum de S. Pelagio ex Codice Tudenſi.*

8 *Mabilio in Diſſertatione de Curſu Gallicano, quam addidit libris de Liturgia, cap. 1 num. 16*, Apud Mozarabes, *inquit*, ſaltem receatiores, Nocturnæ preces breviſſimæ (*nos* Matutinas *vocamus*) conſtant quibuſdam Antiphonis & Reſponſoriis, item Hymno & Cantico, quod aliud eſt à Cantico Zachariæ præterquam in feſto Præcurſoris, ſicut Canticum B. Mariæ in Veſperis numquam dicitur præterquam in feſtis B. Mariæ. In aliis Horis Canonicis quidam Pſalmi recitantur, adjectis etiam Laude, Sono & Antiphonis. Officia veſpertina & nocturna claudit Oratio Dominica, quæ elata voce recitatur, populo ad ſingulas petitiones reſpondente, *Amen*, præterquam ad *Panem noſtrum &c.* ubi reſpondetur, *quia Deus es*; In fine, *In nomine D. N. Jeſu Chriſti perficiamus cum pace:* ad quod reſpondet Populus, *Deo gratias*... Hoc Breviarium in editione Cardinalis Ximenii inſcribitur, *Officium Gothicum ſive Mixtum ſecundum Regulam B. Iſidori*: ſed vereor ut ejuſmodi ritus, qualis in illo Breviario deſcriptus eſt, ita antiquus ſit, ut ad Iſidori tempora poſſit referri. Conſtat ſiquidem ex ejus Regula cap. 7 quod... In Nocturnis Vigiliis primum *tres Pſalmi recitandi ſunt, deinde tres Miſſæ Pſalmorum* (quod vocabulum aliquando Lectionem, aliquando Collectam ſeu Orationem, nonnumquam Dimiſſionem ſignificat; hunc vero locum Mainardus recte interpretatur de Collecta) *quarta Canticorum, quinta Matutinorum Officiorum. In ſingulis vero diebus Dominicis vel Feſtivitatibus Martyrum ſingulæ ſuperadduntur Miſſæ .... Lectiones autem ex veteri & novo Teſtamento tempore Officii quotidianis diebus recitantur; Sabbato autem & Dominica ex novo tantum pronuntiantur.* Hæc omnia longe diſcrepant à vulgato Breviario Mozarabum, in quo Pſalmi nulli, nullæ Lectiones ad Vigilias nocturnas. *Ita Mabilio: qui antea lib. 1 de Liturgia pag. 16 aſſignans diſcrimina inter Liturgias antiquas, hoc ultimum ponit; quod* in Mozarabico, *ſcilicet Iſidoriano veteri*, leguntur Acta & Vitæ Sanctorum, non in Gelaſiano aut Ambroſiano. *Horum nihil Robleſius habet de* S. Jacobo; *ſed quaſi de eo nihil fiat in Nocturno Officio, aut ſaltem nihil, quod non ſit poſitum in Veſpertino, ab hoc immediate tranſit ad Miſſam. Non item Codex Tudenſis de* S. Pelagio, *in quo propria omnia, ipſæque de Paſſione Sancti Lectiones proponuntur.*

Matutina apud Mozarabes nunc breviſſimum,

olim etiam Pſalmos & Lectiones habebat;

ad quas in Officio de S. Pelagio

E

F

9 Antiphona. Circumdederunt me omnes impii, & non turbaverunt me, quoniam Deus mecum eſt; quia circumdederunt me canes multi. Or. Interveniente beatiſſimo Martyre tuo, cuſtodi nos Domine ab inimicis, dum aut certandi inſtantiam ſumimus, aut periculi foveam evitamus. Oſtende mendaces, qui nos odiis malignis infeſtant; dum maculas, quas infigunt, benignus emundes. Amen.

habentur Antiphonæ propriæ 3

Ant. Pelagius in carcere exclamavit ad

A EX MSS. *cum totidē Orationibus.*

Deum, [laus Dei] in ore ejus. Dominus exaudivit eum, [vox ejus aſcendit] in aures ejus: & dedit ei auxilium de altiſſimo.... Or. Domine Deus, qui Martyri illuſtri, poſt patratam victoriam, conceſſiſti regni potentiam; circa nos perpetuam defenſionis tuæ pone cuſtodiam: ut quibus regnandi felicitas non debetur, delinquendi facultate ſublata, in te requieſcendi ſecuritas conferatur. Amen.

Ant. Aſpectus erat candidus, vultus quoque angelicus, in fide Domini mortuus eſt. All. All. All. .... Or. Fortitudo noſtra eſto, Domine, & laudatio ſempiterna, qui laudabilis Martyris tui triumphis oſtenderis, & dum in illo vincendi fortitudinem exequeris, eodem intercedente, ſalutem in nobis plenitudinemque virtutum conſequaris. Amen.

Ant. Percuſſerunt infantulum, & dinumeraverunt omnia oſſa ejus, & diſperſerunt per tempeſtatem aquæ; quoniam Deus Iſraël aſſumpſit eum. Alleluia. Infixus ſum in limo profundi, ubi non eſt ſubſtantia, & tempeſtas demerſit me. Quoniam Deus &c. *Hæc ita præmiſſis, ſequitur recitanda Vitæ vel Paſſionis hiſtoria, qualis initio poſt Commentarium prævium hinc jumpta eſt. Poſt Lectiones credo recitandos fuiſſe Pſalmos, ſi ex veteri Iſidoriano Ritu cuncta agebantur, eoſque fuiſſe pro iis quos recitamus ad Laudes, atque inter hos Canticum ex iis unum, quæ per ordinem hebdomadæ diviſa habet uſus Romanus: quorum tamen in Tudenſi Codice nulla mentio, quia proprie non ſpectant Sanctum. Solum ad hujus Officii concluſionem ſubjungitur Antiphona:* Libera me de viris ſanguinum, Deus ſalutis meæ; libera me, Domine, de viris ſanguinum; & à telis hoſtium defende propitius clypeo tuo. Or. Mitte nobis, Domine, de cælis invictum auxilium, & conculcantes nos redige in opprobrium; quatenus ad Officium Matutinum liberi conſurgamus, & vota noſtra tuo Sancto nomini fideliter impendamus. *Ubi nomine* Officii Matutini, *aliud nihil intelligere poſſum, quam quod modo ſequitur.*

B *Lectiones autem recitantur de Vita, tum Pſalmi cum Cantico & Collecta.*

§. III. *Officium ad Miſſam, ac primum ad eam quæ dicitur Catechumenorum.*

C *Antiphona ſive Introitus.*

10 *Acta Confeſſione, ſicut fit in Miſſis ad uſum Toletanæ Eccleſiæ & ex more Romano,* dicitur Introitus, *cuicumque Miſſæ Mozarabicæ communis, in hunc modum:* Adjutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cælum & terram.

Sit nomen Domini benedictum. ℟. Ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

De S. Jacobo.

Hæc dicit Dominus, Ego tuli te, & fui tecum. Alleluia: Fecique tibi nomen grande. All. All. ℣. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. P. fecique tibi n. g. A. A. ℣. Gloria & honor Patri & Filio & Spiritui ſancto, in ſecula ſeculorum. Amen. F. P. Fecique tibi n. g. A. A. Per omnia ſemper ſecula ſeculorum. ℟. Amen.

De S. Pelagio.

Fluctus tui, Domine, ſuper me tranſierunt; & ego dixi, Expulſus ſum ab oculis tuis. ℟. Clamavi de tribulatione mea. Benedictio Domini in mercedem juſti feſtina. ℟. Benedictus es Domine Deus. Beati qui cuſtodiunt & faciunt juſtitiam in omni tempore. All. Memento noſtri, Domine, in beneplacito populi tui, viſita nos in ſalutari tuo, ut lauderis cum hereditate tua in omni tempore. All. Laudate Dominum in Sanctis ejus. All. D

11 *Codex Tudenſis hic notat vocem* Hymnum: *neque dubito quin intelligatur Hymnus Angelicus,* Gloria in excelſis Deo, *quem totum ex Romano hic exhibet Robleſius, quemque in omni Sacro à Mozarabibus cantari notant Auctores. Poſt* Amen *porro, in Robleſiano exemplo jubetur iterum dici,* Per omnia ſemper ſecula ſeculorum; *& ſequitur* Oratio; *de Sancto quidem* Jacobo *eadem, quæ ultima eſt in Veſpero,* Chriſte, cujus virtus atque potentia: *de* S. Pelagio *autem ſic:* Te invocamus, æterne omnipotens Deus; & laude qua poſſumus tibi gratias agimus, qui fidem noſtram * Martyris tui illuſtris virtutibus corroboras, præſta quæſumus, ut * huic matutinæ ſolennitati gratiam tuæ benedictionis adjungas, & exultantem hunc populum tuum, per illius ſuffragia ad æterna ſuſtollas. *Orationi ſuccedit* Benedictio Presbyteri, *hoc modo:* Benedicat vobis Rex æternus, Dominus Jeſus Chriſtus, qui ſuum glorificavit Martyrem. Amen. Ipſius quoque interceſſione veſtras exaudiat preces, cujus hodie ſacram celebratis ſolennitatem. Amen. Fidem augeat, vota ſuſcipiat, peccata dimittat, & requiem æternam omnes fruere concedat. Amen. Beatus vir, All. qui implevit, All. deſiderium ſuum, Alleluya. *Atque has Benedictiones, quæ in Officio* S. Jacobi *non amplius comparent, excipit Oratio,* Deus, qui ſanctam nobis diei hujus ſolennitatem beatiſſimi Martyris * illuſtrem paſſione feciſti, adeſto familiæ tuæ precibus, ut cujus hodie feſta celebramus, ejus meritis & interceſſione, ad ea quæ imitari cupimus, applicemur. Amen.

Hymnus Angelicus, Gloria. *Collecta de Sancto,* * Martyre t. ill * hic m. ſolennitatis gratior *Benedictio,* *alia Collecta.* * illuſtris

12 *In Officio* S. Jacobi, *in quo, uti dixi, Benedictiones præfatæ non fiunt poſt Amen, primæ & unicæ Orationi ſubjectum, jubetur Presbyter in medio altaris ipſam Orationem concludendo dicere;* Per miſericordiam tuam, Deus noſter, qui es benedictus, & vivis, & omnia regis in ſecula ſeculorum. ℟. Amen. Dominus ſit ſemper vobiſcum ℟. Et cum ſpiritu tuo: *quæ aliaque ſimilia puto in Codice Tudenſi ſolum omitti, quia ſunt ex communi omnibus ordine. Hinc proceditur ad* Lectiones, *quarum prima* Prophetia *pro* S. Jacobi *eſt* Libri Sapientiæ Salomonis. ℟. Deo gratias, *ſcilicet ex cap.* 4 ℣. 7 Juſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit *uſque ad* ℣. 16. *Pro* S. Pelagio *autem, ſub eodem titulo, præſcribitur* Lectio, *videlicet ex libro Eccleſiaſtici cap.* 23 ℣. 27 *(nam hic aliique ſimiles* Sapientiæ *nomine veniunt in Miſſalibus.)* Fili in omni opere crede in fide animæ tuæ *&c. & in Officio Apoſtoli reſpondetur* Amen, *iterumque dicitur,* Dominus ſit ſemper vobiſcum *atque pſallendo cantatur, quod* Pſallendum *vocatur.* E *Lectio ex Prophetia,* F

De S. Jacobo.

Poſuiſti Domine ſuper caput ejus * coronam de lapide pretioſo. ℣. Super ſalutare tuum Domine exultabit vehementer, deſiderium animæ ejus tribuiſti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum. P. Coronam. *& interpoſito Pſallendo*

De S. Pelagio.

Salvum me fac Domine, quoniam ingreſſæ ſunt aquæ * uſque ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia: deveni in altitu-

A altitudinem maris, & tempestas demersit me * usque ad Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua super me. Deo gratias. Intende mihi & libera me quia tribulor * us. ad &c.

ex Apostolis, 13 *Vides hic formam majorum Responsoriorum, qualia Cursus Romanus post singulas usurpat Lectiones: Mozarabicus autem post solam Primam & Tertiam. Ut autem ad secundam procedatur, dicit Sacerdos vel Diaconus*, Silentium facite; *& pro* S. Jacobo *quidem recitatur* Lectio Actuum Apostolorum. ℟. Deo gratias: *recitatur vero ex cap.* XI ℣.27: In illis autem diebus supervenerunt ab Hierosolymis Prophetæ Antiochiam, *& continuatur usque ad* ℣. 5 *capitis sequentis, propter relatam ibi cædem Apostoli. Pro* S. Pelagio *notatur quidem* Epistola Pauli Apostoli ad Corinthios I, *sed notanda erat ejusdem* ad Timotheum II, *uti patet ex hoc principio:* Carissime, Dominus mihi adstitit & confortavit me. *Ac denique susceptа benedictione cum,* Dominus sit pax vestra, *intonatur* Lectio S. Evangelii; *pro* S. Jacobo *quidem,* secundum Marcum. *Cap.* X ℣. 32 *de duobus filiis Zebedæi*. In diebus illis assumens iterum Jesus duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei ventura *&c. At vero pro S. Pelagio Euangelium* secundum Joannem *scribitur; cum esset scribendum* secundum Matthæum. *Est enim ex hujus Capite* XXIV, In illo tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens (℣.45) Quis putas est fidelis servus & prudens? *Concluditur autem Lectio per* Amen, *&* Dominus sit pax vestra; *subjungiturque* Lauda (*nos* Responsorium *diceremus*) *pro* S. Jacobo, *sic*: Alleluya ℣. Ecce servus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi anima mea. Alleluya. *Pro* S. Pelagio *idem fit, sed insuper additur:* Ego Dominus creavi te, & dixi tibi: Elegi te, noli timere: egeni & pauperes quærunt te, & tu exaltabis eos in Domino Deo tuo. All. Vocavit te Dominus ad justitiam, & tenens manum tuam, exaltavit te, & constituit te in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum: ut populus dirutus & vastatus invocet me; & tu exaltabis eum in Domino Deo tuo. Alleluya.

ex Euangelio,

Lauda de Sancto.

B

Offertorio 14 *Hoc in loco, inquit Rubrica apud Roblesium (lubet enim etiam* Offertorium *reliquum addere, licet de Sanctis in eo nihil fiat.) Hoc, inquam, loco ponitur aliud Missale, quod vocatur Offerentium in cornu Epistolæ; & tunc offert Sacerdos Hostiam hac Oratione. Et est notandum, quod Orationes, quæ signantur hoc signo* *, *legantur in Missali Offerentium: & quæ signantur hoc signo* ☞, *in Missali.*

C

ad Hostiã, Or. Acceptabilis sit Majestati tuæ, omnipotens æterne Deus, hæc oblatio quam tibi offerimus pro reatibus & facinoribus nostris, & pro stabilitate sanctæ Catholicæ & Apostolicæ fidei, [ejusque] cultoribus per Christum Dominum nostrum. In nomine Pa✠tris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. *Dimittendo patenam super Corporalia.*

ad calicẽ. 14 *Deinde accipit Calicem sanctificando sic*: In nomine Pa✠tris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Or. Offerimus tibi, Domine, calicem, ad benedicendum sanguinem Christi filii tui: deprecamurque clementiam tuam, ut ante conspectum divinæ Majestatis tuæ cum odore suavitatis ascendat. Per eumdem Christum Dominum nostrum. *Ponit Calicem super aram, & accipit fialam sine sanctificatione, & ponit super calicem dicendo.* Or. Hanc oblationem, quæsumus, Domine, placatus admitte, & omnium offerentium, eorumque, pro quibus tibi offertur, peccata indulge. Per Christum Dominum nostrum. Hic dicit. In spiritu humilitatis, *ut in Officio Romano.*

D

EX MISSA

15 *Postea dicit Presbyter*, Adjuvate me, Fratres, in orationibus vestris, & orate pro me ad Deum. ℟ Adjuvet te Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. SACRIFICIUM. Fulgebit justus sicut splendor firmamenti, & sicut stellæ cæli dantes claritatem lucis, ita justus splendebit. ℣. In perpetua æternitate. *Hic accipit aquam in manibus, & dicit silentio super Oblationem cum tribus digitis.* In nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus sancti, [qui] regnas Deus in secula seculorum. ℟. Amen. *Inclinat se Sacerdos ante altare, & dicit silentio istam Orationem.* Accedam ad te in humilitate spiritus mei; loquar ad te, qui multam spem in fortitudine dedisti mihi. Tu ergo, fili David, qui revelato mysterio ad nos in carnem venisti, clave crucis tuæ secreta cordis mei adaperi, mittens unum de Seraphin, qui candenti carbone illo, qui de altari tuo sublatus est, sordentia labia mea emundet, mentem enubilet, docendique materiam submini-stret; ut lingua, quæ proximorum utilitati per caritatem servit, nec erroris insonet casum, sed veritatis resultet sine fine præconium, per te Deus meus, qui, vivis & regnas in secula seculorum. Amen.

E

§. IV. *Missæ de sanctis Columba & Pelagio, sicut in libris Missalibus antiquis habentur, distinctæ à Canone.*

Initium Missæ strictè dictæ, 16 CUm *titulum* MISSA *reperiret Sandovallius in fine paginæ, sequens autem pagina inchoaretur ab his verbis,* Præclarum præcellumque diem, *non potuit sibi persuadere hoc esse principium; nihil hæsitaturus, ut puto, si uidisset vel Missale Gothicum, de quo suprà, & quod hic cum Tudensi conferemus; vel integrum alicujus Mozarabicæ liturgiæ tenorem, qualem hactenus ex Roblesii tractatu comparavimus cum Tudensi Ms. nihil habente eorum quæ spectant ad* Offertorium, *quod totum petitur ex ordine communi; neque Sanctum contingit, neque pars est Missæ stricte dictæ; uti patet ex Ordine Romano; ubi, post Oblationem panis & vini eoque spectantia, sequitur* Præfatio Missæ, *quasi hic primum incipientis. Quod ut clarius appareat, placet singulas partes Missæ de Sanctis vel Tempore, quales in Gothico Missali habentur, componere cum Missa Codicis Tudensis, utrobique enim æqualiter omittuntur partes Canonis, communes Missis omnibus.*

F

de S. Eulalia, 17 *Inchoatur ergo Missa stricte sumpta (ut ibi ponitur) non à* Præfatione, *sed ab Oratione præambula, propria Sancto aut Tempori, quæ alio titulo non inscribitur, quam* Missa, *seu*, Incipit Missa, *prævio* Dominus semper vobiscum; *ac, responso,* Et cum spiritu tuo. *De* S. Eulalia *autem sic recitatur.*

Deum omnipotentem Fratres carissimi, qui tantæ prudentem virginitatem, fidei sociatam, apice gloriæ consecravit; ut per quem facta est mater Maria, fieret Martyr Eulalia; illa pariendi effectu felix, ista moriendo; illa implens incarnationis officium, ista rapiens passionis exemplum; illa credidit Angelo, ista restitit inimico; illa electa per quam nasceretur Christus, ista per quam vinceretur diabolus; supplici oratione poscamus, ut B. Eulaliam pro nobis orantem exaudiat & .... ejus auxilio ab omni labe peccaminum eruamur; per D. N. Jesum Christum filium suum, secum viventem & regnantem,

A gnantem, & cum Spiritu ſancto, in ſecula ſeculorum. Amen. *Eccum autem de* S. Pelagio *ſimile quid.*

EX MSS.

18 Præclarum præcelſumque diem, quem ſancti Martyris Pelagii nobis ſacer cruor conſecravit, paſſio invexit, meritum ſublimavit, Fratres cariſſimi, intentæ [mentis] votis * celebremus, ac virtutum plauſibus attollamus: in quo quidem iſte beatiſſimus Martyr * carnis depoſuit tunicam, & cæli adeptus eſt * gloriam; ſicque de numero aſcitus fidelium, proſapiâ genitus Chriſtianorum, pro Chriſto moriens ſupernum ſcandit thronum. Hic namque carceris perpeſſus anguſtias, ferri compeditus oneribus, non adhæſit ſeculi blanditiis; ſed pro * his regnum mercavit, nullis unquam * finiendum ſeculis. Perierat autem appetitus ab eo ſeculi, ceſſerat amor mundi; quia nullis pœnis [victus] ſuccumbere acquievit fragilitatibus * humanis. Nam ergaſtulis concluſus, cum ejus conſodales voluptuoſe viverent, * hicce uno eodemque modo corpus ſervabat intactum, ſolique Deo ſuum indefeſſæ mentis dirigebat obtutum. Hunc igitur apud Deum, dilectiſſimi, invocemus in

B auxilium, ut ſuis mereamur meritis, quæ noſtra nobis ſubtrahunt merita, ac ſcelera abdicant conſueta. Deponamus * itaque quod ipſi male ingeſſimus, diaboli vivendo ſuadelis, ac divinis decidendo à præceptis. Et quia noſtris non confidimus meritis, hujus precemur ſuffragium Martyris; qui gladio defectus ſempiternæ gloriam obtinet beatitudinis, opitulante miſericordia Domini noſtri, qui vivit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

& S. Pelagio.
* debeamus
* carnem
* gloria.
* hoc
* finiendo
* ſeculi humani
* hiſce
* namque

19 Collectio sequitur de S. Eulalia. Deus qui ſanctæ Martyri tuæ Eulaliæ, pro pœna gloriam, pro morte vitam, pro infirmitate virtutem, pro paſſione coronam tribuiſti; præſta, ut ſicut illa exultat in gloria, ſic nos de tua miſericordia gratulemur; & in æternum veniam, te donante, conſequi mereamur. Per D. N. J. C. *Similis ſequitur de S. Pelagio.* Æterne Deus omnipotens, qui ullis abſque præcedentibus meritis vocas ad te peccatores, ac tuis miſericorditer ditas famulos; tu nobis hunc Teſtem tuum beatiſſimum Pelagium, proroga Patronum; qui pro te, ſanguine fuſo, incomparabile meruit pervenire ad præmium.

cum Collectis de Sancto,

C Habeat, te concedente, fidelis curam gregis; qui ſupplicium non timuit paſſionis, atque perfido veritatem non tacuit Regi. [Ille] nomine ſolummodo glorians Unigeniti tui, indefeſſe pro nobis interceſſor accedat tibi; ut inter ærumnas ſeculi, careamus vitiis, nulliſque inhæreamus deceptionum * illecebris: ſicque per hunc Martyrem tuum, te Dominum habeamus propitium, quo offerentium fructus multiplices, & uberes frugum reditus efficere ſolita pietate digneris. Nullis igitur à te præcipitemur lapſibus; nullis evocemur ſcandalis, qui emergere à pedoribus, propriis omnino nequimus viribus. Quapropter te rogamus eſſe nobis placidum, qui nos ad tuam feciſti imaginem, & * per baptiſmatis reformaſti tinctionem; te auxiliante, [qui vivis & regnas in ſecula ſeculorum] Amen.

* incelebris
* pro

poſt Nomina,

20 Collectio post Nomina *Martyrum & Pauſantium, de quibus infra. De S. Eulalia hæc eſt.* Deum, qui ſanctæ famulæ ſuæ Eulaliæ glorioſam & immarceſſibilem coronam contulit, Fratres cariſſimi, ſupplices deprecemur, ut, præſtante divina miſericordia, ipſius precibus obtineamus veniam, qui gloriam non meremur. Caris etiam noſtris, qui nos in ſomno pacis præceſſerunt, perennis ævi beatitudinem, & perpetuæ lucis gratiam remunerare dignetur, per D. N. J. C. filium ſuum, ſecum viventem &c. *His, in Miſſa de* S. Pelagio *reſpondet quod ſequitur:* Largire propitius immenſe Deus, votis Eccleſiæ tuæ * ſupplicantis, tui Martyris Pelagii ſuffragium, quam alacriter ad altare munus deferre inſpicis proprium. Etenim alter tacite fundit ſuſpiria, alter in lacrymas * prorumpit mente compunctâ; * hicce quoque ſimpliciter orat, ille genis pavimentum * verrere non deſinit: ſed utrorumque, tu Deus, inſpicis mentes, ac probas ſingulorum conſcientias. Ideo, quæſumus, tuis oculis effice * placitum, quod humana miſeria utcumque * affert compunctum. Revera nudâ conſcientiâ te coram ſtare quis poteſt, quem Sancti tremunt, ac multiplices Beatorum conventus expaveſcunt. Quapropter credimus vel * acclines rogamus, ut * nos tua præveniat miſericordia, & nobis ad te reditum conferendo, & defunctis fidelibus ſempiternam requiem largiendo; ut * utroſque habeat * gratia indefeſſa, quos tremulos ante te propriâ eſſe cernis conſcientiâ. Amen.

D

* ſupplicantes
* prorupit
* hiſce
* bavride
* placidum
* offert
* adcliens,
* noſtra
* utrumq;
* gratiam
* tremulus
* carnis

21 Collectio ad Pacem. Deus ſimultatum diſcuſſor, pacis quæſitor; cujus ut pietatis eſt diſjuncta conjungere, ita amoris eſt * caſſa pacifice alligare; tu nunc nos, Domine, Apoſtolorum tuorum dogmati obſequentes, pace necte, caritate orna, caſtitate ſanctifica: & qui de B. Eulaliæ paſſione meruimus habere exemplum, mereamur devictâ iracundiâ obtinere triumphum, per D. N. J. C. *Ita in Miſſa prædictæ Sanctæ: pro Miſſa autem* S. Pelagii *ſic conſequenter lege ad* Pacis oſculum, *quod ex hoc ritu præmitti vides Canoni; cum in Romano ei poſtpoſitum præmittatur Communioni.* Accedentes ad te, Domine, exigui famuli, quos ex officio debitum cunctos cogit commendare fideles; non incurramus merita nullomodo propria; ſed, te præſtante, crimina mereamur evadere patrata. Exaudi, quæſumus, precem Eccleſiæ Tudæ, quam tuis nutibus in honore Martyris tui Pelagii delibas, ac ſingulorum * occurre precatibus, qui hunc Martyrem, * vitiis repugnantem, dignum tuis feciſti eſſe conſpectibus. Deferat * noſtram coram te, quæſumus, obſequelam, qui tibi placuit pro paſſione. Succurrat miſeris * pie, eruat proſtratos aſſidue, qui te infideli confeſſus eſt coram * Principe. Quis noſtrûm ſane ad te facile oculos * audebit erigere, quos * labor conſcientiæ premit, lapſus inclinat, fœda indecenter conſuetudo * curvat, lenta quoque animi remiſſio erigere [mentem] non ſinit; ſed quod pejus eſt, * illicita impudenter agere propellit? Acclines ergo * te rogamus, ut omnibus in commune adſit Patronus; qualiter, te propitio, diſſidentes pacem, & pacifici indefeſſam caritatis * retentent unitatem. Amen.

E

* caſſa

& ad Pacem.

*occurrere precantibus

F

* vitii pugnantem
* noſtra obſequela.
* prece
* principe
* oculus
* tabo
* curba
* illicitam impudente
* inde
* retentet

22 Immolatio Missæ, *Mozarabibus* Illatio, *Francis olim* Conteſtatio, *Romanis dicta* Præfatio Miſſæ; *poſt alternativa quædam Sacerdotis atque Miniſtri verba ex Ordinario petenda, ſic progrediens in feſto S. Eulaliæ.* Dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubique gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus; teque laudare in omnibus operibus tuis: qui dono gratiæ tuæ famulam tuam Eulaliam nobiliore mentis ſtigmate

A gmate decoraſti, ut illæſam in ſe imaginis tuæ pulchritudinem cuſtodiret. Digna vere comes Filii tui, quæ tenero ſexu bellum fortis * invaſerit, & ultra opinionem humanæ virtutis ad tolerantiam ſe zelo tui amoris obtulerit; quæ in ſpeciem pretioſi Unigeniti, ſanguinem ſuum ſub teſtimonio bonæ confeſſionis effuderit, & incorrupta flammis viſcera in odorem ſuaviſſimi thymiamatis adoleverit. Vadit ad tribunal cruenti Præſidis nec quæſita; lucratura regnum, contemptura ſupplicium, inventura quæſitum, viſura conteſſum; non trepida de ſententia, non ambigua de corona, non defeſſa de equuleo, non diffiſa de præmio. Interrogatur: confitetur; ingentique miraculo Majeſtas tua, exaltatum Virginis ſpiritum, quem aſſumpſit per flammam, ſuſcepit per columbam: ut hoc prodigio in cælos Virgo & Martyr aſcenderet, quo in terris Filium tuum Pater oſtenderas: per quem Majeſtatem tuam laudant Angeli; atque Archangeli non ceſſant clamare dicentes, Sanctus &c.

* invaderet

23 *Similis de S. Pelagio* Illatio *ſic deducitur:* Gratias tibi, omnipotens Deus, agere dignum eſt, pulchrumque ſatis ac ſanctum, valde [etiam] congruum, ac nobis ſemper commodum eſſe * convenit; per Jeſum Chriſtum Filium tuum, Dominum noſtrum, per quem utique hic Martyr Pelagius, nec vitiorum inhæſit gurgitibus, nec deliciarum ceſſit flagitiis; ſed tibi ſemper extitit intrepidus, cui ante paſſionem fortiter tamulabatur illuminatus. Hic enim occidentali [Hiſpaniæ] plaga oriundus, Gallæſiam * patrium habuit fundum; ſed * Cordubæ, dante Chriſto, perſpicuum ſuſcepit martyrium. Et quia variis, occulto arcanoque Dei conſilio, Electi occaſionibus ad cælum rapiuntur; patula extitit proculdubio actionis cauſa, quâ hunc Martyrem tuum corpore paſſum Corduba, Tuda ſuſcepit lætabunda Patronum. Erat quidem Pelagii patruus Hermoygius Epiſcopus, Cordubæ carcere tentus, qui ut evaderet ergaſtuli periculum, pro ſe hunc dedit puerum, teſtem, alumnum; unde illo evadente, Pelagius iſte ſuſceptus eſt in carcere, qui * futurus erat Teſtis pro veritate; ubi * ſevero ferri onere præpeditus, futurum quodammodo præmeditabatur martyrium, cujus ſæpe animus intente penetrabat cælum. Et licet ad patriam adhuc humanitus redire diſponeret, à propoſito ſibi tamen rigore haudquaquam molleſcebat, quia carcerem arduâ pro pœnitentiâ eſſe cogitabat: nam pſallendi quotidie modum adhibuerat, cui tanta * Chriſti gratia intus illuminatrix aderat. Verum cujus præcordiis abditus ipſe * mature ſonueras, Audi, fili, & vide, quia concupivit Rex ſpeciem tuam; hunc impudice tyrannus foris * audebat * deamare, putans eum ſuis aptum vitiis fore. Sed ſtetit utique intrepidus, cui tu non deeras omnino intus. Namque advocatus veniens, ac * ſuaſus, ut Chriſtum abnegare mallet; illico cuncta ſibi ſprevit regna * oblata. Eumdemque Chriſtum Dominum noſtrum voce prædicans libera, Habeto, inquit, ô Rex, tuiſque cum perditis ſolus munera: nam me tibi acquieſcere non poſſe, intus * monet, qui * Deus eſt. Nam ego Deum habeo, quem tu miſer ignoras, cui omnia genu flectunt, qui Sanctis regnum ac perditis æternum promiſit ſupplicium. Verum, quia per multas nos tribulationes pervenire oportet ad regnum, paratus ſum quali vis * perire interitu. Cui Rex; O, inquit, puer, aut Chriſtum nega, aut membra gladium ſuſcipient, ac duriter animam inter pœnas exhalabis. Unde Pelagius, Chriſtianus ſum, ac tui, & ero: idcirco mori non timeo. Quem fortiter ſtantem, poſt multas pœnas .... membratim gladius diſſecuit, qui inter ſupplicia Chriſtum confiteri non deſtitit ..... O vere Martyr in cælis, quia teſtis fuiſti in terris! Clementiſſimus fautor, occurre [votis] noſtris. Per te lapſus veniat ad pœnitentiam, ignarus ad doctrinam, æger ad ſalutem, defunctus ad requiem. Quare acclines petimus, æterne Deus, per hunc Martyrem tuum, nobis fave propitius, clemens occurre interpellatibus noſtris, Tibi oblatis muneribus ſemper adeſto pius, cui merito [canimus, Sanctus] *&c.*

* patruum
* Corduba
* facturus
* vero
* Chriſte
* naturæ
* auderat
* redamare
* perſuaſus
* illata
* manet
* qui dicet
* pande

D EX MSS.

24 *Ulterius non extenduntur Miſſæ in Gothico quod dixi: ſed ex communi omnibus ordine progrediuntur; neque (ut in Miſſalibus aliis) uſpiam ſequitur* Poſtcommunio: *ſed ex ritu Mozarabum codex Tudenſis ulterius tendit; & poſt* SANCTUS, *hæc quoque recitanda præſcribit:* Iſte hymnus, Domine, in excelſis ab Angelis, iſte hymnus à Sanctis præcinitur [in terris] omnibus. Vere eſt ſanctus, vere benedictus D. N. Jeſus Chriſtus, filius tuus: à quo eſt roboratus Pelagius, ut nec mori timeret, neque veritatem interrogatus taceret, perſuaſus * fruſtra à Præſide, ut copioſa regni munera acciperet, & Chriſtum negaret, & ita Regi corpus ſervaret honorandum. Unde petimus per hujus interventum hæc ſerventur munera [&] data, ac multiplici [benedictione] ditentur tuo altari ſacrificia impoſita; qualiter omnis, qui ex his * guſtaverit muneribus, per te... [defend]atur ab adverſis.... in honorem Martyris tui Pelagii, qui à te adjutus, pœnas ſuperavit, terrores vicit, gladium non timuit perferre, quo tecum ſine fine regnare meruit. Iſte tuus eſt, Domine, famulus, in agone præcipuus, in vita cautus, in doctrina ſtrenuus, in morte laudabilis, in regno ſublimis: per quem te petimus habere propitium, quo nos de manu eruas diaboli, & conſortes efficias regni tui. Noſti, Domine quantum * nobis hoſtis inſidietur antiquus. * Sed nullum de nobis habeat quem lucretur, quos una mater Eccleſia per regenerationis undam * ablutos eſſe gloriatur. Floreat in nobis gratia doni æterni, à * qua hæc munera ſanctificentur, & per quem ſanctificata ſumantur; redundetque in viſceribus noſtris oblatio, ſicut multiplicius ſancti Martyris tui Pelagii profuit ad coronam.

E

* namque
* jubaverit
* nos
* & ideo
* ablutus
* quo

F

25 *Sequuntur adhuc alia, quæ (quod dolemus) non niſi plurimis lacunis hiantia habentur in Tudenſi codice, foliis ibidem vel exeſis vel extritis; colligimus nihilominus, ex iis quæ ſuperſunt quædam, magis integrum ſenſum facientia: in quibus occurrit* Oratio, *quæ in Miſſa* S. Jacobi *infrà num.* 32 *nominatur,* Poſt pridie, *id eſt* Ante Conſecrationem: *quia hæc conficitur verbis, à Chriſto pronuntiatis & præſcriptis,* Pridie quam pateretur, *uti expreſſe habet Canon Romanus. Illa autem* Oratio poſt Pridie, *in Tudenſi ſic inchoatur:* Suſcipe, omnipotens Deus, hujus preces fideliſſimi conventus, qui ſe tuis quotidie acclinis commendat conſpectibus: quo hunc Martyrem tuum beatiſſimum Pelagium, quem promptâ celebrat obſequelâ, apud te habeat interventorem, * cui tu largiri dignatus es martyrii palmam.... Reſcinde, quæſumus, dura noſtræ mentis præcordia, & ariditatem irriga benedictionis ubertate, quatenus, te favente, libera noſtra tibi ſerviat vita.... Pelagii meritis beatiſſimi Martyris....

* cujus

A & qui non habemus bonorum operum fiduciam, ſuſceptione ejus feſtivitatis remiſſionem criminum capiamus * obtentam. *Sequens porro Oratio omnino videtur habere formam* Poſt Communionis. *Qualis tamen in Miſſa de* S. Jacobo *infrà propria nulla præſcribitur, ut hic fit*: Deus, omnium Sanctorum ſplendor mirabilis, qui prætentem honorabilemque Martyrem prædicari juſſiſti; da populo tuo eruditionem gaudiorum; ut qui hunc colimus diem, & * voce pſallimus, * vere munera capiamus regni cæleſtis. Amen....

EX MSS. *obtutam

* voces * verbis

§. V. *Miſſa de S. Jacobo ex Ms. Toletano edita ab Eugenio de Robles.*

26 *AD clariorem ſuperioris Paragraphi quarti intellectum, ſerviet forma integræ Miſſæ, à Robleſio editæ, & ſæpe jam in præmiſſis allegatæ. Initium illa ſumit ab Oratione de Sancto, eâdem quæ ſuprà num.* 7 *eſt ultima in Veſpertino, & num.* 11 *prima in Matutino Officio ante Miſſam*, Chriſte, cujus virtus *&c. ut veroſimile ſit Orationem eamdem, quæ in Sacramentorum libris proponitur ad initium*
B *Miſſæ, per omnes Officii eccleſiaſtici Horas, æque ac in Romano curſu, regnare. Reſponſo dein* Amen, *dicit Sacerdos*, Per miſericordiam tuam Deus noſter, qui es benedictus, & vivis & omnia regis in ſecula ſeculorum. ℟. Amen. *Dicit Sacerdos elevando manus.* Or. ℟. Agios, Agios, Agios, Domine Deus, Rex æterne, tibi laudes & gratias. *Sacerdos*; Eccleſiam ſanctam Catholicam in orationibus in mente habeamus: ut eam Dominus fide, & ſpe, & caritate propitius ampliare dignetur. Omnes laſos, captivos, infirmos, atque peregrinos in mente habeamus: ut eos Dominus propitius reſpicere, redimere, ſanare, & confortare dignetur. ℟. Præſta æterne omnipotens Deus. *Poſtea dicit Presbyter.*

Alia Oratio Or. Vocantem nos ad ſe Jeſum, Fratres dilectiſſimi, agnoſcentes, qui beatiſſimum Jacobum Apoſtolum ſuum, retia componentem in navi, ad ſe vocans, ejuſdem nos poſtmodum ſpiritualibus doctrinis admonet atque docet, ut poſtulantes in fide nihil hæſitemus: omni mentis devotione cum lacrymis eumdem Dominum flagitemus; ut poſtulatio noſtra apud eum ea
C nobis obtineat adimplere, quæ in ipſo Apoſtolo docente cognovimus. ℟. Amen. [Sac.] Per miſericordiam tuam Deus noſter, in cujus conſpectu ſanctorum Apoſtolorum & Martyrum, Confeſſorum atque Virginum nomina recitantur. ℟. Amen.

27 *Dicit Sacerdos*: Offerunt Deo Domino oblationem Sacerdotes, noſtri, Papa Romenſis & reliqui, pro ſe, pro omni clero, & plebibus Eccleſiæ ſibimet conſignatis, vel pro univerſa fraternitate. Item offerunt univerſi Presbyteri, Diaconi, Clerici, ac populi circumadſtantes in honorem Sanctorum pro ſe & ſuis. ℟. Offerunt pro ſe & pro univerſa fraternitate. *Dicit Sacerdos.* Facientes commemorationem Beatiſſimorum Apoſtolorum & Martyrum, glorioſæ ſanctæ Mariæ Virginis, Zachariæ, Joannis, Infantium, Petri, Pauli, Joannis, Jacobi, Andreæ, Philippi, Thomæ, Bartholomæi, Matthæi, Jacobi, Simonis, & Judæ, Mathiæ, Marci, & Lucæ. ℟. Et omnium Martyrum. *Dicit Sacerdos.* Item pro ſpiritibus pauſantium, Hilarii, Athanaſii, Martini, Ambroſii, Auguſtini, Fulgentii, Leandri, Iſidori, David, Juliani, item Juliani, Petri, item Petri, Joannis ſervi Dei, Viſitani, Viventi, Felicis, Cypriani, Vincentii, Gerontii, Zachariæ, Genapoli, Dominici, Juſti, Saturnini, Salvati, Bernardi, Reymundi, Joannnis, Genebruni, Gundiſalvi, Martini, Roderici, Joannis Gutterii, item Sancii, Dominici, item Juliani, Philippi, Stephani, Joannis, item Joannis, Felicis. ℟. Et omnium pauſantium. D

Diptychi Sanctorum ſub Miſſa nominandorum, tabellæ duæ,

28 Annotatio. *Liceat mihi interfari paucula, & hocce Toletanum Diptychon conſiderare. Primo occurrit, quod tabella prima cum Apoſtolis deſinat, idque ſignum mihi eſt, S. Iſidorum, ſolos iſtos cum Baptiſta (hunc videlicet Chriſtus ipſe ut Martyrem canonizavit apud Matthæum & Lucam) ejus patre Zacharia, & ſanctiſſima Regina Martyrum, voluiſſe in Canone nominatos, quamvis non deeſſent alii multi, etiam in Hiſpania illuſtres Sancti: quodque hanc abſtinentiam S. Iſidori reverita poſteritas, non auſa ſit tabulam illam extendere, additis aliis quibuſcumque. In altera vero tabula* Pauſantium *noto, ſolos ſex nominari illuſtriores Doctores: quibus pia poſteritas addiderit* S. Leandrum, *ipſumque* S. Iſidorum; *Toletana autem Eccleſia* Julianum, *Epiſcopum & Patronum ſuum; ac neſcio quem* Davidem, *ſed veroſimiliter de ipſa ſingulariter benemeritum ex primis fortaſſe Gothis ad Catholicam fidem reductis, potentem tempore Recaredi Regis, cujus liberalitate collapſa ſub Arianis Metropolitana ædes, reſtaurata ſit. Ita res manſerit uſque ad tempora Saracenorum: qui cum cenſuiſſent, Mozarabibus, inter ſe manentibus, ſed diu Epiſcoporum cura & ſolatio deſtitutis, tandem unum aliquem indulgendum, qui omnibus in ſuo imperio manentibus conſuleret, Presbyteros ordinando, quos aliàs oportebat furtim inter Gallecos Aſtureſque conſecrari, pro Eccleſiis, libertate Sacrorum ex condicto utentibus; conſenſerintque illos ordinariè Toleti reſidere, ubi ſex ejuſmodi eccleſiæ erant, & plures quam alibi uſpiam Chriſtiani. Cum hi vero Mozarabum Epiſcopi ſucceſſive excederent è vivis, horum quoque nomina fuerint Diptycho huic adſcripta, à* Juliano II *uſque ad* Sancium II *incluſive, ſub cujus ſucceſſore* Ferdinando, *circa annum* MCCCXXXV *ordinato, cum eviluiſſet ritus Mozarabici dignitas, & in ipſiſmet, quas dixi, ſex parochiis vix amplius retineretur; omiſſa ſit cura alios adſcribendi, maxime ſi ipſius exemplum unde hæc impreſſa ſunt, vetuſtum erat, neque plurium nominum capax, qui poſſent poni ante nomina octo præcipuorum benefactorum ibidem jam deſcriptorum: neque enim quiſquam ex illis Epiſcopus Toleto fuit poſt* Sancium II. F

& quædam circa has obſervata.

Poſt nomina. 29 *Dicit Presbyter poſt Nomina.* Or. Vivant in nobis, Jeſu Domine, Apoſtoli tui Jacobi prædicamenta doctrinæ, quibus docemur illum beatum eſſe, qui illatas tentationes voluerit æquanimiter ſupportare: quò, dum præſentia mala patientiſſime toleraverimus, in pace & caritate nunc & in æternum tecum ſine fine vivamus. ℟. Amen. *Sacerdos dicit.* Quia tu es vita vivorum, ſanitas infirmorum, ac requies omnium fidelium defunctorum, in æterna ſecula ſeculorum. ℟. Amen. *Ad Pacem.* Or. Suſcipe, Jeſu bone, in hoc natali Jacobi Apoſtoli tui offerentium vota; & refrigerium præſta ſpiritibus defunctorum; ut eo apud te intercedente, & viventibus & defunctis tuæ pietatis gratia impendatur; cujus doctrina duodecim tribuum * commorantium univerſitas edocetur. ℟. Amen. Quia tu es vera pax noſtra & caritas indiſrupta * qui vivis cum Patre, & regnas cum Spiritu ſancto, unus Deus in ſecula ſeculorum. ℟. Amen. *Dicit Presbyter elevando manus.* Gra-

Ad pacem.

* Commemorantiũ * vivit tecum.

A Gratia Dei Patris omnipotentis, pax ac dilectio Domini noſtri Jeſu Chriſti, & communicatio Spiritus ſancti, ſit ſemper cum omnibus nobis. ℟. Et cum hominibus bonæ voluntatis.

Deinde dicit. Quomodo aſtatis, pacem facite. ℟. Pacem meam do vobis. Pacem meam commendo vobis; non ſicut mundus dat, pacem do vobis. ℣. Novum mandatum do vobis; ut diligatis vos invicem. *Reiteretur.* Pacem meam do vobis. ℣. Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. P. Pacem meam, &c. *Interim quod Chorus dicit,* Pacem meam, *accipit Sacerdos pacem de patena, dicendo ſic;* Habete oſculum dilectionis & pacis, ut apti ſitis ſacroſanctis myſteriis Dei.

30 *Poſtea inclinat ſe Sacerdos junctis manibus, & dicit:* Introibo ad altare Dei mei. ℟. Ad Deum qui lætificat juventutem meam. *Ponit Presbyter manus ſuper calicem, & dicit;* Aures ad Dominum. ℟. Habemus ad Dominum. *Levat manus & dicit:* Surſum corda. ℟. Levemus ad Dominum. *Junctis manibus inclinando ſe in medium altaris dicit.* Deo ac Domino noſtro, Jeſu
B Chriſto filio Dei, qui eſt in cælis, dignas laudes dignaſque gratias referamus. *Et elevat manus in altum.* ℟. Dignum & juſtum eſt. *Et poſtea*
Illatio. *dicit Presbyter:* Dignum & juſtum eſt, nos tibi ſemper gratias agere, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Jeſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum; in cujus nomine electus Jacobus, cum ad paſſionem traheretur, paralyticum ad ſe clamantem curavit, atque hoc miraculo cor illudentis ſibi ita compulſit: ut eum ſacramentis inſtructum fidei, faceret ad gloriam pervenire martyrii. Sic ipſe poſt in confeſſionem filii tui, capite dejecto interemptus occubuit: perveniens ad eum in pace, pro quo hanc ſuſtinuit paſſionem. Ipſe eſt enim unigenitus filius, qui dedit animam ſuam redemptionem pro multis, per quem noſtris tu Deus pater jubeas parcere jam delictis, cui merito exercitus militiæ cæleſtis non ceſſant clamare ita dicentes. *Reſpondet Chorus.* Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth. Pleni ſunt cæli & terra gloriâ Majeſtatis tuæ. Oſanna filio David. Benedictus qui venit in nomine
Poſt Sanctus. Domini, Oſanna in excelſis. Agios, Agios, Agios, Kyrie Otheos. *Dicit Presbyter.* Vere
C ſanctus, benedictus Dominus noſter Jeſus Chriſtus filius tuus, quem Jacobus relicto Zebedæo patre ita ſecutus eſt; ut eum obnixe diligendo, fieret electus, in vita, mundus in conſcientia, probabilis in doctrina; poſtremo ita ſcientiam commendans ex opere, ut pro eo truncato interierit capite, quem pro ſe vel pro omnibus noverat animam poſuiſſe, Chriſtum Dominum, cui eſt honor & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

Canon Miſſæ. 31 *Deinde in ſilentio junctis manibus inclinando ſe ante altare, dicit Sacerdos.* Or. Adeſto, Adeſto, Jeſu bone, Pontifex in medio noſtri, ſicut fuiſti in medio diſcipulorum tuorum; & ſancti✠fica hanc oblationem ✠, ut ſanctificata ✠ ſumamus per manus ſancti Angeli tui, ſancte Domine & redemptor æterne. Dominus noſter Jeſus Chriſtus, in qua nocte tradebatur, accepit panem: & gratias agens, bene✠dixit ac fregit, deditque diſcipulis ſuis dicens: Accipite & manducate.

D EX MSS. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.

Hic elevatur Corpus. Quotieſcumque manducaveritis, hoc facite in meam ✠ commemorationem ℟. Amen. Sac. Similiter & calicem poſtquam cœnavit, dicens. *Super calicem.*

Elevatio Hic eſt calix novi Teſtamenti in meo ſanguine, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.

Hic elevatur calix coopertus cum filiola. Quotieſcumque biberitis: hoc facite in meam ✠ commemorationem. ℟. Amen. Quotieſcumque manducaveritis panem hunc & calicem iſtum biberitis: mortem Domini annuntiabitis, donec veniat in claritatem ✠, de cælis. ℟. Amen.

E 32 Or. Subjuga Deus, noſtras tuo jugo cervices: ut onus tuum, quod amantibus leve eſt, *Poſt pri-* ita optabili devotione feramus, ſicut Jacobus *die.* Apoſtolus tuus innexo collo fune ad paſſionem tractus eſt lætabundus; ut ſanctificans hæc, quæ tibi offerimus, nos benedicas perceptione Hoſtiæ hujus. ℟. Amen. [*Sacerdos*]. Te præſtante, ſancte Domine, quia tu hæc omnia nobis indignis ſervis tuis valde bona creas, fructi✠ficas, *Hic ſignat* vivificas, ✠, bene✠dicis ✠, ac præſtas nobis: *ſeipſum* ut ſit benedicta à te Deo noſtro in ſecula ſecu- *Sacerdos,* lorum. ℟. Amen.

33 *Et tunc Presbyter accipit corpus Domini de patena, & ponit ſuper calicem diſcoopertum, & dicit alta voce omnibus diebus, Feſtivis videlicet & Dominicis, præterquam in locis in quibus erit Antiphona propria, ad confractionem panis.* Dominus ſit ſemper vobiſcum. ℟. Et cum. Fidem, quam corde credimus, ore autem dicamus: *& elevat Sacerdos corpus Chriſti, ut videatur à populo, & dicit Chorus Symbolum, bini ac bini, videlicet:* Credi- *Credo.*
F mus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inviſibilium conditorem. Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia ſecula; Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero; natum non factum omouſion Patri, hoc eſt ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ; per quem omnia facta, quæ in cælo, & quæ in terra: qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt; paſſus ſub Pontio Pilato, ſepultus tertia die reſurrexit. Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis; inde venturus eſt judicare vivos & mortuos, cujus regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum, Dominum vivificatorem, ex Patre & Filio procedentem, cum Patre & Filio adorandum & glorificandum, qui locutus eſt per Prophetas. Et unam, ſanctam, catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Confitemur unum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Expectamus reſurrectionem mortuo- *Fractio.*
rum, & vitam venturi ſeculi. Amen.

A

EX MSS.

34 *Post hæc frangit Presbyter Eucharistiam in medium, & ponit mediam partem in patena, & de alia parte facit quinque particulas, & ponit in*
B *patena: & postea accipit aliam partem, & facit quatuor particulas, & ponit in patena similiter per ordinem,* [*ut hic ostenditur.*] *Et statim purgat bene digitos: & cooperto Calice facit Memento pro vivis.* [*Deinde*] *ad Orationem Dominicam* [*jam jam dicendam accedens Sacerdos dicit:*] OREMUS. Apostolo tuo Jacobo, Domine, edocente præmonemur: ut si quis nostrûm indiget sapientiâ, postulet à te, qui das omnibus affluenter, & non improperas; sed quia ad te pervenire cupimus; per Christum, qui est virtus tua & sapientia, id agere præoptamus; poscentes Clementiam tuam, ut per eum, qui apud te advocatus factus est noster, & pervenire nos ad te facias; & orationem, quam ipso Domino instruente didicimus, ad te introire permittas, proclamantes è terris. *Pater noster.* Pater noster, qui es in cælis. ℟. Amen. Sanctificetur nomen tuum. *&c.* [*sicut in Vespero n.* 5 *& post*; ℟. Sed libera nos à malo, *dicit Sacerdos.* Liberati à malo, confirmati semper in bono, *&c. ut suprà num.* 6 *&* ℟. Amen. *Accipit particulam, Regnum, de patena, & mittit in Calicem, dicendo submissa voce.*
C Sancta sanctis, & Conjunctio corporis Domini nostri Jesu Christi sit sumentibus & potantibus nobis ad veniam, & defunctis fidelibus præstetur ad requiem. *Et cooperit Calicem, & dicit:* Humiliate vos benedictioni, *&c. ut suprà num.* 6 *& post*; Dominus sit semper vobiscum, *atque* ℟. Et cum spiritu tuo. [*Dicit Sacerdos*] ad accedentes *Communioni*, Gustate & videte quam suavis est Dominus. Alleluia, Alleluia, Alleluia. *Communio.* ℣. Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo. Alleluia, Alleluia, Alleluia. ℣. Redimet Dominus animas servorum suorum: & non relinquet omnes, qui sperant in eum. Alleluia, Alleluia, Alleluia. ℣. Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui sancto, in secula seculorum. Amen. Alleluia, Alleluia, Alleluia.

35 *Quo dicto accipit aliam particulam, Gloriam, sequentem, & dicit sic.* Panem cælestem de mensa Domini accipiam, & nomen Domini invocabo. *Dicit Memento pro mortuis, tenendo illam particulam super Calicem, & facto* [✠] *dicit:* Domine Deus meus, da mihi corpus & sanguinem filii tui Domini nostri Jesu Christi ita sumere, ut per illud remissionem omnium peccatorum merear accipere, & tuo sancto Spiritu repleri, Deus noster, qui vivis & regnas in D secula seculorum. Amen. *Et deinde*: Ave in ævum sanctissima caro Christi, in perpetuum summa dulcedo. *Hic dicit ter*, Domine non sum dignus, *ut in Officio Latino. Et sumit illam particulam, Gloriam, & omnes reliquas per ordinem, & sumit Calicem dicendo*: Ave in ævum cælestis potus, qui mihi ante omnia, & super omnia dulcis es. Corpus & sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat corpus & animam meam, in vitam æternam. Amen. *Et ad Ablutionem dicit hanc orationem:* Domine Deus meus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, fac me te semper quærere & diligere: & à te per hanc sanctam Communionem, quam sumpsi, numquam recedere, quia tu es Deus, & præter te non erit alius in secula seculorum. Amen. [*Hic fortassis communicantur si qui accesserint: sequitur enim* Chorus, *& canit.*] Refecti Christi corpore & sanguine, te laudamus Domine. Alleluia, Alleluia, Alleluia.

36 *Hic tollitur Missale quod vocatur Offerentium, & aliud Missale ponitur in cornu Epistolæ, & dicit sequentem Orationem.* Corpus Domini nostri Jesu Christi, quod accepimus; & sanctus *Postcommunio.* sanguis ejus, quem potavimus; adhæreat visceribus nostris, æterne omnipotens Deus; ut non veniat nobis ad judicium, nec ad condemnationem; sed proficiat ad salutem, & remedium animarum nostrarum, in vitam æternam. ℟. Amen. Per misericordiam, &c. Dominus sit s. v. ℟. Et cum. [*Denique ubi in Romano* Ite Missa est, *in Mozarabico dicitur.*] Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi, votum nostrum sit acceptum cum pace. ℟. Deo gratias. *In fine Missæ dicitur Antiphona in laudem gloriosæ Virginis Mariæ*: Salve Regina, Mater misericordiæ; vita, dulcedo, & spes nostra salve. Ad te clamamus exules filii Evæ: *Antiphon de Beata.* ad te suspiramus gementes & flentes in hac lacrymarum valle. Eia ergo advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte, & Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens, ô pia, ô dulcis Virgo Maria. ℣. Ora pro nobis sancta Dei genitrix. ℟. Ut digni efficiamur, &c. ℣. A morte subitanea & improvisa. ℟. Libera nos Domine. Dominus sit s. v. ℟. Et cum. OREMUS. Concede nos famulos tuos, quæsumus Domine Deus, perpetua mentis & F corporis, &c. *Quo facto dat benedictionem dicendo*; In unitate sancti Spiritus, benedicat vos *Benedictio.* Pater & Filius. *Ad hanc benedictionem vertit se Sacerdos ad populum, & benedicit illum; & nil aliud agens, vadit ad sacristiam.* [*Sicut etiam fiebat in ritu Romano priusquam induceretur universalis consuetudo addendi aliud Euangelium præsertim initium secundum Joannem.*]

37 *Hactenus forma & ordo Missæ, à primis Hispaniarum Apostolis, atque ipso forsitan S. Paulo institutæ, nec in substantialibus formulis variatæ unquam* (*hoc enim persuadet constantia gentis in tenendis semel cœptis, multo quam apud alias quaslibet gentes major*) *cui S. Isidorus videtur adjecisse Orationes*, Post sanctus *atque* Post Pridie: *talium enim, utpote propriarum cuique Sancto nullum alibi appareret indicium. Neq; alio ritu usa est Hispania tota, donec anno* MLXXXIII, *recepto Toleto, Alfonsus VI Rex Legionis & Castellæ, suasu uxoris Constantiæ, & Bernardi Electi Toletani, auctoritate Gregorii VII, induxit usum Liturgiæ Romanæ sive Francicæ; populo & Clero tam invito, quam narrat Rodericus Archiepiscopus Toletanus, annis* *Huic rit. usque ad annũ* 1085 *ubique per Hispaniam servato.*

A *deinde cũ indignatione ſubditorũ abolito,*

annis dumtaxat CXXV *poſterior, lib. 6 cap. 26;* & tunc, *inquit*, cunctis flentibus & dolentibus, inolevit proverbium, Quò volunt Reges, vadunt leges.... *Addit tamen*, quod in aliquibus monaſteriis fuerit aliquanto tempore cuſtoditum *Toletanum ſeu Mozarabicum Officium: de quo vide accuratius agentes Joannem Vazarum, in Chronico ad an. 717; & Alvarum Gomezium, lib. de rebus geſtis Franciſci Ximenii; Hiſpanice autem Eugenium Robleſium, in eorumdem Geſtorum compendio, excuſo ſub annum* MDCIV, *qui materiam iſtam tractat prolixiſſime à cap.* XIX *uſque ad finem, per Capita deinceps* XVII; *quorum præcipua Latine reddenda curavit Margarinus Binius, inſeruitque tomo 2 Auctarii Bibliothecæ Patrum, editionis Pariſinæ anni 1610.*

præterquã in 6 eccleſiis,

38 *Agit etiam accurate Robleſius de ſex eccleſiis Sanctorum Marci, Lucæ, Sebaſtiani, Torquati, Eulaliæ, & Juſtæ, in quibus Iſidorianus ritus vel inter hoſtes tamdiu duraverat; & ex Gomezio docet, etiam poſt mutatos alibi ritus, eiſdem hanc à Rege & Archiepiſcopo Bernardo relictam prærogativam; quod cum aliarum eccleſiarum, præſertim parochialium, ſui cuique limites per vicos domoſque definirentur;* ſolis illis ſex nulli præſcripti ſunt: ſed ſui cuique Mozarabes illorumque poſteri, ubicumque illos intra extrave urbem morari contingeret, aſſignati fuerunt. Sed paulatim, *inquit Gomezius*, familiis illis deficientibus, ritus etiam ille deficere; & Romanus, etiam in ſex illas eccleſias introduci cœpit: tandemque factum eſt, ut, non niſi ſtatis feſtiſque diebus, eo ritu in illis ſacrificaretur, *puta à morte Sancii II anno* MCCLXXXV *obita; donec prælaudatus* Franciſcus Ximenius Mozarabum ritus inſtaurandi curam ſuſcepit; adhibitiſque viris ejus rei peritis (*Antonio Rodriguez S. Juſtæ, Alfonſo Martini de Yepez S. Eulaliæ, & Hieronymo Gutierrez S. Lucæ Curatis*) primum libros omnes, quibus ſacra illa continerentur, in vulgaris literaturæ formam redigendos, impreſſoriiſque formis exprimendos curavit. Quibus vulgatis, ad extremam templi Metropolitanis partem, Occidentem verſus, in ædicula Corporis Chriſti, ſatis eleganti ſtructurâ ſacellum ædificavit,

B

& ab anno 1285 fere exoleto,

in quo tredecim Sacerdotum Collegium, adjunctis tribus miniſtris conſtituit, quos Mozarabes Sodales appellavit; atque idoneis annuis proventibus inſtructos ſub Capituli Toletani patrocinio conſtituit: ipſis porro demandavit, ut eo ritu ſingulis diebus ſacrificare, horariaſque preces concinere ſolenne eſſet: ad quos & ſex Mozarabum eccleſiarum Sacerdotia pertinere voluit, quæ quoties vacua eſſe contingeret, ipſi optarent Sacerdotes, quibus illa Archiepiſcopus conferret.

D

EX MSS. *conſulitur inſtitutione* 13 *Capellanorũ Mozarabum,*

39 Sic ergo ſacra illa per Ximenium reſtituta & ab interitu vindicata ſunt: in cujus reſtitutionis memoriam, cœnotaphium reparatori in medio ſacello honorifice erectum cernitur. *Ita Gomezius. Addit Vazæus, eadem fieri* Salmanticæ, ſtatis quibuſdam diebus, in ſacello Doctoris Talabricenſis, quod eſt in periſtylio templi ſummi; *Robleſius vero etiam docet, Toletanos iſtos Capellanos, diebus ſingulis præterquam Dominicis, poſt ſingulas Miſſas iſto ritu dictas, Reſtauratoris ſui, anno* MDXVII *defuncti, memoriam gratam renovare bene precando illius animæ per hoc.* ℟. Scio Domine, quia nihil in terra ſine cauſa. P. Quia homo naſcitur ad laborem, & avis ad volandum. ℣. Ego vero deprecabor Dominum, & ad eum ponam eloquium meum. P. Quia homo &c. OREMUS. Pium & exaudibilem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum cum omni ſupplicatione rogemus, ut ſpiritum & animam famuli ſui, Franciſci Cardinalis Pontificis, in locum lucis, inter agmina Beatorum, propitius collocare dignetur. ℟. Præſta æterne omnipotens Deus, Kyrie, Chriſte eleiſon, Kyrie. Pater noſter. *Totum ſecreto.* OR. Tibi Domine commendamus animam famuli tui, Franciſci Cardinalis Pontificis; ut defunctus ſeculo tibi vivat, & quæ per fragilitatem mundanæ converſationis peccata commiſit, tu veniâ miſericordiſſimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Dominus ſit ſemper vobiſcum. ℟. Et cum. In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti anima ejus, & omnes animæ fidelium defunctorum, per miſericordiam Dei, ſine fine requieſcant in pace. ℟. Amen.

E

qui ſuo reſtauratori quotidie parentent.

DE S. WAMBERTO MART.

C

F

IN MONASTERIO S. PETRI AD DIVAM,

SAGIENSIS DIOECESIS IN NORMANNIA.

D. P.

Ejus cultus, & cultus antiqui locus.

SEC. IX AUT X.

Eccleſia S. Petri ad Divam

DIva rivulus eſt haud contemnendus, Normanniam inferiorem irrigans, & leucis quinque Cadomo diſtans, juxta Oceanum, habens cœnobium Ordinis Benedictini, conſtructum in honorem beatiſſimæ Dei genitricis Mariæ Virginis, & S. Petri Apoſtolorum Principis. *Ita Arturus à Monaſterio, Ordinis Minorum Recollectorum profeſſus Rotomagi, in egregio opere, cui* Neuſtriæ piæ *titulum fecit, acturus* de omnibus & ſingulis Abbatiis & Prioratibus totius Normanniæ, deque ſanctarum iſtarum domorum rectoribus, privilegiis, & aliis quoquomodo ad ipſas ſpectantibus. *De Diveſi ille incipit agere pag. 496 & conſequenter loci fundationem enarrat, ex ipſius Manuſcripto; interque alia ex eo refert, quod fuit* Sacerdos quidam vitæ venerabilis Giſlemarus, qui eccleſiæ B. Petri, à quo & locus nomen acceperat, à multis annis in Presbyteratus Officio miniſtrabat. Hic die quadam, cum circumſtantibus incolis juxta conſuetudinem loqueretur; Videtis, ait, quam ſit locus iſte deſpicabilis, quam nullius fere nominis & honoris. Dico vobis, quia futurum adhuc eſt, ut videatis in eo conventum primo Sanctimonialium, ac deinde religioſorum Deo ſervientium Monachorum.

juxta prophetiã Giſlemari Parochi

2 *Quomodo ea contigerint, operâ nobilis Matronæ Leſcelinæ, viduæ Guilielmi Comitis Augenſis (erat*

A rat hìc frater notrus Richardi II Normanniæ Ducis) ſub annis MXL & LXVI, ibidem prolixius
AUCTORE deductum vide: hæc ſufficit adduxiſſe ad firmandam
D. P. conjecturam, qua moveor ut opiner præfatum S.
erecta in monaſterium Wambertum, cujus in dicta Abbatia olim requievit corpus, ibidem loci Presbyterum fuiſſe, & tempore Normannicarum irruptionum in Gallias, ſeculo IX aut X, mortem cruentam obiiſſe, ideoque Martyris titulo à pia poſteritate honoratum. Notitiam
colit caput & corpus S. Wamberti M. ejus primus nobis ſuggeſſit Edmundus Martenæus, Presbyter Congregationis S. Mauri, in opere de Antiquis Monachorum ritibus, ubi lib. 6 agens de Feſtis Junii, ad VI Kal. Julii indicat, in Ordinario S. Petri ſuper Divam (quod ex Præfatione intelligitur ſcriptum anno MCCLXXIII) notari feſtum S. Wamberti Martyris, ſolenniter celebrandum in Cappis; cum ſecundo Nocturno, Memoria & Matutino de ſanctis Martyribus Joanne & Paulo; & ante Majorem Miſſam proceſſio facienda deſcribitur in hæc verba: Sacerdos Miſſam celebraturus cum Stola & Manipulo deferat Caput S. Wamberti: deinde duo in Cappis ſequantur, ferentes feretrum cum corpore, præcedentibus aquâ benedictâ, cruce, candelabris,
B & incenſo, ac ceteris ad hoc pertinentibus. Cum vero pervenerint ad januam Galilææ (porticum ea voce notari, aliis Galeriam, judicat Cangius in Gloſſario, & notiſſimum Monachis nomen fuiſſe indicant teſtimonia, quæ producit.) Cum, inquit, venerint ad januam Galilææ, tranſeant omnes ſubtus feretrum, & ſic venientes in Chorum, Cantor incipiat Officium Miſlæ.

3 *Hactenus tota, ſed evidentiſſima, cultus antiqui notitia; cujus quod nulla pars ad prælaudatum Arturum pervenerit, non hujus indiligentiæ, ſed potius diuturnitati temporis & rerum etiam ſacrarum converſionibus adſcribendum; per quas factum ſit, ut hoc ſeculo nulla* Wamberti *memoria ſuperſit; nec ſupereſſet, niſi vetus monaſterii Ordinarium à tenebris eruiſſet Martinæus. Fuit enim Arturi diligentia, in pervolvendis libris typo impreſſis prorſus admirabilis, uti cognoſcere licet, non ſolum ex opere Neuſtriæ piæ, ſed vel maxime ex ejus Martyrologio Franciſcano & Gynæceo ſacro, toties in noſtro opere citatis ac porro citandis, ubi accuratiſſimè allegat Auctorum omnium loca, in quibus vel ſolum occurrit nomen perſonæ iſtic laudatæ. Utinam in his uſus fuiſſet minori libertate, in addendo ſingulis Beati aut Beatæ titulo, & notitia aliqua diei cuique adſcribendæ in iis quos citat auctoribus reperta! Nunc, cum primus pro ſuo arbitrio deprehenditur definiviſſe dies, alibi nuſquam inventos; quomodo poſſumus id non dolere, & manifeſtare neſcientibus ejus inſtitutum, ne porro pergant aberrare credendo, veros ab eo Natales notari? Si, exemplum ſecutus Thomæ de Herrera, Alphabetum Auguſtinianum texentis, viros ſuæ familiæ & feminas, famâ ſanctitatis illuſtres, ordine Alphabetico digeſſiſſet; eodem labore, majorique tum Religionis ſuæ, tum aliorum quorumcumque commodo & ſatisfactione, feciſſet opus omni laude digniſſimum. Hoc autem faceret quiſquis talem ordinem operi iſti inducere vellet alia nulla re mutata, & omiſſo beatitatis titulo ac diei numero, ubi is ex allegatis auctoribus vel aliunde nequit probari.*

D *ignoti hactenus etiam ſcriptori Neuſtriæ piæ,*

viro aliàs diligentiſſimo.

E

DE SANCTO ANTHELMO

EPISCOPO BELLICENSI IN GALLIA

ORDINIS CARTUSIANI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. H. ### De Vita per coævum ſcripta, & nupera corporis Elevatione.

C AN. MCLXXVII. Bellica *ſive* Bellicium, *vulgò* Bellay, *urbs Galliæ Epiſcopalis, Bugeſiæ ditionis caput, duobus millibus à Rhodano fluvio diſſita, habuit ſeculo Chriſti* XII, *inter ſuos Epiſcopos,* S. Anthelmum, *ex Ordine Cartuſiano aſſumptum: cujus virtutes extollunt Scriptores Ordinis hujus, & potiſſimum Petrus Dorlandus, lib.* 4 *Chronici cap.* 34 *ac tribus ſequentibus; & Theodorus Petræus, in ſuis Notis ſive Elucidationibus ad dicti Dorlandi Chronicon; item Arnoldus Boſtius Carmelita, de Viris illuſtribus Ordinis Cartuſiani, cap.* 4. *& ubique indicatur, res ejus præclare geſtas extare apud Laurentium Surium ad hunc* XXVI *Junii; ſed is præfatur* ſe ſtylum mutaſſe, & pleraque paraphraſticῶς edidiſſe. *Fuimus nos anno* MDCLXII *in ipſa magna Cartuſia, benevole excepti à Reverendiſſimo Patre Generali; ejuſque Scriba Reverendo Patre Joanne Chauvet: qui omnem diligentiam appromiſit ut nobis ſubmitteret, quæ ſciret adhuc ſupereſſe monumenta de Sanctis ſui Ordinis. Neque liberalius pollicitus, quam prompte executus, mox anno ſequente* MDCLXII, *miſit nobis Vitam ſancti iſtius Antiſtitis ex veteri manuſcripto Domus Majoreni deſumptam, aliquanto accuratiorem aliâ quam habuit Surius, qui eam aſſerit* editam à quodam ejus æquali & familiari: *in quo conſentit ipſi jam laudatus Scriba, præfatus* ab ejus contubernali & contemporaneo fideliter deſcriptam eſſe. *Auctor etiam ipſe in Prologo fatetur,* ſe ejus contubernio ſeu viſitatione ædificari meruiſſe.

F

Scriptores rerum geſtarum.

Vita ex Ms. auctore coævo.

2 *Joannes Molanus, in prima editione Auctarii ad Uſuardum ſcripſit, dictam Vitam haberi manuſcriptam Lovanii, apud Canonicos Regulares cœnobii S. Martini, & hoc elogium Sancto dedit:* Item ſanctæ memoriæ Anthelmi, Epiſcopi & Confeſſoris, Ordinis Cartuſienſis, qui ex Priore majoris Cartuſiæ, Bellicenſis factus Epiſcopus, innumeris claruit miraculis, inter quæ & puerum in aquis præfocatum vitæ reddidit. *Præiverat auctor Florarii Ms. & Grevenus ſive Colonienſes Cartuſiani in Auctario Uſuardi excuſo annis* 1515 *&* 1521. *Secuti ſunt Caniſius in Martyrologio Germanico, Baronius in Martyrologio Romano, & cum magno elogio Sauſſajus in Gallicano. Samuel Guichenon parte ſecunda Hiſtoriæ Breſſeanæ & Bugeanæ pag.* 24 *& ſequenti de eodem* S. Anthelmo *agit, ubi ex Catalogo virorum illuſtrium Ordinis Cartuſiani, apud Majorenenſes reperto, verba hæc profert;* S. Anthelmus, ex Cartuſiano Bellicenſis Epiſco-

Memoria in Faſtis.

A Episcopus, magnis haud impar Apostolicis viris. *Idem exhibet sequens diploma Archiepiscopi Lugdunensis Falconis.* Falco, Lugdunensis Ecclesiæ Minister, dilecto Fratri Anthelmo Cartusiæ Priori, cunctisque Prioribus sub Cartusiensi Ordine militantibus, & qui cum eis sunt Fratribus, Paupertatis præmium à Domino obtinere. Domum Portarum & Domum Majoreni vestræ Religionis, pro voto & petitione sua, ad tenorem & confirmationem Ordinis vestri, sicut communi consilio Capituli decretum fuerit, concedimus & tradimus vobis & successoribus vestris in perpetuum corrigendas. *Fuit* S. Anthelmus *Prior magnæ Cartusiæ ab anno* MCXXXIX *ad annum usque* MCLI, *cujus tempore, circa annum* MCXL *& proxime sequentes*, Falco *præerat Lugdunensi Ecclesiæ Archiepiscopus. Eamdem Falconis epistolam reperies in serie chronographica Episcoporum Bellicensium, quam idem Guichenonus, octennio ante Historiam præditam, id est anno* MDCXLII, *in lucem emiserat; ubi post acceptam à Surio Epitomen addit*; Ejusdem *S. Anthelmi* tunica adhuc hodie servatur in Cartusia Portarum.

Data ei administratio 2 monasteriorum:

3 *Scripsit ipse Sanctus epistolam Ludovico VII Regi Francorum, inter hujus epistolas apud Chesnæum, tomo 4 Scriptorum historiæ Francorum pag. 650 excusam, hoc modo*: Excellentissimo Domino suo Ludovico, Dei providentiâ Regi Francorum, Anthelmus, Bellicensis Ecclesiæ humilis Minister, sic terrenum regnum regere, ut in cælis cum Sanctis valeat regnare. Ex quo, Illustrissime Rex, vestræ Serenitatis sublimitas parvitatem Cartusiensis Domus, suam nobis præsentiam exhibendo, visitare dignatus est, in armariolo nostri pectoris, ea qua potuimus dilectione suscipimus. Tunc enim, ut ita dicamus, nostris visceribus incorporati estis, verum nec facile eruemini. Nunc quoque Dei voluntate, nescio an disponente aut permittente, Ecclesiæ Bellicensis qualiscumque designatus Episcopus, in nostris orationibus vestri memoriam habentes, preces pro vobis & regni stabilitate fundimus ad Deum. Proinde Magnificentiæ vestræ suggerimus, ut humanis favoribus plus quam vobis non credatis, misericordiam & judicium, benignitatem & mansuetudinem, ac similia imitemini; quæ scilicet insignia sunt Regiæ dignitatis. De cetero Majestati vestræ supplicamus, quatenus cuidam nepoti nostro carnali, Parisius studenti, pro Dei & nostri amore, unde sustentari & sapientiæ intendere possit, subvenire dignemini. Valete.

B *Epistola ejus ad Ludovicum VII Regem.*

C

4 *Corporis Elevatio facta est anno* MDCXXX, *hoc* XXVI *Junii. Hanc Gallice descripsit aliquis rei gestæ spectator & particeps; & Latine quarto post anno Bruxellis impressam, Ulisipponensis in Lusitania Cartusiæ Initiatoribus dedicavit*, Ordinis *ipsorum* municeps & particeps I. G. à R. ex Lycæo Belgii, *Lovanium intelligo, & initiales nominis litteras interpretor* Josephum Geldolfum à Ryckel, *Abbatem Canonicorum Regularium S. Gertrudis Lovanii, à cujus erudito calamo deinde accepimus ipsius S. Gertrudis historiam, multifarie illustratam anno* MDCXXXVII. *Quam ille fuerit amans Religiosorum omnium, atque imprimis Cartusiensium, fortassis adhuc Patres Lovanienses meminerunt; & quomodo Ordini eorum quasi aggregatus, meritorumque universorum particeps factus sit, patentibus ea de re litteris. Ego ex isto ejus labore, cui Compendium Vitæ S. Anthelmi præposuit, & supplicem in fine orationem, solam Elevationis historiam recudi facio, moneoque testes in ea citari tum alibi, tum num.* 14 Franciscum Monyer, *Canonicum Theologalem Bellicensem, qui sub*

Historia elevationis anno 1650.

ipsa pompa Panegyricam habuit de Sancto orationem; & Franciscum Genardum *Capucinum, unum ex Commissariis Episcopalibus, ad cognoscendam æquitatem supplicationis Episcopo factæ, pro Elevatione ipsa persuadenda, ipsius forsitan Gallicæ Relationis auctorem, aliàs nobis ignotum: cui Relationi numero nono interjecimus Decreta duo Episcopalia, unà cum Processu relata à Guichenono, in serie Episcoporum pag.* 117 *&* 124. D AUCTORE G. H.

VITA

Auctore coævo & familiari.

Ex magna Cartusia nobis submissa.

PROLOGUS.

Sanctorum Acta scribenda,

1 NOvimus, Gentiles antiquitus majorum suorum imagines, sculptas seu depictas, statuere solitos, ut eas intuens posteritas, ad appetendum virtutes seu probitatis gloriam virorum fortium exemplis incitaretur; fideles vero Dei veri cultores, firmius atque apertius multoque dignius, sanctorum Patrum, tam Beatorum Martyrum invictissimos agones & excellentissimos triumphos, quam Sanctorum Confessorum glorioſa certamina conflictusque cum hoste diuturnos, virtutes quoque ac miraculorum insignia, scripturæ (quæ omni sculptura vel pictura incomparabiliter præstantior est) laudibus extollere, & memoriæ posterorum tradere curaverunt. Nec immerito: si enim illi, de quibus præmisimus, quantalibet potentia eminentes laude digni videntur; isti utique omnino honorandi, laudandi, glorificandi sunt ac venerandi, ad Dei, qui in illis operatus est, laudem, gloriam & honorem. Illi hostes; isti totum mundum vicerunt; illi mortales & infirmos; isti immortales & fortes subegerunt; illi divitias & possessiones perituras; isti thesauros indeficientes & regnum sine fine possidendum acquisierunt. Est igitur nobis necessarium, ut eos qua possumus devotione deprecemur venerantes, ut sint nobis semper & ubique patroni & defensores, ut in quacumque regni ejus parte mereamur adscribi.

& virtutes laudandæ,

patrocinia imploranda.

E

F

Auctor sub S. Anthelmo vixit.

2 Ipsum itaque mirabilem in Sanctis suis Deum laudemus, gratias agentes, qui nostris quoque temporibus B. Anthelmum, Bellicensem Episcopum ceterorum meritis coæquatum Sanctorum, patenter indicavit; manifestis Sanctum suum signis crebrisque miraculis longe lateque clarificans. De cujus vita sanctaque conversatione (ne de negligentia arguamur, qui ejus contubernio seu visitatione ædificari meruimus) ego, licet sensu tenuis & ad tanta insufficiens, amore tamen ejus, Patronum ipsum habere desiderans, paupere quidem stylo, sed fideli mente & devota, etsi digna non valeo, de multis saltem pauca scribere tentabo: non ex me, sed de eo confisus, qui bruti animalis labra ad loquendum aperuit, & linguas infantium facit disertas.

Capitula in Ms. reperta hic simul damus, quibus ex latere respondent numeri divisionis nostræ.

1 De ejus pueritia & seculari vita. 3
2 De ejus ingressu in domo Portarum. 5
3 De ejus ad majorem Cartusiam vocatione. 7

A AUCTORE COÆVO.

4 De ejus inſtitutione in Procuratorem Cartuſiæ. 8
5 Quomodo efficitur Prior Cartuſiæ. 9
6 De ejus abſolutione ab officio Prioris. 13
7 De inſtitutione ejus in Priorem Portarum. 15
8 Quomodo Archiepiſcopus & Clerus Lugdunenſis ad Domum Portarum confugerunt. 17
9 De ejus abſolutione à Prioratu Portarum & reditu in Cartuſiam. 18
10 De ſchiſmate contra Alexandrum Papam III. 19
11 De ejus electione in Epiſcopum Bellicenſem. 21
12 De ejus ſuſceptione in Eccleſia Bellicenſi & converſatione. 26
13 De ejus zelo verſus Eccleſiam. 28
14 De excommunicatione lata in Comitem Sabaudiæ. 29
15 De ejus ſancta converſatione uſque ad ultimum vitæ annum. 33
16 De ultimo vitæ ſuæ anno & ejus obitu. 36
17 De quibuſdam miraculis ejus poſt obitum. 39
B 18 Exhortatio ad cultum S. Anthelmo tribuendum. 46

CAPUT I.

Pueritia ſecularis, dein vita Cartuſiana, & Procuratura Magnæ Cartuſiæ.

CAP. I. *Natus nobili proſapia,*

3 CElſa magnaque progenie claris in ſeculo parentibus, tali prole felicibus, patre videlicet *a* Anduino, de Caſtello Sabaudiæ quod dicitur *b* Chignins, matre ex nobiliſſimis ſuæ patriæ progenitoribus, *c* ortus eſt B. Anthelmus, qui Deo, cui placuit, devotus ſervire ſtuduit; & qui erat genere nobilis, factus eſt Chriſti ſervitute nobilior. Hic igitur puer, poſtquam tempus viſum eſt, Deo qui ei providebat diſponente, traditur à parentibus ſacris litteris erudiendus. Cumque jam adultus bonæ indolis appareret; tantâ eum Dominus pertuderat gratiâ, ut omnibus placeret, & ab omnibus qui noſcerent diligeretur. Sed cum jam Deo gratus eſſet, non tamen ſtatim religioſe incedere curavit, faventis ſibi ſeculi blandimentis illectus; neque enim adhuc providebat noviſſima, quorum ſedula cogitatio retrahit à peccatis. Quod nimirum Dei actum reor ſapientiâ, qui fortiter ſuaviterque diſponit omnia: ut ex quo abundantibus ſeculi proſperitatibus à Patre cæleſti tractus foret ad Chriſtum, eo majoribus eſſet ſanctitatis meritis adſcribendus.

a
b
c

eruditione & gratia excellit.

C

4 In eccleſia itaque *d* Gebennenſi & Bellicenſi aſcitus, in brevi magnis crevit terrarum & eccleſiarum redditibus, honoribus quoque & dignitatibus; ita ut provectioris ætatis viris, graviſſimis etiam ſenibus, præferretur. Nam in Gebennenſi Eccleſia Præpoſitus & Secretarius ordinatus eſt: cumque plurima poſſideret, non divitias congregare, ſed largiri & honeſte expendere curabat. Delectabatur quippe (ut talium mos eſt pretium habere cupientium) laudibus & honoribus humanis illectus, ſed non captus. Tranſeuntes vero vel adventantes illuſtres viros, tam religioſos quam ſeculares, reverenter ſuſcipiens ac trahens, honorifice procurabat, ceteraque opportuna officioſiſſime exhibebat obſequia. Itaque ſecundum Sapientis ſententiam *e* regno utilius, meritis innumeros longe lateque acquiſierat amicos: unum quoque ceteris multo utilius dicitur habuiſſe, pauperibus videlicet & afflictis pius extitiſſe ſemper. Et eſt certum quod una virtus qui eam habuerit, ad cetera bona perducit; maxime caritas, ſine qua aliæ virtutes ſunt nullæ, cujus eſt eleemoſyna maximum membrum; quam qui ſectatur, Dei amorem & ineffabiles ſibi comparat theſauros, temporalia quoque commoda & dies longos; amicos ſibi facit fidos, certos, magnos atque perpetuos. Vir iſte, de quo agimus, licet vanus & temporalibus irretitus, inhoneſtum quid agere ſummopere fugiebat. Pauca hæc de ſeculari ejus vita ſufficiant præmiſſa: jam nunc de his quæ vere beatum faciunt, quantum Deus præſtare dignabitur, referamus.

d *Gebennenſis Eccleſiæ Præpoſitus,*

e

D *hoſpitalis & liberalis audit.*

CAP. II. *Cartuſianos curioſe inviſit,*

5 Cum jam approximaret tempori, quo Chriſto conformari habebat, futurus in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti; cœpit religioſorum, maxime ordinis Cartuſiæ, loca inviſere, vitam eorum diſcutere ac libenter eos audire: nondum tamen converſationis æmulatione, ſed quadam curioſitate. Submonebatur quidem ab his quos viſitabat ſervus Dei, E ſed quis ſperaret eum facile converti poſſe, cui tanta proſpere cedebant, & altiora quam adeptus fuerat parabantur? Cum autem quibuſdam coævis ſuis comitantibus, *f* Portarum Eremum adiſſet, Fratres inibi Deo famulantes viſitandi gratiâ; & à Domno *g* Bernardo venerabili Priore verbum ſalutis audiſſet, cœpiſſetque eum memorandus Prior (per cujus manum innumeri à deviis erratibus ad Deum ſunt converſi, ac per diverſa locati) nec non Fratres aliqui ad converſionem hortari magnopere, Dei gratiâ regnum promittentes æternum, non acquieſcebat, ſed pro ſe rogans, & orationibus eorum ſe recommendans, ac valedicens recedebat. Cumque ad inferiorem *h* domum deveniſſet, retentus eſt à Fratribus, & à Bolone Procuratore, mirabilis induſtriæ viro, cognato ſuo, uſque in craſtinum.

f *in domo Portarum,*
g

petit pro ſe orari:

h

6 Mane itaque facto repedans ſuperius, Fratres iterum vidit, cellaſque omnes ſibi perſcrutari licuit: cumque mollitum cor ejus percepiſſent, tempus rati; de contemptu mundi verbum repetentes Prior ſive Fratres, hortantur, ut parva pro magnis, pauca pro multis, falſa pro veris, peritura pro æternis, pro ſalutiferis noxia, mortemque pro vita, mundum pro Deo mutare non dubitaret. Quid multa? Timoris Domini Spiritu correptus, Spiritu conſilii & fortitudinis roboratus, ſubito mutatus (amicus quippe Dei mox futurus) cuncta mundi abjiciens, ſoli Deo adhærens, totum ſe contulit ejus ſervitio mancipandum. Nec mora; continuo miſericordiam *i* poſtulans, devotiſſime eſt ſuſceptus cum Dei gratia. Cumque hortarentur eum, ut proſpere diſpoſitis rebus redire non tardaret, diemque ſtatueret; non incongrue ratus ſecundum Domini ſententiam, manu ſemel ad aratrum miſſa, retro non eſſe reſpiciendum, quo minus aptus foret regno Dei, reſpondit: Dies hæc eſt cum Deo perpetuo remanendi: eſt unde debita ſolvantur, & ſunt amici fideles ad omnia diſponenda. Sumpto itaque religionis habitu gaudens, cum pietate & devotione magnoque fervore converſatus eſt, & in regularibus diſciplinis & propoſiti ordinis obſervantia in brevi inſtructus atque perfectus.

in inferiore domo pernoctat,

F

adhortatione illectus,

i *petit admitti,*

& Habitu ſuſcipit.

CAP. III.

7 Eo tempore, cum Cartuſiæ domus Monachis,

A
Missus ad Carthusiã magnam, k

nachis, maxime probis viris, indigeret, (pauciſſimos enim habebat) Domnus Hugo Gratianopolitanus Epiſcopus vir prudens & magnarum virtutum, *k* B. Hugonis ſucceſſor, qui poſtea factus eſt Archiepiſcopus Viennenſis, magnis apud Portas exegit precibus, S. Anthelmum tunc novitium Cartuſiæ concedi ac dimitti. Qui ſuſceptus, Regulam propoſiti Ordinis conſtanter & indeclinabiliter exequi, pluresque Deo de ſe victimas offerre curabat: ita ut ceteris Religioſis præberet vita ejus exemplum; ſed impoſſibile videbatur eis ipſius imitari ſtudia, qui ultra humanum modum ſe exercere non deſinebat: quod quidem ipſe non poſſet, niſi virtus Dei, patrantis per ipſum, operaretur in ipſo. Crebris pernoctabat vigiliis, orationi & lectioni, ſanctæ meditationi, Deique laudibus die nocteque vacabat aſſiduis. Labori tamen manuum, (ne unquam vacuus exiſteret, dicit enim Scriptura, Otioſitas *l* inimica eſt animæ) multo magis vero ſpiritualibus inſiſtebat. Lacrymarum tantam habebat abundantiam, ut in orationibus & meditationibus, quibus indeſinenter ſtudebat, ſeu pro ſuorum aliorumve recordatione peccatorum, ſeu pro afflictis vel quacumque neceſſitate, ſeu pro cæleſtis regni deſiderio; ex intimo cordis affectu ab oculis ejus ubertim quaſi fonte fluerent rivi. In eccleſia quoque cum divina pſallerent Officia, lacrymarum ſibi erumpebant torrentes: ad Miſſam vero, ſe totum Deo mactans in holocauſtum, totus ſpiritualis, totus Deo inhærebat. Frequentiſſime die noctuque pectus tundens, genua flectens vel toto corpore proſtratus terram oſculans, ſe humiliabat. Crebris ſe quotidie virgarum correctionibus per dorſum cædebat & latera; adeo ut plagis plagas infligendo numquam caro ejus abſque livoribus, numquam cutis ejus integra poſſet inveniri. Cellæ aſſiduitatem, abſtinentias, ſilentium, obedientiam, ceteraque Ordinis inſtituta intemerate ſervabat.

l

dono lacrymarum abundat,

B

corpus affligit:

CAP. IV.

Procurator conſtitutus

8 Cum talibus atque amplioribus, quæ nec memorare ſufficimus, ſe exerceret Dei ſervus ſtudiis ſanctis; Prior cum Fratribus, non abs re arbitrantes ejus induſtriam in cura exteriorum fore neceſſariam, Procuratorem ipſum conſtituunt: quam obedientiam, ne inobedientiæ culpam incurreret, humiliter ſuſcipiens, prudenter ac ſtrenue adminiſtravit. Noxia quæque vel inutilia, ſi invenit, aut forte ſi inſurgerent, non diſtulit abjicere, contraria demoliri, inhoneſta corrigere, Fratres ab illicitis arcere. Si quem diſſolutum, vagum aut negligentem inveniſſet, arguendo, increpando, corripiendo emendare ſatagebat; nec quemquam à Regula deviare ſinebat. Pauperibus & egentibus, ſecundum ſibi divinitus inſitam pietatem, magno compatiebatur caritatis affectu: eſurientes cibo refocillans, nudis præbens veſtimenta, miſeris & afflictis conſolationem, quin & ſeipſum impendens. His & ſimilibus cum diligenter intenderet, diligentius tamen ad ſibi dilectam cellæ quietem tranquillumque laborem velut nutricis & omnium magiſtræ devotiſſimus, recurrebat aſſidue. Sicque Marthæ, bonum quidem, ſed laborioſum implebat miniſterium, ut Mariæ partem, quam elegerat, optimam non deſereret. Sic ſolicitus erga plurima, ut uni quod eſt neceſſarium, quod cœperat, inhæreret; indeficiens in utroque: nam & abſtinentias, vigilias, correctiones & cetera ſuperiùs memorata multiplicabat. Mira ſunt hæc: homini quippe per ſe impoſſibilia, ſed ſolus omnium largitor & auctor bonorum cum dederit velle, addit & poſſe.

C

ſic intendit externis,

ut interna nihilominus curaret,

D AUCTORE COÆVO.

ANNOTATA G. H.

a *Surius* Arduino.

b *Idem* Caſtello Signino, *Guichenono* Chignin in Sabaudia, *in Indice Gentilitiorum Symbolorum ad Hiſtoriam Breſſiæ & Bugeiæ, ubi hujus familiæ inſignia explicat.*

c *Joannes Chauvet manu ſua appoſuerat* circa annum 1117: *& ſic infrà num.*5 *Novitium factum an. ætatis* 25, *& mox miſſum ad Cartuſiam majorem an.*1133, *ac num.*9 *Priorem factum* 1139: *quæ cum non congruant anno prius notato, videtur error calami is eſſe, natuſque ex Chauveti mente fuiſſe Sanctus circa annum* 1107: *ita an.*1132 *Novitius factus fuerit, annorum* 25.

d *Diſtant hæ urbes*, Geneva & Bellica, 40 *millibus paſſuum, ſuntque conterminæ Ducatui Sabaudiæ.*

e *Videtur reſpicere Auctor ad iſtud Eccli.* 616: Multi pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi unus de mille: *eſt tamen difficile ex verbis hic ſcriptis aptum ſenſum formare, unde ſuſpicor aliquid à librario corruptum, quod qua ratione emendari commode poſſit, non divino.*

E

f Portarum eremus *in Bugeia, à Geneva* 30 m. p. *à Bellica* 30 *circiter diſſita, in mappa ſub nomine* Cartuſes *indicatur, haud procul ab oppido S. Ramberti.*

g Bernardus *ex Ambroniacenſi Monacho, de licentia Deſiderii Abbatis, impetrato ab hoc loco & terris adjacentibus, erexit hanc Cartuſiam, cum ſocio Pontio. Diploma Deſiderii Abbatis extat apud Guichenonum inter Probationes pag.*222. *Eccleſiam autem domus ſuperioris fuiſſe anno* 1125 *conſecratam ab Humbaldo Archiepiſcopo Lugdunenſi, & Humberto Epiſcopo Genevenſi, docet idem Guichenon.*

h *Eccleſia vero domûs inferioris fuit conſecrata anno* 1128, *ab S. Hugone Epiſcopo Gratianopolitano, & Pontio Epiſcopo Bellicenſi.*

i *Conſueta apud Cartuſianos phraſi petentium Habitum, ſic etiam cum petunt abſolvi ab officio regiminis (ut petere ſtatis temporibus jubentur à Conſtitutionibus) orant ut ſibi fiat miſericordia, & reſpondet Generalis:* Fratri N. fiat *vel* non fiat miſericordia, *ut infrà num.*12.

F

k *Vitam hujus Senioris* S. Hugonis *illuſtravimus ad Kalendas Aprilis, cui anno* 1132 *mortuo ſucceſſit* Hugo II, *quem ante* in Cartuſia majore profeſſum fuiſſe *aſſerunt Sammarthani.*

l Multam malitiam docuit otioſitas, *dicitur Eccli.* 33, 29, *nec alibi verbum iſtud legitur: oportet igitur, ut valde laxe dicatur ſcripturas allegare auctor, non verba ſed ſenſum exprimendo.*

CAPUT II.

Prior Cartuſiæ, ac poſtea Domus Portarum factus, illuſtria utrobique exempla præbet.

CAP. V. *Prior Cartuſiæ factus, a*

9 CUm autem tempus eſſet à Deo diſpoſitum, quo non tam de ſe quam de aliis quamplurimis copioſiorem Deo redderet fructum; vir devotiſſimus, cedente, imo cogente, qui tunc erat, *a* Priore cum Fratribus, Cartuſiæ Prior aſſumitur. Fuerat Cartuſiæ Prior

A memoriâ dignus æternâ *b* Guigo vir venerandus, qui ob divinitus ſibi collatam melliſluæ doctrinæ gratiam, hanc obtineret prærogativam, ut Bonus Prior nominetur ab eis qui de ipſo loquuntur. Is Cartuſienſis Ordinis religionis modum, certoſque ſtatuit terminos; nam Regulam ipſe ſcripſit, quam ex humilitate Conſuetudines vocavit; ſubditos inſtruxit, verbo docens & exemplo, ſolerti ac vigilanti cura; cum ſobrietate & honeſtate religioſe ad ſe pertinentia diſpoſuit; omnibus quoque ſe conſulentibus utiliter conſulens: erat quippe vir prudens & ingenii velocitate mirabilis. Hic hujus memorandi ac venerandi viri ideo mentionem fecimus, quia Dei famulus Anthelmus hunc imitari ſtuduit, & ſecundum ipſius inſtituta ſubditos fecit converſari, & lapſa reædificare curavit. Intepuerat enim Ordo poſt deceſſum memorati Prioris, nec erat is qui fuerat fervor religionis ſeu rigor diſciplinæ: quia deerant viri animo fortes, ex quo beatorum ille Sanctorum conventus pauciſſimis ſuperſtitibus, una ſimul die ſive horâ præmium percipere laboris meruere, *c* nivium de altiſſimis montibus ſuper cellas ruentium mole oppreſſi.

AUCTORE COÆVO.

b *Guigonis Prioris geſta imitatur:*

c

B 10 Studuit ergo novus Prior vetera, morum magis, quam ædificiorum renovare; ſed & quod ſancti Ordinis priſtina religio paſſa fuerat detrimenti, ad pridem inſtitutam Regulam reſtaurare. Si quem Fratrem negligentem inveniſſet aut contumacem, monitis, blanditiis, præceptis, minis, correctionibus emendare ſatagebat; incorrigibiles vero de medio auferre non dubitabat. Quidam etenim ſanam doctrinam non ſuſtinentes, qui ſibi magni videbantur, malignæ mentis, rixoſi, auſi ſunt illi reſiſtere: quorum non ferens arrogantiam, ne pacem quietemque turbarent, expellere non diſtulit. Sub ejus itaque manu & diſciplina perſeverando proficientes, indeclinabiliter regularia ſervabantur inſtituta; non ſolum in ea domo, ſed & in ceteris ejuſdem Ordinis locis: ipſo ſuadente Priore, florebat Cartuſienſis Ordo, creſcebat & multiplicabatur. Et ſi forte à paucis nimiæ videbatur auſteritatis vel diſtrictionis in ſubditos; plures tamen, qui ſanioris erant mentis, tali Patre gaudebant, & ſanctorum delectabantur exercitatione ſtudiorum; nec erat aliquis qui rectitudini ejus auderet obviare.

ad normã Regulæ reſtaurat omnia,

C 11 Cumque omnium ſalutem quæreret, propriam tamen [carnem] non deſpexit: è duobus enim fratribus carnalibus quos habebat, ſuis monitis unum poſt ſe traxit ad Chriſtum (alter enim ipſum in eadem via præceſſerat) poſt quem proprium genitorem ad eamdem pœnitentiam reduxit. Felix Parer! qui triplici filiorum funiculo colligatus, poſt ipſos, imo cum ipſis ſecutus eſt Chriſtum! Felix, inquam, qui tales filios meruit habere! qui caduca hereditate contempta, ſibi & Patri compararunt æternam! Ad ejus etiam bonæ famæ & domus Cartuſiæ odorem volavit magnificus & potens Dominus Comes Nivernenſis Guilielmus, & maxima devotione attractus Cartuſiam venit; ſpretoque tam amplo & magnifico Comitatu, per manus Anthelmi, Cartuſiæ Converſus eſt effectus, *d* ſineque laudabili & ſancto in eodem eſt cœmeterio ſepultus.

ad ordinem ſuſcipit fratrem ac patrẽ ſuum:

item Comitem Nivernen.

d

Nihil ſuis vult deeſſe,

12 Multarum interea bonarum conſuetudinum Cartuſiæ vir ſanctus extitit auctor & inſtitutor. Inſtituit namque, ut de his quæ Regula poſcebat nil, quantumcumque eſſet carum, Fratribus unquam deeſſet: ſed quantumcumque conſtarent, omnia præpararentur adminiſtranda temporibus ordinatis. Terminos Cartuſiæ dilatavit & limitavit; ac mulieres quos ingredi terminos ad id uſque tempus prædeceſſores prohibere] non potuerant, à limitibus prædictis totaliter excluſit. Officinas vero ſeu ædificia, prout viſum eſt, alia melioravit, alia in melius tranſmutavit; alia autem nova conſtruxit. Aquæductum, multo & fatigabili labore, longis meatibus faciens fabricari; ad cellas Monachorum & coquinam ceteraſve officinas tantarum aquarum abundantiam direxit, ut jugi lapſu defluentium copia ſufficeret molendino, inibi pro tunc conſtituto. His & multis aliis, quod nimis eſſet longum indagare, per ipſum diſpoſitis & patratis, Cartuſia in ſpiritualibus & temporalibus multum profeciſſe probatur. Sed cum talis & tantus eſſet ut difficile quis reperiri poſſet, qui eidem ſecundum utrumque hominem comparari valeret; tamen nil ſe arbitrans facere, imo tempus ſuum perdidiſſe timens, ſecretum quietis ac contemplationis [expetens], & quietus cum Maria ad pedes Domini ſedere, miſericordiam ab officio Prioratus procurare curavit.

D *feminas excludit,*

aquæ ductũ conſtruit.

E 13 Igitur cum omni diligentia & ſolicitudine, ſtrenue ac religioſe vir Dei Anthelmus domum Cartuſiæ in Prioratu duodecim annis gubernaſſet; cum haberet unum Monachum miræ ſanctitatis & devotionis virum, Domnum videlicet *e* Baſilium (qui *f* S. Hugonem Lincolniæ Epiſcopum poſtea, ad Ordinem recepit) malens obedire quam imperare, ſubeſſe quam præeſſe, ipſum ſibi ſubſtituens ſive ſubſtitui à Conventu procurans, ad deſideratæ cellæ ſolatium & continuam habitationem cum maximo gaudio remeavit. Ubi quantam gratiam in ſpiritualibus theoriis quotidie haurivit, quantamque dulcedinem ſpiritualis allocutionis ex mutua collectione Fratribus convenientibus interdum impertiret, nemo expectet litteris explicari; cum nec ipſemet, ſi præſens eſſet, verbis poſſet effari. Cum vero ſucceſſor ſuus totaque domus & Conventus in eum intenderent, conſiliumque in agendis expeterent; opem numquam nec conſilium denegavit: ſed nec inhoneſta arguere, ſeu inordinata corrigere unquam ceſſavit; toriuſque Ordinis ipſe corrector, cuſtos, protector atque defenſor, quoad vixit ſemper fuit. Quaſi totum Ordinem ipſe conſtruxiſſet, ac ejuſdem perſonas genuiſſet; ſic de ipſis, ne quid contra Ordinis inſtituta aut animarum ſalutem procederet, ſolicitus erat. Hic ſolus niſi fuiſſet Cartuſianus, Ordo in ſuo rigore non ſtetiſſet: ſed ſicut de nonnullis aliis Ordinibus videmus, laxo ſinu nimium defluxiſſet. Quid de Ordine dicam, cum & de aliis Religioſis ſolicitudinem, ne caderent, continuam haberet? Nam ſancta correctione & exhortatione plura loca ſancta, quæ dilapſa fuiſſent, in emendationem vitæ & religionis augmentum novimus profeciſſe.

CAP. VI. *Poſt annos 12 regiminis*

e

f

abdicat ſe Prioratu:

& nihilominus Ordinis vigorem curat & conſilio ſuſtinet.

F 14 Erat tunc (ut ſuperius eſt præfatum) in Eremo Portarum primus Prior *g* Domnus D. Bernardus, qui virum Dei Anthelmum ad Ordinem recepit. Hic quanti apud Dominum meriti exiſtat, quantâque memoriâ dignus, multa mira, imo miracula potius dicenda, quæ in vita pariter & poſt mortem operatus eſt, necnon & alia opera ſancta, quæ in ſpiritualibus exercuit, manifeſte teſtantur. Nam locum ipſe conſtruxit; ampliſſimos terræ circuitus acquiſivit; domum ſtrenuiſſime gubernavit, ac abundantiſſi-

g *Bernardo Priori Portarum viro ſancto*

A dantiſſimis bonis replevit: Fratrum ipſe diligens cura & regularis extitit diſciplina: boni mores in tota domo puraque religio ab ipſo proceſſerunt: largam manum in Chriſto & ad dandum indigentibus porrectam habebat: plura loca maxime religioſa, ſibi non ſufficientia, crebris ac magnis beneficiis fovebat, quæ niſi eo ſuffragante uſque nunc conſiſtentes, non ſtetiſſent. Hic, inquam, vir talis & tam ſanctus, ætate jam ſenili confectus, ab exteriorum labore quieſcere volens, ut Deo attentius vacaret; ſimul & indignum judicans, qui ſemper dominaretur; ſubeſſe tandem maluit quam præeſſe. Depoſitis itaque ſarcinis & nomine Prioris, D. Anthelmum ſibi ſubſtitui procuravit, ac reverenter petens impetravit; timens ne aliter Ordo à ſuo fervore tepeſceret, ſub cujus manu à regulari diſciplina tendere non poſſe ſciebat.

ſubſtituitur:

CAP. VII. 15 Anthelmo igitur pro bono obedientiæ, licet contra voluntatem, coacto ad recipiendum Prioratum, regimen in ſpiritualibus & temporalibus eſt commiſſum. Qui qualiter ſibi commiſſa gubernaverit, retexere non multum neceſſarium videtur, cum ſuperius ejus conditiones & mores ſint expreſſi. Non tamen ſilentio B prætermittendum eſt, quod domum, quam plurimis bonis temporalibus reperiens abundantem, ex his fœnerando melioribus ſtuduit impendiis cumulare. Cum enim pecuniæ maſſam inveniſſet, frumenti quoque & univerſi generis leguminum, annonæ quoque acervos, ac horrea plena; cogitare cœpit ſic congeſta manendo nil valere, niſi ea ad Euangelicam commodaret uſuram. Erat autem panis inopia & egeſtas magna, quam, inſtante tempore meſſis, homines de frugibus novis jam carpentes temperabant; ſed in montanis illis grandinis tempeſtas agricolarum fructus novos deſtruxerat, præter ipſorum Eremitarum divinâ miſericordia reſervatos: nec dicti agricolæ qui manducarent, quidve ſeminarent, habebant. Quod perpendens providus fœnerator, extractum frumentum fecit ipſis diſtribui; alii plus, alii minus, prout expedire videbatur; fidejuſſorem ſolum habens, qui non mentitur, Deum, certus cum inæſtimabili uſura ſe præſtita recepturum. Acceptis igitur pauperes partibus diſtributis, laudaverunt Deum, qui per famulum ſuum tanta eis beneficia præſtitiſſet; & qui exC inde ſeminaverunt ex ipſo, uberum ſpe frugum credimus non fuiſſe fruſtratos.

frumenta diſtribuit in pauperes agricolas:

item mille aureos & ornamenta ſuperflua,

19 Poſt hæc mittens manum ad mille aureos quos invenit, diverſis locis religioſis pauperibus tam ſui Ordinis quam aliorum diviſit. Ornamenta quoque Eccleſiæ ſuperflua & aliàm ſupellectilem variam domui ſuæ non neceſſariam locis religioſis indigentibus ſimiliter impertivit. Sed nec otio torpens, magnum exercuit laborem in poſſeſſionibus Domus ampliandis. Nam ſilvarum, quarum ipſa Domus magnam habet copiam, magna ſtrage facta, latitudinem aperuit pro pratis creandis, ac reddidit agros agriculturæ patentes: arborum quoque diverſi generis copioſum nemus inſeri fecit atque plantari. Diligebant autem eum Fratres amore filiali, quia longe ſanctiorem & humaniorem reperierunt quam credebant: nam eloquio dulcis, converſatione mitis, verbis ſancti joci familiariter plenus, ac ſubditis ſe humilem Fratrem exhibens, non Prælatum; prædicto etiam Domno Bernardo plurimum deferebat, præferens eum ſibi; ac eo adveniente reverenter aſſurgens, numquam dimiſit, etiamſi Epiſcopi ſeu Abbates adeſſent, ſeu quantæcumque perſonæ. Erga afflictos vero quantæ pietatis fuerit, quantæve compaſſionis ſuper tribulatos, ac poſtremo quantæ liberalitatis ad omnes tam magnos quam minimos, unius facti exemplo, ut cetera prætermittam, non incongrue poteſt adjici.

ob comitatē valde amatur:

D AUCTORE COÆVO.

CAP. VIII. 17 Eo ſiquidem tempore Comes Forenſis Lugdunenſem urbem dolo captam vaſtavit, cunctaque depopulans malignitatis ſuæ rabiem erga Eccleſiam potiſſime demonſtravit. Nam cum Clerici Deo propitio ejus manus, tamquam fugitivi & exules, evaſiſſent, eorum Domos irâ ſuccenſus ſubvertit. Dominus vero *h* Eraclius, dictæ urbis Archiepiſcopus ceterarumque dignitatum venerabiles perſonæ, Eremum Portarum adierunt, ubi venire conſueverant de magnis negotiis conſulturi, ſed poſt acceptam de hujuſmodi caſu conſolationem ab ipſo, ipſe vir magnanimus & fortis in Domino Anthelmus addidit, dicens: Nolite, Domini mei, aliò divertere, vel errando vagari; ſed hic manete: ſi vero pro negotiis veſtris fueritis egreſſi, huc redite: Nos enim perſonas veſtras cum E Presbyteris & Clericis, quamdiu neceſſe fuerit, procurabimus: nam & hoc nobis valde erit gratum, vobiſque magis honeſtum. Quibuſdam vero ipſorum euntibus & redeuntibus, aliis autem ſedulo manentibus, largis impenſis, alacri cum gratia, victus neceſſaria diligenter ſunt miniſtrata; donec in brevi, non ſine grandi miraculo, Dei nutu, hoſtibus expulſis, Clerici ad propria remearunt.

Archiepiſcopus Lugdunenſem cum ſuis excipit & alit.

h

CAP. IX. 18 Demum cum ſervus Dei in adminiſtrationibus temporalibus nimis ſe cerneret occupatum, ac propter impedimentum partis Marthæ, Mariæ vacationem, quam toto corde anhelabat, impediri; vix duorum annorum ſpatio evoluto, ex quo Eremum adierat Portarum, Prioratum, ad quem neceſſitas mandati compulerat, relinquens; ad cellæ tutum ſemperque dilectum penes matrem Cartuſiam refugium properavit: ubi licet habitando ſecum ſemper cuperet ab humanis colloquiis ſegregari, tamen multi & magni viri (audiebatur enim longe lateque nomen ejus) ad eum pro conſiliis animæ recurrebant, fructumque copioſum & conſolationem maximam reportabant. F

Poſt duos annos abſolutus ad Cartuſiam redit.

ANNOTATA G. H.

a Hugo I *ab imperio monaſtico alienus præfuit ab anno* 1137 *ad* 1139, *quo abſolutus vixit uſque ad annum* 1146.

b Guigo V Prior *præfuit annis circiter* 37, *mortuus anno* 1137, *die* 27 *Julii. De eo nonnulla diximus* 1 *Aprilis ad Vitam S. Hugonis Epiſcopi, quam juſſu Innocentii II Papæ ſcripſit*,

c *Ante obitum Guigonis ſeſquianno anni* 1136, *initio aut fine præcedentis. Conſule Chronicon Dorlandi*.

d *Anno* 1148, *addit Chauvet. Fuit autem* Guilielmus *iſte filius Renaldi II, ſecundus etiam ipſe ſui nominis, pater Guilielmi III, qui obiit anno* 1160.

e Baſilius Prior *declaratus anno* 1151, *qui inter alia Capitulum generale ſingulis annis convocari voluit. Huic Petrus Venerabilis ſcripſit Epiſtolam* 40 *&* 41 *libri* 6, *& Petrus Abbas Cellenſis laudat eum Epiſtolâ* 9, 11 *&* 12 *libri* 5. *Præfuit uſque ad annum* 1173, *quo mortuus eſt* 14 *Junii*.

f *Coli-*

A AUCTORE COÆVO.

f *Colitur* S. Hugo Episcopus Lincolnienſis 17 *Novembris*.

g Bernardus *laudatur à S. Bernardo Abbate Claravallenſi Epiſt.*249. *Mortuum eſſe anno* 1152, 12 *Februarii aſſerit Guichenon*; *Chauvetus vero abſolutum à Prioratu notat an.* 1151.

h Heraclius, *frater Petri Venerabilis Abbatis Cluniacenſis, ad Archiepiſcopatum evectus dicitur an.* 1153. *Severtius in Chronologia Archiepiſcoporum Lugdun. cladis iſtius non meminit, nec alius quiſquam. Miræus vero in Hiſtoria univerſali civili ac profana ejus regionis quæ à Foro Secuſiorum vulgo Feurs nominatur, nec unum quidem caput de Comitibus Forenſibus habet: adeo parum aliquando explent libri, quod eorum tituli ſpecioſe promittunt. In re certa, non probationem, ſed lucem aliunde quarimus.*

CAPUT III.

Labores in ſchiſmate pro Alexandro III aſſumpti. Epiſcopatus Bellicenſis diu invito collatus. Acta contra concubinarios.

B CAP. X. *In ſchiſmate Eccleſiæ*

19 EOdem tempore, cum magnum ſchiſma eſſet de Papa ortum in Eccleſia Dei; totius bonitatis & juſtitiæ Anthelmus æmulator, pro Catholicæ unitatis defenſione, conſtanti animo ut fortis pugil in Chriſto, contra ſchiſmaticos viriliter noſcitur laboraſſe. Nam cum Romanæ Eccleſiæ Cardinales totaque pariter Curia *a* Alexandrum Pontificem ſummum elegiſſent & conſtituiſſent; *b* Octavianus, qui primus fuerat de eligentibus, diabolica ambitione cæcatus, Apoſtolicam Sedem invaſit de facto; ac Eccleſiam, quod magis execrabile fuit, Imperatoriæ tradidit poteſtati. Erat enim vir potens ac magnarum opum, ex magno genere procreatus, ac multos ſequaces & fautores habebat; Catholico vero Præſuli, pauci quidem, ſed meliores & ſaniores adhærebant. Cumque univerſa pæne anceps Eccleſia vacillaret, ac tota conſimiliter Chriſtianitas magno turbine fidei quaſſaretur; Cartuſienſis Ordo in Eccleſia occidentali ante omnes, ut innotuit manifeſte, Alexandro Papæ adhærens, eumque verum eſſe Pontificem prædicans ac confirmans, ei per omnia obedire curavit.

a *b*

ſuſtinens partem Alexandri III Papæ

C

20 Sed quis hujus rei extitit operator? Anthelmus, cum egregiæ facundiæ viro atque in Scripturis valde erudito *c* Gaufredo conſocio ſuo. Hi ſunt, qui plurimum laboraverunt, ut diu nutantes ſui Ordinis Priores Catholico Pontifici obedientiam profiterentur: hi ſunt, qui quamplurimos Eccleſiaſtici Ordinis Prælatos cum ſuis ſubditis, in ſchiſmate pronos vel dubios, à devio errore revocantes, Pontifici Catholico adhærere fecerunt; reprobum reprobantes, reum damnantes, ac ſchiſmaticum cum ſuis fautoribus execrantes. Imperatori igitur, qui non niſi ſua electione ſummum Pontificem procreari volebat, notum factum eſt, quidquid verus fidei cultor & defenſor Anthelmus fuerat operatus: ob hoc ab ipſo plurimum odio eſt habitus, *d* & ab Apoſtatico intruſo, qui maledicendi vel benedicendi poteſtatem non habebat, extitit execratione damnatus. Præcedentibus itaque Cartuſienſibus & Ciſtercienſibus, Alexander Papa Eccleſiam, in partibus Galliæ, Britanniæ atque Hiſpaniæ, cito meruit obedientem habere.

c

ab Antipapa fruſtra excommunicatur.

d

D CAP. XI.

21 Pace vero Eccleſiæ nondum reddita; cum ſervus Dei Anthelmus multum deliteſceret in eremi latebris, Deo & ſibi vacare ſtudens; ille, qui facit in tenebris lumen ſplendere, lucernam ſub modio nolens latere, ſuper candelabrum eam ſtuduit collocare. Cum enim Eccleſia Bellicenſis ſuo fuiſſet orbata *e* Paſtore, Canonicorum pars potentior adoleſcentem quemdam nobilem genere elegit, Epiſcopalem ſibi Domum tradens; altera vero pars contradicens, Monachum quemdam elegit, mittens ad Dominum Papam *f* qui tunc in Galliarum partibus morabatur, ut eum ſibi in Epiſcopum confirmaret, ductore quodam Sigibodo facundiſſimo & aſtuto viro, diverſarum ſcripturarum ſcientiâ non indocto, cujus ornatis verbis atque politis Curiam cito ſibi meruit habere faventem. Sed cum utraque electio Papæ innotuiſſet, in neutram conſentiens, damnavit primam, ſecundam quoque ſtatuit irritandam. Dum autem his qui venerant reſponſum dare differret, quia & alios venturos ſperabat, ſic ſuſpenſum remanſit negotium.

e *Duobus ad Epiſcopatum Bellic. propoſitis,*

f

neque à Papa admiſſis.

22 Clericis itaque dictæ Eccleſiæ in vota ſic diſparia remanentibus, quidam ex ipſis moderatiores, pauci tamen, quibus neutra electio ſapiebat, ceteros ad concordiam reducere ſatagentes, magnum illum Anachoretam Anthelmum eligere ſtuduerunt. Commendatur ejus ſanctitas, ejus diſcretio & affabilitas, ejuſque religio attollitur in immenſum. Quid multa? Omnes aſſentiunt, omnes gaudent; ipſe etiam prior Electus cum amicis, erat enim conſanguineus ejus. Itaque quem in hoc ipſum elegerat Dominus ab æterno, ab hominibus eligitur tempore præfinito: ſed quia hunc non ſine magna vi ab eremo evelli poſſe ſciebant, ad Alexandrum Papam pro confirmatione properare ſtuduerunt, ipſo interim in eremo latitante, & quid de ſe ab aliis ageretur prorſus ignorante. Qui cum eorum electionem audiſſet, gaviſus eſt in immenſum, dicens illos de tali Paſtore fore felices, & hoc à divino propoſito conſilium conceſſiſſe. At Sigibodus, qui necdum à Curia receſſerat, cunctaque ſibi pro velle contigiſſe putabat, tam ſanctam electionem deſtruere nitebatur; multis aſtruens argumentis, ſuam ſtare debere, iſtam vero penitus reprobari. Sed à tanto Prælule blande admonitus atque rogatus, cum eidem reſiſtere non valeret, aſſenſum tandem præbuit vel invitus.

S. Anthelmus eligitur

E

cum gaudio & approbatione Papæ.

F

23 His itaque peractis, Dominus Papa auctoritate Apoſtolica dictam electionem confirmans, prædicto Anthelmo præcepit atque mandavit; quatenus Eccleſiæ Bellicenſis, ad quam electus erat, ſuſcipere curam nulla occaſione deficeret. Illud idem Priori & Conventui Cartuſiæ Eremi præcepit, quatenus Legatis eum poſtulantibus traderent, ac per obedientiæ ſanctæ virtutem cogerent, ſi aliter ire recuſaret. Cumque rem noſſet Anthelmus, & eos qui eum adducere vellent adveniſſe; ſubducens ſe per latebras dictæ eremi ſe occultare diſponens, fugæ præſidium requiſivit: nec intelligens quod negotium à Deo ageretur, neceſſarium miniſterium evitando, propriæ voluntati parêre volebat. Perquirentes autem eum Fratres, & inventum educentes, vix in Conventum venire compellunt. Referunt ei Domini Papæ mandata, tradunt litteras; jubet Prior ex præcepto, rogant Legati ex perſona totius Eccleſiæ

E latebris eductus,

A cleſiæ Bellicenſis ; monent Fratres, ut curam, ad quam, Deo diſponente, erat electus, ſuſcipere non negaret, nec voluntati divinæ in ſua perſeverando reſiſtere vellet.

Pſ.45,11. *renititur plurimum.*

24 Sed quid ageret vir Sanctus, qui conſilio Pſalmiſtæ vacaverat & viderat quam ſuavis eſt Dominus ? Qui juxta Hieremiam ſederat ſolitarius, & ſuper ſe tacendo fuerat elevatus, quid ageret ? Amore Dei inebriatus & perfuſus, abnuit omnia ; in tam arduo opere ſe nec ſcire, nec occupari velle, ſeque in perpetuum de eremo non egreſſurum conteſtatur : cumque id flens diceret, nec ad tale onus ſubeundum flecti ullatenus poſſet ; Priores & Fratres callide loquentes, dixerunt ei : Unum tibi, Frater, è duobus incumbit, aut ex Apoſtolici mandato Præſulis injunctum miniſterium ſuſcipere ; aut ipſum te oportet adire, qui poſtquam tuam noverit voluntatem, tali onere te minime prægravabit. Hac igitur ſpe ductus, iter arripuit ad Papam, non deſerentibus eum Legatis. Quo perveniens, à Præſule & tota Curia venerabiliter eſt ſuſceptus : noverant quippe eum magni eſſe meriti apud Dominum. Ut autem ad colloquium ventum eſt, Anthelmus non ob aliud dixit ſe veniſſe, niſi ut miſericordiam inveniret ; nec ad id ullo modo debere cogi dicebat, quod nec ſibi, nec Eccleſiæ, quod exequi expetebatur, expedire ſciebat. Cœpitque ſe in multis acculare, illitteratum, idiotam, & indoctum proclamare ; inhoneſtumque, inutilem, ac indignum ad tale onus ſubeundum ſe eſſe : votum etiam ſe voviſſe teſtabatur de eremo ſe numquam egreſſurum, nec invitum contra tale propoſitum cogi debere.

etiam apud Papam Alexandrum;

B

25 Cumque magnis precibus & fletibus miſericordiam imploraret, ſummus Pontifex ei reſpondit : Noli, fili, noli occaſionem fingere vel excuſationes prætendere, quas non decet ; quoniam tuam novimus induſtriam qua retulges. Ut quid nunc inerti puſillanimitate tuus animus conquaſſatur ? Obedire te oportet : quod ſcripſi, ſcripſi. Attende Scripturam dicentem ; Quaſi idolis immolare eſt, non obedire ; & quaſi peccatum ariolandi, nolle acquieſcere. Quanta ſit virtus obedientiæ, quam profeſſus tenuiſti, animadvertere debes ; qui temetipſum abnegare, Chriſtumque es ſequi profeſſus, non tuam, ſed ipſius ſequi voluntatem neceſſario teneris. Talibus ſimilibuſque athletam Chriſti, puſillanimum & formidoloſum effectum, inducere & mulcere curavit. Quibus auditis confuſus tacuit, nec ob Patris reverentiam ulterius reniti vel ſe excuſare præſumpſit. Conſecratur igitur ſexto Idus Septembris in Nativitate Beatæ Mariæ die *g* Dominica à Præſule Sedis Apoſtolicæ Alexandro ; manſitque in Curia diebus aliquot, ipſo eum Papa retinente. Cumque in communi colloquio ſermo eſſet de multis, ipſe frequenter de Scripturis idonea teſtimonia proferebat ; unde audientes dicebant ; Non eſt hic indoctus & illitteratus, ut aſſerere nitebatur, ſed vir prudens & doctus : qui cum eſſet ſolicitus à Curia recedendi, actis quidem gratiis, munuſculis eum honeſtis dotatum cum benedictione Papa dimiſit in pace.

g conſecratur die 8 Septembris.

C

CAP. XII. *Epiſcopus inſtar Monachi vivit;*

26 Dum autem Eccleſiæ ſuæ eſſet redditus, ac cum magna ſolennitate & gaudio in Epiſcopali Eccleſia Cathedratus ; obſervantias regulares morumque gravitatem & virtutum conſtantiam, necnon & cetera religionis ſuæ exercitia nullatenus prætermiſit ; imo potius augere curavit. Divinum enim Officium, non in capella ſua ſeu loco ſecreto, ſed in majori Eccleſia cum Canonicis ſuis humiliter frequentabat. Omni fere die ſalutarem Deo Hoſtiam offerebat, præ nimia devotione lacrymarum abundantiâ communiter repletus. Mirabantur omnes, contra uſum humanæ felicitatis, hominem ex humili ad ſumma provectum, plus humilitate quam dignitate, plus devotione quam dominatione creviſſe. Sed non minus ſuorum ſubditorum cœpit zelare ſalutem, ad quorum opitulationem noverat ſe promotum. Sacrorum enim Ordinum miniſtros, quam maxime Sacerdotes, ſummo honore dignos aſſerens, omni reverentia à ſuis auditoribus venerari præcepit ; prædicans eis, mandans atque ſuadens, quatenus ſine criminis nota, ut boni diſpenſatores Dei, honeſtos atque pudicos, pro tanto miniſterio celebrando, ſe ſtudeant exhibere. Sed longe aliter ſervus Dei de ipſis extitit informatus, pro quo dolens remanſit & triſtis. Nam quidam eorum, quod etiam memorare pudor eſt, publicè erant concubinarii notati, alii vero adulterii reatu infamati.

D

AUCTORE COÆVO.

Sacerdotes vult honorari,

E

27 Primo igitur ſuæ Ordinationis anno, in ſynodo Presbyteris collectis, precibus terrores admiſcens, admonuit eos, dicens in hunc modum : Audite me, ſtirps levitica, germen ſacerdotale, propago ſanctificata, Duces & Rectores ovilis Chriſti : audite me rogantem vos pariter & monentem. Quantæ dignitatis, quantique ſit honoris miniſterium ſanctum veſtrum, advertere debetis ; ſicut beatiſſimus Apoſtolus Petrus dixit ; Genus electum, regale Sacerdotium eſtis. Vos inter Deum & homines mediatores, vos dii inter homines, vos eſtis Angeli nuncupati : vos in altario conſecratis & tractatis, quod Angeli adorant & timent. Sed cum honoris prærogativa monſtratur, merita congrua requiruntur : nam dignum exiſtit, ut dignitas ſacerdotalis ſic ſervetur à vobis ; ne, quod abſit, illud verbum tremendum audire contingat, Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Quod enim dolens & corde gemebundo dico, quidam ex vobis exiſtunt, quibus hujus honoris nomen in aure, & crimen in manu ; deifica profeſſio, & illicita actio ; gradus excelſus, & deformis exceſſus : qui filium Mariæ Virginis cum immunditia Veneris hoſpitari non verentur ; qui ſicut Sacerdotes in altario non conſiſtunt, ſed potius ſicut carnifices in macello, aut ſcurrones in communi loco. Sufficiat talibus hucuſque quod fecerunt : ſtudeant, rogo, vitam ſuam in melius emendare. Licet enim bonis Eccleſiæ & ordine privari deberent, nihilominus emendationem præſtolando pro nunc poſtpono reatum puniré. Qui vero ſe ex hoc noluerint emendare, diſtrictâ eos ſententiâ ferire non parcam : nolo enim, qui tales eſtis, veſtris communicare peccatis. Parcite vobis & miſerebitur veſtri Deus. Secundo autem anno, cum plures luxuriæ fœcibus involuti ſe caſtigare non curarent, ſed potius infamibus ſemper fœcibus procederent obvoluti ; ſex ſeu octo Sacerdotes ordine & beneficiis privavit ; ſicque quod per manſuetudinis lenitatem non potuit corrigere, per juſtæ ſeveritatis aſperitatem ſtuduit emendare.

F

in ſynodo prædicat contra concubinarios.

1 Petri 2

Pſ.48,13.

Obſtinatos punit.

A AUCTORE COÆVO.

ANNOTATA G. H.

a Alexander III *in Papam electus fuit anno* 1159 7 *Septembris*.

b Octavianus *electus fuit à* 2 *Cardinalibus*, Victor III *dictus*, *& habuit favorem Frederici Imperatoris*.

c Gaufredi *hujus alibi miramur nullam reperiri mentionem*.

d Fredericus Barbaroſſa, *nihilominus* S. Anthelmo *addictus*, *plurima privilegia anno* 1175, *languente jam ſchiſmate*, *pacem optans vel optare ſimulans*, *ei ejuſque Eccleſiæ & urbi Bellicenſi conceſſit*, *quorum diplomata edidit Guichenon parte* 2, *pag.* 25.

e Pontius de Thoine *vitâ functus eſt circa an.* 1162, *aut initium ſequentis*.

f Alexander Papa *præſedit in Concilio Turonenſi* 18 *Maji anni* 1163, *&* 30 *Septembris venit Senonas*, *& in hoc Archiepiſcopatu manſit ſeſquianno*.

g *Ergo anno* 1163, *littera Dominicali* F.

h *Ab eodem Alexandro Papa* S. Anthelmum
B *Legatum in Angliam anno* 1169 *miſſum fuiſſe ſcribit Guichenon*, *citata auctoritate Epiſcopi Salutiarum id aſſerentis*.

CAPUT IV.

Zelus pro juſtitia & immunitate Eccleſiaſtica, *contrarii excommunicati*; *bona variis monaſteriis collata*: *miracula*.

CAP. XIII. *Juris Eccleſiaſtici violatores excommunicat*:

28 CUm vir Dei non ſolum in ſua diœceſi, imo in toto Sabaudiæ Comitatu, non paucos malefactores & raptores eſſe conſpexiſſet, qui ſuos ſuaque, necnon Sacerdotes, Clericos, viduas, orphanos & pauperes moleſtare & offendere non timerent; hic ſolus, cum nemo adhuc Prælatorum id facere præſumpſiſſet, in eorum præſumptionibus coërcendis, illato etiam ab eis terrore conſtantior, incunctanter & perſeveranter huc illucque diſcurrendo, gladium ſpiritus tota cum libertate infurentes & frementes, ſeu in aliquo præmiſſorum offendentes, vibravit; tradens contumaces ſatanæ anathemate ſolenni, ut ſpiritus mereretur ſalvari. Quantæcumque enim eſſent poteſtatis, nulli contra juſtitiam deferebat vel parcebat; etiamſi martyrium, quod valde deſiderabat, pati debuiſſet. Cujus magnanimi audaciâ, necnon & protegentium Angelorum cuſtodiâ, ipſiuſque divinæ virtutis armaturâ fracti & pœnitentes ei ceſſerunt vel inviti; rebelles vero quoſque & juris Eccleſiaſtici violatores, ac de ſua inſolenter potentia præſumentes, & præ tumore mentis ad minas interdum procaciter erumpentes, anathemate ligatos ab ipſo, numquam voluit abſolvere, niſi ſatisfactione digna meruiſſent abſolvi.

CAP. XIV. *a à Comite Sabaudiæ Sacerdotē captivum evindicat*, *b*

29 Hinc eſt, quod, cum Comes Sabaudiæ *a* Humbertus, Amedei filius, quemdam ejus Sacerdotem capi feciſſet, eumque ſibi Epiſcopus reddi petiiſſet, nec impetrare valuiſſet; præpoſitum ejus, qui eum ceperat, cum omni domo ſua excommunicavit. Cum vero audiiſſet, ubi Presbyter teneretur; miſit qui arriperet eum, Epiſcopum videlicet Maurianenſem Dominum *b* Guilielmum; qui eo invento, monuit Præpoſitum, qui aderat, ut dimitteret eum. Quo nolente, Epiſcopus de cuſtodia Presbyterum aſſumens, eduxit eum, Præpoſito contradicente & vociferante: Ego, inquit, non reſiſto vobis, ſciet autem Dominus, quis ei abſtulerit captivum ſuum. Sed poſtea cum eſſet eidem Sacerdoti intimatum, quod ei inſidiæ fierent, ut iterum caperetur, fugæ præſidium ſumpſit. Quod quidam de pueris Præpoſiti ſentientes, in inſidiis præparati, cum gladiis occurrerunt ei; ac ipſo ſe defendente, graviter vulneratus ab eis, infra paucos dies eſt defunctus. Dictus etiam Comes quædam regalia in Eccleſiæ poſſeſſionibus calumniabatur ſibi deberi: licet eâdem occaſione injuriam facere in eadem ſeu exactionem, Anthelmo Epiſcopo vivente, non auderet. *& ex inſidiis occiſum ulciſcitur*

30 Super præmiſſis igitur cum eum Epiſcopus appellaſſet, indignatus magis cœpit minari, aſſerens non diutius ſe paſſurum, quin ea quæ ſui juris eſſe aſſerebat, obineret. Cum autem ipſum iterato moneret, & ei Excommunicationis ſententiam minaretur, niſi calumniæ abrenuntiaret, & propter Sacerdotis mortem Deo ſatisfaceret, quantum ad ipſum pertinebat; Comes monita ejus ſpernens, à nullo ſe excommunicari poſſe reſpondit, cum à ſummo Pontifice ſuper hoc privilegium ratum haberet, Nec mora, illum magnum Principem excommunicare non eſt veritus, etiam eo præſente. Qui totus in ira ſuccenſus, cum eidem mala minaretur, &, qui cum ipſo erant, dicerent, quod pro tantæ temeritatis uſu in Principem ſtatim puniretur; ille conſtantior effectus, ſententiâ repetitâ, pertinacem attentius & expreſſius à Chriſto & ejus corpore, quod eſt Eccleſia, ſegregans, ipſum ſatanæ tradens, anathematis vinculo fortius innodavit. *Comitem excommunicando*;

31 Qui autem aderant, timentes ei ſtupebant, cum ipſe intrepidus remaneret. *c* Sed cum dictus Comes Apoſtolicæ Sedis Præſuli, contra ſibi privilegium indultum, ab Epiſcopo Bellicenſi ſe excommunicatum intimaſſet; Dominus Præſul per Archiepiſcopum Tarentaſiæ *d* Petrum & alium Epiſcopum eidem mandavit, quatenus filium ſuum cariſſimum Comitem prædictum, quem ſatis temere excommunicaſſet, abſolvere non differret; præcipiens eiſdem, quod ſi nollet (noverat enim viri conſtantiam) ipſi eum abſolvere nom differrent. Perlatis itaque mandatis, ac multis admonitus verbis, ut ſummo Pontifici ex debito obediret, & iratum ſibi Principem abſolvendo placaret, reſpondit: Qui juſte ligatus eſt, ſolvi non debet, niſi pro læſa caritate læſor pœnitens ſatisfaciat; etſi non digne pro meritis, miſericordia tamen occurrente, Eccleſiæ reddi Catholicæ mereatur: neque enim vel B. Petro ſic eſt poteſtas attributa, ut vel non ſolvenda ſolvere, vel ligare debeat non liganda. Quanto igitur minus nobis? Sciatis itaque certiſſime, quod à ſemel juſte prolata ſententia non movebor, ſed firmam tenebo, niſi ſatisfaciat de offenſa. Tum eum Epiſcopi dimiſerunt, nec juxta quod eis fuerat injunctum, Comitem abſolvere præſumpſerunt. Sed cum Dominus Papa reſciſſet, eum abiolvit; mandans Epiſcopo, auctoritate Apoſtolica Comitem abſolutum. Motus igitur animo vir fortis in Chriſto, ac moleſte ferens tantam injuriam contra indemnitatem Eccleſiaſticam impunitam pertranſire, relictâ Cathedrâ ſolitarius ſedere deſiderans, ut ſoli Deo vacaret, cellæ dilectam requiem repetivit. *c* *d* *quem abſolvere renuens*, *eodem à Papa abſoluto*, *dimittit Epiſcopatum*:

32 Sed Dominus, qui ad id oneris eum traxerat

A xerat & honoris, ibidem eum diutius remanere non permiſit. Nam cum Bellicenſis Eccleſia & tota patria illa de ipſius eſſent abſentia deſolatæ, Clerici ſui Papam interpellantes, litteris Apoſtolicis eum cogunt iterato redire; ſicque eum reducentes, debito eum recipiunt cum honore. Comes vero prædictus, non ſe tenens pro abſoluto, nec Eccleſiam ingredi præſumpſit, donec coram ipſo viro Dei humiliatus, & ſatisfacere promittens, Eceleſiæ redditus, & abſolutus eſt ab eo. Quem ſemper licet valde *e* dilexerit, etiam cum eum ab Eccleſia removeret; nunc vero propenſius & familiarius, tum ſuavibus colloquiis, tum verborum duris ſtimulis eum frequenter ad bonum exhortari curabat. Sed cum eum negligentem videret, ut nec promiſſa implere, nec mala vellet corrigere, ſed potius augere, cœpit eum ſuper his durius appellare, ac mala quæ per eum vel ſub eo, ipſo permittente fiebant, improperare, & fidem quam per pactum ſibi promiſſam debebat poſtulare. Ob hæc Comes contra eumdem odio fuit maximo concitatus; conteſtans hominem non eſſe ſub cælo, quem ſic exoſum haberet. Minabatur autem ei valde, vixque ſe continens, mala ei impendere cogitabat; ſed reverebatur eum, valde ſanctitati ejus deferens vel invitus: ſiquis vero eidem malum intuliſſet, ſatis ei placebat. Cum autem aliquando eum Epiſcopus appellaſſet ſuper commiſſi ſatisfactione reatus & aliis prætaxatis; Comes dixit eidem, ſe forenſi jure reſpondere paratum. Cui Epiſcopus: Tu me (inquit) jure fori; ego te convenio jure poli, diemque determino noviſſimum ante juſtum Judicem Deum.

ad quem Papæ juſſu regreſſus,

e

ſatisfacere promittentē abſolvit

at negligentem arguit.

B

CAP. XV. 33 Dum vero tam fideliter ac diligenter, ſecundum miſericordiam & veritatem, curam Sacerdotii gereret S. Anthelmus; non minus priſtinæ religioni vacabat, & necubi toto in Ordine Caruſienſi ſanctarum conſtitutionum rigor flecteretur, fervorque tepeſceret, attente & ſolicite curabat; ad ejus ſiquidem nutum Priorum oculus intendebat, & ſanctorum diſpoſitio negotiorum penes eum conſiſtebat. Ad domum vero Cartuſiæ vir ſanctus ſæpius remeabat, manebatque more aliorum in cella ſolitaria, quæ ſemper ei abſque habitatore vacua ſervabatur: in qua meditabatur & orabat, reficiebatur cibo, & ſomnum capiebat; ibique non Epiſcopi majeſtatem, ſed humilis Monachi ſubjectionem exhibebat. Cilicio, ut ſemper, tegebatur ad nudum; hinc tunicam in medio ſuperinduto pellicio velabat. Lectiſternia ejus hæc tantum erant: lagum, cervical, & pelles. Annulo Pontificali excepto, à conſuetudine Cartuſienſium in nullo penitus diſcrepabat. Eccleſiam potiſſime horis nocturnis, ac refectorium diebus feſtivis frequentabat: diebus Dominicis poſt cœnam cum ceteris monachis ad oſtium refectorii cum ſilentio & gravitate procedebat, ubi panis unus ſingulis, ad totius hebdomadæ victum, à fratre interius conſiſtente præbebatur. Religioſa etiam loca ſibi domeſtica frequentius viſitans, Fratribus convocatis melliflua Dei verba proponebat, magnorum exempla virorum quos viderat ipſe, de quibus audierat, ad eorum inſtructionem narrando. Deinde cum magna hilaritate & humilitate ſingulos vicibus ſuccedentibus, aut juxta ſe vocabat, aut ipſe loco motus eiſdem aſſidebat, omnibus ſe conformans, non plus majori deferens quam minori: ſicque familiari & dulci exhortatione, ad delectabilis propoſiti perſeverantiam & profectum animabat: ipſorumque opera ſe afferens indigere, ut pro ipſo orarent, ſuppliciter exorabat. Ad quamcumque autem ſervorum Dei congregationem deveniſſet, ſe in Fratrem recipi humilitate & precibus precabatur, nam & per omnes Domos Cartuſienſis Ordinis hoc ipſum meruit obtinere.

C

frequens apud eos, tamquam unus ex ipſis,

& ad profectum hortator,

D AUCTORE COÆVO. *ſingulorum preces petit:*

34 Conſiliis aut quibuſcumque negotiis Eccleſiaſticis ſeu ſecularibus ſi contingeret intereſſe, non Epiſcopus, non quævis perſona tam magna exiſtebat, quæ eidem ſe præponere auderet: omnes enim eum reverebantur, etiam Curia Romana. Si quid vitioſum aut reprehenſione dignum in aliquo videret, quantæcumque auctoritatis vel poteſtatis eſſet, arguere non dubitabat; tantus ei inerat zelus animarum & honoris Dei. Quantum vero ſuper peccatores pœnitentes miſericors extiterit & pius, norunt qui eidem confeſſi ſunt, & per manum illius Deo reconciliari meruerunt. Totis enim eiſdem compatiens viſceribus pietatis, ex lacrymarum profluvio quas pro eis dolendo producebat, veniam eos ac Dei gratiam afferens conſecutos, ad pœnitentiam & meliorem vitam, etiam in peccatis valde obduratos, promovebat. In pauperes vero ſeu miſeros & afflictos, quis magis pius eo extitit vel benignus? quis magis eiſdem miſertus aut ſuper eorum indigentia ſolicitus fuit? Foris Beati Job exemplo peregrinus non manſit, oſtium ſuum cum manu larga & liberali patuit indigenti; nam præter victum moderatum, omnia in Eleemoſynis pauperum & quam maxime locorum religioſorum erogabat. Duas ſiquidem pauperum Congregationes ſpeciali quadam prærogativa diligens, ſibi copioſis eleemoſynis vendicaverat, in omnibus neceſſariis ſuſtentandas; ancillas videlicet Chriſti, viduas cum virginibus, in loco qui dicitur *f* Buntzis Eremiticam vitam ducentes; & leproſorum congregationem ſub regula degentium, quam devotus & miræ humilitatis Guigo miles Chriſti, in loco qui dicitur Inter-ſaxa, *g* ſuper ripam Rhodani ſtatuit & conſtruxit. Has duas Domos vir ſanctus frequenter viſitabat, animarumque eorum & corporum curam ſolicite gerebat; eorum enim colloquiis plurimum delectabatur, feminarum acceſſum vir caſtiſſimus non formidans, & familiaritatem leproſorum vir mundiſſimus non evitans.

magnates fidenter redarguit,

pœnitentes benigne excipit:

E Job 31. *inopes fovet,*

f potiſſimum ſanctimoniales & leproſos:

g

F

35 Cum autem vir Dei, quodam negotio mediante, Gebennas deveniſſet; Bugremundus quidam amicus ejus magnis precibus ipſum meruit hoſpitari. Cumque pariter conſediſſent, Epiſcopus ait, Ubi eſt Domina? volo eam videre: qua ingreſſa, utrumque de fide conjugii & legitimo exhortabatur amore, ac de bonis actibus & timore Dei. Reſpondit ei maritus: Domine, proſpera cuncta nobis procedunt; ſed, quod maxime cupimus, prole caremus. Tunc Epiſcopus vocans ad ſe mulierem, ſignum Crucis in fronte ejus fecit ac quaſi jocando dixit; In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti fac mihi unum filium. In virtute ergo ſanctæ Crucis fides mandatum, fidemque eſt ſubſecutus effectus: nam parum poſt de viro ſuo concipiens, infra annum nato eiſdem filio ſunt gaviſi. Die autem altera dum ſervus Dei iter faceret, quidam homo à ſerpente percuſſus, veneno per corpus diffuſo in tumorem verſus, vicinæ mortis timore, nimio dolore angebatur; cumque Sanctus ad locum deveniſſet, quo jacebat infirmus; rogant qui aderant paululum ſubſiſtere virum Dei,

ſigno Crucis mulierē à ſterilitate liberat,

& hominē à ſerpente percuſſum ſanat.

A AUCTORE COÆVO.

consilium ab eo quærentes, quid eidem infirmo medicinæ posset adhiberi. Tunc ille lacrymabiliter homini compassus, signo Crucis super eum edito, veneno statim fugato, tumor omnis & dolor absque mora est ablatus. Sociis vero suis præcepit, ne cui hoc præsumerent manifestare, asserens illorum fide, qui hoc postulabant, non suis meritis hoc esse concessum. Non enim fur magis timet deprehendi, quam vir sanctus metuebat laudari; ac sic quasi quamdam pestem miracula facere in sua vita fugiebat, ne ab aliis alius crederetur quam seipsum reputabat.

ANNOTATA G. H.

a *Hic est* Humbertus III, *qui Amedeo patri, Kalendis Aprilis anni* 1149 *Nicosiæ in Cypro defuncto, successit, mortuus* IV *Martii anni* 1188.

b Guilielmus, ex alumno majoris Cartusiæ, assumptus anno 1167 *dicitur apud Sammarthanos*.

c *Erat* Humbertus *addictissimus Sedi Apostolicæ, atque Alexandri III defensionem contra Fredericum Imperatorem assumpserat*.

B d *Hic est* S. Petrus, Tarentasiensis Archiepiscopus, *cujus varia Acta illustravimus ad diem* 8 *Maji*.

e *Erant in dicto Humberto plurimæ qualitates piæ, omnia more dignæ. Plurimas ab eo donationes & privilegia concessa variis ecclesiis & monasteriis, docet Guichenon in ejus elogio, & in Probationibus varia de iis diplomata profert, etiam de fundata Cartusia Aillonensi in Sabaudia*.

f Buntzis *vulgo* Bons, *Abbatia Ordinis Cisterciensis in Bugeia, constructa à Margareta Sabauda, sorore dicti Humberti Comitis, circa annum* 1155, *ubi & ipsa Margareta habitum sumpsit. Consule Guichenonum par.* 2 *Historiæ Bugesii pag.* 40. *& in Historia Genealogica Sabaudiæ pag.*231.

g Inter-saxa, *vulgo dici* Entrocesiei, *indicavit nobis laudatus Chauvetus*.

CAPUT V.

Morbus, pius obitus, miracula.

CAP. XVI. C *In fame publica succurrit miseris:*

36 EO igitur anno, quo servus Dei de hac vita migravit, fames fuit valida ac miserabilis egestas. Tunc quasdam Sanctorum congregationes, in magna necessitate constitutas, suis beneficiis adjuvit; ac confluentium undique pauperum multitudinem, usque ad tempus messis, quotidianâ eleemosynâ sustentavit. Mirum in modum cunctis videbatur, unde illi tanta quæ tribuebat. Determinaverat autem diem, usque ad quem eleemosynam continuare volebat; igitur Domino, qui eum de mundi hujus exilio ad patriam reducere parabat, ut votum suum impleret, eodem præstolante; ultimo die perseverantis eleemosynæ designatâ & persolutâ, vocatus à Domino de labore ad requiem pertransivit. Itaque vitæ hujus occiduæ termino jam imminente, & æternæ, pro qua fideliter laboraverat, initio propinquante, ex febre quæ dicitur acuta correptus, in lecto decumbens vi ægritudinis, interdum dum erraret in verbis, de necessariis tamen interrogatus, rationabiliter & discrete respondebat. Flebant igitur sui, pietate magis quam dolore commoti, quia de ejus morte magis gaudendum sentiebant quam dolendum. Benedictionem autem ab eo flagitantibus & consilium, hoc eis impertiri studebat; ac bona cunctis imprecans, eos verbis sanctis admonere non cessabat. Admonitus autem, dum languor ingravesceret, ut conficeret testamentum, ac res suas distribueret quibus vellet; respondit: Absit à me, ut testamentum faciam, qui quoad animum meum, omnimodis aut [non] possedi unquam, aut possideo, quod meum esse censerem; quin potius Ecclesiæ propriæ quam regebam. Hucusque per ministerium Sacerdotii commissis fruendi, ac licentiam habui ministrandi: jam vero, quia frui non licet, nec ministrare oportet. D

febre acuta correptus,

Testamentū condere renuit:

37 Cœperunt autem eum rogare, ut Comiti, adversum quem querelam habebat, remittere offensam vellet. Quod se numquam facturum asseruit, nisi calumniam ipse dimitteret quam faciebat, & nullam exactionem in Episcopi vel Ecclesiæ possessionibus fidem faceret se facturum; insuper & recognoscens culpam suam pœniteret de Sacerdote interfecto. Cum hoc Comiti (ipse enim erat in vico) dicendum fore censerent, non erat qui auderet. Aderant autem ex Cartusiæ Fratribus duo genere nobiles, sed humilitate ac fidei firmitate nobiliores; Aymo videlicet, vir quondam in seculo magnificus ac potens, & Girardus ei virtute non impar. Hi Principem adeuntes, quæ audierant ei intimare studuerunt; consulentes ei, ut omnem calumniam dimittendo, tanti Patris veniam studeat implorare; quò ipsius benedictione perfunctus felicem se non immerito valeat reputare. Quod audiens, (Deo sibi in hoc consulente, & sancti Patris intercedentibus meritis, qui utique salutem optabat) timore correptus & corde compunctus in lacrymas erupit; statimque ad eum veniens, propriam confessus culpam, omnem calumniam dimisit; Ecclesiam quoque se defensurum promisit, jurejurando hoc confirmare paratus: humiliatusque coram viro sancto, ac veniam implorans, gratiam impetravit. Impositisque ei manibus vir Dei benedicens eum, ait; Deus omnipotens, Pater & filius & Spiritus sanctus, benedictionis suæ & gratiæ tibi tribuat largitatem, crescere te & multiplicari faciat & filium tuum. Et tamen filiam habebat unicam non filium: cumque suggereretur ei, ut filiam, non filium nominaret, eum errare putantes; iterum & tertio signanter repetivit & filium tuum. Quam prophetiam, nato sibi filio non multo post tempore fore novimus adimpletam, nato sibi filio ut diximus, scilicet *a* Thoma. Clericos vero suos ab eo consilium de eorum salute requirentes, de mutua monuit caritate ac concordia, & unitate in vinculo pacis, sicque glorioso cursus sui agone peracto, gloriosus Christi Confessor Anthelmus æternum bravium consecutus est. E

Comiti, nisi resipiscenti, dimittere recusat,

pœnitenti benedicit,

& filio licet adhuc nullum haberet F

a Clericis commendatâ concordiâ.

38 Expletis igitur circâ eum obsequiis, quæ decebant, inter Litanias & Cantica, sexto Kalendas Julii migravit ad Dominum, anno ætatis suæ plus septuagesimo, Episcopatus vero quinto decimo. *b* At ubi de mundi hujus caligine perpetuam migravit ad lucem, Dominus Sanctum suum patentibus miraculorum signis non est latere perpessus. Dum ejus venerabiles exequiæ celebrantur, dumque sepulcro sacrum conderetur corpus; omnium qui aderant oculis ac devotis mentibus ad eum intentis, signum mirabile apparuit & glorioſum, ut hoc mortuorum suscitationi nemo dubitet adæquandum. Erant ibidem, ubi fuit sepultus, videlicet in introitu Chori, in sinistra parte sub Crucifixo, in arcta Capella ante altare tres lampades extinctæ, noctibus

mortuus 26 Junii:

b

sepelitur sub Crucifixo,

A ctibus accendi consuetæ non diebus, præcipuis solennitatibus exceptis; sed erat hujus funeris celebritas præclara, imo non funeris, sed triumphi. Vident enim omnes statim, divino miraculo, *c* in unam lampadum illarum ignem succrescendo flammescere, & immenso lumine coruscare, stupentibus ad hæc & admirantibus cunctis. Ecce & alias duas oculatim cernunt similiter accendi, pariterque plus solito omnes nitore micantes: erat autem una, quam quidam usurarius ministrabat, quæ non est accensa. Fit clamor præ lætitia in ecclesia ab omnibus, ac plurimum exultantes Dominum in sanctò suo benedicebant. Concurrunt undique tam cives quam advenæ, ad tam mirum sanctumque spectaculum inauditum; pariterque cum eis Comes Humbertus, & socer ejus *d* Girardus Viennensis, & Illustres viri non pauci, qui cum eis erant. Nec immerito vir sanctus tam jucundo luminis honore, Trinitatis cultor, trium signo lampadarum apparuit decoratus; qui corde, ore, & opere; in fide, spe, & caritate, Dei mandata noscitur adimplesse. Comes vero præfatus tanta mirabilia cùm vidisset, tremefactus, B Episcopi domum, quam jam ingressus cum his qui intus erant sibi vendicaverat, statim abscedens reliquit.

c lampadibus 3 ultro accensis.

d

CAP. XVII. *Ex plurimis miraculis pauca proferuntur:*

39 In prædicta vero Ecclesia Bellicensi, meritis S. Anthelmi, multa sunt miracula perpetrata; quæ tam propter negligentiam assistentium, quam eorum quibus collata fuerunt, scripta non existunt. Cum enim quotidie miraculis miracula succederent, homines potius in stuporem vertebantur, quam per scripturam posteris aliquid nuntiare curarent. Sed quomodo faciliter scripto colligi potuissent, quæ præ multitudine & assiduitate non poterant memorari? Confluentibus enim undique turbis ad ejus sacrum & venerabile corpus, innumera credentibus assidue beneficia præstantur; cæcis visus, claudis gressus, diversarum ægritudinum mole gravatis sanitas, ac multa alia juxta fidem postulantium desiderata: ex quibus quatuor aut quinque, in sui & ceterorum memoriam, subjiciam; reliqua miracula aliis qui præsentes fuerunt, vel quibus fuerunt collata, enarranda dimitto.

C *Sterilis concipit,*

40 In territorio Gratianopolitano quidam vir nobilis erat, Deum timens cum conjuge sua, quos dilexerat totius boni amator Anthelmus. Hic uxore diu sterili remanente, liberos desiderabat habere. Cum vero uterque tantam miraculorum famam audisset, ait Domina viro suo: Ibo ad Dominum nostrum S. Anthelmum, credo enim quod ejus sepulcro humiliter adorato, mihi conceptum impetrabit. Ad quod cum fide firma & spe devota deveniisset, oratione factâ domumque reversa, de viro proprio prolem in brevi meruit obtinere.

Sanatur adolescens infirmos irridens & ipse infirmatus,

41 Quidam nobilis adolescens, militiæ nondum insignitus, oderat Sanctum virum, quia fortasse aliquando increpaverat eum de excessibus suis. Hic cum ante reverendum ejus sepulcrum die quodam pertransisset, cerneretque ibi jacentes infirmos; stultitiæ deputans fidem illorum, incredulus cachinnans ibat: subitoque febrium valido & intolerabili ardore vexatus, mori confestim arbitrabatur. Tunc demum correctus pœnitere cœpit, manibusque suorum ad Sancti sepulcrum [delatus], humiliter veniam postulans, vota vovit & liberatus abcessit.

42 Alius etiam nobilis juvenculus duro hemitritæo, id est quotidiana cum tertiana febribus laborans, simulque epilepsia, id est passione caduca; cum de vino, unde sacrum Corpus fuerat ablutum, bibisset, statim extitit liberatus. Cujus potu vini, multi alii à diversis sunt ægritudinibus liberati. D AUCTORE COÆVO, *& epileptico.*

43 Mercator quidam, ab extera rediens regione, cum mercibus suis venditis omnia in pretium auri & argenti & quam plurimi serici redegisset, dum Rhodani fluvium transiret; equus, super quem erat omnis substantia ejus, à navi in dictum fluvium cecidit sic onustus. Primo assistentes eum viderunt, dum à fluminis impetu raperetur: sed magno pondere statim ad gurgitis ima demersus, ulterius non est visus. Ut autem cassus labore, de inventione desperans, eum quærere cessavit, [est enim ibi quædam abyssus.] Nomine B. Anthelmi audito, & quæ per eum miracula fiebant, spe ductus & fide, venit ad mausolæum, ubi Sancti corpus quiescebat; ponensque candelam quam ejus fecerat in honore, vigilavit & oravit; munera obtulit, vota devovit. Mane facto, post divina mysteria celebrata, de Divina clementia per piissimi Confessoris preces confidens, venit ad E locum à quo tristis abscesserat, spe bona factus hilarior, tristitiâ mitigatâ *e* .... Mirabile dictu! Quem longius viderat raptum ab imis ad summa, ab inferioribus ad superiora reciprocatum, in portu equum invenit; remque suam omnem de cadavere pendentem, ac sericum reperit in nullo madefactum vel læsum. Resumptis itaque, non dubius quin B. Anthelmi meritis, rebus, pro quibus multo labore sudaverat; solius equi jacturam parvipendens, Deo & piissimo Confessori gratias agens, lætus abscessit.

Mercator submerso cum mercibus equo,

post votum Sancto factum,

e ipsum mortuum, merces adhuc siccas invenit,

44 Rure quod Fictiliacum *f* dicitur, ab oppido Bellicensi sex millibus distans, puerulus quidam annorum circiter trium, matre ipsius aliis occupata, domo egressus longiusque prodiens, huc illucque vagari cœpit. Hora vero tardiori, mater pignoris sui recordata, undique circumspiciens nec videns, sulpecto tremens animo, solicite circumquaque diu indagando quærebat; eumque tandem, ad præterfluentis rivi alveum descendens, reperit in gurgite lapsum. Quem cernens à longe ab aqua moveri, ipsum adhuc viventem putans, in hanc vocem F erupit: Deus & S. Anthelme, peto filium meum à vobis. Accedensque & levans eum, ac extinctum inveniens, crinibus diruptis & vestibus conscissis, genas unguibus lacerans pugnisque pectus tundens, mœstis clamoribus totam vallem replevit, miseram se clamans ac seipsam necare volens. Mœstus pater accurrit, vicini ad tam miserandum spectaculum concurrunt, miseris parentibus condolentes. Cumque domi delatus diu foveretur nec calefieret, nihilque in eo spiritus vitalis sentirent, jamque dies ad vesperum vergeret, (erat enim mane quando mortuus est), sublatum ad sepeliendum eum deferre parabant. At vero mater prohibuit, & contestans ait: Non ita fiet, sed illum deferam B. Joanni ac Domino meo B. Anthelmo: credo enim quod eorum meritis, mihi Dominus reddet filium meum, quem peccatis meis exigentibus mihi fraus abstulit inimici. Qua vehementius urgente, tollentes corpusculum pater cum ipsa, comitantibus vicinis, delatum in Ecclesia Bellicensi ante sepulcrum B. Anthelmi posuerunt.

f puer trimulus aquâ præfocatus,

A AUCTORE COÆVO. *ad ſepulcrum Sancti ſuſcitatur.*

45 Aderat de ipſa civitate virorum ac mulierum multitudo, qui in Eccleſiam eos fuerant ſecuti, quos miſera lamentatio & fidelis oratio ad lacrymas provocabat. Poſt puſillum autem puer cœpit moveri, matre tremefacta ab ipſo ſe retrahente, & eventum rei præſtolante: demum quoſdam leves vagitus emiſit. Parvo autem intervallo facto, nemine ad eum accedente & ſtupentibus omnibus, ſurrexit; aſſumptoque baculo, qui ad menſuram corpuſculi ejus juxta ſe erat, ambulans ad Sancti ſepulcrum ſe vertit & reſedit. Tunc matrem aliis circumſtantibus allocutus, cœpit loqui incolumis, & nil mali habens, ac tanti periculi inexpertus. Fit gaudium cunctis & lætitia, cum admiratione & timore. Flent parentes præ gaudio; univerſi pietate moventur. Clerus & nobilitas cum plebe conveniunt, gaudent univerſi, cum exultatione Deum laudantes & magnificantes, qui per Sanctos ſuos tanta mirabilia operatur: cujus imperium & poteſtas non deſinit nec deficit, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

B *Exhortatio ad cultum S. Anthelmo tribuendum.*

46 Lætare Bellicenſis Eccleſia cum tota patria, tanti Patris eximiis illuſtrata ac ſulta patrociniis: lætamini cives & affines, quia quem in hac vita meruiſtis habere Paſtorem, multo magis nunc habetis protectorem & pium apud Deum interceſſorem. Lætamini vos maxime Canonici, qui tantum ac talem poſſidetis theſaurum, quo ditati non egebitis; ſi tamen cognoveritis, quantus & qualis, quantùmve venerandus. Ipſe vobis providere non deſinet in perpetuum: per ipſum, Deo donante, omnem proſperitatem habebitis & Dei gratiam, niſi forte (quod abſit!) circa eum negligentes fueritis. Oportet vos igitur toto eum anniſu diligere, colere, ac venerari; ſi vere Deum diligitis, ſi Deo placere curatis: cui placet ipſe Sanctus, de quo loquimur, ad quod vos invitat ipſe optimus retributor, quo miris eum virtutibus ac ſignis, ſicut patet, decorare dignatur. Quem Deus potenter atque magnifice; vos, in quantum valet humana fragilitas, honorare curate: qui vos deſiderat habere ſocios, devotos habeat famulos: quidquid à vobis ei honoris impenſum fuerit, veſtrum erit. Ipſe vobis, vos ei nihil conferre poteſtis: veſtra non indiget

C ope, qui ſummo fruitur bono. Sanctis [honorem] deferre nihil aliud eſt, quam Deum ipſum honorare, qui in eis eſt, & cujus ſunt membra corporis. Cum enim magni eſſet meriti iſte glorioſus Confeſſor, in vitâ ſuâ miracula, quaſi quamdam peſtem, decrevit fugere, ne Sanctus æſtimaretur. Nullam enim ex ſe vel in ſe, ſed in Domino habebat gloriam; & talia præſumere ſe peccatorem, indignum magis quam juſtum judicabat, licet mira virtutum & Sanctorum operum magnitudo, Dei per eum operantis magna erant miracula. Et quamvis ſe occultaret, multi tamen per ejus merita moleſtiarum ſuarum ſentiebant relevamen; prout aliqua breviter ſuprà retulimus; quamvis in Bellicenſi Eccleſia meritis ipſius multa ſint facta miracula, & fiunt frequenter, quæ per negligentiam non ſunt ſcripta; ſed nec præ multitudine & aſſiduitate, vel ſcripto comprehendi, vel memoria poſſunt retineri. Confluentibus enim undique turbis ad ejus venerabile ſepulcrum ſive corpus, innumera fidelibus præſtantur beneficia: cæcis viſus, claudis greſſus, diverſarum ægritudinum mole gravatis ſanitas, & cetera multa deſiderata in fide poſtulantibus.

D

Sequuntur Verſus contra ſepulcrum ejus affixi.

Hic locus eſt arctus quo ſunt Antiſtitis artus
Anthelmi, cujus laus eſt ædis decor hujus.
Hunc poſt clauſtralem vitam, Cartuſia talem
Exhibuit mundo atque Deo, quod pectore mundo,
Bellicii plebi, ſummi luſtramine Phœbi,
Sit datus in Patrem, cui ſe dedit in quaſi matrem.
Officium Marthæ jungens cum ſpiritus arte,
Doctrinâ pavit, vitâ fovit, prece lavit.
Innumeris ſignis fulget pius hic fide dignis:
In quibus ipſe fidus, rogo, Præſul, ſis mihi fidus
Per mundi tenebras; vitiorum pelle ſcatebras,
Te duce, poſt curſum, ferar hinc ad ſidera ſurſum. Amen.

ANNOTATA G. H.

E

a Thomas *ſucceſſor*, *Comes Sabaudiæ à Guichenono dicitur natus* 20 Maji anno 1177, *ſed mallem legi* annum 1178, *quod prioris anni* 20 *Maji, adhuc viveret S. Anthelmus, & potuit ſub mortem S. Anthelmi conceptus fuiſſe. Ante hunc ex* 3 *uxore Humberti nata fuerat Eleonora præmortua Agnete, ex priori thoro tunc filia unica, primum Guidoni Vintemilienſi, deinde Bonifacio Montferratenſi nupta.*

b *Ergo anno Chriſti* 1177, *& ſic in Epiſcopatu à die conſecrationis factæ* 8 *Septembris anno* 1163, *vixit annos* 14, *menſes* 9, *dies* 14.

c *Hæc de lampadibus accenſis confirmant, Guilielmus Nangius apud Guichenonum, & Gaufredus in Vita S. Petri Tarentaſienſis.*

d *Duxerat nempe* Humbertus *tertiam uxorem* Beatricem, *filiam Comitis Viennenſis Gerardi, ex qua, quos dixi, Eleonora & Thomas.*

e *Addebatur*, Tum eſſe ſpe magis: *quod ſenſum nullum faciebat.*

f Fictiliacum *eſſe in Delphinatu vicino; ſed in diœceſi Bellicenſi, indicavit Chavetus.*

HISTORIA ELEVATI CORP.

Ex Gallico Latine edita Bruxellis.

F

CAPUT I.

Occaſio petitæ Elevationis, & prævius ad illam Proceſſus.

Poſt viſionem æditus factam,

1 VIſio quædam præceſſit, quæ huic Elevationi S. Anthelmi occaſionem dedit, fuitque talis. Excubabat ædituus ſuper tholum eccleſiæ majorem: cum ſubito ſtrepitum audit, velut tranſeuntis turbæ. Deſpectans autem è ſublimi pegmate, videt eccleſiam coruſcationibus plenam. Obſtupeſcenſque ad lumen tam inſolitum, cum ſuſque deque circumtuliſſet oculos; conſpicit turbam venerabilium perſonarum, ex compoſito procedentium cum funalibus per S. Joannis baſilicam. Ut autem è regione tumbæ S. Anthelmi conſtiterunt; cernuo vultu, profundam tumulo reverentiam exhibuerunt, & mox diſparuerunt. Hæc urgens quidem erat, ſed quam hic annecto, urgentior fuit tranſlationis occaſio. Annus agebatur MDCXXX, felix, fauſtus, & de hâc Elevatione lumen immortale ſibi mutuatus: quo

Reve-

A Reverendiſſimus & Illuſtriſſimus Dominus Joannes de Paſſelaigue, non ita *a* pridem inauguratus Bellicenſis Antiſtes, volens more majorum, ſui Præſulatus initia celebritate aliqua conſecrare, Pontificatumque feliciter auſpicari, decrevit ſibi Patronum aliquem, ex illa beatiſſima Sanctorum omnium univerſitate adſciſcere: nec propinquior illi quiſquam viſus eſt S. Anthelmo gentili & deceſſore ſuo. Sed nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos poſſe ſe judicabat, quam ejuſdem S. Anthelmi congeneres, concorporeſque Bellicenſis olim Eccleſiæ Præſules, ejuſdem Ordinis Patres ac profeſſos, Pontios, Raynaldos, Artaldos, Bernardos, Bonifacios *b*: quorum alii S. Anthelmo poſthumarunt, alii ſynchroni fuerunt, omnes denique virtutem & dexteritatem ab ipſo fere hauſerunt. Hæc illi cogitanti veluti faces quaſdam ſubdidere Reverendi admodum Viri, Decanus & Canonici Bellicenſes: libellum ſupplicem eidem offerentes pro novâ apotheoſi ſeu ſolenni S. Anthelmi Elevatione. Tenor libelli talis eſt.

a affectui Joannis Epiſcopi

b

B 2 Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Domino, D. Joanni de Paſſelaigue, Epiſcopo Bellicenſi, Sacri Romani Imperii Principi. Humiliter exponunt Decanus & Canonici Cathedralis Eccleſiæ Divi Joannis Baptiſtæ, & Syndici Bellicenſis civitatis, S. Anthelmi, ex Ordine Cartuſianorum delecti Bellicenſium Epiſcopi, venerandum corpus, in dictâ eccleſiâ indecoro tumulo, fumo, ſqualore, & aranearum telis obſito, hactenus jacuiſſe; numquam fortaſſe, aut ſero nimis honori debito reſtituendum, niſi clariſſimis & lucentiſſimis, infinitiſque miraculis, maxime vero ob conſervatam toties civitatem à ſæviente per univerſam Galliam peſtilentiæ morbo, multiſque varie afflictis reſtitutam ſanitatem, ſeſe apertiſſime manifeſtaſſet. Quorum beneficiorum non immemores, & ne ipſi majorum ſuorum delicta tantæque negligentiæ pœnas luant; meritos honores tanto viro, Epiſcopo Bellicenſi digniſſimo, Patrono & Domino ſuo meritiſſimo, tamquam tutelari Numini, reſtituere decreverunt; ne ſuo ipſe altari careat, cum Sanctus ab omnibus certiſſimè habeatur; & talis auctoritate ſanctiſſimæ matris Eccleſiæ, quæ errare nec ſcit nec poteſt, cognoſcatur; C ejuſque feſtus dies annis ſingulis, & in hâc & in aliis diœceſibus, ſolenniter celebretur. Quamobrem obnixe expoſtulant, & te Dominum Epiſcopum, ſancti viri æmulum & meritiſſimum ſucceſſorem, humiliter ſupplicant; ut ſacrum ejus Corpus & Reliquias rite relevari, decorâ capſulâ honorifice recondi, & ſacello ſuo donari jubeas & cures; ad publicam utilitatem & majorem Dei gloriam, qui in Sanctis ſuis gaudet venerari. Sic ſignatum: I. Vallon, Decanus; I. Mermetius, Archidiaconus; Perre, Theſaurarius; Conſtantin, Sacriſta; Salteur, Archipresbyter; du Poyſat; H. des Eſcelles, Primicerius; I. Bondon, L. de Sayſſet, Reydelet, I. M. Borſier, De Maillans, Des Roys, Mellieret, Tricaud; Mellieret, Conſul; Gariod, Conſul. *Supplicantibus reſponſum his verbis eſt.* Fiat prius diligens & ſincera perquiſitio de veritate in ſupraſcriptâ ſupplicatione contentorum, præſertim de identitate corporis. Pro quibus rite & convenienter perquirendis, committimus Venerabilem Virum Magiſtrum Benedictum Jantet, Vicarium noſtrum Generalem; & Reverendum Patrem Franciſcum à Camberio, aliàs Genan, Capucinum, Sacræ Theologiæ Profeſſorem & Concionatorem; & pro actis recipiendis, & teſtium juridicę citatorum & productorum depoſitionibus, Magiſtrum Claudium Ribod Notarium Regium; qui omnes corporale in manibus noſtris juramentum præſtabunt, ſe cum omni circumſpectione, diligentiâ, fidelitate, ſinceritate & zelo, circa hujuſmodi graviſſimum negotium ſe habituros. Quibus, rite canonice & juridice peractis, omnia in manus noſtras conſignentur. Datum Bellicii, die *c* XIX menſis Maji, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo. Joannes Epiſcopus Bellicenſis.

petit elevari & transferri corpus,

& coram inſtitutis Commiſſariis

c

D EX MSS. *ac Notario publico*

3 In nomine Domini Jeſu Chriſti, Amen. Anno à Nativitate ejuſdem Domini noſtri Jeſu Chriſti, milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo, Indictione tredecimâ, die vigeſimâ menſis Maji, Pontificatus vero ſanctiſſimi Domini noſtri Urbani Papæ VIII anno octavo. Coram nobis, Benedicto Jantet, Juris Canonici Doctore & Vicario Generali Diœceſis Bellicenſis; & Fratre Franciſco à Camberio, Capucino Concionatore, & Sacræ Theologiæ Profeſſore; ad inſtantiam & requiſitionem venerabilis Domini Joannis Reydelet, Canonici Cathedralis Eccleſiæ; & honorabilis & diſcreti viri Joannis Carrel, Procuratoris in tribunali Beugeſii, congregatis in domo habitationis dicti Vicarii Generalis; comparuerunt iidem Venerabilis Dominus Joannes Reydelet, & diſcretus Joannes Carrel: qui nobis exhibuerunt libellum ex parte R.R. D.D. Decani & Canonicorum Cathedralis Eccleſiæ S. Joannis Baptiſtæ, nec non Spectabilium DD. Syndicorum civitatis Bellicenſis; exponentium & requirentium, ut venerandum corpus beatæ memoriæ S. Anthelmi, Epiſcopi quondam Bellicenſis, auctoritate ſanctæ Matris Eccleſiæ, ob ſanctitatem vitæ titulo ſanctitatis donati & miraculis clari, honoratius reponatur, ſacello particulari donetur, & ejus feſtum quotannis ſolenniter celebretur; cum decreto Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi ſupradicti Domini, D. Epiſcopi Bellicenſis; de perquirendâ prius veritate contentorum in dicto libello, præſertim de identitate corporis dicti S. Anthelmi, pro quibus nos ſupranominatos commiſit die decima nona præſentis menſis & anni. Nobis etiam iidem Venerabilis Dominus Joannes Reydelet, & honorabilis & diſcretus Joannes Carrel exhibuerunt mandatum ſuæ conſtitutionis, ad procurandum & probandum contenta in ſupradicto libello nomine dictorum Dominorum: quod quidem cum ſupradictis libello & decreto juſſimus hic inſeri, & de verbo ad verbum tranſcribi. Tandem inſtanter rogaverunt nos, ut commiſſioni injunctæ incumbere quamprimum dignaremur.

rogatis exequi mandatum Epiſcopi,

E

probant deputati Procuratores,

F

4 Cui petitioni libenter annuentes, eâdem horâ mandavimus dictis procuratoribus, ut ſi quæ in promptu habeant pro probatione contentorum in memorato libello, proferant. Juſſis obſequentes, pro probatione primi articuli, videlicet, quod beatæ memoriæ S. Anthelmus ſanctè vixerit, Sanctus communiter habitus fuerit, & quod auctoritate ſanctiſſimæ Matris Eccleſiæ titulum Sancti merito obtinuerit, ſequentibus clarum eſſe aſſeruerunt. Primo quod ſanctè vixerit, in medium protulerunt librum R. P. Theophili Reynaudi è Societate Jeſu, quem inſcripſit de Sanctis Lugdunenſibus; in quo deſcribens vitam S. Stephani Epiſcopi Dienſis,

ſanctitatē perſonæ,

A EX MSS. Dienſis, antea Cartuſiani, circa medium, verba faciens de S. Anthelmo, illum ſanctitate vitæ & miraculorum gloriâ inſignem prædicat. Quod Sanctus communiter habitus ſit, obtulerunt Surium auctorem approbatum, & fidem facientem, qui Sanctorum Vitas deſcribens, illiuſque vitam enarrans, ipſum titulo Sancti decorat vigeſimâ ſextâ Junii, tomo tertio. Quod auctoritate ſanctæ Matris Eccleſiæ obtineat, probant ex Martyrologio, quod produxerunt, in quo vigeſimo ſexto Junii hæc verba leguntur: Item memoria S. Anthelmi, Epiſcopi Bellicenſis. Ex quibus auctoritatibus luce clarius conſtat S. Anthelmum ſanctè vixiſſe, Sanctum eſſe, & Sanctum declaratum. Veniens poſtmodum ad ſecundum articulum, videlicet, quod corpus illud, requieſcens in eccleſiâ Cathedrali S. Joannis Baptiſtæ à latere dextro ante portam Chori, ſit vere corpus S. Anthelmi; antequam dicti Domini Procuratores procedant ad ampliores probationes, enixe requiſierunt, ut nos transferre dignaremur ad illius ſepulcrum; cujus ſitum, ſtatum, & formam, cum donativis ex voto affixis, petierunt deſcribi.

& identitatem corporis,

B 5 Abſque morâ igitur iter noſtrum direximus ad eccleſiam Cathedralem S. Joannis Baptiſtæ; ad quam cum perveniſſemus, dicti Domini Procuratores indicaverunt nobis S. Anthelmi tumulum, ante fores Chori ad dextram ingredientium; quem lapideum invenimus, duorum circiter pedum latitudinis, & ſex longitudinis, cum antiquâ effigie Epiſcopi ex gypſo aliquantulum in facie deformatâ, habente deſuper arcellam ferream, & in circuitu quadrato opere cancellos ligneos, armatos in ſuperiori parte acuminibus ferreis; decoratur inſuper tumulus iſte imperiali thalamo diverſi coloris, habente in columnâ ſiniſtrâ à parte anteriori hujuſmodi inſcriptionem: D.O.M. B. Anthelmo Thaumaturgo, libertatis Eccleſiaſticæ ſtrenuo vindici, Cartuſiæ majoris ſeptimo Priori, totiuſque Ordinis item ſeptimo Generali præpoſito, Sacri Imperii Principi, Civitatis Bellicii quadrageſimo tertio Præſuli, primo Dynaſtæ, & tutelari pientiſſimi clientuli, D. & D. Et ex columnâ dextrâ ab eâdem parte anteriori ſequens Epigramma ſive tetraſticon pendet.

C Hactenus illæſum per bella, incendia, peſtes,
Bellicium hoc Anthelme tibi debere fatetur.
Et ne nulla tuis reteratur gratia donis,
Urbs tua perpetuos tibi voto ſacrat honores.

Et ſuperius plurima ex voto donativa affixa cernuntur, pro majori parte cerea. *Hanc ſepulturæ deſcriptionem tamquam adhuc integræ pro probatione corporis S. Anthelmi, ſatisfacere in aperto eſt.* Ad alias *tamen* probationes dd. Domini Procuratores procedendo, denuo produxerunt Surium, qui in primo miraculo, eorum quæ in calce Vitæ S. Anthelmi recenſet, indicat illum in eccleſia S. Joannis Baptiſtæ inhumatum fuiſſe: atque per eumdem Auctorem conſtat de loco, cum miraculum trium vicinarum lampadarum, tempore inhumationis divinitus accenſarum, refert: illaſque nobis ante pulpitum concionum indicaverunt.

quibus rite ſubſignatis,

6 Demum pro ſuperabundanti probatione addiderunt, publica voce & fama ex antiqua patrum noſtrorum traditione, hoc ſepulcrum dici ſepulcrum S. Anthelmi: omneſque qui ad ejus interceſſionem recurrunt, hic vota ſua depromere, ut per teſtes omni exceptione majores probare parati ſunt, & quos canonice citatos producunt. *Sic ſignatum.* B. Janiet, Vicarius Generalis. Fr. Franciſcus, Capucinus indignus: I. Vallon, Decanus. I. Mermerius, Archidiaconus. Perret, Theſaurarius. Vulliet. Conſtantin. Reydelet, du Poyſat. H. des Eſchelles, Primicerius. Tricand. M. Borſier. F. Monnier. Bondon. des Roys. de Mallians. Carrel, Procurator. Ribod, Secretarius commiſſus. *Tali autem proceſſu relato ad Epiſcopum reſpondit ille per hoc decretum.* Nos Joannes de Paſſelaigue, Dei & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ gratiâ Epiſcopus Bellicenſis, viſis ſupraſcriptis informationibus & depoſitionibus, quibus nobis conſtitit & certiſſimo conſtat, S. Anthelmi Seiguni, aliàs de Cheignin, ex Ordine Cartuſianorum, quondam hujus civitatis & diœceſis Bellicenſis Epiſcopi, verum eſſe corpus, quod jacet in antiquo & à terra aliquantulum elevato ſepulcro, prope portam Chori eccleſiæ noſtræ Cathedralis Bellicenſis, ad dexteram; illudque miraculis claruiſſe hactenus, ſicut & modo; dignumque quod honoratius collocetur; decernimus declaramuſque & judicamus: ideoque nos ad illius Elevationem & Tranſlationem, ex humili in quo jacuit loco, ad ſacellum, recens ad hujuſmodi opus erectum, die XXVI menſis præſentis, qua ejus feſtum hac in diœceſi ſolenniter colitur, auxiliante Domino, procedemus. Actum Bellicii, die XII menſis Junii, anno Domini MDCXXX.

D E

ANNOTATA G. H.

a *Conſecratus* 24 *Martii dicti anni* 1630.

b *Ex his omnibus, præter* S. Anthelmum, *ſolum* Bonifacium *retulit Sauſſaius in Supplemento ad* 14 *Julii. Fuit hic Thomæ Comitis Sabaudiæ & Beatricis filius, à S. Althelmo prædictus. Apud Sammarthanos* Altaldus, ex Cartuſiano Bellicenſis Epiſcopus, *ut* Sanctus *indicatur; cujus corpus anno* 1640 *inventum eſt: dicitur* pridie Nonas Octobris anno 1206 obiiſſe, *de cujus & aliorum veneratione Eccleſiaſtica, ſingulorumque eorum Actis, ſi quæ olim fuerunt conſcripta, optamus à Bellicenſibus inſtrui.*

c *Impreſſum*, Vigeſima prima menſis Maji: *ſed & videtur legendum* XIX, *quia mox bis allegatur dies* XX, *ut poſterior, & plura ſimilia menda hic occurrent, iſtud quoque corrigendum cenſui,* F *ut etiam infra ubi legitur* dies vigeſima, *cum congruum ſit, commiſſionem præceſſiſſe uno ſaltem die executionem.*

CAPUT II.

Quo modo, & qua pompa celebrata Elevatio ſit.

Elevationi aſſignatur dies 26 *Junii*

7 DIem Elevationi digniſſimus antiſtes dixit XXVI Junii, S. Anthelmo natalem. Fama ergo Tranſlationis longe lateque vulgata, magis hactenus ſemper optata quam ſperata (nam procraſtinatio illius ſpem fere omnem eliſerat) illicò plurimorum concitavit animos, ut pompam quiſque, quoad poſſet, cohoneſtaret. Incredibile dictu eſt, quot & quantos hæc fama populares conciverit, & velut claſſico reſonante Bellicium adduxerit. Vidiſſes omnis generis, ſexus, ætatis, conditionis homines ad limina Divi properare; in tantum, ut Baſilica S. Joannis,

A Joannis, quantumvis vaſta non caperet omnes. Cunctantius autem itum eſt in avitam hanc tranſlationis cæremoniam, quod Antiſtes eſſe prudentis judicaret, prius explorare tumuli fidem & conſtitutionem. Ne quid ergò tumultuarie fieret, pridie quàm ad publicum Actum procederet, mandavit aperiri ſepulcrum. Itaque teſtibus ad id idoneis vocatis, Decano, Canonicis, & Syndicis, aliiſque, juſſit lapidem ſepulcralem elevari. Et mox quaſi galbanum aut ſtacten dies afflaſſet, cœpit odor ſuaviſſimus ex ejus hypogæo diffundi. Et vero purpureas ſpirabat locus ille roſas, teſtis orationum ejus; quæ, ut in Apocalypſi legimus, phialæ plenæ odoramentorum merito dici poſſunt; fuerantque pignus quoddam illius, quæ per totum diem illum exundavit, ſpiritualis ſuavitatis & gratiæ. Porro in illâ poſitione reperta eſt ſanctiſſima gleba, in quâ condita fuerat figura cum Pontificali pedo ad latus; cum mitrâ, licet aliquantulum exeſa in capite; cum reliquis item Sacerdotalibus indumentis, ſed pæne conſumptis. Denique calix ejus & acerra, ſeorſum ſub abſide ſepulcrali recondita, conſpiciebantur: quorum omnium virtutem, ſi homines diutius ſiluiſſent, lapides clamaſſent.

pridie apertus tumulus

cum odore ſuaviſſimo

exhibet corpus;

B 8 Quis tunc adſtanti coronæ, cernenti talia, ſenſus? Prorſus avidior multo fuit, quam ſit hodie nimiis profanarum antiquitatum admiratoribus: qui ſi inciderint in ſtatuas vel coloſſos veteres, numiſmata vel alia Græcanicæ vetuſtatis monumenta, immane dictu quantum ſtupent. Sed multo majori dignum admiratione viſum eſt, quod poſt tot annos ſepulturæ, velut ex inſperato redivivus S. Anthelmus, Collegis ſuis redditus eſt: cum nemini dubium eſſet, utrum ille ipſe foret, qui videretur. Quamvis enim ex præcedente aliquâ (ut veroſimile eſt) tumuli tentatâ alias apertione, detritum ſit aliquid de veſtimentis & corpore, tamen de identitate nulli dubium fuit. Igitur cum omni reverentiâ, detractis veteribus exuviis, novis induitur. Mitram Collegæ Capituli dedere: Sebaſtianus Poſſatius, caſulâ ſuâ auguſtiore veſtivit illum: atque ſic comparatum, traducunt in aliud mauſoleum. Teſtatur ipſe, qui interfuit Monyer, Canonicus & Theologalis Panegyriſtes; cum tanto animorum ſenſu tranſactam hanc Elevationem ſacræ

C glebæ fuiſſe, nil ut ſimile vel æquale viderit Bellicium ab immemorabili tempore. Audet dicere (ſed tropo forte liberiore) terram lacrymis innataſſe, ſuſpiriis aërem animatum fuiſſe, topiaria nulla tam ſuavem unquam odorem exhalaſſe, ſicut extractæ illæ è tenebris ſepulcralibus Reliquiæ.

quando illud novis veſtibus indutum,

9 Loculamentum interim novum apparatur, quod Bellicenſes Religioſæ Viſitationis tam ſubtiliter aptarant, totque beatillis (ut auctor Gennandus loquitur) ornârant, ut de eo dici potuerit, Materiam ſuperabat opus. Cumque traduceretur ex loco in locum, atque inde in loculamentum prædictum, providus Antiſtes Procuratoribus præcepit, ut in teſtes vocarent omnes adſtantes, & quæ fiebant, in Acta referrent per manū Actuarii. Quod & expedite fecerunt, ſignatumque fuit inſtrumentum manu M. Laurentii Vianii, Notarii Regii. Pæne præterieram, quod idem prudentiſſimus & religioſiſſimus Præſul, ut pompam ornaret, non omiſerit advocare quatuor vicinarum Cartuſiarum Priores. Hoc enim ſtudio fuit illi cum primis, ut vivam S. Anthelmi in priore Portarum ſpirantemque imaginem repræſentaret. Sic quippe ſibi perſuaſerat futurum, ut omnes viſis illis Patribus, redivivum S. Anthelmum ſe conſpicere arbitrarentur, maxime viſo P. Priore Cartuſiæ Portarum, cujus Anthelmus tuiſſet Novitius; & ſeptimus inde Ordinis totius Generalis. Atque ita quidem deſtinarat animo; ſed duo tantum præſentes adfuere, D. Prior Domus Portarum & P. Prior Petræ-Caſtri: reliqui duo, utpote ad quos ſerius perveniſſet hoc verbum, minime interfuere. Nihilominus inſtar omnium unus erat P. Prior Portarum, cujus veneranda canities, & vultus ad pietatem compoſitus totus, honorabilem diem illum & cæremoniam omnem feciſſe videbatur.

Tranſlationi

D EX MSS. *adſunt Priores Cartuſ. duo.*

10 Sed ut ad id, unde digreſſi ſumus, revertamur, Reliquiæ in loculamento decenter repoſitæ, ſtragulis thalami Imperialis contectæ fuere. Seceſſit interea Præſul in ſacriſtiam, ut ſolennia, cæremonias, & quidquid ad decorem tranſlationis ſpectabat, ordinaret. Statuit igitur in primis, ut Veſperæ, & Completorium ſolenniter decantarentur alternantibus vices Phonaſcis & duobus Choris; ad quod etiam Camberiaco præſtantiſſimos accivit Muſicos, idque propriis ſumptibus. Statuit inſuper pervigilium celebraretur: itáque noctem in quatuor partitus eſt Vigilias. In prima (quæ ab hora octava inchoabatur, & terminanda erat nocte concubia) quatuor Canonicos, quatuor Presbyteros honorari os, cum aliquot Sacellanis & Muſicis præſto adeſſe voluit; quibus injunctum fuit, ut primum concinerent Nocturnum, cum Lectionibus deſumptis ex Epiſtolis Apoſtoli ad Timotheum & Titum. In ſecunda Vigilia, id eſt ab hora noctis decima uſque ad duodecimam, parem numerum Canonicorum, Presbyterorum, & Muſicorum deſignavit, qui ſecundum concinerent Nocturnum; Lectiones deſumptæ ſunt ex Surio, qui Vitam S. Anthelmi edidit. In tertia Vigilia, nimirum ab hora conſequente duodecima uſque ad ſecundam, totidem Eccleſiaſtici Pſalmodiam tertii Nocturni, cum Homilia B. Gregorii Papæ ſuper Euangelium Matthæi, Homo quidam peregre profectus, proſecuti ſunt. In ultima denique, videlicet ab hora ſecunda uſque ad quartam antelucanas Laudes cecinere. Nocte in hunc modum exacta paulò poſt horam quartam, Prima cantatur & Tertia.

Cantantus Veſperæ,

& Matutinum per partes.

Quintâ ſuggeſtum aſcendit Franciſcus Monyer, F Canonicus & Orator Bellicenſis, qui de S. Anthelmi præclaris apud Deum & homines meritis tam copioſe, fortiter, ſuaviterque diſſeruit, ut & ſeipſum tunc ſuperaſſe credendus ſit. Oratione hac (quæ etiam extat) habita, Reverendiſſimus Antiſtes conſecrationem aræ, quam in ſacello novo, quod ſuo & collegarum ære in conditivum erexerat, auſpicatus eſt, cum officio & cæremoniis Tranſlationi propriis. Itum eſt deinde ad locum, in quo requieſcebant S. Anthelmi Reliquiæ. Sed priuſquam eas elevaret, annuit R. P. Franciſco Gennando Capucino, ut ad populum diceret. Ejus thema fuit ex arenâ & re natâ deſumptum de vita ac virtutibus S. Anthelmi, de identitate corporis, de miraculis, aliiſque. Concluſit denique, dixitque meritis ejuſdem cæcos videre, leproſos mundari, mortuos reſurgere, dæmonia quoque expelli, in eumque vere convenire, quod canit Eccleſia in Hymno:

Sacellum conſecratur.

iterū concio habita,

Ad ſacrum cujus tumulum frequenter
Membra languentum modo ſanitati,
Quolibet morbo fuerint gravata,
Reſtituuntur.

& poſt panegyrim

A AUCTORE COÆVO. Exhortatus eſt denique morbidos, afflictos, frigoreticos, ut ad Sancti tumulum cum fide ac fiducia confugerent, & opem (pæne certam) expectarent. Placuit hic ſermo, tam in ſubſtantia, quam in phraſi, etiam in affectu accentuque quo pronuntiabatur.

inſtituitur proceſſio, 11 Concionem excepit amburbalis Proceſſio; quam condecorarunt Scholares cum Regentibus & Præfectis, Sodales ſacroſancti Roſarii, Sodales item Sanctiſſimi Corporis Domini; Patres Capucini devotiſſimi, PP. Minoritæ; turba magna Sacerdotum ſecularium ſuperpelliceis albicantium, Decanus & Canonici pretioſiſſimis infulis induti. Quatuor Canonici ferculum geſtabant apertum, non opertum: hoc enim ita fieri oportuit, ut ſatisfieret ſitientiſſimo videndi populo: qui nihil magis urgebat & ambiebat, quam ſanctiſſimum illum ſuum Præſulem, velut poſt quatuor ſecula & quod excurrit, è tenebroſo ſepulcri ambitu erutum videre redivivum. Ante & pone ſequebantur innumeri cum funalibus ceræ virgineæ. Aderat in centro pompæ Reverendiſſimus Pontificalibus veſtitus. Præcedebat ejus Accenſus, pedum ei præferens: Diaconi ac ejus Subdiaconi à lateribus, Eleemoſynarii illius in ſuperpelliceis adhærebant eidem, ſyrma geſtantes: denique tota familia in decentiſſimo habitu immediate ſequebatur ejus veſtigia. Syndici & Scabini urbis, Prætorii quoque complures Officiales, qui Corpus juſtitiæ conſtituunt; item alii (quos Electos vocant) Officiarii Salinarum; maxima præterea caterva nobilium virorum & feminarum, ex circumvicinis locis, etiam extimis aderat: denique claudebat agmen populus Bellicenſis. Omnium autem Ordinum in ſe oculos atque ora convertit devota S. Anthelmi Confraternitas. Hæc addextrabat, & ſiniſtrabat circum ſecus ferculum, ſtipabatque Eccleſiaſticorum latera, non ſine notabili modeſtia ac gravitate juncta pietati. His omnibus armabatur dextera face virginea, jubari ſolis (ſit verbo venia) invidiam factura. Turma ſane conſpicua, quæ ſplendore ſuo, ad pietatem & D. Anthelmi gloriam egregie comparato, quotquot eos aſpicerent, accendebat: flos Bellicii, probitatis omnis decus, novum agmen ætate & dignitate in primis reverendum, congruentiſſima ſerie ſubſequens alios, quos diximus, Sodales ſanctiſſimi Roſarii & Corporis Chriſti. Hi omnes antelucente face colluminabant, vel pæne prope ferculum ipſum aderant. Jus tamen vicinioris gradus dederant his alii omnes Ordines, quod honorarii ſtipatores S. Anthelmo dati viderentur à Deo.

B *& Confraternitas erigitur,*

conditurq; rei geſtæ inſtrumentum. 12 Amburbalibus his finitis, Miſſa ſolenniſſime cantata eſt. Qua expirante, ferculum in ara repoſitum fuit, ſuper injectitia ornamenta panni concoloris ibi admodum lata, præquam alibi ſpecioſa. Denique Sexta Nonaque diei conſequenter decantata, unuſquilibet ſuaviſſima pietatis ſuæ mercede cohoneſtatus, receſſit ad propria. *Et Epiſcopus authenticum de re geſta inſtrumentum hoc tenore ſignavit*: In nomine Domini. Amen. Anno ſalutis MDCXXX, die vero XXVI Junii. Nos Joannes de Paſſelaigue, Dei & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ gratiâ Bellicenſis Epiſcopus, S. R. I. Princeps, juxta decretum, declarationem, & ordinationem noſtram, diei XII menſis & anni præſentium, & in executione ejuſdem, ad eccleſiam noſtram Cathedralem in Pontificalibus accedentes, aſſiſtentibus nobis venerabilibus Decano & Capitulo d. noſtræ Cathedralis eccleſiæ, multiſque aliis tam regularibus quam ſecularibus cum maxima populi multitudine; tumulo in quo huc uſque S. Anthelmi Bellicenſium Epiſcopi corpus jacuit, juſſu noſtro aperto, ſacras d. Corporis, Pontificalibus induti & ornati Reliquias, inter ſe pro majori parte adhærentes in eo inventas, ea qua decuit reverentia à nobis recollectas, & in capſam novam reconditas, in ſacellum & ſuper altare, ad nomen & memoriam ejuſdem S. Anthelmi per nos conſecratum, cum ſolennitatibus in talibus requiſitis, ad majorem Dei omnipotentis (qui in Sanctis ſuis gaudet venerari) gloriam, devote repoſuimus & collocavimus. In cujus rei fidem præſentes, propria manu ſubſcriptas, per Mag. Claudium Ribod Notarium regium & publicum, pro Secretario noſtro in hac parte aſſumptum, confici & ſubſignari, ſigillique noſtri fecimus affixione muniri. Datum & actum loco, die, & anno præfatis.

Joannes Epiſcopus Bellicenſis.

Ribod Not. R. pro Secretario aſſumptus.

C

D

E *Apoſtrophe ad Bellicenſes.*

13 Quod S. Joannes, nuncupatione Chryſoſtomus, poſt fata ſua redux ad eccleſiam ſuam, & in ſua Cathedra locatus, acclamantibus ſibi populis: Cape ſancte Paſtor, cape Sedem tuam, reſpondit; Pax vobis; idem utinam vobis, Bellicenſes, poſt Elevationem ſuam ipſe, qui jam vindicatus à pulvere & putredine calcat colubri caput, S. Anthelmus impertiat; pacem, inquam, temporum & pectorum; & poſt hujus vitæ decurſa ſtadia, immortale præmium, pro tot congeſtis ac exaggeratis honoribus, quibus eum coaccumulaſtis. Potens eſt Deus reſtituere Eccleſiæ veſtræ quod meretur, centuplum videlicet Euangelicum, & augere incrementa frugum juſtitiæ veſtræ. Et quis poteſt ſimiliter ſic gloriari ſibi, Bellicium? quæ ſuſtuliſti mortuum tuum de ſorte mortis, de pulvere ſepulturæ, in verbo Domini Dei? Hic eſt ille qui dejecit Regulos ad perniciem, & confregit facile potentiam ipſorum: Qui inſcriptus eſt in judiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & reſtituere tribus veſtras. Beati qui eum vidiſtis, & in amicitia ejus decorati eſtis. Nos vitâ vivimus tantum, poſt mortem autem non erit tale nomen noſtrum. Nam ex divina interminatione, F ſerpenti terram comedenti cibus adhuc ſumus, & per omnia momenta de ſalute ſuſpenſi. Quod ſupereſt, oratorio more poſt argumenta, vos teſtes horum miraculorum ejus vocabo, quæ hic recenſeo.

CAPUT III.

Miracula ad invocationem S. Anthelmi innovata.

Urbs à peſte ſervata ſemel, 14 RECenſet ex multis pauca Franciſcus Gennandus Capucinus, & Monyer Canonicus; quæ ex eorum fide refero. Ac primum, quod celebrant, beneficium beneficiorum eſt, oppidi Bellicenſis perpetua ſub D. Anthelmi tutela ſoſpitas, & à lue ſecuritas. Patuit id manifeſte eo potiſſimum anno, quo regius exercitus ex Allobrogibus revertebatur. Cum enim in S. Mauritii municipio peſtis atrociſſima graſſaretur, per quod tranſitus erat, laxatis ordinibus

A dinibus, & plerique omnes amiſſis ſodalibus & calonibus ægri redirent, alii tabe, alii lue certiſſima tacti; mox ut in agro Bellicenſi conſtiterunt, confeſtim ægritudine depulſa, ab infirmitate ſua reſpirarunt. Cum cohortes D. Riberacii & Pampadovicii, relictà Caſalenſi urbe, per Pedemontanam regionem contagioſo laborantes morbo tranſirent, ut Bellicii metarentur hoſpitia, ubi & menſibus totis hæſerunt; perculit Bellicenſes eorum adventus, quia conſtans rumor præceſſerat, eos certiſſimam invehere peſtem, quocumque penetrarent. Itaque cum eos avertere non valerent, ad Sancti tutelaris ſui Anthelmi patrocinium confugerunt. Nec fruſtra: ſiquidem, Deo & S. Anthelmo miſerante, præſidiarii, cives, adeoque milites omnes alii, qui in finibus conſtiterunt, contagionem evaſerunt; nullis omnino, aut certe pauciſſimis ex tanto numero deſideratis. Circa idem tempus Barbara, uxor viri nobilis Georgii Ferrani Toparchæ Cortinii, Conſiliarii Regii, mulier erat S. Anthelmo ſingulariter devota, propter præſentiſſimam ejus, quam frequenter experta fuerat, opem. Huic filius erat,

B cui corpus enormiter intumuerat. Cumque malum ingraveſceret, vocatus eſt chirurgus, ut quid de eo ſentiret, ediceret. Ille conſideratâ tumoris circumſtantiâ dixit, id quod res erat, ignem ſacrum, aut luem certam ſibi videri. Verum nihil mota mater, ad S. Anthelmi confugit auxilium, ſibi familiæque conciliandum. Interim ſtylo jubet ulcus aperiri, ex quo mox purulentæ fæces & ſudoris grumi tam copioſi, non ſine compunctionibus acerrimis, ſecuti ſunt, ut in ſinu lugentis & afflictæ matris animam poſuerit. Ad miraculum autem illud referendum eſt, quod nullus omnino domeſticorum, ex ejus contactu vitium valetudinis aut mortis periculum incurrerit.

iterumque

& familia Sancto devota.

15 Paupercula ruralis mulier, orta vico Genevrenſi, non ita procul ab Abbatia S. Sulpitii diſſito, dicta Claudia Morniera, jam inde à quadriennio, ut credebatur, poſſeſſa (nec geſtus, & in fœda omnia degenerans vultus, aliud de ea enuntiabat) monita eſt à Bellicenſi Præſule, ut ad S. Anthelmi convolaret monumentum. Nec ad hanc vocem obduravit cor ſuum; ſed profecta eſt, eoque pervenit XXIV

C Julii. In craſtinum rei divinæ interfuit: quam dum peragit Pater quidam Capucinus juxta S. Anthelmi ſepulcrum, ſubito poſt aliquot agitationes in ſoporem illa reſolvitur: ut autem evigilavit, reperit ſe quietam, nec ulli deinceps geſticulationi obnoxiam. Quapropter in gratiarum actionem novemdiale jejunium celebravit, & ſacellum, in quo S. Anthelmi corpus requieſcit, ſæpius viſitavit. In loco de Regina dicto Georgius Faguet fuit, cui quadriennis erat filia maleficiata, tot convulſionibus obnoxia, ut frequenter pro mortua haberetur. Sæpe totos quatuor menſes elinguis erat, & penitus obmuteſcebat. Quid faceret illi pater afflictus? Jam in medicos expenderat bonam partem peculii ſui, nec tamen medelam invenerat: itaque vovet eam S. Anthelmo, & triduo poſt ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & in ſolidum redintegratur ſanitas. Ad XVII Auguſti venit Bellicium, & pro eâ ſoteria decantata. S. Gregorius Theologus, orator in Cyprianum, loquens de pulvere ſancti Martyris, ait: Omnia poteſt pulvis Cypriani: quod miraculorum occaſione dictitabat, quæ ad ejus

Liberantur, energumena,

maleficiata,

phreneticus,

titulum fiebant. Idem pæne dixero de pulvere D
S. Anthelmi, qui collectus ad ejus ſepulcrum EX MSS.
in ipſius Tranſlationis die, colloque tredecennis pueri phrenetici appenſus, ſaluti fuit. Hic inſultare merito poſſem ejus tortori malo genio, verbis ipſius S. Hieronymi; Tu ſæpius hoc viliſſimo tortus es pulvere. Sed ne longior ſim, plura non addo.

16 Vir honoratus Antonius de Fraxino, à ponte Boni-vicini cognominatus, IV Novembris, MDCXXIX gravi morbo tentatus fuit, quo & afflictatus eſt aſſiduo uſque ad XXII Junii MDCXXX, cujus vehementiâ ſeſe intendente penitus viſum amiſit. Triduo poſt in apoplexiam labitur, quam convulſiones horrendæ comitabantur, in tantum, ut ſinciput in occiput rediret. Sentiens ergo nihil amplius ſibi ſupereſſe quam funus, inclamavit S. Anthelmum corde, quia voce non poterat. Fida conjux ſimiliter, cernens eum in hac luctâ poſitum, vovit eum S. Anthelmo, pollicita ſe facem, quæ ſtaturam ejus adæquaret, Sancto oblaturam, ſi vir vitæ redderetur. Res mira! qui jam funus putabatur, cœpit reſpirare, & lumina ſurſum tollere, circumſtantes intueri, notas audire & E
reddere voces. Denique intra dies quatuor tollit grabatum ſuum, ſurgit, & ambulat, qui totis octo menſibus in eo volutatus fuerat. Undecimo à convaleſcentiâ die venit cum uxore Bellicium, ibique quod debuit, exſolvit. Marinus, filius M. Joannis Begginotii Bellicenſis, vix vitæ limina contigerat, cum ſubito catarrho obruitur; quo graviter oppreſſus, ſemianimis, frigidus, & rigidus per mediæ ſpatium horæ relictus eſt: nec cura, nec curatio proficiebat: quidquid demum in commune pro relevatione ejus conſultaretur. Mater, cernens puerum funus mox futurum, devovit illum S. Anthelmo, in cujus etiam honorem Miſſam addixit & facem. Vix votum emiſerat, & ecce catarrhus in momento ſubſidit, puer ad ubera redit nutricis, ſalvus & incolumis. Martinus Retiotus, vico Toyenſi oriundus, ex parœciâ Arbignea, graviſſimâ tactus apoplexiâ, ut nec apertis quidem oculis adſtantes agnoſceret, inter graves anguſtias luctabatur. Hunc gener ſuus Benedictus Angelierius devovit S. Anthelmo, pollicitus ad aram ejus Sacrificium ſe oblaturum. Et quidem eo die toto ac nocte conſecuta inter ſummas anguſtias verſatus eſt, uſque ad horam Sacrificii: quando ſibi redditus ad officia vitæ rediit, conſcientiam expiavit, ac ſacra Synaxi ſe refecit, nec ultra quatriduum ægritudo deinceps illum tenuit. F

apoplecticus,

moribundus;

item apoplecticus,

17 Humberta Drivet, filia Ludovici Drivet Sabaudi, undeviginti annos nata, vitio aurium ac diarrhæâ vehementiſſime torquebatur; in tantum, ut parentes, abjectâ ſpe ſalutis ejus, præpararent ſandapilam, & reliqua ad funus neceſſaria. Pater tamen, non immemor veterum S. Anthelmi beneficiorum, vovet ſe Bellicium eam adducturum, ſi ſanitati priſtinæ reddatur. Audiit votum Deus & S. Anthelmus; illicoque quæ obſurduerat, auditum recuperat, ut jam dicere poſſet; Auditui meo dediſti gaudium & lætitiam: atque adeo intra paucos dies, perfecte confirmata valetudine, Bellicium venit cum noverca ſua Jaquelina Groſſi, voti causâ. Vir honeſtus, domi foriſque ſpectatus, Petrus Norbalier Campanus, filiam habebat quadrimam, ſed gradiendi facultate deſtitutam: quod parentes male habebat. Ut ergo

furda & diarrhæâ laborans,

clauda,

A vulgatum fuit ad XXVI Junii celebrandam esse
EX MSS. Translationem S. Anthelmi, ad eum quidem diem Bellicii non potuit se sistere parens puellæ; sed ad proximum templum Campaniæ perrexit, ubi fidem firmam erigens in Deum & S. Anthelmum, rogavit obnixe pro filiæ sospitate: moxque, ubi sui cordis ardori satisfecit, ad propria remeavit; & quam nusquam & numquam adhuc in pedes erectam viderat, obviam sibi venientem vidit filiam suam. Reverendus D. Curatus de Haran, excitus famâ futuræ Translationis S. Anthelmi, venit Bellicium: & licet esset afflictâ tibiâ, tamen per confertissimam turbam penetravit & pervenit usque ad loculamentum, in quo recenter locatum erat corpus S. Anthelmi. Tanta spes & fiducia fuit impetrandi beneficii, ut etiam proserperet, quo vegetus & valentior alius forte nec attingeret. Itaque ut coram sacro ferculo stetit, tibiam admovit, & subito detumuit: cumque ad latus seceſſiſſet, subligari detracto crus suum inspexit, non jam lividum & purulentum ut prius, sed novâ cute vestitum.

curantur afflicta tibia,

18 Claudius Renatus, ex parœciâ S. Symphoriani in Delphinatu, ischiade tactus in sinistro femore, tam acerbo dolore cruciabatur, ut parum abesset ab impatientiæ vel desperationis graviori contagione. Vidisses illum subinde per terram volutari in cœno ac sordibus, seipsum cædere, pectus ac latera tundere. Monitus tandem ut mentem ad Deum ac S. Anthelmum levaret, votum vovit thaumaturgo S. Anthelmo: quod & implevit. Dum ergo Missam in sacello devotius audit coram sacris Divi Reliquiis, extemplo dolorem se remittere jurat. Nec mora; plenissima potitus sanitate, relictis ibi sulcris pro anathemate, lætus & hilaris ad propria regressus est. Rem ita gestam constat ex instrumento publico, desuper confecto XXII Junii MDCXXXI. Benedicta filia M. Stephani Moutonii, Commissarii ruralis vici de Bregnez, diœcesis Bellicensis, duodeviginti annos nata, jam biennio paralysi dissoluta fuerat, adeoque membrorum usu destituta, ut illi præter linguam liberum relictum membrum nullum esset. Parentes, qui tenerè eam diligebant, propter prudentiam & optimam indolem, nullum intentatum remedium, quo mederentur illi, præterierant: sed fatale ac insuperabile malum nulli cedebat remedio. Delata est Bellicium ad tumulum S. Anthelmi, ubi monita est, ut primo conscientiam expiaret, quod ad actutum præstitit. Novemdialia sua exercitia bis ibidem repetivit, frequentiusque sacrâ mensâ Eucharisticâ pasta est. Quibus expletis, perfecta sanitas consecuta est. Hoc miraculum ut testatissimum, tota diœcesi Bellicensi celebratum fuit. Petro Boysset, ex parœciâ Ponciniana, filia fuit quatuordennis, paralytica, gradiendi loquendique facultate penitus destituta: quam voto facto commendavit Deo & S. Anthelmo. Vix verba finierat; puella progressa est & locuta; profectaque Bellicium quod promiserat parens, exsolvit. Testes adhibiti sunt Castellanus & Syndici.

B *ischias,*

paralysis duorum,

alia 14 annorum:

C

19 Sub idem tempus venit Bellicium voti rea Geofrida Guinet, ex Delphinatu oriunda, quadrimulam secum adducens filiam, mutam & mutilam. Pro quâ cum faceret Sacerdos ad aram S. Anthelmi, & cereum (quem Arnaldus parens Lugduno petierat) obtulisset; obstupescentibus omnibus surrexit; &, quod nullus unquam viderat, incessit; extra limen prodiit, & Deo ac S. Anthelmo lingua solutâ gratias egit XVII Maji MDCXXXIII, præsentibus contribulibus Margareta Oberta, Claudina Garapprit, Matthæa Guetat, aliisque. Claudia, filia viri spectabilis Adami Montey Bellicensis, defluentibus in oculos peccantibus humoribus visum penitus amiserat. Quam cum mater ad S. Anthelmi tumulum adduxisset, confestim visum recepit. Quidam alius, censu pauper, sed fiduciâ in Deum dives, cujus nomen non proditur, ipsa solenni die Translationis S. Anthelmi similiter visum recepit. Unde tanto cœpit gaudio repleri, ut velut enthusiasmo quodam raptus, per confertissimam turbam discurrens, nullum faceret modum jubilo, plausibus manuum, & enarrationi indepti miraculi. Antonia Laynat vidua Stephani Boz, oculorum lumine penitus amisso, votum sancto nuncupavit Anthelmo: ad cujus tumulum adducta conscientiam rite expiavit, & Eucharistiam sumpsit; expletisque precationibus regressa est ad propria, cum bonâ spe sanitatis secuturæ: nec enim credere potuit frustra se quidquam feciſſe. Et vero non est fraudata voluntate labiorum suorum: sed dum adhuc in via est, officium visus recepit, & auctius etiam quam prius. Perretta Barbara Albergemannica, graviter afflicta in pupilla oculi, novemdialia obivit precum exercitia circa tumulum S. Anthelmi. Quæ priusquam domum esset regressa, perfecte curatam se reperit.

D

fere cæca,

cæcus,

& cæca,

E

pupillæ dolor.

20 Franciſca du Puisſat, uxor nobilis viri Marci du Plastre, Toparchæ Veygerii, jam triduo continua febri laborabat. Cum autem ad S. Anthelmi memoriam confugisset, & in ejus ara Sacrificium offerri curasset, non multo pòst perfecte curata est. M. Laurentius Vianus Actuarius Regius & civis Bellicensis, plures jam menses febris æstus malignæ passus fuerat: contra quam undique quæsita remedia nihil profuerant. Suggestum est illi, juberet ad S. Anthelmi tumulum (necdum enim elevatus erat) pro se Sacrificium offerri. Postera die ex instinctu sui consultoris, in ara, quæ proxima tumulo fuit, celebrari jussit. Sed sacrificaturo minister deerat, cujus ipse Vianus vicem supplevit usque ad Elevationis Horam, quando vehementissime cœpit contremiscere, totusque velut à se discedere. Circumspiciens ergo, cum neminem videret, quem sibi substitueret, præter senem quemdam ex primoribus civitatis; nec eum auderet, ut sibi succederet in ministerio Sacerdotis, interpellare; contra vim morbi luctari debuit, usque ad finem Sacrificii. Mirum dictu! finito Sacro, finem quoque febris habuit. Ennemunda Coletta, uxor M. Petri Tetemps de Rumilly, febri violenta, calida, pestilente tenebatur, adeoque maligna & periculosa, ut quotquot ipsi ministrabant, similiter afflarentur, & cum ea febricitarent, ac periclitarentur. Monita tandem à devoto Patre Capucino, ut se familiamque totam S. Anthelmo devoveret, cujus eo die celebrabatur Translatio; confestim se suosque devovit, & post votum rediit valetudo.

F

Plures sanati à febri varia,

21 Joanna Borsier Bellicensis, longis fatigata tertianæ febris accessibus & recessibus; cum patrocinium S. Anthelmi per pœnitentiæ, precum, & Sacramentorum præviam frequentationem imploraſſet, (in cujus etiam honorem Missam celebrari curavit) mox à Sacro perfecte convaluit. Sed longe illustrissimum est, quod hic

muta & mutila,

item alii.

A hic addo. Femina totius provinciæ nobiliſſima ac notiſſima, poſt multorum menſium febris autumnalis æſtus quartanos toleratos, Bellicium venit ad memoriam S. Anthelmi: cui poſtquam vitam ac valetudinem ſuam unice commendaſſet, ipſo die quo reciprocare ſolebat æſtus, adſcendit rhedam, ut ad ſuos rediret: ſed bonus Deus noluit eam ab expectatione ſua confundere. Mox igitur ut Bellicio exceſſit, febris eam quoque reliquit. M. Michaël Pellicier, Caſtellanus Tranſſerranus in Delphinatu; & Gaſpar Pellicier filius ejus, Advocatus in Gratianopolitana Curia Parlamenti; uterque graviter afflictabatur, hic pleuritide, ille febri; adeoque periculoſus erat ſtatus illius, ut conclamata eorum haberetur vita & valetudo, nihilominus prævaluit adverſus morbum & mortem imminentem S. Anthelmi patrocinium, cui ſe voti rei ſtiterunt Bellicii XXIII Aprilis MDCXXXI. Vir nobilis in Delphinatu, totis menſibus novem, febrim quartanam prece & pretio depellere conatus, nihil profecerat. Itaque S. Anthelmo ſupplex factus, vovit ſe Bellicium voti causâ profecturum. Liberatus eſt, ſed fefellit:
B rediit febris, ſed reſtaurato voto, perfecta curatio ſecuta eſt. Joannina Grenier, Bellicenſis, novem hebdomadibus autumnali quartana febre laborârat. Varia, ſed fruſtra, remedia tentaverat: ad extremum S. Anthelmi ſupplex ambit patrocinium, & ut certiorem ejus opem ſibi conciliaret, in ejus ſacello, ſui cordis æſtum, & in ſeipsâ effudit animam ſuam; cum tanto fidei & caritatis ardore, ut mox, quod maxime optabat, impetrarit.

Alia miracula. 22 Niſi brevitatis ſtudium cogat finem imponere, poteram plures paginas farcire nudis nominibus eorum, qui ope S. Anthelmi curati ſunt: pauca tamen ſummatim adhuc hic attigiſſe ſatis erit. Stephana Savigni Lugdunenſis, à febribus liberata. Philibertus de Bourſier de Rothenad, ſimiliter quartanâ liber. Laurentius Migieu, & Claudius du Rochatz, à Medicis conclamati, ad vitam retracti. Anonymus, judicio medici leproſus judicatus, curatur. M. Franciſcus Reydelet Advocatus, & Laurentius Migieu teſtes ſunt, lagenam, vino ad Sacrificia neceſſario repletam fuiſſe, interveniente miraculo, Junii XXVIII MDCXXXI. Soror Claudia des Anges Monialis, colica paſſione mira-
C biliter liberata. Claudia de Bouvent è mortis faucibus eripitur. Amatus de Migieu hydropicus, conclamatus revaleſcit. Antonius Perrier à gravi incommodo corporis ereptus. Henricus Poncinus à ventris paſſione curatus. Anonyma mulier nobilis, epileptica ſanata. Petrus Videt fluctibus eripitur ope S. Anthelmi. Franciſcus d'Hyeres pæne ſuffocatus, ſine noxâ reſpirat. Adriana Violet, ex præcipitio ſine læſione placide cadit. Denique plures in utero matris extincti, beneficio S. Anthelmi ad aquas ſalutis adducti, aliique innumerabiles ejus opem ſunt experti.

APPENDIX

De reciprocis inter Epiſcopum & Ordinis Generalem officiis, ex Guichenono.

Generalis Ordinis, 23 QUia B. Anthelmus erat de Ordine Cartuſienſi, Generalis Cartuſiæ, in tanti honoris, quem Ordo ex tranſlatione corporis B. Anthelmi receperat, memoriam, litteras gratulatorias, & orationum exercitiorumque omnium
D EX MSS. ſpiritualium participationem continentes, ad Joannem miſit, quas hic ſubnectere, cum reſponſoriis ejus litteris, non indignum cenſui, *inquit in ſua Chronologica ſerie Guichenonus, quem hic libenter imitabor. Prima ſic procedit.*

24 Frater Juſtus, Prior Cartuſiæ, ac totius Ordinis Cartuſienſis Miniſter generalis, Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo in Chriſto Domino, Domino Joanni de Paſſelaigue, Epiſcopo ac Domino Bellicenſi, S. R. I. Principi, ſalutem in Chriſto Jeſu, qui eſt Salus & Amen. Ecce, Illuſtriſſime Domine, res quaſi mira nobis viſa eſt, quod quem Deus elegit inter viventes Pontificem, offerre ſacrificium ſibi, placare, benedicere, & orare pro populo; ipſe tamen à nobis, licet indignis, & inter Levitas humilioribus, etiam orationum noſtrarum benedictionem & ſuffragia depoſcere non ſis dedignatus; Cum, ut ait Apoſtolus, ſine ulla contradictione, quòd minus eſt, à meliore benedicitur. At veſtram in Hebr. 7, 7
hoc fatemur & miramur humilitatis virtutem, quæ prudenti & pia meditatione conſiderans ex
E verbis ejuſdem Apoſtoli, legem omnes conſtituiſſe Sacerdotes infirmitatem habentes, ac propterea neceſſitatem quotidie prius pro ſuis delictis & 7, 27. hoſtias offerre deinde pro populi; inde etiam à ceteris fidelibus Chriſtianis quamdam mutuari devotionem, ac propitiationis apud Deum auxilium non aſpernatur; ut ſic Paſtores populum, invicemque populus Paſtores, tamquam caput & membra, mutuis ſeſe Chriſtianorum operum & orationum juvent auxiliis. Sed & in hoc quoque veſtram veneramur, & cum multo honore ſuſcipimus erga nos benevolentiam, ſimulque pietatem, quibus Ordinem noſtrum proniori affectu complectimini. Nec forte immerito, qui talem Pontificiam Sedem nunc juſte occupatis, in qua ſeptem Præſules Ordinis noſtri profeſſos digne olim ſediſſe ſancteque rexiſſe, eidem Ordini noſtro glorioſum eſt. Quos inter præcipuos commemorare licet magnum illud, & monaſticæ perfectionis & Eccleſiæ lumen, B. Anthelmum; cujus nuper ſanctiſſimum corpus, communi ſepulcro diu reconditum, tandem exerere & attollere, altiuſque in ſanctiori loco ſuper unum Altare collocare, toto ſpectante Cle-
F ro veſtro; & abhinc quotidie ſummo cum honore ac devotione ſanctum olim Antiſtitem ſuum venerante, à Deo meruiſtis.

communionem bonorum operū addicit 25 His igitur juſtis rationibus permoti, ut locuples inde firmumque grati noſtri atque humillimi erga Illuſtriſſimam Dominationem veſtram affectus, in quantum pro conditione poſſumus, teſtimoniúm reddere conemur; præſentium tenore, Illuſtriſſimæ Dominationi veſtræ, pro ſuo deſiderio, imo & juſſu, plenam omnium orationum noſtrarum atque ſpiritualium exercitiorum participationem impertimur. Cui inſuper, ut ejuſdem memoria apud poſteros noſtros æterna perduret, addimus & concedimus Anniverſarium perpetuum, ad formam Ordinis in Calendariis domorum noſtrarum, ſub die obitus (quem felicem, & adinſtar Sanctorum, Deus optimus efficiat) deſcribendum. Interim elevatis in cæ- *cum Anniverſario.*
lum manibus cordeque expanſo, Deum ipſum obſecramur, ut piis Dominationis veſtræ votis ac deſideriis in omnibus favere, maſculumque animum, ad æmulationem virtutum & ſanctitatis beatorum Pontificum anteceſſorum veſtrorum, jugiter addere dignetur; ut cum Pontifex ille

A magnus, qui penetravit cælos, Jesus Filius Dei
EX MSS. apparuerit, pro Pastorali cura & solicitudine vestra rite perfuncta, det ipse ingredi in requiem suam, & requiescas à laboribus tuis; ibique induaris ab ipso stolâ gloriæ, & coroneris in vasis virtutis, coronâ aureâ supra mitram tuam, expressâ signo sanctitatis & gloria honoris. Datum Cartusiæ 12 Januarii, millesimo sexcentesimo trigesimo tertio. Sigillentur. Frater Justus, Prior Cartusiæ. *Quibus Episcopus sic respondit.*

26 Joannes, Dei & sanctæ Sedis Apostolicæ gratiâ, Episcopus Bellicensis; Admodum Reverendo Patri in Christo, Domino Justo Perrot, Priori Cartusiæ, totius sui Ordinis Generali Præposito, salutem & ab auctore bonorum omnium totius gratiæ & benedictionis plenitudinem. Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam & misericordiam suam à me, sed replevit in bonis desiderium meum. Maximam namque erga beatissimum Præsulem Anthelmum pietatem, & erga ejus indignissimum successorem vestri animi affectum, ex vestris elegantiæ singularis litteris conspexi, quibus non solum plenam omnium orationum vestrarum atque spiri-
quod Episcopus gratanter acceptat,
B tualium exercitiorum participationem, verum etiam anniversarium perpetuum addentes, ad formam sacri Ordinis in Calendariis domorum vestrarum, sub die obitus mei (quem felicem, & adinstar Sanctorum Deus efficiat, describendum, nimia caritate concessistis. Longe mihi hæc verba dulciora super mel & favum; hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam. Benedictus sanctus Angelus vester, qui pio pectori vestro suggessit; Benedictus Deus noster, qui persuasit. Utinam sicut præsentem epistolam, ita refectus de abundantia suavitatis pectoris vestri, mentem meam vobis mittere possem! Sine dubio tunc clarissime legeretis, quid in corde meo, de amore vestri, digitus Dei scripserit, quid meis impresserit medullis. D

27 Non sane verbo, neque lingua, (Deus scit) sed veritate & opere, si res tulisset, semper dilexi, colui, & veneratus sum vestram Reverentiam, sanctosque viros sub vestro regimine omnipotenti Deo in spiritu & veritate servientes; feci huc usque, facio adhuc, faciam quamdiu fuerit spiritus in naribus meis. Proinde amplector in funiculis Adæ, in vinculis caritatis, universum Ordinem vestrum integerrimum, adeoque sanctissimum, singulosque Patres veneror tamquam Angelos Dei; ut quibus is, quem inviti colimus, mundus dignus non sit; ideo remoti à curis hujus seculi, expeditiores in solitudinibus erratis. Sed non ita vobis singularis est solitudo, ut sæpe animo vobiscum agere mihi non liceat; neque adeo cælis propinquiores infimum hunc orbem despicitis, ut non identidem vestra subsidia ad nos transmittantur. Mortui quidem estis mundo, verum neque illud ignoraverim, vitam vestram absconditam esse cum Christo in Deo; quandoquidem ab illo per vos, uti frequenter per Beatissimum vestrum (nostrum etiam dixero) Anthelmum, qui terræ mortuus cælo vivit, singularia be-
suumque affectum Ordini offert.
E neficia in nos derivantur. Igitur non immerito accidet, si in vobis plures Anthelmos observavero; & quem unum hic in sarcophago clarissimo deosculamur, multiplicem in solitudinis vestræ tumulo reconditum intelligamus. Supereſt, ut consepulti cum Christo, quem hisce diebus patientem & vobiscum morientem spectamus; cum ille apparuerit, qui est vita vestra, simul appareatis cum ipso in gloria; repositamque coronam justitiæ accipiatis, quam reddet vobis in illa die justus Judex. Datum Bellicii, die Mercurii hebdomadæ sanctæ, vigesimâ tertiâ mensis Martii, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

DE SANCTO DIONYSIO
BULGARORUM ARCHIEPISCOPO,
PROPE KIOVIAM IN RUSSIA SEPULTO.

D. P. C

Ex Synaxario Slavo-russico.

F

AN. MCLXXX. *Floruit is sub Manuele Imp. Orthodoxo,*

Fidem Christianam fuisse, sub exitum seculi decimi, à Græcis Doctoribus Constantinopoli submissis plantatam in Russia, docui in Præfatione ad Ephemerides Græco-moscas, ante primum tomum Maji num. 12: *& quia Græci tunc cum Ecclesia Romana optime conjuncti fuerint, censui non tam cito ac putant aliqui, eamdem fidem fuisse superinductis cum schismate erroribus obfuscatam. Quia autem gens rudis erat, oportuit identidem eam in susceptæ religione confirmari per Apostolicos viros, indidem submissos, unde & Metropolitis suis solebat accipere confirmationem. In his fuit seculo* XII *sanctus hic* Dionysius, *quem Synaxarium an.* MDCLXXIX, *à Barone de Sparwenfelt inde nobis allatum atque Latine redditum, post* S. P. N. Davidis Thessalonicensis nomen sic proponit: Item S. Dionysii Archiepiscopi Suchedalici, qui in urbe Nisi-Novogrod ædificavit monasterium Peischericum, & Kioviæ obiit, in catacumbis subterraneis conditus, anno MCLXXX sub Manuele.

2 *Regnavit Imperator Constantinopolitanus* Manuel, *sive* Emmanuel Comnenus, *ab anno* MCXXXV *usque ad Octobrim anni* LXXX, *Romanæ Ecclesiæ unioni constanter inhærens, Romanisque Pontificibus multum & officiose utens; laudatur quoque egregia tum virtus, tum fides eorum, quos primos ultimosque habuit Patriarcharum. Michaëlis scilicet Oxitæ, Cosmæ Æginetæ, & Theodosii; quorum primus præ desiderio dilectæ solitudinis, à qua abstractus fuerat, dignitate cessit; secundus etiam spiritu prophetiæ donatus, Contostephano, manum contra se elevanti, mortem prædixit, & Imperatrici defectum prolis masculæ, uti apud Nicetam Choniatem est legere; tertius cum sese Imperatori, in Theologia quidpiam innovare volenti, constanter opponeret;* minabatur *Imperator*, quod communicatâ sententiâ cum Papa Romæ veteris, coactaque synodo majore, eam rem quæstionemque curaret considerandam ac decidendam. *Hæc autem eo facit, ut intelligatur, quanti pars utraque disceptantium*

proinde orthodoxus etiam ipse,

sicut & Patriarchæ CP. ejus cœvi:

A *ptantium faceret Romani Pontificis auctoritatem, ſine cujus aſſenſu non crederent poſſe cogi Oecumenicam Synodum.*

& Bulgari, quorum Archiepiſcopus fuiſſe probatur,

3 *Quod autem* Dionyſius *fuerit* Bulgarorum Archiepiſcopus, *adeoque non niſi Euangelii causâ in Ruſſiam tranſierit, ex ipſo* Archiepiſcopi Suchdalacenſis *titulo colligo: nam neque* Archiepiſcopos *ullos Ruſſia habet, præter ſuum Metropolitam; neque civitatem, cui* Suchſdala *nomen ſit. Nicetas autem Curopalates, in ſuo de Officiis opere, poſt Expoſitionem Andronici Palæologi, qui anno* MCCLXXXIII *imperare cœpit, de Ordine Metropoleων, ſubjectarum Throno Patriarchæ Conſtantinopolitani, tranſiens ad eos, qui poſtea ex Archiepiſcopis & Epiſcopis Metropolitæ facti ſunt;* Sugdæa, *inquit,* & Phullæ duo erant Archiepiſcopatus; adunatæ autem factæ ſunt una Metropolis, ideoque Sugdææ & Phullarum dicitur. *Huc autem proxime accedit nomen* Sugda *vel* Sugdala, *& hæc Archiepiſcopalis civitas erat diu ante tempora Andronici. Aſt, inquies, quomodo ea probabitur fuiſſe in* Bulgaria? *Ita aſſerit Michaël Antonius Baudrand in ſua Geographia: ſed auctorem unde id hauſerit adhuc requiro: verum tamen dicere ex eo conjecto, quod in antiquis Notitiis Provinciarum, in Geographia ſacra Caroli à S. Paulo productis, nuſquam compareat* Bulgaria; *adeoque nec ejus Epiſcopi Archiepiſcopique, quorum proinde Sedes mirum non eſt ibi haud reperiri, quales fuerint tum* Sugdæa *&* Phullæ, *tum aliæ apud Curopalatem. De Kijovienſibus catacumbis, ex Guilielmi Vaſſorii relatu, egi* II *Junii, ubi de S. Joanne Martyre Bialagrodi agens, occaſionem ſumpſi deſcribendi monaſterii Pieczarenſis, ad quod illæ proprie ſpectant,* dimidio infra Kijoviam milliario. *Cauſam, ex qua is ibi ſepultus ſit, non poſſumus honeſtiorem divinare, quam zelum ſtabiliendæ apud Moſchos religionis, adhuc recentis; quem cum magna vitæ ſanctitate conjunctum miraculis multis ornaverit Deus, itáque reddiderit venerabilem Moſchis, etiam poſt mortem & ſepulturam.*

fidei causâ in Ruſſiam profectus.

D

DIES VIGESIMA SEPTIMA JUNII.

B

SANCTI QUI V KALENDAS JULII COLUNTUR.

E

SAnctus Creſcens, diſcipulus S. Pauli Apoſtoli, Martyr in Galatia.

S. Felix, S. Spinella, SS. VII Germani, } Martyres Romæ.

S. Creſcens, S. Julianus, S. Nemeſius, S. Fratria, S. Primitivus, S. Juſtinus, S. Stathæus, S. Novatianus, S. Clemens, S. Marcellinus, S. Zeddinus, S. Felix, S. Venuſtus ſeu Hinnuſticus, S. Zoîlus, S. Marcellus, S. Italica, S. Lellus, S. Capito, S. Tinnus, } Martyres, Cordubæ in Hiſpania.

C

S. Timaraus ſeu Tuſcus, S. Silvanus, } Martyres, Cordubæ in Hiſpania.

S. Anectus Martyr, Cæſareæ in Cappadocia.

S. Criſpus vel Criſpinus Presb. S. Criſpinianus Clericus, S. Benedicta Virgo, } Martyres Romæ.

S. Deodatus, Epiſcopus Nolanus, in Campania,

S. Sampſon, Presbyter, pauperum exceptor, Conſtantinopoli.

S. Majorinus, Epiſcopus, Aquis in Liguria.

F

S. Lucas Eremita, apud Græcos.

S. Arialdus, Diaconus, S. Herlembaldus Miles, } Martyres, Mediolani in Inſubria.

S. Ladiſlaus, Rex Hungariæ, Varadini.

S. Benvenutus Eugubinus, Corneti in Apulia Ordinis Minorum.

S. Ferdinandus Aragonius, Epiſcopus Calatinus in Campania Italiæ.

PRÆ-

A D

PRÆTERMISSI ET AD ALIOS DIES REJECTI.

Operâ Rev. P. Godefridi Henſchenii p. m. niſi aliud indicent litteræ in margine appoſitæ.

D. P. Anctus Cyrillus Epiſcopus Alexandrinus *hodie commemoratur in Hagiologio metrico Habeſſinorum: feſtum ejus apud Latinos agitur* XXVIII Januarii.

S. Joannes Presbyter in agro Turonico, *inſcriptus eſt Martyrologio Romano, & aliis Faſtis, cujus elogium cum ex Gregorio Turonenſi de Gloria Confeſſorum præparaſſem, reperi eumdem eſſe, cujus aliqua Acta ſub nomine* S. Joannis Monaſterienſis *dedimus* V Maji.

S. Agatho, Epiſcopus Liparitanus, Martyr
D. P. *apud Leontinos ſub Decio, refertur à Ferrario & Cajetano, ut qui hoc die in Sicilia colatur, ex Actis ſanctorum Alphii, Philadelphi & Cirini num.* 74 *&* 89. *Quibus, an & quatenus adhibenda fides ſit, vide* X Maji.
B

S. Godricus Eremita, Archiepiſcopus S. Andreæ. De eo vide Matthæum Paris in Richardo ſecundo, Weſtmonaſterienſem & alios. *Ita audaci ſuo calamo Camerarius in Menologio Scotico. Agit de eo Matthæus Paris ad* annum 1170 in Henrico ſecundo, *non Richardo ſecundo, qui ducentis annis ſerius regnavit. Secundo idem Pariſius iſta ſcribit*: Sanctum Andream in Scotia orationis gratiâ devotus petivit, nec minori devotione ductus Romam perrexit. *Hæc Camerario ſufficiebant, ut eum* Archiepiſcopum S. Andreæ *crearet, quidni &* Pontificem Romanum *ordinavit? Tertio Pariſius aſſerit*, Godricum obiiſſe XII Kalendas Junii, in Octavis ſcilicet Dominicæ Aſcenſionis. *Qua ergo ratione tranſtulit ad* V Kalendas Julii, *an tum etiam in ejus cerebro celebrata Octava Aſcenſionis? Dedimus Vitam* S. Godrici *auctore Galfrido Monacho coævo accurate ſcriptam* XXI Maji.

D. P. S. Joanna Unguentifera *refertur in Synaxario Divionenſi, tamquam hodie mortua* in pace, ejuſque nunc aſſiſtens throno, cujus olim ſepulcro adſtitit. *Eſt* uxor Chuzæ, *de qua egimus* XXIV Maji.
C

Morandus Abbas *profertur in ſcripto Kalendario Benedictino. Eſt is Monachus Cluniacenſis, pluribus illuſtratus* III Junii.

S. Adeleida Vidua, *Bergomi hoc die colitur. De ipſa ſimul & de ejus marito* S. Lupo, *egimus* IX Junii.

S. Adelinus, *diſcipulus S. Landelini, cum eo Criſpinii quieſcit & colitur. Memoratur in Mss. Leodienſibus S. Lamberti & S. Laurentii, & à Molano, Galeſinio, Miræo, Sauſſaio & aliis. De eo egimus, ad Vitam S. Landelini,* XV Junii.
D. P.

S. Simplicius, Epiſcopus Auguſtoduni, *indicatur in Ms. Florario. Acta illuſtravimus* XXIV Junii.

S. Proſperi, Epiſcopi Regienſis, *Officium* ſub ritu duplici ſecundæ claſſis cum Octava *recitandum, in Officiis propriis Eccleſiæ Regienſis ſeu Rejenſis, præſcribitur à Ludovico Donio d'Attichy Epiſcopo Regienſi in Gallia, Lectionibus deſumptis ab Eccleſia Regienſi in Italia, uti docuimus ad diem, quando is colitur,* XXV Junii.

Zoïlus, Presbyter Aquileienſis, *qui corpus S.*
D. P. *Chryſogoni Martyris ſepelivit; occaſione Sancti cognominis, Cordubæ paſſi, refertur in Martyrologio Germanico Caniſii.*

Coſtus Martyr *in Ms. Florario*, Soſtus *in Kalendario quodam, nobis ignotus, forſan aliter ſcribendus, & ad aliam diem referendus.*

Agapius, Epiſcopus Cordubæ, *cui S. Zoïli M.* D. P.
corpus revelatum fuit, refertur à Conſtantino Ghinio in Natalibus SS. Canonicorum. At neque Roa neque Tamajus Sanctum faciunt.

Maria Aſcetria, *in Faſtis Æthiopicis, à Jobo Ludolfo collectis, notatur ex Hagiologio gentis metrico; quod ipſe nobis Latine redditum miſit; ubi illa laudatur ab afflictionum tolerantia, quæ cum velum texuiſſet libris ſacris contegendis,* Data mihi fuit, *inquit*, quemadmodum optaveram, nubes lucida ex curru: *quæ Oedipo indigent, donec Acta appareant.* D. P.
E

Chriſtianus, *ibidem ex eodem metrico relatus, in hoc laudatur, quod cum receſſiſſet ab hæreticorum quorumdam fide, eoſque in officio conſtitutos,* Jonacdiſio *cuidam (Epiſcopo, vel Abbati, non divino) indicaſſet, meruit in ſomnis videre Angelum ſanitatis cuſtodem, cui nomen Raphaël, & Jonacdiſio prædicto ſuccedere.*

Egebricus, Epiſcopus Dunelmenſis, exul, Londini in Weſtmonaſterio cum opinione ſanctitatis vixit: cujus tumulus nec votis, nec frequentiâ petitorum caret. *Quæ aliaque habet Malmesburienſis lib.* 3 *de Pontificibus Anglorum,* §. *de Epiſcopis Dunelmenſibus. Hunc Menardus, ut* Sanctum *inſcripſit ſuo Martyrologio Benedictino.*

Rodolphus Abbas de Cantavos in Hiſpania, Ordinis Ciſtercienſis, *ut* Beatus *proponitur ab Henriquez, ſed abſque tali titulo à Chalemoto.*

D. Menendus hujus monaſterii Prior (*S. Salvatoris de Ribas Canonicorum Regularium in Luſitania*) qui numquam dum vixit pedem movit, niſi in obſequium Dei, obiit XXVII Junii, Æra MCXCVIII; *id eſt an. Chr.* 1160. *Ita Epitaphium, tumbæ elatiori inſculptum: quam cum loci Commendator anno* 1565 *aperiri feciſſet, reliquo corpore reſoluto, inventa ſunt crura & pedes incorrupta, cum ſuavi odore. Ita Cardoſus in Hagiologio, ex Pennotti hiſtoria Canon. Reg. L.* 2 *cap.* 61 *num.* 3 *& miraculoſas curationes ſecutas aſſerit; libenter intelligam, an cultus aliquis etiamnum perſeveret.* D. P.
F

Joannes de Hecque, *in Dommactinenſi Ord. Præmonſtratenſ. cœnobio juxta Heſdinium ab hæreticis occiſus, ut* Beatus *refertur in Natalibus Chryſoſtomi vander Sterre.* D. P.

Daniel, ex Canonico Colonienſi Monachus & Prior Hemmenrodenſis & Abbas Schonaugienſis, Ordinis Ciſtercienſis, *ut* Beatus *indicatur ab Henriquez & Chalemoto, ut* Venerabilis *à Gelenio. In Catalogo, Divione excuſo, dies hic vacat.*

Anſelmus Ordinis Prædicatorum, ab Innocentio IV Papa cum aliis miſſus ad convertendos Tartaros: qui cum non contemnendam operam feciſſet in Tartaris docendis; in intima Perſidis penetrans, multis pro Chriſto perlatis cruciatibus, vitam cum ſanguine

A guine profudit. *Ita Bzovius ad annum* 1245 *num.* 13, *& refertur hoc die in Anno ſancto dicti Ordinis.*

D. P. Elizæus Petri, *Prior Carmeli Antiocheni, quem incendium cœnobii deprecantem gladio ſuo mactarit Saladinus anno* 1268, *refertur in Acie bene ordinata Ordinis Carmelitarum: & in Notis ad ipſam ab Auctore Mss. allegatur quoddam Kalendarium pro juſtificando titulo* Beati, *ſed ignotum collectoribus Novi-ſpeculi.*

Blaſius Aquitanus in Aprutio, anno 1440 } Or-
Cherubinus Torniellus in Inſubria, an. 1442 } di-
Sanctia Martinez in Hiſpania, anno 1440 } nis
S. Franciſci, *ut* Beati *ob illuſtres virtutes relati ab Arturo.*

D. P. Piæ memoriæ celebratio & feſtivitas de claſſe Turcarum, Barbaroſſa Duce, miraculoſe disjecta, inter Amalphim & Salernum, *anno* 1544, *à feriato populo agenda præcipitur inter Officia propria feſtorum Salernitanæ Eccleſiæ, anno* 1594 *cum propriis Antiphonis, Hymnis & Lectionibus, approbante Archiepiſcopo Mario Bolognino, excuſa.*

B Golveneus, Leonenſis Epiſcopus in Aremoricis, *inſcriptus eſt Menologio Scotico Dempſteri, ſupra* 24 *hujus, & iterum hoc die: at colitur* 1 Julii.

Viſitationis B. Mariæ feſtum, Pariſiis olim peractum, *indicatur in Auctario Molani ad Uſuardum primæ editionis: à Caniſio etiam & Colvenerio in Kalendario B. Mariæ. Jam agitur* 11 Julii.

S. Symphoroſa, } Mater & filii, Martyres Ti-
S. Creſcens, } bure, *memorantur ab Uſuardo,*
S. Julianus, } *Adone, Notkero & aliis.*
S. Nemeſius, } *Verum in antiquis S. Hiero-*
S. Primitivus, } *nymi Martyrologiis, & aliis,*
S. Stacteus, } *ipſoque Romano* XVIII Julii.
S. Eugenius, }

D. P. S. Guddene, Virgo Martyr Carthagine, *relata in Mss. S. Maximini Trevirenſi, S. Gudulæ Bruxellenſi, & Florario Sanctorum. Eſt aliis* Gundene, *& colitur* XVIII Julii.

S. Maximianus, } Septem dormientes Epheſi,
S. Malchus, } *referuntur à Rabano, Not-*
S. Martianus, *ſeu* } *kero, Beda ſuppoſititio, &*
Martinianus, } *in nonnullis Breviariis &*
S. Dionyſius, } *Faſtis Mss. atque* Maxi-
S. Joannes, } mianus *à Sauſſaio. Verum*
C S. Serapicus, } *in Martyrologio Romano &*
S. Conſtantinus, } *aliis* XXVII Julii.

D. P. S. Poma, Virgo Catalauni, ſoror S. Memmii Epiſcopi, *indicatur à Molano in Auctario & hunc ſecuto Ferrario, item à Sauſſaio in Martyrologio Gallicano. De annuo ejus cultu certos nos fecit D. de Gyves ad S. Memmii Canonicus Regularis & S. Theologiæ Profeſſor, anno* 1670 *ſcribens, habere ſe illius Vitam; ſed cum ipſo forſitan mortuo, necdum ſit allata & ſæpius fruſtra poſtulata, Sauſſaius autem ipſam referat iterum cum S. Memmio; commodius ſimul de utroque agetur,* v Auguſti. D

S. Florentii Confeſſoris tranſlatio, in inſula Oceani Aquitanici, *adjuncta inſulæ majori Retæ, indicatur in Mss. Barberiniano, in Vallicellano, & variis ſub nomine Uſuardi, atque in Additamentis ad Ms. Corbeienſe, Lucenſe & Blumianum Martyrologii Hieronymiani: item in Auctario Greveni & Molani ad Uſuardum, & aliis.* In Oia monaſterio, *legunt Mss. Centulenſe & Leodienſe S. Laurentii;* & Florentium Abbatem *faciunt Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus cum Sauſſaio, putantque* depoſitionem *cadere in* XXII *Septembris, quo die Philippus Labbe in Hagiologio Franco-Galliæ celebrat* S. Florentium Presbyterum in agro Pictavenſi. *Hæc latius deduximus, ſi poſſit his tenebris lux affundi aut aliqua Vita erui: ſin autem, poterit novum examen inſtitui dicto* XXII Septembris. E

Recollectio oſſium S. Wenceſlai *celebratur in Breviario Pragenſi, impreſſo Venetiis anno* 1515, *uti & in Miſſali, ibidem edito anno* 1507: *ſed in Proprio Sanctorum Bohemiæ, anno* 1653, *juſſu* Eminentiſſimi Principis Erneſti Cardinalis ab Harrach, Archiepiſcopi Pragenſis, *typis dato Pragæ, memoria* Recollectionis *iſtius prætermiſſa eſt. Nos de* S. Wenceſlao *agemus cum Martyrologio Romano* XXVIII Septembris. C. J.

Cherubim & Seraphim *hodie invocantur in Hagiologio Habeſſinorum, cujus notitiæ uſus eſſe poterit ad feſtum* S. Michaëlis, XXIX Septembris. D. P.

S. Livini Martyris elevatio, & tranſlatio ſecunda corporis ipſius, in Gandavo; *celebratur à Molano & aliis recentioribus: à Sauſſaio adjungitur ei S. Briccius. Eorum natalis eſt* XII Novembris.

S. Nicolai Epiſcopi nativitas *recolitur in Ms. Bruxellenſi S. Gudilæ & nonnullis aliis, repetenda ad diem depoſitionis* VI Decembris.

SS. Fuſciani, Victorici, & Gentiani Martyrum, inventio corporum *deſcribitur à Rabano, Notkero, & in nonnullis Mss. Dies natalis eorum eſt* XI Decembris. F

A D

DE SANCTO CRESCENTE,

DISCIPULO S. PAULI APOSTOLI.

SYLLOGE HISTORICA.

D. P. De ejus apud Græcos & Latinos cultu, assertoque ad Viennenses & Moguntinos Apostolatu.

CIRCA AN. C.

In Dorothei Synopsi dicitur Episcopus Chalcedonis,

B

Secundam ad Timotheum epistolam creditur Romæ scripsisse S. Paulus, haud diu post suum illuc adventum, quem Henschenius ad annum primi seculi LVI *refert. In hac illum edocet de statu suorum discipulorum quorumdam, eum in sua peregrinatione comitatorum; &*, Demas, *inquit*, abiit Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam, Lucas est mecum solus. *Hæc una & certissima est illius notitia, quam in sacris habemus Litteris, & in hoc satis solide fundatur cultus, quem ei Græci ad* XXX *Julii, Latini ad hunc* XXVII *Junii deferunt. Ulteriorem ejus notitiam non videntur habuisse Græci, nisi ex Dorothei Synopsi, in qua dicitur* Chalcedonis *fuisse* Episcopus, *cujus rei fides, quam perexiguam supposititius ille habet, penes ipsum sit. Hinc tamen fieri potuit, ut vicinissima trans fretum Constantinopolitana Ecclesia, cum* SS. Silvano ac Syla, Andronico & Epenæto, *æque Pauli discipulis, colendum eum assumeret, Officio per S. Josephum Hymnographum composito: in cujus Canone, Ode* VI, *Strophe* VI *sic canitur:* Νευρώσας σε χριστὸς τὸν λογισμὸν Κρίσκε χρισματι τὸ ἀγαλλιάσεως, Χαλκηδὼν ἀρχιποίμενα, ὡς τοῦτε μαθητὴν, ἐυσεβῶς ἀπέδειξε, πλανωμένοις τὴν τρίβον δεικνύοντα. Mentem tuam confirmans Christus, ô Crescens, unctione exultationis, te velut discipulum suum Chalcedonis Archipræsulem declaravit, errantibus viam demonstrare aptum. *De ejus istic obitu aut Reliquiis nihil porro Græci. Sed neque constanter* Chalcedonem *nominant: nam Catalogus, Hyppoliti Mart. nomen præferens in Ms. Vaticano, facit* Crescentem Episcopum Καίρχης ἐν Γαλλίαις; *Dorotheus vero Ducalis Bibliothecæ Monachus* Χαλκίδος τὸ ἐν Γαλλία Episcopum Crescentem *facit; in Galliis autem nulla vel* Carche *vel* Chalcis *est; neque vel ipsa, vel etiam* Chalcedon *in Galatia; sed hæc in Bythinia, ista in Eubœa & Ætolia; ut de Syria taceam, tres enim* Chalcides *inveniuntur.*

& à Græcis colitur cum aliis 30 *Julii,*

à quibus etiam Galliæ adscribitur.

C

2 *Ado Viennensis Episcopus*, Apud Galatiam *inquit*, B. Crescens, Discipulus S. Pauli Apostoli, qui in Gallias transitum faciens, verbo prædicationis multos ad Christum convertit; [& Viennæ, Galliarum civitate, per aliquot annos sedit; ibique Zachariam discipulum pro se Episcopum ordinavit]: rediens vero ad gentem, cui specialiter fuerat Episcopus datus, Galatas, usque ad beatum finem suum, in opere Domini confortavit. *Desunt verba* [] *inclusa Ms. Lobiensi; & absque illis cetera omnia verbatim transcripsit Usuardus, solitus Adonem contrahere, corrigere, & novis Sanctis augere; uti manifestius nobis patuit, eum ex suggestione Claudii Castellani recognoscentibus; cum antea, nihil alterum sciviſſe de altero, ideoque eodem fonte ambos usos esse censeremus. Adonis tamen vere esse verba illa apparet; nam & in Chronico dicit, quod Paulus, ex libera sua Romæ custodia, ubi biennio manserat, ad prædicandum dimissus*, necdum Nerone in tantam persecutionem erumpente, quantam de eo narrant Historiæ, creditur ad Hispanias perveniſſe; & Arelate Trophimum, Viennæ Crescentem, discipulos suos ad prædicandum reliquisse.

In hac eum sibi Viennenses arrogant,

3 *Habemus ex Viennensi Ms. his de rebus Sermonem in natali ipsius recitandum, ubi dicitur, quod* ingressus ejus atque adventus IV Kal. Januarii, quod est hodie, celebratur, Martyrium vero V Kal. Julii. *Tum recitatis verbis Adonis de S. Paulo, Crescentem Viennæ relinquente; addit Auctor*: Hujus Vasis Electionis Reliquias per Joannem Papam recipere meruit Ecclesia nostra, sicut Epistola ejus subterscripta demonstrat. Joannes Episcopus Eoaldo Viennensi Episcopo. De officiis Missarum, de quibus in litteris vestris requisivisti, sciat Caritas vestra, quia varie apud diversas Ecclesias fiunt. Aliter Alexandrina Ecclesia, aliter Hierosolomitana, aliter Romana facit: cujus tenores & instituta debet servare Ecclesia tua, quæ fundamentum sancti habitus ab illa sumpsit. Venerandi Pallii usum per sanctum B. Petri Presbyterum nostrum Felicem tibi destinavimus, nolentes te privari antiquo B. Petri munere: simul mittentes de Capillis S. Pauli, ut esset Ecclesiæ vestræ illius intercessione solatium, per cujus discipulum susceperit primum religionis honorem. Et alia manu. Lectio Apostolorum vos ab imbre malignorum custodiat. Sed & Papa Constantinus (*Joannis, mediante Sisinnio dierum* XX *Pontifice, successor usque ad an.* DCXXV) eidem Eoaldo Viennensi Archiepiscopo. Reliquias Sanctorum, Ecclesiæ tuæ, sicut rogasti, per Archidiaconum tuum destinavi, de spongia Domini, de vestimentis Domini, de vinculis Apostolorum, de sartagine ærea Machabæorum, de Cineribus S. Joannis Baptistæ. Quæ omnia capsellâ argenteâ clausimus, & sub signaculo Sanctitati tuæ commisimus. Rogamus ut eo studio venerentur, quo de munere Petri ad Sanctitatem tuam transmissa esse noscuntur. Et alia manu. Jesus Christus te, Frater, sanctificando custodiat.

E

assentiente Joanne PP. VII,

ab eodē & Constantino Papa Reliquiis donati.

F

Fatentur tamen rediisse in Galatiam,

4 *Utramque Epistolam, quia alibi non invenitur, hic addere placuit, in gratiam illius Ecclesiæ, quæ* Crescentis *apud se Apostolatum Pontificio isto testimonio confirmare gaudet; nec tamen eum in Galatiam Asiæ provinciam rediisse negat; uti nec hodiernum Romanum, suprapositis Usuardi verbis, nescio unde acceptis, concludens*, Demum sub Trajano Martyrium consummavit. *Hoc additamento citato, refert* Crescentem *Baronius ad annum Trajani* XIX, *qui nobis est Christi* CXVI: *de quo nolim absque auctore disputare. Moguntini apud Serarium ex Gallia ad se venisse Sanctum volunt, eumque suum primum Episcopum faciunt, & apud se mortuum. Hinc* in novo præclaroque Moguntinæ arcis sacello, *inquit lib.* 2 *cap.* 2 *Serarius*, hi cum sancti Præsulis appictâ imagine versus:

Crescentis

A

Moguntini, inde ad se veniſſe dicunt,

Creſcentis fecit clarum ſacra Pagina nomen,
Dum tibi fidus erat, Paule beate, comes.
Inde ſed occiduas Gallorum ceſſit in oras,
Ut Chriſti prompto ſpargeret ore fidem.
Biſque Maguntinis undenis præfuit annis,
Et vitâ clarus, clarus & eloquio.
Martyriumque tulit, Trajano Principe, Chriſti
Cum decades denas auxerat una trias.

Qui eſſet ſecundum hunc calculum annus CIII

& apud ſe in æde S. Hilarii ſepultum,

5 *Interim loco præcitato fatetur Serarius, quod* nulla S. Creſcentis in ritualibus Moguntinorum libris, Breviariis, Miſſalibus & ſimilibus mentio uſpiam eſt. *Sanctitatis vulgo creditæ & cultus indicium aliquod præbet S. Maximi Epiſcopi Vita ex Trithemio, apud Serarium prælaudatum illuſtrata, à cap.* 10 *lib.* 2 *ad cap.* 17. *Obierat is (ut Trithemius ſcribit) anno Chriſti* CCCLXXVIII, XVIII *Novembris, quo die Chronologiam Trithemii examinabimus; nunc ex eo ſumimus, quod* beatiſſimi Pontificis Maximi corpus, à diſcipulis in eccleſia divi Præſulis Hilarii, poſtea nuncupata in Dalheim, ubi civitas Moguntina eo tempore legitur fuiſſe conſtructa, debito cum honore, juxta

& an. 935 tranſlatum ad S. Albani:

B

tumbam S. Creſcentis primi Epiſcopi, fuit ſepultum: in quo quidem loco humatum permanſit annis quingentis quinquaginta ſeptem, uſque ad tempora Hildeberti, poſt S. Bonifacium Moguntinenſis Archiepiſcopi duodecimi, qui anno Dominicæ nativitatis DCCCCXXXV, Indictione Romanorum VIII, die menſis Martii quarta decima, decem Moguntinorum Pontificum oſſa de capella D. Hilarii memorata, ſolenni cum proceſſione cleri & populi, ad eccleſiam divi Martyris Albani tranſtulit, & in choro ſumma cum reverentia collocavit.

ſed hic Creſcens forte alius fuit à Pauli diſcipulo.

6 *De Moguntinæ urbis deſtructione, ſub Attila Hunnorum Rege anno* CCCCLI, *egi ad Acta SS. Aurei & Albani,* XVI *&* XXI *Junii: per illam autem, & diuturnam exinde deſolationem loci, factum puto, ut, ſervata dumtaxat Epiſcopali ſerie (ſi tamen hæc quoque ſervata recte eſt) primorum* XVIII *Epiſcoporum eatenus interierit notitia, ut (quamvis omnes nominentur Sancti) nullius tamen dies vel mortis vel cultus inveniatur adſcriptus Faſtis; ne quidem* S. Hilarii, *cujus tamen nomen ferebat prima Moguntiæ veteris eccleſia Cathedralis; ut de* S. Creſcente *non adeo miremur, ſed miremur potius, qua fiducia præſumpſerit aliquis, ſingulorum definire annos Sedis. Equidem qualicumque traditioni haud ægre conceſſerim primum Epiſcopum* Creſcentem: *ſed ut hunc quoque credam Pauli diſcipulum fuiſſe, quod de primo Viennenſi Epiſcopo creditum antiquitus fuit; multo difficilius Moguntini, quam Viennenſes perſuaſerint, utpote teſtes non ita antiquos proferentes. Nam ſi Viennenſes potuit in errorem inducere fortaſſis identitas nominis; multo facilius id potuit contigiſſe Moguntinis; & ſemper fortior ſtabit pro Galatis Aſiaticis opinio, quod ad illos à Paulo remiſſus vel ultro profectus, apud eos conſenuerit, interque illos obierit in pace, & ideo minus celebris fuerit poſteritati, ab eaque minus cultus, quam ſi Martyr obiiſſet.*

C

7 *Franciſcus Boſquetus, Prætor Narbonenſis ac poſtea Epiſcopus Lodevenſis, Hiſtoriarum Eccleſiæ Gallicanæ lib.* 1 *cap.* 5, *ſic ſcribens, ut quæ de eo hactenus habentur, ſatis incerta eſſe oſtendat.* Creſcentem, *inquit*, ipſe Paulus ad Timotheum ait, in Γαλατίαν miſiſſe: quo loco Theodoretus Gallias interpretatur; & Epiphanius illos arguit erroris, qui Galatiam ſeu Gallogræciam, non Galliam intelligunt. Hæc autem Creſcentis miſſio in annum primum Pauli, Romam advecti incidit: idcirco Viennæ à tranſeunte, Paulo relinqui non potuit, niſi jam antè Viennâ Romam redierat. *Quod ſane non eſt abſimile vero, imo videtur convenientiſſimum, ut in Hiſpanias per Galliam cogitans Sanctus Apoſtolus, adhuc in vinculis poſitus præmiſerit qui prætentaret populorum iſtorum animos, & quæ in iis eſſet diſpoſitio ad Euangelicam prædicationem cum fructu excipiendam; qua occaſione Viennam uſque penetraverit* Creſcens, *& reverſus ſuaſerit magiſtro ſuo eodem accedere, &, nonnullis ibi jam converſis vel converti promptis, Eccleſiam ordinare.* Quocumque tamen modo res ſe habuerit, *inquit Boſquetus*, Creſcentem deſtinatum Gallogræcis, in tranſitu per Gallias, Viennenſem & deinde Moguntinam eccleſiam inſtituiſſe, referunt Martyrologia, quibus ambarum Eccleſiarum tabulæ conſentiunt. *De Moguntinis jam vidimus eas vel nullas, vel recentiſſimas eſſe: Viennenſium primus auctor cenſeri poteſt Ado, qui, vel deceſſorum ejus aliquis, cum de* Creſcentis *apud Viennenſes Apoſtolatu nihil dubitaret, nec tamen apud eoſdem obiiſſe crederetur, ſed in* Galatiam *miſſus (quo nomine ipſam* Galliam *intelligendam nemo ibi cogitabat) obitum ejus Gallogræciæ adſcripſit.*

D

AUCTORE D. P.

Si tamen Galatas unquam adivit Creſcens,

aut luſtratâ Moguntiâ

E

in Gallogræciam tranſiit,

8 *Pergit Boſquetus:* Verum non recta ibat Creſcens in Gallogræciam, per Gallias & Germaniam iter habens: & ſtupenda illa miracula, in peregrinatione nimis flexuosâ à Creſcente patrata, hiſtoriæ fidem minuerunt. Atque adeo fuit obſcura hæc de Creſcente narratio, ut Latini & Galli Creſcentem in Gallogræcia obiiſſe uno ore affirment; Græci vero in diverſas eant ſententias, & eorum aliqui illum in Gallia ſub Nerone deceſſiſſe referant. *Hos utinam nominaſſet! mire enim favent Moguntinis, quando conſtantiſſimum apud omnes eſt, ex S. Hieronymo aliiſque apud Serarium lib.* 1 *cap.* 2, quidquid Oceano & Rheno includitur, Galliam appellari: *& Galliarum Epiſcopis, apud Athanaſium & alios antiquos, accenſentur Moguntini æque ac Trevirenſes; primaque & ſecunda Germania, ad quas pertinent, Gallicanis Provinciis accenſentur.* Ut *autem Viennâ in Gallogræciam flexuoſum ſit iter Moguntiâ; hinc tamen illud rectiſſimum haberi poteſt uſque ad Pontum Euxinum, trans quem illa jacet, ut conſideranti patebit. Sed hoc tam vaſto procurſu opus non erit, ſi* Moguntiæ *liceat* Creſcentem *retinere cum Græcis, & credere quod pro ea obrepſerit* Chalcedon *vel* Chalcis. *Interim libenter videbo* ſtupenda illa miracula, *quorum meminit Boſquetus: neque enim hactenus ullum potui indicium reperire. Nam etiam ex talibus ſubinde elicitur aliquid lucis hiſtoricæ, tamquam ſcintilla ex ſilice.*

F

cum ſolius Galliæ meminerint Græci aliqui,

qui in ea pro Chalcedone Chalcidem ſtatuunt.

A D

DE SS. FELICE ET SPINELLA, AC SEPTEM GERMANIS MARTYRIBUS ROMÆ.

G. H. Ex Martyrologio S. Hieronymi & aliis.

Memoria in antiquis Faſtis.

QUatuor *antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa hunc* XXVII *Junii auſpicantur ab his Martyribus Romanis ; & vetuſtiſſimum Epternacenſe his verbis:* Romæ natalis ſeptem germanorum, Criſpi, Felicis, Criſpiani, Spinellæ. *Verum ordo in aliis tribus apographis immutatur, & in Blumiano hoc modo :* Romæ milliario nono, Criſpi, Criſpiani, Felicis, Spinellæ, & ſeptem germanorum. *Apographum Corbejenſe loco* Criſpiani *habet* B Criſpiniani. *Apographum vero Lucenſe* Criſpini, Criſpiniani. *Mss. Vaticanum S. Petri, Caſinenſe, & Altempſianum* : Romæ viâ Tiburtinâ milliario nono, Criſpi, Criſpiani, Felicis, & ſeptem germanorum. *Mss. Barberinianum & Trevirenſe S. Maximini :* Romæ paſſio Criſpi & Criſpiani, Felicis, Sponelli & ſeptem germanorum.

VII Germani, num 7 Dormientes Epheſini?

2 *Similia habentur in Mss. Richenovienſi, Rhenovienſi & Ultrajectino eccleſiæ S. Mariæ; & ubique apponuntur* Septem germani. *At hi ſoli referuntur in Ms. Reginæ Sueciæ de quibus cœptum poſtea quæri, quales illi fuerint. Videntur autem aliqui conjectaſſe, illos forſan eſſe* Septem fratres dormientes, *relatos hoc die in nonnullis Breviariis, & Ms. Trevirenſi S. Martini, necnon apud Rabanum & Notkerum. Verum hi non urbi Romanæ, ſed Epheſinæ in Aſia tribuuntur : de quibus agendum erit die* XXVII *Julii. Alii intellexerunt* Septem germanos, filios SS. Getulii & Symphoroſæ, *qui videntur propterea ad hunc* XXVII *Junii relati ab Uſuardo, Adone & aliis. Verum iſti, in jam citatis quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis & aliis Faſtis, memorantur die* XVIII *Julii, aſſignatis aliis ſingulorum nominibus, ut mox dicetur. Et vero quidni fuerint Romæ alii illuſtres* germani ſeptem, *iſto tunc vocabulo celebres? In re dubia relinquimus illos, prout in veteribus monumentis reperiuntur.*

an filii S. Symphoroſæ?

3 *Sed* Criſpum *vel* Criſpinum, *&* Criſpianum *vel* Criſpinianum, *putamus eos eſſe, qui poſt SS. Joannem & Paulum Romæ paſſi ſunt cum Benedicta : de quibus infra, & ideo in titulo eos prætermiſimus. Dum autem ſic conjungimus* Felicem Spinellæ, *augetur mihi dubium de* Felice, *virne an mulier cenſenda ſit ; &, ſi mulier ; an ipſarum* Germani *fratres forte non fuerint qui ſequuntur, tamquam cum iiſdem vel paulò poſt paſſi, & ſororum exemplo ad agonem animati. Denique liberæ conjecturæ relinquere placet, an omnino non ſit retinenda Lectio Epternacenſis apographi, ſuppletis aliunde nominibus, acſi ſcriberetur :* Romæ natalis ſeptem germanorum Criſpi, Felicis, Criſpini, Criſpiani, Criſpiniani, Felicis & Spinellæ, *ut quinque fratribus junctæ ſorores duæ ſeptenarium compleant. Novum certe Romanis non fuiſſe inter fratres iterare idem nomen ſub modica terminationis diverſitate, exemplo ſit familia Flavia,* Conſtantes, Conſtantios, Conſtantinos, Conſtantias & Conſtantinas, *etiam ex eodem patre, nominans. Atque etiam inter Sanctos relati leguntur die* XXXI *Maji,* Cantius, Cantianus, & Cantianilla fratres.

an alii? D. P. E

DE SANCTIS MARTYRIBUS CORDUBENSIBUS CRESCENTE, JULIANO, NEMESIO, FRATRIA, C F PRIMITIVO, JUSTINO, STATHÆO, NOVATIANO, CLEMENTE, MARCELLINO, ZEDDINO, FELICE, VENUSTO SEU HINNUSTICO, ZOILO, MARCELLO, ITALICA, LELLO, CAPITONE, TINNO, TIMARÆO SEU TUSCO, SILVANO.

G. H.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§. I. *Cultus in Faſtis. Controverſia circa ſeptem filios S. Symphoroſæ.*

XXVII JUNII.

Horæ memoria in Ms. Reginæ Sueciæ,

VEtuſtum *Ms. Sereniſſimæ Chriſtinæ Reginæ Sueciæ, ab Holſtenio laudatum, & inſertum ſuis Animadverſis in Martyrologium Romanum, iſta de his Martyribus profert :* Cordubæ in Hiſpania natalis ſanctorum Creſcentis, Juliani, Nemeſi, & aliorum octodecim ; *quos hîc ſuis nominibus in titulo expreſſimus, acceptos ex antiquis quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis : in quibus omnibus attribuuntur* Hiſpaniæ, *& in Epternacenſi etiam* Cordubæ : *in quo pro* Nemeſio *legitur* Remiſio, *& ſubjungitur* Fratria : *quod nomen deeſt in aliis tribus apographis : & in his eſt* Primitivus, *qui in Epternacenſi abeſt : tum pro* Juſtino *&* Stathæo, *legitur etiam* Juſtina *&* Tacteus ; *uti pro* Zeddino, Zebdinus ; *& pro* Zoilo, Zoëlus. *Demum in ſolo Corbejenſi eſt* Silvanus, *quo ſublato poſſet*

& 4 Apographis S. Hieronymi,

A *posset* Timaræus, *alius à* Tusco *statui, & numerus* XXI *Martyrum consisteret.*

aliisque fastis. 2 *Varii ex his referuntur in aliis Martyrologiis Mss. & in Richenovienſi quidem ſic:* In Corduba Creſcentis, Juliani, Nemeſi, Primitivi, Eugenii. *Verum de* Eugenio *mox agemus. Mss. Auguſtanum S. Udalrici & Pariſienſe Labbei hæc indicant:* Spania, Creſcentis, Criſpiniani, Juſtini, Felicis, Juliani, Primitivi, Clementis. *Sed* Criſpinianus, *aliis* Criſpianus, *ſuprà relatus eſt, vel potius infrà referetur inter Martyres Romanos. Ms. Barberinianum:* In Hiſpaniis Creſcentis, Juliani, Eugenii, Novatiani. *Colonienſe S. Mariæ ad Gradus:* In Hiſpaniis SS. Zoëli, Juliani & aliorum novemdecim. *Quæ, omiſſo* Juliano, *leguntur in Ms. Trevirenſi S. Martini, & apud Adonem, Notkerum, alioſque recentiores cum hodierno Martyrologio Romano, ubi iſta ſunt:* Cordubæ ſanctorum Martyrum Zoili & aliorum decem & novem. *Atque in his Anteſignanus omnium non* Creſcens, *ſed* Zoilus *cenſetur, propter inventionem corporis, de qua infrà agemus.*

3 *Difficillimæ porro ſolutionis nodum occurrere hic vidit Florentinius in ſuis Notationibus, num ſcilicet ex priore claſſe ſit tollendum nomen* Septem Germanorum; *& ex hac expungenda nomina* SS. Creſcentis, Juliani, Nemeſii, Primitivi, Juſtini, Stathei, *aliis* Stactei, *cum addito in Ms. Richenovienſi & Barberiniano nomine* Eugenii; *quod ad hunc etiam* XXVII *Junii referantur ſeptem filii SS. Getulii & Symphoroſæ. Nam apud Adonem ita legitur:* Apud Tiburtinam Italiæ civitatem natale S. Symphoroſæ, B. Getulii Martyris uxoris, cum ſeptem filiis, Creſcente, Juliano, Nemeſio, Primitivo, Juſtino, Stacteo, Eugenio, cum quibus ſimul paſſa eſt ſub Adriano Principe, *& ſubjungitur enarratio martyrii ſingulorum, prout habetur in Actis, quæ apud Mombritium & Surium leguntur, quaſi ab Africano (cujus meminit Euſebius lib. 6 Hiſt. Eccl. cap.* 31) *forent conſcripta. Eadem habet Notkerus, imo & Uſuardus; ſed minore cum elogio. Hinc dubitavi plurimum, num à priore claſſe removerem illud,* Septem-Germanorum; *ac ponerem novum titulum ex Adone, Uſuardo & aliis;* Tiburtina civitate Septem Germanorum Creſcentis, Juliani, Nemeſii, Primitivi, Juſtini, Stactei, Eugenii; *ac poſtea reliquos tribuerem* Cordubæ in Hiſpania.

B *An extrahendi aliquot Martyres & adſcribendi filiis S. Symphoroſæ,*

4 *Verum ne facerem, abſterruerunt antiqua monumenta, quæ habentur pro die* XVIII *Julii, quo illorum Martyrum natalis recolitur. Ac primo vetus Martyrologium Chriſtinæ Reginæ (quod ipſi Romæ deſcripſimus, & à Luca Holſtenio plurimum laudatur) iſta habet:* XV Kalendas Auguſti, Romæ Semperoſæ matris Septem-Germanorum, id eſt, Petri, Marcelliani, Januarii, Dionyſii, Sempronii, Clementis, Germani. *Dein antiqua apographa Martyrologii Hieronymiani habent primo loco:* XV Kalendas Auguſti, Romæ viâ Tiburtinâ milliario nono, natalis S. Sempheroſæ, matris Septem Germanorum, quæ cum ipſis eſt paſſa, *aliis,* poſita. Nomina vero Septem-Germanorum ſunt hæc: Petrus, Marcellianus, Januarius, Dionyſius, Sempronius, Clemens, Germanus. *Ita hi in caſu nominativo recenſentur in Ms. Corbejenſi, Pariſiis excuſo: ac deinde addebantur in caſu genitivo nomina* Hirenæ, Magni, *ut à ſeptem Germanis diverſorum, licet forſan ſimul cum iis eſſent paſſi. In apographis aliis tribus referuntur in genitivo caſu ſimul cum nomine* Herenæi, *ut aut octo cenſerentur, aut* Germanus *eſſet pro adjectivo ſumendus, quod minus placet, cum omnes ſeptem fuerint germani. In antiquiſſimo apographo Monaſterii Epternacenſis (quod ante nongentos ſaltem annos & diu ante tempora Uſuardi & Adonis exaratum eſt, cujus ipſoſmet characteres exhibuimus æri inciſos ante tomum ſecundum Aprilis) iſta leguntur:* Romæ Semphorenſiæ Martyris, ſeptem germanorum, Petri, Marcelliani, Januarii, Dioniſii, Sempronii, Clementis, Germani: Et Hætenæi. *etiam in Ms. Epternacenſi,*

C *ſed alii huic tribuuntur filii in Ms. Reginæ Sueciæ,*

5 *Notkerus vir doctrina & ſanctitate eximius, cujus Vitam & Proceſſum pro Canonizatione edidimus* XI *Aprilis, diximuſque eum in ſuo Martyrologio conficiendo ſumpſiſſe illud, quod Ado conſcripſerat, partim contrahendum, partim ſupplendum, videtur ad hunc* XXVII *Junii Adonis verba fere conſervaſſe; ad diem vero* XVIII *Julii ſeipſum & Adonem correxiſſe, ubi iſta habet:* XV Kalendas Auguſti. Romæ viâ Tiburtinâ, milliario octavo, natalis S. Symphoroſæ Martyris, matriſque ſeptem germanorum, quæ cum ipſis eſt poſita. Nomina vero germanorum hæc ſunt, Petri, Marcellini, Januarii, Dioniſii, Symproni, Clementis, Hirenæ. *Hæc ille, omiſſo nomine* Germani, *ne pro ſeptem videretur octo Martyres exhibere.* Hirenæam *arbitramur non eſſe ex ſeptem Germanis; ſed cum* Magno *martyrii coronam eodem die aſſecutam: & ita excluditur nomen* Hirenæ, *in antiquo Ms. Reginæ Sueciæ ſuprà relato, & alio Ms. etiam antiquo Carmelitano Coloniæ, in quo iſta leguntur:* Romæ natale Sanctorum ſeptem fratrum Petri, Marcelliani, Januarii, Dioniſii, Symphroni, Clementis, Germani Martyrum & matris eorum Symphoroſæ. *Mss. Richenovienſe in Suevia & Rhinovienſe in Helvetia, in quibus ſolent pauca nomina extrahi, & quaſi præcipui Sancti proponi, habent:* Romæ Symperoſæ, Petri, Marcelliani, Januarii. *item in Ms. Notkeri,* *& in aliis Mss.*

D AUCTORE G. H.

E

F

6 *In apographis Lucenſi & Blumiano, relatis (ut ſupra diximus) hiſce Sanctis Martyribus, hæc toties repetita nomenclatura ſubjungitur,* Quorum geſta habentur. *Utinam illa reperiri poſſent, in quibus prædicta nomina continerentur, tunc videremus, an eadem ſint Acta, quæ modo extant, & tantum nomina alia fuerint ſubſtituta: quod modò nequimus definire. Deficientium tamen in veris Actis nominum forte indicium ſit, quod in Uſuardo, aucto in Alſatia, non repetantur nomina: ſed dicatur* primus in gutture tranſfixus, alius in pectore punctus, tertius in corde fixus &c. *Aliquibus forſan in Actis dicitur eorum natalis* XV Kalendas Auguſti; *& apud Uſuardum & Adonem, referuntur ad hunc* V *Kalendas Julii, quando hi ſancti Martyres in Martyrologio S. Hieronymi habentur adſcripti Cordubæ in Hiſpania: quod & nos, ſtante hac controverſia, facimus; ſententiam mutaturi, ad diem* XV *Kalendas Auguſti, ſi meliora documenta, quod optamus, nobis fuerint propoſita.* *Geſta eorum optantur.*

§. II. *S. Zoili Martyrium, inventio corporis, cultus peculiaris.*

7 *His ita deductis, redimus ad* S. Zoilum, *de quo Uſuardus, cum (ut ſuprà dixi) elogium* Creſcentis, Juliani, Nemeſii, Primitivi, Juſtinæ, Stactei & Eugenii, *tamquam* filiorum S. Symphoroſæ, *tradidiſſet, iſta ſubjungit:* Cordubæ S. Zoili Martyris: cujus corpus cum longo tempore, ubinam ſepultum fuerit, latuiſſet, venerabili Epiſcopo ejuſdem loci, nomine Agapio ex divina revelatione manifeſtatum eſt. *Ambroſius Morales, libro* 10 *Chronici generalis Hiſpaniæ anno* 1574 *excuſi, cap.* 15 *aſſerit, Acta* *Elogium S. Zoili ex Uſuardo.*

A AUCTORE G. H.

hujus Martyris magna cum conformitate inſerta eſſe omnibus paſſim Breviariis & Sanctoralibus Hiſpanicis ; quæ ſic leguntur in Breviario Burgenſi anni MDII, *quomodo ille ait eadem haberi in Breviario Cordubenſi.*

& Breviario Burgenſi & Cordubenſi:

8 Igitur Beatus Zoilus, Cordubenſis civitatis, præclariſſimis parentibus progenitus, ab infantia Chriſtianus ; cum eſſet in adoleſcenti ætate, & Chriſtum publicè confiteretur, ſubitò à Paganis arreptus, ad prætorium cujuſdam Principis eſt præſentatus, atque ab ipſo, ut ad culturam dæmonum rediret, diu eſt exhortatus. Qui dum per multa dierum ſpatia tam

Martyrii,

ſermonibus quam muneribus eſſet admonitus, Chriſtianum ſe promittens; à peſſimo Judice, ut capite plecteretur, eſt damnatus, & in cœmeterio præfatæ civitatis cum peregrinorum

ſepultura,

corporibus à Gentilibus eſt ſepultus, ne à Chriſtianis aliquando cognoſceretur, & digna veneratione coleretur. Sed cum Chriſto donante, pax Eccleſiæ eſſet reddita, temporibus Siſebuti Regis Catholici, quidam vir nobilis, Gothorum propagine clarus, Agapitus nomine, ex laico vitam amplexus monachi, ſic ad ſummum Sacerdotium eſt electus: & quia pro amore Chriſti ſeculum dimiſerat, non diſtulit illum fraudari bonis ſuis. Dum vero is corpus ſuum jejuniis

corporis inventio,

maceratum in cilicio & vili ſtramine declinaret, per quietæ noctis ſilentium oſtenſum eſt illi, quo loco corpus prædicti Martyris jaceret, & quo nomine uteretur, atque pro cujus amore eſt plexus. Dum mane facto, convocatis Fratribus & vulgi multitudini quæ viderat indicavit, atque cum omnibus Chriſtianis ad oſtenſum ſibi locum ſine mora perrexit. Quo cum perveniſſet, raſtrum manu arripiens, effodere cœpit ; quouſque ad beatiſſimum corpus Martyris, ſicut à Paganis fuerat abſconditum, Deo juvante, pervenit. *Hactenus dictæ Lectiones, quibus præfigitur, dicenda Antiphona,* Iſte Sanctus, *cum Verſiculo,* Gloria & honore, *ac poſtea hæc Oratio.* Beati Martyris tui Zoili, nos, quæſumus, Domine, interventio glorioſa commendet, ut qui noſtris actibus non meremur, ejus precibus gratiam conſequamur. Per Dominum. *Euangelium*: Si quis vult venire poſt me : *reliqua vero præſcribuntur de Communi unius Martyris.*

veneratio,

9 *Lucius Marinæus Siculus, qui tempore Caroli V Imperatoris floruit, lib.* 5 *de Rebus Hiſpaniæ, eadem, quæ ex dictis Lectionibus protulimus, habet; & iſta adjungit:* Quo (*corpore*) invento, gaudio magno repleti ſunt omnes. Præfatus denique Epiſcopus præ amoris magnitudine, cum corpus B. Zoili demulceret oſculis, & indignum ſe judicaret, ut manibus ſuis tanti viri tangeret Reliquias, ſubito, oſculando crebrius, caruit primorum dentium adjutorio. Quos ab oris officio ut minutos eſſe conſpexit, in ſarcophago, ubi ſancti viri corpus humatum fuerat, projecit. Peracto inventionis obſequio, ſequenti nocte per viſum S Zoilus ita affatus eſt : Cur me ſæpius oſculando verberaſti? Jam pro eis, quæ à me popoſceras, intercedens, à Domino Jeſu Chriſto impetraſti, & nunc certus eſto, quia dimiſſa tibi ſunt peccata. *Hæc ibi.*

C *frequentius Reliquias oſculatus, dentes amittit.*

B

Tempus inventionis ſub Agapio Ep.

10 *Joannes Tamayus de Salazar ad diem* XVIII *Maji edidit Catalogum Epiſcoporum Cordubenſium, in quo iſta leguntur*: Agapius hujus nominis primus, Epiſcopus Cordubenſis ſeptimus ex milite effectus, interfuit III Concilio Toletano & primo Hiſpalenſi ad annum Domini DXC, qui corpus S. Zoili divina revelatione, jejuniis interpoſitis, invenit. *Huic ſucceſſit Eleutherius, qui Toletano anno* MXCVII *congregato adfuit. Hinc in elogio* S. Zoili *ſupra ex Uſuardo relato, melius abeſt nomen Regis, ſub quo inventio corporis ab Agapio Epiſcopo eſt facta, & nomen Siſebuti perperam in Acta videtur intruſum, utpote qui tantum anno* DCXII *regnare cœpit. Huic Ambroſius Morales, Martinus de Roa de Sanctis Cordubenſibus aliique ſubſtituunt Reccaredum Regem, qui regnavit anno* DLXXXVI, *uſque ad annum* DC, *ſub quo ſumma pax Eccleſiæ erat, ſuprà indicata.*

D *& Reccaredo Rege.*

11 *Extant Acta uberiora apud Tamayum ex Ms. Legendario Segobienſi & Legendario Hiſpalenſi, in quibus colloquium Judicis & S. Zoili narratur, quod ibidem legi poteſt; cum non videatur Martyr, apparens Agapito ſive Agapio Epiſcopo, illa indicaſſe. Ibidem ſub finem de tranſlatione corporis iſta habentur*: Ergo ſacrum beati Martyris corpus in lectica compoſitum, in S. Felicis Martyris baſilicam delatum, ibidem tunc temporis requievit ; donec ſanctiſſimus Agapius aliam pulchriorem & ampliorem impoſterum extruxit, & ſacras exuvias unà cum S. Felicis honorifice collocavit, Sanctique nomini dedicavit: quæ poſtmodum, ſtante Arabum imperio, plurimorum extitit ſepultura Martyrum Chriſti. *Hæc ibi, & conſentiunt citati Morales, Roa, aliique. S. Eulogius Martyr, lib.* 2 *Memorialis Sanctorum cap.* 11 *recenſens martyrium SS. Chriſtophori & Leovigildi,* XX *Auguſti paſſorum*, Eorum corpora, *inquit*, ſuppoſitis aduſta incendiis, antequam penitus urerentur, fidelium curâ erepta, apud baſilicam S. Zoili ſepulta. *Idem cap.* 6 *ejuſdem libri* 2, *narrat vitam & martyrium S. Pauli Diaconi,* XX *Julii coronati, aſſeritque, illum* apud baſilicam, quæ corporali beati Martyris Zoili præſentiâ illuſtratur, ſpiritualibus fuiſſe enutritum diſciplinis .... cujus cadaver inhumatum, & ante fores palatii derelictum, poſt nonnullos dies quorumdam fidelium curioſitate clam ſublatum cum B. Theodemiri Carmonenſis monachi corpore, apud ſanctuarium prædicti Martyris Zoili, conditum eſt. *Illuſtravimus* XI *Martii Vitam ipſius S. Eulogii, auctore Alvaro teſte oculato: in qua num.* 2 *dicitur*, eccleſiæ miniſterio mancipatus, *in* ſancti ac beatiſſimi Zoili æde deſerviiſſe, & in ejuſdem collegio Clericorum vitam deduxiſſe : *& num.* 16 *dicitur*, nocturnas vigilias appetens, & in baſilica S. Zoili terrâ tenus proſtratus orans, noctes inſomnes duxiſſe .... *Cujus* beatiſſimi caput, *additur num.* 22, curioſitas Chriſtianorum redemit: corporis vero Reliquias tertio die collegit, & ſub umbra beatiſſimi Martyris Zoili tumulavit: *contigit id anno* DCCCLIX. *Eo ergo tempore hæc baſilica* S. Zoili, *ſub Saracenis adhuc extabat, uti & aliæ quædam in iiſque Sanctorum corpora. Quamquam enim Raſis Maurus, apud Moralem lib.* 10 *ubi de S. Vincentio Valentienſi pag.* 335; *Abderrameno II ſub finem ſeculi* VIII *Chriſtianos perſequenti, ad laudem vertat, quod omnes eccleſias Sanctorumque Reliquias, quocumque veniret, ſolitus ſit diſſipare, id tamen intelligendum eſt de iis quas ipſe occupabat ; non de illis, quas in ſubactâ ab aliis Cordubâ reperiebat.*

Eccleſia S. Zoili conſtructa,

E *in ea ſepulta corpora SS. Chriſtophori & Leovigildi,*

F *& S. Eulogii.*

12 *Videtur quoque ejuſdem Martyris meminiſſe Aurelius Prudentius, inter carmina* περὶ στεφάνων *hymno quarto, in honorem decem & octo Martyrum Cæſarauguſtanorum, à nobis edita* XVI *Aprilis ; ubi ſub initium recenſet præſidium urbibus per Reliquias & cultum Sanctorum collatum, & quinta ſtrophe eſt hujuſmodi.*

Prudentius meminit S. Zoili.

Afra

A Afra Carthago tua promet oſſa,
Ore facundo Cypriane Doctor.
Corduba Aciſclum dabit, & Zocillum,
Treſque coronas.

Ubi per tres coronas intelligitur S. Victoria, *quæ totidem de cælo delabi vidit; ideoq; duobus iſtis ſic tertiam adjunxit. Coluntur SS. Aciſclus & Victoria, Martyres & Patroni Cordubenſes,* XVII *Novembris, quando ſimul agi poterit de inventione corporum* SS. Aciſcli, Zoili *& aliorum, facta* XXI *Novembris anno* MDLXXI. *Habent* XII *Martyres Syri veneration-em* XXIV *Maji, quorum Anteſignanus eſt* Zoêlus, *& alius ſub ipſo* Zoilus: *quod nomen etiam* Zoellus *&* Zoillus *ſcribitur; ut hic* Zoellus *apud Prudentium non poſſit cenſeri alius, quam* Zoilus *apud alios hoc die memoratus.*

13 *In vetuſtiſſimo Moſarabum Breviario iſte de eo Hymnus recitatur: quem in lectoris gratiam primigenio nitori conamur per conjecturam reſtituere, ſublatis, quæ plura irrepſerant, mendis.*

Hymnus ex Breviario Moſarabũ.

Martyris geſtans * Zoili coronam
Obviam Chriſto properanter ibit
Civitas, quoque pretioſa portans
Dona victoris.

B * Hunc colunt cives, velut ipſa membra
Ceſpes includat ſuus, & paterno,
Servet amplectens tumulo, Beati
Martyris oſſa.

* *ab.* Martyris geſta Zoylique corona, * hoc

Noſter, & noſtra Puer in palæſtra,
Arte virtutum fideique olivo
* Unctus, horrendum didicit domare
Viribus hoſtem.

* vinctus

Martyrum nulli, remanente vita,
Contigit terris habitare noſtris:
Solus tu morti propriæ ſuperſtes,
Vivis in * urbe.

* orbe

Solus occurrens, * vitiiſque ſine
Temet virtutum Domino paraſti:
Solus prædives pietate, multa
Luce fruêris.

* vitamque ſine reatu,

Alluditur hic ad genus Martyrii; cui aliquamdiu ſupervixit, quando (ut Acta apud Tamayum habent) quidam *ſatellitum*, aliquid inexcogitati doloris tormentum adverſus Martyrem experturus, in extrema dorſi cæſi parte, renes illius & ilia crudelis tortor extraxit: *quæ projecta fuerunt in puteum quemdam, qui, teſte Morale in deſcriptione Cordubæ, reverenter monſtratur. Neque incredibile eſt*

C *aliquamdiu ſuperfuiſſe carnificinæ iſti Zoilum; cum ad* XVI *Aprilis viderimus S. Encratidem laudatam à Prudentio, ut* juge viventem Martyrem, *poſt* revulſam jecoris partem, *adeoque ad menſes ſaltem aliquot.*

Martyris credas, Patriam coronis
Debitam ſacris, Chorus unde ſurgens
Tendit in cælum, niveæ togatus
Nobilitatis.

Inde, Zoîle, tua palma nota eſt;
Clerus hinc tantum peperit triumphum,
Hinc Domus infulata Sacerdotum
Celebrat votum.

Gloria ſummo celebret Parenti,
Gloria Chriſto, Spirituique ſancto
Prædicet trinum pia voce nomen
Omne per ævum.

alius hymnus apud Martinũ de Roa.

14 *Habemus libellum Martini de Roa, ab eo ad Andream Schottum miſſum, de Antiquitate & auctoritate ſanctorum Martyrum Cordubenſium, in quo ſæpius meminit S. Zoîli, & ſub finem ſequentem Hymnum habet:*

Salve decus Hiſpaniæ, Zoîle Martyr nobilis,
Nobilitatis candidæ exemplar admirabile.
Crudelitas, quæ intrepida, præcepſque quondam fuerat,
Perterrefacta militis, vultuque grandi & animo,
Adverſus horrens congredi, averſus illum corripit,
Et tremebunda gladium, dorſo recondens diſlecat.
Hiant aperta viſcera, amore Chriſti fervida,
Atque in revulſis renibus dant ſigna continentiæ

D AUCTORE G. H.

§. III. *De tranſlatione Corporis, & variis Reliquiis S. Zoili.*

15 *Quamquam promittat Henſchenius ſuprà, ad* XVII *Novembris agendum* de Tranſlatione SS. Aciſcli & Zoili (*addere potuerat &* plurium aliorum) *facta anno* MDLXXV; *videns tamen in illa Oſſium indiſcretorum, nunc inventorum, confuſione nihil eſſe, quod* Zoîlum *magis quam* Aciſclum *alioſque ſuprà nominatos tangat; non omiſit mihi notare, propius huc pertinere longe antiquiorem tranſlationem corporis ad monaſterium ipſius* S. Zoili *nomine inſignitum, cujus hiſtoriam eſſem inventurus lib.* 10 *Ambroſii Morales tom.* 1 *p.* 366 ℣. *Ibi ille, Chronicæ Generalis Hiſpaniarum à Floriano Docampo ad ſextum uſque deductæ Continuator, cap.* 15 *agens de poſteris Veremundi Regis, ex Ruderico Toletano & Luca Tudenſi, cum ex his dixiſſet, quod Regis illius proneptis* Comitiſſa Taraſia, *Comitis Gomezii uxor*, cum eſſet Domina Carrionis, *in campeſtri Regni Legionenſis tractu*, ibi eccleſiam S. Zoîli ædificavit. Nihil, *inquit*, amplius dicunt Scriptores iſti: ſed Monachi inſignis illius monaſterii, quod eſt Ordinis Benedictini, habent chartam, qua docent, quomodo Ferdinandus Comes Carrionis, filius Taraſiæ, tranſtulit illuc corpus ſancti Martyris, unà cum corpore S. Felicis, alterius Martyris, æque Cordubæ paſſi, ſed tempore Maurorum (*quo de egimus* XIV *Junii*). Obiit autem Comes Ferdinandus, *quemadmodum ex ejus ibi ſepultura liquet*, XIV Martii anno Domini MLXXXIII; unde apparet, non multis annis antea fuiſſe factam tranſlationem ſacri illius corporis. Ex monumentis vero loci habetur, quod cum Eques iſte annis aliquot moratus eſſet apud Maurorum Cordubenſium Regem, militando ei contra inimicos ſuos; pro fideli obſequio aliud nihil mercedis petierit, quam corpus ſanctum; & ſic ipſum Carrionem adduxerit ad monaſterium, quod deinde ſumpſit nomen à S. Zoîlo, cum ab initio diceretur S. Joannis Baptiſtæ, ſicut ex ipſorum Fundatorum ſcripturis liquet. Poſteri illorum, in ſuis ipſi monaſterio factis donationibus, illud appellant SS. Zoîli & Felicis, uti etiam Hiſtoria Compoſtelana, ſcripta ante quadringentos annos (*nunc quingentos & amplius numeraremus*). Sunt autem prædicta duo corpora in duabus arcis argenteis, perquam vetuſtis, intra loculos tabulæ, ſupra majus altare poſitæ, maxima cum veneratione: ubi Monachi ſervant multa grandiaque miracula, per duos iſtos Sanctos patrata.

D. P. *Fundato à Comitiſſa Taraſia monaſterio Carrionenſi,*

E

filius ejus Ferdinandus ante annũ 1083

F

transfert eo corpus Sancti,

pluribus ibi miraculis clarũ

16 *Hoc ubi legi, nolui occaſioni deeſſe, quam offerebat contracta mihi feliciter amicitia cum R. P. Joſepho Perezio, Monacho S. Facundi, ſacrarumque Litterarum in Salmantina Academia Profeſſore ordinario, inita per ejus Diſſertationes Eccleſiaſticas (unde libens profiteor multa me dediciſſe de*

A AUCTORE G. H.

de Benedictinorum Monasteriorum in Hispania antiquitatibus hactenus ignota) & oblatum humaniter obsequium requisivi ad obtinenda prædicta miracula, cujus diligentia dum fructum eo jam mortuo frustra expecto, cetera ex Morali accipe. Extat Cordubæ prope ecclesiam Parochialem S. Michaëlis, domus antiqua, cujus ab immemorabili tempore magna est in populo veneratio, cum puteo & memoria Sancti. Devotionis hujus causas varii varias afferunt. Quidam enim ipsius S. Zoîli domum fuisse affirmant: alii istic martyrio affectum; ipsiusque renes, exectos à corpore, in eum, qui ibi est, puteum fuisse conjectos. Quidquid sit; aqua ista religiose sumitur contra renum hepatisque dolores, à quibus liberati multi Deo gratias referunt. Paucis vero abhinc annis ejusmodi devotio novum vigorem sumpsit, erectione confraternitatis honoratæ in ipsa S. Michaëlis ecclesia, sub titulo S. Zoîli, cujus ibidem structum est sumptuosum sacellum.

uti & puteus Sancti Cordubæ.

Ea civitas anno 1600 *Reliquias, Carrione petiit,*

B

17 *P. Martinus de Roa, postquam prædicta omnia transcripsisset in suo Flos-Sanctorum Cordubensium anni* MDCXV, *addit sequentia:* Anno MDC nuper præterito, egit civitas Cordubensis cum Ordinis totius Benedictini in Hispaniis Generali, Fr. Joanne de Arcubus; & cum Abbate S. Zoîli Carrionensis, Fr. Placido de Osca; ut nobis gratificarentur, communicando partem aliquam ejus, quod apud ipsos est, corporis. Quamquam enim nihil dubitaremus de veritate earum, quæ ad S. Petri servantur Reliquiarum; tamen videbantur non posse, indistinctæ ab aliis aliorum Sanctorum, cultu tam speciali honorari quam mereantur. Hac occasione visitavit Generalis prædictum monasterium: & aperuit arcam, & (sicut Cordubam desuper scripta epistola continet) summa cum animi voluptate vidit sacra Sancti istius ossa, cum indusio sanguine tincto, toga & cingulo, omniumque testimonium in charta pergamena, *cujus originarium tenorem, una cum integra ipsius Generalis Epistola hic apponerem, si nancisci potuissem; aque ac litteras patentes Abbatis ac Monachorum rite signatas, quibus profitentur,* ægre inductos se, ut ex sancto corpore, annos fere sexcentos possessio, paterentur aliquam particulam tolli.

18 Fr. Alfonsus Barrantes, ejusdem Ordinis Religiosus, & nunc, *inquit Martinus*, ipsius Generalis, cujus diligentiæ debemus obtentam Carrione Reliquiam; inter alia eodem anno scripta, XXIX Septembris, dicit nunc demum securum se esse de possessione tam grandis thesauri, totius scilicet Corporis, vestis atque tumbæ sanguine tinctæ. Verumtamen Cor-

C *non est tamen prorsus integrum corpus,*

poris istius integritati non pauca deesse, dubitabit nemo, qui aliquam notitiam habet monumentorum veterum. Constat enim S. Eulogium Martyrem, à Willisindo, Pampilonensis Sedis Episcopo rogatum, ut Cordubam reversus ipsi dirigeret Reliquias S. Zoili Martyris, & hoc munere Pampilonenses populos illustraret; illico se satisfacere petitioni respondisse, & ejus rei debitorem se in veritate promisisse; deinde datis XVII Kal. Decembris Æra DCCCLXXXIX, id est anno Christi DCCCLI, per Galindum Eniconis, virum illustrem, ad propria remeantem, præfati Martyris Reliquias destinasse; sed & S. Acisculi, quas non postulaverat, transmisisse, ut sponsionis suæ votum feliciter adimpleret, eorum beatæ memoriæ construendo basilicam. Imo in Eremitorio S. Jacobi de Via dicto, apud Medinam Sidoniam, vidi ipse lapidem sic sculptum: Hic sunt Reliquiarum conditæ ..... Stephani, Juliani, Felicis, Justi, Pastoris, Fructuosi, Augunii, Eulogii, Acisculi, Romani, Martini, Quirisci, & Zoili Martyrum. Dedicata hæc basilica XVII Kal. Januarias, anno II Pontificatus Pimeni. Æra DCLXVIII.

D

cum an. 851 *aliquid Pampelonæ missum*

& antea an. 630 *Medinæ Sidoniæ repositum sit.*

E

19 *Hactenus Roa: qui deinde narrat, quomodo ipsemet deputatus fuerit à Civitate Cordubensi Carrionem, ut desideratas Reliquias acciperet, una cum authentico exemplo scripturæ in pergameno, repertæ intra arcam.* Verum placuit divinæ Majestati, *inquit*, ipso quo iturus eram anno MDCII civitatem hanc nostram, uti & plures in Bætica alias, affligere pestilentiâ. Successit deinde mors sancti Episcopi nostri D. Francisci Reinosi, in bonum Ecclesiæ suæ zelosissimi; qui desiderium civitatis prædictum fovebat, atque ita suspensa mansit executio consilii tam laudabilis. *Sic ille: neque hactenus didici quidquam postea actum esse. Ipse vero addit, non solum sedandis renum doloribus, sed etiam tertianis febribus pellendis, utilissimum remedium haberi haustam ex puteo prælaudato aquam.* Et ego ipse, *inquit*, unus ex illis sum, qui aquæ hausti jungentes votum de visitanda ipsius Sancti capella vel sepulcro, eumdem favorem experti sunt. Invocato enim simili in necessitate sancti Martyris patrocinio, tunc cum minime id sperabant medici, tertiana & dolore liberatus fui. Cumque paucis diebus post, alium eodem infirmitate detentum viderem, suasi, ut ad Sanctum devote recurreret, & sumptam de puteo aquam biberet cum voto curandi Missam in ipsius capella: quo facto, liberatum similiter se testatus est, simulque ivimus ad sepulcrum, vota nostra impleturi.

Cur promissa Cordubensibus particula necdum perlata sit.

F

DE S. ANECTO SEU ANICETO,

MARTYRE CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA.

D. P.

Acta ex Græcorum Menæis & Maximo Cytheræo.

SUB DIOC.

Nominis diversa scriptio in editis,

AMbiguum Martyris hujus nomen faciunt, hinc Collector Menæorum Venetiis excusorum, eumque secutus Sirletus, & Sirletum Baronius Anectum scribendo; inde Maximus Cytherorum Episcopus in Vitis Sanctorum in hodiernam Græcam linguam (quam Romanam dicunt) translatis de veteri Græca, ex similibus ambo Mss. Synaxariis, sed in nomine diversis, quod Anicetum *scribi Maximus iste invenit. Nec est unde statuam, quid potius sit tenendum; cum in nullis, quæ plurima vidi, Synaxariis aliis Sanctum istum repererim, adeoque ex pluralitate codicum facere conjecturam non possim. In Menæis Distichon elogio præfigitur, priori lectioni inhærens.*

Οὐκ ἐῶ ἀνεκτὸν Ἀνέκτῳ, μὴ σέβειν
Τὸν δὶα Χριστὸν θάνατον μέχρι τέλους.

Non

A Non erat Anecto tolerabile, propter Chriſtum Tormenta mortis ferre non uſque ad finem.

Paſſio diu poſt ſcripta,

2 *Tormenta illa, longe plura quam paſſim ſolent in genuinis Martyrum Actis reperiri cum iteratis Angeli apparitionibus, alibi riariſſimis, vereri me faciunt, ne ſicut in Actis S. Georgii aliiſque ſequioris notæ, ſic in his quoque plurimum luſerit ſcribentis ingenium, Præſidialium Actorum ductu ac luce deſtitutum; cui plus curæ fuerit admirationem ciere, quam fidem mereri non niſi certo comperta ſcribendo. Græcum prius, deinde & Latinum textum accipe: cumque* Urbanum Præſidem *legeris carnificinæ iſtius auctorem, diſcerne utrum ſuſpicari malis, nomen inſigni crudelitate diffamatum, eſſe mutuo acceptum ex Euſebio, qui libro de Martyribus Palæſtinæ ſub Maximino Diocletiani & Maximiani ſucceſſore cap. 7, immanitatem illius, tunc Palæſtinæ Præſidis, fuſe deſcribit, dignamque mercedem relatam ab eodemmet, cui ut placeret, ita ſævierat, exitumque inglorium; an vero, cum Baronio & Collegis Romani Martyrologii reformatoribus, pro* Cæſarea Cappadociæ, *quam concorditer habent Auctor Menæorum & Maximus Cytherorum Epiſcopus; ſubſtituere* Cæſaream Palæſtinæ, *quam legere hic ſuaderet nomen* Urbani. *Mihi propius factum videtur, ut notum pro ignoto tyranno ſubſtituerit aliquis (id enim frequentiſſimum eſt in Paſſionibus diu poſt ſcriptis) quam ut erraverit in nominanda Provincia is, cui non videtur cauſa alia ſcribendi fuiſſe, quam deſiderium iis gratificandi, apud quos* S. Anectus *ſeu* Anicetus *mortem pro Chriſto paſſus populari traditione celebrabatur, originariis Actis nullis extantibus. Græca ſic ſonant.*

adſcribitur Cæſareæ Cappadociæ & Urbano Præſidi,

B

in alterutro corrigenda.

Illius epitome ex Menæis,

3 Οὗτος ὢν ἐπὶ τ βασιλείας Διοκλητιανῦ, κ Οὐρβανῦ Ἡγεμόν Καισαρείας τ Καππαδοκίας. Διὰ ὃν τὸ τοὺς Χριστιανὸς διδάσκειν, κ φρονεῖν μὴ σκυλεύεσθ τοῖς δεινοῖς, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὲρ τ ἀληθείας ἀντέχεσθ κ ὑπεραποθνήσκειν τ εὐσεβείας, ἁλωθεὶς τῷ Ἡγεμόνι, συλλαμβάνεται. Καὶ πρῶτον μὲν φραγέλλται· ἔπειτα φλογὰς τῷ Ἡγεμόνι, θυσίαν προσενεγκεῖν τοῖς εἰδώλοις ἀναγκάζεται· ὁ δὲ διʼ εὐχῆς τὰ εἴδωλα κατέβαλε. Τείνεται ὕν ἐκ τεσσάρων, κ βάκλοις ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν τύπτεται· εἶτα κρεμᾶται ἐπὶ ξύλε, καὶ ξυρῷ τὰς δακτύλους τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἀφαιρεῖται, κ σιδηροῖς ὄνυξιν ἅπαν τὸ σῶμα καταξαίνεται. Ἐπιφανεία δὲ θεία Ἀγγέλε ὑπεράνω τῶν βασάνων γενόμεν, ὑγιὴς ἀπεκατέστη. Ἀλλὰ κ αὖθις ἐ ξύλε κατενεχθεὶς, τρυπᾶται τὰς ἀστραγάλας περόναις σιδηραῖς, κ τήγανον πυρωθὲν δέχεται κ τὰ σφθος, κ ἐν βόθρῳ σιδηρῷ πυρωθέντι λίαν κατεσθῆναι κελεύεται, κ σβλαις σιδηραῖς περπυρακτωμέναις τὰς πόδας διατιτρώσκεται, κ τῇ εἱρκτῇ ἀπορρίπτεται. Καὶ αὖθις Ἄγγελ αὐτῷ ἐπιφανεὶς, τῶν δεσμῶν ἀπαλλάττει κ ἀνακτᾶται· διὸ κ πολλοὶ τῶν θεασαμένων αὐτὸν ὅτως ὑγιῆ, φοιτῶντες πρὸς αὐτὸν ἐβαπτίζοντο, κ νοσημάτων ὧν εἶχον, ἀπηλλάττοντο. Μετὰ ταῦτα ἐξαρτᾶται τὰς πόδας κ τὰς χεῖρας λίθοις βαριτάτοις, καὶ ξύλῳ ὀρθίῳ μετεωρίζεται ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις· εἶθʼ ὅτω τῷ γαστρὶ τύπτεται βάκλοις, κ λαμπάσι πυρὸς καταφλέγεται, κ λίβητι καχλάζοντι ἐμβάλλεται· εἰς τὸ σῶμα μόλυβδον δέχεται, καὶ κασίδα πειρωθεῖσαν σφοδρῶς τῇ κεφαλῇ ἐπιτίθεται, κ εἰς κάμινον πυρὸς ἐμβάλλεται. Ἀλωβήτ ὑ τῶν ἁπάντων διαφυλαχθεὶς, πολλὰς τῶν ἀπίστων ἐπὶ τῷ εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπεσπάσατο, οἱ κ τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. Ὁ δὲ Ἅγι δυσὶ λώροις ἀπὸ τ τραχήλ ἄχρι πτέρνης ἀποδαρεὶς· ὧν τ ἕνα λαβὼν τῇ δικάζοντ ὄψει ἠκόντησε· δι᾽ ὃ κ τῷ κεφαλῷ ἀπετμήθη, χάλαχι ἀντὶ αἵματ τῆς τομῆς ἐξελθόντ, κ [ὃ Ἁγίᾳ] πᾶς οἰκέας χερσὶ τῷ κεφαλῷ αὐτ ἀπολαβόντ, κ ἐπὶ δύο σημείων περιπατήσαντ, εἰς δόξαν κ αἶνον τ ἀληθιν Χριστ τ Θε ἡμῶν.

C

D

AUCTORE D. P.

4 Hic fuit ſub imperio Diocletiani, Urbano Cæſareæ in Cappadocia Præſide: & quia Chriſtianos docere, atque ne in afflictionibus deficerent, hortari delatus fuit Præſidi, comprehenſus eſt: ac primùm quidem carceri traditus, deinde coram Præſide conſtitutus, compellebatur ſacrificium idolis offerre, quæ ille cum oratione dejeciſſet, ad quatuor palos extenſus, verberatus eſt baculis à militibus decem; deinde elevato in equuleum manuum pedumque digiti novacula abſcinduntur, totum corpus ferreis unguibus lancinatur. Verum apparente ipſi ſancto Angelo, omnibus tormentis ſuperior ſanuſque adſtitit. Iterum nihilominus in lignum ſublato terebris ferreis perforantur calcanei, & candens ſartago imponitur pectori, & in ferreo puteo vehementer ignito, ſtare Sanctus jubetur, ferreiſque ſubulis ſimiliter ignitis pedes ei tenebrantur, atque ſic demum Martyr in cuſtodiam retruditur. Rurſus autem Angelus ibi apparens, à vinculis ſolutum recreavit: unde factum, ut multi conſpicati illum ita repente ſanum, baptiſmatis causâ eum accederent; & ab iis quibus tenebantur infirmitatibus liberati, diſcederent. Poſtea rurſum ſublatus, cum graviſſimis ad pedes lapidibus, recto in ligno ſublimis pependit, totis tribus diebus. Ventrem deinde baculis cæſus, accenſis lampadibus uſtulatur, & lebeti bullienti immergitur. Plumbum quoque liquefactum ore ſuſcepit, & galeam valde ignitam capite tulit, & fornacem ignis ſubiit. Cumque etiam ex his omnibus illibatus evaſiſſet, multos infidelium pertraxit ad Chriſti fidem: quibus mox capita abſciſſa ſunt. Sancto denique lora duo à cervice ad calces detracta ſunt; quorum unum cum manu arreptum judici in faciem projeciſſet, capite plexus eſt. Tum vero ex cæſo collo lac pro ſanguine effluxit; erectuſque truncus, ſumpto in manibus capite, per duo ſtadia ambulavit; ad laudem & gloriam Chriſti veri Dei noſtri.

E

propter multitudinem tormentorum

& miraculorum, merito ſuſpecta,

F

5 *Poteſtne in aliqua alicujus Martyris paſſione legi tam ſingulare & atrox quidpiam, quod huc adductum non fuerit? Unum igitur ſolum hic habere nos putabimus, in* Cappadocia *paſſum fuiſſe Martyrem: quanta vel à quo incertum eſſe opinabimur, imo etiam quando. Quanti autem facienda ſint, quæ hinc Sirletus in ſuum Menologium retulit, ac porro in Romanum Martyrologium tranſierunt, æſtimet Lector. Optandum ſane fuerat, ut illius Reformatoribus ea Græcorum Synaxariorum copia adfuiſſet, quantâ opus erat ad delectum prudentem faciendum, certaque ab incertis diſcernenda.*

quæ melius abeſſent à Rom. Martyrologio.

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

CRISPO VEL CRISPINO PRESBYT. CRISPINIANO CLERICO, ET BENEDICTA VIRGINE.

SYLLOGE HISTORICA.

D. P. **Ex Actis SS. Joannis & Pauli, ac Martyrologio S. Hieronymi.**

AN. CCC-LXII. *A Sanctis ad Martyrium se parantibus accersiti.*

B

EX veteri Ms. Corbejensi edita superiori die Passio sanctorum Joannis & Pauli, *aliquam horum Martyrum notitiam nobis dedit, quam hic placet integram proferre, ex Ms. nostro membraneo, quod olim Valcellensis monasterii fuit, quodque ne ad typographicos usus in officina Plantiniana discerperetur, redemimus, continens Acta Sanctorum Maji & Junii. In utroque dicitur, quod* sancti Joannes & Paulus, *scientes, post decem dies, aut abnegandum sibi Christi cultum, aut moriendum esse*; miserunt & rogaverunt ad se venire Crispum Presbyterum, & Crispinianum Clericum, & Benedictam venerabilem feminam, quibus narraverunt omnia quæ gesta erant, & obtulerunt sacrificia in domo sua; *nec dubium, quin per eosdem erogaverint facultates suas. Decimo autem die transacto, quo essent Sancti agonem suum consummaturi*, audito beatus Presbyter Crispus, quia constricti essent intra domum suam Joannes & Paulus; venit ad eos cum Crispiniano & Benedicta, ut eos confortarent. Qui cum venissent, non sunt permissi introire, aut videre, aut loqui. *Ipsis autem ibidem clam necatis*, B. Crispus Presbyter, & Crispinianus, & Benedicta lamentabantur in domo sua, & orabant quotidie, & non cessabant lacrymæ ab oculis eorum, die noctuque; poscentes, ut aliquod signum Dominus Jesus Christus ostenderet eis de sanctis Martyribus, ubi fuissent sepulti: & manifestavit illis Deus, juxta desiderium eorum. *Ita in majori nostro membraneo legitur, haud paulo distinctius quam in Corbejensi, reliqua autem prænominatorum Martyrum passio, in Corbejensi prætermissa, sic in eodem nostro membraneo extenditur.*

post distributa eorum bona,

petunt doceri divinitus locum ubi sepulti;

C

2 Tunc Julianus (*Juliani fortassis Imperatoris avunculus, aut alius quivis tyranni minister, Domini sui nomen hic perperam substinens*) tunc, *inquam, qualiscumque* Julianus, jussit eos teneri & ante conspectum suum præsentari. Qui cum præsentati fuissent, dixit ad eos Julianus: Dicite ex ore vestro, quo nomine vocamini? Tunc applicatus Crispinus (*sic enim, non* Crispus, *in hoc Ms. legitur, ubi præcedentia de illis tribus non habentur*) dixit; Crispinus dicor. Julianus dixit: Quo honore fungeris? Respondit B. Crispinus dicens; Peccator Presbyter. Julianus dixit: Immolate diis, & sacrificate: sin autem, sciatis acerrima tormenta in vobis expendi, si non sacrificaveritis diis. Tunc B. Crispinus Presbyter dixit; Ego semper sacrificium offero Domino Deo meo Jesu Christo die noctuque: nam idolis tuis ego numquam sacrifico. Tunc Julianus iratus amoveri fecit Crispinum, & applicari Crispinianum. Dicit ad eum Julianus: Dic nobis & tu nomen tuum. Respondit, Crispinianus dicor, servus servorum Christi. Julianus dixit: Quo honore & tu fungeris? Edicito. Crispinianus respondit; Clericus sum. Dicit ei Julianus: Sacrificate diis, ut amicos meos habeam vos. Respondit B. Crispinianus dicens: Numquam bene tibi sit, miser. Nos autem Dominum nostrum Jesum Christum adoramus: nam idolis tuis numquam sacrificamus. Tunc Julianus & hunc amoveri fecit, & admoveri Benedictam: cui & dixit: Dic nobis & tu nomen tuum. Respondit: Benedicta dicor peccatrix. Julianus dixit: Sacrifica diis, & accipe maritum. Tunc B. Benedicta exclamavit voce magna, dicens; Christiana sum ego, & Christum habeo sponsum: deos autem tuos, acsi lutum quod pedibus calcatur, abjicio. *Hactenus noster codex, pergit porro Corbejensis cum illo.*

fidem confitentur,

3 Tunc iratus Julianus jussit eos capitalem subire sententiam, & corpora eorum canibus derelinqui. Tunc occulte noctu rapuerunt corpora eorum Joannes Presbyter & Pimeneus Presbyter, & Fabianus vir illustris ex prætorio urbis; sepelieruntque eos in domo Joannis & Pauli, non longe ab ipsis, v Kalendas Julias. *Videntur autem nobis esse iidem, à quibus hunc diem ordiuntur omnia Hieronymiani Martyrologii apographa, de quibus suprà, ideoque eos ab istic pariter nominatis* Felice *atque* Spinella *distinximus. Quod* S. Benedictam *attinet*, Virginem *dixi; quia ad nuptias invitata*, sponsum Christum *habere se respondit; superius autem* Venerabilem feminam *dici censeo, propter ætatem, qua juventutem prætergressa fuerit, necdum tamen inepta conjugio, si virum suscipere animus esset. Siquis tamen malit credere, ipsam florentis ætatis ac formæ* viduam *defuncto marito fuisse, quando hæc acta sunt; per me licet, ut* Matronæ *titulum ei appingat.*

& capite plectuntur 27 Junii.

F

Benedicta. Virgo an Vidua?

DE

A D

DE SANCTO DEODATO

EPISCOPO NOLÆ IN CAMPANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Sancti Vita poſt tranſlationem corporis ſcripta, deque ordine deceſſorum ac ſucceſſorum ejus reformando. D. P.

AN. CCCC-LXXIII.

Vitæ compendia ex Mss.

NOva Topographia in Romanum Martyrologium, anno MDCIX Venetiis edita à Philippo Ferrario, prima quod ſciam fuit in dilatanda hujus Sancti per orbem Chriſtianum notitia, quæ Nola & Benevento, inſignibus duabus Neapolitani Regni urbibus, eatenus continebatur. Ibi enim ſub nomine Nolæ, allegatis eccleſiæ Beneventanæ tabulis, ad XXVII Junii, ponitur Deodatus Ep. S. Paulini diſcipulus. Idem deinde Ferrarius, edito poſt

B quadriennium Catalogo Sanctorum Italiæ, ſub ejuſdem diei notâ, ex monumentis prædictæ Eccleſiæ, inſeruit epitomen quamdam Vitæ: quâ citatâ Deodatum inſcripſit Natalibus ſanctorum Canonicorum, editis anno MDCXXII, Conſtantinus Ghinius, addens quod hac die feliciter animam Deo reddidit anno circiter CCCCLI, quod apud Ferrarium non invenit. Similem Ferrarianæ epitomen Vitæ anno MDCXXXV edidit Marius de Vipera, Archidiaconus Beneventanus, in Catalogo Sanctorum, quos Eccleſia Beneventana Duplici ac Semiduplici celebrat ritu, idque ex Bibliotheca Beneventana, in Ms. Codice de geſtis Sanctorum part. I ſignata num. 167 pag. 149 Eſt autem veroſimiliter ab illo diverſus Ms. Codex Longobardicus Monialium S. Victorini de Benevento, unde Ughellus Ital. ſacræ tom. 8 ſub annum MDCLXII eruit Paſſionem SS. MM. Felicitatis & Filiorum, à Mombritiana ſatis diverſam, nobiſque futuram uſui X Julii; nec non Vitam & Acta quæ mox hic dabimus, S. Deodati Nolani, cujus corpus extat Beneventi.

ipſa integra apud Ughellum

2 Tempus quo Vita hæc, ſi non ſcripta primum, ſaltem in codicem prædictum tranſcripta fuit, ſatis patenter colligitur ex his ad finem verbis: Multa

C *tranſcripta anno* 1117, Deus operari dignatus eſt ad ejus interceſſionem miracula, ut & nos hodie Deo dante fieri cernimus, & ſummus vir Apoſtolicus Paſchalis fere quotidie ad ejus ſepulcrum fundere preces non deſiſtit: nempe cum hic anno MCXVII Beneventi Synodum celebravit menſe Aprilis, ut auctor eſt Franco Beneventanus, uſque ad annum XL ejuſdem ſeculi ſuum Chronicon pertexens. Ad hunc autem locum Camillus Peregrinus oſtendit, litteras, quas Patriarchæ Hieroſolymitano Benevento Paſchalis ſcripſit, à XV Kal. Aprilis uſque ad VII Idus Auguſti, datas fuiſſe, non anno XV (ut vult Tyrius ſibi ipſi contrarius) ſed XVII; adeoque totis fere IV menſibus eo anno Beneventi Pontificem fuiſſe. Et hac forſitan causâ reſcripta cum iſto additamento ſit Vita; abſque ſpeciali recenſitione miraculorum, in quibus illud narratur, inquit Ferrarius, quod cum eccleſia incendio cremaretur, ædituo ad S. Deodati tumulum orante, ignis mirabiliter, ad columbæ apparitionem, extinctus eſt; cumque Miles quidam (nomen illi Richardus) eccleſiæ illius bona occupaſſet, ex S. Deodati minaci apparitione perterritus, omnia reſtituit: quæ utrum ante vel poſt tempus Paſchalis Papæ ſic ſcripta ſint, ex utriuſque Codicis collatione diſcerni forte poterit; interim optarem accipere integrum eum quoque textum, in quo miracula adſunt, cum alio fortaſſis Prologo.

ſed ſine miraculis, quæ optantur.

3 In eo quem nos ſequimur codice, dicitur Tranſlatio Nolâ Beneventum, facta tempore religioſiſſimi Beneventanæ urbis Principis Sichardi. Tenuit hic Principatum urbis vix ſex annis, ut conſtat ex Chronico Erckenberti ſcriptoris coævi, ex Sichardi ſcelera narrantis, quibus haud ſane meruit Religioſiſſimus dici; ſed crudeliter trucidari; quod anno DCCCXXXIX factum, in Additionibus marginalibus colligit ejuſdem Chronici editor Camillus prælaudatus. Vipera eamdem Tranſlationem factam ſcribit, ipſomet anno à partu Virginis DCCCXXXIX, Gregorio Papa IV, ac Urſo Electo Beneventanæ Eccleſiæ. Electus fuit Gregorius anno DCCCXXVIII, Urſus circa annum DCCCXXXIII, & ultra prædictum annum XXXIX diu ſedit uterque. Exiſtimo autem Nolanam urbem ea tempeſtate everſam fere jacuiſſe, ſub poteſtate Longobardorum: nam & S. Paulini corpus, eadem fere tempeſtate, putatur Beneventum fuiſſe delatum, unde poſtea Romam tranſierit. Idem de Frequentina civitate dixerim, unde prædictus Urſus etiam corpus S. Marciani, Epiſcopi ejus urbis, tranſtulit; & in ipſa, ubi Caput S. Bartholomæi collocarat, Eccleſia metropolitana depoſuit, colendum XIV Julii, inquit Ferrarius, licet obierit XVIII Kal. ejuſdem. Hinc mihi ſuſpicio naſcitur S. Deodato dicatum diem iſtum eſſe, non quia tunc obierit (hoc enim in Vita non dicitur) ſed quia tunc Beneventum ſit tranſlatus.

Tranſlatio Nolâ Beneventum fuit corpus an. 839,

cum Nola tunc forte deſtructa jaceret.

4 Primum dubium, de ſtatu Nolanæ urbis ſeculo IX ſub Longobardis, reſolveret nobis fortaſſis Ambroſius Leo; ſi ipſius libri, anno 1614 Venetiis excuſi de Nola patria, ad manum forent: ſecundum expediret Epitaphium Sancti, ſi integrum haberetur. Sed & de hoc, quod Andreas Ferrarius, Eccleſiæ Nolanæ Canonicus Theſaurarius edidit Neapoli anno 1644, in libello cui titulus Cœmeterium Nolanum pag. 110, ambigit Ughellus, an Epiſcopi ſit: ſic enim legitur ad manum dexteram ejus capellæ, quæ Sancta Sanctorum Nolæ dicitur, in eccleſia majori, ad eam conchâm quæ ſepulcrum continet: Adeodatus indignus Archipresbyter Sanct. Nol. Eccl. requieſcit hic. Verum ſicut ſe indignus, ſatis indicat, ita adhuc viventem curaviſſe de ſeipſo ſcribi, ex Chriſtiana humilitate; reliquo lapide vacuo relicto, ut poſtea adſcriberetur tempus vitæ ac mortis: ſic nihil prohibet credere, eumdem de quo hic agimus S. Deodatum ſibi monumentum iſtud curaviſſe fieri, cum eſſet adhuc Presbyter: cui poſtea Epiſcopo defuncto epitaphium pertexturi, quidam religioni duxerint ſibi expungere verba, ante Epiſcopatum tanto prius juſſa ſculpi, ac fortaſſis à moriente prohibita immutari; ea tamen addiderint, quæ Epiſcopum fuiſſe declararent, ſic enim porro ſculpi fecerunt, cum inſigni defuncti elogio.

E

F *Videtur Sanctus adhuc Archipresb. ſibi ipſe poſuiſſe cœnotaphium,*

quod, poſt ejus, deinde Epiſcopi, mortem.

5 Dilectus à Deo & hominibus in Sacerdo-

A tium (*quo Episcopatum, non Archipresbyteratum intelligi, dubitare vix possim*) erat enim in sermone verax, in judicio justus, in commisso fidelis; omnia in se habuit quæ Christus amavit, fidem, caritatem & cetera: dulcis & benesuadus in verbis suis: semper adduxit munera copiosa, quando ingressus est in San. Felicem: tempore quo nullus fuit pretiosio illo (*puto integre* pretiosior *legendum*) S. (*sanctus*) Sacerdos vixit cunctis diebus vitæ suæ, ante ordinationem .... (*quæ desiderantur: cum autem adhuc essent integra, videntur inde in Vitam num. 5. translata, & sic porro legi posse*) ante ordinationem in Presbyterum annis XXX, XX post Ordinationem; in Episcopatu XXX, à nativitate LXXX. *Neque hic finem puto fuisse Epitaphii, sed ex more additum diem & annum depositionis. Diem ego non divino; si fuit alius à* V Kal. Julii. *Annum sic conjecto signatum fuisse*; CONS. LEONE AUG. V. *Hic enim solus anno* CCCCLXXIII *Consulatum tenuit & Fastis inscriptus est. Nolani quidem Beneventanique scriptores mortuum* Adeodatum *statuunt anno* CCCCLXI, *sed communi errore decepti, quo immediate successisse ipsum putaverunt S. Paulino hujus nominis primo, quem solum videntur noviſse, & quem constat an.* CCCCXXXI *obiisse. Ignorabant scilicet Paulinum Juniorem, quem nunc demum agnoscimus immediatum successorem usque ad annum* CCCCXLII, *juxta illius epitaphium quo dicitur depositus* IIII *Idus Septembris Fl. Dioscoro viro Clarissimo. Hic enim est Dioscorus Eudoxius solus ordinarius Consul anno Christi* CCCCXLII. *Isto ergo anno Paulino Juniori succesſerit* S. Deodatus *in Episcopatu, eatenus tantum Archipresbyter. Correctionis istius necessitatem certam nobis facit* Valentiniani (*utique* III) Imperatoris *ætas; qui anno* CCCCIX *natus, moriente Paulino I, solum erat undennis; & tamen de illo Imperatore legitur num. 2, 3, 4, quod* biennio, *antequam* Deodatus *Episcopus ordinaretur, eum ad se accersitum carcere ac dein exilio mulctarit; sed mox absolutum exorarit, ut sibi filiam à dæmone liberaret. At si anno circiter* CCCCXL *res acta dicitur, annos* XXI *tunc natus Valentinianus, & anno* XXXVII *istius seculi conjunctus cum Eudoxia Theodosii junioris filia, duas ex ea filias suscepit; Eudoxiam & Placidiam; quarum saltem primam tunc natam fuisse oportet; quippe quam anno* CCCCLV *Hunnericus Wandalus, captâ Româ, sibi uxorem sumpsit.*

6 *Sit ergo Deodatus anno* CCCCXLII *ordinatus Episcopus, jam inde ab anno* CCCCXXII *consecratus à Paulino I Presbyter; sub ejus autem successore, uno aut pluribus, eo munere functus, usque ad annum* LXXIII *istius seculi vitam propagarit: tunc ei succesisse potuit* S. Felix *junior, ad cujus tumulum hæc verba leguntur in præcitato Cœmeterio.* DEP. SANC. FELICIS EPISC. V. ID. FEBRS. POS. CONS. FAUS. FL. V.C. *id est*, Depositio S. Felicis Episcopi, V Idus Februarias, post Consulatum Fausti Flavii viri clarissimi, *id est anno* CCCCLXXXIV.

sed fine mutilum, & ex conjectura integrandũ.

Male creditur successor S. Paulini senioris immediatus;

qui primũ potuit fuisse ordinatus circa 442,

adeoque obiit circa an. 473,

quando ei succesſerit Felix II, an. 484 *defunctus.*

VITA

Ex editione Ughelli tom. VIII.

S. Paulini Archipresbyter,

1 IN tam magno mysterio, in tam admirabili Sacramento, quis valeat linguam compescere, ita ut B. Deodati Nolanæ urbis Archiepresbyteri vitam meritaque eximia, ad fidelium ædificationem non referat? Fuit hic Archiepresbyter tempore Paulini, Nolanensis urbis Episcopi: qui cum normam Magistri omnimodo sequi studeret, ad perfectionis culmen brevi itinere pervenit. Ingressus itaque B. Martyris *a* Felicis ecclesiam, acervos divinorum charismatum consecutus est: erat siquidem nomine jam Deodatus; sed multo illustrior fuit gestis, & vitâ mirificus. Spiritus namque Dei oculos mentis ejus imprimis aperuit, ita ut quæ non viderat, sciret; & quæ viderat, ultro adaperiret: sicque prophetico spiritu ante omnia præcelluit. Ex quo factum est, ut omnium Presbyterorum & Clericorum consensu, totius Ecclesiæ Nolanæ administratio, in redditibus exigendis ac dispensandis [ei] committeretur: & sic quodammodo Episcopus erat. Ad ipsum namque pro consilio concurrebat multitudo; pro subventione, egenorum viduarumque non spernenda copia assidue advolabat, quibus omnibus benigne verbo & pecunia succurrebat: unde non immerito à B. Paulino, Nolanensi tunc Episcopo, & populo universo diligebatur.

a

mire cunctis probatur:

2 At humani generis hostis, qui semitas Deum timentium offendiculis sæpe obversat & respergit, callida fraude perfecit, ut nonnulli iniquitatis viri eum omnino vexare inceperint; & apud *b* Valentinianum, tunc temporis Romani Imperii gubernacula tenentem, accusaverint, quod non bene circa res Nolanensis Ecclesiæ se gereret, sed pro arbitrio & ad proprium usum multa bona destinaret. Quod Imperator ubi rescivit, ea qua erat in ministros Ecclesiæ cupiditate dominandi excitatus, ad se Deodatum, Nolanensis ecclesiæ Archipresbyterum, jussit adduci: cui dixit: Nisi ad illa, quæ adversum te multorum testimonio comprobantur, satisfeceris, scias indignationem nostram omnino te incursurum; & pœnas, quas pro talibus delictis mereris, absque dubio subiturum. Cui respondit Deodatus: Absit, ô Imperator, quod ego vel contra Imperii tui statum aliquid sim molitus, vel quod Ecclesiæ Nolanensis facultates in alios quam in pios usus converterim, sicut illas didici à majoribus meis erogare. Nec de hac re alios imploro testes, quam meos Nolanenses concives. Verum cum Imperatori alto insedisset animo, Deodatum contra suam injustitiam *c* in Ecclesiasticos sæpe palam reclamasse, & ob id suspicaretur eum aliquid adversus Imperialem statum moliri, continuo jussit intrudi in carcerem, dicens; Nisi omnia per ordinem, quæ in me ausus & molitus es, pandes, scito te fame periturum in hoc carcere.

b E *Valentiniano accusatus de peculatu,*

primo in carcerem,

c

F

3 Interim dum hæc aguntur, Nolæ S. Paulinus *d* Episcopus, qui absens erat, nuntio de sui Archipresbyteri incarceratione audito, Nolam convolavit. Quod ubi nuntiatum est Valentiniano, ob reverentiam tanti viri, Deodatum clam exire fecit de carcere, & occulte in exilium asportari. Interim Valentiniani filia *e* à malo dæmone corripitur: & sic per multos dies vario furore agitatâ, nocte quadam ejus pater, dum in lecto sopore teneretur, veluti à longe audivit vocem, ei minitantem casum Imperii, & postmodum mortem, nisi ab injusto judicio, contra Deodatum suscepto, desisteret. Qua voce perterritus & expergefactus, valde mane suos vocavit Consiliarios; & quid sibi per soporem in aures obstrepuerit, per ordinem narrat, & sic de revocando ab exilio Deodato, omnium consiliariorum unanimis fuit sententia.

d

deinde in exilium mittitur:

e

sed ab Imperatore divinitus territo,

4 Ad locum itaque exilii directi sunt qui revocarent Deodatum. Quo cum advenissent, & mandata Imperatoris, de ipso ad aulam reducendo, exposuissent; gratanter admodum eos Deodatus respexit

A reſpexit & audivit, ſperans tunc ſui obitus adveniſſe horam : ſicque ſæpius in itinere verba illa repetebat ; In manibus tuis, Domine, ſortes meæ. Verum cum ad præſentiam Imperatoris adveniſſet, ipſo & omnibus qui aderant obſtupeſcentibus, Imperator ad Deodati ſe proſtravit pedes, obſecrans, ut ſibi ignoſceret, & filiam ſuam à dæmone quantocius liberaret. S. Deodatus, inſperata cernens, Deo gratias egit, dicens ; Si Deus pro nobis, quis contra nos? cujus viſitatio nulli fideli in tribulatione denegatur, ſed eos jugiter miſerando conſolatur. Interea Valentiniani filia pluſquam antea dire cruciabatur à dæmone, qui lamentabatur, ſe plus Deodati præſentiâ quam ab igne torqueri. Cui S. Deodatus præcepit, ut illico, per omnipotentis Dei virtutem, puellam relinqueret, quod & dicto citius factum eſt. Reſtitutâ itaque puellâ ſaluti, voluit Imperator S. Deodatum ſuis ditare divitiis, quas conſtanti ipſe reſpuit animo ; lautiores ſe aſſerens habere theſauros : & ſic honorifice dimiſſus ad propria remeavit, ingentique ſuorum civium lætitia, intra Nolanæ urbis mœnia eſt receptus.

revocatur,

ejuſque filiam à dæmone liberat.

B 5 Ubi biennio *f* commoratus, S. Paulino vitâ functo, omnium votis in Epiſcopum deſignatur Deodatus. Quo in munere conſtitutus, adeo omnium virtutum conatus eſt acquirere culmen, ut certatim in eo contenderent caritas, humilitas, benignitas ; & quidquid in eo, qui curam gerit animarum, deſiderari poteſt. Vixit in Epiſcopatu triginta annis, ab ordinatione in Presbyterum viginti, & à nativitate ad Sacerdotium triginta : ſicque curriculus ſuæ vitæ in hac mortali luce, fuit octoginta annorum *h* : & ſepultus eſt apud *i* Nolanam urbem, ubi per multos annos coruſcavit miraculis ; uſque dum tempore religioſiſſimi Beneventanæ urbis Principis *k* Sicardi, Paldus *l* quidam Nobilis Beneventanus, ad portam civitatis, ad ejus honorem ædificavit eccleſiam : in quam deferri corpus ejus impetravit à prædicto Principe. Quo in loco multa Deus operari dignatus eſt, ad ejus interceſſionem, miracula *m* ; ut & nos hodie Deo dante fieri cernimus : & ſummus vir Apoſtolicus *n* Paſchalis, fere quotidie ad illius ſepulcrum fundere preces non deſiſtit ; quo magis fidelium corda, per mirabilia Sanctorum, in Dei amorem excitentur, qui eſt benedictus per infinita ſecula. Amen.

f Denique factus Epiſcopus 30 *annos ſedit.*

h

i Corpus transfertur Beneventum.

k

l

D *m*

n

E

F

ANNOTATA D. P.

a S. Felix *hic colitur* 14 *Januarii*.

b *Imperatoris nomen diſſimulavit Ferrarius, videns cum S. Paulini ſenioris ætate componi non poſſe, quæ hoc vivente ab Imperatore fuiſſet* Deodatus *paſſus*.

c *Minime hoc abludit à moribus* Valentiniani *jam adulti, utpote ex inſtructione Arianæ matris haud ſatis æqui Catholicis Epiſcopis, & in luxuriam proclivis ; quod ei, ſtuprata per vim Maximi pudiciſſima uxore, etiam exitium attulit*.

d *Paulinus ſcilicet Junior*.

e *Puta* Eudocian *Juniorem, anno* 438 *natam*.

f *Uſque ad annum* 442.

h *Natus circa an.* 393.

i Apud, *id eſt*, in ; *niſi ex ſuburbano cœmeterio in urbem tranſlatum corpus velimus, unà cum deceſſorum ac ſucceſſorum trium corporibus, ſub Felice juniore, ſequenti ſeculo inchoato*.

k *Anno, ut ait Vipera,* 839 ; *ſed* Sicardus *iſte non valde bonus fuit*.

l *Idem ait eccleſiam iſtam ædificatam à* Tatone & Tazone *patruelibus* S. Paldonis ; *& tamen primum ad an.* 729, *alterum* 739 *obiiſſe. Omnium trium Acta à fere coævo ſcripta, poſſemus in ſupplemento dare ad* XI *Januarii, quo* Tato *coli dicitur, vel* XI *Octobris quo* Paldo : *ibi autem iidem anni notantur. Præſtat igitur hic alium* Paldum, *uno ſeculo poſteriorem, intelligere*.

m *Miracula aliunde optamus nanciſci*.

n *Anno* 1117, *quo Paſchalis II Beneventi fuit* 4 *fere menſibus*.

DE S. SAMPSONE XENODOCHO

CONSTANTINOPOLI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

R. P. FRANCISCI VERHOVII S. I.

§. I. *Auctor Vitæ S. Sampſonis Symeon Metaphraſtes.*

AN. DXXX VEL XXXI.

Eo Allatius, in ſua de Symeonum Scriptis Diatriba, ubi de Symeone Metaphraſte fuſius agit, varias Sanctorum Vitas, quæ ſub ejuſdem nomine paſſim veniunt, tum quod alios Auctores præferant, tum quod à ſcribendi methodo & ſtylo atque ætate Metaphraſtis multum aberrent, ei plane abjudicat ; alias vero nonnullas tamquam genuinos illius fœtus deſignat, ex quibus de ceteris fieri poſſit judicium : de Vita tamen Sampſonis *Xenodochi nihil pronuntiavit, forte quod græcum textum videre ei non licuit : difficile enim eſt de genuino auctoris fœtu judicium ferre, niſi eum proprio idiomate loquentem audias. Nos Vitam eam græce conſcriptam, quam ex Ms. Bibliothecæ Mediceæ Regis Franciæ nacti ſumus, infra dabimus. Ut autem appareat eam à Symeone Metaphraſte eſſe compoſitam, quæ fuerit illius ſcribendi formula & modus, ex Pſello ejuſdem encomiaſte, iiſdemque temporibus vicino, paucis hic juvat apponere, ut eſt apud Leonem Allatium in Diatriba prælaudata.*

Methodus & ſtylus

2 Τὰ γὰρ πεποίμια τ̃ λόγων αὐτ̃ ἀπτομενα εὐθὺς δ̃ ὑποκαμένε, καὶ βραχύ τι περιὼν, τ̃ δ̃ συγγράμματ@ ἀναφαίνει σκοπὸν· καὶ τὰν πᾶσαν ἐπ̃ ἐνίοις τ̃ λόγων ὑπόθεσιν κεφαλαιοσάμεν@ εὐθὺς κ̃ μέρη τέμνει, πρός τε τὰ πρόσωπα καὶ τὰς καιρὰς μεθαρμίζετα. Καὶ τὸ μὲν χρῶμα δ̃ λόγε τὸ αὐτὸ πᾶσι, κ̃ ἡ ποιότης μία τ̃ φράσεως, ἡ δέ γε δ̃ ἤθες μεταβολὴ ποικίλη, κ̃ ὡς ἂν εἴπῃ τις, τεχνικὴ, ἃ διὰ τὰν τέχνλω τὰ πράγματα μεταβάλλεσα, ἀλλὰ τῷ ἑκάστῳ τ̃ ὡδε πιπτόντων πραγμάτων τε κ̃ προσώπων οἰκεῖον υ-

A AUCTORE P. V. *Symeonis Metaphraſtis,*

φερμηνεύσα· ὡς πρὸς ἀρχέτυπα ᾗ τὰ ἀρχαιότερα τ πραγμάτων ἐνατενίζων, ἐκεῖνον τε σκ ἀφίσαιτ, ἵνα μὴ δόξῃ ἄλλο τι ποιῶν, ᾗ παρὰ τὸ παράδειγμα, ᾗ τῳ ὕλῃ ἰδέαν μεταπτοῖ, σκ ἐναλλάττων τῳ ὕλῃ, ἀλλὰ τὸ ἡμαρτημένον τ εἰδῶν διορθούμενος, ἅδε καινοτομῶν πὶς ἐννοίας, ἀλλὰ τὸ τ λέξεως ὀχῆμα μεταπιθεὶς, ἀνωμαλίαις τε πειπίπτων διηγημάτων ὁ λόγος αὐτῷ, ᾗ μεταλλαγαῖς ὑποθέσεων ἁ συγχεῖται, ἅδε παράπτει. *Quæ ita vertit Allatius.*

3 Principium ejus Orationum ſtatim attingit ſubjectum, & parum procedens, oſtendit ſui ſcripti ſcopum; & in nonnullis orationibus, cum totum argumentum recapitulet in ſummam, id ſtatim in partes dividit. Se autem accommodat perſonis & temporibus: & eſt quidem omnibus idem color orationis & una qualitas dictionis; morum autem varia eſt mutatio, &, ut dixerit quiſpiam, artificioſa, non per artem res mutans; ſed, quod unicuique rei & perſonæ incidenti conveniebat, interpretans. Tamquam autem ad archetypa exemplaria ad res antiquiores intuens, nec ab illis recedit, ne videatur aliquid aliud facere, & ad exemplar quo- B que totam tranſmutat dicendi formam, non diverſam faciens materiam; ſed quod in dicendi genere peccatum erat, corrigens; neque ſententias innovans, ſed convertens figuram dictionis, & ei incidens oratio in diverſitatem narrationum & varietatem argumentorum non confunditur neque perturbatur. &c.

ex Pſello hujus laudatore,

4 *Hæc qui cum Proœmio Auctoris contulerit, in eo Metaphraſtem agnoſcet: in ipſo enim initio ſcriptionis ſuæ ſcopum, intentumque ſignificat; deinde, quæ documenta ad* Sampſonis *Hiſtoriam texendam habuerit, exponit; quæ quamvis inerudite & barbare eſſent compoſita, ſecuturum tamen ſeſe profitetur; quamquam ea meliori ſtylo metaphraſtice exornet. Deinde ſi totam hujus ſcriptionis formam, ſtylum, frequentemque adagiorum, hinc inde erudite intercurrentium, uſum conſideres, atque ea omnia cum genuinis illius ac germanis fœtibus, de quibus conſtat apud Allatium in præfata Diatriba, ubique Metaphraſtem invenies. Præterea certos nos reddit Auctor Vitæ hujus in Proœmio, ſe multorum aliorum Sanctorum, Martyrum quidem labores & certamina, Confeſſorum vero vitas & res geſtas diligenter conſcripſiſſe, idque Conſtantinopoli, ubi* S. Sampſonis *tumulus cæleſtibus clarebat prodigiis; unde & ea narrat miracula, quæ aut ipſe oculis ſuis conſpexit, vel ab oculatis teſtibus ipſe audivit: quæ cui iſtius temporis auctori adſcribentur, niſi Metaphraſti?*

cum auctore Vitæ conveniat;

ut & inſtitutum,

C

5 *Hunc non ludimagiſtrum trivialem fuiſſe, ut quidam ſomniarunt, ſed ſumma in Republica dignitate excelluiſſe, utpote qui* Magiſtri & Logothetæ *nomine appelletur; quod eorum munus eſt, qui rationes fiſcales vel publicas cognoſcunt & diſceptant, ſumptuſque vel & reditus ita dirigunt, ut Reipublicæ potius quam privatorum munus ſuſtineant. Hujus, inquam, dignitatis fuiſſe Metaphraſtem, evidenter demonſtratum Lector inveniet apud Bollandum noſtrum in Præfatione gen. ad Vitas Sanctorum cap. 1. §. 3. & fuſius apud Allatium in Diatriba prædicta. Noſtrum vero auctorem conſpicuæ fuiſſe in Republica dignitatis, ex eo licet conjicere, quod in Vita num. 12 aſſerat, ſe amicum fuiſſe, & perquam familiarem viro in ſumma dignitate conſtituto, Leoni ſcilicet,* ὃν ἐκ πατρικίων τε καὶ πεπροσίτων εἶχε χόρος, καὶ ὃς μετῆλθε μὴ πλὴν ὃ ἀξιωματίς πλὴ τ ἄλλοιμων, μετῆλθε ᾗ καὶ πλὴ ὃ λογοθέτις ὃ δρόμε ἀρχήν, qui in Patriciorum Præpoſitorumque ordinem relatus fuit, quique rei maritimæ præfecturam ac Logothetæ Curſus publice Magiſtratum geſſit, *quæ ſunt inter ſuprema Reipublicæ Conſtantinopolitanæ munera.* D

dignitas,

6 *Cum vero alius quidam Leo, qui Leonis Patricii miniſterio ſuberat, quique erat Protoſpatharius (id eſt Princeps eorum, qui ad corporis cuſtodiam erant deputati) Domini ſui gratia ac favore, quam ob cauſam neſcio, excidiſſet, nulliuſque pro miſero intercedere auderet, quod difficilis ad Patritium pateret aditus, & aſper eſſet in ſermonis congreſſu, præſertim inter famulos; ſolus hujus Vitæ auctor, pro ſua ſcilicet qua apud Leonem Patricium pollebat auctoritate & gratia, pertinacem animum ad impetrandam miſero veniam interpellare ſuſtinuit, ut ipſemet refert loco præcitato. Inde inferre licet hunc quoque fuiſſe eximiæ dignitatis atque auctoritatis, dignumque qui in tanti Viri amicitiam familiaritatemque admitteretur. Convenit igitur Auctori noſtro ſtylus & ſcribendi formula Symeonis Metaphraſtis, convenit vitæ inſtitutum, convenit dignitas: nunc ſupereſt, utrum cum ætate ejuſdem convenire poſſit, perſpicere.* *auctoritas,*

atque ætas ejuſdem; E

7 *Floruiſſe Metaphraſtem ultimis annis imperii Leonis Philoſophi, qui obiit anno* DCCCCXI, *conſtat ex ipſiuſmet teſtimonio in Vita S. Theoctiſtes, ubi ait:* Γενομένῳ μοι ποτε κ τῳ Πάρου. Γέγονα ᾗ, ᾗ γὼ ἐπὶ Κρήτῃ διέπλεον ὑπὸ ὃ μακαρίτε Λέοντος σκεῖσε πεμφθείς. Λέοντός, φημι, ὃ εὐτυχῆς ὄντως Βασιλέως, ᾗ τῳ εὐτυχίαν Ῥωμαίων τῷ τάφῳ ἀναπάψαντος· ἐπεμπόμην ᾗ συστρατευόμενος Ἡμερίῳ τῷ πάνυ, τῷ στρατηγικωτάτῳ δηλαδὴ, ᾗ ἄρχοντι τότε Δρόμε, ᾗ ὃ σόλε ποντὸς .... Ἐστελλόμην τοιγαροῦν τότο μὴ σκείνῳ συστρατευόμενος, καὶ προϊόντος εἰς πεῖραν στρατηγικὴν, οἷα πῶλος μητρὶ πρὸς τὰ γενναιότατα τῶν στρατηγημάτων συσκαίρων. Οὕτω γὰρ ἐμοὶ ὁ ὃ μακαρίτε μὲ Βασιλέως σκοπός· τότο ᾗ πρεσβευόμενος πρὸς τὰς τῳ Κρήτῃ ἔχοντας Ἄραβας. *Quæ ſic Latine ſonant Allatio.* Cum aliquando in Paroeſſem inſula: fui autem, nam in Cretam navigabam à Leone beatæ memoriæ eo miſſus; Leone, inquam, illo vere fortunato Imperatore, qui ipſam Romanorum felicitatem ſecum videtur in ſepulcrum intuliſſe. Mittebar autem unà militans cum clariſſimo illo Hemerio, utpote ducendi exercitus peritiſſimo, Dromi Præfecto, qui & univerſæ claſſi imperabat ..... Mittebar igitur partim cum eo militans, & ad Imperatoriæ artis documentum aliquod promovendus, ut equulus matri, ad præclara ejus ſtratagemata aſſiliens: id enim præcipue Auguſtus ſpectabat: partim, ut ad Arabas Cretam obtinentes legatione fungerer. *qui tempore Leonis Philoſophi* F

annos 22 natus, eſſe potuit Legatus

8 *Ex his infert Bollandus noſter, in prædicta præfatione, Metaphraſtem id temporis non adeo fuiſſe natu provectum, ut qui Imperatoriæ virtutis tyrocinium ponere ſub veterano Duce juberetur, eique additus fuerit* οἷα πῶλος μητρὶ velut equulus matri, *ſolumque ei tribuit* XX *aut* XXII *annorum ætatem. Allatius vero hanc ſimilitudinem non ad ætatem, ſed ad docilitatem & diſciplinam referens ex ultimis verbis* τότο ᾗ πρεσβευόμενος πρὸς τὰς τῳ Κρήτῃ ἔχοντας Ἄραβας: Partim, ut ad Arabas Cretam obtinentes legatione fungerer, *concludit, ea in expeditione Metaphraſtem provectioris ætatis fuiſſe, quæ capax eſſet ſuſtinendæ auctoritatis atque illius prudentiæ, quæ in Legato requiritur: quare annos* XXXX, *aut minimum* XXXV *ei tribuit. Multa quidem ille præter alia eaque graviſſima erudite congerit, unde opinionem ſuam veroſimilem reddat.*

9 *Omnia tamen, quæcumq; affert, rem planè non conficiunt, idq; ſolum convincunt, communiter id contingere ſecundum ordinarium rerum humanarum curſum, non vero abſolute ita factum numquam eſſe. Capax etenim*

eſt

A *est nonnumquam adoleſcentia rerum maximarum, tum in militia tum in republica, præſertim ſi prudentia & exterior corporis ſpecies, ut quandoque factum vidimus, ætatis defectum ſuppleat. Ut alios præteream, Scipio Africanus, quod Romana habet hiſtoria, annos* XXIV *natus, Imperator miſſus eſt in Hiſpaniam, quam quatuor menſium ſpatio Carthaginenſibus eripuit. Pompejus Magnus, teſte Cicerone in Orat. pro Lege Manilia,* ineunte adoleſcentia ſummi ipſe exercitus Imperator *fuit: & tamen quanta in moderando dirigendoque exercitu prudentia rerumque uſus requiritur? Juvat hic annectere quod refert Beyerlinck in Theatro Vitæ hum. verbo* Legatus. Venerant, *inquit,* ſuperiori ævo ad Imperatorem Orientis imberbes Legati, quos cum ille deſpiceret, quod adoleſcentiores miſſi eſſent, libere & audacter dixerunt: Si ex menti lanugine æſtimanda ſit aptitudo & dignitas, hircos potiores partes habituros.

propter ingenii maturitatem,

10 *Quod igitur in paucis contigit, in Metaphraſte contingere potuit, præſertim cum Michael Pſellus ipſius encomiaſtes, ejus in prima ætate ingenium, innatamque quaſi prudentiam extollat hiſce verbis:* Καὶ τὸ
B πᾶντων ἀσύγκριτον κράτ῾ος καὶ ἀπαράμιλλον, ἦν μὲν εὐθὺς τὸ ἐκ πρώτης, ὡς εἰπεῖν, γενέσεως, καὶ ἐξ ἀνθέσης ἤδη τριχὸς, ὥσπερ οἱ τ῾ λεόντων σκύμνοι, εὐθὺς τῷ ὀφρῦν ᾠ῾ησθεικνυόντες, καὶ τ῾ ἐπαυχενίων τριχῶν τὸ λάσιον. Ὑπῆνθ῾ γὰρ αὐτῷ τὰ τ῾ συνέσεως ἄνθη, καὶ τὸ φρόνημα ῥίζαν τινὰ εἶχε βαθεῖαν, καὶ ὁ νᾶς ἐξήρατ῾ τι θαυμάσιον. Ταῦτα γὰρ τοῖς μὲν ἄλλοις ἐρικύντα ἐπύγχανεν εἰς τελείωσιν, ἐκείνῳ γὰρ προχαράγματα τ῾ τελείας ἐγνωρίζετο φύσεως. *Quæ ex interpretatione Allatii ita ſonant:* Et vires quidem (ingenii) incomparabiles ſtatim & à primo, ut ſemel dicam, ortu, etiam florente capillo oſtendebat; non ſecus atque leonum catuli oſtendunt protinus ſupercilium & denſam colli jubam. Etenim flores pullulabant intelligentiæ; & habebat prudentiæ profundam quamdam radicem, & quodam admirabili fulgore mens micabat. Hæc aliis quidem ſuffeciſſent ad perfectionem; in illo autem agnoſcebantur veluti quædam prius deſcriptæ figuræ, quæ perfectam ejus indolem præſignificabant. *Quid miri igitur, ſi Metaphraſtes id temporis legatione aliqua perfunctus fuerit, prudentia magis quam ætate provectus? forte etiam aliis Legatis ſenioribus honoris causâ additus, ut quemadmodum ſub Himerio veterano Duce rei militaris, ita ſub iis rei politicæ inter exteras nationes rudimentum poneret.*

vel aliis legatis additus honoris causâ, C

& ad tempora Nicephori Phocæ Imp. pervenire,

11 *Quod igitur fieri potuit, factum tantiſper ſupponamus, atque ultimo Leonis Philoſophi anno, æra communis* DCCCCXI, *Symeoni Metaphraſti* XXX *aut* XXXII *annorum ætatem tribuamus. Poterit tunc ad tempora Nicephori Phocæ perveniſſe (qui anno* LXIII *ejuſdem ſeculi imperium Orientis adeptus fuit) atque octogenario major aliqua etiam elucubraſſe. Hoc ſuppoſito, videamus an Chronologia hæc convenire poſſit noſtro auctori, qui num.* 19 *narrans miraculum quod Bardæ Protoſpathario accidit, ait.* Σφόδρα δὲ ἔτος Ῥωμανῷ βασιλεῖ τῷ ἐπωικεῖ τε καὶ χρηστῷ προσωκείωτο, ὃν καὶ ἴασι πάντες, υἱὸν Κωνσταντίνου γενέσθαι, τὸ, τοῦ πάντα σωνελόντα ἐτῶν, Βασιλικωτάτου. Ei vero (*Bardæ*) magna interceſſerat familiaritas cum Romano Imperatore benigno & clemente, quem ſciunt omnes fuiſſe filium Conſtantini, qui (ut omnia ſemel dicam) fuit Imperator egregius, *quibus verbis de Romano Conſtantini Porphyrogeniti filio, ut jam mortuo loqui videtur, niſi forte verti poſſit:* Ei vero magna intercedebat familiaritas cum Romano Imperatore, quem ſciunt omne eſſe filium Conſtantini; *atque ita ad Romani Imperatoris tempora, qui ab anno* DCCCCLX *ad* LXIII *Imperium tenuit, referri poſſet, aliàs ad ſucceſſoris illius Nicephori Phocæ tempora tranferendus, adeoque nihil hic eſt, quod cum ætate Metaphraſtis pugnet.*

quod convenire poteſt cũ auctore Vitæ,

12 *At terruit me quod num.* 15 *legatur, ut apud Surium tranſlatum eſt, ſcilicet:* Petit à bono Joanne (ille enim tunc obtinebat imperium) ut cura hujus domus ſibi demandaretur: *ubi Joannes Zemiſces indigitatur, qui anno* DCCCCLXIX *regnare incepit, ad cujus tempora Metaphraſtes ægre poteſt pertingere, niſi eum nonagenario majorem, Vitam hanc ſcripſiſſe fateamur. Quam ob rem pro* Joanne *ſcribendum puto* Conſtantinum: *idque eo facilius adducar ut credam, quia in Ecgrapho noſtro græco nomen* Joannes *integre ſcriptum non habetur, ſed duabus tantum initialibus litteris* Ιω̃. *In authentico igitur nomen* Conſtantinus *per compendium ſcriptum fuerit, duabus aut tribus primis litteris* Κω̃ν *tantum expreſſum: unde extritis edacitate temporis, in prima littera* K, *duabus transverſis lineolis & ultima forte littera* ν, Ιω̃ *remanſerit; ex eoque* Joannem *fecerint. Cum igitur illa ita commode explicari poſſint, ceteraque omnia Metaphraſti conveniant, nihil obeſt, quo minus Vitam* S. Sampſonis *ei adſcribamus, quam in decrepita ſua ſenectute compoſuerit, poſtquam plurimorum Martyrum & Confeſſorum, ut ipſemet confitetur, res geſtas in lucem ediderat.*

in qua pro Joannes

erit ſcribendus Conſtantinus.

13 *Notatum invenio in Indice noſtro viatorio, Vitam* Sampſonis, *quæ incipit,* Ἀλλὰ μὲν χάριτ῾ος ἔργον καὶ θεραπείας, τ῾ θεοῦ τ῾ μέγα Σαμψῶν *&c. ſervari manuſcriptam in Bibliothecis, Vaticana & Vallicellana Romæ; item in Florentina & Taurinenſi. Nobis illa pridem extracta fuit ex codice Ms. ut jam dixi, Medicæo Regis Chriſtianiſſimi, ſub hoc titulo,* Βί῾ος καὶ πολιτεία τ῾ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Σαμψῶν τ῾ ξενοδόχου. Vita & converſatio ſancti Patris noſtri Sampſonis, exceptoris hoſpitum. *Latinam impreſſerunt Lipomannus tomo* 6, *& ex ipſo Surius tomo* 2; *juxta interpretationem Gentiani Herveti: quam eamdem ego quoque hic retineo; in paucis tamen aliquibus, cum textu græco collatis, mutatam.*

§. II. *Tempus mortis.*

14 QUod ad ætatem Sampſonis attinet, *Metaphraſtes, Menologium Baſilii Porphyrogeniti, Menæa excuſa, Origines Conſtantinopolitanæ inditæ Parte* 2, *eum floruiſſe ajunt ſub Juſtiniano Imperatore, utpote qui ab eodem Sancto in vivis exiſtente ab immedicabili morbo fuerit liberatus; atque, ut pro tanto beneficio grates referret, magnificum eidem ædificaverit xenodochium, quod deinde Hoſpitale* S. Sampſonis *eſt appellatum. Atſi Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum, hoc die ea omnia erroris arguit, ex eo quod Procopius, qui illis temporibus vixit, eaque ob oculos habuit, lib.* 1 *ædifi. Juſtiniani Imp. cap.* 2. *teſtetur, Hoſpitale* Sampſonis *nomine, ab eodem* Sampſone *erectum, olim incendio conflagraſſe; cumque vix quædam remanſiſſent veſtigia, illud ipſum hoſpitale ab eodem Juſtiniano Imperatore munificentius inſtauratum fuiſſe, cenſuque annuo ingentis pecuniæ locupletatum. Cum autem Metaphraſtes num.* 11 *teſtetur, dictum incendium contigiſſe poſt obitum Sampſonis, quando & Sophiæ nobile templum exuſtum eſt; ac pariter teſtetur Marcellinus in Chronico, id contigiſſe temporibus Anaſtaſii Imperatoris; concludit prælaudatus Cardinalis, longe ante Juſtiniani Imperium Sampſonem diem ſuum obiiſſe: atque ex eodem Procopio multo magis redarguit Cedrenum, dum ait conflagraſſe Domum Sampſoneam anno penultimo Juſtiniani.*

Metaphraſtes & Menæa ſub Juſtiniano Imp. F

Baronius ſub Anaſtaſio mortuum volunt.

15 *Has difficultates diſſolvit Nicolaus Alemannus in Notis ad cap.* 4 *Hiſtoriæ Arcanæ Procopii.*

Juvat

D AUCTORE F. V. E

A AUCTORE F. V

Juvat ejus verba hic annectere. Longe antiquiorem Juſtiniano Sampſonem credit Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium, & vacillare fidem illius hiſtoriæ putat quæ habeat, Noſocomium Sampſonis, eodem rogante, à Juſtiniano erectum; cum Procopius dicat, reſtauratum, quod jam antea idem Sampſon exædificaſſet. Verum adeo exiguum fuit primum illud Sampſonis ædificium, tam illuſtre vero tamque magnificum à Juſtiniano factum, ut nihil veritati detraxiſſe Metaphraſtes videri poſſit. Quod addit *Baronius* de conflagratione ejus Noſocomii, quam tum contigiſſe arbitratur, cum ſub Anaſtaſio ſanctæ Sophiæ templum exuſtum fuit; clarum eſt in hiſtoriis, non ſemel illud templum incendiis obnoxium fuiſſe; Juſtiniani vero anno v illud Noſocomium incenſum eſſe idem Procopius refert lib. 1 ad ædif. & 1 belli Pers. cap. 24 & Theophanes ad annum v Juſtiniani. Fortaſſe majoris momenti ſit in hac re, quod Procopius de Sampſonis ætate ait: Ἀνὴρ τις θεοσεβὴς ἐν τοῖς ἄνω χρόνος Σαμψὼν ονομα. Vir quidam pius qui ſuperioribus annis floruit. At hoc etiam nihil eſt: nam Procopius librum illum de ædificiis, ubi hoc habet, extremo Juſtiniani Imperio ſcripſit, nempe ſex & triginta atque amplius annos poſt mortem Sampſonis. Vigebat tamen adeo ejus memoria, ut Juſtinianus, Novella 59 & 131, ubi de Sampſone loquitur; Ὁ τῆς ὁσίας μνήμης Σαμψὼν dicat, Sanctæ memoriæ Sampſon: quod (ut obiter notem) cum in antiquis manuſcriptis, litteris ſingularibus S. M. notatum eſſet, male in latinis editionibus Novellę 131 exceptum, ſanctę Mariæ Sampſon. Quod autem in Metaphraſte corrigendum plane cenſeo, eſt ratio temporis vitæ Sampſonis & annorum Imperii Juſtiniani: nam Antiſtite Mena Sampſonem ſuperfuiſſe, haud bene Metaphraſtes narrat, cum ante Conſulatum Belizarii obiiſſe, ex Novella 59 perſpicue conſtet. Porro ejuſdem Novellæ publicatio, atque electio Menæ, fere in idem tempus incidunt; nempe circa annum Juſtiniani XI; at vero ante annum ejus V mortuum Sampſonem fuiſſe nemo dubitet. Ad hunc calculum revocanda ſunt quæ de incendio Noſocomii à Metaphraſte narrantur.

Hujus ſententia minus probatur,

B

16 *Hæc erudite Alemannus: at vero, contra quod hic exiſtimat, Auctor Chronici Alexandrini ampliſſimum ea tempeſtate (anno ſcilicet quinto Juſtiniani) fuiſſe, ait, Noſocomium Sampſonis; cum dicat,* ξενὼν τὸ Σαμψὼν ὁ μέγας ἐκαύθη, καὶ ἀπωλοντο οἱ ἐν αὐτῷ ἀνακείμενοι ἄῤῥωστοι. Xenodochium Sampſonis magnum conflagravit, unàque periere qui in eo erant infirmi. *Reparatum autem & reædificatum à Juſtiniano haud diu poſtea ſtetit; ſiquidem anno* XXXVII *ejuſdem Imperatoris rurſum arſit, ut ſcribit Theophanes & ex eo Cedrenus:* Τῷ λζ΄ ἐτει γέγονεν ἐμπυρισμὸς μέγας, καὶ ἐκαύθη τελείως ὁ ξενὼν τὸ Σαμψών. Anno (Juſtiniani) XXXVII factum eſt incendium magnum, & conflagravit penitus xenodochium Sampſonis. *Quamvis poſtea reædificatum conſtet.*

C

& difficultas explicatur.

17 *Quare fruſtra redarguit erroris Cedrenum Baronius, quod penultimo Imperii Juſtiniani anno incendium hoc poſuerit; cum non unum, ſed duplex illius xenodochii conſtet fuiſſe incendium. Dum igitur hæc omnia recte ſic explicari poſſunt, non eſt cur recedamus à Metaphraſte, Synaxariis, Menæiſque Græcorum, Sampſonem ſub Juſtiniano vixiſſe aſſerentibus. Porro cum primum xenodochii illius incendium accidiſſe, ex ſupradictis conſtet, anno Juſtiniani quinto, idque à Metaphraſte num.* 11 *poſt mortem Sampſonis eveniſſe aſſeratur; anno ejuſdem Imperatoris* III *aut* IV (*id eſt anno Chriſti* DXXX *vel* DXXXI) *Sampſonem ad Superos emigraſſe ſtatuimus.*

Moritur S. Sampſon anno Chriſti 530 vel 531,

D

18 *At vero jure merito Alemannus Metaphraſtem arguit erroris (qui error etiam eſt in Synaxariis Menæiſque Græcorum) quod num.* 4 *Sampſonem à Patriarchâ C. P. Mena, Sacerdotem ordinatum eſſe referat; tum propter rationes ſuperius ab Alemanno allatas, tum præterea quod Menas ille, antequam dignitatem Patriarchalem conſequeretur, eodem Juſtiniano imperante præfuerit xenodochio Sampſonis, cui Sampſon ipſe uſque dum vixit, præfuit, ut refert Nicephorus C. P. in Patriarchis C. P. vocans eumdem* Ξενοδόχον τῶν Σαμψών: *& Liberatus Diaconus de eodem ait cap.* 21: Fuit iſte Menas Præpoſitus xenodochii majoris, quod vocatur Sampſon, genere Alexandrinus, *adeoque poſt mortem Sampſonis ſolum ad dignitatem Patriarchalem eſt evectus.*

non tamen à Mena Patr. CP. ordinatus eſt Sacerdos

§. III. *Cultus ex Menologiis, Menæis, aliiſque Faſtis.*

19 *Celebris apud Græcos ſemper fuit* S. Sampſonis *memoria, utpote cujus ſepulcrum ſtatim à morte miraculis claruerit, & ſalutarem morbis omnigenis liquorem ſtillare inceperit; unde illius feſtum inter ſolenniora Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ numeratur, in hoc enim feſto à judiciis vacandum erat uſque ad Officii Divini finem, ut conſtat ex conſtitutione novella Emmanuelis Comneni Imperatoris de Feriis latâ anno* MCLXVI. *Synaxarium Imperatoris Baſilii Porphyrogeniti in Ms. Cryptæ Ferratæ hoc de illo habet elogium.* Σαμψὼν ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, συγγενὴς δὲ μεγάλε Κωνσταντίνε. Παραχόμενος τὸ πλέτον αὐτοῦ πάντα τοῖς πτωχοῖς, καὶ πτωχικὸς διὰ Χριςὸν, Κωνσταντινούπολιν κατέλαβε, καὶ τοῖς ναοῖς τῶν ἁγίων Προφητῶν ἐν αὐτοῖς προσευχόμενος διετέλει. Ἡσυχίας ὃ λαβόμενος, καὶ ταῖς Θεοπνεύσοις γραφαῖς ἐμμελετήσας, φανερὸς ἐγένετο διὰ ἀρετὴν τῷ ἁγιωτάτῳ Πατριάρχῃ Μηνᾷ καὶ χειροτονεῖται παρ' ἐκείνε πρεσβύτερος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Καὶ λοιπὸν ὢν λιμῶν σωτὴριος τοῖς πενομένοις καὶ ἀσθενοῦσι, μετεχων καὶ τέχνης ἰατρικῆς. Θεραπεῦσας ὃ καὶ τὸν Βασιλέα Ἰεσινιανὸν ἀπὸ παθῶν δυσιατάτε ἐφιλοφρονήθη παρ' ἐκείνε τὰ μέγιςα. Καὶ πίσας ξενῶνα εἰς ἀνάπαυσιν τῶν πτώχων καὶ ἀσθενῶν, καὶ πολλὰ κατορθώματα καὶ θαύματα ποιήσας, ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ· τὸ ὃ λείψανον αὐτοῦ ἐτέθη ἐν τῷ ναῷ ὃ ἁγίε μάρτυρος Μωκίε.

Elogium in Menol. Baſil. Imp.

E

Solennitas Sampſonis Conſtantinopoli.

F

20 Sanctus Pater noſter Sampſon ex antiqua Roma dùcebat originem, Magni Conſtantini conſanguineus: diviſis vèro inter pauperes omnibus ſuis facultatibus, & propter Chriſtum mendicans, Conſtantinopolim ſe recepit, atque in ipſis ſanctorum Prophetarum eccleſiis orationi aſſidue vacavit. Cum autem privatam & obſcuram ageret vitam, Scripturarum divinarum meditationi intentus; virtutibus ſuis, ſanctiſſimo Patriarchæ Menæ enotuit, & ab ipſo ordinatus eſt Sacerdos magnæ Eccleſiæ. Ceterum portus ſalutaris erat pauperibus & infirmis, ſcientiâ artis medicæ imbutus. Cum vero Imperatorem Juſtinianum à difficili morbo ſanaſſet, ab hoc maxime dilectus eſt; ædificatoque xenodochio, ad pauperum & infirmorum ſolatium, poſt multa recte facta ac miraculſa, obdormivit in pace; ipſius vero corpus depoſitum eſt in templo S. Martyris Mocii.

aliiſque

21 *Similia habent Mss. Collegii noſtri Divionenſis & Claromontani, nunc Ludovici Magni. Huic inſuper ſequens additur Diſtichon:*

Ἐξῆγεν

A Ἐξῆγεν ὁ πρὶν ἐκ γναθῶν Σαμψὼν ὕδωρ,
Ὁ νῦν ἦ Σαμψὼν ἐκ τάφου βλύζει μύρα.
Aquam dedit maxilla Sampsonis prius;
Sampsonis at nunc busta stillant balsamum.

In Menæis vero excusis Officium habet proprium & Canonem sub hac acrostichide,

Ὑμνῶ σε Σαμψὼν πίστεως θείοις λόγοις. ΙΩΣΗΦ.
Sermone, Sampson, te sacro fidei cano. JOSEPH.

Cum autem Canon hic nihil habeat particulare, nisi quod in elogio habetur, eum prætermittimus. Elogio duo hi præmittuntur versus:

Σαμψὼν Ὁμόρους ἐτροπώσατο μὲν πάλαι·
Σαμψὼν δὲ θραύει δαίμονας ἄρδην νέος.
Sampson fugavit olim Homoræos quidem:
Sed vulnerat nunc dæmonas Sampson novus.

Additurq; etiam præmisso distichо hexametrum istud, ex quo cognoscitur præcipuus Sampsonis *hoc die cultus:*

Ξενοδόχον δ' ἐνὶ εἰκάδι ἑβδομάτῃ θάνε Σαμψών
Xenodochum Sampson vigesima septima tollit.

& in Menæis excusis.

22 *Elogium vero ita habet:* Οὗτος ὁ Ἅγιος [Σαμψὼν] ὑπῆρχε Ρωμαίων τὸ γένος· ὃς διασκορπίσας τὰ καταλειφθέντα αὐτῷ πλοῦτον ὑπὸ τῶν γονέων, τοῖς πένησι καὶ πτωχοῖς, τῷ Βασιλεύσαν κατέλαβε· καὶ τὰς εὐκτηρίους οἴκους καὶ σεβασμίας καταλαβών, καὶ ὁσίως αὐτῶν καταπολαύσας, ἡσυχίαν λαβόμενος, ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς ἐνετρύφα, μόνῳ Θεῷ προσανέχων. Ὅθεν καταδηλος γενόμενος τῷ πμιωτάτῳ Πατριάρχῃ Μηνᾷ, χειροτονεῖται ὑπ' αὐτοῦ πρεσβύτερος, εἰς τὸν τοῦ Κλῆρος γενόμενος. Καὶ ἦν σωτηρίος λιμὴν τοῖς πενομένοις καὶ χρήσοσι βοηθείας· καὶ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμης ὢν ἐν πείρᾳ αὐτὸς, καὶ τὸν Βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀνιάτῳ πάθει περιπεσόντα ἐλευθέρωσεν. Ἐκ τούτου ὁ Βασιλεὺς ὑπεραγαθεὶς τῷ ἀρετῷ τοῦ ἀνδρὸς καὶ σέβας αὐτῷ ἀπονέμων, τὸ μέγιστον οἶκον καὶ περιβόητον δι' αὐτοῦ ἀναγείρας, ξενῶνα κατεσκεύασε, καὶ σκευοφύλακα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου τοῦτον κατέστησεν. Αὐτὸς ἦ καλῶς καὶ θεοφιλῶς πολιτευσάμενος, καὶ πολλοῖς περίζηλος σωτηρίας γενόμενος, καὶ πολλοὺς πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τοῦ αὐτοῦ ἀκραιφνοῦς βίου διαναστήσας, ἐκεῖ μὴ ἀνεπάυσατο, κατεπείθη ἦ τὸ πίμιον αὐτοῦ λείψανον ἐν τῷ μεγίστῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου, καθ' ἑκάστην βρύον ἰαματοφόρα νάματα εἰς δόξαν καὶ αἶνον Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. D AUCTORE F. V.

23 Sanctus ille (Sampson) genere Romanus erat. Hic distributis inter pauperes divitiis, quæ sibi à parentibus erant relictæ, ad Imperatoriam civitatem venit, atque in oratoria & basilicas sese recipiens, pie locorum illorum sanctitate fruebatur, privatamque atque obscuram ducens vitam, divinarum Scripturarum lectione animum oblectabat, soli Deo intentus: unde cognitus à dignissimo Patriarcha Mena, ab eodem Sacerdos ordinatur, factus unus ex Clero. Erat vero portus salutaris pauperibus atque ope indigentibus. Cumque rei medicæ esset peritus, ipsum etiam Imperatorem Justinianum immedicabili morbo laborantem liberavit. Inde Imperator admiratus viri virtutem, eumque magno in honore habens, maximam & celebrem domum ipsius suasu ædificatam in xenodochium erexit. Sanctum præterea supellectili sacræ majoris ecclesiæ præfecit. Tandem post honestam piamque conversationem; postquam plurimis salutis auctor fuisset, multosque ad zelum & vitæ suæ inculpatæ imitationem excitasset, ibidem quievit, pretiosumque ipsius corpus repositum est in maximo templo S. Mocii, indies salutari scaturigine medelam morbis adferens, ad laudem & gloriam Christi Dei nostri. E

24 *Hujus quoque Sancti hoc die nomen inscriptum reperitur Kalendario Syriaco seu Chaldaico, Romæ impresso anno* MDCXXIV, *quod olim anno* MDCLXI *Latine reddidit D. Josephus, Italice vero Symon Moyses, ambo Collegii Maronitarum alumni. Hujus præterea meminit Martyrologium Arabico-Ægyptium, quod ex Arabico transtulit Gratia Simonius Maronita, postmodum Tripolitanus in Syria Archiepiscopus. In hoc Martyrologio sequentem Orationem habet cum S. Joanne Eleemosynario communem.* Possedisti omnia, ô Pater sancte Sampson, dum in omnibus fuisti semper assiduus, ditans pauperes, ipsosque alens, & sublevans, precare Christum Deum, ut liberet animas nostras.

Memoria Sancti in Kalendario Syriaco,

& Martyrologio Arabico-Ægyptio.

VITA

Auctore Metaphraste, interprete Gentiano Herveto

C F

Ex Codice Ms. Medicæo Regis Christianissimi.

PROLOGUS.

1 Ἀλλὰ μοὶ χάριτος ἔργον καὶ θεραπείας, τοὺς θεοὺς τοὺς μέγαν Σαμψὼν σκωληκόντες, ἅμα ἦ καὶ μέμψιν τὴν ἐξ ἀνθρώπων σκλίνοντες, εἰς τὸν παρόντα λόγον καθήκαμοι ἑαυτοὺς, καὶ τὸν σκείνου συντάξασθαι βίον εὐγνωμόνως ὑπέσημεν. Καὶ πῶς γὰρ; ὁ μέμψις ἔυλογος καὶ δικαία, εἰ πολλῶν ἑτέρων Ἁγίων, τοὺς μοὶ μαρτύρων, τοὺς ἦ καὶ ἀλλὰς εὐαρεστησκότων Θεῷ, τοὺς μοὶ ἄθλους καὶ πόνους, τοὺς ἦ καὶ βίους καὶ πράξεις καὶ σπουδὴν συνταξάμενοι· τούτου δὴ τοῦ μεγάλου Σαμψὼν φαινοίμεθα καταλιγωρήσαντες, καὶ μάλιστα ὄντως ἐγγυτάτω κειμένου καὶ ὅσον ἀπὸ τοῦ πανδοξοποιοῦ τάφου γειτονοῦντος ἡμῖν; Καὶ ταῦτα, μηδένα τοὺς περὶ ἡμῶν εὑρόντες τοῦ αὐτῆς ἡμῖν γενόμενον ἀφνοίας, καὶ τὸν σκείνου βίον συγγραψάμενον φιλοπόνως. Καί με ὁ λέληθε τὸ τοῦ Θεσφιλοῦς ἀνδρὸς καὶ ἀρχιερέως, ἀλλὰ καὶ παιδείας ὀ[μικρὸν] ἔχοντος, εἰς τὸ Μέγαν συντεθὲν ἐγκώμιον. Ἐγὼ ἦ βίον λέγω, καὶ μέρος

1 Partim quidem magno Sampsoni gratitudinem, & cultum debitum exhibentes, partim autem hominum justam vitantes reprehensionem, ad hanc accessimus orationem, & illius scribendæ Vitæ onus lubenter suscepimus. Quomodo enim non optimo jure reprehenderemur, si, qui multorum aliorum Sanctorum, tum Martyrum, tum aliter Deo placitorum; illorum quidem labores & certamina, horum vero vitam & res gestas diligenter conscripsimus; hunc magnum Sampsonem videamur contemnere, præsertim cum is adeo nobis propinquus, & sepulcro, ubi mirabilia operatur, propemodum vicinus sit? Adde quod nullum ex iis, qui nos præcesserunt, invenerimus, qui fuerit ejusdem, cujus nos animi, & Vitam illius scriptis exacte mandaverit. Non quidem me latet, à viro pio & Pontifice, & non parum erudito,

Ratio cur scribatur hæc Vita.

A magni Sampſonis compoſitum fuiſſe Encomium.
ex mss. Ego autem de Vita loquor diſtincte compoſita, quæ & res ab illo præclare geſtas accurate tractet, & miraculorum ejus mentionem faciat ſufficientem. Hoc enim qui præſtiterint, in hodiernum uſque diem, neque alios novimus; neque nos præſtare poſſumus, qui ab illis temporibus ſumus multum remoti; neque poſſumus ejus vitam perfecte proſequi, ſed ſolum eam referre paulo diligentius, & pauca ex ejus miraculis viris piis ad Dei gloriam exponere. Ejus enim parvum Vitæ opuſculum, in quod, à Clero acceptum, incidimus, viſum nobis eſt non ſolum negligenter compoſitum, ſed ipſum etiam teſtatur, eum, qui id compoſuit, nihil habuiſſe eruditionis; imo vero nec ea ipſa, quæ narrat, ſatis perfecte & abſolute traduntur, & longe abſunt à ſumma perfectione. Quin etiam illud opus, quo diu uſi ſumus, comperimus ſe habere ſimiliter, & ex eadem (ut ajunt) factum eſſe fidelia; idque inſcriptum quidem eſſe Encomium divini Sampſonis, & habere ſingularem quamdam narrationem eorum, quæ ab illo in vita geſta ſunt: ſed parce admodum, & tenuiter viris bonis præbens guſtum ejus miraculorum. Quod B autem nos omnium maxime conturbat, eſt, quod ipſi illorum narrationem (neque enim aliunde quidquam habemus) ſequi debeamus. Ea de cauſa petimus nobis dari veniam ab iis, qui legent ea, quæ ſunt à nobis elaborata, ut nos non condemnent negligentiæ, neque hanc minime examinatam rejiciant narrationem. Neque enim noſtrum eſt hoc opus, ut prius diximus, ſed illorum potius, quos ſumus ſecuti. Illud itaque Herodoti hic poterit commode dici, eſſe potius Iſtiæi calceum, etiamſi ipſum induerit Ariſtagotas Ita autem habet.

ab aliis ante ſcripta.

συντεταγμένον, καὶ τὰ ἐκείνῳ ληλαμβάνοντα πρὸς ἀκρίβειαν, πρὸς ᾧ καὶ τῶν θαυμασίων μνήμην ἀρκέντως ποιούμενον. Τοῦτο γὰρ ἀφ' ἑτέρους ἔγνωμεν, ἄχρι καὶ νῦν δρᾶσαντας, ἀφ' ἡμεῖς ποιῆσαι δυνατοὶ τυγχάνομεν ὄντες, πάμπολυ τοῖς χρόνοις ἀπολειπόμενοι· καὶ ἀκριβώσασθαι πάγε τὸ βίον καλῶς μὴ δυνάμενοι, πλὴν ὅσον ἐπιμελέστερον αὐτὰ διελθεῖν, καὶ ὀλίγα τῶν θαυμάτων εἰς δόξαν Θεοῦ προσθεῖναι τοῖς φιλοθέοις· ὧν γὰρ ἐνετύχομεν ἐκ τῶν Κλήρου λαβόντες μικρῷ συντάγματι βίου, τοῦτο ἢ ἁπλῶς μόνον ἔδοξε συντετάχθαι, ἀλλὰ καὶ παιδείας τὸ συνθέμενον ἐνδεῶς ἔχοντα μαρτυρεῖ, μᾶλλον δὲ παῦται περὶ ὧν προπέπαται τῷ ἐξήγησιν, ἃ μὴ οὖν ἐντελῶς ἔχουσιν ἀφ' ἡκριβωμένης, πολλῷ γὰ μᾶλλον ἀκριβείας ἀπολιμπάνοντα· πρὸς ᾧ καὶ ᾧ συντάγματι πάλιν ὡμηλικότες ἐσμὲν, ᾧ ἁπλησίως εὑρομεν ἔχον καὶ τὸ, ὡς φασι, κεραμείας πεποιημένον ἐνκώμιον μὴ εἶναι τοῦ θείου Σαμψὼν ἐπιγεγραμμένον καὶ μερικῶ ἔχον τινὰ διήγησιν τῶν ἐκείνων βεβιωμένων, πάνυ γὰ φειδωλῶς καὶ μικρολόγως τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ἀπογεύων τοὺς φιλοκάλους. Ὁ δὲ πλέον ἐστὶ πάντων, τὸ ταράττον ἡμᾶς, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὅσον ἀπὸ τῶν πεπραγμένων ἐξηγήτεως (οὐδὲ γὰ παρὸν ἄλλοθεν) ἀκολουθεῖν αὐτοῖς μέλλομεν. Ταύτη τοι καὶ συγγνώμῃ ἀπὸ τῶν ἐντυγχανόντων τοῖς πεπονημένοις ἡμῖν αἰτοῦμεν, ὥστε μὴ ἀμέλειαν, μηδ' ὀλιγωρίαν τοῦ ἀβασανίστου ταύτης καταψηφίζεσθαι διηγήσεως· οὐδὲ γὰ ἡμέτερον, ὥσπερ ἔφημεν, τὸ προκείμενον ἔργον· ἀλλ' ἰχνῶν ἑτέρων ᾧδε ἀκολούθημα. Τοιγαροῦν κἀνταῦθα τὸ Ἡροδότειον σκεῖνο λέγεσθαι χώραν ἔχει, Ἰσιαίου τὸ ὑπόδημα μᾶλλον εἶναι, εἰ καὶ Ἀριστα γόρας αὐτὸ ἐπεδύσατο. Ἔχει μέντοι τόδε ἄτως.

CAPUT I.

Sampſonis genus, patria, ſtudium, benignitas in pauperes & ægrotos erga imperatorem beneficium, obitus.

Sampſonis patria, genus & parentes.

2 HIc ergo magnus, & cujus omnem orbem terræ pervaſit fama, Sampſon, genus quidem duxit ex illa celebri & inclita Roma. Ortus eſt autem non ex ignobilibus nec vulgaribus parentibus, ſed valde honeſtis & claris: quo- C rum magnæ quidem erant opes, genus autem ducebatur ex ſanguine Imperatoris *a*. Sed cum viri hujus maximi res externæ ita ſe haberent, neque internas unquam neglexit. Nam & virtutis magnam curam gerebat, & divinæ Scripturæ lectioni erat intentus, & tamquam jucundiſſimo cibo ei diligenter adhærebat, & brevi tempore venit ad omnem ejus cognitionem. Verum cum neque medicinam, quæ ars valde conducit humanæ ſaluti, vir humaniſſimus neglexiſſet, ſed ſe etiam ei diligenter dediſſet, etſi arte parum admodum ad quæſtum ſit uſus, in pauperibus tamen ceſſit divinæ gratiæ miniſterio, morbos curans immedicabiles, & tamquam gratiæ velamento arte utens propter ſummam humilitatem.

Studet medicinæ:

a

3 Poſtquam autem ejus parentes è vita exceſſiſſent, non amplius cunctabatur, nec differebat; ſed apta uſus occaſione, utpote quod nullus eſſet prohibiturus, ea faciebat, quæ ſibi videbantur, & breves perituraſque divitias commutabat cum æternis, obtemperans voci Dominicæ, jubenti vendere ea quæ quis habet, & præbere eleemoſynam, & hinc parare crumenas,

Matth. 19 & 6. *liberalis in pauperes.*

2 Ὁ Μέγας οὗτος καὶ διὰ πάσης βεβοημένος τῆς οἰκουμένης Σαμψὼν, εἶλκε μὲν τὸ γένος ἐκ τοῦ πρωτωνύμου καὶ ἀληθοῦς Ῥώμης, προῆλθε δ' ἐκ ἐξ ἀσήμων ἄρα τινῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐγενῶν τε καὶ περιδόξων· πλήθου μὲν πρωτοσίαν βαθέως ἐχόντων, βασιλικῷ δ' αἵματι καὶ γένος φαιδρυνομένων. Πλὴν ἀλλὰ τὰ θύραθεν ὁ Παμμέγας οὕτως ἔχων, οὐδὲ τῶν οἰκείων ἠμέλει πόθεν· καὶ γὰ λρετῆς ἐφρόντιζε λίαν, καὶ τῇ τοῦ θείας γραφῆς ἐντεύξει σπουδῇ προσέκειτο, καὶ ὡς πνος ἡδίστης τροφῆς ἐμμελῶς εἴχετο, καὶ δι' ὀλίγου πρὸς πᾶσαν αὐτῆς τὴν γνῶσιν ἀφίκετο. Μηδὲ ἰατρικῆς, τοῦ φιλανθρώπου τέχνης, ὁ φιλανθρωπότατος ἀμελήσας· Ἀλλὰ καὶ αὐτῇ φιλοπόνως προσενεχθείς, καί τοι ὀλίγα μὲν ὑπῆρχε τῇ τέχνῃ χρώμενος, τὰ δ' ἄλλων παρεχώρει τῷ θεουργῷ τοῦ χάριτος νοσήματα καὶ πάθη ἀνίατα θεραπεύων, καὶ ὡς προκάλυμμα τοῦ χάριτος ἐπιχειρῶν τῇ τέχνῃ διὰ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν.

3 Ὡς δὲ καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ τὸν βίον ἀπέλιπον, οὐκ ἔτι μέλλων ἦν, οὐδ' ἀναβαλλόμενος, ἀλλ' ὡς καιρῷ λαβόμενος ἐπιτηδείῳ, ἅτε μηδενὸς ὑπέρχοντος δὲ κωλύοντος, τὰ κατ' γνώμην ἐποίει, καὶ πλήστε μὲν φθαρτὰ καὶ προσκαίρως πλεῖστον αἰωνίων ἀντηλλάττετο κατ' τὴν θείαν δὲ Δεσπότου φωνήν, ἣ τὰ ὑπέρχοντα πωλῆσαι κελεύει καὶ δοῦναι ἐλεημοσύνην, ἐντεῦθεν τε βαλάντια μὴ παλαιούμενα κτήσασθαι. Εὐλόγου δὲ τοῦ πλείστου, οὐ κατ' μικρὸν οὐδὲ φειδομένως,

A φειδομένως, ἅτε μὴν κ᾽ σράγγα ῥέων, ἀλλὰ καὶ λίαν χύδην κ᾽ ἀνειμένως, ἀμφοῖν χειροῖν, τὸ δ᾽ λόγου, ωερος τὰς τ᾽ ωενήτων ἢ ωεινώντων ἀπαντλῶν γαςέρας, κ᾽ τοῦτο οὐκ ἄπαξ, οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ διαωαντὸς δ᾽ βίου ποιέμενος· ἡλικιώτης γὰρ αὐτῷ κ᾽ σύντροφος ἄχρι τέλους ἡ ἐλεημοσύνη. Τὰς δ᾽ τ᾽ δούλων ἀγέλας οὐκέτι μένειν ωαρ᾽ ἑαυτῷ ἠξίου, οὐδὲ τ᾽ ὁμοδούλων ὑπερηφάνως κατ᾽ αὐθεντιάν· ἀλλ᾽ ἐλευθερίας μᾶλλον εὐγενῶς ἠξίου, αὐτάρκειας αὐτῆς παρέχων κ᾽ τὰς ωρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. Τί γὰρ ἐδεῖτο τ᾽ ἐξ ἀνθρώπων δουλείας ὁ δοῦλον ἑαυτὸν τῷ Κυρίῳ γνήσιον ἀφοσιωσάμενος; Οὕτω γοῦν ωρὶ τὰ ὄντα Δρουσθεὶς τ᾽ ωροσκαίρων κ᾽ οἱονεὶ δεσμῶν τινων ἀναθεὶς κεφὴν ἦν ἀτεχνῶς κ᾽ ἐυζωνος, κ᾽ τῷ ἑνὶ μόνῳ χιτῶνι, ἑνὶ δ᾽ τ᾽ οἰκετῶν ἀρκούμενος. Εἶτα καὶ τὴν Ῥώμην ἀπολιπὼν ὁ Γενναδας, ωρὸς τὴν νέαν ταύτην ἀφικνεῖται Ῥώμην, τὴν δ᾽ θείαν Κωνσταντίνου, φημί· ἀφ᾽ ἧς μόνης αἰτίας κινηθεὶς ωρὸς τοῦτο λέγειν οὐκ ἔχω· πλὴν οὐκ ἀθεοὶ ωάντως, οὐδ᾽ ἀλυσιτελῶς τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ κ᾽ βασιλίδι τ᾽ πόλεων ἐνδεδημηκὼς, ἥ κ᾽ τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐναπόκειται σῶμα ἰησυροῦ ἄσυλος, πλοῦτος ἀδάπανος, νοσημάτων πάντων ἀλεξιτήριον.

B 4 Ὁ γοῦν τὰ ωάντα μέρος Σαμψὼν τὴν μεγάλην τὴνδε πόλιν καταλαβὼν, ἐν σμικρᾷ μέν τινι φαύλῃ διῆγεν οἰκίᾳ, ἐν ᾗ τῷ πλησίον κήδεσθαι πολὺς ἦν· τὴν γὰρ οἰκίαν ταύτην φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν κ᾽ ἰατρεῖον ἀμισθον ποιησάμενος, τὲς νόσῳ πιεζομένους ξενίζων ἦν κ᾽ φιλαδέλφως ὑποδεχόμενος, κ᾽ μὴ μόνον ἐπιμελείας ἀξιῶν ωάσης, ὥσπερ οἱ τ᾽ τέχνης βέλονται νόμοι, ἀλλὰ κ᾽ τροφῆς κοινωνῶν κ᾽ στρωμνῆς, ἀκολάθως ταῖς Χριςοῦ ἐντολαῖς, κ᾽ τοῦτο μὴ τὰ τ᾽ τέχνης, τοῦτο ᾗ μᾶλλον κ᾽ τὰ τ᾽ χάριτος ἐνδεικνύμενος. Πῶς γὰρ τέχνης ἔργον δαίμονας ἀπελαύνειν, κ᾽ ωαθῶν ἀνιάτων θαυματοργεῖν ἴασιν, ἃ ἐκείνῳ δράσαι, οἷα δὴ κ᾽ τὸ θελῆσαι ῥάδιον κ᾽ ἀωλῶς; Ἄλλο μὲν ἄλλο τι· Σαμψὼν ᾗ ἡ ξενοδοχία καὶ φιλανθρωπία καὶ ὁ ωρὸς τὲς ἐνδεῖς οἶκτος τὸ ἰδιαίτατον, ὡς μικρῷ καὶ εἰς φύσεως ἀποβαίνειν ἀναγκαιότητα, οἷον ἡλίῳ μὲν τὸ φωτίζειν, πυρὶ ᾗ τὸ καίειν. Ἐντεῦθεν καὶ τῷ τηνικαῦτα Ἀρχιερεῖ δ᾽ Χριςῷ δῆλος γίνεται (ἀρετὴ γὰρ πρᾶγμα ἴσα φωτὶ λάμπων, ὅθεν καὶ ταχὺ λίαν ἀνακηρύττει τὲς μετιόντας). Μῆνας ἕξ ἦν ὁ τῷ ἀρετῷ οὐκ ἄδηλος, καὶ Ἱερεὺς ὑπ᾽ ἐκείνου χειροτονεῖται τριάκοντα ἤδη γεγονὼς ἔτη, καὶ μικρόν τι ωρός. Εἶτα καὶ τῷ τὴν Βασιλείαν διέποντι φανερὸς γίνεται· ωαρ᾽ αἰτίαν ᾗ τοιαύτην.

C 5 Ἰουσινιανὸς μὲν ἦν ὁ κρατῶν, οὗ καὶ ὁ τ᾽ ἀρχῆς χρόνος ωολὺς, καὶ ὁ βίος ἐπιφανής· τότε νόσος ἐνσκήπτει μάλα βαρεῖα, τ᾽ αἰδοίων αὐτῷ νοσήρως ἐχόντων, καὶ τ᾽ κύστεως ἕλκει χαλεπῷ κακωθείσης. Ὁ μὲν οὖν ἔπαχέ τε καὶ ἔκαμνε καὶ τὰς ὀδύνας φέρειν οὐ δυνατὸς ἦν· ἰατρῶν ᾗ σμῆνος αὐτῷ ωεριέχυτο καὶ ωερὶ αὐτὸν, ὥσπερ ἔθος, σπουδαιολογούμενοι ωαρῆσαν, οἱ ἐπαγγείλαντο μὲν καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ωληρῶσαι κομιδῇ πρόχειροι, ἅτε δὴ καὶ τὴν χεῖρα τοῦ κάμνοντος ἐντεῦθεν ὑποκινοῦντες, καὶ ωροθυμοτέραν εἰς ἐπιδόσεις εἶναι ωαρασκευάζοντες· εἰς ἔργον ᾗ τὸ ἐπαγγελθὲν ἀγαγεῖν, καὶ οὐ λυποῦντος ἀπαλλάξαι τ᾽ ωιεζόμενον, οὐ μόνον ἐκ ἐν ὀλίγῳ δυνατοὶ ωοιεῖν, ἀλλ᾽ οὐδὲ τριῶν καὶ μελλήσει ωολλάκις, οὐδὲ τ᾽ μακρὸν χρόνον λαμβάνοντες εἰς βοήθειαν· ἀλλ᾽ ἕτοιμοι μᾶλλον τὲς ωάσχοντας αἰτιᾶσθαι τ᾽ βραδυτητος, ἢ καὶ τὰς ωρὸς τὸ χεῖρον συμβαινούσας ωειρατείας ὡς ἢ μὴ τοῖς ωαγγέλμασιν εἴκοντας, ἢ ωερὶ τὰς βρώσεις ἢ ωόσεις ἀφυλάκτως ἔχοντας· ἑαυτοῖς ᾗ καὶ οἷς κέχρηται εἰς θεραπείαν φαρμάκοις, μέμψιν οἱ βέλτιστοι ωροσίπτουσιν ὐδεμίαν. Τί

quæ minime veteraſcunt. Dabat vero opes non parce, idque nec tenuiter nec guttatim diſtillans, ſed profuſe admodum & large, ambabus, ut dicitur, manibus effundens in ventres pauperum, aut eſurientium; idque non ſemel, aut bis, ſed per totam vitam: connata enim cum ipſo & connutrita uſque ad mortem fuit eleemoſyna. Servorum autem greges nolebat amplius apud ſe manere, neque in ſervos uti arroganter imperio: ſed potius libertate ingenue dignabatur, eis abunde præbens, quod ad victum ſufficeret. Quid enim ei opus erat ſervitute hominum, qui ſe verum & germanum ſervum Domino conſecraverat? Sic itaque erga facultates affectus, rebuſque temporalibus tamquam vinculis exutus, erat revera levis & accinctus, & una quidem tunica, uno autem famulo contentus. Deinde Româ relictâ hic vir egregius in hanc novam venit Romam, divini, inquam, Conſtantini civitatem. Atque quænam quidem eum cauſa permoverit, nequaquam poſſum dicere. Sed non ſine Dei numine, neque omnino inutiliter verſatus in hac regia eſt civitate, in qua eſt etiam ſacrum ejus corpus repoſitum, theſaurus ſacroſanctus, divitiæ, quæ minime conſumuntur, omnium morborum remedium. D EX MSS. *CPolim venit.* E

4 Hic ergo omni ex parte magnus Sampſon, cum ad hanc perveniſſet civitatem, in quadam parva & humili domo habitabat, in proximi cura gerenda aſſiduus. Nam cum hanc domum benignitatis argumentum, & gratuitam feciſſet officinam, eos, qui morbo premebantur, hoſpitio excipiebat, & fraterne tractabat: nec ſolum in eos omni utebatur cura & diligentia, ut volunt leges artis, ſed & cibum, & cubile eis impertiebat, ſecundum Chriſti præcepta, partim quidem artis ſuæ, partim vero divinæ gratiæ beneficia impertiens. Quid enim? An artis opus eſt dæmones expellere, & morborum mirabilem efficere curationem? Quæ quidem ei facere, non minus quam velle, erat facile. Et alteri quidem aliquid aliud, Sampſoni autem hoſpitalitas & benignitas, & in egentes miſericordia, erat adeo propria, ut propemodum ipſi naturalis fieret, ſicut ſoli quidem eſt illuminare, igni autem urere. Hinc etiam innotuit ei, qui tunc erat Chriſti Pontifex: bonitatis enim ſplendor & decus eos, qui eam exercent, cito propalat. Is autem erat Menas, *b* virtute non obſcurus. Ab illo ordinatur Sacerdos, triginta jam annos natus, & paulò plus. Deinde & ei innotuit, qui adminiſtrabat Imperium. Id autem ex eo accidit. *Morbidos excipit hoſpitio.* F *b Initiatur ſacerdotio*

5 Juſtinianus quidem erat, qui imperabat, cujus & Imperii diuturnum fuit tempus, *c* & vita illuſtris. Ei morbus incubuit valde gravis, cum ei male affecta eſſent pudenda, & veſica gravi laboraret ulcere. Atque ille quidem patiebatur, & laborabat, nec dolores ferre poterat. Ei autem erat circumfuſum examen medicorum, & circa eum, ut mos eſt, aderant magno ſtudio diſputantes: qui ad promittendum quidem, & ad bona ſpe implendum ſunt valde prompti, ut qui & ejus manum, qui laborat, hinc incitent, & efficiant, ut ſit ad dandum alacrior: ut autem promiſſa deducant ad effectum, & laborantem liberent ab eo, quod eum male habet, non ſolum brevi non poſſunt efficere, ſed neque longa mora & dilatione, neque longi temporis utentes auxilio: ſed parati quidem ſunt eorum, qui laborant, accuſare tarditatem, aut etiam ad id, quod eſt deterius, proclivitatem, ut qui vel præceptis non acquieſcant, vel in cibo & potu non *c Juſtiniano Imp. gravi morbo laboranti*

A ea, qua par est, cautione utantur: se autem, &
EX. MSS. ea, quæ ad curandum adhibent, medicamenta minime reprehendunt. Quid ergo Imperator? Postquam vidit eos multa quidem dicere, & magna verba loqui, nihil autem conferre ad curationem; imo vero lædere, & majores dolores afferre; ipse agitabatur quidem doloribus, ferre vero non poterat. Atque omnes quidem medicos ex æquo condemnans, ut inutiles, in malam rem abire jussit: ad Deum autem confugit, & ei magno studio adhæret, & illinc quærit auxilium. Nonnumquam enim egestas docet, quid nobis sit utile; & efficit, ut discamus, undenam verum veniat auxilium, Auxilium enim meum, inquit, à Domino.

6 Cum itaque vehementer petiisset, non tarde consequitur, sed ei in somnis ostenditur multitudo medicorum, qui ordine quidem adstabant,
per visionē ostensus, honestâ vero, & quæ Sacerdotibus conveniebat, erant veste induti. Vidit autem quemdam accedentem eunuchum, ex auro quidem contexta veste indutum: Præposito vero amictu similem, qui visus est ostendere unum quemquam ex medicis, quo sit vultu, ætate & habitu; inter quos
B unum, qui erat specie humilis, canis decorus, vestitu honestus & compositus, diligentius curare, ut notus esset Imperatori; & efficere, ut sciret qualis esset in omnibus, & dixisse: Hic solus, & nullus ex aliis, tibi potest dare, ut à morte libereris. Postquam autem à somno fuit excitatus Imperator, verum judicans esse somnium (ut crederet enim, effecerat is, qui providerat ut videret, & quæ visa fuerant, erat re ipsa confirmaturus) impletur quidem gaudio: accersit autem statim medicos. Et illi quidem convenerunt, & se ei omnes coram stiterunt. Ille vero unumquemque lustrabat, diligentissime perscrutans, & non minus examinans, quam aurum lapis Lydius, vultumque & figuram, & ætatem, secundum signa, quæ erant ostensa per somnia. Postquam autem nullum vidit tale signum in eis qui aderant, dolore afficiebatur, & perplexo erat animo, multoque factus est avidior, quod nondum esset promissum assecutus. Hinc diligens facta est inquisitio, donorumque & maximorum honorum promissio, quos esset accepturus, qui virum ostenderet ex iis indiciis quæ viderat Imperator.
C Hic quidem diligenter quærebatur; signum autem, quo cognosceretur erat, non quomodo Pelopidis (ut narrat fabula) humerus; sed virtus insignis, & præcipue moderati mores & compositi.

7 Cum autem esset difficilis inventio (celabatur enim, non formam mutans, ut fingunt Proteum, sed quodam divino hoc eveniente consilio, ut tardior ostensio eum redderet magis desiderabilem) vix tandem unus ex medicis Imperatoris, notus quidem Imperatori, magno autem Sampsoni familiaris, & qui res illius optime noverat, non virtutis solum, sed etiam gratiæ & miraculorum, eum manifestum reddit. Hinc autem
ad hunc adducitur, illi facile erat conjicere, eum esse, qui illum erat curaturus. Hic ergo ipse magnum illum Sampsonem notum reddit Imperatori, & ei tantam conciliat lætitiam, quantam ii, qui laborant morbo corporis, & ab eo cupiunt liberari, soli possunt intelligere. Atque statim quidem venit admirabilis Sampson: neque enim inter visum & auditum intercessit tempus vel brevissimum: tantum ejus videndi Imperatorem ceperat desiderium. Cum vero eum vidisset, ex iis, quæ noctu visa fuerant, pulchre recognovit ea, quæ cernebantur interdiu, utpote oculorum mansuetudinem, for-

οὖν ὁ Βασιλεὺς; ἐπὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς λέγοντας D
ἑώρα καὶ μεγαλοφρημονοῦντας, ἐδὲν δὲ πρὸς θεραπείαν ἀνύοντας, ὅτι μὴ καὶ βλάπτοντας καὶ ἀνιαρίαν ἅπαντας ἀποδεικνυμένους, αὐτός τε ὀδύναις ἐβάλλετο μᾶλλον, φέρειν δὲ οὐκ ἠδύνατο· ἰατρῶν μὲν ἐπ' ἴσης πάντων τὸ ἀνωφελὲς καταγνοὺς, οἰμώζειν ἔφασκε· προσφεύγει δὲ μᾶλλον θεῷ, καὶ αὐτοῦ λίαν ἐμμελῶς προέχεται, καὶ πόθεν ζητεῖ βοήθειαν. Ἐστὶ γὰρ, ὅτε δὴ καὶ ἡ ἀπορία διδάσκαλος ἡμῖν ἐς λυσιτελοῦντος γίνεται, καὶ ὅθεν ἡ ἀψευδὴς ἥκει βοήθεια, μανθάνειν ποιεῖ· Ἡ γὰρ βοήθειά μου, φησὶ, πρὸς Κυρίου.

Ὁ θερμῶς τοιγαροῦν αἰτήσας, ἐ βραδέως ἐπιτυγχάνει· ἀλλὰ κατ' ὄναρ αὐτῷ δείκνυται ἰατρῶν πλῆθος οὐκ ὀλίγον παρεστάμενοι, τῷ μέν τι σοφῷ ἱεροπρεπῶς προκείμενοι· εὐπρόσωπον δέ τινα παρελθόντα ἑώρα, χρυσοῦφῇ μὲν προβεβλημένον, Πραιποσίτῳ δὲ τῷ ἀναβολεῖ ὅμοιον, ὃς καὶ ὑποδεικνύειν αὐτῷ ἐοικὲ τῶν ἰατρῶν ἕκαστον, ὅπως ἔχοι πρόσωπα καὶ ἡλικίας καὶ σχήματος, ἐφ' οἷς ἕνα ὄντα τὸ προσχημα τοιοῦτον, τῷ πολιὰν εὑρεπῆ, τῷ ἔνδυσιν εὐσταλῆ, γνωρίσαι τε τοῦτον τῷ Βασιλεῖ ἐμμελέστερον καὶ οἷός ἐστι πάντων σκευάσαι καταμαθεῖν καὶ ὡς αὐτὸς μόνος, ὃ μέν τοι τῶν ἄλλων ἀδεὲς, φάναι δυνατός σοι δοῦναι καὶ πάθους ἀπαλλαγήν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὕπνος ἀνεῖτο ὁ Βασιλεὺς ἀληθῆ κρίνας τὸν ὄνειρον (ἐπίστευε γὰρ πιστεύειν καὶ ταῦτα οἰκονομήσας ἰδεῖν καὶ μέλλων ἐξ ἔργου τὰ ὁραθέντα πιστώσασθαι) χαρᾶς μὲν πληροῦται· μεταπαλεῖται δὲ τοὺς ἰατροὺς εὐθέως. Καὶ οἱ μὲν συνῆλθον καὶ εἰς ὄψιν αὐτῷ παρέστησαν ἅπαντες· ὁ δ' ἐπῄει ἕκαστον φιλοπραγμονῶν ἐκάτερα, καὶ βασανίζων οὐκ ἤρκει, ἢ τὸν χρυσὸν ἡ Λυδία λίθος, προσωπόν τε καὶ σχῆμα καὶ ἡλικίαν καὶ τὰ ὑποδεχθέντα παράσημα διὰ τῶν ὀνείρων. Ὡς δὲ ἁδὲν τῶν παρόντων ἑώρα τοιόνδε γνώρισμα, λύπη καὶ ἀπορία συνείχετο, καὶ οἷα δηπτικώτερος ἐπὶ καθίσατο δὲ ἐπαγγελθεὶς ἀποτυγχάνων. Ἐντεῦθεν πολλή τε καὶ θερμὴ καὶ ἐξεία ζήτησις, ἐπαγγελίαι τε δωρεῶν καὶ τιμῶν μεγίστων, ὡς ὁ τὸν ἄνδρα τὸ ζητούμενον ἐμφανίσων, ἀκολούθως οἷς εἶδε συμβόλοις ὁ Βασιλεὺς, ἔ μελλεν εὐθὺς λήψεσθαι. Ὁ μὲν οὖν ἐζητεῖτο λίαν σκυθρώπως, καὶ τὸ γνώρισμα ὡς, οὐ κατὰ τὸν Πελοπίδος, ὥσπερ οἶδεν ὁ μῦθος, ἀπὸ δ' ὤμου, ἀλλ' ἀπὸ δ' περιόντος δεξιᾶς καὶ προηγμένως ἀπὸ δ' μετριοπαθοῦς καὶ συνεσταλμένου.

7 Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπὶ δυσχερὴς ὡς ἡ εὕρεσις (σκρύπτετο γὰρ οὐ τῷ μορφῷ μεταβαλλων, οἷα δὴ καὶ τὸν Πρωτέα πλάττουσιν, ἀλλ' οἰκονομία τινὶ θειοτέρᾳ τούτου συμβαίνοντος, ἵνα καὶ ἡ βραδεῖα δήλωσις ἐπὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐπιποθητὸν καταστήσῃ) ὀψὲ καὶ μόλις τῶν ἰατρῶν τις τῶν βασιλικῶν, τῷ μὲν Βασιλεῖ γνώριμος, συνήθης δὲ τῷ Μεγάλῳ, καὶ τὰ ἐκείνου ἄριστα συνειδὼς, οὐ περὶ τοῦ ἀρετῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ χαριτός τε καὶ τῶν θαυμάτων, ἔνθεν αὐτῷ καὶ συμβαλεῖν ῥᾴδιον ὡς ἐκεῖνον εἶναι τὸν ἰασόμενον. Αὐτὸς οὕτως δῆλον εὐθὺς τὸν Μέγαν τῷ Βασιλεῖ καθίστησι καὶ χαρᾶς αὐτῷ γίνεται πρόξενος, ὅσης οἱ πάθει σωματικῷ κάμνοντες καὶ ἀπαλλαγῆς ἐφιέμενοι, δυνατοὶ μόνοι συνεῖναι. Εὐθὺς μὲν οὖν εἰς ὄψιν ὁ θαυμασὸς αὐτῷ παρῆει Σαμψών· ἐδὲ γὰρ ἐδὲ βραχὺ τὸ μέσον ἀκοῆς θημι, καὶ τὸν θέας γενέσθαι παρῆκεν· οὕτως αὐτὸν ἡ δ' ἰδεῖν ἰσχυρῶς εἶλεν ἐπιθυμία. Ἰδὼν οὖν ἀνέγνω καλῶς ἀπὸ τὸν νυκτὸς ὁραθέντων τε μεθ' ἡμέραν φαινόμενα, οἷον ὀφθαλμῶν ἡμερότητα, μορφῆς ἱλαρότητα, ἠθῶν εὐκοσμίαν, σωμάτων ἀυχμηρίαν, ὀμμάτων κατήφειαν, σύμβολά τε αὐτῷ ἐπιτρέποντα μετριοφροσύνης. Ταῦτα σκεψάμενος, προσιόντος δ' θαυμασὲ, θεασάμενος, ἐδὲ καθεκτὸς ὡς ἔτι, ἀλλ. ἀναῤῥὰς ἐξ ἀμέτρου προχαρείας προβάλλει τε τὸν

ἐυτελῆ

A ἐυτελῆ τὸ φαινόμενον, ὁ τὴν βασιλείαν ωεί-
βλεπτος, καὶ φιλεῖ ἄγαν ἡδέως, ου σόμα μόνον,
ἀλλὰ καὶ κεφαλὴν, ἢ μὴν αὐτὸς εἶ, λέγων, ωά-
τερ, αὐτος εἶ, ὁ κατ' ὄναρ μοι ωεδοξώς ἐπιφανεὶς,
ἀλλὰ καὶ τὸ ωάθος τὸ ἐμὸν ἐπαγγελθεὶς ἰάσα-
σθαι. Οὕτως εἰπὼν, ἐυθὺς εἰς τὰ ωεσωτέρω συ-
νεισῆει τ βασιλείων ἐγκρατὴς ὢν ἐκείνε τ τε
Ὁσιε χριςὸς, ἐδὲ γὰ ὤετο μέγα τι ποιεῖν ἐκείνῳ
τιμῶν, ἧς ἀπολαῦσαι θαυματερ γήσης ἔμελλεν.

8 Ἐπεὶ ὃ κὰ εἰσῆλθεν ἔνδον βασιλευς, κὰ συγ-
καθήμενον αὐτὸν εἶχεν, ὅπω κόρον δεχόμενος τ
Φιλοφροσύνης, ἔτι καὶ ωλέον ἐποίῃ, λαμβάνων αὐ-
τε τὰς χεῖρας, ὄμμασιν ἐπίθει τοῖς ἑαυτε καὶ
καταφιλῶν μεθ' ὅσης οἷόν τ ἡδονῆς, κὰ δάκρυα
καταςάγων αὐτῶν ἥδετο· ἡ γὰ τ πίεζοντος ωά-
θος ἀνάγκη ἄνθρωωον αὐτὸν ἐποίει μᾶλλον ἢ
βασιλέα δείκνυσθαι κὰ ἀνθρωωίνοις καλυπτόμενον
ἀθλιότησιν ἢ μεγαλοωρεωείαις βασιλικαῖς ἐωαι-
ρόμενον. Πλὴν ἀλλ' ἡ ωολλὴ αὕτη τ βασι-
λέως μετριοωάθεια κὰ τὸ σέβας βαρύτητα κὰ λυ-
ωὴν ἐμβέβληκει τῷ Ὁσίῳ, κὰ ὡσωερ ἀδικόν τι
ωάσχων, κὰ εἰς μετριοφροσύνην ωλεονεκτούμενος
ἐκ ἠνέγκε σιωᾷν· Ἀλλὰ, Μὴ ὕτω ωοιει, ὦ βα-
σιλεῦ, μὴ ἄτως ἠρέμα καὶ ωαπεινῶς, ὑωεφώνει,
B μηδὲ τῷ ἀμέτρως ἐθέλειν αὐτὸν ωαπεινῶσαι, ἐμοὶ
κρίμα ωεοξενήσας ὑωερο ψίας. Τί γὰ ωλέον ἔχω ἐγὼ
τ κοινῶν ἀνθρώωων ταλαίωωρος ὢν κὰ ἁμαρτίαις
ὑωευθυνος, καὶ ωολλῆς τ ωαρὰ Χριςε χρηςότητος
κὰ φιλανθρωωίας ἐωιδεὴς; Πλὴν ἀλλὰ τὸ ἄφθονόν
σε τῆτο τ ωίςεως καὶ θερμὸν ἄγγελός σοι γίνεται
ἀψευδὴς τ ἀωὸ Χριςε βοηθείας, ὃ βασιλέως
δὴ τ βασιλευόντων καὶ ωάντα δυναμένου ωοιεῖν.
Οὕτως εἰωὼν, χεῖρα ἐωετίθει τῷ ωάσχοντι μέρει·
καὶ ἡ μὲν ἐνήργει τὰ ἑαυτῆς· ὁδὲ κρύωτειν ἐθέλων
ταωεινοφροσύνης ωεισσία χάριτος ἀφθονίαν, ἐωι-
θέμασί τισι τ ἐκ τέχνης, ἃ τῷ ὀλιγέντι μέρει ἐωέ-
βαλλεν, ἐωιγράφειν ἐωέρᾶτο τὶν ἴασιν· Ἀλλ'
ἐνίκα ἐωιωλατ ομένην ὕτω θεραωείαν ἡ ὑωοκρυ-
τομένη ἀλήθεια, καὶ ὁ ἐν ωολλοῖς κὰ ἄλλοις θαυ-
ματερ γὸς γνωριθεὶς κὰν τύτῳ δὴ θαυματερ γῶν
ἐγνωρίζετο. Οὐ ωολλαὶ ωαρῆλθον ἡμέραι κὰ ὁ βα-
σιλεὺς ὅλως ἀωηλλάγη τ ωάθος καὶ καθαρὰς
ἀωέλαυσεν ὑγείας, ωλήρης τε ἦν εὐφροσύνης καὶ
θαύματος, τ μὲν διὰ τὴν ἀνάςρωσιν, τ δὲ διὰ τὴν
τ ὑγιάσαντος ωρὸς Θεὸν οἰκειωσιν,

9 Ἔωειτα κὰ ὡς ἀμοιβόμενος τὸ μέγα τῆς θερα-
ωείας δωρήμασιν ἐωικαίροις, χρυσόν τε ἐδίδε με-
γαλοψύχως, κὰ ἄλλα ὅσα δὴ ἐωιθυμίαν οἷόν
C ωροκαλεῖν, τ κ' σάρκα ζῶντός φημι· ἐκείνῳ
δὲ τὸ λιτῶς ὕτω κὰ ἠμελημένως ζῆν, αὐθαίρετον
ἀγαθὸν, ωαντὸς μὲν ωλέτε μακαριώτερον, ωά-
σης δὲ δόξης ἀξιωματικώτερον. Ἀμέλει καὶ τὸ τ
βασιλέως φιλότιμόν τε καὶ μεγαλόδωρον ἐυκαί-
ροις κὰ ἰσχυραῖς διεχρήσατο ταῖς ἀωολογίαις· Ἐ-
κεῖνά μοι δίδως, ὦ βασιλεῦ, εἰωὼν, ὧν αὐτὸς ἡ-
δέως ἐξέςλω διὰ Χριςὸν, ωολλὰ μὲν ἐν κτήμασι,
ωλεῖςα δὲ κὰ ἐν χρήμασι κεκτημένος. Πῶς ἂν ἐ-
γὼ λήψομαι ταῦτα, ὧν τὸ ζῆσαι χωρὶς φανερῶς
εὖρον ὠφελιμώτατον, καὶ ὧν τὸ ἀωοςερῆσαι φρο-
νίμως, Θεῷ οἰκειωθῆναι καθαρῶς ἀωοδέδεικται. Εἰ
δὲ βέλει διὰ ωολλὼ χρηςότητα κὰ φιλανθρωωίαν
κεχαρισμένον ἡμῖν τι γένεσθαι, μᾶλλον [Θεῷ γι-
νέθω] καὶ ὕτω δὴ καὶ ωρὸς ἡμᾶς τὸ γεγονὸς ἀφα-
βήσεται. Ἔσαι δὲ τῆτο, εἰ πλησίον τ ἐμὲ οἰκίσκου,
ἔν τε αὐτὸς οἰκῶ, καί τινας τ νοσήματι κατόχων
εἰσάγων ἐπιμελείας ὡς ἐμὴ δύναμις ἀξιῶ, οἶκον
τοῖς νόσῳ κάμνεσιν ἐπιδήσειν αὐτὸς ἐγερεῖς. Τῆτο
γάρ σοι κὰ ἀοίδιμον ὄνομα θήσει κὰ ωεοξενήσει μιθὸν
ἀναφάιρετον. Ἤκεσεν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ αἰτηθὲν ὡς
δωρεὰν μᾶλλον ἢ αἴτησιν ἀσμένως ωροσήκατο. Καὶ
ωαχῆμα (καὶ γὰ ἰῶ ωότε κὰ τ θεῖον ἐω' ὀνό-

mæ hilaritatem, morum honeſtatem, barbæ D
ſqualorem, adſpectus triſtitiam, & quæ eum EX MSS.
decebant ſigna moderationis. Hæc cum ille, admirabili accedente Sampſone, eſſet contemplatus, non potuit amplius contineri, ſed ſurgens præ immoderata lætitia, eum, qui ſpecie vilis erat & abjectus, ipſe, qui erat inſignis Imperio, amplectitur, & ſuaviter admodum oſculatur, non os ſolum, ſed etiam caput, dicens: Certe, ô pater, tu es ipſe, qui mihi admirabiliter in ſomnis apparuiſti: quin etiam te morbum meum pollicitus es curaturum. Hæc cum dixiſſet, ſtatim ingreſſus eſt in regiæ penetralia, Sanctum illum manu tenens. Neque enim exiſtimabat ſe magnum quid facere, illam honorans, cujus admirabilem virtutem mox eſſet experturus.

8 Poſtquam autem ingreſſus eſt Imperator, & eum habuit ſecum ſedentem, nondum ſua erga eum benignitate ſatiatus, plura adhuc faciebat. Ejus manus capiens, ſuis imponebat oculis, & eas cum maxima voluptate deoſculans, & in eas diſtillans lacrymas, lætabatur. Morbi enim, qui eum premebat, neceſſitas efficiebat, ut homo appareret potius, quam Imperator, & qui humanis flectebatur miſeriis, quam qui Imperatoriâ efferebatur magnificentiâ. Verum enim vero hæc magna Imperatoris moderatio & religio, gravem Sancto injecit moleſtiam, & perinde acſi ei fieret injuria, & in eum nimia exerceretur modeſtia, non potuit tenere ſilentium; ſed; Ne ſic feceris, ô Imperator, neque tam demiſſe & abjecte; exclamabat: nec eo, quod te ipſe immodice dejicias & deprimas, efficias, ut damner arrogantiæ. In quo enim ſum communibus hominibus ſuperior, qui ſum miſer, & peccatis obnoxius, & opus habeo magna Chriſti benignitate & clementia? Verum enim vero hæc tua fidei abundantia & fervor, eſt futuri à Chriſto auxilii certus nuntius, qui eſt Rex Regum, & poteſt omnia facere. Cum hæc dixiſſet, impoſuit manum parti affectæ. Et ea quidem ſuo fungebatur officio. Ipſe autem copiâ humilitatis volens celare abundantiam gratiæ, quibuſdam rebus, quas parti laboranti ex arte impoſuit, curationem conabatur adſcribere. Sed medicinam, quæ applicabatur, vincebat, quæ celabatur, veritas: & qui in aliis fuerat cognitus rerum effector mirabilium, in hoc quoque fuit cognitus feciſſe miraculum. Non multi enim dies præterierunt; & Imperator fuit omnino liberatus à morbo, & eſt integram aſſecutus ſanitatem, repletuſque eſt lætitia & admiratione, illa quidem propter recuperatam valetudinem, hac autem propterea, quod qui eum ſanum fecerat, Deo eſſet familiaritate conjunctus. E *Eundem ſanat.* F *Studens celare miraculum.*

9 Deinde etiam, ut tantæ curationis beneficio reſponderet, B. Sampſoni aurum donavit ſplendide ac magnifice, & quæcumque poterant incitare deſiderium ejus, qui ſecundum carnem vivit. Illi autem tenuiter & frugaliter vivere, erat bonum per ſe expetendum, omnibus quidem divitiis beatius, quavis vero gloria ac dignitate excellentius. Imperatoris certe liberalitatem & munificentiam opportunis & validis recuſavit excuſationibus; Illa mihi das, dicens, ô Imperator, quæ lubenter reliqui propter Chriſtum, ut qui multas poſſiderem pecunias, & multas haberem poſſeſſiones. Quomodo ergo ea accipiam, ſine quibus vivere aperte comperi utilius eſſe, & à quibus prudenter diſcedentem Deo eſſe conjunctum, dilucide eſt oſtenſum? Quod ſi proſumma tua benignitate & humanitate nobis aliqua *Recuſat munera.*

A ex Mss.

qua in re gratificari cupias, id fiat Deo potius, & ita quod factum fuerit, ad nos quoque transibit. Fiet autem hoc, si prope meam domunculam, quam & ipse habito, & aliquos ex iis, qui morbis laborant, eo introducens curo pro viribus, ægrotantibus domum aptam excitaveris. Hoc enim tibi & clarum nomen pariet, & conciliabit mercedem, quæ auferri non poterit. Audivit Imperator, & quod petitum fuerat, lubenter admisit, tamquam donum potius, quam petitionem. Et statim (tunc enim divinum construebat templum nomine Dei Sophiæ) jussit, ut id quoque simul ædificaretur prompto & alacri animi studio, & eorum, quæ ædificabant, magna multitudine, & omnium impensarum copia, ipso quidem suppeditante liberaliter, ex magni vero Sampsonis sententia effecto ædificio. Postquam autem pulchre & magnifice fuit ædificatum, & ab ejus fuit nomine denominatum, protinus illi fuit permissum. Et ipse erat divinus ille Sampson, cui commissa fuerat domûs administratio. *d*

efficit tamen ut sibi hospitale ædificetur.

d

B

10 Adjicit autem Imperator aliud quoque dignum Imperatoriâ munificentiâ. Non exiguam enim suorum bonorum partem, & non sine egregio proposito, huic ædi sanctæ consecrat, sumptam scilicet ex prædis, quas admirabilis ille Belisarius ad eum attulerat è terra Assyriorum, *e* quæ revera erant præclaræ & opimæ. Deinde domum quoque munit donis possessionum, quæ & ad alios ejus sumptus sufficiebant, & ad alimentum medicorum, & eorum, quibus erant alia commissa munera. Cum multos autem annos sic *f* transegisset ille Beatus in cura gerenda ægrotorum, de quibus omnibus erat instar patris solicitus, & jam ad gravem devenisset senectutem, & corpus imbecillum ei mortem parturiret, parum quidem ægrotat, & quod posset ostendi esse proœmium & occasio mortis. Moritur autem non tristis, neque graviter & ægre ferens decessum, ut solent animæ, quæ corporis & mundi nimio tenentur amore: sed placide & hilariter, ut qui pulchre sciret, à quo vocaretur, & à qua perturbatione ad quam transiret requiem, & quantæ voluptates essent beatam ejus animam excepturæ. Ex laboribus enim remunerationes, & fructus noverat ex seminibus. Atque Deo quidem digna & munda illius anima ad cælestem transit habitationem: sacrum vero & sanctum ejus corpus deponitur honorabiliter in maximo templo Mocii Martyris, *g* utpote quod magnus ille Sampson ex eo diceretur trahere cognationem, non corpore solum, sed multo magis animo & moribus. Quam multis autem clarus fuerit miraculis, quæ est in rebus omnibus maxime admirabilis, non in vita solum, sed etiam multo magis post mortem, neque lingua potest dicere, neque auris admittere. Quomodo enim, cujus nec in hodiernum quidem diem constiterunt fluenta miraculorum? Imo vero nec consistent quidem, donec ille idem fuerit, & ejusdem misericordiæ ad intercedendum pro hominibus apud Deum. Pauca ergo, si videtur, ad Dei gloriam, & eorum, qui audiunt, delectationem ac utilitatem ex iis, quæ post ejus hinc excessum facta sunt, prosequatur oratio.

e

f

S. Sampsonis obitus,

& post mortem

C

g

miracula.

ματι τῆς ἁ θεᾶ σοφίας ναὸν κατασκευασόμενος) καὶ αὐτὸν ἐπέταξε συνοικοδομεῖσθαι προθυμίᾳ τε ψυχῆς, καὶ οἰκοδομούντων πολυχρόνιᾳ, καὶ δαψιλείᾳ παντὸς ἀναλώματος, αὐτᾶ μὲν παρέχοντος φιλοτίμως, καὶ ὃ τὸ ἀρέσκον τῷ Μεγάλῳ τᾶ οἰκοδομίας τελευτᾶργεμένης. Ἐπεὶ ὃ καὶ ὠκοδόμητο λίαν φιλοκάλως καὶ μεγαλοπρεπῶς, καὶ ὀνόματος αὐτᾶ ἠξιᾶτο, εὐθὺς ἐκείνῳ τε ἐπετράπετο, καὶ αὐτὸς ἐῶ ὁ θεῖος Σαμψών, ὁ τῶν ἁ οἴκᾳ προστασίαν πεπιστευμένος.

D

10 Προστίθησιν ὁ βασιλεὺς καὶ ἕτερον, βασιλικῆς ἄξιον μεγαλοδωρίας, ἀπόμοιραν ἐκ ὀλίγων, ἀᾶ ἐξ ὀλίγης προαιρέσεως τῷ ἁγίῳ τάτῳ οἴκῳ καθιερᾶν, ἐκ προνομῆς δήπᾳ ἁλαιρεθεῖσαν, ἧς ὁ θαυμασὸς Βελισάριος ἀπὸ τᾶ τῶν Ἀσσυρίων γῆς ἐκείνῳ προσαγαγὼν ἐῶ, λαμπρᾶς τῷ ὄντι καὶ φιλοτίμου. Εἶτα καὶ στημάτων δωρεαῖς κρατύνει τὸ οἶκον, ἱκανῶς ἐχόντων εἰς τε ἄλλας αὐτᾶ δαπάνας καὶ πρὸς ἰατρῶν σιτηρέσια, καὶ τᾶ ἑτέρας ἐπιτετραμμένων αὐτᾶ λᾳτουργίας. Ἐπὶ πολλοῖς οὖν τοῖς χρόνοις ἔτως ὁ Μακάριος διαρκήσας ἐν ταῖς τᾶ καμνόντων ἐπιμελείαις, καὶ πατρικῶς πάντων καὶ λίαν κηδεμονικῶς προμηθούμενος, ἐπεὶ καὶ εἰς βαθὺ γήρας ἤδη πρόοδος ἐῶ, καὶ ἀδυνάτως ἔχον αὐτῷ τὸ σῶμα τὴν τελευτὴν ὠδύνε, νοσᾶ μᾶλλον ὀλίγα καὶ οἷα προοίμια δείκνυσθαι ταῦτα καὶ ἀφορμὴ θανάτου. Ὀνήσκει ὃ ἐκ ἀθυμῶν, ἀδὲ βαρυνόμενος, ἀδὲ τῇ μεταθέσει δυσχεραίνων καὶ τὰς φιλοσωμάτους ψυχάς τε καὶ φιλοκόσμους, ἀλλὰ πρᾴως καὶ ἱλαρῶς, ἅτε γοῦν δ' ἀκριβῶς ἐπισάμενος ὑφ' ἃ καλεῖται, καὶ ἐξ οἵας πρὸφορᾶς εἰς οἵαν κατάστασιν μεταβαίνει, καὶ οἵαι τὴν μακαρίαν αὐτᾶ ψυχὴν ἀπολαύσεις ἐκδέχονται· ἐκ γὰ τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις, ἐκ τῶν σπερμάτων τε ἤδει καὶ τὰς καρπάς. Ἡ μὲν οὖν ἀξιόθεος ἐκείνα καθαρὰ ψυχὴ πρὸς ἀρανίας οἰκήσεις μεταφοιτᾷ· τὸ ὃ ἱερὸν σῶμα καὶ ἅγιον τῷ μεγάλῳ ναῷ Μωκίᾳ ἐ μάρτυρος ἀνσέπτως ἐγκαταθέτᾳ· ἅτε δὴ καὶ συγγένειαν ἕλκον ἐκεῖθεν ἐ Μεγάλᾳ φημιζομένᾳ, καὶ οἰκείως ἔχον, ἐ κατ' σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ πλέον κατ' ψυχὴν δηλαδὴ καὶ τὰς τρόπας. Ὅσοις ὃ τοῖς θαύμασιν ἐδοξάσθη ὁ τὰ πάντα θαυμασιώτατος, ἐ καὶ τῷ ἐνταῦθα ζωὴ ἀπλῶς, ἀλλὰ μᾶ τὸν θάνατον πολλῷ μᾶλλον, ἅτε γλῶτα δυνατὴ λέγειν, ἅτ' ἀκοὴ πανδεχέσθαι. Πῶς γάρ; ἐ μὴ ὃ μέχρι καὶ νῦν οἱ τῶν θαυμάτων ἔσησαν ῥύακες· μᾶλλον ὃ ἀδὲ σήσονται, ἕως ἂν ἐκεῖνος ὁ αὐτὸς ᾖ, καὶ τοῖς αὐτᾶ χρῆται σπλάγχνοις ὑπὲρ ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν διαπρεσβευόμενος. Ὀλίγα τοίνυν, εἰ δοκεῖ, περὶ δόξαν Θεᾶ καὶ τῶν ἀκροντῶν ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν, τᾶ μᾶ τῶν ἐντεῦθεν αὐτᾶ μεταθέσιν γενομένων τῷ λόγῳ μεταληπτέον.

E

F

ANNOTATA F. V.

a *Menologium Constantini Porphyrogeniti habet, eum fuisse consanguineum Constantini Magni. Menæa excusa nihil habent de ipsius familia.*

b *A Patriarcha Mena non potuisse Sampsonem ordinari Sacerdotem dictum est in Comment. prævio num.* 18.

c *Regnavit Justinianus Magnus ab anno Christi* DXXVII *ad* DLXV.

d *Erat hoc xenodochium, ut habet Cangius in Constantinopoli Christiana lib.* 4, *inter ædem Sophianam & ædem Irenes. Et, ut ibidem ait Cangius, extat Epistola Innocentii III Pontificis lib.* 13. *Epist.* 17 *qua confirmat præceptori & Fratribus hospitalis* S. Sampsonis *Constantinopolitani donationem castelli, quod Garelis nuncupatur, factum ab Henrico Imperatore CP. Meminit etiam istius xenodochii Jacobus de Vitriaco in Hist. Occiden. cap.* 29 *his verbis :* Quemadmodum sunt Hospitalia sancti Spiritus in Romana urbe

&

& S. Sampſonis in Conſtantinopolitana civitate, & B. Antonii in ipſo capite, & B. Mariæ Ronſciovallis in introitu Hiſpaniæ, & alia quædam Deo grata & pauperibus peregrinis ſeu infirmis valde neceſſaria.

e *Tranferri id oportet poſt mortem* Sampſonis: *vivente etenim Sampſone xenodochium hoc ſatis miſere habebat, ut habetur infrà ſub finem num.* 17: *quamvis, quod ad ſtructuram attinet, ſatis magnificum fuerit, ut dictum eſt in Commentario prævio num.* 15.

f *Hæc non intelligenda ſunt poſt conditum à Juſtiniano xenodochium: verum de cura & ſolicitudine quam etiam prius agrotis & pauperibus impenderat: poſt ſtructum enim xenodochium unum alterumve annum tantum ſupervixit.*

g *De S. Mocio Martyre actum eſt die* XI *Maji.*

CAPUT II.

Miracula poſt mortem.

11 Καὶ πρῶτόν γε τοῦτο, ὃ καὶ γλῶτται πολλαὶ ἄδουσι, καὶ βίβλοι φέρουσι, καὶ πάντες πιστεύουσι, καὶ ὁ κατὰ τὸν ἐπὶ μεγάλοις Φήμιος, καὶ μέγα ἐν βασιλεύσι λαμψάντων Ἰωσινιανὸς τὸ δήμιον φορὰν, ἥτις γε κατ' αὐτοῦ συνέστη, γενέσθαι συνέβη· καὶ ὅπως πάντα λαμπροί τινες χεῖρες καὶ φιλοκίνδυνοι, πῦρ ἀναψάσαι, τοῖς λαμπροῖς τῶν οἴκων καὶ πολυχρύσοις, καὶ τὸ ἐξαίρετον ἐπιτίθενται. Ἄρχεται μὲν οὖν τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ μεγίστου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, καὶ τὰ κύκλῳ διανεμηθὲν, ἅπαντα εἶτα καὶ μέχρι τοῦ λαμπροῦ τοῦ τοῦ οἴκου τοῦ θείου Σαμψὼν ἔρπον ἔρχεται, καὶ τὸ ὀροφῆς ὀξέως ἐπιλαμβάνεται καὶ τὸ πρόσωτερῶ βρέμον ἐπῆλθ, ἐπίδοξόν τε λοιπὸν ὅσον ἔπω, καὶ πάντελῶς θέσθαι τῷ οἴκῳ φθοράν. Τί τοίνυν τὸ μετὰ ταῦτα; πολλαὶ μὲν ἀντιτροφῶς πρὸς πρόσθεσιν σκιροῦντο περὶ αὐτὸν χεῖρες φιλοχαίρισοι καὶ φιλάνθρωποι, τί μὴ ποιῆσαι, καὶ τί τι γενέσθαι δυναμένων, ὃ μηχανώμεναι πρὸς ἐπίσχεσιν τοῦ πυρὸς ῥύμης· ἀλλὰ τὸ δεινὸν ἀήττητον λοιπὸν, καὶ πάσης ἰσχυρότερον βοηθείας· ἠθάπαξ δ' οὖν ὅμως, καὶ κρεῖττον ἢ ὅ Μεγάλη πρόσασία γίνεται. Ἦσαν γὰρ, ἦσαν, οἱ τὸν θεῖον τότε Σαμψὼν ἠξιοῦντο θεωρεῖν, κύκλῳ τὸ ὀροφῆς περιθέοντα, ἐπιπνοῦντά τε τῷ πυρὶ, καὶ οἱονεὶ ἐμβριμώμενον, καὶ τὸ ὁρμῆς αὐτῷ παραδόξως ἀναχαιτίζοντα, ὅ καὶ τὸν θεὸν ἐκεῖνον ὥσπερ καταπλαγὲν, εἰς τὰ πίσω τε ἐχώρει, καὶ ἀνεκόπτετο· ἔπειτα βροντῆς αἰθρίου καταῤῥαγέσης, ὄμβρος, οἷος δαψιλὴς ἐπερρύη, ὡς ἐντεῦθεν, τὸ μὲν πῦρ ἀποσβῆσαι, διασωθῆναι τὸν καὶ τὸ οἶκον παλαιὸν τὸ ὀροφῆς ἀπάθη.

12 Προσκείσθω καὶ ἕτερα τῶν θαυμάτων, ὅ τὰ πολλοῖς πρότερον γενόμενα χρόνοις, δι' ἀπορίαν καινῶν καὶ προσφάτων (οὐδὲ γὰρ ἐλείπουσιν ἄχρι καὶ νῦν τὰ τοπομῶν μιμήματα τὰς ῥέοντας ἀενάως) ἀλλὰ τὰ μικρῷ πρόσθεν γεγενημένα, ἵνα καὶ πλέον ἔτω πίστις εἴη, τὰ μὲν αὐτὰς ἐκείνας διηγημένας ἔχοντα, τὰς τῶν χαρίτων ἀπολαμένας, γλῶτται φιλαλήθεις καὶ τῷ ψεύδει πανταπάσιν ἀπεχθανομένας· τὰ δὲ τὰς γένει προσήκοντας ἢ ὑπηρετήσαντας ἢ ἄλλως οἰκειωμένας αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς τῶν θαυμάτων πεπειραμένοις. Αὐτίκα γοῦν Θεοδώριτος, ὁ τῷ τοῦ Σπαθαροκουβικουλαρίων διαπρέπων τάγματι, ᾧ πολλήγε ἡ χρεία μαρτυρεῖται, χρηστότης μετὰ τῆς ἀληθείας, καὶ μετριοπαθὴς ἐπιείκεια. Οὗτος ὑπηρέτης λοιπὸν, καὶ ὑπηρετῶν οἰκειότατος, Λέοντος ἐκείνῳ φημὶ, ὃν ὁ τῶν Πατρικίων τε καὶ Πραιποσίτων εἶχε χορὸς, καὶ ὃς μετῆλθε μὲν τοῦ Δρουγγαρίου τῶν πλοίμων, μετῆλθε δὲ καὶ τὸν τοῦ Λογοθέτου τοῦ δρόμου διαδοχὴν, ἐφ' ᾗ καὶ τεθνηκὼς ὁ πλέον μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον ἢ μιᾶς τὸ μέγιστον, πάντες. Τούτῳ τοιγαροῦν τῷ Θεοδωρίτῳ καὶ ἕτερος ἦν [Λέων τοὔνομα] τῶν συνυπηρετούντων τῷ πρώτῳ Λέοντι, ἀλλὰ καὶ οἰκείως ἐχόντων καὶ ἰδιωτῶν τις, Πρωτοσπαθάριός τε γὰρ ἦν, καὶ ὡς σύνηθες ὀνομάζειν, ἐπὶ τοῦ Μαγκλαβίτου, φί-

11 ET primum quidem ſit, quod & multæ linguæ canunt, & libri ferunt, & omnes credunt; quod in populari tumultu, adverſus Juſtinianum, magnum illum & clariſſimum Imperatorem excitato, *a* accidit. Illo tempore audaciſſimorum atque imprimis temerariorum hominum manus, ignem ferentes, præclariſſimas & ditiſſimas ædes aggrediuntur: atque principium incendio dant à maximo templo Dei Sophiæ, quod cum in orbem omnia exediſſet, deinde ſerpens venit uſque ad præclaras ædes divini Sampſonis, & tectum arripit celeriter, & fremens ulterius procedit: exiſtimabaturque fore, ut mox tota domus omnino interiret. Quid ergo eſt poſtea conſecutum? Multæ quidem ex adverſo in eo movebantur manus gratæ & piæ, nihil non facientes, nihil non molientes eorum, quæ poſſunt fieri ad ignis cohibendum impetum. Sed malum erat inexpugnabile, & omne ſuperabat auxilium. Vincitur tamen, & eo fuit potentior cura magni Sampſonis. Fuerunt enim, fuerunt, qui tunc digni ſunt habiti divinum videre Sampſonem per tectum circumcirca curſitantem, & ignem increpantem, & veluti frementem, & admirabiliter ejus impetum retardantem. Cujus quidem aſpectu ignis veluti obſtupefactus retroceſſit: deinde cum tonitru repente erupiſſet, copioſa quoque affluxit pluvia, quo factum eſt, ut ignis extingueretur, & domus conſervaretur illæſa præter tectum. *b*

Incendium Conſtantinopoli divinitus extinguitur, a

b

12 Adjiciantur alia quoque miracula, non quæ multis antè annis facta ſunt, quod deſint nova & recentia (non enim in hodiernum uſque diem deficiunt, utpotè perennes imitantia fluvios) ſed ea, quæ paulo antè contigerunt, ideoque ſunt magis credibilia; quæque relata fuerunt, tum ab iis ipſis, qui beneficia conſecuti ſunt, viris veridicis, & omnis mendacii oſoribus: tum ab illis, qui aut conſanguinei, aut famuli, aut aliter familiares fuerunt iis, in quibus miracula patrata ſunt. Adſit igitur Theoditus, Spatharocubicularius *c* inſignis, cujus teſtatiſſima eſt virtus, probitas, veracitas, & ſumma animi moderatio. Is erat famulus, & famulorum familiariſſimus, & fideliſſimus Leonis illius, qui erat exordine Patriciorum, & Præpoſitorum, quique geſſit Magiſtratum Drungarii *d* Claſſiariorum, nec non Ratiocinatoris *e* curſus; in quo diem clauſit extremum, non amplius quam menſes, ut ſummum, quinque poſt obitum illius. Erat Theodorito huic etiam ſocius ex numero ſecum famulantium illuſtri Leoni, & ipſe Leo dictus, Domino ſuo carus atque familiaris. Erat enim Protoſpatharius, *f* & ut mos eſt nominare, in Manclabio *g*. Hic ſummus erat Theoditi amicus, & unanimis ſocius in miniſterio.

c

eratq; huic familiarißimus maxime atque intimus,

d

e

f

g

Huic

A Huic autem Leoni cum aliqua de causa suc-
EX MSS. censuisset Drungarius, eum habuit suspectum, & tempore non parvo eum à consueta removit familiaritate, & ab ea, quam prius habebat, fiducia. Sum quoque ego testis Drungarii adversus Leonem indignationis, vidique aversionem ejus & diuturnam separationem. Imo ego quoque rogavi pro Leone, ut qui essem Drungario amicus & familiaris. Valde itaque angebatur Leo, & magna afficiebatur animi ægritudine, dolorque vel ipsa ossa & medullas tangebat, & valde consumebat. Quin etiam Theodoritus idem jugum trahebat, ut dicitur, ejusque movebatur misericordiâ, gravique dolore afficiebatur, legibus cedens amicitiæ, ut qui esset amicus, & in ministerio socius, ut prius est ostensum.

13 Cum itaque ferre non posset, Leonem sic affici, âusus est verbis suum aggredi Dominum (neque enim facilis ad eum patebat aditus, & asper erat in sermonis congressione, maxime inter famulos) & prudenti inita ratione, pro eo rogavit: Perit, dicens, Leo perit: timendum est, ne sibi grave aliquid faciat;
B quod quidem certe nolimus: neque simus auctores ejus mortis. Miser enim jam extabuit, & est sane consumptus, non ferens tuam aversationem; & statim amittet etiam animam. Hoc cum non semel, sed sæpe dixisset, assiduitate & opportuna persuasione belle reconciliat Leoni Dominum suum; jubeturque ipsum adducere in conspectum ejus. Ille vero præ nimio gaudio ac festinatione (dum forte debebat per scalas descendere) impeditum alicubi pedem graviter luxat, jacetque sine voce, immobilis & dolore fractus; ac ægre tandem delatus est ad lectum. Tres dies præterierant, & ipse sic jacebat supinus, mutus, stupefactus, somni & cibi expers, nec aquam quidem admittens, nec omnino se movens, sed veluti lecto affixus, & à re inanima nihil differens: Sanctum tamen etiam tacendo rogans, videt eum stantem ad extremum lecti, tangéntem talum pedis affecti, & dicentem: Surge; nihil erit tibi amplius mali. Simul autem atque hoc dixit, simul disparuit, spectante Theodorito, & præ stupore nihil loquente. Postquam vero magnus ille Sampson procul fuit ab oculis, ad se redit Theodoritus, & novo veluti spiritu animatur,
C sibique restituitur; oris quoque & linguæ usum recipiens, læta voce glorificabat Deum subsusurrabatque, Sanctus iste est Sampson: & statim ministrum est allocutus, dicens: Surge Basili (ita enim is vocabatur) & da mihi vestem, ut me induam: & simul pedem tetigit. Eum autem videns sanum, alteri manum admovit, qui erat illæsus ab initio. Rei enim admirabilitas eum reddebat prope emotæ mentis, & erat tamquam sui oblitus, & dubitans, & hæsitanti similis. Nimium enim gaudium & bonum inexpectatum ac præter opinionem eveniens, mentem solet dimovere. Ubi autem comperit ambos esse sanos, alacri statim animo & pedibus tendit ad sepulcrum ejus, qui misero curationem impertierat, & beneficium ei refert acceptum, gratiasque pie agit, ut solet gratus & memor animus.

14 Huic vero Theodorito accidit, ut Sanctus ille in alio quoque miraculo, quod circa Dominum ejus factum est (quisnam autem is sit, jam ostensum est) inserviret. Sed quomodo id accidit? Cum Drungarius hic Leo aliquando equitaret, evenit, ut equus illius pedem muro allidens, eum

S. Sampson per visum curat Theodoritum

λῶ τε τῷ Θεοδωρίτῳ ἐν τὰ μάλιστα καὶ συνυ- D
ωηρέτης ὁμόψυχῶ. Τέτῳ τοίνυν τῷ Λέοντι ὁ Δρουγγάριος κατά τινα ωρόφασιν χαλεπήνας, ἐξ ὕψους τε ἔθετο, καὶ ωαῤῥησίας αὐτὸν ἀπέστησε τ συνηθ͂ας, χρόνον ἐκ βραχύν. Μάρτυς ἐγὼ καὶ αὐτὸς τ ωρὸς τ Λέοντα χαλεπότητῶ τ ἀνδρὸς, καὶ τὴν ἀπορροφὴν εἶδα καὶ τὴν χρονίαν ἀπόστασιν· Καὶ γὰ καὶ αὐτὸς ἠξίουν ὑπὲρ τ Λέοντῶ, φίλῶ ὢν καὶ συνήθης τῷ Δρουγγαρίῳ. Ἠνιᾶτο τοίνυν ὁ Λέων μάλα σφοδρῶς καὶ ἀθυμία συνείχετο, καὶ τὴν λύπην εἶχε, καὶ αὐτῶν ὀστέων ἀπτομένην καὶ μυελῶν, καὶ ἰσχυρῶς τήκουσαν. Ἦν γὰ τὸ λυποῦν τ μόνον Λέοντῶ, ἀλλὰ μὴν καὶ Θεοδώριτῶ τ αὐτὸν εἶλκε ζυγὸν τ λόγου, καὶ συνήλγει αὐτῷ καὶ συνέπασχε, νόμοις εἴκων φιλανθρωπίας, ἅτε δὴ φίλῶ ὢν καὶ συνυπηρέτης, ὥσπερ ὁ λόγῶ φθάσας ἐδηλωσέν.

13 Ταύτη τοίνυν μὴ γ φέρων ἔτω ωάσχοντα τ Λέοντα καθορᾶν, ἀπετόλμα δηλαδὴ καὶ ωαρεκινδύνευε τοῖς λόγοις τοῖς ωρὸς τ ἑαυτῶν δεσ ωότῃ (σφόδρα γὰ δυσπρόσωτός τε καὶ δυσομίλητῶ ὁ ἀνὴρ, καὶ μάλιστα ἐν ὑπηρέταις) καὶ ἠξίου ωρὸς αὐτὸ τρόωον τ ἔμφρονα· Οἴχεται, λέγων, ὁ Λέων οἴχεται· δέῶ μὴ καὶ δράσῃ μέν τι τ χα- E.
λεωῶν, ὅσωερ ἀντικρυς ἐ βλόμεθα, μὴ γ θανάτῳ καταστῶμεν αἴτιοι· τέτηκε γὰρ ὁ δυστυχὴς ἤδη καὶ δεδαωάνηται, τὴν ἀποστροφὴν ἐ φέρων τὴν σὴν, καθ ὅσον ἔτι ωω ἀωοβάλλει ἐ τὴν ψυχήν. Τοῦτο ἐχ ἅωαξ εἰρηκὼς, ἀλλὰ καθ ωολλάκις, τῷ συνεχεῖ καθ εὐκαίρῳ ωειθῷ, ἐ τὴν καταλλαγὴν ωρεσβεύσ καλῶς τῷ Λέοντι. Εἶτα καθ εἰς ὄψιν αὐτὸν ἀγαγεῖν κελευσθεὶς, ἐκεῖνος ἐκ τ ἄγαν ωειχαρείας (κλίμακα ἔτω συμβὰν κατιὼν) ἐ τῷ ωέχει συμωοδισθεὶς, διάστροφός τε ἐ ἔξεδρῶ τὴν ῶωοδος ἁρμονὴν γίνεται· ἐ εὐθὺς ἄφωνός τε ἐ ἀκίνητῶ ἦν, ὑωὸ τ ωειωδυνίας ἀωορραγεὶς, ἡ κλίνη τε εἶχε τοῦτον, μόγις ωρὸς αὐτῷ ἐκκεκομισμένον. Τρεῖς ωαρῆλθον ἡμέραι, ἐ αὐτὸς ἔτως ἔκειτο ὕωτιῶ, ἄφωνῶ, ἀϋπνός τε ἐ ἀχανὴς ἐ ἄστῳ, ὐδὲ ὕδατῶ ωροσιέμενῶ οὐδαμῶς, οὐδὲ κινηθεὶς ὅλως· ἀλλ οἱονεὶ τῇ κλίνῃ ωροσηλωμένῶ ἐ τ ἀψύχῳ διαφέρων ὐδέν. Δεόμενῶ μέντοι καὶ σιωπῶν τ Ἁγίου, ὁρᾷ τοῦτον ωαρὰ τὰς ωρόωδας ἑστηκότα τ κλίνης, τ ἀσφαλῶς τ ἐωαφώμενον τ ωροσιοθότῶ ῶωδος, ἐ, Ἔγειραι, ἑρηκότα, κακὸν γάρ ἐσί σοι τὸ ωαραωᾶν οὐδέν· ἅμα τε ἔφη τοῦτο, καὶ ἅμα ἐξήει, βλεπόντων τ θεοδωρίτ τ ὀφθαλμῶν, τ σώματῶ μηδὲ φθέγγεωθαι δυναμένου. Ἐωειδὴ ἐ ὁ Μέγας ωόρρω τ ὀφθαλμῶν ἦν, ἐωάνεισι μὴ εἰς ἑαυτὸν ὁ Θεοδώριτῶ, ἐ οἱονεὶ ψυχᾶται, καὶ κινεμένῳ ωαρόμοιῶ δείκνυται, φωνὴν δὲ καὶ τὸ σῶμα ὥσωερ ωρότερον εἶχε, δοξάζων τε ἦν τ Θεὸν, φωνῇ φαιδροτέρᾳ, ὡς γ ἐ ὑωοφθεγγόμενῶ, Ὁ ἁγιός ἐσι Σαμψών. Καὶ αὐτίκα [ωρὸς] τ ὑωηρετέμενον, Ἀνάστα, ἔφη, Βασίλειε (ἔτω γὰ ἐκαλεῖτο) ἐ τὸ ἱμάτιόν μοι δὸς ἐωενδύσασθαι. Καὶ ἅμα τ ῶωδος ἥωτετο, ἐ ἠγιῆ τοῦτον ὁρῶν, τατέρῳ τὴν χεῖρα ωροσῆγε τῷ ἐξ ἀρχῆς ἀωαθεῖ· ἐδείκνυ γὰ αὐτὸν μικρᾶ ἐ ἐκφονα ἡ ωαῤῥαδοξοωοία τ ωράγματῶ, ἐ ὥσωερ ἐκλαθόμενῶ ἑαυτᾶ, ἐ ἀμφιγνοῶν διέκειτο, ἐ ἀωορεμένῳ ἐοικέ. Ἄλλως τε γ ἐ ἡ ωειχάρεια ἐ τὸ ἀδόκητον ἀγαθὸν, οἶδεν ἐξιστᾶν τ μετρίως Ὡς οὖν ἐ ἀμφοτέρας ἐρρώθη διέγνω, αὐτίκα ωροθυμῶ ωροθύμοις ωοσὶ, ωρὸς τ τ θεραωεύσαντῶ ωέφυν, ὁμολογεῖτε τὴν χάριν, ἐ τὴν εὐχαριστίαν, ὥσωερ οἶδεν εὐγνώμων ψυχὴ, θεοφιλῶς ἀωοδίδωσι.

14 Τῷ Θεοδωρίτῳ δὴ τέτῳ ἐ ἑτέρῳ θαύματι, ὃ ωρὸς τ ἑαυτᾶ ωέωραται κύριον (δῆλῶ γ ἤδη, τίς ἔτός ἐσι) ἐξεγένετο ὑωουργῆσαι, ἀλλ ὅωως ἄρα καὶ

καὶ ἐξεγένετο. Τῷ Δρουγγαρίῳ Λέοντος, ᾧ ἡ ἱππαζομένῳ ποτὲ, συμβαίνει τὸ ἵππον τοίχῳ περσαρράξαντα τὸν σκέλους ποδὸς πλῆξαι χαλεπῶς. Εἶχε τοιγαροῦν πονήρως ὁ πούς, ὁ παρ' ὀλίγον, ἀλλ' ἐν ἡμέραις συχναῖς. Εἶτα καὶ τοῖς ἰατροῖς ὕπνος ἔχων ἐπισκνύμενος, περὶ τομὴν αὐτὸν ἀναγκαίως παρεκάλει καὶ χειρουργίαν. Ἡ μὲν οὖν ἡμέρα τετρὰς, ὅτε ἅπαξ δεδόκτο τοῖς ἰατροῖς ὁρᾶν· καὶ ὁ Νικόλαος (εἷς ἦν καὶ αὐτὸς τῶν ἰδίων, τῷ Δρουγγαρίῳ τε ὑπηρετουμένῳ καὶ τὸν αὐτὸν οἶκον συμπληρῶν) ὡρίζετο ἐπενεγκεῖν αὐτὸς τὴν τομήν. Κατὰ δὴ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐπιφαίνονται τῷ Θεοδωρίτῳ ἄνδρες τρεῖς, τὸν οἶκον εἰσιόντες τὸν Δρουγγαρίου, τὸ σχῆμα Ῥωμαῖοι καὶ τὴν στολήν. Οἷς ὑπαντήσας, Πῇ ἡ ἄφιξις; ἤρετο. Καὶ αὐτοὶ πρὸς ἅμα φωνῇ, πρὸς σὲ καὶ τῷ βεμματι, Πρὸς τὸν κύριόν σε τοῦδε πάρεμεν, εἶπον. Πρὸς ταῦτα τῷ Θεοδωρίτῳ λέγειν ἔπεισι· Ἀλλ' ἠγνόηται καὶ ὑμῖν τοῖς κυρίοις, οἷα λύπη τῷ Δρουγγαρίῳ τῶνδε νῦν ἔχει, καὶ ὡς τήμερον μέλλον τοῖς ἰατροῖς τομεῖν τῷ ποδὶ σκεῖνα ἐπενεγκεῖν; Οἱ δὲ, ἔφασαν, ἀλλὰ τοῦτό σοι μὴ δοκείτω· ἡμεῖς γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα τὴν Παρασκευῆς, καὶ αὐτὸν ἐπιψόμεθα. Ἔωθεν οὖν τοὺς ἰατροὺς ἔργου ἔχεσθαι βουλομένους, καὶ τῷ ποδὶ ἐπάγειν τὸν τομέα, εἴργει ὁ Θεοδώριτος, ἐπιμνησθεὶς αὐτίκα τῆς ὄψεως, καὶ ἐκείνοις ὅπως εἶχεν ἐξηγησάμενος, καὶ αὐτοὶ δὲ μαθόντες, καὶ ἁπαρόπτιαν εἶναι τὴν ὄψιν εὐσεβῶς κρίναντες, ἐπεῖχον. Ὡς δὲ καὶ ἡ Παρασκευὴ παρῆν (ὦ Χριστὲ, τῶν σῶν μεγαλειῶν, ὡς θαυμαστὸς εἶ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς σοῖς Ἁγίοις!) ὁ πὰς ἦν, οἷος ὡς τὸ πάθειν ἀκραιφνὴς καὶ ὅλος ὑγιεινότατος, οὐχ ὅπως τομῆς, ἀλλ' οὐδὲ τινος ἄλλης ἐπιμελείας δεόμενος.

15 Οὐ ταύτης μόνον οὕτως ὁ θεῖος Λέων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ἀπέλαυσε δι' Μεγάλης θαυματουργίας· νόσῳ τὰ βαρυτάτων περιχεθεὶς, τοῖς τε ἄλλοις δι' σώματος μέρεσιν ἀδυνατοις, τοῖς δὲ γόνασι, μᾶλλον ὡς οὐδὲν ἀχρήσοις αὐτοῖς, καὶ μὴ δὲ ἐνεργοῖς ὄσιν, οὐ χρῆτο· ἐν μέσῳ γὰρ ὁμαλεῖ τόπῳ καὶ πεδινῷ βαδίζειν ἴσως αὐτῷ καὶ σχολὴν, οὐκ ἀδύνατον, κλίμακα δὲ ἀνελθεῖν, ἢ ὁδεύσαι πρὸς ἄνανδρα, εἰς τὰ ἡρακλείων ἄθλων αὐτῷ τὸ ἐγχείρημα. Ἰατρῶν οὖν πάντων καὶ τῶν ἄλλως βοηθῶν ἐπαγγελομένων οὐδὲν πλέον τῶν ἐπαγγελιῶν ἀπέλαυσε καὶ δι' ἐλπίσιν ἐνηθῆναι μόναις. Εἶτα τῆς δι' Ἁγίας μνήμης ἐπιλαβούσης, φρονεῖ τι θεοσεβέστερον καὶ πρὸς τὸ ὠφελεῖν ἀληθέστερον, τῶν ἄλλων πάντων ὡς ἀνοήτων ὑπεριδὼν τῷ ἐκείνα πρόσω πέφω, ἐν ᾧ γενόμενος πραγματείαις μὲν δὲ χρῆται πισιν, δι' ὀλυημέροις ἄλλως πρεσβείαις, εὐχῇ δὲ μόνῃ πότε καὶ ἀλοιφῇ, δι' σκείθεν βλύζοντος μύρα ἐπὶ τοῖς γόνασιν αὐτοῦ τοῖς πεπονηκόσιν· δι' γενόμενα, ἀποβάλλεται μὲν εὐθέως τὰς τῆς νόσου πέδας, ῥώννυται δὲ τὰς πόδας ῥώσιν ἐντονωτάτην. Ἔπειτα καὶ ὑγιαίνοντι ὅλῳ σώματι καὶ ἡδομένῃ ψυχῇ, πρὸς τὸν οἶκον ἐπάνεισι τὸν οἰκεῖον. Πλὴν ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι μὴ πρὸς ῥᾳθυμον ψυχὴν πέφυκε τὰς χάριτας ἡ ἐνεργεσία, ἀλλὰ πρὸς εὐγνώμονα μᾶλλον καὶ θεραπευτικὴν, ἐπείπερ ὁ θεὸς τὰ δὲ Σαμψὼν οἰκοκαμνων ἦν τότε καὶ εἰς γόνυ κλιθεὶς, ὅσον ἐν χρήμασι καὶ ἀναλώμασι τοῖς εἰς δέον, αἰτεῖται τὸν χρηστὸν Κωνσταντῖνον (σκεῖνος γὰρ ἦν ὁ τότε κρατῶν) ἐγχειρισθῆναι οἱ δὲ οἰκεῖα τὰ δὲ τῷ πρέσεισαν. Ὁ μὲν οὖν ἐδίδου, ἤδη γὰρ οἷος τὴν ἐπιμέλειαν ὁ ἀνήρ. Αὐτὸς δὲ λαβὼν, οὐκ ἀνίει, καὶ χειρὶ, τὸ δὲ λόγῳ, καὶ ποδὶ συμβαλλόμενος, καὶ πᾶσαν εἰσάγων σκέψιν σπουδὴν, ἕως ἀνέσησέ τε καὶ δρόμου ἔχειν καθ' ἑαυτὸν παρεσκεύασεν,

16 Οὐ δὴ τοῦτο παραλιπεῖν ἄξιον, ὃ καὶ τὸν ἰασάμενον καὶ τὸν αὐτὸν ἐπὶ ἀμφω ἰαθέντα σημαίνει, ὁ μὲν γὰρ ἦν ὁ θεῖος Λέων, Σαμψὼν δὲ ὁ θεῖος ὁ ἰασάμενος. Τέλος δὲ πάθος, ἐν ἐσι καὶ τοῦτο τὸ ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων ἐπισκοτοῦντων, ὃ καὶ τῷ σκέ-

A feriret graviter. Male autem ſe habebat pes, non brevi aliquo tempore, ſed multis diebus. Deinde cum ſic affectus oſtenderetur medicis, eos ad neceſſariam ſectionem & chirurgicam operationem propellebat. Atque erat quidem dies quartus, quo medicis viſum fuerat ſic facere. Et Nicolaus (erat autem is quoque unus ex iis, qui ſerviebant Drungario, & ejus domum complebant) ſtatuerat ipſe afferre ſectionem. Illa vero nocte apparent Theodorito viri tres, domum Drungarii ingredientes, habitu & amictu Romani. Quibus factus obviam, Quonam itis? rogavit. Illi autem voce & aſpectu placido: Ad Dominum tuum accedimus. Ad hæc autem Theodorito venit in mentem, ut diceret: Sed vos, ô Domini, latet, quanto in præſentia dolore laboret Drungarius, & quod ſint hodie medici illius pedi ſectionem adhibituri? Illi autem; Nequaquam, inquiunt: & tu id ne credideris. Nos enim ad ipſum venturi ſumus in Paraſceve, & malum ejus inſpecturi. Mane ergo medicos jam volentes manum admovere operi, & pedi inferre ſectionem, prohibuit Theodoritus, ſtatim recordatus viſionis, & eis narrans, quemadmodum ea ſe habuiſſet. Quam cum ipſi intellexiſſent, & viſionem non eſſe deſpiciendam pie judicaviſſent, abſtinuerunt. Cum vero jam adeſſet Paraſceve (ô tua Chriſte magnalia! Quam admirabilis Deus in Sanctis tuis!) pes erat qualis antequam læderetur, purus, & totus ſanus, non modo nulla ſectione, ſed nec ulla alia indigens curatione.

D EX MSS.

Pes Drungarii ſanatur ſemel,

E

15 Non hoc ſolum inſignis hic Leo, ſed aliud quoque à magno Sampſone eſt conſecutus miraculum. Morbo enim graviſſimo laborans, alias quidem corporis ſui partes habebat plane impeditas; genua vero propemodum inutilia, & quæ ſuo officio minime fungi poterant. In loco enim plano & æquali utcumque fortaſſis ingredi poterat: ſcalas autem aſcendere, aut per locum acclivem incedere, erat ipſi labor Herculeo major. Ex medicis vero omnibus, & ceteris qui aliquam ei opem ferre pollicebantur, nihil præter promiſſa & ſpem bonam eſt aſſecutus. Deinde cum eum ſubjiſſet memoria Sancti, agitat animo aliquid magis pium, & magis aptum ad medelam. Aliis omnibus deſpectis, tamquam inutilibus, accedit ad illius ſepulcrum. Ad quod cum veniſſet, non utitur quidem aliquibus negotioſis vacationibus, neque multos alioqui dies illic aſſidet, ſed ſola precatione & unctione unguenti, quod illinc ſcaturit, utitur liniens genua male habentia. Quod cum factum eſſet, continuò morbi incommodis liberatus, pedibuſque novo robore firmiter confirmatus fuit: & mox toto ſanus corpore, & lætus animo domum revertitur. Verum enim vero cum vellet offendere, non in ignavum hominem, & beneficii accepti immemorem, id fuiſſe collatum, ſed in virum gratum & pium; quoniam divini hujus Sampſonis domus tunc male ſarta tectaq; ruinam minabatur, oblatis pecuniis ac ſumptibus opportunis, quod attinebat ad pecunias & ſumptus opportunos, petit à bono Conſtantino *h* (ille enim tunc obtinebat Imperium) ut cura illam reſtaurandi ſibi demandaretur. Atq; ille quidem dedit. Sciebat enim quanta eſſet viri induſtria & diligentia. Ipſe autem cum accepiſſet, non remittebat, ſed omnem rudentem apte movebat, & manibus, ut dicitur, pedibuſque contendebat, & omne ad id ſtudium adhibebat, donec eam reſtituit, & quantum in ſe fuit, effecit, ut ſatis bene ſe haberet.

F

iterumque,

h

16 Nec hoc quoque prætermittendum, quod eumdem habet, qui paſſus eſt, & eumdem, qui curavit

curavit. Nam qui paſſus quidem eſt, fuit inſignis Leo: Sampſon autem divinus, qui curavit. Hyelos *i* eſt unus morbus ex iis, qui corrumpunt oculos hominum. Qui cum in illius canthum incubuiſſet, eum valde premebat. Eum cum aliquis exſecuiſſet medicus, lædebat potius, quam juvabat: in hoc ſolo excuſandus, quod non ſua ſponte damnum attulit. Fit enim ſectio maxima, & valde periculoſa, quam ipſam quoque divinus curat Sampſon, dum illius unguento ungitur frequentius, quodam admodum parvo relicto foramine, idque deditâ operâ, & propter utilitatem. Nam per ipſum humor quidam facile effluens, & oculo & capiti multum profuit.

i EX MSS. *eiuſque oculis per olei unctionem.*

17 Adjiciatur aliis magni Sampſonis miraculis miraculum quoque Geneſii. Nam præter terrorem, habet etiam in ſe jucunditatem, & eſt auditu digniſſimum. Hic ergo Geneſius erat quidem unus ex Clero: fuit autem multos annos miniſter xenodochii; non minus enim, quam triginta annorum fuit ejus miniſterium. Erat autem in eo admodum ſocors & negligens. Una itaque nocte accedens Sanctus, multas ei plagas inflixit; dicens, Cur non ea præbes, quibus egent infirmi? & cur negligenter verſaris in hoc tuo miniſterio? Hæc autem non in ſomnis, neque per nudam ſolum viſionem facta; ſed opere ipſo mox manifeſtata fuerunt. Mane enim mutum quidem erat os Geneſio, livor autem & vibices manifeſti in corpore, non minus, quam lingua, quod factum fuerat, ſignificabant. Cum itaque quidnam ſibi accidiſſet, rogatus explicare non poſſet, ei datur charta, in qua ſcripſit, quomodo ſe habuiſſent ea, quæ facta fuerant. Tres interim dies præterierunt, & ille quidem adhuc erat elinguis. Cum hæc autem jam audiiſſet Drungarius, non amplius contineri poterat, ſed ad ſacram domum ſtatim accedit, cupiens per interrogationem & reſponſionem audire apertius, ea quæ facta fuerant: ſed modum non inveniens propter vincula, quibus adhuc erat adſtricta lingua ægrotantis, rem committit precibus: Sancte Dei, dicens, ſcis, ſcis quanta mea ſit in te fides, & quam fuerim in tuo miniſterio diligens, concede, ut Geneſius ſuâ ipſe linguâ, quæ paſſus eſt, enuntiet. Cum ille ſic eſſet precatus, non fuit fraudatus ſua petitione: ſed ab ipſo rogatus Geneſius, primum quidem balbutiebat, exiliterque & interciſe loquebatur, & ea dicebat, quæ minus intelligi poterant. Lingua autem ei paulatim relaxata, omnia explicat, adjiciens etiam aliquid de domo magni Sampſonis: propter illam enim indignatio præcipue orta erat: quæ quidem domus, dum vir Sanctus adhuc vivebat inter homines ſuperſtes, nullius pretii *k* erat & contemnebatur; poſt mortem vero ejus & manifeſtatam ſanctimoniam, debebat omni veneratione honorari ac veluti ipſius domus reputari. Quod quidem factum eſt pie & religioſe: mutata enim eſt in templum, & aſſecuta eſt eam, quam par eſt, venerationem.

Negligens in miniſterio xenodochii

verberatur & loquelâ perdit,

quæ alio orante reſtituitur.

k

18 Sed neque quod in Euſtratium factum eſt miraculum, qui eſt in Prothoſpatharium quidem relatus numerum (eſt autem adhuc vivus & ſuperſtes) parvum eſt & vulgare, & indignum commemoratu. Nam ei quidem valde dolebat alter ex oculis. Cum ei autem eſſet amicus & familiaris Leo Protoſpatharius, quem prius diximus miniſtraſſe Drungario, cui etiam fuerat ab illo commiſſa cura xenodochii, & vidiſſet eum affici tanto dolore oculi: Si feceris, inquit, ô amice Euſtrati, id quod ego tibi ſuggeſſero, ni-

Non mittenti ſubſidium, hoſpitali promiſſum

νε καλῶς ἐσισκήψαν, ἐπίεζεν ἰσχυρῶς. Τοῦτο ἰατρῶν τις σκοπόψας, βλάπτων ὑπῆρχε μᾶλλον ἢ ὠφελῶν, κ τοῦτο μόνω δηλαδὴ μὴ πονηρευόμενω, ὅτι μὴ σκῶν ἐπῆγε τῳ βλάβῃ· μείζη γὸ ἡ τομὴ γίνεται κ ἄκρως ἐπιφαλὴς, ἣν κ αὐτῳ ὁ θεῖω ἰᾶται Σαμψὼν, τῷ σκείνε μύρῳ θαμινωτερον ἐπιχειρομένῳ, μικρᾶς τινω ἄγαν ὑπολειφθείσης ὀπῆς, κ αὐτῆς κ τρόνοιαν δηλαδὴ καὶ τ ὠφελεῖν ἕνεκεν· Διὰ τ γὸ ἱκμάς τις εὐχερῶς ἀπορρέουσα, τὸ μεθ' ὅλα τῷ τε ὀφθαλμῷ καὶ τῇ κεφαλῇ συνέτεινε.

17 Προσεθήτω καὶ τὸ τ Γενεσίε τοῖς ἄλλοις τ Μεγάλε θαύμασιν· ἔχε γὸ μ τ φοβερ κ τὸ χαρίεν, καὶ ἔστιν ἐπεικῶς ἀξιάκουστον. Ὁ τοίνυν Γενέσιω τ, ἦν μὲν εἷς τ τ Κλήρε, ἦν ὴ καὶ ὑπουργῶν τῳ τὰς τ ξενῶνος τὰδε λειτουργίας, ἔτη συχνά· καὶ γὸ οὐκ ἐλάττων ἢ χρόνοι τριάκοντα ἡ ὑπηρεσία. Ἐτύγχανε δ ὢν ἀμελὴς τῳ αὐτὰς, καὶ ἀτεχνῶς ῥάθυμω. Ταύτη τοι καὶ μιας τ νυκτῶν, ἐπισὰς αὐτῳ ὁ Ἅγιω, πληγὰς ἐντείνει πολλάς· Διὰ τί μὴ, λέγων, παρέχεις ὧν χρείαν οἱ κάμνοντες ἔχουσι; κὴ Δι' τί τῳ τοῦτω σε τῳ Δακονίαν ὀλιγώρως ἔχε; Ταῦτα ὴ, οὐκ ὄναρ τὰδε μέχρι κὴ ψιλῆς φαντασίας ἔτυχεν εἰργασμένα, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν ἀντικρυς τ ἔργων κὴ ἡ ἀπόδειξις φανερά· ἑωθεν γὸ ἄφωνον μὲν ὁρ τῷ Γενεσίῳ τὸ σῶμα, μελανίαι ὴ κὴ πελιδνώσεις τῳ τὸ σῶμα Δαφανεῖς, γλώττης οὐκ ἔλαττον ἀπαγγέλλουσαι τὰ πραχθέντα. Ἐπεὶ οὖν κὴ ἐρωτώμενω ὁ πεπόνθοι, Δαισαφῆσαι ἀδύνατω ἦν, χάρτης αὐτῳ δίδοται, κ τοῦτῳ ὅπως, εἶχεν, ἐντίθεσι τὰ γεγεννημένα. Τρεῖς τὸ μεταξὺ παρῆλθον ἡμέραι, κ ὁ μὲν ἄγλωττω. Τῷ ὴ Δρουγαρίῳ τ πεπραγμένων ἀκοὴν ἤδη γενομένων, οἷος σκεινω οὐδὲ καθεκτὸς ἦν ἔτι, ἀλλὰ πρὸς τ ἱερὸν οἶκον τὸ παραυτίκα γίνεται, κὴ διὰ ψῶν μὲν διὰ πεύσεως κὴ ἀποκρίσεων ἀκριβ τρανέστερον τὰ γεγενημένα· ἀπορῶν ὴ διὰ τὰς ἐγκειμένας ἐπὶ πέδας τῇ γλώσσῃ δ πεπονθότω εὐχλεῶς τὰ δ πράγματω ἐπιτρέπει· Ἄγε δ θεῖ, λέγων, εἰ μὲ σύνοιδας τῳ πίστιν ὅσην πρὸς σε, κὴ ὅπως ἐμμελέσατω ἐγὼ πρεῖ τῳ λειτουργείαν, δός αὐτῇ γλώττῃ μοι τ Γενέσιον ὁ πέπονθεν ἀπαγγεῖλαι· Οὕτω σκεῖνω ἐυξάμενω, οὐ διήμαρτε τ αἰτήσεως, ἀλλ' ἐρωτώμενω ὑπ' αὐτ ὁ Γενέσιω, πρῶτα μὲν ὑπόβατ παρίζων ἑῷ, ἀμυδρῶς τε καὶ Δακεκομμένως ὑποφθεγγόμενω κ ἤδιον συνετὰ λέγων· κατ' ὀλίγον ὴ ἀνεθείσης αὐτῷ τ γλώττης πάντα Δασαφεῖ, πεσθεὶς κ τὰ πρεῖ τ Μεγάλε οἰκίας· δι' σκείνε γὸ κ μᾶλλον ἡ ἀγανάκτησις, ἣτις ζώντι μὲν τῷ Ἁγίῳ, κ ἐπὶ πρείοντι τῷ βίῳ, φαύλως εἶχε καὶ ἱκανῶς ἐξετείνετο· μετὰς ὴ πρὸς Θεὸν, καὶ ἤδη φανερ γενομένε τῳ ἁγιότητα, ἔδει πάντως αὐτῳ κ τιμ ἀξιοῦσθ κ ὡς σκείνε οἰκίαν λογίζεσθαι, ὃ δὴ κ γέγονεν, εὐσεβῶς τε καὶ φιλοθέως, εἰς γὸ ναὸν μεταβέβληται κ ἁγιείας ἀξιοῦται τ προσηκούσης.

18 Ἀλλ' ἀδὲ τὸ πρὸς τ Εὐστράτιον θαῦμα, ὃς μ καταλόγε μὲν τ Προτοσπαθαρίων ἐστὶν (ἔτι ὴ ζῶν κ πρείων δείκνυται) μικρὸν ῥῖον κ τὸ τυχὸν καὶ οὐδὲ μνήμης ἄξιον. Ἤλγει μὲν γὸ σκεῖνω ὀφθαλμῶν δὴ τὸν ἕτερον, κ λίαν σφοδρῶς· φίλω ὴ ἦν αὐτῷ κ συνήθης ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων, ὃν κ ὑπηρετεῖσθαι τῷ Δρουγαρίῳ φθάσαντες ἐδηλώσαμεν, ὃς κ τῳ δ ξενῶνω πεποσάσιαν ἐπιτετραμμένω ἦν ἐξ σκείνε, ὀδύναις ἔτω βαλλόμενον παῖς σκ δ ὀφθαλμῷ ἐπιδὼν, Εἰ πιήσῃς, ἔφη, Φίλε Εὐστράτιε, ὅπερ ἐγώ σοι ὑπόθωμαι, οὐδενὶ ἔξεις τὸ κωλύον ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν ὑγιᾶ· ἐραμένε ὴ δ Εὐστράτιε κ τί ποτέ ἐστιν ὁ πιήσω; Ἐλαίε δεῖπε ὁ ξενὼν, ἔφη, κ εἰ παρέξεις τὸ πρὸς τῳ χρείαν, ἀναμφιλέκτως ὑγιανεῖς· ὅμως

A μως, εἰ βέλει, ϗ ἐνχάφας σοι τέτε παρέξω τὰς πίστεις. Οὕτως ἔφη, ϗ οἱ λόγοι ἐ μέχρι ϗ λόγων ἔσησαν, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς ἔργον ἐξέβαινον. ἐπιθαρσήσας τῇ ἁγίᾳ Μεγάλε δυνάμει, ϗ οἷς ἑώρα ὑπ' αὐτε θαυματεργεμένοις ὁ Λέων πίστει τὸν Εὐσράτιον διὰ γραφῆς, ἅτως ἐχέσης· Ἐγὼ Λέων πεποιθὼς ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ δυνάμει, ϗ ᾗ πρὸς αὐτὸν ἐμβεβαίωμαί σοι πίστει, ἐγγυῶμαί σοι τῷ Εὐσρατίῳ, παρέχοντι γάρ σοι τάχε πρὸς τὴν χρείαν ἁγίε οἶκε ἔλαιον, παρέξει σοι καὶ ὁ Μέγας τὸν ἐκ Θεε ἔλεον καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἀλγήσεις ἐκεῖ. Ὁ μὲν οὖν Ἅγιος ἔφθανε τὰ παρ' ἑαυτε, πολὺν τὸν ἐκείνε ὄσιν, καὶ ἀπαθῆ καὶ ἀνάλγητον εἶχε τ ὀφθαλμὸν ὁ Εὐσράτιος. Ἐκῶν ὢν, ϗ τὸ ἀδόμενον, ἁμὰ ἠλέητο, καὶ τέθνηκεν ἡ χάρις· ὠλιγώρησε γὰρ ὧν ἐπηγγείλατο, μὴ τὸ τυχεῖν ὧν ἠβέλετο, λίαν εἰναξίως καὶ σφαλερῶς, χορηγίς τε ἐλαίε ἁγίε πρὸς τὸν ἱερὸν οἶκον, ϗδὲ βραχέος ἐῶ. Ἀλλ' ὁ Μέγας νυκτὸς ἐκείνῳ ἐπιφανεὶς (δεῖ ἢ χρήσασθαι τοῖς αὐτὸς λόγοις) Ἐμοὶ, ἦφε, ἐμπαίζεις; Φρενοῖ τὸν Εὐσράτιον ἡ ἀλεχὶς αὕτη ὄψις, καὶ δέος αὐτὸν ἐμπίπλησιν· ἅμα γὰρ φωτὶ τὸ ἔλαιον ἅπαν πρὸς τὸν Λέοντα ἐπιπέμψας, Ἀπέτεσί σοι, φησὶν, ἤδη τὸ χρέος, αὐτὸς δέ μοι
B ἐξιλέε τὸν Ἅγιον· ϗδὲ γὰ δυνατὸς ἐγὼ φέρειν τὰς παρ' αὐτὸς ἀπειλάς.

19 Τὸ δὲ περὶ τὸν Πρωτοσπαθάριον Βάρδαν γεγονὸς, μικρᾷ καὶ πίστεως ἐσι κρεῖτον, ὃς ἐτύγχανε μὲν ἀδελφὸς ὢν, Ἰωάννε, φημὶ, ϗ Πατρικίε, ϗ ἐκ Μακεδόνων τὸ γένος ἕλκοντος· σφόδρα ἢ ὅτος Ῥωμανῷ Βασιλεῖ, τῷ ἐπεικεῖ τε καὶ χρησῷ περισωκειόσο. ὃν καὶ ἴσασι πάντες ὑὸν Κωνσταντίνε γενέσθαι, ϗ, τὰ πάντα συνελόντα εἰπών, βασιλικώτατος. Τέτῳ τοι γὰρ οὖν τῷ Βάρδᾳ πάθος τῇ πλευρᾷ ἐπισκεπτὴ, πανταπάσι χαλεπὸν (ἄνθρακα τὸ πάθος ἰατροὶ παῖδες καπνομάζουσιν) ὃ καὶ ἅπασαν αὐτε τὴν πλευρὰν μικρᾷ πρείχε, καὶ εἰς πέντε μὴ ὅπως διατέτρητο, ὀδύνας ἢ ἀφορήτας ἐδίδε τῷ πάσχοντι· καὶ γὰρ ὁ μέχρις ἐκείνε τὸ τ κακίας πικρὸν ἔση· ἀλλὰ μὴν ϗ εἰς τὸν μαζὸν εἶτ' ἐκ τ πλευρᾶς διεδόθη, ἡ ϗ ἑτέρα τις ἀνεδόθη πικροτάτη πρὸς ἀφύας, καὶ μέχρι αὐτὸν καὶ ἐξωδηκότα διέθηκε· ϗ τὸ πάθος ἠύξετο ϗ ἰσχυρὸν ἦν, ὡς ϗ τοῖς ἰατροῖς κρεῖτον ἰάσεως εἶναι δόξαι, ϗ τὰς τ ζωῆς αὐτῷ ἐλπίδας ἀπαγορεῦσαι. Ἐπεὶ ἢ ϗ ἡ τ Ἁγίε μνήμη ἐγγίζουσα ἦν, ἰατροὶ πάντες, ϗ οἱ ἅτω
C καλέμενοι Χαρτυλάριοι, καὶ ὅσοι ἕτεροι ἔμελλον εἰς τὴν ἐπιοῦσαν, ὥσπερ εἰθισμένον αὐτοῖς, εἰς τ λαμπρᾶ μάρτυρος Μωκίε ναὸν ἀφικέσθαι, ϗ τὴν συνήθη λιτὴν ἐκτελέσαι· τήνδε τὴν ἑσπέραν ἀπολιπόντες αὐτὸν ἤδη ἀπειρημένον, ϗ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἔρημον, ἀπιόντες ᾤχοντο· ἑωθεν ἢ ἅτος μεταπαλεῖταί τινα τ χαρτυλαρίων (ὁ Ὁσιάριος Μιχαὴλ ἅτος ἦν) ὃς καὶ ταῦτά μοι διηγήσατο· Ξενοδόχος ἢ τηνικαῦτα ὁ Βάρδας, ὁ τῷ πάθει τέτῳ κατηλεμένος, ἐτύγχανον ὢν· ἐπεὶ οὖν ἅτος ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν ἑσηκότα ὁρᾷ, καθαρά τε ἱματισμένον, καὶ ὑγιεινῶς διακείμενον, ἅτως ἰδὼν ἔχοντα, πληρᾶται μὲν θάμβος, παραφρονεῖν ἢ αὐτὸν οἰόμενος καὶ ἐξεσηκέναι, Οὐαί μοι, φησὶ, τί σοι γέγονεν; καὶ ὅς· Ἄλλα σύγε ἀπολιπὼν, ἔφη, τὸ δόξαν, ὥσπερ ἄρα χρὴ, τῷ Θεῷ πρσαίνειν, οἰμώζεις μᾶλλον, καὶ ὅμοια τοῖς θρηνῶσι βοᾷς; Πλὴν ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ καὶ ἔτι πλέον τῷ παρ' ἐλπίδα θάματι ξενιζόμενος, ἠρώτα τε καὶ δεπυνθάνετο ἐμμελῶς, καὶ εἰδέναι παθεῖν τὸ γενόμενον. Ὅδε, λέγειν ἐυθὺς ἤρξατο λαμπροτέρᾳ γλώτῃ ϗ πομπικῶς· τοιᾶτον ὄντως ἡ πρόχαρις.

20 Ἐπεί μέ, φησι, καταλιπόντες ἅτως ἔχοντα, οἰκαδε αὐτοὶ ἐχωρεῖτε, ἐγὼ ὑπό τε τ ἁγίε πά-

hil habebis, quod prohibeat, quo minus ſanum habeas oculum. Cum vero rogaſſet Euſtratius, dicens: Quidnam eſt, quod ſum facturus? Oleo, inquit, opus eſt xenodochio: quod ſi præbueris, convaleſces citra ullam dubitationem: &, ſi ita velis, id ego mandabo litteris; quod tibi polliceor. Sic ait, & verba non in ſolis verbis conſtiterunt, ſed etiam proceſſerunt ad opus. Magni enim Sampſonis virtute fretus, & iis, quæ ab eo vidit fieri, miraculis, Euſtratio fidem facit per ſcripturam, quæ ſic habebat: Ego Leo fretus virtute ſancti Sampſonis, & fide, qua ſum in eum confirmatus, ſpondeo ac fidejubeo tibi Euſtratio, quod præbenti tibi ad uſum ejus domus oleum, præbebit quoque magnus Sampſon à Deo miſericordiam, neque tibi amplius dolebit oculus. Atque Sanctus quidem prævenit illius donationem, illæſumque & omnis doloris expertem oculum habuit Euſtratius. Ille autem ſimul (ut vulgo dicitur) & miſericordiam eſt aſſecutus, & memoria ejus illi mortua eſt. Contempſit enim quæ erat pollicitus, poſtquam, quæ voluit, eſt conſecutus, indigne admodum & periculoſe; & ſanctæ domui ne minimum quidem præbuit oleum. Sed cum Magnus illi noctu apparuiſſet, D ex Mſſ. oculi curatus, E & negligens promiſſa exequi, à Sancto terretur.
(oportet autem uti ejus verbis) Me, inquit, habes ludibrio? Efficit vero hæc viſio, ut ad ſe redeat Euſtratius, timore correptus. Nam cum diluculo totum oleum miſiſſet ad Leonem: Jam, inquit, exſolvi tibi debitum: tu autem placa mihi Sanctum. Neque enim poſſum ferre ejus minas.

19 Quod autem in Protoſpatarium Bardam factum eſt, fidem prope ſuperat. Erat hic frater Joannis Patritii, qui ducebat genus ex Macedonia, & magna ei interceſſerat familiaritas cum Romano Imperatore, benigno & clemente, quem ſciunt omnes fuiſſe filium Conſtantini: l qui (ut omnia ſemel dicam) fuit Imperator egregius. Huic ergo Bardæ morbus incumbit in latus, iſque longe graviſſimus (eum morbum medici vocant carbunculum m) qui totum fere latus comprehendebat, & quinque habebat foramina: laboranti vero afferebat dolores intolerabiles. Etenim neque hic mali conſtitit acerbitas, ſed etiam uſque ad mamillam ex latere dimanavit, aut etiam propagatum eſt quoddam aliud tuber acerbiſſimum, quod eam maxime tumefecit: ex quo crevit morbus, itáque invaluit; ut videretur etiam medicis ſuperari non poſſe; ipſique omnem ſpem longioris vitæ abjicerent. Cum autem Sancti appropinquaret feſtivitas, medici omnes, & qui vocantur Chartularii, n & quicumque die ſequenti erant, ut mos eſt eis, venturi in templum præclari Martyris Mocii, & ſolitas peracturi precationes, veſpere, eo relicto, plane animum deſpondente, & omni bona ſpe vacuo, receſſerunt. Ipſe autem mane quemdam accerſit ex Chartulariis, Michaëlem nomine, oſtiarium, qui hæc mihi narravit. Xenodochio vero tunc præerat Bardas, qui ipſe morbo laborabat: ad quem cum veniſſet oſtiarius ille, vidiſſetque ſtantem erectum, mundis indutum veſtibus & ſanum, impletur admiratione. Putans autem eum deſipere, & eſſe emotæ mentis: Hei mihi, inquit, quid tibi accidit? Sed tu, reſpondit Bardas, cur omittens Deo, quam par eſt, dare gloriam, fles potius & vociferaris, perinde acſi lugeres? Michaël autem eo, quod præter ſpem acciderat, ſpectaculo magis obſtupefactus, diligenter eum interrogabat, & ardebat diſcere, quod factum fuerat. Ille vero clara & elata voce ſtatim cœpit

A medicis deſtitutus

l

m

n curatur Bardas

A dicere. Res enim ejuſmodi eſt nimia exultatio,

EX MSS. *qui viſione narrat.*

20 Poſtquam, inquit, me ita affectum relinquentes, domo receſſiſtis, ego à morbi doloribus agitatus, & quod nulla relicta eſſet ſpes vitæ, victus ægritudine, & maxime quod non mihi liceret cum aliis venire ad Sancti ſepulcrum, & cum ipſis celebrare feſtivitatem ejus, totam noctem tranſegi inſomnis. Sic autem jacens, video quemdam ſenem, egreſſum è templo domus meæ (videbatur vero eſſe monachus) procedere uſque dum veniſſet in medium hujus domus: qui me adſpiciens; Tibi dico, inquit, ſurge. Cumque ego reſponderem; Quomodo hoc mihi imperas? non enim poſſum: ille bis & ter eadem repetiit. Tandem autem; Ego tibi dico, inquit, ſurge, & ad ſancti Sampſonis ſepulcrum vade quam primum. Cum hoc dixiſſet, ego ſtatim me parum è lecto extuli, & illum vidi rurſus revertum in templum, ex quo mihi viſus fuerat egreſſus, & tandem omnino ſublatus eſt ex oculis. Tunc vero plane ſurrexi, & viſus ſum liberatus eſſe ab omni dolore: & mamillæ tumorem ambabus adſtringens manibus, ſenſi ſpiritum quemdam retro emitti è latere. Deinde conjugem hilariter

B allocutus; Mihi videor, inquam, nihil mali ſentire: ſed tu ſenſim ſolve vincula plagæ impoſita. Ea autem ſic fecit, non ſine magna, qua afficiebatur, moleſtia: &, Hei mihi, dixit; Quis eſt hic

o amanites, o qui plagæ eſt impoſitus? Id vero erat caro putrefacta & ſeparata, quæ unà cum pannis evulſa fuerat. Sic ego ſanatus, & præter ſpem & opinionem priſtinæ reſtitutus valetudini, non me potui amplius continere, quin parerem Curatoris mei præcepto, & me conferrem ad ejus ſepulcrum, cum aliis feſtum celebraturus. Cum ſic dixiſſet, ſtatim quoque ſic fecit, & ad Sanctum abiit plenus gaudio & lætitia. Iis autem, qui ei fiebant obviam, res videbatur incredibilis, & vel de ſuis dubitabant oculis.

Ab hydrope ſanantur unus,

21 Conjungatur præcedentibus Georgii quoque miraculum: non eſt enim leve, nec vulgare, neque ullo modo contemnendum. Is erat miniſter Monachi cujuſdam & Sacerdotis, nomine Ephraïm. Cum autem hydrope laboraret, & in ſacra magni Sampſonis æde eſſet repoſitus, omnia quidem repulit, quæ ei à medicis prius erant ad medelam adhibita, utpote à

C quibus omnibus nihil opis ſenſiſſet. Deinde cum ægre ferret, quod tamdiu illic decumberet, ſacra illa æde relicta, abiit in Domini domunculam. Non ceſſabat autem Dominus eum monere & hortari, ut revertatur, & in Sancti domo adhuc maneat. Cum vero non perſuaderet (à verbis enim abſtinebat aſperioribus propter morbi gravitatem.) Oratorium, inquit, ſaltem ingredere, adoraturus ipſam Sancti imaginem: deinde cum oleum acceperis, & te unxeris, in tuo lecto recumbe. Ille autem fecit, quod juſſus fuerat. Poſtquam vero advenit dies, jubebatur quidem à Domino adhuc facere ſimiliter; ille autem; Sed ego, inquit, jam convalui, & Sancti virtute ſum integram aſſecutus ſanitatem. Hac enim nocte mihi apparens in ſomnis Sanctus, meum ventrem tetigit, & dixit mihi: Abi, cum ſis ſanus: nihil enim mali te vexat amplius. Hæc autem ad fidem Domino faciendam non ſuffecerunt: ſed ipſemet periculum facere voluit, & diligenter ſcrutatus vultum ejus, & ventrem, & pedes, & reliqua membra; cum nullas morbi reliquias, aut veſtigia reperiret, Deum laudavit, & Sancto egit gratias, quod in ipſo medicum nactus fuiſſet,

θες ὀδυνῶν βαλλόμενος, ὑπό τε τοῦ ἀπεγνῶσθαι D μοι τὰς τῆς ζωῆς ἐλπίδας, ἀθυμίᾳ νικαίμενος, καὶ μᾶλλον ὅτι μὴ καὶ αὐτὸς ἠξίωμαι σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου τε πάφον οἰχεσθαι, καὶ τὴν τοῦ μνήμης συνεορτάσαι, ἀχρυπνος μὴ ἄπασαν τὴν νύκτα διῆλθον. Οὕτω δὴ κείμενος, ὁρῶ γέροντά τινα τοῦ ναοῦ τοῦ οἴκου με ἐξεληλυθότα (ἐῴκει δὲ καὶ μοναχὸς εἶναι) ἕως μέσον τοῦ οἰκείας παύτης παραστὰς, καὶ ἀπιδὼν πρός με, Σοὶ λέγω, φησὶ, ἔγειραι. Ἐμοῦ δὲ, Πῶς τοῦτο ἔφης, οὐδὲ γὰρ δύναμαι; Φθεγξαμένου, ἐκεῖνος καὶ δὶς καὶ τρὶς προσετίθει, οὕτωσὶ λέγων. Τελευταῖον δέ, Ἐγώ σοι λέγων φησὶ, ἔγειραι καὶ εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου Σαμψὼν πάφον ἄπελθε πρὸς τάχος. Οὕτως εἰπόντος, εὐθὺς ἐγὼ μικρόν τι τῆς κλίνης ἐμαυτὸν ἀνέσχον· κακεῖνον ἐθεώμην εἰς τὸν ναὸν, ὅθεν μοι ἐξελθὼν ἐφάνη, αὖθις ἐπανελθόντα, κἀμὲ τέλος, ἀφανῆ γενόμενον. Καὶ τότε δὴ ὅλος ἐξανέστην, καὶ ἐώκουν ὀδύνης ἀπηλλάχθαι πάσης· τότε ὄιδημα δὲ μασὶ ἀμφοῖν ἐπισφίγγων, πνεύματος ἠθούμην ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὄπισθεν ὑπαφιόμενα. Εἶτα καὶ τῷ σύνοικον ἠδέως φωνήσας, δοκῶ μοι, ἔφην, μηδὲν ὀδυνᾶσθαι· ἀλλὰ σὺ τὰς ἐπικειμένας τῇ πληγῇ δεσμὰς λῦσον ἤρεμα. Καὶ αὐτὴ ἔτως ἐποίει, καὶ ἀηδία πολλὴ ταύτην εἶχε, καὶ οἷμοι [ἔφη] τίς ἔστος ὁ ἀμανίτης ὁ τῇ πληγῇ ἐπικείμενος; τὸ δὴ λῷ διαπεπυημένη σάρξ καὶ ἀπόλλυτος τοῖς ἀμφίοις συνεκσπασθεῖσα. Οὕτως ἰαθεὶς ἐγὼ καὶ παραδόξως ἀναῤῥωσθεὶς, οὐκ ἔπ οἷός εἰμι ἐμαυτὸν ἐπέχειν, ἀλλὰ τῇ ἔτι ἰασαμένῃ πειθόμενος ἐντολῇ, πρὸς τὸν αὐτοῦ ἄπειμι πάφον, τοῖς ἄλλοις συνεορτάσων. Οὕτως εἰπὼν, ἔτω δὴ καὶ πρᾶγμα ἐποίει, καὶ πρὸς τὸν Ἅγιον πλήρης ἡδονῆς καὶ χαρᾶς ἀπῄει, τοῖς συναντῶσι μέν τοι, καὶ ἄπιστόν τι χρῆμα ἐδόκει, καὶ τῷ ὄψιν ἀμφισβητήσιμον.

21 Συντεπέχθω τοῖς πρόλαβοῦσι καὶ αὐτὸ τοῦ Γεωργίου τὸ θαῦμα, ὃ φαῦλον γάρ, οὐδὲ τὸ τυχὸν, οὐδ' ὥστε καὶ παριδεῖν ἄξιον. Οὗτος οἰκέτης μὲν ἐτύγχανεν ὢν μοναχοῦ τινος καὶ ἱερέως, ἐφαίμο τέγομα, τῷ δ' ὑδρωπι ἁλοὺς πρὸς ἐμοῦ ἐθεραπεύθη, καὶ τῷ ἱερῷ οἴκῳ τοῦ Μεγάλου ἀνακλιθεὶς· ἔπειτα τῇ χρονίαν κατάκλισιν δυσχεράνας, ἀπολιπὼν τὸν ἱερὸν τοῦ δεσπότου οἶκον ἄπεισιν. Ὁ μὲν οὖν δεσπότης οὐκ ἀνίει πρόνοιαν αὐτῷ καὶ ὑποτιθέμενος ἀνελθεῖν αὖθις, καὶ τῷ τοῦ Ἁγίου οἴκῳ προσμεῖναι· ἐπεὶ δὲ μὴ ἔπειθεν (ἐφείδετο γὰρ αἰσχροτέρων ῥημάτων διὰ τὴν τοῦ πάθους βαρύτητα) κἄν γοῦν ἔσω τοῦ εὐκτηρίου εἴσελθε, ἔφη, αὐτῷ τῷ τοῦ Ἁγίου προσκυνήσων εἰκόνα· εἶπε δὲ ἐλαίου λαβών τε καὶ ἀλειψάμενος τὴν κοίτην τὴν σὴν, ἀνακλίθητι. Καὶ ὃς ἐποίει τὸ κελευσθὲν· ἐπεὶ δὲ καὶ ἡμέρα ἦν, ἐκελεύετο μὲν πρὸς τοῦ δεσπότου καὶ ἔτι τὰ ὅμοια ποιεῖν. Ὁ δὲ· Ἀλλ' ἐγώ, φησὶ, ἔῤῥωμαι, καὶ τῇ τοῦ Ἁγίου δυνάμει καθαρὰς ἀπέλαυκα ὑγιείας· παυτὸς γὰρ τῆς νυκτὸς κατ' ὄναρ ἐπιφανείς μοι ὁ Ἅγιος, τῆς τε κοιλίας μου ἥψατο, καὶ εἴρηκέ μοι· Ἀπίθι ὑγιαίνων, οὐδέν γὰρ ἔτι σοι τῶν κακῶν ἐνοχλεῖ. Οὐδ' ἤρκει πρὸς πίστιν αὐτὰ τῷ δεσπότῃ· ἀλλὰ καὶ πεῖραν προσήγεν, καὶ περιῄρχάζετο πρόσωπόν τε ἐκείνου, καὶ κοιλίαν, καὶ πόδας, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τε καὶ μέρη, καὶ ἐπεὶ οὐδὲ λειψανόν τι ἑώρα οὐδὲ ἴχνος τοῦ πάθους οὐδέν, δόξῃ τῇ πρὸς Θεὸν ἐχρῆτο καὶ εὐχαριστίᾳ τῇ πρὸς τὸν Ἅγιον, ἰατρὸν τετυχὼν ἀμίαθου καὶ ἀψευδέος, καὶ ὑγιῶς ἔχοντα τὸν οἰκέτην ὁρῶν.

22 Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς Εἰρήνης πάθος ὁμοίως λῷ ἔχον· ὑδρωπὶ γὰρ καὶ αὐτὸ πάθος τὸ χαλεπώτατον, ὃ καὶ ἀσσίας δὴ καὶ θαυμασιωτέρας ἔτυχε τοῦ ἰάσεως. Ἡ μὲν οὖν Εἰρήνη γυνή τις λῷ ἐνὸς τῶν τῷ ἱερῷ οἴκῳ θεραπευόντων, ἐφ' ᾧ καὶ ἀνακλιθεῖσα, πρὸς μὲν τῶν ἰατρῶν, ἀπείρητο τὴν ὑγίειαν. Ὁ μέν τοι Ἅγιος

νυκτὸς

A νυκτὸς ἐπισὰς μετά τινων ϗ ἑτέρων δύο, μεθ' ὧν μὲν εἰώθεν ὡς τὰ πολλὰ ἐπιφαίνεσθαι, τὰς θείας τε ἀναργύρους εἶναι, τέτους φασὶ, Κοσμᾶν ϗ Δαμιανὸν, ἤρετο πρῶτον αὐτὸν ὁ Ἅγιος, τί ἂν ϗ πάσχοι ἔη· ἡ δ' ὑποδεικνύναι ἐδόκει· ϗ ὁ Ἅγιος ἐνὶ τέτων προσλαβὼν ὑπεφαίνετο· Τὸ μὲν αὐτῆς δεῖ τῷ μηρῷ ἐπιθεῖναι· ϗ ὁ μὲν ἔτως ἐποίει. Ἡδὲ ὥσπερ ὀδύνης ἀισθομένη τινός, ὀλυπνίζετο, ἔγνω δ' οὐδὲν ὧν πεποίθει. Ὡς δ' ϗ ἡμέρα ἦν, ἡ ὑπηρέτις αὐτῇ προσελθοῦσα, ϗ ὕδωρ ὑπὸ τῇ κλίνῃ κεχυμένον ἰδοῦσα, ἔρρην τε αὐτὸ εἶναι, ὡς τὸ εἰκὸς, οἰηθεῖσα, τὸ ἄκοσμον αὐτῇ ὠνείδιζε, ϗ ἀτεχνῶς ἄχημον, ϗ ὅτι μὴ ἀνέση, καὶ μὴ σιάλεσε μηδεμίαν τ ὑπηρετεμένων, ἀλλὰ ϗ τὰ ἱμάτια ἤχυνεν ἔτω μετὰ τ στρωμάτων. Ἡ δ' ἠρνεῖτο μηδὲν τοιοῦτον ἐργάσθαι, λέγουσα. Μηδαμῶς. Ἔπειτα δ' χιτῶνος ἀνασαλέντος, τ τομῆς τε διαφανείσης, ϗ δ' ὑγροῦ καταῤῥέοντος, ὁ μὲν ἰατρὸς δῆλος ἦν, αὐτή τε ὑγιὴς ἐδείκνυτο, ϗ οἰκαδε καλῶς ἐπιανήρχετο.

23 Ἀρκεῖ τέτοις γεύματος τὸν ὅλον ἀποδειχθῆναι δ' Μεγάλε χάριν. Τί γὰρ; ϗ τὸν τραγωδίαν, ἀναρίθμητα μετρήσασθαι δεῖ; ϗ γὰρ ἐδέποτε ταῦτα γινόμενα λήγουσιν· ἀλλὰ τοις τ ποταμῶν ῥεύμασιν ἔχουσιν ὁμοίως· ἄλλως δέ τε ϗ ἑνὸς B ἀντὶ πάντων ἀρκοῦντος, δ' Θεοῤῥύτε, φημὶ, αἱματος, ὃ πρόσθεν μὲν δ' πιφθ, ϗ τέτον ἔχει γενησιν ϗ πηγήν. Πρόσθεν δ', ϗκ ἀεὶ, ἀλλ' ὀλίγαις μὲν πρότερον ἡμέραις τῆς δ' θαυματεργδ' ἑορτῆς, οἷα νοτὶς ὑποφαίνεται· ἔπειτα ϗ τὸ ὀλίγον αὔξεται, ϗ διαμένει μετὰ τὴν ἑορτὴν, ἕτωσι πηγάζον, ἕως καί τινες ἡμέραι παρέλθοιεν, εἶτα παύεται. Πλὴν οἶμαι ταυτῇ θαυμαζόμενον ϗ τιμώμενον, ἢ εἰ διηνεκῶς ϗ ἀληκτως διετέλει ῥέον· ἐπεὶ τόγε συντηρεῖν ἔτως ἀπλανῆτε ϗ ἀδιάψευστον τὸν καιρὸν τ τ ἐπιῤῥοῆς, φημι, ϗ τὸν τ κλείψεως μετὰ δ' θαυμασιώτερον ϗ χαριέστερον εἶναι, μᾶλλόν ἐστι ϗ σεβασμιώτερον· τὸ γὰρ διηνεκὲς, ἴσως ϗ πρόσκορες, ὁ δὲ κόρος πράγμα φέρον εἰς καταφρόνησιν.

24 Τέτό σοι τὸ παρ' ἡμῶν προσαγόμενον δώρημα, μέγιστε πατρῶν, Σαμψὼν, ϗκ οἶδα μὲν, εἰ ϗ γνώμλῳ τὴν σὴν, ϗ δύναμιν ᾗ πάντως τὸν ἡμετέραν, ὁ ϗ δέχοιο προσηνῶς τε ϗ φιλανθρώπως, ὁ πανταχδ' φιλάνθρωπος, ϗ τ παθῶν ϗ νόσων τ ἡμετέρων ϗ μᾶλλον τ ψυχικῶν, ἰατρὸς εἶης χρηστὸς, ϗ ἡγεμὼν ϗ φύλαξ παντὸς δ' καθ' ἡμᾶς βίε· ἵλεών μοι πιθεὶς τὸν Χριςὸν, C ὃν αὐτὸς μὲν διαφερόντως ἠγάπησας, ἐγὼ δ' πλήθη ἁμαρτιῶν, οἴμοι, ἀδηγήτες παρώργισα· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ ϗ προσκύνησις, νῦν ϗ ἀεὶ ϗ εἰς τὰς αἰῶνας τ αἰώνων. Ἀμήν.

qui certissimam famulo suo sine mercede reddidisset salutem. D

22 Similis fuit Irenæ cujusdam morbus, quæ etiam ipsa hydrope laborabat, eoque gravissimo; ac ideo magis solennis magisque miranda fuit ejus curatio. Habebat illa maritum ex eorum numero, qui ædi sacræ inserviunt, in qua & ipsa decumbebat, desperans salutem à medicis obtinendam. Sanctus autem noctu apparens cum aliis duobus, cum quibus ut plurimum solebat apparere (eos vero esse dicunt divinos illos, qui sine ulla medentur pecunia, Cosmam & Damianum) eam primum interrogavit, quidnam mali pateretur. Illa autem videbatur ipsum malum ostendere: Sanctus vero unum è sociis suis alloqui, & dicere: Oportet ejus femori adhibere sectionem. Et ille quidem sic fecit. Mulier autem, ut quæ dolorem quemdam senserat, è somno est excitata: nihil vero cognovit ex iis, quæ passa fuerat. Cum autem diluxisset, ad eam accedens famula, vidensque aquam sub lecto fusam, arbitrata, ut erat verosimile, eam esse vrinam; exprobravit ipsi, quod turpiter & indecore se gereret, & quod neque surrexisset, neque ullam vocasset ex ancillis, sed inquinasset & vestes & stragula. Illa autem negabat, dicens, se nihil tale fecisse. Deinde remotâ tunicâ, cum visa esset sectio, & humor effluens, cognitus inde fuit medicus: & ipsa sana extitit, & domum cum gaudio est reversa. E

23 Atque hæc sufficiunt ad cognoscendam gratiam quæ magno Sampsoni data fuit. Quid enim (ut est in Tragœdia) numerare oportet innumerabilia *p*? Etenim qualia facta sunt, numquam cessant fieri, sed fluminum instar se habent; atque ideo miraculum unum sufficit pro omnibus, tamquam flumen divinitus fluens, quod procedit è sepulcro viri sancti, è quo & oritur tamquam è fonte. Procedit autem non semper: sed paucis diebus ante festum Thaumaturgi quidam veluti humor apparet, qui deinde paulatim augetur, & remanet post festum, sic scaturiens, donec aliquot dies præterierint: deinde cessat. Atq; hoc modo, ut opinor, majori est in honore & admiratione, quam si perpetuo flueret. Quoniam sic servare certum, & numquam aberrans tempus fluendi & deficiendi, præterquam quod id gratius & admirabilius sit, est etiam magis venerabile. Quod enim est perpetuum, affert fortasse etiam satietatem; satietas autem inducit contemptionem. F

p miraculum quotannis stillantis tumuli.

24 Hoc est, quod tibi à nobis offertur donum, maxime Pater Sampson, nescio quidem, an ex tui animi sententia, sed certe pro nostris viribus. Quod quidem benigne & placide accipias, qui es benignissimus: morborumque nostrorum, atque ideo animæ potius, quam corporis, bonus sis medicus, dux & custos totius nostræ vitæ, Christum reddens mihi propitium. Quem ipse quidem insigniter dilexisti, ego autem peccatorum multitudine, hei mihi, plusquam dici possit, provocavi ad iram: quem decet omnis gloria, honor & adoratio nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Epilogus auctoris.

ANNOTATA F V.

a *Hæc seditio facta est anno* v *Justiniani, atque excitata est à Victoriatis, ita appellatis, quod pro tessera* τὸ Νίκα, Vince, *assumerent. Hanc fuse describunt Procopius de Bello Pers. lib.* 1 *cap.* 24, *& Chronicon Alexandrinum ad annum* v *Justiniani &c.*

b *Hoc miraculum ægre conciliari potest cum eo, quod habet Chronicon præcitatum, asserens, quod in prædicto tumultu populari,* Ξενὼν τὸ Σαμψὼν ὁ μέγας ἐκαύθη, καὶ ἀπώλοντο οἱ ἐν αὐτῷ ἀνακείμενοι ἄῤῥωστοι. Magnum Sampsonis xenodochium conflagravit, & interierunt qui in illo decumbebant infirmi.

c Spatharii *erant, qui custodiæ corporis Imperatoris erant deputati, à voce* Σπάθα, *quæ* majorem gladium *significat, quo illi armabantur. Vide Cangium in Glossario Græco-barbaro.* Spatharocubicularius, *qui simul* Spatharii & cubicularii *munere fungebatur.*

d Drungarius, *id est* Præfectus, *à voce* Δρόγγος, *quæ* Globum militum *significat, Leunclavius in*

A AUCTORE F. V.

Onomaſtico Turcico ita Græcis appellari ait Baculum Tribuni, *quem inſtar ſceptri gerit, forte à voce Latina* Trunco, *ut ait Cangius; quem conſule in utroque Gloſſario. Hic* Drungarius *ad claſſis Præfecturam refertur.*

e Λογοθέτης τῦ Δρόμυ *erat is, qui rationes curſus publici expendebat. Vide Cangium ibidem.*

f Πρωτοσπαθάριος, *Præfectus cuſtodum Corporis.*

g Μαγκλάβιον Clavam *ſignificat, qua armabantur qui erant Imperatoriæ cohortis: hic vero ſumitur pro ipſa cohorte Imperatoria. Rurſum vide Cangium.*

h *In Ecgrapho noſtro Græco ſcriptum erat* Ἰῶ, *pro quo* Conſtantinum *poſui, ſcilicet Porphyrogenitum, qui ab anno* DCCCCXII *uſque ad* LX *tenuit imperium. Vide Comment. Præv. num.* 12.

i Τελόπη, *inquit Cangius in Gloſſario Græco-barbaro, eſt vitium in accipitribus, cum ſcilicet oculos quaſi vitreos habent. Idem videtur ſignificare* Τέλωψ.

k *Non adeo ſcilicet xenodochio* Samplonis (*dum hic viveret*) *proſpectum erat de reditibus & cenſibus, quamvis ſtructurâ ſatis eſſet magnificum.*

l Romanus *Imperator, Conſtantini Porphyrogeniti filius, regnavit ab anno* DCCCCLX *ad* LXI.

m Ἄνθραξ Carbunculus, *eſt ulcus cruſtoſum à ſanguine, in atram bilem converſo & inferveſcente excitatum.*

n Chartularii *ſunt, quibus chartarum publicarum cuſtodia mandabatur. De his vide Cangium.*

o Amanites, *fungi ſpecies.*

p *His Annotatis minime contentus fuiſſet Eruditus Commentator, ſed quoque novam verſionem adornare voluiſſet, ſi per vitam licuiſſet; quæ verſio minus preſsè inhærens Græcorum verborum ordini, & periodis uſque ad faſtidium aurium Latinarum prolixis; multo clarius exhibuiſſet ſenſum Auctoris, magiſque interciſa minus fatigaſſet Lectorem. Sed quod hic non potuit, morte immatura præventus; neque nos modo poſſumus, prælo moram non ferente: quamvis tamen negare nolimus, plura etiam nos in textu emendaſſe inter corrigendum typothetarum errata.* D

DE SANCTO MAJORINO,

B

EPISCOPO AQVENSI IN ITALIA. E

G. H.

Notitia ex Ughello & Ferrario, Tabulas Eccleſiæ propriæ ſecutis.

XXVII JUNII.

Diœceſis magna.

Hos habet Eccleſia Aquenſis *Epiſcopos, Sanctis adſcriptos*, Majorinum, *de quo modo; &* Guidonem, *cujus Acta illuſtravimus ad diem ſecundum hujus menſis Junii, ubi plura de hac urbe Epiſcopali, quæ* Aquæ, *olim* Aquæ Statiellæ *ſive* Aquæ Statiellorum *appellata fuit.* Conſtat hæc diœceſis (*verba ſunt Ughelli*) nunc centum partim pagis, partim caſtellis, ſubjectis politico jure variis Principibus. Nam ex oppidis octoginta ſex, quæ in ea habentur, novem Mediolanenſi Ducatu, undecim Sabaudiæ Ducatu, duo Januenſi Dominio continentur: reliqua numero LXI in Ducatu Montis-Ferrati poſita, Duci Mantuæ parent. *Hujus urbis & diœceſis primus Epiſcopus* S. Majorinus *collocatur ab Ughello, qui præfatus ſe certam ſeriem Epiſcoporum non potuiſſe aſſequi, de eo iſta ſcribit.*

C *Elogium ex Ughello*

2. S. Majorinus ſive Malerius, cujus corpus in nova Cathedrali quieſcit, è veteri S. Petri illuc tranſlatum, ejuſque feſtum celebratur die XXVII menſis Junii: cujus Acta deſiderantur, de quo Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, & eorum qui in Martyrologio non ſunt ex Tabulis ejuſdem Eccleſiæ. *Hæc ibi. At Ferrarius iſta habet.* Majorinus, qui & Meliorinus ab aliquibus appellatur, Epiſcopus Aquenſis in Liguria eam Eccleſiam ante S. Guidonem adminiſtravit: qui etſi Acta illius interciderunt, ab Eccleſia Aquenſi hoc die coli jam dudum conſuevit. Corpus ejus ex eccleſia S. Petri, quæ olim Cathedralis erat, in novam Cathedralem tranſlatum multis abhinc annis quieſcere antiqua ſcriptura docet, licet hoc tempore locus proprius reconditionis haud indicetur. *Hæc Ferrarius. Quod autem dicit ante* S. Guidonem *adminiſtraſſe dictam Eccleſiam, ſi de immediata ſucceſſione agitur, omnino non convenit cum ſerie Ughelli, qua inter utrumque tredecim collocantur Epiſcopi, & eorum ſextus* Francus, *dicitur præfuiſſe anno* DLXXIX, *atque ex nonnullis hujus urbis traditionibus, quas inde accepimus, dicuntur* Aquenſes accepiſſe fidem Chriſti, & dotati infula Epiſcopali per B. Silveſtrum Papam: *proinde ſi ab Ughello ſtatuatur primus S. Majorinus, eſſet referendus ad ſeculum Chriſti quartum: quod viris ibidem eruditis decernendum relinquimus.* & *Ferrario.* *Tempus Sedit.* F

DE SANCTO LUCA,

EREMITA APUD GRÆCOS.

D. P.

Notitia ex Synaxario Ms. Collegii Divionenſis.

Quod Petrus Franciſcus Chiffletius noſter, Divione in Burgundia commorans anno MDCLXII, *illac tranſeuntibus nobis commodavit Collegii iſtius Synaxarium Ms., dum Pariſiis ſubſiſteremus, deſcribendum quatenus opus cenſeremus; id exhibuit nobis, alibi nuſquam repertum, hunc* S. Lucam Eremitam; *ut qui præſenti die vitam* in pace *conſummavit,* ἐν εἰρήνῃ τελειῶσαι, *eidemque hoc Diſtichon accinendum præſcribit:*

Παρῆλθε Λουκᾶς· ἀλλ' ἐμοὶ τάδε λόγοι,
Καὶ τοῖς ἐφεξῆς σιλπίσασιν, ἐν βίῳ.
Lucas receſſit: ejus ſermones mihi,
Eoſque poſtea celebraturis, vivunt.

Videtur ſcripſiſſe ſermones,

Quæ non videntur de Sermonibus ore prolatis debere intelligi; alioqui diſtichon, ſtatim à morte compoſitum, non magnum haberet ad cultus probationem momentum; & τὸ ἐφεξῆς, deinceps futuros *reſpiciens, voventis potius eſſet quam aſſerentis.*

2 *Proximum ergo eſt, ut de jam olim mortuo, paſſimque Sancto habito, atque in ſcriptis à ſe Homiliis*

A *idque in Europa medio ævo;*

militis adhuc vivente, accipiatur istiusmodi Versus. Solum autem restat optandum, ut illæ ipsæ Homiliæ alicubi sint conservatæ, productæque in lucem augeant Bibliothecam Græcorum Patrum. Et tali casu fortassis ex iis eliceretur aliquid de loco temporeque quo vixit. Si ex ipso, cui soli invenitur hic Sanctus adscriptus Synaxario, liceat formare conjecturam; illud cum se faciat variis indiciis videri in aliqua Europæ Græcanicæ Provincia (Macedonia forsitan vel Achaia) scriptum; existimari posset etiam ad quamdam earum spectare. Nec admodum magnam ætatem ejus audemus opinari, cujus neque nomen, neque scripta, florentioribus Imperii Orientalis temporibus, innotuere.

quo satis dubia fuit talium Orthodoxia,

3 *Et quia, cum de Sanctis Græcis seculi* IX *vel* X *agitur, ex Synaxariis seculo* XI *vel* XII *scriptis, non satis certo probatur vera eorumdem sanctitas: quia proclivi tunc in schismata & hæreses Oriente, non satis certum relinquitur judicium de talium orthodoxia* (*constat enim sic aliquos Synaxariis inscriptos Anachoretas & Monachos, Palamæ & similium erroribus inquinatos*) *vel ideo magis optamus prodere hujus* Lucæ *scripta, de ejus doctrina testimonium perhibitura. Sub hac cautela* Lucam *inter Sanctos relinquimus, ut invenimus; certius judicium Deo ac tempori dimittentes. Quos de Vitis & Dictis Patrum habemus libros, usque ad Pratum spirituale Joannis Moschi, ultra* VII *seculum non pertingunt; & fere agunt de Monachis & Anachoretis, in Oriente celebribus: de Occidentalibus, Patriarchatui Constantinopolitano subditis, nihil habemus simile, præter pauculas in Atho & alibi celebrium Vitas, & ea quæ sæpius allegamus Menæa ac Synaxaria: quibus hanc gratiam facimus, ut in iis laudato, licet aliunde ignotos, pro veris Sanctis habeamus; donec ratio aliqua certa faciat de quopiam specialiter dubitari.*

D AUCTORE D. P.

adeoque & vera eorum sanctitas.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ARIALDO DIACONO, B ET HERLEMBALDO MILITE, E MEDIOLANI IN INSUBRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De veneratione antiqua sepulcrorum, Actorum scriptoribus, & certaminum socio Luitprando Presbytero. D. P.

ANNIS, MLXXV, ET MCXIII

Testimonia sanctitatis à Puricello collecta;

JOannes Petrus Puricellus, *Laurentianæ Mediolani Collegiatæ Archi-Presbyter, cum anno* MDCXLV *Ambrosianæ ibidem Basilicæ ac Monasterii monumenta evulgasset, ordine Chronologico digesta, ubi haud parce delibantur Acta prænominatorum Sanctorum, biennio post proprium de his evulgavit opus, libris quatuor distinctum, quorum primus continet* Testimonia, pro ipsorum sanctitate collecta, *quæ quidem pleraque Historicorum sunt, ordine ætatis à seculo* XI *usque ad* XVII *propositorum per Capita* XXX, *& eorum potiores suo indicabuntur loco. Præ istis huc potissimum spectat* Archiepiscoporum Mediolanensium Catalogus, *anno* MCCCXVIII *collectus, ubi ad Guidonis Archiepiscopi* LXXII *nomen, sic notatur:* Isto tempore passus est B. Arialdus, Martyr & Levita, scilicet millesimo sexagesimo sexto. Jacet in corpore ecclesiæ S. Dionysii Beatus quoque Heribaldus Miles, qui amasias & filios Sacerdotum persequebatur. *Fundatur autem hujusmodi testimonium in utriusque monumentis diu superstitibus, & Epitaphiis in eorumdem erectione sculptis, atque infrà producendis. Proximum illi Catalogo locum meretur* Kalendarium Ambrosianum, *anno* MCCCLXXXI *præfixum membraneo Codici Epistolarum, ad Missas per annum legendarum; ubi ad* XXVIII *Junii sic habetur:* S. Arialdi Levitæ & Martyris. Jacet ad S. Dionysium. *Accedit liber ipsius Puricelli proprius annis præcise centum post illum Codicem scriptus,* de Indulgentiis quæ concessæ sunt Mediolani ecclesiis, deque corporibus Sanctorum in eadem urbe atq; ipsius diœcesi quiescentibus: *ubi folio* 16 *℣. dicitur.* In S. Dionysio S. Dionysius, S. Arioldus, S. Aurilius, *aliàs* Arialdus *&* Aurelius *scribendi.*

C *in quibus Catalogus Episcopalis anni* 1318, *& Kalendarium anni* 1381,

2 *Sed si ibi prætermittitur* S. Herlembaldus, *is alibi etiam absque* Arialdo *refertur ut* Sanctus; *videlicet in tabula perantiqua Collegiatæ ecclesiæ S. Babylæ, ex asseribus compacta, ad istud sacellum, quod capellæ primariæ sinistrum est, ubi* medium locum tenet S. Ambrosius, indumentis Archiepiscopalibus ornatus, flagellum minaciter elatum dexterâ manu gestans, sinistrâ vexillum: in quo pictæ sunt sanctissimæ Trinitatis Personæ, nihil inter se forma vel ætate differentes. Ambrosio dexter assidet sanctus Miles armatus, gentilitium familiæ Cottæ stemma præferens supra pectus in latere dextero, Cottam scilicet albam, & his litteris indicatus SANCTUS AREMBALDUS; sinistrâ quoque martyricam gestans palmam; dextrâ vero vexillum album rubra Cruce interposita variatum. Simile porro vexillum & palmam similiter gestat alter ille, in sinistro assidens latere, ac SANCTUS JULIANUS appellatus. *Sed hic quis sit, hactenus non divino; habitus certe alium indicat ab istius nominis sancto Diacono, qui cum fratre S. Julio Novariæ Presbytero colitur* XXXI *Januarii.*

ac vetus pictura in S. Barnabæ.

F

3 *Secundus prælaudati operis liber,* S. Arialdi Vitam *continet: quam Constantinus Cajetanus Puricello communicavit, ex veteri Codice acceptam, scriptam autem, non à Syro Sacerdote (cujus extat ad calcem epistola, & cui ipsam perperam addixit Baronius ad an.* 1066) *sed à* B. Andrea, *primum S. Arialdi usque ad obitum discipulo, deinde Monacho Vallumbrosano atque Abbate S. Fidelis de Strumis, cujus quædam Acta colligere studui die* X *Martii. Scripsit quidem aliquid* Syrus *prædictus statim ac cædes patrata fuerat,* cum Socio Herimberto, *uti in epistola ad eum ait ipse Andreas; sed quod scripsit, non invenitur: quia vero ille multa omiserat, plenius & accuratius scripsit Andreas, jussu Abbatis sui Rudolfi, decimo post mortem Sancti anno; incompletos scilicet (ut alibi ostendam) annos numerando, id est anno* MLXXV; *cum recenter obiisset, similis martyrii laureâ*

S. Arialdi Vita auctore B. Andrea:

A *laureâ coronatus*, S. Herlembaldus, *cujus ille Paſſionem* alteri tam volumini quam ſcriptori *relinquere ſe profeſſus num.* 44, *neceſſitatem nobis impoſuit ejus Acta colligendi, ex auctorum coævorum, ſed ferme adverſariorum Hiſtoriis ſeu Annalibus, quos in lucem edendos promiſit quidem Puricellus, ſed morte præventus longum eorumdem deſiderium adhuc poſt ſe reliquit.*

AUCTORE D. P.

reliqua de S. Herlembaldo colliguntur ex Arnulfo & Landulfo coævis,

4 *Sunt autem illi, primum* Arnulfus *quidam, quatuor libris Hiſtoriam patriam complexus; & à libro* 2 *profeſſus ea ſe deinceps ſcripturum, quæ ab Ariberti Archiepiſcopi electione facta anno* MXIX, *ipſemet videndo cognoviſſet; ſicut fecit uſque ad* MLXXVII. *Deinde* Landulfus, *reſpectu alterius infrà nominandi,* Senior *appellandus, qui ſcribebat circa annum* MLXXX, *in his ob quæ* Arialdum & Herlembaldum *laudamus, quæque ad invidiam utrique conflandam ipſe detorquet, tanto magis credendus quoad rei geſtæ ſubſtantiam, quanto iniquiori animo ea ſcripſit, etiamſi manifeſte* mendax, dum aſſeruit, & Arialdum & Alexandrum Papam II, pœnitenter indoluiſſe omnibus, quæ contra Nicolaitas & Simoniacos Mediolani Clericos antè egiſſent; dum etiam tria confinxit miracula, quæ Deus patravit in favorem cauſæ, quam uxorati Sacerdotes pertinaciter tutabantur, quamque toties Eccleſia Catholica Romana damnavit. *Ita Puricellus in Præfatione ad librum* 1, *merito redarguens Triſtanum Calchum, Carolum, Sigonium, Joſephum Ripamontium, recentioris ævi hiſtoricos Mediolanenſes, quod in explicandis turbis, quibus, ſeculo* XI *ultra mediocritatem procurrente, agitata Mediolanenſis Eccleſia eſt, & quarum causa iſti publice habiti Sancti vitam amiſerunt, Martyrii titulo à Romanis Pontificibus conſecratam, maluerint auctores Schiſmaticos ſequi, ipſoſque Sanctos inculpare; quam* Landulfum Juniorem, *qui ſub annum* MCXV *ſcribebat, qualia ex* Venerabili Liprando, *avunculo ſuo, didicerat, pro eadem in cauſa naſo auribuſque mutilato.*

licet ſchiſmaticis & Sanctorum adverſariis.

B

Obiit Arialdus 27 *non* 28 *Junii* 1066

5 *Damus hic primam* S. Arialdi *Vitam ex iſta Puricelli editione, cum eaque mortem adſcribimus anno* MLXVI, *& quidem hoc ipſo quo Andreas paſſum* Arialdum *affirmat die,* quinto Kalendas Julii; *qui tamen dies, cum eſſet, celebrandâ S. Baptiſtæ Octavâ occupatus, tranſlatus ſit in præcitato Kalendario ad* IV Kalendas. *Neque ad diem mutandum cum Puricello nos movet numerus* 67, *quod captivum abductum Sanctum,* ante horam diei tertiam, in quo Vigilia S. Petri celebrabatur, per totum Mediolanum eſt divulgatum. *Cum enim Lacus Major, ad quem ductus & in quo eadem die interfectus eſt Sanctus, ad quinquaginta aut plura paſſuum millia diſtet Mediolano, nec ita procul inde captus ille ſit, horarum paucarum intervallo; ſatis mirum fuit, proditionem eam, per quam in hoſtium manus ipſe venit, poſtridie mane perſonuiſſe in urbe, licet adhuc ſine ulla de nece vel necis modo certitudine; quam primum die* XXIX *conſecutus eſt Auctor, totam diem noctemque ambulando illuc progreſſus. Tunc ſiquidem conſceleratus Sacerdos ei obviam factus, dixit:* Ex terna die vox lætifera, *id eſt lætitia plena,* loco noſtro inſonuit: Arialdus, Clericorum adverſarius, vinctus habetur in navi & in ripa laci, *eodemque die peractam eadem deſcribit. Ubi non lego cum Puricello* Externa, *ut videri poſſet* Heſterna; *ſed* Ex terna, *ſive* Ex tertia die, *id eſt, Nudius tertius, tunc* V *Kal. Julii. Quoniam autem de* S. Herlembaldo *nihil diſtincte ſcitur, quoad diem mortis, obitæ (ut ſatis probaturum me puto) anno* MLXXV, *non* VI, *haud diu poſt Dominicam in Albis, tunc* XII *Aprilis actam; congruum cenſui, quorum conjuncta fuerunt & viventium acta, & mortuorum monumenta cultuſque, non dirimere hiſtoriam, ſed Vitæ Arialdi ſubtexere reliqua uſque ad* Herlembaldi *eadem acta.*

C

Herlembaldus 1075 *in Aprili vel Junio.*

D

6 *Quoniam etiam extremi diſcriminis ſocius illi fuit* Luitprandus Presbyter *prælaudatus, dictus etiam* Luitprandus & Leoprandus, *anno* MCXIII *die* VI *Januarii, in ſenectute & confeſſione bona defunctus, in Pontidio S. Jacobi monaſterio, ſed Sanctis necdum annumeratus; quæ de illo ſupererant plane admiranda, & ad idem prorſus argumentum facientia, per modum Appendicis hiſtoriæ Sanctorum duorum placuit adjungere. De hujus aliquo cultu apud Pontidienſes Monachos, apud quos obiit & ſepultus eſt, ſi quid inveniſſet Puricellus, fuiſſet haud dubie ſtudioſe expenſurus. Attentis tamen iis, quæ nepos iſtius Luitprandi narrat viventis mortuique miraculis; atque imprimis animi fortitudine, divinitus inſpirata, ad ſubeundum ultro ignis judicium: dubitare vix poſſum, quin hunc Beatis ſuis accenſuerint, & oſſa defuncti Pontidienſes habuerint in honore, ſed per bellicas aliaſve calamitates, deſtructo aliquando vel incenſo monaſterio, ſuſpicor periiſſe ipſius ſepulcri memoriam, & quidquid facere poſſet ad eumdem ſine ſcrupulo vocandum* Beatum, *imo &* Sanctum,

Liprandus ſimili cultu dignus 1113 6 *Januarii.*

E

ſi conſtaret cjus eſſe oſſa, quæ Papiæ inter alias Reliquias nominantur. Talem de Pontidienſium erga Luitprandum affectu opinionem, confirmat mihi memoria cultûs à Vallumbroſanis Monachis delati S. Petro, quem Igneum *cognominant, ab eo eventu, quo ſimile ignis judicium ſubiit Florentiæ anno* MLXIII, *id eſt annis* XXXVIII, *antequam id ſubiret Luitprandus; ſiquidem Petri iſtius Reliquias pridem honorifice conditas habent Monachi ſui in altari, pluribus ejuſdem profeſſionis Beatis communi, & nunc etiam obtinuerunt à Sacra Rituum Congregatione, ut feſtum ejus poſſint cum Officio agere* VIII *Februarii.*

7 *Andreas Alciatus Juriſconſultus celeberrimus, qui anno* MDXXX *florebat, in quodam ſuo Antiquario, per N. Fontanam in Mss. allegato apud Puricellum pag.* 15, Arialdi ex Alciata gente ſepulcrum *indicare dicitur; & addere,* cujus conciones, diſputationes, necem, miracula, Arnulfus Hiſtoricus Mediolanus deſcripſit. *Sed quoniam Arnulfus iſte fuit, ſicuti vidimus, periniquus* Arialdo, *non eſt veroſimile quod ille ſeorſim à ſua hiſtoria, qualem diximus, Vitam Sancti voluerit ſcribere, licet ad extremum emendatus & reconciliatus Eccleſiæ; cum ne tunc quidem dimoveri potuerit quin ſentiret, Sanctos prælaudatos bonam cauſam minus bene diſcreteque egiſſe, adeoque nec in morte ſic obita laudandos. Utut eſt, ejus non poteſt eſſe Vita, quæ Puricello facit librum tertium, & quo in Annotatis frequenter utemur. Præterquam enim quod ubique Sanctorum acta probet vehementer, ſeſe indicat auctor ſcripſiſſe poſt annum* MC, *quando de* eccleſia Rozonis *loquens addit,* quæ nunc dicitur S. Sepulcri, *quod nomen illa primum aſſecuta tunc eſt. Plura in hanc rem congerit Puricellus in Præfatione ad iſtum lib.* 3; *cenſetque ex ſtylo, eam eſſe* Landulfi, à S. Paulo *dicti,* Junioris *per nos appellandi; qui lectâ accurate Vitâ per Andream ſcriptâ (hanc autem legiſſe Arnulfus vix potuit, nedum & tam contraria prius ſcripſiſſe, quin poſtea diſtinctius retractaret) eamdem redegerit in compendium, quædam paulo melius ordinans & ſupplens ex eadem ſcientia; & ſuos tunc etiam Annales ſcribens, in Appendice nobis potiſſimum ſequendos.*

Alia S. Arialdi Vita omittitur,

F

nec Arnulfo ſed Landulfo Juniori adſcribenda.

8 *Idem Alciatus aliam Vitam* S. Arialdi *vel ſcripſit, vel ſcribere inchoavit. Supereſt enim ejus initium, quod Puricello facit libri* I *caput* 12, *ſicut illud hic habuit, ſuppeditatum ſibi à Matthæo Valerio, Carthuſiæ Papienſis Priori, & ſimili prorſus exemplo vidit in Muſæo Aloyſii ab Eccleſia, quondam Secretarii Urbani.*

Attinguntur Alciati & Azarii teſtimonia.

A *bani. Hoc quoque Fragmentum, Annotatis noſtris inſertum, Lector inveniet: uti etiam quædam* Petri Azarii, *viri (ut apparet) militaris, qui anno* MCCCLVI *Militiæ reformandæ adhibitus, Annalium Mediolanenſium opus, quale apud Cartuſiæ Priorem prælaudatum ſervabatur in Mss. perduxit ad annum* MCCCCII *plane grandævum. Reliquos auctores, quorum loca ac teſtimonia implent librum* I *Puricelli, communem* SS. Arialdo & Herlembaldo *(quem aliqui* Arembaldum, Hernebaldum *&* Eribaldum *nominant) vide ſis apud ipſum. Vide etiam ejuſdem librum quartum; qui unius quidem* Herlembaldi Vitam *profitetur dare, ſed revera hiſtoriam continet totius ſchiſmatis, quod ſeculo* XI *Eccleſiam laceravit, Cadolo & Guiberto in Antipapas elevatis, per rebellem eccleſiæ Henricum, ejus nominis Regem* IV, *Imperatorem* III.

VITA

Auctore B. Andrea Vallumbroſano, Sancti Diſcipulo.

B *Ex editione Joannis Petri Puricelli.*

PRÆFATIO.

Rodulfo Generali jubente ſcribit Auctor

1 PRæcepiſti, venerande Pater Rudolfe, ut Beati Martyris Arialdi paſſionem deſcriberem. Quod licet facere conatus ſim, (in veritate, non pro humilitate ſola, ut plerique Sapientes ſolent, loquor) quidquid in ea eſt, quod conveniens ſit, etiam in ipſa verborum compoſitione, non meæ ſapientiæ, (quæ ſic eſt parva, ut pæne ſit nulla) ſed ſoli Dei gratiæ, meritiſque ipſius, atque tuæ orationi tribuo. In qua ſciat, eam quicumque legerit, me prorſus nihil dixiſſe, niſi quod viris certis narrantibus didicerim: à Marchione videlicet, ipſius germano fideli, vel à Bonoviſino ejuſdem fidiſſimo famulo, qui ei à cunabulis eſt famulatus fideliter; imo de quibus tot exiſtere poſſunt teſtes, quot illo in loco cum ætate perfecta ſanoque ſenſu ſunt homines.

certiſſime cognita,

2 Verum per totum hunc libellum, meum nomen celetur; qui talis ſum, ut magis conveniat neſciri, quam ſciri; cui jure congruit illud Iſaiæ:

C Iſ. 26, 20 Claude, inquit, oſtium tuum, & abſconde te poſt illud, donec tranſeat ira Domini: tuum vero nomen in ejus fronte habeatur; quoniam, velis nolis, ſuper candelabrum, ut omnibus luceas, te poſuit Chriſtus; quatenus is qui ſcripſit, ſi ignoratur; ad quem ſcriptus eſt, non ignoretur. Porro quia in hoc plura ſunt in verbis & factis ædificationi utilia; duodecim Monaſteriis, quibus te ſupernus Judex præpoſuit, oro, ut ad legendum tribuas; quatenus, dum audierint in defenſione veritatis, quod alii noſtro in tempore dixerunt & perpeſſi ſunt; accendantur & ipſi, ut talia dicant; &, ſi neceſſe fuerit, pro eadem veritate ſimilia patiantur.

ad exemplum Ord. Vallumbroſani.

CAPUT I.

Arialdi natales, inſtitutio, prima contra Clerum inceſtum concio.

3 LIcet jam ſic ſenex ſit mundus, ut jam jamque vicinus ejus cernatur occaſus; tamen quia ab univerſis mortalibus ignoratur, quando finiatur; libet novorum conſtantiam Sanctorum, ſupparem antiquorum, ſævitiamque perfidorum, qui eos uſque ad necem, noſtris temporibus immoque noſtris ſub oculis, perſecuti ſunt, ſcriptis tradere, atque poſteris ad eorum ædificationem intimare.

D A. ANDR. DISCIP.

4 Igitur in Cutiaco *a* quodam vico, inter Mediolanum Comumque ſito, milliario vigeſimo diſtante à majore, quinto vero à minore [civitate] ut vulgari fertur opinione, Bezo quidam cum Beza ſua uxore extitit, *b* nobiles utrique natione, ſed nobiliores probitate. In quorum profecto laude parumper immorari, ex Sanctorum geſtis quamplurimis inſtruimur; & cuncti ſcimus, liberiorem fore laudem celſi ædificii, ſi certitudo manifeſta habeatur firmi ipſius fundamenti. Hi namque cauſam reproborum, quæ eſt rapacitas, tam exoſam habebant, ut inter cetera eorum bona, cum in ſervis equiſque nimis abundaret; nullus erat audax ex ipſis ſervis, qui manipulum quidem vi furtimve alienæ ſegetis raptum deferre auderet equis coram eiſdem. Porro ſuperbiam, quæ eſt cauſa diaboli, ita execrabantur; ut cum libere modis omnibus ſuis vicinis imminerent, atque à nemine eorum ſi nollent conſtringi poſſent; ceu eſſent ex illorum minimis, ſic ſe ultro ſubdebant ipſorum omni juſtæ conventioni.

a Cutiaci nobiliter ortus,

b parentibus juſtitiæ & comitatis rarae,

E

5 Verum quoniam unicuique parum eſt non agere prava, niſi in bonis operibus exercitationem ponat; pauperum infirmorumque neceſſitati intendebant, ut ex vicinis nemo infirmitate oppreſſus in ſtrato jaceret, qui à Beza memoriâ digna non viſitaretur; & ſuis, ſi egeret hujuſmodi, ſubſtantiis non aleretur. Præterea in ceterorum orphanorum egenorumque beneficiis, quæ illis ſedule impendebat, Deo & hominibus ejus vita ſic erat grata, ut ipſi pauperes invicem conferrent, dicentes: Si hæc obierit, profecto nobis vivere non expedit. Hoc quippe exercitium ſanctæ actualis vitæ, per multorum curricula annorum, in venerabilis Bezæ natorumque ejus deſudatione, viro ipſius jam defuncto, egomet vidi, ceteraque perplura ædificationi congrua: quæ ideo prætermitto; quia velociter ad ea, quorum causâ hoc opus aſſumpſi, venire concupiſco.

matre pauperibus addictiſſima,

6 Huic utique, ſicut illius relatione didici, nocte quadam dormienti, ejus adhuc vivente viro, ex quo tunc in utero habebat filium, admirabile lumen in viſione, ceu ſolis meridiani ſplendor, deſuper illuxit: cujus claritas, omnibus tenebris ab ea expulſis, totam domum, ubi erat jacens, implevit. Mane autem facto, inſolitam ſecum viſionem admirans, antiquis matronis pandit: à quibus protinus audit, habere ſe in utero infantem ſexus maſculini, meritique futurum celſi. Quem cum enixa eſt, apto præſtolato tempore, Arialdum vocant: Clericum faciunt: ſcholis diligenter eo uſque tradunt, quouſque provinciales magiſtri, qui eum poſſent inſtruere, deficiunt. A quibus cum per tempora, ut ſcholaribus moris eſt, reverteretur (ſicut à matre ejus jam ſæpe dicta cognovi) & puellæ ipſius *c* ornatiores more ſolito nitidioreſque ſe ejus vultui præſentarent; quemadmodum eſſet videre, ſic exterminabat à ſua facie; dicens, Captio hæc eſt ſatanæ. Indeſinenter denique, in diverſis terris, ſcholaſticis ſe ſtudiis tamdiu tradidit, donec optime tam liberalium quam divinarum litterarum haberet ſcientiam, ſimulque ætatem perfectam. *d*

F

poſt lucem, omnia colluſtrare viſam,

natus erudituſque.

c puellarum conſpectum fugit:

d

A

A ANDR. DISCIP. *cumque Clerus totus perverſiſſimus eſſet,*

7 Erat enim tunc Ordo Eccleſiaſticus in tot erroribus ſeductus, ut ex illo vix quiſpiam exiſteret, qui in ſuo loco veraciter reperiri poſſet. Nam alii, cum canibus & accipitribus huc illucque pervagantes, ſuum venationi lubricæ famulatum tradebant; alii vero tabernarii, & nequam villici, alii impii uſurarii exiſtebant: cuncti fere cum publicis uxoribus ſive ſcortis ſuam ignominioſe ducebant vitam; omneſque, quæ ſua erant, non quæ Chriſti, quærebant. Nam, quod ſine gemitu dici vel audiri nec poteſt, nec debet, univerſi ſic ſub Simoniaca hæreſi tenebantur impliciti, quatenus à minimo uſque ad maximum nullus Ordo vel Gradus haberi poſſet, niſi ſic emeretur, quomodo emitur pecus. Et, quod eſt nequius, nemo tunc, qui tantæ perverſitati reſiſteret, apparebat: ſed, cum lupi eſſent rapaces, veri putabantur eſſe paſtores.

Mediolani ad concionẽ progreſſus,

8 Ad quorum nimirum perverſitatem detegendam & corrigendam, Mediolanum, ubi hæc iniquitas tanto erat copioſior, quanto urbibus ceteris ipſa eſt populoſior, à Deo procul dubio præfatus miſſus eſt Arialdus; divinis, ut prædiximus, legibus bene eruditus. Qui ingreſſus *e*

B urbem, populum pæne univerſum, ad ejus verba confluentem, fari ſic adorſus eſt: Volo, Dilectiſſimi, vobis dicere in noſtri ſermonis exordio, quæ ſcire vos ſcio; ut paulatim ſic vos introducam ad ea, quæ neſcitis, & vobis ſcire magnopere neceſſaria ſunt. Veraciter credo vos noſſe, humanum genus uſque ad Chriſti Domini noſtri adventum cæcum fuiſſe, non oculis corporis, ſed cordis: Quod ideo erat cæcum, quoniam, quod erat falſum, credebat verum: dicens lapidi lignoque & metallo, Deus meus es tu. Cujus cæcitati & miſeriæ in tantum ſumma Lux & æterna compaſſa eſt (per quam omnia facta ſunt, & in qua univerſa conſiſtunt) ut non ad hanc à cordibus hominum auferendam Angelum mitteret; ſed per ſemetipſam de cælo deſcendit, carnem aſſumpſit; & ut eam ab hominum cordibus penitus expelleret, uſque ad Crucis mortem libenter acceſſit. Qui in diebus carnis ſuæ homines tot de mundo elegit, quot ſufficere ad univerſitatis illuminationem ante ſecula poſſe, prævidit. Quos, omnibus falſitatis tenebris ab eorum cordibus expulſis, æterna luce illuminavit; eoſque per mundum univerſum miſit; & lu-

C cem, quam acceperat, ubique deferre præcepit: ſicque ad Patrem, à quo venerat, rediit.

docet, Chriſtum ad illuminandũ mundum

9 Hæc quippe ſumma & æterna vivaque Lux duas in terra cauſas reliquit: in quibus omnes, qui erant illuminandi, illuminarentur, & uſque in finem ſeculi ſemper permanerent lucidi; tam iſti qui adhuc erant illuminandi, quam qui jam fuerant illuminati. Vultis noſſe, eæ res quæ fuerunt? Verbum ſcilicet Dei, & Doctorum vita. De Verbo autem Dei, quod lux ſit; non meum, ſed Pſalmiſtæ audite teſtimonium; Præceptum (inquit) Domini lucidum, illuminans oculos. Et item; Lucerna pedibus meis verbum tuum. De vita vero Doctorum, quod eſſe debeat lux in verbis ſuis, ipſa per ſe Veritas aperte manifeſtat: Vos, inquit, eſtis lux mundi: & protinus addidit; Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui eſt in cælis. Ex his itaque unam idem Dominus poſuit ante illos, aliam ante vos. Hi vero, quibus ſcientiam Scripturæ dedit, ſibique ad miniſtrandum elegit, ut ad lumen verbi ſui lucidi ſemper viverent, conſtituit; &, ut eorum vita eſſet veſtra lectio, qui litteras neſcitis, ordinavit. Sed, inimico humani generis inſidiante, pariterque noſtra negligentia & peccato operante, illi, ſe convertendo retrorſum, perdiderunt ſuam; vos autem lucem perdidiſtis veſtram.

dediſſe ſe verbum Patris,

Pſ.118, 9 & 118, 105.

& vitam Doctorum:

Matt.5, 14 & 16

D

hũ vero à dæmone perverſis,

10 Verumtamen, ut ſecurius vos idem inimicus deluderet, qui ſocietatis ab eis abſtulit veritatem, eis promiſit in exteriori habitu ſanctitatis habere ſimilitudinem: quod gemens dico, non ad veſtram ignominiam, ſed ad cautelam. Nonne ad eamdem cæcitatem eſtis reverſi, pro qua ab hominibus auferenda Chriſtus de cælo miſericorditer deſcendit? Si enim ideo humanum genus ante ipſius adventum, ut diximus, erat cæcum, quia ſumebat pro vero mendacium; quicumque nunc opus ſimile facit, nonne cauſam eamdem incurrit? Nam ſicut illi decepti, lapides & ligna credebant Deos; ita vos veſtros Sacerdotes putatis veros, quos incunctanter eſſe conſtat falſos. Unde hoc ſcire poſſumus? Vultis noſſe unde? In tenebris ſumus: ut hoc patenter cognoſcamus, ad lucem eamus. Ad quam lucem? Ad verbum videlicet Dei. Ecce Chriſtus dicit; Qui mihi miniſtrat, me ſequatur. Quod eſt aperte dicere; A nemine quippe mihi miniſtratur, niſi ab eo qui me ſequitur. Veſtrorum vitam Sacerdotum ſcio vos noſſe: & quo Chriſtus pergat, & quid dicat, audite; atque tunc plenius cognoſcetis, utrum iſti ſint ejus miniſtri, an ipſius potius adverſarii. Ecce Chriſtus clamat: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Et iterum de ſe dicit: Filius hominis non habet ubi caput reclinet. Et item: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt Regnum Cælorum.

rurſum in tenebras recidiſſe homines;

E

Joan.12,26

Matt.11, 29

Luc.9, 58

Mat.5,3

nec eſſe habendos pro miniſtris Chriſti

11 E contra vero, ut inſpicitis, veſtri Sacerdotes, qui effici poſſunt ditiores in terrenis rebus, excelſiores in ædificandis turribus & domibus, ſuperbiores in honoribus, in mollibus delicatiſque veſtibus pulchriores, ipſi putantur beatiores. En ipſi, ut cernitis, ſicut laici, palam uxores ducunt; ſtuprum, quemadmodum ſceleſti laici, ſequuntur; atque ad nefandum hoc opus patrandum tanto ſunt validiores, quanto à terreno labore minus oppreſſi; videlicet viventes de dono Dei. Chriſtus autem in ſuis e contra miniſtris tantam munditiam quærit & exoptat, ut non ſolum in opere, verum etiam ſtupri ſcelus damnet in corde: dicens; Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Redite, Dilectiſſimi, ad corda veſtra, redite: & ſumere verum, falſumque reſpuere diſcite. Nam conatus ſum reos reducere ad ſuam lucem; ſed nequivi. Ut enim vos ad veſtram reducam, huc ideo veni: & hoc aut fecero, aut pro veſtra ſalute paratus ſum animam meam tradere gladio. Hæc & hujuſcemodi complura vir Dei dum diceret; in verbis ejus plebs fere univerſa ſic eſt accenſa, ut, quos eatenus venerata erat ut Chriſti miniſtros, damnans proclamaret Dei hoſtes, animarumque deceptores.

Sacerdotes inceſtos.

Matt.5, 28

F

ANNOTATA D. P.

a *Landulfus Junior in* loco Cuzago, prope Canturium, *vulgo* Cantu, *quod notatur in tabulis, iſtud non item. Alciatus* Cucciacum *nominat* ſub Canturienſi Præfectura, *triplo propius Como quam Mediolano, inter Lambrum & Luram fluvios.*

b Nobilibus parentibus de Alzates, *quo nomine invenitur vicus* 6 p. m. *ultra Novariam: alii familiæ nomen faciunt, &* Alciatos *Latine reddunt; ſed prælaudatus Alciatus in fragmento Vitæ, Andreæ*

A *Andreæ verbis contentus, tacere id maluit; an quia gentilem ſuum* S. Arialdum *non audebat aſſerere? At poſtea id fecit in Antiquario ſuo, allegato num.7 Comm. prævii, de* Alciata gente *eum fuiſſe dicens. Verum hæc verba fortaſſis Fontanæ ſunt: & oportet non admodum nobilem fuiſſe, de quo ait Senior Landulfus, quod* Landultum, *majorem Canonicum* ſibi prævidit applicare quaſi generoſiorem, *quia ipſe erat* humiliter natus: *qua in re credo noluiſſet mentiri ſcriptor ille, licet ſubinde minime verax, cum agitur de cauſa Clericorum, quam tuetur contra Sanctum. Igitur qui in Prologo attribuitur Sancto Germanus* Marchio; *eum reor ita dictum proprio nomine à Baptiſmate, non autem appellativo à dignitate æque ac alium, quem apud Puricellum pag.* 237 *ex Arnulfo legimus ab alta rupe præcipitatum. Diamans Marinonus, in Ms. de originibus urbis & familiarum Mediolanenſium, apud Puricellum lib.* 1 *cap.*12, *nomen ab* Alcatho, *Regis Æoliæ filio, Hippodamiæ proco; vel ab* Alceo, *Herculis avo petit, quæ pro deridiculis habuiſſet credo eruditiſſimus Alciatus, ſi legere potuiſſet: hic tamen, neſcio ubi vel quomodo, dicitur* Alciato Regiæ ſtirpis fidem facere. *Italice* Alzatis *idem eſt quod* Elevatus; *unde*
B Inalzare, *eſt* Elevare, *quod ſatis eſſe ad verum nominis etymon reor, ablegatis fabulis.*

c *Landulfus Junior*: Vidit ſorores in laſcivo habitu cum matre: *quod hujus probitati non ſatis convenit; potuit tamen puellis ſuis, & (ſi quas habebat) filiabus plus ornatûs indulgere mater, qui tamen laſcivus non eſſet.*

d *Alciams*, Prius, *inquit*, dedit operam omnibus liberalibus ſtudiis, in quibus, ut tempora erant, multum profecit. Perierant enim ea tempeſtate, & aſſiduis bellorum tumultibus, & ira Dei, bonæ litteræ; nullaque Gymnaſia per omnem Italiam habebantur: quapropter in Galliam ad Pariſiorum Academiam ſe contulit: in eaq; diutius verſatus, magnum nomen conſecutus eſt. (*Sic etiam Landulfus Junior in Monum. Ambroſ. pag.* 530 *dicit, Olricum Vice-Dominum Mediolanenſem, & Anſelmum de Puſterla* Leodunum .1. *Laudunum Galliæ iviſſe*, ad præcipuum magiſtrum Anſelmum de Monte *audiendum, quibus gratum fuerit ipſummet Landulfum ſecum ducere.*) *Et* tradunt, *inquit Alciatus de S. Arialdo*, in divinarum rerum profeſſione, quam Theologiam vocant, tantum profeciſſe, ut omnes collegas poſt ſe relinqueret.
C Dialecticam vero, quam doctrinæ ſuperficiem quamdam appellabat, contempſit magis quam ignoravit. *Landulfus Senior ei infenſus, apud Puricellum quaſi ingratitudinis Sanctum arguit, dum ait pag.*179, *quod* penes Guidonem Antiſtitem multis fotus deliciis, multiſque cumulatus honoribus, dum litterarum vacaret ſtudio, ſeveriſſimus eſt divinæ legis factus interpres, dura exercens in Clericos ſolos judicia.

e Variſii, ubi morabatur *Arialdus, cœptam prædicationem, ait uterque Landulfus: neque id negat Syrus infrà num.* 84. *Eſt autem* Variſium, *inter Angleriam & Comum, ad* 30 *fere* p. m. *diſtans Mediolano, noſtra ætate, à Dominicæ Paſſionis myſteriis, vicino in monte expreſſis, celebratiſſimus religione locus, Canturio propinquus intervallo* 10 *milliarium aut eo amplius. Alciatus ibi habitaſſe Sanctum non dicit, ſed eo* pro tempore ſeceſſiſſe, *quod imparem adhuc ſe crederet factioni improborum Sacerdotum. Uterque Landulfus* Arialdum *tunc ait* ex Decumanis Canonicis *fuiſſe. Tales autem nunc vocari* Canonicos titulares, *docet Puricellus in monumentis Ambroſianis: alibi* Canonici ei minores *ſeu* Vicarii *vocantur, prout condiſtincti à* Majori-

bus *ſeu* Ordinariis. *In Diſſertationibus vero Nazarianis pag.*444 *idem Puricellus docet,* Decumanos *iſtos numero* centum, *fuiſſe* diſtributos in undecim eccleſias Collegiatas, & alias decem capellas. *Et ſic ipſe* Arialdus, *jurans in verba S. Petri Damiani, incipit*: Ego Arialdus, dictus Diaconus de Capella Mediolanenſis Archiepiſcopi: *ubi* S. Arialdum *intellige ceteris præire exemplo.* D

CAPUT II.

Arialdus, ſocium Landulfum nactus, Romam abit: & ambo injuriis impiorum vexantur.

12 FActum eſt autem, dum agerentur hæc, de medio multitudinis ſurgens quidam Clericus, nomine Landulphus, *a* de urbanis excellentibus tam ordine quam natione, nimis potens in voce & ſermone, ſilentium petiit. Quo conceſſo, hujuſmodi lætiferam vocem prompſit. Gratias (inquit) coram vobis Omnipotenti Deo ago, qui nunc me ea audire permittit, unde meum cor per innumera tempora igneſcit. Nam olim hæc ſciens dolenſque, ideo tacebam, quoniam cum quo ea dicerem, non habebam. Nunc vero, Domine Arialde cariſſime, quia Dei donum te dedit mihi; ſcito, me ab ipſo collatum tibi: & exinde quidquid hac de re dixeris feceriſve, me facere & dicere; & me meam animam, ſicut tu profeſſus es tuam, pro ſalute fratrum ponere eſſe paratum, incunctanter te nunc reddo ſecurum. Populus jam fidelis hæc audiens, in Dei laudem creſcens, hilareſcit: pars adverſa tabeſcens, deficit: Dei vero famulus Arialdus, oculis ac manibus ſurſum erectis, omnium bonorum Largitori immenſas ac debitas reddit gratias.

a Eadem ſentire priàdem profeſſus Landulfus, E

ſocium Arialdo ſe offert:

13 Denique poſt hæc quidam Laicus ſurrexit alius, nomine Nazarius, officio monetarius, cujus vita valde erat ab omnibus laudabilis, licet conjugalis: qui ſilentium petiit. Quo accepto, coram omnibus tale reſponſum dedit: Domine Arialde, ea quæ dicis eſſe vera & utilia, non ſolum advertere poſſunt ſapientes, verum etiam & vecordes. Quis tam inſipiens eſt, qui non lucide perpendere poſſit, quod eorum vita eſſe altius debeat à mea diſſimilis? quos ego in domum meam ad benedicendum eam voco, juxta meum poſſe reficio, & poſt hæc manus deoſculans munus offero: & à quibus myſteria, pro quibus æternam vitam expecto, omnia ſuſcipio. Sed, ut omnes inſpicimus, non ſolum non mundior, verum etiam ſordidior perſpicuè cernitur. Verumtamen hoc ſcelus ſic ſcito inter nos radicatum & inveteratum, quatenus aut vix aut cum grandi labore poterit evelli. Nunc autem, quia Largitor omnium bonorum mihi tanta contulit bona, quæ ſatis & mihi ſufficere poſſunt & tibi; obſecro te, per eumdem omnipotentem Dominum, ut in domum meam ingredi digneris, & exhinc bonis omnibus meis, ut ego, ita & tu fruaris; quatenus tua exhortatione aſſidua ab hoc errore liberari, & in omni veritate confirmari poſſimus, tam ego, quam hæc plebs univerſa. Cave, ne ad ſanguinem altum de quo ortus es, & ad opem multam qua polles, inſpicias; ne fortè ſacramento, pro quo te adjuravi, ſpreto, non quæ Dei, ſed quæ tua ſunt, quærere videaris.

Nazarius laicus

F

offert eis ſuam domũ & ſubſtantiam.

14 Vir autem Domini hæc audiens, & ma-

A gnitudinem conjurationis, & famam viri optimam considerans, omnia terrena, quæ sibi resistere possent, conculcans, in domum se justè invitantis libenter intravit: & per plura tempora Marthæ opus ab eo fideliter sumpsit; & quod operatus est Petrus in Cornelio suisque amicis, operatus Arialdus est in Nazario ejusque vicinis. In quibus utique tunc arbustis, quæ se Dominus per Prophetam pollicitus est in deserto simul positurum, scilicet vitem & ulmum, proculdubio est completum; quatenus altera mentes debriaret, altera vero debriantem sustentaret. Exhortantibus denique Arialdo Landulphoque *b* populum fideli & assidua doctrina, stupra Clericorum nefanda & execranda eorum connubia, sic ab eodem populo intra aliquanta tempora sunt persecuta & deleta, ut nullus existeret, quin aut cogeretur tantum nefas dimittere, vel ad altare non accedere. *c*

15 Per idem tempus decrevere fideles Romam ad Synodum *d* Landulphum mittere; quoniam, ut eos mendaciter eorum æmuli accusarent, illo pergebant. Quem [ultra] urbem Placentinam progredi non licuit; quia ibi à quodam profano est in oppido percussus, & sic Mediolanum regressus. Sed Arialdus, Dei famulus, sumpto itinere, omnium adversariorum fraudem, circumquaque positorum ad eum necandum, scienter declinavit: atque Romam, Deo illum protegente, incolumis pervenit. Qui coram summo Pontifice se offerens, cum causam jam cœptam ei retulisset; post multam honorificentiam, quam ipsi idem impendit, justit, à quibus Sacerdotibus divina Mysteria dehinc tumeret, & sub inevitabili jussu ei præcepit ad opus cœptum regredi, & tamdiu in eo vehementer insistere, donec nefanda opera, quæ tunc inerant in Ecclesiastica familia, aut penitus deleret, aut sanguinem pro Christo proprium inimicis fundendum præberet. *e* Qui in omnibus obediens regreditur, jam sæpè dictam causam competenter persequitur & constanter, cum suo socio divinitus sibi collato, habentes dehinc doctrinam, tam plenam auctoritate, quam veritate.

16 Hoc quippe impii civiles Clerici perpendentes, quasi occulte in unum conveniunt: ideo, quia progenie altior erat Landulphus, eum occidere disponunt; putantes, timore perterritum sic silere posse Arialdum. Ad patrandum vero tam scelestum opus, quemdam audacem & impium conveniunt Clericum, & nimio præmio reddunt securum, si jam dictum extingueret virum. Qui acquisito grandi carnificis gladio (quem sæpè ego postea vidi) simulque toxico ad necandum citissimo, cœpit eum prosequi per Cœnam Domini, & Paraseven, *f* Sabbatumque sanctum clanculum, necnon & sanctum diem Paschæ. Vera utique me dicere scio; utrum rei gestæ ordinem teneam, ignoro. Cumque ipsum in diebus his reperire minime potuerit absque turbis; in secunda tandem de Albis feria, ad impium & diu optatum pervenit votum. Nam in ipsius diei crepusculo solum illum ante quoddam reperit altare orantem: mixturam impiam, quam secum ferebat, permiscuit illico, scilicet gladium cum toxico; & post tergum clam veniens, eum in collo graviter percussit, & sic fugam protinus petiit. Sed, volente Deo, licet esset nimis velox ad fugiendum, in egressu basilicæ per quemdam captus est *g* claudum.

17 Clamor igitur vehemens attollitur, ab omnibus concurritur: quæ esset causa tanti clamoris inquiritur. Cognitâ namque causâ, nefandum D Clericum circumdedêre, eumque cornu toxico plenum habentem reperiunt. Mœrentes ergo, percussum & eum qui percussit accipiunt; ac sic ad domum Landulphi pergunt, & ipsius obitum protinus præstolantur affuturum. Sed magni prodigii evidentiam tunc ostendit Deus omnipotens, ut servo suo nihil plus venenum officeret, quemadmodum si aqua esset. Nam isdem professus est Clericus, se illud in pluribus pecudibus probasse; quæ ut deglutivêre, cunctæ post paululum vitâ caruerunt. O mira Domini potentia! Hunc virum postquam tetigit, etiam deglutitum nulli nocere quivit. Unde ipse reddens debitam Deo laudem, percussorem Clericum dimisit incolumem; admonens, ne ulterius tantam conaretur præsumptionem. Idem vero Clericus, sua cernens molimina, nimio studio exquisita, à Dei evidenter virtute exinanita, sibique ab ejus famulo pro malis impensa bona; corde compunctus, veniam petiit; tanti sceleris incentores prodidit; se ulterius tale quid minime conari promisit, & postremo sic discessit.

18 Per idem tempus Clerici suburbani, in unum convenientes, ad invicem dicunt: Quid facimus? En Arialdus, qui nos nostrasque familias conturbavit & dispersit, in urbe conclusus, atque à populo circumdatus, inhabitat; ideoque, ut eum perimamus, nequaquam pertingere valemus. Si autem hoc nequimus; damnum dedecusque, quod postumus, illi saltem inferamus. In loca nostra nunc revertamur; & exquisitis gladiis bene acutis, rursum nocte alia conveniamus; unà illuc, ubi idem est ortus, pergamus, & ubi adhuc cum suis magna pollet possessione parentibus; atque ad ignominiam ejus, ecclesiam, quam olim impendio proprio construxit, violemus, & dissipemus; arbores vero castaneas, quas habet innumeras, decorticemus; vineas autem, quibus nimis abundat, incidamus. Interim quidem ex nobis aliqui illuc pergant in die, qui ipsius substantiæ plenè habent notitiam: vineas ejus & silvas evidenter designent; ut non tunc quid appareat, in quo quis errare debeat.

19 Nocte igitur conveniunt condicta: ecclesiam extra vicum *h* reperiunt, quam ruptis ostiis intrant. Altare frangunt & violant, ceteraque utensilia dissipant: & dedecus, quod infelices nequibant famulo, facere non sunt veriti Domino. Porro cum ad designatas arbores vineasque vellent accedere; sicut ipsi postea professi sunt morientes, cum ingenti terrore tanta à justo Dei judicio sunt perculsi cæcitate, ut neque ubi essent, neque rem designatam invenire possent. O mira Domini pietas! Suam demoliri casam permisit; servi vero sui optime tutari novit. Sed ne miseri illam noctem inanem ducerent, vineas & silvas introgressi, alienas incidunt & decorticant. Verumtamen Deo gratias agens profiteor, postea me vidisse persæpe ipsas arbores suis cultoribus uberrimos fructus reddere, easque adhuc similiter credo facere. *i*

A. ANDR. DISCIP. & omnes in Sanctâ opus conspirant.

Ps. 41, 19.

b Sic cohibiti concubinarii,

c

d Landulphum ex insidiis læduntur,

B

Arialdus accepta Romæ potestate redit.

e

Iterùm Landulphus, à conducto ad scelus Clerico,

C

f percussus gladio venenato

g manet incolumis,

venenо vires amittente,

& Clerico ad miraculum pœnitente.

E *Suburbani Clerici similiter conspirantes*

h Arialdi ecclesiam violant;

F

possessionibus nocere nequeunt.

i

ANNOTATA D.P.

a *Landulfus Junior*, Landulfum de Cottis, Levitam ordinarium Mediolanensis ecclesiæ, *appellat. Alciatus primum utriusque congressum Varesio adscribit, latiusque sic deducit.* Vigebat tum in urbe magnæ existimationis vir Landulfus, primoris ecclesiæ Ordinarius, & perquam eloquens in concionibus, populo gratissimus. Huic Arialdus vetere

A vetere amicitia junctus fuerat: quapropter ſecum congreſſus, multa de Vidone [Archiepiſcopo,] plurima de ſacri Ordinis nimia licentia queritur; populorum etiam & omnium intereſſe, ut meliores fierent. Landulfus cauſæ non defuturum ſpopondit, & auſurum, ubi rem ex voto ſuccedere poſſe cognoviſſet. Interim Arialdus ipſe per vicos & conciliabula concionetur; eoſque Sacerdotes, qui ab urbanis * munditiis ſeparati, & idcirco antiquam probitatem retinentes, ſibi aggregare ſtudeat: tunc enim & ſe id in urbe facturum, quod in pagis ipſe fuerit aggreſſus. Ab hoc colloquio Arialdus Vareſii creberrimas orationes in corruptelam Sacerdotum habere cœpit, in mores acerrime invehi, nullo metu arceri, omnia pro veritate exponere. Faciebat & id Landulfus; ſed parcius, & non niſi cum ſe obtuliſſet occaſio.

* *an* immunditiis?

b *Landulfus ſenior apud Puricellum pag.* 179 *Arialdi ſocium Landulfum culpat*, quod nullis eccleſiaſticis Gradibus alteratus, uſurpato ſibi contra morem Eccleſiæ prædicationis officio, grave jugum Sanctorum imponebat cervicibus; & inter alia, quæ quotidie plebis auribus in-

B culcabat, die una taliter concionatus eſt in populo: Cariſſimi Seniores, conceptum in corde ſermonem ultrà continere non valeo. Nolite, Domini mei, nolite adoleſcentis & imperiti verba contemnere: revelat enim ſæpe Deus minori quod denegat majori. Dicite mihi. Creditis in Deum trinum & unum? Reſpondent omnes, Credimus. Et adjecit: Munite frontes ſigno Crucis. Et factum eſt. Poſt hæc ait: Condelector veſtræ devotioni, compatior tamen imminenti magnæ perditioni: multis enim retro temporibus non eſt agnitus hac in urbe Salvator; diu eſt quod erratis, cum nulla vobis ſint veſtigia veritatis. Pro luce palpatis tenebras, cæci omnes effecti, quoniam cæci ſunt duces veſtri. Sed numquid poteſt cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? Abundant enim ſtupra multimode: hæreſis quoque illa Simoniaca in Sacerdotibus Levitis ac reliquis Sacrorum Miniſtris: qui cum Nicolaitæ ſint & Simoniaci, merito debent abjici: à quibus, ſi ſalutem à Salvatore ſperatis, deinceps omnino cavete, nulla eorum venerantes officia..... Et ego plectenda plura commiſi; ſed quod pejus fuit, indignis ul-

C que modo communicando Regem cælorum offendi: nunc autem, propitia divinitate, ago pœnitentiam, talia proviſurus in poſterum. Igitur imitatores mei eſtote, cariſſimi; & ita ambuletis, ſicut habetis formam noſtram. *Hanc orationem Landulfo adſcribit ille, præ ſtudio in partem Cleri, ipſi Landulfo & Arialdo ubique iniquior; & huic impingens, quaſi non ſolum dixiſſet, Nicolaitarum & Simoniacorum* Sacrificia idem eſſe, acſi eſſent canina ſtercora, eorumque baſilicæ jumentorum præſepia (*quod vere dici poterat, quatenus talia ſacrificia, vera licet & valida, quantum eſt ex parte Sacramenti à talibus confecti, communicantes tamen coinquinant, quia notorie hæreticis & excommunicatis communicare eſt nefas*) *ſed etiam quaſi addidiſſet, ut* ipſis amodo reprobatis bona eorum omnia publicentur; ſitque facultas omnibus diripiendi univerſa in urbe vel extra: *quod per meram calumniam vel exorbitantem auxeſim pio zelatori affingi, extra dubium eſſe debet; cum nihil tale fuerit factum à populo; ſed è contrario ejuſmodi gravamina ab adverſariis paſſi fideles ſint; nec ultra progreſſi, quam quod vim vi parati fuerint propulſare, ut ex ſequentibus apparebit.*

c *Alciatus (cujus reliquum fragmentum hic iterat attexere) porro proſequitur hinc ſecutas calumnias, & quid inter hæc egerit Archiepiſcopus Guido ſive Wido:* Fuere, qui exiſtimaverint, Widonis exauctoramentum ejuſque dignitatem ambientem Landulfum, Arialdo conſenſiſſe. Sed nulla certe fuit unquam innocentia, quæ invidiam maledictaque vitaverit. Igitur improbi quidam, delationis magnam mercedem à ſe præſtitum iri exiſtimantes, utrumque apud Widonem accuſant; crimina in eos congerunt; læſam contumeliis ſummi Sacerdotis Majeſtatem exclamant, novis ſeditionibus quæſitam caulam. Non audebat Wido tunc in eos animadvertere, quòd ſummæ opinionis apud populum utrumque cognoverat. Quare in cubiculum ad ſe accitos, humaniter excipit; precibuſque minas commiſcet; ſuam Sacerdotumque cauſam tuetur. Non decet, inquit, Sacerdotem Sacerdoti maledicere; ſic enim ſuis ſe relis confoderent: expeditque etiam indigna factu perpeti, ne inconſulte diſſidium aliquod oriatur. Nec enim fratrem ſuum damnare æquum eſt, cujus ſalutem Chriſtus Deus redemit. Oportet prius, qui in alium dicere paratus ſit, ab omni ſe labe vindicare; niſi quiſquam E credat eum, qui æger ipſe ſit, recte medicari aliis poſſe. An ſine ſtomacho armatum militem aliquis de pace diſſerentem audiet? num Græcanice ſapienter dictum illud quilibet potius probaverit? Quin tu prius, inquit, cum uxore & liberis in gratiam redis, tuo exemplo tum demum ad pacem nos vocaturus? Ejicienda prius oculo tuo trabs eſt, ut citra opprobrium feſtucam de alieno extrahas. Aperta & publica reprehenſio, non correctionem, ſed odium vituperiumque oſtendit. Condemnare aliquem velis, coramque populo objurgare; illud tibi primum ante oculos proponendum eſt, an tu ſimili culpa unquam laboraveris; vel, cum quandoque captus eſſes, abſtinueris. Si delicto illi unquam obnoxius fuiſti; eſt quod cogites, te hominem eſſe, & ejus conditionis, ut eo peccato potueris capi. Si, cum ei culpæ ſervires, in libertatem provocaſti; communis infirmitatis te memoria ſubeat; neque hominem palam objurga, ſed ſecreto admone, ut ad tui ſimilitudinem & ipſe curet reſipiſcere. Hæc cum Wido placide dixiſſet; eo finem orationis direxit, ut Sacerdotibus fas eſſe diceret uxores ducere; interminareturque, ſi contraria profari ipſi auderent. *Videtur autem indicare ipſummet* Landulfum *antea concubinarium vixiſſe in Clero, ſaltem uxoratum antequam Tonſuram ſuſciperet, ejuſque rei causâ ſeceſſiſſe à conjuge liberiſque; ipſa veroſimiliter conſentiente, ſed nihilominus idoneâ visâ causâ criminandi hominem, quaſi propter diſſidia domeſtica ab ea disjunctum: niſi forte Nazarium Sanctorum hoſpitem convitium reſpiciat. Pergit porro Alciatus:* Tum Arialdus Landulfuſque, Nihil, inquiunt, intereſt, quo genere mortis, & quo tempore occumbamus; pro veritate enim mori pugnantes juvat. Nobis ſententia hæc inſedit, ut ſcelerum perpetui hoſtes, dum ſupererit vita, in facinoroſos quotidie concionemur. Quid enim prædicandi iſtud oneris aſſumamus, ſi vera ſubticere, ſi prævaricari in Chriſtianorum omnium cauſa compellimur? Equidem ſi Sacerdotes iſti tui ſecreto delinquerent; nemo noſtrûm probaſſet, ut publice caſtigarentur: ſed cum ejuſmodi ſint ſcelera, ut non ſatis habuerint ea perpetrare, niſi etiam auctores ipſi divulgatoreſque operum ſuorum forent; non eſt, quod nos admoneas, uti

D AUCTORE D. P.

F

A eos clam accusemus. Manifestæ enim noxæ
A. ANDR. reum, palam quoque pœnitere æquum est: &
DISCIP. veluti, ubi morbus levioribus medicamentis non cedit, ferrum aut ignis adhibetur; sic obstinatis istorum animis, cum cetera remedia consumpta sint, publica animadversione opus est. Ab hoc sermone digressi, indignantem Præsulem reliquerunt. Ceterum veriti, ne iratus Vido quandoque aliquid in perniciem ipsorum moliretur, subsidia partibus quærunt. Erat tunc Mediolani summæ auctoritatis Anselmus, ex Badagiorum familia, quem innocentiæ virtutisque causa Lucensibus Antistitem Cæsar dederat. Hunc Arialdus cum Collega adiit. *Hactenus fragmentum istud.* Anselmus *autem hic laudatus, anno* 1056 *factus erat Lucersis Episcopus: & hunc* Arialdo *potius auctorem fuisse suscipiendæ prædicationis docet coævus, & in hoc fide dignior Landulfus Senior, Capite* 4 *libri* 3 *Historiarum suarum hunc titulum ponens apud Puricellum pag.* 273. Qualiter Anselmus de Badagio, ex Ordinario Ecclesiæ Mediolanensis, solicitat Landulfum & Arialdum, ut uxores à Sacerdotibus separandas prædicarent: *& Capite* 5. Qualiter Arialdus cœpit suum propositum prædicationis referare: *ac porrò cap.* 7
B *inquit*, Hac eadem tempestate horror nimius Ambrosianum invasit Clerum .... cujus initium & seriem cum res nostris adhuc versetur sub oculis, prout possumus, enarremus. Finem ipse provideat, qui cum sit Alpha & Omega, mirabiliter omnia dispensat: *atque ita ingreditur in materiam Landulfus hic ab Andrea tractatam.*

d *Anno* 1057 *Victor Papa* II, *Kal. Maji, Generale Concilium Romæ celebravit in Constantiniana Basilica, ut constat ex Epistola* 2 *successoris Stephani; ubi verosimile est, non minus quam antea sub Leone* IX *anno* 1051, *de Nicolaitis & Simoniacis actum esse. Sed &* Stephanus *prædictus, eodem anno,* 3 *Augusti consecratus, laudatur in Vita sua, quod* habitis in urbe plurimis conciliis, contra concubinatum & alia Cleri vitia plurima, mores Ecclesiæ reformavit; *utique eodem anno & initio sequentis, quo Florentiæ obiit* 29 *Martii. Legatur Baronius ad annum præfatum num.* 9, *ubi dicuntur Synodi illæ crebræ celebratæ intra* 4 *menses, quibus Romæ est commoratus Papa, usque ad festum S. Andreæ; & iterum num.* 16. *Ad hunc autem, non ad Victorem, qui obierat* 28 *Junii, accessisse* Arialdum
C *vult Landulphus Junior, qui ait, quod* Arialdi & Landulfi *concionibus* Clerus multipliciter afflictus, primo cum Provincialibus Episcopis, demum cum Romano Pontifice sit conquestus. Et Præerat tunc Romæ, *inquit*, Stephanus Papa, qui super hac re Synodum Provincialem congregari jubet. *Mihi verosimile est, causam sub Victore Papa inchoatam, sub successore continuatam, utrique adscribi posse. Ex alterutrius autem mandato,* factus est Synodalis Præsulum conventus per Guidonem Archiepiscopum Novariæ (*Alius addit* in loco qui dicitur Fontanetum, *Novariensis diœcesis, pari quo Novariâ, intervallo à Mediolano*) *ubi habitum à Guidone sermonem pathetice deductum lege apud Puricellum pag.* 183 *verbis scilicet Landulfi Senioris, plus æquo faventis Clero vitiato.* Cumque, *ut Junior Landulfus prosequitur*, triduo prædictis vacarent negotiis; placuit pluribus, Landulphum & Arialdum absentes excommunicandos: factumque ita est. Unde Landulphus, volens ire Romam, in Placentino oppido (*abest id Mediolano* p. m. 36 *circiter*) cæditur graviter, sicque Mediolanum rediit.

e *Rem eamdem idem Landulfus multo distinctius sic prosequitur:* Romam proficiscitur Arialdus, & coram Papa Stephano adulteria simoniamque Clericorum Mediolanensium accusat, qualiterq; ipsius prædicationibus Sacerdotes ab uxoribus populus separaret; eosque asserit inobedientes Romanæ Ecclesiæ: se autem cum Landulfo devotum & pro veritate certantem. Iis auditis, multi ex fautoribus adversariorum surgunt stomachati: inter quos Dionysius Cardinalis surgens, multa contra Arialdum dixit: deinde cum multi alii faventes adversariorum contra Arialdum clamarent; Stephanus Papa silentium imperavit: qui pauca loquens, Cardinalem non laudavit, nec Arialdum condemnavit; quinimo sententiam excommunicationis Synodalis annullavit, hortaturque Arialdum ut probitatem prædicare non desinat, & super hujusmodi lites Legatos Mediolanum mittit, scilicet Hildeprandum Cardinalem, Petrum Ostiensem, Anselmum de Badagio Lucanum Episcopum, ut per ipsos in reorum præsentia veritas cognoscatur. Ii Legati cum Mediolanum attigissent, congregato Clericorum cœtu, ipsorum culpas cognoscunt; Guidonem Simoniacum vocant, ejusque Clerum adulteriis malisque moribus inquinatum judicant; asseruntque, Arialdum vera Romano Pontifici retulisse, & eum ad perseverationem cœpti propositi cohortantur. *Fuerunt autem Legati, sanctitate & auctoritate præcipui,* Hildeprandus, *postea Gregorius Papa VII; S. Petrus Damiani; & Anselmus, postea Alexander II, ut jam dixi, tam noti omnes quam hactenus ignotus* Dionysius, *Ciacconio ejusque interpolatoribus præteritus. Puricellus pag.* 187, *ex Seniore Landulpho asserit*, à pueritia nutritum *fuisse* in ecclesia Mediolanensi: *& longam ejus contra* Arialdum *invectivam profert, ad quam (ut ille fingit) is* tremens & pallidus quasi mortuus obriguerit, cognoscens adstantium animos omnium ecclesiæ Mediolanensi compatientes. *Miratus sit credo Arialdus talia præter opinionem sibi dici Romæ, & quidem coram Pontifice: sed hic eum statim recreavit, ut ipse Landulfus tandem agnoscit.*

f *Pascha anno* 1058 *celebratum fuit* 19.

g *Landulfus addit*, Mendicum.

h *Vicum* Cotiacum, *Sancti patriam, intelligo.*

i *Ad hunc eumdem annum* 1056 *referendum puto, quod inter initia sic refert Landulfus Junior:* Cumque Translatio B. Nazarii (10 *Maji*) à cunctis Clericis & Civibus devote celebraretur; cœpit F Arialdus detrectare familiariter conjugia & stupra Clericorum. Quod audiens quidam Sacerdos nomine Anselmus, dixit: Ergo tu es ille, qui nos Sacerdotes inter populum diffamas? An in te solo remansit virtus? Quibus dictis Arialdum colapho percussit. Arialdus autem dixit: Non solum hoc, sed etiam mortem pro veritate pati paratus sum.

CAPUT III.

Acta S. Arialdi contra Simoniacos, quos tamquam hæreticos fugiendos docebat.

Simoniacos etiam aggressus Arialdus,

20 PEr idem tempus Christi famuli, cernentes omnem populum ad sequendum quidquid dicerent esse promptissimum; de Simoniaca, quam eatenus reticuerant, palam loqui incipiunt. Quorum primus in virtute scientiæ & sanctitatis, scilicet Arialdus, licet illo eloquentior esset Landulphus, de Simoniaca & contra ipsam tale exordium protulit ad populum. Gratias, inquit,

A quit, Dilectiſſimi, omnipotenti Deo reddere debemus, qui dedit vobis velle, quæ vult ipſe. Scire vos quidem volumus, quod laborem non modicum, quem uſque modo contra inſolentiam conjugatorum adulterorumque tumpſimus Sacerdotum, magis nos feciſſe neceſſitate, quam voluntate. Nam, utrum hæretici uxores habeant, an non, parvi pendimus. Aſpicientibus ergo ad invicem ſe turbis, & admirantibus cur hoc diceret; adjecit: Audiſtis, Cariſſimi, dum legeretur liber Actuum Apoſtolorum, veniſſe Simonem Magum ad B. Apoſtolum Petrum, & poſtulaſſe per pecuniam Spiritus ſancti gratiam. Lucas Euangeliſta, qui hoc ſcripſit, quid Beatus ei Petrus reſponderit, protinus adjunxit. Pecunia (inquit) tua tecum ſit in perditionem; quia exiſtimaſti, donum Dei pecuniâ poſſideri. Quid eſt hoc? Nonne iſte ille Petrus, cui ſeptuagies ſepties peccanti fratri dimittere juſſit Dominus? Eſt utique. Sed hunc non proſpexit in ſe nec in hominem peccare ſolummodo, ſed in Deum. Nam nimis iſdem B. Petrus peccaſſet, ſi auctorem tanti reatus ſilendo proficere ſineret, & æſtimationem tantæ nequitiæ in ipſa ſua radice minime damnaſſet.

cum iis minime diſſimulandum docet,

Act. 8, 20.

B 21 Quod lacrymabiliter validoque dolore profero. Ecce nefas, quod Apoſtolorum Princeps in ipſa æſtimatione æternæ perditioni tradidit, per univerſum pæne mundum ſic obtinet principatum, quatenus nullus ad regimen Pontificale vel Abbaticum, ſive ad officium qualecumque Eccleſiaſticum perveniat, niſi per ipſum. Quis, quæ dicturus ſum audit, & dolens non obſtupeſcit? En Chriſtus, verus Dominus, Paſtor bonus, ſuo gregi ſolenne & ſalutare bonumque dedit præceptum; quod oblivioni tantæ projectum eſt, ut nemo appareat, qui ejus jam reminiſci audeat. Vultis audire, quid eſt illud? Gratis (inquit) accepiſtis; gratis date. Econtra vero impia cogitatio, quæ maligne ſemel eſt exorta in impii Simonis corde, & quæ illico eſt damnata à tanto Apoſtolo cum ſuo auctore, ubique ſic eſt ſparſa ſolenniter, ut nemo fere ad Altaris officium accedat, niſi prius agat opere, quod idem cogitavit nequiter corde; & donec eidem maledictioni tanto profundius ſe ſubjiciat, quanto eſſe noſcitur pejus malum facere quam cogitare.

Matt 10, 8.

utpote damnatis in Simone Mago:

C 22 Utinam hæc maledictio illos percuteret tantummodo, qui Dei donum vendere aut emere præſumunt audaci corde & impio. Verumtamen hic tam noxius eſt reatus, ut non ſolum qui faciunt & qui conſentiunt, verum etiam eos qui facientibus non reſiſtunt & obpugnant, ſic pœnaliter obliget, quatenus maledictione, quæ Simoni à Petro eſt illata, minime procul dubio careant. Ne forte mentiri me arbitremini, quid de hac re noſter Patronus ſentiat B. Ambroſius, audite: ait enim; Nam & lepram cum Giezi à ſancto ſuſcepiſſe ſe credant Eliſæo, qui gradum Sacerdotalem ſe exiſtimant pecuniis comparare. Nam ſicut validioribus morbis capite vitiato, reliquum neceſſe eſt corpus inundatione ſuperioris morbi letaliter irrigari; ita & ii, qui caput videntur eſſe Eccleſiæ, morbo peſtifero fraternum vitiant corpus; ut nihil ex totius corporis compage inſauciatum poſſit evadere, quod negligentium Sacerdotum vitioſitatis mortale non infecerit virus; ita ut videas in Eccleſia paſſim, quos non merita, ſed pecuniæ ad Epiſcopatus Ordinem provexerunt. Verumtamen, ut in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum, audite, quid ſuper hac re Beatus dicat Gregorius. Cur (inquit) non videtur, cur non perpenditur, quia benedictio illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, ordinatur? Et iterum: Quiſquis contra hanc Simoniacam & Neophytorum hæreſim vehementer pro officii ſui conſideratione non exarſerit, cum Simone Mago ſe non dubitet habere portionem, qui prius commiſit hoc piaculare flagitium.

& univerſo gregi noxii:

D A. ANDR DISCIP.

23 Quoniam locus ille hoc B. Gregorii ſermone, ubi præcipitur unicuique pro ſui officii conſideratione contra Simoniacam ardere debere, non omnibus forſitan plene patet; vobis lucide nos explanare condecet. Tres quippe Ordines in Sancta Eccleſia habentur: unus Prædicatorum, alter Continentium, tertius Conjugatorum. Primus namque debet contra hanc ardere, indefeſſa exhortatione; Continentes autem, aſſidua oratione; vos vero, qui Conjugati eſtis, & de veſtrarum labore manuum vivitis, ut Deus omnipotens hanc ab Eccleſia ſancta repellat & diſperdat, quotidie ardenterque operibus eleemoſynarum inſtare debetis. Quiſquis igitur nunc ex his tribus Ordinibus contra Simoniacam, cum his juſtitiæ operibus, ardenter minime pugnaverit, juxta dicta Spiritus ſancti, qui hæc dixit per os B. Gregorii, pœnam, quam Simon Magus nunc habet, quod eamdem in fine effugere queat, nullo modo credat. Si enim hi, quibus eſt ſcientia officiumque prædicandi commiſſum, qualibet ex cauſa tacuerint; non ſolum Continentes, quorum prædicatio tanto eſſe debet liberior & veracior, quanto conſtat quia ſunt ab omni re ſeculari expediti, & ſacræ Legis meditatione aſſidua edocti; verum etiam vos, qui eſtis idiotæ ignarique Scripturæ, communibus verbis, quibus valetis, invicem vos cautos ab hac nequitia reddere debetis. Unde Dominus dixit: Si homines tacuerint; parietes loquentur. Nonne de hac re dicit Propheta? Maledictus, qui prohibet gladium ſuum à ſanguine: hoc eſt, ab interfectione hujus nequiſſimæ belluæ?

eoque ab omnibus pro cujuſque ordine compeſcendos ſuadet:

E

Luc. 19, 40.

Jer. 48, 10.

24 Hæc quippe & hujuſcemodi quamplura dicente B. Arialdo, in locum illum ſalutifer ille gladius eſt procul dubio miſſus, qui fideles dividit ab infidelibus, & de quo locutus eſt Dominus; Non veni, inquit, pacem mittere, ſed gladium. Nam Guido, qui dicebatur Archiepiſcopus, & pars maxima Clericorum & Militum, necnon & multi de populo minore nequam viri, ſe cernentes, dixere ad invicem: Hæc namque doctrina, ſi ad profectum venerit; nobis noſtriſque filiis profecto nullo modo vivere expedit. Quæ enim eſt noſtra vita, niſi eccleſiarum Beneficia, quæ aſſidue à nobis venduntur & emuntur? Quapropter utilius eſt nobis, ut huic novæ doctrinæ reſiſtentes moriamur, quam venire hanc ad profectum, ut diximus, ſinamus. Econtra vero ad viros Dei fideles clamabant: Audivimus, inquiunt, ex veſtra aſſertione, Simoniacos hæreticoſque eſſe procul dubio, qui noſcuntur emiſſe ea quæ ſunt ſacra: quo ſcelere qui immunis de Sacerdotibus inter nos ſit, ſine dubio manifeſtum eſt, quia nemo eſt. Nos autem, quia Chriſtiani dicimur, abſque Chriſti Sacramento vivere nullatenus valemus. Quodſi ab iſtis ſumpſerimus; potius dicitis, nos ſumere damnationem quam ſalutem: & ideo his telis undique conſtringimur; & quid agamus, profecto neſcimus.

frementé ad hæc cum ſuis Archiepiſcopo,

F

fidelibus hæſitantibus.

25 Quibus B. Arialdus ſic reſpondit: Videte, inquit, Dilectiſſimi, dum hæc dicitis, ne ſuper

vos

A. ANDR. DISCIP. Jac. 1, 8.

vos veniat, quod Spiritus ſanctus per B. Jacobum loquitur dicens: Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus viis ſuis: ideoque qui veritatem cupit veraciter invenire, conſtanter omnem debet falſitatem reſpuere. Quapropter, ut veritate, quæ Deus eſt, perfrui perfecte valeatis; per ipſum vos obſecro, ut à falſorum conſortio Sacerdotum penitus vos ſegregetis: quoniam luci cum tenebris, fidelibus cum infidelibus, Chriſto cum Belial nulla eſſe debet conventio, aut pars ſive ſocietas. Sic enim ſcriptum eſt: Exite de medio eorum, & ſeparamini, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, dicit Dominus. Quomodo poteſt fieri, ut vobis petentibus minora non tribuat, id eſt, Paſtores qui vos juſte regant; qui vobis adhuc non exiſtentibus tribuit majora, hoc eſt ſemetipſum pro ſalute veſtra? Propterea, omnium ſpreto hæreticorum conſortio, Paſtores bonos & fideles ab eo fiducialiter petite: &, quia accipietis, procul dubio ſcitote. His namque verbis multi viri ac mulieres ſic ſunt accenſi, ut non ſolum deinceps Simoniacorum actus contemnerent, ſed etiam cum eis nullo modo in uno Oratorio orare vellent. In his autem diebus ſi per illam urbem incederes; præter hujus rei contentionem undique vix aliquid audires. Alii ſiquidem Simoniacam excuſantes, alii eam conſtanter damnantes. Nec mirum; quoniam una domus tota erat fidelis, altera vero tota infidelis; in tertia autem mater erat credula cum uno filio, pater incredulus cum altero: & hac quidem confuſione & contentione civitas tota erat plena & permixta.

cum ſeparari ab eis ipſos juberet Arialdus:

unde varii motus animorum.

B

26 In diebus illis quamplurimi Clerici cœpere conſortium Clericorum pravorum relinquere, & B. Arialdo adhærere. Inter quos quidam ex illis Sacerdotibus, ipſius exhortatione compunctus, eccleſiam quamdam, quam grandi pretio male emerat, dimittere diſpoſuit. Sed Chriſto ordinante, Miles, in cujus jure hæc erat, jam de Fidelibus, quippe per B. Arialdum edoctus; ſicut ille eam deſerere diſpoſuerat, qui illam emerat; ſic iſte ſuo è jure elegit hanc amittere ut Dominam, qui eatenus ipſam nequiter uſurparat ut famulam. Convenientibus igitur cum B. Arialdo in unum multis Fidelibus, Miles refutationem ab emptore accepit, eamque ſuper altare viri Dei admonitione poſuit; & eidem B. Arialdo juſſit, ut deinceps eam diſponeret, ſecundum quod Deum velle ſciret. Qui protinus tres Clericos fideles & caſtos vocavit, & refutationem, quam Miles in altare poſuerat, eos pariter juſſit tollere.

Fuit qui male acquiſitæ eccleſiæ renuntiaret

ſine ſuo damno.

C

27 Cumque idem à pluribus exhortaretur, ut eamdem cum ipſis una ſumeret, quatenus ad multorum profectum ibidem manere deberet; ait: Cum ipſis quidem ad eorum inſtructionem, & ceterorum ſalutem manebo; verumtamen, ne verbo Dei mihi credito impedimentum ſit, ſub jugo alicujus terrenæ rei; & ne huic Azoni, in cujus ditione hæc eccleſia eſt conſtructa, ſub hac occaſione aliquod poſſit damnum inferri; hujus rei ſortem nequaquam ſumo; quoniam tale tempus ſcitote procul dubio venturum, in quo nulli vivere liceat, niſi me à ſuis finibus expellat. Hic quippe ſermo quomodo propheticus fuerit, in ſequenti Lectoris menti luce clarius patebit. Eo namque in eadem eccleſia manente, quanta beneficia, tam verbis quam factis, ſive ipſis Fratribus, ſive ceteris tam fidelibus quam infidelibus impenderit; & quanta ab eis pro bonis mala per decem fere annos pertulerit, nemo nec omnia ſcribere imo nec valet profecto dicere. Nam protinus legationem in domum paternam miſit, & ex ea viginti libras argenti ſumpſit, atque juxta eamdem eccleſiam habitaculum mirabiliter aptum ædificavit *a*.

In eadem ipſe Arialdus diſcipulos colligit,

D

a

28 Agitur denique res nova, & pæne ab eodem loco hactenus inſcia. Chorus namque alti circumdatione muri concluditur, in quo oſtium ponitur: viſio clericorum, laicorum ac mulierum, quæ una erat & communis, dividitur: omnes de una arca vivere coguntur: fabulæ ad menſam compeſcuntur, pro quibus ſancta lectio ſuper eam aſſidue profertur. Ceteri autem Clerici mane omnes diei Horas potius murmurabant, quam decantarent: hic vero in die, tacto ſepties ſigno, Fratribus unà congregatis, magna cum veneratione debitam omnipotenti Deo laudem decantabat; atque ad ſatisfactionem omnes in eodem officio, dum forte delinquerent, dicto & facto provocabat. Porro ſicut B. Arialdus lætus nimis eſt effectus, eo quod ad votum diu nimiſque optatum (videlicet, ut cum Fratribus ad eccleſiam communiter vivere poſſet) pervenerat; ſic fideles multi læti ſunt effecti, pro eo quod aptum locum haberent, ubi Domini verba mente libera audire poſſent, & divina Myſteria ac Sacramenta percipere. Cœpit autem tanta illuc ibidem multitudo confluere, non ſolum de urbe, ſed etiam de villis & caſtellis, quatenus eos nullo modo valeret capere ipſa eccleſia, licet ſatis eſſet ampla. Quos tam conſtanti aſſiduaque doctrina vir Dei docebat, ut plerumque vocem ſic amitteret, quatenus ab aliquibus juxta ſe poſitis vix audiri poſſet.

cum iiſque communè vitam inſtituit;

& multi illuc confluunt.

E

30 Præterea, quia canes muti effecti erant, & latrare nequibant; multa mala & deteſtanda populus tunc committebat: quæ ita idem ab exordio ſuæ prædicationis univerſa damnavit, ut ſuum procul dubio illud dictum faceret, quod per B. Paulum prolatum eſt; Mundus, inquit, à ſanguine ſum omnium veſtrûm: non enim ſubterfugi, quo minus nuntiarem omne conſilium Dei vobis. Per totum namque Adventum abſque contradictione ulla eos reperit nuptias ſolenniter celebrare, uxores ducere, etiam in ipſa Domini Natalis Vigilia, ſi fortaſſis eveniret in Dominica. Cui rei nefandæ tam ardenter conſtanterque verbo cœpit pariter & actibus obſiſtere, quatenus in ejus venerabili tranſitu nemo pæne reperiri poſſet, qui tam nefandum opus agere præſumeret. Nam in ipſo nuptiali die, jam paratis omnibus, quæ in nuptiis ſolent parari; illuc, ubi eædem nuptiæ agebantur, cum fratribus anxie occurrebat; & celebraturos omnium rerum Domini nuptias nitidos, ſuis minime reatibus eſſe debere ſordidos occupatoſque denuntiabat; & tali modo illos cogebat omnia jam tractata omittere, & in apto tempore ſervare.

Inhibetur conſuetudo nuptias diebus vetitis contrahendi.

F

31 Duo denique Clerici, olim ſignum Clericatus in Eccleſia quadam, quæ S. Maria Secreta nuncupatur, ſumpſerant; quorum tamen nemo ipſius Beneficio perfrui poſſet, donec, ſicut in loco eodem mos erat, ejuſdem eccleſiæ Sacerdos minimè obiſſet: quem per idem tempus obiſſe contigit. Sed cum jam dictam eccleſiam, pridem qui primus deſignatus fuerat, adipiſci deberet, tantummodo ſi pro ea male uſitatum præmium daret; viri Dei jam credulus verbis, diſtulit. Quem improbus ſuus minor anticipavit, & neque Dominum, neque hominem erubuit;

Eccleſiam alteri debitam male mercatus

A erubuit ; nec veritus eſt, ut eamdem ſibi cum pecunia non acquireret. Quod ut ad hominem Dei Arialdum fuiſſet perlatum ; eum adſcitum ad ſe ſic allocutus eſt : Inique præſumptor, cur, poſtquam, me docente, eſſe hæreticum emptorem venditoremque ſacri, audiſti ; hanc iniquitatem committere non timuiſti ?

& pœnitens,

32 Quo obmuteſcente, & neſciente quid reſponderet in excuſatione ; & quia jam pro hoc à vicinis nimis habebatur execrabilis ; tandem ſic reſpondit : Audita quidem manifeſta ratione me male feciſſe video ; ſed quid exhinc agam penitus ignoro ; quoniam Abbas S. Victoris, cui hac de cauſa pene quidquid habebam dedi, Deum non ſic timet, ut mihi meam ſemel acceptam pecuniam reddat ; & hanc ſi non habuero, unde meam vitam mediocriter ſuſtentem, minime habebo. Cui vir Dei, Quid, inquit, dediſti ? Duodecim, inquit, libras argenti. Reſpondit autem vir Dei dicens : Et, ſi tibi reddantur, vis dimittere libenter, quod comparaſti nequiter ? Qui reſpondit : Libentiſſime. At bonus diſcipulus, pium imitans magiſtrum, ſequitur opere, quod loquitur ore. De ſuo proprio patrimonio duodecim integre libras argenti ſumpſit, ipſique univerſas tradidit ; & ſic jam fatam eccleſiam gratis alterum fecit habere, cui competebat jure. *b*

prétium ab ipſomet Sancto recipit.

B *b*

ANNOTATA D.P.

a *Landulfus Junior* : Hic B. Arialdus, eccleſiam quæ dicitur Canonica, reparavit, extra muros portæ novæ Mediolani, *& cetera hinc ſumpta.*

b *Prioribus ſex articulis narrata, nulla inſigniuntur notâ temporis, quo acta ſint ; ſequentia ad Alexandri* II *Pontificatum referuntur. Inter hunc autem & Stephanum* IX, *quem Baronio placuit* X *nominare, ſedit medius per duos annos & menſes fere quinque ; Nicolaus* II *uſque ad* 24 *Junii an.* 1061. *Hic ſui ſtatim Pontificatus initio menſe Aprili Synodum celebravit, ad quam Mediolanenſis Cleri pars ſanior, Arialdi & Landulfi Sermonibus mota, legatos miſit*, ſuppliciter exorantes, ut Mediolanenſis Eccleſiæ contritionibus dignaretur miſereri & compati, *uti in Actis Nicolai Vaticanis apud Baronium legitur, additurque, quod* hujus rei gratiâ venerabilem virum Petrum Damiani Oſtienſem Epiſcopum, Nicolaus Papa illuc deſtinavit, & vices ſuas, in corrigendis ac ſtatuendis, quæ ad Eccleſiam illam pertinebant, ei conceſſit. *Tum Baronius :* Hujus, *inquit*, legationis extat plena relatio, in epiſtola, quam tunc idem Petrus ſcripſit ad Hildebrandum, qui ex Subdiacono ab eodem Nicolao nuper in Archidiaconum S. R. E. fuerat exaltatus ; *cenſeturque inter Opuſcula Petri quintum, inſcriptum*, Actus Mediolani de privilegio Romanæ Eccleſiæ, *quo ſcilicet illa ibi probata fuit mater eſſe Ambroſianæ Eccleſiæ, à qua etiam ipſe Ambroſius ſub Siricio Papa auxilium petierit contra Nicolaitarum ſordes, legatoſque poſtulavit, ex quorum ſententia perniciem iſtam coërceret. Effectus autem is fuit, ut legatus dandam reſipiſcentibus veniam cenſuerit, & Guido cum ſuis, præteritos culpans exceſſus, promiſerit Simoniacam & Nicolaiticam hæreſes penitus abolere : quod cum juraſſet*, illico in pavimentum, *inquit Petrus*, cum omni humilitate proſternitur, & injungi ſibi pœnitentiam pro venalitatis nefandæ commercio deprecatur ; cujus videlicet ſceleris licet in illa Eccleſia non ipſe primus extiterit auctor, non tamen, ut debuit, fuerat extirpator. Centum itaque annorum, *ait idem Petrus*, ſibi pœnitentiam indi-

C

di, redemptionemque ejus, taxatam per unumquemque annum pecuniæ quantitate, præfixi. Mox majorem eccleſiam ingreſſi pulpitum aſcendimus. Tunc coram copioſo populo civitatis & Clero, Clericum ſuum tactis Euangeliis jurare fecit, quod ipſe Archiepiſcopus, quoad viveret, iſtas duas hæreſes ſinceriter ac fideliter extirpare contenderet, ita ut neque Presbytero, neque Diacono, neque Subdiacono feminam cum Gradu ſimul habere permitteret ; à conferendis etiam eccleſiaſticis Sacramentis venalitatis omne commercium funditus prohiberet. *Admiſſi deinde ad ſimiliter jurandum ſunt Clerici omnes ; quibus & præſcripta pro qualitate reatûs pœnitentia eſt.* His itaque tali modo réconciliatis, decretum eſt, ut non mox paſſim omnibus redderetur officium ; ſed his dumtaxat, qui & litteris eruditi, & caſti, & morum gravitate viderentur honeſti : ceteris autem ſufficeret, quod ſanctæ Eccleſiæ per divinam gratiam eſſent inſerti, per quam eatenus fuerant divinæ ſententiæ falce præciſi. *Senior Landulfus, nihil horum approbans, apud Puricellum pag.* 205, Rude Conſtitutum factum, *ait* ; cui Archiepiſcopus cum Ordinariis cogente populo ſubſcripſit invitus. *Quomodo autem invitus, ſi mox ad Romanam evocatus Synodum illuc abiit ſponte ? quapropter etiam* decibiliter tractatus ab Apoſtolico Nicolao, cujus dextro poſitus eſt in Synodo latere. *De hac Synodo loquens apud Puricellum Arnulphus, pag.* 211, Arialdum *quoque illuc pariter abiiſſe ait, atque Archiepiſcopum accuſaſſe ; ſed ab Aſtenſi, Novarienſi, ac Taurinenſi Epiſcopis confutatum :* cumque Archiepiſcopus Domino Papæ promitteret obedientiam ; accepto ab eo annulo Apoſtolicæ gratiæ ac totius dignitatis eccleſiaſticæ, *rediiſſe Mediolanum. Utinam non etiam ad vomitum ! ut infrà apparebit : & hoc veroſimiliter ſolum egit in ea Synodo* Arialdus, *ut probaret, jure & ordine acta omnia à Legato Petro Mediolani fuiſſe, non autem, ut nequaquam recipiendum in gratiam Archiepiſcopum ſuaderet. Tacent interim de eo* Arialdi *itinere auctores alii ; uti & de omnibus ſupranotatis Andreas, ideoque ea fuſius hic dicenda fuere.*

D A. ANDR. DISCIP.

E

CAPUT IV.

S. Herlembaldi ad Arialdum acceſſus, & munus Defenſoris ei ab Alexandro Papa commiſſum.

F

33 PEr idem tempus Landulfus obiens, ſuperſtitem germanum, nomine Herlembaldum, prudentem & fidelem virum, licet laicum, reliquit. Hic nuper Jeroſolymâ reverſus, volebat tunc ſeculum relinquere, & ſe tradere vitæ monaſticæ. Cujus fidem & conſtantiam Arialdus agnoſcens, cœpit ei promittere, quod ſibi potiorem apud Deum gradum acquireret, ſi Monaſterium ingredi differret, & fidem Catholicam ſecum defenderet, atque cum ipſo hæreticis & Chriſti hoſtibus reſiſteret. Qui volens probare, utrum in his, quæ à B. Arialdo ſibi promittebantur, veraciter auderet confidere ; ſumptis aliquantis fidelibus perrexit Romam, non per viam regiam gradiens, ſed per Dei cultores, in eremo & in monaſteriis circumquaque degentes, de re jam dicta omnes interrogans. Cumque cuncti, in vera & pura fide accenſi, ſententiam ei concordem unà cum B. Arialdo promerent ; tandem pervenit

Landulfi frater Herlembaldus :

perſuaſus Eccleſiæ militare in habitu ſeculari

A A. ANDR. DISCIP.

Romam ; ubi ſub inevitabili imperio ab Alexandro Papa & à Cardinalibus ei præceptum eſt redire , & Chriſti adverſariis in defenſione juſtitiæ, uſque ad proprii ſanguinis effuſionem , viriliter cum B. Arialdo reſiſtere : cui etiam ex B. Petri parte mirificum vexillum dedere ; ut quotiens hæreticorum veſania ultra modum inſaniret, illud in manu tenens , eos reprimeret . Quod quam conſtanter per decem & octo fere annos impleverit , nec lingua plene promere, nec ſtylus meus exprimere , eſt profecto idoneus.

ejus creatur vexillifer ,

34 Erat enim Nobilis Herlembaldus coram ſeculo quaſi Dux, in veſtibus pretioſis , & in abſcondito coram Deo, ſicut Eremita agreſtis, indutus erat laneis . Hunc in pedum ablutione pauperum agere vidi, quod in alio nemine me reminiſcor vidiſſe. Nam cum alicubi per urbem, vallatus magna multitudine fidelium ſibi gratis obſequentium incederet , & horrendos pauperes & debiles inſpiceret ; clam alicui ex ſuis famulis innuebat perſiſtere, atque pauperem poſt ipſum ad domum ſecum ducere. Dimiſſis igitur extraneis, allatâ aquâ, cinctuſque linteo , egeni pedes nimia cum veneratione abluebat & extergebat. Poſt hæc autem , corpore in ſolo proſtrato , ſub ipſius pedibus caput ponebat, & tali modo mendicum & pauperem faciebat ſe modicum conculcare divitem : denique honorifice & abundanter ipſum reficiebat ſecum . Nam hoc opus ſanctum interdum in numerum duodenûm explere vidi pauperum . Verumtamen Dei zelo ſic erat accenſus, ut de eo in ejus abſentia plerumque vir Dei Arialdus, ſuſpirans diceret : Pro dolor ! Præter Herlembaldum & Nazarium , Clericum vix quemquam reperio, qui quoquomodo mihi ſub falſa diſcretione tacere non ſuadeat , quatenus Simoniaci & adulteri libere poſſint peragere opera diaboli. Multa namque bona de hoc viro familiariter cognovi : ſed quia nuper in defenſione juſtitiæ Martyrio eſt coronatus, ea alteri tam volumini quam ſcriptori relinquo; quia B. Arialdi vitam perficere velociter cupio.

miniſtrat pauperibus

B *cum magna humilitate,*

ac denique Martyr obit.

EMBOLISMUS

De ejuſdem Herlembaldi principiis, & Landulfi obitu.

C

35 *Cum propoſitum ſit* S. Herlembaldi *Vitam unà cum Vita* S. Arialdi *proſequi ; prætermittere non poſſum, quin tali propoſito importunam Andreæ brevitatem aliunde ſuppleam , ſecutus auctores à Puricello ſubminiſtratos. Hic pag.* 221 *ex Annalibus Petri Aruzii, circa annum* MCCCCII *finitis, narrat, quomodo ſede Mediolanenſi vacante per mortem Ariberti laudatiſſimi Præſulis (obiiſſe autem hic in ſuo Epitaphio legitur* anno MXLV , XVII die menſis Januarii , Indictione XIII) *&* Lanzone de Curte exulante, *qui ſciſſa in factiones civitate contra Nobilitatem partes plebis ſuſtinebat cum titulo* Capitanei , pars Populi ad nihilum redacta eſt . Tunc, *inquit* , Capitanei ſex Portarum, cum ſuis Vaſſallis , dominium civitatis uſurpaverunt ; & congregantes univerſos amicos in Palatio Communitatis, duo ſtatuta fecerunt in odium Populi. Primum ſtatutum fuit iſtud , quod Lanzo de Curte , Miles proſcriptus , cum tota parentela illorum de Curte , numquam habitare poſſet in civitate Mediolani , nec in comitatu , nec poſſeſſiones habere in æternum. Secundum ſtatutum fuit iſtud , quodſi aliquis nobilis interficeret aliquem popularem , ſolveret ſeptem libras tertiolorum & duodecim denarios ; quos cum ſolviſſet , ab omni culpa & offenſa liber eſſet ; propter quod innumerabiles de Populo infra paucos dies trucidati ſunt. Hac de cauſa populares iterum alium Capitaneum elegerunt quemdam virum ex numero nobilium , qui dictus eſt Herlembaldus Cotta. Hic fuit vir , genere clarus nimis , in armis ſtrenuus , gracilis corpore, leonino pectore fervens. Ejus domus quaſi domus regalis (cum curte mirabili & viridario delectabili , *inquit Dacius , anno* MLXXX *ſcribens)* fuit ex oppoſito eccleſiæ S. Victoris ad quadraginta Martyres. Contradicente igitur parte Nobiliuni ne ipſe Herlembaldus eſſet Capitaneus , contra Nobiles ipſos multum prævaluit.

Mediolanenſis plebs exulante Lanzone Capitaneo ſuo ,

& Portarũ Capitaneis dure agentibus ,

D

Capitaneũ eligit S. Herlembaldum ;

36 *Ergo vacante (ut dixi) ſede* , Hernebraldus *(ſic enim ſcribit præcitatus Dacius , cujus verba apud Puricellum pag.* 215 *recitata proſequor)* procuravit cum Clero, quod eligerentur quatuor , & Imperator , *Henricus Niger ſeu potius Rex (nam ſequenti anno exeunte , regni ſui ſeptimo coronatus primum Imperator fuit)* quem vellet in Archiepiſcopum confirmaret. Et fuerunt electi Landulphus Cotta , ſacri Palatii Notarius , frater carnalis ipſius Hernebraldi : alter dictus eſt Anſelmus de Badagio , eccleſiæ Mediolanenſis Cardinalis, *id eſt Canonicus Ordinarius :* tertius dictus eſt Arialdus , ex Capitaneis de Carimate , *plane diverſus à noſtro Sancto* : quartus dictus eſt Atho , Eccleſiæ Mediolanenſis Cardinalis. Ex alia parte, pars Nobilium elegit Guidonem de Velate , Imperatoris Secretarium. Facta relatione ad Imperatorem , ipſe , ceteris excluſis Guidonem de Velate inveſtivit , per baculum & annulum de Archiepiſcopatu Mediolanenſi , quem Papa cum Cardinalibus Pallio Archiepiſcopali inveſtivit , *Romam fortaſſis advectum anno* MXLVI *in Comitatu Henrici Regis , Imperialem coronam ſuſcepturi in Natali Domini. Dacii brevitatem , in narranda Guidonis inſtitutione , ſupplevit Alciatus in ſupralaudato Fragmento , ſimul & occaſionem indicavit ſubſecutarum cum* S. Arialdo *& ſociis contentionum. Cum enim dixiſſet , quod Henricus* aſtu & blanditiis , qui advenerant Oratores Mediolanenſium impulit, ut ſuam electionem laudarent : *ſic progreditur.*

qui mittit legatos pro Epiſcopo ad Regem :

E

hic rejectis ſibi propoſitis 4. Guidonem nominat :

37 Tulit id , æque ac debuit , ægerrime Populus ; vixque adduci potuit, ut advenientem Præſulem cum dedecore non repelleret : ſed corruptis largitione Sacerdotum primoribus, facillime deinde impetratum eſt, ut plebs ipſa acquieſceret. Prætendebant illi religionem divinique cultus profanis non obnoxium arbitrium ... Durabat & tunc ſumma caritas, & ejus comes peſtis , quæ non niſi vigeſimo tertio demum anno extincta eſt. His calamitatibus conflictati Inſubres omnia Sacerdotibus permittebant. Hi igitur Widonem pro juſto Præſule agnoſcentes , inſignia dignitatis in eum contulerunt , honoribus augent , juſſis obtemperant. Sed & comis naturâ liberaliſque ore Wido , ſibi ipſi non deerat. Sacerdotes & Miniſtros quoſlibetque Initiatos libenter amplecti , delicta eorum diſſimulare , æqua atque iniqua pati : quibus actibus omnes ſibi non difficulter conciliaviſſet , niſi licentiam hanc tandem Arialdus repreſſiſſet. *Ea res quemadmodum ſe habuerit, hactenus vidimus , uſi etiam Alciati verbis , quatenus ea ſervata ab injuriis temporum ſunt .* De Herlembaldo *hic ſubjungimus, quod præſente jam Archiepiſcopo , penes quem ex more regimen civitatis erat , & Sacerdotum opera , conciliata utcumque cum Nobilibus plebe ; minus huic neceſſarium eſſe ſe videns ,*

F *qui ægre receptus ,*

laxat frænа Clero impudico.

Herlembaldus Hieroſolymam abit :

A videns, *Hierosolymam peregrinus abiit; fortassis ne immiscerentur novis turbis, quas prospiciebat excitandas, occasione eorum quæ contra incestos simoniacosque à* S. Arialdo *ac fratre suo* Landulfo *movebantur. Quomodo autem Alexandri II tempore inde reversus, iisdem se adjunxerit, fervente vel maxime contentione propter Stephani & Nicolai Papæ judicia; placeat ex Landulfo Juniore discere, apud Puricellum pag.* 140 *sic prosequente* S. Arialdi *vitam.*

inde regressus invitatur ut Ecclesiæ miles esse velit,

38 Iisdem temporibus Herlembaldus de Cottis, Frater Landulfi ab Hierosolymis redierat, Miles factus. Vir equidem magnæ nobilitatis & consilio prudens magnanimusque semper fuit. Hic Arialdo & Landulfo visus est idoneus, ad ipsos defendendum contra Clericos arma moventes. Unde cum visitandi hortandique gratiâ ad eum veniissent, talibus orsi sunt verbis: O Herlembalde, in omnibus venerande, pro tuo reditu nos Deum collaudantes, gratias ei referimus immensas: sic enim Deus, in mari & in terra multis quassatum procellis, te nobis redire sua benignitate disposuit. Vitiis modo seculi Miles fuisti, decens ratio est, ut Dei Ecclesiæque Catholicæ Miles efficiaris strenuissimus; & quod

B *ad Cleri depravati correctionē.*

efficere non potuimus, tuâ dexterâ perficere valeamus. Esto nobis quasi Mathatias & filii ejus, qui pro templo Dei & populi libertate mortui sunt, & vitam habentes æternam in Christo sunt feliciter coronati. Liberemus Ecclesiam Dei, multis temporibus obsessam, & uxoratis Sacerdotibus inquinatam; tu lege gladii, & nos Dei. Visitasti sepulcrum ejus, libera igitur Ecclesiam ejus. His auditis Herlembaldus aliquantulum supersedit, dubitans Clericorum actionibus immiscери. Tandem hortatu Landulfi cum Arialdo Romam proficiscitur, promittens se id acturum, si Papa Alexander, qui de Badagio erat, confirmaret. Ea namque tempestate, mortuo Nicolao Papa, Anselmus, Mediolanensis civis de Badagio, Lucanus Episcopus, ab omnibus Cardinalibus in Papam est electus, vocatusque Alexander secundus.

Idē suadet Alexander Papa,

39 Hic dum esset Ordinarius Mediolanensis Ecclesiæ, scientiis & moribus laudabilis fuit, &

C

in sermone potens; cujus facundia scientiaque plurimum civibus grata erat: cœpitque tunc in prædicationibus suis Clericorum vitam vituperare, nec verbis Archiepiscopi Guidonis, ipsum hortantis ad scandala Clericorum minime publicanda, consentiebat. Unde Archiepiscopus, dissimulans quid agere vellet, cum Anselmo ad Imperatorem pergit: qui consilio Archiepiscopi curiose satis ab urbe expulit Anselmum: nam ei

qui antè Lucensis Episcopus

Lucanum Episcopatum dedit. Itáque Guido, setutum putans absentiâ Anselmi, magis fallitur. Nam Anselmus, vocato Landulfo Levita Ordinario, familiariter hortatur, ut in prædicationibus suis vitia exprobret Clericorum: idem domestice satis facit Arialdo, ostendens eis modos quos tenebat antequam fieret Episcopus. Sicque hæc proclamatio contra Clericos lascivos & simoniacos, per Arialdum & Landulfum diutius continuata, à præfato Anselmo de Badagio sumpsit exordium. Hac igitur familiaritate confisus Arialdus, ad Alexandrum Papam cum Herlembaldo sese transtulit.

eodem induxerat Arialdum & Landulfum:

40 Cum vero Alexandro Papæ eorum foret nuntiatus adventus, eos ad se in cubiculari thalamo vocari jubet: ubi super eorum colla ruens, plurimum gavisus est; Arialdo antiquam ostendens familiaritatem, quam solent amici ad alta ascendentes negligere. At Arialdus, mutuo amo-

& præsentatum sibi ab Arialdo Herlembaldum,

re monstrato servatâque debitâ reverentiâ, ita D
cœpit effari: Pater sanctissime. Creatori omnium AUCTORE
gratias refero immensas, quod Te in tanto hono- D. P.
ris culmine, per Dei misericordiam, sublimare & exaltare disposuit. Nunc itaque animus meus, multis attenuatus angustiis, agnoscit, quod olim mihi tua Dilectio promittebat: &, ut omnia omitterem, Sanctitatis tuæ clementiam reverenter exoro, ut hunc Militem Herlembaldum, bello probum consilioque strenuissimum, in omnibus virtutibus confirmatum, Dei favore tuoque munitum, mihi tribuas defensorem; & à te Vexillum accipiat, ut securius militans nos possit defendere, & tuos olim rebelles humiliare. Quibus auditis Alexander Hildebrandum Cardinalem, olim legationis suæ Collegam, vocari jussit: *creat Ecclesiæ Defensorem.*
consentientibusque ceteris Cardinalibus, annuente id Hildeprando, Alexander in publico Consistorio Vexillum sanctum, quod nominavit Vexillum S. Petri, Herlembaldo dedit; eumque Romanæ & universalis Ecclesiæ Vexilliferum fecit. Quibus feliciter completis, Arialdus cum Herlembaldo Mediolanum repedavit; factusque securus tali defensore, vitia Clericorum extirpavit acrius. E

Hic Arialdum jubet disputare cum Clericis,

41 Cum autem Herlembaldus vidisset Clerum arma moventem; utramque partem ad diurnam disputationem convocat, eo pacto, ut quæcumque pars ratione convinceretur, alteri subjaceret. In medium prolatis Doctorum sententiis maxime Ambrosii Protectoris nostræ clarissimæ urbis, ibique per Guibertum Archidiaconum, Antonium Bissum, Andream Decumanum, multa prolata sunt contra Arialdum & Landulfum; qui prædictorum trium verba, Pauli Apostoli & Sanctorum auctoritate refellunt. *Hactenus Landulfus Junior. Puricellus autem lib* 4 *cap.* 92 *prolixe expendit locum S. Ambrosii, sumptum ex libro* 1 *de Officiis capite ult. quem prædicti conjugiorum clericalium defensores corruperint, & corruptum pejus intellexerint; docens istis solum ventilari quæstionem tunc inter Patres controversam, utrum ante baptismum bis conjugatus, post illum deberet censeri ligatus, adeoque à sacris Ordinibus arceri: & non arcendum existimante S. Hieronymo, contrarium tenuisse Ambrosium, Innocentium atque Augustinum.*

qui pro retinendis uxoribus objiciunt locum Ambrosii,

42 *Quando igitur Ambrosius dicit quod Clericis* una tantum nec repetita permittitur copula, *quo sensu id dicat, mox explicat his verbis:* Plerisque mirum videtur cur etiam ante baptismum iterato conjugio, ad electionem Muneris & Ordinationis prærogativam impedimenta generentur, cum etiam delicta obesse non soleant, si lavacri remissa sint Sacramento. Sed intelligere debemus, quia in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest; *ea scilicet, quæ non nisi unius uxoris virum ordinari permittit. Quod autem etiam unius uxoris viros ab uxorio commercio arceat castimonia, in Subdiaconatu suscipiendo promissa, nedum uxorem quantumvis virginem ducere prohibeat, ex aliis Ambrosii locis ostendit Puricellus; postquam docuisset, primum fuisse Dacium qui scripto mandaverit fabulam; passim deinde assumptam ab aliis de eodem Ambrosio, quasi is à Damaso Papa missus Constantinopolim, dixerit, quod* lex concedit Sacerdotes semel virginem uxorem ducere, sed conjugium non iterare, *cum falsum sit aliquem ex Occidente Episcopum Concilio ulli Constantinopolitano tempore Damasi interfuisse; neque apud Græcos, quamtumvis nupturientes, quid simile legatur; nec denique talis lex usquam inveniatur; sed ea solum quæ Monogamos ordinari concedit, cum obligatione castimoniæ post Ordi-*

F *docentis bigamiam etiam ante baptismum impedimentum esse ad Ordines sacros,*

ad quos Monogami accipi possint.

A AUCTORE D. P.

nationem ſervandæ. Huic autem legi inſiſtens Alexander II, *ex Romano Concilio anni* MLXIII *ad Mediolanenſes ſcripſerat, & præcipiendo mandarat,* ut nullus Miſſam audiat Presbyteri, quem ſcit concubinam habere vel ſubintroductam mulierem: quicumque *autem* Sacerdos vel Diaconus, poſt conſtitutum Papæ Leonis aut Nicolai, concubinam duxerit palam, vel ductam non reliquerit, non cantet Miſſam neque Euangelium, neque Epiſtolam ad Miſſam legat, neque in Presbyterio ad divina Officia maneat, neque partem ab Eccleſia ſuſcipiat.

Moritur deinde Landulfus,

43 *Atque hæc de* Herlembaldo *& Alexandro ſupplenda hic erant, de cujus cum* Arialdo *Romam profectione agit Andreas, dum refert mortem fratris ejus* Landulfi, *quamvis ea profectione poſteriorem, obitum nempe an.* MLXV. *Hoc ſciens Landulfus Hiſtoriographus Junior, narratis quæ de* Herlembaldo *præmiſimus;* Cum hęc acta fuiſſent, *inquit,* Cleruſque arma moveret, moritur Landulfus Herlembaldi frater. *Utriuſque obtrectator Arnulfus, apud Puricellum pag.* 223, *ſic de ea morte loquitur:* Cum placuit Altiſſimo, qui renes ſcrutatur & corda, ille qui alienam diu fuerat meditatus laſſitudinem, inopinam ſubito doluit ſuam ipſius ægritudinem: cumque langueret biennio pulmonis vitio, linguæ privatur officio, ut in quo multos affecerat, in eo quoque deficeret. *Ita ille divinorum judiciorum malignus explorator; pro quibus ſi dicendum per conjecturam ſit aliquid, veroſimilius dicetur, eam mortem fuiſſe pœnam dilati Monachatus, ad quem ſuſcipiendum Deo ſe obſtrinxerat Landulfus, multimodis prædictam à S. Petro Damiani lib.* 5 *Epiſt.* 16.

ea biennio langueſſet, ioquela privatus;

B

forte ob neglectum votum Religionis ineundæ,

44 *Conatur quidem Puricellus excuſare eum exemplo fratris* Herlembaldi, *à Monaſtica vita abſtracti intuitu majoris boni publici: ſed diverſa plane utriuſque eſt ratio. Conſilium ſive propoſitum* Herlembaldus *habebat, non votum; & Eccleſia egebat militis armati auxilio, quod Monachus præſtare non potuiſſet. Concionator autem Landulfus manere, & Monachus fieri poterat; quales etiam in ſubſidium Mediolanenſis eccleſiæ Vallumbroſâ evocatos ſcribit Locatellus in hiſtoria ſui Ordinis lib.* 1 *cap.* 68, *ad quos etiam hortatoriam eam ſcripſit Petrus, quæ lib.* 5 *eſt Epiſtola* 14, *directa* ſanctis Fratribus Rodulfo, Vitali & Arialdo atque Herlembaldo & ceteris pro caſtris Chriſti invicta fide certantibus, *ubi is ordo ſervatus videtur, ut primo nominentur Monachi, tum Clericus* Arialdus, *deinde Laicus* Herlembaldus; *tacetur autem* Landulfus, *quia vel jam mortuus, vel ſaltem inutilis propter morbum, de quo nolim cum Puricello dubitare, quia nihil obeſt, ſi mors illa differatur ad annum uſque* MLXIV *vel etiam* LXV. *Prius ergo quam iſtam Epiſtolam ſcriberet Alexander, reſcripſerat* Landulfo & Arialdo Clericis, *id quod eſt apud Ivonem in Decreto p.* 12 *c.* 24: Poſſumus in perjuri aliquo crimine lapſis miſericordiæ manum porrigere; ſed non debemus, ad futuræ perditionis exemplum, licentiam dare: *quod credo reſpicere Clericos, poſt juratam emendationem receptos ad beneficium; ac deinde relapſos, iterum ad illud non recipiendos, abſolutione tamen ſacramentali donandos, ſi pœnitentiam obtulerint. His interjectis pro continuando hiſtoriæ filo regredior ad contextum Andreæ, qui ſic porro habet.*

quam ei ſuadebat S. Petrus Damiani.

Herlembaldo juvante Simoniacus exturbatur:

C

45 Per idem tempus, *quo ſcilicet* Arialdus *&* Herlembaldus *communi conatu rem Catholicam promovebant Mediolani, poſt mortem* Landulfi, *puta anno* MLXIV *vel* LXV; Abbas Cœnobii *a* S. Celſi obiit: cujus locum quidam Clericus, nomine Lanfrancus, protinus rapuit, refutato pro eo, tirocinio *b* non modico, quod annuatim ſume-

a
b

bat de Pontificali domo. Cujus nefandæ præſumptioni tam conſtanter, per tempora plurima, vir Domini Arialdus, cum Herlembaldo nobili ſocioque fideli, obſtitit, donec eum facerent exulem, non ſolum male emptæ Abbatiæ regimine, ſed etiam pæne finibus ejuſdem Parochiæ. *c*

D

c

d

e

alterum ut ultro abſcedat, rogans Arialdus,

46 In eodem denique tempore, defuncto monaſterii S. Ambroſii Abbate, alius Clericus Cancellarius, nomine *d* Ariprandus, Clericale birrum, *e* eatenus ignominioſe delatum, reliquit; & hujus monaſterii nomen Abbaticum ſibi nefande uſurpavit. Qui cum tantæ eſſet celſitudinis, pro natura ſuperbi ſanguinis, ut violenter nequaquam poſſet expelli; ait Arialdus vir Dei: Si, quod debemus, in hoc improbo explere nequimus; quod valemus, ſaltem faciamus. Protinus igitur ſumptis Fratribus, ad eum perrexit. Quo coram pervento, dixit: Quid eſt hoc? Heri Clericus: hodie Abbas. Magnum feciſti & velocem ſaltum. Et quare non timuiſti contra ſanctos Canones, & contra jusjurandum, quod nuper in Eccleſia Romana juraſti, hoc uſurpare? Qui reſpondit: Hoc, ut vides, actum eſt: & relinquere id ulterius minime poſſum. Cui vir Dei: Si vis, inquit, potes: & omnino ex Dei parte ſanctæque Romanæ Eccleſiæ deprecor te, ut rem, contra Dei voluntatem ſumptam, & contra tuæ animæ ſalutem raptam, relinquas. At ille: Et ego, inquit, ſub eodem juramento, quo adjuraſti me, adjuro te, ut tuis te veſtibus nunc exuas, & hic coram me te *f* ſcopari facias. Qui protinus cucurrit, virgas acquiſivit, veſtibus ſe exuit, & acriter ſe ab uno ex ſuis ibi coram omnibus ſcopari fecit. Hæc itaque falſus Abbas perpendens, quid ultra diceret, neſcimus; capite demiſſo inde ſurrexit, & induratus, ut Pharao, aliorſum declinavit.

vicisſim rogatur ut virgis cædi ſe patiatur, & patitur.

E

f

ANNOTATA D. P.

a *Puricellus in Diſſert. Nazar. cap.* 86 *& deinceps, pluribus agit de hac* S. Celſi *Abbatia extra urbem, inter Portam Romanam & Ticinenſem, fundata à Landulfo II, incertum quo anno; adfert autem altaris ornati monumentum pro anno* 975; *& cap.* 90 *tractat caſum hic narratum: ſed nihil addit, quo locus hic illuſtretur.*

b Tirones *dici Ephebos honorarios virorum Principum vidimus ex S. Eulogio & Paſſione S. Pelagii Martyris. Talium ergo ſtipendium* Tirocinium *dicebatur: quod hic applicatur etiam Clericis, ſimile obſequium Archiepiſcopo deferentibus, in ejus miniſterio familiari.*

F

c *Landulfus adjungit, quod* Arialdus alium à cœnobio S. Vincentii eodem modo repulit. *Jo. Antonius Caſtilioneus, integro opere ſcripſit Florilegium memorabilium antiquitatum Baſilicæ Vincentianæ, in decem faſciculos diſtributum; cui deinde ampliorem titulum Mediolanenſium Antiquitatum, ex Paræciis urbis collectarum, præfixit; ſed nuſquam ſeriem Abbatum curavit texere. De eodem agit etiam Puricellus in Monumentis Ambroſianis pag.* 389, *docetque poſtea ad Moniales tranſiiſſe.*

d *Idem cum pag.* 431 *oſtendiſſet an.* 1053 *ibidem adhuc Abbatem fuiſſe* Landulfum; *pag.* 535 *agit de hoc* Ariprando; *ac denique cenſet, ipſum eſſe, qui* Ariprandus indignus Diaconus *quarto loco ſubſcripſit Widoni Archiepiſcopo, Simoniacam & Concubinariam hæreſim deteſtanti an.* 1059: *fuiſſe autem adhuc Abbatem anno* 1064.

e *Idem cenſet,* Birrum Clericale fuiſſe, quoddam brevius atque exterius indumentum, quo brachia

A brachia tantum & humeri tegerentur.

f *Vide eumdem curioſe de hoc pœnitentiæ genere diſſerentem pag.* 455, *atque ex Petro Damiani docentem*, Scopas *dici*, *non ſolum verberum infligendorum inſtrumentum; ſed etiam ipſamet verbera ſcopis inflicta, ubi dicitur quod* decem pſalmorum modulatio mille ſcopas admittit.

CAPUT V.

Arialdi virtutes: jejunandi & pſallendi accurata ratio.

Arialdus effuſus in egenos

47 SIcut enim tot teſtari poſſunt, quot eum familiariter novere, hujus intentio & exercitium aliud aſſidue non erat, quam ut opere impleret quidquid in divinis legebat voluminibus. Nam ſic erat largus, ut frequenter de ipſo dicerent hi qui ſedule cum eo morabantur: Si hic arcam aureis plenam haberet, & non defuiſſent petentes egenteſque; uno in die omnia procul dubio expenderet. Cum enim alicubi incederet, & obviantes pauperes eum, ut eis aliquid

B *& caſtitatis ſtudioſiſſimus,* largiretur, exorarent; argentum, quod numquam peculiariter detinebat, à ſe ſequentibus protinus commodabat, & ſic eorum neceſſitati miſericorditer ſubveniebat. Munditiam namque cordis corporiſque ſic diligebat, ut contra diabolicas illuſiones, quibus homines illudi ſolent nocturnis horis univerſas ferme noctes medias inſomnis & pervigil permaneret, & quamplurimas uſque ad galli cantum protelaret, partim orando, partim legendo, partim ad deſtructionem Simoniacæ hæreſis cum ceteris fidelibus in conſilio conſiſtendo.

ac jejunii obſervator rigidus,

48 Illum præterea uſum guloſum, qui carnales, tam Clericos quam Laicos, in Sabbato ſancto ad Nonam cogit Miſſarum ſolennia & Baptiſmatum, quæ in eadem ſancta nocte agenda ſunt, anticipare valde damnabat. Sed quia aliis in hoc non valebat; ſibi conſulebat. Prandente namque univerſa urbe, ipſe ſanctam noctem jejunus cum Fratribus aliquibus præſtolabatur; *a* atque cum eis ad quemdam exibat locum, qui dicitur Nemus, milliario à civitate ſecretum. *b* Ibi enim adhuc eſt eccleſia, *b* à B. Ambroſio conſtructa & dedicata; ubi ſicut fertur, idem

C fugiens populi tumultum, ſolitus erat degere, libroſque dictare. In hac autem vir Dei ſanctam eamdem noctem pernoctabat, & debitas omnipotenti Deo laudes cum Fratribus competenter reddebat. Numquam enim volebat ſolus bibere, numquam ſine pauperibus Clericis comedere, numquam ſine ſodalibus limitem forinſecum tranſire.

non probat tamē uſum jejunandi per dies Rogationū

49 In diebus vero jejuniorum, ſolennia nequaquam celebrabat Sanctorum; econtra autem in ſolennitatibus, nec genua flectebat, nec jejunabat, nec quemquam ſecum commorantem jejunare ſinebat. Triduanum namque illud jejunium, quod inter ſanctos dies Paſchales, *c* contra antiquorum dicta Sanctorum, noviter *d* eſt peragi uſitatum, ſic vehementer horrebat; ut libenter diceret, velle ſe tradere morti, ſi tantum exhortari poſſet populum, quatenus in tempus mutaretur licitum & aptum. Quapropter in uno eorum dierum, unà omni jam Eccleſia congregata, ut ſolito more ad Litanias procederet; locum, è quo docere ſolebat, conſcendit, eiſque

Rom. 12, 1 talia verba proferre cœpit. Debet, inquit, Dilectiſſimi, juxta Apoſtoli dictum, eſſe Domino Deo noſtro rationabile obſequium noſtrum: quod competenter tunc agitur, quando cum Sanctorum dictis noſter actus conſors invenitur. Hoc jejunium, quod nunc agitis, ſcitote me penitus ignorare, cujus impulſione ſpiritus agatur. Si enim Dei ſit, valde miror; quoniam per illorum dicta Sanctorum, pro quibus Deum locutum non dubito, jejunare in his diebus Paſchalibus interdictum reperio.

D A. ANDR. DISCIP. *propter tempus Paſchale,*

exceptâ Vigiliâ Pentecoſtes:

50 Eſt & res alia, quæ ſuper hoc nimis me hæſitare cogit. Nam in iſtis diebus tam acriter vos affligere cerno, veſtibus laneis induendo, nudis pedibus incedendo, in pane tantummodo & aqua jejunando, quomodo, quando hæc agere debite juſſum eſt, vos nullo modo facere inſpicio. Scitote, quia ſicut unus ex diebus Quadrageſimalibus non debet frangi à jejunio, qui hanc ſignificant vitam; ſic procul dubio nec unus ex his diebus quinquaginta eſt jejunandus, qui ſignificant futuram, præter Sabbatum [ante] Pentecoſten; & hoc, non propter afflictionem, ſicut cetera jejunia alterius temporis, jejunandum eſt; ſed propter novorum Fratrum expectationem, qui ad Nonam regenerantur; quorum renovationem nos oportet jejunos præſtolari. Verumtamen ut ea, quæ dico, plena eſſe

E *& ſenſum ſuum probat exemplo ejus* auctoritate demonſtrem: ſanctæ Synodo Niceno, cujus inſtituta ſic ſunt recipienda, quomodo ſancta Euangelia, per hos dies nec genua flectere nec jejunia celebrare placuit. Nam ii dies, qui non ſunt jejunandi, oranti pro hoc quondam cuidam Patri venerando, nomine Apollonio, qui præerat Monachis circiter quingentis, ſatis declaratum eſt. Hic enim, Quadrageſimali rigore tranſacto, cum Fratribus omnipotentem Deum rogavit, ut eis dignaretur oſtendere, ſi eos more ſolito

cui divinitus tunc miniſtrata copia ciborum, hos dies vellet jejunare. Quibus ipſe Dominus, per incognitos viros, ante eos illico tanta dona omnium rerum ad edendum congrua miſit, quanta per hos omnes dies Paſchales eis abundanter ſufficere poſſent. Et ut evidenter hac ulterius ambiguitate carerent; eadem dona ſic fuerunt menſurata, ut, donec dies Pentecoſtes complerentur, ipſa non deficerent; & dum completi ſunt, ſimiliter conſumpta univerſa ſunt & illa Quod B. Benedictus cernens, cum omni tempore alio Monachis jejunium indixiſſet, hos jejunare eos nullo modo juſſit.

F *ac S. Ambroſii auctoritate*

51 Quid etiam B. Ambroſius noſter Patronus de his dixerit, commemorandum eſt. Ait enim: Hanc ſanctam Pentecoſtes diem qua ratione curemus, vel cur iſtorum quinquaginta dierum numero ſit jugis & continuata feſtivitas, ita ut hoc omni tempore neque obſervanda indicemus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus incumbamus, ſed, ſicut Dominica facere ſolemus, erecti & feriati Reſurrectionem Domini celebremus. Adinſtar enim Dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur; & omnes iſti dies velut Dominici deputantur. Sic enim diſpoſuit Dominus, ut, ſicut ejus Paſſionem Quadrageſimæ jejuniis mœrebamus, ita ejus Reſurrectione in Quinquageſimæ feriis lætaremur. Non igitur jejunamus in Quinquageſima, quia in his diebus nobiſcum Dominus commoratur. Non, inquam, jejunamus præſente Domino; quia ipſe ait, Numquid poſſunt filii ſponſi jejunare, quamdiu cum illis eſt ſponſus? Hæc cuncta Beatus dixit Ambroſius: cujus dicta quomodo ſint accipienda, non ſolum novimus nos, quorum eſt Patronus, ſed omnis etiam pæne noſcit mundus. Verumtamen hæc nunc tantummodo

Serm. 2 in Pent.

docentis cur per Quinquageſimā non jejunetur.

Mar. 2, 19

A. ANDR. DISCIP.

meminiſſe veſtræ Caritati ſufficiat. Ceterum, ſi vixerimus, hac de re, Chriſto auxiliante, plus dicemus.

Hinc moto in ſeditionẽ vulgo,

52 Poſt hæc autem plebem dimiſit, & ad S. Ambroſii corpus causâ orandi perrexit. Quidam autem illico currentes ad eccleſiam majorem, ubi jam civitas erat omnis congregata, retulere hæc omnia. His itaque auditis, Sacerdotum filii ceterique quamplurimi deteſtandi viri, accepta occaſione diu præſtolata, cœpere inſanire & dicere: Modo aperte patet, hunc, qui tam ſanctum opus damnat, eſſe hæreticum Deique inimicum. Et his dictis, levaverunt pariter voces & fuſtes; omnique plebe commota, in eccleſiam beati viri, quæ Canonica nuncupabatur, cum magno impetu irruunt; quidquid inveniunt, diripiunt, domumque deſtruere incipiunt: ſervum vero Dei ideo non interfecere, quia non invenere. Hæc ut nobilis Herlembaldus ceterique Fideles audiere; ſumptis armis in audacem plebem & temerariam irruêre: quos protinus ſic exterminavere omnes, quaſi eſſent viliſſimæ pecudes. Imo cum virtute magna & poteſtate ad eccleſiam majorem venientes, violenter ab impiis abſtulere quidquid de domo Domini rapuerant: & ſic eccleſiæ Dei pæne cuncta ſunt reddita, operante Chriſto per zelum piorum, quæ ab ea fuerant rapta, operante ſatana per furorem impiorum.

diripitur ejus eccleſia:

ſed ab Herlembaldo recuperantur ablata.

B

Frequenter Sanctos invocare ſolebat Arialdus,

53 Sicut Arialdus quotidie Chriſti cauſas erigere & exaltare contendebat; ita Chriſtus de virtute in virtutem Arialdum aſſidue provehebat. Nam tam potentem in oratione numquam reminiſcor me vidiſſe alium quemquam: cujus qualitatem ſi dixero; gratum fore diligentibus Deum, profuturumque ſpero. Tot enim Sanctorum nomina de ipſius ore non ſolum ſemel in die, ſed etiam bis terque audiebam procedere, quot numquam ſcripta in codice vidi, nec alium proferentem audivi. Nam licet divinis ac liberalibus litteris ſic imbutus eſſet, ut vix alicubi ejus par inveniri poſſet; nullatenus plus in ſua ſcientia confidebat, quam velut nec unam ſciret litteram. Sed cum eſſet cum aliquo de Fide altercaturus in publico, priuſquam ipſa haberetur congreſſio, ſtudebat per ſe, ſive per Fratres directos, circumquaque corpora Sanctorum requirere; atque eorum patrocinia, ubi omnem ſuam ſpem collocarat, obnixe flagitare. Nam quotidie vallatus fraterna acie, Sanctorum corpora circumibat, atque coram eiſdem Deo gemebundam fundebat precem.

ſtudioſius autem cum ei erat diſputandũ:

C

quotidie ſupplicatũ egredi ſolitus,

54 Exeuntes enim à domo, ſingulatim privatimque orando incedebamus, donec populi tumultum tranſiſſemus. Quo tranſito, Pſalmos cantabamus reciproce, quos incipiebat ipſe; & hoc agebamus, quouſque eccleſiæ januis proximi eſſemus, ad quam pergebamus: ubi relictâ Pſalmodiâ, ejuſque parte ultima memoriæ tradita, quos ad laudem illius Sancti pertinere Cantus vel Hymnos ſciebat, ſumebat; ſic quidem dicendo moderate lenique voce, ut, quod dicebat, poſſemus audire, atque cum eo dicere: & cum hoc ſancto canore ante ſanctum veniebamus altare. Quo venerabiliter adorato, ſi dies ſolennis vel Paſchalis non eſſet, utraque genua in terram ponebat, manus expandebat, oculos in cælum figebat: & ſic in Crucis modo ante altare ſtans, pro Romano ſummo Pontifice, atque pro pace, pro ſalute univerſalis Eccleſiæ, ac pro ejus Adverſariorum converſione, & pro ceteris hujuſmodi utilitatibus multis, Deum exorabat cum gemitibus & lacrymis. Nos vero poſt ipſum procumbentes, quod dicebat, audiebamus, & reſpondebamus. Tunc demum ſilenter paululum orabat, idque unumquemque noſtrûm agere ſinebat. Denique ſe erigebat, altare honorifice adorabat, & nobiſcum jam regrediendo dicebat; Angelum pacis & gratiæ dona nobis Domine Deus noſter: *e* & tunc ibi Pſalmos dicere in eccleſiæ exitu incipiebat, ubi eoſdem in ingreſſu reliquerat: cumque ad aliam veniremus eccleſiam, hoc in ea agebamus, quod in alia feceramus. Et notandum, quod in loco quo Pſalterium finiebat, in eodem protinus idem incipiebat; etiamſi præter Pſalmos *f* tres minime ei exordio * tunc dicere liceret. Clericum enim fatebatur ſemper debere inter Pſalmodiam eſſe.

assumptam in via pſalmodiam

D

e interrumpebat ingreſſus eccleſiam, dein reſumebat.

f **an* ex ordine?

ANNOTATA D. P.

a *Landulfus Junior hic allegat Iſidorum, lib. 6 Etymolog. ſic ſcribentem:* Nox Paſchæ ideo pervigil ducitur, propter adventum Regis & Domini noſtri; ut tempus reſurrectionis ejus nos non dormientes, ſed vigilantes inveniat.

E

b *S. Auguſt. lib. 8 de Civit.* Extra caſtra Mediolani jacet monaſterium, plenum bonis Fratribus, ſub Ambroſio nutritore: *ſed inter hos fuiſſe tres illos, à quibus Ambroſinorum ibi Ordo, & inde decerptus Ordo Apoſtolinorum, ſumpſerunt originem ſub S. Auguſtini Regula, nequaquam nobis veroſimile videri, diximus ad Vitam S. Placidi die 5 Junii: eſto id ſcribant Morigia atque Mauroly cus, hic in Oceano, iſte in Hiſtoria originum Religioſarum. Situm deſignat Morigia* in Burgo Portæ Comenſis. *Petrarcha in libro de Vita ſolitaria,* Nunc quidem ſilva exciſa, *inquit*, manet tamen Ambroſii nemus.

c *Scilicet dies* Leraniarum, minorum *ut vocant, ſive* Rogationum, *quos triduo ante Aſcenſionem Domini jejunare, non quidem univerſalis Eccleſiæ uſus obtinet, ut putant aliqui, cum Romæ totâque Italiâ id non fiat; ſed tranſalpinarum omnium Eccleſiarum, ſumpto à Galliis principio, inſtitutore S. Mamerto Viennenſi Epiſcopo, circa annum* 470; *cujus in ea re zelum quantum laudent ſancti Sidonius Apollinaris, Gregorius Turonenſis, Avitus & Ado Viennenſes Epiſcopi, ad* 11 *Maji deduxit Henſchenius: quibus addi poteſt B. Alcuinus, aliique plures, citati apud Cangium in Gloſſario.*

F

d *Auctore forſitan Guidone Archiepiſcopo, hujuſmodi obſervationi apud Imperatorem aſſueto, eoque religioſitatis laudem apud populum captante.*

e *Hanc Orationem necdum potui in veteri Miſſali vel Breviario Mediolanenſi invenire; libenter accipiam integram, & diſcam unde accepta ſit.*

f *Id eſt, licet ſolum tres ultimi Pſalmi ſupereſſent.*

CAPUT VI.

Archiepiſcopus cum ſuis Arialdum & fideles armatus aggreditur, vinciturque.

Archiepiſcopus cum ſuis

55 PEractis igitur novem annis in exercitio tam grandi atque admirabili, ventum eſt ad decimum, in quo pervenit ad votum diu nimis optatum. Nam ſic pro Chriſto mori ardenter cupiebat, ut, cum quemlibet ſe Deumque cerneret pure diligentem, magna cum prece depoſceret, dicens: Obſecro te per Chriſtum, ut pro me precem fundas apud ipſum, quatenus ſanguine proprio teſtari merear verbum ejus, quod præ-

A prædico : ad quod adipiſcendum ei hæc occaſio fuit. Juraverat illi omnis Clerus, tam majoris quam minoris Ordinis, necnon ipſe Guido, qui Pontifex dicebatur, quatenus cum eo deberent hæreſim Simoniacam ac Neophytanam damnare, & in Catholica fide ulterius perſiſtere. Sed cum eccleſiarum regimina eidem Guidoni ſine Rectoribus apparebant, illico quod juraverat oblivioni tradebat ; &, ceu canis ad vomitum, ſic revertebatur ad ſuum antiquum reatum. Quod vir Dei Arialdus cernens, litteras per manus Herlembaldi ad Apoſtolicum direxit, quatenus ipſe decerneret, quid de Guidone adultero & ſimoniaco atque perjuro fieri oporteret.

ad vomitū reverſus,

a 56 Tunc etiam duo Clerici Modicenſes *a* ad Chriſti famulum venêre, ſpondentes velle ſe relinquere opera & conſortium diaboli, & deinceps firmiter tenere & prædicare opera & fidem Chriſti : nam unus ex his tantæ fuerat audaciæ & perverſitatis, ut quaſi ductor exiſteret adverſæ partis. Quibus vir Dei ait ; Tot quippe ſunt, qui hoc dicunt mendaciter, ut jam pæne nemo ſit cui poſſit credi veraciter. Vos vero ſi vultis ut veſtris credam ſermonibus ; ite, & operibus me

Clericos duos, quia concubinas ejecerant,

B firmum reddite. Regreſſi igitur domos, connubio illico à ſe repulſo, cœpere palam & conſtanter profiteri, B. Arialdi verba eſſe plena veritate, quæ hactenus erant profeſſi fore plena falſitate. Hæc ut Guido audierat, ſævos illuc protinus apparitores mittens, eos capere juſſit, atque in Alpes ad Caſtrum, quod dicitur Leucum, *b* deportari. Ibi namque in tam dirum carcerem ſunt miſſi (ſicut ipſi nobis ſunt poſtea profeſſi) ut numquam eos contigerit audiſſe, Sanctos à Paganis duriora perpeſſos. Quod Chriſti famulus dum audiſſet ; convocata in unum civitatis multitudine, ait : Volo vos, Dilectiſſimi, ſcire, quod Chriſtianus pro nulla cauſa gladium debeat ferre, niſi pro fidei defenſione. Si ita eſt ; vos, qui Chriſtiani eſtis, & arma fertis, cogitate quid nunc vos oporteat facere. Ecce enim duo Clerici, quamdiu in perfidia perſiſtentes, opera diabolica ſunt ſecuti, honorifice ab eo qui Pontifex Mediolanenſis dicitur, ſunt habiti ; cum vero eamdem perfidiam diabolicamque nequitiam decrêvere contemnere & Chriſtum ſequi, tunc ſunt capti, tunc in dirum carcerem truſi.

b in exilium facit deportari :

C 57 Hæc cum cives Chriſtiani audiſſent ; obſtupefacti, tantam perfidiam cum magno clamore cœperunt damnare, ad arma currere, & ad vindicandum tantum ſcelus contra Guidonem exire. Chriſti vero famulus, timens ne ad fidei detrimentum pro abſentia Herlembaldi populus præmio aut timore corrumperetur ; eos præceſſit, in manu portans Vexillum ſanctæ Crucis. Guido autem, ſpe nimiæ multitudinis equitum, pugnaturus occurrit in ruribus, Modicenſibus, millibus fere decem ab urbe diſtantibus. Vociferantibus itaque partibus utriſque, infidelem aciem protinus tantus invaſit timor, quatenus ei nulla quidem remaneret ſpes fugiendi vel bellandi : ſed dantes ſtatim obſides, Clericos ſpoponderunt captos quantocyus ſe reddituros. Et ſic in eodem die reverſi ſunt gaudentes, Deumque laudantes. Tertia etiam die poſt hæc ad eccleſiam viri Dei vox inſonuit, dicens : En jam veniunt rudes Martyres Chriſti, Clerici ſcilicet, qui fuerant capti. Quibus Chriſti famulus cum multis fidelibus illico occurrit obvius ; eoſque deoſculans, cum magno gaudio ſuſcepit : & excelſa voce Te Deum laudamus cum fratribus cantare cœpit, illoſque ſic in eccleſiam introduxit. Quos

contra eum egreſſi in armis Fideles

ipſos reddi faciunt.

tunc conſterna.... *c*

D 58 Poſtquam autem Herlembaldus Româ rediit, litteraſque excommunicationis detulit Archiepiſcopo ; ſubito prædictus Archiepiſcopus per totam urbem nuntios miſit in Sabbato [ante] Pentecoſten ; nuntians univerſis civibus, ut ſi inaudita ſcire cuperent, in Pentecoſte *d* ſummo diluculo venirent ad majorem eccleſiam. Hoc autem ideo fecit, ut contra Sanctos Dei Arialdum & Herlembaldum populus inſaniret. Mane fit concurſus populi ; Herlembaldus ſupra *e* cancellos ſeſe contulit, ita ut ab omnibus videretur. Cœpit igitur Guido, tenens manu excommunicationis Bullam, ad populum conqueri de Arialdo & Herlembaldo, dicens : Turbatio peſtifera per hos diſſeminata eſt, ita ut videam in his ſcriptis omnium noſtrûm perniciem contineri. Hæc enim civitas, ob reverentiam B. Ambroſii, numquam Romanæ paruit Eccleſiæ. Ergo tollantur de terra viventium hi ſeminatores verborum ; qui quotidie laborant, ut hæc urbs priſtinam & propriam perdat libertatem. Ad hæc cœpit populus exclamare : Occidantur velociter, occidantur. His dictis, Guido cum magna Clericorum caterva cœpit deſcendere, ut Sanctos Dei opprimeret. Sed cum nimia plebis denſitate ad eos non pateret acceſſus, cœpit Guido exclamare : Omnes qui S. Ambroſii honorem diligunt, ab eccleſia exeant ; ut noſtri adverſarii evidentius cognoſcantur, citiuſque conterantur & opprimantur. Subitoque eccleſia evacuata eſt, ita ut ex ſeptem millibus virorum tantum duodecim remanſerint in ſubſidium ſervorum Dei. Arialdus autem & Herlembaldus ſuper cancellos ſtantes, flexis genibus Dominum exorabant : in quos pars adverſa clamore magno irruit, Laici in Herlembaldum, Clerici vero in Arialdum ; quem percutientes deorſum præcipitant, & percuſſum credunt occiſum. Tenebatur autem ſceptrum militare ante Herlembaldum, ſuper quo ſe appodiare ſolebat ; quo ſibi propinquantes mirabiliter proſternebat, ita ut nullus auderet ſibi propinquius accedere.

A. ANDR. DISCIP. *c*

d

Redit Herlembaldus cum litteris excommunicationis,

e

59 Cœpit igitur volare fama per urbem, mortem nuntians Arialdi : unde ſequaces ſui irâ commoti, arma capiunt ; venienteſque non ad eccleſiam, ubi tumultus erat, ſed Pontificalem aulam ingrediuntur, quæque reperiunt, diſſipant, & per aulæ ingreſſum intrant eccleſiam .....] tos cruentoſque. Cœperunt itaque Herlembaldum cohortari, ut deſcenderet, & Chriſti adverſarios cum eis proſterneret. Quibus nullo modo acquieſcens, nec deſcendit, nec manus depoſuit. Ipſi vero irruêre protinus in adverſarios : & ſicut ante validiſſimum ventum fumus, ſic ante eos omnis illico infidelis evanuit populus. Guidonem vero ante januas in equo reperiunt ; quem juſte fuſtigantes ſpoliant, atque eorum manus vix evadere potuit, in cœnaculum quoddam tractus potius quam delatus. Tot namque ocyus tunc apparuere pro veritate certantes, quaſi eiſdem nulli eſſent in eadem urbe reſiſtentes. Magno igitur cum trophæo eccleſiam intrantes, Herlembaldum deſcendere faciunt : imo læti valde ſunt effecti, eo quod B. Arialdum quem credebant mortuum, reperiunt vivum. Quem tollentes in atrium eccleſiæ, quæ dicitur Rozzoni *f*, deveniunt : ibique protinus tanta armatorum multitudo eſt congregata, quatenus inimicorum non ſolum corpora proſternere, verum etiam ipſorum poſſent libere omnia ædificia ſubruere. Ad quod patrandum dum anxie anhelarent

ad nuntiū cæſi Arialdi convolāt fideles,

E

feliciter proſtigant adverſarios,

F

f

A rent; Herlembaldus, jam Vexillum in manu te-
A. ANDR. DISCIP. nens erectum, ait; Oportet, ut Dominum A-
ſed ne de ip ſa vindictam ſumant, rialdum inquiramus, & cujus domum evertere primitus debeamus. Hæc vero ut Chriſti Martyr audiit; in locum, unde à cunctis poſſet audiri, ſe juſſit deferri; eoque innuente manu, ſilentium factum eſt magnum.

prohibentur à Sancto, 60 Cariſſimi, inquit, ſi in linguas verterentur noſtra omnia membra, nullo modo valerent Dei laudare magnalia, vobis hodie cælitus oſtenſa. Hodie enim, ut ſcitis, talis hora fuit, in qua nullus veſtrûm unum ſaltem pro veritate valebat verbum proferre: nunc autem nullus eſt, qui vel etiam contra vos, ut inſpicitis, audeat mutire. Ecquis vero eſt hæc operatus, niſi Chriſtus? Si igitur Dominus hodie cognovit famulos ad tuendum; dignum eſt, ut famuli noſcant Dominum ad venerandum. Nam ſi inimici Dei & noſtri hodiernam noſcerent ſolennitatem; quod egerunt, nullatenus eſſent conati. Nos vero & Dei ſcire ſolennitatem venerando, & ejus audire præ-
Matt. 5, 44. cepta obſequendo oportet. Ait enim; Diligite inimicos veſtros: benefacite his, qui odere vos. Per ipſum ergo vos oro, ut nunc arma depo-
B natis, mecumque ad B. Ambroſii ſacrum corpus veniatis, & ibi Deo grates debitas pariter reddamus, noſtroſque æmulos diem hodiernum ducere lætiferum ſinamus, nec non pro ipſis Deum ſuppliciter exoremus. Nam à quibus hæc aguntur, alta celſitudo acquiritur; quia de filiis hominum Dei filii, teſtante Chriſto, efficiuntur
licet graviter ſaucio. Hæc illa multitudo dum audiſſet, alii videlicet ſapientiores, B. Arialdum totum cruentum & ſeminecem ſpectantes, pacem vitamque inimicorum poſcere audientes, mirantes obſtupeſcebant; alii vero ferventiores ſpiritu, his verbis nullo modo acquieſcere volebant. Verumtamen, licet diverſi vellent diverſa; cuncta tamen illico ſunt completa Martyris verba.

ANNOTATA D. P.

a Modoëtia *antiquis*, *tunc* Modica *etiam dicebatur*, *nunc* Monza, *in Boream* 10 p. m. *diſtans ab urbe*.

b Leucum *videtur eſſe* Lecco, *ad cornu Orientale lacus Comenſis*, 36 p. m. *Mediolano*.

c *Notat Puricellus*, *in ſuo Ms. defuiſſe paginas*
C *duas; quæ dum aliunde reſtaurentur, jubet ſuppleri hiatum ex Vita per Landulfum Juniorem ſcripta, quod facio*.

d *Paſcha anni* 1066, *litt. Dominicali* A, *celebratum fuit* 16 *Aprilis*, *atque adeo feſtum Pentecoſtes* 4 *Junii*.

e *Etiam hodie ſic compoſita cernitur Cathedralis eccleſia*, *ut Chorus ſeu Presbyterium*, *reliquæ eccleſiæ pavimento altius ad octo vel decem pedes*, *pluribus conſcendatur gradibus*, *per quos venitur ad cancellos*, *ipſi Choro prætenſos*.

f Quæ nunc dicitur S. Sepulcri, *inquit Landulfus Junior*, *adeoque poſt annum* 1100: *quando reſtaurata ſtructura & dedicata iterum fuit. Vide Monumenta Ambroſiana pag.* 477 *& ſeqq. & quomodo primum nomen acceperit anno* 1036 *à* Benedicto, qui & Rozo, *primo ejus fundatore ſub titulo* S. Trinitatis, *juxta Inſtrumentum ibi productum*:

D

CAPUT VII.

S. Arialdi, ab hoſpite Presbytero proditi, cædes crudelis.

61 SEquenti denique nocte iterum cum Guidone congregata eſt pars perverſa, dicens: Non nos hæc adverſa omnimodo dejiciant: popularis enim turba cito mutatur, & in diverſas partes facile inclinat. Certi quidem ſumus, quod in urbe Arialdum extinguere nullo modo valemus. Tale igitur aliud conſilium noſtra ſagacitas reperiat, quod ipſe nullatenus evadere queat. Conſtituantur equidem per diverſa urbis loca ex nobis viri prudentes, pecunias à nobis ſibi collatas habentes copioſe, quas per populum clam in noctibus tribuant: in diebus vero, omnibus omiſſis negotiis, aſſidue conveniamus; & hoc tamdiu agamus, quouſque nimis multiplicati ipſum violenter ab urbe pellere valeamus. Quod cum fuerit factum; poſitis undique inſidiis capiatur, captuſque illico necetur. Quæ cuncta ſi non impleverimus; pacem numquam habebimus. Quid multa? Per dies quindecim duodecim duo populorum conventicula ſunt in urbe vehementia aſſidue habita; unum ſcilicet Fidelium ad eccleſiam Rozzoni, alterum vero in Curia Pontificali. Creſcebat autem nimis pars veſana, pro pecunia ſibi in noctibus data: qua nequiter creſcente, Fideles paulatim tædentes cœpere deficere. Quod perverſa plebs cernens, cœpit elata in B. Arialdum cum nimiis clamoribus irruendi facere impetum, quatenus eum ibi necaret, ejuſque locum funditus deſolaret. Erat enim Chriſti famulus inter adverſa tam fortis & conſtans, ut nullus è Fratribus in die tribulationis inde auderet aufugere, nec quidquam aſportare; ſed cum fremitum impiorum ſupervenientem audirent, ſe ante altare proſternebant, ibique mortem expectabant.

Iterùm conſpirantes adverſarii

62 In uno horum dierum, cum jam clauſis oſtiis Fratres ante altare jacebant mortem præſtolantes; unus eorum rem quam maxime diligebat, latenter aperto oſtio inde aſportavit, eamque in domo cujuſdam civilis amici commendavit; protinuſque rediit. Quod Vir Dei ut audivit; Fratrem ad ſe accitum ſic allocutus eſt: F Arnulfe, inquit, nonne eccleſia hæc in ejus honorem & nomen dedicata eſt, cui aſſidue dicimus, Sub tuum præſidium confugimus, Dei Genitrix? Et nonne legiſti; Maledictus homo, qui ſpem ſuam ponit in homine? Et cur contra hæc nunc agere præſumpſiſti? Qui pavens obmutuit. Ut autem tam idem quam ceteri amodo non præſumerent talia; hæc culpa acribus verberibus eſt protinus emendata. In his namque diebus ibidem tam gravis confuſio vehemenſque perturbatio erat, ut in hora conſtituta plerique Fideles cibum capere deſperarent, mortem adfuturam illico expectantes. Sed licet impii frementes inſanirent; nullo modo facere audebant quod minabantur; quoniam toties dolor in eorum capita vertebatur, quoties contra Chriſti famulum ſurgere nitebantur.

nec tamen Sanctus patitur aliquid clam ſubduci.

E. multos pecuniâ corrumpunt:

63 Quapropter iniquum & publicum dant præceptum; ut, donec Arialdus in urbe maneret, quicumque Clericorum publice Myſterium celebraret, vel tintinnabula ſonaret, aut laicus quiſquâ, qui hæc in ſua agere eccleſia permitteret, non ſolum privaretur ſubſtantiâ, ſed etiam vitâ. Hæc vero

Publicatò contra ipſum interdicto

A vero non ſolum alibi, verum etiam in eccleſia ubi idem manebat, præ nimio timore jubente Milite, cujus ipſa juris fuerat, ſervari cœpere. Quod ipſe ſuper omnia, quæ ei hactenus acciderant, gravius exiſtimans, ait: Abſit, ut mei ultra ſint participes & fratres, qui nefandas hæreticorum obſervant pro mortis timore inſtitutiones. Qua de re, etiam ipſis Fratribus ignorantibus, aſſumpto tantum comite uno nomine Syro, nocte clam urbe exiit, & ad S. Victorem ad *a* Ulmum biduo cum ipſo perlatuit. Denique hinc Herlembaldus cum multis Fidelibus militibus utroſque ſuſcepit, & Papiam *b* cum eis perrexit. Et parte quidem militum remiſſa, parte vero ſecum retenta, per Padum navigio cœperunt deſcendere, *c* quatenus Romam pergerent, & uſque ad aliud tempus tantæ iræ cederent. In quo ſcilicet navigio ſub quodam capti ſunt *d* oppido; & ex medio ſodalium ineffabiliter mœrentium B. Arialdus violenter ſolus eſt raptus, & in arcem deductus. Ubi dum ſolitam in oratione & ſermone teneret conſtantiam; miratus miles, qui ipſum ceperat, ait: Pontifex quippe Mediolanenſis magnum quidem mihi ſe daturum promiſit præmium, ſi te caperem, eique te darem. Namque mihi ab eo eſt intimatum, te eſſe hæreticum: quod, ut cerno, omnino eſt falſum. Denique eum cum omni domo ſua venerabiliter habere cœpit, & comitibus mœſtis, Papiam jam reverſis, reddere feſtinavit.

fugere coactus Arialdus,

a

b

c intercipitur.

d

B *Dimiſſus ab eo qui ceperat,*

64 Poſt hæc, ſcientes loca undique obſeſſa, ad quoddam Caſtrum *e* fidelis Herlembaldi ſunt reverſi. Tunc quidam Fratres Canturienſes ei mandarunt, dicentes: Nobis quidem hic pro nimia perſecutione vivere non licet: nos vero ad te venire jube, ſi placet. Quibus & ipſe: Quicumque, inquit, mecum pro Chriſto mori eſt paratus, venire ad me feſtinet: qui autem nondum eſt, aliorſum fugiens declinet. Hæc, me præſente, dicta ſunt. Poſt hæc Herlembaldo, ceteriſque qui ſecum aderant, ſic locutus eſt: Ex hac, inquit, terra exire nequimus; quia mortiferis inſidiis omnes aditus obſeſſos ſcimus. Et hic manere non poſſumus; quoniam populus veſanus hic me perſequi jam minatur; & valde paveo, ne inſontes hujus loci incolæ ſub hac occaſione devaſtentur. Quapropter neceſſe eſt, ut aliud reperiamus conſilium: ſcilicet, ut quæramus quempiam fidelem virum, qui me per dies aliquot in ſuam occultet domum; quatenus interim aut populi furor deferveat, & in hac terra me vivere liceat; vel cuſtodiæ in inſidiis ubique poſitæ me deſiſtant quærere pro nimia ſecuritate, & ſic me hinc forte licebit exire. Qui reſponderunt dicentes: Quæ autem dicis, cunctis placent; ſi inveniretur, qui hoc fideliter faceret. Et ille: Eſt, inquit, loco huic quidam Preſbyter vicinus, nuper ex Hieroſolyma regreſſus, qui hactenus mihi credere ſatis eſt viſus: per quem, ſi placet, mittatur, & ſuper hac re diligenter inquiratur. Omnibus itaque volentibus, per nefandum Presbyterum tunc miſſum eſt.

e

accerſit Presbyterum,

C

apud quem latere occultus poſſit,

65 Poſt hæc eccleſiam ingreſſus ipſe eſt: in qua, quoniam Vigilia *f* S. Joannis Baptiſtæ erat, à mane uſque ad horam quaſi nonam in oratione permanſit indeficiens. Et ecce deteſtandus Presbyter veniens, ſecrete diligenterque inquiritur, ſi locum haberet aptum, ad ipſum per tres ſaltem menſes occultandum. Qui cum promitteret, ſe juxta eccleſiam locum ſic habere ſecretum, ut in eo quempiam per multos annos tenere valeret celatum; media tandem nocte, liba-

f

ejuſque fidei ſe committit,

tis oſculis, cum gemitibus & lacrymis multis, uſque ad portam cum ambobus proceſſimus. Nam ipſum multum deprecati ſumus, ut unum (quemcumque ex nobis vellet) in ſuum obſequium ſumens, duceret. Quibus & ipſe: Nequaquam, inquit; quoniam, ſi unà duo ſunt, loquuntur & loquentes audiuntur. Quis fari poteſt, quanta bona tunc Herlembaldus Presbytero promiſit, ſi ipſe Chriſti famulum tractaret bene: & quanta mala, ſi male? Mœrentes igitur, utroſque abire permiſimus: mane vero ad urbem devenimus.

D A. ANDR. DISCIP.

66 Presbyter ergo nequam, mox ut in ſuo conclavi illum concluſerat; diabolico tactus ſpiritu, malo Guidoni nuntiare feſtinavit, dicens: Quid vis mihi dare? & ego tibi tradam Arialdum ſine turba, ſine Herlembaldo, imo abſque viro aliquo. Cui ille, lætus nimis effectus, magnum præmium illico cum ſecuritate promiſit; ſi ipſe, quod promittebat, impleret. Tunc ſibi quamplures dari petiit milites: quos ſumptos inter duas macerias, ab habitatione receſſas, nocte conſtituit, dicens: Unus, inquit, ex vobis tantummodo in media jaceat via, ſcuto coopertus: hunc enim, cum venero, percutiam calceamento. Tunc vos omnes velociter ſurgite: & tam me, quam ipſum capite: ne forte quidem ſuper alium ſurgatis incaute, vobis hoc fore ſignum ſcitote. Et poſt hæc in his verbis ad virum Dei ingreſſus eſt: Domine, inquit, Arialde, neceſſe eſt, ut hinc velociter diſcedamus, & ad Caſtrum, de quo te ſuſcepi, revertamur; quoniam te hic eſſe, omnibus notum eſt: nam ſi hic moram fecerimus, cras procul dubio capiemur. Cui Vir Dei: Tibi, inquit, via eſt nota, præcede ergo; & ego ſequar te. Traditore igitur præcedente, ad milites venere utrique. Et ex calceamento facto condicto ſigno, omnes pariter in Dei virum irruunt, eumque capiunt; captumque ſtricte vinciunt, & vinctum jumento ſuperimponunt, ac tacite conciteque contra Lacum majorem *g* feſtinant pergere.

ſed ii ex condicto,

tradit eum Archiepiſcopi militibus,

E

& hi vincti ducunt ad Lacum majorem.

g

67 Hoc autem ante horam diei tertiam, in quo Vigilia S. Petri celebratur, per totum Mediolanum eſt divulgatum: unde factum eſt, ut ubique eſſet luctus & lamentum piorum, atque econtra veſana exultatio reproborum. Quod ego audiens, tumultuoſam & confuſam protinus reliqui urbem, eumque proſecutus ſum. Die igitur eodem nocteque ſequenti feſtine properans, die altero ad præfatum jam ſole oriente perveni Lacum: ſupra cujus dum incederem littus; & Stationæ, *h* ubi parentela mali Guidonis habitabat, eſlem propinquus; obvium habui virum, nomine Martinum, qui ſe dicebat fore Presbyterum. Hic me interrogavit, unde eſſem, quove pergerem. Cui, ut veritatem ſecurus ab eo inquirerem, ex parte mentitus ſum, dicens: Ex illa plebe ſum: & compares mei huc me direxere, ut manifeſte valeant ſcire, utrum verum ſit, quod apud nos de Arialdo, Clericorum inimico, noviter inſonuit; ſcilicet, quod extinctus ſit, & ſi eis ſuper hoc pleniter lætandum ſit. At ille; Revertere, inquit, mecum; &, cum ad eccleſiam quam paululum poſt te reliquiſti, redieris, optime de hoc inſtructus eris.

Auctor ea re compertа 28 Junii

F

h illuc properat, & ex ſceleris complice Presbytero

68 Et tunc mihi ſecum revertenti ait; Ex terna namque die *i* vox lætifera noſtro inſonuit loco, dicens; Arialdus, Clericorum adverſarius, vinctus habetur in nave, & in ripa Laci. Ad quem illico cum multis aliis decurri: & arrepto palo optime acuto, manuque erecta, in pectore ejus illum infigere volui; ſed non ſum permiſſus. Miſſi ſunt quidem quinque protinus viri à

i

A Domina Neptek Archiepiſcopi, de quorum ferocitate ipſa non dubitabat : qui eum à militibus
A. ANDR. DISCIP. dividerent, & in locum, quo ipſa eis juſſerat, ducerent. Quod ſine mora completum eſt : & in tantam illico eſt ductus ſolitudinem, ut vix ibi ſit aliquando acceſſus hominum, *l* & tantummodo navigantium, ſed ſilveſtrium ſolummodo habitatio beſtiarum. Quid te verbis longius protraham ? Ibi cadaver ejus ſine auribus, ſine naribus, ſine oculis, ſine dextera manu, ſine membro genitali eſſe fecere. Si abſque omnibus his membris aliquando quemquam vidiſti vivere, hunc eſſe mortuum noli credere : nam ſero nullo modo quieſcere quiveram, donec ii, qui in eum hæc patrarant, ſic me ſecurum fecere ; quatenus ultra non ſit, unde mea jam mens dubitare poſſit. Tu vero ad tuos revertere, hæc eis intimans : eoſque redde ſecuros lætoſque. Et poſt hæc ab alterutro diviſi ſumus ; &, donec eccleſiam eſt ingreſſus, me redire finxi : poſtea vero, nolens verbis confidere perfidi, regreſſus ſum ad iter quod reliqueram. Cum autem in jam præfatum ingrederer vicum, juxta viam reperi eccleſiam, in honorem S. Petri dedicatam, ad quam tunc Clericorum Laicorumque multitudo cum proceſſione oxibat. Ibi quidem ſeorſum duas inveni mulieres, de his quæ acciderant conferentes & plorantes. Quibus appropinquans, inquiſivi, quid haberent, & cur flerent. Quarum una ait : vere tu ex illo es ordine, qui, cum deberet ſuis bonis dictis factiſque omnes levare in cælum, econtra malis exemplis cunctos præcipitat in internum. In hoc enim loco, machinante tuo ordine perverſo, in his diebus tantum eſt perpetratum ſcelus, quatenus pro hoc omnipotens Deus [omnes] in abyſſum demergat, anxie expectemus : & tu dicis ; Cur flemus ? Videns igitur mulierum fidem ; ipſis, quod diſcipulus eſſem illius, de quo flebant, intimavi : eaſque, ſi vera eſſent quæ à prædicto audieram viro, inquiſivi. Quæ ſtatim, factæ apud me nimis gratæ, omnia teſtantur eſſe vera, præter hoc, quod de ejus morte adhuc erant incertæ. Viam itaque mihi contra præfatam tendentem ſolitudinem oſtendunt, multumque depoſcunt, ut revertens eas facerem ſciolas, unde eis adhuc inerat dubietas. Verum ingentium præpeditus obſtaculis ſaxorum, illuc accedere eundo per terram nequivi ; quique per navem illuc me transferre auderet, reperire non potui ; ideoque, præter quæ dicta ſunt, pleniter de illo tunc ſcire non valui.

k Archiepiſcopi, de quorum ferocitate ipſa non dubitabat : qui eum à militibus dividerent, & in locum, quo ipſa eis juſſerat, ducerent.

l *intelligit fœde mutilatum obiiſſe :*

fruſtra conatur adire locum cædis:

B *idem audiens ex pijs 2 mulieribus,*

C

deinde diſcit

70 Porro, ſecundum quod poſtea diligenter ſcrutatus ſum, qualiter quibuſque ex hac vita verbis migraverit, diligentibus Deum fore gratum credo, ſi id breviter intimavero. A loco igitur, quo captus eſt, Pſalmodiam decantavit. Ad Stationam enim à militibus, ut prædictum eſt, diviſus, & quinque ferocibus ſervulis eſt traditus. Qui cum ipſum ducerent ad mortem, allocuti ſunt dicentes : Arialde, cur non recordaris, ut neges, quæ hucuſque dixiſti ; & profitearis Dominum noſtrum eſſe verum Pontificem ? Nam ſi hoc faceres ; forte adhuc vivere poſſes. At ille ; Abſit, inquit, ut coronam, quam verum dicendo in mea acquiſivi vita, in fine mentiendo amittam. Nam me vtrum nunc ducatis ad mortem, ignoro : quod ſi facitis ; ſcitote, veſtro Domino meam mortem valde nocituram, non ſolum in futura vita, ſed etiam in præſenti. Et illi : Videſne, inquiunt, illum magnum montem ? Si ipſe profecto eſſet aureus &

quod ductus in ſolitudinem,

D tuus, totumque dares ; ultra nullo modo viveres. Ille autem hæc audiens ſe erexit, & Hymnum ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli alta voce decantare cœpit : quo finito, ad ſolitudinem ad'quam tendebant, pervenere. Quem tollentes de nave, ſupra quoddam ſaxum vinctum poſuere ad ſedendum. Seorſum denique paululum remoti hæc dicere cœperunt ad invicem : Quid faciemus ? Si tantum occiderimus virum, noſtræ animæ nullum ultra poterunt adipiſci remedium ; & hoc ſi non fecerimus, nihilominus moriemur. In his enim dum hæſitarent, aſpexere naviculam concite venientem, duoſque homines deferentem. Et ajunt ad invicem : Hos expectemus : hi forſitan boni nuntii bajuli ſunt.

à dubitantibus an eã occiderent,

71 Prædicta vero mali Guidonis Neptis, quæ exhinc Jezabel, & Herodias *l* eſt nuncupata, poſtquam quinque ad Dei famulum necandum direxerat ſervulos ; duos Clericos, quos in ejus mortem præcipue inhiare cognoverat, ad ſe vocatos ſic allocuta eſt : Aſſumptis gladiis veſtrum perſequimini velociter inimicum ; ne forte ceteros ſeducat, & ulterius vivat. Hi vero erant, qui cum nave tunc veniebant. Qui cum ad ceteros veniſſent : egreſſi de nave dicunt : Ubi eſt Arialdus ? qui reſponderunt dicentes ; Mortuus eſt. At illi : Nobis, inquiunt, juſſum eſt videre illum, ſive vivum ſive mortuum. Et aſpicientes, viderunt illum eminus vinctum, ſedentem ſuper ſaxum. In quem ſic anxie irruunt, quomodo leonum catuli ſuper prædam famelici. Evaginatis igitur gladiis, ipſius unus unam, alter vero auriculam arripit alteram, dicentes : Dic furciter, ſi Dominus noſter verus eſt Archiepiſcopus *m*. Qui reſpondit : Nec fuit unquam ; quia opus Archiepiſcopi in ipſo nec eſt nunc, nec fuit unquam. Tunc immites ejus utraſque amputant aures. At ille, oculis in cælum elevatis, ait : Gratias tibi ago, Chriſte, qui me hodie inter tuos Martyres dignatus es connumerare. Interrogatur denique iterum, ſi Guido verus eſſet Archiepiſcopus. Qui ſolitam conſtantiam animi tenens, ait : Non eſt. Quapropter naſus ipſius protinus cum labio ſuperno eſt abſciſſus : deinde ambo oculi ſunt effoſſi. Poſtea vero dexteram detruncant manum, dicentes ; Hæc eſt, quæ faciebat Epiſtolas, Romam directas. Dehinc radicitus membrum amputant genitale, dicentes ; Prædicator caſtitatis hactenus fuiſti, exhinc & tu caſtus eris. Poſtea vero de ſub *n* gutture linguam extrahunt, dicentes ; Modo ſileat, quæ Clericorum familias conturbavit & diſperſit. Et ſic illa ſancta anima carne eſt ſoluta : corpus vero ibi quoquomodo terræ traditum eſt.

l *& à ſubmiſſis 2 malis Clericis*

E *adhuc vivere reperti,*

m *cum nollet Guidonem Archiepiſcopum verũ fateri,*

varie mutilatus exſpirarit.

F

n

ANNOTATA D. P.

a *Eo loco decollatum fuiſſe* S. Victorem, *dixit Henſchenius* 8 *Maji ad illius Acta ; eſtque ſuburbanus locus : in eoque eccleſia etiamnum ſupereſt.*

b *Abeſt Mediolano* Papia 15 p. m. *ſita ad fluvium Ticinum, unde vetus urbi nomen : is autem poſt pauca paſſuum millia infra urbem illabitur Pado.*

c *In Æmiliam ſcilicet, ut per ſtatum Pontificium tutum iter tenerent.*

d *Landulfus*, ſub quodam Placentino oppido, *primum autem Papiâ venientibus poſt* 16 p. m. *occurrit* Parpaneſſus, *nec procul inde longius à ripa* Caſtrum S. Joannis, *quo forte deductus Sanctus eſt.*

e Legnanum *appellat Landulfus, ad Olanam fluvium,* 14 p. m. *Mediolano ; Canturio autem* 20 *& à Lacu Majori ſolum* 12.

f *Sci-*

A f *Scilicet* 23 *Junii*.

g Major *dicitur* Lacus, *olim* Verbanus, *quem Ticinus efficit evolutus ex Alpibus, initio ſumpto circa S. Aurigii oppidum; ubi ſtagnare incipiens ſeque diffundere, per milliaria fere* 50 *deducitur uſque Sextum, & rurſus intra ripas coërcetur, ipſum autem Sextum Mediolano diſtat* p. m. 26.

h *Exolevit* Stationæ *nomen, ſolis tunc forte eruditis notum: ſic enim* 31 *Januarii in Vita, SS. Iulius & Julianus dicuntur veniſſe* in diœceſim Novarienſem ad inſulam Verbani lacus, qui ſubjacet Stationæ, quo nomine Angeram obſervavimus appellatam, *alii* Angleriam *vocant; & ſic vocat etiam Landulfus, eſtque oppidum in Orientali lacus ripa* 6 p. m. *ſupra Sextum.*

i *Hoc eſt* Nudiuſtertius: *nec enim placet corrigere legendo, ex Puricelli mente*, Heſterna.

k *Landulfus Senior apud Puricellum pag.* 11, Olivam *nuncupat, & fatetur, eam* omnium nequiſſimarum artium maximeque incantationum ſcientiâ fultam *fuiſſe; addens, quod Arialdus*, ejus vultui in arce Arona, *ex adverſo Angleriæ poſita*, repræſentatus, eâdem illico imperante & patrui ſui dolorem reminiſcente, in inſula quadam juxta Lacum Majorem quam ſecretiſſime ductus eſt.

B l *Carolus à Baſilica Petri, in ſua Novaria pag.* 154, *deſcribit* inſulam S. Victoris, in medio fere lacu, in quo olim erat eccleſia S. Victoris, parochialis Iſellarum, propius ripæ adjacentium, *quæ habitatoribus fere vacavit ſemper, eamdemque inſulam in Actis SS. Julii & Juliani num.* 7 *putat indicari, potius quam alteram Iſellarum* multis piſcatoribus incolis *habitatam; atque à S. Julio reprobatam, ne ibi mori & condi vellet, ubi* lupus & vulpes accipient ſuem gallumque in prædam; quia, quod in eadem inſula debuerat evenire in futurum, in præſenti cognoverat, *quod de ſcelere in* S. Arialdum *patrando, neſcio quo modo, interpretatur prælaudatus Carolus.*

m *Idem Carolus*: Interrogatus (*Arialdus*) ſi Guidonem teneret Archiepiſcopum, quem Eccleſia Romana Pallio & Cardinalibus firmaverat; reſpondens dixit: Donec linguam in ore portavero, & anima incolumis fuerit, ac mens mea ſerena, non tenebo ipſum pro Archiepiſcopo, nec habebo

n *Idem*, Linguam ejus de ſub mentone trahentes, in inſula eum ſemi mortuum reliquerunt.

C

CAPUT VIII.

Corporis, per decem menſes incorrupti, deportatio Mediolanum.

Cadaver, ob lucè deſuper noctu viſam, varie tranſlatum,

72 COeperunt denique illic poſt hæc luminaria præclara per noctes piſcatoribus apparere: quod ut impia Jezabel audivit, protinus in aliam inſulam *a* eum nocte transferri juſſit. Sed cum eadem lux ibidem ſimiliter crebro appareret, in locum tertium *b* eumdem aſportari fecit. Videns igitur, quod non poſſet ſanctum occultare corpus, nec ſub terra neque ſuper terram, quia illud ubique lux eximia comitabatur; irata valde fecit ſaxa ingentia circa ipſum innecti, & in profundum Laci dimergi. Verumtamen ibi, ubi eſt projectum, tanta eſt aquæ altitudo (ſicut didici à viris illius loci) ut vix fune centum cubitorum quiſquam poſſit fundum attingere: nam idem Lacus pro ſui magnitudine Major nuncupatur, & plus quinquaginta milliaribus in longum extenditur. In quo tam

a
b

cum ſaxis immergitur lacui:

innumerabiles procul dubio immaneſque ſunt piſces, ut per tres menſes facile devorarent quot in eadem parochia ſunt pecudes. Verum quia omnia hæc occulte fuerant peracta; de illo hæſitatio & altercatio ubique erat non parva. Alii dicebant, quod eſſet mortuus: alii, quod in vinculis clam detineretur. In cujus amorem tunc ſic omnis populus eſt accenſus, ut cuncti ſe ſub jurejurando conſtringerent, quatenus illum aut eſſent vivum ſive mortuum habituri, aut pro ipſo ad mortem uſque certaturi. Sed Deus Omnipotens, cujus cauſam ipſe patefecerat, nec illum paſſus eſt à piſce contaminari, nec in lacu profundo occulte morari. D

A. ANDR. DISCIP.

73 Tranſactis namque menſibus decem, quidam vir fidelis, nomine Algiſius, per urbem cœpit anxie diſcurrere, dicens: Nuper in die inventionis *c* ſanctæ Crucis, mei causâ negotii juxta littus tranſibam Laci majoris. Et ecce aquila eadem ſupervolitabat littora, cetera expellens volucria. Quod ut viderunt paſtores, qui ibi paſcebant ſuas pecudes, illuc feſtine cœpere currere; cum quibus cucurri & ego. Et ecce Beatiſſimus Arialdus, ex aqua projectus, ibi integer, præter octo membra, quæ ei erant cum ferro amputata, jacebat, mirifice candidus. Quem ego videns, optime illico agnovi; hiſque qui aderant lacrymabiliter omnibus dixi: Videte, inquam, ut hic ſalvus ſit; quia iſte eſt B. Arialdus, quem mœſtus univerſus quærit Populus. Dum enim ibi aliquantulum moraremur, ſubito de arce *d* Arona miſſi ſunt ſervi, qui inde nos ejecerunt; & in quamdam, quæ ibi erat, foveam leniter humavere. Hoc ego qui hæc ſcripſi, dum audiſſem; ſumpto comite, illuc perrexi concite. Repertoſque paſtores, utrumnam vera eſſent quæ audieram, diligenter cauteque inquiſivi. Qui, cuncta eſſe procul dubio vera, reſpondentes aſſeruerunt. Et ego: Si vera ſunt, inquam, ubi ergo eſt ille? At illi: Ecce, inquiunt, locus, ubi nobis videntibus ſero eſt poſitus: mane vero revertentes, locum quidem invenimus; de eo autem nihil. Hoc tantum putamus, quod nocte ſurſum delatus ſit in arcem.

idem poſt decè menſes repertum integrum, c

E

d

& in arce ablatum,

74 His auditis velociter reverſus, Herlembaldo, viro prudenti, quæcumque audieram, per ordinem cuncta narravi. Qui feſtine omnibus convocatis civibus, jam in appetitu Martyris, quem patefactum audierant, vehementer inhiantibus; ex illis viros elegit, atque ad ſanctum requirendum corpus direxit. Qui poſt biduum reverſi, profeſſi ſunt, hoſtes veritatis dixiſſe: Mori potius parati ſumus, quam quod quæritis reddere corpus. Hoc autem ideo dicebant, quia idem diſſipare tentarant. Nam nocte, qua ad ſe illud detulerant, cernentes ejus integritatem & decorem, dixere ad invicem: Si enim hic fuerit quæſitus, & ab omni populo tam decorus inſpectus; ſemper quidem ipſe erit in laude, nos vero in opprobrio. Quapropter cutem cum capillis de ejus radamus capite; pellem vero corporis albeſcentem ferreis dilaceremus ungulis; pedes abſcindamus utroſque, & in furno denique nimis candente illum aduramus; quatenus, ſi ad eum videndum miſſum fuerit, horridus & ignotus potius reſpuatur quam quæratur.

varieque deformati,

F

75 Verum, licet hæc diabolica machinamenta in eo cuncta compleſſent, in deteriorem quam putarant ignominiam ceciderunt: quia non miſſum eſt ad videndum, ſed petendum. Nam auditis nuntiis, tintinnabulis tubiſque conciſius ſonantibus, omnis civitas in unum convenit.

repetitur; fideles magno numero conveniunt;

A A. ANDR. DISCIP. Tunc dixit Herlembaldus : Quoniam inimici Dei & noſtri gratis ſanctum nolunt reddere corpus ; decet, ut ab eis per nos violenter auferatur. Sed quia res, quam proſequimur, Dei creditur & dicitur eſſe ; volo, ut illuc juſte & cum ipſius incedamus honore. Non enim cum raptu & pauperum detrimento innocentium pergamus ; ſed nobiſcum feramus, unde vivere debeamus. Diſcurrant itaque nuntii circum quaque velociter, qui omnes ad bella aptos cum armis, ruſticoſque huc venire hortentur cum plauſtris, quatenus illi nobiſcum pugnent, iſti vero noſtra arma & victus deportent. Congregata igitur poſt paululum tanta ſunt carra, ut per ſeptem fere milliaria vix poſſet per publicam & communem viam turba pedeſtris vel equeſtris incedere. Confluebat autem undique quaſi arena maris multitudo innumerabilis, arma ferens & victus ſupra dorſum famulorum ſive jumentorum. Et ſic incedentes, ſecundo tandem die ad veſperum reperimus pratum, quarto fere *e* milliario à loco quo incedebamus diſtans, bene humectum amplumque. Ibique, quia ad hoc aptum erat, caſtra metati ſumus.

& optimo cum ordine illuc profecti,

e

B 76 Hinc Herlembaldus, vir prudens, iterum delegavit, *f* blandeque ſanctum corpus quæſivit. Perterriti itaque hoſtes à ſonitu pavendo frementis multitudinis ſuper ſe venientis, prohibere quod petebatur ultra non auſi ſunt. Et ecce die altero illuceſcente, vox lætifera per caſtra inſonuit, dicens : In littore quidem Ticini directum eſt in navem corpus B. Arialdi. His auditis, certatim omnes arripuerunt curſum : ille namque habebatur tunc beatior, qui ad currendum erat promptior. *g* Eo igitur levato in feretrum, cum tanta gloria & laude reverti cœpimus, ut eas nullo modo exprimere poſſem ; etiamſi vocem linguamque ferream haberem. Nam de Caſtellis, quibus ſe concluſerant pro civium timore, exibant ſenum, juvenum atque mulierum infinitæ multitudines, Cruces cereoſque atque ſitulas aquâ plenas (ut potarent æſtuantes) deferentes : & unuſquiſque, prout valebat, voce excelſa immenſas Deo gratias reddebat. Tintinnabula quippe perſonabant undique : arbores quoque quamplurimi ſcandebant, ut ipſum ſaltem videre poſſent.

f corpus à terrefactis recipiunt;

g piaq. cum pompa

77 At ubi Mediolano propinquavimus, totam pæne urbem obviam habuimus : matronas, nobiles & ignobiles, cereos innumerabiles deferentes ; infantes & ſenes, omneſque Deo laudem dantes : etiam ipſos, quos in vita ſua habuit æmulos, ſcilicet Clericos, invenimus paratos, non Officium cantantes Mortuorum, ſed (ut decebat) Martyrum. Et ſic in ſancto die *h* Aſcenſionis Domini poſuimus illum in medio eccleſiæ S. Ambroſii. Tunc nobilis Herlembaldus in loco eminenti progreſſus, hæc omnibus audientibus eſt locutus : Videtis, inquit, Dilectiſſimi, quantum valet fides, quam inter nos per decem annos docuit B. Arialdus. Certe, ut videtis, ipſa eum ſervavit defunctum incolumem in profundo Laci, inter innumerabiles immaneſque piſces, per decem menſes. Hæc autem coram vobis ipſum per decem hos dies æſtivos conſervet, videlicet uſque ad ſanctum diem Pentecoſten ; quatenus de longinquo & proximo ſexus diverſæ ætatis uterque huc venire, & noſtram fidem, noſtrorumque impietatem æmulorum evidenter poſſit contemplari. Clamabant tunc, nobis audientibus, ad illum dæmonia, dicentia ; Quid contra nos latras ? Non potes tantum latrare, ut te non faciamus interimere ; ſicut tuum fecimus ſocium : & ut pingues & iniqui Epiſcopi, Abbates, & Presbyteri non ſint noſtri.

C *deferunt in S. Ambroſii;*

h quod uſque in Pentecoſten ſervari ſuadenti Herlembaldo

paria minantur dæmones:

D 78 In his quidem diebus ibidem undique veniebat maxima multitudo, plurima munera offerens corpori ſancto, quibus ad eum intuendum fas erat per dies : per noctes vero Clericorum Monachorumque veniebat maxima multitudo, eaſque pervigiles ducebat pſallendo. In una autem harum noctium, timens valde, ne forte ad opprobrium Chriſti ſervorumque ipſius, ibi per æſtivum tempus diu permanens fœteret ; aſſumpto lumine, paucis admodum vigilantibus, ad ipſum acceſſi ; & reperto foramine, quod ejus germanus ipſi ſub aſcella fecerat, ut ſciret, qualiter illius haberentur interiora, interius proſpexi ; & ecce ejus exta ut nix erant candida ; jecur vero æreum habebat colorem. Quæ cum intromiſſis duobus digitis tetigiſſem & contricaſſem, eoſque retractos naribus appoſuiſſem ; teſtor Veritatem, quæ Deus eſt, tantam talemque odoris fragrantiam ex ipſis digitis emanare ſenſi, qualem quamtumve numquam me alibi ſenſiſſe reminiſcor. Et ſicut mea conſcientia tunc teſtabatur, & nunc teſtatur ; ſi ipſi digiti gladii bis acuti acumen habuiſſent nares abſque vulnere nullo modo evaderent : quia odoris ſuavitas tam erat delectabilis, ut nares valentiores eſſent ad odoriferos digitos intra ſe attrahendum, quam brachii virtus ad retrahendum : nam quamplures dies, ut diu delectarer tanto odore, eos ab omni cuſtodivi liquore.

Auctor noctu explorans cadaver,

integrum & mire ſuaveolens invenit.

E 79 Congregata igitur eſt iterum, in die ſancto Pentecoſtes, tanta virorum ac mulierum diverſæ ætatis multitudo de proximo & longinquo, ut numquam ſe tantam vidiſſe etiam ſenes dicerent : & ſic cum magna gloria laudeque ineffabili, ad monaſterium delatus eſt S. Celſi. Ibi in locum mirabiliter aptum, traditus eſt ſepulturæ : ſiquidem ex una parte habet eccleſiam, in qua S. Celſi venerabile nunc adoratur corpus ; ex altera vero eccleſiam *i*, ubi quondam (ut fertur) diu ſanctus perlatuit Nazarius. Exhinc quippe ibi à multis Fidelibus adoratur & colitur ; ab infidelibus autem, nec Chriſtus univerſorum Dominus, nec Arialdus ipſius famulus.

i

80 Decem igitur annos beatus Levita & Martyr Arialdus duxit, pro Chriſti Lege viriliter certando : decem membra eidem poſt hæc per manus obtulit iniquorum ; octo, cum occideretur ; decem vero menſes in profundo Laci incolumis jacuit : decem autem milliaria illum nobis proximiorem Lacus projecit, quam acceperit. Per dies etiam decem æſtivos ipſum in eccleſia S. Ambroſii, videntibus cunctis, Chriſtus conſervavit : eique poſt hæc decimo *k* anno Herlembaldum fidelem ſocium aſſociavit (ut veraciter credo) in regno cælorum, peremptum ſcilicet per eorumdem manus iniquorum. In quo decimo anno hæc ſcripta ſunt, ad laudem Chriſti ejuſque famuli Arialdi. Paſſus ergo eſt beatus Levita & Martyr Chriſti Arialdus, quinto *l* Kalendas Julii, anno ab Incarnatione Domini milleſimo ſexageſimo ſexto, præſidente Sedi Apoſtolicæ Secundo Papa Alexandro, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto cum Patre & Spiritu ſancto, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Notat denarii numeri in eo myſterium

F

k

& paſſum eſſe anno 1066.

ANNOTATA D. P.

a *Alteram fortaſſis Iſellarum prædictarum, quas æque ac illam S. Victoris, Comitis Borromæi in jus deinde*

A *deinde ceſſiſſe, tradit prædictus Carolus à Baſilica Petri.*

b *Idem Senior Landulfus:* Quin & altera die jubente eadem Oliva, ne à ſuis vel mortuus inveniretur, & ab Herlembaldo duriſſime ipſa obſideretur, in arce Trevali (*vulgo* di Val travaglia, *inquit Puricellus*) in apotheca S. Ambroſii, cautiſſime humaverunt detunctum. Tranſactis vero diebus aliquantis, ejus cadaveris fœtor caſtellum omne, ita ut omnes nauſearent fugientes, occupavit. *Quod ultimum, ſi conſictum non eſt; non cadaveri debuit imputari, ſed alteri & altiori cauſæ in deteſtationem facinoris: nam cadaver ipſum, etiam poſt decem menſes, ſuaveolentiſſimum inventum eſt, ut mox dicetur.*

c *Die 3 Maji, anno* 1067. *Sunt autem qui dicant, eatenus diſſimulaſſe* Herlembaldum, *quia Guidoni Mediolani præſenti favebat omnis populus: eo autem deinde digreſſo, incubuiſſe in ultionem ſumendam. Sed calumnia hæc eſt; ſatis enim habuit recuperaſſe* Arialdi *corpus; eoque motus populus fuit miraculis.*

d Arcem Trevali *nominari à Landulfo, jam vidimus.*

B e *Media circiter via inter Aronam, & fauces lacus, in fluminis modum ſe denuo coarctantis.*

f *Landulfus Junior*, ad Olivam *legatos directos, ait.*

g *Addit idem*, Tandem cunctis expectantibus ſacrum corpus per Ticinum ad littus dejectum eſt: *tacet autem de navi: ſed fieri poteſt ut ad uſque lacus fauces navigio devectum corpus, ejectum in ripam ſit ab iis, quibus commiſſum erat; non audentibus illis expectare quemquam, cui ipſum traderent.*

h *Cum anno illo* 1067 *Paſcha celebratum ſit* 8 *Aprilis, Aſcenſio fuit* 17 *Maji, & Pentecoſte, de quo mox,* 27 *ejuſdem.*

i Parvam *hanc vocat Landulfus, dictamque ait,* eccleſiam S. Nazarii in campo.

k *Annos incompletos ſumi, &* Herlembaldum *caſum eſſe anno* 1075, *infrà docebo.*

l Quarto *legendum cenſet Puricellus: agnoſcit tamen etiam in altera Vita & alibi legi* Quinto; *quod retinendum ſuprà docui. Idem ait, eſſe qui teneant,* 29 *Junii mortuum Sanctum; ſed merito prævalet auctoritas utriuſque Vitæ.*

C CAPUT IX.

Appendix litterarum Auctoris ad Syrum, priorem ſcriptorem; & hujus ad illum, cum quibuſdam miraculis.

81 SYro, venerando & fideli Sacerdoti, Andreas. Legente me olim ea, quæ cum ſocio Herimbarto *a* de venerabili Arialdo ſcripſiſti; reperi vos multa præteriſſe, quæ dici oporteret. Unde factum eſt, ut, jubente beatæ memoriæ Rodulpho *b* Patre, cujus anima jam cum Chriſto gaudet, multa tam de his quæ omiſiſtis, quam quæ dixiſtis, exprimere conatus ſim: quæ ad te mittens, obſecro per caritatem, ut diligenter inſpicias; &, ſi vera ſunt, teſtimonium feras. Nam ſicut ipſum habui, ut hæc facerem, præceptorem; ſic te habere volo, ut vera ſint, aſſertorem; quatenus ſi jure, pro inculto ſermone ejus putredinis & vermis qui compoſuit, contemnitur; pro reverentia duorum ſanctorum Sacerdotum, unius præcipientis, alterius aſſerentis ſuſcipiatur. Tu enim tanto tempore ejus

a Auctor quæ ſcripſit, mittit Syro approbanda:

b

eſſe frater familiaris *c* meruiſti; ut pæne quidquid de eo dixerim, proprio intuitu inſpiceres: imo, quia Sacerdos es; mentiri non vales: ideoque digne juſteque te elegi fore teſtem hujus rei. D *A. ANDR. DISCIP.* *c*

82 Presbyter Syrus, Andreæ Chriſti famulo. Miror, Cariſſime, quod de illis requiras rebus unum teſtem, quam teſtari poſſunt non ſolum multa millia Fidelium, ſed etiam infidelium. Et ſi nullus ſupereſſet alius, qui harum rerum exiſtere poſſet teſtis idoneus; quis tam vecors inveniretur, qui diceret, te ſcripſiſſe falſa? Si ſciret, te ideo reliquiſſe ſeculum, ut non ſolum à verbis vacares mendacibus, ſed etiam ab otioſis: præſertim cum non civilia monaſteria & diſſoluta petiſti, ſed famoſum & celebre Vallisumbroſæ cœnobium, itinere dierum quinque à naturali ſolo ſemotum. Porro de obitu ejus clam peracto quis te certior exiſtit, qui pro hoc mortis periculo ter te dediſti? Etenim ſemel utcumque incaptus evaſiſti: alia vero vice, quia dicebatur, quod in Travallia *d* arce inexpugnabili occulte detineretur; ejus deſiderio accenſus, longo itinere confecto, multis montibus tranſactis, te ante ejuſdem portas obtuliſti. In quam, quia inſpicere es auſus; quis eſſes cognitus, ideoque captus, atque in altiſſimam ejuſdem turrem deductus; per foramen cum funibus in ipſis es depoſitus profundum, quod magis videbatur eſſe ſepulcrum quam habitaculum. Nam lectuli fulcrum erat cœnum, capitale ſaxum. Nec enim ibi erat, unde digeſtio occultaretur, nec deſuper tectum à quo pluvia pelleretur. Ibi quippe præ nimio horrore vultus tuus & ſtomachus ſic elanguit & emercuit, ut cibum per funes tibi dimiſſum guſtare minime poſſes: ideoque nocte media te ſubtraxere, & ſic ſemivivum dimiſere. Altera autem vice Lacum tranſfretaſti; iterum cognitus & captus; donec te pretio non emiſti, evadere nullo modo potuiſti. Quæ cum ita ſint, quis tam crudelis erit & durus, ut tuis ſermonibus exiſtat incredulus? *hic miratur, cur teſtem ſe petat,* *teſtis ipſe certiſſimus* *d* *cum periculo vitæ:*

83 Verumtamen, licet multum læter ſuper cuncta quæ dixiſti, quia ſunt vera & ædificationi utilia; tamen valde doleo, quia omiſiſti præcipua, tibique notiſſima; & cur hoc feceris, ſic admiror, ut velim ex his aliquantula coram te prodere, & quare dimiſeris addiſcere. Antè quippe quam introiſſet Mediolanum ad prædicandum, publice ad Variſienſem plebem Clericorum multitudinem convocavit; eiſque, ſub quibus eſſent erroribus, indicavit; &, ut ab eis recederent, benigne admonuit. Qui ejus verba ſprevere, dicentes: Nobis ideo hæc loqueris, quia ineruditos cognoſcis: ceterum, ſi Doctor haberi vis credibilis; vade, & in urbe hæc loqui noli timere. Quod ſi agere auſus fueris; quæ dicis, credenda comprobabis. Et tunc urbem ingreſſus, & populum, ſicut tu dixiſti, eſt allocutus. In ipſo etiam exordio ſuæ prædicationis, tamdiu, cùm aliquantis Fidelibus, per venerabilia loca, Sanctorum flagitans ſuffragia, nudis inceſſit pedibus, donec ſic intumeſcerent, ut ſuper eos nullo modo conſiſtere poſſet. *item cur plura omiſerit;* *atque imprimis de actis cum Clero ſuburbano,*

84 Duo denique ſapientiſſimi Clerici, auditâ ejus famâ, de longinquis regionibus ad eum venere; ut cognoſcerent, quomodo ipſe ſcientiâ polleret. Quorum unus ei ſe in altercatione obtulit, & à mane uſque ad horam fere nonam, altero penitus ſilente, utcumque reſtitit; & tunc ſic eſt devictus, ut nec quid inſolubile objicere, nec poſſet objecta exſolvere. Alium vero, quia nimis eruditum reperit, die eodem devincere *duobus Clericis peregrinis,*

A
A. ANDR. DISCIP.

non potuit ; ſed in altero proſtravit. Quos, licet devictos ; quia valde doctos invenit, multum dilexit ; eiſque omnem benigne humanitatem impendit, & ſic tandem abire permiſit. Accidit etiam, ut ſemel tranſiret per plateam quamdam, juxta domum Pontificalem ſitam : aliquantos autem viros, quos ibi reperit, admonere cœpit. Erant enim tunc Guido & Ordinarii, multique alii Clerici, in eadem domo pariter congregati. Quod cum audiſſent ; ſapientiorem omnibus elegere, eumque ad ipſum direxere, quatenus ei reſiſteret ; &, quæ dicebat, fore vana diceret. Nam in paucis ſic protinus verbis concluſus eſt, ut retro turpiter rediret velociter. Quem cum ſui interrogaſſent, quid egiſſet ; ait : Scitote, aut ipſum non eſſe hominem, aut alterum fore qui ab ejus loquitur ore. Hæc omnia, quamvis non interfuiſti, *e* Bonovicino narrante pleniter didiciſti.

eoque quem Archiepiſcopus miſerat diſputandi causâ.

e

85 Illum præterea famoſiſſimum zelum, quo hæreticum quemdam ab altari repulit, cur non dixiſti ? Timuiſti forſitân, ne in eo aliqui ſcandalizarentur ? Scito Cariſſime, quia dicta factaque Arialdi, imo & Chriſti, incredulis & perverſis plena ſcandalis, piis vero fomenta ſunt ardoris & lucis. Ea igitur iſtis pandamus ; de illis vero Salvatorem dicere audiamus ; Sinite, inquit, eos ; quia cæci ſunt, & duces cæcorum. Tranſeunte ergo per majorem eccleſiam cum Fratribus Arialdo Chriſti famulo ; audivit, quod in eadem hora quidam adulter & ſimoniacus ad quoddam ipſius baſilicæ altare acceſſerat, ut ſe ſimularet ibi canere Miſſam : Eamus, inquit, illuc. Ad quem cum perveniſſet, ait : Cum enim tu ſis talis, quali eccleſiæ valvæ patere minime deberent ; cur ſanctum altare præſumis pollutus contingere ; & illa Myſteria agere, quæ ſolummodo innocuis & caſtis ſunt commiſſa, te fingere ? Aufer te hinc quantocius, putride. Qui cum inde ſe non amoveret ; vir Dei manum ad Planetam miſit, eamque ab ejus tergo extraxit, & ipſum ab altari expulit : erant enim tunc in circuitu ejuſdem eccleſiæ, causâ negotiandi, tam civiles viri quam ſuburbani pariter congregati. Qui exiit, & per forum querimoniam fecit. Commoto itaque populo, dimiſſiſque negotiis, ac fuſtibus elevatis, per oſtia irruunt ; ut ipſum quærant, & perimant. Ipſe vero ſciens quæ ventura erant, non fugerat ; ſed gradum aſcenderat, ibique Populum expectabat. Videntes ergo eum in gradu ſtantem, ſacraque manu innuentem, omnes deponebant fuſtes, & ſe ad audiendum parabant, ſuper ipſos innitentes. Facto denique ſilentio magno, prædicationem ſic mellifluam compoſuit, ut corda, quæ fuerant commota & conturbata per falſi verba Sacerdotis, operante & inſtigante adverſario ; ſedarentur & dulcorarentur per verba veri Chriſti famuli, operante & flante Spiritu ſancto : & ora, quæ intrando veſane proclamaverant, Moriatur, moriatur ; exeundo dicebant orando, Faciat te Chriſtus per multa tempora vivere, qui huic loco te pro noſtra ſalute eſt dignatus dirigere.

Item de zelo contra ſacrilege auſum ad altare accedere,

B
Matt. 15, 14

unde eum abſtraxit,

concitatique ideo populum,

C

efficaci ſermone placavit.

86 Quis etiam Laicorum, ſuam in conjugio habens conſanguineam, audebat eccleſiam ingredi, in qua morabatur Arialdus, famulus Chriſti ? nam tales ex ea perſonas pro hoc pepulit : ut non ſolum feciſſe, ſed etiam æſtimaſſe, obſtupendum ſit. Monachos autem, conſortium Simoniacorum Abbatum falſorumque Fratrum fugientes, benigne ſuſcipiebat : ſed numquid eorum aliquis in ejus præſentia erat auſus vacare ? quatenus aut non legeret, vel non oraret, aut aliquid non ageret : nam ſi interdum in ejus vacarent abſentia ; ſic pavide, illum ſentientes venire, ad prædicta recurrebant opera ; quemadmodum ſolent in ſcholis pueri vacantes ad lectionem recurrere, magiſtrum ſentientes venire. Quis etiam, dum prædicaret, in eodem loco mutire audebat ? nam qualiſcumque perſona eſſet, illico audiebat ; Sive tu tacebis, ſive ego : quia ſcriptum eſt : Nolite mittere margaritas veſtras ante porcos. Sed licet tam ſeverus eſſet contra delinquentes ; quis mitior erat in ſuſcipiendo pœnitentes ? Cum enim viri, qui dicebantur Presbyteri, in adulterio deprehenderentur, & à facie Populi perſequentis locus eis tutus minime pateret alibi ; ad ipſum confugiebant. Quos ſi pure conteſtos cerneret ; protinus eos in omnibus omnino locis, excepto Altaris Officio, ſuos faciebat participes ; nec deinceps apparebat quiſquam, qui dicere contra eos præſumeret quidquam. Die vero Paraſceve, in cubiculo clauſo, nudus confitebatur coram ceteris Fratribus, quidquid à cunabulis deliquerat ; & pro culpa unaquaque ſe faciebat verberari acerrime. Nemo enim id facere cogebatur invitus ; ſed permittebatur, ſi quiſquam hoc agere vellet ſpontaneus. Hæc quia tibi ſunt nota, & ædificationi utilia ; cur omiſiſti, obſecro, ne fileas, ſed mihi ſuper hoc nimis admiranti prodas.

D

Matt. 7, 6.

& manſuetudine erga pœnitentes:

deque ejus hebdomadaria Confeſſione.

E

87 Andreas Syro. Æſtimas, Venerande Syre ; æſtimas, me dixiſſe, quidquid me contigerit de B. Arialdo ſciſſe ? Audi adhuc, qualia tria prætermiſi ; ut ex his intelligas, me multa alia evidenter de eo cognoviſſe, & ſcienter omiſiſſe. Perrexerat enim aliquando invitatus ad eccleſiam Cumanæ Civitatis, ut pacificaret diſſidentes Clericos ipſius urbis : erat quippe tunc tempus Quadrageſimale. Cumque ad unum altare convenirſemus, ut Officium veſpertinale perſolveremus ; unum quid (non recordor modo, utrum fuiſſet de Antiphonis vel Reſponſoriis) ſic elapſum eſt ab omnium memoria, ut penitus inveniri nequiverit. Salubri igitur conſilio reperto, ſignum ſalutare ſibi in fronte impreſſit, juxta altare ſe proſtravit, rem perditam à Domino petiit : quam ſic protinus invenit, acſi in loco, quo poſuit occultum, id quod petebatur, haberetur deſcriptum.

Reſpondet Andreas multo etiâ plura omiſiſſe ſe :

puta de ſuppleto memoriæ lapſu in Veſperis

88 Aliud vero ſignum factum eſt, dum illum, ex aqua Laci projectum, ad urbem duceremus. Erat enim in quodam vico quidam ruſticus, per multa tempora morbo paralyſi diſſolutus ; qui cum audiſſet, quod Chriſti Martyr per viam duceretur ; fidem habens firmam, in eamdem fecit ſe viam ferri, ibique dimitti. Tranſeunte itaque turba, quæ feretrum præcedebat, Martyrem infirmus expectabat. Ad quem cum perveniſſent, qui ipſum portabant ; ab infirmo eodem obnixe rogati, perſtiterunt, eumque coram ipſo depoſuere. Et (neſcio, utrum ex ſolo viſu an tactu ſanitati ſic eſt protinus redditus, ut, qui vix aliorum manibus deferri valebat, ſtatim ſuis firmiter incederet plantis. Nam ego tunc aderam inter ſubſequentem turbam : ſed cum audiſſem hoc, fortiter firmavi greſſum, ut veniens ante feretrum virum inſpicerem firmiter incedentem, Deumque laudantem.

F

paralytico curato,

89 Tertium vero quod narro miraculum, non quidem egomet vidi, ſed, quadam perſona valde fideli narrante, didici. Erant aliquanti viri, ad portam Ticinenſem ſimul congregati : cœperunt itaq ; confabulationem habere, tam de Arialdo Chriſti famulo, quam de his qui ejus venerandum adorabant

De prudentia, quâ ſuſcipiebat refugientes ad ſe ;

blaſphemo punito.

A rabant ſepulcrum. Tum unus, ſuperbo malignoque ſpiritu afflatus, tale execrandum protulit verbum: Majus, inquit, deſiderium eſt mihi ſuper ipſum mingere, quam illum adorare. Quem tam ſævus internorum viſcerum illico dolor apprehendit, ut neque quieſcere, neque mingere ei licuerit; donec, nimio dolore cogente, pariterque cohortatione virorum conſiliante, munus ad B. Arialdi ſepulcrum obtulerit, ibique adoraverit: & ſic priſtinam ſoſpitatem adeptus eſt humiliatus, quam juſte amiſerat ſuperbus. Si autem bona omnia, quæ de eo noverim, ſcribere vellem, prius dies & charta deficeret, quam ſermo. Verum quia tanta de eo ſcripta ſunt, in quibus ſatis poteſt dignoſci, quis vel unde fuerit, quidve docuerit, vel quid pro Chriſto perpeſſus ſit; metam ponamus, Deumq; trinum & unum benedicamus; cui ſit honor & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA D. P.

a *Credibile eſt, hunc quoque fuiſſe Monachum Vallumbroſanum, nec non ipſummet* Syrum.

b *Ad Acta B. Andreæ*, 10 *Martii*, *dixi*, *Rodulphum obiiſſe an.* 1076 12 *Novembris*.

B c *Imo & unicus ſocius aſſumptus, ad fugam ab urbe ineundam paulo ante mortem.*

d *Jam dixi, arcem Aronenſem videri.*

e *Et hic & in Prologo, per idiotiſmum Italicum,* Bonviſino *ſcribitur.*

ANALECTA
DE S. HERLEMBALDO
Ex antiquis Chronologis apud Puricellum.

CAPUT I.

Pacem ægre conſtitutam turbat Guido, Gothofredo ſimoniaco pro ſe ſubſtituto; contra hunc Mediolanenſes educit Herlembaldus.

C *Alexander 2, rediens à Synodo Mantuana* anno 1067, *extincto ſchiſmate,*

1 *Deſinente hic Andrea, Landulfus Junior, unum adhuc addit;* De Arialdi, *inquiens,* morte doluit Papa Alexander: unde anno ſequenti, ſcilicet milleſimo ſexageſimo ſeptimo, cum idem Papa iret ad Synodum, quam Mantuæ celebravit, Mediolanum venit: multaque fecit ſtatuta de ſtatu Mediolanenſis Populi & Cleri, beatumque Arialdum ſanctorum Martyrum catalogo annotavit. *Quæ etiam verba ex autographo tranſcripta Joannes Mabilio digna cenſuit tomo* 1 *Analectorum ſuorum. De Synodo ejus anni, teſtis habetur Sigebertus Gemblacenſis, non totis quinquaginta annis poſt, cum ait,* Romæ duobus de Papatu contendentibus (*nam Cadolus Parmenſis Epiſcopus, ab Henrico Rege petentibus Romanis ſubmiſſus contra Alexandrum, anno* MLXI *inthronizatum* XXX *Septembris, non multis menſibus poſt, ſcilicet* XIV *Aprilis, conatus fruſtra fuerat Sedem occupare; ſeque, licet variis Synodis condemnatus, pergebat gerere pro Pontifice*) contendentibus *ergo* duobus, Mantuæ Synodus colligitur; &, mediante Annone Archiepiſcopo Colonienſi, Alexander ſe jurejurando de Simonia expurgans, in Sede Apoſtolica ſubrogatur, *id eſt confirmatur, ſeu declaratur jure ſubrogatus*: Cadolus vero, ut Simoniacus repudiatur. *Eumdem Synodi iſtius annum confirmat Franciſcus Maria Florentinius, inter Memorias Comitiſſæ Mathildis pag.* 88, *ex ipſius Alexandri Epiſtola ad Gervaſium Remenſem, affirmante, quod Cadolus* Romanam eccleſiam per quinquennium, nunc callida tergiverſatione, nunc hoſtili invaſione, oppreſſit: *ut corrigendus omnino ſit Ptolomæus Lucenſis, ducentis annis Sigeberto poſterior, & biennio ſerius rem actam referens; nec probandus Baronius, cum triennio citius factam ſtatuit. Interim tamen ex Ptolomæo diſcimus, quod* Concilium *prædictum* Alexander celebravit præſente Imperatore, *utique S. Annonis operâ jam reconciliato*, omneſque Epiſcopos ſchiſmaticos cum Cadolo ad gremium Eccleſiæ retulit, ipſoſque ſibi reconciliavit, totumque populum ſibi faventem; contraxitque moram in toto ſpatio illius anni, pro majori firmitate pacis & unitate.

D EX VARIIS D. P.

& reconciliatis Lombardiæ Epiſcopis;

2 *His ita ſe habentibus, nihil mirum fuerit, ſi Mantuâ rediens Alexander, Mediolani ſubſtiterit diebus pauculis; & abſque cæremonia ulla, ac ſolo forſitan vivæ vocis oraculo, approbavit venerationem, quæ* B. Arialdo *à fidelibus deferebatur, tamquam Martyri; idque ad inſtantiam* Herlembaldi, *aliorumque* Arialdo *devotorum: quamvis, etiam ante Concilium, vel ibi vel alibi in gratiam recepiſſet Archiepiſcopum Guidonem. Hic enim, quemadmodum in priori judicio coram Petro Damiani,* ut eſt profeſſionis, *Legatis deferendæ,* admonitus, *non ſolum acquievit Petro Cardinali ſiniſter aſſidere, Alexandro, tunc Anſelmo Lucenſi, dexteram obtinente; ſed* impiger obtulit ultro etiam, ut, ſi *Petrus* præciperet, in ſcabello, quod ejus ſuberat pedibus, ſine controverſia reſideret, *ſimilique promptitudine admiſit, ſignavit, juravitque implere quidquid idem Legatus tunc ordinavit, ſicut ipſe S. Petrus Damiani prolixe narrat: ita idem Guido nihilo nunc minori profitendæ vel ſimulandæ pœnitentiæ atque obedientiæ promptitudine, potuit videri meruiſſe à Pontifice, pacis cupientiſſimo, indulgentiam; ut ab excommunicationis vinculo abſolutus, Mantuano intereſſet Conventui, & ſuum ibi gradum teneret. Quod autem ad ſtatuta attinet, quæ Mediolani feciſſe Alexandrum, dicit Landulfus; ea non alia eſſe exiſtimo, quam quæ Legati fui, poſt Synodum ad res ordinandas miſſi compoſuerunt, quæque ſuperveniens poſtea Pontifex potuit confirmaſſe, nullo de* Arialdi *cauſa, deque cædis auctoribus inſtituto judicio; ne pax, noviter coalita, diſſolveretur.*

Mediolanã venit, & Arialdum declarat Martyrem

E *omiſſa de reis quæſtione:*

3 *Ea quomodo compoſita tunc quadamtenus fuerit, breviter apud Puricellum pag.* 248 *tradit Hiſtoriographus Arnulfus, his verbis:* Nulla interim erat requies prædonum in diripiendis ſubſtantiis Clericorum. *Ita malevolus ille interpretatur zelum* Herlembaldi *in perſequendis cædis reis pro ſuo Defenſoris munere, & in exigenda à Clericis, quam ſe obſervaturos juraverant S. Petro Damiani, vel continentia, vel ceſſatione à miniſteriis, quæ non niſi per impollutos tractanda ſunt.* Ad quod ſedandum litigium tunc temporis (*Alexandro adhuc in Lombardia præſente & ordinante*) *dicit Arnulfus,* Maynardum Epiſcopum Silvæ-candidæ & Minutium Cardinalem Epiſcopum (*ipſe* Joannem Cardinalem Presbyterum *ſubſcribendo ſe nominat*) Romanos Legatos veniſſe Mediolanum. Qui dum præcepto Apoſtolico Alexandri pacem Euangelizarent omnibus, conſulte ſatis provident de nece Arialdi fœdus componere: deinde inter Clerum judicantes & Populum, eleganti ſcripto conſtituunt, quid fieri debeat imposterum. *In hoc illi,* Quia per Confratrem noſtrum, *inquiunt,* D. Petrum Oſtienſem Epiſcopum, reverendæ ſanctitatis virum, quædam ſunt olim in hac urbe correcta;

F *per Legatos deinde pacẽ componit,*

condito ſalubri decreto,

A recta; non opus est, ea, vel præteritas lites, omnibus notas, replicare; sed quæ nunc sunt canonicâ disciplinâ à nobis statuta, ad futurorum memoriam litteris exarare. *De Guidone etiam, ut vere Archiepiscopo, adeoque ut reconciliato, loquuntur honorifice, dum art.* 15 *jubetur* Laicus quiscumque, Clericos *potestatis suæ, quos* sciverit feminam retinere vel in fornicationis crimen casu incidisse, indicare Archiepiscopo & Ecclesiæ Ordinariis, quibus cura ista commissa fuerit: si vero Archiepiscopus vel sui Ordinarii, postquam audierint, hoc neglexerint; ipse Laicus, nec officium facere, nec beneficium alicui ex illis permittat tenere; donec culpam deferat, & digne Domino per pœnitentiam satisfaciat. *Et rursum num.* 18, *jubetur* Antistes, qui nunc est, vel quicumque deinceps fuerit, semel aut bis per omnes plebes circumire. *Totum statutum legi apud Baronium potest, aut ex eo in libris Conciliorum; ubi illud invenietur, factum* anno ab Incarnatione D. N. Jesu Christi MLXVII, Pontificatus vero Domini Alexandri II Papæ VI, Indict. V, die 1 mensis Augusti.

EX VARIIS D. P. *ejusq; executione commissa Archiepiscopo reconciliato.*

B 4 Nec tamen his contentus Herlembaldus (*inquit apud Puricellum pag.* 257 *prædictus Arnulfus*) *utpote jam experientiâ doctus, quam parum vel nihil esset fidendum Guidonis pœnitentiæ, vel simulatæ vel inconstanti*; *sed* pergens Romam (*anno, si non fallor* MLXVIII) novum init cum Romanis consilium. Vetus quippe fuit Italici Regni conditio, perseverans usque in hodiernum (*id est annum* MLXXVII) ut defunctis Ecclesiarum Præsidibus, Imperator vel Rex provideat successores Italicos, à Clero & Populo decibiliter invitatus. Hoc Romani Canonicum esse negant; sed instantius Archidiaconus Hildeprandus: qui cum abolito veteri novum tentaret inducere Constitutum (*verius dixisset, abolito subreptitio, vetus reducere*) palam fatebatur haud secus sedari posse Mediolanense dissidium, quam Canonicum habendo Pastorem, ad quem eligendum necessarium fore dicebat Romanum consensum. His instructus assertionibus Herlembaldus, Mediolanum veniens, quæ audierat, festinanter exequitur. Prius ergo secreto paucos convenit ex amicis: à quibus cum exigeret sponsionem celandi credita, caute subintulit juramento causam futuri eligendi Pastoris, post decessum prætentis: deinde diu noctuque laborans, Laicos quosque & Clericos eidem juramento reddidit obnoxios. Interim tamen à persequendo Præsulem Guidonem non destitit, omnesque suæ consanguinitatis affines. *Ita ille in* Herlembaldum *invidiose atque calumniose, porro tamen describendus, ut substantia historiæ habeatur, discreti Lectoris judicio facile separanda à scoriâ sequioris erga Romanæ Ecclesiæ jurisdictionem affectus. Sic ergo progreditur.*

Herlembaldus Roma rediens,

C 5 Archiepiscopus autem, cum tot nequiret imminentes tolerare pressuras, æternam maturus, & diuturno languore membris omnibus dissolutus; arbitratus est fore conveniens, ut quod ille (*Herlembaldus*) faciendum prævideret, ipse quoque faciendum præveniret; scilicet ut dignitatem propriam alteri se vivente concederet. Per idem tempus fuerat quidam Ordinarius Ecclesiæ Subdiaconus, nomine Gothofredus, illius à secretis præ omnibus unicus: qui, ex quo Domini sui penetraverat mentem, in se transferendum omnimodis satagebat honorem. Secreta igitur facta conventione cum eo, Præsul, datis communis pacti ex alterutro Sacramentis, dignitatem deponit absens, Virgâ cum Annulo Cæsari per legatos directâ. Gothofredus autem, cum jam pridem labore multo Regis conciliasset affectum, recenti tamen pacto ab eodem Augusto gaudens adeptus est Præsulatum. Verumtamen juxta Scripturæ veritatem, Mixtus est dolori risus, & extrema gaudii occupavit luctus. Reprobatus enim à civibus, nullis in locis Episcopatûs vel ad hospitandum suscipitur, ipsis etiam factus invisus agricolis. Hunc Romani Domini cum Apostolico, jure statim condemnant Canonico, judicii sui litteras Mediolanensibus super illo mittentes. *Si ejusmodi litteræ supererent, certius definiremus annum quo acta hæc sint: interim videmur non multum aberraturi, si anno* LXX *currentis seculi acta dicamus: pergit porro apud Puricellum pag.* 259 *& seqq. Arnulphus.*

cum proposito abolendi investituram secularem,

Archiepiscopatû resignat Imperatori,

D 6 Qua elatus Herlembaldus fiducia, acrius insurgit, non solum in illum (*Gothofredum*) verum etiam in fautores omnes, universa ferro & flammis demoliens: contra quem etiam per vicos & castella multorum exegerat sacramenta. Unde fit, ut si quando de facultatibus Ecclesiæ aliquod præsumere nititur, ab omnibus penitus interdicatur; quemadmodum factum est in aliquibus, de quibus enarrare per singula longum est, imo superfluum est indicare. Interea Guido fatebatur se Gothofredi delusum insidiis, communis pacti transgressorem illum appellans. Qui cum amissum vellet reparare honorem, cum Herlembaldo pacis fœdera sociavit. O mens cæca mortalium! Veniens enim illo duce Mediolanum, non ad urbem ut voluit, sed ad S. Celsi monasterium ducitur, de privato factus privatior; ibique commendatus custodibus, multis diebus ibi vixit, gloriosius hac vice delusus, *qui multos deluserat.* Gothofredus autem pluribus jam coarctatus obstaculis, cum parte suorum aliqua, suo se collegit in oppido, quod vulgo Castellio dicebatur, inexpugnabile revera præsidium, mœnibus ac loci natura munitum.

in favorẽ Gothofredi.

Hic ne recipiatur, impedit Herlembaldus;

E 7 Ex eo sæpius erumpens (*Gothofredus*) cum supra modum prædis inhiaret ac cædibus; indignati Mediolanenses, proponunt arcem illam protinus expugnare. Nec mora, instructo exercitu, & iis quæ ad usum militiæ fuerant necessaria paratis, procedunt omnes; castra metati ad radicem montis (aberat enim ab urbe vigesimo paulo plus milliario) mox undique circulantes, incessanter oppugnant: ad hoc cunctos regionis illius instant congregare agricolas, diuturnam jurantes obsidionem. Constituunt ergo petrarias, & omnis generis bellici machinas; sciridas quoque, ballistas, milleque mortis parant insidias. Obsessis vero ad posse repugnantibus, multa quotidie cruoris fiebat effusio, adeo ut in ipsa Quadragesimæ venerabilis observantia, nulla fuerit cædis humanæ abstinentia. Hac itaque tempestate, cum rarus in urbe populus sua frueretur securitate, repentina calamitas improvisam invasit urbem. Horresco referens. Primo namque Quadragesimæ Sabbato (*fuit id anno* MLXXI *die* XIX *Martii, cum Pascha tunc fuerit celebrandum* XXIV *Aprilis*) magno civitas conflagravit incendio. Cumque vehemens tunc flaret turbo ventorum ..... O quæ & qualia domorum ædificia, quamque decora combusta sunt mœnia! ..... sed quod est omni damno deterius, plures Sanctorum crematæ sunt basilicæ, in urbe & extra. ..... *Distinctiora vide apud Puricellum in Monumentis Ambrosianis pag.* 461: *ego ad* Herlembaldum *festino.*

& Gothofredum obsidet anno 1071.

Interim conflagrat Mediolanũ 19 *Martii,*

8 Ubi autem rumor tam dirus castris insonuit,

A nuit, *inquit Arnulfus*, quam plures illico, relicta obſidione, eunt ad tenues ab igne reliquias, & miſeram viſitare familiam. Herlembaldus vero cum aliis retenta parte caſtrorum, perſeverat obnixius, quotidie belligerare non deſinens. Gothofredus autem, tribus jam obſeſſus menſibus, ut vidit tenuem caſtrorum exercitum, clam vocare ſuos & caute ſatis procurat amicos. Cumque Paſchales inſtarent feriæ, convenientes in unum, conſtructa acie protinus in caſtra conſurgunt, impetu & clamore non modico; nec minus obſeſſi, ruptis clauſtris, undique proſiliunt. Herlembaldus autem, tanto poſitus in diſcrimine, arreptis armis audet cum ſuis paucis juxta vires obſiſtere, ſigniter ipſe factus: & niſi ſua ſuorumque pugnaſſet audacia, dies illa ſibi fuiſſet extrema. Videntes autem multi paucorum conſtantiam, ultro recedunt, educentes ſecum ab oppido Gothofredum. Hos longe proſecuti ſunt Mediolanenſes, conglobati repente ſimiliter, & qui in caſtris fuerant, & qui in urbe remanſerant; nec à proſequendo diebus aliquot ceſſarunt & noctibus, donec in ſumma conſtitutos neceſſitate coëgerunt illos iterum Caſtellionem intrare. Poſt hæc redeuntes Mediolanenſes ad urbem, jurejurando definiunt, Gothofredum numquam recipiendum, imo alterum de Catalogo majoris Eccleſiæ communiter eligendum. Jam enim migraverat à ſeculo Archiepiſcopus ille Guido, *die* XXIII *Auguſti*, ſepultus in loco qui vocatur Burguli vulgo (*nunc Alexandria civitas ibi fundata creditur*) ubi poſt urbis incendium, *per ipſum elapſus vel abire permiſſus è cuſtodia S. Celſi*, in amaritudine animæ diem clauſit extremum.

& Gothofredus facta eruptione,

evadit periculum,

B *ſed declaratur numquam recipiendus.*

CAPUT II.

Canonicam electionem procurat Herlembaldus, Gothofredum intruſum & excommunicatum coërcet: à Gregorio Papa VII juvatur per litteras.

C *Herlembaldus ſatagens pro Canonica electione,*

9 AB illo die Herlembaldus omni inſtat conamine, modo cum Clero, modo cum Populo, de eligendo agens Epiſcopo, novâ à Romanis acceptâ licentiâ, ſpretâ vero Regum veteri providentiâ. Verumtamen major civitatis portio ex Clero ac ſapienti Populo, priſcæ conſuetudini ac Regio intendebat honori. Ipſe autem, neglectis omnibus & juramento communi, ſolum Romani illius Ildeprandi auſcultabat conſultum. Itaque dies appropinquabat, quam ad hoc agendum ipſe providerat, ſancta ſcilicet Theophaniæ ſolennitas. Studet ergo ſolicite præſentes vocare, abſentes [quoque] Clericos ac Laicos, Abbates & Monachos, amicam ſibi [non] omittens agreſtium turbam. Cumque dies inſtaret teſtus, factus eſt multorum in eccleſia hiemali conventus; illis tamen abſentibus, cum quibus iſtam ſe facturum electionem juraverat. Celebratis itaque Miſſarum ſolennibus, primo concionatus ad libitum, ac multa de eligendo Paſtore commemorans, adſtante quodam Bernardo Legato Romano, elegit Athonem, adhuc tantummodo Clericum, ac tenera ætate juvenculum, invito Clero & multis ex Populo, adeo ut ſtomachati redirent ab eccleſia.

Athonem promovet;

10 *Hic merito interfatur Puricellus pag.*265, *& quam amaro animo, ad invidiam* Herlembaldo

conciliandam, hæc ſcripſerit Arnulfus, jubet vel ex eo æſtimare; quod Athonem *appellat* tenera ætate juvenculum. *Fuerit is juvenis reſpectu Gothofredi, forſan valde grandævi; pro certo tamen tenet Puricellus, habuiſſe illum requiſitam à ſacris Canonibus ætatem, adeoque tricenario majorem fuiſſe cum eligeretur. Movetur autem ad hoc ſentiendum, attentâ præſentiâ Legati Apoſtolici, & Hildeprandi ingenio; qui poſtea factus Papa Gregorius VII, duabus ad Britanniæ Epiſcopos Epiſtolis recuſavit ordinare Dolenſi Archiepiſcopatui, ab illis ad ſe directum* juvenem quemdam, ſatis præclarum genere: Cui quidem petitioni, *inquit in una*, quoniam ſacri Canones contradicunt, aſſenſum præbere nequaquam potuimus: *in altera*; Cujus cauſam ſicut oportuit examinantes, honeſtos quidem mores, ſed nondum ſatis maturos aut inſtructos ad portandum Epiſcopale pondus, in eo probavimus. *Quod autem certius competentis in* Athone *ætatis poſſit optari indicium, quam quod idem Gregorius, electum anno* MLXXV *Theodaldum noluerit approbare, quia penes ſe habebat Athonem,* Quem, *inquit*, in eadem Eccleſia electum certo cognovimus; ſed cur reprobari debeat, nulla adhuc deprehendere potuimus ratione; *qualis omnino fuiſſet minor quam Canones patiantur ætas. Redeamus ad Arnulfum, qui libro ſuo 3 finem facit apud Puricellum pag.*27, *in hiſce verbis*:

D EX VARIIS D. P. *non tam juvenem, quin eſſet ad Epiſcopatum*

idoneus per ætatem.

E

11 Cumque cum ſuis Atho ad convivandum Epiſcopalem conſcenderet aulam (fuerant enim jam in menſis ampla parata convivia) inflammati cives invadunt repente domum, interiora, exteriora ſcrutantes. Ipſe autem Electus noviter, cum cameræ unius lateret in angulo, inventus capitur, diſcerpitur, ac miſere dilaniatur, demum per ſuras & brachia à ſummo ad ima pertrahitur. Qui cum ſtaret in eccleſia, metu mortis altari proſtratus, clamante Populo in pulpitum aſcendit; ibique, facto in omnium auribus ſacramento, abrenuntiavit Sedi Ambroſianæ in præſens & in perpetuum. Interea quique fautores ſui diverſas fugêre per latebras: ipſe quoque Romanus Legatus vix, diſcerptis veſtibus laceratus, evaſit. Ceterum Gothofredus & Atho remanſerunt privati pariter ambo, propriis tantum contenti laribus atque ſubſtantiis. *Poſt hæc librum* 4 *ſic orditur Arnulfus.* Igitur auditis his quæ Athoni contigerant, prætatus ille Archidiaconus Hildeprandus, ſua cum Cardinalis eſſet auctoritate, illico juramentum illud violentiæ, omnimodis judicavit habendum invalidum ..... Unde factum eſt, ut collecto Romæ cœtu Pontificum, inſtante ipſo, Athonem juſte prædicaret electum, proſtrato anathemate Gothofredo. Quæ omnia Hildeprandus ſuis litteris ſæpe jam dicto retulit Herlembaldo.....

Hic mota ſeditione cogitur

electioni renuntiare,

F *& Gothofredus excommunicatus à Papa,*

12 Interea ſuffraganei Sedis Ambroſianæ Pontifices, accepto à Rege mandato, apud urbem convenientes Novariam, Gothofredo manum conſecrationis imponunt, illum prout quiverant roborantes. Licet [autem] præceptio Regia multis dicatur impetrata muneribus; conſtat tamen Regem poſtea pœnituiſſe atque interventorem penitus odiſſe legatum ..... Dum hæc taliter geruntur, defungitur Apoſtolicus *Alexander II, anno* MLXXIII, *die* XX *Aprilis*; cui parvo dierum (IX) intervallo ſuccedit Hildeprandus, mutato nomine dictus Gregorius (VII) in quo revixit Athonis illico ſpiritus, adeo ut Romam pergens, illius ſeſe ſubderet contubernio. Ipſe autem cum in priori radicitus inhæreret propoſito, indicta Romæ generaliter Synodo,

juſſu Regis ordinatur,

A cum ſuis ſectatoribus Gothofredum excommunicavit. *Hic recitat Puricellus quas in eadem cauſa Gregorius ſcripſit Epiſtolas, Thuſciæ ac Liguriæ Dominæ Beatrici ejuſque filiæ Mathildi, ut à communione illorum abſtineant Epiſcoporum, à quibus Gothofredus fuit conſecratus; Guilielmo Papienſi Epiſcopo, Mediolanenſem cauſam commendans, contra Pſeudo-Archiepiſcopum ejuſque fautores; itemque omnibus S. Petri fidelibus in Longobardia commorantibus: quæ omnes epiſtolæ inveniuntur datæ* Indictione XI, VIII Kal. Junii, III Kal. Julii, *& ipſis* Kal. Julii, *id eſt anno* MLXXIII. *Sed iis hic prætermiſſis, propius ad rem noſtram faciunt, quas* Herlembaldo *ſcripſit eodem anno* Capuæ, V Kal. Octobris, indictione XII, *recens ſcilicet inchoatâ, in hæc verba.*

EX VARIIS D. P. *Ordinatores ejus excommunicat Papa Gregorius 7,*

& Herlẽbaldum animat ad conſtantiã,

13 Gregorius Epiſcopus, Servus ſervorum Dei, Herlembaldo, Mediolanenſi Militi, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Sciat prudentia tua, nos, Deo miſerante, ſanos & lætos non ſine magna Eccleſiæ Dei utilitate, apud Capuam commorari... Henricum Regem præterea ſcias dulcedinis & obedientiæ plena verba nobis miſiſſe... Quidam etiam ex majoribus fidelibus ſuis promittunt nobis ex parte ſui, eum de cauſa Mediolanenſis Eccleſiæ ſine dubio conſilio noſtro obedire... Tu igitur omnino confidens in Domino & in Matre tua Romana Eccleſia, viriliter age, confortatus in Domino & in potentia virtutis ejus: ſciens quia quanto nobis nunc inſurgit gravior perturbationis tempeſtas, tanto poſtmodum, Deo favente, jucundius arridebit ſerenitas. *Videſis apud Baronium, ad an.* 1073 *num.* 43 *Henrici pœnitentis ad Gregorium litteras, quibus ſe* criminoſum & infelicem *confitetur*, partim pueritiæ blandientis inſtinctione; partim poteſtativæ & imperioſæ potentiæ libertate; partim eorum, quorum ſeductilis nimium ſecutus ſit conſilia, ſeductoria deceptione, *peccaviſſe in cælum & coram Pontifice:* Et nunc, *inquit*, imprimis pro Eccleſia Mediolanenſi, quæ noſtra culpa eſt in errore, rogamus, ut veſtra Apoſtolica diſtrictione canonice corrigatur; & exinde ad ceteras Eccleſias corrigendas auctoritatis veſtræ ſententia progrediatur. *Rurſus autem Herlembaldo Gregorius, etiam Capuæ,* VII Idus Octobris, ita ſcribit, pluribus ejus quæſitis ſimul reſpondens. Piæ ſolicitudinis ſtudio, in defenſione fidei ſanctęque religionis reſtauratione, donec occupatus fueris, legationes tuas libenter audire teque adjuvare voluntas non deerit. Multiplici quidem veſtræ interrogationi, aliis quia intenti ſumus, paucis reſpondere diſponimus.

B

indicatâ Regis de erratis pœnitentiâ,

atque benigne reſpondens illius quæſitis,

C

14 De ſociis itaque illius excommunicati, qui acceptâ pecuniâ ad te redire volunt; & de filiis quorum patres, aut de patribus quorum filii ipſi Gothofredo excommunicato adhęrent; atque de iis, quorum correctionem abſque pecuniæ attributione fieri non vultis (erga quos tamen clementes vos exiſtere monemus, ſiqui veſtræ parti ſe applicare cupiunt) veſtræ prudentiæ, ut melius ſcitis & valetis, diſponendum committimus. Quicumque autem horum, erroris ſui pœnitentes, ad vos redire remedii gratiâ deſideraverint; benigne ſe ſuſcipi ac miſericorditer tractari noverint. Epiſcopos præterea, inimicum veſtrum fulcire conantes, non multum metuatis; cum Beatrix ac filia ejus Mathildis, cum quibuſdam maximis Regni Proceribus, laborent, noſtrum atque Regis animum firmiter unire; contra quem quidem nullum odium neque debemus neque volumus exercere; niſi (quod abſit) divinæ religioni contrarius voluerit exiſtere. Quem Regem omnino confidunt, voluntati noſtræ de ceteris negotiis eccleſiaſticis ſatisfacere, præſertimque de veſtro noſtræ diſpoſitioni aſſenſum præbere. Denique Gregorium Vercellenſem Epiſcopum quoquo honeſto pacto vales, ſtude tibi conciliare; quia noſtræ ex toto juſſioni ſe profitetur parere. De cetero itaque confortamini in Domino & in potentia virtutis ejus, precibus & eleemoſynis ac puritate cordis indulgentiam illius poſtulantes, quatenus votum noſtrum ac veſtrum ad perfectum perducere dignetur.

monet clementer agere cum reſipiſcentibus:

D

15 *Similiter* Capuæ III Idus Octobris, *ſcribens* Alberto Albenſi Epiſcopo, *ex Gothofredi quidem Ordinatoribus uni, ſed quem fideli relatione excuſatum intellexerat, ad reparandum Mediolanenſis Eccleſiæ honorem, habere zelum*; In nullo, *inquit*, magis debitorem S. Petrum & Nos religio tua poteſt ſibi facere; quam ſi contra Simonem Magum, qui eccleſiam B. Ambroſii venalitatis ſuæ miſerabiliter veneno infecit, ſcuto fidei & galea ſalutis armatus, nobiſcum prælieris; & ſi Herlembaldo, ſtrenuiſſimo Chriſti Militi, in his, quæ ad Dei cultum & ad religionem ſanctæ Eccleſiæ pertinent, manum auxilii præſtiteris. *Item* Guilielmo Papienſi Epiſcopo, *die & loco eodem*: Litteræ Fraternitatis tuæ nobis directæ ſimulque Herlembaldi Mediolanenſis verba evidenter oſtendunt, quod tu ſanctæ Apoſtolicæ Sedi, eam quam debes, velis obedientiam fideliter exhibere, & exhortationibus noſtris ſicut decet parêre. Sed nihil eſt quod Fraternitati tuæ promptius injungamus, nihil eſt quod te libentius facere velimus; quam ſi Eccleſiam tuam gregemque tibi commiſſum ab hæreſibus, quæ in ſancta Eccleſia peſtifere videntur pullulare, paſtorali vigilantia ſtudeas defendere... & Clericos à turpis vitæ converſatione ad caſtitatem revocare. Hoc etiam ſcias, te rem admodum Matri tuæ Romanæ Eccleſiæ commendabilem facere, ſi præfato Herlembaldo, in his, quæ noſtro conſilio, imo omnipotentis Dei timore operatur, manum adjutorii præſtiteris; & inimicis ſanctæ Eccleſiæ, bellum Dei ſecum præliaturis reſtiteris.

commendat ipſum Epiſcopo Albenſi

& Epiſ. Papienſi.

E

CAPUT III.

F

S. Herlembaldi cædes, Liprandi Presbyteri mutilatio, Tedaldi in Epiſcopatum intruſio.

16 *Talibus Apoſtolicæ Sedis judiciis probata* S. Herlembaldi *integritas, non recuſat, quo minus Acta ſua (quando amicus nullus ea ſcripſit) vel inimici calamo ſcripta, maligne licet explicata, proponantur; facile ab æquo lectore in meliorem accipienda partem. Arnulfum ergo audiamus, poſt verba de electo ad Pontificatum Hildebrando, ſuperius prolata num.* 101, *res anni* MLXXIII *ſic proſequentem apud Puricellum pag.* 299: Dum Gothofredus Brebiæ ſolius immoraretur præſidio; Atho, propria neglecta domo ac patria, Romæ degebat, ſolius Papæ mancipatus obſequiis: cui Herlembaldus apud Mediolanum totis favebat viribus, diu noctuque laborans, datis etiam ac promiſſis muneribus. Inſuper omne collegium Gothofredi flammis ac ferro perſequebatur, interdum nihil intentatum juxta poſſe relinquens; præſertim cum nec Regiæ, nec ſuorum parium aliorumque multorum cederet voluntati, Romanâ

Anno 1073 *ſchiſmaticis generoſe reſiſtens Sanctus,*

A manâ tantum fretus atque contentus fiduciâ; ad hoc etiam prorumpens, ut Ambrosianæ Consecrationis (*sic ille schismaticam ordinationem vocat*) Episcopos blasphemaret, asserens, Apostolice excommunicatos, quorum omne reprobat officium. Unde fuit, quod sancto Pentecostes die (*cadebat ille in* XIX *Maji*) prohibuit in urbe Baptisma.

anno 1074 *prohibet usu Chrismatis ab eorum uno missi.*

17 Postea vero, *id est anno* MLXXIV, *quando Pascha celebrandum erat die* XX *Aprilis*, Chrisma sacrum (quod unus illorum, Dominicæ Cœnæ mysterio Metropolitanæ direxit Ecclesiæ, sicut mos est deficiente Pontifice) profusum humi coram omni populo calcibus conculcavit; suum producens in medium, à quo confectum vel unde, incognitum (*utique à Catholico aliquo, puta Papiensi Guilielmo, de quo suprà num.* 101) ac sic postpositâ, Sabbati illius authentici apparatibus traditâ prærogativâ, sextâ in Albis feriâ suum fecit celebrari Baptisma, ... unde contigit, ut Paschale gaudium suum nesciret lavacrum, ac multo pòst tempore plures Catechumeni Baptismi carerent gratia. *Quam recte in his omnibus & ex Theologorum sententia processerit* Herlembaldus, *probare contendit Puricellus cap.* 48. *Crescebat interim Clericorum contumacia tanto magis, quanto Rex Henricus diutius differebat Apostolicæ Sedi in negotio Mediolanensi satisfacere, sicut promiserat: ob quam rem Gregorius denique se coactum vidit acriori remedio uti. Itaque* habita Romæ, *sicut Arnulfus scribit,*

B *Post Synodum, qua fuerunt investituræ damnatæ anno* 1075, Synodo, *per Quadragesimam anni* MLXXV, in qua palam interdixit Regi jus deinde habere aliquod in dandis Episcopatibus, omnesque laicas ab investituris submovit personas, insuper facto anathemate cunctos Regis damnavit Consiliarios, idipsum Regi comminatus, nisi in proximo huic cedat Constituto.

18 *Sed nihil Synodi reverentia Mediolanenses Schismaticos movit, quo minus de suscipiendo* Gothofredo, *vel quemcumque alium Rex jussisset, consilia agitarent. Quod profecto eis impune non fuit. Nam* transactis quatuor à memorato superiori incendio annis, propinquante sanctissimo Paschæ festo, secundâ videlicet hebdomadis authenticæ feriâ (III Kalendas Aprilis) miseranda iterum civitas divinam persensit iracundiam, experta quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis. Celebratis namque Missarum solenniis, vergente

C jam sole, in urbis apparuit medio densæ fumus caliginis, flante ventorum violentia nimia per aërem volitans. Siquidem plures velut fulmina faces, ab illo maximo & inextinguibili erumpentes igneo globo, totam subito micuerunt per urbem; ut quod civitatis residuum jam dictum illud evaserat incendium, totum fere flammis adureretur præsentibus. ..... Quid enim dici valet ulterius? quam quod ignis hic instar fuit alterius, hoc tamen crudelior, quod multo plures ac majores combussit ecclesias, ... quarum parietinæ annis apparebunt ut reor plus mille....

novâ urbis suæ incendio turbati Ecclesiæ rebelles,

19 *His inter Monumenta Ambrosiana pag.* 462 *ex Arnulfo relatis, nunc ubi de Herlembaldo agit Puricellus, pag.* 300 *prosequitur cœptam narrationem his verbis.* Inter tot angustias tantasque, cum tota foret in urbe luctus omnis ordinis & ætatis utriusque sexus; solius Herlembaldi intrepidus perseverabat & inflexibilis animus. Siquidem instantibus Albis Paschatis Baptismi (*Pascha autem tunc recurrebat* V *Aprilis*) satagebat, sicut præterito fecerat anno, ignoto Chrismate inchoare mysterium. Cumque Cardinales ecclesiæ, quorum intererat sacrare Fontes, nollent

& quia iterum repudiabatur schismaticum Chrisma,

contra solitum agere: adstat illico Luitprandus quidam, Presbyter nuncupatus, à progenitoribus vernula, qui jussu ac virtute illius Ordinariorum usurpavit officium, venientes inconsulte baptizans.

D EX VARIIS D. P.

20 Et hæc quidem violentia, recenti juncta incensæ civitatis memoriæ, quamplurimos offendit graviter cives, præcipue Milites ..... Unde factum est (*pag.* 325) ut simul diebus aliquot extra urbem exeuntes, suam sibi jurarent, magna plebis cum parte, justitiam & S. Ambrosii honorem, ac dono Regis accepturos sese Pastorem. Cumque ingrederentur communiter urbem; Herlembaldus, ut semper contortis impatiens, adstantibus sibi concionabatur more suo. Ut vero cohibere furorem ultra non valuit; facto cum suis impetu & clamore, festinanter arripit arma, vexillum, quod S. Petri dicebat, dextrâ gerens; & contra cives, dum parte surgunt ab omni, armatus prorupit in medium: quem in momento ac prima fronte belli tanta adversariorum oppressit incursio, ut nihil memorabile posset ab illo fieri. Ubi vero circumventus est undique, illico crebris configitur ictibus; dictoque citius moriens corruit, comitatu ejus

E exiguo circumquaque dispersо. Cujus cadaver exanime, prostratum humi, discerptis exuitur indumentis, nudatumque fustibus undique tunditur ac petris; ut qui vivens multis terrori fuerat, multorum subjaceret lusibus moriens: & cum gestaretur humandus, nulla illum exequiarum est prosecuta devotio. Posthac Luitprandus Presbyter (*qui cum* Herlembaldo *in hostem processerat Crucem præferens*) dum fugeret, auribus truncatur & naso; ut qui alienum præsumpsit officium, quod habere videbatur, amitteret... Eâdem horâ, post hoc insigne trophæum, cives omnes triumphales personant hymnos, Deo & Patrono suo Ambrosio, armati adeuntes ipsius ecclesiam. In crastinum vero simul cum Clero laici, in Litaniis & Laudibus, ad sanctum denuo procedentes Ambrosium, reatus præteritos confitentur alterutrum: absolutione vero à Sacerdotibus, qui præsto aderant, celebrata, reversus est in pace Populus universus ad propria.

seditionem conflant contra Herlembaldi,

eoque cæso

Luitprandum Presbyterũ naso & auribus mutilant,

21 *Si tamen pax aliqua potest esse impiis, per magis impios Sacerdotes magis magisque ad schisma fovendum obligatis: unde (verius quam intenderit Arnulfus apud Puricellum pag.* 315) *ad porro secuta progredi se ait*; prædictis rebus, non plane compositis, sed involutis. *Quænam autem porro secuta?* Sæpe jam dicti Mediolanenses, *inquit*, pro petendo Episcopo ultra montes Henrico Regi legationem dirigunt, mandantes Herlembaldicæ interfectionis triumphum. Quo cognito, lætatus est Rex ille supra modum, quemcumque vellent se daturum promittens Episcopum. *Et paulò pòst*: Interea Legatis Mediolanensium ex Clero & Populo super re præfata Regem adeuntibus, Tedaldus quidam, Mediolanensis Ecclesiæ Subdiaconus, capella militabat in Regia. Cui Rex, multa volvens ac revolvens consilia, proprio tandem indulgens arbitrio, Ambrosianum tradidit Præsulatum, posthabita Gothofredi illius adhuc viventis investitura & unctione, Athonis quoque Romæ tunc degentis electione. Quid plura? Susceptus est Præsul ille à Clero & Populo.....cui etiam Suffraganei, iidem ipsi, qui Gothofredum consecraverant, manus imponunt, *die* IV *Februarii* MLXXVI (*uti ostendi in Exegesi de Episcopis Mediolanensibus*) *non obstante quod* Gregorius *Papa, per datas* VII *Idus Septembris*

& Archiepiscopum petunt à Rege,

à quo missus Tedaldus,

A ptembris prægreſſi Tedaldo *mandaſſet, ut Romam*
EX VARIIS *veniret, electionis ſuæ rationem redditurus, interim ve-*
D. P. *ro ſacros Ordines ne ſuſciperet*; VI *quoque Idus Octo-*
fruſtra reclamante Papa conſecratur anno 1076, *bris ſcribens Vercellenſi, Taurinenſi, Aſtenſi, Ipo-*
redienſi, Laudenſi & ceteris ſuffraganeis ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ, ſignificaverat, quid Tedaldo ſcripſerit; eiſque præceperat eum ad ſacros Ordines ne promoveant. Hic vero non ſe poteſt continere Arnulfus, quantumvis partis Regiæ ſtudioſus, quin exclamet; Res mira, & cunctis retro temporibus inaudita, ut urbis unius uno electo Antiſtite, ſacrato altero, uno eodemque tempore tertius erumpat!

neque huic calculo repugnat Andreas, 22 *Falli hic Arnulfum vult Puricellus, dum ipſo incendii ſecundi anno, & ante Tebaldi electionem atque ordinationem ſchiſmaticam, interfectum* Herlembaldum *dicit, atque id factum contendit paulò poſt Paſcha anni* MLXXVI, *id eſt menſe Aprilis. Sed quomodo falli potuit is, qui tunc cum res agebatur ſcribebat, & ſcribendi finem fecit anno poſt ſequenti* LXXVII? *Me certe ad id dicendum non cogunt verba Andreæ, dicentis num.* 80, *quod martyrii palmam aſſecuto* Arialdo, *Deus*, decimo pòſt anno Herlembaldum fidelem ſocium aſſociavit in regno cælorum; in quo decimo anno iſta ſcripta ſunt ad laudem Dei ejuſque famuli Arialdi. *Non, inquam, hæc me movent: quia ibi video ſolicitum Andream, ut in iis quæ* Arialdum *ſpectant, inveniat denarium numerum; quem ut reperiret in annis utrique morti mediis, potuit incompletos eos ſumere, primumque numerare ipſum quo cæſus* Arialdus *eſt, licet jam media ex parte decurſum; & ſic decimus pòſt, erit ipſe quem ſtatuit Arnulfus, quemque ei diſputare nequeo, annus* MLXXV. *Biennio autem pòſt, Henrico Rege ad Communionem eccleſiaſticam recepto*, Mediolanenſis Populus, Theodaldi ſocietate culpabilis (divina prohibente lege communicare cum excommunicato) miſſis Domino Papæ legatis, ſolutionem imploravit. Cui legationi, *inquit Arnulfus*, etiam ipſe interfui, de præteritis ſatisfaciens, in futuro caſtigari promittens; *adeoque ea quæ contra* Sanctos Arialdum & Herlembaldum *acerbius ſcripſerat correcturus, ſi denuo ſcribere eamdem hiſtoriam debuiſſet vel potuiſſet; niſi forte etiam tunc adhuc perſiſtebat in priori opinione, quod illi, juſtum quidem, ſed non juſte fuerint proſecuti, modum & terminos ſuo cujuſque Ordini præfixos excedendo. Hanc certe opinionem retinebat, jam quadamtenus emendatus, cum ſcriberet apud Puricellum pag.* 329, Si quæ ſunt aliorum bene dicta vel acta, non improbamus, nec ullo modo diſſentimus ab omnibus illis, qui venales reprobant Conſecrationes & ſacrorum incontinentias Ordinum; ea tamen ratione, ut à Paulo non diſcrepemus auctore; ait enim: Honeſte & ſecundum ordinem fiant.

quos indiſcreti zeli male arguunt aliqui:

non ita Gregorius Papa, 23 *Nihil contra hanc legem, ne ab* Herlembaldo *quidem peccatum cenſuit Andreas, cum* in defenſione juſtitiæ Martyrio coronatum *pronuntiavit num.* 34; *nihil etiam Gregorius Papa, ſcribens* Wifredo Mediolani Militi; quem, *poſt Herlembaldi cædem*, ad confortandos Chriſti milites, animum & fortitudinem reſumpſiſſe *intellexerat. Mentem autem ſuam manifeſtius luculentiuſque declarat, in epiſtola ad præfatum* Liprandum, *quam ex ejus nepote Landulfo à S. Paulo ſic recitat Puricellus pag.* 327. Gregorius Epiſcopus, Servus ſervorum Dei, Liprando Sacerdoti, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Si Sanctorum memoriam veneramur, de quorum legimus morte & abſciſſione membrorum; ſi patientiam laudamus eorum, quos à Chriſti fide nec gladius, nec ulla pœna divilit; tu quoque, abſciſſo naſo & auribus pro Chriſti nomine, laudabilior es, qui ad eam gratiam pertingere meruiſti, quæ ab omnibus deſideranda eſt; qua à Sanctis (ſi perſeveraveris in finem) non diſcrepas. Integritas quidem corporis tui diminuta eſt: ſed interior homo, qui renovatur de die in diem, magnum ſanctitatis ſuſcipit incrementum. Forma viſibilis turpior; ſed imago Dei, quæ eſt forma juſtitiæ, facta eſt in diminutione jucundior, in turpitudine pulchrior: unde in Canticis Canticorum gloriatur Eccleſia, dicens: Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem. Quodſi interior ſpecies nihil paſſa eſt detrimenti iis abſciſſionibus; non eſt abſciſſum à te Sacerdotale officium, quod proprium eſt ſanctitatis; & non tam conſideratur in integritate membrorum, quam in integritate virtutum. Unde Imperator Conſtantinus Hieroſolymitani Epiſcopi cujuſdam oculum (*S. Maximi ſcilicet, de quo actum* v *Maji*) pro Chriſti nomine erutum ſæpe oſculabatur: & exemplo patrum atque documento majorum, didicimus non auferre ſacrum officium Martyribus, pro hujuſmodi cæſura membrorum.

Liprandi ſuperſtitem ut Martyrem laudans,

Cant. 1, 4.

10 annos ſed incompletos numerans, à morte A. rialdi ad cædē Herlembaldi,

24 Proinde, Martyr Chriſti, confortare in Domino. Magis credas, in te nunc eſſe Presbyteratus officium, quod prius olei unctione, nunc tui eſt ſanguinis tinctione commiſſum: & quanto minus habes quod poſſit auferri; tanto minus timeas prædicare quæ vera ſunt, ſeminare quæ centuplicata reddentur. Scimus quidem te ab inimicis ſanctæ Eccleſiæ ſemper inimicari & affligi; ſed tu ne eos timeas, neque perterrearis: quia nos, non tam te, quam tua omnia, ſub noſtra & ſub Apoſtolicæ Sedis tutela cum magna caritate tenemus. Et ſi in aliquibus tibi neceſſarium fuerit Apoſtolicam Sedem appellare, concedimus; & ſi ad nos & ad noſtram Sedem veneris, cum gaudio & magno honore ſuſcipere parati ſumus. *Utinam ſic etiam haberentur litteræ, quas, intellecta* Herlembaldi *morte, ad eos qui ipſam ſignificabant, dediſſe Gregorium credibile eſt, plenas æſtimationis & affectus, nec non comprobationis actorum ab eo, quibus obſtrui ſimiliter poſſent ora, de eo æque ac* S. Arialdo *loquentium iniqua. Nunc quod ſupereſt, quidquid ex Puricello colligere poſſumus, ad utriuſque honorem pergamus decerpere, adductis Auctorum, quæ repræſentat, verbis.*

& adperſeverantiæ animam.

CAPUT IV.

SS. Herlembaldo & Arialdo erecta in S. Dionyſii monumenta.

Tedaldo ſuffectus anno 1085 *Anſelmus,*

25 OBiit Gregorius *Papa VII anno* MLXXXV, *decimo poſt* Herlembaldi *cædem anno; cujus ut Sancti Vitam illuſtravit Henſchenius* XXV *Maji. Obiit etiam eodem anno eodemque die, aut ſaltem ſequenti, Aronæ Tedaldus, Pſeudo Archiepiſcopus Mediolanenſis. Huic ſuffectus* Anſelmus *eſt, Romana Sede per duos fere annos vacante. Non audet Puricellus liberare ejus inſtitutionem à vitio electionum præcedentium; cum ipſa illa quam dixi Apoſtolici culminis vacatio, Henrico, manutenendæ Inveſtituræ ſtudioſiſſimo, commodam occaſionem præberet uſurpandi juris, à Gregorio* VII *abjudicati. Quomodo autem in Ordinatione ſuſcipienda ſeſe geſſerit* Anſelmus *iſte; à quibus, & quando illam ſuſceperit, nihil hic attinet diſcutere; ſatis ſit dicere, quod Bertholdo Conſtantienſi, Pontificiarum partium ſcriptori, dicatur obiiſſe anno* MXCIII, in cauſa S. Petri ſtudio-

ſaltem poſtea Romæ approbatur,

A ſtudioſiſſimus; *adeoque à Victore Papa II, qui anno* MLXXXVI *in Pentecoſte ordinatus eſt, vel ab Urbano Papa II, qui poſtea annis* XI *& menſibus aliquot tenuit Eccleſiæ Catholicæ gubernaculum, receptus & agnitus fuit, verus S. Ambroſii ſucceſſor. Etenim illius ad hunc extat apud Ivonem parte 6, cap.* 406 *Reſcriptum hujuſmodi:* Diſcretioni noſtræ videtur, quatenus, ſecundum præcepti noſtri tenorem, quando ſecundum Eccleſiæ veſtræ morem ſacros daturus quibuſlibet aliis Ordines, benedicere cœperis; eos, quos tua dùxerit ſolertia reconciliandos, inter benedicendum & manus imponendum, facias intereſſe; quibus cetera omnia Conſecrationis inſtrumenta, præter Unctionis explebis, & ſic ad ſancta miniſteria reconciliabis.

& alios reconciliare permittitur.

Illi an. 1095 *ſubſtitutus Arnulfus,*

26 *Anno* MXCV *Placentiæ Synodum celebravit Urbanus:* Huic, *teſte Bertholdo Conſtantienſi*, interfuerunt Saltzburgenſis Archiepiſcopus, & Patavienſis Epiſcopus de Bojaria, de Alemannia vero Conſtantienſis: qui & Arnulfum Mediolanenſem Archiepiſcopum, diu quidem electum, ſed nondum conſecratum, eodem tempore ex conceſſione Domini Papæ Mediolani conſecravere.

B *Supervenit deinde illuc Pontifex ipſe, qui quid tunc egerit Mediolani, colligit Puricellus ex quadam Ms. Marginali additione, ad caput ult. libri* 3 *Annalium Landulfi Senioris, nihil quam Arnulfus fuit æquioris ad memoriam* Herlembaldi; *Ibi poſt hæc ſcripta in margine verba,* Occiditur Herlembaldus ab Arnaldo de Raude; *ſic inſuper legitur:* Verſus ſuper ſepulcro Herlembaldi in S. Dionyſio, quem Sanctorum Martyrum Catalogo annotavit Urbanus II: qui cum Arnulfo Archiepiſcopo milleſimo nonageſimo primo, corpus ejus tumulavit (*ubi* nonageſimum quintum *annum legendum merito cenſet Puricellus*) quia ipſe Herlembaldus, Vexillifer Eccleſiæ ac Tutor, ab adverſariis Eccleſiæ, occiſus eſt.

Herlembaldi ab Urbano 2 *canonizati*

corpus trãsfert,

Hic Herlembaldus, Miles Chriſti reverendus,
Occiſus legitur qui cæli ſede potitur.
Inceſtus reprobat, Simonias & quia damnat,
Hunc Veneris ſervi perimunt Simoniſque maligni,
Urbanus, ſummus Præſul dictuſque ſecundus:
Noſter & Arnulfus, Paſtor pius atque benignus.
Hujus membra viri tumulant tranſlata Beati.

C *in eadem ubi prius ſepultus erat S. Dionyſii eccleſia.*

27 *Quod autem primæ ſepulturæ locus non fuerit alius, quam quo ipſum poſtea Papa detulit, intelligendum nobis præbet Petrus Azarius apud Puricellum pag.* 22, *ubi primum narrat, quod* audientes nobiles Milites, de Mediolano proſcripti, bona nova de dato ſibi Archiepiſcopo (*etſi revera necdum datus eſſet, ſed ſolum promiſſus*) confortati ſunt valde; & congregantes amicos ex omnibus partibus civitatis Mediolani, ipſam civitatem aggreſſi ſunt. Quod ſentiens Herlembaldus Gotta, Dominus populi primus, exivit obviam inimicis: cui occurrit in campo Herlembaldus (*aliis* Arnaldus *dictus*) de Raude, miles proſcriptus, atque ipſum de equo dejecit & decapitavit. *Addit deinde Azarius:* Et ſic in ſancta confeſſione moriens ſepultus fuit in eccleſia SS. Protaſii & Aurelii, id eſt, S. Dionyſii inter Martyres. *Hieronymus Montius, Mediolanenſis Juriſconſultus & Orator, poſtea etiam Senator & Præſes Sanitatis, in panegyrico quem recitavit anno* MDXLVII, *cum* Herlembaldum *quoque ex eo laudaſſet, quod* legem in Eccleſia Mediolanenſi promulgari procuravit, ne Clerici uxores ducere, neve matrimonio jungi poſſent ... Eâ causâ, *inquit*, offenſos Clericos (*melius dixiſſet eorum fautores Nobiles*) necem homini intuliſſe reperio apud auctores; à populo vero divinos illi honores, ob tam celebris facti memoriam exhibitos; incluſumque ferreâ arcâ cadaver, divi Dionyſii templo, in noſtram uſque diem ſervatum novimus.

D EX VARIIS D. P. *in arca ferrata;*

28 *Bernardinus Corius cap.* 9, Arcam *appellat*, ferreis laminis circumdatam. *Paulus Morigia, in ſuo Sanctuario Mediolanenſi anni* MDCIII, *inter corpora, tunc adhuc quieſcentia in æde S. Dionyſii, recenſet quidem* corpus S. Herlembaldi Martyris; *ſed ex fide antiquorum Chronicorum, potius quam ex præſenti conſpectu; idque quia* anno MDXLIX Ferdinandus Gonzaga Mediolanenſis Gubernator, volens civitatem mœniis cingere ex artis militaris præſcripto; cœpit ab extruendo S. Dionyſii propugnaculo, cujus licet noviter ſtructam eccleſiam, bona tamen ſui parte truncavit; tota ſcilicet tribuna cum Sanctuario ſive crypta ſacra. *Ex qua occaſione abolita fuiſſe* SS. Arialdi & Herlembaldi *monumenta, videtur agnoſcere Puricellus pag* 384; *ſic enim loquitur:* Si quis tandem requirat, utrum Sanctorum corpora etiamnum in hac S. Dionyſii, ſi non ædicula ſubterranea (quam utique dirutam faſſi ſumus) certe ſaltem eccleſiâ utcumque perſeverent, nec alio tranſlata umquam fuerint: ego quidem adhuc nihil habeo cauſæ, cur de corpore quiddam Herlembaldi ambigam.

quæ anno 1549 *videri deſiit.*

29 *Ad* S. Arialdum *autem quod attinet, Landulfus Senior, coævus illi, ſed ſtudio partium infenſus hiſtoricus, apud Puricellum pag.* 12, *poſt neſcio quæ ſcripta de corporis inventione vel oſtenſione* (*nec enim placuit Puricello ea publicare*) *deinde* multis, *inquit*, dubitantibus, multiſque congaudentibus, plurimiſque credentibus, tandem pallio ſuperimpoſito, lectica compoſitus eſt. Quo aſſumpto & quaſi Levita cum Stola ornato, ſummis cum Litaniis magniſque exultationibus plurimiſque confrequentationibus, in monaſterio S. Celſi humatum eſt. His itaque peractis, Herlembaldus ſuis cum omnibus magniſque ceremoniis, quaſi novum Martyrem celebrantes, phantaſtica deluſi imagine (ut poſtea in tempore quarti Anſelmi Archiepiſcopi apparuit) ſedulò ac devote colebant. Cum enim poſt biennium ſuæ conſecrationis (*id eſt anno* MCXIX *ſecundum meum alibi calculum, etiam à Puricello pag.* 382 *probatum*) Cum, *inquam*, Domnus Anſelmus Arialdi oſſa ac corpus, qualiter male olim in veritate fuiſſent humata, comperiſſet, curialiter cum paucis Clericis ad locum tendens, oſſa quæ habere potuit colligens, in eccleſia S. Dionyſii humavit. *Quibus verbis videtur indicari, iſtud quod* Herlembaldus *tranſtulit, & apud S. Celſum tumulavit corpus, non fuiſſe verum corpus* S. Arialdi.

Arialdus in æde S. Celſi ſepultus,

F *anno* 1099 *tranſlatus ad S. Dionyſii*

30 *Sed in hoc* ſplendide mentiri *Landulfum, cenſet Puricellus æque ac ubi dixit, quod* tranſactis aliquantis *à prima* in arce Travali deportatione diebus, ejus cadaveris fœtor caſtellum omne, ita ut omnes nauſearent fugientes, occupavit. *Sane quam hoc certo falſum eſt ut ſuprà vidimus ex veraciori teſte B. Andreâ; tam illud quoque, de ablatis clam ex arce prædicta oſſibus, debet conficium ab inimicis cenſeri. Utrumque fortaſſis pedem, mortuo abſciſſum num.* 74, *ex prædicto loco requiſivit Archiepiſcopus; vel ex loco carnificinæ dexteram aureſque & cetera membra viventi amputata, eaque junxerit reliquo apud S. Celſum tumulato corpori, ac pariter ad Dionyſii tranſtulerit, monumentum eis daturus prope monumentum* S. Herlembaldi. *Qui Landulfi iſtius ac deinde Arnulfi hiſtoriam tranſcripſit librarius, apud Puricellum*

& forte etiã membra olim præciſa aliunde allata

Jacebat illud anno 1547

A EX VARIIS D. P. *Versus sepulcro inscripti,*

pag. 11, *sic notavit in margine*; Nec mirandum, si iste Historiographus, & sequens, non laudent istum Arialdum, quia ipsi erant fautores Sacerdotum uxoratorum, concubinariorum & simoniacorum, à quibus B. Arialdus passus est. *Deinde in eodem margine describit versus* super sepulcro S. Arialdi *repertos, sed veluti consequenter legendos ut infra, cum verosimile mihi sit, duplex, aut etiam triplex epigramma hic haberi, quorum alterum arcæ, alterum lavello seu absidi appictum vel insculptum fuerit; tertium, communis fuerit, & inter utrumque duorum monumentum* scriptus titulus.

ac primum tres communes gemino monumento,

31 *Indicasse hoc videtur scriptor cum addit.*: Tres isti versus loquuntur de Arialdo & Herlembaldo, *scilicet tres ultimi, sic descripti:*

Sanctos thesauros venerare per omnia caros,
Hos pugiles Christi, gens inclita Mediolani,
De cujus Sancti sunt isti sanguine nati.

alii vero Arcæ,

Arcæ ipsi tres primos versus sic adscripserim, ut eis addere velim unum, ex Herlembaldi *Epitaphio assumptum, & ad supplendum defectuosum sensum perquam utilem.*

Martyr Levita jacet hac Arialdus in urna.
Truncatus moritur: sed vitæ dona meretur,
Hoc Mausoleo reverenter condita digno:
Incestus reprobat, Simonias & quia damnat.

B *alii lavello additi.*

Similiter tribus aliis versibus super lavello locandis, deesse videtur caput; quod ex eodem Arialdi *epitaphio sic mutuabor:*

Dum Veneris servos reprimit Simoniſq; maligni;
deinde subjungam, sensum utcumque habituros tres:
His geminis cautis Arialdus passus ab istis,
Martyr in Ecclesiâ Levita reconditur istâ.
Transtulit Anselmus Pastor venerabile corpus.

Corpus an. 1509 translatum Parisios.

32 *Istæc utcumque se habeant, allegat pag.* 14 *Puricellus, commodatum sibi Ms.* de Archiepiscopis Mediolanensibus, à S. Barnaba usque ad Joannem Arcimboldum, *id est usque ad annum* MDL; quibus addita sunt quædam ex collectis per N. Fontanam: *hic vero* ex Andreæ Alciati Antiquario, *ad nomen Guidonis Archiepiscopi, sic notat*, Sub hoc Guidone de Velate Valvassorio, Arialdi ex Alciata gente sepulcrum. Relatus est inter Divos ab Alexandro II. Sepultus in D. Dionysii tumulo marmoreo: sed millesimo quingentesimo octavo, à Ludovico duodecimo Francorum Rege, Parisios pro corpore S. Dionysii translatum est. *Melius tamen fortassis notaretur annus* MDIX, *quando in Insubria Regem fuisse constat, Maximiliano Imperatori Pontificique Julio contra Venetos fœderatum; ubi inito ad flumen Adduam prælio, victoriam ingentem retulit. Videtur autem Rex petiisse corpus S. Dionysii Mediolanensis, ut ipsum jungeret duobus aliis SS. Dionysiis, Parisiensi scilicet, quem Areopagitam vulgus credebat, & Corinthiorum Episcopo, de cujus corpore illuc sub annum* MCCXV *translato egit Henschenius* VIII *Aprilis, sed deprecantibus ne illo Tutelari suo privarentur Mediolanensibus, corpore* S. Arialdi *contentus abierit: hoc vero quid porro factum sit, hactenus non potui invenire*

C

32 *Aliud Epitaphium, sed nescio an non ab ipsomet Alciato compositum, certe in prælaudato illius Antiquario à Fontana transcriptum, & forte nusquam positum, sic recitat Puricellus pag.* 15.

Epitaphii ejusdem recentius.

ARIALDO DIACONO

Qui, nemo ut melius, divini mystica verbis
Tradidit, & populi solus in ore fuit;
Qui lapsos mores discipli namque cadentem,
Et Thyasi errores corrigere autus erat; D
Hic Arialdus adest. Heu noxia vita nocentum,
Quæ censorem ullum ferre molesta nequit!
Clam raptum, appensumque molæ, projecit in undas
Verbani, ut rapidis piscibus esca foret:
Deinde sed inventum, atque illæso corpore, templis
Est dignata novæ Martyrum posteritas.

APPENDIX

De venerabili Liprando Presbytero Confessore.

§. I. Grossulanus Anselmi successor Simoniæ convincitur judicio ignis.

1 CUm *Senior Landulfus* Leoprando Sacerdoti, *Herlembaldum extremo discrimini se* cum paucis armatis *objicientem comitato, crimini ducat apud Puricellum pag.* 13, *quod* & ipse crucem manu gestabat propria; non ut bellantes sedaret, sed ut bellantes suos potius incitaret, hostibus & ipse hostis; *quem propterea naribus auribusque mutilatum vidimus, & Martyribus à S. Gregorio Papa* VII *comparatum; placet ejusdem acta, quatenus colligi ex Puricello poterunt, ad extremum prosequi, & Landulfi istius maledicentiam rebus ipsis coarguere: ob quas & ob Confessionis Catholicæ meritum, primus fuit in æstimatione, apud omnes Apostolicæ Sedis fideles: quod Landulfus Junior pag.* 388 *apud Puricellum nobis testatur, ubi ita scribit.* Cono Rex, qui dum Henricus pater ejus, *Ecclesiæ rebellis & excommunicatus*, viveret, *suadente Urbano Papa* II, per contractationem Mathildis Comitissæ, & officium Anselmi de Chode *Mediolanensis Archiepiscopi*, & Armani Brixiensis, fuit coronatus Modoctiæ in ecclesia S. Ambrosii *an.* MXCIII, ad horum Pontificum ordinationem non respexit; sed regnans in loco, qui Burgus S. Domnini dicitur (*oppidum est medium inter Placentiam & Parmam*) vidit Presbyterum Liprandum, propter Patariam naso & auribus truncatum, euntem ad Urbanum Romanum Pontificem: cui Presbytero Rex ipse cum devotione inquit; Cum sis Magister Patarinorum, quid sentis de Pontificibus & Sacerdotibus, regia jura possidentibus, & Regi nulla alimenta præstantibus? Et Presbyter ipse absque ullo rancore in beneplacito Dei & ipsius Regis respondit.

E *Conradus pro patre Henrico Rex Italiæ coronatus,*

devote Liprandum consulit,

F *ut magistrum Patarinorum,*

2 *In quibus verbis ante omnia notandum, ex Hugone Flaviacensi apud Cangium in Glossario, quod*, si quis esset, qui Gregorio communicaret (*idemque de Urbano intellige, ejus post Victorem successore*) hic hæreticus, destructor regni, & quodam adinventitio nomine Paterinus dicebatur. *Hoc deinde nomen ad Waldenses aliosque hæreticos transiit, de quibus vide loco citato Cangium, opinantem, ita tunc primo dictos fideles*, quod Papæ, quem Patrem appellabant, adhærerent. *Et hoc in sensu pag.* 300 Herlembaldum *Landulfus Senior inculpabat, quod per ejus potentiam, schismaticis Regi adhærentibus exosam*, Patarinorum in tantum excrevit numerus atque virtus, in pagis & oppidis, ac quibusdam duce ipso in urbibus, ut suorum videretur omnium Dominus concivium. *Ego seniorem Landulfum ita loqui non miror; sed juniorem, scripto-*

id est Pontificiorum:

eique visus satisfeciſſe,

A *ſcriptorem Catholicum*, & Liprandi *nepotem uti* Patariæ *vocabulo. Rex vero, inter excommunicatum patrem ſuum & Urbanum Papam quaſi medius; videtur ſuſpectos habuiſſe dictos in patris aula* Patarinos; *illoque nomine etiam uſus in ſua, quatenus per eos videbatur Regia poteſtas imminui, atque pro parte in Papam transferri. Et* Liprandus *quidem interroganti Regi reſponſum haud ingratum viſus erat reddidiſſe*; verumtamen altera die faciens iter ſuum, cum Presbytero Arnaldo Magiſtro Scholarum Mediolanenſium, & Syro Sacerdote eccleſiæ S. Mariæ Podoni, captus eſt ab hominibus Parmenſis Epiſcopi; *quem hinc apparet ſchiſmaticum fuiſſe, ut dolere magnopere non debuerit Ughellus, tom. 2 col. 213, quod* nomen *ejus* delevit invidioſa vetuſtas.

tamen in via capitur & ſpoliatur,

3 *Ita interceptus ab hoſtibus* Liprandus, *ut porro ait Landulfus Junior*, ducebatur, digerens pœnam ad locum qui dicebatur ... ibique per quatuor dies retentus & expoliatus, inde Mediolanum rediit. Rex vero ipſe, prout audivi à raptoribus illis, emendam (*id eſt mulctam ſeu ſatisfactionem pro facta Sacerdoti injuria*) & mulam ipſius Presbyteri ſuſcepit, *eoque ſe complicem facinoris fecit, quod debuiſſet ſevere ulciſci. Neque id etiam impune tulit:* mox *enim* in Tuſciam adire tentavit: & cum Florentiam perveniſſet Rex, ipſe alias prudens & ſapiens atque decorus ſpecie adoleſcens ... vitam finivit. *Id cum Domnizo in vita Mathildis dicat factum anno* tertio, ex quo Urbanus Papa tranſierat; *oportet ut injuria iſta* Liprando *ſit illata anno* MCI, *eunti, non ad* Urbanum, *qui anno* MXCIX *obierat, ſed ad ſucceſſorem ejus Paſchalem II. Verum hic facile fuit & ignoſcendus Landulfo iſti memoriæ lapſus, ſicuti etiam quod famæ credidit, Regem obiiſſe* accepta potione ab Aviano Mathildis medico: *cum Domnizo dicat, quod* poſt pacem *cum Mathilde reformatam*, febre tactus (Julius autem menſis erat) moritur Chonradus. *Si quid tamen in* Liprando *non vindicando is peccavit, oportet ipſum finali pœnitentia eluiſſe; ſi (uti ſcribit Urſpergenſis) vere* teſtati *ſunt, qui morienti* aderant, in brachio corporis exanimi Crucis ſignaculum ſubito exortum ſe vidiſſe, ipſaſque ejus exequias miraculis quibuſdam honorificatas fuiſſe. *Nec immerito, quandoquidem debitam Pontifici obedientiam paterno affectui & reverentiæ prætulit, ideoque* plena fide & bona confeſſione, à regno tranſitorio, ad æternum creditur regnum tranſiſſe.

nec vindicatur à Rege;

ideo præmature mortuo, in Julio anni 1201,

pie tamen.

B

C

4 *Interim contigerat* Anſelmum *Archiepiſcopum ſuſcipere peregrinationem Hieroſolymitanam, ſibique Vicarium ſubſtituere quemdam* Groſſulanum, *Electum Saonenſem; qui* commonuit gentem, ut per ſingulas hebdomades in ſecunda feria ad S. Ambroſii convenirent, & pro Archiepiſcopo illo Anſelmo ejuſque exercitu Litanias facerent: ipſe vero non ſolum in ipſis feriis, ſed per ſingulas feſtivitates, magnæ civitatis genti luculente ſermocinabatur, & ſermocinando non magis affectabat ipſam ſibi, quam aſperitate veſtitus & cibi ... *& ſic* per duos annos laboravit, *donec* certitudinem accepit de morte prædicti Anſelmi, *Conſtantinopoli obita anno* MCI, *die* XXX *Septembris. Accepta autem certitudine, præcepit* Primicerio & ordinariis, *inquit*, majoris eccleſiæ, ut præſente ſe eligerent ſibi & populo Archiepiſcopum convenientem, priuſquam rediret ad Epiſcopatum Saonenſem. Tunc Primicerius, habito conſilio cum nobilibus Clericis & viris Mediolani, coram populo & ipſo, alterum de Landulfis Mediolanenſis Eccleſiæ Ordinariis, à Hieroſolymis redeuntibus, elegit: ſed Groſſulanus de abſente perſona electionem fieri prohibuit. Pars itaque Cleri & Populi, ad nutum Arialdi, Abbatis Monaſterii S. Dionyſii, clamavit & laudavit Groſſulanum ſibi in Archiepiſcopum. Ipſe vere, ſtatim ut vidit, ſe à quadam magna vulgi & Nobilium multitudine conclamatum, & ab Abbate illo plaudatum, Archiepiſcopalem Sedem aſcendit & ſedit; & illum Abbatem, de Abbatia in Abbatiam, majorem videlicet Clavatenſem, tranſtulit.

Groſſulanus Anſelmi peregrinantis Vicarius,

eo mortuo curat ſe eligendum Archiepiſcopum,

D

EX VARIIS D. P.

5 Sed ante hujus tranſlationem contigit quod quidam qui videbantur in vita & moribus [præſtantiores] viri & Clerici Mediolanenſes, quædam turpia de Groſſulano & ejus electione Presbytero Liprando notificaverunt. Quibus Viris & Clericis Presbyter ipſe conſilium dedit, ut litteras & duos idoneos Clericos mitterent Romam, rogando Papam, quatenus Groſſulanum in Archiepiſcopatu non firmaret, donec ſeipſos mittentes litteras, in proximo tempore videret & audiret. Bernardus autem Abbas Umbroſæ-vallis & Cardinalis Romanus, ad has litteras & nuntios, coram Apoſtolico & Curia Romana non reſpexit: ſed accepta Stola Curiam Comitiſſæ Mathildis intravit; ibique inito conſilio, in beneplacito Arderici de Carimate, qui pro Groſſulano & Stola Romam iverat, Abbas ille Bernardus Romam adire feſtinavit. Et cum procul vidiſſet Mediolanum Ardericus, idem [Stolam] in protenſi virga (*umbellæ forſitan genus* Protenſum *eſt*) uſque ad majorem eccleſiam civitatis portavit clamans, Hecco la Stola, Hecco la Stola: & in hoc clamore plenitudo vulgi fuit & acclamavit, Moriatur quicumque contradixerit. Clamor iſte ingens & continuus fuit; donec Abbas ille Cardinalis, & Groſſulanus pulpitum majoris eccleſiæ Mediolani aſcendit. Et cum uterque ibi videbantur in victu afflicti, in vultu demiſſi, in ſermone præclari, tantum plauſum audierunt ſibi, veluti ſi pure forent Angeli Dei. Ibique Groſſulanus Stolâ indutus, & Abbas in ſuo tempore remuneratus, quievit & receſſit, & poſt paucos dies in gratiam prædictæ Comitiſſæ Mathildis, idem Abbas Parmenſem Epiſcopatum ſuſcepit; *vir plane ſanctus, uti docebit Vita danda* IV *Decembris; quare ex ipſius parte nullum hic poſſumus Simoniæ vitium ſuſpicari.*

& fruſtra contranitente Liprando,

E

Pallium Româ accipit:

6 *Non acquieſcebat interim* Liprandus *Groſſulanum ſuſcipere: hic vero*, quoſcumque non potuit ſibi blandiri, tentavit minis terrere, Presbyterum Liprandum præcipue, *ut legitur in Monum. Ambroſ. pag* 493. *Cumque compeſcendis tumultibus contra ſe invaleſcentibus, Synodum convocaſſet Groſſulanus, accito in concionem Populo dixit:* Si quis adverſum me vult dicere aliquid, nunc dicat: quod ſi modo tacuerit, amplius adverſum me audientiam non habebit. Hoc cum Presbytero Liprando renuntiatum fuit, & ipſe plures cives ad eccleſiam S. Pauli vocavit in die, quibus dixit; Videtis me abſciſſum naſo & auribus pro nomine Chriſti, unde mihi magna retributio eſt promiſſa, ſi in finem perſeveravero. Pro amore itaque Chriſti veſtraque ſalute & pace, rogo vos, ut ad me & ea quæ vobis dixero intendatis. Et cum hæc & plura, benedicta beneque ſonantia, præſertim adverſus Simoniam dixiſſet; propoſuit dicens: Groſſulanus, qui pro Archiepiſcopo tenetur, eſt ſimoniacus de Archiepiſcopatu Mediolanenſi, per munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obſequio. Et cum in ſuo propoſito procederet, ſæpiſſime hortabatur omnes, ut convenirent ad veram cognitionem hujus propoſiti

F

Simoniæ tamen eum arguit Liprandus,

& crimen offert probare per ignem

A EX VARIIS D. P.

propositi per divinum judicium, approbatum in vita vel morte sua, manifestata per ipsum. Sed Grossulani turba hoc perturbabat auctoritate Pontificum, qui Mediolanum venerant ad celebrandam Synodum cum Grossulano. Verumtamen Presbyter ipse, adversus Episcopos disputans, rationibus & exemplis suam sententiam sustinuit nec dimisit. Grossulanus vero, parvipendens hujus Presbyteri verba, velut in præsentia ejus non essent prolata, Synodum suam in ecclesia S. Mariæ per duos dies tractavit ...

quod cum probavit, irritatus injuriâ populus,

7 Attamen Grossulani turba, dimicans adversus Primicerium Landulfum, ejusdem Primicerii Clericum lapide occidit: deinde, quasi in consensu totius civitatis, dictum fuit Presbytero, ut ad faciendum judicium multa ligna congregaret in prato, quod clauditur in muro juxta S. Ambrosii monasterium. Et Presbyter ipse, plenus magno spiritu, annonam & vinum quæ ad edendum habebat, suamque de lupi pelle tunicam pro lignis pignoravit; cetera vero quæ possidebat in libris & aliis rebus, statuit ut conservarentur Landulfo nepoti suo & alumno (*hæc ipsa deinde scripturo*) qui tunc temporis discebat Aureliani, ab egregio Magistro Alfredo & Nobili Jacobo. Statuit etiam, si contigerit illum mori in illo judicio, si quid corporis ejus residuum fuerit, portaretur ad ecclesiam S. Trinitatis, quam ipse in alodio suo fundavit, & B. Petro tradidit. His ita statutis & ordinatis, idem [Presbyter ad S.] Ambrosii ecclesiam ivit. Et cum ipse facturus judicium [esset], manus Grossulani prævaluit, & ipsa ligna in prato disposita dispersit, ipsumque Presbyterum separavit ab illa dispositione ignominiose. Deinde ipse Presbyter in domo sua & S. Pauli ecclesia siluit & quievit, donec pueri & puellæ, mares & feminæ, in proximo tempore clamaverunt; Foras, foras, Grossulane.

B *ipse ad ignem progreditur:*

sed impeditur:

8 Hunc clamorem Grossulanus cupiens compescere, habuit consilium cum satellitibus suis, quibus dixit: Ite & vos, & publice eligite viros de populo, qui dicant illi Liprando, aut ad satisfactionem meam veniat, aut de terra ista exeat, aut judicium quod se facturum promisit, faciat. Consiliarii itaque de latere ejus venientes ad concionem populi, in vespertina hora Dominicæ diei de ramis palmarum seu olivarum (*id est* XXX *Martii*: *annus enim erat* MCII *& Pascha celebrandum* VI *Aprilis*) publicaverunt quæ audierant à Domino suo Grossulano. Quapropter non solum viri, in concione electi, venerunt ad Presbyterum hanc legationem dicere; sed innumera multitudo hominum venit hanc legationem confirmare. Ad quorum clamorem, clamantem, Veniat Presbyter ipse Liprandus; ipse humilis exivit: & ut legationem audivit & intellexit, manus ad cælum levavit, & Deo gratias egit; & interrogando legatos, inquit; Vult & mandat ipse, quod mihi dicitis? Qui omnes respondentes, dixerunt: Utique vult & mandat. Et Presbyter ad eos: Terram non exeo, sed in istis duobus diebus jejunium ago, & in quarta feria faciam judicium, præstante Deo; sed unde ligna emam, non habeo.

C *deinde à Grossulano provocatur ad rogum,*

9 Tunc Grossulani & Reipublicæ ministri quercina ligna, ad flammam & calorem aptissima, triginta solidis denariorum emerunt: quæ in campo ante atrium ecclesiæ S. Ambrosii in duabus congeriebus, respicientibus se, compoluerunt; longitudo quarum decem cubitorum fuit, & altitudo & latitudo major statura hominis

in atrio S. Ambrosii structum,

cubitorum quatuor; via vero inter ipsas congeries unius & semis cubiti. Iis ita dispositis, & quibusdam lignis in via interpositis, in quarta feria Presbyter indutus cilicio, camisio atque casula, more Sacerdotis, ab ecclesia S. Pauli usque ad ecclesiam SS. Martyrum Gervasii & Protasii & beatissimi Ambrosii, nudis pedibus Crucem portavit: super quorum altare, ceteris Sacerdotibus deficientibus, ipse sibi Missam cantavit. Et Missâ cantatâ Grossulanus quoque gerendo Crucem, eamdem ecclesiam intravit; & pulpitum, cum Arialdo de Meregnano & Berardo Judice Astensi, ascendit. Et facto silentio in populo, & Presbytero stante nudis pedibus super lapidem marmoreum, qui in introitu Chori continet Herculis simulacrum, idem Grossulanus ait ad populum: Attendite, quia in tribus verbis hunc hominem vincam, & ejus confusionem ostendam. Et ad Presbyterum inquit; Proposuisti quod ego sum simoniacus per munus à manu. Modo dic: Cui dedi. D

ubi hunc ille publice accusat:

10 Tunc Presbyter super populum oculos aperuit, & digitum ad eos, qui stabant in pulpito, extendit, dicens, Videte tres grandissimos diabolos, qui per ingenium & pecuniam suam putant me confundere. Et nonne diabolus ille, qui suasit illum fieri simoniacum per pecuniam, suadere potest, ut adhuc majorem pecuniam daret, & veritatem occultaret, & testes & judices mundanos mihi auferret? Et nonne scitis, quia propter vitandam astutiam diaboli & pravorum hominum, ego elegi Deum judicem, qui neque per pecuniam corrumpi, neque aliquo modo potest falli in judicio? ad cujus judicium si vultis venire, paratus sum quod promisi facere. Et Grossulanus ad eum: Modo dic, de qua Simonia dicis? Et Presbyter ad illum: Modo dic tu, quæ est bona? Et Grossulanus aliquantum subsiluit, & ait: Est simonia, quæ simoniacum non deponit. Et Presbyter ait: Ego dico de illa, quæ deponit Abbatem de Abbatia, Episcopum de Episcopatu, Archiepiscopum de Archiepiscopatu, in quo est. Et cum his verbis satisfeciset omnibus, audivit populum clamantem, Exito foras ad judicium: exito foras ad judicium. Et Presbyter in hoc multiplicato clamore, licet senex; desuper lapide continente Herculis simulacrum prosilivit, & unà cum populo in campo, in quo erant lignorum congeries, venit: ibique, dum ignis lignis accendebatur, dixit: Vos præter me non cernitis Sacerdotem, qui hunc ignem benedicat: sed cernitis chartam hanc quam teneo, in qua sancta verba & signa sanctæ Crucis continentur. Et ego minister hæc signa interius dicam & faciam; & Deus, qui est Dominus meus, desuper ignem benedicat. Et audientes & bene intelligentes dixerunt; Amen.

& procedit ad rogum,

E

F

quo rite benedicto,

11 Atque cum in circuitu ignis hæc verba dixisset, & signa fecisset, & aquam benedictam & incensum super ignem, astante ibi Grossulano, aspersisset; dubitabatur de ordinando sacramento apud Grossulanum & Arialdum de Meregnano, qui erat quasi potentissimus princeps Grossulani & procurator judicii, & expectans, Presbyterum per ignem morte finiri, vel per nimium terrorem ad Dominum tuum converti. Ipse namque Berardo Judici Astensi, hanc legem non solum per mortem, sed etiam per quamlibet ignitam læsuram in Presbytero factam condemnanti, dixerat; Absit quod læsurâ: sed ignem adeo magnificabo, quod procul oculos ignis de capite ejus eruet, & ipse igne ardens cinis putrefiet.

Atta-

A men Presbyter, cum vidiſſet eos de ordinando Sacramento dubitare, dixit ad eos, Sinite me, quod ego bene ordinabo; nec finiam Sacramentum, donec dixero tantum, quantum vobis ſatisfecerit. Et illico conſenſu eorum apprehendit cappam Groſſulani, ipſamque quaſſavit, dicens: Iſte Groſſulanus, qui eſt ſub iſta cappa, & non de alio dico, eſt Simoniacus de Archiepiſcopatu Mediolani, per munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obſequio. Et cum illis videbatur ſufficere, addidit: Et ego, ad fiduciam maleficii aut incantationis vel carminis, non intro hoc judicium.

iterum juratus confirmat accuſationẽ,

ignemque luculenter ardentem

22 Facto hoc ſacramento Groſſulanus concorditer equum aſcendit, & ad eccleſiam S. Joannis quę dicitur ad Concham venit; Arialdus vero prędictus de Meregnano, inquirens & expectans plenitudinem ignis, Presbyterum tenuit; & tenendo, manum ſuam læſam ab ipſo calore ignis ſenſit; & tamen ad Presbyterum inquit: Presbyter Liprande, vidi mortem tuam in igne: convertere ad Dominum meum Archiepiſcopum, habita ſecuritate vitæ tuæ: alioqui vade & ardeto cum Dei maledictione. Et Presbyter ad illum: Satana, retro vade. Illo retrocedente, Presbyter proſtratus à terra ſe levavit; & ſigno Crucis ſibi appoſito, ingens flamma ignis in Meridem & Septentrionem ſe diviſit, & via apparuit quam Presbyter intravit. Et tranſiens per ipſos carbones ignis, ceu arenam calcaret, ſenſit; & dum per ipſam viam tranſibat, flamma poſt ipſum coibat. Et ipſe mihi dixit, & bene intellexi, donec in via hujus ignis fui, hanc orationem Deo protuli: Deus in nomine tuo ſalvum me fac, & in virtute tua libera me: Deus in nomine tuo ſalvum me fac, & in virtute tua libera me: Deus in nomine tuo ſalvum me fac, & in virtute tua libera me. Et dum tertio proferret hoc verbum, Fac; ſe extra ignem vidit; nec in ſe, nec in ſuis Sacerdotalibus veſtibus lineis ac ſericis, quibus erat indutus, ſive in cilicio, læſionem ullam ſenſit. Tunc populus plene, quaſi ex uno ore, laudem Deo & huic Presbytero, extra & infra civitatem, contulit: Groſſulanus vero intrepidus Sedem Archiepiſcopatus deſeruit & civitatem: quia aperto communi civitatis ore juratum erat, quod neutri eorum, nec alicui de parte illorum, pro hac actione malum fieret, niſi C quod Dominus ſibi faceret. *Hactenus Puricellus pag. 399 & ſeqq.*

ab eodem illæſus egreditur.

B conſtanter ingreſſus,

§. II. *Reliqua Liprandi vita & mors miraculis illuſtrata.*

Vacillanti circa judicium plebi

13 *TAm luculentum miraculum non habuit continuo omnem, qui ſperabatur effectum*: ſed quia præſentia Epiſcoporum Suffraganeorum huic legi & triumpho favorem integre non præbuit; & quia ignis manum Presbyteri, in projiciendo aquam & incenſum ſuper ignem, læſit; & quia pes equi Joannis de Rode nudum Presbyteri pedem, de igne exeuntis, dure calcavit; turba, triſtis de caſu & ruina Groſſulani, in Presbyterum & ejus legem poſt pauca ſcandalizavit, & ſcandalizando, hortatu quorumdam Sacerdotum, prælia & homicidia multa commiſit. Interea Groſſulanus Dominum Papam Paſchalem gratum ſibi invenit. Landulphus vero de Vareglate, *unus de ſupraditis Electis, ſed rejectis propter abſentiam*, rediens à Hieroſolymis Romam pervenit; atque de Groſſulano jam in-

de regreſſo didicit (*uti legere eſt in Monumentis Ambroſianis pag.* 496) non ſolum quod actum D EX VARIIS fuerat Mediolani propter concertationem Preſbyteri & Groſſulani; ſed & quam ſolennitẽ Romanus Pontifex poſt alia facta Groſſulanum ſuſceperat ..... Sed tamen Landulfus ille de Vareglate veniens Mediolanum, non Presbyterum nec ejus legem directe contempſit; ſed Clero & Populo Mediolanenſi promittens deponere Groſſulanum ab omni eccleſiaſtico Officio, juxta Canonum rationem, inquit: Cur de lege Presbyteri Liprandi & Groſſulani contenditis, & prælia & homicidia in vobis facitis? En vobis certiſſime dico, & per Joannem Vicomercatenſem Groſſulano mando, quod ego apud Domnum Papam Paſchalem, ejuſque Curiam vel Synodum, certis cum rationibus & juſtis & ſanctis Canonibus comprobabo illum non poſſe ſubſiſtere in numero Epiſcoporum vel Presbyterorum, aut etiam in aliquo ordine Clericorum. Clerus vero & Populus huic authentico, & ſecundum quamdam novitatem Canonice S. Nazarii Præpoſito, & majoris eccleſiæ Mediolanenſis Ordinario credulus, unà cum Groſſulano ad Romanam Synodum pervenire ſtuduit. E Unde rigidus & ſapiens Capitaneus Mediolanenſium Amizo de Landriano, ait; Vos ludriam (*id eſt lutram, amphibium animal*) in aqua negare (*ſeu mergere*) vultis, *id eſt, fruſtra laboratis*.

Præpoſitus Landulfus, pollicetur Romã ire;

14 Sed Groſſulanus, ad pedes Apoſtolici provolutus, ſibi & ſuis iterum refugium ſuſcepit. Presbyter vero Liprandus, cum jam ſenex eſſet, & duo anni poſt legem ab ipſo factam tranſiſſent, *adeoque anno* MCIII, provocatus & quaſi compulſus Romam ad Synodum venit; in qua prædictus Landulfus de Vareglate, qui poſt ipſam Synodum fuit Aſtenſis Epiſcopus, *prece fortaſſis vel pretio in favorem rei corruptus*, neque ante Papam vel ejus Curiam ſeu Synodum adverſus Groſſulanum verbum ullum ignominioſum protulit; *contra quam Mediolani promiſerat*: ſed Presbyter Liprandus cauſam, quam adverſus Groſſulanum habuit, pure notificavit; & Apoſtolicus non legem, per ipſum Presbyterum datam, & ſacramento & igne notatam, laudavit; ſed gratiam & officium Presbyteratus in illo firmavit, & dixit: Si hic Presbyter juraret & duodecim Sacerdotes cum illo jurejurando affirmarent, quod Groſulanus coëgit ipſum Presbyterum ire per ignem, ſuſtineret Groſſulanus depoſitionem: atque ſuper hoc ſpatium conſulendi per unam noctem dedit. Nocte autem illa tranſacta, Apoſtolicus coram Synodo à Groſſulano ſuſcepit ſacramentum, in quo ſacramento Groſſulanus ſic ait: Ego Groſſulanus gratiâ Dei Archiepiſcopus, non coëgi dictum Liprandum Presbyterum ire ad ignem. Tunc & Ardericus, Laudenſis Epiſcopus, jurejurando firmavit id ipſum; Azoni vero Aquenſi Epiſcopo, proferenti id ipſum jurare ex parte Groſulani, ab Apoſtolico fuit condonatum. Groſſulanus itaque acceſſit ut acciperet gratiam reſtitutionis: & cum ad accipiendam reſtitutionem accederet, Gabuta & Paſtoralis virga, quam idem Groſſulanus ſua tenebat manu, coram Synodo ad terram corruit: quod ſignum, quampluribus fuit indicium, quod ſacramentum ejus fuit ſacramentum mortis. Verumtamen nec Papa, nec ejus Synodus adhoc tunc reſpexit: ſed ipſum Groſſulanum Azoni Aquenſi & Arderico Laudenſi, atque Jordano de Clivi, & ceteris Mediolanenſibus tam

ubi anno 1103 cauſam urget Liprandus;

ſed Landulfo tacente pejeranti Groſſulano

F

dignitas ſua confirmatur,

A Clericis quam Laicis, verum etiam Episcopis
EX VARIIS ejusdem Ecclesiæ Suffraganeis, volentibus eum
D. P. habere in Archiepiscopum, licet otiose, restituit.

æque ac Liprando sacerdotiũ suum:

15 Presbyter ille Landulfus, licet occasione hujus restitutionis foret suspectus Grosslulano restituto & restitutum suscipientibus; tamen in ecclesia S. Pauli suaque domo, fuit Sacerdos idoneus in suo officio per septem annos post ipsam restitutionem *usque post annum* MCXV. Cum *autem sic* alter alterum suspectum haberet, contigit quod Heribertus de Bruzano, valde aggravatus febribus, venit ad dictum Presbyterum, supplicando ut adversus infirmitatem daret sibi remedium. Ministri vero Presbyteri ministraverunt cibum & lectum convenientem illi ægrotanti, donec Dominus virtutum, per impositionem manuum ejus Presbyteri, præbuit salutiferum remedium ægrotanti. Unde Grosslulanus stimulatus, ait ad Presbyterum: Quia participasti Heriberto, meo excommunicato; præcipio tibi ut Missam non cantes, quousque pœnitentiam inde susceperis, mihique satisfeceris. Et Presbyter ad illum: Quod feci in Heriberto, bonum fuit, & à Deo venit; atque de bono & Dei opere non novi pœnitere. Et si non habes super me potestatem, tamen propter scandalum vitandum, tibi obtemperabo.

qui ob sanatum ægrum, hostĕ Grosslulani,

ab hoc se patitur suspendi à Missa,

B

16 *Porro* Grosslulanus, gratiâ Guilielmi Abbatis S. Ambrosii, & Andreæ Mediolanensis Primicerii, & aliorum multorum prudentum tam Clericorum quam Laicorum, nec sedem, nec aliquam munitionem Archiepiscopatus, post legem primam à Presbytero factam, sive restitutionem à Synodo celebratam, habuit. Meus vero sæpe dictus avunculus, infra unius anni & dimidii spatium, homines, qui non pro amore divinæ legis & ecclesiasticæ disciplinæ litigabant, dimisit, & eorum civitatem exivit, atque Valtellinam vallem, à Mediolano ultra septuaginta milliaria distantem, habitavit. *Quid autem hinc post aliquantum tempus revertenti acciderit pag.* 417 *sic narrat apud Puricellum Landulfus.* Assumpto equo Anselmi *fratris* & meo, unà cum *dicto* fratre meo ad ipsum meum patronum festinavi. Et cum processissem viginti quinque milliariis, mihi Angelus occurrit dicens: Presbyter Liprandus rediens à Valtellina, infirmus jacet ad monasterium de Clivate. Citius igitur quam sperassem, inveni illum in lecto tenentem & lac comedentem. Qui cum me vidit, ambas levavit manus, & gratias Deo dixit. Arialdus vero illius monasterii Abbas, postquam audivit me advenisse, consolationemque ipsi ægroto dedisse, me meumque fratrem extra cameram vocavit; & per plura verba se trepidare fidelitatem, quam juraverat Grosslulano, nobis notavit: atque nescientibus Monachis, nos admonuit, ut ipsum deportaremus ægrotum à monasterio, saltem duobus milliaribus.

& in Valtellinam secedit anno 1110,

unde rediens anno 1111 *in mon. Clivate decũbit æger,*

C

17 Infirmus autem ut sensit, me meumque fratrem solicitari super sua infirmitate & portatione ait: Nolite turbari: quia per gratiam Dei nunc mihi multo est melius; & in crastino, Deo annuente, in civitatem iter habebimus. Et mane facto ocrudatas quasdam suas vestes induit, & cibum sumpsit, & quasi sanus factus super mulam sedit. Puer quoque ejus, habens suum asinum oneratum pellibus, licet de solito bis aut ter in die torqueretur caduco morbo, tamen Presbytero sedente super mulam, puer idem venit nobiscum in una die usque ad S. Damianum de Baraza, absque ullo illius infirmitatis impedimento. Ibi gratiâ Dei & beatissimi Ambrosii, cujus locus iste cella est, bene recepti pernoctavimus, & alteram diem dimidiavimus; & ante solis occasum ecclesiam S. Pauli domumque nostram intravimus, atque familiam, quæ ibi aderat nostram, lætam fecimus. *Bellum tunc contra Laudenses Mediolanensibus erat; de quo agens Landulfus apud Puricellum in Monumentis pag.* 528, Innumera mala quæ operata sunt per quatuor annos in ipsa guerra non enumero, inquit, sed mortem Anselmi germani mei, & aliorum multorum propinquorum meorum ac civium, per illam guerram manifestatam lugeo; nec cœptum iter penitus defero. Quia dum civitas illa Laudensis adhuc staret, & resisteret Mediolanensibus, conantibus eam destruere; Grosslulanus à Mediolano exulabat: & Laudensis ille Arericus suam civitatem perraro intrabat, sed Mediolanum frequentabat: Presbyter vero Liprandus, in sua domo suaque ecclesia [vicina] S. Pauli ecclesiæ, consolationem Regni & Ecclesiæ expectabat.

D

exulante tunc inde Grosslulano

18 *Nec frustra expectavit: anno siquidem* MCXI *Octobri mense occasione sic excrescentium per continuam pluviam fluminum*, quod non solum villas, sed & ipsam civitatem mirum in modum perturbarent; *& quidam dicerent*, discordiam de Grosslulano esse malitiam altero diluvio dignam; *ad eam finiendam electi octodecim viri, omnes sic jurarunt*, Usque ad istas Kalendas proximi Januarii concorditer dabimus justam & rectam sententiam secundum Canones, de discordia Grosslulani, si possit esse Archiepiscopus Mediolani, sive non; & si non poterit esse, de alia persona faciemus concorditer Catholicam electionem in eodem die; *eamque* sententiam tenere *similiter jurarunt, qui fuerunt ab eis nominatim ad hoc petiti, Sacerdotes, Milites.* Sed cum in ultimo die Decembris, *inquit Landulfus in Monum. p.* 541; Ardericus ille, *relictus à Grosslulano, Hierosolymam profecto, in civitate Vicarius*, & septemdecim alii essent in concordia eligendi Jordanum; ego jussu Andreæ, Primicerii Presbyterorum Decumanorum & Clericorum Mediolanensium, ad eos veni; & ut ipse Primicerius mihi præcepit, eis dixi, quod male consiliati erant. Verumtamen ipsi consilium non mutaverunt; sed mane facto, videlicet Kalendis Januarii *anni* MCXII, *uti porro legitur apud Puricellum ex Landulfo in Vita Herlembaldi pag.* 412, Ardericus idem cum Vicedomino & ceteris sibi conjuratis... pulpitum ascendit; & facto silentio in populo, coram illa maxima multitudine loquens, dixit: Nos, salvâ reverentiâ Papæ, secundum auctoritatem & justitiam Canonum, dicimus, quod Grosslulanus non potest esse Archiepiscopus Mediolani. Isto dicto & confirmato, illico Presbyterum Jordanum de Clivi elegit in Archiepiscopum.

E

ad cujus causam finiendam electi 18 *viri,*

frustra obnitentibus Canonicis minoribus,

F

Grosslulanũ abdicant & Jordanum eligunt:

19 Hoc cum Presbyter Liprandus audivit, ægrotus è lecto surrexit; & in altera die illi Electo piscemo btulit, dicens: Gratias Deo, quod nunc mihi testimonium perhibetis. Sed hi qui te elegerunt in Archiepiscopum, male fecerunt, & Deus illis misereatur: quia tu potes esse unus bonus Presbyter de claustro, nunc autem masculus esto. Cum autem Electus ille, nec aliquis ex tot circumstantibus, ipsi Presbytero respondisset; Presbyter ipse propinquius accessit, & osculatus Jordanum, sicut unum de ceteris Sacerdotibus, reliquit. *Februario deinde mense, Jordanus à Suffraganeis, Landulfo Astensi, Arialdo Januensi & Manardo Taurinensi consecratus fuit: utique*

cui se jungit Liprandus.

hinc vero egredi rogatus à meticuloso Abbate,

subito convalescit & Mediolanũ redit,

A

& ille approbante Papa ordinatur,

que assentiente Paschale *Papa, & tandem in* Grossulani *depositionem consentiente per sententiam, qua* prohibuit Grossulanum Mediolanensem Ecclesiam inquietare, & ad Episcopatum *Saonensem, cujus olim sumpserat possessionem*, dixit eum redire: *addita ratione, quod cum* translationes Episcoporum duobus fieri modis *possint, appareret manifeste Grossulani* translationis utilitatem quæ videbatur, in animarum & corporum damna conversam. *Peracta igitur consecratione Jordani,* Mamardus Taurinensis illico Romam adivit, & Stolam petiit: & rediens inde Stolam & chartam, continentem sacramentum quod Papa poscebat à Jordano, attulit; alioqui Stolam dari Jordano Papa prohibuit, sicut idem Mamardus notavit. At Jordanus per sex menses jejunus fuit, & Stolam non habuit.

Grossulano ad suam Saonensem Sedem remisso.

20 *Tunc, ut refertur pag.* 415, Presbyter Liprandus, in summa sua senectute positus, *inquit ejus nepos Landulfus,* mihi ait: Videto te aliquantulum super me erubescere, propter ea quæ adversum Grossulanum dixi & feci. Sed ut minus idem erubescas, vere dico tibi, quod ego illam causam reservo soli Deo omnipotenti: & dum supereſt spes, multum desidero hujus mundi

Tunc Liprandus,

B

vitam meam finire in manibus eorum, quorum protectione corpus & anima, præstante divina gratia, protegatur à manibus eorum, qui protegendo Grossulanum, voluntatem Dei occultare voluerunt & volunt. De ecclesia autem ista Mediolanensi, in qua consulis mihi manere & vitam finire, dico, quod illa est mihi, cupienti Hierosolymam adire, ceu navis, sine nauta & remige in portu putrescens: quodsi vixeris secundum ætatem tuam, eam talem experieris. Hujus mei magistri consilium sequens, cum vellem prorsus dimittere Jordani administrationem; delatus est ipse Presbyter ad Pontidii monasterium, me nesciente. *Est illud, teste Puricello pag.* 419, *trans Adduam fluvium, S. Jacobo nuncupatum, cujus solius nomine notatur in mappis ad* 30 m.p. *Mediolano. Fundator ejus Albertus anno* MXCV *obierat, adeoque recens ibi adhuc disciplina erat.* Presbytero autem Liprando posito in Pontidii monasterio, fama de Grossulano, redeunte à Hierosolymis, aures Jordani & Ordinariorum ejus implevit; & Mamardus Taurinensis Episcopus iterum Mediolanum venit; atque Stolam, quam in præcedenti Junio (*ita legendum, non autem* anno, *ut habet Ms. res ipsa loquitur*) sine sacramento Jordano dare noluit, neque dedit; nunc, videlicet in festo S. Nicolai, quando Presbyter Liprandus Pontidium intravit, super altare S. Amb-

ecclesiastică jactationem pertæsus,

defertur ad Pontidiense monasterium;

ubi, Jordano interim Pallium accipiente,

C

brosii posuit: & Jordanus, osculans eam de ipso altari sumpsit: quæ positio & assumptio, absentibus Ordinariis & Primiceriis, facta fuit.

D

A. ANDR. DISCIP.

21 Presbyter *autem* Liprandus, in *isto* monasterio, coram Monachis & Fratribus, à festo S. Nicolai usque ad festum Epiphaniæ Domini, *anno* MCXIII, splendide, *id est, cum magna ædificatione* vixit: atque in ejusdem festivitatis nocte, quando spiritum emisit, magnus & suavis splendor domum in qua jacebat, admirantibus circumstantibus, illustravit: & sic ipse prædixerat Fratribus. In illa hora, quando corpus ejus efferebatur ad sepulcrum, solis splendor aërem illuminavit, & nubes cum nive cessavit. Ipso quoque Presbytero existente in vita, cum Grossulanus & ceteri Grossulanistæ calumniabantur eum & suam legem; nobilis Miles Placentinus de faucibus mortis, ad laudem ejus ereptus est. Quia, cum Miles ille esset quasi in somno, sensit hunc Presbyterum palpare guttur suum; & statim evomuit os piscis, quod suffocabat eum. Eodem etiam tempore cum domus cujusdam affinis & sibi attingentis, arderet; repente imber fuit, & paleam & domum ipsius Presbyteri integre servavit. Quod si currerem per singula quæ

moritur anno 1113, *6 Januarii*

in vita & morte miraculis clarus,

E

fecit, ad laudem ejus, deficeret spiritus meus .... Sed Deus, qui per omnia secula vivit & regnat, nunc & semper, animæ ejus benedicat. Amen.

22 *Hactenus Landulfus* Liprandi Presbyteri *ex sorore nepos, à Puricello transcriptus, partim in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ, partim ac præcipue in lib.* 4 *de SS. Arialdo & Herlembaldo, quorum librorum citavi paginas, quoniam ipse auctor hactenus ineditus manet, æque ac Historiæ Senioris Landulfi & Arnulfi, à Puricello promissæ quidem & luci paratæ, sed numquam editæ, quod equidem sciam. Ceterum nec ipse nec alius quisquam meminit ullius cultus* Liprando *ut* Beato *post mortem impensi; sed neque superesse videtur in ecclesia Pontidiensi, intra vel juxta quam sepultum opinari licet, monumentum defuncti ullum: quando nihil hujusmodi adducit Puricellus, omnia huc spectantia studiosissime scrutatus. Mihi tamen ad diem præcedentem, ubi actum de S. Davide Solitario Thessalonicensi, Papiam verosimiliter translato, conjectura venit, illuc Pontidio translatum etiam corpus aut ossa quædam* Liprandi Presbyteri: *siquidem inter Reliquias, istic repertas apud sepulcrum Regis Luitprandi, anno* MDIV *die* XXIV *Julii; præter* ossa & cineres ipsius S. David, *censentur etiam aliqua* S. Thomæ Martyris & S. Liprandi, *nec facile est alium hujus nominis invenire, cui potuerit datus fuisse titulus* Sancti.

nullum tamen cultū nactus,

nisi forte Papiæ, ubi anno 1504 *inventa ossa S. Liprandi.*

F

DE SANCTO LADISLAO,

HUNGARIÆ REGE,

VARADINI IN TRANSILVANIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus cultu, Actisque & Reliquiis sacri corporis non impune violatis.

D. P.

ANNO MXCVI. *Sanctus in civitate à se fundata sepultus,*

Aradinum, *munitissimam hodiedum civitatem, idem qui vivus fundavit* S. Ladislaus *Rex, circa annum* MLXXXIII *etiam sepulcro miraculisque nobilitavit, mortuus anno* MXCVI. *Huic licet dies ultimus fuerit penultimus Junii teste Bonfinio aliisque, annua tamen veneratio obtigit* XXVII *Junii; credo quia corpus ejus tunc, per Apostolicæ Sedis sententiam, anno* MCXCII *fuerit elevatum de terra, vel quia natalis dies solenni S. Pauli commemoratione impeditus erat, aque ac priores duo communi Principum Apostolorum festo, ejusque Vigilia, sicuti etiam sequentes plures per Octavam eorumdem. Eodem circiter*

A AUCTORE D. P. elevatur 1192 hac die:

citer tempore, certe non diu post annum MCC, scripta etiam Vita est, quam ex Corsendonkano Canonicorum Regularium in Brabantia Ms. misit Bollando nostro D. Joannes Hoybergius, istius cœnobii Procurator, jam antea habenti à P. Joanne Gamansio exemplum aliud, sed prorsus simillimum, ex Legenda Sanctorum Patronorum Hungariæ, impressa Cracoviæ anno MDXI. Hanc inde damus: de corpore autem sacro monemus, ipsum istic inviolatum mansisse, quoad Belæ Regis IV anno V, Christi circiter MCCXL, in eadem anno 1240, Tartari in Hungariam irrumpentes, urbem expugnarunt, diripuerunt, incenderunt, solis eis salvis qui in arcem refugerunt: hanc vero, dissimulato recessu, cum jam urbem restaurari cœptam à resíduis civium intellexerunt, fraudulenter regressi simili violentia occupavere, totamque unà cum pragrandi & munitissima basilica, ad quam debilior sexus ætasque confugerant exusserunt, ad internecionem omnium communem sævientes, sicut late describit Antonius Bonfinius Rerum Hungaricarum Dec. 2 lib. 8.

2 Anno deinde MCCLXXXV repetiisse Hungariam superiorem Tartari leguntur, & restauratos paulò & 1285 vastata, antè pagos iterum desolasse, omnia ferro flammaque vastantes usque Pestum; nulla facta Varadini apud Bonfinium mentione speciali, quod credibile est suis adhuc ruinis involutum jacuisse. Inter has tamen, utcumque salvum mansisse videtur S. Ladislai monumentum: supra quod novum tandem assurrexit templum: laudatur enim à Bonfinio, sub finem lib. I, novâ honoratur basilicâ, Varadinensis Basilica, ubi divi Ladislai Regis corpus quiescit, spectaturque ex ære equestris illius statua. Tunc crediderim compositam propriam de sancto Rege Missam, quæ post similem de S. Stephano itidem Rege, habetur in Missali Votivo regni Sueciæ, ante annos circiter ducentos quinquaginta excuso, sub communi quidem aliis Confessoribus introitu: sed cum Lectione ex lib. Ecclesiastici cap. 47, ubi sanctus Rex David insignibus hisce laudatur elogiis. Dedit Dominus confessionem Sancto & excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum, & dedit illi contra inimicos potentiam: & stare fecit cantores contra altare, & in se eorum dulces fecit modos: & dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, & magnificarent mane Dei sanctitatem. Dominus purgavit peccata ejus, & C exaltavit in æternum cornu ejus; & dedit illi testamentum regni & sedem gloriæ in Israël. Quam apte hæc omnia cadant in sanctum Regem zelantissimum divini cultus, per pias fundationes promovendi, res ipsa loquitur, nec minus convenit Euangelium sumptum ex cap. XI Lucæ, exordio tali. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus qui in domo sunt: quemadmodum Hungariæ regno toti præluxit Ladislaus Christianarum virtutum exemplis.

B

3 Lubet etiam hic annotare tres proprias Missæ isti orationes, sicut in dicto Missali leguntur hoc ordine I. Deus qui B. Ladislaum, Regem piumque Confessorem tuum gloriâ immortalitatis sublimasti; præsta quæsumus, ut ejus suffragantibus meritis, & ab omnibus muniamur adversis, & gaudiis perfruamur æternis. II. Sacrificium, Domine, quod tuæ Majestati offerimus, quæsumus, ut B. Ladislaõ, Rege & Confessore tuo interveniente, ad nostrarum remedium transeat animarum. III. Sumptis muneribus tuis ab omnibus nos quæsumus, Domine, peccatis, intercedente B. Ladislao Rege & Confessore tuo, absolve; ut perceptâ veniâ peccatorum, liberis tibi mentibus servire mereamur. Utinam Suecia regnum, ex cujus vetusta religione Missa ista ad usum Hungarorum hic restituitur, eadem demùo sacra apud se restauret, hæresi schismateque obscurata; & qui Hungariæ regno tantum bonum sub Rege Josepho gratulamur receptum, ejusdem quoque religioso studio videamus regnis Septentrionalibus redditum. D

4 Ad hunc modum cœpit aliarum quoque gentium Fastis nonnullis (ut de Hungaricis taceam, quorum particularis notitia ad me non pervenit) inscribi venerabile Ladislai nomen; unde illud Bellinus de Padua in Martyrologio, secundum morem Romanæ Curiæ excuso Venetiis sub nota anni MCCCCXCVIII, sic posuit: In Hungaria, civitate Varadiensi, S. Ladislai Regis & Confessoris, qui clarissimis miraculis usque in hodiernum diem coruscat, quæ verba etiam in Romano nunc leguntur; brevius Carthusiani Colonienses atque Molanus, ex antiquioribus utique manuscriptis, ex quibus etiam Ms. Florarium sic habet: In Hungaria S. Ladislai Regis & Confessoris Depositio, anno salutis MXCV. Eo etiam anno illum obiisse scribit Abraham Bakschay, in Chronologia Regum Hungariæ usque ad annum MDLXVII perducta, ubi sic paucis ejus gesta perstrinxit: Hic Dalmatiæ & Croatiæ regna Hungarorum E Regum junxit imperio. Gessit multa bella contra Tartaros & alios adversarios, æmulos regni. Decessit absque liberis III Kal. Augusti, sepultus honorificentissimis exequiis in ecclesia Varadiensi, ab eo extructa: ubi etiam anno MCCCCXXXIII sepulturæ traditum dicit Sigismundum Imperatorem, eumdemque Hungariæ & Bohemiæ Regem. & ex hinc fastis inscriptus est.

5 Sed omnium luculentissime sancti Regis historiam descripsit, supralaudatus Antonius Bonfinius, Asculi in Piceno natus, qui Græcæ ac Latinæ scientissimus, cum Andreæ Corvino, Hungariæ Regi, litterarum ac litteratorum amantissimo, se junxisset; ejus hortatu Res Hungaricas scribendas suscepit, divisasque in Decades quinque, perduxit ad annum usque MCCCCXCV: Decadis autem 2 lib. 2 ac 3 de Ladislao ejusque fratre majore atque in regno decessore Geiza, multa locutus, utrumque successive Regem ac præcipue Ladislaum exhibet lib. 4. Igitur ex hoc tam laudato Historico, & antiquiores Hungarorum scriptores diligenter scrutato, placet excerpere prolixiora sancti Regis Acta. Joannes Pauli Masini in sua Bononia perlustrata ad hunc diem notat Reliquias S. Ladislai aliquas haberi in ecclesia S. Stephani & Metropolitana S. Petri; in ecclesia autem S. Jacobi F Mandibulam integram; sed latentibus translationis donationisve instrumentis difficile est divinare, utrum occasione invalescentium per Hungariam hæreseon, an aliquo ex prioribus seculis allatæ Bononiam Reliquiæ sint. Quia tamen Masinius operis sui primam editionem vulgavit anno MDCL, adeoque decennio prius quam urbs à Turcis caperetur; hoc saltem scimus, ante postremam illam calamitatem, communicatas Bononiensibus, & aliis fortasse locis pluribus sancti Corporis particulas esse. Post antiquam Vitâ datur prolixior ex Bonfinio. Mandibula Bononiæ esse dicitur.

6 Hactenus scripseram, & quas indicavi Vitas paraveram prælo sub annum MDCXCI; postquam victis in Hungaria rebellibus, & Transilvania ad Cæsaris clientelam reducta, sperare cœpi per nostros istis in partibus Missionarios, resciri aliquid posse; nec frustra. Siquidem ab illustri viro D. Gabriele Kapi, rerum patriarum scrutatore curioso, interrogato, num quid de corpore sancti Regis nosset, responsum hoc elicuerunt, datum XVI Octobris MDCXCI. Fateor quidem me Varadini numquam fuisse, nec oculis meis visa referre posse: sed tamen fere à quadraginta annis versatus in Transilvania (cujus finibus Varadinum includitur) ac etiam frequenter Ob arcam sacri corporis à Georgio Rakoczio spoliatam,

A quenter ibidem habitationem continuans, ſæpe ſæpius inquiſivi & ſciſcitatus ſum ex hominibus, qui & oculis ſuis viderunt & plenam notitiam habent, quomodo proceſſum ſit cum ſacro corpore ſancti Regis Ladiſlai. Ab his accepi, quod ſenior Georgius Rakoczi, auri argentique cupidiſſimus, poſtquam Princeps Tranſilvaniæ factus, intellexiſſet Varadini eſſe ſepulturam ſancti Regis, juſſit cryptam ejuſdem aperiri; tumbamque argenteam & coronam Sancto conſepultam abſtulit, corpus vero ligneæ incluſum arcæ eidem loco cryptæque reſtituit. *Fuit* Georgius Senior, *filius Sigiſmundi, ante Gaborem Betlen Principis Tranſilvaniæ, ejuſdem Gaboris ſucceſſor electus anno* MDCXXXI; *& anno* MDCXLVIII *moriens, cognominem filium* Georgium Juniorem *habuit ſucceſſorem. Quomodo autem ſacrilega illa patris cupiditas, in ejus auctore poſteris fuerit vindicata, ita narrat prælaudatus Gabriël.*

poſt annum 1631

7 A quo tempore facti hujus notitiam accepi, perpetua animi reflexione obſervavi, quod ex familia illa ne unicus quidem fuerit, cujus corpus poſt mortem in crypta quieſcere permiſſum ſit. Nam ante quadraginta & quod excedit

nec ipſe nec ſuorum aliquis

B annos, dum idem Georgius Rakoczi bellum contra Cæſarem moviſſet, eique cum Cæſareis, Germanicis atque Hungaricis copiis obviam progreſſus regni Hungariæ Palatinus Nicolaus Eſterhazi optimæ memoriæ, ipſum circa caſtrum Ezaranes præſtolaretur, miles ejus invadens eccleſias Szeveniſienſem & Vadaſzienſem (quæ caſtra familiæ Rakoczianæ erant) totius familiæ ſepulcra evertit, & forte etiam ibidem humata corpora in cineres redegit. Ipſe vero Georgius paulò poſt mortuus, & poſt ipſum filius Sigiſmundus anno MDCLI; ante ipſum vero junior filius Nicolaus ſepulti erant Albæ Juliæ: quam cum ante triginta duos annos Turcicus atque Tartaricus exercitus occupaſſet, arcem exuſſit, cryptas in templo S. Michaëlis evertit, Georgii ac Sigiſmundi Rakocziorum tumbas in fruſta comminuit, corpora eorum rogo impoſita in cineres redegit: Nicolai etiam corpus, quod in crypta alterius Tranſilvaniæ Principis (Stephani Boſcay vel Betlemi Gaboris ibidem ſepultorum) repoſitum erat, inde extulit & pariter flammis conſecravit, aliorum Principum cryptis inviolatis permanentibus.

permiſſus eſt in tumulis requieſcere,

C 8 Ejuſdem Georgii Rakoczii filius, itidem Georgius, ex vulnere obiit Varadini; & pro ſecuriori inhumatione corpus ejus tranſlatum eſt Patakinum: ubi manſit quidem intactum ab hoſtibus; ſed poſtquam Cæſareus miles arcem Patakienſem occupavit, pro ea munienda conducere viſum fuit, ſi ad ejus ingreſſum porta aperiretur per mediam eccleſiam, & hac occaſione moveri loco corpus debuit. Poſtquam Varadinum Turcis ceſſit, Ladiſlaus Rakoczi (*an ſenioris Georgii ex filio Sigiſmundo nepos?*) ex improviſo illud recuperare tentans, ibidem occiſus fuit, neque adhuc ſciri poteſt quid ejus corpore factum ſit. Georgii Rakoczii Junioris filius Franciſcus, in arce Zbero mortuus, unà cum filiolo prius defuncto, ibidem ſepultus fuerat: ſed & illi locum mutare debuerunt: nam ſimul levati Zboraviâ, Caſloviam deinde vecti ſunt ad eccleſiam Societatis Jeſu, ubi etiam immunis non manſit Franciſcus iſte. Nam, ut fama fert, Rebelles occupatâ Caſloviâ Collegium poſſidentes, perfregere cryptam, & à defuncti digito pretioſum annulum extraxerunt. *Ita in quartam uſque generationem tranſiit divina ultio; quæ utinam hic finem*

ſed vel diſſipati combuſtique,

vel ſaltem loco moti fuerunt.

habeat, parcatque ex eadem familia ſuperſtiti Comiti melioris ſpei juveni, duabuſque ſororibus Comitiſſis. D AUCTORE

9 *Porro cum* Varadinum, *anno* MDCXCII, D. P. *die* XX *Maji, in Cæſaris Leopoldi poteſtatem feliciter conceſſit, cæſis* XII *Turcarum millibus fame laboranti loco ſuppetias ferentium; caſtris aderat noſter Franciſcus Xaverius Mazoll, qui* XXVI *Julii ad P. Matthiam Soutermans talibus invigilare rogatum, Viennam ſic ſcripſit.* Ante ſex hebdomadas, dum Varadinum adveniſſem, prima inter ceteras cura mihi fuit, inquirere per memetipſum alioſque in ſancti Regis ſepulcrum, effigiem, aut alia quæcumque ibi relicta monumenta: ſed nec rudera quidem aut veſtigia eccleſiæ reperi; dicitur autem hæc Borzkaionorum tumultuum tempore everſa funditus fuiſſe, & ejus loco interior arx ſplendidius ædificata.

Urbe anno 1692 recuperata

nihil reliqui inventum.

10 *Quatuor poſt menſes, videlicet* XVII *Novembris, de eadem re, poſtquam melius inveſtigari potuit, non valde diſſimilia perſcripſit P. Georgius Bandovicz, Societatis noſtræ tunc Superior Varaſdini, ita loquens*: Hoc unum dolendum, quod nec foris, nec intus in arce, ſit ullum templum. S. Ladiſlai ſacram ædem curioſus inveſtigavi, ſed nec veſtigium illius reperi, nec ullus vetulorum ſenum pagenſium recordatur, ubinam fuerit; putatur, quod Borzkai anno MDCIV, dum noſtros Patres poſt XX annorum inhabitationem exinde expuliſſet, eamdem ædem ruinaverit. *An ſub ruinis novæ ac ſplendidius ædificatæ arcis, de qua num.* 9, *lateat ſacri Corporis arca lignea, ſuo fortaſſis tempore aperiet Deus, quando omnibus utriuſque Hungariæ ac vicinarum provinciarum locis à Turcica expurgatis fœce, priſtinum ubique ſplendorem receperit avita religio, & ſolus Dominus agnoſcetur Leopoldus Imperator, quod utinam cito faxit Deus. Interim ſancti Regis Caput aut pottus Calvariam, ruinis prædictis & avaritiæ ſubductam vidit Janningus noſter, anno* MDCC *menſe Septembri, Faurini in æde Cathedrali in argenteo buſto decorè incluſam; redemptam olim, ut aiebant Canonici, ab hæreticis Tranſilvanis; per Epiſcopum loci Reverendiſſ. D. Demetrium Napragium anno* MDCXIX *in illa Sede ſua Epiſcopali mortuum: ipſumque buſtum argenteum illius tempore actum videri poteſt. Fortaſſe hæc pretioſa Reliquia contulit aliquid, quod à pluribus jam annis, curante pientiſſimo Cæſare quem dixi, Leopoldo, Hungarici regni Patronus electus* L adiſlaus, *Viennæ in æde Metropolitana S. Stephani, annua celebretur panegyri, in quibus ſucceſſivè habitæ orationes, uno tomulo impreſſæ leguntur.*

E

F

VITA

Ex Ms. Corſendonkano & editione Cracovienſi.

Chriſtianis virtutibus omnibus,

1 BEatus Rex Ladiſlaus, Chriſtianæ fidei cultor eximius, pura mentis devotione Chriſto ſervire ſtuduit. Illuſtratus enim ſancti Spiritus gratiâ, arridentis ſibi atque blandientis mundi gloriam caducam reputans & tranſitoriam, eſurivit & ſitivit juſtitiam, ut ad æternam felicius perveniret patriam. Quamvis enim mundus ſibi florens alluderet, in ejus corde tamen aruerat, cujus ipſe concupiſcentiis crucifixus fuerat. In hoc itaque mortali corpore vivens, jam non ipſe, ſed in ipſo Chriſtus, fidem rectam, veram, Catholicam, in Chriſto fundatam, in cordibus Patriarcharum & Pro-

A phetarum radicatam, Apoſtolico præconio commendatam, tota mente fideliter amplectendo tenuit. Super hoc fundamentum, gratum omnipotenti Deo habitaculum, ſancti Spiritus ſacrarium, ex auro gemmiſque & lapidibus pretioſis, ſecundum Apoſtolum, ædificavit. Erat enim copioſus in miſericordia, longanimis in patientia; pietate Rex ſerenus, gratiarum donis plenus; cultor juſtitiæ, patronus pudicitiæ, conſolator afflictorum, ſublevator oppreſſorum, miſerator orphanorum; pius pater pupillorum, ſubventorque miſerorum; & inopum neceſſitatibus, miſericordiæ viſceribus affluens, ſubveniebat.

EX MS. 1 Cor. 3. 12 *miſericordia imprimis & liberalitate ornatus,*

2 In naturalibus autem bonis, divinæ miſerationis gratiâ, ſpeciali eum prærogativæ præeminentia, ſupra communem hominum valorem prætulerat. Erat enim manu fortis, viſu deſiderabilis; & ſecundum phyſiognomiam, leonis magnas habens extremitates: ſtaturâ procerus, ceteris hominibus ab humero ſupra præeminens: ita quod exuberantem in ipſo donorum plenitudinem, ipſa quoque corporis ſpecies imperio digna declararet, examinandis judiciis, non tam judicare quam judicari, ſibique magis terribile judicium imminere credebat, quam iis qui ab eo judicabantur. Unde rigorem juſtitiæ, lenitate temperans miſericordiæ, talem ſe erga ſubditos exhibebat, ut potius ab eis amaretur quam timeretur. Regni quippe gubernaculum non ſolum honori ſibi erat, ſed oneri. Non enim ſua, ſed quæ Jeſu Chriſti ſunt, quærebat: propter quod à proprietate rerum & nominum, quaſi mutato nomine, ab omni gente ſua pius Rex vocabatur: jejuniis & orationibus jugiter inſiſtebat; peccata populi plangebat, & in ara cordis ſemetipſum Deo hoſtiam vivam offerebat. Quod ſi nocturnis vigiliis & prolixioribus orationibus ipſum fatigari contigiſſet, non delicatum thorum repetebat, ſed in exedris eccleſiarum paululum pauſabat.

ſpecie quoque Rege digna,

B

æquitatiſque ac pietatis ſtudioſiſſimus,

3 Quadam nocte Waradinenſe monaſterium ingreſſus eſt, ut oraret. Factum eſt autem, dum prolixius oraret, quidam cubicularius ejus, qui foris eum ſolus expectabat, præ nimia mora tædio affectus, ſurrexit & introſpexit; viditque Dominum ſuum, glorificato corpore, ſurſum in aëre mirabiliter elevatum. Vere beatum virum, quem adhuc in carne conſtitutum carnea moles non premebat, ſed meritorum ſanctitas ad conſortium ſupernum ſublevabat! Poſt hæc latrunculi Biſſenorum, *a* confinia Hungarorum irruperunt, & illinc viros & mulieres captivos abduxerunt: quos ipſe cum exercitu ſuo perſequens, venit in ſolitudinem magnam, nec habebant quod manducarent. Et dum fame periclitaretur exercitus, avulſus eſt ipſe ab eis ſeorſum; & in oratione proſtratus, implorabat miſericordiam Dei; ut qui quondam filios Iſraël manna de cælo pluens paverat, Chriſtianum populum fame perire non ſineret. Cumque ab oratione ſurgens reverteretur, ecce grex cervorum & bubalorum obviavit ei, & cum ipſo ſimul in medium exercitum, depoſita feritate, convenit. Tulit ergo unuſquiſque ex animalibus quantum ſibi ſufficiebat, laudantes & glorificantes Deum in Sancto, per quem miſericordiam talem conſecuti fuerant.

a

noctu orans conſpicitur elevatus à terra;

fame laboranti exercitui annonam precibus impetrat,

4 Cum itaque pius Rex Ladiſlaus armatus eſſet humilitate, & potens in pietate, præcipuus tamen erat in largitate: omnes enim Eccleſiæ & Monaſteria regalia, ſive ab ipſo, ſive à quocumque alio fundata, eleemoſynis ejus ſunt locupletata: unde merito uſque in hodiernum diem eleemoſynas ejus enarrat omnis Eccleſia Hungarorum. Duos quoque Epiſcopatus ordinavit, & Regia largitate locupletavit: erat enim magnus & munificus ſecundum nomen ſuum glorioſum. Nam ſi etymologiæ nominis ejus alludamus, Ladiſlaus quaſi laus divinitus data populis dicitur, *b* Laos enim populus interpretatur; Doſis autem, dans vel datum ſive datio; prima vero ſyllaba nominis ejus, Laus eſt per paragogen. Hieroſolymam ſe iturum voverat, ut ubi ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti pro redemptione noſtra fuſus, ipſe ibi ſanguine ſuo contra inimicos Crucis Chriſti dimicaret. Duces autem Francorum, Lotharingorum & Alemannorum, qui cum exercitu Domini illuc profecturi erant, omnes pariter pium Regem Ladiſlaum, digne dignum ſibi Ducem ac præceptorem præficere concorditer diſpoſuerant.

D

b

loca pia fundat aut ditat;

belli ſacri cupidus,

5 Prius autem quam de Francia & Alemannia ceteriſque occidentalibus regionibus exercitus Domini in Hungariam convenirent, pius Rex, urgente neceſſitate, contra Bohemos in expeditionem profectus eſt: ibique repentina ægritudine correptus, viribus corporis cœpit omnino deſtitui: convocatiſque Regni Principibus indicavit, diſſolutionem ſui corporis imminere. Quo clamor multitudinis, plangentium, lamentantium, & gementium mortem piiſſimi Regis Ladiſlai, uſque in cælum extollitur. Sed pius Rex, acceptâ Euchariſtiâ corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti, in quem fideliter credidit, & quem tota mente dilexit, feliciter migravit ad Dominum. Planxit autem cum univerſa multitudo Hungarorum, clerus & populus, ſimul in unum dives & pauper, juvenes & virgines, continuo trium annorum ſpatio, in veſtibus ſqualidis, choreas non duxerunt, & omne genus muſicorum & delinitiva dulciſona ultra tempus luctus ſiluerunt.

cogitur contra Bohemos proficiſci;

E

in eaque expeditione pie mortuus,

Varadinæ defertur ſepeliendus.

6 Cum autem fideles ſui corpus ipſius Waradinum efferrent, præ labore & mœrore defatigati dormierunt. Cumque ſopore gravati plus juſto demorarentur, currus in quo poſitum fuerat corpus ejus, ſine ſubvectione & abſque omni adminiculo cujuſlibet animalis, recto itinere Waradinum ducitur. Vigilantes autem, & currum non invenientes, contriſtati cœperunt per loca diſcurrere: inveneruntque currum, verſus Waradinum ultro currentem, & ſanctum corpus in eo poſitum. Videntes itaque miraculum, quod corpus beati Confeſſoris ad locum, quem ipſe præelegerat, divinitus deferretur; Deo gratias agentes, laudaverunt Deum. Cum autem multitudo magna, officium humanitatis exhibendo, ſepulturæ ejus aſſiſteret; quidam de circumſtantibus dicebat corpus fœtere, reliquis omnibus ſuaviſſimam odoris fragrantiam ſentientibus: retortumque eſt illico mentum illius ad dorſum ejus, & reflecti non poterat. Qui ſeipſum divina ultione debilitatum videns, miſerabiliter clamabat; Peccavi in Sanctum Dei: & procidens ante ſepulcrum B. Ladiſlai miſericordiam ejus imploravit. Avulſa eſt itaque cutis cum carne menti ſui, quæ dorſo ejus inhæſerat: & ipſe quidem ſanitatem recuperavit, ſed cicatrix ruptæ cutis in mento ejus occalluit.

F

In eum blaſphemus graviter punitur,

uti etiam perjurus ad ejus ſepulcrum,

7 Quidam Miles, neceſſitate urgente, argenteam ſcutellam ſuam, quam patri ſuo pius Rex donaverat, Comiti venalem expoſuit; quam idem Comes, ardore cupiditatis tactus, à ſe furtim ſublatam eſſe confinxit. Per ſententiam itaque judiciariam dictum eſt, quod eadem ſcutella poneretur

A neretur ſuper ſepulcrum Ladiſlai, ut comprobaret Dominus, uter eorum eam juſte deberet habere. Comes ergo nimium de ſe præſumendo, ſcutellam accepturus ſepulcro appropinquavit: ſtatimque cecidit quaſi mortuus, & vehementer attonitus, nec ſcutellam accipere, neque de terra poterat ſurgere. Pauper vero miles, ad ſepulcrum ſimiliter accedens, quod ſuum erat, Deo gratias agens, accepit.

8 Noſtris quoque temporibus Deus multis mirabilibus ſanctum Confeſſorem ſuum Ladiſlaum glorificavit. Nam anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo ſecundo, ſanctum corpus
c ejus canonizatum eſt. Tunc itaque ex cauſis
c Canonizatus an. 1192, ſuperioribus lege naturæ mutata, privationem ordine regreſſibili ſequi cœpit habitus. Plures enim cæci, per merita beati Regis Ladiſlai, ſunt illuminati; cecideruntque ab eorum
claret miraculis, oculis tamquam ſquammæ albuginis ſcedulæ; quas etiam viri religioſi viderunt, qui etiam veritati teſtimonium perhibuerunt. Multi quoque, relaxatis linguæ vinculis, facultatem recte loquendi ceperunt. Claudi, paralytici, variiſque
B languoribus diuturno tempore attriti, ad ſepulcrum ejus venientes, implorato ejus adjutorio, ſanati ſunt. Singuli quoque piiſſimum Confeſſorem pro ſuis neceſſitatibus invocantes, optata beneficia perceperunt.

9 In ipſa etiam hora Canonizationis, quidam puer, cui loco manuum & pedum, tumida carnis maſſa, oſſibus penitus carens, fluitabat;
& ſtellâ ſupra locum apparente. meritis ejuſdem Sancti, oſſibus increſcentibus, perfectam manuum & pedum ſanitatem ſuſcepit. Eâdem etiam horâ diei quaſi ſextâ rutilans ſtella præclari fulgoris ſtetit ſuprà in directo Monaſterii, ubi ſanctum corpus poſitum fuerat. Hoc autem maxima multitudo contra Monaſterium congregatorum, per ſpatium duarum fere horarum, perſpicue videntes; quidam, ad ſolennitatem ejus veniens, in via mundatus eſt.

10 Poſt hæc autem; anno milleſimo ducenteſimo, quarto Kal. Junii, ipſo die *d* Penteco-
d Anno 1200 ſtes, Canonicis orantibus & primæ Horæ Officium celebrantibus, quædam mulier, cujus manus & brachia pectori ſuo connexa fuerant, ad
curatur contracta. ſepulcrum B. Ladiſlai ſanata eſt. Sed & in aliis multis partibus late patentis Hungariæ, & circumadjacentibus regionibus, plurima miracula
C & copioſa beneficia fidelibus, ejus patrocinia implorantibus, exhibita ſunt: quæ non ſunt ſcripta in hoc libro, ne tædioſa prolixitas legentibus faſtidium ingereret. Hæc autem ſcripta ſunt, ut audientes & legentes, per interceſſionem piiſſimi Ladiſlai, ſic tranſeant per bona temporalia, quod & æterna conſequantur gaudia; præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Deo Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA D. P.

a *Ita etiam impreſſum eſt*; Beſſenos *tamen mallem ſcribere, vix enim dubito quin nomen à* Beſſis *Traciæ populis deductum ſit in eam regionem, quam, hodiedum* Beſſarabiam *dictam, Danubius dividit à Bulgaria, quamque ſub Turcarum dominio poſſident Tartari Budziacenſes, quos utinam inde tandem Poloni expellant, graves & perpetuis incurſionibus infeſtos vicinos. Bonfinius* Chunos *appellare maluit.*

b *Nunc eruditi rident etymologicas ejuſmodi nugas; tantoque magis quanto certius tenent, Slavicæ originis nomen eſſe, & ex ejus linguæ radicibus petendam onomatopœæ rationem.*

D AUCTORE D. P.

c *Phraſis hæc eſt illius temporis, inde ſumpta, quod Canonizationis decretum ſequi ſoleret corporis de terra elevatio. Ita Balbinus noſter, in Epitome Rerum Bohemicarum pag* 188, *adducit vetus Ms, quo narratur, quod, cum ad tumulum S. Guntheri in Brzenote innumera miracula operaretur Deus, congregati Antiſtites Alexandrum Papam duxerint ſupplicandum*, ut talis & tanti viri corpus, qui mundum ſuâ vitâ illuſtrabat, in catalogo Sanctorum dignaretur adſcribere. *Colitur is 9 Octobris. Pontifex autem qui anno* 1192 S. Ladiſlaum *canonizaſſet, fuerit* Cæleſtinus II. *Bonfinius* anno centeſimo tertio poſt mortem inter Divos *relatum eſſe ſcribit, quo indicaretur annus* 1198, *quando Cæleſtinus III obierat* 8 *Januarii, & jam ſucceſſerat Innocentius III.*

d *Imo* quinto Kal. Junii, *vel* Feria II Pentecoſtes; *anno enim* 1200 *litt. Dominicali A. Paſcha fuit celebratum 9 Aprilis, adeoque Pentecoſte* 28 *Maji.*

ACTA PROLIXIORA

Ex Antonii Bonfinii Rerum Hungariæ Decade I.

E

CAPUT I.

Geizæ & Ladiſlai fratrum reditus ex Polonia in Hungariam, victoriæ de barbaris atque Salomone patruele.

1 SAncti Stephani, *primi Hungariæ Regis, ex fratre* Ladiſlao Calvo *pronepos* S. Ladiſlaus *fuit, unà cum majori fratre* Geiza *natus ex* Bela *Duce ac poſtea Rege, apud avum Maternum Mieſconem; ad quem Bela ſe receperat, exulare à ſancto Rege cum fratribus juſſus. Fratrum ſenior* Andreas *erat; hic anno* MXLVII *regno potitus, cum ſatis in eo firmus ſibi videretur, Chriſtianam religionem, ſuo permiſſu paulò antè abolitam, reſtituit, & unicam haberi juſſit; deinde cum ſe ad ſenium vergere ac liberis carere animadverteret, fratrem* Belam, *miſſis in Poloniam legatis, ad ſe venire cum liberis & uxore fecit, ac tertiam ei partem Regni attribuit cum titulo Ducis. Ducta deinde Agmunda, Ruthenorum Ducis filia, ipſe Andreas* Salomonem *genuit: quem cum ſibi ſucceſſorem deſignaſſet, neque fratri ſatis ſe fidere oſtendiſſet; hic inſidiarum metu ad ſocerum Polonum refugit: armiſque adjutus, cum regnum fraternum invaſiſſet, jamque campo exceſſurus eſſet, prælio victus; deficientibus ſubito ad ſe Hungaris qui Andream ſequebantur, & hoc paulò poſt mortuo, aſſumptus in Regem eſt anno* MLVI. Salomon *ad ſocerum Henricum IV Imperatorem ſe recepit cum uxore Sophia.*

Geiza & Ladiſlaus nati in Polonia

Belâ patre exule,

F

ac poſtea Rege.

2 *Obiit nono Regni anno* Bela, *Chriſti* MLXV, *ſtatimque in defuncti patrui locum ſucceſſit* Salomon, *Henrico ſummis viribus adnitente: & quamvis eo ex Hungaria digreſſo, patrueles ejus* Geiza & Ladiſlaus *armati rediiſſent*, Deſiderius tamen Epiſcopus, fœdus hac conditione ineundum perſuaſit; ut Salomoni, quamvis juniori, regno cederet Geyza, & veluti legitimo Regi pareret, ipſe vero paterno Ducatu potiretur. Hujus monitis precibuſque victus Geyza, unà cum Ladiſlao fratre, in totius Hungariæ conſpectu in Jaurienſi urbe Salomoni ſe reconciliat. Fœdus

contra Salomonem patruelem in Hungariam vocantur,

inter

A EX BONFINIO.

inter eos ſolenne ictum mutuoque juramento munitum ; quod , dum Fabiani Sebaſtianique anniverſaria celebrantur, percuſſum fuiſſe ferunt. *cum eoque reconciliati*, Reconciliatis animis, Regi cum Geyza Duce & Ladiſlao mutua caritas & aſſidua conſuetudo interceſſit. Subſecutum Paſcha in Quinquecleſienſi urbe ab his, cum univerſa Aulicorum ac Primatum multitudine, celebratum : ubi in D. Petri Baſilica inter ſolennia, Salomon, iterum conclamante populo, à Geyza coronatur. Quod tantâ Hungarorum omnium lætitiâ celebratum, ut diem publicæ hilaritatis inter Faſtos retulerint ....

victoriam de Chunis inſignem referunt,

3 *Gerendum deinde bellum fuit cum Chunis, ſemel iterumque Hungariam cum agmine populabundo ingreſſis Duce Oſule, Giulæ Regis Chunorum Præfecto: qui congreſſum decretorium declinans ſeſe in montem Cherhelem editiſſimum recipit, ibique communit. Scandunt eum nihilominus, cum equitatu, ſub Salomone Hungari arduum montis clivum*; Geyza longe conſideratior, faciliorem clivum prudentiſſimè captat; quem ubi equitatui ſuo facilem & benignum invenit, eà ſubit; repente cum ſagittariorum acie congreditur. Ladiſlaus imprimis

B *Ladiſlaus licet vulneratus*,

ſe inter confertiſſimos hoſtes inſerit, primo impetu quatuor in fronte pugnantes interficit: dum quintum ſubinde petit, gravi ab eo vulnere læditur; ſed ne impune quidem, quando hominem ſtantem obtruncat. Divina mox ope virum, Deo gratiſſimum curatum ferunt. Hoc impetu conſternati ſagittariorum animi cedere occepere. Inſtant eo magis illi, atque in raſa Chunorum ex more capita deſæviunt, eaque cucurbitarum more diſtrictis gladiis plane diffringunt.

à barbaro raptâ virginem eo cæſo liberat,

4 Sed hic præclarum quoddam Ladiſlai facinus præterire non poſſum: qui cum equitem quemdam raptam virginem equo auferre conſpiceret, hominem continuo inſectatur, ut ſanctæ virginitatis aſſertor eſſe videretur. Fugit hoſtis: hic pro viribus à tergo inſtat; & cum vulnere impeditus raptorem capere non poſſet, ad virginem exclamat, mira velocitate præditam, ut ſe præcipitem ex equo dedat, hoſtemque ſecum trahat. Dicto celerius imperata præſtitit puella, quam Varadienſis Epiſcopi filiam eſſe rebatur, opinione deceptus. Poſtquam Chunum equo deturbatum Dux magnanimus conſpicatur, indi-

C

gnum ſore ratus, non æquo cum hoſte & præſertim ſingulari certamine dimicare; ex equo deſilit: eumque ſecuri, quam Hungarico more geſtabat, aggreſſus trucidavit. Nonnulli virginem à tergo Chunum, cum Ladiſlao colluctantem, ſurrepta ſecuri percuſſiſſe, ac aſſertori ſuo ſuccenturiatam fuiſſe ferunt: contrà alii pro hoſte ſupplicaſſe ſcribunt. Adjiciunt alii, equum Ladiſlai, non tam viribus & pernicitate quam naturâ fuiſſe præſtantem; quippe qui Domini mandata nutumque mirifice obſervaret; cui mos erat hoſtem morſu calceque impetere, numquam deſerere dominum, & in periculo maximo miram ingenii dexteritatem adhibere. Superato jam medio clivo, cum hoſtes ſe ab Hungaris circumventos conſpexere, defectis animis, quo fugerent, neſciebant. Dum feruntur diverſi, captivorum multitudo, facta ſeditione & elato clamore, ſubreptis armis in hoſtium terga deſævit, eos in infeſta Hungarorum arma rejicit. Tanta Chunorum ſtrages in monte patrata, ut nuntius non ſuperfuiſſe dicatur. Salomon igitur & Geyza cum Ladiſlao victoriâ potiti, & glorioſâ lætitiâ exhilarati, in Hungariam rediere. Is publicæ hilaritatis dies inter faſtos relatus: gratiæ Deo immortali ſacris hymnis actæ, & celebratæ ſupplicationes.

D

ceteros ingenti ſtrage fundit:

5 Tres circiter annos in otio permanſere, magnaque inter Principes concordia viguit. Vix tertium annum exegerant, cum ecce è Myſia bellum grave ſuboritur *à Beſſis & Bulgaris: quibus profligatis captâque Albâ, cum ibi repertum theſaurum quadrifariam partiri placuiſſet*, Geyzæ quarta ceſſit, unde is indignatione ſumma corripitur .... Cumque inter Salomonem & Geyzam ſimultates & odia hoſtilis prædæ partitione redintegrarentur, majora indies incrementa invenere. *Hinc inſidias veriti fratres Reguli, hoc imprimis caverunt, ne ſimul utrumque Rex occupare poſſet; ad Ruthenos placuit auxilii causâ abire Ladiſlaum, tum ad Bohemos. Salomon è contra ſolitarium Geyzam pugnâ aggreſſus vincit & fugat; qui* cum Vaciam contenderet, Ladiſlaum & Otthonem Bohemiæ Ducem ex ſorore affinem cum validiſſimo auxilio properantem offendit: quos cum vidiſſet, in lacrymas ſtatim effuſus eſt ..... Ladiſlaus contrà præſtanti virtute munitus, modo fratrem conſolari, modo femineos ejulatus ſeverius increpare; magnitudinis, patientiæ ac fortitudinis admonere .... & quando poteſtas omnis à Deo eſt, deſiniendam divino judicio controverſiam præſtoletur. Prælium hoc ab ineunte vere, paulò ante Quadrageſimale jejunium, in Camyenſi agro geſtum: ubi .... Salomon victoriâ potitus.... in campos, præter Danubium Peſtumque diffuſos... quarto die deſcendit.

ruptâ inter patrueles concordiâ

Ladiſlaus in Bohemiam ſe recipit,

& fratri auxilia adducit;

E

victi tamè. in Vaciam Inſ. ſe recolligunt

6 Contrà Geyza, Ladiſlaus & Ottho, in ſilvam, ubi Vacia nunc eſt, quæ viginti millibus paſſuum aberat, contendêre. Magnum quondam ibi nemus fuiſſe ajunt, ab uno tantum Eremita nuncupatum, cui Vacio nomen erat. Hic humanæ vitæ miſeriam abominatus, verâque reſipiſcentiâ percitus, in ſolitudinem iſtam ſe receperat, quo ſaluti ſuæ commodius ac tutius inſerviret: quare virum ſanctiſſimum evaſiſſe, ac Geyzam victoriâ deinde potitum, locatam ibi cum baſilica civitatem ab eo Vaciam nominaſſe ferunt. Cum in hac ſilva Ladiſlai ac Geyzæ copiæ conſtitiſſent, ibique Duces, ubi nunc divi Petri ædiculam eſſe vidimus, de ineundo cum Salomone prælio diſceptarent; ecce Ladiſlaus, quem Deo cariſſimum ſucceſſus oſtendit, cum Angelum, delatam è cælo coronam fraterno capiti impoſuiſſe, aſpexiſſet; Vidiſtine frater, inquit, quo te honore benignitas divina honeſtavit, & quam dextris nunc auſpiciis victoriam potendit? Cæleſtis è cælis internuntius, aureum tuo capiti diadema impoſuit. Proinde bono nunc eſto animo, quandoquidem propitia ſunt nobis numina. Salomonem inſolentiâ ſuâ furentem fundemus, regnoque cedere cogemus. Contrà vero Geyza: Sic Deus omnipotens prodigia iſta confirmet, quæ tuis tantum oculis patuere: quod ſi tua te auſpicia fruſtrata non fuerint, nunc divæ Genitrici vota rite ſuſcipio, me rerum potitum celeberrimam hic baſilicam ædificaturum.

ibique celitus de victoria certificati,

F

redeunt in pugnam;

7 Vix hæc dixerat, cum vexilla tolli juſſit, ut poſtero die cum Salomone congrederetur. Inter utrumque Monjurodus mons aſſurgebat, quem ubi ſuperaſſent, manum ſtatim cum hoſte conſerere decreverunt: ſed imminente nimia nubium obſcuritate remorati, neque montem ſuperant neque pugnæ ſe commiſere. Inſequenti nocte in ſua quiſque ſtatione permanſit, hoſtem expectans. Illuceſcente die Salomon inſtructa acie montem

A montem aſcendit, ſeque è vertice inimicis oſtendit ..... contra Ladiſlaus & Geyza, qui ſuberant planitiemque tenebant ; ubi Salomonis copias ſuſpexere, aciem primâ horâ diei diligentius inſtruere, Ladiſlaus ſiniſtrum, Otho dexterum cornu tenere, Geyza in medio ſe ſtatuere.... Divo Martino Ladiſlaus, ante initam pugnam, ædem vovit, ſi victoriâ potiretur; votoque potitus,haud ignobilem fundavit. ..... Referunt *etiam de eo* prodigium, à viri ſanctitate haud abſonum: quippe qui cum equum arreptâ lanceâ conſcendiſſet & vertiſſet in gyrum, ut & oratione & exemplo militum animos confirmaret, veprem forte inter flectendum haſtâ tetigit: cui cum muſtela candidiſſima inſediſſet, veluti imminentis victoriæ nuntia, per haſtam in Ducis gremium gratulabunda delabitur. Spectate, inquit, hæc ſigna, ſocii, quæ præſentem nobis victoriam promittunt ..... proinde fortiſſimis dimicate animis, atque ex auſpicato victoriam capeſſite : me autem recipio, ſi Deus annuerit, ita hodie pro regni commodo & ſalute pugnaturum, ut aut victorem Ducem, aut inter confertiſſimos hoſtes pulchre occumbentem ſpectaturi ſitis.

& omine felici animati

B 8 Mox dicto celerius pugnæ ſignum dari jubet, ipſeque imprimis magno impetu in hoſtem fertur : quod ubi viderunt milites, pari quiſque ferocia in hoſtem procurrit. Otho Bohemorum Dux, qui in dextro cornu præſidebat,haud quaquam minori impetu pugnam confert. Salomon, qui è monte in campum deſcenderat, in ſiniſtro cornu Vidum cum Bachienſibus, in dextro Erneum, ſe cum validiſſima acie in medio collocarat.... Ladiſlaus ingenti pietate ductus, dum Fratri Geyzæ admodum timet, ex induſtria ſigna cum illo commutarat, ratus (ut accidit) Salomonem imprimis Geyzæ Ducis agmen,quem paulò antè devicerat,extremis conatibus invaſurum : quare fraternæ ſaluti intentus, omnem belli vim in ſe convertit. Neque conſilio fruſtratus eſt: Rex enim extemplo, proſpectis Geyzæ ſignis, maximo furore in ejus aciem fertur, ſperans ſuperatum quandoque hoſtem facilius inclinaturum. Vix ipſe manum conſerere cœperat , cum ſibi non cum Geyza, ſed cum Ladiſlao , viro fortiſſimo ac invictiſſimo , rem eſſe intellexit, & commutata vexilla novit. ..... Quare dato tergo in Geyzam repente ſe convertit : Ladiſlaus .... è veſtigio eum inſequitur, inſtat à tergo, à fronte Geyza ..... ad poſtremum Salomon, cæſa maxima parte ſuorum, reliquâque captâ, cum paucis elabitur..... Ladiſlaus ac Geyza , à ſecunda hora diei ad ſerum uſque Regem proſequuntur.....

per ſingularem Ladiſlai induſtriam

Salomonem fundunt fugantque.

C 9 Pius autem Ladiſlaus, inſigni victoria potitus, ubi utcumque ſe collegit, & eorum qui ceciderunt, corpora luſtravit, in profundiſſimas lacrymas converſus eſt, dum ſecum reputat, omnes qui ceciderant in Chriſto fuiſſe fratres ..... Aſt ubi ſatis ploratum eſt, cuncta cadavera rite ſepelienda curavit ; juſta cuique pro dignitate, ac votam divo Martino ædem in Moyorod, adjectis hoſtium exuviis exolvit; proventus quoque non mediocres adjecit, quibus aſſiduæ mortuorum celebrarentur exequiæ ..... Ne illa quidem Ladiſlai pietas ſilentio præteriri poteſt ; cum enim porrecta humi cadavera obequitaret, ne quem ſui officii relinqueret expertem,ubi inter confertos hoſtes jacentem Erneum cognovit , non mediocrem pacis amatorem ; equo repente deſiliit: cruentumque ejus caput amplexatus oſculatuſque miſerabiliter : Hiccine jaces Erneu, inquit, amator pacis , & fraternæ concordiæ publicæque ſalutis aſſertor unice ? Non hoc probitas , non æquitas tua merebatur. Pacem quam in hac vita non inveniſti,in altera bene merendo & monendo comparaſti ..... Quare continuo ejus mandato , ſuccolantibus Ernei corpus militibus, eo delatum,ubi nunc Vacia eſt,honorificeque ſepultum. Paulò ulterius inter cadavera agnoſcenda victor ipſe prodierat, & ecce è latere Vidi corpus offertur,non modo pectore,ſed & capite lævium; quod ubi eſt agnitum : Doleo equidem , inquit, morte tua, Vide,quamvis iniquum in nos animum numquam diſſimulaſti. Utinam tibi ultra vivere licuiſſet, ut poſt reſipiſcentiam nos Salomoni reconciliare potuiſſes!

Ille curatâ cæſorum hoſtium ſepulturâ,

S. Martino votum ſolvit,

D EX BONFINIO. *& luget duces Salomonis defunctos.*

CAPUT II.

Poſt Geyzæ regnum triennale, Ladiſlaus, excluſo Salomone, eligitur.

E 10 POſtquam Geyza & Ladiſlaus victoriâ potiti, mortuorum corpora nullo ſepulcri honore pro cujuſque dignitate fraudarant, & juſta perſolverant ; motis caſtris Danubium tranſmittunt, ut ad Albam Regalem contendant.... Ibi exauctoratis militibus caſtra ſolvunt, atque civilius inter Hungaros ſeſe gerunt,ut his liberum eſſet eum coronare Regem, quem potiſſimum optarent. Succendebat Pontificum & Optimatum animos haec haudquaquam ſimulata modeſtia : nam quod cæteri anhelarunt, hi virtute potius quam ambitione petere videbantur. Proinde habito frequentiſſimo conventu, Geyza major natu, omnium conſenſu & acclamatione, Rex Hungariæ declaratur, & inſequenti die ex more coronatur : Ladiſlaus ab eo Dux Regni pronuntiatur [anno circiter MLXXIV.]

Geiza Rex electus,

Vacienſem eccleſiam Deiparæ condit, cum ædicula D. Petri,

11 Rerum potitus vir ille optimus, non ad ſævitiam vel ad voluptatem, ſed ad religionem ac ſolvenda Deo vota animum convertit. Non immemor enim divinæ benignitatis, cum Ladiſlao in Vacienſem agrum redit, ubi frater ei delatam cælo coronam Angelum impoſuiſſe dixerat : & cum de ſtatuenda ibi Divæ Genitrici baſilica cum fratre loqueretur,ubi D. Petri ſacellum eſt ; ecce cervus, expanſis cornibus inſignis, quæ ardentiſſimæ faces circumſederant , præ F oculis apparuit ; mox in fugam converſus ſilvam petiit ininveſtigabilis ; ibique tantum veſtigia fixit, ubi ædes deinde collocata : quem cum milites ſagittis inſequerentur, in Danubium ſe projeciſſe, nec unquam poſtea viſum fuiſſe memorant. Ladiſlaus oſtenti admiratione correptus ; Nimirum, inquit, Dei Angelus erat iſte. Sed quid faces in cornibus? ait Geyza. Mox Ladiſlaus: Non cornua, ſed alæ, frater, inquit; neque illæ quas ardentes appellas, ſunt faces, ſed fulgentiſſimæ pennæ. At ubi fixit veſtigia, nobis locum oſtendit, ubi baſilicam exædificaturi ſumus. Quare ubi prima die auguria viſa ſunt , ne locus numine plenus legitima religione careret, ibi D. Petro ædiculam dicarunt ; mox delubrum magnæ Matris ſtatuerunt ; multiſque villis & ornamentis donarunt. Divæ quoque Virginis ædem Budæ fundaverunt, cui peſtana vectigalia & tres in Symigienſi agro vicos addixerunt, elaboratiſſimiſque eam & aureis vaſis exornatam reddidere. Poſt ubi religioni ac votis factum ſatis arbitrantur, ad componendum regnum animum adverterunt : graviſſima in ſicarios ceteroſque

loco prodigioſe monſtrato,

item aliam Budæ.

A rosque facinorosos promulgata sunt edicta, salutares quoque leges editæ inhibitæque injuriæ.

EX BONFINIO.

12 *Supererat in Mosovienſi agro Salomon *Posonium ſolum retinens; hunc debellandum popoſcit ſibi Beſſenorum Dux Zultan: ille Leopoldum Auſtriæ Ducē, S. Leopoldi patrem, in auxilium evocat; Zultanum fundit: Leopoldo pactam ſubſidii mercedem negat; Henricum quartum Imperatorem contra Hungaros ſolicitat fruſtra; nam hic quoque re infecta reduxit exercitum in Germaniam. Posonium iterum Salomon ſe recipit*: Geyza ubique pacato regno potitur, Magnus ex cognomento dictus. Illuc Salomonem ſe recepiſſe cum Ladiſlaus accepiſſet, haud inſcius patruelis inſidiarum, nequaquam reſpirandi tempus illi dandum eſſe cenſuit, ea vel maxime tempeſtate, qua à Germanis deſtitutum audiverat: proinde Poſonium continuo obſidendum decernit, non ut fratrem ad extrema redigat, ſed ut invitum fraternam caritatem doceat. Quod ubi factum eſt, ingens Salomoni ex obſidione acceſſit deſperatio ..... ſed illud quod in hac obſidione contigit, quæ diebus aliquot ſolvi non potuit, ſilentio nequaquam prætermittendum.

Salomon poſt aliquā victoriolā

obſeſſus Poſonii à Ladiſlao,

13 Ladiſlaum memorant, mutatis armis, meridie ſolum mœnibus appropinquaſſe, velut aliquid exploraturum: contra ſpectantibus cunctis, tamquam ad ſingulare certamen, prodiiſſe Salomonem; quippe qui hominem non agnoſcebat, ſed Ladiſlai militem eſſe arbitrabatur; cumque ad eum veniſſet, divino quodam oſtento deterritum, pedem retuliſſe. Interrogantibus deinde militibus, cur hoſtem, præter inſtitutum & audaciam ſuam aufugiſſet? continuo reſpondiſſe, ſe non hominem, ſed Divos infeſtos perhorruiſſe: ſpectaſſe duos Angelos, hoſtis humero deſidentes, qui candentibus & infeſtis enſibus hominem propugnarent. Tali miraculo eo magis poſthac milites reformidaſſe & obſervaſſe ferunt. Item quicumque milites aut bello capti, aut ab ingenti rerum caritate deinceps ad Ladiſlaum pervenere, ad Salomonem tuto remiſſi, & ne pro meritis quidem ac dignitate indonati: quare apud hoſtes tantum gratiæ promeruit, ut apud eos pro amico ac Duce exoptatiſſimo haberetur.

B *Angelos ei aſſiſtere conſpicit:*

Geyza ad pacem inclinatus,

14 Poſt hæc cum Salvatoris noſtri Natalitia appropinquaſſent, hæc in Saxardia Rex Geyza celebranda curavit. Eum Deſiderius Strigonenſis Metropolita, cum univerſo Pontificum collegio Procerumque manu ſecutus, inter ſacrificandum de fraterna concordia, de humana caritate, de publica pace concionem habuit, neque ſe, neque auditoribus indignam. Hac uſque adeo Regis animus commotus, & ita reſipiſcere viſus eſt; ut, ſpectante populo, lacrymabundus ad Metropolitæ pedes ſe dejecerit, ſuum ſcelus ingenue profeſſus, quod Salomonis legitime coronati regnum uſurparit, quod verum Regem exegerit, quod jus denique alienum occuparit: proinde ſe pœnitentiâ ductum publice polliceri, uſurpatum Salomoni regnum hac æqua conditione continuo redditurum, ut ipſe tertiam regni partem ex ſuſcepta corona retineat, quæ Ducalis quondam juris erat; Salomon duas cum primario diademate poſſideat, quemadmodum olim poſſidebat quæ juris Regii eſſe ſolent. Hac Geyzæ reſipiſcentia ac dignatione ſpectatorum animi uſque adeo, prægeſtiente lætitia, exhilarati ſunt, ut divinis Regem laudibus extollerent, vere Magni cognomento dignum prædicarent, hunc patrem patriæ ac pacis auctorem ingeminarent. Legati ad Salomonem extemplo creati, qui pacis ac reſtitutionis conditiones deferrent; quæ ſi placerent, tunc ei fore integrum Hungarici regni recipere poteſtatem. Legati mandata peragunt, reſponſa referunt, quæ de propoſita conditione aliquid deterebant. Sæpe utrimque oratores miſſi, & ultro citroque conditiones variæ tentatæ, nulla tamen reconciliatio fieri potuit.

C

D *dumque conditiones tractantur*

15 Dum agitur de pace, Geyza, adverſa valetudine correptus, quamvis nil antequam decederet hac reconciliatione avidius affectabat, impos tamen deſiderii, VII Kal. Maji rebus humanis excedere coactus eſt; deſideratus æque & deploratus ab omnibus, quando non minus virtutibus quam orthodoxa fide præſtabat. Corpus Vaciam delatum, ac celeberrimo funere in baſilica D. Virginis, quam exædificarat, ſepultum eſt. Regnavit tres annos..... Poſt funeratum honorifice Geyzam, de Rege eligendo Hungari cogitare cœperunt: & quamvis Salomonem legitimum Regem in finibus haberent, quem tuto revocare potuiſſent, & ut id facerent quotidie litteris ac precibus quandoque & largitionibus ſolicitarentur; nequaquam tamen Ladiſlaum mente obliterare poterant: nam quoties de regni commodo & ſalute conſultabant, nil ſanctiſſimi Ducis probitate ac fortitudine ſuccurrebat optatius.

moritur 25 Aprilis.

Hungari, diffidentes Salomoni,

E

16 Viri namque juſtitiam, pietatem, prudentiam, fortitudinem, & imprimis ſanctitatem animo repetebant: quippe quem neque arridentem hujuſce ſeculi fortunam magni facere, nec ambitioni obnoxium, nec pravis libidinibus æſtuantem; ſed mortalia cuncta faſtigia contemnentem, & perpetuæ caſtitatis obſervantiſſimum intellexerant. Accedebat animi magnitudo, robur corporis indomitum, item rerum verborumque conſtantia inaudita, popularitas comitaſque, & ſuorum ac ceterorum caritas ineffabilis: quæ quidem omnia tantam ſibi gratiam conciliabant, ut nuncupatiſſimis hunc votis expeterent & pronuntiarent. Ne miracula quidem viri memoriâ exciderant; neque fortiſſima geſta, quæ Ladiſlaum non ſolum imperio, ſed divinis dignum honoribus præſtabant. Item ſuccendebat animos profuſæ beneficentiæ liberalitatiſque memoria, quam oblivioni nemo tradere poterat. Plerique hunc unicum Hungaricæ pudicitiæ aſſertorem, confugium miſerorum, ſanctitatis exemplar, ac ſuæ gentis liberatorem ingeminabant: humanorum officiorum hunc unicam alii officinam prædicabant. Mendici miſeriâ liberati, depreſſi qui ejus ope levati fuerant, virgines à raptu vindicatæ doteque donatæ, item coloni illius tutelâ ſervati, ceterique ex omni genere hominum & ex univerſis ordinibus ejus beneficiis affecti, ad regalia comitia certatim convenere, ut ſine ambitione & nomenclatore ultro ſuffragia redderent. Hortabatur ad id omnes majeſtas aſpectus, cum ſumma venuſtate conjuncta; item proceritas corporis, ex membrorum conſenſu valde ſpectabilis, ceteros homines humerorum tenus præ altitudine eminebat; & in dicendo jure tanto temperamento utebatur, ut non minus juſtum quam miſericordem reputares; quare Pius ex cognomento dictus.

& in Ladiſlaū propenſiores

animi ac corporis dotibus digniſſimum regno,

F

17 Poſtquam ad iſta comitia Pontifices, Optimates, & ex oppidis ac vicis Magiſtratus omnis convenêre; Ladiſlaum uno conſenſu Regem declarant; & antequam in comitia deſcendiſſet, omnes Regem conſalutarunt; dignitatemque hanc obnixius recuſantem, urgentiſſimis precibus acceptare coëgerunt ..... [anno circiter MLXXVII] regio

detractantē licet ad ſolium evehunt,

A regio tamen diademate coronari non permiſit, quia Salomonem adhuc vivere intellexerat: iniquum enim reputabat legitimi Regis uſurpare coronam; futuram ſibi cum eo concordiam ſperabat, quam ex hac modeſtia promanaturam eſſe confidebat: nec unquam id inſigne ſuſcepit, quouſque ſe legitime hoc accipere non poſſe intellexit. Plerique id ob contemptum humanæ gloriæ factum memorant. Ad regni faſtigium jam evecto, nihil profecto fuit antiquius, quam baſilicas fundare, incumbere religioni, Sacerdotum collegiis abunde proſpicere, ad divinum cultum exemplo ſuo alios invitare, & nihil colere vehementius quam pietatem, cujus officia ne minima quidem ex parte deſeruit. At illud in divo Principe admirabile minus eſt habitum, quod divino cultui ac gerendis rebus juxta ſatisfecit, neque alterum alteri impedimento fuit; quandoquidem utrumque præſtare difficillimum putetur. Imprimis namque data occaſione res Hungaricas amplificavit; quandoquidem Dalmatiam cum Croatia perpetuo jure regno Hungarorum adjecit.

qui citra coronam pro Rege ſe gerens,

& recte omnia adminiſtrans

B 18 Ea tempeſtate Zelomirus Rex Dalmatiæ imperabat, cui Ladiſlai ſoror uxor erat. Vir ſine liberis, legato conjugi Regno, vitâ deceſſit. Regina, variis inimicorum injuriis affecta, & eorum præcipue qui ad tyrannidem aſpirabant, à potentiſſimo fratre petit auxilium. Ladiſlaus habito delectu exercitum parat, Dalmaticamque expeditionem affinitatis jure ſuſcipit: trajecto Dravo Valeriam univerſam, quæ inter Savum Dravumque protenditur, in Dalmatas concitat: ſororis inimicos continuo fundit fugatque: occupata oppida recipit: pacatum denique regnum, quod brevi bello recuperarat, integrum ſorori reſtituit. At illa liberorum orbitate laborans, cum neminem haberet cui regnum æquius legaret, fratri repente ac poſteris addixit, juſſitque deinceps Dalmatiam & Croatiam univerſam Hungaricæ ditionis haberi. Ex quo quidem tempore Dalmatis & Croatis Hungari jure imperare cœperunt.

ſororis à ſe defenſæ dono

Dalmatiã & Croatiã Hungariæ jungit.

CAPUT III.

S. *Ladiſlai de Salomone perjuro, & Chunis ei adjunctis victoriæ.*

C 19 AD Salomonem revertamur, qui è Poſonio, Romana colonia, aſſiduas regno incurſiones minitabatur. Omnes Antiſtites Proceresque Pannoniæ, nihil majore ſolicitudine quotidie cogitabant, quam de reconciliandis Principibus, è quorum concordia pax perpetua ſperabatur. Nec res iſta confici potuiſſet, niſi Ladiſlaum cum juſtitia, tum pietas ingenita viciſſet: ſiquidem trucem ingenio, & animo inexorabilem Salomonem intelligebat; ſed non præteribat illud, patrueli potius quam ſibi, niſi viri ferocia & crudelitas inhibuiſſet, regnum hereditario jure competere. Maluit tandem fraternæ caritatis, quam privati commodi habere rationem. Hac igitur conditione fœdus ictum & quarto regni ſui anno inita concordia, ut ea quotannis Salomoni ſtipendia penderet, quæ regiam addecerent dignitatem; adeundi tamen regni poteſtate careret, unicus Hungariæ Ladiſlaus imperaret. Pacis conditionem Salomon accepit. Verum ſi fratrem conſtantem fore ſenſiſſet, Ladiſlaum ajunt Regio muneri ultro ceſſurum,

Cum Salomone Poſonii manente

Rex pius concordiam ſancit;

D Ducalique tantum dignitate contentum omnino futurum fuiſſe; ſed interceſſere Proceres Pontificumque collegia, qui Salomonis reſtitutionem ſanctiſſimique Regis abdicationem ſibi calamitoſiſſimam fore rati, nullam regni partitionem fieri paſſi ſunt; quin etiam prius extrema quæque ſe ſubituros prædicabant, quam pientiſſimum fortiſſimumque Regem, è cælo datum ac propugnatorem invictiſſimum deſerant. Nec ignorabant quidem, quanta Hungaris mala imminerent, ſi in lævi Regis manus forte reciderent: inexorabilem ejus iracundiam intelligebant, quod mox rei exitus oſtendit.

EX BONFINIO.

20 Reconciliatus namque fratri dirus Salomonis animus aliquantiſper acquievit; ſed mox vindictæ occaſionem è concordia nactus, de parandis inſidiis cogitare cœpit .... Proinde Ladiſlai colloquium in Moſovienſi agro litteris exorat, quo perpetuam inter ſe concordiam vehementius confirment, ſperans ſub hoc prætextu eum per inſidias ſe facile circumventurum. Ad ſtatum diem ſe adfuturum recipit Ladiſlaus: at is, cum ſub divina tutela foret, paucis poſt diebus clandeſtino monetur internuntio, in colloquio cum Salomone ſibi caveat, paratos à fratre dolos eſſe E ſciat, quibus ni proſpexerit, mortis ſibi periculum imminere ſentiet. Commonefactus ad hæc Rex, pari arte cum Salomone certandum eſſe intellexit. Quare, poſtquam ad colloquium perventum eſt, Ladiſlaus, munitiore præſidio fretus, quod diſſimularat, deprehenſum in fraude Salomonem circumvênit cepitque. Qui ubi ſe arte ſua captum vidit, neminem profecto alium quam ſeipſum incuſare poterat; & niſi impoſitâ cuſtodiâ foret prohibitus, de conſciſcenda ſibi morte cogitaſſet. Captus igitur Salomon Viſſigradum ducitur, quæ vetus olim Regia fuerat, conjectuſque eſt in carcerem, non ad dehoneſtandam dignitatem, ſed atrocitatem molliendam .... Quamquam autem in fratrem plus æquo Ladiſlaus ſævire videbatur, ut indomitam ejus iram ſedaret; numquam tamen diu noctuque à divina oratione ceſſabat, ut in fraternæ pietatis officium cæleſti ope reſtitutum hominem intueretur. Regnoque ſæpe ultro ceſſiſſet, in Ducatumque ſe libentiſſime redegiſſet, ſi reſipiſcentem quandoque fratrem intellexiſſet: quem ne regnum aſſiduo interturbaret publicæ ſalutis gratia, etiam invitus carcere coërcere cogebatur. F

qua abuſus ille,

& in facinore deprehenſus

capitur;

21 Sed quam Deo abominabilis ſit fraterna diſcordia, id potiſſimum oſtendit. Nam cum D. Stephanus, in veneratione corporis, quod annis quinque & quinquaginta delituerat, ſuum numen indicaturus eſſet; haud mediocre Ladiſlao Regi promerendarum hujuſcemodi Reliquiarum deſiderium inſpiravit, ut pro nepotis beneficio divinos ſibi honores compararet. Quare Patrum conſulto & edicto Regis, triduo viris æque ac mulieribus jejunium indictum, & in delubris omnibus lectiſternia; item ſupplicia apud omnes aras, ut aliqua divinitus ſigna darentur, quibus omnipotentis Dei voluntatem intelligerent. Quarto die ad ejus ſepulcrum frequentiſſimi convenere, ut è ſubterraneo fornice ſanctiſſimi Regis corpus exponerent: quod cum tentaſſent, lapis vi nulla moveri potuit. Conſulta Virgo miræ ſanctitatis, quæ in Salvatoris cœnobio aſſiduo verſabatur, reſpondit; eos fruſtra niti, donec Salomon carcere liberetur. Ladiſlaus oraculo Virginis auſcultans, continuo liberari jubet; jejunium quoque triduanum cum ſupplicationibus indicit. Quibus rite peractis, cum in baſili-

qui S. Stephano R. intercedente,

nec aliter corpus ſuũ elevari patiente

A cam, cum universa Pontificum Procerumque manus iterum convenisset; tactus lapis, qui sepulcro diu inhæserat, facile amoveri passus est, & divi Regis erutæ Reliquiæ.....

EX BONFINIO.

liber dimissus;

22 Salomon è carcere emissus, paucos cum Ladislao dies egit: nam in solitum furorem iracundiamque recidens, ad ulciscendas injurias animum advertit: & cùm, fraternis, item Antistitum Optimatumque consiliis ac precibus parum obaudiret, dissimulatâ fugâ missionem petit. Diversas trahebatur [in partes] infelix, & quem in Hungaros ac fratrem Potentatum suscitaret, è Christianis nemo sibi offerebatur: quare ad profanos animum adjecit. Succurrit, Guthescum Chunorum Principem, barbara manu potentissimum vicinum, regni ac Transilvani dominatus avidissimum, ad hoc bellum facile suscitari posse. Itaque barbaricum clam auxilium exorat; quo si in pristinam dignitatem restitui possit, pollicetur ac juramento affirmat, se Transilvaniæ regnum Chunorum ditioni perpetuo concessurum, accepturum quoque filiam in uxorem, & æternum cum eo fœdus percussurum. Barbarus, inani spe tractus, coacta ingenti multitudine in Hungariam irrumpit; imprimis duo castella adoritur, quorum uni Ong, alteri Borsua nomen erat. De Chunorum irruptione tumultus exoritur: Ladislaus confestim cogit exercitum, contendit in Barbaros. Vix rumori credere poterat, qui Salomonem cum Chunorum gente conspirasse referebat. Desperata tandem fraterna salute, continuatis itineribus ad hostium castra pervenit. Curatis corporibus ita forti animo hostem aggreditur, ut dare terga coactos continue luderit fugaveritque. Ex Chunis decem millia, ex Hungaris vix mille desiderati. Gutheicus cum Salomone clandestinâ sibi fugâ salutem comparavit, Rex clarâ potitus victoriâ, cum ingenti præda rediit; fecit apud omnes aras rem sacram, & supplicationes pro agendis Deo gratiis celebratæ. Spolia templis Divorum affixa in monumentum victoriæ, divina ope comparatæ: Salvatori erecta ædes.

Chunos in Ladislaum suscitat

promissâ in Transilvaniâ;

B *sed unà cùm ipsis vincitur,*

nec ultra comparet fugâ elapsus.

23 *Interim Salomon cum superstitibus Chunis in Bulgariam convertitur; casus à Græcis, & in deserto, ad quod se receperat, oppido obsessus, erumpit evaditque trans Istrum: mox in proximam silvam delatus, sociorum conspectui se subripuit, nusquam ultra visus: nisi forsitan postea semel in Hungaria, atque post longam in eremo pœnitentiam Polæ in Istria sepultus tempore Regis Golmanni seculo forsitan* XII *inchoato, ubi ut Sanctus colitur* XXVI *Septembris.*

C *Regressos Chunos*

Ladislaus, eum jam diu mortuum fuisse ratus, cum nusquam extaret, ad defensandum ab hostili impetu regnum omnes ingenii nervos intenderat, quando in dextera salutem publicam se ferre, commissamque sibi gentem omni studio gubernandam esse intelligebat. Interea ecce iterum Chunorum furor erupit, & Copulclio Duce Crubi filio in Hungaria sævitur. Primo impetu hæc innumera multitudo Transilvaniam invadit... eâ populatâ superatoque Carpathio monte, in Bithoriensem agrum, ubi Varadinum est, properatur. Ad flumen, cui nunc Unsoer est nomen, castra locata diebus aliquot: post hæc Tibiscum trajicere visum ... exercitumque in tres partes dividere .... Depopulatis igitur ex composito regionibus, ad vicum quemdam aquamve convenere, quam Rechen appellant; ubi intolerabili præda onusti, confestim redeundi consilium ineunt, gloriose inter se jactantes, Belligerando venimus & venando revertimur. Ex immensa prædæ magnitudine, qua nil majus antè D fuerat auditum, hæc insolentia exorta quando innumera liberorum matronarumque nobilium multitudo captiva abducebatur.

& Transilvaniâ depopulatos

24 Ladislaus, qui in Illirico tunc agebat, & Slavoniæ regnum, à sorore legatum & ab ipso antea propugnatum, ditioni Hungaricæ adjecerat, quando longe aberat, his rebus præsto adesse non potuit. Ast ubi edoctus est, in Transistriana Hungariæ parte à fera gente omnia diripi, initum iter properat, celerem præmittit equitatum, cum cataphractis ipsos diu noctuque subsequitur. Abeuntes Chunos continuatis itineribus ad Themesium amnem cohibet, qui trajecto jam fluvio ad proprias sedes tutò se redire posse credebant. Postquam eo perventum est; unde miserabilis præda spectari poterat, advocata concione; Heu miserabile spectaculum Ladislaus exclamat. *Tum in rem præsentem paucis hortatus suos,* lacrymarumque profluvio confusus, concitato in hostem equo fertur, rubraque simul vexilla inferri jubet: ceteri pari dolore perciti fortissimum ducem, ne minore quidem animo, subsequuntur. Chuni, postquam se à tergo peti vident, agmen sistunt, seque in aciem instructam redi- E gunt. Acerrima confestim pugna conseritur, quando his timor, illis suorum caritas & indignatio captivitatis animos obfirmabat. In confertissimum se prælium Rex ingerit: & dum indulget pietati, neque sibi parcit, neque pericula ulla reformidat; cadunt à principio utrimque multi.

assecutus, Ladislaus,

cum eis confligit,

& captivis in hostem conversis

25 Interea captivorum agmen properare jussum, à tergo sibi opem adesse prospectans, in adurgentes reluctatur. Viri ac mulieres æque se expedire studeant, solvunt revinctas manus mutua ope, ut à fronte suis opitulentur: quod ubi factum, cum gratulatione voces edunt intensissimas.... Chuni in angustias se redactos vident, à tergo gravissime cæduntur, à fronte impedimentis & captivo vel maxime agmine impediuntur ..... Quare à latere terga dare cœperunt, palantes fugiunt omnes, insequuntur Hungari. Quod ubi à pientissimo Rege visum est, continuo exclamavit: Parcite humano sanguini, parcite milites: sat cruoris hostilis effusum: fugientem capite multitudinem, ut si forte ad orthodoxam fidem animum advertere voluerit, Dei populum amplificemus. Defervente his verbis F ira militum, quicumque superfuerant ex Chunis capti; unus tantum servus qui Escenilus dictus est, veluti memorandæ cladis nuntius evasit: Capulchus cum præstantibus initio pugnæ occubuit: parta victoria. Hungari ad carissimum captivitatis agmen, in libertatem dudum assertum, convolarunt: reperit quisque suos, & non tam nomine quam voce agnoscebantur omnes. At ubi publicæ congratulationi satis aliquantisper factum, subito Regis edicto supplicationes Divis indictæ.... Deo gratiæ passim actæ; & in perpetuum victoriæ monumentum, cognominatur Themesus amnis, in hodiernum usque diem, à clara infidelium cæde Paganus.

victoriâ potitur.

Iterum superbe provocantes,

26 Chunorum populi, cognita ab eo qui evaserat strage suorum, publico luctu indicto justitio, Capulchi Ducis ac ceterorum interitum deplorarunt: cumque innumeram suorum manum apud Hungarum captivam detineri sensissent, uno eodemque bello & Ducis mortem ulciscendam, & eam à servitute vindicandam decrevere. Itaque copias instaurant, & ad redintegrandum exercitum servitia quoque solicitant:

A citant: pro virili parte auxilia undique contrahunt, Cumanos, Hamaxobios & Ruthenos in Pannoniam ciere conantur. Poſt hæc legatos ad Ladiſlaum mittunt, quibus mandata dedere, ut Regem captivos reddere jubeant, aut recuſanti ſubinde bellum indicant, diemque pugnæ præſtituant. Cum hi in Ladiſlai conſpectum veniſſent, ex mandato captivos inſolentiſſime repetunt, nullâ præreverentiâ uſi ..... Ad futilia verba Rex ſubriſit; imperioſa verba dicens non decere victos, & tum vel maxime cum à benigno victore ſint aliquid petituri, quod magni momenti eſſe videatur. Commemorat Chunorum injurias, qui nullo Pannonum bello laceſſiti, jam tertiò Hungariam invaſerint, & animo plus quam hoſtili homines ac pecora abegerint. Proinde hujuſcemodi ſuperbiæ nihil indulgendum eſſe affirmat, ac re infecta abire jubet. Qui prius quam pedem retro ferrent, è veſtigio belli diem indicunt.

& pugnæ diem præſtituentes,

aggreſſus Sanctus,

27 Quam primum, Rex munitiſſimum cogit equitatum, oppidatim & pagatim homines evocat: ad regni fines quam ociſſime contendit, B ut ante diem hoſtibus occurrat, neve hos regnum ingredi patiatur. Contra ad præſtitutum diem illi cum innúmera multitudine adfuere; haud procul ab Iſtri ripa Sabbathi die ex compoſito pugnam ineunt: & cum collatis utrimque ſignis & obſtinatiſſimis etiam animis pugnarent, nihil tunc Ladiſlao occurrit antiquius, quam

cæſo ipſorũ Rege Alco,

cum eorum Duce ſingulari bello certare. Quare declinato cum pleriſque congreſſu, paſſim Chunorum Regem inquirit & uſquequaque diſcurſans, Acum, Acum ingeminat. At ille, peculiare prælium detrectare non auſus, extemplo adfuit. Inito congreſſu & tentatis Ladiſlai viribus, ita animo concidit, ut ad primum ſecuris ictum capite nutarit, & adjecto mox enſe tranſtoſſus expirarit. Spectata Ducis Aci morte, Chuni animis conſternati, inſtantibus Hungaris terga dare coacti: palantes deinde fugiunt, paſſimque cæduntur: in inſolentiſſimam Rex barbariem uſque adeo ſævit, ut paucos captivos fecerit; nec minus ſuorum ferociam præter morem in hoſtem ſævire permiſit, ne ulterius Chunico bello vexaretur Hungaria. Ad poſtremum inſigni victoria potitus, opima divo patri Stephano

ad internecionem delet.

C ſpolia retulit, cumulatiſſimaſque Deo gratias indictis ſupplicationibus exolvit.....

CAPUT IV.

Regno undequaque pacato Dux ſacri belli poſtulatus Ladiſlaus, in ejus procinctu moritur.

a Data Ruthenis ſupplicibus pace

28 POſt Chunorum *a* ſtragem, Roxanorum bellum exortum eſt, quos Ruthenos nunc appellant, regionem vero Ruxiam dicunt, Roxolanos Latini frequentius nominant. Ladiſlaus autem attritis Chunis, Rutenos aggreditur, quando eos in ſe Chunos ſuſcitaſſe, miſiſſe auxilia, ac hominibus commeatibuſque jam ter bellum foviſſe noverat. At illi, meliori conſilio freti, non armis, ſed obſequio nobiliſſimum Principem ſuperandum cenſuerunt. Nec conſilio falſi ſunt: nam cum ſupplices eum adiviſſent, ingenueque culpam faterentur, & imperata ſe cuncta plane facturos reciperent; ipſe confeſtim errata remiſit, & clementi ita animo omnes amplexatus eſt, ut non tam vi quam pietate hoſtem ſibi omnino reconciliarit. D

EX BONFINIO.

Ladiſlaus ſocios eorũ Polonos prælio ſuperat,

29 Polonicum deinde bellum exarſit, quia cum Rutenis & Chunis in Hungaros conjuraſſe rumor erat. Ladiſlaus igitur, cum hoſtem potius audaciâ quam cunctatione deterendum cenſeret, poſt cæſos ad internecionem Chunos, & acceptos in deditionem Rutenos, in Polonos ſe convertit; quos neque neceſſitas ſanguinis, neque vetus amicitia, neque vicinitatis jura in officio retinuerant. Jam Sarmatiæ fines penetrarat, cum Polonorum occurrit exercitus. Aliquamdiu acerrime pugnatum eſt, & utrimque multi cecidere. Polonica tandem acies inclinavit. Inſtat vehementius creſcente ſpe Hungarus: ſed cum in fugam effunderetur hoſtis, illius impetus ultra remorari non potuit: fugientem uſquequaque cædit, & è victoriâ tantum animi victor accipit, quouſque Graccoviam, *b* à Gracco Romano cive conditam, & Polonorum Regiam non pervenerit, nuſquam pedem ſiſtere voluerit. At ubi ad metropolim perventum eſt, Ladiſlaus urbem acerrima obſidione circumvenit .... Jam in tertium menſem propagabatur obſeſſio, ac magna fames & rerum fere omnium egeſtas, juxta obſeſſos & obſidentes inceſſit: commentum vero novum invenit ingenioſa neceſſitas. Intempeſta E nocte Regis edicto quiſque miles, ocream galeamve effoſſâ terrâ completam ante urbis mœnia conferre jubetur: quod ubi factum eſt, congeſtæ terræ mox tumulus haud mediocris exurgit, quem farina quam primum Rex aſpergi jubet. Illuceſcente die, oppidani editiſſimum farinæ montem ante muros arcis aſpiciunt, hoſtium commeatibus invident ac pariter admirantur, urbanam commiſerantur inopiam. Publicæ mox ſalutis conſilium ineunt: ſe cibariorum egenos & ad extrema redactos, longam hoſtium obſidionem, qui re frumentaria diutiſſime ſe muniverant, ultra tolerare non poſſe; imo tanta jam fame laborare, ut vix in horam reſiſtere liceat; quare inſequenti die ſeſe cum arce dedunt. Rex, caſtigatâ aliquantulum eorum pervicaciâ, poſt humilem deditionem, jus omne cum civitate reſtituit; in poſterum admonuit, ne contempto amplius amicitiæ jure, in Hungaros quidquam molirentur: quod ſe facturos omnes recepere.

b

& ſimulatâ annonæ ſuis in caſtris copiâ,

ad deditionẽ inducit,

30 Deinceps in Boëmiam declinatum iter; ubi cum aliquot infeſtos habuerit olim ſibi populos, exacta injuriarum ultione, multiſque in captivitatem aſſertis, cum dexterrimo ubique ejuſdem fortunæ tenore, veluti glorioſiſſimus victor, in Hungariam cum ditato jam exercitu ſe recepit. Cum poſt bella ſe in otium revocaſſet, in Bithorienſi agro inter venandum cæleſti admonetur internuntio, ut ad Chryſium fluvium Divæ Virgini baſilicam dicaret, eamque adjecto populo muniret, quem locum magnæ Matri gratiſſimum futurum ſignificabat. Divina ſtatim mandata præſtitit, magnificentiſſimam ædem erexit, eique Pontificem præfecit; oppidum fundavit, Varadinumque juſſit appellari; Pontificiam ædem ampliſſima donatione, divini cultus gratiâ, exornavit. Cum Henrici ſummique Pontificis diſcordiam Germani iniquo animo tolerarent: eum ad capeſſendum Romanum Imperium multis etiam precibus invitarunt: ſed cum obſtinatiſſime recuſantem inveniſſent, Rodulfum declararunt, Saxoniæ Principem.

F

ac denique etiam Bohemos caſtigat,

Varadinum condit,

oblatum à Germanis imperium recuſat.

31 Nihil avidius anhelabat Ladiſlaus, quam expeditionis Hieroſolymitanę prefecturam ... Augebat ſpem jam rumor effuſus, Petrum Eremitam,

A EX BONFINIO. Gallica gente natum ac mira vitæ probitate præditum, è ſancta peregrinatione reverſum, D. Petri *c* juſſu non modo Romanum Pontificem, ſed Gallos, Hiſpanos ac Germanos monuiſſe, Paleſtinam & auguſtiſſima illa loca, ubi Salvator mundi & natus & mortuus eſt, omnino à Saracenis aſſerenda ... quin & Urbanum, in Galliam profectum, ad Montemclarum in Arvernis frequentiſſimam habuiſſe ſynodum, cunctiſque qui aderant Principibus ſuſcipiendam hanc expeditionem perſuaſiſſe; Gothofredum, Euſtachium & Balduinum præſtantiſſimo Bulioniorum genere natos, Bononiæ Gallicæ Regulos; item Podienſem Antiſtitem, Raymundum S. Ægidii Comitem; præterea Hugonem magnum Philippi Gallorum Regis fratrem; duos Robertos, alterum Normanniæ, alterum Flandriæ Principem; & Stephanum denique, Carnoti Regulum, ſanctiſſimæ militiæ ultro nomina dediſſe; quin & trecenta hominum millia promulgato bello, depoſitâ togâ ſumpſiſſe ſagum, dextrumque humerum ſigno Crucis inſcripſiſſe, quod anno nonageſimo quarto ſupra milleſimum plerique contigiſſe memorant... Ad Ladiſlaum, ſalutari hac gloria ſuccenſum, & ad Bodrogum oppidum Paſchalia feſta celebrantem, ecce ex Gallia, Hiſpania & Britannia legati veniunt ... qui Regem inſtantiſſime orabant, ut, cum Pontificia auctoritate ac populi Chriſtiani juſſu, pro aſſerendo à Saracenorum poteſtate Salvatoris noſtri ſepulcro, hanc ſuſciperet expeditionem; delegatam ſacroſancti exercitus præfecturam & gubernationem libenter acciperet; neque ſacrarum legionum recuſaret Imperium, quæ inexpiabiles infidelitatis injurias ſint ulturæ.

c *Ad Petri Eremitæ prædicationem*

pro recuperanda Terra ſancta armati Chriſtiani,

B *ducem ſibi optant Ladiſlaum:*

32 Rex pluribus exorari ſe non permiſit: Jeſu Chriſto optimo maximo, quod tam præclarum facinus ſuæ plebi optimatibuſque inſpirarit; deinde Chriſtianorum Potentatibus, vel his maxime qui legationis officio glorioſiſſimam Præfecturam detulerint, gratias egit: ſacram expeditionem laudavit; ac demum hilari fortique animo ſanctiſſimum accepit imperium, legatoſque honorifice tractatos & ample donatos remiſit. In illis item ſolennibus, cunctis Hungariæ Antiſtitibuſque Optimatibuſque, ſe expeditionem Hieroſolymitanam eo anno perfecturum, ſignificavit: quare omnes amplexatus, commendata regni ſalute, triſtes lacrymabundoſque dimiſit. Deinde ad Conradum Boëmorum Ducem *d* Othonis filium, ſuumque ex ſorore nepotem ex templo tabellarium mittit; qui delatum ſibi expeditionis Hieroſolymitanæ imperium ſignificaret, juberetque juvenem ſe militiæ accingere, componere domum, exercitum ad ulciſcendas Salvatoris injurias pro ſua virili comparare. Libentiſſimo animo imperata ſuſcipit nepos, ad ſtatum diem adfuturum pollicetur, ſalutari expeditione admodum exhilaratus.

qui adjuncto ſibi Bohemiæ Duce, nepote ſuo,

C *d*

e dum eidem ſuorũ perfidiâ expulſo,

33 Dum peregrino uterque bello ſe accingit, ecce Sentapolcus, *e* qui arcta juvenem neceſſitate contingebat, Conradi Ducis nomine, ac intempeſta nocte Pragam adit capitque. Poſtero die à conjuratis honorifice ſuſceptus, favente Pontifice Pragenſi, tyrannidem occupat; Conradus dominatu exactus, ad avunculum effugit, conſanginei facinus enarrat, implorat auxilium, pater namque fidem & antiqua beneficia mè-

f morat. At Rex, meritorum *f* Othonis haud quaquam immemor, non modo auxiliares copias, ſed pro reſtituendo nepote ſe & imperatorem & militem fore pollicetur. Exercitum igitur continuo cogi jubet, & validiſſimum parat equitatum: quin & alios ex fratre Geyza nepotes duos bello ſe accingere præcipit; quorum alterum Golomanno, Almo vero alteri nomen erat. Almum Colomanno magis amabat, quando hunc multi ſanguinis effutorem; contrà vero illum mitiorem è ſapientia ſua fore proſpexerat. Quare Colomannum Sacerdotio deſtinarat, ut dirum religione miteſceret ingenium, & hoc conſilio motus Agrienſem Epiſcopum declaravit. Quod ubi nepoti ſignificatum eſt, in ſequenti nocte in Poloniam effugit, ingenitâ ferociâ ductus, neq; veterum rerum ignarus patrem & avum à Polonis olim honorifice exceptos: plerique juvenem nobiles ſecuti. Colomanni fugam iniquo animo Rex tulit, improbitatem indolis abominatus: comparatiſque tandem copiis, in Bohemiam contendit.

D *unà cum nepotibus Geizæ filiis ſuccurrere parat,*

morbo corripitur,

34 Vix fines attigerat, ecce eum morbus inceſſit & languor ingens; quare Principes Antiſtiteſque omnes confeſtim imperat acciri, ut rebus conſulat Hungaricis, & antequam humanis excedat, de futuro Rege diſponat. Item ad Colomannum, Marcellum Presbyterum magna ſanctitate præditum & Petrum Comitem oratores mittit, qui ſuo nomine eum è Polonia revocent.

F *Almum nepotem declarat ſucceſſorem,*

Increbreſcente deinde ægritudine, convocatis Optimatibus, Almum, mitiore ingenio ac præſtantiore indole adoleſcentem, regno ſibi ſuccedere jubet. Mox ex teſtamento quæcumque apud eum bona comperta ſunt, omnia baſilicis cœnobiiſque ſacris legat; nullamque in Hungaria ædem beneficentiæ ſuæ reliquit expertem. Poſtero die Rex ille, ſanctiſſimus omnium populorum judicio habitus, anno ſalutis nonageſimo quinto *g* ſupra milleſimum, tertio Kalendas Auguſtas, anno regni ſui *h* undeviceno, in Domino obdormivit. Sine liberis aliqui deceſſiſſe ferunt, neque an uxorem duxerit ſatis conſtat; niſi quod ex epitaphio quodam ſepulturæ inſcripto ad Viſprimienſem baſilicam, in quam Antiſtes quidam Geſlæ & Olhait Reginarum oſſa congeſſit, [probari videatur ipſarum ultimam Ladiſlao junctam fuiſſe.] Epigramma tale eſt, [Stephani] *i* & Ladiſlai, ſanctiſſimorum Pannoniæ Regum, conſortum hic oſſa quieſcunt. Quod ego haud difficulter crediderim, cum Pyriſcam Ladiſlai filiam, & Conſtantinopolitano Imperatori collocatam, Annales plane tradant: nomen Imperatoris prætermittunt, quem Emmanuelem *k* fuiſſe puto. Corpus Ladiſlai Varadini honorificentiſſimis exequiis ſepultum eſt. Almus autem, bona ſimplicitate ductus, Colomanno, è Polonia redeunti, regno ceſſit, ne primogenituræ fratrem jure defraudare videretur.

g

h & *moritur* 1095.

i *maſcula nulla prole ſuſcepta,*

F *k* *Varadini ſepultus.*

ANNOTATA D. P.

a *Χᾶνοι Ptolomæo, aliis* Uni *&* Hunni, *qui &* Avares *medio ævo, aptius in vita, & congruo mediæ ætati vocabulo* Beſſeni.

b *Communius* Cracovia. *Verum de hujuſmodi obſidione, aut ullo omnino Hungarorum adverſus Polonos motu, nihil in hujus gentis hiſtoriis legas: & mortuo Boleſlao Rege, S. Staniſlai interfectore, vel eâdem qua Salomon Hungarus fortunâ alicubi delitеſcente, haud omnino infeliciter Polonos regebat Wladiſlaus Dux.*

c *Certum eſt, rediiſſe* Petrum *ex Paleſtina an.* 1093, *aditoque* Urbano *Papa, totum ſequentem annum impendiſſe concitandis Principibus Chriſtianis; hinc infrà corrigo manifeſtum errorem, quo res hæc acta dicitur* 1084, *& ſcribo* 1094: *non enim poſ-*

ſum

A *ſum perſuaderi ſic exoribitaſſe Bonfinium: melius tamen notaretur annus* 1095, *cujus menſe Novembri celebrata eſt Synodus Claromontana hic commemorata, & Crucem Principes accepere.*

d *Ex Coſma Pragenſis Eccleſiæ Decano, uſque ad annum* 1126 *hiſtorias Bohemiæ proſecuto, conſtat*, Brevoſlao *Duci Bohemiæ ex* Juditha *Teutonica fuiſſe filios quinque*, Sbigneum & Wratiſlaum, Conradum, Jaromirum, & Ottonem, *natos omnes ante annum* 1040: *quorum tres primi mutuo ſibi ſucceſſere in Ducatu ſeu mavis Regno; & ſecundus, maluit Conrado fratri ipſum relinquere, quam filio Bretiſlao, ex* Adilita *Hungara genito. Sed* Conradi *brevis dominatus fuit, ſeptem ſcilicet menſium & dierum ſeptemdecim: poſt quos, ipſo adhuc anno* 1092 *menſe Auguſto, ſucceſſit* Bretiſlaus II; *quem, non vero Conradum, potuit* S. Ladiſlaus *ſuum ex ſorore nepotem vocare; ſive* Adilita *ſoror ejus germana fuerit, ſeu potius patruelis; filia (ut Balbinus ait) Andreæ Regis Hungariæ. Hic etiam juvenis dici potuit, non autem* Conradus, *jam quinquagenario major.*

e *Idem Coſmas ad annum* 1091 *meminit duorum* Ottonis *prædicti, & ceteris fratribus præmortui, filiorum* Zuatopluk & Ortik, *quibus, ſuo in Mo-*
B *ravia patrimonio excluſis à patruo Wratiſlao, quia favebat* Conradus, *nonnullam fratris ſui indignationem incurrit: hic ergo* Zuatopluk, *ſua recuperaturus, potuit aſtu aliquo Pragam occupaſſe Bretiſlao excluſo, & hæc* Ladiſlao *cauſa fuiſſe movendi in Bohemiam: nihil tamen horum ſcribit Coſmas.*

f *Multa quidem præclara* Ottonis Bohemi *facta recenſentur à Bonfinio, ſed hæc non debebant* Ladiſlaum *movere, ut contra* Zuatoplucum *ejus filium accingeretur. Erraverit igitur tota Bohemicorum Ducum & Principum ſtirpe Bonfinius.*

g *Imo* nonageſimo ſexto; *aliàs legi non potuiſſet Dux belli ſacri, primum Claromonte ſub hiemem conflati.*

h *Ergo ex ſententia Bonfinii regnare cœperat circa annum* 1077, *& frater ejus Geyza circa* 1074; *atque ita conſtant quæ ſuprà num.*10 *&* 17, *ex noſtro calculo interjecimus tempora.*

i *Evidentem, & librariorum incuriæ imputandam lacunam ex certa ſcientia ſupplere fuit facile, cum conſtet S. Stephano Regi uxorem fuiſſe* Giſilam, *S. Henrici Imperatoris ſororem.*

k *Aſt* Emmanuel *primum an.* 1143 *patri* Joanni Comneno *ſucceſſit in Imperium; ſciturque uxorem habuiſſe Bertham, Conradi Imperatoris affinem, & vixiſſe uſque ad an.* 1180. *Melius Cangius inter familias Auguſtas Byzantinas* Joannem *ſeu Calo Joannem ipſum intelligit, qui, teſte Zonara, ſuperſtite adhuc parente* Joanne *ſeniore, ante annum* 1105 *uxorem duxerat Irenen, Hungariæ Regis filiam: exceſſit autem hæc è vivis, marito adhuc ſuperſtite,* E *anno* 1124. *Ubi notat Cangius moris Græcorum fuiſſe, nomina Imperatricum ſuarum à barbaris acceptarum, utpote ipſis Barbara mutare in alia ſibi familiariora, uti etiam Emmanuelis prædicti uxori factum; & plerumque placuiſſe nomen* Irenes, *quod* pacem *ſignificat, quia tales plerumque aſſumebantur, pacis ineundæ vel firmandæ causâ.*

D AUCTORE D. P.

DE BEATO BENEVENUTO

ORDINIS MINORUM CORNETI IN APULIA.

SYLLOGE HISTORICA.

De ejus approbato cultu, vitæque & miraculorum epitome. D. P.

CIRCA MCCXXXII

Duplex Cornetum

C DUplex Cornetum *memorant Ordinis Seraphici Annales, à Waddingo conſcripti, & ab Haroldo contracti; unum ab altero ibidem non aliter diſtinctum, quam quod vetuſtior diſtributio Provinciarum ex Bartholomæo Piſano apud Haroldum ad an.*1540, *ſcripta ſub annum* 1400, *Cuſtodiæ Capitanatæ in Provincia S. Angeli adſcribat* Cornetum *ultimo loco; & Cuſtodiæ Viterbienſi ſub Provincia Romana tertio loco, etiam* Cornetum; *quod poſtremum ne Patres Romani dimitterent propter aëris inclementiam, interceſſit Julius II, anno* MDVI: *& ad annum* 1291 *dicit Waddingus num.* 12, *quod* ibi S. Franciſcus mortuum puerum revocavit ad vitam: *id quod Petrus Rodulfius Toſſinianenſis, fol.* 85 *Hiſtoriarum Seraphicæ Religionis, alteri loco adſcribere videtur, cum ait*: Eſt autem Cornetum Apuliæ oppidum, ubi B. P. Franciſcus puerum octennem, Bartholomæum nomine, ingenti pondere oppreſſum, & letali oſtii cujuſdam prægrandis colliſione quaſſatum, quaſi à ſomno ſuſcitatum liberavit: *quæ verba dum ad annum* 1232 *num.* 18 *tranſcribit Waddingus, vel pueros duos diſtinxit vel loca non diſcrevit.*

non ſatis diſtinctum ab auctoribus.

In eo quod apud Apulos eſt mortuus B. *Benvenutus,*

2 *In hoc Apuliæ* Corneto, *inter confinia Melfienſis, Rapollanæ, & Venuſinæ diœceſeon, invicem propinquiſſimarum, circa annum* MCCXXXII *creditur à Waddingo obiiſſe* B. Benevenatus, *pro cujus Canonizatione mox actum anno quarto poſt; & à Gregorio Papa* IX *commiſſum examen* Melfienſi, Melfitenſi, & Venuſino Epiſcopis (*Rapollario tunc forte reprobato ut illegitimo*, qui *quidem* non ſegniter in opus incubuerunt, *inquit Waddingus & conſtat ex Lectione* IX *Officii proprii*; ſed temporis turbulentia, & rerum magnarum agendarum pondus fecerunt, ut differretur ulterior de hac re tractatus. Interim conceſſum à Pontifice (teſte Mariano) ut in tribus vicinis Epiſcopatibus ejus celebraretur feſtum, & de eo divinum recitaretur Officium. *Ea ſi de vita ſumpta fuerunt, adhuc deſiderantur: nam de ſolis miraculis ſunt illæ novem, quas infrà damus & invenimus Neapoli apud Patres Theatinos S. Pauli inter Collectanea Mss. Antonii Caracioli tomo* I *de Vitis ſanctorum Confeſſorum; ex quibus diſcimus, habuiſſe quidem Corneti Fratres Minores conventum & eccleſiam S. Antonii; apud eos tamen tumulatum* Benvenutum *non fuiſſe, ſicut dicit Toſſinianenſis, ſed in Collegiata vel ſaltem Parochiali eccleſia S. Petri ejus extitiſſe ſepulcrum; niſi forte hinc illuc facta eſt tranſlatio aliqua; de qua ne quid nunc ſciri poſſit, facit deſolatio loci tanta, ut non modo veſtigia amplius nulla, ſed nec memoria ſuperſit vicinis, quemadmodum nobis anno* MDCLXXVI *ſcripſit Barienſis noſtri Collegii tunc Rector Ignatius Zacharias. Sed neque anno* MDXVI, *quando ſcripta eſt poſterior Diſtributio Conventuum apud Haroldum, ulla ſupererat talis conventus notitia.*

à Sede Apoſt. coli permittitur F

cum Lectionibus propriis quæ hic dantur.

3 *Gregorii Papæ IX Breve ad prædictos Epiſcopos hujuſmodi recitat Waddingus*: Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, ut ſuæ virtutis potentiam mirabiliter

Breve Gregorii 9

AUCTORE D. P.

biliter manifeſtet, & ſalutis noſtræ cauſam mirabiliter operetur; fideles ſuos, quos ſemper coronat in cælo, in mundo etiam frequenter honorat; ad eorum memorias ſigna faciens & prodigia, per quæ pravitas confundatur hæretica, & fides catholica confirmetur. Nos ergo quantas poſſumus, etſi non quantas debemus, omnipotenti Deo gratiarum referimus actiones, qui in diebus noſtris, ad confirmationem catholicæ fidei, & confuſionem hæreticæ pravitatis, evidenter innovat ſigna, & mirabilia potenter immutat; faciens illos coruſcare miraculis, qui fidem Catholicam tam corde & ore, nec non & opere tenuerunt. Sicut enim dilecti Filii, *de vita & miraculis ejus* Clerus & Populus Cornetanus, nobis per dilectum filium Balſamum Diaconum, & Jacobum Judicem, nuntios ſuos, & litteras intimarunt; & quorumdam Epiſcoporum ac Religioſorum litteræ continebant; Dominus tantam piæ memoriæ Fratri Benevenuto gloriam contulit, quod ſepulcrum ejus tot & tantis dat coruſcare miraculis, ut inter alios Sanctos ejus non invocari ſuffragium eſt indignum. Quare nobis humiliter ſupplicarunt, ut ſuper miraculis, quæ per B eum Dominus operatur, teſtimonia recipi faceremus. Verum, quia in tam ſancto negotio non *cognoſcere jubentis Epiſcopos,* eſt niſi maturitate & gravitate debita procedendum; de diſcretione veſtra plenam in Domino fiduciam obtinentes, mandamus, quatenus, adſcitis vobis viris religioſis & Deum timentibus, de virtute morum & veritate ſignorum, operibus videlicet & miraculis, diligentiſſime inquirentes, depoſitiones Teſtium receptorum, ſub ſigillis veſtris, ſervetis incluſas; ut cum à nobis fueritis requiſiti, eas ad Sedem Apoſtolicam fideliter tranſmittatis &c. Datum Viterbii VIII Kalendas Aprilis, anno decimo.

Melfienſem, 4 Melphienſis Epiſcopus *tunc fortaſſis fuerit* Richerius, doctrinâ ac vitæ ſanctimoniâ inſignis *ab an.* MCCXIII: qui *ejuſdem ſeculi anno* XXIV Moniales S. Benedicti *è vaſta ſolitudine, ab eccleſia S. Venerii, ad* eccleſiam S. Joannis de Iliceto tranſtulit, *teſte Ughello, eamque ſedem tenuit uſque ad Rogerium, an.* MCCLII *ordinatum. Dixi,* fortaſſis, *ſub dubio, ne quis alius, hactenus nobis ignotus, interceſſerit; ſicuti in ſede* Melfitenſi *Melfitenſem,* poſt Joannem *indicatum pro anno* MCLXXIX, *haud dubie ſederunt ignoti nobis plures ante* Ricardum, *integro fere ſeculo poſt defunctum: qui tamen huic examini* C *potuit dediſſe operam, ſi ultra triginta annos Eccleſiam* *& Venuſinum.* *iſtam rexit.* Venuſinus *veroſimiliter fuit ille, re ac nomine* Bonus, *ſub quo cœnobium S. Franciſci, ab ipſomet Sanctode ſignatum, ſurrexit; quique ſub prælaudato Gregorio IX injuſte cæſus ab iniquo Clerico quodam, multis Martyribus ſimilem mortem obiit. Quem illi, vel duo eorum, Proceſſum formaverunt, mittendum Romam, abolevisse tempus videtur; nunc certe nuſquam invenitur, nec eſt qui illum ſibi viſum indicet poſt Bartholomæum Piſanum, apud quem in libro Conformitatum vitæ S. Franciſci atque Chriſti, ille ſic legitur contractus in compendium fol.* 86 *& ſeqq.*

Synopſis virtutum Benevenuti ex Piſano, 5 In Corneto jacet Fr. Benevenutus de Eugubio, vitâ ſanctiſſimus & ſignis ſtupendus. Hic fuit laicus, litteras ignorans: qui ſpretis quæ ſunt mundi, B. Franciſci veſtigiis inhæſit toto nixu. Receptus ad Ordinem, humilitatis ſuæ exempla declarans, de mandato B. Franciſci, ad ſerviendum leproſis acceſſit: quibus, ipſorum abominationibus poſttergatis, ſine querela, uti Chriſto, ſervivit. Obedientiæ culmen ſic aſcendere eſt conatus, ut ad omnia Prælatorum mandata impiger, & ſine mora ac ſine querela, parêret. In ſuis infirmitatibus, quibus à Domino fuit probatus, patientiam ſupra modum & D habere & oſtendere eſt conatus. Amator fuit paupertatis ſanctiſſimæ & zelator, vix extrema victus & habitus requirens, ſilentii cultor, pietatis viſceribus ſuper afflictos affluens. Orationi & contemplationi fuit deditus, adeo ut uſque ad horam Tertiam in publicum nullatenus exiret, ne occupatione aliqua perfectas delicias minus pateretur mutari. Honeſtatis adeo fulſit virtute, ut nec verbo aut facto, aut ſigno inhoneſti quid ſit aliquando deprehenſum de eo. *Et hæc quoad primam examinis imperati partem; quæ eadem, mutata dumtaxat phraſi, habent Toſſinianenſis & Waddingus ad an.* 1222 *num.* 21: *hic autem (veroſimiliter ex Mariano)* Militis *titulo eum ornat, tantumque* lacrymarum donum *ei tribuit, quod* noctes integras flens orabat: *additque*: Sacroſanctam Euchariſtiam toto venerabatur affectu, & vere Deum latentem ſub velo comperit; dum ex eodem auguſtiſſimo Sacramento multoties prodibat bellus infantulus, ejuſque ſe ingerebat brachiis ſuaviter ſtringendus. *& Waddingo,*

item miraculorum aliquot, 6 *Quoad ſecundam partem Proceſſus de ea hæc nobis proponit idem Piſanus*: Sanctitatem ſuam ad E ſtruunt miracula, per ipſum divinitus operata: de quibus ſignis non eſt hæſitandum, cum per Bullam Apoſtolicam directam à D. Gregorio IX MCCXXXVI ab Epiſcopis Melfienſi & Venuſino ſint collecta, examinata & authenticata. Duos mortuos ſuſcitavit, duos liberavit à faucibus mortis; epilepticos quatuor, leproſos duos, dæmoniacos duos, à ſquinantia unum, contractos & aridos ſeptem. Tres cæcos illuminavit, tribus ſurdis auditum præbuit, hydropicis & ingratis duobus ſanitatem indulſit. Ab infirmitatibus duos, mutum unum, mulierem ulceratam graviter in mamilla, guttoſos & apoſtematicos quinque eripuit. Fr. Joanni de Alto-paſſo, pecuniam perditam, ſibi apparendo habentem, indicavit. Fr. Ægidium de Ordine Minorum, à carnis tentatione ſibi apparendo, cinguloque ſuo cingendo, liberavit. A bruchis campum, cimino plenum eripuit, ſibi à quodam commendatum; & alia multa vel plura miracula hic Sanctus peregit. *Horum pleraque, cultiori non nihil phraſi, etiam tradit Waddingus ad annum* 1232 *num.* 18, *ſed præmittit in particulari duo quædam ex Toſſinianenſi, Marianum veroſimiliter ſecuto, his verbis*:

ac ſpecialiter duorum. 7 Amillina de Corneto, lepræ morbo perF cuſſa erat, ſupercilia pilis penitus denuda calvebant, & humore ab oculis defluente lumina caligabant: vox raucitatem ſonabat, ungueſque cadebant à digitis, unde horrori maximo omnibus effecta erat. Ex quo ad preces B. Benevenuti adhuc viventis ſpe concepta, mox eo mortuo ad tumulum delata, jungens manum [ſuam manui] S. Benevenuti, cœpit, corporis impedimento paulatim abcedente, [liberari], & ſic incolumis evaſit. Torta Cornetana, tibiarum contractionem paſſa, ac doloris anguſtiâ amens effecta, meritis Sancti liberata, ad propria rediit. Guilielmus Forzedis, tribus diebus pernoctans, priſtinæ ſanitati eſt reſtitutus. *Hæc ibi, quorum primum ſi fuit ex ore ipſius Amillinæ curatæ excep-* *Hinc utcumque habetur annus mortis* *tum ab examinatoribus, ſatis certos nos reddit, quod proxime ad veritatem acceſſerit conjectura Waddingi, mortuum* Benevenutum *ſtatuentis circa annum* MCCXXXIII. *Utinam æque certo indicio Arturus à* *non item dies cultus.* *Monaſterio in ſuo Martyrologio Franciſcano elegiſſet hunc diem* XXVII *Junii: quem tamen retinemus, quoad veri diei certior notitia emergat, neſcio unde ſperanda, ſi non detur Melfiæ, ubi à Clero & populo*

A *pulo feſtum ſolenniter agi ſcribit Marcus Oliſſipponenſis in Chronicis Minorum parte 2 lib. 1 cap. 9 agens de hoc ſervo Dei.*

8 *Dicit etiam quod* eidem Corneti fuit ædificata pulchra eccleſia, ſed quæ unà cum oppido deſtructa deinde fuit: *ac porro pergens*, Clerici *inquit*, Ilicitani, à prædicta eccleſia abſtulerunt brachium unum B. Benevenuti, & paulò poſtea invenerunt vas, in quo ipſum poſuerant, plenum liquore fragrantiſſimo: manſit tamen abſcondita prædicta Reliquia propter inimicitiàm, quæ verſabatur inter Cornetanos & Ilicitanos, ſub titulo Prioratus ſpectantes ad Equites Hieroſolymitanos S. Joannis Rhodienſis. Interim monſtrabantur & in veneratione magna habebantur ſindones duæ liquore iſto miraculoſo tinctæ, ad quarum contactum complura etiam miracula fiunt. Corpus autem ejus ſanctum fuit inventum hoc modo. Blaſius quidam vir nobilis à Duce Melfienſi miſſus ad ipſum perquirendum, cum noctu incumberet precibus, ac Beatum precaretur, ut ſibi revelaret, ubinam in conventu & eccleſia iſta deſolata inveniri poſſent ejus ſanctæ Reliquiæ; apparuit ipſi humilis Religioſus, dixitque:
B Ego ſum Frater Benevenutus, qui tuas exaudivi preces: vade ad eccleſiam, & ubi invenies plantam thapſi barbati præ ceteris herbis viridantem, iſtic ſcito inventurum te quod optas; utque id alio transferas, jubeo. Dictum, factum: invenit deſideratum theſaurum, & reverenter ſuſtulit, detulitque Ilicetum, ubi nunc ab incolis honoratur. *Ita ille anno* MDCXIII.

MIRACULA

Jam olim in Lectiones IX diſtributa.

Ex ſchedis Mss. Antonii Caraccioli.

Puer ex voto natus,

1 BEatus iſte Sanctus, miraculorum luce coruſcans, ſuſcitavit mortuos in hunc modum. Miles quidam de Corneto, Turellus nomine, cernens quod uxor ſua Belluccia ſibi jam ſeptem filias peperiſſet, S. Benevenuto, cui valdè devotus erat, vovit; quòd ſi conjux ſua ſexum pareret maſculinum, non niſi Benevenuti
C nomine vocaretur. Et quia voti merito nomen Sancti nato pater imponere non curavit, factus eſt in toto corpore parvulus adeò puſtuloſus, quòd diſtulerunt parentes ipſum propter enormes puſtulas baptizare. Demum nocte quadam, cum

eoque neglecto mortuus ſine baptiſmo,

lactandi causâ mater in latere ejus infantem collocaſſet, obdormiens, ex incautâ cuſtodiâ puer de lecto ſuper tabulam decidit, & nemine vidente expiravit. Pater autem, velut excitatus ab altero, dum ſolicitus in cunis quærit puerum & non invenit; excitat matrem, diligenter ab eâ ſciſcitans, ubi parvulum collocaſſet.

ac delatus ad ſepulcrum Sancti,

2 Ipſa vero cunas vacuas inveniens, cum viro gemebunda ſurrexit; & lumine filium conquirentes, invenerunt ipſum ſuper tabulatum juxta parietem, cruentatum pariter & defunctum. Dolentes autem ex caſu tam lugubri, conſanguineos convocant & amicos ſuper defuncti tumulatione, pro eo quod Chriſtianus non fuerat, conſilium petituri. Qui venientes, & patrem qui baptizari parvulum non fecerat increpantes, conſuluerunt, ut ſepeliretur mortuus præter honorem ſepulturæ. Quorum pater conſilium parvi pendens, mortuum, conſanguineis irridentibus, ad Eccleſiam S. Petri *a* detulit, ipſumque ſupra ſepulcrum Sancti collocans, lacrymabiliter clama- D
EX MS. bat dicens; S. Benevenute, niſi mihi reſtituas *a* filium vivum, quem ad te detuli mortuum, ſervire tibi de cetero non curabo. Cujus luctum compatientes quidam, in terram proſtrati, Sancto Dei cum lacrymis ſupplicabant, ut patri filium ſuſcitaret. Quibus orantibus, atque gementibus, & Fratribus ad Matutinum in Eccleſia S. Antonii pulſantibus, mortuus emiſit parvulam vocem, divinâ gratiâ factus vivus. Parentes autem & aſtantes ceteri cum magnâ lætitiâ ſuſcitatum parvulum reportantes, baptizato puero, & Sancti nomine nuncupato, Deo & S. Benevenuto præſentato, pro tam mirabili beneficio reddiderunt gratiarum debitas actiones.

reſuſcitatur:

item puella in puteum lapſa,

3 Puella quædam triennis, cujuſdam Militis de Corneto, qui vocabatur Alpherius, vindemiarum tempore cecidit in puteum: quam aquarum nimietas ſuffocavit. Quidam vir dictus Cornetus, tunc temporis *b* Comeſtabilis, excitatus *b* vocibus clamantium propter caſum, cucurrit ad puteum, qui erat in ſepe vineæ fratris ſui: & caſus lugubris factus ignarus, velox ad puteum deſcendit, ut puellam à ſubmerſionis periculo E
liberaret. Deſcendens autem, ſub aquis mortuam puellam reperit; ipſamque gemens extrahens locavit in horto Judicis Peregrini. Et dum deliberaret, cum aſtantibus de puellæ tumulo, & de parentibus, qui præſentes non aderant, convocandis; memores novorum beneficiorum, quæ tunc temporis Dominus per S. Benevenuti merita faciebat, unanimiter eidem Sancto ſuſcitationem puellæ cum lacrymis & ſuſpiriis ſupplicabant. Quorum ſupplicationibus exauditis puella flebilem vocem dedit, à morte Domino liberam ſe demonſtans. Dictus autem Dominus, unà cum aſtantibus & parentibus, qui gementes advenerant, adducentes puellam ad ſepulcrum S. Benevenuti; ſic ipſam vivam receperunt, quòd cum magno præconiorum jubilo populi concurſu & campanarum pulſatione, puella ſuis pedibus remeavit ad propria, cum totâ prædictâ comitiva.

indeque extracta mortua.

4 Gilbertus de Corneto cum duceret onuſtum currum lapidibus ad opus fabricæ S. Petri, in qua corpus S. Benevenuti quieſcit; deviantibus bobus & per inſolita loca diſcurrentibus, quia boum non poterat impetum ſubſtinere ſedens in temone currus, in ipſo caſu nomen S. Benevenuti, dicto Domino & aliis ejus caſum cernentibus, invocavit; ad ejus invocationem de mortis periculo mox liberatus eſt, licet per dorſum ejus rota currus deſperabiliter pertranſiſſet. Rogerius Forbilla Miles, cum multis aliis ad ſcriptam fabricam veniens cum duobus curribus, ad lapides dictæ fabricæ deferendos, dimiſit unum de curribus lapidibus oneratum in cacumine montis, & ejuſdem cuſtodiæ juvenem deputavit.

Lapſus ſub curru onuſto non conteritur. F

5 Cum autem Rogerius ipſe cum ſociis, in exportatione cujuſdam magni lapidis pro altari, magnis vocibus conclamaret; juvenis incautus, equo curruque dimiſſo, ivit ut laborantes in extractione dicti lapidis adjuvaret. Equus autem provocatus hinnitibus jumentorum, quæ in valle paſcebant, de montis cacumine ſe dimittens cum curru vallem verſus per præceps ſuper laborantes homines ferebatur; qui tamquam in arcto poſiti, non valentes mortis periculum, quod eis imminebat ex tranſitu currus, ad ſiniſtram vel dextram declinare; cum lacrymis ſimul clama-

alii ſimile curru obtererendi

A verunt: S. Benevenute, adjuva nos: mox currus
EX MS. in medio præcipitio ſtetit, ac ſi murus factus
liberantur, eſſet ſibi obvius; & reſilientibus cannulis, quibus corrigiæ, per quas currus trahitur, adhærebant, equus à temonibus illæſus exivit. Illi autem homines, tanto beneficio congaudentes, venerunt cum omni devotione ad Sancti ſepulcrum, laudes immenſas Deo & ſibi pro tantæ liberationis miraculo reddituri.

6 Puer quidam, filius Militis, ſedens ſuper aſinum, currui, quem ducebat equus, onerato frumento præcipite venienti ſic obviavit incautus; quod irruerunt in aſinum rotæ; quarum una
item puer ſub rota per pueri crura tranſivit. Puero vero clamante cum aſtantibus, S. Benevenute ſuccurre, credens auriga illum mortuum, præ timore aufugit. Volentibus autem puerum de ſub rotis velut mortuum tollere, dixit puerulus: Nolite timere, quia me S. Benevenutus, ut ipſum invocavimus, liberavit. Surgens autem incolumis, priuſquam rediret ad propria, ſuis ivit pedibus ad S. Benevenuti ſepulcrum, pro tantæ liberationis beneficio gratias redditurus. Henricus, filius Nicolai
c Pallani *c* Scalenſis, de ſub trabe, quæ etiam de
B arcu tribunæ cecidit, eccleſiæ S. Petri, ſemivivus extractus, dum fertur ad ſepulcrum S. Benevenuti, cunctis orantibus qui aſtabant, illico ſanitatem recepit.
& alius ſub trabe collapſa:

d 7 Filius Joannis Ferrarii de Caſtro *d* S. Aga-
lapſus ex arbore thæ, per anniverſariam ſolennitatem S. Benevenuti, vadens ad præcidendum ramos de arboribus, pro umbraculis faciendis in platea eccleſiæ S. Petri: ſub ejus pedibus arboris excelſæ, quam conſcenderat, fracto ramo, ſe tenens altero ramuſculo, exclamabat cum ſociis dicens,
ſine noxa ſurgit. S. Benevenute adjuva me; cum vero vellet deſcendere, prædicti ramuſculi tentione cadens, pectus cuidam ſtipiti, à terra modice ſurgenti, ſic vehementer illiſit, quod aſtantes de ipſius vita penitus deſperarent. Ipſe vero Sancti meritis illico ſurgens, ſine aliqua læſione reaſcendit incolumis arborem, ramorum præciſionem continuans, ut incepit.

Sanantur epileptici, 8 Salubria de Corneto, Caduco morbo quinquennio fatigata, vadens ad exequias S. Benevenuti, audivit de Cælo dicentem ſibi: Dic, Sanctus, Sanctus eſt; ad cujus auditum ſe commendans Sancto, ab ægritudine liberata eſt. Bel-
C la Suguerra de Corneto ſimili morbo per ſex annos laborans, quia ſimile Salubriæ fecit, ſimili remedio gratulata eſt. Bella de Corneto, ſimiliter fatigata, dum orat coram Sancti corpore liberata eſt. Filius Stallantiæ de Corneto, morbo ſimili per decennium quotidie tormentatus, die quodam propter morbum de ſolario cecidit in D
cellarium, & in modum crucis eſt fractum ſic terribiliter Caput ejus, quod ipſius caſus horror matrem in infirmitate filii per quinquennium ſociavit: ſed venientes ad Sancti ſepulcrum ambo, pariter liberantur. Margarita de Ordona, *e* mor- *e*
bo ſimili ſexennio moleſtata, dum vovit, quod ſi S. Benevenuti meritis liberaretur, ipſius imaginem *f* depingi faceret, & coram ejus ſepulcro *f*
ad ipſius memoriam collocaret, illico liberatur.

9 Amelina de *g* Melfica, plena leprâ, ve- *g*
leproſi 2, niens ad Eccleſiam S. Petri, dum manus Sancti per membra ſui Corporis ducit, reſtituitur priſtinæ ſanitati. Similem gratiam recepit filius
ſurdi, Jovennis mulieris, faciens ut fecit Amelina. Benemajuta, triennio ſurda, pedem Sancti per aures ducens, recuperavit auditum, validum ſentiens ventum de ſuis auribus exeuntem. Orans Ata de Melfica coram Sancti ſepulcro, à ſurditate, quam per annum unum & menſes tres paſſa fuerat, liberatur. Vicinis autem de ſua liberatione ſibi congratulantibus, dum matri diceret quod vellet eſſe potius hydropica, quàm vicinarum frequentationibus moleſtari; mox efficitur hydropica ſicut vovit. Veniens autem ad Sancti E
ſepulcrum, quia pœnituit, ſecundario liberatur. Cum ergo mater ſibi proponeret, quod oppo- *& hydropici.*
neretur ipſi, niſi coram Epiſcopis, qui examinabant Sancti Miracula, compareret; dum protervè reſpondet, ſe nullo modo compariturum, nocte ſequenti perpetitur ægritudinem tam gravem, quòd facto mane pœnitens ivit ad Epiſcopos liberata. Item Euglielmus Jogitanus liberatur ab hydropiſi, dum votum ſolvit, quod voverat, Sancto Dei.

ANNOTATA D.P.

a *Topographica Baſilicatæ tabula, trans rivulum pari fere à Melfia & Venuſia intervallo milliarium quatuor, ponit locum* S. Petri, *ſolum fortaſſis ex deſtructo Corneto reliquum.*

b *Ducis forſitan Melfienſis miniſter, & ſub illo titulo præfectus Corneti.*

c Scaleam *in citeriori Calabria notant tabulæ, quæ an huc faciat non divino.*

d S. Agathæ caſtrum, *trans Auſidum in Capitanata, diſtat Melfiâ in Boream ad* XV m. p.

e Ordonæ *ſitum non invenio.* F

f *Utinam ſimilis imago alicubi ſuperſit, nobiſque accuratè delineata mittatur, æri inſculpenda!*

g Melfica *aliis* Melfictum, *vulgo* Molfetta, *civitas Epiſcopalis maritima* XI p. m. *Bario, Melfiâ ad* XXVI.

DE S. FERDINANDO ARAGONIO

EPISCOPO CALATINO IN CAMPANIA.

COMMENTARIUS JOANNIS BOLLANDI.

J. B.

De ejus cultu antiquo, ætate, Actis recentius collectis.

FORTE SEC. XIII.

Calatiæ, ſive Cajazzi,

Alatia *urbs eſt Campaniæ perantiqua, cis Vulturnum ſita amnem, vulgo nunc* Cajazza *&* Cajazzum, *Italis* Cajazzo *dicta; ornata throno Epiſcopali, & quidem (ſi Georgio Braunio creditur, neque enim ſacra ejus monumenta luſtravimus) ab ipſis Chriſtianæ religionis cunabulis. Ita ille to.* 5 *Theatri urbium.* Fuit Calatia in primis ipſis creſcentis Eccleſiæ temporibus Epiſcopatus titulo inſignita, ut patet ex publicis tabulis, ab uſque anno ſalutis humanæ CCC confertis, ubi mentio habetur Epiſcopatus Calatini.

2 *Deinde recenſet idē Braunius duos ejus Eccleſiæ Antiſtites*

A *tiſtites ſanctos, quorum alter eſt* S. Ferdinandus. Fuerunt, *inquit*, inter illius urbis Epiſcopos duo ſancti viri, pietate & miraculis clari; S. Ferdinandus ſilicet, & S. Stephanus. Ferdinandus, qui jam dudum ante Stephanum illam Eccleſiam rexit, Hiſpanus ex regali Aragoniæ proſapia fuiſſe traditur, quo tempore claruerit ignoratur: ejus corpus ſervatur in templo ſuo nomini dicato, in oppido Albiniano Calatinæ diœceſis. *Uterque pridem publicum obtinet cultum. Edidit namque Paulus Filomarinus, è Congregatione Clericorum regularium, Epiſcopus Calatinus,* Officia antiqua SS. Stephani & Ferdinandi de Aragoniâ, Epiſcoporum ac Patronorum Eccleſiæ Calatinæ: *in quorum præfatione* ad Clerum & populum Cajacenſem, ejuſque diœceſim, *iſta prædicat:* Hæc noſtra Eccleſia duobus, Deo auctore, eſt ornata Epiſcopis, & Patronis admirandis, ac vitæ ſanctitate conſpicuis, ſanctis nempe Stephano & Ferdinando de Aragoniâ: qui tamquam duæ lucernæ à Deo ſuper hoc candelabro poſitæ fuerunt, ut poſteris ſanctorum geſtorum lumine, eorum perfectæ vitæ exempla relinquerent, & veram cæli viam demonſtrarent.

duo Epiſcopi Sancti, Stephanus & Ferdinandus,

iidemque ab antiquo culti, ut Patroni.

3 *Quod Braunius ait,* jam dudum ante Stephanum, *illi Eccleſiæ præfuiſſe* Ferdinandum, *multis haudquaquam probatur. Obiit* S. Stephanus, *uti ad ejus Vitam* XXIX *Octobris dicemus, anno Chriſti* MXXII, *cum* XLIV *ſediſſet annos. De* S. Ferdinando *iſthæc olim Calatiâ accepta nobis communicavit Antonius Beatillus noſter, vitæ ſanctitate & ſcriptis clarus:* Alter urbis Patronus eſt Divus Ferdinandus, regali ex progenie Aragonum ortus, ut conſtat per multas ſcripturas in Epiſcopali archivio Calatino. Obiit die XXVII menſis Junii, ſed quo tempore vixerit, ignoratur. Creditur tempore S. Dominici Guſmanenſis, ſimul cum eo, ab Hiſpaniâ veniſſe. Nec invenitur mentio de eo, niſi ſolum ab anno MCCCXLIII tempore Joannis Epiſcopi, & Rogerii Epiſcopi anno MCCCLXV.

B *S. Ferdinandus quando vixerit, incertum:*

creditur Hiſpanus fuiſſe,

4 *Monuit nos idem Beatillus, inde videri manaſſe conjecturam eorum, qui S. Dominico æqualem faciunt, quod hujus ætate vixerit Rex Hiſpaniæ* Ferdinandus, Sanctus *appellatus. Erit fortaſſis, qui veniſſe olim in Italiam ſuſpicetur Epiſcopum hunc noſtrum, extorrem ab Africâ, ubi primum uſurpatum nomen legitur* Ferrandi, *ſive* Ferdinandi. *Et ſanè plurimi. Wandalis in Africâ dominantibus, ac poſteà quoque in Italiam venerunt Epiſcopi aliique*

C *propter nomen,* *Clerici omnium graduum. Quærenti cur deinde Hiſpanus & quidem Aragonius dicatur fuiſſe, reſpondebit, quod poſterioribus ſeculis ſolis fere Hiſpanis familiare erat* Ferdinandi *nomen, ideò Hiſpanum eſſe habitum: cumque id Calatini Alfonſo Regi narraſſent, hunc eâ occaſione devinciendi ſibi populi gaviſum, ultro*

& judicio Alfonſi Regis, *pronuntiaſſe ex ſua eum eſſe prognatum familiâ, uti infrà ex Michaëlis Monachi ſchedis dicemus; eamque gratiam hoſpitali civitati retuliſſe, ut qui in regni ampliſſimi poſſeſſionem illic erat adoptatus, ipſe in ſuam eum adoptaret cognationem, majorem quam daret, ex eâ adoptione hauſturus ſplendorem.*

& quidem ex Regum Aragoniæ familiâ, 5 *Sed quia id alienum ab ſapientiſſimi Regis gravitate videri poteſt, malim ego, (quando in re obſcurâ licet divinare) ex aliquâ ortum familiâ, Aragoniorum Regum ſtirpi, quodam affinitatis titulo conjunctâ. Uti fuêre, ſuntque etiamnum in eo regno familiæ complures, quæ præter gentile nomen majorum, ſibi Aragoniorum vindicent cognomentum, à matre acceptum, quandoque ex fratriâ dumtaxat, aut aliâ ſibi quovis alio vinculo affinitatis conjunctâ perſonâ. Ita in recognitione Sanctuarii Capuani memorat Michaël Monachus, quod* cum neptis Ferdinandi I Regis, ex ejus primogenito Alphonſo, nupſiſſet Honorato Cajetano Fundorum Comiti, Rex eidem Honorato privilegium fecerit, ut ipſe, filii, nepotes, poſterique omnes eſſent & vocarentur è domo Aragoniâ: *imò & ſpeciale privilegium Jordano Cajetano, Capuano Archiepiſcopo, Honorati fratri, collatum recitat, in quo idem Ferdinandus Rex ita eum alloquitur:* Jure ipſo commoti atque adducti ſumus, ut te ipſum egregiaſque virtutes tuas & honoribus exornemus, & titulis illuſtremus. Et quamquam ad ampliora inſignioraque in te ipſum conferenda voluntas noſtra intendat; te tamen in præſentiâ eumdem Rever. Jordanum, quem affinitatis vinculo neptis noſtræ ex illuſtriſſimo & cariſſimo primogenito & Vicario Generali Alfonſo de Aragoniâ antea devinximus, ad majorem amoris noſtri declarationem, licet ipſe per te ſis ſatis nobilis & illuſtris, tenore præſentium, de certâ noſtrâ ſcientiâ, proprioque animi noſtri motu, meritis quidem tuis hoc expoſcentibus, in familiam noſtram & in Domum de Aragoniâ adſciſcimus, adſcribimus & annumeramus: volentes quod de cetero & in futurum ſis & appelleris de domo & proſapiâ DE ARAGONIA, atque in omnibus actibus, titulis, negotiis, & gerendis atque agendis rebus inſcribaris & appelleris DE ARAGONIA, & de eadem noſtrâ domo & familia ſit & appelletur tuum cognomen.

D AUCTORE J. Boel. *aut aliâ Italicâ iis affinitate junctâ,*

& in nominis communionem adſcitâ.

E

6 *Iſta hactenus de gente familiaque* S. Ferdinandi *divinaſſe ſufficiat. De ejus ſepultura habebantur ſequentia in citato Beatilli ſchediaſmate:* Sepultus fuit in baſilica almæ Virginis in Cornello, prope terram Albiniani, Calatinæ diœceſis. In cujus ſepulcro hæc verba leguntur:

S. Ferdinandi ſepultura,

Hæc requies mea in ſeculum ſeculi.
Hic habitabo, quoniam elegi eam.
Gaude cum lætitia, urbs Calatina,
Lætare pellens vitia plebs diœceſana.
Nam pretioſo munere eſtis decoratæ,
Ferdinandi ſacro funere eſtiſque dotatæ.
Ad quod ægri conveniunt, ſine ſanitate,
Et ſanati redeunt cum jucunditate.

epitaphium,

7 *Teſtatur Philippus Ferrarius in Notis ad* XXVII *Junii, Vitam* S. Ferdinandi *à Mauritio Siculo Ordinis Minimorum ſcriptam eſſe. Hanc nondum vidimus; nec remur multo plura aſſecutum eum auctorem, quam eruere è vicino potuerit diligentiſſimus Michaël Monachus, Canonicus Capuanus; e cujus adverſariis, quem ſubjiciemus tractatum, nobis tranſmiſit ejus è ſorore nepos Silveſter Ajoſſa, Presbyter Capuanus, vir humaniſſimus juxta & Sanctorum honoris amplificandi ſtudioſiſſimus. Ipſe locum adiit, & num quæ Acta extarent perquiſivit, nec alia comperit, quam quæ Ferrarius tradit in citatis Notis:* Extat eccleſia illi dicata apud Vulturnum flumen, quam vidimus, dum Calatiâ Allifas pergeremus. *In Catalogo vero Sanctorum Italiæ iſta habet:* Ferdinandus natione Hiſpanus, ut nomen ipſum teſtatur, cum in Italiam veniſſet, ac in Campaniæ urbem Calatiam ſe recepiſſet, eam doctrinæ & ſanctitatis laudem aſſecutus eſt, ut mortuo Epiſcopo Calatino, illi ſubrogatus fuerit. Multis clarus miraculis apud Albinianum Calatinæ diœceſis oppidum obdormivit V Kalend. Julii: ibique honorifice conditus eſt. Ubi etiam, ob ejus ſuper ægrotis ſigna virtutum, magnam venerationem habet. Extat illi eccleſia campeſtris dicata apud oppidum prædictum.

Acta,

F

eccleſia,

miracula in vitâ

& ad ſepulcrum.

8 *Colitur anniverſaria celebritate* XXVII *Junii, uti ex Ferrario jam retulimus: extatque ejus nomen in veteri Kalendario circa annum* MCCC *exarato,*

Natalis.

A AUCTORE J. BOLL.

quod Michaël Monachus exhibet, ſed quod poſtea alia manu ſcriptum indicatur, additâ notulâ †. Ejus dei antiquum Officium, ab Antiſtite Calatino typis vulgatum, lubet ſubjicere; ea excerpendo, quæ Sancto propria ſunt, in quibus patrocinium ejus adverſus febres aliaque morborum genera commendatur. Ad Magnificat, *Antiphona :* Dominus induit fortitudinem cum decoris virtute B. Ferrandum : firmavit eum ; & non commovebitur in æternum. *Oratio,* Majeſtatem tuam, Domine.

Officium.

9 *Hactenus Bollandus, ipſo fortaſſis anno* MDCLVIII, *quo prælaudatum tractatulum Capuâ acceperat, per epiſtolam tranſmiſſam aut ipſi Ayoſſæ aut P. Beatillo, aut etiam utrique. Ego quod addam nihil invenio, ne apud Ughellum quidem ; cujus tomus* VI, *biennio poſt iſthæc à Bollando ſcripta, primum prodiit : ſolum ergo hic dixerim quod de nomine ejuſque etymo multis diſſerui* §. 2 *Commentarii prævii ad Acta* S. Ferdinandi *Regis : quibus nunc addi velim, duobus ante ſanctum Regem ſeculis, primum ejus nominis Caſtellæ ac Legionis Regem, non* Ferdinandum *ſeſe, ſed* Fredenandum *ſcripſiſſe in ſuis diplomatis ; quale unum ex Ambroſio Morales, autographam chartam ſecuto, exhibui præcedenti die in Appendice ad Acta S. Pelagii Martyris num.* 7 : *quod diploma datum legitur* Æra LXI poſt milleſimam, *id eſt anno Chriſti* MXXIII. *Id vero ex veteri Francica ac Teutonica dialecto, cui* Frede *pax eſt* ; Pacis manum *ſeu* Pacem in manibus *ferentem ſignificaret ; relatum autem ad veterem Gothicam, non ita Chriſtianum ſenſum faceret, ſed ferociam, Gothis adhuc gentilibus laudatam, denotaret, ab eâdem veroſimiliter radice, unde Teutonica lingua habet adjectivum* Vreeden, crudelis, *productâ vocali*

D. P. *Nomen antiquius Fredenandus.*

B

SCHOLION HISTORICUM

Ex Adverſariis Michaëlis Monachi.

Ferdinando Regi apud ſe moranti

1 FErdinandus *non ſolum natione fuit Hiſpanus, ſed ex antiqua regiaque Aragoniorum familia traxit originem. Narrant Calatini, Regem Alphonſum primum, Calatiæ aliquando morantem, aſſeruiſſe,* S. Ferdinandum *ex Aragonia ſuaque ortum cognatione ; & propter ejuſdem devotionem accepiſſe ſibi ab eccleſia Cathedrali lancem & urceum, quibus Sanctus ipſe vivens dicebatur uſus, ſed feciſſe eccleſiæ compenſationem. Confirmatur hoc ex quadam ſupplicatione, reperta in archivio Eccleſiæ Calatinæ, facta circa annum* MDVII, *cujus hæc verba ſunt.*

C

ſupplicant Calatini,

2 Catholice Rex, Ferdinande de Aragonia, veſtræ inclitæ Catholicæque Celſitudini humiliter ſupplicatur, & reverenter exponitur, pro parte venerabilis eccleſiæ S. Ferrandi, exiſtentis in territorio caſtri Albiniani, in quo jacet glorificatum corpus S. Ferdinandi de Aragonia, innumeris clariſſimiſque miraculis inſignitum : cum ſit quod alibi non reperitur glorificatum corpus nominis veſtræ Celſitudinis, & una ex antiqua regiaque Aragoniorum familia oriundus ſit hic divus Ferdinandus ; veſtræ Celſitudinis unicum præſidium imploratur, ut ipſius D. Ferrandi templum, quod labitur, & jam ruinam minatur, illa dignetur permittere ſibi commendari, & tamquam Chriſti fidelis providere, ut de fructibus ipſius eccleſiæ, quæ nunc eſt de menſa Epiſcopatus, omittatur atque ſegregetur ab Epiſcopatu, & monaſterium in ea conſtituatur : ex quo idem S. Ferrandus exiſtat perpetuus defenſor veſtræ Celſitudinis, & omnipotens Deus eamdem ad votum conſervet per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

pro reſtauranda eccleſia Sancti ſynonymi & gentilis.

D

Reſponſoria Officii proprii

3 *Quando autem in Italiam venerit & Epiſcopatum acceperit, ignoramus, ſed D. Octavianus Melchicis, Archipresbyter Formiculæ, qui de Antiquitatibus Calatiæ diſerte ſcripſit, poſt tempora S. Stephani ſediſſe S. Ferdinandum ſatis probabiliter oſtendit. Hic Sanctus in Eccleſia Calatina cultus eſt Officio ex Communi Confeſſorum Pontificum, ſed cum propria Oratione ac Reſponſoriis. Reſponſorium* I *ita ſupplicat :* Alme Pater Ferrande, digne Præſul venerande, tibi devotis precibus ſupplicamus, ut tuo pio interventu à peſtifera ſarcina urentium febrium liberemur... & da ut conſequamur optatam ſalutem. *Reſponſorium* II *nihil habet particulare, uti nec* VI, VII, *&* IX. *Reſponſorium* III *ſic eum affatur.* Confeſſor Chriſti Ferrande, terminus febricitantium, eorumque ultimum remedium ; infirmantium optata ſalus & medicina, refugium omnium male habentium, ora pro nobis, tuam ſolemnitatem devote celebrantibus. *Reſponſorium* IV *affirmat, quod* in Baſilica almæ Virginis in Cornello ſacroſanctum ac venerabile Epiſcopi corpus, jacens in quadam tabulata ſpecu, fatur & dicit ; Hæc requies mea in ſeculum ſeculi ; hic habitabo quoniam elegi eam. *Reſponſorium* V *gratulatorium eſt,* Gaude cum lætitia urbs Calatina, lætare pellens vitia plebs diœceſana ; nam pretioſo munere eſtis decoratæ, Ferrandi ſacro funere eſtiſque dotatæ. *Reſponſorium denique* VIII, Vere mirabilis, *inquit,* Deus, qui aſſiduis B. Ferrandum Epiſcopum facis coruſcare miraculis : ad ſepulcrum ejus ægri veniunt & ſanantur.

teſtantur ejus multa miracula.

E

Corpus an. 1620 tranſlatum,

4 Cornellum *vero locus erat, aliàs* Combolterra, *nobile feudum Eccleſiæ Calatinæ ; quæ autem ibi dicebatur* eccleſia S. Mariæ, *cœpit deinde dici* S. Ferrandi, *ut teſtantur Inſtrumenta anni* MCCCXLVII, LXVII, *&* XCVII. *Sepulcri locus, ex temporis curſu factus, erat minus decens : quapropter anno* MDCXX, *Paulus Filomarinus Epiſcopus tranſtulit corpus die* IX *Auguſti ad altare majus illiuſmet eccleſiæ, aliquas tamen Reliquias, cum ſolenni & devota proceſſione, adduxit in civitatem, & in altari S. Stephani condidit : dentes tamen extra reliquit, qui in ejus feſto populo oſtenderentur.*

F

vinum miraculo effuſum,

5 *Non eſt prætereundum mirabile, quod à Sancto recordamur noſtro tempore factum.* Tribuna eccleſiæ S. Ferrandi minabatur ruinam : fideles pro ſua devotione reparare voluerunt : conductæ operæ illuc adduxerunt vini cadum, & ſuper ſepulcrum collocaverunt. Mirabile viſu ! Ex juncturis tabularum cœpit vinum affluenter effluere. Illico vas amovetur, ut videatur ubi ſit vitium. Sed ecce, illo amoto, conſtitit vinum. Operæ mirantur magis ; & quaſi volentes Sancti virtutem experiri, reponunt vas in primo loco. Ecce mirabilius. Lignei circuli, qui cadum vinciebant, illico diſrumpuntur, & vinum effunditur. Voluit Sanctus ſepulturæ ſuæ loco reverentiam haberi.

DIES VIGESIMA OCTAVA JUNII

SANCTI QUI QUARTO KALENDAS JULII COLUNTUR.

SAnctus Irenæus Martyr, Epiſcopus Lugduni in Gallia.

S. Lupercius ⎫ Martyr apud Eſeu Luperculus, ⎭ luſates in Novempopulánia.

S. Serenus, S. Theodorus, S. Paſtaphus, S. Tytirus, S. Dionyſia, S. Parſimus, S. Pheſicus, S. Diſta, S. Ambenius, S. Ariuſus, S. Dioſcorus, S. Orion, S. Turbanus, S. Capitulinus, S. Orion II, S. Simerus, S. Plutarchus, S. Hirenæus, S. Heraclius, S. Heron, S. Potaminus, S. Marcellus, S. Basilides, S. Leonides, S. Panoſus, S. Pece, S. Sidiſtus, S. Pambonus, S. Orioſus, S. Panuberus, S. Tilinus, S. Nonnica, S. Sinidus, S. Memmius, S. Julius, S. Leonides II, S. Plutarchus II, S. Serenus, S. Potamiena, S. Marcella, S. Rais ſive Heráis, } Martyres Alexandriæ in Ægypto.

S. Vigilantius, Epiſcopus Atinenſis in Latio.

S. Fabianus, S. Felix, S. Arion, S. Capitolinus, S. Niſias, S. Elaphas, S. Venuſtus, eunuchus, S. Creſcens, S. Alexander, S. Theonas, S. Pleoſus, } Martyres

S. Aſtheſius, S. Apollonius, S. Amphanion, S. Phiſocius, S. Meleus, S. Dionyſius, S. Hinus, S. Pannus, S. Plebrius, S. Panubrio, S. Dioſcorus, S. Tubonus, S. Capitulinus, S. Nicas, S. Gurdinus, } in Africa.

S. Macedonius, SS. Duo Pueri, ⎫ Martyres apud ⎭ Græcos.

S. Lucianus, S. Paulus Medicus, ⎫ Confeſſores apud eoſdem. ⎭

S. Pontamus, S. Nemeſius, S. Secundinus, S. Maximus, } Martyres.

SS. Septuaginta Martyres, Scythopoli in Palæſtina.

SS. Tres Martyres, in Galatia.

S. Benignus, Epiſcopus Martyr, Ultrajecti honoratus.

S. Pappius ſeu Pappianus, Milis in Sicilia.

S. Theodechildis, Virgo Regia, Deo devota, apud Senones in Gallia.

S. Leo II, ⎫ Pontifices Roma- S. Paulus I, ⎭ ni.

S. Argimirus Monachus, Martyr Cordubæ in Hiſpania,

S. Sergius Magiſter, Fundator monaſterii Nicetiatæ in ſinu Nicomedienſi.

B. Heymeradus, Presbyter in Haſſia.

PRÆTERMISSI AUT IN ALIOS DIES REJECTI.

Operâ & ſtudio R. P. Henſchenii p. m. niſi litteræ margini adjectæ aliud indicent.

SAnctorum Cyri & Joannis Martyrum repoſitio Reliquiarum, *celebratur à Græcis in Menæis & Menologiis & à Molano, Galeſinio atque Ferrario, nec non in Hagiologio Metrico Æthiopum. Eorum Acta & miracula aliqua dedimus, longe plura habemus danda in Supplemento* XXXI Jan.

S. Juliana, Virgo & Martyr Nicomedienſis, *coli hoc die ſolet in diœceſi Hiſpaniæ Burgenſi, uti ad ejus Vitam num.* 25 *diximus* XVI Februarii.

S. Moyſes Anachoreta, *in Synaxariis noſtrorum Collegiorum Divione & Pariſiis, comparatur cum Propheta ſynonymo in monte mortuo, unde veroſimile fit, ipſum eſſe, de quo unà cum aliis relato dicitur, quod* in edito quodam vertice

A *Syriæ*, ſupra Ramam vicum, vitam aſceticam coluit, XXIII Februarii.

Jonas diſcipulus diſcipulorum S. Columbani, vir ſanctiſſimus, *inſcriptus eſt Menologio Scotico Dempſteri, ut* Scotus. *Sed is Seguſii, vulgo Suſa, in Alpibus, juxta radices montis Ciniſii, natus eſt, uti diximus ad Vitam S. Attalæ Abbatis Bobienſis,* X Martii.

D. P. Petrus de Honeſtis, *cognomento propriæ humilitatis* Peccator, *inſtitutor & primus Prior Canonicorum Regularium prope Ravennam, unde Claſſenſis Congregatio prodiit, dicitur hac die obiiſſe à Pennotto; ſed ſatis conſtat ex Epitaphio, apud Hieronymum Fabri legendo, in antiquis memoriis Ravennatium, obiiſſe ipſum ea die, qua de illo ut* Beato *agemus, ſi aliquis cultus publicus probatus fuerit, ſicut jam diximus inter Prætermiſſos* XXIX Martii.

Guda converſa Ordinis Ciſtercienſis in Hovenes prope Tolbiacum, *ut* Beata *indicatur ab Henriquez & Chalemoto. De ea, ſed tecto nomine ejus & loci, in Vita B. Hermanni Joſephi Ordinis Præmonſtratenſis cap. 7 num. 38 agitur* VII Aprilis.

S. Leo primus Papa *magnis encomiis celebratur à Rabano, Notkero, Greveno, & aliis Faſtis excuſis & manu exaratis. Nos cum aliis eum honoravimus* XI Aprilis.

B

D. P. SS. Agathodorus & Agathonica, *alio nullo verbo addito, memorantur in Ms. Synaxario Taurinenſi, poſt* S. Paulum Medicum. *Videntur eſſe famulus & ſoror* S. Pauli Diaconi, *aliàs* Papyli, *cum S. Carpo Epiſcopo paſſi, & à nobis relati* XIII Aprilis.

S. Staniſlaus Epiſcopus *refertur in ſcriptis additionibus Carthuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum. Videtur eſſe Epiſcopus Cracovienſis in Polonia, cujus Acta illuſtravimus* VII Maji.

Murenus, Abbas Benchorenſis, *indicatur in Menologio Scotico Camerarii. De eo inter Prætermiſſos egimus* XII Maji.

D. P. S. Potamiæna, Virgo Martyr, Alexandriæ, *junior illâ, quæ colitur hoc menſe die* 28, *relata fuerat inter Prætermiſſos* 23 Febr. *& huc dilata: ſed egi de ea, quando ipſam reperi in duplici Ms. Synaxario,* VII Junii.

Agatha, Monialis Winbrunæ in Germania, *indicatur in Martyrol. Angl. Wilſoni ſecundæ editionis. Conſule quæ de ea diximus inter Prætermiſſos* XII Junii.

C S. Medicus M. *propter ejus aliquas Reliquias Bononiæ refertur à Maſinio. De eo egi, quando colitur Utriculi, ubi paſſus eſt* XXV Junii.
D. P.

D. P. S. Arialdus Diaconus Martyr Mediolani, *licet hoc die occiſus, colitur tamen pridie, quando Acta dedi* XXVII Junii.

Benedictus & Benignus, Epiſcopi Carnotenſes, *à Ferrario protruſi, & à Sauſſaio relati, infrà rejiciuntur in Actis* S. Benigni, Epiſcopi & Martyris, Ultrajecti honorati.

Columbanus *inter illos*, qui vitâ ſanctè, exemplo ſincerè, & doctrinâ ſolidè Scotiam illuſtrarunt, *recenſetur à Leſlæo lib. 4 in Donaldo 53 Rege. Is à Wione & Meinardo in Appendice, quod dies natalitius ignoretur, refertur: & inde tranſlatus eſt ad Martyrologium Anglicanum Wilſoni primæ editionis, cujus exemplo Ferrarius ipſum celebrat. In ſecunda editione habetur* XVIII *Junii, prout auctori commodius erat, ut aliquem Sanctum ſingulis diebus proferret.*

Gero Archiepiſcopus Colonienſis *anno 976 hoc 28 Junii mortuus, in Vita S. Maurini Abbatis & Martyris* 10 *Junii num.* 8 *appellatur ab auctore coævo* ſanctæ memoriæ, *ſed nullis æſtimandis Faſtis ſacris adſcriptus reperitur. Interim Gelenius in Faſtis Colonienſibus eumdem titulo* Sancti *honorat, & pag.* 257 *recenſens feſta Metropolitanæ Eccleſiæ, indicat* S. Geronis obitum 28 Junii, *& pag.* 247 *aliqua Acta ejus refert, quæ ibi legi poſſunt, uti & in Hierotheca ejuſdem edita an.* 1634. *Interim reperio Epiſtolam Wilthemii noſtri, qua ſignificat an.* 1647, *Canonicum D. Eyſchen dixiſſe ſibi, quod* brevi *eſſet* elevaturus corpus S. Geronis, quod in ejus capella in humo ſub vetuſtiſſima tumba jacet. *Dempſterus* 19 *Februarii eumdem Menologio Scotico inſcripſit; ſed forſan phantaſiâ ſuâ abreptus,* ex Suevia, *ubi Duces dicitur habuiſſe parentes, credidit poſſe* Scotiam *facere. Camerarius ad* 16 *Junii* S. Jeronem *aut* Geronem *facit* Abbatem S. Pantaleonis, *cujus mentio eſſet in Vita S. Maurini* 10 *Junii; cum fuerit* Archiepiſcopus, *fruſtra ad Scotos relatus.* D

Andreas monachus Romanus, cujuſdam cœnobii Virginum Chriſti *Director, ut* Sanctus *inſertus eſt ſcripto Kalendario Benedictino, abſque ulteriori notitia, quam optaremus nanciſci.*

Rainaldus, Abbas in Peſiniaco, *inſertus Catalogo Ciſtercienſi Divione excuſo, & cum titulo* Beati *relatus ab Henriquez & Chalemoto; qui appellat* cœnobium de Perſignia, apud Cenomanos. *Sauſſajus inter Pios collocat. Bollando noſtro indicatus eſt quidam* Reginaldus Abbas Melinenſis *Ordinis Fontis-Ebraldi & B. Roberti de Abricello diſcipulus, cujus corpus in finibus Cenomannorum prope Flexiam magno totius Provinciæ Andegavenſis concurſu colatur* 1 *Dominicâ Auguſti, de quo plura doceri cupimus pro ipſo menſe* Auguſto. E

B. Incognitus *aliquis, refertur ab Arturo, propter ſarcophagum quemdam, in conventu S. Franciſci prope oppidum S. Mariæ de Ornano in Corſica, devote viſitari ab incolis ſolitum. Antonius Terrinca illud putat eſſe* Joannis Parentis, *primi poſt ſanctum Fundatorem Generalis, in Corſicâ, primoque iſtic à ſe erecto Conventu mortui, & ab eodem Arturo inter Beatos relati* 1 *Januarii, abſque notitia loci in quo obierit: ſed agnoſcit idem Terrinca, propter Urbani VIII decretum, oſſa decenter collecta intra arculam, fuiſſe delata in ſacriſtiam, & publicæ venerationi ſubducta. Id ſane Decretum Urbani non exigebat, ſi ab immemorabili habebat cultum. Sed hunc ſemel intermiſſum difficile erit legitime reſtaurare: diem interim utrumque arbitrio Arturi electum opinamur.* D. P.

B. Petrus Areatinus, *melius Jacobillo dictus* Reatinus, *an.* 1464, *prope S. Urbani, diœceſis Narnienſis, obiiſſe dicitur, & corpus hodiedum incorruptum ſervari. Expectanda diſtinctior informatio de cultu, quem ſua privata auctoritate huic diei affixit Arturus; ne hoc quidem docens, uti nec docet Jacobillus ipſum ſecutus, utrum corpus illud ita publice habeatur in eccleſia, an privatim in Sacriſtia; licet multum id referat ad aliquem abſolute adſcribendum Beatis, publicum cultum habentibus, quales ſolos opus hoc admittit.* F

Andreas Dulcis, Arimini, } Ordinis
Laurentius in agro Cremonenſi, } S. Franciſci, *ut*
Damianus à Campania, in Lucania, } Beati
Joſephus à Colleamato, Foroſempronii } *inſcripti*
Franciſca de Belen, Virgo Placentiæ, } *Martyrologio Franciſcano Arturi: &* Franciſca *etiam ejus Gynæceo, ob aliquas eorum indicatas virtutes, & quorumdam miracula.*

Mauritius, Epiſcopus Florentinus, à Totilæ militibus per magna tormenta ſublatus è vivis, jacet D. P.

A jacet in S. Reparatæ, *inquit Joannes Villanus initio lib. 2 Chronic. Florent, & quia urbs dicitur excisa à Totila an.* 450, *die* 28 *Junii idem* Mauritius, *cum titulo* Sancti Martyris, *aliis Hetruriæ Sanctis accensetur à Razzio & Ughello: optamus certiora veteris cultus indicia in Martyrologiis Florentiæ scriptis aliisve antiquioribus monumentis inveniri.*

Mariæ Pisanæ, Sanctimonialis Ordinis S. Dominici, res gestæ valde illustres, *late deducuntur à Seraphino Razzio & ex eo à Michaële Pio lib. 2 cap.* 63, *ejusque elogium est in anno sancto ejusdem Ordinis, & ab eodem* Venerabilis Soror, *ab aliis* Beata Soror *compellatur. Arturus retulerat eam ad 2 Februarii, cum absoluto titulo* Beatæ, *quod etiam fecit Marchesius in Diario, sed ex communiori auctorum assertione mortuam ait in solenni festo Assumptæ Virginis. Habita igitur ratione majoris, quæ hic posterior usus est circumspectionis, differimus illam, si forte interim distinctius probetur cultus usque in* XV Augusti.

S. Cassianus, Episcopus Tudertinus & Martyr, *memoratur in Mss. Florentinis Medicæis & Strozzianis; ab aliis* XIII Augusti.

B SS. Pappiani, Gregorii, Acacii depositio, *Mylis, Messanæ, Columnæ, & Asculi, celebratur apud Octavium Cajetanum. De primo eorum, qui in Menæis* Papius *est, agimus hic loco suo; secundi cultum abolitum nuperque restauratum idem Cajetanus ait, de duobus aliis nihil certi explicans; & res tota suspecta fabulositatis habetur, ideoque hic prætermittitur, examinanda ad festum S. Bartholomæi, cum quo illi pariter ex Armenia per mare allapsi dicuntur,* XXIV Augusti.

B. Hedwigis *suggeritur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Greveni Usuardum. Colitur illa* XV Octobris.

D. P. S. Joseph Martyr cum sociis, *inscriptus Taurinensi cuidam Synaxario Ducis Sabaudiæ, & Parisiensi Cardinalis Mazarini, is forsitan est, qui cum* SS. Acepsima & Aithala *passus colitur* III Novembris.

Malchus, monachus Mellifontis, Ordinis Cisterciensis in Hibernia, *ut* Beatus *refertur ab Henriquez & Chalemoto. Quæ de eo sciuntur in Vita S. Malachiæ, à quo conversus est, legenda* III Nov. D

S. Livini elevatio in Hautem *indicatur à Dempstero, uti pridie ejusdem translatio. Dies natalis celebratur* XII Novembris.

S. Sophonias Propheta, *cum* Prophetis Israël omnibus, *hodie invocatur in Hagiologio Habessinorum. De singulis suo cujusque die egimus vel agemus:* Sophonias *colitur à Græcis* III Decembris.

SS. Maximiani Junioris Abbatis, Viatoris Diaconi, Constantii seu Constantiani, Frambaldi, Maximi, Florentii, Ruffini, Euchardi, Leonardi, Ducati, Linentii, & aliorum Monachorum cœnobii Miciacensis, in pago Aurelianensi, festivitas Dominicâ infra octavam sancti Sacramenti *indicatur hoc* XXVIII *Junii à Menardo in Martyrologio Benedictino, qui addit lib. 2 Observationum,* illorum memoriam pene excidisse. *Hinc à Saussajo, ab Andrea minori charactere, quasi inter Pios, solum referuntur. Carolus Saussajus, in Annalibus Ecclesiæ Aurelianensis lib. 3 pag.* 100, *asserit* diversis locis coli. *De* S. Linentio *egimus* XXV Januarii. S. Leonardi de Vendopera *Acta varia habemus, danda* XV Octobris. Frambaldus *aliquis refertur* XXIII Augusti. *De* SS. Viatore & Duberdo, *qui videtur* Ducatus *supra appellari, agit Mabilio in Appendice ad tomum* I *Benedictinum pag.* 614, *& fatetur de illis* nihil in antiquis Martyrologiis legi, *at* coli S. Viatorem in Tremuli vico in Pertico, *&* Dulcardum Ambiliani apud Bituricenses. *Utinam & diem, quo coluntur, adjunxisset! Mentio fit* S. Viatoris *Diacono in Vita* S. Læti *etiam Monachi Miciacensis, cui poterit adjungi* VI *Novembris. Aliquis etiam* Constantianus *memoratur primâ Decembris. Miramur Meinardum & Mabilionem, qui Parisiis scripserunt, non curasse ut certiorem venerationis notitiam adipiscerentur.* S. Maximinus junior, *poterit seniori adjungi ad diem* XV Dec. E

DE S. IRENÆO MARTYRE,

EPISCOPO LUGDUNENSI IN GALLIA.

C F

COMMENTARIUS HISTORICUS.

D. P.

§. I. *Antiquiores Sancti notitiæ: nomen quando & quomodo adscriptum primi Martyrologii ecgraphis: cultus apud Græcos.*

ANNO CCII ℣. VII

In priori Lugduni persecutione S. Photinus Ep.

in altera S. Irenæus triumphavit:

THeophilus Raynaudus *noster, Indiculum Sanctorum Lugdunensium editurus, quatuor Prolegomena eidem præmittit, quorum duobus posterioribus erudite & copiose describit geminam, Lugdunensi Ecclesiæ suscitatam à Gentilibus Imperatoribus procellam, quâ utrâque civium fides singulariter emicuit.* Prior sub Marco Aurelio & Antonino Vero, *circa annum Dionysianæ æræ* CLXXVII, S. Pothinum seu Photinum *urbis* Episcopum, cum Sociis, *sustulit; quorum Acta Henschenius illustravit ad hujus mensis diem* II; posteriori, sub Severi Principatu, S. Irenæus Episcopus, cum omni fere civitatis suæ populo, glorioso coronatur martyrio, *sicut scribit in suo Martyrologio Ado Episcopus Viennensis, Lugdunensi diœcesi proximus*

2 *Tribus fere seculis Adone antiquior S. Gregorius Turonensis, utrumque agonem lib.* I *Hist. Franc. cap.* 26 *&* 27 *sic describit:* In Asia orta persecutione beatissimus Polycarpus ..... per ignem Domino consecratur. Sed & in Galliis multi pro Christi nomine sunt per martyrium gemmis cælestibus coronati, quorum Passionum historiæ apud nos fideliter usque hodie retinentur. Ex quibus & ille primus Lugdunensis ecclesiæ Photinus Episcopus fuit: qui plenus dierum, diversis affectus suppliciis pro Christi nomine passus est * Beatissimus vero Irenæus, hujus successor Martyris, qui à B. Polycarpo ad hanc urbem directus est, admirabili virtute enituit: qui in modici temporis spatio, prædicatione sua maxime in integrum civitatem reddidit Christianam. Sed veniente persecutione, talia ibidem diabolus bella per tyrannum exercuit, & tanta ibidem multitudo Christianorum confessionem

utrumque laudat Gregorius Turon.

Dominici

AUCTORE D. P.

A Dominici nominis eſt jugulata, ut per plateas flumina currerent de ſanguine Chriſtiano, quorum nec numerum nec nomina colligere potuimus: Dominus autem eos in libro vitæ conſcripſit. Beatum Irenæum, diverſis in ſua carnifex præſentia pœnis affectum, Chriſto Domino per martyrium dedicavit. *Hactenus Gregorius*, Francicæ hiſtoriæ Pater *merito ſuo dictus, immerito autem ſomniculoſitatis redarguitus à Theophilo, ob librariorum ſocordiam, qui, quod vel ipſe, vel interpolator eius aliquis, ad marginem ſcripſerat de* Vettio Epagato, *Epiſcopum ſuum ad coronam ſecuto; quodque ad ſignum * interjici debuerat, retulerunt poſt verba de* S. Irenæo, *temporis ordinem perturbantes.*

3 *Hoc autem ſi excuſes, non erit difficile in Gregoriano contextu geminæ perſecutionis procellas diſtinguere; reſtabitque earum inter ſe examinare intervallum. Ac primo cave ne putes,* modici temporis ſpatium *inter utramque Paſſionem ſtatui à Gregorio, ſed id refer ad moram, quæ fuit inter adventum* Irenæi *& integram civitatis converſionem: illum enim ſub* Severo *paſſum, omnes conſentiunt, adeoque ut minimum ponunt* XX *aut* XXX *annos intermedios. Recentiores aliqui apud Theophilum poſteriorem tragœdiam referunt ad annum* VI *illius Imperatoris; Chriſti* CXCVIII, *quo victus prope Lugdunum Albinus eſt, Imperii competitor: fuit & civitas, ei favens, direptioni tradita: ſed hoc nervoſe refutat Tertullianus, cap.* 35 *Apologiæ, Chriſtianorum erga Cæſares fidem fideiter extollens: qua enim fronte is ex Romanis id eſt Gentilibus improperando quæſiviſſet,* unde Nigri & Albini? *aut quomodo lib. ad Scapulam cap.* 1 *auſus fuiſſet ſcribere?* Numquam Albiniani nec Nigriani inveniri potuerunt Chriſtiani; *ſi talis civitas ac fere Chriſtiana tota, propter ſtudium erga Albinum viſa fuiſſet mereri, ut tota exſcinderetur, quod volunt illi, non id ignorare potuiſſet Tertullianus. Igitur rem Theophilus merito differt vel in annum* CCII, *quo* Severus *ab Ægypto exorſus eſt vexare Chriſtianos, contra quos eatenus durius nihil ſtatuerat, quin potius* & Proculum Chriſtianum ..... *ſequiſivit,* & in palatio ſuo habuit usque ad mortem ejus; & clariſſimos viros ſciens hujus ſectæ eſſe, non modo non læſit, verum & teſtimonio honoravit, & populo furenti in os palam reſtitit.

& ab ultimo dicit brevi tempore converſam civitatem totam.

Paſſus hic anno, non 198,

B

ſed 202

4 *Quid animum, eatenus benevolum Chriſtianis, ab eiſdem averterit, fuſe ex Tertulliano aliiſque declarat prælaudatus Theophilus: nec tamen ſic probat primo imperatæ à Severo perſecutionis anno paſſim S. Irenæum, ut non magis propendeat in poſteriorem alium annum, ut ſcilicet annus ultimus Irenæi, fuerit Imperatoris decimus quintus, Chriſtianæ æræ* CCVII, *quo idem Severus in Britanniam movit, bellum iſtic geſturus. Hac enim occaſione potuit Lugduno tranſiiſſe Imperator; & quia ad ejus præſentiam civitas, jam tota fere Chriſtiana, non effundebatur in omnem petulantiam atque laſciviam, qualem Tertullianus graphice deſcribit, à Gentilibus ſolitam uſurpari, viſa ſit caput & ſalutem ac victoriam Principis amare minus: eaque res invidioſius per calumniatores delata ad Imperatorem, potuit hominem, re ac nomine* Severum, *ad iſtam promiſcuam cædem mandandam impuliſſe. Certe credibile vix eſt lanienam tantam, ad illius ſimplex edictum vel reſcriptum à quantumcumque feroci Præfecto exerceri potuiſſe, niſi ipſemet Imperator vel præſens vel propinquus eam præcepiſſet.*

vel potius 207,

C

præſente Severo Imp.

5 *Porro inter* Hiſtorias Paſſionum, *quas uſque ad ſuum tempus fideliter retentas teſtatur Turonenſis, fuiſſe* Paſſionem S. Irenæi, *nemo prudenter aſſeruerit. Cur enim hanc, non æque ac illam S. Photini, quam in omnibus fere Paſſionariis reperire eſt, Eccleſia Lugdunenſis conſervaſſet? conſervatam autem quomodo non inveniſſet ejuſdem Eccleſiæ Presbyter Florus, vacantes Auctorum defectu dies in Martyrologio Bedæ, ex repertis à ſeſe prima vice ſuppleturus? Et tamen jam tum* Irenæi *nomen legebatur in variis Hieronymiani Martyrologii apographis, ut infrà docebo: neque credibile eſt ipſius Hieronymi genuinum fœtum, librum, inquam, ejus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ignotum tunc fuiſſe Floro, unde mutuari aliquid potuiſſet, ſi tuliſſet inſtitutum ejus, ut alios commemoraret, quam quorum integræ habebantur hiſtoriæ. Talem autem, ne diu quidem poſt aliquis præſumpſit conſcribere, & Eccleſiæ Lugdunenſi legendam tradere: traditam enim aliæ, præſertim Gallicanæ, certatim deſcripſiſſent ſibi. Certe in centenis aliquot Paſſionariis, quæ per Galliam, Italiam, Germaniam, Belgiumque evolvimus, nihil invenimus de* S. Irenæo, *quod eſſet antiquitate aliqua & modica ſaltem prolixitate ſpectabile.*

Acta antiquitus nulla ſcripta.

D

6 *S. Baſilius, lib. de Spiritu ſancto cap.* 29 Irenæum *laudat, ut* vicinum Apoſtolorum temporibus. *Hieronymus, de ſcript. cap.* 35. Photino, *inquit,* prope nonagenario Chriſtum Martyrio coronato, in locum ejus Irenæus conſtituitur. Conſtat autem Polycarpi Sacerdotis & Martyris hunc fuiſſe diſcipulum .... Floruit maxime ſub Commodo Principe, qui Marco Antonino Vero in imperium ſucceſſerat; *id eſt ab anno* CLXXX *ad* CXCII; *de morte autem illius nihil habet, nec in Chronico quidem; uti nec Euſebius, quem ille Latinum fecit. Sanctus deinde Gregorius Magnus, lib.* 9 *Regeſti cap.* 50, *ad Ætherium Epiſcopum Viennenſem;* Geſta, & ſcripta, *inquit,* B. Irenæi, dudum eſt quod ſolicite quæſivimus: ſed hactenus ex iis inveniri aliquid non valuit. *Unde ergo ſcribere potuerunt Ado & Uſuardus verbis propemodum iiſdem Ado quidem,* Apud Lugdunum Galliæ [natale] S. Irenæi Epiſcopi, [qui B. Photino prope nonagenario ob Chriſti martyrium coronato in locum ejus ſucceſſit:] quem [etiam] conſtat beatiſſimi Polycarpi Sacerdotis & Martyris fuiſſe diſcipulum, & Apoſtolicorum temporum vicinum: poſtea vero perſecutione Severi, cum omni fere civitatis ſuæ populo, glorioſo coronatur martyrio: *Uſuardus vero, omiſſis illis pauculis quæ* [] *incluſi, eadem omnia habet.*

Laudatur Irenæus à SS. Baſilio, Hieronymo, E

Gregorio.

Ado & Uſuardus videntur ſecuti

7 *Exiſtimo, Adoni, quem Uſuardus more ſuo contraxit, præluxiſſe,* Flori venerabilis viri è pluribus, in eodem negotio Martyrologico, ſecundi libri commenta, *quæ ſe adhibuiſſe præfatur Uſuardus.* Secundi, *inquam,* libri, *non* primi: *hunc enim dediſſe me, puto, cum genuino textu Bedæ, ante ſecundum tomum Martii, abſque ulla, ſicut jam dixi, mentione* Irenæi; *unde colligo, eam à primo libro abfuiſſe, adfuiſſe in ſecundo. In hoc autem Florus ſuæ Lugdunenſis Eccleſiæ reſpectu collocarit* Irenæum, *licet nulla adhuc propria Acta habentem; collegeritque verba SS. Baſilii & Hieronymi, cetera ex populari traditione ſuppleverit. Atque hæc prima occaſio mihi venit ſecundum librum Flori diſcernendi à primo; cujus diſcriminis nudam dumtaxat notitiam acceperam ex Uſuardo, divinare vero necdum poteram, cum Martium edidimus. Nunc vero conjecto, in ſecundo libro plures acceſſiſſe, quorum celebris conſtabat cultus & aliunde quam ex Actis ſuis, nimirum ex ſanctis Patribus, eccleſiaſticaque hiſtoria Euſebii & Rufini, elogia concinnari potuerunt, ſicut apparet collectum fuiſſe illud* S. Irenæi *elogium, deſcriptum ab Adone & Uſuardo, quos ſecuti Notkerus aliique.*

F

Flori librum 2.

aliunde quam ex Actis collectum,

8 *Quod attinet ad vetuſtiora Martyrologia, ab omnium antiquiſſimi Hieronymo adſcripti primis exemplaribus*

A bus abfuiſſe puto Irenæi *nomen ; quemadmodum re-*
in Hieon. Martyrologii ecgraphis variis omiſſum nomen, *ipſa abeſt in apographo Corbeienſi, & deſideratur etiam in decerptâ minus integre Eclogâ membranarum, nihilo minus vetuſtarum, Rhinovienſium, Trevirenſium, Auguſtanarum, Caſſinenſium ac Romanarum S. Cyriacæ : adeſt autem in Epternacenſi ante mille annos exarato, Lucenſi ac Blumiano ; necnon in ecloga ſumpta ex tali aliquo in membranis, Richenovienſibus, Barberinis, Gellonenſibus, Colonienſibus B. Mariæ ad Gradus, Romanis S. Mariæ in Vallicella, aliiſque ; ſed ita adeſt, ut appareat primum addendi exemplum factum eſſe in margine dumtaxat ejus loci, ubi enumerantur mox commemorandi Martyres Alexandrini : cumque ibi jam ſcriptum legeretur,* Lugduni, *vel,* Lugduno Galliæ, S. Irenæi, Erenæi, Hirenei, Hierenei *vel* Hyrenæi : *ſic enim diverſiſſime ſcribitur, addito nonnumquam titulo* Epiſcopi *vel* Epiſcopi & Martyris. *Cum autem ſic legeretur*
additum aliis,
videtur ex margine in textū tranſiiſſe, *in margine ; fuiſſe puto, qui tam illuſtrem Sanctum, Martyrologia deſcribendo, tranſtulerint in textum ; ab eo præſertim tempore, quo S. Patiens, Lugdunenſis Epiſcopus, inter annum* CCCCLXX *&* CCCCXC, *corpus* S. Irenæi *extulit ab eo, in quo defoſſum jacuerat loco, vel in aliam eccleſiam tranſtulit, hac fortaſſis die, cum de proprio paſſionis ipſius die nihil certi conſtaret ; eſto* Natalem *Ado vocet.*

B 9 *Verum iis, qui Hieronymiani Martyrologii contextum, aſſumpto iſtoc ex margine additamento, interpolavere, ſatis infeliciter accidit, ut inter Alexandrinos Martyres collocarent* Irenęum, *ante hæc verba,* cum aliis ſex *vel* ſeptem, Leonidis, Plutarchi, Sereni, Potaminæ, Marcellæ : *quæ nomina Epitomatores Richenovienſis & Barberinus omittentes, ſolum ſcripſerint,* Lugduno Galliæ Erenæi Epiſcopi, cum aliis ſex : *quod etiam in Atrebatenſi, Lætienſi & Tornacenſi ad Bedam Additamentis legere eſt : Gellonenſe vero inſuper addidit ſolum nomen* Marcellæ : *in Epternacenſi denique non ſolum iſta inſeruntur, ſed etiam in priori eorumdem Martyrum Alexandrinorum claſſe, ad decimum octavum inter illos,* Ereneum, *additur titulus* Epiſcopi. *Interim omnino cenſeo,* Irenæo *Lugdunenſi nullos ſocios, ſive nominatim, ſive numeratim adjungendos eſſe ; ſed ſolum relinquendum, ſicuti in Euſebio ſolus paſſus legitur, & quidem ante tyrannum, civibus promiſcua cæde priùs ſublatis de medio.*
interpolato Alexandrinorum MM. ordine,
quaſi additis ſex ſocīs.

10 *Inter Græcos Patres, præter ſupracitatos Euſebium & Baſilium, laudarunt etiam* S. Irenæum, *ex libris Græce ſcriptis notum, Epiphanius, hæreſi* XXXI, *quæ Valentinianorum eſt, dicens, quod* Senex
C *Laus Irenæi apud Epiphanium,* Irenæus, vir omnino Spiritus ſancti donis adornatus, tamquam generoſus athleta à Domino productus, & cæleſtibus gratiis veræ fidei & ſcientiæ inunctus, omnem iſtorum nugacem doctrinam oppugnavit ac debellavit. *Theodoretus Dialogo* I *appendit, quod* Doctrinâ Polycarpi fruitus, fuit lumen Gallorum Occidentalium. *Georgius Syncellus in Chronico, ad tempora Commodi Imperatoris, dicit, quod* divinis verbis & actibus coruſcavit. *Hinc Collectores Synaxariorum quorumdam recentiorum, Pariſiis & in Crypta ferrata repertorum, unà cum excuſis Menæis, occaſione* S. Irenæi Syrmienſis Epiſcopi ſub Diocletiano paſſi *ad* XXIII Auguſti ; *retulerunt etiam* S. Irenæum Lugdunenſem, *cum hujuſmodi diſticho :*
alioſque Græcos ;

Σπεύδει λιπεῖν γῆν ὁπ ξίφος Εἰρηναῖος,
Ἐρωτικὰ γὰρ τῷ θεῷ ἔρανος πόθῳ.

Linquere per enſem terrea Irenæus ſtudet,
Nam cæli amore totus ardenti flagrat.

in Menæis autem 23 Auguſti. *Elogium hiſtoricum nihil dicit, quod non aliunde hauſerimus certius ; nec ullum proprium locum aſſignat cultûs, illi Conſtantinopoli vel alibi delati ; ut*

appareat, ex ſola occaſione ſynonymi Sancti relatum eum, cujus dies nullus ſciebatur.

D AUCTORE D. P.

§. II. *De geſtis & ſcriptis S. Irenæi.*

11 PEtrus *Halloix noſter, inter Vitas & documenta illuſtrium Eccleſiæ Orientalis Scriptorum, qui ſanctitate juxta & eruditione ſecundo Chriſti ſeculo floruerunt, tertium locum* S. Irenæo Lugdunenſi *attribuit : ſuumque de eo Commentarium, per Capita omnino triginta tria, extendit, additis Notationibus paris fere amplitudinis, ſic ut tertiam unius tomi partem illæ cum Vita impleant. Hunc adeat lector, qui plura cupiet : nobis ſatis eſt ex originariis fontibus pauca illa haurire, quæ proprie ad Hiſtoriam pertinent. Igitur Smyrnæ in Aſia minore natum* Irenæum, *inde malim opinari, quia urbis ejus Epiſcopum à pueris habuit magiſtrum ; quam id confirmare auctoritate Galeſinii, in talibus non magna ; aut ex* Primi, *imo Joannis, Cabilonenſis Epiſcopi Topographia. Non etiam opero refutabo ſcriptores neotericos, qui S. Joannis Euangeliſtæ fecere diſcipulum, tunc, cum is vel obiit vel tranſlatus eſt, necdum forte natum. S. Hieronymo, Epiſt. 29 ad Theodorum,* Irenæus vir *quidem* Apoſtolicorum temporum eſt ; *ſed latius accepto vocabulo, ſic ut ſecundum etiam ſeculum comprehendat, hoc autem declarat, cum addit, quod etiam* Papiæ auditoris Joannis Euangeliſtæ diſcipulus *fuit. Nam ut fuit* Irenæus *S. Polycarpi diſcipulus, licet anno primum* CLXIX *coronam adeptus ; ſic non probatur, ætate diſpar Papiæ fuiſſe, cujus ſucceſſor ſub idem tempus, id eſt ſub M. Antonini & Lucii Veri Imperio dumtaxat cognoſcitur floruiſſe. Colitur hic, qui Hierapolitanus Epiſcopus fuit,* XXII *Februarii, iſte* XXIII *Januarii, ubi de utriuſque ætate Bollandus diſputat.*
Creditur Smyrnæ natus, qui à Polycarpi diſcipulus,
qui fuit Joannis Evang. ſicut & Papiæ,

12 *Ipſe* Irenæus *Florino ſcribens* : Vidi te, *inquit,* adhuc puer cum eſſem, in inferiore Aſia apud Polycarpum, cum ... ei te probare quam ſedulo nitereris. Nam ea quæ tunc gerebantur (quemadmodum cognitio, quam à teneris combibimus, una cum ætate creſcit, & cum animo ipſo coaleſcit) multo firmius inhærent memoriæ, quam ea quæ nuper præterierunt. Quin & locus mihi obverſatur, in quo Polycarpus, tum cum diſſereret, ſeſſitabat ; & illius eodem adventus atque introitus, & vitæ ratio & forma corporis : poſſemque & ſermones illius referre, quos ad multitudinem habebat : & quam ipſe ſibi, cum
audiit Polycarpo in pueritia,
F Joanne & cum aliis qui Dominum viderunt, interceſſiſſe conſuetudinem atque uſum memorabat ; & quo item pacto ea quæ ab illo dicta & de Domino ipſo relata præſens inaudiſſet, ſolitus erat enarrare : quo etiam modo ea quæ de ejuſdem Domini miraculis & doctrina, ab iis qui Verbum vitæ oculis ſuis vidiſſent, accepiſſet, omnia Scripturis eſſe conformia affirmaret, mihi poſſe videor recenſere. Hæc enim ego (quæ divina fuit erga me miſeratio,) ſane quidem diligenter tum auſcultabam, non chartæ quidem illa inſcribens, ſed cordi meo imprimens, quæ & nunc per Dei gratiam ſemper ingenue nomino menteque recogito. *Hinc magna videri poſſet auctoritatis ex talium magiſtrorum relatu attribuentis Chriſto ætatem, cum fuit crucifixus communi ſententia majorem ; & eſſet reapſe, magna ſi ſincera ; ſed locum omnino corruptum haberi, atque in ipſiuſmet* Irenæi *ſententia, Chriſtum tricenarium prædicare exorſum, tria paſchata numeraſſe nec plura, erudite oſtendit in Criticis Pagius ad an.* 32 *num* 5, *atque adeo non debere talem opinionem* Irenæi *erroribus adnumerari.*
qualia ſe ex Joanne audierat, fideliter retinuiſſe,
etiam quo ad ætatem Chriſti annorū 33.

A AUCTORE D. P.

Liber ejus contra Gentiles,

13 *Inter ejuſmodi documenta adultus, ſacriſque ac profanis litteris egregie inſtructus* Irenæus, *præſumitur à S. Polycarpo per omnes eccleſiaſticos gradus, ad Presbyteratum uſque promotus; & eo, quo ipſi ſic adhærebat tempore,* librum *ſcripſiſſe, putat Halloix,* contra Gentiles, quo demonſtrata idolorum & totius ipſorum ſuperſtitionis vanitate, à multis falſis Diis, ad unum verum Deum revocaret. *De hoc libro ſic loquitur Euſebius lib. 5 Hiſt. Eccl. cap. 25:* Circumfertur & alius ejus liber contra Gentes, breviſſimus ille quidem, maxime tamen neceſſarius, de diſciplina; inſcriptus *περὶ ἐπιστήμης, quod,* de ſcientia, *Valeſius vertit diviſionis ſuæ cap. 26: quem Euſebii locum aliter legens vel intelligens Hieronymus infra,* Scripſit, *inquit,* contra Gentiles volumen breve, & de diſciplina aliud. *Sed ejus nec fragmentum quidem unicum ſupereſt apud Græcos Latinoſque Patres. Felicior eorum librorum fortuna*

non videtur ſcriptus ante libros contra hæreticos,

fuit, quos contra hæreſes ſcripſit in Gallia, & ad amicum, nuſquam adhuc nominatum, miſit in Aſiam: totum enim fere librum primum Epiphanius in ſuum ſimile opus tranſtulit, aliaque multa: quæ ut dubitare nos non patiuntur quin eos Irenæus *Græce ſcripſerit, etſi ſubdubitarit Eraſmus; ita ægre permittunt, ut ſine ſcrupulo aſſentiamur Halloiſio, quod liber contra Gentiles fuerit primus* Irenæi *fœtus; cum in illorum præfatione ſeſe excuſet, veluti μήτε συγγράφειν εἰθισμένον, μήτε λόγων τέχνην ἐσκηκότα, id eſt,* neque ſcribere quidquam aſſuetum, neque artis oratoriæ peritum. *Quæ autem* Irenæo *occaſio fuerit in Gallias tranſeundi, idem Halloix ſic exponit.*

editos poſt tranſitum in Galliæ,

14 Cum temporibus Antonini Pii Imperatoris & Aniceti Pontificis, (*quorum hunc ab anno* CLIII *ad* CLXII *ſedisſe opinamur*) Valentiniana hæreſis invaleſceret, nec in Aſiam modo, ſed & in Galliam penetraſſet; proclive creditu eſt, S. Photinum Lugdunenſem Epiſcopum, gravi ævo fatiſcentem, ac jam laboribus & vigiliis contra graſſantes lupos imparem, à beatiſſimo Polycarpo ſubmitti ſibi ab eo auxilia miſſis litteris poſtulaſſe: hunc autem acceptis pridem eruditionis ac ſanctimoniæ Irenæi experimentis, illum ex omnibus ad ejuſmodi provinciam perquam aptum & idoneum judicaſſe atque eo deſtinaſſe. *Deinde addit, quod* Primus illi, in terram ingreſſo, labor maximeque neceſſarius is fuit, quem ipſe in addiſcenda ejus gentis lingua impendit. *Et hoc ex præcitata contra Hæreſes præfatione intelligitur; ubi amico excuſans ſimplicitatem inornati ſui*

C

& operam linguæ, non Celticæ, ſed Latinæ impenſam;

ſtyli, Neque vero facies, *inquit,* ut à nobis qui inter Gallos degimus, atque in barbara lingua ut plurimum operam ponimus, verborum requiras artificium; *Sed ibi nequaquam intellexerim ego veterem Celticam, prævalente in provinciis illis Latina lingua, tunc prorſus abolitam, etiam inter ruſticos, quamvis hi eâ corruptâ uterentur; ſed ipſammet Latinam, Græcis habitam* barbaram; *qui adeo eam domi ſuæ non curabant diſcere, ut etiam Romæ, ubi cultiores quique Græce loquebantur, eâdem magnopere non egerent.*

edidit autè illos Græce,

15 *In his occupato Irenæo,* Florinus & Blaſtus, *teſte Theodoreto lib. 1 hæretic. fabul. in* Presbyterorum Romanorum numerum computati, in Valentini ſectam declinarunt, quorum morbum deplorans ter beatus Irenæus, adverſus Valentinum ſcripſiſſe dicitur. *Homines illi erant, vel origine Græci, vel Græca linguæ (ut reliquus Romæ Clerus) bene periti; ut propterea non debeat quis dubitare, utrum* Irenæus *ſuos illos libros Græce primum ſcripſerit. Sed quid vetat cogitare, quod eoſdem mox fecerit à ſuorum domeſticorum aliquo in Latinam linguam traduci; aut potius exercitii causâ ipſemet Latine tranſtulerit, quales poſtea habuit S. Auguſtinus, &* B *loco non uno allegat? Certe ab hac conjectura non dimoveor tranſlationis iſtius nonnulla barbaries & ſtyli aſperitate: cui enim mirum videatur hominem, licet cultiſſimum, ſed ab incunabulis Græcum, qualis fuit* S. Irenæus, *qui in provecta ætate Latinæ linguæ primum cœperit animum applicare, etiam poſt diligens ſtudium in ea poſitum græcizare, & minus eleganter loqui?* Eſt, *inquit Raynaudus,* qui ad S. Irenæum ejuſve deceſſorem Pothinum referat inſtitutionem Divini Officii, ritu Aſianorum Græce celebrandi Lugduni, quod confirmat ex Græce exarato codice pervetuſto in cortice, aſſervato in Lugdunenſis Eccleſiæ tabulario; eò ſiquidem Codice Pſalmi & Hymni univerſumque divinum Officium continetur ..... Ægre tamen ſuadetur id uſu receptum in provincia Romani juris, cui Græcum idioma eſſet exoticum; & cui ut ſe accommodaret S. Irenæus, neceſſe habuit ſuum opus contra Gnoſticos, *Valentinum & diſcipulos,* utcumque Latine edere vel edi curare. *Interim nihil vetat credere, ſi vere tam antiquus eſt liber, ab alterutro prædictorum Sanctorum allatum ex Aſia: eumque prælo committi ac publici juris fieri tanto erit optabilius, quanto divini Officii ordo magis differre invenietur ab eo, quem poſtea SS. Baſilius aut Chryſoſtomus ordinavere; ſicuti gaudemus videre Sacramentarium Gelaſianum, & ipſum cum Gregoriano ac deinde cum hodierno Romano conferre.*

Non putatur tamen ritu Græco uſus in Sacris,

ſed ſolo Latino.

D

ac poſtea forte ipſemet vertit Latine.

E

16 *Ceterum utcumque* Irenæus *Græce libentius meliuſque ſcriberet quam Latine; hujus tamen linguæ ſatis norat, ut poſſet abſque interprete commiſſum ſibi negotium agere, quando* Pothini Epiſcopi *adhuc* Presbyter à Martyribus ejuſdem loci ob quaſdam Eccleſiæ quæſtiones legatus Romam miſſus, honorificas ſuper nomine ſuo ad Eleutherum Epiſcopum pertulit litteras. *Sedit* Eleutherus, *juxta veteres Catalogos, à nobis explicatos ab anno* CLXXI *ad* CLXXXV, *cujus anno* VI *cum S. Photinus ac plures alii illuſtre martyrium conſummaſſent,* II *Junii explicatum; relatrices rei geſtæ litteras ſcripſere* ſervi Chriſti, qui apud Viennam & Lugdunum Galliæ degunt, Fratribus per Aſiam & Phrygiam conſtitutis: *cujus exemplar cum etiam Romam perferendum* Irenæo *dediſſent, ad earum calcem ita Pontificem alloquuntur:* Te per omnia ac perpetuo valere optamus, Pater Eleuthere. Has litteras ad te ut perferret, fratrem & collegam noſtrum Irenæum hortati ſumus; quem quidem ut commendatum habeas, rogamus, utpote æmulatorem teſtamenti Chriſti. Quod ſi nobis compertum eſſet, locum cuiquam conferre juſtitiam; eum tamquam Presbyterum Eccleſiæ (hunc enim gradum obtinet) tibi imprimis commendaſſemus. *Ad quid autem? An forte ut à ſe electum Pontifex conſecraret Epiſcopum? Ita opinor.*

Poſt S. Photini Martyriâ Romam legatus,

cum litteris ea de re ſcriptis,

tunc tantùm Presbyter erat,

F

necdum Epiſcopus;

17 *Adeo interim clarum videtur teſtimonium iſtud, ut nullum ſupereſſe putem locum dubitandi, utrum* Irenæus *fuerit conſecratus* Epiſcopus, *vel Romæ, vel poſt ſuum Româ reditum, Lugduni. Fruſtra Halloix huc allegat locum ex Vita S. Auguſtini, cui perſuaſum fuit, Valerio Epiſcopo rogante,* ut Hipponenſi Eccleſiæ ordinaretur Epiſcopus, qui ſuæ Cathedræ, non jam ſuccederet, ſed Conſacerdos accederet, dum fieri ſolere ab omnibus ſuaderetur, atque id tranſmarinis & Africanis Eccleſiæ exemplis probaretur. *Fruſtra etiam eodem allegaretur Beda, lib. 2 cap. 4 narrans, quomodo Cantuarienſi* Auguſtino ſucceſſit in Epiſcopatum Laurentius; quem ipſe idcirco adhuc vivens ordinaverat, ne ſe defuncto ſtatus Eccleſiæ tam rudis, vel ad horam Paſtore deſtitutus, vacillare inciperet: in quo

talem tamen ſi eum feciſſet Photinus ſenex,

&

A & exemplum ſequebatur primi Paſtoris Eccleſiæ, hoc eſt beatiſſimi Apoſtolorum Principis Petri, qui fundatâ Romæ Eccleſiâ Chriſti, Clementem ſibi adjutorem evangelizandi ſimul & ſucceſſorem conſecraſſe perhibetur. *Fruſtra, inquam, talia allegarentur ad anticipatam ordinationem ſuadendam: neque enim quoties id rationabiliter fieri potuit, factum etiam eſſe prudenter quis dixerit: fieri tamen ſæpius potuiſſe, viſum Henſchenio eſt, omninoque evinceret auctoritas antiquiſſimi Catalogi Pontificii, qua ille nititur, ſi ea tanti nunc Romæ eſſet, quanti fore credidit. Quamquam in iſtis etiam caſibus exiſtimaverit non fuiſſe tales Vicarios ordinatos, cum pleno jure ſucceſſionis; ſed ita ut ad perfectum Pontificem habendum requiſitus fuerit novus à jus habentibus ad electionem conſenſus.*

rem tunc nec vetitâ nec inuſitatam feciſſet.

18 Scripſit *autem* S. Irenæus, *poſt ſuſceptum Epiſcopatum, fortaſſis etiam ante, apud Hieronymum*, quinque adverſus hæreſes libros; & contra gentes volumen breve; & de diſciplina aliud; ad Martianum fratrem, de Apoſtolica prædicatione; & librum variorum tractatuum; & ad Blaſtum, de ſchiſmate; & ad Florinum, de Monarchia;

Alia S. Irenæi ſcripta:

B ſive quod Deus non ſit conditor malorum; & *περὶ τῶν ὀγδοαϛῶν* egregium Commentarium, in cujus fine ſignificans, ſe Apoſtolicorum temporum vicinum fuiſſe, ſic ſubſcripſit, Adjuro te, qui tranſcribis librum iſtum, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per glorioſum ejus adventum, quo judicaturus eſt vivos & mortuos, ut conferas poſtquam tranſcripſeris; & emendes illum ad exemplar, unde tranſcripſiſti, diligentiſſime; hanc quoque obteſtationem ſimiliter transferas, ut invenisti in exemplari (*Quæ Auctoris tam ſingularis pro hoc ſuo libro ſolicitudo facit, ut eum excidiſſe dolendum ſit magis*) Feruntur ejus & aliæ, ad Victorem Epiſcopum Romanum de quæſtione Paſchæ Epiſtolæ, *ſub annum* CXCVI *ſcriptæ*, in quibus commonet eum non facile debere unitatem collegii ſcindere: ſiquidem Victor multos Aſiæ & Orientis Epiſcopos, qui decimâ quartâ lunâ cum Judæis Paſcha celebrabant, damnandos crediderat; in qua ſententia, hi etiam, qui diſcrepabant ab illis, Victori non dederunt manus.

cura cavendo ſchiſmati impenſa,

19 *Præconceptum igitur rigorem temperavit Pontifex*; & Irenæo, *vere juxta vim nominis ſui* Pacifico, *ſucceſſit quod optabat, ut ſchiſma tunc caveretur: nihilo tamen ſegnius Victoris probavit ſententiam*, Paſcha non XIV lunâ primi menſis, ſed potius die Dominico, poſt XIV lunam & vernale æquinoctium occurrente; prout ab Apoſtolis (*Petro ſcilicet & Paulo*) traditum eſt, celebrandum eſſe. *Itáque* divina & ſacra provincialis ſynodus, collecta Lugduni Galliæ ab Irenæo, ſanctiſſimo ibidem Epiſcopo, aliiſque tredecim Epiſcopis, ſimiliter de divino myſtico Paſcha conſtituit. *Ut autem eccleſiam à ſchiſmate vivus ſervavit* Irenæus, *ita mortuus hæreſim Lutheranam quadamtenus ſtitit, quando (ſicut ſcribit Florimundus Remundus, de orto progreſſuque hæreſeon cap. 7)* Regem Franciſcum I, mellitis hæreticorum ſermonibus & perſonatorum Catholicorum artibus prope actum in muſcipulam, Cardinalis Turnonius, fraudi, unaque Galliam univerſam ruinæ ſubduxit; oſtentato, ſui (ut ajebat) in Lugdunenſi ſede deceſſoris volumine; & Regi (ut erat litterarum & librorum amantiſſimus) de induſtria ſuggeſſit, quæ S. Irenæus lib. 3 cap. 3 de Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum in hæreticos odio, & diligenti eorum devitatione, quamcumque ſpeciem pietatis obtendant,

C *& legitimi Paſchatis obſervationi.*

Multitudo civium cum Irenæo paſſorum,

ſcripta reliquit. *Ita ille à Raynaudo Latine redditus.*

D AUCTORE D. P.

§. III. *De martyrio, ſepultura & tranſlationibus Sancti.*

20 *Crudelitatem perſecutionis, in qua* S. Irenæus, *poſt gregem fidelium communi internecioni traditum, coronam retulit ipſe, ſingulariter per varia probatus ſupplicia, deſcribens Gregorius Turonenſis, cæſorum* nec numerum, nec nomina, *ait colligi potuiſſe. Quod ſane non eſt mirum, ſi vere, ſcripſit Ado, ſanctum Pontificem*, cum omni fere civitatis ſuæ populo, *coronatum martyrio.* Vetuſtiſſimum tamen Ms. eccleſiæ Lugdunenſis apud Severtium, *ſicut illud appellat Halloix in Notis ad cap.* 12; *ſive*, Ms. Codex eccleſiæ S. Irenæi, *ut nominat Raynaudus in Prologum* 4 *Indiculi*; *vel, ut alibi dicitur*, Homiliarium (*quibus omnibus ſuppono nihil indicari ſeculis* IX *vel* X *antiquius*) *præſumit definire*, interfecta ibi decem & novem virorum millia, exceptis parvulis & mulieribus. Qui numerus, *inquit Raynaudus*, in his quoque verſibus exprimitur, quos in reliquiis magnificentiſſimæ quondam Baſilicæ, in primo pavimenti aditu, etiamnum legere ex parte licet, muſivo opere vermiculatis teſſerulis obducto, expreſſos; recens autem, ne ab edaci rerum ævo prorſus exederentur, oſtii fronti adſcriptos.

antiquitus æſtimata 19000:

E

Ingrediens loca tam ſacra, rea pectora tunde;
Poſce gemens veniam, lacrymas hic cum prece funde.
Præſulis hic Irenæi turba jacet ſociorum,
Quos par martyrium traduxit ad alta polorum.
Millia dena novemque fuerunt ſub duce tanto.

21 *Halloix pag.* 684 *allegat Auctorem libri* de ſex ætatibus mundi, *ætate ſexta fol.* 116 *dicentem*, *quod* Irenæus à Severo poſitus inter duos colles, cum in uno Crucem, in alio idolum poſuiſſet, ut mortem per Crucem vel vitam per idolum eligeret; cum populo tamen ad crucem venit, & omnes martyrio coronati ſunt IV Kal. Julii. *Neſcio quantæ auctoritatis ſit Auctor, aut potius liber ille, apud Halloix. Non omnibus ſaltem probabitur, quod habet de duobus collibus; quamvis idem prudentior aliis fuerit in non definiendo præciſe numero Martyrum; contentus dicere*, Irenæum *cum* populo omni, *ſecum inter colles poſito, (is enim videtur ſenſus eſſe) martyrio coronatum fuiſſe. Iſte autem* omnis populus, *non debet neceſſario valde numeroſus putari. Liber ex variis ſcriptis collectus fuit anno* MCCCCXCIII, *& quidem* brevi tempore, *ut fatetur impreſſor, ſimul indicans collectoris nomen, & alia quædam folio* CCLXVI, *his verbis:* Completo in famoſiſſima Nurembergenſi urbe Operi de hiſtoriis ætatum mundi, ac deſcriptione urbium, felix imponitur finis. Collectum brevi tempore auxilio Doctoris Hertmanni Schedel, qua fieri potuit diligentia, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, die quarto menſis Junii. Hæc ibi. *Nos alium quoque ſimilis argumenti librum, ſex ætates complexum, habemus, annos* XVIII *citius impreſſum Lubecæ; cujus quia non admodum multi, ante annum* MCCCCLXXV *typis formati, reperiuntur libri, Concluſionem hic juvat deſcribere, aliquid forte lectori utilitatis allaturam. Sic habet:* Anno ſecundum carnem Filii Dei à nativitate MCCCCLXXV, ipſo die ſanctiſſimi Regis & Martyris Oſwaldi, qui eſt V Auguſti; ſanctiſſimo in Chriſto Patre ac Domino,

ii inter crucem & idolum poſiti ad iſtâ dicuntur tucurriſſe

F

ex auctore de 6 ætatibus mundi anno 1493 impreſſo.

A D. Sixto Papa quarto; illuſtriſſimo præclariſſimæ
AUCTORE Domus Auſtriæ Frederico tertio, Romanorum
D. P. Imperatore invictiſſimo ſemper Auguſto, ac pro
nunc Coloniæ exiſtente; Imperiali nobili in urbe
Alius liber illo antiquior Lubecana, arte impreſſoria, ſpeciali gratia divina, animarum ob ſalutem fidelium inventa; Epitoma iſtud, partes in ſex, juxta mundi ſex ætates diviſum, prius alibi non repertum, quod placuit, Rudimentum novitiorum intitulari; Dei adjutorio, qui ſupernas res ac ſubternas fortiter, ſuaviter tranquilleque diſpenſat; per Magiſtrum Lucam Brandis de Schaſz, feliciter eſt excuſum & finitum; veteris novique Teſtamentorum ac aliarum incidentium hiſtoriarum contentivum, à Protoplaſto non ſolum uſque ad Chriſtum, ut in Procœmio eſt promiſſum; ſed etiam omnium Imperatorum ac ſummorum Pontificum, uſque ad annum præmemoratum, omnibus cum Doctoribus famoſis, Poëtis, & ſapientibus contemporaneis earumdem ætatum, cum memorabilioribus eorum geſtis, ceteris præciſis, in quantum unico fuit poſſibile volumine concludi; ut pauperes, multos ſolvere libros non valentes, unum tamen haberent enchiridion, loco multorum ſemper ad manum librorum. Nec
B talis quemquam moveat abbreviatio, cum Chriſtus, Fons omnis ſapientiæ, multa fecerit, quæ ſcripta non ſunt.

anno 1475 *cuſus,*

in quo nil legitur de 2 collibus,

22 *Hoc in codice fol.* CCCXXVI *ſic legitur:* Decimo anno Marci Aurelii Antonini Veri (*ſic enim quaſi unum appellat, qui duo ſunt*) Hirenæus, Polycarpi diſcipulus, Fotino Lugdunenſi Epiſcopo martyrizato, in locum ejus ſubſtituitur, ut dicit Hieronymus, de viris illuſtribus cap. XXXV. Hic multa ſcripſit, ut patet ibidem. Iſte martyrizatur, poſt multas virtutes cum Clero ſuo. Nam Lugduni in uno puteo, in monte Martyrum, decem & novem millia corpora Martyrum requieſcunt. *Et infra, agens de quinta poſt Neronem perſecutione, quam Severus exercuit,* decimo Imperii ſui anno, *addit:* Item, hoc anno paſſi ſunt Hirenæus Epiſcopus & Clerus ſuus, IV Kal. Julii. *Clerici autem cum Epiſcopo ſuo poſt ceterorum ſtragem ſeorſim paſſi, ſex fortaſſis numero fuerint; & ſic apographis Hieronymianis tribus, aliiſque vetuſtioribus Martyrologiis num.* 9 *allegatis, paſſus ille dicitur* cum aliis ſex, *qui cum Alexandrinis, quibus intermiſcentur, nequaquam confundi debeant.*

ſed ſolum numerus 19000 *tenetur.*

23 *Ado, in ſuo Martyrologio, elogium* S. Irenæi *ſic finit:* Sepultus eſt à Zacharia Presbytero,
C in crypta Baſilicæ B. Joannis Baptiſtæ ſub altari: cui ab uno latere Epipodius, ab altero Alexander Martyr eſt tumulatus. Hujus cryptæ tam reverenda eſt claritas, ut meritum Martyrum ſignare credatur. *Accepta ſunt hæc ex Gregorio Turonenſi lib.* I *de Gloria Martyrum cap.* 50 *ſic ſcribente; ubi cum egiſſet de S. Fotino, & dixiſſet quod ei* & merito & ſanctitate condignus Irenæus ſucceſſit Epiſcopus, per Martyrium & ipſe finitus; *ſic proſequitur:* Hic in crypta Baſilicæ B. Joannis ſub altari eſt ſepultus, & ab uno quidem latere Epipodius, ab alio vero Alexander Martyr eſt tumulatus: de quorum monumentis ſi pulvis cum fide colligitur, extemplo medetur infirmis. Magna enim claritas in crypta illa continetur, quæ (ut credo) merita Martyrum ſignat. *Prudenter tacet de* Zacharia *Gregorius, qui eum retulerat inter Martyres jam inde ab anno* CLXXVII *id eſt annis* XXX *ante* S. Irenæum *Martyrio coronatos: ſed licet hoc dubium ſit, eo quod ex ſenſu Epiſtolæ Martyrialis, ab Euſebio relatæ, ibi nominetur aliquis* Presbyter Zacharias, *ſed* Vettius Epagatus *intelligatur, eâdem laude dignus, quæ ſeniori Zachariæ patri*

Nihilo certius dicit Ado, ſepulturam curatam à Zacharia Presb.

in crypta S. Joannis:

Joannis Baptiſtæ in Euangelio tribuitur; non evadit certum, in ſilentio antiquiorum Scriptorum & defectu Actorum genuinorum, Lugduni floruiſſe ætate illa aliquem Presbyterum Zachariam, *& quidem talem, qui, ſicut idem Ado in Chronico ſuſtinet,* tempore Paracodis Epiſcopi Viennenſis, *ſuperſtitis* uſque ad Imperium Maximini, *id eſt uſque ad annum* CCXXXV, Lugdunenſis Epiſcopus floruit. D

nam illum alii dicunt cum S. Photino paſſum:

24 *Dicitur quidem in præcitata Lugdunenſis Eccleſiæ homilia, apud Raynaudum;* Poſtquam S. Irenæus noctem pervigil in oratione tranſegerat, ſupplicante ſecum B. Zacharia Presbytero; medio fere noctis ſpatio, Angelus Domini cum ingenti adſtitit claritate, & ſancto Sacerdoti locutus eſt; Zachariam Presbyterum ſolicite latere facito, qui poſt tuum abſceſſum tibi ſucceſſor exiſtens, confirmet Fratres in Chriſto. *Dicitur etiam in quibuſdam Actis S. Benigni Divionenſis,* 1 *Novembris examinandis, quod ipſe & ſocii* Lugdunum *pervenientes*, quæ eſt urbs metropolis Galliarum, illic ſanctum Presbyterum Zachariam repererunt; qui tunc, graviſſima ſub Severo Imperatore perſecutione dominante, inter Martyrum ſepulcra deliteſcens, fluctuanti Eccleſiæ divinum advenire precabatur auxilium. *Sed* E *neutrum ſcriptum idoneum eſt ad veram talis Epiſcopi exiſtentiam certo comprobandam. Nam hoc quidem (ut alia taceam) dicit quod* S. Polycarpo quieſcenti, *quem conſtat anno* CLXIX *obiiſſe, annis* XXXVIII *ante S. Irenæum*, ſubito cum innumera ſanctorum Martyrum turba S. Irenæus apparuit; qui, quondam alumnus & miniſter ipſius, tunc Lugdunenſem Eccleſiam, cui Epiſcopus ſederat, glorioſus Martyr meritis triumphalibus exornabat: quem etiam rogare cœpit monereque, ut ſanctos Sacerdotes Benignum, Andochium, ſimulque Thyrſum Diaconum in Gallias dirigeret. *Homilia vero (ut fatetur Raynaldus in Indiculo ad elogium S. Irenæi) dicit, quod hunc S. Polycarpus legavit in Galliam,* addicta ipſi primaria urbe Lugduno, ut B. Pothini jam demortui loco Eccleſiam Lugdunenſem gubernaret; *quem tamen Pothino adhuc vivente conſtat Lugdunum adveniſſe.*

non niſi ex Actis ſuſpectis habetur,

24 *Ut ut eſt, nullus ejus temporis, quo* S. Irenæus *triumphavit,* Zacharias *potuit illius corpus condidiſſe* in crypta Baſilicæ B. Joannis Baptiſtæ ſub altari, *cum ea Baſilica ante Conſtantini tempora nulla fuerit, nedum crypta, tam reverendæ claritatis,* F *qualem Ado indicat, & Sidonius Apollinaris celebrat ſuis verſibus lib.* 2 *Epiſt.* 10. *Vide de iſtis agentem Raynaudum in Indiculo, ad Elogium S. Patientis, multoque diſtinctius* Chiffletium, *æque noſtrum in Obſervationibus Claudianis* VI *Junii num.* 34 *& ſeqq. Hic ibi docet, Martyrum quidem corpora perſecutionis tempore latuiſſe in ſubterraneis ſuburbaniſque Chriſtianorum cœmeteriis, aut dumoſo quodam profundo quale deſcribitur in SS. Epipodii & Alexandri Actis* XXII *Aprilis, cum dicitur, quod* erat in colle ſuperpoſito civitati concretis denſatus ſtipitibus locus, ibique in modum ſpeluncæ concluſa frutetis ac ſentibus vallis latebat; quo in receſſu venerabilia corpora religioſâ proviſione demerſa ſunt; quia Gentilium furor externam denegans ſepulturam, etiam in corpora inanimata ſæviebat: *quo etiam illatam magnam illam civium multitudinem, ſub Severo paſſam cum* Irenæo *docet idem Chiffletius*: Poſtea vero venerabilem locum religioſorum cultus ſervavit, & prodidit reverentia deducta per poſteros, *donec in vicino loco conſtructa fuit SS. Machabæorum, poſtea S. Juſti dicta eccleſia, in quam ejus conditor, quiſquis is fuit,* S. Irenæi, *& aliorum nonnullorum corpora tranſtulit.*

ſeculo auctem 3 *ineunte necdum erat talis eccleſia,*

ſed dumoſa vallis, ex qua elata ſec. 4 *corpora ad ædem S. Juſti.*

§. IV. De

A

§. IV. *De eccleſia & crypta à S. Patiente Epiſcopo conſtructa, & S. Irenæi veneratione in eiſdem.*

Fundatæ ſunt illæ circa an. 480

26 *Seculo* V *ad finem vergente, Lugdunenſis Epiſcopus* S. Patiens, *ſupra oſtium præmemorati antri, ſeu dumoſi profundi, in quod tot millium ſub* Irenæo *Martyrum defoſſa erant corpora, duo templa tecto ſub uno fundata extruxit, hoc eſt cryptam eique impoſitam ædem S. Joannis, poſtea dictam* Irenæi; *quam eſſe ipſam, cujus majeſtatem Sidonius Apollinaris ornavit hendecaſyllabis ſuis, clare demonſtrat prælaudatus Chiffletius. Ipſos hic accipe, nativo ſuo quo habentur Ordine, inſerti lib.* 2 *Ep.* 10 *ad Heſperium; in qua ſic præfatur:* Eccleſia nuper conſtructa eſt Lugduni, quæ ſtudio Papæ Patientis ad ſummum cœpti operis acceſſit ..... Hujus igitur ædis extimis, rogatu præfati Antiſtitis, tumultuarium carmen inſcripſi, trochæis triplicibus, adhuc mihi familiaribus. Namque ab hexametris eminentium Poëtarum, Conſtantii & Secundini, vicinantia altari Baſilicæ latera clareſcunt: quos in hanc paginam admitti, noſtra quam maxime verecundia vetat; quam, ſuas otioſitates trepidanter edentem, meliorum carminum comparatio premit ..... Sed quorſum iſta? Quin potius paupertinus flagitatæ cantilenæ culmus immurmuret.

quales deſcribit Sidonius Apollinaris,

B

27 Quiſquis Pontificis Patriſque noſtri
Collaudat Patientis hic laborem:
Voti compote ſupplicatione
Conceſſum experiare quod rogabis.
Ædes celſa nitet, nec in ſinistrum
Aut dextrum trahitur: ſed arce frontis
Ortum proſpicit æquinoctialem.
Intus lux micat, atque bracteatum
Sol ſic ſolicitatur ad lacunar,
Fulvo ut concolor erret in metallo.
Diſtinctum vario nitore marmor
Percurrit cameram, ſolum, feneſtras;
Ac ſub verſicoloribus figuris
Vernans herbida cruſta, ſaphyratos
Flectit per praſinum vitrum lapillos.
Huic & porticus applicata triplex,
Fulmentis Aquitanicis ſuperba:
C
Ad cujus ſpecimen remotiora
Claudunt atria porticus ſecundæ;
Et campum medium, procul locatas,
Veſtit ſaxea ſilva, per columnas.
Hinc agger ſonat, hinc Arar reſultat;
Hinc ſeſe pedes atque eques reflectit;
Stridentûm hinc moderator eſſedorum;
Curvorum hinc chorus helciariorum,
Reſponſantibus Alleluia ripis,
Ad Chriſtum levat amnicum celeuma.
Sic ſic pſallite, nauta vel viator:
Namque hic eſt locus omnibus petendus,
Omnes quo via ducit ad ſalutem.

Sitas ad Ortum æquinoctialem,

Super Ararim,

28 *Simili majeſtate aut ſaltem forma ſtetiſſe tunc etiam S. Juſti eccleſiam idem Sidonius indicat lib.* 5 *Epiſt.* 17 *ubi ait:* Conveneramus ad S. Juſti ſepulcrum... Proceſſio fuerat antelucana, ſolennitas anniverſaria, populus ingens ſexu ex utroque, quem capaciſſima baſilica non caperet, & quamlibet cincta diffuſis crypta porticibus. *Non hanc tamen, ſed illam* S. Irenæi, *à Sidonio verſibus ſupraſcriptis depingi, Gregorio Turonenſi ſub nomine S. Joannis deſignari, ab Adone ad Zachariæ ætatem perperam evehi, demonſtrat loco præcitato Chiffletius; & in hac* SS. Alexandri, Epipodii & Irenæi corpora *à tempore S. Patientis quieviſſe, uſque ad tempora iconoclaſtarum; contra Audoyni Chorepiſcopi ſententiam,* AUCTORE D. P. *anno* DCCCCVIII *affirmantis ipſa in reſtaurata à ſe S. Juſti baſilica requieſcere. Quæ controverſia cum anno* MCCCCX *à Canonicis S. Juſti eſſet reſuſcitata, eo quod Petrus Cardinalis de Thuræo, Apoſtolicæ Sedis legatus, tranſlatis in novas arcas* Sanctorum Irenæi, Epipodii & Alexandri *corporibus, in diem* V *Aprilis fideles in* S. Irenæi *invitaſſet ad Indulgentias, eâ causâ propoſitas. Anno tandem poſt tertio pronuntiatum pro Sanct. Irenæenſibus eſt: & nonnullis aliis deinde repertis ibidem corporibus, ipſaque feſtivitate à die* V *Aprilis, ad primam poſt octavam Paſchæ Dominicam tranſlatâ, ſequens eſt inſtituta Oratio, ſub Miſſam & Officium divinum recitanda,* Omnipotens ſempiterne Deus, qui hodierna die beatiſſimos Martyres tuos Irenæum Pontificem, Epipodium atque Alexandrum, cum ſociis eorum, glorioſiſſime relevari voluiſti; concede propitius, interceſſionis ipſorum auxilio, nos ab omnibus malis mentis & corporis liberari, & de eorum ſocietate in æterna beatitudine conſolari.

In hac, non iſta, corpus S. Irenæi repertum an. 908; *tranſlatio* 5 *Aprilis facta*

29 Illic, *inquit Halloix cap.* 12, tanta olim *S. Irenæi* veneratio fuiſſe fertur, ut nec ipſe Canonicorum Lugdunenſium Ordo ſacer, ad ſanctum illud pignus attrectandum, niſi nudis pedibus & expiatâ in Sancti honorem peccatorum ſordibus animâ, auderent accedere; neque item quiſquam civium aut peregrinorum, niſi eâdem ſervatâ religione, ad illud viſitandum admitteretur. Religionem porro comitabatur tanta Martyris gratia, tantaque prodigioſorum beneficiorum multitudo, ut tres de iis conſcripti libri extitiſſe ferantur: qui quidem libri, illa temporum iniquitate, qua hæreticorum efferata rabies rerum potiebatur, una cum aliis multis cimeliis interierunt. *Ita Halloix, ex inſtructione, ut profitetur in Notis, noſtri P. Antonii Grenu, ſui quondam contubernalis Duaci, anno autem* MDCXX *ſacræ Theologiæ apud Lugdunenſes Profeſſoris; deinde ex Severtio parte* I *de Lugdunen. Archiepiſcopis num.* 2 *addit ſequentia,*

D

E

agitur Dom. 2 *poſt Paſcha.*

Illud ibi reverentiſſime habitum, multis miraculis claruit.

30 Annus erat à Domini natalitiis MDLXII, cum ad diem Aprilis XXIX Lugdunenſis urbs ab hæreticis capta, miſerum ac lamentabile improbitatis ac nequitiæ ſpolium fuit; templa autem, aræ, imagines, reliquiæ, & quidquid ſancti erat, ſummæ impietatis ludibrium. Tunc ſiquidem & beatiſſimi Irenæi venerandum corpus, ereptum ex adytis, projectum in compita, in partes diſtractum, partim flumine diſperditur, partim ad contumeliam reſervatur. Capitis enim cranium homines ſceleratiſſimi, per vicos & plateas, pilæ inſtar, quæſita è flagitio voluptate, pedibus pertruſerunt; donec tandem è rivulo quopiam, pro re nihili derelictum, à certo chirurgo, inſignis probitatis viro, clandeſtine aſportatum, tam diu ſolicitè conſervatum eſt, donec eâdem urbe, ab Carolo IX Francorum Rege, depulſis hæreticis recuperata, priſtino honori per publicam ſupplicationem reſtitutum omnis ordo vidit; omnis populus, ut de reperto theſauro, applauſit. *Prælaudatus Antonius Grenu, qui prædicta ſubmiſit, in aliis ad Ambroſium Silvium, ſuum & Haloiſii quondam Superiorem, litteris, huic indicatum voluit;* extare etiam tum, *id eſt anno* MDCXX *die* XV *Januarii,* integrum magni Irenæi cranium, quod heſterno die, *inquit,* hiſce oculis meis vidi, & ea qua par eſt devotione complexus fui. *Hic juvat annectere Deductionem hiſtoricam Controverſiæ Lugduni agitatæ ſuper poſſeſſione corporis ſancti Irenæi & aliorum Sanctorum, inter*

F

ſed fuit an. 1562 *diſſipatum à Calviniſtis,*

unde ſolum caput recuperatum in honore manet.

A *ter ecclesias S. Justi & S. Irenæi, concinnatam à P. Chiffletio* p. m. *& dein ad nos transmissam.*

DEDUCTIO HISTORICA

Controversiæ agitatæ inter Ecclesias Lugdunenses S. Justi, & S. Irenæi, super possessione sacrorum corporum S. Irenæi, S. Epipodii, & S. Alexandri Martyrum: à die XXI Junii, anni MCCCCX, usque ad nonam diem Augusti, anni MCCCCXIII.

§. I. *Petri Card. de Thureyo anno* MCCCCX *pro Irenensibus præjudicium.*

SS. Justi & Irenæi Ecclesiarū

1 ECclesiam S. Irenæi extruxit S. Patiens Episcopus Lugdunensis: eâ prior fuit Ecclesia S. Justi, olim sanctorum Machabæorum dicta, quippe in quâ non tantum S. Patiens, B sed etiam ejus decessores, S. Justus, S. Alpinus, S. Antiochus, & S. Elpidius sepulti essent. Utriusque Ecclesiæ, S. Justi & S. Irenæi una olim erat familia, quam in duas primus divisit Hugo ex Episcopo Diensi & Apostolicæ Sedis Legato Lugdunensis Archiepiscopus, inter ævi sui illustres viros numerandus: & Ecclesiam quidem S. Justi auctoritate Apostolicâ secularem & collegiatam esse statuit, multis eam libertatibus & immunitatibus donando, sibique & suis successoribus Archiepiscopis nomen Abbatis ejusdem Ecclesiæ retinendo: unde & ejus Capituli Præsidi Obedientiarii nomen inditum. Ecclesiam porro S. Irenæi regularem esse voluit sub S. Augustini Canonicorum regula; cujus caput Prioris appellatione gauderet, cujus tanta esset dignitas atque auctoritas, ut in divinis Officiis mitrâ uteretur, ut Bellævillæ Abbatem ejusdem Augustiniani Ordinis sibi haberet obnoxium, ut in triduo Passionis, tubæ clangore populum ad suam Ecclesiam convocari faceret; ut denique in suburbio sibi subdito, die mensis Junii vigesimâ septimâ (quod erat S. Irenæi pervigilium) jejunium indiceret, sequenti XXVIII (quæ erat Apostolorum Petri & Pauli vigilia) eademque S. Irenæi festivitas minime ex debito observandum.

olim una familia

dividitur in Canonicos seculares & Regulares.

C

Anno 1410 *Card. de Thureyo*

2 Anno MCCCCX VIII Idus Aprilis Petrus tituli S. Susannæ Presbyter Cardinalis, de Thureyo vulgo nuncupatus, Apostolicæ Sedis Legatus à latere, adstantibus Philippo de Thureyo Archiepiscopo Lugdunensi ejus germano, & magno Clerici ac populi Procerumque cœtu, in Ecclesiâ S. Irenæi, sanctorum Irenæi, Epipodii, & Alexandri Martyrum corpora è plumbeis loculis exempta in elegantiores hierothecas transtulit: damnatâ S. Justi Canonicorum arrogantiâ, qui eorum Sanctorum corpora in cryptâ Ecclesiæ suæ se habere jactabant. Hinc dedit Petrus Cardinalis rescriptum quod sequitur.

dato diplomate

3 Petrus miseratione divinâ, tituli sanctæ Susannæ, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis de Thureyo vulgariter nuncupatus, in Lugdunensi & certis aliis regni Franciæ provinciis, cum plenâ potestate Legati à latere, Nuntius Apostolicus specialiter destinatus. Universis Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Glorios Christi Martyres, qui ejus amore, victo terrore seculi, ac spretis pœnis corporis, sanguinem proprium fundere non timentes, cælestis sunt effecti beatitudinis possessores, & in choro sanctitatis coruscant; decet per Christi fideles magnis attolli præconiis, ac solicitis & indefessis studiis honorari. Ipsi namque eisdem fidelibus, cum ad eos humiliter recurrunt, benignas aures exhibent, & pro eis (utpote gentium devotarum inclyti defensores) apud Regem Regum suis excellentibus meritis, & devotis orationibus sedule intercedunt. D

4 Cupientes igitur, prout juris exigit auctoritas, & expoſcit judicium rationis, veritati testimonium perhibere; eisdem Christi fidelibus clarâ notitiâ notum fieri volumus, quod nuper, videlicet anno Domini millesimo quadringentesimo decimo, ad notitiam nostram deducto, inclyti Christi Martyres, sancti Irenæus olim Lugdunensis secundus Archiepiscopus, Epipodius & Alexander, pro fide orthodoxa glorioso martyrio coronati, per beatum Zachariam in basilica sive Ecclesia monasterii, sancti Irenæi Lugdunensis, Ordinis sancti Augustini, in terra fuerant tumulati: & quod dilecti nobis in Christo Prior & Conventus dicti monasterii, asserentes dictorum Sanctorum corpora in eorum ecclesia fuisse tumulata, multipliciter affectabant dictorum Sanctorum corpora exhumari, & in loco notabiliori relevari; quamquam pro parte nonnullorum Canonicorum ecclesiæ sancti Justi asseretur, dicta Sanctorum corpora non in basilica sancti Irenæi, sed in dicta ecclesia sancti Justi fuisse tumulata. E

5 Nos cum de præmissis aliquam notitiam non haberemus, cupientes de hujusmodi varia assertione plenarie informari, die datæ præsentium, unà cum Reverendissimis in Christo Patribus, Dominis Philippo de Thureyo Archiepiscopo & Comite Lugdunensi, atque Galliarum Primate, germano nostro, Petro de Saluciis Mimatensi; Jacobo Crepigniaci Divionensi Episcopis, necnon Joanne de Archerio Savigniaci, Ludovico de Varambone Ambroniaci, Guillermo Malumpsi sancti Ruphi Valentinensis, Emardo de Cordone Insulæ Barbaræ, Anthonio de Verona Athanacensis Lugdunensium monasteriorum Abbatibus, ac Domino Petro de Monteoco Decano Ecclesiæ Lugdunensis, & F pluribus aliis viris tam litteratis quam nobilibus & laicis in multitudine copiosa; primo personaliter accessimus ad ecclesiam sancti Justi Lugdunensis, in monte supra civitatem situatam: & ibidem ipsius ecclesiæ Canonici, scientes quod pro informatione hujusmodi facienda principaliter veneramus; ad probandum quod dicta Sanctorum corpora Irenæi, Epipodii & Alexandri, in eorum ecclesia sancti Justi requiescerent, quamdam scripturam privatam, in qua continebatur, quod prædicta corpora Sanctorum in dicta eorum ecclesia sancti Justi requiescebant, in pergameno coram nobis produxerunt: cujus lecto coram nobis ac intellecto tenore, nos postmodum una cum eisdem Prælatis, litteratis, nobilibus, & aliis supradictis accessimus, intravimus & visitavimus, inspectionique oculorum subjecimus ipsam cryptam ecclesiæ sancti Justi.

omnibus diligenter inspectis

tum S. Justi

6 Quo facto, subsequenter ad dictam basilicam sive ecclesiam sancti Irenæi direximus gressus nostros, dictis Priore & Conventu processionaliter & honorifice obviam exeuntibus omnibus nobis:

A nobis : & ad probandum quod ſupradicta Sanctorum corpora in eadem baſilica ſive eccleſia ſancti Irenæi requieſcerent, nonnullos libros antiquos, Martyrologia nuncupatos, Legendas Sanctorum, & nonnulla alia ſcripta, tam in archivis ipſius monaſterii, quam metropolitanæ Lugdunenſis, quam ſancti Nicetii, & Athenacenſis Lugdunenſium eccleſiarum reperta, coram nobis produxerunt. In quibus quidem ſcripturis coram nobis diligenter perlectis, inter cetera cavebatur, dictorum ſanctorum Martyrum corpora (videlicet ſanctus Irenæus dudum per beatum Zachariam ſepultus in dicta ſancti Irenæi baſilica, videlicet in crypta baſilicæ ſancti Joannis Euangeliſtæ, ſub altari ; & ſanctus Epipodius à parte dextra altaris ſancti Irenæi, & ſanctus Alexander à parte ſiniſtra) tumulata extitiſſe. Hoc etiam ſcriptura antiqua in dicta crypta poſita, & fama publica referebat : & ipſa crypta quam vidimus & viſitavimus, ſeipſam manifeſtat. Atteſtabantur hæc etiam tria altaria in eadem eccleſia, videlicet altare ſancti Irenæi quaſi in medio, & altaria Sanctorum Epipodii & Alexandri à duobus lateribus ; ad B quæ collegium Eccleſiæ Lugdunenſis ſingulis diebus feſtivitatum dictorum ſanctorum ibant proceſſionaliter, Miſſam magnam celebraturi.

tum S. Irenæi

utriuſque eccleſiæ monumentis

7 Subſequenter vero, ut res majoris formitatis & approbationis exiſteret, vocari fecimus Capitulum ſancti Juſti ſupradicti, ut venirent ad certificationem & apertionem tumulorum dictorum Sanctorum, & ad viſionem ſcripturarum ſculptarum in dictis eorum tumulis ; ut ſuper diſcrepatione hujuſmodi, quam ipſi de ſancto Juſto prætendebant, viderent, nos cum multitudine Prælatorum, Doctorum, & Licentiatorum in utroque Jure, ad dictorum Corporum ſanctorum relevationem proceſſuros. Unde comparentibus coram nobis pro Capitulo ſancti Juſti dilectis nobis in Chriſto Amedeo de Thatam Decretorum Doctore Canonico, & Gaufrido de Cholis dictæ eccleſiæ ſancti Juſti Magiſtro chori, ac etiam Canonicis ejuſdem ab una parte ; ac præfatis Priore & Conventu ſancti Irænei ex altera : habitaque ſuper his matura deliberatione cum dictis Prælatis, & aliis ſolemnibus Clericis in utraque facultate peritis ; videlicet venerabilibus & religioſis viris Magiſtris Joanne Bard, & Joanne Ploteti, Magiſtris in ſacra Pagina, ac etiam venerabilibus viris, Dominis Joanne de Burgo Camerario ſancti Pauli, Petro Papa Sacriſta Viennenſi, & Cantore ſancti Nicetii Lugdunenſium eccleſiarum ; Legum Doctoribus Hieronymo de Balrad Judice Reſſortorum Regis Lugdunenſium, Anthonio Grandis legum Doctore, Anthonio de Furano, Jacobo de Meyſiaco Judice Metropolitano, in Decretis Licentiato, & Petro de Auxilliaco Licentiato in Legibus ; & pluribus aliis viris litteratis & expertis ibidem exiſtentibus : ac materiâ hujuſmodi per nos unà cum ipſis diligenter examinatâ, manifeſte comperimus, indubitatum & notorium eſſe, attentis antiqua fundatione dictæ eccleſiæ ſancti Irenæi, ac ſcripturis Martyrologiorum, & ſculpturis lapideis, fama publica, ocularique viſione, & aliis præmiſſis, dictorum Sanctorum corpora non in dicta eccleſia ſancti Juſti, ſed in eccleſia ſancti Irenæi fuiſſe & eſſe tumulata : & ideo ad relevationem dictorum Sanctorum proceſſimus in hunc modum.

ac matura habita deliberatione cum plurimis

Corpus S. Irenæi & aliorum ejuſdem eccleſiæ adjudicat,

8 Primo ad monumentum dicti ſancti Irenæi, pluribus facibus cereis accenſis acceſſimus ; & capſam plumbeam in qua corpus ſancti Irenæi jacebat, per dilectum nobis in Chriſto Joannem de Han aurifabrum fecimus aperiri. Infra quam oſſa capitis ejus invenimus, quæ per dictum Epiſcopum Mimatenſem cum magna reverentia recipi & levari, & in mappa alba quam tenebant Abbas monaſterii Ambroniaci, & Decanus Eccleſiæ Lugdunenſis, poni, & nobis fecimus apportari. Quod caput infra quamdam capſam fuſteam argento tectam poſuimus ; ac oſſa alia ſui corporis reponi fecimus in eadem. Deinde ad tumulum ſancti Epipodii accedentes ; & apertâ ſuâ capſâ plumbeâ per aurifabrum prædictum ; invenimus in ea oſſa ſui corporis : cujus caput ſuper humerum ſuum dextrum exiſtebat, & ab ipſo capite in cerebro vulnerato cruor ſanguinis adhuc apparebat. Quod caput cum aliis oſſibus ſui corporis in quadam capſa fuſtea repoſuimus. Ad tumulum vero ſancti Alexandri poſtmodum accedentes, capſam ipſam fecimus aperiri ; in qua capſa dicti ſancti Alexandri corpus, quaſi in carne, cum capite prorſus piloſo repertum, levari & extrahi, & nobis apportari, & in quadam alia capſa fuſtea ad hoc parata reponi fecimus & recondi ; ac per Priorem & Canonicos dicti monaſterii præcepimus, prout decet, dictorum Sanctorum corpora honorifice cuſtodiri.

revelatiſq; Reliquiis

9 Et ne de cetero ubi dicta Sanctorum corpora requieſcant, in futurum valeat hęſitari, prędmiſſa ad perpetuam geſtorum memoriam publice atteſtamur. Ideoque cupientes, ut Chriſti fideles ad exhibendam eiſdem ſanctis Martyribus reverentiam & honorem eo devotius invitentur, quo ex his donis gratiæ ſpiritualis uberius conſpexerint ſe refectos ; de omnipotentis Dei miſericordia, & Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, & ex poteſtate à Sede Apoſtolica nobis tradita, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui in ſanctorum Irenæi, Epipodii, & Alexandri prædictorum feſtivitatibus, ac in ſermone generali qui ibidem fiet, & in die relevationis hujuſmodi, videlicet ſexta die Aprilis, prædictam eccleſiam & loca, in quibus dictorum Sanctorum corpora ſunt collocata devote viſitaverint annuatim, ſingulis videlicet feſtivitatum ipſorum ac relevationis diebus, quibus eccleſiam, & loca prædicta F viſitaverint, & in dicto ſermone interfuerint, ut præfertur ; tres annos, & tres quadragenas de injunctis eis pœnitentiis miſericorditer relaxamus ; præſentibus tamen quoad indulgentias hujuſmodi poſt decennium minime valituris. Datum Lugduni apud ſanctum Irenæum prędictum, octavo Idus Aprilis, Pontificatus Domini noſtri, Domini Alexandri Papæ quinti anno primo.

indulgętias concedit.

10 Errabant Irenæenſes dum aſſerebant, ſanctos Irenæum, Epipodium, & Alexandrum Martyres, per beatum Zachariam in baſilicâ ſive Eccleſiâ monaſterii ſancti Irenæi Lugdunenſis, Ordinis S. Auguſtini fuiſſe tumulatos. Paſſi enim erant Epipodius & Alexander viginti fere annis ante S. Irenæum : neque hi Martyres in S. Irenæi baſilicâ ſepeliri poterant, quæ nulla tunc extabat ; ſed in Lugdunenſium Chriſtianorum cryptis ſeu cœmeteriis ſubterraneis. Vetus hic error etiam Martyrologos, & Sermonis de S. Irenæo auctores afflavit, qui tertiam horum Sanctorum ſepulturam cum primâ confuderunt. Super tumulos trium Sanctorum qui in S. Irenæi cryptâ relevati ſunt, erant ipſi jacentes, antiquiſſimo opere depicti, S. Irenęi directè ſub altari ſuperioris

Error Irenæenſium.

A nonis ecclesiæ S. Joannis, S. Epipodius à dextris, S. Alexander à sinistris.

EX MSS.

11 Anno MCCCCX, XXXI Junii dies dicitur Irenæensibus à S. Justi Canonicis, ad tribunal Joannis de Castrolucio Seneschalli Lugdunensis: unde provocatur ad Senatum Parisiensem pro possessione exponendi in publico trium Sanctorum relevata corpora; Romam deinde pro summa rei causa pertrahitur. Deputatur à Joanne Papa XXII Judex Henricus Episcopus Sabinensis Cardinalis Neapolitanus. Diu lite agitatâ tum in Curiâ Romanâ, tum in regiâ Parisiensi, ac Lugdunensi Prætecturâ, tandem arbiter eligitur anno MCCCCXIII Joannes Patriarcha Constantinopolitanus.

Rei Romæ delatæ arbiter statuitur Joannes Patriarcha C. P.

§. II. *Prolata testimonia pro S. Justi Canonicis.*

12 ANno Christi DCCCLVIII venerabilis, & in omni pietatis ac religionis opere strenuus vir, nomine Audinus, sive Audoynus, sub beato Remigio Lugdunensi Archiepiscopo Chorepiscopus, cum Ecclesiam S. Justi quasi funditus reædificasset, adeoque ejus structuram majori ex parte immutasset; multa in eam bona de patrimonio suo contulit, & inter cetera villam S. Justi, cum omnibus juribus ad eam spectantibus; *In honorem*, inquit, *sanctorum Irenæi & Justi, in basilicâ dictæ villæ quiescentium.*

Canonici S. Justi pro se adferunt

B

13 Anschericus Lugdunensis Archiepiscopus, anno DCCCCXXVII, donavit Ecclesias S. Clementis & Vallisvannæ Collegio Ecclesiæ S. Justi, *in honorem S. Irenæi, & S. Justi, in unâ illâ basilicâ requiescentium.*

14 Archandus Comes Forensis, & Dominus Bellyoci anno DCCCCXCIII, dedit Ecclesiæ S. Justi, locum de Lectra, & castrum Yreysiaci: & elegit sepulturam suam ante valvas Ecclesiæ S. Irenæi in Monte sancto, ubi condita erat multitudo Martyrum. Verum hoc magis favet Irenæensibus, qui tum unicam familiam cum S. Justi Canonicis conflabant.

varias Donationes antiquas,

15 Versus olim inscripti in cryptæ S. Justi propylæo.

versus in inscriptos propylæo cryptæ S. Justi

Idola res vana (plebs) & simulacra profana.
Yreneus pulchro jacet hic tectante sepulcro.
Sanctus Alexander, & Ypipodius hic requiescunt,
Atque Polycarpus, quorum semper bona crescunt.
C Martyrii florem passi fudêre cruorem.
Yreneum Procerum tociant bis millia dena,
Sed tria centena desunt: istud scio: verum
Excipias numerum puerorum & mulierum.

16 Hos versus merito explodit Irenæensium patronus, asserens vix à centum & viginti annis conscriptos: & certo nihil habent comparandum cum iis quos Constantio & Secundino nobilibus Poëtis à Sidonio tribui monuimus Illustrationum Claudianarum capite quinto. Neque vero admodum vetusta censeri possunt carmina Leonino rhythmo decurrentia, quorum usus ante seculum Christi undecimum tam rarus vel potius nullus fuit, quam frequens deinceps. Innocentius Papa IV datâ bullâ Lugduni, XV Kalendas Januarii, Pontificatus anno IV, Christi MCCXLVI, hortatus est universos fideles per Remensem, Bituricensem, Lugdunensem, Rotomagensem, Senonensem, Turonensem, Viennensem, & Bisuntinam provinciam constitutos, ut suis eleëmosynis promoverent structuram Ecclesiæ S. Justi: (*quam*, inquit, *ædificare inceperant opere non modicum sumptuoso*) propositis unius anni Indulgentiis. Ejusdemque argumenti commendatitias dedit VI Kal. Septembris, anno Pontificatus VI, Christi MCCXLVII ad fideles in Cantuariensi, & Eboracensi provinciis degentes. Hæc ipsa est S. Justi nova basilica, materiâ, opere, & amplitudine spectabilis, quæ supererat anno MCCCCX, & anno demum M Ⅾ LXII à furentibus Calvinianis funditus diruta, planeque solo æquata, centum amplius annis in ruinis suis jacet.

qui parum ad rem faciunt,

Chronicam Sanctorum ecclesiæ suæ,

17 Chronicâ Sanctorum, quorum corpora in Ecclesiâ S. Justi habentur, quæ ita habet. Item hic habentur reliquiæ & corpus beati Irenæi. Narrat historia Ecclesiastica, sanctum Irenæum beati Polycarpi fuisse discipulum: qui missus in Galliis à prædicto sancto Polycarpo, unà cum Zacharia Diacono, & duobus clericis intrantes mare, ut venerunt Massiliam aurora jam rutilante, Irenæus igne quem Dominus Jesus misit in terris, accensus, suis ait; Eia, fratres, surgamus, & quam citius ad Lugdunensem urbem, quo à sancto magistro dirigimur, tandem pergamus. Ingrediens autem prædictam civitatem nobilissimam Galliarum, (ubi quo major populus Idolorum cultui deditus degebat, eo copiosior humani generis hostis rabies in Christianos sæviebat) paucos invenit, qui ob gentilium furorem latebris ac tuguriis occultabantur: quibus paterno amore blandiendo inquit; Dilectissimi fratres, nosse debetis Dominum dixisse discipulis suis, Nolite timere eos qui occidunt corpus, sed potius &c. Quid dicam? Spiritus sanctus ipsum ita decoraverat, ut quacumque morbi peste quispiam infirmorum langueret, invocato Jesu nomine, sibi divina gratia subveniret: cæcis visum, claudis gressum, surdis auditum, ægros pristinæ sanitati reddebat; mortuis vitam præstabat, dæmonibus imperabat &c. Post hæc ad rogatum cleri & populi ivit Romam ad Eleutherum Papam, qui tradidit ei Sedem Pontificatus, post mortem beati Photini. Deinde rediit ad propriam sedem, ubi innumerabilem populum Domino acquisivit. Audiens hæc Severus Imperator, jussit militibus civitatem circumdare; conditionem proponendo, ut siquis ullum Christianorum dimitteret seu defenderet, similem sententiam damnationis exciperet. Cædebantur ergo passim universi; nullusque sexus, nulla ætas, nulla conditio omittebatur; tanta fuit effusio sanguinis, ut plateæ fluerent pretiosi sanguinis rivis, & vicina flumina nimio interfectorum cruore infecta rubescerent. Fuerunt autem interfecti cum beato Irenæo XIX millia, & DCC exceptis parvulis & mulieribus, &c.

D

in qua

E

F

& memoria Reliquiarum

18 Item hic habentur reliquiæ Innocentium, qui passi sunt sub Herode; item de sanguine Martyrum plenum sepulcrum marmoreum juxta altare beatæ Marie; item Reliquiæ Sanctorum Machabæorum, in quorum honore fuit fundata Ecclesia sancti Justi à principio: hic autem habetur corpus beati Justi Lugdunensis Archiepiscopi XII; mirę humilitatis & prophetici spiritus viri, & Confessoris. Justus iste tanta puritate, tantâ patientiâ, tanta curâ pauperum, tantâ diligentiâ fulsit in Ecclesia, ut prę̃iret cælestes & virtutum gratiâ, & divinę mandatorum legis observantiâ. Item corpus beati Viatoris Comitis sancti Justi, Item corpus beati Alpini Lugdunensis Episcopi XIII, qui construxit Ecclesiam beati Stephani Protomartyris, & baptisterium. Item corpus beati Antiochi Lugdunensis Episcopi

Vitæ S. Irenæi compendium,

S. Justi,

S. Viatoris,

S. Alpini,

S. Antiochi

A ſcopi XV, Item corpus beati Elpidii Lugdunen-
S. Elpidii, S. Patientis S. Lupicini, S. Arigii, S. Stephani, S. Remigii, S. Euſebii Epiſcoporũ Lugdun. ſis Epiſcopi XVI; Item corpus beati Patientis Lugdunenſis Epiſcopi XXI; Item corpus beati Lupicini Lugdunenſis Epiſcopi XXII; Item corpus B. Stephani Lugdunenſis Epiſcopi XXIIII, Confeſſoris; Item corpus beati Arigii Lugdunenſis Epiſcopi XXXIIII; Item corpus beati Remigii Lugdunenſis Epiſcopi LIII; Item corpus beati Euſebii Lugdunenſis Epiſcopi. Multa ſiquidem alia corpora Sanctorum & Reliquæ hic habentur, quorum nomina ad preſens non habentur. Item Reliquiæ beati Peregrini, Capellani primi Eccleſię ſancti Petri veteris Lugdunenſis.

inſtrumentum anni 1287. 19 Bonifacius de Auguſtâ Canonicus Lugdunenſis, nomine Petri de Auguſtâ Lugdunenſis Electi, Guillelmum Viennenſem Archiepiſcopum rogat, ut corpus S. Juſti, aliorumque Sanctorum in S. Juſti Eccleſiâ quieſcèntium, ex antiquis tumulis in præparatas hierothecas tranſferre ne gravetur VII Idus Auguſti, MCCLXXXVII. Hic Petrus de Auguſtâ inter Lugdunenſes Archiepiſcopos locum non habet, quia morte præventus eſt antequam inſtitueretur. Fuerat Archidiaconus in Eccleſiâ Lugdunenſi, ut notat
B Severtius in Rodulpho II Lugdunenſi Archiepiſcopo. Sed mendum irrepſit apud illum, ubi dum obiiſſe referte XIII Kal. Julii MCCLXXXVII, cum eum adhuc ſuperſtitem fuiſſe ex præmiſſis conſtat. Ejus obitum eveniſſe putamus anno MCCLXXXVIII. Inſtrumentum hic ſubjungimus,

quo poſtulabatur Archiepiſcopus Vienn. 20 Reverendo in Chriſto Patri ac Domino Dei gratiâ ſanctæ Viennenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo, Bonifacius de Auguſtâ, Canonicus Lugdunenſis, Procurator generalis Reverendi in Chriſto Patris ac Domini Dei gratiâ primæ Lugdunenſis Eccleſiæ Electi, ſe ipſum cum omni reverentiâ & honore. Venerabilium virorum, Obedientiarii & Capituli ſancti Juſti Lugdunenſis devotis precibus inclinati paternitatem veſtram ex parte dicti Domini noſtri requirimus & rogamus; quatenus ad Eccleſiam Sancti Juſti prædicti (ſi placet) perſonaliter accedentes, viro & auctoritati dicti Domini noſtri, ſacratiſſimum
Corpus S. Juſti & aliorũ SS. in ejuſdem eccleſia corpus ſancti Juſti, & alia corpora Sanctorum
C in dicta Eccleſiâ requieſcentia, ad requiſitionem dictorum Obedientiarii & Capituli; ad alia loca
examinare & transferre, dictæ Eccleſiæ, ad honorem dictorum Sanctorum & venerationem relevare & transferre per vos vel per alios fide dignos dignemini; prout vobis & dicto Capitulo videbitur faciendum. In cujus rei teſtimonium, ſigillum officialatus Lugdunenſis præſentibus fecimus opponi. Et nos Magiſter Jacobus Symeonis Officialis Lugdunenſis prædicto Domino Electo, ad mandatum dicti Domini Bonifacii dictum ſigillum præſentibus appoſuimus in teſtimonium præmiſſorum. Datum VII Idus Auguſti: anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo ſeptimo.

quod factũ per 4 Doctores, 21 Ad hujus requiſitionem quatuor Doctores Ordinis Prædicatorum, totidemque Ordinis Minorum, Guillelmi Vidunenſis Archiepiſcopi mandato, corpora aliquot Sanctorum in S. Juſti baſilicâ quieſcentium, è ſepulcris antiquis in novas thecas transferunt IV Kalendas Septembris MCCLXXXVII, ac ſubſequens inſtrumentum deſuper confecere.

qui confecto deſuper inſtrumento 22 Ad honorem omnipotentis Dei, & exaltationem nominis & fidei Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui bonum odorem notitiæ ſuæ per Sanctorum ſuorum merita in fidelium corda diffundit. Notum ſit univerſis, quod anno Incarnationis ejuſdem Domini noſtri Jeſu Chriſti MCCLXXXVII IV Kalendas Septembris, nos Fra- EX MSS
D ter Hugo de Lauſanna Lector Clauſtri Lugdunenſis, Frater Hugo de Vienna, Frater Richardus de Peziaco, & Frater Jacobus de Romanis de Ordine Fratrum Prædicatorum Conventus Lugdunenſis: itemque Frater Joannes de Vivariis Lector Fratrum Minorum Lugdunenſium, Frater Guillelmus de Corbano, Frater Marcus de ſancto Boneto, & Frater Joannes de Mornant Ordinis Fratrum Minorum Conventus Lugdunenſis, ad inſtantiam & requiſitionem Obedientiarii & Capituli Eccleſiæ ſancti Juſti Lugdunenſis, necnon ad requiſitionem & rogatum, ſeu etiam commiſſionem Reverendi in Chriſto Patris Domini G. Dei gratiâ ſanctæ Viennenſis Eccleſiæ Archiepiſcopi, cui ſuper relevatione ſacratiſſimi corporis ſancti Juſti, & aliorum Sanctorum in dicta Eccleſia ſancti Juſti Lugdunenſis requieſcentium, à prædictis Obedientiario & Capitulo inſtanter fuerat ſupplicatum; acceſſimus perſonaliter ad prædictam Eccleſiam ſancti Juſti, Priore Prædicatorum Lugdunenſium, & Fratre Joanne de Tarantaſia ejuſdem Ordinis, & Gardiano Fratrum Mino- E
rum prædictorum, qui etiam ſuper hoc requiſiti fuerant, abſentibus & agentibus in remotis.

teſtantur 23 Quoniam igitur, teſte Scriptura, opera Dei revelare honorificum eſt, ne lucerna memoriæ Sanctorum diutius lateret ſub modio, quæ ad promotionem fidei, & ampliandam devotionem populi Chriſtiani potius erat ſuper candelabrum Eccleſię exaltanda, referato tumulo ſancti Juſti ad manum prędicti Domini Archiepiſcopi, aliorum Sanctorum circa eumdem jacentium fecimus aperiri ſepulcra, inventaſque ibi ſacroſanctas reliquias in capſis ſingulis ad hoc ſpecialiter deputatis, unà cum Sacriſta, & pluribus aliis ejuſdem loci Canonicis repoſuimus, & incluſimus ſigillatim: de ſingulis tamen Reliquiis ſeorſum in ſacculis poſuimus de voluntate Capituli ſupradicti, ad oſtendendum populis, cum fuerit opportunum: prędictorum autem Sanctorum nomina ſunt iſta. In primo tumulo reperimus corpus beati Arigii Confeſſoris & Lugdunenſis Archiepiſcopi, & juxta ipſum in eodem tumulo corpus beati Viatoris Confeſſoris & Comitis ſancti Juſti, cum ſcriptis vel chartis antiquis, de iis facientibus expreſſam mentio- F
nem. Item in alio tumulo corpus beati Patientis Confeſſoris & Archiepiſcopi Lugdunenſis, cui ſupraſcriptus erat titulus marmoreus exprimens nomen ejus. Item in alio tumulo corpus beati Euſebii Confeſſoris, cujus nomen lapis ſupra eum poſitus prętendebat. Item in alio ſepulcro reperimus corpus ſancti Stephani Confeſſoris & Archiepiſcopi Lugdunenſis, cujus nomen lapis rotundus marmoreus demonſtrabat. Item in alio ſarcophago repertum eſt corpus beati Remigii Confeſſoris & Archiepiſcopi Lugdunenſis, cujus ſepulcrum marmoreum verſibus ipſum exprimentibus ab antiquo fuerat adornatum.

præter alia Sanctorum Corpora 24 Item in alio ſepulcro corpus beati Alpini Confeſſoris & Archiepiſcopi Lugdunenſis inventum eſt, quod juxta tumulum glorioſi Confeſſoris ſancti Juſti prędicti ſitum erat, cujus etiam veritas ſepulcri propalatur per ejuſdem epitaphium, quod nomen ejus cum prędaris meritis manifeſtat. Item in alio tumulo repertum eſt corpus ſancti Antiochi Confeſſoris & Archiepiſcopi Lugdunenſis, cujus ſacrarum veſtium, quibus indutus fuerat, ſicut & plurium

A ceterorum adhuc veſtigia manifeſta reſtabant,
EX MSS. ſuper cujus etiam tumulum, ſecundum antiquam prędictę Eccleſię ſancti Juſti conſuetudinem, in feſto ipſius, quod colitur Idibus Octobris, Sacerdotes & Clerici ejuſdem loci candelam ponere conſueverunt. Item in alio ſepulcro reperimus corpus beati Helpidii Confeſſoris & Archiepiſcopi Lugdunenſis, cujus ſacrarum veſtium, quibus indutus fuerat, ſicut ſuprà dictum eſt de beato Antiocho, adhuc veſtigia manifeſta demonſtrabantur, cujus etiam ſepulcri locum epitaphium ſuprapoſitum oſtendebat. Item ſub altari beatæ Virginis ejuſdem Eccleſiæ repertum eſt corpus beati Peregrini Presbyteri & Confeſſoris, cum quadam charta Græcè conſcripta, juxta quem reperimus corpus beati Conſtantini Martyris, qui fuit pro fide Chriſti à Barbaris interfectus, ſecundum quod quædam ſcriptura lapidea ſepulcro ejus ſuprapoſita declarabat. Reperitur etiam quoddam vas lapideum ſub prædicto altari beatę Virginis, in quo multus ſanguis Martyrum fuerat recollectus. Item in alio tumulo juxta altare antiquum ſancti Juſti, reperta ſunt oſſa, quę pie & probabiliter creduntur eſſe beati Lupicini, preſertim eo quod ſe-
B cundum antiquam hujus Eccleſię conſuetudinem, ſicut circa reliquos Sanctos inibi quieſcentes hactenus obſervatum, fiebat proceſſio in feſto ejuſdem cum candela accenſa ſupra eum poſita, & commemoratio de eodem. Inſuper juxta ſepulcrum prędictum inventum eſt fragmen lapidis marmorei, quod partem ſui nominis, videlicet duas primas ſyllabas continebat. In apertione etiam prędicti tumuli mirabilis & ſuavis odoris fragrantia teſtibus aſtantibus emanavit.

ibidem quoque ſervari corpora SS. Irenæi, Alexandri & Epipodii:

25 His peractis proceſſimus unà cum Sacriſta & Canonicis ejuſdem Eccleſię ſancti Juſti ad quamdam cryptam juxta portam ejuſdem Eccleſię principalem, ſub altari beati Joannis Euangeliſtę, in qua crypta credebant dicti Canonici, ſicut acceperant ab antiquis Prędeceſſoribus ſuis, infra quemdam tumulum marmoreum perpulchrum, ſuper quem Miſſę celebrari conſueverunt, corpus beati Irenęi Martyris contineri. Ad habendam igitur certitudinem ampliorem, prędictum ſepulcrum fractis ferraturis & cęmentis, quibus fortiter ab antiquo fuerat obſeratum, fecimus aperiri, ibique reperimus, & oculata fide perſpeximus unà cum Canonicis, & pluribus Eccleſię ejuſdem Sacerdotibus & Clericis,
C caput & reliqua oſſa humani corporis cum quadam antiqua ſcriptura, quæ continebat hæc verba: Hic jacet ſanctus Irenæus, ſecundus à beato Photino. Quibus viſis, & charta repoſita in ſuo loco, tumulum clauſimus & ſigillavimus diligenter. Invenimus etiam in duobus tumulis lapideis, qui erant alter à dextris, & alter à ſiniſtris prædicti ſepulcri ſancti Irenæi, oſſa quamplurima, inter quæ creduntur eſſe oſſa ſancti Alexandri & ſancti Ypipodii, qui ſecundum eorum legendas, dicuntur eſſe ſepulti juxta ſanctum Irenæum, unus à dextris, & alius à ſiniſtris: in ſiniſtro vero tumulo eſt quoddam vaſculum ligneum, ubi eſt pulvis cum ſanguine coagulato & indurato, qui creditur eſſe beati Polycarpi, ſecundum quod ab antiquis & fide dignis ſuis Prædeceſſoribus dicti Canonici memorant. In quorum omnium teſtimonium ſigilla noſtra duximus præſentibus apponenda: ego tamen prædictus Frater Jacobus de Romanis, quia ſigillum proprium non habebam, ſigillo Fratris Joannis Seneſchalci uſus fui: & ego prædictus Frater Joannes de Mornant, quia D
ſigillum proprium non habebam, ſigillum Gardiani Lugdunenſis feci apponi. Datum in Capitulo prædictæ Eccleſiæ ſancti Juſti, anno & die, quibus ſuprà.

26 Poſt hęc Guillielmus Archiepiſcopus Viennenſis corpus S. Juſti ex antiquo tumulo in capſam marmoream quatuor fultam columnis marmoreis transfert IV Nonas Septembris, MCCLXXXXII, unde ſequens confectum monumentum.

27 G. divina miſeratione ſanctæ Viennenſis *deinde facta fuit*
Eccleſiæ Archiepiſcopus, univerſis præſentes litteras inſpecturis, ſalutem & pacem in Domino ſempiternam. Cum venerabilis vir Dominus Bonifacius de Auguſta Canonicus Lugdunenſis, Procurator generalis Reverendi in Chriſto Patris ac Domini de Auguſta, Dei gratiâ primæ Lugdunenſis Eccleſiæ Electi, ad preces & ſupplicationes inſtantes venerabilium virorum G. Obedientiarii & Capituli ſancti Juſti Lugdunenſis, requiſierint nos & rogaverint, quatenus ad Eccleſiam ſancti Juſti prædicti perſonaliter accedentes, vice & auctoritate prædicti Domini electi, ſacratiſſimum corpus ſancti Juſti Lugdunenſis, & alia corpora Sanctorum in E
dicta Eccleſia requieſcentia, ad alia loca dictæ Eccleſiæ per nos vel per alios fide dignos relevare & transferre vellemus. *ab Archiep. Vienn.*

28 Nos attendentes quod nos prædicta omnia per nos de facili facere non poſſemus; requiſivimus & rogavimus religioſos viros, Priorem fratrum Prædicatorum Lugdunenſium; fratrem Hugonem de Vienna, fratrem Joannem de Tarantaſia, & fratrem Jacobum de Romanis, ejuſdem Ordinis Prædicatorum; ac etiam religioſos viros Gardianum fratrum Minorum Lugdunenſium Lectorem ejuſdem loci, fratrem Marcum de ſancto Boneto, & fratrem Guillielmum de Corbano ejuſdem Ordinis fratrum Minorum; quatenus vice noſtra ad dictam Eccleſiam ſancti Juſti perſonaliter accederent, quandocumque à prædicto Capitulo ſuper hoc requiſiti fuiſſent: prædictaque Sanctorum corpora relevanda excepto ſacratiſſimo corpore ſancti Juſti prædicti in capſis ad hoc ordinatis & deputatis vice noſtra imponerent & includerent fideliter & diſtincte.

29 Ita etiam quod ſi omnes prædicto negotio perſonaliter intereſſe non poſſent, alii nihilominus ab executione hujuſmodi non ceſſarent. Cumque Prior ejuſdem Ordinis Prædicatorum, F
& frater Joannes de Tarantaſia, itemque Gardianus fratrum Minorum prædicti, in remotis *tranſlatio Corporis S. Juſti*
agentes, dicto negotio non potuerint intereſſe; reliqui quibus mandatum hujuſmodi dederamus, loco abſentium, fratre Hugone de Lauſanna Lectore clauſtri Lugdunenſis, & Fratre Richardo de Piziaco Ordinis Fratrum Prædicatorum, itemque fratre Joanne de Marnam Ordinis fratrum Minorum ſecum ad uberiorem cautelam aſſumptis, ad prædictam Eccleſiam ſancti Juſti perſonaliter acceſſerunt, & juxta mandatum per nos ſuper hoc eis datum, corpora Sanctorum ibidem jacentium relevarunt, & in capſis ad hoc deputatis fideliter incluſerunt. Quorum nomina ſunt hæc; Videlicet corpus Beati Arigii, ſancti Viatoris, ſancti Patientis, ſancti Euſebii, ſancti Stephani, ſancti Remigii, ſancti Alpini, ſancti Antiochi, ſancti Helpidii, ſancti Peregrini, ſancti Conſtantini, & ſancti Lupicini; reſervato nobis ſacratiſſimo corpore ſancti Juſti; prout in quadam littera ſuper hoc ab eiſdem fratribus confecta & ſigillata plenius

conti-

A continetur. Quibus juxta, mandatum noſtrum rite peractis.

in capſam marmoreã, 30 Nos in feſto ejuſdem Sancti, quod colitur IV Nonas Septembris, ad prædictam Eccleſiam propter hoc perſonaliter accedentes, aſſumptis nihilominus nobiſcum venerabilibus & religioſis viris Abbate Savigniacenſi, Abbate Attanacenſi; Abbate Inſulæ Barbaræ, Lugdunenſis diœceſis, præſentibus quamplurimis religioſis, eccleſiaſticis & ſecularibus perſonis; cum reverentia & ſolennitate debita, prædicti ſancti Juſti reverendum corpus de ſepulcro ubi hactenus jacuerat, tranſtulimus ad quamdam capſam marmoream ſuper quatuor columnas marmoreas, retro majus altare pro ipſo ſpecialiter fabricatam; & ibidem ipſum inſtituimus diligenter.

31 Acceſſimus inſuper cum prædictis Abbatibus ad quamdam cryptam juxta portam dictæ Eccleſiæ principalem, ubi prædicti Canonici credebant, ſecundum quod à ſuis prædeceſſoribus acceperant, intra quemdam tumulum marmoreum, corpus ſeu oſſa beati Irenæi Martyris contineri: & ad habendam ſuper hoc certitudinem ampliorem, prędictum ſepulcrum fecimus coram nobis perſonaliter aperiri: ibique reperimus & oculata fide perſpeximus, caput cum reliquis oſſibus Sancti prædicti, prout quædam antiqua charta per nos ibidem inventa continebat, his verbis; *Hic jacet ſanctus Irenæus, ſecundus à beato Photino*. Quibus viſis & charta veteri cum noſtra de eadem faciente mentionem, in eodem loco repoſitis, ſepulcrum prædictum iterum claudi & firmari fecimus diligenter. In quorum omnium teſtimonium & æternam memoriam ſigillum noſtrum præſentibus duximus apponendum. Datum & actum anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo ſeptimo, IV Nonas Septembris.

atque in eadem eccleſia

B

Corpus S. Irenæi aſſervari aſſeritur.

§. III. *Prolata teſtimonia pro Eccleſiâ S. Irenæi, & ſententia pro eadem.*

Irenæenſes pro ſe offe-

C 32 IRenęenſes pro ſeſe attulerunt varia ex Martyrologiis antiquis Eccleſiarum Lugdunenſium, quæ totidem verbis refert Ado in ſuo Martyrologio. Quæ hic ſubſequentur. X Kalend. Maji, Lugduni Gallię Natale ſancti Epipodii, qui perſecutione Antonini Veri, poſt glorioſos XLVIII Martyrũ agones, qui in eadem urbe paſſi ſunt, cum Alexandro chariſſimo collega tentus, ipſo interim in carcerem truſo; primo os diu pugnorum ictibus cæſus, deinde equulei extenſione vexatus, poſtremo Martyrium capitis abſciſſione complevit.

varia ex Mart. antiquis eccl. Lugd.

33 VIII Kalendas Maji, Lugduni Galliæ Natale ſancti Alexandri, qui tertio poſt paſſionem beati Epipodii die productus ex carcere, primo ita eſt laniatus crudelitate verberantium, ut crate ſoluta coſtarum, patefactis viſceribus ſecreta animæ panderentur: deinde crucis affixus patibulo beatum ſpiritum exanimatus reddidit. Paſſi ſunt cum eo & alii numero XXXIV. Sepulti ambo ex utroque altaris latere in crypta quæ in colle ſuperpoſito civitati, pulchro & antiquo opere extructa eſt.

quæ totidem verbis refert Ado,

34 X Kalendas Septembris Lugduni Galliæ Natale Sanctorum Martyrum Minervi & Eleazari, cum filiis octo: quorum corpora in crypta quæ urbi ſupereminet condita habentur.

35 IV Kalendas Julii, apud Lugdunum Galliæ, Natale ſancti Irenæi Epiſcopi, qui beato Photino prope nonagenario, & Chriſti martyrio coronato, in locum ejus ſucceſſit: quem etiam conſtat beatiſſimi Polycarpi Sacerdotis & Martyris fuiſſe diſcipulum, & apoſtolicorum temporum vicinum. Poſtea vero perſecutione Severi, cum omni fere civitatis ſuæ populo, glorioſo coronatus martyrio, ſepultus eſt à Zacharia Presbytero in crypta baſilicæ beati Joannis Euangeliſtæ, ſub altari: cui ab uno latere Epipodius, ab altero Alexander Martyr eſt tumulatus. Hujus cryptæ tam veneranda eſt claritas, ut meritum Martyrum ſignare credatur.

D EX MSS.

36 Deinde ex homilia ſeu ſermone in divinis Officiis legi ſolito in feſtivitate S. Irenæi & ſociorum Martyrum. Si Martyribus regionis extraneæ pia votorum debita &c. Inter alia ſequitur; Beatum itaque Chriſti Martyrem Irenæum, Pontificem Pontificum, gemmam Martyrum, Galliarum lumen, ſpeculum fidelium, ſancta Lugdunenſis Eccleſia licet totum anxie ſibi retineat, mundo tamen in benedictione tranſmiſit, reliquiis ſociorum ejus fere per univerſam Eccleſiam in monumento veræ fidei & copioſæ benedictionis diffuſis.

deinde ex homilia

legi ſolita

E 37 Tum circa medium hæc habentur. Unde & beatus Irenæus Pontifex egregius, & Doctor eximius, vir totus Deo plenus, gemma Martyrum, lumen Galliarum, ſpeculum fidelium, cujus linguam Spiritus ſanctus ubique rexit, cujus corpus poſſeſſio atque habitaculum Dei ſemper extitit, cujus hodie glorioſam de mundi hoſte Victoriam univerſalis Eccleſia teſtivâ exultatione concelebrat; cum tempore gentilitatis perſecutio Severi quam maximè in Lugdunenſi civitate inſaniendo debaccharetur, interfectis ibi decem novem virorum millibus, exceptis parvulis & mulieribus, quorum major fuit numerus, longo atque glorioſiſſimo coronatus martyrio, tandem hoſtia Chriſti factus eſt. Hic Chriſti athleta, flos omnium Chriſti athletarum, in cryptâ quæ in colle ſuperpoſito civitati, pulchro & antiquo muſivi & auripetri opere exſtructa eſt, à beato Zachariâ Preſbytero noctu honorificè eſt tumulatus: cui ab uno latere Ypipodius, ab altero Alexander Martyr eſt ſepultus. Juxta quos poſiti Minervus & Eleazarus cum filiis octo quaſi luminaria ſplendidè lucentia, & ſeorſum ſanctiſſimæ ſanctiſſimi Polycarpi Reliquiæ exſtant. Et in hac eâdem cryptâ parviſſimo ſpatiolo diſtans ab ipſis Sanctis puteus miræ magnitudinis & altitudinis, odorifero ſanctorum Martyrum ſanguine repletus. Quot & quanta ſanctorum Martyrum membra in hac eâdem cryptâ ſint poſita, nemo ſcit, niſi qui ſcrutatur renes & corda. Hujus vero cryptæ per totum mundum tam eminens & reverenda eſt claritas, ut meritum tot Martyrum ſignare credatur.

in feſtivitate S. Irenæi.

F

Denique fertur ſententia

38 Poſt hæc ſubſecuta eſt hæc ſententia Joannis Patriarchæ Conſtantinopolitani, pro Irenæenſibus ſic prolata anno 1413, die IX menſis Auguſti, ut ſancti Juſti Canonicos omni malæ fidei ſuſpicione liberet. Hæc autem ſic habet.

39 Joannes miſeratione divinâ Patriarcha Conſtantinopolitanus, ad Caſtellæ, Legionis, Aragoniæ, Navarræ, & Granatæ regna, necnon ad Armagniaci & *Fuxi Comitatus, cum plenâ poteſtate Legati à latere & facultate utendi in civitate & diœceſi Lugdunenſi, ac certis aliis partibus, Nuntius Apoſtolicus ſpecialiter deſtinatus: arbiter, arbitrator, & amicabilis compoſitor, reique dubiæ veritatis indagator à parti-

**vel* Furi *aut* Turi

à Joan. Patriarcha C. P.

A partibus communiter electus, & etiam nominatus, universis Christi fidelibus præsentibus & futuris salutem in Domino &c.

EX MSS.

40 *Meminit exortæ controversiæ inter Ecclesias S. Justi, & S. Irenæi, super sacris corporibus sanctorum Irenæi, Epipodii, & Alexandri; ac primum in Romanâ Curiâ; tum pro possessione venerationis, in Curiâ regiâ Parisiensi agitatæ. Deinde describit ipsas compromissi tabulas, anno Christi* 1413, *die sextâ Augusti datas, quibus declarant litigantes, se causæ totius arbitrarium Judicem eligere*, Reverendissimum in Christo Patrem ac Dominum, D. Joannem dignâ Dei gratiâ Patriarcham Constantinopolitanum: *datis illi duobus Consiliariis, civibus Lugdunensibus, Hieronymo de Balardis, regiæ Lugdunensis Præfecturæ judice, ab Ecclesiæ S. Irenæi partibus; ac Joanne Patermi Licentiato in Legibus, à S. Justi Ecclesiâ designato; à quibus de partis utriusque juribus plenius edoceretur: & compromittunt centum in singulos argenti marcis, se arbitri judicio staturos. Re igitur studiosè discussâ, expensisque quam diligentissime partis utriusque probationum momentis, eodem anno Christi* 1413 *Indictione sextâ,*

B *Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris Joannis divinâ providentiâ Papæ* XXIII *anno quarto, die vero Mercurii, nono Augusti, Vigiliâ beati Laurentii, in choro Ecclesiæ Lugdunensis (qui locus liti dirimendæ dictus erat) in magno virorum gravium cœtu sic decernit Patriarcha.*

41 Cum debatum, & grandis controversia dudum exorta fuerint inter venerabiles viros, Dominos Obedientiarium & Capitulum Ecclesiæ Collegiatæ sancti Justi, & honorabilem ac religiosum virum Priorem & Conventum sancti Irenæi Lugdunensis, de & super corporibus sanctorum Martyrum, Hyrenæi secundi Archiepiscopi Lugdunensis, Ypipodii, & Alexandri; utrisque asserentibus ea existere penes se, & in cryptis Ecclesiarum suarum repositа, ut ipsorum singuli asserebant: quorum occasione in Romanâ Curiâ primo, & demum super possessione venerationis, in venerabili Curiâ Parlamenti lis fuit introducta. Tandem partes ipsæ, attendentes Apostoli consilium, qui hominem deditum litigiis detestatur, & quod mancipatos divinis servitiis convenit à talibus esse alienos, etiam remittendo pallium, petenti vestem injustè; maximè vero ut scandalum de medio tubleretur; in nos tamquam in amicabilem tractatorem communiter descenderunt; sed & ultimo ut arbitro & arbitratori plenariam nobis potestatem certo duraturo tempore relaxarunt.

qua declaratur

Canonicos S. Justi

C 42 Nos qui in ipsa civitate à primævâ ætate pabularia nutrimenta recepimus, & quæ pro parte utraque deducuntur, facilius [menti] imprimere potuimus, utroque nobis concesso tempore a partibus, ad ipsorum Ecclesiarum & cujuslibet cryptas sæpissimè, ac diversis & aliquando successivis diebus personaliter transtulimus: & cum revolutione plurium & diversorum librorum, bullarum, instrumentorum antiquorum utrimque exhibitorum, visione characterum & litterarum in lapidibus sculptarum, versuumque in muris descriptorum, visitatione etiam locorum, in quibus jacere corpora dicebantur, quantum diligentius potuimus, veritatem quæsivimus. Quodammodo ita reperimus pro utraque parte probationes possibiles, & præsumptiones resultantes dubias, quod pars illorum de sancto Justo causam probabilem atque justam litigandi & prosequendi, absque suspicione doli mali, calumniæ, aut alterius machinationis indubitanter habuit, & prosequi potuit, quinimmo & licuit, maxime ex eo quod (ut asserebant per quædam asserta scripta, atque testimonia quorumdam antiquorum, qui ab aliis antiquioribus suis prædecessoribus se habuisse referebant) ipsorum Sanctorum corpora primò in cryptâ Ecclesiæ sancti Justi prædicti reposita fuere, quæ pòst per beatum Patientem ad Ecclesiam sancti Hyrençi translata sunt, ut dicebant. Tamen ea in cryptâ ejusdem Ecclesię sancti Hyrençi, de directo sub altari beati Joannis Euangelistę (quemadmodum quędam Martyrologia continebant) volta tantummodo media, prout lineari fecimus, & per filum, primo desuper, & deinde inferius ad sensum personaliter probavimus, solenniter atque reverenter fuisse posita reperimus. Igitur hinc inde curiosè ponderatis, ad nostram arbitralem sententiam proferendam processimus in hunc modum.

fide bona processisse:

D

43 Christi nomine invocato, habito consilio & deliberatione cum Consiliariis à partibus electis, pronuntiamus, decernimus, & declaramus, corpora sanctorum Martyrum prædictorum, Hyrenæi, secundi Archiepiscopi Lugdunensis, Ypipodii & Alexandri, de quibus contentio erat inter partes prædictas, fuisse & esse in cryptâ Ecclesiæ sancti Hyrenæi antedicti: venerationemque ipsorum sanctorum Martyrum, ratione ipsorum corporum, fuisse, esseque & intelligi debere in prædictâ Ecclesiâ sancti Hyrenæi: nec deinceps super ipsis corporibus, & eorum veneratione, præfatos Priorem & Conventum sancti Hyrenæi, eorumque successores, per prædictos de Capitulo sancti Justi esse molestandos, neque molestari debere. Non propterea negantes, ut siquis in Ecclesiâ sive cryptâ sancti Justi prædicti velit aut cupiat venerari dictos glorioso Martyres devotionis causâ, quin hoc sibi liceat.

Corpora autem in S. Irenæi esse,

E

44 Eâdemque sententiâ pronuntiamus, decernimus & declaramus, omnes & singulas causas, lites, controversias & quæstiones, præmissorum occasione inter prænominatas partes, & quascumque alias personas, emergenter sive incidenter, dependenter, aut aliàs motas, & quovis modo pendentes, ubicumque motæ sint vel pendeant, & quæ moveri sperarentur sive possent horum prætextu in futurum; rancores, odia, injurias verbales, reales, & personales; convitia, damna, & interesse quæcumque; cessare extinctas & perpetuo remissas, & remissa, abolitasque & abolita esse & intelligi debere. Quodque prænominati de sancto Justo possint, & sibi suisque successoribus liceat, in suis vexillis, sigillis, juramentis, orationibus, ac etiam processionibus, imaginem sancti Hyrenæi; bonaque, terras, loca, villas, castra, possessiones, jura, reditus, valores atque census, quæ sub vocabulo sanctorum Justi & Hyrenæi, aut alterius ipsorum data vel concessa fuerint, portare, exprimere, nominare, retinere, ac etiam possidere, sicut tempore motę litis faciebant; cum antiquitus altera ipsarum Ecclesiarum sanctorum Justi & Hyrençi, prout scripta tradunt, ab aliâ processerit; expensas hinc inde quovis modo factas & sustentas, eâdem sententiâ remittendo, & etiam compensando; quodque etiam partes ipsę teneantur & debeant hanc nostram pronuntiationem & sententiam, in continenti singulares personę, quę sunt pręsentes, & infra diem crastinam usque ad meridiem in eorum Capitulis ratificare.

sine præjudicio ecclesiæ S. Justi in bonis suis

F

45 *Subdit,*

A 45 *Subdit, prædictam ſententiam laudatam, approbatam, ratificatam, emologatam & confirmatam fuiſſe ab adſtantibus litigatoribus, præſtito etiam juramento ſuper ſancta Dei Euangelia: ac poſtridie, decimâ Auguſti, die Jovis, hora primæ ab utriuſque Eccleſiæ Capitulis pari conſenſu receptam & approbatam.*

46 Raynaldus, Baronii Annalium Continuator, ad annum 1413 numero 18 meminit ex tabulis Vaticanis, Joannis Patriarchæ Conſtantinopolitani in Hiſpanias hoc anno à Joanne Papa XXIII miſſi. Porro Joannem de Rupeſciſſa, qui & Cardinalis & Rotomagenſis ac Biſuntinus Archiepiſcopus fuit, aſſerit Ciaconius EX MSS. fuiſſe quoque Patriarcham Conſtantinopolitanum: cujus opinioni, licet à pleriſque neglectę, libens aſſentior, cum in hoc reſcripto fateatur Patriarcha, ſe *in civitate Lugdunenſi à primæva ætate pabularia nutrimenta recepiſſe*, quod & Joanni de Rupeſciſſa convenire omnes fatentur. Hęc igitur legatio Hiſpanienſis, Patriarchatui illi umbratico juncta, viam Joanni ſtraverit ad pinguiora illa beneficia, quę ei ſequentibus annis delata ſunt.

DE S. LUPERCIO VEL LUPERCULO,

MARTYRE APUD ELUSATES IN NOVEMPOPULANIA,

AD DIOECESIM S. PAPULI IN GALLIA NARB. TRANSLATO.

SYLLOGE CRITICA.

De ejus ætate, cultu, ac diſtinctione à S. Luperco Mart. Cæſarauguſtano.

D P. E

B SUB IMPDECIO. *Xtima verſus Hiſpaniam ad Occidentem Galliæ Provincia*, Novempopulaniæ *nomine dicta antiquitus, Metropolim olim venerata eſt* Eluſam, *paſſim Claudiano penultima correpta* Elyſam, *vulgo* Euſe *dictam; exiguum nunc oppidum, dignitate Metropolitica Auguſtam Auciorum, vulgo*, Aux *tranſlata.* Eloſanum & Eloſanenſem *Antiſtitem quædam vetera Acta ſcribunt, de quibus vide erudite diſſerentem Guilielmum Catellum, Memoriarum Languedociæ, id eſt Occitaniæ pag.* 445; *ubi ex illius Eccleſiæ Catalogis ita recenſet primos ejus urbis Epiſcopos, ut poſt* Paternum *atque* Servandum, *tertius memoretur* Luperculus; *& pag. ſeqq. allegat Scaligeri Notas in Auſonium, aſſerentis hujus Sancti, vulgo* Saint Louberc *dicti, ipſius eccleſiæ Eloſanenſis Patroni, Vitam ſibi lectam in antiquo de Vitis Sanctorum Aquitaniæ manuſcripto; eodem fortaſſis, quod Ferrarius, in Catalogo Generali eorum qui Romano Martyrologio non ſunt adſcripti, allegat in Notis, veluti reperiendum in Bibliothecâ Dominicanorum Toloſæ.*

Eluſa olim metropolis Novempopulaniæ,

inter primos Epiſcopum habuit S. Luperciun,

C 2 *Ex hoc, vel ex eodem fonte*, Petrus Epiſcopus S. Papuli *Epitomen eam ſumpſit, quam, unà cum aliis Sanctorum in iſta diœceſi quieſcentium elogiis, ſub trium Canonicorum atteſtationibus, & authentica Vicarii Generalis fide, facta anno* MDCLXXXII, *nobis Toloſâ miſit P. Petrus Poſſinus piæ mem. Fuerunt autem ejuſdem nominis & cognominis* de Croſlo, *ibidem ſucceſſive fratres germani (quod mireris) duo Epiſcopi, quorum prior, ex Lemovicenſi S. Martialis monaſterio, per varios gradus ad Cathedram iſtam promotus anno* MCCCLXXVI, *videtur mox animum appuliſſe ad iſtius ſuæ diœceſeos ſanctuaria illuſtranda. Vix enim ab ordinatione biennium tranſierat, quando ad Archiepiſcopatum Bituricenſem, ac denique ad Arelatenſem, & Cardinalitiam ſub Clemente VII Antipapa Purpuram tranſiit; primæ autem ſponſæ ſuæ reliquit multos libros, quos inter videtur fuiſſe Ms. iſtud, in quo de* S. Lupercio *ſic legitur:*

cujus Vita contracta in Epitomen,

dicit eum à Daciano Cæſarauguſtæ

3 Item quieſcit in eadem diœceſi (*S. Papuli*) corpus S. Lupercii Martyris, ſeu major pars corporis, ad conventum Fratrum Minorum Caſtri-novi de Arrio tra. ſl ti; *vulgo* Châtel nau d'Arry, *duabus circiter leucis ab urbe in occaſum.* In Cæſarauguſta nobilibus ortus parentibus, virtutibus plenus, in Domino crevit; in caſtitate pollens, miraculis in vita coruſcans, ferrum ignitum manibus ſuis ſine læſione levavit, cæcos illuminari à Deo obtinuit, indefeſſe corpus maceravit, paralyticum curavit, multos ad fidem Chriſti attraxit. Cujus fructum ferre non valens Dacianus Præſes, perſecutor Chriſtianorum; ut Dominica ſeges abſorberetur à partibus Hiſpaniæ, ipſum beatiſſimum Lupercium, contra edictum Diocletiani Imperatoris & Daciani ejus miniſtri, in medio funeſtorum ſacrificiorum, idolo Apollinis à Præſide & Paganis oblatorum, clamantem, ad conſolationem Chriſtianorum gementium .... fecit eum Dacianus in equuleo ſuſpendi, ungulis ferreis vilcera dilaniari, foras civitatem cum galea ferrea candenti ſuper aculeos ferri acutos nudis pedibus ambulare, flagellis cædi, malleo contundi. Invictiſſimus autem Chriſti miles, inter tot tormenta invocabat Deum, & Angelos ſibi aſſiſtentes ad mitigationem dolorum. Cujus conſtantiam Pagani videntes, multi, cum Anatolio Magiſtro militum, ad fidem converſi ſunt. Apud Helyzonam, urbem Vaſconiæ, plumbum liquefactum velut aquam frigidam vomebat, fumum fœtentem naribus appoſitum ſuſtinebat: cujus flatu in abyſſum idola cum dæmonibus ſunt abſorpta. Tandem die quarta Kalendarum Juliarum, in eadem urbe, juſſu Daciani gladio percuſſus, feliciter obdormivit in Domino. Tractu temporis pars membrorum ſuam ad eccleſiam nunc deſertam S. Columbæ, Mirapicenſis diœceſis, tranſducta, inde ad Conventum prędictum fuit tranſlata, ubi honorantibus eam à Deo dabuntur magna prędmia.

dire cruciatum,

rurſumque Eluzonæ in Vaſconia, F

corpus delatum in diœceſim S. Papuli.

4 *S. Saturnini Toloſatium Apoſtoli,* XXIX *Novembris recolendi, Paſſionem & Acta quædam vetera allegat Hadrianus Valeſius in notitia Galliarum, ubi fiat mentio* Elyzonę, *& hanc putat eſſe* Elu ſionem Manſionem, *quæ in veteri à Burdegala uſque Hieruſalem Itinerario ponitur inter* civitatem Toloſam & Caſtellum Carcaſſionem, à Carcaſſione diſtans XXXIII paſſuum millibus: *quo intervallo præciſe topographica mappa Occitaniæ ſeu Languedociæ ponit vicum* Luzes, *ut iſtic fuiſſe Manſionem prædictam nequeat dubitari. Verum in Actis*

Ibi male Eluzona confunditur cum Eluſa

A AUCTORE D. P.

S. Saturnini qualibuſcumque non Manſio *aliqua, ſed* Civitas *nominatur, qualis* Eluſatium *metropolis fuit, in hodierna Vaſconia, quadruplo longius Toloſâ diſtans ad Occaſum, quam prædicta manſio indidem diſtat verſus Ortum. Teneo igitur* S. Luperculi *ſeu* Lupercii *paſſionem, huic, non illi adſcriptam; & cenſeo, occaſione barbaricarum per Occidentalem Aquitaniam incurſionum, corpus vel partem corporis tranſlatum in Narbonenſem provinciam, primum quidem* Mirapicum, *ex novis à Joanne XXII inſtitutis Epiſcopalibus Sedibus unam, ad eccleſiam fortaſſis Metropolitanam S. Mauritio ſacram; deinde ad Conventum prædictum, leucis quinque verſus Septemtrionem remotum.*

Ipſam ſequens Sauſſajus,

5 *Non etiam dubito, quin ex jam relatis qualibuſcumque Toloſani Ms. Actis,* Sauſſajus *acceperit & Martyrologii ſui Gallicani ſupplemento inſeruerit hujuſmodi Elogium.* Quarto Kalendas Julii, in Vaſconia apud Eloſatium civitatem, Paſſio S. Luperculi Martyris. Hic ortu Cęſaraugustanus, irradiatus fide Chriſtiana, in ipſa pueritia jam divinis prodigiis micans, gloriam ut fugeret, eremum petiit: unde abſtractus, proque proſapię (qua ingenua prodierat) dignitate, militię

B ſeculari adſcriptus, creſcenteque ętate & robore, numeroſo agmini armatorum prępfectus; cum Dacianus, ſævus Prępſes, in cultores Chriſti atrocibus tam terriculamentis quam ſuppliciis fureret, palam prodiit, pro fide Chriſtiana conflicturus: increpatoque tyranno, deluſis pſeudonuminum ſimulacris, nefandęque ſuperſtitionis ritibus; ob aſſertę pietatis prędconia nexibus conſtrictus, equuleo ſuſpenſus, ungulis dilaceratus, aculeos ferreos nudis pedibus calcare compulſus, horrendiſque tormentis excruciatus; his omnibus confortatione Angelica ſuperatis, tandem triumphans, multis divinæ virtutis ſibi aſſiſtentis prodigiis; datis fortiter, non tam ad percuſſionem, quam coronam cervicibus, ovans evolavit ad præmium.

ſed abſque titulo Epiſcopi,

6 *Nihil hic de Epiſcopali dignitate, cum qua* S. Luperculus *ſive* Lupercius *apud Sammarthanos tom.* 1 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 96 *Eluſianis Archiepiſcopis adſcribitur, tertius poſt Ceratium atque Paternum,* eccleſiæ Eluſanæ divus tutelaris & Patronus, *qui* in hac urbe paſſus dicitur ſub Decio, ut eſt in Vitis Aquitanorum Martyrum à pervetuſto & elegantiſſimo Auctore conſcriptis, quæ

C *quo ex Actis utuntur Sammarthani,* citantur à Joſepho Scaligero lib. 2 cap. 7 ad Lectiones Auſonianas. *Agnoſcunt tamen etiam illi* tabularia antiqua, *qui* expuncto Luperculo interſerunt Optatum & Pompidianum. *Minus etiam capio, cur iidem Sammarthani (niſi alia quam quæ protulimus Acta invenerint à Scaligero allegata)* Decium *Imperatorem nominent, ſub quo paſſus ſit Sanctus, circa annum Chriſti* CCL, *pro* Daciano, *Hiſpaniæ Præſide anno* CCCIII.

confundentes eum cũ S. Luperco Ep. Cæſaraug.

7 *Omnia interim conſideranti ſatius videtur, ſuum Cæſaraugustæ* S. Lupercum *relinquere aliiſque Cæſaraugustanis Martyribus, de quo ex Prudentio egi die* XVI *Aprilis; & illo ſeniorem* S. Luperculum *pro hoc die dare Eluſatibus Martyrem, non item Epiſcopum, quando nec ipſiſmet hoc certum eſt. Quod autem ad torturæ multiplicis ſpecies Sancto adhibitas attinet, vereor ne in his exaggerandis poſterorum, veris Actis carentium, & ſolas majorum traditiones ſequentium credulitas, potius addere quam detrahere ſolita, pluſculum ſibi indulſerit: ſicut etiam Joannes Tamayus abuſus Sauſſajo eſt, quando aſſertam ab ea primum anachoreſim extendens, dixit, quod Sanctus* à pueritia eremum incoluit, ubi multos in ſuum contubernium diſcipulos attraxit. *Ita ingenia ad exornandas narrationes prona, inventis fere ſemper addunt aliquid. Quam autem ſæpe contingat propter nominum affinitatem ab uno ad alterum Sanctum quidpiam traduci abſque certo ullo fundamento, quod hic factum videtur, in Cæſaraugustana origine, Dacianoque Præſide,* Eluſati Luperculo *adſcribendis, frequentiſſimis in hoc opere exemplis docemur, & cogimur falſitatem plerumque ſuſpicari.*

D *à Martyre Eluſate veroſimilius alio,*

San-papulenſiũ Patronorum uno,

8 *Finit prælaudatus Epiſcopus Petrus ſuum iſtud opuſculum, de quinque eadem in diœceſi Sanctis;* Papulo *ſcilicet,* 1 *Octobris occurrente;* Berengario, *à nobis ad* XXVI *Maji laudato;* Puellis duabus, *à S. Saturnino inſtructis, quarum feſtum agitur* XVI *Novembris;* S. Lupercio *præfato; &* B. Raymundo *Milite, cujus corpus in Podio Siurani Ordinis Hieroſolymitani quieſcit, neſcio ad quem diem referendo. Finit, inquam, Epiſcopus Petrus opuſculum iſtud, commemoratione mirabilium, quæ ſunt in eadem diœceſi: quorum primum cenſet* rupem de Nauroza, *quæ triplex olim homini equiti patuiſſe dicebatur; nunc vero tranſitum nulli præbeat, jugis inter ſe junctis; idque in ſignum exulantis jam mundo pudicitiæ; alterum è contrario memorabile ſit monaſterium Virginum Provilhanarum, ſub Regula S. Auguſtini à S. Dominico inſtitutarum, Camera Deiparæ dictum: deinde concludens;* Ego, *inquit,* Petrus, indignus S. Papuli Epiſcopus, earum puritatem & merita frequenter expertus, teſtimonium perhibeo, coram Deo & univerſo mundo, ceſſante adulatione pro filiabus cariſſimis danda. Quare ſi corpora Sanctorum, cum quibus de vicinis cœmeteriis reſurrecturi ſumus, à domeſticis ſuis laudum præconiis annotanda [cenſuimus]; poſſumus glorioſas Virgines, vultibus & operibus Angelicis in vita deſcriptas, rutilanti fama in virtutis pulchritudine, tamquam patronas magnificare, quarum memoria in benedictione ſancta permanet glorioſa. *Hactenus ille, neſcio an potius Synonymi ſui ſucceſſoris in Epiſcopatu S. Papuli, patruus credendus quam frater; utpote mortuus, idque in provecta ætate, uti ex variis muniis quæ geſſit, conſequi videtur, anno* MCCCLXXXVIII, *prout legitur in Epitaphio ejus apud Sammarthanos in Archiepiſcopis Bituricenſibus; cum alter pervixerit uſq; ad an.* MCCCCXII.

E *quibus accenſeri meerentur Virgines monaſterii Provilhani.*

Acta, auctori Epitomes & Sauſſajo viſa,

F

9 *His jam prælo paratis, dum pro S. Martiale Lemovicenſium Apoſtolo, ad* XXX *hujus menſis diem illuſtrando, accuratius pervolvo librum Hiſtoriarum Gallicanæ Hiſtoriæ, à Franciſco Boſqueto viro doctiſſimo editum cum auctario Partis ſecundæ; inter antiquas Sanctorum Vitas, ibi ad probationem vel judicium collectas, ex Codicibus Mss. reperio pag.* 161 Vitam vel Paſſionem S. Lupercii Martyris, qui fuit miræ beatitudinis in Vita, & perfectæ virtutis in agone; & paſſus eſt in Heliſona civitate, in provincia Galliæ, IV Kalendas Julii. *De hac Vita agens idem Boſquetus pag.* 159 *lib.* 4 *partis ſeu tomi* 1 *cap.* 13, Ejus Acta, *inquit,* eleganti ſtylo deſcripta ſe legiſſe, ait Scaliger in Notis ad Auſonium: quæ eadem cum his, quæ ex Ms. Codice edimus, eſſe non arbitramur. *Cur autem non? Stylus certe, pro rudi illo quo ſcripta ſunt ſeculo* XIII *aut* XIV (*neque enim videntur antiquiora cenſenda*) *ſatis elegans eſt. Cur igitur non? Credo, quia tam inſulſe conficta ſunt, ut vir eruditus, qualis Scaliger erat, probare ea non potuerit. Verum aliud eſt ſtylum, aliud rem ipſam ſtylo deſcriptam laudare: aliam profecto non viderunt Petrus S. Papuli Epiſcopus & Sauſſayus, quorum inde ſumptam Epitomen ſuprà dedimus. Hoc ut clarius appareat, non gravabor ipſa Acta hic inſerere, ut* apocrypha, *& in adjunctis Cenſuris ac Notis talia demonſtrare.*

licet apocrypha dantur ex Boſqueto.

ACTA

A

ACTA MINUS PROBA,

Ex Ms. edita à Franc. Boſqueto.

Auctor excuſat tenuitatem ſuã, Deo fretus.

1 PRetioſa ſunt Domino & expectata Martyrum certamina, quæ digna ſunt pro miraculorum dignitate conſcribi: ſed tamen ſine fortitudinis trepidatione, ad ſcribendum inchoari non poſſunt: quia cum magnarum rerum conſideratur aſſumptio, non eſt mirum, ſi ſuſcipiendi operis timeatur multitudo: & quamvis ſermone tenui explicari non valeat, quantum de ſe dicat veritas paſſionis, ponitur tamen rei ipſius propoſitum, licet continere arduum, & habere videatur initium, & in hoc trepidationis aliquid habere dicitur: ſed ſperatur quod per opificem ſummum, & divinam inſtructionem informetur inchoantis initium, & ingenii perſtatione perducatur ad effectum.

Cæſar-auguſtæ natus

2 Hic ergo beatiſſimus Lupercius, natus in Cæſar-Auguſtana urbe, mediocribus parentibus, ſed meritis excelſus fuit, humilis in terris, in

B

cælis electus, cui hoc fuit nobilitatis lumen inſigne, Chriſto ſine culpa ſervire; & non de generis intumeſcens ſuperbia, ſed habens de moribus ornamenta; & non ſumens de parentali laude jactantiam, ſed gratiam agens in virtutibus, exemplo intrans ſummum exemplum, theſaurum retinens Domini, mundo corde ipſum complectens, ſed & cum Chriſto pauper regnavit in humilitatis converſatione, in charitatis ubertate, in caſtitatis lumine, in divinorum præceptorum pinguedine; & ita ſe Domini totum tradidit diſciplinæ, ut ab ipſa infantia Domino accederet; & poſitus in corpore, quaſi nihil de carne portaret. Hac itaque beatiſſimus inſtructione ſuccinctus, & venerandis operibus magnus *a* Sacerdos; cum, inquam, electus Dei, calcatâ mundi culpâ divinis armis initiandus accederet, felicibus artibus ad palmam, de hoſte publico relatam, in militia Chriſti exercitandus, optimus bellator effectus eſt; ac ſe ipſum in templo Chriſti primitus offerens voluntarium ſacrificium & devotum, ſcilicet hoſtiam victimæ carnis puræ mentis ingenio Deo reddit, clarior mente quam nomine, & merito major quam

a ſancteque educatus Lupercius,

C

gradu, ſine offendiculo ſuum gerens officium. Cupivitque in merito creſcere, & quod acceperat augere, cujus occulto facto citius velut in vite palmites cœperunt fructificari virtutes: nec pertulit in eo Chriſtus ſua dona diu abſcondi, quæ de ſurſum venerant, & ab eo humiliter videbantur amplecti.

juſſus candens ferrũ manu tollere,

3 Denique cum adhuc Chriſtianorum tyrocinium exerceret, miraculis [virtus] ejus proditur, & ſignis cæleſtibus illuſtratur. Ipſe namque accedens quadam vice ad officia fabrilia, extracta de ardenti camino ferri maſſa candente, deſpectus ab artifice cogitur, ut manu ſua ferrum accenſum attolleret, & quanti eſſet ponderis enarraret. Tunc vir beatiſſimus Lupercius, non ignarus, *b* quod cum eſſet in veris virtutibus potens, præſtans erat omnibus obedire: mox ſuppoſita manu (tantum de Chriſto præſumebat) ferrum altius elevavit dicens: De calore, calet, ſed novem pondera habet, quot poſtea habere tantum, in ſtatera inventum eſt, ut vox libera prædixerat; & ſic in una ſpecie duplex miraculum propagavit, cum nec foci calor læderet, nec ferri pondera fefelliſſent. Tandem fractis vitiis in ſe

b id facit illæſus & pondus definit.

libidinis vaporem non habuit, qui tam liber diu portavit incendia: nam qui elementum ignis vicit, ante flammas carnis extinxit; & ut in ipſa penſa probaret ferri pondera, fuit hoc ex virtute divina, ut populus incredulus potius crederet Dei famulum eſſe Lupercium. Itaque cum eſſet annorum decem, adveniens *c* Holoronam civitatem, invenit ibi quinque cæcos, qui ab annis nativitatis ſuę numquam viderant, & ſedebant ad ſtipem quotidie. Ut autem Sanctus vidit flentes ante januam, ex ſputo linivit oculos eorum, & illuminati ſunt per orationem, & credulitatem ſancti Lupercii. Tunc multitudo populi ſignaverunt ſe ſignaculo Domini, & credebant in Deum, quia videbant magnalia, quę operatus eſt Dominus Jeſus in virtute famuli ſui Lupercii; & quod eorum qui à nativitate lumen non viderant, per orationem famuli ſui aperti ſunt oculi.

D

EX BOSQUETO.

c

Decennũ cæcos Holoronæ illuminat,

4 Cum vero eſſet annorum duodecim, eremum concupivit, ibique afflicto corpore, diu Deo ſervivit. Poſtea captus eſt & catenatus exinde rediit, pervenitque ad urbem Heliſonam, ſuper fluvium *d* Geliſam; ubi erat vermis, qui vocabatur Echina *e*, cujus timore in quatuor & dimidio milliaribus nullum facere iter homines præſumebant, & erat in cavernis montium & petrarum. Dixit autem ſanctus Dei Lupercius circumſtantibus civitatis; Eamus ad ſerpentem, & ejiciamus eum de agro quem poſſidet. Ad quem cum veniſſet S. Lupercius, exivit, & voluit comprehendere eum. Tunc Sanctus Dei orans, adverſus ſerpentem tulit orarium ſuum, quo erat indutus, & alligavit eum per collum ejus, pertraxitque eum uſque ad fluvium Geliſę, & conteſtatus eſt eum, nullam tangeret ripam fluminis, uſque dum ingrederetur mare. Tunc multitudo populi laudantes Deum, cognoverunt, quod gratia Domini in famulo ſuo Lupercio fuerat revelata, tantam virtutem oſtendendo contra magnum ſerpentem. Cumque viginti ſex eſſet annorum, venit ad eum paralyticus, cui erat nomen Aſtericus, ab annis XXVIII habens lepram multam: pro quo oravit S. Lupercius horis duabus, ſignavitque illum ſigno Crucis, & oſculatus eum dixit: Sta ſuper pedes tuos. Eâdem horâ ſtetit, & factus eſt ſanus. Ecce quomodo S. Lupercius in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti operatus fuit multa bona, unde crediderunt multi in Dominum Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum. Sed tamen pauca ſunt ſcripta, nam adhuc majores ſunt virtutes ejus, quam hic ſint ſcriptæ.

duodennis eremum petit,

d

E

e

Eliſonam ſerpente liberat.

Anno ætat. 26 paralytici ſanat.

F

5 In illo tempore arripuit diabolus Præſidem *f* Dacianum civem Heliſonæ; qui regnabat ſuper quatuordecim Sedes. Tunc miſit edictum per omnem terram, ut omnes Senatores convenirent in unum. Cum vero congregati tuiſſent ſeptuaginta *g* Senatores, ſedente eo pro tribunali, & omnes Principes & milites in circuitu ejus aſtarent, quorum non erat numerus, juſſit ipſe Dacianus omnia tormenta ferrea quæ præparaverant Chriſtianis, ante conſpectum populi afferri, ut omnes qui viderent opera tormentorum, timerent Præſidem offendere. Attulerunt itaque compoſitos gladios & acutos, ſartagines, cacabos, ſerras acutiſſimas, boias acres, uncinos ferreos, galeas ferreas, & alia multa tormenta, quorum non erat numerus, & cœpit dicere: Si quis contradixerit, ut non ſacrificet Diis noſtris, incidam linguam ejus, & oculos evellam, aures obturabo, maxillas ſeparabo, dentes eruam, cerebrum à capite diſpergam, brachia ſepara-

f Dacianus ſæviturus in Chriſtianos,

g

exponit tormentorũ inſtrumenta.

A EX BOSQUETO.

leparabo, cervicem contundam, tibias & pedes ſecabo, & etiam ſuperiora corporis vermibus tradam. Quo audito, multi qui in Deum credere cogitabant, videntes tormenta appoſita, præ timore vertebantur, ita ut nullus fere diceret, Chriſtianus ſum.

Siſtit eidè ſe omnibus abdicatis Sanctus,

5 Unde cum congregatus fuiſſet inæſtimabilis populus; ecce ſanctus Dei Lupercius, videns multos Senatores & Principes Daciani congregatos, blaſphemantes Chriſtum, & dæmones adorantes, omne aurum, & quidquid in ſeculo obtinuerat pauperibus diſtribuit, & exuit ſe chlamyde qua erat præcinctus, & projiciens eam in terram, intra ſe cœpit dicere. Excæcavit diabolus oculos iſtorum, ut non cognoſcant Deum. Nam ipſe ſanctus Dei Lupercius erat Comes *b* ſuper multa millia hominum, & acceperat aurum multum, & pervenerat ad Dacianum, ut cum eo procederet. Stans autem in medio populi, cœpit voce magna dicere: Imagines tuas præſcinde, ô Præſes, quia nihil prævalent, quia non ſunt Dii quos adoras, ſed opera manuum hominum. Dii qui non fecerunt cælum & terram, pereant. Audiens autem Præſes vocem ejus, ſilentium fecit, & reſpiciens in eum dixit: Tu homo non ſolum injuriam facis, ſed & diis imperas*: hi ſunt quibus oportet gratias agere. Ideo modo ingredere, & ſacrifica Apollini, qui continet omnem terram, & gubernat ſeculum. Dic mihi tamen, de qua civitate es tu, & quod eſt nomen tuum, vel pro qua cauſa huc veniſti? Reſpondit S. Lupercius: Ego ab hominibus vocor Lupercius, & in Chriſto Chriſtianus ſum; generaliter autem Cæſarauguſtæ miles fui ſuper multum numerum, ſed revertens ad Chriſtum, bene ago cum ipſo. Dixit iterum Præſes, Ingredere, ut ſacrifices magno Apollini. S. Lupercius dixit, Non ſacrificabo dæmonibus. Erubeſce Præſes, quoniam non ſunt dii, ſed ſunt ſurda & muta opera hominum, manu fabricata.

b

B

** an improperas? ſeque profitetur Chriſtianum,*

& ideo varie excarnificatur.

7 Tunc iratus Præſes juſſit eum in equuleo ſuſpendi, & ungulis vexari, ita ut inteſtina ejus diſrumperentur, & has pœnas fideliter in Chriſto ſuſtinuit. Tunc eum deponi, & foras civitatem duci juſſit: & per quatuor partes carnes de corpore ejus cadebant exterminatæ, quas cilicio aſpero abſtergi juſſit. Rurſus applicuit ei galeam ferream, & juſſit diſcalceatum duci ſuper aculeos, & ſanguis defluebat de pedibus ejus, quaſi de fonte. Iterum juſſit eum civitatem ingredi, & videns quod nulla tormenta ei prævalerent, juſſit fieri arulam magnam, & collum ejus acutis configi clavis ab intus, & uno ferro acuto nervos ejus evelli; & videns quod non ei nocebant illa tormenta, juſſit eum deponi, & malleo ferreo caput ejus tundi, donec cerebrum ejus per nares diſtillaret, & ipſe plus in Chriſto confortabatur. Deinde eum juſſit in carcerem trudi, & in arcto cyppo extendi. Iterum juſſit Præſes columnam quam vix decem, & octo viri portabant, ſuperponi ventri ejus: & dum in cuſtodia fuiſſet, benedicebat Dominum, qui ejus animam & membra confortabat, ut vinceret inimicum diabolum. Et ecce lumen præclarum fulſit in cuſtodia: in eadem vero nocte apparuit ei Dominus, dicens: Confortare, Luperci, ne deficias, quoniam ego tecum ſum. Per meipſum juro, & per Angelos meos ac per potentiam meam, quod inter natos mulierum non eſt major Joanne Baptiſta, qui intercedit pro te. Eſto fortis in veritate, & noli deficere,

C

A Chriſto apparente confortatus,

quoniam ego tecum ſum, & non derelinquam te; ſtatimque Dominus aſcendit in cælum. Sanctus vero Lupercius non ceſſabat deprecari Dominum; nec per ſomnum vidit, quia hæc viſio apparuerat ei, luce facta.

D

iterumque & tertio tortus,

8 Tunc juſſit Præſes Sanctum Dei produci de carcere, & ante conſpectum ſuum venire, & ipſe pſallebat Domino dicens: Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina. Ingreſſus vero ad Præſidem dixit ei: Tu ſis cum Apolline, ego ſum cum Deo quem invoco. Juſſit eum iterum Præſes extendi & flagellari, cæſuſque accepit in dorſo centum plagas, & in ventre quadraginta, & ſcripſit Præſes epiſtolam per orbem *z* terræ, dicens: Si quis magus poterit ſolvere magicas artes Chriſtianorum, veniat ad me, & dabo ei auri pondera ducenta, & argenti ſexcenta, ac poſſeſſiones multas, & erit ſecundus in Regno meo. Tunc ſanctus Lupercius voce magna clamavit dicens: Domine Jeſu Chriſte, qui dignatus es deſcendere de cælo in terram, libera omnes, qui à diabolo detinentur, & libera animam meam, & da mihi ſignaculum, ut merear ingredi portas Paradiſi. Videns ergo Præſes Sanctum orantem, juſſit eum à lictoribus cædi, & iterum in cuſtodia detineri. Alia vero die juſſit Præſes maganam *k* fieri, & acutis eam clavavit clavis, & in medio ejus S. Lupercium mitti præcepit. Tunc unus ex Principibus, cui nomen erat Georgius, videns maganam, ac rotam volventem & rugientem, intra ſe cœpit dicere: Putas liberari de iſto tormento? Tunc aſpiciens eum Dominus dixit ei: Luperci, memor eſto temporis, in quo Chriſtus inter duos latrones crucifixus eſt. Et reſpiciens in cælum dixit ei: Memor ſum, Domine, mandati tui; & dixit: Domine Jeſu Chriſte, cujus imperium permanet in ſeculum ſeculi, corona te laudantium, virtus ſuſtinentium, credentium fortitudo, ſperantium vita, auxiliator ſubveni mihi in hac tribulatione. Tu, Domine, antequam cælum & terram faceres, ipſe es, cujus ſpiritus ſuper aquas ferebatur & requieſcebat, & nullus hominum vidit Majeſtatem tuam, neque videre poteſt; perpetuâ ſapientiâ cælum fundaſti, & nubes adimpleſti, qui pluis ſuper juſtos & injuſtos. Domine, qui creaſti cælum & terram, & montes ex tua virtute magnificaſti, qui imperas congregationi ventorum, & eos qui non crediderunt in te, in tartarum tradidiſti. Domine Deus, qui in poſteriori tempore miſiſti nobis unicum filium tuum, quem intra Mariæ ventris cubiculum, per tuam pietatem incluſiſti, quod nullus hominum poteſt intelligere; qui ambulaſti ſuper aquas maris, & non apparuerunt veſtigia tua in mari; qui de quinque panibus quinque millia hominum ſaturaſti; nunc exaudi me, Domine, & accelera, ut eripias me de doloribus qui circumdederunt me, quia in te confidit anima mea, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

z

E

Chriſtum invocat.

F

k

ac rotæ applicatus,

9 Completâ vero oratione miſſus eſt in rotam & maganam conſtrictam. Elevans autem Præſes ſe, dixit omnibus Principibus ſuis: Videtis quia non eſt alius Deus, niſi Apollo & Hercules, *l* & Diana, & Athena, *l* & Amandorus, *m* & Ypoculus, & Neptunus qui cælos palmo continent, per quos Reges regnant, & potentes obtinent Regna. Et adjecit: Ubi eſt Deus tuus Luperci, Chriſtus crucifixus, quem Pilatus & Judæi interfecerunt? Quare non venit, ut liberet

Hinc nihil læſum cernens Magiſter militum

l

m

A ret te de manibus meis? Statimque venit Dominus in medio, & dixit: Putas, posſum te liberare de hac magana, ut credant ac confidant atque cognoſcant, quoniam tu es ſervus meus, Luperci? Ecce manus quæ plaſmavit protoplaſtum, ipſa tibi ſufferentiam dabit: & confortatus eſt B. Lupercius. Videns autem unus ex militibus, Anatholius nomine, qui fuit Magiſter militum, quod famulus Dei cuncta tormenta pro Chriſto ſuſtinuerat, credidit cum omni exercitu ſuo, clamans, Luperci famule Chriſti, & nos credimus in Dominum Jeſum Chriſtum crucifixum, qui poteſt liberare nos de iſto periculo. Audiens vero Præſes, juſſit eos ejici foras civitatem, in eremum locum; & ſtatuens eos in præcipitium, factoque ſignaculo Chriſti ab illis, eos percuti præcepit. Tunc juſſit venire S. Lupercium ante conſpectum ſuum, & afferri lectum æneum, & in illum extendi; & liquefieri plumbum præcepit, & aperiri os venerabilis Lupercii, & ſuperinfundi; quod factum eſt ut aqua frigidum, & nihil mali ſenſit. Tunc juſſit eum ſolvi Præſes, & clavos igneos in capite ejus infigi, & lapidem magnum inſculptum capiti ejus applicuit, & ſic eum volvi præcepit. Et juſſu Domini evulſum eſt omne genus pœnarum, & plumbum velut aqua factum eſt frigidum, & nulla plaga in Sancto apparuit. Quod videns Dacianus Præſes, iratus eſt, & juſſit eum à capite deorſum ſuſpendi, & in collo ejus lapidem magnum ligari, & fumum naribus ejus applicari. Quo facto, juſſit Præſes bovem æreum apportari, & infixit in eo clavos ferreos acutiſſimos, & intra eum Sanctum miſit, ut membra ejus diſrumperentur, & fieret tamquam pulvis: ſed ipſe intus gratias agebat Deo.

cum toto ſuo exercitu convertitur.

Poſt liquatum plumbum,

bovem æreum &c.

10 Quo viſo, juſſit Præſes ejici inde Sanctum, & in cuſtodiam mitti, & nervo ferreo conſtringi, donec excogitaret quomodo eum perderet, quia nullum tormentum ei prævalebat. In eadem vero nocte, in cuſtodia apparuit ei Deus, dixitque ad eum: Confortare Luperci, ne timeas tormentum quodcumque tibi additum fuerit; ego enim tecum ſum. Confortare in virtute, & vera confeſſione. Et hoc dicens, Dominus aſcendit in cælum. Ipſe vero non ceſſabat dicere, Gratias tibi ago Domine Deus meus, quoniam apparuiſti mihi. Tunc juſſit eum Præſes adduci, & inter maganas retrudi, & fortiter conſtringi, & in capite ejus ferram poni & ſecari, ut facilius membra ejus diſrumperentur: ſed ipſe amplius in Chriſto confortabatur, & dixit Dominus ad eum: Confortare, ne deficias, quoniam ego tecum ſum in omni paſſione tua. Cui mulier quædam dixit: Domine ſancte, natus eſt mihi filius cæcus, ſurdus & paralyticus, & ecce confundor coram vicinis meis; ſed ſi per orationem tuam ſalvabitur filius meus, credam in Deum tuum. Videns ergo Sanctus Dei fidem mulieris, dixit ad eam; Affer mihi filium tuum, & accipiens infantem poſuit eum ſuper genua ſua, imponenſque ei manum oravit ad Dominum, & completa oratione. inſufflavit in oculos ejus, & continuo aperti ſunt, & viſum recepit; & dixit ei mulier: O famule Dei, præſta ut ipſe audiat & ambulet: dixitque ad eam S. Lupercius: Sufficit ei: nam greſſus ejus non erit cognitus, uſque ad diem quo eum vocavero: tunc audiet vocem Domini, & veniet ad me. Et amplius ei non eſt locuta mulier: timuit enim eum, quia vidit vultum ejus ſicut Angeli Dei.

nocturna Dei viſitatione confortatus

puerum cæcum illuminat,

11 Præſes vero cœpit deambulare in palatio ſuo, reſpicienſque vidit Sanctum ſtantem in ſigno mirabili, & multitudinem populi circa eum: qui facto ſigno Chriſti, percuſſit terram pede, & exivit fons aquæ vivæ, & baptizavit eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; & introjerunt cum eo in civitatem. Baptizati ſunt autem tunc à S. Lupercio mille ſexcenti & octo, qui ſtatim crediderunt in Dominum Jeſum Chriſtum, & ingreſſi ad Præſidem dixerunt: Tu es cum Apolline, & nos cum Domino noſtro Jeſu Chriſto. Et reſpiciens Sanctos Dei Præſes, conturbatus eſt ſicut leo, & juſſit eos ſuſpendi pedibus, & gladio percuti. Coronati ſunt autem in nomine Domini per ſanctum Lupercium illi omnes. Tunc Præſes ad Sanctum Dei dixit: Per ſolem & ſeptuaginta & octo deos, *n* & matrem eorum Dianam, te obteſtor, conſenti mihi, fili Luperci, ut patri, & ſacrifica Apollini, qui continet omnem terram, & carebis tormentis horrificis. Dixit ad eum Sanctus Dei; Ubi fuerunt abſconſa verba iſta manſueta? Tanto tempore in manibus tuis ſum, & tormentis variis tradidiſti me. Nam & per te gratiam Dei mei acquiſivi, & omnes, qui in Deum meum crediderunt; ſed ſermones manſuetos, & verba dulcia à te huc uſque non audivi. An ignoras, Præſes, quia genus Chriſtianorum immortale eſt, & contra omnia tormenta diaboli reſiſtit, ſufferens omnia? Quare ſuades mihi ut Apollini tuo ſacrificem, & faciam voluntatem tuam?

ex bosqueto.

multoſque convertit;

contemnit blanditias,

Simulans ſacrificaturum ſe;

12 ..... Tunc Præſes lætus factus eſt, & cœpit caput ejus oſculari. Sanctus vero Lupercius non permittebat dicens: Non eſt talis conſuetudo urbis Heliſonæ, ſacrificabo primum diis, & ſic meum oſculaberis caput. Rurſumque dixit Præſidi: Tu es morbidus, & ſol declinabit; non poſſum hodie ſacrificare diis tuis; ſed præcipe me hodie in cuſtodiam retrudi, ut cras ſacrificem diis. Reſpondit Præſes: Non eris in cuſtodia ut pœnis tradaris, ſed pro his plagis, quas tibi juſſi imponi, indulge mihi, ut patri tuo. Tunc flexit genua famulus Dei, & oravit dicens: Quis Deus magnus, ſicut Deus noſter? tu es Deus qui facis mirabilia. Tunc dixit Præſidi, Congrega omnes ſeniores & principes tecum, & ſtabo in palatio tuo ego, & Sacerdotes deorum, & omnis exercitus militum, ut omnes videant quando ſacrificavero Apollini. Tunc præcepit Præſes præconi, ut clamaret voce magna dicens: Convenite omnes populi ad templum deorum, quia Lupercius famulus Chriſti ſacrificabit magno Deo Apollini. Quod mulier audiens, cujus filius cæcus fuerat natus, & per orationem S. Lupercii illuminatus, confeſtim diſſipavit crines capitis ſui, & ſcidit veſtimenta ſua; attollenſque filium ſuum, tranſibat clamans voce magnâ, & dicens: Væ tibi, Luperci, qui mortuos ſuſcitaſti, & cæcos illuminaſti, & claudos curaſti, & multa bona operatus es adverſus inimicum: quomodo vis ſacrificare Apollini, avertens omnes populos, qui credere deſiderabant in nomine Jeſu Chriſti Salvatoris? Non permittat hoc Deus fieri. Væ tibi diabole & operibus tuis! Sanctus vero audiens vocem mulieris, ſilentio facto vocavit eam ad ſe, & dixit: Pone infantem ante me. Et dixit infanti: Chriſtus, qui illuminavit abſcondita tenebrarum, ipſe tibi imperat, ut ſtes ſuper pedes tuos; & veni, & loquere omnibus.

increpatur à matre cæci illuminati,

eumque paralyticum erigit.

13 Eâdem horâ ſurgens infans venit ad famu-

A lum Dei, & ille dixit ei: Tibi dico puer, ingredere in templum paganorum, & dic idolo Apollinis: Tibi dicit famulus Chriſti, exi velociter. Et ingreſſus puer in templum, dixit idolo: Tibi dico idolum ſurdum & cæcum, ac mutum; deceptio ac perditio animarum in te credentium; Lupercius ſervus Chriſti vocat. Et cœpit Apollo clamare: O Jeſu Nazarene, omnes ad te traxiſti, & nunc contra me manifeſtaſti infantem trium annorum. Unde hoc, ut talis puer ad me ingrederetur? Adveniens idolum ſtetit ante famulum Dei. Dixit ad eum S. Lupercius: Tu es Deus Paganorum? [Reſpondit idolum]; Nonne cognoſcis, Luperci, quod ego ſum? Suſtine me unâ horâ, & indicabo tibi omnia. Dixitque ei famulus Dei; Quidquid volueris dic. Reſpondit idolum, & dixit; Quomodo Deus cælum & terram creavit, plantavit Paradiſum ad Orientem, & dixit, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram? Sed & Princeps noſter dejectus eſt de cælo, & nos omnes cum eo, quia dixit in corde ſuo; In cælum aſcendam, & ſuper aſtra exaltabo ſolium meum; ſedebo in latere Aquilonis, regnabo in nubibus, B & ſimilis ero Altiſſimo. Ideo iratus Dominus abſtulit à nobis gloriam noſtram, & projecit nos ut pluviam ſuper faciem terræ; & propterea facti ſumus minimi omnium creaturarum, & ob hoc ego maneo in ſtatuis iſtis; & ſi potero aliquem ſeducere, hoc mihi lucrum eſt. S. Lupercius dixit: Miſer, tu cum ſis miſerrima creatura, & tuo de merito ſis damnatus, cur decipis mentes hominum, & à veritate deviare voluiſti? Ego te mittam in infernum; & eris ibi uſque in diem judicii, quando eris rationem redditurus ante tribunal Chriſti. Et ingreſſus in templum, inſufflavit idolum Herculis, & omnium ſimulacrorum ſtatuas, & facta ſunt velut pulvis. Rurſum dixit: Ite omnes dii Paganorum in perditionem, & nuſquam appareatis. Tunc dæmones rugientes cœperunt fugere, dicentes; Magnus eſt Deus Chriſtianorum, qui poteſt eripere credentes in ſe de tribulatione.

14 Ideoque Sacerdotes Paganorum confuſi vehementer, & levantes Sanctum Dei, adduxerunt ante Præſidem, & indicaverunt perditionem deorum ſuorum, quomodo in inferiorem infernum miſiſſet eos. Igitur Præſes dixit ad S. C Lupercium: Induratum eſt cor tuum, ut video, Luperci, quia non vis adorare deos noſtros: quam obrem jubeo te extra civitatem ab apparitoribus duci, & capitalem ſubire ſententiam... p .... p die IV Kalendarum Juliarum, regnante D. N. Jeſu Chriſto, unà cum Patre & Spiritu ſancto in ſecula ſeculorum. Amen.

ex Bosqueto.

per quem adeſſe juſſus in idolo ſuo dæmon

fatetur impotentiam ſuam.

Sanctus, idolis ceteris ſtatu diſperſis,

capite plectitur.

ANNOTATA D. P.

a *Neſcio quid hic faciat titulus* Sacerdotis, *niſi forte ut auctor gratificetur iis, qui Epiſcopis Eluſatibus nomen* Lupercii *recentius admiſcuerunt, antiquioribus Catalogis reclamantibus.*

b *Hinc exemptam Parentheſim, quæ ſenſum turbabat, ſuo (ut credo) loco nativo poſui.*

c Illuro *hæc eſt Antonino; & libello veteri Provinciarum,* Eloronenſium civitas; *Sidonio* Oloronenſis, *ad cognominem ſibi fluvium in Bearnia, ſub radicibus Pyrenæorum, quæ Elusâ diſtabat circiter ad 24 leucas.* D

d *Mallem* Geriſam *legere, vulgo enim* Giers *dicitur, & in Vita S. Saturnini* Gerſanus *fluvius nominatur.*

e *Melius forte,* Echidna: *nam* ἔχις, ἔχιδνα, vipera eſt.

f *Boſquetus apte hæc adnotat.* Aquitaniam Galliarum, & Tarraconenſem Hiſpaniarum, provincias rexiſſe hac tempeſtate (*id eſt ſub annum* 292) Dacianus legitur in Actis Martyrum: quod verum eſſe non auſim affirmare. Nam diverſę ſemper fuerunt Galliarum & Hiſpaniarum adminiſtrationes, quę & duorum Vicariorum diſpoſitioni poſtea ſubditę ſunt. Fieri tamen poteſt, ut Daciani nomen, propter varias Chriſtianorum in Hiſpaniis cędes, vicinis Aquitanis & Narbonenſibus cognitum, Gallorum Martyrum Actis à poſterioribus ſcriptoribus infertum ſit: *quod hic omnino factum apparet. Sed quomodo* Dacianus *hic fingitur* civis Heliſonę? *& quid ſunt* 14 Sedes, *ſuper quibus regnaverit? In utroque Codice,* Sedes *nomen eſt dignitatis, Præfectis Prætorio fere tribui ſolitum, unde* Sedes veſtra illuſtris, præclara, eminentiſſima *&c; ſicuti nunc diceretur* Celſitudo *vel* Majeſtas veſtra. *An hoc* E *voluit, uni Daciano parem poteſtatem fuiſſe* 14 *Prætoribus vel ſaltem Præfectis?*

g Senatorum *in Gallia ſub imperatoribus dignitas magna fuit, & Romanæ nobilitati propria, de quibus vide pluribus Gloſſarium Cangii: de* Senioribus *autem Francorum Germanorumque, Hadrianum Valeſium, in Notitia Galliarum, ad nomen* Rotomagus.

h *An obliviſcitur Auctor, quod paulo ante duodennem Sanctum miſerit ad eremum? Ubinam autem aut in quos hanc exercuiſſet poteſtatem, Heliſonam adductus,* captus & catenatus; *&, antequam decennis eſſet patriâ ſuâ egreſſus: idque, ut apparet, prædicandæ fidei causâ, non arma tractandi?*

i *Enormis hyperbole, nam quid de ipſo Imperatore Diocletiano dici amplius potuiſſet? Hic vero numquam ſic inſanivit, ſuæque æſtimationis tam prodigus fuit, ut tali cauſa edictum proponeret, palam conteſtans ſuam ſuorumque deorum adverſus magias Chriſtianorum impotentiam.*

k Magana, *alias* Mangana, *medio ævo dicebantur machinæ bellicæ jaculatoriæ, numero tam ſingulari quam plurali, videturque à Græcobarbaris deducta vox.*

l Ἀθήνη *Græcis, Latinis* Pallas, *ſolo nomine diſtinguitur ab ea quæ his* Diana, *iſtis* Ἄρτεμις *eſt: ſed ut Græca Latinis, ita hæc illis inuſitata vocabula ſunt.* F

m Amandorus *utriſque ignotus, unde huc irrepſerit neſcio. Fortaſſis opinio quorumdam fuit* Rupem-Amatoris *vulgo* Roquemodour, *in vicino Cadurcenſi agro oppidum, cujus nomenclaturam alii aliter reddunt, à patrio & Aquitanis proprio nomine nuncupatam: opinio mere conjecturalis, nec in ullo auctore fundata. Quid porro de* Ypoculo *dicam; nec conjectura quidem ſuggerit.*

n *De* LXXVIII *diis, quorum mater* Diana *diceretur, hactenus nil legi apud Poëtas: & omnes* Dianam *faciunt Virginem.*

o *Oportet ut hic exciderit aliquid, quo dicebatur Sanctus, quaſi mutata mente, ſimulaſſe quod vellet ſacrificare.*

p *Hic rurſum videtur excidiſſe aliquid, puta,* Paſſus eſt autem S. Lupercius.

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS

SERENO, THEODORO, PASTAPHO, TYTIRO, DIONYSIA, PASSIMO, PHESICO, DISTA, AMBENIO, ARIUSO, DIOSCORO, ORIONE, TURBANO, CAPITULINO, ITEM ORIONE, SIMERO, PLUTARCHO, HIRENEO, HERACLIO, HERONE, POTAMINO, MARCELLO, BASILIDE, LEONIDE, PANOSO, PECE, SIDISTO, PAMBONO, ORIOSO, PANUBERO, TILINO, NONNICA, SINIDO, MEMMIO, JULIO, LEONIDE, PLUTARCHO II, SERENO, POTAMINA VIRGINE, MARCELLA MATRE, RAIDE SIVE HERAIDE.

ALEXANDRIÆ IN ÆGYPTO.

Notitia nominum ex Martyrologiis, Acta quorumdam ex Euſebio.

ANNO CCII.

Plurimi ſub Severo Alexandriæ paſſi

Euſebius Pamphili auſpicatur librum ſextum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, à perſecutione ſub Severo Imperatore Alexandriæ facta, & mox caput 2 ab Origenis inſtitutione, & cap. 3 ab hujus prædicatione, ac variis Martyribus per eum confortatis; ubi ſub finem ſcribit, multos ex Gentilibus, tum in omni genere doctrinæ, tum in philoſophia præſtantiſſimos ejus ſe magiſterio ſubmiſiſſe: eoſque cum fidem Chriſti ſincere atque intimo mentis affectu ab ipſo accepiſſent, perſecutionis illius tempore inclaruiſſe uſque adeo, ut quidam ex ipſis comprehenſi, martyrio perfuncti ſint. *Dein cap. 4 & 5, novem ex illis eligit, quorum martyrium ab eo deſcriptum infrà damus, ac ſub finem addit* plures quoque alios ex Alexandrinis civibus ad fidem Chriſti ſubito tranſiiſſe.

Anteſignani Serenus & Theodorus.

2 *Horum Martyrum nomina ſuggerunt quatuor antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa ſæpius à nobis indicata: quorum Anteſignanus* Serenus, *etiam litteris tranſpoſitis* Senerus, *memoratur. Secundus* Theodorus, *etiam* Tardorus *ſcriptus, idemque primo loco refertur in vetuſto codice Reginæ Sueciæ, per Holſtenium vulgato his verbis:* In Alexandria natalis S. Theodori, cum aliis viginti ſeptem; *nos aliquanto plures damus. In Mss. Barberiniano, Atrebatenſi, Tornacenſi, Latienſi, & Trevirenſi S. Maximini, hi duo ita proferuntur: In* Alexandria natalis SS. Sereni & Theodori; *at ſolius* Theodori *mentio fit in Ms. Rhinovienſi.*

Alii 38,

3 *Sequuntur nomina* Paſtaphi, Tytiri, Dionyſiniæ, Paſſimi, Phefici; *qui cum aliqua varietate ſunt,* Poſtaphus, *ſeu* Paſtophus, Tyrus, Donyſima, *ſeu* Doſimia, Paſimius, Pleficus *ſeu* Sicus. *In decuria proxima ſunt nomina* Diſtæ, Ambemi, Ariuſi, Dioſcori, Orionis, Turbani, Capitulini; item Orionis, Simiri, Plutarchi. *Ex his omiſſum nomen* Ariuſum, *atque ex voce* Ambeni, *factum* Ambeniari & Ambeniani: *& denique loco* Simiri, *ſcriptum* Gimiri, Simeri. *Sequuntur* Hiereneus, *perperam in apographo Corbejenſi* Epiſcopus *habitus; à quo alius eſt* S. Irenæus, Epiſcopus Lugdunenſis, *in omnibus apographis etiam hoc die relatus. Tum* Heraclides & Heron *ab Euſebio infrà relati, qui ab aliis fere* Heraclius & Herorus *appellantur:* Potaminus, Marcellus, *pro quo etiam* Marcella *habetur; ſed ea mox referetur.* Baſilides *etiam hiſtoriæ Euſebianæ inſcriptus, & in Martyrologio Romano ad diem* xxx *Junii relatus. Tum* Leonides *etiam* Leonodes *ſcriptus: ac dein hi tres,* Panaſus, Pece, Sediſtus, *in ſolo Epternacenſi relati, ex quibus* Pece *videtur femina, cujus genitivus ſit* Peces. *Sequuntur* Pambonus, *ſeu* Pambunus; Orioſus, *aut* Oroſus; Panuberus, Tilina, *ſeu* Tilinus: *tum* Nonnica & Spiridus, *in tribus apographis relati, pro quibus in Epternacenſi, in* Nicæa Finidus, *quaſi hic aliis non eſſet adjunctus. In Mss. Auguſtano S. Udalrici & Pariſienſi Labbei conjunguntur nomina* Sereni, & Senidi; *atque ita ea ſervamus. Quis tamen* Nonnicam *excludendam putaverit, nolumus pro ea contentionis funem trahere. Interponebatur in omnibus apographis Martyrologii Hieronymiani,* S. Irenæus Epiſcopus Lugdunenſis, *cum* ſex *aut* ſeptem ſociis Martyribus, *de quibus ſeorſim agimus: ac tunc ſequebantur huc referenda nomina,* Leonidis, Plutarchi, Sereni, Potamienæ & Marcellæ; *de quorum martyrio mox ex Euſebio agemus. In Ms. Richenovienſi ex relatis pauca nomina ſic proponuntur:* In Alexandria Theodori, Paſtaſi, Titiri, Paſi, Miſæ; *ubi pro penultimo ab aliis* Paſſimus *habetur: ac pro* Miſa, *forſan* Diſta *dicitur.*

aliqui relati ab Uſuardo

4 *Alii quoſdam ex Martyribus ab Euſebio relatis prolixius celebrant, & ex relatione Rufini ita eos commemorat Uſuardus:* Alexandriæ ſanctorum Martyrum Plutarchi, Sereni, Heraclidis, Herois, Potamiænæ, Marcellæ, cum aliis tribus: inter quos præcipue emicuit Potamiæna Virgo, quæ primo immenſos & innumeros agones pro virginitate deſudans, deinde etiam pro martyrio exquiſita & inaudita tormenta perpeſſa, ad ultimum

A timum igne conſumpta eſt. *Apud Adonem, Notkerum, & ſuppoſititium Bedam alioſque poſt* τὸ Marcellæ *interponuntur memoria* catechumenæ, Heræ nomine, baptiſmum martyrii conſecutæ. *Baronius pro hodierno Martyrologio Romano hoc eis elogium ſtatuit:* Alexandriæ, in eadem Severi perſecutione, ſanctorum Martyrum, Plutarchi, Sereni, Heraclidis catechumeni, Heronis neophyti, & alterius Sereni, Raidis catechumenæ, Potamiænæ & Marcellæ ejus Matris; inter quos præcipue enituit Potamiæna Virgo, quæ primo immenſos innumeroſque agones pro virginitate deſudans, deinde etiam exquiſita & inaudita tormenta pro fide perpeſſa, ad ultimum una cum matre igne conſumpta eſt. *Hæc ibi, & quæ ſupra apud Adonem & Notkerum* Hera *dicebatur, à nonnullis Ætra & Rais ſeu Herais appellatur, cum Euſebio apud Chriſtophorſonum, & Nicephoro Calliſto lib. 5 cap. 7. Aſt Henrico Valeſio ex Mss. Regio & alio Pariſienſi,* Herais *appellatur, quam in vetuſtis apographis Martyrologii Hieronymiani deſideratam, reliquis ſub finem tituli appoſuimus.*

AUCTORE G. H.

Adone aliiſque

& Martyrol. Rom.

adjuncta Ætra, Rais, ſive Herais.

B

ACTA MARTYRII.

Ex libro VI *Euſebii.*

Cap. 1. 1 PORro cum Severus perſecutionem adverſum Eccleſias excitaſſet, per omnes quidem ubique locorum Eccleſias, ab athletis pro pietate certantibus, illuſtria ſunt confecta martyria. Præcipuè tamen Alexandriæ increbuerunt, cum ex univerſa Ægypto ac Thebaide lectiſſimi pugiles eo, tamquam in ampliſſimum Dei ſtadium, deducerentur; & cujuſquemodi tormenta morteſque invicto animo perpeſſi, immortales à Deo coronas acciperent... Igitur Severo *a* annum Imperii decimum agente... perſecutionis ardentiſſimum flagravit incendium, atque innumerabiles martyrio coronantur.....

Interſecutione Alexandriæ mota

Cap. 2.

a anno 10 *Severi Imp.*

Cap. 3. 2 Interea vero cum nemo ſupereſſet Alexandriæ, qui tradendis fidei noſtræ rudimentis operam daret, omnibus ob perſecutionis metum pulſis ac fugatis; quidam ex Gentilibus Origenem, ſcholæ etiamnum vacantem atque affixum, adierunt, verbum Dei ex ipſo audituri.

ab Origene converſi

C Inter quos primum fuiſſe teſtatur Plutarchum, qui poſt vitam honeſte tranſactam, ſacro etiam martyrio coronatus eſt. Secundum *b* Heraclum, ejuſdem Plutarchi fratrem, qui cum ipſe quoque philoſophicæ vitæ ac diſtrictioris cujuſdam diſciplinæ documenta plurima apud ipſum præbuiſſet, urbis Epiſcopatu dignus eſt habitus. Annum porro ætatis octavum decimum agebat tunc, cum catechumenis inſtituendis præfectus eſt. Quo in munere maximos fecit progreſſus, tempore perſecutionum illarum, quæ Aquila præfecturam gerente, Alexandriæ contigerunt. Tunc ſiquidem apud univerſos fideles maximam nominis celebritatem adeptus eſt, ob ſedulæ benevolentiæ atque humanitatis officia, quæ omnibus ſanctis Dei Martyribus, notis pariter atque ignotis, promptiſſime exhibebat. Neque enim ſolum illis hactenus comes aderat, dum in vinculis eſſent, aut dum ad extremam uſque ſententiam interrogarentur; ſed poſt latam quoque ſententiam, cum ſanctiſſimi Martyres ad ſupplicium abducerentur, ipſe incredibili fiducia præditus, & pericula ipſa provocans, adiitabat: adeo ut ſæpenumero audacter accederet, & Martyres ſumma cum libertate oſculo ſalutaret.... Multi vero cum fidem Chriſti ſincere atque intimo mentis affectu ab ipſo accepiſſent, perſecutionis illius tempore inclaruerunt; uſque adeo ut quidam ex ipſis comprehenſi, martyrio perfuncti ſint.

SS Plutarchus

b & Heraclus

ab hoc Martyres adjuti

D *& confortati:*

3 Horum primus fuit is, quem paulò ſupra memoravimus, Plutarchus. Qui cum ad mortem duceretur; iterum hic de quo loquimur Origenes, dum Plutarcho ad extremum uſque vitæ terminum individuus adhæret, parum abfuit, quin ab illius occideretur civibus: utpote qui necis illius auctor fuiſſet. Verum divina providentia tunc quoque illum conſervavit. Poſt Plutarchum, ſecundus ex Origenis diſcipulis Martyr fuit Serenus, qui fidem quam acceperat, igne examinatam ac probatam exhibuit. Tertius ex eadem ſchola Martyr extitit Heraclides, ac deinde quartus Heron: ambo ſecuri percuſſi; prior dum adhuc eſſet catechumenus, alter vero neophytus. Præter hos quintus, ex eodem auditorio, Chriſtianæ pietatis athleta, victor renuntiatus eſt Serenus, prioris illius cognominis: qui cum plurimos cruciatus fortiſſime pertuliſſet, tandem capite truncatus fuiſſe dicitur. Sed & ex mulierum numero *c* Herais quædam adhuc catechumena, per ignem baptiſmum adepta, ex hac luce migravit.

Cap. 4. *ab Origene Plutarchus,*

Serenus,

Heraclides, Heron,

Serenus alter,

E

c Heraïs,

4 Septimus inter hos recenſeatur Baſilides, is qui celeberrimam illam Potamiænam ad ſupplicium abduxit. Cujus quidem mulieris fama, apud earum regionum incolas, etiamnum pervulgata eſt: quippe quæ pro caſtitate corporis, & pro virginitate qua præcipue excelluit conſervanda, innumera adverſus amatores certamina ſubjerit (nam præter animi pulchritudinem, mirabilis quoque totius corporis venuſtas in ea efflorescebat) innumera etiam pro Chriſti fide pertulerit, tandemque poſt acerbiſſimos vel dictu ipſo horribiles cruciatus, unà cum matre Marcella, igne conſumpta ſit. Porro Aquila, (id enim Judicis nomen fuit) cum eam toto corpore excruciaſſet, ad extremum interminatus ei eſſe dicitur, ſe illam gladiatoribus violandam traditurum. At illa cum pauliſper ſecum ipſa rem perpendiſſet, interrogata quid conſilii caperet, ejuſmodi fertur dediſſe reſponſum: quod impium eſſe Gentilibus videbatur. Protinus igitur Judicis ſententiâ damnatam Baſilides, unus ex apparitoribus, ad ſupplicium abducit. Cumque vulgus eam vexare, & obſcœnis verbis illudere ei conaretur; Baſilides quidem eos, qui contumeliam Virgini faciebant, abſterrens propellebat, multaque miſericordiæ & humanitatis erga illam præbebat indicia. Illa vero, benignitatem hominis erga ſe libenter amplectens, bono animo eum eſſe juſſit: ſe namque poſt obitum ſalutem ipſius à Domino impetraturam, & collata in ſe beneficia brevi remuneraturam eſſe. Hæc cum dixiſſet, ferventi pice per varia corporis membra, ab imis pedibus ad ipſum uſque capitis verticem, lente ac paulatim circumfuſa, mortem conſtanti animo pertuliſſe memoratur. Et hujuſmodi quidem certamen nobiliſſima Virgo decertavit.

Cap. 5. *Potamiæna Virgo,*

cum Marcella matre

F

à Baſilide protecta

addicit ei preces,

igne conſumpta:

5 Brevi autem poſtea Baſilides, cum ob neſcio quam cauſam à contubernalibus ſuis ſacramento adigeretur, nefas ſibi eſſe affirmavit, omnino jurare: quippe Chriſtianum ſe eſſe, idque palam profiteri. Illi primo quidem hominem jocari arbitrabantur: verum cum id conſtanter

Baſilides factus Chriſtianus,

A ſtanter aſſeveraret; ad Judicem eſt perductus; apud quem fidei ſuæ conſtantiam profeſſus, in vincula conjicitur. Cumque quidam in Domino Fratres eum adjiſſent, & cauſam ſubitæ illius atque inſperatæ converſionis interrogarent; dixiſſe fertur, Potamiænam *d* tertio poſt martyrium die, noctu ſibi aſſistentem, coronam capiti ſuo impoſuiſſe; dixiſſeque, ſe ipſius causâ Dominum oraſſe, atque id quod petierat impetraſſe; nec diu poſtea ipſum ad ſuperos migraturum. Poſthæc ſignaculo Domini à Fratribus accepto, poſtridie Chriſtum glorioſe confeſſus, capite truncatus eſt. Plures quoque alii, ex Alexandrinis civibus, eodem tempore ad fidem Chriſti ſubito tranſiiſſe memorantur: quos ſcilicet *e* Potamiæna in ſomnis apparens, ad id faciendum provocaverat. Verum de his hactenus. *f*

d & ab apparēte Potamiæna coronatus,

Martyr obit.

e

f

ANNOTATA G. H.

a *Annus decimus Severi Imp. qui creatus fuit anno Chriſti* 193 *incipit in ejuſdem anno* 202.

b S. Heraclus, *colitur* 14 *Julii*.

c *Alii* Hera, Ætra, *&* Rais, *ut ſuprà diximus ſub finem Commentarii noſtri.*

d *Hinc Baronius* Baſilidem *retulit ad diem* 30 *Junii. Sed geſta ejus non potuerunt ab aliis ſejungi, ideoque ibidem lectorem huc remittimus.*

e *Omittimus hìc quæ de* SS. Potamiæna, *ejuſque matre* Quinctia Marcella, *&* Q. Sereno, *&* M. Sereno *quaſi* ex Hiſpania oriundis *congerit Tamajus de Salazar in Martyrologio Hiſpanico, adverſariis, ne dicam fabulis Luitprandi & Epigrammate Auli Hali nixus. Qui hiſce delectantur ineptiis, abeant ad Auctores citatos.*

f *Hæc omnia, & alia plura ex antiquiori quadam Euſebii verſione habet inſigne noſtrum Junii menſis Paſſionale membraneum, quod olim Valcellenſis monaſterii fuit; nec propter ſolam ſtyli differentiam viſum eſt huc transferendum, cum Euſebii textus Græcus præ manibus ſit, ad quem collatæ verſiones alio judice non egent.*

D AUCTORE G. H.

B

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS,

E

FABIANO, FELICE, ARIONE, CAPITOLINO, NISIA, ELAPHA, VENUSTO EUNUCHO, CRESCENTE, ALEXANDRO, THEONA, PLEOSO, ASTHESIO, APOLLONIO, AMPHAMONE, PHISOCIO, MELEO, DIONYSIO, HINO, PANNO, PLEBRIO, PANUBRIO, DIOSCORO, TUBONO, CAPITULINO, NICA, GURDINO.

Ex Martyrologio S. Hieronymi & aliis.

G. H.

Memoria in Martyrologio S. Hieronymi

C HAnc claſſem *Martyrum Afrorum adducunt quatuor antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, ſub nonnulla ſcriptionis varietate. Ac primò quidem* Arion *poſt* Theoniam *collocatur*; Capitolinus & Niſia, *quarto ac quinto loco poſiti, ſolum ſunt in Ms. Epternacenſi, deſunt in aliis; quaſi* Capitulinus & Nica, *ſub finem collocati, ab his prioribus non eſſent alii: eos tamen ut diſtinctos, cum antiquiſſimo illo apographo ſervamus. Dein loco* Ploëſi *&* Aſtheſii, *leguntur nomina* Ploëius, Pleoſi, Aſtecii *&* Aſtefri. *Ita pro* Amphamone *habetur* Ampamon *&* Amphimontus; *& pro* Phiſocio *&* Meleo, Philoſiſus, Aſtiſus, *&* Melatus. *Pro* Hino *&* Panno *ibidem eſt*, In Spanis, *quaſi altera ſequeretur claſſis Hiſpaniæ tribuenda. Poſtea pro* Panno *&* Plebrio *ſunt* Penius, Pheurſus, *&* Benverus: Panubrius *vero eſt in ſolo Epternacenſi, & loco* Nicæ *eſt* Bicca.

2 *Multi horum Martyrum conſignantur in aliis Mss. & in aliquo Reginæ Suëciæ per Holſtenium vulgato, ſunt iſta*; In Africa Fabiani, Felicis, & aliorum viginti duorum. *Ita etiam Notkerus*: In Africa Fabiani, Felicis, cum aliis multis Martyribus. *Ms. Aquiſgranenſe*: In Africa natalis Fabiani, Felicis, Arionis, Capitulini, Theonis, Gurdini. *Ms. Barberinianum*: In Africa Fabiani, Felicis, Venuſti, Creſcentis. *Mss. Richenovienſe & Rhinovienſe*: In Africa Fabiani, Arionis, Capitulini. *Mss. Auguſtanum S. Udalrici & Pariſienſe Labbei*: Africa Fabiani, Theoni, Gurdini, Alexandri, Venuſti Eunuchi, Apollioni, Dionyſi. *Ms. Trevirenſe S. Maximini*: In Africa Fabiani, Felicis, Nemiſi, Creſcentis. *Ubique palæſtra eorum nominatur* Africa, *& horum Athletarum Anteſignanus*, Fabianus; *cui ex reliquis varii à diverſis tribuuntur ſocii. At* Nemiſius *ſeu* Nemeſius *huc non ſpectat, infrà cum aliis dandus.*

& variis aliis Faſtis.

F

DE SANCTO MACEDONIO ET DUOBUS SANCTIS PUERIS

MARTYRIBUS APUD GRÆCOS.

ITEM DE SS. LUCIANO ET PAULO MEDICO, *CONFESSORIBUS APUD EOSDEM.*

D. P. Ex Ms. Synaxario Divionenſi.

Macedonio præciſi manuum ac pedum digiti.

Onjungo hos Sanctos, licet ad diverſa veroſimiliter loca temporaque ſpectantes, quia in uno eodemque Divionenſi Synaxario ſimul eos reperio, cum proprio cuique Diſticho, genus mortis explicante. Et de primo quidem ſic ibi legitur; Ὁ ἅγιος Μακεδόνιος, τὰς δακτύλας τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἐκκοπὲις τελειοῦται. S. Macedonius, manuum ac pedum digitos ſectus, vitam finivit; *eique ſic canitur:*

Μακεδονὶς Μάρτυρος τὰς δακτύλους
Τέμνεσιν ἀνδρῶν δάκτυλοι μιαιφόνων
Digitos reſcindunt Martyris Macedoni,
Digiti virorum ſanguine inquinatorum.

Lucianus in pace mortuus,

2 *Deinde laudatur quidam* S. Lucianus, in pace defunctus eadem die: *ac primo quidem,* Οὐλκιανὸς, *in titulo appellatur, ſed in ſubſequenti diſticho corrigi videtur librarium ſphalma, dum ita ſcribitur:*

Εισέλθε χαίρων, Λουκιανὲ παμμάκαρ,
Τὴν οὐρανῶν ἄνοιξε Χριστός σοι πύλην.
Ingredere gaudens, Luciane, in cælum,
Cujus recluditur à Chriſto tibi porta.

uti & Paulus Medicus

Eadem *quoque* die Paulus Ἰατρὸς, Medicus, ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται *in pace requievit:* & *additur,*

Ἔπαυε Παῦλος πρὶν τομῇ καὶ καύσει χρήσῃ,
Τὰ νῦν δὲ πάυει πάθεα πρεσβείᾳ πάντα.
Et ferrum & ignem priuſquam experiretur, Paulus quievit: & paſſiones cunctas
Quieſcere facit, precibus ad Deum fuſis.

2 *Pueri crucifixi.*

Hinc ſuſpicio oritur captum quidem pro fide fuiſſe Paulum, *ſed priuſquam tormenta ei admoverentur, defunctum: quod idem de* Luciano *ſuſpicatus, utrique titulum* Confeſſoris *addidi.*

4 *Denique* οἱ ἅγιοι δύο παῖδες σταυρωθέντες τελειοῦνται. Sancti duo Pueri crucifixi moriuntur; & *de ipſis hoc diſtichon recitatur.*

Ἐν τοῖς χρόνοις πίναξι παῖδας δύο
Σταυρωμένους γράφουσιν ὡς παῖδες ζωγράφων.
In temporum tabulis crucibus fixos duos
Pueri pictorum pingere pueros ſolent.

Ubi non aliæ tabulæ mihi videntur ſignificari, quam Ephemerides figuratæ, quales à Græcis accepiſſe Moſcos docui ante Acta Sanctorum Maji, quaſque Eccleſiæ variæ habebant, non nihil varias æque, ac Synaxaria; & ut ſua Latini Martyrologia diverſa, dum proprios Sanctos unaquæque Eccleſia in iis præcipue locari curat.

DE SANCTIS MARTYRIBUS PONTAMIO, NEMESIO, SECUNDINO, ET MAXIMO.

G. H. Ex Martyrologio Ms. Monaſterii Caſinenſis.

C XXVIII JUNII.

Um nos anno MDCLXI *in monaſterio Caſinenſi magna humanitate excepti, excuteremus codices charactere Longobardico exaratos, quibus integra Bibliotheca erat referta; reperimus duo antiqua Martyrologia, quæ nobis curavimus deſcribi, & in eorum altero iſta invenimus ad hunc diem:* VI Kalendas Julii natalis ſanctorum Martyrum, Pontamii, Nemeſii, Secundini & Maximi. *Sunt horum nominum Martyres variis anni diebus inſcripti Martyrologiis, & hoc die* Potaminus *inter Martyres Alexandrinos recenſetur, ſed arbitramur ab hoc* Pontamio *diverſum.* Nemeſius *quoque numeratur inter filios S. Symphoroſæ, qui à variis* XXVII *Junii relati, in Martyrologio Romano die* XVIII *Julii commemorantur. Idem dicimus de* Secundino & Maximo: *ſed quia hi quatuor Martyres non reperiuntur ſimul collocati, eos ob antiquitatem Martyrologii prælaudati hic damus.*

DE SANCTIS SEPTUAGINTA

MARTYRIBUS SCYTHOPOLI IN PALÆSTINA.

D. P. Ex Ms. Synaxario Divionenſi.

Eorũ numerus, in titulo omiſſus,

Urbatâ ſub annum CCCCLII *Palæſtinâ, ab iis qui Chalcedonenſem Synodum ſuſcipere recuſabant, pro ejuſdem defenſione occiſus fuit* S. Severianus, *Scythopolitanæ civitatis Epiſcopus, in hodiernum Romanum adſcriptus* XXI *Februarii. Tali occaſione pluribus de ea civitate egit Bollandus, ad quæ Lectorem remittens, indico ex Divionenſi Ms.* Martyres, *multo, ut ego quidem exiſtimo, vetuſtiores* Septuaginta. *Qui numerus, licet feſtinanti librario elapſus in titulo ſit, & ibi legantur hæc ſola verba,* Οἱ ἅγιοι

habetur ex comparatione cum 70 Diſcipulis

A ἅγιοι Μάρτυρες, οἱ ἐν Σκυθοπόλει ξίφει τελειῶνται, sancti Martyres in Scythopoli gladio consummantur; *comparatio tamen eorumdem cum Discipulis Christi, expressa adjuncto Distichо numerum ipsum requirit, hoc modo:*

Ἔχει Μαθητὰς ἑπτάκις, Σῶτερ, δέκα,
Ἔχεις Ἀρλήτας κ᾽ τοσούτους ἐκ ξίφους.

Habes sequaces septies decem viros,
Totidem per ensem Christe, pugnantes habes.

An autem, ut Discipuli *& scripturarum* interpretes *rotundo numero dicuntur* septuaginta, *licet fuerint* septuaginta duo; *sic etiam possit augeri numerus horum Sanctorum pugilum, non ausim definire.*

D AUCTORE D. P. *uti & genus mortis ex Distichо.*

DE SANCTIS TRIBVS MARTYRIBVS,

EX GALATIA, ASIÆ MINORIS PROVINCIA.

Ex eodem Synaxario Divionensi.

D. P.

Dicuntur pariter gladio plexi.

Nihilo minus quam Palæstina Martyribus abundavit Galatia, quorum nomina & certamina pluries occurrunt in hoc opere, quam ut operæ pretium sit hic ea commemorare, aut multa præfari de provincia, omnibus notissima. Hic ex prædicto Synaxario, præ ceteris quæ vidimus copioso; & abundante Sanctis necdum aliunde notis, Tres *prænominati* Galatæ *absque distinctiore Palæstræ martyrialis notitia indicantur,*

B

eodem modo quo Scythopolitani septuaginta. Οἱ ἅγιοι τρεῖς Μάρτυρες ἐκ Γαλατίας, ξίφει τελειῶνται. *Sancti tres* Martyres ex Galatia, gladio consummantur, *ubi vel quando non explicatur, sed additur Distichon.*

Τρεῖς ἄνδρες ἡμεῖς, ἀλλὰ συμπνοίας λόγῳ
Ὡς εἷς ἰδὼν χωρεῖμεν οἱ τρεῖς πρὸς ξίφος.

Tres quamvis, unus ut vir, consensu pari
Venimus ecce subdere gladio caput.

E

DE SANCTO BENIGNO

EPISCOPO MARTYRE

QVI VLTRAJECTI IN BELGIO COLITVR.

C. J.

Reliquiæ Ultrajecti delatæ

JOannes Molanus, *diligens inquisitor Sanctorum Belgii*, ex Bibliothecis Ultrajectensium Ecclesiarum, *in Auctario Usuardi hæc solum habet:* Trajecti, Benigni Martyris atque Pontificis. *Verum in Natalibus eorumdem Sanctorum ea deducit hoc modo:* Trajecti, B. Benigni Martyris atque Pontificis. Hic propter Corporis aut Reliquiarum allationem, novem Lectiones habet in Vigilia SS. Petri & Pauli, in collegiatis Ecclesiis beatorum Martini & Petri. Sed cujus B. Benigni hæ sint Reliquiæ, vetus est controversia, nondum, quod sciam, resoluta; ideoque eam indecisam relinquo.

C *à Baldrico Episcopo* Constat autem Reliquias allatas esse à Baldrico Pio, Clivensis Comitis filio, qui Ottonis primi Consiliarius & filii ejus Præceptor fuit. E regione enim Reliquiarum B. Agnetis, superest dicti Præsulis Epitaphium.

Trajectina feris urbs Danis versa, latebat;
Baldricus priscum reddidit iste decus.
Auspicio cujus jam Pontius, Agna, Benignus
Conservant urbem, fulget & ecclesia.

2 *Hæc Molanus. Joannes de Beka in suo Chronico sive Catalogo Episcoporum Ultrajectensium; in dicto Baldrico* XV *Episcopo, inter alia scribit ista:* Hic Episcopus, anno Domini DCCCCLXVI transcendens Alpes, devenit in Italiam; ubi pro quibusdam utilitatibus Ecclesiæ, Regis Ottonis exquisivit præsentiam. Demum idem Antistes valedicens Regi, corpora sanctorum Martyrum Pontiani, Benigni & Agnetis secum transtulit, ac eadem in Ecclesia Trajectensi cum ingenti devotione detulit. *Ex his* S. Pontianus *fuit* Martyr Spoleti, *cujus Acta dedimus* XIV *Januarii, ubi plura de itinere Baldrici & asportatis Reliquiis habentur: & ille solus videtur ex Italia allatus fuisse; non item duo alii; uti mox dicemus.*

circa an. 966.

3 *Acta Martyrii, à* S. Benigno *tolerati, habemus aliqua ex Ms. Ultrajectino; & eorum compendium in Lectionibus Breviarii, anno* MDXVIII *excusi, ubi sic finitur Lectio* VI: Acta sunt hæc Kalendis Novembris. *Verum uti hic dies est, quo obiit colitur-que* S. Benignus. *Martyr Divionensis; ita ex hujus quoque Actis desumpta sunt, quæ modo citavimus, & Ultrajectini recitant pro suo* S. Benigno *die* XXVIII *Junii, qui translationis habetur; adduntque hanc Orationem:* Omnipotens sempiterne Deus, qui nos B. Benigni Martyris tui atque Pontificis festivitate lætificas; præsta quæsumus, ut cujus commemoratione gaudemus, præsidio muniamur.

Acta Martyrii eadē quæ Benigni Divionen. I *Novembris*

4 *Habemus quoque codicem manuscriptum complexum* Festa composita, *sive solenniora alicujus per Belgium Ecclesiæ, & puto, Antverpiensis; in quo notatur die* 2 *Septembris* Translatio beatæ Agnetis *V. M. atque in Lectionibus narratur inventio Corporis ipsiusmet* Agnetis *&* S. Benigni Ep. Carnotensis & Mart. *desumptâ narratione ex ampliori & veteri Historia Ms. S. Pauli Ultrajecti de inventione ac translatione eorumdem* Agnetis *&* Benigni, *quam Bollandus* XXI *Januarii post Acta S. Agnetis impressit. In illa dicuntur prædictorum corpora, à Clodovæo Rege, ad fidem Catholicam sub annum* CCCCXCV *converso, illata fuisse in monasterium, ab ipso ad Ligeris ripam constructum & varie locupletatum.*

F *Inventio Corporum S. Benigni & Agnetis*

5 *Eo autem postea per Normannorum incursiones destructo, sacra Corpora diu abdita & ingloria latuerunt, donec* anno primo Ottonis Augusti, *Romæ coronati à Joanne Papa XII*; nono autem Lotharii Regis (*quæ tempora concurrunt cum anno æræ vulgaris* DCCCCLXII) facta est divinitus revelatio sanctorum Corporum B. Benigni Martyris atque Pontificis, nec non & S. Agnetis Virginis & Martyris Christi. *Inventa autem Corpora fuerunt ablata, volente S. Agnete, à Comite Thiadboldo, ac donata Baldrico Episcopo Ultrajectino;*

in Gallia ad Ligerim

quæ donantur Baldrico Ep. Ultraject.

qui

A *qui illa anno Incarnationis Dominicæ* DCCCCLXIV, AUCTORE *Indictione* VII, *pridie Kalendas Aprilis honorifice* C. J. *repoſuit in eccleſia ſua Cathedrali. Sed plura de his uti & miracula ad corpus* S. Benigni *facta legi poterunt in ipſa Hiſtoria dicto die* XXI *Januarii.*

6 *Quod Epiſcopus* Carnotenſis *fuerit* S. Benignus, *non video cur negari omnino debeat, etiamſi nomen ejus in Catalogis illius eccleſiæ non legatur.* D *Non enim omnium ibi nomina primorum Epiſcoporum ſunt, & quæ ſunt, tantum nomine tenus indicantur. Quod autem Ferrarius in Catalogo generali* S. Benignum *Ep. Carnotenſem, nominet* Benedictum, *errori tribue: quod vero ex ipſo Sauſſajus,* Benignum & Benedictum *duos faciat, tribue ſocordiæ.*

DE S. PAPPIO SEU PAPPIANO

D. P. *MARTYRE APUD MYLAS IN SICILIA.*

Unde elogium S. Anecti pridie

EX eodem fonte, unde ad diem præcedentem, Menæorum majorum Collector, & Maximus Cytherorum Epiſcopus acceperunt tormenta S. Anecti *ſeu* Aniceti; *acceperunt ſimilia* S. Pappii, *ſupra veroſimilitudinem fere exaggerata; & in hoc iſtis etiam imperfectiora, quod nec locum quidem certaminis exprimant; in eo autem paria, quod necdum memoriam talis Martyris aliis ullis in Synaxariis invenire*
B *nobis contigerit; quodque ea Sirletus in Menologium ſuum retulerit, unde eis contigit in hodiernum quoque Romanum referri, cum prolixiori Elogio inde ſumpto. Græcus Menæorum contextus hic eſt.*

etiam damus S. Pappii, iſti ſimile,

Οὗτος [ὁ Πάππιος] ἦν κατὰ τὰς χρόνους Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, ἄνωθεν ἐκ προγόνων τὸν Χριστὸν σεβόμενος καὶ κηρύσσων. Διαβληθεὶς δὲ συλλαμβάνεται, καὶ ἀχθεὶς τῷ Ἄρχοντι θύειν προτρέπεται· μὴ εἴξας δέ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Ἡγεμόνα ἐξυβρίσας, εἰς ὀργὴν ἀνῆψεν. Αὐτίκα δὲν αἴρεται ἐκ τεσσάρων καὶ τείνεται, καὶ νεύροις ὠμοῖς μαστίζεται ἐπὶ πολύ. Εἶτα λέβητι μεγίστῳ ἐλαίᾳ καὶ σέσταθ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἐμβάλλεται· καὶ ἦν θαῦμα καὶ ἔκπληξις τὸ ὁρώμενον, ἄνθρωπος ὡς ἰμάτιον ἀναβαλλόμενος τὸ πῦρ, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας τῇ βασάνῳ ταύτῃ ἐγκαρτερῶν. Πολλὰς δὲν τῶν ἀπίστων πρὸς τὸν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐξεκαλέσατο. Ἐκεῖθέν τε ἐκβληθεὶς, αὖθις ἐπὶ τριβόλων σιδηρῶν γυμνὸς συρεται, καὶ ἵπποις ἀγρίοις προσδεθεὶς ἐπὶ τραχέσι καὶ δυσβάτοις τόποις ἐλάυνεται. Ἔπειτα κρεμᾶται ἐν τῷ δοκῷ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις κατὰ κεφαλῆς, λίθῳ μεγίστῳ ἐξαρτηθέντος αὐτῷ τῷ τραχήλῳ, καὶ μὴ τρίτην ἡμέραν δρεπάνῳ τὸ χοινίον ἀμήσοντες, ἐπὶ τὰ γῆς ὁ Ἅγιος προσαράσσεται. Αὖθις δὲν ἀνθρακίαν ἐπὶ πολείσην ἐκφορεῖται καθ' ὅλα τὸ σώματος, καὶ λίθοις ἄνωθεν ἐπιχώννυται. Ἀγγέλα δὲ ἐπισασία ἀβλαβὴς τὰ λίθων ἐκβάλλεται, καὶ ὑγιὴς ὅλος ἀποκαθίσαται, καὶ τὰς δημίας πρὸς τὴν πίστιν ἐπισπᾶται, καὶ ὄχλον ἱκανὸν, οἱ καὶ τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. Εἶτα ὁ Ἅγιος τῷ διὰ ξίφος δέχεται τελευτῇ, εἰς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀμήν.

exaggeratiùs ſupra fidem tormentis.

3 Hic [Pappius] erat temporibus Diocletiani & Maximiani, ex progenitoribus Chriſtum colens ac prædicans; delatus autem comprehenditur; & coram Præſide aſſiſtens jubetur ſacrificare. Quod cum recuſaret facere, imo ipſummet Præfectum contumeliâ afficiens, ad iracundiam concitaret; ſtatim ex quatuor palis ſuſpenſus tenditur, atque crudis nervis cæditur perquam diu: deinde maximo lebeti injicitur, ad tres dies oleo atque adipe incoquendus. Tunc miraculum erat & ſtupor, videre hominem, qui ignem velut veſtem indutus, ejuſmodi ſupplicium totis ſeptem diebus ſuſtinebat invictus: quapropter infidelium multi ad Chriſti fidem convertebantur. Inde igitur ejectus, ſuper ferreos tribulos nudus raptatur; equiſque ſilveſtribus alligatus, per loca aſpera & invia trahitur: poſtea ex trabe triduum ſuſpenditur in caput, cummagno ad collum ſaxo: tertia vero die funis falce reſectus eſt, & Sanctus in terram corruit. Rurſus autem totum corpus copiâ prunarum perfuſus, lapidibus deſuper injectis defoditur. Verum aſſiſtente ſibi Angelo inde erutus, & ſanus illæſuſque aſſiſtens, ſuos lictores ad fidem pellexit, & multam ſimul turbam; qui capite etiam plexi ſunt. Deinde vero & Sanctus ipſe certaminum finem gladio cæſus accepit, ad laudem & gloriam veri Dei E noſtri. Amen.

Hinc relatum in Rom. Martyrologium

4 *Agnoſco haud dubiò ſtylum ſcriptoris, ejuſdem qui* S. Anecti *Elogium texuit; & cujus verba à Sirleto contracta, in Romano etiam contractiora ſic leguntur.* Eadem die S. Pappii Martyris, qui in perſecutione Diocletiani flagris cæſus, & in lebetem oleo & adipe ferventi plenum injectus, aliaque horrenda ſupplicia perpeſſus, demum datis cervicibus coronatur. *Tam illuſtre martyrium, nulli certo adſcriptum loco, non debebat præteriri ab Hiſpanicorum figmentorum fabricatoribus, certis in Hiſpaniam trahere adeſpota quæque. Itaque Pſeudo-Dexter* Segiſamone *anno* CCC *decollatum Martyrem ſcripſit*: Simancam *vertit interpres ejus Villanovanus.* Arbucariæ *in Celtiberis* (*hodie* Albacar) *eumdem adſcribunt Adverſaria Pſeudo-Luitprandi, æque commentitia, quæ cum illo ita conciliare conatur Tamayus, ut uno loco natus, altero paſſus Sanctus ſit: deinde prolixiora adducit Acta* ex Ms. Legendario Segobienſi: *quæ quoniam proferre profitetur,* additis *dumtaxat* originis & agonis locis; *placet ſub hac cautela illa huc tranſcribere ad commodius judicandum de re tota.*

ad ſe trahunt Hiſpani,

5 Pappius ab ineunte ætate Chriſti fidem amplexus, eam toto vitæ tempore abſque diminutione ſuſtinuit. Sed eveniente, cum jam probatæ eſſet vitæ vir, perſecutionis procella, qua F Dacianus, Imperatorum Diocletiani & Maximiani auctoritate ſuffultus, univerſas Occidentalium partium urbes, Chriſtianorum excidio penitus depopulari conabatur; Sogeſſam urbem, in qua natus fuerat, relinquens, Præſidi obviam ire propoſuit. Quo invento, ad Brucam oppidum, cum ſuis adeſſet conſpectibus, forti corde & intrepido ſequentia protulit verba. Cur, inſane, adverſus Chriſti membra tanto furore inflammaris? ut ſic ſævè Sanctorum corpora diſcerpſeris? Nonne vides, quod in eo ipſo quo detatigaris acerbè, glorias Martyribus ſempiternas, te ignorante, multiplicas? Forte non experimini, quod humus Sanctorum irrigata ſanguine, pro uno, quem enecas, multorum fidem pullulat indelebilem? Ergo, ut quid inſanis? Deſine quippe furoris progreſſum: & qui vidiſti tot etiam in fragili ſexu conſtantiæ miracula & virtutum prodigia, abſtine ab itinere incepto; & Jeſum Chriſtum Deum verum, qui te ad nihilum reducere poteſt,

cum Actis ex Segovienſi Ms. ſumptis.

A teſt, adora, ut ſic vitam conſequaris æternam. *ubi dicitur ſub Præſide Daciano* His Præſes auditis fremens, Papium comprehendi juſſit, ſatellitibus imperans, ut ſubito denudatis veſtibus, illum duriſſimis flagellarent nervis, donec verborum inſolentiam unà cum anima inter verbera evomeret. Paruit ſatellitum manus, & tamdiu Martyrem flagris cædere perſtiterunt, ut vix pellis minima circumſpectaretur illæſa. Ad hæc ſanctus Martyr Deum ſemper læta fronte laudabat; & aliquando Præſidis cæcitatem increpans, ut in Chriſtum crederet, perſuadebat. Tunc Dacianus, Martyris corpus diſlectum contuens, lebetem oleo & adipe plenum accerſiri jubens, illum ſuper ignem fecit apponi, quouſque materia illa liquefacta & fervens appareret; illamque ſupra corpus poni præcepit, unà cum prunis & titionibus, ut etiam ignis violentiâ citius animam efflaret. Sed, ô inſignis Dei providentia! ſeptem dies in hoc tormento permanſit, in unoquoque pluries repetitis olei & adipis ferventium liquoribus, quouſq; Præſes devictus, ſanctiſſimum Athletam decollari præcepit, quo Martyr glorioſus in cælos coronâ redimitus aſcendit IV Kal. Julii, anno CCCIII.

B *Bruccæ paſſus natus Sogeſſæ;* 6 *Habes verbotenus Acta, quæ Tamayus* ex Ms. Legendario Segobienſi *accepiſſe ſe ait, omiſſis dumtaxat, quæ ſuo ex Pſeudodextero appinxerat, verbis, ipſo ſtatim principio; Papius* natione Hiſpanus ex Segiſamone in Vaccæis urbe oriundus. *Volui etiam expungere nomen* Arbucaræ, *fictitium agonis locum, ſed non reperi Actis inſertum à Tamayo, tantumque nominatum in contextu Martyrologii ab eo concinnati, hoc modo;* Arbucaræ in Celtiberia Hiſpaniæ Tarraconenſis S. Papii *&c. In Commentario autem meo reprehendi Acta, quod locum certaminis* Brucam *nominent, quia hoc eſt Siciliæ oppidum littorale inter Catanam & Siracuſam, hodiedum* la Brucca *dictum; locum vero nativitatis* Sogeſſam, *qualis in Hiſpania nulla invenitur, cum tamen Hiſpanum fuiſſe Martyrem, extra dubium eſſe putet Tamajus. Ego igitur dum conſidero eádem in Sicilia, ſed oppoſito in littore inter Drepanum & Panormum veterem urbem* Segeſſam, *cenſeo fieri facillime potuiſſe, ut ejus nomen in* Sogeſſa *verteret imperitus librarius; minus facile, ut hoc ſubſtitueret pro* Segiſamone, *aut* Brucam *pro* Arbucana. *Cum autem ſtylus recens ipſamet Acta recentia quoque eſſe doceat, haud ægre concipio, quomodo ſuadente Hyguera, vel complicum ejus in fingendis antiquitatibus aliquo, irrepſerit Legendario minime antiquo,* Dacianus Præſes, *in Hiſpanicis martyriis nominatiſſimus atque ad* Pappii *nomen additum ſit,* natione Hiſpanus (*ſi tamen utrumque in Breviario adeſt*) *cetera vero quoad ſubſtantiã ſic relicta ſint, prout ex Sicilia Segobiam allata fuerant, fortaſſis unà cum Reliquiis; alias enim nulla cauſa apparet, qua illa Acta contigerit tali loco inveniri.*

ſed uterque locus in Sicilia potius invenietur,

7 *Ut ut fuit: accipio libenter, ſic præter intentionem Tamaji eorumque qui Hiſpanum facere* Papium *voluerunt, oblatum nobis Siciliæ indicium, in eaque patriam & palæſtram Sancti: & hunc eum ipſum eſſe opinor, quem (teſte Cajetano in Animadverſis* ad depoſitionem SS. Pappiani, Luciani, Gregorii & Acacii Martyrum) *huic diei adſcriptum, Mylenſes in eadem Sicilia,* Papinum *dicunt, quemque in Tranſlatione S. Bartholomæi ad Liparam inſulam Mylis objectam, vocatum legimus* Pappianum. *De hujus autem apud illos cultu ſic ſcribit idem Cajetanus in dictis Animadverſis num.* 8. Qua parte Cherſoneſus *Mylenſis* in Occaſum flectitur, extat vetus ædicula D. Pappiano ſacra: illuc loculum ejus ejectum conditumque fama eſt: nec famam refutaverim; quippe illic à majoribus ædificata ædes, & plurima in eo loco miracula, quæ non modo urbem Mylas, ſed ipſum littus prope ædiculam, in D. Pappiani tutela eſſe, oſtendunt. Etenim cum ſcabioſi ulceroſique, ſcrobe iſtic defoſſâ, affectas partes corporis arenâ contegunt, & aquam maris ſuperinfundunt, continuo vermiculi quidam illinc exiſtunt, atque ita ægri ſani fiunt.

D AUCTORE D. P.

apud Mylas propriã ædem habens,

8 Memorant incolæ, haud multos ante annos, piratarum triremes quaſdam (Turcæ aut Mauri, hoſtes noſtræ fidei erant) Mylarum direptionem molitas, qua parte littoris, ædes eſt, D. Pappiano ſacra. Militem vero exponere jam feſtinantibus, armatas equitum acies ac peditum viſas totâ eâ orâ maritimâ, ac ducem agminum Pappianum: metuque perculſos trepidantesque in altum revectos. Miraculi teſtes multi ſunt: inter ceteros Vincentius Jacius Mylenſis, qui captivus in iis triremibus habebatur, cum Turcæ viſo in littore exercitu, in altum ſe recepere. Nam incerti rerum Vincentium interrogavêre, numne in ora Mylarum miles ad cuſtodiam ſtaret? Reſpondit is, nullum illic militem eſſe, ſed D. Pappianum Mylarum præſidem & cuſtodem. Idem Vincentius tota de re conſanguineos per litteras docuit, monitis civibus, ut ædiculam S. Pappiani ſumma in veneratione haberent. Paucos ante annos ſuperſtites erant Sacerdotes duo, Oliverius Virgilius & Franciſcus Bittus, qui litteras legerant. Ejuſdem rei teſtis eſt Didacus Morales, miles Hiſpanus, qui cum in Turcarum triremibus captivus tum teneretur, armatas in littore cohortes contuitus eſt: libertate dein donatus, Mylas ultro adiit, diuque pro ſua in D. Pappianum pietate, ejus ædi famulatus eſt. Porro Divus Pappianus Mylenſis urbis Patronus habetur, magnoque cultu, anniverſario feſto die ad XV Kal. Julias, celebratur.

oppidum à Turcicis piratis tutatus,

E *& cultus ut Patronus 17 Junii.*

9 *Hactenus Cajetanus, Tomo* I *de Actis Sanctorum Siculorum, anno* MDCXX *vitâ functus: qui etiam notat, credere incolas, arcam lapideam cum ſacro corpore illuc adnataſſe per mare; & ipſe inter Acta Depoſitionis prafatæ, ex Menæis, ad* XXV *Auguſti deſcribentibus adventum corporis S. Bartholomæi ad Lyparam inſulam ejuſque ibidem inventionem, Theophilo imperante; portentoſæ illuc tranſvectionis meminit, ibique dictam* Ἀμυλλαν πόλιν Σικελίας, Mylas *eſſe ſatis veroſimiliter ſentit. Miraculo tamen ipſi perquam antiquo, ut præfertur, & cujus etiam meminit S. Gregorius Turonenſis libro de Gloria Martyrum cap.* 34, *eidemque circumſtantiis in ſpeciem fabuloſis non aucto magnam fidem facit relatio, ſeculo primum* IX *vel ſerius etiam ſcripta; maxime cum Theodorus & Joſeph (à quibus Tranſlationem prædictam habemus non multo citius ſcriptam, & unde ſua ſumpſit Menæorum collector) corpus quidem Apoſtoli per mare affluxiſſe dicant in comitatu arcarum quatuor, quæ ſuo deinde officio functa, ad deſtinata ſibi divinitus loca adnatarint; non tamen vel ipſa loca vel corpora nominent; & perperam omnia exprimantur in Menæis. Proinde interpolationem iſtam gratis confictam ſentio, & Pappiani, ut* Amyllam *advecti, ideo tantum uſurpatum nomen, quia ex Mylenſium traditione habetur per mare illuc allapſum corpus, quod ego potius quam credam ex Armenia in arca ſaxea affluxiſſe, dixerim* Bruccæ *projectum in mare nudum & abſque capite, ac deinde, Deo ſic diſponente, Mylenſi in littore à fluctibus depoſitum; idque* XXVIII *Junii, quo Synaxariis inſcriptum* Pappii *nomen eſt, magis integre legendum* Pappiani; *diem autem ejuſdem menſis* XVII *eſſe novæ alicujus tranſlationis vel dedicationis apud Mylas celebratæ.*

F *quod de S. Bartholomæi corpore tradunt alii.*

Quidſi illud Bruccæ projectum in Mare Mylas allapſum ſit?

A D

DE S. TECHILDE SEU THEODECHILDE,

FILIA CLODOVÆI I, REGIS FRANCORUM,

VIRGINE AC FUNDATRICE S. PETRI-VIVI APUD SENONES.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

D. P. **§. I.** *Diploma Clodovæi, quo Sancta, ipsius filia, & monasterii fundatrix esse sustinetur.*

SEC. VI.

Fundatricis titulus constat ex Epitaphio,

VIVUS, *Senonensis civitatis vicus suburbanus erat, ubi sanctis Apostolis Petro & Paulo dedicata ecclesia, cum monasterio plane regio, quod vulgo dicitur,* S. Petri-Vivi. *Fundatricem anno* MDCXLIII *adhuc loquebatur Epitaphium suum, parieti Chori ad latus Euangelii insertum, post quod sacrum ejusdem corpus inventum tunc est, sic descriptum.*

Hunc Regina locum Monachis construxit ab imo
Techildis, rebus nobilitando tuis.
B Cujus nunc licet hoc corpus claudatur in antro,
Spiritus astrigero vivit in axe, Deo,
Implorans rectis Pastoribus, Euge beatum;
Det rapientibus hinc, heu male! digna Deus.

aliisq; propinqui temporis documentis.

Epitaphio consonat Basoli Comitis, istic etiam depositi Epitaphium, de quo infrà; necnon Privilegium Emmonis, Episcopi Senonensis, anno Cholotharii III tertio, qui fuit DCLIII, *fortasse necdum centum annis à morte Sanctæ elapsis, concessum* Agnileno Abbati & Fratribus secum consistentibus de monasterio sancti Petri & Pauli, quem Domna Theodechildis Regina quondam suo opere construxit, vel ipsa ibidem suum videtur habere sepulcrum, sub oppidum Senonis civitatis. *Quod Privilegium integrum legere est parte 2 seculi 3 Benedictini pag. 613, itaque congrue illustratum ab eruditissimo Mabilione, ut nullus relinquatur locus dubitandi de ejus sinceritate, licet transcribentium imperitia stylum fortassis pluribus exasperarit solœcismis, quam fuerant in originali membranâ.*

Dicitur ipsa fuisse Clodovæi R. filia

C

2 Clarius, *ejusdem loci Monachus & Chronologus, qui anno* MCVIII *vixisse se indicat, & usque ad* MCLXXXIV *scribendo pervenit, incipiens ab anno* CCCCXLVI, *post narratum* Chlodovæi primi *inter Francos Christiani Regis baptismum, & filios ex* Chrothilde Christianissima Regina *susceptos;* Fuit, *inquit,* præfato Regi & Reginæ filia nomine Techilda, quæ baptizata vovit Deo virginitatem. ..... Quæ adhuc vivente patre & fratribus, cœpit ædificare ad orientalem plagam urbis Senonicæ cœnobium, in honore Apostolorum Petri & Pauli. *Clarium secutus seculo* XIII *ineunte* Robertus Antissiodorensis *in Chronico; & eodem seculo exeunte* Gaufridus à Collone *in tractatu de Reliquiis ipsius ecclesiæ similia habent; tum quotquot exinde cœnobii istius meminerunt. Quin etiam Romani Pontifices (quorum agmen ducit* Paschalis II, *initio seculi* XII *Ecclesiæ clavum tenens) identidem hæc verba dicuntur repetere,* Quod videlicet monasterium Theodechildis, Chlodovei Regis filia fundasse, & rerum suarum muneribus ditasse cognoscitur: *nec omnino quemquam dubitasse existimo, donec hoc curioso seculo cœperunt omnia, etiam antiquissima, rerum præteritarum monumenta adduci in examen; non quidem absque levi eorum molestia, quibus injustum videbatur cogi se ad reddendam rationem, non semper facilem, rerum suarum; sed non sine magno ipsorummet emolumento, dum agitata contradictionibus ejusmodi rerum veritas, elucescit magis; ac tandem detersо pulvere, quem adduxerat nimium sui secura antiquitas, certa ab incertis, verosimilia à certò falsis discernuntur.*

in Chronicis monasterii & Bullis Pontificiis,

de quo tamen cœpit dubitari hoc seculo;

3 *Quod sane videtur accidere primis illis* Clodovæi Regis & Theodechildis Virginis *Regiæ tabulis, quibus fundatio prædicta continetur. Has enim criticorum plurium judicio ventilatas, ac pæne communi consensu eruditorum rejectas, D. Hugo Mathoud, à suppositionis calumnia dicitur vindicasse, in opusculo necdum mihi viso de vera Senonum origine Christiana & de Episcopis Senonensibus edito sub an. 1687. Ne autem ipsum desiderarem, fecit diligentia D. Tossani du Carroy, ibidem anno* MDCXCI *Supprioris, prolixâ epistolâ dignati respondere dubiis à me motis in Propylæo ad tom. 2 Aprilis; quatenus ea videbantur prædictorum instrumentorum sinceritati officere. Sed multis eorum jam satisfecerat in suo eruditissimo opere de re diplomatica D. Joannes Mabilio; accedente autem, quam ex epistola illa hausi luce, quamque ex prædictis opusculis facile erit haurire ipsa habentibus; mihi opus non est operosius hic reproducere; sola remansit difficultas salvandarum, quæ in iis sese offerunt Chronotacticarum notarum, vel vitii si quod irrepsit antiquis originalium veterum jamque evanidarum transumptis, corrigendi per veram temporum rationem. Incipio ab ipsius Regis diplomate, cujus hic est tenor, ex duplicis ecgraphi collatione descriptus, omissa discrepantium leviter lectionum varietate, quam exemplar nobis missum accurate habet notatam in margine.*

præsertim circa instrumenta Regis,

E

qui dicit, se anno 3 post baptismum, suum

F

4 In Christi nomine Clodoveus, Rex Francorum, omnibus Christi fidelibus, qui consistunt in universo regno meo. Pax & veritas sit semper nobiscum. Anno tertio, postquam baptismi gratiam percepi, per manus Patris mei Remigii Remorum Episcopi, & catholice imbutus sum omnem legem Christianam; residente me in urbe Parisiaca, cum uxore mea Crothilde, per cujus exhortationem ad Christianam legem perveni; unà cum filiis meis, Theodorico videlicet, Chlodomiro, Childeberto & Chlotario, ceterisque Proceribus Francorum; venit ante præsentiam meam filia mea charissima Theodechildis, quę se devovit virginem in Christo, postulans à me multis precibus, ut ei quantamcumque portionem condonarem de hereditate mea, seu de hereditate matris suæ; postulans insuper, ut in ipsa hereditate ei liceret ædificare monasterium Monachorum, in honorem Apostolorum. Audiens igitur ego tam justam postulationem, tradidi illi partem de hereditate mea, quæ venit in sorte mea, ex parte uxoris meæ Crothildis, quæ hereditas fuit patris ejusdem uxoris meæ, Chilperici Regis Burgundionum.

dedisse filiæ bona hereditatis maternæ, ex parte patris R. Burgundionū,

5 In primis igitur trado ei ecclesias meas duas, unam in honorem beatorum Martyrum Saviniani & Potentiani, alteram in honorem B. Sero-

A B. Serotini Martyris, cum omni decimatione,
sita in agro & urbe Senonenſi, & quidquid ad ipſas pertinere videtur : diſtant enim ipſæ eccleſiæ ab urbe Senonica milliario uno ; inter autem ipſas eccleſias ſunt paſſus fere quinquaginta. Igitur in cœmeterio ipſarum eccleſiarum. .... Eſt enim in ipſis eccleſiis beatorum Martyrum, ab antiquis temporibus, ſepultura Præſulum Senonum ſeu Clericorum S. Stephani, & Procerum ejuſdem urbis, populique ipſius pagi, ob corpora Martyrum ; ſucceſſoreſque eorum, venerandi Pontifices Senonicæ urbis, id eſt, Leontius, Severinus, Audatus, Eraclius, Lunanus, Simplicius, & Theodoricus Archidiaconus, cum aliis ſanctis viris. Trado etiam illi villam meam indominicatam, Vicum nomine, cum appendiciis ſuis : in qua, ſicut diximus, ædificare deſiderat filia mea chariſſima monaſterium ſuum, id eſt, Planta, Malfiacum ſubteriorem, & aquam Venandam, quæ ibi currit, cum Molendinis, & ſilvam ; terram etiam quæ eſt ad Spinetum, vel quidquid in circuitu ipſius vici S. Petri habere & poſſidere videor. Mercatum etiam in ipſo vico in feria v concedo illi : Feriam autem annualem ſimiliter concedo
B illi, in feſtivitate Apoſtolorum Petri & Pauli &c. *Sequuntur nomina plurium eccleſiarum & villarum, quibus in Senonenſi diœceſi poſitis, hactenus ex parte fruitur monaſterium, ceteris per Archembaldum Epiſcopum alioſque Optimates (ut antiqua ferunt Chronica) injurioſe diſtractis & retentis, quorum enumerationem, alibi facile reperiendam, operoſius tranſcribere ſuperfluum Toſſanus credidit. Ego vero intereſſe reor ejus, qui de ſcriptura tota judicaturus eſt, ſincerane ea ſit an non, & quatenus ; ut totum contextum præ oculis habeat. Igitur ex Miſcellaneis curioſis Labbei noſtri pag.* 389 *ſequentia habe.*

6 Feriam autem annualem ſimiliter concedo illi in feſtivitate Apoſtolorum Petri & Pauli, quæ eſt tertio Kalendas Julii. Item, ut nullus ex Miniſtris noſtris, neque Comes, neque Vicecomes,
cum omni immunitate ſicut ea Burgundi tenuerunt, neque ullus Judex, publice in mercato, neque in ipſa feria annali, ullam conſuetudinem accipiat, niſi ipſi Monachi qui ibidem Deo deſervierint ; neque rotaticos, neque homines diſtringendos : ſed teneant ſecure abſque ulla contradictione, ſicuti anteceſſores mei Reges Burgundionum tenuerunt. Trado autem illi terram quæ vocatur Caſtellum Britonis, & Villam-Mari. Eccleſiam autem
C meam, quæ eſt in honore Martyrum Saviniani & Sociorum ejus, cum omni decimatione, concedo illi. Villam etiam quæ vocatur Saucerys, cum ſilva quæ in ea eſt. Trado illi ſimiliter & villam, quæ vocatur Seligniacus major, unà cum ſilva, quæ in ea eſt ; & villam, quæ vocatur Seligniacus minor, concedo illi. In civitate autem (ut ſciat omnis populus, quia Catholicus factus ſum, & hoc quod facio libenti animo facio) juxta portam quæ eſt ad Orientalem partem, trado illi capellam meam indominicatam, in honore ſancti Petri dicatam, quam conſtruxit uxor mea Crothildis : areas quoque ſexaginta in civitate. Ultra Igaunam autem terras cultas & incultas cum vineis : item pontem qui eſt ſupra ipſum flumen, & areas ſubtus pontem ; piſcatoriam habentem perticas quadraginta ſex, & dextros duos. Retineo autem in manu mea areas plurimas in ipſa civitate, & Maſſiliacum-majorem cum appendiciis ſuis.

7 Extra res quas trado per hanc chartam filiæ meæ chariſſimæ, adhuc alias res trado, quarum hæc ſunt nomina. Eccleſiam quæ eſt in villa quæ vocatur Vianaretum, cum decima- D
tione ; & totam ipſam villam, cum appendiciis ſuis, AUCTORE
& ſilvam quæ in ea eſt. Similiter Eccleſiam, D. P.
quæ vocatur Villa-Jaſo cum omni decimatione ; *item alia*
& totam villam, cum ſilvis ſibi jubjectis. Ec- *multa pro-*
cleſiam quoque quæ vocatur Ciconias, in honore *prii juris*
S. Petri dicatam, & totam decimationem ; to- *ſui*
tam ipſam villam, cum ſilvis ſibi ſubjectis, & cum omnibus appendiciis ſuis, quarum hæc ſunt nomina. Villa quæ vocatur Bardellus, ſuper Igaunam fluvium, cum molendinis & piſcatione, cum pratis, vineis, terris cultis & incultis &c. Hæc omnia cum mancipiis deſuper manentibus, manſis, domibus, ædificiis, cultiferis, mundiſcapis, vineis, ſilvis, campis, pratis & paſcuis, aquis aquarumque decurſibus, totam & ad integrum rem inexquiſitam cum omni ſoliditate, ad prædictum monaſterium ad honorem peculiaris Patroni noſtri Apoſtoli, fundatum illis, qui ibidem die noctuque deinceps Deo famulari noſcuntur, proficiat in augmento. Præcipimus igitur atque ſtatuimus idem monaſterium, quod filia mea cariſſima fun- *ad conſtra-*
dare cupit, cum omnibus ad ſe pertinentibus, *ctionẽ mo-*
ſub noſtra defenſione atque mainburdio ; & hu- *naſterii ;*
jus noſtræ regiæ auctoritatis confirmationem, *ſub mundi-*
ab omni ſtrepitu & judiciariæ poteſtatis auc- *bordio re-*
ritate, adeo liberam & ſecuram eſſe decernimus ; *gio,* E
ut nullus Judex publicus, vel quilibet judiciariæ poteſtatis auctoritate ſuffultus, in eccleſias, aut loca, vel agros, ſeu aliquas poſſeſſiones, quas præſenti moderno tempore, in quibuſlibet territoriis infra ditionem regiminis noſtri, juſte & legaliter præfatum monaſterium poſſidere videtur, vel in ea quæ deinceps ipſius Monaſterii dominio devenerint, ad cauſas audiendas, vel freda aut tributa exigenda, aut manſiones vel paratas faciendas, aut fide juſſores aut homines ipſius monaſterii, tam ingenuos quam ſervos, ſuper ejuſdem terram commanentes, ſua temeritate reſtringendos ; nec ullas redhibitiones aut illicitas exactiones requirendas ; per laticos, nec teloniarios, nec rotaticos ſive portaticos aut ripaticos tollendos, noſtris vel futuris temporibus, ingredi vel auferre præſumat : ſed omnia ſint ſecura & pacifica pleniſſima defenſione : & ſic ea teneant Monachi, ſicut anteceſſores mei Reges Burgundionum tenuerunt ſecure & quiete, & pleniſſima libertate abſque ulla contradictione. *His ex Labbeo tranſcriptis, pergo cum ecgrapho* F
Toſſaniano.

8 Trado illi etiam Ducem Baſolum, admodum ſuperbum & tumidum, modo vero humi- *item poſſeſ-*
liatum, quem catenatum retineo, cum omni *ſiones Du-*
hereditate ſua, cum caſtellis, vicis, terris, ec- *cis Baſoli*
cleſiis, & reliquas poſſeſſiones ſuas, eo tenore, *in Aquita-*
ut ab hodierna die & deinceps totum & ad in- *nicis Pro-*
tegrum rem inexquiſitam, ad prædictum mo- *vinciis,*
naſterium S. Petri Senonenſis, omnibus temporibus permanere decernimus, in alimoniam ſervorum Dei, qui ibidem per tempus ſucceſſerint, & aſſiduam pauperum acceptionem, & luminaria continuanda, & Sacrificium offerendum, vel ipſa domo Dei dirigenda, ipſæ res in futuro permaneant. Sunt autem ipſæ res Baſoli in Arvernica provincia, & in Lemovicino, & in Caturcenſi pago, & Petragorico pago, & in Galvoduno pago.

9 Poſtulo igitur ego Clodoveus Rex Francorum, ſucceſſores meos Reges hanc donationem, quam contuli Deo & Apoſtolis ejus, & filiæ meæ chariſſimæ Techildi, Monachiſque ibi Deo ſervientibus, ut firmam & ſtabilem per-

manere faciant per cuncta ſecula. Amen. Si quis autem contra hanc ſcriptionem venire tentaverit, imprimis iram Dei incurrat, & nullo modo evincere valeat: omnipotens autem Deus, qui dixit, Mihi vindictam, ego retribuam; ipſe illum condemnet, qui hanc noſtram chartam in aliquam calumniam immiſerit. Amen. * Actum publice in urbe Pariſiaca coram filiis.† Ego Chlodoveus in Dei nomine Rex Francorum, manu propria firmavi & ſubſcripſi. † Ego in Dei nomine Crothildis Regina. † Ego in Dei nomine Theodoricus filius Rex. † Ego in Dei nomine Clodomirus Rex, filius ejus. † Ego in Dei nomine Childebertus Rex filius ejus. † Ego in Dei nomine Clotarius Rex filius ejus. † Ego in Dei nomine Theodechildis, filia ejus cariſſima. † Ego in Dei nomine Eraclius Archiepiſcopus Senonum.

AUCTORE D. P. *ſubſcribentibus Regibus eorumque liberis* 5 *&* 8 *Epiſcopis,*

10 † Ego in Dei nomine Remigius, jam ſenex, Remorum Epiſcopus. † Ego in Dei nomine Principius, Sueſſionis Epiſcopus. † Ego in Dei nomine Medardus, Noviomenſis Epiſcopus. † Ego in Dei nomine Vedaſtus, Atrebatenſis Epiſcopus.† Ego in Dei nomine Germanus, Pariſiorum Epiſcopus.† Ego in Dei nomine Auſtregiſilus, Bituricenſis Archiepiſcopus. † Ego in Dei nomine Genebaudus, Lauduni primus Epiſcopus. *Hi ſeptem ultimi præſentes non fuerunt cum ſcriberetur inſtrumentum; quidam etiam nec eſſe potuerunt, per temporum & ætatum rationes, ſed poſtea rogati (ſecundum morem, à Mabilione probatum lib.* 2 *cap.* 20 *& exempla proferente tabularum ipſarum, ad autographum ſculpturam, lib.* 5 *tab.* 17 *& tab.* 21 *num.*2 *) ſeptem, inquam, illi nullo ordine ſubſcripſerunt, ſpatio eum in finem vacuo relicto; ſignantibus denique primo Regis Conſiliario (Majorem domus poſteri dixere) & Cancellario ſive Notario* † Ego in Dei nomine Aurelianus, Conſiliarius Regis. Geilebertus hoc teſtamentum ſcripſi & ſubſcripſi. † Data menſe Octobris, Indictione prima in Dei nomine Pariſius in urbe regia. *Conſideratu hic digna ſunt quædam ſigna præfixa ſubſignationibus fere ſingulorum. Solus eo caret* Vedaſtus: *&* Crothildis *ipſum nomini ſuo poſtponit. Ipſa ſigna, quæ typorum tam ſingularium defectu exprimi ſuo loco non potuerunt, invenies infra Epitaphium Baſoli, ex Duce monachi.*

B *etiam poſt tempus datæ.*

C

§. II. *Diplomatis quoad ſubſtantiam fides aſſeritur, interpolationes notantur, annus Sanctæ natalis quæritur.*

Alicubi intruſus annus Chriſti 500,

11 *Hæc fideliſſime ex duplici legali apographo, altero an.* MCCCLXVIII, *altero* MCCCCLXXXV, *ſua manu deſcripſit mihi D. du Carroy, ubi ad* * *ſolum legitur,* Actum publice in urbe Pariſiaca coram filiis meis. *Aliud ecgraphum minus ſincerum habuit Labbeus, ex quo inſuper legit,* Anno Domini quingenteſimo; regni vero ſexto decimo; à baptiſmo autem anno tertio. *Ubi tria convenit notari. Primum, quod tunc de* anno Domini *notando necdum cœperat cogitare, fortaſſis necdum ſtudio ulli graviori idoneus, Dionyſius Exiguus, Abbas Romanus, primus annorum ab Incarnatione numerandorum inventor, circa an.* DXXXIII; *Secundum, quod annus regni, qui ponitur* XVI, *tunc eſſe debuiſſet* XXI *ſecundum Henſchenium; ſecundum alios ſaltem* XIX: *obiit enim juxta Turonenſem Rex anno regni* XXX, *ætatis* XLV; *Chriſti juxta Henſchenium,* DIX; *juxta alios,* XI. *Tertium, quod circa Baptiſmum iſtum varie hallucinati medii ævi chronologi ſunt: ſed omnem ambigendi locum ſuſtulit Anaſtaſii II Papæ Epiſtola, de illo ſuſcepto gratulatoria: hic enim Pontifex ſedere cœpit anno* CCCCXCVI *die* XII *Septembris, nec vixit ultra* VIII *Septembris anni* CCCCXCVIII, *ſicut puto me ſatis probaſſe. Ex hoc autem fundamento, nihil contradictionis eſt, quo minus potuerit facta eſſe Donatio anno ſuſcepti baptiſmi* tertio, *eodemque* anno Domini quingenteſimo. *Sed manet, quod hic annus fuerit intruſus à poſteris, & quidem vacillantibus circa initium regni; gravius autem lapſis, cum characteribus illis præſumpſerunt addere* Indictionem I, *quæ Octobri anni* D *omnino numerabatur* Indictio IX. *Legitur illa* Indictio I, *non ſolum ſub ecgrapho quo Labbeus eſt uſus, ſed etiam ſub iis quæ Viviani Monachi ſervant & æſtimant; unde certo apparet neque hæc omnino eſſe ab interpolationibus pura. Equidem non exiſtimo pro omnimoda ſuorum ecgraphorum ſincerutate pertinacius pugnaturos Vivianos, cum Mabilio, inter Benedictinos eruditiſſimus, numquam ſibi potuerit perſuadere veracia eſſe, ne quidem quoad ſubſtantiam, nuſquam auſus fundatricem ipſorum* Theodechildem, *filiam Chlodovæi aſſerere, quam, inquit,* alii Chlodovæi, alii Theodorici filii ejus nothi, filiam; alii virginem, alii nuptam dicunt. *quare nec Mabilio ſincerum diploma credit.*

D

12 *Qui* Chlodovæi filiam *negant, fere etiam ſuſtinent, nec eſſe potuiſſe ſaltem ex* Chrothilde, *vix octo annis ante diem diplomatis, ut ipſi quidem exiſtimant, ducta. Prius ergo ductam ſi ſuſtineri poſſit, poterit eatenus verum eſſe diploma; quod ego in tam conſtanti Vivianorum Chronologorum aſſeveratione negare nolim, niſi evidenti ratiocinio convictus. Videamus ergo an Chrothildis matrimonium, & (quod conſequens foret)* Theodechildis *nativitas uſque ad annum* CCCCXC *differri neceſſario debeat, ex mente S. Gregorii Turonenſis. Narrat hic lib.* 2 *cap.* 27, *quomodo Rex adhuc Gentilis multa bella victoriaſque fecit:* nam decimo, *inquit,* regni ſui anno Thoringis bellum intulit, eoſdemque ſuis ditionibus ſubjugavit; *deinde ad ejus baptiſmum tranſiturus, cui occaſionem dedit uxor, ex Burgundionibus ſumpta, incipit Regum illorum hiſtoriam texere; quorum unus Gundobadus, fratris à ſe occiſi filias duas exilio damnavit,* quarum junior Chrothildis vocabatur. Porro Chlodovæus dum legationem in Burgundiam ſæpius mittit, Chrothildis puella reperitur à legatis ejus: qui cum eam vidiſſent elegantem atque ſapientem, & cognoviſſent quod de regio eſſet genere, nuntiaverunt hæc Chlodovæo Regi. Nec moratus ille, ad Gundobadum legationem dirigit, eam ſibi matrimonio petens: quod ille recuſare metuens, tradidit illam viris: illique accipientes puellam, Regi velociter repræſentant. Qua viſa, Rex valde gaviſus, ſuo eam conjugio ſociavit, habens jam de concubina filium nomine Theodoricum. *Hinc conſequi vult eruditus Annaliſta ſaltem biennium interceſſiſſe inter bellum Turingicum & regium iſtud matrimonium: ex quo licet prima ſupponeretur proceſſiſſe Theodechildis, ante Ingomerum, ſtatim à baptiſmo per matrem procurato mortuum, & Chlodomerum baptiſmo ſuperſtitem; vix potuit ipſa in illa ſententia fuiſſe octennis tertio poſt baptiſmum patris anno; tres autem ejus fratres debuiſſent fuiſſe gradatim minores, quando leguntur ſubſcripti paternæ donationi.* *ducta non anno* 492

E *Si dicatur Sancta eſſe nata ex Chrothilde (quod ex Turonenſi aſſumitur,*

13 *Ego, quanto attentius conſidero Turonenſis hiſtoriam, libris præſertim duobus primis; tanto minus invenio obſervatum ab eo ordinem annorum. Res illic potius ſummatim & conglobatim perſtringit: & ſic nihil cogit matrimonii Burgundici tractationem bello Turingico poſteriorem facere. Ponamus ergo octodennem Regem cum genuit Theodoricum, vicennem cum duxit Chrothildem; annus tunc fuerit regni* *aſt male intellecto)*

F

*cum Ind.*1, *quæ non conſiſtunt: Regni* 16

A *regni quintus, Chriſti* CCCCLXXXIV *vel* VI; *adeoque proles regia jam cœperit adoleſcere tertio poſt baptiſmum ſuſceptum anno, Chriſti* D. *Huic tamen* tertio anno *cur mordicus teneamur adhærere, non video. Tam enim hic annus potuit vitiari in ecgraphis præcitatis, vel ex ingenio tranſcribentis fuiſſe adjectus, quam nota Indictionis, ſtirpis Merovingicæ Regibus inuſitatæ, aliaque nonnulla. Inhærendo igitur communi eruditorum ſententiæ, Regium Baptiſmum referenti ad Natalem Dominicum anni* CCCCXCVI, *poſſet pro* anno *abinde* tertio, *ſubſtitui annus* tertius decimus, *& Donatio ſignata credi menſe Octobri anni* DIX *etiam in calculo Henſcheniano; quo Rex obiiſſe dicitur ipſomet anno, die* XXVII *Novembris; nedum in ſententia aliorum, eam mortem in annum* DXI *differentium: quando non ſolum* Theodechildis, *ſed etiam minor omnium natu* Chlotarius *potuit pubertatem attigiſſe.*

ſed circa 486;

& ſi pro an. 3 poſt baptiſmã, ſumatur 13, Chriſti 509.

ſubacta jã pridem Aquitania ab an. 504 vel 6,

14 *Talis mutatio* anni tertii, *in* tertium decimum, *evadit moleſtiam minime levem, quam contra ipſius donationis ſubſtantiam oggerit eruditus Annaliſta, Labbeum noſtrum ſecutus, dum quærit* quid juris Chlodoveo per Aquitaniam eſſe potuit anno Chriſti quingenteſimo, bello Gothico, quo

B Regem Alaricum ſuſtulit, & univerſam Aquitaniam ſubegit, nondum ſuſcepto? *Nam teſte Gregorio Turonenſi* migravit Chlodoveus poſt Vogladenſe bellum, *quo victus Alaricus fuit*, anno quinto, *adeoque commiſſum prælium iſtud primum eſt anno* DIV *vel* VI. *Atqui* Arvernica provincia,

& Baſolo in vincula dato. Lemovicinuſque, Caturcenſis, Petragoricus, & Galvadanus, Pagi, *in quibus ſuas, Theodechildi tranſcriptas, habebat* Baſolus *poſſeſſiones, ad Aquitaniam ſpectant: ipſe vero* Dux Baſolus *ex ſuomet Epitaphio intelligitur proditionis titulo conjectus in vincula, utique poſt fidem Regi datam, compertus cum Gothis Aquitaniã pulſis res novas moliri, ut merito captivitas ejus ad ultimos Chlodovæi annos omnino referenda videatur. Neque hic nobis objiciat aliquis mortem* Eraclii Epiſcopi Senonenſis, *ad annum* DVII *relatam à Baronio, qui proinde non potuiſſet tanto ſerius factæ donationi ſubſcripſiſſe vivus; invenitur autem non ſolum ſubſcriptus inſtrumento* Chlodovæi, *ſed etiam alteri* Theodechildis, *anno poſt patris obitum nono. Iſti enim in Epiſcopatu ſuus frater ſucceſſit, ac veroſimiliter brevi ſupervixit tempore; proximus autem ab iis Senonenſis Epiſcopus Leo, non ante annum* DXXXIII *notus habetur; ac proinde gratis dicitur* Eraclius *obiiſſe anno* DVII, *& quod ſine argumento ac teſte dicitur, libere negatur, cum hactenus nihil obſtet, quo minus ille vixerit ad annum* DXXII *& ultra.*

Poteſt etiã Eraclius Epiſc.

vixiſſe ultra an. 520,

C

nec probatur puellare monaſterii diu ante fundaſſe:

15 *Carolus le Cointe, certus antiquitati iſti indulgere nihil, ſed utrumque inſtrumentum ut* ridiculum ac falſum *habere, fidenter pronuntiat* iſta non aliam ob cauſam inventa, quam ut monaſterium S. Petri, quod virorum eſt, antiquitate par credatur cœnobio virginum, quod Eraclius Antiſtes in ſuburbio Senonenſi condidit. *Sed prius oſtendendum ei erat, aliquod puellare cœnobium ab Eraclio conditum, Chlodovæo adhuc vivente. Ejus enim monaſterii alia nulla memoria ſupereſt, quam in quadam Chronica Senonenſi, per D. Toſſanum nobis allegata, ubi legitur, quod* S. Eraclius fundavit monaſterium; & quia virginitatem diligebat, in honore B. Apoſtoli & Euangeliſtæ & Virginis, fundavit ibidem Sanctimoniales Virgines, ponendo illud prope S. Petri vivi. *Idem Vita ejus ad* VIII *Junii edita confirmat, dicens, quod* Eccleſiam ſupradictam idem Pontifex de rebus propriis pulchre doravit; & quæ digne Deo in ea deſervirent Virgines aggregavit. *Addit Toſſanus, quod ipſæ* ibidem permanerunt uſque ad annum DCCXXXV. *Quo poſito, verba hæc Emmonis Archiepiſcopi in prænotato privilegio, ut nullus Epiſcoporum,* niſi rogatus à Congregatione ipſa vel Abbate, audeat adire ſecreta aut feminea ſepta, *intelligi debebunt de Sanctimonialibus, contiguas majori eccleſiæ S. Petri manſiones habentibus, & proprium ſeu privatum oratorium S. Joanni Euangeliſtæ dicatum,* non longe à majori cœnobii area, ubi, *inquit Toſſanus,* Crux etiamnum ſtat erecta ab antiquis temporibus. *Sed & in ipſa majori eccleſia videntur eædem habuiſſe ſupra primariam portam chorum penſilem, unde proſpectus eis eſſet in majus altare ad Miſſas audiendas aliaque divina Officia; ſic tamen, ut pſallentes monachos non viderent Virgines, nec ab ipſis conſpicerentur: nam in Proceſſionali anni* MDCLXI *etiamnunc nominatur* Sedes B. Theodechildis, quam habet in Choro Virginum.

D

AUCTORE D. P.

cum ſatis ſit ſi concedatur id aliquando feciſſe,

16 *Sed horum nihil firmat cenſuram prædictam, quamdiu non probatur puellare aliquod monaſterium prius fundatum quam virile: quin potius ipſum antiquorum diplomatum ſilentium de eo quod aliàs virili cœnobio ſubjiciendum fuerat; ſatis veroſimile facit non niſi poſt fundatos viros de Virginibus aggregandis cogitatum fuiſſe, quarum primæ præſumi poſſunt fuiſſe eæ, quæ* S. Theodechildi, *citra profeſſionem monaſticam Deo ſervienti, & Reginæ titulum ſtatumque retinenti, ad familiare miniſterium aderant; quaſque ea mortua vel adhuc vivente,* S. Eraclius *per veli impoſitionem conſecravit. Quod velum ipſam quoque Reginam ante mortem ſuſcepiſſe, uti nihil vetat credere, ita nec ſuadet ulla idoneæ antiquitatis auctoritas. A puellari quidem ætate* Devotam Deo *ipſa ſe & Pater Rex appellant, ſed ejuſmodi appellatio Monaſticam profeſſionem nequaquam importat, prout ingenue agnoſcit Mabilio ad vitam S. Ebbonis num. 6, allegans verba Clarii narrantis, quomodo* Donna Ingoara Deo ſacrata, ſoror S. Ebbonis, *& alia ejuſdem* ſoror Leotheria ſive Mummia, ſimiliter Deo ſacrata, dederunt cunctam hereditatem ſuam S. Petro ... *& ibidem* jacent in oratorio S. Mariæ, ubi & ipſe S. Ebbo conſepultus, innumerabilibus poſt mortem claruit virtutibus *ante annum* DCCXLIV *defunctus, uti demonſtrat Mabilio, nec ullis hactenus Faſtis ſacris adſcriptus, eo quod dies ignoretur.* Ingoaræ *nullum inſtrumentum proditur, unde diſcernatur, fueritne illa vere ſoror Ebbonis, ut Clarius præſumit; de utraque addens, eas ſic diſpoſuiſſe* vivente adhuc & confirmante Ebbone fratre ſuo: *de* Leotheria *merito dubitatur, cum ejus, de* æterna retributione & ſepulturio ſuo *ſolicitæ, teſtamentum ſignetur anno quinto regni Chlodovæi Regis, ſcilicet Junioris, concurrente cum anno Chriſti* DCXCV, *mortuo jam ante annos* XLII *vel* III *Ebbone.*

idque poſt fundatum monaſterium virile à Sancta;

E

quæ non videtur facta Monialis, ſed ſolũ ex voto Virgo vixiſſe.

17 *Reſtat ultima difficultas, eaque meo judicio graviſſima, quia ipſammet rei ſubſtantiam propius attingit, neque eſt per numeri mutationem corrigibilis.* Fundi omnes, hac donatione comprehenſi, *præter eos qui Baſoli Ducis fuerant, intra diœceſim Senonicam comprehenduntur, in qua Burgundionibus, antequam Francis ſubjicerentur, nec unus quidem pes terræ obtigit: & tamen profitetur Chlodovæus, ſe filiæ tradere* partem de hereditate *ſua*, quæ venit in ſorte *ſua* ex parte uxoris *ſuæ* Chrothildis; quæ hereditas fuit patris ejuſdem uxoris *ſuæ*, Chilperici Regis Burgundionum. *Deinde bis præcipit idem lex, eos fundos teneri à Monachis*, ſecure & abſque ulla contradictione, ſicut anteceſſores *ſui* Reges Burgundionum tenuerant. *Merito hic interrogat Annaliſta*, quis veterum ſcripſit, Senonenſe territorium à Burgundis ad Francos tranſiiſſe, quia

Non potuit Rex dicere, quod Senones teneret ex parte S. Chrothildis

(in quos Burgundis Regibus nihil juris fuerat)

A Clotildis Burgunda Clodoveo Francorum Regi nupserat? *Equidem non existimo, quemquam esse qui sustinere velit, ita Regem scripsisse; sed multos fore, qui interrogatos Vivianos velint, quomodo putent scriptori suo in mentem venire potuisse, ut notaret rem adeo ab omni verisimilitudine alienam, & falsi condemnandam à quocumque vel modice in Francorum gestis versato. Ego rem factam hoc modo concipio.*

AUCTORE D. P.

18 *Puellam sibi Rex petierat acceperatque nulla facta dotis mentione, nedum paternæ hereditatis, quam sciebat à Gondebado non posse absque armis recuperari. Hæc dum parat contra tyrannum, qui fratrem suum Regem occiderat, & filias orphanas competenti singulis parte spoliatas dimiserat; cesserit Chrothildi Senonum partem pro jure quod hæc in Burgundia habebat hereditarium, eodem jure possidendam, quo possedisset, si illam revera Childericus pater tenuisset. Sic inceperit eosdem Clodoveus non jam proprio, ut antea, sed uxorio jure tenere, ipsosque* hereditatem Chrothildis *appellare, per quamdam juris fictionem, quo illi directum dominium Senonum, Regi vero marito indirectum dumtaxat competere censebatur: vi cujus cambii Burgundicum regnum vindicaret sibi* B *Rex pleno ac directo jure. Hoc vero cum terminis perquam obscuris insinuaret donatio originaria, nec satis caperet ejusdem forsan amissæ secundus vel tertius scriptor, ita loqui maluerit, acsi revera Chilpericus ejusque majores Senonum Reges fuissent. Usitata antiquis, præsertim Longobardis, ac verosimiliter etiam Francis erat Donatio propter nuptias;* Morghengabam *illi dicebant, eo quod post primam noctem sponsæ à sponso dabatur* pro bono mane, *ut loquitur Ernestus Bavariæ Dux, apud Cangium in Glossario. Respondebat autem ejusmodi donatio doti, quam sponso attulerat sponsa: lege tamen cautum apud Longobardos erat, ne ejusmodi donatio excederet quartam partem bonorum sponsi. Sed hujusmodi titulus, non habebat rationem hereditatis, adeoque minus aptus est huic loco; ubi quæritur, quomodo de Senonibus disponere Clodoveus potuerit, tamquam de suæ uxoris hereditate; quod habetur per titulum cambii cum ipsa hereditate facti.*

nisi forte ex cambio facto, cum illa

vel donatione eidem facta à se causâ nuptiarum.

§. III. *Prædicta fundatio, proprio Theodechildis testamento completa, nono post mortem patris anno.*

C

19 *Præmemorata Chlodovæi donatio sic excusata, ut quoad substantiam dumtaxat possit verificari, non autem quoad cetera adjuncta; adeoque non debeat pro originaria vel ex originariis sincere transcripta haberi; haud magnam videbitur vim habitura, ad probandum quod Regis istius filia fuerit revera fundatrix sæpe dicti monasterii; nisi id aliunde certius probaretur. Probatur autem, ut suprà dixi ex Epitaphiis & antiquissima traditione ipsius loci, cujus nihil intererat, an Fundatrix sua fuerit Chlodovæi filia vel neptis, an sæculo* VI *ineunte vel adulto floruerit, ut propterea vellent Deo consecrati homines ex integro comminisci Chartas & Epitaphia. Hæc certe suam adhuc antiquitatem loquuntur aspicientibus; & istarum primæ, imbecilliori ad fidem, suffragatur altera longe sincerior, & in qua redarguere nihil possis præter* Indictionis annum, *à transcribente intrusum.* Testamentum, *inquam, ipsius* S. Theodechildis, *quod ex transsumpto anni* MCCXXI *prælaudatus Tossanus sic mihi transcripsit.*

Certius probatur Chlodovæi filia Theodechildis,

ex hujus sinceriori testamento:

20 Dominico [&] sacrosancto monasterio, in honorem beatorum Apostolorum Petri & Pauli, sub oppido civitatis Senonum, nostro opere [à] fundamentis constructo. Ego in Dei nomine Theodechildis, filia Clodovæi quondam Regis. D

quo cedit monasterio

Illud unusquisque ad mercedis augmentum, sibi Domino retribuente, confidat pertinere, si aliquid de rebus propriis, erga loca Sanctorum, plena animi devotione, cum inspiratione divina, futuris temporibus, in alimoniis servorum Dei vel pauperum, voluerit delegare. Igitur ego, pertractans casum humanæ fragilitatis, pro amore D. N. Jesu Christi, & meorum facinorum parentumque nostrorum abluenda discrimina, per hanc epistolam cessionis, cedo ad ipsum locum sanctum, cessumque in perpetuum esse volo, & de jure meo in jure & dominatione ipsius ecclesiæ transcribo atque transfundo, hoc est rem proprietatis meæ, quæ à progenitoribus nostris in hereditatem nobis successit. Id est Massiliaco subteriore & Planea, vel quod in circuitu in ipso vico S. Petri habere & possidere videor seu in pago, tam de comparato vel de quolibet attracto, ad nos noscitur perveniſſe. Item villas, quarum nomina sunt, Saliniaco, Sanciacas, Vicinias, Cicunias, Fontanas, Villacato, Curtemauro, Fusciaco, Villare, Tresmonte, Parido, Vogadro, Bajonæ medietatem. In Geminiaco E eccleſiam in honore S. Petri, & quidquid ibidem aspicere videtur cum integritate; Baniaco cum integritate: aream quoque piscatoriam in Igauna fluvio, subtus pontem, habentem perticas XL & VI, & dextros duos, quam à genitore meo præfato Chlodoveo pro hoc ipso impetravi. In pago Maglidonensi, villa quæ vocatur Villa-vetus Campaniæ, Silviniaco cum integritate; & in pago Althiodrense locello cognominato Misciaco. Hæc omnia cum mancipiis desuper manentibus, mansis, domibus, ædificiis, curtiferis, vineis, campis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, totum ad prædictum locum in honore peculiaris Patroni nostri Petri Apostoli fundatum, illis qui deinceps diu noctuque Deo ibidem famulari noscuntur, proficiat in augmentum.

multos fundos & eccleſias in Senonico,

21 Illud quoque nobis in præsenti epistola *cum bonis à Basolo sibi cessis in Arvernia* cessionis addere complacuit; ut res quas homo aliquis, nomine Basolus, pro redemptione vitæ suæ, in Aquitania nobis per suum Instrumentum condonavit, in locis quorum nomina subtus continentur inserta, pleniter ad supradictum locum perpetualiter in Dei nomine proficiat in augmentum. Id est in pago Alvernico in vicaria Mauriacensi, in primis in ipso vico Mauriaco [eccleſia] in honore S. Thyrsi Martyris constructa, vel quidquid in ipso vico portio mea videtur ad integrum; & casam indominicatam, in loco nuncupante Cuciniano cum appendiciis; id sunt Turpiaco, Cartigias, Muntesugo, Albolo, Viriliaco, Carice, Fagido, Farro, Abbierolas, Terneſugo, Bolon, Erausino superiore cum integritate, Monte-tredente, Nova-villa, Villabarbarorum, Carmina, Biavera, Areas, Magniaco, Rigniaco, Surigniaco, Bion, Montesagin, Metiaco, Toliniaco, vel quidquid ad ipsa loca pertinere videtur, tam [in] mansis, domibus, ædificiis, servis & liberis, terris cultis & incultis, silvis, ingrediciis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, totum & ad integrum rem enexquisitam. Etiam & in pago ipso Albernico, villa quæ vocatur Ursicide, cum mansis & servis ibidem commanentibus, & vineas indominicatas cum integritate. F

22 Simjliter & in pago Lemovicino Sancticiaco eccleſias quatuor, una in honore S. Mariæ, S. Petri & S. Sulpitii, alia in honore S. Joannis

A nis Baptiſtæ, tertia in honore S. Juliani Martyris, quarta in honore S. Martialis: ad quas ſubjecta ſunt loca denominata Logunzanicas, ubi caſa indominicata memorato Batolo fuiſſe dignoſcitur; villa quæ vocatur Pungum ſuper alveum Dornoniæ; villa Rigato, Cluſa, Vapra, Villa-hibernalis, Monte-majorinas, Caſanica; item Monte-ciſternas, Vuarado, Papulanias, Pomenus, Lonena Riberia, Eredia, Culippia, Luco, Fanzanicas, Eugavicas, Caſanicas, Clanciaco; item Monte-villa quæ vocatur, Latiſſima, Marimilla, Urſinanicas, Adilla, Fagia; item Jaſunias, Mariſco, Tranſmonte, Cabianias, Reuſenias, Halmabras, Milla, Milla-Vetula, nec non etiam & in ipſo pago Lemovicino Ingrafia, Canteleuſe, Brutia, Luco, Vuapra, Nubriaco, omnia & ex omnibus quidquid in prædictis pagis aut territoriis habemus, tam in manſis, coloniis, ædificiis, ſilvis, vineis, campis, pratis, paſcuis, aquis aquarumve decurſibus cum itibus, reditibus, ad ipſa loca ſuperius nominata adſpicientibus, totum & ad integrum rem inexquiſitam, ad prædictum monaſterium S. Petri omnibus temporibus permanere decernimus, in ali-
B monia ſervorum Dei, qui ibidem per tempora ſucceſſerint, & aſſidua pauperum receptione; in eleemoſyna videlicet Domini & Genitoris mei Clodovei, & remedio animæ meæ, habeat luminaria continuanda, vel ipſa domo Dei dirigenda, ipſæ res permaneant.

& pago Lemovicino;

23 Si quis vero contra hanc conſcriptionem noſtram, qua [ſupradicta ad] memoratum monaſterium plena & integra voluntate conſcribere rogavimus, & præſentialiter tradidimus ullo unquam tempore de heredibus noſtris, aut ulla oppoſita perſona aliquid opponere aut repetere vel contradicere tentaverit; imprimis iram Dei omnipotentis incurrat, & à populo Chriſtiano ſequeſtratus, & à communione alienus fiat: & inſuper inferat, partibus ipſius monaſterii, diſtringente fiſco, auri libras XV, argenti pondera L; & nihilominus quod cupit evendicare non valeat: ſed hæc ceſſio voluntatis noſtræ, auctore Domino perpetem obtineat firmitatis vigorem, cum ſtipulatione ſubnexa. Actum Senon. in menſe Septembr. anno nono regnante Chlotario germano meo, indictione ſecunda, in Dei nomine feliciter Amen.

ſub dira imprecatione

in invaſores,

B † Ego in Dei nomine Theodechilda, Deo devota, manu propria firmavi.

atteſtantibus Epiſcopis & Abbatibus variis,

† In Dei nomine Heraclius Senonenſ. Archiepiſcopus. In Dei nomine Geritus Epiſcopus rogatus. In Dei nomine Helatius Abbas. In Dei nomine Moſchardinus Archidiaconus. In Dei nomine Gualdebertus Abbas. In Dei nomine Tudebertus Diaconus. Sig. Guinemarus. Signum Waldebertus. In Chriſti nomine Germanus Pariſiorum Epiſcopus. In Dei nomine Medardus Epiſcopus Noviomenſis .... Agedulphus. Sign. Doannus. Sign. Ragnardo. Sign. Elario. Sign. Adrebertus. Sign. Ecreberti. Sign. Elerico. Sign. Aiſtulpho Comiti. Sign. Boniverto Defenſori. Ego in Dei nomine Amalbertus peccator Abba, hoc teſtamentum rogante Domina mea Theodechilde ſcripſi.

an. 518 vel 520,

24 *Annus* IX *Clotharii, apud Sueſſiones regnantis à morte patris numeratus eſt annus Chriſti* DXVIII *vel* XX, *ut ſuprà indicavimus: tunc vero necdum Epiſcopos fuiſſe SS. Germanum & Medardum in confeſſo eſt: ſed illam difficultatem ex Mabilione ſolvimus, dicendo eorum pleroſque, qui inter Eraclium Epiſcopum & Amalbertum ſcribam ſignarunt, ſucceſſivis temporibus id feciſſe, prout contingebat illis prædictum teſtamentum confirmandum offerri. Ad hoc tamen non animadvertens Odorannus, à le Cointe, neſcio unde, nec propriis ſuis verbis citatus (nam prior pars Chronici ejus, apud Andream du Cheſne excuſi tom. 2 Francorum, adhuc deſideratur) Odorannus, inquam, apud le Cointe ad annum 564 num. 36 ſcribere dicitur* monaſterium S. Petri conditum *eſſe, cum Clotharius univerſæ Franciæ dominabatur, id eſt poſt annum Chriſti* DLVIII, *unde ductus annus nonus, eſſet* DLXVII; *non quidem negando primam donationem, filiæ à Clodovæo patre tanto prius factam; ſed complementum operis differendo uſque ad ultimos annos Theodechildis; quam annis* LXXV *vixiſſe tenet ex vulgari opinione adſcribentium Fundatrici S. Petri annos, quos Fortunatus adſcribit illius, ut infrà dicemus, ſynonyma nepti.*

non autem an. 567.

D

AUCTORE D. P.

§. IV. *Servati per S. Theodechildem Baſoli Ducis monachatus & ſepultura. Mauriaci eccleſia in ejus fundis erecta ſeculo* IX. *Clodovæi diploma iterato expenſum.*

E

25 AD Baſolum Ducem *captivum, atque* Theodechildi *cum omnibus poſſeſſionibus ſuis traditum, quod attinet; nullam is habet in hac charta difficultatem, cum ea ſolum ſupponat id factum poſt Aquitanicum bellum. Quia tamen Annaliſta tacitus eum præterit, quaſi indignum in Francica hiſtoria nominari, cujus vera exiſtentia tota pendeat à fide prædictis chartis præſtanda, quam his ipſe nullam habet; placet huc referre de eo communicatam nobis per litteras à Toſſano notitiam.* Suſurros, *inquit ille,* quorumdam novæ critices alumnorum volentium eſſe ſpuriam aut dubiam Clodovei donationem Duciſque Arvernorum Baſoli ceſſionem, pro nobis refellunt parietes ipſi cœnobiales, dum adhuc retinent exhibentque antiquiſſimum illius Epitaphium, priori ſepulcro B. Theodechildis contiguum, & pari fere charactere in lapide ſculptum, ſub quo quieſcit etiamnum ipſius corpus in arca, quam anno MDCXLIII, tranſlatis B. Theodechildis oſſibus, aperuit Octavius de Bellegardo Senonenſis Archiepiſcopus: ſed cum non conſtaret, eum ſacris honoribus & fidelium votis F dignum eſſe, corpus intactum ibidem reliquit, nec de ejus detectione in verbali Proceſſu mentionem faciendam judicavit. Hoc porro Epitaphium ea qua potui ſimiliori forma, *inquit Toſſanus*, à me miſſum, tanti fecit doctiſſimus Sirmondus, & ipſe Arvernus, ut ſinceram illam venerandæ antiquitatis teſſeram publico bono dari voluerit in æs inciſam.

Anno 1643 reſeratâ capsâ S. Theodechildis,

recognitum etiam fuit corpus Baſoli Monachi,

26 *Non gravabor ego doctiſſimi viri judicium ſequi; & quod ille faciendum cenſuit, opere ipſo exhibitum dare. Eccum ergo, ſicut ipſum licuit ex Toſſani fide ſculpere. Inſcriptos lapidi verſus, ſervata orthographiæ regula, ſic legere expeditius potes.*

quem à Clodoveo captum adhuc loquitur Epitaphium.

Dux Aquitanenſis, Monachus tandem Senonenſis,
Hic tegitur Baſolus, Petre beate, tuus,
Quem Techilda tuus Pater & Rex dat Chlodoveus,
Cum multis patriæ rebus Aquitaniæ,
Quas tibi qui tulerit Paradiſi flore carebit;
Augens hæc, habeat cum Baſolo valeat.

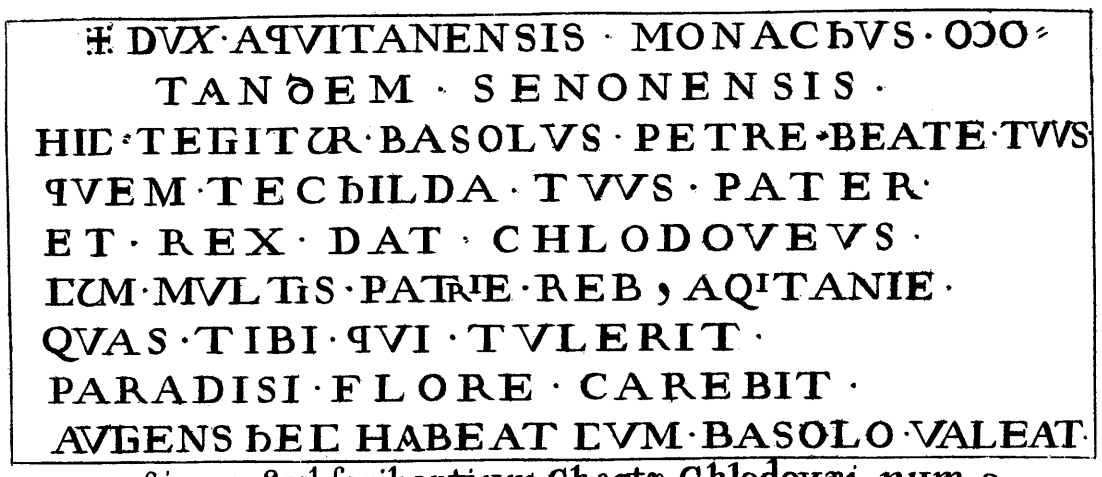

Signa Subſcribentium Chartæ Chlodovæi num. 9.

† Clodov. Rex. Crot. R.a Lg. LS Theod. f. R. Lg Clodom. R. f. # Childeb. R. f.
Clotar. R. f. † Theodech. f.a † Erard. Arch. † Remig. Eg. † Princ. Eg. Vodall' Eg. †
Germ. Eg. † Austrig. Eg. Egenob. Eg. ¥ Austr. Conſ. L. Goybert' ſonſſi ##V

non ſolum recentius poſitum ſec. 13;

27 *Iſta legens Sirmondus, quamvis eodem fere charactere exarata, quo dabimus infra Epitaphium Theodechildis, æri inciſum, licet ſupra jam datum ſit typis impreſſum; potuit quidem laudare felicitatem manus, vetuſtatem ſic aſſimilantis, ut ambo Epitaphia nunc videri poſſint eodem tempore ſculpta: ſed non potuit pariter non animadvertere, quam multo poſt ſeculum* VI *receptus ſit rhythmorum uſus, ad concinnanda ejus generis poëmata. Cum ergo conſtet, ipſa corpora, eo in quo nuper reperta ſunt loco, collocata fuiſſe (ut infra dicetur) intra annos* MCCXL *&* LXIX; *credibile eſt,* Theodechildis *quidem Epitaphium unà cum corpore tranſlatum fuiſſe, atque eſſe ipſummet quod primitus appoſitum fuerat; pro veteri autem* Baſoli *Epitaphio, quod perierat, aut inter rudera combuſtæ eccleſiæ ejectum à non agnoſcentibus fuerat, novum iſtud compoſitum ſculptumque, ad vetuſtatis imitationem fuiſſe ſeculo* XIII. *Non eſſet igitur hujus lapidis magna apud me auctoritas, niſi verum* Baſoli *Epitaphium bona nobis fortuna ſervaſſet, ſi non in lapide, ſaltem in Mss. Gaufridi de Collone, anno* MCCXCVII *enumerantis eccleſiæ ſuæ Reliquias; quale ſcilicet lectum olim fuerat in Oratorio S. Bartholomæi, in quo primum ille tumulatus fuiſſe dicitur. Ipſum ex Gaufrido tranſcripſiſſe videtur Urbanus Raverſey, ex cujus Hiſtoria Ms. Senonenſis eccleſiæ, ita ipſum recitat Mabilio, ante Vitam Ebbonis præcitatam.*

Sed etiam antiquius, poſtea inventum,

C

28 Conſulis hic artus recubant, Arvernia tellus
Magnifici Baſoli quem dedit eſſe ſuis.
Dux Aquitanenſis felix quod rura beavit,
Pacis in augmento conſolidans populos.
Francorum Regem Chlodoveum corpore vincens,
Abdicat eſſe ſuum hunc proprium Dominum.
Artibus * & variis tandem Rex quem proditorem *
Conſtrictum tenuit carceris in tenebris.
Regia ſed meritis proles Regina Techildis
Ereptum precibus, conſtituit Monachum.
Pagus Aquitaniæ, vel quantum Arvernia [tellus]
Hujus habebat opes, contulit hic Monachis;

ubi dicitur ipſe res ſuas monaſterio ceſſiſſe,

videlicet quod jure belli ereptum ipſi, Rex donaviſſe filiæ dicitur; hæc vero monaſterio ceſſiſſe; id ipſe quantum in ſe erat datum voluerit in ſua Profeſſione: quam eum feciſſe in ordine Converſorum opinor, uti fere ceteri Principes à ſeculari militia ad ſpiritualem tranſgreſſi & ſacrarum litterarum plerumque rudes, etiam in ipſis quæ fundaverant monaſteriis. Puto autem quod, ſicuti in ſepulcro Theodechildis *repertus fuit laterculus, diem obitus ſignificans, prout infra: ſic etiam repertus ſit in ſepultura* Baſoli *unus, ſic notatus,* XIII KAL. MARTII TRANSIIT DONNUS BASOLUS MONACHUS: *& ex tali fundamento ſcripſerit præfatus Raverſey apud Mabilionem, quod idem* Baſolus obiit XVII Februarii.

defunctus 17 Februarii.

29 *Strumentum ſive inſtrumentum ceſſionis à* Baſolo *factæ, ſupra indicatum à Sancta, adhuc latet; certius prædicta definiturum, ſi aliquando prodeat in lucem. Interim apparet, primo ac præcipue nominata ibi fuiſſe, quæ idem* Baſolus *poſſederat in* vico Mauriaco. *Hinc Clarius in chronico tom.* 2 *Spicilegii pag.* 710, *narrata ordinatione Hieremiæ ad Archiepiſcopatum Senonenſem, tempore Ludovici Pii;* Ipſe, *inquit,* ædificavit cellam in Aquitania, in loco qui dicitur Mauriacus, mutans nomen ejus & vocans Noviacum, in honore S. Petri, in proprio fundo ipſius S. Petri Senonenſis, quem Theodechildis filia Regis Chlodovei, & Baſolus Comes Arverniæ, ob amorem Dei, ad ſtipendia Monachorum reliquerant; per deprecationem Frodberti Abbatis S. Petri Senonenſis, ipſam cellam conſtruxit, eo quod homines ipſius pagi terras & prædia S. Petri diriperent, & ſibi retinerent. Inſtituit autem & Monachos Regulares de eccleſia S. Petri Senonenſis, qui illic Deo ſervirent; quatenus locus ipſe, prædia & terras, quas ibi adhuc poſſidebat, ex toto non perderet; & ut ipſa cella, Deo auctore, per cuncta tempora, ſub cuſtodia Frodberti Abbatis & ejus ſucceſſorum eſſet, & ibi gubernarent villas & eccleſias, quæ conjacent in Aquitania & Arvernia & in Lemovicenſi pago, ſicut anteceſſores ſui gubernaverunt. Poſtulavit autem idem Hieremias Archiepiſcopus & Frodbertus Abbas Privilegium de eadem cella.

In ejus bonis ædificata cella Mauriacenſis,

F

traductis illuc ex Senenſi Monachis.

30 *Ad hæc verba prælaudatus Toſſanus notat, ipſum Privilegium ſervari in archivio Archiepiſcopatus Senonenſis, & anno* DCCCXXIV *ſignatum dici: ad quem annum fundationem iſtam etiam notet Gaufredus de Collone. Deinde ſubjungit idem Toſſanus, quod* Mauriacenſis cœnobii conſtitutionem confirmarunt Paſchalis, Honorius, Lucius, Innocentius, iſtis nominibus Secundi, Alexander III & Lucius,

ſub privilegio anno 824.

* *Al.* A tribus & Proditoris.

A Lucius item III, his omnes verbis : Mauriacenſem cellam in Arvernico pago conſtitutam, ſub jure ſemper & directione monaſterii veſtri permanere ſancimus, cum rebus omnibus & poſſeſſionibus ad ipſam pertinentibus, ſicut juſte & pacifice poſſideris, monaſterio veſtro confirmamus. Idem Honorius III anno MCCXVI confirmavit Abbati & monaſterio S. Petri jus inſtituendi Decanum Mauriacenſem, cui Cardinalis Ottobonus anno MCCLXIX leges præſcripſit, quibus erga S. Petri vivi Abbatem teneretur, quas poſtea ſummus Pontifex factus confirmavit. Inter illas ſeptima talis erat; Abbatis eſt viſitare monaſterium Mauriacenſe, corrigere, ſtatuere neceſſaria; idque poterit quotannis; per alios vero non niſi de triennio in triennium: & veniens Mauriacum Abbas, cum ſolenni proceſſione à Monachis & villanis ſeu oppidanis recipietur, ut Dominus illorum in ſpiritualibus & temporalibus. Item obeunte Decano, alium ejus loco ſubrogandi facultatem petebat Conventus Mauriacenſis ab Abbate S. Petri Vivi, cujus etiam erat Decanum electum confirmare, à quo tum obedientiæ ſacramentum ſecundum ſtatutas leges B exigebat.

& directione Abbatis Viviani.

Clodovæi diploma

31 *Porro ex præmiſſis de teſtamento* S. Theodechildis, *ac* Baſoli *ceſſione, videor mihi tandem diſtinctius aliquid pronuntiare poſſe de Charta Clodovæi, & dicere; eam videri ex duabus, quæ perierint, conflatam, ſalva rerum ſubſtantia, circumſtantiis autem ex ingenio ſcribentis parum feliciter inveſtitam. Primam Rex & Regina dederint, anno poſt baptiſmum tertio, Chriſti* CCCCXCIX; *qua* Theodechildi, *jam pubertatem adeptæ, atque ut minimum duodenni, poſt virginitatem Deo oblatam ceſſerint illi poſſeſſiones eas, quas Rex Reginæ in Senonico dederat, vel concambii titulo, vel causâ nuptiarum; idque fortaſſis abſque ulla expreſſione loci, in quo puella conditura monaſterium erat, & juxta illud victura. Interim cœperit illud procedentibus annis apud Senonas condi; & circa ultimos Regis annos conjectus in vincula* Baſolus, *ac* Theodechildi *donatus, & Monachus factus, ipſi pro vitaſua obtulerit juris ſui allodia in Arvernico & alibi, de quibus ſi non ipſemet Baſalus, Rex ſaltem ſcribi fecerit inſtrumentum ſecundum; cui ſubſcripſerint nati ex Crothilde filii, nam primo ut ſummum ſubſcribere potuit natus ex concubina ante conjugium* Theodoricus. *Sic ejus, quod nunc habemus, diplomatis initium ſumptum ſit ex primo inſtrumento, vel potius ex memoria illius, cujus textus non amplius habebatur; idque cum turpi illa de Burgundiæ Regibus apud Senones aliquando dominatis hallucinatione; ſic forſitan ex mente Regis corrigibili*: Tradidi illi partem de hereditate mea, quæ venit in ſorte uxoris meæ Crothildis, pro hereditate quæ fuit Patris ejuſdem uxoris meæ Chilperici Regis Burgundionum. *Et hac correctione admiſſa, iſtic ubi jubentur Monachi poſſidere ſicut* poſſederant anteceſſores Reges Burgundionum, *ſubſtitui debebunt* Reges Francorum. *Atque hac in prima parte: pars autem ſecunda invariatum ſervabit finem chartæ ſecundæ; quia omnes Regis filii huic potuerunt per ætatem ſubſcripſiſſe, non item primæ.*

videtur ex duobus conflatum,

C *& in paucis corrigendum.*

§. V. *De Theodechilde Juniore, filia Theodorici Auſtraſii, à Fortunato laudata, à multis confuſa cum amita ſua.*

32 *Vitam S. Germani Pariſienſis, à Venantio Fortunato compoſitam, ad* XXVIII *Maji Junii Tomus V.*

daturus Magiſter noſter Godefridus Henſchenius, de Auctoris ætate ſic præfatur: Hic ille eſt, ſcriptis poëmatis ævo ſuo celebratiſſimus, ex Italia in Germaniam, indeque in Galliam advectus, circa annum DLXV: ubi poſt contractam cum Gregorio Turonenſi amicitiam, S. Radegundi adhærens, Pictavis ſibi domicilium fixit, ejuſdem Eccleſiæ factus Presbyter; in eoque gradu perſeveraſſe videtur, quamdiu S. Radegundis vixit, ſub annum DXC defuncta; ipſe fortaſſis nec ante obitum Gregorii, *anno* DXCIV *mortui*, factus Epiſcopus Pictavenſis, *& ſub annum* DC *vitâ functus. Hæc reſumere mutatis pauculis hic oportuit, quoniam* Theodechildem *quamdam* Reginam, *vivam Elogio, mortuam laudavit Epitaphio idem Fortunatus. Et dubitari poteſt, primò, unamne an duas laudet. Secundo, utra earum, vel an omnino aliqua, fuerit fundatrix monaſterii, cujus causâ hæc tractamus. De primo dubium movet ordo ipſorum poëmatum, dum* Epitaphium *legitur lib.* IV, Elogium *vero lib.* VI. *De ſecundo ac tertio dubitari poteſt, quia tam in uno, quam in altero ſcripto Fortunati indicari videtur* nupta: *ſuam vero fundatricem Viviani ut* Virginem *colunt: & jam inde à prima adoleſcentia* Deo devotam *fuiſſe, indicat pater ſuus in Donatione præmemorata.*

D AUCTORE D. P. *Fortunatus circa 565 advectus in Galliam,*

& Pictavenſis Ep. factus poſt 594;

E

33 EPITAPHIUM THEODECHILDIS REGINÆ, *In quo verſuum ordinem à tranſcribentibus turbatum judicans, primum & ſecundum diſtichon facio, quod hactenus fuit quartum & quintum, atque ita lego.*

Inclita nobilitas, genitali luce coruſcans,
Hic, properante die, Theodechilda jacet;
Cui Frater, Genitor, Conjux, Avus, atque Priores,
Culmine ſucciduo Regius ordo fuit.
Quamvis ætatis ſenio jam flecteret annos,
Multorumque tamen ſpes cito rapta fuit.
Si precibus poſſent naturæ debita flecti,
Plebs ageret lacrymis hanc ſupereſſe ſibi.
Gaudia quanta inopum tumulo ſunt clauſa ſub iſto!
Votaque quot populis abſtulit una dies!
Orphanus, exul, egens, viduæ, nudique jacentes,
Matrem, eſcam, tegmen hic ſepeliſſe dolent.
Unica res placuit, cumulo mercedis opimæ;
Antea cuncta dedit, quam peteretur opem.
Occultans ſua dona ſuis, ne forte vetarent;
Sed quæ clauſa dedit, Judice teſte, docet.
Templorum Domini cultrix, pia munera præbens;
Hoc proprium reputans quidquid habebat inops.
Una mori ſors eſt, & terræ reddere terram,
Felix, cui meritis ſtat ſine fine dies!
Actibus his inſtans, terrena in luce relata,
Ter quino luſtro vixit in orbe decus.

laudavit Epitaphio Theodechildam Reginam,

Majoribus, avo, patre, fratre, maritoque Regibus claram,

defunctam an. 75;

F

Toſſanus putat verſu nono, Conjugis *nomine non neceſſariò* maritum *intelligi*; *ſed* uxorem patris *poſſe ſumi; quia ut* Mater *poneretur, non permittebat ultima brevis, inepta cum voce* Avus *dactylum facere: ſed ſi hoc ſpectaſſet Poëta, poterat* Genitrix *ſcripſiſſe. Elogium vivæ datum hoc eſt.*

34 ELOGIUM THEODECHILDIS REGINÆ.

Inclita progenies, Regali ex ſtirpe coruſcans,
Cui celſum à proavis nomen origo dedit:
Currit in orbe volans geneſis nova gloria veſtri,
Et ſimul hinc Frater perſonat, inde Pater.
Sed quamvis niteat generoſa propago Parentum,
Moribus ex veſtris multiplicatur honor.
Cernimus in vobis quidquid laudatur in illis:
Ornaſti antiquum, Theodechilda, genus.
Mens veneranda, decens, ſolers, pia, chara, benigna,
Cum ſis prole potens, gratia major adeſt.

ſicut diu antea laudaverat vivam,

à gloria patris ac fratris;

A Evitans odii cauſas: micat ampla poteſtas;
AUCTORE Qua terrore minus, plus in amore venis.
D. P. Mitis ab ore ſonus, ſuaviſſima dicta reſultant:
ab indole præclara, Verbaque colloquii, ſunt quaſi mella favi.
Femineum ſexum quantum præcedis honore,
Tantum alias ſuperas & pietatis ope.
à liberalitate in egenos Si novus adveniat, recipis ſic mente benigna,
Acſi ſervitiis jam placuiſſet Avis.
Pauperibus feſſis tua dextera ſeminat eſcas,
Ut ſegetes fructu fertiliore metas.
Unde foves inopes, ſemper ſatiata manebis;
Et quem ſumit egens, fit tuus ille cibus.
Pervenit ad Chriſtum quidquid largiris egeno:
Etſi nemo videt, non peritura manent.
Cum venit extremus finis concludere mundum,
& in eccleſias: Omnia dum pereunt, tu meliora petis:
Eccleſiæ ſacræ, te diſpenſante, novantur:
Ipſa domum Chriſti condis, & ille tuam.
Tu fabricas illi terris, dabit ille ſupernis:
Commutas melius, ſic habitura polos.
Stat ſine fraude tuum, quod mittis ad aſtra, talentū:
Quas bene diſpergis, has tibi condis opes.
Quæ Domino vivis, ſummos non perdis honores:
Regna tenes terris, regna tenendo polis.
B Sit modo longa ſalus, pro munere plebis, in urbe:
Felix, quæ meritis lucis perennis eris.

Eadem in utroq; ſcripto laudantur,

35 *Nunc ad primum propoſitæ dubitationis punctum, utrum in utroque illo ſcripto una laudetur, an duæ. Si utrumque conferas attente inter ſe, comperies eadem præcipue laudari utrobique, Regiam progeniem, ſolicitam ornandi eccleſias curam, caritatem liberalitatemque in egenos & plebem: cujus mercedem Poëta in Elogio quodammodo promittit viventi, ut plura præſtet; in Epitaphio autem extollit præſtita. Sic ut de una eademque videantur intelligi omnia poſſe ac debere. Neque obſtat, quod Epitaphium legatur libro* IV, *Elogium ſexto. Eò relata fuerunt, vel ab ipſo Fortunato, vel à Collectoribus opuſculorum ejus; non quia prius compoſitum ab illo ſit Epitaphium & totus liber quartus, quam Elogium & liber ſextus: ſed quia quartus totus eſt Epitaphiorum; ideoque & iſtud eo fuerit relatum: ſextus vero totus impenditur Regum Reginarumque viventium laudibus: ita ut non temporis, ſed argumenti oratio & congruentia in librorum partitione ſpectanda ſit, atque præ oculis fuerit iis, qui carmina illa, per ſe diſparata, in certum ordinem & libros redegerent. Sed cui igitur iſta conveniant? Pleraque in ſe conſiderata videntur applicari poſſe* Theodechildi *noſtræ, Clodovæi & Clothildis filiæ, Theodorici Regis Auſtraſiæ ſorori non uterinæ; niſi qua parte ſuam Theodechildem Poëta facit*

& pleraq; convenire poſſunt noſtræ, præter prolem

C potentem prole. *Id enim competere non poteſt noſtræ; ſed neque poteſt* proles *hic intelligi (ut quidam vult) quaſi ſit* progenies, *ac* Theodechildis *fuerit* progenie potens *ex parte majorum ſuorum. De majoribus quippe & progenie ejus ex regali ſtirpe proavorum, jam ſcripſerat Poëta, tum in primis duobus diſtichis, tum in primo verſu tertii; incipiens in ſecundo referre qua ad ipſam propius ſpectant:*

quam non habuit:

Sed quamvis niteat generoſa propago parentum;
Moribus ex veſtris multiplicatur honor.

Ac deinde pergit dotes atq; laudes, Theodechildi *proprias, enumerare, mentem venerandam, decentiam, ſolertiam, pietatem, charitatem, benignitatem: eaſque, ait, majorem habere gratiam in illa, quæ eſt* prole potens, *cui tales dotes impendat. Præterea in ſecundo diſtricho Elogii, totum genus* Theodechildis *& gloria videtur reſtringi in patre & uno fratre: quod noſtræ minime quadrat, quæ quatuor fratres eoſque glorioſos habuit: quadrat vero in ejus neptē ex fratre Theodoriso; cui unicus ſolum frater fuit, & is gloriam in bello, vivente adhuc patre, maximam conſecutus. Deniq; ſi noſtram Senonenſem Poëta laudandā ſumpſiſſet, quomodo in tam prolixis Elogio & Epitaphio ſummam ejus laudem conticuiſſet virginitatem tam conſtanter ſervatam?*

habuit autē fratres plures, non unū tantum.

D

36 *Cenſeo igitur cum Mabilione, de eadem quidē perſona Elogium atq; Epitaphium fuiſſe concinnatum; illud autem facile viginti annos citius, quā hoc: ſed qua de perſona? Inveniſſe eam puto apud Flodoardum Hiſt. Rem. lib.* 2 *cap.* 4. *agentem de Mapinio, ab an.* DLIX *& citius, ad* DLXXII *Remenſi Archiepiſcopo.* Hujus, *inquit*, temporibus Suanegotta Regina, Remenſi Eccleſię tertiam partem villæ Vireziaci, per teſtamenti paginam delegaſſe reperitur. Quam partem villæ ipſe quoque Præſul Theudechildi, præfatæ Reginę filiæ, per precariam, ſalvo Eccleſiæ jure, conceſſit; ita dumtaxat, ut poſt ejus obitum, abſque ullo præjudicio, ſicut ab eo meliorata fuiſſet, ad ditionem Remenſis reverteretur Eccleſiæ. Quæ ſcilicet Theodechildis Regina, poſtmodum nonnulla, per teſtamenti ſui auctoritatem, tempore Domni Ægidii, Remenſi contulit Eccleſiæ prædia, *id eſt, intra an.* DLXXII *&* XC, *quo Ægidius iſte exauctoratus & abdicatus fuit.* Non opus eſt alio calculo, *inquit le Cointe*, ut Theodechildem Theodorici Regis *Auſtraſiæ, Metis commorari ſoliti, filiam,* à Theodechilde, ipſius Theodorici ſorore, *Clodovæi & Clothildis filia,* diſtinguas. *Similiter exiſtimo ego, ut huic abjudices, illi adjudices Epitaphium, atq; adeo etiam Elogium; non alio opus eſſe argumento præter jam dicta, quam quod filiæ Theodorici, non ſorori, poſſit convenire hic verſus,*

Conveniūt Theodechildi filiæ Theodorici

circa 580 de Remenſi eccleſia bene meritæ,

F

cui etiam hic verſus competit

Frater, Genitor, Conjux, Avus atque Priores,
quibus pariter omnibus, culmine ſucciduo; *id eſt, ex ſucceſſione hereditaria*, Regius ordo fuit.

& fuerunt duo ſaltem mariti.

37 *Aſt* Conjux *ejus, Rex, idemq; Regis filius quæritur: & invenitur in Procopio lib.* 4 *c.* 20 *Hiſtoriæ Gothicæ, ubi Theodechildis junior Theodorici Regis Auſtraſiæ filia, Theodeberti, qui ab anno* DXXXIV *ad* DXLVIII *regnavit, ſoror, duobus Varnorum Regibus Hermegiſclo & Radigeri ſucceſſive nupſit: ex primo nulla ſuſcepta prole; an ſuſceperit ex ſecundo, non meminit Hiſtoria. Cum neutro videtur diu vixiſſe, ut veroſimiliter tertius deinde in Gallia adiverit nuptias pepererit q; prolem, de qua in Elogio, ſi ex ſecundo nullā habuit.* Varni, *inquit Procopius*, Tranſdanubianus populus, pertingunt ad Oceani ſeptentrionalia & amnem Rhenum, qui ipſos à Francis aliiſque, ſedes Francis vicinas habentibus nationibus, ſecludit..... Illis nuper imperaverat Hermegiſclus quidam, qui firmando regno, Theodeberti Francorum Regis ſororem conjugio ſibi ſociaverat; amiſſa non ita pridem quam habuerat uxore, filii unius matre, quem illa moriens marito reliquerat, nomine Radigerē. Huic filio pater virginem Brittia è gente deſponderat.... *ſed paulo poſt* mori ſe videns, nullos ex ſecunda uxore habentem liberos, filium vero ad eum uſque diem expertem nuptiarum; *conſiderans autem quanto conducibilior Varnis foret cum Francis, quam cum Brittis contracta affinitas; edicit ſuis,* quæcumque ſponſalium nomine Brittia virgo accepit, ſibi habeat, ſpretæ conditionis ſuæ gentium ex jure ſolatium: Radiger apud novercam deinceps habitet, ut mos patrius jubet. Hæc poſtquam dixerat, præſignificata die quadrageſima fatum explevit. *Repudiata ſic Brittia trajicit fretum maris cum ingenti ſuorum exercitu, ac duce fratre ſuo; Varnos prælio vincit, Radigerem capit, ſupplicem recipit; qui* vinculis exſolutus dimittit Theodeberti ſororem, & illam prius pactam rite uxorem capit.

Metas remiſſam ad fratrē Regem circa an. 540.

E

38 *Nihil erat pronius, quam ut ex Auſtraſia petita Regina reverteretur Metas, ubi nata erat, & unde vicinæ Remenſi eccleſiæ ac metropoli ſuæ benefacere matrem ejus in proclivi erat. Illam autem faciamus annorum fuiſſe circiter triginta quinque, cum*

anno circiter 515 *natam*

à Var-

A *& circa 590 defunctam,*

à Varnis rediit, natam circa annum DIV, *patris sui in regno illo anno* XV ; *potuit illi Fortunatus, quam ſexagenaria majorem laudaverat, defunctæ anno* LXXV *ætatis, Epitaphium ſcribere anno circiter* DXC, *adeoque ante mortem Gregorii Turonenſis, cui Carmina ſua ipſe inſcribit. Ita optime conciliantur, quæ de Remenſis Eccleſiæ benefactrice* Theudechilde *Flodoardus, & de Varnorum Regina, bis ſponſa, numquam matre, narrat Procopius ; cujus in Hiſtoria Gothica multos errores fruſtra conquirit Carolus le Cointe, ut probet erraſſe illum, Theudeberti Regis* ἀδελφὴν ſororem, *appellando, quæ fuerat* πατρἀδελφος, amita ; *& ut S. Petri-Vivi fundatricem titulo virginitatis fruſtrando, faciat* Reginam Varnorum *credi ; ſimulque evertat antiquiora illius monaſterii Monumenta & Epitaphia, Clodovæi filiam* Theodechildem *Senonenſem facientia : quod idem ad Vitam S. Ebbonis è converſo etiam facit Mabilio, ſecutus Hadrianum Valeſium lib. 7 rerum Franc. dum ſe fatetur, prolatum iſtic* Baſoli Epitaphium (*& conſequenter etiam* Epitaphium Theodechildis) *æſtimare* non omni ex parte verum ; *&* Theodoricum pro Clodovæo ſubſtituendum videri : *cum in noſtra ſententia nihil contortum, nihil*

B *Vivianis injurioſum appareat, ſed liquida omnia.*

39 *Verum, inquies, ipſe Clarius, & ceteri poſt eum, de Fundatrice ſua dicunt, quod* vovit Deo virginitatem, & tenuit ſeptuaginta quinque annis vivens : *hunc autem annorum numerum conficiunt* ter quinque luſtra, *in Epitaphio præmiſſo notata. Reſpondeo, quod jam inde à ſeculo* X, *vulgari opinione receptum apud Senones fuerit,* Theodechildis *Senonenſis Epitaphium à Fortunato compoſitum fuiſſe ; cumque in hujus libris nullum aliud inveniretur, quam Theudechildis Metenſis Epitaphium, hujus ætatem tranſtulerit Clarius ad Theudechildem fundatricem Senonenſem cum aliis, neſcientibus utramque diſtinguere. Sic cum* Archembaldus, *latro potius quam Archiepiſcopus dicendus, circa annum* DCCCCLX canes ſuos & accipitres faciebat quieſcere in clauſtro S. Petri .... quadam die duxit illum quidam Canonicus S. Stephani, Candacer nomine, qui erat ſtudioſus in omni philoſophia, ad ſepulcrum Domnæ Theodechildis Reginæ, dicens illi : Lege hoc Epitaphium, quod edidit S. Fortunatus Epiſcopus. Cœpit autem Archembaldus legere ſic :

cujus annorum 75 ætas

perperam tributa ſit Senonenſi à credentibus, quod hujus Epitaphium ſcripſerit Fortunatus,

Hunc Regina locum Monachis conſtruxit
ab imo

C Techildis rebus nobilitanda ſuis &c.

Dixit illi Candacer : Perſpice & intellige ; Perſpice & intellige, quoniam non ad uſus canum, ſed ſervorum Chriſti, cœnobium hoc conſtructum eſſe videtur. *Illud autem revera Fortunati eſſe, hactenus nemo dixit, fortaſſis nec eſſe potuit ; ſi prius mortua* Theodechildis, *Senonenſis ſit, quam in Gallias, aut ſaltem Senonas, Fortunatus appelleret ; quod ſatis veroſimile mihi videtur ; non autem, Epitaphium eidem ab eodem diu poſtea conditum fuiſſe. Cur enim id non æque appoſuiſſet libro Epitaphiorum reliquorum ?*

40 *Nulla certe auctoritas, ſi modo dictam excludas, ſuadere poteſt, fratri ſuo Clothario ſupervixiſſe Sanctam, quamvis etiam ſic ætatis annum ſexageſimum acceſſerit vel exceſſerit, uti ex præmiſſis de ejus nativitate liquet. Interim illo monarchiam tenente, aut etiam citius, accidiſſe potuit, quod Turonenſis de gloria Confeſſ. cap.* 14 *narrat, Nunnino Tribuno actum,* tempore Theudechildæ Reginæ, *cum* is ex Arverno de Francia, poſt reddita Reginæ tributa, reverteretur. *Sed locum, verborum tranſpoſitione corruptum, ſic reſtitui debere puto* ; Cum

licet prius mortuæ quam ille veniret in Gallias.

de Francia, poſt reddita Reginæ ex Arverno tributa, reverteretur. *Quamquam autem Arvernia, ab obitu Chlodovæi, ejus filio Theodorico ac deinde nepoti Theodeberto paruerit, uſque ad hujus mortem & annum* DXLVIII *Auſtraſiæ regno attributa ; non eo tamen minus debuit Senior* Theodechildis, *ſoror Theodorici & amita Theodeberti, ex iis quæ Baſoli in Arvernia fuerant, recipere tributa ſeu reditus ſuos. Quamquam etiam Juniori* Theudechildi *pater ſuus potuerit in eadem Arvernia aſſignaſſe hereditatem, dum tamen id non probatur, præſumptio pro ea manet, de cujus ibi poſſeſſionibus conſtat ; & quæ, cum ſcriberet Turonenſis, jam pridem obierat, ut ex ejus phraſi videtur colligi ; cum è contrario* Metenſis Theodechildis, *non multis ante Gregorium annis poſſit fuiſſe defuncta, defuncta tamen ante illum : quod neſcio quomodo impoſſibile viſum fuerit jam ſæpe citato Annalium Scriptori.*

D AUCTORE D. P. *Hujus, non illius videtur meminiſſe Gregorius Turon.*

§. VI. *De cultu Theodechildis Senonenſis, & nupera corporis inſpectione ac tranſlatione.*

41 *Licet ſupramemorati Romani Pontifices, Paſchalis II & ſucceſſores ejus quinque, in ſuis de Viviano monaſterio Bullis, fundatricem ejus appellent* ſanctæ Memoriæ Theodechildem ; *expreſſiora tamen antiquæ venerationis teſtimonia nobis collegit Toſſanus, ex ſuprà allegato aliquoties Gaufredo à Collone, qui anno* MCCXC *ſedulo collegit ediditque Tractatum de Reliquiis S. Petri-vivi, & in Codice ibidem Ms. pag.* 65 de ſancta Theodechilde Virgine & Fundatione monaſterii *ſic habet :* Chlodovæus vero Chriſtianiſſimus quatuor habuit filios .... filiamque Theodechildem nomine, quæ infra annos pueriles conſtituta, Deum colere ſtuduit & amare. Videns autem pater ejus tantum amorem Dei in puellæ animo creſcere, cœpit eam amplius adamare, & ad virginitatis decus obſervandum exhortatione paterna diligenter exhortari. Quæ obtemperanter obaudiens, voluntarie ſe Dei ſervitio, votum caſtitatis faciendo, cœpit ampliare, & * ad cumulum ſuæ perfectionis, miſericordiæ operibus inſiſtere, & pauperum miſericordiis inſudare. Pater vero, ipſius puellæ bonis operibus delectatus, dedit ei poſſeſſiones, promittens ampliora, ſi in cœptis perſeverantiam exhiberet. His bonis operibus perſeverans prædicta S. Theodechildis, voluntate patris ſui cœpit ædificare monaſterium S. Petri, in vico qui Vivus dicitur : quod perfecit Deo concedente, ibique Monachos inſtituit, qui Deo deſervirent, vivendo ſub Abbatis imperio. &c.

E *Sanctæ memoriæ dicta à Romanis Pontificibus,*

cum Deo ſe virginem obtuliſſet à pueritia ;

* *an* applicare ?

F

condito S. Petri cœnobio,

42 *Deinde pag.* 67, *acturus* de majori altari & conſecratione altariorum, *ſic progreditur :* In diebus illis regebat Sedem Apoſtolicam vir vitæ venerabilis S. Felix Papa, *hujus nominis* IV, *ab anno ſcilicet* DXXVI *ad* DXXX ; *qui quomodo* Sanctus *vulgo habeatur alibi expoſui.* Miſit autem S. Theodechildis nuntios, cum Legatis fratris ſui Clotharii, Regis illuſtriſſimi Francorum, ad prædictum S. Felicem, pro Reliquiis Apoſtolorum & Martyrum obtinendis. Cujus preces ſuſcipiens S. Felix, quod mandaverat ipſa Virgo & Rex, per nuntios ſtuduit adimplere. Suſceptas vero ſacras Reliquias prædicta Theodechildis juſſit in monaſterio S. Petri reverentiſſime conſervari. *Ad hæc Toſſanus :* Extabant eæ Reliquiæ nuper adhuc in eodem ſcrinio ex ære confecto, in quo allatæ fuerant : cujus plurimam partem, nondum vetuſtate prorſus conſumptam, teſtantur ſe vidiſſe D. Victor Cotronius in

eidem impetrat Reliquias à Felice 4,

A Chronico Ms. S. Petri-vivi, & D. Hugo Mathoud in ſua Diſſertatione typis mandata pag. 73, ubi Reliquiarum ipſarum referunt inſcriptiones, uncialibus litteris efformatas. S. PETRUS. S. JOANNES. &c. Perſeverat autem earumdem cultus aliis in thecis, cum iiſdem inſcriptionibus. *Hæ Inſcriptiones licet Gaufridi ætatem non excedant, ipſarum tamen ex originariis fideliter tranſcriptarum teſtis eſt idem Gaufredus in Prol. pag. 1 dicens, quod* videns *Prior loci*, prædeceſſorum ſcripturas, ſuper reliquiis Sanctorum & Sanctarum, in monaſterio S. Petri vivi Senonenſis honorifice ſervatis, longævis temporibus jam tranſactis editas, adeo veteratas, ut abſque difficultate non valeant recognoſci ... viro religioſo Priori noſtro placuit renovare.

AUCTORE D. P.

hodiedum ibi aſſervatas;

43 *Denique* de morte & ſepultura B. Theodechildis Virginis *pag. 68 ita ſcribit Gaufredus. B. Theodechildis* quæ Virgo & Deo ſacrata extitit à pueritia, vitam virginalem ducens, in juſtitia & ſanctitate permanens, dignum habitaculum ſui cordis Spiritui ſancto præbuit perſeverans. Fuit eleemoſynis larga, jejuniis, abſtinentiis, diſciplinis & orationibus dedita; mitiſſimoque corde Domino ſerviebat. Quæ poſtquam curſum vitæ hujus laudabiliter explevit, migravit à ſeculo vivens in Chriſto, & ſepulta fuit in monaſterio S. Petri vivi .... Dies anniverſarius memoriæ ejus ducitur in Vigilia Apoſtolorum Petri & Pauli. Poſtea vero D. Gaufredus Abbas, qui novum opus monaſterii conſtrui fecit, *& cujus notitia habetur apud Sammarthanos pro anno* MCCXL *&* LXIX, ſacrum Corpus dictæ ſanctæ Virginis tranſtulit in locum in quo eſt, *unà cum veteri Epitaphio; ſicut & corpus Baſoli Monachi, faciens id quoque charactere ſimili, ſed ſtylo ſui ævi, Epitaphium poni* (*ut ſuprà cenſui*) & honorifice caput ipſius Reginæ in argento, ad modum faciei fabricato fecit conſervari. *Ita ille, cum initio operis pag. 2 hæc ſcripſiſſet*, Corpus S. Theodechildis Virginis, quæ monaſterium noſtrum fundavit, habemus decenter à ſiniſtris majoris altaris in muro, ſub lapide ſui Epitaphii tumulatum; & caput ipſius Virginis argento, ad formam ſuæ faciei fabricato. *His conſonat vetuſtum Inventarium anni* MCCCCXXXVIII *die* VI *Septembris ſignatum; & aliud ſcriptum Gallice anno* MDLII, *ubi etiam indicatur* Brachium S. Techildis, incluſum argento; *necnon* coſta S. Techildis, *ſimiliter cooperta.*

B

& ſanctam vitam ſancte concludens,

28 *Junii ibidem ſepulta fuit,*

tranſlata ſec. 13.

C

44 *Porro ad probandum eccleſiaſticum cultum, alicui ut Sancto Sanctæve delatum, imprimis faciunt ii libri, quorum uſus eſt inter divina Officia cantanda, vel ad ea regulanda, puta Martyrologia, Ritualia, Ceremonialia, Proceſſionalia &c. Hujuſmodi ante quadringentos aut quingentos annos conſcripta, &* Theodechildim *Sanctis adſcribentia, habentur apud Monachos Vivianos complura.* Ceremoniale, S. Thoma Aquinate vetuſtius, ubi feſtum B. Petri venerit die Dominica, aſſignat diei præcedenti tres Miſſas, primam de B. Theodechilde, ſecundam de B. Maria, tertiam de Jejunio; *& pag. 274, ubi præſcribitur modus incenſandi altare poſt Offertorium*, debet Diaconus poſt incenſatum Sacerdotem, incenſare altare matutinale & caſlas; locum ubi ponitur corpus Chriſti, & caput beatæ Thechildis, & par altare B. Potentianæ *&c. In veteri ipſius eccleſiæ Martyrologio, ad* IV Kal. Julii *poſt Vigiliam Apoſtolorum, alioſque Sanctos iſtius diei, notatur*; Eodem

Probatur cultus ex antiquis 500 annorum Ritualibus,

Martyrologiis,

die depoſitio Donnæ Theodechildis Reginæ, quæ cœnobium B. Petri Apoſtoli ab imo fundavit, *& in libro* de reditibus Anniverſariorum *ſcripto ſub nota anni* MCCXCVIII *(ubi ſingulæ feſtivitates anni per menſes ſunt diſtributæ) ſimiliter ad* IV Kal. Julii, *ſic legitur:* Obit S. Theodechildis Virgo, hujus eccleſiæ fundatrix: *& in Rituali, ejuſdem cum Martyrologio ætatis ac manus, ad Litanias, recitandas in agone Religioſorum, dicitur*; S. Thecla, ora pro eo, S. Juliana, ora pro eo, S. Thechildis, ora pro eo. *Idem fit in Litaniis prolixioribus & brevioribus, contentis in Proceſſionali recentiori, anno* MDCLX *recognitis editiſque, & in Breviarii Senonenſis Kalendario:* eamdemque feſtivitatem celebrant Mauriacenſes, ac Rotomagenſes, *uti nobis ſcribit ſæpe laudatus Toſſanus.*

D

& Litaniis.

45 *Recentiorum Breviariorum Ritualiumque impreſſionem præceſſerat ſolennis tranſlatio corporis, de qua extat Proceſſus verbalis (ut appellant) Gallice ſcriptus, quem Latine ſic reddo.* Anno MDCXLIII, die XVI Octobris, Nobis Octavio de Bellegarde, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratiâ Archiepiſcopo Senonenſi, Primati Galliarum & Germaniarum, in Palatio noſtro Archiepiſcopali, ſtitit ſeſe Domnus Severinus de Lanchy, Presbyter, Religioſus reformatus Ordinis & Congregationis S. Benedicti, atque Superior Abbatiæ S. Petri-Vivi Senonenſis d. Ordinis; humiliter ſupplicans, ut Nos conferre dignaremur ad eccleſiam d. Abbatiæ, eo fine, ut poſt ſolennem quatuor campanarum benedictionem viſitaremus & inſpiceremus Reliquias S. Theodechildis, quæ clauduntur intra parietem majoris Chori ipſius eccleſiæ. Quod ei libenter annuentes, circa horam ſecundam poſt meridiem illuc acceſſimus, comitantibus nos infrà nominandis: & poſt dd. Campanarum benedictionem completam, ad ſupplicationem prænominati de Lanchy aliorumque Religioſorum reformatorum Congregationis præd. ingreſſi ſumus in majorem Chorum ipſius eccleſiæ coram infrà nominandis aliiſque pluribus notabilibus perſonis, aſſumpto nobiſcum Mag. Gabriele Garſement Notario Apoſtolico & Secretario noſtro.

Corpus anno 1643 transferre rogatur Archiepiſcopus,

E

46 Venientibus porro ad quoddam oratorium in forma ſacelli, poſt factam ibi orationem, d. Domnus Severinus de Lanchy oſtendit Epitaphium quoddam intra parietem majoris Chori ad latus ſiniſtrum ejus loci, ubi quondam ſteterat ara princeps, incluſum lapidi quadro, pedum circiter duorum, *ſicut in ſequenti pagina.*

qui viſo veteri Epitaphio

F

47 Poſt hujuſmodi Epitaphium inventa eſt capſa plumbea, in qua præd. de Lanchy affirmabat contineri Reliquias S. Theodechildis. Revera autem factâ aperturâ ipſius capſæ plumbeæ, invenimus plenam oſſibus involutis ſerico diverſi coloris, unà cum laterculo ſic inciſo, *uti infra lapidem grandiorem notatur.* Ea reſeratione ſic facta, juſſimus ut præd. de Lanchy jurata fide nobis ediceret, an ipſa eſſent oſſa, de quibus nobis locutus erat, & an nihil additum demptumque eſſet. Qui cum jurejurando affirmaſſet, eſſe eadem, nec quidquam additum ablatumve; continuo quam potuimus reverentiſſime, ſigillatim accepimus oſſa omnia, & tranſpoſuimus in ciſtam arcuatam, ſeriſque munitam; quam depoſuimus inter manus præd. Lanchy, inferendam gazophylacio monaſterii; donec à nobis ſuper ea re aliter conſtitutum foret.

poſt ipſum reperit capſam plumbeam,

& in eadē ſanctæ Techildis Reg. oſſa.

48 Su-

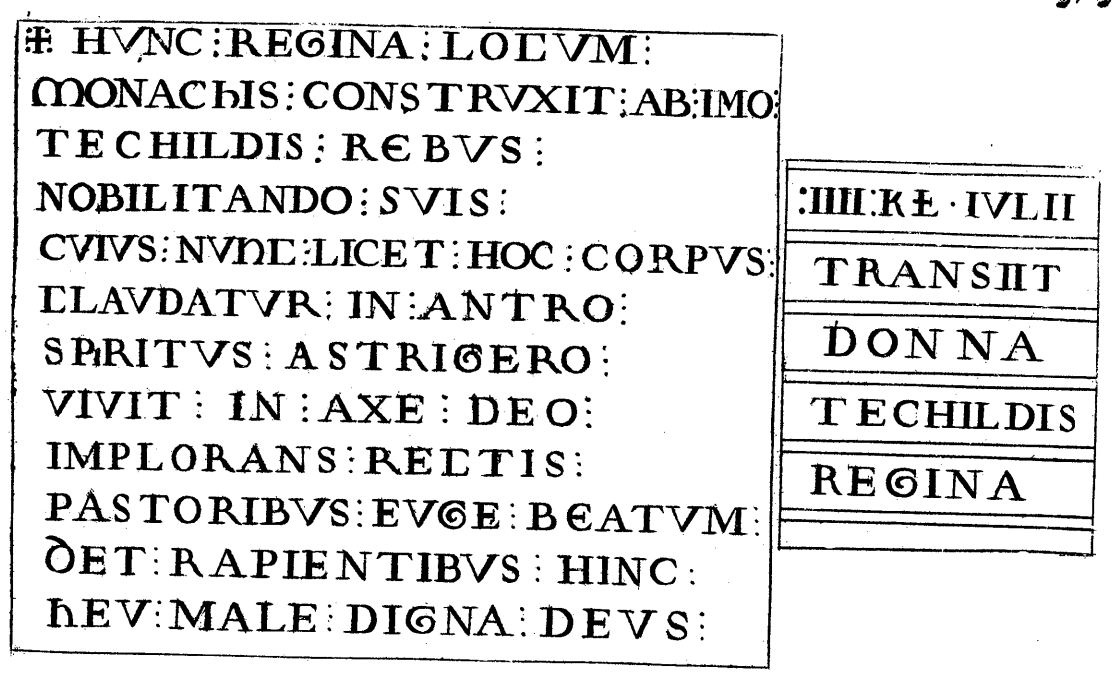

B *quibus in gazophylacio ablatis,*

48 Super quibus ſcribi juſſimus Proceſſum verbalem, in loco & tempore convenienti ſerviturum; coram Excellentiſſimo ac præpotente Domino, D. Roger, Duce Bellæ-guardiæ, Pari Franciæ, primo Nobili in Camera Domini Filii Regis Franciæ, patrui Regis & Ducis Aurelianenſis; D. Joanne Antonio de Gondrin, Priore commendatario Prioratus S. Aurintii Ordinis Cluniacenſis; venerabili & ſcientifico viro .... du Rollet, magno noſtro Vicario & Cellerario eccleſiæ metropolitanæ S. Stephani Senonenſis; Reverendo Patre in Domino Fr. Claudio du Chats, Abbate Abbatiæ S. Pauli Ordinis Præmonſtratenſis; Venerabili & ſcientifico viro Carolo de Rys, Presbytero Canonico eccleſiæ metropolitanæ Senonenſis; Nobilibus viris, Mag. Baptiſta Driet, Advocato in Parlamento & Majore civitatis Senonenſis; & ..... Poncy Conſiliario Regio atque Electo in Electionibus Senonenſibus, aliiſque magno numero & auctoritate nobilibus ordinis utriuſque tam ſecularis quam eccleſiaſtici. Factum eſt etiam, ut d. de Lanchy id requirente ſepararemus os unum notabile, ad inſtantiam præfati Domini Bellæ-guardiæ, conſignandum Reginæ; aliud item pro monaſterio S. Columbæ, & aliud pro præd. Priore S. Aurintii cum nonnullis particulis anno & die præſignatis. (Signatum) O de Bellegarde Archiep. Senon.

authenticatur Proceſſus ſuper eo actu ſcriptus:

& oſſa quædam ſeparantur.

C

49 *Infra libellum ſupplicem, eidem Octavio Archiepiſcopo directum à Priore & Monachis S. Petri-Vivi, die* XXVI *Octobris anni* MDCXLVIII, *eo fine, ut ipſis liceret extractas ex capſula plumbea Reliquias, exponere publicis votis & cultui populorum; diemque obitus, necnon tranſlationis mox faciendæ novo ritu celebrare; ſubſcriptum Gallice invenitur*: Permittimus ſupplicantibus exponere dd. ſanctas Reliquias, & oſſa d. S. Theodechildis in ipſa S. Petri-Vivi eccleſia, ut honorentur & colantur à fidelibus Chriſtianis. Permittimus etiam iiſdem ſupplicantibus facere & celebrare divinum Officium in honorem S. Theodechildis, tam in ejus die feſto qui eſt XXVIII Junii, quam in die quo præfata ejus ſancta oſſa transferentur per ipſos Supplicantes. Datum in oppido Chaſſon noſtræ diœceſis die XXVI Octobris MDCXLIII. (Signatum) O de Bellegarde A. S.

Eadè permittuntur exponi cultui publico,

50 *Poſt hoc indultum, Corpus* B. Theodechildis, *anno ex ſubſequentibus aliquo, tranſlatum fuit in novam thecam, aureis liliis undique ornatam, in qua ſupra ſcriptorum libellorum exempla originalia, cum ſequenti atteſtatione repoſita.* Nos infraſcripti, Fr. Severinus de Lanchy, humilis Prior Abbatiæ S. Petri-Vivi Senonenſis, Ordinis S. Benedicti & Congregationis S. Mauri; aſſiſtente nobis Donno Mauro du Rhu, Sacriſtano, Presbytero profeſſo ejuſdem Ordinis & Congregationis; certificamus omnibus quorum intererit, quod hodie XXVIII Junii MDCXLVIII Reliquiæ S. Theodechildis, filiæ Clodovæi I, Regis Franciæ Chriſtianiſſimi, & fundatricis hujus monaſterii, fuerint à nobis poſitæ & locatæ intra hanc arcam, ut in ea perpetuo conſerventur... In quorum fidem &c. *Ita dum apud Senones tranſferebantur prædictæ Reliquiæ; Mauriacenſes Monachi, unà cum Clero & populo, iteratis precibus petierunt ſibi concedi os unum, è ſancto Corpore deciſum. Quorum votis annuentes Monachi Viviani, ſanctæque* Theodechildis *cultum latius propagare cupientes, ſuæ petitionis, tum à Congregationis S. Mauri Superiore Generali, tum ab illuſtriſſimo Senonenſi Antiſtite poſtularunt confirmationem, & obtinuerunt ſub ſequenti tenore, ſic accipiendo, ut ubi dicitur Monaſterium Mauriacenſe vivens ipſa dotaſſe, intelligatur id feciſſe mediante donatione facta monaſterio Senonenſi, cujus doti attribuerat omnia, quæ ex poſſeſſionibus Ducis Baſoli ad ipſam devenerant, & in quibus Mauriacenſis cella fundata eſt tempore Hieremiæ Archiepiſcopi. Tenor talis eſt.*

E *intra novâ thecam:*

unde unum petentibus Mauriacenſibus,

F

51 Ludovicus-Henricus de Gondrin, miſeratione divina Senonenſis Archiepiſcopus &c. dilectis noſtris, Monachis, Priori & Conventui monaſterii S. Petri Mauriacenſis, à monaſterio S. Petri-Vivi prope Senonas dependentis, ſalutem in eo, per quem Sancti regnant in gloria. Etſi venerandas ubique & ab omnibus Chriſtianis Sanctorum Reliquias, fide catholica profiteamur; æquum tamen eſt, & omni rationi conſentaneum, ut ibi præcipua quadam religione ſacra eorum pignora colantur, ubi, dum vel in vivis agerent, virtutes maximæ effulſerunt; vel ubi patratis quibuſdam ad eorum commendationem miraculis, teſtatam Deus voluit & obſervatam eorum ſanctitatem. Cum itaque, ſicut accepimus, veſtrum monaſterium S. Theodechildis, Chlodovæi primi Francorum

in ejus poſſeſſione fundati,

A AUCTORE D. P.

Regis filiæ, dum adhuc inter mortales viveret, opibus ac pietate dotatum, Deo poſtmodum, ſub invocatione ejuſdem ſanctiſſimæ Virginis, conſecratum ſit; deſiderium veſtrum, tamquam pium & religioſum, laude dignum cenſuimus; quo inſtantiſſime poſtulaſtis, à religioſis Priore & Conventu S. Petri-Vivi, prope civitatem noſtram Senonenſem, ubi ſacra ejuſdem Virginis pignora obſervari, huc uſque veneranda traditione creditum eſt, partem quamdam inſignem ad vos tranſmitti, quæ veſtram totiuſque regionis incolarum in d. Sanctam Virginem devotionem fovere vel etiam augere poſſit. Porrecto itaque nobis ex parte d. Prioris & Conventus S. Petri-Vivi ſupplici libello, conceſſimus, ut una vertebrarum, jam olim ſepoſita à prædeceſſore noſtro fel. record. Octavio de Bellegarde, pro vobis Monachis Mauriacenſibus die XVI Octobris anni MDCXLIII, cum ejuſdem ſacræ Virginis ultimæ tranſlationi operam dedit, ad vos mitteretur: quam nobis à d. Priore oblatam, interpoſito juramento eam ipſam eſſe affirmante, eidem d. Priori dedimus, ad vos majori qua poſſit reverentia tranſmittendam, cum præſentibus noſtris litteris: quas quidem Illuſtriſſimo veſtro Ordinario ſimul cum ſacris Reliquiis exhibebitis, ut non niſi cum ejus approbatione & conſenſu, fidelibus Chriſtianis venerandas exponere poſſitis. Datum in caſtro noſtro de Nolone, die XXX menſis Julii. A. D. MDCLXIII. SS. de Gondrin A. Senonenſis. De Mandato &c. d'Aignan. D

ſucceſſor Archiep. permittit donari vertebrã,

anno 1662.

DE SANCTO LEONE II,

ROMANO PONTIFICE.

SYNOPSIS CHRONOLOGICA PRÆVIA.

B D. P.

AN. DC-LXXXIV.

Quo die tranſlatus fuit Leo I,

Die XXVIII *Junii, vetus Eccleſia Romæ celebrabat feſtum* S. Leonis Papæ I, *ob quamdam ejus tranſlationem: quod deinde viſum eſt celebrari potius debere annuatim ipſo, quo primum in baſilica S. Petri ſepulturæ traditum fuerat Corpus, die* XI *Aprilis; quo etiam nunc colitur; licet alioqui mortuus ſit die* XXX *præcedentis Octobris, anno* CCCCLXI. *Eodem die* XXVIII *Junii, annis abinde* CCXXIII, *anno Chriſti* DCLXXXIV, *ibidem ſolenniter tumulatus fuit* S. Leo II; *mortuus (ut nobis quidem videtur)* XXIII *Maji præcedentis, & ad tempus depoſitus in Baſilica Lateranenſi, ſicut alii paſſim; pluribus ſæpe menſibus, primam inter & ſecundam depoſitionem labentibus; atque ſecunda ſola Faſtis Vaticanis adſcribebatur, ſicut alibi fuit oſtenſum.*

depoſitus in Vaticano fuit Leo 2,

2 *Fatetur Labbeus, libris pluribus in lucem editis clarus, & hiſtoriæ Pontificum atque Conciliorum, ſiquis alius, ſciens;* in tota Pontificum Romanorum ſerie, vix quidquam occurrere intricatius initio, geſtis, atque obitu Leonis Papæ ſecundi. *Ego ad ipſius inventa addens modicum, expediviſſe omnia mihi viſus ſum, commutando inter ſe ſpatia, tum vacantis antea Sedis, quod definiebatur unius anni, menſium* VII, *dierum* V; *tum ejuſdem obtentæ, quod dicebatur fuiſſe menſium* X, *dierum* XVIII. *Ita poſt mortem deceſſoris* Agatonis, *obitam* I *Novembris anni* DCLXXXI, *per dictos menſes* X, *dies* XVII, *perveniens uſque ad* XIX *Octobris anni ſequentis, quo fuerat ordinatus* Leo *in die Dominica; per annum* I, *menſes* VII, *dies* V, *perduxi illum ad* XXIII *Maji anni* DCLXXXIV: *poſt quem diem, & vacationem aliam menſium* XI *& dierum* XX, *ſucceſſerit in Sede Apoſtolica ordinatus* Benedictus II, *die* XIV *Maji, ſimiliter in Dominica. Hactenus autem in hac Chronologia perſiſto: quia necdum aliquid efficax in oppoſitum vidi: per eam autem evaſiſſe mihi videor omnes difficultates, quæ Labbeo inexplicabiles videbantur.*

cujus intricatiſſimum Pontificatũ

C

videor extricaſſe, commutando tempus, vacanti Sedi adſcriptum, cum eo quo ipſam tenuerit.

3 *Non libet illa pluribus hic retexere, nec reproducere Sermonem, quem Leo habuit in die Ordinationis ſuæ, vel ejus Octavâ, ut cenſet Lucas Holſtenius; ſub hoc principio:* Hodierni diei feſti jucunditas invitat nos, Dilectiſſimi, veſtram in Chriſto fraternam humili voce exhortari concordiam &c. *Neque magis libet reproducere Formulam Decreti, de ejuſdem Leonis electione ad Principes miſſi; ad quod dum expectatur Conſtantinopoli reſponſum, contingebat ſæpe ætate illa Interpontificia haberi longiora; cum nempe non à die Electionis, ſed Conſecrationis cenſerentur Pontificatuum initia. Incipit Decretum:* Cum non ſine divinæ miſericordiæ nutu ſit, ita poſt mortem ſummi Pontificis, in unius electionem omnium vota concurrere *&c. Tranſeo potius ad Vitam, ſicut apud Anaſtaſium Bibliothecarium deſcripta habetur, Notis illuſtrandam: ſi verbum unum præmiſero de cultu. Habebat eum hoc die, ut dixi, tranſlatus* Leo primus, *jam antè medium ſeculum* VIII, *quo ſcriptum eſt vetus Romanum Kalendarium, à Joanne Frontone Pariſiis editum. Gregorius Magnus, in ſuo Sacramentario (ſi hic nihil eſt ab interpolantis manu) pro voce* Tranſlatio, *ſcripſit* Natalis S. Leonis Papæ, *utique* Primi, *ſiquidem* Secundus *octoginta fere annos poſt Gregorium ſedit. Eumdem, ſtis inſcrinec alium, intellexit Wandelbertus Prumienſis, in ſuo pto metrico Martyrologio, ubi ait:*

Electionis decretum miſſum CP.

ſermo in die Ordinationis

pro Primo Leone olim hoc die Fa-

Præſule quartus (*ante Kalendas Julii*) ovat, verbi & Doctore, Leone.

Non alio etiam ſenſu loquitur, auctus apud S. Genovefæ Monachos Uſuardus, eodem die, Natalis beati Leonis Pontificis & Doctoris.

4 *Aſt vero, poſtquam hujus nominis* Secundum, *de ſua elevatum ſepultura, unà cum* Tertio Quartoque, in oratorio Leonis IV Papæ, ſanctæ recordationis D. Paſchalis Papa II recondidit; *ſicuti in deſcriptione Romanæ Baſilicæ, ex relatu teſtium oculatorum ſcripſit Romanus Presbyter, tempore Eugenii Papæ III (edit autem Paſchalis iſte ab anno* MXCIX *ad* MCXVIII) *cœpit in pluribus Uſuardi exemplaribus Mss. & apud plurimos recentiores, pro* Primo, *ad Aprilem relato, celebrari* Secundus, *juxta Anaſtaſium hoc die depoſitus: quod denique ex Bellino aliiſque retentum eſt in hodierno Romano, ubi legitur:* Romæ S. Leonis Papæ ſecundi: *de quo etiam, fortaſſis à tempore prædicti Paſchalis, Officium præſcribitur cum Lectione propria ex Anaſtaſio, ſicut reperimus in excuſo anni* MCCCCLXXIX *aliiſque deinceps. Tumulus ejus ſicuti & aliorum duorum, deſtructo Oratorio prædicto, ne novæ baſilicæ ædificandæ officeret, nunc monſtratur in cryptis Vaticanis, abſque aliquo ſingulari honore. An autem habeantur alibi acceptæ inde Reliquiæ, me latet; dum omnes fere* Primi *eſſe volunt, ſiquas habent.*

F

ſucceſſit apud recentiores Secundus, tranſlatus à Paſchale 3.

Tumulus in cryptis Vaticanis.

5 *Patriâ* Siculum *fuiſſe hunc Pontificem, cum aſſerat Vitæ Auctor, ambigit nemo:* Meſſana *autem, ſicut ſcripſit D. Antoninus Languidara, noſtri iſtic operis ſtudioſiſſimus, quodam proprio jure ſuum eſſe credit. Etenim, antiquitus huic civitati ex parte ſeptem-*

Patria Siculus,

A *septentrionali accrevit suburbium, quod usque in hunc diem vulgus* S. Leonis *nominat: in quo etiam vetustissima stat ecclesia, ejus nomini nuncupata: & in antiquo Messanensi ac Gallicano Breviario, quod usque ad tempus Pii V servatum legimus, præscribebatur ejusdem ad hunc diem facienda Commemoratio:* & Papaleonum *familia indidem cognomentum sumpsisse putatur à Cajetano, in memoriam communis cum illo originis. Quamobrem ei quæ ad prædictum suburbium ducit portæ, hæc inscriptio incisa legitur;* D. O. M. D. Leoni II Pont. Maximo, populari suo, S. P. Q. M. Portam Leonam P. D. D. Q. mense Decembri anno Christi. *In eamdem sententiam conspirant Silvester Maurolycus, in Oceano Religionum pag.* 92; *Stephanus Maurus, in sua Messanæ Proto-Metropoli pag.* 239; *Placidus Samperus S. I. in Iconologia Mariana p.* 92 *Siculi omnes;* & *Carolus Jongolinus, Italus Fanensis, in sua Hendegraphia disc.* 3 *cap.* 104, *mihi à Languidara indicati: qui deinde addit*, ejusdem sancti Pontificis Reliquias reverenter servari in ecclesia Patrum Clericorum Minorum, sub titulo S. Agathæ; famamque ad hæc usque tempora perductam vigere, natalem ipsius domum extitisse eo loco, ubi nunc exurgit celeberrimum cœnobium Montis-Virginum, à beata Eustochio Messanensi fundatum. *Hæc ille ad me Idibus Maji, anni* MDCLXXXVII. *Nolim tamen ex Cajetano dissimulare Aidonenses oppidi incolas apud Leontinos, similiter ac Messanenses de nato apud se* S. Leone *gloriari, eoque titulo habere ecclesiam ipsi dicatam, cum inscriptione* D. Leoni Papæ II, Civi & Patrono, Ordo Populusque Aidonensis, Basilicam hanc erexit. *Non quod ipsorum oppidum tam sit antiquum (utpote conditum à Lombardis, Rogerium Comitem in Siciliam secutis, circa annum* MXC) *sed quod ex veteris Herlitæ ruinis, splendidæ quondam urbis, uti residua adhuc rudera monstrant, surrexisse credatur, & Herlitensis* Leo *fuerit: quod Siculis porro disceptandum relinquo.*

creditur fuisse Messanensis,

ubi suburbium & ecclesia ab eo dicta ac Papaleonum familia.

B *Aidonenses quoque apud se natum dicunt.*

ACTA

Ex Anastasio Bibliothecario.

1 LEo, natione Siculus, ex patre Paulo, *a* sedit menses decem, *a* dies septem & decem; vir eloquentissimus, & in divinis Scripturis sufficenter instructus; Græcâ Latinâque linguâ eruditus, cantilenâ ac psalmodia præcipuus, & in earum sensibus subtilissima exercitatione limatus; linguâ quoque Scholasticus, eloquens, & majori lectione politus: exhortator omnium bonorum operum, plerisque florentissimam ingerens scientiam: paupertatis amator; & erga inopum provisionem, non solum mentis pietate, sed & studii sui labore solicitus.

2 Hic suscepit sanctam sextam *b* Synodum, quæ per Dei providentiam nuper *c* in Regia urbe celebrata est, Græco eloquio conscriptam, exequente ac residente piissimo magno Principe Constantino *d* intra regale Palatium ejus, quod appellatur Trullus. Simulque cum eo Legati Sedis *e* Apostolicæ, & duo Patriarchæ, id est Constantinopolitanus & Antiochenus *f*, atque centum *g* quinquaginta Episcopi; in qua condemnati sunt Cyrus, Sergius, Honorius *h*, Pyrrhus, Paulus & Petrus; necnon & Macarius cum discipulo suo Stephano; sed & Polychronius novus *i* Symon, qui unam voluntatem & operationem in Domino Jesu Christo dixerunt & prædicaverunt, aut qui denique prædicaturi fuerint & defensaverint: sed [statutum est], ut & nunc duæ voluntates & operationes ipsius dispensatoris Christi & Servatoris Dei nostri dicantur; sicuti eadem Synodus, studiosissime in Latinum translata declarat. Verumtamen de suprascriptis defensoribus majores, *k* scilicet Macarius, Stephanus, Polychronius & Anastasius, dum nollent à suo recedere proposito, Romæ *l* per diversa Monasteria sunt retrusi.

D AUCTORE D. P.

k

l

4 Qui prædictus sanctissimus vir Leo, absolvit duos viros in percipienda communione, qui de Regia urbe cum supradicto Macario & ceteris in Romanam directi sunt civitatem; qui necdum à Synodo anathematizati erant, id est Anastasium Presbyterum & Leontium Diaconum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, in die S. Theophaniæ; exponentes videlicet per propria scripta fidem suam, juxta quod & sancta Synodus determinavit, anathematizantes videlicet omnes dictos hæreticos; sed & suprascriptos viros complices, quos sancta Synodus vel Sedes Apostolica anathematizavit.

5 Hujus temporibus, percurrente Divali jussione clementissimi Principis, restituta est ecclesia Ravennatum, sub ordinatione Sedis Apostolicæ, ut defuncto Archiepiscopo, qui electus fuit, juxta antiquam consuetudinem, in civitatem Romanam veniat ordinandus. Hic fecit constitutum, quod archivo Ecclesiæ continetur, ut qui ordinatus fuerit Archiepiscopus, nulla consuetudine, pro usu Pallii aut diversis Officiis Ecclesiæ, persolvere debeat; sed & ne Mauri, quondam *m* Episcopi, anniversarius aut agenda *n* celebraretur. Sed & typum *o* Autocephaliæ, quem sibi elicuerant [Ravennates Archiepiscopi] ad amputanda scandala, Sedi Apostolicæ restituerunt.

E *m* *n* *o*

6 Hic fecit ecclesiam in urbe Roma juxta S. Bibianam, ubi & corpora sanctorum Simplicii, Faustini & Beatricis *p* atque aliorum Martyrum recondidit; & ad nomen S. Pauli Apostoli dedicavit. Hujus almi Pontificis jussu ecclesia juxta Velum-aureum, in honorem B. Sebastiani ædificata est, nec non in honorem Martyris Georgii, sub die XXII *q* Februarii, ubi & dona obtulit.

p

q

7 Hujus temporibus die decima sexta mensis Aprilis, Indictione undecima, luna *r* eclipsim pertulit. Post cœnam Domini nocte pæne tota in sanguineo vultu laboravit, & nisi post galli cantum cœpit paulatim dilimpidari, & in suum reverti respectum.

F *r*

8 Hic fecit ordinationem unam per mensem *s* Junii die vigesima septima, Presbyteros novem, Diaconos tres, Episcopos per diversa loca numero viginti tres. Qui etiam sepultus est ad B. Petrum Apostolum sub die quarto *t* Kalendas Julias. Et cessavit Episcopatus menses XI *v* dies XXII.

s

t

9 Qui etiam *x* suprascriptus sanctissimus vir, ordinatus est à tribus Episcopis, id est, Andrea Ostiensi, Joanne Portuensi, & Placentino Veliternensi, pro eo quod Albanensis *y* Ecclesia Episcopum minime habuit.

x

y

ANNOTATA D. P.

a *Imo* annum 1, menses VII, dies V, *ut suprà indicatum*; *à* 19 *Octobris* 682, *ad* 23 *Maji an.* 684.

b *Celebratam esse Synodum Constantinopoli à* 7 *mensis*

A AUCTORE D. P.

menſis Novembris anni 681 *non* 680, *uſque ad* 17 *Septembris ſequentis* 682, *oſtendi ea Diſſertatione, quam Pontificatui Agathonis Papæ ſubtexui; & ſic Divalis ad Leonem miſſa (ut habetur ſubjuncta in fine Actionis Synodicæ)* 18 *menſis Decembris Indict.* XI *die* 13, *venit eidem, jam tum vere (ut ibi nominatur)* ſanctiſſimo & beatiſſimo Archiepiſcopo veteris & clariſſimæ urbis Romæ, Oecumenico Papæ: *quod ſtare non poſſet, ſi inter* Agathonem *&* Leonem *ponatur Interpontificium menſium* 19 *&c.*

c *Hinc erudite probat Ciampinus, in Examine libri Pontificalis, Sect.* 6, *Vitarum ab Anaſtaſio collectarum plures eſſe ſucceſſive auctores; & eum qui hanc ſcripſit, coævum* Leoni *fuiſſe, cum hinc uſque ad obitum Nicolai I, in quo finit Anaſtaſius, anni* 180 *circiter fluxerint.*

d Conſtantino *ſcilicet* Pogonato *ſeu* Barbato, *cujus in hac cauſa zelum mire collaudat Synodus.*

e Theodorus ac Georgius Presbyteri, & Joannes Diaconus.

f Georgius & Macarius.

g *Imo* centum octoginta novem, *uti eos collegit Labbeus in Synopſi Conciliorum.*

B h Honorius Papa, *quomodo meruerit cum hæreticis damnari, licet ipſe nequaquam hæreticus fuerit, vide alibi à nobis breviter explicatum. Equidem dubitavi aliquando, an Synodales illas Epiſtolas, quibus ſolis fraudulenter inſerta reperitur* Honorii *damnatio, ſic accéperit Leo, uti nunc verſæ Latine habentur, itáque cum Actis publicarit: ſed dubitare nequeo amplius. Etenim in Conciliorum editione Græco-Latine prodiit Epilogus cujuſdam libri,* de iis quæ inſanus tyrannus Bardas auſus eſt adverſus Oecumenicam ſextam Synodum, *hoc exordio:* Ego peccator & omnium minimus, Agatho, indignus Diaconus & Bibliothecarius ſanctiſſimæ hujus magnæ eccleſiæ, *Conſtantinopolitanæ ſcilicet,* & venerandi Secretarii Patriarchalis Protonotarius, ante annos plus minus triginta duos, cum eſſem adhuc ætate juvenis, in Lectoris gradu connumeratus & inutilis notarius, fui adminiſter huic ſanctæ & oecumenicæ Synodo, omnia quæ in ea acta ſunt ordine perſecutus; ſimul cum Paulo, qui fuit ſanctæ hujus civitatis Archiepiſcopus & Patriarcha,
C cum eſſet adhuc laicus à Secretis Imperatoris, & quibuſdam aliis. Omnes autem Actorum Tomos, litteris eccleſiaſticis pure & nitide, propria manu ſcripſi: qui etiam in palatio Imperatoris tuto fuerunt repoſiti. *Juſtiniani tamen junioris tempore, ut infrà dicetur,* cum fidei Decreto, quod in ſcriptis fuit editum ab ipſa ſancta Synodo. Quin etiam quinque Patriarchalibus Sedibus tradita exempla hujus decreti ſcripſi ſimiliter. *Hactenus ille, qui licet non expreſſe dicat, ipſorum quoque Actorum plura ſcripta fuiſſe exempla, dum tamen narrat, quomodo exemplum, quod in Palatio ſervabatur, ipſius Diaconi Apoſtolici manu propria ſcriptum, comburi fecerit Bardas,* decernens, ut appellatio Sergii & Honorii & reliquorum, qui cum eis fuerant anathematizati, in ſacris diptychis recitarentur, & eorum in locum ſuum reponerentur imagines; *hoc, inquam, dum narrat, evidens facit plura fuiſſe exempla, poſt autographi combuſtionem reſervata, adeoque ea minime fuiſſe clam à Græcis habita, & Romanorum oculis ad fraudem tegendam ſubtracta, quemadmodum antehac ſuſpicati fuimus: Græcos etiam, pro inſita ſemel perſuaſione, ſtatim ab ipſius concluſione Synodi,* Honorii *nomen pertinaciſſime fuiſſe abominatos, tamquam in Synodo damnati: licet Synodus ipſius cauſam intactam dimiſiſſet iſtic, ubi agi ea potuerat,* D *imo debuerat, ſi ad hoc poteſtatem Legati habuiſſent.*

i *Quia velut alter* Symon Magus, *damonum præſtigiis fretus, pollicebatur Monotheliſmi hæreſim miracula faciendo comprobare, multumque poſt ſe populum deceptum trahebat: ſed cum fruſtra conatus eſſet mortuum ſuſcitare, exibilans eum populus,* Novo Symoni anathema *dixit.*

k *Aliàs* ſupraſcripti defenſores malorum hæreſeos, dum nollent *&c. Ego & hic & alibi, ex variis lectionibus, quas Regia editio ſuggerit, eas ſeligo, quæ mihi magis arrident, nec laboro ut ſingularum rationem diſtinctius reddam, cum ipſe codex videri poſſit.*

l *Deeſt nonnullis exemplaribus τὸ* Romæ.

m Maurus *Epiſcopus Ravennas ob contumeliam in S. Vitalianum Papam depoſitus an.* 669: *de hac re vide Baronium.*

n Agenda *ſcilicet* Mortuorum, *ſeu Miſſa pro Defunctis. Vide Cangium in Gloſſario.*

o *Plurimi inter Græcos dicebantur* Acephali, *eo quod pari cum Patriarchis jure, iis ſubeſſe recuſarent,* E *aut aliquo privilegio Imperiali haberentur exempti: quod in Archiepiſcopis Ravennatibus non tulit Romana Eccleſia. Vide plura apud Cangium.*

p *Coluntur hi Sancti* 29 *Julii, ſub Diocletiano paſſi: ſed nulla amplius eccleſiæ* S. Pauli juxta S. Bibianæ *veſtigia ſuperſunt: de corporibus autem Sanctorum quid factum, aveo diſcere, nec enim eorum meminit Pancirolius in Theſauris abſconditis urbis Romæ.*

q *Anno* 683 *habente litteram Dominicalem D.* 22 *Februarii incidit in Dominicam, tali actioni idoneam.*

r *Eidem anno* 683 *hæc omnia unice quadrant: fieri igitur non poteſt, ut hoc anno, die* 15 *Auguſti, ſicut cenſet Baronius, primum fuerit ordinatus* Leo.

s *Alia lectio,* Julii; *ſed malo* Júnii: *quia hujus menſis dies* 27 *incidit in Sabbatum anni prædicti; Julii in feriam* 2: *ſolebant autem Ordinationes fieri in Sabbato vel Dominica. Hæc porro convenientia Dominicæ & Sabbati, uti valide faciunt pro eo quo ſic occurrunt anno, ita contra eumdem, ſi primum* 15 *Auguſti eſſet Ordinatus* Leo. *Nihil enim ad rem facit electio ante* X *Januarii facta: quia hæc tunc temporis non conſtituebat abſolutum Pontificem, quoad acceſſiſſet Imperatoris confirmatio.* F

t *Aliàs* Quinto nonas Julias: *ſed hæc anno* 684, *habente litteram Dominicalem B. Dominica erat, inepta curandis funeribus.*

u *Aliàs* menſes X, dies XXI: *ſed prior lectio aptior eſt, quia per eam habetur Benedictus II electus an.* 685 *in Dominica, videlicet* 14 *Maji; per litteram Dominicalem* A.

x *Hæc appendicula videtur eſſe ipſiuſmet Anaſtaſii, aliunde aſſumpta; ideoque huc ad finem relata extra ordinem.*

y *Mortuo ſcilicet* Juvenale, *poſt ſuum à Concilio præfato reditum: videtur autem diutius, neſcio ex qua cauſa, vacaſſe Sedes illa, vel potius ex ſerie Epiſcoporum Albanenſium unus alterve excidiſſe, qui ſederit ante Andream, notum pro anno* 721.

APPENDIX D. P.

De corpore S. Leonis Papæ Ferrariæ.

Cultus ejus Ferrariæ hoc die

1 ANno MDCLX *ego & Magiſter meus P. Godefridus Henſchenius Romam profecti, Ferrariâ tranſivimus menſe Novembri; interquè alias illius urbis eccleſias, viſitavimus die* XII *menſis Parochialem S. Stephani, ejuſque ornatum & interem*

A *rem laudantes, venerati ſumus ex utroque chori latere poſitas inſignes arcas duas, quarum ſiniſtra dicebatur continere corpus* S. Romani Martyris, *de quo locus agendi erit* IX *Auguſti; in dextera vero parte* S. Leonis Papæ II. *Admoniti autem ſumus ab eo qui nos deducebat, P. Andrea Lazaro, optimo ſene, deque hoc opere pluries benemerito, vetuiſſe Apoſtolicum quemdam Nuntium, ne illud ut tale coleretur; Romanis apud ſe eſſe ſuſtinentibus,* quatuor Sanctorum Leonum corpora. *Intermiſſus igitur hoc die cultus eſt, neque alius dies ſubſtitutus; & nullus hujus nominis Sanctus nobis tunc occurrebat, cujus id eſſe corpus per veroſimilem aliquam conjecturam poſſemus opinari. Quamvis enim Vicohabentiâ ablatum illud eſſe conſtaret; & iſtic Epiſcopum fuiſſe quemdam* S. Leum *ſeu* Leonem, I *Auguſti colendum, meminiſſemus; memineramus tamen de corpore ejus in Monte-Feretrano (quo à deſtructa Vico habentia tranſlata Sedes Epiſcopalis cum Sanctorum Reliquiis fuit) adeo clara accepiſſe documenta, ut ejus iſtic præſentia non videretur in dubium revocari poſſe.*

juſſu Nuntii Pontificii dimiſſus;

2 *Sic ambigui petivimus deſcribi nobis quem in pariete legebamus, tabulæ marmoreæ inſculptum litteris inauratis titulum; cujus hic tenor eſt.* Deo Opt.

B Max. à Partu Virginis anno MDIX, III Kal. Julii, Pont. Max. Julio II, Alfonſo Eſtenſi Duce III, Hippolytoque ejus fratre S.R.E. Cardinali Ferrarienſi Epiſcopo; hoc in ſepulcro, ubi Fauſtinæ olim cinis reconditus, Ven. Jacobus Benzonus, hujuſce eccleſiæ Protomartyris Antiſtes, arcam plumbeam oſſibus inſtratam deprehendit, in qua hæc inciſa legebantur: Hic requieſcit corpus S. Leonis, Pontificis & Sacerdotis Chriſti, tranſlatum huc à Vicaventia, ſub Gratiano Ferrarienſi Epiſcopo, A. D. M. OCT. I. XVI Kal. Mart. Indic. quarta. Cujus rei causâ indicta ſupplicatione, per venerabile Sacerdotum Collegium, religioſiſſime eodem loco eadem oſſa repoſita ſunt, eodem anno (*ſcilicet* MDIX) Idibus Julii, *tunc in Dominicam diem cadentibus, ſub curſu litteræ Dominicalis* G; *quemadmodum etiam anno* MLXXXI, *currente littera Dominicali* C, *obſervare eſt,* XIV *diem Februarii cum Dominica concurrentem; anni numerum quadrantem cum numero Romanæ Indictionis. Marcus Antonius Guarini, in Compendio hiſtorico rerum Ferrarienſium pag.* 129, *recitat prædictum titulum, aitque ſepulcrum iſtud fuiſſe his litteris inſcriptum* D. M. Annia Fauſtina viva ſibi poſuit. *Primæ litteræ,* Diis Manibus *ſacrum ſaxum eſſe indicantes, arguunt gentilem fuiſſe* Fauſtinam *illam: ipſius tamen cineres collectos aliquando illic jacuiſſe non probat inſcriptio, ſed potius contrarium; utpote poſt mortem* Fauſtinæ *imperfecta relicta; quia alibi ſcilicet condita ipſa fuerit. Laudat autem arcam Guarinius, velut unum ex monumentis pulchrioribus, quæ Ferrarienſis ditio habeat.*

poſt alterâ anni 1081

cum arca Fauſtinæ.

C

3 *Idem Guarinius hiſtoriam allati Ferrariam corporis quo de agimus, hujuſmodi refert.* Anſelmus, Aiſtulfi Regis Longobardorum cognatus, de conſenſu Huntrudis uxoris ſuæ, monaſticam vitam auſpicaturus, eum in finem fundaverat Nonantulanum monaſterium, ſub Privilegio Zachariæ Papæ ad id obtento, ſimul cum corporibus ſanctorum Martyrum Syneſii ac Theopompi; quibus deinde Zachariæ ſucceſſor Stephanus II addidit corpora ſanctorum Pontificum & Confeſſorum, Silveſtri atque Leonis II, circa annum DCCLIV. Anno poſtea MVI invaluit peſtilentia per Italiam, cujus reſtinguendæ causâ Nonantulani Monachi primum ſanctorum Martyrum prædictorum extulere corpora, per diœceſim Bononienſem proceſſionaliter circumferenda: quibus in ſuum locum relatis circumferendum ſimiliter decreverunt corpus S. Leonis per diœceſim Ferrarienſem. Hujus autem portatores cum Vicohabentiam adveniſſent X milliaribus Ferrariâ diſſitam, ibidem peſte extincti ſunt omnes menſe Aprilis; itáque ipſum ſacrum depoſitum ibi manſit, uſque ad annum MLXXXI, quando illud Ferrariam attulit Gratianus, uti jam dictum eſt. Succeſſor porro Gratiani Samuel, ejuſdem ſeculi anno LXXXIII, ſub die XVII Aprilis, manu Gregorii Sacerdotis Inſtrumentum dedit, quo medietatem eccleſiæ S. Stephani tradidit Capitulo eccleſiæ Cathedralis; alteram verò, unà cum corpore S. Leonis, addidit Guido Aretinus, ſub inſtrumento anni XCII IX Januarii, per manus Jacobi quondam Petri Antonii: & hanc donationem deinceps confirmarunt Romani Pontifices anno MCLXXXVII Gregorius VII, XCVIII Innocentius III; MCCLXXV Alexander IV.

Interim dicitur corpus delatū circa 754 *Româ Nonantulam,*

1006 *Vicohabentiâ,*

D AUCTORE D. P.

indeque Ferrariam 1081.

4 *Hæc ſic aſſerta à Guarinio, ſi productis ipſis, quæ allegantur inſtrumentis, valeant; poterit quidem prohiberi, quo minus* S. Leoni Papæ II *in civitate Ferrarienſi deferatur cultus; ſed non poterunt continuo dimoveri cives ab inolita & à majoribus ſuſcepta credulitate, quod ejus corpus, aut magna pars illius apud ſe ſit; niſi forte, aperta quæ Romæ adhuc monſtratur arca, oſtenderint ibi adhuc integrum haberi oſſium ſacrorum intus olim conditorum numerum. Ego præjudicare neutri contendentium parti intendo; ſed quæ reperi, ſimpliciter refero: & quæ noſter Pater Joannes Paulus Senerthus, rogatus, accuratam ipſius arcæ deſcriptionem nobis mittere, ſequentia ſubmiſit à viro docto & pio accepta.*

Forma & ſitus arcæ prædictæ

E

5 Corpus S. Leonis Papæ antiquitus quieſcebat in arca plumbea, longitudinis quinque circiter palmorum, & altitudinis unius; hæc vero aliâ itidem arcâ claudebatur, ſed marmoreâ lapidis vulgo Travertino aut Macigno dicti, inſertâ muro eccleſiæ S. Stephani ad latus ſiniſtrum extra ſacellum majus; duabus baſibus ſic innixâ, ut pæne tota prominęret extra murum ſupra pavimentum elata palmos decem. Forma arcæ erat omnino plana, cujus in facie anteriori hæc verba legebantur; CORPUS S. LEONIS PAPÆ. Operculum elaboratum opere ſquammato (*quale ſcilicet eſt urnæ, ad* VI *Junii Corollario* 2 *Norbertino num.* 38 *repræſentatæ*) prominentibus ad quatuor angulos totidem capitibus humanis humilis celaturæ. Ea arca longa erat ſedecim, alta ſex palmos. Sed nunc operculum iſtud ac baſes, informia ſaxa, jacent extra eccleſiam: arca vero facta eſt conditorium alterius ligneæ, ſculptæ & inauratæ, cui plumbea eſt incluſa, ſimulque poſita ſub altari majori, ad quod tranſlatum fuit corpus ipſius ſancti Pontificis, ut patet ex titulo ad latus dextrum ejuſdem altaris poſito. Occaſione tranſlationis aperta fuit arca plumbea, repertaque inibi ſunt tria oſſa oblonga, puta crurum vel coxendicum, cum oſſe vulgo Scio (*Iſchion*) aliquot coſtulis & multis cineribus & nihil aliud. *Corpus ergo dicitur Pars notabilis corporis, quam Ferrarienſibus adeſſe, non volent, credo, negare Romani, niſi eadem quæ hic nominantur oſſa, aperto ſimiliter ſepulcro parati ſint oſtendere. Proinde merito Ferrarienſes agent, ut ſuus ſibi uſus antiquus reſtituatur.*

F

antiquus & hodiernus:

ſpecificatio oſſium in ea repoſitorum.

DE SANCTO PAULO I,

ROMANO PONTIFICE.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P. De ejus cultu, Actis apud Anastasium & Petrum de Natalibus; Analectis ad Acta.

AN. DCCLXVII. *Qui factus ut mortuus in Junio,*

Rimus Petrus de Natalibus Sanctorum Catalogo addidit hunc Pontificem, nullis (quod quidem sciamus) Fastis antea adscriptum, idque ad XXVII Januarii, *ut ibi inter Prætermissos diximus: ad quem diem secuti illum sunt Cartusiani Colonienses, in suis ad Usuardum additionibus, Canisius, Felicius & Maurolycus. Mense Junio ad finem vergente obiisse* Paulum *satis constabat: ideoque Baronius, sicut* XXVIII *Maji ordinatum dixerat* Paulum, *mortuum dixit* XXVIII Junii, *& sic Romano Martyrologio inscripsit ad eumdem diem; ita fortassis correctum volens errorem in nomine mensis apud Petrum. Et verosimile est ipsum Petrum, ut habuit Vitam aliquanto auctiorem, quam extat in Anastasianis nunc notis exemplaribus; ita ibidem reperisse diem primæ in ecclesia S. Pauli sepulturæ, sed* Junio *converso in* Januarium. *Cumque diem sepulturæ, istic notari solitæ, sumeret pro die mortis (contra quam faciendum alibi docui) crediderit tali die mortuum; & sic nimium scrupulosus in sumendo pleno mense fuerit Baronius, ne diem* XXVII Junii *definiret. Ego interim stabilitum & receptum qualitercumque diem cultus, tenendum hic censui; quoad aliter statuant, quibus posthac forte corrigendum Martyrologium committetur.*

à Petro de Nat. adscriptus sit Januario.

2 *Romanus Presbyter, in veteris Basilicæ Vaticanæ descriptione, tempore Eugenii Papæ III curata, agens de Oratorio S. Mariæ, per* Paulum *Pontificem ibi extructo; testatur, quod suo tempore ejus ibidem sepulcro adhuc legebatur inscriptum;* Hic requiescit Paulus Papa; *nec porro quidquam novimus, de illius corpore translato in alium locum. Alio tamen aliquando translatum fuisse oportet; & quidem diu ante annum* MDVI. *Nam isto partim anno, partim centesimo post, quando Julius Papa II unam, ac deinde Paulus V alteram veteris Basilicæ partem solo æquarunt, ruinæ imminenti præcaventes, & eam quæ nunc habetur condituri; placuit omnia antiquorum Pontificum monumenta, supra vel infra vetus pavimentum extantia amovere, & in cryptas etiamnum superstites transferre; prout insigni de illis libro, sub annum* MDCXXXV *edito, declaravit Franciscus Maria Torrigius; nulla uspiam facta mentione* Pauli; *eum non omissurus, si tunc superfuisset aliqua ejus memoria quæ transferri debuisset.*

Corpus ex Vaticano translatum aliò anno 1516,

C *quia* 1635 *ibi non est repertum.*

3 *Vitam damus ex Pontificali Anastasii Bibliothecarii libro, cui talis fere inserta videtur, qualem à coævo scriptam ille reperit; quod & de ceteris Pontificum seculo* VII *atque* VIII *florentium Vitis, censet Joannes Ciampinus, in ejus libri Examine paulò ante ad Vitam S. Leonis II citato sect. 6. Idem confirmant verba, scribentis de* Pauli *ad pauperes noctu visitandos sedulitate num. 3,* Ut multi testati sunt; *prima tamen atque ultima verba Anastasii sunt. Ex sic scripta Vita habemus, quod, mortuo* Pauli *fratre majore, Stephano II (Baronius III numerat) & ad S. Petri sepulto* VI Kalendas Maji; *continuo eadem populi & Cleri congregatio, quæ manenti apud moribundum funusque curanti* Paulo *adhæserat in Lateranensi Palatio,* eumdem continuo in Pontificatus culmine elegerunt; *non tamen ante* XXII *Maji ordinaverunt, itaque habetur interpontificium* mensis unius, dierum quinque, *quod meliora Anastasii exemplaria notant: licet Baronius, diem mortis à die sepulturæ ab Anastasio notatæ, non solitus distinguere, post interpontificium dierum* XXXII (*juxta aliam Anastasiani codicis lectionem*) Pauli *Pontificatum ordiatur* XXVIII *Maji: qui anno* DCCLVII *habente litteram Dominicalem* B, *æque Dominicus fuit; sicut etiam anno* DCCLXVII, *habente litteram Dominicalem* D, *dies* XXVIII *Junii. Mortuum autem esse Paulum non feria* VI *vel in Sabbato, sed in Dominica, videtur probari ex Anastasio.*

Vita apud Anastasium Bibliothecarium

à coævo scripta,

Baronii diversus aliquanto calculus.

4 *Narrat enim hic ad Vitam successoris Stephani Tertii, Baronio Quarti, quod* cum Paulus in ægritudine positus, nondum adhuc spiritum exhalaret; illico Toto quidam, Dux Nepesinæ civitatis, *collecto exercitu ingressus civitatem, cumque ante domum suam constituens, ipse & fratres ejus laici, suum similiter laicum fratrem* Constantinum elegerunt ibi subitò, *id est mox atque innotuit obiisse Paulum, &* latrocinantes in Lateranense Patriarchium illum introduxerunt; & ascendentes cum eo in Vicedominio, Georgium Episcopum accersitum compulerunt, ut orationem Clericatus eidem Constantino tribueret ... *qui* alio *mox* die illucescente feria secunda Subdiaconus atque Diaconus, ab eodem Episcopo in oratorio S. Laurentii intra eumdem Patriarchium, contra sanctorum Canonum instituta, consecratus est, & adveniente Dominico die Pontifex, *simili cum violentia. Quis autem credat ab ita sacrilege properantibus feriam secundam expectandam fuisse, si feria* VI *vel in Sabbato, & non in Dominica* Paulus *obiisset? Petrus de Natalibus libro 3 cap. 30 Catalogi, narratâ ejus ad S. Petrum sepulturâ, addit;* Ubi & miraculis claret.

Constantinus Antipapa.

Translatio corpus S. Petronillæ.

5 *Videtur autem Petrus, uti dixi, quamvis iisdem fere quibus Anastasius verbis usus, habuisse Vitam aliquanto prolixiorem, in qua etiam hæc legebantur:* Hic constituit divina Officia celebrari in Quadragesima ante Sextam; *quæ antea scilicet celebrabantur post decantatam Nonam.* Hic congregatis Sacerdotibus & Clero ac Populo universæ urbis, corpus B. Petronillæ, de loco ubi quiescebat extra portam via Appia, abstulit; una cum sarcophago marmoreo, in quo legebatur titulus, manu propria B. Petri Apostoli sculptus, Aureæ Petronillæ, dulcissimæ filiæ, *(scilicet spirituali ex baptismo, prout dictum* XXXI *Maji)* quod plaustro impositum, intra urbem in B. Petri ecclesia collocavit. *Plura, magisque ad ecclesiasticam historiam remque publicam spectantia Acta colligi possent, si extaret Registrum Epistolarum ejus, quas in Orientem contra Iconomachos, vel in Occidentem contra Longobardos identidem fœdifragos, & Romanis graves atque dammosos, dedit*

Epistolæ Apostolicæ.

A *dedit ad Regem Francorum Pippinum. Nunc hujus generis decem dumtaxat supersunt, plenæ Apostolico spiritu, cum plurium aliarum argumentis, nullo temporis ordine servato collectis, & apud Baronium inveniendis ad annum 797; ex quo nihilominus placet aliquid Actis Anastasianis subtexere.*

ACTA

Ex Pontificali Anastasii Bibliothecarii.

1 PAulus, natione Romanus, ex patre Constantino, *a* sedit annos decem, mensem unum. Hic ab ineunte ætate in Lateranensi Patriarchio, cum proprio seniore germano Stephano, prædecessore ejus Pontifice, pro eruditione Ecclesiasticæ disciplinæ traditus est, temporibus *b* Domni Gregorii Secundi Junioris Pontificis: & postmodum à Domno *c* Zacharia beatissimo Papa, in Diaconii ordine, pariter cum antefato suo germano, consecratus est.

a

Educatus in Patriarchio,

b

c

B 2 Dum idem ejus germanus, & antecessor Pontifex ad extremum pertingeret vitæ, illico & populus *d* hujus Romanæ Urbis divisus est; & alii cum Theophylacto Archidiacono tenentes, in ejus domo congregati residebant: alii vero eidem beatissimo concordabant Paulo Diacono, plurima pars Judicum & populi cum eo tenentes, quam cum prædicto Theophylacto Archidiacono. Ipse vero sanctissimus vir nequaquam à Lateranensi Palatio recessit; sed cum ceteris fidelibus, suo ægrotanti germano & prædecessori Pontifici constanter famulabatur. Dum vero de hac vita prædictus ejus germanus & prædecessor migrasset, eoque cum honore in basilica B. Petri sepulto, continuo eadem populi congregatio, quæ cum sæpefato beatissimo Paulo tunc tenebat, quoniam validior & fortior erat, eum in Pontificatus culmen elegerunt. Post hæc hi, qui cum præfato Archidiacono aggregati erant, dispersi sunt: & ita Deo annuente, idem sanctissimus vir in Apostolicam beatissimi Petri Sedem consecratus Pontifex est.

d

Stephano Papæ Fratri suo morienti assistit:

eique successor eligitur,

vir mitissimus

e

3 Fuit autem temporibus Constantini *e* & Leonis Imperatorum. Erat etiam mitis atque valde misericors, nulli malum pro malo reddens:

C & si pro modico quemquam pessimos satellites tribulatos audiebat; in proximo pietate motus, consolationis illi impendebat misericordiam. Hic, ut multi testati sunt, nocte per semetipsum cellas pauperum infirmorum per [urbem] jacentium, necnon & aliorum inopum, cum suis familiaribus, noctis circuibat silentio, amplissime illis ministrans alimoniam, atque subsidii inferens opem. Sed & carceres atque alia claustra per eadem noctium secreta visitabat: & si quos ibidem inveniebat retrusos, à mortis eruens periculo, liberos ire relaxabat. Sed & plures, qui debitis obligati atque afflicti, à suis fœneratoribus opprimebantur, reddito ipso debito à jugo eximebat servitii; viduis & pupillis, omnibusque egentibus opem ferens.

& operibus misericordiæ impense addictus,

4 Fortissimus etiam erat orthodoxæ fidei defensor; unde sæpius suos Missos, cum Apostolicis atque admonitoriis litteris, præfatis Constantino atque Leoni Augustis direxit, pro restituendis confirmandisque in pristinum venerationis statum sacratissimis imaginibus Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, sanctæque ejus Genitricis, atque beatorum Apostolorum, omniumq; sanctorum Prophetarum, Martyrum & Confessorum. Hic etiam beatissimus Pontifex, cum omnibus suis spiritualibus studiis, magnam solicitudinis curam erga sancta cœmeteria indesinenter gerebat: unde cernens plurima eorumdem sanctorum cœmeteriorum loca neglecta, ac desidiâ antiquitatis maximâ in demolitione, atque jam vicina ruinæ posita; protinus eadem Sanctorum corpora de ipsis dirutis abstulit cœmeteriis: quæ cum hymnis & canticis spiritualibus infra hanc civitatem Romanam introducens, aliqua eorum per Titulos & Diaconias seu monasteria & reliquas ecclesias cum condecenti studuit recondi honore.

sacrarum imaginum assertor,

Cœmeteria sacra restaurat,

5 Hic sanctissimus Præsul in sua propria domo monasterium à fundamentis in honore sancti Stephani, scilicet Martyris atque Pontificis; nec non & beati Silvestri, item Pontificis & Confessoris Christi construxit: ubi & oraculum in superioribus ejusdem monasterii mœniis ædificans, eorum corpora, magnâ cum veneratione condidit. Infra claustra vero ipsius monasterii, ecclesiam miræ pulchritudinis à fundamentis noviter extruxit: quam musivo & marmoribus decorans, omnem illi ornatum in auro argentoque & diversis speciebus largitus est. Sed & cyborium ibidem ex argento librarum *f* ..... fecit: illicque innumerabilium Sanctorum corpora, quæ de prætatis demolitis abstulit cœmeteriis, maximo venerationis condidit affectu. In eodem quoque monasterio plurima contulit prædia, & possessiones ac loca suburbana vel rustica, superflue atque abundanter ditans auro & argento aliisque rerum speciebus, & omnibus utilitatibus: ubi & Monachorum congregationem constituens, Græcæ modulationis psalmodiæ monasterium esse decrevit: atque Deo nostro omnipotenti & omnibus ibi requiescentibus Sanctis, magnis sub interdictionibus, sedule ac indesinenter laudes statuit persolvendas. *g*

monasterium fundat

& dotat.

f

Pro Græcis

g

6 Hic fecit noviter ecclesiam, infra hanc civitatem Romanam, in Via sacra juxta templum *h* Romuli, in honore sanctorum Apostolorum Petri & Pauli; ubi ipsi beatissimi Principes Apostolorum, tempore quo pro Christi nomine martyrio coronati sunt, dum Redemptori nostro funderent preces, propria genua flectere visi sunt. In quo loco usque hactenus eorum genua, pro testimonio omnis in postremo venturæ generationis, in quodam fortissimo silice, esse noscuntur *i* designata.

h

condit ecclesiam Apostolorum in Via sacra.

F

i

7 Nam & infra ecclesiam B. Petri Apostoli, foris muros hujus civitatis Romanæ, oraculum *k* in honore sanctæ Dei Genitricis construxit; juxta oratorium S. Leonis Papæ, secus fores introitus S. Petronillæ atque B. Andreæ Apostoli, musivis atque diverso metallo eum adornans: ubi & effigiem sanctæ Dei Genitricis, in statua ex argento deaurato, quæ pensat libras centum, constituit: in quo oraculo & sepulturam sibi construxit.

k

Vaticanam ornat:

8 Hic dum in ecclesia *l* B. Pauli Apostoli æstivo tempore, pro valido caloris fervore, demoraretur, corporali præoccupatus ægritudine vitam finivit; *m* ubi & sepultus est; illicque feretrium mensium spatio *n* ejus inhumatum permansit funus: postmodum vero congregati omnes Romani cives & aliæ nationes, ejus corpus per flumen Tiberis naviculâ transfretantes, *o* ad B. Petrum cum psalmodiæ honore deportaverunt, & in præfato ab eo constructo oraculo eum sepeliverunt.

l

ad S. Pauli mortuus

m

n

transfertur ad S. Petri.

o

9 Hic fecit Ordinationem unam per men-

D EX ANASTASIO.

EX ANASTASIO. *Ordinationes ejus.*

A iem Decembris, Presbyteros duodecim, Diaconos duos, Episcopos per diversa loca numero tres. Et cessavit Episcopatus per annum unum, & mensem unum. *p*

p ANNOTATA D. P.

a *Addit Petrus*, de regione Via-lata.

b *Sedit* Gregorius II *ab anno* 715 *ad* 731: *cui deinde successit Gregorius III.*

c Zacharias *ab anno* 741 *ad* 752, *post quem* Electus Stephanus *quidam, & antequam consecraretur die tertio defunctus, non auget numerum verorum Pontificum, etsi aliter Baronio visum: qui alterum mox substitutum* Stephanum, *Pauli fratrem, aliis omnibus* Secundum, *judicavit appellandum* Tertium; *quod secuti recentiores passim; mutatione perquam incommoda, dum ea ad ceteros ejusdem nominis per vim trahitur, contra usum totius antiquitatis.*

d *Abundant in editis verba*, cum eo, *quæ expunxi.*

e *Scilicet* Constantini Copronymi, *& filii* Leonis: *hunc enim pater asciverat Imperii consortem, sexto à sua nativitate mense, anno* 751, *qui* B *patri supervixit ad quinquennium, defunctus an.*780; *mali corvi malum ovum, & iconomachiæ continuator.*

f *Numerum librarum, qui festinantibus excidit, non præsumpsi supplere per conjecturam: grandem fuisse facile colliges ex dictis* 12 *Junii de S. Leone tertio, ubi is num.*69 *dicitur argentea* cyboria, *id est quadrata tabernacula, ex quatuor columnis suspensa super altaria fecisse, unum librarum* 367, *alterum* 504.

g *De hac ecclesia & monasterio, hodie dictis* S. Silvestri de Capite, *vide libellum integrum, anno* 1629 *Romæ editum, auctore Joanne Giacchetti Serrano: ubi pluribus explicatur & expenditur insignis Bulla de translationibus prædictis atque fundatione tota, qualis verbotenus extat apud Baronium ad an.* 761, *ac deinde in tomis Conciliorum sub die* IV Nonas Julii Indictionis XIV *compositæ cum annis* Constantini Augusti XLI, & post Consulatum ejus anno XXI, *qui nobis faciunt* DCCLXI. *Nescio autem quomodo mihi obrepserit in Conatu, ut ex his ipsis notis aliisque similibus, sub altera Bulla anni* DCCLIX, *suspectas haberi ipsas juberem, quasi notarentur anni quartus & secundus post mortem* Pauli. *Oportet omnino, ut memoriâ lapsus imaginatus mihi* C *sim, Paulum obiisse an.*757, *quo non mortuus sed creatus est. Itaque censuram istic positam totam expungi jubeo. Sed & in* S. Stephano *num.*3 *typographicus apud Serranum error, notans* Indict. 15 *pro* 14, *tunc à me non animadversus; fecit ut datam Bullam dicerem* anno Pontificatus VI, Christi DCCLXII; *quod in altera editione similiter corrigendum erit. Quomodo autem eadem ecclesia vocata aliquando fuerit* Catapaulum, *vide in eodem libello; atque intellige, eam appellationem fluxisse à Monachis Græcis, dicentibus se ibi vivere* Κατὰ Παῦλον; *id est*, ex institutione Pauli: *quorum & complura istic dicuntur supereſſe indicia alia. Illos autem istic constituendi occasio fuit* Paulo, *quod Iconomachorum edictis Monachi plures ex Oriente pulsi, Romam se reciperent; qui etiam ad eamdem ecclesiam attulisse dicuntur* Imaginem vultus Christi Edessenam, & caput S. Joannis Baptistæ: *sed hoc agnoscit Baronius anno* 760 *primo inventum in monasterio Spelæi, indeque Emesam translatum esse; atque ita corruere omnia, ex quibus prætenditur, antea in Occidentem translatum ipsum esse: quod vero Romæ habetur, id ego potius suspicor esse* Caput Joannis Presbyteri & Martyris Romani, *de quo* 23 *Junii.*

h Templum Romuli *ponit Donatus noster in* D *Campo, Vaccino hodie dicto, ubi nunc est ecclesia SS. Cosmæ & Damiani: & Via sacra, per eumdem campum, à Cœlio monte tendit usque ad ædem Jovis Statoris; unde porro ad Palatinum montem flectens via* Clivus sacer *dicebatur.*

i *Hujusmodi vestigia genuum adhuc cernebantur usque ad tempora Pauli III, qui viæ ampliandæ causâ ecclesiam istam diruit; nec scitur quid silice illo sacro sit factum.*

k *Id est oratorium. Porro in descriptione veteris Basilicæ apud Joannem de Angelis sub num.* 13, *ad latus occidentale majoris tribunæ erant* Fores *hic dictæ; & juxta, ad dextram ingredientium,* Oratorium S. Leonis *sub num.*14; *ac porro* S. Mariæ de Cancellis *dictæ, sub num.*17 *in extimo angulo; ut* S. Petronillæ *locum concipere debeamus, mutato nomine, deinde dictum* Oratorium S. Hadriani Papæ I *sub num.*15; *aut ubi sepulcrum erat* Urbani II *sub num.*16.

l *Distat hæc* p. m. *fere* 2 *ad Viam Ostiensem & quæ eo ducit* Porta, *olim* Tergemina *nunc* S. Pauli *dicitur.*

m *Die* 22 *Junii, ut suprà diximus.*

n *Ergo usque in adultum Septembrem.*

o *Distant Basilicæ Apostolorum ab invicem* p. E m. *ut minimum* 4.

p *Quia huic scriptori familiare videtur plenos menses sumere; quomodo dixit sedisse Paulum* annos X, mensem I, *ita hic credidi omissos dies, eosque* XVI *notavi. Quod si placeret Pontificatui addere dies* V *vel* VI, *& die* XXVII *vel* XXVIII *mortuum, non vero sepultum* Paulum *credere; possent sufficere ad* annum I, mensem I, *additi* dies IX *vel* X, *per quos veniretur ad* 7 *Augusti anni* 778, *quo ordinatum doceo successorem* Stephanum *tertium, Baronio quartum. Causa diuturnioris vacationis fuit intrusio Pseudopapæ Constantini, qui sanctam Sedem interim violenter obtinuit.*

ANALECTA D. P.

10 *NOtanda mihi hic imprimis venit eximia* Pauli *ante Pontificatum modestia; qui non curavit sub fratre Papa ad altiorem gradum ascendere, sed in suo Diaconatus Ordine constanter perseveravit, magnis licet rebus atque præcipuis Ecclesiæ negotiis adhibitus. Apud Anastasium de* Stephano *legitur, quod* dum magna persecutio, à Longobardorum Rege Aistulfo, in hac urbe Roma vel subjacentibus ei civitatibus extitisset, & vehemens ejusdem Regis sævitia immineret; illico isdem beatissimus Papa, tertio Apostolatus Ordinationis suæ mense, *id est Junio anni* DCCLII, disponens suum germanum sanctissimum, scilicet Paulum Diaconum atque Ambrosium Primicerium, plurimis cum muneribus, ad eumdem Longobardorum Regem Aistulfum, ad pacis ordinandum atque confirmandum fœdera, misit. Qui præfati viri ad eum convenientes, impertitis muneribus, quo facilius eadem pro re apud eum impetrarent, in quadraginta annorum spatia pacis fœdus cum eo confirmaverunt. *Quomodo autem idem* Rex post pæne quatuor menses in *perjurii crimen inciderit, & tributo subjicere Populum Romanum nisus sit*, per unumquodque caput singulos auri solidos annue *exigens; Ravennatem quoque exarchatum sibi subdens, aliasque plures contumelias & injurias Ecclesiæ inferens, quousque Pippini Francorum Regis armis bis compressus, coactusque fuit ablata restituere. Videsis Anastasium.*

Ante Pontificatum mire modestus

mittitur pro pace ad Aistulfum R. Longob.

qua cito per eumdem rupta,

11 *Obiit denique infelix & sæpe pejeratus* Aistulfus *anno* DCCLVII, *eique* Desiderius *Dux, suffra-*

A *similia metuens à R. Desiderio Paulus*

suffragante sibi Stephano *Papa in regnum successit: qui etiam illius fratri* Paulo *promissam fidem aliquamdiu servavit: prudenter tamen agens Pontifex perfidæque genti ad totius Italiæ imperium aspiranti, nihil credendum esse sciens; Francorum Regem continuis colere officiis cœpit statim à sua electione; ita scribens;* Cum gravi gemitu & immenso mœrore cordis, innotescimus à Deo protectæ Excellentiæ tuæ, potentissime, victor Rex, Dei vocatione de hac luce ad æternam requiem esse subtractum, sanctæ recordationis Dominum & germanum meum Stephanum Papam, in cujus etiam transitu & ipsi lapides, si dici potest, nobiscum flentes lacrymaverunt. In cujus Apostolatus ordinem à cuncta populorum catervâ, mea infelicitas electa est. Et dum hæc agerentur, convenit Romam Immo, Christianissimæ Excellentiæ Tuæ Missus; & cum eo loquentes unà cum nostris Optimatibus, aptum perspeximus eum hic detineri, donec Dei providentiâ, sacra Apostolica benedictione illustrati fuissemus, & tunc plenius satisfactus, de nostra vel cuncti populi puritate & dilectione, quam erga tuam benignissimam Excellentiam, & cunctam

B gentem Francorum gerimus, eum ad vos repedandum cum nostris Missis Apostolicis dirigeremus. Quoniam nos pro certo cognoscas, Excellentissime & à Deo protecte, noster post Deum auxiliator & defensor Rex, quod firmi & robusti, usque ad animam & sanguinis effusionem, in ea fide & dilectione & caritatis concordia atque pacis fœdere, quæ præfatus beatissimæ memoriæ dominus & germanus meus sanctissimus Pontifex vobiscum confirmavit, permanentes, cum nostro populo permanebimus usque in finem. Unde & indesinenter, extensis palmis ad cælum, pro vitæ incolumitate Excellentiæ tuæ, atque dulcissimorum filiorum, & excellentissimæ Reginæ sospitate, Domini Dei nostri exoramus clementiam, ut semper tuum auxilium & firmissima protectio extendatur super nos. Incolumem Excellentiam tuam gratia superna custodiat.

mox à sua electione, cum Pippino, Francorum R.

decessoris sui fœdus innovat;

12 *Eodem anno* DCCLVII *in Annalibus pervetustis ab an.* DCCVIII *ad* DCCC *deductis, notatur* Nativitas Gislanæ, *cui baptizandæ optatus à Pippino videtur patrinus novus Pontifex, itáque factus compater ejus spiritualis. Tali officio gratiam relaturus Rex misit Romam Wulfardum, Abbatem Martinianensem; qui, sicuti Epistolâ in tomis Conciliorum sextâ, rescribit Paulus*, pretiosissimum supernæ gratiæ munus

C attulit, Sabanum videlicet, in quo nostra, *inquit*, dulcissima atque amantissima spiritualis filia, sacratissimo lavacro abluta, suscepta est: quem & cum magna jucunditate, aggregata populi cohorte, intra aulam sacrati corporis auxiliatricis vestræ B. Petronillæ, quæ pro laude æternæ memoriæ nominis vestri nunc dedicata cognoscitur, celebrantes Missarum solennia, cum magno gaudio suscepimus; & per allatum eumdem sabanum, eam tamquam præsentialiter nos suscepisse gaudemus. *Inscribitur epistola, ac ceteræ deinceps omnes*, Excellentissimo filio & spirituali compatri, Pippino Regi Francorum & Patricio Romanorum. *Sola eo titulo abstinet illa, quæ eidem Pippino concedit monasterium* beati Silvestri Confessoris atque Pontificis, situm in monte Soractæ, (*quod Zachariæ Papæ à Carolomanno Pippini fratre datum fuerat*) cum tribus ei subjacentibus monasteriis: *quare vereor, ut ea Epistola recte jubeat concessionem valere* à præsenti decima quinta indictione, *quæ notaret annum Christi* DCCLXII; *mallemque legere* D *simpliciter* decimam, *ut haberetur annus Christi* DCCLVII, *Pontificatus vero* I: *hoc autem etiam ex eo fit verosimile, quod in hac concessione nondum commemoretur protectio & defensio* Paulo: *impensa à Pippino, quam omnes aliæ epistolæ passim prædicant; solumque hæc additur causa, quod* quidquid venerabilium locorum requirit utilitas, iis committendum *credatur* esse personis, quibus divinæ illustrationis gratia diffusa, ea quæ pertinent ad laudem Redemptoris nostri, & ad maximum redintegrationis statum sanctorum locorum pertinere noscuntur, totis conatibus perficere nituntur.

ejus filiam ad baptismum suscipit,

Goncedit ei monasterium in M. Soracte

13 *Utut est, compaternitatis prædictæ vinculum inter Regem & Pontificem geminatum fuit anno* DCCLIX, *quando natus est filius ultimus, patrio nomine Pippinus dicendus. Cum enim* Paulus *litterarum frequentiâ magis magisque devincturus benevolentissimum Principem, scripsisset Epistolam, quæ in Codice Carolino est* XIII, *embolum hujusmodi adjunxit, pariter à Georgio Episcopo in Franciam perferendum.* Sublimissime Regum, nostræ perlatum est notioni, quod novum Regem ex vestris visceribus ad exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ omnipotens Deus contulit, de cujus nativitate maximo gaudio sumus relevati; unde obnixe te petimus, ut à sacratissimi baptismi lavacro, eumdem maximum vestrum filium suscipere mereamur: quatenus duplex Spiritus sancti gratiâ in medio nostrûm, & geminæ festivitatis nobis oriatur lætitia. *Gratum habuit Rex officium oblatum, & retentis qui ceræmoniâ illâ fungerentur apud se Apostolicis Missis, Georgio præfato atque Petro, misit Romam selectissimos viros Andream & Gundericum; in quorum adventu regiisque litteris recreatus Pontifex, & recordatus sacræ mensæ, quam decessor suus Stephanus à Pippino acceperat, S. Petri confessioni imponendam; eam, inquit,* cum hymnis & canticis spiritualibus litaniæ laudes solenniter referentes, infra aulam ipsius Principis Apostolorum introduximus; eamque vestri Missi in sacram Confessionem super corpus ipsius cæli Janitoris ex vestri persona obtulerunt: quam & Chrismate Unctionis sanctificantes, & sacram oblationem super ipsam imponentes, sacrificium laudis Deo omnipotenti, pro æterna animæ vestræ remuneratione & regni stabilitate obtulimus.

& gratanter excipit Sabanum, quo fuerat tecta.

Pro Vita non integre data ab Anastasio,

Succedunt epistolæ à Gretsero editæ

14 *Peculiarium istarum inter Paulum & Pippinum officiorum non meminisse Auctorem Vitæ præmissæ, haud magnopere miror. Sed, si ipse est qui Vitam quoque decessoris Stephani scripserat, uti est verosimile, in eaque tam distincte meminit rerum cum Aistulfo Longobardorum Rege actarum, & auxilii contra eum à Pippino petiti impetratique; cogor suspicari, Vitam* Pauli *non integram pervenisse ad manus Anastasii; quomodo enim præteriisset ille acta cum Desiderio Aistulfi successore, auctoritate ejusdem Pippini Regis mediante, nihilominus ad historiam Pontificiam spectantia, quam illa? quæque idem Pontifex, pro juribus Ecclesiæ sibi commissæ solicitus, egit ad præveniendos conatus Græcorum, Ravennati Exarchatui recuperando imminentium. Præter pauculas in Codice Conciliorum reperiendas Epistolas illic spectantes, plurium aliarum argumenta extant apud Baronium, ipsum codicem Vaticanum, ubi integræ illæ habebantur, periisse dolentem.*

& remissum ab eo munus

dedicat ad corpus S. Petri.

15 *Dolori occurrit Jacobus Gretserus noster, quando easdem fere omnes an.* 1613 *excudit, ex Codice Cæsareæ Bibliothecæ, in quam* anno DCCXCI univer-

AUCTORE D. P. *aliæque ex Codice Carolino insertæ Annalibus le Cointe,*

tas epistolas, quæ tempore bonæ memoriæ Caroli avi sui, necnon & glorioſi genitoris sui Pippini suisque temporibus, de summa Sede Apostolica Apostolorum Principis, seu etiam de Imperio (*quas ultimas, ut ab Hæretico missas, neglexit Gretserus*) directę esse noscuntur; eo quod nimia vetustate & per incuriam jam ex parte dirutas atque deletas conspexerat, denuo memorabilibus membranis, summo cum certamine renovare ac rescribere decrevit, *ut habet ipsius Codicis inscriptio; ubi tamen alio omnes ordine relatæ referuntur, quam quem profert index argumentorum apud Baronium, sic tamen, ut neque ibi servatus inveniatur ordo temporum: ad quem nescio an reducturus ipsas fuerit, & anplures aliunde additurus Andreas du Chêne, qui* omnes in lucem dandas promittebat *apud Ludovicum Jacob in Bibliotheca Pontificia anni* 1643. *Miror interim eas sic extantes, in pòst curatis Conciliorum generalium editionibus, non fuisse reproductas. Quod facturus Baronius fuerat, & historiam ecclesiasticam ex illis locupletaturus, si editas videre potuisset; fecit Carolus le Cointe in Annalibus Ecclesiasticis Francorum, ex cujus tomo* V, *sub an.* 1673 *edito, non gravabor excerpere aliquam & apud Anastasium neglectam* S. Pauli *historiã, circa Græcos & Longobardos, Pontificiæ ditioni & jurisdictioni molestos.*

ex quibus habetur

B

16 *Successerat, ut suprà dixi, Aistulfo tyranno Desiderius, suffragio Stephani Papæ adjutus; moxque* in præsentia Folradi *Abbatis à Pippino missi* sub jurejurando pollicitus est, restituendas B. Petro civitates, *ab Aistulfo ablatas*, Faventiam, Immolam, & Ferrariam, cum earum finibus, necnon & Auximum, Anconam, & Humanam; & postmodum reddendam spopondit civitatem Bononiam, cum finibus ejus. *Sed ex omnibus istis solum recepit Stephanus, Anastasio teste*, Faventiam cum castro Tiberiaco, & universum Ducatum Ferrariæ. *Cetera reddere cunctabatur Desiderius; cumque interim pacem cum Francis optaret, de excquendis promissis Pippino Regi obsides dederat: sed mortuo Stephano successor ejus* Paulus *coactus est, in eadem epistola qua filiæ suæ spiritualis sabanum à Rege missum accepisse significabat, eum rogare*, ut cœptum redemptionis Dei Ecclesiæ & plenariæ justitiæ B. Petri proficere jubeat opus bonum, *certum illum reddens, quod* solitè perfidi & maligni illi, in magna cordis arrogantia permanentes, nequaquam inclinantur justitiam B. Petri restituere.

quod restitutionem promissam differente Desiderio,

Paulus Pippini opem implorarit,

C

17 *Verum hujusmodi querelis supersedendum tantisper* Paulo *fuit, propter periculum à Græcis imminens; & pax cum desiderio, sicut Pippinus suadebat, qualiscumque tenenda. Etenim* Constantinus Imperator, ut Ravennam totumque Exarchatum ad defectionem solicitaret, Leonem Missum Imperialem cum litteris eo direxit. Exemplar autem illius epistolæ Sergius Ravennæ Episcopus, Romano Pontifici deferendum curavit. Paulus acceptam transmisit Pippino cum litteris ipsius Sergii: rogavitque eumdem Regem, ut Desiderium hortaretur ad auxilium Ravennæ civitatibusque maritimis Exarchatus ferendum, si quid adversus eas Græci molirentur. *Convenit autem, inquit, Epist.* 28 *Paulus*, ut pariter nos in Ravennatium urbe præsentare studeamus, ad perficiendum quasdam utilitates sanctæ nostræ Ecclesiæ, & pertractandum de Græcorum malitia, qui quotidie imminent in ipsam Ravennam ingredi civitatem. *Nihil tamen ille minus fecit; sed, uti ex Epist.* XV *Carolini codicis summatim refert le Cointe*, igne ferroque vastavit provinciam Pentapoleos cum Ducatu Spoletano & Beneventano. Albinum Ducem Spoletanum nonnullosque

& mox etiam contra Græcos,

Ravennæ imminentes;

proceres, qui se B. Petro Pippinoque Regi submiserant, gravissimis vulneribus excepit, atque in vincula detrusit: quia vero Dux Beneventanus Otrantum fugit, nec induci potuit, ullis artibus, ut ex ipsa sua civitate pedem efferret, Beneventanis Ducem præfecit Argem. Præterea Georgium Constantini Legatum, qui prius in Franciam directus fuerat, accersivit Neapoli: communicatoque cum ipso consilio Imperatorem litteris solicitavit, ut Ravennatibus bellum directo in Italiam exercitu, Otrantanis Sicula classe gereret; seque subsidiarias copias utroque pro viribus missurum spopondit, ea tantum lege, ut postquam Ravenna & Otrantum in potestatem Augusti venissent, sibi dederetur Dux Beneventanus, & ejus nutritor Joannes, qui capta Benevento se receperant Otrantum.

D

quos Desiderius solicitabat,

18 Sciebat sane hæc non latere Pontificem: nihilominus ad eum Romam venit; rogantique restitueret Immolam, Bononiam, Auximum, Anconam & alias civitates, quas præsentibus Franciæ Legatis Folrado Abbate & Rodberto, se redditurum promiserat, haud acquievit: inventâque strophâ simulate respondit, se pacem ultro amplexurum cum Sede Apostolica, modo sibi remitterentur obsides, quos Pippino Regi tradiderat. Papa periculum ratus in mora, Pippino scripsit semel atque iterum: veritusque ne utræque litteræ venissent in manus Longobardorum, tertias exaravit, transmisitque per Georgium Episcopum & Stephanum Presbyterum, quos in Franciam Legatos destinabat; & per Rodbertum, Pippini Regis Oratorem, qui res nefariè commissas à Desiderio testis oculatus viderat. Ut autem tutius ad Pippinum deferrentur, has commodavit ad mentem Desiderii, pro remittendis obsidibus; sed aliud agendum verbo legatis præcepit; imo contrarias prioribus supraindicatis litteras dedit, quibus auxilium à Pippino poposcit ad repetendas civitates, quas Rex Longobardorum Apostolicæ Sedi necdum restituerat.

interim pacem cum Ecclesia simulans;

E

sed dolum eludit Paulus,

19 *In Codice Carolino multæ* Pauli Papæ *leguntur Epistolæ, quæ res anno* DCCLVIII *gestas complectuntur.* Sub initium Pontifex, inquit Annalista, Wlcharium Episcopum & Felicem Religiosum, qui Romam anno superiori cum Roberto venerant, eoque ad Pippinum reverso remanserant in civitate Romana, remisit etiam in Franciam, ac paulo post adversus Græcos auxilium postulavit, *scriptâ Epistolâ* XXXIV *quia*, ut pleniſſime satisfacta est, *inquit*, vestra Excellentia, non ob aliud ipsi nefandissimi nos persequuntur Græci, nisi propter sanctam & orthodoxam fidem, & venerandorum Patrum piam traditionem, *circa cultum imaginum*, quem cupiunt destruere atque conculcare. *Nempe ut observat le Cointe*, Hoc potissimum intendebat Paulus, ut contra Græcos orthodoxam fidem suumque principatum tueretur; neque quidquam sibi videbatur acturus magis opportune, quam si Pippinum Regem ab Imperatore Constantino dissociaret. Ut id assequeretur nihil omisit aut intentatum reliquit: amorem singularem erga Pippinum, odium vehemens adversus Constantinum significavit; palam testatus in Pippino post Deum spem omnem se collocasse, ab uno Constantino metum sibi ac terrorem incuti. Ne litteras quidem ab Alexandrino Patriarcha per Monachum Acosmam accepit, quin earum exemplar Pippino ut Orthodoxo Regi & defensori fidei catholicæ transmitteret.

pergitque urgere Pippinum,

F

ut contra utrosque auxilium ferat.

20 *His*

A *Hinc cogitur Desiderius quædã restituere,*

20 *His officiis effectum est, ut Desiderium per Missos suos non desineret urgere Pippinus, ad opem Pontifici ferendam justitiamque faciendam; quibus ut ille quadamtenus moveri videretur*, Autumnali tempore adiit Apostolorum limina, colloquium habuit cum Romano Pontifice, deque restituendis Ecclesiæ quibusdam in Tuscia & alibi patrimoniis convenit. Paulo pòst Petrus Notarius Regionarius, & Joannnes Mansionarius Confessionis Basilicæ S. Petri, quos Papa in Franciam direxerat, Romam reversi sunt cum regiis Nuntiis, Wltrando jam laudato, & altero cujus nomen reticetur. Tunc Paulus è Pippini litteris accepit, suos Nuntios, qui simul cum Francis anno superiori Constantinopolim perrexerant, ibidem utrosque detineri; *moxque ad Pippinum epistolam misit, vigesimam sextam in codice, unde prædicta omnia diffuse haberi possunt.* Sub initium anni DCCLX pervenerunt in Italiam Remedius sive Remigius Archiepiscopus Rotomagensis, Pippini Regis frater, & Autharius sive Audegarius Dux, ejusdem Pippini Regis Oratores; quibus Desiderius Longobardorum Rex spopondit, se Paulo Romano Pontifici omnia B. Petri patrimonia, jura etiam, loca, fines, & territoria variarum civitatum plenissime restituturum, hac ipsa Indictione XIII, mense Aprili: atque reipsa partem reddidit, aliam partem pollicitus se paulò pòst quoque redditurum. Rogavit insuper Romanum Pontificem, ut Pippinum de rebus istis certiorem faceret. Quod quidem Paulus legitur præstitisse per Epistolam XXI, missoque in Franciam Petro Presbytero; ita tamen ut Regi Francorum supplicaret, ne desisteret à solicitando Desiderio, donec is rite suas omnes pollicitationes exolvisset.

& cetera restituenda pollicetur.

B

21 Anno DCCLXIII Haribertus sive Hasibertus, superiori anno Murbachiensis Abbas factus, & Dodo Comes, Romam directi sunt, ut Paulum Papam, qui sibi iterum timebat à Longobardis, certiorem redderent de firmo proposito magnaque constantia, quam Pippinus in causis Apostolicis perficiendis, & pollicitationibus exolvendis gerebat: paulòq; pòst reversi sunt in Franciam cum Legatis Pontificis, Joanne Subdiacono & Abbate, ac Petro primo Defensore, gratulatoriisque litteris ad Pippinum, pro sincero atque constanti erga Sedem Apostolicam studio: *quarum rerum fidem facit ipsius* Pauli *Epistola* XVIII *in sæpe jam citato Codice Carolino. Illud autem* suum studium ut indies magis ac magis testaretur, *anno* DCCLXIV Anthimum Spatarium & Synesium Eunuchum, Constantini Augusti Oratores, nec videre nec audire voluit nisi præsentibus Legatis Apostolicis, disputationibus interfuit, quas utrique inierunt inter se, de observatione fidei orthodoxæ, & pia Patrum traditione. Postea vero cum Anthimo, qui Constantinopolim redibat, suos quoque misit Oratores, per quos Imperatorem cunctis de rebus certiorem fecit. Romam vero direxit Flavinum Capellanum, unà cum Legatis Apostolicis, Joanne Subdiacono & Abbate, atque Pamphilo Defensore Regionario; per quos deferri curavit ad Papam, non litteras modo, quæ gesti negotii seriem omnem complectebantur; sed & exemplar ipsarummet quas acceperat à Constantino, vel eidem Imperatori rescripserat. Paulus ampliffimas gratias egit, misso protinus Legato cum litteris, *quæ locum* XX *tenent in Codice, & sine quibus nihil horum sciremus.*

C *& ab hoc etiam Constantinopolim:*

Tum missi ultro citroq; Legati inter Paulũ & Pippinum

21 Anno DCCLXV Paulus Papa certior factus, quod sex Patricii cum trecentis navibus Constantinopoli solverant, auctique classe Sicula Romam properare, deinde in Franciam pro-

quibus cum nihil profi- ceretur,

gredi decreverant; litteras ipsas quas ab amicis acceperat ea de re, Pippino transmisit, *cum Epistola* XXIV, per Conibertum hominem Francum, qui Romæ tunc erat. Præterea tres saltem Oratores in Italiam mitti rogavit, qui Desiderium apud Ticinum convenirent, atque inde Romam duo proficiscerentur, Ticino tertius in Franciam rediret, Pippino responsum Desiderii laturus: hic enim nihil eorum restituerat, quæ coram Francicis Legatis toties promiserat se redditurum; imo litteras scripserat minis refertas, quas Paulus æque Pippino deferendas curavit..... Sed antequam hæ litteræ in manus Pippini venirent, ei scripserat Desiderius, nihil à Longobardis tentatum contra Romanum Pontificem. Quod ubi Paulus per Andream & Gundericum solertissimos viros, à Pippino Romam directos, resciit; eos cum Desiderii Legatis coram se vocavit in colloquium: totoque negotio palam facto, quam primum in Franciam remisit cum aliis litteris (*Epistolam* XIV *hæ faciunt*) quibus apud Pippinum de mendacio Desiderii graviter questus, auxilium petiit, quia Longobardi Senogalliam ferro & igni vastarant, cæsis incolis abactâque prædâ: nec minori clade Castrum Valentis in Campania jam percusserant.

D AUCTORE D. P.

iterum de Longobardis queritur Paulus,

E

23 Anno DCCLXVI Paulus à Pippino duas accepit Epistolas; alteram per Petrum primum Defensorem, quem in Franciam Legatum prius miserat; alteram per Widmarum & Gerbertum Abbates, atque Hugbaldum virum illustrem, quos Pippinus Romam Oratores dirigebat. Et hi quidem cum Legatis Desiderii Regis, necnon & Pentapolitanarum ac singularum civitatum quæ Pontificiæ ditionis erant, coram ipso Papa congressum habuerunt; constititque de nonnullis peculiis inter utrasque partes restitutis: sed quoad fines urbium Pontificiarum & patrimonia B. Petri, tantum abest ut quidquam decretum fuerit, quin & Longobardi quæ prius Ecclesiæ reddiderant ea denuo invaserunt: conventum tamen fuit, ut Franciæ civitatumque Pontificiarum Legati Desiderium adirent. At Paulus nihil inde sperandum duxit; imo potius vereri cœpit, ne Longobardi ceteris Ecclesiæ bonis insidiarentur: quapropter opem enixe postulavit, *missâ ad Pippinum Epistolâ* XVII.

eorumque legatis auditis

pejora metuit,

24 *Atque hæc fere sunt, quæ pro republica Ecclesiæ* Paulum *egisse contra Græcos & Longobardos, ex ejus superstitibus litteris colligere potuit Carolus le Cointe, à nobis descriptus, ne si ipsa Epistolarum verba more nostro voluissemus exhibere, actum ageremus. Plura ne haberentur, fecit mors Pontificis anno* DCCLXVII *obita, & apud Bituricas agenti Pippino nuntiata. Invadente deinde Apostolicam Sedem Constantino, & Pippino* XXIV *Septembris anni* DCCLXVIII *ad præmia fidelis auxilii referenda evocato, licuit Desiderio Ecclesiam solitis artibus ludificare, sub* Stephano *Papa III, legitimo* Pauli *successore, illius viribus retundendis impare: quoad sub Hadriano Papa descendens in Italiam Carolus Magnus, anno* DCCLXXIV, *Desiderio retribuit quidquid in Romanos peccaverat, pro eoque, in Franciam cum conjuge liberisque deportato, Longobardici Regni coronam sumpsit, dictus exinde* Rex Francorum & Longobardorum atque Patricius Romanorum. *Neque longum postea tempus abiit, quin scelerum suorum violatæque Religionis pœnas etiam lueret impius Constantinus Copronymus, alter* Pauli *Papæ adversarius anno mox sequenti* DCCLXXV *die* XIV *Septembris, duplici corporis & animi morte extinctus atque ad inferos raptus.*

F *quæ & secuta sunt mortuis Papa ac Rege.*

DE

DE S. ARGIMIRO MONACHO,

MARTYRE CORDUBÆ IN HISPANIA.

D. P. Acta & notitia ex S. Eulogii Memoriali.

ANNO DCCCLVI. *Auctor triennio pòst Martyrio coronandus,*

PEnultimus Martyrum, quorum notitiam nobis reliquit S. Eulogius Cordubensis Presbyter, in suo Sanctorum Memoriali, tribus libris distincto, prænominatus Sanctus est; de quo ille, non multo pòst, id est anno DCCCLIX, fidem Christianam etiam ipse suo sanguine consignaturus, sic scribit lib. 3 cap. 16 post relatum Capite præcedenti Martyrium Heliæ Presbyteri, Paulique & Isidori, duobus ante Argimirum mensibus in persecutione Arabica ibidem Cordubæ coronatorum, de quibus egimus XVII Aprilis.

2 Inde præterea Argimirus quidam Confessor, vir nobilis & ætate jam plenus, ex oppido Egabrensi cognationem ducebat; & quodam tempore Cordubæ Patritiæ Censor à Rege prætectus extiterat. Cum semotus ab administratione judicii, otium cœnobii incoleret quietus, quorumdam Ethnicorum dolo vel odio circumventus, accusatur coram Judice de subsannio Vatis sui, & exprobratur de professione divinitatis filii Dei; quodque isto omnipotentiorem nullum alium fateatur, & illum vanitatis auctorem ducemque asserat perditorum. Quem Judex coram se post aliquot dies jubens assistere, dum suis adhortationibus & lenocinio quodam verborum profano ritui mancipare studet, nec prævalet; pertinacem in sancto proposito militem Christi, equuleo viventem imposuit, ensique transfossum peremit IV Kalendas Julias Æra DCCCXCIV. Cujus corpus cum post multos dies ex præcepto Judicis de patibulo deponeretur, cujusdam Religiosi solertiâ S. Aciscli basilicæ deportatur, ac digno Sacerdotum ministerio prope tumulum prædicti Martyris, & S. Perfecti humatum est.

B *laudat Argimiri fortitudinem.*

3 S. Perfecti *Martyrium, unde Memoriale prælaudatum S. Eulogius incipit, dedimus ex illo ad* XVIII *Aprilis, quo passus est anno* DCCCLI; *de* S. Aciscio, *antiquo Martyre sub Diocletiano, acturi* XVII *Novembris. Ambrosius Morales, qui scholiis Memoriale ipsum illustravit, suspicatur* Argimirum *jam alias Christi fidem confessum fuisse, eo quod* Confessor *prætituletur:* Egabram *autem, ubi Monachum egit* Argimirus, *dicit* Cabram *esse, oppidum* XXXVI *milliaribus Cordubâ dissitum, Græco scilicet nomine* Ἄιξ, ἀιγὸς, *quod* Capram *significat, Latine reddito. Sed aliis parum apta fortassis videbitur istiusmodi derivatio. Quis autem fuerit* Censoris Magistratus *apud Arabes, ignorare se fatetur ille; suspicatur tamen nomen hoc mutuatum Eulogium à Romanis, per relationem aliquam ad Censuram Romanam, quod facile admisero cum aliquid Judiciariæ potestatis, & quidem supremæ* Censores *habuerint: sed non confuderim* Censuram *cum* Censu; *quem qui faciebant, non* Censores *sed* Censitores *dicebantur, uti recte observat Tamajus, aliud nihil adferens quod huc faciat.* *Ambr. Moralis observationes huc spectantes.*

E

4 *Galesinius in annotando Fastis sacris* Argimiri *nomine, præivit Martyrologii Romani innovatoribus sub Gregorio XIII: hos autem secuti in suis Monasticis, Wion, Menardus, Dorganius, Bucelinus, jure prorsus optimo. Historiam ex Eulogio Hispanicè reddidit Joannes de Marietta Dominicanus lib. 3 cap. 3 Historiæ Ecclesiasticæ Sanctorum Hispaniæ: noster vero Martinus de Roa, eamdem paraphrasticòs explicavit: cum ea finiens suum de festis Sanctorum Cordubensium opus, excusum Hispali anno* MDCXV, *additque ad calcem hæc ad rem nostram notabilia verba:* Inventæ sunt hodieque servantur ejus sanctæ Reliquiæ in ecclesia Apostoli Petri, sicuti scripsimus in historia inventionis suæ. *Dignus erat hic locus, ad quem animadvertens Tamajus, doceret nos aliquid de tali historia; sed neque in Bibliotheca Societatis nostræ, etiam nuper recognita auctaque per Nathanaëlem Sothuellum; neque in Bibliotheca Hispanica Nicolai Antonii, accuratius etiam scripta Martini recensente, quidquam indicatur quod huc faciat, unde vehementer vereor, ne frustra sit omnis opera quam in ea Historia requirenda nunc ponent amici hagiophili à nobis rogati.* *Nomē Fanominē, præivit Martyrologii Romani innovatoribus sub Gregorio XIII: hos autem secuti in suis Monasticis, Wion, Menardus, Dorganius, Bucelinus, jure prorsus optimo. Historiam ex Eulogio Hispanicè reddidit Joannes de Marietta Dominicanus lib. 3 cap. 3 Historiæ Ecclesiasticæ Sanctorum Hispaniæ: noster vero Martinus de Roa, eamdem paraphrasticō

A *unus tantùm meminit Petronæ,* *bellicas ſub eo expeditiones Ducum, contra Saracenos alioſque barbaros emiſſorum. Solus Zonaras relatâ Petronæ victoriâ de Saracenis, Romaniam ipſam cum agmine populabundo ingreſſis anno circiter* DCCCLVIII *facere huc videtur, cum ait, quod idem Petronas cum triumpho exceptus Conſtantinopoli,* Legionum Domeſticus deſignatur (jam enim Manuel Magiſter & Legionum Domeſticus in vivis eſſe deſierat) neque multo pòſt & ipſe naturæ debitum perſolvit: *oſtendit autem ſub Michaelis auſpiciis nihil deinde boni geſtum eſſe, contra Barbaros identidem infeſtos.*

2 Petronæ *ergo* Magiſtro Legionum Domeſtico, *in ejuſdem tituli honorem ſucceſſiſſe* Sergium *poſſumus credere, occaſione expeditionis in Cretam directæ, uti in Synaxariis prædictis inter ceteras viri ſancti laudes legitur, ſub hoc titulo,* Μνήμη τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου καὶ μακαρίου Σεργίου Μαγίστρου, τοῦ συσησαμένου, τὴν μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν ἔτως ἐπονομασαμένην τὴν Νικητιάτου, τὴν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας, μεταξὺ τῶν δύο ἐμπορίων Καλλαγρῆ καὶ Δόρκωνος, κειμένην. Memoria ſancti juſtique ac beati Sergii Magiſtri, qui fundavit monaſterium ſanctiſſimæ Deiparæ Nicetiatæ cognominatum, in ſinu Nicomedienſi ſitum, inter duo emporia Pulchri agri & Dorconis. *Hæc tunc nomina erant, nunc eſſe deſierunt, ſolaque reſtat in intimo ſinus Aſtaceni receſſu* Nicomedia, *vulgo* Europæorum Comidia *appellata; Turcis* Iſmid, *ſed pæne deſerta, ad centum & amplius paſſuum millia diſtans Conſtantinopoli; ubi* Magni Domeſtici (*teſte Codino Curopalata cap.* 2) *quarta erat in Palatio dignitas, ejuſdemque Codini ætate alius* Domeſticus Orientalium, *alius* Occidentalium Thęmatum ſeu Legionum, *de quibus vide Commentatores in Codinum, dum Acta expono ſic breviter contracta:*

cui potuit Sergius ſucceſſiſſe,

genere Paphlago. 3 Οὗτος ἦν ἐκ τῆς Παφλαγόνων χώρας, ἀπὸ χωρίου λεγομένου Νηκέτια, ἔγγιστα πόλεως Ἀμαστριδος, διὸ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἡ αὐτοῦ μονὴ ἔλαχεν. Ὁ δὲ τοιοῦτος ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν, καὶ ἀγαθῶν γεννητόρων υἱὸς, ἔχε καὶ συγγενεῖς τὴν Θεοδώραν τὴν αὐτοκράτειραν, καὶ τὸν πάντης υἱὸν Μιχαὴλ τὸν Βασιλέα. Ὃς καὶ ζηλωτὴς διάπυρος τῆς ὀρθοδόξης πίστεως γέγονε, καὶ πολλὰ ἠγωνίσατο εἰς τὸ τὴν ὀρθοδοξίαν γενέσθαι τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων. Τοῦ δὲ Ῥωμαϊκοῦ στόλου κατελθόντος τῷ τότε χρόνῳ τῇ Κρήτῃ, αὐτὸς ἀπεστάλη παρὰ Μιχαὴλ τοῦ Βασιλέως καὶ πάσης τῆς Συγκλήτου, μόλις εἰς τέλος αὐτὸν πεισάντων ἐξάρχειν καὶ κυριεύειν παντὸς τοῦ στρατοπέδου, δι' εὐφυΐας, καὶ τὸ ἱκανὸν εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων πεῖσαι. Ἐκεῖσε αὐτοῦ ἀπελθόντος καὶ κοιμηθέντος, τότε μὲν κατετέθη τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον ἐν τῇ κατὰ τὸν Κρητικὸν μονῇ, τῇ μέχρι τοῦ νῦν ἐπονομαζομένῃ τοῦ Μαγίστρου· ὕστερον δὲ μετενεκομίσθη καὶ ἐτέθη ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ οἰκοδομισθείσῃ μονῇ, κατὰ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας. *Exercitui in Cretam miſſi præfigitur, ibiq; mortuus ſepelitur.*

4 Hic oriundus erat ex Paphlagonum regione, in oppido quod Nicetia nuncupabatur prope urbem Amaſtrim, unde & cognomentum accepit ejus monaſterium. Erat autem vir bonus & optimorum parentum filius, cognatos habens Theodoram reverendiſſimam Imperatricem, ejuſque filium Imperatorem Michaelem. Fuit autem ferventiſſimus zelator rectæ fidei, ac multum laboravit pro reſtituenda ſanctarum ac venerandarum imaginum orthodoxia; *anno* DCCCLXII, *de qua vide Henſchenium in Actis S. Theodoræ* §. 6 *die* XI *Februarii.* Cum autem emittenda poſtea eſſet in Cretam claſſis Romana, miſſus ipſe eſt à Michaële Imperatore totoque Senatu, propter notam ejus generoſitatem, & quia idoneus judicabatur Romanæ reipublicæ negotiis præeſſe: quamvis ipſe ægre perſuaderi potuerit, ut egrediens ſuſciperet imperium exercitus totius. Illo autem iſtuc progreſſo, ibidemque mortuo, tunc quidem ſanctum ejus corpus poſitum eſt in eo quod apud Cretam erat monaſterio, & in hodiernum uſque diem Magiſtri cognominatur: poſtea vero inde tranſlatum eſt ad illud quod ipſe conſtruxerat, apud Sinum Nicomedienſem.

Fuerat Theodoræ Imp. cognatus.

zelator orthodoxiæ.

Corpus in monaſterio ſuum relatum.

DE S. HEIMERADO PRESB.

IN LANDGRAVIATU HASSIÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Haſungenſis monaſterii origine, Sancti iſtic cultu, & duplicis Vitæ ſcriptoribus.

ANNO MXIX. *Alto in monte,* HAſungen, mons Haſſiæ, vaſte in altum projectus, *idemque* ſpatioſus & irriguus, in confinio oppidi Wolfshagen ſitus eſt, *teſte Adolfo Overhamo in ſcholiis infrà laudandis. Oppidum autem iſtud, Ambacti à ſe nuncupati caput, horis circiter quinque diſtat Caſſeliâ, ſede primaria Landgraviorum; inde vero flectendo in meridiem unâ ſolum leucâ abeſt mons ipſe, quem ſuo incolatu, morte, miraculis illuſtravit* Presbyter Heimeradus. *Ei hoc ibidem poſitum Epitaphium olim legebatur, annum & diem mortis atque cultum explicans.*

anno 1019 *defunctus Heimeradus,*

Anno milleno Chriſti decimoque noveno,
Morte fuit victus Heimeradus benedictus,
Luce Kalendarum quarta menſis Juliarum.
Qui prece multa piâ quærunt ſolatia dia,
Ejus per merita capiunt relevamina cita

Epitaphio conſonant Abbatiæ Corbejenſis in Weſtphalia pervetuſti Annales ad annum prænotatum: Heimered Monachus in Vigilia S. Petri obiit, & ſtatim multas virtutes per eum Dominus operatus eſt. *Voluit quidem* ſanctæ converſationis habitum ei tradere *Abbas Hersfeldenſis* Arnoldus: ſed ille nullo modo conſenſit; *nec deinde in alio ullo monaſterio vixit, quare abſtineo titulo Monachi.*

non fuit Monachus.

2 *Eo certe abſtinet cujus jam verba allegavi,* Egbertus, *Monachus ejuſdem Hersfeldenſis cœnobii, in ſuperiori quam vocant Haſſia, Vitam ſcribens juſſu Abbatis ſui* Hartwigi. *Hunc ait Lambertus, ſub eodem Abbate etiam ipſe Monachus, vulgo Schaffnaburgenſis dictus, in Chronico uſque ad annum* MLXXVII *perducto, ſucceſſiſſe Ruothardo, ſub annum* MLXXII *exeuntem abdicanti. Scripſit igitur Egbertus, quando jam in monte non ſolum tem-*

Vita ſcripta

A AUCTORE D. P.

plum, ſed etiam monaſterium numeroſum erat, juxta Prophetiam Sancti num. 22 *Vitæ propoſitam. Sic enim de ea fundatione Gabriel Bucelinus*: Haſlungen, locuples olim & ſplendidum Benedictini Ordinis monaſterium, cujus fundamenta primum jecit Aribo ſive Erbo, Moguntinus Archiepiſcopus, ſub annum MXXVIII; abſolvit autem ſub annum MLX ſive LXX Sigefridus, ex Abbate Fuldenſi Moguntinus & ipſe Archipræſul; conſecratum in honorem SS. Petri & Pauli ac S. Haimeradi Confeſſoris; cujus ibidem ſacrum corpus repoſitum, grandi miraculorum gloria fideles omnes pellexit, & magnum cœnobio ſplendorem contulit. Miſit eodem primum Abbatem Giſelbertum, virum egregium, S. Wilhelmus Hirſaugienſis (*qui anno* MLXVIII *aſſumptus, obiit* IV *Julii* MXC) *cum integra Religioſorum colonia, qui cito ſunt aucti ad ſeptuaginta. Paulò poſt abſolutum monaſterium, in quo deinde conditor ſuus Sigefridus ſepultus eſt*. Otto, *Bavariæ Ducatu per calumniam expulſus* Haſungen montem occupavit, eumque naturâ ſituque ſatis munitum, munitiorem tamen manu & opere fecit, *inquit Lambertus Schaffnaburgenſis ad annum* MLXXI; *Bucelinus vero addit; quod* hoc

B ipſum aſceterium anno MDL Burſfeldenſi Congregationi ſe adjunxit.

poſt monaſterium eo loci conditũ circa 1070.

3 *Auctor Vitæ Egbertus præfatur*, parum quid *ſe guſtaviſſe* de his, quæ in protectu poſitus, vel quæ *Sanctus* poſt virtutum conſummationem grandævus jam peregit. Horum enim, *inquit*, mihi aliqua comperta ſunt, partim referente meo patre, quæ ſe olim audiviſſe commemorat ab ejuſdem ſervi Deo miniſtro, partim ipſis auctoribus, quorum adhuc ſuperſtes fovebatur hoſpitio, humanitate & obſequio: at vero qualiter vitam ſuam inſtituerit, vel certe de qua ſtirpe pullulaverit, indagare non potui. *Hujuſmodi ſcriptionem jam olim Bollando ex Bodecenſi Ms. communicaverat Joannes Gamanſius, nobis in Bollandi Vita laudatus: deinde ſub annum* MDCLXXXI, *una cum Vita S. Meinwerci, qualem dedimus* V *Junii, ſcholiis illuſtravit imprimique curavit Adolphus Overham p. m. Werthinenſis Monachus Benedictinus tunc in Ferdinandi Epiſcopi Paderbornenſis, Mecænatis noſtri, obſequiis litterariis degens. Eam ego more noſtro partior in capita, & addere volui ex Membraneo Codice noſtro, qui olim Collegii Paderbornenſis fuit, tranſcripti um prioris Vitæ paraphraſim metricam, ſub hoc titulo repertam*, Incipit Vita devoti

C Presbyteri Heimeradi, in Haſungen reconditi. *Quamquam enim ea Paraphraſis nihil magnopere addat hiſtoriæ, præter teſtimonium fundati ſeu abſoluti à Sigefrido monaſterii; mereri tamen videbatur ipſa carminis antiquitas, ut hujuſmodi monumentum non traderetur oblivioni. Auctor initio ac fine* Eringerum *ſe nominat, quem verſus, necdum perfecte Leoninus, indicat ſaltem ſeculo* XII *vixiſſe: nam* XIII *ſummam jam perfectionem poëſis rythmica acquiſierat. Verum ſtylus adeo obſcurus & intricatus apparuit, ut Lectori moleſtus ac gravis plus faſtidii allaturus videretur quam commodi: quapropter ſatis habeo indicare primos Verſus, paratus poëma totum ei communicare, qui operæ pretium putabit ipſum per typos vulgare. Exordium hoc eſt:*

Illa fideliter ſcripta

omiſſa paraphraſi metrica.

Ès qui cunctorum dator, ô Deus alme, bonorum;
A me ſpurcorum mala deme, precor, labiorum,
Ut poſſim clare Te laudibus amplificare.

Finit autem in completa Sancti Prophetia de condendo monaſterio hoc modo:

Pòſt Moguntinus Præſul dictus Sigefridus,
Illic cœnobium ſtruxit vitæ Monachorum,
Ad laudem Domini ſimul iſtius Patris almi,
Mente prophetiæ ſicut prædixerat iſte. D
Jam Patri nato, ſit Spiritui ſimul almo,
Laus, velut eſt æquum, decus imperiumque,
per ævum.

4 *De cultu* S. Heimeradi *antiquo ſatis conſtat ex dictis: conſtat etiam de eodem ex Lamberto Schaffnaburgenſi ad annum* MLXXII, *quo vivebat, ſic ſcribente*: Clara & celebris his temporibus per Gallias erat memoria S. Seboldi in Nurnberg & ſancti Hemerad in Haſungen; & magno populorum concurſu quotidie frequentabantur, propter opitulationes, quæ divinitus illic languentibus ſæpe conferebantur. *Colitur* S. Seboldus *ſive* Sebaldus XIX *Auguſti. Interim nec hic nec iſte invenitur ullis vetuſtioribus Faſtis, quæ quidem nos viderimus, adſcriptus: ut tamen non dubitamus de Seboldo quin Norimbergienſia Kalendaria omnia etiam ante annos quingentos ſcripta eum habeant; quæ ſperamus ſuo tempore nobis ſuggerenda, ſic non ambigimus, quin ſimiliter* S. Heimeradus *adnotatus fuerit ſui monaſterii & vicinorum Martyrologiis: ex quorum aliquo adſcripſerit eumdem Hermannus Grevenus Carthuſienſis, ſuis ad Uſuardum Additionibus, anno* MDXV & XXI *excuſis Coloniæ; ſed non ſine errore, dum his verbis ultimo loco proponitur*: Item beatæ E memoriæ Heymeradi, Presbyteri & Confeſſoris, in Haſſia Monaſterio Haſungen à ſe fundato quieſcentis. *Non enim fundavit ipſe monaſterium, ſed ipſo quem incolebat loco fundandum prophetavit. Interim eumdem errorem in ſuum Martyrologium Germanicum tranſtulit Caniſius, & ex Caniſio accepit Ferrarius, in ſuo Catalogo generali Sanctorum qui Romano Martyrologio deſunt; ubi* Prioris Haſungenſis *titulo Sanctum gratis onerat, & in Notis addit*; Prior hic fuit eccleſiæ & cœnobii Haſungenſis à ſe conſtructi; *allegato Caniſio, qui tamen de Prioratu tacet.*

Memoria in Faſtis,

non ſine errore aliquo.

VITA

Auctore Egberto Monacho Herſfeldenſi.

Ex Ms. Bodecenſi & editione Overhami.

PROLOGUS.

F

Juſſus ab Abbate ſuo ſcribere Auctor,

I DOmino ac Patri ſuo Hartwigo, veræ virtutis exemplari unico, Egbertus ultima portio gregis Dominici, quod ſcit, quod valet, ſi cujus eſt ponderis aut pretii. Revera, Pater egregie, unicum te præbes exemplar, quid ſit patrem eſſe; cum tam affectuoſe imitaris in filio morem euangelici agricolæ, qui omnem palmitem fructum afferentem purgat, ut fructum plus afferat. Nam quæcumque occaſio tibi oblata fuerit, quidquid nugarum animo tuo occurrerit, his occupare pergis mentem meam, ne quod tempus otio aut quieti concedam; id autem eâ gratiâ facis, quia dedita opera extirpare niteris ſilvam urticarum, quæ replevit agrum mei cordis, ut revera pigri hominis. Sed cum ſeduio uterque noſtrum ſuum facit officium, tu imperando, ego modeſte parendo; tandem, quod pace illius dixerim, majeſtas tua imperandi exceſſit modum. Præcepiſti namque mihi, ut vitam S. Heimeradi Confeſſoris litteris mandarem: materiam ſcilicet rudem, meiſque viribus majorem; utpote fructibus, quos manens in Chriſto hic attulit palmes, uberem: quorum ubertas, quo-

præfatur

rum

A rum ſuavitas me pæne ſubterfugit, niſi quod vix parum quid guſtavi de his, quæ in profectu poſitus, vel quæ poſt virtutum conſummationem grandævus jam peregit. Horum enim mihi aliqua comperta ſunt, partim referente meo patre, quæ ſe olim audiviſſe commemorabat ab ejuſdem ſervi Dei miniſtro; partim ipſis auctoribus, quorum adhuc ſuperſtes fovebatur hoſpitio, humanitate & obſequio. At vero qualiter vitam ſuam inſtituerit, quomodo ut cedrus libani multiplicatus ſit in domo Domini; vel certe de qua ſtirpe pullulaverit, quos terrenæ propaginis parentes habuerit, indagare non potui; ea vero, quæ mihi comperta ſunt, eruditioris ingenii vindemiatorem expoſcunt.

ſola vitæ extrema ſibi certo nota:

2 Nam cum ſim nullius artis, nulliuſque facundiæ, tam grandis materiæ ſilvam non præſumebam aliquando attingere; ſed in humilium rerum arbuſtis ſcribendi operam inſumere conſueveram: unde non nihil timeo, ne mihi ante ſub fatce cadendum ſit, quam levandum. Verum ego pretium ob ſtultitiam fero, qui in agro abſconditum nullius ponderis, nullius momenti theſaurum ventoſus prodidi; qui ſcientiam ingenioli mei non cinere pauperis conſcientiæ operui. Eorum enim eſt, talentum terræ non ſubfodere, qui ſciunt illud operando lucrifacere; qui evaſerunt in virum perfectæ ſcientiæ; quorum eſt ſolidus cibus; qui frangere norunt panem pueris petentibus; qui parati ſunt proferre de theſauro ſuo nova & vetera; qui occidente littera callent ſpiritum vivificantem excludere: qui ſciunt ſapere ad ſobrietatem, & inflantem ſcientiam retundere ad caritatis ædificationem. Ecce illic invenies pretioſam, quam quæris, liberalis ingenii margaritam; illic mna, non in ſudario poſita eſt, quæ cum nummulariis data fuerit, vel quinque, vel decem mnas ad menſam Domini ſui reportabis. Illic ſedens Dominus conſtans purgabit filios Levi, in ſpeciem mundiſſimi auri & argenti. Tales videtur hoc dictum reſpicere Salomonis: Sapientia abſcondita, & theſaurus inviſus, quid utilitatis in utriſque eſt? In me vero nihil eſt tale. Sed quoniam omnis labor volentibus facilis exiſtit; ſed econtrario, ut Comicus ait, Nulla res tam facilis eſt, quin ſi quis eam invitus facit, ſit difficilis; libens experiar quid poſſim: præſertim cum idipſum ſtudii me olim devoverim arrepturum, ſiqua rerum ab eo feliciter geſtarum inveſtigare poſſem, quamvis huc uſque diſtulerim. Unde & ſatis credo, non ſine divini Numinis inſtinctu tibi in mentem veniſſe, ut inter tot præclara ingenia, inter tot filios matris Hersfeldiæ, qui educati ſunt in fauſtis penetralibus Philoſophiæ; mihi, qui ſum corpus ſine pectore, id operis injungeres: ne forte contingeret me voti reum exiſtere; quia tutius erat non voviſſe, quam poſt votum non reddere.

& materiâ viribus ſuis majorem,

ex voto diu dilato à ſe tractari.

CAPUT I.

Romam & Hieroſolymas peregrinatus Heimeradus, ab Hersfeldenſi Abbate excipitur; & flagellatus pellitur.

Quod in fine mundi minus lucere videantur Sancti,

3 INcipiente matutinâ luce, fugientibus tenebris, videmus etiam ſtellas rareſcere: non quod omnino evaneſcant, ſed quod earum ſplendor vicini ſolis prævia luce victus cedat, ut puta longe inferior. Sic qui oculos videndi habemus, haud multum diſſimiliter modo in Sanctis Dei, veris quippe luminaribus cæli, fieri videmus. Nam quanto finis ſeculi appropinquat, quanto veri ſolis adventus vicinus imminet, tanto ſplendor horum luminarium cæli mundo ſubducitur: ut jam pæne nullus eſſe electorum credatur, cui gratia ſanitatum & miraculorum diſtributa ſit per dividentem ſingulis, prout vult, Spiritum. Abſit autem, ut hanc cauſam vero ſoli Chriſto, videlicet Domino noſtro, adſcribamus quaſi vala electionis ex vicinitate adventus ejus minoris incipiant eſſe virtutis; qui quo vicinior eſt, eo majore neceſſe eſt jubare claritatis ſuæ, ſuos qui in mundo ſunt Sanctos illuſtret: quin potius nobis, adverſum quos jam finis ſeculi evigilavit, quos invenerunt illa periculoſa tempora, iniquitas & refrigeſcens caritas; nobis inquam, quorum lumen tenebræ ſunt, obtenebrantur etiam hæ ſtellæ cæli à caligine malitiæ noſtræ. Nam divina & humana promiſcua habentes, ſacra profanis miſcentes, eos qui laram & ſpatioſam viam, quæ ducit ad mortem, ambulant, beatificamus, & hos alicujus momenti æſtimamus; arctam vero & anguſtam viam, quæ ducit ad vitam arripientes, nullius ponderis aut pretii computamus. Præterea cum per tales ſervos ſuos Dominum moderno tempore antiqua miracula reſonare audierimus, dedignamur fidem accommodare; taliumque auctores non ſolum mendacii arguimus, ſed & injuriis & contumeliis afficimus. Unde dum ſe circa finem ſeculi ſub modio infidelitatis noſtræ ſic obſcurandam Eccleſia prævidit, quaſi vicem ejus dolentibus, zelo fidei ferventibus ait: Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decoloravit me ſol. Tamquam diceret: Non vos moveat, quod appropinquante mundi fine, prope ſecundum adventum Chriſti, propter puſillæ fidei homines, bonorum operum flammas exerere non valeo: quia non idcirco in virtutum protectibus, licet ſub modio, licet in tenebris, ardere deſiſto. Superſunt multi adhuc magni meriti apud Deum, ſed lucernæ non ſunt poſitæ ſuper candelabrum. Verum ut tandem explicemus, cujus rei gratiâ hoc ſermonis exordium arripuerimus; Sanctus, de quo hic nobis deinceps ſermo habendus eſt, unum erat ex ſupradictis cæli luminaribus.

non tam vicinitati Chriſti veniæ,

Cant. 1, 5

4 Beatus igitur Heimeradus, eximios ſanctitatis ſuæ radios vitâ comite paſſim ſpargebat in mundo: ſed propter credentium penuriam, Lucerna Domini lucebat ſub modio. Hic de Suevia oriundus extitit, de loco qui dicitur *a* Meſſankircha: de cujus conditione ſupervacuum viſum eſt ſcribere, cum eum Dominus quotidie illuſtret virtutum & ſignorum nobilitate. Ubi enim ſpiritus Domini, ibi libertas: & non eſt Judæus, neque Græcus, non eſt ſervus neque liber, non eſt maſculus neque femina; omnes enim in Chriſto unum ſumus. Denique cum eſſet in obſequio cujuſdam matronæ, & illa alterum quoque Presbyterum ſecum haberet; ipſe libertati ſe donari petiit, ſicubi rebus ſuis melius proſpicere poſſet. Quâ conceſſâ, quaſi mandato cum Abraham divinitus accepto, egreſſus eſt de terra & de cognatione ſua, & unicum prædicandæ ſanctitatis exemplar effulſit in Haſſonum *b* provinciâ. Igitur inter ſuos nullius ponderis aut pretii æſtimatus, eo quod non intenderent lucernæ in caliginoſo loco lucenti, ſalubre ſidus, ut ita dicam, viſus eſt aliis gentibus. Nemo enim Propheta, teſtante Domino, acceptus eſt in patriâ ſuâ. Ea tamen res primos

quam noſtræ incredulitati imputandum eſt.

Ita in B. Heimerado contigiſſe a

b in patriâ ſua contemptui latuit;

Luc. 4, 24.

AUCTORE EGBERTO.

A aditus difficiles habuit, videlicet ut hominibus, talium virorum desuetis, cujus fuerit sanctitatis inculcaretur. Nam ubi primum vita illius dissimilis aliorum apparuit, juxta quod scriptum
1 Cor.2,14. est; Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei; non verâ eum viâ ad virtutem niti, hypocritam esse, exterminatâ facie hominibus jejunantem apparere, sed corde tumido popularis auræ mercedem quærere, existimabant; & Spiritum sanctum, cujus vocem audiebant, cujus virtutes cernebant, in eo spirare non credebant. Servi revera inutiles & pigri, qui operari de accepto ingenii talento gravabantur, & propriâ illum conscientiâ metiebantur: unde accidit, ut pænè quocumque locorum deveniſſet, non sine contumeliâ evaderet: usquequo ascendit in illum montem, in quo beneplacitum erat Deo, ut habitaret in eo: sed hæc enucleatius, cum rerum ordo poposcerit, explanabimus.

Româ regressus

5 Ergo ubi patriam parentesque deseruit, Romam peregrinationis simul & orationis gratiâ iter direxit. Ibi Sanctorum assiduè terebat
B limina; ibi cum Clavigero cæli precum suarum mercimonia paciscebatur, de aperienda sibi vitæ januâ; ibi electionis vas, ibi reliquos omnes cælestis curiæ Senatores, in extremo examine patronos sibi parabat, & testes non neglectæ vitæ suæ (dum comes vita fuit) rationis. Inde postliminiò reversus, cum in patriam suam deveniſſet, nec precibus nec lacrymis suorum flecti potuit, ut domum suam vel quemquam ex familiâ sua visitaret, aut saltem respiceret; memorans illum sermonem Domini: Quia nemo
Luc.9, 62. Mat.8, 22. mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei: & illud; Dimitte mortuos sepelire mortuos suos; tu autem vade & annuntia regnum Dei. Deinde Hierosolymam petiit, ibi Pedes Jesu lacrymis rigavit; ibi Caput ipsius recumbentis cordis contriti & spiritus contribulati unguento, cum euangelicâ Unguentariâ perfundens, domum in quâ recubuit, psalmodiæ & orationum bono odore implevit. Crucem quoque post Jesum cum improperio ejus portans, crucifixum Dominum suum extra castra secutus est in Calvariæ locum, ut videret salutiferi trophæi titulum, Domini sui cruore inscriptum: quin etiam peractis suæ de-
C votionis aromatibus, sepulcrum Domini sui invisere, cum devotis curavit mulieribus. Sic oliva fructifera in domo Domini, cognatum sibi montem, in quo Deo habitare in eo beneplacitum erat; montem in quo nobis pax nostra, ea quæ pacis sunt, rogare Patrem consueverat; & euntem in cælos Jesum forti pectore secutus, adoravit in loco ubi steterunt pedes ejus: sicque bonam spem reportavit domum, scilicet se caput suum, ut revera membrum ejus, quandoque secuturum. Bethleem quoque domum panis, ut gustaret, quam suavis est Dominus, cum Euangelicis transiit pastoribus; & panem Angelorum in præsepio adoravit, piis appositum pabulum animalibus, asinæ scilicet spirituali & pullis ejus, quorum insidere dignatur cordibus.

insigni paupertatis

6 Quidquid autem in eleëmosynam accipiebat, eâdem horâ, eodemque momento, cum se pauper obtulisset, in simile opus expendebat. Quam maxime vero semper laborabat, salvâ tamen pietate, quantum poterat, ut injuriis quibuslibet & contumeliis afficeretur, castigandi videlicet corporis gratiâ: sciens scriptum esse,
Eccl.10, 4. Curatio cessare faciet peccata maxima. Et cum alia se injuriandi occasio deesset, quidquid inter D se & alios dividendum venerat, eam partem quæ præponderabat, ipse usurpabat, ut eos sic ad contumeliam sui provocaret. Nihil autem erat, quod non statim pauperibus erogaret; nec quidquam sibi ex omnibus reservans, de crastino non cogitabat. Sanctus etiam Heimeradus omnem cogitationem suam, omnem spem, omnem animum suum illò intendit, ubi misericordes beatitudinem misericordiæ consequentur; usque adeo, ut præsens illi & dies, & cibus, & vita simul sæpe de memoria tollerentur. Cum autem socius itineris ejus, functus ipse mi-
& mortificationis studio exercitus, nisterio Marthæ, dum ille fungebatur Mariæ, nonnumquam tentandi gratiâ diceret; Domine Heimo *c* (nam id ei proprium nomen erat) quid hodie manducabimus? nihil residui in marsupiis, cras enim jejunandum est nobis; respondere solebat: Ergo jejunemus hodie, cras manducemus: sic carni, sic spiritui consulebat. Canes etiam ad lacerandum se invitabat verè martyr, quia ipse magis ullo carnifice semetipsum sponte propter Dominum cruciabat.

c

7 Igitur emensis tot tantisque terrarum spatiis, satis jam in camino fatigationis, sicut au- E rum in fornace, excoctus; demum cum Psalmista optabat sibi pennas dari, sicut columbæ,
Psal.54, 7. *Hersfeldiæ recipitur;* ut volaret, & requiesceret in solitudine. Quem Hersfeldensis Abbas, nomine Arnoldus, in uno cœnobiorum suorum, *d* Mimilebo *e* nomine, invenit: scisciatusque patriam, gentem, causamque adventus ejus; Hersfeldiam eum ante se præmisit; statimque subsecutus, ei sanctæ conversationis habitum tradere voluit: sed ille nullo modo consensit. Cumque tamen in Regulari proposito regiâ viâ, neque ad dexteram, neque ad sinistram incederet, animo & oculis semper in cælum intentus, ut peritus siderum nauta, cum vela ventis commiserit; una die, nihil minus suspicantibus Monachis atque Abbate, in conventu Fratrum ad Capitulum (ut est consuetudinis,) terræ prostratus licentiam abeundi petiit. Interrogatus ergo, quid causæ haberet; hoc tantum respondit; quod animam suam ibi pro voto salvam facere non posset. Igitur ira- *unde dimitti petens* tus Abbas, & objiciens illud de trivio, videlicet, pedem ei rursus titillare; invitis Fratribus, ejecit eum cum indignatione. Qui ejectus, cum in cellâ hospitum ad portam equum F suum expectaret, quem Præpositus monasterii, profectus in obedientiam suam, secum habebat; fertur interea in hanc vocem prorupisse: non rectè se, nec satis honorificè pro natalibus suis tractatum fuisse à Monachis atque Abbate, latuisse illos generis sui nobilitatem, Imperatoris fratrem se esse. Quod verbum ut insonuit rimosis auribus discipulorum portarii, statim cum irrisione; Itáne, inquiunt, res est, Domine? At ille affirmavit, ita se rem habere. Et quare, ajunt, hoc tam diu celatum habuisti, nec jam olim sub divum protulisti, ut congruus honor tuæ habitus esset nobilitati? Nec mora, proripientes se ad eumdem Abbatem, ei exposuerunt sermonem, camino adjicientes oleum, qui mediastinus incanduerat adversus eumdem virum, cujus favillæ longè in posteros essent duraturæ: nam peccans Abbas in Deum & in animam suam, admisit in sanguinem innocentem, quod & sibi in scrupulum cordis, & in singultum animæ suæ, & succedentium Fratrum foret posteritati in laqueum & ruinam.

8 Ut enim hic sermo; Velut cancer serpens, ejus

ejus non obturatis auribus irrepſit (non enim meminerat ſententiæ Salomonis, ut Aures ſuas ſepiret ſpinis) continuo evocatum Dei ſervum exactori, qui carnificibus præerat, contradidit; eumque per ſacramentum, quo ſe ipſi obligaverat, admonuit, ut illum taliter ſibi adornaret, qualiter ſibi placeret, cum eum ipſe inſpicere vellet. Qui mox ſuſceptum, pro dolor, & pro nefas! ad ſepem alligatum verberibus crudeliter per ſuos officiales macerari fecit. Verum ipſe ſibi has plagas caſtigandi corporis causâ ultroneus adſcivit: rem tamen altiore ſenſu pertractantibus, inventus eſt nihil falſum *f* dixiſſe; neque enim fas eſt vaſis electionis, in quibus manſionem facere ſolet ſpiritus veritatis. Denique Apoſtolo teſte, Sive ſervus, ſive liber, omnes in Chriſto unum ſumus: & ipſius Domini teſtimonio, unum patrem omnes in cælis habemus. Ideoque & ab ipſo D. N. Jeſu Chriſto unum fraternitatis vocabulum omnes de Euangelio ſortiti ſumus Quâ etiam appellatione nos dignatur in Pſalmis: Narrabo, inquiens, nomen tuum fratribus meis. Qui autem miſſus ab Abbate, huic ejus macerationi intererat, Anzo Monachus, referre ſolebat, quia inter flagella nihil aliud ex ore ejus reſonabat, niſi quinquageſimus Pſalmus, Miſerere mei Deus: quem tamen ad finem uſque non perduxit: uſque eo enim in eum ſævitum non eſt. Erat autem prædictus Frater Anzo tantæ religioſitatis tantæque morum gravitatis, quod ſibi vel ab incredulis fidem extorqueret. Cum hac ergo contumeliâ de Monaſterio ejectus, tuguriolum cujuſdam pauperculæ mulieris foris murum eſt ingreſſus: quam cum inconſolabiliter plorantem vidiſſet, & cauſas percunctatus, ſuper illatis ſibi tam crudelibus plagis commotam audiſſet; Ceſſa, inquit, mulier, meam vicem dolere, magiſque ſuper tuis peccatis compungere; hæc enim poterunt tibi pluris eſſe.

Eccl.28,28. — *crudeliter flagellatur,* — *f* — Eph.6,8. — Matt.23,9. — Pſal.21,23. — *atque ejicitur.* — Pſal.38,2.

ANNOTATA D. P.

a *Vulgo* Meskirch, *Comitum Zimmerenſium reſidentia, media fere inter Zimmeringam ad Danubium & Memmingam ad Ileram viâ; itemque inter Ulmam & Lacum Conſtantienſem; ab his tamen quam ab illis remotior.*

b Haſlones, *communius* Haſſi *vel* Heſſi.

c *Uſitatum Germanis fuit compoſita nomina truncare, & trunca per* o *terminare, uti jam ſæpe obſervavimus.*

d *Ex Vita* S. Godehardi 4 *Maji num.*15, *habetur, quod ipſe an.*1012 ſenio & labore jam feſſus, Hersfeldenſe regimen Arnoldo, ſuo prius eo loci Præpoſito, commendavit.

e Mimilieba *Schaffnaburgenſi*, *Dithmaro* Miminleve & Mimmeheben. *Vide Vitam S. Mathildis* 14 *Martii Annot.* k *ad cap.*2, *ubi* Memleben *ſcribitur. Diſtat ab Hersfeldenſi Abbatia, leucis circiter* 40. *Notat autem Adolfus ipſum monaſterium Hersfeldenſi ſubjectum fuiſſe an.*1016.

f *Ergo* Chriſtum Imperatorem *intellexit Sanctus, cujus ſe* fratrem *dixit; vel eam, quæ in Chriſto eſt, Chriſtianis omnibus communem fraternitatem, uti infra explicat Erinherus, ſignificatam voluit.*

CAPUT II.

Convitia & flagra patienter tolerata, contumelioſorum pœna, ſeceſſus in Haſungen.

9 IGitur Hersfeldiâ egreſſus, imo expulſus, ad augmentum ſuæ futuræ gloriæ, quæ in illo revelanda erat, villam Kircheberg *a* nomine, in Haſſia ſitam, petiit: ubi cum aliquamdiu commoratus fuiſſet, accuſatus quod conſcius eſſet fractæ ibidem capellæ, & facti in ea ſacrilegii; cum neque fateri, neque ſe expurgare vellet (memor illius verſiculi; Poſui ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator adverſum me) inde quoque à villanis expulſus eſt cum injuria. Poſt hæc venit in villam Deitmelle, *b* ubi cum eſſent duæ eccleſiæ, una baptiſmalis, & altera vetus neglecta, hanc ſibi Heimeradus à Presbytero loci illius impetravit ad celebranda ibidem divina myſteria. Res ita non multum temporis tranſiit, cum adeo cunctis per circuitum populis fama ſanctitatis innotuit ejus, ut omnes viri ac mulieres jam dictum Presbyterum negligerent, & ad hunc certatim cum oblationibus ſuis convenirent. Inter quos & uxor *c* Vicarii Presbyteri una die veniens, ſuam quoque viro Dei oblationem obtulit: quam ille reſpuens accipere noluit. Tunc illa, facie rubore perfuſa animoque conſternata, ceteris ſupervenientibus matronis ſupplicare cœpit, ut ei cauſam indicaret ſuæ refutationis. At ille reſpondit: ſe non ſponte, vel ipſi confuſionem, vel populo ſcandalum facere: ut palam daretur intelligi, aliquid ei revelatum eſſe de illa, quod non libenter proderet, ſecreti. Cumque adhuc illa non quieſceret, ſed eo magis explicandi ſui reatus causâ ei inſtaret: Sciens, inquit, ſcito, quod nec anima, nec oblatio tua Deo curæ ſit, niſi vitam tuam moreſque correxeris. Videns autem ſupradictus Presbyter, ſe deſpici, illum amari; ſe negligi, illum ſtudioſe ab hominibus viſitari; multis eum primo aggreſſus injuriis, poſtremo eum canibus expulit de locis illis.

a *Ex Haſſia pulſus,* — *b* *in Weſtphaliam tranſit,* — *ubi pro Sancto habitus, invidiam ſuſtinet,*

10 Itaque proceritas corporis, & facies lurida propter crebra jejunia, & vilitas veſtium, quamdam deformitatem viro effecerant; ſed difficile eſt dictu, quantum ei decoris & dignitatis intus præpararint: Etſi exterior noſter homo corrumpitur, inquit Apoſtolus, interior tamen de die in diem renovatur. Qui cum Paderburnam veniſſet, & eum Epiſcopus *d* Meginwerc in cute, non intus, vidiſſet; interrogavit unde ille diabolus emergeret? Ille gratulabundus crucem contumeliarum poſt Jeſum portans (nam & ipſum Judæi dæmonium habere dixerunt) humiliter reſpondit, Se dæmonium non habere. Solido nimirum gaudio triumphabat, quod ſocius factus ſit Dominicæ paſſionis: cum procul dubio ſciret, Apoſtolo teſte, ſocium ſe futurum conſolationis. Sed ut probatio patientiæ ipſius inveniretur multo pretioſior auro, quod per ignem probatur; perſeveravit Epiſcopus aſſerere, illum diabolum eſſe. Percunctatuſque, an eſſet Presbyter: poſtquam audivit ipſum eodem die myſteria divina celebraſſe, juſſit ſibi libros dari in quibus cantaſſet: quos eodem momento in ignem projicere juſſit, eo quod incompti eſſent & neglecti, & nullius ponderis viderentur aut pretii; quem etiam ipſe

Lev.4,16. — *d* *& à S. Meinwerco deſpectus,* — *juſſu S. Cunigundis flagellatur.*

A le verberibus cædi juſſit. Audivimus etiam eum
AUCTORE EGBERTO. Cunizæ *e* Imperatricis juſſu vapulaſſe, quæ ibidem tunc aderat ſimul cum D. Imperatore Henrico : qui fundator extitit Babenbergenſis Eccleſiæ, ſuæ religionis & flagrantis in Deum animi evidens ibidem dans indicium, ipſum videlicet locum, ædificiis, opibus, magnitudine, gloria ; præterea, quod primum eſt, divinis laudibus die noctuque ibi perſonantibus reddens florentiſſimum. Sed admirabilis patientiæ vir S. Heimeradus, omnes corporis plagas omneſque injurias, ita æquo animo tulit, ut ne mutiret quidem contra, imo gauderet ſe pro nomine Jeſu propterque ſpem cæleſtium præmiorum à falſis fratribus perpeti talia ; edoctus à Domino regnum cælorum vim pati, & non niſi à violentis diripi.

e

Calumniatores ejus caſtigati,

11 Porro multorum veridica relatione comperimus, quod nonnulli qui hominem Dei calumniati ſunt, ad ſepulcrum ejus impetrandæ veniæ causâ accedere avide cupierunt (poſtquam lucerna ſanctitatis ejus, ſuper candelabrum poſita, lucere cœpit omnibus) ſed nullo modo montis aſcenſum promereri valuerunt. Judicia
B Dei abyſſus multa! Ecce ad ſepulcrum unius juſti calumniator ejus pœnitens accedere non
Luc. 15, 7. meruit, ſuper quo majus gaudium eſſe Angelis Dei in cælis, quam ſupra nonaginta novem juſtis Dominus ipſe promiſit. Et tamen abſque ulla ambiguitate credendum eſt, quod Dominus illis pœnitentibus peccata dimiſerit ; quia non potuit niſi verum eſſe, quod dixit : ſed quia non erant defuturi, qui virum Dei jam in cælis cum Chriſto regnantem, jam in terris miraculis coruſcantem, blaſphemarent (uti pòſt liquido clarebit, ſcilicet exemplo) ad ampliorem his incutiendum terrorem, ſi forte quieſcerent (dum nullum opus Dei vacat à myſterio) tali in eos uſus eſt ſententia. Verum hoc conjiciendo protulerimus, non
Pſal. 35, 7, affirmando : quia ſicut præmiſimus ſuprà, judicia Dei abyſſus multa : & ſicut confabulator Sa-
Rom. 11, 34 pientiæ dixit, Senſum Domini quis cognovit ?

Abbas Hersfeldenſis ab officio depoſitus

12 Non multum temporis fluxit, poſtquam Abbas Hersfeldenſis Arnoldus, neſciens quid faceret, beatum virum ſic indigne tractari fecit ; cum diſſilientibus membris à capite, tumultuantibus pueris contra ſenem, & ſervis contra Dominum ſuum, tunica Chriſti inconſutilis,
C quam milites pagani ſcindere voluerunt, diſciſſa eſt à Fratribus atque Abbate. Rerum autem po-
f tiebatur tunc temporis Conradus *f* pater Henrici II Imperatoris : hic zizania diſcordiæ, quæ inter Fratres & Abbatem ſuccreverant, inimico homine ſeminante acuta ſententiæ falce taliter
g demeſſuit ; eumdem Abbatem Arnoldum *g* deponerent, & piæ memoriæ Rudolphum, de
h Monaſterio, quod dicitur Stabulaus, *h* poſtea
i Paderbonenſem *i* Epiſcopum, loco ejus ſubrogarent. Qui cum totum ſe divinæ religioni mancipaſſet, fratrum ſtudiis erga divinum ſervitium, & ſanctum quod profeſſi erant propoſitum, adeo congratulabatur, ut quæcumque poſſet caritatis officia, ac ſi indulgentiſſimus pater, eis impenderet. Depoſitus vero Abbas Arnoldus, reliquam ætatem ſuam degebat privatus ; cum tamen numquam ad mentem reduceret, quod pro injuria, quam viro Dei ingeſſerat, deponi meruiſſet.
1 Cor. 11, 31 *pœnas luit flagellati Sancti :* Quod ſi noſmetipſos dijudicaremus, inquit Apoſtolus, non utique judicaremur. Sed præcipitium in quod ceciderat, ideo Abbas videre non poterat, quia lucerna ſub modio latebat ; quia nullus meritorum adhuc viri Dei ſplendor emicuerat ; quia oleum, quo lampades ſuas re- D
ficere ſolebat, in vaſis conſcientiæ, uſquequo veniret Sponſus, reſervare ſtudebat juſte. Ne autem ipſe Arnoldus cum hoc mundo damnaretur, ſed à Domino correptus hic judicaretur ; credimus illum meritis S. Joannis Baptiſtæ adjutum, cui monaſteriolum venuſtiſſime conſtruxerat verſus Auſtralem plagam urbis, in monte qui exinde appellatur *k* Mons S. Joannis. Sed *k*
& ille locus celeberrimus, ubi beatus Heimera- *ipſa Abbatia incendio perit,*
dus tam crudeliter verberibus eſt actus, Hersfeldia ſcilicet, non longe poſt abitum ipſius Arnoldi *l* cum baſilica, & univerſis ſimul ædificiis *l*
incendio conflagravit ; ſive ob injuriam hominis Dei, ſive etiam aliis culpis exigentibus. Verum non abs re eſt, ſi inuſitatum & inauditum miraculum ad medium deducamus, quod Dominus ad conſolandum Fratrum ibidem degentium mœrentia corda oſtendere eſt dignatus. Nam *ſalvo tmẽ cereo Paſchali.*
cereus, qui in Sabbato ſancto conſecratus eſt, in initio incendii, ut ſolet, ad propulſanda pericula, coram altari fuerat accenſus : ſed altera die, cum totum ædificium in cineres conſediſſet, integer inventus eſt atque illæſus, carbonibus atque ſemiuſtis roboribus adhuc ſummum E
cacumen circumdatus : qui exinde per ſingulos annos donec aliquid ſuperfuit, particulatim novo cereo eſt adjectus.

Ad montẽ Haſungen digreſſus,

13 Sed ut ad propoſitum revertamur, hucuſque vir Dei mortificationem Jeſu in corpore ſuo circumferens, tandem ad montem Haſungen pervenit, ubi deinceps & vita Jeſu in corpore ejus manifeſtanda fuit. Ibi ergo decrevit circuitioni ſuæ ponere modum ; ibi poſt tanti laboris fatigationem quieſcere ; ibi expectare eum, qui ſe ſalvum faceret à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate ; ibi cælum ſibi vidit apertum, ſicut ipſe referre ſolebat : quia ſcilicet cùm primum montem illum intueretur, non aliter ſibi viſum fuerit, quam ſi interiora cæli contemplaretur. Haud dubitamus eum tunc (utpote in litterarum ſtudiis ſatis exercitatum) non immemorem illius Jacob verſiculi ; Quam terribilis eſt locus iſte, non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cæli. Gen. 28, 17.
Certus igitur ex hac viſione locum hunc ſibi cælitus prædeſtinatum fuiſſe, petiit ab incolis, *ſuæ ſepulturæ deſtinatum intelligit,*
ut ſibi jus concederent inhabitandi montis : quod cum libenter annuiſſent, quid ibi laboris, quid F
ſudoris inſumpſerit ; quam totus in ſervitio, quam creber in oratione, quam aſſiduus in lectione, quam largus in eleemoſynis, quam compatiens miſeris, quam omnibus affabilis extiterit ; quomodo corpus ſuum jejuniis & vigiliis maceraverit, qualiter carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifixerit ; interrogent miracula, qui nobis fidem derogant ; reſpiciant etiam Dominum Joan. 10, 38
ſuos incredulos ad miracula mittentem : Si mihi & 5, 36,
non vultis credere, inquit, operibus credite : &, Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, ipſa teſtimonium perhibent de me.

ſtimulos carnis gelidâ compeſcit

14 Quoties eum incentiva carnis titillabant, cum pſalmos caneret, aut aliquid aliud divini officii perſolveret ; ſubito non ſine miraculo intuentium proripiens ſe de eccleſia, quanto citius ſaltum dedit in piſcinam, quæ ibi erat ; ibique tamdiu vadabat, donec ſtimulus carnis ejus quieſceret. Fertur etiam una vice nudum corpus *aut ſpinis* ſuum per ſpineta traxiſſe : ſicque dum pœnaliter arderet foris, reſtinxiſſe incendium, quod exitialiter vivebat in medullis. Peractis vero Miſſarum ſolennium officiis, hæc ei erat conſuetudo, ut populum, qui convenerat audiendi gratiâ divinum

num, talibus exhortaretur monitis, ut domum reverſi, quæcumque haberent, omnia in eleëmoſynam expenderent. Cumque aliqui ſubridendo interrogarent, expenſis omnibus quid de ſe futurum eſſet, quibus rebus vitæ indigentiæ conſulerent; Bonus homo de bono cordis ſui theſauro protulit verba bona, verba conſolatoria; repoſita eis eſſe in cælis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit. Tum ne morderentur his curis, Dominum eſſe ſolicitum pro eis; numquam exhauriri poſſe fontem divinæ miſericordiæ. Qualis arbor, talis fructus. Doctrina concordabat cum vita: non enim ipſe, vel ſibi vel rebus eleëmoſynarum gratiâ parcebat, certum tenens, quod mercedes ſuas non in ſaccum pertuſum congregabat. Ipſa quoque femoralia ſæpe in uſum eleëmoſynarum diſtrahebat. Verum hanc viciſſitudinem pulchre ſibi fœneratam vidit etiam ſuper terram; brevi quippe famâ ſanctitatis ejus totam evocavit provinciam, ad videndam quæ in finibus illis apparuit, novæ claritatis ſtellam; ad conſiderandam, quæ abſcondi non poterat, civitatem in monte poſitam. Nemo ſibi deerat, nullus ſexus, nulla ætas, nulla conditio; non nobilitas, non dignitas domi ſe continebat: quaſi ad nundinas, ſic quiſque poſt alterum, cum mercibus oblationum ruebat, ut præoccuparet benedictionem ſervi Dei, ejuſque Deo complacitæ ſe commendaret orationi. Pæne nullus dies, nulla hora, nullum momentum præteriit, quo non aliquis viſendi hominis Dei gratiâ concurrerit.

eleemoſynas verbo ſuadet & exemplo.

15 Interea Comes quidam Dudecho nomine, de monte qui vocatur Wartberg, *m* ſuper feſtivitate S. Andreæ Apoſtoli, Paderbornenſem Epiſcopum Meinwercum invitavit ad convivium: erat enim capella in eodem monte ſita, in honorem S. Andreæ Apoſtoli conſecrata. Cumque in vigilia ipſius Apoſtoli ad cœnam convenisſent, & prædictus Comes, B. Heimeradum ſimul invitatum, contra ſe ad menſam ſedere feciſſet; indignatus Epiſcopus interrogavit, quid ſibi vir tantæ prudentiæ hoc facto vellet? cœpitque in ore ſuo beatum virum injuriare, eumque delirum apoſtatam appellare. Cum ille contra ne mutiret quidem, ſciens ſcriptum eſſe: Patientia vobis eſt neceſſaria, ut reportetis promiſſiones. Confuſus itaque vice illius Comes qui vocaverat eum, valde enim venerabatur eum; reſpondit, ſe neſciſſe, quod adverſus illum quidquam haberet controverſiæ: cœpitque animum ejus mitigare, & viro Dei veniam poſtulare. At Epiſcopus in ſua perſeverans ſententia, juravit, quod ab hominibus Sanctus putaretur; debere eum die altera ſine dubio Alleluia ad Miſſam cantare, ut in hoc ſanctitatem ejus experiretur! ſtatimque ei coram omnibus ſub interminatione plagarum id injunxit officii. Cumque Comes pro eo obnixius ſupplicando, & ei hujus actionis remiſſionem petendo nihil ageret, niſi quod oleum flammæ adjiceret; noctu finitâ Matutinâ, tulit hominem Dei ſecreto, & conſolans eum obſecrabat, ut prima tentamenta non refugeret, ſed ſaltem in nomine ſanctæ Trinitatis incipiens, cetera Deo committeret. Qui licet multum renitens, ſeque ad hoſpitiolum dimitti flagitans; tamen non ceſſante à precibus Comite, tandem conſenſit. Veniente itaque hora, cum Epiſcopus nullo modo abduci poſſet à ſententia; proceſſit ille; & incipiens, tam ſolemniter, tam jucunde Alleluia cantavit, & ad finem uſque perduxit (ſicut ipſius loci Clericus teſtatus eſt) ut omnes mirarentur, ſeque ex nullius unquam hominis ore ſuaviorem modulationem audiviſſe faterentur: ut Epiſcopus finitâ Miſſâ, eo ſecretius aſſumpto, ad pedes ejus corrueret, & veniam poſtulans, deinceps perpetuus fieret ei amicus.

m *Iterum contemptus à S. Meinwarco,*

& canere Alleluia juſſus,

miro ſucceſſu eum placat.

Heb. 10, 39

ANNOTATA D. P.

a Kirchberg *in Nidenſteinenſi Ambacto, mediâ fere viâ inter Nidenſtenium & Fritiſlariam.*

b Dietmelle, *Lemgovienſis Comitatus oppidum, intervallo 4 leucarum reſpicit Paderbornam, ſibi ad Auſtrum adſitam.*

c *Ea ſcilicet tunc erant tempora, ut Presbyteri concubinarii uxorem habere dicerentur, veluti legitime ductam.*

d *Narrantur hæc eadem in Vita S. Meinwerci 5 Junii num. 16, uti & illa quæ hîc infra ponuntur num. 14.*

e Cuniza, *abbreviate pro* Kunigundis, *cujus Vitam illuſtravimus 3 Martii.*

f Conradus *S. Henrico ſucceſſit an. 1027.*

g *Chronicon Hildesheim. ad an. 1031* Arnolfus, Pater monaſterii Hersfeldenſis, præcipuus in divinis & humanis rebus, quorumdam Fratrum eo loci cujuſdam criminis objectione accuſatus, miſerabiliter proprio eſt honore privatus. *Et ad an. 1032* Arnolfus Abbas Herocampiæ obiit 5 Kal. Januarii, *Gellingæ ſepultus, ſed juſſu ſucceſſoris Herſfeldiam mox tranſlatus.*

h Stabulaus *monaſterium in Belgio, vulgo* Stávelo, *de quo multis ad Vitam conditoris S. Sigeberti Regis 1 Februarii & S. Popponis ibidem Abbatis 25 Januarii.*

i Rotho, *Bruſchio* Rothardus, *S. Meinwerco ſuffectus an. 1036, cujus an. 1052 defuncti imago cum radiis pingitur, uti dicemus ad diem 6 Novembris quo obiit.*

k *Intervallo unius fere leucæ, ſeu dimidii milliaris Germanici.*

l *Imo quinquennio poſt: nam Lambertus Schaffnaburg.* incenſum monaſterium *fuiſſe ſcribit* anno 1037, *quo anno Paſcha celebratum fuit 10 Aprilis: intelligi autem videtur, ex mox ſequenti miraculo Cerei Paſchalis, inter ipſum & Aſcenſionem 19 Maji celebratam incendium contigiſſe.*

m *Hodie* Warburg, *ad ſiniſtram Dimelæ ripam, diſtat Paderbornâ leucis 6.*

CAPUT III.

Quædam viventis Sancti miracula.

Conquerentem famulum

16 REverſo demum B. Heimerado ad hoſpitiolum ſuum, finito convivio, cum ei ſublimes quoque & in faſcibus agentes perſonæ, onerantes jumenta quantum portare poterant, munera tranſmitterent, (ut etiam ratiunculas ſuas pro Chriſti amore derelictas, hic videatur recepiſſe centuplicatas,) ipſe tantum panem cum ſale & aqua, raroque leguminibus contentus, nihil in proprios uſus ſervabat, ſed omnia pauperibus, ut ſæpenumero jam inculcatum eſt memoriæ. Quod cum pergeret facere, una vice jam inclinata ad veſperam die, cum nihil ei ſupereſſe miniſter ejus vidiſſet; cœpit tumido ore debacchari, & baculo contumeliæ aures ejus tundere, cur & ſecum ea quæ offerebantur non participaret? ſe fame cruciari, qui ei ſedulus miniſterium die noctuque non ſine ſudore vultus

omnia in pauperes profuſa,

AUCTORE EGBERTO.

A tus ſui impenderet; ipſum vero univerſa in alios profundere, de ſe autem prorſus nullam curam habere. Tum & columba, licet ſine felle ſæviens, eum cum jurgio tacere præcepit dicens: Non idcirco mittit ea nobis Dominus, ut omnia à nobis devorentur. Ecce pedes miſſi à Domino ad januam, qui deferat nobis de rore cæli & de pinguedine terræ abundantiam: inquirentes enim Dominum non minuentur omni bono. Sed ſive hoc ſpiritu prophetiæ providerit, ſeu ſola fide obtinuerit, quam maxime Dominus in Sanctis ſuis laudari conſuevit, pollicitatione ſua fraudatus non eſt. Nam ecce, eo tempore quo ſolent homines nocte interceptis laboribus propria corpora curare, & domeſticis ſuis proſpicere; ſupervênit homo cum jumento, vario ciborum genere, quantum portare poterat, onerato. Tunc increpata puſillanimitate diſcipuli, ex omnibus ſufficienter tribuit ei. Erat autem ibi vas, modicum fabæ continens; hoc eum igni apponere, ſibique dum reverteretur parare juſſit; eccleſiam intravit, ibi more ſuo plurimum noctis tranſegit. Demum reverſo cum miniſter menſulam appoſuiſſet, & ille corpus
B inediâ maceratum reficere cœpiſſet, ſubito ſcintilla igne crepitante proſiliens menſale peruſſit: at ille quanto citius ſurgens iter ad eccleſiam acceleravit, ibique reliquum noctis ad gallicinium uſque perduravit. Cumque miniſter jam reditum ejus deſperaſſet, & cubitum ire decreviſſet, ex inſperato adveniens denuo menſâ appoſitâ cibum ſumpſit. Interea, qui ei miniſtrabat, cœpit eum modeſte interrogare, cur læſo ab igne menſali tam feſtinus eccleſiam intraſſet? At ille; Angelus Domini, ait, cum ſcintilla me vocatum advenit: cumque eccleſiam intraſſem ita omni genere decoris ornatam, ita ſuperno lumine illuſtratam inveni, ut decuit revera palatium Domini. Ibi S. Martinum & S. Mainulphum inveni, qui & meæ fidei montem iſtum commendaverunt; & ſi eum bene cuſtodirem, me in regnum cælorum ſe introducturos fide mutuâ promiſerunt.

corripit impetratâ ſubito alimoniæ copiâ,

& fatetur viſos ſibi SS. Martinum & Mainulphum.

17 Jam in medio diſcurrentium pedes nomen ejus ad exteras quoque nationes deportaverant, multumque venerationis ei apud Saxonum gentem conquiſierant. Habebat autem unum ex vicinis familiarem, & exceptâ una re, quæ modo introducenda eſt, aliàs ſibi fidelem; qui frequenter ejus legatione fungebatur, quocumque res poſtulaſſet. Huic nomen erat Yemmo, quem
C dum ex more cum mandatis ad Abbatem *a* Corbejenſem direxiſſet, miſit ei Abbas duo ſagmata omnium, quorum uſus indiget, plena: qui unum domi abſcondit, alterum viro Dei attulit. At ille gratias agens, interrogavit; ſiquid ei amplius miſerit: quo negante: Vade, ait, & iſtud quod mihi attuliſti, adde illi, quod domi abſcondiſti, habens utrumque. Qui licet aliàs fidelis extiterit, tamen quia in hoc uno prævaricatus eſt, prævaricationis ſuæ pœnas juſtiſſimæ cenſuræ debuit; ſcriptum eſt enim: Quicumque totam legem ſervaverit, offenderit autem
Jac. 2, 10 in uno, factus eſt omnium reus. Verum quoniam viro Dei, aliàs, ut dictum eſt, familiaris & fidelis permanſit, meritis ipſius hîc recipere meruit, quidquid in legem familiaritatis deliquit: denique non multo poſt dexteram maxillam ejus, & ita deorſum, uſque ad humerum, vermis adeo depaſtus eſt, ut os nitens & dextera arteria nuda appareret: æquâ vero lance illam partem vermis abſumpſit, quâ ille, quod furatus fuerat, abſumere habuit. Cum una vice ja- D
cens in atrio eccleſiæ quieſceret, ſubito qui ſimul aderant, viderunt formicarum gregem de terra, ut ſolet, ebullientem, ſupra eum alcendere; quas cum abigendo nihil proficerent, ſed, eo animoſius, quaſi conjuratæ, in bellum acies, conſerto agmine ſuper eum irruerent; turbati his monſtris, ſuſcitato ei rem indicaverunt. At ille inquit, Nihil periculi eſt, nolite turbari: ſicut enim videtis nunc formicarum gregem, præſagium ſcilicet futurorum, ſuper me irruere: ita paulò poſt deceſſum meum, viſuri eſtis homines de cunctis per circuitum nationibus gregatim montem iſtum cum votis & oblationibus ſuis aſcendere.

prædicit frequentiâ ad ſe venturorum,

18 Erat quoque ibi Clericus, in juvenili ætate vernans, ſed ſuperbus admodum & arrogans. Hic jam à principio multas viro Dei, ob invidiam, faciebat injurias. Quadam itaque die cum pergeret illi moleſtus eſſe, vir Dei dixit ad eum: Propius medullis accipe quæ prædico tibi: dives quidem futurus es, ſed poſtquam omnia congregaveris, veniet ſatanas, & omnia tibi teque ſimul auferet. Utinam jam in ipſo non impleta
E ſit iſta prophetia, quod pacè hujus Sancti, ſalva verborum ejus fide, optaverimus: quam impletam, rerum exitus docuit, in ipſius ſubſtantia. Nam poſtquam vir Dei rebus humanis exceſſit, cum jam multa Clericus coacervaſſet, ad ultimum ancillam cujuſdam præpotentis hominis ejuſdem loci indigenæ corrupit: qui ſtatim domum ejus omnemque ſuppellectilem invaſit, nihilque ex omnibus præter miſeram vitam relinquens; inſuper ad Frieteſlar apud generalem *b* Synodum eum acculavit. Cumque in
b eo eſſet, ut Epiſcopus ad degradandum eum baculum levare debuiſſet, ſubito prorumpens ſanguis de naribus ejus cum impetu ſuper Epiſcopum venit: illico ejectus tam diu ſanguinem fudit, uſque quo aliis, quæ introducenda erant, introductis & determinatis, eo oblivioni tradito, Synodus illa ſolveretur. Quis ambigat eum in tantæ neceſſitatis articulo beati Viri miſeratione liberatum? qui profecto cum vidiſſet prophetiam ſuam in rebus ſuis eſſe impletam, ne amiſſo pariter ſacerdotali gradu funditus omni ſpe nudaretur, ſubveniendum ei cenſuit exemplo Domini ſui, qui, cum iratus fuerit, miſericordiæ recordabitur. F

& Clerici moleſti damnationem.

Miniſtri furtum abſens novit:

19 Quidam ex habitatoribus ejuſdem loci, cum jam ſenex eſſet & plenus dierum, rarum admodum, ſed jucundum, prodidit miraculum, ſibi ad beneficium, Deo ad laudem & gloriam, ab eodem ſervo Dei geſtum. Nam cum homo idem eſſet junior tempore, & erga virum Dei miro flagraret amore, ejuſque ſedulo fungeretur obſequio; quodam die duxit eum ad proprium hoſpitium, & oſtendit ei ſuum gallum extinctum, quem quidam malæ mentis adoleſcens, miſſo lapillo occidit deambulantem in atrio. Cumque nimium querulofis vocibus ſuum caſum exponeret, quod ſcilicet jam non eſſet, qui ſibi gallicinia caneret; qui ſe pro feſtis diebus ad ſuum officium, matutinalibus horis ad divinum officium excitaret; quod non eſſet, quo domum in parte juvaret; pullos educeret; ſobolis fœturam ſuppleret. Tandem motus his querelis Dei ſervus, elevatâ dexterâ ſignum Crucis contra jacens cadaver edidit; ſtatimque gallus, quaſi nihil læſionis pertuliſſet, ſed de ſomno excitatus eſſet, nimia velocitate ſurgens abiit. Quod ideo ſignum non niſi major natu, non

Gallum mortuum ſuſcitat.

non niſi perfectioris ætatis, ſub divum proferre prudenter cum animo ſuo ſtatuit; eo quod vix his annis parum quid fidei ſit, eo quod mendacium inundaverit, eo quod omne verum à terris ad ſuperos remearit.

Sub Miſſa coram populo

20 Cum quadam die in villa Elheno, *c* quæ monti vicina eſt, divinis myſteriis inſiſteret, & his quæ præcedere ſolent, finitis, Euangelium legi rationis ordo depoſceret: dum tenacius inhæreret Deo, ſubito raptus in extaſi, unus quoque ſpiritus, ut ita dixerim, effectus eſt cum ipſo. Diu vero populo exſpectante, ut is qui mente exceſſerat (juxta Apoſtolum) Deo, ſobrius fieret illis. Jamque omnibus fatigatis, cum domum reverti placuiſſet, is qui ad impendendum Chriſti Sacerdoti adjutorium adſtabat, Diaconatus officio functus, ſtolâ ſumptâ legit Euangelium; ne cujus causâ advenerat populus, divini Officii penitus expers rediret. Deinde aliis digredientibus, remanſit unus Hemmo cum ſua uxore; qui, ut tenaces anchoræ, familiarius & propinquius viro Dei adhærebant; quique illi propenſius ſervitium impendere ſolebant. Cum vero jam inclinata eſſet ad veſperam dies; ad ſe reverſus, quod reliquum fuerat Miſſæ, percelebravit; ſicque ſimul cum ipſis ad hoſpitium illorum intravit. Cui cum ex more menſam appoſuiſſent, ac ſi Dominum non in ſuis membris, ſed in ſe ipſo excepiſſent, [& uxor, velut] altera Martha circa frequens miniſterium ſatageret, cœperunt ab eo humiliter expoſcere rationem, cur in medio Miſſæ tam diu fuiſſet moratus. Tunc ille, ut nihilerat quod illorum caritas ei non extorqueret; Haud, inquit, tunc temporis aderam: videbar quidem vobis præſens corpore, ſed ſpiritus Dei legatione functus eram. O admirabilis ſanctitatis virum! licet adhuc corporaliter cum hominibus converſantem, jam tamen inter illos cæleſtes ſpiritus ſupernè deputatum; quos cum Domino libuerit, Pſalmiſta teſtante, Angelos facit.

2 Cor. 5, 13

in extaſi permanet

uſque ad veſperam

Pſ. 103, 4

21 Solebat idem Hemmo faſcem lignorum domui ſuæ arefactum propriis humeris ad hoſpitiolum ſancti Heimeradi, abſente miniſtro ejus, circa veſperam deportare; focum accendere, aream purgare, ſedile ponere, aquam afferre, vaſa mundare, lectum ſternere: dumque ille his, quæ ſecundum Deum ſunt, vacaret, ipſe, quæ ſecundum hominem ſunt, ei providebat; ſicque omnibus, quæ uſus poſtulabat, ritè perfectis, ad ſua regrediebatur, cum alacri ſpe recipiendæ à Domino viciſſitudinis. Quod cum una die ex more faceret, jam aſcenſurus in montem, vidit diabolum levato ingenti ſaxo, arbores ibidem ſtantes lapidare. At ille ſignaculo ſanctæ Crucis ſe undique muniens, alacriter cœptum iter pergebat: certus quod ejus orationum clypeo tutus erat ab omni periculo, cui humanitatis officium impendebat. Non eget, niſi fallor, admonitione, quid veternoſus ſerpens hoc facto voluerit: videlicet, ut incuteret homini terrorem, ſi vel ſic eum poſſet à pietatis officio, quod intenderat, impedire; dum unius caritati, alterius invidebat utilitati. Videbat enim hominem caritatis loricam & galeam ſalutis indutum; ideoque pugnam cominus laceſſere, & frontem fronte conterere metuebat: quia toties ſibi malè tentatum, adverſus hujuſmodi viros, armaturam Dei indutos, certamen ſecus ceſſerat. Cognovit autem id ipſum vir Dei per ſpiritum, accitumque tantæ devotionis erga ſe hominem admonuit, ne formidaret, ſiquid in ſilva adverſi deprehenderet; ſed ſigno Crucis fronti ſuæ impreſſo, ſecurus pertranſiret; dicens, contra hoc ſignum nullum ſtare periculum.

Virum pium, ſibi miniſtrare ſolitum,

munit contra dæmonem.

AUCTORE EGBERTO.

ANNOTATA D. P.

A Menſale *intelligo* Mappam, *quâ menſa inſternebatur.*

a Druthmarum *ſcilicet, depoſito ad an.* 1015 *Walone, Corbeiæ Saxonicæ Abbatem, uſque ad an.* 1046.

b *Difficile eſt hujus Synodi, à Moguntino Archiepiſcopo apud Fritiſlariam celebratæ, annum definire: ſub Aribone tamen vel Bardone rem actam oportuit, quorum prior an.* 1020 *cœpit, alter* 1051 *deſiit Eccleſiam regere.*

c *Adolfo videtur eſſe* Elenen, *locus memoratus à Schafnaburgenſi ad an.* 1075.

CAPUT IV.

Mors Sancti, & frequentia ad ſepulcrum miracula.

Moriturus prædicit

22 CUm autem inſtaret tempus reſolutionis ejus, per aliquot dies in ſtupore mentis videbatur, adeo ut à ſupradictis flagrantis erga ſe ſtudii hominibus ſolicite cuſtodiretur: triticum enim, in horrea Domini aggregandum, non poterat abſque tribulis & ventilabro ſeparari à paleis. Jam vero in ultimo poſitus ſpiritu, cum devotas, ut ſolent, mulieres circa ſe congregatas, totas (ut aiunt) effluere videret in lacrymas; interrogavit, quænam cauſa eſſet tanti ploratus. Quæ cum reſpondiſſent, pro ejus morte ſe dolere; Imo, ait, gaudete, quia patronum me habere meruiſtis, & juge gaudium, quaſi ad perennes nundinas ac feſtivitates amodo in monte hoc celebraturæ eſtis. Præterea non poſt longum tempus videbitis monaſterium hoc loco conſtructum, & coadunatam in ſancto propoſito non parvam Fratrum catervam, ad divinum ſervitium ſolenniter explendum. *a* Igitur quarto Kalend. Julii rebus humanis exemptus, indutus eſt cæleſtibus, ut luce clarius conſtat ex ſignis & virtutibus, quas per eum ſolet operari Dominus.

monaſterium eo loco condendum; a

mortuo detrahentes

alter uſu mentis

aliuscrure, mulctatur,

23 Quidam de gente Haſlonum, Benno nomine, prætergrediebatur locum, in quo ſancti Confeſſoris Chriſti Heimeradi requieſcit corpus, undecima poſt obitum ejus die. Hic, quoniam ſcutum fidei abjecerat, ſagittâ diaboli cor ejus penetrante, Sancto illi detrahere, & vitam ejus cœpit deriſui habere. Qui ſtatim invaſus à diabolo, totus ei in prædam ceſſit; utpote abjectis militiæ ſuæ armis ſpiritualibus, quibus ei reſiſtere debuit. Quem illico ſui ad ſepulcrum viri Dei adducentes, ac pro eo jejuniis & orationibus die noctuque inſiſtentes; & corporis ei ſanitatem, hoſte depulſo, & priſtinam mentis obtinuerunt libertatem. Sed quaſi unus non ſatis dediſſet exempli, quantum peccet in Deum & in animam ſuam criminator Sanctorum Dei; alius quidam occurrens duabus mulieribus, ſacros Cineres trigeſimo die cum oblationibus ſuis inviſere, vel currentibus, vel volentibus; cauſaſque itineris cognoſcens; cum imitari ſtudium earum deberet, hoc miſer non fecit, ſed immittente ſatana, turpibus dictis & factis ipſe etiam hominem Dei injuriavit: quapropter perpetua ariditate ſtatim mulctatus in crure, coram omnibus claudicando, ſatis vel ipſe de hujuſmodi ſceleris enor-

A enormitate indicii dediſſet, niſi quodam genus
AUCTORE EGBERTO. hominum indurată cervice & indomabili corde eſſet. Igitur quaſi nihil actum ſit, una infelix mulier Bethzcha nomine, iterum ſtudium & devotionem quorumdam circa ſanctum ſepulcrum deridere cœpit; ſed ſicut temeritas culpam, ita & culpa auxit vindictam: ut videlicet in eam illata correptio, omnem deinceps adimeret injuriandi Sanctum Dei præſumptionem. Nam tam diu inimicus ſua in eam uſus eſt poteſtate, quouſque omnibus longe lateque innoteſceret, quod propter illatam Chriſti Sacerdoti injuriam, huic ſævæ ſubjaceret ſententiæ.

tertia à dæmone invaditur:

24 Tandem poſt excluſas peſtes animarum, poſt eliminata infidelitatis impedimenta, via facta eſt fidei ad excludendas & eliminandas quoque ægritudines corporum. Siquidem duo paralytici, vir unus ſcilicet & mulier, diverſo tempore ſepulcrum viri Dei cum marcibus fidei adierunt; & ſuffragantibus meritis Sancti, commutationis ſuæ pretium, plenam ſcilicet ſoſpitatem reportaverunt. Viro nomen erat Poppo, Machtilt fuit nuncupata mulier ejuſdem loci, oriundo originem trahens de Freſonum provincia. Pari modo duæ aliæ mulieres provinciales de Saxonia, diverſis incommodis detentæ (nam una oculorum, altera linguæ carebat officio) diverſo tempore, licet pari devotione, ſanctum locum adierunt; & ope beati Viri, quod eis de humana natura defuit, fidei commercio reparare meruerunt. Prior erat de Geitzlacher, villa quæ ſic appellatur: altera vero de Leimbach. Item claudus quidam adoleſcens, ex ſervitiis Bertæ Comitiſſæ, ad prædictum portum ſalutis ſcammellis eſt deportatus: adeo enim totus dimidius naturæ vitio ſibimet erat inutilis: ſed meritis viri Dei adjutus, mutato officiali, relictis ibidem ſcammellis, propriis pedibus ſuis eſt reverſus. Berngerus Presbyter de Willichashuſon, quæ villa ſita eſt in Haſſia provincia, incertum quo reatu, dæmonium incurrit, permittente illo qui etiam beatum Job, quamquam longe diverſo modo, ſatanæ tentandum conceſſit: qui & ipſe ad commune propugnaculum, viri Dei ſepulcrum adductus, citius dicto ab obſidente peſte eſt liberatus. Quid verbis opus eſt? ſi ſingillatim perſonas, loca, tempora ponere velimus ad coacervanda teſtimonia, nullus modus erit, nulla menſura. Tres cæci, duo muti, claudus unus, vel negatam naturæ vitio, vel corruptam, ad ſacros cineres meruerunt recipere quiſque ſuo tempore, integram ſanitatem.

paralytici curantur,

item cæca,

B

muta,

claudus,

Presbyter energumenus,

C

& alii plures.

25 Accidit interea Præfectum Magdeburgenſem Megintridum cum multis aliis Hieroſolymam tendentem, vento ſibi contrario Laodiceæ *b* diu eſſe moratum; denique primo, ſecundo, ac tertio die, & ſæpius navigia repetentes, cum in altum proceſſiſſent, ſubito mutată aurâ, quaſi quadam vi detenti divinâ, nuſquam promovere potuerunt. Cumque res in deſperatione eſſet, præfectus Meginfridus & nonnulli alii decreveruntdomum reverti. Sed Roding miles ejus & Bebo, & Sibertus, cum aliis pleriſque conſtanter agentes, definierunt apud ſe rem potius per terram pedibus tentare, & extrema omnia, perſecutionem etiam infidelium, ſi immineret, experiri, quam iter cœptum relinquere In hac igitur definitione ſuperveniente nocte cubitum itum eſt. Tunc Roding, ut ipſe aſſerebat, nondum in ſomnum reſolutus, vidit clare virum veneranda canitie, in veſtitu candido ſibi, ſuæque remorationis cauſas prædicere; quod videlicet idcirco

b

Vento contrario prohibiti Hieroſolymam accedere,

detenti eſſent, quia B. Heimeradum domi ſibi D
in vicino poſitum, in monte videlicet Haſungen, eatenus neglexiſſent. Quapropter, inquit, ſi obſtinato animo Hieroſolymam decreviſtis petere, craſtino mane eccleſiam S. Georgii in hac urbe ingreſſi, voto vos conſtringite, quod petită Hieroſolymâ nullus veſtrûm, qui indigenæ eſtis, prius domum ſuam ingrediatur, quam hujus ſancti Viri viſitet ſepulcrum; ejuſque patrocinio *facto voto adeundi,* vos committite; quia niſi vobis ipſe apud Deum *cum rediſſent, ſepul-* obtinuerit, nullus veſtrûm Hieroſolymam vi- *crum San-* debit. Quam viſionem cum ille ceteris retuliſſet, *cti,* in tantam conſolationem & mentis alacritatem devenerunt, non ſolum ipſi, ſed & alienigenæ, qui ſe illis conjunxerant; ut altero die primo diluculo omnes pariter ſupradictam eccleſiam adirent, & illi quibus juſſum fuerat in prædictam urbem intrantes, non ſolum ſibimetipſis, ſed omnibus ſuis ſociis in ſalutem fierent. Nam vix vota impleverant, cum ecce nauclerus adfuit; & proſperum véntum veniſſe nuntians, eos ad naves invitavit; quas ingreſſi, per illud dimidium quod ſuperfuit diei ſpatium, ſicut ipſius naucleri relatione cognoverunt, quatuor dierum curſum impleverunt. Et deinceps adeo proſpera fuit navigatio, ut (quod mirum dictu eſt) iter E
quod ante ſe alii vix duodecim hebdomadis mari terraque currerent, iſti ſex tantum diebus currerent: & illi præceſſores, duorum interval- *eo citiſſime* lo tantum dierum Hieroſolymam, priores illis *perferuntur.* intraſſent. Itaque peractis Hieroſolymæ votis, Meginfridus *c* Præfectus, Roding, Sibertus, & qui cum illis erant, poſtquam domum ſuam reverterunt, promiſſa factis exequentes, Haſungen petierunt; & viſitato beati Viri ſepulcro, hæc omnia proprio ore narraverunt.

26 Quædam mulier, dum linum carperet manibus, ſicut mos eſt mulierum, tertio die poſt *Curantur* anniverſariam Sancti hujus commemorationem, *contracti* repente contraxit ſe utraque manus, digitis in *tres,* volam arctius defixis: accurrerunt, qui aderant, ut linum ei de manibus eriperent, ſed non erat facultas. Tandem vi doloris cogente, acceſſit mulier ad altare ſancti Viri; ſeque perpetuo mancipans eccleſiæ, ejuſdem ita demum manus reſeratas ad conſuetum uſum meruit accommodare. Quod miraculum pro gloria Dei & propagandis beati Viri meritis conſtat factum; cum neque legitimæ eſſent feriæ, in quibus nullum ſervile opus fieri liceret; neque aliud quodlibet F
peccatum mulieris, neque parentum ejus, in illius temporis articulo manifeſtius appareret. Duo contracti, unus de eadem regione, alius de villa quæ appellatur Geitzlæde, dum corde credunt ad juſtitiam, ore autem confeſſionem faciunt ad *paralytica,* ſalutem; ſtatum rectitudinis, quem natura ne- *cæca.* gaverat, ibidem exteriori homini fide obtinuerunt interioris. Similiter duæ mulieres, una paralytica, alia oculorum ſenſu mulctata, fidei ſuæ pretium ad eamdem memoriam obtulerunt, nec aliquanto tardius ſalutis dono ditatæ, gaudio triumphantes redierunt: quarum altera de villa quæ Weidere appellatur; alia de Grincenbach procreata dicebatur. In Vigilia Natalis Domini *Candelæ altro accenduntur.* duæ ibi candelæ ſunt divinitus accenſæ, una in abſentia, altera in præſentia Cleri, qui ibidem congregatus fuerat, ad agendas ſacras excubias in tabernaculo Domini.

27 Quidam ex Fratribus de eodem cœnobio, admodum religioſus, in adoleſcentia ſua gravem inciderat ægritudinem, quam nullo modo evadere potuit, uſquequo ſuum votum, modo fide-

A fidelium devotorum S. Heimerado devovit. Quo facto, visus est ei vir Dei in somnis adesse, eumque utrisque manibus complecti : evigilans vero sensit se melius habere, statimque non mediocri accensus est desiderio, ut totum se Deo in servitium devoveret, & S. Heimerado. Quo crescente desiderio, crescebat etiam valetudo : usquequo abrenuntians seculo desiderium suum implevit, & sic omni ægritudine illa deinceps in perpetuum caruit. Missus deinde cum mandatis in Wormatiam, cum vidisset ephebos studio deditos liberari, delectabatur rursum in seculum redire, seque ludo reddere liberali. Qua re definitâ, in Parasceve ante Pascha invasit eum tentatio diaboli in tantum, ut & ipso die lecturus lectionem, cujus initium est, In tribulatione sua mane consurgent ad me (nam lector deerat, ipse autem Levita erat) & postea quoties Euangelium lecturus esset, videretur sibi pagina quasi nigro quodam panno obducta, nullamque litteram poterat cognoscere ; seque sentiret à quodam totis viribus abstrahi à lectione, ut ipse rejecto libro confugeret ad altare, seque prosternens Sacerdoti, cum summo po-
B puli totius qui assistebat terrore, se postularet adjuvari. Cubitum etiam iturus, cum signo salutari se undique muniret, cantando illum versum, sancti Spiritus adsit nobis gratia ; audiebat vocem altius dicentis sibi, quod se non deberet signare, eo quod sibi traditus esset. Nonnumquam vero sedens inter alios repente videbatur sibi quasi ab aliquibus ad infernum trahi, ita ut tremeret, clamaret, & omnes in terrorem verteret. Hoc stimulo colaphizabat eum Angelus satanæ sine intermissione diu noctuque, à Parasceve usque ad Pentecosten.

Juvenis, Monachus ex voto factus,

deinde ad seculum regressus,

28 Tunc vero Frater ille in se rediens, intellexit ideo se talia perpeti, quoniam ad seculum reversus Deo ausus sit mentiri, cœpitque pœnitere facti. Jam inde rarius quidem, interpositis videlicet aliquot diebus, ipsa tamen passione per duos & semis annos, graviter est afflictus, nec ullis remediis sive orationibus sive jejuniis, seu confessionibus creberrimis, his curari potuit intestationibus. Solebat accedente passione Hymnum Athanasii, Quicumque vult salvus esse, & Sequentiam sancti Spiritus adsit nobis gratia, adversus imminens periculum decantare ; sed
C utrumque satanas novissimè ita funditus ei velut lethargum passo è memoria eliminaverat, ut non nisi vix primum Versum utriusque carminis animo retineret. Tandem reversus jam ad cœnobium suum, confugiens ad nota præsidia, seque prosternens juxta sanctum sepulcrum, multis lacrymis & precibus beati Viri flagitabat auxilium ; tota devotione promittens, se deinceps stabiliter in eodem loco permansurum, & numquam ulterius ad seculum reversurum. Cumque hoc votum corde & ore prompsisset, visum est ei quasi aliquis clara voce, Amen responderet. Nec mora ; omnis tentatio illa diabolica evanuit, & sanus factus, illa peste in perpetuum caruit. Referebat nobis idem Frater, in præsentia sui, circa sepulcrum Viri Dei, mulierem primo sanguinem ex oculis fudisse, & visum recepisse. Quo hæc referente, intulit alius Frater de eodem cœnobio, alio tempore in suis obtutibus in aliâ muliere miraculum simile factum fuisse.

& rursus ad monasterium,

à dæmonis diuturna infestatione liberatur:

duæ cæcæ illuminantur.

29 Successu temporis in anniversario S. Heimeradi, quod est in Vigilia SS. Apostolorum Petri & Pauli, innumerabilis multitudo ibidem confluxerat, juxta prophetiam viri Dei, quæ totum montem occupaverat. Plenum tunc erat de languentibus templum omni genere morborum, dæmoniacorum, leprosorum, cæcorum, claudorum, aridorum. Appropinquante autem divinæ visitationis hora, erat videre miseriam, quomodo (ut solent dolore correpti) per atrium ecclesiæ volutarentur, seinvicem complexi : cum quisque collum alterius, quasi gulam ei fracturus, brachiis constrinxisset, & terram manibus foderet, dentibus roderet : tamen qui fortiores erant in populo, densato agmine columnis se circumposuerunt, ne quis ad patientes accederet de vulgo. Eo die triginta duo sanitati donati sunt, Clero spectante & populo. Est vulgi pia, & non con- *Sancti anniversario.*
temnenda, imo fidelis opinio, quod SS. Apostoli Petrus & Paulus in virtutibus cooperatores existant B. Heimerado ; sive quod in eorum Vigilia maximè se prodat in his operibus divina virtus ; sive quod eorum honori & patrociniis sit attitulata & consecrata ejus loci ecclesia.

32 sanantur die uno

D AUCTORE EGBERTO.

E

30 Cum taliter soleat Dominus suos beare amicos, facilis conjectura est, quantam illis gloriam contulerit jam in cælis secum regnantibus : unde oportet, ut tanto impensius studium circa illorum obsequia exhibeamus, quanto constat iram Dei adversum nos excitari, si negligamus ; maxime ubi eos corporaliter requiescere voluit Dominus beneficii gratiâ civibus [impendendi], interim moram dum facit Sponsus. Nec est ambigendum, quin tanto vicinius, tanto familiarius quisque illorum, & in præsenti beneficio, & in ultimo futuro perfruatur consortio ; tantoque facilius & celerius si fidès non titubaverit, divinam impetret misericordiam, urgente necessitatis articulo ; quanto illis plus reverentiæ, quanto plus studuerit exhibere honoris, quanto majorem operam in illorum expenderit famulatu. Finem scribendi facere me compellit styli & linguæ tardioris imperitia, non miraculorum penuria ; quæ pæne quotidie profluunt, ex eadem virtutum divite vena, ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Deo Patre, & Spiritu F
sancto vivit & regnat per omnia secula seculorum. Amen.

Epilogus.

ANNOTATA D. P.

a *Id quomodo impletum sit, jam dictum est in Commentario prævio num.* 2.

b Laodicea, *urbs Syriæ littoralis, proxima Cypro*, Ladikia *Arabibus dicta ; abest à Joppe, sanctæ urbis portu, leucis ferme* 90.

c *Notat Adolfus, quod hic* Meginfredus *pro libertate patriæ strenue pugnavit, occubuitque in prælio Fladicheimensi contra Henricianos, quod anno* 1080 v *Kal. Februarii accidisse invenio in nostro Chronico Saxonico Ms. ubi idem vocatur* Magenfridus, Comes Magdeburgensis.

d *Fortassis in tabulis dictum* Wilberichausen, 18 *circiter leucis à Monte, versus confinia Westphaliæ ad Occasum.*

DIES VIGESIMA NONA JUNII.

SANCTI QUI TERTIO KALENDAS JULII COLUNTUR.

SANCTUS PETRUS Apoſtol. } Romæ.
S. PAULUS Apoſtolus, }
S. Mar a, mater Joannis, cognomento Marci.
S. Marcellus, } Martyres Argentonii
S. Anaſtaſius, } in Gallia.
S. Syrus, Epiſcopus Genuæ in Liguria.
S. Hilarius, } Epiſcopi, Patavii in
S. Leolinus, } Italia.
S. Caſſius, Epiſcopus Narniæ in Umbria.
S. Beata ſeu Benedicta, Virgo, in territorio Senonenſi.
B. Judith, } Recluſæ in Bavaria, Ordinis Benedictini.
B. Salome, }
B. Hemma, Fundatrix Eccleſiæ Gurcenſis in Carinthia.
B. Angelina Virgo, Ordinis S. Claræ, Spoleti in Umbria.

PRÆTERMISSI ET AD ALIOS DIES RELATI.

Operâ & ſtudio R. P. Henſchenii p. m. niſi litteræ margini adjectæ aliud indicent.

D. P. DISCIPULORUM LXX *memoria agitur ab Æthiopibus hoc die, juxta eorum Hagiologium: à Græcis* IV Jan.

S. Agricola Epiſcopus Nivernis *proponitur in Ms. Uſuardo Reginæ Sueciæ, & in Hagiologio Labbei. Acta ejus dedimus* XXVI Februarii.

S. Vincentii Ferrerii Ordinis Prædicatorum Canonizatio *indicatur in Ms. Florario. De ea egimus ad Vitam illius* V Aprilis.

S. Henricus puer, Martyr à Judæis hoc die anno 1270 Wiſſenburgi in Abbatia occiſus. *De hoc egimus, cum de Rudolpho puero etiam à Judæis occiſo ageremus* XVII Aprilis.

S. Suiberti Epiſcopi Verdenſis tranſlatio *inſcripta eſt Martyrologio Coloniæ & Lubecæ anno* 1490 *excuſo, in Auctario Greveni, & apud Caniſium. Acta ejus dedimus* XXX Aprilis.

S. Catharinæ de Senis Canonizatio, facta per Papam Pium II anno ſalutis 1461, *indicatur in Ms. Florario. De ea egimus ad illius Vitam* XXX Aprilis.

C Petrus, ex Abbate de Firmitate Ordinis Ciſtercienſis, Archiepiſcopus Tarentaſienſis ſenior, mortuus anno 1175, *ut* Beatus *refertur ab Henriquez & Chalemoto, ut* venerabilis *à Sauſſajo. De eo agitur in Vita S. Petri Tarentaſienſis junioris* VIII Maji.

S. Maximini Epiſcopi Trevirenſis inventio *indicatur à Sauſſajo in Supplemento, additurque*, ejus natalem coli XXIX Maji.

S. Fortunatus Epiſcopus & Confeſſor, *nulla loci facta mentione, refertur in Ms. Ultrajectino Eccleſiæ S. Mariæ. At quis fuerit, non poſſumus dicere. Coluntur hoc menſe Junio* Fortunatus Epiſcopus Fanenſis VIII Junii, *Et* Fortunatus Epiſc. Neapolitanus, IX Junii, *Et* Fortunatus Vercellenſis, XVIII Junii.

J. B. Simon à Torſiano *hoc die* Beatus *indigitatur ab Arturo in Martyrologio Franciſcano. Ab Illuſtriſſimo D. Auguſtino Carleno, Canonico Amerino didicimus, de Porchiano dicendum; & ſpectari quidem illum in monaſterio FF. Minorum cum radiis circum caput inter plures Sanctos & Beatos illius Ordinis, ceterum nihil de publica ejus veneratione conſtare. Jacobillus aſſerit, obiiſſe, quando inter Prætermiſſos de eo egimus,* XXIII Junii.

Sakuel *Archangelus, in Hagiologio Æthiopico poteſtatem habens in ſpiritus malignos & clavem pluviarum, rogatur* aperire promptuarium pluviæ hac hieme, ut plantæ omnes germinent, & agri uberes fructus ferant; *ſed hujuſmodi Angelus necdum nobis ex ſacris Litteris innotuit.* D. P.

Marcellus, *pollinctor corporis S. Petri*, Cauſtus & Acroſia, *conſtantes in prædicata ab eo fide*; Deuris & Caria, Askama & Acrabonia *uxores Agrippæ*, Axitiana *uxor Altalii Romani, ut ab impura vita ad caſtitatem per eumdem Apoſtolum traductæ ſalutantur in eodem Hagiologio, ex neſcio quibus S. Petri Actis.* D. P.

S. Muſtiola Virgo in territorio Senonenſi, *apud Maurolycum & Sauſſajum addita* S. Beatæ, *ignota eſt in hujus Actis.* D. P.

S. Foëldavarius, Epiſcopus Clochorenſis in Hibernia, *in Domino pauſaviſſe hoc die dicitur à Colgano in Append. ad Vitam S. Macarthenni 24 Martii cap. 6, ubi agitur de Eccleſia Clochorenſi ejuſque Præſulibus; requirimus aliquanto diſtinctiorem notitiam cultus. In quodam Kalendario Benedictino Ms. reperitur aliquis* S. Foderoldus. D. P.

Scellanus Presbyter, qui ſuos ad Romanum Paſchatis celebrandi ritum deduxit, *memoratur in Menologio Scotico Dempſteri, & in ejus hiſtoria Eccleſiaſtica pag.* 384; *ſed ibi diem natalem non indicat.* F

Patres monaſterii Aſſa, qui omnem mundi ornatum ſpreverunt: Maskel-Quebra, poſt multas domi ac foris toleratas ærumnas, Jeſum cum matre obvium in exitu ſuo habere meriti, *laudantur & invocantur in Hagiologio Æthiopico, digni de quorum ætate & actis plura optemus habere, ut eos huc ſecurius referamus. Ipſa certe* Maskel Quebra *non ita vocari videtur nomine proprio, ſed honorifico cognomento, quod interpretatur* Crux gloria ejus; *quaſi illud Apoſtoli ad Galatas* 6, Mihi abſit gloriari niſi in cruce D. N. Jeſu Chriſti, *ſemper in corde & ore habuerit.* D. P.

S. Petri Czari Roſtovienſis *memoria in Synaxario Ruthenico diœceſis Kijovienſis, quod nobis Latinum fecit P. Georgius David anno* 1688 *Miſſionarius Moſcuæ. Acta, ætatemque ipſius ubi acceperimus, poterit certius aliquid de ejus cultu pronuntiari.* D. P.

Cano

A Cano Monachus Hemmenrodenſis apparuiſſe inter alios moribundo Iſenbardo Sacerdoti *dicitur à Cæſario lib.*II *c.*3, *& cum titulo* Beati *inſcriptus eſt Menologio Ciſtercienſi Henriquez & Chalemoti.*

Tereſia de la Serda ſanctimonialis Ordinis S. Dominici Giennæ in Hiſpania Bœtica poſt vitam ſancte peractam mortua eſt hoc die. *Res ejus geſtæ habentur apud Joannem de Rechac tomo* 2 *lib.*3 *cap.*14, *& encomium in Anno ſancto dicti Ordinis.*

D. P. Joannæ d'Arc, *vulgo* Puellæ Aurelianenſis Martyrium Rothomagi, *hodie refertur à Sauſſajo, neſcio quo argumento; cum alii ſcriptores paſſim id referant ad* XXX Maji, *quando publico in foro* 1431 *exuſta ab Anglis eſt. Retractato deinde Apoſtolicæ Sedis auctoritate judicio, declarata quidem eſt innocens, & toti Galliæ per ipſam miraculoſe liberatæ venerabilis memoria ejus manſit; ſed cultus eccleſiaſticus inſtitutus nullus: cineribus enim in flumen ſparſis caverant Angli, ne quid ſupereſſet, quod tali honore veneraretur grata poſteritas gentis inimicæ.*

D. P. Aletha, Alexia, *ſive* Aleza, *cognomento* Burgotta, *in cœmeterio S. Innocentis Pariſiis Recluſa vixit annis circiter* 46, *ibiq; ſepulturam nacta an.*1466, *honorata poſt mortem fuit à Ludovico XI, icone ærea, verſi-*
B *bus & eleganti muſivo; ideoque refertur ab Arturo, tam in ſacro ejus Gynæceo, quâ in Franciſcano Martyrologio, utpote in habitu Tertiariæ expreſſa, licet Auguſtiniano Ordini eam Brulius adſcripſerit; ſed abſq; notitia diei mortualis, vel alicujus ſingularis cultus. Ideoque Sauſſajus in Supplemento ipſam retulit inter eos, quorum mortis & cultus dies nullus habetur.*

Urraca Rodriguez Bezerra, Tertiaria Ordinis S. Franciſci, Ulmeti in diœceſi Hiſpaniæ Abulenſi, *ut* piiſſima femina *laudatur à Waddingo tomo* 7 *ad annum* 1491 *num.*83, *quæ ab Arturo ut* Beata *adſcripta eſt Martyrologio Franciſcano & Gynæceo ſacro.*

Petrus de Corduba primus Superior Ordinis S. Dominici in America, herbis & radicibus terræ potiſſimum veſci ſolitus, *refertur hoc die in Anno ſancto dicti Ordinis.*

Petrus à Mura, *ſeu* de Gándavo, *Flander an* 1552 *in Mexicum miſſus maximos fructus fecit in convertendis Ethnicis, ac tandem laboribus fractus, magna cum opinione ſanctitatis anno* 1572 *vitâ functus eſt. Ejus Acta deſcripſerunt Barezzus* 4 *par. hiſtoriæ Seraphicæ lib.*6 *cap.*21, *& Rapinæus decade* 5 *hiſtoriæ Recollectorum par.*1 §.7, *qui abſtinent à*
C *titulo* Beati, *quem illi tribuunt Arturus in Martyrologio Franciſcano, & Raiſſius in Auctario Molani ad Natales Sanctorum Belgii.*

D. P. B. Humberga, *ſoror S. Theobaldi, refertur à Sauſſajo in ſupplemento. De hac quidquid dici poterit, commodius referetur ad Vitam fratris* XXX Junii.

S. Carileſius Abb. *inſcriptus cuidam Kalendario Benedictino, colitur* I Julii.

Ethelwinus, Lindisfarnorum Epiſcopus in Anglia, *inſcriptus eſt Martyrologio Anglicano primæ editionis; quod ſecuti ſunt Ferrarius & Camerarius. Aſt in ſecunda editione ejuſdem Martyrologii, & apud Michaëlem Alfordum refertur ad* XXIX Julii.

D. P. S. Urſinus-Nathanaël, *adſcriptus eſt Aciei Carmelitanæ, velut qui* ab Eliana ſchola egreſſus, ſepulto S. Joannis Baptiſtæ corpore, Chriſti diſcipulis computatus *ſit, ut in Notis Mss. auctor indicat.* Nathanaëlem *ex Euangelio novi; ſcio autem ipſum à Græcis æſtimari* Judam Zelotem, *unum ex* XII, *itâque apud eos coli* XXII Aprilis. *Inter Latinos autem Gavantus contendit, quod idem ſit, qui aliis* Bartholomæus, *colitur* XXIV Aug. *Denique* S. Urſinum *Bituricenſium Apoſtolum ab ipſis credi* Nathanaëlem *& coli die* IX Nov.

Hæc extrema in Junio occaſione liceat mihi declarare, quam nullo ſiniſtro affectu ductus, ſed voluntati Auctoris obſecutus, toties inter Prætermiſſos & in hoc menſe & in Majo meminerim Aciei bene ordinatæ, *quam P. Fr. Philippus à Viſitatione, diſcretus ex ipſo ſacro Ordine Carmelitano Alumnus, ſcripſit: &, ſi cui libitum fuerit videre, oſtendam exemplar libelli ejus, ad frontalem imaginem propriâ Auctoris manu adſcripta præferentis hæc verba.* Rogatur P. Papebrochius, ut dignetur aſſumere aliquos Sanctos aut Beatos ex hac Acie bene ordinata, & ſaltem adſcribere inter Prætermiſſos ſuorum Actorum. Sic toti Carmelo placebit, & favebit ſingulariter P. Philippo Viſitantino, ejuſdem Ordinis Hiſtoriographo. *Rurſus autem in Præfatione ad Notas Mss. idem Auctor ſic loquitur ad me alioſque Societatis Jeſu Scriptores:* Ne R. P. Papebrochio, ſacris Litteris apprime intento, aut cuidam alteri, quædam Aciei bene ordinatæ, plurium Sanctorum aut Beatorum Ordinis Carmelitarum, in ſcriptis R. P. Philippi Viſitantini Carmelitæ Gallo-Belgæ ſparſim & paſſim memoratorum, & bis impreſſa, primo in occurſu diſpliceant, quaſi male fundata; quaſdam Annotationes familiares & manuſcriptas hìc damus; E ut ipſi Sancti melius noſcantur. Quinimo ipſe P. Philippus Viſitantinus humiliter precatur R. P. Papebrochium, ut dignetur in Actis ſuis operoſiſſimis, Sanctos hic adjunctos recenſere, ſaltem inter Prætermiſſos, reſpectu habito ad præſentes Annotationes. Sic orabat, & propria manu ſcribebat P. Philippus à Viſitatione ſive Viſitantinus Carm. Gallo-Belga: *non ex vulgo aliquis, ſed variis in Conventibus Supprior ac Prior, qui ſi nunc viveret (cum vir fuerit ſinceriſſimus) poſſet teſtari ore, quod ſcripſit manu, non ſuo unius ex judicio. Ab illo ſi alii fortaſſe nunc diſſentiunt, maluntque prædictæ* Aciei *ſuæ mentionem nullam fieri, id ſaltem mihi innoteſcere debet amicabiliter, ut quod rogatus facio, rogatus prætermittam.*

Hugo puer, à Judæis Lincolniæ circa feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli furto ſurreptus, & lacte aliiſque puerilibus alimentis nutritus, convocatis ex omnibus Angliæ civitatibus Judæis, poſt varia tormenta crucifixus, *ad hunc diem memoratur in ſecunda editione Martyrologii Anglicani Wilſoni. Verum quia antequam potuerint adeſſe undique evocati Judæi, multum temporis elapſum eſt; mallem cum priore editione & Ferrario,* F *niſi forte aliquis certior occurrat dies in antiquioribus Faſtis, differre ad* XXVII Julii.

S. Petrus, Epiſcopus Spoletinus, *dicitur apud Ughellum hodie defunctus anno* 599, *ſepultuſque in Cathedrali, corpus autem an.*1500 *inventum & tranſlatum ad majus altare, cum corpore S. Joannis deceſſoris ſui, de quo pariter agendum nobis* XIX Sept. D. P.

S. Melonis Epiſcopi Rotomagenſis tranſlatio & repoſitio apud Pontæſcam, *indicatur in Supplemento Sauſſaji. Dies natalis eſt* XXII Octobris.

SS. Simon & Judas Apoſtoli *memorantur in Martyrologio S. Hieronymi & Notkeri. Acta illorum erunt danda* XXVIII Octobris.

Sophonias Propheta, *unà* cum aliis Prophetis Iſraëlis, *hodie ſalutatur in Hagiologio metrico Habeſſinorum. De Prophetis ſingulis ſuo cujuſque die agimus.* Sophonias *ſolenni Officio à Græcis colitur* III Decembris.

Vener. Mater Iſabella de Jeſu, Ord. S. Mariæ de Monte Carmelo Tertiaria, *hoc die obiit an.* 1682, *habeturque excuſa Madriti Vita* 1685, *per Emmanuelem de Paredes, tota fere contexta ex revelationibus, quas ipſamet dicitur ex obedientia ſcri-* D. P.

A *pſiſſe; ſed tales, ut ex eis nihil ſolidæ probationis haberi poſſit ad hiſtoricas, quæ ibi plurimæ attinguntur, controverſias. Rationem in genere dedi in Parergo ad Vitam S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis; iſti vero Vitæ ſpecialiter obeſt genius Emmanuelis, qui in Prolegomenis Apologeticis totum ſe intentum oſtendit, ad ſtabiliendas quaſdam ſui Ordinis opiniones, quas quia amant, veriores ſibi perſuadent eſſe, quam recta ratio probat; quibuſque ex Vita illa lib. 4 cap. 14 additur, quod* S. Leocadia, Virgo Martyr Toleti *ſub Diocletiano*, ab infantia geſtavit ſcapulare Ordinis, eidem in Carmelo adjuncta: *quod ne incredibile videatur*, Notandum eſt, *inquit Emmanuel*, quod in capella ſubterranea S. Leocadiæ, quæ hodiedum manet in conventu RR. PP. Capucinorum Toleti, inveniatur imago Sanctæ in habitu Carmelitico, annis ſexcentis antiquior; eſtque ea hodie renovata (*retocada*) in eodem habitu; quamquam non defuerit qui ipſum intenderit abolere (*borrar*) ad obſcurandam ejuſmodi veritatem: verum paſſus id Deus non eſt. *Rogavi mox ego, ut iſta legi, Collegii noſtri Toletani Rectorem, R. P. Petrum Pantojam, adiret Conventum, & quid rei eſſet renuntiaret, expreſſiſque ad vivum coloribus declarare dignaretur.*

B *Is hanc miſit icunculam, non pictæ imaginis, ſed ſeſqui pedalis ſtatuæ (cui ſculptor noſter parerga loculi addidit, ut ſpatium tabellæ congruè impleretur) quæ imago quam ſimilis prototypo ſit, quamque diverſa à prædicti Auctoris relatu, teſtari poterunt Capucini Toletani ſub quorum oculis ſumptum eſt clypon eſt: quando autem ſtatua illa ibidem poſita ac ſculpta ſit, poterit quæri ad Acta* S. Leocadiæ IX Decembris. *Interim vide quæ de hoc argumento & origine conventus dixi in Reſponſione ad Exhibitionem Errorum, mihi imputatorum, Art. 16 num. 73.*

B. Matthia de Nazaræis, Clariſſarum Abbatiſſa Matalicæ in Piceno, *in Martyrologio Franciſcano & Gynaceo ſacro refertur hoc die: ſed meo rogatu ipſo die illuc accedens Pœnitentiarius noſter Lauretanus, intellexit, tunc quidem nihil ibi fieri; nec ſciri, unde hic dies Arturo ſit indicatus. Fieri autem de illa feſto SS. Innocentium, quando obiit. De ea ergo agendum erit* XXVIII Decembris. D

vetus hæc Lapidea ſtatua apud Capucinos Toleti, in ſubterranea Sanctæ ædicula antea nativo colore alba tota, nuper infra chlamydem cæruleo tincta fuit, coronataque.

DE SANCTIS PRINCIPIBUS APOSTOLORUM, PETRO ET PAULO

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. H. C

§. I. *Vitæ horum Apoſtolorum à variis ſcriptæ; ex his aliquæ rejectæ, aliquæ dandæ indicantur.* F

AN. LXV. *Præter ea quæ novo Teſtamento continentur,*

Uemadmodum univerſo mundo notiſſima ſemper fuit hodiernæ diei ſolennitas, neque aliquam partem latere potuit celeberrima natalis horum Apoſtolorum devotio: ita innumera de eorum Actis & Paſſione feruntur ſcripta monumenta, ſed quæ inter ſeſe non minus rebus quam verbis diſcrepant, & magnâ ſunt cum diſcretione & ſolertiâ diſcernenda. Primæ notæ & præcipuâ fide dignæ, quam plane certiſſimam apud Chriſtianos omnes ſuo jure obtinerent, colligi poſſent ex quatuor Euangeliis & Apoſtolicorum Actuum libro, per S. Lucam Euangeliſtam ſcripto: ſed quia paſſim notus & omnium in manibus ſacer textus eſt, nihil attinet eum hic deſcribere ac recudere; eoque minus, quia pleraque ejus infra leguntur inſerta Actis Græco-Latinis. Proximus ſcriptoribus ſacris eſſet S. Clemens, qui Periodos ſive Itinerarium Petri, forſitan ab Antiochia Romam uſque ſcripſit. Inde enim ſecutus Petrum creditur. Verum iſtud Itinerarium, non modo corruptum fuiſſe ab Ebionitis demonſtrat Epiphanius hæreſi 30, qui paucis veris cetera ſuppoſuiſſe *convincuntur per tunc extantes veras ipſius Clementis* Epiſtolas circulares, longe diverſa docentes ab iis, quæ ipſi fingunt: *ſed nec hæ, neque iſtud, extant amplius. Nam quod nunc ſub ejuſdem Clementis nomine conſcriptum legitur opus Recognitionum in decem libros diviſum, neque formam Itinerarii habet, à Jeroſolyma Antiochiam dumtaxat Sanctum ducens; neque eos errores continet, quos redarguit Epiphanius, neque omnino S. Clementis eſt; ſed ſuppoſititium totum, ac veluti per modum dramatis, ingeniose concinnati, utiliter ſatis compoſitum ab aliquo Philoſopho Chriſtiano, acute & erudite diſputando res fidei confirmare aggreſſo: quod tamen ipſum quia Rufinum Aquilejenſem, Originis ſectatorem, interpretem habuit, ſuſpectum in nonnullis haberi poſſit.*

ab Ebionitis vitiatus, & nunc deperditus,

ſcripſit Itinerarium S. Petri Clemens

2 *Poſt* Petri *mortem, per voluntariam Clementis ceſſionem, ſucceſſit in Pontificatu* S. Linus, *quem in tractatu præliminari ad tomum primum Aprilis oſtendimus annis novem fuiſſe S. Petri Vicarium ſive Chorepiſcopum, & poſt hujus martyrium præfuiſſe Eccleſiæ verum Pontificem annis duobus, menſibus duobus, diebus ſex*

A *ſcripſit etiã aliqua S. Linus,*

ſex & viginti. *Hic in antiquis Actis SS. Nerei, Achillei & Domitillæ, à nobis ad diem* XII *Maji illuſtratis, dicitur num.* 14 Græco ſermone omnem textum paſſionis eorum (*SS. Petri & Pauli*) ad Eccleſias Orientalium ſcripſiſſe. *Verum in Breviario Romano, juſſu Pii V edito, legitur ad* XXIII *Septembris ſolum* ſcripſiſſe res geſtas B. Petri, & ea maxime quæ ab illo acta ſunt contra Simonem magum. *Verum ſincera talium Actorum exempla jam pridem deperdita eſſe videntur, pro iiſque,*

non tamen quæ ut talia ediderunt Faber Stapulenſis,

ſub S. Lini nomine, duplicis generis ſcripta reperiuntur, quæ Jacobus Faber Stapulenſis primus illuſtravit Commentariis in Epiſtolas S. Pauli, opuſque abſolvit anno MDXII; *ſed id primum Pariſiis excuſum fuit anno* MDXXXI. *In hoc, quia jam dictos S. Lini libellos ſubinde citarat Faber, ad calcem Commentariorum ipſos ſubjunxit, compertos in pervetuſto codice bibliothecæ Majoris-monaſterii apud Turonenſes, ſub his titulis;* Lini Epiſcopi de paſſione Petri, traditâ Eccleſiis Orientalium, & deinde in Latinum conversâ, liber primus. *Item;* Lini Epiſcopi de paſſione Pauli, traditâ Eccleſiis Orientalium, & deinde in Latinum conversâ, liber ſecundus. *Similia ſub finem utriuſque libri repetuntur. Succeſſit*

B *Guilielmus Malerbault,*

alter horum libellorum eruderator Gulielmus Malerbault, Theologus & Prior Sorbonicus, aſſerens in epiſtolâ præfixâ, Acta Lini de paſſione SS. Petri & Pauli, *à dicto Fabro edita, fuiſſe* hæreticâ pravitate conſperſa, & ob id rejecta, *atque propterea eadem ſe,* inter omnes totius orbis nobiles bibliothecas recenſita, *edidiſſe ſeorſim Pariſiis anno* MDLXVI: *& ſic ea deinde recuſa ſunt in Bibliothecis Patrum, ab anno* MDLXXV *uſque ad noſtra tempora: ſunt etiam à Laurentio de la Barre, Doctore Sorbonico, relata in ſuâ hiſtoriâ Chriſtianâ veterum Patrum, Pariſiis anno* MDLXXXIII *excuſâ. Verum* neque

& Laurentius la Barre

à Baronio & Bellarmino rejecta,

iſta ſincera *æſtimantur à Baronio, ad annum* 69 *num* 6; *ſed* Manichæorum tincta fuligine *judicantur. Bellarminus, de Scriptoribus Eccleſiaſticis in* Lino, *plura in iis aperte falſa irrepſiſſe arguit his verbis:* Inter alia ſcribit auctor, Agrippam fuiſſe Præfectum Urbis tempore paſſionis S. Petri, atque ab iſto Agrippa fuiſſe Petrum occiſum ſine conſenſu Imperatoris Neronis, à quo etiam id factum, poſteà fuiſſe improbatum. Sed neque conſtat, Præfectum Urbis tunc fuiſſe Agrippam: & necem S. Petri Neroni diſplicuiſſe, repugnat omnibus veteribus Patribus. In eadem narratione

C ſcribit auctor, uxorem Albini, ſecundum doctrinam S. Petri, repudiaſſe thorum viri ſui ob amorem caſtitatis, invito & reclamante marito. Hæc vero doctrina S. Petri eſſe non poteſt, cum repugnet doctrinæ Coapoſtoli ejus Pauli 1 Cor. 7.

probatiora aliquanto extant in Mss. Gladbacenſi,

3 *Hæc Bellarminus. Et iſta ſufficiunt de prioribus Actis ſub nomine S. Lini protruſis: ex quibus utramque* Vitam ſanctorum Petri & Pauli, *habemus in illuſtri codice noſtro Ms. & in duplici Ms. Eccleſiæ Cathedralis S. Audomari, ſed in nullo iſtorum codicum, Lini auctoris mentio invenitur. In vetuſto Ms. S. Viti in Gladbach Auctor indicatur ſub hoc titulo:* Vita & Martyrium S. Petri, Principis Apoſtolorum, à Lino Epiſcopo Romano Græcâ linguâ compoſitum, & ab eo Eccleſiis Orientalibus deſtinatum. *Ubi hoc Præfationis initium habetur:* Licet plurima de Apoſtolicis ſignis ſacra Euangeliorum, vel illa, quæ ab ipſis Actibus nomen accepit, narrat hiſtoria. *Hiſtoria vero incipit:* Igitur poſt corporeum Dominicæ nativitatis adventum, cum ipſe Dominus Jeſus Chriſtus vera

Barberiniano,

lux mundi, mundanis illuxiſſet tenebris. *Ita ibi. Extant eadem Acta, ut à Lino conſcripta, Romæ in bibliotheca Barberiniana in magno Sanctuario ſignato* 926 *fol.* 181, *eiſdem initiis. Joannes Jacobus Chifletius, parte* 2 *Veſontionis pag.* 14, *aſſerit,* Acta SS. Petri & Pauli à Lino Papa conſcripta, in antiquiſſimis Biſontinis codicibus haberi, ſincera & tanto auctore digna. *Sed iſta eſſe eadem, quæ jam indicavimus, ex conjecturâ aliquâ videmur aſſequi: quam confirmat codex pervetuſtus, quadrato litterarum ductu, & diſcrimine diphthongorum vocalium accurate ſervato exaratus, quibus indiciis intelligitur liber ante annos ſexcentos ſcriptus. Olim is pertinuit ad monaſterium SS. Petri & Pauli in Wiſſenburg diœceſis Spirenſis: deinde autem fuit Ampliſſimi Domini Henrici Julii Baronis de Blum, S.C.M. in Appellationum tribunali Pragæ, dum viveret, Conſiliarii, ſæpius memorati à nobis, ob vetuſtum Martyrologii Hieronymiani apographum, Florentinio communicatum. Illius jam dictum vetuſtum codicem, continentem Acta virtutum & paſſionum Apoſtolicarum, nobis anno* MDCLXVI *manu ſua tranſcripſit Reinoldus Dehnius noſter, recte judicans* intereſſe eccleſiaſticæ antiquitatis; ut, quoniam pauciſſima extant ſincera ex iis quæ Apoſtoli geſſerunt; ſaltem quam emendatiſſima producantur etiam illa, quæ conſtat jam olim adulterata fuiſſe, quando nec Cretes quidem fingunt

E omnia. *Incipiunt autem iſta, quæ dixi, Apoſtolica Acta,* à virtutibus SS. Petri & Pauli: *quæ quatenus ad Petrum ſpectant, adeo non poſſunt judicari eſſe Lini, ut collata cum Latina Recognitionum Clementis verſione, à Rufino adornata, evidenter monſtrentur ex illis pro majori parte ſumpta eſſe, & quidem verbotenus, uti pronum eſt unicuique cognoſcere. Damus tamen illa ex Mss. prædictis, Blumiano præſertim, ut Dehnii judicium in hoc ſequamur. Quæ porro ſub Abdiæ nomine habentur S. Pauli Acta, nobiſque ex Blumiano Codice tranſcripſit idem Dehnius, vix aliquid continent, quod in Apoſtolorum Actibus non legatur diſtinctius, ideoque ea omnino dimittimus.*

ſed ex Clementis libris ſumpta.

4 *Vixit eodem primo ſeculo* Marcellus, *Marci Præfecti Urbis filius, initio Simonis Magi, dein S. Petri Apoſtoli diſcipulus; qui à SS. Nereo & Achilleo rogatus, ſcripſit illis aliquam altercationem Romæ habitam, inter Simonem Magum & S. Petrum Apoſtolum, & ab hoc reſuſcitatum puerum, aliaque, quæ in illorum Actis referuntur* XII *Maji, capite tertio, & pleraque in aliis Actis hîc annotantur. Interim ſub nomine ejuſdem Marcelli, S. Petri diſcipuli, extat Paſſio* Apoſtolorum Petri & Pauli, *in codicibus Mss. S. Viti in Gladbach, Trevirenſi S. Martini, prædicto Wiſſenburgenſi ſeu Blumiano, duplici Reginæ Sueciæ num.* 482 *&* 1603 *ſignato, item duplici noſtro valde etiam egregio. Eamdem anno* MDXXXI *typis vulgavit Fredericus Nauſea* inter rapſodias Anonymi Philalethi Euſebiani, in vitas, miracula, paſſioneſque Apoſtolorum. *Iterum anno* MDCLXVIII *eamdem Paſſionem vulgavit Joannes Maria Florentinius, ante Martyrologium Hieronymianum in Indiculo Apoſtolorum à pag.* 103, *& ſuas ſubjunxit Notationes. Paſſionis hujus illud eſt exordium:* Cum veniſſet Paulus Romam, convenerunt ad eum omnes Judæi. *Mox ab his, ſed fruſtrà, contra S. Petrum concitatur Paulus; & ſubjungitur longa altercatio, coram Nerone, inter Simonem Magum & Apoſtolos; & ab his volatus illius impeditus, morſque primum Simonis, tum Apoſtolorum, & horum ſepultura: atque ſub finem additur in aliquot Mss.* Ego Marcellus, diſcipulus Domini mei Petri Apoſtoli, quæ vidi, ſcripſi. *Verum hæc clauſula deeſt in Ms. Wiſſenburgenſi ſeu Blumiano: & apud Fredericum Nauſeam addunturvaria de Conſtantino Imperatore, quomodo hic leproſus à Silveſtro curatus, templa Chriſtianis conceſſerit,*

Omittuntur alia ſub nomine Marcelli

F

D AUCTORE G. H.

Biſontino,

& Blumiano,

A AUCTORE G. H.

cesserit, potissimam S. Petri in Vaticano, & aliud S. Pauli; eorumque sacra corpora deponi curavit, variisque donis exornavit: unde intelligitur, talia diu post Apostoli tempora fuisse scripta; & sic non mirum est, fabulose istic dici, Neronem in fugâ à lupis devoratum esse: hujus vero uxorem Libiam, cujus alibi mentio non reperitur, & Agrippinam Agrippæ Præfecti Urbis uxorem, à latere suorum maritorum ablatas fuisse. Sed hæc fere sunt, qualia suprà num. 2 cum Bellarmino rejecimus. Ipsa longa altercatio coram Nerone displicet, cum Epistolâ Pilati, veluti data ad Claudium Imperatorem; dum ea ad Tiberium scripta dicatur à Tertulliano, Eusebio, Gregorio Turonensi & aliis; ipseque Pilatus mortuus tradatur sub Caio Caligulâ, ante tempora Claudii. Denique verior Marcellus, *in responso ad SS. Nereum & Achilleum, asserit se conflictum Apostolorum cum Simone superfluum æstimare, ut referat, cum ipsi eum viderint, & textus passionis à Lino scriptus sit.*

quæ etiam inveniuntur Hegesippo attributa,

B

5 *Extant libri quinque de Bello Judaico & excidio urbis Hierosolymitanæ sub Tito Vespasiani Imperatoris filio, in quibus cum libro 3 capite primo flagitia Neronis essent indicata, capite secundo describuntur Acta quædam SS. Petri & Pauli, certamen cum Simone Mago, apparitio Christi Petrum ad mortem subeundam adhortantis, & utriusque martyrium. Trithemius libro de Scriptoribus Ecclesiasticis eos libros attribuit S. Hegesippo, qui seculo Christi secundo floruit, cujus Acta die* VII *Aprilis dedimus. Scripsit hic S. Hegesippus historiam libris quinque distinctam à Passione Domini usque ad suam ætatem, Ecclesiasticorum Actuum texens narrationes: sed illi cum magno reipublicæ Christianæ damno perierunt, præter aliqua fragmenta, quæ collegit Petrus Halloix tomo 2 de Vitis Scriptorum Ecclesiasticorum Orientalium. Huic ergo Hegesippo suppositi fuerunt supra indicati libri quinque de Bello Judaico, à temporibus Machabæorum usque ad ruinam urbis & templi sancti Hierosolymitani; & in plerisque sunt purum putum compendium Josephi Judæi, qui cum forsan ab aliquibus* Josippus *appellaretur, inde formatum sit nomen* Hegesippi, *quem Baronius* juniorem Hegesippum *nuncupat, alii* Pseudo-Hegesippum. *Extant hujusmodi libri, primum Coloniæ anno* MDXXV *excusi, & ut in frontispicio additur,* divo Ambrosio Mediolanensi Episcopo interprete: *extant etiam recusi à Laurentio de la Barre, in Historiâ Christianâ veterum Patrum, & passim in Bibliothecis Patrum; sed absque mentione S. Ambrosii interpretis. Interim Gronovius, in Monobiblo observatorum in Scriptoribus Ecclesiasticis, Daventriæ anno* MDCLXI *excuso, censet* S. Ambrosium illorum librorum auctorem, *quod varia eisdem verbis & sententiis tam in his libris, quam aliis S. Ambrosii operibus, legantur. Gronovii sensum non improbabilem arbitratur Philippus Labbe de Scriptoribus Ecclesiasticis in Hegesippo. Quidquid de eâ re sit, videtur auctor circa tempora S. Ambrosii vixisse, qui lib. 3 cap. 5 cum describsisset Antiochiam, metropolim Syriæ, ista addit:* Urbs Antiochia tertio loco antè ex omnibus, quæ in orbe Romano sunt, civitatibus æstimata, nunc quarto, postquam Constantinopolis excrevit civitas Byzantinorum. *Est autem hæc prærogativa Constantinopoli delata in Concilio, in ea urbe anno* CCCLXXXI *habito; ad quod tempus particula* nunc *alludit. Daremus ergo ex dicto auctore de S. Petro recensita, nisi ea omnia continerentur in narratione, S. Lino suprà tributâ, quorum aliqua, uti ibidem annotamus, in aliis operibus S. Ambrosii leguntur.*

& S. Ambrosio ut interpreti.

C

6 *In Ms. Medicæo Græco Regis Christianissimi extant alia Acta, & Rosweido nostro missa sunt sub hoc titulo;* Ὑπόμνημα, διαλαμβάνον μερικῶς τὰς ἀγῶνας καὶ ἆθλα, ἀποδημίας τε καὶ τελειώσιν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Commentarius, qui tractat singulatim certamina, laboresque & peregrinationes ac consummationes Sanctorum & Principum Apostolorum Petri & Pauli. *Eadem Græce Romæ reperta in Latinum transtulit Guilielmus Sirletus, cujus versionem inter ejus Manuscripta in Bibliotheca Vaticana repertam dare hic maluimus, quam minus elegantem aliam, ab Aloysio Lipomanno juxta Ms. Venetum editam tomo sexto Vitarum sanctorum priscorum Patrum, atque ex Lipomanno recusam à Laurentio Surio ad hunc* XXIX *Junii. Hujus etiam Commentarii exemplar Græcum, ex Græciâ in Britanniam delatum, citat Patricius Junius, in Notis ad S. Clementis epistolam ad Corinthios pag.* 14, *ubi de S. Petri Prædicatione apud Britannos agit. Quis hujus Commentarii auctor fuerit, non indicatur in autographis. Quia vero nomen Simeonis Metaphrastis à Lipomanno & Surio præfixum est, videtur à Leone Allatio de Simeonum scriptis pag.* 76 *istud factum improbari, his verbis:* Viri de antiquitate Ecclesiasticâ benè meriti, Vitas Sanctorum, quæ Auctorem sibi præfixum non præferunt, omnes, non sine erroris atque insciitiæ notâ, Simeoni vindicarunt, quæ vere Simeonis non sunt. *Et pag.* 79 *ista repetit:* Illas profecto omnes Vitas, Metaphrastæ si vindicaveris, acerbissime insaniveris; si nullas, multa impiè sceleratèque commiseris. Observandum vero est ante alia, malè à nonnullis dici, cum alicujus Sancti Vitæ nomen præfixum non habetur, eam Vitam legi apud Metaphrasten; quasi vero collectiones omnes Vitarum ab eodem Metaphraste confectæ sint, quod ego existimo falsissimum. *Hæc ibi. Quia vero auctor dicti Commentarii præfatur, se ex variis collegisse, quæ* de SS. Petro & Paulo *dicit, atque interim diversis temporibus acta parum congrue in unum idemque tempus compingit, ideo & propter alia σφάλματα ab eodem commissa arbitramur potius alium fuisse à Metaphraste: damus tamen ipsa, quia varia à* S. Petro *in Asiâ & Syriâ peracta tradit, quantum conjicere licet ex variarum Ecclesiarum traditionibus collecta; & Actorum* S. Pauli *compendium ex Actis Apostolorum, satis concinnum exhibet.*

D

Præmittitur Commentarius de utroque Apostolo

sub nomine Metaphrastis editus,

E

cum sit Auctoris anonymi.

7 *Jam quod ad sanctos Patres Græcos Latinosque attinet, eorum qui Homilias scripsere, nemo fere est qui non sanctos Apostolos peculiariter sibi laudandos sumpserit: præcellit tamen omnes* S. Joannes Chrysostomus, *celeberrima quadam Oratione apud Combefisium, quam Wastelius suo saltem Joanni Hierosolymitano perperam adscribit. Editis autem anno* MDCLXVI *Homiliis, accessit Sermo* S. Sophronii, *Archiepiscopi Hierosolymitani, ex nostri Francisci Turriani apud Professam Domum Romæ depositio Ms. Latine redditus, studio Clarissimi tunc adolescentis* χειραμυχὴν (*ut præfatur*) ἐν πίθῳ μανθάνοντος, & rudimentum Græca interpretandi ea ipsa in scriptiuncula ponentis. *Hic deinde S. R. E. Cardinalis* Joannes Franciscus Albanus Urbinas, *& dum hæc imprimimus,* Clemens Divinâ providentiâ Papa XI, *cui plurimos annos ad suam majorem gloriam Catholicæque Ecclesiæ utilitatem Deus addat. Ejusdem erga hoc opus de Sanctis præclarum extat apud nos Monumentũ, Majus scilicet mensis Synaxarii Basiliani Latine redditus. De Homiliis porro taceo, quas Allatius & alii recensent;* Asterii, *Episcopi Amaseni;* Helychii & Leontii *Presbyterorum;* Procli, *Patriarchæ Constantinopolitani;* Nicetæ *Rhetoris;* Theoderici Scutariotæ.

F

Indicantur orationes SS. Patrũ,

& Vitæ recentius compositæ.

8 *Latini passim obvii sunt: inter quos, ætate posterior, diligentiâ prior omnibus fuit,* Paulus Æmilius Sartorius *Casertanus, Julii Antonii Sanctorii S. R. E. Car-*

A *Cardinalis Patruelis: à quo ſcripta erudite & elegan-*
à Paulo Æmilio Sartorio, *ter utriuſque Apoſtoli Vita, & ab Aldo Manutio, purioris Latinitatis apud Italos inſtauratore anno* MDXCVII *Romæ agente impetrata typiſque vulgata, niſi prolixior eſſet, vel ideo in hoc opere nomen mereretur, ut de præcipuis iſtis Sanctis, de quibus Anonymus Græcus ſuccinctius egit, ſaltem hoc extaret documentum, quo refuturentur* qui negant inſigni eloquentię ſtylo ce-
Carolo Stengelio, lebrari poſſe res ſacras. *Merentur etiam ſaltem nominari hoc loco* Carolus Stengelius, *&* Thomas Maſſucius; *quorum prior Ordinis S. Benedicti Auguſtæ Vindelicorum apud S. Udalricum profeſſus ac deinde Abbas, an.* MDCXX *edidit amplum* Commentarium rerum à S. Petro geſtarum è ſacris Litteris, ſanctis
Thoma Maſſutio, Patribus & probatiſſimis Scriptoribus, *in capita plus quam* LX *diſtinctum, & Paulo Papæ V dedicatum; alter, Societatis noſtræ Sacerdos, decennio poſt Romæ ſcripſit, & anno* MDCXXXIII *Lugdunenſibus in Gallia typis evulgatum dedit* Paulum Apoſtolum, ſive ejus Vitam, quindecim libris hiſtorice & dogmatice
Sigiſmundo Laurentii, explicatam. *Simile quid etiam Romæ conatus eſt* Sigiſmundus Laurentii *Cremonenſis, ex Congregatione Clericorum Regularium ſancti Pauli, quos vulgo Barnabitas vocant, editis anno* MDCXLI *duobus in*
B *folio tractatibus, quorum unus Vitæ Acta ſecundum Baronii atque Spondani Chronologiam deducta complectitur, alter Virtutes ſymbolis quinquaginta ornatas, utrumque Italice. Neque omittendus* Michaël An-
Angelo Lualdo, gelus Lualdus *Romanus Sacerdos, qui anno* MDCLI, *duobus tomis Italice editis, ſub titulo Propagationis Euangelii per Occidentem, tomi 2 partem maximam implevit Actis Apoſtoli utriuſque, & eorumdem Romæ exitu rebuſque illuc ſpectantibus, quam minutiſſime examinandis, & copioſiſſime explicandis. Denique*
Hieronymo Xaverio. P. Hieronymus Xavier, *Apoſtolicus Societatis noſtræ in Mogore miſſionarius, Perſicâ linguâ ſcripſit* S. Petri *Vitam anno* MDC; *quam unà cum Vita Chriſti, biennio poſt ſimiliter ab eodem ſcripta, Hollandus quidam novi ac deformati Euangelii ſeminiverbius Latine reddidit haud infideliter; additis tamen Notis quibus Pontificatui Petri detraheret, ſcriptori vero inſultaret, quod ad contexendam hiſtoriam etiam recepe-*
rit Recognitiones Clementis aliaque ſimilia non certiſſimæ fidei: quaſi id magnum crimen fuerit initio hujus ſeculi, necdum ita diſcuſſis paleis, à quibus hiſtoriam eccleſiaſticam conamur expurgare. Alii alios fortaſſe ſuggerent non minori cum ſtudio ac laude verſatos in hoc argumento. Ego Henſchenii mandato obſequens
C *Analecta quædam poſt Vitas dabo de Apoſtolorum Reliquiis, miraculis, & eccleſiis, quibus hæc de illis tractatio tota claudatur.*

§. II. *Tempus vitæ & Martyrii duorum Apoſtolorum.*

Annis quinque ad Æram vulgarem additis 9 *Fundamentum hujus diſſertationis jactum eſt in Tractatu præliminari ad tomum primum Actorum Aprilis, in quo egimus de antiquis Pontificibus Romanis, eorumque tempora ſtabilivimus ex vetuſtis eorumdem Pontificum catalogis, & Actis illorum certioribus, principium autem duximus à Chriſto ſummo Pontifice ac Sacerdote in æternum: cujus Vicarii fuerunt* S. Petrus *& alii hujus ſucceſſores. Oſtendimus ibidem, Chriſtum pro redemptione generis humani incarnatum eſſe* XXV *Martii in utero virgineo Mariæ ſacratiſſimæ, &* XXV *Decembris natum,* D. Lælio Balbo & C. Antiſtio Vetere Conſulibus,
dicitur Chriſtus mortuus an. 29, *quinque integris annis Æram vulgarem præveniendo. Quia vero annos triginta tres & menſes tres in hac vita Chriſtus manſit; ſtatuimus cum antiquis Patribus, eumdem anno* XXIX *Æræ vulgaris* Rubellio Gemi-

no & Rufo Gemino Coſſ. XXV *die Martii, Feriâ ſexta in Paraſceve, in cruce mortuum fuiſſe, & die* XXVII *victorem à mortuis reſurrexiſſe. Qui in dicto Tractatu* D
AUCTORE G. H, *præliminari antiquior Catalogus proponitur, à S. Damaſo Papa ad S. Hieronymum miſſus: ejus prior pars videtur à aut ſub S. Antero Papa, circa annum* CCXXX, *in iſtum ordinem redacta, & hoc proœmium habet:* Imperante Tiberio Cæſare paſſus eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus, duobus Geminis Conſulibus, VIII Kalendas Aprilis, & poſt aſcenſum ejus beatiſſimus Petrus Epiſcopatum ſuſcepit. Ex quo tempore per ſucceſſionem diſpoſitum, quis Epiſcopus, & quot annis præfuit, vel quo imperante. *Hæc ibi. Ipſi autem anni certiſſima methodo indicantur per duo paria Conſulum, quibus initium & exitus ſingulorum Pontificum adſtringuntur.* *& poſt Aſcenſionem S. Petrus Epiſcopatũ ſuſcepiſſe*

10 *Verum* S. Petri *Epiſcopatus, poſt Chriſti aſcenſionem ſuſceptus, non erat ullius loci, ſed ſignificabat ejus præeminentiam ſupra alios Apoſtolos, & poteſtatem collatam paſcendi oves & agnos Chriſti. Quot tunc* S. Petrus *annos natus fuerit, nuſquam exacte indicatur. Quid ergo ſi anni ætatis tribuantur ei pro iſto tempore circiter triginta. Tunc qui poſt Chriſti aſcenſionem adhuc vixit annos triginta ſeptem, perveniſſet ad annos ætatis ſexaginta ſeptem, laboribus perferendis, itineribus conficiendis adhuc ſufficientis. Tribus ergo annis Chriſto Domino junior, natus Bethſaidæ, & ſub patre Jona ſive Joanne in quæſtu piſcatorio educatus, uxore ducta aliquamdiu in matrimonio vixit; poſtea à Chriſto vocatus, triennio in ejus comitatu fuit, ſanctiſſimam novæ Legis ſcientiam edoctus. Poſt Aſcenſionem Chriſti Princeps Apoſtolorum conſtitutus, apud alios peroravit de uno in locum Judæ proditoris ſufficiendo: ubi præmiſſis precibus ſorte electus eſt Mathias. At poſt effuſum ſupra diſcipulos Spiritum ſanctum die Pentecoſtes,* S. Petrus, *habita concione, convertit tria circiter millia: claudum in porta templi Speciosa ſanavit, atque Ananiam & Saphiram morte punivit. Eodem adhuc anno poſt ſeptem Diaconos electos, S. Stephanus die* XXVI *Decembris eſt lapidatus, pro fide Chriſti Protomartyr: & in magna tunc exortâ perſecutione diſperſi ſunt fideles, Saulo devaſtante Eccleſiam: ſed hic, Domino Chriſto apparente in viâ Damaſcenâ, converſus eſt anno proximo poſt Chriſti aſcenſionem. Quot annos ætatis tunc habuerit* Saulus, *deinde* Paulus *vocatus, in Actibus Apoſtolorum non indicatur. S. Chryſoſtomus, Oratione de* SS. Petro *&* Paulo, *de hujus ætate iſta habet:* Triginta quinque annis Paulus
F Apoſtolus Chriſto Domino cum omni promptitudine ſervivit: curſum autem pietatis conſummavit, cum eſſet annorum ſexaginta octo. *Hæc ille. Nos dictos* triginta quinque annos *ſumimus ab anno Æræ vulgaris trigeſimo uſque ad annum ſexageſimum quintum. At qui ſuperſunt triginta tres ætatis, ut perveniatur ad annos vitæ ſexaginta octo, ſunt illi, quos habebat in ſua ad Chriſtum converſione. Verum, inquies, quomodo lapidaturi Stephanum dicuntur depoſuiſſe veſtes* ſecus pedes Sauli adoleſcentis, *ſi tunc erat annorum triginta trium? Reſpondeo: quod Græce pro* Adoleſcente, *legitur* Νεανίας, *quæ vox ſæpe ſignificat* ferocem & protervum, *ſive* juvenili proterviâ & ferociâ præditum. *Conſule Theſaurum linguæ Græcæ, ab Henrico Stephano conſtructum, cum eoque paſſim ſentientes Interpretes. Imo eodem capite Ananias eum* virum *appellat:* Audivi, *inquit,* de viro hoc, quanta mala fecerit Sanctis in Jeruſalem. *tunc annos* 30 *circiter natus,* E *ætatis ſuæ* 33.

11 *Anno Æræ vulgaris trigeſimo tertio,* S. Paulus, poſt tres annos *à ſua converſione (quos fere totos in Arabia traductos cenſet Maſſutius libro* 3 *cap.* 4) venit Hieroſolymam videre Petrum; *cauſa, ut* *anno Chriſti* 30 *convertitur S. Paulus,* *SS. Petrus & Paulus conveniunt Hieroſolymis an.* 33.

A AUCTORE G. H.

ut Ambrosius scribit, honoris primo Apostolo deferendi. *Ad quem etiam annum* S. Petrum *cathedram suam Antiochiæ collocavisse colligimus ex Anastasio Bibliothecario de Vitis Pontificum*, *asserente*, Petrum primum sedisse Cathedram Episcopatus in Antiochiâ annos septem : *qui tamen* post ascensum Christi Episcopatum susceperat, *uti suprà ex Proœmio Catalogi primarii diximus* : *in quo de* S. Petro *illud elogium habetur*. Petrus annis viginti quinque, mense uno, diebus novem. Fuit temporibus Tiberii Cæsaris & Caij, & Tiberii Claudii & Neronis, à Consulatu Vinicii & Longini, usque Nervæ & Vestini. Passus autem cum Paulo die tertia Kalendas Julias, Consulibus supradictis, imperante Nerone. *Hæc ibi*, *quæ sunt aliquantulum elucidanda*. Duobus Geminis Consulibus *ascendit Christus*, *cui dignitatis causâ dictus Geminorum Consulatus relinquitur* ; *&*, *quamvis* Petrus *tunc susceperit Episcopatum & præeminentiam supra alios Apostolos* ; *Consules tamen anni sequentis*, *scilicet* C. Cassius Longinus & M. Vinicius Quartinus, *qui anno Æræ vulgaris trigesimo illam dignitatem gesserunt*, S. Petri *initio tribuuntur*. *Quem modum procedendi in priore parte dicti Catalogi semper observari*, *ibidem monuimus*, *ut iidem Consules*

B

non repetantur. *In Ms. codice Anastasii Bibliothecarii*, *qui olim servabatur inter libros Cardinalis Mazarini*, *ista leguntur* : Post passionem Christi tenuit Petrus Apostolus in partibus Orientis Cathedram annis quatuor, *scilicet ab anno Æræ vulgaris* XXIX *usque ad annum* XXXIII. Deinde venit Antiochiam, ubi sedit annis septem, diebus octo, *scilicet usque ad annum quadragesimum*. Deinde venit Romam, ubi sedit annis viginti quinque, mensibus septem, diebus octo, *scilicet usque ad annum sexagesimum quintum* : *quando* Consules *erant* P. Silius Nerva & C. Julius Atticus Vestinus *suprà indicati*, *sed loco* Vestini *facili lapsu legebatur* Veri.

Cathedrâ Antiochiæ S. Petrus habuit ab an. 33 *ad* 40,

dein Romæ usque ad 65,

12 *De hoc ultimo martyrii anno mox latius agemus*. *Primo autem monemus*, S. Petrum *neque Antiochiæ septem continuos annos*, *neque Romæ viginti quinque perstitisse*, *sed ad varias regiones peregrinatum subinde Hierosolymam invisisse*. *Interim*, *Cajo Caligula Imperatore*, *qui anno* XXXVII *Tiberio successerat*, *à Chærea & aliis conjuratis* IX *Kalendas Februarii anni* XLI *occiso*, *subrogatus est patruus Tiberius Claudius* ; *qui Herodi Agrippæ*, *filio Aristobuli*, *regnum amplificavit*, *additâ Judææ & Samariâ*. *Hic cum tertio anno Judæam obtineret*, *ab Angelo percussus interiit*, *anno* XLIII *aut initio sequentis*. *Hic est*, *qui* (ut affligeret quosdam de Ecclesia) occidit Jacobum fratrem Joannis gladio. Videns autem quia placeret Judæis, appositi ut apprehenderet & Petrum, volens post Pascha producere eum populo ; *sed is Angelico eductus auxilio*, *abiit in alium locum*. *Erat præterea anno* XLII *ingens fames*, *ab Agabo Propheta prædicta*, *quando* SS. Paulus *& Barnabas stipem collectam Hierosolymam portarunt*, *quod neci S. Jacobi & captivitati* S. Petri *præponitur in Actibus Apostolorum cap.* XI, *& reliqua capite sequenti narrantur*. *At prout cap.* 15 *refertur*, *ortâ Antiochiæ seditione*, *propter Judæos*, *qui volebant Gentes ad Deum conversas circumcidi* ; *Paulus & Barnabas Hierosolymam profecti sunt* : *ubi factâ conquisitione*, *post* Petri *& Jacobi suffragia*, *communi decreto statuerunt*, *Gentes conversas non obligari lege Moysi*. *Tempus videtur colligi posse ex Epistolâ* S. Pauli *ad Galatas*, *ubi primo scripsit*, *se* post annos tres venisse Hierosolymam videre Petrum, *scilicet à sua conversione*, *anno Æræ vulgaris* XXXIII, deinde post annos quatuordecim iterum se ascendisse di-

ad varias interim regiones peregrinatus :

C

Hierosolymæ anno 42 *è carcere per Angelum liberatur,*

& an. 47 *Concilio Hierosolymitano, præfuit.*

cit Hierosolymam cum Barnaba, *quod proinde contigit anno* XLVII, *& teste S. Hieronymo in cap.* 2 *ad Galatas*, *anno* XVII *à conversione S. Pauli.* D

13 *Discesserunt inde* Paulus *& Barnabas Antiochiam*, *ibique demorati euangelizabant verbum Domini*. *Factâ dein dissensione*, Paulus, *electo Sila profectus*, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum. *Inde* pervenit Derben & Lystram ..... Transeuntes autem Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permisit eis Spiritus Jesu. Cum vero pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem ..... *&* navigantes à Troade, pervenerunt Samothraciam, inde Neapolim & Philippos. *Excipiuntur hospitio apud Lydiam*, *sed ejecto spiritu Pythone virgis cæsi*, *mittuntur in carcerem* : *at dimissi* cum perambulassent Amphipolim & Apolloniam, venerunt Thessalonicam : *& facto per* Pauli *prædicationem magno fructu*, *concitatur adversus eum à Judæis seditio*, *similiter &* Berœæ. *Inde perductus est* Athenas, *ubi cum Judæis & Philosophis disseruit*, *ac Dionysium Areopagitam cum quibusdam aliis convertit*. E *Quæ omnia cap.* 15 *& duobus sequentibus inter Actus Apostolorum recensentur* : *facta sunt autem ab anno* XLVII *usque ad annum* XLIX, *qui est Claudii Imperatoris nonus* ; *quando*, *teste Orosio lib.* 7 *cap.* 6, *expulsi per Claudium Urbe Judæi fuerunt*. *In iisdem porro Actis Apostolorum cap.* 18 *ista leguntur* ; Post hæc egressus Paulus ab Athenis venit Corinthum, & inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italiâ, & Priscillam uxorem ejus (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Judæos à Roma) accessit ad eos ..... Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei. *Hæc ibi*, *absque ullâ mentione* S. Petri, *de quo quid actum sit*, *incertum*, *fueritne tunc Romam reversus*, *ibique manserit*, *& si discesserit*, *quonam versus ? Saltem tunc non habuit Concilium*, *licet cum Baronio plures ita sensserint*, *hoc enim biennio antè factum diximus*.

S. Paulus dein in varias regiones obit,

anno 49 *cùm Judæi pellerentur Româ*, *venit Corinthum,*

14 *Interim S. Paulus*, Corintho *digressus navigaturus in Syriam*, *devenit* Ephesum, *inde* Cæsaream *&* Antiochiam, *unde Fratribus in Judæa eleemosynam detulit*. *Deinde regressus in* Galatiam & Phrygiam, *iterum* Ephesum *venit*, *ubi biennium integrum docendo consumpsit*. *Postea rursus navigaturus* F *in* Syriam, *profectus est in* Macedoniam *&* Græciam, *ubi tres menses mansit*. *Hinc* Troadem *venit*, *ubi Eutychum è lapsu mortuum resuscitavit*. *Tum insulas & littora Asiæ attingens*, *Presbyteros ex Epheso evocatos exhortatus*, *post variam navigationem in* Syriam, *dein* Tyrum, *ac tandem* Hierosolymam *venit*. *At Claudio Imperatore interim per venenum sublato* XIII *Octobris anni* LIV, *regnabat Domitius Nero* : *Judææ autem præerat Felix Procurator* : *ad quem* S. Paulus *post varias Hierosolymis injurias à Judæis illatas*, *Cæsaream missus est*, *quod ad Cæsarem provocasset*. *A Felice successori Portio Festo traditum*, *& ab eo Romam destinatum* Paulum, *asserit Hieronymus in lib. de Scriptoribus*, post passionem Domini vigesimo & quinto anno, id est secundo Neronis ; *ubi ille quidem melius scripsisset* vigesimum sextum à Passione Domini ; *confirmat tamen sententiam nostram*, *anno* XXIX *passum Christum docentium*, *non* XXXIII *vel* IV : *aliàs esset differenda Pauli navigatio in annum* LVIII *vel* IX, *qui fuisset Neronis annus quintus vel sextus mense Octobri inchoatus*. *In ea navigatione*, *importuno plane tempore suscepta*, *naufragium pertulit* Paulus *mense Februario circiter ineunte*, *&*

post alias iterum peregrinationes

Hierosolymam adit,

& vinctus anno 55 *navigat,*

A & *ad* Melitam *insulam evasit, ubi tribus mensibus hiemalibus peractis, navigavit* Syracusam, *tum* Rhegium, *inde* Puteolos; *ac tandem* Romam *venit anno* LXI, *benevole à Christianis exceptus.* Mansit autem biennio toto in suo conducto, & suscipiebat omnes, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Jesu cum omni fiducia sine prohibitione. *Et his verbis absolvit Lucas Acta Apostolorum in anno Æræ vulgaris* LVIII.

Romam venit, an. 56.

absolvitur, an. 58.

Epistolas scripsit

15 *Ante hunc* LVIII *annum fuerunt scriptæ à Paulo pleræque Epistolæ, è quibus prima omnium censetur* ad Thessalonicenses *directa nomine Pauli, Timothei & Silvani, qui in Actis Silas appellatur: illi enim adfuerunt ipsi tum Athenis, tum Corinthi, ubi sesquianno substitit, & videtur otium scribendi habuisse. Scripta ergo foret illa circa annum* XLIX, *& anno sequente* secunda ad *eosdem* Thessalonicenses, *antequam Corintho discederet. Ast* prima ad Corinthios, *scripta Epheso est, cum ibi biennio subsisteret, anno* LI *aut sequente. Ea quæ* ad Titum *missa est, & in quâ eum evocat Nicopolim, ubi statuerat hiemare (uti cap.* 3 *ver.* 12 *dicitur) videtur exarata adhuc Epheso aut vicino aliquo loco anno* LII, *quo adhuc anno Nicopoli scripta* secunda ad Corinthios. Prima

duas ad Thessalonicenses,

duas ad Corinthios & Titum,

B *vero* ad Timotheum, *Laodiceæ Phrygiæ metropoli, uti sub finem in Græca & Syra lingua additur, & consentit Theodoretus. Sanctus autem Athanasius è Macedoniâ missam ait, idque circa an.* LIII, *quo tempore è Macedoniâ in Græciam venit, & ibidem tres menses fecit: tum autem videtur scripsisse* ad Romanos, *quando sub ultimis annis Claudii cessarat persecutio contra Judæos, & Aquila cum conjuge redierat Romam. Romæ è vinculis plures scripsit, & forsan primo loco* ad Timotheum secundam, *quâ illum ad se evocat; tum* ad Ephesios *per Tychicum Diaconum;* ad Philippenses *per Epaphroditum, ab his missum;* ad Colossenses & ad Philemonem *per unum & eumdem bajulum Onesimum, omnes anno* LVI *aut proxime sequentibus.* Ad Galatas *Româ etiam scriptam esse, habent Græca & Syra sub finem, item Hieronymus, Athanasius, Theodoretus: sed quia vinculorum non meminit, videtur circa annum* LIX *scripsisse, postquam libertati restitutus esset, idque jam ubique haberetur notum. Denique* ad Hebræos *censetur novissima, & Romæ, dicto aut sequenti anno, dictata.*

primam ad Timotheum,

ad Romanos,

secundâ ad Timotheum, ad Ephesios, Philippenses, Colossenses, Philemonem,

ad Galatas,

ad Hebræos.

S. Petrus scripsit 2 Epistolas:

16 *Apostolus* Petrus *inter suos labores duas Ecclesiæ reliquit Epistolas, Romæ scriptas, primam sub primos sui apud Romanos Pontificatus annos, inscripsit* electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ & Bithiniæ; *alteram ad conversos ex Judaismo, & forsan circa finem vitæ. Interim cum Romæ Ecclesiam constituisset, & alias quoque regiones lumine fidei vellet illustrare, Linum successorem ordinavit Episcopum, & suum in urbe Romanâ constituit Vicarium sive Chorepiscopum. Tempus indicat præfatus antiquus Catalogus, scilicet* Consulatum Q. Volusii Saturnini & P. Cornelii Scipionis, *qui ulam dignitatem gesserunt anno Æræ vulgaris quinquagesimo sexto. Tum addunt Acta, è Græcis translata,* S. Petrum venisse Tarracinam, & Epaphroditum Episcopum ordinasse: *& varias ejus peregrinationes deinde indicant per Africam, Ægyptum, Britanniam, & Hispaniam: unde plurimæ & urbes & regiones Occidentis fidem Christi à* S. Petro, *& ab eo submissis Episcopis allatam ad se fuisse gloriantur: & nos toto hoc opere de variis ejusmodi Sanctis sæpissime agimus, existimantes tamen, multos à Petro ordinatos aut missos dici, primos Sedium certarum Episcopos, quarum certa initia ignorabantur, vel quia à Petri successore aliquo ordinati vel aliis de causis missi fuerunt. Observat autem Eusebius lib.* 2 *Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 22, Neronem circa initia Impe-

C

S. Linum constituit Vicarium an. 56,

peregrinatur,

rii clementius se gessisse, & defensionem pro fide nostrâ benigne suscepisse, *quando videtur per totum Imperium late diffusa ac propagata Christiana religio ac fides vera fuisse.* At vero, *subjungit Eusebius*, cum Nero postea ad teterrima quæque facinora prorupisset, Apostoli quoque cum ceteris sævitiam ejus experti sunt. *Variæ hujus persecutionis causæ adferuntur: harum aliqua est,* Urbs incensa anno LXIV; nec, *teste Tacito lib.* 15 *Annalium*, tisti ignis potuit, quin & palatium, & domus Neronis, & cuncta circum haurirentur. Neronem ipso tempore flagrantis urbis inisse domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, rumor pervaserat: videbaturque condendæ urbis novæ & cognomento suo appellandæ gloriam quærere, & sic jussum incendium credebatur. Ergo abolendo rumori subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos, vulgus Christianos appellabat. Pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi in usum nocturni luminis urerentur. *Hæc aliaque Tacitus. Suetonio cap.* 16 *dicuntur* afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ. *Coluntur Martyres, tunc occisi,* XXIV *Junii.*

D

AUCTORE G. H.

suborta persecutione

post urbem incensam,

E

17 *En persecutionis motæ prima causa. Accessit in Apostolis altera, ob Simonem magum devictum atque per S. Petrum à præsumpto volatu in terram dejectum ac mortuum, uti infrà late referetur. Additur & tertia causa ob castigatam impudicitiam & lasciviam Neronis, & impeditum incestum impurumque congressum Christianæ mulieris, quam pellicem ab eo desideratam avertisse* Paulum *infrà ex S. Chrysostomo dicetur: ubi &* S. Petrus *duas feminas Imperatoris, fide imbuerat, quæ pudice vivere statuerant, quapropter libidinosissimus & impudicissimus Nero furebat adversus omnem Ecclesiam, maxime in* S. Petrum, *utpote qui auctor servandæ pudicitiæ fuerat feminis, quæ crediderant in Christum. Habemus ergo causas; habemus & annum persecutionis in Christianos cœptæ, scilicet Imperii Neroniani decimum, Christi sexagesimum quartum, quo plurimi Christiani fuerunt martyrio coronati; quibus S. Leo Papa sermone primo in Natali* SS. Petri & Pauli *hos videtur præponere, aut saltem adjungere, dum ita scribit:* Duo ista præclara divini germina seminis in quantam sobolem germinarint, beatorum millia Martyrum protestantur, qui Apostolicorum æmuli triumphorum, urbem nostram *Romam* purpuratis & longe lateque rutilantibus populis ambierunt, & quasi ex multarum honore gemmarum conserto uno diademate coronarunt. *Hæc ibi. Verum anno persecutionis secundo coronatos Apostolos expresse docet antiquus Catalogus Pontificum his verbis:* Passus est Petrus cum Paulo die tertiâ Kalendas Julias, Consulibus supradictis (Nerva & Vestino) imperante Nerone: *quo anno, ob detectam in ipsum Neronem conspirationem, plurimi occisi fuerunt: inter quos* C. *Piso, conspirationis caput, Lucanus poëta, Seneca Philosophus, & Vestinus Consul, in cujus locum substitutus Cerealis Anicius. Omnia hæc late prosequitur lib.* 15 *Annalium Tacitus, & lib.* 16 *tragœdiam istam hoc epiphonemate concludit:* Tantum sanguinis domi perditum fatigant animum, & mœstitiâ restringunt.

ob Simonem magum extinctum,

& Neronis pellices baptizatas,

occiditur cum sancto Paulo an. 65.

F

18 *Passi itaque sunt* SS. Petrus & Paulus *anno Æræ vulgaris sexagesimo quinto, Neronis undecimo, qui mense Octobri inchoaturus erat annum Imperii duodecimum. Hoc Martyrii tempus confirmant successores in Pontificatu* Linus, Clemens, Cletus, Anacletus, Euaristus & Alexander; *ex quibus* Linus *temporibus Neronis ordinatus Episcopus, & constitutus S. Petri*

Ratio temporis confirmatur in successorum Actis,

A AUCTORE G. H.

Vicarius, Conſulibus Saturnino & Scipione anno LVI, *Martyr deceſſit Conſulibus Capitone & Rufo anno* LXVII. *Tum* Clemens *præfuit uſque ad Conſulatum Veſpaſiani* VII *& Titum* V, *id eſt annum* LXXVI, *quando ceſſit* Cleto, *cujus ultimus annus aſſignatur Conſulibus Domitiano* IX *& Rufo, anno autem ſequenti* LXXXIV *idem* Cletus *Martyr deceſſit* XXVI *Aprilis. Hujus ſucceſſor* Anacletus *ſuperfuit uſque ad Conſulatum Domitiani* XVII *& Clementis, ſive ad annum* XCV. *Ordinatus dein* Euariſtus *ſedit uſque ad annum* CVIII, *quo Conſules erant Gallus & Bradua: cui ſucceſſit anno ſequenti* S. Alexander *coronatus Martyrio, die* III *Maji anno* CXVII, *ſub Trajano qui eodem anno poſt mortem S. Alexandri nutu Dei defunctus eſt, ut dicti Alexandri ſincera Acta indicant, à nobis ad dictum* III *Maji illuſtrata: & conſentiunt in omnibus hactenus prolatis antiqui Catalogi Pontificum cum Anaſtaſio bibliothecario, & aliis monumentis in tractatu præliminari ante tomum primum Actorum Aprilis prolatis; ubi in Præfatione oſtendimus Euſebium de Romanis Pontificibus non mereri fidem, qui duos omiſerit, Cletum & Marcellum, & aliis ex merâ conjecturâ ordinavit tempus Sedis.*

B D. P.

§. III. *Anamneſis* D. P. *de ſua & Henſchenii Chronologia circa Paſſionem Chriſti & annos Petri.*

*Sive Chriſtus paſſus ſit an.*34

19 HUic *Henſcheniane commentationi, jam tum prælo paratæ, quando ſub prælo ſudabat Aprilis, poſt operam minime perfunctoriam impenſam antiquis Pontificum Catalogis, ante menſem prænominatum productis circa annum* MDCLXX, *addere vel demere aliquid vix præſumens, malui ſeorſim alibi proponere poſteriores meas circa idem argumentum cogitationes; quarum ſumma in eo conſiſtit, quod ſive Chriſtus mortuus ſtatuatur anno vulgaris Æræ* XXXIV *cum communi, ſive cum antiquis anno vulgaris Æræ* XXIX, Duobus Geminis Conſulibus, *quam ſententiam, ab Henſchenio reſuſcitatam (non obſtantibus Grandamici noſtri à Poſſino breviter recollectis argumentis) tuendam ſuſceperunt eruditiſſimi viri, Emmanuel Schelſtratius in Antiquitate illuſtrata, Henricus, nunc Eminentiſſimus Cardinalis Noriſius, in Cœnotaphiis Piſanis; Antonius Pagius in Critica ad Annales Baronianos: utrum inde ſtatuas, inquam; docere conor, utrâque in hypotheſi ſubſiſtere Hiſtoriam*

ſive 29 *Æræ vulg.*

C

Apoſtolicam, ex libro Actorum petitam; & quod ab anno LVIII, *ubi illa deſinit, reſtat temporis quoad annum ac diem mortis* Petri, *adeo certum eſſe, ut convelli nulla ratione poſſit; conſequentium autem Pontificum ſeriem exinde ordinatiſſime fluere; tantum in communi ſententia curandum eſſe, ut ad quinquennium differantur omnia, quæ à Paſſione Chriſti uſque ad dimiſſam à Petro Antiochiam, dixit Henſchenius.*

*male ſumitur Cathedræ Rom. initium ab an.*2 *Claudii,*

20 *Hanc dimiſſionem affigit ille anno Chriſtianæ Æræ* XL, *& exinde mox numerat* XXV *annos, Romanæ Cathedræ in Catalogo vetuſtiori adſcriptos: qui numerus retineri omnino non poſſet, ſi ultra dictum* XL *annum Antiochiæ moratus fuiſſet* Petrus. *Ego autem cenſui, eum annorum* XXV *numerum ex erroneo illorum calculo ſumptum, qui ab anno* II *Claudii, eodemque vulgaris Æræ* XLII, *uſque ad ultimum Neronis, producebant* Petrum, *adeoque ex principio per Henſchenium ſubruto, nihil ſequi contra communem: item duodecim annos Apollonii, quibus ante diviſionem Apoſtoli manſerint Hieroſolymis, ſive (ut Henſchenius benigne interpretatur) in Syria, non eſſe magni faciendos; ſed potius tenendos duos, quos ille ſolos ſcripſerit, alii vero eum tranſcribentes auxerint perperam ad duodecim. Dicebam ergo,* Petrum *Romæ ſediſſe annis* XV *dumtaxat; quod vero à dimiſſa Antiochia fluxit temporis, uſque ad annum* L *primi ſeculi, id relinquendum liberæ Petri per orbem prædicationi; ſive ea Cathedra dimiſſa fuerit anno* XL, *ut vult Henſchenius; ſive* XLVI, *ut ex communi de morte Chriſti ſententia & Apollonii duodennio ſequeretur. Neque quidquam ea movebar ratione, quâ ad tenendum Claudii annum ſecundum valde movetur Natalis Alexander, quod aliàs dici nequeat, cujus interim Eccleſiæ fuerit Epiſcopus* Petrus, *ſi non erat Antiochenæ quam dimiſerat, nec Romanæ quam nondum ſuſceperat. Erat enim, ut ab initio, prius etiam quam Antiochenam ſuſciperet Cathedram, univerſalis Eccleſiæ non ſolum Epiſcopus, ſicut ceteri Apoſtoli; ſed etiam Pontifex ſupremus, & ceterorum Caput. Hunc vero quid miratur Alexander annis aliquot circumduci, nullius particularis Eccleſiæ titulo affixum; quando ceterorum undecim Apoſtolorum nemo propriam ſibi Sedem fixit uſpiam; nec enim his annumeramus Jacobum Fratrem Domini, Hieroſolymitanæ Eccleſiæ ordinatum ab Apoſtolis Epiſcopum. Hunc enim ſupernumerarium exiſtimamus Apoſtolum, diſtinctum à Jacobis Zebedæi & Alphæi; ſicuti ſupernumerarii fuerunt Paulus & Barnabas, qui nec ipſi Cathedram ſibi uſquam poſuerunt.*

D

cum Petrus liberæ per orbem prædicationi antea diu vacarit,

annus tamen 29 *etiam probatur ex Lactantio.*

21 *Et hæc ego tunc quidem: nunc vero, ab Eruditiſſimo Pagio ad an.*43 *num.*3, *conſtituendo certius Cathedræ Romanæ initio auctorem adduci video Firmianum Lactantium, libro de mortibus perſecutorum: quem librum Henſchenius videre numquam potuit, utpote qui ante ejus mortem ad nos perlatus non ſit. Scripſit eum Lactantius circa annum* CCCXVI, *integro quidem ſeculo junior Tertulliano (qui primus ex editis, auctor citatur ab Henſchenio, ad Conſulatum Geminorum Chriſti morti adſcribendum) ſed ceteris deinde citatis Patribus ſeculo ſimiliter integro ſenior, ideoque dignus cujus integer locus hic tranſcribatur, ad confirmationem Henſcheniane, ſeu verius omnium in Eccleſia antiquiſſimæ ſententiæ, à qua quod poſteriores diſceſſerint, accidiſſe ait Pagius ad an.*32 *n.*7, ex nimia hiſtoriæ gentium incuria, & ex nimia aſtrologiæ fiducia. *Et quidem quoad hiſtoriam peccatum dupliciter ait, primum in anno Olympiadis, à Phlegonte memoratæ explicando; deinde in Imperio Tiberii Proconſulari confundendo cum anno monarchicæ ejus poſt mortem Auguſti dominationis, de quibus legere ipſum quilibet poteſt: interim fateor ego in Henſchenii Magiſtri mei ſententia non vacillaturum me fuiſſe, ſi magnam illam ſolis obſcurationem à Phlegonte notatam ad annum* XXIX *reduci poſſe tunc credidiſſem. Nunc Lactantii locum accipe, ſic ordientis caput ſuum ſecundum.*

E

F

aſſerente Chriſtum paſſum duobus Geminis Coſſ.

22 Extremis temporibus Tiberii Cæſaris, ut ſcriptum legimus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus à Judæis cruciatus eſt, poſt diem decimum Kalendarum Aprilis, duobus Geminis Conſulibus: cumque reſurrexiſſet tertio die, congregavit diſcipulos, quos metus comprehenſionis ejus in fugam verterat: & diebus quadraginta cum his commoratus, aperuit corda eorum & Scripturas interpretatus eſt, quæ uſque ad id tempus obſcuræ & involutæ fuerunt; ordinavitque eos & inſtruxit ad prædicationem dogmatis ac doctrinæ ſuæ, diſponens Teſtamenti novi ſolennem diſciplinam. Quo officio repleto, circumvolvit eum procella nubis, & ſubtractum oculis hominum rapuit in cælum. Et inde diſcipuli, qui tunc erant undecim, aſſumptis in locum Judæ proditoris Mathia & Paulo, diſperſi ſunt per omnem terram ad Euangelium prædicandum, ſicut illis magiſter Dominus imperaverat: & per annos xxv uſque ad principium Neroniani Imperii, per omnes provincias & civitates Eccleſiæ fundamenta

& Petrè poſt 25 *ab inde annos veniſſe Romam,*

A menta miſerunt. Cumque jam Nero imperaret, Petrus Romam advenit; & editis quibuſdam miraculis, quæ virtute ipſius Dei, data ſibi ab eo poteſtate, faciebat; convertit multos ad juſtitiam, Deoque templum fidele ac ſtabile collocavit. Qua re ad Neronem delata, cum animadverteret, non modo Romæ, ſed ubique quotidie magnam multitudinem deficere à cultu idolorum, & ad religionem novam damnata vetuſtate tranſire; ut erat execrabilis ac nocens tyrannus, profilivit ad excidendum cæleſte templum delendamque juſtitiam; & primus omnium perſecutus Dei ſervos, Petrum cruci affixit, & Paulum interfecit.

ſub Nerone, ab eoque cæſum fuiſſe cum Paulo.

§. IV. *Chronologiæ Henſcheniana in Petro claritas. Statua Simoni Mago Romæ erecta. Convincitur is à Petro ſub Nerone.*

23 *Adjecta hac ad Commentarium Henſchenianum Anamnêſi P. Papebrochii; videntur deſiderari nonnulla poſſe ad idem argumentum, & ad citatum ab ipſo Lactantii contextum facientia. Cœpit Nero imperare anno vulgaris Æræ* LIV, *poſt diem* XIII *Octobris, quo Claudius obiit. Ab illo autem anno* LIV *ſi retrogradiaris per annos* XXV, *quos Lactantius ait Apoſtolos poſt Paſſionem Domini & Aſcenſionem ejus impendiſſe, ponendo* per omnes provincias & civitates Eccleſiæ fundamenta; *pervenies ad annum Chriſti vulgaris Æræ* XXIX, *aſſumptum Conſulatui duorum Geminorum, ſub quibus paſſum fuiſſe atque ad cælos aſcendiſſe Chriſtum Dominum, clamat tota antiquitas, conſentientibus, quos modo nominavit Papebrochius, viris eruditis, partim nuper mortuis, partim adhuc ſuperſtitibus. Porro hac ſententia, etiam à P. Papebrochio reſumpta, tamquam veriore, remitto Lectorem ad Henſchenii* Diatribam præliminarem in Catalogos veteres Romanorum Pontificum, *præmiſſam tomo primo Aprilis, in qua cum receptis paſſim opinionibus de annis* Petri *in ſedibus Antiochena & Romana, de adventu ejus Romam aliiſque eo ſpectantibus, adeo veroſimiliter conciliat chronotaxin, ut nihil aptius videatur poſſe dici; & patebit in paucis, quæ ſubjicio, ſpeciminibus.*

C. J. Lactantius de Petri Romam adventu nobis favet;

24 *Sublato igitur poſt paſſionem ſuam in cælum Chriſto, anno vulgaris Æræ* XXIX, *Conſulibus duobus Geminis,* Petrus *gerere ſupremum Pontificatum incepit. Anno ſequenti* XXX *exorta fuit perſecutio in Diſcipulos; & Saulus, in* Paulum *tunc converſus, poſt* tres annos venit Hieroſolymam videre Petrum, *videlicet anno* XXXIII. *Scripſit apud Euſebium lib.* 5 *cap.* 18 *Apollonius, ſub annum* CLXXXV *martyrio coronatus,* tamquam ex veterum traditione; Chriſtum præcepiſſe Apoſtolis ſuis, ne intra duodecim annos *à ſua Paſſione* diſcederent Hieroſolymis; *ſumptâ civitate primariâ pro tota regione Palæſtinæ vicinaque Syria; ſic ut per intervalla recurrerent Hieroſolymam. Duodecimus porro annus à Paſſione Domini, in noſtra ſententia eſt quadrageſimus vulgaris Æræ. Illo igitur anno diviſi diſperſique fuerint Apoſtoli; ejuſque rei memoria pluribus in eccleſiis & Martyrologiis celebratur* XV *Julii, ſub hac formula,* Diviſio Apoſtolorum; *& tunc ſingulis in diverſas mundi plagas abeuntibus, exivit in omnem terram ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

uti etiam duodennium Apollonii;

ſeptennium Sedis Antiochenæ,

5 *Interea tamen* Petrus *anno* XXXIII, *quo* Paulus *eum vidit Hieroſolymis, qui quartus eſt à Paſſione Chriſti, Sedem Pontificiam collocaverat Antiochiæ in metropoli Syriæ, tenueratque per annos* VII, *ut habet communis ſententia cum libro Pontificali. Illis autem in anno* XL. *ſeu Diviſione Apoſtolorum finitis, profectoque mox Antiochiâ* Petro, *poſtquam illic pro ſe conſtituerat Epiſcopum Euodium, recte numerari cœperunt anni Sedis Romanæ, ad quam tendebat: ſive recta Romam tetenderit* Petrus, *ſive per viam aliis quoque nationibus Chriſtum annuntians, eò primum pervenerit anno ſecundo Claudii, quadrageſimo ſecundo Chriſti, quæ Euſebii & Hieronymi doctrina eſt. Certe à dimiſſa Sede Antiochena & Apoſtolorum Diviſione uſque ad annum Chriſti* LXV, *Neronis* XI *nondum finitum; quo Martyrium ſubiiſſe* Petrum *ſuſtinemus, fluxerunt anni* XXV *integri, quot huic attribuuntur Sedis Romanæ, poſt Euſebium ac Hieronymum, communi fere conſenſu ab omnibus. Denique totum ſpatium, quod à Paſſione Chriſti Domini ſupervixit* Petrus, *circumſcribitur annis* XXXVII, *juxta calculum Hieronymi, Pontificalis Romani, Chryſoſtomi, Honorii, Iſidori, Bedæ, Rabani & aliorum, apud Henſchenium in citata Diatriba num.* 35: *totidem vero numerantur ab anno* XXIX *quo Chriſtus paſſus, ad annum* LXV, *quo mortuus* Petrus, *ut tam hic quam in ſupradictis omnibus, cum ſententia noſtra aptiſſime concilientur, quæ ab antiquis temporibus veluti quadam continuata traditione in Eccleſia magis retenta fuerunt.*

& anni 37 vitæ Petri poſt Paſſionem Chriſti.

26 *Neque obeſt nobis præcitatus Lactantii textus;* Cumque jam Nero imperaret, Petrus Romam advenit. *Illo enim ſtante poteſt etiam citius, & plus quam ſemel eo veniſſe. Videtur autem hic adventus* Petri *Romam indicari à Lactantio ultimus, poſt quem deinde Româ non diſceſſerit, ſaltem longius; quia* convertit *ibi tunc* multos ad juſtitiam, Deoque templum fidele ac ſtabile collocavit, *non tantum quod eccleſia, quam tunc ibi collocabat, futura eſſet ſtabilis & perſeveraret uſque ad finem mundi (talem enim jam tum à primo ſuo Romam ingreſſu poſuerat) ſed quod* Petrus *ipſe deinceps ſtabiliter ibidem manſerit: id quod etiam rationi perquam conſentaneum eſt. Fundaverat quippe* Petrus *ſpatio* XXV *annorum poſt Paſſionem Domini per Aſiam atque Europam Eccleſias plurimas tum per ſe, tum per Diſcipulos ſuos: in quibus neceſſe fuit identidem naſci dubia & oriri contentiones, ſive inter fideles ejuſdem Eccleſiæ, ſive inter Eccleſias diverſas, aliis aliud ſequendum (ut initiis maxime ſolet fieri) contendentibus. Pro hujuſmodi autem dubiorum atque contentionum deciſione, cum recurrendum ſæpe eſſet ad primarium & infallibilem Magiſtrum; debebat is, videlicet* Petrus, *certo loco conveniri poſſe; nullo autem poterat conveniri facilius quam Romæ, unde per totum mundum commercium litterarum patebat. Siquis tamen ex Commentario Græco-latino, quem mox daturi ſumus, malit ſuſtinere,* Petrum *uſque ad ultimos ante paſſionem ſuam annos peregrinatum fuiſſe, & longinquas percurriſſe regiones; is pariter admittet, à* Petro *Linum Romæ tamquam Vicarium ſuum ordinatum & relictum fuiſſe; ad quem aliæ Eccleſiæ recurſum habere poſſent.*

Non obeſt nobis, Petrum ſub Nerone Romam veniſſe,

27 *Jam vero quem* Petrus *convictum & confuſum è Palæſtina Syriaque pridem compulerat excedere Simonem Magum, quomodo & quando aggreſſus ſit conviceritque denuo Romæ, priuſne an poſtquam eò ipſe extremùm advenit, videndum eſt. Euſebius tametſi in iis, quæ Romanam ſpectant Eccleſiam, auctoritatis non magnæ ſit: quando tamen illuc ſpectantia docet ex ſanctis Apollonio, Juſtino, Dionyſio Corinthiorum Epiſcopo; tantæ omnino debet eſſe auctoritatis, quantæ ſunt illi ipſi Sancti. Docet igitur Euſebius lib.* 2 *Hiſt Eccleſ. cap.* 13, *citans verba Juſtini, in Apologetico ad Imperatorem Antoninum, ipſummet ſic alloquentis*: Poſt Domini noſtri in cælos aſcenſum immiſſi ſunt à dæmone homines quidam, qui ſe deos eſſe dicerent. Quos quidem homines tantum abeſt, ut perſecuti ſitis, quin potius maximis honoribus

quò & prius venerit poſt Simonem Magum.

A noribus affeciſtis. Ex iis fuit Simon quidam Samaritanus, ortus ex quodam vico, qui Gitton dicitur, qui principatu Claudii Auguſti, cum per operationem dæmonum multa magicæ artis miracula in urbe veſtra, quæ imperii caput eſt, ediſſet; Deus à vobis eſt habitus, ſtatuamque illi perinde ac Deo poſuiſtis, in inſula Tiberina inter duos pontes, cum hac inſcriptione: SIMONI DEO SANCTO.

AUCTORE C. J.

28 *His de Simone aliiſque de Helena quadam, impuriſſima illius ſectatrice, ex Juſtino relatis, ſubnectit pauca Euſebius de doctrina hæretica ejuſdem Simonis, atque cap.* 14 *negat, proſpera* illi diu ex voto fluxiſſe. Confeſtim enim, *inquit*, ipſis Claudii Auguſti temporibus, benigna & clementiſſima Dei providentia fortiſſimum & maximum inter Apoſtolos Petrum, & virtutis merito reliquorum omnium Principem ac Patronum, Romam adverſus illam generis humani labem ac peſtem perducit. Qui tamquam ſtrenuus divinæ militiæ ductor, cæleſtibus armis munitus, *lucem Euangelicam ab Oriente in Occidentem portavit*: cumque Dei doctrina Romanos adventu ſuo illuſtraſſet, Simonis quidem vis ac potentia cum ipſo ſimul auctore brevi extincta atque deleta eſt. Tantus autem veritatis fulgor emicuit in mentibus eorum qui Petrum audierant, ut parum haberent ſemel audiiſſe.... ſed Marcum Petri ſectatorem, cujus hodieque extat Euangelium, enixe orarent, ut doctrinæ illius, quam auditu acceperant, ſcriptum aliquod monumentum apud ſe relinqueret: *quod & reliquit rogatus, ſcriptum à ſe Euangelium, à Petro approbatum; ut proſequitur Euſebius.*

quem etiã convicit.

B

29 *Hujus interpres Valeſius tantum iſti loco tribuit, ut Simonis convictionem Romæ ac interitum, temporibus Claudii putet adſcribendum: Icarium vero ejus volatum, & è volatu præcipitium, in dubium revocet. Contra autem negat, Simoni ſtatuam Romæ erectam fuiſſe tamquam Deo. Ratio cur neget, eſt; quia* jam dudum viri docti obſervarunt (*nullum tamen citat*) imperitiâ linguæ Latinæ lapſum eſſe Juſtinum, qui ſtatuam Semoni Sanco poſitam, Simoni Magо ſacratam fuiſſe putaverit, vicinitate nominum deceptus. *Ac pergit:* Certe ſtatua illa, quam in inſula Tiberina viderat Juſtinus, non ita dudum effoſſa eſt, cum ea inſcriptione, quam dixi, SEMONI SANGO DEO FIDIO: *qui apud Sabinos pactis fœderibuſque præerat, à ſanciendo dictus. Si* non ita dudum *effoſſa fuit ſtatua illa, non potuerunt viri docti* jam dudum *obſervare errorem Juſtini, quem ſuſpicantur in illa ſtatua fundatum. Velim etiam doceri aliqua veroſimilitudine; primo, Juſtinum vidiſſe ſtatuam illam Dei Fidii, aut ejus tempore hanc ſtetiſſe in inſula Tiberina. Deinde, ipſum in eo deceptum fuiſſe, quod ſtatuam* Semonis Sangi Dei Fidii, *putaverit*, Simonis Dei Sancti *eſſe. Certe imperitia linguæ Latinæ, quantumvis magna, facere non poterat, ut vir ſapiens diſcrimen inter duas illas Epigraphas non dignoſceret. Ad hæc, noverat ſaltem Latinos characteres Juſtinus. Hos enim ipſos in Græcos converſit, retentis vocibus Latinis, ſic illas ſcribens in contextu orationis Græcæ,* Σίμωνι θεῷ σάγκτῳ, *idque Græcis mox interpretatur Græcè,* Σίμωνι Θεῷ ἁγίῳ; *uti videre eſt apud Euſebium loco citato. Denique quis credat, Juſtinum, in Samaria natum, Imperii Romani ſubditum, pluribus ſcientiis, etiam divinitus infuſis (uti in Vita ejus die* XIII *Aprilis num.* XI *legi poteſt) imbutum; in urbe Romana diutiſſime moratum, cum Romanis quotidie tractantem, & veritatem fidei Catholicæ propugnantem; adeo imperitum Romanæ linguæ fuiſſe, ut tria eorum vocabula legere, aut à quatuor diſtinguere non potuerit?*

Valeſius negat, abſque ſufficienti ratione,

ſtatuam Simoni Romæ poſitam fuiſſe.

C

D

30 *At* fefellerunt Juſtinum Samaritani quidam, qui ſtatuam illam, Simoni Samaritano poſitam fuiſſe, ei perſuaſerunt. Quaſi vero Romani Magum ac præſtigiatorem adhuc viventem conſecraviſſent; aut Deum, adjecto epitheto, Sanctum vocaverint. *Cur potiſſimum fefellerint Juſtinum Samaritani? Quia proniores in laudem Simonis, gentilis ſui? Sed Juſtinus æque gentilis eorum erat, & ipſe Samaritanus natione. Quamobrem eadem cauſa, quæ moverit Samaritanos ad commendandum gentilem ſuum Simonem; debuit ipſos abſterrere ne fallerent Juſtinum. Porro, vel ſupererat ſtatua Romæ tempore Juſtini, quam ei perſuaſerint Samaritani poſitam Simoni ſuo fuiſſe; vel non ſupererat amplius. Primum videtur colligi poſſe ex eo, quod Juſtinus tam accurate voces latinas Græcis characteribus exceperit. Imo ſuperfuiſſe ſupponunt ipſi, qui nobis hic adverſantur, dum aiunt, Juſtinum deceptum eſſe in inſcriptione ſtatuæ quæ tunc extabat; quamque illi ſine fundamento, ut vidimus, ſibi perſuadent, fuiſſe* Semonis Sangi Dei Fidii. *Admiſſo igitur quod ſtatua ſuperfuerit, opus non eſt ulteriori diſputatione ad monſtrandum, ipſam Simoni Deo ſancto poſitam fuiſſe. Ipſamet enim ſtatua id locuta fuit Juſtino, epigraphen deſcribenti. Si non ſupererat ſtatua; dicendum eſt, Juſtinum, quæ ſcripſit, didiciſſe famâ publicâ, quæ multum auctoritatis tunc habebat, nondum elapſis ab interitu Simonis centum annis; quæque propagata fuerit non per Samaritanos tantum, vile hominum genus, ſed per Chriſtianos præcipue & ipſos gentiles Romanos; quorum auctoritate auſus fuerit Juſtinus, illud ſcripto proponere, & quodammodo exprobrare ipſi Imperatori.*

ac refellitur,

E

31 *Romanos Simoni poſuiſſe ſtatuam* adhuc viventi, *non dicit Juſtinus, ſed Euſebius auctoritate ſua, latius explicans Juſtini contextum quam verba ſonent. Tum vero dixerit illud ipſe Juſtinus: quid inde contra veritatem rei? Novum non fuit illis temporibus ſtatuas hominibus, etiam tum viventibus, poni tamquam diis: imo & aræ ipſis conſecrabantur. Audi Euſebium in Chronico ad annum* 1 *Caji Caligulæ Imperatoris.* Cajus, *inquit*, ſe ipſum inter deos refert. *Atque iterum ad annum ejuſdem tertium:* Cajus Petronio Præfecto Syriæ præcepit, ut Hieroſolymis ſtatuam ſuam ſub nomine Jovis Optimi Maximi poneret. *Et paulò poſt ſic pergit loqui Euſebius:* Toto orbe Romano, ſicut Philo ſcribit & Joſephus, in Synagogis Judæorum, ſtatuæ & imagines & aræ Caji Cæſaris conſecratæ. *Erat quidem* magus & præſtigiator *vaferrimus Simon: ſed talis non apparebat iis, qui ſtatuam tamquam Deo poſuerunt, illuſi ac decepti per opera ejus, quæ videbant, mirabilia. Et vero quales fuerunt Romanorum dii deæque præcipui? nonne præſtigiatores, flagitioſi, nefarii? Denique, varia variis diis ſæpe addiderunt epitheta, Jovem appellantes* fulminantem; *Apollinem*, intonſum; *Janum*, bicipitem; *Mercurium*, volucrem; *Junonem*, Regiam; *Dianam*, caſtam; *cur non etiam aliquem vocaverint* ſanctum? *Et, ſi ſapientes Græci Athenis aram erexerunt* Deo ignoto, *quid mirabimur, ſi Romani erexerint ſtatuam* Deo ſancto? *in illa civitate, quæ etiam tum maxima parte* ignorans ſuæ provectionis auctorem, cum pæne omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſerviebat erroribus; & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem; *ut vere S. Leo prædicavit.*

confirmatâ iſtius facti veritate;

F

32 *Pagius viſâ Valeſii criticâ, eam continuo approbat in ſua Critica Baroniana ad annum* XLII *num.* VI: *ſed cum nihil novi ad probandum argumenti afferat, nulla nova ratione ejus approbatio eſt refellenda. Ego utriuſque eruditiſſimi viri opinionem tantum abeſt*

uti etiam Pagius.

ut

A *ut ſequendam putem; ut mihi perſuadeam, nihil de-*
inceps in hiſtoria humana credi prudenter poſſe, ſi
iſti Juſtinianæ aſſertioni, de ſtatuâ, Simoni Deo ſancto
collocatâ, fides deroganda ſit propter argumenta tam
levia. Etenim ſapientiſſimus juxta ac prudentiſſimus
fuit ſcriptor Juſtinus, uti docent ejus opera quæ extant.
Res, quam affirmat, publica fuit, in plena luce urbis
Romanæ, nondum elapſis centum annis, geſta; marmo-
ribus, ad tempora Juſtini veroſimiliter ſervatis, in-
ciſa, quæ omnibus poterat nota eſſe. Hanc Juſtinus,
vir ſanctus, glorioſus Chriſti mox Martyr futurus, in pu-
blica Apologia, ipſi Imperatori oblata, tota urbe mox
publicanda, dum veritatem Catholicæ Religionis pro-
bare vult, finxerit? (falli enim aut errare non pote-
rat prudentia ejus in re tam certò vera aut certò falſa)
fingere autem non patiebatur viri ſanctitas, nec auſa
fuiſſet fingere tam impudenter impudentia ipſa. Qui me
vult recedere in præſenti quæſtione à Juſtino & ſe-
quaci ejus Euſebio, antiquiſſimis auctoribus; afferat
neceſſe eſt, aut argumenta fortiora, quam allata ſunt;
aut teſtes iſtis contrarios, auctoritate pares.

An volaverit Simon Magus.

B 33 *Veriſimilior Valeſii opinio ſit, non admittentis*
volatum Simonis, & conſequenter præcipitium ejus;
nixa ſilentio tum Juſtini ejuſdem, tum Irenæi atque
Euſebii. His enim, ætate proximis (cum de Simone
ejuſque convictione pluribus agunt) nullam de volatu
ejus mentionem facientibus, quam fieri, inſtituti ip-
ſorum ratio poſtulabat, ſi vere volaſſet Simon; quid
auctoritatis congruæ aut ſufficientis ſupereſt ad illud
perſuadendum? Suſtinet idem Valeſius, Euſebii ſen-
tentiam veriorem *opinatus*, Simonis magi interi-
tum Romæ contigiſſe principatu Claudii Augu-
Utrum ſub Claudio, an ſub Nerone ſti. *Id vero contra communem eſt; ſuſtinentibus Baro-*
nio atque Sigonio, interitum illum Simonis contigiſſe
ſub Nerone; habentibuſque etiam ejuſdem ſententiæ ſuæ
auctores, Severum; Auguſtinum, Philaſtrium, & Ma-
ximum Taurinenſem; ut ipſe Valeſius fatetur, qui ni-
hilominus præfert iis omnibus locum citatum Euſebii:
quia Juſtinus & Irenæus affirmant, Simonem ſub
Claudio Romam veniſſe, & fraudulenta edidiſſe
miracula. Cumque etiam conſtet, *inquit*, Petrum
ejuſdem Claudii temporibus Romam ſe contuliſſe
ad Simonis fraudes confutandas, veroſimile non
eſt, Simonem tam diu, præſente atque inſtante
Petro, inſultaſſe fidei Chriſtianæ.

à Petro convictus, interierit.

C 34 *Venerint tum Simon Magus, ad fallendum, tum*
Petrus Apoſtolus, ad illum confutandum, Romam, im-
perante Claudio; nondum conſtat quod ſub eodem
Claudio extremum congreſſi fuerint, atque interierit
Simon. Quod Euſebius ſcribat, παραχρῆμα brevi,
ut interpretatur Valeſius, aut etiam, ſtatim, *ſi ita vis,*
Simonis potentiam cum ipſo ſimul auctore extin-
ctam atque deletam fuiſſe, *latitudinem habet; ne-*
que reſtringi debet neceſſario ad pauciſſimos annos.
Poſſunt Juſtinus & Irenæus forte explicari de adventu
Petri Romam extremis Claudii annis; atque ita, illo
mortuo, congreſſus ſit Petrus cum Mago ſub Nerone.
Certe neuter dicit ſub Claudio Petrum & Simonem
Magum inter ſe congreſſos fuiſſe; etiamſi dicant, u-
trumque ſub illo veniſſe Romam: atque adeo auctoritas
illorum, quæ pro uno plurimum valet, pro altero nihil
obtinet. Neque magis audiendus eſt Euſebius, dum
ſcribit, initio cap. 15, *quod* cum Petrus Romanos
adventu ſuo illuſtraſſet, Simonis potentia cum
ipſo ſimul auctore brevi extincta atque deleta eſt.
Si enim permittere quis nolit, illud, brevi, *extendi*
ad tempora Neronis, meminerit is, Euſebium in rebus
Romanis non tantæ auctoritatis eſſe, quantæ eſt in o-
rientalibus, ſibi vicinioribus; præſertim ubi loquitur
ex perſona propria, deſtitutus auctoritate aliorum, in
Romanis rebus melius verſatorum.

§. V. *De tempore ac loco, quibus paſſi ſint Apoſtoli.*

D AUCTORE C. J.

35 *Poſtquam docuerat Euſebius lib.* 2 *Hiſt. Eccl.*
cap. 25, *ex Tertulliano; Neronem, primum*
omnium Imperatorum in Religionem Chriſtianam,
tum maxime Romæ orientem, Cæſareano glà-
dio ferociiſſe: *& ex Caio*, viro Catholico, qui
Zepherini, Romanæ urbis Epiſcopi tempore,
ineunte ſeculo III, floruit; *Apoſtolos* Petrum &
Paulum Romæ *paſſos fuiſſe, eorumque trophæa ſupereſ-*
ſe in Vaticano & Via Oſtienſi: *pergit porro docere*
ex Dionyſio Corinthiorum Epiſcopo, qui ſeculo ſecundo
celebris fuit; ambos *Apoſtolos* uno eodemque tem-
pore Martyrium ſubiiſſe, *hæc citans verba ex Epi-*
ſtola ejus, ad Romanos ſcriptâ: Ambo *Apoſtoli*,
etiam in urbem noſtram Corinthum ingreſſi, ſpar-
ſo Euangelicæ doctrinæ ſemine nos inſtituerunt;
& in Italiam ſimul profecti, cum vos ſimiliter in-
ſtituiſſent, eodem tempore Martyrium pertule-
runt; *Græce*, Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν. *Ad quem lo-*
cum ita notat Valeſius pag. 42: Non dicit aperte
Dionyſius, Petrum ac Paulum uno eodemque die
paſſos fuiſſe; ſed tantum, eodem tempore; quod
de plurium dierum intervallo explicari poteſt.

Apoſtolos Petrum & Paulum,

E 36 *Fateor, ſi adeſt ratio ſufficiens aut neceſſaria*
ſic explicandi. Poteſt tamen etiam intelligi de uno eo-
demque tempore; *quemadmodum eadem verba Græ-*
ca, ab Euſebio ante contextum Dionyſii poſita, inter-
pretatus eſt ipſemet Valeſius: qui autem ſimpliciter di-
cit, aliquid uno eodemque tempore *factum eſſe, ab*
iis qui ſimul in eodem verſabantur loco, non magis
videtur alium atque alium diem intelligi velle, quam
alium atque alium annum. Cum vero Valeſius iſtud
Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν, *non auſit extendere ad an-*
nos diverſos, ut patet ex citata ejus explicatione, ne-
ſcio quid argumenti habere poſſit, ipſum extenden-
di ad diverſos dies contra communem omnium ſenten-
tiam, eodem die menſis Apoſtolos paſſos aſſerentium;
ne ipſis quidem in eo diſſentientibus Prudentio, Au-
guſtino & Aratore; qui citantur à Valeſio, & an-
num dumtaxat paſſionis diverſum ponunt, non diem
menſis; ſuſtinentes, uno poſt Petrum *anno ſupervi-*
xiſſe Paulum. *Textus tam illuſtrium Auctorum, quos*
Valeſius non deſcripſit, ad majorem rei elucidationem
hic accipe.

uno eodemque die paſſos,

F 37 *Aurelius Prudentius, natione Hiſpanus, anno*
Chriſti CCCXLVIII, *natus atque initio ſequentis ſeculi*
ſuperſtes, Hymno 12: περὶ Στεφάνων, *ſic canit:*
Feſtus Apoſtolici nobis redit hic dies triumphi,
Pauli atque Petri nobilis cruore,
Unus utrumq; dies, pleno tamen innovatus anno,
Vidit ſuperba morte laureatum.

negant Prudentius,

Auguſtinus Afer & Eccleſiæ Doctor, ad annum uſque
XXX *ejuſdem ſeculi* V *ſuperſtes, Sermone* 28 *de Sanctis;*
Currunt, *inquit*, uterque *Apoſtolus* ad palmam
Martyrii, & uterque perveniunt ad coronam; non
quidem eodem temporis curſu, ſed eodem anni
vertentis occurſu. *Arator Subdiaconus ſanctæ Roma-*
næ Eccleſiæ anno DXLIII *obtulit Vigilio Papæ, ejuſ-*
que juſſu recitavit in eccleſia S. Petri *ad Vincula, com-*
poſitum à ſe poëma libris duobus de Actibus Apoſto-
lorum, & in ſecundo ſic loquitur:

Auguſtinus,

& Arator.

Hæc etiam germanus amor, quibus amplius actus,
Quam natura dedit: geminos quos addidit aſtris,
Non eadem, tamen una dies; annique voluto
Tempore, ſacravit repetitam Paſſio lucem:
Et tenet æternam ſocialis gloria palmam.

38 *Magna profecto iſthæc auctoritas eſt; & nata*
prudentem virum pertrahere in ejuſdem rei aſſenſum,
ſi

A AUCTORE C. J.

si seorsim consideretur. Attamen trecenti & fortassis quinquaginta à Martyrio Apostolorum anni fluxerant, cum illorum primus atate, Prudentius sua isthæc scripsit: à quo Martyrio vix centum annis abfuit Dionysius Corinthiorum Episcopus, cujus suprà memini, asserens, Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, uno eodemque tempore *passos Apostolos: quod multo magis de eodem anno, quam de eodem die mensis intelligendum est, atque intellectum fuit ab Eusebio, centum forte annis ante Prudentium scribente, eoque historico, ad quem propius spectabat talia distinctius noscere quam ad Poëtas. Intellexisse autem Eusebium per citatum Dionysii locum, eumdem annum, declarat ipse manifestius in Chronico suo; ubi sub anno* XIV *Neronis scribit,* Petrum & Paulum glorioſe Romæ occubiſſe.

aiunt vero, Dionysius Corinth. Ep.

Eusebius Ep. Cæsaren.

39 *Idem sentit Auctor Catalogi antiquissimi Pontificum Romanorum, sedente Damaso Papa sub annum* CCCLIV *scripti, aut potius ex antiquioribus aliis Catalogis concinnati: qui, cum ex professo Chronologiam tractet, singulorumque Pontificum initia ac fines per Consules Romanos definiat, majoris sane auctoritatis esse debet, quam quivis alius; qui de illis tantum obiter & quasi per transennam loquitur. Is vero sic habet:* Paſſus eſt Petrus cum Paulo die III Kal. Julias Conſulibus ſupraſcriptis, *Nervâ & Vestino*, imperante Nerone. *Idatius quoque Lemicensis Episcopus & accuratus Chronologus, qui eodem, quo Prudentius & Augustinus obierunt, seculo* V *floruit ac mortuus est, in Chronico suo, quod perduxit ad annum Christi* CCCCLXVI; *sub Consulibus* Nerone III & Meſſalla Corvino *ponit passionem* Petri & Pauli *eodem die* III *Kal. Julias. Adde tertium Chronologum, Magnum Aurelium Cassiodorum, qui Theodorico Ostrogothorum Regi à litteris secretis, & anno* DXIV *solus Consul Romanus fuit; sic scribentem:* Silvano & Othone Coſſ. Romæ SS. Petrus & Paulus Apoſtoli trucidati ſunt à Nerone. *In his animadversione dignum est, quod citati Auctores diversis consulatibus & diversis Consulum paribus singuli adscribant Martyrium Apostolorum; ex quo deducitur, nullum eorum alterum descripsisse, sed aliunde sua didicisse singulos. Et tamen conveniunt in eo, quod omnes & singuli Martyrium illud affigant uni eidemque anno; sicut uni eidemque consulatui, & uni eidemque Consulum pari.*

B *Idatius Ep. Lemicen.*

Catalogus Pontificum Rom. antiquissimus

Cassiodorus Consul Rom.

40 *Addi merito potest Chronologis S. Hieronymus, ubi de scriptoribus Ecclesiasticis agit; præcipue intentus, ut mortis cujusque tempus recte definiat; cujus ordinem sequitur in præponendo aut postponendo unum Scriptorem alteri. Hic in* Paulo *Apostolo sic loquitur:* Paulus decimo quarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Chriſto capite truncatus, ſepultuſque eſt via Oſtienſi; anno poſt Paſſionem Domini XXXVII. *Qui suprà Eusebianum illud*, eodem tempore *passos esse* Petrum & Paulum, *extendere voluerunt ad annos diversos; quid ni etiam hic illud*, eodem die, *extendant ad eumdem diem Junii diversis annis recurrentem? interpretantes verba Hieronymi, quod* Paulus *capite truncatus sit* decimo quarto Neronis anno, eodem die, quo Petrus, *anno præcedenti confixus fuerat cruci.*

C *Hieronymus, qui &*

41 *Verum occlusit ipse Hieronymus effugium istud, cum paulò antè in* Petro *dixit, hunc Romæ* annos XXV Cathedram Sacerdotalem tenuiſſe uſque ad ultimum annum Neronis, id eſt (*ait*) decimum quartum; à quo & affixus cruci, Martyrio coronatus eſt: *& iterum paulò pòst in* Seneca: Hic, *inquit*, ante biennium quam Petrus & Paulus coronarentur Martyrio, à Nerone interfectus eſt. *Sonat igitur Hieronymo illud*, eodem die, *sicuti sonare cuivis debet, simpliciter spatium temporis, iisdem* XXIV *horis circumscriptum; neque extendi potest ad alium & alium mensem, nedum ad alium & alium annum, nisi forte adjuncta id clare determinent. Nam si ego simpliciter enuntiarem:* Paulus *eodem die mortuus est quo* Petrus: *quid quæso in illa enuntiatione secundum se est, quod alium annum aut mensem denotet? Dies unius anni, determinatus per certum solis motum, aut per certum mensis numerum, non est idem, qui alterius anni, licet hic recurrat sub similem solis motum & parem mensis numerum. Ex dictis confirmatur etiam, quod illud Eusebii,* eodem tempore, *constringendum sit ad eumdem annum & mensem & diem, quia Hieronymus in iis, quæ spectant ad* Petrum *ejusque adventum Romam, tempus Sedis ac mortis; Eusebium presse sequitur, atque est interpres ipsius, ubi obscurior alicui, opinionibus aliis præoccupato, videri possit.*

D

Eusebii hic interpres.

42 *Atque hæc abunde sufficiunt ad probandum, Apostolos annq, mense ac die eisdem passos fuisse. Ad refellendum vero objectos nobis Auctores, Prudentium, Augustinum, Aratorem, & si qui sunt alii ab eis stantes; sufficient, sanctus Leo Magnus Papa in Præfatione ad Codicem Canon. & Constit. tomo 2 Operum ejus ex editione Quenellii Parisiis 1675; S. Maximus, Episcopus Taurinensis Serm. 1 in Natali horum Apostolorum; S. Asterius, Episcopus Amasenus, Homilia in eosdem Apostolos apud Combefisium in Auctario Græcorum Patrum anni 1648: qui omnes sanctis Prudentio atque Augustino contemporanei fuerunt; Aratore vero longe antiquiores; & nulli eorum sanctitate cedunt. Unius tantum Leonis locum produco, quia Pontificis Romani; quique propterea majorem habere hic debet auctoritatem. Sic igitur scribit loco citato:* Paulus uno die, unoque tempore, glorioſa morte cum Petro, ſub Principe Nerone agonizans, coronatus eſt. *Et centum fere annis ante Leonem, Epiphanius in Panario hæresi 27, num. 6 ex editione Petavii scripsit,* Petri Paulique necem in annum Neronis XII: *qui utique, unus & idem est,* incurrere.

E

43 *Sed unde illa Prudentius, ex Hispania Romam peregrinatus, hauserit, & alii post ipsum idem scripserint? Certe videtur illius ætate talis opinio primum nata fuisse, tum quia nullus antiquior scitur ejus meminisse, tum quia contemporaneus ipsius Hieronymus; & mox Leo Magnus, & Gelasius Papa cum Concilio* LXX *Episcoporum, distinctius expressêrunt tempus ac diem, quo Apostoli obierunt, quam fecerunt prædecessores eorum, determinantes illum per τὸ* unum, *aut* eumdem; *ut videri possint refellere illo modo voluisse aliter sentientes. Et Concilium quidem Romanum, quod dixi, cum Gelasio, tribuit hæreticis originem male fundatæ opinionis, in Decreto de apocryphis scripturis sic pronuntians:* Petro data eſt etiam ſocietas beatiſſimi Pauli Apoſtoli, vaſis electionis, qui non diverſo, ſicut hæretici garriunt; ſed uno tempore, uno eodemque die glorioſa morte cum Petro in urbe Roma, ſub Cæſare Nerone agonizans, coronatus eſt; & pariter ſupradictam ſanctam Romanam Eccleſiam Chriſto Domino conſecrarunt.

opinionem de anno diverso

F

hæreticis attribuit Concilium Rom.

44 *Stabilitâ sententiâ nostrâ, eâque solâ antiquissimis temporibus notâ, Martyrium subiisse Apostolos uno eodemque, ejusdem anni ac mensis die; stabilitum eâdem operâ sufficienter fuit, diem illum esse tertium Kal. Julias, sive* XXIX *Junii. Illum enim passim exprimunt sancti Patres, Chronologi, ac Romanorum Pontificum Catalogi, quos citavimus & produximus; nullo eorum diem alium nominante. Fuit tamen apud Pagium in Critica ad annum* 258, *qui Natalem sive Martyrium Apostolorum à prædicto die* III *Kalendas Julias ad* VIII *Kal. Martias transferendum censeat; ductus auctoritate Polemei Silvii in Laterculo, sacra profanaque*

An die 22 Febr. passi sint Apostoli.

A *profanaque festa continente, & anno Christi* CCCCXLIX *publicato; in quo,* VIII Kal. Martias *legitur* Depositio sanctorum Petri & Pauli; *item auctoritate Indiculi, continentis Depositiones Martyrum, apud Bucherium; ubi sic:* III Kal. Julii Petri in Catacumbas, & Pauli Ostiense, Tusco & Basso Coss. *Si enim* VIII *Kal. Martias, seu* XXII *Februarii celebrabatur antiquitus* Depositio *sive* Martyrium Petri & Pauli: *die* III *Kal. Julias seu* XXIX *Junii aliunde debet festus, & eorum memoriæ consecratus fuisse, videlicet propter aliquam corporum translationem, quæ facta sit* Petri *in Catacumbas,* Pauli *in Viam Ostiensem, Consulibus Tusco & Basso; id est anno* CCLVIII. *Quo posito, salvabitur etiam multorum post Eusebium atque Hieronymum sententia, asserentium, Apostolos anno Neronis* XIV *sive ultimo passos esse. Illa quippe salva esse non potest, si cæsi sint die* XXIX *Junii: quia eo usque non pervixit Nero, utpote qui* IX *ejusdem violentas sibi ipse manus intulerat: vixit autem adhuc* XXII *Februarii, quando notatur in Laterculo Apostolorum* Depositio.

Anti habet Laterculus Silvii;

45 *Verum ut salvetur illa sententia de necatis anno* XIV *Neronis* Petro & Paulo, *quæ Eruditis viris passim nunc absurda est, aliud absurdius admitti non debet. Quisquis autem Martyrium ipsorum adscribere vult diei* XXII *Februarii, quia in uno Silvii Laterculo legitur eorum* Depositio *tunc facta esse, sibi ipse contradicet, nisi idem Martyrium adscribat quoque diei* XXIX *Junii; quia illud,* Tertio Kal. Julii Petri in Catacumbas, & Pauli Ostiense &c. *venit etiam nomine* Depositionis *in Indiculo apud Bucherium, quemadmodum reliqua omnia, quæ ibidem annumerantur. Legitur enim ibi titulus generalis,* Depositio Martyrum: *sicuti etiam antecedenter ibidem videre licet alium Indiculum, præfixo titulo,* Depositio Episcoporum *Romanæ urbis, cui Indiculo non plura ibi nomina Depositorum subscribuntur, quam duodecim; adjunctis cœmeteriis, in quibus depositi fuerint: sub titulo autem,* Depositio Martyrum, *aliquanto plurium nomina recensentur, adscriptis similiter cœmeteriis: & tribus locis insuper adscribuntur Consules, sub quibus* Depositio *facta fuerit.*

B *qui nihil hic probare potest*

46 *Habet igitur qui hic nobis apud Pagium obtrudere vult diem* XXII *Februarii, quo coronati sint Martyrio Apostoli; in suis ipsius allegationibus, duplicem eorumdem Apostolorum* Depositionem; *alteram* Petri & Pauli *dicto* die XXII Februarii: *alteram* Petri in Catacumbas, Pauli Ostiense, die XXIX Junii. *Hunc* XXIX *Junii tota antiquitas, media ætas, atque Ecclesiæ hodiedum omnes, veneratæ sunt ac venerantur pro die legitimo Depositionis sive Martyrii sanctorum* Petri & Pauli. *Quis ausit vel hiscere contra auctoritatem tantam, & usum Ecclesiæ universalis sine intermissione continuatum; propter Polemei (vix scio cujus) Laterculum sacro profanum, nemine ante aut post ipsum idem sentiente? Dicat, amabo eum, quisquis Laterculum istum, seu catholico, seu hæretico spiritu ductus sequi vult; an Depositio alterutro adductorum loco, aliud; an utroque, idem significet. Si aliud uno, aliud altero significari vult, explicare id nobis ipse debet. Si idem significari utrobique mavult, fateatur necesse est,* Petrum & Paulum *bis passos mortuosque esse. Ea namque est notio passim recepta, maxime in scriptis ecclesiasticis, vocis* Depositio, *ut significet diem quo quis obiit, aut certe quo terræ mandatus fuit.*

contra unanimem omnium temporum consensum, C

nisi forte, quod bis mortui sint Apostoli.

Corpora Sanctorum sæpe translata fuerunt

47 *Si porro velit, per* Depositionem *illam* Petri in Catacumbas XXIX Junii, *significari Translationem; præterquam quod nihil habeat, quo id probet hic potissimum: si tamen gratis concedatur, nihilo amplius habebit argumenti ad negandum eodem* XXIX *Junii Martyres obiisse Apostolos. Nam eodem die quo primitus Martyrio coronati fuerunt; potuerunt deinde etiam transferri Corpora eorum: atque est perquam verisimile (si tamen translatio intelligi istic possit) eodem quoque die translata fuisse. Obtinuit enim semper & usitatissimum fuit per omnes Ecclesias, pro Translationibus Sanctorum suorum faciendis, deligere festum aliquod, & sæpe ejusdem Sancti; ut majori concursu populi atque solennitate res illa perageretur. Testis sit dies* IV *Julii, quo recolebatur per Gallias Ordinatio S. Martini Turonensis Episcopi. Vidit B. Perpetuus post illum quintus, non satis honorifice conditum esse Sancti decessoris sui Corpus, & magnificam extruxit basilicam, in quam translaturus sacrum illud depositum, per miraculum prohibitus fuit transferre ante eumdem* IV *Julii; quo & ecclesiam novam dedicavit; atque ita uno eodemque die triplex festivitas celebrata ibidem deinceps fuit, Ordinatio S. Martini, Translatio Corporis ejus, & Dedicatio ecclesiæ, ipsius nomini ædificatæ.*

D AUCTORE C. J.

proprio ipsorum festo die;

48 *Sed magis urget quod in prædicto apud Bucherium Indiculo ponitur,* XIV Kal. Junii, *Depositio* Parthini & Caloceri in Callisti, Diocletiano IX & Maximiano VIII Coss. *qui locus omnino similis est huic de quo disputamus; atque est unus è tribus jam dictis, quibus in toto Indiculo tantum adscribuntur Consules. Significet hic igitur* Depositio Parthini & Caloceri, *mortem, Martyrium, sepulturam, translationem, elevationem corporis aut aliud quodcumque vis. Certe facta fuit* Depositio *talis eodem* die XIV Kal. Junias *sive* XIX Maji, *Diocletiano* IX *& Maximiano* VIII *Consulibus, id est anno Christi* CCCIV: *quo die ante annos* LIV *sub Decio palmam Martyrii obtinuerant: & sic duplici titulo dies ille deinceps festus fuerit. Pari etiam modo, quidcumque demum factum sit sanctis* Petro & Paulo *Consulatu Tusci & Bassi, anno Christi* CCLVIII (*quod ego fateri malim, me non satis assequi, quam multa per conjecturam congerere*) *id factum fuisse notatur, die* XXIX *Junii, eodem scilicet quo pridem colebantur & olim sub Nerone pro Christo cæsi fuerant: quemadmodum constat; Depositionem qualemcumque Parthenii & Caloceri sub Diocletiano & Maximiano factam, incidisse in eumdem diem* XIX *Maji, quo pridem cæsi sub Decio fuerant, & quo Acta illorum nos illustravimus tomo* 4 *Maji.*

uti etiam de SS. Parthenio & Calocero factam legitur; E

& factum fuerit in S. Petro.

49 *Sed paulo attentius consideremus vocem* Depositio, *quid notionis in Indiculo prænemorato ei subsit. Jam dixi, Indiculo titulum præfigi* Depositio Martyrum; *ut vox* Depositio *ad singula, quæ deinde recensentur per singulos menses, subintelligenda sit, præter quam duobus locis, nempe,* VIII Kal. Januarias, Natus Christus in Bethleem Judæ. *Et,* VIII Kal. Martias, Natale Petri de Cathedra: *ubi vox,* Natus Christus, *& vox,* Natale, *casu Nominativo positæ, aliud per se significant, quam depositionem; ut cuilibet manifestum est. In reliquis exprimuntur Genitivo casu nomina Martyrum, subintellecto titulo* Depositio, *hoc modo:* XIII Kal. Februarias. Fabiani in Callisti, & Sebastiani in Catacumbas, *nempe* Depositio. *Et hic quidem, uti etiam in plerisq; aliis, vox illa sumi potest in propria sua significatione, pro obitu, Martyrio, sepultura: sed universaliter ubique ita sumi non potest. Nam* VI Idus Augusti, *legitur in Indiculo;* Cyriaci, Largi & Smaragdi. *Is autem dies* VI *Idus Augusti, non Depositionis est propriæ dictæ seu obitus aut sepulturæ: cum Martyrium ipsorum incidisse in* XVII *Kal. Apriles constet: sed est Translationis, à Marcello Papa factæ; & propterea manserit is dies festivus deinceps, ac talis etiam fuerit tempore illo, quo scriptus fuit Indiculus anno* CCCLIV.

Depositio in Indiculo F

potest aliquando sumi pro Translatione,

50 *Similiter in Indiculo habetur;* V Idus Septembris. Gorgonii in Labicana. *Is autem dies videtur potius esse, quo Corpus S. Gorgonii translatum fuit*

A AUCTORE C. J.

Tessalonicâ (ubi cum S. Dorotheo passus fuerat) Romam, quam ipse dies Passionis ejus: etiamsi aliter innuat Baronius. Considera etiam, quod VI Idus Julii *perquam solicite distinguat Indiculus Cœmeteria, ubi singuli septem filiorum S. Felicitatis, qui omnes simul dicto die passi sunt, depositi atque sepulturæ dati fuerint; videlicet,* Felicis & Philippi, in Priscillæ: Martialis, Vitalis, Alexandri, in Jordanorum: Silani, in Maximi: Januarii, in Prætextati: *ut non tam videatur velle exprimere diem mortis, quam locum sepulturæ, aut translationem Corporis in istum locum, aut certe festivitatem, quæ ibi locorum quotannis præcipue tunc agebatur. Atque ejusmodi festivitatem videtur Auctor Indiculi præcipue & ubique præ oculis habuisse, quotiescumque locum* Depositionis *indicat, notans videlicet festa, quæ in illis locis solennius celebrabantur, ut populus eo posset convenire; quacumque demum ex causa celebritas talium festorum habuisset originem suam. Non ausim pluribus his immorari, ne tædio sim bonis Catholicis, qui propter Laterculum unius Polemei Silvii numquam colent* XXII *Februarii Martyrium sanctorum* Petri & Pauli; *quod consuevit Ecclesia tota celebrare* XXIX *Junii.*

sæpius videtur sumi pro sepultura, aut elevatione

& ubique fere pro festiva celebritate.

B 51 *Sed quid tandem prætendit Laterculus prædictus? Ait:* VIII Kalendas Martii (*id est* XXII *Februarii*) Depositio SS. Petri & Pauli. *Atque adeo isto die Martyrium illi subierunt; ut quidam innuunt. Vana enimvero & crisis & probatio! Jam vidimus, in Indiculo Bucheriano anni* CCCLIV, *vocem* Depositio *non accipi pro solo obitus aut sepulturæ die; sed etiam significare translationem; & festivitatem. Cur in Laterculo isto, centum fere annis post scripto, credere debeamus, per eamdem vocem significatum voluisse Auctorem suum, solum mortis diem? Quid si aliud noluerit indicatum, quam festivitatem, quæ tunc (uti etiam nunc fit) illo die agebatur,* S. Petri *quidem, ob Cathedram ejus Antiochenam,* Pauli *vero per concomitantiam & commemorationem in Officiis divinis? Nulla Martyrologia, seu antiquiora Laterculo, seu recentiora, nulli Pontificum Catalogi, nulla Patrum scripta meminerunt; aliud festum Sanctorum Apostolorum celebratum fuisse die* XXII *Februarii, quam Cathedræ* Petri; *ejus Martyrium, uti &* Pauli, *conjungentes die* XXIX *Junii, ut sæpe jam dictum est.*

Incertum an morituri Apostoli simul exiverint portâ Trigeminâ,

C 52 *Superest de loco, ubi passi sint Apostoli, pauca addere. Scribit Baronius ad annum 69 num. 9:* Habet traditio potius, quam certâ assertione antiquorum Scriptorum veritas confirmata (nam quæ de his legitur à quibusdam Dionysii Areopagitæ nomine edita scriptio, non probatur, *utpote ineptissima*) ipsos Apostolos supplicium mortis subituros, è carcere simul eductos, extra portam Trigeminam perductos esse. ..... Cur autem extra illam potius portam ad subeundum supplicium ducti sunt, quid certi affirmare possimus, nihil est, nisi quod conjectura tenuibus quibusdam rimulis monstrat. *Et mox addit,* non *tamen* simul in eodem loco supplicio affectos *fuisse, sed* ab illis, qui eos ducebant, mutato consilio, esse ab invicem separatos; quod Petrum in gratiam Judæorum in ea regione, ubi Judæi degerent, voluerint crucifigi: Paulum vero inter Christianos, non tamen crucifigi, sed (quod civis Romanus esset) placuerit subjici gladio. *Hæc Baronius, iterum declarans, se isthæc* conjecturâ potius, quam certâ assertione affirmando proponere: *& subdit, divisos inter se Apostolos extra portam Trigeminam,* Paulum *rectâ processisse eâdem viâ ad Aquas Salvias;* Petrum *vero ductum esse ad montem Janiculum; à quo scilicet tam prope aberat, quando è carcere Mamertino cœpit egredi, quam abfuerit, cum à* Paulo *fuit separatus; debueritque relegere partem viæ ac Tiberim transire, ut eò perveniret. Neque vero probabile videtur, in potestate illorum, à quibus ad supplicium ducebantur, fuisse,* consilium mutare & separare ab invicem *reos, quos (utique ex mandato & sententia Judicis) simul ducebant, ut simul in eodem loco afficerentur extremo supplicio, qui propter causam eamdem fuerant damnati.*

& loca diversis passi sint.

D 53 *Malim ego assentiri Prudentio, qui Romæ fuit sub finem seculi* IV *aut initio sequentis, ibidemque videtur panxisse Hymnum* XII *libri* περὶ Στεφάνων, *in quo orsus à festo die Apostolorum, ejusque gaudio & populi ad eum concursu; mox tempus & locum Martyrii describit: & tempus quidem annuo intervallo facit diversum, ut jam diximus; locum vero facit omnino eumdem, ita canens:*

In eodem mortuos fuisse, scribit Prudentius,

Scit Tiberina palus, quæ flumine lambitur propinquo,
Binis dicatum cespitem trophæis,
Et crucis & gladii testis: quibus irrigans, eadem
Bis fluxit imber sanguinis per herbas.

Eadem, *inquit Prudentius,* per herbas, *& eumdem per campum fluxit sanguis Apostolorum, & bis fluxit, quia* Petrus *anno uno, &* Paulus *sequenti, juxta ipsius sententiam, cæsi fuerant. Et palus Tiberina, una eademque, testis est utriusque Martyrii, in uno per crucem, in altero per gladium consummati: atque inde* E *eumdem cespitem seu locum binis trophæis & victoriis illorum vidit glorioſum & sacratum.*

nemine antiquorum contradicente.

54 *At Prudentius, uti in diverso tempore Martyrii utriusque statuendo non admittitur, ita non videtur plus fidei mereri, in definiendo locum utriusque eumdem. Meretur enimvero, quia per se gravis Auctor est, antiquus, prudens & sanctus, & fuit in loco, de quo scribit; neque habet ante aut post se scriptorem ullum, nisi forte his ultimis temporibus ortum, qui contrarium doceat: habet autem plures & antiquiores, & chronologiam ex professo tractantes, qui docent, eodem anno ac die Apostolos subiisse mortem, uti latè deduximus. Sed ubi, quæso,* palus *illa* Tiberina, *crucis & gladii & Martyriorum testis? Id ego non præsumo definire. Locus unus est, juxta Prudentium, in quo per crucem ab uno, per gladium ab altero victoria Martyrio relata est: atque id tantum, in tenebris tot seculorum, & ambiguitate Baronii, per lumen, quod præfert Prudentius, ostensum voluit; relinquens Romanis antiquariis accuratiorem indagationem istiusmodi loci.* Palus Tiberina, *fortassis ideo vocatus fuit locus, quia pluvio cælo aut hiemali tempore excrescente fluminis alveo inundabatur; aut aliter in eum immittebatur Tiberis; aut potius aqua è locis superioribus adducta, ut hodiedum Paulina (uti vocatur à Pontifice Paulo V) in summo monte Janiculo colligitur; ita & illa ibi colligebatur ac demittebatur.* Nam ibidem non procul à monte deorsum in plano prope Tiberim, *uti scribit Baronius ad annum 69 num.* 18, posita naumachia erat, quæ ab aliis Julio Cæsari, ab aliis vero Augusto adscribitur. Nam auctor est Dio, naumachiam ab Augusto factam. Tacitus vero eumdem locum nominat stagnum Agrippæ, ubi in navibus Nero epulum lautissimum exhibuit. *Hæc Baronius. Quibus positis, an procul aberraret à vero, qui locum illum diceret vocari à Prudentio* paludem Tiberinam (*alluitur certe à propinquo Tiberi;*) *& eodem jure* Palus *vocari potest, quo* Stagnum *à Tacito appellatur: atque porro existimaret, eumdem fuisse testem non tantum crucis, sed etiam gladii, quibus in eodem proximo Janiculo cæsi Apostoli bis irrigaverunt sanguine suo easdem herbas: corporibus deinde, unius quidem in viam Ostiensem, aut etiam ad Aquas Salvias, si ita malis; alterius vero in Vaticanum delatis? Certiora doceri cupio.*

An locus, quem ille designat, sit Janiculus?

COM-

COMMENTARIUS DE SS. PETRO ET PAULO

Ex Ms. Medicæo Græco Regis Christianissimi, & Jacobi Sirleti interpretatione Ms. in Bibliotheca Vaticana.

CAPUT I.

S. Petri patria. Acta sub Christo & proximis post hujus Ascensionem annis.

1 Καὶ τ̃ τεχνῶν ὰ μόνον τὰς ἐξ ἀρχῆς πατέρας ἀποδεχόμεθα, κ̀ τὰς τ̃των μόνας ἀσμενίζομεν πόνας· ἀλλ' εἴ τι κ̀ ἄλλο τοῖς μετέπειτα πρ̀σεξεύρηται, πρ̀θυμούμεθα τ̀το κ̀ ἀσπαζόμεθα. Καὶ αὐτὰς ὴ τὰς πρ̀ρρηθέντας ὰ δ' ἄλλο τι δι' τιμῆς ἄγομεν κ̀ μνήμης εὐφήμυ, ἢ διότι τὰ σποράδην κ̀ τοῖς ἄλλοις καθ' ἓν εὑρεθέντα συνάψαντες ὅτι κ̀ συναρμόσαντες, ἐσωμάτωσαν κ̀ ἐμόρφωσαν, κ̀ τοῖς μετ' αὐτὰς ἀπηρτισμένας τὰς τέχνας κατέλιπον. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, κατ' αὐτὰς ἐκείνας, τ̃ τ̃ πιστῶν ἀφοσιώμενοι πόθον, ὥσπερ ὕλην ἀμόρφωτον, τὰ τῇδε κ̀κεῖσε πρὶ τ̃ κορυφαίων Πέτρ κ̀ Παύλ πρ̀σαδόμενα μεταχειριζόμενοι, μορφὴν αὐτοῖς ἐπιτιθεμεν, κ̀ σῶμα δηρθρωμένον ἀποδικνύομεν. Ἐπεὶ δὲν ἡμῖν τὰ τ̃ πρ̀θέσεως ἔτως, κ̀ πρὶ τηλικούτων τὰ δ̃ σπ̀δάσματ@· αὐτόθεν ἀρκτέον, ὅθεν κ̀ τοῖς πρ̀ώτοις τ̃ Χριστ̃ μαθητῶν ὴ πρὸς τ̃ βίον εἴσοδ@· γέγονε.

2 Πέτρ@· τοιγαρῦν (ἵνα πρ̂τον πρὶ δ̃ τ̀ν ἐκκλησίαν πρώτ πιστευθέντ@· μνεσθῶ) γένει μὲν ὢν Ἑβραῖ@·, χώραν ὴ τ̃ Παλαιστίνης ᾤκει τ̀ν Γαλιλαίαν, πατρὶς ὴ τούτῳ Βηθσαϊδᾶ, μικρόν τι κ̀ εὐτελὲς πολίχνιον, Φυλέτης καὶ συμπατριώτης τ̃ Συμεῶν Πατριάρχην αὐχούντων· πατὴρ ὴ Ἰωνᾶς, ἐκ̀ ὁ [καταποθεὶς κ̀] ἐκ δ̃ κήτους ἀναδοθεὶς, ἀλλ' ὁ δι' δ̃ παιδὸς ἐκ δ̃ νοητ̃ κήτους ἀνελκύσας πολλούς. Ὑπῆρχε ὴ ἐν ταῖς ἡμέραις Ὑρκανδ̃, δ̃ τὰ ὦτα μὴ τ̃ βασιλείας ἀφαιρεθέντ@· παρὰ δ̃ ἀδελφ̃· ὁ μόν@· δὲ τ̃ πατρὶ γέγονεν ὅτος, ἀλλὰ κ̀ Ἀνδρέας αὐτ̃ συνὴν ἀδελφός· λαβὼν ὴ τ̀ν θυγατέρα Πέτρ@· Ἀριστοβούλ ἀδελφ̃ Βαρνάβα δ̃ Ἀποστόλ· ἔτεκεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν ἕνα καὶ θυγατέρα μίαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρέας τ̀ ἀπράγμονα κ̀ ἀζυγα μετιὼν βίον, τ̃ πρ̀δρόμ Ἰωάννη μαθητευσαι τ̃ εἰς μετάνοιαν κηρύσσοντι βάπτισμα, παρ' δ̃ τὸ, Ἴδε ὁ ἀμνὸς δ̃ Θεδ̃, ἀκούσας, πρὸς τὸν σωτῆρα Χριστὸν δακτυλοδεικτήσαντ@·, καταλιπὼν τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην, ἠκολούθησε τ̃ Ἰησδ̃· ὁ ὴ μέγας Πέτρ@·, θερμότατ@· ὑπάρχων καὶ εὐτρεχέστατος, τοῖς βιωτικοῖς μᾶλλον ἐνησχολεῖτο πράγμασιν, ἅ τε καὶ γυναικὶ συνοικῶν, κ̀ πατέρα γηροτροφῶν.

3 Εὑρὼν ὴ αὐτὸν ὁ Ἀνδρέας εὐχολήσαντά ποτε, πρ̀σήνεγκε τ̃ Χριστ̃· ὁ ὴ τ̃τον πρ̀σηκάμενος, Πέτρον κάλεσε, τὸ σφρὸν τ̃ αὐτ̃ γνώμης δι' δ̃ ὀνόματος πρ̀δηλῶν. Ἐπεὶ ὴ εἰς μαθητείαν ἐξελέγη, εὐδόκιμός τις αὐτίκα καὶ ζέων τ̃ πνεύματι ἀναφαίνετ· διὸ κ̀ τὰς κλεῖς τ̃ βασιλείας πιστεύετ, κ̀ ἐπὶ νώτ τ̃ θαλάσσης καθάπερ τις ἀσωματ@· οἰκείοις βαδίζειν ἴχνεσιν, τ̃ δ̃ Κυρίδ μεταμορφώσεως θεατὴς ἀναδείκνυτ, τ̃ πνευματικῆς φωνῆς αὐτήκοος γίνετ, ἀνεξικακεῖν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐκπαιδεύετ, κ̀ τ̀ν πρεσβείαν τ̃ οἰκουμένης ἐγχειρίζετ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κ̀ τὰ τούτων πλείονα, διεξοδικώτερον τ̃ Εὐαγγελίων βιβλ@· μαθήσαι, κ̀ αὐτὰς δηλαδὴ τ̃ πραγμάτων ἡμῖν

1 NOn eos solum, qui initio artes invenerunt, nos admittimus, neque eorum tantum labores amplectimur; sed si quid aliud à posteris est rebus inventis adjectum, id quoq; fovemus & amplexamur; quosq; supradiximus, non ob aliud quidpiam honore afficimus & celebri memoriâ repetimus, nisi quia, quæ dispersa erant & sigillatim ab aliis inventa, ea ipsi connectentes atque concinnantes, artes ipsas in corpus ac formam unam redactas perfectiores posteris reliquerunt, Itaque & nos, illorum exemplo, quæ pertinent ad explenda fidelium vota, ea ipsa consecrantes, veluti materiam quampiam informem, quæ ab hoc aut illo auctore decantata circumferuntur, comprehendentes; formam illis componimus & coagmentamus, membrisque perfectum corpus aliis exhibemus. Cum igitur id nobis propositum sit, iisque rebus dicendis studeamus; inde exordiendum est, unde Christi Discipulus primus ad vitam fuerit ingressus. *Prologus profitentis hæc se ex variis collecta dare.*

2 Petrus igitur (ut prius de illo, cui primum Ecclesia commissa est, mentionem faciam) genere fuit Hebræus, qui regionem Palestinæ Galilæam habitabat. Patria vero huic erat Bethzaida, parvum quoddam & humile oppidulum, tribulis etiam eorum erat, qui ad Simeonem patriarcham genus se referre gloriantur: patre Jona, non illo, qui à ceto absorptus fuit & redditus, sed qui per filium à ceto intelligibili multos extraxit, & ad superos revocavit. Fuit hic sub Hyrcano *a* Rege, cui unà cum regno & aures à fratre fuerunt abscissæ. At Jonas non hunc solum habuit filium, sed & Andream Petri fratrẽ. Cum vero Petrus duxisset conjugem, filiam Aristobuli, fratris Barnabæ Apostoli, ex ea duos suscepit *b* filios, unum marem, alterum feminam. Andreas, cum vitam quietam & cœlibem sibi delegisset, Præcursoris Joannis discipulus efficitur; qui Joannes pœnitentiæ baptismum prædicabat. A quo cum Andreas audivisset; Ecce Agnus Dei, digito Salvatorem Christum monstrante; & Joannem Baptistam reliquisset, Jesum secutus est. Petrus vero ille magnus, cum ardentior & eo solertior ad res gerendas esset, in vita negotiis magis occupabatur; quippe qui cum uxore viveret, & patrem senem aleret. *S. Petrus natus Bethzaidæ, patre Jonâ, a à fratre S. Andreâ, b ex discipulis S. Joannis Baptistæ Christum secuto,*

3 Cum vero Andreas eum negotiis vacuum aliquando offendisset, & ad Christum adduxisset: hic eum admissum, Petrum nominavit, eo nomine ejus mentis atque animi soliditatem atque constantiam significans. Posteaquam is in discipulorum Christi numerum fuit cooptatus, se probum virum & spiritu ferventem ostendit: quamobrem & regni cælorum claves ejus fidei committuntur, & in maris dorso velut incorporeus quispiam propriis inambulat vestigiis, Dominicæque Transfigurationis spectator efficitur, & paternæ vocis auditor: item illud edocetur, ut peccantes homines patienter ferat, atque orbis terrarum præfectura illi in manus traditur. Sed hæc & his plura sacer *ad hunc adducitur, rebus adhibetur præcipuis,*

A EX MS. Euangeliorum liber latius ac diſtinctius enarrat, qui videlicet & ipſas rerum cauſas manifeſtius exponit, quas nos in præſentiâ omiſimus, cum breviores eſſe ſtudeamus, non longiores.

& à reſurgente Chriſto Magiſter alierâ ſtatutus,

4 Cum autem nuper magnus ille Deus ac Servator noſter Jeſus Chriſtus ſalutaribus ſuis cruciatibus, quos volens paſſus eſt, imperium mortis habentem diabolum deſtruxiſſet, atque inanem reddidiſſet, ſuæque ipſius mortis vincula perfregiſſet, ac tertio die reſurrexiſſet; Petrus ipſe, Apoſtolorum ſummus, Præfecturę illius, quàm à Magiſtro accepit, compos factus, reliquorum Apoſtolorum os conſtituitur, vel (ut magis proprie dicam) magiſter. Cumque deinceps duodecimum diſcipulorum numerum, Matthia in Judæ locum introducto, expleviſſet; orationibus, quas plurimas habuit coram iis Judæis, qui præſentes fuerunt, cum

tria millia convertit;

Spiritus ſancti effuſio in Apoſtolos facta eſt, eoſque criminabantur quod muſto pleni eſſent, propterea quod diverſis linguis magnalia Dei (ut Scriptura inquit) loquebantur, multis aliis ſermonibus ipſos obteſtatus, tria millia hominum confeſtim ad Chriſti fidem allexit: & eum, qui ab ipſo ortu claudus fuerat, in templi janua, quæ Speciosa appellatur, unà cum Joanne Euangeliſta integrum reddidit; ac rurſus eos, qui convenerant, redarguendo inſtruens, & ad ſalutem vocans, Deumque verum eſſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, tum ex Moyſe, tum ex reliquis Prophetis aperte demonſtrans; non miraculi ſolum magnitudine, ſed orationis etiam vehementiâ omnes ſtupore affecit, &

B *claudum ſanat:*

ad Chriſti fidem attraxit; Eccleſiamque in Hieroſolymis conſtituit, quæ ex infinito prope numero conſtaret. Ananiam quoque & Sapphyram ejus conjugem, qui novam illam rapiendi fraudem commiſerant, ea bona ſubtrahentes, quæ ſua ſponte Deo conſecraverant, graviſſime objurgans, confeſtim vitâ privavit

Ananiam & Sapphyram morte punit,

5 Idem Petrus non ſolum morbos varios umbrâ ſuâ ab hominibus abegit, ſed etiam mortuos ad vitam revocavit. Lyddæ paralyticum Æneam ſanavit verbo; in Joppe Dorcadem feminam pauperum ſtudioſam mortuam ſuſcitavit. Cæſareæ Cornelium Centurionem, hominem ethnicum ad Chriſti fidem cum totâ familiâ convertit, eumque per baptiſmum Spiritu ſancto implevit: quin etiam gentibus fidei januam patefecit, vaſe illo velut linteo quodam per viſum inſtructus, in quo vaſe

alia miracula patrat,

C *Gentibus fidem annuntiat:*

omnes erant terræ ipſius teræ; item voce, quæ unà cum vaſe è cælo dimiſſa, illum adhortabatur, ut ſurgens immolaret & comederet, nihilque commune reputaret. Ab Herode Agrippa duabus catenis vinctus, & in carcerem conjectus, & caute à quatuor quaternionibus militum cuſtoditus, à divino Angelo à vinculis & cuſtodia eripitur, foribus ultro patefactis. Cauſa deinde illius deteſtandi Simonis magi, omnes urbes Cœleſyriæ peragrat, etiam Pontum & Aſiam, quin & Galatiæ regionem: cumque ibi fidei verbum ſeminaſſet, Romam uſque pervenit. Ut vero has regiones tamquam percurrentes enumeremus; illæ ſunt.

6 Ab Hieruſalem in Cæſaream Stratonis urbem profectus, cum unum ex iis, qui illum ſequebantur Presbyteris, *c* Epiſcopum illic conſtituiſſet, in Sidonem *d* venit: ubi cum multos curaſſet, & Epiſcopum conſtituiſſet, venit Berytum *e*. Hic quoque cum unum ex iis, quos ſecum ducebat, Epiſcopum delegiſſet, Biblum *f* proficiſcitur, deinde in Tripolim, & apud Maronem virum quemdam prudentem converſabatur: quem Epiſcopum conſtituens Tripoleos Phœnicæ urbis fidelibus, Orthoſiam *g* venit; deinde Antaradum; & mox in

c
d
e
f
varias regiones peragrans, Epiſcopos conſtituit.
g

τὰς αἰτίας δηλοῖ καθίστησιν· ἃς ἐπὶ ὃ παρόντος ἐκ ἐξεθέμεθα, ὃ λόγῳ τῷ ἐπιτομῷ μᾶλλον ἢ τὸ πλάτος προσθέντος. D

4 Ἄρτι ὁ ὃ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ ὃ ἐκουσίου καὶ σωτηρίου πάθους αὐτοῦ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα ὃ θανάτου τὸν διάβολον καταργήσαντος, καὶ τὰ δεσμὰ ὃ θανάτου διαῤῥήξαντος, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνασάντος, Πέτρος οὗτος, ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων, τῷ προεδρίαν ὃ διδασκάλου πλατήσας, σῶμα τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων καθίσαται, διδάσκαλος ὢν μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον. Καὶ δὴ λοιπὸν τῷ μιᾷ τῶν μαθητῶν δωδεκάδα διὰ τοῦ ὃ Ματθίου ἀντεισαγωγῆς ἀναπληρώσας, δημηγορίας ὢν πλείσας, ὅσας τοῖς ἐπὶ τῇ ὃ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐκφύσει παρῆσιν Ἰουδαίοις, καὶ γλεύκους μεμεθυσμένους αὐτοὺς οἰομένοις, διὰ τὸ ἑτεραῖς γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα ὃ Θεοῦ διαγγελεῖν, κατασχεάμενος, ἑτέροις ὢν λόγοις αὐτοῖς διαμαρτυρησάμενος, τρισχιλίους αὐτίκα πρὸς τῷ εἰς Χριστὸν πίστιν ἐξεκαλέσατο. Καὶ τὸν ἐκ γενετῆς χωλὸν, τὸν ἐπὶ τοῦ Ὡραίας ὃ ἱερᾶς πύλης, ἅμα Ἰωάννῃ τῷ Εὐαγγελιστῇ θεραπεύσας, αὖθις τοὺς συνειλεγμένους ἐλεγκτικῶς κατηχήσας, καὶ πρὸς σωτηρίαν ἐκκαλεσάμενος, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν, ἀπό τε Μωσέως καὶ Προφητῶν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐναργῶς ἀποδείξας, ὃ μόνου τοῦ μεγαλείου ὃ θαύματος, ἀλλὰ καὶ ὃ λόγου τῇ ῥύμῃ πάντας κατέπληξε, καὶ πρὸς τὸν εἰς Χριστὸν ἐπεσπάσατο πίστιν, καὶ μυριάνδρου ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐκκλησίαν συνέστησεν. Ἀνανίαν ὢν καὶ Σαπφείραν, τὸν αὐτοῦ γυναῖκα, τὸν καινὸν νοσφισαμένους νοσφισμὸν, τὰ οἰκεῖα φημὶ καὶ ἅπερ ἑκόντες ἀφιέρωσαν τῷ Θεῷ, τῷ μετ' ἐμβριθείας ἐλέγχου παραχρῆμα ὃ ζῆν ἀπεστέρησεν.

5 Ἡ σκιὰ αὐτοῦ ὃ μόνον ποικίλας νόσους ἐξ ἀνθρώπων ἀπήλασεν, ἀλλὰ καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν. Ἐν Λύδδῃ τὸν παράλυτον Αἰνείαν, λόγῳ ἐθεράπευσεν· ἐν Ἰόππῃ τῷ φιλόπτωχον Δορκάδα θανοῦσαν ἀνέστησεν· ἐν Καισαρείᾳ τὸν ἑκατοντάρχου Κορνήλιον, ἐθνικὸν ὄντα, πρὸς τὸν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐξεκαλέσατο πανοικὶ, καὶ Πνεύματος ἁγίου διὰ ὃ βαπτίσματος ἔπλησεν· ἀλλὰ καὶ θύραν πίστεως τοῖς ἔθνεσιν ἀνέῳξεν, διὰ τοῦ φανεῖσαν αὐτῷ ὃ σκεύους τοῦ ὀθόνης ὁπτασίαν, ἐν ᾧ πάντα ἰδοὺ τὰ θηρία τοῦ γῆς, καὶ τῷ ἐνεχθεῖσαν ἐκ ὃ οὐρανοῦ σὺν τῷ σκεύει φωνῇ, καὶ πρὸς τρὶς ψαμένην αὐτὸν θύσαι, καὶ φαγεῖν ἀναστάντα, μηδὲν τούτων κοινὸν ἡγησάμενον. Ὑπὸ Ἡρῴδου ὃ ὃ Ἀγρίππα δυσὶν ἁλύσεσι δεσμευθεὶς, καὶ φυλακῇ βληθεὶς, καὶ ἀσφαλῶς τέσσαρσι τετραδίοις στρατιωτῶν φυλασσόμενος, ὑπὸ θείου Ἀγγέλου τῶν δεσμῶν καὶ τοῦ φυλακῆς ἀπολύεται, τῶν θυρῶν αὐτομάτως ἀνοιγέντων αὐτῷ· καὶ τῇ προφάσει Σίμωνος ὃ καθαράτου Μάγου, πάσας τὰς πόλεις τοῦ Κοίλης Συρίας διέρχεται, ἔπι τε Πόντον καὶ Ἀσίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν· καὶ ἐν αὐταῖς κατασπείρας τὸν τοῦ πίστεως λόγον, μέχρι Ῥώμης αὐτῆς καταγένεται· ἵνα ὢν ὡς ἐν προοδρομῇ ταύτας διέλθωμεν, εἰσὶν αὖται.

6 Ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Καισάρειαν τοῦ Στράτωνος γενόμενος, καὶ τῶν ἑπομένων αὐτῷ πρεσβυτέρων Ἐπίσκοπον αὐτῇ καταστήσας, εἰς Σιδῶνα παραγίνεται· ἐν ᾗ πολλοὺς θεραπεύσας, καὶ Ἐπίσκοπον στήσας, εἰς Βηρυτὸν ἔρχεται· ἔνθα τῶν ἑπομένων ἕνα Ἐπίσκοπον χειροτονήσας, εἰς Βίβλον προσγίνεται, Ἔπειτα εἰς Τρίπολιν, καὶ παρὰ Μαρώνῃ τινὶ ἀνδρὶ συνετῷ καταίγεται· ὃν Ἐπίσκοπον τοῖς ἐν Τριπόλει τοῦ Φοινίκης πιστοῖς καταστήσας, ἐν Ὀρθωσίᾳ γίνεται, εἶτα εἰς Ἀντάραδον, εἶτα εἰς Ἀραδὸν οὕτω λεγομένην νῆσον, εἶτα εἰς Βαλαναίας, κἀ-

καὐκεῖθεν εἰς Πάλτον, εἶτα εἰς Γάβαλα, ἔπειτα εἰς Λαοδίκειαν, ἐν ᾗ πολλοὺς ὑπὸ παθῶν ὀχλουμένους καὶ δαιμονῶντας ἰασάμενος, ἐκκλησίαν τε συνηγάγετο, καὶ Ἐπίσκοπον καταστήσας εἰς Ἀντόχειαν τὴν Συρίας παραγίνεται· ἔνθα Σίμων μὲν ὁ Μάγος, τοὺς ἐπὶ ζήτησιν αὐτοῦ καλέντας βασιλικοὺς σκηπτούχους, εἰς τὰς πόλεις τῶν Ἰουδαίων φεύγειν παρήγγειλε. Πέτρος δὲ ὁ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολος, ἅμα τῇ εἰσόδῳ πολλὰς ἰάσεις ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπιτελέσας, ἕνα τε Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν τοῖς συνειλεγμένοις εὐαγγελισάμενος, Ἐπισκόπους τε χειροτονήσας, Μαρκιανὸν μὲν ἐν Συρακούσῃ τῆς Σικελίας, Παγκράτιον δὲ ἐν Ταυρομενίῳ, ἔρχεται εἰς Τυάνα τῆς Καππαδοκίας, κἀκεῖθεν εἰς Ἄγκυραν τῆς Γαλατίας· ἐν ᾗ διὰ προσευχῆς νεκρὸν ἀναστήσας, πολλούς τε κατηχήσας καὶ βαπτίσας, ἐκκλησίαν τε συστησάμενος, καὶ Ἐπίσκοπον χειροτονήσας, εἰς Σινώπην τοῦ Πόντου γίνεται· εἶτα εἰς Ἀμάσειαν πόλιν Ἑλλησπόντου μεσόγαιον, εἶτα εἰς Γάγγραν τῆς Παφλαγόνων, εἶτα εἰς Κλαυδιόπολιν Ὀνωριάδος, εἶτα εἰς Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας· εἶτα εἰς Νίκαιαν. Σπεύδων δὲ ἀνελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, τῆς δὲ πάσχα ἑορτῆς ἕνεκα, ἀναλαμψας εἰς Πισινοῦντα ἔρχεται.

Aradum insulam ita dictam; deinde in Balanæas, illinc Paltum, inde Gabalam, deinde Laodicæam: ubi cum multos morbis vexatos & à dæmonibus detentos curasset, atque Ecclesiam constituisset & Episcopum; in Antiochiam Syriæ venit; ibi Simon Magus, cum eos qui ad se inquirendũ missi fuerant Imperatoris ministros vitasset, ad Judææ urbes sibi confugiendum esse proposuerat. Petrus vero Domini Apostolus, cum primum urbem ingressus est, multas curationes Antiochiæ perfecit; unumq; Deũ in tribus personis iis qui convenerant annuntiavit, Episcoposque delegit, Martianum *h* Syracusis Siciliæ Urbi, Pancratium vero Tauromenio. Post hæc venit Tyana Cappadociæ urbem, atque illinc Ancyram Galatiæ: ubi cum per orationem mortuum hominem excitasset, ac multos fide & baptismo initiasset, Ecclesiamque & Episcopum constituisset, Sinopem *i* Ponti urbem venit: deinde Amasiam, Hellesponti mediterraneam; hinc Gangram Paphlagonum, tum ad Claudiopolim Honoriadis; & Nicomediam Bithyniæ, atque Nicæam. Cum vero festinaret Hierosolymam ascendere diei festi causâ, Pisinuntem *k* venit.

ANNOTATA G.H.

a *Hic est* Hyrcanus, *Alexandri Jannæi filius, cui auriculæ amputatæ fuerunt ab Antigono Aristobuli filio. Habuerunt autem & Hyrcanus & Antigonus avum eumdem, scilicet seniorem Hyrcanum; fuerunt proinde non fratres, sed fratrueles. Sed moris Judæis erat etiam hos* fratres *nuncupare, ut patet ex sacris libris. Fuit autem junior* Hyrcanus *jussu Herodis occisus, post Actiacum bellum circa annum ante Æram vulgarem* 29. *Quo tempore parens SS. Petri & Andreæ potuit vixisse.*

b S. Petrum *fuisse conjugatum scimus, sed quod genus uxori fuerit, alibi proditum non legimus. Neque constat aliunde, an liberos genuerit.* S. Petronillam *solum fuisse filiam ejus spiritualem ex nobilissima apud Romanos Petroniorum familia, docuimus ad Vitam ejus* 31 *Maji: ita &* Marcum filium suum *vocat Petrus in Epistolâ, cap.* 5, *ubi Euangelistam quidam interpretantur, filium etiam spiritualem. Videntur tamen,* Marcus & Petronilla *ab hoc auctore intelligi. Præterea* Barnabas, *ex insulâ Cypro oriundus fuit; & socrus S. Petri, id est mater uxoris decumbebat febricitans Capharnai, in domo Simonis & Andreæ, & sanata est à Christo, Marci* 1 *v.* 31. *Potuit nihilominus sane alius quidam Barnabas fuisse levir Petri, & huic ex ejus sorore nati liberi, qui sicut & mater eorum prius obierint, quam ipse ad Christi transiret discipulatum, Deo sic disponente, ut ab omni vinculo carnali expeditus, aptior esset prædicando Euangelio.*

c *Episcopum* Cæsareæ *constitutum* Cornelium, *ostendimus ad ejus Vitam* 2 *Februarii.*

d Sidon *urbs Episcopalis Phœniciæ primæ, sub Metropoli Tyro, à qua* 24 m.p. *distet.*

e Berytus *ibidem, cui* Quartus *Apostolorum discipulus Episcopus adscribitur apud Dorotheum in Synopsi; sed an diversus ab eo* Quartus Episcopus Athenarum?

f Biblus & Biblys *ibidem, ubi primus Episcopus* Marcus, *qui &* Joannes, *sancti Barnabæ Apostoli comes. Colitur is* 27 *Septembris. Hunc tamen Ægyptii & Habessini non admittunt, ut diversum ab Euangelista: quod etiam verosimilius teneri posse docuimus* 11 *Junii, ubi de S. Barnaba.*

g Orthosia *aliquibus eadem quæ* Antaradus *prius dicta, & hic* Antaradus *ut distincta collocatur, prope quam insula & urbs* Aradus, *hic subjuncta. Sunt etiam ibidem in Phœnicia* Balanææ & Pelra *seu* Paltos, *Græcis hic* πάλτα, *pro qua Latine est* Panta *ibidem ignota. Videntur autem omnes hæ civitates gloriatæ, quod fidem à S. Petro doctæ fuerint, uti &* Gabala *ac* Laodicea *Cœlesyriæ urbes.*

h *De* S. Marciano *egimus* 14 *Junii, & de* S. Pancratio 3 *Aprilis.*

i Sinope *urbs Episcopalis ad oram Ponti Euxini, sub metropoli Amasia in provincia Helenoponti, quæ solet Paphlagoniæ adscribi.*

k Pessinus *seu* Pisinus *metropolis Galatiæ secundæ, in Phrygiæ magnæ confinio; unde Cybele apud ethnicos Pesinuntica dicta fuit.*

CAPUT II.

S. Petri cum S. Paulo congressus. Varii Episcopi constituti. Romæ acta contra Simonem Magum.

7 Ἔπειτα διὰ Καππαδοκίας καὶ Συρίας, αὖθις εἰς Ἀντόχειαν γίνεται, κἀκεῖθεν ἀπαίρας, εἰς Ἱεροσόλυμα παραγίνεται, ἔνθα τρίτῳ ἤδη τῆς κλήσεως τοῦ μεγάλου Παύλου χρόνῳ παρεληλυθότος, ὑπ' αὐτοῦ δὴ Παύλου ἱστορεῖται, Ὅ που φησὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, Ὅτι μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, καὶ ἔμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε· ἐν αἷς κανόνας καὶ Διατάξεις

7 Deinde per Cappadociam & Syriam rursus Antiochiam proficiscitur, atque inde discedens venit Hierosolymam; ubi à Paulo, qui tertium jam annum ad fidem conversus fuerat, visitur, ut quodam loco ipse testatur: Post tres, inquit, annos ascendi Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud illum dies quindecim. His diebus cum Ecclesiasticos Canones & constitutiones edidis-

Hierosolymis conventus à S. Paulo Petrus, Gal. 1, 18.

A ſent, beatus quidem Paulus ad opus, quo antea vo-
EX MS. catus fuerat, rediit; magnus vero Petrus Antiochi-
a am revertitur, ubi Euodium *a* Epiſcopum conſti-
tuens, Synada Phrygiæ urbem venit: deinde Ni-
b comediam, ubi Prochorum *b* Epiſcopum deligens,
Ilium Helleſponticam urbem venit; ubi cum E-
c piſcopum conſtituiſſet Centurionem *c* Cornelium,
poſt varios variis locis ordinatos Epiſcopos, revertitur Hieroſolymam. Apparuit autem illi
Dominus nocte per viſum; Surgens Petre, in-
quit, Occidentem occupa: eget enim te, luminis
facem præmonſtrante, & ego tecum ero. Simon
enim ille ab iis, à quibus inquirebatur, ut ſuprà di-
d ximus, mox captus, Romam *d* ducitur, ut eorum
quæ auſus fuerat pœnam judicibus exolveret.
Quo cum veniſſet, præſtigiiſque multos decepiſ-
ſet, atque in ſtuporem adegiſſet, non modo pœnam
non dedit; ſed etiam à multis pro Deo eſt habitus,
adeo enim Satanæ præcurſor Romanos ſuis præ-
ſtigiis, quin etiam Claudium ipſum ſtupidum red-
didit; ut illius effigiem ſtatuentes intra duos Ty-
beris pontes, inſcripſerint, SIMONI DEO SANCTO,
cujus inſcriptionis Græca interpretatio hæc eſt,
σίμωνι Θεῷ ἁγίῳ. Atque hæc quidem Juſtinus &
B Irenæus latius enarrant: nos vero reliqua ſe-
quamur.

8 Cum igitur magnus Petrus viſionem Fratri-
bus nuntiaſſet, conſtitutioneſque illis reliquiſſet;
venit Romã Petrus, multoſque convertit. Antiochiam venit, ut Eccleſias viſeret. Ubi cum
magnum Paulum inveniſſet, œconomice ab illo
e redarguitur. Cum vero Tarſenſibus Urbanum E-
f piſcopum præfeciſſet, *f* & Andriacæ Lyciæ urbi
Epaphroditum, Epheloque Phygellum (quem a-
junt, à recto defeciſſe, Simoniſque dogmata ſecu-
tum fuiſſe) & Smyrnæ Polycarpi fratrem Apel-
lem *g*; Macedoniam adit; Philippis etiam con-
g ſtituto Epiſcopo Olympa *h*, & Theſſalonicæ Ja-
h ſone *i*, & Corinthi Sila, quem ibi invenit ma-
i gnum Paulum expectare, itemque Patris He-
rodionem; ad Siciliam navigavit. Ibi Taurome-
nium veniens, apud Pancratium virum ſapientiſ-
k ſimum diverſatur; ubi cum Maximum *k* quem-
dam inſtruxiſſet & baptizaſſet, eumdemque Epi-
ſcopum delegiſſet, Romam venit: ubi quotidie
concionem habens, unumque Deum Patrem om-
nipotentem, & unum Dominum Jeſum Chri-
ſtum filium verum ex Deo vero, & unum Spi-
ritum ſanctum Dominum & vivificantem, tum
in Synagogis tum domi docens, multos ad Chri-
C ſti fidem attraxit, & per ſanctum baptiſma eos
ab idolorum vanitate liberos fecit: ita ut brevi
tempore omnes fere ad ſanctum baptiſma accur-
rerent, & Apoſtolicâ ipſius doctrinâ allecti in
Deum crederent.

9 Hæc cum videret Simon ille Magus, *l* non
l ſatis habuit tacere ſuamque nequitiam tegere;
Simonis Magi præſtigias diſſolvit, ſed de ſua gloria aliquid detractum iri exiſtimans,
ſi permitteret Apoſtolum iis qui Romæ erant
omni cum ſtudio veritatem annuntiare; audacter
ſimul atque imperite in media urbe cœpit liber-
rius loqui, Petroque inſipienter contradicere co-
nabatur; cum umbras quaſdam ſequi ac ſe ant e-
cedere oſtenderet, quas mortuorum animas eſſe
ajebat, ex mortuis ſcilicet reſuſcitatos, ſibique
ut Deo honorem tribuentes; claudoſque & mu-
tilos homines à ſe integros reddi, recte ambulare
& ſaltare; denique ut Proteus, qui in fabulis
eſt, in multas formas ſe vertebat; interdum qui-
dem bifrontem ſe oſtendens, mox in capram
transferebatur, ſerpentem & volucrem, qualem
denique videri par eſt qui ſervit appetitibus ra-
tione carentibus; ſæpius igni ſe ſimilem faciebat,
ac ſimpliciores homines quoquo modo decipere

D σκηνοποιικὰς σκηνέμενος, ὁ μὲν μακάριος Παῦ-
λος εἰς τὸ ἔργον σκηνὴν πεπορεύπαι, ὁ δέγε μέγας
Πέτρος, εἰς Ἀντιόχειαν αὖθις ὑπέστρεψεν. Ἔνθα τὸν
Εὐόδιον Ἐπίσκοπον καταστήσας, εἰς Σύναδα πό-
λιν τ Φρυγίας ἔρχεται· εἶτα εἰς Νικομήδειαν, ἐν ᾗ
τὸν Πρόχωρον Ἐπίσκοπον χειροτονήσας, εἰς τὴν Ἴ-
λιον πόλιν Ἑλλισπόντιον γίνεται· ἔνθα τ ἐκπόν-
τερχον Κορνήλιον Ἐπίσκοπον καταστήσας, αὖθις εἰς
Ἱερουσαλὴμ ὑπέστρεψε. Ὤφθη ᾧ αὐτῷ ὁ Κύριος
ἐν ὁράματι τ νυκτὸς, λέγων· Ἀναστὰς, Πετρε,
τὴν ἑσπέραν καταλάβε· χρήζει γάρ σε τ διδα-
χίας καὶ ἐγὼ μετά σε ἔσομαι. Ὁ γὰρ Σίμων παρὰ
τ ἐπιζητέντων αὐτὸν, ὡς φθάσαντες ἐξεθέμεθα,
μικρὸν ὕστερον ἀλὰς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄγεται, δίκας
τ τετολμημένων εἰσωράξαθαι· ἐν ᾗ γενόμενος, καὶ
πολλὰς ταῖς μαγείαις σκηνὰς, ἃ μόνον δίκην οὐκ
ἔτισεν, ἀλλὰ καὶ Θεὸς τοῖς πολλοῖς ἐνομίσθη·
τοσοῦτον γὰρ ὁ τ σατανᾶ προόδρομος τὰς Ῥωμαίας
ταῖς μαγείαις ἐξέπληξεν, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὸν
Κλαύδιον, ὡς ἀνδριάντα σήσαντας αὐτ μεταξὺ
τ ἐν τῷ Τιβέριδι δύο γεφυρῶν ἐπιγράψαι, SIMO-
NI DEO SANCTO, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Σίμωνι
Θεῷ ἁγίῳ· Καὶ ταῦτα μὲν Ἰουστῖνος καὶ Εἰρηναῖος
πλατύτερον διεξέρχονται, ἡμεῖς ᾧ τ ἀκολουθίας
E τ λόγου ἐπόμεθα.

8 Τὰ τοίνυν ὁραθέντα ὁ μέγας Πέτρος τοῖς ἀ-
δελφοῖς ἀπαγγείλας, καὶ συνταξάμενος αὐτοῖς,
εἰς Ἀντιόχειαν αὖθις πεζὸς γίνεται, τὰς ἐκκλη-
σίας ἐπισκεπτόμενος· ἔνθα τὸν μέγαν Παῦλον εὑ-
ρηκὼς, οἰκονομικῶς ὑπ' αὐτ διελέγχεται. Εἶτα
εἰς Ταρσὸν τὸν Οὐρβανὸν Ἐπίσκοπον καταστήσας,
καὶ τὸν Ἐπαφρόδιτον ἐν Ἀνδριάκῃ τ Λυκίας, καὶ
τ Φύγελον εἰς Ἔφεσον (ὃν φάσιν μετατραπῆναι
τ εὐθείας καὶ τὰ τ Σίμωνος φρονῆσαι) καὶ εἰς
Σμύρναν τὸν Ἀπελλῆ, ἀδελφὸν ὄντα Πολυκάρ-
που, εἰς Μακεδονίαν ἔρχεται. Ἐν Φιλίπποις δ τὸν
Ὀλυμπᾶν καταστήσας Ἐπίσκοπον, καὶ ἐν Θεσσα-
λονίκῃ τὸν Ἰάσονα, καὶ ἐν Κορίνθῳ τὸν Σίλαν, αὐ-
τὸ πω τοῦτον εὑρηκὼς τῷ μεγάλῳ Παύλῳ πεσσ-
μένοντα, εἴς τε Πάτρας τὸν Ἡρωδίωνα, εἰς Σικε-
λίαν κατέπλευσε. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ Ταυρομένιον
παρὰ Παγκρατίῳ ἀνδρὶ σωφρονεστάτῳ κατάγεται·
ἔνθα Μάξιμόν τινα κατηχήσας καὶ βαπτίσας, καὶ
Ἐπίσκοπον χειροτονήσας, εἰς τὴν Ῥώμην ἀνάγεται·
ἐν ᾗ καθ' ἑκάστην συνάξεις ἐποιεῖτο, ἕνα τε Θεὸν
Πατέρα παντοκράτορα καὶ ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν
υἱὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, καὶ ἓν Πνεῦμα
ἅγιον κύριον καὶ ζωοποιὸν, ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ F
κατ' οἶκον διδάσκων, πολλοὺς πρὸς τὴν εἰς Χρι-
στὸν πίστιν ἐπεσπάσατο, καὶ διὰ τ ἁγίου βαπτί-
σματος τ τ εἰδώλων ματαιότητος ἠλευθέρωσεν,
ὥστε ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πεσσδραμεῖν τῷ ἁγίῳ βα-
πτίσματι μικρὸ δεῖν πάντας, καὶ πιστεῦσαι τῷ
Θεῷ διὰ τ ᾧ Ἀποστόλου διδασκαλίας.

9 Ταῦτα ὁ Σίμων θεώμενος, οὐκ ἠνέσχετο σι-
γᾷν καὶ τὴν οἰκείαν ἐπικρύπτειν κακίαν· ἀλλὰ
παρευδοκιμεῖσθαι δόξας εἰς τὸν Ἀπόστολον, καπη-
λείων παντὶ σθένει τοῖς ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀλήθειαν κα-
ταγγέλλειν, θρασείᾳ ἅμα καὶ ἀπαιδεύτῳ ἐν μέ-
σῃ τῇ πόλει παῤῥησιάζεσθαι ἤρξατο, καὶ ἀνπλέ-
γειν αὐτῷ ἀμαθῶς ἐπεχείρει· ἔνθα δὴ καὶ σκιάς
τινας ἔπεισθαι καὶ περάγειν αὐτὸ παρεδείκνυ, ἃς
ἔλεγε τ τεθνεώτων εἶναι ψυχὰς, καὶ νεκροὺς δεῖ-
θεν ἐγηγερμένους, καὶ ὡς Θεῷ τὴν τιμὴν ἀπονέ-
μοντας· καὶ κυλλοὺς ὀρθῶς βεματίζειν καὶ ἅλλε-
σθαι, ἑαυτόν τε καὶ τὸν μυθικὸν σκηνοποιὸν Πρωτέα,
πολυμορφον μεταβάλλων, ἐδείκνυ ποτὲ μὲν δι-
πρόσωπον· ἔπειτα ἁλιπλὼν ὀλίγον, εἰς αἶγα
μετεμορφοῦτο, καὶ ὄφιν καὶ πτηνὸν, καὶ οἷον εἰ-
κὸς φαίνεσθαι τὸν ἀλόγοις ἐπιθυμίαις δουλεύοντα·
καὶ πρὸς πῦρ πολλάκις παρεκάλλετο καὶ τὰς ἀ-

πλεστέρας

A πλησέρης παντὶ τρόπῳ ἐξαπατᾶν σε ἐπαυετο. Ὁ δὲ μέγας δ Κυρίε Ἀπόστολος μόνον φανόμενος, ἅπαν αὐτῦ μηχάνημα ῥᾴστα διέλυε. Πολλῶν δὴ ὡς εἰκὸς ἀμφισκητήσεων ἐφ' ἑκατέραν γεγενημένων, μὴ ἔχων ὅ τι καὶ δράσει λοιπὸν ὁ Σίμων, ἐπὶ βωμόν τινα δάφναις ἐστεφανωμένον ἀνέστι, ἐξ ὑπερ τοῖς ὄχλοις ὀργίλως πρῶτον διαλεχθεὶς, Ἐπειδήπερ, ἔφη, τοσῦτον ἠφρονεύσαισθε, ὦ Ῥωμαῖοι, ὥστε καταλιπεῖν μὲν ἐμὲ, τῷδε Πέτρῳ ἀκολυθῆσαι, ἰδὲ ἐνώπιον ὑμῶν ἐντελῦμαι τοῖς ἀγγέλοις μυ, καὶ ἐπὶ χειρῶν λαβῦσί με, καὶ πρὸς τὸν πατέρα μυ εἰς τὸν ἐρανὸν ἀναστήσομαι, κἀκεῖθεν ὑμᾶς ἐχάτως τιμωρήσομαι, ὡς τῷ λόγῳ μυ μὴ ἐμμεέναντας· Ταῦτα εἰπὼν, ἔπειτα προτῶν τὰς χεῖρας, ἐπαφεὶς διὰ δ ἀέρος ἤρξατο πέτεσθαι σκιῶν τινων, μᾶλλον δ πονηρῶν δαιμόνων ἀνωθέντων καὶ διαβαστάζοντων αυτόν.

10 Ὁ δὲ μέγας Ἀπόστολος Πέτρος βραχύ τι ἐπισχὼν, ἀκυόντων πάντων ἤρξατο λέγειν· Κύριε Ἰησῦ Χριστὲ, ὁ Θεός μυ, μὴ ἐάσῃς αὐτὸν πληρῶσαί ὃ προέθετο, ἵνα μὴ πέτραν ἀφῆσει σκανδάλυ καὶ λίθον προσκόμματος ὁ πονηρὸς ἐπὶ τὰς εἰς σὲ πιστεύσαντας· Καὶ πρὸς τὸν Σίμωνα τὸ ὀφθαλμὸν ἄρας, φωνῇ μεγαυοτέρᾳ ἐβόησεν· Ὑμῖν
B τοῖς ὑπηρέταις δ σατανᾶ προσαγγέλλω, μὴ διαβαστάζειν, ἀλλ' ἀφεῖναι αὐτὸν ἐν ᾧ νῦν ἐστι τόπῳ· Καὶ αὐτίκα τῶν φαινομένων περὶ αὐτὸν σκιῶν ὑποχωρησασῶν, καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν ἀναλυθεισῶν, ὁ Σίμων δ ἀὴρ ἐξολισθήσας, κὰτ' γῆς ἐλεεινῶς φέρεται, καὶ ἀθλίῳ τῷ σώματι συντριβεὶς ἅπαν τὸ δύσηνον σῶμα, δευτεραίῳ τὴν ἀθλίαν ψυχὴν ἀπορρήγνυσι δριμείαις ἀλγηδόσι καταπεινόμενος. Τότε δ' γενομένε, κὰτ' δ ὄχλε ἐπὶ πολλὰς ὥραις τὸ, Μέγας ὁ Θεὸς ὁ ὑπὸ Πέτρε ἡμῖν κηρυσσόμενος, κράζοντος, ὁ Πέτρος ἐπί τινος ὑψηλῦ βάθρε ἀνελθὼν, κατασείσας τῇ χειρὶ κὰ σιωπῆσαι τοῖς ὄχλοις ἐγκελευσάμενος, ἀπό τε Μωσέως κὰ τῶν Προφητῶν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησῦν Χριστὸν Θεὸν προαιώνιον καταγγείλας, δαίμονάς τε πλείστους ἐξ ἀνθρώπων ἀποδιώξας, καὶ πάθη ποικίλα θεραπεύσας, ἀπέλυσεν αὐτές.

minime desistebat. Sed magnus ille Salvatoris nostri Apostolus, cum primum apparuit, omnes ejus machinas facillime dissolvit, & in nihilum redegit. Multis igitur, ut par est, ab utroque factis contentionibus, cum nihil reliquum haberet Simon, quod amplius faceret; lauro coronatus in aram quamdam ascendit, unde iracundius primum ad turbas orationem habens; Quoniam, inquit, Romani, adeo amentes facti estis, ut, me derelicto, Petrum sectari velitis, en, vobis spectantibus, Angelis præcipiam, & in manibus tollent me, & ad Patrem qui in cælis est, ascendam, atque inde extremâ pœnâ vos afficiam; quippe qui meis verbis stare noluistis. Mox manibus plaudens, in aërem se immittens, volare cœpit; umbris quibusdam, imò vero pravis dæmonibus eum sursum impellentibus ac gestantibus.

D EX MS.

10 Magnus vero ille Apostolus Petrus, Paulum immoratus, omnibus audientibus, cœpit dicere; Domine Jesu Christe, ne permittas eum perficere quod sibi proposuit, ne petram scandali & lapidem offensionis injiciat hic nequam in eos qui in te crediderunt. Cumque oculos ad Simonem extulisset, elata voce clamans; Vobis, inquit, ministris Sathanæ præcipio, non amplius illum gestare, sed ibi dimittere in quo nunc est loco. Ac repente, quæ circa Simonem esse videbantur, umbris subterfugientibus atque evanescentibus, Simon ipse ab aëre delapsus, miserabili atque infelici casu in terram præceps fertur; cumque totum miserum illud corpus confractum haberet, altero die infelicem animam abrupit, acerbis doloribus atque intensis cruciatibus. Qua re facta, turbis per multas horas clamantibus; Magnus ille Deus est, qui à Petro nobis prædicatur; Petrus cum in sublimem quemdam locum ascendisset, manuque innuens silentium populis indixisset, ex Moyse & Prophetis Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse prædicavit, qui est ante secula; plurimosque dæmones ab hominibus fugavit; cumque varios morbos curasset, turbas dimisit.

eumque ex aëre detractum præcipitat.

E

ANNOTATA G. H.

a S. Euodii *Acta dedimus 6 Maji.*

b S. Prochori *Vitam & Martyrium illustravimus 9 Aprilis.*

c Ilium *quod &* Troia, *urbs Episcopalis fuit sub*
C *metropoli Cyzico. Verum* S. Cornelium *fuisse Episcopum Cæsareæ in Palæstina, jam antè diximus.*

d *Hinc bis* Simonem *fuisse Romæ colligunt viri eruditi; & sub Claudio ibidem floruisse, etiam S. Hieronymus scribit: quid autem si semel receptus, numquam inde discessit; sed mansit usque ad tempus Neronis, tunc primum ibi victus à Petro?*

e *Hæc redargutio in Epistola ad Galatas cap. 2 refertur.*

f Urbanum *interim velut Episcopum Macedoniæ, colunt Græci 29 Novembris. De* Epaphrodito *consule dicta 22 Martii, ubi adscribitur Tarracinæ, ex hoc solum Commentario: at plures eum* Andracæ, Andriacæ *sive* Adrianæ *adscribunt, & videtur hic indicata* Andriaca, *sita in* Lycia *prope Myram, ubi primo potuit Episcopus fuisse, antequam S. Petrus abiret Romam, ac dein post annos 16 constitutus Tarracinæ.* Phygellus *autem hic attributus Epheso, nusquam alibi nominatur, & merito, si à fide defecit.*

g *Acta* S. Apellis *illustravimus 22 Aprilis.*

h Olympas *ex 70 discipulis, cum* S. Rhodione *, ve (ut hic infrà)* Herodione, *qui S. Petrum secuti Romam sub Nerone capite plexi, coluntur à Græcis 10 Novembris. An hic censendus Episcopus Philippensium antè aliquamdiu fuisse?*

i *Hic videtur* Jason *esse, qui in Actis Apostolorum cap. 17 excepit Thessalonicæ in domo suâ SS. Paulum & Silam, & ipse ibidem factus Episcopus, &* Silas *Corinthi, de quibus agendum erit 12 & 13 Julii.*

k Maximum *aiunt fuisse ordinatum Episcopum, ut S. Pancratio aliquando succederet. Colitur is 12 Januarii. Plura habet Octavius Cajetanus in Vitis Sanctorum Siculorum post editionem nostri Januarii excusis, in supplemento ejus mensis examinanda.*

l *Sequentia de Simone Mago fidelius narrantur in suprà relatâ narratione, & ad Neronis tempora melius referuntur*

F

CA.

A D

CAPUT III.

Ultimæ peregrinationes, reditus Romam, & Martyrium.

11 CUm Romę non multo tempore permansisset Petrus, & multos sancto baptismate regenerasset, Ecclesiamque constituisset, eique Linum *a* Episcopum præfecisset, Tarracinam proficiscitur. Ubi cum Epaphroditum Episcopum delegisset, Sirmium *b* petiit urbem Hispaniæ; ubi constituto Episcopo Epæneto, Carthaginem urbem Africæ adit, cui cum Crescentem *c* Episcopum præfecisset, in Ægyptum venit; cumque Thebis cognomento *d* Heptapylis Rufum, Alexandriæ vero Marcum Euangelistam iis, quos Christi discipulos effecerat, Episcopos reliquisset; revertitur Hierosolymam, adfuturus in transitu *e* Dei Genitricis Mariæ, quem per revelationem didicerat. Deinde in Ægyptum reversus, per Africam iterum Romam venit: deinceps Mediolanum & Photicam *f* mediterraneas urbes, in quibus cum Episcopos & Presbyteros constituisset, Britanniam adit; ubi diu moratus, cum innumeras gentes ad Christi fidem attraxisset, Angelica visione est admonitus, quæ talia illi dixit; Petre, tempus tuæ resolutionis instat, tibique Romam redeundum est; ubi cum crucis mortem sustinueris, justitiæ coronam recipies.

12 Qua de re cum Deo gratias egisset atque eum glorificasset, in Britanniaque per aliquot dies substitisset, & multos gratiæ verbo illustrasset, Ecclesiamque constituisset, denique Episcopos, Presbyteros & Diaconos delegisset, anno XII Cæsaris Neronis *g* Romam revertitur, ubi Linum ipsum inveniens Martyrem *h* factum; Clementem pro illo delegit, quantumvis renuentem & præfecturam recusantem. Cui cum persuasisset verbis satis multis, ac bono animo esse jussisset, sua illum oratione ad cathedram perducit. Qui tamquam vitulus quispiam suavi Christi jugo cervicem submittens, unà cum magistro prædicationis currum ducebat: qua ex re multi viri illustres prompto animo fidei obtemperabant, multæque generosæ mulieres ad eos qui salvi sunt, accesserunt.

13 Duabus vero mulieribus, ex iis quibuscum Imperator rem habebat, quæque præter ceteras alias ab eo diligebantur, ad fidem accedentibus, ac sibi castam vitam deinceps proponentibus; cum Nero ipse mirum in modum incontinentissimus ac libidinosus esset, contra omnem Ecclesiam, maxime vero contra Petrum Apostolorum Principem insaniebat; quippe qui auctor extitisset mulieribus illis caste vivendi. Quamobrem furore valde accensus, adversus omnes qui in Christum credebant, capitalem pœnam decernit. Milites ergo ipsos comprehendentes, eò ducunt, ubi damnatorum locus erat. Sed Clementi quidem, ut Cæsaris consanguineo, pepercerunt: Herodionem vero & Olympam, unà cum ingenti multitudine, *i* ensis ictui subjiciunt; Petrum vero, magnum Christi Apostolum, capite ad terram inverso, cruci affigunt. Ubi cum & clavorum dolores, eo modo quo Christus noster Deus, & ipse sustinuisset; animam illam puram, neque ullâ maculâ labefactatam, in Dei manum deponit. Clemens *k* ejus discipulus & Episcopus corpus illud pretiosum & sanctum magnifice sepeliens, in locum insignem depósuit. Sed de Principis Apostolorum vita, prædicatione, & martyrio,

a *Lino Episcopo ordinato*

b

c

d

excurrit usque in Britanniã.

e

f

B

Romam reversus

g

h

ordinat Clementẽ,

C

sub Nerone ob conversas ejus pellices,

i *crucifigitur,*

k *& à S. Clemente sepelitur.*

11 Προσμείνας ὐ τῆς Ρωμαίοις χρόνον ἐχὶ συχνὸν, κὴ πολλὰς τῷ ἁγίῳ ἀναγεννήσας βαπτίσματι, ἐκκλησίαν τε συσησάμενος, κὴ τὸν Λῖνον Ἐπίσκοπον καταστήσας, εἰς Ταρρακίνιν ᾠκοδομήσατο· ἐν ᾗ τ Ἐπαφρόδιτον Ἐπίσκοπον χειροτονήσας, εἰς τὸ Σίρμιον πόλιν τ Ἰσπανίας παραγίνεται· ἔνθα τ Ἐπαγνετὸν Ἐπίσκοπον καταστήσας, τῆ Καρχηδονέων πόλει τ Ἀφρικῆς ἐπιβαίνει· ἐν ᾗ τ Κρήσκεντα Ἐπίσκοπον χειροτονήσας, εἰς Αἴγυπτον ἔρχεται· κὴ ἐν μὲν ταῖς ἑπταπύλοις Θήβαις Ῥοῦφον, ἐν ὐ Ἀλεξανδρεία Μάρκον τ Εὐαγγελιστὴν ἐπισκοπεῖν τὰς μαθητευθέντας προχειρισάμενος, εἰς Ἱεροσόλυμα πάλιν, κατ' ἀποκάλυψιν, ἐπὶ τῆ μεταστάσει τ θεοτόκε Μαρίας παραγίνεται. Ἔπειτα εἰς Αἴγυπτον ἐπιστρέψας, διὰ τ Ἀφρικῆς αὖθις εἰς Ῥώμην ὑπέστρεψεν· ἐξ ἧς εἰς Μεδιόλανον κὴ Φωτικὴν πόλεις ἠπειρώτιδας ἔρχεται, ἐν αἷς Ἐπισκόπες κὴ Πρεσβυτέρες καταστησάμενος, εἰς Βρεττανίαν παραγίνεται. Ἔνθα δὴ χειροτονήσας, κὴ πολλὰ τ ἀκατονομάτων ἐθνῶν εἰς τὸν τ Χριστ πίστιν ἐπισπασάμενος, ἀγγελικὴν ὀπτασίαν κατεῖδε· Πέτρε, λέγουσαν, ὁ καιρὸς τ ἀναλύσεώς σε ἐφέστηκε, κὴ δεῖ σε εἰς Ῥώμην ἀπελθεῖν, ἐν ᾗ τὸν διὰ σταυρ θάνατον ὑπομείνας τ δικαιοσύνης ἀποκαλήψη τ στέφανον.

12 Δοξάσας δὲ κὴ εὐχαριστήσας ἐπὶ τούτῳ τ Θεὸν, ἐπιμείνας τε ταῖς ἐν Βρεττανίᾳ ἡμέραις τισὶν, κὴ πολλὰς τῷ λόγῳ φωτίσας τ χάριτος, Ἐκκλησίας τε συσησάμενος, Ἐπισκόπας τε κὴ Πρεσβυτέρας κὴ Διακόνους χειροτονήσας, δωδεκάτῳ ἔτει τ Καισαρος, αὖθις εἰς Ῥώμην παραγίνεται. Ἔνθα δὴ τ Λῖνον τελειωθέντα εὑρηκὼς, τ Κλήμεντα ἀντ' αὐτ κεχειροτονηκεν ἀπαναινόμενον κὴ τὴν προστασίαν παραιτούμενον· ὃν κὴ λόγοις ἱκανοῖς πείσας, κὴ θαρρεῖν παρορτεψάμενος ἐπὶ τὴν αὐτ τ λόγων ἀναβικάζει καθέδραν. Ὃς καθάπερ τις μόσχος τ ἑαυτ τράχηλον τῷ χρηστῷ ζυγῷ ἐπιθεὶς, εἵλκε σὺν τῷ διδασκάλῳ τ λόγε τὴν ἀμαξαν· ὅθεν πολλοὶ μὲν τ ἐπιφανῶν προθύμως τῇ πίστει ὑπήκοον, πολλαὶ ὐ τ εὐγενίδων γυναικῶν προσθήκη τ σωζομένων ἐγένοντο.

13 Δύο ὐ τ τ Βασιλέως γυναικῶν, τ πλέον τ ἄλλων ἀγαπωμένων αὐτῷ, προσαθεισῶν τῇ πίστει, κὴ σωφρονεῖν αἱρησαμένων· ἐπεὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀσελγέστατός τις κὴ λάγνος ὁ Νέρων ὢν, κὴ πάσης τ ἐκκλησίας, μάλιστα ὐ κὴ Πέτρε τ πρώτε τ Ἀποστόλων ἐμαίνετο, ὡς αἰτίε τ σωφροσύνης τ ἐπὶ τ Κύριον πιστευθεισῶν αὐτ γυναικῶν γενομένε. Διὸ κὴ τῷ θυμῷ ὑπερζέσας, ἀποφαίνεται κὐ πάντων τ εἰς Χριστὸν ἠλπικότων τ διὰ ξίφους θάνατον. Οἱ δὴ στρατιῶται πρόσχρημα πάντας συλλαβόμενοι, ἐπὶ τ τ κατακλίνων ἄγουσι τόπον· κὴ τ μὲν Κλήμεντος, ὡς συγγενὲς τ Καίσαρος, φείδονται· Ἡρωδίωνα ὐ κὴ Ὀλυμπᾶν σὺν ὄχλ πολλῷ τῇ τ ξίφες ὑπάγουσιν ὀπτομῇ. Πέτρον ὐ, τ μέγαν τ Κυρίε Ἀπόστολον, ἀντιστρόφως τῷ σταυρῷ προσπηγνύουσιν· ἐφ' ᾧ πὸς ὀπ τ ἤλων ὀδύνας πρόθυμος Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν κὴ αὐτὸς ὑπομένας, τὴν καθαρὰν αὐτ ψυχὴν κὴ ἀπόλυται εἰς χεῖρας Θεοῦ προτίθεται. Κλήμης ὐ ὁ μαθητὴς αὐτ κὴ Ἐπίσκοπος, τὸ πολύτιμον αὐτ κὴ ἅγιον σῶμα μεγαλοπρεπῶς ἐνταφιάσας, ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ κατέθετο. Ἀλλὰ περὶ μὲν τ πολιτείας κὴ τ κηρύγματος, κὴ τ πάλης τ μεγάλε τ Ἀποστόλων

Πέτρε

A Πέτρᾳ τοσαῦτα συντετμημένως ἡμῖν εἴρηται· ἀναγκαῖον ἦ κἀγὼ τὰ περὶ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίου Παύλου τοῦ Ἀποστόλου τρόπον τὸν δυνατὸν διελθεῖν.

hæc à nobis compendiosius dicta, satis sint. Necesse est, nunc quoque eo modo quo possumus celebris ac beati Pauli Apostoli facta percurrere. D

EX MS.

ANNOTATA G. H.

a *Ordinatus est* Linus, *Saturnino & Scipione Consulibus, id est an.* 56, *& sic novem annis vivo adhuc* S. Petro, *fuit hujus Vicarius seu Chorepiscopus. Consule Tractatum præliminarem ante tomum* 1 *Aprilis.*

b Sirmium *in Pannonia novimus: non item in Hispania; Tamajus tamen in suo Martyrologio Hispanico die* 15 *Julii, ubi de* S. Epæneto, *illud se putat invenisse sub nomine* Sexifirmium: *quod ad dictum diem erit examinandum.*

c *Certius est*, Crescentem *in Gallia prædicasse: Schelstratius autem in eruditissimo suo de Ecclesia Africana libro evidenter probat, conspirantibus Catholicorum & Donatistarum sententiis, creditum ibi fuisse, quod primum* post Apostolorum *tempora Africa fidem receperit.*

d Thebæ, *Thebaicæ regionis caput, quia* centum portas *habebat, Græcis* ἑκατόντυλος *dicta, non* ἑπτάπυλος, *ut hic legitur. Eorum Episcopus* Rufus *videtur is esse, qui* 21 *Novembris colitur.* B

e *S. Birgittæ revelasse Deipara scribitur, quod filio novem annis supervixerit, alii etiam multo plures statuunt; ast S. Elisabethæ Schonaugiensi indicatum legitur* 18 *Junii num.* 110, *quod uno duntaxat anno. Estque omnino verosimile, eam mortem priorem fuisse divisione Apostolorum, prout suo tempore ostendemus: hic sufficiat dixisse, quamcumque rationem reddideris, cur Joseph Virginis sponsus obierit, ex communi sententia, antequam Christus prædicare inciperet; & quare post datum Apostolis Spiritum sanctum nulla amplius fiat Mariæ mentio in sacris litteris; eam omnem facturam pro sententia illa, quæ proximo à Christi morte anno obiisse illam tenet, idque* XVIII *Januarii, quando omnium vetustissimo Martyrologio Hieronymiano inscribitur* Depositio sanctæ ac gloriosæ B. Mariæ matris D. N. Jesu Christi: *qua de re videnda Dissertatio Florentinii ad eum diem: nam diem* XV *Augusti sero & prorsus arbitrario assumptum esse constat, ad augendam celebritatem depositionis sacræ vestis CP. in Blachernis.*

f Photice *an Græcis, quæ Latinis* Luca? *Nam* Φῶς, Φωτὸς, *Latinis* Lux, Lucis *est: & ibi putatur à sancto Petro constitutus Episcopus* S. Paulinus, *uti Mediolani* S. Barnabas. *Coluntur, iste* 12 *Julii, hic* 11 *Junii.*

g *Jam ostendimus, & constat, anno* XI *Neronis adhuc currente, passum esse* Petrum.

h S. Linum *ultra duos annos superfuisse verum Pontificem jam antè diximus. Quidni tamen* Petrus *eo vivente etiam consecrarit* S. Clementem, *uti Tauromenii Maximum, successorem S. Pancratii futurum, licet hic diu adhuc vixerit? Certe etiam Cletum à* Petro *ordinatum Episcopum diximus, seu potius Chorepiscopum, qualis etiam fuit Linus, quoad Petrus vixit, solus Ecclesiæ Catholicæ Pontifex, uti & ipsi singuli suo tempore.* E

i *Coluntur hi omnes* 24 *Junii, & ferè de incendio Urbis per calumniam accusati; non ense, sed exquisitissimis tormentis enecti sunt:* de Herodione *vero &* Olympa *Romæ cum* Petro *passis, nihil alibi legimus.*

k *A* Marcello Petri *discipulo de cruce depositus & ad sepulturam delatus in aliis Actis dicitur.*

CAPUT IV.

S. Pauli persecutio, conversio, peregrinationes usque Thessalonicam.

14 Ὁ μέρας τοίνυν ὁ Κυρίε καὶ μακάριος Ἀπόστολος Παῦλος, καὶ αὐτὸς Ἑβραῖος μὲν ὡς τὸ γένος, Φυλῆς δὲ Βενιαμίν, ἐξ εὐγενῶν φύς γεννητόρων, Φαρισαῖος τὴν αἵρεσιν, πατρίδα Ταρσὸν πολιν τῆς Κιλικίας ἐπιγραφόμενος· τὸ Μωσέως νόμον ὑπὸ διδασκάλῳ Γαμαλιὴλ εἰς ἄκρον ἐκπαιδευθεὶς, διάπυρος ζηλωθὴς τῶν πατρίων ἐθῶν, ἐξ ὅτι παίδων Ῥωμαῖος Σαῦλος καλέμενος· διωκων καὶ πορθῶν ἐν ἀγνοίᾳ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· διὸ δὴ καὶ συνευδοκῶν ὡς τῇ ἀναιρέσει Στεφάνε τοῦ Πρωτομάρτυρος, πάντων τὰ λιθοβολέντων αὐτὸν τὰ ἱμάτια καταδεξάμενος φυλάξειν, ἵνα ταῖς πάντων χερσὶ χρήσηται πρὸς τὸν ἐκείνε φόνον. Καὶ πρῶτος ὁ μὴ τὸ σπιλαζόντων ἐφίστατο πανταχῆ, σπεύδαζων καθαιρεῖν τὸ τῆς εὐσεβείας κήρυγμα· πολλάτε ὡς καὶ μεγάλα τὰ παρ' αὐτῷ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας γινόμενα, καὶ οὐδὲν εἰς ὑπερβολὴν μανίας ἐνέλιπεν· ἐν τούτῳ γὰρ εὐσεβεῖν καὶ τὰ μέγιστα καθορτὸν ἐνόμιζε, καθὼς αὐτὸς τε ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὁμολογεῖ, καὶ Λουκᾶς ἱστορεῖ ἐν τῇ τῶν Πράξεων ἐπιγεγραμμένῃ βίβλῳ. Καὶ γὰρ οὐ μόνον ὅτι καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν Ἰουδαίων ἐμίσει τε καὶ ἀπεστρέφετο τὸ ἀληθείας τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἤδη καὶ μείζονα πάντος ἔθνους ὀργὴν ἐνεδείκνυτο κατὰ τούτου μακονόντων. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐθρόον μαλάμψαν αὐτὸ, καὶ τοὺς τῆς πίστεως κήρυκας κρείττους φαινομένους τῶν ἀπειλῶν, ζηλοτυπήσας πρὸς τοῦτο, καὶ νομίσας ἀδικεῖσθαι τὰ μέγιστα, εἰ τὸ μὴ πανταχοῦ γῆς ἐξαπλοῖτο, οἱ γοῦν

14 MAgnus itaque & beatus Domini Apostolus Paulus ipse quoque genere fuit Hebræus, de tribu Benjamin, nobilibus ortus parentibus, Pharisæus institutione, patriâ Tarso Ciliciæ urbi adscriptus. Moysis legem à magistro Gamaliele ad summum usque edoctus, paternarum constitutionum fervens æmulator; jam inde à puero Saulus Romanus vocatus, persequens atque vastans insciens ecclesiam: quamobrem Protomartyris Stephani necem comprobavit, cum omnium eorum qui eum lapidabant vestes servandas accepisset, ut in illo cædendo omnium uteretur manibus. *a* Porro autem primus quoque ubique aderat cum iis, qui agitabant seditionem, studens destruere novam Religionem: multaque erant & magna, quæ ab ipso fiebant adversus Ecclesiam, & nihil ei ad summam deerat intaniam. In hoc enim pietatem exercere, & se præclare gerere arbitrabatur, sicut ipse fatetur in Epistolis, & Lucas refert in libro qui inscribitur Actus Apostolorum. Etenim non solum is, quemadmodum multi Judæi, odio habebat & aversabatur veram Religionem; sed etiam majorem totius gentis iram provocabat adversus Prædicatores ejus. Postquam enim ipsam vidit repente refulsisse, & fidei præcones evasisse minis superiores, æmulatione percitus, & ratus se maximâ affici injuriâ, si præconium quidem per universam terram diffunderetur, præcones autem C *S. Paulus persecutus Ecclesiam,* F a

A perſecutorum parvifacerent periculum ; omne
EX MS. ſtudium adhibuit, ut hos quidem de medio tolleret, illud vero retardaret ac reprimeret. Quamobrem cum à Sacerdotibus & Doctoribus illo tempore accepiſſet epiſtolas ad Judæos, qui erant Damaſci ; iter ingreſſus eſt contra eos, qui erant in ea, diſcipulos.

converſus, 15 Sed qui ex utero matris eum ſegregavit ad ſuum miniſterium, videns eum injuſtâ teneri inſaniâ, dum juſtum ſe putat habere animi propoſitum, & in media via properanti apparens, corporeis quidem eum orbat oculis, magnitudine puriſſimæ lucis, quæ apparuit; mentem vero atque animam ejuſdem adeo illuminat, ut ipſum, qui erat olim perſecutor, dilectum ſtatim & fideliſſimum fecerit ſuum præconem. Sauli itaque nomine in Pauli nomen tranſmutato, eoque ex ſalo perſecutionis traducto ad quietem ejus fidei, mittit ad Ananiam quemdam diſcipulum in urbe Damaſco. A quo cum Paulus ſanctum accepiſſet baptiſmum, & Chriſti intemeratis communicaſſet Sacramentis, efficitur fidelis ſocius prædicationis. Tantam ergo mutationem oſtendit hic Beatus poſt vocationem, & ad tantum in Chri-
B ſtum exarſit deſiderium, ut præcones veritatis non ſolum verbis, ſed factis etiam confirmaret: qui eum adhuc timebant, & ſuſpectum habebant; oſtendens ſe toto animi ſtudio erupiſſe in amorem Domini. Quocirca cum fuiſſet cum iis, qui erant Damaſci diſcipulis ; ſtatim cœpit prædicare Chriſtum in ſynagogis, Judæos confutans, & rurſum confirmans, eum eſſe Chriſtum.

& baptizatus ab Anania

prædicat Damaſci,

Hieroſolymis, Cæſareæ, Antiochiæ, 16 Cum autem ei fuiſſent cognitæ, quæ à Judæis parabantur inſidiæ, per murum in ſporta dimittitur à diſcipulis, & in Hieruſalem accedit ad Apoſtolos. In qua liberè loquens in nomine Domini Jeſu, differebat & diſceptabat adverſus Gentiles. Sed cum ei quoque rurſus ſignificatæ fuiſſent inſidiæ, à Fratribus deducitur Cæſaream, & illinc venit Tarſum : quo cum veniſſet Barnabas, & eum inveniſſet, deduxit Antiochiam. Cum toto autem anno illic cœtus haberent, & ſatis magnam docuiſſent multitudinem, & diſcipulos primum nominaſſent Chriſtianos ; in Judæam ad Fratres mittuntur cum miniſterio, propter famem, quæ fuit *b* tempore Claudii Cæſaris. Cum impleſſent autem miniſterium, reverſi ſunt Antiochiam *c* ; Domino ſacrum obeuntes
C miniſterium, & jejunantes, à ſancto Spiritu ſegregantur ad opus, ad quod vocati fuerant Emiſſi autem, venerunt Seleuciam, & illinc in Cyprum navigarunt : & cum fuiſſent Salaminæ, Dei verbum annuntiarunt. Cum vero pervaſiſſent inſulam uſque ad Paphum, excæcant pſeudoprophetam Barieſu, qui multos pervertebat : quod cum factum eſſet, evenit ſtatim ut multi crederent, atque etiam ipſe Proconſul, qui erat in inſula. Illinc autem profecti, veniunt Pergen Pamphyliæ, & illinc Antiochiam Piſidiæ : in qua cum die Sabbatorum concionatus eſſet Paulus in ſynagoga, attraxit multos ad fidem in Chriſtum. Quamobrem Judæi pleni æmulatione, eum & Barnabam ejecerunt è civitate : ipſi vero ex ea egredientes, excuſſerunt pulverem è ſuis pedibus, juxta præceptum Domini.

b

c

Seleuciæ, Salaminæ, Paphi,

Pergæ, Antiochiæ in Piſidia,

Iconii, 17 Et cum veniſſent Iconium, & illic longo tempore verſati eſſent, multoſque Judæos & Gentiles, atque etiam beatam Teclam *d* ad fi-
d dem Domini vocaſſent ; à Judæis, qui non crediderant, & Gentilibus, afficiuntur contu-
Lyſtræ, Derbæ, meliis, & appetuntur lapidibus. Cumque Lyſtram & Derben confugiſſent, quæ ſunt urbes

παρὰ τ διωκόντων κινδύνες ἐν ὀλίγῳ ποιεῖντο· D
πᾶσαν ἐπίθει σπουδὴν, τὸς μὴ ἀνελεῖν, τὸ δ
ἐπισχεῖν· διὸ κ κομισάμενος παρὰ τ Ἱερέων
κ Διδασκάλων ἐπιςολὰς, κατ' ἐκεῖνα καιρὸν,
πρὸς τὰς ἐν Δαμασκῷ Ἰουδαίους, ὥρμησε κ τ ἐν
αὐτῇ μαθητῶν.

15 Ἀλλ' ὁ ἐκ κοιλίας μητρὸς ἀφορίσας αὐτὸν
εἰς οἰκείαν Διακονίαν, εἰδὼς ὅτι ἄδικον μανίαν
ἐκ δικαίας δήθεν προαιρέσεως ἐκέκτητο, κ μέσῃ
τῇ ὁδῷ ἐπιφανεὶς αὐτῷ, πειρᾷ μὲν αὐτὸν τὰς
σωματικὰς ὄψεις, τῷ μεγέθει δ ἐπιφανέντος
αὐτῷ ἀκραιφνέσατος φωτὸς, φωτίζει δ αὐτὸν τ
νοῦν κ τὴν ψυχὴν εἰς τοσοῦτον, ὥσε τὸν πάλαι
διώκτην, ἀγαπητὸν αὐτῷ παραχρῆμα κ πιςότατον ποιήσασθαι κήρυκα· καὶ Παῦλον ἀντὶ Σαύλου μετονομάσας, ἔκ τε δ σαύλου δ διωγμοῦ
μεταθεὶς εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τ αὐτοῦ πίστεως, πέμπει πρὸς Ἀνανίαν τινὰ μαθητὴν ἐν Δαμασκῷ·
παρ' οὗ τὸ ἅγιον ὁ Παῦλος εἰληφὼς βάπτισμα,
τῶντε ἀχράντων μυςηρίων κοινωνὸς γενόμενος,
σύμμαχος ἀξιόχρεως δ κηρύγματος γίνεται.
Τοσαύτην δ μεταβολὴν ὁ Μακάριος ἔτος ἐπεδείξατο μὴ τὴν κλῆσιν, κ εἰς τοσοῦτον πρὸς Χριςὸν ἐξέκαυσε πάθος, ὥσε τὰς ἀληθείας κήρυκας, E.
δ μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ κ δ' ἔργων βεβαιῶσαι, δεδιότας αὐτὸν ἔτι κ ὑφορωμένους, ὡς πάσας ταῖς προθυμίαις πρὸς τὴν δεσποτικὴν σοργὴν ἐξερράγη. Διὸ δὴ κ μ τ ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν γενόμενος, εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἤρξατο κηρύσσειν τ Χριςὸν, συγχέων τὰς Ἰουδαίους, κ αὖθις συμβιβάζων, ὅτι ὗτός ἐςιν ὁ Χριςός.

16 Γνωςῆς δ αὐτῷ ἐπιβουλῆς γενομένης παρὰ τ Ἰουδαίων, διὰ δ τείχους ἐν σπυρίδι χαλάσαντες παρὰ τ μαθητῶν· καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ πρὸς τὰς Ἀποςόλους προσγίνεται· ἐν ᾗ παῤῥησιαζόμενος, ἐν τῷ ὀνόματι δ κυρίου Ἰησοῦ Χριςοῦ ἐλάλει τε κ συνεζήτει πρὸς τὰς Ἑλληνίςας. Ἀλλὰ κ αὖθις ἐπιβουλῆς αὐτῷ δηλωθείσης, εἰς Καισάρειαν ὑπὸ τ ἀδελφῶν κατάγεται· κἀκεῖθεν εἰς Ταρσὸν ἔρχεται· ἔνθα Βαρνάβας προσγενόμενος, κ εὑρὼν αὐτὸν ἤγαγεν εἰς Ἀντόχειαν. Ἐνιαυτῷ ὅλῳ τὰς συνάξεις ἐκεῖσε ποιήμενοι, κ ὄχλον ἱκανὸν διδάξαντες, τάς τε μαθητὰς Χριςιανὰς πρῶτον ὀνομάσαντες ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ πρὸς τὰς ἀδελφὰς μ Διακονίας σέλλονται, διὰ τ ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος γεγενημένου λιμόν. Πληρώσαντες δ τὴν Διακονίαν, ὑπέςρεψαν εἰς Ἀντόχειαν ἔνθα λειτουργοῦντες τῷ Κυρίῳ κ νηςεύοντες, πρὸς δ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸ F
ἔργον ὃ προσεκλήθησαν ἀφορίζονται. Καὶ ἐκπεμφθέντες κατῆλθον εἰς Σελεύκειαν, κἀκεῖθεν εἰς Κύπρον ἀπέπλευσαν· καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι κατήγγελλον τ λόγον δ Θεοῦ. Διελθόντες δ τὴν νῆσον ἄχρι Πάφου, τ ψευδοπροφήτην Βαριησοῦν ἀποτυφλοῦσι Διάβρεφοντα πολλούς. Οὗ γενομένου, δ ἀχρῆμα συνέδη πιςεῦσαι πολλούς· ἀλλὰ μὴν κ αὐτὸν τὸν ἐν τῇ νήσῳ ἀνθυπατεύοντα. Ἐκεῖθέν τε ἀναχθέντες, εἰς Πέργην τ Παμφυλίας ἔρχονται· κἀκεῖθεν εἰς Ἀντόχειαν τ Πισιδίας, ἐν ᾗ τῇ ἡμέρᾳ τ σαββάτων ἐν τῇ συναγωγῇ δημηγορήσας ὁ Παῦλος, πολλοὺς πρὸς τὴν εἰς Χριςὸν ἐπεσπάσατο πίςιν· ὅθεν ζῆλος πληθέντες οἱ Ἰουδαῖοι, τ πόλεως αὐτὸν τε κ Βαρνάβαν ἐξέβαλον· οἱ δ ταύτης ἐξερχόμενοι, τὸν κονιορτὸν τ ποδῶν ἀπετινάξαντο πρὸς αὐτούς, κ τὸ δεσποτικὸν παράγγελμα.

17 Καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν Ἰκόνιον, χρόνον τε συχνὸν ἐκεῖσε τελέσαντες, κ πολλοὺς Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας, ἀλλὰ μὴν κ τὴν μακαρίαν Θέκλαν, πρὸς τὴν δ Κυρίου πίστιν ἐκκαλεσάμενοι, ὑπὸ τ ἀπειθησάντων Ἰουδαίων τε κ Ἑλλήνων ὑβρίζονται καὶ κατακλεύονται· καὶ εἰς Λύστραν κ Δέρβην πόλεις

A πόλεις Λυκαονίτιδας καταφυγόντες, τὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς χωλὸν θεραπεύσει, διὸ δὴ καὶ Θεοὶ τοῖς βαρβάροις ἐνομίσθησαν· καὶ θυσίας αὐτοῖς προσφερομένας ἐκώλυσαν· ἔπειτα δ' ἐπιγενομένων Ἰουδαίων ἀπ' Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου, καὶ πολλὰ λοιδορησάντων αὐτοῖς, ἀναπεισθέντες παρ' αὐτῶν οἱ ὄχλοι, καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον, ἔσυραν ἔξω τῆς πόλεως· ὅπερ φησὶν αὐτὸς, ὁποῖά μοι ἐγένοντο ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Λύστροις, οἵους διωγμοὺς ὑπήνεγκα, καὶ ἐκ πάντων μοι ἐρρύσατο ὁ Κύριος. Μόλις δὲ τῇ ἐπαύριον ἀναστὰς, ἐισῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, κἀκεῖθεν ἐξῆλθεν σὺν τῷ Βαρνάβᾳ εἰς Δέρβην· εὐαγγελισάμενοί τε τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ μαθητεύσαντες ἱκανὰς, ὑπέστρεψαν αὖθις εἰς Λύστραν καὶ Ἰκόνιον καὶ Ἀντιόχειαν· ἔνθα Πρεσβυτέρους χειροτονήσαντες, τήν τε Πισσιδίαν διελθόντες, ἦλθον εἰς Παμφυλίαν· καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς Ἀτταλείαν Παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν συναγαγόντες, ἀνήγγειλαν ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν· ἐκεῖθεν δὲ διερχόμενοι τὴν Φοινίκην καὶ Σαμάρειαν, ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν. Παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ, αὖθις εἰς Ἀντιόχειαν ὑπεστρέφοσι, τὴν τε δεῖ ἢ μὴ δεῖν περιτέμνεσθαι, καὶ μὴ μεταλαμβάνειν αἵματος, καὶ ἀπέχεσθαι πνικτῶν καὶ εἰδωλοθύτων, κομιζόμενοι παρὰ τῶν Ἀποστόλων ἀφαλαμβάνουσαν ἐπιστολήν. Ἔνθα διαγενόμενοι, καὶ χρόνον τελέσαντες ἱκανὸν, ὁ μὲν Βαρνάβας εἰς Κύπρον, Μάρκον παραλαβὼν· Παῦλος δὲ εἰς τὰ μέρη Συρίας καὶ Κιλικίας τὸν Σίλαν ἐπιλεξάμενος, καὶ τὰς κατὰ πόλιν ἐκκλησίας ἐπιστηρίζων. Καὶ ἐλθὼν εἰς Δέρβην καὶ Λύστραν, καὶ Τιμόθεον εἰς μαθητείαν παραλαβὼν, περιέτεμεν. Ἔπειτα διελθόντες τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, κατὰ τὴν Μυσίαν ἐλθόντες ἐπείραζον κατὰ τὴν Βιθυνίαν πορευθῆναι, καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

18 Παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν κατέβησαν εἰς Τρωάδα· κἀκεῖθεν εἰς Σαμοθράκην παραγενόμενοι, ἔρχονται εἰς Νεάπολιν. Καὶ ἐλθόντες εἰς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας, διέτριβον ἡμέρας τινάς. Ἔνθα τῇ Πορφυροπάλιδι πιστευσάσης Λυδίας, εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὐχῆς χάριν πορευόμενοι, τὸ πυθωνικὸν πνεῦμα τῆς παιδίσκης ἀπελαύνουσιν· ὅθεν ὑπὸ τῶν Κυρίων αὐτῆς λοιδορηθέντες, ὡς ἐθῶν ἀλλοκότων καταγγελέντες, ῥάβδοις ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τύπτονται, Φυλακῇ τε βάλλονται, καὶ τοὺς πόδας ξύλῳ ἀσφαλίζονται. Ὅπερ καὶ τὸ μεσονύκτιον εὐχομένων αὐτῶν, καὶ τὸν Θεὸν ὑμνούντων, σεισμὸς γίνεται μέγις, ὥστε θύραι τῆς Φυλακῆς ἀναπεπάνυνται, καὶ οἱ δεσμῶται πάντες ἀνέωνται, καὶ ὁ δεσμοφύλαξ πιστὸς πανοικὶ ἀναδείκνυται, τὸ περὶς σωτηρίαν ὑπὸ Παύλου ἀληθῶς βάπτισμα. Ἐξελθόντες δὲ τῆς πόλεως διοδεύσαντές τε τὴν Ἀμφίπολιν, καὶ Ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην· ἐν ᾗ πολλοὺς μαθητεύσαντες, εἰς ὀργὴν τοὺς Ἰουδαίους ἐξεκαλέσαντο, οἱ καὶ ὀχλοποιήσαντες, ἐθορύβουν τὴν πόλιν, καὶ ἐπιστάντες τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος, ἐζήτουν αὐτοὺς προαγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον· καὶ μὴ εὑρόντες ἔσυραν τὸν Ἰάσονα ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας καί τινας ἀδελφοὺς, παρ' οὗ τὸ ἱκανὸν εἰληφότες, ἀπέλυσαν αὐτούς.

Lycaoniæ, medentur ei, qui fuerat claudus à matris utero; [e cumque propterea dii esse à barbaris putarentur, offerenda sibi sacrificia prohibuerunt. Deinde cum veniſſent ab Antiochia & Iconio Judæi, multaſque ipſis injurias intuliſſent, perſuaſæ ab iis turbæ Paulum lapidaverunt, raptaveruntque extra civitatem. Unde & ipſe ait; Qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconii & Lyſtris; quales perſecutiones ſuſtinui, & ex omnibus eripuit me Dominus. Ægre autem conſurgens manè, regreſſus eſt in urbem: rurſumque egreſſus cum Barnaba venit Derben: illique prædicantes civitati, & multos diſcipulos facientes, iterum reverterunt Lyſtram & Iconium & Antiochiam]: quo in loco cum Presbyteros ordinaſſent, & Piſidiam pervaſiſſent, venerunt in Pamphyliam. Et cum Pergæ locuti eſſent ſermonem, deſcenderunt in Attaliam. Cum autem veniſſent Antiochiam, & congregaſſent Eccleſiam, annuntiarunt quæcumque cum eis feciſſet Dominus. Illinc dimiſſi, pervaſerunt Phœniciam & Samariam, narrantes converſionem gentium. Cum veniſſent autem Hieruſalem, reverteruntur Antiochiam, ab Apoſtolis afferentes epiſtolam, quod non oporteat circumcidi, neque veſci ſanguine, & abſtinendum à ſuffocato & immolatis. Quò cùm veniſſent, & ſatis longum tempus illic egiſſent, abierunt, Barnabas quidem in Cyprum, Marco aſſumpto; Paulus autem in partes Syriæ & Ciliciæ cum Silam elegiſſet, & Eccleſias quæ erant in civitate, confirmaſſet; veniſſetque iterum Derben & Lyſtram, & Timotheum *f* aſſumpſiſſet diſcipulum; eum circumcidit. Deinde cum obiiſſent Phrygiam & Galatiam, à ſancto Spiritu loqui ſermonem in Aſia prohibiti, venientes per Myſiam, tentarunt proficiſci in Bithyniam, neque ſivit eos Spiritus ſanctus.

18 Tranſitâ autem Myſiâ, deſcenderunt in Troadem: & cum illinc acceſſiſſet in Samothraciam, veniunt Neapolim: & accedentes Philippos Macedoniæ, verſati ſunt illic dies aliquot. Quo in loco cum credidiſſet Lydia *g* purpuraria, in domum ejus venientes gratiâ precationis, ſpiritum pythonicum ejiciunt ab ancilla. Quamobrem ab ejus Dominis appetiti maledictis, ut qui alienos mores annuntiarent, cæduntur virgis à Magiſtratibus, & in carcerem conjiciuntur, eorumque pedes ligno cautè & diligenter ſtringuntur. Ubi cum media nocte orarent, & Deum laudarent; [magnus extitit terræ motus, oſtiiſque cuſtodiæ patefactis, vincti omnes ſoluti ſunt]; & cuſtos carceris *h*, effectus fidelis cum tota familia, à Paulo accepit ſalutarem baptiſmum. Egreſſi autem è civitate, cum Amphipolim tranſmiſiſſent & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam: in qua multis acceptis in diſciplinam, Judæos ad iram provocarunt: qui etiam collecta multitudine, conturbarunt civitatem. Et cum acceſſiſſent ad ædes Jaſonis, quærebant eos producere ad populum: iis autem non inventis, traxerunt Jaſonem, & aliquot ex Fratribus ad Magiſtratus civitatis, qui eos ſatisfactione accepta dimiſerunt.

Antiochiæ Syriæ,

Theſſalonicæ.

ANNOTATA G. H.

a *Hic nos deſtituit Sirleti verſio: reliqua ergo ſumimus ex Lipomanni verſione.*

b *Anno* 2 *Claudii, ac Chriſti* 42.

c *Ms. Venetum, ex eoque interpres Zinus,* εἰς Ἱεροσόλυμα, Hieroſolymam: *quod correximus ex manifeſto textu Actuum Apoſtolicorum cap.* XI *in fine.*

d *Colitur* S. Thecla 23 *Septembris, ut Protomartyr feminarum habita.*

e *Deſunt hæc omnia in Ms. Veneto, à nobis ex Pariſienſi ſuppleta.*

f *Acta* S. Timothei *illustravimus ad diem* 24 *Januarii*.

g *Est etiam* Lydia *inscripta Martyrologio Romano ad diem* 3 *Augusti*.

h *Hæc rursum deerant Lipomanno; Lipomanni interpres* Strongylam *verterat, quæ est insula maris Tyrrheni longè a Græcia*.

CAPUT V.

Reliqua Pauli itinera usque Romam.

Berææ,

19 Illinc autem egressus Paulus, cum iis qui cum eo erant, venit Beræam. Quo in loco cum multos accepisset discipulos, Timotheus quidem & Silas illic remanent, magnus autem

Athenis,

Paulus per mare venit Athenas. Transiens autem, & ea contemplans, quæ ab eis colebantur; aram quoque invenit, in qua erat scriptum, Ignoto Deo: unde parva accepta occasione, annuntiat eis in medio Areopago Dominum nostrum & Deum Jesum Christum, [initium *a* ducens ex ipsa aræ inscriptione:] statimque satis multos baptizavit ad fidem in Christum. Inter quos Dionysium *b* quoque Areopagitam, & honestam quamdam mulierem, nomine Damarim, *c* & cum eis alios. Post hæc vero Athenis abiens Paulus, venit Corinthum: & cum Priscillam *d* & Aquilam inveniſſet, ejusdem, cujus ipse erat, artis, apud eos diversatur. Quo in loco cum annum & menses quinque transegisset, & multos tam ex Judæis, quam ex Græcis, gratiæ verbo illuminasset, & ad Domini fidem evocasset, Priscilla & Aquila & Timotheo assumptis,

Ephesi,

venit Ephesum; eisque illic relictis, Cæsaream unà cum Timotheo. Cumque salutasset Ecclesiam, descendit Antiochiam: in qua aliquantulum temporis versatus, egressus est, transiens deinceps per Galatiam & Phrygiam.

plura patrat miracula.

20 Cum autem per superiores partes venisset Ephesum, tribus mensibus cum Judæis differens in synagoga de regno Dei, persuasit ne iis attenderent, quæ adumbratè dicebantur à Lege, sed ea ad spiritum transferrent. Cumque apud eos alios duos annos & paulò plus mansisset, & fere totam Asiam ad fidem Christi attraxisset, virtutesque minime vulgares, non per se solum, sed etiam per sudaria ac semicinctia sua perfecisset, & omne genus morbos & dæmones exegisset, atque Timotheum Episcopum eis constituisset; egressus est, ut iret in Macedoniam.

C Illis autem partibus transmissis, venit in Græciam: & cum tres illic menses transegisset, & multos accepisset discipulos, accessit Troadem. Hoc in loco Eutychum, qui sub sermone dormitaverat, & ex tertio cœnaculo deorsum ceciderat, ac mortuus erat; suscitavit, & ivit Assum, deinde Mitylenen: cumque die sequenti esset ex adverso Chij, altera die appulit Samum.

e Post varia lustrata loca

21 Et cum mansisset Strongilæ *e* die sequenti, venit Miletum. Ex qua cum misisset Ephesum, accersiit Presbyteros Ecclesiæ. Postquam autem accessissent, cum eis disserit de humilitate & malorum tolerantiâ, deinde de constitutione ecclesiasticâ, & gregis curâ. Et rursus, cum ea, quæ & sibi, Hierusalem eunti, & eis post ejus recessum erant eventura, prædixisset; &, vigilare contra eos, qui instar luporum sunt gregem avidè divulsuri, mandavisset, eosque Deo commendasset, ac precatus esset, navem ascendens, statim solvit. Qua vectus, cum venisset in Coum

f Insulam, Rhodum navigavit: & illinc Pataram. Quo in loco cum alterum ascendisset navigium, Cypro relicta à sinistris, præternavigavit Syriam;

19 Καὶ ἐξελθόντες ἐκεῖθεν οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἦρχοντο εἰς Βέροιαν· ἔνθα πολλὰς μαθητεύσαντες, ὁ μὲν Τιμόθεος καὶ Σίλας αὐτοῦ ἐπέμενον· ὁ δὲ μέγας Παῦλος διὰ θαλάσσης εἰς Ἀθήνας παρεγένετο. Διερχόμενος δέ, καὶ ἀναθεωρῶν αὐτῶν τὰ σεβάσματα, εὗρε καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἀγνώστῳ Θεῷ· ἐξ ὧν μικρᾶς προφάσεως λαβόμενος, εὐαγγελίζεται αὐτοῖς μέσον δὲ Ἀρείου πάγου τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἱκανὰς αὐτίκα πρὸς τὸν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐπεσπάσατο, ἐν οἷς καὶ Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, καὶ γυναῖκά τινα σέμνην, ὀνόματι Δάμαριν, καὶ ἑτέρους σὺν αὐτοῖς. Μετὰ δὲ ταῦτα τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος ἀπάρας, ἦρχετο εἰς Κόρινθον, καὶ Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν εὑρών, καὶ ὁμοτέχνους ὄντας αὐτῷ, κατέμενε παρ' αὐτοῖς· ἔνθα ἐνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας τέντε ποιήσας, πολλούς τε τῷ λόγῳ τοῦ χάριτος Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων φωτίσας, καὶ πρὸς τὸν δὲ Κυρίου πίστιν ἐκκαλεσάμενος, Πρίσκιλλάντε καὶ Ἀκύλαν συλλαβών, ἔπλει μὲν καὶ Τιμόθεον, εἰς Ἔφεσον ἔρχεται· κἀκεῖσε καταλιπὼν αὐτούς, εἰς Καισαρείαν σὺν ἅμα Τιμοθέῳ συλλέγεται· καὶ ἀσπασάμενος τὴν Ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν· ἐν ᾗ ποιήσας χρόνον τινὰ, ἐξῆλθε διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν.

20 Καὶ διὰ τῶν ἀνωτερικῶν μερῶν εἰς Ἔφεσον συλλεγόμενος, ἐπὶ μῆνας τρεῖς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἀνέπειθε, μὴ προσανέχειν τοῖς σκιωδῶς ὑπὸ τοῦ νόμου λεγομένοις, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πνεῦμα μεταῤῥυθμίζεσθαι. Ἐν ἄλλοις δὲ δυσὶν ἔτεσι καὶ μικρόν τι πρὸς τοῖς Ἐφεσίοις προσμείνας, καὶ σχεδὸν τὴν Ἀσίαν πᾶσαν πρὸς τὸν δὲ Κυρίου πίστιν ἐπισπασάμενος, δυνάμεις τε ἃς τὰς τυχούσας, ἃ δι' ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν σουδαρίων καὶ ἡμικινθίων αὐτοῦ τελέσας, νόσους τε παντοίας καὶ δαίμονας ἀπελάσας, τόντε Τιμόθεον Ἐπίσκοπον αὐτοῖς καταστήσας, ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς τὴν Μακεδονίαν. Διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα, εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεγένετο· καὶ ποιήσας τρεῖς μῆνας, καὶ πολλοὺς μαθητεύσας ἔρχεται εἰς Τροάδα· ἔνθα τὸν Εὔτυχον νυσταξαντα ἐν τῇ Διαλέξει, καὶ ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω πεσόντα καὶ θανόντα ἀναστήσας, εἰς τὴν Ἄσσον ἀνάγεται, εἶτα εἰς Μιτυλήνην καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἀντικρὺ Χίου γενόμενος, τῇ ἑτέρᾳ εἰς Σάμον παρέβαλε.

21 Καὶ μείνας ἐν Τρωγυλίῳ τῇ ἐχομένῃ, εἰς Μίλητον συλλέγεται· ἐξ ἧς πέμψας εἰς Ἔφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς Πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας· ὡς δὲ παρεγένοντο, πρὸς τοιαύτην ταπεινοφροσύνης καὶ ἀνεξικακίας αὐτοῖς διαλέγεται, ἔπειτα πρὸς ἐκκλησιαστικῆς κατασάσεως καὶ τῆς τοῦ ποιμνίου ἐπιμελείας, αὖθις πρὸς τὰ μελλόντων αὐτῷ τε, εἰς Ἱερουσαλὴμ ἥκοντι, συμβαίνειν καὶ αὐτοῖς μὴ τὸν αὐτοῦ ἄφιξιν προφητεύσας, καὶ περὶ τοῦ δεῖν γρηγορεῖν ἐπὶ τοῖς, δίκην λύκων μέλλουσιν ἀφειδῶς τὸν ποίμνιον διασπᾶν, ἐπισκήψας αὐτοῖς, τῷ Θεῷ τε αὐτοὺς προσεύχεται καὶ ἐπευξάμενος, πλοίῳ εὐθὺς ἀνάγεται· ἀφ' οὗ εἰς τὴν Κῶ νῆσον παραγενόμενος, εἰς τὴν Ῥόδον ἀπέλευσε, κἀκεῖθεν εἰς Πάταρα· ἔνθα πλοῖα ἐπιβὰς ἕτερα, τὴν Κύπρον καταλιπὼν

A καταλιπὼν εὐώνυμον, τὴν Συρίαν παρέπλεε· καὶ γενόμενος ἐν Τύρῳ (ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον τὸ γόμον ἀποφορτιζόμενον) μαθητὰς εὑρηκὼς, ἐπέμεινε πρὸς αὐτοὺς ἡμέρας ἑπτά, αὖθίς τε τῷ πλοίῳ χρησάμενος, εἰς Πτολεμαΐδα γίνεται, κἀκεῖθεν εἰς Καισάρειαν, καὶ παρὰ Φιλίππῳ τῷ Εὐαγγελιστῇ, ὄντι ἐκ τῶν ἑπτὰ Διακόνων, κατάγεται. Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς ἐπισκευασάμενος, εἰς Ἱερουσαλὴμ παραγίνεται, καὶ ἀφαγνισθεὶς ἡμέρας ἑπτὰ, εἰς τὸ ἱερὸν εἰσεῖσι, διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἁγνισμοῦ.

22 Ἔνθα οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὸν Παῦλον, κράζοντες· Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε. Γενομένης δὲ συνδρομῆς τοῦ λαοῦ πλείστης, ἤρξαντο κατ' αὐτοῦ λέγειν ταῦτα· Οὗτός ἐστιν ὁ κατὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ διδάσκων, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνας εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγε καὶ κεκοίνωκεν αὐτοῖς. Καὶ αὐτίκα κινηθὲν τὸ πλῆθος ὥρμησεν ἀνελεῖν αὐτόν· ἀλλ' εὐθὺς ὁ χιλίαρχος Λυσίας, τοῦτον ἐπιστὰς ἐξαιρεῖται, καὶ μετὰ στρατιωτικῆς βοηθείας εἰς Καισάρειαν πρὸς τὸν Ἡγούμενον ἐκπέμπει, καὶ πρὸς τὸν Ἐθνάρχην φῆσον ἄγει. Αἰσθόμενος δὲ συσκευὴν κατ' αὐτοῦ γε-
B νομένην ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὁ Παῦλος, εὐθὺς ἐπὶ τοῦ βήματος ἐπιβοᾶται Καίσαρα· καὶ ἀνίεται μὲν τέως τοῦ κριτηρίου, ἀργεῖ δὲ ἡ κατ' αὐτοῦ τοῖς Ἰουδαίοις μελετωμένη ἐπιβουλὴ, καὶ λοιπὸν ὑπὸ τῶν Ἀρχόντων ἐκπέμπεται πρὸς Καίσαρα. Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ἰταλίαν, παραλαβὼν αὐτὸν ἑκατόνταρχός τις, ὀνόματι Ἰούλιος, σὺν ἅμα ἑτέροις δεσμίοις, ἐπιβάς τε πλοίῳ Ἀδρυμητινῷ, εἰς Σιδῶνα παραγίνεται, κἀκεῖθεν εἰς Κύπρον. Παραπλεύσαντες δὲ τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν πέλαγος, εἰς Μύραν τῆς Λυκίας ἔρχονται· καὶ ἐμβάντες εἰς πλοῖον Ἀλεξανδρινὸν, μόλις εἰς Κνίδον παραγίνονται· καὶ ὑποπλεύσαντες τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην, ἦλθον εἰς τόπον καλούμενον Καλοὺς-λιμένας, ἐξ οὗπερ ἀναχθέντες καὶ τὴν Κρήτην παραλεγόμενοι, ἀνέμου τε τυφονικοῦ τοῦ καλουμένου Εὐροκλήδωνος πνεύσαντος εἰς Κλαύδην οὕτω λεγομένην νῆσον ἔρχονται.

23 Καὶ σφοδρῶς χειμασθέντες, καὶ τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου αὐτόχειρες ῥίψαντες, πάντων ἐν ἀθυμίᾳ ὄντων καὶ θνήξεσθαι προσδοκόντων, ἀναστὰς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν, εὐθυμεῖν αὐτοῖς παρεκελεύετο, ὡς μηδεμίας ψυχῆς ἀπολουμένης πλὴν τοῦ πλοίου, καὶ τροφῆς αὐτοὺς μεταλαβεῖν προετρέπετο, τέσσαρες καὶ δεκάτην ἡμέραν νήστεις διαμένοντας.
C Καὶ διασωθέντες οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἐκ τοῦ πλοὸς, τῆς νηὸς διαλυθείσης ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων, ἀποβάντες εἰς τὴν γῆν, ἐπέγνωσαν ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται, Ἔνθα φρυγανιζομένου τοῦ Παύλου, ἔχιδνα τῆς χειρὸς αὐτοῦ καθάπτεται, ἣν εἰς τὸ πῦρ ἀποτιναξάμενος, μηδὲν πεπονθὼς ἄτοπον, Θεὸς ὑπὸ τῶν βαρβάρων νενόμισται· ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα τοῦ Πυβλίου τῆς συνεχούσης αὐτὸν δυσεντερίας ἀπαλλάξας, καὶ ἕτερα πλείω θαυματουργήσας, εἰς Συρακούσας πλοίῳ ἑτέρῳ ἅμα τοῖς συμπλωτῆρσι παραγίνεται, κἀκεῖθεν εἰς Ῥήγιον, ἔπειτα εἰς Ποτηόλους, εἶτα εἰς Ῥώμην αὐτήν. Ἐγνωκότες δὲ οἱ ἀδελφοὶ τὴν παρουσίαν Παύλου, ἐξῆλθον ἀπαντήσοντες αὐτὸν ἄχρις Ἀππίου Φόρου καὶ Τρίων-ταβερνῶν· καὶ ὁ μὲν ἑκατόνταρχος τοὺς λοιποὺς δεσμίους παρέδωκε τῷ στρατοπεδάρχῃ, ὁ δὲ Παῦλος ἦν φυλασσόμενος ὑφ' ἑνὸς στρατιώτου διετίαν ὅλην, πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πορευομένους ἀποδεχόμενος, καὶ κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μετὰ πάσης παῤῥησίας ἀκολύτως.

& cum venisset Tyrum (illic enim navis impositum onus exonerabat) & invenisset discipulos, mansit apud eos septem dies. Et navi rursus usus, venit Ptolemaidem, & illinc Cæsaream, apud Philippum *g* Euangelistam, qui erat ex septem Diaconis, diversatus. Et post dies aliquot, sublatis sarcinis, venit Hierusalem: & per septem dies purificatus, templum ingreditur, annuntians impletos esse dies purificationis. D EX MS. *Hierosolymam venit;* *g*

22 Hic qui erant ex Asia Judæi, cum eum adspexissent, conturbarunt omnem multitudinem, & manus suas in Paulum immiserunt, clamantes; Viri Israëlitæ, ferte auxilium. Facto autem maximo populi concursu; cœperunt dicere: Hic est, qui adversus legem & locum hunc, omnes ubique docet: quin etiam Gentiles introduxit in templum, & communicavit cum ipsis. Statim ergo mota multitudo, incitata est, ut eum tolleret de medio: sed mox adveniens Tribunus Lysias, eum liberat, atque cum militari auxilio mittit ad Præsidem Felicem, cui successit Festus. Cum sensisset autem Paulus à Judæis in ipsum strui insidias, pro tribunali ad Cæsarem statim provocat. Et tunc quidem dimittitur à judicio, cessant autem, quæ in eum à Judæis parabantur insidiæ, & deinceps à Præsidibus mittitur ad Cæsarem. Cùm vero esset constitutum, ut Paulus navigaret in Italiam, eoque accepto Centurio quidam, nomine Julius, unà cum aliis vinctis navem Adrumetinam ascendisset venit Sidonem, & illinc in Cyprum. Præternavigato deinde pelago, quod est ex adverso Ciliciæ & Pamphyliæ, veniunt Myram *h* urbem Lyciæ. Et cum navem ascendissent Alexandrinam, vix Gnidum perveniunt. Unde subnavigantes Cretam per Salmonem, *i* venerunt in locum, qui dicitur Pulchri portus. *k* Ex quo cum solvissent, & Cretam præterlegerent spirante vento typhonico, qui Euroaquilo dicitur, prope Caudam sic dictam insulam, decurrunt. E *ad Cæsarem provocat;* *h* *in itinere Romam vehendus* *i* *k*

23 Cum autem vehementi tempestate exagitati, navis armamenta suis manibus ejecissent, & omnes magnâ affecti tristitiâ mortem expectarent surgens Paulus in medio eorum, jussit eos esse bono animo, eo quod nullius animæ facienda esset jactura, sed solius navis; hortatusque est eos, ut cibum sumerent, quia jam quatuordecim dies manserant jejuni. Cumque servati essent ii, qui erant cum Paulo, nave dissoluta ab undarum violentia, descendentes in terram, cognoverunt insulam vocari Meliten. Quo in loco dum congregaret Paulus sarmentorum multitudinem, vipera ejus manum apprehendit: quam in ignem excutiens, & nihil mali passus, Deus existimatus est à Barbaris. Quin etiam cum patrem Publii liberasset ab eo, quo laborabat tormine intestinorum, & plura alia fecisset miracula, cum iis, qui secum navigabant, alia nave venit Syracusas, & illinc Rhegium, deinde Puteolos, ac denique Romam ipsam. Cum autem cognovissent Fratres adventum ejus, iverunt ei obviam usque ad Forum Appium, & tres Tabernas. Et Centurio quidem reliquos vinctos tradidit duci exercitus, Paulus autem toto biennio servabatur ab uno milite, omnes qui ad ipsum veniebant excipiens, & Dei Regnum cum omni fiducia prædicans absque impedimento. F *patitur naufragium* *Romæ vinctus prædicat regnum Dei.*

EX MS. ANNOTATA G. H.

a *Deerant hæc in Ms. Regio, aderant Lipomanno.*

b *De S. Dionyſio Areopagita, uti etiam de Pariſienſi agetur in Octobri.*

c *Mirum eſt, hanc* Lydiam *nullis, Græcorum ſaltem, Faſtis additam.*

d *Coluntur* Aquila *& Priſcilla conjuges* 8 *Julii.*

e *Græcè,* Καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλλίῳ. *Deſunt in textu Latino Actuum cap.* 20. *At in textu Græco ita leguntur verſu* 15. Καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλλίῳ. *Eſt autem* Trogyllum *promontorium Aſiæ, haud procul Samo inſulâ, à Ptolomæo memoratum.*

f *Ms. Regium male,* Κονῆσον, *dividenda vox erat;* Κῶς *autem Inſula eſt cum civitate ejuſdem nominis.*

g S. Philippi *hujus geſta diſcuſſimus* 6 *Junii, dici autem videtur* Euangeliſta, *quia, Eunucho baptizato, dicitur Euangelizaſſe civitatibus* cunctis, *ab Azoto* uſque Cæſaream. *Act.* 8.

h *In Latino textu eſt* Lyſtram Lyciæ *cap.* 27 *Actuum ver.* 5. *Verum ante cap.* 14 *ver.* 6 Lyſtra & Derbe civitates Lycaoniæ *dicuntur, & hoc loco ubique, & textu Græco, Syriaco, & apud S. Chryſoſtomum legitur* Myra, *quæ haud procul à littore diſtat, inde forſan ſuos Lyſtræ inviſit, dum alterius navis apparatus fieret.*

i *Salmona promontorium Orientale Cretæ, etiamnum* caput Salamoni *dictum. Ptolomæo* Sammonium *promontorium ab oppido vicino adhuc* Samoni *dicto.*

k *Græci appellant* Καλοὺς λιμένας. *Hujus loci ſitus conjicitur ex dictâ* Salmonâ, *unde venerunt, & Cauda inſula, ad quam dein navigarunt: hæc* Cauda *adhuc appellatur, haud procul à littore Cretæ, aliis* Claudos *&* Clauda; *vulgo* il Goſſo.

CAPUT VI.

Pauli profectio in Hiſpaniam, reditus Romam, & Martyrium.

B

a Prædicat in Gallia & Hiſpania,

24 ATque hæc quidem hucuſque narravit Lucas *a* in Actibus Apoſtolorum, qui librum eo tempore compoſuit: quæ autem ſunt poſtea conſecuta, poſtquam Paulo Romæ relicto profectus eſt Thebas *b* Bœotiæ, minimè compoſuit. Euſebius autem, qui in ſecundo libro hiſtoriæ Eccleſiaſticæ hęc eſt accuratè perſcrutatus, *c* dicit, Paulum, cum tunc quidem cauſam dixiſſet apud Neronem, fuiſſe abſolutum, & Dei verbum, cum eſſet relaxatus, Romæ agentem prædicaſſe totis decem annis: per quos dicitur peregre profectus in Hiſpaniam, Galliam & Italiam, Chriſti præco verbum diſſeminaſſe, & multos à diis patriis abduxiſſe, ac gregi Dominico adjunxiſſe. Jam verò cum eſſet in Hiſpania, tale quid dicunt accidiſſe.

b

c

25 Mulier quædam & genere, & opibus, & doctrinâ inſignis, cum jam olim auditionem accepiſſet Apoſtolicam, cupiebat ipſis quoque intueri oculis præconem veritatis, & auribus inſtitui in veræ pietatis dogmatibus. Cum ergo ei viſum eſſet, divinâ quadam inſpiratione, in forum proficiſci, quo tempore qui vel ex ſolâ famâ ab eâ diligebatur, Paulus per medium ejus tranſibat; dicitur eum vidiſſe, leniter & placide ingredientem (ut qui non ſolum gratiâ plenos mores haberet ceteros, ſed etiam ipſum inceſſum) & divinitus impulſam marito ſuo (cui nomen erat * Probus; eorum autem qui illinc erant, erat facile *d* princeps) perſuaſiſſe, ut intra ædes ſuas hoſpitem exciperet. Poſtquam vero accerſitus fuit prope illos, ejuſmodi aliquod miraculum accidiſſe mulieri. Apertis mentis ſuæ oculis, vidiſſe in fronte ejus, qui fuerat hoſpitio acceptus, litteras aureas, quæ dicebant, Paulus Chriſti præco. Illam autem propter viſionem inſperatam invaſit & voluptas & timor: & lacrymis plena procidit ad pedes Apoſtoli, & catecheſi ab eo inſtituta, primum quidem ſuſcepit baptiſmum, appellata *e* Xanthippe. Poſtea autem Probus ejus maritus, qui erat notus Neroni; deinde etiam *f* Philotheus Præfectus & deinceps omnes, qui illam habitabant regionem. Quod autem in Hiſpaniâ prædicaverit Paulus, hoc aperte dicit in Epiſtolâ ad Romanos, ſic ſcribens: Nunc verò ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem

C

d

e

f

15 Ꝟ. 23

24 Τὰ μὲν δὴ μέχρι τότε Λουκᾶς ἐν τοῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἱστόρηκε, κατ' ἐκεῖνον καιρὸν τὸ βιβλίον συντάξας· τὰ δ' ἑξῆς, ἐπεὶ Παῦλον ἐν Ῥώμῃ καταλιπὼν, ὡχετο τὰς Βοιωτίας Θήβας ἀπῆρεν, ἡκίσατο συνέταξεν. Εὐσέβιος δέ, τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἀκριβῶς διεργασάμενος, φησὶ, τὸν Παῦλον τότε μὲν ἐπὶ Νέρωνος ἀπολυθῆναι, καὶ τὸ θεῖον λόγον ἀνετον ἐν Ῥώμῃ Δατρίβοντα κηρύξαι ἐφ' ὅλοις ἔτεσι δέκα, ἐν οἷς λέγεται ἀποδημίαν εἰς τε Ἱσπανίαν καὶ Γαλλίας καὶ Ἰταλίαν ποιεῖσθαι τὸ θεῖον κήρυκα, καὶ κατασπείραι τὸν λόγον, καὶ πολλοὺς τῶν πατρώων ἀπεσπάσαι θεῶν, καὶ τῇ ποίμνῃ τοῦ Κυρίου ἐπισυνάψαι. Καὶ δὴ πρὸς τῇ Ἱσπανίᾳ γενομένῳ τότε, τοιόνδε τι τέτῳ συμβῆναι λέγουσιν.

25 Γυναικός τινος τῶν ἐπισήμων, ἐπί τε πολυφανείᾳ γένους καὶ πλούτῳ βάρει καὶ σοφίᾳ τῇ περὶ λόγους, τῷ ἀκοῦσαι ἔκπαλαι τοῦ ἀποστολικὴν δεξάμενον, ἐπεθύμει καὶ αὐτῆς ὄψεσιν ἰδεῖν τὸν κήρυκα τοῦ ἀληθείας, καὶ τοῖς ὠσὶ τὰ τοῦ ὄντως ζωῆς ἐνηχηθῆναι δόγματα. Δόξαν δὲν αὐτῇ, κατεί δή τι θεῖον εἰς τὴν ἀγορὰν προκύψαι, καθ' ὃν καιρὸν, καὶ ὁ ἐκ μόνης φήμης αὐτῇ Παῦλος ἀγαπώμενος, μέσου διήρχετο ταύτης. Ἰδεῖν δὲ αὐτὸν λέγεται ταύτῃ πρῴως βαδίζοντα (ὡς ἐκεῖνος κεχαριτωμένον ἔχων καὶ μόνον τὸν ἄλλον τρόπον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ βάδισμα) καὶ θεόθεν ὁρμηθεῖσαν, πεῖσαι τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα, Πρόβον τοῦνομα, τὸν ἐκεῖσε πρωτεύοντα, ἐντὸς οἶκον δὲ οἰκεῖον τὸν ξένον δέξασθαι· ἐπεὶ δὲ καὶ παρεισεληλύθη, καὶ παλαιόν αὐτοῖς ἐγεγόνει, θαῦμά τι περὶ τὴν γυναῖκα συμβῆναι τοιοῦτον. Ἀνακαλυφθέντων αὐτῆς τοῦ νοὸς ὀφθαλμῶν, ἰδεῖν περὶ μετέπιπτε δὲ ἐπιξενωθέντος αὐτοῖς, ἐπίχρυσα γράμματα, Παῦλος ὁ δὲ Χριστοῦ κήρυξ, Δαμορρεύοντα. Τὴν δὲ τῷ ἀνελπίστῳ τοῦ ὄψεως ἡδονήτε καὶ δέος εἰσῆει, καὶ δακρύων πεῖπλεως, τοῖς ποσὶ τοῦ Ἀποστόλου προσέπιπτε, κατηχηθεῖσά τε παρ' αὐτοῦ, πρῶτον μὲν αὐτὴ τὸ βάπτισμα δέχεται, Ξανθίππη κληθεῖσα· μετὰ δὲ ταῦτα Πρόβος ὁ τούτης ἀνὴρ, Νέρωνι γνωστὸς ὢν· ἔπειτα καὶ Φιλόθεος ὕπαρχος, καὶ καθεξῆς πάντες οἱ τῆς χώρας ἐκείνης οἰκήτορες. Ὅτι δὲ ἐν Ἱσπανίᾳ γέγονε κηρύττων ὁ Παῦλος, ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ταῦτα Δαμορρεύτῳ, γράφων οὕτε. Νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιποθίαν

πποθίαν ἢ ἔχων δ' ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ὡς ἐὰν πορεύωμαι εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς· ἐλπίζω γὰρ ἀθορεί ὁμενος θεάσασθαί ὑμᾶς. Ἐπεὶ ἐν κ πρὸ δ ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι, μελέτην εἶχεν ἐν Ἱσπανία κηρύξαι· εὐωδόθεν αὐτῷ, πρὸ τὴν πρώτην καπαυτῆσαι τ πλοῦν· ἐκ ἠμέλησε τ προδεδογμένων· εἰ καὶ πάλιν ἀνακάμψας εἰς Ῥώμην, ἐν αὐτῇ τ μακρῶν ἀναπάυεται πόνων. Τον δ τροπον ὅπως, καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν, ἔρχομαι δηλώσων.

26 Εἰς τὸ τ μανίας ἀκρότατον ὁ Νέρων ἀφικόμενος, ἀνεῖλε μὲν Ἀγριππίναν πρώτην, τὴν ἰδίαν μητέρα, ἔπι δ κ τὴν ἀδελφὴν δ πατρὸς, κ Ὀκταυίαν τὴν αὐτ γαμετὴν, καὶ ἄλλας μυρίας τῷ γένει προσηκούσας· μετέπεσε δ καθολικὸν σκίνησε διωγμὸν κ τ χριστιανῶν, κ ἕτως ἐπὶ τὰς τ Ἀποστόλων ἦλθε σφαγάς· ἔνθα δὴ συνέβη κ τ Παῦλον, τριακοστῷ ἕκτῳ ἔτ δ σωτηρίε πάθους, τρισκαιδεκάτῳ δ Νέρωνος μαρτυρήσαι, ξιφει τὴν κεφαλὴν ἀπτμηθέντα. Γαΐος δέ τις ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ, κ Σεφυρῖνος Ἐπίσκοπος Ῥώμης, καὶ Διονύσιος Ἐπίσκοπος Κορίνθε, γράφουσι, καθ' ἕνα καιρὸν κ ὁμ μαρτυρῆσαι Πέτρον κ Παῦλον, τρισκαιδεκάτῳ ἔτ τ βασιλείας Νέρωνος. Τ μὲν γάρ, φησι, τ χρόνον κατὰ χριστιανῶν κινηθῆναι Νέρωνα, διὰ τας πεπις ευκύιας αὐτ γυναῖκας ἐπὶ τ Κύριον, κ σωφρονεῖν αἱρεμένας, κ μὴ ἀνεχομένας δ λοιπ συνελθεῖν αὐτῷ, κ δ διὰ Σίμωνα τὸν μάγον. Καὶ μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ κ Ἰωάννης ὁ χρυσ τὴν γλῶτταν, ὁ πολὺς τὰ θεία, ὁ πνεύματος πληρης τὸν νοῦν, ἐν τῷ πρὸς τὺς κωλύοντας μοναζειν λόγῳ τοιαδε γράφων· Τὸν Νέρωνα πάντως ἀκούετε, κ γὰρ ἐπίσημος ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τ ἀσελγίας ἐγένετο, πρωτος κ μόνος εὑρὼν ἐν ἀρχῇ τοιαύτῃ κακίας τινας ἀκολασίας κ ἀσχημοσύνης τρόπας οὗτος ἦν ὁ Νέρων, τὸν μακάριον Παῦλον (κ γὰρ ἔτυχε κ τ τὰς αὐτὰς οἰκείῳ γενόμενος χρόνους) τοιαῦτα ἐγκαλῶν, οἷαπερ ὑμεῖς νῦν τοῖς ἁγίοις τούτοις ἀνδράσι, Παλλακίδα γὰρ αὐτ σφόδρα ἐπέρασεν τὸν περὶ τ πίστεως δέξασθαι λόγον ἔπειθεν, κ τ ἀκαθάρτε συνουσίας ἀπαλλαγῆναι ἐκείνης· ταῦτα δ' ἐγκαλῶν ἐκεῖνος, κ λυμεῶνα. κ πλάνον, κ ταῦτα ἅπερ ὑμεῖς νῦν φθέγγεσθε, τὸν Παῦλον ἀποκαλῶν, τὸ μὲν πρῶτον ἔδησε, τῇ εἱρκτῇ ἐγκλείσας· ὡς δ ἐκ ἐπείθετ τ πρὸς τὸν κόρον ἀποχέσθαι συμβουλῆς, τέλος ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τὸν τρόπον κ τὸν λόγον ἀποστολικὸς ἀνὴρ, πρὸ δ μακαρίε τέλους Παύλε θείε.

27 Οἱ μὲν δ' κορυφαῖοι κ θεῖοι Ἀπόστολοι, ὡς φθάσαντες ἐξεθέμεθα, τρισκαιδεκάτῳ ἔτει δ Νέρωνος τελειθέντα, τὸν δ κατέρατον Σίμωνα περὶ τὰ μέσα πρ τ χρόνων Κλαυδίε τὸν ἔχθιστον μόρον ἀπενέγκασθαι. Λέγουσι δέ τινες, προλαβεῖν μὲν τὸν Πέτρον ἐνιαυτὸν ἕνα καὶ τὸ μακάριον ἐκεῖνο κ δεσποτικὸν δέξασθαι πάθος, τῷ ψυχῷ τ προβάτων προθέμενον· ἀκολουθῆσαι δ τούτῳ τ μέγαν Ἀπόστολον Παῦλον· ὡς Ἱερ̂ν καὶ Εἰρηναῖος φησιν, ἐφ' ὅλοις ἔτεσι πέντε τὰς συνάξεις κ τὰς ἀντιθέσεις πρὸ τ εἰς Χριστὸν ἀναλύσεως καθ' ἑαυτὺς ποιουμένους· καίγε τούτοις ἐγὼ μᾶλλον πείθομαι. Εὐσέβιος δ' ὁ δ Παμφίλε, δώδεκα μὲν ἔτη Διατρίψαι τ Πέτρον λέγει ἐν τῇ Ἀνατολῇ, εἴκοσι δ κ τρία πεποιηκέναι, εἰς τε Ῥώμην αὐτὸν κ Βρεττανίαν, κ τὰς περὶ τὴν Λύσραν πόλεις, ὡς εἶναι ἅπαντα τ χρόνον δ κηρύγματος Πέτρε τριάκοντα καὶ πέντε ἔτη· τὸν δ Παῦλον καὶ αὐτὸν εἴκοσι κ ἓν ἔτος κηρύξαι τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν, κ ἕτερα δύο ἔτη Διατελέσαι ἐν τῷ κ Καισαρείαν δεσμωτηρίῳ· ἐπισυνάπτει δ τούτοις τὰ ἐν Ῥώμῃ πρότερα δύο ἔτη, καὶ τὰ τελευταῖα δέκα, ὡς εἶναι καὶ αὐτὸν τὸν ἅπαντα χρόνον, τ τε κηρύγματος καὶ τ κλήσεως, ἔτη πέντε κ τριάκοντα.

autem habens veniendi ad vos à multis annis, cum proficiſcar in Hiſpaniam, veniam ad vos: ſpero enim tranſiens vos videre. Quoniam ergo etiam antequam fuiſſet Romæ, in animo habuit prædicare in Hiſpania: cum ei feliciter ſucceſſiſſet, ut ad primam veniret, quam dixi, urbem Romam; non neglexerit, quod prius animæ ſtatuerat, venire in Hiſpaniam: tametſi Romam dein reverſus in ea ceſſaverit à longis laboribus. Quomodo autem, & quanam de cauſa, jam ſum declaraturus. D EX MS.

26 Cum ad inſaniam ſummam proceſſiſſet Nero, primùm quidem ſuſtulit Agrippinam matrem propriam; præterea vero patris quoque ſororem & Octaviam uxorem ſuam, & alios innumerabiles, qui genere ad eum attinebant. Poſtea autem generalem movit perſecutionem adverſus Chriſtianos: & ſic venit ad cædem Apoſtolorum. Nam eodem tempore accidit, ut Paulus quoque, tricesimo ſexto anno ſalutaris paſſionis, tertiodecimo autem Neronis, fieret Martyr, gladio caput ſectus. Gajus vero quidam vir Eccleſiaſticus, g & Zephyrinus Romanus Epiſcopus, & Dionyſius Epiſcopus Corinthius, ſcribunt, uno tempore, & ſimul Petrum & Paulum ſubiiſſe martyrium, tertio decimo anno Imperii Neronis. Dicunt enim Neronem eo tempore fuiſſe motum adverſus Chriſtianos, propter feminas, quæ in Dominum crediderant, & pudice caſteque vivere ſtatuerant, nec cum eo congredi deinceps ſuſtinebant: non autem propter Simonem Magum. Ei vero, quod ab eis dicitur, fert teſtimonium Joannes quoque ille linguâ aureus, in rebus divinis egregius, & cujus mens eſt plena ſpiritu; ſcribens in oratione adverſus eos, qui prohibent, ne fiant monachi: Neronem omnino auditis: fuit enim vir inſignis libidine, qui primus & ſolus invenit in tali imperio intemperantiæ & turpitudinis novos quoſdam modos. Hic ergo Nero beatum Paulum (fuit enim iiſdem, quibus ille, temporibus) eo modo criminans, quomodo vos nunc hos viros ſanctos (ejus enim pellici valde dilectæ perſuaſit, ut ſimul acciperet verbum fidei, & liberaretur ab immunda illa congreſſione) hoc modo (inquam) ille criminans, curruptoremque & ſeductorem, & ea, quæ vos nunc loquimini, Paulum vocans, primum vinxit incluſum in carcere; deinde autem non perſuaſit, ut deſiſteret puellæ dare conſilium, cum ei caput amputavit. Et hæc quidem is, qui moribus & ſermone eſt vir Apoſtolicus, de beato fine divini Pauli. *Nero ſævit in ſuos,* *& S. Paulum gladio cædi mandat,* g E F

27 Principes ergo & divini (ut prius diximus) Apoſtoli decimotertio anno Neronis comſummantur: execrandum vero Simonem circa medium annorum Claudii ajunt mortem ſubiiſſe terrimam. Dicunt vero quidam, præceſſiſſe quidem Petrum anno uno, & beatam illam & Dominicam ſuſcepiſſe perpeſſionem, cum animam poſuiſſet pro ovibus: eum autem fuiſſe conſecutum magnum illum Apoſtolum Paulum, ut dicit Juſtinus & Irenæus, cum totis quinque annis ſynaxes & deceptationes per ſe facerent ante reſolutionem ad Chriſtum. Atque ego quidem eis magis aſſentior. Euſebius autem Pamphili dicit, Petrum duodecim quidem annos verſatum in Oriente, viginti autem & tres annos tranſegiſſe Romæ, & in Britannia, & in civitatibus, quæ ſunt in Occidente: adeo ut ſit totum tempus prædicationis Petri triginta & quinque anni. Paulum autem ipſum quoque viginti & unum annum prædicaſſe pietatem in Chriſtum, & alios duos annos Cæſareæ tranſegiſſe in carcere. His vero *cum annis 35 prædicaſſet, ſicut & Petrus.*

A vero conjungit duos quoque priores annos, quos
EX MS. egit Romæ & ultimos decem: ut ejus quoque
prædicationis & vocationis universum tempus
b sint triginta quinque anni *b*.

28 Atque hæc quidem nostra sunt hujusmodi, ut possint nostrum in vos desiderium ostendere, ô Apostoli, & fraternum amorem in eos, qui sunt congregati: hæc enim est vestra lex, & communis Domini & magistri, ut nos invicem diligamus,
Epilogus. & quæramus multorum utilitatem. Vos autem vicissim curam gerite nostrarum rerum; adjuvate, ut victoriam reportemus de pravis animi affectionibus, utque resistamus dæmoniis; date nobis animi quietem, pacem erga omnes, atque adeo etiam ipsos, qui nulla de causa sunt nobis inimici, animi simul lenitatem ac patientiam, beneficentiam & mutuum amorem. Vos certe rogamus, in quocumque demum universi loco sitis, seu etiam in universo, ut credimus; nos quoque respicite, & deducite ad animi tranquillitatem nostram vitam, peccatorum expertem, rectis factis & bonis operibus plenam, divinis diguam oculis: ut in hac vita vobiscum festum perpetuo celebrantes, in futuro bona quoque promissa consequamur: gratia & benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simul & sancto Spiritui gloria, potentia & honor sint, nunc & semper & in secula seculorum. Amen. E

28 Τὰ μὲν ἓν ἡμέτερα τοιαῦτα, καὶ οἷα τὸν τε πρὸς ὑμᾶς, Ἀπόστολοι, πόθον ἐνδείξασθαι, καὶ τὸ πρὸς τὰς συνειλεγμένας φιλάδελφον· ὑμέτερον δὲ καὶ ἓν κοινῷ Δεσπότᾳ καὶ Διδασκάλῳ ἔτω ὁ νόμος, ἀλλήλους ἀγαπᾶν, καὶ τὸ τῶν πολλῶν συμφέρον ζητεῖν. Ὑμεῖς οὖν ἀντιδοίητε ἡμῖν τῷ κηδεμονίαν, τῷ καὶ παθῶν νίκην, τῷ καὶ δαιμόνων ἀντίπαξιν, τὸ τῆς γνώμης ἱερηνικὸν, τὸ πρὸς πάντας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθραίνοντας εἰκῆ μακροθυμον, ἅμα τε καὶ φιλάλληλον. Ναὶ δεόμεθα ὅπερ τε ἓν παντός ἐστε, εἴ τ' ἐν τῷ παντὶ ὡς πιστεύομεν, καὶ ἡμᾶς ἐποπτεύοιτε, καὶ τὸν βίον ἡμῖν ἐξάγοιτε πρὸς τὸ εὔθυμον, ἁμαρτημάτων ἀμέτοχον, κατορθωμάτων ἔμπλεον, τῆ θείων ἐπάξιον ὀφθαλμῶν· ὡς ἂν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἁπάντων ὑμῖν συμπανηγυρίζοντες, ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἐπηγγελμένων τύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. D

B

ANNOTATA G. H.

a *Cum obvia cuique loca essent, superfluum censui onerare Margines citationibus; utinam porro tam certa forent quæ deinceps sequuntur.*

b *Ad diem* S. Lucæ 18 *Octobris, quæri poterit, quo fundamento nitatur hæc profectio. Oecumenius in Lucam, incertæ ætatis auctor, ait Româ digressum* revertisse in Orientem, rursumque Libyam petiisse, & Thebanos Christiana imbuisse *religione; ubi videri possent* Thebæ Ægyptiæ *indicari.*

c *Eusebius lib.*2 *cap.*21 *post finem narrationis addit*: Tandem vero cum causam suam apud Judices peroraslet, rursus prædicandi causâ peregre profectus esse dicitur; postea vero cum Romam iterum venisset, vitam Martyrio finisse. *Reliqua de suo adjunxit hic Auctor.*

d *Hispani quidam fabulatores* Lucium Sabinum Probum *nominant*, Provinciæ Arenatum Gubernatorem, *ac deinde* Ravennatium in Italia Episcopum, *quem hi colunt* 10 *Novembris.*

e Xantippa *hæc ejusque soror* Polyxena *inscriptæ sunt Martyrologio Romano ad diem* 23 *Septembris; de iisque varia diximus* 16 *Februarii ad Vitam S. Onesimi* §. 2.

C

f *Miror quomodo hic* Philotheus *effugerit oculos prædictorum fabulatorum, ut ejus nomine non augerent numerum Hispanorum Sanctorum, aut ei aliquem alibi Episcopatum invenirent.*

g *Non sunt hæc fideliter descripta: adducitur enim ab Eusebio testimonium* Caji (qui Zephyrini Romanæ urbis temporibus floruit) & Dionysii Corinthiorum Episcopi; *sed neuter allegat* annum 13 Neronis, *aut reliqua, quæ hic subjiciuntur, ex suprà deductis corrigenda, quoad temporis rationem.*

h *Ut ut rectè subducantur numeri, abundat tamen unus alterve annus, qui inter Christi Ascensionem & conversionem* Pauli *intercessit; debetque* Petro *adscribi supra tempus, ex quo* Paulus *fuit conversus: atque ita factum esse non potest, ut uterq; Apostolus Domino servierint post Ascensionem ejus, an.*35, *ut supputat Auctor; siquidem eodem anno mortui sint, ut ipse nobiscum tenet; sed debet superaddi* Petro *unus alterve annus: idque etiam concordat cum sententia communi, uti suprà notavimus, extendente vitam* Petri *post Ascensionem Domini ad annos universim* 36 *vel* 37.

ACTA S. PETRI

S. Lino ejus discipulo & successori suppositа.

Ex Ms. Henrici Julii Baronis de Blum.

*Post collecta quæ de vocatione Petri, actis cum Christo, & post ascensionem ejus partim Euangelica, partim Apostolica refert historia, usque ad liberationem ex carcere Herodiano; quæ omnia, in sacris litteris & magis integra legi possunt, sequentia addit Auctor, quisquis is fuit; cujus sententia quanto melius habeatur in eo quod sequimur Ms. quam in editis sub nomine Abdiæ, demonstrabit diversitas lectionis, per ** notata in margine. Textus autem genuinus sit progreditur, post ea quæ jam indicavi:*

1 His ita gestis, surrexit quidam Simon, Samarius genere, qui dudum visis miraculis Petri, pecuniâ comparare voluit donum spiritale, F
qui se * magnum & perpetualiter stantem esse * magum
dicebat, promittens eos, qui in se crederent, prorsus * solvi non posse. Hic enim Petri cupiens * dissolvi
evertere vias, & ea quæ docebat ad irritum revocare, diem statuit, in quo convenientibus turbis, ad disputandum cum Petro præsens adesset. *Cæsareæ Stratonis evocatus Petrus contra Simem magum,*
Erat autem tunc Petrus apud Cæsaream Stratonis. Igitur illucescente statuta die, Zachæus, qui erat Prior civitatis, astitit Petro, dicens: Tempus est ut procedas ad disputandum, Petre: turba autem, in medio atrii congregata, opprimitur te operiens, quorum in medio multis fultus * ad se
* asslectis constitit Simon. Tum Petrus ut hæc audivit, orationis gratiâ recedere aliquos jubens, * diluti
qui nondum erant * abluti à peccatis, quæ in ignorantiâ commiserant, ait ad reliquos: Oremus, *facta ad Christum oratione*
fratres, ut Deus per Christum filium suum pro ineffabili misericordiâ suâ adjuvet me exeuntem pro salute hominum, qui ab ipso creati sunt. Et hæc cum dixisset, oratione facta, processit ad atrium domus, in quo erat multitudo plurima populi congregata.

2 Qui ubi omnes summo cum silentio esse attentos

A attentos videt, & magum Simonem in medio eorum velut ſigniferum; ſtatim hoc modo cœpit: Pax vobis ſit omnibus, qui parati eſtis dare dextras veritati. Quicumque enim obediunt ei, videntur quidem ſibi aliquid gratiæ conferre Deo; porrò autem ipſi ab eo donum ſummi muneris conſequuntur, juſtitiæ ejus ſemitas incedentes. Propter quod & primum eſt omnium, juſtitiam Dei regnumque ejus inquirere: juſtitiam quidem, ut recte agere doceamur; regnum vero, ut quæ ſit merces poſita laborum & patientiæ noverimus. In quo eſt bonis quidem æternorum bonorum remuneratio; his autem, qui contra voluntatem ejus egerint, pro uniuſcujuſque geſtis, pœnarum digna reſtitutio. Hic ergo, hoc eſt in præſenti vita poſitos, oportet vos cognoſcere voluntatem Dei, ubi & agendi locus eſt. Nam ſi quis velit, antequam actus ſuos emendet, de his requirere, quæ non poteſt invenire; ſtulta & inefficax erit hujuſcemodi inquiſitio. Tempus enim breve eſt, & judicium Dei* geſtorum cauſa agitur, non quæſtionum. Ideoque ante omnia hoc quæramus, quid nos aut qualiter agere oporteat, ut æternam vitam conſequi mereamur. Mea

B ergo iſta ſententia eſt, ſicut & vero Prophetæ viſum eſt, ut primum de juſtitia requiratur, ab his maxime qui Deum ſe noſſe profitentur. Si ergo habet aliquis quod eſſe rectius putet, dicat, & cum dixerit audiat, ſed cum patientiâ & quiete: propter hoc enim ab initio ſalutationis ſpeciem pacis cunctis * precatus ſum. Ad hæc Simon reſpondit: Nos pace tua opus non habemus. Si enim pax & concordia ſit, ad inveniendam veritatem nihil proficere poterimus. Habent enim inter ſe pacem & latrones & ſcortatores, & omnis nequitia cum ſemetipſa concordat. Et nos ergo ſi ob hoc convenimus, ut pacis causâ omnibus quæ dicuntur præbeamus aſſenſum; nihil auditoribus conferemus: ſed è contrario, illuſis eis, nos; amici diſcedimus. Propter quod noli invocare pacem, ſed magis pugnam: & ſi potes expugnare errores, ne requiras amicitiam, injuſtis aſſentationibus paratam. Hoc enim te ante omnia ſcire volo, quia duobus inter ſe dimicantibus, tunc erit [pax], cum alter ceciderit ſuperatus.

3 Et Petrus ait: Quid times crebro audire pacem? aut ignoras, quia perfectio legis pax eſt? Ex peccatis enim bella naſcuntur & certamina: ubi autem peccatum non fit, pax in diſputationibus, veritas in operibus invenitur. Et Simon: Nihil momenti continent hæc verba quæ loqueris: ſed nunc oſtendam virtutis ac divinitatis meæ potentiam, ut repente procidas & adores me. Ego ſum prima virtus, qui ſemper & ſine initio ſum. Ingreſſus autem in uterum Rachel, natus ſum ex ea ut homo, qui ab hominibus videri poſſim. Ego per aërem volavi, igne commixtus unum corpus effectus ſum, ſtatuas moveri feci, animavi exanima, lapides panes feci, de monte volatu tranſmeavi, manibus Angelorum ſuſtentatus ſum, ad terram deſcendi. Hæc non ſolum feci, ſed & nunc facere poſſum; ut rebus ipſis prober omnibus, quia ego ſum filius Dei, ſtans in æternum, & credentes mihi ſimiliter in perpetuo ſtare faciam. Tua autem verba vana ſunt omnia, nec ullum potes opus oſtendere veritatis; ſicut & ille qui miſit te magus, qui nec ſeipſum potuit liberare de crucis pœna. Poſſum enim facere, ut volentibus me comprehendere non appàream, ut rurſum volens videri palam ſim; ſi fugere velim montes perforem, & ſaxa quaſi lutum pertranſeam. Si me de monte excelſo præ-

D cipitem dedero, tamquam ſubvectus in * terras illæſus deferar; vinctus memetipſum ſolvam, eos vero qui vincula injecerint vinctos reddam, in carcere colligatus, clauſtra ſponte patefieri faciam, ſtatuas * animatas reddam, ita ut putentur ab his qui vident homines eſſe; novas * inanimatas arbores ſubito oriri faciam, & repentina virgulta producam; igni meipſum injiciam ut non ardeam, vultum meum commuto ut non agnoſcar. Sed & duas facies habere me, poſſum hominibus oſtendere; ut ovis aut capra efficiar, puer parvus barbam producam, in aëre volando invehar, aurum plurimum oſtendam, Reges faciam, adorabor ut Deus, publice divinis donabor honoribus, ita ut ſimulacrum mihi ſtatuentes tamquam Deum colant & adorent. Et quid opus eſt multa dicere? quicquid voluero facere potero. Multæ enim jam mihi experimento cauſæ intimatæ ſunt. Denique aliquando, inquit, cum mater mea Rachel juberet me exire ad agrum ut meterem, ego falcem videns poſitam, præcepi ei ut iret & meteret, & meſſuit decuplo amplius ceteris. Multa jam nova produxi virgulta de terrâ, & comare ea feci ſub momento temporis, & mon-

E tem proximum ego ſecundo perforavi.

4 His dictis à Simone, Petrus reſpondit: Ne aliis aliena. Tu enim quod ſis magus, ex ipſis quæ geſſiſti confeſſus es & manifeſtatus. Noſter autem magiſter, qui eſt filius Dei & hominis, manifeſte bonus eſt. Quod autem vere ſit filius Dei, quibus oportuit dictum eſt & dicitur. Tu autem ſi non vis confiteri quod magus es, cum omni hac turbâ pergamus ad domum tuam, & tunc apparebit quis ſit magus. Hæc autem Petro dicente, Simon blaſphemiis & maledictis agere cœpit, & ſeditione facta perturbatis omnibus argui non potuit. Et Petrus, ne quaſi blaſphemiæ cauſâ ſecedere videretur, perſtitit immobilis, & arguere eum vehementius cœpit. Tum populus indignatus, Simonem de atrio ejectum extra januas domus repulit: eoque depulſo, unus ſecutus eſt ſolus. Facto autem ſilentio, Petrus alloqui populum hoc modo cœpit: Patienter, Fratres, malos ſufferre debetis; ſcientes quia Deus, cum poſſit eos excidere, patitur tamen durare uſque ad præſtitutam diem, in qua de omnibus judicium fiet. Quomodo ergo nos non patiemur quos patitur Deus? Vos ergo qui ad Deum convertimini per

F pœnitentiam, curvate ei genua. Hæc cum dixiſſet, omnis multitudo genua flexit Deo. Et Petrus reſpiciens ad cælum, cum lacrymis orabat ſuper eos, ut Deus pro ſua bonitate ſuſcipere eos dignaretur, confugientes ad te. Et poſtquam oravit & præcepit, ut die poſtera maturius convenirent, Miſſam * fecit: tum deinde ſecundum conſuetudinem quievit.

5 Mane autem facto, venieris quidam ex diſcipulis Simonis, clamabat dicens: Obſecro te, Petre, ſuſcipe me miſerum, & à Mago Simone deceptum, cui ego velut cæleſti Deo intendebam, pro his quæ ab eo fieri mirabilibus videbam: auditis tamen ſermonibus tuis, cœpit jam homo mihi videri, & quidem malus. Verumtamen cum hinc exiſſet, ego eum ſubſecutus ſum ſolus, nondum enim ad liquidum impietates ejus agnoveram. Cum autem vidiſſet me ſubſequentem, beatum me dicens, perduxit ad domum ſuam. Circa medium vero noctis, ait ad me: Omnibus hominibus te faciam meliorem, ſi volueris uſque ad finem perſeverare mecum. Cui cum promiſiſſem, exegit à me ſacramentum per-

& adhortatione ad populum, — ** digeſtorum* — ** imprecatus* — *arguit eum pacis recuſatæ,* — *& ſua vana miracula vendi-tantem,* — *oſtendit magum eſſe* — *& ob ſeditionem ab eo motam* — *victor perſiſtit,* — *& pro reliquis orat.* — ** Sacrificium* — *Diſcipulus Simonis*

EX MS. * intratis

A ſeverantiæ; eoque accepto impoſuit ſuper humeros meos polluta quædam & execrabilia ſecreta ſua, ut portarem, & ſecutus eſt me. Ubi vero ventum eſt ad mare, navigium quod forte aderat ingreſſus, ſumpſit à cervicibus meis quod portare me juſſerat; & paulò pòſt egreſſus, nihil extulit, certum quod in mare dejecerat. Rogabat ergo me, ut cum ipſo proficiſcerer, dicens ſe Romam petere: ibi enim in tantum placiturum, ut Deus putetur, & divinis publice donetur honoribus. Tunc, inquit, te omnibus divitiis repletum, ſi huc redire placuerit, plurimis fultum miniſteriis remittam. Hæc ego audiens, nihil in eo ſecundum hanc profeſſionem videns, ſed magum & deceptorem eum intelligens, reſpondi: Quæſo te, ignoſce mihi, quia pedes doleo, & propterea exire Cæſaream non valeo. Præterea eſt mihi uxor, ſunt parvuli liberi, quos relinquere omnino non poſſum. At ille hæc audiens, & ignaviæ me inculans, profectus eſt Romam, dicens; Cum audieris, quanta mihi gloria in urbe Roma erit, pœnitebit te. Et poſt hæc ipſe quidem, ut ajebat, Romam petiit: ego autem confeſtim redii huc, orans ut me ſuſcipias ad pœ-
B nitentiam, quia ab eo deceptus ſum. Cum hæc dixiſſet is, qui à Simone regreſſus eſt, juſſit eum Petrus in atrio reſidere. Procedens autem ipſe, & turbas videns multo plures quam ſuperioribus diebus, ſtetit in loco ſolito; & oſtendens eum qui à Simone venerat, ait: Ite, Fratres, quem videtis, paulò antè venit ad me, de Simonis mihi malis artibus nuntians, quomodo ipſam ſceleris ſui officinam projecerit in profundum; non quaſi pœnitentiâ ductus, ſed metuens, ne deprehenſus publicis legibus ſubjaceret. Hæc dicente Petro, populus videns hominem, qui venerat à Simone, ſtupebat.

6 Igitur Petrus à Cæſareâ digreſſus, Tripolim venit, & ingreſſus domum Maronis, vidit locum aptum ad diſputandum. Ut autem vidit turbam velut ingentis fluvii inundaſſe lenem meatum; aſcendens ſupra baſim quamdam, quæ forte juxta horti parietem ſtabat, primùm religionis more populum ſalutavit. Quidam autem ex his qui aderant, & longo tempore à dæmonibus fuerant fatigati, in terram proruunt; obſecrantibus ſpiritibus immundis, ut vel uno die indulgeretur eis in obſeſſis corporibus permanere. Quos Petrus increpans, ſtatim juſſit
C abſcedere, & ſine morâ diſceſſerunt. Poſt hos alii, longis afflicti languoribus, rogabant Petrum, ut reciperent ſanitatem. Pro quibus ſe ſupplicaturum Domino, populo pollicetur, cum prius ſermo doctrinæ fuiſſet expletus. Sed ſtatim ut promiſit, languoribus reſoluti ſunt, & juſſit eos ſeorſim tendere cum his, qui à dæmonibus fuerant curati, quaſi poſt laboris fatigationem. Petrus autem egreſſus à Tripoli pergebat Antiochiam, & venit ad inſulam *a* Antaradum nomine, ubi erant in æde quadam columnæ *b* viteæ, miræ magnitudinis. Ad quas contuendas cum multi abiiſſent cum Petro, & Petrus miratus eas egreſſus eſſet, præ foribus vidit mulierculam quamdam ſtipem ab introeuntibus depoſcentem; quam attentius conſiderans ait: Dic mulier, quod tibi membrum corporis deeſt, quod huic injuriæ te ſubjeciſti, ut ſtipem petas, & non potius manibus tuis, quas à Deo accepiſti, operans, cibum quæras? At illa ſuſpirans ait: Utinam mihi quidem manus eſſent, quæ moveri poſſent! nunc autem ſpecies tantum ſervata eſt manuum: nam ipſæ ſunt mortuæ, & meis motibus debiles & ſine D
ſenſu redditæ. Tunc apprehenſis Petrus manibus ejus ſanavit eas: erat autem hæc mulier mater Clementis, à quo & in eodem loco cognita eſt. Nam per virtutes Petri & alios filios recepit, Fauſtinum & Fauſtum, qui mutatis nominibus, Aquila ac Metia appellabantur: & virum ſuum Fauſtinianum, qui multo à ſe tempore fuerant ſeparati.

7 Et cum vellent navigare ex illâ inſulâ, mater ait ad Clementem: Fili dulciſſime, rectum eſt, ut valedicam mulierculæ quæ me ſuſcepit: eſt enim egens & paralytica jacens in lectulo. Quibus auditis, Petrus & omnes qui aderant, admirati ſunt bonitatem & prudentiam feminæ; & continuò juſſit Petrus adire quoſdam, & deferre mulierem in lectulo ut jacebat. Cum fuiſſet allata, & in medio turbæ aſtantis collocata, in conſpectu omnium Petrus ait: Si veritatis ego ſum præco, ad confirmandam fidem horum omnium qui aſſiſtunt, ut ſciant & credant quia unus eſt Deus qui fecit cælum & terram; in nomine Jeſu Chriſti filii ejus, ſurgat hæc mulier. Et ſtatim ut hæc Petrus dixit, ſurrexit mulier ſana, & procidit ad pedes Petri; atque amicam ſuam ac E
familiarem ſuam oſculis appetens, gratias Domino referebat. His expletis, volente Petro ut iret ad hoſpitium, Dominus domus ait ad eum: Turpe eſt & impium tali ſancto viro manere in ſtabulo, cum ego pænè omnem domum vacantem habeam, lectoſque ſtratos quàmplurimos, & quæ neceſſaria ſunt, parata. Sed Petro contradicente, uxor patriſfamilias, unà cum liberis ſuis, proſtravit ſe ante eum, & exorabat dicens: Obſecro te, mane apud nos. Sed nec ſic quidem acquieſcebat Petrus: donec filia eorum qui rogabant, ab immundo ſpiritu temporibus multis vexata & catenis vincta, quæ fuerat in conclavi clauſa, effugato à ſe dæmone & oſtiis patefactis, cum catenis ſuis veniens, procidit ad pedes Petri, dicens: Rectum eſt, mi Domine, ut agas hodie hic ſalutaria *c* mea, & non contriſtes me, neque pa- *c*
rentes meos. Petro autem requirente catenarum ſermonumque ejus cauſam; parentes, præter ſpem læti effecti de filiæ ſanitate, & velut ſtupore quodam attoniti, ipſi quidem dicere nequeunt; aſtantes autem familiæ ajunt: F
Hæc à ſeptimo ætatis anno dæmone tentata, omnes qui accedere tentaſſent ad eam, ſcindere, dilaniare, morſibus etiam diſrumpere conabatur, & hoc à viginti annis uſque ad præſens facere numquam deſtitit, nec ab aliquo potuit curari, ſed nec accedere quidem quiſquam valebat ad eam: multos enim inutiles reddidit, alios interemit: omnibus enim viris validior erat, ſine dubio viribus dæmonis nixa. Nunc autem, ut vides, ex præſentiâ tuâ dæmon quidem fugit: oſtia verò, quæ ſummo cum munimento clauſa fuerant, aperta ſunt; & ipſa ſana ſtat ante te, rogans ut diem ſalutarium ſuorum lætum & ipſi & parentibus ejus facias, & maneas apud eos. Hæc cum ita unus ex familiaribus enarraſſet, ipſæ etiam catenæ de manibus ejus ac pedibus fuiſſent ſponte reſolutæ; Petrus, certus quod per ipſum ſanitas hæc reddita ſit puellæ, acquievit ut maneret in domo patris ejus.

8 Poſt hæc autem Petrus Romam veniens, in ipſis diebus *d* [quibus] ſibi finem vitæ imminere præſenſit; in conventu Fratrum poſi-

tus

ex mss. poſt audita ex hoc ejus ſcelera

& diſceſſum verſus Romam,

admittit:

Tripoli Chriſtum prædicat,

dæmoniacos liberat:

ægros curat:

a

b

Antaradi mulierem contractam ſanat:

item paralyticam:

& dæmoniacâ furibundam liberat:

Romæ S. Clementem Episcopum ordinat;

A tus, apprehensâ Clementis manu, repente consurgens, in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: Audite me, fratres & conservi mei, quoniam, sicut edoctus sum ab eo qui misit me, Domino magistro Jesu Christo, dies mortis meæ instat; Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis & doctrinæ credo Cathedram; qui mihi ab initio usque ad finem comes in omnibus fuit, & per hoc veritatem totius meæ prædicationis agnovit; qui in omnibus tentationibus meis socius extitit fideliter perseverans; quem præ ceteris expertus sum Deum colentem, homines diligentem, castum, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, justum, patientem, scientem ferre nonnullorum etiam ex his qui in verbo Dei instruuntur injurias. Propter *e* quod ipsi trado à Domino mihi datam potestatem ligandi atque solvendi, ut de omnibus quibuscumque decreverit in terris, hoc decretum sit & in cælis: ligabit enim quod oportet ligari, & solvet quod oportet solvi. Et hæc cum dixisset, manus ei imposuit, eumque in Cathedrâ suâ sedere compulit; multum eum B instruens, qualiter aut Ecclesiam sibi commissam regeret, aut oves susceptas aleret. Tunc & Paulus Apostolus Romam veniens, Christum *f* Dominum prædicabat. Temporibus *f* igitur Neronis Cæsaris erant Romæ salutiferi doctores Christianorum, Petrus & Paulus Apostoli; per quos dum fides Domini Jesu Christi in omnium cresceret mente, & religionis propagarentur augmenta, quia essent sublimes operibus, clari magisterio, ob virtutem Divinæ gratiæ; Nero per magum Simonem vehementer adversari cœpit Apostolis; quia diversis illusionibus dæmonum ita magus Cæsaris animum obtinuerat, ut eum salutis suæ Præsulem vitæque custodem remotâ ambiguitate confideret. Nam & bellorum victorias, & subjectiones gentium, & prosperitatem rerum se per eum in omnibus habiturum esse credebat. Sed Petrus Apostolus vanitates ejus & flagitia universa detexit, quia veritatis lux, & verbi divini claritas, quæ ob salutem hominum nuper effulserat, totius mendacii caligine de humanis mentibus discussâ per Apostolos, ignorantiæ tenebras effugabat. Tunc Simon magus, veri C luminis fulgore perculsus, cæcitatem continuò malè sanæ mentis incurrit: quippe qui jam in Judæâ per Apostolum Petrum de his quæ gerebat sceleribus confutatus, transmarinam ingressus est fugam; & qui in aliis terrarum partibus Petri erat expertus potentiam, tamen præveniens Romam, ausus est se jactare, quòd posset mortuos suscitare.

Simonis Magi, apud Neronem gratiosi ineptias & scelera detegit;

puerum mortuum,

9 Ipso tempore erat quidam defunctus adolescens nobilis, propinquus Cæsaris: ubi cum multa turba propinquorum adveniset, sciscitabantur invicem, si esset aliquis, qui possit mortuum suscitare. Celeberrimus scilicet tunc Petrus in his operibus habebatur: sed apud gentiles nulla hujusmodi firmabatur fides; dolor tamen exegit inquiri remedium. Perrectum est ad Petrum. Fuerunt equidem, qui etiam Simonem accersendum putarent, ut uterque adesset. Tunc Petrus ait ad eos; ut Simon, qui de suâ se jactabat potentiâ, priùs si posset mortuum suscitaret: si ille nequivisset, se non ambiguum, ut Christus opem ferret defuncto. Simon verò, qui putabatur apud Gentiles magnæ esse potentiæ, conditionem interposuit,

ut si ille mortuum suscitaret, Petrus occideretur, qui tantæ potestati verbis audacibus lacessendo irrogasset injuriam; si verò, illo nihil agente, Petrus mortuum suscitasset, Magus sententiæ, quæ in Apostolum data fuerat, subjaceret. Talis cum esset interjecta conditio, quievit Petrus. Exorsus est Simon, accessit ad lectulum defuncti, incantare atque immurmurare dira clam carmina cœpit. Visum est circumstantibus caput *g* agitare defuncti; clamor gentilium ingens attollitur, quòd jam viveret, quòd jam cum Simone loqueretur. Mira indignatio in Petrum esse omnium cœpit, eò quòd esset ausus se tantæ potestati conferre. Tunc S. Petrus fieri silentium postulavit, & ait ad eos: Si vivit defunctus, loquatur; si suscitatus est, surgat, ambulet, fabuletur. Phantasma hoc [dico], non veritatem esse quod cernitis commotum caput esse defuncti. Denique, inquit, separetur magus à lectulo, & ad plenum figmenta diaboli denudabuntur. Abducitur itaque Simon à lectulo; sine ullâ spe vitæ manet defunctus immobilis. Astitit Petrus à longè, & intra se orationi paulisper intentus, cum magnâ voce ait: Adolescens, tibi dico, surge: sanat te Dominus noster Jesus Christus. Et statim surrexit E adolescens, & locutus est, & ambulavit, & dedit eum Petrus matri suæ viventem. Qui cum rogaretur, ut ab eo qui illum fecit ex mortuis surgere, vivens quoque deinceps custodiri mereretur, ait: Custodiat illum Dominus Jesus Christus, cujus nos servi sumus. Et ait matri: Secura esto, mater, de filio, & non vereris, habet enim custodem suum. Et cum vellet populus Magum Simonem lapidare, ait Petrus: Satis est ad pœnam ejus, quod agnoscit se in suis artibus superatum: vivat, & regnum Christi crescere videat vel invitus.

quem Magus tantum movere caput facit, g

invocato Christo resuscitat;

10 Torquebatur Magus, & Apostolicâ perculsus gloriâ discedit, seseque ad omnem excitat carminum suorum potentiam. Congregat populum, offensum se dicit à Galilæis, relicturum urbem quam tueri soleret. Diem statuit, quo per volatum *h* supernis sedibus satis se jactanter promitteret invehendum; quin etiam, quando velit cælum petere conscendens, in suâ potestate consisteret. Statuto die montem Capitolinum ascendit, ac se de rupe dejiciens volare cœpit. Mirari populus ac venerari cœpit. Plerique dicebant, Domini esse potentiam, non hominis, qui ita corpore volaret ad cælum; nihilque tale Christum fecisse dicunt. Tunc Petrus in medio stans ait: Domine Jesu, ostende virtutem tuam; & ne permittas his vanis artibus decipi populum, qui tibi est crediturus. Sic decidat, Domine, ut vivens se contra tuam potentiam nihil potuisse cognoscat. Cumque hæc cum lacrymis orasset, ait: Adjuro vos in nomine Jesu Christi, qui eum fertis, ut nunc dimittatis. Et statim ad vocem Petri dimissus à dæmonibus, implicitis remigiis alarum quas sumpserat, corruit. Nec statim exanimatus est, *i* sed toto fractus corpore debilitatisque cruribus, post parvum horarum spatium *k* inibi expiravit. Quod ubi Neroni compertum est, deceptum se ac destitutum dolens, sublatumque sibi virum utilem ac necessarium rei publicæ indignatus: quærere cœpit causas, quibus Petrum occideret. Denique dato à Nerone præcepto, ut Petrus comprehenderetur, sanctus Apostolus rogabatur ab omnibus, ut sese alio loco conferret. At ille resistebat dicens, ne-

h

eumdem è Capitolio volantem

F

oratione dejicit, qui mox expirat:

i

k

D EX MS.

A quaquam hoc esse facturum, ut tamquam metu mortis territus fugeret: quippe cum sciret sibi & omnibus pro passione Christi immortalitatis gloriam provenire. Cumque hæc talia Petrus obtexeret, plebs lacrymans ne se relinqueret, ne imminente procellâ Christianorum despiceret lacrymas, victus populorum fletibus acquievit, & promisit se urbe egressurum.

EX MS. *ob preces Christianorum discessurus*

11 Proxima igitur nocte salutatis Fratribus, celebrata oratione, proficisci solus cœpit. Ubi ventum est ad portam, vidit Christum sibi occurrere, & adorans eum ait: Domine [k] quo vadis? Cui Dominus: Venio Romam iterum crucifigi. Intellexit Petrus de suâ passione hoc dictum, in quo Christus passurus videretur, quem pati constat in singulis, non dolore corporis, sed misericordiæ contemplatione & pietatis affectu. Itaque Petrus ad urbem rediit, captusque à custodibus cruci adjudicatus est. Quo audito, ingens subito populi concursus est factus, ita ut plateæ non reciperent homines utriusque ætatis & sexus, qui summa voce clamabant dicentes: Cur occiditur Petrus? quid admisit criminis? quid læsit urbem? Innocentem damnare nefas

k *à Christo apparente monitus redit.*

Captus, consolatur fideles,

B est; & metuendum est, ne tanti viri necem ulciscatur Christus, & nos omnes perire præcipiat.

12 At vero Petrus mulcebat plebis animos, ne adversus Principem delævirent, dicens eis: Viri Romani, qui in Christo creditis, & in illo solo speratis, in mente habetote ejus patientiam & consolationem. Quanta signa & remedia vidistis per me? Sustinete itaque eum advenientem, & retribuentem unicuique secundum opera sua.

Matt. 10, 24 Hoc autem, quod nunc in me videtis fieri, jam antea mihi à Domino est proditum; non esse discipulum supra magistrum, nec servum supra Dominum: & hoc ipsum me festinare [facit], ut jam carne exutus Domino assistam. Sed quid moror, inquit, & non accedo ad crucem? Teneant persecutores corpus, ego Domino meo spiritu adhærebo. Et accedens ad crucem rogavit, ut cruci inversis vestigiis figeretur, eâ reverentiâ, ne ita servus crucifigi videretur ut Dominus. Quod ubi factum est, cœpit de cruce ad populum loqui: O ineffabile ac profundum mysterium crucis! ô inseparabile vinculum caritatis! istud est lignum vitæ, in quo Jesus Dominus exaltatus traxit omnia ad se. Istud est lignum vitæ, in quo crucifixum est corpus Domini Salvatoris: at in eo confixa est mors, & mundus totus æternæ mortis est vinculis absolutus. O gratia incomparabilis, & amor crucis irrecessibilis! Gratias itaque tibi Domine Jesu, filius Dei vivi, non solum voce & corde, sed spiritu, quo te diligo, quo te alloquor, quo te interpello, quo te teneo, quo te intelligo, quo te video. Tu mihi omnia & in omnibus: tu mihi totum, & nihil mihi aliud præter te solum, qui es bonus & verus Dei filius Deus, cui cum æterno Patre & Spiritu sancto honor & gloria est, in cuncta semper secula seculorum. Et cum magna voce omnis populus respondisset, Amen, emisit spiritum. Cujus corpus Marcellus, unus ex discipulis ejus, nullius expectans sententiam, propriis manibus de cruce deposuit, & pretiosissimis aromatibus condîtum, in suo ipsius sarcophago collocavit in loco qui dicitur Vaticanus, juxta viam triumphalem, ubi totius urbis veneratione celebratur in pace.

cruci inversæ affigitur,

& oratione factâ

C

moritur,

à Marcello in Vaticano sepultus.

ANNOTATA G. H.

D

a *Hæc omnia vide in suppositis S. Clementi Recognitionum libris, & in eorum Epitome, latius deducta, sed fabulæ potius quam historiæ adscribenda, sicut ostensum est* XI *hujus, in S. Barnaba. Est autem* Antaradus, *urbs Episcopalis in Phœnicia, prima sub Tyro metropoli.* Tarada *dicitur in Itinerario Willebrordi ab Oldenburg, qui tradit à* SS. Petro & Paulo *ibi ecclesiam S. Mariæ ex incultis lapidibus compositam. S. Antoninus par.* 2 *tit.* 19 *cap.* 9, §. 31 *à S. Petro extructam Antaradi ait. Oratorium aliquod ibi dedicaverit* Petrus, *quo postea etiam* Paulus *usus sit, nam simul iter fecisse aut prædicasse nusquam leguntur: eo autem loco, constituto Christianismo in pace sub Constantino, ædificata sit sub nomine S. Mariæ ecclesia; & isto quem dixi, non alio modo originem suam ad Apostolos referens.*

b *Ms.* Vitreæ: *sed in Epitome Clementina, unde multa in Recognitionum libris contracta supplentur pag.* 397 *Parisiensis editionis dicuntur* columnæ ex vite: *& Nicephorus Callistus lib.* 2 *cap.* 35 *eadem compendio describens* κατὰ θέαν τ̃ ἀμπελίνων ξύλων *egressum* Petrum *ait, quod Latine reddens Fronto-Ducæus noster,* Vitiferas *vertit, quasi eas concipiens, quæ trochleatim inortæ circumducuntur sculptis per concavitatem pampinis, qualesque Anastasius Bibliothecarius in Silvestro* Vittineas *videtur nominare, à Constantino* de Græcia *perductas ad ornandam* S. Petri *confessionem. Verum nihil ea explicatione hic opus, cum Plinius lib.* 14 *cap.* 1 Jovis simulacrum in urbe Populonia ex una *vite* conspici, Metaponti templum Junonis vitigineis columnis stetisse, tectum Dianæ Ephesiæ scandi scalis ex vite una Cypria, ut ferunt, quoniam ibi ad præcipuam amplitudinem exeunt. *Nec sane multum admirabilitatis habuissent marmoreæ columnæ, usitatissima sculptoribus ratione pampinis in trochleam circumductis insculptæ. Vitreæ autem non fuissent in tantam molem ulla arte conflabiles.*

E

c *Id est,* Soteria, *festum pro sanitate recuperata.*

d *Hoc addo ex mente, ut puto, Auctoris, qui nimium insulsus foret, si cum adventu Romam hæc componeret.*

e *Mss. codices Anastasii Bibliothecarii, Regius Mazarinicus & alter Freheri, cum Gestis Mss. Pontificum in Vita S. Petri ista habent:* Ordinavit Episcopos duos, Linum & Cletum, qui præsentialiter omne ministerium Sacerdotale in urbe Româ populo vel supervenientibus exhiberent. *At postea* Petrus sentiens diem mortis imminere, Clementem Episcopum consecravit, eique Cathedram vel Ecclesiam omnem disponendam commisit, dicens: Sicut mihi ligandi & solvendi tradita est à Domino meo Jesu Christo potestas, ita & ego tibi committo *&c.*

F

f *Eadem leguntur hinc transcripta in lib.* 3 *de Excidio Hierosolymitano capite* 2, *ubi sub initium hæc contracta magis, dein alia eisdem verbis narrantur.*

g *Marcellus, Magi antè discipulus, dein* S. Petri, *scribit eamdem historiam, &* corpus *motum ait.*

h *Hæc de volatu præclare describit S. Ambrosius Serm.* 12, *ac* 3 *de his Apostolis.*

i *In citato libro de Excidio sequentia ita leguntur:* sed fracto debilitatoque crure Ariciam concessit atque ibi mortuus est: *& hoc confirmat Simonis ibi sepulcrum, ut fert incolarum traditio.*

k *In hujus rei memoriam ostensum nobis Romæ erectum extra portam Appiam sacellum, appellabant* Domine quo vadis. *Eamdem historiam habet S. Ambrosius concione prima de Basilicis non tradendis hæreticis, contra Auxentium invasorem.*

ANA-

A

ANALECTA D. P.

De monumentis, Reliquiis, miraculis, apparitionibus, festis & ecclesiis Sanctorum Petri & Pauli.

§. I. *De locis, viventium Apostolorum memoriæ consecratis in Syria, quædam etiam Petro in Italia.*

Domus Caiphæ versa in ecclesiâ D. Petri,

1 LOcorum istorum priora suggeret Franciscus Quaresmius, *Elucidatorii Terræ-sanctæ tom. 2: quem novissimum scriptorem eo allegabo libentius, quod apud ipsum poterunt facilius inveniri, tum unde sua accepit, auctores, tum aliæ circumstantiæ plures, brevitatis causâ hic prætermittendæ. Ac primo Hierosolymis occurrit* Domus Caiphæ, *in qua Christum negavit* Petrus: *hanc enim* Helena Constantini mater in templum Christianorum convertit, D. Petro dicatum ..... sed & monasterium ibi extructum est, quod Armeni inhabitant. .... Extra ecclesiam, prope fores ejus ad dexteram, in-*

B

ante eam columna cū gallo æneo,

gredienti apparet columnæ pars, supra quam gallus cantavit, aut verius, supra quam stetit æneus gallus, in memoriam ejus positus, qui tempore negationis cantando, Petrum recordari fecit verbi Domini, Quia antequam gallus cantet bis, ter me negabis. *Hæc autem columna vel ejus pars superior, unà cum ipso gallo æneo Romam translata, cum diu in Lateranensi basilica stetisset, & vulgo nimis crasse acciperetur, quasi gallus* Petri *steterit supra columnam istam dum caneret; eoque risum potius quam devotionem nata esset ingerere, præsertim hæreticis, sanctissima quæque, nedum talia, in derisum Catholicorum accipere solitis; placuit Innocentio X, ipsius Basilicæ anno* MDCL *restauratori, eam & quædam alia similia, è conspectu amoveri. Scribit Rasponus lib. 1 cap. 14 de Basilica & Patriarchatu Lateranensi*, columnam *illam fuisse* porphyreticam: *& opinatur ideo tantum ibi positam fuisse*, ut Pontifices humanæ imbecillitatis admonerentur, & culpas aliis facilius condonarent, quando ipse Princeps Apostolorum à culpa immunis non fuit... In medio *autem* atrii, *ubi ille ad ignem stabat se calefaciens*, sub dio est arbor mali aurei... valde æstimata ab incolis & peregrinis. *Ab hac domo*, quartam circiter milliarii

C

& ante civitatē spelunca, ubi flevit Apostolus.

partem, ad dextram, ad radices cujusdam monticuli, quem ascendimus, dum ingredi volumus civitatem, per portam quæ nunc appellatur Sterquilinea, est locus quidam exiguus, sive modica spelunca; in qua (ut habet vetus traditio) S. Petrus, post trinam Domini negationem, flevit amarè: cujus tam facti quam loci memoria ut conservaretur, fuit ibi nobile extructum sacellum, quod tamen modo est destructum penitus: sola spelunca cum quibusdam ruinis visitatur.

Locus Conversionis Pauli,

2 *Ut hæc Hierosolymis celebrantur, propter pœnitentiam* Petri; *sic alia Damasci, propter conversionem* Pauli; *quam medio circiter à civitate milliario accidisse, verosimilior est sententia*: & hodie, *inquit S. Augustinus*, in illis regionibus etiam ipsa loca testantur, quod tunc gestum est, & nunc legitur & creditur. *Ac primo ubi putatur divinitus in terram prostratus*, grata posteritas in honorem ejus templum erexit, ubi etiamnum Christiani, qui habitant Damasci, sepeliri solent. Locum hunc à Syris Mangisafer dici invenio; atque Christianorum exercitum, Damascum petentem, ipso Conversionis die huc perveniisse, & ibidem biduo commoratum esse... *De* conversionis festo, *quando & quomodo institutum sit, dicetur infrà ubi de corporis Translatione sub Silvestro; eo quod ex hujus commemoratione originem suam ipsum habuerit.* Paulus *porro civitatem ingressus per portam, quæ nunc clausa manet, divertit ad* domum Judæ in Vico, qui *merito* vocatur Rectus: unius *enim* milliarii longitudine & amplius, velut sagitta, *tenditur*, utrimque ædificiis officinisque instructus... tectus totus & altus, *ob mercantium commoditatem, sed* aliquantulum obscurus.... *Ibi est* domus satis ampla & commoda, quæ Domus Judæ usque in hodiernum diem nuncupatur.... in qua fuit ecclesia ædificata, ut ejus signa manifeste demonstrant: sed illa in communes habitationes nunc conversa est.... Ostenditur in ea parva habitatio; latitudo, quantum homo brachiis se extendit, duplo major est. In ista cellula mansit Paulus tribus diebus, non manducans neque bibens: quo tempore plerique eam illi contigisse visionem putant, de qua 2 Cor. 12 scribit; Scio hominem ..... raptum usque ad tertium cælum..... Non longe & fere in principio vici est fons, in quo fuit

Hospitium Damasci,

fons baptismalis,

E

idem Apostolus baptizatus. ..... Olim ibi erat magna & pulchra Christianorum ecclesia, nunc in Turcarum mesquitam conversa: probabileque est illam olim fuisse ecclesiæ baptisterium. .... *Rursum extra prædictam portam*, præter Christianorum sepulcra *prædicta, ipsa* in via *occurrit* prominens congesta materia, ex parvis lapidibus & terra compacta, intra quam parvum est antrum, in quo, dicitur, D. Paulum se abscondisse & quievisse aliquantulum, quando dimissus à Fratribus, per fenestram è civitate, versus Hierusalem aufugit.

& latibulum.

Apud Joppen domus Tabithæ,

3 *Interim Lyddam excurrerat* Petrus, *indeque accersitur Joppen*; à *cujus* ruinis non longe versus Jerusalem eundo, monstrantur fundamenta & residuum domus Tabithæ, *quæ ab illo* à mortuis revocata fuit; *in ipsa vero urbe* Simonis Coriarii domus, sub rupe posita juxta mare, quo loci postea sacellum in honorem S. Petri constructum fuit. *Is Hierosolymam regressus, ab Herode conjectus in carcerem legitur. Est autem hic* in ea parte quæ antiquitus Civitas inferior dicebatur, non longe à templo Dominicæ Resurrectionis, quantum bis jacit arcus ..... Carcer magnus & patens, altus sed obscurus, ex fornice per modicum foramen sive fenestellam modicùm illuminatus. Est ad ipsum ingressus per ostiolum, quod respicit mœnia Hierusalem ad Aquilonem. Intus est prominens rupes, ubi adhuc est annulus, cui insertæ erant catenæ, quibus fontes vinciebantur. Ante ipsum, magnum est atrium. Olim pii fideles ab ejus dextro latere & Orientem versus egregiam extruxerant ecclesiam, cujus adhuc, præter magna fundamenta, superior pars restat, multum ruderata. Tres continet capellas: quæ in medio, ceteris major est; cui aliæ persimiles sunt. Supra portam ejus sunt in lapide excusæ figuræ Angelorum aliorumque: sed quia multum destructæ, non facile mysterium deprehendi potest. ..... Creditur Helena eam ædificasse, eamque ad ipsum usque carcerem pertinuisse. *Atque hæc ibi: nam de catenis dicetur infrà; Antiochiæ vero, ubi primam Cathedram Apostolus statuit*, ex altera parte civitatis supra montem ædificata erat illius ecclesia; nunc, superiori parte exceptâ, collapsa tota.

F

carcer Hierosolymis,

Antiochiæ ecclesia.

4 *Antiochiâ dimissâ, multisque per Asiam fundatis Ecclesiis, tandem Romam cogitavit* Petrus, *& (sicut scribit Joannes Juvenis libro 8 de varia Tarentinorum fortuna)* vi ventorum ab incepto cursu de-

Ille ad sinum Tarentinum appulsus

A AUCTORE D. P.

deflexus, ſinum Tarentinum intravit. Viſitur hodie ad XII m.p. ab Acra Japygia vetuſtiſſimum templum, ſancto ipſi Petro dicatum, quem locum primum in Italia attigiſſe creditur, ibique (ut ajunt) rem divinam fecit. *Hunc locum cum mihi per litteras indicaret anno* MDCLXXIV *Carolus Rozzi, Nobilis Licienſis, occaſione quorumdam Sanctorum ſuæ patriæ, diſtantis à loco ad* XXX p. m. *addidit* Portam Bivaniæ *dici*, & turrim *ibi* antiquam *eſſe, vulgo* San Pietro di Vagna *nuncupatam*, ad quam ex tota regione diebus primo, ſecundo ac tertio Aprilis ingens fiat concurſus, in memoriam adventus prædicti, causâ lavandi in flumine illic mare ſubeunte, non ſolum hominum ſed etiam animalium, quibus omnes ſimul ablui infirmitates ſperantur, fiduciâ crebræ experientiæ nixâ. Eodem in flumine iiſdem diebus, quęruntur & leguntur à fidelibus inter arenas lapilli candidi quidam, quos vulgus lacrymas S. Petri nominat, neque extra dies illos facile eſt quærentibus invenire. Ejus devotionis nullum præter traditionem antiquiſſimam fundamentum quis aſſignaverit; cui ſuffragatur frequentiſſima ſanitas, relata ab ægris, in pulverem comminutos lapillos ſumentibus. *Hæc ille, ſimul & numerum aliquem Epiſtolæ incluſit, unde eorum formam cognovi; majoribus minoribuſque piſis ſimilem, ſed compreſſis & plerumque una ex parte leniter turbinatis.*

ubi ſacellū habet,

à lapillis initio Aprilis legendis celebre.

B

5 *Pergit porro Juvenis*, & ad inſulas, *inquit, Tarentina ſcilicet urbi objectas*, expoſitus *Petrus* indeque urbem proſpiciens, exiſtimavit Chriſti virtute huc ſe devectum. Flexit igitur Apoſtolus ad orationem genua: lapis ſervi Dei pondere preſſus, ita mollis redditus, ac ſi cereus eſſet, recepit Sanctorum genuum veſtigia. Vulgus piſcatorum hodie Sanctum appellat, Petrum Veteranum, in illo majoris inſulæ eminentiori loco, unde proſpectare ſolent inimici piratæ, ne præda ipſimet fiant. Audivi à multis, majorum traditione dicentibus, lapidem illum ita Apoſtoli genibus concavatum, à Venetis nautis ablatum, Venetiaſq; alportatum. *Multa deinde addit Juvenis de coloſſæa ſtatua, ad preces Petri comminuta, deque homine incurvo per ipſum erecto; & quomodo, eo baptizato*, ratem denuo ingreſſus Petrus ad eam urbis partem venit, ubi Porta major dicebatur: ibique inter urbem & arcem antiquiſſimam, de ingenti marmore ad hæc uſque tempora à poſteris reverenter ſervato, verbum Dei cœperit populo prædicare: *ac menſes aliquot eo in opere expenderit, non ſine magno fructu, quem conciliabant miracula iſtic patrata, & nominatim Eucadii Reguli filia, à dæmone per S. Marcum diſcipulum liberata. Atque* hæc, *inquit*, ita ſcripta ſunt, veluti patrum noſtrorum traditione percepta; & manuſcripti etiam cujuſdam codicis lectione, quem Tarentini Clerici pro Officio S. Cataldi in choro aſſervabant. *Egimus de S. Cataldo* X *Maji; & hiſtoriam inventi tranſlatique corporis dediſſe contenti, extremam dumtaxat Vitæ partem delibavimus; omiſſis ceteris, velut admodum dubiis incertiſque, quare etiam illa de* S. Petri *inter Tarentinos actis, apud Juvenem malo quam in hoc opere legi.*

Fuit & ibi lapis ejus genibus ſignatus,

& alius ex quo prædicavit.

C

6 Dicendum etiam eſſet, *inquit idem Juvenis*, de adventu B. Petri Neapolim, & converſione populi; de S. Candida, quæ prima illi eo venienti occurrit; de S. Aſpreno, qui ab ipſo Apoſtolo de infirmitate curatus & deinde baptizatus, ejuſdem civitatis Epiſcopus ordinatus fuit; deque baſilica, cui nomen eſt, S. Petrus ad Aram, ubi Sacrificium Deo obtulit idem Chriſti Vicarius, & ubi degunt religioſi viri, qui Canonici Regulares dicti ſub D. Auguſtino militant: ſed hæc omnia, ab aliis pluribus ſcripta, *ut ille ſatis habet perſtrinxiſſe; ita nos putamus reſervanda ad* III *Auguſti &* IV *Septembris, quibus prædicti Sancti Aſprenus Candidaque coluntur. Porro ſunt Terracinæ qui credunt, majores ſuos, in tranſitu illo per Apoſtolum converſos, primum tunc Epiſcopum ſuum S. Epaphroditum ab eodem accepiſſe, de quo vide diem* XXI *Martii noſtri; Romæ vero hoſpitio exceptum à S. Pudente Senatore; atque hinc factum, ut in ejus ædibus primum ſacrificium Apoſtolus obtulerit; eaſque deinde, rogante S. Praxede, S. Pius Pontifex in eccleſiam conſecrarit titulo S. Pudentianæ, ibidem commoratæ defunctæque. Ibi certe, ut Panvinius in libello de ſeptem eccleſiis ait*, à parte dextera eſt Sacellum, muſivo opere decoratum, à quodam Maximo illuſtri conditum, in quo vulgo S. Petrus primam in urbe Miſſam celebraſſe traditur: *item* menſa lignea ſuper qua Apoſtolorum Principem celebraſſe antiqua eſt & recepta traditio; *ut habet liber Viſitationis, à Prælatis per Urbanum VIII deputatis inſtitutæ anno* MDCXXVII, *& plures ibidem ſculptæ inſcriptiones.*

D

item Romæ ad S. Pudentianæ;

7 *Verum, ex earumdem Pudentianæ & Praxedis Actis, objicit Florentinius, Pudentem earum Patrem, non* Petri, *ſed* Pauli *diſcipulum dici. Addo inſuper, hunc eumdem illarum patrem, quando* Paulum *audivit, juniorem fuiſſe, alteriuſque Pudentis Senatoris Romani filium vel nepotem ex fratre: qui ſenior Pudens* Petri *potuit hoſpes fuiſſe; proindeque nihil obeſſe, quo minus hujus domus fuerit eadem, quam primam Romæ eccleſiam fecerit* Petrus, *ſub titulo Pudentis, converſo deinde in titulum Paſtoris, ac denique in ædem S. Petri ad Vincula, de qua infrà. Vide interim dicta à nobis* XIX *Maji, & Florentinium ad* I *Auguſti, quando* primæ Eccleſiæ à B. Petro conſtructæ & conſecratæ Dedicatio *in antiquiſſimo Hieronymiano Martyrologio commendatur. Fieri autem facillime potuit, ut prædictam* lignéam menſam *impetraverit Praxedis, in Titulum ſuæ ſanctæ Sororis transferendam. Nec obeſt quod S. Silveſter dicatur, in eccleſia Lateranenſi collocaſſe Altare* ligneum inſtar arcæ concavum, *quo* S. Petrus *ac ſucceſſores ejus fuerant ad Sacrificia uſi; ubi hodiedum ſic ſervatur, ut ſoli ſummo Romano Pontifici ſuper illud fas ſit ſacrificare. Nihil hoc, inquam, obeſt, prioris menſæ veritati: Altare enim in forma poteſt ille poſtea confeciſſe, quando jam ſuam Romæ Cathedram collocavit: antea autem uſus fuerit* menſâ, *non* arcâ, *maxime ſub primum ſuum in urbem adventum: ſed & in æde S. Priſcæ dicitur conſervari* altare *aliud, in quo* S. Petrus *ſacrificaverit, cum ipſam ibi ſanctam baptizavit. Id quod Innocentius III Papa confirmat, in epiſtola ad Amelium Abbatem, libertatem ſibi ſervans ad eccleſiæ, ipſi conceſſæ, Titulum promovendi Presbyteros Cardinales*, ut ſuper altare B. Petri conſuetum agant Officium, ſicut à ſanctis Patribus provida fuit deliberatione ſtatutum,

ſed adductum ex Seniorii Pudentis domo,

nunc S. Petri ad Vincula.

Aliud in Lateran. baſilica:

E

F

8 *Guilielmus Lindanus Ruremondenſis in Belgio Epiſcopus; in Apologia pro Liturgia S. Petri cap.* 17 *de Pudente (eo nempe quem ſeniorem puto) ita ſcribit:* Tam erat Pudens iſte B. Petro carus hoſpes, ut ipſi tabellam donarit, quæ Domini Jeſu effigiem habebat, non coloribus depictam, ſed opere Moſaico teſſellatam: cujus fragmentum etiam hodie ad ſanctæ Praxedis videre eſt. Verum ipſa facies Domini (ſublatis ſpectantium peregrinorum pia cupiditate teſſerulis) eſt convulſa, imo tota revulſa. *Celebrantur inſuper apud antiquos ſcriptores loca, in quibus S. Petrus baptizabat. Ac primo ex Actis SS. Liberii & Damaſi Pontificum allegat Torrigius in ſacris Trophæis cap.* I *verba hæc:*

& ad S. Priſcæ

Erat

A Erat autem non longe à Cœmeterio Novellæ, cœmeterium Oſtriani, in via Salaria, *ut ait Baronius*, ubi B. Petrus Apoſtolus baptizavit. *Secundo in Actis SS. Papiæ & Mauri* XXIX *Januarii legitur, quod eorum* corpora collegit Joannes Presbyter noctu, & ſepelivit in via Numentana ad Nymphas, ubi Petrus habitabat & baptizabat. *Panvinius autem illas ponit* in prædio Severæ, inter ſeptimum & octavum *ab urbe lapidem. Denique, ut ſcribit Ugonius in Hiſtoria Stationum Romanarum*, in eccleſia S. Priſcæ ad murum minoris navis & manum dextram ſupra capitellum veteris columnæ poſitum eſt vas (*liber Viſitationis prædictæ* Fontem baptiſmalem *appellat*) eo loco, ut fert traditio, quo S. Petrus baptizabat.

§. II. *De S. Pauli ad Melitam naufragio, ejuſque ibi cultu.*

Ex quo Paulum Melitæ ſerpens momordit, B

9 PEtro *hæc & alia Romæ ponente initia Eccleſiæ*, Paulus, *qui Cæſarem appellaverat, ut Judæorum violentas effugeret manus, vinctus Romam mittitur. Facto autem ad Melitam inſulam naufragio, eumdem ille convertit, miraculo ſerpentis, qui manum ejus apprehenderat, cùm noxam excuſſi in ignem; adeo autem venenati, ut mox exanimandum omnes crederent.* Ex hoc tempore, *inquit Baronius ad an.* 58, *num.* 172, loco fuit divinitus impertitum, ut ſerpentes omnes veneno carerent, & quantumlibet aliquem momorderint, nihil prorſus inferant detrimenti ... ſed & terra ibi contra venena parat antidotum. *Candida ea eſt argilla, eruiturque ex crypta, urbi veteri vicina, ac pæne mœnibus inhærente; & in maſſulas varie ſignatas coacta, per orbem diſpergitur inter fideles Sancto devotos. Sinum ipſum exinde nominatum* S. Pauli, *ubi hic naufragium paſſus eſt, rudi arte expreſſum nobis proponit Commendator Joannes Franciſcus Abela, Ordinis ſacri Vice-cancellarius, in deſcriptione Melitæ edita an.* 1647 *pag.* 225: *accuratior elegantiorque confici poſſet ex Atlante Blaviano, in eaque ex iſta rudiori notari quibus locis iſtic nunc ſtent eccleſiæ S. Apoſtolo dicatæ, ipſaque metropolis, ubi Publii inſulæ Principis, primique ibi poſtea Epiſcopi, ut fertur, domus in Cathedralem converſa eſt.*

omnes ibi veneno carent, eique terra ipſa medetur.

Locus naufragii,

10 *Idem Abela pag.* 252, *ex Archivio Meſſanenſi producit excerpium de Martyrio* SS. Petri & Pauli, *interprete Conſtantino Laſcari, ubi dicitur,* C *quod* Judæis, qui tunc temporis Romæ erant, *mox atque* intellexerunt Paulum affuturum, placuit Neronem adire; *& quod*, offerentes munera, *perſuaſerint* ſcribere per omnia loca, ut Paulus in partes Italiæ non accedat: *quare* Petrus *ad eum duos ex Fratribus in Melitam miſerit, nuntiaturos*, auditum à Judæorum Magiſtris, eos à Cæſare petiiſſe, ut omnibus Provinciis ſcriberet, interficiendum ubicumque inventus eſſet. *Quo tamen non obſtante*, vigeſima die menſis Maji, promptus factus, *poſt trimeſtrem in Inſula moram*, & navigans à Melita & Gaudiſio (*Melitæ proximo vulgo* Gozo *dicto*) non per Africam in Italiæ partes, ſed in Siciliam Syracuſas ſe contulit, cum duobus viris, miſſis ad eum, ac inde Rhegium Calabriæ. *Non diſplicet dies notatus diſceſſui, nam & Panvinius ita ſubducit tempora, ut* VI *Julii Sanctus Romam ingreſſus ſit; at antea Melitam appulſus menſe Februario, poſt quatuordecim dierum toleratam tempeſtatem, ſubortam initio Februarii. Solverat enim navis à Creta inſula, contra* Pauli *conſilium*; cum jam non eſſet tuta navigatio, eo quod & jejunium præteriiſſet; *ſcilicet* jejunium decimi menſis, quod *Hebræis* qui Aprilem primum menſem computant (*teſte Petro Comeſtore cap.* 118 *in Actus Apoſt.*) fiebat mense Januario. *Hactenus igitur bene procedit Græci ſcriptoris, quiſcumque demum ille fuerit, Chronologia: ſed quod ait, Judæos Neroni ſuggeſſiſſe contra Paulum, dicentes:* Non ſatis eſt omnes Fratres noſtros affeciſſe moleſtiâ in Judæa, Samaria, & Palæſtina, niſi huc quoque veniat; *id falſitatis convincunt ipſorummet* Judæorum primi, *Act.* XXVIII, *reſpondentes* Paulo; Nos neque litteras accepimus de te à Judæa, neque adveniens aliquis Fratrum nuntiavit aut locutus eſt quid de te malum. D

adventus Romam,

an à Nerone prohibitus?

an dies diſceſſus ab inſula 20 Maji?

11 *Ante Ms. præcitatum allegat Abela, hactenus ineditam hiſtoriam S. Publii, ejus quem dixi Principis Melitenſis, quemque recolunt tabulæ Romani Martyrologii* XXI *Januarii, acſi idem poſtea fuiſſet Epiſcopus Athenienſis: quod merito, veluti dubium, Bollandus retulit. Auctorem, à quo liber ſcriptus ſit, indicat Abela quemdam ſui Ordinis P. Manducam, & pag.* 250 *hæc ejus verba adducit:* Villam hoſpitalem S. Pauli, vicinam rupibus Dithalaſſis (quibus Act. XXVII navis quaſſata maris tempeſtate, ſtetit impacta donec ſolveretur) fuiſſe in clivo ad maximi ædificii ruinas ſupra proſpectum maris: *iſtic credo, ubi in tabula nunc eccleſia notatur proxima mari ædicula* Pauli; *ubi etiam Abela* Paulum *igni adſtantem exprimit, e regione ejus rupis, ad quam navis allidtur. Ab iſta ædicula, ad tria* p. m. *procedendo, notatur ejuſdem nominis eccleſia altera; ac denique quinto à mari milliario Civitas vetus, juxta quam eſſe dixi cryptam* Pauli; *ſic nuncupatam, non quia Apoſtolus ibi habitaverit, aut Synaxes egerit, ut putant aliqui; ſed quia iſtuc ſe recipere ad nocturnas orationes ſit ſolitus, uti veroſimilius eſſe cenſet Abela. Hic quoque pag.* 26 *indicat, eo loci adhuc anno* MDCX *ſtetiſſe capellam, à Deſquanezia & Bordina familiis ædificatam; deinde vero ab Ordinis Magiſtro Wignacurtio, à fundamentis majori ambitu, atque in formam eccleſiæ reſtauratam. De altera, urbi viciniore, nihil dicit; uti nec de tertia, quam juxta hortos Epiſcopales trans urbem notat tabula.* E

Sancti iſtic hoſpitium,

ejuſdem crypta;

12 *Aſt de crypta jam dicta ſignificat Abela pag.* 348 *& ſeqq. ejus venerationem valde creviſſe, ab anno* MDCVII, *quo illuc appulit Nobilis quidam Cordubenſis, ſub ſchemate Peregrini, Fr. Joannem à S. Paulo ſeſe nominans; qui ibi habitare in ipſa Crypta elegit, ac ſupra eam fecit ædificari ſacellum S. Publio dicatum, quod Religioſis quibuſdam cuſtodiendum traditurus, obtinuit anno* MDCXI *à* Paulo *Papa V Breve, quo ipſum à Parochiæ urbanæ juriſdictione eximeretur: & collatis illuc variis Reliquiis, Breve alterum, quo idem Pontifex* conſervationi ſacrarum Reliquiarum, quæ in crypta S. Pauli, in eccleſiæ formam redacta, aſſervantur, conſulere volens, ſupplicationibus Joannis de S. Paulo, Clerici Cordubenſis, cui ipſam Cryptam nuper in adminiſtrationem conceſſerat, inclinatus; ne quis prædictas Reliquias aut earum partem extrahere quomodolibet audeat, interdicit. *Ipſam deinde cryptam, jam Eccleſiam, ſuo Ordini à fundatore Joanne oblatam, acceptavit Magiſter Wignacurtius anno* MDCXVII; *& Clericos ibi à ſe conſtitutos ſecundo poſt anno dotavit amplo in inſula Gaudioſa prædio: ac denique à Duce Mantuano obtinuit partem Apoſtolici Brachii, ſub hoc teſtimonio, per ipſummet Ducem alioſque ſignato die ultima menſis Julii* MDCXX: Fidem facio & atteſtor ego Æmilius Maſcara, Canonicus eccleſiæ Ducalis S. Barbaræ Mantuæ, & Præfectus Reliquiis conſiſtentibus in d. eccleſia; qualiter die XXVI menſis Maji, currentis anni MDCXX in præd. S. Barbaræ eccleſia, præſente F

cui anno 1607 acceſſit capella S. Publii,

& anno 1620 pars ex brachio S. Pauli.

A sente Sereniſſ. Ferdinando, Duce Mantuæ & Montis ferrati, & de ejus expreſſo mandato, & amplius, aſſiſtentibus Reverendiſſ. D. Gregorio Carbonello, Epiſcopo Dioceſarienſi & Abbate d. Eccleſiæ, ac Perill. D. Octavio Morbiolo ejuſdem eccleſiæ Archidiacono, ſecui os brachii S. Pauli Apoſtoli, quod cuſtodiebatur in loco Reliquiarum d. eccleſiæ ad id deſtinato; illudque ab altera majori parte ſeparatum, quæ in ædibus d. eccleſiæ remanſit, tradidi Sereniſſimo, tranſmittendum, ut aſſeruit, Mediolanum.

AUCTORE D. P.

Ibidem eccleſia Cathedralis.

13 *Denique deſcribit Abela pag.*331 *& ſeqq. eccleſiam Cathedralem totius inſulæ, ſitam in veteri civitate, quæ illius quaſi centrum tenet, quinque vel ſex* p. m. *à mari, etiam dedicatam ſub titulo Converſionis* S. Pauli, *eo ipſo quidem loco veroſimiliter, quem eccleſiæ conſtruendæ ipſe Apoſtolus olim deſtinavit; operis autem fere Gothici, fabricati poſt expulſionem Saracenorum: cujus tectum, ut ceterarum fere illius inſulæ eccleſiarum, humilium ferme & obſcurarum, immediate incumbebat columnis octo. Poſtea ait, ipſam productam fuiſſe, & in formam Crucis deductam, opere ante annum* MCCCCXIX *cœpto, & abſoluto ſub annum* MDIX; *tectum vero mediæ* B *navis altius ſublevatum fuiſſe dicit anno* MDXX, *& naves laterales anno poſt id* XV; *atque ita lucidiorem redditam eccleſiam univerſam; ejus deinde theſaurum & œconomiam explicat, prolixius quam hic vel delibare ſit conveniens.*

§. III. *Reliqua utriuſque Apoſtoli Trophæa Romæ.*

Lapis unus & alter, cui genua Petri,

14 TRophæa *appello cum Franciſco Maria Turrigio, ſecuto exemplum Gaji, veteris ſub S. Zephyrino Papa Theologi, in libello quem ipſe Turrigius edidit anno* 1644, *ſub titulo Sacrorum Trophæorum Romanorum. Primum ſit, Eccleſia* SS. Petri & Pauli in Silice viâ ſacrâ, *de qua ita ſcribit Anaſtaſius in Vita Pauli Papæ I, qui ſedit ab anno* DCCLVII *ad* LXVII. Hic fecit noviter eccleſiam infra hanc civitatem Romanam, in Viâ ſacrâ, juxta templum Romuli, in honorem SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, ubi ipſi beatiſſimi Principes Apoſtolorum, tempore quo martyrio coronati ſunt, dum Redemptori noſtro funderent preces, propria genua flectere viſi ſunt: in quo loco uſque C hactenus eorum genua, pro teſtimonio omnis impoſterum venturæ generationis, in quodam fortiſſimo ſilice eſſe noſcuntur deſignata. *Communior opinio habet, fuiſſe templum Romuli, ubi nunc eſt eccleſia* SS. Coſmi ac Damiani *ad eamdem viam ſacram, in campo, uti nunc appellatur, Vaccino; non recte à Turrigio vocata,* S. Coſmatis, *tametſi verum foret, quod ait, ita legi in antiqua inſcriptione in Eccleſia S. Martinæ. Eſt enim alia SS. Coſmi ac Damiani Eccleſia,* Coſmatis *olim & nunc paſſim dicta, multum inde remota, in vico aureo ad radices Janiculi montis ſub ipſo loco, ubi Petrus creditur cruci confixus fuiſſe, ejuſque rei monumenta hodiedum ſuperſunt.*

contra Magum oranti

15 *Ait quidem Turrigius ex Anaſtaſio, Apoſtolos è carcere eductos, illic oraſſe, & veſtigia genuum impreſſa ſaxis reliquiſſe: ſed alii, id prius contigiſſe aſſerunt, cum ibidem loci orans* Petrus (*ſunt qui etiam* Paulum *tunc adfuiſſe, oraſſe, & genua lapidi impreſſiſſe affirment*) *poſitis genibus præcipitem dedit Simonem Magum. Sed maluit multiplicare Turrigius ſaxa iſtiuſmodi miraculoſa, tametſi ſuum illud ſupradictum fateatur neſciri ubi ſit; quam explicare textum Anaſtaſii. Scribit enim cap.* 14, *in Eccleſia* S. Mariæ Novæ, *quæ etiam ipſa prope abeſt à ſupradicto Romuli templo, conſervari hodiedum lapidem cum impreſſis à* S. Petro *orante, dum volabat Magus, genuum ſignis, infixum muro, & obducta crate ferrea defenſum à rapacibus pii populi manibus ac ſcalpellis; ſuperpoſita inſcriptione tali*: Super hanc petram inflexit genua S. Petrus, quando cacodæmones tulerunt per aëra Simonem Magum. *De eodem aut ſimili, S. Gregorius Turon l.*1 *cap.*28: *de gloria Martyrum:* Extant hodie apud urbem Romam duæ in lapidé foſſulæ, ſuper quo B. Apoſtoli deflexo poplite, contra ipſum Simonem Magum, orationem ad Dominum fuderunt. *Addit vero etiam hoc:* In quibus *foſſulis* cum de pluviis lymphæ collectæ fuerint, à morbidis expetuntur; hauſtæque mox ſanitatem tribuunt. *Et hoc miraculum de impreſſis tunc ſaxo ab orante* Petro *genibus, agnoſcunt multi eorum, qui admittunt volatum Simonis. Sunt autem tot, non modo horum temporum ſcriptores, ſed etiam ſancti Patres, & quidem antiqui, qui volatum iſtum admittunt, ut videantur prudenter in dubium vocari non poſſe, ob ſilentium illorum qui in Commentario prævio num.*33 *citantur. Meminit idem Turrigius etiam tertii ſaxi, quod præcipitem Simonem exceperit, ejuſque ſanguine commaculatum fuerit; citatque pro illo Canonicum Benedictum, qui anno* MCXLIII, *in ſuo Ms. Ceremoniali, quod eſt in Archivio S. Petri, deſcribens viam Pontificis à Vaticano in Lateranum die ſecundo Paſchæ;* Tranſit, *inquit,* per Silicem, ubi cecidit Simon Magus, juxta templum Romuli; *de quo loco Nicephorus Calliſtus.* Locus ſane ipſe in quo luctuoſum hoc ſpectaculum incidit, ad hodiernum uſq; diem. Simonium vocatur: *& Petrarca in epiſtola ad Philippum de Vitriaco;* Cernes lapidé, infando Simonis cerebro maculatum: *ab hoc autem non longe aberat Apoſtolicis genibus notatum ſaxum de quo ſuprà.*

Sacellum Domine quo vadis.

16 *Scribit S. Ambroſius contra Auxentium, quod,* cum Petrus victo Simone præcepta Dei populo ſeminaret, doceret caſtimoniam, excitavit Gentilium animos: quibus eum quærentibus, Chriſtianæ animæ deprecatæ ſunt, ut pauliſper cederet: & quamvis eſſet cupidus paſſionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus eſt: rogabatur enim, ut ad inſtituendum & confirmandum populum ſe reſervaret. Quid multa? Nocte muro egredi cœpit (*ita proſequitur Ambroſius*) & videns ſibi in porta Chriſtum occurrere Urbemque ingredi, ait; Domine, quo vadis? Reſpondit Chriſtus, Venio Romam iterum crucifigi..... F Intellexit ergo Petrus, quod iterum Chriſtus crucifigendus eſſet in ſervulo: itaque ſponte remeavit, interrogantibus Chriſtianis reſponſum reddidit, ſtatimque correptus per crucem ſuam honorificavit Dominum Jeſum. *Hinc extra portam viâ Appiâ majorum pietas ſacellum conſecravit, vulgo dictum,* Domine, quo vadis? *cujus delineationem vide ſequenti pagina ex tabulis anni circiter* MDCII.

& Chriſti in lapide veſtigia.

17 *In Actis Viſitationis anni* MDCXXIV *dicitur* Oratorium *iſtud* S. Mariæ de Plantis, *quarum* veſtigia in Silice impreſſa reliquiſſe Dominus creditur. *Et* lapis *iſte* hodie in eccleſia S. Sebaſtiani inter ceteras reliquias cuſtoditur, relicto hic exemplo ad formam originalis. *Addit Joannes Lupardus, quod* ſervatur hic lapis in altari privilegiato ubi plurimæ ſervantur Reliquiæ. *Eſt autem illa de Chriſti veſtigiis traditio teſtatior, quam quæ in eccleſia SS. Silveſtri & Dorotheæ ad portam Septimianam, juxta alium ibi poſitum lapidem ſic in marmore ſculpta legitur:* Lapis hic, ſuper quo viſi ſunt Angeli genu flexi in martyrio B. Petri, de ruinis S. Angeli in Janiculo erutus à Juliano de Dathis, *Epiſcopo S. Leonis & Pœnitentiario Baſilicæ Lateranenſis,* eccleſiæ hujus Antiſtite pietati veſtræ

tertius lapis ſuper quem Simon cecidit:

E

alibi etiam Angelorum an vera?

A veſtræ expoſitus anno Jubilæi MD. *Viſionis iſtius meminit Petrus de Natalibus lib.6 cap.22, & Breviarium Dominicanum anni 1530 : ſed uti nihil dubitandum, quin apocrypha ſit tota, ſic etiam talis cenſenda eſt huic innixa traditio, & quæ in eo lapide ſignantur veſtigia, humanarum manuum opus cenſenda ſunt : quamquam alias impoſſibile non ſit, Angelos, licet in aërio dumtaxat corpore apparentes, vera quaſi verorum corporum relinquere monumenta.*

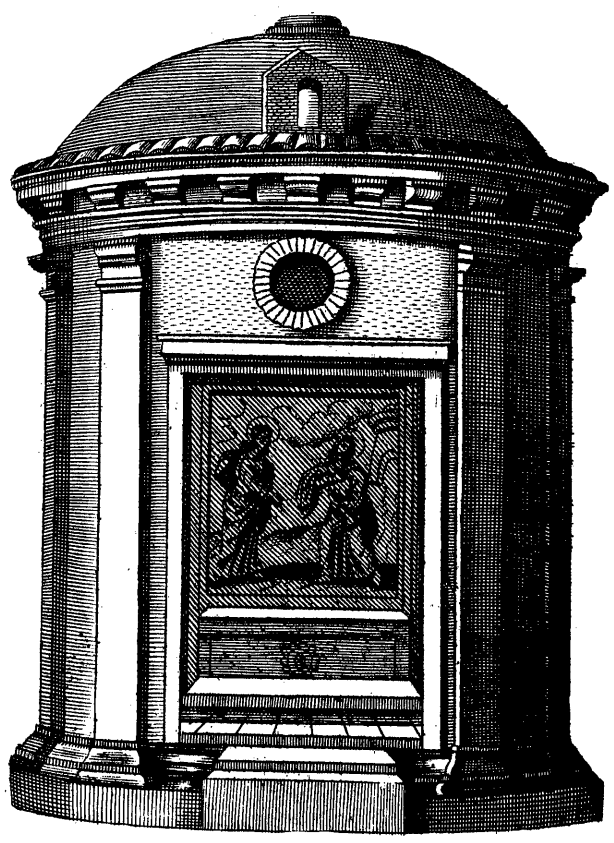

Titulus Faſciolæ unde ſumptus.

18 *Acta SS. Proceſſi & Martiniani, præfectorum cuſtodiæ, in Mamertino Apoſtolis appoſitæ, ab iiſque ibi converſorum, in diem* 11 *Julii relata, ſupponunt, utrumque Apoſtolum ſimul vinctum, ſimulque clam dimiſſum fuiſſe ; & tunc contigiſſe quod narratum eſt. Verum ſequenti die de S. Lucina acturus, oſtendam, quam exiguæ fidei Acta illa ſint ; certe inidonea ad probandum, ſimul eo in carcere Apoſtolos fuiſſe, ſimulque exiviſſe vel ad fugam vel ad mortem. Interim ex eiſdem aſſumitur, quod* beatiſſimo Petro Apoſtolo, cujus pedes attriverant compedes ferrei, excidit faſciola, *qua vulnus obligaverat*, apud ſepem in via nova : *alia Mss.* apud ſeptem ; & *Turrigius* ſeptem ſolia, *vel* ſepti ſolia, *aut* ſepti zonium *intelligit. Stabat hoc* ad Clivum Scauri, & *quod ejus reliquum erat demolitus eſt Sixtus V ; ſed reſtat eccleſia SS. Nerei & Achillei, ab antiquo* titulum Faſciolæ *gerens ; quam cum Diaconia ibi Cardinalitia titulo Baronius nactus, inſigniter reſtauravit.*

C

Mamertinus carcer

19 *Verum nimis cito dimiſit ſtylus* Cuſtodiam Mamertinam : *regrediendum ergo eodem eſt, atque ex præcitato Baronio ad* XIV *Martii diſcendum, quod* ſic appellatus reperitur carcer ille, qui nobilitatus fuit vinculis ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli aliorumque ſanctorum Martyrum, ad radices Capitolii, ſupra locum quem hodie forum dicunt, poſitus ; ſubterraneos habens deſcenſus, à Chriſtianis, ſtatutis diebus, religionis ergo frequenti cœtu inviſitur, atque in honore habetur. *Tum infrà :* Carcer itaque Mamertinus ..... ex quo deſiere ſuperſtitioſæ Gentilitatis Imperatores, deſiit eſſe criminoſorum ergaſtulum, ac mutatus eſt in eccleſiam. Nam ex quo Chriſtiani homines ſumpſerunt habenas Imperii, non amplius invenies detruſum quempiam in carcerem Mamertinum, ſed atrocium criminum rei in Tiberinam inſulam conjiciebantur. *Ipſa Eccleſia,* S. Petri in carcere *nuncupatur, ubi* adhuc (*uti ſcribit Joannes Baptiſta Paulianus libro* 3 *de Jubilæo*) ob Pauli (*Torrigius* Petri *ſubſtitui jubet*) capitis percuſſionem, ab impio cuſtode factam, in marmore effigies ſtat exciſa, dum ex miraculo ſaxa ipſa tanto viro ceſſerint. *Joannes Lupardus libro de mirabilibus Urbis*, formam capitis S. Petri *appellat*. Ibidem, *inquit Turrigius*, eſt columna quam vidi, crate ferrea cincta, ad quam catenis alligatus fuit Petrus. *De qua in tabella appenſa, & Viſitatoribus Apoſtolicis ſæpe probata, legitur, quod* eam devote tangentes oſculanteſve multas à Chriſto referunt gratias.

D

AUCTORE D. P.

ubi capitis ſaxo impacti veſtigium,

columna ad quam vincti Apoſtoli ;

20 Ibidem etiam, *inquit Paulianus*, Apoſtolico miraculo, ad inibi converſorum *baptiſmum, fons ſaluberrimus in pavimento ſurrexit : de quo fonte notat Bzovius lib.* 1 *cap.* 15 *de ſignis Eccleſiæ velut alterum miraculum, quod etiam Cardinalis Baronius ad annum* 68 *animadvertit ; videlicet poſt* an. MDXX (*dicamus nos* MDCXXVII) è ſicco marmore fluentem non exaruiſſe. Quod vero ſuperat omnia, *inquit ille*, & quivis experiri poteſt, & plurimis eſt experimentis compertum, quantumvis inde haurias, numquam tamen contingit exhauriri. Altitudo eſt cubiti unius, latitudo fere palmi. Quotannis eo totius urbis Romæ concurſu ventitatur : nemo eſt qui non de ejus lymphis potet ſumatque : nihil imminuitur tamen. Atque ut magis obſtupeſcas, etiamſi nullus ex eo hauriat, in eodem tamen permanet ſtatu, non exuperat aut redundat.

E

& fons indeficiens à Petro elicitus.

21 Porro, antequam mortis ſupplicio afficerentur *Apoſtoli*, ambo more Romano virgis cæſi fuiſſe traduntur, *teſte Baronio. Et* de Petro, *inquit*, quod vilis perſona haberetur, nulla poteſt eſſe dubitatio ; cum more majorum, qui ultimo ſupplicio damnati eſſent, antea virgis cæderentur : de Paulo vero, quod civis Romanus eſſet, & Lege Valeria primum, ac deinde Porcia haberetur immunis, addubitari poſſet. Verum conſtat, tam ex Lege duodecim Tabularum, quam etiam Lege ſacra, cum aliquod à civibus immane fuiſſet perpetratum delictum ; tunc eoſdem centuriatis comitiis condemnatos, affectos verberibus primum, capite deinde truncandos. Cum igitur apud omnes graviſſimum ſcelus habeatur impietas, Paulum ejus criminis judicio poſtulatum & condemnatum, antequam ultimo ſupplicio ſubjiceretur, virgis cæſum fuiſſe nullus jure poterit dubitare : cum præſertim adhuc Romæ, in eccleſia S. Mariæ trans pontem, extent, & in honore habeantur columnæ illæ, quibus ambo Apoſtoli alligati & virgis cæſi feruntur. *Eſt ea eccleſia nunc Patrum Carmelitarum in Urbe præcipua, trans pontem S. Angeli, quo itur ad Vaticanum, ubi* (*ſicut ex præcitata Viſitatione habetur*) ab utroque latere altaris duæ lapideæ columnæ, tabulis ex ligno nucis circumveſtitæ, in quibus aſſeritur beatos Petrum & Paulum fuiſſe flagellatos : *addit Joannes Lupardus* ; Juxta quas carmina quædam leguntur marmori inſculpta, *hæc videlicet :*

F

Columnæ aliæ duæ, ad quas flagellati ambo,

in eccleſia Tranſpontina Carmelitarū.

Hic ſunt, lucentes Petri Paulique columnæ
Sanguine, tantorum nunc monumenta virûm.

22 *Hactenus delibata eorum fere ſumma eſt, quæ in ſuo Trophæorum libello prolixius deduxit Turrigius, Italico illo quidem, ſed Auctorum Latinorum verba Latine proferente ; ſequitur ibidem Appendix, non indigna memoratu,* de æneo, *quod in Vaticana Baſilica viſitur*, S. Petri ſimulacro, *de quo Maffeus Vegius, in*

Æneæ Petri ſtatua,

A *in Ms. de rebus antiquis memorabilibus Basilicæ Vaticanæ, quod in ipso ejus archivio asservatur, sic ait:*

AUCTORE D. P. Ad sinistram partem ingressus Basilicæ veniamus, inveniemusque ibi locum, quo nullus propinquior altari majori, ubi situm erat monasterium S. Martini .... cujus etiam oratorium, cum aliquibus adjunctis domunculis, ante hæc tempora vidimus: nunc omnia ..... funditus dejecta sunt. Erat sane oratorium ipsum summæ apud omnes devotionis, maxime quod esset posita in eo imago ænea S. Petri; transportata postmodum ad aliud oratorium SS. Processi & Martiniani. Neque in tota basilica, post altare majus, ullus locus erat, ad quem major præ devotione fieret concursus populorum, majoraque oblatæ etiam stipis commoda susciperentur. *Floruit Maffeus tempore Martini Papæ V, initio seculi* XV: *Cardinalis autem Richardus de Oliveriis, cujus insignia exprimuntur in basi, primum donatus Purpurâ fuit à Callisto III, sub annum* MCCCCLVI; *ut necesse sit dicere, ipsum solius basis, non etiam fuisse auctorem statuæ, quæ jam pridem in tanta veneratione habebatur: & merito suspicabatur Fr. Nicolaus Richardus, ex Ordine Prædicatorum, tam celebris Orator, ut à portentosa ingenii excellentia Monstrum cognominaretur, ipsum esse, de qua impiissimus Leo Isauricus ad Gregorium II minitabundus scribebat*; Mittam Romam, & imaginem S. Petri confringam: *sunt etiam qui existiment, ipsam conflatam ex statua Jovis Capitolini, verso in meliorem usum metallo per Constantinum Magnum, vel aliquem ex proximis ejus successoribus.*

ex Oratorio S. Martini translata ad aliud SS. Processi & Martiniani,

merito creditur vetustissima:

B

23 *Anastasius Bibliothecarius de Leone Papa IV scribit, quod puer fuit* à parentibus ad studia litterarum in Monasterium B. Martini Confessoris Christi, quod foris muros civitatis Romanæ intra ecclesiam B. Petri Apostoli situm est, quousque sacras litteras didicit, sponte concessus. *Hoc autem, in quadam Peregrinorum institutione antiquæ & manu scripta, sic explicatur, ut Ecclesiæ nomine intelligatur ejus circumcirca districtus, dum dicitur, ipsum monasterium esse* ad ferratam retro Basilicam. *Sane, secundum ichnographiam veteris novæque basilicæ infrà dandam, Oratorii in fine monasterii positi absis distabat à Confessione* S. Petri, *non plus quam trecentis palmis; totumque cum ipso monasterio situm fuit inter Confessionem prædictam & absidem novæ basilicæ; atque adeo, si nunc staret, vere staret intra ipsam ecclesiam. Non potuit ergo fundamenta novi templi moliri Julius II, nisi omnia æquaret solo illa, quæ initio seculi* XV *vidisse se Maffeus meminit. Sumpta vero inde imago apte fuit translata ad veterem & adhuc totam stantem Basilicam, in oratorium Sanctorum prænominatorum: quia illud erat positum in ala basilicæ ipsius meridionali, ubi circa chorum stabat Oratorium S. Adriani, cum Cathedra* S. Petri, *sicut in eadem ichnographia & infra dicendis apparebit.*

Oratorium illud fuerat proximum veteri basilicæ,

C

ideoque ob novâ condendam destrui debuit,

24 *Quando autem proficiente opere destruenda etiam fuit veteris ecclesiæ pars posterior, crucis habens formâ, cujus brachium unum ala prædicta faciebat; alibi altare ipsorum Martyrum cum statua positum fuit in anteriori, quæ intacta remanebat, basilicæ media navi ad partem Aquilonarem, idque à Paulo III, qui sedit intra annum* MDXXXIV & XLIX. *Testatur hoc Tiberius Alfaranus, ecclesiæ ipsius Beneficiatus sub Gregorio XIII, cui & librum suum hactenus ineditum dedicavit:* A sinistro Basilicæ latere, *inquit*, ad Aquilonem Paulus III transferri fecit organum ex priori loco, sex porphyreticis columnis suffultum; sub quo transferri fecit & corpora SS. Processi & Martiniani Martyrum, simul cum altari, & statua B. Petri in throno sedentis, ex priori oratorio, ubi olim erant. *Idem altare propter statuam, ante & post hanc Paulinam translationem invenitur in Instrumentis anni* MCCCCLXXXIV *&* MDLXXIX *nominatum*, Altare S. Petri de Bronzo, alias SS. Processi & Martiniani. *Digna proinde statua, cujus hic exemplum habeat lector, ex libro Pauli de Angelis, sæpe infrà laudando.*

D

sicut & oratorium SS. Processi & Martiniani,

quod una cum statua ad navim anteriorem transtulit Paulus 3

25 *Eadem statua sub Paulo V circa annum* MDCXX, *reliquo novæ Basilicæ opere jam consummato, posita fuit ad unam è quatuor majoribus pilis, tholum sustentantibus; illam videlicet, quæ ingredienti templum à dextris est, antequam ad Confessionem sub medio tholo perveniatur. Stat autem ibi in eâdem Cardinalis Richardi basi, ad eam altitudinem elevata, ut quivis accedentium commode possit osculari pedem, quod passim faciunt quotquot ad Apostolicam Confessionem, intra prædictas pilas stantem, accedunt: cui piæ devotioni illusurus anno* MDCXXVIII *Joannes Antonius Stafetta, procax adolescens, cum ipsum pedem fœtenti quodam lacte oblivisset, ad risum ex aversantium post oscula motu captandum; cecidit ex ænea illa quæ superstat Confessioni machina, dispersoque cum sanguine cerebro totum pavimentum inquinavit, ad aliorum exemplum, sane horrendum, à Turrigio relatum.*

ac demique etiâ Paulus 5.

F

Ejus irrisor punitur.

§. IV. *Ubi primum sepulti à morte Apostoli, quando & à quo translati ad Catacumbas?*

26 EUsebius *Pamphili, lib. 2 Eccl. Historiæ cap. penult. relata Sanctorum Apostolorum passione;* Hanc, *inquit*, narrationem *abunde confirmant Petri Paulique nomine insignita monumenta*, quæ in urbis Romæ

Trophæa Apostolorum dixit an. circ. 209 *Gajus.*

A Romæ cœmeteriis etiamnum viſuntur. Sed & Cajus quidam vir Catholicus, qui Zephyrini Romanæ urbis Epiſcopi temporibus floruit (*id eſt in confinio ſecundi ac tertii ſeculi*) in eo libro quem ſcripſit adverſus Proculum, patronum ſectæ Cataphrygarum, de loco in quo prædictorum Apoſtolorum ſacra corpora depoſita ſunt, ita loquitur. Ἐγὼ δὲ τὰ τροπαῖα (*lubet enim tam antiqui ſcriptoris ipſa originaria verba dare*) τῶν Ἀποστόλων ἔχω δεῖξαι ἐὰν γὰρ θελήσῃς ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸν Βατικανὸν, ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν Ὠστίαν, εὑρήσεις τὰ τροπαῖα τῶν ταύτην ἱδρυσαμένων τὴν Ἐκκλησίαν. Ego Apoſtolorum Trophæa poſſum oſtendere: nam ſive in Vaticanum, ſive ad Oſtienſem viam pergere libet, occurrent tibi Trophæa eorum, qui Eccleſiam illam fundaverunt. *Hæc quocumque modo intellexeris; ſive de locis primæ eorum ſepulturæ, uti intellexit Euſebius; ſive de locis paſſionis, uti alicui videri poſſit veroſimilius (ſiquidem diverſis locis, ut paſſim nunc creditur, aliter olim ſentiente & ſcribente Prudentio; paſſi fuerint ambo Apoſtoli) Trophæa merito dicebantur loca illa; cum piis Chriſtianis ſemper manſerint etiam inter perſecutiones venerabilia utraque, hæc ſupra, illa infra terram.*

corâ ſepulcra Chriſtianis nota:

B 27 S. Petrum *quod attinet; habuit ille ab antiquis temporibus in ſummitate Janiculi, qui contiguus Vaticano eſt, & eodem cum ipſo nomine ſæpe venit (uti pluribus demonſtrat Baronius) habuit, inquam,* Petrus *eccleſiam, dictam* S. Petri in Montorio, *id eſt,* Monte-Aureo, *ſive* Aurelio, *à porta Aurelia nunc S. Pancratii ſibi propinqua; cui ante reſtaurationem adhærebat rotundum ſacellum, ductum (ut traditur) circum veſtigium depactæ ibi olim Crucis, cujus veſtigii memoriam ſemper recentem ſervaverint Chriſtiani, quoad ipſum, Conſtantino imperante, fuit ejuſmodi ſacello ornatum ac deinde eccleſia. Hæc cum collapſa penitus eſſet, à fundamentis nova ſurrexit initio ſeculi* XVI, *quod hujuſmodi teſtatur inſcriptio marmoris.* B. Petri Apoſtolorum Principis martyrio ſacrum. Ferdinandus Rex Hiſpaniarum & Helisabeth Regina Catholica, poſt erectam ab eis ædem, poſuere anno ſalutis MDII. *Et centum annis poſt, ſicut alius teſtatur titulus in fronte ſacelli,* Apoſtolorum Principi Philippus III Hiſpaniarum Rex, ædem hujuſce ſacelli, vetuſtate collabentem, diligentiâ ornatiſſimi viri Joannis Fernandes Paceco Marchionis Villenæ, piam operis aviti memoriam hereditaria religione renovavit MDCV.

Petri ſcilicet in Janiculo paſſi,

ubi adhuc veſtigium crucis ejus,

C *Depoſitus autem de cruce* Petrus, ſepultus *fuit* viâ Aureliâ in templo Apollinis juxta Palatium Neronianum in Vaticano, inter Zetarium, *id eſt,* Triclinium triumphale: *neque multis annis pòſt* Anacletus *Pontifex* memoriam B. Petri conſtruxit, & compoſuit, ubi & Epiſcopi reconderentur; *& ſic tam ipſe quam plerique ſucceſſorum ejus, uſque ad S. Zephyrinum, dicuntur* ſepulti juxta corpus B. Petri in Vaticano, *prout legitur in Catalogo ſecundo quem dedit Henſchenius, ſcriptum tempore Juſtiniani Imperatoris poſt annum* DXXX.

& in Vaticano tumulati:

28 *Similiter &* S. Paulus *decollatus hic eſſe traditur Via Oſtienſi, loco,* Ad guttam jugiter manantem, *dicto; qui fortaſſis poſt cædem* Pauli, *quia plures ibi ſalutem conſequebantur infirmi,* Ad aquas Salvias, *nunc vero* Ad tres fontes; *quos exſtitiſſe ferunt à terno capitis decuſſi ſaltu. Vidi locum, & conſiderata diſpoſitione fontium, quorum primus ſecundo, ſecundus tertio, pari intervallo ſcaturit; in ſuſpicionem veni, quod aquæ illæ, jam ante* S. Pauli *ætatem* jugiter manantes, *ac deinde ob memoriam decollati vel ſepulti ibidem Apoſtoli frequentatæ ac ſalutiferæ, ut dicebant, factæ, indeque* Salviæ *nominatæ, humanâ induſtriâ tandem fuerint ductæ in tria receptacula ſive labra, ad majorem utentium commoditatem; quæ deinde obtecta in modum fontium ſuo quæque tubulo ſe exonerent, & ſpeciem trium fontium præbeant; cum revera unicus idemque fons videri poſſint, non miraculo ſed natura natus in declivio collis, eo loco aſſurgentis. Major auctoritas foret pro alia Traditione dicentium, amputato Apoſtoli capite pro ſanguine lac effluxiſſe; ſi Acta quæ dedimus ſub nomine Lini apocrypha, id evincere poſſent (Baronius certè auctoritatem illam noluit allegare hic) aut probarentur ſcripta, quæ ſub nominibus Ambroſii atque Chryſoſtomi talia teſtantur, iſtorum verè auctorum eſſe, & non potius Anonymorum, qui aliud fundamentum taliter ſcribendi non habuerint, quam apocrypha, quæ dixi, & Lino ſuppoſita Apoſtolorum Acta.*

hæ an fuerint miraculo tunc excitæ,

D

AUCTORE D. P.

vel potius manu ex uno fonte in tres deductæ?

29 *Ut ut hæc ſunt: Corpus Apoſtoli* Pauli *mox à cæde videtur tranſlatum fuiſſe (ubi ubi tandem illa facta ſit) in arenariam Oſtienſi viâ, idoneam cœmeterio; quoad inde ſubductum fuit conjunctumque Corpori* S. Petri *in Catacumbis, inter Oſtienſem & Appiam vias; huic tamen multo quam illi vicinioribus; ſupra quas extructa eſt Baſilica S. Sebaſtiani. Quæritur autem hic, quando & quomodo ad Catacumbas delati ſint Apoſtoli: fuiſſe enim ibi aliquando, communis conſenſus eſt; S. Gregorius lib.* 3 *Epiſt* 30 *data Indictione* XII, *id eſt, anno Chriſti* DXCIV *reſcribens Conſtantiæ Auguſtæ, caput* S. Pauli *petenti, pro ea quam Conſtantinopoli ſub ejus nomine fabricarat eccleſia; & cauſas reddens cur nefas putet Sanctorum Reliquias loco movere; poſt alia circa alios Sanctos divinæ prohibitionis argumenta,* De corporibus vero beatorum Apoſtolorum quid ego dicturus ſum? *inquit,* dum conſtet, quia eo tempore quo paſſi ſunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora, ſicut civium ſuorum repeterent: quæ ducta uſque ad ſecundum urbis milliarium, in loco qui dicitur Catacumbas collocata ſunt. Sed dum ea inde levare omnis eorum multitudo conveniens niteretur; ita eos vis tonitrui atque fulguris nimio metu tenuit atque diſperſit, ut talia denuo nullatenus attentare præſumerent. Tunc autem exeuntes Romani, eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, levaverunt, & in locis quibus nunc ſunt condita, poſuerunt.

Inde ad Catacumbas tranſlata corpora

an à Græcis clam ablata,

E

30 *Torquet ſe Lualdus, ut τὸ* tempus quo paſſi ſunt *Apoſtoli, faciat intelligi anniverſarium aliquem Paſſionis eorum diem, pacatâ jam eccleſiâ per Conſtantinum, ſub quo vel ſucceſſorum ejus aliquo talia acta ſint. Sed mera iſthæc violentia eſt. Malim ego admittere, ſanctum Pontificem, plerumque magis ſolicitum de rebus quas tractat, quam de tempore, quo res præciſe contigerint; hic quoque intellexiſſe* tempus quo paſſi ſunt *Apoſtoli, cum aliqua latitudine, quæ extendi etiam poſſit ad tempora ſequentia, quibus alii atque alii Chriſtiani ſub variis Perſecutoribus eorum exemplo paſſi ſunt. Certe ita reſtringi furtum ad tempus Paſſionis non poteſt, ut non fuerint cadavera ante in Vaticano & via Oſtienſi depoſita, quam fuerint (ut prætenditur) ab Orientalibus ſublata. Quomodo enim hi in ipſo præciſe Martyrii tempore venerint Romam, tam longum iter emenſi, ut corpora raperent, de quorum cæde nihildum potuerant in patria ſua vel in ipſo itinere inaudiviſſe; cum ſupponatur, ipſis jam Romæ præſentibus, cædes peracta & corpora ſimul ſublata fuiſſe? Quomodo etiam S. Anacletus Papa* memoriam B. Petri (*quod diſerte aſſerit ſecundus noſter Pontificum Catalogus, de quo ante tomum primum Aprilis, & Liber Pontificalis*) conſtruxerit & compoſuerit, dum Presbyter factus fuiſſet à B. Petro, ubi Epiſcopi reconderentur, & ipſe tandem ſepultus eſt, *in Vaticano videlicet; ſi jam tempore Paſſionis,*

quod non videtur potuiſſe fieri.

F

AUCTORE D. P.

A *ſuffurati corpus Apoſtoli fuerant Orientales? Quomodo denique, ſtante prædicto furto,* ſepeliri *potuerunt* juxta Corpus B. Petri in Vaticano (*quod aſſerit idem Catalogus & liber Pontificalis*) *ſucceſſores ejus omnes à Lino uſque Zephyrinum, exceptis tantum duobus aut tribus, qui peculiarem ob cauſam alibi ſepulturam habuerunt?*

ſed potius manſiſſe in loco primæ Depoſitionis

31 *Manſit igitur in Vaticano & in Memoria, ab Anacleto ibi erecta,* B. Petrus *uſque ad Zephyrinum, aut potius ad ſucceſſorem ejus Calliſtum, qui* fecit aliud Cœmeterium viâ Appiâ (*ut habet citatus Liber Pontificalis*) *in illudque intulit deceſſoris ſui Zephyrini Corpus, non in Vaticanum; imo hic nullus deinceps Pontifex legitur depoſitus fuiſſe uſque ad Leonem Magnum, quando iterum ſepeliri cœperunt ſucceſſores* Petri *cum ipſo* in Baſilica *ejus* in Vaticano: *nempe* Leo *ipſe,* Simplicius, Gelaſius, Anaſtaſius; *& deinceps omnes uſque ad finem Catalogi præter unum* Joannem, *qui obiit Ravennæ. An igitur prima conſuetudo tam diuturna ſepeliendi Pontifices* juxta corpus B. Petri in Vaticano, *interrupta & mutata ſit nulla de cauſa? Non opinor. Mutatus fuerit ipſe locus, ubi ſucceſſores* Petri *ſepelirentur, qui eatenus juxta ipſum in Vaticano depoſiti fuerant; quia* Petrus *ipſe non amplius*

B *in Vaticano manebat, ad Catacumbas tranſlatus: quo & plerique Succeſſores ejus multo deinceps tempore portati fuerunt; cum ipſo ſuo poſt Chriſtum capite ibidem quieturi, quemadmodum primi Succeſſores depoſiti cum ipſo fuerant in Vaticano, ubi tunc ipſe jacebat,*

uſque ad Pontificem Calliſtum, *& jacuiſſe etiam anno ducenteſimo æræ vulgaris & aliquanto poſt, teſtis eſt Cajus theologus Romanus apud Euſebium, à nobis hic jam non ſemel citatus. Hæc* Petri *& hoc tempore ad Catacumbas tranſlatio, multo probabilior videbitur conſideranti, primo, quod Calliſtus novum fecerit Cœmeterium: 2 quod deinceps uſque ad Cornelium Papam nulla apud idoneos auctores mentio, quantum ſciam, fiat* Petri *in Vaticano: 3 quod nullus deinde Pontifex, ut eatenus conſuetudo obtinuerat, memoretur in Vaticano ſepultus fuiſſe, niſi poſt relatum eò corpus* B. Petri: 4 *quod Succeſſores Calliſti uſque ad Cornelium & ultra,* Urbanus, Pontianus, Anterus, Fabianus, Cornelius *ipſe, & alii poſt eum, in cœmeterio Calliſti (quod & Prætextati nomine venit) ad Catacumbas depoſiti fuerint: quinto denique quod legatur in Catalogo ſecundo & Libro Pontificali,* Cornelius Corpora Apoſtolorum beati Petri & Pauli de Catacumbis levaſſe noctu, *& poſuiſſe alterum in Vaticano, alterum via*

C *Oſtienſi.*

qui præfuit Eccleſiæ ſub Heliogabalo

32 *Lucem fortaſſe hic nobis affundet aliquam Hiſtoria profana, docebitque cauſas ob quas Oſſa Apoſtolorum, ſaltem unius, movenda loco ſuo; utriuſque vero abdenda fuerint in locum ſecretiorem, ac magis reductum ab oculis & notitia gentilium, quam erant ſepulcra &* trophæa, *ut vocat Cajus,* Petri *in Vaticano; Pauli via Oſtienſi; tunc paſſim omnibus nota. Duas cauſas ſubminiſtrat nobis Ælius Lampridius in Heliogabalo, ſub quo Eccleſia præſedit S. Calliſtus ab anno vulgaris Æræ* CCXVIII *uſque ad* CCXXIII. *Fuit Imperator ille vaniſſimus homo atque addictiſſimus cultui Solis, à quo & cognomen ſibi aſſumpſit; ac inter alias multas ineptias dicitur apud Lampridium,* elephantorum quatuor quadrigas in Vaticano agitaſſe, dirutis ſepulcris quæ obſtiterant. *Quid ni &* S. Petri *Memoria, ſimul etiam deſtructa, aut metu tam vicinæ ruinæ ſacra ejus oſſa i[n] tempori ablata ac in tuto poſita fuerint? Scribit præterea citatus Auctor, quod Imperator,* ubi primum ingreſſus eſt urbem, omiſſis iis quæ in Provincia gerebantur, Heliogabalum in Palatino monte juxta ædes Imperatorias conſecravit, eique templum fecit; ſtudens & [Deûm] Matris typum, & Veſtæ ignem, & Palladium, & Ancilia, & omnia Romanis

D veneranda, in illud transferre templum; & id agens *etiã Chriſtiana ſacra volente transferre ad ſuum idolium,* ne quis Romæ Deus niſi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea, Judæorum & Samaritanorum religiones & Chriſtianam devotionem illuc tranſferendam, ut omnium culturarum ſecretum Heliogabali Sacerdotium teneret. *Cumque ut cogitaverat dicebatque, ita & faceret, ſicut pluribus idem Lampridius deſcribit;* nec Romanas tantum extingueret Religiones, ſed ſtuderet etiam ut per orbem terrarum Heliogabalus Deus unus ubique coleretur .... omnes *enim* deos ſui Dei miniſtros eſſe aiebat; cum alios ejus cubicularios appellaret, alios ſervos, alios diverſarum rerum miniſtros. *Cum, inquam, ſic inſaniret ille; juſtus metus potuit debuitque inceſſere ejus temporis Chriſtianos, eorumque ſummum Pontificem Callixtum; ne ſanctorum Apoſtolorum corpora, præ ceteris omnibus venerabilia, Heliogabalus requireret, ipſumque movere, ut ea in tutum ſubduceret locum, non niſi pauciſſimis conſciis, ubi ceteros omnes Chriſtianos laterent, nec prodi aliquando poſſent ab infirmioribus ad gentiliſmum ſubinde revertentibus; eoque idoneæ viſæ ſint Catacumbæ.* *Callixto id præcavente.*

E 33 *Sunt autem Catacumbæ Græco nomine dictæ à* κατακύπτω, deprimo, defodio, excavo; *ſive à* κατὰ juxta, ad, *&* κύμβος, cavus receſſus, *Catacumbæ unde dictæ?* *quales habet plures cœmeterium Calliſti, juxta quod ſunt Catacumbæ, ſic deſcriptæ ab Aringo lib. 3 Romæ ſubterraneæ cap. 12,* locus ſubterraneus, fornice deſuper obductus, ac ſemicirculari conſtructus forma; & ut ex ipſo aſpectu credibile nobis fit, quoddam Ethnicorum ædificium extitit, *eorumdem forma, &* quod à vetuſtiſſimis illis Pontificibus in ſacros *uſus tempore perſecutionum:* ſubinde rei eccleſiaſticæ uſus redactum eſt: quo Chriſti cultores, quibus illibatos religionis Chriſtianæ ritus peragendi haud libera adhuc facultas ſuppetebat, pro ipſa temporis opportunitate ad ſacram, ut mos erat, Synaxim convenirent. Hinc porro ad proximum cœmeterium (*Callixti ſcilicet viâ Appiâ*) patuiſſe aditum conjicitur, cum illud in ejuſdem loci planitie conſiſtat. Porro ad Catacumbas, quarum mentio eſt, per binas ſcalas quæ pluribus quidem gradibus conſtant, deſcenditur. Harum altera eccleſiam *S. Sebaſtiani*, altera Ardeatinam viam reſpicit. Feneſtræ ibidem vel certe foramina, in oblongam ac ſatis anguſtam deducta formam, ſuſpiciebantur, quæ lumen ad inferiora loca demittebant.

F 34 Decem & quatuor locus olim iſte ſuo con- *quæ ibi monumenta* tinebat ambitu monumenta, quorum tamen ad præſens duodecim dumtaxat viſuntur. Et hæc quidem haud in topho, cœmeterialium modo excavata, quamvis eamdem intuentibus formam præferant, ſed lateritii operis calce circum oblinita ſunt, paucis admodum exceptis, quæ artificum olim manu eleganter exornata fuiſſe, ex quibuſdam adhuc veſtigiis manifeſte cognoſcitur. Porro in eorumdem monumentorum ambitu, marmorea quædam hinc inde ſedilia porriguntur, in quorum media parte, Pontificalis ac marmorea Sedes vetuſtiſſima extat, in qua ſummi ac ſanctiſſimi olim Pontifices (uti veneranda piorum hominum traditio fert) conſidebant, dum funeſta illa perſecutionum tempora ingruerent; in reliquo autem ſedilium ambitu Sacerdotes, qui Pontifici adſtabant, ac Romanum inſuper Clerum, tunc potiſſimum temporis cum ſacræ ibidem ſynaxes peragerentur, ſediſſe, pie utique ex ipſius loci conſpectu exiſtimandum eſt. *& ſedilia.*

35 Marmoreum è regione ipſius Pontificiæ *Altare vetus,* ſedis altare quoddam, & quidem vetuſtatem redolens, adhuc cernitur (*quale ipſemet anno* MDCLX *vidi,*

A *vidi, & hoc ſchemate repræſentatur)* ſuper quo altari haud ab ullo, præter Romanum Pontificem, Miſſæ ſacrificium celebrari conſueviſſe, ex recepta item inolitaque apud poſteros traditione accepimus. Verum ſuper eodem ſacro altari, hac noſtra ætate, ex Pauli V Pont. Max. indultu, cuilibet ex approbatis Sacerdotibus ſacra peragendi myſteria, facultas impertita eſt.

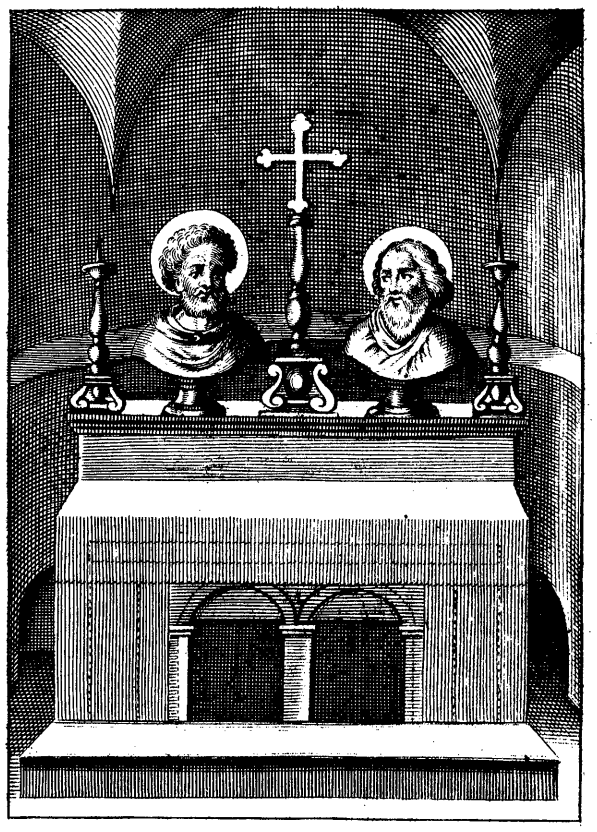

ſub eoque puteus, ubi corpora latuerunt

36 Hic præterea, ipſo ſub altari, putei adinſtar foramen conſpicitur, ubi quondam venerandа beatorum Apoſtolorum corpora .... aliquamdiu delituere. *De S. Damaſo Papa ſcribit Anaſtaſius Bibliothecarius in ejus Vita, quod* fecit Baſilicam viâ Ardeatinâ, ubi ipſemet ſepultus requieſcit in Catacumbis; & ædificavit platoniam, *id eſt marmoreum pavimentum*, ubi corpora Apoſtolorum jacuerunt, & verſibus ornavit, *quorum ex Gruteri inſcriptionibus hoc initium accipe*:

C Hic habitaſſe prius Sanctos cognoſcere debes,
Nomina quiſque Petri pariter Pauliq; requiris.
Quod licet de mortuis, non de vivis, intelligendum ſit; ſatis tamen apparet cauſa, cur hic locus præ aliis lectus ſit abſcondendo pretioſo illi theſauro, & cur Calliſtus illic ſui deceſſoris Zephyrini corpus humaverit, & alii poſt eum Pontifices, uſque ad Marcellinum, fuerint juxta cœmeterium *vel* in cœmeterio Callixti viâ Appiâ tumulati.

& juxta Callixti cœmeterium.

37 *Videtur autem* Callixti cœmeterium *continuatio quædam fuiſſe ejus, quod extra portam Appiam viâ eâdem pridem effoſſum fuerat, &* Prætextati *dicebatur, jam olim S. Quirini atque Balbinæ, deinde SS. Cæciliæ, Valeriani atque Tiburtii, nec non ipſius Urbani Papæ ſepulturâ nobilitatum: ipſe tamen Calliſtus in cœmeterio Calepodii Viâ Aureliâ ſepultus fuit. Ne autem ob duarum viarum, quibus* Catacumbæ *adſcribuntur, diverſitatem ambiguus hæreas, lege eumdem Anaſtaſium in Hadriano I ſic ſcribentem*: Eccleſiam Apoſtolorum, foris portam Appiam milliario tertio, in loco qui appellatur Catacumbas; ubi corpus B. Sebaſtiani Martyris cum aliis quieſcit, in ruinis præventum, à novo reſtaura-

vit: *& in Nicolao I*; Viâ Appiâ cœmeterium ſancti Chriſti Martyris Sebaſtiani in Catacumba, ubi Apoſtolorum corpora jacuerunt, quod multis ab annis ruerat, renovavit. *Verbo, ut dicam,* Viam Ardeatinam *Catacumbæ*; Appiam *eccleſia reſpiciebat, inter utramque poſitæ ambæ.* D AUCTORE D. P.

38 *Ad Catacumbas igitur jam deſcriptas tranſlata fuerint Corpora Apoſtolorum tempore S. Calliſti potius, quam quovis alio, propter rationes, quas adduximus. Jam vero quando inde relata ſuiſque primis Memoriis reſtituta ſint, videamus; & quamdiu aliunde certior veritas non affulget, ſequamur Catalogum ſecundum ſæpe memoratum, quem & liber Pontificalis & Anaſtaſius ſecuti ſunt. Ita ibi legitur in Cornelio, ab anno* CCLI *uſque ad* LIII *Romano Pontifice, ſub Decio tyranno & ſucceſſoribus ejus Gallo atque Voluſiano:* Hic Cornelius temporibus ſuis rogatus à quadam Matrona, Corpora Apoſtolorum beati Petri & Pauli de Catacumbis levavit noctu; primùm quidem Corpus B. Pauli acceptum beata Luciana poſuit in prædio ſuo via Oſtienſi, juxta locum ubi decollatus eſt. B. Petri Apoſtoli Corpus accepit beatus Cornelius Epiſcopus, & poſuit juxta locum, ubi crucifixus eſt, inter corpora Sanctorum, in templo Apollinis in monte Aureo in Vaticano palatio Neronis, III Kal. Julii. *Ut hæc & alia in Catalogo relata de S. Cornelio, deſumpta ſint ex ejuſdem Actis, in eo quod Cornelium, ajunt, Romæ & ſub Decio ſecuri percuſſum eſſe, parum fidis & à veritate alienis; non continuo ſequitur reliqua omnia, & hæc ipſa, quæ modo protuli, non majorem quam illa mereri fidem. Cum enim conſtet, Apoſtolorum Corpora in Catacumbis aliquando latuiſſe, ac deinde ad loca, ubi hodiedum ſunt, fuiſſe relata, idque ante imperium Conſtantini Magni; neque ab Auctore Catalogi aliove ullo idoneæ auctoritatis, quod ſciam, citetur alius Pontifex quam Cornelius, qui Corpora retulerit, aut indicetur aliud tempus relationis; hanc à Cornelio factam fuiſſe tam diu credemus Catalogo iſti, & Libro Pontificali, & Anaſtaſio Bibliothecario, quamdiu fortior ratio aliter credendi producta non fuerit.*

E *Catacumbis relata Corpora*

à S. Cornelio Papa ſub annum 252,

E

(non obſtante quod Acta ejus apocrypha ſint)

39 *Occaſionem referendi Corpora dediſſe Cornelio poteſt mors utriuſque Decii, crudelium Chriſtiani nominis perſecutorum, & ſperata inde aliqualis ceſſatio cruentæ tempeſtatis: quæ licet ex toto non ceſſaverit ſub ſucceſſoribus illorum; non tamen ita ſævit, quin potuerit ad extinguendum Novati ſchiſma Cornelius unam alteramque cogere ſynodum Romæ, quarum ultima perquam numeroſa fuit, ſic deſcripta ab Euſebio Pamphili lib. 6 Hiſtoriæ Eccleſiaſt. cap. 43 editionis Valeſianæ: Sub Cornelio* Romæ congregata eſt Synodus maxima, in qua ſexaginta quidem Epiſcopi; Presbyteri vero ac Diaconi multo plures convenerunt. *Quod ſi talia fieri potuerunt, & facta ſunt Romæ à Chriſtianis, non obſtante perſecutione Gentilium poſt Decium continuata: quanto facilius fuit duo corpora clam, noctu & extra urbis muros, tuto transferre ex uno in alium locum.*

occaſionem præbente Deciorum morte.

F

40 *Poſſet tamen aliquis opinari, ambo corpora, uti ſimul latuerant, ita ſimul in alio, ſed uno eodemque loco abſcondita tunc fuiſſe; at paucos poſt annos denuo inde tranſlata,* Pauli *quidem Corpus conceſſum fuiſſe Lucianæ ſeu Lucinæ, recondendum in prædio ipſius via Oſtienſi; Corpus vero* Petri *relatum ad Catacumbas: poſſet, inquam, ita opinari aliquis, motus Indiculo, continente Depoſitiones Martyrum apud Bucherium (de quo nos in Commentario prævio §. V) atque iſthæc habente:* Tertio Kal. Julii, Petri in Catacumbas, Pauli Oſtienſe, Tuſco & Baſſo Coſſ. *Hæc enim, inquiet, tranſlationem notare videntur, & indicant ejus tempus per Conſules* Tuſcum & Baſſum, *id eſt annum*

An denuo ad Catacumbas relatus ſit S. Petrus?

A *annum* CCLVIII. *Poſſunt illa quidem, fateor, &*
AUCTORE *faſſi ſumus paragrapho citato, notare Tranſlationem*
D. P. *Apoſtolorum ad Catacumbas atque ad viam Oſtienſem. Verum quæ cauſa excogitari poteſt, cur eò tunc potiſſimum tranſlata ſint, & quidem ſecundò, ſaltem* Petri *in Catacumbas? Cur hæc tranſlatio potiſſimum exprimi debuit in Indiculo iſto, ubi ne quidem Martyrium ipſum Apoſtolorum exprimitur, aut primæ depoſitionis eorum locus? Quæ ratio cur* Petrus *ſolus eò delatus fuerit, ubi prius cum* Paulo *latuerat, ut ſupponimus; aut certe in eodem cum ipſo fuit loco, antequam illuc* Petrus, *in prædium Oſtienſe* Paulus *migrarent? Cur ſeparati fuerunt? Denique quando & per quem rediit in Vaticanum Petrus? Aliquid vel per rimam luminis affunde, ſi vis admittam tranſlationem illam ſecundam in Catacumbas; alioquin faſſurus ſum potius, me non capere, quid citata ex Indiculo verba ſignificatum velint.*

§. V. *Quam reverenter & procul à conſpectu deinceps habita ſancta corpora; ac proinde dubiæ pleræque Reliquiæ, quæ de illis haberi dicuntur.*

B

Infeſtantibus ſuburbia barbaris,

41 *POſſent deinceps ex Anaſtaſio aliiſque commemorari Pontifices, qui Baſilicas Apoſtolorum, extra urbem ſitas, crebriſque barbarorum ac temporum injuriis variam paſſas fortunam, reſtaurarint ornaverintque; verum iis omiſſis, & ad eos Auctores remiſſo lectore, qui de Romanis eccleſiis ex profeſſo tractaverunt, Onuphrium, Pancirolium & Severanum; ordior Paragraphum hunc de Reliquiis, obſervando, quanta cum cautela proceſſum ſit inter innovandum atq; ornandum Confeſſiones Apoſtolorum, ſub quibus eorum corpora olim condita jacent, ac honorantur, ita ut ea nec videri nec tangi poſſint à quoquam, imo nec ipſi tumuli definite monſtrari. Hoc vero, ſi non ſub Silveſtro, certe tunc factum fuerit, cum barbarorum incurſiones pati Roma cœpit, quibus quia potiſſimum obnoxiæ erant Apoſtolorum Baſilicæ, utpote Urbis mœnibus excluſæ, neceſſaria videbatur ejuſmodi proviſio, quæ ſpem omnem excluderet quacumque ratione auferendi theſaurum, procul hominum oculis & manibus, ipsâque eorum conſcientiâ ſubductum. Itaque veneramur ſacras Baſilicarum prædictarum cryptas, ſub quibus reconditos ſervari Sanctos credimus; & partem religionis exiſtimamus, diſtinctiorem notitiam loci non requirere.*

cœpti ſecretius haberi tumuli Apoſtolici.

C

Illis à tempore S. Gregorii Papæ fere inacceſſis

42 *Quomodo ea ſe res habuerit tempore S. Gregorii Magni ſeculo* VI, *declarat ipſemet, in quadam ad Conſtantiam Auguſtam Epiſtola*: Corpora SS. Petri & Pauli Apoſtolorum tantis in eccleſiis ſuis coruſcant miraculis atque terroribus, ut neque ad orandum ſine magno illuc timore poſſit accedi. Dum beatæ recordationis deceſſor meus, argentum, quod ſupra ſacratiſſimum corpus B. Petri Apoſtoli erat, longe tamen ab eodem corpore fere quindecim pedum ſpatio, mutare voluit; ſignum ei non parvi terroris apparuit. Sed & ego aliquid ſimiliter, ad ſacratiſſimum corpus S. Pauli Apoſtoli, meliorare volui: & quia neceſſe erat ut juxta ſepulcrum hujuſmodi effodi altius debuiſſet, Præpoſitus loci ipſius oſſa aliqua, non quidem eidem ſepulcro conjuncta, reperit: quæ quoniam levare præſumpſit, atque in alium locum tranſponere, apparentibus quibuſdam triſtibus ſignis, ſubita morte defunctus eſt ..... Quis ergo nunc, Sereniſſima Domina, tam temerarius poſſit exiſtere, ut hæc ſciens, eorum corpora non dico tangere, ſed vel aliquatenus præſumat inſpicere? .....

43 *Ita Magnus Gregorius; cui conſonans ſynonymus ejus & ſynchronus Turonenſis lib.* I *Mirac. cap.* 28, *poſt enumeratas Vaticani templi & Cyborii ſepulcro Apoſtolico imminentis columnas*; Hoc, *inquit*, ſepulcrum ſub altari collocatum, valde rarum habetur. Sed qui orare deſiderat, reſeratis cancellis quibus locus ille ambitur, accedit ſuper ſepulcrum, & ſic, feneſtellâ parvulâ patefactâ; immiſſo introrſum capite, quæ neceſſitas promit, efflagitat: nec moratur effectus, ſi petitionis tantum juſta proferatur oratio. Quod ſi beata auferre deſiderat pignora, palliolum aliquod, momentanâ (*id eſt librâ*) penſatum, jacit intrinſecus: deinde vigilans ac jejunans, devotiſſime deprecatur, ut devotioni ſuę virtus Apoſtolica ſuffragetur. Mirum dictu! Si fides hominis prævaluerit, à tumulo palliolum elevatum ita imbuitur divina virtute, ut multo amplius quam prius penſaverat ponderet: & tunc ſcit qui levaverit, ejus gratiâ ſumpſiſſe quod petiit. *Ipſe porro Gregorius Magnus, in Epiſtola præcitata, Auguſtæ excuſans, cur parêre nequeat jubenti,* ut propter eam Eccleſiam, quæ in honorem S. Pauli in palatio ædificabatur, caput ejuſdem S. Pauli, aut aliud quid de corpore ipſius deberet tranſmittere..... Sudarium verò, *inquit*, quod ſimiliter tranſmitti juſſiſtis, cum corpore ejus eſt, quod ita tangi non poteſt, ſicut nec ad Corpus ipſum accedi ..... Cognoſcat autem, tranquilliſſima Domina, quod Romanis conſuetudo non eſt, quando Sanctorum Reliquias dant, ut quidquam tangere præſumant de corpore; ſed tantummodo in pyxide brandium mittitur, atque ad ſacratiſſima corpora Sanctorum ponitur; quod levatum, in eccleſia quæ eſt dedicanda, debita cum veneratione reconditur; & tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, acſi illuc ſpecialiter eorum corpora deferantur ..... In Romanis namque vel totius Occidentis partibus intolerabile eſt atque ſacrilegum, ſi Sanctorum corpora tangere quiſquam fortaſſe voluerit: quodſi præſumpſerit, certum eſt, quia hæc temeritas impunita nullo modo remanebit.

D

ſolum per feneſtellam pallia ſeu brandea admovebantur.

E

Idem excuſans ſe Auguſtæ, petenti caput S. Pauli,

44 *Pergens porro Gregorius ad objectionem, ſibi ex contrario Orientalium exemplo faciendam*; De Græcorum, *inquit*, conſuetudine, qui oſſa levare Sanctorum ſe aſſerunt, vehementer miramur, & vix credimus. Nam quidam Monachi Græci, huc ante biennium venientes, nocturno ſilentio juxta eccleſiam S. Pauli, corpora mortuorum in campo jacentia effodiebant, atque eorum oſſa recondebant, ſervantes ſibi ea dum recederent. Qui cum deprehenſi, & cur hoc facerent diligenter fuiſſent diſcuſſi; confeſſi ſunt, quod illa ad Græciam eſſent tamquam Sanctorum Reliquias portaturi. Ex quorum exemplo, ſicut prædictum eſt, major nobis dubietas nata eſt, utrum verum ſit quod veraciter levare oſſa Sanctorum dicantur *Sed nimius rigor eſt, ex tali exemplo univerſim dubitare de Græcorum conſuetudine, fundata in Conſtantini Magni ſtudio, ad novæ ſuæ civitatis ornamentum & tutelam, complura illuſtrium Sanctorum corpora transferentis, quem ſucceſſores ejus ac præcipue Theodoſius junior, Leo, Juſtinianus imitati, Regiam locupletarunt ejuſmodi pignoribus; ſed ferme ex Oriente, non autem ex Occidente petitis: ut pro hoc ſaltem maneat verum, quod dicit Gregorius, uſque ad ſua tempora intolerabile atque ſacrilegum viſum Romanis, collocata ſemel & alicui eccleſiæ addicta Sanctorum corpora inde auferre aut delibare; excepto ſemper caſu ruinarum vel incendiorum, vel ſimili aliqua neceſſitate, qualis fuit, cum Calliſtus Papa ſanctos Apoſtolos ad Catacumbas detulit, occultandos; qui iterum publico cultui redderentur tempore opportuno.*

F

improbat, Græcos corpora Sanctorum levare,

imo dubitat an vere id faciant,

ſaltè circa Sanctos Occidentales:

45 *Potuit*

A

licet ſub Calliſto aut Silveſtro poſſint inde ſumptæ eſſe partes,

45 *Potuit autem tali aliqua occaſione, aut ſub Silveſtro Papa factum eſſe, ut partes aliquæ, etiam notabiles, à reliquis abjunctæ oſſibus, ad alias eccleſias intra extraque urbem deferrentur, eoque nunc vere de talium poſſeſſione glorientur. Potuerunt quoque eædem ita ſemel ſeparatæ Reliquiæ, ad varias tranſalpinas eccleſias migraſſe: quamvis in genere maneat juſta formido, ne multæ earum per aliquam ſimilem illi quam Gregorius deteſtatur fraudem, ſint ſuppoſitæ. Tales tamen dum bona poſſidentium fide proponuntur venerandæ, non dedignatur Deus colentium eas fidem attendere potius, quam immediatum objectum iſtius cultus, qui ſemper in primarium ſuum fertur objectum, ipſum ſcilicet Sanctum, cujus eſſe Reliquiæ ſimplicitate Chriſtiana creduntur. Ut igitur veræ liberalitatis adverſatur virtuti, nimis anxie exquirere pauperum quibus benefacere vis neceſſitatem, & tamen reprehenſibiles ſunt qui eam mentiuntur; ſic neque damnabilis fraus aliquorum ſuſpectas debet reddere Reliquias omnes, de quarum legalitate poſt tot ſeculorum decurſum nec habentur, nec haberi poſſunt idoneæ probationes. Interea tamen dum exhibentur tranſlatarum Reliquiarum hiſtoriæ, laudabiliter faciunt viri eruditi eas examinando, quam veroſimiles ſint, quia contra*

ſed ut probentur opus eſt moderato examine:

B veritatem nulla datur quantivis temporis præſcriptio.

ſic incredibilis videtur modus,

46 *Sic, abſque ulla cujuſquam injuria, diſcutietur ſcriptura quædam, Canonica dicta, in Pennenſi S. Joannis apud Aragones monaſterio; cujus bonam partem ex Latino vetuſtiſſimo originali tranſcribit Hieronymus Blancas, ſub initium ſui Commentarii rerum Aragonenſium; integram vero habuit Joannes Brixius Martinez, in illius ſui monaſterii hiſtoria lib. 4 cap. 20. Sed ſatis ille habuit potiorem ejus ſubſtantiam Hiſpanice reddere, atque ita non poſſumus, niſi ſummatim exhibere ex Hieronymo primæ partis portionem, qua narratur, quomodo, tempore S. Gregorii Papæ & Recaredi Hiſpaniarum primi Catholici Regis, allatum ſit* Brachium S. Petri, *ſatagente S. Iſidoro Hiſpalenſi Epiſcopo, & legationem communi nomine obeunte Cyriaco Cæſarauguſtano. Dicitur autem audita petitione, Gregorius certus ei non conſentire, neque ſepulcrum aperire, conſulendo per orationes Deo induciias petiiſſe; & interim in ſomnis ab apparente ſibi Apoſtolo monitus, ne dubitaret ea de cauſa illuc accedere quam ſecretiſſime, & Hiſpano Epiſcopo facere ſatis. Additur autem accedentem Pontificem vidiſſe ſuper ſepulcro poſitum os brachii, quod gaudens tradiderit Cyriaco, hic vero retulerit Hiſpalum; ſed mortuum inveniens Iſidorum, abſtulerit ſecum Cæſarauguſtam; ubi manſerit uſque ad invaſionem Saracenorum, quando Bencius, Cæſarauguſtanus Epiſcopus, cum ſancto Brachio aliiſque Eccleſiæ ſuæ Reliquiis fugiens, contulerit ſeſe ad Comitem Armentarium, qui ipſum cum illis, receperit in eccleſiam S. Petri de Taberna, juris ſui; hanc autem Bencius conſecraverit coram ſeptem Epiſcopis ipſoque Comite Armentario, & coram eo qui omnia moribundus dictavit Belaſcuto, Monacho ipſius loci, tempore Caroli Francorum Regis: ad quem miſſus idem Belaſcutus pro obtinendo contra Saracenos auxilio;* Et ego juro vobis, *inquit ille dictamen finiens,* Fratribus meis dilectiſſimis, per diem tremendi judicii, quod hoc quod vobis expoſui, in veritate dixi, quia oculis meis vidi, & aliqua quæ non vidi, de ore fidelium audivi.

quo ſe dicunt Aragones

Dubitat de eo etiam Hieron. Blancas,

47 *Ultima parti, de qua ut oculatus teſtis referre Belaſcutus potuit, quamque ſolam Hieronymus deſcriptam dedit, quia ſola ad ſuum pertinebat argumentum, ſubjungit Hieronymus;* Quibus quæ fides adhibenda ſit, affirmare non auſim: affirmabo autem nimis vere, me ea ita omnia exarata invenisse, antiquis litteris atque adeò veteri pergameno deſcripta, ut magnam ſpeciem præſeferant veritatis..... Sed eorum nullam aliam præter eam mentionem obſervavi ..... Tot autem Sanctorum Reliquias, & quod magnum eſt, S. Petri Apoſtoli brachium ad nos unquam allatum ſtupeſco; tamdiuque (ſi ita eſt) in eodem Tabernæ monaſterio aſſervari; cum tantæ rei nullam memoriam, neque in priſcis Annalibus, neque in poſtèrioribus tum noſtris, tum etiam externis inveniamus. Audio tamen, dum hæc ſcribo, in Ovarræ monaſterio, cui dictum Tabernæ monaſterium attributum fuit, Brachium quoddam in maximo honore haberi, ſub nomine S. Petri Eremitæ, non autem Apoſtoli. Fortaſſis à nominis ſimilitudine ortus eſt error.

D AUCTORE D. P. *& ſuggerit S. Petrum Eremitã, cujus id forſan ſit,*

48 *Ita ſinceræ & antiquæ fidei ſcriptor, in Commentario ſub annum* MDLXXXVIII *primum Cæſarauguſtæ excuſo: qui priorem ſcripti Latini partem fortaſſis non tam ideo omiſit referre, quod ad rem ſuam minus faceret; quam quod incredibile judicaverit miraculum, tam contrarium priori judicio Gregorii de Reliquiis non transferendis, tacendum fuiſſe in libris Dialogorum, quos totos fere de argumento tali ſub finem vitæ ſcripſit, miſitque Theodolindæ Longobardorum Reginæ gentiſque Apoſtolæ. Accedebant juſta dubitandi argumenta, quod S. Iſidorus, etſi S. Gregorii*

certe id à S. Gregorio non videtur potuiſſe obtineri,

E ætate conſecratus Epiſcopus, *ipſi tamen plus quam triginta annis ſupervixit: Cæſarauguſtanæ autem eccleſiæ nullus invenitur fuiſſe Cyriacus Epiſcopus, imo tunc temporis invenitur Epiſcopus Vincentius, ſub Leovigildo quidem Arianus, ſed ſub Recaredo Catholicus: cujus interim loco Catholicis ordinatum Cyriacum, poſtea nudum titulum tenuiſſe, etſi impoſſibile non ſit, non deficientibus quibus id probetur exemplis; factum tamen eſſe haud ſatis certo probatur, ex auctore audita narrante, non ſine nominum temporumque confuſione. Neſcio autem quid habeat Cyriaci nomen, ut præ aliis idoneum viſum ſit ornandis fabulis; ſic enim Cyriacum Romanum Pontificem, aliis ignotum, reperimus Urſulano Martyrio adjunctum; & alium ejuſdem nominis Epiſcopum Jeroſolymitanum, Dominicæ Crucis monſtratorem & Martyrem ſub Juliano, ſub quo nullus illi locus eſt in vera hiſtoria.*

& in relatione non conveniunt perſonæ cui tempore indicatæ.

49 *Ut autem Hiſpani, Brixius, Tamajus aliique etiam poſt lectum Hieronymum Blancas, decipiuntur in Brachio* S. Petri, *quaſi Apoſtoli certò ſit; ita Græci nonnulli decipere tentaverunt Francos, Caput aliquod, fortaſſis* S. Pauli *Conſtantinopolitani Epiſcopi (ſi tamen Sancti alicujus) quaſi eſſet Apoſtoli, ferentes in Galliam, eodem munere voluerunt demereri B. Iſabellam, S. Ludovici Francorum Regis Sororem, monaſterii Longi-campi prope Pariſios fundatricem, ſanctè defunctam anno* MCCLXX, *die* XXIII *Februarii, quando de ejus vita cultuque in Supplemento agemus. Hæc ne porro deciperetur, ſcripſit ad eam Clemens Papa IV ſequentem Epiſtolam;* Dilectæ filiæ, nobili mulieri, Iſabellæ, cariſſimi in Chriſto Filii, illuſtris Regis Francorum, Germanę Scias filia, Apoſtolorum capita Romæ indubitanter haberi, quæ felicis Recordationis Gregorius Papa IX prædeceſſor noſter, de Sanctis Sanctorum ſuis manibus extrahens, Romano Populo patenter exhibuit, & in locum ſuum reſtituit cum debita reverentia, præſentibus & ſcientibus univerſis. Quod ſi forſitan caput B. Pauli Apoſtoli apud te eſſe putas, depone conſcientiam, ne fallaris, neve ponas ſcandalum Matri tuæ Romanæ Eccleſiæ, quæ deceptionem hujuſmodi non poſſet æquanimiter tolerare. Si vero Græci aliquo tempore ſe illud habere dixerint, ne mireris: nam odio Latinos habentes, facile tibi formaverunt mendacium, qui de fide mentiri Catholica, quod eſt majus, minime dubitarunt.

Sic merito negavit Clemens 4,

F

eſſe verum Caput S. Petri;

C *accepiſſe brachium S. Petri.*

50 Bene

A AUCTORE D. P.

50 Bene igitur facies, ſi, quod habes, dilecto Filio noſtro Simoni, titulo S. Cæciliæ Cardinali, Apoſtolicæ Sedis Legato, nomine noſtro reddideris, nobis perinde mittendum; ne, ſi ad alias manus devenerit, poſſit inde, cum erroris periculo, ſcandalum ſuſcitari. Datum Viterbii XIV Kal. Maji, anno IV *Pontificatûs, inchoati* VI *Februarii* MCCLXV, *adeoque anno Chriſti* MCCLXIX, *vitæ ipſius Iſabellæ penultimo: quam non dubitaverim accurate impleviſſe Apoſtolici ſui Patris mandatum. Certe nulla talis Capitis mentio invenitur apud Francos ſcriptores. Credibilius eſt, quod de clavis, quibus cruci affixus eſt Petrus, ſuggerit Joannes Molanus lib.* 3 *de Picturis & imaginibus ſacris cap.*22, *dum ait,* Clavum B. Petri Chriſti fidelibus oſtendi Lemovicis in baſilica B. Martialis, ſeque etiam alterum vidiſſe in Mortaing, cœnobio Monialium Ordinis Ciſtercienſis diœceſis Abrincenſis. *Tertium quoque in Cathedrali Spirenſi apud Francones ſeu Francos Orientales, indicat in Chronica ejus diœceſis Guilielmus Liſengenius: & alibi forſitan invenietur quartus. Sicut enim pæne certum eſt* clavis *confixum fuiſſe Apoſtolum; ſic omnino credibile, ipſos aut corpori ejus conſepultos ac poſtea erutos, aut aliter aſſervatos fuiſſe à fidelibus; æque ac* lignum Crucis *ejus, unde nonnullæ Romanæ eccleſiæ habere ſe dicunt; aut* cultellum *quo Reginam Longobardorum Theodelindam, per* Petrum *Diaconum donavit S. Gregorius, uti ſcribit Bartholomæus Zucchi in Gloria civitatis Modoëtiæ, ubi ille cultellus ſervatur, cap.*22.

verosimilius credentur veri istic esse clavi crucifixionis,

sicuti & alibi ligni crucis,

B

atque cultellus S. Petri.

Aliæ Reliquiæ multæ ex brandeis,

51 *Ex dictis apparet, quam non ſit operæ pretium referre ſigillatim omnes eas eccleſias, in quibus dicitur eſſe, vel reipſa oſtenditur aliquid Reliquiarum ſub nomine* S. Petri. *Nam quod ad veuſtiores attinet, plurimorum altarium conſecrationibus adhibitas, nec unquam evolutas; eas poſſumus pleraſque cenſere ſumptas ex Brandeis, quorum meminit Gregorius: quo modo etiam de Corporali, quo uſus in Miſſa Apoſtolus, Ludovico XI Regi Francorum miſit Sixtus IV, ut ſcribit Philippus Argemonius; vel ex cineribus. ſubinde collectis, dum corpora à Calliſto aut Silveſtro moverentur; vel denique ex eorumdem terra ſepulcrali. Sic dum Confeſſionem* S. Petri *marmoribus exornaret anno* MDCXV *Paulus V, egeſta inde terra fuit reverenter comportata in locum decentem, intra cryptas Vaticanas ſub triplici fornice, ac veroſimiliter etiam impertita multis. Id certe factum anno* MDCXXVI, *tempore Urbani VIII, cum pro fundanda æna pragrandi ſupra eamdem Confeſſionem machina, eſſet neceſſario multum vicinæ terræ exhauriendum, quando præſentes Canonici plures, aliique ipſius Baſilicæ miniſtri inde ſibi devote ſumpſerunt: reliquum vero repoſitum eſt ſimiliter, ſub titulo ſic ſculpto;* Terra eruta è fundamentis prope ſepulcrum S. Petri ſub Urbano VIII, *uti refert Turrigius in libro de Cryptis Vaticanis pag.* 344. *Si de oſſibus agitur, E. G. de dente, coſta, maxilla vel brachio, fracto vel integro; juſta erit cauſa dubitandi, utrum id non alterius* ſancti Petri *aut omnino alicujus ſit; eo tamen loco retinendum quo reperitur; nec temere commovenda fidelium credulitas, majorum traditioni innixa. Idem dixerim de Reliquiis* S. Pauli, *quæ nihilo paucioribus locis creduntur haberi.*

cineribus,

C

vel terra sepulcrali:

de ossibus prudentius dubitabitur,

52 *Ceterum quæcumque* SS. Petri *vel* Pauli *oſſa tolerabilius oſtentantur, & in bona poſſidentium fide recipiuntur ut vera; quam Catanæ apud Siculos* Guttur S. Pauli, *in Baſilica S. Agathæ; ut habet Joannes Baptiſta de Groſſis, in Catanenſi Decachordo pag.* 52. *Legimus Paſſionem* S. Pauli *miraculoſis nonnullis circumſtantiis adornatam, puta quod reſciſſum caput ter Jeſu nomen pronuntiaverit, triplicique ſubſultu totidem elicuerit fontes, de quibus credimus poſſe abſque piaculo dubitari, propter antiquorum ſilentium; quanto magis de parte carnea ſeu cartilaginea, qualis eſt guttur, quod niſi ex corpore adhuc integro haberi non potuit: incorruptum autem* Pauli *corpus aliquamdiu manſiſſe, nemo adhuc dixit.*

& præsertim de Gutture S. Pauli Catanæ.

D

§. VI. *De Capitibus Apoſtolorum uſque ad Urbanum PP. V.* C. J.

53 *AD Trophæa Apoſtolorum, de quibus ſuprà, referri quoque poteſt, quod Turrigius, in alio ſuo libro Italico,* Le ſacre grotte Vaticane *inſcripto, impreſſoque Romæ anno* 1635, *docet, in Grottis ſive Cryptis illis, inter ſexcenta antiquitatis Chriſtianæ monumenta, ſervari lapidem porphyreticum, longum palmis Romanis octo, latum quinque, crate ænea decore cancellatum, in quo characteribus antiquis ſculpta legitur iſtiuſmodi epigraphe:* ✠ Super iſto lapide porphyretico fuerunt diviſa oſſa ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & ponderata per beatum Silveſtrum Papam, ſub anno Domini CCCXIX, quando facta fuit iſta eccleſia. *De illa diviſione, ait Guilielmus Durantus, Epiſcopus Mimatenſis, qui ſeculo* XIII *floruit, in Rationali Divinorum Officiorum lib.*7 *cap.*15, *quod* quidam faciunt feſtum Officium in Nonis vel octavo Idus Julii: quia tali die facta fuit. *Interea non antiquiſſima eſt epigraphe præcitata, ſed mediæ ætatis; quando certior notitia haberi adhuc potuit facti quod refertur, quam habita fuit anni, quo fundata eſt eccleſia à Conſtantino: & perquam veroſimile eſt, poſt ædificatas ab Imperatore præcipuas tres baſilicas, Chriſto Salvatori in Lateranenſi palatio,* Petro *Apoſtolorum Principi in Vaticano, &* Paulo *Gentium Doctori via Oſtienſi; Silveſtrum Papam ſolenni ritu elevaſſe corpora duorum Apoſtolorum, eaque per novas baſilicas diſtribuiſſe, ac tuto loco, unde auferri non poſſent, collocaſſe: quemadmodum credidêrunt etiam illi, qui ſuper altare majus in eccleſia* S. Pauli *viâ Oſtienſi ſcripſerunt ſequentia, à Turrigio pag.*49 *citata:* Sub hoc altari requieſcunt glorioſa corpora Apoſtolorum Petri & Pauli pro medietate: reliqua autem medietas repoſita eſt in S. Petro: Capita vero in S. Joanne de Laterano. *Similia illis ſcripſit apud Soreſinum Nicolaus Proceſſus, annis ante ipſum facile trecentis, ſic referens:* Hoc præcipuum protecit *Silveſter Papa*, ut ſuper lapidem porphyreticum oſſa ſanctorum Apoſtolorum diviſa & portiones in baſilicis, ipſorum nominibus dedicatis, repoſuit; retentis Capitibus in æde habitationis ſuæ Laterani. *Nos de Corporibus jam diximus ſat multa: ſupereſt, ut de Capitibus agamus.*

Corporibus Apostolorū per Silvestrum divisis,

E

Capita feruntur in Lateranū,

F

54 *Dubitatur, ubinam locorum in Laterano Capita illa primitus repoſita fuerint, an in eccleſia ipſa Patriarchali ſancti Salvatoris; an in eccleſia S. Laurentii, deinde Sancta Sanctorum appellata; an deniq; in eccleſia Theodori. Hæ enim duæ eccleſiæ etiam ipſæ, in Laterano fuerunt; &, ut ego exiſtimo, in continuo, certè in contiguo ædificio omnes. De ultimo nominata, quæ non amplius extat, ſic ſcribit Martinellus Floravantes in ſua* Roma ſacra *cap.*12, *de templis Sanctorum obſoletis:* S. Theodori baſilica INTRA VELUM juxta domum cultam Sulpitianam, erat in Laterano, fuitque à ſolo renovata ab Hadriano I: eidemque baſilicæ (quam, IN SABELLO, corrupto vocabulo Bibliothecarius appellat) Crucem de auro donavit Stephanus V. *Eccleſiam vero S. Laurentii ad Sancta Sanctorum collocat; idem Auctor* apud Lateranenſem baſilicam, *imo* olim intra Lateranenſes ædes à Nicolao III à fundamentis conditam *fuiſſe, ait;* priore jam vetuſtate collapsâ: *atque etiam addit,* eumdem Nicolaum, ſanctorum Petri & Pauli

sed dubitatur, in qua eccleſia fuerint recondita:

Capita

A capita ibidem condidiſſe, donec baſilicæ Conſtantinianæ reſtitutio abſolveretur. *Sed hic aberraverit Floravantes. Nam dictum oportebat, Capita, quæ Nicolaus, collapſam vetuſtate eccleſiam S. Laurentii à fundamentis renovaturus, in palatio Lateranenſi tantiſper depoſuerat, ab eodem in novam deinde eccleſiam relata fuiſſe; ut infrà videbimus.*

55 *Qui primitus ſacra Capita in Theodori eccleſia fuiſſe recondita perſuadere cupiunt, nituntur præcipue & unice illo Anaſtaſii Bibliothecarii, in Sergio I textu, ſic relato apud Soreſinum pag.67:* Tunc Sergius PP. egreſſus foris baſilicam Theodori, apertis januis ſedit ſub Apoſtolis. *Quæ Raſponus in ſua Baſilica Lateranenſi lib.4 pag.366 ſic refert:* Sergius egreſſus foris baſilicam, quæ dicitur Theodori Papæ, apertis januis ſedit in ſede ſub Apoſtolis; *additque de ſuo intra parentheſim,* Ego Apoſtolorum Capita fuiſſe non dubito. *Anaſtaſius vero ipſe vocat baſilicam* Domni Theodori Papæ: *& de ſede, in qua conſedit Sergius, ait,* quæ vulgo appellatur ſub Apoſtolis. *Hinc noto 1, eccleſiam, quam ſupra ex Floravante deſcriptam dedimus, non eſſe ſancti Theodori, à quo tamquam Patrono ſuo denominata ſit; ſed eſſe Theodori Papæ, à quo tamquam fundatore ſuo ſic appelletur, per eumdem S. Silveſtro dedicata. De hac idem Floravantes (opinamur enim utrobique eamdem eccleſiam intelligi debere) ita ſcribit pag.401:* S. Silveſtro Theodorus Papa fecit Oratorium intra Epiſcopium Lateranenſe *Noto 2, vix futurum eſſe, ut conſiderantibus citatos textus perſuadeatur, Sergium, dum ſedit in ſede ſub Apoſtolis, ſive quæ vulgo appellatur ſub Apoſtolis; ſediſſe ſub Capitibus Apoſtolorum. Neque enim conceptu facile eſt, quomodo extra eccleſiam, ſive in aperto ac propatulo loco, ſive ſub porticu aliquâ, voluerint Pontifices tam ſacroſanctum theſaurum ſervari: certe Papa egreſſus baſilicâ, extra illam ſedit. Noto 3, quod etſi aliunde fortius probaretur, in illa S. Silveſtri eccleſia, à Theodoro ædificata, aliquando fuiſſe ſacra Apoſtolorum Capita; nondum potuerint illa ibi primitus depoſita fuiſſe: cum ſtructor dictæ eccleſiæ Theodorus anno* DCXLII *Pontifex creatus, illam ædificare non potuerit, niſi trecentis & amplius pòſt annis, quam Capita ſub Silveſtro Pontifice creduntur in Lateranum tranſlata fuiſſe.*

non in eccleſia Theodori,

S. Silveſtro dicata:

B

56 *Alibi igitur toto illo tempore fuerint conſervata. Ubi autem potius, quam in ipſa Patriarchali & primaria eccleſia S. Salvatoris? Quemadmodum enim corpora dimidiata eorumdem Apoſtolorum manſerunt in ſua cujuſque eccleſia præcipua, à Conſtantino exædificata; non vero fuerunt poſita in alia extra illas ſive eccleſia ſive oratorio: ita pariter veroſimile eſt, Capita non fuiſſe repoſita extra eccleſiam primariam. Imo qui id ſuſtinere velit, primum oſtendat oportet, tempore Silveſtri Papæ aut Conſtantini Imperatoris aut aliquanto pòſt, fuiſſe minores eccleſias in Laterano tam prope à Patriarchali, niſi forte in baptiſterio; in quo tamen prædictæ Eccleſiæ Theodori Papæ, & S. Laurentii, ad Sancta Sanctorum nuſquam fuerunt. Præterea congruentia, quæ poſt ſecula aliquot ſuaſerunt Urbano Papæ V, ut reperta à ſe Capita in oratorio ad Sancta Sanctorum, reponeret in eccleſia Patriarchali; poſſunt etiam moviſſe Silveſtrum, ut ipſo initio ibidem illa collocaret; quia videlicet* congruum *erat (refert illa Nicolaus Proceſſi apud Soreſinum pag.65 tamquam ab Urbano dicta)* ut Capita Apoſtolorum, qui ſanguine ſuo Eccleſiam Catholicam plantaverunt in orbe, in prima Eccleſiarum omnium Matre & Capite quieſcerent. *Et vero quam ex primæva inſtitutione ſuâ eccleſia Lateranenſis præeminentiam ſuprà reliquas omnes eccleſias habuit; potuit illi multum confirmare præſentia Capitum Apoſtolicorum, quæ toti Chriſtianitati quodammodo teſtatum facerent, tantum eccleſiam ſuam eminere ceteris in mundo, quantum caput in corpore humano reliquis membris.*

ſed potius in ipſa Patriarchali,

C

57 *Pro eadem ſententia citantur à Soreſino etiam Auctores alii, mihi ignoti, pag.62 his verbis:* Rutilius Benzonius, Sebaſtianus Fabrinus, & alii, non ad Sancta Sanctorum, *ne dum ad eccleſiam Theodori Papæ,* dicta Capita tranſlata volunt; ſed à S. Silveſtro in ſacroſancta Lateranenſi Eccleſia inquiunt fuiſſe collocata. *Imo idem ait, eſſe & citari à Cardinali Raſpono, qui aſſerat, collocata fuiſſe à Silveſtro ſub ara,* ſuper quam mirificâ omnium devotione ad præſens venerantur; *atque id ipſum* etiam affirmare Joannem Severanum. *Manus igitur ſubſiſtunt, ſaltem pro prima parte, quæ apud eumdem Soreſinum pag.68 habet Nicolaus Proceſſi, licet Codex ejus ab annis facile trecentis, ut Soreſinus ait, ſcriptus ſit; dum aſſerit, Capita fuiſſe* aſſervata uſque ad Sergium I in baſilica Theodori Papæ, ſuper Sedem Pontificiam, vulgo ſub Apoſtolis dictam: uſque dum in baſilicam S. Laurentii ad Sancta Sanctorum tranſlata fuere.

D

AUCTORE C. I. *ut alii quoque Scriptores teſtantur.*

58 *Tranſlata aliquando ad Sancta Sanctorum fuiſſe, certiſſimum eſt: quando autem & à quo tranſlata eo ſint, obſcuriſſimum. Fortaſſis id contigit anno* DCCCXCVI *ſub Stephano VI, quando, teſte Ciaconio,* ingenti terræ motu concuſſa baſilica Conſtantiniana, magna ex parte procubuit, & tota ab altari ad portam uſque ruinæ ſubjacuit; *quamobrem debuerint Reliquiæ alium in locum transferri, & tranſlatæ fuerint ad S. Laurentium, cognomine Sancta Sanctorum. Fuerunt certe ibi Capita Apoſtolorum ſedente anno* MCCXXVII *Gregorio IX, qui illa* de Sanctis Sanctorum ſuis manibus extrahens Romano populo patenter exhibuit, & in locum ſuum reſtituit cum debita reverentia, præſentibus & videntibus univerſis; *uti ſcripſit Clemens IV, anno* MCCLXV *creatus Papa, in Epiſtola ſua, de qua ſuprà ad Iſabellam, Francorum ſancti Regis Ludovici ſororem. Sed antiquius eſt Rituale Cencii Camerarii,* anno Domini MCXCII, *uti dicit Soreſinus,* deſcriptum, *quando præſidebat Eccleſiæ Cæleſtinus III. In illo ſic legitur inter alias cæremonias feriâ* VI *Paraſceves obiri ſolitas in S. Laurentii ad Sancta Sanctorum:* Sextâ horâ Dominus Papa cum omnibus Cardinalibus intrat baſilicam S. Laurentii, ubi facta oratione accedit ad altare, eoque aperto extrahit inde Capita Apoſtolorum Petri & Pauli, & duas Cruces; quæ omnia poſtquam D. Papa cum Cardinalibus oſculatus fuerit, reponit ibidem, excepta una Cruce. *Hæc Cencius, qui deinde Pontifex Romanus fuit, ſub nomine Honorii III, creatus anno* MCCXVI: *atque eadem fere habet de Reliquiis ſive Capitibus prædictis, inter Cæremonias, quæ tunc temporis peragebantur in Exaltatione ſanctæ Crucis menſe Septembri: quando etiam, tum capita, tum lignum ſanctæ Crucis, dabantur à Papa Cardinalibus deferenda ad eccleſiam S. Silveſtri vicinam, eoque & Pontifex cum ſuo comitatu accedebat; ac finitis divinis Officiis,* ante portam in tabula quadam, ab Oſtiariis poſitâ, mappis, ſicut convenit, honorabiliter coopertâ, ipſæ Reliquiæ deponebantur: quibus primum à Papa & Cardinalibus adoratis, eas poſtmodum populus omnis in eodem loco adorabat. *Ex quo colligitur etiam tum ſuperfuiſſe eccleſiam S. Silveſtri; illam eamdem opinor, quam vidimus ex Floravante extructam ei fuiſſe à Theodoro Papa.*

Inde tranſlata fuerunt in ædem S. Laurentii,

E

oſtenſa ibi populo à Gregorio 9

& ante ipſum ab aliis Pontificibus.

F

59 *Ante Pontificatum Honorii jam dicti, Innocentius III & ipſe Reliquias Apoſtolorum, de quibus agimus, aliaſque plures in eadem eccleſia S. Laurentii veneratus eſt; ipſaſque ſub uno ex tribus altaribus, quæ ibidem tunc erant, honorifice in æneis armariis concluſit, uti ex variis auctoribus & antiquo Codice Ms. Nicolai*

Eadem Innocentius 3 honorifice includit,

A AUCTORE C. J.

Nicolai Proceſſi refert Soreſinus, ſic inquiens: Altare, quod nunc adeſt, hactenus retinet in medio duas æneas laminas, in quibus anaglypta Capita eorum cum nominibus inciſa exiſtunt, ſubtuſque divi Pauli Capite ex characteribus haud omnino obſoletis legitur: HOC OPUS FIERI FECIT DOMINUS INNOCENTIUS PAPA III. *Eorumdem armariorum aliarumque rerum huc ſpectantium meminit etiam Ciaconius in Nicolao III*; Sacellum, *inquiens*, S. Laurentii, quod dicitur Sancta Sanctorum, in porticu Lateranenſi, à fundamentis dirutum, totum refecit, & opere vermiculato atque picturis exornavit, & marmoreis tabulis texit; ac in eo æneis armariis, ab Innocentio III factis, Capita Apoſtolorum Petri & Pauli, argenteis thecis incluſa, ſub altari cui ſancti Salvatoris *ἀχειροποίητη*, *id eſt*, *non manu facta*, imago ſuperſtat, cum multis aliis Reliquiis ſolenni totius populi Romani ſupplicatione recondidit. Quo die, qui fuit pridie Nonas Junii, eamdem baſilicam dedicavit.

ziti & Nicolaus 3, renovata eccleſia:

60 *Ex his patêre poteſt error, quem num.* 54 *notavi in verbis Martinelli, Platinam ſecuti; qui ſcribunt, tempore Nicolai Papæ prædicti, ſacra Capua quaſi ad tempus depoſita fuiſſe in S. Laurentii ad Sancta Sanctorum, donec reædificaretur eccleſia Patriarchalis; cum in hac Patriarchali eccleſia, aut potius in Palatio, temporariam tantummodo ſtationem habuerint, donec diruta S. Laurentii eccleſia denuo reparata eſſet. Patet enim ex dictis, longo ante Nicolaum tempore propriam ſibi fixamque ſedem habuiſſe Capita ac venerationem, in Laurentiana, non in Patriarchali eccleſia. Id ipſum clariſſime explicat Nicolaus Proceſſi ſæpe citatus, his verbis*: Nicolaus III Urſinus, baſilicâ ad Sancta Sanctorum vetuſtate collaptâ, ipſemet ſanctiſſima Capita Apoſtolorum ad Lateranenſem baſilicam cum cuſtodibus aſſervari mandavit, donec funditus dicta baſilica ad Sancta Sanctorum renovaretur. Quâ reædificatâ, palam adſtante Curiâ totâ ac populo Romano, ſanctiſſima Capita prædicta ſuis manibus cum Cardinalibus ſub altari ejuſdem baſilicæ ad Sancta Sanctorum reverenter repoſuit. *Imo accuratius etiam, atque ex contemporaneo auctore Ptolemæo Lucenſi, Epiſcopo Torcellano rem eamdem tradit; dictaque noſtra confirmat Onufrius Panvinius lib.* 4 *c.* 21 *fol.* 169 *apud memoratum Soreſinum ſic ſcribens:* Nicolaus III, Urſinus ruinoſum *oratorium ad Sancta Sanctorum*, à ſolo, opere perpetuo cum lateribus marmoreis ſtabilivit; ac in ſuperiori teſtudinis parte, picturis pulcherrimis ornatum, refundari juſſit, Capitibuſque Apoſtolorum cum Præputio Chriſti, Capillis beatæ Virginis & Capite beatæ Agnetis, ſeorſim poſitis: quarum Reliquiarum unaquæque in propria theca erat, aç deinde manu Pontificis in palatium novum Lateranenſe ab ſe renovatum de nocte tranſtulit, & à religioſis perſonis cuſtodiri, donec orâtorium completum fuiſſet, juſſit. Quo perfecto, adſtante univerſo populo Romano, Prælatis cunctis & Cardinalibus, ipſe manibus ſuis ejuſdem baſilicæ altari eaſdem argenteas Reliquiarum thecas repoſuit, quod altare pridie Nonas Junii conſecraverat. Ita frater Ptolemæus Lucenſis Ordinis Prædicatorum, qui eo tempore vixit. *Hæc Panvinius ex Ms. Ptolemæi.*

poſtquam ipſa ad tempus depoſuerat

B

in baſilica,

aut potius in palatio Lateranenſi.

C

61 *Hactenus celeberrima fuit, non ſolum populi, ſed ipſorum quoque Pontificum religio erga Capita ſacroſancta, quæ juxta Rituale Cencii Camerarii, de quo ſuprà, quotannis in feſto Exaltationis ſanctæ Crucis, cum venerandæ Crucis Dominicæ ligno, extrahebantur ex armariis ſuis in eccleſia S. Laurentii; ab ipſo Pontifice tradebantur Cardinalibus, deferenda ad eccleſiam S. Silveſtri; exponebantur ante ejus portam publicæ veneration*i; *portabantur à junioribus Cardinalibus proceſſionaliter, comitantibus ſenioribus & Papa, per viam communem uſque ad baſilicam S. Joannis Lateranenſis; obviam ad longum ſpatium venientibus Canonicis ejus cum Cruce, Primicerio & Schola Cantorum: in baſilica vero ipſa Reliquiis ſuper altare poſitis, celebrabat Miſſam Pontifex: qua rite perfectâ, cum iiſdem Reliquiis per palatium ad baſilicam S. Laurentii revertebatur. Et hæc quidem annuatim peragebantur.*

Religio Pontificũ & populi annua,

D

62 *Contingebat vero etiam circumferri eadem ſacra Capita ad remotiores baſilicas; ſi quando gravis aliqua neceſſitas Eccleſiæ univerſalis aut urbis Romanæ incidebat, ipſumque comitari Pontificem nudis pedibus, cum Cardinalibus, Clero populoque. Sic anno* MCCXVII *Honorius III, audito quod exercitus Chriſtianorum Cruce ſignatorum, ſub auſpiciis Andreæ Hungarorum Regis & Leopoldi Auſtriæ Ducis, Syriam atque ipſam* terram Babyloniæ *intraſſet; pro incolumitate illorum & propagatione fidei,* populum Urbis, *inquit Pontifex in Epiſtola quadam ſua apud Raynaldum ad annum* 1017 *num.* 28, convocavimus in baſilica Salvatoris, atque inde ad venerandam glorioſæ Matris ejus eccleſiam, prælatis Capitibus beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, pedibus nudis proceſſionaliter ivimus; ut præfatis Jeſu Chriſti Athletis, ejus Genitricis obtentu, ſupernum impetraremus auxilium. *Similiter nudis pedibus eadem Apoſtolorum Capita detulit in ſupplicatione ad S. Petrum in Vaticano Gregorius IX anno* MCCXXXIX, *implorans è cælo opem contra inſultus Frederici II Imperatoris, Italiam depopulantis & Romanis infenſi. Ibi autem cum ipſis Capitibus ambonem conſcendit; populumque, illorum conſpectu non minus, quam ſuiſmet lacrymis & paterna oratione ad defenſionem Eccleſiæ & Urbis exhortatus eſt miro cum motu animorum. Tandem inde Capita referens in Lateranum, armariis, ab Innocentio III ſub altari factis, unde amoverat, ipſa reſtituit.*

& extraordinaria erga ſancta Capita;

E

uſque dum illi migrarunt Avenionem.

63 *Perduraverit iſtiuſmodi religio Romæ uſque ad Nicolaum III, reparatamque per ipſum à fundamentis novam eccleſiam S. Laurentii, aut etiam diutius; uſquedum migrarunt Pontifices Româ Avenionem: ex quo tempore Urbs viduata Paſtore ſuo, deficere opibus, ſqualere, & priſtinæ pietatis oblivi ſci; adeo ut ſine veneratione latuiſſe in armariis ſuis veneranda Apoſtolorum Capita videantur; niſi forte etiam in abſtruſiorem locum abdita fuerint, per illas temporum calamitates in armariis minus tuta: donec tandem Urbanus, nomine iſto quintus, numero autem eorum, qui Avenione commorati fuerunt, ſeptimus, inde Romam inviſit anno* MCCCLXVII; *& ſub medium Octobris illam ingreſſus, pridie feſtivitatis Sanctorum omnium, quæ tunc Dominica erat, Miſſam in S. Petri celebravit: eodemque adhuc anno, aut certe initio ſequentis invenit à ſe quæſita ſanctorum Apoſtolorum Capita.*

F

§. VII. *Inventa & ornata ab Urbano Papa V Capita.*

Soreſinus ſcribit de Capitibus

64 JOſephus *Maria Soreſinus, Protonotarius Apoſtolicus, Doctor utriuſque Juris, ac Beneficiatus Presbyter eccleſiæ S. Joannis in Laterano, excudendum curavit Romæ anno* MDCLXXIII Opuſculum de Capitibus ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, in ſacroſancta Lateranenſi eccleſia aſſervatis. *Auctor ille, quem ſæpe jam citavimus, orditur opuſculum ſuum de inventione ac tranſlatione Capitum prædictorum, factis ſub & ab Urbano V Pontifice, anno* MCCCLXVII *Avenione Romam profecto; & mox producit ad illa probanda textum cujuſdam Leonis Caſellæ,*

ex Leone Caſella,

A *Franciſco Boſqueto,*

ſellæ, olim in Oratorio Sanctæ Sanctorum (*S. Laurentii nomine fere deſiit appellari ultimis hiſce ſeculis*) *Sacellani ex codice Ms. & alterum Franciſci Boſqueti e vita ipſius Urbani, cum aliorum Pontificum nationis Gallicæ vitis impreſſa. Tum ſic procedit*: At hic tranſeunda non ſunt verba codicis Vaticani, ævo Urbani *V, imo ipſo vivente & Romæ agente*, conſcripti a Nicolao Proceſſi, Beneficiato Lateranenſi; qui de ſanctis Capitibus compendiolam relationem compoſuit, quam, licet divilam & diſtinctam, congruis locis referemus. *Recte quidem ille pro ſuo inſtituto: at melius merebitur de Hiſtoria eccleſiaſtica, quiſquis totam Relationem illam Auctoris contemporanei continua ſerie in lucem emiſerit.*

Nicolao Proceſſi,

65 *Ex illo igitur Codice Ms. quem miſcellaneum vocat, & in bibliotheca Vaticana extare ait, iſthæc de inventione Capitum ac novis eorum veteribuſque thecis argenteis producit*: Tandem propter temporum injurias cum populos laterent dicta ſanctiſſima Capita, iſto noſtro tempore, omnium ingenti plauſu & gaudio inventa ſunt in capſis argenteis. Dominus Urbanus Papa, quem Deus conſervet, eorum dignitati invigilando, pretiolas ſtatuas argenteas cum Capitibus aureis, ſaphyris, adamantibus, gemmiſque, propriis ſumptibus per manus aurificis fabri Joannis Bartholi de Senis fabricato, inde in Baſilica Lateranenſi ferculo marmoreo, ſub arcu majori ſolenniter collocavit; congruum eſſe dicens, ut Capita horum Apoſtolorum, qui ſanguine ſuo Eccleſiam Catholicam plantaverunt in orbe, in prima Eccleſiarum omnium Matre, & Capite quieſcerent, & pœnam excommunicationis circa abſportantes bona præfata ſanctiſſimorum Capitum ſuo diplomate fulminavit, incipiens: Sacrilegorum damnanda præſumptio, ſub Dat. apud Montem Flaſconem v Kal. Auguſti Pontificatus noſtri anno octavo: quod diploma juſſit conſervari in Archivio Laterano.

cujus contextus datur,

B

& alius ex Proceſſu pro Canonizatione,

66 *Poſt hæc profert pluſcula Soreſinus eamdem in rem*, ex Proceſſu pro canonizatione Urbani V, in archivo ſecreto Vaticano fol. 123. *Habemus & nos talem Proceſſum, quem ipſe annis abhinc fere* XX *deſcribendum curavi ex Vaticano Codice non optimæ ſcripturæ, ſignato* 4026; *& in ipſo loco collatum cum originali moroſe, quantum potui, correxi. Proceſſus ille noſter, appellatur in memorato Codice*, Liber de Vita & miraculis beati Urbani Papæ V, *eſtque potius principium Proceſſus, & Articuli, quos Procurator in cauſa Canonizationis, Petrus Olivarii, offert Deputatis à Sede Apoſtolica pro eadem cauſa*; petens ſuper eis teſtes & alias probationes per eos recipi & examinari; & ipſas probationes ac atteſtationes in ſcriptis redigi; *atque inſuper idemtidem declarans, quod* de omnibus & ſingulis, *quæ deponit*, fuit & eſt publica vox & fama.

C

qui ex Vaticano nobis deſcriptus eſt.

67 *In hoc igitur Proceſſu noſtro de Vita Urbani, non diu poſt mortem ejus fabricato, legitur fol.* 17 *juxta diviſionem codicis Vaticani*; quod Dominus Urbanus apud Capellam, quæ dicitur Sancta Sanctorum, præſente Senatore & Majoribus Urbis, cũ certis ſuis Dominis Cardinalibus, Sacroſanctas Sanctorum Reliquias ibidem ab antiquo tatis occultè reconditas perſonaliter cum humilitate & devotione maxima perquiſivit; & demum inter ceteras Reliquias Capita Apoſtolorum in vaſculis argenteis tatis parvis, & judicio ſuo minus nobilibus quam decebat, reperit & invenit, quæ humiliter & devotè flexis genibus veneranter oſculatus fuit in reverentiam Dei & Sanctorum ipſorum.

Inventa Capita Urbanus

exhibet populo veneranda,

68 Item etiam præfatus D Urbanus, prius dictis certis Antiphonis & Orationibus, reverẽter manibus propriis & per manus Dominorum, tunc Oſtienſis & Urgellenſis Cardinalũ, publicè monſtravit & monſtrari fecit ad venerandum univerſo clero & populo Romano in magna platea ſubtus Capellam prædictam ad hoc ſpecialiter convocatis.

D AUCTORE C. J.

jubetque novas fieri capſas argenteas,

69 Item prefatus D. Urbanus ad majorem reverentiam Dei & Sanctorum predictorũ ſtatim fecit fieri ſuis ſumptibus duas caſſas ſeu ſtatuas argenteas, unam ſcilicet in forma media perſonæ B. Petri, ſcilicet ab umbilico ſuprà, ponderantem mille ſeptingentas marcas argenti; & modo conſimili alã, ad formam S. Pauli, in conſimili pondere argenti; & ordinavit & fecit in ſingulis de illis reponi ſingula Sanctorum Capita ſupradicta, & poſtea illa collocari in loco patenti & eminenti, ubi à populis Chriſtianis devotius honorarentur & viderentur.

quas Principes viri ac fœminæ

70 Item quod prefatus D. Urbanus rogavit per ſuas litteras Illuſtriſſ. Principem Dominum Carolum, tunc Francorum Regem, necnon Dominã Joannam quondam Franciæ & Navarræ Reginam, & Dominam Joannam tunc Reginam Siciliæ & Jeruſalem, ut tanto bono operi predicto vellent eſſe participes. Qui quidem Dominus Rex duos flores aureos cum gemmis & lapidibus pretioſis magni valoris ultra quatuor millia florenorum, & Regina Franciæ Crucẽ auream cum margaritis & lapidibus pretioſis magni valoris, & Regina Siciliæ ſupradicta unum capelatũ Reginale cum gemmis & lapidibus pretioſis etiã magni valoris, pro amore Dei & ornatu Capitum predictorum Sanctorũ tranſmiſerunt. Item quod nonnulli Domini Cardinales ex pietate ad rogatum D. Urbani, nonnullos pretioſos lapides pro prædicto opere dederunt.

E

variis modis decoraverint,

71 Item prefatus D. Urbanus omnia & ſingula jocalia ſupradicta & predictos lapides pretiolos cũ magna quantitate auri ſui proprii & plurimis de ſuis lapidibus pretioſis & margaritis magni valoris poſuit in decus & ornatum caſſarum predictarum, & illas pulcherrimè & nobiliſſimè adornavit, decoravit & nobilitavit; adeò & in tantum, quod argentum & aurum & lapides pretioſi, per ipſum Dominum Urbanum in ſtructura ornatus & caſſarum ſeu ſtatuarum prædictarum appoſiti, levi & vera communi æſtimatione apud peritos illiu artis æſtimabantur valere ultra triginta millia florenorum de Camera, & ultra.

& ipſe Papa ſolenni ritu benedixit in S. Petri.

72 Item quod dictus D. Urbanus in Capella Papali apud Palatiũ S. Petri, predictas duas caſſas ſeu ſtatuas in ornatu & forma, ut prædicitur, perfectas & conſummatas, juxta formam, in Pontificali contentam, gaudenter & devotè ore & manu propriis benedixit, & in continenti univerſo clero & populo Romano, ad hoc ſpecialiter convocato, Dominis S. Petri & de Urſinis Cardinalibus illas tradidit; qui illas devotè recipientes, cum plurimis luminaribus portari fecerunt publicè, proceſſionaliter procedẽtes cum clero & populo ſupradictó, uſq; ad Lateranenſem; & ibidem juxta predictam ordinationem predicti D. Urbani, Caput B. Petri in imagine ſeu ſtatua S. Petri prædicta, & Caput B. Pauli in conſimili forma B. Pauli ſeu ſtatua prædicta devotè & reverenter collocaverunt & repoſuerunt, & conſignaverunt certis annulis & ſigillis, & fortiter recluſerunt, & poſtea ſupra majus altare Eccleſiæ Lateranenſis in loco ſupra quatuor columnas ad hoc ſpecialiter præparato, prædictas imagines ſeu ſtatuas cum predictis Sanctorum Apoſtolorum in eis recluſis Capitibus honorifice collocaverunt; ubi adhuc ſtant collocatæ ad Dei & Sanctorum ipſorum gloriam & decus, & devotionem totius populi Romani. Item quod de prædictis omnibus & ſingulis fuit & eſt publica vox & fama.

F

juſſitque reportari cũ ſupplicatione ad eccleſiam Lateran.

73 *Interea factum eſt*, *ut* Pontifici ab aliquibus

AUCTORE C. J.

ubi sese vindicant Apostoli ab injuria,

A diceretur (*verba sunt ejusdem Processûs*) Pater sancte, quare ista pretiosa Capita dimittitis in isto loco, non forti? Et est dubium, quod per aliquos discolos diripiantur, furentur & detrahantur propter pretiositatem suam. Tum idem Dominus Urbanus respondebat & respondit, cum quadam humilitate devotè jocosa: Numquid videtis, quod ille S. Petrus habet in manu illas magnas claves; & ille S. Paulus habet magnum ensem? Defendant se ipsos. Et bene sperandum est quod ita facient, quia satis sunt prope Deum. *Et vero quod religiose jocando prædixit sanctus Pontifex, Apostoli re ipsa præstiterunt. Anno quippe* MCCCCXXXVIII (*uti refert Soresinus pag.* 53 *ex Ms. archivii Lateranensis ejusdem temporis, aliisque magnæ auctoritatis scriptoribus*) *sacrilegi quidam ecclesiæ Lateranensis Ministri, Dominicus de Tito, Capocciola Apulus, & Joannes Christophorus Garophalus Castri Vallis Montanæ, pretiosissimas quasque gemmas, triginta millibus aureorum æstimatas, ex ornatu sacrorum Capitum clam surripuerant; furtoque apud hujus patruum Nicolaum Andreuccium de Perusscia deposito, abierant in Campaniam.*

auctoribus morte dãnatis:

74 *Verum non tulerunt Apostoli scelus, nec defuerunt sibi.* Nam accidit (*verba refero Soresini*) ut nobilis quidam Venetus graviter decumberet; qui cum desperata valetudine properaret ad mortem, sanitatis recuperandæ causâ, toto corde & affectu ad beatos Apostolos preces effudit humillimas; & volens signum aliquod sui obsequii & reverentiæ erga illos ostendere, ex divina dispositione, margaritam maximi valoris, occulto sacrilegio à prædictis furibus ei venditam, quam inter gemmas sibi cariores conservabat, dono misit, collocandam inter alias, prædictorum beatorum Apostolorum Capita exornantes. Quo facto, quia infirmitas illa revera non erat ad mortem, sed ut manifestaretur gloria Dei, statim convaluit. *Acceperunt latenter Canonici submissum unionem, eumque reposituri apto loco, compererunt vacuam ibi palam, ejusdem cum unione magnitudinis ac formæ, ut manifeste appareret illic aliquando insertum fuisse. Hinc inquiritur apud prædictum Nobilem, margaritæ donatorem, unde ipsum habuisset: venitur in notitiam venditoris: deteguntur fures; ac damnati meritas luerunt pœnas; quæ legi apud Soresinum possunt multis narrata.*

B *sibi per sacrilegũ furtum illatã,*

C *conservant quoque ecclesiam & sibi devotos*

75 *Neque vero se solum suaque vindicare ab injuria noverunt Apostoli; sed ipsam quoque ecclesiam à direptione; & in ea ad se confugientes homines ab instanti morte, inter tumultus militares, mirabiliter conservaverunt. Res memoratu digna est, quam Soresinus noster, Josephus Maria, pag.* 88 *profert ex patrui sui Miscellaneis Mss. lib.* 2. *tit. de prodigiis campanarum, ita scribens*: Nicolaus Soresinus Mediolanensis, Canonicus basilicæ Liberianæ Urbis, insignis Theologus, ac patruus meus, casum refert, quo divina virtus in præservando Capita sanctorum Apostolorum, & Lateranensem Ecclesiam ab impiorum sacrilegorumque incursione mirabiliter effulsit.

à direptione atque occisione;

76 Scripsit enim, quod cum quadam vice, urbe capta, hostis victoris copiæ, hinc inde divisæ, ad prædandum & occidendum raperentur, & omnes cives, Ecclesiarumque Ministri perterriti, latebras quærerent; factum est, ut dum magno impetu milites inhiantes basilicam Lateranensem ingrederentur; Clericus, qui solus in Ecclesia remanserat, inter crates ferreas, Capita beatorum Apostolorum ambientes, se recepit; & tremefactus, potius ex divino impulsu, quam ex proposito, campanulas, quæ pro signo ad præfatorum Apostolorum Capita veneranda & adoranda inservire solent, quarum funiculus tunc temporis inter crates pendebat, pulsavit: quo sonitu inopinate audito, non minus, acsi clangores obstrepentium inimicorum audissent, tanto inde timore & tremore cælitus immissis repleti fuere milites, ut nemine persequente terga vertentes præcipites effugerint. D *militibus, qui talia tentabant,*

mutua in suos arma convertentibus,

77 Ista in fuga cum obviam habuissent alteras ejusdem exercitus militias, quæ etiam deprædare cupiebant Lateranensem Ecclesiam; illæ vero, ex violento occursu existimassent, cives paratos ad prælium aggressores habere, vel cupientes exuviarum partem possidere, sive alia de causa soli Deo nota, more Philistinorum, evaginatis hinc inde gladiis, inter se decertantes corruerunt. Digna tanti sceleris ultio; dicente Domino: *Dabo pavorem in cordibus eorum, in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium; cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes.* Hæc ex traditione meus prætatus patruus Soresinus hausit. Certum tamen est prædicta beatorum Apostolorum Capita ex tunc quo reposita fuerunt in loco, ubi ad præsens venerantur, nullam incurrisse jacturam in tot tantisque Urbis depopulationibus, & malis quibus seculis elapsis Roma subjecta fuit: ex quibus patet eadem veneranda Capita manifesta Dei virtute prætervata fuisse. E

Officium Translationũ 16 Aprilis.

78 *Hactenus Josephus Maria Soresinus. Sed redeamus ad translationem prædictam, quæ contigit, & quot annis in Lateranensi ecclesia recolitur per Officium duplicis ritus* XVI *Kal. Majas: atque Cyborium, ut vocant, ubi sacra Capita cum argenteis bustis pretiosoque ornatu suo reposita fuerunt, inspiciamus, descriptum à Soresino pag.* 31 *his verbis*: Cyborium in quod venerabilia Apostolorum Capita fuere translata, supereminet altari pyramidali specie fastigiatum, & variis signis exsculptum Gothicâ architecturâ, atque hoc Clemens Octavus inauravit, estque bene ferratum & clausum, clavibusque duodecim firmatum, quarum tres apud summum Pontificem extant, tres penes insigne Capitulum Lateranense; tres Domini Conservatores Urbis, atque tres Domini Guardiani sanctissimi Salvatoris ad Sancta Sanctorum habent. *Cyborium, ubi Capita servantur,*

hic inciso in æs.

79 *Ejusdem Cyborii minutiorem quoq; descriptionem paulo pòst Italice profert Soresinus ex Ms. Domini Urbani Millini, qui an.* MDCXLIX *jussu Innocentii X ibi Visitatoris munus obivit & omnia minutim & accurate, tum quæ ad prædictum Cyborium, tum quæ ad Capita ipsa spectant, meritura fortasse alias, ut à nobis latine edantur. Nunc sufficiat ipsa busta cum ornamentis suis, prout hodiedum sunt, & à Soresino repræsentantur, in æs incisa, oculis lectorum subjicere.* F

Notanda in præmissis imaginibus nonnulla

80 *Multa illic considerari possunt. Pauca annoto: atque imprimis epigraphas, quæ arte sculptoria exprimi non potuerunt propter parvitatem operis. Legitur ergo sub statua Petri in summo basis margine*: Urbanus Papa V fecit hoc opus, ad honorem Capitis beati Petri Apostoli anno Domini MCCCCLXIX. *In margine autem infimo*: Carolus, Dei gratiâ Rex Francorum, qui coronatus fuit anno Domini MCCCCLXIV, donavit præsens lilium, ad honorem Capitis beati Petri, quod est positum in pectore ejus. *Ex latere vero*, Joannis Bartoli de Senis aurifaber *nomen suum posteritati reliquit. Similia plane leguntur sub busto* S. Pauli, *mutatis tantummodo nominibus Apostolorum. Ante utriusque pectus micat lilium ex auro, sub quo pendet orbiculus, cæu bulla aut numisma argenteum, & in* Petro *quidem supra pallium Archiepiscopale seu Pontificium cum hisce versibus*: *circa inscriptiones,*

Erigat

A Erigat ut propriam Sedem, in ſua, Petre, redibit
Huc, Vaticana Paſtor ab arce Petri.

In altero, quod pectus S. Pauli *ornat, ſimiliter inſcripti leguntur verſus iſti:* D

Cedit Apoſtolicus Princeps tibi, Paule, vocaris,
Nam dextræ Natus, Vas, Tuba clara Deo. AUCTORE C. J.

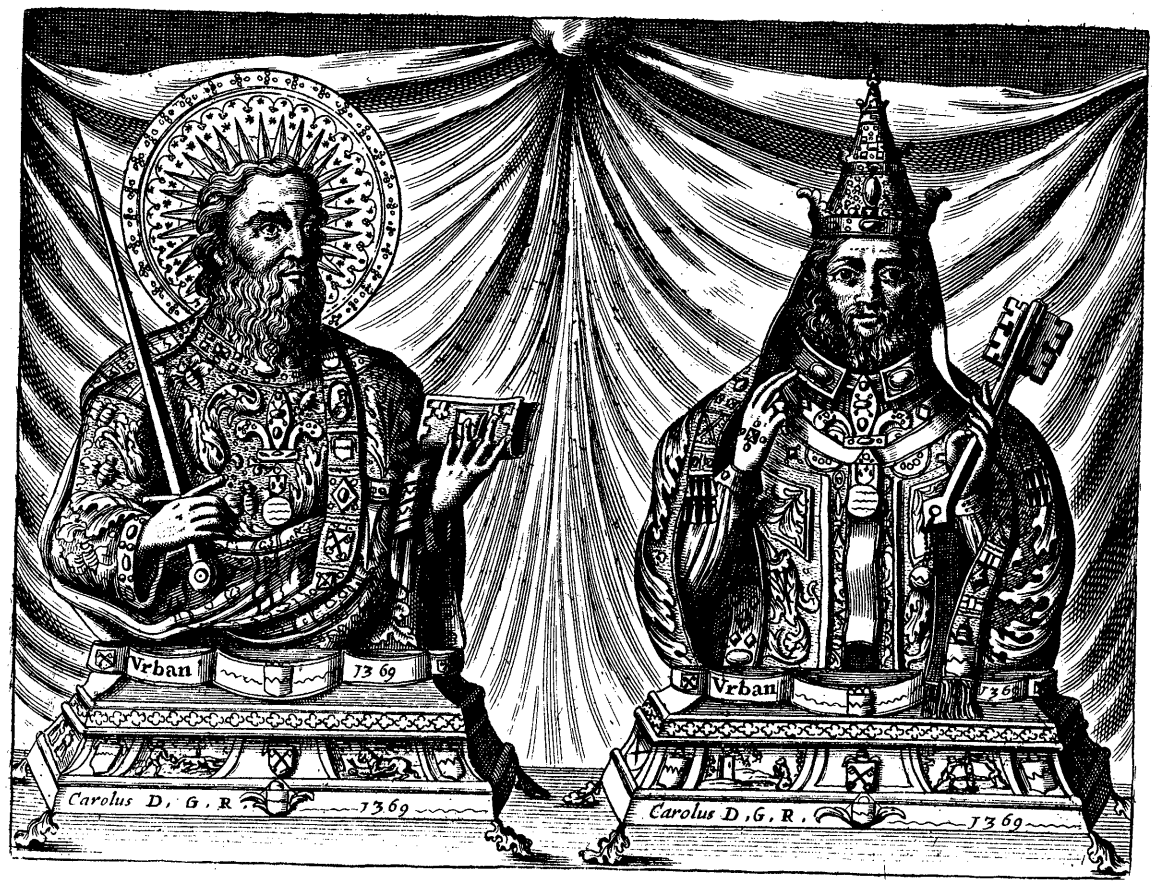

& Paulã, dexteram Petri tenentem.

81 *Et hinc exiſtimant, dexteram illic tenere* Paulum, *ut ſæpe aliàs, ubi cum* Petro *repræſentatur; quia* Benjamin (*quod interpretatur* Filius dexteræ) *eſt Chriſti, poſtremo loco vocatus ad Apoſtolatum, & ut ipſe fatetur,* minimus Apoſtolorum: *præterquam quod è tribu Benjamin natus eſſe ſciatur. Alii alias rationes hujuſce prælationis* Pauli *excogitant; quæ non plene ſatisfaciunt, uti nec allata. In priori diſticho pro,* in ſua, *uti nos legendum putamus ad firmandum aliquem ſenſum aptum; legitur apud Soreſinum,* tua, *ſine propoſitione; quod obſcura & non recte intelligibilia reddit omnia. In noſtro conceptu videtur Auctor diſtichi voluiſſe exprimere, quod Urbanus, ex quo Romæ agebat, inhabitans palatium Vaticanum, baſilicæ S.*
C *Petri conjunctum; inde* huc *in Lateranum, tamquam* ſua *& ſuam domum, ubi olim Pontifices habitabant, migraturus eſſet; poſteaquam Sedem ſuam Avenione retuliſſet, quod credebatur facturus fuiſſe, ſi ſupervixiſſet.*

Cavet Pontifex ſecuritati ſtatuarum,

82 *Interea temporis cautum voluit, meliori quo potuit modo, ſacris Capitibus per bullam, apud montem Flaſconem datam, qua ſub pœna excommunicationis aliiſque graviſſimis inhibet, ne quis vel minimum de ornamentis, nedum de Reliquiis, audeat ſubtrahere; præmittitque aliquam illorum deſcriptionem, in eo diverſam à relatione quam ex Proceſſu dedimus ſuprà, quod ſtatuas ſeu buſta argentea dicat péndere* mille ducentas marchas, *non mille ſeptingentas, uti illic legitur; nec mille ſeptuaginta, ut ſcribit Ciacconius. Bullæ exordium eſt tale:*

per Bullam & excommunicationis pœnam.

83 Urbanus Epiſcopus Servus ſervorum Dei: ad perpetuam rei memoriam. Sacrilegorum damnanda præſumptio eo eſt gravior, & durius caſtigari meretur, quo in locis venerabilioribus, rebuſque ſanctioribus fuerit perpetrata. Cum itaque nos ad reverentiam Dei, & beatiſſimorum Apoſtolorum ſuorum Petri & Pauli duas eorumdem imagines argenteas deauratas, ac margaritis, & lapidibus pretioſis ornatas ponderis mille ducentarum marcharum argenti (ſuper quarum alteram, videlicet verticem B. Petri, eſt una Crux aurea parva, gemmis pretioſis ornata, in qua eſt de ligno Crucis Domini noſtri Jeſu Chriſti) decoro ſumptuoſoque opere fecimus fabricari, ac in Eccleſia Lateranenſi ſupra Altare majus venerabiliter collocari, in eiſque ſacratiſſima Capita dictorum Apoſtolorum, & alias Reliquias Sanctorum, ibidem ad majorem venerationem ipſorum Apoſtolorum, & devotionem fidelium recondi perpetuis temporibus permanſura; dignum eſt, & ad cautelam reputamus expediens, quod, ut ipſa Crux, Capita, Reliquiæ, & Imagines, duæ capſæ parvæ argenteæ, in quibus præfata ſacratiſſima Capita olim in Eccleſia S. Laurentii ad Sancta Sanctorum, prope ipſam Lateranenſem Eccleſiam conſiſtente, retroactis temporibus fuerant; conſervata, cuſtodita, & intacta permaneant; pœnas graves contrarium præſumentibus inferamus. Omnes igitur, & ſingulos cujuſcumque præeminentiæ, dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, vel conditionis extiterint, etiamſi Regali, Imperiali, Pontificali, vel quacumque alia præfulſerint dignitate, qui dicta Capita .... Datum apud montem Flaſconem v. Kal. Aug. Pontificatus noſtri anno VIII; *id eſt Chriſti* MCCCLXX. F

§. VIII. *De inventione Brachii S. Pauli Miſniæ in Saxonia, inde in Poloniam tranſlati.*

84 *Quamquam dicta* §. 5 *de Reliquiis Apoſtolorum, communiter locum habeant in quibuſcumque, magis tamen in grandioribus ac nobilioribus partibus; nihilominus exiſtimo ne huic quidem negandam piam credulitatem, quamdiu dignatur Deus* Anno 1633 P. Freder. Schembek S. J.

A *cultum in iis Sancto exhibitum habere gratum. Sic*
EX MS. *Mantuanis relinquitur imperturbata poſſeſſio & veneratio Brachii S. Pauli, unde partem acceptam Melitenſibus, ut ſuprà dixi, communicavit ipſe Mantuanus Dux Ferdinandus, illud tenens à majoribus ſuis, licet non valeat demonſtrare, quando, unde, à quo acceperint illi. Idem valeat pro altero ſimili oſſe, quod quomodo noſtra memoria Miſniæ in Germania inventum, & Cracoviam in Polonia tranſlatum ſit, docebit ſequens Inſtrumentum, à noſtro P. Frederico Schembek, aliàs quoque memorato ob varias quas Polonice ſcripſit Sanctorum patriorum Vitas, miſſum P. Bollando, ſub initia cœpti operis anno* MDCXXXIV.

85 In nomine Domini. Amen. Per hoc præſens publicum Inſtrumentum cunctis pateat & ſit notum, quod anno à nativitate Domini Noſtri Jeſu Chriſti milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo tertio, Indictione prima, Pontificatus S. N. Domini Urbani divinâ providentiâ Papæ octavi anno decimo, Sabbatho poſt Dominicam ſecundam Quadrageſimæ, quæ fuit dies vigeſima ſexta Februarii; circa horam quartam pomeridianam in mei Notarii publici & Teſtium infraſcriptorum,
B ad id ſpecialiter vocatorum & rogatorum præſentia, Cracoviæ in Oratorio Congregationis B. Mariæ Virginis Aſſumptæ, ad Eccleſiam S. Barbaræ Virginis & Martyris, Domus Profeſſæ Societatis Jeſu, ſupra Sacriſtiam Eccleſiæ jam dictæ poſito; conſtitutus perſonaliter Rev. Pater Fredericus Schembek, Profeſſus Societatis Jeſu & Præpoſitus jam dictæ Domus, protulit in forma patenti ſcriptum commiſſionis, à ſacra ac ſereniſſima Majeſtate Regia Vladiſlao quarto, Poloniæ & Sueciæ Rege &c. ſibi commiſſum; ſubſcriptione manus ſuæ Majeſtatis, & Sigillo ejuſdem in Cancellaria Regni obſignatum, ſalvum & integrum: illudque à me Notario publico, in præſentia omnium qui aderant, voce alta legi fecit; cujus tenor de verbo ad verbum eſt talis.

86 Vladiſlaus Quartus Dei gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ &c. necnon Suecorum, Gottorum, Vandalorumque hereditarius Rex, electus Magnus Dux Moſcoviæ. Reverendo Frederico Schembek Domus Profeſſæ Societatis Jeſu Cracoviæ Præpoſito, Gratiam noſtram Regiam. Sincere nobis dilectus Generoſus Jacobus Butler, Hibernus, Regni hujus noſtri
C indigena, dum anno proxime præterito milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo ſecundo, varia loca Dominii Saxonici, pro Ferdinando Imperatore avunculo noſtro chariſſimo, jure belli ſtrenue occupaſſet; inter cetera ex hoſtili regione ſpolia, nobiliſſimum præ omnibus aliis os brachii S. Pauli Apoſtoli, ferme integrum reportavit: quod in civitate Miſnia, Miſnenſis Marchionatus Metropoli, milites ejus poteſtati ſubjecti (auri argentique inveniendi ſtudio, cavernas murorum arcis, & ceterorum in ea ædificiorum inveſtigantes) in cavernula quadam parietis Domus Decanalis, Cathedralis Eccleſiæ ibidem, muro olim incluſum, & hominibus tempore hoc prorſus ignotum, invenerunt. Cujus dimidium cum in promiſſis, à jam dicto Butlero (pro Baſilica noſtra Cracovienſi, eidem Doctori Gentium Apoſtolorumque Principi Petro à Sereniſſimo piæ memoriæ parente noſtro Rege exſtructa) habeamus; beneque ſciamus, eumdem piiſſimum genitorem noſtrum, non ſemel tuâ operâ uſum fuiſſe, in conquirendis variis ſacris Reliquiis ad ornamentum Baſilicæ ejuſdem; negotium hoc, promiſſi nobis hujus pii muneris ſibi præ ceteris committendum duxi-

juſſus à Rege Poloniæ Vladiſlao.

legitime acceptare partem Brachii.

mus; prout per has præſentes committimus; volentes, & id à te requirentes, ut quali olim fide & dexteritate, in ſimilibus Sereniſſimo parenti noſtro operam & induſtriam tuam navaſti, modo in hac eadem occaſione nobis naves eamdem; & partem hujus ſacri pignoris nobis promiſſam, vel ipſe propriis manibus à reliquo oſſe dividas; vel oculatus teſtis exiſtens, per alium idoneum dividi facias; aſſumptis ad opus hoc tecum Notario publico, teſtibus idoneis; & perſona in dignitate Eccleſiaſtica conſtituta, una vel pluribus: Inſtrumentumque publicum de tanti theſauri inventione, in regnum hoc noſtrum Poloniæ deportatione, nobiſque à præſenti poſſeſſore donatione, accurate confici cures; rem facturus honori divino & cultui Sanctorum propagando valde opportunam, piis manibus Sereniſſimi parentis noſtri perjucundam, nobis gratiſſimam: & tibi merito magno apud Deum & Cælites futuram, cui Gratiam Noſtram Regiam pollicemur. Cracoviæ in arce noſtra, anno MDCXXXIII die XIX Februarii, regnorum noſtrorum anno primo.

Vladiſlaus Rex ✠ Locus Sigilli.

87 Cujus commiſſionis vigore prænominatus Reverendus P. Fredericus Schembek, à jam dicto Magnifico Domino Colonello Jacobo Butler, homine annorum quadraginta, ad id datâ operâ in prænominatum Oratorium, ex voluntate ſacræ Regiæ Majeſtatis vocato, nomine Majeſtatis ejuſdem requiſivit, ut primo omnium, hujus ſacræ Reliquiæ inventionis occaſionem, modum, tempus, & certitudinis ſeu veritatis ejus indicia & ſigna referret, & ea fideliter ad poſteritatis memoriam enarraret. Qui voluntati Sereniſſimæ Majeſtatis promptiſſime morem gerens, rogavit R.P. Davidem Kinardum Scotum, Societatis Jeſu Sacerdotem Profeſſum (quo à multis annis Confeſſario, tam ipſe, quàm ipſius cohortis milites Hiberni utebantur) ibidem præſentem, ut nomine ſuo hujus rei totam ſeriem, uti oculatus teſtis & magna pars, copioſe exponeret, & poſtulationi auctoritate & nomine Regis Sereniſſimi factæ pertectè ſatisfaceret; cum ipſe requiſitus linguâ Polona expedite loqui non valeret; Latinam non calleret; ipſius etiam materiam nec Reverendus Commiſſarius Regius, neque teſtes ad id vocati intelligerent. Ad cujus inſtantiam idem R.P. Kinardus, annum agens ætatis ſuæ ſexageſimum tertium, rem totam Latino ſermone ſtatim retulit F hoc qui ſequitur modo.

88 Cum Sereniſſimus Dominus Joannes Georgius, Princeps Elector Dux Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ, & Montium, Landgravius Turingiæ, Marchio Miſniæ &c. inito fœdere cum Guſtavo Pſeudo-rege Sueciæ, ceteriſque conjuratis, Rei Catholicæ in Imperio Romano hoſtibus, contra Ferdinandum ſecundum Imperatorem Catholicamque Eccleſiam, ſimul potenter inſurrexiſſet, in conatibuſque ſuis perſiſteret mordicus; & ex cauſa hac Exercitus Cæſaris ejuſdem, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo ſecundo, Saxoniam ceteraſque Provincias, Principi prænominato ſubjectas, hoſtiliter popularentur; variaſque civitates, arces & oppida poteſtati Imperatoris ſubjicerent; Magnificus Dominus Jacobus Butler Hibernus, hic præſens, Catholicæ Religionis à puericia ſectator, unus ex ejuſdem Cæſareæ Majeſtatis ibidem Colonellis, inter alia celebria loca in eadem expeditione bellica occupata, Miſniâ quoque Civitate, Miſnenſis Marchionatus metropoli, feliciter potitus fuit: circa medium Octobris anni jam dicti milleſimi ſexcenteſimi

E *à Butlero Coloncllo quærit quomodo illud inventum ſit:*

pro eo ſuus Confeſſarius Latine reſpondet:

Butlerum pro Ferdinando Imp. arma in Miſniam contra rebelles moventem

anno 1632 occupaſſe Metropolim,

A simi trigesimi secundi. In qua Misnensi civitate, inter cetera nobilia antiquæ Catholicæ pietatis monumenta, extat vetustissima eaque usque adhuc integra Cathedralis ecclesia, sepulchro S. Bennonis sui Episcopi (qui nunc in Bavariæ Ducatu Patronus singularis contra pestem colitur, ibidem quiescens) per plures centurias annorum, olim celeberrima, mœnibus arcis, in colle sitæ & civitati contiguæ, inclusa; & ad eam ædes variæ Canonicorum olim ejusdem, à variis titulis antiquitus Prælatorum Ecclesiasticorum denominatæ, & hucusque eadem cognomenta retinentes, quas pseudo-clerus Lutheranus hactenus inhabitabat, gaudens eisdem denominationibus Ecclesiasticarum dignitatum Officiisque, ea sibi quoad speciem quamdam externam temere usurpans, instar simiarum homines imitantium.

ubi milites die 27 Octobris,

89 In his ergo Canonicis Domibus, dum milites Butlerianæ cohortis, vulgo Dragones dicti, rimas quasque curiosissime scrutarentur; ut metu hostis occultata ab incolis investigarent, variaque locis in variis cum militari exultatione reperirent; tandem die vigesima septima mensis

B Octobris anni jam dicti millesimi sexcentesimi trigesimi secundi, circa horam octavam antemeridianam, in domo Decanali supradictæ ecclesiæ metropolitanæ, cum armarium quoddam vetus ligneum, muro ab antiquo insertum, vi extraxissent; conspexerunt post illud in muro eodem foramen magnitudine volæ manus humanæ. Quod latebræ alicujus indicium esse rati, illico murum lateritium ulteriorem perfringentes, invenerunt riscum sive cavernulam, intra crassitiem supradicti muri longitudinis ferme ulnæ unius cum dimidia, altitudinis circiter dimidiæ ulnæ; latitudinisque ferme altitudini æqualis; in eaque scriniolum seu thecam ligneam, opere simplici factam, cum operculo ligneo non affixo simili, longam duos ferme palmos, altam vero & latam digitos quatuor circiter.

in domo Decanali

reperierint jam olim muro abditam thecam,

90 Quam cum Mauritius Valles Hibernus, homo Catholicus, cohortium Butlerianarum Stationarius, Quartirmaster vocabulo militari, nostrate vero Stanowicty dictus è tenebris in lucem ab uno milite gregario prolatam, ad manus accepisset; introspiciens invenit eam interius chartâ mundâ convestitam, in eaque inclusum, chartâ quoque simili mundâ involutum, os brachii sanC ctissimi Gentium Doctoris Pauli Apostoli, ab humero ad cubitum, quod Anatomici Radium vocant, longitudinis ferme sesqui palmaris; ex parte, quâ cubito conjungebatur integrum, sed vetustate vel piorum devotione non nihil attritum & diminutum, ab altera non item; obvolutum circa sui medium rubro serico, antiquitatis non parvæ teste qualitatibus suis, latitudinis digitorum septem, filo albo ab antiquo opere valde simplici consuto; supraque sericum membranam seu chartam pergamenam, albam, veterem, ejusdem antiquitatis testem, longam digitos septem, latam vero humanum pollicem: circumductam per modum conchili ossi jam dicto; assutamque (albo similiter filo sed aliquantum rubescente) ad omnes sui extremitates involucro eidem, in locis viginti duobus: in membrana autem, charactere magno veteri (quem vulgus Monasticum vocat) atramento scripta hæc formalia verba: De brachio sancti Pauli Apostoli.

in eaque radium ex brachio S. Pauli:

91 Decumbebat tunc in arce eadem Misnensi æger unus ex comilitonibus Butlerianis, Orthodoxæ fidei quoque alumnus, Capitaneus Donatus Patricius Hibernus: qui illa die Sacramento Confessionis animum expiare & sacro Pane reficI optans, me Davidem Kinardum Societatis Jesu Sacerdotem, hæc modo referentem, ad se vocari hunc ob finem fecerat. Ad quem dum vocatus arcem ingressus fuissem, illico conspexi supranominatum Mauritium Valles, Quartirmastrum, Catholicum virum, ad me cum lætitia accurrentem, manibus sacrum hoc Brachium gestantem, mihique illud tradentem; chartâ solâ eâdem in qua erat inventum obvolutum, thecâ ligneâ ad cavernulam seu riscum, ex quo fuerat extractum, relicta. Quod de manu illius cum accepissem, statim ex arce ad civitatem descendi, rectaque ad hospitium Magnifici Domini Colonelli Jacobi Butler veniens, illi id ostendi. Qui plurimum de tanta tamque sancta præda capta exultans, una cum aliquibus Capitaneis & Militibus Hibernis Catholicis præsentibus, magna cum reverentia illud est osculatus. Aderat & Vicarius Misnensis, seu locum tenens Sereniissimi Saxoniæ Ducis in illa Civitate (quem illi judicem vocabant) homo Lutheranus, etiam post receptam jam in fidem Cæsaris Misniam graves ob causas officio eodem fungi permissus: sed is rei novitatem & spectaculum prorsus insperatum admirans, ne verbum E prolocutus fuit.

D

EX MS. *quod à Legionis Stationario accipiens Pater Confessarius,*

Colonello Butlero mox detulerit.

92 Invaserat tunc statim eumdem Magnificum Dominum Jacobum Butler cupido justa, rem totam prout gesta erat quam optime intelligendi, & in inventione tanti thesauri minime fallibideoque postulavit à me, hæc modo hic referente, ut ad arcem supradictam ex qua immediate sacrum illud pignus apportans veneram, illico reverterer; domum illam Decanalem adirem, latibulum in quo prædictum Brachium occultatum fuerat, diligenter considerarem, rem totam ac omnes ejus circumstantias accuratè investigarem: ipsum denique Quartirmastrum Mauritium Valles, rem tantam primo occupantem, graviter examinarem; & ad omnem veritatem circa id enarrandum, authoritate etiam & nomine ipsiusmet Magnifici Domini Butler, tamquam Colonelli, juramenti sacramento adigerem. Quæ cum exacte peregissem, & Quartirmaster totius negotii veritatem (uti suprà relata est) juramento confirmasset; hocque totum ego eidem Magnifico Domino Colonello retulissem; orta est inter eumdem & me suum Confessarium pia controversia de possessione hujus tantæ rei; ad quem nimirum ex nobis duobus hoc sacrum spolium pertineret; ad eum ne, tamquam Colonellum, & primarium spoliorum præcipuorum in civitate à se in potestatem redacta Dominum; an ad me, Confessarium ipsius, cui erat ab inventore seu primo occupante mox ab inventione in rem venienti ad manus traditum. Non defuere utrique nostrûm prætensionis piæ fundamenta & rationes: sed imposuit controversiæ huic finem inventor ipse Mauritius: nam justus à Magnifico Domino Butler suo Colonello fateri ingenue, depositionis modo, an vero doni, tantam rem mihi tradidisset, fassus est candide, non donum, sed depositum mihi à se traditum. Quare tandem inter nos conventum, ut sacrum hoc spolium ego servarem & fideliter custodirem, uti Ecclesiasticus & Religiosus, comesque ex voluntate Superiorum meorum à tot annis individuus peregrinationis militaris, mecum pie altercantis Domini Colonelli Comilitonumque illius; ipse vero, uti Dominus, possideret: quod & factum fuit.

qui ipsum eodem remiserit omnia rite examinaturum:

F

& post aliquam de illo utrius esset controversiam,

illi tradiderit custodiendum;

93 Cum ergo pignus hoc sacrum penes me esset, evocatus fuit ex Germania in Poloniam, litteris

litteris ſereniſſimi Poloniæ & Sueciæ Regis Vladiſlai Quarti, recentiſſime poſt mortem pientiſſimi ſui parentis Divi Sigiſmundi Tertii in Regem Poloniæ electi, idem Magnificus Dominus Colonellus Butler, ut operam fidelem & ſtrenuam ſuæ ſereniſſimæ Majeſtati, contra Moſchos fœdifragos arcem Smolenſcenſem graviſſima obſidione prementes, tamquam regni etiam iſtius indigena, ſtrenue navaret, & partem exercitus Regii duceret in provincias hoſtiles. Cum hoc Cracoviam veniente, veni quoque & ego anno Domini milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo tertio, feriâ ſecundâ poſt feſtum Nativitatis D. N. Jeſu Chriſti, Octavâ S. Joannis Apoſtoli & Euangeliſtæ (quæ erat dies tertia Januarii) ferens mecum hoc ſacrum Os; ad Domumque Profeſſam Societatis noſtræ ad S. Barbaram divertens, ibi per aliquot hebdomadas illud ſcrinio decenter incluſum debita cum diligentia ſervabam: interdum tamen variis tam Eccleſiaſticis quam Secularibus, id pie à me poſtulantibus, reverenter oſtendens.

EX MS.

ſeque cum Colonello reverſum Cracoviâ,

os ſacrum detuliſſe ad Domum Societatis:

94 Venerat ſub id temporis Cracoviam prænominatus Sereniſſimus Rex Vladiſlaus Quartus, ut poſſeſſionem Throni Regii in hac metropoli regni acciperet, & ſacro diademate coronaretur. Hic cum rem tantam, recenter in regnum apportatam, Cracoviæ eſſe intellexiſſet; deſiderio cultus Divini propagandi incenſus, paternæ Cracovienſis Baſilicæ, honori Principis Apoſtolorum extructæ, talibus etiam decoribus, exornandæ ſtudio incitatus; vocato ad ſe in arcem toties prænominato Magnifico Colonello Butler, poſtulavit ab eo magnam partem brachii iſtius ob dictos jam fines. Quam cum is animo libentiſſimo ſacræ ſuæ Majeſtati Regiæ obtuliſſet, ſtatim Majeſtas eadem per ſpeciale ſcriptum, ſuæ manus ſubſcriptione & Regio ſigillo firmatum, dedit negotium R. P. Frederico Schembek, Domus hujus Profeſſæ Societatis Jeſu Cracoviæ ad S. Barbaram Præpoſito, ut ſuæ ſacræ Majeſtatis nomine promiſſam ſibi partem ſacri hujus Oſſis pro Baſilica jam dicta reciperet; & Inſtrumentum publicum de tota negotii iſtius ſerie diligenter & legitime confici curaret, ut ſatis patet ex ipſo Commiſſionis jam hic publice lectæ tenore.

quod intelligens Rex,

petierit & obtinuerit partem.

95 Quæ cum jam dictus R. P. David Kinardus, Societatis Jeſu Sacerdos Profeſſus, nomine Magnifici Domini Butler id poſtulantis fideliter & ſincere enarraſſet, eademque juramenti ſacramento, pectore de more Sacerdotum tacto, rite omnia confirmaſſet; R. P. Schembek, tamquam Commiſſarius Regius, inſtitit, ut in confirmationem veritatis horum, à Reverendo Patre David Kinardo dictorum, eadem & modo eodem ſua atteſtatione approbaret R. P. Joannes Braun Pruthenus, Societatis quoque Jeſu Sacerdos, ætatis annorum triginta ſex, & ejuſdem Patris Davidis in Caſtris Cæſarianis ſocius; & enarratorum in Miſnenſi Civitate geſtorum oculatus teſtis. Quod cum is libenter palam & publice illico præſtitiſſet, Reverendus idem Pater Fredericus Schembek, hæc omnia ab his duobus Sacerdotibus Religioſis, relata & juramento confirmata repetiit, maternâ linguâ Magnifico Domino Colonello Butler, ut ea, ſi ita ſe habuerant, uti relata fuerant, ipſe quoque coram Deo legitime ſuo teſtimonio rem probaret, quatenus in ore trium teſtium verbum veritatis hujus conſiſteret. Fecit is prompte & alacriter quod poſtulabatur; & ſic in ore trium teſtium idem verbum veritatis inventum, & commiſſione Regis, quoad primam negotii partem; (intelligendi nimirum totam inventionis rei tantæ ſeriem) ſatisfactum.

Eadē confirmat Pater Socius Caſtrenſis,

ipſeque Colonellus.

96 Quare ad ſecundam accedens idem R. P. Schembek, vigore ejuſdem Commiſſionis, petiit ab eodem Magnifico Domino Butler Colonello, ut ſtando promiſſis Sereniſſimæ Majeſtati Regiæ factis, de donanda parte Brachii iſtius pro Baſilica Cracovienſi, Principibus Apoſtolorum à Divo Sigiſmundo patre olim ſuo exſtructa; Brachium idem apportari, & ſibi, nomine & auctoritate Regia id poſtulanti, ad dividendum tradi juberet. Ad quod poſtulatum ſtatim idem Magnificus Colonellus innuit Reverendo Patri David toties prænominato, ut hoc ſacrum pignus, hactenus apud ſe ſervatum, ad locum jam ſupranominatum Oratorii Congregationis beatæ Mariæ Virginis Aſſumptæ afferret. Qui ex Oratorio eodem egreſſus, brevi rediit, ſuperpelliceo & Stola Sacerdotali indutus, cum præcedentibus & comitantibus ſe linteatis è Societate Jeſu Patribus & Fratribus, cereos accenſos devotè manibus geſtantibus, portans in pelvi argentea inaurata debito cum honore, intra varia velamina egregiè elaborata, Os ſupradictum.

Ab hoc promiſſam Regi partem petit P. Schembek.

Exhibet totum Pater Confeſſarius,

97 Quod cum in menſa, ad id ante altare Oratorii prædicti datâ operâ præparatâ, decenterque conveſtitâ, variis cereis ceræ candidæ ſuper candelabra argentea hunc ob finem accenſis, reverenter depoſuiſſet; primo omnium, antequam ulterius ad dividendum illud procederetur, idem R. Pater David Kinardus, requirente Regio nomine & inſtante eodem R. P. Friderico Schembek, ſanctè juravit, hoc quod tulerat Os eſſe illud ipſum numero, in Miſnenſis civitatis arce & Decanali Domo in ſitco ſeu latebra parietis ejus, cum ſuo ſericeo rubro involucro & inſcriptione, per Mauritium Quartirmaſtrum (ut ſuprà) anno Domini milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo ſecundo, menſe Octobri inventum, fideliter hactenus à ſe ſervatum, & Cracoviam (ut dictum eſt) in Domum Profeſſam Societatis Jeſu ad ædes S. Barbaræ apportatum, eodem involutum circa ſui medietatem ſerico rubro, intacto & hactenus non diſſuto, ut fuit repertum; membranaque illa ſeu charta pergamena, (id eſt titulo rem ipſam indicante,) integra, intacta, & non avulſa unquam poſt inventionem, circumductum.

juratque ipſum eſſe quod ex Miſnia attulerat:

98 Quæ ſic aſſerta à R. P. Davide omnia & ſingula, tam Magnificus Dominus Colonellus Butler, quam R. P. Joannes Braun, Societatis Jeſu Sacerdos ſuprà jam nominatus, ejuſdem R. P. David Kinardi in Miſſione ad Caſtra Cæſaris in Miſnia ſocius, poſtulante eodem Reverendo Commiſſario Regio, ſimili juramento confirmarunt. Quibus ſic peractis, idem R. P. Fridericus Schembek, accepto prius Superpelliceo, & Stolâ more Sacerdotum exornatus, debitâ præmiſſâ reverentiâ, Os ſupradictum de manu Reverendi Patris Davidis ſuſcepit: illudque pie exoſculatus, diligenter circumſpexit inſcriptionem ſeu verba illa, DE BRACHIO SANCTI PAULI APOSTOLI: prudenter conſideravit involucrum ſupradictum ex ſerico rubro, cui prænominatus titulus aſſutus fuit: manibus illud palpavit, invenitque omnia ab antiquo integra, intacta, illæſa: & in omnibus & per omnia relationi Magnifici Domini Butleri & Confeſſarii illius Patris Davidis & Patris Braun Socii ejuſdem conformia; illudque in primis mihi Notario publico infraſcripto, deinde Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo Domino Georgio Tyskiewicz, Dei & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ gratiâ Antiſtiti Metonenſi, Suffra-

idē jurant Colonellus & Socius;

& coram teſtibus vera eſſe omnia judicant P. Schembek & Notarius,

A Suffraganeo Vilnenſi, Epiſcopo Samogitiæ nominato, ad actum hunc vigore ſuprapoſitæ Commiſſionis Regiæ invitato; poſtea teſtibus ſuprà nominatis, adhæc vocatis & rogatis, videnda & conſideranda diligenter obtulit. Qui reverenter & devotè illud exoſculantes, vera eſſe omnia, & ſingula quæ & R. P. Schembek & ego Notarius publicus adverteramus, obſervarunt ipſimet & oculis conſpexerunt.

99 Tandem idem R. P. Fridericus Schembek, injuncto ſibi à ſua Sacra Majeſtate muneri ſatisfaciens, idem Os Brachii S. Pauli Apoſtoli (revulſa prius Inſcriptionis membrana ſeu titulo, & detracto velo illo ſericeo, quo magna ex parte ab antiquo conveſtiebatur) ipſe à Capite ſeu ejuſdem Oſſis ſummitate manu propria, deinde reliquum, ob nimiam illius duritiem, adjuvante altero; per medium, ferrâ ferreâ in longum, non autem in tranſverſum diviſit; & magnam illius partem, longitudinis ferme palmi unius, nomine Regio accepit, Baſilicæ Sanctorum Petri & Pauli Cracoviæ, ad Collegium Societatis Jeſu, ſuo tempore tradendam, & ad eamdem ritu ſolemni transferendam. Tandemque de his omnibus & ſingulis, idem toties prænominatus Commiſſarius Regius R. P. Fridericus Schembek, Domus Profeſſæ Societatis Jeſu Cracoviæ ad ſanctam Barbaram Præpoſitus, à me Notario publico unum vel plura Inſtrumenta publica more ſolito fieri poſtulavit. In quorum omnium & ſingulorum fidem taliter actis adfuerunt Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Dominus Dominus Georgius Tyskiewicz Epiſcopus Metonenſis Suffraganeus Vilnenſis, Samogitiæ Nominatus; Admodum Reverendi Patres, Chriſtophorus Tizcinsky Archipresbyter Infulatus eccleſiæ beatiſſimæ Virginis Mariæ Cracovienſis; Martinus Hinca, Societatis Jeſu per Regnum Poloniæ; & Nicolaus Lancicius, ejuſdem Societatis, per Magnùm Ducatum Lituaniæ Præpoſiti Provinciales, teſtes ad hæc ſpecialiter vocati & rogati, cum aliis pluribus.

idem deinde os ſacrũ dividit,

B *dequere tota fieri inſtrumentũ fecit.*

§. IX. *De Vinculis S. Petri, & memoria primæ ab ipſo dedicatæ eccleſiæ, converſa in feſtum ejus Ad vincula.*

C *Græci Adorationem unius Catenæ celebrant 16 Januarii,*

100 *Producendus ab Herode, Judæis gratificaturo, ad mortem* Petrus, in ipſa nocte erat dormiens vinctus catenis duabus; *quæ, pulſante ejus latus Angelo,* eciderunt de manibus ejus. *Unius harum* Adorationem *celebrant Græci* XVI *Januarii, pleno diei iſtius Officio, & quidem cum duplici Canone. Primi Canonis auctor videtur Byzas ſive Byzantius, hic enim eſt Auctor Tractus ſequentis poſt Verſiculos ſimilares, qui terni ordiuntur dies ſingulos. Canon iſte Acroſtichus eſt, ſtrophis ſingulis ad hujus trimetri litteras ſingulas aptatis*

Πέτρε τὰ δέσμα προσκυνοῦμεν ἐκ πόθε.
Vincula devotè, Petre, adoramus tua.

Alter, S. Joſephi Hymnographi nomen, incluſum huic Acroſtichidi ſuæ, ſic prætendit:

Πέτρε γεραίρω τὴν ἅλυσιν Ἰωσήφ.
Petri Catenam verſibus cano Joſeph.

Hiſtoricæ Lectioni, poſt ſextam Oden ex more recitandæ, præponitur tale Diſtichon:

Σὴν προσκυνοῦντες, Πέτρε, σειρὰν πιμίαν,
Σειρὰς μακρὰς λύσον μὲ ἐγκλημάτων.
Sanctam Catenam, Petre, adorantem tuam,
Longâ catenâ ſolve me delictorum.

101 *Hiſtorica Lectio hæc eſt.* Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, *Junii Tomus V.*

τῆς τιμίας ἁλύσεως τὸ ἅγιον Πέτρος τὴν προσκύνησιν ποιώμεθα, ἣν αὐτῷ περιέθηκεν (ὡς ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστορεῖ) ὁ Τετράρχης Ἡρῴδης· λυθεῖσαν δὲ παύτην ἐξ ἐπιφανείας Ἀγγέλου, πινὲς τῶν πιστῶν εὑρόντες, κατὰ διαδοχὴν διεφύλαξεν. ὕστερον παρὰ τῶν εὐσεβῶν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν ἀνεκομίσθη, καὶ κατετέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου, τῷ ὄντι ἐνδον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας· ἔνθα καὶ ἡ σύναξις αὐτοῦ τελεῖται. Hodierna die adoramus Catenam S. Petri; quam ipſi (ſicut in Actis narrat Apoſtolus Lucas) impoſuit Tetrarcha Herodes; Angelica verò apparitione ſolutam, reperientes fidelium aliqui, per traditionem ſervaverunt. Poſtea vero tranſlata Conſtantinopolim, poſita eſt in oratorio S. Petri, quod eſt intra majorem Eccleſiam, ubi & feſtum illius agitur.

D AUCTORE D. P. *eamque ſe dicunt accepiſſe Hieroſolymis.*

102 *Pro hoc feſto compoſita Oratio eſt, quæ ſub nomine ſancti Joannis Chryſoſtomi habetur edita, Baronio autem aliiſque videtur potius eſſe S. Procli vel S. Germani, æque ac ille, Patriarcharum Conſtantinopolytanorum, ſed ætate poſteriorum. Græcum contextum nos quidem in Vaticana ac Vallicellenſi Bibliothecis Romæ, necnon Florentiæ in Laurentiana invenimus; non tamen curavimus deſcribendum, quod ejus prolixitas inſtituto noſtro non conveniret: ipſum nihilominus, ſi quis nova verſione donatum voluerit Græcolatinum edere, credo, rem publice gratam & utilem faciet; & habenti familiarem Chryſoſtomi uſum, dabit facultatem dijudicandi ex ſtylo, ipſiuſne an alterius ſit. Hujus ego arbitrio libenter cedam; argumento Baronii non moveor: præſumit enim, ejuſmodi Catenam fuiſſe allatam, cum aliis. Reliquiis, ab Eudocia Theodoſii Junioris uxore, adeoque poſt mortem ipſius Chryſoſtomi. Nicephorus Calliſtus lib. 14 cap. 2, agens de Hieroſolymitano Eudociæ itinere, allatiſque per eam Reliquiis, Apoſtolicæ Catenæ non meminit; neque alius quiſquam Græcorum quod ſciam.*

Oratio quæ de illo feſto habetur,

E

103 *Synaxariorum verba jam dedimus: Orationis prædictæ Auctor, Eudoxiam quoque nuſquam nominat: ſed nititur verbis, quæ præ oculis potuit habuiſſe Synaxarii compilator: ſic enim ille ait:* Catenas illas in carcere derelictas, ipſi Herodis miniſtri, quibus divinæ cognitionis lumen effulſit, clam ſuſtulerunt; & apud ſeipſos, veluti theſaurum quemdam, eas conſervaverunt. Quod vero à patre ſuo (ut dicitur) traditum, & de catenis illis narratum ſibi quiſque acceperat, poſteris ſuis deinceps credebat, & tuto in loco catenas illas occultas ſervabat: quoad & Judaica natio bello devicta, captis Hieroſolymis ad nihilum redacta eſt; & ſuperſtitioſo idololatriæ errore ſublato, Romanorum ſceptra ad Imperatores, qui Chriſti fidem ſequebantur, tranſlata ſunt. His autem Chriſti & Apoſtolorum facta omni honore proſequi ſtudentibus, hæc etiam Apoſtoli Petri Catena manifeſta facta eſt (*nota in ſingulari* Catenam *dici, uti ſuprà in Verſibus*) & ab illis ad urbem hanc regiam tranſlata, in Apoſtoli Petri templo repoſita eſt: quam ut ejus ipſius miraculorum effectricem & veneramur & amplectimur. *Tacentibus ergo de Eudocia Græcis, uti gratis dicitur,* quod nondum Petri Catenæ innotuiſſent *ætate Chryſoſtomi, cum Hieroſolymis ſemper notas fuiſſe ſupponat Auctor, nec habeat quidquam unde intelligi poſſit Conſtantinopolim allatam eſſe Catenam vel antè vel poſt ætatem Chryſoſtomi. Huic cur ea Oratio abjudicetur, & alterius poſterioris eſſe dicatur, nihil hactenus cauſæ occurrit apud Græcos.*

F *cur Joannis Chryſoſtomi non ſit, necdum apparet. cum in ea nuſquam mentio fiat Eudociæ quæ Catenam attulerit.*

104 *Juvat interim ex ea delibare paucula, ad Apoſtolicarum Catenarum laudem ab Auctore ſic deducta.* Si umbra & lintei morbos profugabant, certe Catenæ, quæ venerandum Apoſtoli corpus attige-

Ea ſacrarũ Catenarum elogium

AUCTORE D. P.

A attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participarunt: catenæ, inquam, illæ omnino venerandæ ac pretiosæ, quæ Apostolicum illud ac beatum corpus colligarunt, quæ manus illas miraculorum effectrices adstrinxerunt, quæ divinâ gratiâ ab ipsis repletæ sunt; ex quibus miracula abunde scaturiunt, quæ ægrotos homines à morbis liberant, quæ homines illos sanctos efficiunt, qui cum fide ad eas accedunt; à quibus animarum maculæ mystico quodam modo expurgantur, morbidæ influentiæ reprimuntur; quæ denique in aëream celsitatem extensæ, & usque ad cælos ipsos pervenientes, à domi nico illo & divino solio, tamquam ab anchora quadam, extenduntur. Has Catenas potentiarum, quæ à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cum timore illas subterfugiens comprimitur. Has aërea spirituum multitudo metuens ac tremens, jaculisque inde immissis percussa, longius profugatur: non enim ferre potest Spiritus sancti gratiam, has ipsas Catenas obumbrantem, neque scintillas ex divino illarum igne exilientes sustinet; sed ab ipsis incenditur atque comburitur.

B Has composuit Dei Patris Verbum, ejusdem æternitatis & principii particeps, ut ejus de Deo confessionis præmium essent. Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Esaïa antea visus, & ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus sanctus Paracletus suo afflatu, ignem, è carbone illo exilientem, ad opus perficiendum maxime idoneum reddidit: quamobrem licet ferreæ sint naturæ, divinâ tamen gratiâ & potentiâ plenæ sunt.

insigne profert.

105 Ab his dæmonum pravi spiritus illigati enecantur; ab his princeps mundi hujus pertractus, captivus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est ab iis qui antea peccatorum laqueis constricti, soluti & liberati sunt; & mortis retibus antea circumdati, ad vitam transierunt. Hæ divinæ hereditatis terminos cingentes, & undique munientes, faciunt ne ab hostibus expugnari possint. Eædem Christianorum vertices coronantes, ab illorum hostium insidiis, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos servant. Nam etsi à malignis hominibus pro tormenti genere adversus Apostolum sunt adhibitæ; tamen ad eos propellendos, qui malum aliquod inferre volunt, idoneæ sunt effe-

C ctæ, non tam cruciantes, quam venerandum illud Apostoli corpus undique servantes ac munientes. His Catenis Apostolus ornabatur, his exultans ac gestiens se oblectabat, & tamquam regalem aliquem ornatum circumferens, animo exultabat. Has & pœnæ instrumentum cognoscebat, & coronarum multarum conciliatrices existimabat. His & nunc sanctissima, omnique ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tamquam splendido monili & aureo quodam ornatu induta, velut corona quadam ex intactis floribus contexta, decorata est, & ad dexteram sui Sponsi partem assistit. Has, inquam, catenas & nos copiosissimus Christi populus hodierno die amplexamur: has reverentes veneramur & colimus, & pro animarum emendatione habemus: his omnem sensum & membrum admoventes, illarum sanctitate implemur, & per mentis intelligentiam sancti Spiritus gratiam in animos ipsos admittimus. Deceret certe, deceret non solum catenas, quæ manus illas adstrinxerunt, magnopere venerari; sed etiam indicia omnia, ad quæ Apostoli membra accesserunt, singulatim amplecti ac revereri, & in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare.

106 *Ad Latinos quod attinet, simili modo quo Herodianas Catenas Hierosolymis servarunt facti ex Judæis Christiani, Neronianas quoque servasse videntur Romani, ab Apostolis conversi; saltem ab anno* CXVI, *S. Alexandri Papæ penultimo; quando* S. Balbinæ sæpe osculanti boiam, per quam salvata fuerat, dixit S. Alexander; Define hanc boiam osculari; sed potius require B. Petri vincula, & ea osculare, & boiam meam osculari define. Tunc datâ sibi operâ, cum studio ac desiderio magno, pervenit ad illa S. Balbina, deditque ea Theodoræ illustrissimæ, sorori S. Hermetis Præfecti Urbis. *Quid hæc de illis egerit, non exprimunt S. Alexandri Acta, à nobis illustrata* III *Maji. Venerabilis Beda, Serm. de Vinculis inter Varios, Hierosolymis quæsita Vincula illa supponit; quod gratis conjectasse eum censeo; cum post annos dumtaxat quinquaginta, quibus Apostoli vincti jacuerant in Mamertino carcere, facilius fuerit, ea vel ibi, vel inter manus Christianorum inveniri. Quare Romanis vinculis aptandum puto, quod idem Beda deinde addit*: Sicque B. Alexander exiens de carcere (*simili forte miraculo, quo antea ad Balbinam curandam exiverat*) constituit hanc celebrari festivitatem Kalendis Augusti, in honore S. Petri; & ejus nomine ædificavit ecclesiam, quæ dicitur ad Vincula; *seu potius à Theodora constructam dedicavit*; in qua Catenæ ejus deosculantur à populo devoto. *Hæc vero crediderim Bedam sumpsisse ex ipsiusmet ecclesiæ libris.*

Latini Neronianas Catenas servarunt.

an. 116 *inventas à S. Balbina,*

& dicitur S. Alexander in festo I *Augusti,*

E

quando S. Petrus dedicarat primam Romæ ecclesiam.

107 *Dicitur autem ipsa prima in Europa fuisse ædificata à S. Petro: qua de re insignem Exercitationem post Notas ad* I *diem Augusti scripsit Franciscus Maria Florentinius, docens, haud absimile vero id esse, licet ea Neroniano incendio conflagrarit: & ideo fortassis in ipsam, à fidelibus restauratam, sacras Catenas, potius quam alibi, reponi Alexander jusserit. Equidem non ausim affirmare, festum istud adeo esse antiquum: nequeo tamen dubitare, quin sacra Vincula, ex eo saltem tempore, magna in veneratione fidelibus fuerint; & vel ex tunc, vel ex tempore S. Silvestri Papæ, aut proximorum ejus successorum, cœperint Romani Pontifices, pro singulari benedictione, impertiri aliquid de rasura illorum, & per Ecclesias etiam remotas distribuere: de hac enim, aut festo Vinculorum loqui videtur Augustinus, Serm.* 39 *de Sanctis,* cum ait, *quod* merito per omnes Christi Ecclesias auro pretiosius habetur ferrũ illud pœnalium vinculorum: *in quorum deinde laudem excurrens,* Felices, *inquit,* Catenæ quæ nudatis pæne ossibus inhærentes, vivas reliquias de sanguinis sudore, jam attrita carne, rapuerunt; tactuque membrorum cruciatus sui sanctificatur instrumentum; in quo dum afflictio crescit ad pœnam, causa pœnæ proficit ad gloriam. Felicia vincula, quæ reum usque ad Christi crucem, non tam condemnatum, quam consecratum miserunt! *Ubi de vinculis Neronianis agi perspicuum est.*

Commendat illas S. Augustinus:

F

Ecclesiam restauravit Eudoxia Imp.

108 *Verum ut eo nomine antiquius Romæ Oratorium fuerit, cujus Dedicatio jam olim ab ipsis Alexandri vel Silvestri temporibus cœperit celebrari, titulus tamen* Eudoxiæ *eidem ex nova aliqua dedicatione accessit primum seculo* V, *quando vixit hujus nominis Imperatrix, Valentiniani* III *Imperatoris uxor & filia Theodosii Junioris atque Eudociæ; de qua legitur in veteribus quibusdam Mss. continentibus miraculum quoddam S. Cæsarii Martyris Tarracinensis, in Valentiniani prædicti filia patratum, &* 1 *Novembris proferendum, quod* tantum in Christi fide & amore profecerat, ut B. Petri Apostoli amore Basilicam, quæ ad Vincula nuncupatur, in Urbe construeret, quæ usque hodie Eudoxiæ nuncupatur.

109 *Confundit illius Ms. auctor, Valentinianum*

A *ac deinde Hadrianus primus,*

num III Eudoxiæ maritum, cum Valentiniano I Damaſi Papæ coævo, ut videatur ſeculo IX *vel* X *vixiſſe; in eo tamen quod de Titulo ait, fidem meretur obtinere; cum Adrianus Papa I, in ſua apud Anaſtaſium Vita legatur, ſeculo* VIII *ad finem vergente,* templum Apoſtolorum, quod appellatur Eudoxiæ ad vincula, totum à novo *reſtauraviſſe. Priorem ſub Eudoxia reſtaurationem Baronius refert ad annum* CCCCXXXIX *; quia eo anno Theodoſii uxor Eudocia Hieroſolymis fuit, & Reliquias ſuprà memoratas accepit; in quibus fuiſſe Herodianam Catenam, ipſius Eccleſiæ traditio habet; ſecundum quam Romani Breviarii Reformatores annis ab hinc centum, pro Lectionibus ſecundi Nocturni, ſumi ſolitis ex quadam Homilia S. Ambroſii, ſubſtituerunt hiſtoriam, quæ hodiedum ſic legitur:* Theodoſio Juniore imperante, cum Eudocia ejus uxor Hieroſolymam ſolvendi voti causâ veniſſet, ibi multis eſt affecta muneribus: præ ceteris inſigne donum accepit ferreæ catenæ, auro gemmiſque ornatæ, quam illam eſſe affirmabant, qua Petrus Apoſtolus ab Herode vinctus fuerat. Eudocia Catenam pie venerata, eam poſtea Romam ad filiam Eudoxiam miſit, quæ illam Pontifici maximo detulit; iſque viciſſim monſtravit illi alteram Catenam, qua Nerone Imperatore idem Apoſtolus conſtrictus fuerat. Cum igitur Pontifex Romanam Catenam cum ea, quæ Hieroſolymis allata erat, contuliſſet; factum eſt ut illæ inter ſe ſic connecterentur, ut non duæ, ſed una catena ab eodem artifice confecta eſſe videretur.

non tamen probatur illius mater Eudocia

B *miſiſſe Catenâ Hieroſolymis acceptam,*

110 *Hoc miraculum, ipſaque Herodianæ Catenæ Romam deportatio, fuerunt Breviario innovato inſcripta ex Petro de Natalibus. Is enim, cum lib.7 cap.*3 feſtum *hoc* inſtitutum *dixiſſet,* in memoriam liberationis Petri, & in memoriam inventionis Catenæ *ſub Alexandro Papa; atque ut, Romani averterentur ab honoribus quodammodo divinis, Octaviano Cæſari, tali die appellationem Auguſti adepto, exhibendis, ſicut fecerunt* uſque ad tempus Theodoſii Imperatoris, *utique Junioris* [& Valentiniani III] qui regnare cœpit anno Domini CCCCXXV (*ſic enim ſupplendus defectus & corrigendus error numero* 325) *cum, inquam, iſta dixiſſet* Petrus *de Natalibus, ita progreditur:* Eudoxia igitur filia ipſius Theodoſii, uxor Valentiniani, Hieroſolymam ex voto perrexit, ubi quidam Judæus pro magno munere Catenam ei obtulit, qua ſub Herode Petrus Apoſtolus vinctus fuit. Cum ergo Romam rediſſet, & Romanos in honorem Auguſti Cæſaris in Kalendis ipſius menſis ſolennizare videret; cogitans quod non de facili eos à tali errore revocare poſſet, cogitando tractavit, ut obſervantia quidem ſic ſtaret, ſed in honorem B. Petri fieret, & ipſum diem, populus, Ad vincula, nominaret. Habitaque collatione cum Pelagio, multis exhortationibus populum induxerunt, ut memoria Principis paganorum tranſiret ad memoriam Principis Apoſtolorum. Tunc Imperatrix Catenam, quam de Hieruſalem attulerat, protulit, & Papa eam, qua Petrus Romæ vinctus fuerat, eduxit. Hæc igitur illi ſociata, ita miraculoſe una catena facta eſt, acſi ſemper una & eadem extitiſſet. Ipſa igitur vincula Papa & Regina in eccleſia S. Petri Ad vincula poſuerunt, & ipſam multis privilegiis ditaverunt, ac prædictum diem ubique celebrem fore ſtatuerunt, videlicet Kalendis Auguſti, *anno Domini* CCCCXL.

ideoque ab aliis melius dicitur

C *ipſamet Eudoxia Hieroſolymas iviſſe*

& attuliſſe Catenam, Romanæ miraculoſe unitam,

Sed in hac relatione menda aliqua corrigenda.

111 *Annus hic eſt extremus S. Sixti III, quem uſque ad* XXV *Julii vixiſſe docui, licet colatur* XXVIII *Martii, ſequenti aliquo anno ſepultus in cryptâ ad S. Laurentium. Pro eo, neſcio qua ratione, obrepſerit* Pelagius Papa, *centum annis junior Eudoxiâ prædictâ; niſi quod Pancirolius alleget inſcriptionem, unde iſte Pontifex intelligatur ipſam eccleſiam reparaſſe. Interim uti in hoc corrigendus Equilinus memoriâ lapſus, ſic idem recte correxit errorem antiquorum de illo feſto manuſcriptorum, quibus pro Eudoxia Valentiniani uxore, ponitur ejus avia, Eudoxia, uxor Arcadii Imperatoris, & quidem veluti marito jam vidua: quorum neutrum cum hiſtoria conſiſtit. Quamquam autem nuſquam legatur Eudoxia junior Hieroſolymam peregrinata, idque ſciatur feciſſe ejus mater Eudocia, non video tamen neceſſitatem corrigendi Equilinum in eo quod allatam à filia Catenam dicat: cum eo ſtudio quo mater, etiam filia duci potuerit, viſendi & honorandi loca ſancta; & Græci taceant de Catena vel Catenis, quas Eudocia revexerit.*

D AUCTORE D. P.

112 *Utinam autem talis itineris, & ſecuti in Catenis miraculi, antiquior certiorque teſtis inveniretur, quam vel Petrus de Natalibus, vel quæ ille correxit Mſs. quamquam nec in his miraculum legitur; ſed hoc ſolum, quod* quidam inter alios Judæus, ſuper topazium & aurum obrizum pretioſas, ferreas donat Catenas..... *quas* Eudoxia Romanis opibus intulit, *ac populo dixit;* quoniam & ſub Neroniana cuſtodia Apoſtolus Catenam tulit, quam & ſanctus Alexander, quinto loco Papatus miniſter, in frugem medicinæ & candidationem animæ ſalutarem, docuit: quâ Pontifex appetitâ, Catenis triadem fecit; & in templo fundato & chriſmato, in monumentum Apoſtolicæ victoriæ, recondidit; & Kalendis Sextilibus primæ luci hæc ſacramenta perdonavit. Sic ex iniquo principio ſalubris conflata eſt religio: ſed Auguſticolis ut carius coleretur ([quia] in die lauri Octaviani id erat moris, ut nemo ex conflua turba abiret, niſi ſimplicem panis & vini ſumptum libaſſet) hanc formam Papa Eccleſiis imaginavit, ut populus Nazaræus eo die Corpore Chriſti & Sanguine reficeretur. *Ita vetus iſtæc Scriptura, ſeculo forſitan* X *aut* XII *compoſita, ad uſum ipſius Eccleſiæ, de qua agimus; indeque reperta in Legendariis Romanis à Baronio, Neapolitanis à Beatillo, Belgicis à Roſweido; unde ſumpſimus verba, ex Marchianenſi, Audomarenſi & Merenſi Codicibus inter ſe collatis. Non autem puto debere iis objici, quod Romani totum Auguſtum Cæſari Octaviano dedicarint, non ſolas Kalendas. Potuit enim primo menſis diei propria fuiſſe iſta panis ac vini feſtiva libatio, quæ ſola etiam apud Chriſtianos fuerit continuata, ſicuti hodiedum continuatur feſtiva miſſio ſtrenarum Kalendis Januarii.*

Tacent de miraculo, vetera Legendaria

ex uſu ipſius eccleſiæ deſcripta.

E

F

113 *Hieronymiani Martyrologii apographa duo, Corbeienſe & Lucenſe, poſt Paſſionem ſeptem Fratrum Machabæorum, etiam in vetuſtiſſimis Epternacenſi ac Blumiano commemoratam, addunt;* Romæ Dedicatio primæ eccleſiæ, à B. Petro conſtructæ & conſecratæ; & abſolutio ejus à Vinculis. *Atque ad hunc geminatum unius feſti titulum reſpexit S. Leo Papa, Sixti III ſucceſſor proximus, ſic exordiens Homiliam, tunc dictam ad populum:* Gratias, dilectiſſimi, agamus Domino Deo noſtro, quod quanta ſit hujus diei ſolennitas, etiamſi ego taceam, conventus veſter oſtendit. Tam enim conſpiranti ſtudio & devoto animo conveniſtis, ut feſtivitatis magnificentiam, etſi ſermo non indicet, congregatio tamen ipſa teſtetur: duplex enim cauſa lætitiæ eſt, in qua & Natalem Eccleſiæ colimus, & Martyrum paſſione gaudemus. *Vix autem poſſum dubitare, quin hic dies ſit, non ſolum primæ dedicationis factæ à* Petro, *cujus ipſius causâ & vinculorum ejus ab Alexandro repoſitorum, dicta fuerit etiam* Abſolutio Petri à vinculis (*licet hanc conſtet factam eſſe circa Paſcha*) *ſed etiam tertia, ſi non & ſecundæ. Non enim de* S. Petro *intelli-*

Geminatæ Feſtum, adſcriptū antiquis Faſtis,

à S. Leone I commendatur,

A AUCTORE D. P. *ex causa dedicationis, à Sixto 3 factæ,*

intelligenda ſint Leonis verba ſub finem Homiliæ ejuſdem, ſed de Sixto, ſolennem hanc diem celebratis, & non ſolum Martyres ac matrem Martyrum; ſed etiam illius memoriam juſto honore veneramini, qui hoc die antiquam feſtivitatem, hujus loci conſecratione geminavit; magnificus quidem ſtructor parietum, ſed magnificentior extructor animarum, ultra ævi ſui terminos opera pietatis extendens, ut utilitatibus [ſubſtructionum &] inſtitutionum ejus etiam in ipſo frueretur devota poſteritas, & habitando quod condidit, & faciendo quod docuit.

114 *Sane magnifica, quæ hic indicatur, ſtructura parietum, neque primitivæ ſub* Petro *Religioni, neque tribus primis ſeculis inter perſecutiones actis convenit, quamvis etiam tunc eccleſias ad conveniendum ædificatas habuerint Chriſtiani, ſed crebro reficiendas, quia crebro everſas, multoque minores quam quæ poſtea ſub Conſtantino fundatæ ſunt magnificentiâ plane regiâ, qualis etiam Sixtina hæc fuit,* Eudoxiæ *fundatricis titulo ornata. Qualiſcumque enim antea eccleſia ibi fuit, Titulum non habebat: & ſunt qui à Leone præfato Tituli initium ducant: cui cum S. Gregorius Magnus addidiſſet Stationem, pro Feria* II *poſt* I *Dominicam Quadrageſimæ, etiam ordinavit propriam Miſſam, pro feſto* Vinculorum, *inſerendam Sacramentario Romano, qualis in antiquiori Gelaſiano & veteri Franco-Gothico, nulla invenitur. Ex hinc vero videtur notitia feſti etiam extra urbem diffuſa, per Martyrologia etiam Hieronymiana, apud varios deſcripta. Et ſic etiam vetus Germanicum Kalendarium potius quam Martyrologium, nuper Auguſtæ Vindelicorum editum à Bechio,* Vincla ſancti Petri, & VII Fratrum, *exhibet, & quidem Rubricatum feſtum, ſicuti SS. Laurentii, Bartholomæi & Paulini Epiſcopi (utique Trevirenſis) cum Decollatione S. Joannis; dum Aſſumptio S. Mariæ notatur Nigris, tamquam tunc adhuc ordinis minoris habitum.*

poſt quam acceſſit Titulus & Statio,

B *ac propria Miſſa de Vinculis.*

§. X. *De Catenis Apoſtolicis, & annulis atque raſura eorum incluſa clavibus, S. Petri dictis.*

115 *Utriuſque Apoſtoli Catenæ plures;* C *Servatum fuiſſe Hieroſolymis* Petrum vinctum Catenis duabus, *Apoſtolica aſſeverat hiſtoria: quare earum alteram Conſtantinopolim, alteram fuiſſe perlatam Romam, utriuſque urbis traditioni credi citra ſcrupulum poteſt: licet tempora & auctores tranſlationis prædictæ certo nequeant deſignari. Similiter &* Paulum *Act.* XXI juſſit *Tribunus* alligari Catenis duabus. *Sed hoc abundantioris cautelæ fuit; alias ſufficiebat vinctis ſingulis catena una, & quidem plerumque tibiarum uni per numellam adſtricta, cujus alterum caput parieti carceris aut cippo affigebatur; vel, ſi libertas ambulandi concederetur, circumduci collo vel lumbis poterat, ut minus impediret gradientem: & ſic idem* Paulus *Act.* XXVIII, vinctus ab Hieroſolymis *adductus Romam, convocatis ad ſe Judæis,* Propter ſpem Iſraël, *inquit,* Catena hac circumdatus ſum, *ejuſdemque* Catenæ *in ſuis ad Epheſios & Timotheum Epiſtolis meminit.*

116 *Atque hanc eſſe* Catenam *arbitror, qua Romæ ſolutum exiſtimo, mox atq; Neroni ſeſe ſtitit, & nemine contra eum agente inventus eſt innocens. Eamdem, aut aliam, aut plures aſſervari in ipſius Baſilica extra muros Urbis ait Pancirolius: atque inde accipere voluiſſe, opinor, S. Gregorium, quando Conſtantiæ Auguſtæ ſic ſcripſit:* De Catenis, quas ipſe S. Paulus Apoſtolus in collo & in manibus geſtavit, ex quibus multa miracula in populo demonſtrantur, partem aliquam vobis tranſmittere curabo; ſi tamen hanc tollere limando prævaluero. Quia cum frequenter, ex Catenis ejuſdem, multi venientes benedictionem petunt, ut parum quid ex limatura accipiant; aſſiſtit Sacerdos cum lima: & aliquibus petentibus ita concite de Catenis ipſis excutitur, ut mora nulla ſit; quibuſdam vero petentibus diu per Catenas ducitur lima, & tamen ut aliquid exinde exeat, non obtinetur. *Ubi Gregorius plures catenas innuere videtur, alteram videlicet, quæ collo; alteram, quæ manibus adſtrictæ fuerint: & credi poteſt, alterâ vinctum fuiſſe per viam, quando ex Oriente Romam ductus fuit, ut diximus; alterâ, quando incluſus ſedebat in carcere Mamertino; niſi malis, utrumque in hoc loco geſtaſſe, alterum in collo, alterum in manibus: quemadmodum duæ* Petri *catenæ (& forte plures) olim repoſitæ fuerunt in eccleſia ejus, titulo* Eudoxiæ, ad Vincula, *altera Hieroſolymitana, altera Mamertina; quæ & mirabiliter unitæ fuiſſe creduntur.*

unâ à Paulo allata Romam,

D *in ipſius videtur ſervari eccleſia,*

& forte altera.

117 *Miraculum anni* DCCCCLXIX, *quod narrat Sigebertus Gemblacenſis in Chronico, ex eoque Equilinus & Breviarium, ſic unius Catenæ meminit, ut duas olim fuiſſe, vel unicam tantum tunc Romæ aſſervatam, eruere ex eo non poſſis. Ipſum ſic narratur.* Quidam comes Otthonis Imperatoris, *hoc nomine Tertii,* & familiaris, Romæ ante oculos omnium à diabolo arreptus, ut ſeipſum dentibus decerperet; juſſu Imperatoris ad Papam Joannem (XXIII) adductus eſt, ut Catena S. Petri collo ejus circumdaretur. Dum à fallacibus Clericis ſemel & bis alia Catena adhiberetur, nec quidquam remedii proveniret, ubi nihil erat virtutis; tandem verâ S. Petri Catenâ allatâ, & collo furentis circumdatâ; diabolus, clamans & ſpumans & multum ejulans, abſceſſit. Quam Catenam Deodericus Metenſis arreptam, cum diceret ſe eam, niſi manu abſciſſa, non dimiſſurum; tandem Imperator, ſedato litigio, à Papa Joanne obtinuit, ut annulum hujus Catenæ exectum Epiſcopus mereretur. *Eadem habemus iiſdem verbis in antiquo ejuſdem temporis Ms. Chronico Saxonico, ut non dubitemus quin fere coævi ſcriptoris verba iſta ſint, à Sigeberto & Chronographo illo tranſcripta.*

Catenæ Petri contactu an. 969 *liberatur energumenus,*

E *& annulū inde accipit Ep. Metenſis,*

118 *Non fuit tamen hac primum vice imminuta annulo uno vel etiam pluribus Catena iſtæc. Etenim in Vita S. Brunonis Archiepiſcopi Colonienſis, intra primum ab ejus obitu ſeculum ſcripta, ſic legitur apud Surium* IX *Octobris cap.* 26: Baculum & Catenam S. Petri, quo fervore, quo gaudio Coloniam, alterum Metis, alteram Roma adduxerit, omnes noverunt. *Ægidius Gelenius in libro de Magnitudine Coloniæ Agrippinæ pag.* 237 *de iſtis agens, ubi de Metropolitana eccleſia:* Secunda hierotheca, *inquit,* baculum S. Petri, non integrum, ſed ſuperiorem ejus partem concludit, ejus ſcilicet baculi, quo S. Maternus (alii S. Martialem dicunt) in itinere mortuum fertur reſuſcitaſſe... Ex illa ſuſpenſus eſt oculus, in quo continentur aliquot unci vinculorum S. Petri. *Addit idem Gelenius:* Hanc credo Catenæ partem eſſe eam, quam Carolo Martello Francorum Regi, Coloniæ palatium tenenti, unà cum Dominici ſepulcri clavibus & faſcibus Conſulatûs Romani Gregorius Papa tranſmiſit. *Fuiſſet is Gregorius II: qui (ſicut in fine Chronici ſui inquit Gregorii Turonenſis continuator Fredegarius cap.* 110) bis à Romana Sede S. Petri claves venerandi ſepulcri, *Apoſtolici ſcilicet, non Dominici,* cum vinculis S. Petri, *id eſt cum limatura earum,* memorato Principi deſtinavit; eo pacto patrato, ut à partibus Imperatoris *hæretici* recederet *Pontifex,* & Romanum Conſulatum præfato Principi Carolo ſanciret. *Longe igitur abeſt, ut hinc Catenas ſuas, id eſt, earum annulos Brunæ acceperit, quem, Vita ait, ipſos Româ accepiſſe.*

plures cum baculo S. Petri Bruno Colon. Archiepiſcopus,

F *haud tamē quos Carolo Martello miſerit Gregorius,*

non ſolitus mittere niſi raſurā clavibus incluſam:

119 *In*

A *alii quinq; annuli Avenione, item Aquisgrani.*

119 *In Catalogo Reliquiarum Avenionensium, inde nobis transmisso à Richardo Josepho de Cambis Domino de Fargues, notantur* quinque annuli ferrei, ex Catenis S. Petri Apostoli, *asservati ibidem* in sua ecclesia Collegiata. *Doni nec auctor nec tempus exprimitur, uti nec Aquisgrani scitur à quo vel quando allata sit* pars Catenæ S. Petri Apostoli, *notata in Indiculo Reliquiarum loci. Verosimile tamen esset, tam pleraque earum, quam istam, Carolo Magno deberi, si constaret, ejus tunc truncari seriem annulis ablatis cœpisse. Idem dixerim de aliis alibi inveniendis ejusmodi* Annulis, *quorum omnium mensuram & formam si quis haberet delineatam, posset, facta ea rum inter se, & cum vera Catena collatione, dijudicare, quinam annuli sint ejusdem catenæ, quinam diversarum; quinam veræ, quinam alterius, sed fortassis contactu veræ, aut alia de causa, in veneratione habiti: qui propterea quoque (ut in rebus similibus sæpe fit) simpliciter vocantur* Catenæ Petri, *aut* Annuli Catenæ Petri, *usu ita obtinente.*

Limatura Principibus mitti solita,

120 *Baronius in Notis ad Martyrologium*; De limatura, *inquit*, Catenarum Petri, pro ingenti munere, ad Reges & Principes alios que viros primarios de Dei Ecclesia bene meritos, à Romano Pontifice mitti solita, quam plurimæ Epistolæ S. Gregorii fidem faciunt. Moris enim erat eam includere aureæ clavi, ab altari Petri Apostoli acceptæ, & ad absentes transmittere: hi vero ad quos ea mittebatur, religiose accipientes, eam suspendebant de collo, ut Apostoli muniti præsidio à malis imminentibus tuti essent. *Sic ille lib.5 Epist. 6 scribens Childeberto Francorum Regi*; Claves, *inquit*, S. Petri, *in quibus de vinculis Catenarum ejus inclusum est*, Excellentiæ vestræ direximus, quæ collo vestro suspensæ à malis vos omnibus tueantur. *Et lib.6 Epist.25 Theodoro Medico Constantinopolitano*, Benedictionem S. Petri ..... clavem à sacratissimo ejus corpore vobis transmisimus, in qua ferrum de Catenis ejus clausum est, ut quod illius collum ligavit ad Martyrium, vestrum ab omnibus peccatis solvat.

B

intra aureas claves de altari sumptas:

quæ quanti faciendæ

121 *Sic & Gregorii successor Vitalianus, apud Bedam lib.3 c.19, scribit uxori S. Oswii Northanhumbrorum Regis, se ei dirigere* Clavem auream habentem de sacratissimis vinculis beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli. *Neque plus misisse, credo, Hormisdam Papam Justiniano, tunc Consuli, postea Imperatori, quando Apostolorum templum titulo Hormisdæ condituro Constantinopoli, & eorum Reliquias petenti, desiderata Sanctuaria misit, juxta Epistolam ejus, anno* DXIX *adscriptam à Baronio. Quanto in pretio Claves ejusmodi essent habendæ, declaravit idem Gregorius lib.6 Epist.23, primariis duobus apud Mauritium Imperatorem viris, Theoctisto atque Andreæ, sic scribens:* Benedictionem S. Petri Apostoli, Clavim à sacratissimo ejus corpore, transmisi, de qua videlicet Clavi hoc est gestum quod narro miraculum. Dum eam quidam, Longobardorum civitatem ingressus in transpadanis partibus, invenisset; quia S. Petri clavis esset despiciens, sed pro eo quod eam auream vidit, facere sibi ex ea aliquid aliud volens, eduxit cultellum ut eam incideret. Qui mox cultellum, cum quo eam per partes mittere voluit, arreptus per spiritum sibi in gutture defixit, eâdemque horâ defunctus cecidit. Et dum illic Rex Longobardorum Autharith atque alii multi ejus homines adessent, & is qui se percusserat, seorsim mortuus, Clavis vero seorsim jaceret in terra; factus est omnibus vehementissimus timor, ut eamdem clavem de terra levare nullus præsumeret. Tunc quidam Longobardus Catholicus, qui sciebatur orationibus & eleëmosynis deditus, Minulfus nomine, vocatus est, atque ipse hanc levavit de terra. Autharith vero, pro eodem miraculo, aliam clavem auream fecit, atque cum ea pariter ad sanctæ memoriæ decessorem meum (*Pelagium II*) transmisit, indicans quale per eam miraculum contigisset. Ipsam ergo vestræ Excellentiæ transmittere studui, ut per eam vos, qui eum timetis & diligitis, & præsentem saltem & æternam habere valeatis.

D AUCTORE D. P.

insigni miraculo dicerunt Longobardi.

E

122 *Ut autem minores istæ claves de sepulcro* S. Petri *sumptæ & ex collo gestandæ habebant inclusum aliquid de limatura Catenarum, sic videntur etiam majores aliæ, in eo qui post caput manubrium succedit globo, ejusmodi aliquid continuisse, quo venerabilius exoiperentur. Ita Gregorius Papa III anno* DCCXL *à præfato Carolo Martello auxilium postulans*; Conjuro, *inquit*, te per ipsas sacratissimas claves Confessionis B. Petri, quas vobis direximus. *Ita Leo Papa III ad Carolum Magnum anno* DCCXCVI *munera dedit*, claves scilicet aureas ex S. Petri Confessione ex more acceptas, *inquit Baronius num.16. Hoc autem etiam probat Magno Gregorio coævus Turonensis his verbis, lib.1 mirac. cap.28:* Multi etiam & Claves aureas ad referandos cancellos beati sepulcri faciunt, quas ferentes, pro beneficio accipiunt priores, quibus infirmitati tribulatorum medeantur: omnia enim fides integra præstat.

Majores etiam aliquæ fiebat,

quibus aperiebatur Confessio S. Petri:

C F

FORMA CLAVIVM CONFESSIONIS S. PETRI
ex ea quam S. Servatius Roma argentaam attulit Sed duplo majorem

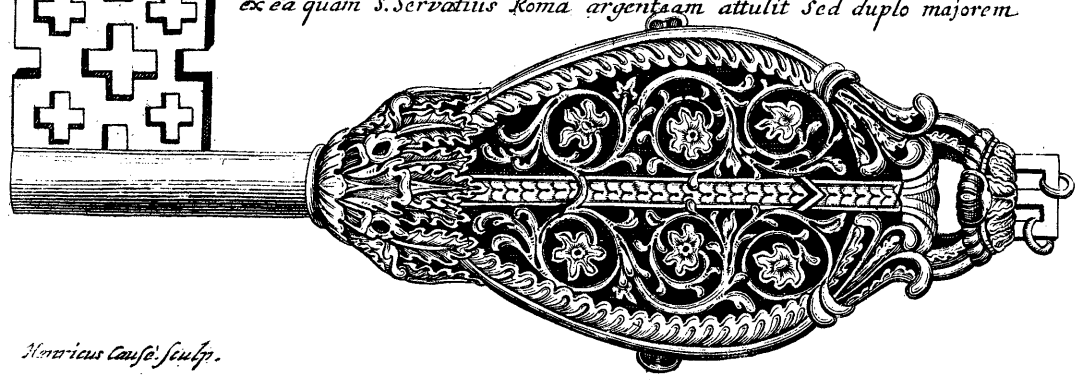

Monricus Causé sculp.

& harum una videtur à S. Servatio allata Trajectum,

123 *Ejusmodi unam esse credimus illam, quæ in basilicæ Servatianæ sacrario Trajecti ad Mosam asservatur, vulgo credita ab ipsomet* S. Petro, *redeunti in Belgium S. Servatio data; qua de egimus ad* XIII *Maji cap.3 Actorum ejus num.24 & seq. ubi censuimus, S. Damasi Papæ munus ipsam esse. Virtutem autem ejusdem, ad pellendos ab agris sorices, sepius comprobatam; & quo miraculo eamdem furtim ablatam confractamque, Trajectenses receperint integram, clara mi-*

raculis,

ibidem lege cap.8 num.67. Nunc vero illius formam fideliter expressam contemplare, ut inde similium aliarum ideam distinctam concipere animo possis: credibile enim est, similes fere omnes fuisse, tam minores quam majores. In hoc an verum sentiam, hac visa

A AUCTORE D. P. *potuerunt æstimare Corsi, apud quos prælaudatus Pater Joannes Baptista Verax aliquando concionatus, invenisse scripsit anno* MDCXLIII *Clavem ejusmodi in quadam* S. Petri *ecclesia, ad morbidarum ovium curationem præsentissimum instrumentum; eoque mirabilius, quod in ejus aliquando amissæ locum substituta alia eamdem vim recipit. Id cum Urbano Papæ VIII ipse quodam die narraret, ille præ lætitia exclamans, interrogavit solicite;* An id etiam scripsisti P. Bollando? *Sed si Clavis illa non est individualiter eadem, cum illa quæ primum allata ab Urbe fuit, non potest intento nostro efficaciter servire. Usus autem, inquit Verax, Clavis istius talis est.* Appenditur ad ostiolum ovilis ejus, in quo grex morbidus continetur; & per quod transeuntes singulas necessario tangens, omnibus subitam impertit sanitatem: sed hac de re procuro authenticum testimonium, *inquit; quod tamen vel non obtinuit, vel ad nos non pervenit, ipso Mediolani defuncto sub annum* MDCLX.

C. J. B

§. XI. *De Clave S. Petri; quæ Laude veteri servatur, antidotum contra morsus rabidorum canum.*

Laude Pompeja, nunc veteri,

123 *Bollandus in primordiis sui operis, die* XIX *Januarii actum de S. Bassiano, Episcopo Laudensi, eodem tempore quo S. Ambrosius Mediolani fuit, sic orditur:* Laus Pompeja Insubriæ oppidum fuit, Bojorum opus; sed à Cn. Pompejo Strabone, Magni patre, vel instauratum vel auctum; unde & nomen seculo Christiano XII à Mediolanensibus eversum, dispersis quoque, ne rursus coalescerent, incolis. Sed Fredericus Ænobarbus Imperator tutiori loco ad Adduam flumen reædificavit, priori nomine, Laudis, sive Laudæ, vulgo Lodi. Tribus inde millibus passuum vicus Lodevè (quasi Laudem veterem dicas) in prioris oppidi ruinis cernitur: *quod hic Bollandus* Lodevè *dicit, atque recte interpretatur* Laudem veterem, *nunc etiam magis explicite Italis appellatur*, Lodi vecchio.

templum à SS. Bassiano & Ambrosio Epp. consecratum,

124 *Fuerunt istic loci jam priscis temporibus Episcopi, quorum tertius ordine creditur fuisse* S. Julianus; *tertius vero quorum nomina extant* S. Bassianus, *de quo modò. Huic, ut in vita ejus legitur*, dum quodam tempore animo revolveret, quod Domino acceptabile munus præter solitum offerret; placuit in suburbio orientali, ad honorem & reverentiam Apostolorum, oratorium condere: datisque sumptibus ad fabricam perficiendam, opus quod cœperat, non multum distulit consummare. *Ad dedicationem vero ejus*, beatissimum Ambrosium Mediolanensem *Episcopum, qui etiam de hac dedicatione meminit Epistolâ sua* LX; & Felicem, Comanum Pontificem, venire persuasit: *narraturque porro, inter dedicandum sanctos Præsules orationibus suis dæmonem, multa quiritantem, expulisse è corpore cujusdam puellæ, ibidem præsentis.*

C

à Ludovico Imp. an. 832 datur Monachis, petente Episcopo.

125 *Oratorium illud (uti lego in quodam Ms. Laude veteri mihi submisso, de quo mox) sive* ecclesiam S. Petri, quæ erat Canonica antiquitus, anno Dominicæ incarnationis DCCCXXXII, Indictione X, tempore Gregorii Papæ [IV], & Ragletti Episcopi *Laudensis*, Dominus Ludovicus Imperator, filius Domini Caroli Magni Imperatoris; per Imperialem auctoritatem, ditatam in monasterium firmavit atque ordinavit: & hæc precibus jam dicti Episcopi & Ambrosii & Guidestri & aliorum Clericorum ejusdem ecclesiæ fecit; secundum quod continetur in Privilegio uno, facto ex præcepto præfati Domini Ludovici, quod sic incipit: In nomine Domini nostri Jesu Christi, Dei æterni. Ludovicus gratiâ Omnipotentis &c. D *Idem monasterium cum prædiis suis reditibusque Gregorius Papa XIII applicuit instituto à se, ingenti Religionis Catholicæ bono, nationis Hungaricæ Germanicæque Collegio Romæ.*

Eò illatam fuisse Clavim S. Petri à S. Silvestro,

126 *Ejus loci pro Collegio prædicto nunc Procurator è Societate nostra P. Franciscus Marianus, promovendæ Sanctorum gloriæ, siquis alius, studiosus; ex archivo monasterii mecum nuper communicavit duo quædam Mss. seculo* XII *ab* Anselmo Vairano, *tunc ibidem Monacho, compilata; non quod ipse scriptis istis multum fidei existimaret deberi; sed potius ut nostrum de iisdem sensum perquireret. Inter alia mentionem faciunt scripta illa* Clavis S. Petri, *cujus causâ hæc de origine loci, ubi servatur, tam altè deduximus. Auctor in iis, quæ ex Diplomatibus Principum (uti supra è Privilegio Ludovici Imperatoris) aliisque probæ notæ scripturis promit, omnem meretur fidem: quæ vero de origine primisque temporibus monasterii sui, aut potius ecclesiæ, commemorat, talia sunt, ut nec credi possint, nec refutari mereantur, tametsi citet libros antiquiores; affirmetque iis contenta, & plura alia, confirmata esse per manifestationem dæmonis,* permanentis in quadam nobilissima Domina Beldies, E filia Domini Robacastelli de Arminulfis de civitate Mediolani; *eamdemque Manifestationem approbaverit Episcopus Laudensis* Albertus de Rivalta, *qui obiit anno* MCLXXIX, *& cum illo præsentes fuerint plus quam trecentæ personæ, quando dæmoniaca liberata fuit.*

habetur in scriptura

multis titulis incredibili.

127 *Qualia enim sunt illa, quæ in unius prædictorum Mss. statim subjunguntur Exordio?* Igitur sciendum est, quod fama est, & quod semper fuit, quod ecclesia S. Petri (*loquitur de oratorio, quod à S. Bassiano dedicatum diximus*) una est de septem primis ecclesiis, quæ fuerunt ædificatæ ab Apostolis. Unde dicitur, quod S. Joannes & S. Jacobus hanc ædificaverunt ecclesiam cum altari in honorem sanctæ Mariæ Virginis & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & aliorum Sanctorum. In quo altari posuerunt de Velo gloriosæ Virginis Mariæ; & brachium dexterum cum manu S. Petri Apostoli; & de membris prædictorum Apostolorum dicuntur potuisse. Et ego Anselmus cum multis aliis Fratribus vidimus & legimus quoddam memoratum scriptum, in libro qui vocatur Bonzino, in quo Canones continentur, prædictam ædificationem & reliqua declarantes: nec non in Martyrologio mortuorum Regulæ; in quo sunt scriptæ Reliquiæ hujus ecclesiæ. Ac omnia ista & plura alia affirmavit quidam dæmon, nomine Peneclaustrum ..... qui propter hanc manifestationem faciendam, virtute S. Petri & S. Mariæ Virginis dicitur intrasse Dominam illam. *Quis talibus libris, prætermissa manifestatione dæmonis; & tali Scriptori, de rebus à se visis testanti, fidem non adhibeat, nisi plane ἀδύνατα forent quæ citavimus? Qualia etiam sunt, quæ in altero Ms. de sanctis Apostolis Joanne & Jacobo, prætensis ecclesiæ fundatoribus, leguntur; quasi dixerint:* Sicut sumus socii in temporali vita, sic volumus de nostris membris cum brachio S. Petri in hoc altari recludi: *eoque dicto truncaverint sibi* duos digitos auriculares; *quos & posuerint* in altari cum præfatis Reliquiis. F

Clavis non potest, quo modo hic narratur,

128 *Porro quod ad rem nostram &* clavem S. Petri *spectat*; dixit iterum dæmon, quod Dominus noster Jesus Christus misit Angelum suum Romam ad B. Silvestrum Papam: & dixit Angelus; Voluntas Dei est, quod fabricari facias unam clavem & consecrari ad similitudinem clavis Paradisi; & deferas eam in Italiam ad civitatem, quæ dicitur

A dicitur Pompejana, in locum ubi S. Joannes Apoſtolus & Euangeliſta, & S. Jacobus Apoſtolus eccleſiam conſtituerunt ad honorem S. Mariæ Virginis & S. Petri Apoſtoli, & conſecrabis eamdem eccleſiam cum illa clave; & cum fuerit conſecrata eccleſia, depones clavem ſuper altare: & ex illa die, ſi quis dæmoñiacus fuerit, ſignatus illa clave, liberabitur; & ſi quis patiens malum rabiæ fuerit, tactus illa clave liberabitur. Fecitque S. Silveſter ſicut dixerat ei Angelus, & cum S. Helena venit ad civitatem Pompejanam &c. *Porro per* Clavem Paradiſi *intelligit Auctor clavem materialem, quam Chriſtum Dominum dediſſe* Petro *opinatur, cum ei tribuit poteſtatem ſolvendi atque ligandi; uti explicat alio in loco, ſcribens, quod magna voce dæmon clamabat per mulierem,* ſe videre velle paradiſi clavem. Erat *autem* quædam clavis ſuper altare Apoſtolorum, quam S. Silveſter Papa Romæ fabricari juſſit & conſecrari fecit ad ſimilitudinem illius clavis, quam Dominus noſter dedit Petro Apoſtolo: quæ ſicut B. Petrus Apoſtolus ligat & ſolvit quos vult; ita, eodem dæmone manifeſtante, ſiquis ſignatus fuerit ex hac clave ſigno Crucis, & ſiquis patiens rabiem, tactus fuerit ex hac clave, liberabitur. *Tum aliquis*

B *Monachorum accepit clavem ex altari & attulit in conſpectum energumenæ, quæ ipſam prona adoravit & oſculata eſt: & interrogata, qua de cauſa Dominus miſiſſet clavem illam, reſpondit, aut potius dæmon per os ejus:* Quia volebat Dominus, ut homines cognoſcerent virtutes S. Petri, quæ ſunt in iſto loco, ut viſitent eum.

129 *Atque hinc haberemus originem clavis, & auctorem certum, qui ipſam tulerit in locum iſtum, ſi dæmonio crederemus. At quæ de Clavi à S. Silveſtro conſecrata, deque virtute ejus, quæ* fuit & eſt uſque hodie, *diximus, ait Auctor; jam antea legebantur etiam in libro* Bonzino, in quo ſunt Reliquiæ hujus eccleſiæ ſcriptæ; necnon in Martyrologio Regulæ approbari videntur. *Ut ut eſt; fieri non potuit res narrata cum illis adjunctis, quibus veſtitur: neque credi poteſt libris citatis ſimplex conſecratio clavis, quam fecerit S. Silveſter; ejuſque per ipſum miſſio ad eccleſiam Laudenſem; nedum ipſiuſmet Pontificis acceſſus, & quidem in comitatu S. Helenæ, ad eum locum. Neque enim aliunde indicium habetur ullum, quod tempore Silveſtri, aut multo poſt, cœperint iſtiuſmodi amuleta, contactu ſepulcri S. Petri ſacrata, aut catenarum ejus ſcobem incluſam ferentia, mitti ad viros Principes aut ad ædes ſacras;*

C *quemadmodum frequenter factum fuiſſe legitur à S. Gregorio Magno & deinceps. Interim ex qualicumque traditione, in ſcripturis illis fundata, manet populus Laudenſis in eadem fere opinione, aliquanto tamen caſtigatiore ac minus aliena à veroſimili; prout diſcimus ex litteris noſtri P. Joannis Baptiſtæ Verax, qui clavem illam vidit, deque eâdem varia coram audivit, anno* MDCLIII *Mediolani datis ad Bollandum; quæ ſic habent: Clavem iſtam* Hieroſolymis allatam à S. Helena, poſt inventam Crucem redeunte Romam, ad filium Conſtantinum viſendum; & apud Laudem-veterem in tranſitu depoſitam pro dedicatione Apoſtolici iſtic templi, aſſerunt incolæ, qui quotidiana inde experiuntur beneficia in iis, quos vel rabidi canes vel ſerpentes momorderunt, mox ubi ſupra affectam partem Crucis ſignum cum ea clave efformatum eſt.

allata fuiſſe in templum Laudenſe,

& incertum eſt, quando allata ſit ante ſeculum 12

130 *Ego de tempore & modo, quibus clavim illam ſuam acceperit eccleſia* S. Petri *Laude-veteri, malim non conjectare plura, quam in medium afferre æque incerta. Illud fundari in prædictis Mss. certo poteſt; ante ſeculum* XII Clavem, S. Petri *dictam, & mirabilium contra venenatos morſus operatricem, in templo ejus Laudenſi, honorem & ſacrum uſum habuiſſe: fuiſſe autem eamdem cum illa, quæ ibidem loci hoc tempore in ſimili honore & uſu eſt, probant, & certior traditio, & ſenſus communis, & iidem in curandis morſibus venenatis ſalutares effectus. Ectypon ejus delineatum in pergameno mihi miſit idem qui ſupra P. Marianus, ſed triplo grandius, quam quod hic oculis Lectorum ſubjicio. Nihil fere clavis illic in ferro vides; & eſt perquam diſſimilis præmiſſæ Servatianæ: Clavis tamen vulgo appellatur, æque ac iſta; nec minorem habet virtutem contra rabidos canes, quam illa contra ſorices. De ſtatu ejuſdem præſenti, & incerta origine aliiſque nonnullis, quæ diximus, compendio teſtatur adm. R. D.* Franciſcus Maria de Poverello, Vicarius perpetuus Parochus terræ Laudæ-veteris, Laudenſis diœceſis & Vicarius foraneus, *in quo dam ſuo Scripto anni* MDCXCIX, *authenticato per* Jacobum Andream Finettum Notarium Apoſtolicum, *addito etiam ſolito ejus ſigno. Scriptum autem tale eſt.*

D C. J.

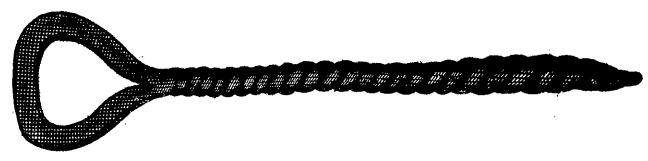

E

131 In ſtatu Mediolani eſt Oppidum, vulgò Laudæ veteris, Italis Lodi vecchio, ubi olim Laus Pompeja, deleta demùm anno MCLVIII; ruderibus, quæ paſſim per agros effodiuntur, urbem teſtantibus. Ejus templum parochiale, B. Petro Apoſtolo dedicatum, titulus eſt Abbatiæ, Collegio Germanico & Hungarico de Urbe unitæ, cujus ſumptibus, vetuſtate collapſum, à fundamentis reſtitutum fuit. In hoc templo tum Corpus S. Titiani Epiſcopi Laudenſis Confeſſoris ſub ara maxima; tum SS. Innocentium ab Herode interfectorum cineres aliquot thecâ argenteâ; tùm maximè Clavis S. Petri Apoſtoli aſſervantur. Ferrum ſcilicet quod manicis, ſeu pedicis concludendis uſui eſſe potuerit, ut eſt figura, quæ additur. Quando & unde allatum ſit in hoc templum, neque monumento aliquo, præter picturas nec ſatis veteres, neque traditione ſatis firma doceri poſſumus. Illud tamen eſt certum, & ſingulare, quòd contra morſus, præſertim rabidorum canum habeatur pro præſentiſſimo remedio, convenientibus etiam procul, infectis eo morſu, ut ea clave devotè à ſacerdote attingantur: neque ſcimus à duodecim retrò annis, dum hæc ſcribimus, dumque hic Parochum agimus, ex plurimis eo morſu infectis, & hac clave piè obſignatis, quemquam niſi unum tantum, ea lue mortuum eſſe. Quin puellam XIV fermè annorum, viperæ morſu ictam, venenoque, quod aliquod horæ ſpatium hauſerat, ſpumantem; hac clave ritè, pièque ſignatam, ipſi incolumem dimiſimus.

Teſtimonium authenticum de ejus illic præſentia & virtute.

F

Publicæ venerationi bis in anno exponitur, die feſto S. Petri ad Vincula, & die S. Silveſtri Papæ, à quo nempè Pontifice id munus huic Eccleſiæ proceſſiſſe, aliqua, ſed non firma traditio eſt. His ſcilicet diebus magnus eſt è vicinis pagis concurſus, & ea clave Sacerdos ante aram, ſigno Crucis facto, ſingulos piè attingit.

In quorum fidem, hanc paginam manu noſtra ſubſcripſimus. Laude veteri, die vigeſima menſis Februarii anno Domini milleſimo ſexcenteſimo nonageſimo nono.

132 *Lubet adhuc, tametſi ad* S. Petrum *nullatenus ſpectent, hic ſubnectere, quæ iiſdem in Scriptis leguntur de S. Titiano Epiſcopo, præcipue propter epitaphium*

An S. Titianus,

A *taphium ejus illic exhibitum: quia quando de Sancto isto*
AUCTORE *egimus die* IV *Maji, quo colitur, mortuus* I *ejusdem; no-*
C. J. *titiam istius epitaphii nullam habuimus: & quam modo hic adscribimus, poterit aliis occasionem dare certiora indagandi. Sic igitur ibi scriptum legitur:* Tempore quo S. Helena & S. Silvester venerunt ad istum locum, *Laudem veterem & ad ecclesiam S. Petri*, portaverunt prædictas Reliquias, & miserunt diversos nuntios per diversas provincias, intendentes ad Archiepiscopos & Episcopos huc conducendos, & de ligno sanctæ Crucis accepturos: ex quibus unus de Titia Episcopus sanctus & religiosus, nomine Titianus, venit, & ibidem ad altare sanctæ Crucis Missam celebravit: qua celebrata spiritus suus cælum ascendit, & corpus ejus ibidem ad altare sanctæ Crucis honorifice est tumulatum, sicut legitur in epitaphio suo, quod ita dicit: Titianus vates, Christi doctrinâ peritus, emeritus miles, Christi de Cruce requirens, membra solo posuit, cæli perrexit ad astra, excelsas congregavit opes, mundique Sacerdos biennio rexit populos; post annos numero vitæ LV quievit in pace, sub die Kal. Maji Domino Basilico ** Aug. Bes. & Armato Vic. Cos.

ab Helena evocatus Laudem,

ibi mortuus sit an. 475:

B 133 *Nihil fere ex his probari nobis potest præter epitaphium; neque hoc ipsum ex omni parte. Ubi duo asteriscos ** hic impressi sunt, ponuntur in Ms. duo* PP. *habentia infra semicirculum transversam lineolam: qualem formam typi nostri non exprimunt.* Si Basilisco II & Armato Consulibus, *ut videtur notare epitaphium*, quievit Titianus, *quievit anno vulgaris æræ* CCCCLXXVI, *non* LXXVII, *ut ponit Ugellus in Episcopis Laudensibus. Interim non video quo pacto cum istis annis conciliari possit, quod dicitur in præmissis, Titianum evocatum cum aliis Episcopis fuisse ab Helena Constantini matre; & innititur in epitaphio, ipsum venisse ut* de Christi Cruce requireret. *Helena quippe sesqui seculo antè jam obierat. Præterea, si præmissis fides, non videtur Titianus ille, Episcopus fuisse Laude, sed aliunde evocatus eò venisse, ac ibidem obiisse post moram non longam. Interea temporis de Episcopatu ejus Laudensi nullus dubitat Ugellus; ac totidem ei adscribit annos, tum Sedis Episcopalis, tum ætatis, quot in epitaphio recensentur. Colunt etiam Brixienses sanctum Episcopum suum Titianum die* III *Martii; quem utique negaturi sunt evocatum fuisse Laudem, atque ibi diem supremum obiisse, utpote sustinentes suum usque ad vigesimum saltem, seculi* VI *annum, superstitem fuisse, & apud se sepultum esse: neque volent ex eo, quod ambo populi fateantur suum Titianum ex Germania in Italiam venisse. quidquam alteri alteris concedere de suo. Ipsi, qui propiores sunt, si suum quique Titianum magis illustraverint, & manifestior diversitas apparebit, & Sancti magis honorabuntur.*

an Episcopus fuerit Laudensis.

C

D. P. §. XII. *De lignea S. Petri Cathedra in Vaticano.*

Si Cathedra Jacobi fuit Hierosolymis servata,

134 CArdinalis Baronius, *in Notis ad festum Cathedræ Romanæ, de cujus institutione agetur* §. XIII; *multa præfatus de Episcopalium Cathedrarum Natalibus sive Ordinationum Anniversariis; de materiali ipsa seu lignea* S. Petri *Sede, qua Romæ sederit, dicit, eam adhuc in Basilica Vaticana servari.* Nec quis hoc miretur, *inquit*: si enim sedes ipsa lignea, cathedra S. Jacobi Apostoli Hierosolymitani Episcopi, post tot tantaque Judaici populi naufragia, post illud pavendum Hierosolymorum excidium, servata nihilominus est integra usque ad tempora Constantini Magni, ut scribit Eusebius lib. 7 cap. 14, quam & successores Episcopi decenti honore cultam sunt venerati: quid tam mirum Apostolorum Verticis Cathedram pari saltem tuisse diligentia conservatam? Ipsa etenim, quis super se sederit, virtute miraculorum prædicat, in ligno arido viridem gratiam curationum consecuta; cum per eam Deus divinam opem implorantibus, beneficia præstare non desinat. Conservatam etiam Alexandriæ novimus Cathedram Marci, Petri discipuli, in qua successores, ob cæleste in ea splendorem divinitus ostensum, insidere in posterum non sunt ausi.

quidni etiam Petri Romæ?

D

Hujus forma

135 *Franciscus Maria Phœbeus ab anno* MDCXXXVI, *Cæremoniarum in Pontificio Sacello Magister, anno exinde* XXX, *sive Christi* MDCLVI *ex quodam suo majori opere & tunc necdum edito, decerpsit Dissertationem* de identitate Cathedræ, in qua S. Petrus Romæ primum sedit: *cui illius effigiem præfixit, haud paulo diversam ab ea quam sacris suis Trophæis anno* MDCXLIV *præposuit Franciscus Maria Turrigius. Quamquam autem pro illa quæ est posterior tempore, ut magis accurata, merito stet præsumptio, in priori tamen nescio quæ major apparet species vetustatis. Placuit igitur, priusquam alterutram sculptori traderem, hic* E *apponendam; scribere Romam, & novam ampliorem-que, ubi etiam cælaturæ veteres distinctius exprimerentur, delineationem expectare, si ea ex propius conspecto & inspecto prototypo obtineri posset, auctoritate & gratiâ, Illustrissimi Emmanuelis Schelstratii, Vaticanæ Basilicæ Canonici, & Bibliothecæ Custodis. Sed hic respondit, pridem eam nemini conspiciendam præberi, neque facile sperandam licentiam denuo eam delineandi. Damus igitur hic illam, quam suprà memoratus Auctor Dissertationis de identitate Cathedræ operi suo præfixit.*

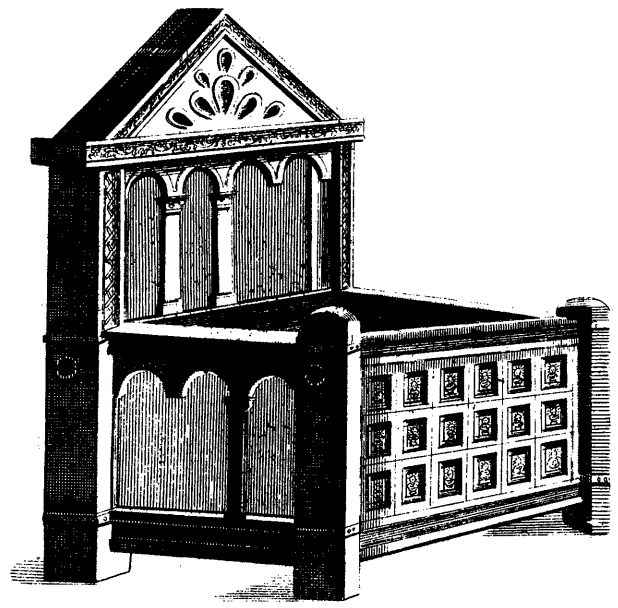

& ornatus anaglyphus eburneus.

136 *Habes hic sculptam Cathedræ imaginem, juxta typum Phœbei: accipe nunc etiam ex ipso ejusdem Cathedræ verbalem descriptionem, depromptam ex optimis & oculatis auctoribus tribus. Primus Maffeus Vegius in Ms. de rebus memorabilibus & præstantia Basilicæ Vaticanæ*; Lignea est, *inquit*, emblematibus & quibusdam eburneis figillis ornata. *Iacobus Grimaldus in Tabula Reliquiarum asservatarum ibidem, sub Urbano VIII descripta*; ornatur eburneis phrygiis, duos digitos latis, ad flores & homines & animalium capita elegantissime sculptis. Frons tota, quantum quadratum continet, pulchris operibus eburneis artificiose cælatis & auro segmentatis pariter decoratur. *Et hi quidem Latine: prælaudatus autem Turrigius ex tractatu Italico de eadem Basilica cap.* 21 *sic Latine redditur*: Pars anterior inferior-

que

A que larga palmos quatuor, alta tres cum dimidio, ex lateribus duos cum medio palmos latitudinis habet. Posterior cum dorsali alta est palmos sex, fulta columellis arcus parvos sustinentibus, quæ columellæ altæ sunt palmum unum, uncias duas; arcus vero procurrunt per spatium duorum palmorum ac semis, anterius sculptæ apparent in ebore & ære historiolæ octodecim, intra totidem rostellas operis anaglyphi exquisitissimi, cum multis figuris exiguis. Dorsale quatuor pollices crassum, quia tamen ætate fatiscit, vinculis ferreis cinctum, etiam lignis quibusdam fulcitur. *Ita ille, oblitus numerare arcus quos tabulæ, à tergo quatuor, in lateribus tres repræsentant; deceptus etiam in æstimatione metalli anaglypha percurrentis, quod sub Alexandro Papa VII curiosius exploratum inventum fuit aurum esse.*

Sunt qui putent Antiochiâ adductam,

137 *Ab hac Cathedræ Romanæ descriptione transit Phœbeus ad quærendum qualis ea & unde sit. Ac primo producit quemdam libellum de mirabilibus Romæ ibidem impressum anno* MDXI *atque dicentem, quod* ad sinistram partem chori est tabernaculum, in quo hodiernè (*id est anno* MDXI) servatur illa Sedes seu Cathedra, quæ facta fuit B. Petro, quando adhuc
B sedem tenuit in Antiochia. *Hinc Angelus Rocca, ex Ordine Augustiniano Episcopus Tagastenus & Pontificii Sacelli Præfectus, in Append. libri sui de Vaticana Bibliotheca,* ex Antiochia translatam *dicit: quod sequens Turrigius in App. ad librum de Cryptis Vaticanis, probare nititur verbis S. Clementis Romani, libro* 10 *Recognit. referentis, quod ejecto Antiochiâ Simone Mago & sanatis quotquot se obtulerant infirmis, Antiochenis quoque intra septem dies ad decem millia baptizatis,* Theophilus, qui erat cunctis potentibus in civitate sublimior, domus suæ ingentem basilicam ecclesiæ nomine consecrarit: in qua Petro Apostolo constituta est ab omni populo Cathedra. *Sed hanc ipsam alio traductam, non possunt probare libri prius scripti (si tamen Clementis vere sunt) quam Antiochiâ discederet* Petrus *septem ibi annis moratus.*

alius Sellâ esse curulè,

138 *Hac ergo rejectâ sententiâ, existimat Phœbeus, eam quæ Romæ spectatur esse ex illarum genere, quas Magistratibus Majoribus indulsit antiquitas Romana, &* Sellas curules eburneas *nuncupabat; quamquam eadem non solum impositæ currui sedentem vehebant, sed, trajectis per armulos laterales vectibus, etiam erant gestatoriæ, quomodo Procopius lib. 2 de bello Wandal. dicit; quod triumphans* Belisarius curuli sella humeris captivorum invectus est. *Tales plures fuisse apud Pudentem Senatorem,* Petri *primum, ut creditur, Romæ hospitem, sanctarumque Praxedis & Pudentianæ passim creditum patrem, revera autem (ut* XIX *Maji docui) avum aut propatruum, verosimile facit amplitudo familiæ, & claritas tanta, ut præsumi possit sæpius curules Magistratus gessisse: & talem unam potuit* Petro *ad usus Pontificios commodasse idem Pudens atque ille deinde eâ usus fuisse. Nec refert quod anni* DXVII *sellæ Consulares, insculptæ Diptychis à Wilthemio illustratis, sint multo altiores, signisque extantibus ornatiores videantur: quia decursu seculorum quinque multum potuit variasse forma & augeri splendor; aliæ quoque Consulibus, qualis nullus Pudens invenitur; aliæ Ædilibus in usu fuisse, ut ex forma sellæ Magistratus internosceretur.*

Romæ commodatam Petro à S. Pudente,

Sed cur tali non potuit etiam Antiochiæ usus fuisse,

139 *Sed & Antiocheni, in Romanos mores transgressi toti, potuerunt similibus sellis usi fuisse: & anaglypha ejus de qua agimus Cathedræ, Herculeos labores exprimentia, Græcanicum potius artificium, quam Latinum sapiunt. Nec videtur ab omni verosimilitudine alienum, sed congruum potius, ut* Petrus, *jam certus Romæ Pontificium constituere, ipsam quoque materialem suam Cathedram, qua fuerat Antiochiæ usus, advehi illuc jusserit, itaque subtraxerit Antiochenis occasionem aliquando de primatu contendendi cum Romanis, ut vel ideo magis fundatus videatur usus unici olim festi mense Februario, quo etiam* Cathedra S. Petri posita *cernebatur* ante cancellos in Choro majori *anno* MCCCCXI per totam Missam, postea in loco prope Crucifixum reposita, ut moris est, *& infrà dicetur. Michaël Lonigus, qui sub Urbano VIII composuit librum de situ Confessionis* S. Petri, *uti Ms. extat in Bibliotheca Barberina, idemque Phœbei decessor in Officio Magistri Cæremoniarum, asserit,* Romanam Petri Cathedram prope ejus corpus olim conditam indeque erutam fuisse. *Fatetur quidem Phœbeus nescire se, ex quo Auctore id sumpserit Lonigus: putat tamen id verosimile reddi exemplo S. Stephani Papæ,* cujus corpus sepelierunt cum ipsa Sede, sanguine ejus aspersa. *Verum nulla paritas argumenti est, & solicitudo aliarum Apostolicarum Ecclesiarum Hierosolymitanæ, Aquilejensis & Alexandrinæ, circa primas Cathedras conservandas, prohibet credere minus fecisse Romanam, cum de omnibus æqualiter Tertullianus dicat lib. de Præscript. cap. 36.* Percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Cathedræ Apostolorum suis locis præsident ..... repræsentantes faciem uniuscujusque.

Non est credibile sepultam cum corpore ac postea erutam,

140 *Moris ferme fuisse iis in locis, ubi Apostolicæ Cathedræ servabantur, recens Electos Episcopos in ipsis collocare, & ut sic loquar inthronizari, ac deinde sæpius iisdem insidere, tum pluribus exemplis probari potest, tum luculentissime ex Actis* S. Petri *Alexandrini, quem etiam mortuum, cum esset ad sepulturam efferendus,* in S. Marci Sede collocarunt; *digne profectò, quippe vivus interdum insidere ei abnuerat,* & in scabello ejusdem residens Clero populoque acclamanti, In tua sede Cathedra, Episcope, respondisse; Plerumque cum Throno illo approximare volo, video quamdam in eo divinam sedere virtutem, fulgore luminis admodum radiantem; moxque inter gaudium & pavorem agnosco me tantæ sessionis prorsus indignum. *Ergo de* Romana *quoque* Petri Cathedra *similiter intelligatur scriptum ab Anastasio de Benedicto Papa III, ad annum* DCCCLV *creato, quod* Dominico die diluculo in Basilicam B. Petri Apostoli, ab Episcopis, Clero, Proceribus deductus est, & in conspectu omnium in Apostolica Sede (ut mos & antiqua traditio dictat) consecratus ordinatusque Pontifex. *Sic Otto Frisingensis cap. 67, anno* MCLIX *scribit, Octavianum Cardinalem S. Cæciliæ,* electum & immantatum, & in Cathedra B. Petri collocatum; *& rursum cap. 72;* Episcopi partis Victoris (*quo nomine Antipapa ille dicebatur*) ipsum undecim diebus antequam Alexander (III) immantaretur, immantatum fuisse, & in Sede B. Petri absque reclamatione sedisse Victorem, asserebant. *Neque tunc tantum, sed etiam* in Cathedra S. Petri, Dominus Papa debet sedere in Cathedra ad Missam, *inquit Benedictus Basilicæ ipsius Canonicus, in libello Ms. ad Guidonem, S. Marci Presbyterum Cardinalem creatum anno* MCXXX. *Cum ergo* Petrus *de Natalibus, ubi de festo prædicto dici ait, quod nullus Papa in ipsa Sede aliquando sedere præsumpsit, intelligendus est de suæ ætate, qua id jam usu exoleverat, postquam Clemens V, Lugduni in Gallia coronatus, Ecclesiam inde gubernare cœpit; exemploque prævit successoribus in eadem Gallia commorandi; de materiali* S. Petri *Cathedra, Romæ asservata parum solicitus. Cum autem nihilominus statis diebus pergerent Canonici eam ante Cancellos producere, cœpit fidelium pietas eamdem vel tum magis velut Reliquiam venerari; ideoque regressi*

cum inthronizandis successoribus servire debuerit,

D AUCTORE D. P. eamque transferri Romam jussisse?

E

F *& ad alia quædam efficia.*

A AUCTORE D. P.

Romani Pontifices non ſunt auſi eidem amplius inſidere, ſed ſoli venerationi eam reliquerunt.

141 *His, quæ ſtrictim libavimus, erudite deductis, incipit Phœbeus pag.* 41 *Chronologicè proponere eos Auctores, unde probari putat ipſamet materialis* S. Petri Cathedra *fuiſſe ſemper conſervata. Ac primum, pro anno* CCIII, *allegat Tertullianum, jam ſuprà citatum; deinde pro anno* CCCCLXV *Optatum Milevitanum, ex Africa teſtem citat: qui contra Parmenianum Donatiſtam ſcribens;* Si, *inquit,* Macrobio veſtro (*Romæ Epiſcopo*) dicatur, ubi illic ſedeat; numquid poteſt dicere, In Cathedra Petri, quam neſcio ſi vel oculis novit; *oculis autem noſci non poteſt niſi res materialis. Pro anno* DIII *allegatur Ennodius, cujus verba infrà expendemus, indicantia uſum mittendi recens baptizatos ad* Petri Cathedram; *eoque ſpectare putatur S. Leo Papa I, cum ait, quod* Petrus, qui in propria ſede ſedet & vivit & præſidet, præſtat quærentibus fidei veritatem. *Omitto Hadrianum Papam I, anno* DCCLXXII *creatum, de quo Jacobus Grimaldus aſſerit, quod* in dextro brachio templi in honorem S. Hadriani Martyris, ubi poſt obitum ſepultus fuit .... loco decentiſſime ad hoc fabrefacto, prædictam B. Petri Cathedram populi devotioni expoſuit. *Accurate recenſet Anaſtaſius Bibliothecarius, quidquid Pontifex iſte fecit in Eccleſia* S. Petri, *& in Eccleſia atque Diaconia S. Adriani, longiſſime à Vaticano poſita in* I *Regione urbis, Campiclli à Capitolio dicta; ſed nuſquam verbum ullum facit de Sacello S. Adriani, vel Cathedra iſtic ab eo poſita. Itaque malo ignorare, quo tempore eo loci poſita ſit; ſatis eſt mihi ex Maffæo Vegio ſcire, quod ejus tempore, id eſt ſub medium ſeculi* XV, in ipſo altari S. Adriani (*hoc autem ichnographia monſtrabit ſub num.* 15) factus eſt locus egregie ornatus, ubi collocata eſt Cathedra, ſuper quam ſedere B. Petrus, dum ſolennia ageret, conſueverat.

Illius Sedis meminerunt Tertullianus,

Optatus Milevit. Ennodius, Leo I,

B *eratque ſec. 15 in oratorio S. Adriani,*

142 *Antea locum illa ſuum habebat* prope Crucifixum, *uti notatur ex Diariis Antonii Petri Beneficiati Baſilicæ Vaticanæ, deſcribente, quomodo* anno Domini MCCCCXI menſe Februario, die Dominica, XXII ejuſdem menſis, quæ fuit Dominica de Quinquageſima, ac etiam feſtum Cathedræ S. Petri, Cardinalis ..... Legatus in Urbe *pro tunc abſente Joanne XXIII*, celebravit Miſſam in altari majori S. Petri, *id eſt ſupra ipſam ejus Confeſſionem*, admodum Pontificaliter. Item Cathedra S. Petri fuit poſita ante cancellos in choro majori per totam Miſſam, quam celebravit Dominus Cardinalis. Item poſt Miſſam fuit poſita in ſuo loco prope Crucifixum, ut moris eſt, *videlicet, in navi prima à latere ſiniſtro ingredientis templum per portas medias frontiſpicii; ſi nomine* Crucifixi *recte intelligo* altare Crucifixi, *quod in ichnographia videre licet numero* 65, *in prædictâ navi, notatâ litt.* D. *Porro moris illius ponendi Cathedram prope Crucifixum, antiquitatem notat Nicolaus Papa II, anno* MCCLXXIX *ſtatuens*, Ne denarii, qui dabantur Canonicis, portantibus ad altare & reportantibus Cathedram S. Petri, computarentur inter reſidua applicata novis erigendis portionibus Canonicalibus, ſed dividerentur, & de eis fieret ſicut hactenus conſueverat.

quæ antea ſteterat prope Crucifixum,

C *& in feſto Cathedræ ſolebat exponi ante Chorum,*

143 *Auctor de Mirabilibus Romæ, jam citatus, ſcribit anno* MDXI: Ad ſiniſtram partem chori eſt unum tabernaculum (*ipſum eſſe opinor, quod ſuprà Vegius ſcribit in altari S. Adriani egregie ornatum fuiſſe*) in quo hodierne ſervatur illa Sedes .... pulchre decorata, & in feſto, quod dicitur Cathedra Petri, ponitur foras ad Chorum, cum ſolennitate; ubi omnes homines pro ſua devotione eamdem attingere poſſunt. *Sed quoties & quomodo locum mutaverit ſancta iſta Sedes, diſtinctiſſime explicat Turrigius in libro de Cryptis Vaticanis, dum pag.* 564 *ait; quod* antiquitus altare ipſius ſtabat, ubi nunc fere eſt Porta ſancta; inde autem tranſlata eſt ad altare Adriani Papæ I, eo fere loci ubi nunc eſt altare Vultus ſancti ſeu Veronicæ: poſtea autem tranſlata fuit ad oratorium S. Mariæ, à Febribus dictæ, ubi nunc ſacriſtia eſt, & altare S. Annæ: ac denique ad capellam SS. Servatii & Lamberti, prope altare Reliquiarum. *Ita ille allegatis Mss. Tiberii Alfarani & Jacobi Grimaldi: cum antea fuſe expoſuiſſet, quibus ritibus è ſacriſtia ad cancellos Apoſtolicæ Confeſſionis ſoleret ipſa Cathedra à Canonicis deportari utroque Cathedræ ipſius feſto.*

D *Tranſlata deinde ad ſacriſtiam,*

144 *Porta ſancta, ſicut nunc & olim, in frontiſpicio templi extima eſt verſus Septentrionẽ & Pontificale palatium; quo loco ſi olim ſtetit Crucifixus, uti nunc propè ſtat, à Petro Caballino ſummæ pietatis pictore & ſculptore è ligno fabrefactus; ſtetit* Cathedra, *antequam ad S. Adriani altare promoveretur, ad ingreſſum eccleſiæ, ut introeuntibus ac* S. Petrum *veneraturis, prima quaſi offerretur à dextris. Inde* XV *ſeculo, tempore Vegii, tranſlata illa ſit ad ſiniſtrum latus Chori ſive aram S. Adriani, ſub Nicolao Papa V, ut propior eſſet ſacræ Confeſſioni; & ibi eam invenerit* Sixtus Papa IV, *quando, ſicut in Ms. Diario refert Raphael Volaterranus apud Phœbeum pag.* 82 *anno* MCCCCLXXX, die XXII Februarii viſitavit Baſilicam S. Petri, & obtulit Sacrario baſilicæ aureum pannum ad operiendam Cathedram Apoſtoli Petri, quæ & in eodem templo cum ſumma veneratione ſervatur; ac ſe præſente juſſit illam operiri eo munere, & taliter ornatam in locum ſuum deferri mandavit à majoribus templi Sacerdotibus, incenſis cereis præcedentibus, cantantibus quoque nonnulla ad cęremoniam pertinentia.

antea tamẽ à Sixto 4 ornata fuit,

E

145 *Cum vero Julius II, ſub annum* MDV, *novæ baſilicæ fundamenta jacturus, neceſſe haberet ſacellum S. Adriani deſtruere; delata fuerit* Cathedra *ad oratorium S. Mariæ, de quo ſuprà, nunc verſum in ſacriſtiam, ut dixi, & impoſita primum altari SS. Servatii & Lamberti; deinde tranſpoſita ad proximum S. Annæ; ubi ſtetit uſque ad annum* MDCXXXIV, *& ultra. Tunc enim, ſicut ſcribit Turrigius de Cryptis Vatic. pag.* 564 ex adverſo altaris Crucifixi, in capella ubi eſt fons baptiſmalis, de mandato S. D. N. Urbani Papæ VIII cœpit ædificari altare pro Cathedra S. Petri, decentius & loco omnibus conſpicuo collocanda. *Ea capella nunc prima occurrit, ad ſiniſtram ingredientibus poſita, cui ex adverſo reſpondet capella Crucifixi ſupradicti, huc denique tranſlati; in qua capella ipſam venerati ſumus anno* MDCLXI, *quando jam erigebatur admirabile illud opus, quo* Alexander VII Pont. Max. Cathedram S. Petri in interiori templi fronte, ingredientibus ab ipſo limine è regione aſpectabilem, decentius collocavit exornavitque. Sancti Eccleſiæ Doctores Athanaſius, Joannes Chryſoſtomus, Ambroſius, Auguſtinus, coloſſæâ ſtaturâ, unicâ æris figurâ expreſſi, thecam ſuſtinent, qua includitur. Angeli, nubes, radii, de cælo ambiunt. Spiritus ſanctus, columbæ ſpecie ſupereminens, opus coronat. Baſis ex Jaſpide, vario pretioſoque diſtincta lapide. Cetera ex ære auro ſuperinducto, anno MDCLXVI, *uti legitur ſub iconiſmo elegantiſſime ſculpto, quem hic magis placet formâ minori renovatum exhibere, quam verbis pluribus explicare majeſtatem operis, nullis verbis ſatis laudandi.*

F *ac denique in fronte baſilicæ anno* 1666 *magnificentiſſime collocata.*

146 *Petrus Manlius, qui vixit Alexandro III Pontifice, ſub an.* MCLIX *creato narrat ſe in Joanne Caballino (utique vetuſtiori, licet ignoto nobis Auctore) legiſſe apud Phœbeum pag.* 51, quod ſedente Alexandro

Servatur miraculoſe ab incendio,

dro II, *post annum* MLXI, lignea Cathedra, exorto forte incendio & omnia circumcirca late depascente, in mediis flammis, divina (uti credimus) virtute, illæsa permansit. *Hoc igitur inter cetera miracula numeres licet, quorum in genere meminit Baronius; & hoc allegato*, supervacaneum non erit scire, *inquit Phœbeus pag.* 77, in utriusque Cathedræ (Romanæ & Antiochenæ) solennitate, & interdum in aliis etiam anni diebus, ad basilicam à fidelibus deferri varii coloris cingula, tum holoserica, tum materiæ alterius, quæ Cathedræ S. Petri applicita, & domos postea relata, ceu divinam virtutem ab illo Cathedræ tactu hauserint, passim miracula patrant; & feminas potissimum in partu laborantes juvant, vitæ periculo eximunt; &, fœtibus feliciter in lucem editis, pristinę sanitati restituunt: quę B. Petri intercessione evenire certius est, quam ut probatione indigeant; idq; prę ceteris in suo tabulario distinctius narrat Grimaldus. Hujusce rei testis sum ego, *inquit Phœbeus*, utpote Basilicæ Vaticanæ Canonicus, qui eam vidi sæpissime, nec semel Cathedræ ipsi, confluentium eò devotionis causâ fidelium oblata cingula admovi.

eidem admota cingula juvant puerperas.

§. XIII. *De festis utriusque Cathedræ S. Petri.*

Antiochenæ Natalem primus Fastis adscripsit S. Hieronymus,

147 NAtalem Cathedræ Antiochenæ (*quem diu soli celebraverant Antiochemi; exemplo forsan Hierosolymitanorum, S. Jacobi Cathedram sub titulo Ordinationis recolentium die* XXVII *Decembris: quomodo etiam aliæ per Orientem ecclesiæ suum quæque Natalē verosimiliter recolebant, nihil de aliarum Natalibus curantes; hoc enim probat tam Græcorum quam Coptorum Habessinorumq; de Cathedra illa silentium in Fastis*) Natalem *inquam primus S. Hieronymus, quod Antiochiæ & Hierosolymis fieri viderat, suo inseruit Martyrologio; quo per Occidentem vulgato, videtur S. Ambrosius, pro suo erga* S. Petrum *affectu, rem ita probasse, ut Sacramentario suo inserendam etiam Missam componeret, cum iis Orationibus sive Collectis, quas nunc etiam ex Romano Missali usurpamus, & cum præfatione*: Omnipotens æterne Deus, & te laudare mirabilem Deum in Sanctis tuis, in quibus glorificatus es vehementer, per quos Unigeniti tui sacrū corpus exornas, & in quibus Ecclesiæ tuæ fundamenta constituis, quam in Patriarchis fundasti, in Prophetis præparasti, in Apostolis condidisti: ex quibus B. Petrum Apostolorum Principem, ob confessionem unigeniti Filii tui, per os ejusdem Verbi tui vocatum in Apostolatum, & mutato nomine confirmatum in fundamento domus tuæ, cælestium claustrorum præsidem custodemque fecisti: pro cujus honore & gloria hodie hæc Majestati tuæ festa persolvimus, & gratiarum hostiam immolamus, per Christum &c.

S. Ambrosius Missam ordinavit,

Augustinus cultum traduxit in Africam

148 *Ignorabant etiam festum illud Africanæ Ecclesiæ* (*quemadmodum ex pervetusto Carthaginensi Kalendario apud Mabilionem apparet*) *quoad usque Mediolano veniens Augustinus, ipsum illuc introduxit; in eoque Homiliam habuit, cujus initium, Romano nunc Breviario insertum, causam suscepti cultus sic indicat:* Institutio hodiernæ solennitatis Cathedræ nomen accepit, ideo quod primus Apostolorum Petrus hodie Apostolatus Cathedram suscepisse referatur. Recte ergo Ecclesiæ Natalem Sedis illius colunt, quam Apostolus pro Ecclesiarum salute suscepit... Quod Natalis ergo Cathedræ hodie colitur, Sacerdotale officium honoratur. *Progreditur deinde ad improbandā ex gentilismo relictam consuetudinem, qua fideles quoque* super defunctorum tumulos, cibos & vina conferebant, quasi egressiæ de corporibus animæ carnales cibos requirerent. *Id ipsum scilicet quod Mediolani quoque fecisse matrem suam Monicam, alibi refert, eamque ideo ab Ambrosio reprehensam: non quia ipsa prænotato tenebatur errore, quæ pauperibus cibos illos in memoriam defunctorum dumtaxat adferebat, ut his ipsi bene precarentur; sed quia paria cum gentilibus faciens, eadem quæ illi sentire videbatur simplicibus; quibus an tunc ibi notæ fuerint* Epulæ S. Petri, *de quibus superius; an verò earum usus necdum Urbem egressus fuerit (si tamen revera tam antiquus est) non habeo unde definiam.*

improbans tamen, epulas super mortuis eo die consuetas.

149 *Galli quoque, & per Gallos Hispani atque Germani idem festum susceperunt. Pro Germanicis testatur vetustissimum à Beckio Augustæ editum Kalendarium; ubi* Cathedra S. Petri *Rubricâ notatur, tamquam unum ex præcipuis. Pro Gallis Hispanisque facit Gallo-Gothicum Missale, ubi liturgia plane solennis describitur, hic digna referri.* Introitus *talis est.* Solennitatis prædicandæ diem, præcipue nobilem, in quo fide præcellenti, filius excelsi Dei ore Petri monstratus est; & inter Coapostolos, interrogante de se Christo quis esset, vere confessus est [Petrus], cum Beatus Barjona, voce Redemptoris, voce devota prælatus est; & per hanc Petri petram basis Ecclesię fixa est; venerantes, Fratres dilectissimi, deprecemur, ut quam glorioſa laude fidem Petri prętulit; ipse beatitudinis auctor plebem corroboret, per D. N. *Collectio sequitur.* Deus, qui hodierna die B. Petrum post te dedisti Caput Ecclesię; cum te ille vere confessus sit, & ipse à te digne prælatus sit; supplices exoramus, ut qui dedisti Pastorem, ne quid de ovibus perderet, ut grex effugiat errores, ejus intercessione quem perfecisti salvifices. *Post Numina.* Deum, qui B. Petro tantam potestatem * in hoc seculo contulit, ut si ipse ligaverit, non sit alter qui solverit, & quæ in terra solverit, item cęlo soluta sint, precibus imploremus; ut eductis è tartaro defunctorum spiritibus non pręvaleant sepultis infernę portę per crimina, quas per Apostoli fidem vinci credidit Ecclesia. *Collectio ad Pacem.* Clementissime Pater, qui tanta caritate condidisti discipulum, ut se de nave jactato ad te celer festinaret pede nudo per pelagus; & videns hanc dilectionem, claves ei das * fiderum; voces inspice suggerentium, ut quicumque ex præcepto junguntur ad osculum, livore pectoris excluso, illuc per gratiam ducantur, cujus cæli Petrus est janitor.

Ipsum etiā receperunt Germani

& Galli, at Gothi in Hispania

cum proprio Introitu,

* discipulo.

Collectis,

* dans

150 *Contestatio denique sive Præfatio in eodem Missali, Actorum Apostoli synopsim amplexa, sic procedit:* Dignum & justum est, qui dives infinitę clementiæ, plasma tuæ creaturæ in tantum dignaris erigere, ut.... homini de terrena compage claves cæli committeres, & ad judicandas tribus solium excelsæ Sedis in sublime componeres. Testis est dies hoderna, B. Petri Cathedrâ Episcopatus expositâ, in qua fidei merito revelationis mysterium filium Dei confitendo, prælatus Apostolus ordinatur: in cujus confessione est fundamentum Ecclesiæ, nec adversus hanc petram portæ inferi prævalent, nec serpens vestigium exprimit, nec triumphum mors obtinet. Quid vero B. Petro, diverso sub tempore, accessit laudis & gloriæ, quæ vox quæ lingua explicet? Hinc est quod mare tremulum fixo calcat vestigio, & inter undas liquidas pendulâ planta perambulat. Hinc ad portam speciosam contracti tendit vestigia; & tactus Petri digito claudus, non indiget baculo. Hinc carceratus dum dormitat, Christus cum ipso pervigilat; & retrusus ergastulo, foras procedit per Angelum. Hinc paralyticum erexit decubantem in lectulo, ac debilitato dedit verbo vestigium Hinc Tabitham

Præfatione

A AUCTORE D. P.

Tabitham mulierem revocavit de funere; & [in] virtute imperanti, prædari [Ananiæ & Saphiræ] non licuit. Hinc tanta fidei dote inter Apostolos præiit, ut curaret universos languores dum præterit; & cadavera viverent, umbra salubris quę tetigit. Per Christum D. N. cui &c. *Istis omnibus Ecclesiis, in Natali Cathedræ prædictæ colendo, sic prægredientibus; non dedignata Romana est tandem sequi exemplum sub Gregorio magno; qui ipsam, una cum Missæ Ambrosianæ Collectis, atque Præfatione nunc quoque usurpari desitâ, assumpsit in suum Sacramentarium. Ante Gregorium nihil tale apud Romanos invenitur, neque in Gelasiano, quod habemus, Sacramentario, neque in Kalendario quod ante Gregorium forte exaratum Joannes Fronto Parisiis edidit.*

exemplum secuto tandem sancto Gregorio.

151 *Multo minus quidquam ibi invenitur de Natali* Cathedræ Romanæ, *ad* XVIII *Januarii: ubi nec in Gregoriano quidem notatur festum ejusmodi, quamvis notetur in Hieronymiano, Epternacensi atque Lucensi immediate post* Depositionem B. Mariæ: *in Corbejensi atque Blumiano absque illa, jam translata ad* XV *Augusti per legem Mauritii Imperatoris. Epternacense sic habet:* Depositio S. Mariæ, & Cathedræ Petri in Roma; *ubi legendum esse*, & Dedicatio Cathedræ Petri in Roma, *soluśque librarii vitio factum, ut verbum* Dedicatio *abfit, persuadent ecgrapha cetera tria. Sic Blumiani Codicis scriptori excidit ponere*, in Roma. *Corbejense, phrasi ampliori sic:* Dedicatio Cathedræ S. Petri Apostoli, qua primum Romæ sedit. *Facit interim nomen* Dedicatio *dubium me, intelligendane hic omnino sit ipsa* à Petro *facta Cathedræ constitutio; an vero ejus, ex loco ubi antea servabatur, in Basilicam Vaticanam illatio, ac verissime dicta* Dedicatio. *Hæc autem quia prorsus localis festivitas erat, in aliis urbis ecclesiis non colebatur; ideoque non solum S. Ambrosius & Gallo-Gothici Missalis Compilatores ab eâ suscipiendâ abstinuerunt; sed ipse etiam S. Gregorius eamdem prætermisit.*

Romanæ mentio in Hieronymiano 18 *Januarii,*

sub titulo Dedicationis:

B

152 *Et vero, cum* S. Petrus *Antiochiæ Episcopalem suscipiens Cathedram, eam ipsi urbi non affixerit, sed deinde Romam transtulerit; non videtur is habuisse causam duos Natales celebrandi: & sic debuit diei* XXII *Februarii observantia videri ac mansisse præcipua. Duplex autem Cathedra tunc primum nominari cœpta sit, cum ipsa materialis Sedes, in qua Romæ sederat, Romæ quoque dedicata fuit, fortassis etiam à Silvestro vel proximorum successorum aliquo. Ex eo certe quod Romano* Petri *Pontificatu, supra annos ipsi tributos, solum adscribantur* mensis unus & dies octo *vel* novem, *in omnibus omnino Catalogis; satis apparet, quod à* XXIX *Junii non possit per illos retrocedi ad* XVIII *Januarii, atque adeo is dies nequeat dici primus sedentis Romæ* Petri. *Hoc intelligentes Beda & Florus, Martyrologio suo adscribere hanc festivitatem noluerunt; quamvis* VIII Kal. Martii *notetur ab illis;* Apud Antiochiam Cathedra S. Petri. *Aliter visum Adoni est, qui cum* venerabile & perantiquum Martyrologium, ab urbe Roma Aquileiam cuidam tancto Episcopo missum (*ipsum scilicet quod Hieronymianum dicimus, certe Occidentalis Ecclesiæ antiquissimum*) *Ravennæ descripsisset, omisso titulo* Dedicationis, *scripsit simpliciter in capite diei* XVIII *Januarii;* Cathedra S. Petri, qua primum Romæ sedit.

nec vocari potuit Natalis.

C

Cathedrâ simpliciter scripsit Ado,

153 *Adonem more suo secutus est ejus epitomator Usuardus, aliiq; posteriores, in quibus & suppositius Beda. Usuardi autem Martyrologio in usum communem recepto, tum Romæ, tum passim per Occidentem universum, communiter quoque* Cathedra S. Petri Romę *commemorari cœpit ubique, sed absque speciali ullo aut ulteriori cultu; nisi forsitan in Capella Pontificia, si ejus usui servierint antiquiora illa Breviaria, unde Baronius recitat hanc propriam Orationem:* Omnipotens sempiterne Deus, qui ineffabili Sacramento Apostolo tuo Petro principatum Romanæ urbis tribuisti, unde se Euangelica veritas per tota mundi regna diffunderet; præsta quæsumus, ut quod in orbem terrarum ejus prædicatione manavit, universitas Christianę devotionis sequatur. *Verum difficile est divinare quibus in Breviariis id repererit Baronius. Nam si de typo excusis sermo ei est (uti esse persuadet: quod ibidem Martyrologium Ms. allegans, non omisisset idem dicere de Breviariis, si ipsa quoque Mss. inveniisset) non credo ea esse vetustiora, quam habemus nos excusa Venetiis anno* MCCCCLXXIX, *Norimbergæ* LXXXIV, *Capuæ* LXXXIX, *rursum Venetiis* MCCCCXC; *item Venetiis* MDVIII, XI, XXII, XXIV *& Coloniæ* XXXVI: *in quorum omnium Kalendariis,* XV Kal. Februarii *solum legitur nomen* S. Priscæ, *cum hac Rubrica:* Ante diem S. Priscæ numquam deponitur Alleluia. *Idem solum nomen habetur in Breviariis Cardinalis Quignonii excusis Lutetiæ Parisiorum an.* MDXLI, *Antverpiæ* XLII, *Lovanii* XLVI; *rursumque Parisiis* LVI, *& Antverpiæ* LVII; *ut vere dici possit pro seculo* XV *&* XVI hanc sacram solennitatem, *non solum* in aliquibus ecclesiis, *sed passim in omnibus* exoleviśe.

& post eum alii;

D

semper tamen abfuit à Kalendariis

154 *Verum ipso anno, quo ultimo citatum Breviarium prodiit Antverpiæ,* Paulus Papa IV restituit, *imo omnibus communem esse* institutit, *datis ea de re litteris Apostolicis,* anno Domini MDLVII, octavo Idus Januarii: *& sic in postea editis omnibus Kalendariis Rubricâ notatur,* Cathedra S. Petri Romæ. Duplex, & Commemoratio S. Priscæ Virg. & Mart. *Allegat in Notis etiam Baronius Sanctorum Augustini & Leonis Sermones: sed Antiochenam Cathedram auctoritates istæ spectant: piæ autem cogitationis dumtaxat, non autem gravioris ponderis est, quod sic ille addit:* Verum hac die, non ista tantum solennitas agi videtur, qua Petrus Romæ sedere cœpit: sed etiam sacrosancta illa recolitur institutio, qua à Domino Petrus, petra fundamentalis Ecclesiæ constitutus, perpetuæ stabilitatis promissionem, & claves regni cælestis accepit: quod in omnibus præ se fert sacrum Officium ecclesiasticum, ac præsertim in antiqua Præfatione, quæ scripta reperitur in Sacramentario S. Gregorii, quod vetustissimum habetur in Vaticano. *Ita sane; sed an ad mensem Januarii? minime existimo: verum ad Februarium: unde si in Curiali aliquo Missali etiam ad Januarium Missa illa cum sua Præfatione invenitur, inveniri eam oportet bis; vel, sicuti in hodierno Missali fit, Presbyterum moneri de ea in alterutro mense requirenda.*

E

usque ad an. 1557,

F

155 *Pauli Decretum totum dedit Bollandus in Januario ideo hic non repetendum: sufficit audire rationem festi ejus condendi, quam Pontifex reddit, scilicet quod,* licet, Urbs ipsa multo plus debeat eidem Petro, qui eam, per Cathedram Episcopalem in ea constitutam, regnis cælestibus inferendam condidit, quam illis quorum studio prima mœnium suorum fundamenta jacta fuerunt; ex quibus is qui illi nomen dedit, fraterna eam cæde fœdavit; festivitatem tamen ipsius Cathedrę, quę, juxta antiquissimorum sanctorum Patrum nostrorum testimonium, quinto decimo Kalendas Februarii fuit, & in diversis orbis Christiani, & præsertim Gallię & Hispanię partibus, dicta die solenniter celebratur, minime observet, celebretque solum festivitatem Cathedræ Antiochenæ, quæ octavo Kalendas Martii, juxta eorumdem Patrum testimonium fuit; tamquam idem Salvator noster, qui sæpe infirma eligit, ut fortia quæque confundat, festivitatem Cathedræ, qua ipse Petrus Apostolus Romæ primum sedit, nostris temporibus celebrandam seu potius antiquæ celebritati restituendam reservaverit.

quando Paulus 4 *festum esse jussit,*

adducto aliarum Ecclesiarum exemplo.

156 *Quod*

A 156 *Quod ait Pontifex*, feſtivitatem Cathedræ Romanæ *antiquitus celebratam fuiſſe, confirmari poteſt ex Joanne Beleth Theologo Pariſienſi, qui floruit ineunte ſeculo* XIV. *Agens enim ille in ſuo Rationali divinorum Officiorum*, de feſtis, quæ ſunt in principio Septuageſimæ, *reponit inter illa etiam Cathedram* S. Petri, *& ſic orditur Caput* 83: Hoc item tempore celebrari ſolet Cathedra S. Petri, tam quæ Romæ fuit, quæque tempore poſterior eſt; quam illa quæ fuit Antiochiæ. *Non æque clarum eſt, feſtivitatem illam ante tempora Pauli ſolenniter celebratam fuiſſe die* XV *Kalend. Februarias in diverſis orbis Chriſtiani & præſertim Galliæ & Hiſpaniæ partibus; quamvis illo die commemoretur in antiquiſſimis Martyrologiis, ut dixi. Si in Breviariis, Fratrum Minorum operâ vel ad eorum uſum antiquitus excuſis, feſtum iſtud notaretur; per eoſdem eveniſſe crederem, ut pluribus cis & trans Alpes Eccleſiis fuerit factum olim commune; ſi, teſte Radulpho de Rivo,* Nicolaus Papa III, qui cœpit anno Domini MCCLXXVII, fecit in eccleſiis Urbis amoveri Antiphonarios, Gradualia, Miſſalia & alios libros Officii antiquos quinquaginta, & mandavit ut de reliquo Eccleſiæ Urbis uterentur libris & Breviariis Fratrum Minorum: *ſi, inquam, in antiquis Minorum Officiis feſtum Cathedræ Romanæ notaretur; conſequens quoque videretur, ut eos ſecutæ fuerint aliæ cis & trans Alpes Eccleſiæ, maxime poſt repertos typos, quorum beneficio ſingulæ propemodum ſeculo* XV *cœperunt ſua excudere Breviaria. Nunc vero non apparet quarumnam eccleſiarum exemplum ſequi ſe dixerit Paulus: nullum enim hactenus reperire potui vel Ms. vel excuſum, ubi poneretur* Cathedra S. Petri, *de qua agimus, niſi unicum Raceburgenſe anni* MDVI; *ubi poſt Officium* S. Priſcæ *trium Lectionum, præſcribuntur* Suffragia, *id eſt Commemoratio* S. Petri Apoſtoli, *cum eadem ipſa Collecta, quam ſuprà Baronium, dixi, reperiſſe in aliquo veteri Breviario.*

Sed quæ illæ fuerint, non apparet nobis,

157 *Habemus tamen ex tota fere Europa excuſa Breviaria & Miſſalia, quamplurima ſcilicet ex Italia, Romanum anni* MCCCCLXXIX *aliaque deinceps, ſuperius allegata; ex Hiſpania Burgenſe & Eborenſe, annorum* MDII *&* MDXLVIII; *ex Gallia Æduenſe, Ambianenſe, Aptenſe, Avenionenſe, Autiſſiodorenſe, Biſuntinum, Ebroicenſe, Forojulienſe, Laudunenſe, Lingonenſe, Remenſe, Rotomagenſe, Sagienſe, Tullenſe & Veromanduenſe, jam inde ab initio ſeculi* XVI *uſque poſt Tridentinum Pauli IV Decretum, & annum* MDCXXX, *quorum noviſſimum Remenſe etiam eſt: omnia autem & ſingula diligenter ſcrutatus, nullum inveni hujus feſti veſtigium; uti nec in Moguntino, Herbipolenſi, Spirenſi, Paſſavienſi, Conſtantienſi, Ratiſponenſi, Wormatienſi, Bambergenſi, Argentinenſi, Erfurtenſi, Colonienſi, Hildeſienſi, Oſnabrugenſi, Mindenſi, Warmienſi, Sleſwicenſi, Caminenſi, Lubecenſi, atque Regnorum ſeptentrionalium Kalendario; non etiam in Belgicis Antverpienſi, Atrebatenſi, Audomarenſi, Brugenſi, Inſulenſi, Morinenſi; vel in antiquioribus ipſorummet Regularium Canonicorum Lateranenſium & Præmonſtratenſium, Carthuſianorum & Prædicatorum, ut de Franciſcanorum Breviariis taceam.*

plurimarũ Breviaria undique collecta habentibus.

158 *Hoc autem argumento cogor credere, admodum paucas ex Gallia vel Hiſpania nominari Eccleſias coram Paulo potuiſſe, quarum ea revera fuerit conſuetudo; & fortaſſis etiam* ſanctorum Patrum antiquiſſimorum teſtimonium, *quo decretum nititur, non ſeſe extendit ultra uſum Martyrologii, in quo jam inde ab ætate S. Hieronymi cœperat* Cathedra Romana *commemorari. Interim Sauſſajus ne hanc à Paulo oblatam ſibi Galliæ ſuæ commendandæ occaſionem dimitteret, ſcripſit, quod* dies ipſa *Cathedræ Romanæ*, apud Chriſti cultores benedicta, totoque orbe celebris haberi jam olim cœpit, & peculiari cultu ſolennis in Gallia diu perſeveravit: *quod non ſimpliciter dici, ſed probari ab eo voluiſſem. Tamajus, in talibus nihil ſolitus cedere Sauſſajo, omiſit tamen eo titulo laudare Hiſpaniam; credo quia poſt excuſſa Breviariorum Hiſpanicorum, quæ plura toto opere allegat Kalendaria, nuſquam aliquid reperit, quo Pauli verba confirmaret illuſtraretve. Ejus interim ſanctio ſuum nunc ubique pondus & effectum meruit habet, in omnibus Eccleſiis, quæ ex conſilio Synodi Tridentinæ Breviarium Romanum, abolitis propriis, ſuſceperunt: quæ vero id non fecerunt, eo Officio caruerunt diu; nec proprium hactenus vidi ullum ante Conſtantienſe in Germania anni* MDCX, *quod ſuo Kalendario novum feſtum inſeruerit.*

D AUCTORE D. P.

Susceptum interim vetere feſtum eſt.

§. XIV. *De Gladiis Apoſtolorum, aliiſque eorumdem Reliquiis.*

159 *Auctor Sermonis ejus, de quo ſuprà egimus, ſive is S. Joannes Chryſoſtomus, ſive eo junior aliquis fuit; poſt quam de Catena* S. Petri *Conſtantinopolim allata egiſſet, quærit;* Sed quidnam gladius? *ſibique reſpondet:* Hoc gladio Petrus, cum Jeſus à Judæis caperetur, Pontificis ſervum percuſſit, & ejus aurem amputavit. *Deinde cum explicaſſet cur Dominus Apoſtolis mandarit gladios emere:* Ita, *inquit*, gladium Petrus poſſidens, ſecum & in prædicatione afferebat, tum ut ſicubi opus eſſet illo uteretur, tum vel maxime, ut ipſum videns, ad Magiſtri admonitionem memoriâ tenendam revocaretur; & eo modo tempus illud, quo Jeſus crucem paſſus eſt, & ea, quæ poſtea ſecuta ſunt, ſecum cogitaret; invidiam ſcilicet, odium, inſidias, proditionem, injuſtum judicium, injuſtiorem mortis ſententiam, crucem, ſepulturam, & reliqua omnia, quæ homicidæ Judæi facere auſi ſunt. Hæc, cum gladium illum Apoſtolus videret, contemplabatur: hæc aſſidue animo revolvebat: hæc ſecum repetens meditabatur, gladio ipſo memoriam ſuggerente, & ad prædicationem exequendam illum alacriorem efficiente. Hoc gladio & ad omne periculum pro Chriſto ſubeundum armabatur Apoſtolus, & ad pericula omnia ſuſcipienda, tum vel maxime ad ſacras illas catenas induendas, & iniquorum hominum carcerem habitandum; denique ad crucis martyrium ſubeundum firmior ac promptior effectus eſt.

E *S. Petri gladius quo Malchum cecidit,*

velut ab eo ad memoriã paſſionis ſervatus,

160 Quamobrem hic gladius, ut res quædam pretioſa, & omnino veneranda, Apoſtoliciſque manibus deſerviens, ac eas tangens, eodem honore & veneratione, qua & catenæ ipſæ in Regali palatio, ubi Apoſtolo Petro ſacrum templum erectum eſt, velut ſacratus quidam & cæleſtis theſaurus, in intimo loco repoſitus ſervatur, ut ſcimus: qui fidelibus Imperatoribus & fidelium virorum multitudini ad ſanctitatem proponi ſolet. Cæleſtem enim gratiam confert, variarum curationum copiam ſuppeditat, ſui cultores ſalutariter cuſtodit, ſeque amplectentes erigit, animas ipſorum elevans. Quodſi brevis & informis videtur gladius ille, non eſt propterea deſpiciendus: Apoſtolicam enim miraculorum vim & potentiam ſecum continet. Nam hunc Apoſtolus, ut potentis Dei frameam poſſedit, & ut ancipitem gladium cognovit; ſic & aliæ Apoſtolicæ veſtes atque indumenta, multum illa quidem vilia ſunt atque abjecta: ſed ſi quis eorum decorem & magnificentiam, quæ mente comprehenditur, inſpexerit,

F *in honore habetur Conſtantinopoli:*

A divina & cæleſti gratia repleta eſſe, & Apoſtoli-
AUCTORE cis miraculis nihilo inferiora inveniet. Sed perin-
D. P. de valet, cum quis hæc ipſa recordatur, acſi Apoſtolum invocet. Ego & carcerem ipſum, in quo Apoſtolus cuſtoditus eſt, omni præconio dignum cenſeo, quippe qui omni veneratione plenus eſt: dignus enim habitus fuit, qui tantum ſanctitatis domicilium intra ſe acciperet. Ego & ſolum illud, in quo decubuit, & vinctus dormivit, ſanctitate decorum exiſtimo, & Apoſtolicâ gratiâ refertum.

Pileolus ejuſdē Namurci in Belgio,

161 *Idem Namurcenſis in Belgio Cleri eſt ſenſus, religioſe ſervantis vetuſtiſſimum quemdam Pileum, inſtar caſſidis oblongum, quem* S. Petri *appellant; quemque accuratius conſiderans, cenſeo habuiſſe uſum Epiſcopalis mitræ, primis Eccleſiæ ſeculis necdum acuminatæ. Arnoldus Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico, ubi de Cathedrali Namurcenſi, S. Albano Martyri Moguntino dicata, pag.* 8 *ait, eſſe* febribus depellendis remedium; *& ex ſubſequenti inſtrumento intelligimus, illuc allatum ex veteri* S. Petri Collegiata eccleſia. *Hanc cum Joannes Baptiſta Gramajus, Namurcenſis Hiſtoriæ tomo* 2 *extructam dicat ante ſeculum* XIII, occaſione capitis Petronillæ illuc delati; *ſuſpicionem mihi ingerit, cum illo allatum iſtiuſmodi Pileum, & hujus cauſa dicatum fuiſſe templum potius* S. Petro *quam* S. Petronillæ. *Mercetur res illa, quamvis ſola traditione falta, abſque diſtinctiori veteris alicujus ſcripti notitia, legi verbis ipſius Epiſcopi, anno* MDCLI *publica fide rem totam explicantis, & confirmantis hoc tenore.*

allatus ſec. 13, *efficax contra febres:*

B

cui tranſlato ex Collegiata ſancti Petri,

162 Engelbertus Desbois, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratiâ Epiſcopus Namurcenſis, omnibus præſentes inſpecturis teſtatum facimus, nos examinaſſe Pileolum S. Petri, Apoſtolorum Principis, magno populorum recurſu celebrem, & plurimis gratiis illuſtrem: quem in noſtra S. Albani Eccleſia Cathedrali religioſe aſſervamus, acceptum ex arce Namurcenſi de eccleſia ſancti Petri Collegiata, ibidem fundata à Comitibus Namurcenſibus; idque in præſentia RR. DD. Remigii du Laury Decani, Gaudentii de Pollein Archidiaconi, Canonicorum Eccleſiæ noſtræ Cathedralis; Joannis Adriani Rectoris Collegii Societatis Jeſu Namurcenſis, & Jacobi Swerts ejuſdem Societatis Sacerdotis; & mei infraſcripti Reverendiſſimi Domini prætati Secretarii, etiam Canonici præfatæ Eccleſiæ Cathedralis: atque illum deprehendiſſe in hanc formam. Summum Pileoli exornat crilla, modicè aſſurgens; quaſi craſſior tantum ſit ſutura. Medii pollicis, qua magis eminet in apice, latitudo eſt: adeo ut caſſidis ad caput appreſſæ forma eſſe videatur. Interior ejus pars, multo goſſipio ſuffulta, craſſiore cærulei coloris tela contegitur: quæ diuturno uſu & capitis ſudore imbuta atque infecta eſt. Materia exterior eſt tenue punicei coloris corium, ex partibus ſex conſutis, quarum duæ inferiores limbum faciunt, quatuor aliæ ſuperiores figuræ quaſi rhomboidis ita leniter aſſurgunt, ut continendo capiti concavum præbeant: diceres melopeponis in longum ſecti partem eſſe dimidiam. Color magno temporis lapſu ita obſcuratus eſt, ut ad nigrum accedat. Sex illæ partes elegantibus mæandris, ex corio inaurato & argentato adpictis, ita cooperiuntur, ut referant phrygium opus. Alterna ſerie, pars ima argenteâ, altera aureâ tecta eſt. Color mæandrorum aureus, ſuam adhuc obtinet dignitatem: argenteus, prope totus effugit. Ipſe Pileolus, quantulus & quantus, antiquiſſimam oculis refert antiquitatem: nunc ſervatur involutus nobili materia holoſerica. In quorum omnium fidem haſce manu noſtra ſignavimus, ſigilloque noſtro communiri fecimus; & penicillo pictoris in tabella pingi, ut vere repræſentaretur, curavimus. Datum Namurci in Palatio noſtro Epiſcopali, anno milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo primo, Idibus Majis. *Hactenus Epiſcopus ille: cujus verbis deſcriptum Pileum, ſeu mavis Mitram, hic etiam in ære cælatum lubet exhibere ſpectandum.*

atque à ſe recognito,

C

atteſtans Epiſcopus an. 1651, *formam ejus deſcribit,*

D

& pictam mittit.

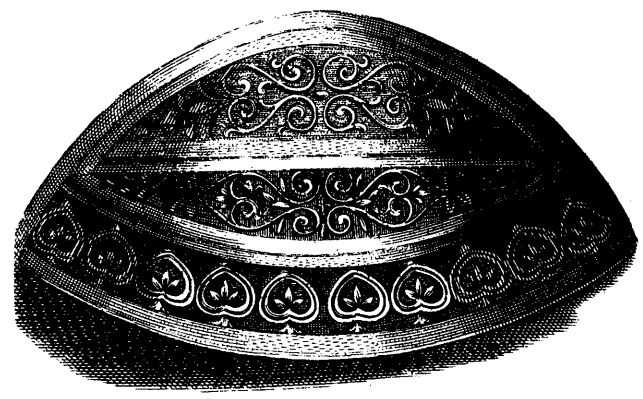

163 *Joannes Peſſina de Czechorod, Decanus Pragenſis, poſtea Samandrienſis in Hungaria Epiſcopus, in ſuæ metropolitanæ S. Viti eccleſia Phoſphoro, Diarium texens Reliquiarum in ea aſſervatarum, poſt nominatas inſignes quaſdam* partes oſſium SS. Petri & Pauli, *Româ allatas à Carolo IV Imperatore; indicat etiam* partem Pallii, *per eumdem Carolum illuc miſſam; non item unde vel quando accepta ea ſit; ſolum ex Epiſtola ſcripta Decano, Scholaſtico, totique Capitulo Pragenſi, datur conjicere, jam pridem ejuſmodi Pallii partem Pragæ fuiſſe. Cum enim enumerando Reliquias Treviris acceptas, circa medium Epiſtolæ dixiſſet Imperator;* Habuimus partem Baculi B. Petri in latitudine trium digitorum, ſcilicet inferioris partis baculi; quam manu propria ferrâ præcidimus, quo reluſcitatus fuit B. Maternus, ſicut noſtis; *cum, inquam, hæc aliaque dixiſſet, ſic concludit:* Præterea ſcire velitis, quod intentionis noſtræ ſit & omnimoda voluntas, ut partem illam Baculi inſeratis Baculo Paſtorali Archiepiſcopi Pragenſis; ut ſicut Pallio B. Petri veſtiri dignoſcitur, ſic & ſuo Baculo ipſe Archiepiſcopus & ſucceſſores ſui, in ipſa Pragenſi eccleſia, utantur temporibus perpetuis in futurum: quod novum erit in prædicta eccleſia Pragenſi, nec alibi in toto orbe terrarum credimus poſſe huic ſimile reperiri; facturi nobis in præmiſſis omnibus & ſingulis & eorum quolibet gaudium ſingulare. Datum Treviri ..... die XVII menſis Februarii, Regnorum noſtrorum anno VIII, *id eſt Chriſti anno* MCCCLIV. *Extat Epiſtola integra in præfato Phoſphoro pag.* 438 *& ſeqq. ubi plus aliquid videtur intelligi, quam Archiepiſcopale Pallium, à Romano Pontifice de ſepulcro* S. Petri *ſumptum, & cujus Archiepiſcopo mitti ſolitum. In Diario autem additur, quod* anno MCCCLXX allata eſt pars Baculi S. Pauli *(unà cum inſigni parte Brachii)* quam idem Imperator in monaſterio S. Pauli Romæ dono accepit, & Baculo ſeu Paſtorali Archiepiſcopi Pragenſis incluſit: cum quo Baculo (ita habet Martyrologium Eccleſiæ Pragenſis) officiante Archiepiſcopo Pragenſi, ſolet ſibi Subdiaconus concelebrare.

E

Pragæ pars Pallii S. Petri,

item baculi Trevirīs accepti,

baculi quoque ſancti Pauli Romā allati.

F

164 *Denique ſicut Græci habere ſe credunt* Gladium S. Petri, *ſic Hiſpani gloriantur* Gladio ſancti Pauli, *quem* Siſlenſi Hieronymianorum prope Toletum cœnobio donaſſe fertur Eminentiſſimus & numquam ſatis laudatus Ægidius Albornozius, S. R. E. Cardinalis, Legatus & Defenſor, *ſicuti in Notis ad hunc diem ſcribit Tamajus, poſtquam in Notis ad* IX *Januarii nonnulla præfatus de monaſterii vetuſtate, ita ſcripſiſſet:* Hic veneratione debita cuſto-

Ejuſdem gladius in Hiſpania,

A cuſtoditur gladius, quo S. Paulus Apoſtolus fuit decollatus. Hunc ego inviſi anno MDCXLV. De illo dixiſſe fertur B. Joannes Chryſoſtomus: *Quiſnam gladius ſanctum guttur tuum pervaſit? Domitianicum, inquam, inſtrumentum, quod e cælo habetur in admiratione, & quod terra reveretur. Sit mihi gladius ille pro corona, & clavi Petri pro gemmis inſixis in diademate.* Forma hujus aut mucronis, aut gladii, à cuſpide ad pomum habet quatuor palmos (quæ menſura Hiſpanis dicitur *Vara*) duos digitos in latitudine. Forma ejus quaſi antiquum Periconium, ſed in eo differt, quia cuſpidem habet. Eſt nondum integre rectus, quin potius lunatim ad cuſpidem flectitur. Pro marca (ut nos dicimus) eſt ſerpens biceps, & circa oras ſuperiores adſunt litterulæ, quaſi croceo metallo interlitæ, quæ ex una mucronis parte oſtendunt hanc particulam: MUCRO NERONIS CÆSARIS. Ex adverſa adſunt hæ: QUO PAULUS TRUNCATUS CAPITE FUIT ERÂ CVIII.

an is fuerit ipſiuſmet Neronis?

165 P. Siguença autumat, hunc mucronem ſignatum fuiſſe ad opus judicii, & internecionem damnatorum. Don Franciſcus de Quevédo in Prologo ad Vitam S Pauli, contendit fuiſſe proprium Neronis enſem. Nam impius Imperator irâ accenſus, propter reſiſtentiam Pauli in traditione mulieris, cujus amore ardebat, non ſolum capite plecti jubet, ſed & ipſum præſtitit gladium, quo decollaretur. Ad hoc allegat Tertullianum in Apolog. cap 5 ſic: *Conſulite Commentarios veſtros, illic reperietis, primum quoque Neronem, in hanc ſectam, tum maxime Romæ orientem, Cæſareo gladio ferociſſe. Tali dedicatore damnationis noſtræ etiam gloriamur: qui enim ſcit illum, intelligere poteſt, non niſi aliquod grande bonum à Nerone damnatum.* Ego vero potius Patris Siguença opinioni adhæreo, ad cujus comprobationem irrefragabilem judico textum, deſumptum ex Martyrologio Romano die XIV Martii, hiſce verbis: *Romæ natalis SS. Martyrum, qui baptizati ſunt à B. Apoſtolo Petro, cum teneretur in cuſtodia Mamertini, cum Coapoſtolo ſuo Paulo, ubi novem menſes detenti ſunt, qui omnes ſub devotiſſima fidei confeſſione Neroniano gladio conſumpti ſunt.* En Neronis gladius, aliorum extra Paulum cervices feriens Martyrum. Ergo non peculiariter ad internecionem Pauli, ut Quevédo, ſed communiter ad omnium damnatorum ſupplicium conſignatus fuit. *Hactenus Tamayus contra Quevédum, nimis profecto materialiter atque craſſe accipiens Siguençæ, Tertulliani ac Martyrologii verba; quiſquis enim quocumque & cujuſcumque lictoris gladio cæſus tunc fuit juſſu Neronis Cæſaris, is omnino &* Cæſareo & Neroniano gladio *percuſſus intelligitur, æque ac is, qui ſic laqueo ſtrangulatus, dici poſſet* Cæſareo & Neroniano laqueo *periiſſe.*

B

C

ejuſdem forma & uſus,

166 *Ad formam quod attinet, ex ea omnino datur intelligi, ejuſmodi Gladium eum eſſe, qualem ignotum Romanis fuiſſe ante Ciceronem natum, ex Polybii ſilentio colligit Lipſius de Militia Romana lib. 3 cap. 3* acie ſimplici ac ſuperne leniter pandum; *Cæſarum autem ætate non infrequentem in priſcis ait apparere monumentis, vulneri cæſim potius quam punctim ferendo idoneum, eoque ſimiliorem Acinaci Perſico quam enſi Hiſpanico. Sed quid* antiquum Periconion *vocet Tamayus, non capio; quia hujuſmodi vocabulum necdum alibi reperi. Quiſquis autem litteris eum inſculpi fecit, notando Æram Hiſpanicam* CVIII, *quæ anno Chriſti* LXX *reſpondet; inhæſit vulgato Euſebii per Hieronymum Chronico dupliciter falſo, tum quod Apoſtolorum mortem differat ad ultimum Neronis annum, tum quod eamdem biennio ſerius quam par ſit ponat, ſcriptor in Occidentis hiſtoria neutiquam accuratus. Itaq; præ ver-*

quomodo ei inſculpta Æra 108.

bis, gladio Paulino inſcriptis, haud magnæ forſan antiquitatis, legere optarem donationis à Cardinali factæ, ſi quod extet inſtrumentum, docendus ex eo unde ipſum acceperit ille; qui anno MDCXXVII *donatus Purpurâ, in eadem ſuperfuit uſque ad* XLIX, *neſcio quo pracipe anno functus Hiſpanica Legatione.*

D

AUCTORE D. P.

§. XV. *Sanctorum Apoſtolorum apparitiones nonnullæ, ac nominatim S. Petri.*

167 *NOn eſt mihi animus undequaque colligere apparitiones omnes, quibus jam in cælis Beati Apoſtolorum Principes, hominibus mortalem adhuc vitam degentibus conſuluiſſe leguntur; nedum beneficia ſanitatum per eoſdem impetrata, cum vel ſoli librorum noſtrorum Indices plurima poſſint ſuppeditare. Illuſtriora tamen quædam ſeligere licet, quale imprimis videtur illud, quod ſcribit Gentis Anglorum hiſtoriographus Beda lib. 4 cap.* 14, *prout ipſemet illud* reverentiſſimus Antiſtes *Hagulſtadenſis* Acca (*de quo agemus die* XX *Octobris*) ſæpius referre, & à fideliſſimis *Heleuſevenſis* monaſterii, *à S. Wilfrido fundati* Fratribus ſibi relatum aſſerere ſolebat. Eodem ferme tempore quo ipſa *Auſtralium* Saxonum provincia, *prædicante Wilfrido* (*uti præcedenti capite narrat Beda*) nomen Chriſti ſuſceperat, multas Britanniæ provincias mortalitas ſæva corripiebat. Quæ cum præfatum monaſterium, cui tunc regendo religioſiſſimus Chriſti Sacerdos vocabulo Eappa præfuit, nutu divinæ diſpenſationis attingeret; multique, ſive de his qui cum Antiſtite illo venerant, ſive de illis qui de eadem provincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, paſſim ex hac vita raperentur; viſum eſt Fratribus triduanum jejunium agere, & divinam jugiter obſecrare clementiam, ut miſericordiam ſibi dignaretur impendere, ſive periclitantes hoc morbo à præſenti morte liberaret, ſeu raptos è mundo à perpetua animæ damnatione ſervaret.

E

Graſſante in Anglia peſtilentia,

& inchoato triduano Monachorum jejunio,

168 Erat tunc temporis in eodem monaſterio parvulus quidam de natione Saxonum, nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non pauco tempore recubans, in lecto jacebat. Cum ergo ſecunda memorati jejunii ac ſupplicationum dies ageretur; contigit forte ipſum puerum, horâ ferme ſecundâ diei, in loco in quo æger jacebat, ſolum inveniri. Cui, divina diſpenſatione, ſubito beatiſſimi Apoſtolorum Principes dignati ſunt apparere: erat enim puer multum ſimplicis ac manſueti animi, ſinceraque devotione Sacramenta fidei quæ ſuſceperat ſervans. Salutantes ergo illum verbis piiſſimis Apoſtoli, dicebant: Noli timere, fili, mortem pro qua ſolicitus es: nos enim te hodierna die ad cæleſtia ſumus regna perducturi: ſed primum expectare habes, donec Miſſæ celebrentur; ac Viatico Dominici Corporis & Sanguinis accepto, ſic infirmitate ſimul & morte abſolutus, ad æterna in cælis gaudia ſubleveris. Clama ergo ad te Presbyterum Eappam, & dicito illi; Quia Dominus exaudivit preces veſtras, & devotionem ac jejunia propitius adſpexit; neque aliquis de hoc monaſterio, ſive de adjacentibus illi poſſeſſiunculis, hac clade ultra moriturus eſt: ſed omnes, qui alicubi ex veſtris hac ægritudine laborant, reſurrecturi à languore, priſtina ſunt ſanitate recuperandi; præter te ſolum, qui hodierna die liberandus es à morte; & ad viſionem Domini Jeſu Chriſti, cui fideliter ſerviſti, perducendus ad cælum: quod divina vobis miſericordia, per interceſſionem religioſi ac Deo dilecti Regis Oiwaldi, qui quondam genti Northanhumbrorum, & regni tempora-

F

apparent Apoſtoli infirmo puero,

in ipſoque ceſſaturam mortalitatem pollicentur,

lis

AUCTORE D. P.

lis auctoritate, & Christianæ pietatis quę ad regnum perenne ducit devotione, sublimiter præfuit, conferre dignata est. Hąc enim die idem Rex, ab infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia assumptus in cælum, & electorum est sociatus agminibus. Quærant in suis codicibus, in quibus defunctorum est adnotata depositio: & invenient illum, hac (ut diximus) die, raptum esse de seculo Celebrent ergo Missas per cuncta monasterii hujus oratoria, sive per gratiarum actionem exauditæ suæ deprecationis (sive etiam in memoriam prędicti Regis Oswaldi, qui quondam ipsorum genti prærat; ideoque pro iis, quasi suę gentis advenis, supplex orabat ad Dominum) & cunctis convenientibus ad ecclesiam Fratribus, communicent omnes Sacrificiis cęlestibus; & ita, soluto jejunio, corpus quoque suis reficiant alimentis.

propter merita S. Oswaldi Regis,

cujus tunc erat anniversaria.

Res Abbati nuntiatur,

169 Quę cum omnia, vocato sibi Presbytero, puer verba narrasset; interrogavit eum solicitus, quales essent habitu vel forma viri, qui sibi apparuissent. Respondit, Prędari omnino habitus & vultus erant, lętissimi ac pulcherrimi, quales numquam antè videram, neque aliquos hominum, tanti decoris ac venustatis esse posse, credebam. Unus quidem attonsus erat, ut Clericus; alius barbam habebat prolixam; dicebantque, quod unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus; & ipsi essent Ministri Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi, ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de cęlis. Credidit ergo verbis pueri Presbyter: ac statim egressus, quęsivit in Annali suo, & invenit, eadem ipsa die, Oiwaldum Regem fuisse peremptum: vocatisque Fratribus, parari prandium, Missas fieri, atque omnes communicare more solito prędecepit; simul & infirmanti puero, de eodem sacrificio Dominicę oblationis particulam adferri mandavit. Quibus ita gestis, non multò post, eadem ipsa die puer defunctus est; suaque morte probavit vera fuisse verba quę ab Apostolis Christi audierat. Sed & hoc verbis ejus testimonium perhibuit, quod nemo prędeter ipsum, tempore illo, ex eodem est monasterio raptus de mundo. Ex qua nimirum visione multi, qui hęc audire potuerunt, ad exorandam in adversis divinam clementiam, & ad salutaria jejuniorum remedia subeunda, sunt mirabiliter accensi: & ex eo tempore, non solum in eodem monasterio, sed & in plerisque locis aliis, cœpit annuatim ejusdem Regis ac Militis Christi natalitius dies, Missarum celebratione venerari.

moritur puer,

convalescunt ceteri.

Fundum reddentem ad lampades balsamum

170 *Et hic quidem ambo Apostoli simul apparuere; solus autem* Petrus *eo in casu, quem* S. Petrus *Damiani, lib.* 3 *Epist.* 20, *refert his verbis*: In Babyloniæ partibus (*Ægyptiæ, ut reor, hodie Cayro*) possessionem Apostolica Sedes habebat, unde tantum balsami reditum per annos singulos capiebat, quod indeficienti fomite sufficeret lampadi, quę videlicet ante altare beati Apostolorum Principis rutilabat appensa: quam possessionem acceptâ pecuniâ Papa distraxit; canonemque aromatis, quem percipere solebat, amisit. Aliquanto post, cum idem Papa prædicto sacrosancto altari quasi devotus assisteret & oraret; ecce quidam terribilis & grandævus senex, in cujus etiam facie barbirasium videbatur, elato brachio colaphum sibi vehementer incussit, & ait: Tu extinxisti lucernam meam ante me, & ego extinguam lucernam tuam ante Deum; moxque disparuit. Ille vero protinus corruit, & paulò post diem clausit extremum. *Quamquam defuncti nomine abstineat* Petrus, *facile tamen est intelligere, quod res acciderit ante annum* DCXXXIV; *quo Saraceni Ægyptum occupaverunt, numquam deinceps recuperatam à Christianis. Quæ autem de Sabiniano Papa, sub annum* DCVI *Pontificatus sui* II *defuncto, invaluit fabula quasi is ita à decessore suo S. Gregorio percussus in somnis, ob male administratum officium, non multo post obierit; fortassis originem inde sumpsit; licet aliàs laudabilis Pontifex fuerit, & publicæ famis levandæ causâ fortassis fundum istum alienarit. Verum si* S. Petrus *apparuisse creditur, quomodo insolens ejus picturis statuisque* barbirasium *in eo apparuit? Tale forsitan id fuit quale Clericorum suprà indicatum à Beda: partiale, utique, non totale, nec simile monastico: forsitan etiam ea specie apparendo monstrare voluit Sanctus, suo se decore spoliatum ab eo quem castigabat: ideoque id veluti res insolita scriptum fuerit. Interim notat Turrigius de Cryptis pag.* 463 *adhuc anno* MDCXXXII, III, *&* IV *arsisse ibidem lampades, plenas balsamo, à devotis oblato.*

vendens Pontifex morte punitur à S. Petro,

forte Sabinianus.

Similiter apparens S. Petrus,

171 *Aliàs etiam demonstravit* S. Petrus, *quam suæ Basilicæ curam gereret: quod ipsis verbis Innocentii Papæ III, ad Octavianum Ostiensem Episcopum, relictum ab ipso ad Spoletanum Ducatum inspiciendum digresso Vicarium, placet proponere.* Paucis diebus ante nostrum ab urbe recessum, Sacerdos quidam ætate longævus, timoratus, ut creditur, ad præsentiam nostram accessit, secretò proponens, quod in visione nocturna per somnium ei apparuit B. Petrus Apostolus, dicens: Accede ad Pontificem Innocentium, & ex mea sibi parte significa, quod à nativitate sua quasi filium illum dilexi, & per diversos gradus promotum, in mea tandem sede constitui: quapropter & ipse decorem & honorem domus meæ debet diligere, studioque vigili promovere. Sciat ergo, quod in ecclesiâ meâ pauca sunt altaria consecrata: unde contingit quod in altaribus dissecratis divina Mysteria celebrantur. Faciat igitur ea saltem cum debita reverentia consecrari, super quæ noverit frequentius Officium celebrari divinum. Verum cum semel & iterum eadem sibi fuisset visio revelata, nec ipse quod mandabatur impleret; tertiò tandem idem Apostolus, velut offensus, intulit dicens: Quia meum non obaudisti mandatum, ego tuum tibi tollam auditum. Ex tunc ita surdus effectus est, ut penitus non audiret.

jubet moneri Innocentium 3.

ut dissecrata adhuc altaria resecret.

172 Gemens ergo vehementer & plorans, ad Confessionem B. Petri devotus accessit, cum lacrymis postulans, ut misertus sui restitueret auditum, quia mandatum ipsius illico adimpleret. Quo per Dei misericordiam exaudito, quod acciderat ei, nobis per ordinem indicavit. Licet autem secundum Apostolum non sit credendum omni spiritui; quia tamen in tali negotio angelus sathanæ non transfiguraret se in angelum lucis, & melius est pie credere quam temere dubitare; cum honestum sit quod proponitur faciendum, etsi verum non esset quod asseritur revelatum; Fraternitati tuæ, de qua plenam fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus altaria SS. Philippi & Jacobi, Simonis & Judæ, B. Gregorii & S. Andreæ, quæ dissecrata dicuntur, tu ipse consecres, vel per alios auctoritate nostra facias consecrari: credimus enim, quod per hæc nobis fructus æternæ retributionis accrescet. *Spectant hæc ad annum* MCXCVIII, *Pontificatus autem illius primum; uti videre est in Continuatione Annalium Baronii, per ejus dignissimum tanto in opere successorem, Odoricum Rainaldum, hæc eadem referentem.*

Idem anno 1332

173 *Alterum, annis pluribus quam centum posterius, in Suevia actum refert Martinus Crusius Annalium Suevicorum Decade* 3 *lib.* 4 *cap.* 9; *refert autem hi*

A *his verbis:* Si placet, aliqua hujus temporis quoque legendam, ut vocant, cognoſcere: recitetur ſane quam ex veteri quodam Miſſali, Monaſterii in oppido Eccenſi Ouva, M. Levio Schentzio procurante nactus, brevius ſic, ſed bona fide contraxi. Anno Domini, feriâ 11 poſt Pentecoſten (inquit Henricus quondam Decanus in Ouven) inter publicam Miſſam, poſt pulſum Canonicum, apparuit quidam tenex peregrinus Adelhaidi, defuncti poſtea Clyſrenii uxori domi, cum ipſa eſſet ſola. Hic ſedens ad cunas filioli ejus, panniculum, quo facies hujus tecta erat, removit, aitque; Salve cariſſime puer; & ſtatim ſanatus eſt, cum antea herniolus fuiſſet. Juſſit autem mulierem dicere Decano, juberet ſubditos ſuos pœnitentiam agere: Dominum enim nunc oſtenſurum uberiores fructus, quam antea viginti annis; de quibus nemo, qui non pœnitentiam ageret, guſtaturus eſſet. Non volebat veſci cibo, quem libenter mulier datura erat: ſed exibat per poſticum domus, per quod ingreſſus erat, ex horto adjuncto. Dixit, veſtigia baculi ſui, Decano fore ſatis ſigno evidenti ſe adfuiſſe. Tunc evanuit. Mulieri autem triſtitia horrorque ablatus eſt, ratæ dæmonem aliquem fuiſſe; eaque domo excurrit: cui obviam veniebant homines ex Miſſa jam peracta. Reperta ſunt tredecim veſtigia; duo in domo juxta focum, & undecim extra domum, in ſolo propter æſtatem torridam duro. Profunditas eorum erat, quanta latitudo digiti indicis, ungui finito proxima: circulique eorum erant integri ſine ulla ruptura.

in Saevia apparens,

ſanat puerum hernioſum, & relinquit ſui baculi veſtigia,

B

quæ recognoſcens Decanus Ouvenſis,

174 Hæc omnia (inquit Decanus) erant mihi omnino ignota: donec poſt prandium honeſtus vir Geroldus Lamershaim, & alii mihi indicarunt: quos ego duriter increpui, cur tam cito talia crederent. Rogatu tamen eorum, veni in rem præſentem. Judicavi ex veſtigiorum impreſſione & figura fieri non potuiſſe, ut homo ſimplex ea feciſſet baculo in tam dura terra. Veritus ſum contradicere metu Dei: metuebam etiam diaboli fraudem. Veſperi adhortatus ſum populum ad pœnitentiam (ſive res mulieris vera eſſet, ſive minus) exemplo Ninivitarum: & quod Joannes dicit, mentiri eum, qui ſe neget ſine peccato eſſe: ideo confitemini peccata veſtra, mi populi. Singulis pro ſatisfactione impono, ut centies oretis, Pater noſter; centies, Ave Maria; & ut jejunetis feriam quartam, ſextam, & diem Sabbati ex præcepto Eccleſiæ; & ut detis communem eleemoſynam. Ita abſolvi eos, benedicens ipſis: nec quidquam amplius ſecretorum cognovi.

hortatur populũ ad pœnitentiã.

C

Mater pueri Parocho narrat iteratam viſionẽ Sancti,

175 Feriâ nox tertiâ, ego Hainricus, Kircham ob negotia ivi: ibique manſi à mane ad pulſum uſque veſpertinum. Inde redeunti mihi, obviam facti ſunt xx homines utriuſque ſexus, & dixerunt iterum apparuiſſe mulieri, de qua dixi, S. Petrum, & quidem ſpecie Sacerdotis. Sedebat ea cum aliis mulieribus ante domum: ſurgenſque mihi obviam ivit. Gratulabatur ſibi, me redire, nec aliud quidquam effari poterat, quam nomen Virginis Mariæ, & Salutationem Angelicam: quoties aliud dicere vellet, in corde ſuo maximos cruciatus ſentiebat. Ita coactus ſum etiam ego cum ea flere. Poſtea mater ipſius mihi dixit, eam omnia, quæ ſibi accidiſſent, naraviſſe D. Conrado Pfaffo. Tunc ego ad parochialem Eccleſiam iens, ex eo de re quæſivi. Reſpondit is, completâ publicâ Miſſâ, cum ipſe adhuc ſtaret ante aram Virginis, veniſſe parentes mulieris, dicentes, eam, cum mane ſurgeret, mutam factam eſſe. Ivi ergo (inquit Conradus) cum eis ad mulierem, quæ nihil loqui poterat, antequam ex hypocauſto ejus exirent homines.

D

AUCTORE D. P. *cui parere recuſans obmutuerit.*

176 Tum demum, matre ipſius, & Conrado intus remanentibus, loqui cœpit, ſed difficulter. Non potui (inquit illa) dormire (quippe triſtis) uſque ad mediam noctem, ſed poſtea arctè. Excitata autem ejulatu pueruli mei, recepi eum ad me. Vidi enim ſenem ſacerdotali habitu fulgentiſſimum. Hic in proximo ſcamno aſſidens, reprehendit me, quod heri negotium aliis hominibus citius aperuiſſem, quam Decano. Veniam tamen ſimplicitati meæ deprecanti dedit: addiditque rectè feciſſe Decanum, qui illam adhortationem habuerit ad populum. Nam Dominus (inquit) pœnitentiam populi admittit, eique benignè vult facere. Hanc gratiam à filio impetravit Domina noſtra, facta pace inter ipſum & vos. Dices Decano, ut alios etiam ad pœnitentiam adhortetur. Negavit mulier, ſe quidpiam dicturam; quia plurimum doloris acceperit. Ergo muta eris, inquit, donec dixeris. Ego ſum S. Petrus, à ſancta Virgine ad vos miſſus, non Jacobus, aut Nicolaus, ſicuti vulgus putat. Si Decanus & Sacerdos nolint loqui, erunt ipſi muti. Decano itaque Conradus narret: & ipſe aliis prædicet. His dictis, evanuit. Dixit hæc mihi, inquit Decanus, D. Conradus.

E

Rem vulgatam confirmant miracula.

177 Tunc ego, pulſatâ adhuc veſperi campanâ, pro concione hæc multitudini dixi. Mulieri itaque facultas loquendi rediit: eaque dixit: Vere omnia, quæ dixiſtis, ita ſunt. Tunc alii Deum laudare, alii perterreri, atque plorare; miracula inde ſecuta. Octo circiter pueris (ut parentes eorum aſſerebant) mortuis, vita reſtituta fuit. Sanati ſunt epileptici, hernioſi, & aliis morbis laborantes. Oblationes multæ fiebant: quas ego fideliter collegi, nec quidquam mihi reſervavi: nec Dominus Ludovicus, Dux de Eck, bonæ memoriæ, ulla in re me impedivit: ſed honorem S. Petri pro viribus promovit. De oblatis donis ædificavi ego Sacellum in loco, ubi S. Petrus inceſſerat, veſtigia baculo ſuo faciens. Teſtati ſunt hæc cives Ouvenſes, Viſchlinus & Kletterus, tres item mulieres, ex proximo vico Tettinga. *Hæc Cruſius, poſtquam lib.* 1 *ejuſdem Decadis Cap.* XI *multa dixiſſet de Eccenſis Arcis Ducumque inde nominatorum origine; docuiſſetque Eccenſem Ducatum Wirtembergico coalitum, nomen habere à monte,* Eck, *id eſt* Angulus *dictio; quia is ſit Alpium Suevicarum angulus, ab eoque omnem ſubtus regionem* Under d'Eck, *id eſt Subangulo dici,* & Ouvam *eſſe caput iſtius olim Ducatus.*

F

S. Ignatius anno 1521 *decumbens*

178 *Paragraphum hunc claudat recentius unum, quod quia in S. Ignatio, Societatis noſtræ Fundatore geſtum, quæ ideo* S. Petrum *Patronum veneratur, prætermitti à me, eamdem Societatem profeſſo, non poteſt, ut cetera prætermittam omnia. Narrant ipſum omnes ſcriptores noſtri, quotquot ſancti Patriarchæ Vitam attigerunt; breviter autem Petrus Maffeus lib.* 1 *cap.* 12 *his verbis:* Cum jam Ignatius, *ex vulnere ad Pampelonem recepto decumbens in fraterna apud Loyolam domo, anno* MDXXI omnes fere cibos hauſtuſque ſtomacho faſtidiente reſpueret, aliaque in eo cernerentur letalia ſigna; ſuorum admonitu, ſacris quæ ad expiandum animum pertinent, rite procuratis, ipſo B. Petri Apoſtoli pervigilio, cunctis mœrentibus eo deductus eſt, ut medici prorſus actum affirmarent, niſi ante mediam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur jam dudum Ignatius præcipuo quodam cultu Principem Apoſtolorum, quin etiam ejus laudes militariter olim carmine Hiſpanico celebraverat; cujus profecto pietatis fructum non exiguum tulit. Siquidem illa ipſa decretoria nocte, per quietem videre ſibi viſus eſt eumdem Apoſtolum, optatam ſibi valetudinem divinitus afferentem. Nec ſane in irritum

à S. Petro apparente ſanatur.

A AUCTORE D. P.

ea viſio cecidit, quippe continuo levari doloribus, ciboque refici eſt cœptus.

§. XVI. *Pauli ſingulares quædam apparitiones.*

179 *Nihilo minus, quam pro ſua eccleſia* Petrus, *ſolicitum ſe pro ſuis oſtendit* Paulus. *Exemplum memorabile accipe ex Glabro Rodulpho lib.* 1 *cap* 4. Contigit ipſo tempore (*quo Otto III Gerbertum Ravennatenſem Romanæ urbis ſublimavit Pontificem Gregorium V, & ipſe viciſſim ab eodem coronatus fuit Imperator, id eſt anno* DCCCCXCVI) ut idem Imperator, ſuggerente tam ipſo Pontifice, quam aliis quibuſque, zelum profectûs religionis domus Dei gerentibus, ut in B. Pauli eccleſia nomine tenus Monachos, ceterum prave degentes, expellere deberet; ac alterius inſtituti, quos Canonicos dicimus, in eodem loco ſervituros ſubſtituturus eſſet. Cumque hoc appeteret implere decretum, apparuit ei per viſum beatiſſimus Apoſtolus Paulus, atque eumdem Imperatorem hujuſmodi [verbis] monere curavit: Si vere, inquiens, zelus divinæ ſervitutis & optimi operis te adurit, vide ne hujus propoſiti inſtitutum præſumas in Monachis expellendis immutare: non enim omnino expedit, cujuſque eccleſiaſtici Ordinis, quamvis ex parte depravati, propoſitum unquam abjici vel immutari: in eo namque unuſquiſque judicandus eſt Ordine, in quo ſe primitus vovit ſervire, reemendari tantum licet corrupto cuique in eadem propriæ vocationis ſorte. Taliter monitus Imperator retulit ſuis quæ audierat ab Apoſtolo: curamque agens qualiter eorumdem Monachorum inſtitutum quiviſſet ad melius informare, non expellere à loco [ſtatuit] ſed immutare. *Et ſic hactenus ibi perſeverant Monachi Congregationis Caſſinenſis.*

Ottoni 3 *apparens S. Paulus,*

vetat ne in ſua eccleſia Monachis ſubſtituat Canonicos

B

180 *Quatuor & amplius ſeculis poſt contigit in Hiſpania apparitio, quoad fructum plane ſimilis ei, quem ſuprà relatum vidimus à* S. Petro *apparente in Suevia; ſiquidem res accidit ſeculo* XV *in Bætica, civitate* Aſtigi *vulgo dicta* Ecija. *Eam ex apographo Hieronymi de Guzman ſcribæ Capitularis, Martinus de Roa inſignis Societatis noſtræ ſcriptor producit in ſuo de Sanctis & Antiquitatibus Aſtigitanis opere, lib.* 2 *cap.* 2, *& ego ex Hiſpanico Latine hic reddo.* Quoniam ingratitudo mater eſt omnium vitiorum & peccatorum, in eo præcipue ſita, quod homo obliviſcatur gratias reddere Deo noſtro, pro beneficiis ab ejus Majeſtate receptis, eoque ſeſe indignum facit aliis porro recipiendis: deinde ut fideles atque Catholicos civitatis hujus Aſtigitanæ inquilini pro tam ſingulari beneficio non reperiantur ingrati, ſed Deo ac Domino noſtro juges agant gratias, quia ipſis dedit adeo excellentem Patronum, qualis eſt glorioſus ac beatus Apoſtolus Paulus; in nomine Jeſu Chriſti Redemptoris noſtri & glorioſæ Virginis S. Mariæ matris ſuæ noſtræque advocatæ, nec non S. Dominici Patris noſtri colendiſſimi, totiuſque Curiæ cæleſtis; ſequitur miraculum quod in hac civitate contigit, & cujus tenor talis eſt.

Ecijæ in Bætica

C

ad publicam ædificationem ſcribitur,

181 In nobili Aſtigitana civitate, die lunæ eâdemque vigeſimâ menſis Februarii, anno à Nativitate D. N. Salvatoris Jeſu Chriſti MCCCCXXXVI, horâ Tertiarum plus minuſve, congregatis in loco Capitulari nobilibus & honoratis, D. Guiterio de Sotomayór Magiſtro Ordinis Calatravæ, aliiſque Equitibus Ordinis ejuſdem; necnon Tello de Aguillar, Prætore hujus civitatis; Laurentio de Figueroa, Ruderico Martinez de Prado, Petro Fernandes de Saavedra, Juſticiariis ordinariis; Alfonſo de Zayas, Ferdinando Diaz de Eſtiva, Joanne de Godos, & Didaco de Malaver, Rectoribus civitatis; Alfonſo Coronato & Joanne Sanchez, Juratis Collationis S. Crucis; Sancio Garciæ & Joanne de Ortega, Juratis Collationis S. Mariæ; Joanne Gonzalez & Gundiſalvo Martinez, Juratis Collationis S. Barbaræ; Didaco & Ruderico Fernandez, Juratis Collationis S. Ægidii; Joanne de Santaëlla & Ferdinando Martines, Juratis Collationis S. Jacobi; coram me Alfonſo Fernandez de Guſman, ſcriba publico Regis Domini noſtri & Conſilii hujus Civitatis, comparuit & ſtitit ſe coram Capitulo dictæ Civitatis Didacus Fernandez de Carmona, inquilinus hujus civitatis in Collatione S. Jacobi; ſecum ducens filium quemdam ſuum, nomine Antonium, annorum circiter quatuordecim.

D

coram teſtibus multis

quomodo anno 1436

comparens cum patre puer annorum 14,

182 Adoleſcens hic prædictis Dominis dixit & notum fecit, quod nocte præcedente, paulò ante auroram, adhuc lecto decumbens, bene vigil conſpexit oculis ſuis hominem admirabilis pulchritudinis, veſtitum albis: addiditque, quod eum intuens correptus fuerit terrore magno; ſed qui apparebat, juſſit metum ponere, dixitque ſe eſſe S. Paulum, Apoſtolum Jeſu Chriſti Redemptoris noſtri, qui primùm fuerat perſecutor Catholicæ fidei & Eccleſiæ Chriſti, poſteà autem tam magnus prædicator ejuſdem. Mandabat autem ut iret ac diceret, civitate tota publicandum, quod Dominus valde iratus erat plebi, tum ob alia peccata multa, tum ſpecialiter propter neglectum obſervandæ Dominicæ feſtivarumque dierum; deinde quia tolerabantur tot perjuria atque blaſphemiæ contra ſuam divinam Majeſtatem ac Sanctos ſuos; ac denique propter defectum caritatis erga pauperes, quos oporteret juvari eleëmoſynis, etiam propriæ commoditati ſubtractis. Diceret ergo eis Dei nomine, agerent omnes pœnitentiam, confiterenturque & communicarent devotè, atque corrigerent vitia & peccata ſua, auferendo occaſiones blaſphemiarum, puta aleatorias tabulas ſimileſque ludos; niſi enim ipſi ſe emendarent, futurum ut civitatem univerſam ultio memorabilis divinitus implicaret. Ne autem talia audituri dubitarent fidem puero dare, mandaviſſe Sanctum dixit, ut manum dexteram ſibi porrigeret: quam ille ſtringens fortiter, illius digitos colligavit ad invicem, & eorum quatuor ſic immobiliter cohærentes monſtravit, ut ſatis appareret altioris virtutis opus id eſſe, quam artificii induſtriæve humanæ. Inſuper mandavit ei glorioſus Apoſtolus, ut poſtquam ſic notum feciſſet caſum, iret ad monaſterium S. Dominici Ordinis Prædicatorum hujus civitatis; ibique ſic colligatam manum duceret ſupra Crucem, quæ in dicto monaſterio ſervatur; ſtatimque reſolvendos ei digitos ad motum uſumque priorem. Dixit etiam puer idem, quod interim dum glorioſus Apoſtolus ſecum loquebatur, loqui ipſe præ conſternatione grandi non potuerit; quin etiam poſtquam ille diſparuerat, aliquamdiu impotem loquelæ fuiſſe ſe. Tum prænominati Domini interrogaverunt præd. Didacum Fernandez, utrum prædictus ſuus filius habuerit antea manum ſanam. Affirmavit ille, addiditque, quod idem filius ſuus, quodam die Converſionis S. Pauli, viſu fuerit privatus: quapropter uxor ſua promiſerit Miſſam curandam in honorem S. Luciæ. Hac vero dicta cum impetraretur nihil, dixerit ei quædam vicina ſua, offerret filium S. Paulo; illi enim id malum forſitan eveniſſe, quia ipſâ nendo violaverat ejus feſtum

aſſeruerit viſum ſibi S. Paulum,

E

qui denuntians Deum populo iratum,

juſſerit agere pœnitentiam;

F

& digitos duos inſolubiliter ſibi colligarit in ſignũ.

Addidit pater, eumdem antea viſu privatum,

A ſtum. Mulierem vero paruiſſe bene conſulenti, promittendo pingendam ſuâ impensâ tabulam, quæ hiſtoriam S. Pauli contineret, & in monaſterio S. Dominici collocaretur; denique menſuram ejus ſumpſiſſe cerato filo, & viſum continuo rediiſſe puero. Cumque eidem ſubinde ruſum auferretur loquela; flexam genibus uxorem auxilium Sancti denuo invocaſſe, & linguæ uſum expeditum ſtatim rediviſſe.

quia mater feſto Sancti neverat.

183 His auditis, continuo decreverunt prædicti Domini quædam communiter utilia ad Dei ſervitium correctionemque peccatorum, atque in proximum diem Martis indixerunt proceſſionem, ab univerſo Clero & Populo civitatis ducendam ad monaſterium S. Dominici, pro exorandâ divinâ clementiâ, quatenus dignaretur & offenſas remittere, & eorum quæ dicebat puer veritatem declarare. Die autem ſequenti omnes Domini prænominati, comitante plebe univerſa ſexus utriuſque, proceſſionem inſtituerunt: celebratâque Miſſâ & Sermone finito, quidam ex Religioſis & Clericorum nonnulli acceptam ipſius monaſterii Crucem reverenter collocarunt ſuper majus altare: ad quod progreſſus puer, flexis ante

Indicta autem proceſſione

B iliam genibus adoravit, tum manibus contingens ſubjectum Cruci globum, paulatim eas ſurſum ſuſtulit verſus iconem Crucifixi: quam ſtatim atque tetigit, aperuit manum, æque ſanam atque antea unquam habuerat, niſi quod ad memoriam miraculi groſſiores aliquanto ei manſerint digiti duo: id quod omnes præfati viderunt, teſtimonium perhibente omni populo qui aderat. Actum id anno ac die prædictis. In cujus tam grandis miraculi memoriam, & quia per ipſum videtur glorioſus S. Paulus ſe Patronum hujus civitatis declaraſſe, quod ipſa magnæ felicitati ducere ſibi debet; decreverunt iidem Domini quotannis inſtaurandam ſolennem proceſſionem in feſto Converſionis ejus die XXV Januarii, ad quam omnes civitatis Rectores cum cereis accenſis convenirent, & cunctus populus devote concurreret, quod & voto firmarunt. Deo gratias.

ſoluti puero digiti ſunt.

184 Concludat hunc quoque Paragraphum apparitio alia, magis privatim acta, quam fuerint hactenus relatæ. Eam ſic refert S. Gregorius Turonenſis lib. 1 de Mirac. Martyrum cap. 29. Factum eſt in quodam loco, ut homo laqueum ſibi, ad extorquendam vitam, inſtigante diabolo, præpararet. Cumque ſecretum cellulæ in

Laqueum ſibi nectens & interim S. Paulum invocans,

C qua hoc ageret reperiſſet; funem trabi tranſmiſſum in laqueum cœpit innectere; nomen tamen ſemper Pauli Apoſtoli invocabat, dicens; Adjuva me S. Paule. Et ecce umbra, ſqualida atque funeſta, quæ nihil minus vultu quam diabolum ſimulabat, apparuit ei, hortans ac dicens; Eia age, ne moreris: expedi celerius quæ cœpiſti. At ille cum opus hoc, id eſt vitæ extorquendæ, pararet; ſemper aiebat; Beatiſſime Paule eſto adjutor meus. Denique expedito jam laqueo, cum vehementius urgeretur ab umbra, ut collum immitteret; ſubitò adfuit alia umbra huic ſimilis, dicens ei quæ cum homine erat, Fuge, miſerrime; en Paulum Apoſtolum huc venientem: invocatus enim ab hoc homine, ecce adeſt. Tunc evaneſcentibus umbris, hic ad ſenſum ſuum reverſus, & Crucem virtutis Dominicæ pectori nutanti depingens; pœnitentiam, genis lacrymarum imbre perfuſis, agebat cur iſta tentaſſet. Unde manifeſtum eſt, hunc eumdem hominem, per virtutem beati Apoſtoli ab, hoc ſævæ mortis præcipitio fuiſſe ſalvatum.

fugato tentatore liberatur.

D

§. XVII. *Feſtum Converſionis S. Pauli, & veteres de Apoſtolo utroque liturgiæ.*

AUCTORE D. P.

185 *Occaſione apparitionis Aſtigitanæ ſuperiori §. memoratæ, ob quam decretum ea in urbe fuit, Feſto Converſionis innovare ſolenniter ſuſceptum Apoſtoli patrocinium; placet hic pluribus de eodem agere: ſed ante omnia notandum venit, ipſum ſub ejuſmodi titulo ignotum eſſe omnibus quatuor Hieronymiani Martyrologii apographis, ſolumque ad* VIII Kal. Februarii, *poſt prima hæc verba,* In Nicomedia Biti, *legi ſequentia,* Romæ tranſlatio Pauli Apoſtoli, *ea ſcilicet quam à Silveſtro Papa factam infrà dicemus: ſed quia ejuſmodi feſtum locale omnino erat atque Paulinæ Baſilicæ proprium, ideo in Gelaſiano Sacramentario, quod erat omnibus urbis Eccleſiis commune, nihil de eo ponebatur. Gregorius autem Magnus, exemplis infrà proponendis motus, inſtituit eo die Miſſam legendam ſub titulo* Converſionis *S. Pauli, omiſſo titulo* Tranſlationis, *quæ omnibus ſuo Sacramentario uſuris foret communis. Jam pridem tamen dies iſte fuerit à fidelibus memoriæ talis myſterii conſecratus, nec forſitan ſine certo fundamento, ab Eccleſia Damaſcena accepto: quandoquidem* Converſio Pauli, *non diu poſt S. Stephani lapidationem ſucceſſit, quæ facta recolitur* XXVI *Decembris; & ideo crediderim prædictum diem* VIII Kal. Febr. *à S. Silveſtro electum fuiſſe prædictæ Tranſlationi faciendæ.*

In Hieronymiano marlio

notatur 25 Jan. Tranſlatio S. Pauli.

E

forte tunc facta ob memoriam Converſionis,

186 *Inordinanda porro Miſſa illa videtur S. Gregorius ſecutus S. Ambroſium, ſeculo uno antiquiorem Gelaſio, cujus Sacramentarium ſupplere intendebat; uti & in aliis multis Romanum ex Mediolanenſi locupletatum agnoſcimus. Nam & Collectæ eædem utrobique ſunt, quales etiam hodie recitantur; & propria (nunc in Romano abolita). Præfatio, poſt verba,* Omnipotens æterne Deus, *in Mediolanenſi ſic pertexitur:* Qui Eccleſiam tuam, in beati Apoſtoli tui Pauli prædicatione * conſtantem nullâ finis fallaciâ violari: quia nihil in vera religione manere cenſetur, quod ejus non convenerit diſciplinis: quem hodie vas factum electionis, magiſtrum & doctorem gentium vocandarum, mutato in Paulum nomine, collocaſti. *Eodem ergo modo exordiatur Gregorius, ſed in progreſſu ampliori uſurus encomio, reliqua ſic deflectit*: Et ſicut nihil in vera religione manere dignoſcitur, quod non ejus condierit diſciplina; ita ad peragenda ea quæ docuit,

pro qua Miſſam ex Ambroſiano

* R. edoctam

aſſumpſit S. Gregorius, aucta Præfatione,

F ejus obtentu Fidelibus tribuatur efficacia; ſentiatque credentium gentium multitudo, eum pro ſe apud te interceſſorem, quem habere cognovit magiſtrum atque doctorem. *Propriam etiam* Benedictionis *formulam, qualem præcipuis dumtaxat ſolennitatibus quibuſdam invenimus adſcriptam, ſic ordinavit idem Gregorius*: Deus qui gratiâ ſuâ B. Paulum ex perſecutore fecit Apoſtolum, ipſe vobis compunctionis piæque converſionis ſpiritum dignetur impertire. Amen. Quique ei ſecretorum cæleſtium myſteria dignatus eſt revelare, ipſe vobis ſcripturarum ſuarum abdita dignetur aperire. Amen. Et qui perſeverantiam fidei conſtantiamque in perſecutionibus inflexibilem dare dignatus eſt, eiſdem veſtram infirmitatem donis roborare atque munire dignetur. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur &c.

& addita Benedictione.

187 *Porro non ſolum Mediolanenſes, ſed etiam Galli, in ita ſolenniter recolenda* S. Pauli converſione, *videntur fuiſſe priores Romanis; ab Gallis ſiquidem acceperunt converſi in Hiſpania Gothi ordinatum antiquiſſimo inſtituto Sacramentarium & cujus exordium non eſt invenire, quale nunc extat ex vetuſtiſſimo*

Alia in veteri Gallo-Gothico,

A AUCTORE D. P.

cum propriis Collectis,

B *Apostolum &c.

*Crudelitatis

*fac *qui

*Paulum

*scribis

C

& Præfationes jungulari,

issimo Reginæ Sueciæ Ms. excusum Romæ, atque Missam orditur ab hac Oratione: Deus qui B. Pauli Apostoli dignitatem ubique facis gloriosam; præsta quæsumus, ut & doctrinâ semper ejus foveamur & meritis. *Qui volet totum Liturgiæ istius Gallo-Gothicæ ordinem, apud Musarabes postea conservatum, distinctius cognoscere, legat quæ dedimus de S. Pelagio Martyre die* XXVI *Junii, utpote ad Isidoriani Missalis ritum & formam composita omnia; hic nobis satis fuerit, & dignum operæ pretium videtur, describere veteres istius Liturgiæ ad hoc festum* Collectas, *sive (ut ibi vocantur)* Collectiones, *quæ in illo perquam antiquo Codice tales sunt.* COLLECTIO POST INGRESSAM, *sive ut nos dicimus, Introitum.*

188 Sanctorum decus, remunerator justorum, Deus; qui super omnia, & per omnia, & in omnibus nobis, & cui sacrificium est cor contritum, & oratio purum incensum: tribue nobis, per intercessionem beatissimi Pauli Apostoli, sanctificationem cordis, fervorem spiritus, corporis puritatem: ut mortificatis terrenis vitiis, immaculato spiritu & corpore tibi semper laudis hostias referamus, quod ipse præstare digneris, qui cum æterno Patre vivis & regnas. COLLECTIO POST NOMINA. Deus qui * Apostolo tuo Paulo, insolescenti contra Christiani nominis pietatem, cælesti voce cum terrore perculso, hodierna die vocationis ejus, mentem cum nomine commutasti; & quem prius persecutorem metuebat Ecclesia, nunc cælestium mandatorum lætatur se habere doctorem; quemque adeo foris cæcasti, ut introrsus videntem faceres, cuique post tenebras * incredulitatis ablatas, ad evocandas gentes divinæ legis scientiam contulisti; sed & tertio naufragantem, pro fide quam expugnaverat jam devotum, in elemento liquido fecisti vitæ discrimen [evadere]; sic nobis quæsumus, ejus & mutationem & fidem colentibus, post cæcitatem peccatorum, * da te videre in cælis, * quomodo illuminasti Paulum in terris; & munera præsentia libens accipe, quæ Apostoli tui precibus sint accepta. COLLECTIO POST PACEM. Deus qui Justitiæ leges in cordibus scribentium digito tuo scribis; quique in * Paulo, hodierna die vocationis ejus de cælis, non atramento, sed Spiritu tuo vivo, caritatis tui fervorem ita * imprimis, ut proprium quasdam corpus pro Ecclesiæ tuæ tradat membris, qui ipsius Ecclesiæ olim contriverat membra; sic nobis, ipsius interventu doctoris & fidelis magistri, fraternæ caritatis sincerè consortium dona; & de tuæ dilectionis, quam ille habuit, multiplici flamma vel unam scintillam dignare largiri; ut sequamur per dilectionem ferventem Magistrum, cujus fragrantia in caritate frequentamus præcepta.

189 *Nihilo minus hic lectu digna est* Immolatio Missæ, *sive* Præfatio (*ut nos appellamus*) *post quæ cetera omnia fiunt ex communi apud veteres ordine Liturgiæ sacræ, & alibi (ut jam dixi) notato. Sic ergo habet, post* Dignum & justum est *à ministro responsum.* Vere æquum & justum est, nos tibi gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus. Qui ut ostenderes te omnium cupere indulgere peccatis, persecutorem Ecclesiæ tuæ, ad unum verbum vocationis tuæ, lucratus es, & statim fecisti nobis ex persecutore doctorem. Nam qui alienas epistolas ad destructionem Ecclesiarum acceperat, cœpit suas ad restaurationem earum scribere: & ut seipsum Paulum factum esse ex Saulo monstraret, repente architectus sapiens, fundamentum posuit, ut sancta Ecclesia tua Catholica eo ædificante gauderet, D à quo fuerat antè vastata; & tantus ejus defensor existeret, ut omnia supplicia corporis & ipsam cædem * capitis non timeret. Nam factus est caput Ecclesiæ, qui membra Ecclesiæ conquassaverat: caput terreni corporis tradidit, ut Christum caput in suis omnibus membris acciperet: per quod etiam vas electionis esse meruit, qui eumdem D. N. Jesum Christum in sui pectoris habitatione susceperit. Per quem Majestatem tuam laudant Angeli &c. *Corporis

190 *Videtur hujus Præfationis Auctor antiquiorem aliam habuisse præ oculis, & quidem eam, quam S. Ambrosius pro communi* Petri & Pauli *festo sic composuit, ut inde dictus Auctor desumere potuerit, quæ ad solum Paulum spectantia dedimus legenda: quare Ambrosianam quoque hic integram accipe.* Æquum & salutare, nos tibi semper hic & ubique in honore Apostolorum Petri & Pauli, gratias agere: quos ita electio tua consecrare dignata est, ut B. Petri secularem piscandi artem in divinum dogma converteret; quatenus humanum genus de profundo inferni præceptorum tuorum retibus liberaret. Nam coapostoli ejus Pauli mentem cum nomine mutasti, & quem prius persecutorem metuebat Ecclesia, nunc cæ- E lestium mandatorum lætatur se habere doctorem. Paulus cæcatus est ut videret, Petrus negavit ut crederet. Huic claves cælestis imperii, illi ad evocandas gentes divinæ legis scientiam contulisti: nam ille introducit, hic aperit: ambo igitur virtutis æternæ præmia sunt adepti. Hunc dextera tua gradientem in elemento liquido, dum mergeretur, erexit; illum autem tertio naufragantem, profunda pelagi fecit vitare discrimina: hic portas inferni, ille mortis vicit aculeum: & Paulus capite plectitur, quia gentium caput fidei probatur: Petrus autem præmissis vestigiis caput omnium secutus est Christum: quem unà cum Angelis &c. *Ita Ambrosius; quæ eadem omnia pro ipso Apostolorum communi festo, leguntur in Gallo-Gothico: itaque confirmatur quod initio dixi, Ambrosianas Missas in Galliam penetrasse; Collectæ tamen utrobique diversæ sunt, tam inter se quam à Gelasianis & Gregorianis, quas licebit editas legere, interq; se conferre.* *sed quatenus sumpta ex Ambrosiana,* *utrique Apostolo communis*

191 *Sed nullam in Gallo-Gothico vel hic vel alibi invenies notatam ante festa* Vigiliam; *quam tamen non omisit Ambrosius propriâ insignire Missâ, cujus hæc est Præfatio.* Æterne Deus, apud quem licet Beatorum Apostolorum Petri & Pauli continuata festivitas & æterna felicitas, atque triumphi cæ- F lestis perpetuus sit Natalis; nos tamen, beatæ confessionis initia recolentes, frequenti tribuis devotione gaudere: ut crebrior honor sacratissimæ Passioni repensus, majorem nobis retributionis gratiam largiatur. Per Christum &c. *Similiter Vigiliam ordinavit Gelasius; eumque secutus est Gregorius, qui & illi & Ambrosio inusitatas proprias pro festo Benedictiones videtur Gallorum exemplo instituisse; cum tales in Gelasiano & Ambrosiano Missali nullæ inveniantur, frequentes in Gallo-Gothico, ubi pro Natali Apostolorum præscribuntur hæ:* Deus qui membris Ecclesiæ velut gemellum lumen, quo caveantur tenebræ, fecisti Petri lacrymas & Pauli litteras coruscare. Amen. Hanc plebem placidus inspice, * Petro qui cælos facis aperire Petrum * in clave, * Paulum in dogmate. Amen. Ut * præviantibus ducibus, * prævianilluc grex possit accedere, quo pervenerunt pariter, tam ille Pastor suspendio, quam iste Doctor per gladium, in congressu. Amen. Per D. N. *Gregorianæ autem Benedictiones, nunc usurpari desitæ, sic efferebantur:* Benedicat vobis omnipotens Deus, qui *Vigilia propriam habet Missam.* *Benedictiones addiderunt Gallo-Gothi* tur

A qui vos B. Petri ſaluberrima confeſſione in eccleſiaſticæ fidei fundavit ſoliditate, Amen. Et quos
& poſt hos Gregorius: B. Pauli ſanctiſſima inſtruxit prædicatione, ſua tueatur gratiſſima defenſione. Amen. Quatenus Petrus clave, Paulus ſermone, utrique interceſſione ad illam nos certent patriam introducere, ad quam illi, alter cruce, alter gladio, hodierna die pervenere. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen. Benedictio Dei Patris & Filii & Spiritus ſancti, & pax Domini ſit ſemper vobiſcum. *Hæc autem dicebantur vel poſt* Pater noſter *ante* Agnus *Dei, vel poſt Poſtcommunionem ante Collectas, quæ* ad complendum *præſcribuntur.*

192 *Sed ſi in iſtis habuit Gregorius quos ſequeretur, præivit ceteris in* S. Paulo, *cui per communicationem cultus & Officii cum* Petro *videri poterat non fuiſſe plene factum ſatis, poſtridie rurſus honorando; quando inſtaurari juſſit ejus cultum ſub titulo* Natalis; *quem hodiernus uſus cum Romano Martyrologio vertit in titulum* Commemorationis, *exemplum præbente Uſuardo; qui, alias Adonem ſequi ſolitus, minus hic probaſſe videtur, quod ſcripſerit,* Natalis & celebratio iterum S. Pauli Apoſtoli. *Aliam quoque phraſim elegit Notkerus, ſimul & palam fecit ubique receptum Gregorianum inſtitutum his verbis:* Romæ, imo per totum orbem Chriſti, feſtivitas S. Pauli Apoſtoli. *Novi feſti inſtituendi cauſa colligitur ex Prudentii Hymno* 12, *Periſtephanôn, ubi geminam unius diei feſtivitatem, ſive, ut ipſe verſu ultimo appellat,* diem bifeſtum, *hiſce commendat verbis:*

qui & Commemorationem S. Pauli inſtituit 30 *Junii;*

B

eum antea, (uti intelligitur ex Prudentio)

Aſpice per bifidas plebs Romula funditur platêas,
Lux in duobus fervet una feſtis:
Nos ad utrumque tamen greſſu properemus concitato,
Et his, & illis perfruamur hymnis.
Ibimus ulterius, qua fert via pontis Hadriani,
Lævam deinde fluminis petemus.
Tranſtiberina prius ſolvit vota pervigil Sacerdos,
Mox huc recurrit (*ad S. Paul*) duplicatque vota.
Hæc didiciſſe fat eſt Romæ tibi: tu domû reverſus
Diem bifeſtum ſic colas memento.

193 *Hinc Baronius colligit,* conſueviſſe *Prudentii ætate, id eſt ultra initium ſeculi* V, Romanum Pontificem una eademque die Pontificias functiones in utraque Baſilica exercere. Cum autem hoc, propter nimiam locorum inter ſe diſtantiam, *quæ etiam expedito pediti eſt unius horæ,* non ſine nimio & intolerabili fere labore perfici poſſe videretur, *idque per æſtivos calores;* conſultius eſt viſum, *poſt feſtum in Vaticano peractum, ubi præcipuè* S. Petrus *coli videbatur,* prima *exinde* die, in Baſilica Pauli ſacra peragere, uberiuſque perſolvere, quod pridie ea de cauſa ibidem loci videretur omiſſum. *Non ſolum autem ipſo feſto conſueverat antea Pontifex bis celebrare, ſed id etiam ei liberum erat in Vigilia; non tamen ſic, quaſi duplicem Vigiliam ageret, ſicuti bis celebrando Miſſam celebrabat duplex feſtum; ſed ratione S. Leonis, cujus Natalis tota urbe celebrandus, ac præſertim in Baſilica Vaticana, concurrebat cum prædicta Vigilia, quo caſu in omnibus majoribus eccleſiis ſolent duæ Miſſæ dici, ſed à diverſis Sacerdotibus, una de Feſto, alia de Vigilia. Quod autem tali caſu, ac nominatim tunc, licuerit Pontifici binare, ut vulgo loquimur, probat Rubrica Sacramentarii Gregoriani, inter utramque Miſſam ſic poſita.* Quando Apoſtolicus duas Miſſas celebrat una die, inter eas non lava, niſi poſt Officium: ſed abſque intervallo finitâ priore, incipitur altera, *utique in loco eodem.*

anno die fieret. Officium geminum,

C

bis eodem die ſacrificante Pontifice,

quod etiam faciebat in Vigilia, propter S. Leonem.

D

§. XVIII. *De Baſilicis tribus præcipuis, à Conſtantino extrui juſſis, & à Silveſtro Papa dedicatis.*

194 *Naſtaſius Bibliothecarius, cum libro Pontificali, in Vita S. Silveſtri Papæ ſic ſcribit:* Hujus temporibus fecit Conſtantinus Auguſtus baſilicas iſtas, quas & ornavit. Baſilicam Conſtantinianam, ubi poſuit iſta dona. *Quibus deſcriptis, pergit:* Item his temporibus, fecit ex rogatu Silveſtri Epiſcopi baſilicam B. Petro Apoſtolo in templo Apollinis: *& poſtea:* Eodem tempore fecit baſilicam B. Paulo Apoſtolo, ex ſuggeſtione Silveſtri Epiſcopi. *Conſtat apud Chronologos, Conſtantinum anno* CCCXII *debellaſſe Maxentium prope pontem Milvium, dimidiâ fere leucâ ab Urbe inſtratum Tiberi; ex quo hic præcipitatus, aut ruinis ejus involutus, aquis periit. Diem, quo hæc acciderunt, exprimere videntur Kalendaria Romana antiqua, & filio Conſtantini imperante primitus ſcripta; non tantùm Hervagianum, à Gothofredo in Chronologia ad Leges Codicis Theodoſiani citatum, ſed etiam Philocalinum, à Furio Dionyſio Philocalo, qui ipſum* titulavit, *ita appellandum; quod Bucherius noſter in ſuo ad Victorii Canonem Paſchalem Commentario, mutilum; Lambecius vero in Commentariis de Bibliotheca Cæſarea libro* 4, *integrum edidit. Iſthæc tria Kalendaria* V *Kal. Novembris (qua die imperium invaſerat Maxentius, &, ut aliunde etiam ſcitur, cæſus fuit) habent,* Evictio tyranni, *& ſequenti die,* IV *ſcilicet Kalendas ejuſdem,* Adventus Divi: *quæ de victo tyranno Maxentio, contra quem à Romanis invocatus ac invitatus fuerat Conſtantinus; deque Victoris poſtridie in Urbem, à qua prope aberat, adventu intelligi commodiſſime poſſunt, ac omnino debere videntur; dignaque fuerunt, ſi qua alia, quæ Faſtis publicis adſcriberentur ab iis, qui ſummam inde felicitatem ſe conſecutos eſſe, publice profeſſi ſunt; & accepti beneficii memoriam erecto triumphali monumento ad poſteros & noſtram uſque ætatem tranſmiſerunt, inſculptis in marmore hiſce verſibus:*

Conſtantinus anno 312, *victo Maxentio die* 28 *Octob.*

ingreditur Romam die ſequenti;

E

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO MAXIMO.
P. F. AUGUSTO. S. P. Q. R.
QUOD INSTINCTU DIVINITATIS, MENTIS
MAGNITUDINE CUM EXERCITU SUO,
TAM DE TYRANNO, QUAM DE OMNI EJUS
FACTIONE, UNO TEMPORE JUSTIS
REMPUBLICAM ULTUS EST ARMIS,
ARCUM TRIUMPHALEM INSIGNEM DICAVIT.

F

Intra fornicem arcûs præterea legitur ex una parte, LIBERATORI URBIS, *nempe per necem Tyranni; ex altera,* FUNDATORI QUIETIS, *per juſtitiam & clementiam novi Imperii.*

195 *Citatus Gothofredus meminit etiam alterius Kalendarii, quod* deſcriptum, *ait,* ex Faſtis Ambroſii Navidii Fracci Ferentinatis, *& ſic habet menſe Novembri:* Die IX Conſtantinus dotat Eccleſiama ædeſque ſuas templum fecit; *&* die XV. Conſtantinus corbibus terram egerit. *Quæ eodem anno* CCCXII, *atque intra menſem à ſuo victoris in Urbem adventu, Conſtantinum feciſſe, certiſſimum eſt, ut mox oſtendam. Noluit videlicet pius Imperator, cælitus beneficiis plurimis præventus, ſtimulante gratia Spiritus ſancti, tardus eſſe in agendo referendoque gratias Benefactori Deo: ſed mox quintâ Idus Novembres, quæ erat undecima à ſuo in Urbem ingreſſu & Dominica,* ædes ſuas templum fecit, *& conſecrari curaverit per Melchiadem tunc Pontificem Romanum, donec ampliorem à fundamentis ibidem*

ædes ſuas in Laterano templum facit 9 *Novemb.*

AUCTORE C. J.

A excitaret *basilicam*, Salvatori *consecrandam*, Lateranensem *à loco*, Constantinianam *à fundatore perpetuò deinde appellatam*; *pro cujus fundamentis jaciendis ipse, sextâ post die*, XV *ejusdem mensis Novembris & anni* CCCXII, corbibus egerere terram *voluit. Hæc autem, indicato jam anno facta esse, patet ex dictis: quia illo solo scitur Constantinus mense Novembri Romæ fuisse. Eò ipsum reducit quidem Chronologia Gothofrediana, annis* CCCXV *&* XXVI, *se indidem pariter habetur, aliò profectum fuisse ante Novembrem, imo ante Octobrem, utroque isto anno.*

donec basilica ibidem amplior ædificaretur;

196 *Atque hæc prima fuit basilica, quam pius Imperator ædificavit; inscribiturque jam à multis seculis ex parte exteriori porticûs, frontispicio prætensæ*, cunctarum mater & caput ecclesiarum. *Ipsam quis dedicaverit, non omnino constat: opinor, Silvestrum Papam. Cœpta enim ædificari anno* CCCXII *exeunte, non videtur ante Februarium anni* CCCXIV, *cujus Kalendis, aut pridie Pontificatum adiit Silvester, absolvi potuisse opus tam grande aç regium; atque adeo hic solennia Dedicationis, ut par erat, peregerit; & quidem illâ ipsâ* V *Idus Novembres, qua primum ædes suas templum fecisse Constantinum diximus: aut potius in Dominica ipsam dedicaverit, dedicationis vero memoriam annuam prædictæ diei* V *Idus Novembres reliquerit. Illâ certe, Dedicatio ejus & nunc recolitur quotannis per Ecclesiam universam, & videtur in Lateranensi perpetuò celebrata fuisse: in quam etiam intulisse Silvestrum sacra Apostolorum Capita, jam diximus* §. 6. *Absoluto isthoc opere ac dedicato sub titulo* Salvatoris, *processerit Imperator ad ædificandum basilicas Apostolorum* Petri *in Vaticano, &* Pauli *Via Ostiensi, idque* ex rogatu & suggestione Silvestri, *jam tum* Episcopi *seu Pontificis Romani, ut initio hujusce Paragraphi indicant verba Anastasii, nihil simile habentis, ubi de ædificatione basilicæ Lateranensis loquitur, quasi hanc à Constantino constructam innuere voluerit, non alterius rogatu aut suggestione, sed motu ac zelo ejus proprio.*

quam sub Melchiade cœptam dedicaverit Silvester,

cujus rogatu Imperator etiam extruit

B

197 *Porro si coram Romæ Constantinus, rogatu Silvestri, ecclesias Apostolorum exædificare cœpit, aut* sumpto ligone, *ut habet traditio & Breviarium Romanum*, terram eruit, *ad jacienda fundamenta*; indeque duodecim terræ cophinos, honoris causâ duodecim Apostolorum, *exportavit; id debet factum fuisse anno secundo Silvestri*, CCCXV *Christi; quando iterum Romam venit Constantinus, ibique aliquamdiu, mensibus Augusto & Septembri moratus fuit, ut docet citata aliquoties Chronologia, nusquam indicans, ipsum eodem rediisse ante annum* CCCXXVI, *quando extremum ibi consedit, æstate propemodum totâ; qua & Helena mater ejus ibidem mortua est ac tumulata; &* Senatum populumque Romanum, *ut loquitur Gothofredus in Chronico historico ad hunc annum*, Sibi inconciliavit propter eradicandæ videlicet in ea superstitionis gentilitiæ studium. Hinc & postea de Constantinopoli excitanda consilium; hinc ornamentorum è Roma postea translatio; hinc populi Romani in eum convitia; de quibus Libanius Oratione ad Theodosium 13 p. 412. *Hæc ille, quæ non potuerint Imperatori suadere, ut tunc nova ornamenta, ecclesias tam magnificas Romæ adjiceret; sed neque Silvestri pro gloria Religionis & Apostolorum zelus distulerit tam diu rogare Imperatorem basilicarum Apostolicarum ædificationem; neque hanc eatenus differri tulerit pietas Imperatoris, adeo ardens hac in re, ut vix ingressus Romam, excitarit Lateranensem.*

basilicas SS. Petri & Pauli an. 315,

C

198 *Anno igitur* CCCXV *ponamus, donec certiora nobis innotescant, jacta fuisse basilicarum* Petri & Pauli *fundamenta; easque, quadriennio extructas, potuisse anno* CCCXIX *solenniter dedicari, & corpora sanctorum Apostolorum, ornatiore jam loco seu Confessione, ibidem recondi. Neutrius tamen dedicatio antiquis reperitur adscripta Fastis sacris; sed mansit privata & propria ipsissimet ecclesiis, sicut & aliis deinde per Urbem ædificatis, dedicatio cuique sua, usque ad seculum* XIV. *Tunc enim, ante annum* MCCCLX, *ut ex certis indiciis colligere datur, scriptum habemus in membrana Martyrologium ad usum Fratrum Minorum provinciæ Daniæ; quod anno* MDCLXXXVIII *in nostra Pragensi Professorum Domo repertum, cum facultate Superiorum inde Antverpiam ipse mecum attuli. In illo,* XIV *Kal. Decembres, ultimo loco, sed eâdem, qua reliqua manuscriptum legitur:* Dedicatio basilicarum Apostolorum Petri & Pauli. Minus duplex: *quemadmodum ad* V *Idus Novembres, similiter ultimo loco habetur:* Ipso die. Dedicatio basilicæ Salvatoris, *nullo hic addito ritu, quo celebrari debeat. Eadem (nempe non fuisse Dedicationes illas ante seculum* XIV *relatas in sacros Fastos) confirmat qui seculo* XV *ineunte floruit Radulfus de Rivo, Decanus Tungrensis, libro de Canonum observantia, Propos* 22, *docens,* Festum de Nive, utraque Dedicationes trium majorum basilicarum, *aliaque Romæ localia, non pertinuisse ad Ordinem seu Missale Romanum.* Nec sine mysterio, *inquit*, de omnibus prædictis nihil proprietatis habetur in Officio Gregoriano; quasi generaliter non sint tenenda. *Interea tamen credibile est, à principio inserta fuisse dedicationum illarum festa Pontificali Romano, quia ad Officium Papæ spectabant: atque inde Fratres Minores ipsa transtulerint postea ad suos rituales libros Fastosque sacros; & propagatâ latius illorum observantiâ in Breviarium Romanum illata reperiuntur jam ab anno* MDL, *& quidem sub ritu Duplicis, ex mandato, ut puto, Julii Papæ* III; *Dedicatio quidem basilicæ Salvatoris,* V *Idus Novembres; sanctorum vero Apostolorum,* XIV *Kal. Decembres.*

dedicatas anno 319,

cujus rei memoria annua in propriis tantum ecclesiis servata

usque ad seculum 14,

D

E

199 *Sed an istis etiam diebus dedicationum solennitates primitus peractæ fuerint? De basilica Lateranensi jam dixi, ipsam die* V *Idus Novembres dedicatam fuisse, quatenus illâ die ædes ibi in templum conversæ fuerunt, utique per dedicationem & celebrationem Missæ. Apostolicarum ecclesiarum, certe* S. Petri *dedicationem primitus eâdem quoque die, qua nunc celebratur,* XIV *Kal. Decembres contigisse, testatur Romanum Breviarium, cum die* XVIII *Novembris Lect.* V *ait, novam* S. Petri *basilicam* eâdem die, *qua vetus olim dedicata fuerat*, recurrente, *ab Urbano* VIII, *anno* MDCXXVI *solenni ritu consecratam fuisse. Currebat anno isto littera Dominicalis D, ac dies* XVIII *Novembris, atque adeo Dedicatio Urbaniana incidit in feriam* IV; *qua feria si etiam suam dedicaverit olim Silvester (quod vix puto) uti eam dedicasse dicitur die* XVIII *Novembris; factum id fuit anno* CCCXIX, XXIV, *aut* XXX: *illis enim solis tenente ipso Pontificatum, habetur littera Dominicalis D, ac proinde etiam dies* XVIII *Novembris incidit in feriam* IV. *Illis porro admissis, annus* CCCXIX *dedicationi Silvestrinæ variis de causis tribuendus esset potius, quam alii duo; & nostræ imprimis opinioni congrueret optime; utpote qui statuimus, jacta fuisse basilicarum utriusque Apostoli fundamenta ab Imperatore anno* CCCXV, *tunc ibi præsente; & ostendere cupimus, earumdem dedicationem, nec non Corporum Apostolicorum ibidem in nova Confessione depositionem, factam fuisse anno* CCCXIX.

deinde etiam ad publicum usum transiit pro die 18 *Novemb.*

F

licet illâ die basilica hæc forte dedicata non sit,

200 *Verum illis etiam admissis, hæreret mihi scrupulus, quod tam solennes actiones primis Ecclesiæ seculis peractæ fuerint extra Dominicam: puto enim ejusmodi actiones propter celebritatem suam tunc non minus consuevisse fieri in Dominica, quam fiebant tali die ordinationes Episcoporum. Hasce autem in Dominica peragi consuevisse, saltem in Ecclesia occidentali, pluribus docet Eminentiss. Card. Norisius in sua Historia Pelag. lib.* 2 *cap.* 24 *aliique. Quamobrem opinari mihi liceat*

sed quod prius ibi stetit oratorium,

Memo-

A Memoriam S. Petri, *quam Anacletus conſtruxit, & Conſtantinus deinde in baſilicam convertit, deciam quarta quidem Kal. Decembres conſecratam olim fuiſſe ab Anacleto aut alio, ſed tali aliquo anno, ubi ea die incidit in Dominicam; & ſic ipſam diem* XIV *Kalendas dedicationis primæ pro annua feſtivitate dedicationis, à Silveſtro factæ, per hunc retentam fuiſſe; licet alia die, ſeu feria, ſeu potius Dominicâ, ob majorem ſolennitatem, ipſam dedicaverit. Quemadmodum etiam nunc obtinet per totam Eccleſiam, ut facta templi alicujus ſolenni conſecratione, ipſa dies, qua hæc facta ſit, non neceſſario debeat annuâ ejus rei memoriâ ac feſto celebrari; ſed poſſit eligi alia cum approbatione conſecrantis. Et ſicuti Urbanus* VIII, *ut loquitur Breviarium Romanum, noviſſimam* S. Petri *baſilicam conſecravit* eâdem die recurrente, *qua Silveſter olim ſuam dedicaverat, aut, ut noſtra fert opinio, dedicationis feſtum quotannis celebrari mandaverat: ſic etiam reſpexerit Silveſter ad diem, qua primitus oratorium, ſeu Memoria* S. Petri *conſecrata fuerat, eamque, ſi minus pro nova ſolenniſſima dedicatione ſua ſervare potuerit; voluerit tamen eam pro annua ejus memoria retineri: quemadmodum etiam videtur ſtatuiſſe, ut paulò antè inſinuavimus, in dedicatione baſilicæ Lateranenſis, cum ejus dedicationis alia dies anniverſaria neſciatur, quam qua ante in Lateranenſi palatio ædes aliquæ Imperatoris in templum commutatæ & conſecratæ fuerant* V *Idus Novembres; eademque dies etiam hodie in Breviario Romano recolitur pro annua memoria dedicationis baſilicæ ipſius Lateranenſis.*

cujus anniverſaria dies retenta ſit.

B 201 *Sed ſi ipſa ſolennis actio dedicationis baſilicarum* Petri & Pauli *facta non fuit à Silveſtro die* XIV *Kal. Decemb. qua, quæſo, facta fuerit? Opinor primò factam fuiſſe utramque, uno eodemque anno* CCCXIX: *ſecundò, utramque ſeorſim & diverſis diebus factam fuiſſe: tertiò, baſilicam* S. Pauli *à Silveſtro conſecratam feſto converſionis ejus* XXV *Januarii; baſilicam verò* S. Petri *feſto ejus Cathedræ* XXII *Februarii, ambobus feſtis illis anno* CCCXIX *in Dominicam incidentibus; iiſdemque ſimul etiam depoſita & incluſa utrobique corpora dimidiata Apoſtolorum fuiſſe. Opinor quartò, utriuſque dedicationis memoriam tunc à Silveſtro juſſam eſſe deinceps ſimul recoli una die; ut qui una die paſſi fuerant Apoſtoli, eademque tamquam natali ſua colebantur in Eccleſia, quique ſimul, dimidia ſui parte, in utraque baſilica quieſcebant, earumdem baſilicarum dedicationem haberent una die, mutua ſolennitate communem. Harum opinionum mearum ratio ex jam dictis haberi fere poteſt ſufficienter; & porro colligetur ex mox dicendis de depoſitione Corporum utriuſque Apoſtoli.*

Dedicatio baſilicarum.

C

§. XIX. *De tempore Depoſitionis ſacrorum Corporum in baſilicis utriuſque Apoſtoli, & feſto B. Petri epularum.*

C. J. 202 *Hanc Depoſitionem Corporum, numquam amplius deinde movendorum, adſcribendam quoque exiſtimo, propter rationem jam dictam, & ad majorem actionis tam ſacræ ſolennitatem, Dominicæ, aut alteri, ipſorum Apoſtolorum feſtæ diei, aut utrique ſimul concurrenti: atque propterea huic actioni æque ac dedicationi baſilicarum eligo annum* CCCXIX: *quo habente litteram Dominicalem* D, *duo Apoſtolorum feſta,* Convèrſio Pauli, *&* Cathedra Petri, *antiquiſſimis Eccleſiæ Faſtis jam tum adſcripta, inciderunt in duas Dominicas. His igitur ipſis affigo duplicem corporum dimidiatorum utriuſque Apoſtoli depoſitionem, non ex mera conjectura. Depoſitionem quidem, quæ facta eſt in eccleſia* S. Petri *Vaticana, affigo diei* VIII *Kal. Martias, tunc Dominicæ, & ipſi Cathedræ* Petri *conſecratæ: quoniam illa die lego in Laterculo Polemei Silvii, ſacra & profana apud Romanos feſta complexò, & ſub medium ſeculi* V *ſcripto,* Depoſitio S. Petri & Pauli, *nimirum ratione dimidii utriuſque corporis, in* S Petri *eccleſia tali die depoſiti. Diei vero* VIII *Kal. Februarias affigò depoſitionem factam in eccleſia* S. Pauli *via Oſtienſi alterius dimidiæ partis utriuſque corporis: quod etiam confirmant antiquiſſimi Eccleſiæ Romanæ Faſti, S. Hieronymo attributi; quorum quatuor vetuſtiſſima exemplaria ad prædictam diem* VIII *Kal. Februarias ſic ſcribunt:* Romæ Tranſlatio S. Pauli Apoſtoli: *ſolius Apoſtoli* Pauli *mentionem facientes tamquam potioris, quia tranſlatio ad ipſiuſmet eccleſiam facta fuit: manſitque eadem dies ipſius nomini perpetuò conſecrata, quamvis ſecutis temporibus feſtum* Tranſlationis *in* Converſionis, *quo nomine etiamnum celebratur, quotannis mutatum ſit, ut initio paragraphi* XVII *dictum eſt.*

Præter Dedicationem facta etiam Depoſitio Corporum;

die 22 Febr. in S. Petri,

25 Jan. in S. Pauli,

203 *Denique refero illud,* Depoſitio S. Petri & Pauli, *potius ad eccleſiam Vaticanam, quam ad Pauli-nam extra muros Urbis; & iſtud,* Tranſlatio S. Pauli, *potius ad ejuſdem eccleſiam, quam ad Vaticanam; tum quia Depoſitio corporum commodius intelligitur facta in eodem loco, ubi jam tum ipſa aderant: & aderant in Vaticana.* Tranſlatio *autem fere indicat terminum ad quem, remotiorem à loco ubi prius quieſcebant: tum etiam, quia aut* Depoſitio *utriuſq; affigitur feſto* Petri *ſolius, nempe Cathedræ ejus; ita videtur quoque aptius referri ad ejuſdem eccleſiam: &* ſimiliter Tranſlatio, *affixa feſto ſolius* Pauli, *nempe ejus Converſioni, ad hujus quoque eccleſiam aptius referetur. Neque debui Depoſitionem prædictam in Vaticana eccleſia, potius referre ad feſtum Cathedræ* Petri *Romanæ, quod* XVIII *Januarii nunc colitur, quam Antiochenæ; quantumvis illud æque ac iſtud anno* CCCXIX *inciderit in Dominicam; quia Cathedræ Romanæ feſtum ſeorſim minus antiquum eſt quam Antiochenæ; & illâ ipſâ die, qua perpetuo memoria Cathedræ Antiochenæ celebrata fuit in eccleſia Romana, olim etiam celebrabatur Cathedræ ipſius Romanæ memoria, uti teſtatur Beletus in Rationali divinorum Officiorum cap.* 83: *atque adeo antiquitus nihil habebat dies* XVIII *Januarii, cur illâ deponerentur aut transferrentur Corpora Apoſtolorum potius, quam quavis aliâ Dominicâ.*

cur illis diebus potiſſimum

D

AUCTORE C. J.

E

204 *Idem Beletus teſtatur feſtum Cathedræ* S. Petri *die* VIII *Kal. Martias, etiam appellatum fuiſſe* Feſtum B. Petri epularum, *ex eo quod conſuetudo veterum ethnicorum fuerit ponendi illo tempore epulas ad parentum ſuorum tumulos, quibus ridiculè credebant animas ſive umbras eorum refici; cum potius à dæmoniis aut ſacrificulis nocte abſumerentur: quodque* viri ſancti, *ut idem ait,* conſuetudinem illam extinguere volentes, inſtituerint feſtum de Cathedra S. Petri, tam de illa quæ fuit Romæ, quam quæ Antiochiæ; idque illo eodem die quo abominanda illa ab ethnicis fiebant: ut ſolenni hoc feſto pravæ iſtius conſuetudinis feſtum omnino extingueretur. Unde etiam ab illis epulis teſtum hoc appellatum eſt beati Petri epularum. *Nempe eâdem illâ die* VIII *Kal. Martias in Kalendario antiquo, quod Bucherius dimidium, Lambecius integrum exhibet, notatur feſtum* Cariſtiorum: *de quo Valerius Maximus ita ſcribit:* Convivium etiam ſolenne majores inſtituerunt, idque Cariſtia appellaverunt; cui præter cognatos & affines nemo interponebatur. *Atque huc etiam ſpectat quod in laudato Silvii Laterculo, eâdem die, poſt* Depoſitionem S. Petri & Pauli, *ſic additur:* Cara cognatio, ideo dicta, quia tunc, etſi fuerint vivorum parentum odia, tempore obitus deponuntur. *Sive igitur ab his conviviis, ſeu potius ab epulis Feralibus, quas pridie conſueverunt gentiles, feſta Feralia celebrantes, ad*

& cur dies 22 Febr. etiam appelletur B. Petri epularum?

Hæ tunc parmæ fuerunt,

F

A AUCTORE C. J.

ad abolendas gentilium ſuperſtitiones, apponere ſepulcris defunctorum ſuorum, & ſic parentare manibus eorum; quaſque, ut ait citatus Beletus, nocte dæmones conſumebant : *ſive, inquam, ab illis conviviis, ſeu potius ab his epulis, feſtum Cathedræ, etiam* B. Petri epularum *videri poſſit appellatum fuiſſe : mihi tamen credibilius eſt, id nominis illi feſto adhæſiſſe; quod primi ejus inſtitutores permiſerint etiam Chriſtianis illo die quaſdam inter ſe & propinquos ſuos epulas, tamquam Agapas, in primitiva eccleſia perquam uſitatas, ad fovendam atque augendam inter fideles mutuam caritatem; & ſic antiquam ſuperſtitionem convertendam in profectum veræ Religionis.*

205 *Erat autem* Agape *convivium Chriſtianorum publicum, & ſolennioribus quibuſdam diebus inſtituebatur, initio ipſis in templis, ac fere poſt ſumptam Euchariſtiam, ad fovendam, ut dixi, mutuam caritatem, & reficiendos etiam pauperes. De his & primis Chriſtianis ita ſcribit Chryſoſtomus homil. 27 in Epiſtolam* 1 *ad Cor.* Statis diebus menſas faciebant communes, & peractâ ſynaxi, poſt Sacramentorum communionem, omnes commune inibant convivium, divitibus quidem cibum afferentibus, pauperibus autem, & qui nihil habebant, etiam vocatis, & omnibus communiter veſcentibus. *Peragebantur autem tam decenter omnia, ut ne ipſi quidem gentilium ſapientiores haberent, quod ibi carperent; ſcribente ſic Plinio ad Trajanum in Epiſtola, ubi de cœtibus Chriſtianorum:* Cœunt ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & innoxium. *Sed Tertullianus in Apologetico cap.* 39 *uberius & explicatius ea tractat:* Cœna noſtra, *inquit,* de nomine rationem ſui oſtendit. Vocatur enim Ἀγάπη, id quod Dilectio penes Græcos eſt. Quantiſcumque ſumptibus conſtet, lucrum eſt, pietatis nomine facere ſumptum. Siquidem inopes quoque refrigerio iſto juvamus .... Non prius diſcumbitur, quam oratio ad Deum præguſtetur. Editur, quantum eſurientes capiunt : bibitur, quantum pudicis eſt utile : ita ſaturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe; ita fabulantur, ut qui ſciant, Dominum audire. *Plura hac facientia videri poſſunt loco citato.*

tamquam Agapæ primitivæ eccleſiæ,

B

106 *Sed aliis quoque locis, aliiſque de cauſis Agapæ inſtitui deinde cœperunt : puta in Dedicationibus templorum, in Natalitiis Martyrum, in Depoſitionibus Reliquiarum. Pulcherrime in rem noſtram hæc tractat Gregorius Magnus Epiſt.* 71 *libri* 10, *qua per Mellitum Abbatem Auguſtino ſuo, ad converſionem gentilium Anglorum incumbenti, nonnulla mandat; quæ quiſquis attentè conſideraverit, facile inducet animum ad credendum, talia prius à Silveſtro permiſſa fuiſſe Romæ in dedicatione & depoſitione Apoſtolorum, quam à Gregorio præſcripta fuerim Auguſtino inter Anglos obſervanda. Habebunt quoque ibidem ad quod animum intendant, qui in Sinis, aliiſque cultioribus regionibus, primas Chriſtianorum leges utiliter inducere inter gentiles cupiunt. Sic igitur mandat Gregorius :* Dicite, *Mellite, Auguſtino,* quod diu mecum decauſa Anglorum cogitans tractavi, videlicet quia fana idolorum deſtrui in eâdem gente minime debeant; ſed ipſa, quæ in eis ſunt, idola deſtruantur; aqua benedicta fiat, in eiſdem fanis aſpergatur; altaria conſtruantur; Reliquiæ ponantur. Quia ſi fana eadem bene conſtructa ſunt, neceſſe eſt, ut à cultu dæmonum in obſequium veri Dei debeant commodari : ut dum gens ipſa, eadem fana ſua non videt deſtrui; de corde errorem deponat, & Deum verum cognoſcens ac adorans, ad loca quæ conſuevit, familiarius concurrat.

etiam in dedicationibus templorum uſitatæ;

C

jubente Gregorio magno, in illis

ſacrificia gentilium mutari

207 Et (*propius hæc ad rem noſtram faciunt*) qui boves ſolent in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet his etiam hac de re aliqua ſolennitas immutari; ut die dedicationis, vel natalitii ſanctorum Martyrum, quorum illic Reliquiæ ponuntur; tabernacula ſibi circa eaſdem eccleſias, quæ ex fanis commutatæ ſunt, de ramis arborum faciant, & religioſis conviviis ſolennitatem celebrent. Nec diabolo (huc iterum reflectant animum Præcones fidei inter gentiles) jam animalia immolent, ſed ad laudem Dei in eſu ſuo animalia occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias referant : ut dum eis aliqua exterius gaudia reſervantur, ad interiora gaudia conſentire facilius valeant. Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile eſſe, non dubium eſt : quia is qui locum ſummum aſcendere nititur, gradibus vel paſſibus, non autem ſaltibus elevatur. *Et libet attexere exemplum quod Gregorius ſubdit, oſtendens, Deum ipſa animalia, quæ dæmonibus immolabantur, etiam ſibi præcepiſſe offerri, non mutatâ ſacrificiorum materiâ, ſed ſolo fine. Proſequitur ergo :* Sic Iſraëlitico populo in Ægypto Dominus ipſe quidem innotuit; ſed tamen ei ſacrificiorum uſus, quos diabolo ſolebant exhibere, in cultu proprio reſervavit; ut eis in ſacrificio ſuo *Dei, ſeu quod ſibi Deo fiebat,* animalia immolare præciperet; quatenus commutantes, aliud de ſacrificio amitterent, aliud retinerent : ut, etſi ipſa eſſent animalia quæ offerre conſueverant; verumtamen Deo hæc, & non idolis immolarent; jam ſacrificia *gentilium* ipſa non eſſent.

in conviviis Chriſtianorum:

uti Deus præcepit Iſraëlitis, ipſa animalia,

quæ dæmoni immolare conſueverant, ſibi offerri,

D E

208 *Epiſtolâ quoque* 54 *libri* 1, *idem Gregorius, volens oratorium beatæ Mariæ, recenter ædificatum, ſolenniter dedicare; quia tenuitas loci præſtare non poterat ſumptus, ad caritatem, pauperibus tali tempore in cibo & potu exhibendam fieri ſolitos; ita præcipit Petro Subdiacono :* Volumus, ut ad celebrandam dedicationem dare debeas, ad erogandum pauperibus, in auro ſolidos x, vini amphoras xxx, annonæ modios cc, olei orcas 11; verveces xii, gallinas c. *Atque hac occaſione feſti epularum* S. Petri *plus quam ſatis & abundè docent, in dedicationibus eccleſiarum convivia inſtrui, & cibos pauperibus erogari conſuevisse : ut vel inde probari etiam poſſit, die* viii *Kalendas Febr. in feſto Cathedræ eccleſiam* S. Petri *dicatam fuiſſe; quia dies & feſtum illud,* Epularum S. Petri *dictum fuit; & re ipſa epulas tunc parari ſolitas fuiſſe quotannis, præſumitur.*

& cibos erogari pauperibus.

In dedicatione ponebantur olim Reliquiæ

209 *Redeo ad dedicationem noſtram & depoſitionem corporum, quas eâdem die factas, ſic ulterius oſtendi poteſt ex eo quod ſciamus, ſolicitos fuiſſe primævos Pontifices, ut in dedicationibus eccleſiarum deponerent Reliquias illorum Sanctorum, quorum nominibus eccleſiæ conſecrabantur, ſi haberi poſſent. Sic laudatus Gregorius Papa, Epiſt.* 150 *libri* 5, *mittit Palladio, Epiſcopo Sanctonis,* Reliquias ſanctorum Petri & Pauli (*puta brandea, de quibus ſuprà* § 5) nec non Laurentii atque Pancratii Martyrum, *collocandas in totidem altaribus, ipſorum quidem honori erectis, ſed defectu Reliquiarum propriarum nondum dedicatis. Sic idem Epiſt* 58 *libri* 2, *dedicaturus Romæ eccleſiam in honorem S. Severini, poſtulat à Petro Subdiacono Campaniæ, ut ſibi Reliquias ejuſdem Sancti debita cum veneratione tranſmittat. Sic Epiſt.* 85 *libri* 7, Januaria, religioſa femina, ſibi poſtulat concedi Reliquias beatorum Severini Confeſſoris, & Julianæ Martyris; quatenus in eorum nomine oratorium, propriis ſumptibus conſtructum, poſſit ſolenniter conſecrari : *quaſi ſine illis non poſſit. Alia his ſimilia habet alibi Gregorius, & duobus ante ipſum ſeculis eadem docuit S. Ambroſius, ita ſcribens ſorori ſuæ :* Cum ego baſilicam dedicare vellem, multi tamquam uno ore interpellare cœperunt, dicentes; *Sicut in* Romana (*eſt nomen eccleſiæ*

illorum Sanctorum, quibus eccleſiæ dedicabantur:

A *ſia Mediolani, à S. Ambroſio ſtructa & conſecrata*) ſic baſilicam *hanc tuam* dedices. Reſpondi; Faciam, ſi Martyrum Reliquias invenero; *ſatis innuens, ſine illis id ſibi non licere. Inveniſſe autem, addit, divino quodam inſtinctu, corpora ſanctorum Martyrum Gervaſii & Protaſii; eaque intulit in novam eccleſiam, ab ædificatore* Ambroſianam *jam tum dictam; eorumdemque Sanctorum Martyrum nominibus ipſam conſecravit, ſicuti antea eccleſiam quoque* Romanam, *quam dixi, conſecraverat in honorem Apoſtolorum, depoſitis eorumdem in illa Reliquiis, quas Româ allatas habebat.*

eaque Dedicatio fieri ſolebat in Dominica,

210 *Addere etiam debeo, quod in prædicta ad ſororem ſuam Epiſtola narrat Ambroſius,* acclamaſſe populum, ut in Dominicum differretur diem Martyrum Depoſitio: ſed tandem obtentum, ut ſequenti fieret die. *Quod utique indicat, invaluiſſe tunc uſum, ſolennes Depoſitiones Martyrum facere in Dominicis: atque hic in caſu præmiſſo, non niſi gravibus de cauſis, quibus etiam populus cedere debuerit,* tandem obtentum *fuiſſe, ut præter morem id fieret. Non tamen concludi ex eo velim, etiam Dedicationem baſilicæ extra Dominicum diem contigiſſe, ut concludit Pagius in*

B *Critica ad annum* CCCLXXXVII. *Poſſunt enim rationes fuiſſe, quæ ſuaſerint anticipandam Depoſitionem Corporum; non, anticipandam Dedicationem: & propterea hanc reipſa, ut moris erat, in Dominica proxima peractam, illam vero anticipatam, una quidem die, juxta ſententiam Baronii, referentis Inventionem ac Depoſitionem ſanctorum Gervaſii & Protaſii ad annum vulgaris æræ* CCCLXXXVII; *duabus vero diebus, juxta Pagium loco citato, & juxta nos ad Acta eorumdem Sanctorum die* XIX *Junii; rectius opinantes, prædicta contigiſſe anno* CCCLXXXVI. *Depoſitio autem illa ſanctorum Corporum, utrâ demum anticipatarum dierum facta ſit; poteſt cenſeri quædam præparatio ad Dedicationem fuiſſe. Certe multum ſolennitates Dedicationis eccleſiæ, & Reliquiarum in ea Depoſitionis, quæ ſimultaneæ plerumque ſunt, ſeparare inter ſe, quam extra Dominicam admittere Dedicationis ſolennitatem; quamdiu gravior ratio aliter ſentiendi allata non fuerit, quam affertur à Pagio.*

quæ à veſperis ſabbati ſumebat initium:

C 211 *Quin imo ſententia, quæ una tantum die anticipat Depoſitionem Reliquiarum, ac proinde Sabbato eam collocat, nihil officit conſuetudini jam laudatæ; quamvis etiam admitteretur, tunc dedicatam quoque eccleſiam fuiſſe, aut ſaltem dedicari cœptam. Complectitur quippe Dominica (quod attinet ad ejuſmodi functiones ſacras ordinationeſque ſacerdotales) etiam noctem præcedentem & quidquid poſt Sabbati veſperas labitur temporis: de quo mox clarius. Interim in Dominica olim ſolitos fuiſſe conferri ſacros Ordines, innuimus num.* 200, *citato pro illa doctrina Eminentiſſimo Cardinali Noris; qui ſic loquitur:* Juxta antiquos Canones & Latinæ Eccleſiæ ritum, Epiſcopi Dominica tantum die conſecrabantur. *Ritum illum S. Leo Magnus Papa ab ipſis Apoſtolis derivat, hortans Dioſcorum Alexandrinum, ut etiam ipſe in Dominica conſecraret Sacerdotes ſuos; ſic* pie & laudabiliter Apoſtolicis morem Inſtitutis geſturum. *Nunc vero quod Dominica à primis veſperis initium ſumat, docet idem Leo Epiſt.* XI *ad prædictum Dioſcorum ſcribens, illumque claris verbis monens,* ut his, qui conſecrandi ſunt, numquam benedictio niſi in die reſurrectionis Dominicæ (*id eſt in die Dominica*) tribuatur; cui à veſpera Sabbati initium conſtat adſcribi. *Et Epiſt. mihi* 10 *ad Epiſcopos per Provinciam Viennenſem;*

Non paſſim, ſed die legitimo ordinatio celebretur. Nec ſibi conſtare ſtatus ſui noverit firmitatem, qui non die Sabbati veſpere, quod luceſcit in prima Sabbati, vel ipſo Dominico die fuerit ordinatus. *Et ſic deponens Ambroſius Reliquias Sanctorum ſuorum die Sabbati, id facere potuit poſt veſperas; atque ita implere conſuetudinem in Eccleſia receptam.* AUCTORE C. J.

ac tali die eccleſiæ SS. Apoſtolorum dedicatæ fuerint.

222 *Jam vero cum obtinuerit uſus antiquiſſimis temporibus, Dedicationes eccleſiarum fieri in Dominica, deponerenturque tunc in illis etiam Reliquiæ Sanctorum, & illorum quidem plerumque, quorum nominibus ipſæ eccleſiæ conſecrabantur, ſi obtineri poſſent: cur dubitemus in Dedicatione duarum præcipuarum totius orbis baſilicarum ſanctorum* Petri & Pauli Apoſtolorum, *ubi horum corpora ad manum erant, & reipſa in illis depoſita circiter hæc tempora fuiſſe conſtat, aliter factum eſſe à Silveſtro, quam fecerint ſucceſſores ejus, Leo aliique Pontifices, qui credi debent in illa re propoſita ſibi habuiſſe exempla deceſſorum ſuorum; & quorum potius quam S. Silveſtri, qui initio publicæ libertatis Eccleſiæ Romanæ primarias duas baſilicas ſolenniſſimo ritu dedicaverat, corporaque Principum Apoſtolorum ibidem recondiderat?* E

§. XX. *Paſſi, necne, ſint Apoſtoli die* XXII *Februarii.* C. J

213 *Præmonendus hic, Lector, es, Tomum hunc uſque ad hanc paginam* 472, *impreſſum fuiſſe jam inde ab anno ſecundo hujus ſeculi, quando ob ingruentia bella & huic urbi imminentia, juſſimus ſiſti prela. Interea conſuluit me familiariter, pro antiqua conſuetudine noſtra per litteras, anno* MDCCV *Romæ datus, P. Joannes Baptiſta Tolomeus, ſuper quæſtione in titulo propoſita. Summa litterarum ejus facile intelligetur ex reſponſo meo, quod hunc fere in modum reddidi; quodque ad ſolvendam quæſtionem propoſitam ſufficere poterit; præterquam quod de eadem ſat multis egerimus pag* 408 *à num.* 44. *Hæc igitur ſint ad confirmandam in aliquibus ſententiam noſtram, ibi aſſertam.*

Laterculus Silvii

214 *Verum eſt, in Laterculo Polemei Silvii, anno* CCCCXLIX *conſcripto, ſic notari apud Bollandum in Præfatione generali:* VIII Kal. Mart. Depoſitio SS. Petri & Pauli. *Verum quoque eſt, promiſiſſe Bollandum, fore ut Laterculum iſtum aliquando vulgaret integrum. Sed neque vulgatus deinceps fuit, neque amplius (quod ſummopere doleo) penes nos eſt. Commodatus fuit, antequam ego ad hæc ſtudia acceſſi, P. Alexandro Wilhemio, viro erudito, Luxemburgi tunc commoranti, qui non multo poſt exceſſit è vita, & Laterculus noſter numquam nobis reſtitutus eſt, licet pluries repetitus. Quæ jactura cautiores debet facere æſtimatores antiquarum ſcripturarum, ut non ſinant eas ſibi è manibus elabi, niſi forte deſcriptas denuo.* F

non probat

215 *Ceterum locus præmiſſus, è Laterculo Silvii à Pearſonio, ut ais, citatus, valde debilis eſt, aut plane nullus, ad probandum, ſanctos Apoſtolorum Principes* VIII *Kal. Martias laureâ martyrii coronatos fuiſſe. Ego Pearſonium quidem non legi: legi autem Carolum le Cointe, quem Pearſonius videtur ſecutus eſſe, eâdem de re ſic ſcribentem tomo 2 Annalium Franciæ pag.* 73: In illo *Silvii* opere *ſive Laterculo,* quo chriſtiana ethnicaque continentur; VIII Kal. Martii conſignatur Depoſitio SS. Petri & Pauli, nullâ Cathedræ factâ mentione.

AUCTORE C. J.

tione. Tertio *autem* K. Julii, quo prædicta Depositio nunc celebratur, aliove die, nulla ejusdem (*Depositionis*) extat aut Cathedræ memoria, *nempe in Laterculo isto. Sit ita: quamvis tamen aut le Cointe, aut Pearsonius Laterculum numquam viderint, quam qua parte editus est à Bollando in Præfatione generali ante tomum* I *Januarii. Quid porro?* Hinc collige, *inquit le Cointe*, temporibus Silvii solenne festum de Cathedra B. Petri nondum fuisse: & Depositionem Principum Apostolorum coli solitam esse VIII Kal. Martii.

SS. Petrum & Paulum 22 Febr. passos esse:

216 *Pessima collectio & sequela. Silvius, qui nonnulla tantùm Romanorum, tum gentilium, tum Christianorum festa annotavit in suo Laterculo, nusquam meminit Cathedræ S. Petri: igitur temporibus Silvii solenne festum de Cathedra illa non fuit. Item;* III *Kal. Julii, aliove die, quam* VIII *Kal. Martii, non fit mentio in eodem Laterculo Depositionis SS. Petri & Pauli, ergo alio die quam* VIII *Kal Mart. Apostoli non sunt passi martyrium.*

quia dies Passionis à festo Cathedræ, B

217 *Scripsit Laterculum suum Silvius temporibus S. Leonis Magni Papæ, anno pontificatus* IX: *Leo autem solenne festum Cathedræ S. Petri & celebravit ipse, & pridem celebrari consuevisse indicat, & à festo Martyrii S. Petri expressis verbis distinguit. Probat hæc Sermo ejus, ipso Cathedræ festo ad populum habitus, è Christianissimi Regis bibliotheca, inter alia Leonis opera, anno* MDCLXXV *Parisiis impressus; cujus hoc est initium*: Adest, Dilectissimi Fratres, beati Apostolorum Principis glorioſa solennitas, quam tota debemus animi alacritate, tota mentis devotione celebrare. Cum enim dies martyrii ejus merito habeatur in toto orbe clarissima; hæc non impari est totius Ecclesiæ sanctæ gaudio celebranda. In illa siquidem, alternantibus hymnidicis Angelorum choris, est ineffabiliter coronatus; in ista vero, exultantibus undique fidelibus turmis, pontificali Cathedra cum magna gloria est sublimatus.

quod ante Silvii tempora solenne fuit,

218 *Antiquius etiam Silvio celebratum fuisse festum Cathedræ, clamant apographa Martyrologii Hieronymiani antiquissima: & non uno tantum die celebratum fuisse, æque clamant. Inter illa nostrum Ms, sic legit:* VIII Kal. Mart. Cathedra Antiochiæ. *Antea vero dixerat:* XV Kal Febr. Depositio Cathedræ Petri Romæ. *Similiter Ms. Corbejense:* VIII Kal. Mart. Natalis Cathedræ S. Petri, quo sedit apud Antiochiam. *Et:* XV Kal. Febr. Dedicatio Cathedræ S. Petri Apostoli, qua primò Romæ sedit. *Plura videri possunt apud eruditissimum Florentinium, impressa ad utrumque diem prædictum.*

C

distinguitur.

219 *Centum fere annis ante Laterculum Silvii, conscripti fuerunt Romæ duo Indiculi, alter*, Depositio Episcoporum; *alter*, Depositio Martyrum, *appellati: Utrumque non ita pridem descripsi ipse ex vetusto codice bibliothecæ Cæsareæ Viennæ; quamvis scirem, utrumque ex alio nostro Ms. olim jam impressum esse à* P. *Bucherio, pag* 267 *Commentarii ejus in Victorii Canonem Paschalem. Ibi sub Depositione Martyrum legitur, mense Februario* VIII *Kal. Martii*, Natale Petri de Cathedra, *tamquam festum illo die jam tum celebrari solitum. Atque hinc abunde constat falsitas collectionis seu sequelæ Cointii & aliorum, cum ipso sentientium, Cathedræ festum temporibus Silvii nondum fuisse solitum coli.*

220 *Nunc alteram sequelæ partem, videlicet* Depositionem (*id est* Martyrium, *uti ille intelligit*) Principum Apostolorum coli solitum fuisse VIII Kal. Martii, *æque falsam esse, monstratum eo. Ex citato Indiculo Depositionis Martyrum, & apographis Martyrologii Hieronymiani certum est,* VIII *Kal. Martii celebratum fuisse festum Cathedræ S. Petri ante tempora Silvii: & S. Leo eodem die memoratum Sermonem suum de eadem Cathedra, ad populum dixisse censendus est. Jam vero idem Leo, qui unum habet Sermonem*, in Cathedra S. Petri Apostoli (*ita enim inscribitur in Codice Ms.*) *alium habet*, in Natali Apostolorum Petri & Pauli; *ac tertium*, in Octava Apostolorum Petri & Pauli; *atque hos duos diversis utique à primo festivitatibus dixit; quod & manifeste declarat verbis suis supra allatis, distinguens festum Cathedræ à festo Depositionis seu Martyrii. Dies qui Cathedræ S. Petri Apostoli solennis fuit jam inde à quarto seculo, supra definitus est octavus Kal. Martias; & alius,* XV *Kal. Februarias Quis Natali Apostolorum Petri & Pauli debeatur, docent Martyrologii Hieronymiani citata apographa, dum nostrum quidem & Corbejense* III Kal. Julias *scribunt primo loco*, Romæ Natalis Apostolorum Petri & Pauli. *Videtur Leo Sermonis sui, in Martyrii Apostolorum anniversario dicti, titulum inde sumpsisse, quia iisdem verbis usus est. Eamdem quoque lectionem habent apographa, Lucense ac Blumianum; sed insuper addunt*, Petri in Vaticano, Pauli vero via Ostiensi.

D

Passi sunt die 29 Junii

ex antiquissimis

E

æque ac medii ævi Martyrologis;

221 *Eodem die* III *Kal. Julias statuunt Natalem Apostolorum, quotquot Martyrologia scripserunt uspiam, Beda, Florus, Ado, Rabanus, Notkerus, Wandelbertus, ut prætermittam recentiores. Ac ne putes, Natalem in prædictis Martyrologiis sumi simpliciter pro sola festivitate, non pro martyrio aut obitu; audi Hieronymum in Scriptoribus Ecclesiasticis. Dicet, Paulum eodem* XIV *Neronis anno*, eodemque die quo Petrus, *Romæ martyrium consummasse. Quo autem die? Illo utique quo Natalem eorumdem Apostolorum signat in Martyrologio suo, nempe* III *Kal. Julias: quo die nonnulli ex citatis Martyrologis expressius notant, pro Natali*, Passionem, *ut Rabanus; aut* Martyrium, *ut Wandelbertus. Florus adhuc clarius explicat, quid ibi sit Natalis, sic scribens:* III Kal. Jul. Romæ Natalis Apostolorum Petri & Pauli; qui jussu Neronis Imperatoris, Petrus crucifixione, Paulus capitis plexione, martyrio coronati sunt. *Notandum porro venit, citatos Martyrologos omnes præter hoc festum Natale Apostolorum diei* III *Kal. Julii, etiam meminisse Cathedræ Petri apud Antiochiam* VIII *Kal. Mart. Præterea celebrant utrumque illud festum dictis diebus Liber Sacramentorum S. Gregorii Magni, per Menardum; & missale Gothicum vetus, per Thomasium edita: nec non Responsoriale & Antiphonarium, Romæ excusum non ita pridem, curante Josepho Maria Caro.*

F

ex Catalogo Pontificum Romanorum,

222 *Accedat his, nec ulli prædictorum auctoritate cedat hac in parte, Catalogus Romanorum Pontificum antiquissimus, sub annum vulgaris æræ* CCCLIV *scriptus, aut potius ex aliis antiquioribus Catalogis tunc concinnatus; atque ex professo designans principia ac terminos cujusque Pontificatus. Ibi de Principe Apostolorum hæc leguntur*: Passus est Petrus cum Paulo die III Kal. Julii, Coss. .... imperante Nerone. *Eumdem diem designant Fasti Consulares Idatiani, paucis post editum Silvii Laterculum annis desinentes: quos Labbeus noster in nova bibliotheca librorum Mss. vulgavit integros. Ita autem*

A *autem habent: Neronе* III, *& Meſſala Corvino Coſſ.* Petrus & Paulus paſſi ſunt die III Kal. Julias.

223 *Ad hæc, celebritas ipſa major Natalis SS. Petri & Pauli, qui ritu ſolenniore quam reliqua eorum feſta, priſcis etiam temporibus, colebatur, & in eccleſiaſticis tabulis atque Officiis tertio Kal. Julii indicatus eſt, verum eorumdem Natalem ſeu Martyrii memoriam tunc agi ſolitam fuiſſe, probat. Sic in Martyrologio Hieronymiano Cathedra S. Petri, tam Antiochena, quam Romana; item Vincula ejus; & Tranſlatio S. Pauli, nec Vigiliam habent, nec Octavam: at eorum Natalis habet utramque. De Natali Octavam quoque celebrat Leo Papa, non item de Cathedra. Ante Leonem ſcripſit S. Auguſtinus multos Sermones in eorumdem Natalem, & unum in Vigiliam ejus: nullum vero in Cathedram. Nam qui illi de Cathedra attributi pridem fuerunt, paſſim nunc ei negantur, & merito, ab Eruditis.*

& ex majore feſti celebritate.

224 *Adde Codicem Sacramentorum Romanæ Eccleſiæ*, annis DCCCC (*ita loquitur ejus editor Joſephus Maria Thomaſius ſupra memoratus*) vetuſtiorem. *Is nihil habet de Cathedra; Natalem vero ampliſſime celebrat, proponens ſub tertio Kal. Julii Miſſas quatuor diverſas; unam*, In Vigilia Apoſtolorum Petri & Pauli; *alteram*, In Natali S. Petri proprie; *tertiam*, In Natali Apoſtolorum Petri & Pauli; *quartam*, In Natali S. Pauli proprie: *atque inſuper adjungit quintam pridie Nonas Julii*, In Octava Apoſtolorum. *Sed neque in Officiis tantum Eccleſiaſticis major fuit priſcis temporibus hæc ſolennitas Natalis ſeu Martyrii, ſed etiam in populo; ita canente Prudentio, qui anno Chriſti* CCCXLVIII *natus fuit, Hymno* XII Περὶ στεφάνων:

B Plus ſolito coëunt ad gaudia. Dic, Amice, quid ſit.
Romam per omnem curſitant ovantque.
Feſtus Apoſtolici nobis redit hic dies triumphi,
Pauli atque Petri nobilis cruore.

Agit hic Prudentius de die Natali Apoſtolorum, quo ſanguinem ſuum pro Deo fuderunt, ut patet. Ait autem, tunc lætitiam populi & concurſationem ad feſtum, atque ovationem ſolito majorem eſſe quam feſtis aliis, atque adeo deſignat diem III *Kal. Julias.* AUCTORE C. J.

225 *Quid igitur tandem ſibi vult* Depoſitio SS. Petri & Pauli, *notata in Laterculo Silvii* VIII Kal. Martii? *Velit quidlibet, dummodo non diem obitus aut Martyrii, quem certum eſt ſignificare ibi non poſſe: idque ſatis eſt nobis in rem præſentem. Neque tamen propterea velim aſſenturi Queſnello, & cum ipſo Laterculum ibi* vel ſuppoſitionis arguere vel depravationis. *Poteſt enim Depoſitio iſtic loci, æque ac* Natalis *in ſupradicto Indiculo Martyrum, ſignificare feſtivitatem S. Petri de Cathedra, cum commemoratione S. Pauli, ſi Eccleſia tunc (uti poſtea, atque etiamnum) conſueverit utrumque Apoſtolum, in alterutrius feſto proprio, ſimul colere. Aut ſignificabit, uti ſæpe aliàs, Tranſlationem aliquam Corporum SS. Petri & Pauli, illo die quo Cathedra colebatur factam: quemadmodum in feſto Natali eorumdem* III *Kal. Julias admitti debet (ex citata Depoſitione Martyrum) Tranſlatio alia*, Petri in Catacumbas & Pauli via Oſtienſi, Tuſco & Baſſo Coſſ. *Quid enim aliud ibi ſignificet* Depoſitio? *Et cur aliud ſignificet in Laterculo vox eadem, ubi diem Martyrii ſignificare non poteſt? Neque vero mirum cuiquam videri debet, duas ſolennitates diverſas ejuſdem Sancti uno celebrari feſto die. Id perquam uſitatum fuit olim; atque etiam ternas ejuſdem S. Martini uno die* IV *Nonas Julii celebravit (ac celebrat hodiedum ni fallor) Eccleſia Turonenſis, teſte Adone, videlicet,* Tranſlationem S. Martini Epiſcopi, & Ordinationem ejus, & Dedicationem baſilicæ ipſius. *Quid per vocem Depoſitio, intelligi poſſit.*

E

226 *Agere adhuc oporteret, prout promiſſum eſt pag.* 429 *in titulo Analectorum, de Eccleſiis Sanctorum* Petri & Pauli *præcipuis; illis nempe, quæ in Vaticano & via Oſtienſi ædificatæ fuerunt à Conſtantino Magno, & dedicatæ à S. Silveſtro Papa. Verum quia tractatus ille ſub manu mihi crevit in molem majorem, quam ut hocce loci inter Acta Sanctorum inſeri videatur debere; illum, cum aliis nonnullis, transferemus ad calcem Tomi hujus, ſi illic capi commode poſſit.*

DE SANCTA MARIA,

C MATRONA HIEROSOLYMITANA, F

MATRE JOANNIS QUI ET MARCUS. D. P.

Synopſis de ejus Hieroſolymis domo, & cultu in Romano hodierno.

SEC. I

Pro Petro captivo

Poſtolo Petro in carcerem conjecto, de quo ſupra eſt actum, Oratio fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad Deum pro eo, *ut dicitur Actorum* XII, *neque fiebat fruſtra: qua enim nocte extremum ibi dormiebat, craſtino producendus ad populum, ſolutus eſt ab Angelo. Ab hoc etiam inde eductus, &* conſiderans *ſe vere liberatum*, venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus, ubi erant multi congregati & orantes. *Idem pluribus civitatis locis eodem tempore factitatum, ubi fideles convenire ſolebant, dubium nullum eſſe poteſt: iſti tamen domui manſit honor peculiaris memoriæ & religionis, ut monſtretur etiam hodie, in eccleſiam ſatis ſpecioſam converſa; eo etiam titulo, quod ibi putetur fuiſſe cœnaculum, in quo Chriſtus ultimam cœnam celebravit, & Apoſtoli Spiritum ſanctum acceperunt. Traditioni huic adſtipulatur Alexander Monachus, is qui circa annum Chriſti* D, *aut ſaltem* VI *ſeculo, Laudationem S. Barnabæ ſcripſit, ad* XI *diem hujus editam à nobis & Notis illuſtratam; ubi ex peritorum conſenſu correximus dicentem, domum iſtam, deinde eccleſiam, eſſe ſitam in ſancta Sion; cum in civitate inferiori monſtretur ab omnibus.*

oratum in Mariæ domo, nunc eccleſia:

ibidem creditur facta cœna & datus Spiritus ſanctus:

2 *Idem Alexander de* Maria *dicit num.* 15, *quod à ſuo ex ſorore nepote Barnaba Chriſti in templo præſentiam edocta, magnifica ibidem edentis miracula, ſeque Meſſiam comprobantis, continuo* admirabilis illa mulier, relictis omnibus quæ habebat in manibus, templum Dei adiit. Ubi cum Jeſum templi Dominum vidiſſet, ad ejus pedes ſe abjecit, eumque ſic precata eſt: Si gratiam inveni, ô Domine, in conſpectu tuo, veni ad domum ancillæ tuæ, ut ingreſſione tua famulis

Chriſtus dicitur hoſpitari ſolitus.

AUCTORE D. P.

multis tuis beneficas. Ejus petitioni Dominus assensus est: quem mulier illa valde læta in cœnaculum suum accepit. Ex illo igitur die, quoties Dominus Jerosolymam venisset, illic unà cum discipulis suis diversabatur; quibuscum & Pascha illic fecit, ubi & mysteriorum sacramenta eosdem discipulos suos edocuit. *Hæc ille*; *traditionem supradictam confirmans, quam tamen parum solidam mihi videri fateor, dum considero, quam indefinite quæsierint à Christo Apostoli*, Ubi vis paremus tibi Pascha? *quasi supponendo nullum certum Hierosolymæ hospitium ipsi esse: unde etiam, postquam in templo prædicasset, aliquando sese in Bethaniam recepit, ibi pernoctaturus. Sed & Christus, quasi ad domum hominemque aliàs ignotum, eos videtur direxisse, cum ait*: Ite in civitatem; & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans: sequimini eum, & quocumque introierit, dicite Domino domus, quia Magister dicit, Ubi est refectio mea &c.

sed hoc minus credibile.

B

3 *Utut est, nihil porro de* Maria *vel Scriptura sacra, vel alia ecclesiastica tradit historia; ita ut nec Græci quidem, passim soliti quoscumque, in divinis novi Testamenti paginis nominatos, commemoratione aliqua prosequi, ullum ei diem assignaverint; tantum abest, ut post tot seculorum silentium definire aliquis cum fundamento possit, quando & ubi mortua* Maria *sit. Placuit tamen recentioribus Martyrologis nonnullis, ipsam simul cum sanctis Apostolorum Principibus, tamquam eorum hospitam, hoc die commemorare his verbis*: In Cypro S. Mariæ, matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, cujus domus Hierosolymis fuit prima ecclesia Christianorum. *Hoc ultimum, incertissimum est: & omitti posset determinatus Natalis locus*, In Cypro, *quasi* Barnabam *atque* Marcum, *in Cypro prædicantes, illuc secuta fuerit* Maria, *forte multo prius mortua; aut, si vivebat, cur non etiam secuta sit filium Alexandriam, quem verosimiliter esse* Marcum Euangelistam, *ibique sedem fixisse, censuimus in Notis ad Alexandrum præfatum, in S. Barnabæ Laudatione.*

D

Græcorum fastis ignota illa

inscripta est Romano Mrtso,

& Cypro attributa.

E

DE SS. MARCELLO ET ANASTASIO,

MARTYRIBUS ARGENTONII IN GALLIA

G. H.

Comm. prævius. De eorum cultu, actis, ætate.

SUB AURELIANO

Argentonii Biturigum,

ARgentonium, *oppidum agri Bituricensis inferioris, ad Crausiam fluvium, haud procul à confinio ditionum Pictavensis & Lemovicensis, infra in Actis* Argentomachus *dictum, vulgo* Argentòn; *caput est Archipresbyteratus Argentonensis, de quo agitur in Registro beneficiorum diœcesis Bituricensis §. octavo, & ibidem assignatur* parochia S. Marcelli prope Argentonium, *vulgo* Saint Marceau proche Argentòn. *Philippus Labbe ad Vitam ejus, appellat* Prioratum & oppidum S. Marcelli, quod veluti ad radices Argentomachi jacet. *Jure Patronatus gaudet* Abbas S. Gildasii. *Illustravimus ad* XVII *Januarii duplicem Vitam S. Genulphi Episcopi; & in secunda, ex Bibliotheca Floriacensi Joannis Reslii, ista num.* 14 *leguntur*: His præterea Decii temporibus, alii etiam à Sede Apostolica æque Gallias directi traduntur. Ex quibus præstantissimus atque sanctissimus Saturninus, urbis Tholosanæ primus Episcopus fuit; qui post aliquod tempus sui adventus, ibidem Martyr emicuit glorioſus: Marcellus quoque, qui apud Argentonium castrum eo usque pro Christo viriliter certavit, donec palmam martyrii victor glorioſe obtinuit. *Hæc ibi.*

C

S. Marcelli martyrium,

2 *Colitur S. Saturninus* XXIX *Novembris, qui in Actis martyrii* venisse Tholosam dicitur Decio & Grato Consulibus. *Is est annus* CCL. *At* S. Marcellus martyrium complevit in loco Argentomago, mense Junio, tertio Kalendas Julii. *Quo die, post relatum martyrium SS. Petri & Pauli, ista addit Usuardus*: Eodem die S. Marcelli Martyris, qui apud castrum Argentomachum pro pro fide Christi, una cum Anastasio militari viro, martyrio coronatus est, *sive, ut cum martyrologio Romano, habent Bellinus & varia Mss.* capite plexus est. *In antiquioribus, Casinensi & Vaticano, solum indicatur memoria* S. Marcelli Martyris. *Verum ob solennitatem SS. Petri & Pauli observat Labbe*, SS. Marcelli & Anastasii festivitatem differri in aliquem proximè sequentis Julii diem, *illudque etiam fieri* in Collegio Bituricensi ob insignes Reliquias. *Gaufredus Prior Vosiensis, in Chronico Lemovicensi cap.* 15, *asserit*, Ecclesiam de Favars gaudere, non modicam partem corporum Marcelli & Anastasii de Argentonio se tenere. *Interim cum Labbeo miramur, cur Saussaius in Martyrologio Gallicano, ad hunc* XXIX *Junii, celebrari asserat* Inventionem corporum SS. Marcelli & Anastasii, & agonis claram esse memoriam die XI hujus mensis: *quo die, ait*, ex altæ turris fastigio dici præcipitatos. Cujus trophæi monumentum in hunc usque diem turris ipsa, eorum cruore tincta, perstat conspicuum. *Verum nulla isto die* XI *Junii in Martyrologiis mentio eorum celebratur: & capite plexus* Marcellus *dicitur, tam in Actis, quam in Martyrologiis, absque mentione dejectionis è turri.*

& cultus 29 Junii.

Reliquiæ.

F

3 *Philippus Labbe tomo* 2 *Novæ bibliothecæ, inter Vitas & Elogia Sanctorum Bituricensium, edidit duplicia* Acta Passionis S. Marcelli Martyris, ejusque socii S. Anastasii. *Priora habere se profitetur* ex apographo R. P. Jacobi Sirmondi Societatis Jesu Theologi: *eadem nos ante habebamus ex Ms. codice Reginæ Suecia, numeri* XIII *notam præferente, & ex Ms. Nicolai Belfortii, ubi apparebant abbreviata. Posteriora Acta prioribus adjunxit dictus Labbe cum duobus Hymnis, arbitratus ea* ex prolixioribus contracta. *Neutra carent suis mendis circa initium, sed minora in posterioribus apparent, nec alia fere quam ex Actis S. Laurentii sumpta, dum componitur Pontificatus S. Sixti* II *cum Imperio Decii. Possent autem hæc verba*, sub Decio Imperatore, *sic explicari, ut intelligantur passi Sancti* in persecutione à Decio cœpta, & à Valeriano & Gallieno continuata: *tunc enim omnia illa sensum commodum obtinerent; essentque fratres* S. Marcelli, *quorum statim initio Actorum fit mentio, à* S. Stephano *Papa, decessore S. Sixti, missi in Gallias; non vero à Clemente; uti inepte legitur in prioribus Actis, exemplo illorum, qui viros*

A *ros illustres, quos Gregorius Turonensis, lib. 1 historiæ cap. 28, post Decii persecutionem in Gallias missos asserit, adscripserunt temporibus Clementis Papæ. Nos cum hac observatione damus initium ex posterioribus Actis, & à numero 2 cum aliis Actis progredimur.*

ACTA MARTYRII

Ex codicibus Mss. & editione Labbeana.

1 MARCELLUS puer, fidelissimus Christianus, litteris bene eruditus & moribus, filius Ægei infidelis, & Marcellinæ Christianæ, discipulus S. Sixti Episcopi, sub Decio Imperatore Romę morabatur: qui videns magnam in Christianos persecutionem, consilio S. Laurentii Gallias petiit, cum Anastasio viro Christiano, ad requirendos fratres suos, à S. Stephano Episcopo Romano in eas partes missos, ad prædicandum Christi Euangelium. Qui cùm ad Argentomachum usque perveniſſet, ubi Heraclius Præses residebat, magnam exercens in
B Christianos crudelitatem; ad hospitium mulieris venit cujusdam, quæ filium habebat circiter annorum trium, cæcum, claudum, &
Sanat cæcum, claudum, mutum; mutum; quæ viso Marcello ait: Domine, in te video vultum Angelicum; obsecro te ut per orationem tuam restituas incolumem filium: credo namque in Deo tuo, quòd obtinere hoc possis. Ut vidit Marcellus fidem mulieris, dixit illi: Affer filium tuum ad me; & accipiens eum, super genua sua posuit; & imponens ei manum, oravit ad Dominum. Completâ autem oratione, oculis apertis visum recepit; & restitutis gressibus, auribusque reseratis, ruptis linguæ vinculis, reddidit eum matri suæ incolumem.

2 Tunc cùm veniſſet Heraclius Præses; quidam, nomine Tranquillinus, dixit ei: Ingressus est in regnum tuum homo quidam, qui signa facit; filium mulieris surdum, mutum, claudum, & cæcum audire, loqui, videre, & pedibus ambulare fecit. Tunc Heraclius Præses, ira commotus, jussit illum sibi præsentari, & interrogavit eum dicens: Dic mihi, unde es?
C aut de qua provincia vel civitate huc veniſti? & quæ signa facis? S. Marcellus respondit; Christianus sum; ab urbe Roma exivi, & propero ad civitatem Tolosanam, ubi fratres mei
a Saturninus & Dionysius *a* commorantur. Tunc Heraclius ait: Dic mihi vocabulum patris & matris tuæ. Respondit puer, & dixit: Pater meus Ægiathes, & mater mea Marcellina. Respondit Præses, & dixit: Quantum video, latuisti nobis? mutos loqui facis, magnum Apollinem despectum habes: dic mihi, quem Deum colis? S. Marcellus respondit: Ego
fidem professus, adoro Dominum Jesum Christum, Salvatorem nostrum. Præses dixit: Die crastinâ ingredere, & sacrifica Apollini, & Herculi;
b & Dianæ matri deorum *b*. S. Marcellus dixit: Deos quos tu dicis, non sunt Dii, sed sunt
cæditur in eculeo, perditio animarum & credentium in eis. Tunc jussit Præses S. Marcellum comprehendi, & in eculeum extendi, & à lictoribus cædi; jussitque eum deponi, & dixit: Aurelianus Imperator, singulis Administratoribus atque Rectoribus qui cum eo sunt, jussit membra eorum, qui se Christianos dicunt, cacabo com-

buri, & in craticula assari *c*: tu verò audi nos, D
& non multa tormenta patiaris. Sanctus Dei *c*
Marcellus respondit: Tormenta tua ego, Præses, non timeo; quia habeo fidem meam, quam
lapide præmitur, per baptismum accepi. Tunc Præses jussit in renibus ejus lapidem magnum imprimi, ut facile membra Beati disrumperentur. Ut vidit Præses, quod tormentis suis nihil famulo Dei noceret, jussit eum in craticula assari. Et dum
in craticula assatur. assaretur Sanctus Dei Marcellus, dixit de craticula ad Præsidem: Præses, jam assata est caro mea; *d* comede. *d*

3 Et dixit ad eum Præses: Per Deum Solis, & per septuaginta & septem deos, & Dianam matrem Deorum, quia variis tormentis faciam te interire, si non sacrificaveris magno Apollini & Herculi; &, si eis sacrificare volueris, secundum te faciam in regno *e* meo. Dixit- *e*
que ei S. Marcellus: Si vis ut sacrificem diis *Ironice sacrificaturum se spondens* tuis, congrega omnes Principes tecum, & adsistam in Palatio ego & sacerdotes deorum tuorum, ut omnes videant quia sacrificem Apollini. Tunc Præses jussit ministros circumire, & dicere ut omnes populi convenirent in tem- E
plum deorum, quia Marcellus famulus Christi sacrificabit deo magno Apollini. Mulier vero, cujus filius per orationem S. Marcelli restitutis oculis, auditu, & gressibus erat incolumis; dissolvens crines capitis sui, & scindens vestimenta sua, & tollens filium suum, transivit per mediam turbam populorum, & clamavit voce magna dicens: Væ tibi, Marcelle, qui mortuos suscitasti, cæcos videre fecisti, claudos ambulare; & nunc ingressus es Apollini sacrificare? Destruis hodie populum, qui per te in Christo credere desiderabat. Tum dicebat: Domine, non permittas hoc fieri: dicebat etiam ad idolum: Væ tibi, diabole, & operibus tuis. Sanctus verò Marcellus, audiens vocem mulieris, obstupuit. Facto silentio vocavit eam, & dixit ei: Depone infantem in *per puerulum evocat diabolum ex Apolline,* terram; & cùm dimisisset infantem, dixit: Christus qui illuminavit abscondita tenebrarum, ipse tibi imperat; Sta super pedes tuos, & veni huc. Eâdem horâ statim surgens, venit ad famulum Dei; & inclinans Sanctus, manu levavit infantulum, & dixit ei: Tibi dico, puer, ingredere in templum Paganorum, & dic F
Apollini; Exi velociter, vocat te famulus Christi. Et ingressus puer in templum, dixit diabolo: Apollo, tibi dico, diabole surde, sine voce mute, absque manibus & pedibus, qui es perditio animarum rite credentium, famulus *& ad inferos mittit;* Christi vocat te foras. Eâdem horâ exivit foras, & cœpit clamare: Jesu Nazarene, omnes ad te traxisti, & infantulum istum de potestate mea eripuisti. Et veniens dæmon, stetit ante famulum Dei, dixitque ad eum S. Marcellus: Tu es deus Paganorum? Respondit dæmon, & dixit: Nonne cognoscis, Marcelle, qui sum? Ego sum verus deus in me credentium, & non maneo super statuas. S. Marcellus dixit: Miser, tu contra te egisti, & projectus es de regno Dei; impero tibi ut in a-
statuasque verbo dejicit; byssо consistas, & ibi esto usque in diem magnum judicii, quando redditurus eris rationem pro animabus quas perdidisti. Et ingresso S. Marcello, omnes statuæ Herculis *f*, quæ ibidem aderant, ceciderunt, & in unum factæ sunt sicut pulvis: & dixit S. Marcellus: Fugite dii Paganorum, descendite in inferiora ter-

EX MSS. ræ cum patre veſtro diabolo. Et dixit Præſes: Marcelle, ego te rogaveram, ut tu diis meis ſacrificares; nunc tu eos comminuiſti, & læſiſti eos.

4 Iratus Præſes, juſſit eum extendi, & cædi fuſtibus; & juſſit venire miniſtros ſuos, & dixit: Exhibete cacabum, & infundite in eum ſulfur, picem, & ſtuppam, & bitumen; præcepitque Sanctum in cacabum mitti. Et tunc ebulliens cacabus, levavit flammam cubitis quindecim, & nihil mali geſſit; & juſſit Sanctum in craticula deponi. Et ſtetit ſuper pedes ſuos, & ſurrexit S. Marcellus ſicut fuerat, & nulla in eo apparuit plaga. Et dixerunt circumſtantes; Dei miſericordia eſt apud hominem iſtum, quia ſuperavit omnia opera tormentorum, & comminuit omnem ſtabilitatem eorum. Et cum hæc dixiſſent, iratus eſt Præſes; & juſſit S. Marcellum in cuſtodia teneri, quouſque cogitaret quomodo eum perdere poſſet. Tunc dixit Præſes miniſtris, ut producerent Sanctum foris de cuſtodia, & ducerent eum in montem, & decollaretur, quia nullum tormentum famulo Dei Marcello nocere potuit. Complevit autem S. Marcellus martyrium ſuum in bona confeſſione, in loco Argentomago, menſe Junio, tertio Kalendas Julii, ſub Aureliano Imperatore, & Heraclio Præſide.

ad cacabo ferv. illæſus

decollatur.

B

5 Cum vidiſſet B. Anaſtaſius, qui erat miniſter S. Marcelli, quòd eum interfeciſſent; flectens genua ſua, oravit ad Dominum horis duabus, & dixit: Domine Jeſu Chriſte, qui eduxiſti nos de terra ubi nati ſumus, & eripuiſti nos de manu inimici diaboli, quia ſecuti ſumus te, Domine Deus omnipotens, & glorificavimus nomen ſanctum tuum; noli me ſeparare à famulo tuo Marcello, ut cum ipſo merear ad agnitionem veritatis introire. Tunc ait Præſes: Anaſtaſi, ſacrifica diis, ut non per multa tormenta pereas, quæ Marcellus magus in noſtra præſentia paſſus eſt. Dixit ei Anaſtaſius: Diis tuis ego, Præſes, abominationem facio, quia fidem habeo, quam per baptiſmum accepi. Tum Præſes iratus juſſit eum in eculeo ſuſpendi, & dum cæderetur, tradidit ſpiritum. Complevit autem beatus Anaſtaſius martyrium, una cum beatiſſimo Marcello, quinta *g* ſabbati, hora nonâ, regnante Domino noſtro JESU CHRISTO, cui imperium, virtus, & poteſtas in ſecula ſeculorum. Amen.

S. Anaſtaſius

in eculeo cæſus moritur.

C

D

g

ANNOTATA D. P.

a *Si* SS. Saturninus & Dionyſius, *hic Pariſienſis, ille Toloſanus primus Antiſtes, intelliguntur; fictitia eſt hujuſmodi fraternitas, alios vero nullos Toloſani noverunt.*

b Dianam, *nemo Gentilium Poëtarum vel Rhetorum* Matrem Deûm *nuncupavit; etſi* Diana *Epheſiorum multimamma pingatur.*

c *Non eſt credibile quod* Aurelianus *vel alius quiſpiam Imperator, in ſuo contra Chriſtianos edicto, ſpecifice deſignarit tormenta, quibus eſſent excruciandi; crudeliſſima quæque in genere præſcripſerunt aliqui ex poſterioribus.*

d *Ex Actis S. Laurentii mutuo id ſumptum.*

e *Inepte* regnum ſuum *dicit; qui ſolum Præſes Provinciæ erat.*

E

f *Si plures Herculis ſtatuas uno in templo imaginatus eſt ſibi Auctor, vel etiam uno in templo deos plures cultos; næ ille prorſus ignoravit ſuperſtitionem, qua diligentiſſime cavebatur, ne dubium eſſet cui adſcribendum eſſet portentum, ſi quod ibi accideret, dignum publico piaculo procurari.*

g *Unde potuit, in re tam antiqua, tam diſtincta notitia haberi Feriæ* quintæ Sabbati, *ideſt, hebdomadæ uti ego interpretor, ſicuti Matthæi* 28, 1, *Dominica dies dicitur*, quæ luceſcit in prima Sabbati? *Si certa ea eſſet, certum quoque foret, paſſos fuiſſe Sanctos anno Aureliani* 2, *Chriſti* 271: *neque enim alius quam hic, ſub curſu litteræ Dominicalis* A, *concurrere vidit diem* 29 *Junii cum feria* 5; *quia Aurelianus periit an.* 275.

Ad extremum moneo, ex eorum genere hæc Acta eſſe; quæ, deficientibus veris ac certis, plura poſt ſecula compilata fuiſſe, pro ingenio eorum, qui talia malebant habere quam nulla, jam ſæpe cenſuimus.

F

DE SANCTO SYRO,

EPISCOPO GENUENSI IN LIGURIA.

D. P.

De die mortis & cultus, ſcriptore Vitæ, eccleſia & ætate Sancti.

POST AN. CCCXXX.

Secundæ Romani Mrlii recognitioni additus hoc die eſt,

Martyrologium, Gregorii XIII *juſſu anno* MDLXXXIV *editum, vix Genuam pervenerat; cum Civitas illa clariſſima doluit, Sanctorum apud ſe Epiſcoporum, quorum illa annue celebrabat feſta, poſitum iſtic nemorem, præter* Salomonem, *relatum ad* XXIV *Septembris, ex unius Petri de Natalibus Epiſcopi Equilini Catalogo Sanctorum; qui tamen eatenus nullo cultu publico à feriatis civibus ſolenniter colebatur; præteriri autem* S. Syrum, *omnibus notiſſimum, & eccleſiæ apud ſe olim Cathedralis Patronum titularem. Cum igitur eccleſia hæc quæ, anno* MDLXXV *Clericis Regularibus, quos Theatinos dicimus, tradita fuerat, ab iiſdem inſigniter reſtituta eſſet antiquo ſplendori; eorum ibi Præpoſitus Marcus Paleſcandalus (ut ſui eum vocant, non Paraſcandalus) ſcripſit Baronio, augendi corrigendique Martyrologii præcipuo curatori; deque* S. Syro *monumenta quædam miſit* ſub publici Notarii fide, *in* cujus authentica ſcriptura *expreſſum habebatur*; Anno Domini MCCLXXXIII, die VIII Januarii, cum ab Ogerio Abbate, ejuſdem eccleſiæ primarium reſtitueretur altare, quòd ejus menſa lapidea fracta eſſet; tres diſtinctos loculos repertos eſſe, in quibus tria Sanctorum corpora recondita erant.

ex fide Epitaphii, an. 1283 *retecti,*

2 In eorum primo, lamina plumbea, quid intus lateret, his deſcripta litteris, ſignificabat. † M. S. HIC REQUIESCIT CORPUS SANCTI SYRI, EPISCOPI JANUENSIS. OBIIT III KALENDAS JULII. FILIUS ÆMILIANI. In ſecundo autem loculo, alia plumbi lamina, ſic ſcripta, inventa eſt. † M. S. HIC REQUIESCIT SANCTUS FELIX EPISC. JANUENS. QUI VIXIT ANN. LXX. REXIT EPISCOP. XX. RECESSIT VII IDUS JULII. In tertio autem loculo nulla erat inſcriptio; ſed (*ut habent eadem publica Acta*) corpus illic poſitum, exiſtimatur eſſe S. Romuli, ejuſdem

A dem civitatis Episcopi. *Hactenus Baronius, in Annotationibus ad hunc diem; postquam Martyrologio ipsi, proximo post Martyres loco, sic inscribi curasset*; Genuæ Natalis S. Syri Episcopi: *quod intelligi vult, cap.* VIII *Commentarii sui prævii, uti & in pauculis aliis sic additis*, ejus cujus summa est in Ecclesia auctoritas, constanti voluntate se fecisse. *Cur idem non fecerit pro* SS. Felice & Romulo, *quorum hic* XIII *Octobris, iste* IX *Julii colebatur, aliam causam non invenio; quam quod pro his, solum ex occasione nominatis, non institerit prædictus Palescandalus; qui nec de* S. Joanne Bono, *nec de* S. Valentino, XIX *Januarii & II Maji commendandis, solicitus fuit, utpote ad suam ecclesiam non spectantibus; quia* S. Joannes *in hodierna Cathedrali sepultus*, Valentinus *autem ab ecclesia* S. Syri *ad eamdem Cathedralem translatus fuit anno* MCCXL.

omissis aliis sanctis Episcopis Genuæ,

3 *Quam illa Palescandali cura, pro solo* S. Syro, *grata acciderit Genuensibus, nescio: ut dubitem, facit Instrumentum per omnia simile ei, unde in Appendice ad* II *Maji dedi Vitam* S. Valentini *præfati; in quo ita, ut hæc ibi, referitur Translumptum Vitarum S. Syri & S. Romuli*, ex *eodem* libro magno chartæ pergamenæ manuscripto, & in sacristia ecclesiæ majoris Genuæ aslervari solito, *factum & lectum coram Notario & testibus, affirmantibus*, quod alias (jam sunt plures atque plures anni) Vitæ prædictorum S. Syri & S. Romuli respective legebantur & recitabantur in choro dictæ ecclesiæ, in recitatione Officii. *Translumptum autem istud, sic authentice factum notatur*, anno à Nativitate Domini MDCVIII, Indictione V, secundum Genuensem cursum, die Lunæ XXIV in Vesperis; *id est anno nostro* MDCVII. *Sic transcripta* S. Syri *Vita, prorsus convenit cum ea quæ extat apud Mombritium Tomo* 2; *nisi quod, ubi hic legit num.* 7: Diem autem obitus ipsius esse cognoscite in die Passionis beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli.... *& rursum infra num.* 9: Depositio beatissimi Sacerdotis & Confessoris Syri constat esse tertio Kalendas Julias; *ibi ex Genuensi Ms. utrobique legitur*, secundo Nonas Julii. *Primum, genuinum esse puto Auctoris ipsius contextum; secundum vero, ab ipsius Codicis scriptore substitutum, quia ecclesia Genuensis, tunc cum Codex iste scribebatur, colebat* S. Syrum *in die Octava Apostolorum.*

ubi ab olim colebatur 6 Julii,

juxta Vitam ibi in Legendario scriptam,

4 *His consideratis, vehementer dubito, placuerit-ne Clero Genuensis Cathedralis, quod alio quam quo is* S. Syrum *colebat die, quoque in suo Legendario mortuus legebatur, fuerit Romano Martyrologio inscriptus. Quo enim aliò, nisi ad petendam mutationem diei, potuit servisse diligentia hæc transcribendæ ex suo codice Vitæ, quæ jam ex Mombritio habebatur, & à Palescandalo videtur fuisse ad Baronium missa? Sic enim hic in iisdem Annotationibus scribit*: Accepimus ab eodem ejusdem sancti Syri Acta quædam Mss. *in quibus si fuisset aliqua ab Epitaphio differentia diei, haud omisisset annotare Baronius, fortassis etiam dubitasset utrum diem tenere præstaret. Fueritne tamen Romæ res illa mota, ipso quo transcripta Vita notatur anno; an vero dumtaxat aliquot annis post, non possim definire: nec enim habemus primum istud Translumptum, sed ex hoc acceptum secundum, sub authenticatione hujusmodi.* † Et quia ego Jacobus Cunctis qu. Lazari, publica Apostolica, Imperiali & Genuensi auctoritatibus Notarius, suprascriptum Translumpti instrumentum, ex protocollis instrumentorum, compositorum per tunc Marcum Antonium Melfinum, Notarium & Curiæ Archiepiscopalis Genuensis Cancellarium, existentibus penes me Jacobum, Notarium & ejusdem Curiæ Archiepiscopalis Cancellarium, extrahi feci; ideo me subscripsi, signumque meorum instrumentorum, hac die XI Maii MDCXII, appesui consuetum, in fidem & testimonium præmissorum. *Ipsius autem legalitati mox testimonium addit*, Papinianus Dinalius Regiensis, I. V. D. Protonotarius Apostolicus, Canonicus ecclesiæ S. Mariæ in Via-lata almæ Urbis, Illustriss. & Reverendiss. D. Horatii Caroli Spinulæ, Archiepiscopi Genuensis, Vicarius Generalis; *idem, coram quo constitutus* Magnif. D. Antonius Maria Montebrunus, qu. Francisci, Patricius Genuensis, *primum Translumptum authenticari fecerat: cui posteriori authenticationi* sigillum Curiæ Archiepiscopalis *affixum, repræsentare videtur* S. Syrum, *cum libro in sinistra, mitra, pedo, ac pluviali Episcopaliter stantem; subscribitque* Silvester Marcellus, Notarius & Curiæ Archiepiscopalis Genuæ Cancellarius. *Atque hoc est instrumentum, quod Romæ inventum Janningus redemit, fortassis anno* MDCXII *primum ad informationem causæ illuc allatum.*

qua Romam missa actum videtur de mutando die;

AUCTORE D. P. *anno* 1612.

5 *Auctor Vitæ, vel omnino nomen suum tacuit, vel per solam litteram initialem, à transcribentibus non intellectam, ideoque omissam, indicavit; nunc autem absque eo sic legitur*: Ego pusillus, orthodoxus quidem Episcopus... ineffabilem clementiam... humo stratus obsecravi, ut ea quæ à præcessoribus meis didici... Christianæ huic plebi ad memoriam revocarem. Quocirca sermo mihi est de S. Syro, hujus quidem Genuensis Ecclesiæ Sacerdote, cujus Vitam ... propagavi, sed & Notario meo scribendam dictavi, &.... in simplicitate sermonum, beatissimi viri innotescendam virtutem deprompsi. *Ex his primum apparet, scriptam esse Vitam ante annum* MCXXXIII, *quo* Syrus, *hujus nominis II fortassis Genuensis Episcopus, ab Innocentio Papa II titulum Archiepiscopi sibi ac successoribus suis gerendum accepit, per Bullam quæ extat apud Ughellum tom.* 4 *col.* 1186. *Deinde ex illa, quam præfatio præfert, Auctoris humilitate & singulari erga* S. Syrum *devotione, fundamentum datur suspicandi, quod ipse sit, qui anno* MLII, *Indictione* V, *Chartulæ donationis quarumdam Decimarum, ecclesiæ S. Syri attributarum, subscribitur*, Obertus humilis Episcopus; *eamdem autem sic orditur*: Obertus, Dei gratia Januensis Ecclesiæ Præsul indignus.

Vitæ scriptor Episcopus Genuensis.

fortassis fuit Obertus,

6 *Devotionem porro suam idem ostendit, cum chartulam sic orditur*: Facile intelligimus omnes, ad officium Episcopi pertinere, erga omnes qui illius curæ commissi sunt, paternam pietatem impendere & de salute omnium pervigilem curam & solicitudinem gerere, & omnibus misericordiæ auxilio indigentibus manum misericordiæ prout potest extendere; & illis præcipue, qui relicta hujus seculi vanitate, omnipotentis Dei servitio corpus & spiritum intelliguntur consecrasse. Nos igitur, qui cunctarum Januensis Episcopatus ecclesiarum curam suscipimus, B. Syri Confessoris ecclesiam negligere non debemus, quæ & Episcopatus hujus extitit caput. Nam hujus Pontificatus sanctissima atque gloriossima Sedes ea fuisse cognoscitur; & inopia & paupertatis onere premitur, [& ibi] juxta sanctissimi Patris Benedicti instituta diligentissime vivitur, & spiritualis militiæ disciplina sub Domino Ansaldo Abbate non instrenue custoditur,

anno 1052 *bene meritus de ecclesia S. Syri.*

AUCTORE D. P.

noditur. Pro his itaque aliisque rebus, dignum satis & justum esse videtur, ut abundantiori circa illam caritate flagremus; & ejus beatæ paupertati misericorditer condescendentes, aliquod solatium præstemus. Ergo dum apud nosmetipsos cogitando revolvimus, quid prædictæ ecclesiæ, unde ejus paupertas temperetur, addere valeamus; ecce subito ad nos quidam, [divina] ut credimus inspiratione commoti, venerunt, precantes & postulantes, ut ipsorum Decimas eidem ecclesiæ concedamus; & rogant ut pro anima Domini Imperatoris hoc faciamus, & ibi se libenter, si hoc fecerimus, summa cum devotione, Decimas daturos promittunt, ubi parentum suorum defunctorum corpora requiescant. *Fuerant nempe Decimæ illæ controversi inter possessores & Episcopi juris; ideoque rogandus* Obertus *fuit, ut eas donaret etiam ipse.*

ejusque monasterio Ord. S. Benedicti,

7 *Sciendum est autem, quod cum* Joannes II Januensis Episcopus, circa annum DCCCCLXXXV, ledem Episcopalem transtulisset ex eadem S. Syri ecclesia, ad ædem S. Laurentii intra urbis mœnia, Landulfus ejus successor anno DCCCCXCIV, in eadem S. Syri ecclesia Benedictini Ordinis Monachos constituit, sub Abbate Petro; ubi per multa secula summa religione monasticus viguit Ordo; donec Commendatariorum injuria cœnobium pene collapsum est; & amotis Monachis, anno MDLXXV ecclesiam illam Clerici Regulares Theatini in laxiorem firmioremque formam redegerunt, nobili è regione constructo cœnobio, ubi pristinam illam Apostolicam vivendi formam, ex integro redditam, sancte pieque colunt. *Ita Ugellus col.* 1158, *ubi & Catalogum texit Abbatum ipsius loci; & secundum statuit pro anno* MXXXVI Ansaldum; *decimum tertium vero* Ogerium, *sub quo in lucem reducti anno* MCCLXXXIII *fuerunt loculi Sanctorum* Syri & Felicis, *alteriusque Anonymi. Hic autem mihi non recte videtur credi esse* S. Romulus: *nam qui illud circa annum* DCCCC *ex villa Matutiana, primæ suæ sepulturæ loco, Genuam transtulit* Sabbatinus, Pontifex Januensis, Epitaphium hexametris & pentametris versibus peregit, mormoreæque inscriptos [tabulæ] fronti arcæ, qua Beati corpus Romuli continetur, imposuit. *Tale autem nihil inventum est cum tertii corporis loculo.*

fundato sub an. 994:

B

ubi tertius loculus, an 1263 *retectus,*

non potest fuisse S. Romuli;

8 *Hunc ergo potius dixerim* S. Salonis *vel* Salomonis *esse (si talis aliquis olim Genuæ fuit) vel alicujus ex iis quinque, qui S. Felicem,* S. Syri *decessorem, creduntur præcessisse; vel etiam ex successoribus, quorum à* S. Romulo *usque ad* Joannem I, *anno* DCLXXX, *Concilio Romano sub Agathone Papa subscriptum solum duo nominantur; scilicet* Diogenes, *qui anno* CCCLXXXI *Aquileiæ adfuit; &* Paschasius, *qui* CCCCXL *sub S. Leone I vixit. Eo ipsum conatus fui tomo 7 May in Appendice ad diem ejus 2, sic ordinare* S. Valentini *Chronologiam, ut eum quem* annis XII, mensibus XI *tenuisse Episcopatum constabat ex Epitaphio, &* Indictione XIII *defunctum; anno* CCCXXV *vel* XL *mortuum statuerem; ac deinde succedere ei facerem* SS. Felicem, Syrum, *ac* Romulum; *qua ratione oportuisset omnes implicari sævissimis illis tempestatibus, quibus post Orientem jam inde ab anno* CCCXV *concuti cœpit, involutusque etiam Occidens est sub Imperatore Constantio; & in Arelatensi atque Mediolanensi Synodis, anno* CCCLIII *&* LV *in Gallia Italiaque congregatis, sus deque actus, compulsis exulare Episcopis, qui Athanasii damnationi recusabant subscribere.*

C

sed alterius anonymi ex 5 primis.

In his alias credidi S. Valentinum fuisse.

9 *Nunc vero, cum attentius considero singulorum Vitas, nullamque in iis mentionem reperio Arianorum Occidentem turbantium, cum quibus illis aliquid negotii fuerit; tum etiam relegens nomina Episcoporum, qui Concilio Romano qualicumque, sub S. Silvestro Papa, anno Christi* CCCXXIV, *interfuisse scribuntur plusquam ducenti octoginta; nominanturque in Actione prima, apud Labbeum tomo 1 Conciliorum, col.* 1546; *& inter primos inveniens nominatum* Syrum; *pene cogor credere, hunc ipsum esse, de quo hic agimus, tunc recens* S. Felici *suffectum. Cumque hic aliquot annis Episcopatum tenuisset, atque post illum* Romulus, *usque ad annum circiter* CCCXLII; *successerit* Valentinus, *defunctus* die secunda post Kalendas Maji, Indictione XIII, *adeoque ipso anno* CCCLV; *grandi sua* LXXV *annorum ætate facile excusabilis, si Arelatensi accedere non potuit, & ipsa sua morte præreptus exilio; quod alioquin eum Mediolani manebat, cum SS. Dionysio, Eusebio atque Lucifero; si parem cum iis constantiam tenuisset, uti facturum fuisse ejus sanctitas persuadet. Sit igitur, ex eorum opinione, qui in ordine Episcopali sextum* Felicem *statuere antiquitus didicerunt, non quintus, sed nonus,* Valentinus; *cujus successor, in Ariminensi Concilio seductus cum ceteris, meruerit tradi oblivioni, & quisquis alius ante* Diogenem *sedit. Maneant etiam septimus atque octavus,* Syrus & Romulus, *quibus non virtus, sed occasio tolerandorum gravium malorum defuerit: quæ occasio defuisse non potuit quinque decessoribus* Felicis, *gravissimarum persecutionum tempore ecclesiam illam moderatis, fortassis etiam Martyrio coronatis; quorumtamen & acta & nomina perierint, in sævissima ac novissima Diocletiani & Maximiani persecutione.*

D

nunc SS. Syro & Romulo postponendum censeo,

ordinatum circa annum 342,

& obiisse an. 355.

E

Syrum autem cœpisse an. 323,

10 *Ex quibus omnibus tandem conficio,* S. Syrum *intra annum* XXX *&* XL *seculi* IV *defunctum fuisse,* in die passionis beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli, quorum doctrinam Præsul optimus adeptus est: quo equidem die cælesti meruit coronari triumpho (*ut legitur in Vita apud Mombritium*) *sed pridem coli cœptus Genuæ sit die* VI *Julii, in Octava eorumdem Apostolorum; ac denique, ne hæc quoque imminutionem aliquam pateretur, die* VII *ejusdem Julii; quando etiam ordinatum fuit, ut* S. Syrus, *velut ex præcipuis Patronis unus, celebraretur cum Octava; quemadmodum invenimus in Officiis propriis sanctæ Genuensis Ecclesiæ, ex Apostolica concessione, & Stephani Cardinalis Duratii Archiepiscopi jussu recognitis, atque iterum editis anno* MDCXL. *Quærat ad extremum aliquis, quid in Epitaphio* SS. Syri & Felicis, *sicut apud Baronium leguntur impressa, velint sibi tres primæ notæ* ✠M.S. *nusquam alibi sic inveniendæ quod sciam, inter tot centenas à Grutero collectas Inscriptiones antiquas. Si divinare sit opus, dicam, æquivalere posse huic sententiæ;* Crux mundi salus, *vel* Christus mundi salvator: *sed optabo ut prodeant plura exempla, quæ probent hujusmodi formulas in Liguria vel Insubria usitatas in Christianorum sepulcris fuisse: feliciorem autem conjecturam si proferat aliquis, libenter amplectar.*

& obiisse post 330 *Genuæ*

F

ubi nunc colitur 7 Julii cum Octava.

✠ *M. S. in Epitaphio quia sint?*

11 *Porro* Syrum, *quem supra dixit, sui nominis secundum Episcopum Genuensem,* Ughellus Sanctum *nominat æque ac primum; & post plura illius præclara acta, per annos* XXXIII, *quibus Sedem tenuit, decessisse, ait col.* 1202, anno MCLXIII, postrema die mensis Decembris. *Ego in Kalendario festorum illius Ecclesiæ, quod Propriis Officiis prælaudatis præmittitur, unicum tantum* Syrum Sanctum *reperio; si tamen illi absque Officio impenditur cultus aliquis, qualis Beatis multis solet, idque nobis explicetur, non gravabimur ei locum in nostro opere ad Decembrem dare: ideo-*

An Genuæ alius S. Syrus Episcopus, junior,

A *deoque placuit hoc indicare. Auguſtinus Juſtinianus, Neblienſis in Corſica Epiſcopus ſub Archiepiſcopo Genuenſi, lib.* 1 *Annalium Genuenſium Italice ſcriptorum & Senatui oblatorum anno* MDXXXV, *cap.* 25 *agens de* S. Valentino *ejuſque ſucceſſoribus, uſque ad* Theodulfum, *qui ſub medium ſeculi* x *floruit, exiſtimat errare eos, qui credunt,* Eccleſiam S. Syri (*e qua, S. Gregorius narrat lib.* 4. *Dial. cap.* 23, *noctu per dæmones extractum fuiſſe hominis cujuſdam libidinoſi, jam ſepulti, cadaver*) *eſſe* S. Syri Epiſcopi, *de quo hic agimus. Ratio Juſtiniano eſt, quia S. Gregorius eccleſiam ibi nominat* S. Syri Martyris, *& non meminit, illum fuiſſe* Epiſcopum Genuenſem. *Infirma ratio. Quia jam alibi diximus, S. Gregorium in hujuſmodi titulis parum accuratum, occaſionem dediſſe geminandi* Sanctos Herculanos, Zenones, Juvenales *abſque ulla veriſimilitudine. Validior igitur probatio ſit; quia eccleſia, quæ nunc S. Syri, quo de agimus, Epiſcopi eſt, priſcis temporibus* Sanctorum Apoſtolorum *appellata fuit; nec S. Syri nomen accepit, niſi ab inventione ſacri corporis ejus, diu poſt tempora S. Gregorii. Fuerit igitur alius olim Genuæ* S. Syrus Martyr, *cujus memoria deinde oblitterata, aut cum celebriore S. Syri Epiſcopi confuſa ſit.*

B *Nota, Lector, num.* 3 *hujus Commentarii* ℣ 16 *poſt* — XXIV — *addendum eſſe* — Martii.

ſeu Epiſcopus ſeu Martyr.

VITA

Auctore veroſimiliter Oberto Epiſc.

Ex Mombritio & Ms. Eccleſiæ Genuenſis.

Auctor Epiſcopus,

CReſcit in augmentum fœnoris fides, Catholicæ Eccleſiæ ſpes roboratur, futura præmia penſantur, & caritas in Trinitate propagatur atque ſolidatur, quando ſanctorum Patrum geſta narrantur. Idcirco ego Puſillus, Orthodoxus quidem Epiſcopus, nulla eloquentiæ ſcientiæque fultus doctrina, parvi quin imo ingenii, divinarum Scripturarum perſcrutator, denique ſolummodo Sanctorum fruens amore; Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, qui docet hominem ſcientiam *a* obſecravi; ſicut etiam per ſemetipſam Veritas dicit; Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Igitur quia Catholicus & amator rectæ fidei inſpicior, attamen non carens contagio vitiorum, quorum ſub pondere delictorum angor; Dei omnipotentis ineffabilem clementiam tuſa prece atque lacrymabili voce, humo ſæpe proſtratus, obſecravi: ut ea quæ à prædeceſſoribus meis didici, Spiritu ſancto revelante, Chriſtianæ huic plebi ad memoriam revocarem. Quocirca mihi oritur ſermo de ſancto ac beatiſſimo Confeſſore Syro, hujus quidem Januenſis Eccleſiæ Sacerdote, cujus Vitam, Chriſto præſule, mecum ſumma cum veneratione ac diligenti cura conferendo, propagavi; ſed & meo Notario ſcribendam notavi; non in ſublimitate, aut fallaci verborum adulatione, quibus ſemper veritas occultatur & defraudatur; ſed tantummodo in ſimplicitate ſermonum, Acta beatiſſimi Viri innoteſcenda chriſtianæ Congregationi deprompſi.

a Mat. 10, 20

C

accepta à Majoribus Acta

facit à Notario ſuo ſcribi.

2 Beatiſſimus Syrus, ortus ex loco, quæ nuncupatur Imiliana *b*, non longe à civitate Januenſi, plus minus millia quatuorbina; in quo loco, proprio ceſpite, oraculum *c* nomini ejus uſque in præſentem diem conſtat eſſe fundatum. Quæ cum ita ſint, abſque ulla ambiguitate verum eſſe conſtat.

b

c

Natus in agro Genuenſis,

Qui cum ab infantia *d* ſua ſanctæ meditationis floreret fructibus, à genitoribus ſuis ſancto Felici Januenſi Antiſtiti oblatus eſt: quem vir Dei certe, ut mos Sacerdotum eſt, omni cum divina traditione inſtruxit. Erat enim Beatiſſimus Syrus in cunctis bonis operibus præditus, ita ut à cunctis veneraretur, & diligeretur. Unde factum eſt, ut ſanctus Sacerdos Felix dignum officio miniſterii altaris ſublimaret. Et *e* dum lætus juxta ordinem ſuum, in titulo qui vocatur hactenus Dextera, ſacrificium Sacerdos libaret; & in eodem die ad menſam Dominicam aſſiſtens, ibi ſanctus miniſter Syrus miniſtraret, [&] idem Antiſtes Chriſtianæ plebis vota perſolveret, ſuper holocauſtum protinus ſplendor emicuit, atque radiavit. In quo fulgere dexteram *f* Domini meruit videre S. Syrus: qua viſa trepidus beatus miniſter, humo ſe proſtravit, donec Sacrificium ſuppleretur.

EX MSS.

d

& à S. Felice ordinatus Levita,

e

dexteram Dei videt ſupra Hoſtiam.

f

3 Quod factum Sacerdos *g* penſans, ſolicitus ne forte poſt viſa miracula, ut aſſolet; extolleretur, præfatum miniſtrum ſanctum ad exilium *h* deſtinavit. Quod vir Dei non ægre ferens, juſſu Patris lætus, ad locum, qui vocatur Matutiana *i* perrexit. Ibique inveniens Hormiſdam Coëpiſcopum *k* ordinatum à B. Felice Præſule ſupradicto; honorifice ab eo ſuſceptus eſt. Cum quo aliquamdiu commoratus, in Dei laudibus & ſervitio ambo perſiſtentes, mirabilia oſtenderunt ſuper his qui infirmabantur. Inter quæ Galionis Fiſci Exactoris filiam, B. Syrus orationibus ſuis à dæmonio liberavit. Cui ſtatim præfatus Gallio curtem, quæ Tabia *l* nuncupatur, devotiſſime obtulit, ſubſcripta cautione, poſitam juxta flumen Tabiæ & littus maris, uſque ad jugum Alpium cum maſſariciis *m*, & familiis utriuſque ſexus ſuo juri pertinentibus, cum capella inibi ædificata in honorem B. Petri Principis Apoſtolorum; quæ curtis diſtat à Matutiana villa, quæ nunc S. Romuli dicitur, fere milliaria quatuor.

g

Matutianas relegatus,

h

i

E

k

energumenam liberat;

l

m

4 Præfatus denique Beatiſſimus Syrus, mirabilibus coruſcans, in eadem villa perſiſtens, uſque quo à Beatiſſimo Felice revocaretur ad urbem Januenſem; prædicatione ſua plebem ab errore revocans, Domino ſociabat. Et poſt dies multos Pater miniſtrum præcepit reverti; quem Sacerdos paterno affectu, & divinæ caritatis verbo affatus eſt, dicens, ſibimet miracula apparuiſſe: unde factum eſt, ut uterque majori F urgerentur divinæ jucunditatis amore, fulgentes in ſacro miniſterio. Eorum ergo temporibus florebat Catholica Eccleſia, & lætabatur in ſuorum firmitate membrorum; & juſſu Domini Sacerdos, merito & nomine Felix, migravit ad Chriſtum. Poſt hæc autem cuncta Plebs Januenſis urbis, unanimiter & conſona voce, ſanctum miniſtrum Syrum in Sacerdotem ſubrogaverunt: quod ita [divinitus] factum manifeſtiſſime eſſe conſtat. Erat enim in cunctis bonis operibus proſpere agens, ita ut opitulationibus ſuis plebi ſibi commiſſæ ſubveniret.

revocatus in urbem, prædicationi inſiſtit.

& Felici ſubrogatur ſucceſſor.

5 Eodem quoque tempore affligebatur populus à flatu validiſſimi ſerpentis, qui vulgo dicitur Baſiliſcus. Ipſe quoque ſerpens jacebat in puteo, non longe ab atrio Baſilicæ Apoſtolorum, quæ nunc S. Syri appellatur. Et cum ſæpe ſerpentis flatu populus elideretur, ſanctus Sacerdos, plebem divinis hortamentis & ſpiritualibus armis adorſus, manebat, ita ut univerſus populus cum jejuniis & orationibus atque fletu, per triduum pari modo cum Sacerdote Chriſtum Dominum obſecraret. Tertia vero die, ad

Baſiliſcus plublice noxium,

ex Mss. locum, ubi anguis jacebat, cum universa multitudine perrexit: ibique in oratione coram cuncto populo prostratus, auctorem [salutis] Dominum postulavit. Completa vero oratione surgens, situlam simul & funem præcepit afferri: stans vero super os putei, suis manibus ea in puteum immersit; & hujuscemodi verbis serpentem affatus est, dicens: Serpens venenose, atque deceptor animarum, attrahe nocibilem flatum tuum ad te, & claude os tuum, & ascende in situlam istam. In Nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni juberis ascendere. Quo audito serpens confestim ad imperium Sacerdotis in situlam, quam tenebat Sacerdos, se conglomeravit; quam Sacerdos trahens sursum, universo populo monstravit: & emicuit serpens. Erat autem nimis terribilis, cujus caput cristam habebat ad similitudinem galli.

educit ex puteo in quo residebat,

6 Quo viso universi populi, consona voce Deo
Ps. 90, 15 omnipotenti gratias agentes, Sacerdotem magnificabant, dicentes: Vere hic est, de quo David vaticinatus est, dicens; Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Etenim his quatuor vocabulis [designatum] diabolum, hostem humani generis,
B Christo auctore prostravit: sicut & Veritas per
Luc. 10, 19 semetipsam dicit; Ecce dedi vobis potestatem calcandi super omnem virtutem inimici. Hæc, & his similia, dicentibus, sanctus Dei Sacerdos
unde gratiæ Deo redduntur: silentium petiit: quo facto, sic populum adorsus est, dicens: A Christo vobis hæc salus præstita est; quod cuncti videntes, serpentis videlicet os, à sancti Viri imperio esse obstructum, ita ut nulli valeret ultra nocere, benedicebant Dominum Jesum Christum. Et coram omnibus Sacerdos serpenti præcepit, ut se in mare præ-
n cipitaret *n*. Quod cum factum fuisset, omnes eum justum & sanctum acclamabant, dicentes: Vere hic est Dei famulus, per quem divinæ operationes monstrantur.

7 Post hæc vero assidue illum comitabatur gratia curationum, usque ad diem vocationis
o suæ: diem autem obitus *o* ipsius esse cognoscite,
moritur sanctus 6 Julii: in die Passionis beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli, quorum doctrinam Præsul optimus Syrus adeptus est: quo equidem die cælesti meruit coronari triumpho. In die igitur exitus
C ejus, dum corpus illud sanctum ad basilicam Apostolorum in grabato gestatum est, & infinitus populus lacrymabili voce præ nimia veneratione vestimenta ipsius carpebant, ita ut portitores præ turbæ eminentia lectum ab humeris deponerent: inter quos etiam nauclerus Libyæ Provinciæ,
Sanguis de naribus mortui exceptus. plenissimam fidem agens, cum appropinquasset ad sanctum illud corpus; illico vidit de naribus ejus sanguinem effluentem. Qui festinus tollens sudarium, quod habebat super caput, sanguinem emanantem detersit. Postquam vero corpus illud sanctum sepulturæ traditum est, nauclerus ad navem regressus, sudarium cum veneratione, & diligenti cura reposuit; expleto namque negotio ad propria velificantem comitabatur eum prosperitas. Cumque appropinquaret propriæ patriæ, adhuc procul posito occurrerunt ei obviam multitudo infirmorum, qui à spiritibus immundis vexabantur, dicentes: Ecce S. Syrus venit, qui nos habet mundare. Et quantum plus navis portui appropinquabat, tantum illi majori urgebantur stimulo, etiam ut in mare præcipitarentur, dicentes: Quia nunc venit qui nos liberaturus est.

8 Cumque in portum introisset, fixis anchoris D
nauclerus ad littus egreditur. Videns igitur turbam stantem, & infirmos clamantes & dicentes; Venit liberator noster: & cum à populo sciscitaretur nauclerus, utrum haberet Reliquias Sanctorum; admirabatur, quidnam esset, quod infirmi ad littus concurrissent. Nauclerus autem oblivioni tradiderat ea, quæ acta fuissent in urbe Januensium: à vocibus quippe infirmorum, B. Syrum attestabatur venisse. Et cum se vellent in mare præcipitare, eamdem scilicet virtutem nauclerus ad mentem reduxit; quomodo cum sanctum corpus beati Viri fuerat sepultum, interfuisset; & adstantibus plurimis dixit: Sic rite recordatus sum: Quadam die, cum essem in Provincia Italiæ in civitate Januensium, quidam Sacerdos civitatis ipsius migravit ad Dominum: & dum corpus illius ad basilicam sanctorum Apostolorum deduceretur, turbis irruentibus, qui deducebant lectum, ab humeris deposuerunt. Cumque Christianus populus mergeret *p* se ad *p*
ejus corpus sanctissimum præ nimia veneratione, carpebant fimbriam vestimenti ejus. Inter
E quos ego famulus vester, appropinquans ad sanctum corpus ejus, vidi sanguinem egredientem de naribus ejus, & cum meo sudario cruorem detersi: & præter hoc actum, aliud nescio. Nomen videlicet ipsius, qui migraverat ad Christum, Syrus beatissimus vocabatur: forsitan hic est, de quo infirmi clamant, ut nunc vobis apertè datur intelligi.

9 Abiit ergo nauclerus ad navem; & sudarium, quo sacrum sanguinem deterserat, mox ad littus detulit. Cumque se in eum mergerent qui vexabantur, ipse vero de sudario quod habebat tangeret eos; confestim cuncti ab infirmitatibus suis mundabantur. Quo ita facto, universa plebs loci illius, ad ecclesiam simul cum nauclero perrexerunt; agentes gratias omnipotenti Deo; & dicentes, Verè salus præstita est nobis de cælo. Quo viso Episcopus loci illius, una cum Christiana plebe, basilicam ad nomen ejus fundaverunt: ibique sub tegmine templi sudarium condiderunt: de cujus tactu infirmi à languoribus curati sunt, & nunc usque in præ-
sentem *q* diem curantur: cujus depositionem Beatissimi Sacerdotis & Confessoris Syri constat esse
F tertio Kalendas Julias: regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor & gloria, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Mombritio*, Observavi.

b *Justinianus*, In villa, *inquit*, Morazana, seu mavis Stroppa. *Marianus:* In villa olim dicta Æmiliana, vulgo autem appellatâ nunc Stroppa, ubi ad memoriam Sancti servatur domus propria, quam incoluit; *seu potius, Alius eodem loco ex vulgi traditione ædificavit. Interim* Stroppæ *nomen nusquam apparet in tabula, sed* Morasana, *intervallo tamen* 3 *milliarium dumtaxat ad Septentrionem civitatis.*

c *Id est* Oratorium. *Pro nunc* Vicus S. Syri, *unius fere horæ, seu* 3 *milliarium spatio.*

d *Cum* S. Felix *solum* 20 *annis rexerit, eique S. Syrus successerit, oportet ut nomine* Infantiæ *intelligatur* pueritia, *usque ad annum* 14 *ætatis; ita* S. Syrus *solum triginta quatuor annorum fuerit, cum est consecratus Episcopus.*

e *Ms. Genuense sic breviter*, Et ad Missam
(meli-

(*melius*, Menſam) Dominicam adſtanti ſibi Sanctus &c.

f *Marianus*, Vidit majeſtatem divinam in forma pueruli, feſtivi prorſus & jucundi: *cujus mutationis nullum apparet fundamentum.*

g *Ms.* Quo igitur facto Sacerdos, cautè penſans ejus ſolicitudinem.

h *In pœnam ſcilicet turbati per intempeſtivam iſtam religionem, Officii divini.*

i *Mombritius*, Munduciana: *quæ autem ſequuntur his* [ ] *incluſa, ille ſic paucis perſtringit:* Ibique aſſiduis orationibus vacabat, ita ut ejus ſuffragiis ægris ſalus præſtaretur: & poſt dies non multos; *in Ms. autem dicitur*, & poſt dies multos, *omiſſo*, Non. *Marianus addit prædictam villam hodie à* S. Romulo, *iſtic mortuo, uti in ejus Vita apparebit, nomen habere. Juſtinianus dicit, eam eſſe ad* maritimam oram oppidi S. Remi: *quod Genuâ verſus Occaſum diſtat ad* 80 p. m.

k *Mallem legere* Chorepiſcopum, *id eſt*, Epiſcopum regionarium, *quales nobis nunc fere ſunt* Decani rurales; *nam tales ſub uno Epiſcopo plures olim erant. Marianus explicationis cauſa addit, fuiſſe ibi poſitum*, ut Rectorem (*id eſt Parochum*) ſive Vicarium *Epiſcopi. In vita S Romuli nominatur* B. Hormiſdas: *ſed nuſquam invenio Faſtis adſcriptum.*

l Tabia, *in tabulis male notata* Taggia, *diſtat, ſecundum Leandrum Alberti, ab oppido S. Remi* 5, *à littore* 2 p. m.

m *Id eſt, Villicis*; Maſſa, *villa.*

n *Fallor ſi hoc miraculum non ſit ex eorum genere; quæ poſteritatis memoriæ prius traditæ per picturam ſunt, quam per ſcripturam. Sicut igitur uſus obtinuit ut volentes exprimere, quomodo S. Joannes Evangeliſta ſine noxa poculum venenatum hauſerit, ſolent eum pingere in actu ſignantis calicem, unde ſerpens emicat: ita factum hic ſuſpicor, ut aquam putei cujuſdam, peſtiferum exhalantis vaporem, ſanaturus Sanctus, aquam ſitula hauſtam exorcizaverit, exorcizatamque in mare effundi juſſerit, quaſi ſimul mergens illius malignitatis auctorem dæmonem: quod deinde ad litteram ſumptum, iſtiusmodi verbis explicatum ſit, quaſi materialem baſiliſcum inde extraxerit, & in mare præcipitaverit Sanctus.*

o *Ms.* Diem autem obitus beatiſſimi Syri ſecundo Nonas Julii eſſe cognoſcatis: *qui locus cur ita mutatus ſit, ſicut rurſus in fine hujus Vitæ, jam ſupra dixi.*

p Mergeret, *id eſt, conſtiparet comprimeretque, quo ſenſu necdum alibi legi uſitatum hoc verbum.*

q *Si ſeculo, ut puto,* XI *ſcripta hæc Vita, non potuit de ſuo tempore ſic loqui auctor; potuit ita ex Libya ſcripſiſſe aliquis, antequam ea in Saracenorum veniret poteſtatem, vel potius ante irruptionem Wandalorum in Africam; idque verbotenus tranſcripſiſſe hic noſter: niſi pro Libya velis* Liburnum *intelligere, portum Hetruriæ eodem in littore. Fuerunt quidem & Libici in Italia tranſpadana, quorum urbs Vercellæ Livio ac Plinio nominatæ ed medio, quo hæc ſcripta, ævo ignoti, & ita mediterranei, ut nec fluvium quidem habeant quo poſſint Genuam pervehi.*

DE SS. LEOLINO ET HILARIO,

EPISCOPIS PATAVINIS IN ITALIA.

SYLLOGE HISTORICA.

C. J.

SECULIS III ET IV.

Dies horum natalis ignoratur.

Philippus Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, ad diem X *Septembris, poſteaquam de S. Hilaro Papa (quem minus recte* Hilarium *ipſe vocat) egiſſet; ſubjungit illi* S. Hilarium *Epiſcopum Patavinum, & huic* S. Leolinum, *ejuſdem Sedis Epiſcopum; non aliam, uti ego mihi imaginor, ob cauſam, quam ob Synonymiam, qua alter Hilarius ad alterum nomine tenus relationem habet: nec aliam ob cauſam videtur* Hilario *Epiſcopo ſubnectere Epiſcopum* Leolinum, *quam quia ejuſdem Sedis Patavinæ Epiſcopi fuerunt ambo. Fatetur enim ipſe Ferrarius, illorum Natales ignorari; & cauſam, cur Hilaro, ſeu Hilario Papæ ipſos ſubjungat, nullam affert. Poſſemus nos potiori jure* Hilarium *noſtrum ob ſynonymiam retuliſſe ad diem* XIII *Januarii, aut* XVI *Martii, aut etiam* V *Maii; quibus ejuſdem nominis celeberrimi Epiſcopi, Pictavienſis, Aquileienſis & Arelatenſis coluntur.*

Cur hic referantur.

2 *Sed maluimus* Hilarium *Epiſcopum Patavinum ad hunc diem* XXIX *Junii referre, quia tunc præcipuâ celebritate coli in eccleſia propria & olim conſuevit, & nunc eodem die major ibidem ſolennitas agitur, quam alio quocumque, totius anni decurſu. Cur autem* S. Leolinum *cum* S. Hilario *hic conjungamus, facit exemplum Ferrarii, & ratio, quam adduxi, quia in eadem epiſcopali Cathedra ambo ſederunt. Antiquiſſima memoria (quæ tamen ratione Auctoris vix appellari antiqua debet) de* S. Leolino *Epiſcopo Patavino legitur apud Bernardinum Scardeonium, ejuſdem urbis Patavinæ Canonicum, impreſſum Baſileæ anno* MDLX, *hoc modo:* In eadem Sede *Patavina* ſucceſſit *Suadero* B. Leolinus, Epiſcopus XI, obſcuro forſitan loco natus: tanta tamen & tam illuſtri ſanctitate perfulſit, ut non immerito nunc à cunctis fidelibus honoretur. Extat ei ſacellum ſacrum juxta Pratum-Vallis, ubi ſepultus eſt in arca lapidea, & nunc vulgo Violinus appellatur. Vixit in Epiſcopatu annos XII, quem ſuſceperat anno Domini CCXXXII. *Ferrarius, qui ſe ſua hauſiſſe, ait, è prædicto* Scardeonio & aliis Eccleſiæ Patavinæ monumentis, *ita ſcribit ad diem* X *Septembris:* Leolinus, quem alii Leoninum, vulgus vero Violinum vocat, obſcuro loco natus, ob ejus vitæ ſanctitatem, undecimo loco, Maximino Imperatore, Eccleſiæ Patavinæ præfuiſſe fertur: qui in ea temporum acerbitate Eccleſiâ adminiſtratâ, ſanctitate celebris, in pace obdormivit, apud S. Proſdocimi oratorium ſepultus: unde non longe in proprium delubrum, quod adhuc extat, tranſlatus eſt. Dies obitus illius ignoratur. *Sequitur hos Ughellus in Epiſcopis Patavinis, &* B. Leonium *ſeu* Leolinum *vocat, definitque tempus Epiſcopatûs ejus ab anno* CCXXXII *ad* CCXLIV; *doctus nempe erat à Scardeonio, occepiſſe epiſcopatum anno* CCXXXII, *& annos* XII *tenuiſſe: unde neceſſario conſequitur, terminaſſe anno* CCXLIV. *Et hæc quidem de* S. Leolino. *Nunc pluſcula de* S. Hilario, *ejuſque eccleſia.*

Elogium S. Leolini.

3 *Prænominatus Scardeonius, lib.* 2, *Claſſe* 6, *pag.* 105, *hæc de illo commemorat:* Ad procurandam

AUCTORE C. J.

populi Patavini salutem Hilarius, à Domino electus Episcopus fuit, qui & signis & miraculis supra modum claruit; & ob id in numerum Divorum relatus est. Is quidem natione Romanus fuerat; sed factus Episcopus, tamquam Patavii regeneratus, visus est mihi, ad decus civitatis; ut hic, sicut inter Episcopos, ita & inter Patavinos cives sit merito recensendus; & eo magis, quod in hujus honorem dicatum fuit ei celeberrimum templum, juxta æstuaria Adriatici maris, olim Baduasiorum, Principum Reipublicæ Venetæ, sepulcris insignitum: à quo postea usque hodie vicus, de hujus Sancti nomine, S. Hilarius nominatur. Annumeratur is inter Episcopos Patavinos decimus septimus. Defunctus est anno Domini CCCXLVI. *Ferrarium hic describere nihil attinet, quia in nullo à Scardeonio recedit. Recentiores, Ferdinandus Ughellus & Sertorius Ursatus, recedunt in anno mortis. Ughellus quippe annum* CCCXLVI, *quo Scardeonius obiisse* Hilarium *notat, ejus Ordinationi adscribit; addensque, præfuisse Ecclesiæ Patavinæ annos* XXII, *obitum necessario differt usque ad* CCCLXVIII. *Recedit ab utroque Ursatus, in sua Historia Patavina, anno* MDCLXXVIII *in lucem edita, referens Sancti mortem ad annum* CCCLXIII *Sed non video, cur duobus hisce recentioribus major fides, quam Scardeonio tribuatur; cum nullius antiquioris auctoritatem aut aliud argumentum pro suo afferant asserto in re tam antiqua.*

item S. Hilarii:

B

4 *De ecclesia, quam* S. Hilario *prope æstuaria maris Adriatici extructam fuisse dicit Scardeonius, interrogavi pridem P. Joannem Baptistam Romagnolum Societatis nostræ, tunc Patavii degentem, deque Actis Sanctorum ac nobis bene meritum, quo loco illa consisteret, qualis fuisset olim, & nunc foret. Respondit is mihi distincte ad interrogata: sed diu multumque sudavit, priusquam in quæsitæ ecclesiæ notitiam venerit, lustratis frustra Patriarchatus Veneti & Episcopatus Patavini Catalogis, subjectas sibi ecclesias continentibus. Nusquam enim mentio fiebat ecclesiæ* S. Hilarii: *quia nempe neutrius diœcesis illa est, sed immediate subjacet Pontifici Romano. Plura sigillatim de illa explicat citatus Romagnolius in suo ad me rescripto, hunc fere in modum. Navigantibus Patavio Venetias occurrunt sub finem itineris Portæ, uti appellantur, Moranzani, à quibus dextrosum, versus Meridiem, abest ecclesia S. Hilarii, passus circiter mille & quingentos; à Fusina vero æquali propemodum distat spatio versus Occasum; uti etiam signant situm utriusque loci passim Geographi: Ursatus tamen, in nova antiqui agri Patavini Chorographia, quam Historiæ suæ inseruit, rectâ lineâ in Austrum respectu Fusinæ collocat* S. Hilarium: *quem Itali passim,* S. Ilario; *ipse,* S. Elero, *scribunt.*

Hujus ecclesia,

Pontifici Romano subjecta,

ubinam sita,

C

5 *Cingitur locus undique gleba frugifera & bene culta, præter plagam orientalem, quæ inculta est & paludosa è stagnante illic maris æstu; qui tunc præcipue supereffunditur, cum Euronotus mare inflans ad aliquod mille passus terram inundat. Ecclesiâ perparva nunc est, longitudine pedes continens non amplius* XXIX, *latitudine vero novem tantum; quamvis è certis parietinis appareat, fuisse olim ampliorem. Circùm adjacet plagula terræ herbosæ instar prati; quæ, ut existimat Romagnolius, sic relicta est ad denotandum, locum esse sacrum; quod & circumsita terra, quæ aliquanto elatior est, indicare videtur. In hac eminentia loci, qua respicit ortum solis, cœperant aliqui non à multo tempore terram effodere, scrutaturi quid tandem istic lateret; & detexerant jam re ipsa aliquot arcas marmoreas pervetustas; cum id quod gerebatur ad aures sereniss. Reipublicæ perlatum, & ab hac operis ulteriori molitione interdictum fuit.*

& qualis nunc sit.

D

6 *Supra portam ecclesiæ introrsum isthæc legitur inscriptio:* Beatissimæ Virgini Divoque Hilario hanc ecclesiam, vetustate collapsam, in qua sereniss. Principes complures que viri Patricii humati fuere, Marinus Marius, utriusque signaturæ Referendarius & Abbas, pro animi affectu, ex integro restauravit; & loco, serpentibus maxime frequenti noxiisque animantibus, facto salutifero, hominum cælestiumque commercia restituit. Anno Domini MDCXXXI. *Ecclesia prior vetustate collapsa, de qua hic mentio fit, fundatorem habuisse dicitur à Sansovino Ducem Venetia, Angelum Participatium, cujus familia modo sub nomine Badoëra claret, inter Patricias Venetas nobilissima. Constat autem indicata fundatio ex distichio, quod Sansovinus producit è tabula, Angelum Participatium repræsentante, quæ olim in Palatio civitatis Venetæ extabant. In illa ipse Angelus ita loquitur de ædificiis à se constructis.*

Ejus reinscriptio.

restauratio,

primi fundatores,

E

Tecta palatina Communis pervula fundo;
Ædificoque sanctum Zachariamque, Hilariumque.

Corpus Angeli, anno DCCCXXVII *demortui, in ecclesiam* S. Hilarii *illatum fuit; ac filium Justinianum, uti in Ducatu collegam & successorem, ita in tumulo socium ibidem ab anno* DCCCXXIX *habuit; eodem Sansovino teste: qui & in chronico Veneto ad annum* DCCCXVI *notat,* Abbatem S. Servuli transtulisse Monachos suos in ecclesiam S. Hilarii, positam in insula Gambararum, in confiniis Rivialti. *Adeo ut ante prædictum annum* DCCCXVI, *non tantum ecclesia* S. Hilarii, *sed & monasterium ibidem exædificatum fuerit. Meminerunt etiam* S. Hilarii *Cortusii, lib.* 9 *cap.* 10: *uti & Sabellicus, qui libro* I *de urbis Venetæ situ, ait,* Hilarii turrim, supra amnis Brentæ deflexum, locis minus stagno obnoxiis, *consistere.*

tempus fundationis.

Frequentabatur olim solenniter 29 Junii,

F

7 *Tradunt Veneti, ut scribit idem Romagnolius, consuevisse olim Ducem cum universo Senatu conferre se quot annis, in festo SS. Petri & Pauli Apostolorum, ad ecclesiam* S. Hilarii. *Quos tum quidem tanto splendidiori cum pompa festum ejus egisse credidero, quanto nunc minori cum apparatu celebratur. Nam eodem sanctorum Apostolorum die, præter aliquot Sacrificia Missæ, quæ istic offeruntur, nihil omnino fit nunc temporis; & reliquo toto anno ne unum quidem Sacrificium illic umquam offertur, nisi fortassis à transeunte quopiam Sacerdote, qui ex itinere celebrandi causa eo deflectat. Quæ desolatio fortassis inde oritur, quod ecclesia ista nullius diœcesis sit, utpote subjecta immediate Pontifici Romano; quemadmodum etiam subjecta illi est ecclesia S. Gregorii & S. Benedicti: quibus Pontifex præficit quem sibi lubitum fuerit, titulumque ei tribuit* Abbatis SS. Gregorii, Hilarii & Benedicti de Venetia, *cum colore vestium cæruleo. Gaudet modò titulo illo, uti & reditibus trium istorum monasteriorum sane opulentis, Eminentissimus Cardinalis Chisius; nempe illo anno quo hæc rescripsit mihi Romagnolius, dum adhuc vivebat Cardinalis iste.*

nunc exiguo concursu,

postquam facta Commenda.

Privilegium Lotharii 2 pro abbatia S. Hilarii.

8 *Ut autem dignitas ecclesiæ ac monasterii* S. Hilarii, *eorumque amplitudo, divitiæ, prædia, quanta olim fuerint, aliquatenus innotescat; non abs re fuerit hic apponere Privilegium Lotharii II, anno* MCXXV *Romanorum Regis electi, & anno* MCXXXIII *Imperatoris coronati: quo* Abbati SS. Hilarii & Benedicti *confirmat privilegia sua. Illud autem eò libentius hic appono, quod enumeret varia loca,*

Mo-

A *Monaſterio obnoxia; quodque Abbatem illius temporis nominatim indicent; nec non quod Tarviſinorum Epiſcopum nominent, Ughello ignotum. Fuit porro privilegium ipſum anno* MCCCLXXXII *ex originali tranſcriptum notarialiter, & examinatum collatumque cum illo, coram Patriacha Gradenſi Urbano, uti ſequens Scriptura, Privilegium ipſum complexa, pluribus ſic teſtatur;* Hoc eſt exemplum cujuſdam Privilegii authentici Lotharii Tertii (*imo Secundi*) Romanorum Imperatoris Auguſti, reperti in archivio publico, ſcilicet Cancellariâ Communis Venetiarum, ex quodam libro authentico & antiquo, in quo Privilegia & Inſtrumenta authenticè ſunt conſcripta; cujus tenor per omnia talis eſt.

an. 1382 *tranſcriptum*

ex libro authentico.

9 In nomine ſanctiſſimæ & individuæ Trinitatis. Lotharius, divina favente clementia electus Romanorum Imperator Auguſtus. Scientes in hoc maxime conſiſtere ſalutem animæ noſtræ, & ſtabiliri honorem Imperialem, ſi eccleſiarum pauperum Chriſti ſolertem curam habuerimus; omnium fidelium noſtrorum, tam futurorum, quam præſentium induſtriam noſcere volumus; B qualiter Venerabilem Abbatem, Ugerium nomine, eccleſiarum ſanctorum Hilarii, & Benedicti de provincia Venetiæ, in finibus Rivoaltenſibus juxta flumen Diræ, pro petitione ſua ſatis benigne exaudivimus, ad exemplum Prædeceſſorum noſtrorum Imperatorum omnium, à tempore elapſo; confirmantes ei & eccleſiis ſuis omnia, quæ vel per donationes, ſeu oblationes, aut quoquo modo legaliter ipſis collata ſunt, colonos eorum, videlicet in Cereſaria, & in Pladano, & in finibus illis. Similiter cum capella, in ipſo Pladano in honorem Petri Apoſtoli fundata; & decima de Cereſaria in Pladano, & aliorum colonorum pertinentium ad ipſam capellam, cum vineis, terris, ſilvis, campis, pratis, paſcuis, paludibus, pontibus in prædicto Pladano conſtitutis, cum ritratibus * tallonariis, quatiſoniis, & cum omnibus ad prædicta loca pertinentibus.

Imp. ille

Abbati S. Hilarii id petenti

confirmat privilegia ſua

** forte, intratibus,*

10 Teſtificantur quoque Præcepta Caroli, quod iſte eadem loca per commutationem retroceſſiſſe à Tarviſino Epiſcopo, Landulo nomine, & eiſdem eccleſiis obtuliſſe; ipſeque & omnes ſucceſſores ſui fore, per Præcepta hæc confirmaverint. C Hæc quoque omnia, ob devotionem præfati Abbatis, rata eſſe volentes, confirmamus ipſis eccleſiis prænominata loca, cum pertinentiis ad jura ipſorum, xenodochii beati Petri, & Viti Martyris, quæ in Cruſiana civitate, & ex omnibus, quæ ad prædicta loca pertinent; Cereſaria, & Pladano, & prænominata capella; cum prædicta donatio cum deſignatis, atque deſcriptis lateribus, uno latere firmante in flumine Curcatiæ juxta prænominatam villam Zitu, à latere uno Aureliâ, tertio latere à Cronio, quarto vero in Aquis ſalſis. Hæc omnia ipſis eccleſiis confirmamus, cum terris, vineis, pratis, paſcuis, ſilvis, novationibus *, aquis aquarumque [decurſibus] paludibus, molendinis, riparibus, portubus, ripis, teloneis; quartiſinis, decimis, cum omnibus prædicto [monaſterio] pertinentibus. Sub eadem quoque confirmatione non minus comprehendimus, & concedimus ipſis eccleſiis, curtem Torſoculis, & aliam, quæ dicitur Aureliaco, & curtem S. Mariæ, quæ jacet juxta Pedraorem in comitatu Tarviſiano, & cum omnibus appendentiis ſuis, & cum omnibus manſis ad eaſdem jure appertinentibus, cunctaſque alias terras .... legaliter attributas, percipiendi cum omnibus .... Regali & Imperiali auctoritate.

** an venationibus?*

& præcepta Caroli rata habet,

AUCTORE C. J.

11 Videlicet, ut nullus dehinc Patriarcha, neque Epiſcopus, aut Tarviſinus Epiſcopus, nulluſque Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, vel aliqua magna perſona, ut prædicta donatio .... vel in ſimilibus, vel in poſſeſſionibus, ſeu in aliis rebus, prædictas eccleſias inquietare, moleſtare .... audeat ſine Regali judicio, contradicimus; homines earumdem eccleſiarum & terrarum inhabitantes, univerſis judicialibus perſonis; ita ut de ipſis hominibus placitum nullum pronuntient, ſeu aliquod publice ab eis exigant, aut etiam tollant, nullamque eis violentiam inferant; ſed in poteſtate ipſius Abbatis libere remaneant. Si quis autem, quod non credimus, hujus Præcepti violator extiterit, ſciat ſe compoſiturum auri puri libras mille, medietatem Cameræ, & aliam medietatem prædictis eccleſiis. Quo autem verius credatur .... cuſtodiatur hoc Præcepum per ſcripturam cartarum ſigillo noſtro inſigniri ... Lotarii tertii Romanorum Imperatoris invictiſſimi. Ego .... Anno E Incarnationis Dominicæ milleſimo centeſimo [trigeſimo] ſexto, Indictione tertia decima, anno vero Regni Regis Lotharii undecimo, Imperii quarto. Actum apud Caſtrum ſancti Baſſani. In Chriſti nomine feliciter.

vetans ne quis huic privilegio contraveniat

ſub graviſſima mulcta.

12 In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Amen. Anno nativitatis ejuſdem milleſimo ſexenteſimo octuageſimo ſecundo, Indictione quinta, die vigeſimo ſexto menſis Martii, hoc exemplum, ex authentico per me ſubſcriptum, Joanninum de Andalo Notarium, ſcriptum fuit; per me, & alios ſubſcriptos Notarios diligenter auſcultatum, in præſentia Reverendi in Chriſto Patris Domini Urbani, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Patriarchæ Gradenſis Eccleſiæ, Venetiis in Patriarchali Palatio ipſius: & quia idem Reverendus Pater Dominus Patriarcha repererit idem cum authentico concordare, in ipſius exempli plenam fidem, & teſtimonium, ſuam auctoritatem interpoſuit; & decretum mandavit idem ſui ſigilli, quo nunc utitur, appenſione muniri. *Alii ſubſcripti Notarii, qui diligenter auſcultaſſe hic dicuntur; id ipſum teſtantur etiam ſubſcriptione ſua, & aſſerunt concordare tranſumptum cum originali. Sunt autem eorum nomina,* Deſideratus Lucius, Guilielmus Philippi de Claratis, Joannes Plumatius.

Fides Notarii tranſcribentis

F *& aliorum qui præſentes fuerunt.*

13 *Habes hic, Lector, Privilegium Lotharii Imp. eccleſiæ* S. Hilarii *datum, prout mihi ſubmiſſum fuit, cum ſuis mendis & lacunis; probum tamen, quamvis Indictio perperam, vitio veroſimiliter librariorum, notata ſit* tertia decima; *cum* quarta decima *notari debuerit. Abſque Indictione enim ſit; adhuc ſufficienter innoteſcit, anno* MCXXXVI *datum fuiſſe Privilegium, & quidem inter diem* VI *Julii, quo cœpit annus* IV *Imperii Lotharii, ac diem* XIII *Septembris, quo deſiit Regni ejus annus* XI: *quibus ſimul currentibus, ſubſignatum eſt Privilegium; & concurrere numquam alias potuerunt.*

Privilegium hoc, etſi aberret Indictio,

14 *Quod* Tertius *in Privilegio vocetur Lotharius, cum paſſim nunc nominetur ſcribaturque* Secundus; *nihil ominis mali habet. Quia id obtinuit illorum temporum uſus; & in Diplomatibus Lotharii pluribus, quæ vidi,* Tertius *vocatur nominis ſui, non tantùm dum Rex Italiæ erat, verum etiam poſtquam Imperator coronatus fuit. Diplomata iſtiuſmodi videri poſſunt in Annalibus Paderbornenſi-*

AUCTORE C. J. censetur probum esse.

bus P. Nicolai Schaten ad annum MCXXIX; apud Miræum in Diplom. Belg. pag. 323 & 325; in Donationibus Belg. pag. 116 Dum Rex Italiæ tantum fuit, poterat Tertius scribi; quia inter ipsum & Lotharium I, Caroli Magni nepotem, intercesserat alius Italiæ Rex Lotharius, filius Hugonis, Provinciæ Comitis. Cur vero, postquam Imperator coronatus fuit, etiam Tertius istius nominis dictus sit, equidem ignorare malo, quam multa divinando proferre. Certe nullus antecessit ipsum Imperator Lotharius Secundus. An Cancellarii Scribæque Curiæ, qui ternum numerum nomini Regis adscribere solebant, ex mera consuetudine perrexerint eumdem addere nomini jam Imperatoris? D

DE SANCTO CASSIO

EPISCOPO NARNIENSI IN UMBRIA.

D. P.

COMMENTARIUS HISTORICUS,

§. I. *Nomen in Fastis, Acta ex S. Gregorio, tempus Sedis ex Epitaphio.*

ANNO DLVIII S. Cassii nomen hodierno Romano inscriptum, B

NArniæ, civitate Umbriæ (qua de pluribus eginius III Maii, festo primarii urbis Patroni S. Juvenalis) diem agi S. Cassii, ejusdem civitatis Episcopi, indicant tabulæ Romani Martyrologii reformati, etiam primæ sub Gregorio XIII editionis; & additur, quid de eo, ferme quotidie sacrificante, referat Gregorius; strictius quidem, lib. 4 Dialogorum cap. 56; prolixius vero, Homilia 13 in Evangelia. Reformatoribus præluxerat Molanus, in suis ad Usuardi Martyrologium Additionibus editionis primæ: sed quæ illic adderat de S. Cassio, mox in editione secunda ac tertia, nescio cur, prætermisit omnia. Interim videntur ei præluxisse ad illud addendum, Carthusiani cujusdam Colonienſis scripta, necdum nobis visa, sed quibus simile unum habemus Bruxellis, auctum ad usus ecclesiæ S. Gudulæ; qualia etiam vidisse potuit Galesinius, qui (sicut & ceteri omnes) locum S. Gregorii indicant: Florarium autem Sanctorum Ms. expresse notat Homiliam præfatam. Philippus Ferrarius, in Catalog. Sanctorum Italiæ, prolixius indidem elogium sumpsit, adhibito etiam libri 3 Dialogorum capite 6; & annotavit, quod Natalis S. Cassii, utpote festo Apostolorum impeditus, solenniter Narniæ colitur die IV Julii, ut in tabulis illius Ecclesiæ reperitur.

aliisque, cum elogio ex S. Gregorio,

2 Gregorius, cum libri 3 caput 4 sic finivisset; sed jam, ut priora taceamus, ad ea quæ nostris temporibus sunt gesta veniendum est; capite 5 narrat, quomodo Sabinum, Canusinæ urbis Episcopum, expertus sit Totilas Rex Gothorum circa annum DXLII habere spiritum prophetiæ; deinde capite 6 subdit: Neque hoc sileam, quod multi nunc, qui hic de Narnienſi civitate adsunt mihi, sedulo testificantur. Eodem namque Gothorum tempore, cum præfatus Rex Totila * Narnienis venisset, ei vir vitæ venerabilis Cassius, ejusdem urbis Episcopus, occurrit. Cui quia ex consperſione semper facies rubere consueverat; hoc Rex Totila, non consperſionis esse credidit, sed assiduæ potationis, eumque despexit. Sed omnipotens Deus, ut, quantus vir esset qui despiciebatur, ostenderet; in Narnienſi campo, quo Rex advenerat, malignus spiritus coram omni exercitu ejus Spatharium invasit, eumque vexare crudeliter cœpit. Qui cum ante Regis oculos ad venerandum virum Cassium fuisset adductus; hunc ab eo vir Dei, oratione facta, signo Crucis expulit, qui in eum ingredi ulterius non præsumpsit. Sicque factum est, ut Rex barbarus servum Dei ab illo jam die veneraretur ex corde, quem despectum valde judicavit ex facie.

narrante quod suo tempore C

* an Narniam?

ex Spathario Totilæ R. dæmonem expulerit.

3 Cetera Sancti viri gesta & virtutes nos latent: nam qui Lucæ extat apud Florentinium Ms. sermo, in ejus festo legendus, præter locos Gregorii duos, non alia complectitur, quam qualia de quovis sancto Episcopo præsumi debent, in hunc modum: Festum S. Cassii Confessoris, Narnienſis Episcopi, celebrandum nobis advenit, in cujus laudibus immorari libenter debemus: sed quamvis scientia nostra, ad manifestandas ejus mirificas virtutes & sanctitatem, succumbat; ipsi vos, Fratres, intelligitis, quæ & quanta illius fuerint, quia & omnibus hominibus irreprehensibilis semper ejus vita extitit; & Deus omnipotens, in hac vita & post ejus transitum, per multa miracula, eum esse amare, demonstravit apertè. Prælatus in gradu Sacerdotii sui existens, non pro tanto honore elatus, magis prodesse subjectis sibi studuit quàm præesse. Fuit namque Pastor, non tantùm nomine, sed opere: & quia gregem sibi commissum vitia devitare instanter docuit, frequenter memoriâ revolvens, illud quod in libro Sapientis legitur; Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex istis, & curam illorum habe, ut accipias coronam gloriæ. Pro subjectorum etiam qualitate temperantiam & discretionem adhibuit; suæ doctrinæ lac administrans invalidis, firmiores reficiens esca validiore; vita verò ipsius conveniebat prædicationi; ut juxta Apostolicum præceptum, ne ipse reprobus fieret, cùm aliis prædicabat. Refrenabat enim carnem suam jugiter, eam macerando jejuniis & vigiliis; ut sic continuo crucem portando, sequeretur vestigia sui Salvatoris. Quantum etiam in eleemosynis erga egenos semper extiterit largus, commemorare longum est, cùm ipse ad hoc operam dederit, [ut lateret]: sæpe quod suo subtrahebat corpori, pauperibus erogabat. Erat itaque lucerna, non sub modio, sed super candelabrum posita; ut omnes in eo viderent, unde sibi iter sumerent virtutis. Claruit namque in seipso in sua vitâ rectâ: sed Deus per multa ejus miracula clariorem hominibus reddidit. Quis referre potest, quot cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum Dominus per eum reddidit? E

Sermo de eodem ex Ms.

laudat exemplarem in Episcopata vi- tam, Ecli. 32; doctrinam salutarem. 1 Cor. 9, 7 rigorem pœnitentiæ, F eleemosynæ largitatem, miraculorum gratiam;

4 His præmissis additur, quod dæmonia etiam ex obsessis corporibus depulit, idque prænotatis S. Gregorii verbis probatur ex 4 Dialogorum; & subjungitur, Quod idem B. Gregorius alias demonstravit dicens, Homiliâ 37 præfata; Multi vestrum, Fratres carissimi, Cassium Narnienſis urbis Episcopum noverunt, cui mos erat quotidianas Deo Hostias offerre, ita ut pæne nullus dies vitæ ejus abscederet, quo non omnipotenti Deo Ho-

& ex S. Gregorio morem quotidie sacrificandi.

A Hoſtiam placationis immolaret. Cui cum Sacrificio valde etiam concordabat vitâ: nam cuncta quæ habebat, in eleemoſynis tribuens, cum ad horam offerendi Sacrificii veniſſet, velut totus in lacrymis difluens, ſemetipſum cum magna cordis contritione mactabat. Cujus & vitam & exitum, quodam venerabilis vitæ Diacono, qui fuerat ab eo nutritus, referente cognovi.

Tum quomodo per Presbyterum,

5 Aiebat enim, quod quadam nocte ejus Presbytero per viſum Dominus adſtitit, dicens: Vade, & dic Epiſcopo: Age quod agis, operare quod operaris: non ceſſet pes tuus, non ceſſet manus tua: Natali Apoſtolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Surrexit Presbyter: ſed quia è vicino Apoſtolorum natalitius dies imminebat, tam propinqui exitus diem Epiſcopo nuntiare pertimuit. Alia nocte Dominus rediit, ejuſque inobedientiam vehementer increpavit, atque eadem juſſionis ſuæ verba retexuit. Tunc Presbyter ſurrexit ut pergeret: ſed rurſus infirmitas cordis impedimento facta eſt indicandæ revelationis: & ad admonitionem quoque iteratæ juſſionis obduruit pergere, & quæ viderat, manifeſtare neglexit. Sed quia magnam manſuetudinem contemptæ gratiæ, major ſequi ſolet ira vindictæ; viſione tertia Dominus apparens, jam verbis addidit verbera; & tam diſtricta cæde mactatus eſt, ut in eo duritiam cordis emollirent vulnera corporis. Surrexit ergo eruditus ex verbere; perrexit ad Epiſcopum; eumque jam ex more, juxta B. Juvenalis Martyris ſepulcrum, ad offerendum Sacrificium conſiſtentem reperit. Secretum à circumſtantibus petiit, ſeque ejus pedibus ſtravit. Cumque eum ubertim flentem Epiſcopus vix ad ſe levare potuiſſet, lacrymarum cauſas cognoſcere ſtuduit.

B

ter divinitus monitum,

& inflictis plagis coactum,

6 Ille vero, relaturus ordinem viſionis, prius veſtimento ex humeris devoluto, detexit plagas corporis, ut ita dicam teſtes veritatis & culpæ: monſtravit quantâ animadverſionis diſtrictione membra illius accepta verba livore inflicto ſulcaverant. Quæ mox ut Epiſcopus vidit, exhorruit; & quis ſibi talia facere præſumpſiſſet, cum magnæ obſtupefactionis vocibus exquiſivit. At ille reſpondit, hæc ſe pro ipſo fuiſſe perpeſſum. Excrevit cum terrore admiratio: ſed nullas jam Presbyter inquiſitioni ejus moras adjiciens, ſecretum revelationis aperuit; eique juſſionis Dominicæ ea quæ audierat verba narravit; dicens: Age quod agis, operare quod operaris: non ceſſet manus tua, non ceſſet pes tuus: Natali Apoſtolorum venies ad me, & recipies mercedem tuam. Quibus auditis Epiſcopus, ſe in orationem, cum magna cordis contritione, proſtravit: & qui oblatum Sacrificium ad Horam tertiam venerat, hoc pro extenſæ orationis magnitudine ad Horam nonam uſque protelavit: atque ex illo jam die magis magiſque aucta ſunt ei lucra pietatis; factuſque eſt tam fortis in opere, quam certus ex munere: quippe qui eum, cui debitor fuerat, ex ea promiſſione jam cœperat habere debitorem.

C

intellexerit morituram ſe in feſto Apoſtolorum;

quod dum annuatim expectat,

7 Huic autem conſuetudo fuerat, annis ſingulis, Natalis Apoſtolorum die, Romam venire: jamque ex hac revelatione ſuſpectus, venire juxta morem noluit. Eodem ergo tempore ſolicitus fuit; ſecundo quoque anno vel tertio in mortis ſuæ expectatione ſuſpenſus; quarto, quintoque, & ſexto ſimiliter; qui deſperare jam de veritate revelationis poterat, ſi verbis fidem verbera non feciſſent. Cum ecce anno ſeptimo, uſque ad expectati Natalis ſacras Vigilias incolumis pervenit: ſed levis hunc in Vigiliis calor attigit; atque ipſo die Natalitio, Filiis ſuis ſe expectantibus, Miſſarum ſolennia implere ſe poſſe recuſavit. Illi vero qui de ejus erant pariter egreſſione ſuſpecti, ſimul ad eum omnes venerunt; ſeſe unanimiter adſtringentes, ut die eodem nequaquam acquieſcerent Miſſarum ſolennia celebrari, niſi pro eis apud Dominum idem Antiſtes ſuus interceſſor accederet. Tunc ille compulſus, in Epiſcopii oratorio Miſſas fecit, & manu ſua Corpus dominicum Pacemque omnibus tribuit. Qui, cuncto miniſterio oblati Sacrificii paracto ad lectulum rediit; ibique jacens, dum Sacerdotes ſuos ac Miniſtros circumſtetiſſe cerneret, quaſi vale ultimum dicens, de ſervando vinculo caritatis eos admonebat, & quanta debuiſſent inter ſe concordia uniri prædicabat. Cum ſubito inter ipſa ſanctæ exhortationis verba, voce terribili clamavit, dicens: Hora eſt. Moxque aſſiſtentibus ipſe ſuis manibus linteum dedit, quod ex more morientium ſibi contra faciem tenderetur. Quo tenſo, ſpiritum emiſit: ſicque ſancta illa anima ad gaudia æterna perveniens, à carnis corruptione ſoluta eſt.

ſeptimo demum contigit anno,

ipſo poſt Miſſam intra loculum ſe componente.

D. P. AUCTORE

E

8 *Idem in mortis ſuæ tempus ſepulcrum ſibi paraverat, proxime ſepulcro S. Fauſtæ, ſororis potiùs quam uxoris ſuæ. Virgo enim cum viro vixiſſe & obiiſſe creditur. Iſtius Epitaphium, ſupra ingreſſum ad vetus S. Iuvenalis ſepulcrum, etiamnum legitur, marmori oblongo inciſum, quod Crux æquilatera amplâ medium percurrit; ſub utraque Crucis ala duobus Agnis ſe mutuo reſpicientibus inſculptum; ſuperne vero tribus utrimque verſibus, ſic ordinate legendis, & indubitabile teſtimonium prædictorum præbentibus:*

juxta loculum uxoris Fauſtæ

✠ Caſſius, immerito Præſul de munere Chriſti,
Hic ſua reſtituo terræ mihi credita membra.
Quem fato anticipans conſors dulciſſima vitæ,
Ante meum, in pace requieſcit Fauſta ſepulcrum.

cum coma muni à ſe ſcripto Epitaphio.

Tu, rogo, quiſquis ades, prece nos memorare benigna,
Cuncta recepturum, te noſcens, congrua factis.

Ipſo autem vita functo, curatores funeris addiderunt ſequentia: SD ANN. XXI. M. IX. D. X. RQ. IN PACE. PRID. CAL. IVL. P. C. BASILI. V. C. ANNO. XVII: *qui Poſt-conſulatus notat annum Chriſti* DLVIII. *Unde, per annos, menſes, dies, hic indicatos retrogradiendo, intelligitur ordinatus fuiſſe* S. Caſſius Epiſcopus, *anno* DXXXVI, XIX *Septembris; qui ipſo anno, habente litteram Dominicalem* C, *Dominicus fuit, & obſervantiam Dominicæ, ad Ordinationes Epiſcoporum, ſæpe à nobis inculcatam, confirmat.*

F

§. II. *Reliquiæ Lucâ petitæ & impetratæ, anno* 1679.

Relato Narniam corpore S. Juvenalis,

9 *Quantumcumque incerta & intricata ſit hiſtoria, de modo ac tempore Tranſlationis* Sanctorum Invenalis, Caſſii, atque Fauſtæ, *à civitate Narnienſi in Lucenſem, ad S. Frigidiani eccleſiam, (de quibus vide Commentarium noſtrum ad* III *Maii) de hoc tamen inter omnes convenit,* S. Juvenalis *corpus denuo relatum Narniam fuiſſe; Lucæ manſiſſe corpus* S. Caſſii, *una cum corpore* S. Fauſtæ, *ſive hæc fuerit Virgo & Martyr Cyzicena, quæ* XX *Septembris ex Romano Martyrologio colitur (ut vult Franciottus) ſive, quod longe*

vero-

AUCTORE D. P.

Lucæ manſere corpora SS. Caſſii & Fauſtæ,

ibidem inventa an. 1152.

veroſimilius eſt, uxor S. Caſſii, *cui ab initio proprius fuerit dies* XXV *ejuſdem menſis, quando Lucæ de ea Officium fit. Neſcitur tamen quo loco & quo modo depoſita primum Narniæ illa fuerit; ſolum habemus ex Franciotto, quod factum id ſit anno* MCLII *die* XXVIII *Junii, tunc in Dominicam cadente ſub curſu litteræ* E, *cum ſolennis fieret S. Frigidiani tranſlatio, in digniorem ipſius eccleſia locum, coram quatuor Cardinalibus, tribus Archiepiſcopis, Epiſcopis ſeptem; tunc Lucæ præſentibus, ibidem aut in vicinia etiam agente Romana Curia, una cum Papa Engenio III, ſeditionum Romanarum pertæſo Habemus etiam ex Franciotto, quod eodem tempore & eadem occaſione pariter inventa ſint corpora.* SS. Richardi Regis, Caſſii Epiſcopi & Fauſtæ, *& in ſuis ſingula altaribus collocata, ubi hodiedum requieſcunt. Quid porro his ſuperioribus annis actum ſit, declarabit Epiſtola* Caroli Stephani Bucciarelli, Cathedralis Eccleſiæ Canonici Pœnitentiarii, *quæ poſt gratam commemorationem mei laboris, impenſi illuſtrandis S. Juvenalis Actis, ſic progreditur.*

10 Laboravit ſæpius civitas Narnienſis, ut, ſi non totum *S. Caſſii* corpus, partem ſaltem aliquam recipere a Lucenſibus mereretur. Noviſſime vero anno MDCLXXV, miſſis ad Illuſtriſſimam Lucenſium Rempublicam libellis litteriſque ſupplicibus Illuſtriſſ. D. Octavii Avii Narnienſis Epiſcopi, Magiſtratuſque & Capituli, commendatione plurium Eminentiſſimorum Cardinalium Principumque virorum ſuffultis, ac deprecatione potiſſimum Illuſtriſſ. D. Franciſci Spadæ Equitis Hieroſolymitani, atque D. Leonis Santuccii, Patriciorum Lucenſium, id tandem effectum eſt, ut, ſuperatis difficultatibus omnibus, die XXIV Martii, omnium fere conſpirantibus votis, Excellentiſſimus ille Senatus ſanciverit ejuſdem ſacri corporis præcipuam unam partem Narnienſibus eſſe attribuendam: quod mox etiam indicandum curavit per humaniſſimas litteras, Illuſtriſſimo D. Epiſcopo & Canonicorum Capitulo atque Magiſtratui ſcriptas. Primæ, in ipſius Epiſcopi morte deperditæ, non amplius inveniuntur; ſecundæ breviores fuere; tertiarum ex Italico hic tenor erat.

B *Illius ſaltem partem petentibus Narnienſibus an. 1675*

Lucenſes humaniter annuunt,

„ 11 Tenerrimo devotionis affectui, quem „ veſtræ Dominationes ſervant erga ſuum quon„ dam dilectiſſimum Paſtorem S. Caſſium, hu„ jus noſtræ Reipublicæ Tutelarem Patronum, „ negari à nobis non potuit tantopere deſiderata „ conſolatio; per quam nihil detraheretur de „ obſequio noſtro erga ipſum Sanctum, neque de „ gloria, Deo ex veneratione ſuorum Sanctorum „ proveniente. Quapropter plena voluntate liben„ ter condeſcendimus ad inſtantiſſimas preces ve„ ſtras, ut vobis largiremur partem Reliquiarum „ ejus: ſperantes, quod, ſicuti nobis ex majorum „ noſtrorum pietate contigit celebrare nomen ſuum, „ acquiſitione tantorum theſaurorum, ad tutelam „ Reipublicæ ſuæ; ita Sanctus ipſe gratam habi„ turus ſit gratioſam noſtram liberalitatem, erga „ populum adeo devotum ac religioſum; nobiſ„ que continget multiplicari interceſſores apud di„ vinam miſericordiam, ad perpetuam conſerva„ tionem noſtræ felicis libertatis. Id enim nobis „ pollicemur à reciproca veſtra humanitate; inte„ rim dum præſtolamur opportunitatem promiſ„ ſionis noſtræ ad effectum deducendæ ipſa actuali „ ſacri pignoris traditione (qua de agere poteritis „ & convenire cum D. Epiſcopo veſtro) omnem „ vobis proſperitatem apprecamur, Lucæ XXVIII

anno 1679,

Martii MDCLXXIX, ad obſequia Illuſtriſſ. Do„ D „ minationum veſtrarum, Anciani & Confalone„ rius Reipublicæ Lucanæ. *Signatum autem erat,* Bartholomæus Bocella: *& infra,* Petrus Fanucci.

magno cum ſolatio Narnienſium;

12 Quinta die Aprilis felix hic nuntius Narniam perlatus; & buccinarum, ſacrique æris tota urbe concentu, baliſtarumque fragore indicatus eſt civibus de mandato Epiſcopi: neque credi poteſt, quantum inde gaudium per omnium corda diffuſum ſit. Concurrebat excitus undique populus ad Cathedralem, pro agendis Deo gratiis; potiſſimum vero ad ædiculam, ab eodem *S. Caſſio* ad S. Juvenalis ſepulcrum conditam, ad quod ipſe ſolebat orare; ubi & voluit tumulari, quemadmodum teſtatur titulus, ſuper ipſum oſtium ab illo ſculpi juſſus, & ibi hodiedum ſuperſtes. Poſtera deinde Dominica die, in eadem baſilica decantatus fuit Hymnus Ambroſianus, *Te Deum*, cum eximio vocum inſtrumentorumque muſicorum concentu, præſentibus Epiſcopo, Gubernatore, Senatu & Clero univerſo.

& apertâ ſacri corporis arcâ, E

13 Lucenſi autem in civitate non ceſſabatur; ſed à Senatu deſignati Proceres, cum Reverendiſſ. D. Vicario Generali, perrexerunt ad glorioſi corporis tumulum, qui ſub erecto ad honorem ejus ſacello exiſtit in S. Frigidiani eccleſia: & patefacto altari, ipſum invenerunt [corpus] in quadam urna, quod cujus eſſet indicabat additum nomen S. CASSII NARNIENSIS EPISCOPI. Erat illud, propter longævitatem nimiam, redactum ad parvam oſſium quantitatem, ceteris in cineres reſolutis, qui continebantur in ſericeis ſaculis: quorum unus, cum majori oſſis cujuſdam potioris fruſto, coram Priore & Canonicis ſuis, per duos eorum ad id delectos, ſervatis ceremoniis ad talia ſolitis uſurpari, repoſitus fuit intra ſcrinium ſeu arculam argenteam: quam ab iiſdem Proceribus & Canonicis ſuſceperunt, Excellentiſſ. D. Vexillifer Juſtitiæ Ancianique, ſervandam in Palatio, ac deinde tradendam ei, quem ad ipſius exceptionem Narnienſes deputarent. Quibus de omnibus conditum eſt hujuſmodi publicum inſtrumentum.

inde ſumunt os unum majus cum ſacculo cinerum;

14 In nomine Domini. Amen. Anno Nati„ vitatis ejuſdem MDCLXXIX, Indict. 11, die vero „ XXVI menſis Aprilis, Pontificatus ſanctiſſ. in „ Chriſto Patris D. P. Innocentii XI, anno ejus „ III, ſtylo Lucano; conſtituti perſonaliter co„ F „ ram Illuſtriſſ. & Excellentiſſ. Dominis Antianis „ & Vexillifero juſtitiæ Sereniſſ. Lucenſis Rei„ publicæ, in eorum Palatii ſacra æde & orato„ rio collegialiter congregatis, meque Notario & „ ipſorum Cancellario ac Teſtibus infraſcriptis; „ Nobiles Domini Carolus Guinigi, Franciſcus „ Guffarini, ac Carolus Spada, Lucenſes, ad in„ fraſcripta ſpecialiter deputati decreto Excellen „ tiſſ. Senatûs, emanato XXIV Martii proxime e„ lapſi; cum aſſiſtentia & de ſocietate adm. RR. „ DD. Laurentii de Raphaëlis Vicarii; Mauritii „ Ferreri, & Urbani Trenta, Canonicorum Re„ gularium Lateranenſium Ordinis S. Auguſtini; „ iiſdem Excellentiſſ. Dominis præſentaverunt, „ exhibuerunt, & ſuper altare ejuſdem oratorii re„ laxaverunt ſacrum os & cineres S. Caſſii Epi„ ſcopi Narnienſis, delatum ac delatos per dictos „ adm. RR. DD. Canonicos, extractoſque è de„ poſito altaris, eidem Sancto dicati, in quo ejuſ„ dem venerabiles & ſacræ Reliquiæ ſervantur, „ in templo S. Frigidiani de Luca dd. RR. adm. „ DD. Canonicorum Lateranenſium; & ſibimet„ ipſis DD. Nobilibus deputatis traditas à Reve„ ren„

eaſque reliquias, die 26 Apr.

A „ rendiſſ. D. Joanne Franciſco Sardini, moderno
„ digniſſ. dd. DD. Canonicorum & præfatæ eccle-
„ ſiæ Priore, cum interventu & præſentia Re-
„ verendiſſ. D. Flaminii de Nobilibus, in ſpiritua-
„ libus & temporalibus Eminentiſſ. ac Reverendiſſ.
„ D. Julii Cardinalis Spinolæ Epiſcopi Lucani Vi-
„ carii Generalis (de qua extractione & conſi-
„ gnatione conſtat manu Egregii D. Dominici Ca-
repoſitas intra „ relli N. P. L. ſub hac præſenti die publicum
ſcrini- „ inſtrumentum, ad quod habeatur relatio) clau-
um ar- „ ſas & repoſitas in argenteo ſcrinio, de manda-
genteũ, „ to dd. DD. Deputatorum conſtructo, & d. D.
„ Priori ad id exhibito, undique ex partibus clauſo
„ præter ab anteriori, unde ſacræ apparent Reli-
„ quiæ, cryſtallo velatæ: quod ſericeo violacei co-
„ loris vinculo alligatum, tribuſque ſigillis firma-
„ tum & obſignatum erat, cum inſigniis duobus
„ ab inferiori parte. d. D. Vicarii Generalis, & in
„ ſuperiori, altero Monaſterii S. Frigidiani; in ca-
„ pite vero ejuſdem ſcrinii inciſa & inſcripta ſunt
„ verba, OS ET CINERES S. CASSII EPISC. NAR-
„ NIENSIS; in altero laterum legitur, REIPUBLICÆ
„ LUCENSIS MUNUS; & in oppoſito, NARNIEN-
B „ SIUM EXIMIÆ PIETATI; & in poſteriori parte
arculæ „ Reipublicæ Lucenſis inſignia ſunt ſculpta cum
nuceæ „ litteris LIBERTAS: & in arcula ex nucis ligno
inclu- „ conſtructa, nigriſque cornicibus exornata cu-
ſum, „ ſtoditur. Quod ſcrinium, in d. arcula repoſitum,
„ dd. ſacras Reliquias S. Caſſii continens, præfati
„ DD. Antiani, debita cum reverentia & vene-
„ ratione receperunt, ad effectum de quo in enun-
„ tiato decreto Senatus; & reponi, collocari, recluſ-
ſervan- „ di & cuſtodiri mandaverunt, in eorum Palatii
das tra- „ ſacræ ædis altaris ſtipite, ubi aliorum Sancto-
dunt „ rum, in diverſis cuſtodiis & urnis, ſervantur
Antianis „ Reliquiæ; prout repoſitum & clauſum fuit; &
ad id de- „ penes D. Signiferum clavibus ad fidam cuſto-
putatis: „ diam remanentibus, prædictis omnibus ſemper
„ aſſiſtentibus dd. DD. Deputatis & Canonicis.
„ Et de his omnibus publicum conficere inſtru-
„ mentum iidem DD. Antiani, ad perpetuam rei
„ memoriam & veritatis teſtimonium, mandave-
„ runt mihi .... præſentibus Nobilibus DD. Lau-
„ rentio Matroni I. V. D. Cambo Bandini, Lau-
„ rentio Bondava, & Joanne Bapt. Colli, Lucen-
„ ſibus, & quam plurimis aliis teſtibus. Ego Fran-
„ ciſcus Macarini &c.

C 15 Ad theſaurum tam præclarum inſpicien-
pro quibus recipiendis Lucam profectus Epiſcopus Narnien. dum, ire optabant non pauci: ſed eum hono-
rem proprium ſibi, pro eximia ſua erga Sanctum
devotione, facere voluit Illuſtriſſ. D. Epiſco-
pus Avius: & ſexta die Maji ejuſdem anni Nar-
nia digreſſus, Lucam appulit decima quinta
ejuſdem menſis. Ubi, poſt non exiguos à mu-
nificis illis Dominis receptos honores, tradita
ei eſt ſacrarum Reliquiarum S. Caſſii arcula præ-
dicta, ſecundum infra ſcriptum inſtrumentum,
Hieronymi Lippi ſigillo & manu ſignatum ſub-
ſcriptumque.

16 In nomine Domini. Hoc publico inſtru-
ipſas ac- „ mento cunctis pateat evidenter, quod anno à
cepit 17 „ Nativitate D. N. Jeſu Chriſti MDCLXXIX, die
Maij, „ vero XVII menſis Maji .... Illuſtriſſ. & Excel-
„ lentiſſ. D. Joannes Guinigi, Vexillifer, & Il-
„ luſtriſſ. DD. Antiani, Maximilianus Piſſini; Jo-
„ annes Bottini, Jacobus Cittadella, Jacobus Bur-
„ lamacchi, Dominicus Fandora, Joannes Bapti-
„ ſta Bianchi, Hieronymus Deodati, Jo. Hierony-
„ mus Raphaëlli; inhærendo votis ac ſupplicibus
„ piiſque litteris Civitatis Narnienſis, & in exe-
„ cutione decreti, emanati die XXIV Martii, non
minus pie quam liberaliter, dono dederunt, ac „ AUCT.
manu eorum Sacerdotis, eidem ſacello inſervi- „ D. P.
entis, conſignari fecerunt Illuſtriſſ. ac Reveren- „
diſſ. D. Octavio Avio Narnienſi Epiſcopo præ- „
ſenti, maximaque animi hilaritate ac reverentia „
recipienti, id ipſummet argenteum ſcrinium, „
in ſe continens ſacrum os & cineres S. Caſſii, „ *de ma-*
olim Narnienſis Epiſcopi, ſibi ipſis relatum ac „ *nibus*
relaxatum, ſub die XXVI Aprilis proxime elapſi; „ *Antia-*
.... recognitis prius ſignaculis, cum quibus d. „ *norum*
ſcrinium firmatum erat .... Quas Reliquias idem „ *Lucen-*
D. Epiſcopus manu ſua recepit, & gratias quas „ *ſium.*
potuit maximas ipſis DD. Antianis cumulatiſſi- „
me egit, rogans Deum opt. max. ut illorum ac „
Senatus piæ munificentiæ æterna merita red- „
dat. Super quibus omnibus &c. His autem ſic „
actis, reditum ad ſponſam ſuam Eccleſiam ma- „
turavit Illuſtriſſimus, iter ingreſſus XVIII Maji, „
comitantibus ipſum per millaria aliquot non pau- „
cis è Lucenſi nobilitate. *Hactenus Epiſtola, cu-* „
jus alteram partem placet ſequenti Paragrapho re- „
ſervare.

§. III. *Reliquiæ honorifice exceptæ,* E
& collocatæ à Narnienſibus.

17 *EXpoſitis quæ Lucæ acta ſunt, regreditur cum ſuo Epiſcopo Avio prælaudatus Bacciarellus, & Epiſtolæ ſuæ relationem ſic proſequitur:* XXVII Maji advenit Epiſcopus noſter Capitonium, ci-
vitatis hujus caſtrum, ubi noctem illam quieti
dedit; quam tamen multam ei non ſivit magna
populi caterva, eodem per impatientiam moræ
progreſſa, & ſacrum pignus venerandi cupida.
Poſtera die, quæ ſanctiſſimæ Trinitati feſtiva e-
rat, ad eumdem locum properavit bene inſtru-
cta equeſtris turma, cum viris Patriciis duobus
ceremoniarum Magiſtris: quibus comitatus Il-
luſtriſſimus ad S. Hieronymi, in Patrum Mi-
norum Obſervantium S. Franciſci eccleſiam, pro-
pe & extra hanc civitatem Narnienſem ſitam,
declinavit; expectatus ibi à duplici militum, i-
ſtic caſtra metatorum, agmine. Ibidem ille Gu-
bernatorem & Magiſtratum, cum magna po-
puli multitudine obvios, excepit; atque lecti-
câ deſiliens, Reliquias in ſummo altari colloca-
vit tantiſper, donec Pontificalibus indueretur. F
Subinde advenit univerſus Clerus, una cum Con- *ad ſuburbanam Minorum ædem*
fraternitatibus ordinata proceſſione egreſſus, ſub
eccleſiæ Cathedralis vexillo; quod primo Confra-
ternitates, tum Religioſorum cœtus omnes, Cle-
rus deinde ſecularis, ſequebantur, cum inter-
poſito muſicorum, tibicinum & fidicinum choro; ac denique Canonici, Albas atque Cappas
pluviales induti. Pone ſuccedebat argenteæ
telæ dives umbella, à civitatis totius nobilio-
ribus viris, mutuo ſibi ſuccedentibus geſtata;
ſub eaque, Diaconalibus Dalmaticis induti, qua- *ordiţur Proceſſio-*
tuor bajuli culcitræ elegantiſſimæ, in quam cum *nem,*
ſacrum ferculum excepiſſent, circum lucente nu-
meroſa tædiferorum caterva; ſequebatur cum
Mitra, Pluviali & Pedo Epiſcopus, ſuam cun-
ctis benedictionem impertiens; pompam vero
claudebat Gubernator, cum Magiſtratu, atque
innumera populi multitudine.

Die 28 Maji ab obviam egreſſis Deputatis exceptus Epiſcopus.

18 Proceſſit hæc pompa, inter pias multo- *verſus Ca-*
rum lacrymas, urbem verſus; per ejuſque præ- *thedralem*
cipuas vias ducta, templum tandem Cathedrale
ſubiit, inter tubarum clangores, boatus tormen-
torum, æris campani ſonitum, & concentum
orga-

AUCTORE D. P.

organorum. Tunc repente exauditæ ſunt mulieres duæ, pridem notæ à dæmonibus poſſideri, vociferantes horrendùm: quæ vi pertractæ ad ſacras Reliquias ſunt, eaſque capitibus impoſitas tolerare coactæ. Hoc facto exanimes cecidiſſe viſæ, paulo poſt ab importunis hoſpitibus liberæ ſurrexerunt; nec potuerunt ſatiari deoſculandis ſalutiferis lipſanis, ad quæ deinde per multos dies rediere frequenter, gratias ſuo liberatori agentes: qua re mirum eſt quantum fuerit inflammata devotio popularis & lætitia cumulata. Supplicationem ſecuta eſt Ambroſiani hymni decantatio: jam enim in meridiem provectus ſol celebrandæ Miſſæ tempus non dabat. Dimiſſus ergo populus eſt ab Epiſcopo, cum Reliquiis benedictionem impertiente, conventurus, poſt prandium ſumptum, ad Veſperas: quibus interveniens ipſe Epiſcopus, eamdem benedictionem iteravit, & porro Reliquias ipſas ſingulis præbuit oſculandas, ſuis ipſe manibus & labore non exiguo. Denique reliquit illas expoſitas in altari, ubi ad commune ſolatium remanſere uſque ad primam horam noctis, quæ frequenti per totam civitatem lumine fuit illuſtrata.

ſub qua liberantur energumenæ 2:

ubi expoſitæ palam Reliquiæ,

B

19 Poſtero die, cum nihilo minor populi turba concurriſſet, expoſitæ iterum Reliquiæ ſunt ad publicam venerationem. Tum votivum de Sancto Epiſcopus cecinit; ac deinde, poſt Veſperas ſolenniter decantatas, inclinato jam die, iterum ad oſculum præbitæ Reliquiæ ſunt; quas deinde Epiſcopus detulit ad majoris aræ ſanctuarium, inter alias Reliquias tantiſper ſervandas, donec proprius eis locus definitus communi conſilio eſſet. Etenim deliberabatur de conſtruendo illuſtri ſacello in honorem S. Caſſii: verum conſideratis omnibus, viſum fuit, nuſpiam aptius illas poſſe collocari, quam in ipſo quod S. Juvenalis extruxerat oratorio, & ubi tot annis ſepultus jacuerat. Decretum igitur eſt, marmoribus pretioſis veſtiendum altare, quod ibi erat. In quod opus cum eſſent expenſi aurei circiter ſexcenti, ex eleemoſynis eò collatis; tandem anno ſequenti deportatæ illuc Reliquiæ ſunt, & eleganti, quæ ſub altare conſtructa erat, lapideæ urnæ incluſum fuit ſcrinium plumbeum, continens argenteum Lucâ allatum. Qua de re confectum ſequens Inſtrumentum.

die 29 deferuntur ad ſacrarium

& loco primæ ſepulturæ ſplendidius ornato,

C

ubi collocandæ an. 1680 23 Maji

» 20 Anno à Nativitate D. N. Jeſu Chriſti
» MDCLXXX, Indict. III, die vero XXIII menſis
» Maji..... Cum fuerit & ſit quod Illuſtriſſ. &
» Reverendiſſ. D. Octavius Avius, Epiſcopus
» Narnienſis, die VII currentis menſis Maji, tra-
» diderit & conſignaverit in Epiſcopii oratorio,
» Perill. ac Rev. Adm. D. Carolo Stephano Buc-
» ciarello, Canonico Antiano hujus Cathedralis
» eccleſiæ S. Juvenalis, capſulam cum Reliquiis
» S. Caſſii, Epiſcopi Narnienſis & Patroni, clau-
» ſam & ſigillis munitam, ad effectum reponendi
» & conſervandi in ſanctuario hujus eccleſiæ, do-
» nec & quouſque fuerit abſolutum altare, quod
» in eadem eccleſia in honorem ejuſdem Sancti
» conſtrui debebat, ubi dd. ſacræ Reliquiæ col-
» locari deberent, prout repoſitæ ſunt per d. D.
» Canonicum.....
» 21 Et quia urna, intra d. altare novum jam
» eſt abſoluta & firmata, omniaque parata ad repo-
» nendas & aſſervandas dd. Reliquias, idcirco Perill.
» & Reverendiſſ. D. Vincentius Sinibaldus, Proto-
» notarius Apoſtolicus & Epiſcopi Narnienſis Vi-
» carius generalis, accedens & ingrediens d. Ec-
cleſiam, comitatus à ſuis familiaribus, & re- » D
verenter receptus à Perilluſt. & RR. adm. DD. »
Canonicis, Jo. Carolo de Alexandris, Jo. Pe- »
tro Sepellio, Vincentio Piccinino, Vincentio Cal- »
doro, Franciſco de Alexandris, Car. Stephano » *efferuntur è*
Bucciarello, Septimio Pellegrino, Jo. Bapt. » *ſanctuario;*
Mancinello, Ludovico Bonetto, Franc. Andrea »
Coſſara, Luantonio Jubileo, & Jo. Bernar- »
dino Scotto. Et primo ad ſanctiſſ. Sacramen- »
tum, poſtea ante Sanctuarium, ubi aſſervantur »
dd. Reliquiæ, precibus effuſis, & interim ſu- »
pervenientibus Illuſtriſſ. DD. Prioribus Reſi- »
dentibus Franc. Antonio de Meis, Alexandro »
Germanello, & Franciſco Buccardino; ac Do- »
minis Raphaële Coneſtabile; Equite Paulo Eru- »
lo, Capitaneo Honuphrio Calderino, Ignatio »
Maſſeo, ac Franciſco Brandoliſio, Deputatis, »
illiſque omnibus præſentibus ac teſtibus intra- »
ſcriptis, nobiſque Notariis; idem D. Vicarius »
mandavit extrahi d. capſulam à loco ubi reli- »
cta fuerat per. d. D. Bucciarellum, prout per e- »
umdem, Pluviali coloris albi indutum, extracta »
fuit, & ejus manibus elevata, & apportata ad »
altare majus, præcedentibus DD. Canonicis & » E
Presbyteris d. Cathedralis eccleſiæ, cum cot- »
tis & intortitiis ardentibus, pſalmoſque canen- »
tibus; & ſubſequentibus DD. Prioribus & De- »
putatis. &c. »

& ad majus altare delatæ.

22 Et ita perventi ad d. altare majus, ſu- »
per eo fuit poſita d. capſula: & ſic expoſitâ, i- »
dem DD. Canonici Jo. Carolus, Jo. Petrus, & »
Carolus Stephanus, ac D. Raphaël, Eques Pau- »
lus, D. Joannes Bucciarellus, & Joſeph Paratin- »
nus, duo ex teſtibus habitis in traditione, con- »
ſignatione & repoſitione prout ſupra; viderunt »
& recognoverunt, coopertam panno albo ſerico, »
& fimbria aurea circumductam, ac vittis ſeri »
ceis albi coloris alligatam, & in cera rubea in »
parte ſuperiori duobus ſigillis D. Epiſcopi, & »
in parte inferiori duobus aliis impreſſam... eam- »
demque eſſe aſſeruerunt, prout ultima vice fu- »
it relicta. Et propterea idem D. Vicarius d. »
exteriorem capſulam mandavit aperiri, & ex »
illa extrahi capſulam interiorem; prout, per »
manus d. D. Canonici Antiani, fuit aperta exte- »
rior, & extracta interior. Et hac plumbeâ (lon- »
gitudinis, ut vulgo dicitur, un piede incirca; » F
latitudinis, tre quarti e mezzo; altitudinis, »
tre quarti, cum litteris in parte ſuperiori ſcul- »
ptis, OS ET CINERES S. CASSII EPISC. NARNI- »
ENSIS) ſuper altari pariter expoſitâ, illam dd. »
Domini.... illibatam viderunt & invenerunt.... »
Eamque d. D. Canonicus Aſtianus præ mani- »
bus accepit, & elevavit; & cum illa ante alta- »
re omnes adſtantes ſigno Crucis benedixit, poſt »
quod omnes & ſinguli eam venerati & oſcula- »
ti fuerunt. »

atque recognitæ;

ipſo ſcrinio argenteo in cupreſſinam arcam tranſpoſito.

23 Poſtmodum, ordinante d. D. Vicario, »
idem D. Canonicus ipſam introcluſit in aliam »
capſulam, ex ligno cupreſſi præparatam, altitu- »
dinis & latitudinis, ut vulgo dicitur, cinque ſe- »
ſti di un palmo; longitudinis, di un palmo e »
mezzo; & cooperculo ſtatim clauſam, alliga- »
vit vittis ſericeis coloris rubei, ſuperimpoſitâ »
cerâ, & ſuperius in medio ſigillo D. Epiſcopi, »
ab uno latere ſigillo Communitatis, & ab alio, »
ſigillo Capituli impreſsâ & munitâ. Et ſic devote »
ad altare noviter erectum apportavit, præceden- »
tibus pariter DD. Canonicis & Presbyteris &c. »
24 Et ita perventis ad urnam lapideam, ve- »
natam colore albo & rubeo, intus altare novum »
firma-

A portantur ad novum altare, & urnæ marmoreæ includuntur,

„ firmatam, in capella antiqua, ubi quievit olim „ corpus S. Juvenalis, intus cryptam in qua re„ manet ſepulcrum vacuum d. Sancti Juvenalis; „ idem D. Canonicus aſſiſtens, omnes adſtantes de„ nuo benedixit; eamque capſulam ſtatim intro„ cluſit, repoſuit, ac locavit, in d. urna lapidea. „ Poſtremo, incenſatione facta, & devota vene„ ratione, cum omnibus adſtantibus habita, per „ cantores cantatâ Antiphonâ, & per d. D. Ca„ nonicum abſoluta oratione S. Caſſii; idem D. „ Vicarius claudi & obſerari, cooperculo ex eo„ dem lapide ad id inſculpto & parato, & ferros „ hinc inde cum plumbo liquato firmari manda„ vit..... Quibus omnibus ſic ut ſupra peractis, in„ tonato per d. D. Canonicum Antianum hymno „ Te Deum Laudamus, proſequentibus DD. Ca„ nonicis & Presbyteris, dictaque Oratione pro „ gratiarum actione, receſſerunt omnes lætantes. „ Super quibus omnibus &c. publicum inſtrumen„ tum rogatus Alexander de Angelis Urbeveta„ nus, Notarius & Cancellarius Narnienſis, ſe „ ſubſcripſit &c.

B exindeque multis miraculis clarent.

25 *Hactenus Epiſtola & inſtrumenta, ſub nota anni* MDCLXXXV *nobis miſſa à ſæpius memorato D. Canonico, Carolo Stephano Bucciarello; eum ad finem Epiſtolæ addidiſſet, à tempore præfatæ ſolennis tranſlationis, multas miraculoſas gratias obtentas referri, quæ tamen ſcripto exceptæ non ſint, ſoliſque argenteis, cereis, ligneiſque anathematis teſtatæ habeantur; accurrentibus ad præfatum ſacellum fidelibus, etiam ex longinquo.*

Refutatur tranſlatio S. Caſſii Aſtam,

26 *Monet etiam idem Canonicus, verum eſſe non poſſe, quod in libro de S. Juvenale Foſſanenſi pag.* 26 *ſcribit Joannes Niger, ex Paulo Britio Albenſi Epiſcopo, in Progreſſibus Eccleſiæ Occidentalis, ſeculo* VI *num.* 123, *allegante Topographiam Sanctorum Martyrum, ſub nomine Primi Epiſcopi Cabillonenſis vulgatam à Maurolyco, videlicet, quod* corpus S. Caſſii Lucâ fuit tranſlatum Aſtam in Pedemontio, cum Reliquiis S. Cerbonii Epiſcopi Populonienſis, & S. Fulgentii Epiſcopi Utriculani, tempore Gundibaldi Ducis Aſtenſis & fratris Theodolindæ Reginæ: quod etiam Jacobillum decepit, in Appendice ad Acta Sanctorum Umbriæ tomo 3. *Topographiæ iſtius verba ſunt:* Aſta Colonia, civitas Italiæ. Hic Caſſius Narnienſis, Fulgentius Utricolenſis, & Cerbonius Populoniæ Epiſcopi, ſub Totila Gothorum Rege Martyres.

C ex Pſeudo-Primo Cabilonenſi aſſerta.

27 *Nulla apud nos eſt Topographiæ iſtius auctoritas, cum* Primus Epiſcopus *non ſolum nullus Cabilone fuerit, anno (ut præfert titulus)* MCCCCL, *ſed nec totâ Galliâ, vel tunc, vel umquam, qui quidem in Epiſcopalibus apud Sammarthanos Catalogis notus ſit. Fictum eſt igitur nomen Auctoris, vel ex initiali littera* I, *poſita pro nomine* Joannes, *male acceptum fuit nomen numerale* Primus. *Habuit autem Cabilonenſis Eccleſia quinque Epiſcopos,* Joannes *dictos, quorum ultimus ab anno* MCCCCXXXVI *ad* MCCCCLX *ſedit, & potuit ſub titulo,* I Epiſcopi Cabillonenſis, *ſcripſiſſe Topographiam præfatam, anno quem Maurolycus notat* MCCCCL. *De ea videſis Theophilum Raynaudum noſtrum Tomo* II, *pagina* 287; *& intellige creberrimis illam mendis & erroribus reſperſam, adeo ut non ſolum titulus, ſed etiam ſubſtantia libri, frequenter vacillet. De* S. Fulgentio *egimus* XXII *Maji; de* S. Cerbonio *egimus die* X *Octobris: hunc ſub Longobardis floruiſſe ſcimus: an Totilam viderit, non definimus: vidit Fulgentius, tantumque non obiit Martyr, terræ infoſſus: ſicca tamen morte ambo, ſicut &* Caſſius, *defuncti ſunt. Quid factum S. Cerbonii corpore nec-* AUCTORE D. P. *ſed æque fictitia atque tranſlatio S. Fulgentii.* *dum comperimus.* Utriculo, *inquit Bucciarellus,* Reliquiæ S. Fulgentii numquam fuerunt remotæ. Cum enim ad illud diœceſis noſtræ Narnienſis oppidum, anno MDCLXXIII die III Auguſti, mecum acceſſiſſet Epiſcopus Avius; ibidem, me præſente extrahi fecit priſeum valde & ſimplex depoſitum, ſub altare reſtaurato decentius reponendum; intra quod ejus juſſu apertum, inventum eſt corpus, omnibus oſſibus bene ſervatis integrum, cum plumbea lamella; his verbis notata. Hoc EST CORPUS S. FULGENTII EPISC.

28 Volens autem ego, *inquit Canonicus prælaudatus*, de prænotata re certius doceri, anno MDCLXXXI egi per litteras cum D. Joſepho Maria Pichi, Canonico Albenſi, amico meo, ut Aſtæ inquiri faceret in eas, quæ iſtic eſſe prætenduntur, Reliquias, ſi forte revera iſtic eſſet aliquid S. Caſſii Lucâ allatum; quandoquidem iſtic ſolum pauca oſſa habentur, cetera credun- *an.* 1681 *adhuc manente a- pud Utriculum.* E tur redacta in cineres. Ad haſce litteras ſic mihi reſcripſit Canonicus Pichi: „ Dum Aſtâ expecto reſponſum de Reliquiis in quæſtionem ad„ ductis, oblata mihi occaſio eſt eodem excur„ rendi; ubi mihi contigit omnes & ſingulas, „ tam Cathedralis quam Collegiatæ eccleſiarum „ Reliquias pio oſculo venerari. Quærenti mihi „ an aliquæ ibi eſſent SS. Caſſii, Fulgentii & Cer„ bonii; reſponſum eſt negative. Dominus au- „ *cum Aſtæ ſolum ſint Reliquiæ SS. Anonymorum.* tem Præpoſitus Aſtenſis deduxit me in capel„ lam quamdam obſcuriſſimam ſub altari majori, „ ubi grandem marmoream arcam oſtendit, cui „ operculo item marmoreo inſculptum erat, HIC „ REQUIESCUNT CORPORA SS. ſed nomina extri„ ta & abolita ſunt: quantum autem potui com„ prehendere ex libro impreſſo, enumerante o„ mnes Reliquias civitatis Aſtenſis, quem idem „ Præpoſitus mihi exhibuit; intra arcam prædi- F „ *intra arcam olim S. Secundi.* ctam fuit aliquando corpus S. Secundi, Aſtenſium „ Protectoris, poſtea tranſlatum aliò: in præſen„ tiarum vero ibidem dumtaxat continentur arcu„ læ duæ, cum Reliquiis innominatorum Sancto„ rum, quæ poſſent cenſeri eorum de quibus me „ interrogas, ſi Aſtam tranſlatos ex toto vel ex „ parte alicunde conſtaret. Diſtinctior notitia haberi non poteſt: & in toto libro, quem diligen„ ter perlegi, nuſquam illi nominantur quos re„ quiris. Promiſit mihi tamen Præpoſitus ulterius „ inquiſiturum ſe, & ſi quid invenerit fideliter „ relaturum." Ita ille, à quo cum nihil porro acceperim, pro certo argumento id ſumo quod nihil ultra reperiri potuerit. *Neque nos aliquid ulterius ſperamus, ſed gaudemus tali occaſione cognoviſſe certius, præſentiam* S. Fulgentii *apud Utriculum, & abſentiam* S. Secundi *à ſua veteri area.*

A

DE S. BEATA SEU BENEDICTA,

VIRGINE DIOECESIS SENONENSIS IN GALLIA.

Sylloge ex Martyrologio Uſuardi, & recentioribus. D. P.

Ut Beata, nota Uſuardo;

Enuinum Uſuardi Martyrologium, in Monaſterio S. Germani de Pratis, ubi ille Monachus fuit, aſſervatur, cui conſentiunt ecgrapha quatuor alia. Noſtrum, ex antographo deſcriptum exemplum, poſt ſanctos Apoſtolos, ſanctoſque Marcellum & Anaſtaſium, aliud hoc die non habet quam hæc: In territorio Senonico, Beatæ, Virginis. *Quod idem, nec aliud nomen inveniri, ſcribit Claudius Caſtellanus, Cathedralis Pariſienſis Canonicus, in omnibus antiquis Mss. Litaniis, Breviariis, Miſſalibus, nullo prorſus (in Gallia ſcilicet) diſcrepante. Addit autem, ſub eodem nomine* S. Beatæ, *haberi Senonibus in ſuburbano pervetuſtam eccleſiam cum crypta, ubi feſtum, propter concurrentiam Natalis Apoſtolorum, agatur* VI *Septembris, die S. Sanciani, quem Sauſſayus putat ejus fuiſſe fratrem. Habemus ex Legendario Senonenſi aliquam S. Sanciani ſociorumque paſſionem, ubi ejus ſoror appellatur* Beata Columba Virgo, *& ante illum ſub Aureliano tyranno dicitur capite plexa; hæc autem colitur* XXXI *Decembris: ſed in illius ad eum diem deſcriptis Actis, nulla omnino Sanciani fit mentio; ut ea germanitas gratis conficta videatur. Quamvis autem vera illa foret, nihil faceret ad hanc, de qua agimus, proprio nomine* Beatam: *pro Sauſſayo tamen facit Clarius, ejuſdem cœnobii antiquus ſeculo* XII *ſcriptor, cum ait, quod* ſubſequenti tempore corpus S. Beatæ Virginis tranſlatum fuit juxta fratrem ſuum B. Sancianum.

B

quibuſdam dicta ſoror S. Sanciani;

2 *Carthuſiani Colonienſes, cum eiſque Molanus, nec non Ms. Florarii auctor, & Galeſinius, pro* Beata *nominant* Benedictam, *atque in hanc ſcriptionem conſentiunt plura per Belgium Mss. exemplaria Uſuardi, quod propter Molani auctoritatem etiam ſecutus Baronius eſt. Claudius prælaudatus, ad hæc concilianda, ſuſpicatur nomen Virginis fuiſſe* Bene acta; *quod Senonenſe vulgus* Beatte *pronuntiaverit, itaque facta ſit* Beata; *exteri vero* Benedicta *legerint.*

ut Benedicta, Belgicis Mss.

vulgo S. Beatte,

3 *Utut eſt, unam eamdemque Sanctam in utriſque exemplaribus notari, pro certo habeo: non capio autem unde Maurolyco ſuggeſtum ſit, ut ſcriberet,* In agro Senonico. S. Benedictæ Virginis, cruci appenſæ; *cum hoc de nulla, iſtic nota legatur; & tali caſu* Martyr *dicenda foret. Addit Maurolycus:* Et ibidem SS. Muſtiolæ & Beatæ Virginum. *Simile quid invenimus in Ms. S. Victoris Pariſiis, & alio quod fuit Reginæ Suecia; ſed ad* XXXI *Maji, ut iſtic inter Prætermiſſos eſt dictum. Dum tamen* Muſtiolæ *nulla apud Senonenſes apparet notitia, non auſim numerum Sanctarum eo nomine augere, ex teſtimoniis adeo recentibus aut incertis.*

alicubi ut ſocia S. Muſtiolæ,

C

E

4 *Sauſſayus, Maurolycum imitatus, primum* Benedictam, *deinde* Muſtiolam, *&* Beatam *ponit, caſtitatis ſtudium, omnibus Chriſti Virginibus commune, prolixa verborum ambage in iis laudans, quaſi ad oſtentationem eloquentiæ. Miſerabilius etiam ſe jactat Tamayus in* Benedicta; *quo nomine inveniens unam, in S. Fructuoſi Bracarenſis Vita, num.* 15 *&* 16 XVI *Aprilis, valde laudatam à conſtantia in ſponſo repudiando; atque ex fide recentioris cujuſdam poëtaſtri, ſub nomine Auli Hali ſe occultantis; aſſerit,* Nonæ in Gaditanis *fuiſſe Abbatiſſam; & pro* Senonenſi territorio *apud Uſuardum,* Nonenſe monaſterium *legi vult: nemine interim reperto, qui* Nonam in Gaditanis *ante illum nominaverit; & ignarus quam longe abſit genuinus Uſuardus, à nomine* Benedictæ. *Tamayi ſomnia aſſumens Auctor Cadis illuſtratæ, facit de ea Caput* 15 *libri* 4, *quod ſatis ſit hic indicaſſe.*

& in Sauſſayo ut diverſa à Benedicta.

Tamayus Hiſpanam facit.

F

DE B. SALOME VIRGINE, ET JUDITHA VIDUA,

RECLUSIS APUD ALT-AICH IN BAVARIA.

SEC. IX Comm. prævius de earum ætate, genere, cultu & Vita conſcripta. D. P.

Situs duplicis Altaich:

ALt-aichenſe *in Bavaria ad Danubii ripam* cœnobium *duplex eſt, vulgo* Alt-aich, *id eſt,* Annoſa quercus; *ſuperius unum infra Straubingam, inferius alterum infra Deckendorffium, inter Ratisbonam & Paſſavium ambo. Communes ambo habuere fundatores circa annum* DCCXXXIX, *Taſſilonem Ducem & S. Pirminium Epiſcopum; ſed ſuos ſingula Abbates diverſos, quorum ſeriem in ſua Metropoli Salisburgenſi proponit Wigulejus Hundius, tom.* 2; *Inferioris quidem pag.* 43; *Superioris pag.* 53. *De Superiori agendum hic nobis videtur: nam Inferius S. Mauritio Martyri ſacrum erat; iſtud vero, ad quod* B. Salome *peregrina venit, viſitatura* limina S. Ægidii, *huic videtur ſacrum fuiſſe. Inferioris nullus nominatur Abbas* Waltherus, *quo tamen nomine dicitur is qui ipſam incluſit; in Superiori ſic appellatur Abbas* XXIV, *idemque penultimus ante deſolationem, factam ab Hungaris anno* DCCCVII, *poſt quam ipſum in ruinis ſuis jacuit uſque ad* MCII, *ſtante interim Inferiori; Abbatemque* XXI *nominante* Walkerum *ſive* Walgerum, *ſed pro anno* MLXIX *uſque ad* LXXIX, *quando Anglia alium Regem non habuit quam S. Eduardum, perpetuo Virginem, eumque Canuti Dani filium; cujus proinde filia non potuit eſſe* B. Judith, *amitinæ* Salomes *exemplum ſecuta, ſicut Vita narrat.*

Salomen excepit:

ii: Superiori Abbas Waltherus ſec. 9

2 *Igitur præter* Waltheri Abbatis *prædicti nomen, nullam temporis notam reperio in illa Vita: quæ appa-*

A *apparet eodem, quo ille vixit,* IX *ſeculo ſcriptam fuiſſe, ſuperſtitibus adhuc tam Fratribus quam Secularibus,* quibus tempore incolatus ſui cohabitavit Salome, *ut dicitur num.* 4. *Mortuæ autem, juxta num.* 25, diutius ſupervixit B. Judith. *Rurſus autem aliquantos annos oportet effluxiſſe, prius quam ambarum corpora, propter conſpecta ſuper* Salomes *tumulum nocturna luminaria, levata de locis, in quibus primum ſepulta fuerant,* ſecus altare S. Ægidii *collocarentur, ut dicitur num.* 27, *quo teſtimonio nititur appellatio* Sanctarum *&* Beatarum, *illis in Ms. ante & poſt Vitam tributa, & locus eiſdem in hoc opere dandus. Vaſtato enim (ut dictum eſt) ab Hungaris monaſterio, & abolitis ſacrorum corporum tumulis, ad quos veroſimiliter frequens accurrebat populus; abolitus etiam videtur fuiſſe cultus, niſi quod eum nuper inſtaurare docuerit Gabriel Bucelinus, in Menologio Benedictino ad hunc diem, ex Mss. monumentis monaſterii, diverſis ab hac Vita: quam ſi habuiſſet, non omiſiſſet* B. Juditham; *& ex ea Vita ſola non poterat habuiſſe diem vel mortis vel cultus: nullum enim illa definit.*

huic ibidem ſupervixit Judith:

utriuſque corpora ſub altari.

Cultus ex Bucelino notus.

B 3 *Jam quod ad Regium utriuſque genus attinet, nemo eſt inter Anglo ſaxones, ſeculo* IX *dominatos, quem avum illarum potius fuiſſe cenſeam, quam Egbertum, qui anno Chriſti* DCCCX, *ex Regibus inter Occiduos Saxones, ab Inæ Regis fratre per rectam ſeriem ductos, totius fere inſulæ dominos, quatenus ea à Saxonibus, Anglis & Jutis tenebatur, Angliam vocari præcepit. Hic anno* XXXVII *ejuſdem ſeculi* IX, *uti & ſui regni moriens, filium reliquit Athelwolfum, quatuor deinde Regum patrem futurum; quidni etiam filiæ unius, cui* Judith *nomen fuerit, etſi hujus nullæ Anglorum hiſtoriæ meminerint? Sic eadem non meminerunt alterius filiæ, ex eodem Egberto natæ; quam tamen æque habuiſſe potuit, matrem* Salomes; *uti præſumi debet, plures habuiſſe filios, ſed præmortuos ſibi. Quomodo enim alias permiſiſſet Athelwolfum Clericum fieri, & Subdiaconum ordinari, unde poſtea neceſſe habuit, ſolutionem voti, eidem, jam ſoli ad ſucceſſionem reliquo, petere à Leone Papa III, uti docet Alfordus noſter? Regnavit autem Athelwolfus uſque ad annum* DCCCLVI, *Rex pientiſſimus & clementiſſimus. In hujus igitur aula educata ejus neptis* Salome, *potuit ante medietatem ſeculi iſtius patriam deſcruiſſe, adhuc invencula formæ præſtantis; & poſt annos aliquot impetratæ à Deo deformitatis, in Altaichenſi cœnobio fuiſſe recluſa à Walthero, poſt mortem Egberti, regnante fratre Athelbaldo, circa annum* DCCCLX. *Sub eodem Walthero, vel ſucceſſore Abbate Arnoldo, eodem acceſſerit* Judith, *pauculis adhuc annis cum* Salome *victura, & diutius ſupervictura; obiiſſeque ſaltem ante annum* DCCCLXXX; *ut & tranſlatio facta fuerit, & Vita ſcripta, ante ſeculi iſtius finem.*

Potuerunt illæ ab Egberto Angliæ Rege deſcendiſſe,

educatæ ſub R. Athelwolfo,

C *Mortuæ ante* 880.

4 *Inventa eſt Vita* in ſecunda parte Legendarum Sanctorum Ordinis S. Benedicti, circa annum MCCCCLXXX à Fr. Bartholomæo Krafft elegantiſſime exarata, *deſcriptaque à noſtro Joanne Gamans*, ex prægrandi pergameno Blaburenſis apud Ulmam cœnobii, *atque ad Henſchenium noſtrum miſſa anno* MDCLXIII, *ſub hoc titulo:* Incipit Prologus in Vitam Sanctarum Judith & Salomes Recluſarum; *& cum hac in fine clauſula,* Explicit Vita Beatarum Virginum Salomæ & Judith: *quod arbitrio ſcriptoris factum, rati fortaſſis ab hac virginitatem ſervatam etiam in matrimonio; quia num.* 21 *nominatur* Convirginalis *alteri, licet dicatur* Marito tradita. *Verum ſi in his verbis fundatur præſumptio continentis thori; labefactatur addito, quod fuerit* utriuſque ſexus he-

Datur ex Ms. Vita, à ſupparis ævi Monacho edita.

rede viduata. *Sufficiat ergo Viduam dixiſſe, tenus autem Convirginalem credere, quatenus in aula patris virgo cum virgine* Salome *vixit.* AUCTORE D. P.

5 *Adſcripſerat Gamanſius, vixiſſe* circa annum MLXIX ſub Abbate Walkero: *ſed ad Abbates Superioris Altaich, qui tunc nulli erant, non videtur reſpexiſſe, ſolumque conſuluiſſe ſeriem Abbatum Inferioris monaſterii; eo quod in charta* 26 *apud Hundium pag.* 26, *huic monaſterio ab Henrico* IV *data anno* MXLVIII, *nominetur* Udalricus filius Thiemonis Comitis. *Verum gratis præſumpſit hunc eſſe Ethelberti Ducis ſocerum; & (ſicut jam dixi) Anglo-ſaxonicæ ſtirpis Reges tunc deſierant; non eſt autem facile Regi Canuto, Danicæ in Anglia Dominationis auctori, neptes eas dare, quarum una apud patrem alterius fuerit educata: nam Haraldus & Hardecanutus atque Alfricus, fratres Eduardi, modico poſt patrem vixerunt tempore, intra quintum annum omnes defuncti; ipſe vero Eduardus liberis gignendis operam nullam dedit. Denique non probatur, apud Inferius monaſterium fuiſſe aliquis* S. Ægidii *cultus. Videtur tamen fieri potuiſſe, ut Superiori monaſterio deſtructo, Sanctarum corpora fuerint ad Inferius delata, ibique etiam cultum aliquando habuerint, de quo optamus certius edoceri.* E

Non vixerunt in Altaich inferiori:

huc tamen poſſunt alatæ fuiſſe Reliquiæ ex Superiori.

VITA

Auct. Monacho Altaichenſi, fere coævo.

Ex Ms. Blaburenſi eruta à Jo. Gamans S. I.

PROLOGUS.

AD ſupernæ viſionem pacis, de valle lacrymarum; ad multas manſiones quæ ſurſum eſt paternæ domus, de Regno Pharaonis, de loco horroris & vaſtæ ſolitudinis vocati; dum à corpore, quod lege peccati repugnante legi mentis corrumpitur, prægravati retardamur, audientes illam Apoſtoli ſententiam; Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet, quemadmodum Chriſtus ambulavit, & ipſe ambulare; mox divinæ potentiæ noſtræque ſimul infirmitatis conſideratione, quaſi ex oppoſito, percellimur; ac velut ad divini ſub ſignaculo nobis loquentis tonitrui vocem, nec aſpirare audentes, à medelâ doctrinæ ſalutaris avocamur. Etenim dum lippis noſtræ infirmitatis ſenſibus occurrit, quod ortâ de terrâ veritate, in eo quod infirmum eſt Dei miſericordia & veritas obviaverunt ſibi, juſtitia & pax oſculatæ ſunt; acſi cæleſtis lucis fulgore nimio, rationis noſtræ ſcintillaris accenſio perfuſa diſſipatur, & ſuæ ſcilicet corruptionis poſſe reniti obſtaculis, ad imitationem ſui creatoris, in quo ſolo paternæ juſtitiæ cenſura ſibi complacuit, fide majus eſſe ſibi videtur. *Imbecillitati humanæ ad Chriſtum ſequendum* 1 Joa. 2, 6 F

2 Sed licet fidem noſtram inſtruere, ſpem roborare, caritatem accendere poſſit, quod eumdem mediatorem Dei & hominum, ſecundum ipſam carnem, quâ ſolus inter mortuos liber mortalis apparuit, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine, ſubaudito carnis peccati, ſed abſque peccato, Apoſtolus aſſerit; ne tamen inter hujuſmodi cunctationum fluctus, vitam noſtram naufragoſa charybdis abſorberet; electorum ſuorum nobis vitam expoſuit; quorum intuitu *animos faciunt exempla Sanctorum.* Heb. 4, 15

A.CO.ÆVO EX MS. ipe reſumptâ, noſtra fragilitas, ad faciendos dignos juſtitiæ vel pœnitentiæ fructus, non ſegniter aſſurgat. Etenim non ſolum virilis, ſed etiam fragilioris ſexus quam plures, Spiritus conſilii & fortitudinis erudiens ſcientia, & viam eis prudentiæ oſtendendo, ita etiam in bonorum operum perſeverantia confortavit; ut, dum ſimiles eſſent nobis paſſibiles, induti denuo virtute ex alto, inſtar cæleſtium animalium, ubi erat impetus Spiritus illuc gradiendo, converſationem ſuam in cælo collocarent.

CAPUT I.

Regi Angliæ affinis Salome, deliberat cum duabus ancillis ſuis, de patria ſeculoque deſerendo.

Salome divinitus deſtinata Althahæ,

3 TAlium ergo dilectorum & electorum Dei, cujuſcumque fuerint ſexus (infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia) & exemplo vitæ, interceſſionis ejus auxilio, de torpore noſtræ deſidiæ merito expergiſci, ac de incerto fluctuationis noſtræ reſpirare debemus; cujus rei ſcilicet vivax & præſens exemplar, noſtris profecto temporibus cognitum, piæ ac beatæ memoriæ famulam Chriſti Salomen habemus. Hæc etenim electione potius, quam terrena nativitate, filia ſummi Patris, ad vocem vocationis ejus inclinavit aurem ſuam, cordis utique; ac videns, quia concupiſceret ipſe Rex ſpeciem ſuam, egreſſa de cognatione ſua, & de domo patris ſui terreni, ad terram noſtram Altaha, demonſtratione nimirum divinæ voluntatis advenit; eamque in habitationem ſibi & requiem in ſeculum ſeculi, ſubſecuturum utique præſens, acſi deſertum, finitimum terræ promiſſionis ſeu terræ viventium, eligens, velut in ipſo introitu patriæ, in ea in pace obdormiens, requieſcit.

B

Infamilia Regis Angliæ,

4 Hæc ſane beata virgo Salome, ſicut in noſtram præcedentium, tum ad hæc tempora uſque manentium Fratrum noſtrorum, ſecularium quoque teſtium, notum eſt multitudine, quibus profecto omnibus, tempore incolatus ſui, aliquamdiu Dei nutu manifeſta cohabitavit, Regis Anglorum *a* ſororis filia extitit. Quam teneris ſub annis, dum pueritiæ adhuc viveret affectibus, propriis orbatam progenitoribus, ipſe Rex avunculus ejus in filiam ſibi adoptavit; & heredem quidem paternarum rerum, coheredem autem ſui regiminis, eam legibus adſcripſit. Cariſſimo enim circa eam tenebatur affectu: & meritò. Tantæ namque pulcritudinis erat; ut roſeo ſanguine liligeram imbibente ſibi albedinem, operans in ea natura in nullo erraverit, niſi quod mortalem ſtatuerat, in qua nimirum (ut cum ſtomacho dicenda dicantur) velut in pictura, præſertim rationali, operante ſummi Artificis manu, ex artis ejus divinâ induſtriâ, imago quaſi cæleſtis emerſerat. Divino quoque præventa munere, annos ætatis teneræ maturitate nobili morum operumque cœpit præcedere. Regio namque, ut regiam decuit prolem, educata cultu, ab animo reſecuit decorem, quo enituit ſpectabilis in vultu. Omnis enim gloria filiæ Regis ſuperni fuit ab intus, minùs amantis hoc in ſe, quod Sponſi ſui cæleſtis oculis ſciebat multum placere non poſſe.

C

a

Specie inſigni adoleſcit,

Sed magis interioris virtute proficit:

5 Habuit autem beata Virgo Salome in obſequio ſuo, duas de paternâ ſumptas domo puellas; quamquam non ingenuas, miniſterialis tamen gradûs honore præſtantiſſimo ingenuitati contiguas: quæ ſobrietatis ejus fideles teſtes; & pietatis in eleemoſynarum diſtributione propenſiori, ſed occultâ, frequentius idoneæ ſibi fuerant adjutrices. Cum his igitur, ad devitandum familiarem domibus Regum ſecularis pompæ tumultum, ad abſolutiora *b* & quietiora loca ſe contulit: ibique in vanitates & inſanias falſas reſpicere, tum corporaliter tum mentaliter declinans, exoſi ſibi ac pernicioſi tripudia gaudii alleviavit. Hanc enim ante urbem regiam, his virginalis otii ſolenniis convenientia, nemoroſa ſparſim, ſed undique florida Tempe, quorum vernalis amœnitas & venuſta gratia, quo magis fructuum pulcritudine viſum & animum paſcebant, eo magis (quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum) ſicut carnalibus incentiva cauſa tranſgreſſionis, ita ſibi ad ſalutem acquiſitionis animæ adhortativa provocativaque materia ſemper exiſtebant. Illuc itaque eum cohærentibus ſibi puellis, ad diei malitiam, & periculoſorum (ut Apoſtolus dicit) temporum levanda faſtidia, quoties ingreſſa fuit, inter conſuetas muliebrium dictaminum confabulationes (quoniam ex abundantia cordis os loquitur) iſtis aliter ſentientibus, illa de bono cordis ſui theſauro divinæ curialitatis dragmam decentius inſeruit.

D

quæ cum duabus ancillis ſecedere ſolita,

b

E

1. Tim. 3. 1

6 Porro id moderatius, ne videlicet inventam unam pretioſam regni cœleſtis margaritam, pro cujus comparatione jam omnia ſua cordetenus dederat, tum favoribus mundanis, tum ſpiritalium nequitiarum in cæleſtibus prædonibus invidis expoſitam perderet. Per mare namque fluctuantis ſeculi, ubi mundanæ diabolicæque cooperantis ſibi atque confuſæ invicem pompæ reptilia, quorum non eſt numerus, iter omnium electorum more peragens; inſtar cæleſtium animalium, oculos ante ac retro habentium, præterita rememorando, præſentia dirigendo, futura providendo, diligenti ſe cautelâ circumſpiciebat; ne, dum ſpiritalia carnalibus coacte ſemper inculcaret, fœcundæ pietatis ſacros ac multiplices fructus, aut favor (ut dictum) humanus, aut pirata diabolicæ fraudis diſſiparet.

magna cum diſcretione occultabat

F

7 In auro igitur regali circumſpecta ſemper & oſtro, jam tunc draconis infeſti (quem formavit, ad illudendum ei ab Angelis & electis ſuis, Deus) tetrum ac horridum hiatum devitavit; atque caput ejus, ne patratione operis, quaſi ventre ac pectore, poſtmodum reperet ad animi ſui affectiones, in prima congreſſione contrivit. Sic ergo habitans inter eos, qui quotidie cruciabant animam ejus operibus non bonis, dum auditu & viſu horum ambuſta eſſet; jamque tandem ad nubiles annos veniſſet, vitæ immortalis æmula; thalami, mox variis doloribus, gemebundis caſibus, miſeris divortiis obnoxii, corruptibilibus tædis deſpectis, proles regia, nuptiarum cæleſtium præelegit habere privilegia. Igitur optat, amat, cœptiſque piis vigilantius inſtat, ac velut divinæ dialecticæ magiſterio ſibi aſſumpta; videns *c* quia nemo poteſt duobus Dominis ſervire, unum horum, id eſt ſervire Deo & adhærere illi, neceſſarium & utile judicando, præoccupat. At quia difficiles aditus impetus omnis habet; cœpit

ſuum ſeculi deſerendi propoſitum;

c

A cœpit interdum, frequentius anxia ſolicitari, ac totis mentis conatibus, grande quid novumque moliri; & quanam ratione, quibus modis poſſet, factam jam in animo ejus mutationem dexteræ Excelſi adoriri.

id bis tandem apertura,

8 Cum quâdam die dilecta ſibi loca, ſpatiatum curamque levatum repetens, ſolito triſtior appareret; à puellis ſuis inquiritur, quid nam cauſæ exiſteret, quod regalem faciem tam indebitæ triſtitiæ ſubjiceret; fundenteſque de ſe ſtellantis viſus dulcedinem oculos, humi deprimeret. Quid plura? Tandem illa Beata, quæ jam in cella vinaria Dilecti, oſculo oris ſui, abundanter guſtaverat, quam ſuavis eſt Dominus; memor abundantiæ ſuavitatis ejus, & quem in accubitu ſuo nardus ſua odorem dederat; percunctantibus ſe puellis ſuis largiter effragrat. Prior enim ipſa audiens, quod loquebatur in ea Dominus Deus, eructat etiam eis de corde ſuo verbum bonum: dicit, id eſt, voto addicit, opera ſua Chriſto Regi: ſed ut habitum zelum Dei, ſecundum ſcientiam Dei proferat; prius proditionis fraudem, divini humanique ſacramenti pacto, fieri prohibens, ſimul conſenſum earum

exigit prius ſecreti fidem;

B in ſua ſecum vota, pro placito tamen propriæ voluntatis, efflagitat: & acceptis, in conſummationem pacti fœderis, fidelibus earum dextris; docta Dei digito, per creaturam Creatorem, inviſibilia quoque ejus & ſempiternam Divinitatis ejus potentiam per ea quæ facta ſunt, fide potius, quam per philoſophiæ inflantem ſcientiam, intellecta conſpicere;

tum jubet rerum creatarum conſiderare ſpeciem,

9 Videtis, ait, non ancillæ, ſed dilectæ in Chriſto Sorores, ſplendorem firmamenti, ſolarem lampadem, lunaremque globum, aſtrorum choros & diſpoſitiones, fulgentium in perpetuas æternitates. Videtis etiam ut cuique ſuus color ſit inſitus, alii quidem rutilus, alii candidus, alii vibrans, alii gaudens, alii obſcurus, alii profuſus: qualitatem deinde aliis aliam: nam quædam eorum ſunt flammea, quædam frigida, quædam deſiccativa, quædam modo pluvialia, modo roſcidi humoris pleniſſima. Sed ut omittamus arcana Dei cælumque inquirere, quid ſit; &, cum ſimus mortales, quæ ſunt mortalia curemus; videtis, his quæ ſupra nos ſunt intermiſſis, eam demum, quæ infra nos eſt pulcritudinem, rationalium & irrationalium, ſenſibilium

C & inſenſibilium, diverſa genera, diverſas proprietates, adjutoria multa, varias voluptates, multimodas ſpecies, vires complures, fructus multiplices; ſata, plantata, ſponte naſcentia; quædam ex his delectabilia ad eſum, quædam grata ad viſum, quædam apta ad riſum; quædam ad gloriam proficua, quædam ad medicinam ſalubria; univerſa vero valde bona.

indeque ad Dei amorem aſſurgere,

10 Quod ſi hæc omnia ratione potius quam oculis carneis videtis, ex horum conſideratione advertere neceſſario debetis, quia ſi tanta ſuavitas, talis jucunditas, tanta utilitas eſt in his quæ deſcendunt in corruptionem, quorum utique corruptio mentitur his qui diligunt mundum & ea quæ in mundo ſunt [putantes,] in his conſtare ſummi boni ſummique gaudii perfectionem; quanto magis (ut ſæpius à Doctoribus Eccleſiæ cognovimus, & ſenſibus cernere licet) potior, pulchrior, ſuavior eſt horum creator, diſpoſitor atque gubernator. Creaturarum enim tam bonarum, ut dictum eſt; imo melior, quàm dici poteſt, omnium ratio, in ipſa vita permanens eſt, habens omne delectamentum & omnem ſaporem ſuavitatis, ex cujus vi- A. COÆVO
tæ arce vivacia & vivifica proceſſerunt quæque. EX MS.
Per ſpecies ſuas, omnia iſta corruptibilia florum præſentium arborumque, velut ſubjectum oculis exemplar conſpicite. Non laborant neque nent, & unde obſecro creſcunt, unde florent? Quia ipſe profert ea de theſauris ſuis. Quid igitur reſtat, niſi ut iſta, licet valde bona, reſpectu ſummi boni nec alicujus momenti eſſe credamus? & quæ nobis ut lucra futura videri poterant, nunc arbitrantes ut ſtercora, vel nudæ de medio hujus perituræ Babylonis exeamus.

atque pro eo mundum contemnere;

11 Tum illæ; Cur igitur, ô Domina, inquiunt, dulciſſima, ſtemma regium, gemma ſpecialis pulcritudinis perſpicua; cur à bono Deo tam bona creata ſunt, ſi velut execranda, fugienda ſunt? Abſit hoc, inquit: non enim execranda ſunt, ſed ſobrietatis & continentiæ cauſa interdum vitanda. Nam illicita ſæpius præſcientes committere, facimus nobis licita minus licere. Sic vinum, quod exhilarat cor hominis, in jucunditatem vel neceſſitatem creatum, per intemperantiam in contumeliam Creatoris vertitur; ſic ſacra lex conjugii, fornicationis & adulterii vitio ſordidatur; ſic annulus aureus impreſſâ gemmâ pretioſior, in arrham ſponſæ colendam amandam, ſervandam, non pro auri, ſed pro ſui amore à caſto & fideli ſponſo committitur; quem ſi pro pretio ſui dilexerit polluto amore Sponſi, nonne meretricii amoris rea jure notatur? Sic ergo, per inor-

quibus ſic perſuaſis,

dinatam dilectionem temporalium elongantes ſe à Deo, peribunt, perdetque omnes ſic fornicantes abs ſe. Quapropter, ô dilectæ mihi Sodales, ſi pro comparando regno Dei omnia hæc mecum, ut Chriſtum peregrinando ſequamur, dimittere volueritis (gloria illi, cui ſoli debetur) ſin autem; & hoc vobis ſalvis animabus veſtris donetur; mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino ſpem meam.

omnes veſtem mutant.

12 Mirum dictu, mox tetigit Spiritus ſanctus corda earum, quæ audiebant hoc verbum: in eadem enim vota convenire cum Domina ſua cælitus animantur; & quaſi virgula fumi ex aromatibus, incendio pii amoris Domino concremantur. Ad hoc autem propoſiti ſui arcanum peragendum, quamdam Monialem ſuburbanam, F
divinæ ſapientiæ caritas providerat illi: cui electa Dei ſe ſuaque omnia, ſub obteſtatione fidei commendans; pro faciendo eis huic negotio habitu opportuno, ſtrictis eam precibus compellant. Annuit illa petentibus, & ſimul ancillæ,

peregricum naturæ,

Domina ſua unum in Chriſto futuræ, dum veſtes ab ea viles & humiles acceperunt, ſuas illi pretioſas dederunt, quæ tempore opportuno manifeſtandi facti cauſa fuerunt. Unicæ igitur Trinitatis laude ac confeſſione, in una profeſſione, in corde uno, & anima una, ſacrum furtum peragunt; quo ſcilicet ſe diabolo & pompis ejus ſubtrahentes, Regi regum & Domino dominantium ſe conſignarunt.

ANNOTATA.

a *Bucelinus*, Sororem Angliæ Reginam habuit, *quod ne per præcipitantiam exciderit, vereor.*

b *Forte*, obſcuriora *vel* abſtruſiora.

c *Ecgraphum Gamanſianum*, idem, *ſed hæc aliaque plura, evidenter mendoſa, præſumpſi per conjecturam corrigere. Apparet autem quod toto hoc capite rhetoricæ ſuæ indulſerit Auctor; ut eam orationem ſanctæ adſcriberet, quam tali rei congruam exiſtimabat.*

C A-

A. COÆ. O EX MS.

CAPUT II.

Jeroſolymam peregrinata Salome, viſum in Bavaria amittit, factaque leproſa apud Altaham resluditur.

Jeroſolymis rediens per Bavariam Sancta,

13 SIc ergo regia & delicata membra paſſim peregrinando mortificantes, & exules viæ vitæque, varias neceſſitates patientes, ſanctam Jeruſalem adierunt; ibique in auro & argento ſecum allato, vel potius in ſpiritu contribulato, vota ſua ſolverunt. Domino itaque replente in bonis deſiderium earum, moram inibi facientes, omnia Dominicæ Diſpenſationis Sacramenta, ſingula ſingulis in locis, ſcilicet annuntiationis & incarnationis Nazareth, nativitatis Bethlehem, paſſionis Jeruſalem venerantur: virtutum quoque illius ubicumque patrata inſignia adorantes in loco ubi ſteterunt pedes ejus, fideli diſpenſatione complexantur. At quia patriam
B futuram potius inquirentes, nec ibi manentem civitatem habuerunt; ad peragendum peregrinationis officium, iter inde, non animum moventes, per *a* Bavariam, ut devitarent prorſus cognatos & notos domumque paternam, limina B. Ægidii ejuſque fidelia ſuffragia petitum, iter diſpoſuerunt. Hoc ipſo itinere beatæ puellæ, quarum caritatem aquæ multæ procelloſi ſeculi & moleſtæ infeſtationes, quin cum Domina ſua in omnibus tentationibus ſuis fideliter permanerent, extinguere non potuerunt; naturæque ultimum debitum ſolventes, reddentes terræ corpora, beatas cælo animas intulerunt.

a

prope Ratiſponam comiter excipiuntur,

14 Tum demum pauper & exul regalis filia, in Domino & in potentia virtutis ejus confortata, cœptum iter peractura, pie progreditur; ſed caſu impedita eſt, non tamen caſualiter accidente, quoniam apud Dominum greſſus hominis dirigentur. Inter eundum namque illa civitati Ratisbonæ appropinquans, in villa, quæ non
b longe ab ipſa urbe ſita, Wiſſena *b* dicta eſt, hoſpitio recipitur: ubi à juvene Milite, mundi hujus amatore, geſtu amatorio, verbiſque illicita dulcedine mellitis, publice tamen laceſſitur.
C Quæ mellitos ſuper oleum ſermones ejus audiens, ſed eos eſſe jacula advertens, timuit, indoluit; & ſicut filiæ ſeculi de opprobrio deformitatis ſolent erubeſcere, plus illa de laude pulcritudinis erubuit.

b

Ibique impudice ſollicitata,

deformari petit ſuppliciter à Deo

15 Deliberatione igitur Spiritus ſapientiæ & intellectus habita, ne, ardens oleo lætitiæ ſpiritalis, bonæ conſcientiæ ſuæ lampas extingueretur; poſt modicum temporis intervallum, neſcientibus qui aderant, vel quo tenderet, vel
c quid intenderet, fugiens odioſas *c*, imo nocivas verborum nænias egreditur. Veniens autem in pratum, videnſque humanâ ſe ibi poſſe vacare frequentiâ, genibus provolvitur; & tamquam torrens, quem Spiritus Domini cogit, lacrymis longioribus, ex imo cordis petitis perfuſa, Deum precatur; ut ne pulcritudo, ſcilicet quam carnis ſpecies prætendebat, ſibi ſcandalo foret; alicujus ſibi nævum deformitatis imponeret. Mox votum facta ſequuntur; & quæ

c

& viſu privatur,

patria bona cum ipſa patria ſponte reliquerat. convirginalium ſuarum votivo deinde adjutorio, ad extremum ipſius naturæ ſolatio, lumi-
nis utriuſque viſibus extinctis, orbatur.

16 Hic cuique fideli ſolerter advertendum D
eſt, quod plerumque reprobi exaudiantur, ad voluntatem, non ad ſalutem, prout ipſe reproborum caput diabolus flagellandum Job petiit & accepit; electi autem ad ſalutem ſemper, non etiam interdum ad voluntatem, uti Paulus Apoſtolus, orans ut colaphizans eum angelus ſatanæ auferretur ab eo; quod ſufficeret ſibi gratia Dei, virtuſque in infirmitate perficeretur, audivit: hæc autem famula Chriſti Salome, ad voluntatem ſimul & ad ſalutem exaudita ſit. Accedens enim ad ſervitutem Dei, uſque adeo præparavit animam ſuam ad tentationem, ut, mirum dictu! etiam preces & ſupplicationes fundens Deo, ejuſdem rei gratia, exaudita ſit pro ſua reverentia. Omne itaque gaudium exiſtimans, quod in tentationes varias ſua cæcitate incidere habebat; dum paſſim, neſcia quo iret, vagatur, fluctibus Danubii præceps illabitur; ſed Dei providentia faciente cum tentatione etiam proventum, à duobus piſcatoribus, modica celoce mox allabentibus, elevatur, ignibus applicatur, frequenter hinc inde volutatur; hauſtiſque fluctibus denuo refuſis, recaleſcens reanimatur E

ſalubriter exaudita.

Hinc in Danubium lapſa,

indeque ægre ſervata,

17 Tum inſuper tota poſſidenda Deo, penitus autem alienanda ſibi; ex imbibiti, ut ſimpliciores autumant, humoris abundantia; imo potius Dei nutu, flagellantis omnem quem recipit; delicatiſſimi dudum corporis ejus ſereniſſima complexione detemperata *d*, lepra reſpergitur: ut in ea, quod Apoſtolus dicit, Corpora veſtra templum Chriſti ſunt, & non eſtis veſtri, compleretur veraciter. Dum igitur à planta pedis uſque ad verticem non eſſet in ea ſanitas; neceſſario jam, ut ipſe eam enutriret, totum cogitatum ſuum in Domino jactavit. Quapropter miſeratione quorumdam, antequam tetra ſpecies in ea penitus appareret, Pataviam *e* navigio eſt advecta; ibique miſeranda, non miſera, circumquaque circumeundo, quorumque fidelium eleemoſynis aliquamdiu ſuſtentata.

lepra corripitur:

d

1 Cor. 6, 19

Pataviæ excepta,

e

18 Accidit autem ut ibi domum cujuſdam matronæ, quæ Heilka dicebatur, intraverit; cujus maritus, Udalrici Comitis Præpoſitus extitit, ejuſque filiam (ut aliquantula digreſſio *f* explanandæ hiſtoriæ cauſa fiat) Engilbertus Dux Iſtriæ conjugem habens, eos, qui nunc ſuperſunt, Ortembergenſes Comites præclaros, præclarus avus, profudit. Ingreſſa igitur domum, offendenſque pedibus canalem canum, appoſita ſibi tunc ad præſens cantabra mandentium, incidit; nulluſque, licet impedimento ſibi mandendi eſſet, vel latratu ſaltem, nedum morſu, eam appetere auſus fuit. Quæ, canes attactu experta, percellitur; clamanſque mox à clientibus, jubente matrona, canibus eripitur ſuiſque conſpectibus præſentatur: quam benigne, ut erat liberalis, refovit; ſecumque circiter annos tres detinuit.

ibi in canes veſcentes innoxie incurrit,

f

F

19 Ubi quantæ frugalitatis fuerit, quantum jejuniorum vigiliarumque exegerit, quantum denique hiemis pertulerit, ſi finetenus retexere liceat, prius ſcribentem tempus, quam materia deſeret. Nam quotidie ingruentibus horrida chao tenebris, ſacras petitum eccleſias exiit, & pernox in orationibus erat; quoad uſque, peracta Matutinarum ſynaxi, jam prope mane facto, repedavit. Unde plerumque accidit, ut ſub hiemis tempore immergentibus medullis, carnique & ſanguini ejus tantum frigoris retulerit;

& vitam ſeveram valde inſtituit,

tolerantiſſima frigoris;

A retulerit; quod, ipſa matrona providente ſibi ſemper aquam frigidam, in eamque ſua crura pedeſque ponendo, ſic frigore pellere frigus neceſſe habuerit.

& ab Altahenſi Abbate excipitur

20 Eo tempore Altahenſem regebat eccleſiam venerabilis Abbas Waltherus: cui, quoniam cognatus ejus erat, contubernalem ſuam, Dominam Salomen, jam manifeſtatam, devote commiſit: quam ille, annuente totius Congregationis ſenatu, ſuſcipiens; cellulam ei ad parietem chori; forinſecus verſus Auſtrum, conſtruxit. Ibi tandem Beata illa, poſt multas manſiones mundanæ eremi, velut in dimidio dierum requietionum, ſola ſoli Deo vacabat; in æternam tamen tranſitura requiem, per aſcenſiones virtutum, quas in corde ſuo in valle lacrymarum diſpoſuerat. Manifeſtata eſt autem ſic.

ctque recluditur.

ANNOTATA.

a *Neſcio quos* cognatos & notos *devitare potuerint itinere illo. Si rectum à Jeruſalem in Angliam volebant, non poterant rectius illud capere,*
B *quam per Hungariam inferiorem. Et ſic per Auſtriam prima occurrebat* Bavaria, *in ecgrapho noſtro perperam ſcripta,* Patria.

b *In tabulis* Wiſſens, *horis quinque infra Ratisbonam, una fere à ſiniſtra Danubii ripa.*

c *Alias* Otioſas.

d *Ecgraphum* diſcrepata.

e *Spatio fere* 20 *horarum, ſi cæli intercapedinem metiaris: ſed rapidior fluvius ipſam potuit breviori tempore illuc pervehere.*

f *Hæc digreſſio videtur, non Auctoris eſſe, ſed tranſcribentis Bartholomæi circa* 1480. *Lucem porro ſuggerat, & tum Ortembergenſes Comites, tum Stiriæ Duces deducat, qui poteſt, noſque edoceat.* Ortenburgum *invenio in Carinthia ad Dravum fluvium,* 16 *leucis à Saluburgo in Meridiem: & Gamanſius noſter, in charta quadam ſcriptum reliquit, quod* Ottacherus Junior, Stiriæ Dux primus fuit, circa annum MCLVII à Friderico Ænobarbo declaratus, magno ſuorum omnium applauſu, *ut hoc loco præmature uſurpata videatur* Ducis Stiriæ *appellatio*: Comitem *dixiſſe ſufficeret.*

C CAPUT III.

Accipit Salome ſociam conſanguineam Judith: moritur utraque: corpora in eccleſiam deferuntur.

Per conterraneum quemdam agnitam

21 PRimo diſceſſionis ejus tempore, Rex avunculus ejus, cum viro eam diſceſſiſſe ratus, in cunctis regni ſui finibus illam perquiri fecit. Quam cum non inveniſſet, tandem viſæ veſtes ejus, quas dudum dictæ Moniali pro vili ſibique tunc apto habitu commutaverat, proditioni ſibi fuerunt, quid de ea factum fuiſſet. Tum mirum in modum pars domus regiæ gemere, pars gaudere, omnes autem inſimul mirari cœperunt, Deumque mirabilem in Sanctis ejus benedicere. Convirginalis autem ejus, filia Regis, Judith dicta, marito tradita, ſed utriuſque ſexus herede viduata, nimio jam diu exulantis cognatæ urgeri affectu cœpit: & tacta dolore cordis intrinſecus, ad uſque inventam eam, perennem ſibi de loco ad locum peregrinationem indixit.

Judith cognata requiſitura egreditur;

22 Aſſumptis ergo pro magnificentia Regali Proles regia militibus atque puellis, nobilium ſimul ac mediocrium natalium, primo quidem Jeroſolymam, quo illam primitus iter arripuiſſe per Monialem ſæpe dictam didicerat, intentionem direxit; & inter eò proficiſcendum, in iſtas partes veniens, à Luitwaldo quodam illam manifeſtatam reperit. Hic enim ex eadem oriundus proſapia, ut generatio rectorum benedicereretur, hoc ipſum propoſitum adorſus fuerat: qui quoties in iſtius provinciæ veniſſet partes, cujuſdam patrisfamilias in Helingerſperge, Reginhardi nomine, quia largus rerum ſuarum erat, familiare ſæpius hoſpitium habebat. Hic itaque recognitus, advenienti cognatæ Judith cognatam Salomen cognitam fecit: illaque lætabunda & laudans, quod voti ſui compos fuerit effecta, viſa & cognita & ſalutata dilecta ſua, Dominum Abbatem omnemque ſacrum ſacri loci chorum allocuta, quo facta ſibi è vicino alia cellula, cum comparticipe carnis ac ſpiritus habitaret, impetravit.

A. COÆVO EX MS.

& Jeroſolymis rediens,

inventæ ſe jungit:

23 Ingreſsâ vero electâ Dei Judith cellulam, tantas extrinſecus illa, quantas & intrinſecus in carne ſua Domina Salome, tentationes patiebatur. Nam timore nocturno & dæmonio meridiano acerrime infeſtabatur. Tetræ quippe viſionis horroribus, flagellationibus quoque, tantum in eam ſævire Dæmones cælitus permiſſi ſunt, quod quilibet Fratrum audiens, ad ejus ſæpius liberationem, etiam meridiano diei tempore, accurrere cogeretur. Unde etiam contigit, ut quidam intromiſſo brachio, ex humeris ejus per dæmonem extracto, pene debilitaretur; idcirco forſitan, quia puſillæ fidei exiſtens, eum, qui ita factus eſt, ut nullum timeret, carnis, non fidei virtute, ſuperandum credidiſſet.

pariterque recluſa, E

dire vexatur à dæmone:

24 Item puerum quemdam, ejuſdem Eccleſiæ profeſſum, Adelbertum nomine, pro magna illius ſimplicitate adoptaverat in filium: cui cum quodam die humanitatis curam, pro neceſſitate puerili, ſolito adhibuit (ut ipſe poſtea ſæpe faſſus eſt) invidus omnium bonorum diabolus, in ſpeciem obſcœniſſimæ avis quæ bubo dicitur, ut eam à caritatis opere abſtereret, capiti ejus inſedit. Quem illa, jam docta ſecum judicio fidei congredi, correptum ante ſe poſitum projiciens in ignem, ignes ejus æternos ſuis ſacris ignibus auxit: moxque ille, cum ejulatu teterrimo diſparens, cellulamque intolerabili fœtore complens, congruum ſuæ præſentiæ teſtimonium reliquit.

quem in forma bubonis apparentem

igne plectit. F

25 Interim B. Salome, quæ, Domino faciente ſibi cum tentatione proventum, ſingulis feſtis beatæ Dei Genitricis Mariæ dumtaxat, viſum recipere ſolita fuit ad videndum Regem in decore ſuo Dominum Chriſtum, hujus vitæ incolatui, ſi tamquam tabernaculis Cedar, & habitatoribus ejus, plena operibus bonis, ultimum in gaudio vale fecit. Beata vero Judith, cum Babylonico, imo diabolico potius Holoferne, adhuc pugnatura, diutius ſupervixit: eoque demum feliciter triumphato, conopæoque terreni ejus regni cum omnibus ſuis in anathema oblivionis traditis, tabernácula ejus mundanæ habitationis per depoſitum corpus exiens, cæleſtem Hieroſolymam laureanda adivit. Sepultæ ſunt autem pro teſtimonio converſationis ſuæ, utraque in loco cellulæ ſuæ: B. Salome quidem ad ſuperiorem partem chori, forinſecus in latere verſus Auſtrum; venerabilis autem Judith, ad occidentem, in medio turrium Eccleſiæ fo-

Salomæ prænortuæ

diu ſuperſtes,

ei tandem conſepelitur.

A. COÆVO EX MS. rinsecus; animabus earum in abundantia virtutum in turribus cæleſtis Jeruſalem collocatis.

Viſis ad Salomes ſepulcrum nocturnis luminibus,

26 Accenſam autem cælitus in B. Salome virginei meriti lampadem cæleſtis ejus Sponſus, quaſi ſub modio latêre noluit; ſed ad accendendam fidem ſpemque fidelium, mirabili ſigno, viſi ſcilicet frequenter in loco ſepulturæ illius miri luminis indicio, declaravit. Quidam enim ejuſdem loci Frater illitteratus, religioſus ſane ac teſtimonium habens bonum ab omnibus, dum primus ſæpiſſime ad eccleſiam, poſtremus inde per ipſum tranſitum digreditur; ad videndam frequenter circa ſepulcrum ejus mirifici fulgoris claritatem, divinitus ipſe illuminabatur. Quæ profecto lux mirum in modum, nulla cereâ ſubſtantiâ nulloque liquore nutriente apparebat: ſed mirum dictu! vetus accidens ſine ſubjecto lucebat. Nam dum viſu probaretur habere lucendi locum, ipſa ſui viſa eſt non habuiſſe fundamentum: quod cum ſervatu difficile ſit, creditu difficile non erit; quandoquidem impoſſibilium patrator Omnipotens, credentibus omnia
B poſſibilia eſſe aſſerit. Niſi forte opinari vel credere potius liceat, quod ibi fuerint excubiæ Angelicæ, quæ ibidem hujuſmodi fulgoris coruſcos [radios] ſuæ indicium præſentiæ reliquerint.

utraque exhumatur,

27 Tum Reverendus Altahenſis Eccleſiæ chorus, divina revelatione lætificatus, ſacra ejus oſſa, nivis inſtar (ut fertur) incandidata, de humili primarum exequiarum loco tranſtulit; ſimulque comparticipis ſuæ in regno & Jeſu, ſanctæ Judith, tum ob cognati ſanguinis confœderationem, tum ob ejuſdem in uno propoſito ſpei ac præmii elaborationem, Reliquias levans; in Auſtrali parte monaſterii utraſque, ſecus altare S. Ægidii, cum gaudio recondidit.

& in eccleſiam tranſfertur.

In hymnis igitur & confeſſionibus inſimul omnes Deo benedixerunt, & debitas iterato ſuper eas exequias cum gratiarum actione celebraverunt. Sic itaque ut unum nobile par acquiſitionis Caritatis Chriſti, unius fidei, unius propoſiti, unicæ dilectionis, comparticipes carnis ac ſpiritus, uno in loco requieſcunt, in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui ſit laus & gratiarum actio, in ſecula ſeculorum. Amen. E

DE B. HEMMA VIDUA,

FUNDATRICE GURCENSIS IN CARINTHIA ECCLESIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. D. P.

De ipſius loci ſitu & fortuna, Epitaphio ſeculi XII, *recentiorique Vita.*

ANNO MXLV. *Gurcenſe monaſterium, fundatricis miraculis clarum ab an.* 1045,

Urka, *Epiſcopalis in Carinthia civitas, ſub Salisburgenſi metropoli, nomen debet præterfluenti fluvio, qui Olezæ junctus in Dravum denique evolvitur. Villa olim principalis,* Gurkhoven *dicta,* B. Hemmæ *dotale ſolum. Hæc filiis orba & marito viduata, cum duplex ibi ſub S. Auguſtini Regula monaſterium condidiſſet, & in communi utrique à ſe ſtructa eccleſia tumulum accepiſſet anno* MXLV; *tantis mox ibidem miraculis claruit, ut affluxu peregrinorum frequentior indies locus, brevi idoneus viſus ſit conſtituendæ Cathedræ Pontificiæ, Carinthiam omnem ſub ſe habituræ. Itaque* Gebhardus Salisburgenſis Archipræſul, ſupplicatione ad Henricum IV Imperatorem directa circa annum MLXXII, de conſenſu Starchardi Marchionis, Abbatiæ Advocati, Clerique ac populi, perſuaſit impetravitque, ut loco Abbatis, Epiſcopus in prædicta Eccleſia conſtitueretur Guntherus, auctoritate Alexandri Papæ II confirmatus. *Ita legitur in brevi relatione, quam circa annum* MDCL. *ſcripſit R. D. Mag Fridericus Raideſtorfer, Gurcenſis Canonicus, quamque P. Philippus Alegambe, Societatis noſtræ Sacerdos, Gracio huc miſit ad P. Bollandum; ubi idem Canonicus recte notat, non conſiſtere, cum prædictæ erectionis tempore, per Diploma Imperatorium indubitabili, quod volunt aliqui, eumdem* Guntherum *factum poſtea eſſe Archiepiſcopum Salisburgenſem; quos oportet deceptos dicere ſimilitudine nominis, cum eo qui S. Henrici antea Cancellarius, ſub annum* MXXIII *Archiepiſcopatum adiit, tenuitque annis quatuor.*

an. 1072 *in Epiſcopium mutatur:*

C

2 *Similis confuſio ex nominis identitate obrepere potuit circa fundationem Altimontenſis monaſterii in Stiria, anno* MLXXV *adſcriptam; quam Gebehardus Archiepiſcopus, idem qui Gurcenſem Epiſcopatum inſtituit,* fundaviſſe *legitur, apud Hundium in Metropoli pag.* 8, auſpiciis Hemmæ, quæ uxor fuit Comitis Wilhelmi in Frieſach & Zeltſchach, *utpote tanto junior Fundatrice Gurcenſi, quanto hæc frequens, junior fuit ſocru ſua, etiam Hemma, S. Henrici nepte, de qua infra in Analectis num.* 2, *ut jam tum iſtis in partibus frequentatiſſimum videatur fuiſſe nomen* Hemmæ, *etiam abſque reſpectu ad hanc noſtram Beatam.*

Nomen Hemmæ eo ſeculo frequens,

ibi Epitaphium,

3 *Vita hujus noſtræ* Hemmæ, *antiquitus ſcripta nulla fuit; ſolum penes tumbam in vetuſtiſſima tabella legebatur Epitaphium, quod idem Canonicus ſic tranſcriptum miſit, verſibus parum bene tornatis conceptum.*

F

Anno milleno poſt quadragintaque pleno.
Cum tot fluxiſſent poſt Chriſti nativitatem,
Hemma beata, Wilhelmi Comitis conſors,
In pace quievit, cælorum nactaque ſortem.
Cœnobii hujus, Auguſtino Patre beati,
Et Sedis Gurcenſis Fundatrix dicta fidelis.
In tantis donis ſua ſtat conſtructio [grandis]
Quam Domino cæli commiſit corde fideli.
Munere pro tali fac illam, Chriſte, beari
Sede tui regni, ſervans in pace perenni.

Sed interpolatum videri hoc Epitaphium poteſt, & primitus ſolum hi verſus lecti fuiſſe, quos in vetuſtiori membrana dedit idem.

O Felix Hemma, virtutum maxima gemma.
Gurcenſis Sedis Fundatrix dicta fidelis:
Divitiis magnis tua ſtat poſſeſſio grandis,
Quam Domino cæli &c.

Ubi verſus Leonini ſatis perfecti omnes, adeoque poſſunt ſeculo XII *compoſiti fuiſſe.*

Vita ex Ms Lambertino,

4 *Minus etiam antiqua eſt Vita, quam ex Lambertini monaſterii in Stiria codice, juſſu Reverendiſſ. Abbatis ſui Franciſci, anno* MDCLXXV *nobis tranſcripſit, ejuſdem cœnobii tunc Supprior, poſtea Prior,*

R.

A *R. D. Chriſtophorus Iager. Auctor præfatur, quod ipſamet Beata* quemdam pauperculum (*ſeipſum intelligit*) ad hanc ſui Legendam componendam pluries admonuit, qui ſermone præcedenti materiam ampliando, verbis ſequentibus Vitam ejus ſic breviter compilavit. *Conſtant ergo hæc Acta tribus partibus*; Sermone prævio, *quem Prologum nominare poſſis*; Vita & Miraculis *uſque ad annum* MCCXXVII *deductis, quorum ſecundum num.* 15 *relatum, in Actis aliis ſolum ex antiquis refertur, velut* ex Officio divæ Hemmæ ſacro *ſumptum; unde intelligitur, prima hæc Acta ad talem uſum fuiſſe compoſita, & in novem Lectiones diſtributa, prout tunc uſus ferebat.*

ſeculo 13 ad uſum proprii Officii ſcripta.

5 *Duobus poſt hæc ſeculis, ad inſtantiam Frederici* III *Imperatoris, & Pauli Papæ* II *auctoritate, formatus fuit pro Canonizatione Proceſſus, ad quem ex deputatis unus, anno* MCCCCLXIV *venit,* Joannes Abbas S. Lamberti: *quare eum crediderim inde attuliſſe Actorum ſive Officii jam dicti exemplar; ſicut eodem miſſa deinde fuerunt Acta alia, hoc ſeculo compilata, quæ Gamanſii noſtri manu deſcripta habeo. Ea Vitam paulo prolixius deducunt, deinde miracula ex Proceſſu collecta, & aliis hoc ſeculo patratis aucta, uſque ad annum* MDCXXXIV. *Hæc cum accepiſſet prælaudatus Gamanſius anno* MDCLXIX, *etiam ipſe Vitam aliquam compoſuit; quam ſimiliter habeo, & ad ejus calcem in autographo reperio, eſſe* ex rebus geſtis B. Hemmæ Mss. auctore Paulino Waldnero, I. V. D. Presbytero Tirolenſi, anno MDC. Item ex relatione Ms. adm. Rev. & Eruditiſſ. D. Friderici Raidlſtorffer, Canonici Regularis in Gurk; Lazio, lib. 12 Reipublicæ Romanæ, & de Bojis lib. 7 fol. 406, & lib. 6 de Tauruſiis fol. 235; Martino Zeilero, in Itinerario part. 1 cap. 28, §. 2; Megiſero lib. 7 cap. 30, 31, 43; & Ulrico Chemnicenſi, in Fundatione Lambertina fol. 29. *Hæc placuit annotare, tum ut ſciatur quinam ex impreſſis Auctoribus* Hemmæ *meminerint; tum quia exiſtimo hic nominari ipſum ſecundorum Actorum ſcriptorem, ſcilicet* Waldnerum *ejuſque ætatem; cujus lucubrationem cum Præpoſitus ſuique Capitulares vellent imprimendam dare, addita ſit eorum ad Lectorem Præfatio, cum miraculorum recentiorum ſylloge ex Notariali protocollo. Sed cogitata impreſſio ſucceſſum non habuit; quem defectum hic libenter ſupplens, totum Tractatum ut accepi ſubjungo.*

Ex proceſſu, pro Canonizatione anno 1464 fabricato,

compilata an. 1600 Vita alia,

cum miraculis poſtremis uſque ad 1634.

B

C 6 *Ad cultum quod attinet, is ne impediret feſtivitatem Apoſtolorum, in qua* Hemma *obierat; pridem eſt quod placuit Gurcenſi Eccleſiæ, feſtum prævertere, & in Vigiliâ* B. Hemmam *venerari, officio* IX *lectionum, quod etiamnum in Bibliotheca Gurcenſis Capituli extare manuſcriptum indicat Canonicus Fridericus, cum Antiphonis, Hymnis, Reſponſoriis &c. propriis. Actorum recentiorum Auctor num.* 27 *ait, quod licet ſecuta Canonizatio non ſit,* nihil pietas popularis deferbuit. Multi enim quotannis è Croatia, Stiria, Carniolia & Carinthia ſuperiori & inferiori magno numero affluunt: cultus autem memoratus non ſola continetur Gurcenſi Baſilica; ſed aliis etiam, tum Carinthiæ, tum aliarum ditionum locis, Eccleſiæ, Ædes ſacræ, Capellæ, Divæ Hemmæ nomini & honori conſecratæ, pia celebratione frequentantur; variiſque indigenarum & advenarum peregrinationibus memoria Divæ poſteros in annos perennatur. *Nunc pro Appendice ſit memoria* Venerabilis Beatricis Carinthiæ Duciſſæ, *quam Lambertinus codex* B. Hemmæ *ſororem facit, Gurcenſi Codice refragrante. Certe ſi Luitburga Beatri-*

Cultus ut Sanctæ.

Appendix de Ven. Beatrice.

cis mater, fuit Henrici IV *filia, ut volunt Lambertini (quamquam hanc alii Birtham vocant, matri cognominem) necdum nata illa erat, quando jam obierat* Hemma, *S. Henrici coætanea, ejuſque ex* matre neptis; *quod ita intelligendum videtur, ut* Hemmæ *mater fuerit ſoror Henrici, filia Henrici Bavari & Giſlæ Burgundæ. Appendicem alteram faciet Carthuſiæ Scitzenſis in Stiria memorabilis fundatio, B. Hemmæ perperam attributa.*

AUCTORE D. P.

ACTA

Ex Ms. S. Lamberti in Stiria.

SERMO PRÆVIUS.

De laude Sanctitatis Matronalis.

LAudabilis ſæpe Vita Sanctorum, ratione humilitatis eorum, & præſumptione arrogantiæ eos deprimentium, oblivioni traditur; & ſic tandem ſermo propheticus Sapientiæ, tamquam ore malignantium dicentis, comprobatur: Hi ſunt, quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii: ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos pars illorum eſt. Completur etiam in illis ſermo Veritatis, dicentis; Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua. Per Patriam enim, univerſalem ſeculi hujus converſationem Dominus ſignificat; Propheta vero, quemlibet Sanctum nobis deſignat. Sancti enim, nobiſcum adhuc carnaliter viventes, ſi à paucis, Dei militiam conſiderantibus, ſunt accepti; à pluribus tamen deſpecti ſunt: quia mundus non niſi quod ſuum eſt memorat & diligit, & ſe abnegantes oblivioni tradit & deſpicit. Fidelis autem Dominus illos non obliviſcitur, tamquam mundus, ſed meritis eorum præmia largitatis accumulans, nomina eorum ſcripta, inviolabilis æternitatis ſigillo corroborat; ut in libro memoratæ Sapientiæ, tamquam ex abundantiſſimo pietatis ſuæ theſauro, prædicens demonſtrat: Hi ſunt, quorum juſtitiæ oblivionem non acceperunt, & vivent nomina eorum in ſecula. LECT. 1

Sap. 5, 3

E *Sanctos, mundo contemptos,*

Lu. 4, 24.

memoria æterna honorans Deus.

2 Si ergo Dominus, nulla ſibi exiſtente indigentia, Sanctos ſuos tam frequenti perpetuaque confœderatione ſibi curæ eſſe commemorat; quanto magis nos, illorum ſuffragatione ſemper egentes, non ſolum accommodata, ſed etiam nova laudum genera, eis memorialiter exhibenda, fingere dicamus? quia quælibet virtus cuilibet Sanctorum rite adſcribitur, qui jam in cælis, à cunctorum bonorum Largitore, plena perfectaque eruditione virtutum ſibi donata petitur. Poſſumus etiam ſeculari eorum converſationi, quælibet juſtitiæ opera tali ratione convenienter adſcribere: Nullus ſanctus, niſi Dei dilectio in illo: dilectio autem, Paulo teſtante, cunctorum præceptorum ac virtutum complexio eſt: & ideo cuique Sanctorum digne attribuuntur totius puræ fructificationis opera. Igitur quoque Sanctis omnibus dilectio eſt una; & unus in omnibus, & omnes in uno commendant; & Dominus in omnibus, & omnes in Domino gloriantur. Generoſa itaque Sanctorum turma, cœpti ſermonis cauſa exiſtens, ſi Dei præceptorum ornamentis induta fuerit, non immerito commendatur: quia cuncti viventes, tam vitam præſentem, quam ejus alimenta percipimus, & vitam æter-

F *à nobis quoque vuli laudari*

pro plenitudine virtutum

Ex us nitatis nobis fidelibus in Christo donatam susceпisse gaudemus.

Femineum vero sexum valde extulit,

3 Quid autem altioris approbatione testimonii adhuc perfrui nitimur? cum totius creationis Gubernator & Rector, cunctarum creaturarum genus nobilissimum sibi principaliter adamandum eligere voluit; sexum scilicet femineum, non solum virginalem, sed etiam conjugatum ac vidualem, in una eademque substantia super omnia sublimatum? Et idcirco quælibet sancta matrona, sive conjux fuerit, sive vidua, digne laudis obsequio colitur: quia excellentissima cælorum Regina, in veneratione cunctarum glorificata extollitur, & omnes ad honorem ejus digniſſime venerantur. Sed quoniam tantarum virtutum circumstantias, condigna verborum descriptione & propria commendatione fulcire, humano deficit intellectui; propterea diversis rerum mundi virtutibus, ut amplius honorentur, illa expedit comparari. Quasi enim tellus, imbrium suavitate rigata, innumerabilis florum ac frondium exuberat germina; sic Matrona sancta, variis utilitatum fructibus pullulat,

ex eo sibi matrem deligendo.

B Dei rore perfusa. Quasi Hortulus, diversarum

Mulier autem sancta, recte comparatur horto,

speciei um rosis ornatus, visum lætificat, & herbarum odoriferarum plantulis odoratum delectat; sic Mulier sancta, speciosis uteri sui fructibus populo, & orationum devotione complacet Domino. Quasi Vitis, ubertatis suæ liquore corpus hominis recreat, & intelligentiæ acumen augmentat, & tandem per copiam cor ad læ-

viti tandum exaltat; sic Mulier sancta, non solum naturali suo alimento, sed etiam disciplinæ moribus enutrit, ad Deique timorem, quæ sapientiæ initium est, instruit, & ad desiderium supernorum suadendo inducit. Quasi Tilia, tem-

arbori umbrosæ, pore æstus, lassitudine oppressos obumbratione sui protegit, & apum multitudini ad pascua colligenda se latam extendit; sic Mulier sancta, senio & infirmitate laborantes obsequio consolationis visitat, prædicationisque officio utentibus obsequia commoditatis ministrat, & turbis pauperum dulcis eleemosynæ largitatem ostentat.

4 Numquam muliebris fœcunditas, tanto pietatis studio firmata, non erit laudanda; cujus etiam ministerio, nobiscum commanendo Pastor

C fidelissimus frequenter se obtulit; cuique, tumulo incumbens, sinceram ungendi voluntatem præstitit; & ab inferis resurgendo, se primo redivivum & immortalem ostendit: bene quippe

turturi, Altissimo amicabili servitute complacita, honestatum titulis est à nobis ornanda. Quasi Turtur, naturali castitate solius mariti societatem cupiens, eoque mortuo cuncta viventia spernens solaque volitans, voce lugubri auditur concinens; sic Matrona sancta, solius Christi amori innititur; & pro occisione illius recompensanda, cuncta mundi amabilia dedignatur; & contemplationis causa se alienans Dominum desiderando la-

citharæ, mentatur. Quasi Cithara, dulci symphonia chordarum dæmones depellendo, ab eorum sævitia homines liberat, valoremque capitis amissum reparat, & ad exultationem elationis cor occulte provocat; sic sacræ Mulieris admonitio, ab errore idololatriæ animum per fidem revocat, & renovatam salubris spei subjunctione consolidat, & consolidatam perfectione optatissimæ caritatis exaltat.

5 Quasi Speculum, perspicuitatis suæ claritate, se intuentium oculos clarificat, vitiaque maculaгum tergenda repræsentat, & ornamenti

speculo, cujuslibet cautelam capiti insertam insinuat; sic D assumpto sanctæ Mulieris exemplo, Dominicæ virtutis altitudo datur intelligi; quidque vitiorum intrinsecus debeat extirpari, quibusque virtutibus nobilissimæ creationis animam deceat exornari. Quasi Coronæ, excellentiæ dignitatem, *coronæ:* imperii potestatem, & totius puritatis signat habilitatem; sic Mulier sancta, generositate spectabilis, verborum venustate desiderabilis, & jucunditatum sinceritate commendabilis. O! multa & innumerabilis virtus sacræ Mulieris, quæ devotionis mota desiderio, ad effundendas lacrymas prompta, ad deprecandum Altissimum facunda, ad quævis opera puritatis exhibenda est subtilissima. Ista, contra mundi pericula provida, contra hostiles nequitias astuta, semper sacræ fidei provisione munita, corpore munda, mente lucida, virtutum decore redimita, quasi aurum clarum, ornatum pretiosa margarita *& talis fuit Hemma.* prædictis vere virtutibus unà plene decorata, quemdam pauperculum, ad componendam hanc sui Legendam, pluries admonuit; qui sermone præcedenti materiam ampliando, verbis sequentibus Vitam ejus sic breviter compilavit.

E

SUMMA VITÆ,

Piis operibus iugiter impensæ, unà cum facultatibus.

LECT. I 6 ERat quædam valde nobilis Comitissa, Hemma nomine, sereniſſimi ac sancti *S. Henrici Imp. con-* Regis Henrici consanguinea; quæ cla- *sanguinea,* ritatem parentum præfulgentium, in se possessam, tam mente quam corpore, ostendit. Nam decor virtutis, decorem speciei in ea crescendo comitabatur; sic ut nobilitas mentis, naturæ dignitatem excelleret; & claritas cordis, formæ pulcritudini præpolleret. Hæc cuidam Lantgravio, *liberis, & viro pere-* Wilhelmo nomine, à parentibus est legitime *gre profecto, orbata,* copulata: qui annis aliquibus secum deductis, peregrinandi licentiam ab ea petiit; & sic magnis rerum ac honorum divitiis in Dei amore relictis, ad visitanda Sanctorum limina sine reversione recessit. Illa vero, viro dimisso, & duobus *Christum* filiis suis tempore adolescentiæ de mundo sublatis, *heredem* Christum Jesum pro sobole suscipiens; ipsum *optat,* F super cuncta bona sua heredem constituit, credens verbis suis, quæ nobis in lectione Euan- Mat. 19, 29 gelica in hunc modum prædixit; Si quis propter me hujus seculi amata reliquerit, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit.

LECT. II 7 His aliisque sermonibus, ab amantissimo nostræ salutis Auctore prolatis, edocta, thesaurum in agro absconditum reperit, quem à Domino comparatum, in sinu cordis sui cum ex- *& Gur-* ultatione recondidit. Quod autem corde gere- *censem* bat, hoc operibus plene patefactum, latêre non *Partheno-* potuit: nam spretis vanis blandimentorum gau- *nem fun-* diis, & relicta castrorum altitudine, ad humi- *dat:* lia se declinans, monasteria ædificare cœpit. Unde primo, vitam religionis cupiendo, in Vallem-silvestrem, quæ nunc Gurcka nominatur, se transtulit; ibique chorum septuaginta Dominarum, sub religionis habitu & victu perpetuo, constituit; & Sacellanos viginti, qui divina quotidie coram iis Officia celebrent, adjunxit. Post aliquod autem temporis, dictæ Congrationis numerus, partim in Canonicos Regulares Ordinis S. Augustini, sub specialis stabi- *ubi deinde constituti Canonici Regular.*

litate

A litate monaſterii, eſt commutatus: quibus etiam Rev. Pater & Dominus Metropolitanus, ſcilicet Gebhardus Saltzburgenſis Eccleſiæ tunc Archiepiſcopus, de favore Regis ſupradicti Henrici, præfecit Antiſtitem, qui Gurcenſis nominatur, uſque in hodiernum diem.

8 Beata quoque Hemma multitudine prædi-
LECT. III *ſed & aliis Monaſteriis munifica Hemma,* orum abundabat: propterea pluribus eccleſiarum locis, à ſe late diſtantibus, larga donavit munera. Babenbergenſi etiam aliquorum bonorum obtulit facultatem: Admundenſi quoque prædia ad ſuæ fundationis exordium præbuit: religioſiſque Fratribus in Schiz ad trecentarum marcarum redditus in perpetuo aſſignavit. Inſuper ſibi vicinis divinarum ſtructionum cultibus auxiliata, & quotidianis eleemoſynarum largitionibus inſiſtendo, cuncta Deo placita cum diſcretione & ſapientia, die noctuque ſtudioſius peragebat. Tantæque conſtantiæ ac ſerioſitatis extitit, ut omnia ſuis ſubditis ſemel imperata, mox ſine omni contradictione adimpleri voluerit. In tali itaque honeſtatis induſtria, ſimplicitas ei columbæ non defuit: quia divitias, à
B manibus parentum ſibi congregatas, tamquam columbæ, pullos alienos cum ſuis nutriens, erogabat. Viſa eſt quoque in labore ſtudioſa valde: unde, quaſi arbor frondoſa atque fructifera, cujus folia non defluunt & fructus non putreſcunt, ſic illa continue bonorum operum germina procreabat.

9 Fuit etiam ad ſe confugientibus protectio-
LECT. IV *omniumque commune refugium effecta;* nis & ſecuritatis refugium: nam quaſi caſtrum in petra ſolidatum, ſibi adhærentes, in tempore commotionis, ab inſidiantium rapacitate tutabatur. Erat quoque in devotione affectuoſiſſima; ita ut in conſpectu Domini, tamquam thuribulum aureum thymiamate incenſum, ſemper odorem ſuavitatis efferebat; ex quo, viventibus adhuc pacis & ſalutis ſubdit auxilium, & mortuis remiſſionem obtinet peccatorum. Cur autem opus eſſe videatur, ut virtus ſupra in generali commendata, rurſum in ſpeciali memoretur? Sed illud ſciri nequaquam prętermittendum, quod, quamvis multarum virtutum operatione erat continuata, tamen in quatuor ſumme neceſſariis virtutum ſanctificationibus eſt ſine ceſſatione juncta. Sparſit enim viſu, fletum; manu, Deo mu-
C nera; linguâ, preces; corde, votum in perſeverantia: nec ſpe ſanctificationis eſt defraudata, quia lætitiam Sanctorum jam metit in gloria.

10 Complevit autem cunctos labores ſuos B.
obit an. 1045. Hemma, anno Domini milleſimo quadrageſimo quinto tradens Domino ſpiritum, qui ſanctificaverat illum. Corpus vero in valle Gurcenſi, in monaſterio, quod ad honorem beatiſſimæ Virginis ædificare cœperat, eſt ſepultum: ubi poſtmodum multis miraculis claruit, quorum pauca recitanda præſens littera ſubſequenter oſtendit.

MIRACULA

Uſque ad annum 1228 incluſive.

a 11 QUidam, à Præpoſitura *a* Newnburgen-
LECT. V *Gurcenſi Epiſcopo Werenhero* ſis Eccleſiæ, in Sedem Gurcenſem pro Epiſcopo, Werenherus nomine, eſt receptus; qui ibidem præbens exempla bonorum verbis & operibus, finem laudabilem ſuis laboribus, quos etiam quondam vita ſolitaria, longitudine annorum quaſi triginta, exercuerat, applicuit;

& ſic, adveniente diſſolutionis ejus tempore, in EX MS.
Domino fideliter obdormivit. Cui cognatus ſuus, Otto nomine, in Epiſcopatu ſucceſſit ele- *ſuccedens cognatus Otto,*
ctus. Qui amicum prædeceſſorem ſuum ſacris moribus diligenter imitans, varias amicorum ſuorum nobilium adulationes & mundi commoda deſpexit; imo potius jejuniis, vigiliis, & prædicationibus inſtitit; & cum timore Dominum votivis, ut decuit, precibus requiſivit. In talibus itaque perſeverans, cum negotiorum cauſa ab eccleſia ſua aliquantulum extitit, latens in- *& venena*
vidiæ fons, ex cordibus impiorum proſiliens, ſi- *potatus,*
bi toxicum propinavit. Ille vero læſum ſe ſentiens, ſtatim domum reverti cœpit cum feſtinatione: & veniens in caſtrum, Strasburgum dictum, quod ab eccleſia Gurcenſi medii *b* *b*
milliarii diſtat itinere; ibique lectulo infirmitatis decumbens, & nimio de mortis pœna gravatus timore; Capellanum ſuum, virum devotum ſibique fidelem, advocat; dicens ei: Care Arnolde, Gurcam hac nocte venire non deſine; *mittit qui Wernheri tumbam conſultum*
& noctis ſilentio, una cum Cuſtode Vulſchalcho, monaſterium, ad tumbam avunculi mei *eat:*
Werenheri Epiſcopi pergens, ingredere; ipſumque ex parte mea deprecare, ut in cælis experienda mihi renuntiet, utrum me adhuc amplius vivere ſit poſſibile, an mori neceſſe. E

12 Fecit itaque Capellanus ut ſibi præceptum fuerat. Nam Gurcam veniens, & aſſumpto ſibi Cuſtode, noctu monaſterium, cunctis exinde venientibus, ingrediuntur ſimul: & acceptis candelis ardentibus ac thuribulo, Werenheri Epiſcopi ſepulcrum adeunt. Quod apertum [inveniunt,] & Epiſcopum diu defunctum, foris deſuper ſtantem. Illos vero accedentes & timore obmuteſcentes, Epiſcopus, ambos no- *is apparent Miſſo, cum ducit ad tumbam B. Hemmæ*
minatim ſuſcipiens, ne timerent admonuit; & talia ſubdidit, dicens: Scio, quod cognatus meus Otto infirmatur; & mortem nimis abhorrens, vos huc ad me direxit; ut per me intelligat, utrum ipſum jam mori oportuerit, an adhuc longius vivere poſſit. Quamvis autem dies requiei & tempus gaudium, potius quam hujus ſeculi vita, ſint optanda; tamen, ne preces ejus gratis fuiſſe videantur, mecum, ô Cuſtos, Capellano hic expectante, cryptam ingredere; ut per fidelem, ſanctam hujus eccleſiæ Fundatricem, Hemmam, quæ plura apud Dominum meruit, audiamus, quid de Confratre noſtro Ottone fieri oportebit. F

13 Intrarunt igitur cryptam Epiſcopus pari- *& cum hac, inde prodire viſa, abit ad altare Deiparæ:*
ter & Sacriſta, pergentes ad B. Hemmæ ſarcophagum, valvâ ferratâ circumdatum, quæ ultro aperiebatur. Et egreſſa Domina, religionis in habitu & copioſo lumine rutilans, duos ad ſe venientes, piæ ſalutationis ordine præmiſſo, alloquitur dicens: Noſco vos legationem Ottonis, mortem timentis, afferre: qui tamen mortem, tamquam recte vivens, non debet timere: ſed ut preces ejus effectuoſæ noſcantur, mecum vos, Epiſcope, Cuſtode foras exeunte, Reginam cæli accedite; ut, per potentiſſimam Chriſtianæ fidelitatis adjutricem, detur intelligi, quid amico noſtro Ottoni videbitur reſponderi. Acceſſerunt igitur B. Hemma & Epiſcopus aram beatiſſimæ Virginis prope exiſtentem: & ecce mox altare, ſe in medio ſcidit, & lumen immenſum exinde ſe protraxit, in quo electiſſima totius honoris ac virtutum Regina prodiit. Quæ dilectis ſibi advenientibus dulcium verborum alacritate ſalutem exhibens, talia verba

Ex ms. junxit; Ne timeat diſſolvi ab hoc ſeculo, cujus finis extat in præmio: nam qui juſte in carnis vita vixerit, carnis dormitionem ſecure guſtabit. Morietur enim fidelis noſter Otto, diei tertiæ, proxime advenientis, horâ tertiâ, ſecurus exiſtens, quod in tempore exitus ſui ſibi adero, & animam ſuam ab omni anguſtia liberabo.

quæ reſpondet, Ottonem moriturum

14 Talibus auditis, B. Hemma & Epiſcopus, capita ſua glorioſæ Reginæ, altare ſuum reintranti, inclinando, abierunt; illa ſarcophagum intrans, ille vero cryptam exiens, & duobus foras expectantibus, ea quæ ipſi, per feneſtram introſpicientes, partim intellexerant, enarrat: & ſtatim tumbam ſuam ingrediens, ſe depoſuit, & eam ſuper ſe clauſit. Illi vero abeuntes, percepta retulerunt Domino ſuo Epiſcopo: qui die tertia, tempore ſibi prædicto, migravit à ſeculo. Cappellanus autem, ſervitia fidelitatis Domino ſuo adimplere cupiens, circa tumbam ipſius manſiunculam ſibi conſtruxit; in qua per integrum annum ſingulis diebus, ab ortu diei uſque ad veſperam remanendo, ſacrificia orationum obtulit; & niſi arduis naturæ commodis exigentibus, à loco illo numquam receſſit.

tertia (ſicut evenit) die,

B

c 15 Iterum ſciendum eſt, quod Bononiæ *c* fuit quidam Prædicator in Studio, & incidit in infirmitatem maximam, ita quod inunctus fuit, & jacuit in agone. Et circa mediam noctem venerunt tres Dominæ: & una tulit pyxidem, & dixit ad eum; Vis ſanari? At ille; Libentiſſime. Tunc ſtatim unxit eum in corde, & fecit ei Crucem in pectore, cum unguento quod tulerat: & ſtatim ſanus factus fuit. Et cum exirent, ille ſentiens ſe eſſe ſanatum, feſtinanter ſurrexit; & ſequebatur eas, & clamabat: O venerandæ Dominæ, quæ eſtis, quæ me ita celeriter curaſtis? Dicatis mihi propter Deum; & ſi uſquam in mundo habetis cœnobium? Quæ valde leniter & benigne reſpondit; Ego ſum Hemma de Gurcka: & ſtatim evanuerunt. Interim cœperunt Fratres Matutinas cantare: & ille ſanatus cucurrit ad chorum, & fortiſſime clamabat; O dulciſſimi Fratres, juvate me omnes regratiare Deum & S. Hemmam de Gurcka, quæ me ſanum fecit. Et ſtatim ſenſerunt Fratres odorem ſuaviſſimum de iſto Fratre procedere: & interrogaverunt eum, quid ei feciſſet? Et cum dixit de unguento, laverunt eum Fratres in pectore: & quemcumque infirmum liniebant cum lotione illa, ſtatim ſanatus fuit. Ille vero idem Frater, ſtatim accepta licentia, cum ſocio ſibi adjuncto, proceſſit ad viam, & venit huc ad ſarcophagum S. Hemmæ: & ſtatim cecidit, clamando & plorando fortiſſime, ante ſepulcrum B. Hemmæ: & retulit omnibus qui ibi aderant, gratiam, quam B. Hemma in ipſo perpetraverat.

Lect. VI *Fr. Dominicanus, ab apparente ſibi B. Hemma*

ſubito ſanatus venit ad ejus ſepulcrum.

C

d 16 Item aliud accidit. In Reichenvelſe *d* jacuerat quædam honeſta matrona, quindecim annis infirma, & quaſi curva & paralytica. Et una die in æſtate, cum omnes exiviſſent ad opera ſua, illaque ſola permanſiſſet in domo, & fleret & triſtaretur; intravit quidam ſenex multum ſolennis, & dixit ei, Velles ſanari? At illa: Libentiſſime, venerande Domine: quis eſtis vos? [Qui reſpondit:] Ego ſum S. Petrus: ſequere me ſtatim. Et exivit illa; & ſentiens ſe ſanam in continenti, feſtinavit currere poſt illum. Et non valens ita feſtinanter, ſequebatur tamen umbram, quam vidit præcedere ſe; quæ reſplenduit quaſi ille ſenex, qui apparuit illi in domo; & ſic ſequebatur uſque huc ad montem ibi proxime in Paſſeck *e*. Ibi perſtitit & expectavit eam; & monſtavit ei annuendo manu [ac] digito, huc inferius ad monaſterium: & dixit ei: Ecce eccleſia in qua B. Hemma requieſcit, quæ te ſanavit: deſcende, & refer ei grates. Et ibi ſtatim evanuit forma iſtius ſenioris: illa autem matrona feſtinanter deſcendit montem, & venit ad cryptam, cadens ante ſepulcrum, flendo & gratias referendo; & dixit omnibus qui ibidem reperti fuerant, qualiter ei accidiſſet. Et longo tempore jacuit in terra, proſtrata ante ſarcophagum B. Hemmæ, quod vix aliæ mulieres ſupplicando levaverunt eam.

Lect. VII *Mulier 15 annis infirma*

à *S. Petro apparente ſanatur,*

D

e *& mittitur ad idem ſepulcrum.*

17 Sancta itaque Hemma, quam Deus præſcivit ad ſuam imaginem & prædeſtinavit, Chriſtianis parentibus, de bona & prudentiſſima Regum proſapia, in Carinthia otta, patreque Engelberto Comite & matre ejus Tuttâ genita, à ſua pueritia bonarum rerum ſtudio inolevit. Electa enim ex Deo, moribus ſobria, caſtitatis ac pudicitiæ plena, in meliora ſemper creſcebat. Et quis ſua opera ac virtutes plenaliter poſſit enarrare? Sed hæc pauca, & de innumerabilibus exempli cauſâ poſita, demonſtrabimus.

Lect. VIII. *Hemmæ natales.*

E

18 Anno ab Incarnatione Domini MCCXXVII, præſidente Gregorio Papa *f* [Romanæ] & Ulrico Epiſcopo, Gurcenſi Eccleſiæ, regnante Imperatore Friderico, facta ſunt hæc ſigna in Gurcenſi eccleſia, in crypta apud aram beatiſſimæ Virginis, & apud ſarcophagum beatæ fundatricis Hemmæ Gurcenſis eccleſiæ. II Idus Septembris, in Nativitate beatiſſimæ Virginis, præſente Epiſcopo, Decano, Canonicis, & aliis quam pluribus adſtantibus, dictis Matutinis; quidam puer de *g* Steyrberg, contractus facie, manibus, pedibus; eſt liberatus.

f A. 1227 *ſanatur contractus,*

g

19 Sequenti anno, II Kal. Maji *h*, apud aram beatiſſimæ Virginis, quædam mulier, totaliter in corpore contracta, eſt liberata. XVI *i* Kal. Junii, quædam mulier paralytica, capite, brachiis, manibus; apud aram beatæ Virginis eſt liberata. Eodem die, cum populus multus cauſa orationis à remotis partibus affluëret; quædam mulier, in comitatu populi ſana veniens, ornato capite & collo, peplo ſubtili & colorato; Sacerdos, dum eſſet in Canone apud ſarcophagum B. Hemmæ; eadem mulier cecidit in terram ſemiviva, præ tumore quem patiebatur in collo. Cumque peplum removere vellent à collo, minime poterant: arreptoque cultello, pars pepli collo adhærens eſt abſciſſa: quo facto mulier vires recepit.

h

i 1228, *contractæ duæ:*

F

20 Kal. Junii, quædam puella paralytica, Horâ nonâ celebratâ, eſt liberata. Et circa horam Completorii, infans cæcus de Strasburg, apud ſepulcrum B. Hemmæ, viſum recepit. IX Kal. Junii recidiva venerat circa horam Completorii: & ſequenti die, in feſto S. Urbani, eadem mulier, circa Horam primam, dum Sacerdos celebraret in ara beatiſſimæ Virginis, eſt liberata, multis videntibus. VI Kal. Junii, quædam juvencula virgo, cæca ab infantia, de S. Stephano apud Strasburg, circa Horam veſpertinam viſum recipit.

curantur plures alio menſe

21 In prima Dominica *k* poſt Octavam Pentecoſtes, dum publica celebraretur Miſſa, juvencula quædam, curvam habens manum, liberata eſt ante ſepulcrum B. Hemmæ. Iterum die eodem infra publicam Miſſam, quædam juvencula, curvum habens crus & pedem aridum, apud

k

apud ſepulcrum B Hemmæ liberata eſt. Item eodem die, puer ſex annorum, paralyticus & curvam habens manum, apud aram beatæ Virginis infra publicam [Miſſam] eſt liberatus. Iterum IV Nonas Junii, in feſto Marcellini & *l* Petri, quædam mulier de Friſaco *l*, ſurda & cæca, auditum recepit apud ſepulcrum B. Hemmæ, & viſum apud aram beatæ Virginis.

m 22 Item ſecunda Dominica *m* poſt Octavam Pentecoſtes, infra Matutinas, mulier de Glodniz, *n* curvum habens pedem, apud aram beatæ *n ac Junio* Virginis recepit ſanitatem. Iterum Nonis Junii, in die S. Bonifacii, quidam infans curvus, de novali Neſon, tam manibus quam pedibus à nativitate [contractus,] infra publicam Miſſam liberatus eſt, apud aram beatæ Virginis. Iterum VI Idus Junii, quædam mulier, ſex annis manibus & pedibus in tantum contracta, quod uſum manuum & pedum habere non potuit, & in grabato adducta; in Veſperis SS. Primi & Feliciani, apud ſepulcrum B. Hemmæ, eſt liberata. Sub ſecundis Veſperis SS. Primi & Feliciani, quædam mulier contractam habens manum, apud ſepulcrum B. Hemmæ, eſt liberata. Iterum II B Idus Junii, in feſto Baſilidis & Cyrini, quædam mulier, cujus .... adhæſerant quinque annis, ad ſepulcrum B. Hemmæ eſt liberata. Iterum *o* mulier à capite *o* jejunii muta fuit, & contra- *tum reli-* ctam habuit manum, uſque in Vigiliam S. Jo- *quo menſe,* annis Baptiſtæ: circa Horam Veſpertinam uſum loquendi accepit, & ſanam manum apud ſepulcrum B. Hemmæ.

p contracti varii, 23 Item ſequenti die *p* Dominico, quidam ſervus ſimplex, contractam habens manum, apud aram beatæ Virginis, eſt liberatus. Item in feſto SS. Joannis & Pauli, ſecundis Veſperis, quidam puer de Syroniz, qui erat cæcus anno & dimidio, apud aram beatæ Virginis, viſum recepit. Iterum in Vigilia SS. Petri & Pauli, quidam de Griffen, qui incedebat more beſtiali, cum aliis complebanis ſuis, qui cauſa orationis venerant, circa Horam Nonam, in cœmeterio foris apud feneſtram, juxta aram beatæ Virginis, ad proprium reformatus eſt inceſſum. Iterum in feſto SS. Proceſſi & Martiniani, quædam mu- *q* lier de *q* Veltkircken, curva erat dorſo & crus *ac paraly-* [habebat] contractum: liberata eſt ad aram beatæ *ticus.* Virginis, infra Miſſam quæ ibi celebrabatur. C Et quidam ſervus de Sebtenhaim, erat ſurdus & mutus tribus annis, & paralyticus à capite *r* jejunii, uſque in ſecundam *r* Feriam in diebus Rogationum: circa Horam Primam, apud aram beatæ Virginis, auditu & locutione ſanatus eſt; & VII Idus Julii, in Tranſlatione S. Nicolai, à paralyſi liberatus, apud ſepulcrum B. Hemmæ.

ANNOTATA D. P.

a Newnburgenſis, *vulgo* Citizenſis *eccleſia, Magdeburgenſis Metropoleos ſuffraganea, alias* Naumburg. *Hinc aſſumptum* Wernherum *Bucelinus, tom. I Germ. ſacræ parte I, pag. 40, electum ſtatuit an.* 1191, *defunctum* 1212; *& huic ſubrogatum* Henricum II *perducit uſque ad annum* 1219. *Sed interponendum* Ottonem, *ad unum ſaltem alterumve annum, hinc diſcimus.*

b *Idem nec amplius ſpatium confirmatur infra num. 46. Corrigenda ergo Carinthiæ tabula, pene duarum horarum ſpatium interjiciens. Eſt autem* Straſburg *iſtud, ad eumdem fluvium, qui Gurcæ nomen dat, infra ipſam.*

c *Jam inde à principio Bononiæ celebrem ſcholam* D *Prædicatores habuerunt, ubi ſuus Fundator obiit, & ſepultus jacet. Hoc autem miraculum ſolum ex antiquis, inſeritur Actis aliis, veluti ſumptum ex Lectionibus Officii proprii, quod hic nos habere ſuſpicor.*

d *Crediderim ab eodem fluviolo dictam rupem (hoc enim* velſe *ſeu* felz *ſignificat) unde dicitur* Richenaw *ſuperior pars Gurcenſis territorii.* Reich *alias, eſt* Dives, *unde pluribus per Germaniam locis appellatio.*

e *Locum hunc oportet Gurcæ vicinum concipere, licet eum nunc non exprimat tabula.*

f Gregorius IX *hoc ipſo anno fuit electus* 19 *Martii:* & Ulricus (*Bucelino* Udalricus) *dicitur ſucceſſiſſe Henrico II an.* 1219, *tempus mortis non indicatur: ſed Henricus intelligitur vixiſſe adhuc anno* 1227.

g Steyrberg, *in tabulis* Steyrburg, *ſed ponitur in monte, ut prior ſcriptio verior videatur. Diſtat Gurca duabus circiter horis in meridiem.*

h *Dies hæc, anno* 1228, *habente litteram Dominicalem* A, *& Paſcha* 26 *Martii; fuit Dominica* V *poſt Paſcha: quod ideo obſervo, quia ex ſequentibus apparebit, plura miracula in Dominicis* E *facta, confluente tunc ad eccleſiam populo.*

i *Ecgraphum noſtrum habebat* VIX; *quod ex* ſexto decimo *factum apparuit rurſum infra, num.* 42 *præter naturalem ordinem litterarum numeralium; fuerit autem hæc Feria* 3 *Pentecoſtes, quæ celebrata fuit eo anno* 14 *Maji.*

k *Adeoque* 28 *Maji ut colligitur ex dictis.*

l Friſacum, *diſtat* 4 *horis Gurca civitate in Ortum, ad Olezam fluvium, paulo ſupra ejus confluentiam cum Gurca fluvio.*

m *Tunc illa incidit in diem* 4 *Junii.*

n Glodniz, *aut hic aut in tabulis, forſitan male ſcriptum* Glokniz, *ſupra Gurcam ſeſquileuca.*

o *Id eſt à Feria* IV *Cinerum, quæ eo anno Biſſextili, fuerat* 9 *Frebruarii.*

p *Id eſt* 25 *Junii.*

q *Diſtat Gurcâ* 6 *circiter horarum ſpatio.*

r *Die* 2 *Maji, quando Aſcenſio Domini ſubſequens, celebranda erat die* 4.

ALIA MIRACULA

Ex Proceſſu pro Canonizatione. F

24 EGo Georgius, pauper Presbyter, Capellanus in Gombs, prope Marchpurgk Saltzburgenſis Diœceſis, minus idoneus ad referendum ea, quæ Dei laudis ſunt, præſentibus recognoſco, ac quæ mihi acciderunt, veritatem dico, ac in perpetuum dicere non deſino. Cum anno Domini MCCCCLXI, Ego præfatus Georgius, eſſem cum Reverendiſſ. in Chriſto Patre, D. Udalrico Gurcenſi Epiſcopo in Caſtro Straſpurg, in profeſto B. V. Mariæ Conceptionis; audienſque de vita B. Hemmæ viduæ converſari, ac Legendam ipſius perlegiſſem, vovi ad eccleſiam ejus me iturum, ubi corporaliter requieſcit, & ſepulcrum viſitaturum: & cum jam eſſem ſurdus una aure; quaſi per unum annum gravi ſurditate; volensque ſatisfacere, die Veneris proxime feſtum Concepti- *in cryptâ* onis ſequenti, quæ erat undecima menſis Decembris, veni ad eccleſiam B. Hemmæ, cum venerabili viro D. Georgio Swendenkrieg, Plebano in Marchburgk; & cum idem Vener. Pater Divina celebraret in ſpecu ſeu cryptâ ejuſdem

Anno 1461 *toto, unâ aure ſurdus convaleſcit*

EX PROCESSU.

dem ecclesiæ, in qua B. Hemma videtur sepulta; cumque prædictæ Missæ celebrationi assisterem; omnipotentem Deum, ac Filium ejus D.N. Jesum Christum cum sancto Spiritu, totamque sanctam & individuam Trinitatem, supplicitèr & devotè deprecarer, ut meritis B. Hemmæ me miserum peccatorem à surditate liberaret; redeundo in Castrum Straspurg incepi surdâ aure, in parvo temporis spatio, sicut alterâ aure audire.

Sanatur oculus læsus.

25 Dominus Jacobus Sam, in Decretis Doctor ecclesiæ Collegiatæ montis S. Virgilii Frisaci, Saltzburgensis Diœcesis Præpositus, Carinthiæ inferioris Diaconus, juratus asseruit, quod eo, anno MCCCCLXV, die XXV Octobris, cum duobus suis familiaribus, & Presbytero Leopoldo, tunc in Gurca Rectore scholarum, de Frisaco Villacum proficiscente, virgâ, quam manu gestabat, se in oculum dextrum casualiter percussérit, tantum inde læsus, quod se oculo eodem omnino privari timebat. Cumque ad persuasionem dicti Presbyteri, pro sanitate ejusdem oculi, ad tumbam B. Hemmæ se devoveret; eâdem nocte, post aliquantulum somnum, pristinæ sanitati fuit restitutus.

B

Puer apparente Sancta,

26 D. Herduidus, Plebanus ecclesiæ S. Leonardi in Jetniz Gurcensis Diœcesis, Presbyter annorum LXIX, testis juratus asseruit; quod cum scholaris decennis esset, pestem in civitate Marchpurgk fugiens, dum post aliquot tempus repatriare vellet, currum vase vini onustum insedit. Perfectâ itaque unâ diætâ, nocte in somno apparuit ei quædam mulier, habitu monastico induta, prohibens ei, ne in curru prædicto repatriaretur. Cum autem testis, aliter ad partes se venire non posse respondisset, ait mulier; quod die sequenti cuidam albo equo, in curru vehenti, qui eâdem nocte infirmaretur, insideret. Ipso ab ea perquirente, quænam esset, respondit mulier: Ego sum Hemma de Gurca, & tu eris mihi perpetuus Capellanus; adjiciens,

monetur de instante sibi periculo,

ne visionem illam cuiquam revelaret, donec de ipsius canonizatione ageretur. Manè verò alterius diei testis ipse currum refutans, ad equum album, qui præ infirmitate, quam eâ nocte incidit, currum trahere non valebat, positus fuit. Et dum ad quamdam viam arctam in silva, Trabalt nomine, pervenirent; casu accidit, quod

C

currus unà cum vino & equis ad Dravum fluvium cecidit. Memor itaque testis visionis hujusmodi, gratias immensas Deo, & B. Hemmæ referens, se perpetuo eidem B. Hemmæ famulaturum devovit: neminique visionem hanc publicavit, donec causa examinis testium ad partes commissa fuit.

Brachium aridum uni alterique

27 Dominus Henricus Himelperger, Miles Carinthianus; ætatis annorum XL, testis juratus, asseruit, quod ante annos viginti, eo de partibus Athesis repatriante, cœpit brachium sinistrum arescere: cumque usu brachii se quodammodo privatum, ope Medicorum non relevari cerneret; tamquam inhabilis ad actus militares, â genitore suo petiit, ut sibi Ordinem Teutonicorum B. Mariæ Virginis Hierosolymitanum ingrediendi licentiam præberet: de quo pater plurimum contristatus, ipsum, ut hujusmodi propositum mutaret, allexit. Termino itaque di-

tactâ tumbâ revalescit.

liberandi stante, venit quidam Armiger nobilis, Mainhardus Verber nomine, ipsius testis consanguineus: qui testi suasit, ut pro sanitate ad tumbam B. Hemmæ se devoveret; referens, quod paucis annis effluxis, se propter nimium dolorem brachii sui dextri, ad prætactam tumbam votivus transtulit; positoque eodem brachio super tumbam, illud, oblatione & oratione peractis, illico sanum sustulerit. His itaque suasionibus testis ipse, una cum eodem Mainhardo & genitrice suâ, votivus, cum oblatione suâ, ad tumbam prædictam pergens, oratione profusâ, statim melius in dicto brachio habere cœpit, & post paucos dies integræ sanitati est restitutus.

D

Sanantur infirmi duo,

28 Jacobus de Ernau, Vice-Dominus Ducatus Carinthiæ, testis juratus, asseruit, se in præterita septimana audisse à civibus oppidi S. Viti, quod duo viri de Veldkirchen Salzburgensis diœc. gravibus oppressi infirmitatibus, invocaverint B. Hemmam, votum de ipsius tumba visitanda emittentes: qui voto hujusmodi facto, continuò sanati fuerunt. Dixit etiam, quod ante decem annos quidam faber de Capell, dictus Nies Nak, Aquileiensis Diœc. sibi retulit, quod idem per annum & ultra gravem dolorem capitis sine interpellatione passus, tandem, ad consilium cujusdam, voverit se visitaturum tumbam B. Hemmæ: qui dum ad fores cryptæ venisset, prohibuerit eum vetula mulier, custos sarcophagi, ne ingrederetur; sed illâ tandem precibus victâ admissus fuerat; ingressusque, flexis genibus applicaverit caput ad tumbam, ipsius B. Hemmæ patrocinia invocando, & statim sanatus fuerit.

& cephalgiâ laborans.

E

Prægnans, in altum jactata, cum fœtu servatur.

29 Kunegundis Dierenpacherin de Villa Syronitz, annorum XL, testis jurata, dixit, quod anno Domini MCCCCLXV vicina partui, per unum ex bobus suis cornibus in altum projecta, in terram ita decidit, quod tam de fœtu, quam de propria salute desperavit: & dum in lecto præ nimio dolore in extasi jaceret; apparuit ei mulier, dicens: Ego sum Hemma, Ecclesiæ Gurcensis fundatrix; si ex hac infirmitate supervivere, & felicem partum consequi volueris, fœtui tuo, qui femella est, nomen Hemma impone. Cumque testis ipsa ab extasi hujusmodi, quasi à gravi somno excitaretur; votum emisit, & sanitati restituta, post paucos dies felici partu puellam genuit, cui nomen Hemma imposuit. *In Actis recentioribus num. 29 additur*: Eidem mulieri non multò post, iteratò apparuit B. Hemma, ac sub comminatione acriori morituræ filiolæ præcepit, ut beneficium impetratum Gurcæ revelaret. Veniâ itaque à marito impetratâ, quantocius Gurcam abiit, ac ibidem perpetrati seriem miraculi publico testimonio patefecit.

F

Sub equo lapso obtritus revivisci.

30 Leonardus Aigl, civis in Murau, retulit, qualiter, dum ipse, anno MCCCCLX, cum sua uxore à peregrinatione [D. Virginis Aquilejensis] repatriaretur, in monte Zomolsperg [Sabbato sancto Paschæ] equus suus, quem propter declivitatem montis, manu post se traxerat, eum in terram miserabiliter conculcavit. Qui dum deformiter cruentatus jaceret, uxor repulso equo maritum suum hinc inde revolvit; nullum autem spiritum vitæ in eo videns, [flexis genibus] ipsum ad tumbam B. Hemmæ devovit: & voto facto, mox ipse testis cruentatus, oculos aperuit; & eâdem die veniens ad tumbam prædictam statim melius habuerit; & eâdem nocte quietè dormiendo, [toto licet corpore sugillato] altera die sanus domum abscessérit. Idem testis juratus affirmavit, quod ipsa uxor sua eodem tempore pestilentiâ tacta, ab omnibus mori putabatur. Auditâ interea famâ de canonizatione B. Hemmæ, quæ res tunc agebatur, ad ejus tumbam

ejusque uxor sanatur à peste.

A bam ſe devovit, & voto emiſſo ſtatim convaluit.

Furioſe amens ſibi reſtituitur:

31 Catharina in valle Griffen [annos nata XXIII] retulit, qualiter anno MCCCCLXIV [ipſa die Nativitatis B. Virginis] tantam mentis inſaniam incurrerit, quod catenis ferreis, ne ſe ipſam & alios læderet, ligabatur, & quatuor integris hebdomadibus ita furebat. Cumque per ipſius amicos ad Monaſterium Oſſiach, Ordinis S. Benedicti Salsburgenſis diœceſis, ubi frequenter mente capti juvabantur, ac plura alia pia loca duceretur; nihil efficientes, tandem eam ad tumbam B. Hemmæ devoverunt; voto itaque emiſſo, ſtatim compos rationis eſt effecta: & catenam prædictam ad tumbam eamdem detulit; & tempore Examinis cicatrices manuum, quæ ex catenæ vinculo remanſerant, pro majore fide ſuæ depoſitionis oſtendit. *Atque hic ex Bucelino notatum velim*, Oſſiacenſe monaſterium *eſſe haud procul Villaco, ubi ille* anno 1649 vidiſſe *ſe dicit*, globum ex cryſtallo, quem ajunt inter caput ſolemque manu retentum, ipſa adultione curare ægros capite amenteſque. *Ibidem quoque veneratum ſe, ait*, tumulum Boleſlai Poloniæ Re-

B gis, *ejus qui S. Staniſlaum occidit, & hic factus Converſus delituerit, uſque ad mortem protracta pœnitentia: qua de re egi 17 Maji, initio Notarum ad cap.* 13, *ſed monaſterium neſcivi nominare.*

puer cæcus illumina tur,

32 Joannes, Ruſticus de villa Griffen, retulit, quod fidâ ſuæ matris relatione perceperit, qualiter in XII ſuæ ætatis anno, albumine oculorum penitùs excæcatus, per multum temporis nihil viderit: pater verò ipſius teſtis ipſum ex voto ad tumbam B. Hemmæ perduxerit, factaque oratione oculos annulo B. Hemmæ, qui pro Reliquiis veneratur, liniverit; indeque mox & in continenti lumen oculorum receperit, utaturque hodie eo ſano: ipſeque teſtis factum idipſum fuiſſe, bene recordetur.

tacto annulo Beatæ.

Puella ad ſepultu ram compoſita,

33 Quidam Villanus de villa Kruskavitz [nomine Georgius] prope Caſtrum Reichegg Aquileienſis diœc. filiam ſeptennem habuit, quæ anno MCCCCLXIII gravi morbo preſſa, diem clauſerit extremum; & ipſe pater filiam mortuam ſuper aſſerem ponens, & panno lineo tegens, manè alterius diei ſepeliendam ordinavit. Vicinis itaque ad deflendam ejuſdem filiæ mortem concurrentibus, pater inſtinctu, ut creditur, divino, flexis genibus ad B. Hemmam ſupplex oravit, vaccam unam pro ædificio Capellæ B. Hemmæ ſe oblaturum vovendo. Oratione & voto facto, puella manibus disjunctis pannum lineum à ſe amovit, & in aſſere viva & ſana reſedit: quod miraculum ad divini nominis reverentiam in ambonibus eccleſiarum publicè pronuntiatum fuit. [Uti juratus aſſeruit Paulus de villa Weintziel, parochiæ S. Crucis diœceſis præd. haud vulgariter pius ac gravis.

C

reſuſcitatur.

Sanatur contracta manus.

34 Quædam puella de Rochetch Aquileienſis diœc. manum dexteram contractam habens, voto emiſſo de viſitando capellam, in honore B. Hemmæ propè Caſtrum Landſperg erectam, mox & in continenti ſanitatem manus recepit; & poſtmodum proprias capillorum tricas abſcidit, & in memoriale præſtiti beneficii ibi reliquit.

Blaſphemæ in Sanctam pœnitenti viſus redditur.

35 Joannes de villa Priſtowa, prope caſtrum Rocheſch, dixit, qualiter mater ſua, dum in campis laborans videret viciniam ſuam vepres, ubi capellam in honore B. Hemmæ, prope caſtrum Landſperg erigere propoſuerat, ſuccidentem, in verba deritoria proruperit, dicendo;

Quid hi homines faciun? Ob pigritiam ſuam depauperati, capellam ædificare nituntur, ut ſuæ inopiæ, propter populorum ad eamdem recurſum, ſubveniatur; his verbis prolatis mox cæcitate ſit percuſſa, ſic quod ad ædes propriας remeare non poterat; indeque rubore verecundiæ perfuſa, petierit à filio, teſte deponente, ut eam, non per communem ſtratam, ſed per vineas domum duceret. Quam cum filius ſic perduxiſſet, per integram hebdomadam cæca permanſit, nihil penitùs videns. Quæ tandem ſuper hujuſmodi temeritate compuncta, petiit à Deo ſibi ob merita B. Hemmæ peccatum dimitti, devovens ſe ad ædificationem dictæ capellæ poſſe tenus ſuffragaturam: quodque ex tunc mox viſum receperit, adjungens hoc miraculum eſſe cognitum toti viciniæ ejuſdem parochiæ. EX PROCESSU.

Manu & pede contracta

36 Barbara ex parochia Moſpurg, retulit, quod ejus ſiniſtra manus, à pugno uſque ad cubitum brachii ejuſdem lateris, & ſiniſter ejus pes, à calce uſque ad junctúram genu ejuſdem lateris, cohærebant; ut nullum horum membrorum movere poſſet, imò integro biennio ſic contracta jaceret in lecto. Cumque in feretro ad E plura Sanctorum limina duceretur; contigit, dum una die decumberet in lecto, audire vocem quamdam dicentem; Vove peregrinationem ad me, & ſanaberis. Virgo vocem admirans, & neminem videns, quorſum peregrinandum eſſet, non intellexit. Anno vero MCCCCLXV decumbenti apparuit mulier, flavo veſtitu induta, & peplo albo velata, annulum argenteum in digito habens, diceníque ad eam: Vove te ad tumbam meam in Gurca, & ſanaberis. Revelatâ hac viſione matri, vovit ſe teſtis ad eamdem tumbam proteſturam. Itáque de lecto ſe movens, & induta ut ad feretrum prædictum deportaretur; mox manus à brachio, & pes ab ante ſoluti ſunt; ſic ut propriis pedibus, baculi dumtaxat ſuſtentatione, ad tumbam S. Hemmæ, per alti & declivis montis abrupta, & quatuor milliarium diſtantiam, à domo ſuâ ambularet. Demum aliquoties prædictam tumbam adiit, & perfectam ſanitatem reportavit, ut ſine baculo gradiatur ad nutum. Ejuſdem manus digiti interius cohærebant volæ: oſtenditque pro hujuſmodi ſanationis certificatione cicatricem, quæ ex manus ſolutione indeleta remanſit. *ſana redit à tumba.*

F

Carnoſitas ab oculo tollitur.

37 Conradus Beſlaher Friſacenſis, retulit, qualiter filius ſuus Ægidius, infans duorum annorum, cœperit habere ſuper oculum dextrum maſſam carneam, ad magnitudinem ovi gallinæ foris prominentem. Cumque pater, post multorum adhibitionem medicamentorum, non potuiſſet hanc maſſam removere; fecit eam à phlebotomo incidi: quâ incisâ creverit ex puncto oculo alia caro, longa ad modum ducilli, protendens foris uſque ad naſi medium. Adhibitis verò iterum medicamentis, & nihil in eis proficiens; tandem ad tumbam B. Hemmæ cum puero profectus; cum ibidem ejus oculum cum annulo B. Hemmæ liniviſſet, & aquâ fontis ejus laviſſet; cœperit tunc puer melius habere, & ducillus indies diſparuerit, nullâ cicatrice tantæ carnoſitatis ibi relicta: quodque puer hodie vivat, perfectæ ſanitati reſtitutus.

Angina ſuffocandus liberatur.

38 Joannes Vaſſer Muravienſis, juratus retulit, qualiter ſuinantiâ adeo prægravatus fuerit, quod cibum deglutire non poterat, & ſic ſuffocatus citius moreretur. Sed cum audiviſſet,

EX PROCESSU. evocari teſtes ſuper miraculis B. Hemmæ in Gurca comparentes; ſtatim emiſerit votum de viſitando tumbam ejuſdem: quodque ex tunc mox & in continenti cibum deglutiverit, & paucis ex poſt diebus plenè ſanatus fuerit, referens, ſe hodie huc veniſſe, ut votum hujuſmodi perſolveret.

ſemimortua ſubito ſanatur. 39 Joannes Preyer, civis Gurcenſis, juratus dixit, quod quinquennis filia ſua Petronella ſubitò maximam inciderit infirmitatem, ita quod ſpumam ex ore emittens à mane uſque ad medium noctis decubuerit ſemimortua, omnium membrorum officio deſtituta: ſed ipſo patre pro ea votum emittente de dando unam candelam pro elevatione Sacramenti Altaris ad tumbam B. Hemmæ in Gurca, ipſa puella reſpirans, mox & in continenti priſtinam receperit ſanitatem; nihilque ex poſt doloris conqueſta, hodie agat in humanis incolumis.

Cæcus, 40 Quidam juvenis lapicida, nomine Joannes, Vennæ; cæcitatem omnimodam incidens oculorum, in Gurcam venit peregrinando. Sed cum poſt quatuor ſeptimanas nihil remedii fuiſſet aſſecutus, Cuſtos ſeu Magiſtra Sarcophagi
B hortata fuit ipſum, quatenus Confeſſionem peccatorum facere deberet, & ſic facilius gratiam ſanitatis conſequeretur. Qui dum ad hanc informationem peccata ſua confeſſus fuiſſet, & ad
non niſi poſt confeſſionem illuminatur. tumbam ipſam rediens in oratione proſtratus paululum obdormiſſet, ſurrexit; & coram Canonicis & multis aliis, ſe meritis B. Hemmæ viſum & plenam ſanitatem accepiſſe recognovit. Quod miraculum late divulgatum, & paſſim omnibus notum fuit.

Reſuſcitatur jam jam tumulanda. 41 Paulus Eybeſwalder, Armiger nobilis, Caſtellanus in Londſperg in Marchia Stiriæ, juratus aſſeruit, quod in eo loco erecta ſit quædam Capella in honorem B. Hemmæ, ad quam ex Hungaria, Stiria, & aliis diverſis partibus magnus fidelium concurſus habeatur, multique recognoſcant, ſe in variis infirmitatibus gratias ſanitatum, ad invocationem B. Hemmæ, miraculoſe percepiſſe. Signanter autem dixit, quod filia cujuſdam Georgii de S. Georgio prope Anderpurg, ſeptennis, mortua quaſi per integrum diem fuerit, & in feretro poſita. Agentibus autem vicinis juxta morem patriæ planctum, pa-
C ter ipſius puellæ coram ipſis invocaverit B. Hemmam, vovens dare ad ipſius capellam unam vaccam: quo facto filia, ſtatim ſigna vitæ exhibens, velum quo facies erat operta abjecerit, & reſederit viva, & priſtinæ ſanitati reſtituta: ſitque hoc miraculum publicum, & in multis eccleſiis per Sacerdotes in ambonibus publicatum.

42 Alia complura ejus generis miracula, juratorum teſtium aſſertionibus comprobata, referuntur in eodem proceſſu Delegatorum Apoſtolicorum, inferius referendo; quæ brevitatis causâ, quamvis numero & magnitudine inſignia, prætermittuntur. *Ita finitur hoc Ms. unde nonnulla illuſtrantur prolata in Actis Recentioribus, mox dandis, & fides fit aliis pluribus, ibi ex eodem fonte collectis.*

D

ACTA RECENTIORA

Auctore Paulino Waldnero, Presb. I.V.D.

ex Ms. Canonicorum Gurcenſium.

PRÆFATIO.

Præpoſitus & Capitulum Cathedralis Eccleſiæ Gurcenſis, Lectori ſalutem.

Typis mandatur ſuæ Fundatricis Acta, 1 QUo gratior eſſe ſolet ac debet poſteritati memoria Divorum, eo nos amplius invitant avitæ jura pietatis, ut Divam Hemmam, multis olim & noſtra hac ætate ſanctimoniæ notis atque miraculis inſignem, typo excudamus, jam pridem ſua virtute ac fama ſanctitatis excuſam in animis ac veneratione populorum. Habuit hanc celeberrima Gurcenſis Baſilica, magno Parenti noſtro Auguſtino primitus initiata, Fundatricem; ac demum ejuſdem Canonici Lateranenſis Inſtituti, novo virtutis exemplo, profeſſam. Quod vi- E
vere deſiit ſeptimum agitur ſeculum, magno ſui relicto apud omnes deſiderio, vitæque rarioris illuſtri opinione. Et merebatur illa quidem jam *dolent, injuriis temporum per actam non eſſe canonizationem* tum Sacri Romani Præſidis hac in parte ſuffragium; quin imo, & piorum ardentiſſimis votis & patronorum optimorum ſtudiis, ex Urbe proxime transſcribenda erat in Album Sanctorum (quod hodie adhuc docent authentica ſcripta facti ſuper ea re examinis) ſed quæ ſucceſſit iniquitas temporum, bello multiſque aliis caſibus injurioſa pietati, moram attulit negotio; ac aliis etiam, qui opus urgebant, vel ſenio vel immaturo fato decedentibus, ſua paulatim mole cœpit interdum declinare; operæque tandem tardatæ interventu, dum non promovetur, retrovertitur ab inſtituto negotium: eo caſu inclinatiore, quo quiſque, ut erat illis temporibus vicinior, ita recentia Divæ Hemmæ facta imitando, quam vindice calamo ab oblivione eripiendo, fuit ſtudioſior.

& vetuſta monumenta pauca ſupereſſe. 2 Quæ res fecit, ut ex ampliſſimis Divæ Hemmæ monumentis, pauca admodum poſtero orbi ſuperſint, ceteris majori ex parte longa annorum intercurrente ſerie obliteratis; quorum F
tamen gloriam & magnitudinem abunde teſtatam facit etiamnum viſenda populi pietas; cujus in ſingulos annos è variis nationibus frequens omnino eſt accurſus ad tumulum, religione & miraculis apprime venerandum. Atque ut tantæ, tamque impenſæ pietatis ſtudium non ſolum conſervetur, ſed amplius etiam promoveatur, quidquid manuſcripti ac pervetuſti codices fecere reſiduum; quidquid vox populi, & res ipſa loquitur, typo evulgandum duximus, ad memoriam Divæ noſtræ Fundatricis & Patronæ, in poſteros annos uberius recolendam, tranſmiſſuri. Fave, Lector, non tam nobis quam Divæ honori, ac eam accipe ſub hoc vitæ factorum & miraculorum brevi paradigmate. *Qui nobis hunc Tractatum miſit Chriſtophorus Jager, in altero elegantiori quod ſervamus exemplo*, Præpoſitum *dicit* Franciſcum Carolum, illuſtri Kemeterorum familia prognatum, virum litteratum & litteratorum amantem.

Dividitur autem ipſe Tractatus in Capitula XII, *breviora quam operis noſtri ratio fert: eorum numerum*

A *rum habebis in margine, hic titulos accipe, & cui noſtro numero quiſque eorum reſpondeat.*

CAP. I. Genus & Natales. *num.* 3
II Educatio. 5
III Conjugium. 7
IV Liberi & eorum educatio. 9
V Cædes filiorum. 11
VI Peregrinatio & mors Wilhelmi. 14
VII Status viduitatis. 16
VIII Conſecratio Baſilicæ. 18
IX Suſceptus habitus Regularis. 21
X Extrema rerum & mortis B. Hemmæ diſpoſitio. 23
XI Canonizatio B. Hemmæ, & cultus propagatio. 26
XII Miracula B. Hemmæ. 28

CAPUT I.

Natales, educatio, matrimonium Hemmæ, & natorum ex eo liberorum atque mariti mors.

B

CAP. I 3 QUæ de genere & natalibus ad poſteritatem manarunt, populi magis traditione, quam rei ipſius certitudine comperta tenemus. Megiſerus è neotericis heterodoxus, in Hiſtoria Carinthiaca, parentem aſſignat Marquardum Comitem in Murtztall & Afflenz, Dominum in Eppenſtein; matrem vero Limburgam: quorum iſte poſt Berchtoldum, Zeringiæ Comitem, ab Henrico IV Imperatore, ſub annum Chriſti MLXXIII, Carinthiæ Dux ſit eſſe juſſus; illa vero memorati Henrici & Berthæ Auguſtæ filia, compluribus è Marquardo ſuſceptis liberis, hanc etiam, de qua agimus, Hemmam genuerit.

Non fuit Marquardi & Limburgæ filia:

4 Verum in hac re ſatis ancipiti, ſuadent aliter ſentire pervetuſtæ manuſcriptæ relationes, ex antiquiſſima bibliotheca Gurcenſi; quibus & multum ineſſe poteſt auctoritatis ad probandum, & non leve monumentum fidei ad credendum. Juxta has nata eſt Hemma in celeberrimo, ac hodie ſereniſſimæ Auſtriacæ Domui gentilitio Carinthiæ Archiducatu, cum annus Chriſti numeraretur ſupra nongenteſimum, tertius & octuageſimus; patre Engelberto de Peillenſtein (quæ putatur ejus familiæ gentilitia ſedes extitiſſe) matre vero Tuta; Comitibus, non ordine, ſed origine ſanguinis è Principum ac Regum proſapia; cujus, ut cetera præteream, omni comparatione majus teſtimonium, anno Chriſti MXV, ſub Auguſto dedit chirographo S. Henricus I, Romanorum Imperator: qui in publico remuneratoriæ donationis inſtrumento memorati anni, Calendis Maji conſcripto, ſuam à matre *a* neptem compellat. Id vero in rem noſtram facit illuſtrius, quod Hemma tantam avis atavisque aſſertam generi nobilitatem, ſua virtute & fama ſanctitatis longe fecerit illuſtriſſimam.

ſed Engelberti & Tutæ; an. 983 nata,

S. Henrici Imperat. neptis,

a

CAP. II 5 Quæ familiaris aliàs eſt & prima parentum cura, ut probe ſoboles educetur, ea vel maxime enituit in parentibus Hemmæ, omni probitate conſpicuis: quibus nihil erat antiquius, quam datam ſibi à Deo prolem, non minus ad morum honeſtatem, quam honoris aviti propagationem efformare. Ejus conſilii luculentius incitamentum dedit ipſa lectiſſima indoles ſuſcepti pignoris: erat enim Hemma in omni virtute

optimæ indolis,

capeſſendâ adeo facilis, ut ad recti bonique formam magis nata quam formata videretur, & cum lacte, totius honeſtatis germen imbibiſſe. Jamdum ſcilicet efflorescebat in herba ſpes magnæ ſegetis, & jacta feliciter ſementis oſtendebat futuri fructus ubertatem. A. WALDNERO PR. EX MS.

6 Poſtquam ergo Hemma amplius adolevit, & ætatis maturitate, & ſui culturâ; pro debita ſolicitudine totum ſuum conſilium eò verterunt parentes, ut in tanta exſpectatione nulla uſquam fovendæ virtutis ac etiam promovendi generis deeſſet occaſio. Adfuit optimis conatibus ſingulari providentia Deus, qui vota pietatis nutu ſuo moderatur; nec ſinit eſſe irrita, quæ honori ipſius ac virtuti ſuffragantur: ejus enim dubio procul directione accidit, ut ad aulam Imperatoriam Divi Henrici Auguſti, ſanguinis neceſſitudine propinqui traducta, Cunegundis Auguſtæ, jam tum famâ ſanctitatis conſpicuæ, gynæceo, veriùs vivæ virtutum ſcholæ, aſſereretur. Hic illa, ut erat præter ætatem & ſexum ſagacis ingenii, atque eximiæ indolis, vitæ univerſæ rationes piâ metiri cœpit æmulatione, totam ſe componere ad Imperatricis arbitrium, ejus effingere mores, exprimere pietatem, imitari virtutem, ab illius veſtigiis ne vel latum unguem diſcedere; ac, ut erat pretioſa in paucis, luculento vitæ ferventioris exemplo, magnis paſſibus ad virtutis apicem contendere: didicit nempe tantâ ductrice & magiſtrâ formam futuræ quondam ſanctitatis.

recepta in gynæceum Cæſareum.

E

CAP. III 7 Sub idem tempus, quo in aula Cunegundis Auguſtæ verſabatur Hemma, florebat ætate & genere, ac etiam Landgravii titulo clarus, Wilhelmus, Dominus in Frieſach & Celtſchach, utroque in Carinthiæ ac Stiriæ dominatu. Ei, ut conſilium erat, genus avitum propagare conjugio, ità totus in eo ferebatur, ut adſciſceret thalami ſociam, parem genere nec minus virtute. Accidit opportune, ut hac ſuper re deliberanti mentio incideret Hemmæ, proſapia ac pietate ſpectatiſſimæ Virginis: nec multum moratus eſt Wilhelmus: ad primam ſtatim famam placuit ejuſdem rogare conſortium. Miſſis igitur honoratiſſimis viris & internuntiis ad parentes, agit ut ſibi conthoralis detur Hemma. Ipſi verò, jam ante perſpectum habentes genus Wilhelmi, & virtutis nobilitatem, facilè petentis annuunt deſiderio, atque hanc filiæ ſuæ actutum voluntatem denuntiant. Ipſa, ut erat tota ad nutum parentum, magis ipſis morem gerendi, quàm nubendi ſtudio, prompta lubenſque obſequitur, nec multo poſt nuptui datur Wilhelmi votis ac voluntati.

inde à Wilhelmo Landgravio expetita,

eidem traditur

F

8 In dotem, ac liberalem, etiam Henrici & Cunegundæ Auguſtorum, donationem aſſignantur caſtella & oppida in Comitatu Cilienſi, Pillenſtein, Weidtenſtein, Wiſel; in Landsperg, Anderburg; in Carniolia Naſenfues: ſed maxima donatio & dos erat, Hemmam accepiſſe, piam, & divinâ ordinatione jam inde ſanctitati dotalem. Nobile vidiſſes par conjugum, cælo, ſibi ac ſuis donatum: tanta erat vitæ morumque ſimilitudo, ut una quaſi mens eſſet in duobus, eſſetque unum utriuſque velle & nolle. Conſtabat erga Superos par in omnibus religionis ſtudium. Adeſſe quotidie Miſſæ ſacrificio, animum octavo quoque die religioſius expiare, ſacram Synaxim frequentare, atque alia omnia Chriſtianæ pietatis officia quam diligentiſſime obire, utrique domeſticum erat & familiare: ut

cum ampla dote;

cui, ſtudio pietatis par,

A. WALDNERO PR. EX MS. CAP. IV

ut non tam vitæ & ſanguinis, quam virtutis individuum dici poſſet conjugium.

duos filios parit,

9 Ne qua verò parte felicitas huic connubio deeſſet & benedictio; Deus, qui rerum omnium momenta ponderat & novit æſtimare ſui impenſe ſtudioſos, binam favit ſobolem maſculam: ſpe quidem primâ in fulcrum poſteritatis, ſed altiori conſilio in pietatis illuſtre monumentum. Nomen erat alteri à patre, Wilhelmus, Hartwicus alteri: duæ veluti gemmæ pretioſæ,

qui matura prudentia,

tanto divinitus inſertæ generi, in æternum proſapiæ totius ornamentum. His tamen lectis pignoribus, ab ipſa infantia, tum ſedulâ formatione, tum exemplo parentum inſpirata pietatis favilla, cum ætate magnis admodum fervere cœpit incrementis; & indoles ipſa generoſa animi, ductricem pietati jungebat prudentiam. Quam cum pater, annis provectioribus ſatis maturam,

Friſacenſibus auri & argenti fodinis intenti,

ac egregiæ virtuti conjunctam advertit; ſui loco filium utrumque, ad operas, quas circa Friſacum, principem familiæ ſedem, in argenti & auri fodinis alebat copioſas, operis inſpiciendi & urgendi causâ, non infrequenter expedire conſueverat. Quin imo, cum ipſum domo abeſſe

B graviora cogerent negotia, filiis univerſam rem committebat, tamquam providè ad omnem nutum parentis & prudentiæ normam inſtructis vicariis.

dum mores operarum corrigunt,

10 Ipſi igitur, ut erant in operis luſtrandis accurati, ita virtutis ductu, non minus ſegniter inquirebant in vitam & mores operariorum: cumque forte fortuna è fideli quopiam ſuorum intelligerent, pleroſque vitam agere profligatam, nonnullos etiam impuris amoribus irretitos teneri; & ex iis unum aliquem, conjugali furto, domus alienæ thorum probroſo ſcelere contaminaſſe; tanti tamque abominandi facinoris impatientes, virtutis amantiſſimi Comites, ne tranſiret impune juſtitiæ zelo ducti, inſtituunt ſuper ea re judiciale examen; ſatiſque comperto ſcelere, neutiquam ſegnes in expeditione (ut

& adulterum ſuſpendio necant,

Cyrus à ſuo quondam Xenophonte ſtudio umbratili ſuum cuique tribuere didicit: ita juvenes, à teneris è ludo pietatis docti reipublicæ intereſſe, ſartam tectamque conſervare juſtitiam, ſua ut eſſet æquitatis tutela, juſtaque ſceleris vindicta) reum capitis damnatum, infami jubent

C arbore affigi.

CAP. V

à conjuratis mactantur.

11 Accepere juſtam ultionem animo periniquo neceſſarii, capitis unius dedecus ſuum reputantes: nec ſatis certi quâ viâ vel arte vindictam quærerent, vulnus interim alto pectore tantiſper ſepultum tenent, dum inteſtini odii livorem, ſuâ cæde ſanguis innocentiſſimus expiaret. Perfidæ machinationi conſilium dedit furor, audacia ſucceſſum, & nefas ipſum fodinæ; quas cum more ſuo Comites ſubirent, operas luſtraturi; nihil minus opinantes cumulatis fuſtibus ac plagis adoriuntur; uſque dum crudelis vindicta, ſanguine innocenti ſaturata, ſpem geminam magnæ poſteritatis, duos lectiſſimos fratres, plus quam parricidali manu, pariter flore ætatis gaudentes, uno eodemque tumulo nefandum in modum tumulat. Vix actâ & peractâ tragœdiâ, funeſtæ rei nuntius, ſcelere nihilo ſegnior, è fodinis in urbem & arcem, ad matris aures accedit, eo ipſo tempore quo ſacris intererat, jam pridem familiari devotione.

12 Hæc ubi filiorum cædem inaudit, ceteroqui excelſæ ac heroicæ mentis, humanum aliquid paſſa, erupit in voces inconditas, quas inadvertenti dolor maternus extorſit. Verum- D tamen ex ſubito illo motu ſtatim reddita ſibi, ratum juſſit caſum omnem è voluntate ſummi Numinis; nihilque poſtmodum ſæpe ajebat, ſibi acerbius accidiſſe ad funebrem pignorum mœſtitiam, quam quod repentino confuſa nuntio, rem divinam ſuis lamentis muliebri voce imprudens interpellaſſet. Id verò crebrius dicere ſolita fuit, ſe filiorum amantiſſimorum occaſum eo ferre mitius, quo meliore pietatis cauſa ſciret occubuiſſe.

Id ſibi nuntiatum mater ad Dei voluntatem refert;

Pater ultorius crimen

13 E matris porro ore & imperio, quam celerrime nuntius idem advolat ad patrem abſentem: quem inexſpectata orbitas tanto perculit vehementius, quanto plus erat in filiis è virtute exſpectationis, quantoque amplior in utroque reſederat ſpes alendæ & propagandæ nobiliſſimæ poſteritatis; cum præſertim ablatâ hac ſobole, domum ſuam abavis, ataviſque illuſtriſſimam (quæ duobus hiſce capitibus velut columnis nitebatur) quaſi à ſtirpe revulſam cerneret. Ne verò impunis abiret temeritas immaniſſimi ſceleris, quod juſtitia dictabat, & paternus erga filios affectus, re inter conjunctiſſimos mature deliberata, E atque ex eorumdem conſilio vindictam ſumpturus, numerat de familia ſua expeditam ab armis manum; junctiſque ſubſidiis familiarium Comitis Marquardi de Malentein, & Dominorum Colniz & Dietrichſtein, citatiſſimo itinere Friſacum contendit, ut facinoroſos opprimat ex improviſo. Verum reperit ibidem plagiarios illos & parricidas, conſcientia ſceleris ſui male feriatos in armis; quaſi ſanguinariam ſitim nondum ſatis expleviſſent in ſanguine filiorum, ſed patris etiam ac totius familiæ ſpirarent exitium. Eoſdem igitur ſic perperam animatos armatus *& victor* inuadit: ac, ut ferme bona cauſa triumphat, compreſſis & ſuperatis feliciter parricidis, rei ſummam obtinet. Ex iis quos in poteſtatem redegerat, ſola factionis capita merito damnat ſupplicio; ceteris pro innata manſuetudine ad priſtinas operas abire juſſis. Ita ſcilicet & ſuam facinus tulit ultionem, & de ſeveriore ſententia, quam omnes meruerant, clementia viri Principis triumphavit.

copias Friſacum ducit;

ſola capita factionis punit.

CAP. VI

Romam ex voto peregrinus

14 Rebus ad quietem compoſitis, ex orbi- F tate filiorum altiora ſecum cœpit agitare conſilia. Multis ultro citroque diſceptatis, inceſſit Wilhelmum cupido viſendi ſacra limina, Apoſtolorum Petri & Pauli ſanguine purpurata, tum ut principes Religionis debito venerationis anathemate ſibi devinciret; tum ut ex Urbe & arce fidei, ſigna afferret & exemplar ac magiſterium avitæ pietatis. Quam cogitationem quo retineret arctius, proſequeretur impenſius, voti ſe reum fecit, Romanæque addixit peregrinationi. Re tamen ante cum conjuge communicata, facile copiam impetravit ab ea, cujus tantus animus & affectus erat animare & amare ſtudium religionis. At, quod mireris in tanta nobilitate, cùm, famulari Wilhelmus obſequio poſſet, aliiſque viæ commoditatibus inſtructus, exſequi deſtinatum conſilium; ſepoſita procul omni pompa nobilitatis, vilique penula, pera & ſcipione contentus, vulgaris peregrini formam aſſumit; tanto ſibi viſus felicior excedere patriæ ſede, quanto minori abſcederet apparatu. Sic igitur conjuge valere juſſa, viam ſolus aggreditur. Nihil interea ducebat alienum à ſtatu ſuo, obvias quaſcunque pedeſtris itineris ſubire difficultates, tenuiorum hominum comitatu familiariter

cum bona uxoris gratia,

pedes abit;

A liariter uti, vulgari quadra contentum vivere: quin etiam interdum se plebis egenæ quisquiliis immiscere; id enim sibi persuasum habebat, summum esse honorem Dei causa magis magisque vilescere.

ubi suæ obsecutus pietati

15 Ex omnibus autem, quod solet animus generosus, magnanimiter eluctatus, Romam felix appulit; quo jam pridem flagranti voto præcesserat affectus pietatis. Ibidem, simulata semper peregrini vilioris persona, in eo totus erat, ut ignotus omnibus, Deo familiarius innotesceret; sic multo amplius in divinæ sapientiæ schola profecturus. Neque ipsum sua fefellit opinio. Nam inter pia Apostolicæ venerationis obsequia, sensit se totum immutari, mentem supernis tangi inspirationibus, cumulari gratiis, exsultare gaudiis; nec satis capere poterat, quas cælum affatim & sancti Apostoli suo peregrino suggerebant, delicias. Id nempe proprium est veræ pietatis stipendium, in auctorem cumulato fœnore redundare. Ad extremum Summum Præsidem, D. Petri Vicarium more majorum debita reverentia veneratur; peractisque omnibus in

redit in patriam;

B urbe religionis obsequiis, jam plenus ardore pietatis ad propriam sedem remeabat; sed magis placuit divinæ bonitati Wilhelmum, cælo maturum è pia peregrinatione in cælestem patriam transferre.

CAP. VII

16 Priusquam ergo ad suos perveniret, in valle Lavantinâ *b* morbo corripitur; mortemque præsentire visus, ea quæ Christiani sunt officii ritè explevit, expiatâ solerter conscientiâ; solitoque instructus Viatico, ac demum sacro Oleo delibutus athleta Christi, ex agone heroicæ virtutis ad coronam transivit. Corpus ejus repositum in ecclesia, vulgo Graebern *c*, Divi Leonardi tutelâ celebri, quam ille vivens in ejus Sancti honorem exstruxerat; uti Catholicæ pietatis insigne monumentum, ita beati corporis exuviis dignissimum sepulcrum. Et quidem eâ sanctitatis opinione decessit Wilhelmus, quod, cum septimum ab obitu seculum excurrat, recentissimam in hoc usque tempus memoriam tenuerit apud incolas, & adhuc hodie familiari usu Beatum ac Sanctum *d* nominare consueverunt. Dignâ omnino compellatione, ut, quam virtus jure meruisset, vox & populi sensus perenni recordatione stabiliret.

b *& in via mortuus*

c *Graebernæ sepelitur,*

d *Sanctus vulgo dictus.*

C 17 Simul atque certior facta est de morte conjugis Hemma, tametsi inter humanarum rerum vicissitudines nihil accidere poterat gravius, plus quam heroicâ tamen animi fortitudine factum excepit; non quasi novum aut improvisum, sed animo jam pridem & cogitatione prospectum. Non solvi in lacrymas, non in eiulatus muliebres erumpere, non incusare lectissimi conjugis præproperam mortem; sed, ut erat veteranâ & excelsâ virtute, nihil omnino visa est tanto casu moveri, humanis omnibus eventis longe superior; id certò sibi persuasum habens, tamquam indubitatum veritatis oraculum, nihil eorum casu fieri, quæcumque fors humana tulisset: geri equidem omnia magni optimique Dei nutu ac numine, à cujus infallibili providentiâ pendêret rei cujusque momentum. Et verò jam altas egerat apud Hemmam radices, id unum esse Deo gratissimum, voluntati ipsius nostras unire voluntates.

Casum hunc fortiter excipit Hemma.

ANNOTATA D. P.

a *S. Henrici Imperatoris diploma, infra in Ana-Tomus Junii V.*

lectis primo loco dandum, quo niti putabatur hæc assertio; si recte intelligatur, non B. Hemmam illius neptem fuisse, sed ipsius synonymam socrum, Guilielmi Comitis matrem indicat, de qua vide istic consequenter notanda. A. WALD. NERO PR. EX MS.

b *Vulgo* Lavanthal, *nomen habens à fluviolo Lavanto, qui Dravo ad* Lavanmund *se infundit, procul Gurca p. m.* 60 *& amplius, terrestri itinere ex Italia per ditionem Venetam redeuntibus. Tabulæ aliud non exprimunt, quam* Lavendorff, *ab eodem fluvio dictum oppidum.*

c *Non longe à loco mortis abfuisse ecclesiam credo* Graebern.

d *Nullo tamen observato die cultus, alioquin hic ille exprimeretur.*

CAPUT II.

Vita Hemmæ vidualis, fundatum monasterium, pia mors, & post mortem cultus.

E 18 LEgibus ac vinculo matrimonii soluta; CAP. VIII rationem inire cœpit Hemma, quî dein melius & ardentius in omne studium religionis & pietatis incumberet. Multa igitur secum versare consilia, eò dirigere universa, ut se suaque omnia ad unius Dei gloriam quam liberalissime impenderet, thesaurum sibi [comparans] indeficientem & æternum, in cælis præparatum. Hinc sublevare largis stipendiis egentes, sacras ædes à ruinis instaurare; ecclesiarum, alias novis dotare vectigalibus, alias cumulationibus augere: quinimo, ut facultates, quas habebat ampliss imas, optimo loco collocaret, Matrem Dei, quam principe semper colebat studio, bonorum omnium ex asse heredem instituere. Fidelis itaque suæ hujus piissimæ voluntatis executrix futura, Basilicam [condere] decrevit in Divæ Parentis honorem, adhuc hodie religiosæ majestatis splendore inclitam, duobus simul adjunctis domiciliis, altero Virginum, altero Canonicorum Lateranensium ad divina peragenda; sanctum autem voluit utrumque cœtum sub instituto Divi Augustini, ut par esset vitæ ratio, par exercitium professionis.

Vidua totam se dare pietati decernit,

F 19 Porro cum de loco secum ageret, quo convenientissime pios parietes emoliretur; fama vetus habet, ad hæc usque tempora traducta, Hemmam consilio ancipitem, nec satis resolutam, emisisse libero campo jugales boves, plaustro superimpositâ Divæ Virginis statuâ: eos deinde adeo firmiter ibi, ubi nunc in cryptâ subterraneâ parthenia visitur ara, constitisse, non sine portenti singularis indicio, ut nullis stimulis, nullo conatu, nullis viribus avelli potuerint. Hoc veluti divinæ voluntatis omen cordi sibi accepit Hemma; & convocatis undequaque omnis generis muratiæ ac fabratiæ artis magistris, evestigio tanti operis jecit fundamenta; id unum precibus crebris obsecrans Deum immortalem, ut vota sua communi religionis bono & piæ posteritati vellet juberetque salutaria. Interim quo moles inchoata magnis assurgeret incrementis, ipsa insistere curis, instare operis, advigilare laboribus, nihil non adhibere conatûs & industriæ, cœpto ut operi quam citissime summam manum imponeret.

& utriusque sexus monasteria condere,

ubi boves sine duce dimissi,

statuam Deiparæ sisterent.

20 Jucundum hic fuerit attexere, quod Divæ Hemmæ memoratur inter operas solvendas fu-

A. WALDNERO PR. EX MS. *miraculum in persolvenda operarum mercede.*

a ...isse perfamiliare. Inclinato videlicet die consedisse in saxo quodam, loculis palam expositis, ac singulis copiam fecisse, ut quantum quisque manu insertâ posset arripere, id sibi haberet loco mercedis. Verum, quæ res miraculi *a* speciem non obscuram habet, nullum ex omnibus plus capere potuisse, quam diligentiæ exactisque laboribus deberetur: ipsum quoque lapidem, cui insidebat Hemma, quasi mutatâ naturâ, ita facilem effectum esse, ut, dum Beatam exciperet, instar ceræ tractabilis, concavi sedilis formam indueret; uti nostro adhuc tempore videre licet præ foribus ecclesiæ Gurcensis. Ex quo sanè jam tum clarum elucebat in Hemmâ sanctitatis indicium; quippe cui res ipsas inanimatas, animato veluti obsequio, faceret famulari Creator.

CAP. IX

b *Inter dedicandæ ecclesiæ solennia,*

21 Fabricâ ad apicem feliciter perductâ, Walduinum, *b* Archipræsulem Salisburgensem, litteris interpellat, ut ritu consueto Basilicam divino Numini velit consecrare. Is, ut erat Antistes apprime zelosus, piissimæ ipsius petitioni facilè annuens, Gurcam advenit: & eccleſiam

B ipso die, qui glorioſæ in cælum assumptæ Virgini sacer est, in ejusdem honorem, magno Ordinum omnium populique totius adgratulatione & lætitia, dedicavit. Hac simul occasione, perfectionis exoptatæ desiderium expletura Hemma; dum sub publica Dedicationis pompa Sacris operatur Archipræsul, sua pariter & semetipsam Deo dedicatura, prodit ad aram principem, habitu religioso, cum aliis septuaginta, quas ex earum voluntate vitæ socias delegerat: memorati Pontificis auctoritate Divi Augustini

c *Ipsa cum 70 sodalibus habitum Religiosum sumpsisse dicitur,* Canonicum *c* Institutum magnâ animi veneratione susçipit, facultatibus amplissimis perpetua dotatione in censum ecclesiæ collatis: unde septuaginta deinceps Virgines, & ad rem divinam peragendam viginti Canonici diverso domicilio alerentur. Ipsa verò statim, tamquam primiceria, sancti consilii cogitationes suas omnes cœpit defigere in magisterium virtutis.

optimo omnibus exemplo præ-lucens.

22 Equidem non satis erat Hemmæ, rerum cælestium studiosissimæ, patrimonii universi heredem instituisse Divam Virginem; nisi etiam, cum lectissimo septuaginta Virginum cœtu, semetipsam servitiis ejusdem, ac Deo imprimis, jurata religione in perpetuum addiceret; in quo

C uno ponebat omne momentum ejus, quam desiderare posset, felicitatis. Descripta jam in sacram Divi Augustini familiam, velut virtutis & cœnobii magistra, suis omnibus raro prælucebat exemplo; precibus assiduis, abstinentiis frequentissimis, vigiliis indefessis; ut multas sæpe noctes divinis laudibus totas impenderet. Nihil ea demissius, cum tamen præemineret omnibus; nihil studiosius, quia tota semper erat intenta studio pietatis; devotione admirabilis, patientia singularis, misericordia insignis, caritate tum Dei tum proximi vel maxime apud omnes, & virtutum omnium raro exercitio commendabilis.

d CAP. X *Anno 22 status vidualis, mori se sentiens,*

23 Hac ratione, cum per duos & viginti *d* annos vitam religiosam multis perfectionis thesauris locupletasset, in morbum incidit, mortis secuturæ prodromum. Quod cum & ipsa, senio jam *e* gravis viribusque attrita, sentire sibi videretur; ad ea confugit, quæ decessuris solent esse solatio & præsidio. Obtenta igitur ab Archipræsule Salisburgensi Walduino humiliter venia, de reliquis quæ Deo Deiparæque

f adhuc dicanda supererant disponendi *f*, ultimæ quasi suæ voluntatis (quod dein idem etiam Archipræsul confirmavit) fecit testamentum, in quo Salisburgensi & Bambergensi Ecclesiis, Admontensi, & RR. FF. Carthusianorum *g* in Seitz monasteriis celeberrimis, aliisque insuper locis plurima destinavit vectigalia, quæ in hodiernum usque diem Divam nostram magnam deprædicant benefactricem. Obita dein piaculari Confessione, quam jam dudum in familiarem usum verterat, Pane Angelorum ad iter extremum, sacroque Liquore roborari petiit: ut quæ pietatis studia semper impense coluerat, morti propinqua tanto repeteret ardentius, quanto in hujusmodi statu plus solet inesse momenti & præsidii.

D *testamentum condit:*

g

& extremis munita,

pie moritur an. 1045,

24. Sic animæ rebus bene perfecteque dispositis, in magna suarum Virginum frequentia, relicto eximio sanctitatis odore, feliciter evolavit ad paradisum æternæ voluptatis, cælo nata MXLV, ipsis natalibus Principum Apostolorum Petri & Pauli: femina beatæ immortalitatis stipendio digniſſima, tantò religione & pietate illustrior, quantò genere nobilior, quantoque humilior in sublimitate: quibus præsidiis perseverans in admirabilis sanctitatis & innocentiæ

E splendore, veram sibi in cælo constituit, nullis seculis extinguendam, nobilitatem. Magnificè, quod vita ejus postulabat, parentatum est, non solum ut Matri & Fundatrici, sed etiam veluti sanctissimæ Dei Famulæ, solennibus officiis: frequentissimo omnium Ordinum conventu mors ejus celebrata; ac corpus ad ædem Divæ Virginis, inter festivas hymnorum laudes, deportatum est; justisque honoris pro debito peractis, sacra hipsana sepulcro honorifico, quod hodie adhuc similitudinem *h* gerit altaris, in cryptam, centum marmoreis columnis visendam, sunt illata, ad perpetuam memoriam & venerationem.

atque congruo funere sepelitur.

h

Publica B. Hemmæ veneratio

25 A morte statim, meritissimo sanctitatis jure, variis apparitionibus, miraculis & prodigiis inclarescere cœpit Hemma, & unanimi voce populi, Sancta audire: quod ipsum deinde varia se invocantibus auxilia & beneficia eventu perfelici comprobarunt, allato sæpe præsentissimo in malis diversis remedio. Ea fama, cùm, suis continuo auctior & auctior incrementis, longe lateque vulgaretur ad exteros etiam & remotiores populos; frequenti eorum ad tumulum ac-

F cursu, qui propter opem à Diva Hemma acceptam, voti se reos agnoscebant; accidit, ut inscriberentur templi Gurcensis Hemmæ elogiis; imago ejusdem Beatæ, titulo ac fulgenti aurea lunula caput decoraretur; Vita sacris versibus, certisque precibus & Hymnis, quin etiam publico Chori officio, celebraretur. Qua in re singulari non vacat admiratione, quàm initialis ille cultus, populi suffragio excitatus, jam ultra sexcentos annos, ad hoc usque tempus, non leviter presso, sed ad sempiternam memoriam fixo vestigio, constanter in suo vigore perseveret, non secus atque si in Sanctorum Catalogum, publicâ Romanæ Pontificiæ vocis auctoritate, jam pridem foret rescripta. Videtur autem hanc populorum in ejus veneratione constantiam Deus, peculiari sua providentia, debitam voluisse famulæ suæ, eo fine, ut Diva Hemma, cujus virtus ad maximam sui laudem dum viveret eviruerat; post mortem immortali, non cælis solum, sed etiam terris, memoria triumpharet; ejusque tumulus gratiarum ubertate, ceu præstantissima odorum fragrantia hausta sanctitatis, redoleret.

usque in præsens seculum continuatur

26 Cum

A CAP. XI *Propter miraculorum copiam*

26 Cum igitur frequentato miraculorum numero, paſſim apud cujuſque ordinis, generis, & ſexus homines Beata audiret, ac prodigioſa ſacris virtutibus Hemma, & ſuis pro ſe quiſque in illam certaret obſequiis; ſtudio religionis accenſus Fridericus III Romanorum Imperator, anno reparatæ ſalutis milleſimo quadringenteſimo & ſexageſimo, [quinto vel ſexto] *i*, xxviii menſis Octobris, apud Summum Pontificem Paulum II & Purpuratorum Patrum venerabilem [Cœtum] diſertâ eaque prolixâ contendit epiſtolâ, ut in Sanctorum Album aſſereretur, ac cæleſtes ei honores, quos populi pietas hactenus exhibuerat, Romana Sedes etiam decerneret *k*. Idem pari fervore & ſenſu pietatis urgebat interpellationibus amicis Auguſta Leonora, Friderici Auguſti conjux: ſuas etiam poſtulationes & auctoritatem interpoſuere Status provinciales Archiducatus Carinthiæ, tanto impenſius, quanto majorem ſentiebant in ea ditionis ſuæ Patronam. Facilis annuit his tantis tamque cumulatis & piis votis Sanctiſſimus Pater; ac, ut odor ille gratiſſimus propagatæ jam per ora hominum ſanctitatis, Eccleſiæ teſtimonio ſpargeretur uberius, Guillermo *l* Epiſcopo Oſtienſi, Bernardo *m* titulo S. Sabinæ Præsbytero, & Franciſco *n* titulo S. Euſtachii Diacono, ſacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, cauſam hanc promovendam committit. A quibus deinde nominati Reverendiſſimi Domini, D. Georgius *o* Seccovienſis, D. Sigiſmundus *p* Labacenſis, Dei gratia Epiſcopi, Joannes *q* S. Lamberti in Stiria Ordinis D. Benedicti, Gerardus *r* Victorienſis, Ordinis Ciſtertienſis, Abbates; qui inſtituto, ut fieri ſolet, examine rem accurate pertractandam ſuſciperent.

i circa an. 1465 petitur Canonizatio,

k

B *l* *m* *n* & *Apoſtolici Commiſſarii nominantur.* *o* *p* *q* *r*

27 Neque vero ipſi, ut erant religionis omnis obſervantiſſimi, commiſſo defuere officio: facere proclamata, citare teſtes, examen inſtituere, notare quæ quiſque, quibuſve circumſtantiis adjiceret. Quibus omnibus conſueto juris ordine ad amuſſim peractis, tabulas omnes, confecti ſuper ea re examinis, ſubſcriptione & ſigillis firmatas, Romam tranſmiſere. Quo minus tamen actio, feliciter huc uſque deducta, ſupremum fuerit ſortita effectum, graviſſimæ Turcarum *ſ* incurſiones obſtitere, variæque bellorum calamitates; quibus cum Carinthia aliæque Provinciæ & regiones tenerentur infeſtæ, patronis interim negotii extinctis, res univerſa decernendi honoris publici in hodiernum uſque diem infecta permanſit. Quod quamquam magnopere dolendum ſit, mirabiliter tamen Deo ſic diſponente evenit, ut nihil pietas & vota populi deferbuerint; is enim quot annis è Croatia, Stiria, Carniolia, Carinthia ſuperiori & interiori, multo numero affluit, ad debitam Divæ Hemmæ venerationem; atque in eodem notis noviſque beneficiis confirmatur & miraculis, quorum aliqua, in ſtimulum devotionis, paulo poſt recenſebimus. Cultus porro memoratus, non ſola continetur Baſilica Gurcenſi; ſed aliis etiam, tum Carinthiæ, tum aliarum ditionum locis, eccleſiæ, ædes ſacræ, capellæ, Divæ Hemmæ nomini & honori conſecratæ, pia celebratione frequentantur, variiſque indigenarum & advenarum peregrinationibus memoria Divæ poſteros in annos perennatur. Ita ſcilicet honorantur, quos Deus voluerit honorare.

Proceſſus conficitur;

ſ C *qui licet effectu caruerit,*

non deferbuit tamen popularis devotio.

ANNOTATA D. P.

A. WALDNERO PR. EX MS.

a *Simile narratur die* 3 *Martii, Comm. prævio ad Acta S. Cunegundis, num.* 25, *de lance illius cryſtallina.*

b Walduinum, *aliis* Balduinum, *Wiguleius Hundius ait, ordinatum Archiepiſcopum anno* 1040, *defunctum* 1060.

c *Cum ipſamet Hemma in ſuo quodam inſtrumento, dando inter Analecta num.* 7, *profiteatur, ſe Gurcenſem Abbatiam fundaſſe eo animo, ut ipſa ibidem habitum Religionis indueret, ambigi non poteſt quin vere fuerit Religioſa: Benedictini, an Canonici inſtituti, loco præcitato diſcutiemus. Satis ſit hic notaſſe, præmature nunc nominari Canonicos Regulares Lateranenſes, quorum Congregatio ſeculo undecimo necdum nominabatur. Interim notat Gamanſius*, annulum, cingulum, pileum, *quibus utebatur Hemma*, miræ quidem ſimplicitatis monumenta, ſed prodigioſæ virtutis cimelia, *teſtari quam ſerio omnem ſeculi pompam dimiſerit. Quamvis enim* Congregatio, *quæ* Lateranenſium Regularium *hodie dicitur, diſciplinæ ſuæ vel principium vel reſtitutionem, Lucâ acceperit ab iis Canonicis, qui ſub Alexandro II adhuc Lucenſi Epiſcopo cœperant Regularem in communi vitam ducere, haud diu ante annum* 1061, *ipſorum Priore Romam traducto; & quamvis eodem tempore ac ſequentibus annis, ad illud exemplum plura ubique Canonicorum Collegia Regularem vitam amplexa ſint, tamen degebant ſub ſuis quæque Epiſcopis, abſque ulla à Lateranenſibus dependentia. Talis autem primum invaluit & propagari cœpit, poſt novam Lucâ acceptam à Frigidionariis ſeu Friſionariis reformationem, poſt annum* 1400, *uti deduxi ante Vitam S. Ubaldi Eugubini* 16 *Maji num.* 6.

E

d *Numerandi ſunt hi* 22 *anni ab obitu mariti (quem hinc colligimus accidiſſe an.* 1023) *non à dedicatione eccleſiæ, quæ non potuit* 1040 *accidiſſe, quo diximus ordinatum eum qui ipſam conſecravit. Supra num.* 4 *dicitur nata an.* 983.

e *Quo calculo perveniſſet illa ad annum ætatis* 63.

f *Eâ nempe veniâ opus fuit, ex hypotheſi religioſæ Profeſſionis, quæ vel hinc credibilior redditur.*

g *Notaverat in ecgrapho ſuo autographo Gamanſius, quod dubius ſibi ſit hic locus, quia Carthuſia Zeitz longe poſt incepta fuit; & quia juratus ad Canonizationem teſtis aſſeruit, Beatam ſibi apparuiſſe in habitu monaſtico.*

E

h *Hujus ſepulcri forma, fortaſſis non indigna, quæ æri incidatur, poſſet hoc loco à pie curioſis optari.*

i *Electus fuit* Paulus II *an.* 1464; *& 9 Septembris coronatus, ſedit annos fere* 7: *unde apparet corrigendus annus cœpti apud Paulum negotii; ſed ante* 1467; *quia tunc die,* 1 *Septembr. obiit* Eleonora Luſitana, *ſecundis nuptiis à Frederico Imp. ducta an.* 1453.

k *Hujuſmodi litteræ, ſi ante Proceſſum inveniantur ſcriptæ, utiliter etiam publicarentur.*

l Willermus *ſive* Wilhelmus de Eſtoutevilla *Gallus, à Portuenſi ad Oſtienſem Eccleſiam tranſiit anno dumtaxat* 1461, *quo confirmatur prænotatæ correctionis neceſſitas.*

m Bernardus, *aliis* Berardus, *Epiſcopus Spoletinus, ſimul Cardinalis creatus & titulo Sabinenſis eccleſiæ donatus à Pio II anno* 1458; *ut probat Oldoinus ad Ciacconium, contra Ughellum, qui à Sixto IV & anno* 1474 *collatum eum titulum ipſi vultz ſed tunc Imperatrix diu obierat.*

n Franciſcus Piccolomineus *hic eſt, à Pio II avunculo factus Cardinalis, poſtea Pontifex* Pius III.

o *Sedit*

A.WALD NERO PR. EX MS.

o *Sedit hic juxta Bucelinum ab anno* 1453 *ad* 1477. *Eſt autem* Seckau *caſtrum in Styria, ad confluentes Geylæ in Muram prope Leibnitz, titulo Epiſcopatus donatum an.* 1119; *Gurcâ diſtans horis circiter* 50 *in Orientem.*

p *Etiam hic* Sigiſmundus *confirmat correctionem, factus dumtaxat anno* 1463 *Labacenſis Epiſc. primus juxta Bucelinum. Eſt autem* Labacum *civitas Carniolæ, veteribus* Æmona, *ut integro Commentario probavit Jo. Ludov. Schonlebius. Baudrand in Lexico Geographico primum inſtitutum Epiſcopatum vult anno* 1468, *ſed error zyfræ corrigendus hinc eſt. Diſtat autem Gurcâ in Euro-Africum* 30 *circiter horarum intervallo.*

q *Abbas Lambertini monaſterii trigeſimus, ab anno circiter* 1448 *uſque ad* 1518; *ſed qui non niſi à Paulo II confirmationem accepiſſe traditur, multa paſſus, ut habent illius monaſterii Annales, à Georgio Ulrico Chemnicenſi editi an.* 1604; *Si addidiſſet confirmationis iſtius annum, veroſimiliter etiam confirmaturus correctionem præmiſſam fuiſſet.*

r *Jongelinus docet Abbatiam* Victoriæ in diœceſi Gurcenſi, *fundatam à Villarienſi in Brabantiâ Abbate Henrico, ex Carinthiæ Comitibus oriundo,*
B *ſub annum* 1144. *Abbatum ſeriem adhuc requirimus.*

s *Stante adhuc Hungariæ regno, nullus Carinthiæ metus à Turcis fuit, &* Fridericus Imp. *vixit uſque ad an.* 1493. *Cauſa ergo intermiſſi negotii melius refunderetur in mortem* Eleonoræ Imperatricis, *pro ſexus ſui honore ſolicita.*

CAPUT III.

Miracula, ex Proceſſu pro Canonizatione collecta.

CAP. XII 28 UT luculentior adſtrueretur ſanctitati fides, quam alias in Sanctis ſuis conſuetudinem Deus optimus maximus tenere ſolet, tenuit in Diva Hemma, ut populi ſcilicet vocibus ac votis, miraculorum claritas accederet: quorum fama crebreſcente, illuſtrior ſimul gloria ſanctitatis emanaret.

Sanatur morihundus Bononiæ

29 Inter prima autem & antiquiſſima fere miracula habetur illud, quod in Officio Divæ Hemmæ ſacro refertur, de Prædicatore quodam Bononienſi, Ordinis S. Dominici. *Sed quid attinet hic iterare, quod in ipſis dicti Officii Lectionibus jam habetur in primis Actis num.* 15 ? *Eò igitur Lectorem remittens, moneo, ſimili modo hic omittenda alia quædam, tum ibi, tum immediate ex Proceſſu relata num.* 24 *& ſequentibus, niſi hinc aliquid lucis accedere poſſit; & ſolum hic addo præfati miraculi clauſulam hanc.* Et quidem quæ initio rariora, ſucceſſu temporum, creſcente populi devotione, frequentiora extitere miracula; quorum pleraque juratis teſtibus vulgata ſunt, in proceſſu examinis propter Canonizationem inſtituti.
C

& plures ſuperius notati:

30 *Tale eſt, quod ibidem narratur num.* 29, *& hic omittitur, de muliere gravida à cornupeta bove, cum periculo fœtus excuſſa in altum, ſervataque, apparente eidem bis Sancta. Item quod hic ſequebatur, de Leonardo Aich, & ibi refertur num.* 30; *deque uxore ejus liberata à peſte Tum ex num.* 33, *reſuſcitatio puellæ mortuæ; & alterius ex num.* 41; *atque mens ſana, cuidam Catharinæ furenti reddita, ex num.* 31; *& ſculptoris cæci illuminatio, ex num.* 40; *atque mulieris cæcitate punitæ, quia irridebat pro ſtruenda Beata capella laborantes; ex num.* 35 *deinde miſerabilis contractio manus ac pedis ex num.* 36; *& angina curata ex num.* 38.

ſuſcitatur infantula, à matre dormiente oppreſſa.

31 Joannis Port civis Strasburgenſis filiolam, ægræ valetudinis, mater Dorothea cum ulnis ſuis noctu fovendam accepiſſet, per ſomnum oppreſſerat: experrecta, reperit prolem exanimem, & continuo præ dolore in voces clamoreſque inconditos erumpit. Attonita accurrit familia, nullumque in parvula deprehendens vitæ veſtigium, divino inſtinctu, nuncupatis ſimul precibus & votis, magnæ Matri & Beatæ Hemmæ Gurcenſi commendant oppreſſam infantem: ipſoque momento vitam & ſalutem videre reſtitutam.

Juvantur, lapſu arboris fere extinctus,

32 Colonorum aliquis, ex improviſo caſu, quam ſecabat, arboris, in terram proſtratus, mortuo nihil erat abſimilis. Rei tam tragicæ ſpectaculo moniti, adſunt amici, ac in deſperatis naturæ ſubſidiis apprecantur opem Beatæ Hemmæ: moxque cœpit vigor omnis redire, & ille reviviſcere.

febri letali laborans,

33 Joannes Pruner, civis Gurcenſis annorum LX, letali morbo depoſitus habebat: ille tamen ſpem firmam melioris valetudinis habebat in B Hemma: neque vano eventu. Nocte
E concubiâ, extremè periclitanti ſe viſendam exhibet, amictu candido; hiſque verbis amicè affatur: Eia, quem deinceps mihi exhibiturus es honorem; ſi, quod contendis, per me vires priſtinos retuleris? Præter ſtatas quoquo die preces Dominicæ & Angelicæ ſalutationis, ad tumulum ſpondet etiam par candelarum è cera virgine. Diſparet inter hæc B. Hemma: æger vero febri exæſtuans, ceu frigida ſuaviter perfuſus, è ſtrato ſurgit; nulloque notatus morbi veſtigio, manè ſuum integer reſumit officium.

peſte contactus;

34 Quidam nomine Simon, ex oppido Scheifling, peſtiferâ lue tactus, agebat animam; ſed ille ſuperno confiſus præſidio, ſpem vitæ longioris alebat in Divâ Hemmâ; & voto actutum edito, deſperatam, quod mireris, ſalutem integrum aſſeruit. Ex Aquileienſi diſtrictu faber quidam tenebatur acuto capitis dolore: *capite dolens,* hujus levandi causâ Gurcam pergit, caput applicat ad tumbam D. Hemmæ magnâ animi fiduciâ, piâque animi ſubmiſſione fretus ſanitatem retulit.
F

ex peſtilentia moribundus,

35 Depopulabatur agrum in Hochenegg Aquileienſis ditionis, & omnem circa regionem peſtilentiſſima lues; & jam uni colonorum ſex filios in brevi confecerat: ſeptimum tenebat eadem labes, ægre ſpirantem, ut manifeſta apparerent propinqui funeris præſagia. Parens opis humanæ neſcius ad Divæ Hemmæ, cui alias piè ſemper adhærebat, invocationem vertitur: & ecce ſubito moribundus, ad ſe redire, Divam Hemmam laudare; ejus auxilio, quæ ſibi coram ſit viſa, vitam donatam aſſeverare.

annis 15 *cæcus, à*

36 Memorandum eſt illud in alio genere miraculum, quod vir claro genere natus, Paulus ab Aubesholt *a*, jure jurando teſtatum fecit, de quodam, qui XV. annos luminibus orbus extitit. Etenim cum ædiculam, in Landtsperg Divæ Hemmæ ſacram, religioſus devenerando, ut mos vulgaris habet, iterum ac tertio circumiviſſet; profluente ſtatim ex oculis pituita & puris copia, adjutricem in Diva Hemma manum expertus, viſum recepit. Simile eſt quod acci- *alius annis* 7. dit ſub annum MCCCCLXVI, menſe Novembri, cum Georgio Wochenauer de Gombs prope Marburgum, viro pietate ac gravitate ſpectabili:

A bili: qui ſeptem annos captus oculis, in medicinæ vicem uſus eſt patrocinio B Hemmæ; cujus cum Reliquiam Gurcam ductus pie veneraretur, caligini lux clariſſima gratulantibus omnibus ſucceſſit.

& una 6 menſibus:

37 Idem beneficium experta eſt Eliſabetha, conjux Pauli Stengler, è diœceſi Gurcenſi, dimidium annum luminis expers; cui cum ſubiiſſet in memoriam, quà paſſim celebratione prædicarentur merita beatæ Hemmæ, Gurcam dirigi voluit; ac prope ſepulcrum genibus ſupplex,

item cerdo cæcutiens.

cæcitatem inter preces abſterſit. Henricus opificio cerdo, civis in Strasburg, ut hebetatam à teneris oculorum aciem exacueret, multa in medicos erogaverat, irrito prorſus, immo deteriori eventu. Cum igitur humana defeciſſent media, recurrit ad pervulgatum divæ Hemmæ auxilium: ejuſque ſepulcro advolutus, inter ſuſpiria & vota obdormit; ſomno autem placide diſcuſſo, diſcuſſas pariter ſenſit tenebras oculorum.

b Curantur carcinoma in oculo;

B

38 Ægidio *b* Beſlocher è Friſacenſi oppido, ſecundum dextrum oculum excreverat turpe carcinoma: nec ulla medicorum opera videbatur emendari poſſe; quin immo medicinis adhibitis, reddebatur indies malum infeſtius. Hic mira fretus fiducia, annulum, quem diva Hemma geſtaverat, oculo vitioſo admovit, ulcuſque nullo amplius relicto veſtigio detumuit. Prope

greſſu privatus quidam.

vallem Lavantinam, in oppido Griffen, civis fuit, cui facultas ambulandi ſic impedita erat, ut nec ſuis veſtigiis inſiſtere, nec erectus incedere valeret; ſed bruti inſtar pedibus manibuſque inambularet. Qui nimiæ pertæſus moleſtiæ, Gurcam deduci petiit: ibique ſub tertiam noctis vigiliam prorepit ad cœmeterium; & per feneſtram (templi enim aditum prohibebat id tempus) in ardentiſſimas preces effuſus, divam Hemmam, quâ maximâ poteſt contentione, rogat adjutricem; eamque expertus benevolam, repente ſolidatur pedibus, humoque ſe attollit, ac deinde ut ceteri homines recta inceſſit.

c alius uſu manuum,

C

39 Rudbertum Panger *c*, civem in Murau Stiriæ oppido, diuturna manuum paralyſis ad omne opus, & cibi potuſque ſumptionem fecerat inutilem. In hac tanta calamitate obtulit ſe voto peregrinationis annuæ ad divam Hemmam: ex quo melius indies valere cœpit; tamdemque plene reſtitutus, opificium manu-baliſticum, quod egregie callebat, libere exercuit.

hydropicus,

Vir quidam hydrope graviter affectus, ut lecto ſe neutiquam movere poſſet, audiens affinem ſuum avocari in negotio Canonizationis divæ Hemmæ, vovit peregrinationem Gurcam ad ejus tumulum. Votum ſine mora ſecutus effectus eſt; cœpit enim monſtroſa inflatio remittere, ipſeque infirmus primo baculi ſuſtentatione commode incedere; tum demum, exhauſta ſenſim tota pituita, ſanitati priſtinæ reſtitui.

d phreneticus,

40 Leonardum de villa Reichwang *d* phreneſis moleſta & frequens tenebat: monitus ut ſe divæ Hemmæ devoveret, Sanctamque edoctus, & variis in morbis auxiliatricem; promiſit ſe aditurum ejus ſepulcrum, adjecto ſimul penſo quinæ ſalutationis Angelicæ quotidie recitandæ. Ex quo, cum ſanitati reſtitutus, incaute ſponſionem negligeret; accidit, ut ſiniſtrum pedem, planâ terrâ lapſus, confringeret. Adhibitis porro curis, nihil proficientibus, Hemma in ſomno apparuit; votique neglecti redarguens, excitavit ad implendam ſponſionem. Votum igitur

evigilans renovat, ipſoque momento pes in tantum conſolidatus eſt, ut pedes adire tumbam potuerit; ad quam dum orat ferventius, poſt editum ingentem ſtrepitum, dolor omnis reſiduus abſceſſit, crure toto in integrum reſtituto. A. WALDNER. PR. EX MS.

41 Cum prope caſtrum Landiperg cappella (*cujus facta mentio pag. 505 num. 35*) ædificaretur, quidam ad ejuſdem cappellæ labores vocatus, ſuos ſibi labores curæ eſſe dictitabat. Levitatem pœna cæcitatis excepit; ac die integra nihil oculis videns, mentem aperuit facti pœnitentiâ; votoque pietatis divæ Hemmæ nuncupato, caliginem lætus excuſſit. Catharina Friſacenſis oppidi, defluxu humorum excæcata, multum fiduciæ reponebat in meritis divæ Hemmæ. Linteo igitur, divis ejus Reliquiis applicato, ſæpe tergens oculos, cæcitatem abſterſit *e*. MCCCCLXVI, Walpurgis, villana parochiæ *f* Celtſchachienſis, officio loquendi deſtituta, tumulo divæ Hemmæ ſupplex, inter orandum, quo ante caruerat, linguæ beneficio muneratur.

cæcus, cæca, ac muta, e f

42 Bartholomæus, civis Villacenſis, inciderat forte fortuna in patentes *g*, pro templi valvis de citatione teſtium, ſuper gratia ſanctitatis divæ Hemmæ & miraculorum ejus. Quam rem cum parum penſi habuiſſet, non multo poſt [luit,] graviſſimo capitis dolore tactus, tantoque aurium tinnitu, quaſi ſentiret in ſe malleatorum officinam; protuberantibus inſuper ex nimia doloris acerbitate oculis, ut exilire viderentur. Fruſtra autem quæſitis compluribus remediis, mali pertinacia memorem reddidit præfatæ intimationis de meritis B. Hemmæ & gratia miraculorum. Nec male ſuſpicatus, id genus afflictionis accidiſſe ſibi ex rei iſtius exigua cura; conſtituit ad diem, à Commiſſariis indictum, Gurcæ comparere. Quo cum votum ſoluturus adveniſſet, capiti & oculis annulum divæ Hemmæ applicando, perfectam in amuleto ſanitatem invenit. Idem beneficium expertus eſt in annuli applicatione civis quidam de S. Vito in Carinthia, Wolfgangus nomine, Procurator publici Judicii. Qui cum petiiſſet hanc ſibi gratiam, ut annulum ad tempus jam accommodatum, ſæpius applicare poſſet oculis; relevatus ab omni moleſtia, Gurcam advenit; eumdemque cum magna gratiarum actione reſtituit, recognoſcens divam Hemmam ſanitatis magiſtram.

g capite & oculis laborans, E

& alius oculis,

43 Scholaris quidam, Chriſtophorus nomine, filius viri nobilis, ſubita infirmitate videbatur in extremis poſitus. Turbatæ hac inſolenti mutatione quædam mulieres, recurrunt ad patrocinium divæ Hemmæ; votumque pro eodem facientes, ipſum commonefaciunt, ut ejus opem devoto corde imploret. Quo facto, ſtatim reſpirare cœpit juvenis; dumque B. Hemmæ nomen, voce adhuc ex ægritudine balbutiente, emittit, intra pauculas horas plenam ſanitatem recuperat. Tanti beneficii memores parens & filius, ſæpius deinceps tumulum divæ Hemmæ, cum oblationibus, inviſerunt. Filius viduæ cujuſdam, parochialis in Gluneck *h* Gurcenſis diœceſis, annorum xx, veſaniâ mentis à domo maternâ profugus, hinc inde per avia & devia oberrabat, cum præſentiſſimo vitæ periculo; nec uſquam, tametſi diligenti inquiſitione, repertus, anxiam valde reddebat matrem, plenamque timoris. Conſilii inops recurrit ad Plebanum: ſuadet is, ut filium cum anathemate divæ Hemmæ devoveat. Paret monenti; & continuo alterum filium cum munere deſtinat ad

F

juvenis moribundus,

h & alius amens;

A. WALDNERO PR. EX MS.

sepulcrum Garcam. Pauculis diebus ab exacto voto sibi restitutus insanus, menti præsentissimus in domo fratris reperitur.

Puer ad extrema deductus,

44 Habebat Michaël Elsenpek, civis Strasburgensis, filiolum triennem: is cum desperatâ laboraret valetudine, mortique [esset] quam vitæ propinquior; pater ad Divorum subsidia conversus, abit Gurcam amaricato animo. Ubi postquam divæ Hemmæ vota persolvisset, in reditu filium à morbo liberum reperit, & patrem voce hilari compellantem, qui ante ne verbum quidem efferre poterat. Claudus quispiam, duobus ligneis sustentaculis peregrinationem instituerat, ad divam Hemmam; ibique mensem integrum versatus, frequens orabat ad sepulcrum; tandem exauditus, relictis in memoriam grallis, pedes cum gaudio domum repedavit

claudus,

epileptica,

45 Fuit Joanni Grever civi Gurcensi filiola quinquennis, Petronella nomine; hæc per epilepsiam ore horridùm spumabat; sensuumque omnium officio destituta, decumbebat à mane ad medium usque noctis; sed fratre pro ipsâ votum emittente, de offerendo cereo ad tumbam di-

B

epileptici duo,

væ Hemmæ, dolor omnis & languor abscessit: Joannes filiæ restitutionem votivæ pietati acceptam tulit. Simili morbo laborabat oppidani cujusdam filius de Weitensfeldt. Desperatis humanis auxiliis, tandem eum parens ad divam Hemmam Gurcensem devovit cum cerei obligatione: morbusque ad voti nuncupationem, non secus ac cera, defluxit. Idem in eodem morbi genere beneficium expertus alius quispiam de villa Metniz.

fulmine icta,

46 Dorothea in Wirbniz, prope castrum Kraig, fulmine pestilenti afflata, jacebat mortuæ similis. Videbatur interim videre sibi, velut in somno, quasi in cryptam deduceretur divæ Hemmæ Gurcensis, inter Religiolos ejus loci super se psallentes, sex pro ara succensis luminaribus. Ad se redeunti subiit animus voti, de visitanda divæ Hemmæ tumba: vovit, & à pestilenti afflatu, nihil amplius passa, salutem obtinuit.

cæca,

Cunegundis, villana in Oberhoff, de parochia Metnix, dolore & uredine ingenti oculorum, per tres hebdomadas orba luminibus, votum emisit de visitanda tumba beatæ Hemmæ; ac

C

mox, quasi levi vento secundum oculos afflata, fugatoque sensu doloris, videndi copiam recepit.

cæcutiens;

47 Georgius Prunsleder, pari doloris affectione pressus ab oculis, verebatur ne visu penitus orbaretur. Edoctus interim à puella, qua ratione avus ejus Frisacensis, in simili [casu] se devoverit ad tumbam divæ Hemmæ, ac melius habere cœperit; ipse pariter, exemplo hoc incitatus, voti se reum facit; & mitigato mox dolore, totus revalescit; oculisque serenis ecclesiam Gurcensem visitans, Deo omnipotenti ac divæ Hemmæ debitam retulit gratiarum actionem.

pedem graviter dolens,

48 Unus aliquis primariorum civium in Murau, gravissimis repente puncturis pedes tenus correptus, majus aliquod metuebat exitium. Inaudiens antem forte fortuna in hominum consortio, multis B. Hemmam, in diversissimis & periculosissimis morborum casibus, attulisse subsidium; ipse statim genu flexus Deum orat, divæ Hemmæ opem sibi adesse faceret. Vixdum finita oratione, remisit acutus dolor, & omnem mali ulterioris metum abegit.

i

49 Alius è S. Vito, Carinthiæ *i* antiquissima civitate, prope visûs omnis expers quinquennium, ceteros Gurcam adeuntes comitatus, preces votivas ad tumbam divæ Hemmæ peragit, ejusdemque annulo linit pessime affectos oculos. Et ecce, quod mireris, sentit notabile visûs incrementum: nec multo post adeo vivaces nactus est oculos, quasi nulla umquam ægritudine laborasset. Idem ab eodem annulo accidit puellæ cuidam ex oppido Frisacensi, quæ à matre commonefacta interc

D

diu cæcutiens unus

& alteras

essionis B. Hemmæ, Gurcam se contulit; ubi fusis ad tumbam precibus, annuloque signatis oculis, sanitatem optatam reperit in signo salutis. Eodem beneficio potitus alius, quem cum sex septimanarum surditas afflictum tenuisset, devovit se divæ Hemmæ, gratiamque quæsitam felix obtinuit. Christinam, Frisacensis civis filiam, capitis apostema ad extrema deduxerat. Ei sic laboranti apparet matrona, elegantis staturæ & amictus, jubetque se obligare voto ad visitandam Gurcensem ecclesiam. Concipit ergo votum, & in hoc sibi reperit optatam salutem.

atque surdus.

Curatur grave apostema.

50 Non in corporalibus tantum, sed etiam in spiritualibus morbis, adfuit invocantibus se diva Hemma. Dominum Jacobum Ezipsen *k*, Cappellanum Episcopi Gurcensis, magna ariditas & duritia cordis obsederat, ut neque in Sacrificio, neque in precibus Canonicis, aliisque pietatis exercitiis ullum posset habere sensum devotionis, quantumcumque ad eum eniteretur. Veritus ergo ne progressu temporis majus ex eo periculum salutis immineret, consilio secum inito, constituit indies è castro Strasburg, medio à Gurca milliari distante, divam Hemmam precibus votivis salutare. Accidit porro quodam die, ut obserata jam sub vesperam crypta, divam Virginem pro ara principe ferventius interpellaret, in spirituali sua necessitate, commemorando simul quótidianas peregrinationes, ad divam Hemmam sine fructu institutas. Inter querulas voces & suspiria, visus est sibi velut urnâ calidâ perfundi; tantamque animi sensit compunctionem, ut lacrymis ubertim fluentibus, impostetum liber fuerit ab omni ariditate & duritie, diuque optatam mentis tranquillitatem obtinuerit.

E

k

& ariditas spiritus.

ANNOTATA D. P.

F

a *Jagero*, Eibiswald.
b *Alias*, Bestacher.
c *Alias*, Pagnes.
d *Ibid.* Zeuchelwang.
e *Lambertinum Ms. addit, hoc accidisse* anno MCCCCLXV, *& progreditur hac forma: Hoc eodem* anno Bartholomæus; *transiliendo num.* 63 *&* 64.
f Zelzachiensis.
g *Subintellige*, litteras affixas.
h *Jagero*, Guerenegg.
i S. Viti *oppidum inter Gurkam & Dravum ad Euro-africum, intervallo* 5 *horarum.*
k *Aliàs*, Erpisem.

CAPUT IV.

Miracula recentioris memoriæ.

51 PAuca hæc ex plurimis allegare placuit miracula, quæ juratis testimoniis edixere testes, pro examine Canonizationis divæ Hemmæ *a*. Sed ut commonstretur, quod perquam mul-

a

A multis, etiam noſtra memoria, patrocinetur diva Hemma, operæ pretium videtur aliqua, quæ in hos viciniores annos inciderunt, noviterque comperta, ac à Protonotario in codicem Miraculorum aſſerta ſunt, in exemplum ſubjicere.

52 Principalem locum tenet Bartholomæus
b b Tantſchus, è parochia S. Pauli ſuperioris Labaci. Is anno Chriſti MDCXXXII, Dominicâ ſecundâ Quadrageſimæ, tepidâ aurâ afflatur. Equidem dixerim eſſe à venefico, veneficioque petitum, ſive ab ipſo adeo maligno genio obſeſsum. Ipſo enim illo temporis punctô, mens è ſtatione omnis moveri; mira & atrox cogitationum non optimarum tempeſtas aut intemperies ſubire; Deum & Superos ſumme averſari, atque infandas in illos voces jactare; præterea furere in tantum, & uſque eo impotenter bacchari, ut plane fuerit compingendus in carcerem. Annum jam tenuerat ea inſania; cum illi, tacito neſcio quo murmure ſive inſtinctu, ſuggeritur convaliturum, ſi vota & animum ad divam Hemmam converterit; ejuſque honori Sacrum fieri Gurcæ curaverit. Annuit ille, &
B dicto citius mens medicata redire in ordinem, furor remittere, & omnis ille ceu infernalis turbinum æſtus mox deferveſcere. Qua cauſa Numini & divæ Hemmæ non longe poſt debitas grates & vota exſolvit, & rem ex ordine (uti eſt geſta) jurejurando confirmavit.

Amentia depulſa, viro

53 Per menſem porro Decembrem eodem anno, furiarum ſeu inſaniæ œſtro, Brigitta filia Achatii Denciſching, parochiæ S. Stephani infra Biſchofflac, inquietata, è poteſtate mentis exiverat. Pro hac afflicta atque affecta ſua filiola parens ſolicitus, B. Hemmæ ſupplex eſt factus. Jam, ecce tibi, hujus mulieris mens ſerenari, furor reſtingui, ſicque in totum illæ ærumnæ pelli & abigi.

& muliéri.

54 Anno poſt Chriſti natalem MDCXXVI, x Junii, Mathias quidam fuit Kawſchnig, è parochia divi Viti non longe à Labaco. Iſte in ſilvas lignatum abiit, arborem cædit, truncum evertit; ejus ruina & pondere inopinatò opprimitur, pectore rupto vox intercipitur, ipſaque vita & animus ferme eliditur. Capit conſilium, pro ſanitate voto decernere peregrinationem in annos ſingulos ad divam Hemmam. Jam ecce
C tibi, proxima luce, vox ab exilio reverti, dolor levari, ſicque ut antea homo pancratice valere.

Salvantu oppreſſus caſu arboris ſuccisæ,

55 Anno ſeculari *c* MDCXXXI, Georgius Gottſchnig, è parochia Neuſtifft, pedibus æger, ad ipſas decem hebdomadas lecto affigitur. Ut faciendum B. Hemmæ Sacrum receperat, dat ſe in pedes, & ſine mora factus eſt iterum athleta in illis partibus; quæ videbantur emortuæ.

c pedibus æger.

56 In parochia Eiſſenbergenſi provinciæ Carniolæ, per annum Chriſti MDCXXXI, Agnes uxor Georgii Præſl, nullis artibus, nullis mortalium experimentis edere fœtum valebat. Illa orare, ut opem ſibi in ultimo diſcrimine adferret B. Hemma; ſi voti compotem efficiat, ſacrum Officium & peregrinationem Gurcam promittere. Nulla interponitur mora: enititur femina, ſacro lavacro infans abluitur, deinde ipſo in vitæ limine ſtatim extinguitur.

parturiens,

57 Hoc ipſo anno Cunegundim, uxorem Caſpari Taſchger, è parochia S. Petri prope Labacum, morbo graviſſimo, eoque incognito, ipſos ſex annos obſeſſam, medici omnes depoſuerunt. Ergo humanis valere juſſis, B. Hemmæ implorat opem, nuncupat vota Mirum audi-

desperate ſtrma,

tu! Mulier confeſtim meliuſcule valere, & Gurcam uſque iter intendere; redux in patriam, ceteras etiam morbi reliquias plane abigere. Anno MDCXXXII, Blaſius Geroching, extra civitatem Stain, oculis ſæviſſimoque capitis dolore laborans, votum ad divam Hemmam concepit; & non longa interceſſit mora, cum oculos correctos, & omnem languorem capitis abſterſum perſenſit *d*.

A. WALDNERO PR. EX MS.

oculis & capite dolens,

d

58 Anno MDCXXXIII, Martina uxor Bartholomæi Gernig, ex parochia S. Helenæ Valtich, quatuor annis infirma, tandem toro corpore ita intumeſcebat, ut maritus omnem humanam opem deficientem cernens, ad divam Hemmam confugerit; priſtinumque bonæ valetudinis ſtatum uxori impetravit.

toto corpore tumens,

59 Anno prædicto, octavo Idus Junii, quædam Margareta, filia legitima Leonardi Schmit, infra Biſchofflac, ex alta ceraſo, forte fallentibus pedum veſtigiis, præceps eſt acta; ſuoque pondere, aliam ad truncum illius arboris opperientem, Gertrudem nomine, inopinato oppreſſit. Ab illo caſu hæc, qua de dico, Gertrudis plurimum ſanguinem ex ore aliiſve corporis partibus fœdum egerere, & Margareta nimium quantum
E ex inteſtinis laborare. Harum parentes preces concipiunt B. Hemmæ: mox virgines hæ perſanari, jamque quaſi à funere perquam feliciter ad vitam redire.

contritæ duæ,

60 Eodem anno decimâ ſeptima Octobris, Eliſabethæ, uxori Nicolai Kolman, è parochia S. Martini, prope Gronburgum *e*, laboranti in partu, opem roganti contra periculum vicinæ mortis, ex inſperato beata Hemma ſaluti fuit. Anno nominato, XV Decembris Chriſtophorus Coſtelz, civis in Stain, cum uxore ſua Magdalena derepente inſanire cœperunt, vicinis autem divæ Hemmæ auxilium implorantibus, ſtatim actus ille inſaniæ ab eis diſceſſit.

parturiens,

e

conjuges amentes,

61 Anno MDCXXXIII & XXXIV, Pancratius Pachman & Margareta filia Urbani Joſchga, facultate ambulandi amiſſa, præſidio divæ Hemmæ reſtituti ſunt. Eiſdem annis MDCXXXIII & XXXIV, Georgius Gruden, per integram hiemem; Joannes Piſchgiz, per menſem; & Joannes Lienher, tribus ſeptimanis, dolore cholico diſtinebantur; ut divæ Hemmæ ſe credidérunt, ſtatim ſe frangit hæc intemperies, illique ſalvi atque F incolumes ſuum officium repetierunt.

greſſu privati,

colica laborantes.

62 Anno MDCXXXIV, Petrus Supan de Rattenſtorff, ex parochia S. Udalrici, phreneticum filiolum, Primum nomine; divæ Hemmæ devovit; & extemplo manifeſtum advertit auxilium. Eodem XXXIV anno, Mathias Orch, è parochia S. Petri prope Cronburgum, ad ipſos ſeptem annos; alia femina, per unum annum perpetuum; alia denique ad duos menſes, morbo difficili, eoque plane incognito affligebantur. Supplices adeunt B. Hemmam, nec ceciderunt irritæ preces: etenim omnes, præquam ſperaſſent velociter, è diuturna hac ægritudine ſunt recreati.

phreneticus,

tres dies infirmi,

63 Ad ſecularem annum XXXIV, circa ſolennia Purificationis B. Virginis, Petrus Tabet, ex parochia S. Petri in Ramanſtorff, per Alpes iter habebat; ubi vitalem ſuum calorem, tantum non frigore jam expugnatum, animadvertit. Hoc ancipiti mortis periculo ad divæ Hemmæ tam pervulgatum aſylum confugit: cum derepente fugitivus ille calor redire, & tantus quantus homo convaleſcere.

frigore exanguis,

A.WALDNERO PR. EX MS. *& plures alii periclitantes.*

64 Annus millesimus sexcentesimus trigesimus secundus, tertius & quartus, multis infaustus, multos ardentibus febribus adortus, ad usque mortis necessitatem deduxerat. Sed vix dum supplices accubuerunt in preces Beatæ Hemmæ, cum, præ quam dici possit, prolixe celeriterque, è capitali ejuscemodi morbo, peneque è faucibus leti ereptos, pristinæ suæ sanitati nostra Beata asseruit.

ANNOTATA

a *Si ipsum Processum, aut inde excerpta miracula omnia, nobis mittat aliquis; non gravabimur numero, non solum veterum, sed etiam recentiorum (qualia hic sequuntur) hujus ævi miraculorum, in mox allegando Notariali codice descriptorum.*

b *Jagero*, Fantschur.

c *Nescio quo titulo* Secularis *dicatur annus* 1631, *& infra num.* 66, *annus* 1634. *Jubilæum celebraverat Urbanus VIII* 1625.

d *Miraculum hoc, in Gurcensi ecgrapho omissum, ex Lambertino suppleo.*

B e *Aliàs*, Crainburgum.

ANALECTA

Veterum monumentorum Mss. ad Acta S. Hemmæ.

§. 1. *Affinitas ejus cum S. Henrico Imp. & Gurcensis Abbatiæ erectio ac dotatio.*

Henricus Imp.

Qui Acta & Miracula S. Hemmæ nobis transcribi fecit, varia eodem spectantia monumenta addidit, sed ordine nullo. Hunc in præsentiarum placet sumere à ratione temporis, quo singula pertinent. Primum igitur sit Charta S. Henrici Imperatoris, suam aliquam neptem, nomine Hemmam *agnoscentis; diversam (ut mox apparebit) à Gurcensi, cujus causa hæc tractamus. Tenor hic est.*

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Henricus divina favente clementia, Romanorum C Imperator Augustus. Notum sit omnibus Christi nostrisque fidelibus, præsentibus scilicet & futuris, qualiter Nos, pro petitione delectissimæ conjugis nostræ Chunegundis Imperatricis, ac interventu Hereberti Archiepiscopi Colonienſis, & Eberhardi Episcopi Bambergensis; Wilhelmo Comiti; nec non & Dominæ Hemmæ matri suæ, nepti autem nostræ, contulimus tertiam partem Salinæ nostræ in valle Admuntense cum omni jure, sicut illam in usibus nostris habuimus; & mercatum dedimus eis, in suo prædio, ubicumque placuerit eis habendum; atque telonium in qualicumque loco; sicut mercatum in Comitatu suo, qui vocatur Tusach, in perpetuum tradidimus cum moneta: nec non omnes fodinæ cujuscumque metalli, & salinæ, quæ in suis bonis reperientur, usibus eorum subjaceant: universumque jus, ad Imperium spectans, eis remisimus, & proprietati ipsorum Imperiali clementia assignavimus; ea ratione, ut liberam inde habeant potestatem faciendi quod velint. Datum XIV Kal. Maji, Indictione XIII, anno Dominicæ Incarnationis MXV, anno vero D. Henrici regnantis XIII, Imperii autem anno II. Actum Babenburch feliciter. Amen.

Guilielmo Comiti, neptis suæ Hemmæ filio, Sanctæ maritо,

jura quædam donat an. 1015.

2 *Hinc apparet, quomodo sanctus Imperator agnoverit Guilielmum Comitem*, B. Hemmæ *maritum, filium fuisse alterius* Hemmæ, *ex aliquo ipsius vel fratre vel sorore progenitæ. Sororem ejus Giselam, S. Stephano Hungariæ Regi nuptam, liberos ei aliquos procreasse, non est inverosimile: fratrem Brunonem, anno* 1003 *in Hungariam profugum, nuptias ibi liberosque nactum, in quibus Agatha, S. Margaritæ Scotorum Reginæ mater, in Propylæo ad hujus Vitam, §.* 1 *litt.* 3, *probabile esse censui die* X *Junii. Ex alterutro nata Hemma sit, ejus de qua agimus socrus; itáque correctus maneat error Actorum recentiorum, duas Hemmas num.* 4 *confundentium. Nihilo facilius definiverim, utrius Hemmæ crater ille sit, qui inter cimelia Gurcensis Ecclesiæ asservatur, his litteris, per circumferentiam limbi, auro inscriptus.*

D *Alterutrius Hemmæ crater religiosè servatur.*

Plus omni gemma tuus hic crater nitet, Hemma.

3 *Illa autem Ecclesia quomodo erecta & dotata fuerit, docebit epistola Walduini, ab anno* MXLII *ad* MLXI *Juvavensis, id est Salisburgensis Archiepiscopi, ad ecclesiæ Gurcensis jam perfectæ dedicationem invitati, hoc modo:*

Fundandi Gurcensis parthenonis suasor Archiep Salisburgensis,

Ego Waldwinus, Ecclesiæ Juvavensis Archipastor indignus, Christianæ revelo Universitati, egregiam liberalitatem cujusdam nobilissimæ Dominæ Hemmæ, Comitis Guilielmi quondam uxoris, sed plures annos jam in viduitate permanentis: quæ tota mente cælo intenta, Basilicam in Carinthia, in meo Episcopatu, in pago Gurcha dicto, in honorem S. Mariæ construxit, Congregationem Monialium Christo jugiter servientium, ex meo consilio inibi constituens, ad quam consecrandam me Salzburg caritativis precibus allexit.

E

4 Ibi tum in præsentia Clericorum ac Laicorum, nobilium ignobiliumque, per manum Advocati sui Scwickeri, dotali munere eidem Ecclesiæ in proprietatem dedit, quidquid ad Gurkhoven habuit, cum mancipiis aliisque utensilibus, stabili traditione communiens; statimque ipsam Ecclesiam, cum dote & omnibus quæ data, & quæ adhuc eidem erant danda, S. Petro Sanctoque Rudperto commendavit. Addens tamen hanc legem & conditionem, ut, si ego vel successores mei bona ejusdem Ecclesiæ, destructo Dei servitio, aut Militibus in beneficium tradere, aut in proprietatem quolibet usu velimus redigere; consanguineus ejus Aswin, XV nummis prædictum Monasterium, cum omnibus ad id pertinentibus, sibi ab Episcopali potestate redimere jus habeat, & pristinæ libertati restituere, & divinum servitium reintegrare. Eodem die, post consecrationem Altaris, legando tradiderat eidem Ecclesiæ, quidquid sibi proprietatis erat in toto tractu Frisach cum mercatu. Postremo traditiones suas manibus Advocatorum, & auribus testium concluſit: tradens proprietati ejusdem Ecclesiæ, quidquid non legatum nominatim alicui, extremo vitæ suæ reliquerit tempore. Acta sunt hæc XVIII Kal. Septembris; celebrantibus nobis Assumptionem S. Mariæ, quo etiam die eamdem Ecclesiam consecravimus, & sanctificando ibi Abbatissam N. ita statuimus, de cœnobio S. Erentrudis in nostra civitate, communi omnium Clericorum ac Laicorum [consensu] assumptam. Ut autem ejusdem libertatis lex futuris temporibus non ignoretur, rogatu ejusdem memorabilis Dominæ Hemmæ, hanc paginam inde conscribi feci.

constituit illi dotem acceptat.

perpetuo conservandam,

F

15 Aug.

& Abbatissam N. consecrat:

5 *His præmissis, addo quem accepi Codicillum, ab*

A *ab eademmet Hemma adjunctum litteris fundationis, hoc tenore:*

Ego Hemma, divinâ misericordiâ licet indigna, fundatrix ecclesiæ Gurcensis, notum facio omnibus Christi fidelibus, tam præsentibus quam futuris. Cùm marito beatæ memoriæ viduata, & filiis meis male peremptis orbata, omnem possessionem meam, tam in hominibus quam & in aliis rebus, pro remedio animæ meæ, & mariti mei & filiorum meorum salute, ecclesiis erogarem, & habitum Religionis Gurcæ induerem; omnem familiam meam eidem ecclesiæ taliter delegavi, ut, quicumque primogenitus illius familiæ à proprietate liberari vellet, dimidium talentum & quindecim denarios ipsius ecclesiæ Abbatissæ donaret; reliqui autem pueri, hanc libertatem habere cupientes, secundum placitum totius Conventus se redimerent. Ministeriales quoque, quos eidem ecclesiæ donavi, eisdem hominibus ab ecclesia inbeneficiatis hoc jus infringere non valeant: ceteri vero filii redimi vetentur, alioquin ecclesia in familia magnum damnum consequeretur. Acta sunt hæc B apud Gurkhoffen, anno ab Incarnatione Domini MXLIII, Indict. IX, IV Nonas Februarii, feliciter. Amen.

qua de re condito testamento,

6 *Codicillum dixi: nec enim speciem habet pleni testamenti, continentis & specificantis, quæ Waldwinus Episcopus suo diplomate confirmavit: in quo diplomate transcripta verbotenus videtur fuisse tota, quæ nunc requiritur, charta fundationis; sed quia extendebatur, aut extendi interpretando posset ad plures, quam utile erat ecclesiæ; visum fuerit hoc codicillo jus redimendæ libertatis limitare. Interim ex ejus data intelligitur, Dedicationem ecclesiæ & Abbatissæ benedictionem, quarum annus in præfato diplomate non exprimitur, factam fuisse mense Augusto, immediate præcedentis anni* MXLII; *& postremo signati codicilli actui vix sesquianno superfuisse beatam Fundatricem.*

codicillum addit B. Hemma.

§. II. *Cujus Instituti, Canonicine an Benedictini fuerit Parthenon B. Hemmæ; eique subservientes, Clerici an Monachi: & quomodo his inducta Regularitas Augustiniana hactenus perseveret.*

C 7 QUo tempore parthenonem suum sic instituebat & dotabat Hemma, *non solum Benedictinæ Regulæ monasteria insigniter vigebant, sed etiam restaurari incipiebant Canonicæ disciplinæ Collegia, in multis similia cœnobiticæ. Hinc controversia nata, utri Ordini adscribenda illa sit. Reverendiss. Albertus Reichart, initio hujus seculi* XVIII *Abbas monasterii S. Pauli in Carinthia, licet Benedictinus, tamen in suo Breviario Historiæ Carinthiacæ (quod mihi necdum videre contigit) pag.* 123 *fatetur,* Canonicos Lateranenses S. Augustini, ab ipsis Ecclesiæ Gurcensis primordiis inibi institutos dici; *idemque supponunt Litteræ Imperiales, ad Curiam Romanam datæ pro Canonizatione sanctæ Fundatricis; ut taceam de Actis recentioribus, ad quæ num.* 21 *lit. c. notare cœpi, nonnisi per prolepsim nominari hic posse Canonicos Lateranenses S. Augustini.*

Licet Sanctimoniales dicantur fuisse Canonicæ,

8 *E contrario Instructor noster Lambertinus, cum Gabriele Bucelino æque Benedictino, pro certo tenuit, Hemmam cum Virginibus suis professam esse Regulam S. Benedicti. Sane vix dubitari potest, quin Abbatissa N. de cœnobio S. Erentrudis in civitate Salisburgensi assumpta, idem quod ibi tenuerat Institutum Gurcam traduxerit, neque apparet unde probari possit, Salisburgensem Parthenonem seculo undecimo, in quo versamur, aliam quam Benedictinam Regulam tenuisse. Non tamen necesse est, ut Fratres, eidem deservientes, ipsi quoque fuerint Benedictini: solum ex præmisso Codicillo constat, ipsos cum suo Præposito ad jurisdictionem Abbatissæ pertinuisse, quali hodiedum gaudent variæ nobilissimarum Virginum Abbatissæ, Montibus Hannoniæ, & Nivellis, ac Thoræ in Brabantia, & alibi in pluribus Germaniæ locis; quæ omnia nunc saltem Canonici Instituti sunt, atque ad ministerium ipsarum Canonissarum, adjunctos sibi habent in ædibus, non iisdem, sed proximis, Clericos, quos nunc usus obtinet Canonicos etiam dici, una cum suo Præposito, Abbatissæ in multis subjecto.* EX MSS.

pro Benedictinis tamen facit Abbatissa, ex illis sumpta,

etsi subservientes eis Clerici, tales forte essent.

9 *Interim Benedictinis etiam favere videtur, quod in miraculis post Acta vetustiora num.* 36, *apparuit Beata anno* MCCCCLXV, *non tantum* in habitu monastico, *uti apparuerat num.* 26; *sed* flavo vestitu induta, & peplo albo velata. *Etenim qui hic indicatur color flavus, non videtur intelligendus lucidior ille ad candorem vergens, quem nulli Religioso Ordini possimus adscribere; sed alius magis furvus, & ad nigredinem tendens, qualis foliorum mortuorum vulgo appellatur & est. Talem ego notasse* E *memini in ea, quæ adhuc Bingii in Germania religiose servatur, cuculla S. Hildegardis, Benedictinæ citra controversiam Abbatissæ. Quid vero* peplum album, *potius quam velum nigrum, quod velatis Sororibus ad chori ministerium solenniter imponitur ab Episcopis vel Abbatibus? Existimo eo indicari, quod beata Hemma, licet nequaquam illitterata, uti ex ejus Codicillo Latino probatur, maluerit in gradu Conversarum* (Laicas *vulgo dicimus*) *contineri, ad domestica ceterarum ministeria. Verum hoc Sororibus omnibus Conversis, quocumque in Ordine, commune est; adeoque nihil obest prætensæ Gurcensium traditioni, B. Hemmam adscribentium Canonico Ordini: quare nolim iis pertinaciter refragari, siquod antiquum monumentum aliquando proferant pro causa sua.*

Idem suadet habitus apparentis Hemmæ flavus

cum velo albo, velut Conversæ.

10 *Utcumque hac de B. Hemma & Sanctimonialium ab ea institutarum professione, nec non de statu virorum eis Sacra ministrantium, se habeant; certum est, quod defuncta beata Fundatrice, & Parthenone extincto, ecclesia cum possessionibus omnibus eidem attributis, manserit sub eorumdem potestate, à solo Archiepiscopo dependente; ipsique, si non antea, saltem ex tunc habiti fuerint, & appellati Canonici: hanc enim appellationem ipsis tribuit Henricus* IV, *in Diplomate de institutione Episcopatus, inferius proferendo. Ad Regularitatem quod attinet, Canonicorum appellationi superinductam, habemus constitutionem Hildeboldi Episcopi Gurcensis, hujus tenoris.* F

Fuerunt certe post extinctum Parthenonem Canonici;

eisque Hildeboldus Ep. Gurc.

11 In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, semper adorandæ in substantia Unitatis. Notum sit omnibus, tam præsentibus, quam futuræ posteritatis fidelibus, quod ego Hiltebold, Gurcensis Ecclesiæ, Dei gratia Episcopus, in præfata Ecclesia Clericos Apostolicæ paupertatis, secundum Regulam B. Augustini, communis vitæ dignitatem juxta Apostolicorum Actuum institutionem reparantis, ordinavi; in quibus nulli fas est aliquod jus obtinere proprietatis, quibus omnis possessio in subsidium cedit communis utilitatis. Hanc autem ordinationem, in honorem D. N. Jesu Christi, ejusque genitricis semper virginis Mariæ, nec non & Apostolorum, & omnium Sanctorum, instituere decrevimus, tam pio remedio meæ salutis, quam Dominæ Hemmæ, beatæ in Christo recordationis, quæ præfatum locum fundavit, & divina prosperante cle-

Regularitatem vitæ communis induxit,

exemplo Conradi Salisburgensis,

EX MSS. clementia consummavit, & liberalissima rerum suarum dote ditavit.

absque respectu ad Lateranenses,

12 Porro hujus institutionis auctor & adjutor fuit Venerabilis, & in Christi membris spectabilis Conradus, Saltsburgensis Archiepiscopus, qui in Ecclesia sua hujus beatæ paupertatis formam, & ad tanti boni cumulandum specimen, multos provocavit. Prædictis vero Fratribus, pro transigenda præsentis vitæ necessitate septuaginta mansos contradidimus; cum omnibus, ad eorum usus & reditus pertinentibus. Acta sunt hæc apud Gurk, anno Incarn. Dominicæ MCXX, Jndict. II feliciter. Amen.

13 *Hic ego pro anno* MCXX, *legendum puto,* MCXXIV, *nisi forte sit error in numero Indictionis, quæ prænotato anno* MCXX, *censebatur* XIII. *Vixit autem Conradus, hujus nominis I, in suo Archiepiscopatu usque ad annum* MCXLVII; *de eoque scribit Hundius in sua Metropoli pag.* 9, *quod* communem vitam Canonicorum Regularium S. Augustini Juvaviæ instituit: *Hilteboldus vero, secundus Episcopus Gurcensis, ab anno* MLXXXV *usque ad* MCXXXVI *Cathedram istam tenuit; ut nihil magnopere referat indagare, in tam longo utriusque Antistitis regimine, quis annus potissimum conveniat Reformationi Gurcensi;*

B *sed notandum bene sit, nullam in utriusque Actis fieri Canonicorum* Lateranensium *mentionem.*

quibus eos postea aggregavit Alexander VI.

14 *Invenimus hanc apud Gurcenses pro anno* MCCCCXCVIII, *quando Alexander VI ipsis hujusmodi Privilegium expedivit.* Alexander Episcopus, servus servorum Dei, Dilectis filiis Præposito, & Capitulo Ecclesiæ Gurcensis, Ordinis S. Augustini, salutem & Apostolicam benedictionem. Sacræ Religionis, sub qua in humilitatis spiritu devotum & sedulum exhibere studetis Domino famulatum, promeretur honestas; ut super iis, quæ prosperi statûs incrementum afferre valeant, gratiosum Apostolici favoris præsidium libenter impendamus. Hinc est, quod Nos, vos, qui, ut asseritis,

anno 1498, Ecclesiæ vestræ Gurcensis, inter alias illarum partium Cathedrales Ecclesias insignis, Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini, de Observantia nuncupatorum, cujus Canonici Congregationis Lateranensis existunt, existitis; & quod ea ratione, ut pari privilegio, quo Canonici dictæ Congregationis potiuntur & gaudent, potiamini & gaudeatis, indecens esse non censeatur; gratioso favore prosequi volentes, ac ve-

C strûm quemlibet à quibusvis excommunicationis &c. vestris hac in parte supplicationibus inclinati, vobis, ut omnibus & singulis privilegiis, indulgentiis, gratiis & immunitatibus in genere, concessis Canonicis dictæ Congregationis, quibus ipsi potiuntur, utuntur, & gaudent, ac uti, potiri, & gaudere poterunt quomodolibet in futurum, dummodo alias licita & honesta, ac sacris Canonibus, & Regularibus institutis Ordinis prædicti, vestroque statui contraria non existant, uti, frui, & gaudere libere & licite valeatis. Non obstantibus &c. Nulli ergo &c. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXCVIII, VIII Kal. Maji Pontificatus nostri anno VI.

B. de Rizonibus.

& Nicolaus V an. 1454 indulserat liberam electionem Præpositi,

15 *Addit porro Instructor noster, quod* Nicolaus V Papa, ad instantiam Friderici III Imperatoris, per litteras datas Romæ anno MCCCCLIV, dedit Indultum, Episcopo Gurcensi directum, vi cujus Præpositi, Decani, & Canonici Gurcenses Ord. S. Augustini, adinstar Præpositorum, Decanorum, & Canonicorum Ecclesiæ Salzeburgensis dicti Ordinis, sub eisdem, vivendi modo, nec non disciplina, & institutis Regularibus vivere, & in illis eidem Salzeburgensi Ecclesiæ se conformare valeant. Verum eisdem Canonicis Salzeburgensibus (uti videre est in Chronica Salisburgensi Mezgeriana) postea sub Cardinali Matthæo Langio, Archiepiscopo Salisburgensi, ad normam secularium Canonicorum redactis, ipsi Gurcenses Canonici sub pristino Regulari statu perstiterunt, & usque hodie perseverant. *Addit etiam prælaudatus Instructor, quod* supradictas Hiltboldi Episcopi litteras Julius II Papa confirmavit, Romæ III Id. Frebruarii, Indictione VII, anno Incarnationis Dominicæ MDIV. *quam Julius II confirmavit:*

D

16 *Ex jam dictis patet, quare asseruerim, Regularitatem Canonico-Augustinianam, ab Episcopo Hilteboldo Gurcæ inductam exemplo Salisburgensium, nullum habuisse respectum ad Congregationem Canonicorum Regularium Lateranensem S. Salvatoris, quæ primùm cœpta est seculo* XV. *Quamvis enim jam inde ab initio seculi* XI *quidam seculariter viventes Canonici, cœperint ad Apostolicæ disciplinæ normam Lucæ in Hetruria reformari; eorumque exemplo reformati sint paulatim alii aliique, Ravennæ, Eugubii atque alibi per Italiam, adnitentibus eorum sanctis Episcopis; nulla tamen inde consecuta fuit monasteriorum inter se dependentia aut congregatio; usque ad Martinum Papam V, qui per Constitutionem anni* MCCCCXI, *sanxit, ut* Canonici omnes Regulares, de Frisionario vulgariter nuncupati, eorumque Collegia unum corpus, unaque Congregatio simili ter & invicem connexa censeantur; ac sub una & eadem lege ac observantiæ regularis unitate, morumque conformitate, & eisdem consuetudinibus, privilegiis, ordinationibus ac statutis subsint. *Frigidionariis interim istis non prius accessit* Canonicorum Lateranensium S. Salvatoris *appellatio, quam Basilicam hanc Eugenius Papa IV, evocatis Luca Frigidionariis reformandam regendamque commisit, anno* MCCCCXLVI; *decernens,* ut deinceps omnes dictæ Congregationis conventus & loca, ab hujusmodi sanctæ Basilicæ titulo, & totius Congregationis capite, nomen accipiant, & S. Salvatoris Congregatio appelletur. *Sed neque hoc durabile fuit, Frigidionariis ea Basilica semel iterumque ejectis, & secularibus denuo subingressis; usque dum Sixtus Papa IV, anno* MCCCCLXXVI, *eisdem, quos frustra conatus erat in Lateranum reducere, tradidit novam, quam titulo S. Mariæ pacis condiderat, ecclesiam cum monasterio: confirmavitque ipsis titulum* Congregationis Lateranensis, *& privilegia omnia, ut sequitur:* Ne in dubium revocari possit, an, ex quibusdam Callixti Papæ & suis, *Sixti,* litteris, nomen & intitulatio Congregationis Lateranensis, suppressa & sublata essent, ac immunitates, gratiæ, privilegia & indulta, eidem Congregationi Lateranensi, tam per ipsum Eugenium, quam per alios Romanos Pontifices concessa, censerentur revocata..... *declarat Sixtus, ipsis* in nullo præjudicatum aut derogatum fuisse, aut esse quoquomodo.

ambo post susceptam unionem cum Lateranensibus.

E

in unam Congregationem jubente titulo collectis,

anno 1411 *ac potissimum* 1444

F

etiam post Lateranensem basilicam secularibus redditam.

§. III. *Quomodo & quando Gurcensis Ecclesia Episcopalis facta sit.*

Velox Parthenonis Gurcensis defectus,

17 *Mortuo Waldwino, Archiepiscopo post S. Rupertum Bavariæ Apostolum, vigesimo quinto, successit an.* MLXI Gebhardus, natus ex nobili familia Suevorum Comitum de Helffenstein, *Scriba Henrici IV, sicut asserit Hundius in Metropoli pag* 7, *& an.* MLXXIII, II Maii Gurcensem dedicavit ædem, *novam scilicet & ampliorem ex eleemosynis*

A nis, *ad S. Hemmæ ſepulcrum collatis*, ubi antea erat cœnobium ſanctarum Virginum; & conſtituens in ea Sedem Epiſcopalem, Guntherum Epiſcopum ordinavit. *Extat ea de re, ipſius Henrici, tunc adhuc ſolum Regis, poſtea autem Imperatoris, inſigne Diploma: quod priuſquam exhibeam, conſiderare lubet, quomodo factum ſit, ut Abbatia Virginum, vix ab annis triginta per B. Hemmam fundata & dotata, adeo cito eſſe deſierit; & quidem ſic, ut Archiepiſcopus tantam mutationem inducturus, ſolum cavere ſit monitus,* ne aliquam vim Eccleſiæ inferret; ſed cum conſenſu & bona voluntate tam Cleri quam populi, ſibi Coadjutorem inibi conſtitueret; *& nullam fecerit mentionem Monialium (quibus* LXXII *Præbendas ab Hemma conſtitutas, præfatus fuerat) vel Abbatiſſæ earum, quaſi quæ jam pridem eſſe deſiiſſent.*

intra 30 annos ab obitu Fundatricis;

non eſt adſcribendus periculo,

18 *Inſtructor noſter cauſam opinatur fuiſſe, quod in Eccleſia Catholica tunc minime probarentur duplicia iſtæc virorum ac mulierum monaſteria; nonnulloſque allegat Canones ea prohibentes. Sed hi revera ſolum cavent publicæ inter viros ac mulieres honeſtati; neque vel tunc vel poſtea ejuſmodi monaſteria, tam Benedictini quam Canonici Inſtituti, haberi deſierunt. Quin etiam Præmonſtratenſis Ordo, per S. Norbertum in Gallia prope Laudunum, hoc eodem* XII *ſeculo fundatus, mox que per Galliam & Germaniam propagatus, ſub ipſius ſancti Patriarchæ regimine, proxima monaſteriis virorum, habuit ſacrarum virginum contubernia, non niſi ſub ipſius ſucceſſore B. Hugone, ex judicio Capituli Generalis, ſublata, vel longius remota. Et eodem ſeculo exeunte S. Robertus de Arbriſcello, ſub eadem forma Regiminis, qua noſtra hæc Hemma, ſeculo* XII *inſtituit Ordinem nobiliſſimum Fontis-Ebraldi in eadem Gallia, à variis Pontificibus & Abbatibus vehementer laudatum, ſicuti explicuit Bollandus noſter ad ejus Vitam* XXV *die Februarii; cujus etiam inſtituti Defenſorium, contra veteres & novas calumnias, ſub titulo clypei Ebraldini, iterato tribus Tomulis anno* MDCLXXXIV *vulgavit Joannes de la Mainferme. Quin etiam Tomo III hujus Junii die* XVIII, *datur Vita* B. Elizabethæ Schonaugienſis, *quæ anno* MCXL *in diœceſi Trevirenſi rexit monaſterium, ſolius Eccleſiæ communis interjectu diſcretum à cœnobio virili ejuſdem Ordinis Benedictini; eidemque coævus in Italia* S. Guilielmus, *Fundator Eremitarum Montis-Virginis in Regno Neapolitano, varia utriuſque ſexus monaſteria, tum ibi tum in Sicilia condidit, quorum ampliſſimum Guletanum prope Nuſcum, à Virginibus nunc deſertum, adhuc vaſtiſſimas ſacri Parthenonis ruinas monſtrat, cum eccleſia, depoſito iſtic ſui Fundatoris corpore, frequentique ad illud concurſu honorata, ſicut docui ad ejus Vitam die* XXV. *Denique ut alia exempla taceam, ipſe D. N. Jeſus Chriſtus ſanctiſſimæ Birgittæ pro ſuo Vaſtenenſi utriuſque ſexus in Suecia monaſterio, ſeculo* XIV *dictavit Regulam, ſub qua inſtituendus ab ea S. Salvatoris Ordo, ex Suecia uſque in Italiam propagaretur, qualis hodiedum adhuc inſigniter floret.*

ex utriuſque ſexus conjunctione timendo,

B

pluribus ejuſmodi monaſteriis & tunc & nunc laudabiliter exſtantibus,

in Gallia, Italia & Germania;

19 *Omnia porro conſideranti, nulla veroſimilior mutationis Gurcenſis apparet cauſa, quam quod ſancta piæ Fundatricis conſilia, citâ ejus morte intercepta, deſignatum ſucceſſum non habuerint; & nova Abbatiſſa Salisburgo evocata, vel cito obierit, vel alia ex cauſa redierit ad S. Erentrudis, unde venerat monaſterium, cum iis quas forte adduxerat ſociabus; locum viris relinquens, quibus ad ipſarum miniſterium* XX *præbendas conſtituerat Hemma. Fieri etiam poteſt, ut ipſe Archipræſul Waldwinus, ad annos, fere* XXX *ſuperſtes Hemmæ, necdum plene conſtitutis quas hæc conceperat animo rebus, cum conſilio ſui Cleri Salisburgenſis, utilitati novæ Eccleſiæ majora quotidie incrementa capientis, & ſubjectarum ei plebium, magis congruum judicaverit, dignitatem Canonicorum augere, conſtituta eis omnimoda à muliebri imperio libertate, ſub regimine unius Præpoſiti, à ſe ſolo dependentis, ad normam Capituli ſui Salisburgenſis; cui novum hoc Gurcenſe aſſimilari voluerit, Præbendis etiam auctis ex portione aliqua earum, unde Virgines ſacræ cum ſua Abbatiſſa eatenus alebantur, & ſublata Religioſorum votorum (ſi tamen ea emiſerant umquam) obligatione.*

EX MSS.

acquirendæ

& majori utilitati,

ſed præproperæ morti Fundatricis

20 *Ita conſtitutis, rebus fortaſſis etiam cœptum ſit cogitari, de nova iſtic diœceſi conſtituenda, quæ eſſet ipſius Salisburgenſis, nimium late patentis, ſuffraganea. Hoc certe conſilium maturitatem ſuam accepit ſub Waldwini ſucceſſore Gebhardo, prout conſtat ex ſubjecto præfati Regis diplomate, quod ita ſonat.*

ex Abbatiæ in Epiſcopatum mutatione;

Henricus, divina favente Clementia Rex. Regiam decet dignitatem, honores Eccleſiarum Dei ſublimare ac ſtabilire, ut poſtea cum Chriſto in æterna requie liceat feliciter vivere; unde cunctis Chriſti noſtriſque fidelibus, tam futuris quam præſentibus, notum eſſe volumus, E qualiter dilectus noſter, Gebehardus Juvavenſis Archiepiſcopus ad nos veniens, petivit, ut ex auctoritate noſtra ſibi concederetur Cathedralem Sedem in Epiſcopatu ſuo conſtituere, ſcilicet in Gurkhoven; ubi quædam nobilis Comitiſſa, Hemma nomine, divinæ (ut credimus) admonitionis ſtimulo compuncta, de prædiis, quæ Dei gratia heriditarioque jure parentum in ſuæ poſſeſſionis dominium pervenerant, & in proprietatem mariti ſui Wilhelmi Comitis devenerant, ad Dei ſervitium Abbatiam inſtituerat, cum ſeptuaginta duabus Præbendis Monialium, & viginti Canonicorum; aſſerens, propter nimiam amplitudinem ſuæ Parochiæ, duroſque labores viarum, gregi ſibi credito in divinis ſe non poſſe ſufficere.

quæ ut fiat Henricum Imp. rogat Epiſcopus Salisburg.

qui jubetur adire locum,

21 Nos itaque dilecti noſtri jam dicti Archiepiſcopi petitioni per omnia annuentes, mandavimus, ut adiret locum, illorum pariter audiret & inveſtigaret aſſenſum; acceptis ſecum venerabilibus Epiſcopis, Ottone Ratisbonenſe, & Altmanno Patavienſe; nec non & Starchardo Marchione, ejuſdem Eccleſiæ Advocato, aliiſque Regni Principibus, prudentiâ & conſilio F conſpicuis, nec aliquam vim illi Eccleſiæ inferret: ſed ſecundum Domini timorem & Eccleſiæ illius honorem, cum conſenſu & bona voluntate tam Cleri quam populi, ſibi Coadjutorem inibi conſtitueret; mandavimus ſupradicto Archiepiſcopo, quatenus in hoc ſolicitus foret, ut Eccleſia tam nobilis, & à ſupradicta Comitiſſa tam magnis donis dotata, de ſuis etiam, id eſt, plebibus & decimis, ſi Epiſcopatus fiat, honeſtè augmentetur & ditetur. [Igitur] ſæpè jam dictus Archiepiſcopus Gurcenſem adiit Eccleſiam, aſſumptis ſecum præmemoratis Epiſcopis & Advocato, aliiſque alti conſilii viris; [atque] cum conſenſu & voluntate bonâ, tam Cleri quam populi Gurcenſis Eccleſiæ, pari quoque voto ac liberâ electione, D. Guntherum, nobilem virum, in Epiſcopum elegerunt.

Epiſcopumque ordinare,

itáque ordinato Gunthero confirmat Privilegia ſua,

22 Et quoniam ſpeciali prærogativa dilectionis & gratiæ Gurcenſem Eccleſiam amplectimur & diligimus, ejuſdem Eccleſiæ Clerum, familiam, poſſeſſiones, & omnes res mobiles & immobiles, quas ipſa nobiliſſima Comitiſſa Hemma, pro ardore cæleſtis patriæ, ibidem largâ manu

EX MSS. manu contulit, eâ ratione confirmamus; ut fidelis noſter Guntherus, nunc ejuſdem loci primus Epiſcopus, ejuſque in perpetuum ſucceſſores, eas ſecure poſſideant, & liberam habeant poteſtatem ejuſdem Eccleſiæ res & proprietates, cum conſenſu Cleri & populi ſui, ordinare, componere, & augmentare. Sit ille Epiſcopus liber, & ab omni extranea poteſtate ſecurus: præter hanc, quam ſupradicto Archiepiſcopo & ſuis ſucceſſoribus debet, obedientiam ac reverentiam, pro Vicariâ Juvavenſis Eccleſiæ & terminis Eccleſiarum, ac Decimis ab eis poſſidendis: quatenus ibidem famulantes primæ fundationis memoriam digne agere, & anteceſſorum noſtrorum perpetuam ſalutem; noſque fautores & corroboratores poſſint & velint Deo precibus commendare; univerſum quoque jus in his omnibus ad Regnum ſpectans, locum illum honorare in Domino & exaltare cupientes, ob reverentiam beatæ Dei Genitricis Mariæ, & per interventum dilectiſſimæ conjugis noſtræ Berthæ, nec non fidelium noſtrorum, Annonis Colonienſis Archiepiſcopi, & Gebehardi Juvavenſis Archiepiſcopi, Attonis Ratisbonenſis, & Altmanni Patavienſis, prælibato Epiſcopo ſuiſque ſucceſſoribus in ævum remittimus.

cum ſubjectione ad Eccleſiam Salisburg.

& nova quædam addit,

B

23 Nunc etiam liberalitate noſtrâ eidem Epiſcopo & Eccleſiæ ſuæ, villam in Bavariâ, & quidquid prædeceſſores Reges & Imperatores Auguſti, Arnolphus & Ludovicus, Otto, Henricus, & Conradus, ſæpe jam dictæ nobiliſſimæ Hemmæ, ejuſque retro parentibus conceſſerunt, & quidquid ex his amplificari poteſt, concedimus; ac monemus, & in Domino Jeſu rogamus, ne aliquis ſucceſſorum noſtrorum, ea quæ nos, pro remedio animæ noſtræ & Anteceſſorum noſtrorum & ſucceſſorum, Gurcenſi Eccleſiæ indulſimus, temerario auſu velit infringere; aut ſi quis infregerit, Deo & ejus Genitrici judicandum committimus. Hoc etiam rogatu utriuſque Eccleſiæ, auctoritate noſtra ſervari in perpetuum ſtatuimus, ut obeuntibus in utraque Eccleſia Epiſcopis, eorum ſucceſſores in electione alterius Epiſcopi viciſſim & primi audiantur, & primas voces habeant; Gurcenſis vero Eccleſia, metuens, ne impoſterum ab ipſo Archiepiſcopo, vel à ſucceſſoribus læderetur, petivit, ut omnem conventionem, ſocietatem, ac factum utriuſque Eccleſiæ, Dominus Archiepiſcopus privilegio ſuo ſubnotaret, & ſigillo communiret: quod & fecit. Noſque regali auctoritate ratum & ſtabile in perpetuum eſſe volumus: privilegio quoque noſtro ac ſigilli impreſſione corroboramus & munimus.

C

24 Signum D. Henrici IV Regis, Sigehardus Cancellarius, Vice Sigefridi Archi-Cancellarii recognovi. Data v Idus Januarii anno Dominicæ Incarnationis MLXXII, Indictione X, anno Ordinationis D. Henrici IV, Regis XIX, Regni XVI. Actum Ratisbonæ, in nomine Domini feliciter. Amen.

anno 1072

§. IV. *Series Epiſcoporum Gurcenſium uſque ad finem ſeculi* XVII.

25 ANno igitur Chriſti MLXXII menſe Marno, cœnobium Gurcenſe Monialium Ord. S. Auguſtini, fundatum à beata Hemma, conſenſu Alexandri ſecundi Pontificis, & voluntate Henrici IV Romanorum Imperatoris, per Gebhardum Archiepiſcopum Salisburgenſem, atque Ottonem Ratisbonenſem, & Altmannum Paſſavienſem, Epiſcopos, tranſmutatum fuit in Sedem Epiſcopalem. D

26 Primus omnium Epiſcopus, anno & menſe ſupradictis, nominatus, & paulo poſt Salisburgi conſecratus fuit GUNTHERUS, vir nobilis de Krapfeldt, aſſiſtentibus ſupradictis Epiſcopis. Præfuit Eccleſiæ Gurcenſi annis XIII, mortuus anno MLXXXIV, ſepultus in templo Cathedrali.

II HILDEBOLDUS ſive HILDEBALDUS ſucceſſit Gunthero; is vitam Regularem Canonicorum S. Auguſtini in ſua Gurcenſi Eccleſia inſtituit, ſtabilivitque Capitulum ibidem, cui etiam facultatem eligendi Præpoſitum conceſſit; addiditque Præpoſito munus & titulum Archidiaconi, Capituli vero bona ſeptuaginta ſubditis auxit: præfuit Eccleſiæ Gurcenſi annis XLVII, mortuus anno MCXXXII.

III ROMANUS hujus nominis I, præfuit annis XXXV, mortuus anno MCLXVII, ſepultus in eccleſia Cathedrali.

IV HENRICUS, hujus nominis I, antea Abbas ad S. Petrum Ord. S. Benedicti Salisburgi: hic corpus B. Hemmæ Fundatricis tranſtulit è Cœmeterio in cryptam templi Cathedralis, & ſarcophagum nobilem conſtruxit: præfuit annis VII, mortuus anno MCLXXIV. E

V ROMANUS, hujus nominis II, primum Præpoſitus, præfuit annis IV, mortuus anno MCLXXVIII.

VI DIETHERICUS, annis VI præfuit, mortuus anno MCLXXXV.

VII WERNERUS, præfuit annis X, mortuus anno MCXCV.

VIII ECCARDUS, ſive EGEHARDUS, præfuit annis V, mortuus anno MCC.

IX WALTHERUS, præfuit XIII annis, mortuus anno MCCXIII.

X OTTO, hujus nominis I, deſignatus quidem Epiſcopus, aſt non confirmatus, adminiſtravit tamen Eccleſiam annis VII. Vir innocentis adeo vitæ, ut ſanctitatis fama paſſim fulgeret; cujus etiam mentio miraculis B. Hemmæ inſerta reperitur. Mortuus anno MCCXX; ſepultus eſt in Cathedrali eccleſia.

XI HENRICUS II, præfuit VII annis, mortuus anno MCCXXVII.

XII VOLSCALCUS ſive UDALSCHALDUS, præfuit annis IV, mortuus anno MCCXXXI die S. Urbani. E

XIII UTRICUS ſive UDALRICUS I, præfuit annis XX; mortuus anno MCCLIII, in feſto Exaltationis S. Crucis.

XIV DIETHERICUS II, obtinuit, per ſententiam Rudolphi Imperatoris & Udalrici Ducis Carinthiæ, Dominium Albeck à Comite de Pfannenberg, idque Epiſcopatui adjunxit anno MCCLIV. Præfuit annis XXV, mortuus anno MCCLXXVIII, die S. Martini Papæ.

XV JOANNES I, antehac Epiſcopus Chiemenſis, præfuit annis III, mortuus anno MCCLXXXI.

XVI HARDIVICUS, alias HARTWINDUS, præfuit annis XVII, mortuus anno MCCXCVIII.

XVII. HENRICUS III, vir nobilis ab Helffenberg, Alberto Rudolphi Imperatoris filio percarus, præfuit annis XXVIII, obiit anno MCCCXXVI.

XVIII. GEROLDUS, oriundus Friſaco, Collegiatam eccleſiam S. Nicolai in oppido Straſburg fundavit, & arcem ædificiis amplioribus orna-

A ornavit. Præfuit annis VII; mortuus anno MCCCXXXIII: ſepultus Friſaci, ubi Vice-Dominus erat, in templo S. Bartholomæi.

XIX LAURENTIUS I, de Grunung oriundus, obiit anno MCCCXXXVII Avenione in Gallia, ubi tunc Sedes erat Papalis, legationibus Ducum Auſtriæ Alberti & Ottonis functus, & ibidem defunctus: præfuit annis IV.

XX CONRADUS I, Ordinis Ciſtercienſis, præfuit annis VII, mortuus in Grades arce Epiſcopali, anno MCCCXLIV.

XXI ULRICUS II, DE WALDHAUSEN, præfuit annis VI, mortuus anno MCCCLI.

XXII PAULUS PRAUNSPECK, Ducum Auſtriæ Cancellarius, non diu præfuit, ſed ab ea Sede mox ad Brixinenſem poſtulatus fuit.

XXIII JOANNES II, dictus à PLAGHEIM, Ducum Auſtrię Cancellarius, ad Brixinenſem Epiſcopatum & ipſe evocatus eſt.

XXIV JOANNES III, cognomine TOCKHAIMER, Regis Hungariæ Sacellanus, Fundator Miſſæ matutinæ in Collegiata Eccleſia ad S. Nicolaum Strasburgi; obiit anno MCCCLXXVI.

B XXV JOANNES IV, cognominatus MAYERHOFFER, primùm Præpoſitus Viennenſis, præfuit annis XIX, obiit anno MCCCXCV.

XXVI CONRADUS II, cognomento HEBENSTREIT, Præſes primùm Cameræ Auſtriacæ, præfuit annis XV; poſteà ad Friſingenſem Epiſcopatum aſſumptus, dum ad ſuſcipiendam ibi rerum curam ſe pararet, à Cubiculario ſuo in oppido Carinthiæ, Biſchoflack dicto, interemptus eſt: de cujus mirabili obitu plura memorat Hiſtoria Friſingenſis.

XXVII ERNESTUS AVEI, Nobilis è Bavaria, Ducum Auſtriæ Cancellarius, præfuit XXII annis, mortuus anno MCCCCXXXII.

XXVIII LAURENTIUS II, cognomine LEICHTENBERGER, ab Epiſcopatu Lavantino ad Gurcenſem vix promotus, à Nuntio Apoſtolico Joanne Schallerman hinc iterum ejicitur. Factus deinde Patriarcha Aquilegienſis, obiit anno MCCCCL.

XXIX JOANNES V, dictus SCHALLERMAN, Nuntius Apoſtolicus; Friderici tertii Imperatoris benevolentia nixus, Epiſcopatum Gurcenſem obtinuit anno MCCCCXXXIII: præfuit an.

C XXXII: reſignat & moritur anno MCCCCLXV.

XXX ULRICUS III, cognominatus SONNENBERGER, Friderici Imperatoris Conſiliarius, præfuit annis V, mortuus Viennę in Auſtriâ.

XXXI LAURENTIUS III, cognomento FREIBERGER, ex Prępoſito Gurcenſi Epiſcopus, prępfuit annis XVII: obiit anno MCCCCLXXXVII.

XXXII RAYMUNDUS BERTRANDUS S. R. E. Cardinalis, prępfuit annis XVIII, mortuus in itinere legationibus fungens, anno MDV.

XXXIII MATTHÆUS LANG de WELLENBURG, ſanctę quoque R. E. Cardinalis, ad Archiepiſcopatum poſtulatus Salisburgenſem MDXIX, ibidem anno MDXL mortuus eſt.

XXXIV HIERONYMUS BALBUS Venetus, primum Prępoſitus Poſſonienſis, Epiſcopus Gurcenſis anno MDXIX denominatus, & Venetiis anno MDXXV mortuus.

XXXV ANTONIUS DE HOYOS Hiſpanus, Epiſcopatui bene prępfuit XXVI annis, poſtmodum â ſuo cubiculario nefarie trucidatus in oppido Koniglohn, ibidemque ſepultus, anno MDLI.

XXXVI JOANNES VI de SCHONBURG, Bavarus, ex Canonico Paſſavienſi, Ordinis Benedicti Abbas Melicenſis in Auſtria; poſtea Episcopus Gurcenſis; œconomus optimus, tribus ſolùm præfuit annis. Obiit anno MDLIV. EX MSS.

XXXVII URBANUS, prius Eccleſiaſtes aulicus Imperatorum Ferdinandi I & Maximiliani II, præfuit annis XIX; deque Eccleſia ſua optime meritus, obiit anno MDLXXIV.

XXXVIII CHRISTOPHORUS ANDREAS, Baro de SPAGER antea Decanus Brixinenſis, à Joanne Jacobo Archiepiſcopo Salisburgenſi denominatus Episcopus Gurcenſis, præfuit magna cum laude XXIX annis; demum ad Epiſcopatum Brixinenſem evocatus, reſignavit Gurcenſem anno MDCIII.

XXXIX JOANNES JACOBUS, Baro de LAMBERG, Canonicus Salisburgenſis & Paſſavienſis, præfuit annis XXVII; obiit VII Februarii anno Domini MDCXXX.

XL SEBASTIANUS, Comes de LODRON, Tridentinus, Archiducis Leopoldi Guilielmi antea ſupremus Aulæ Præfectus, poſt Epiſcopus Gurcenſis, optime de Eccleſia ſua meritus, obiit IV Septembris Conceſſii in Italia, anno MDCXLIII; ibidemque ſepultus fuit.

XLI FRANCISCUS, Comes de LODRON Anteceſſoris ſui Germanus frater, ab Archiepiſcopo Salisburgenſi Paride in Epiſcopatum Gurcenſem ſuffectus, in difficilia tempora incidit; mortuus Tridenti anno MDCLII. E

XLII SIGISMUNDUS FRANCISCUS, Archidux Auſtriæ, denominatus anno MDCLIII, præfuit XII annis, Epiſcopus ſimul Auguſtanus & Tridentinus; & dum reſignat Epiſcopatum Gurcenſem, moritur Oeniponti die XXV Junii anno MDCLXV.

XLIII WENCESLAUS, Comes de THUN, Epiſcopus Paſſavienſis, denominatus quoque Gurcenſis ab Imperatore Leopoldo, X Auguſti anno MDCLXV; præfuit annis VIII & menſibus V: Obiit VI Januarii MDCLXXIII.

XLIV POLYCARPUS, Comes de KHINBURG, ex Præpoſito Salisburgenſi denominatus anno MDCLXXIII; Moritur in menſe Julio anno MDCLXXV.

XLV JOANNES VII, Comes de GOES, Leopoldi Romanorum Imperatoris Conſiliarius, variis perfunctus legationibus, denominatur anno MDCLXXV: poſt ab Innocentio XI S. R. E. creatus Cardinalis, obiit Romæ anno MDCXCVI, menſe Decembri, poſtquam præfuiſſet XXI annis. Hic Palatium Epiſcopale, jam olim à veteri Sanctimonialium in civitate Abbatia tranſlatum in oppidum Strasburgenſe, quatuor paſſuum millibus Gurcâ diſſitum, una cum arce eidem circumdata magnifice reparavit, ac ſuis deinceps ſucceſſoribus ſuo exemplo habitandum reliquit. F

XLVI OTTO II, Ordinis S. Benedicti, ad S. Petrum & Dionyſium in Banth Abbas, Leopoldi Romanorum Imperatoris Conſiliarius, nec non ad perplures S. R. I. Electores & Principes Legatus, denominatur Epiſcopus anno MDCXCVII, X Januarii. Quem Deus opt. Max. Eccleſiæ Gurcenſi diu incolumem ſervare dignetur.

Ita optabat anno MDCCI *Chriſtophorus Jager, hujus Catalogi auctor, quem profitetur ad ſe derivatum ex fonte ipſiuſmet Epiſcopalis Archivii; ideoque exiſtimat ſinceriorem cenſendum eo, quem habet Hieron. Meginſerus in Chronica Carinthiæ. lib. 7 c. 26; Fratres Mezgeri, in Chron. Salisburgenſi lib. 5. pag. 1144; præter alios etiam Gabriel Bucelinus.*

EX MSS.

§. V. *Cultus B. Hemmæ, ſub Epiſcopis & Canonicis inſigniter auctus.*

Creſcente veneratione

27 *TAm cita & magna rerum commutatio in Gurcenſi Eccleſia, per S. Hemmam fundata, adeo nihil obfuit defunctæ cultui promovendo, ut auctior jam, tam in capite, quam in membris, multum eò contulerit. Quartus enim Epiſcopus Henricus, uti jam dictum eſt, ipſius Beatæ Corpus ex cœmeterio communi tranſtulit, circa annum* MCLXX, *in cryptam templi Cathedralis, & ſarcophagum nobilem conſtruxit: de quibus in Proceſſu pro Canonizatione formato ſub annum* MCCCCLXV, *ſic loquuntur Commiſſarii Pontificii.*

elevatur Corpus circa annum 1170

& in cryptam elegantem,

28 Tumbam B. Hemmæ acceſſimus, ac ipſam una cum picturis, figuris, atque tabulis, orationibus S. Hemmæ inibi deſcriptis, & aliis ipſam tumbam reſpicientibus, una cum cereis ibi oblatis & accenſis, ad oculum vidimus, luſtravimus, legimus, atque conſpeximus, quæ talia habentur. In Eccleſiæ choro eſt quædam crypta, ad ejuſdem chori longitudinem & latitudinem, de centum minoribus rotundis, & ſex majoribus quadratis columnis, ex lapidibus marmoreis ſectis, & æqualiter ſub teſtudine erectis, mirifice conſtructa, ac quatuor altaribus ornata. Vidimuſque in eadem ad caput quarti altaris, quod communiter altare B. Hemmæ nuncupatur, ad latus dextrum anterioris columnæ quadratæ, verſus plagam meridionalem, Tumbam annexam è ſimilibus lapidibus ſectis, ad modum monumenti conſtructam, & à terra in altitudine quaſi ſemicubiti, ſex ſuſtentaculis marmoreis varie ſculptis elevatam: in ſuperiori vero parte integro lapide conſimili factam, & in juncturis cæmento ſubtili combinatam, deſuperque pallis lineis contextis ac depictis ad modum altaris tectam; unamque tabulam ligneam ſuper ea poſitam, in qua B. Hemma Eccleſiam cum duabus turribus, & Wilhelmi Comitis ejus mariti ad modum viri armati, lanceam in manu dextra geſtantis, imago decenter depicta cernitur; nec non quædam peciæ lini & lanæ oblatæ: ipſaque Tumba, ex aliis tribus lateribus cancellis ligneis vetuſtis circumdata, cum oſtiolis duobus verſus Orientem & Occidentem, pro ingreſſu & egreſſu ad clauſuras, cum ſeris diſpoſita apparebant: & inter ipſam Tumbam & oſtiola truncus lapideus clauſus & ſeratus, pro conſervatione annuli & gemmæ ipſius B. Hemmæ; & ex oppoſito lampas cum luminari ardenti. In cancellis vero & quibuſdam appendiciis, ab intus & extra, imagines cereæ diverſorum membrorum humanorum, quę in ſignum perceptę gratię meritis B. Hemmę, & alias ex votis fidelium frequenter afferri, & proceſſu temporis in candelas pro cultu divino converti dicebantur. Sub ipſa etiam Tumba, & juxta eam fragmenta candelarum & cineres ac veſtigia luminarium videbantur, & ſella lignea, in qua Cuſtos ipſius Tumbę, & cancelli, tempore cultus divini, & concurſus fidelium ſedere conſuevit. Ab extra vero cancelli, ſuper oſtiolum, verſus Occidentem tendens, Oratio ac metra conſcripta appenſa reperiuntur.

B

ad proprium altare defertur,

C

29 Et hęc facies, inquit noſter Inſtructor, eſt loci antiqua, modernę per omnia conſimilis, prętерquam quod, 1, numerus columnarum non ſit recte expreſſus: ſunt enim columellę minores non niſi XCIV, majores vero ſex, totam arcuatam teſtudinem ſuſtinentes. II, quod Tumba non ſolùm ſit facta ad modum altaris, ſed nunc revera pro ordinario altari deſerviat. III, quod pro ingreſſu & egreſſu ſacelli non ſint duo, ſed unicum oſtiolum, altari obverſum: annulus quoque & gemma non conſervetur in illo ſacello, ſed in ſacriſtia Eccleſię; nec ſit veſtigium aliquod ſellę ligneę, cui Cuſtos inſideat. IV, quod ſacellum prędictum magnę antiquitatis, eleganti incruſtatura & lemniſcis ſtatuariis, una cum gratiis, manu pictoria effigiatis, ſit exornatum. Quod ſi totam cryptę ſtructuram libeat penitius cognoſcere, ea talis eſt. I, Singulę columellę inter ſe paulo amplius quatuor pedibus Viennenſibus diſtant. II, Sacellum B. Hemmę occupat ſpatium ſex columellarum. III, Altitudo earum eſt ſex pedum cum dimidio: rotunditas vero fere ſeſquipedalis. IV, Longitudo Tumbę ſeu Altaris ſex pedum.

D

ſunt illa in paucis nunc mutata,

& picturis recentioribus ornata.

E

30 *Hæc ille: quibus motus ego, petii omnia ſigillatim & accurate delineari, æri incidenda, quatenus operæ pretium videretur, potius quam quod huc miſſum fuerat ectypon tabulæ grandioris, ſed recentiſſimi operis, quæ totum ſacelli latus implet repræſentatque ſeptem præcipua Sanctæ miracula, totidem ſcutis impreſſa. Sed reſponſum eſt, quod accuratiorem ipſius picturæ delineationem, nec copia periti pictoris, nec fere res ipſa patiatur, ex conſueta eruditorum antiquariorum infrequentia; aliorum vero moroſitate, nimiam ſcrutaturorum diligentiam ſæpe ſuſpectam habentium, quandoque etiam in ſequiorem partem accipientium. Interim ſignificatur, quod imago altaris, uti nunc eſt, repræſentat Sanctam, intra Monacharum & Canonicorum pie orantium coronam, morientem in lectulo, Angelis in cælum deferentibus animam expirantis: utrimque vero è latere eamdem ex una & maritum Wilhelmum ex altera parte, cum forma Gurcenſis eccleſiæ ipſorum, manibus ſuſtentata. Denique miſſi ſunt verſus, circa ſarcophagum ſcripti, parum belle tornati, hoc modo.*

Epitaphium ejus;

Anno mille poſt quadragintaque quino,
Cum tot fluxiſſent poſt Chriſti Nativitatem,
Hemma Beata Wilhelmi Comitis conſors
In pace quievit: cęlorum nactaque ſortem,
Cœnobii hujus Auguſtini Patris Beati,
Et Sedis Gurcenſis, Fundatrix dicta fidelis,
In tantis donis ſua ſtat Conſtructio firma.

Miſſa propria,

31 *Paris antiquitatis, cujus eſt Tumba & Altare, poteſt videri Miſſa, ad* B. Hemmę *honorem ordinata. Ipſa talis eſt.*

INTROITUS. ALLELUIA.

Virtutum Gemma, larga Fundatrix Hemma,
Pro nobis Deum ora, mundi ne nos prora
Fallaciter ſubmergat, ſed pie nos abſtergat,
Ab omnibus peccatis, demum jungens Beatis.

ORATIO. Deus, dator gratiæ & gloriæ, tuæ nobis propitius ſinum aperi pietatis; & pręſta, ut qui manentem civitatem hic non habemus, ad futuram quam quærimus, B. Hemmæ interveniente ſuffragio, perducamur. Per Dñum &c.

SECRETA. Vultu placido, Domine, nos reſpice, ea tibi, quæ de manu tua recepimus, offerentes: & ut ipſa munera tibi placeant, quod in nobis oculis tuis diſplicet, B. Hemmæ precibus, gratia tuæ benignitatis abſtergat. Per Dominum &c.

POSTCOMMUNIO. Sumpta, quæſumus Domine, Hoſtia ſalutaris ab adverſis omnibus nos tueatur incurſibus: & poſt labores hujus exilii,

S. Hem-

A S. Hemmæ intercedentibus meritis, ad requiem tandem ducat opulentam. Per Dominum &c.

32 *Ad hanc Miſſam reſpexiſſe videntur, qui ex Romana Curia, apud Avenionem conſiſtente, in favorem Gurcenſis Eccleſiæ deſideratas Indulgentias ſignaverunt anno* MCCCLIX, *ut ſequitur:* Univerſis *cum Indulgentiis* Sanctæ Eccleſiæ filiis, ad quos præſentes litteræ pervenerint. Nos Raphaël Archadienſis, Franciſcus Lapſacenſis, Petrus Valenenſis..... Epiſcopi, Salutem in Domino ſempiternam. Splendor paternæ gloriæ, qui ſua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium, de clementiſſima ipſius majeſtate ſperantium, tunc præcipue benigno favore proſequitur, cum devota ipſorum humilitas Sanctorum meritis & precibus adjuvatur.

33 Cupientes igitur, ut Capella S. Spiritûs & S. Annæ, ſita ante Capitulum Eccleſiæ Gurcenſis, congruis honoribus frequentetur, ſpecialiter vero, qui Miſſis B. M. V. & S. Hemmæ, Fundatricis Eccleſiæ Gurcenſis ac ipſius Cryptæ, ſingulis diebus interfuerint, & ſeptem Angelicas ſalutationes, & totidem Pater-noſter devote dixerint; & dum Salve-Regina decan- B *per Cardinales Avenione ſignatis an.* 1359 tur; quotieſcumque prædicta devote fecerint, aut fieri procuraverint; de omnipotentis Dei miſericordia, & BB. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, ſinguli noſtrûm, quadraginta dies Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis miſericorditer in Domino relaxamus: dum tamen Diœceſani voluntas ad id acceſſerit & conſenſus. In cujus rei teſtimonium ſigilla noſtra præſentibus litteris duximus apponenda. Datum Avinione, ſub anno Nativitatis Domini MCCCLIX, Indictione XII, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini, D. Innocentii Divina Providentia Papæ VI, anno VII. *Sequitur ſub ipſa bulla, ut præfertur ſigillata, ſubſcriptio Epiſcopi, ipſas Indulgentias, prout requirebatur, ratas ſic habentis:* Et nos Joannes, Dei & *& ab Epiſcopo Gurcenſi confirmatis.* Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopus Gurcenſis Eccleſiæ, incliti Principis D. Rudolfi Ducis Auſtriæ Cancellarius, prædictas Indulgentias & conceſſiones ratas habemus & gratas; ipſas auctoritate Ordinaria ſigillo noſtro appendente, ex certa ſcientia confirmantes. Datum Strasburgæ, die S. Auguſtini. Anno Domini MCCCLXI.

C 34 *Triennio poſt acceſſit annuæ in perpetuum Miſſæ fundatio, hoc Capitulari Actu ſignata.*

Accedit perpetua Miſſa In nomine Domini. Amen. Albertus Decanus, Germanus ſenior Canonicus, Otto Sacriſta, Otto Plebanus, totumque Capitulum Eccleſiæ Gurcenſis, omnibus, ad certitudinem præſentium, & memoriam futurorum. Quia R. P. D. Georgius, noſter & Eccleſiæ noſtræ Gurcenſis Præpoſi- *à Præpoſito Gurcenſi fundata,* tus & Archidiaconus, ultra poſſeſſiones diſpenſationi ſuæ creditas, pervigili providentia alias, quinquaginta marcarum redditus Friſacenſium denariorum annis ſingulis continentes in valore, in ſuo regimine comparavit; abinde æternæ remunerationis præmium à Deo devotus exſpectans; ac petens, ut ordinationi infraſcriptæ pro Miſſa B. Hemmæ perpetua, quam pro ſui Anniverſarii memoria inſtituere decrevit, noſtrum præbere conſenſum, ac ad *& à Capitulo toto acceptata, an.* 1362. eamdem ordinationem perpetuo obligare, & quantum in nobis ſit, robur perpetuæ dignemur apponere firmitatis &c. In cujus rei teſtimonium præſentes litteras præfati P. D. Georgii, Præpoſiti noſtri, ac noſtri Capituli Sigillorum munimine fecimus roborari. Datum & Actum in ſacriſtia Eccleſiæ noſtræ Gurcenſis, anno Domini MCCCLXII, VI Idus Novembris. EX MSS.

§. VI. *Poſtulata à Pontifice Canonizatione, formatur ad eam Proceſſus.*

35 *NOn ſtetit in præmiſſis cura honorandi B Emmam, ſed tempore Ulrici III, Epiſcopi* XXX, *Fredericus III Imp.* *ipſo haud dubie inſtante & ſuggerente, Fredericus III Imperator, anno* MCCCCLXV, *ſolennem Canonizationem petiturus, hujuſmodi ſupplicationem expedivit ad tunc ſummum Pontificem.*

Sanctiſſimo in Chriſto Patri & Domino, D. Paulo, ſanctæ Romanæ & univerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici.

Beatiſſime Pater, Domine Reverendiſſime.

Non ambigimus Sanctitatem veſtram, ex cre- *exponit Pontifici famam ſanctitatis & Miraculorum B. Hemmæ.* dito ſibi officio, ad ea præcipue tendere & inclinari, quæ Divini cultus augmentum Sancto- E rum honorem, devotionemque ac ſalutem Chriſti fidelium promovere noſcuntur. Cum itaque longiſſimis retro temporibus, fama B. Hemmæ ſanctitatis, quondam nobilis Comitiſſæ, Fundatricis Gurcenſis Eccleſiæ, in Ducatu noſtro Carinthiæ ſituatæ, adeo inolevit, quod à fidelibus populis hactenus Sancta communiter habita eſt & reputata, habetur & reputatur ab eiſdem; conſideratis præclaris virtutum operibus, quibus præſentem vitam religiosâ obſervantiâ confirmavit, & in morte, & ex poſt, viſionibus & miraculis variis claruiſſe & clarere comprobatur, ita quod fideles iidem ipſi, ad locum ſepulturæ ejus in dicta Eccleſia Gurcenſi frequenter confluere conſueverunt, & indies confluere con- *ac populorum devotionem erga illam,* ſpiciuntur, ſperantes ſe ipſius meritis in variis ſuis neceſſitatibus crebrius relevari, prout quamplurimi etiam ſe recognoſcunt propenſius conſolatos; indignum ferentes, quod ab Eccleſia Dei communiter in veneratione ſolenniore non habeatur; maxime cum in quibuſdam locis aliis, etiam diſtantibus, in ejus honore capellæ erectæ ſint, & plurimum frequententur. Ejus ita claris miraculis, & virtuoſis operibus, ac precibus Prælatorum & Provincialium præfati Ducatus noſtri Carinthiæ, quibus, ut ipſius Canonizationem apud Sedem Apoſtolicam intenderemus, nos quotidie exhortantur, moti, ad San- F ctitatem veſtram latius deducendis; tum ad Al- *ideoque ipſam petit canonizari an.* 1465. tiſſimi & Sanctorum ejus laudem & honorem, tum noſtri intuitu ad Canonizationem ipſius B. Hemmæ procedere, ejus venerationem in Eccleſia ſancta, Apoſtolica Auctoritate clementer & pie inſtituere, & mandare dignetur; quatenus ad ipſius patrocinia, cum aliis Sanctis Dei, in adverſitatibus, quibus jam mundus varie concutitur, tutior à nobis ac ceteris fidelibus recurſus habeatur, propenſioraque ſalutis animæ & corporis ſubſidia (ut certo ſperamus) inde provenire ſentiamus. Id Altiſſimo & Sanctis ejus ad gloriam & honorem, ad augmentum divini cultus, & nobis ad complacentiam cedet, apprime grata viciſſitudine erga Sanctitatem veſtram promerendam; quam Altiſſimus, pro ſuæ Eccleſiæ ſanctæ regimine longævo, felicem conſervare dignetur. Datum in Nova-Civitate die vigeſima octava menſis Octobris. Anno Domini MCCCCLXV.

36 *His litteris ſic integre tranſcriptis, Inſtructor noſter ita ſubjungit cetera exinde ſecuta. Similis fere tenoris alias idem Imperator ſub eodem die, anno,*

EX MSS. *& loco dedit ad Collegium Cardinalium, hoc modo.*

Fridericus, divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus &c. Reverendissimis in Christo Patribus S. R. E. Collegio Cardinalium, Amicis nostris carissimis, salutem cum incremento omnis boni.

Cardinalibus quoque

RR. Patres & Amici carissimi, scribimus inpræsentiarum S. D. N. Paulo Pontifici, pro Canonizatione B. Hemmæ, Fundatricis Gurcensis Ecclesiæ; quæ, propter multimoda virtutum opera & gratiarum merita, quibus in vita & morte claruit, à Christi fidelibus inter Sanctos frequentatur. Hortamur igitur Paternitates vestras Reverendissimas magnopere, quatenus pro Dei & Sanctorum honore, communique Christi fidelium salute ac devotione amplius dilatanda, super effectu Canonizationis hujusmodi, & veneratione ecclesiastica ipsius B. Hemmæ, apud præfatum S. Dominum Nostrum, favorem, studium, & operam adhibere velint, ad gloriam & laudem Altissimi, Sanctorum ejus honorem, & nobis ad complacentiam singularem, vicissim ergo Paternitates vestras Reverendissimas remerendam. Datum in Nova-civitate, die XXVIII mensis Octobris, anno MCCCCLXV. *Sub eadem formula scriptum etiam fuit ab eodem Imperatore, Cardinali Nicæno, sancti Angeli, Senensi, Dominico Brixiensi, & Episcopo Ferrariensi.*

causam commendat.

B

Idem facit Eleonora Imp.

37 *Martium imitata Imperatrix Eleonora has dedit.* Beatissime Pater, Domine Reverendissime. Scribit inpræsentiarum Sanctitati Vestræ Serenissimus & Invictissimus Princeps & Dominus, D. Fridericus sacri Romani Imperii semper Augustus, Conthoralis noster carissimus, in facto concernente Canonizationem B. Hemmæ, nobilis Comitissæ, Fundatricis Ecclesiæ Gurcensis: cujus sanctitatis fama à longissimis retro temporibus adeo inolevit, quod à fidelibus populis hactenus Sancta communiter habita & reputata est, habeturque & reputatur ab eisdem, quemadmodum (ut non ambigimus) eadem Sanctitas Vestra ex ejusdem Conthoralis nostri litteris satis intellexerit. Verum quia Canonizatio B. Hemmæ, propter præclara ipsius virtutum opera, quibus & in vita & post mortem claruit, & indies clarere perspicitur, plurimum nobis cordi est, cum per eam & divinus cultus, & Christi fidelium devotio augeatur; & nos ejus meritis participes fieri, & in adversitatibus nostris indubie relevari speramus; Sanctitatem Vestram magnopere rogamus, ut tum pro Altissimi Dei & Sanctorum honore & gloria, ac Christi fidelium salute & devotione amplius dilatanda, tum præfati nostri Conthoralis, ac precum nostrarum intuitu, ad Canonizationem ipsius procedere, ejusdem venerationem generalem in Ecclesia sancta, Auctoritate Apostolica clementer & pie instituere & mandare dignetur; quatenus ad ipsius patrocinia, cum aliis Sanctis Dei, in adversitatibus, quibus jam mundus multipliciter concutitur, tutior à nobis ac ceteris fidelibus recursus habeatur; propensioraque salutis animæ & corporis subsidia (ut certo speramus) exinde provenire sentiamus. Id ad Altissimi Dei, & Sanctorum ejus laudem & gloriam, & nobis ab eadem Sanctitate Vestra ad complacentiam cedet singularem; quam quidem Sanctitatem Vestram Altissimus, pro ipsius Canonizationis consummatione, & Ecclesiæ suæ sanctæ regimine longævo feliciter conservare dignetur.

C

cum spe patrocinii sibi & aliis conciliandi.

Datum in Nova-Civitate, die XXVIII Mensis Octobris. Anno MCCCCLXV. D

His & accedentibus Statuum Carinthiæ precibus motus Pontifex an. 1468

38 *Idem quod Imperator & Imperatrix, apud eumdem Pontificem & Cardinales præstiterunt Status Carinthiæ, Canonizationem B. Hemmæ suppliciter exposcentes. Ad quorum proinde instantiam dictum Dominorum Cardinalium Collegium, habito SS. Pontificis vivæ vocis oraculo, & mandato, sub die ultima Januarii anno MCCCCLXVI emanato, suggerente Imperatore, Commissarios in Partibus, ad Capiendam de vita, morte, & miraculis informationem, subdelegavit, Dominos Georgium Secovien-sem, & Sigismundum Labacensem Episcopos; necnon Dominos, Joannem S. Lamberti Ordinis S. Benedicti, & Gerardum Victorien-sem, Ordinis Cisterciensis in Carinthia, monasteriorum Abbates: tradita eisdem subdelegatis Commissariis Rotula punctorum, in examine proponendorum & verificandorum, videlicet,*

commissarios nominari jubet & formari Processum, E

1. Quod dicta B. Hemma, circa annum Domini DCCCC, de nobilibus ac illustribus parentibus Christianis sit progenita, nata & baptizata, ac in fide Catholica religiose educata; & quod ab ineunte ætate virtuose adoleverit, & postmodum cuidam potenti Comiti in partibus Carinthiæ & Marchiæ Stirien-sis, in & sub Diœcesi Salisburgensi, fuerit à parentibus nuptui tradita; cum quo fideliter & sanctis operibus inherendo vixerit, eamdemque vitam cum magna austeritate post mortem mariti continuaverit; & præsertim, quod in viduitate sua magnas eleemosynas fecerit, & duplex monasterium Ordinis S. Augustini tam Canonicorum quam Canonissarum Regularium, in separatis tamen claustris, de propriis bonis suis exstruxerit: cum quibus ipsa B. Hemma vixit, & religiose mortua est, in loco, qui dicitur Gurca, in dictis partibus Carinthiæ.

circa Beatæ vitam, miracula, altaria & capellas.

II. Quod post mortem crebris miraculis claruerit, hodieque claresca, & communiter habeatur pro Sancta; & ad ipsius sepulturam in crypta ejusdem ecclesiæ Gurcensis, seu ad ipsius monumentum, ibi sub clausura, & cancellis, sicut moris est fieri ad memorias Sanctorum, magnifice constructum, dietim, & præcipue in anniversario ipsius obitus die, populi illarum & circumvicinarum partium, cum oblationibus & votis suis, tamquam ad locum sanctum conveniant; ubi Dominus indies multa mirabilia, ad intercessionem B. Hemmæ, in diversis infirmitatibus & necessitatibus operetur. F

III. Quod in honorem B. Hemmæ, tamquam Sanctæ, nonnullæ capellæ & altaria in partibus Stiriæ & Marchiæ, longe ab ecclesia Gurcensi distantibus, dudum erecta, à fidelibus zelo devotionis, attentâ præsertim coruscatione miraculorum, plurimum frequententur.

usum frequentem nominis in Baptismo,

IV. Quod in ejusdem B. Hemmæ honorem, ab immemoriali tempore, multi filiabus suis baptizandis nomen Hemmæ, ex singulari devotione, fecerint & faciant imponi.

Reliquiarum & tumuli veneratio-nem, publicamque de omnibus famam:

V. Quod ipsius B. Hemmæ Psalterium, Annulus, Pileus, Vestimenta, & similia per ipsam relicta, honorata sint veluti Reliquiæ sanctæ, & sic honorentur de præsenti.

VI. Quod ad ipsius sarcophagum, in crypta ecclesiæ Gurcensis situatum, & diversis locis, processiones, & vota fieri consueverint, & hucusque fiant: & quod de sanctitate vitæ, virtuosis operibus, fundatione & structura Gurcensis Ecclesiæ, & miraculis, aliisque præmissis

A sis omnibus, fuerit & sit publica vox & fama.

39 *Quæ quidem omnia in ipso Commissionis examine sic reperta, & per juratos testes, & oculatem inspectionem deposita, & recognita fuerunt. Quo facto idem Augustissimus Imperator, nec non incliti Ducatus Carinthiæ Status & Proceres, per litteras eodem anno* MCCCCLXVI *datas, pro ipsius Canonizationis executione, apud summum Pontificem & Cardinalium Collegium institerunt. Sed quo minus eorum vota suum consecuta sint effectum, Turcarum incursiones, aliæque calamitates publicæ obstiterunt. Non propterea tamen devotio erga B. Hemmam in hæc usque tempora refrixit, siquidem ad ejus tumbam è Carinthia, Croatia, Stiria, Carniolia, quam plurimi quotannis, turmatis agminibus, Deo eorum devotioni frequentibus signis suffragante, voti causa confluant.*

quæ licet successu caruerint, non desiit tamen sed crevit popularis devotio,

40 *Hactenus Instructor noster: qui rogatus ex originali Processu colligere distinctiorem notitiam Altarium & Sacellorum, B. Hemmæ erectorum, de quibus erat Quæstio tertia; respondit, quod primi quidem duo Testes,* Nihil sibi constare, *dixerunt; Tertius Heinricus Himmeberger, Miles terrigena Carinthius, respondit, credere se,* Articulum fore verum B ex fama. *Tum addit Instructor, quod D. Ludovicus Schoonleben, Diaconus Carniolię &c. in Anno sancto Habspurgico ad diem* XXIX *Junii asserat, erectas ab antiquo diversas ædes, B. Hemmæ sacras, ast non nisi duas nominet; alteram Landbergæ, de qua tamen nec ex Carinthiaca Meginzeri, nec ex Carniolica D. Valvassoris Historia quidquam cognosci possit; alteram vero justæ magnitudinis, de qua Patres Societatis Collegii Græcensis scripserunt, ipsam unius diei itinere distare Græcio, sitam in prærupto monte, sub porochia Globaisnix diœcesis Aquilejensis, sesquihora dissito à Præpositura Eberendorffia, in valle Junensi, fundata anno* MCXCVI *à Comite Achatio Jozelino ejusque conjuge Cunigunde; quam Præposituram anno* MDCIV *Ferdinandus Archidux, postea Imperator sui nominis II, Collegio Societatis Claigenfurtensi assignavit. Cultum denique frequentissimum perseverare, ait Informator, non tantum privatarum, sed etiam publicarum ad ædes præditas supplicationum.*

etiam procul Gurca in sacellis S. Hemmæ.

C APPENDIX PRIMA.

De Ven. Beatrice Carinthiæ Ducissa, B. Hemmæ, si non carne, moribus sorore.

41 *Licet ostenderim, fieri non posse, ut* B. HEMMÆ *germana soror fuerit* Beatrix *prætulata, quæ illam potuisset æviam habere per ætatem; placet tamen (tum propter vitæ morumque similitudinem, tum quia* Sancta *etiam ipsa vocetur ab aliquibus, tum quia dies mortis ejus ignotus sit) hic adnectere saltem* Epitaphium, *quod ex libro Fundationis Lambertinæ fol. 29 Gamansius noster olim transcripsit, quia in margine scriptum reperit* S. Beatricis sepulcrum in Hoff: *quin & ipsas antiquas effigies, in hoc Epitaphio commemoratas, libens hic exhiberem; si æque ac versus, earumdem testes, ad posteros perdurassent.*

Sepulcrum in Hoff,

cum Epitaphio prolixo,

42 Visere non levium si tu spectacula rerum
Appetis; huc volita, Lector amande, citò:
Laudibus omnigenis dignum, vitaque Deorum,
Ecce tibi Henricum parva tabella tenet.
Nobilitate micans istic Marquardus, avitæ
Telluris Princeps Carinthiæque Pater;

sub effigie Henrici Fratris atque ipsius,

Innumeris claram donis fortunæ animique,
Nomine Luitpurgam progenuisse ferunt. EX MSS.
Verum quæ vultu Matrona est picta modesto,
Sanctior hac ævo non erat ulla suo.
Principis Henrici soror hæc tituloque Beatrix,
Insignis multâ nam probitate fuit.
Est igitur docti sententia vera Platonis, *merito dictæ Beatricis,*
Rebus qui haud frustra nomen inesse putat.
Expers hæc vitii, cœlebs & casta remansit,
Connubium postquam mors violat rigida.
Res autem verbis, miracula grandia, Lector,
Enumerabo, typus quæ tenet iste brevis.
Abjectis opibus, Christo sacrata Beatrix
Fit mendica, Dei fida ministra satis.
Legiferæ cereris collegit munera passim,
Ærumnas prompto pectore mille ferens. *quæ rebus omnibus abdicatis,*
Non tulit hoc frater: germanam fiecè rogavit
Sæpius, ut caveat ducere vitam inopem.
Dedecus esse putat nam mendicare sororem,
Stemmate quæ fuerat, divitiisque potens.
Obvia germano facta est aliquando Beatrix,
In gremio panis frustula tecta ferens;
Vidit ubi frater, Gentis quid nescia, dixit,
Nostræ, nos turpi vis maculare nota? E
Pauperiem cur sponte subis? quid egena vagaris *mendicato quæsitos panes*
Per varias nulla cum ratione domos?
Frusta sinu nec ferre pudet, panesque rogatos?
Perge, tuo videam quid lateat gremio.
Flores respondit se collegisse Beatrix:
Ecce, rosas (panes quæ ante fuere) videt.
Attonitus subito Divûm miracula noscens,
Germanam ad libitum vivere deinde finit. *fecit rosas videri.*
Hæc ubi facta: Deo penitus Matrona dicata,
Se dedit huic templo divitiasque suas.
Atque sub hoc saxo, postquam mens astra petivit,
Cum nato jussit corpus humare suum.
Ergo ne miseris noceat Caro, Mundus & Orcus,
Cælica pro nobis numina sæpe roga.

APPENDIX II.

De Carthusia Seizensi in Stiria, B. Hemmæ ut Fundatrici perperam adscripta.

43 *Una cum monumentis ad Gurcensem Ecclesiam pertinentibus, accepi etiam alia ad Seizensem Carthusiam spectantia, eo fine, ut dijudicare possem, an & quatenus credibile sit, quod dicitur in Actis posteriorsbus, B. Hemmam Domui isti firma destinasse vectigalia, quorum causa Religiosi illi prædicant ipsam Benefactricem suam: quod ita ex* obscura dumtaxat traditione haberi, *invenio ad marginem Seizensium Monumentorum adnotatum. In his præcipuum locum & auctoritatem obtinent, Ottochari primi, ac secundi, Patris ac Filii (quorum prior Marchio, posterior primus Dux Stiriæ fuit) necnon Ottochari Bohemiæ Regis privilegia, annis* MCLXV *&* MCCLXX *signata; in quibus nulla Hemmæ mentio; sed expressa declaratio, quod senior Ottocharus, annis* XX *post mortem Hemmæ cœperit fundationem loci; priusque obierit, quam absolvere eam posset; quod facere se dicit filius, tenuitatem paternæ donationis supplendo pluribus novis juribus, reditibus ac fundis quam ejus dispositionem, annis centum post, Ottocharus Rex proprio Privilegio confirmat; & de suo auget.* F *Carthusiam hanc dicitur dotasse B. Hemma, sed ea* 20 *annis prius obierat:*

44 *His accurate perlectis, considerans, terminos ipsam, Seitzensi Cellæ à patre designari* ex parte una usque ad prædium Gurcensis ecclesiæ; *videor mi- Gurcæ vicinam,*

EX MSS. *bi ex vicinia loci ſuſpicari poſſe, quod prædicta traditio utrâque in Eccleſiâ, aliud nullum fundamentum habeat, quam quod præfatum prædium unum fuerit ex poſſeſſionibus, Gurcenſi Eccleſiæ à B. Hemma attributis, ac fortaſſis poſtea tranſlatum in jus ipſius Seizenſis Carthuſiæ: niſi quis malit tertiam unam Hemmam hic introducere, multoque juniorem; quæ ipſa quoque Seizenſibus benefecerit, ſitque cum Gurcenſi fundatrice confuſa, licet Ottocharis tribus, talis Hemma ignota ſit. Primi Privilegium hoc eſt.*

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Ottachar Marchio, Dei gratia.

Ottocharus I Marchio Stiriæ

45 DIvina favente Clementia, ego Ottachar Marchio de Stiria, omnibus præſentis & futuri temporis Chriſti fidelibus memorandum trado; & ut nubem oblivionis omnibus detergam, Privilegio inſcribi jubeo, & impreſſione ſigilli mei corroboro; qualiter Ordinem Carthuſienſis Eremi in Marchia meæ ditionis tranſplantaverim. Igitur, ad laudem omnipotentis Dei, & B virginis perpetuæ Dei Genitricis Mariæ, votum, deſiderio animi diu prælibatum, divina cooperante gratia, feliciter conſummavi; &, ut voti celerius compos fieri potuiſſem, miſſis legationibus Apoſtolicam Clementiam interpellavi; quatenus, ipſius auctoritate interpoſita, monendo, rogando, exhortando in Domino, Patres ſanctos prædicti Ordinis ad petitionem meam inclinaret; ſicque, tanto fretus patrocinio, cœptum opus per Dei miſericordiam tandem elaboravi. Eſt pagus, qui vulgo dicitur Gunivitz, in Patriarchatu Aquilegienſi, ubi ſitum eſt prædium, eminentioribus montibus circumſeptum, antedicto Ordini aptiſſimum, quod à Leopoldo miniſteriali meo, legitimo concambio conquiſivi, retribuens ei quatuor villas, illas videlicet; Malchen, Cobilenbach, Lonche, & mansum unum in Windiſch-Gratz, ſibi & uxori ſuæ & liberis ſuis, in jus & proprietatem hereditariam. In quo prædio, in honorem Domini noſtri Jeſu Chriſti & ſanctæ Genitricis ipſius perpetuæ virginis Mariæ, & S. Joannis Baptiſtæ, omniumque Sanctorum, reverendiſſimi Ordinis Cellam fundavi, & prædium cambitum ibidem ſuper altare potenti manu legavi, cum omnibus C uſibus & appendiciis ad id pertinentibus, quæſitis & acquirendis, cultis & colendis, paſcuis, piſcationibus, aquis, aquarumque decurſibus: ſolvi præterea terminos illius cellæ, ſicut aquæ & nives decurrunt, ab apicibus montium ulque in vallem ipſam in parte una, & in parte altera ulque ad prædium Gurcenſis Eccleſiæ.

ab omni ſubjectione liberam,

Et tale Præceptum dedi, ne quis terminos Eremitarum ibidem inhabitantium, venationibus, piſcationibus, vel paſcendis gregibus, vel lignis ſuccidendis, neve ullis tumultuoſis acceſſibus contemplatores Dei inquietare, vel ordinem illorum perturbare præſumat. Siquis vero hujus noſtræ conſtitutionis edictum recognoſcens, contemptor temerarius extiterit; Advocato loci, ſi liber vel miniſterialis eſt, x libras componat; ſi de ordine plebejo eſt, xxx ſolidos perſolvat. Hujus etiam inſtitutionis meæ ſeriem nulli ſucceſſorum meorum liceat infringere. Nolo etiam, & omnimodis contradico, ne Patriarcha, vel aliquis Epiſcoporum, poteſtatem habeat immutandi Ordinem Carthuſienſem in loco memorato. Quod ſi Ordo prædictus, cauſis intervenientibus (quod Deus avertat) in eodem cœnobio aliquando non fuerit; prædium idem in uſus meos vel heredum meorum redigatur. Ad confirmationem hujus traditionis & legationis meæ, teſtes ſubſcripti ſunt, per aurem tracti. Ego Ottachar Dei gratia Marchio de Stiria. Heinricus Pris, Erchenbertus gener ejus, Leopoldus de Stoenech, & Fratres ejus; Wergandus Alram, Richerius Gotſchalech, Otto Wulvich, Otto Dietmar, Albert Ulrich, Ortolf Ulrich, Liutwin Ulrich, Juvam, Liutolt, Marcuart, & alii quamplures. Acta ſunt hæc anno Dominicæ incarnationis MCLXV, Alexandro III Apoſtolicæ Sedi præſidente, Friderico Imperatore regnante, Udalrico in Cathedra Aquilegienſi præſidente, Baſilio Priore in Eremo Carthuſienſi, Beramundo Priore loci hujus exiſtente, feliciter. Amen. D

fundavit anno 1165.

47 *Sequitur Privilegium Ottochari Regis, integro quidem ſeculo poſterius priori, ſed complectens Ottochari Junioris Privilegium, Paternam donationem confirmantis & augentis, abſque nota datæ, quam tamen nequeas ultra paucos annos differre. Utriuſque ſic conjuncti hic eſt tenor.* E

Nos Ottocharus, Dei Gratia Rex Bohemiæ, Dux Auſtriæ, Stiriæ, Carinthiæ, Marchioque Moraviæ; Dominus Carniolæ, Marchiæ, & Egræ; ſcire volumus univerſos, præſentes literas inſpecturos, quod Frater Jacobus, Prior Monaſterii Seiz, exhibuit nobis quoddam Privilegium, ſub ſigillo Ducis Ottochari piæ memoriæ, non cancellatum, non vitiatum; cujus tenor eſt talis. In Nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Ottocharus, Dei gratia Dux Stiriæ, omnibus Chriſti Fidelibus, tam futuris quam præſentibus, per præſentia ſcripta notum fieri volo; quod Pater meus memoriæ felicis, Ottocharus, Marchio Stirienſis, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei & ejus Genitricis ac perpetuæ virginis Mariæ, ſancti Joannis Baptiſtæ, omniumque Sanctorum, conſilio & auxilio Reverendiſſimi Papæ Alexandri, Fratres de Ordine Carthuſienſi adduxit in Marchiam noſtræ ditionis, eoſque in loco, qui nunc Vallis S. Joannis Baptiſtæ dicitur, collocavit.

filius Ottocharus Stiriæ Dux I

conſiderans tenuitatem dotis paternæ, F

48 Nos vero, nominis & hereditatis ipſius ſucceſſores, votum deſiderii animi ſui prælibatum, ſed morte, quæ nulli parcit, præveniente minus præfectum, plenius conſummavimus. Fratres autem, qui primo venerunt, morem gentis neſcientes; terra, utrum fœcunda, an infœcunda eſſet, minus caute attendentes; multò minus quam eis ſufficere poterat acceperunt, cum pater meus plura eis dare voluiſſet: unde ad tantam penuriam poſt mortem patris mei devenerant, quòd locus pene deſtructus fuerat. Nos verò hoc cognoſcentes, ad reſtitutionem eorum citius manum porreximus. Pater meus dederat eis XII nouales ſalis in Grouſcar, viginti maſſas ferri Leubenſis, & unam ſaumam olei ibidem, XIX menſuras mellis in Tiver, & alia quamplura. Nos verò addimus ad hæc, cutes & pelles omnes, quarum carnes conſumimus de tribus præpoſituris, Marchburch, Rackerſpurch, & Tiver, abſque Dominicis diebus, & tribus diebus, in Natali Domini, & Paſchæ, & Pentecoſtes. Dedimus etiam eis villam, quæ ſibi contigua eſt, nomine Seiz, & omnes ſervos & ancillas, qui tunc temporis in eadem erant villa. Dedimus quoque eis quidquid in villa, quæ Rogom

multos novos cenſus addidit,

A gom dicitur, habebamus, & manſum unum Oplotniz.

Præterea conſtituimus eis ſingulis annis dari octo marcas de eleemoſyna patris mei, Grætz unam, Ruckerſpurch unam, Marchburch unam, Rohazz unam, Tiver unam, Diernſtein unam, Leſcenich dimidiam marcam, Leuben dimidiam, Judeburch dimidiam, Saxenvelde dimidiam. Adhuc autem, quia paſcua, quę infra terminos eorum ſunt, pecoribus eorum non ſufficiunt, conceſſimus eis paſcua per terram noſtram, tam in alpibus quam in campis planioribus. Conceſſimus etiam, ſi quis Miniſterialium noſtrorum prędia ſua vel alia quęlibet, quę abſque conſenſu & licentia noſtra dare non poſſunt, eis conferre voluerit; quod libere & abſque ullius contradictione faciat, & ipſi libere & abſque ullius infeſtatione perpetuo jure poſſideant. Ortolphus quoque de Gonwiz, & Ottocharus ac Leopoldus fratres ejus, pro remedio animarum ſuarum atque omnium prædeceſſorum ſuorum, Fratribus, in præfato loco Deo ſervientibus, libere & abſolute conceſſerunt piſcationem per totam aquam, quæ Oplotniz dicitur; & per illam ſimiliter, quæ Treuna nuncupatur; & hoc ad memoriam perpetuam in hoc Privilegio notari præceperunt.

& confirmat donata ab aliis,

B

49 Hæc & alia, quæ ſive pater meus, ſive Nos eis contulimus, quæſita cum acquirendis, culta cum colendis, & cum omnibus uſibus ad ea pertinentibus, agris, vineis, pratis, paſcuis, piſcationibus, venationibus, libere & abſque omni ſecularium inquietudine tradidimus. Tale quoque Præceptum ſtatuimus, ne quis terminos Eremitarum ibidem habitantium venationibus, piſcationibus, vel paſcendis pecoribus, vel lignis ſuccidendis, ſive aliis quibuſlibet tumultuoſis acceſſibus, contemplatores Dei inquietare, vel quietem tantæ religionis audeat perturbare. Siquis vero hujus noſtri edicti temerarius contemptor extiterit, Advocato loci, ſi liber vel Miniſterialis eſt, x libras componat; ſi de ordine plebejo triginta ſolidos perſolvat. Advocatiam vero ejuſdem loci, neque Pater meus, neque Nos alicui tradere volumus, niſi nobiſmet ipſis. Ut autem hæc rata & inconvulſa permaneant, Privilegio confirmamus, & impreſſione noſtræ imaginis arctius roboramus. Adhuc autem ad ſupradicta addidimus, & firmum ac ratum eſſe decernimus, ſi quando Deus eis, in prædiis eorum, argentum vel aliquid tale invenire donaverit, libere & abſque alicujus infeſtatione poſſideant. Hujus rei teſtes ſunt, Otto de Chunerſperch, Heinricus de Trus, Leutwinus de Sunenberch, Heinricus de Buten, Leopoldus frater Ducis, Dietmarus & Ulricus frater ejus de Butenow, Arnoldus de Ruſtdorf, Arnolfus de Wartenburch, Otto Sun & filii ejus, Duringus, Otto, Heinricus, & Hergninguer; Popo de Chlam, Perhtoldus de Stegue, Rudolfus de Chindenberch, & alii multi.

plenamque decernit loco libertatem,

C

50 Sane quia divinæ Clementia bonitatis tanto majora tribuit, quanto per ea ſuæ dignitatis religionem viderit ampliari; Nos; æternæ felicitatis intuitu, nec non pro noſtrorum progenitorum ſalute, univerſas donationes, libertates, gratias, cum juribus univerſis, prædictis Fratribus & Domui in Seiz, per memoratum Ottacharum Ducem Stiriæ, & Patrem ejuſdem Ottacharum factas, ratas habentes, eiſdem Fratribus & Domui in Seiz duas villas, videlicet Præpuhet & Præpuel, ſitas in officio Marchburch, proximas Petow, habentes XLVI manſus, cum omnibus attinentiis, pratis, paſcuis, ſilvis, agris, cultis & incultis, in recompenſationem octo marcarum denariorum, quas diviſim recipiebant in locis ſeu officiis diverſis, prout ſuperius eſt expreſſum, proprietatis titulo donamus, & concedimus, & etiam tradimus perpetuo poſſidendas, ſimilibus libertatibus, quibus dicti Fratres alia bona ſua hactenus poſſederunt. Inſuper octo maſsas ferri ponderis majoris dictis Fratribus & Domui in Seiz donamus, & apud Officiales in Leuben, quicumque pro tempore fuerint, ordinamus, pro viginti maſſis ferri, quas in Leuben prius recipere conſueverunt: volumus etiam, ut deinceps præfati, Fratres prædictas octo marcas à noſtris Officialibus non requirant. In cujus rei teſtimonium, præſentes litteras noſtrorum juſſimus ſigillorum munimine roborari, præſentibus teſtibus infraſcriptis, qui ſunt. Ulricus Capitaneus de Durrenholz, Otto de Haſlanue, Otto de Perhtoltſdorf, Hertnengerus Dapifer de Landenſe, Gundacharus Pincerna de Hauchſpach, Heinricus de Hawenvelde, Ulricus de Hauchſpach, Heinricus de Helfenberch, Fridericus de Petovia, Fridericus de Græz, & frater ejus Ortolphus; Chraſco Plebanus, Ortolphus de Gurchvelde, & alii quam plures. Datum per manum Magiſtri Ulrici Protonotarii, anno Domini MCCLXX, XIII Indictione.

EX MSS

anno MCCLXX.

E

51 *Hæc ſunt originum Seizenſium monumenta certiſſima; quibus quæ traditio addit mirabilia, utinam æque certa forent: & forent fortaſſis, niſi Turcico incendio anni* MDXXX, *& rabie hæreticorum, cuncta anno* MDCXXX *depopulatorum, pleraque loci ſcripta periiſſent: monaſterio tamen poſtea reſtaurato in eam, quæ nunc ſpectatur formam, inventus eſt, qui ſeniorum traditiones ſcripto colligeret, orſus à principio, & pertexendo ad calcem, Priorum catalogum perduceret uſque ad annum* MDCLXXXIV; *prudenter diſſimulando Benefactricem Hemmam, quam judicabat gratis adduci. Ejuſmodi collectionem placet hic etiam legendam dare, in gratiam Ordinis, humili ſilentio plurima ſua decora occultantis, & in honorem S. Joannis Baptiſtæ, cujus admirabili viſo ſenior Ottocharus permotus dicitur ad prædictam fundationem. Narratio talis eſt.*

F

& jus in metalli fodinas, ſi quæ reperiantur,

52 Quoniam atteſtante ſacro Eloquio, Generatio præterit, & generatio advenit; & facta, tum divina, tum humana, niſi litteris mandentur, oblivione depereunt, & nequaquam ad poſteros transfunduntur; & quidem ſacramentum Regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei revelare honorificum: ea propter, ad ejuſdem omnipotentis Dei honorem, hujus noſtræ Seizenſis Carthuſiæ prodigioſum ortum, præſentibus & futuris tenore ſequentium memorandum tradere complacuit. Eugenio igitur tertio Romano Pontifice naviculam Petri, habenaſque Romani Imperii Conrado, itidem tertio, gubernante; Stiriæ (quam, Ænéa Silvio teſte, Valeriam quidam dixere, ab Ottone III anno M, Idibus Aprilis, in Marchionatum erectam) Ottocharus ab Orneck, reſidens in principali hujus regionis civitate olim dicta Savaria, præfuit; ortus patre Lui, quem fata, Innocentio ſecundo Pontifice, & Lothario pariter ſecundo, eripuere; matre vero Sophia, filia Henrici Ducis Bavariæ, cognomento Nigri, de ſtirpe Caroli Magni. Hic Ottocharus, anno

Narrant Seizenſes de ſuo fundatore,

quod anno 1147 *Cruce ſignatus*

Confirmat & auget omnia Ottocharus R. Bohemiæ

à pa-

EX MSS. à partu virgineo MCXLVII, Eugenii vero III Romani Pontificis anno III, & Conradi III Regis Romanorum anno IX, Indictione X, cum eodem Conrado Rege, Friderico Duce Sweviæ poſtea Romanorum Imperatore hujus nominis primo, aliiſque Principibus, ad prædicationem S. Bernardi Abbatis Claravallenſis cruce ſignatus, ad Terram ſanctam recuperandam profectus eſt; anno vero ſalutis noſtræ MCXLIX Eugenii III anno V, Conradi Regis anno XII, Indictione XII, cum eodem Rege Romanorum rediit.

& 1149 regreſſus ex Siria

53 Cumque tempore quodam animum curis gravatum levare vellet, venationi ut ſeſe pararent, ſibi ſubditis præcepit. Factum eſt autem ut exeunte eo ad longinqua, in opacas montium deveniret convalles; ubi cervam miri candoris videns, equum ad inſequendam dejiciendamque eam, calcaribus urgere cœpit. Feſtinans igitur quo eam caperet, ad locum ubi nunc monaſterium conſtructum cernitur, devenit: ubi, quam inſequebatur, cerva ex oculis ejus evanuit. Quod Deo devotus Marchio cernens, equo cui inſidebat, deſilit: projicienſque ſe ſubtus quamdam de prope arborem, preſſus ſopore Domini, ſubdormire cœpit. Quo intervallo, mirabilem quæ ſequitur, viſionem vidit. Quidam enim, ſolis jubare clarior, camelorum veſtitus pellibus, deſuper cucullam mirabilis formæ, nivei verò coloris, geſtans, è ſupernis delapſus, & fixus in aëre aſtitit, dicens: Fili Ottocare, ſalve: eſto vir fortis, & noli timere. Et te, ô Pater ſanctiſſime, reſpondit, ad me peccatorem venire dignatum exulto. Quis tamen ſis, quave de cauſa veneris, effare precor. Ecce enim coram te ſum; & omnia, quæ voles, jube; & Dei gratia ſuffragante, aliquando completa videbis. Cui Sanctus: Ego ſum ille Domini Baptiſta Joannes, Zachariæ filius, quem Herodes, ob veritatis præconium, decollari fecit: & tibi (omnium conditori Deo placere, quo hac vaſta in eremo quia nunc jaces, ſervorum Dei conſtruas monaſterium, ejus ad honorem, meique nominis memoriam; qui pro te, curis alioquin ſeculi implicato, tuisque & omnibus, qui Chriſti ejuſque Matris nomen vel norunt vel venerantur, orent) veni nuntiare.

& in Seiz. obdormiſcens,

viderit Jo Bapt. in habitu Carthuſiano,

monentem ut ſtructo ibi monaſterio adducat illius habitus Religioſos,

B

C

54 Ad hæc Marchio; O quam lubens, ait, hoc Dei mandatum opere proſequerer, ſi cujus Religionis alumnos, hunc in locum collocandos, ſcirem. Sed tamen ne ſuccenſeas mihi, precor: quid ſibi hæc alba, quâ veſtiris, mirabilis cucullа velit, edicito: etenim quam camelorum pilis, alia te veſte uſum Euangelica ex lectione didici nuſquam. Cui Sanctus: Ea, quam cernis, veſtis, eorumdem eſt ſervorum ſchema, quorum ſecundum Dei præceptum hoc in loco domicilium fundare debes. Reſpondit Marchio: Quomodo fiet iſtud? peregrinus eſt mihi hic Habitus, ignotus Ordo, & quo in loco, talis ſchematis reperiam viros neſcio. Sanctus; Noli timere, ait, meo conſilio obſequere, & bono claudentur fine omnia. Ante hos enim LXVI annos, Bruno natione Germanus, exemplo quodam terribili ſalubriter compunctus, cum paucis urbe Pariſienſi comitibus egreſſus, ad eremum Carthuſiæ ſeceſſit; ubi à divo patre Hugone, Gratianopolitano Epiſcopo, habitum cum ſuis accepit; Ordinemque, qui Carthuſienſis diceretur & eſſet, à loco ubi initium habuit, inchoavit. Eſt autem hic locus, ſeu eremus, in ultimis Sabaudiæ finibus in diœceſi Gratianopolitana, inter altiſſimos montes, adque cælum uſque porrectas aſperrimas petras, ſex à Schemerino oppido, quod Camerinum * aliqui vocant, milliaribus conſtitutus. Cujus acceſſus difficilis eſt valde: per ardui enim montis jugum, per medium duarum ſibi invicem oppoſitarum petrinarum molium, deſuper caſum terribili petra minitante, tranſeundum eſt. Illuc nuntios, qui Fratres à Priore loci, Baſilio dicto, hoc in loco collocandos petant, mitte. Exhilaratus Marchio, ait: Fiet, fiet. Quo dicto Sanctus diſparuit.

D

* *imo* Cambetium

55 Interim Marchionis comitatus, feras inſequens, cum ſtrepitu, fragore, clamore, ululatuque magno (ut in talibus mos eſt fieri) loco, ubi Marchio viſione præcedente attonitus adhuc jacebat, propinquare cœpit. Interea lepus (mirabile dictu! & tamen ita factum eſt) perſequentium canum ora fugiens, in ſinu dormientis Marchionis, quaſi ſecuro ſub aſilo ſeſe tutare volens, abſcondere cœpit. Qui leporem ſimulque venatorum ſentiens clamorem, expergefactus, clamore intonuit, Sclavonica lingua dicens: Seiz, on Seiz. Quo ex facto, loco, eo quod per leporem (qui Seiz Sclavonicè dicitur) excitatus fuerat, Seiz indidit nomen. Magnanimus itaque Ottocharus Marchio, viſa complere ſatagens, animum ædificando monaſterio ferventi intendit zelo. Sed quia locus, in quo ſibi Joannes Baptiſta apparuerat, mandans in eodem Monaſterium conſtrui, nimis anguſtus videbatur; à Leopoldo de Gonabiz, miniſteriali ſuo (qui poſt multa beneficia monaſterio collata, demum & ſe ipſum, in eodem habitum Ordinis Carthuſienſis ſuſcipiens, Deo obtulit; implens illud divi Hieronymi; Totum Deo dedit, qui ſe ipſum obtulit) villam Gonabiz comparavit, ubi amplior & ſpatioſior locus erat ædificando monaſterio. Comparatâ villâ Gonabiz, in ea monaſterium, anno à reparata ſalute MCLI, Eugenii tertii Pontificatus anno ſeptimo; Conradi vero Regis Romanorum anno XIII, Indictione XIV, fundavit, & ad perfectum fere una cum eccleſia perduxit: cum tamen locus ædificandi monaſterii à beato Joanne Baptiſta (ut prædictum eſt) is ei declaratus fuiſſet, in quo viſionem habuit de hac Domo Dei ædificanda.

quodque, prope locum illum monaſterio jam ædificato,

E

ab annis 66 inſtitutos à S. Brunone:

56 Cum autem eccleſia & monaſterium fere perfecta eſſent, apparuit denuo divus Joannes Baptiſta fundatori, jubens deſtrui ædificium; dicens: Non in hoc loco ædificandum mandavi monaſterium, ſed in loco primæ revelationis. Niſi autem Deus, te ſimplici animo ac bono feciſſe cognoſceret, in te ejus ira deſæviret. Opus ergo ædificatum pro parte, ocius deſtrue. Tunc inclitus Marchio, præcepto divino parens, in loco primæ revelationis ſibi factæ monaſterium conſtruxit, nomenque Seiz impoſuit; eò quod eo loco dormienti lepus, qui Sclavonicè Seiz dicitur, in ſinum ſuum accurrerit, exclamanſque, Seiz, on Seiz, locum Seiz compellarit. Ædificato monaſterio Seiz, quod nunc eſt, licet necdum perfectum eſſet; Romanum Pontificem Alexandrum tertium legatis miſſis obſecravit, ut è Carthuſia ejuſdem inſtituti Religioſi mitterentur, qui ædificatum monaſterium juxta Dei præceptum incolerent. Alexander, Archiantiſtes ſummus, precibus lubens aſſenſum præbens, Monachos è Carthuſia ad hoc Seizenſe cœnobium ſuo præcepto mitti juſſit: quod Alumni Carthuſiæ non minus gaudentes quam obedien-

novo viſu monitus ſit,

ad locum primæ viſionis transferre omnia:

quo facto Carthuſia-nos accerſit,

tes

A tes ſuſceperunt: illicoque plantatores, qui monaſterium inhabitarent, miſerunt.

& fundationis chartam ſignat an 1165.

57 Factus igitur Ottocharus Marchio voti compos, gaudio perquam maximo excepit eos, & veneratione: ac monaſterium incolendum tradidit, atque ſuæ fundationis teſtimoniales litteras, ſigillo ſuo corroboratas, dictis Patribus in manus reſignavit; adhibitis ſuper his, multis Proceribus in teſtimonium, idque anno Salvatoris noſtri milleſimo centeſimo ſexageſimo quinto, Alexandro tertio Apoſtolicę Sedi præſidente ejuſque anno ſexto; Friderici primi, Imperatoris Romanorum, cognomento Ænobarbi ſive Barbaroſſæ, anno XI; Indictione XIII; Udalrico Diœceſano in Cathedra Aquileienſi præſidente, atque anno ejus IV; Baſilio, Priore Eremi Carthuſiæ octavo; Veremundo Priore loci hujus Seizenſis exiſtente; incepti ordinis Carthuſienſis anno LXXIX, ab obitu vero S. Brunonis Fundatoris Ordinis ſępedicti anno LXIV, ante confirmationem ejuſdem Ordinis anno II.

B *Filius anno* 1180 *fundat Hoſpitale.*

58 Monaſterio Patribus tradito, licet necdum penitus abſoluto, Ottocharus Marchio, decurſo vitæ ſuæ ſtadio; à Domino evocatus de ergaſtulo carnis eſt, ultimą die menſis Decembris, ſupernis aſſociatus ſpiritibus, recepturus à Deo, remuneratore bonorum omnium, prędmia condigna: ſepultus ſub albo marmore, unà cum thori conſorte, in ſacriſtia, ubi primam viſionem habuit de monaſterio hoc conſtruendo. Quo ex hac mortali ad immortalem ac cæleſtem vitam tranſlato, Ottocharus filius ejus ex Joanna Wladiſlai primi Regis Bohemię filia, nominis & hereditatis ſucceſſor, qui anno Domini MCLXXX primus Dux Stirię dici cœpit; ſtructuram continuans, ei feliciter brevi tempore ultimam manum impoſuit, & ad perfectum perduxit. Et quia iram Dei de inobedientia Patris facta pertimuit, ob id in convalle, locum (qui nunc Hoſpitale dicitur) ex quadris lapidibus, ſpecialiter ſemper protectum à beatiſſima Dei Genitrice Maria, eccleſiolam ſuam, in conſolationem noſtram & plurium ſibi devotorum, conſecravit. Eſt verò locus is ſacer, & ab Angelicis ſpiritibus frequentatus. Nam ſæpius à Sacriſta, aliiſque ruſticis, locum illum accolentibus, in vigiliis feſtiſque Beatiſſimæ Virginis Mariæ, intempeſtâ nocte campana trahi auditur; & ſignum, tamquam ad conveniendum in eccleſiam ad divinas laudes, manifeſte & præclare dari; affirmante id præcipue Sacriſta, ſe audito campanæ ſono, quantocius ad eccleſiam properare; nullum tamen ſe ibidem reperire hominum; quin inſuper ipſam eccleſiam ferris obſeratam & clauſam invenire.

C

Stiriâ ad Auſtriacos tranſlata,

59 Ottocharus autem, filius Fundatoris noſtri, qui primus (ut dictum eſt) Dux Styriæ dici cœpit, communi fato mortalium, vitam ſuam cum morte, ſeu potius mortem cum vita æterna commutavit; relinquens poſt ſe filium nomine Ottocharum; qui ſine liberis obiens anno Domini MCLXXXVII, Ducatum Stiriæ cognato ſuo Duci Leopoldo Auſtriæ, nepoti S. Leopoldi Marchionis ex filio, reliquit: qui Græcii Stiriæ metropoli obiit, anno Salvatoris MCXCV. Ex eodem inde tempore & anno videlicet MCLXXXVII, Ducatus Styriæ apud Auſtriacos illos Duces veteres Auſtriæ permanſit; quoaduſque anno Domini MCCXLVI, Fridericus, ex ea familia ultimus, in bello Hungarico occubuit. Poſtea vero anno Domini MCCLXXXII, in Comitiis Auguſtanis, conſentientibus Principibus Romani Imperii, Rudolfus primus, Auguſtus, Habspurgius, filio ſuo Alberto, pòſt primo hujus nominis Imperatori, una cum Ducatu Auſtriæ tradidit; permanetque ſub eorumdem ſereniſſimorum Auſtriacorum Habſpurgenſium dominio hoc ipſo tempore. Locus monaſterii hujus, qui anno MCLXV à divo Joanne Baptiſta revelatus & monſtratus, anno ſequente MCLXVI ab Ottocharo Marchione Stiriæ dotatus eſt, & traditus primis, è majori Carthuſia miſſis Fratribus, pro ut litteræ fundatitiæ atteſtantur: & quia amborum Ottocharorum patris & filii ſancte facta fundatio, pro ſuſtentandis Eremicolis vix & tenue nimis ſufficiebat; piiſſimi Comites Cillienſes, Fridericus & Hermannus, aliquot manſis, decimis & inſignibus privilegiorum gratiis adauxere MCCCCXLIV; unde dein decem & duodecim Monachi numerabantur. Magnas calamitates perpeſſa eſt hæc, totius Germaniæ prima, & ſanctæ Religionis decima quinta, Carthuſia, bellorum & hæreſum tempore, unde bis deſerta in manus alienas devenerat. EX MSS.

anno 1065 *novis ſemdis augetur locus,*

60 Sic anno MDXXX, ſub D. Andrea, Priore loci XLII, à Turcis & Tartaris devaſtata eſt & exuſta, ipſeque venerandiſſimus Antiſtes beate martyrizatus Ottomanico gladio, cum aliquot ſuorum occubuit, ad pedem ſummi altaris. Dein anno MDLXIV, Zachariæ Cardinali Delphino Veneto, traditam, anno MDLXXX nonâ Februarii, magnâ perſolutâ pecuniâ, ab eodem Cardinali recuperavimus. Non multo pòſt, MDLXXXVIII, novâ interveniente abalienatione, religioſiſſimi Patres Societatis Jeſu poſt biennium accepere; qui, cauſam agente eximio patre Franciſco ab Aquitana, ædificio quidem collapſum, ſed juribus integrum, monaſterium ceſſerunt anno MDXCIII; cui poſtea anno MDXCV Reverendiſſimus Vianus Gravellius præfectus eſt: cujus induſtriâ priſtinæ ſoliditati, in ſpiritualibus & temporalibus, Domus iſta reddita eſt. Anno vero MDCXXX, ſub Domino Joanne Uto ſeu Otto, in Comitatu Cillienſi ſævientibus confœderatis ruſticis, & rebellantibus Sclavis, Carthuſia iſta à duobus ferme millibus rebellium petebatur: qui diſtracto armamentario, ruinatis granariis, ſpoliatis cellariis, omnia utenſilia diſtrahentes, ita eccleſiam & monaſterium cum prædiis exſpoliaverunt, ut non remanſerit vel clavus parieti. Soli ſucceſſioni, propter ſupervenientes Cæſareas copias, parſum eſt. E

& ſemel iterumque reſtitutus

F

Priores habuit Domus iſta, uſque in præſentem diem, numero ſexaginta ſeptem, ex quibus Generales ſacri Ordinis fuerunt tres, Joannes ſecundus, Chriſtophorus ſecundus, & B. Sthephanus Senenſis; Martyr unus, Andreas nomine. Et licet fundatio tantum ſit pro decem monachis, aluntur tamen & ſunt actu, cum duobus Novitiis, octodecim. Cellæ duæ adhuc ſunt in opere; & ſic hujus anni ætate vigeſimus Cellarum numerus adimplebitur. Statuerunt pœnam centum marcarum auri contra eos; qui ſolitudinem noſtram turbaturi eſſent, aut impugnaturi, Duces Albertus & Lupoldus, fratres.

ſub Priore 67 *cœpit inſigniter reſtaurari ab an.*1684

qui poſtea varias clades paſſus,

NOMINA ET SUCCESSORES PRIORUM IN SEIZ.

1 Domnus Beremundus, Cornubiæ Comes, ex Regia Anglorum ſtirpe, anno MCLXVI, introductus à S. Hugone Epiſcopo Gratianopolitano, & Domino Petro Cardinali in Gunovitz, ubi prius Carthuſia ſtetit quindecim annis, donec divino

EX MSS. jussu postea translata est ad modernum locum.

II D. Joannes hujus nominis I MCLXXXV
III D. Nicolaus hujus nominis I MCCVII
IV D. Petrus hujus nominis I MCCXLI
V D. Burchardus MCCLX
VI D. Jacobus I MCCLXX
VII D. Ludolphus MCCLXXXI
VIII D. Ludovicus MCCXCVIII
IX D. Gottofridus I MCCCVI
X D. Petrus II MCCCXXI
XI D. Colomanus MCCCXXXII
XII D. Gottofridus II MCCCXXXVI
XIII D Conradus MCCCXLII
XIV D. Nicolaus II MCCCLI
XV D. Conradus II MCCCLXXVIII
XVI D. Paulus I MCCCXC
XVII D. Joannes hujus nominis II, ac Ordinis Generalis, primus in hac domo residens MCCCXCI
XVIII D. Christophorus I, Generalis II Seizii residens MCCCXCVIII
XIX D. Beatus Stephanus Senensis, hujus nominis I Prior, ac tertius Generalis hic
B residens MCCCCX
XX D. Conradus III MCCCCXV
XXI D. Benhardus MCCCCXXIV
XXII D. Andreas I MCCCCXXXIV
XXIII D. Christophorus II MCCCCXLIII
XXIV D. Marcus MCCCCXLVI
XXV D. Bartholomæus MCCCCLIII
XXVI D. Nicolaus III MCCCCLXVIII
XXVII D. Henricus MCCCCLXXIII
XXVIII D. Christophorus III MCCCCLXXV
XXIX D. Casparus MCCCCLXXIX
XXX D. Michaël I MCCCCLXXX
XXXI D. Thomas MCCCCLXXXIX
XXXII D. Conradus IV MCCCCXCI
XXXIII D. Sixtus MCCCCXCVII
XXXIV D. Mathias MCCCCXCVIII D
XXXV D. Matthæus I MDX
XXXVI D. Wilhelmus MDXI
XXXVII D. Michaël II MDXX
XXXVIII D. Philippus MDXXII
XXXIX D. Balthasar I MDXXIII
XL D. Petrus III MDXXVII
XLI D. Bruno MDXXIX
XLII D. Beatus II, Andreas Martyr, à Turcis occisus MDXXX
XLIII D. Matthæus II MDXXXVIII
XLIV D. Blasius MDXLII
XLV D. Balthasar II MDXLV
XLVI D. Virgilius MDXLVII
XLVII D. Jacobus II MDXLVIII
XLVIII D. Nicolaus IV MDXLIX
XLIX D. Augustinus MDXLIX
L D. Wolfgangus MDL
LI D. Andreas III MDLII
LII D. Albertus MDLV
LIII D. Hermannus MDLXI
LIV D. Andreas IV MDLXIII
LV D. Hugo MDLXVIII
LVI D. Joannes III MDLXXXII E
LVII D. Joannes IV MDLXXXVIII
LVIII D. Primus Rector MDXCI
LIX D. Franciscus Quintanna MDXCIV
LX D. Vianus MDXCVI
LXI D. Paulus II MDCXXII
LXII D. Theodorus MDCXXIX
LXIII D. Joannes Otto MDCXXXIX
LXIV D. Joannes Serpentinus MDCXL
LXV D. Hugo Scornus MDCLXIII
LXVI D. Georgius Hoffnerus, qui primus à Cæsarea potestate in Prælatum institutus est MDCLXXIX
LXVII Nunc præest D. Joannes Baptista, electus MDCLXXXIV

DE B. ANGELINA VIRGINE,

ORD. S. CLARÆ SPOLETI IN UMBRIA.

SYLLOGE HISTORICA

D. P.

Ex Jacobillo, sepulcro, & picturis.

C

AN. MCCCL. *In monasterio Dominarum de Palatio,*

Empore Gregorii Papæ IX, extra Spoletanæ civitatis muros in Colle, Florito *vulgariter nuncupato, erectum fuit anno* MCCXXIX *monasterium Clarissarum*, S. Mariæ inter Angelos *appellatum; cujus aliquoties meminit in Annalibus Waddingus, occasione Pontificiarum litterarum, quibus illud munitum, instructumque fuit. Adductæ illuc fuerant Monachæ ex primario S. Damiani prope Assisium monasterio, & ex veteri quod isto in colle fuerat Palatio, dictæ communiter sunt,* Dominæ de Palatio: *sub eaque appellatione perseverant illæ usque hodie, licet jam inde ab anno* MCCCXX *translatæ in urbem ad ecclesiam S. Gregorii Minoris, intra ruinas Romani cujusdam Amphitheatri extructam; & dedicatam, ibidem passo, S. Gregorio Martyri Spoletano, de cujus ibi corpore agendum* XIV *Decembris. In hoc monasterio, jam facto urbano, sed (quod mireris) apud Gonzagam & Waddingum nusquam memorato, sub annum* MCCCCXL. *Abbatissam agebat soror Franciscа, quando illuc ingressa est* Angelina, *de qua hic, illius neptis, & Spoleti nata.* F

ad urbem translato.

2 *Decem circiter annis hanc ibi vixisse scribit Ludovicus Jacobillus, de Sanctis ac Beatis Umbriæ, tomo* I *ad hunc diem; Franciscanis auctoribus, etiam Arturo à Monasterio, de ipsa tacentibus. Movisset me sane hoc illorum silentium, ut eam tacitus præterirem, nisi ipsemet anno* MDCLX, XX *Decembris fuissem Spoleti, & sepulcrum ejus marmoreum in prædicta ecclesia fuissem contemplatus; vidissemque habere ipsum formam altaris, supra quod olim sacrificium Missæ offerri solebat; sub arcu autem, desuper ducto, effigiem ejus dem in pariete pictam, cum variis circum miraculis, quæ loco historiæ imperitis esse possint ad probationem veteris cultus. Hunc ad Urbani VIII decreta eatenus intermissum, ut ibi non amplius sacrificetur, religiositati nimiæ merito adscripseris; cum illa decreta nihil aboleant eorum, quorum usus ab immemorabili tempore, id est annis abinde centum obtinuerat; quod de* B. Angelinæ *veneratione probari haud agre potuisset à Fratribus, si rerum gestarum congruam notitiam habuissent, ad supplendam bonarum Sororum imperitiam,*

annis 10 *vixit Angelina,*

post mortem habita Sancta,

A *peritiam, earumque veterem consuetudinem manutenendam.*

cultu quadamtenus perseverante adhuc.

3 *Manserunt tamen integra cetera omnia, & perseverat popularis cultus, sufficiens nobis ad inserendam huic operi* B. Angelinam, *cujus monumento hunc ex uno latere adscriptum titulum ipse legi*; Virgo divi Francisci Ordinis, Angelina Spoletina, innumeris decorata miraculis, in hoc templo corporis tumulum, in æthere empyreo animæ sedem habet. V. A. (*id est, Vixit annis*) XXV, obiit A. G. (*anno Gratiæ*) MCCCCL, die vero XXIX Junii. *Ex altero latere hæc verba notabantur:* Sorores piæ hoc opus fieri voluerunt, A. salutis MDVIII: *ex quo tempore præsumi merito poterant istic factæ Missæ: quo enim alio spectasset lapis tumulum claudens, formamque & consecrationem altaris habens? Patet ergo casum fuisse exceptum in Bulla temporis immemorabilis, quod centum annorum censeri idem Pontifex definivit; posseique locus dari gratiæ restitutionis in integrum, si ea apte postularetur.*

B *Encomium ejus Ms. Italice nihil habet historicum,*

4 *Qui Sanctimonialibus ibidem Sacellanus & Confessarius erat, exhibuit nobis scriptum quoddam Italicum sub titulo Vitæ, humaniterque suam obtulit operam ad curandam descriptionem: nec minus quam promiserat præstitit. Sed exemplar nunc relegens, nihil invenio quam sermonem encomiasticum, applicabilem cuilibet sanctæ Monachæ, studiosæ votorum suorum & regularis observantiæ in se aliisque promovendæ. Concluditur autem res tota his verbis:* Verum quidem est, quod nulla inveniatur scriptura, explicans plene vitam & opera hujus famulæ Dei; qualia tamen ea fuerint, sufficienter intelligitur ex altari, in ejus nomen dedicato, atque ex picturis ibidem declineatis, quæ simplicibus esse pro scriptura solent, rerum præteritarum memorativa. AUCTORE D. P. *finitur descriptione sacelli,*

5 Altare siquidem compositum cernitur in modum sacelli, in cujus medio pingitur ipsa Beata, venusta quidem specie, sed simplici; & puritatem, simplicitatem, virginitatemque spirante, atque devotionem intuentibus afflante. In media pictura ipsa consistit, circumdata à numerosa multitudine infirmorum, cæcorum, leprosorum, aridorum, opem postulantium & recipientium. Ad dexteram cernitur Angelus, sponsalitium annulum sacræ Virgini deferens; & infra eum est energumenus, dæmonio liberatus; ac denique pingitur ibi, quomodo (die XV post mortem id accidit) scaturiverit ex defunctæ naribus sanguis, acsi viva fuisset. Ad sinistram videre est juvenem mancum & sanatum; & quomodo mulierem, accedentem ad freretrum expositæ in templo, aversata Sancta, retraxerit manum suam ab oculo; quod illa, per peccatum quoddam indigna, ferre impudenter volebat: atque infra hanc, feminam aliam, cui manibus captæ, etiam in gutture plaga hærebat. Præterea spectantur circumcirca varia diversarum gratiarum votiva testimonia, istic appensa ab iis, qui undique accurrentes anathemata attulere. *Quæ eadem leguntur apud Jacobillum, nec amplius quidquam.* *altaris & picturæ* *repræsentantis quædam miracula* E

DIES TRIGESIMA JUNII

SANCTI QUI PRIDIE KALENDAS JULII COLUNTUR.

Sancta Lucina, Matrona Romana.

S. Martialis, Episcopus & Apostolus Lemovicis in Gallia.

C
- S. Timotheus, S. Zoticus, S. Italica, S. Zoilus, S. Gelatus, S. Corsicus, seu Cajus Presb., S. Leo Subdiac. — Martyres in Africa.
- S. Asclinus, sive Asclepius, S. Pamphilus, — Martyres Coloniæ Agrippinæ.
- S. Diomedes, S. Eulampius, S. Melito, S. Petrus, S. Asclepiades — Martyres apud Græcos.

S. Donatus, Martyr Romanus, Monasterium Eysliæ delatus.

S. Æmiliana, titularis unius ecclesiæ Romanæ.

S. Ostianus, Presbyter, in Vivarienſi Galliæ territorio. E

S. Petrus Confessor, Astæ in Lombardia.

S. Erentrudis Virgo, Abbatissa Salisburgi in Bavaria.

S. Marcianus, Episcopus Pampelonensis, in Hispania Tarraconensi.

B. Clotsendis, Virgo, Abbatissa Marchianensis, in Gallo-Flandria.

S. Adilia, Virgo, Orpii in Brabantia.

S. Theobaldus, Presbyter, Eremita, diœcesis Vicentinæ in Italia.

B. Arnulfus, Conversus Ord. Cisterc. Villarii in Belgio.

B. Henricus Erem. Veronæ in Italia.

B. Raymundus Lullus, Solitarius, Martyr in Africa.

PRÆTERMISSI AUT AD ALIOS DIES RELATI

Studio & operâ R. P. Godefridi Henſchenii P. M. niſi litteræ, ad marginem poſitæ, aliud indicent.

Sancti Sigeberti Confeſſoris, *imo Regis*, Tranſlatio Metis, *indicatur à Greveno & Caniſio. De ea egimus* I. Februarii.

S. Sabini, Epiſcopi Canuſini, Tranſlatio à veteri villa in urbem, *legitur in ejus Actis* IX Februarii.

Leo & Paregorius, Martyres Pataræ in Lycia, *hoc die paſſi dicuntur in titulo Actorum, quæ dedimus* XVIII Februarii.

S. Eleutherius, Epiſcopus Tornacenſis, *refertur in Ms. Florario. Acta ejus varia dedimus* XX Februarii.

S. Algiva, aliàs Elfgeva, Edmundi Regis Angliæ uxor, & Edwii atque Eadgari Regum mater, *memoratur ad hanc diem per modum Appendicis, ab Edouardo Maihew in Trophæis Benedictinis: nos, cum antiquis Martyrologis, præclara hujus Reginæ geſta illuſtravimus* XVIII Maji.

B

D. P. S. Fridericus Epiſcopus Leodienſis, *ex Chapeavillio refertur à Ferrario, qui merito ſuſpicatur eumdem eſſe, de quo actum* XXVII Maji.

S. Martialis, Epiſcopus Spoletinus, *veteri Kalendario inſcriptus hoc die à Jacobi illo autem quem ſeculi ſumus refertur* IV Junii.

D. P. S. Bertrandus, Cœnomanenſis Epiſcopus, *apud Sauſſayum in Supplemento: eſt is* S. Bertichramnus, *hoc die mortuus; ſed qui potiſſimum colitur die ſuæ Tranſlationis, quando Acta dedimus*, VI Junii.

D. P. Baſilides, Martyr Alexandriæ, *cum longo elogio refertur in hodierno Romano. Quidquid de eo dici ex Euſebio poterat, relatum jam eſt occaſione* S. Potamiœnæ, *cujus exemplo converſus, & triduo poſt eam paſſus narratur* XXVIII Junii.

D. P. S. Mennas, cognomento Paulus, quod aromatis valde bonis corpus S. Petri, *veroſimiliter Alexandrini*, pollinxit; & judici offerenti electionem mortis, qua mallet defungi, reſpondit: Quomodocumque volueris occide me; *ſalutatur in Hagiologio Æthiopico, ex neſcio quibus S. Petri Actis.*

D. P. C Synaxis Sanctorum duodecim Apoſtolorum *ſolenniſſime agitur hoc die apud Græcos, relato uniuscujuſque brevi elogio, uti & aliorum aliquot, ſimiliter dictorum apud eos* Apoſtolorum: *de quibus egimus aut agemus ſuo cujuſque die.*

D. P. S. Æmiliani Mart. *Reliquia aliqua habetur Bononiæ, apud Confraternitatem Pauperum Reginæ Cæli, cognominatam in Noſadella, uti ſcribit Maſinius in Bononia perluſtrata: ei colendo, credo, lectum hunc diem, propter* S. Æmilianam, *relatam hodie in Romano Martyrologio.*

D. P. Hieronymus, Epiſcopus (*Salamantinus*) ſervus Chriſti fidelis, *hoc die anno* 1125 *defunctus Salamanticæ; in hiſtoria Cidi, cujus plurium victoriarum particeps fuit, dicitur* in ſua Cathedrali honorificentiſſime ſepultus, & quod Deus per eum multa operatur miracula. *Super ejus tumulum collocata imago* Sancti Chriſti, à prælis *cognominati, cum anno* 1607 *novis prodigiis magis quam antea unquam inclareſceret, ideoque auguſtiſſimum ſacellum eidem eſſet ædificatum; apertum monumentum fuit, & ſuaviſſima inde fragrantia emanavit: apparuit etiam interior circulus, litteris aureis (ut ſupra) deſcriptus: quare* collecta oſſa cinereſque, intra novam capſulam, ſub ejuſdem capellæ altari repoſita ſunt, cum Vita ipſius Sancti & hiſtoria manifeſtationis prædictæ imaginis miraculoſæ, *ut teſtatur, qui Tranſlationi interfuit Ægidius Gonzales Davila in Theatro Eccleſiæ Salamantinæ: abſque alia probatione cultus, eidem* Hieronymo, *ut* Sancto, *decreti.*

Dominicus, Alphonſi VII Regis Caſtellæ, cognomento Imperatoris, frater, monaſterio Vitis B. Mariæ, in diœceſi Oxomenſi, Ordinis Præmonſtratenſis, primus cum magna ſanctitatis laude vixiſſe *dicitur in Natalibus Sanctorum Præmonſtratenſium Chryſoſtomi vander Sterre, ad hanc* XXX *Junii*: *aſt* die XVIII Martii vita functum *aſſerit Joannes la Paige, lib.* 2 *Bibliothecæ Præmonſtratenſis pag.* 488. *Ambo, more ſuo*, Beati *titulo eumdem honorant.*

Joannes, Guardianus Spiræ in Germania, Ordinis S. Franciſci, ob virtutem & plurima miracula, *laudatur à Waddingo ad an.* 1245 *num.* 28; *& ab Haroldo, eodem anno, num.* 9: *ſed abſtinent à titulo* Beati, *quo eum honorat Arturus à Monaſterio.* E

Vener. Arneſtus, primus Archiepiſcopus Pragenſis, *Glacii tumulatus in Parochiali Crucigerorum eccleſia an.* 1364, *variis decoratus prodigiis fuit, ac potiſſimum oleo fluente de ſepulcro. Vitam coævus Auctor ſcripſit, qualis Pragæ an.* 1651 *edita, extat ante ipſius Mariale. Hanc deinde ex aliis monumentis auctam, & eruditiſſimis Annotationibus illuſtratam, in juſtum volumen extendit noſter Bohuſlaus Balbinus an.* 1664. *Jacobus autem Crugerius, æque noſter, an.* 1669, *cum ejus memoria finit Bohemiæ ſuæ ſacros Pulveres menſis Junii, eaque occaſione congeſſit in unum inſigniores viri ſanctiſſimi memorias. Dignus profecto fuit, qui Sanctorum Catalogo adſcriberetur; niſi calamitates per hæreſim ſubingreſſæ, omnem promovendæ canonizationis cogitationem excluſiſſent. Videat ergo Lector præcitatos tres libros.* D. P.

Freſcendis, Virgo Ord. Ciſtercien. Duaci, *ſolum inter Pios refertur à Sauſſayo: à Chalemoto nec nominatur quidem: neque nos de ea quidquam invenimus.* D. P. F

Rolandus, Tertiarius in Monte-Alverno 13 ſec.

Theobaldus ſeu Theodatus Spoleti, an. 1319,

Petrus à Clavibus, in Luſitania an. 1326; Ordinis S. Franciſci, *ut* Beati *memorantur ab Arturo, eos laudante ob præclaras virtutes: & exemplo Arturi*, Theobaldus *etiam refertur à Jacobillo.*

B. Bonus, Confeſſor Rocchæ-Siccæ in Campania, *refertur à Ferrario in Catalogo generali; ex monumentis Eccleſiæ Aquinatis. In Notis dicitur vixiſſe* circa vel paulo ante tempora S. Thomæ Aquinatis: *ſed cum de eo nihil ſcriptum inveniretur, omnem cultus ſpeciem ceſſare juſſit Innocentius XI, ſub pœna excommunicationis vetans ad ſepulcrum orari: unde nunc eum vix audent nominare accolæ, ut nobis inde ſcribitur.* D. P.

B. Petrus Jacobus Piſaurenſis, *ſub annum* MCCCCXCVI *Prior Conventus S. Nicolai Vallis-manentis, ab Auguſtinianorum Piſaurenſium Conventu dependentis; poſt vitam ibidem ſancte actam, ſancte obiit; ſepultuſque ſub menſa altaris majoris, corpore diu integro permanſiſſe dicitur: nunc vero illius caput, magna*

A *magno cum populi concurſu, exponi & honorari tertia Dominica Junii, Piſauro ad Bollandum olim ſcripſit Salvator Salvatorius, de quo poſtea aliud nihil comperimus.*

D. P. S. Otto, Epiſcopus Babebergenſis, *inſcriptus eſt Martyrologio, Coloniæ & Lubecæ anno* 1490 *excuſo, & Auctario Greveni: ab aliis refertur ad diem* II Julii.

Odo, Epiſcopus Urgellenſis *in Hiſpania, refertur in Additionibus Molani ad Uſuardum, ſed à Tamayo* VII Julii

D. P. S. Theodoſia mater, } *conſtantiâ* S. Procopii
SS. Matronæ duodecim, } *animati ad martyrium,*
SS. Præfecti duo, } *invocantur in Æthiopico Hagiologio. Ipſe* S. Procopius *colitur, quando & de illis agemus,* VIII Julii

S. Eſdras, ultimus Prophetarum, *commemoratur in eodem Hagiologio, etiam Romano martyrologio adſcriptus* XIII Julii.

S. Deusdedit, Archiepiſcopus Cantuarienſis, *inſcriptus eſt Martyrologio Anglicano Wilſoni, cum approbatione Alfordi. Obiit is anno* 664, *aut pridie Idus Julii, uti ſcribit Wigornienſis (quo die*
B *refertur in Ms. Florario) aut ipſis Idibus, uti aſſerunt, Geruaſius in Actis Pontificum Cantuarienſium, Thornius in Chronico, Capgravius in Vita ejus: quo etiam die celebratur ejus memoria in vetuſto Ms. Ultrajectino eccleſiæ S. Mariæ, circa annum* MCXL *in Anglia conſcripto. Hoc ſecuti ſunt Grevenus, Molanus, & alii recentiores Martyrologi, cum quibus nos quoque ejus Acta dabimus* XV Jul.. D

S. Hermetis Martyris Tranſlatio apud Flandriam, *memoratur in Ms. Florario. Dies natalis eſt in Mrlio Romano* XXVIII Auguſti.

S. Albinianus } Presbyteri, *Socii S. Martialis* D. P.
S. Auſtriclianus } *in euangelica prædicatione, huic diei cum illo adſcribuntur ab Uſuardo, ſub nominibus* Alpiniani & Stratocliani; *& conſequenter, ſed correctius ſcripti in hodierno Romano; licet proprios ſinguli dies habeant;* Albinianus, *quando de eo egimus,* XXVII Aprilis.

Auſtriclinianus *vero, ubi poſt hac de illo,* XV Octobris,

S. Joannes, Epiſcopus Mechelburgenſis, *inſcriptus eſt Menologio Scotico Camerarii: ab aliis refertur* III, *aut* VIII, *& potiſſimum* X Novembris.

S. Severi Epiſcopi & Confeſſoris Tranſlatio, *adſcripta Ms. Florario: ſed cujus Severi? An Trevirenſis, qui colitur* XV Octobris.
An alterius, ibidem relati XVIII Novembris.

B. Mathia à Nazaræis, Abbatiſſa Clariſſarum D. P.
Matelicæ in Piceno, *hoc die ponitur ab Arturo in Martyrologio Franciſcano: ſed qui anno* MDCXCIII, *meo rogatu, locum adiit noſter Laureti Pœnitentiarius, ipſoque hoc die Corpus vidit: didicit* E
quoque, Arturum, more ſuo, deinvuiſſe quod ignorabat. Addebat Beatam coli ſolenni Magiſtratus illuc acceſſu, & votivi cerei oblatione, feſto SS. Innocentium, quo obiit: & in quem expectabimus quidquid de ejus miraculis (nam Vita nulla ſupereſt) haberi poterit cum ipſius ſacri Corporis delineatione XXVIII Decembris.

DE SANCTA LUCINA,

MATRONA ROMANA,

DISQUISITIO HISTORICA. D. P.

Duæne, an una, extiterint colanturque Lucinæ.

SEC. I, AN IV?

C QUam *diverſa ſunt tempora* Neronis & Diocletiani, *tam diverſas etiam oporteret credere* Lucinas, *ſi de utraque æque magna haberetur certitudo. Pro prima allegantur Acta SS. Proceſſi & Martiniani, danda die* 11 *Julii: ibi enim legitur, quod illis in Carcere Mamertino poſitis, ubi fuerant à ſanctis Petro & Paulo baptizati,* Matrona quædam, venerabilis femina, Lucina nomine, inceſſanter miniſtrabat; *cumque ad ſupplicium ducerentur,* beatiſſima Lucina ſequebatur eos, cum familia ſua, uſque dum perveniret juxta formam aquæductus, ubi etiam decollati ſunt. *Denique, quod* ſanctiſſima femina Lucina collegit corpora eorum, & condivit cum aromatibus pretioſis, & ſepelivit in prædio ſuo, in arenario, juxta locum ubi decollati ſunt, via Aurelia.

In Actis SS. Proceſſi & Martiniani nominatur Lucina ſub Nerone,

2 *Actis hiſce inſiſtens Ado Viennenſis, poſt iteratum S. Pauli Natalem;* Item, *inquit,* Natalis beatiſſimæ Lucinæ, Diſcipulæ Apoſtolorum *Quod ipſum ſecutus more ſuo ac ſtylo Uſuardus, totidem verbis refert,* Romæ Natalis *&c. atque ſub hac forma etiam Romanis eccleſiis, Uſuardi Martyrologio paſſim uſis, commemorata* S. Lucina *fuit, uſque ad Gregorianam reformationem: cujus Curatores imitandum ſibi cenſuerunt Petrum Galeſinium, prolixiori hoc elogio uſum, ſub aliqua tamen reſtrictione. Galeſinius, juſto proclivior ad circumſtantias rerum aut temporum, valde notabiles, ſuo judicio mutandas aut novas addendas, ita ſcripſerat:* Romæ S. Lucinæ Martyris: quæ matrona Romana nobilis, à beatis Apoſtolis Petro & Paulo fidei religione imbuta, ſuſcepto baptiſmo, eos qui ob fidei confeſſionem in vinculis eſſent, facultatibus ſuis ſublevare; eorum denique, ubi martyrium ſubierant, corpora in ſepulturam tradere ſtuduit. Quo pietatis officio ſæpe perfuncta, tandem martyrio coronatur; eo loco ſepulta, quem ipſa pro Martyrum corporibus ſepeliendis extruxerat. *In Notis additur:* Ut in Acta ſanctorum Martyrum Proceſſi & Martiniani relatum eſt. De ea præterea ſcribunt Beda (*ſuppoſititius ſcilicet*) Ado Trevirenſis (*imo Viennenſis*) & Uſuardus; *quorum omnium jam verba dedimus, abſque ulla tamen martyrii mentione.* Eſt Romæ crypta, ab illa conſtructa, ad ſepelienda ſanctorum Martyrum corpora.

Galeſinio etiam Martyr: F

Apoſtolorum diſcipula, Adoni & Uſuardo,

3 *Romani Martyrologii Reformatores, cautius agunt, dum omiſſa martyrii mentione, cetera ex Galeſinio ſumpſerunt, ſervatis initio Uſuardi verbis, ab antiquo legi ſolitis.* Romæ S. Lucinæ, Apoſtolorum diſcipulæ, quæ de facultatibus ſuis Sanctorum neceſſitatibus communicans, Chriſtianos in carcere detentos viſitabat, ac Martyrum ſepulturæ inſerviebat; juxta quos & ipſa, in crypta à ſe conſtructa, ſepulta eſt. *Sed neque hoc de crypta probatur. Acta enim SS. Proceſſi & Martiniani nihil habent de crypta. Acta vero S. Stephani Papæ, quæ in confirmationem non uno loco Romæ ſuæ ſubterraneæ adducit Aringhus, licet in aliquibus Mss. dicant, quod*

quod recte omiſſum in Romano Mrlio.

In Actis S. Stephani Papæ non Lucina, ſed Lucilla dicitur.

AUCTORE D. P.

è persecutorum manibus elapsus, facto tonitruo & templo Martis corruente, perrexit ad proximum cœmeterium Lucinæ. *Apud Surium tamen, & in aliis Mss. nominatur* cœmeterium Lucillæ, *sic ut hinc nulla haberi probatio possit.*

Alia sub Diocletiano habetur ex Actis S. Sebastiani,

4 *Baronius in Notis ad hunc diem*: Alia insuper, *inquit*, vixit Lucina Romana, temporibus Diocletiani Imperatoris: quæ non minus quam ista, pietatis operibus addicta, celebris fuit; de qua sæpius in Actis S. Sebastiani, atque in rebus gestis S. Marcelli Papæ agitur. *Passus est S. Sebastianus circa annum* CCLXXXIV, *ex sententia Baronii, quem Bollandus noster sequitur: in cujus Vita, S. Ambrosio auctori adscripta, num.* 36, *dicitur, quod, converso cum familia tota sua Nicostrato Urbis Præfecto*, feminarum *in baptismo* matres factæ sunt Beatrix & Lucina; *& hanc coli* XXX *Junii, istic notat Bollandus. Deinde, completo S. Sebastiani martyrio, dicitur num.* 88, *quod Sanctus* apparuit in somnis S. Lucinæ, matronæ cuidam religiosissimæ, dicens; In cloaca illa, quæ est juxta Circum, invenies corpus meum, pendens in gompho. Hoc tu dum levaveris, perduces ad Catacumbas, & sepelies in initio cryptæ, juxta vestigia Apostolorum. Tunc B. Lucina, ipsa per se, cum servis suis, medio noctis abiit; & levans eum, posuit in pavone suo; & perduxit ad locum ubi ipse imperaverat, & cum omni diligentia sepelivit. Ipsa autem Lucina per XXX dies à loco sancto ipso non discessit: quæ statim ut ecclesia gloriam pacis accepit, & domum suam fecit ecclesiam; cui omnes suas opes ad Christianorum requiem relinquens, fecit ipsam ecclesiam heredem in Christo.

quem ipsa sepelivit ad Catacumbas,

B

& domum suam fecit ecclesiam consecrari anno, non 312,

5 *Hic aliquis interposuit.* Post aliquod autem annos pax Ecclesiæ est reddita; *vere quidem, sed importune ad contextum, ideoque expungendum. Anni enim numerandi sunt circiter* XXVIII, *à morte S. Sebastiani scilicet, usque ad* CCCXII, *quando Constantinus, victo cæsoque Maxentio, Urbem ingressus, persecutionem omnem cessare in ea fecit. Interim prius conditum testamentum, domumque ecclesiam dedicatam, indicant Acta S. Marcelli Papæ, data* XVI *Januarii; & simul ubi fuerit illa Domus, quando post narratam S. Cyriaci & sociorum cædem, ac sepulturam,* XVII *Kal. Aprilis anno* CCCIX *curatam, Caput* V *sic orditur Auctor:* Post dies autem octo veniens Marcellus Episcopus, cum Lucina Matrona Christianissima, condivit corpora Sanctorum cum

C

sed 309 si credi possit Actis S. Marcelli Papæ:

aromatibus & linteaminibus, & imposuit noctu in pavone cum eunuchis suis... VI Idus Augusti. Eodem tempore B. Lucina fecit donationem de facultate sua ex omnibus, sanctæ Ecclesiæ Catholicæ. Hoc audiens Maximianus Augustus, indignatus, proscriptione eam damnavit. Beata autem Lucina rogavit S. Marcellum Episcopum, ut domum ejus ecclesiam consecraret: quod cum omni devotione fecit Marcellus Episcopus. At ubi frequenter in eadem domo Missas celebrasset, in media ciuitate, Via-lata; audiens hoc Maximianus Augustus, iratus misit in eamdem ecclesiam, & fecit præceptione sua, ut in eadem ecclesia plancæ sternerentur, ad animalia catabuli publici; & eumdem Marcellum Episcopum ad servitium animalium deputavit, cum custodia publica: ubi etiam post multos annos serviendo, indutus amictu cilicino, emisit spiritum, sub die septimo decimo Calendas Februarii. Cujus corpus rapuit Joannes Presbyter noctu cum B. Lucina, & sepelivit in cœmeterio Priscillæ &c.

6 *Verum Acta hæc, licet antiqua, & Bedæ visa atque descripta, quam exiguæ tamen auctoritatis sint,* D *agnovit ostenditque Bollandus, propter Marcellinum & Marcellum Pontifices, Maximianumque Augustum & Maxentium Cæsarem, fœde confusos; & indicavit plura alia contra certiorem historiam errata; quibus etiam adjungi possint,* Ecclesiæ Catholicæ *nomen, præmature applicatum* Romanæ, & multi anni *servitii in catabulo, afflictos Marcello, qui paucos menses vel hebdomadas egisse istic potuit, sequenti mox anno* CCCX *defunctus, & successorem Eusebium nactus. Quibus animadversis verosimile fit, quod ex præcitatis S. Sebastiani Actis, hactenus fidelibus judicatis, nec S. Ambrosio auctore indignis, mutuo sumpta* Lucina *sit, quæ sic temere consarcinandis S. Marcelli Actis serviret. Quidni autem in simili præsumptione fundetur suspicio, de Actis Sanctorum Processi & Martiniani? Hæc sane esse illis recentiora, inde colligitur, quod Beda, præcipuo studio Romanorum Martyrum Acta consectatus, ut ea in suo genuino (quod primi protulimus) Martyrologio delibaret; de Marcello quidem synopsim texuit, ex jam productis verbis sumptam; ad sanctos autem Processum & Martinianum veniens, sola eorum posuit nomina, sicut inveniebat Romanis Kalendariis inscripta, propter propriam eorum in Urbe ecclesiam. Ignoravit etiam ea Acta Florus, & primus eis usus inventus Ado, tum Usuardus, sicut supra dixi.*

verum hæc pessime consuta probantur,

Quidni ex Actis S. Sebastiani mutuasit sumpta Lucina?

eademque intrusa Actis SS. Processi & Martiniani, nec fidis, nec antiquis:

E

7 *Deest igitur fundamentum duas* Lucinas *stabiliendi; & primam videri potest sola Adonis conjectura induxisse, eo die quo forsitan in sacra ade S. Sebastiani ad Catacumbas, fiebat aliqua ejus commemoratio annua. Hanc certe ibi sepeliri voluisse, ecclesiæ istius traditio habet, & Pancirolium in thesauris absconditis urbis Romæ pag.* 434 *dicit, quod juxta S. Sebastianum condita fuit in cœmeterio Calisti; quodque* in ultima Basilicæ istius restauratione, *facta initio secuti* XVII *à Cardinali Scipione Burgesio,* licet corpus S. Sebastiani, *è loco profundiore in alium, ubi nunc ornatissima ejus Confessio spectatur, elatum sit;* corpus tamen S. Lucinæ remansit primo sepulturæ suæ loco, crate ferrea desuper contectum: non tamen potest ibi supereresse totum, eo quod Joannes Episcopus Lucensis, sui nominis primus, anno DCCLXXXVII partem inde habuerit. *De translatione partis hujus agit etiam Franciottus, in libro de sanctis Lucensibus; additque, ea de causa apud suos festum in Cathedrali celebrari die* 1 *Julii, utpote die primo non impedito, post ultimum Junii, qui impeditur festiva Commemoratione S. Pauli Apostoli.*

atque adeo unica Jotum fuerit?

F

8 *Dedimus ad diem* XI *Maji SS. Anthimi & Sociorum Martyrum Romanorum Acta, talia, ut bonam eorum partem judicaverit Henschenius à Notariis Romanis fuisse descriptam, tempore ipsiusmet persecutionis; alia paulo post à Fidelibus, actorum conscriis, addita; adeoque fidei optimæ omnia. Hic statim in principio agitur de* Lucina, *Sergii Terentiani, bis Urbis Præfecti, filia, ex nepte Gallieni Imperatoris, Faltonio Piniano Asiæ Proconsuli nupta: cujus operâ conversus vir Pinianus, baptizatusque cum tota familia à S. Anthimo Presbytero, ipso socisque varie interemptis, pie defunctus sit.* Relicta *vero* ejus uxor, die noctuque in oratione perdurans, castissimum Deo exhibebat obsequium. *Dicitur illa sepelivisse, primo* S. Sebastianum; *tum suam contubernalem* S. Beatricem, *supra nominatam ex illius Actis, sororem SS. Simplicii & Faustini Martyrum,* XXV *Julii commemorandorum; ac denique* SS. Cyriacum, Largum atque Smaragdum; *quorum Acta, illustranda* VIII *Augusti, satis conveniunt cum præfatis S. Anthimi Actis, quæ sic concluduntur:* Ipsa autem Lucina complevit ætatem annorum nonaginta quinque,

eaque uxor Piniani Proconsulis,

quæ plures etiam alios Martyres sepelivit;

in

A in quo omni ſpatio non ceſſavit ab opere eleemoſynarum, ab oratione & jejunio, in hymnis & canticis, in perfectione fidei & caſtitatis; & cum omni bono & ſancto, ipſa etiam bona & ſancta, perrexit ad Dominum. *Ubinam autem ſepulta, potius, quam ibi ubi S. Sebaſtianum ipſa ſepelierat, & ubi etiamnum dicitur haberi corpus vel pars corporis? cum è contrario de illa, quæ SS. Proceſſum & Martinianum ſepeliviſſet, nihil uſpiam inveniri legatur.*

ad S. Sebaſtiani ſepulta in pace,

9 *In hujus ædibus in Regione quinta Urbis, Campo Martio attributa, crediderim ego, conditam eccleſiam* S. Laurentii in Lucina, *ſic dictam; uti alia, in Regione* XII, S. Laurentii in Damaſo *appellata eſt, quia ab hoc ædificata fuit, veroſimiliter in ipſis quas ante Pontificatum incoluerat ædibus. Nam quod de eccleſia S. Marcelli in Via-lata dicitur, cum non alio nitatur fundamento quam Actis illius, pariter cum illis ruit; donec aliunde firmetur melius, quod ſperandum vix eſt. Cetera poſſunt in Majo legi, atque ex hic dictis iſta ſuppleri, ſimulque hic dies teneri ex mente Bollandi, tamquam ejus quæ S. Sebaſtianum ſepelivit; interque Acta Sanctorum, quibus* Lucina *ſepulturam impendit, potius iſta cenſebitur quam S. Marcelli; quamvis dubitare vix poſſim, quin huic quoque tanto majora impenderit obſequia, quanto potior erat illius dignitas in Eccleſia.*

in cujus ædibus condita eccleſia S. Laurentii in Lucina,

quæ & S. Marcello ſervive-rat.

B

10 *In ſecundo Pontificum Romanorum Catalogo, uſque ad Bonifacium II annumque Chriſti* DXXX *deducto, indeque apud Anaſtaſium Bibliothecarium, legitur de* S. Cornelio Papa, *quem anno* CCLI *exeunte Aprili ordinatum docui, anno ſequenti mortuum; legitur, inquam, ibi de* S. Cornelio, *quod ejus rogatu à quadam* Matrona (*Anaſtaſius* Lucinam *appellat*) *corpora* Apoſtolorum Petri & Pauli de Catacumbis levavit noctu; *& corpus* B. Pauli acceptum B. Lucina poſuit in prædio ſuo via Oſtienſi, juxta locum ubi decollatus eſt: *ac denique ipſius* Cornelii, *Romæ* ad templum Martis *decollati*, corpus, noctu collegit B. Lucina, & ſepelivit in crypta, juxta cœmeterium Calliſti, via Appia in prædio ſuo.

Fingitur ſub Cornelio Papa Apoſtolorum corpora tranſtuliſſe,

AUCTORE D. P.

11 *Verum ſicuti hoc repugnat antiquiori meliorique Pontificum Catalogo, pro ſecunda ſui parte à Pontiano uſque ad Eutychianum ſcripto, ſi non ſucceſſive ſtatim poſt cujuſque Pontificis mortem, ſaltem ſimul circa annum* CCLXXX (*ibi enim dicitur, quod* Centumcellas expulſus, ibi cum gloria dormitionem accepit, *non Martyr, ſed Confeſſor*) *ſic iſtud contradicit Actis* S. Sebaſtiani, *jubentis ſepeliri* juxta veſtigia Apoſtolorum, *adeoque adhuc in Catacumbis jacentium tempore Diocletiani. Sunt igitur etiam* S. Cornelii *Acta, unde iſtæc deſumpta, Actis* S. Marcelli *ſimillima, etiam in hoc quod mortem S. Cornelii adſcribant Decio, cujus exilium fuerat Gallo & Voluſiano imputandum, aliaque frivola plura continent; ideoque ex iis nihil certi poteſt de* Lucina *haberi, quæ nata ex nepte Gallieni Imperatoris, anno* CCLIV *cum patre Valeriano imperare exorſi; moriente paulo ante Sebaſtiani Martyrium viro juncta, fuiſſe debuit plane juvencula, annorum fortaſſis* XIV *aut* XVI, *natâ circa annum* CCLXX, *mortuo haud pridem* Cornelio; *nec enim potuit niſi annis viginti poſt illius obitum naſci, & vixiſſe debuit uſque ad annum circiter* CCCLXV; *ſi quidem ex Actis S. Anthimi vidimus ipſam compleviſſe ætatem annorum* nonaginta quinque.

quæ dia poſt adhuc erant in Catacumbis,

E

& ipſa necdum nata.

licet defuncta ætatis anno 95.

DE SANCTO MARTIALE,

LEMOVICENSIUM IN GALLIA APOSTOLO ET EPISCOPO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

D. P.

De ejus ætate & Actis apocryphis.

Dictus Lemovicûm Apoſtolus,

C LEmovicûm, *Julii Cæſaris ætate potentium, civitas Epiſcopalis vetus, in Aquitania prima, inter Bituricenſem & Burdegalenſem metropoles ſic media eſt, ut hujus Parlamento ſubſit in temporalibus, iſtius Archiepiſcopo ſuffragetur in ſpiritualibus. Hæc fidei Chriſtianæ lumen accepiſſe gloriatur, prædicante* S. Martiale: *quem non contenta primum ſuum* Epiſcopum *dicere, etiam* Apoſtolum *appellat, poſt rem gemina in Synodo Lemovicenſi anni* MXXIX, *& Bituricenſi anni* MXXXII *acriter ventilatam, ac denique Apoſtolicæ Sedis auctoritate definitam, pro parte affirmante. Hæc tamen definitio non proceſſit ex ſola cauſa jam indicata, & nunc communi uſu recepta ad fundandum* Apoſtoli *titulum; ſed etiam ex ſuppoſito, non probato, quod idem* S. Martialis *fuerit ex numero* LXXII *Diſcipulorum Chriſti, quos etiam Græci appellant* Apoſtolos; *unde prætendebant aliqui, in Litaniis publicis nominandum illum cum Apoſtolis; quem alii contendebant retinendum in ordine Confeſſorum Pontificum. Levis ſane momenti controverſia, nec tanti ſtrepitus judicio digna. Itaque, eo inſuper habito, cœptum eſt inquiri ſuperiori & curioſiori ſeculo, in originem & fundamenta præjudicii illius, meritoque dubitari, utrum* S. Martialis *ætas certius definiri poſſit, quam ex S. Gregorio Turonenſi, Hiſtoriæ Francorum lib.* I *cap.* 30, *ſecundum Acta S. Saturnini, ſtatuente, miſſum cum aliis ſex in Gallias, cœpiſſe Toloſatium Epiſcopum agere* Decio & Grato Coſſ. *id eſt, anno Chriſti* CCL; *atque adeo* Martialem, *unum ex illis, non multis antea annis Lemovici ſedem Epiſcopalem ſtatuiſſe: quod etiam veroſimile reddit exiguus ſucceſſorum, eidem in antiquiſſimis Catalogis adſcriptorum numerus, uſque ad tempora Conſtantini; quam ſufficiens uni ſeculo implendo, tam nihil faciens ad implenda tria. Nam ſi conſtaret, tertium inter illos* Actium *ſive* Acticum *vixiſſe* (*ut habent Sammarthani*) *anno* CCCX *vel* CCCI, *nihil foret inconſultius, quam primum ante illos* Martialem *ad Chriſti, in terris verſantis, ætatem ſubvehere, ſolis* Aureliano & Emelio *intercurrentibus.*

non ſolum quia creditur primus illis fidem prædicaſſe,

F

Boſquetus tantæ antiquitati diffidens;

2 *Magiſter noſter Godefridus Henſchenius; quamquam in iſtam ſententiam propenſior, cavit tamen ne definiret quidquam, & contentus fuit in S. Paulo Narbonenſi ad* XXII *Martii iis, quæ collegit ex Franciſci Boſqueti, Prætoris Narbonenſis, Gallicanæ eccleſiæ Hiſtoriarum tomo primo, ſub annum* MDCXXXVI; *cum Auctario veterum monumentorum recuſo; quæque jam ille ſubjecerat eruditorum judicio & pleriſque probaverat. Idem Boſquetus, cum libro* I. *de S. Petri in Gallia diſcipulis creditis, ſigillatim agere inſtituiſſet; tandem num.* 22, *iſtam aſſumpti argumenti partem concluſurus, ita pronuntiat;* Quamvis traditionem, quæcumque illa ſit, reverear; hæc tamen omnia (*quæ ſcilicet de Sanctis, Memmio Catalau-*

profert ſynopſim Actorum,

Sed quaſi unus ex LXXII *Diſcipulis.*

AUCTORE D. P.

talaunorum, Frontone Petrocoriorum, Georgio Velaunorum, Clemente Mediomatricum, Saturnino Toloſatum, Manſueto Leucorum, Eucharío, Valerio & Materno Trevirorum, Saviniano, Potentiano & Altino Senonenſium Apoſtolis, velut à Petro miſſis, circumferuntur.) hæc, *inquit*, omnia adeo ab hiſtorica veritate aliena, mihi non perſuadeo. Nam tot erroribus priſcas narrationes obduxit antiquitatis amor ... ut, quâ agendum ſit, non agnoſcam. Itaque accelero.... & unum Martialem, Petri diſcipulum præcipuum abſolvo.

quibus dicitur Chriſti diſcipulus,

3 Martialis (*ſecundum ea quæ circumferuntur Acta ejus*) à Petro conſanguineo, juſſu Chriſti, cum Marcello & Elizabeth parentibus baptizatus, præcipuis Domini actionibus interfuit. Petrum Antiochiam, inde Romam ſecutus, in Gallias, cum Alpiniano & Auſtricliano, Chriſti fidem prædicaturus, mittitur; in itinere mortuum Auſtriclianum, apud Elſam vicum, accepto Petri baculo, ſuſcitat; Tulli, Arnulfi filiam à dæmone liberat; Nervæ, Caſtri Domini, Neronis Imperatoris conſanguinei, filium, à dæmone necatum, in nomine Jeſu vitæ reſtituit; & cum tribus millibus hominum baptizat. Ad Ergedium vicum idola deſtruens, à Sacerdotibus templorum cæditur; qui imminente vindicta Dei obcæcantur; neque prius lumen recipiunt, quam, Chriſtum Deum fatentibus dæmonibus, ſimulacris omnibus confractis, ipſi pedibus Martialis obvoluti ſunt. Lemovicum urbem ingreſſus, à Suſanna hoſpitio excipitur; eam cum filia Valeria baptizat; furioſum ſanat; à Flaminibus cæſus in carcerem conjicitur. Pro Martialis libertate natura conſpirat, undique fulgura & tonitrua cælum turbant, terra motibus quatitur, Flamines fulgure tacti cadunt, & prodigiis commotus populus accurrit ad carcerem; Martialis de dæmone triumphans egreditur, turba acclamante; Flamines ſuſcitat; eorumque de Chriſti divinitate audito teſtimonio, viginti duo hominum millia baptizat.

B *à Petro Lemovicum miſſus,*

per multa miracula,

poſt necem Valeriæ, à ſe converſæ,

4 Vixit Suſanna, bonis ſuis Eccleſiæ relictis; ejuſque filia Valeria, ſe Virginem Deo conſecrat: at cum ejus ſponſus Stephanus Dux (hæc ſunt Actorum verba) tenens Principatum à fluvio Rhodani uſque ad mare Oceanum, Vaſconum atque Gothorum gentem regendi habens poteſtatem uſque ad montes Pyrenæos, eam ducturus Lemovicum veniſset; Valeria, jam Chriſto deſponſata, nuptias renuit, & Stephani juſſu capite plectitur. Pœnituit tamen Stephanum, & ad Martialis pedes provolutum, Chriſti miſericordia recepit. Baptizat illum Epiſcopus cum omni comitatu; munera in eccleſiam conferuntur; Clero annonæ & redditus deſtinantur; Hoſpitales domus conſtruuntur, & ad Valeriæ ſepulcrum eccleſia à Stephano ædificatur. Interea à Nerone Stephanus cum exercitu evocatus, Romam pergit; Petrum Apoſtolum inviſit, & nudis pedibus, cum omni exercitu, coram eo proſternitur. Lætatur Apoſtolus tantam multitudinem à Martiale in Jeſu Chriſti numeros adſcriptam; & acceptis diſcipuli prodigiis, Stephano cædis Valeriæ veniam indulget. Ducentas libras auri, à Nerone ſibi datas, Petro Stephanus offert: ille ad Martialem deferri, & eccleſias ædificari jubet. Redit exercitus in Gallias, & Stephano duce ad Martialem properat, pro reditu gratias acturus. Cum ad Vigennam fluvium conſediſſet, Arcadii Comitis filius Hildebertus à dæmonibus demerſus eſt. Martialis dæmonibus imperat; corpus ripæ reſtituitur; ipſi dæmones Æthiopum habitu videntur, & mira de inferno ac ſuis nominibus declarant. Excitatur tandem Hildebertus; quæcumque in inferis vidiſſet, ipſumque purgatorium ignem deſcribit; deinde caput totondit, exercitationem ſeveram profeſſus: Arcadius pater, in tanti beneficii gratiam, Eccleſiæ bona confert.

C *fundaſſe eccleſiam;*

& pulſis dæmoniis,

D

5 Stephanus, miſſis per omnes nationes ſibi ſubditas edictis, idola deſtrui & Chriſtum coli imperat; ac reliquam religioſo cultu vitam tranſigens, quatuor vicibus, per anni quatuor tempora, quotannis, cum ſubditis populis Martialem inviſit; & in cilicio & cinere & jejunio tres dies in eccleſia S. Stephani orationibus vacat. Jam per omnes Gallias, miraculorum fama & vitæ ſanctitate notiſſimus Martialis, Sigebertum Comitem Burdegalenſem paralyſi liberat, dato ſuo baculo Benedictæ illius uxori. Hujus hortatu diruuntur Burdegalæ idola; Ignoti, qui colebatur, Dei templo ſervato: cuncta Regia Chriſti fidem accipit, & multa hominum millia à Martiale baptizantur. Inſignis iterum miraculis ejus baculus, qui religioſe à Benedicta ſervatus, in hodiernum diem cuſtoditur. Hic eſt ille Martialis baculus, quem is à Petro accepiſſe vulgo creditur. Accepto beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli martyrio, inceptam eccleſiam perficit Martialis: aptat ſibi, Stephano, & Valeriæ ſepulcra; Protomartyri & Apoſtolis oratoria dedicat; lampadibus, crucibus aureis, & pretioſiſſimis cimeliis eccleſiam ornat; & magno cum apparatu, præſente Stephano Duce, & convivis peregrinis miniſtrante, illius dedicationem celebrat, dæmonum ejectione & miraculis illuſtrem, quæ in ultimum Neronis annum incidit. Quadraginta Clericos in illa eccleſia inſtituit; hoſpitalem domum in quingentorum pauperum victum ædificat; & Aurelianum futurum ſibi ſucceſſorem conſecrat. Tum pedibus omnem Galliam circumire, & verbum Domini prædicare, tandem lato decreto, ut omnes Aquitani quotannis vicibus quatuor Lemovicenſem eccleſiam adirent; inſtanti dormitionis ſuæ die Aquitanos convocat; Miſſâ celebratâ, orationem habet ad Portam Calcineam; benedicit populo, & animam Deo reddit, Epiſcopatus ſui anno XXVIII, Chriſti LXXIV, Veſpaſiani anno III, ætatis ſuæ LIX, pridie Kalendas Julii.

totam Aquitaniam convertiſſe ad fidem;

E

F

Auctor præfertur Aurelianus ſucceſſor, ſed falſo:

6 Hæc ex Actis S. Martialis, quæ Aurelianus, diſcipulus & ſucceſſor ſcripſiſſe dicitur. Verum, quis vel ea percurrens, legitimum Auctoris nomen agnoſcet?..... Certe Aurelianum, Martialis diſcipulum, hæc ſcripſiſſe, manifeſtiſſime falſum eſt; atque ipſi illorum aſſertores, ex Actis Aureliani ſolum excerpta fuiſſe, ſcribunt. Quo autem tempore, illa primum viſa ſint, incertum: niſi tamen conjectura nos fallat, paulo ante ſecundam Martialis tranſlationem, quæ anno Chriſti DCCCCXCIV contigit, compoſita fuiſſe videntur. Nam ſcriptor miraculorum, quæ in ſecunda Tranſlatione viſa ſunt, Acta S. Martialis antiqua periiſſe, à barbaris nationibus Aquitaniam vaſtantibus direpta, ipſiſque alia ſubſtituta fuiſſe, declarat. Ergo poſt pulſos Aquitania Barbaros, reſtituta fuit Martialis Vita, aliquot ante ſecundam Tranſlationem annos. Inde nata Apoſtolatus in vulgi animis opinio, tandem Concilio Aquitanorum anno MXXXI aſſerta; quidquid contra Jordanus Lemovicenſis Epiſcopus, ex veteri ſuæ diœceſeos conſuetudine, pro certiſſima lege in medium proferret. Nam ad ea tempora

cum ſint Acta illa multo ſerius ſcripta.

& A.C. 74 obiiſſe.

A à Romano Episcopo Martialis missus fuisse, & circa Decii annos in Galliis vixisse, infraque hos annos per Gallias ejus discipulos prædicasse, credebatur: quos inter Ausonius Engolismensis Episcopus, sub Chroco Wandalorum Rege, circiter annum Christi CCCLX, passus est. Neque alia latissimæ Martialis prædicationi tempora succurrunt, quam XXXVIII anni ecclesiasticæ pacis, à Severo ad Decium.

Idem Justinet Joan. Cordesius

7 *Hactenus Bosquetus, & ad pleniorem dictorum confirmationem, Parte 2 Historiarum, producit Dissertationem*, de tempore quo S. Martialis in Aquitaniam missus est, ex Gallico Ms. D. Joannis Cordesii, Presbyteri Canonici Lemovicensis, in Latinum sermonem versam: *credo, ut sententia sua mollior accideret Lemovicensibus, cum eam viderint suomet civi inter ipsos eruditiori probatam. Dissertationis ejus, necdum compositæ, sed inter Auctoris manus versantis, meminit Claudius Robertus in sua Gallia Christiana, anno* MDCXXVI *excusa; professus ex illius Ms. dari à se Catalogum Episcoporum Lemovicensium, correctiorem quam ante quinquennium dederat Joannes Chenu. Sammarthani autem, cum eamdem Dissertationem jam editam à Bosqueto legissent, Roberti argumentum in quatuor tomos, sub eodem Galliæ Christianæ titulo extendentes anno* MDCLVI,

per Dissertationem hic dandam ex Bosqueto.

B *omissa Actorum* S. Martialis *synopsi, quam ille proposuerat; maluerunt lectorem suum ad Dissertationem istam remittere. Rarissimus jam pridem est Bosqueti liber & mole sua exiguus, extra Galliam ad paucos delatus; quare operæ pretium censeo, Dissertationem totam inserere huic loco.*

A Marca, pro fide ejus prædicata scribens,

8 *Quia tamen, ultra ipsiusmet Bosqueti mentem, ultra certe quam probare ipse possit, extendit Cordesius auctoritates Gregorii Turonensis atque Sulpitii, quorum ultimus fidei Christianæ prædicationem universam in Galliis diutius videtur differre quam conveniat, subtexam eidem Epistolam Archiepiscopi Tolosani, postea Parisiensis, Petri de Marca, ad Henricum Valesium*, de tempore quo primum in Galliis suscepta est fides Christi: *quæ Epistola quam facile persuadebit, nimis severum fuisse Cordesium; sic ostendet, quoad* S. Martialem, *nemini, quantumcumque conanti, sufficere posse solidum aliquod, in quo tanta ejus ætas fundetur. Huc enim veniens à Marca*; Unum illud, *inquit*, habetur in Martyrologiis veteribus, eum Lemovicæ fuisse Episcopum. Verumtamen antiqua ejus Vitæ Acta *(qualia jam scilicet nobis in synopsi dedit Bosquetus)* unum fuisse è LXX Discipulis Domini, & à Petro Apostolo ad Aquitanos missum, docent: quam traditionem amplexa est Synodus Lemovicina: *sed utrisque quam parum hic credi possit, liquet ex præmissa synopsi.*

circa S. Martialem languet:

C

quem veterа Mrlia solum dicunt Episcopum;

9 *Ad Martyrologia quod attinet, Hieronymiani ecgrapha omnia, ad calcem diei hujus, adscriptum habent*, Lemovicas depositio S. Martialis Episcopi; *& Lucense atque Epternacense vetustissimum, ante mille annos exaratum, addunt*, & Confessoris; *sicut etiam Ado, Rabanus, atque Notkerus. Beda, cum Acta nulla invenisset, ejus commemoratione abstinuit, in eo quod genuinum dedisse nos credimus; sed qui Bedam in Airebatensi, Latiensi ac Tornacensi Mss. supplevit Lugdunensis Florus, Adone & Usuardo antiquior, ad præcitata vetustiorum Mss. verba addidit*; Qui à Romana urbe à B. Petro in Gallias missus, in urbe Lemovicina prædicare exorsus est; everfisque simulacrorum ritibus, repleta jam urbe Dei credulitate, emigravit à seculo. *Hæc si vere sunt Flori, ut esse opinamur; oportet ut opinio, quæ S. Petri discipulum* Martialem *credidit, undecumque vel quomodocumque nata, ipso Floro antiquior sit; & quod in Actis quoque, qualia sub nomine Aureliani ante Normannorum irruptiones legebantur, idem assertum fuerit; atque adeo ut illa originem suam habuerint, non à Monachis, Canonicis; sed à quorum, jam inde à tempore Pippini Regis ecclesiam* S. Martialis *tenentium, meminit Ademarus infra plenius allegandus.*

AUCTORE D. P.

usque ad Florum, Acta secutum,

10 *Usuardus (quem Claudius Castellanus, satis certis argumentis, demonstrat Adonis Martyrolog.o sic usum, ut illud abbreviarit, auxerit, correxeritque) scribens sub medium seculi* IX, *satis ostendit, lecta sibi quædam* S. Martialis *Acta, cum ait*; Lemovicas civitate S. Martialis Episcopi, cum duobus Presbyteris Alpiniano & Stratocliniano, quorum vita miraculorum signis admodum effulsit: *quæ verba usque hodie etiam in Romano leguntur, nisi quod pro* Alpinianus, *scribatur* Albinianus; *&, conformiter ad Acta & Lemovicensium scriptorum usum,* Austricliānus *nominetur. De primo seorsim egimus proprio suo die* XXVII *Aprilis; de altero agent posteri, die* XV *Octobris. Igitur utroque hic prætermisso, pergo de solo* Martiale *hic agere; prætermissa etiam Vita, tam fabulose insulseque compilata, quamvis eam ex variis Mss. inter se operose collatam à Rosweido dare possemus; cum satis sit eam post Abdiam & in omnibus Surii editionibus legi. A Dissertatione Epistolaque jam promissis, transibo ad* Miracula, *danda ex vetusto nostro codice Pergameno; ubi primum narrantur patrata ad sepulcrum, nulli adscripta tempori, ac verosimiliter facta omnia ante Translationem anni* DCCCXXXII. *Sequuntur alia sub novo exordio, à tempore Clotharii II Regis, & seculo Christi* VII *repetita; quibus subnectuntur secuta prædictam Translationem, Auctore (ut apparet) coævo.*

sicut & Usuardus.

Actis omissis dantur Miracula, E

sed optanda allegat Bosquetus supra num. 6, hactenus autem non potuimus adipisci: eorum tamen defectum utcumque supplebunt, quæ ex Ms. S. Martini Tornacensis nobis descripsit Josephus Ignatius à S. Antonio, Carmelita; ubi inveniuntur Acta & Miracula S. Martialis, *concinno satis stylo abbreviata, ab Auctore seculi (ut apparet)* XI; *qui finit in eo, quod sibi ipsi contigit, sermonem habenti de S. Martiale in Agennensi diœcesi. Hic Abbreviator, à primis in ipsa sepulturæ factis orsus, nullo servato temporis ordine, ad suam usque ætatem progreditur; potiora dumtaxat aliqua colligens, partim ex prædictis, nequaquam hic iteranda; partim ex aliis, quæ sola excerpere curæ nobis fuit.*

tur scripta an. 994.

F.

Datur etiam historia Monasterii,

12 *Post Miracula dabo Historam Monasterii S. Martialis (in cujus ecclesia, S. Salvatori dicata, à suo fundatore Ludovico Pio, hodiedum servatur corpus Sancti) collectam ex Chronographis duobus seculi* XII, *Ademaro & Gaufrido, hoc S. Martialis, isto S. Eparchii Engolismensis Monacho, cum subsidio Brevis Chronici Lemovicensis: quæ omnia, nec non Gesta Episcoporum Lemovicensium per Bernardum Guidonis, Philippus Labbe inseruit tomo I novæ suæ Bibliothecæ; & continuatam* S. Martialis *venerationem, variasque corporis deportationes, elevationesque, & miracula certius nos docebunt, quam Gregorii Lombardelli Appendix, ad Italice redditam, mireque amplificatam Vitam, & Senis editam anno* MDXCV. *Ille enim solum scripsit & amplificavit oretenus audita à quodam peregrino Presbytero, secum Roma Neapolim proficiscente, & gratuiti viatici causa multa commento, quibus videbat bonum Gregorium inhiare. Ademarus & Gaufridus domesticis usi scripturis, eoque in loco ubi fidei suæ habebant tot arbitros quot incolas, breviter omnia & succincte narrant,*

AUCTORE D. P.

rant, quæ partim legerant partim viderant, fide optima atque ſincera, uti res ipſa docebit, collata cum ſynopſi eorum, quæ recitata ſibi Lombardellus ait, ad finem apponendâ.

DISSERTATIO

Joannis Cordeſii, Presb. & Canon. Lemovicenſis,

De tempore miſſi in Aquitaniam Sancti, ex Gallico Latine reddita à Franc. Boſqueto.

Lectori Daniel Papebrochius.

DIſſertationem hanc, uti & ſequentem Epiſtolam, ſicut impreſſam reperi, daturus recudendam; licere mihi velim, ut eam dividam in Paragraphos tres; & Capitum numeris omiſſis, more noſtro articulos partiar; nec tantum, marginali ſynopſi addita, faciam rem uſui noſtro aptiorem; ſed etiam, poſita ad cujuſque Paragraphi calcem Animadverſione, interpolem, quatenus utile viſum fuerit.

B

§. I. *Proponitur opinio, aſſerens à S. Petro miſſum Martialem; & demonſtratur ætas Epiſtolarum, & Vitæ, Aureliano ſucceſſori ejus adſcriptæ.*

Ex duabus hac de re opinionibus,

VUlgaris eſt omnium opinio, Martialem, non ſolum Lemovicûm, ſed etiam Aquitanorum eſſe Apoſtolum; cùm primus Chriſti fidem promulgaturus, in Aquitaniam venerit. Ipſum etiam primum Lemovicûm Epiſcopum fuiſſe, apud omnes conſtat, cùm Sedem Epiſcopalem in urbe Lemovicina fixerit. De tempore quo miſſus eſt, ſolum diſputatur. Qua in re duas animadverto ſententias. Una, illum ex ſeptuaginta Diſcipulis, Petrum ſecutum Antiochiam, tum Romam; inde cum duobus Presbyteris, ad fidem Chriſti prædicandam, ad Lemovicas miſſum, ibique tandem anno reſurrectionis Dominicæ quadrageſimo, vitâ exceſſiſſe refert; quæ hodierna

C vulgi eſt opinio. Alia, Decio imperante circa Chriſti annum CCL miſſum aſſerit: atque hæc eſt Doctorum ſententia, profitentium illam dignitate & pondere victricem, at impugnantium numero victam.

vulgaris, nititur Epiſtolis & Vita:

2 Utra harum opinionum, veritati magis conſentanea ſit, ut deprehendere poſſimus, ſigillatim illæ examinandæ ſunt. Atque ut à vulgari incipiamus; duæ Martialis nomine vulgatæ Epiſtolæ, ad Burdegalenſes & Toloſanos; ipſiuſque Vita, quæ ab Aureliano ſucceſſore ſcripta fertur, certiorem hujus opinionis originem nobis demonſtrant. Hujus ergo tota ratio, ex earum veritate pendens, accuratius examinanda eſt. Primùm, an illæ Epiſtolæ vere à Martiale ſcriptæ fuerint; [deinde] an illa, quam modò habemus, ejuſdem Vita, eadem ipſa ſit, quæ ab Aureliano compoſita dicitur; inveſtigare debemus. Etenim ſi de illis certiſſime conſtet, Martialem, ſecundum vulgaris opinionis calculum, in Gallias miſſum à Petro fuiſſe; non erit amplius dubitandum. Sin vero contra, illis Auctorum nomina falſo ſuppoſita pateat; diruto fundamento, quibus illæ innixæ ſunt, eas quoque ruere neceſſe erit.

D

illæ, primum circa an. 1060 inventæ,

3 Quantum ad Epiſtolas: primum occurit illud, quod ad earum calcem in veteri manuſcripto eccleſiæ S. Martialis ſcriptum legitur: „ Hæ duæ „ Epiſtolæ, Domitiani perſecutione adverſus omnem Dei Eccleſiam ubique fervente, reconditæ „ fuerunt in ſacrario B. Petri, videlicet in Baſilica prædicti Apoſtoli, in tumulo cujuſdam, in quo etiam Pontificum ſepultura antiquitus ſolebat haberi; ubi hactenus (ut in titulo ſcriptum reperimus) latuerunt; noſtro autem in tempore, Philippo Rege regnante, ſunt repertæ: quæ nimiâ vetuſtate conſumptæ, ſignis & litteris, pene nobis incognitis (ut mos antiquorum fuerat) ſcriptæ, vix tamen legi potuerunt, largiente Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui laus debetur, honor omnis, & victoria, in ſecula ſeculorum. Amen „. Quæ verba falſitatis eas arguunt, & vere apocryphas (quæ nempe ſeculis tot abſconditæ) fuiſſe demonſtrant. Cur enim ab eo quo ſcriptæ fuerunt tempore, ad hæc poſteriora ſecula, quibus viſæ ſunt, nemo illarum meminit? Quibuſve modis alte in terra defoſſæ, per mille annos imputridæ & illæſæ evaſerunt? Ceterùm ſi ad Burdegalenſes & Toloſates ſcriptæ; non adeò ab illis neglectas, quin aliquod fragmentum aliquave penes eos memoria ſuperfuerit, credendum eſt. Uſque adeóne miſerabile fuit illarum fatum, ut cùm Gentilium perſecutionibus & barbarorum direptionibus tot chartæ ſuperſtites fuerint, earum nec veſtigium, nec memoria ad nos uſque pervenerit? Plurimorum ſcripta deſideramus; at illa ſcimus nos deſiderare, cùm ab his ſcriptoribus, qui aliquando illa ſe legiſſe, ſcriptis ſuis teſtantur, illa extitiſſe diſcimus. Verùm harum Epiſtolarum, Hieronymus, Gennadius, Iſidorus, Honorius Æduenſis, Abbas Trithemius, Henricus Gandavenſis, aliique Scriptorum eccleſiaſticorum collectores, inter tot antiquitatis monumenta, diligentiſſime conquiſita, nuſquam meminerunt. At ille qui hiſce Epiſtolis poſterorum fidem conciliare tentavit, ſtatuariorum & ſculptorum more, qui ſtatuas & numiſmata altius fodiunt, ut rubigine tandem antiquitatis opinionem illis conferant, illas abſconditas voluit; infauſto tamen eventu; cùm ſagaciſſimi ſcriptorum æque ac numiſmatum exploratores, commentum facillime detexerint.

ex ipſo inventionis modo arguuntur fictitiæ.

E

F

multiſque aliis rationibus reprobantur à Bellarmino.

4 Ex his criticis Cardinalis Bellarmini judicium afferam, doctrinâ & dignitate aliis omnibus anteferendi. Illius in lib. de Scriptoribus eccleſiaſticis verba hæc ſunt: „ S. Martialis, primus „ Epiſcopus Lemovicenſis, dicitur ſcripſiſſe duas „ Epiſtolas, unam ad Burdegalenſes, alteram ad „ Toloſanos, quæ extant in Bibliotheca SS. Patrum. Sed multa ſunt, quæ eas Epiſtolas ſuppoſititias eſſe, indicare videntur. Primum enim, Auctor harum Epiſtolarum dicit, ſe cum Chriſto „ vixiſſe, antequam crucifigeretur. Martialis autem, Epiſcopus primus Lemovicenſium, miſſus „ fuit ad eam urbem, Decio Aug. & Grato Coſſ. „ anno Domini CCLIV *, ut Gregorius Turonicus „ teſtatur lib. 1 hiſtor. capit. x. Quare neceſſe eſt, „ vel Martialem vixiſſe ferme trecentis annis, vel „ titulum Epiſtolarum eſſe falſum, qui auctorem „ præfert Martialem, Epiſcopum Lemovicenſem; „ vel Epiſtolas eſſe confictas. Deinde in ſecunda „ Epiſtola cap. 8. ſcribit auctor, à ſe baptizatum „ Stephanum Regem, & quemdam alium tyran- „ num cum Satrapis ſuis. Atqui tempore Apo- „ ſtolorum, & etiam tempore Decii Imperatoris, „ non habuit Gallia ullos Reges; ſed Imperio Ro- „ mano

* lege 250

A „ mano ſubjecta erat &c. Tertiò, dicit idem Au-
„ ctor eodem loco, templa idolorum everſa fuiſſe,
„ & eccleſias ædificatas auctoritate Regia ipſo ſuo
„ tempore; quæ videntur manifeſte falſa: certe pu-
„ gnant cum hiſtoriis Gregorii Turonici, Adonis &
„ aliorum. Quartò, in eadem Epiſtola cap. 9. citan-
„ tur verba ſcripturæ Geneſeos, ſecundum S. Hie-
„ ronymi verſionem, quod etiam in utraque Epi-
„ ſtola paſſim cernitur. Id verò ſignum eſt apertiſ-
„ ſimum novitatis. Quintò, in eadem Epiſtola cap.
„ 23, ſcribit Auctor, ſe interfuiſſe cum aliis diſci-
„ pulis, quando Judas oſculo Dominum prodidit.
„ Atqui hoc videtur repugnare Euangelio, ſiqui-
„ dem Marcus cap. 14, & Lucas cap. 22, dicunt,
„ Chriſtum cum duodecim ultimam cœnam cele-
„ braſſe, & cum undecim in hortum ingreſſum, ac
„ deinde Judæ obviam iviſſe. Sextò, in Epiſtola ea-
„ dem cap. 8, dicit, Valeriam quamdam, in ipſa
„ Gallia martyrio coronatam. Id verò repugnat Sul-
„ pitio lib. 2 ſacræ Hiſtoriæ, & Gregorio Turo-
„ nico lib. 1 cap. 28 Hiſtor. Franc. qui ſcribunt,
„ temporibus M. Antonini primum intra Gallias
„ martyria viſa. Hactenus Cardinalis Bellarmini de
B Epiſtolis Martialis rectum judicium.

ſicut & Vita ab Heſſelio.

5 Quantum autem ad ejuſdem Martialis Vitam pertinet, illam ſcilicet, quam ex manuſcriptis Codicibus primus Carmelita Beauxamis, Apoſtolicis vitis, quæ ſub Abdiæ Babylonici nomine circumferuntur, attexuit; illa non majoris æſtimanda eſt, quam illæ Apoſtolicæ, quæ judi-
ce eodem Cardinali fabulis ſimiliores ſunt, quam veræ narrationi: cum propter errores hiſtoriæ, tum ob fidei labes, quibus aſperſa eſt. Iure itaque merito Joannes Heſſels Lovanienſis Theologus, ab eodem Cardinali laudatus, illam hac
„ cenſura notavit: Vita S. Martialis [quæ incipit]
„ *Prædicante Domino Jeſu Chriſto apud Judæam, in*
„ *tribu Benjamin convenerunt ad eum:* non placet
„ propter valde multa. Inter cetera erronea, di-
„ cuntur Martialis & Cleophas, cum aliis multis di-
„ ſcipulis Domini & Apoſtolis in cœna miniſtraſſe
„ cibi & potus copiam, aquamque & linteamina ad
„ diſcipulorum pedes abluendos & detergendos,
„ cùm uno linteo dicatur Chriſtus fuiſſe præcin-
„ ctus: & Apoſtoli putarint, Judam miſſum à Do-
ut ineptiis ſcatens, „ mino, ut egenis aliquid daret, aut ut emeret
„ neceſſaria ad diem feſtum; quod non deſignat
C „ multitudinem miniſtrantium ibi fuiſſe. Rurſus
„ dicitur Martialis, à Domino, poſt reſurrectionem,
„ parem poteſtatem & ligandi & ſolvendi accepiſ-
„ ſe cum Apoſtolis, & ſic miſſus ad prædicandum
„ in univerſo mundo: quod ſi verum eſſet, num-
„ quam Mathias in locum Iudæ ſucceſſiſſet, ſed
„ Martialis electus fuiſſet. Et vocatur Martialis
„ Coapoſtolus & Condiſcipulus Petri, quod tole-
„ randum non videtur: etſi poſſit vocari Apoſto-
„ lus, ſicut Epaphroditus & Andronicus à Paulo
„ vocantur Apoſtoli, alicujus particularis gentis.
„ Rurſus inducitur Angelus dicere de Martiale,
„ quod duodecim Angeli, deputati ei, non permit-
„ tunt eum fatigari & eſurire, ſitire, vel pati do-
„ lorem. Item, quod, ſicut à concupiſcentia car-
„ nali eſt alienus, ita & à dolore mortis fiet extra-
„ neus. Quæ omnia ridicula ſunt: non eſt enim ſer-
„ vus major Domino. Item, dicitur ipſe multo auro
„ & luminaribus ornaſſe eccleſiam, & inſtituiſſe qui
„ divinum Officium agerent (quos nunc Canonicos
„ dicimus) & præcepiſſe ut omnes populi vicini,
„ quater in anno illud templum viſitarent &c. Huc
uſque docti illius Theologi cenſura, quę Vitę Martialis ſcriptorem, tot ridicula & Scripturæ ſacræ contraria permiſcentem, æque imperitum Theologum ac ſupinum Hiſtoricum fuiſſe demonſtrat. AUCTORE CORDES.

6 Quicumque ille fuerit, antiquitatem & fidem captavit, his verbis, quibus finem impoſuit, acſi Aurelianus Martialis diſcipulus & ſucceſſor ipſe ſcripſiſſet: „ Ego vero Aurelianus, licet non „ omnia cognoverim, quæ, antequam ab ipſo ſa- „ cri baptiſmatis unda regenerari meruerim, plene „ didicerim; tamen poſtquam ab illo, ab inferni „ clauſtris liberatus, ſuperis ſum vitæ redditus: „ quæque audire relatu, ac videre potui viſu, cogno- „ vi, reticere minime curavi". Quæ quam vera ſint, „ indicant verba hæc, quæ in veteri manuſcripta collectione miraculorum Tranſlationis S. Martialis leguntur in archivo eccleſiæ ejuſdem Sancti. „ Ab antiquis enim temporibus, ſæva undique „ per Aquitaniam procella irruit barbarica, gentium videlicet Scytharum, inter quas Wandali, „ Slavi, Gothi etiam, Arianâ perfidiâ maculati; „ Aquilonales quoque, gentilitatis errore ebrii, de- „ bacchantes ſupra modum, Norici, Danamarchii, „ cum Ireſcalibus Normanis, cuncta miſerabiliter „ vexabant. Qua de re neceſſe fuerat, ut pretio- „ ſior theſaurus eccleſiarum perſtudioſe clam oc- „ E cultaretur. Barbari enim non modò captivos cum „ *cum* pecuniis, quin imo glorioſa Sanctorum corpora, „ *talis,* à noſtris finibus ad ſuos venalia transferebant in- „ *ſi qua* digne, quod de pleriſque contigit; ſed etiam ec- „ *fuit o-* cleſiaſtica utenſilia, librorumque divinorum mul- „ *mnino* tiplicia, à patria extrudebantur. Terra ſola, aſ- „ *perierit,* portari non paſſa, ædificiis carebat ſuperbis, ut- „ pote ignium favilla diſſolutis. Fertur autem, quia „ liber, in quo per ſingula ſummi Patroni facta „ erant digeſta, ab ipſa gente tranſlatus fuerit. Si „ enim volumen Vitæ Apoſtoli apud nos non par- „ vam præmonſtrat prolixitatem, multo magis de „ quo iſtud, ut ferunt, defloratum dicitur, co- „ pioſius effluit: & quia excerptus, apud plurima „ innotuerat loca, non abolevit nobis; ſingulari- „ ter vero digeſtus per multa, ut ſingularis ſolita- „ rios relinquendo deſeruit. Ille autem excerptus „ liber, per univerſum pene orbem Europæ, apud „ authenticos viros bene cognitus & probatus, e- „ amdem, quam Canonici libri veteris ac novi in- „ F ſtrumenti, auctoritatem in Eccleſia Catholica „ habet". Ex quibus verbis infertur, Vitam Martialis, quæ ab Aureliano ſcripta dicitur, non amplius extare: idque Vitæ Alpiniani, ſocii Martialis hæc verba confirmant: „ Geſta etiam ſancti „ Apoſtoli Martialis, quæ Aurelianus longiſſimis „ *quæ au-* narrationibus perſecutus eſt, ejus verboſitate „ *tem* prætermiſſa, breviter collegimus, ut ſuperius ci- „ *nunc ha-* tata ſunt, neceſſaria tantum decerpentes, & ver- „ *betur* boſa ac ſuperflua, licet vera, cauſa faſtidii o- „ *ſit con-* mittentes". Unde unum eumdemque Vitæ Mar- „ *tracta* tialis ac Alpiniani ſcriptorem eſſe patet; non Au- *ex alia* relianum, ſed alium quemdam, qui ſe Aureliani compendiarium excerptorem prædicat.

7 Itaque hoc unum modo expendendum eſt, *quæ ipſa-* an hæc quæ nunc legitur Vita, ex illa prima & *met non* antiqua Aureliani excerpta ſit. Siquidem illius, à *poteſt ab* Barbaris deperditæ, compendium fuerit, æqua- *Aureliano* lem antiquæ fidem obtinere cenſebimus: ut au- *ſcripta* tem veram, quam profiteri vult, antiquitatem *fuiſſe,* redoleat narratio; neque nationum, hominum, locorumve nomina, deſcripto tempori incognita continere, neque alia certiſſima ejuſdem ævi hiſtoricorum fidei omnino contraria narrare debet. In his tamen ſupine peccavit Vitæ auctor, præcipue his verbis: „ Ingrediens Stephanus, de- „ nominatæ virginis (ſcilicet Valeriæ) ſponſus & „

AUCT. CORDES. „ Dux, tenens Principatus à fluvio Rhodani uſque „ ad mare Oceanum, Vaſconum atque Gothorum „ gentem regendi habens poteſtatem, uſque ad „ montes Pyrenæos „. Et paulo poſt:" Habebat au„ tem iſte Dux, ſicut jam diximus, Principatum à „ fluvio Rhodani uſque ad mare Oceanum, poſ„ ſidens omnem Ligeris regionem, omnemque A„ quitaniam ſeu Vaſconum & Gothorum gentes. „ Rex tamen non vocabatur, licet Rex potentiſſimus „ Galliarum eſſet: quia nemo ſibi alius proprie in „ Occidente hoc nomen tunc imponebat, niſi ſo„ lummodo Nero, qui Romæ Imperii Principa„ tum tenebat „. Quis enim ignorat, Ducis dignitatem, Vaſconum & Gothorum imperium, demum Imperio Romano decidente, poſt Theodoſium Magnum cognita fuiſſe? Nerone imperante, Gallias omnes ab ejus Proconſulibus, Præſidibus, & Legatis, ejus ſub nomine adminiſtratas fuiſſe, quis neſcit? Et quamvis illa ad rejiciendum id ſcriptum ſufficerent, Auctor tamen (quaſi ad detrahendam ſcripto ſuo fidem totus incumberet) nominibus propriis illud aſpergit, quæ eo tempore in uſu fuiſſe nemo credet. Ta-

B le, Gentilis mulieris Suſannæ nomen; Babyloniis aut Judæis cognitum; Arnulfi, Hildeberti, Sigeberti item nomina, inter Burgundiones & Francos in Gallia tandem audita.

8 Nihilominus tamen, quidquid deliret ſcriptor, ejus Vita apud poſteros tantam fidem obtinuit, ut inde ſupra hominum memoriam traditio nata ſit; adverſus quam qui diſſerat, fidem ipſam impugnare pleriſque videatur. Abſit autem ut tam infirmo fundamento innitatur noſtra fides, quæ νόμῳ ἐγγραφῷ καὶ ἀγράφῳ ſolum ſtabilitur. Ut autem hæc traditio, à nimia credulitate progreſſa, examinetur; ſtatuendum eſt, ad hoc ut certiſſima traditio habeatur, illam ipſo tempore ad quod res ipſa refertur, naſci, & non interruptâ ſerie ad poſteriora tempora pervenire debere. An hæc igitur vulgaris traditio, à Martialis tempore, eo ordine ad nos uſque derivavit? Primo in illa Vita, Martialis unus ex ſeptuaginta duobus Chriſti Diſcipulis fuiſſe dicitur: nemo tamen veterum, qui nomina Diſcipulorum collegere, illius meminit: non Euſebius,

C non Hieronymus, non Severus Sulpitius, Dorotheus, aut Ado; ex quo conſtat, eorum ſeculo incognitam fuiſſe illam de Martiale traditionem. Secundo, eadem Vita, à Petro miſſum fuiſſe Martialem ait, & in Galliis imperante Veſpaſiano deceſſiſſe. At Gregorius Turonenſis, una cum Saturnino Toloſate in Gallias veniſſe, atque ideo Decio imperante, probat ex actis Saturnini. Quare neque anno ſexcenteſimo, quo vixit Gregorius, nota fuit illa Vita, quam vel impugnaturus vel approbaturus Gregorius retuliſſet. Neque Gregorii fidem minuit, quod ait Baronius, potuiſſe hoc loco æque ac alibi decipi Gregorium: non enim hac in re, qui peccat in uno, factus eſt omnium reus; alioquin fluxa eſſet per omnem hiſtoriam Gregorii auctoritas. Ceterum Gregorius, Senatoria ſtirpe clarus, inter Arvernos, Lemovicibus finitimos, Martialis, quem pleriſque locis laudat, dignitatem & ætatem ignorare non poterat. Hæc autem traditio, neque anno nongenteſimo adhuc nata erat. Nam Lethaldus monachus, ſcriptor Vitæ S. Juliani Cenomanenſis, cum aliis Epiſcopis ſub Decio Martialem in Gallias veniſſe aſſeverat. Ter-

utpote omnino aſyſtata narrans.

tio. Anno XIV Neronis Imp. Martialem Baſilicam conſtruxiſſe, eadem Vita teſtatur: quod is facile non credet, qui demum ſub Conſtantino, D Chriſtianis majores eccleſias ædificandi facultatem datam fuiſſe, non ignorabit. Nam prius intra cœmeteria & cryptas conveniebant fideles, donec à Conſtantino Baſilica S. Salvatoris Romæ ædificata eſt, quæ à Nicolao I, in Epiſtola relata actione VII Concilii VIII, prima in toto orbe terrarum conſtructa eſſe dicitur.

ANIMADVERSIO D. P.

Non deeſt, quod poſtremis hiſce cenſuris opponat Lector eruditus. Nam primo, Diſcipulorum LXXII *nomina, nemo fide dignus ſcriptor collegit aut tradidit; ſed vel ſuppoſita habentur Auctoribus non ſuis, vel ab iis tranſcripta, qui titulis crediderunt non veris; & univerſim apparet, eadem nomina eſſe collecta ex Actis Apoſtolorum & Epiſtolis Pauli, quorum illi Diſcipuli fuerint, non autem Chriſti, niſi forſitan pauci. Ut ergo omnium aut fere omnium vera hactenus latent nomina, ſic in illis latuiſſe diu potuit aliquis* Martialis, *ſi talis aliunde probaretur inter illos fuiſſe. Ad Gregorii Turonenſis locum quod attinet, nec ipſe Boſquetus vellet omnes ibi ex Actis S. Saturnini nominatos differre uſque ad annum* CCL. E *Nos vero agre poſſumus credere, quod opinio, quam Cordeſius Boſquetuſque oppugnant, nec nata erat anno Chriſti* DCCCC; *tum quia putamus Florum, tanto ſeniorem, vidiſſe Acta, in quibus à Petro miſſus dicebatur Martialis; tum quia Ademarus, S. Eparchii Engoliſmenſis Monachus, circa finem ſeculi* XII *ſcribens, in Commemoratione Abbatum S. Martialis ſub finem, confidenter appellat* Geſta ejus canonica, *quæ* ſemper ab Eccleſiâ recepta, *quæ* ſatis declarant, privilegium Apoſtolatus ejus, & quia ſine dubitatione unus eſt de LXXII Apoſtolis, quos Dominus miſit velut agnos inter lupos, quos LXXII non ſolum Græci, verum etiam Lucas Evangeliſta, & Paulus Apoſtolus in Epiſtola ad Corinthios prima, vocat Apoſtolos. *Experientia tamen doctus, quam non totis trecentis annis ſit opus, ut aliqua vulgo placens opinio, certiſſima vetuſtiſſimaque credatur; ſciens etiam potuiſſe Floro à tranſcribentibus addi aliquid, quod ipſius non ſit; ſatis habeo Quæſtionem de tempore, quo primum ſcripta ſeu verius ficta ſint Acta, relinquere in medio; & ipſa ſolum non recipere ut authentica; idque tanto juſtius, quanto injuſtius Auctor aſſumpſit ſibi nomen Aureliani, diſcipuli ac ſucceſſoris. Sufficiat etiam repudiaſſe ſuppoſitas* F S. Martiali *Epiſtolas, quarum etiam ſic meminit Gaufridus Voſienſis cap.* 10: Tempore Petri Abbatis Voſienſis, duæ Epiſtolæ S. Martialis repertæ leguntur in ſacrario S. Petri, in tumulo cujuſdam, ubi ſepultura Antiſtitum antiquitus fuit. *Illis autem additum teſtimonium, Auctoris ſui declarat imperitiam; dum Domitiani ævo, quo ubique per Imperium uſurpabantur Romanæ litteræ, etiam nunc notiſſimæ, adſcribit morem utendi* ſignis & litteris, *ſeculo* XI pæne incognitis, quæ legi vix potuerint. *Item, cum eodem Domitiani ævo, quo nefas erat mortuos intra mœnia ſepeliri, in oratorio urbano aliquo, quale fuiſſet illud ubi poſtea fuit condita Baſilica S. Petri, prima Lemovicenſium Cathedralis, fuerint tumuli mortuorum, in quorum uno tunc conditæ Epiſtolæ inventæ ſint*, Philippo regnante.

Quod inter 72 diſcipulos non nominetur Martialis parvi faciendum,

Interim illa & Epiſtolæ merito rejiciuntur.

§. II. *De tempore, quo ſcripta vulgaris Vita; & de modo, quo Apoſtoli titulus S. Martiali confirmatus eſt.*

9 PRobatum eſt, ut exiſtimo, vulgarem hanc Martialis Vitam, ab Aureliano minime ſcri-

A ſcriptam, neque traditionem antiquam eſse: modo tempus illud, quo primum hæc opinio cæpit, perquiramus. Neminem, ante miraculorum ſecundæ Tranſlationis ſcriptorem, hujus Vitæ meminiſſe reperio. Ille vero paulo poſt annum viceſimum ſupra milleſimum ſcripſit: Nam referens ea quæ circa annum milleſimum & decimum contigerant, hæc ſcribit: „ Decurſa mul-
„ ta generatione poſthac mortalium, celebratur ab
„ Aquitanis ſecunda Sublevatio ſummi viri moder-
„ na: cujus ſublimitatem eo auſim fiducialiter com-
„ memorare, quo liquidum eſt nullius figmenti ne-
„ bulam adhibere. Omne etenim pene genus ho-
„ minum ſupereſt hactenus, quod oculis teſtifi-
„ catur, quæ litteris inſerere volo „. Et paulo poſt:
„ Nequis autem me exiſtimet fabuloſum, dignio-
„ res me, qui hodieque innumeri ſuperſunt, inter-
„ rogans, comprobabit, hæc eſſe omnimode vera.
Ex quibus manifeſtiſſime colligitur, Auctorem eas res, paulo poſtquam geſtæ fuerant, deſcripſiſſe. Secundo loco, Martialem Apoſtolum lego in Synodo Francica, habitâ coram Rege Roberto, à Gauſleno Bituricenſi Archiepiſcopo,
B Hugone Abbate S. Martialis, & quibuſdam aliis Franciæ Epiſcopis anno MXXII. In illa Aquitani Francos, quod inter Apoſtolos Martialem numerarent, redarguebant his verbis: „ Vos Franci non
„ recte facitis, quia Martialem cum Apoſtolis pro-
„ nuntiatis. Nos recte agimus, quia eum inter Con-
„ feſsores recitamus. Vos ultimum Apoſtolorum
„ dicitis: nos primum Confeſsorum in Letaniis di-
„ cimus ". Quod jurgium compeſcuit Gauſlenus, Martialem Apoſtolum aſserens, ſed non probans, & his verbis diſputationem concludens; " Nos
„ Franci morem, quem Patres noſtri, qui primi mo-
„ naſterium S. Benedicti ſuo magiſterio innorma-
„ runt, plenâ nobis ratione ſubnixum tradiderunt
„ de hac re, ratum conſervamus.

Primus qui Vitæ meminit anno circiter 1020,

10 Quæ ſane verba hujuſce traditionis Apoſtolatus auctores, Monachos S. Benedicti demonſtrant; qui eo ſeculo literarum & bibliothecarum magiſtri, auctoritate qua apud populum pollebant, illi facile opinionem ſuam perſuaſerunt. Quemadmodum Hilduinus Abbas S. Dionyſii ſub Ludovico Pio, circa annum Chriſti DCCCXXX, arte Græcorum favorem ejus ambientium deluſus,
C primus omnium Dionyſium Pariſienſem, Areopagitam Pauli diſcipulum, eſse aſseruit. Quamvis ad id uſque tempus ſcriptores Eccleſiaſtici, Gregorius Turonenſis, Fortunatus Pictavienſis, anno Chriſti DC; Beda, anno DCC; Uſuardus anno DCCC, Dionyſium ſolum Epiſcopum Pariſienſem nominent, nulla Areopagiticæ dignitatis facta mentione. Imo & Gregorius, illis ſeptem Epiſcopis annumerat, quos ſub Decio circa annum CCL miſsos fuiſse refert, quos inter & noſter Martialis adſcriptus eſt. Præterea antiqua omnia Martyrologia, ſcilicet ipſum quod Gregorii I Papæ tempore in uſu erat, ab Heriberto Roſweido editum, & Bedæ, Uſuardi, Adonis, & Notkeri Monachi S. Galli, memoriam S. Dionyſii Areopagitæ, Epiſcopi Athenienſis, qui, teſte Ariſtide contemporaneo ſcriptore, ſub Adriano paſsus eſt, die tertia Octobris recolunt: at Dionyſii Pariſienſis, cum Ruſtico & Eleutherio paſſionem, die nona ejuſdem menſis commemorant. His omnibus inſuper habitis, Hilduinus Areopagiticam dignitatem Dionyſio affinxit; neque tamen integram fidem apud poſteros meruit, cum Lethaldus & Abelardus, quamvis hic S. Dionyſii Monachus, il-

ex fide Monachorum S. Martialis,

eodem quo circa S. Dionyſium antiquitatis zelo ductorum,

lius opinionem impugnarint. Ergo Hilduini exemplo, cum Eccleſia Lemovicenſis S. Martialis circa annum DCCCXLVIII, in poteſtatem Monachorum S. Benedicti veniſset, Martialem fictæ antiquitatis illuſtriorem illi Monachi reddiderunt. Nam Hugo Abbas S. Martialis, ab illa Synodo reverſus in monaſterium, in Litaniis Martialem inter Apoſtolos primus omnium deſcripſit.

AUCTORE CORDES. *& Apoſtolis annumerare S. Martialē volentium,*

11 Hac re commotus Jordanus Epiſcopus Lemovicenſis, novitatis Abbatem arguere, & Martialem Confeſsoribus, non Apoſtolis annumerandum ex veteri more, aſserere; ut patet ex epiſtola, Regis Roberti, Guillelmi Ducis Aquitaniæ, & Epiſcoporum nomine ſcripta Benedicto Papæ VIII, qui anno MXXIV obiit, è qua hæc verba Jordani deſcribimus: " Sanctus Au- „
relianus ſucceſſor illius (quem ipſe ſanctus Mar- „
tialis de inferno traxit) Ebulus, Atticus, Ermo- „
genianus, aliique ejus ſucceſsores uſque ad tri- „
ginta ſex, Ego vero trigeſimus ſeptimus, qui „
vocor Jordanus, omnium infimus; hi omnes pro „
ſanctiſſimo Confeſsore eum habuerunt; ſimiliter „
omnes Abbates, in ejus monaſterio habitantes, „
uſque in hodiernam diem. Iſte Abbas qui nunc „ E
eſt, novitate deceptus, ſuperbia elatus, venit ad „
me, qui ſum vilior meis anteceſsoribus, depre- „
cans ut in Concilio meo & in Synodo, ſanctiſ- „
ſimum Confeſsorem in numero ponerem Apo- „
ſtolorum, quod facere nolui. Ille perſeverans dictis, fidem quam habuit cum duodecim Mona- „
chis illius Monaſterii, mihi promiſit, ut cum au- „
ctoritate in omni Concilio [coram] me defenderet, „
hoc facere non potuit in Concilio Guillelmi Ducis „
Aquitanorum, audiente Archiepiſcopo Bituricen- „
ſi, Iſamberto Pictavienſi, ceteriſque Conſuffraganeis. Omnes Epiſcopi Francorum, Arverno- „ *& Benedicti*
rum, Vaſconum, Aquitanorum, cum quibus ego „ *8 judicium*
fui locutus, comprobant & affirmant, ſanctiſſi- „ *appellante.*
mum Confeſsorem Martialem non debere tolli „
de illo loco, ubi ſancti Patres & noſtri anteceſ- „
ſores eum poſuerunt; & non eſse Apoſtolatum, „
niſi auctoritate comprobatum." Et paulo poſt: „
Tibi vero ego Jordanus has litteras mitto de par- „
te iſtorum prædictorum, Regis ſcilicet Roberti, „
Guillelmi Ducis Aquitanorum, Archiepiſcopo- „
rum omnium, videlicet Catholicorum, qui mihi „
contradicunt, ne S. Martialem in numero ponam „
Apoſtolorum. Tu autem, ſi auſus es hoc face- „ F
re, quod non fecerunt ſancti tui anteceſſores, „
Gregorius, Clemens, Bonifacius, multique alii, „
ut ponerent Confeſsores inter Apoſtolos; ſi pec- „
catum eſt, tuum ſit; ego vero liber à culpa, ne- „
que iniquitas, neque peccatum meum; voluntatem omnium Aquitanorum tibi monſtrabo: „
quia ille Abbas ſeductor, nulla alia cauſa hoc facit, niſi quia vult deſtruere Sedem Epiſcopalem „
primi Martyris, & Apoſtolatum S. Petri adnihilare. Per iſtius chartæ portitorem litteras mihi „
mitte, & per omnia tuam voluntatem mihi manda. „

frustra reclamante Ep. Lemovicen. Jordano,

12 Reſpondere non potuit Benedictus, morte præventus; ſed ſucceſsoris Joannis XIX in „ *annuit*
veteri Ms. Lemovicenſi, Epiſtola hæc legitur. „ *enim illis Joannes* 19.
Joannes Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Jor- „ *edito decreto, an.* 1031.
dano Epiſcopo & ejus Clero, cunctiſque Epiſcopis Galliarum, ſalutem cariſſimam cum benedictione Apoſtolica." &c. In qua deſcriptis his „
quæ in vulgari Martialis Vita leguntur, hac ratione Martialem Apoſtolum eſse definit: „ Cum „
igitur Apoſtoli nomen non ſit numeri, ſed offi- „
cii, quicumque revelante Deo ad prædicandum „
mittitur, & ſua pia exhortatione & exemplo, „
com-

AUCT. COR-DES. „ commiſsum ſibi divinitus populum à poteſtate „ diaboli liberat, non incongrue Apoſtolus dici „ poteſt; quia Apoſtolus, Miſſus dicitur." Quæ ſane definitio in illa Epiſcopi & Abbatis controverſia recte lata eſt: nam illi, in miſſione Martialis conveniebant, eumque ex ſeptuaginta duobus Diſcipulis communi conſenſu aſſerebant, ac de ſolo Apoſtoli nomine diſputabant. Acceptâ Joannis epiſtolâ, conveniunt Biturigibus Epiſcopi, „ & decretum hujuſmodi fecerunt: „ In nomine Do- „ mini, Ego Aymo Archiepiſcopus, Anno Incar- „ nationis Dominicæ MXXXI, Indictione XIV, in „ Concilio Bituricenſi, quod actum eſt Kalendis „ Novembris, cum conſenſu Coëpiſcoporum ſeu „ Abbatum, & reliquorum fidelium, qui ibidem „ præſentes adfuerunt, decrevi, & auctoritate pro- „ pria firmavi, ut privilegium Domini Joannis, „ Romanæ Sedis Papæ, quod iſdem Dominus in- „ ſtituit, & Epiſcopis, Abbatibus, & reliquis fide- „ libus totius Galliæ miſit, inconvulſum & illiba- „ tum permaneat; ſcilicet, ut beatiſſimus Martialis „ in numero Apoſtolorum, tam in Litaniis quam „ in omnibus divinis Officiis computaretur, &

B „ eſſet, nec immerito." „ Hancque decreti rationem *quod in Bituricenſi Synodo ſuſcipitur;* „ reddit Aymo: „ Eſt quippe dignum (ſicut in Ge- „ ſtis ejus reperimus inſertum) illum videlicet tam „ in cœna Domini quam in paſſione, nec non & „ reſurrectione, aſcenſione quoque, præſentem ad- „ fuiſſe, & cum ceteris Apoſtolis Spiritum ſan- „ ctum accepiſse:" nullamque aliam auctoritatem, præterquam illam Martialis Vitam, citat.

13 Ut autem Decretum illud executioni mandaretur, Epiſcopi Lemovicas veniunt die decima octava ejuſdem menſis Novembris, & inceptum apud Biturigas Concilium abſolvunt. In hoc Jordanus, Lemovicenſis Epiſcopus, examinandam affert in medium de Apoſtolatu Martialis ſententiam. Tum quidam Presbyter & Canonicus Podienſis Engelricus, citat Hieronymum, *& in Lemovicenſi altera confirmatur; ſed ex hypotheſi,* in Epiſtolam ad Galatas, unde concluditur alios præter duodecim fuiſſe Apoſtolos; eos ſcilicet, qui cum Chriſtum in carne vidiſſent, eum poſtmodum prædicarunt. Aliud tamen infert his verbis: „ Si illi, qui in carne Dominum videntes, „ eum poſtea prædicantes, Apoſtoli ſunt; quanto „ magis Martialis, qui Domini in carne Diſcipu- „ lus fuit?" Quod vix ſuperioribus cohæret; ac,

C „ ſi principium petere noluiſset, prius hypotheſim probare debebat: verum minime mali illi homines non ita accurate ſingula examinabant. Poſt Engelricum Azenerius Abbas, inter Grammaticos & poſtea in Palatio enutritus, non alio quam Apoſtoli ſub nomine, in ſui Ordinis monaſteriis quæ erant in Francia, Martialem cognitum uſquam [dixit] audiviſse: ac tandem, cum in Bituria, præcepto Regis Roberti, monaſterio cuidam præpoſitus fuiſset, contrariam illius conſuetudinem ſe abrogaſse, & Martialem inter Apoſtolos ſcripſiſse. Unde patet nondum ſtabilitam eo tempore fuiſse hanc traditionem, neque tantam obtinuiſse auctoritatem Martialis Vitam. *non omnibus etiam tunc probata, de ætate Sancti;* Quod etiam colligi poſſe videtur ex verbis corroborationis, factæ in Concilio Bituricenſi de Apoſtolatu Martialis, quæ ſunt: „ Conteſtati ſunt „ ergo omnibus, ut abjecta ignorantiæ cæcitate, „ eum corde credant, & ore fateantur Apoſto- „ lum; quia pravitas & negligentia fuit his qui an- „ te nos fuerunt, cur non omnino patefecerunt glo- riam Dei, quæ in eo eſt pro Apoſtolatu." Quare conſtans adhuc non erat pro S. Martialis Apoſtolatu traditio. Atque id ex MS. Homiliâ, dictâ eodem tempore, in dedicatione Capellæ S. Petri juxta D S. Martialis, aperte confirmatur. „ Hoc autem, „ inquit, quare dixi, niſi quia ſuſurrones, contra „ ſtatuta Patrum agentes perſenſi, qui recte mentiti in capita ſua, in quantum ipſis eſt per latibula garriunt, Martialem non eſſe unum ex his, „ qui Dominum prædicaverunt, Apoſtolis; ſed u- „ num ex poſtremis Confeſſoribus Epiſcopis, qui „ longe poſt Apoſtolorum tempora extiterunt. „

14 Et quamvis Odolricus, Abbas S. Marti- *& perperam adductis antiquis Litaniis,* alis, præfati Hugonis ſucceſſor, hoc in Concilio aſſeruerit, S. Martialem ab antiquis omnibus Patribus inter Apoſtolos fuiſſe connumeratum: nullum tamen profert, ex quo eam traditionem probare poſſit; hanc levem ſilentii ſui excuſationem prætexens, ne ob Martialis eccleſiæ regimen, adulandi ſtudio ea dicere videretur. Nihilominus tamen & veteres codices Litaniarum citat, in quibus S. Martialis inter Apoſtolos ſcriptus erat. Quaſi verò illa eſſet in Litaniis antiquitus diſtinctio, nec promiſcue nomina Sanctorum recitarentur: nam in Miſſali perantiquo anni milleſimi eccleſiæ Lemovicenſis, inque Litaniis quadruplicibus quæ diebus Paſchalibus re- E citantur, commixti ſunt Confeſſores, Martyres, & Apoſtoli, nullo ordine ſervato. In tribus earum primis, nulla Martialis eſt mentio; in quarta recitatur poſt Paulum, & hunc Petrus & Silveſter præcedunt; unde apparet, aliam fuiſſe ab hodierna methodo, illam antiquam Litaniarum ſeriem. Quare non magni æſtimanda ſunt deſumpta ex illis libris teſtimonia. Addit Odolricus, eam de Martiale ſententiam etiam Abbonem S. Benedicti ad Ligerim Abbatem approbaſſe: at hujus paulo ante defuncti ætas recentiſſima, auctoritatem minuit. His præcipue rationibus S. Martiali, Apoſtolatus in eo Concilio decretus eſt. Verum quibus auctoribus? probis ſane & ſanctis, at imperitis. Nam Sixtum ſecundum Papam, Laurentium, Dionyſium Areopagitam, Clementem & Saturninum eodem tempore vixiſſe aſſerunt; attamen & Saturninus, Imp. Diocletiano & Maximiano; Decio & Gra- *aliiſque multis imperite conſuſis,* to Coſſ. martyrium tulit, ipſis ibidem teſtibus. Quod ſane ridiculum eſt. Ille enim Conſulatus non in Diocletiani & Maximiani, ſed in Decii Imperium cadit, ut ex Faſtis videre eſt. Præterea quicumque in eo Concilio Apoſtolatum F Martialis excutere voluerunt, ut indocti notati & repulſi ſunt; illius vero aſſertores, quantumvis hiſtoriam confunderent, ut doctiores laudati. Nulla quoque Gregorii Turonenſis, de Martiale ſub Decio Imp. differentis mentio facta; quod unum ſilentium ad retractandam cauſam valeret. Verumtamen tantum pondus ab hoc Concilio nova illa traditio obtinuit, jam paulo ante, Vitæ vulgaris S. Martialis editione, promulgata; ut exinde major pars hominum, Martialem unum ex LXXII Diſcipulis, à Petro in Aquitaniam ad prædicandum Euangelium miſsum fuiſſe, crediderit. Atque ipſe Cardinalis Baronius illam ſententiam, quando Concilio Provinciali confirmata erat, approbavit; licet aliunde Vitam S. Martialis merito ſuſpectam, & multis hiſtoriæ ſanæque doctrinæ maculis aſperſam, primo Annalium tomo duxerit.

15 Ex his omnibus quæ examinandæ primæ *unde nihil fidei accedit Vitæ paulo ante cuſæ.* opinionis cauſa dicta ſunt, hæc colligere poſſumus. 1. Vitam Martialis, quam modo habemus, non illam eſſe quam Aurelianus ſcripſiſſe dicitur; neque ex illa exceptam. II. Illam, nullam

ſapere

A ſapere antiquitatem. III. Erroribus, cum in hiſtoria, tum in fide & dogmate, eſse refertam. IV. Nullum fide dignum auctorem, ante nongenteſimum Chriſti annum, illius meminiſse: unde ſequi videtur, ab eo tempore fuiſse conſcriptam. V. Non patêre, traditionis & opinionis hujus ullum extitiſse fundamentum, ante annum nongenteſimum. VI. Ab anno ſolum MXXXI & Concilio Lemovicenſi, S. Martialem in Officiis divinis inter Apoſtolos recitatum, ante in Confeſſorum Epiſcoporum numerum conſcriptum, quod antiquis Lemovicenſis Eccleſiæ Miſſalibus & Breviariis, ante Concilium ſcriptis, confirmari poteſt.

ANIMADVERSIO D. P.

Joannis XIX *Papæ Decretalem Epiſtolam, inte-*
Joannis 19 decretalis, *gram Lector inveniet pag.* 35 *Galliæ Chriſtianæ, edi-*
tæ (ut dixi) per Claudium Robertum, Lugdunenſis
Eccleſiæ Præpoſitum, poſt Aymonis Bituricenſis Statu-
tum. Eam utinam legant expendantque, qui in Ro-
manorum Pontificum epiſtolis, quatenus narrativæ ſunt,
& ex ſupplicantium tenoribus ſumptæ, tantam vim
B *ponunt; ut, ſi apicem iſtic reperiant præjudicatis apud*
ſe opinionibus vel leviter faventem, criſtas erigant,
ſibique adverſantes, ut Pontificiæ auctoritatis contem-
quatenus compendio refert Acta S. Martialis, *ptores proſcindant. Ecce hic, non unum alterumve ver-*
bum, cui fortaſſis etiam alius, nec incommodus ſen-
ſus dari poſſit; ſed integram prolixamque narrationem,
deſumptam ex imperitiſſime conſarcinata S. Martia-
lis Vita, eaque non valde antiqua; ecce ſententiam,
omnibus quidem reverendam, quia ab Apoſtolica Se-
de profectam, & ſano ſenſu veram; hypotheſi tamen,
non modo non probatâ efficaciter, ſed nec in examen
quidem tunc vocatâ, & nunc paſſim exploſâ, innixam.
Eſtne aliquis hactenus, qui vel Cordeſium vel Boſque-
tum, vel alium quemquam culpandum putaverit, etiam
eorum qui putant, independenter à Vita, ſuſtineri poſſe
licite non admittitur. *Diſcipulatum Martialis inter* LXX, *vel ſaltem ejus à*
S. Petro miſſionem? Expendant hic etiam rigidi illi
cenſores concluſionum, in argumento negativo funda-
tarum vim; & quam rationabiliter hic Cordeſius
(quem Claudius Robertus pag. 34 *appellat*, rerum
ecclesiaſticarum & totius antiquitatis peritiſſi-
mum) *negando produci quemquam, qui Vitæ iſtius*
meminerit ante annum DCCCC, *procedat ad adſtruen-*
C *dam illius novitatem; excuſans interim, pios magis*
quam eruditos Synodi Lemovicenſis Patres, qui de il-
lius Vitæ fide nec dubitaverint, nec dubitantes ſuſti-
nuerint audire. Non autem objiciatur Cordeſio, quod
editum à Roſweido Martyrologium, alterumque, ſub
nomine Bedæ pridem excuſum, alleget num. 10, *ut an-*
tiquiſſima; quæ recentia ſatis eſſe nunc evidenter pro-
batum eſt: ſemper enim novi aliquid docet poſterior
Hilduino circa Dionyſium Græci illuſerint, *ætas, quod prior non noverit. Non etiam durum vi-*
deatur, quod Hilduinum *Abbatem dicat, in Dionyſio*
Areopagitis adſcribendo, arte Græcorum, favorem
ejus ambientium, *fuiſſe* deluſum: *idem enim ac-*
cidiſſe oſtendimus anno MXLIX *Concilio Moguntino,*
circa S. Servatium, in Exegeſi de Epiſcopatu Tungrenſi
ante Tom. 7 *Maji, num.* XI. *Aliter tamen ſentiendum*
de S. Simeone, cujus Vitam dedimus I *Junii, ejuſque*
ſocio Coſma, ex Monte Sinai venientibus; qui circa
annum MXX *Engoliſmæ expectantes (ut dictum cap.*
non tamen Francis S. Simeon circa Martialem, 2 *Vitæ, annot.* 3) *ibique interrogati*, Utrum Orien-
tales Martialem noſsent; conſono ore reſponde-
runt, dicentes; Utique Martialem novimus, unum
ex Septuaginta duobus. *Abſit ne tales viros, per*
adulationem vel ambitionem, ſic locutos dicamus.
Quod igitur non didicerant ex ſuis ritualibus libris,
vel Diſcipulorum LXX *Catalogis, in Oriente nous* AUCTORE
(nullus enim ibi Martialis) *id hauſerant ex antiquiori* CORDES.
illa Vita, quam Floro Lugdunenſi innotuiſſe conſui-
mus, per advenas ex Europa in Orientem delata; *bona fide*
interim inde de illius opinionis antiquitate, majori *ſecutus*
quam Cordeſio videatur, certiores reddimur; & ſcru- *Vitam.*
pulus minuitur, qui nobis dubium reddere poterat, u-
trum revera Flori eſſent verba, ſuprà recenſita, ut in-
venta inter ejus ad Bedam additamenta.

§. III. *Veroſimilior pro anno* CCL *opinio exponitur & declaratur.*

16 EXaminatâ priori ſententiâ, rationem ſe-
cundæ inquiramus; quæ nimirum S. Mar-
tialem anno ultimo Imperii Philipporum, Decii
primo, ipſo & Annio Grato Conſulibus, Fabi-
ano Romæ Epiſcopo, anno à nativitate Chri-
ſti CCL, in Aquitaniam veniſſe refert: atque
hæc tanto veriſimilior erit, quanto illa prior à
veritate magis aberrat. Hujus opinionis prima *Nititur*
origo ex Actis paſſionis Saturnini Martyris & pri- *hæc Actis*
mi Epiſcopi Toloſatis ducitur, ut ab Gregorio *S. Saturnini,*
Turonenſi, circa annum Chriſti DC ſcribente, re- E
fertur, cap. XXX lib. I. Hiſtor. Franc. his ver-
bis: „ Hujus (ſcilicet Decii) tempore, ſeptem viri „
Epiſcopi ordinati, ad prædicandum in Gallias „
miſſi ſunt, ſicut Hiſtoria paſſionis S. Saturnini „
denarrat. Ait enim: Sub Decio & Grato Coſſ. „
ſicut fideli recordatione retinetur, primum ac „
ſummum Toloſana civitas S. Saturninum habere „
cœperat Sacerdotem. Hi ergo miſſi ſunt, Turo- „
nicis Gatianus Epiſcopus, Narbonæ Paulus E- „
piſcopus, Toloſæ Saturninus Epiſcopus, Pari- „
ſiacis Dionyſius Epiſcopus, Arvernis Stremonius „
Epiſcopus, Lemovicis Martialis deſtinatus Epi- „
ſcopus". Quæ narratio, ex Actis publicis excer- „
pta, in quibus ſocii Saturnini deſcripti erant, *& Severi*
Martialem unum ex illis, eo ſolum tempore, non *Sulpitii*
ante, miſſum fuiſse convincit: quod ſatis confir- *auctoritatibus,*
matum videtur auctoritate Severi Sulpitii, qui
libro ſecundo Hiſtoriæ ſacræ ait: „ Poſt Adria-
num, Antonino Pio imperante, pax Eccleſiis fuit.
Sub Aurelio deinde, Antonini filio, perſecutio
quinta agitata: ac tum primum intra Gallias mar-
tyria vila, ſerius trans Alpes Dei Religione ſuſ-
ceptâ „. Quæ verba duo indicant. Primum, eos, F
qui ſub Aurelio Lugduni paſſi ſunt; primos Gal-
liarum Martyres fuiſſe; quare rejicienda vulgata
Dionyſii, Valeriæ, Saviniani, & aliorum priora
martyria. Secundum, paulo ante Antoninorum
imperium receptam in Galliis Chriſti religionem,
primo Lugduni & Viennæ, Romanorum colo-
niis, proxime Italiam ſitis, in quibus nova illa
Religio ſuos primos habuit Martyres.

17 Atque adducta à Severo ratio, viſorum de- *minime le-*
mum quartâ perſecutione martyriorum in Gal- *vibus;*
lia, ſcilicet propter Religionem, tardius receptam,
magnum hac in diſputatione pondus habet. Ne-
que illi Irenæus, Tertullianus, & alii ſcriptores
antiqui adverſantur; qui dum per Gallias pro-
mulgatam Religionem Chriſtianam aſſerunt, non
ad priora, ſed ad ſua tempora, Severi nimirum
Imperatoris ætate, à Sulpitio notatâ, poſteriora,
referendi ſunt. In omnibus etiam late Galliis re-
ceptam fuiſſe illorum temporum Religionem, non
exiſtimare debemus; ſed ſolum in aliquibus pro-
vinciis & urbibus; cum & Martini Turonenſis
tempore, anno CCCC, eodem teſte Sulpitio in
ejus Vita, dii Gentilium adhuc in Gallia cole-
ren-

AUCTORE CORDES.

rentur. Enimvero recepta primum Lugduni & Viennæ Chriſti fides, in vicinas provincias paulatim diffuſa eſt. Ac, cum benevolis erga Chriſtianos per vices Imperatoribus, libera prædicandæ fidei facultas daretur; Epiſcopi, præcipue urbis Romæ, in hæc loca, excolendæ religionis causâ, viros Chriſtianos mittebant: ideoque Philippis Imperatoribus, Chriſtianis faventibus, Fabianus Romanus Epiſcopus nominatos ſuprà ſeptem viros in Galliam Epiſcopos legavit. Ergo ex dictis conſtat, ſexto ſeculo, Gregorio Turonenſi ſcribente, Martialem pro Petri diſcipulo ipſiuſque legato non fuiſſe agnitum. Nam & ipſe Gregorius, pluribus locis libri de gloria Confeſſorum, de Martiale & aliis verba faciens, de Petro ſemper filet. Ita cap. XXVII: „ Igitur S. Martialis Epiſcopus, à Romanis miſsus Epiſcopis, in „ urbe Lemovicina prædicare exorſus eſt„. Et infra: „ Per ſanctum enim Stremonium, qui & ipſe à „ Romanis Epiſcopis, cum Gatiano beatiſſimo & „ reliquis quos memoravimus, eſt directus, primum Arverna civitas verbum ſalutis accepit „. Neque alius, qui Gregorium antecedat, vel ducentos etiam poſt annos ſubſequatur, hujus circa Martialem novæ opinionis meminiſſe legitur. Atque ad hanc poſteriorem Martialis ætatem confirmandam, ſufficit Auſonii, Engoliſmenſis Epiſcopi Vita, quæ illum Martialis diſcipulum, à Chroco, Valeriano & Gallieno imperantibus, Gallias depopulante, cæſum pro religione fuiſſe narrat Quare Martialis, diſcipulum Auſonium, poſt annum CCLX paſsum, ducentis annis præcedere nequit; quod tamen aſserere coguntur novæ hujus opinionis aſsertores, ad Petrum Apoſtolum Martialis miſſionem referentes.

antiquiorumque de majori Martialis vetuſtate ſilentio.

B

18 Tandem comparatis duabus hiſce opinionibus, non arduum eſt noſtræ antiquitatem, vulgariſque novitatem animadvertere. Hæc enim ab nullo certiſſimo auctore confirmata, nulliſque ſubnixa rationibus, merito rejicienda eſt; hac regula hiſtoriæ certiſſima, à Baronio allata primo Annalium tomo: „ Quod enim à recentiore auctore, de rebus adeo antiquis, ſine ali„ cujus vetuſtioris auctoritate profertur, contemnitur". Ut autem magis hujus opinionis vulgatæ infirmitas appareat; inveſtigandum eſt, unde illud invaluerit, à Petro miſsum Martialem: quod ſane loquendi formulâ factum eſt. Cum enim Romana Eccleſia, Petri Sedes fuerit ſemper appellata; illi qui ab ea Sede legati ſunt, à Petro miſſi fuiſse dicti ſunt, licet à Petri ſucceſsoribus longa poſt tempora venerint. Quod pluribus Scriptorum locis manifeſtum, confirmatur dignitate Bonifacii, à Gregorio II in Germaniam Euangelii gratiâ legati; qui Miſsus ſancti Petri dicitur in Caroli Martelli epiſtola, & cap. 2. lib. 5. Capitularium. Quare corrigendi ſunt plerique auctores, qui circa annum milleſimum, & ab eo, ſcripſerunt; nam hanc loquendi formulam vix capientes, ad Petrum retulerunt, quod ejus ſucceſsoribus adſcribendum erat. Hac in re lapſus Flodoardus, Sixtum primum Remorum Epiſcopum à Petro miſsum ſcribens, ex Hincmaro corrigendus eſt; qui Flodoardo annis centum & quinquaginta anterior, Sixtum Remorum à Sixto Romano miſsum aſserit, cap. 16 operis contra Hincmarum Laudunenſem.

maximi in talibus momenti argumento.

C

Contrarius error ex eo fluxit

quod à S. Petro miſſi dicantur quotquot Româ mittuntur,

19 Ea ſunt quæ veritatis ſtudio inveſtigavi, & ſcripſi, Martialis aut alterius Sancti dignitati derogandi animo minime ductus (neque enim tempus, gratiæ, illis à Deo collatæ, aliquid addere aut demere poteſt; vel minor eſt eorum ſanctitas, quod tardius vixerint) verum ut quorumdam facilitati ſuccurram, qui fabuloſis narrationibus, pietatis & religionis prætextu, toto animo incumbentes, ſacram noſtram hiſtoriam fœdiſſimis maculis aſpergunt. Quod tamen mirum videri non debet, ſi naturale populorum omnium, veræ fictæve originis ſuæ referendæ deſiderium repetamus. Nationes enim pleræque, cum nihil antiquius Troiæ excidio legerent, à profugis & Trojano incendio ſuperſtitibus originem ſuam ſe traxiſse prædicarunt; ita & in cauſa religionis libenter quiſque populus, ab ipſo ore Chriſti, aut Apoſtolorum ſuam repetit. Atque inde tot traditiones exortæ, quæ à vulgi opinione in ipſum Sanctuarium, & Eccleſiaſticam traditionem tranſierunt, quas notare facilius eſſet, quam evellere. Hoc unum poſſumus, ut indicemus; Deus, cum ipſi placuerit, veritatem docebit.

D

eumque fovit ſtudium antiquitatis ſummæ, vulgo communiſſimum.

ANIMADVERSIO D.P.

E

Quomodo juſtinendi qui ægre ferunt inolita dedoceri.

Idem quod ille, profitemur in hoc opere; neque ferimus indigne, ſi, dum errores indicamus eorumque fundamenta convincimus manifeſtæ falſitatis, aut etiam inexcuſabilis impoſturæ, non æquis ſemper auribus excipiamur; obſtante affectione, innata paſſim cuique populo ac cœtui, tuendi traditiones eas, quas à primis inſtitutoribus ſuis fluxiſſe credunt, licet ſæpe à paucis ſeculis natas. Quodſi illi etiam ad convitia execrationeſque meliora ſuadentium prolabantur, ſuamque ita cauſam faciant apud moderatos lectores de mala pejorem; compatimur illis potius, quam indignemur; & quacumque poſſumus ratione excuſamus intentionem, quando rem ipſam non poſſumus. Sed neque alicui ſententiæ, quantumvis nobis probatæ, ſic adſtringimur, ut locum non demus contraria ſuſtinentibus, maxime iis, qui ab altero nimiæ credulitatis extremo ſic declinant, ut in alterum nimiæ ſeveritatis non incidant. Talis autem apud eruditos omnes merito cenſetur is, cujus hic, ut promiſi, ſubjicio Epiſtolam, Henrico Valeſio, novam Euſebii editionem adornanti, ſcriptam; ubi Auctor ſuus pauca de Martyribus Lugdunenſibus monens, ad affine illis argumentum ſic progreditur.

F

EPISTOLA

Petri de Marca Archiep. Toloſani,

De tempore prædicatæ primum in Galliis fidei.

PAtria & veritatis tuendæ amor pupugit & adegit, ut apud te (*Henrice Valeſi*) paucis conquererer, de injuria Galliis facta, non ab exteris quidem, ſed à noſtratibus; qui reconditioris & à vulgo ſemotioris, qua pollent, doctrinæ cupidine illecti, veritatem quæ in propatulo eſt, velut in puteo latentem, ſibi quærendam putarunt. Galliis quippe detrahunt, quam Æthiopibus & Indis ſciunt ab Apoſtolis ipſis exhibitam, Euangelii prædicandi curam: acſi florentiſſimæ & capiti Gentium Romæ, quam ſanguine ſuo Petrus & Paulus conſecrarunt vicinæ nationes, remotiſſimis illis, extraque Romanum Imperium ſitis regionibus, poſthabitæ fuiſſent. Alia fuit mens Apoſtolorum, qui Gallias in fide erudiendas, ſtatim poſt adventum in Italiam, ſuſce-

S. Lucam in Gallia prædicaſſe.

A fuſceperunt. Beatus quippe Lucas, à Pauli comitatu diſcedens, magiſtri ſui mandato ſe contulit in Gallias; ubi præcipuum fidei prædicandæ ſtudium impendit. Deinde per Italiam & Dalmatiam in eodem opere induſtriam ſuam præſtans, in Macedoniam, eodem functurus officio, ſe recepit. Auctorem habemus locupletem hujus narrationis, Epiphanium, qui hæreſi LI, quod diximus, de Luca teſtatur, uno ex LXX diſcipulis, cui munus Euangelii prædicandi creditum ait: Κηρύσσῃ πρῶτον ἐν Δαλματίᾳ, καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ Μακεδονίᾳ. Ἀρχὴ δὲ ἐν τῇ Γαλλίᾳ. *Idque ipſe primum in Dalmatia, Gallia, & Italia, ac Macedonia præſtitit; ſed in Gallia præ ceteris:* vel ſi malis; *principium vero in Gallia.* Principium feciſſe prædicationis in Gallia, ſive potiorem ejus curam egiſſe, diſertiſſime teſtatur. Duplici quippe ſignificatione hæc verba exponi poſſunt, Ἀρχὴ δὲ ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Quod autem *primum* in Dalmatia prædicaſſe dicatur, ad ſolam Dalmatiam referendum non eſt, ſed ad Galliam etiam, atque Italiam; habita ratione Macedoniæ, in qua erudienda *demum* laboravit. Quæ dictio fortaſſe reſtituenda eſt in contextu, ut ſit quod reſpondeat τῷ *primum*. Sicque illud τὸ *primum* non impediet, quin ſignificet ultimis verbis Epiphanius, principium operæ ſuæ Lucam poſuiſſe in Gallia.

aſſerit Epiphanius;

B

2 Excipiunt viri eruditi, neſcire ſe ab ullo veterum auctorum prodita, quæ ſcripſit Epiphanius. Scilicet. Sed non ideo minus ſunt vera, quæ geſta refert. Petivit ille ſuam narrationem ex vetuſtiori ſcriptore, quo, ut pleriſque aliis, caremus. Fortaſſe ex Hegeſippo illud hauſerat, qui in pandendis Eccleſiarum originibus ſe exercuit. Extabat integrum opus Hegeſippi, non ſolum Euſebii, ſed etiam Hieronymi temporibus, atque adeo Epiphanii. Supererat quoque Georgii Syncelli ætate, qui ejus auctoris fragmentum profert in Chronico, aliud à fragmentis quæ recitat Euſebius. Gravius doleo de viri illius eruditiſſimi, tibique ac mihi quondam amiciſſimi (Dionyſii Petavii) gloſſemate; qui in Animadverſionibus ad eum Epiphanii locum, vim teſtimonii illius nobis adimere conatur: de Gallia enim Ciſalpina loqui Epiphanium notat. Scilicet apud illum auctorem Ciſalpinam Galliam intelligimus, quæ nulla tunc erat, ab ipſius Auguſti temporibus, qui novam provinciarum Imperii diviſionem inſtituit. Amovit ab Italia nomen Galliarum, quas objectu Alpium terminavit; Italiam ſolidam in regiones XI partitus; Galliis, in quatuor provincias, Narbonenſem, Lugdunenſem, Belgicam, & Aquitanicam ſectis; ut docent Strabo, Mela, & Plinius. Quam rationem quoque ſecutus eſt Ptolemæus in ſuis Tabulis; ut & Ammianus ac reliqui, quos de Galliis & Italia differere occaſio coëgit. Itaque non alia eſt apud Epiphanium Gallia, quam quæ poſt Chriſtum natum ab omnibus auctoribus vocatur Gallia, juxta limites ab Auguſto inſtitutos.

fortaſſis ex Hegeſippo,

ubi male Ciſalpinam Galliam quidam vult intelligi:

C

3 Non ſolum autem Lucam adhibuerunt Apoſtoli, ad informandas in religione Gallias; ſed etiam Creſcentem. Ejus rei teſtis ipſe Paulus (2 *Timoth. cap.* 4,) qui miſsum fuiſse docet Creſcentem in Galliam. Certum quidem eſt, variam fuiſse hujus loci Paulini lectionem, etiam apud veteres. Etenim Chryſoſtomus & Theodoretus apud Græcos, vulgatus interpres & Ambroſiaſter apud Latinos, legerunt *Galatiam*, non autem *Galliam*. Sed vetuſtioris & verioris lectionis vindicem habemus Epiphanium, qui conſtanter ſcribit in hæreſi LI, eos errare, qui hoc loco Pauli, *Galatiam* legunt, cum ſcribendum doceat *Galliam*: ἐ γὰρ ἐν τῇ Γαλατίᾳ, ὡς τινες πλανηθέντες νομίζουσιν, ἀλλὰ ἐν Γαλλίᾳ. Eodem modo ceteris antiquior Euſebius tuus, legit in codice Pauli, *Galliam*, quemadmodum Epiphanius; ſi recte verba ejus expendantur, & vera apud auctorem illum lectio retineatur ex Rufino, & omnibus codicibus Mss. ut tu diſerte monuiſti. Theodoretus ſane, qui *Galatiæ* dictionem in contextu Pauli retinet, licet de Galatia Aſiatica potuiſset illam accipere, maluit ad Galliam noſtram, id eſt ad Galatiam Occidentalem referre. Adeo certa erat apud omnes veteres, Creſcentis in Gallia prædicatio: in quo cum veteribus Uſuardi & Adonis Martyrologiis conveniunt; qui poſt fidem à Creſcente in Galliis promulgatam, meminere reditus illius in Galatiam Aſiaticam. Enimvero quid vetat, quin Lucæ & Creſcenti, aſſiduis Pauli comitibus, adjungamus & Paulum ipſum Apoſtolum; qui teſtibus Græcis, Athanaſio, Epiphanio, Chryſoſtomo, ac Theodoreto, & è Latinis Hieronymo, poſt primum adventum ſuum in Urbem, ubi biennium exegit à Luca memoratum, (quo temporis intervallo forſitan Lucas in Gallia prædicationem Euangelii auſpicatus eſt) Hiſpanias adivit, ad promulgandam illis in regionibus Chriſtianam fidem. Atqui Hiſpanias petenti, pergendum fuit per celeberrimam apud veteres viam illam publicam, quæ ab Italia per Gallias in Bæticam ipſam ducit. Ejus deſcriptionem exhibet non ſolum Antonini Itinerarium, à Nicæa per Arelatem, Narbonem, ſummum Pyrenæum, Juncariam, Barcinonem, & reliqua loca; ſed etiam Strabo, qui ſedulo ſe habuit in viæ illius explicatione; quam in pleriſque capitibus minus ab interpretibus intellectam, nos patefacere conati ſumus libro primo Cataloniæ illuſtratæ, cujus editionem maturamus. Non iners fuit Paulus in Galliis erudiendis, qui Gentium ſalutem ſibi ſpecialiter commiſsam, tam flagranti ſtudio peragratis regionibus undequaque procurabat; qua de re ſtatim uberius agemus.

AUCT. A MARCA

idem ille dicit de Creſcente

E

4 Poſsumus quoque Philippi Apoſtoli operam Galliis vindicare, ipſiſque Britanniis, ex Iſidoro Hiſpalenſi lib. de vita & morte Sanctorum cap. 74: *Philippus Gallis prædicat Chriſtum, barbaraſque gentes, vicinaſque tenebris, & tumenti Oceano conjunctas, ad ſcientiæ lumen fideique portum deducit.* Additque, hoc munere perfunctum Philippum, in Phrygiam migraſſe, ubi Hierapoli occubuit. Sed quoniam hunc Apoſtolum Gallis quoque, tum Baronius, tum eo duce alii ſubtrahere conantur, narrationem iſtam ad Galatas Aſiaticos traducendo; non pigebit viri eruditiſſimi, licet è Novatorum grege, Uſserii Armachani verba hic tranſcribere, è cap. 2. de Antiquitatibus Eccleſiarum Britannicarum. *Quod autem de Philippi in Galliis Apoſtolatu habet Freculfus, à Malmesburienſi citatus, ex Iſidori libro de Patribus utriuſque Teſtamenti, cap. 74, ad verbum expreſſit. Apud utrumque enim legimus*, Philippum Gallis prædicaſse Chriſtum, barbaraſque gentes, vicinaſque tenebris & tumenti Oceano conjunctas, ad ſcientiæ lucem fideique portum deduxiſse. *Neque hic mihi Baronii conjectura placet, Iſidori iſta à Gallis noſtris ad Galatas Aſiaticos traducentis; multoque minus nuperi operum Iſidori editoris, Jacobi Breulii temeritas*, Galatis *pro* Gallis *in ipſo textu (ſine ulla veteris lectionis commemoratione) reponentis. Nam*

& Philippus Apoſtoli?

F

teſte S. Iſidoro,

(quem gratis de Galatia intelligit Baronius)

AUCT. A MARCA

præterquam quod Isidorus, in hoc ipso opere cap. 82, *& in Officio Toletano (quod Gothicum & Mozarabum vulgo appellatur) itemque Julianus Toletanus Archiepiscopus, in Nahum Prophetam scribens; & Beda (vel quicumque auctor fuit Collectaneorum & Florum) Philippo* Galliam *assignant*; Gallis *quoque* prædicavisse Christum *legitur in libello de festis Apostolorum, qui in Hieronymiano Martyrologio Ms. habetur, ex quo pleraque omnia in librum suum de Patribus novi Testamenti transcripsit Isidorus: & illa barbararum gentium Oceano conjunctarum mentio, Europæos Gallos, non Gallo-Græcos ab Isidoro intellectos esse, satis evincit.*

qui etiam Hispanis Jacobum assignat.

5 His adjungendum putavi testimonium vetustissimi codicis ms. ex Bibliotheca S. Germani Parisiensis, in quo iste tractatus Isidori, ante octingentos annos descriptus, una cum aliis ejusdem auctoris libris continetur; ubi antiqua lectio diligentissime præfert, Philippum *Gallis* prædicasse, quemadmodum cap. 82 habetur, *Galliam* illi fuisse assignatam. Nec dissimulandum est, in eodem codice legi, Hispaniam Jacobo Apostolo datam, eumque Hispanis fidem prædicasse. Quæ
B vetusti codicis auctoritas, à quibusdam conceptam suspicionem eximere debet vitiatæ forsitan in illo loco lectionis, in prioribus editionibus, ab aliquo Hispanarum partium studioso. Disceptatur quidem apud eruditos de Jacobi in Hispaniam adventu, ex eo præcipue capite, quod Apostoli nondum à Judæa, sortibus sibi apud Gentes prædicandi distributis, recessissent. Sed quemadmodum auctoritate Isidori, qui sua ex prioribus haurire potuit, se tueri possunt Hispani adversus opinionis confictæ novitatem, quæ illis opponi solet; ita nobis de Philippo disserere licet; eo tamen securius, quod illius prædicatio apud Gallias, cum incidat post sortitionem provinciarum ab Apostolis factam, libera est ab eo telo, quo prædicatio Jacobi apud Hispanos impeti solet.

Apostoli certe qui adierunt Britannos

6 Ceterum illud fuit Apostolorum propositum, ut quaquaversum orbis patet, Euangelium diffunderent, ex mandato Christi. Quare, ut optime adnotavit Eusebius lib. 3 Demonstr. Euang. cap. 5, non solum Romam caput Imperii, atque Romanas provincias, sed etiam alia
C regna, tum Parthorum, tum Armeniorum, Scytharum, Indorum, Æthiopum, ipsimet prædicationibus suis instituerunt: adeo ut, quemadmodum subjungit Eusebius, *ipsis quoque Britannicis insulis, Oceanum prætervecti, fidei lumen intulerint*. Sane neminem puto tam insipidum, qui sibi persuadeat, de divisis toto orbe Britannis sollicitos Apostolos, negligentiores fuisse in Galliis, per quas iter est ad Britannias, per se aut per legatos veritate imbuendis. Quod egregie illi præstiterunt per Philippum, unum ex eorum collegio, Lucam, Crescentem, Trophimum, Paulum, Martialem, aliosque in tabulis Ecclesiasticis adnotatos; & perfecit Clemens per Dionysium, Saturninum, Eutropium Santonensem, Ursinum Bituricensem, & alios. Neque sane infrugifera fuit Philippi, Lucæ, Crescentis, & reliquorum, quam in Galliis sparserant Christianæ fidei sementis; Dei clementiâ, qui reliquas orbis regiones fovebat, Gallias non destituente. Dicet pro nobis Irenæus, qui circiter anno CXC scripsit (*in lib.* I *cap.* 3,) veram fidem probari ex ejusdem doctrinæ professione, quæ in variis Ecclesiis per universum orbem constitutis constanter traditur, tum in Oriente, in Ægypto & Libya; tum in Germania, apud Hispanos D & Gallos, atque alibi. *Nam etsi*, inquit, *in mundo loquelæ dissimiles, sed tamen virtus traditionis una & eadem est. Et neque hæ quæ in Germania fundatæ sunt Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ quæ in Iberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut sol, creatura Dei, in universo mundo unus & idem est; sic & lumen & prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.* *æque ac Iberis & Germanis:*

7 Illa tempestate, Germanis quidem & Hispanis suas Ecclesias nostri liberaliter absque ulla restrictione concedent, sed digladiabuntur de Celtis contra Irenæum; qui generaliter cum sit locutus de Celtis, ejus sententiam ad specialem tractum, Lugduno vicinum, invidiose coërcebunt? Absit livor iste à Gallorum pectoribus; neque gentis honori manus violentas inferant, cui exteri parcunt; seque multum venditant eo nomine, quod paria nobiscum faciant in fidei susceptæ initiis. Sane quo in statu esset, Irenæi ætate, fides Christiana apud Gallos, ille facile conjiciet, qui Turtullianum, triginta post annis dis- E ferentem, expenderit de recepto Euangelio per omnes Orientis tractus; quibus mox subjunguntur ab auctore, *Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diversæ nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo verò subdita; & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & provinciarum & insularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare non possumus.* Per Galliarum diversas nationes, Tertullianus quatuor Galliarum provincias ex divisione Augusti, Narbonensem, Lugdunensem, Belgicam, & Aquitanicam intelligit: ex quibus corpus Galliarum tunc conflatum erat, quod postea in decem & septem provincias distributum fuit. *& Tertullianus an. 220 sine exceptione loquatur* *de diversis Galliæ nationibus.*

cum Celtis illatam fidem dicat Irenæus, an. 190 *scribens.*

ANIMADVERSIO D. P.

Tale inistium prædicationis non negat.

Traditæ hactenus doctrinæ magnopere non refragati essent, credo, Bosquetus & Cordesius, si ea sibi sic proposita fuisset; neque negassent, Galliarum conversionem à Paulo ejusque discipulo Crescente, *quo de egi* XXVII *hujus, vel etiam à* Luca & Philippo *delibatam; licet forte negarent, eo id factum cum successu, ut pro numero provinciarum vel etiam majorum civitatum instituti fuerint Episcopatus; & ex iis, qui forte plures instituti fuerunt, non cito defecerint multi; unde factum sit, ut præter paucos, eosque controversos primi seculi secundique Episcopos, nulli nominentur. Idem autem cum fateri oporteat, de Britanniis, Hispaniis, Germaniis; non videtur vehementius urgere instituta cum nationibus illis comparatio; & Irenæus atque Tertullianus, dici poterunt, nihil amplius velle, quam ubique gentium ab illis enumeratarum jacta aliqua Euangelii semina, quæ tunc cum ipsi scribebant adhuc erant in herba, inter persecutiones utcumque germinantia. Sic Bosquetus, in prævia Chronologia, ad an.* XCV *scribit, de Clemente Romano, quod eum* discipulos in Gallias misisse non incerta traditio est: *quod anno* CLII Episcopi à Sixto Romano in Gallias missi; & circa hæc tempora Polycarpus discipulos in Gallias misit; *quod anno* CLXV recruduit in Galliis persecutio, *ante decennium mitigata Imperatoris edicto; qua persecutione* Verus Viennensis coronatur; *quod* anno

F

sed lente progressam docet Bosquetus.

A anno CLXXVIII Andeolus, Benignus, Thyrſus, Andochius, Flocellus, & alii pro Chriſti nomine occumbunt; *quod* anno CLXXXII, Commodo imperante, pax Eccleſiæ data eſt; qua vigente, Paulus Narbonenſis & alii Epiſcopi in Gallias venire potuerunt; *quod mortuo Severo, pax Eccleſiæ reformata ſit, per annos* XXX *duratura; quodque* per hujus pacis intervalla, Epiſcopi Româ in Gallias miſſi ſunt, & fides latiſſime prædicata; *Decio autem perſecutionem renovante*, annus, ipſius & Grati Conſulatu notatus, Saturnini Toloſatis martyrio illuſtris fuit, *eademque* Deciana perſecutione Dionyſius Pariſienſis, & plures alii in Galliis paſſi *ſint. Ita ibi Boſquetus; utique traditæ ex Vita S. Saturnini Epochæ non ita ſcrupuloſe inhærens, ut ipſomet illo Conſulatu primum miſſos ſeptem viros, à Gregorio nominatos, aut etiam ſimul omnes, velit ſuſtinere; ſed agnoſcat, Conſulatui illi, ex traditione accepto, quo fuerat unius Saturnini martyrium à majoribus conſignatum, affixam male illius miſſionem; nec illius tantum, ſed etiam aliorum, qui æque ac ille primi credebantur, ſua quiſque in urbe, tenuiſſe Epiſcopatum, etſi alio alii tempore inducti & defuncti. Sed audiamus porro, pro iiſdem ad primum Chriſti ſeculum attollendis, connitentem Archiepiſcopum Toloſanum.*

minime rigidus ſectator Gregorii Tur.

B

§. II. *Primorum in Galliis Epiſcoporum Epochæ, expenduntur, & in favorem antiquitatis ſtabiliuntur.*

Septem à Turonenſi nominatos primum veniſſe circa an. 250

8 CUm teſtimoniis vetuſtiſſimis ac firmiſſimis nitatur exordium prædicatæ fidei in Galliis ex Apoſtolorum delegatione, & ſuſceptæ à Celtis (ut loquitur Irenæus) ſeu à diverſis nationibus Galliarum (ut ait Tertullianus) ægerrime fero quorumdam in ſuam patriam acerbitatem, qui origines omnium Eccleſiarum Gallicanarum, præter Lugdunenſem & alias paucas, ad medium tertii ſeculi detrudunt; affixo, ex Gregorio Turonenſi, paulo ante Decii & Grati Conſulatum, id eſt paulo ante annum CCL, initio ſeptem ſociorum Epiſcoporum, Gatiani Turonenſis, Trophimi Arelatenſis, Pauli Narbonenſis, Martialis Lemovicenſis, Dionyſii Pariſienſis, Saturnini Toloſani, & Stremonii Arvernenſis, qui primi in illas Galliarum partes lumen Euangelii intulerunt, & in Eccleſiis à ſe conſtitutis ſtabiliverunt. Quin primi illi duces præcipui fuerint Chriſtianæ expeditionis in provinciis Narbonenſi & Aquitanica, & in remotioribus partibus Lugdunenſis provinciæ, à nemine dubitatur; contentientibus tabularum eccleſiaſticarum monumentis, & ſolennibus Sacris quæ in eorum memoriam annuo ritu, divino Numini peraguntur in ſingulis Eccleſiis. Illarum autem antiquæ traditioni, Bedæ, Uſuardi, Adoniſque Martyrologiis, & Actis veteribus fultæ in temporis conſignatione, cur derogari debeat, plane non video; præſertim cum aliis quoque argumentis hæc veritas innitatur.

C

negaturus Auctor,

Trophimum à Petro miſſum Arelatem probat,

9 Sumatur initium diſcuſſionis à Trophimo, & expendantur verba libelli, ab Epiſcopis provinciæ Viennenſis Leoni Papæ oblati anno CCCCL. *Omnibus Gallicanis regionibus notum eſt*, inquiunt, *ſed nec ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ habetur incognitum, quod prima intra Gallias Arelatenſis civitas, miſſum à beatiſſimo Petro Apoſtolo S. Trophimum habere meruit Sacerdotem, & exinde aliis paulatim regionibus Galliarum bonum fidei & religionis infuſum.* Quem Gregorius ponebat ſub Decio Trophimum, cœtus Epiſcoporum provincialium, quibus perſpectus erat cenſus Eccleſiarum ſuarum, quique Gregorium centum & quinquaginta fere annis antecedebant, Trophimum à Petro miſſum docent, & ut rem omnibus perſpectiſſimam narrant; ſubjiciuntque, *exinde aliis paulatim regionibus Galliarum, bonum fidei & religionis infuſum.* Hoc ipſum ſignificat Zoſimus Papa epiſt. v: *Ad quam* (Arelatenſem urbem) *primum ex hac Sede Trophimus ſummus Antiſtes, ex cujus fonte totæ Galliæ fidei rivulos acceperunt, directus eſt.* Porro hæc epiſtola Zoſimi edita à V. Cl. Sirmondo, & laudata olim, tam in Concilio Francofurdienſi, quam etiam ab Uſuardo & Adone, cum ſcripta ſit anno CCCCXVII, Gregorii Turonenſis teſtimonio potior eſſe debet, in ponenda Trophimi epocha, quam diſertiſſime Synodus Epiſcoporum provincialium refert ad Petrum Apoſtolum; à quibus non diſcedit Zoſimus, cum doceat primum in Galliis Trophimum fuiſſe conſtitutum Epiſcopum. Libelli ſupplicis ad ſe ab Epiſcopis miſſi rationem habuit Leo Pontifex, reſcripto quod ad eos ſtatim dedit, quo veterem Arelatenſis & Viennenſis Eccleſiæ, de Metropolitica dignitate contentionem, Viennenſis provinciæ diviſione componit.

AUCT. A MARCA *ex ſenſu Epiſcoporum anni* 450,

& Zoſimi PP. ad eos reſcripto,

atque Leonis in illius Sedis favorem decreto.

D

10 Neceſſe eſt controverſiæ illius ſtatum compendio perſtringere; ut qui ſuborti ſunt, ex eo non ſane percepto, in eruditorum animis ſcrupuli, quod ad Trophimi antiquitatem ſpectat, facilius eximantur. Vienna civitas, metropolis erat provinciæ Viennenſis in laterculo Imperii: unde, juxta Canones Nicænos, jus metropoliticum ad ſe pertinere in ordine eccleſiaſtico contenderat olim Simplicius, civitatis illius Epiſcopus, adverſus Arelatenſem, in Concilio Taurinenſi, anno CCCXCVII. Qua in lite interlocuti ſunt Patres, eam civitatem frui debere honore Primatus, quæ doceret ſe eſſe provinciæ Metropolim; dato interim ad fovendam concordiam Epiſcopis conſilio, ut quiſque viciniores ſibi civitates ad ſuam curam revocaret. Peſsumdata erat hac interlocutione Arelatenſis Eccleſiæ dignitas, quæ in ordine civilis diſpoſitionis à metropoli civitate Viennenſi abſque dubio pendebat. Quare Zoſimus, viginti poſt Synodum Taurinenſem annis, interpellatus ab Arelatenſi Epiſcopo, Simplicii Viennenſis impudentiam damnat epiſt. VII, quod in eo Concilio poſtulaſſet, ut ſibi creandorum Sacerdotum in provincia Viennenſi permitteretur arbitrium; quod ait eſſe contra ſtatuta Patrum, & S. Trophimi reverentiam: decernitque, juxta preces Patrocli Arelatenſis, ut ejus civitatis Epiſcopus, *jam inde à Trophimo ordinationis ſeriem temporibus roboratam* poſſideat, non ſolum in provincia Viennenſi, ſed etiam in utraque Narbonenſi. Cujus prærogativæ rationem quoque reddit epiſt. VIII ad Hilarium Narbonenſem; *Quoniam Trophimus, Sacerdos, quondam Arelatenſi urbi ab Apoſtolica Sede tranſmiſſus, ad illas regiones* (ſcilicet utramque Narbonenſem & Viennenſem) *tanti nominis reverentiam primus exhibuit, & in alios non immerito, eâ quam acceperat auctoritate, tranſfudit.* Totam ergo Primatus metropolitici cauſam, ἐν τῇ πρωτοκλησίᾳ, ſeu in priore vocatione ad fidem, & in vetuſtiore Epiſcopatus inſtitutione, apud Arelatem à Trophimo facta, Zoſimus diſerte conſtituit.

Nempe privilegio πρωτοκλησίας,

contra Viennenſis metropoleos in Nicæno ſtatutum jus.

E

nixus Patroclus Arelatenſis

à Zoſimo obtinuerat prærogativam

F

11 Ceterum, quoniam hæc Zoſimi reſcripta, conſuetudine quidem vetuſta, ut ipſe ait, ex re-

AUCT. A MARCA

hujus in Narbonenſi Prov. uſum improbarat Bonifacius:

latione Patrocli nitebantur; ſed diſciplinam Eccleſiæ univerſalis, à Synodo Nicæna decretam, convellebant, quæ ſingulas provincias ſuis commiſerat Metropolitanis, non autem plures provincias uni. Hinc factum, ut Bonifacius Papa non exprobrarit quidem Patroclo Arelatenſi metropoliticæ poteſtatis uſurpationem, ſed potius integram illi relinquens in provincia Viennenſi; illius tamen temeritatem damnaverit, epiſtolâ datâ ad Hilarium Narbonenſem anno CCCCXXII; quod ſcilicet in Lutubenſi Eccleſia ordinationem Epiſcopi celebraſſet, *In aliena provincia*, inquit; ſcilicet in Narbonenſi, quæ à Viennenſi erat diſtincta. Illud autem factum pertendit contra Synodi Nicænæ conſtitutionem, quam deſcribit: commonetque Hilarium, ut metropolitico jure munitus, & præceptionibus ſuis fretus, quæ facienda ſunt in Lutubenſi Eccleſia præſtet. Noluit Hilarius Arelatenſis, Patrocli ſucceſſor, fultus & Zoſimi priori reſcripto & conſuetudine vetuſta, parere decreto Bonifacii, reſtringentis intra Viennenſem provinciam Arelatenſis Epiſcopi poteſtatem.

refragante Hilario Arelaten.

B

unde offenſus Bonifacii ſucceſſor Leo,

12 Hanc ob rem, & propter Chelidonii cauſam, aliaſque graviſſimas rationes, iratus Hilario Leo Papa, quod minus colere majeſtatem Romanæ Sedis videretur, acerbe in eum invehitur in epiſtola ad Epiſcopos Viennenſis provinciæ, ſcripta anno CCCCXLV: interque cetera illi objicit, quod Projecto Epiſcopo, infirmo & neſcienti, alium ſuperpoſuiſſet Epiſcopum, idque *in aliena provincia*, ſcilicet extra Viennenſem. *Quid ſibi Hilarius quærit in aliena provincia?* inquit Leo, *& id quod nullus deceſſorum ipſius ante Patroclum habuit, cur uſurpat? cum & ipſum quod Patroclo à Sede Apoſtolica temporaliter videbatur eſſe conceſſum, poſtmodum ſit meliore ſententia mutatum.* Quibus verbis Leo apertiſſime ſignificat, priora Zoſimi reſcripta, & poſterius Bonifacii decretum, quo poteſtas Arelatenſis Epiſcopi intra limites Viennenſis provinciæ coërcebatur, ut ſuperius monui. Quæ autem exceptiones objicerentur adverſus Zoſimi reſcriptum, in eo capite quod ordinationes in utraque Narbonenſi, Patroclo conceſſas, reſpicit, idem manifeſte docet, ſi ejus verba juxta regulas juris expendantur. Scilicet obreptum Zoſimo per fallam Patrocli ſuggeſtionem, qui referebat ad conſuetudinem vetuſtam, quam ipſe primus uſurpabat ordinandi poteſtatem in provincia Narbonenſi. Deinde ſignificat, ad ſummum prærogativam illam, à Zoſimo ad tempus Patroclo conceſſam, intelligi debere. Denique utitur poſteriore Bonifacii decreto, quod juxta Canonum præſcriptum, ambitioſum illud & per fraudem elicitum Zoſimi reſcriptum, duas provincias uni Metropolitano concedens, reſciderat.

indultum Zoſimi oſtendit perſonale eſſe,

imo ſugillat ut ſubreptitium

C

ac denique ei aufert Primatum:

13 Tandem præfractâ Hilarii Arelatenſis contumaciâ Leo Papa ſuccenſus, abſque cognitione cauſæ, inauditis illis quorum intererat, jus omne metropoliticum, etiam in provincia Viennenſi, ademit Epiſcopo Arelatenſi, illudque Viennenſi adjudicavit, acſi ad eum ex jure civilis Metropoleos juxta Canones pertineret; quemadmodum Simplicius in Concilio Taurinenſi à Patribus olim impetrare tentaverat. Hanc injuriam Arelatenſi Eccleſiæ illatam, adverſus vetuſtiſſimæ conſuetudinis, ἐν τῇ πρωτοκλησίᾳ fundatæ, & à Trophimo ductæ, auctoritatem, Epiſcopi prouinciæ Viennenſis, hac novitate perculſi, amovere curarunt; occaſione arrepta ex obitu Hilarii, & electione à ſe facta Ravennii, viri graviſſimi & Leoni pergrati. Itaque libello ſupplici ad Leonem dato, Primatus Arelatenſis originem arceſſunt à Trophimo; qui miſſus à B. Petro, primus in Galliis Arelate Epiſcopatum inſtituit; cujus quidem primævæ inſtitutionis ratio potior ſit habenda, quam civilis diſpoſitionis, quæ Viennæ jus Metropoleos politicæ olim tribuerat. Quod telum, ex ordine civili petitum, ut repellant Epiſcopi, non dubitant civilem quoque dignitatem, qua temporibus illis florebat civitas Arelatenſis, Leoni proponere: in ea nempe Sedem Præfecturæ Galliarum, à civitate Trevirorum eò tranſlatam, conſiſtere; atque adeo urbem illam, *matrem omnium Galliarum* eſſe. Quod dictum, ut opponatur Viennæ, quæ pro matre Viennenſis tantum provinciæ ſe gerebat; addunt etiam, *quicumque intra Gallias*, ſcilicet jam inde à Conſtantino Maximo & Valentiniano, *oſtentare voluit inſignia dignitatis, in hac urbe Conſulatum accepiſſe & dediſſe:* hoc eſt, Conſulatum Circenſibus celebraviſſe; quemadmodum egregie hunc locum interpretatur vir eruditiſſimis Hadrianus Valeſius, litterarum & ſanguinis germanitate frater tuus, ô mihi cariſſime Henrice Valeſi, in libro 8 rerum Francicarum, quas doctiſſimis curis & ingenii ſui ſolertia illuſtravit.

D

quem ſucceſſori Ravennio rogatus reſtituere,

ad preces Epiſcoporum Prov. Arelaten

E

ita reddit Leo, jam de vero ejus jure perſuaſus,

14 Expenſis tandem rationum monumentis, quæ libello Epiſcoporum Provincialium continebantur, auditis quoque *allegationibus* Epiſcopi Viennenſis; Leo Papa privilegii Arelatenſis rationem habendam cenſuit, reſtituendamque metropoliticam dignitatem illi Eccleſiæ; quæ, vitio Epiſcopi ſui Hilarii, antiquo jure in perpetuum privari non poterat. Itaque rem totam, juxta Concilii Taurinenſis conſilium, datum olim contendentibus duarum civitatum Epiſcopis, ſic temperavit, ut majorem partem Viennenſis Provinciæ reſtitueret Arelatenſi Eccleſiæ; ſolis quatuor civitatibus, penes Viennenſem Epiſcopum relictis; ne honorem metropoliticum, quem ipſemet conceſſerat, adimere per inconſtantiam aut injuriam videretur; &, ut ipſe loquitur, ne Viennenſis, cui poteſtatem metropoliticam Hilario ablatam deputaverat, *ſemetipſo factus videretur inferior*. Sed tum de iſthac controverſia, tum etiam de dignitate civili Viennenſis & Arelatenſis civitatis, accuratam diſceptationem dabimus in ſecunda editione libri noſtri de Primatibus, quam adornamus.

ut Viennenſem jubeat ejus partem retinere.

F

Adde quod Arelate ante An. 256 ſedebat Epiſc. Marcianus

15 Ceterum hæc Trophimi antiquitas confirmatur epiſtolâ Cypriani ad Stephanum Papam, qua petit ut ab eo ſcribantur litteræ in Provinciam (id eſt Narbonenſem ſolidam, quam veteri Provinciæ nomine nuncupat) quibus Marciano Epiſcopo Arelatenſi abſtento, alius in ejus locum ſubſtituatur; quoniam ſpretis collegarum monitis, Novatiani erroribus pervicaciter adhærebat. Neceſſum vero eſt, hanc Cypriani epiſtolam ſcriptam eſſe initio Sedis Stephani, quando inter duos illos Pontifices diſſenſio nondum ulla interceſſerat. Initium autem illud Stephani cum cadat in annum CCLVI, ſequitur Marciani exordia antecedere Decii Conſulatum. Unde rectiſſime colligitur, miſſionem Trophimi in anteriora promovendam, invito licet Gregorio Turonenſi, ſcilicet ad Petri ætatem, juxta libelli Epiſcoporum provinciæ Viennenſis teſtationem. Sola falſi ſuſpicione ultro excogitata, tum adverſus Cypriani epiſtolam, tum adverſus Zoſimi reſcripta, & Epiſcoporum libellum, nollem à manife-

teſte S. Cypriano,

A nifeſtis illis probationibus ſe liberarent Gregorii fautores. Admiſſa quippe ſemel hac reſpondendi & præſcribendi ratione, adverſus ſcripta quæ ſtylo & vetuſtorum codicum editionumque fide, veterumque auctorum teſtimonio muniuntur; cadit omnis de quæſtionibus litterariis diſſerendi ingeniorum delectatio. Interim omittendum non eſt, aſſertam Cypriano epiſtolam à V. C. Rigaltio, in Notis ad Cyprianum, diſcuſſis falſi argumentis à viro doctiſſimo allatis. Operam quoque non indiligentem poſuit vir eruditus Hugo Menardus, in refellendis argumentis adverſus Cypriani epiſtolam, & Zoſimi reſcripta, atque libellum ſupplicem adductis.

& ante eum Trophimus ex Mrlio Adonis,

16 Quæ teſtimonia licet ad vindicandam veritatem ſufficiant, non alienum erit, ad traditionis antiquæ ſeriem comprobandam, Adonem Viennenſem teſtem laudare, cujus hæc ſunt verba in Martyrologio, IV Kal. Januarii: *Apud Arelatem, natalis ſancti Trophimi Epiſcopi & Confeſſoris, diſcipuli Apoſtolorum Petri & Pauli.* Idem uberius in libello de feſtivitatibus Apoſtolorum:

B *Natalis ſancti Trophimi, de quo ſcribit Apoſtolus ad Timotheum*, Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. *Hic ab Apoſtolis Romæ ordinatus Epiſcopus, primus ad Arelatem urbem Galliæ ob Chriſti Euangelium prædicandum directus eſt: ex cujus fonte, ut beatus Papa Zoſimus ſcribit, totæ Galliæ fidei rivos acceperunt; qui apud eamdem urbem in pace quievit.*

Narbonæ Paulus ex Veteri Roſweidi,

17 Errore Gregorii Turonenſis, in conſignanda Trophimi epocha, diſpuncto; te impetrabiliore utemur, in probanda ſimilis ejuſdem auctoris hallucinationis confutatione. Paulum Narbonenſem ad Decii tempora Gregorius dejicit. Cui opponemus locupletiſſimum teſtimonium vetuſtiſſimi Martyrologii à Roſweido editi, quo Eccleſia Romana inter ſolennes ritus utebatur, teſte Gregorio Magno lib 7, Epiſt. 29. Martyrologii illius hæc ſunt verba ad XI Kal. Aprilis: *Narbonæ, ſancti Pauli Epiſcopi, diſcipuli Apoſtolorum.* En Paulum Epiſcopum Narbonenſem, diſcipulum Apoſtolorum, id eſt ab ipſis Apoſtolis Chriſtianam fidem edoctum. Cauſa cadam, niſi conſtans ſit in eodem Martyrologio verbi illius, quam propoſui, ſignificatio; quæ alia certe

C eſſe non poteſt juxta proprium dictionis ſenſum. Referam loca, ex quibus hæc ſignificatio verbi

Probatur fuiſſe Apoſtolorum diſcipulus.

adſtruitur: *Pridie Nonas Januarii, apud Cretam, Titi Apoſtolorum diſcipuli.* III *Kal. Maii, apud Paphum, Tychici Apoſtolorum diſcipuli.* VII *Kalendas Junii, apud Athenas, Quadrati Apoſtolorum diſcipuli. Pridie Nonas Auguſti, Ariſtarchi diſcipuli Apoſtolorum.* IV *Kal. Decembris, Soſthenis diſcipuli Apoſtolorum.* VI *Kalendas Januarii, Trophimi Epiſcopi, diſcipuli Apoſtolorum.* Quare diſerta eſt, ut dixi, Martyrologii veteris Romani teſtatio, ad figendum Pauli Narbonenſis Epiſcopatum in ipſis Apoſtolorum temporibus, quamvis Trophimi Epiſcopatu poſteriorem. Celeberrimum quidem apud antiquos fuiſſe Pauli hujus nomen, docet Prudentius in Martyribus Cæſarauguſtanis:

Barcino, claro Cucufate fulta,
Surget, & Paulo ſpecioſa Narbo.

ſequuntur Ado & Uſuardus

18 Sed temporis veram conſignationem, ex teſtimonio vetuſtiſſimo Romanæ Eccleſiæ ſupra laudato haurire debemus. Traditionis vero ſeries petenda eſt, tum ex Uſuardo, & ex Actis vitæ Pauli Narbonenſis, tum etiam ex Adonis Martyrologio, atque ex ejuſdem libello de feſtivitatibus Apoſtolorum, cujus hæc ſunt verba ad diem XI Kalend. Aprilis: *Natalis ſancti Pauli, quem beati Apoſtoli ordinatum urbi Narbonæ Epiſcopum miſerunt: quem tradunt eumdem ipſum fuiſſe Sergium Paulum Proconſulem, virum prudentem, à quo ipſe Paulus ſortitus eſt nomen, quia eum fidei Chriſti ſubegerat; quique ab eodem ſancto Apoſtolo, cum ad Hiſpanias prædicandi gratia pergeret, apud præfatam urbem Narbonam relictus, prædicationis officio non ſegniter impleto, clarus miraculis coronatus ſepelitur.* Hic duo quædam obſervanda ſunt. Ac primo quidem, Paulum Narbonenſi Eccleſiæ præfectum Epiſcopum ab ipſis Apoſtolorum temporibus, abſoluta eſt auctoritas, cum eorum diſcipulus fuerit, ut dixi. Alterum reſpicit veterem famam, quæ Paulum illum cum Paulo Proconſule miſcet, eumdemque facit. Præterea docet in poſſeſſione Epiſcopatus inſtitutum à Paulo Apoſtolo, in Hiſpaniam proficiſcente. Quæ quidem prudenter Ado non aſſeruit, ut certa; ſed ut fama vetuſtiore recepta: cujus narrationis auctores, Braulio, Leander, Julianus, & alii veteres ſcriptores Hiſpani, proferuntur in litteris Stephani Papæ, editis à viris clariſſimis & eruditiſſimis Gulielmo Catello Senatore Toloſano, & Philippo Labbeo Societatis Jeſu Presbytero; quarum exemplar extat etiam in archivis Eccleſiæ Tarraconenſis, quarumque fidem & ſententiam expendimus in ſecunda editione libri noſtri de Primatibus.

AUCT. A MARCA

E

Pro Martiale ſtat Synodus Lemovic.

19 Quod attinet ad Martialem; illud unum habetur in Martyrologiis veteribus, eum Lemovicæ fuiſſe Epiſcopum. Verumtamen antiqua ejus vitæ Acta, unum fuiſſe è LXX diſcipulis Domini, & à Petro Apoſtolo ad Aquitanos miſſum, docent; quam traditionem amplexa eſt Synodus Lemovicenſis anno MXXXIV, in diſceptatione quæ de Martialis Apoſtolatu in Galliis habita eſt.

Pro Dionyſio, Vita ejus,

20 Dionyſii Pariſienſis ſuccedit, vexata diſputationibus graviſſimorum virorum, epocha; his, ſtantibus à Gregorio, & ad Decii tempora Antiſtitem illum detrudentibus, quo ſpes omnis Pariſienſem Dionyſium cum Areopagita permiſcendi abſcindatur; illis vero, contrario propoſito, ad Clementem Romanum ejus miſſionem referentibus. Sane à Clemente in Gallias Dionyſium miſſum fuiſſe, Beda & Uſuardus docent

F in ſuis Martyrologiis: quam traditionem eos hauſiſſe, certum eſt, ex Actis antiquis Vitæ S. Dionyſii, quæ dudum ex Mss. codicibus edidit V. C. & eruditiſſimus Franciſcus Boſquetus, nunc meritiſſimus Epiſcopus Eccleſiæ Monſpelienſis. Nomen auctoris illius Vitæ deprehendi in codice

à Fortunato ſcripta.

Ms. Turonenſis Eccleſiæ, qui complectitur Vitas Sanctorum aliquot à Fortunato deſcriptas, & inter ceteras, Dionyſii Pariſienſis illam, quæ jam, ut dixi, edita eſt in publicum. Habemus ergo Fortunatum Pictavenſem Epiſcopum, æqualem Gregorii Turonenſis, qui Dionyſii Pariſienſis epocham ad tempora Clementis retrahit. Quam ſententiam ſecuti ſunt Epiſcopi Galliarum in epiſtola ad Eugenium Papam, ſcripta anno DCCCXXIV, quæ habetur apud Baronium: à quibus, Fortunato teſte adeo locuplete fultis, diſcedere, piaculum eſſe puto. De Saturnino, Gratiano & Stremonio mox agam, quoniam ſpecialis illorum eſt cauſa.

ANIMADVERSIO D.R.

Prudenter hoc Paragrapho Auctor, in fronte aciei

AUCTORE D. P.

De Crescente, Pauli discipulo vix dubitatur.

multo minus de Trophimo misso per S. Petrum,

aut saltem I seculo, B

sed hunc nil juvat Kalendarium editum à Rosweido, C

utpote compilatum post an. 1073.

Hieronymiano an adscriptus Paulus Narbon. dubitatur,

suæ litterariæ, ea collocat argumenta, quibus imbecilliorem oppugnandæ à se opinionis partem aggressus, prius eviciſſe cauſam univerſam videatur, quam cum fortioribus ſe commiſerat. Itaque exorſus à S. Crescente (*de quo nihil pronuntiaverat Gregorius Turonenſis, quemque Apoſtoli Pauli diſcipulum veroſimilius teneri credimus, Boſqueto vix quidquam, nec niſi dubitanter contradicente, ſicut vidimus* XXVII *Junii*) *totis niſibus intendit argumenta pro* S. Trophimo, *ſane talia, ut novitatis nequaquam argui poſſit opinio, quæ habet aſſertores ipſo Gregorio tanto antiquiores. Neque ſcio, an conſiderari mereatur, quod aſſumit Boſquetus ex Epiſtola Zoſimi; quaſi hic, dum à Romana Sede miſſum Trophimum ait, tacens de Petro, cenſeri debeat ab hoc miſſum negare; quodque cenſeri poſſint Galliarum Epiſcopi, figurate locuti. Primogenituram certe Gallicanarum Eccleſiarum ei tribuunt, & ab ipſa ceteras fluxiſſe dicunt. Quo poſito, non poteſt ea non ſenior eſſe Viennenſi; quæ tamen diu conſtituta fuit ante tempora Decii, ipſomet fatente Boſqueto.*

Ut autem clarius appareat, quo fine eruditiſſimus Præſul tam operoſe hic deducat controverſiam, Arelatenſem inter & Viennenſem Eccleſias, placeat audire Antonium Pagi tomo I *Critices, anno* 400 *ſic concludentem:* Si ea traditio de S. Trophimi, primo Eccleſiæ ſeculo, in Gallias delegatione, certa non fuiſſet, præſertim apud Patres Concilii Taurinenſis, *anno* CCCXCIV hujus controverſiæ judicibus; non ſolum Epiſcopus Arelatenſis repulſam tuliſſet, ſed etiam ſeſe Patribus & aliquot poſt annis Pontificibus Romanis ridendum propinaſſet; quod, ad jus alterius uſurpandum, miſſionem, quæ à ſeculo ſeſquimedio facta fuiſſet, quæque ideo à nemine fere ignorari poſſet, jam à Chriſtianæ Religionis initiis contigiſſe affirmaret coram Epiſcopis, & poſtea coram Pontificibus Romanis, antiquitatis eccleſiaſticæ non ignaris; eoque præſertim titulo Viennam, Metropolim in Laterculo Imperii, ſibi ſubjiciendam poſtulare auſus eſſet. Res profecto recentioris memoriæ fuiſſet, *quam ut eam ſaltem* Epiſcopus Viennenſis, aut omnes ex Concilio ignorare potuiſſent.

Interim non diſſimulaverim, magnopere deceptum fuiſſe Roſweidum noſtrum, cum Kalendarium quoddam à ſe repertum ante Adonis martyrologium, cenſuit eſſe Vetus Romanum, à S. Gregorio laudatum, Martyrologium; eoque titulo & Boſquetum & A Marca in errorem induxit. Agnovit illud Bollandus noſter in apparatu ad Januarium; ſed quale ipſum eſſet penitius excuſſit Florentinius, in Notis ad aliud antiquiſſimum, quod Hieronymi nomine paſſim à nobis inſignitum, ipſe tuetur vetus Romanum vere atque unice dici poſſe; illud autem Roſweidi Kalendarium, adeo non eſſe vetus, ut ante annum MLXXIII *ſcriptum non ſit, auctumque Sanctorum nominibus, & paucis præterea verbis, partim ex Adone acceptis, partim ex recentiorum compilatione mutuatis.*

In illius vere antiquis ecgraphis tribus nemo eorum, quos Kalendarium laudat, ut Apoſtolorum diſcipulos, *relatum videas, præter unicum* Paulum; *ſed ſub hac dumtaxat phraſi;* In Narbona civitate Natalis S. Pauli Epiſcopi, *pro quo titulo Corbeienſe ecgraphum ſcribit* Confeſſoris. *Vetuſtiſſimum autem Epternacenſe & prædictis tribus multo antiquius, nihil horum habet: ſed,* In Narbona civitate, Secundini, Paulini: *quod ſane iſtius Martyrologii ſtylo, Martyres aut ſolos aut ante Confeſſores referentis, conformius eſt; noſque cogit credere, primitus aliud nihil ſcriptum fuiſſe, veroſque Narbonenſes Martyres indicatos: qui cum iſtic amplius noti non eſſent, notiſſimus autem eodem die* Epiſcopus Paulus, *ipſum Martyrologium reſcribentes Monachi Corbejenſes* (*horum enim ecgraphum ab Epternacenſi proximum eſt in antiquitate, Lucenſium multo recentius, fortaſſis & Blumianum*) *ipſum illis omiſſis ſubſtituerunt: & ſic omnino nullus eorum, qui in jam dicto Calendario nominantur, veteri Romano ſeu potius Occidentali inſcriptus reperietur: & adverſus argumenta Boſqueti reſtabit ex antiquis ſolus Ado, cum ſuo ſequaci Uſuardo, exiguæ ambo pro tanta vetuſtate aſſerenda auctoritatis: cum Florus, inter ipſos & Bedam medius, de eo ſolum ſcripſerit,* Civitate Narbona, Natale S. Pauli Epiſcopi: quem ita labor domeſticus & tribulatio exercuit, ut eum verum Domini famulum aprobaret; *quæ vix dubitem ex antiquiori aliquo ejus encomiaſte excerpta, ſuntque conformia Vitæ antiquæ à Boſqueto productæ, nec nullam Apoſtoli mentionem faciente.*

Et tamen idem ipſe (*ut videtur*) *Florus, habet aliquid de* S. Martiale. *Sed hinc aliud nihil conſequitur, quam Lemovicenſes priores Narbonenſibus fuiſſe, in primo ſibi noto ſuæ civitatis Epiſcopo ad Apoſtolorum ætatem provehendo: in quo tamen adverſantem ſibi habent Auſonii Engoliſmenſis Vitam, quatenus hunc S. Martialis diſcipulum, à Chroco Alemannorum Rege interfectum dicit; licet etiam ipſa à S. Petro miſſum* Martialem *aſſerat, quod non potuit aliter niſi figurate ſcripſiſſe auctor, ſi Petri & Croci ætates noverat.*

Reſtat ultimus Dionyſius, *de quo ejuſque ſociis aliud non legimus, in Hieronymiani prælaudati vetuſtiſſimo ecgrapho, quam:* Pariſius natalis SS. Dionyſii Epiſcopi, Ruſtici Presbyteri, & Eleutherii Diaconi. *Plura non habet genuinus Beda: Florus addidit:* Qui Trinitatem glorioſe confitentes, trino glorioſe meruerunt coronari martyrio. *Quis hic non judicet, eum, cui, cupienti amplificare elogium de ipſis in eccleſia recitandum, aliud nihil notaturum fuiſſe quam numerum Martyrum; ſi vel eminus audiviſſet hunc Areopagitam Dionyſium fuiſſe, aut ſaltem à S. Clemente in Gallias miſſum? Primum non habet antiquior Vita, à Boſqueto producta, & hic Fortunato adjudicata; ſecundum habet admodum dubie: nam, ubi codices aliqui dicunt;* qui tradente B. Clemente, Petri Apoſtoli ſucceſſore, verbi divini ſemina gentibus eroganda ſuſceperat; *ibi alii, ac veroſimiliter ſinceriores, ſolum legunt;* qui, ut ferunt, à ſucceſſoribus Apoſtolorum *&c. quod aliquis intelligere generaliter poſſit de* Romanis Pontificibus, *conformiter ad mentem Gregorii* F *Turonenſis; ſicuti in Actis S. Firmini Ambianenſis, ſub Diocletiano & Maximiano paſſi, ſeque S. Saturnini diſcipulum profeſſi, idem Saturninus vocatur* Diſcipulus Apoſtolorum. *Itaque nihil huc facit Fortunati auctoritas, Beda & Floro antiquioris; licet is Vitam iſtam ſcripſiſſet, uti ſub ejus nomine eam à ſe repertam ſcribit A Marca: quæ tamen inſcriptio mihi eo magis ſuſpecta fit, ex ſilentio prædictorum, in talibus undique colligendis diligentium, quanto celebriori ex loco ea facilius potuit iiſdem innoteſcere, ſi vere in rerum natura fuiſſet, cum illi ſua Martyrologia colligebant. Prudenter igitur noviſſimi Reformatores Pariſienſis Breviarii omiſere, quidquid eum tanto fundamento controveritur de ſuo illo Patrono; cumque Abbatiſſa Montis-Martyrum, conſanguinea Regis, hujus interpoſuiſſet auctoritatem, ne omnino Areopagita taceretur, non conſenſerunt ut nominaretur; gratiæ tamen Regiæ poſuerunt Capitulum pro Veſperis ac laudibus,* Stans Paulus in medio Areopago, ait, Viri Athenienſes *&c. de ara ignoti Dei, tamquam aptum ei, qui gentilibus prædicavit.*

eaque dato, tamen nec inde

nec ex Floro aliquid pro ejus antiquitate habetur:

qui tamen favet S. Martiali, E

non etiam Dionyſio

de quo ſolum ambigue vetus Vita.

A

§. III. *Reſpondetur ad objecta ex Severo Sulpitio & Gregorio Turonenſi, & contra hunc concluditur.*

21 NOn me latet, quid eruditos viros, ad deprimendam in poſteriora tempora ſeptem Epiſcoporum epocham, veluti præcipites egerit; Severi Sulpitii nempe, atque Gregorii Turonenſis auctoritas. Scripſit ille, *ſub Aurelio Antonino viſa primum in Galliis martyria, Dei religione trans Alpes ſerius ſuſceptâ*; unde tabulis eccleſiaſticis fidem non eſſe habendam colligunt, quæ ſub Domitiano, vel ſub Trajano, aut Hadriano paſſos tradunt quoſdam ex prioribus illis Pontificibus. Utinam maluiſſent interpretatione, ex ipſis juris & rhetorum principiis ductâ, Severum cum diptychis eccleſiaſticis in concordiam adducere. Generi quippe per ſpeciem derogatur, ut docent Juriſconſulti. De martyriis generalibus loquitur Severus; ſcilicet de cæde tum Pontificum, tum plebis Chriſtianæ, per ſupplicia conſ mptorum; ut accidit in Eccleſiis Viennenſi & Lugdunenſi ſub Antonino, quo ſolum reſpiciebat Severus; cui cladi ſimilis antè nulla contigerat in Galliis. Quod tamen non impedit, quin priores aliquot Epiſcopi pro Chriſto mortem obierint, abſque ulla tamen generali plebis Chriſtianæ ſtrage. Neque vero ſequitur, erraſſe Severum in pertexenda rerum ſerie, cum per compendium ſumma illarum capita attigerit, neque in ſe ſuſceperit, origines Eccleſiarum Gallicanarum, quas omnino intactas reliquit, & ſingulorum Pontificum eventus tradere. Quod autem ſubjungit, *ſerius trans Alpes ſuſceptam Religionem*, verum eſt, habitâ comparatione partium Orientalium, atque ipſius Italiæ, quæ prius imbuta eſt doctrinâ fidei, & fortaſſis cum uberiori & faciliori proventu, quam in Galliis, gentilium ſuperſtitionum retinentioribus.

Severus, negans martyria in Galliis viſa ante Aur. Antoninum,

B

de generalibus intelligi debet,

& lentiori fidei progreſſu in Galliis;

22 Depulſa ex Severo petitâ machinâ, liberi eſse poſsumus à metu Gregorii. Docet ipſe duo quædam lib. 1. Hiſt. cap. xxx. Alterum, ſeptem illos ſocios eodem tempore in Gallias perveniſſe, & Eccleſias ſeptem ab eo commemoratas primos conſtituiſſe: alterum vero, horum adventum referendum ad rempora Conſulatui Decii & Grati vicina, id eſt ad annum CCL. aut circiter. Quæ narratio manifeſte pugnat cum Irenæo, qui ſexaginta & amplius annis ante hunc Conſulatum, Eccleſiarum apud Celtas fundatarum meminit. Pugnat quoque cum Tertulliano, qui triginta & amplius annis ante Decii epocham, diverſas Galliarum nationes fidem Chriſtianam profiteri teſtatur: quæ cum ſit ex auditu, plane prædicantium miſsorum miniſterio diverſis illis nationibus infundenda fuit; qui quidem alii non ſunt præter eos, quos tabulæ eccleſiaſticæ, exhibent. Erravit ergo Gregorius, prætextu Vitæ S. Saturnini, cujus verba laudat, in epocha Decii conſtituendâ; quam ſcriptor ille cum ſoli Saturnino affigeret, Gregorius de ſuo ad alios extendit, ex recepta jam tum opinione, de ſeptem illorum ſocietate. De ſuo addidiſſe dixi; quoniam in verbis Actorum Saturnini quæ Gregorius laudat, nulla fit ſex Pontificum mentio; neque etiam in corpore Actorum quæ apud Surium extant, quæ plane ſunt eadem cum iis Actis ex quibus locum à ſe laudatum Gregorius decerpſit, cum iiſdem omnino verbis ibi locus

Gregorius erroris convictus ex antiquioribus,

C

quæ de ſolo legerat Saturnino Toloſano

ille deſcriptus reperiatur. Porro Acta illa compoſita ſunt longo intervallo poſt obitum Exuperii Toloſani, cujus meminere; ut rectè obſervat Hugo Menardus. Deſtituitur itaque Gregorius ſui auctoris teſtimonio, in ſex Pontificibus: adeo ut epocha Conſulatus Decii, ad ſolum Saturninum Epiſcopum, ex illo Actorum ſcriptore referenda ſit.

AUCT. A MARCA *applicavit ſex aliis,*

23 Quod autem ad Saturninum attinet; controverti non debet, quin Gregorii tempore duplex invaluiſſet opinio, & quin utraque ſolâ relatione niteretur. Altera eſt, quam ſequitur Gregorius hoc loco, paſsum eſse Saturninum Decii Conſulatu. Illud autem Auctor ab eo laudatus hauſit, non ex vetuſtis Saturnini paſſionis Actis, ſed *ex fideli recordatione*, ut loquitur. Vetuſta enim paſſionis Acta, vel per incuriam tempore illo ſcripta non fuerant, vel ex Præſidum decreto temporibus Decii igne perierant; ut de Actis Martyrum generaliter teſtatur Prudentius. Altera ſententia, ſua quoque relatione fulta, (cujus teſtis ipſe Gregorius lib. 1, cap. 48 de Miraculis) tradebat miſſum Saturninum à diſcipulis Apoſtolorum, id eſt pluſquam centum & quinquaginta annis ante Decium. Adeo ut in ancipiti poſitis, liceat ultimam Gregorii ſententiam ſequi, quæ cohæret priori illi apud eum non controverſæ, de non divellendis adeo prolixa temporum intercapedine à ſe invicem prioribus Epiſcopis; qui à Petro & Paulo, & deinceps à Clemente Apoſtolorum diſcipulo, non longo intervallo miſſi, exordia fidei per Gallias propagarunt. Hinc factum, ut Ado in Martyrologio, Saturninum ſcribat paſſum ſub Decio, juxta primam Gregorii opinionem; Rabanus autem in ſuo Martyrologio ſequatur ſecundam, uſurpatis quoque Gregorii verbis: *Iſte vero*, inquit, *Saturninus Martyr, ut fertur, ab Apoſtolorum diſcipulis ordinatus, in urbem Toloſatum eſt directus.* Quod intelligendum de Clemente, à quo miſſus dicitur Saturninus una cum Dionyſio, in Actis veteribus S. Dionyſii, compoſitis à Fortunato Pictavenſi, qui ſecundam Gregorii ſententiam diſertiſſime confirmat. Quamquam vetuſta S. Saturnini Acta miſſum à Petro doceant, & in Eluſana urbe, Novempopulaniæ ſcilicet metropoli; deinde Pompelone, & in aliis Hiſpaniarum gentibus Eccleſias conſtituiſſe; ut ex ſuis quoque Tabulis fatentur auctores Hiſpani. Sed ſatius eſt, ut hæreamus relatæ à Gregorio traditioni; ſcilicet à diſcipulis Apoſtolorum ordinatum, id eſt à Clemente, juxta Fortunatum.

eaque non certa;

cum duplex de eo tunc viguerit ſententia,

E

F

24 Eadem explicatio adhibenda eſt alteri loco cap. 8 de gloria Confeſsorum, ubi tradit Biturícæ urbi verbum ſalutis prædicaſse Urſinum Epiſcopum, *qui à diſcipulis Apoſtolorum in Gallias deſtinatus fuerat*, ſcilicet à Clemente, ut ejus vitæ Acta perantiqua teſtantur. Speciales vero quas adhibuimus probationes, pro fulcienda veteri epocha quinque Pontificum, Trophimi, Pauli, Martialis, Dionyſii, Saturnini, quibuſcum par eſt cauſa plurium aliorum qui Eccleſias in Galliis fundaverunt, generales probationes ex Irenæo, Tertulliano, & Euſebio de vetuſtate Eccleſiarum, ut juvant, ſic mutuum quoque ex illis ſubſidium capiunt. Qua de re diligenter diſſeruit Juris utriuſque celeberrimus Anteceſsor in Academia Toloſana, Antonius Dadinus Alteſerra, lib. 4 Rerum Aquitanicarum cap. 9.

uti & Urſinum Biturícen.

quorum altera aſſerit ordinatum à diſcipulis Apoſtolorum,

25 Quod autem attinet ad Gatianum, Turonenſis Eccleſiæ Epiſcopum; cum ejus ſucceſsor Gre-

AUCT. A MARCA *noluit forte Gregorius, Turonenſi & Arvernica Eccleſiis priores alias tredere:*

Gregorius, cui perſpecta erant Eccleſiæ ſuæ tabularia, doceat conceptis verbis lib. 9. Hiſt. cap. 31, Gratianum anno Decii primo à Papa Sedis Romanæ tranſmiſsum, additis quoque aliquot ejus Epiſcopi geſtis; neque ulla nobis aliunde ſuppetat auctoritas, qua illum ad vetuſtiora tempora revocemus; temerarium cenſeo adverſus Gregorium de propriæ Eccleſiæ ſtatu diſputare. Idem dicendum puto de Stremonii, Arvernenſis Epiſcopi initiis; quæ Gregorium, utpote patria Arvernum, atque adeo in ſuis non peregrinum, latere non poterant. Quæ fortaſse fuit occaſio, cur negligentius ſe habuerit in aliarum Eccleſiarum inveſtigandis initiis. Quibus exordia duarum ſibi cararum, Turonenſis & Arvernæ, æquari non poſse cum videret, maluit ad harum tempora, priorum quinque fundationes indiſcuſſas deprimere.

interim teneri poſſunt harum traditiones

26 Quare cum apud viros eruditiſſimos antiqua Eccleſiarum Gallicanarum diptycha, in quibus Pontifices, fidei prædicatæ, anteſignani, deſcripti ſunt, cum miſſionis Apoſtolicæ vetuſtiſſima epocha, ex eo ſolo capite nutarint in temporis aſſignatione, quod cum Severo & Gregorio pugnare viderentur; religioſiſſimi Epiſcopi, collegæ noſtri, poterunt intrepide in ſuis Eccleſiis deceſſorum ſuorum traditam aſserere vetuſtatem; ſecuri de illa quæ noſtris objici ſolet veterum auctorum ignoratione aut contemptu, tum etiam de aliquo veritatis hiſtoricæ diſpendio: quæ alioqui laboraret, ſi Actis antiquis fides ſua detraheretur. Itaque præter ceteros ſuperius memoratos, Clementem à Petro Apoſtolo miſsum ſibi vindicabunt Metenſes, ex Actis, unde narrationem ſuam hauſit Paulus Diaconus, mediæ ætatis, & non contemnendæ auctoritatis ſcriptor. Ejuſdem Apoſtoli curæ, & poſtea Clementis, plures populi acceptam quoque ferre poterunt, ex veteribus Actis & Martyrologiis, primam Epiſcoporum ſuorum inſtitutionem. Quorum labores ſi ſuis provinciis, ex Auguſti inſtituto diſpoſitis, reddantur; Tertulliani ſententia quantopere vera ſit, de diverſis Galliarum nationibus Chriſtiana fide imbutis, patebit.

de miſſione primorum ſuorum Epiſcoporum,

per omnes Galliarum provincias,

27 Narbonenſis quippe provincia, non ſolum à Creſcente Viennenſi, ſed etiam à Trophimo Arelatenſi, à Paulo Narbonenſi, qui proxime ſecutus eſt Trophimum, & demum à Saturnino Toloſa exculta fuerit. Aquitanica à Martiale Lemovicenſi; Urſino Bituricenſi; Frontone Petragoricenſi, & Eutropio Santonenſi, atque etiam à Saturnino in Novempopulania, quæ pars erat Aquitaniæ. Belgicam curaverint Eucharius Trevirenſis, Clemens Metenſis, Xyſtus Remenſis, & Memmius Catalaunenſis. Quod attinet ad Lugdunenſem provinciam; fidem in ea inſtituerint Dionyſius Pariſienſis, Savinianus Senonenſis, Nicaſius Rotomagenſis, Caraunus Carnotenſis, & Julianus Cenomanenſis. Supereſt ut de Lugdunenſi civitate quæramus: quæ quidem cum principia Epiſcopatus debeat Pothino, qui paſsus ſub Antonino anno Chriſti CLXXVII, nonagenario major, ſed inferior Trophimi Arelatenſis inſtitutione, non dubito quin hujus ſtudio debeat primitias fidei. Siquidem, ut tradiderunt Epiſcopi, in libello oblato Leoni Papæ anno CCCCL, ex Trophimo velut ex fonte profluxerunt rivuli fidei in alias Galliarum partes: quod confirmat quoque Zoſimi Papæ Epiſtola. Quare cum Arelas, Italiæ, Orientis, & Africæ commerciis pateret, & ob eam rationem Lugduno florentiſſimo Gallarum emporio conjungeretur; obvium fuit Trophimo, per ſe & per alios legatos, fidei Chriſtianæ ſementem ibi ferere, quæ tandem in eum fidelium cœtum crevit, qui à Pothino Epiſcopo regi mereretur.

licet quædam eorum Acta, menduſa aut fictitia,

28 Non me latet in quædam Acta, quibus vitæ Pontificum illorum deſcribuntur, multa (quod attinet ad eorum res geſtas) irrepſiſſe, quæ manu medica egeant, ut repurgentur; quemadmodum de Actis hujuſce generis decreverat olim Concilium Francofordienſe anno DCCXCIIII. Id tamen non officit miſſionis veritati, de qua ſola aſſerenda nunc agitur; omiſſis ceteris, quæ in quæſtionem adducuntur à viris eruditis, de quibus alias fortaſse ſententiam meam aperiam. Interim amicos noſtros obteſtor, ut boni conſulant, quæ, licet aliena ab eorum ſententia, dixi, provocatus tuendæ veritatis deſiderio, ad reſtituendam Eccleſiæ Gallicanæ majeſtatem, aliquo pacto imminutam, ex depreſsa originis illius vetuſtate; quæ in rebus ſacris non vulgarem venerationem conciliare ſolet, tum Eccleſiis, tum etiam Imperiis Chriſtianis, in quibus ſunt conſtitutæ. Quare non evertendas, ſed retinendas putavi, quæ veritate nituntur, traditiones noſtras; præcipue cum in Eccleſia Romana, ac toto in orbe Chriſtiano jam olim receptæ fuerint: adeo ut non egeamus prava illa diligentia, quam adhibuerunt illi, qui etiam falſis atque confictis, ſub nomine veterum auctorum monumentis, vetuſtatem Chriſtianæ religionis ſibi arrogare nituntur, vel etiam receptam confirmare.

merito reprehendentur.

Tu vero VIR CLARISSIME, pro ea qua polles, non ſolum eruditione, ſed etiam prudentia, de noſtro iſto conatu, prout par eſt, decernes, & dignitatem Eccleſiarum Gallicanarum robuſtius vindicabis. Vale. Lutetiæ Pariſiorum Nonis Septembris, anno MDCLVIII.

ANIMADVERSIO D. P.

S. Urſini Bituricenſis Vita,

Placet adhibita Severo Sulpitio explicatio; non item Gregorii, velut ſecum ipſo inter diverſas duas ſententias pugnantis, aſſerta haſitatio; quando jam oſtendi, promiſcue dici Succeſſores *&* Diſcipulos Apoſtolorum; *nec aliter id intelligi neceſſario debeat apud eumdem Gregorium, de* S. Urſino *Bituricenſi loquentem; cujus* Vitæ Acta *miror, ut* perantiqua, *à viro erudito laudari; ſi ea intelligat, quæ poſtea noſter Philippus Labbe dedit tom. 2 Biblioth. pag. 455, ex Ms. Canonicorum Regularium S. Urſini in ſuburbano Pariſienſi. Ea enim, aliud non ſunt, totâ priori ſuâ parte, quam Actorum S. Martialis imitamentum, in iis omnibus, quibus iſte in Chriſti Petrique diſcipulatu dicitur adfuiſſe: cetera vero quam futilia ſint, facile intelliges, cum leges, quod Urſino Bituricas veniente,* erat *ibi* quidam Senator, Leochadius nomine, qui..... ſub poteſtate Romani Imperatoris conſtitutus, in Burgundia & Aquitania potentiſſime principabatur, & quia Romanis ſubjiciebatur, ideo ſe Regem appellare non erat auſus. *Meminiſti, credo, eadem fere verba ex S. Martialis actis relata à Cordeſio num. 7, meritoque exploſa: idem ergo de his judica, &* Saturnini *ætatem potius eſtima, ex ætate diſcipuli* Firmini, *& paucitate ſucceſſorum qui ante Rodanium pro anno* CCCLVIII *ſubſcriptum Concilio Biterrenſi, ſolum tres nominantur, ſancti videlicet* Honoratus, Hilarius *&* Silvius, *& uſque ad perſecutionem omnium crudeliſſimam finemque ſeculi* III *ſufficere potuerunt: poſt hanc vero annis aliquot Sedes vacaverit (unde*

imitatur Acta S. Martialis,

nec

A *nec in Arelatenſi Synodo anni* CCCXIV *quiſquam adfuit*) *qui autem poſtea ordinati ſunt, videntur cum Arelatenſi Saturnino deflexiſſe in hæreſim Arianam, ideoque oblivioni dati eſſe.*

nec ulla antiquitus extabat Vita S. Saturnini,

Utut eſt, *quod ad Acta* S. Saturnini *Toloſatis attinet, nulla antiquitus ſcripta fuiſſe, cum A Marca, ſenſit etiam Boſquetus, & lib.* I *cap.* 18 *triplicia recenſet, quorum priora duo manifeſtiſſime fabuloſa ſint, dum* Egeæ Regis Achaiæ, & Caſſandræ filiæ Regis Ninivitæ Ptolomæi, filium Saturninum *faciunt; eumque miſſum volunt à Petro*, ſub Claudio Principe, qui curis potiebatur Imperialibus; Decioque & Grato, qui Conſulatu fungebantur. *Tertia legi apud Surium poſſunt, vix etiam ipſa tolerabilia in multis; præſtat autem ea ad* XXIX *Novembris diſcutienda reſervare; uti & ceterorum Sanctorum num.* 27 *nominatorum Acta.*

adeoque ex illis nil certi habetur.

Interim mihi videor poſſe concludere, quod ad præſentem rem modo ſatis eſt; ſolam populorum prætenſam traditionem non ſufficere, ad conſtituendam Gallicanorum Epiſcoporum Epocham; dum apparet, exemplo Arelatenſis Viennenſisque Metropoleon, inter ſe de Primatu certantium, factum eſſe,

B *ut ceteræ quoque civitates ad eamdem antiquitatis prærogativam aſpirarent; deinde & Acta illi conſentanea comminiſcerentur, tantâ ſæpe cum veroſimilitudinis ſectandæ negligentia, ut non vererentur accipere mutuo, quæ alibi legerant de aliis; ſicut ſupra contigit* S. Urſini *geſta ex* S. Martialis *Actis ſumentibus; & horum Auctori, de* Auſtricliniani *ſuſcitatione per baculum S. Petri, eadem ſcribenti, quæ Trevиris legebantur de* S. Euchario, *ad vitam revocante* S. Maternum.

MIRACULA

Ex vetuſto noſtro Ms. Membraneo.

§. I. *Antiquiora aliquot patrata ad ſepulcrum.*

IGitur beatiſſimus Martialis, quibus ſe virtutibus publicaverit, relatio contulit manifeſta: quæque divina pietas operari dignata eſt poſt ejus obitum, ad venerabile ipſius ſepulcrum,

C huic paginæ inferendum eſſe videtur; quo fiat ut populus miretur attonitus.

Curantur puellæ manus contracta,

1 Puella quædam, cum manus unius officio caruiſſet, in tantum ut ungularum acumina, transfoderent palmam, S. Martialis ſepulcrum expetiit, & ut ſui miſereretur, exoravit. Quæ fuſis orationum precibus, ſolotenus inhærens pavimento, reſpectu divino priſtinam manus aridæ meruit recipere ſanitatem. Quod miraculum adſtantibus populis, qui ad ejus feſtivitatem confluxerant, operatum eſt.

& mutus à nativitate:

2 In eadem quoque nocte, quod ibi miraculum apparuit, nequaquam ſilendum putavi. Mutus à nativitate ſua, etſi uſu linguæ caruerat, tamen corde meditatus eſt beati Viri memoriam expetere: ubi illico ingreſſis liminibus, fuſa Domino intra ſe oratione, rigens lingua diſſolvitur, qui & colloquium ſtatim meruit & auditum.

ob perjurium loquela privatus,

3 Nec illud, quod operæ pretium occurrit, omittendum eſt. Solet enim pervicax cervicoſitas populorum [efficere,] ut aliqua ſibi objecta crimina ſacramentis expiare contendat. Accidit ut quidam, cum eccleſiam fuiſſet ingreſſus, oppoſitum ſibi crimen miſera libertate defenſare deberet, quo manifeſtiſſimus habebatur. Mox rigente lingua ita os ejus ſeratum eſt, ut nequa- EX MS.
quam mendacii ſui potuiſset exercere actionem: ſed quaſi balantium ovium voces ſimilaret. Ad- *eam recipit ad ſepulcrum.*
veniens autem ad hujus Confeſſoris tumulum, proſternit ſe ad orationem: ubi cum diutius jacuiſſet, tamquam ſi guttur ejus aliquis tangeret, ei viſum eſt. Qui innuens Presbytero, cui ibidem Officium agendi fuerat cura commiſſa, manu oſtendit, ut gutturi ejus ſignum Crucis infigeret. Quo facto iterum proſtravit ſe homo ille, vacans orationi. Qui cum elevatus fuiſſet à pavimento, reddito vocis officio, omnia quæ ſibi acciderant, proprio populis patefecit eloquio.

Ad illud fornicaturi,

4 Mulier quædam, dum turpe miſeriæ ſuæ ludibrium, carnis vitio exerceret; invento cum quo flagitii hujus cauſa commixta fuerat, præ facinoris ſui verecundia, baſilicam S. Martialis uterque expetiit, ne publice à judicibus diſciplinis ſubderentur addicti: & cum à cuſtodibus fugitivo gradu evaſiſſent, ad ſepulcrum beati Viri pervenerunt. Neſciente janitore, intra clauſtra obſerantur; quos non dubium eſt, miſeriam ſuam ibi pertinaciter exercere voluiſſe. Qui non *divinitus ejiciuntur* reſerato oſtio, non pariete transfoſſo, non feneſtræ diſrupto ſpeculo, ſed nutu divino expulſi, E in quadam aquæ illuvie, quæ vicina eminus baſilicæ apparebat, redeunte luce frequentantibus populis utrique reperiuntur ſtantes; ita ut detecta eorum miſeria appareret, & beatiſſimi Viri virtus oſtenderetur in factis.

Mulier ab hauſto cum aqua ſerpente

5 Adjiciendum etiam eſt & illud, quod per eumdem Dominus operatus eſt. Mulier quædam, ſitis ardore perculſa nocte, ut ſitis incendium temperaret; ſine lumine vaſculum, in quo aquam hauſerat, arripuit: & dum avidiſſime biberet, cum hauſtu aquæ bibit neſciens & ſerpentem: quem diuturno tempore geſtans interius, cœpit ægrotare graviſſime. Quæ beatiſſimi viri, ut re- *liberatur.* medium ſibi acquireret, baſilicam adiit: ubi cum ſe orationi dediſſet, commotis viſceribus ſerpentem vivum evomuit; quo exempto, ſanitatis commoda ſecum domum reportavit.

Crucem de ſepulcro furatus,

6 Jungatur operi, quod præſens teſtatur auctoritas. Quidam de aſſiſtentibus Officio ſancti Confeſſoris, nomine Marculfus, inſtinctu diaboli- F
cæ perſuaſionis armatus, cellulam in qua beati Viri clauditur ſepulcrum ingreſſus, Crucem quæ ſupra ſepulcrum ornatus cauſâ dependebat, extenſa manu clam furto ſubtraxit. Quæ res ut claro miraculo appareret, compita diverſarum provinciarum perluſtrans, Crucem nundinariis protulit, datis pecuniis vendendam: ſed nullatenus eam quiſpiam auſus eſt emere. Qui dum diuturno tempore vagaretur huc atque illuc, nec quid- *vendere nequit & refert,*
quam ſibi prolatæ ſpeciei proficeret pretium; in ſe reverſus, atque conſcio pudore perculſus, Crucem inſuper & ſemetipſum loco, de quo male per blandientis inimici inſidias, furtivo damno ſubtraxerat, poſt annum aut eo amplius, præſentavit: qui & profeſſione ſua cauſam ſui operis publicavit; & publice ſatisfaciens, pœnitudinem admiſſi facinoris geſſit.

Vincti duo liberantur,

7 Ad huc recens virtutum clareſcit inſigne miraculum. Contigit ut quidam publicæ manciparetur cuſtodiæ, & adſtrictus catenarum nexibus teneretur. Oppreſſis ſomno cuſtodibus nocte evaſit cuſtodiæ, & baſilicam S. Martialis adhuc vinculatus expetiit: ubi tactis liminibus, ſed tamen ſeratis januis, ita vincula ſunt comminuta, ut ſtatim abſolveretur adſtrictus: quæ etiam catenæ, teſte populo, appenſæ cernuntur pari-

EX MS. ter & confractæ. Simili causa alter, dum ei colla ligno fuissent constricta, & ad custodiam carceris duceretur; invocans sanctum Dei Virum, illico lignum de cervice manibusque ejus evulsum est, ut liber videretur à vinculo, qui fuerat fortassis deputatus mortis eventui.

eriguntur contracti duo,

8 Dum reliquarum virtutum facerem mentionem, oblata sunt mihi, quæ paginis conscribantur. Cum sæpe se Vir Dei manifestis demonstrarit miraculis, hoc tamen recens testatur auctoritas. Venientes duo, unus à Turonorum civitate, alter hujus incola regionis, pari vocabulo utrique, nomine Domoleni, una debilitate membrorum percussi; beatissimi Viri memoriam adstrictis membris, ita ut manibus magis quam pedibus ambularent, pro restituendis corpori usibus, expetiverunt. Qui cœperunt se assidua frequentatione sanctis inferre liminibus, precantes ut venarum nervorumque connexio solveretur. Quorum pro qualitate suæ fidei membrorum debilitas reparatur: & qui fuerant alienis manibus vectitati, gressu proprio revertuntur à tumulo.

B *illuminatur cæcus,*

9 Addatur & illud quod potest adjungi mysteriis. Cæcus è regione Bituricorum civitatis, pro restituendis sibi luminibus, duce prævio viæ proficiscens, ad locum usque delatus est, ubi sancti Antistitis assidue clarescunt miracula. Qui cum sancti Confessoris limina fuisset ingressus, bajulans pro luce tenebras, poposcit se exponi ad Viri beatissimi tumulum. Qui diutissime inhærens pavimento, lucem quam amiserat sibi reddi precibus postulavit. Cumque fletibus vacaret & gemitibus, ac sanguineis lacrymis genæ essent infusæ; cessantibus guttis, omne quidquid noxium fuerat mundatur ab oculis, & lux cæco redditur, cui fuerant dies longo tempore pro noctibus æstimati: & qui alieno ducatu ad sepulcrum beati Viri fuerat introductus, gressu proprio est reversus ad patriam.

crebrescunt miracula.

10 Quantum de virtutibus beatissimi Confessoris à fidelibus Dei famulis, fama promulgante, meis probavi auribus, acsi non perito sermone, huic paginæ adscribendum putavi: ceterum aliæ etsi occultæ sunt populis, Deo clarescunt; [aliæ] assidue sunt manifestæ in purgatione & in reparatione debilium, in sublevatione languentium, in diversis donis omnium sanitatum. Sit ergo communis oratio; ut cum in futuro examine Agni ab hædis, justi [ab injustis] suprema sorte distabunt; ipse perpurgandorum criminum maculis advocatus noster assistat, ut ipso patrocinante de sinistra rranstire valeamus ad dexteram, præstante D. N. Jesu Christo, qui vivit & regnat per omnia secula seculorum. Amen.

C

§. II. *Miracula seculo* VII, VIII, IX *scripta.*

Claret sanctus in vita & post mortem miraculis.

11 CUm D. N. Jesus Chrstus ad salutem humani generis in terras descendere dignatus est in carne humana, & discipulos suos docuit prædicare in universum mundum, dicens, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis: tunc B. Pettus Apostolus jure beatissimum Martialem, cum duobus Presbyteris, in Gallias ad civitatem Lemovicinam [misit] & eam sibi commissam jussit prædicare; ut populum, qui à dæmoniis in ipsa urbe vexabatur, & idola turpissima nescienter colebat, ad aram Christi Domini revocaret. Quod ipse infra paucorum dierum spatia, [secundum] ipsius jussionem, adimplevit: & in vita sua virtutes multas populis ostendit, & post obitum suum multa miracula per eum Dominus, in loco ubi ipse requiescit, dignatus est ostendere, cæcos illuminari [faciens,] surdos audire, & mutos loqui, manus aridas & membra dissoluta restitui, & qui à dæmonibus vexabantur, frequenter curari. Sed quia hoc in actibus suis scriptum est, studentes brevitati, repetere vitamus: sed quæ Dominus postea per eum operatus est, de multis aliqua, vobis indicare decrevimus. D

a Ad Clotarium II missus pro Episcopo eligendo.

12 Cum quodam tempore Clotharius *a* Rex Francorum in suo regimine consisteret, & secundum consuetudinem Pontifex Lemovicum civitatis defunctus fuisset; ad venerabile sepulcrum S. Martialis concives urbis ejusdem deprecantes venerunt, ut quem in ipsa urbe ad Episcopatus culmen ordinare deberent, ostenderet. Sic eis visum fuit, ut *b* Matricularium, qui & Custos sepulturæ ejusdem erat, ad ipsum Regem *c* dirigerent, & nomina conscripta de duobus Sacerdotibus, Compresbyteris ejus, cum honore *d* Regio mitterent; & quem ipse vel Optimates sui consentiebant, ipsum in præfata urbe secundum pastorale officium surrogaret. Sed vix prædictum Matricularium, nomine Lupum, *e* compellere potuerunt ut prædictum Regem adiret. Qui cum iter cœptum ad aulam Regis festinus ageret, multos obviantes de sua petitione rogavit, ut in auribus Regis eam innotescerent: sed nullus acquievit. Cumque ille cum lacrymis diebus ac noctibus Dei misericordiam & beatissimi Martialis intercessionem petisset, ut locum potuisset invenire, quomodo Regi suam petitionem innotesceret; accidit, ut subito febris validissima filium Regis invaderet, & eum vehementer flagellaret; in tantum, ut vix cognoscerent, utrum ejus anima in corpore ejus anhelaret. Cumque illius [mater] Regina *f* jejunium quotidianum cum gemitu & luctu celebraret, sic paululum aurescente cælo obdormivit; & ei visum fuit, acsi prædictus Sacerdos, qui ex cœnobio S. Martialis advenerat, ibidem Missam celebrasset, & Communionem in ore pueri posuisset, & quasi ipse expergefactus, Calicem complexasset, & quod in Calice sacrificium habebatur, totum bibisset, & sic sanus factus restitutusque fuisset. Et cum fervore præfata Regina evigilans, cœpit diligenter inquirere, num de Galliis Lemovicum ibidem Sacerdotem reperissent. Sed cum à nullo de ejus habitaculo certum faretur, surgentes ministri circumcursare cœperunt palatii sui amœnitatem, ut si quispiam eum invenire potuisset, festine ad cubiculum, ubi puer fesus jacebat, introducerent.

b
c
E
d
e
f
F

per visum ostenditur Reginæ,

Reginæ ostenditur sanans filium ejus ægrum:

quare requisitus,

13 Cum hinc & inde universa loca servi Regis perlustrassent, & ipsum non invenissent: Regina cœpit flere, & Dominum deprecari, ut ipsum famulum beatissimi S. Martialis ei ostenderet. Ipse vero hora diei nona, secundum morem, in oraculum Regis ingressus est; cumque preces cum lacrymis funderet, eumdem Optimates invenerunt, & velociter ante jam dictam Reginam ad cubiculum pueri perduxerunt. Et ipsa præsentialiter cognovit, quem in visu antea viderat; & provoluta ad pedes ejus, eum rogabat, deprecans ut festinanter Missam celebraret, & Communionem

A onem filio ſuo inferret. Sed & ipſe cum lacrymis juſſionem Reginæ implevit, & Communionem puero in ore porrexit; & amplexato Calice, totum quod ibidem Sacrificium invenit, velociter hauſit, & ſic ſanus factus apparuit, quaſi numquam infirmatus fuiſſet. Et ſtatim ad Regem Clotharium puerum ſanum eâdem horâ detulerunt: & quantus ei dolor antea acceſſerat, tantum gaudium tam ei quam univerſis aſſiſtentibus obvenit: & per ſingula petitionem ſuam jam dictus famulus Dei in auribus Regis intulit: cui ipſe percunctanti omnem petitionem ſuam adimplevit, & honorem quem aliis pollicitus fuerat, intercedente S. Martiale, ſibi Dominus multiplicavit: inſuper mandatum quod * optaverat ſecum detulit; & multis muneribus tam à Rege quam à Regina acceptis, unà cum calice aureo, & in ipſo nomen ipſius ſcriptum S. Martialis, plenum ſolidis aureis, direxit: qui uſque hodie miniſterio ipſius baſilicæ cernitur adeſſe. Et ipſe Dei famulus, qui cum aſello humiliter ad aulam Regis perrexerat; prædictus Rex equum cum ſella, laminis aureis mirum in modum compoſita, B eum ſedere fecit: & cum magno triumpho, intercedente S. Martiale, auxiliante Deo, accepto Pontificatus officio, reverſus eſt in pace.

Janato puero donatur Episcopatu.

* portaverat

g *Tempore Ebroini,* 14 Quodam tempore, cum Ebroinus *g* Comes Palatii, Major domus Francorum Regiæ, in aula Regis adeſſet, & omnes nequitias ſeu iniquitates, quæ univerſa terra fiebant, ſuperbos & iniquos homines ſuper eorum facinoribus [puniens,] viriliter ſupponebat; pax per omnem terram plena & perfecta adriſit. Tunc ſurrexit puer unus, nomine Lupus, qui & auctor nominis ſui adeſſe voluit. [Hic acceſſit] ad Felicem, no- *h* biliſſimum & inclitum *h* Patricium ex urbe Tholoſanenſium, qui & principatum ſuper omnes civitates uſque montes Pyrenæos, & ſuper gentem nequiſſimam Waſconum obtinebat. Eo defuncto ſupradictum Luponem *i* Principem ſuper ſe omnes ſtatuerunt, & omnes vagi profugique ad eum adhæſerunt; & tanta turba apud eum aſſiſtebat, ut ex diaboli conſenſu illatio irreperet, ut Regem Francorum debellaret, & in ſedem Regiam ſe adſtare faceret, & cum univerſo exercitu iter arriperet, & illis in partibus feſtinanter *k* C incederet. Advenit, & Pontificem *k* ex ipſa urbe, & omnes concives ad ſe adunare juſſit, ut fidem eorum extorqueret, & eos ad ſuum regimen perſtringeret. Cum vero in cubiculum, ubi S. Martialis ſepulturâ meruit tumulari, fuiſſet ingreſſus, cœpit perſpicere ejus ſepulcrum. Quod *l* cernens, vidit ibi lumbare *l* aureum, cum pretioſis gemmis ornatum, & eum exinde cogitavit auferre. Sed cum ingreſſus ad limen oſtii ipſius ſpeluncæ eſſet, ſic jubente Domino & intercedente B. Martiale, quidam homunculus ex ipſa civitate, cui nomen Proculus, arripuit gladium, & eum in cerebrum ejus defixit. Cumque ſui ſodales hinc atque inde eum ſuſtentare cœpiſſent, de oleo beati Viri, quod in lucerna accendebatur, in ipſa plaga juſſit deferri. Sed eâdem hora, multis cernentibus, flamma cum fumo de ipſa plaga exſilivit; & tantus tremor ibidem advenit, ut vix aliquis ex ipſis concivibus noctem ſe ſperaret attingere. Sed nutu Dei & intercedente beato Viro, hora nona diei, ipſis pax & gaudium inenarrabile advenit. Et jam palatium Regis Francorum, & omnes urbes & caſtella timor & tremor nimius & murmur ipſius invaſerat, unde Domini miſericordia, adjuvante

i *Vaſconiæ Principatum adeptus Lupus, Regi Franciæ rebellat;*

k

l

& cingulum Sancto donatum tollere volens.

graviter læditur.

& intercedente famulo Dei beato viro S. Martiale, pax reſtituta omnibus continuo fuit *m*. EX MS. *m*

15 Nec prætereundum eſſe videtur, quod hujus Sancti meritis, circa quemdam hominem factum eſt, qui temere manu ſacrilega furtim aurum, quod ſuper ipſum pependerat, auſus fuit appetere. Nam cum inter populorum catervas, quorum frequentibus ſtudiis hæc limina expetuntur, quidam ruſticus, magis furandi ſtudio quam cauſa orationis, ad nocturnum Officium adveniſſet, ac in ſacris diviniſque cultibus male conſcius mixtuſque vigilaret, ſuæ animadverſionis non immemor; cum finito Officio eundum ab eccleſia videretur, ipſe furandi deliberatione aditum inveſtigans, egreſſis aliis, in cryptam, ubi conditum corpus ſanctiſſimi Confeſſoris quieverat, introgreſſus, ſe in tertia cryptella, retro tumulum Ducis quondam Stephani *n* occultavit. Circum- *n* euntibus igitur eccleſiæ loca cuſtodibus, nullumque qui expelleretur videntibus, clauſerunt pro ſolito januas. Quibus clauſis atque ſeratis, poſt Matutinalem debitæ ſervitutis laborem, ſe ſopori reficiendos dederunt. At latro, latibulo quo ante celabatur egrediens; poma quæ ibi odorandi gratia dependebant, ſuæ famis rabie, primo cœ- E pit velut amens manducanda expetere; & ſic ad rapienda aurea, quæ plurima tunc ibi & varia ſplendebant inſignia, manum impavidus vulnerata mente porrigere; qua libere tantum ſacrilegium ſibi concilians, hirſuta manuum tegumenta, quæ manuſollia ruſtice nuncupantur, pretioſis periculis compos voti adimplevit. quibus uſque ad ſummum expletis, ipſius cryptæ oſtium petiit, velut factor criminis egreſſurus. Cumque cetera eccleſiæ oſtia reſerandi gratia circuiret, nullumque per quod egrediatur aditum inveniſſet; tanto dormiendi pondere eſt percuſſus, ut nec pedibus molem capitis ſuſtineret. Cujus immanitate oblivia tantæ anxietatis, ſubjecta manuſollia capiti exhauriens, dat ante ipſum cryptæ oſtium membra ſomniſera pavimento, cœpitque perflare ſomnium ſtertens pectore toto.

Aurum de ſepulcro Sancti furatus,

eodem chirothecas referens, *o*

qui ipſo loco obdormiſcens,

16 Quod expergefacti dum audirent ſtupidi janitores, quiſnam in eccleſia remanſiſſe, viſuri, adeunt admirantes. Quem inventum dum calcibus ad evigilandum pulſarent; verbiſque increpantibus, quare vel quomodo remanſiſſet, edicerent; nihil econtra ille reſpondere tentabat, F niſi ut domire eum ſinerent expoſcebat. Quibus acriter ut ſe levaret inſtantibus, atque cur ibi obdormiſſet quærentibus; cum nullis monitis imperantium obediret, nec quidquam niſi quod ſomno gravaretur, quærentibus reſponderet; janitorum unus ei alapam non ſurgenti injecit. Cujus ictu manuſollia, quæ ſub capite auro fota poſuerat, patefacta in pavimento eccleſiæ, acſi ſacrilegii horrore impedita, ornamenta gemmarum in lucem coram teſtibus vomuerunt. Ad quod cuſtodes domus expaveſcentes, latronali cuſtodiæ eum mancipandum ira ſæviente proclamant. Quam cauſam dum ad majores eccleſiæ detuliſſent, communi omnium ac generali ſententia invenerunt, ut nullo humano judicio damnaretur, quem reum ultio detinebat divina. Unde beneficiis ei pro pœna criminis impertitis; & *& prædâ exutus, liber dimittitur.* monitis ſalubribus (ceteris audientibus, in quorum pro exempli gratia concilio ductus eſt) miniſtratis, correctus, divino munere abiit, denuo, ne ceteri talia facerent, exemplum factus ac via ſalutis eſt. Quod factum virtutibus ſanctiſſimi Martialis omnes qui aderant retulerunt; cujus

à cuſtodibus deprehenditur.

EX MS. providentia ſalutaris veſanam mentem ruſtici, in furandis quæ male concupierat ornamentis, permiſerat ſatiari; & poſt actam malitiam, nequaquam, quo facilius ſanaretur, immiſſo ſomno voluit occultari: quatenus & perverſam ſuæ nequitiæ voluntatem ruſticus cerneret, & accepto remedio miſericordiſſimam Sancti hujus clementiam cunctis malevolis prædicaret.

In globum contractus, 17 Erat ex familia hujus ſancti Confeſſoris quidam nuper homuncio, nomine Otrannus, ita omnibus membris debilis & contractus, ut quaſi glomus lineus involutus, non homo ſed ferinis monſtris videretur ſimillimus. Cujus infelicitatis ejus proximi miſerantes, in ſportula virgea eum ad hujus Sancti limina detulerunt; ſpem in miſericordia Domini Salvatoris habentes, ut per S. Martialis merita ſanitatis ac incolumitatis reciperet gaudia. Ubi dum multis temporibus excubaret, & bonorum hominum eleemoſynis paſceretur; niſibus quibus poterat, ſæpius ad eccleſiam greſſu teſtudineo ſe trahebat, & pro captu intelligentiæ, ſibi à Domino ſanitatem geminam anhelabat. Erant enim ſuprema macie membra miſeri jacentis confecta; ſingula ſuis oſſibus [hærentia,] & dirâ illuvie omne corpuſculum occupante, vix in ore languido vox tenuis reſonabat. Dumque tali ægritudine laboraret, & prolixam miſeriam condoleret; accidit ut plurimâ turbâ, orandi ſtudio ad hæc limina veniente, hic inter languentes, quorum immenſa agmina ad fores eccleſiæ excubabant, nocturnas causâ ſuæ ſalvationis, vigilias expetiſset. Quem dum nobilis quædam matrona inter reliquos cubantes conſpiceret; timens ne calcibus multitudinis conculcaretur (quia, ut diximus, ſicut catulus cernentibus videbatur) ſuorum manibus eum ad hoſpitium quo hoſpitabatur portari præcepit. Quæ dum ſignis excitantibus ad nocturnas vigilias, ſurrexiſſet, iterum ſuorum manibus fecit, quem ante tulerat, reportari; atque ne à populo læderetur, in crypta, ubi tunc temporis corpus S. Martialis *p* jacuerat, ſuper pavimentum marmoreum præcepit poni.

& ad ſepulcrum excubans, B

p

magno cum cruciatu rectificatur, C

18 Ubi dum languidus, jactans membra collocata, quieſceret; medio jam completo nocturnali Officio, cœperunt laxatis nervis ſe paulatim artus ejus erigere, & loca priſtinæ ſanitatis repetere. In quorum commotione duriſſimis æſtuabat miſer doloribus, & per pavimentum marmoreum in anguſtia maxima volvebatur: nulli enim, præ nimia laſſitudine, palam vocibus ſuum dolorem querulus inculcabat; ſed corporis torſionibus membrorum erigendorum maximum oſtendebat dolorem. Virtute enim hujus ſancti Confeſſoris & meritis, magnis corporis cruciatibus, ad erigendos nexus & nodos corporeos, torquebatur; & quaſi quibuſdam anguſtiis internis externiſque, cæleſti medicamine ſanabatur. In quo aliquamdiu dolore graviſſimo demoratus, dum ſuper pedum plantas, quia caro oſſibus deerat, per ſe ſtare non poſſet, erectiſque juncturis ambulandi officium adhuc penitus non haberet; intrante Cuſtode, qui tum temporis fuerat, & ſolicite hæc vidente, cum eum intellexiſſet cæleſti viſitatione curatum, & per merita Sancti in priſtinam ſuam ſanitatem erectum; humeris propriis, ab interioribus cryptæ, populis extulit ad videndum. Quem omnes qui ante noverant intuentes, dabant gratiarum actiones Domino Jeſu Chriſto, qui per ſanctum ſuum Antiſtitem tanta & talia in populo ſuo non deſinit quotidie operari miracula: cujus ſi virtutum inſignia, quæ per eum divina pietas aſſiduè innumera operatur, dicere cuperemus; aut ariditas noſtri ſermonis non poſſet excolere, aut memoria retinere. D

& necdum ſuppleta carne aufertur adhuc debilis.

Ex Ludovici Imp. militibus unus, q r

19 Quodam denique tempore, reſidente Ludovico *q* Imperatore, cum magno Francorum exercitu, Geguntiaco *r* Palatio; plurima circumquaque loca vicina in rapinis & prædonum paſcuis, quæ ſupradictus devaſtabat exercitus, vexabantur: erat enim uſque ad hanc urbem Lemovicinam Francorum diffuſus exercitus, & circumquaque reſidens, equis ſegetes & paſcua depaſcebat. Nulla enim Sanctorum reverentia, quorum pignora urbs noſtra excolit, eos ab hac populatione, licet pacifice ac religioſe quaſi naturaliter habeantur, frenabat: quippe quorum merita nec legerant, nec miraculis coruſcantibus cognoſcebant: qua de re ſine differentia, etiam hujus ſancti Confeſſoris ſegetem, cujuſdam Franci famulus expetens, falce metendam adierat. Quam dum ſine reſpectu divino carperet, & pugillarem manipulum abſcidiſſet; acſi injuriam Sancto Dei faciens, cui in colligenda ſegete nullum honorem præſumptuoſus detulerat, manum cum manipulo contractam aſpexit. Qui dum facti pœnitens, vellet ab altera jam pavidus falcem projicere, & hanc ſimul obriguiſſe ſtupidus miratus indoluit: erat enim juxta murum, quo ipſum monaſterium cingitur, campus aquilonaris, ubi divinâ ultione meſſis populator famulus horreſcebat confuſus. E

ſegetem monaſterii demeſſurus,

utraque manu contrahitur;

&, ſociis pro eo ſatisfacientibus,

20 Quo facto, Franci, qui audierant vel viderant, conturbati, non modica turba ad ſpectandum miraculum convenerunt. Ubi dum ſtupentem ſuæ gentis hominem conſpexiſſent, & contractum ambabus manibus condolerent; ac lumine viduatum conſpicerent; communi ſatisfactione ſuæ humilitatis ei implorare veniam, qui percuſſus fuerat, prudenti conſilio elegerunt Tunc diſcalceantes ſe pariter, cum magna mentis humilitate & ardentibus cereis, medium ipſum qui percuſſus fuerat, ante hujus Sancti præſentiam, nudis greſſibus adduxerunt. Ubi dum lacrymabiliter veniam pro ignorantia ſuæ negligentiæ implorarent, non deſtitit ſolitam pius athleta Domini conferre poſtulantibus pietatem: nam & pro quo rogaverant ſanum & incolumem reddidit, & ſuam ita eis cognitionem ab ipſo tempore largitus eſt ac donavit, ut nulla in paſcuis ac ſegetibus ejus deinceps à Francis hæc videntibus populatio inferretur. Ita enim ab eis in omnibus venerabilis poſtea fuerat & colendus, ut ſibi invicem prædicarent, ne ullus ſuorum in rebus ſanctiſſimi Martialis aliquid tollere aut accipere, ſine digno pretio, præſumpſiſſet. F

ſanatur.

ANNOTATA D. P.

a *De Prologo nolim ſpondere, eum primi Auctoris eſſe.* Clotharius, *natus paulo ante mortem patris an.* 584, *primum cepit Monarchiam, mortuis patruelibus, an.* 614, *ætatis ſuæ* 31. *Sub hoc autem fuiſſet mortuus Epiſcopus* Aſclopius, *ſeu Aſclepiodorus, relatus in Martyrologio Lemovicenſi ad* 23 *Decembris.*

b *Ms. noſtrum membraneum,* Mathuranum; *Ultraject.* Marcirarium: *utrumque, credo, ex abbreviatura male intellecta: cum enim hic ipſe miſſus, dicatur renuntiatus à Rege Epiſcopus, nec alius quam* Lupus *infra nominatus, apparet erratum eſſe in tranſcribenda hac voce. Eſt autem* Matricularius eccleſiæ, *vulgo* Marguiller, *penes quem eſt Matricula Clericorum, viduarum ac pauperum, ex proventibus eccleſiæ alendorum.*

c *Co-*

A c *Codex noſter importune hic addebat,* Lupi & Compresbyteri ejus.

d *Ultraject.* cum muneribus copioſis.

e *Hoc nomine dictus Epiſcopus (nam infra eidem dicitur Epiſcopatus collatus à Clothario) invenitur an.* 638 *ſubſcripſiſſe fundationi Solenniacenſi.*

f *Præter* Haldetrudem, *incertum eſt, an concubinam, an uxorem, habuerit Clotharius II,* Bertrudem, *unde genuit Dagobertum I, monarcham denique etiam ipſum: ipſa autem obiit anno* 36 *viri ſui, id eſt Chriſti* 619: *poſt quam ducta* Sichildis, *Charibertum, Regem poſtea Tholoſanum, ei peperit, defunctum anno* 637, *relicto filio. Utra autem Regina & conſequenter utrius filius hic intelligatur, non divino.* Clotharius *ipſe anno* 628 *obiit.*

g Ebroinus *ſub Clothario III officio illo cœpit fungi; laudatiſſimus initio Princeps, ſed Clothario mortuo anno ſui regni* 5, *Chriſti* 664, *plurium turbarum cauſa & auctor, tandemque occiſus an.* 688.

h *Ms. Membraneum,* Papam: *quo nomine nullus Toloſæ Epiſcopus fuit, nec ſi fuiſſet, tanta ei poteſtas ſecularis conveniſſet; itaque repoſui* Patricium;

i *Hiſtoria expeditionis, à Rege Gotthorum Wamba*
B *an.* 607 *ductæ in Galliam, pluribus nobis deſcribit turpem fugam* Lupi, *tunc* Ducis Francorum, *qui videtur hic indicari.*

k *Inter Willegiſilum pro anno* 630 *notum, & S. Erembertum pro anno* 690, *videtur aliquis anonymus interponendus.*

l Lumbare, *id eſt* cingulum, *quia lumbis adſtringatur: de quo multa erudite Cangius in Gloſſario.*

m *Hic deſinunt miracula, in Ms. Ultrajectino paſſim abbreviata, & ſtylo diverſa.*

n *Ejus fortaſſis, cujus nomen argumentum præbuit fabuloſis ſancti hujus Actis.*

o Manufollia, *Chirotheca, necdum alibi nobis lecta ſunt: ſuſpicari quis poſſet,* Muffularum *nomen, vulgo* Moufles, *hinc natum eſſe.*

p *Hic indicatur Tranſlatio aliqua ſancti corporis, poſtquam hæc acta ſint; quod infra clarius dicitur num.* 21.

q Ludovicum Pium *intelligo, Caroli Magni filium, qui an.* 813 *à vivente adhuc patre declaratus Imperator, cum exercitu in Aquitaniam rediit, eam contra Saracenos defenſurus.*

C r *Idem eſt in Ms. Tornacenſi. Bernardus Guidonis apud Labbeum tom.* 2 *bibliothecæ pag.* 266, palatium Johanneciacum *nominat; ipſe,* Jogunciacum *in parentheſi ſubſtituit. Valeſius in Notitia Galliarum agnoſcit, ita legi in Vita S. Genulfi; interim non dubitat, quin ſit* Jucundiacum Palatium, *in Vita Ludovici Pii, pro anno* 796 *commemoratum, ut* in territorio Lemovicino ſitum; *alibi corruptius,* Andiacum, *vulgo* Joac.

§. III. *Miracula poſt annum* DCCCLII *facta & à coævo ſcripta.*

Hæc ſunt ex multis pauca miracula, quæ pro merito Confeſſoris ſui S. Martialis Dominus operatus eſt poſt Tranſlationem corporis ipſius *a*, anno Incarnationis D. N. Jeſu Chriſti octingenteſimo quinquageſimo ſecundo, Indictione xv, regnante per provincias piiſſimo Galliæ Rege Carolo, filio Ludovici quondam Auguſti, ſuffragantibus meritis & orationibus beatiſſimi Martialis Confeſſoris Chriſti; ſuper diverſos infirmos, in diverſis locis, virtus divina pollere cœpit; præcipue tamen circa baſilicam, ubi pre-

a *Scribit Auctor ſuo tempore curatos varios,*

tioſum corpus illius requieſcit; adeo ut & vi- EX MS.
dentes & audientes huc illucque attoniti mirarentur populi; fitque ibi concurſio populorum pene totius provinciæ; nec ſolum concives, verum etiam aliarum, quæ vicinæ ſunt [provinciarum] habitatores, ardenti amore illuc properant. Inter quos & multitudo languentium concurrit, precibus & meritis illius deſiderantes ſanitatem recipere. Sed quia cuncta, quæ ibi à Deo acta ſunt, præ multitudine, enarrare non poſſumus; ex his vel pauca commemoremus: neque enim alia à nobis dicenda ſunt, niſi quæ aut oculis vidimus, aut à probatiſſimis viris cognita certiſſime ſcimus.

22 Quidam namque vir, nomine Petrus, qui *ac ſigillatim, mutum &* & auditum pariter & loquelam amiſerat, ab eo- *ſurdum;*
dem populo ad baſilicam ſupradicti Viri ſancti venit, confidens de miſericordia Dei: qui mox ut ingreſſus eſt ſepulcrum, ubi ipſe dudum quieverat, ſtatim auditum recipere meruit. Mulier Fredildis *b* nomine, quæ Petragorico ſolo oriunda fuerat, filiam habebat nomine Ingelradam, quæ à nativitate ſua officio linguæ caruerat; & cum per viginti & eo amplius annos E
per diverſa loca, ubi corpora Sanctorum quieſcunt, eam circumduxiſſent, nihil profuit. Cui quadam nocte revelatum eſt in viſu, ut ad ſepul- *mutam à*
crum præfati Confeſſoris veniret, ibique hoc quod *nativitate,*
quærebat impetraret. Quod cum feciſſet, etiam antequam ad eccleſiam perveniſſet, inſolitâ linguâ Deum laudare cœpit.

b

23 Reſtat namque ut & illud ad medium adferamus, quod in ipſo tempore, in alium Dominus operatus eſt. Vir quidam nobilis [Bernoldus nomine] in ipſo Lemovicino pago, filium *energumenum,*
habebat adoleſcentem, nomine Warnaldum, qui à ſpiritibus immundis vexari conſueverat; & ad tempus quidem cum patre manebat; ad tempus vero ignorante patre fugiens, ſilvas, montes, valleſque vel præcipitia gyrabat. Qui etiam curam gerens erga filium, quadam die montes valleſque cum familia perluſtrans, comprehendit eum; ſtatimque eum & ad eccleſiam Viri ſancti venire coëgit: ſed ad eam antequam perveniret, F
ſenſum & intellectum recipere meruit.

24 Eodem nempe tempore, morbus qui podagra vulgari locutione dicitur, multitudinem po- *c*
pulorum percuſſit; adeo ut manus & pedes illo- *multos podagra*
rum, vaſto incendio *c* cremando, ad nihilum con- *curatos,*
verterentur: ex quibus etiam multi ad præfatam eccleſiam delati ſunt, qui etiam ſanitatem recipere meruerunt. De quibus etiam fuit mulier, nomine Ermenildis, quæ etiam à ſupradicto malo in pede percuſſa eſt: & iterum ad ſepulcrum beati Antiſtitis fugiens, ſanitatem non minus accepit: quod uſque tertio factum eſt. Huic contigit, ut in ſanctiſſima nocte, qua nativitas noſtri *uni apparente Sancto,*
Redemptoris erat celebranda, canentibus ejuſdem eccleſiæ Monachis obdormiret; dictumque eſt illi in ſomnis, ut linteum, quod ad operimentum gerebat, Monacho qui ad officium prædicationis erat conſtitutus, cum candela deferret, & mox ſanitatem acciperet. Cui viſioni certiſſime credens, ſtatim ut dies perfecta venit, quod dictum ei fuerat, abſque aliqua dilatione implevit; & ita quidem ſanata eſt, ut ulterius nullum malum in pede ſentiret.

25 Interea non eſt prætermittendum, quod *cæcam item bis illuminatam.*
in alia muliere Dominus ibidem operatus eſt. Puella quædam, Chriſtiana nomine, ex ſolo Petragoro-

EX MS. tragorico, filia Daiberti *d* à nativitate lumen non
d viderat: quæ audiens miracula eo in loco, per merita beati Viri fieri, ardenti animo ibidem venit, & lumen quod non viderat, vidit. Quæ repleta gaudio, percepto lumine, indiscrete revertere ad propria tentavit. Sed antequam ad domum propriam perveniret, perdito lumine quod acceperat, prout fuerat, in tenebris remansit. Sed non dubia de Dei pietate, summa cum velocitate, ad sepulcrum Viri Dei iterum pervenit; & lucem, quam prius acceperat, iterum accepit.

26 Eo namque tempore circumquaque Gal-
e lia Aquitanica à Normannorum *e* graviter vastabatur gente: qui pene omnia usque ad internecionem vastantes, quæ circa maritima fuerant; securitate accepta Lemovicas usque pervenerunt: cernensque populus terræ illius, se vim illorum ferre non posse, maxime quia inter se divisus tunc erat, relicta civitate huc illucque dispersus est. Quibus diebus in prædicta civitate quidam homo, nomine Elisæus erat, qui ex Albiensi solo ad sepulcrum beati Viri aliorum manibus fuerat delatus: cui obtigerat, ut die Dominico, dum somnum caperet circa medium diem, sicut ipse narrabat, officium eundi atque motum dexteræ manus perderet, maneretque sine gressu atque officio manus per octo annos. Poscebat autem per multos dies intercessionem beati Præsulis, frequentans illius basilicam. Fugatis siquidem civibus, cum nullus ei in eundo misereretur; nimio terrore permotus, metuens ne civitas, juxta [morem] ipsorum barbarum, ureretur igne, & ipse cum ea; divino nutu, una tantum manu atque genibus reptans, à civitate in plateam se subtraxit. Illisque circumeuntibus ac gyrantibus civitatem, ita ut pene pedum eorum calcibus tunderetur; sic divina eum protexit gratia, ut non homo ab eis, sed bellua vel aper videretur: & plurimis in civitate præsumptive remanentibus interfectis, iste illæsus permansit. Recedentibus vero illis à civitate, atque ad ea unde venerant revertentibus, & concivibus remeantibus; ipse aliorum manibus, ad sepulcrum prædicti Confessoris, iterum est deportatus. Non multum vero postquam una parte reversi, ibidem Dominicum solenniter ducerent diem; peracta hora Tertia, pulsatis juxta morem omnibus ad divinum Officium signis, simul & nos Deo laudes agere cœpimus; & Deus, per merita sanctissimi Viri sui, huic sanitatem tribuere: & sic divina ordinatione peractum est, ut una hora & agentes Missarum solennia finem facerent, & illius infirmitati Deus terminum daret; ut qui die Dominico, circa meridianam horam, à dæmone fuerat dormiens percussus; in ipsius Resurrectionis die, non dormierit; sed vigilans, atque in oratione persistens, circa horam tertiam, per virtutem sancti Spiritus, nec non & meritum nostri Confessoris, propriæ restitueretur sanitati; & iple qui suis viribus ad audienda Dei beneficia venire non poterat, corporis recepta sanitate, gressibus propriis, quo voluntas eum duxit, properavit: quem
f postmodum inibi frequentantem, longum *f* crevimus per tempus.

27 Inter cetera virtutum suarum insignia,
Ludovico Juniore Aquitaniam invadente, beatissimus Dei athleta Martialis, unum quod præcipue nostro in tempore gessit, stupendum visu miraculum, non est silentio transeundum. Cum fraternam pacem Ludovicus, filius Ludo-
g vici Regis Germanici, irrumpendo *g* Aquitanicos fines, divideret; & patrui Caroli gubernacula sibi vindicare, & ad se transferre moliendo D
præsumeret; tyrannico more, ut in tali militia assolet, per hujus regni civitates & loca plurima, cupidus gloriæ, ferebatur. Cujus illicitos conatus pernicioſa cohors subsequens imitata, agrestem manum cum urbanis populis, milite nefario devastabat. Erat enim ex Francis bello potentibus ac Toringis, Alemannis quoque ac Bajovariis promiscuæ multitudinis commixtus exercitus; nec erat, cunctis properantibus ad rapinam, reverentia aut modus temperans aut honestas. Quorum *militum unus insolentior,* quidem unus, genere nobilis Alemannus, nomine Scrotulfus, dum in temeraria populatione præstantior, sine moderamine moribus indomitis grassaretur, ita quidem ut nec calce ecclesiarum ostia effringere formidaret, consonâ divinæ ultionis sententiâ, enormiter in toto corpore est percussus. Quod cum sui & omne sociorum ac propinquorum collegium tristi contemplaretur intuitu, & gemebundo pectore lamentaretur; vexationis illius magnitudinem, sancti hujus Martialis Antistitis meritis sacris & intercessionibus, judicaverunt absolvi. Erat quippe dolor intolerabilis & viscerum cruciatus enormis, in tantum E
quidem ut omnium membrorum destitutus of- *totus exanimatur;* ficiis, vitalis animus solo palpitaret in pectore, & sola imago mortua cerneretur [potius,] quam aliqua pressura infirmitatis. Visum enim cum auditu perdiderat, & consueta locutio cum omni (ut dixi) membrorum naturali motu defecerat; adeo ut toto corpore rigidus, immotis palpebris jaceret & apertis luminibus.

28 Talem itaque, id est omni parte emor- *qui commendatus à Rege S. Martiali,* tuum, ad hujus Sancti venerabile ac salubre sepulcrum, collegarum tristis societas eum detulere curandum. Jacebat denique miserabilis, ac ab omnibus intuentibus mirabilis & plangendus: & sola, teste Propheta, vexatio intellectum dabat auditui. Mirabantur enim eum inter ceteros venientes Episcopi, & præ nimia tormentorum dolorumque pressura, stupore horribili aderant, hujus cladis & pestilentiæ trepidi patratores. Quod dum ad aures Regis sui, non solum propinquorum, sed & aliorum videntium relatio retulisset; rogaverunt ut ipse pro illo Monachos hic Deo servientes expeteret, ut pio Domino & sancto ejus Pontifici Martiali orationem petititonis funderent, & parentum lacrymis condolerent. Quod F
dum factum est, cum magna devotione & fide, ante hujus Confessoris sepulcrum prostraverunt sanandum. Interea dum post cursus rapidos & nefanda molimina, Carolus Rex cum Francis adveniens, junctis armis Aquitanicis [Alemannos] *& per 40 dies ad sepulcrum delatus,* expulisset, nepotemque fuga præcipiti propria repetere compulisset; ingravescente morbo pestifero, pervasor hic unus, cum paucis dumtaxat hominibus suæ servitutis relinquitur; & [propter] malum quod sociorum consensu peregerat, hic anhelis gemitibus solo pœnaliter angebatur. Ubi dum premente ægritudine excubaret, & suorum manibus ante sanctissimi Confessoris sepulcrum frequenti solicitudine in vehiculo portaretur; quadragenario & eo amplius dierum spatio laborabat, in quo nihil alimentorum perceperat, præter aquam frigidam, quam cum fistula labris imposita pœnaliter deglutiebat; neque eum ad secessum ulla naturalis necessitas impellebat; quem præter aquam (ut diximus) nulla corporalis comestio sustentabat. Frequens circa eum suorum devotio, ad Missam & Horas vespertinas specialius præ ceteris Horis, per omne supradictum spa-

paralyticus ab annis 8, B

solus derelictus, non læditur:

C *ac denique ad sepulcrum sancti relatus, sanatur.*

in irruptione Normannica

A ſpatium, eum quotidie in ſella geſtatoria rigidum deferebat; & præſenti obſequio & cura piiſſima, ut Domini miſericordiam reciperet, exorabat.

29 Tanto autem in hæc ſatisfactione tempore prætermiſſo, cum jam nulla apud humanos animos de ejus recuperatione ſpes ulterius haberetur; ſolita hic Confeſſor Domini pietate, non deſtitit, ſuarum interceſſionum remediis, eum miſericorditer viſitare. Nam cum pro more, die quodam ante ſepulcrum ejus, manibus portantium portaretur; & ſola cæleſtis medicina, votis bonorum hominum, & ipſorum hic tum degentium Monachorum, crebris & compunctivis orationibus, & jam quaſi in ultimo, quæreretur; viſa ei adſtitit hujus ſancti Confeſſoris præſentia. Videbatur illi veſtimentis eccleſiaſticis Pontifex, & dignitate ſacerdotali Epiſcopus, qui manu ſacratiſſima debilem per mentum accipiens, eum, ut ſibi videbatur, ad adorandum Dominum incurvabat. A qua, ut credi fas, felici viſione evigilans, niſu languido ac ægro conamine, prout in ſomnis viderat, ſe pavimento ſternere, ac ſtrato corpore Dominum adorare tentabat. Cujus voluntatem nutu famili intendentes qui aderant, ante ſepulcrum velociter eum famulanti obſequio proſtraverunt. Ubi dum jaceret extenſus, reddita voce patria, Dominum & Sanctum ejus Martialem Pontificem, gratias referens, paulatim cœpit ſupplicando collaudare: ſtatimque viſum cum auditu recipiens, ſupernum auxilium datis gemitibus anhelabat: & ſibi priſtinam cum futura correctione ſalutem, verbis ac votis quibus poterat, expoſcebat. Quod adſtantes famuli dum viderent, & ſubita & inſperata lætitia replerentur, cœperunt ritu & lingua barbarica, quod eorum dominus loqueretur, clamare. His auditis, Monachi, qui in ſacris vigiliarum Officiis excubabant, nimio pro oſtenſo miraculo exultantes gaudio, ſignorum crepitu famam tanti operis divulgando, Domino laudes hymnidicas, pro viri hujus incolumitate, cecinerunt.

tandem apparente ſibi ſancto,

ſanitati redditur.

B

ANNOTATA DP.

a *Incertum mihi eſt, utrum prioris Paragraphi clauſulam hic habere nos dicam, an præſentis initium; cum appareat, priorem quoque ſcriptum eſſe poſt Tranſlationem. Lombardellus in Append. ad Vitam Italicam cap.* 1, *factam Tranſlationem, ait, annis* 600 *poſt Sancti mortem, adeoque ſeculo* 7, *in ejus ſententia, mortem illam adſcribentis ſeculo* 1; *idque ad novam eccleſiam, Deiparæ & S. Stephano dicatam, quæ hodiedum dicitur* S. Martialis. *Utinam certius aliquid & antiquius de illa haberetur. Unum ex num.* 33 *dicere poſſumus, factam ante obitum aut etiam ordinationem S. Eligii, qui poſt medium iſtius ſeculi, Reliquias aliquas* S. Martialis *Pariſios intulit, in eccleſiam ipſi iſtic dicandam.*

C

b *Hujuſmodi paſſim ſunt ceteræ Tranſlationum particulæ; ubi* Namque *&* Nempe *&c. degenerant à propria ſignificatione. Quod autem hic refertur miraculum, etiam occurrit in Ms. Tornacenſi (unde hic ſupplevi nomen patris) & ubi filii nomen ſcribitur* Walvardus.

c *Potius* Sacer ignis *talis morbus diceretur: & ſic reipſa morbum hunc appellat auctor Ms. Tornacenſis; & ibidem dicitur morbus ille graſſatus* in Axia, *vulgo* Aixe, *quæ Lemovicis diſtat una leuca tráns Vigennam, utrique loco præterlabentem.*

d *Melius* Daiberti, *quam* Dalberti, *quod &* Dagoberti *ſcribitur, in Ms. Tornac.*

e *Cœperunt Normanni Gallias infeſtare, claſſibus piraticis advecti, jam inde ab an.* 840, *annuis incurſionibus moleſti.* EX MS.

f *Id eſt,* Vidimus, *quaſi præteritum à* Cerno, *video.*

g *Venit Ludovicus nepos Caroli Calvi in Aquitaniam an.* 855, *rebuſque non ex voto fluentibus, ſub Antumnum rediit unde venerat. Ms. Tornacenſis ſcriptor compendium quærens, diſpendium hiſtoriæ fecit, quando ſcripſit rem actam,* tempore Ludovici Regis, cum poſt mortem Caroli patris regnum occupare vellet.

§. IV. *Alia miracula ex Ms. Tornacenſi, eruta à Fr. Joſepho Ign. de S. Antonio Carmelita Diſcalceato.*

30 TEmpore Baſilii *a* Imperatoris, tres Nobiles, de quadam civitate *b* Taraſcone, quæ eſt ultra civitatem Tholoſæ itinere trium dierum, ob devotionem, B. Martialis limina viſitabant. Quibus in viâ procedentibus, quidam juvenis, ab utero ſurdus & mutus, eis in via affuit; & quibus poterat nutibus rogare cœpit, ut eum ſecum ducerent. Cumque hoc propter onus itineris facere recuſarent; unus ex ipſis compaſſus dixit; Non dimittamus iſtum, vult enim ire ad Apoſtolum, petiturus ejus auxilium. Duxerunt autem illum per diem, & in nocte faciebant ſibi ſigna, quod rediret ad propria. Renuebat mutus, & quibus indiciis poterat flagitabat, quòd eum ſecum ducerent, ad quod obtinendum ſe in terra humiliter proſternebat. Compaſſi igitur ſibi duxerunt eum, & cum ad civitatem Petragoricam perveniſſent, tamquam ſaluti propinquior, majora ſigna lætitiæ prætendebat; & quanto civitati Lemovicenſi, quam numquam viderat, propinquabat, tanto in facie lætior videbatur, & ſuorum ductorum obſequiis apertiſſime occupabatur. Cum igitur coram ſepulcro B. Martialis veniſſent, cœperunt pro muto ſuo S. Martialis clementiam inſtantius flagitare, & mirabilia quæ faciebat in aliis, allegare; orantes B. Martialem, ut oſtenderet in hoc muto, quod poſſent in ſuis partibus enarrare. Mirabile dictu! juxta pullorum cantum, vigilantibus omnibus & laudes Matutinales cantantibus, abundantia magna ſanguinis per os, & nares, & aures ejus exivit, & auditum & loquelam mutus continuo recepit: & qui mutus venerat, laudes Apoſtoli magnifice decantabat. Hoc autem miraculum ſcripſit, qui ſanguinem in genis ejus recentem vidit.

a

b

Surdus & mutus, in via repertus, E

& ad ſepulcrum ductus,

erumpente per organa ſanguine gratiam obtinet: F

31 Quidam puer de Alvernia, qui fuerat mutus à pueritia, à parentibus ad S. Martialem eſt adductus, & ibidem cum cuſtodibus derelictus; qui puer diu Lemovicis perſeveravit, nec loquelam recuperavit. Tandem cum populus feſtivitatem B. Martialis quadam die ageret, & puer juxta ſepulcrum B. Martialis oraret; ſanguinem ab ore evomuit, & continuo loqui cœpit: qui puer poſtea non apparuit, ſed ſanguinis veſtigia remanſerunt, & os hominis & veſtes ſanguine ſunt aſperſæ.

item puer mutus.

32 Quidam homo de diœceſi Petragoricenſi, dum quadam die in quodam fonte ſe lavare vellet, inimicus in fonte, in ſimilitudine cujuſdam mortui, apparuit; & aqua in oculos ingeſta, viſu oculorum eum privavit. Cumque diu cæcus fuiſſet, & divinam clementiam pro recuperandis luminibus frequentius invocaſſet, oculos amiſſos hoc modo recuperare meruit. Videbat ſiquidem per-

Vir quidam viſo ſpectro excæcatus,

EX MS. per tres noctes in visione, quod erat in quodam palatio in civitate Lemovicensi coram B. Martiale; ubi recuperabat oculos perditos virtute beatissimi Martialis. Cum igitur cuidam litterato visionem retulisset; monuit ille vir eruditus, ut continuo viam aggrederetur, quod & fecit. Nec in via auxilium sibi B. Martialis defecit. Nam cum ad desertos quosdam vicos veniisset, & quasi fame periret; non inveniens hospitium, intravit quemdam clibanum, ubi duos panes miræ magnitudinis & dulcedinis invenit, ex quibus per totam viam se refecit; quæ provisio in firma spe recuperandæ sanitatis eum mirabiliter confirmavit. Dum igitur ad civitatem Lemovicensem perveniset, & orationem fundere non cessaret, differebatur ejus curatio, ut majori stupenda miraculo videretur. Continuante ergo cæco precum instantiam; in media Quadragesima, die quadam Dominica, de ejus oculis aqua fervens & fumosa abundantius emanavit: qua cessante, lumen perfecte rediit oculorum; & ad terram suam rediit videns, qui cæcus venerat ad terram alienam.

in itinere ad Sanctum divinitus aliter,

& apud eum illuminatur.

B 33 Quodam etiam tempore contigit, quod B. Eligius capellam, prius constructam in civitate Parisiensi in honorem B. Martialis, quæ quasi lapsa & destructa fuerat, renovavit. Renovatâ igitur ecclesiâ, & plumbo etiam coopertâ, cum magnâ multitudine comitantium, Reliquias B. Martialis B. Eligius *c* ad renovatam ecclesiam voluit deportare. Cum igitur rectius ire posset, ante carceres, ubi septem homines detinebantur vinculati, voluit cum Reliquiis beati Martialis suum transitum facere, non dubitans quod in honore dictarum Reliquiarum Dominus sua solita mirabilia indicaret. Portantur ergo Reliquiæ; & egregius Confessor Eligius, velut alter David ante arcam, coram Reliquiis B. Martialis corde & corpore exultabat. Cum igitur portans Reliquias ante carceris januam advenisset; non potuit se movere, nec passum facere; omnibus qui aderant instantibus, & compellentibus ut procederet, & Reliquias deportaret. Confessus est igitur qui Reliquias portabat, se non posse pedes movere. Cumque omnes starent attoniti, statim levis tonitruus cœpit in carcere audiri, C ab imis concuti, & vincula & compedes cœperunt disrumpi; & confractis seris & clausuris januæ aperiuntur; exeunt captivi; & ecclesiam ingredientes, B. Martialis mirabilia prædicabant.

Dum illius Reliquiæ Parisiis portantur,

c

ad ecclesiam à S. Eligio dedicandam,

solvuntur vincula captivorum.

d Episc. Agennensis curatur à febri:

34 Dominus etiam Joannes Geraldus, *d* Episcopus Agennensis, retulit; quod cum de febre quartana infirmaretur, & in plena hieme multum affligeretur, & nullum posset cum mediis curationis remedium invenire; S. Martiali promisit cum summa devotione, quod si quartana eum dimitteret, quolibet anno cum oblationibus ejus ecclesiam visitaret. Quo voto emisso, finita febri quartana, continuo liberatus est; & ex tunc B. Martiali familiaris extitit & devotus.

invocante ipsum S. Eligio restinguitur ecclesiæ ejus incendium:

35 Alio quoque tempore, cœpit urbs Parisiensis tota valido ignis incendio concremari; nam flammæ ferebantur undique, & tam prope monasterium B. Martialis globus ignis singula devastabat, & prope erat, ut basilicæ tegumentum, (quod B. Eligius fecerat plumbeum) funderetur. Quod videns B. Eligius, B. Martialis auxilium invocavit; clamans, quod si B. Martialis ecclesiam suam cremari sineret, numquam ipse, qui eam semel reparaverat, repararet. Confestim igitur flamma in partem oppositam dirigitur, & B. Martialis ecclesia ab incendio liberatur. D

in remedium ignis sacri

36 Quodam tempore, invalescente iniquitate, & refrigescente caritate, ira Dei peccatis exigentibus cœpit in populum desævire. Nam per omnes partes Aquitaniæ & Galliarum, ignis cremabat homines & mulieres, pueros & virgines atque senes. Non parcebat divina ultio ætati: nam in hoc adurebantur digiti, in alio manus, in alio brachia, in alio pedes & tibiæ, in alio ceteræ partes corporis ignis incendio cremabantur. Et si propter * refugium in loco doloris liquor aquæ poneretur, magis ac magis dolor augebatur, & fumus fœtidus emittebatur, qui aërem corrumpebat. Consulunt Præsules, quid facto opus sit: & tandem consilio definito una est vox omnium, quod ad patronum Aquitaniæ B. Martialem pro auxilio recurratur, & corpus ejus de terra elevetur, ut ejus patrocinio omnis infirmitas expelleretur. Conveniunt Episcopi, confluunt populi; & ad locum, ubi corpus erat, accedunt: terra concutitur, aër suavitate odoris repletur: erigitur sancti Apostoli corpus, sanatur circumstans infirmus populus; & Sancti cor- E pus defertur exterius, ut, qui accedere non poterat, sanaretur. Portatur ad montem, qui ex tunc Mons-gaudii est dictus, & omnis adstans populus est *e* sanatus. Gaudent sani populi, & magnificant laudes Apostoli, qui conferre potest infirmis sanitatem corporis. Redeunt Episcopi, redeunt populi, prædicantes ubique terrarum miram Apostoli potestatem.

**potius, refrigerium.*

determinatur elevatio corporis:

& delatio in montem.

e

37 Traditur ab antiquis, quod dum B. Martialis iret in Mauritaniam, transivit per diœcesim Engolismensem *f*, ubi ecclesia tunc *g* fuit in ejus honore fabricata à Christicolis; in qua sunt Reliquiæ de capillis ejus; in qua est Deus mira in ejus honore continue operatus. In illa autem terra quidam Miles, juvenis corpore, qui diu vixerat impudice, à malignis spiritibus vexabatur: tantis enim furiis agitabatur, ut se ipsum dilaceraret, & catenis ligneis stringeretur. Ad multorum igitur Sanctorum limina à parentibus fuerat deductus, nec per aliquem sanitati fuerat restitutus; imo dæmon clamabat per os ejus: In vanum, miseri, laboratis; non enim est in Aquitania Sanctus, qui me possit expellere, nisi F unus. Cumque sub conjuratione Crucifixi, nomen Sancti illius requireretur; dæmon compulsus ait: Princeps vester Martialis, qui novem ex sociis, primum ex urbe Hurdeg *h*, tandem ex Mauritania, dum viveret, expulit, & in infernum cruciandos misit. Nos autem in isto homine novem sumus, & B. Martialem multum timemus. In crastinum miser ille obsessus ad ecclesiam prædictam adducitur, & à dæmonibus ante ostium pronus quasi mortuus projicitur, & vox dæmonum terribilis in ecclesia auditur: Quare, Hebræe Martialis, nobis tanta tormenta impendis? quare carnem luxuriosam defendis? Sic igitur miserum hominem per dies quindecim vexaverunt, nec recreari cibo vel potu permiserunt. Quibus completis, hora tertia, sanguine per os ejus emisso, ab eo recesserunt, non in eo ulterius reversuri. Cecidit homo in terram, & velut mortuus apparuit usque in horam nonam. Cum ergo amici omnia funebria præparassent, & eum, ut moris est, vellent tradere sepulturæ; continuo surrexit sanus, ciboque & potu recreatus, dixit, se, à novem æthiopibus [deductum] ad os cujusdam profunditatis inferæ, unde flammarum fœtor exhalabat: cumque ibi profundùm mer-

Engolismensis adolescens

f g

propter luxuriam obsessus à novem dæmonibus,

h

à solo Martiale ejiciendos se fassis,

eodem conspecto liberatur.

A mergi debuiſſet ; per quemdam indutum lineis & veneranda canitie, qui lilia in dextera manu, virgam ferream in ſiniſtra geſtabat, fuiſſe liberatum. Qui virga ferrea æthiopes percuſſit in cervicibus, & demerſit in inferioribus putei, & animam juſſit redire ad corpus, injungens ut ab immunditia abſtineret. Nec dubium, illum fuiſſe S. Martialem, qui erat indutus lineis, propter Apoſtolicam dignitatem, & virgam ferream [tenebat, propter eam] quam habet ſuper dæmones auctoritatem.

item energumena.

38 Quædam etiam de Lemovicis oriunda, corpus ſuum dedit nimiæ voluptati, propter quod fuit tradita dæmonum poteſtati. Quæ à ſuis ante ſepulcrum Apoſtoli adducitur; & dæmones per os in ſpecie carbonum projiciens, liberatur.

Sancti feſtum violans ruſticus & blaſphemans,

39 In Aluernia prope Claromontem contigit, ut relatu fide dignorum audivi, quoddam mirabile, quod non eſt ſilentio tranſeundum. Sacerdos quidam B. Martialis indixerat parochianis ſuis, exhortans quod in feſto tanti Sancti ab omni ſervili opere ceſſaretur. Contigit autem, ut quidam homo ejus parochiæ, Sacerdotis ſui edicto contempto, gerbas *i*,

i

B quas domi habebat ad ſolem poneret, ut eas humectas ſolis caliditas urendo ſiccaret. Cumque à vicinis ceſſantibus argueretur, contemnendo arguentes, ſicut mandatum contemſerat Sacerdotis, reſpondit; Quando Martialis de Lemovico veniret, erunt gerbæ penitus deſiccatæ. Mirabile dictu. Serenitas erat maxima, nec in aëre apparebat aliquod indicium nebuloſum: vix tamen ſermonem complevit, & ignis de cælo deſcendit, & gerbas omnes ſic penitus conſumpſit, quod de ipſis ſolus pulvis remanſit. Ex quo evidenter apparuit, quam velox fuit punitio, quia feſtum S. Martialis contempſit.

incendio manipulorum ſuorum punitur :

k

& alius ſimiliter.

l

40 Prope S. Macarium *k* & Lingonium in quodam manſo, homo quidam in feſto B. Martialis, bladum *l* de agro meti fecit, & gerbas in quadam parte agri collegerat ; & cum miſiſſet ad domum, & præpararet aſinum, volens gerbas cum aſino deportare ; deſcendit ignis de cælo, & gerbas omnes & etiam ſtipulam agri uſque ad ſolum combuſſit ; & exinde ad domum, quæ diſtabat bene jactum baliſtæ, volavit, & domum combuſſit & aſinum ; & vix homo evaſit,

C perterritus & dolens, quod in tanto feſto fuiſſet ad S. Martialis injuriam operatus.

m

Altare Sancti recens conſecratū

41 Quodam tempore Stephanus *m*, Alvernorum Pontifex, in honore B. Martialis in Aurelianenſi cœnobio altare conſecravit: [nam] quidam beatus Geraldus, adhuc vivens, ibidem reliquias B. Martialis apportarat. Quod altare conſecratum, ipſo die jubente Epiſcopo decentius adornatur, pulcrius contegitur, & venerabilius decoratur. Quod quidam Miles, mente ſuperbus, indigne ferens, & contra S. Martialem blaſphemias proferens, dixit: Sanctus Martialis non eſt aliis Sanctis nobilior, & ideo altare ejus non decet ornatus decentior. Hoc dixit, & manum extendit ; & pallium, quo tegebatur altare, auferre voluit. Vix fimbriam tetigerat, & ſtatim cecidit reſupinus, in utraque manu leproſus effectus, ore mutus, in amentiam verſus, & toto corpore diſſolutus; & ſic ſtetit, donec juſſu Epiſcopi coram altari conſecrato adductus fuit, & Epiſcopus pro eo devote oravit, & ſic ſanitatem recepit, & B. Martialis magnalia prædicavit.

decentius ornare prohibens, caſtigatur :

42 Contigit & mihi, ſupradicta abbrevianti, quod cum in quadam eccleſia, in diœceſi Agennenſi ſita, prope Portum B. Mariæ *n*, quæ ecEX MS. *populus ad Sermonem de Sancto collectus*

cleſia dicitur Baſſanes, & eſt in honore B. Martialis fundata ; me ipſo, aſſiſtenti populo, per diverſa miracula, declarante, quod B. Martialis haberet ſuper dæmones poteſtatem magnam ; tempeſtas fuit : nam tempeſtas tonitruorum & grandinis ſubito eſt exorta. Quod videns populus perterritus, emittere cœpit clamores validos & mugitus. Ego autem, ſperans de ſolito adjutorio B. Martialis, dedi eis ſpem, quod ſi tacerent, & Sermonem B. Martialis audirent, B. Martialis eos à noxiis & incommodis cuſtodiret : quod & fecit ſua ſolita bonitate. Nam vineæ & blada convicinarum parochiarum perierunt, & metæ illius parochiæ illæſæ penitus remanſerunt. Ex quo apparet, quod S. Martialem inhonorantes puniuntur, honorantes apud Deum & Sanctum petitionis ſuæ effectum & ſolatium ſortiuntur. Ceſſet ergo lingua arida ab ejus miraculis recitandis, cujus poteſtas non ceſſat à continuis miraculis operandis ; ſed ejus precibus nos perducat Dei Filius ad incoinquinatum gloriæ corpus, ad quod ipſe cum eodem Dei Filio pervenit perenniter regnaturus. Amen.

à tempeſtate damnum nullum patiuntur.

ANNOTATA D. P.

E

a *Regnarunt in Oriente* Baſilius Macedo, *ab anno 867 ad 886 ; & Baſilius, filius Romani Junioris, cum fratre Conſtantino, ab anno 975 ad 1025. De priori potius hic agi crediderim : ſed ſciolus videri voluit, qui hæc ſcripſit, Monachus ; pro Rege Francorum, quem antiquior Scriptor haud dubie nominavit, ſubſtituens eum, cujus nulla apud Francos ratio habebatur.*

b *Ms.* Caïnone, *quod non eſt civitas, ſed caſtrum, vulgo* Chinon, *ad Vigennam fluvium, in pago Turonico, diſtatque à ſua Metropoli leucis 8, Lemovicâ autem leucis circiter 50 ; aſt Tholoſa altero tanto. Corruptiſſimus ergo hic locus eſt, nec video quomodo poſſit apte corrigi ; maxime cum ex mox nominanda Petragorica civitate, tranſeundâ prius quam Lemovicum veniatur, appareat requiri locum, huic ad meridiem, non ad Septemtrionem poſitum. Tales autem ſunt* Taraſco *&* Carcaſſo, *utraque ſupra Tholoſam, reſpectu Lemovicenſium, tridui itinere poſita ; hæc Orientalior, ſed primæ litteræ identitate propior* Caïnoni ; *iſta Meridionalior, unde euntibus Lemovicum, Tholoſa & Petragoricum in via ſunt ; non item ſi Carcaſſone quis illuc eat.*

c S. Eligius, *Noviomenſis Epiſcopus, ſecundum Henſchenium, in Dagobertis, & alibi, ordinatus Epiſcopus anno 646, obiit an. 665. In Vita, per S. Audoënum ſcripta apud Surium 1 Decembris, ſimile quid narratur, alia occaſione factum, cap. 15, quod ipſe S. Simplicii meritis adſcripſerit.*

F

d *Apud Sammarthanos nullus* Aginnenſis Epiſcopus *duplici hoc nomine reperitur ; ſed* Geraldi *duo anno 1103 & 1232 ; deinde tres* Joannes *ab anno 1281 ad 1383. Ego ex prioribus unum, hic potius intellexerim. Diſtat autem Lemovicâ Aginnum leucis circiter 30, ſic ut utrique medium Petragoricum ſit.*

e *Hoc eſt miraculum, notatum in Chronico pro anno 835, atque hæc videtur à Cordeſio appellari Prima Tranſlatio.*

f *Engoliſmenſis diœceſis & Burdegalenſis confinia proxime ſe contingunt, per hæc autem tranſeundum Sancto fuit, ituro in* Maritaniam, *id eſt Maritimum tractum Aquitaniæ circa Rajonam, & huic, quam Burdegalæ, propiorem, ubi & vicus* Marennes, *id eſt* Maritimæ *dictus, à quo nomen vulgare iſtius regiunculæ nomen*, le Marancin.

g *Imo potius diu poſtea.*

EX MS. h Hurdaſpalenſis Cœnobii *meminit S. Eulogius, quem locum, ejus Commentator Ambr, Morales ſitum ait ad Pyrenæorum radices, in finibus Hiſpaniæ,* 5 *leucis Bayonâ; vulgo dictum* Urdache, *quam hic indicari puto.*

i Gerbæ, *id eſt frugum manipuli.*

k *Oppidum* S. Macarii (*de quo egimus ad ejus diem* 4 *Maij*) *ad Garumnam,* 7 *leucis ſupra Burdegalam eſt, cui trans flumen objacet locus,* Alengon *in tabula dictus, ut hic forte ſcribendum ſit* Alingonium.

l Bladum, *cujusvis generis fruges, præſertim triticea, dicuntur.*

m *Intra annum* 1077 *&* 1095 (*quibus vixit* S. Geraldus Abbas, *poſt conditum* Silvæ-majoris *prope Burdegalam Monaſterium, de quo actum* 5 *Aprilis*) *nullus alius fuit Epiſcopus Claromontanus dictus* Stephanus, *quam hujus nominis quintus, jam inde ab anno* 1064 *notus.*

n *Notatur in tabulis,* 4 *leucis infra Aginnum, ad eamdem dexteram Garumnæ ripam.*

B

ANALECTA

De Eccleſiis, Reliquiis, & cultu S. Martialis.

§. I. *De Collegiata Lemovicenſi, ſacri corporis cuſtode, in monaſterium verſa, & de hujus primis Abbatibus.*

Licet Acta fabuloſa hujus Sancti, eidem adſcribant fundationem, dedicationem, atque dotationem Cathedralis eccleſiæ S. Stephani, quales quarto quintove ſeculo convenirent; non tamen ita inſanivit Auctor, ut etiam ibi ſepultum illum ſcriberet; ſed extra civitatem (pro more primorum ſeculorum, Gentilibus, Judæis & Chriſtianis communi) tumulatum indicat, quando aſſerit oratorium ſeu eccleſiam S. Petri ædificatam in poſſeſſione Valeriæ, utique ſuburbana; quodque in ea ipſe, ad Occidentem, tumulariam ſibi ſtatuit ſepulturam.... Cum vero ad ſepeliendum, corpus illius deferretur, in hora egreſſionis à Baſilica S. Stephani, cæli aperti ſunt, viamque omnibus apertione ſua oſtenderunt, qua ſancta membra ipſius tumulanda deferri debuiſſent. Semper illis pergentibus cæli aperiebantur, uſque ad locum ſepulturæ; *cum ſcilicet noctu efferretur, ut congruum erat ſub Gentilibus fieri: miraculi tamen fides potius ſit penes traditionem quam Auctorem, tam multa ex ſuo cerebro commentum.*

In ſuburbano cœmeterio ſepultus Sanctus,

C

non intra civitatem,

2 *Crediderim interim, quod eccleſiaſtica pace per Conſtantinum ſtabilita, fidelis Lemovicenſium populus eodem ipſo intra urbem loco, ubi* S. Martialis *conſtituerat oratorium ad ſacros, quando licebat, conventus agendos; erexerat eccleſiam ampliorem & publicam ſub nomine* S. Petri, *nunc de* Quadrivio *dictam; ubi aliquamdiu conſueverint ſuos Epiſcopos ſepelire; ſicut moris fuiſſe ſcribit is, qui Epiſtolis,* S. Martiali *ſuppoſitis, teſtimonii ſui calculum addidit. Crediderim etiam quod eadem eccleſia fuerit Cathedralis, uſque poſt annum* CCCCXV; *quando invento corpore S. Stephani, aliquæ ejus Reliquiæ Lemovicam ſunt allatæ, ut infra num.* 11 *apparebit; unde nata occaſio novæ Cathedralis ſub ejus nomine dedicandæ.*

ubi habuerat oratorium:

3 *Similiter & ſuburbani cœmeterii oratorium, ubi* S. Martialis *tumulatus jacebat & ejus primi ſucceſſores, verſum ſit in baſilicam dictam* S. Martialis, *poſtquam hujus ibi ſepulcrum, decentius ornatum, frequentari cœpit, & miraculis illuſtrari; aut ſaltem poſt aliquam ejuſdem eccleſiæ reſtaurationem, factam ſeculo* VII. *Hujus enim rei indicium præbet S. Eligius, Reliquias aliquas* S. Martialis *Pariſiis collocans, circa medium iſtius ſeculi, ut ſupra in miraculis num.* 33. *Tunc etiam ibi fuerint inſtituti Canonici, ſicut & in eccleſia S. Stephani: utrorumque certe mentionem invenimus tempore Pipini Regis, in eo Chronico quod Ademarus, S. Eparchii apud vicinas Lemovicis Enculeſmas Monachus, ſeculo* XI *ſcripſit, & Labbeus tomo* 2 *Bibliothecæ ſuæ Ms. inſeruit; ubi pag.* 157 *dicitur, quod Rex anno ſuo antepenultimo, qui fuit Chriſti* DCCLXV, quarto iter faciens in Aquitaniam, contulit S. Martiali bannum aureum, quod ceperat in prælio Waifarii, *Aquitaniæ Ducis ſibi rebellantis;* ſimulque donavit villam de S. Valerico Canonicis S. Martialis; & Canonicis S. Stephani dedit villam, quæ dicitur Salanniacenſis.

D

Baſilicam accepit & Monaſterium.

Utrobique inſtituti Canonici ſec. 7

4 *Idem Labbeus eodem tomo, à pag.* 279, *aliud Chronicon edidit, auctore Gaufredo, S. Martialis cœnobitâ, poſtea Priore Voſienſi, ubi cap.* 59 *pag.* 312, *ſic legitur:* In diebus antiquis, una Canonicorum Congregatio pariter poſſedit prærogativam eccleſiarum S. Stephani ſanctique Martialis: & Congregatio quæ apud S. Martialem manebat, vigilia Natalis Domini apud S. Stephanum deſcendens, eidem eccleſiæ præſidebat uſque ad Vigiliam B. Joannis Baptiſtæ. Itidem Conventus S. Stephani aſcendebat apud S. Martialem, eidem Apoſtolo famulans uſque ad Vigiliam ejuſdem Præcurſoris. Cumque hi exirent à S. Martiale, & alii à S. Stephano, ſigna pulſabantur utriuſque eccleſiæ, uſquequo hi iſtam intrarent eccleſiam, & iſti alteram. Cum vero Canonici S. Martialis, cum conſilio Caroli Calvi Regis, Monachi facti ſunt, diviſerunt cum Canonicis S. Stephani, poſſeſſiones antiquas.

aliquando in unum juncti Collegium:

E

5 *Prius autem quam hoc fieret, Caroli Calvi pater, & Magni filius,* Ludovicus, *cognomine* Pius, *qui* anno DCCCXIV, *mortuo patre,* regnum recepit; conſtruxit monaſterium Martialis S. Salvatoris Lemovicenſis, *regia ſcilicet amplitudine, ut &* Regalis baſilica *paſſim dicatur, & utroque nomine vel alterutro nuncupata inveniatur. Præcitata verba ſuggerit breve Chronicon Lemovicenſe; uſque ad annum* MXXXVII *procedens, & ab eodem Labbeo ſimiliter editum pag.* 332. *Abſoluti autem & dedicati operis tempus ſic porro indicat Ademarus, pag.* 159, *narratis prius quibuſdam actis anni* DCCCXXIX, *& Normannica anni ſequentis irruptione in Aquitaniam;* Tunc, *inquit* (*ſed corrigendus error & legendum* biennio poſt, *ſcilicet anno* DCCCXXXII) Ludovicus Conventum generalem tenuit in Palatio Jogentiaco in Lemovicino, & cum gloria magna dedicari Baſilicam juſſit Salvatoris regalem menſe Octobri; & levatum corpus S. Martialis.... eodem menſe poſitum eſt poſt altare Salvatoris ad cryptam majoris vitreæ (*ſive ut Bernardus Guidonis legit* majoris voltæ) præſente ipſo Imperatore.

qui poſt dedicatum Regale monaſterium,

F

an. 829.

6 Tunc etiam hiems aſperrima fuit, & reverſus Imperator Franciam, poſt modicum tempus (*anno ſcilicet* DCCCXXXIII, *circa* XXIV *Junii*) captus eſt in traditione à tribus Regibus filiis ſuis, Lothario, Ludovico, & Pippino; & à Lothario miſſus eſt in carcerem apud S. Medardum; deinde apud S. Dionyſium.... & dum parvo poſt tempore Lotharius apud Viennam diu demoraretur, aggregati Franci, Ludovicum à cuſtodia carceris juxta aulam S. Dionyſii ejecerunt,

& Ludovicum à filiis captum,

A runt, & invitum in Regem iterum levaverunt (1 *Martii anno* DCCCXXXIV:) & ab eo die, quo D. Martialis corpus positum est, ubi supra, in Basilica Salvatoris; usque ad eum diem, quo Imperator restitutus est in regnum, mediâ Quadragesimâ (*imo Dominica* II *Quadragesimæ*) post asperrimam hiemem, incessanter diluvia aquarum & pluviæ nimiæ increverunt: ab ipso die restitutionis serenitas in Francia reddita est: sed in Aquitania pluviæ non defecerunt, quousque corpus B. Martialis sepulcro pristino iterum reconditum est. *Gratum id Deo accidisse, patuit sequenti mox anno* DCCCXXXV; *quando (ut habet præcitatum Chronicon Lemovicense)* miraculum fuit B. Martialis in Monte-gaudii.

corpus Sancti restituerunt suo loco,

7 *Decimo tertio post anno magna rerum mutatio accidit. Etenim* post mortem Domini Ludovici Imperatoris, *inquit Ademarus pag.* 161, anno octavo, ab Incarnatione vero Domini DCCCXLVIII, Ainardus, princeps de Basilica S. Martialis, cum aliis omnibus Canonicis, Deo inspirante, projiciunt arma secularia, & de Canonicali habitu in Monachorum habitum seipsos mutant in eodem mo-

B nasterio. Carolus enim Calvus Conventum suum generalem habuit tunc Lemovicæ, tempore Quadragesimæ, cum Episcopis Aquitaniæ & Primoribus ejus. Porro residente Carolo Calvo in throno Regali, Ainardus & omnes Canonici S. Martialis prostraverunt se subito ad pedes ejus, postulantes, daret sibi licentiam, se fieri Monachos in eodem loco. Rex vero, Deo gratias agens, cum magno gaudio petitionem eorum adimplevit, & omnes Episcopos & Primates, eorum petitioni inclinavit. Sed Stodilus Episcopus Lemovicensis, cum hoc graviter ferret, & inflexibilis solus maneret; tandem Rege cogente consensit, victus muneribus; & Canonici ex seipsis Abbatem noluerunt ad præsens habere, sed præposuerunt sibi Odonem (sive Dodonem) S. Savini Abbatem. *In Chronico brevi excidit descriptori annus, sed res ipsa notatur, & facta dicitur* pridie Kalendas Aprilis, *id est, pridie Dominicam in Albis: nam Pascha ejus anni celebratum fuit* XXV *Martii. Porro (sicut Ademarus prosequitur)* Monachi S. Martini Turonis, nemine cogente, ante corpus ejusdem, abjecto Monachi schemate, schema induunt

C Canonicale, sacramentis hoc firmato supra corpus B. Martini; & carnibus refecti, mox peste correpti, mane facto reperti sunt in lectis mortui omnes, à majore ad minorem; & de reliquo locus ipse à Canonicis habetur.

& an. 848 *facti sunt monachi, qui erant Canonici.*

8 *Ab ista mutatione habitus, exorditur idem Ademarus alium Commentariolum, editum etiam à Labbeo, pag.* 271, *sub titulo,* Commemoratio Abbatum S. Martialis; *ubi nonnulla Chronici sui errata corrigit; &, quod ibi non fecerat, suum spatium annorum definit Abbati cuilibet. Ac primo quidem,* Dodoni, *tribuit annos* III; *secundo,* Abboni, XI; *ejusque anno* V *adscribit unctionem* Caroli Calvi (*imo, filii ejus Caroli*) in Regem, *videlicet Aquitaniæ, factam Lemovicæ anno* DCCCLV: *tribuit porro Abbati tertio,* Benedicto, *annos* XI; *quarto,* Gonsindo, XVIII; *quinto,* Fulberto, VI; hujus *autem* anno V, *ut ibidem scribitur,* obiit Odo Rex; & Carolus Minor, *sive Simplex,* regnum recuperavit. *Oportet igitur, ut annus* Fulberti *hujus sextus atque ultimus, sequenti anno Christi* DCCCXCIX *adscribatur. Hinc porro procedens ad obitum* Fulberti, *istius nominis secundi, Abbatis* VI, *per annos* XX *regiminis; comperies, illum accidisse anno* DCCCCXIX; *&*

Ab indicata mutatione Abbates aliquot recentiores

sub Stephano Abb. Franci Carolo simplice ejecto,

hinc electum Stephanum, *Abbatem* VII, *obiisse*

postquam annos XVII *præfuerat, anno* DCCCCXXVI. EX MS. *Hujus tempore* Francorum Proceres, *teste Ademaro in Chronico pag.* 164, iterato conspirati *contra* Carolum Minorem (*ita Simplicem ille consuevit nominare*) Robertum Ducem Francorum pro eo invitum constituunt Regem .... Carolus *autem* cum valida amicorum manu Lemovicam pervenit; & pervigil nocte prope fenestram S. Martialis, perstitit in orationibus; quotquot potuit de Aquitania secum fortissimorum bellatorum adduxit, & per Burgundiam ad Ottonem Imperatorem abiit, propter auxilium. Franci autem divisi sunt inter se; verum pars major Roberto favebat. Carolus denique accito ab Ottone auxilio, cum multo exercitu, partim de Theodisca gente, partim de Aquitania & Francia, regressus est Franciam: & commisit cum eo Robertus bellum *anno* DCCCCXXIII. Caroli erat signifer Fulbertus Comes: Robertus autem ipse sibi vexillum ferebat, dejectâ barbâ, canitie plenâ, extra loricam. Fulbertus Robertum Regem, per medium cerebri dividendo confodit, & exercitus Roberti victus est.

Robertum Regem an. 922 sustinuit,

eoque cæso

9 Et finito bello supervenit Ugo filius Roberti, cognomine Capetius, cum mille equitibus, & Carolum cum exercitu lasso fugavit: & postmodum suppliciter ad eum veniens, voluntati Regis assensit. Nam Carolus regnum recuperavit, & ipsi Ugoni Capetio Ducatum E permisit, sicut solitus erat regere pater ejus Robertus. Postea vero de spoliis, quæ ceperat Carolus, S. Martiali, sicut voverat, direxit quædam; id est de capella Regis Roberti Euangelium ex auro & argento, Dalmaticam pretiosam de veste serica, falteſtalium argentatum, vestimentum integrum sacerdotale pretiosum, duos libros divinæ historiæ, librum pretiosum de computo, vexillum ex veste auro texta unum.

victor Rex Carolus offert S. Martiali spolia:

10 *Similiter* Stephanus (*uti in Commemoratione Abbatum scribit idem Ademarus*) composuit super altare S. Salvatoris ecclesiam (*id est arcam in forma ecclesiæ*) ex auro & gemmis & argento: turresque in castello Martialis duas fecit, unam contra Scutarios, nomine Orgoletam; alteram contra Arenas, nomine Fustiviam; præcipiente hoc Rege Carolo Minore ad repellendum Guilielmum Ducem, Pictavinum Comitem; & ex nomine suo ipsum castellum nominavit Stenopolim, quasi F Stephani civitatem, *ea scilicet dialecto, qua* Stephanus *Francis* Estien *est*. Obiit *autem Stephanus Abbas,* XVIII Kal. Decembris DCCCCXXVI; *eique suffectus est* Aymo, *abavunculus ipsius Ademari Chronographi nostri; qui illum & Turpionem, Episcopum Lemovicensem, fratres, ait habuisse* neptem, Officiam nomine, *ex qua,* patre Fulcherio, *natus fuit, post duos fratres* Adalbertum & Rotgerium, Raimundus, cujus ego, *inquit Ademarus,* filius fui, matre Hildegarde. *Præfuit Aymo Abbas,* annis sex, obiit Nonis Maji, *anni utique* DCCCCXLII. *Successit, si non ut Abbas, saltem titulo talis,* Aimericus; *cujus annus decimus, quo illic notatur conflagrasse monasterium, concurrit, secundum prædictum computum, cum anno Christi* DCCCCLII; *cui ab aliis quoque constanter & uniformiter adscribitur idem incendium, de quo mox; ut certior huc usque calculus optari nequeat, licet apud Sammarthanos Stephanus obiisse & Aymo successisse legantur anno* DCCCCXIX, *ex errore mox indicando.*

Stephanus Stenopolim ædificat.

eique anno 936 succedit Aymo.

EX MS.

§. II. *Fortuna Abbatiæ S. Martialis ab anno* DCCCCXXXV *ad* MXXIII. *Corpus aliquoties circumlatum.*

11 QUi *Aymoni ſucceſſit* Aimericus, *in Chronico pag.* 167 *nominatur* ſucceſſor Gonſindi, *non recte. Gonſindus enim fuit Abbas quartus, Aimericus vero ponitur nono loco; uti videre eſt in Commemoratione Abbatum pag.* 271 *& ſeq. Recte autem in Chronico ſequitur, quod Aimericus* Abbas S. Martialis, non Monachus, in fine *tamen* Monachus extitit; quia Rex Ludovicus, *hujus nominis Quartus, cognomine Ultramarinus*, timens ejus tyrannidem, honorem S. Martialis ei commiſerat, ſacramentis acceptis ut Monachus eſſet futurus. *Hæc ibi Ademarus, ubi etiam de ejus morte agit. In Commemoratione vero ſic eum deſcribit:* Poſt Aymonem Abbatem, vacavit Abbatia XXXI annis, ſine Paſtore, *id eſt uſque ad* LXXIII *vel* IV *ſeculi decimi annum, uti recte ſtatuunt Sammarthani; non tamen recte opinati, tot annorum vacationem* Aimerici *nominationi præponendos, ideoque* Aymonis *initia, & quorumdam aliorum præcedentium, enormiter retro trahentes, contra expreſſam mentem ejus, quem tamen ſequi profitentur, Ademari; jam ſatis ſupra ſubductis annis explicantis ſeſe, & hic rurſum expreſſius ſignificantis, quo ſenſu Abbatiam vacaviſſe dicat, cum addit:* Illum enim, qui tot annis, *id eſt* XXXI, præfuit tantum, non profuit; nolo in Catalogo Abbatum ponere, cum injuſtum hoc ſit. Nam habitu nequaquam Monachali, ſed Canonicali, imo Laicali, per tot annos principatum loci tenuit, ſolo nomine Abbas. Qui vult ejus nomen ſcire, Aimericus vocatus eſt.

Aymericus, ſolo nomine Abbas annos 31,

B

12 Anno ejus decimo (*breve Chronicon Lemovicenſe, Chriſti annum* DCCCCLII *notat*) Monaſterium S. Martialis divino judicio igne crematum eſt [in quo, *ut ait idem Chronicon breve*, ſancta altaria effracta ſunt, & multa ornamenta perierunt.] Hic omnem terram monaſterii hujus & eccleſias tam parentibus ſuis quam ceteris ſecularibus poteſtatibus dare non timuit. Hic tertio die ante mortem ſuam habitum Monachi induit, timens perjurium, quod Regi Clothario (*melius ſupra*, Ludovicum *nominavit, qui uſque ad annum* DCCCCLIV *vixit, Clotharium filium tredecennem relinquens*) habitum, *inquam*, Monachi induit, timens perjurium, quod Regi Ludovico in Francia firmaverat, quando ab eo Abbas conſtitutus eſt, *& Clotharius adhuc anniculus erat.* Nam juravit Regi ſe Monachum fieri: ſed irriſor Dei, uſque ad mortem diſtulit: qui, niſi ſcelus præſumptionis ejus deleret eum, nonus Abbas ſcriberetur.

ſub quo an. 952 *deflagravit monaſterium:*

ipſo autem præterito

C

13 Nonus *ergo*, *Aymerico præterito*, *ſcribitur* Guigo, *qui diſciplinam haud dubie reperit ſub tali, non Abbate, ſed homine potius ſeculari, vehementer diſſolutam, quæ etiam cauſa eſſe potuit incendii, ante annos viginti divinitus permiſſi; uti & alterius, ſub Guigone ſecuti; quia is, cum eſſet S. Eparchii Engoliſmenſis Abbas, ſatis habuit in commendata ſibi S. Martialis Abbatia Vicarium conſtituere pro ſe: ex quo neglectu factum fuiſſe poteſt, quod* ſub ejus principatu crypta aurea S. Martialis, *quæ prioris incendii violentiam evaſerat*, combuſta eſt, menſe Junio, *& quidem* ante feſtivitatem S. Martialis: *abſumptumque haud dubie tunc etiam ſanctum corpus fuiſſet, ſi non fuiſſet veteri ſuo ſepulcro reſtitutum, ut ſupra dictum eſt num.* 6. *Caſum hunc, ita ſummatim relatum in Brevi Chronico, Ademarus in Commemoratione Abbatum, aut accidiſſe*, media nocte, cadente candela una, minus reſtincta, inter multitudinem candelarum: & lapides pretioſiſſimi tunc ab igne corrupti ſunt, & quidquid intra domum ipſam erat quod arderet poterat, flammis concrematum eſt: libri cremati, aurum & argentum liquefactum: & intra quindecim dies, crypta aurea cum gemmis à novo reſtaurata eſt à Josberto, cuſtode ſepulcri, Monacho. Idem Josbertus iconem auream S. Martialis Apoſtoli fecit, ſedentem ſuper altare & manu dextra populum benedicentem, ſiniſtra librum tenentem Euangelii. *Quæ omnia ingentem etiam tunc eccleſiæ opulentiam indicant.*

nonus Abbas dicitur Guigo;

ſub quo exuſta crypta:

D

14 *Guigonis Abbatis* anno XII, *Chriſti* DCCCCLXXXVI, Rex Clotharius Lemovicas venit, præcepitque Abbati, ut ædificaret muros Caſtri: qui reverſus in Franciam, poſt paucos dies mortuus eſt, 11 *Martii*; *&* progenies ejus, *id eſt familia Carolidarum* deinceps regno privata eſt, *excluſo fratre Clotharii* Carolo, *qui exul Trajecti ad Moſam obiit*, *anno* MI. *Interim regnum ſibi vindicavit Hugo Capetius: & anno* DCCCCXCI Josfridus Abbas *Guigoni ſucceſſit. Circa hæc tempora* Epiſcopus Lemovicæ Aldegerius, *filius Geraldi Vicecomitis Lemovicenſis*, cum pretioſioribus ornamentis Sacerdotalibus de aula S. Martialis, abiit in Franciam, & ibi vitâ privatus *anno* DCCCCXCII; ſepultus eſt apud S. Dionyſium; & pro ſepultura ſua obtulit pretioſa, quæ à S. Martiali aſportaverat ornamenta: ſucceſſitque Pontifex Alduinus Frater ejus. *Non fuit diu à Deo dilata ultio tantæ iniquitatis, à Proceribus & populo tolerata. Etenim* iiſdem temporibus, *inquit idem Ademarus*, peſtilentiæ ignis ſuper Lemovicinos exarſit: corpora enim virorum & mulierum ſupra numerum inviſibili igne depaſcebantur, & ubique planctus terram replebat. (*Alibi ait, quod* mortui ſunt pluſquam quadraginta millia hominum) Josfredus ergo Abbas & Alduinus Epiſcopus, habito conſilio cum Duce Willelmo, triduanum jejunium indicunt. Tunc omnes Aquitaniæ Epiſcopi in unum Lemovicæ congregati ſunt; Corpora quoque & Reliquiæ Sanctorum undecumque ſolenniter advectæ ſunt; & corpus S. Martialis Patroni Galliæ de ſepulcro ſublatum eſt: unde lætitiâ immenſâ omnes repleti ſunt, & omnis infirmitas ubique ceſſavit, pactumque pacis & juſtitiæ à Ducibus & Principibus viciſſim fœderatum eſt.

& extincta Carolidarum ſucceſſione,

E

expilatur ab Epiſcopo gaza Sancti:

F

15 *Hæc eſt procul dubio illa S. Martialis tranſlatio, quam Boſquetus anno* DCCCCXCIV *factam ſcribit, quamque ſecuta miracula deſideramus; ſecunda autem dicitur reſpectu prioris, facta anno* DCCCXXII. *Illius habemus memoriam inter Miracula poſtrema collectionis num.* 36, *ubi dicitur* (*quod etiam Sammarthani habent*) *ſacrum corpus tunc fuiſſe delatum* ad montem, qui ex tunc Mons-Gaudii dictus *ſit: ſed hanc nomenclaturam toto ſeſqui ſeculo, primus uſurpatam invenimus in Chronico Lemovicenſi. Meminit iterum hujus Tranſlationis ſeu deportationis, & quidem ut facta ad* Montem-gaudii, *idem Ademarus in Commemoratione Abbatum, & addit, quod* exinde pridie Nonas Decembris, tumulo ſuo reſtituerunt *ſanctum corpus; quodque prædictus Josfredus*, de icona aurea loculum fecit aureum cum gemmis, in quo *tunc* vectum eſt corpus S. Martialis.

Josfredus Ab. arcam reparat,

16 Dux *autem* Willelmus *prædictus* (*cum mortuo Josfredo Abbati ſucceſſiſſet anno* DCCCCXCVIII Adalbaldus, regularis meriti vir) *ut erat* in dando

cujus ſceleris tolerantia puniuntur incolæ igne ſacro,

qui circumlata capſa extinguitur.

A do liberaliſſimus, defenſor pauperum, pater Monachorum, ædificator & amator eccleſiarum.... *monaſterio Lemovicenſi B. Martialis dedit eccleſiam in Almenſi pago, quam pater eidem* monaſterio dederat ante, ſcilicet Anefio, quæ eſt in honore B. Petri. Fuit *eidem* Duci conſuetudo, ut ſemper omni anno ad limina Apoſtolorum Romam properaret, & eo quo Romam non properaret anno, ad S. Jacobum Galiciæ recompenſaret iter devotum. *Anno igitur* MX *vel ſequenti, cum eodem* Romam ante Quadrageſimam properavit etiam Alduinus Epiſcopus; & acceptis pretioſioribus S. Martialis ornamentis & veſtimentis, & multâ affluentiâ argenti, quia in manu ſua habebat Abbatiam emptam à Widone, in triſtitia magna Monachos reliquit. *Verum* mox eo recedente plurima ad ſepulcrum B. Martialis cœperunt coruſcare miracula, quæ lætitiam Monachis & cunctæ Aquitaniæ plenam ingreſſerunt: nam Aquitanorum nobiliſſimi & Francorum Principum atque Italorum, eo anno Lemovicæ Paſcha cum frequentia S. Martialis glorioſe celebraverunt. *Iiſdem miraculis adſcribi etiam poſſit, quod* Adalbaldus *Abbas, ut ſcribunt Sammarthani,* Baſilicam S. Martialis recuperavit. *Scilicet* Epiſcopus *Alduinus, Româ* reverſus, *poſtquam* Baſilicam Sedis S. Stephani deſtruendam & amplificandam diſpoſuit, lineaſque ad fundamenta jecit, ut poſt dies XV inſiſteret operi; inde abiens ad eccleſiam de Agenno, unde Monachos extruſerat, ſpiritum exhalavit, *Deo rationem redditurus pro expilata S. Martialis eccleſia.*

ſub Ab. Adalbaldo Dux Wilhelmus bene;

malè. Alduinus Epiſc. 1010 *eccleſiæ faciunt.*

B

17 Adalbaldo (*Sammarthani nominant* Adebertum) *ſub annum* MXII *defuncto, ſucceſſit* Josfredus, *hujus nominis II, frater Hilduini Epiſcopi & Widonis Vicecomitis, patruus autem Giraldi Epiſcopi.* Iſte, accito Boſone Comite cum militari magna manu, noctu Montanam abiens, corpus S. Valerici ab eccleſia, quam incolæ Principes S. Martiali abſtollebant, ſecum detulit Lemovicam, ubi tamdiu Reliquias ejuſdem Confeſſoris in Montegaudii tenuit, quoad Principes malefactum recognoſcerent, & exhiberent reſtitutionem S Martiali. Sicque poſſeſſione, non ſine magna redemptione, recuperata, reſtitutum eſt ſanctum corpus ſupradicto loco, & in præſentia Ducis Willelmi & Giraldi Epiſcopi, monaſtica ibi ordinata eſt diſciplina. *De Sancto hoc Valerico egimus* X *Januarii, ubi illius erga* S. Martialem *devotio commendatur, & quæ ulterior de illo ibi requiritur notitia, hinc augeri poteſt. Non placuit autem Deo violentia iſtac: ideoque permiſit; ut, cum* iiſdem diebus Vicecomitiſſa Lemovicæ Emma, circa feſtivitatem Apoſtolorum & S. Martialis, oratum abiiſſet ad S. Michaëlem ad Eremum, & ibi à Normannis noctu captivata eſſet; pro ejus redemptione data ſunt ex theſauris S. Martialis infinita argenti & auri pondera.

Josfredus extorquet reſtitutionem ablatorum,

ſublato corpore S. Valerici, ſed malo ſuo.

C

18 *Nihilominus idem* Josfredus Abbas Baſilicam regalem *S. Salvatoris, ſive Martialis,* majori opere cœpit renovare; *tantuſque ad eam confluxus fuit anno* MXVII, *& ſequenti, quod in* Quadrageſimâ mediâ, ad nocturnas Vigilias, multitudine populi, in eadem baſilica, ad tumulum B. Martialis intrante, viri cum mulieribus plus quinquaginta invicem conculcati, intra eccleſiam exſpiraverunt, & die craſtina ſepulti ſunt. *Chronicon Lemovicenſe notat* Dominicum diem mediæ Quadrageſimæ, *qui tunc* (*ſiquidem annus uſque ad ſequens Paſcha protendebatur Aquitanis & Francis*) *fuit* VIII *Martii. Circa eumdem annum,* in Baſilica Angeriacenſi, in ſaxea theca, inſtar pyra-

An. 1017 *magnus ad S. Martialem fit concurſus,*

midis turrita, inventum eſt caput S. Joannis.... quod ſanctum caput dicunt eſſe proprium S. Joannis Baptiſtæ..... Dumque inventum oſtenderetur, omnis Gallia, Italia, & Hiſpania eo accurrere certatim feſtinavit.... Inter hæc feſtiva Reliquiæ corporis Principis ſummi, qui Pater eſt Aquitanorum & primus Galliarum Spermologus, videlicet B. Apoſtoli Martialis, ſimul cum Reliquiis S. Stephani Lemovicæ Sedis, illuc deferebantur. Protractis itaque pignoribus S. Martialis, in vectorio ex auro & gemmis, foris baſilicam propriam, mox omnis Aquitania, quæ jam diu nimis pluviarum inundationibus laboraverat, adventu Patris ſui lætatur ſerenitate reddita.

EX MS. *& mox Angeriacum, ad inventum ibi caput Jo. Baptiſtæ.*

quare illius corpus eo deferatur

19 Cum eiſdem equidem pignoribus Abbas Josfredus atque Epiſcopus Giraldus, cum Principibus numeroſis & omni populo innumerabili, diverterunt, eundo ad Baſilicam Salvatoris S. Carrophi; exieruntque eis obviam Monachi cum omni plebe foris, milliario uno: & cum apparatu honorifico, diem feſtum agentes, Antiphonas denique excelſa voce intonantes, deduxerunt eos uſque ad altare S. Salvatoris; & Miſſa celebrata, ſimili modo profecuti ſunt eos. Cumque in baſilicam ſancti Præcurſoris intrarent, celebravit E ante Caput S. Joannis Epiſcopus Giraldus, de Nativitate ejuſdem ſancti Baptiſtæ, cum eſſet menſis October. At Canonici S. Stephani cum Monachis [S. Martialis] alternatim tropos ac laudes cecinerunt feſtivo more. Et poſt Miſſam Epiſcopus cum capite S. Joannis benedixit populum. Sicque de miraculis S. Martialis, quæ per viam contigerunt, valde lætantes, quinto die ante feſtivitatem omnium Sanctorum, reverſi ſunt. *Non diu poſt* defuncto, *ut habent Sammarthani,* Josfredo, Hugo ſucceſſit; ſed Epiſcopus Giraldus ei reſtitit dari conſecrationem, cauſa zeli, quia non poterat ſibi vindicare Abbatiam, ſed poſtea aſſenſit; *moxque* in S. Caorſo ægrotatus obiit III Idus Novembris.

& miraculis in reditu claret.

Succedit Hugo Abbas,

20 Poſt mortem vero ſupradicti Giraldi Epiſcopi (*ut cum Ademaro hiſtoriam proſequamur*) decertabant Principes Lemovicenſes pro Epiſcopatu, cum Simoniaca hæreſi Pontificatum vindicare conati. Tunc populus urbis Letanias, cum Monachis & Canonicis, propter hoc peregit: & Dux prudentiſſimus, cum ſuo conſiliario Willelmo Comite Engoliſmenſi, apud S. Junianum placitum habuit ex hac cauſa. Adfuit ibi Wido Vicecomes & omnes Principes Lemovicini. Ibi Dei nutu eligitur in Epiſcopatus honore Jordanus, eccleſiæ S. Leonardi, magnæ nobilitatis & ſimplicitatis vir: ſurgenſque mane à monaſterio S. Juniani, cum duobus Epiſcopis, Iſlone & Iſemberto, & multitudine Principum, devenit Dux ad urbem circa horam ſextam. Cui obviam proceſſit omnis civitas gaudens: & mox properat ad regalem baſilicam, receptus à Monachis, veſtibus albis & cappis holoſericis amictis, cum textu ſanctorum Euangeliorum & thymatherio, candelabris quoque & aqua benedicta, ſicut ſemper ab eis ipſe Dux ſolet excipi. Inde ad tumulum S. Martialis Miſſam audivit, & juxta illud monaſterium eo die regaliter hoſpitatus eſt. Die craſtino barbam Electo benedici juſſit, & detondi, & ſic ad Sedem S. Martialis in aulam S. Stephani Jordanum deduxit, & cum baculo Paſtorali ibi eum gratis honore Pontificali veſtivit; eratque finis Januarii menſis: & reverſus eſt Pictavis, *anno nobis* MXXI.

ſub quo electus Epiſc. Jordanus,

F

ad S. Martialis conſecratur,

21 *Anno* MXXII duo Monachi S. Martialis ex primo-

ex MS. & anno 1022 ibidem moriuntur duo eruditi Monachi,

primoribus [erant,] religione conſpicui, ſanctitate ptæclari, ſapientiâ fulgidi, ſacerdotio ſublimati, qui ſe invicem præ omnibus diligebant, & omne monaſterium velut duæ columnæ ſuſtinebant, veluti etiam duo candelabra irradiabant, atque juxta ſe ad menſam ſedebant, Rotgerius Cantor.... & Æmanus. Hi die ſancto Paſchæ (III *Aprilis*) ambo per viſum viderunt ſe vocari à Chriſto; & ipſa hebdomada laudabilem vitæ finem acceperunt, correpti brevi, ſed acri languore. Tertius Monachus, ſanctitate probabilis Fulcherius; & mox Abbas Ugo, dilectione Dei fortiſſimus, eos ad cæleſtia regna ſubſecuti ſunt. *Hic eſt ille* Ugo, *qui* (*ut alibi idem Ademarus*) in Francia collationem fecit cum Rege Roberto, & Archiepiſcopo Bituricenſi Gaufleno, & cum multis Epiſcopis & ſapientibus viris Franciæ, de Apoſtolatu S. Martialis; cur alii in Apoſtolorum, alii in Confeſſorum numero eum tenere videbantur. Qui in numero Confeſſorum eum tenebant, ideo hoc agebant, quia non putabant aliquos eſſe Apoſtolos, præter duodecim: alii vero hoc agebant, quia nomen ejus in quatuor Euangeliis non inveniebant: qui vero ſaniori conſilio intellecta ſapiebant, affirmabant

ac tertius cum dicto Abbate,

B

ſub quo agitata quæſtio de Apoſtolatu S. Martialis.

eum eſſe Apoſtolum unum præcipuum poſt duodecim, quia cum duodecim converſatus eſt, & eamdem gratiam Apoſtolatus, quam & illi, à Domino accipere meruit. In quo Concilio ab omnibus definitum eſt, non eum numerari debere niſi in Catalogo Apoſtolorum, ſicut & Joannes Euangeliſta, qui in pace migravit.... Hic à Francia rediens, mox ſicut comperit veritatem in Concilio, Martialem ſcripſit in Litaniis inter Apoſtolos, non confidens diſputationi propriæ, ſed antiquis teſtimoniis; & exinde ex toto & non ex parte, Martialis acclamatus eſt Apoſtolus ab omnibus Catholicis. Mortuus eſt autem Abbas Ugo VI Kal. Junii anno ſexto. *Ita Ademarus, Commemorationem Abbatum hic finiens.*

§. III. *Novæ Baſilicæ, ſub Odolrico Ab. abſolutæ, dedicatio per Urbanum II.*

22 *Narrata Ugonis Abbatis morte, pergit Ademarus, in Chronico, dicens quod* ſuccedit

C

Odolricus Ab an. 1023:

Abbas Odolricus, prudentiâ inſignis, quem conſecravit Jordanus Epiſcopus: quibus diebus menſe Januario, circa horam ſextam, eclipſis ſolis accidit per unam horam. *Calculavit eclipſim hanc Calviſius pro anno* MXXIII: *&* accidit, *inquit,* XXIV Januarii feria V, minutis XLIX ante meridiem; & non in Paſchate, ut Sigebertus habet, cum etiam Paſcha in plenilunio celebretur. *Narrat Gaufredus in Chronico mox laudando, cap.* 16, *pag.* 287, *quod hujus* Abbatis Odolrici temporibus, *cum intenderetur novæ baſilicæ, jam inde ab anno* MXVII *inchoatæ, ut diximus, ad finem complendæ*; quidam ſimplex actu, Simplicius nomine, principalis altaris lapidem ex urbe Narbonenſi dicitur conduxiſſe: qui lapis pretioſo de marmore candidiſſimo, quod vocatur Lios (*Græcanicum fortaſſis, nam* Λεῖος *Græce eſt* lævis, politus,) venuſtate ſua multam aſpicientibus admirationem infert. Tunc nuntiatum eſt Militibus de Capdenaco, quod lapis per aliud iter tranſire nequibat. Quo audito, Princeps caſtri non ſolum muros deſtruxit, ſed ad conducendum plauſtrum per terram, boves accommodavit: muroſque poſtmodum ædificare diſtulit, dicens, pro muro auxilium B. Martialis ſem-

ſub eo novæ Baſilicæ fabrica promovetur. cum grandi miraculo,

per habere: cujus ſpem, fides pura non fefellit. Cumque deveniſſent ad vallem quamdam, tam arduam, ut multa boum paria addita carrum movere non poſſent; de virtute Apoſtoli Simplicius præſumens, duabus tantum vaccis trahentibus, ingentem lapidem de immenſo illo præcipitio abſtraxiſſe, fama vulgari cognovimus. Defuncto tamen Simplicio manſit lapis foras ſub dio, uſque ad tempora Ademari Abbatis, *qui quomodo eum tandem adhibuerit ad opus, cui erat divinitus præparatus, infra dicetur. Redeo ad Ademarum pag.* 184:

D

23 Anno MXXVIII Odolricus, S. Martialis Abbas vigilantiſſimæ honeſtatis, Engoliſmam venit ad Alduinum Comitem; ipſe vero tunc donavit S. Martiali eccleſiam S. Mariæ in territorio Burdegalenſi, cum inſula magna Dornoniæ, in qua eſt ſita, abeſtque ipſa inſula vel eccleſia uno plus milliario à caſtro Fronciaco... Pater vero Alduini Willelmus, reverſus ab Hieroſolymis, multis nobilibus, mediocribus, & pauperibus, bonum fuit incitamentum. Confeſtim enim Iſembertus Epiſcopus Pictavinus, & Jordanis Epiſcopus Lemovicus, & Comes Fulco, pluresque Primatum, & infinita multitudo mediocrium, pauperum, ac divitum, Hieroſolymam tendunt. *Hactenus Ademarus in Chronico, neſcio an ſub finem ſatis integro: quomodo enim is omiſiſſet narrare, quod hoc ipſo anno, ante prædictorum profectionem actum, ſic narrat Gaufredus, ex Lemovicenſi S. Martialis Monacho Prior cœnobii Voſienſis, in eo Chronico, quod à Roberto Rege uſque ad annum* MCLXXXIV *edidit Labbeus, in eodem quo Chronicon Ademari tomo à pag* 305.

& poſſeſſionum incremento:

E

24 Dominus Jordanus de Laron, Lemovicenſis Epiſcopus, antequam abiret Hieroſolymas, conſecravit monaſterium de Arnaco, in quo quieſcit corpus almi Pardulfi, anno Dominicæ Incarnationis MXXVIII [pridie] Idus Julii, *tunc Dominica: &* ipſo *eodem* anno conſecrata eſt baſilica regalis Salvatoris Lemovicæ, XV Kalen. Decembris, *itidem in Dominica, currente tunc litera* F, ab Epiſcopis undecim, quorum nomina hæc continet pagina; Gothefredus, Archiepiſcopus Burdegalenſis; Jordanus, Lemovicenſis; Iſembertus, Pictavenſis; Roho, Engoliſmenſis; Arnaldus, Petragoricenſis; Petrus, Gerundenſis; Deusdedit, Caturcenſis; Amelius, Albienſis; Arnaldus, Rutenenſis; Fulco, Carcaſſonenſis; Isbus, Sanctonenſis. Hoc factum eſt tempore Roberti Regis Francorum, Conſtantini Imperatoris Græcorum, atque Conradi Imperatoris Romanorum. Tunc quoque levatum eſt corpus S. Martialis Apoſtoli à Monachis ejus: ad cujus præſentiam delata ſunt tunc multa nobiliſſima corpora Sanctorum Aquitaniæ Provinciæ, adſtante Duce Aquitaniæ, Duce Vaſconiæ, cum omnibus Principibus, & cum omni frequentia Aquitanorum. Poſt dies octo iterum relatum & reverſatum eſt integrum corpus ejuſdem Apoſtoli in ſepulcrum priſtinum.

ipſa vero conſecratur

F

& corpus ſanctum refertur 24 Novemb.

25 *Lemovicenſe porro Chronicon, in altero codicum quibus uſus Labbeus eſt, finitur cum gemina monaſterii clade, poſt annos ab hac dedicatione non adeo multos ſecutâ: his verbis,* MLII Monaſterium S. Martialis igne crematum eſt, & totum caſtrum una cum tribus Monachis extinctis, in quo igne libri, cortinæ, cartulæ terrarum plurimæ, perierunt. *Et,* MLX, XI Kal. Maji, idem monaſterium crematum eſt in feria VI; & caſtrum intus & foris. *Utraque clades ſecuta eſt obitum* Odolrici *Abbatis, qui anno* MXL, V *Kal. Octobris acciderat; ſuccedentibus in regimine* Petro, qui conſtruxit por-

monaſterium conflagrat 1052 & 1060

ſub Abbatibus Petro & Mainardo.

A portam, nuncupatam de Mommilier, *ut eſt in veteri Catologo apud Sammarthanos*; *&* Mainardo, *qui uſque ad annum* MLXIV *vixit, nulla re memorabilis, niſi utroque vel alterutro infortunio, fortaſſis ob relaxatam diſciplinam immiſſo. Huic relaxationi adhibitum remedium quomodo ſit tertio poſt anno (ſic enim in uno exemplarium Gaufredi legit Labbeus, cum in altero, decennio citius res notetur, per omiſſionem unius* X *) ſic porro invenio explicatum.*

26 Anno MLXIII, Nonis Auguſti invaſerunt locum S. Martialis Cluniacenſes, per fraudem Ademari filii Guidonis, Vicecomitis Lemovicenſis, & Petri Eſcauſarii, qui pro hoc dedit eidem Vicecomiti equum optimum, qui appellabatur Milleſcus. Verumtamen ibi per dies plurimos monaſterii reformata eſt diſciplina, noviſque honeſtatis floribus decorata Abbatia, ſub Abbate Ademaro, qui erat de Lemovicino ex eqqueſtri genere, *&* Abbatiam anno MLXIV regendam ſuſcepit (*veroſimiliter Cluniaco adductus*) eamque præ ceteris religione & rerum temporalium copia ampliavit mirifice & odornavit, *ut legitur apud Sammarthanos. Prædictorum igitur incendiorum damna reparavit; cumque* Canonici *S. Stephani*, cupientes omnino acquirere lapidem, *ante annos circiter* LXX *à Simplicio Monacho miraculoſe adductum pro Majori altari, foriſque relictum*, perſuaſiſſent Comiti, ſequenti die dari ſibi lapidem ab Abbate, cum quo erat placitum quoddam habiturus; idque relatum foret Abbati; vocato Matthæo cœmentario, patre Matthæi de Uſerchia, qui forte tum aderat, nocte illa cum luminibus, priori remoto, novum conſtruxerunt altare. Et tunc ſolennitas Dedicationis poſtpoſita eſt: quo cognito, Comes vel Canonici à propoſito quieverunt.

An. 1063 *inducitur reformatio Cluniac.*

novum altare conſecratur.

27 Anno Domini MXCIV, iterata lues ſubcutanei ignis plebem Aquitanicam atrociſſime torrebat. Hi quantocius ad Patronum proprium confugientes, auxilium de Sancto accipere meruerunt. De toto nempe Lemovicino ad ſanctiſſimum Martialem delata ſunt Sanctorum corpora, confluentibus undique populorum ac Principum turmis.... Anno Domini MXCV Urbanus Papa II.... publicæ prædicationis cauſa Gallicas petiit oras, provocans populum Occidentis, ut ferrent auxilium filiis Orientis. Aſſumptionem S. Mariæ Anicii peregit; monaſterium S. Roberti de Caſa Dei.... XV Kal. Septembris conſecravit: in feſto S. Thomæ, Uſerchiæ hoſpitatus eſt; X Kal. Januarii Lemovicas devenit: Miſſam de Gallicantu [in Natali Domini] in eccleſia puellarum S. Mariæ, quæ dicitur ad Regulam, decantavit: Miſſam de luce in baſilica Regali apud S. Martialem celebravit: inde triumphaliter coronatus, ad Sedem Apoſtolicam Epiſcopalem rediit, ubi reliqua ſolennitatis Officia peregit. Altera die, quæ eſt poſt feſtum Innocentium, Cathedralem eccleſiam in honorem Protomartyris Stephani dedicavit: ſequenti die [*tunc Dominica*] quievit: pridie Kal. Januarii, baſilicam Regalem, in honorem Salvatoris mundi conſecravit, ejuſque antiquam libertatem nobilemque prærogativam novis privilegiis roboravit.

1094 *invocatur Sanctus contra ignem ſacrum,*

Urbanus 2 eumdem viſit,

28 *Id quomodo & quibus præſentibus factum ſit, breviter deſcribit Gaufredus cap.* 27; *ſed ex tabulario Lemovicenſi embolum capiti iſti ſubnectit Labbeus, quo rei ſeries plenius ſic deſcribitur:* Anno ab Incarnatione Domini MXCV, Indictione III, temporibus Philippi Regis Francorum, Willelmi ducis Aquitanorum, Humbaudi quoque Lemovicenſium Epiſcopi, & Domni Ademari Abbatis monaſterii S. Martialis, factus eſt Conventus permaximus in civitate Lemovicenſi, diverſi ordinis, utriuſque ſexus & ætatis. Huic nobili & præcipuo Conventui præfuit Domnus Urbanus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Apoſtolicus, cum Archiepiſcopis & Epiſcopis Abbatibuſque ſecum comitantibus, qui eo tempore de partibus Italiæ in Galliam advenerat, pro diverſis Eccleſiæ Dei utilitatibus, rectæque fidei ſtatu, maximiſque negotiis Chriſtianæ religionis: præcipua tamen adventus illius cauſa extitit, quia Eccleſia Chriſti genſque Orientis, à perfida Saracenorum natione pervaſa nimiumque afflicta, ſub gravi peſecutione manebat.... Cum ergo hujus rei gratiâ Gallias peragraret, X Kal. Januarii venit in hanc civitatem Lemovicenſem: adfueruntque cum eo præcellentiſſimi ac religioſiſſimi viri, Archiepiſcopi & Epiſcopi plurimi, quorum iſta ſunt nomina: Domnus Ugo, Archepiſcopus Lugdunenſis; Domnus Audebertus, Archiepiſcopus Bituricenſis; Domnus Amatus, Archiepiſcopus Burdegalenſis; Domnus Dagbertus, Archiepiſcopus Piſenſis; Domnus Rangerius, Archiepiſcopus Regienſis; Bruno quoque, Epiſcopus Signienſis; Præſul quoque Pictavienſis Petrus, Præſul quoque Santonenſis Arnulfus, Præſul quoque Petragoricenſis [Raynaldus,] Præſul quoque Rutenenſis Raymundus, & Humbaudus Epiſcopus Lemovicenſis. EX MS.

in ſubſidium Orientis,

29 Hi omnes cum eo Chriſti Nativitatem celebraverunt: & ipſo die Nativitatis, diluculo cum omnibus illis aſcendit ad eccleſiam Domini Martialis; & ſuper altare S. Salvatoris Miſſam de luce cantavit: & poſt ſermonem habitum ad populum, coronatus, ad Sedem S. Stephani rediit. Die vero ſexta Nativitatis, quæ fuit Dominica, iterum ad monaſterium S. Martialis venit: ibique diebus octo permanens, cum præfatis Archiepiſcopis & Epiſcopis, baſilicam Regalem, quam divæ memoriæ Ludovicus Imperator, filius Caroli Magni, à fundamentis conſtruxerat; ſed poſtea tam conflagratione ignis quam variis caſibus conquaſſata, à Domno Ademaro, Abbate tunc iſtius loci, interius exteriuſque ad plenum reformata & ornata [erat,] Apoſtolica auctoritate ſolenniter dedicavit, ſecundo Kalendas Januarii. Et ipſe quidem Aquam benedixit; Archiepiſcopi vero interius exteriuſque baſilicam cum ipſa Aqua perluſtrarunt. Deinde ipſe Domnus Papa propriis manibus altare Domini Salvatoris Aqua benedicta lavit, Chriſmate & Oleo ſancto perunxit, pignora Sanctorum ibi repoſuit, & mox in ipſo altari Miſſam cantavit, innumera populi multitudine adſtante; & in perpetuo diem illum ſolennem & celebrem Dedicationis agi conſtituit. *Hæc ibi: addit Gaufridus:* Inde ad benedicendos populos in publicum proceſſit; quorum tanta illic erat multitudo, ut in circuitu civitatis, citra unum milliarium, non niſi capita hominum viderentur: oblationum vero tanta copia fluxit, ut arca ſepulcri Apoſtolici, quæ vulgo Gauteau appellabatur, præter alias, plena redundaret.

deinde novam baſilicam dedicat,

& conſecrat ipſe ſummum altare:

30 Tunc Lemovicenſis Pontifex Humbaldus ab adverſariis accuſatur, convincitur, & apud S. Martialem, in conſpectu Ademari Abbatis, quo contradicente electus fuerat, à Domno Papa publice deponitur.... Igitur depoſito Humbaldo, Guillermus, Prior monaſterii S. Martialis, Pontifex efficitur, ſed non ſtatim.... Eodem

& Concilium Lemovicis celebrat,

depoſito Humbaldo Ep. Guillermum ſubſtituit,

ſub

EX MS. sub tempore, memoratus Papa Urbanus inveſtivit ſolenniter eccleſiam S. Martialis, & Abbatem ipſius Ademarum, de eccleſia S. Petri Montandrenſis, & de eccleſiis de Saliomo cum pertinentiis ſuis, ubi requieſcit corpus S. Martini Abbatis, illius terræ quondam Principis. Hujus Vita apud nos pleniter non habetur, quia in invaſione Normannicâ ſubſtracta dicitur. Hinc perpendi poteſt, quantum Eccleſiæ conferat, qui Sanctorum geſta deſcribere ſtudet. Si enim Sancti hujuſce Acta in pluribus eccleſiis ſcripta haberentur, tantum detrimentum cœnobium illius in amiſſione bonorum non pateretur. *Nunc autem & aliud damno iſti acceſſit incommodum, quod neque cultus illius Sancti ullus ſuperſit, deperdito forſitan vel ab Hæreticis diſſipato corpore; quare optandum eſt ut Monachi* S. Martialis, *ad quos eccleſia illa fortaſſis etiamnum pertinet, perquirant quaſcumque ejus ſuperſtites memorias, ſi forte hic ille ſit, quem Notkerus & alii, ad* VIII *Maji referentes, confuderunt cum* S. Martino Abbate Vertanenſi, *prope Nannetes, cujus feſtum proprie agitur* XXIV *Octobris, & Vita ſatis copioſa habetur.*

& monaſterio confert eccleſiam S. Martini Abbatis,

ejus forte, qui 8 Maji commemoratur.

B

§. IV. *Geſta ſub Ademaro Abbate, & ſucceſſoribus ſeculo* XII, *uſque ad* MCLXVII.

Mortuo Epiſcopo Guillermo,

31 PORRO cum Præſul *Guillermus*, zelo Dei tactus, pravorum moribus contraire t, infra tertium Sacerdotii ſui annum ab eiſdem veneno petitur, per manus cujuſdam Martini, qui erat de urbe Lemovica, qui cognominabatur Chriſtianus, qui in facto hoc extitit Paganus, imo pejor quam Paganus. Cumque gravari ſe Pontifex cerneret, Abbatem, quamquam tarde, expetiit, qui tali peſte laborantibus ſubvenire ſolitus fuerat, ſi ad eum acceſſiſſent, antequam membra ſopori dediſſent. Quid memorem cuncta? ſole ruente Præſul obivit. Tunc Abbas nuntium dirigit in civitate, qui diceret, Pontificem ſanum factum Pontificalia velle ornamenta: quibus acceptis, lugubri pulſatione ſignorum mors Pontificis declaratur. Magnanimus tamen Abbas, non cupiditatis cauſa hoc feciſſe perpenditur, ſed, ut res acta, ad ignominiam inimicorum veritatis, notior haberetur. Corpus igitur Præſulis honore condigno, in baſilica Salvatoris mundi, tumulatur, ante altare S. Auſtricliniani, quaſi paſſibus octo; juxta cujus tumbam altaria duo, unum in honore S. Jacobi, aliud in honore S. Vincentii Levitæ & Martyris, conſtructa & conſecrata ſunt .... *Quomodo autem Willermo ſubventurus fuerit Ademarus, niſi ſerius ille petiiſſet auxilium, explicat cap.* 37 *idem Gaufredus; ubi narrat, quomodo* Guido, filius Ademari Vicecomitis... ſemel & iterum veneno petitus à noverca, vivente Abbate Adamaro, dato ſibi ab eo antidoto, bis mortem evaſit; mortuo Abbate, tertio menſe veneno interiit.

C

funus curat Ademarus Ab.

gratia pellendi veneni præditus,

Terraſſonenſem Abbatiam ſuſcipit.

32 MCI Dominicæ Incarnationis anno, Ademarus de S. Riberio, Terraſſonenſis Abbas .... ſponte ſe ordinationemque ſui monaſterii Ademaro Abbati S. Martialis ejuſque ſucceſſoribus tradidit, ut errata corrigeret; Priorem, Sacriſtam, Cellerarium, Magiſtrum ſcholæ ex Monachis S. Martialis haberent ..... Quod ut Monachi irritum, poſt mortem Bernardi, cognomine Vicarii, fecerunt, omni bono caruerunt. Nempe antea bonis omnibus affluebant. *Interim Burgenſibus, id eſt circum Abbatiam S. Martialis manentibus accolis, jure Lemovicinæ civitatis utentibus, ſic creverant animi, ut cum ipſis civibus ex æquo contenderent, & fiducia loci armis quandoque certarent. Unde* anno MCV, Kalendis Julii, combuſta eſt civitas Lemovica, ab hominibus de caſtro S. Martialis: in qua combuſtione concremata eſt mater eccleſia S. Stephani, cum omnibus officinis ſuis, & monaſterium S. Mariæ ſimiliter, & eccleſiæ S. Joannis Baptiſtæ, & S. Mauritii, & S. Trinitatis, & S. Geneſii, & S. Domonoleni. *Ita Labbeus ex Ms. pag.* 275.

D

S. Martialis accolæ urbem incendunt,

una cum Cathedrali S. Stephani,

33 *Periit ergo tunc fabrica Alduini Epiſcopi, de qua in Chronico Ademarus ait, quod Româ ſub annum* MX reverſus, baſilicam Sedis S. Stephani, *quam ille à S. Martiale dedicatam credit, Actis fabuloſis deceptus*, deſtruendam & amplificandam deſignaverat; *ſed morte ejus intermiſſam fabricam, lentiuſque promotam, quantum ſacris uſibus ſatis erat, tandem anno poſt* LXXXV *abſolutam, Urbanus Papa conſecrarat, ut vidimus. Fallitur ergo Bernardus Guidonis, cum in Geſtis Lemovicenſium Epiſcoporum apud Labbeum pag.* 266 *ſcribit, quod* baſilica, *ab Alduino cœpta*, manſit inconſummata pluſquam annis ducentis, uſque ad annum videlicet MCCXXIII, quo ejuſdem loci Canonici eamdem magnifice abſolvere cœperunt, ut nunc eſt, *id eſt, anno circiter* MCCCXX, *quo ſcribebat Bernardus, ne hic quidem in reparationis anno notando accuratus; ſed eum rectius ſignans in fine ejuſdem tractatuli, ubi ait de Aymerico Epiſcopo, quod* hujus ſubſidio, ac tempore Synodi, anno Domini MCCLXXIII in hebdomade Pentecoſtes, Helias de Mala-morte, vir nobilis, Decanus S. Stephani, & Canonici, primum lapidem in fundamenta poſuerunt, incipientes eam de novo ac magnifice, prout nunc cernitur, ampliare: Deus vero poſtmodum incrementum dedit. *Defunctus autem illo anno* Aymericus, primus Chriſtianus, in ea eccleſia ſepultus fuit, eo quod magnam pecuniam reliquerat pro eadem perficienda. *Dixerim ego, quod poſt incendium anni* MCV, *cœptæ fuerint parietinæ reſiduæ quadamtenus reparari, & uſui Canonicorum aptari ſub Euſtorgio Epiſcopo, qui proxime ſucceſſit incendio; itaque ſteterint uſquedum à fundamentis nova erigi cœpit, poſt annos ab incendio* CLXVII. *Incendium autem ideo fortaſſis fuit immiſſum, quod civitas Anacleto Pſeudo-papæ adhæreret, unà cum Geraldo Engoliſmenſi Epiſcopo, titulum Apoſtolici Legati gerente; Burgenſes autem unà cum Monachis, vero Pontifici Innocentio II.*

E

occaſione ſchiſmatis Anacletiani.

F

Ademarus Ab. ſuæ eccleſiæ utiliſſimus,

34 *Illorum Abbas Ademarus, cum circa annum* MCXIII *ægrotaret, Abbas cujuſdam monaſterii Ademaro ſubjecti*, Petrus, cognomento Abbanus, de Caſtro Malomortenſi, ex equeſtri proſapia ortus, anno XXII ab ordinatione ſua .... hunc inviſere veniens Ademarus Abbas, cognovit moriturum; & ſeceſſit Arnaco; donec ad obitum illius rediens, exequias ſolenniter expleret. Diligebat illum valde, quia perneceſſarius ei fuerat in multis negotiis, maxime in Placito quod habuit de Salinis. Interim eo præſente à toto Conventu eligitur in Abbatem Rainaldus de Roſiniaco, qui erat Sacriſta de S. Germano, qui dicitur las Verguas. Hic dicitur Monachus profeſſus S. Martialis, ſicut anteceſſor ſuus Petrus: quo electo, Ademarus Abbas fertur dixiſſe, Bonus, ſed ſenex. *Titulus Capitis* 35 *quo hæc narrantur, eſt alterius, ſe* de Abbatibus Uſercenſibus: *quo deceptus auctor Indicis ad tomos Labbei prædictos*, Petrum & Reinaldum *intitulavit* Abbates Uſercenſes. *Nempe à talibus incipit Caput iſtud, & indicata morte* Gauberti,

ægrum viſitantis, mortem prædicit,

A berti, *obiit anno* MCVIII, *dicitur quod* ſucceſſit Petrus cognomento Rechada de Turribus, per annos quinque, *id eſt uſque ad* MCXIII; *deinde de alterius monaſterii Abbate, etiam Petro, agitur, qui ſederit annis* XXII: *ſed monaſterii nomen videtur tranſcribentibus excidiſſe.*

& ipſemet moritur an. 1114.

35 *Porro ipſemet* Ademarus, anno ab Incarnatione Domini MCXIV, ab ordinatione ſua quinquageſimo, menſe nono, hora noctis S. Mauritii, *id eſt* XXII *Septembris*, qua Reſponſum cantabatur, *Deus Innocentiæ*, percuſſa eſt tabula pro illius exitu. Corpus poſitum eſt à parte Aquilonis, loco quo pueri ſedent in Capitulo. Hujus tempore eccleſia S. Martialis in ædificiis, ornamentis, terrarumque redditibus, &, quod pluris eſt, religione honeſta floruit .... Bernardus, Prior Cluniacenſis, cognomento Groſſus, Ademaro Abbati ſuccedit. Hic ad ſecularia negotia ſatis idoneus erat, verumtamen in Scripturis inventus eſt minus habilis. Quo in brevi Cluniaco regreſſo, Pontius [*Abbas Cluniacenſis*] ad votum Abbatem eligere tentavit. Monachi contra, proprium Abbatem Bernardum ſibi reddi, aut alterum creare juſte poſtulabant. Pontius Papam expetiit, orans eccleſiam S. Martialis ponere ſub interdicto: quod ſummus Pontifex [*Paſchalis*] injuſtum fieri judicavit. Pontius cum ſuis in quadam turre ſeceſſit, certans ocius perficere quod diſponebat: cum repente ſolarium domus corruens, unius Monachi crus, alterius brachium contrivit, Gaucelino Noam Capellano Abbatis interempto: ceteri vix evaſerunt, & à S. Martiale ſe terreri cognoverunt: quapropter Lemovicas velociter convenerunt, & eccleſiam Apoſtoli benignius tractaverunt. Electus nempe eſt à Monachis S. Martialis ſolenniter, Amlardus Prior Solenniacenſis: inſtituitque Abbas Pontius, ut haberent Lemovicenſes Priorem ex Monachis S. Martialis, cum haberent Abbatem ex Cluniacenſibus, & è converſo. Acta ſunt hæc tempore Paſchali, anno Dominicæ Incarnationis* MCXV.

Succedit Bernardus

ejo amoto Pontius Cluniacenſis, alium conſtituere volens,

B

tantumnon obruitur ruinâ domus,

eligiturque Amlardus.

Anno 1123 *ardet monaſterium & Eccleſia*

36 Incarnationis Dominicæ anno MCXXII (*imo* XXIII) totum caſtrum Lemovicenſe, S. Martialis monaſterium, ſigna clocarii, clauſtra, officinæ, eccleſia S. Petri de Quadrivio, & S. Michaëlis de Leonibus, cœnobium S. Martini extra muros, incredibiliter igni cremata ſunt. Nocte ſequenti, erat enim Sabbatum & Kalendæ Septembris (*quando littera Dominicalis G indicat correctionis præmiſſæ neceſſitatem*) cum ingenti luctu cantata eſt Hiſtoria de Job, *Si bona ſuſcepimus de manu Dei, mala quare non ſuſtineamus?* Tunc per biennium ſæviſſima fames, cum horribili mortalitate, populum adeo quaſſavit, ut non ſolum mediocres, verum etiam pleroſque divites coëgerit mendicare.... Rivulus infra ſepulcrum S. Martialis tam exuberans erupit, ut, niſi à populis ejiceretur, thalamus Apoſtoli aqua repleri crederetur. Fit igitur per mediam S. Petri baſilicam meatus ex magnis lapidibus, ſicque rivulus ille ad ortum ſolis deinceps derivatur. Fontis vena, quæ de Cumba Ferrieriam profluens, ab Abbate quondam Adalbaudo in clauſtrum conducta memoratur, quodam tempore ita defecit, ut Monachi de ejus reditu deſperarent. Unde ab univerſis ad Deum per eccleſias fuſa eſt oratio, quoadusque laticem optatum divina redderet largitio. Nam & pueri publice per plateas civitatis clamabant, dicentes; Deus, aquam: Deus, aquam: Sancte Martialis, redde nobis aquam .....

C

Exundat rivulus ſub tumulo Sancti:

Aquæ ductus deficit.

37 Poſtremo, (*non* primo, *ut male tranſcriptum*) Poſtremo, *inquam*, tempore Ludovici *Craſſi*, filii Philippi Regis, *hoc nomine Primi, atque adeò ante Auguſtum anni* MCXXXVI *quo is obiit*; & noviſſimo (*an hic forte* primo *legendum?*) Guillermi, filii illius Guidonis, qui apud Pictavis monaſterium S. Joannis, quod dicitur Novum, conſtruxit, repertum eſt venerandum Caput Apoſtoli Martialis, in capſa aurea, quæ eminet altari Salvatoris, præſente Geraldo Legato Engoliſmenſi Epiſcopo, Euſtorgio Lemovicenſi Pontifice, & Amlardo Abbate. Non deſunt tamen, qui Apoſtoli corpus integrum in ſepulcro haberi dicant. Horum ſententiam ego approbarem, niſi ibi eccleſiæ periculum conſiderarem. Si enim hoc Caput, Apoſtoli non eſſe, dixerimus; forſan Reliquiæ Apoſtoli, pro quolibet alio Sancto quibuſlibet petentibus dabuntur; ſicque baſilica Regalis fraudabitur debito honore paulatim. Quapropter filios Eccleſiæ ſolicitos reddere volo, ne proprium Dominum, à loco ſuo extraneum, faciant hoſpitem, pignora ejus aliis eccleſiis indiſcrete largiendo. In oſtenſione præfati Capitis, ut eſſe probaretur Apoſtoli, quanta ibi patrata ſunt prodigia miraculorum, teſtantur millia confluentium populorum. Capſa deinceps aurea, ad proceſſionem in Ramis Palmarum, ſicut antiquitus ſolebat majore neceſſitate urgente, delata non eſt: ſed ſcrinium S. Auſtricliniani pro ipſa defertur ....

EX Mſ. *Invenitur Caput S. Martialis,*

& miraculis claret.

E

38 *Anno* MCXXXVII, Euſtorgius, *Lemovicenſis Epiſcopus*, apud S. Aguſtinum deceſſit, III Kalendas Decembris.... Tumulato Pontifice, eligitur à quibuſdam in Epiſcopum Amlardus Abbas: qui protinus Pontificalem thronum aſcendit, quod & nocuit poſtea multum. Electus eſt [enim] ab aliis Geraldus, S. Aredii Decanus, nepos Euſtorgii: factaque eſt contentio inter ſingulorum fautores. Petrus Laurés, qui propter eccleſiam Cayronenſem amicorum ſtipatu pollebat, Pontificalem thronum Abbati ex parte ſummi Pontificis interdixit: quapropter à Bonifacio, Abbatis cliente, vulneratus; ſanguinem in veſte fuſum ab eo, prout potuit, Eugenio Papæ oſtendit: *nempe anno* MCXLV, *quando ab hoc, in locum Lucii II ſubſtituto, Roma deciſa eſt cauſa, & Geraldo adjudicatus Epiſcopatus. Interim* Amlardus Romam ire diſponens, Cluniacum petiit, auxilium ipſorum flagitans: ſed in nullo ab ipſis auxiliatus, retrogradum conficit iter, *atque* anno MCXLIII obiit, XII Kal. Sept. *prò quo* in Exaltatione ſanctę Crucis eligitur D. Albertus... Prior de Peyraco. Geraldus *vero* ab ipſo Papa, ante ſanctũ Paſcha *anni prædicti* MCXLV, Presbyter & Pontifex conſecratur, & poſt hæc in pace dimittitur.

Amlardus Ab. electus Epiſcopus,

cauſa vadit & moritur.

F

39 *Sub hoc Pontificatu jam dictus* Albertus ſuis prohibuit Monachis, uti abſtinerent adipe omni feria ſexta, exceptis feſtivitatibus quæ fiunt in cappis, Procuratore tantum dante oleum Conventui pro adipe.... Olim namque in Adventu Domini utebantur adipe in XII Lectionibus, quod omnino ab Alberto prohibitum eſt. Ipſe inſtituit agi proceſſionem ſolennem in feſtivitate omnium Sanctorum. Inſtituit etiam, obnixè à toto rogatus Conventu, ut ubicumque obiret Monachus S. Martialis, fieret pro eo trentenarium, ex integro Lemovico, per duas Miſſas. Prius enim, ſi obiret Monachus Arnaco vel Palnato, aut in loco in quo tot Monachi non eſſent, qui trentenarium non poſſent ordinate complere; unam tantum Miſſam in Conventu & ali-

Albertus Ab. quædam reformat,

etiam circa Miſſas pro Monachis defunctis,

EX MS. am ſinguli pro defuncto Fratre celebrabant.... In obedientiis vero præcipit, ut pro omnibus ubique Monachis decedentibus, faciant ſeptenarium Miſſarum, aut ſeptem diebus detur alicui pauperi præbenda in minimis.

& moritur anno 1156: 40 Hominem exuit Albertus *iſte, non anno* MCLVII (*uti ſequeretur ex calculo Gaufredi, anno* MCXLIII *electum, anos* XVI *præfuiſſe, ſcribentis cap.* 50) *ſed ut habent Sammarthani;* MCLVI, V Kalendas Auguſti: tumulatus vero eſt ſubtus lapidem, videlicet ante quinque imagines ſepulcri, ad radicem parietis Capituli. Die V Idus Septembris Dominica (*qui concurſus annum ſupra notatum firmat*) eligitur Petrus, Prior Cluniacenſis... qui in Vigilia proximi Natalis, poſt Veniam Capituli, dum ſermone myſtico, Fratrum animos ad celebranda Salvatoris natalitia provocaret, repentina infirmitate correptus, voce penitus intercluſa, circa gallicinium ſacratiſſimæ noctis, ſpiritum exhalavit.... Poſt hunc eligitur Hugo de Fuſa, cui Petrus Groſſus, à quibuſdam electus, magnum intulit damnum: ſed antequam diu illum vexaret, viam univerſæ carnis ingreſſus eſt, reatus ſui venia petitâ.

ſequens Petrus ſubito extinguitur:

Hugo, a-mulum paſſus,

B

Anglis largitur particu-lam Capitis S. Martialis, 41 *Sub iſto Abbate circa* MCLXIII, tres Canonici ex Anglia venientes, cum litteris Epiſcopi de Lincolnia, poſtulaverunt Reliquias de S. Martiali, dari monaſterio quod vocatur Præmonſtratus locus. Hoc cœnobium novum, in honore Apoſtoli noſtri nuper à quodam Principe conſtructum fuit, & novem Abbatibus jam dominatur. Dum Proceſſio omnium Sanctorum ageretur, Abbas Petrus vice illorum, non ſine lacrymis, populum orat, quatenus acquieſcat eorum petitioni. Canonici reveſtiti, ad dexteram Abbatis ſtantes, univerſum gemitibus populum propulſabant. Quid multa? poſt Euangelium, Caput Apoſtoli cunctis qui adfuimus, Abbas oſtendit; ſumptiſque Reliquiis ejuſdem Sancti, ſimul & de B. Valeria, deſideranter lætificavit. Eiſdem Canonicis Abbas in omnibus providit, & eo die in refectorio ſecum epulari rogavit. Capſam ex ebore præclaram Iterius de Croſent ipſis dedit, qua Reliquiæ conderentur; & Petrus de Forva ceram, qua uſque mane illuminarentur. Poſt cibum à populo extra muros cum gaudio deducti ſunt. *Conditum fuerat hoc monaſterium ſub nomine Novæ-domus à Petro de Gouſla, circa ultimos annos Roberti Lincolnienſis Epiſcopi, defuncti anno* MCXXIII.

C

pro quadam ejus ibi eccleſia, 42 *Extant in tomo* 2 *Monaſtici Anglicani pag.* 58, *iſtius fundationis dotationiſque chartæ variæ, interque eas Abbatis Amblardi Epiſtola, hic ſatis digna recitari: indicat enim etiam iſtic miraculis claruiſſe Sanctum. Nam ubi impreſſum nunc legitur* nos, noſtramque; *ibi omnino cenſeo legendum* Vos, Veſtramque. *Eccum ipſam.* Frater Amblardus, S. Martialis ſervus indignus, omniſque loci ipſius Conventus, Chriſtianiſſimo Fratri noſtro, Domino Petro de Gouſla, ſalutem & fideles orationes. Suſcepta legatione veſtra, & perlecta deſcriptione, lætificati, omnipotenti Deo gratias agimus, qui dilectum ſuum beatiſſimum Martialem, per miracula apud vos clarificare, fidemque veſtram & vicinorum per eadem confirmare dignatur. Dominum quoque R. (*credo Robertum Epiſcopum, defunctum* X *Januarii*) Fratrem veſtrum, qui B. Martialis Eccleſiam primus conſtruxit, in Conventu, ſicut Fratrem noſtrum, abſolvimus; & pro ejus anima debitas Deo orationes, Pſalmos & Miſſas obtulimus. Vos quoque, quos olim in eccleſiæ noſtræ beneficio ſuſceperamus, amodo non beneficii tantum participes, ſed ſicut unos ex nobis, tam in vita quam in morte, fatemur. Omnes etiam qui eccleſiæ veſtræ vel ſervierint vel benefecerint, totius eccleſiæ noſtræ beneficii ſocios eſſe concedimus. Præterea de eo quod ad B. Martialis & eccleſiæ ipſius claritudinem poſtulaſtis, pro certo ad præſens ſatisfeciſſemus, niſi veſter nuntius longius eſſet profecturus: quod enim directuri eramus, vel cum locus fuerit dirigemus, nec tractari indecenter, nec portari, uti per provincias, oportebat. *Quod de poſtulatis Reliquiis, ac demum poſt annos quadraginta aut plures, ſub Roberto II Lincolnienſi Epiſcopo miſſis, congrue intelligetur.*

in participationem olim ſuſceptæ.

D

Quæ occaſione ſeparatum caput à corpore ſit, aliæve Reliquiæ

43 *Neſcio autem, an de iſtis ſcribenti quæ viderat Gaufredo, deterſa fuerit dubitatio ſupra indicata; cui præſumpta corporis integritas in ſepulcro, leve ſane fundamentum hæſitandi dederat; cum nihil uſitatius ſit, quam ex reconditis Sanctorum corporibus, tempore Tranſlationis de una arca in aliam, auferre Caput vel ſimilem inſignem portionem, ad uſum Proceſſionum & publicarum Solennitatum, nec ideo minus integrum corpus dici. Quid? quod etiam S. Eligius, ubi de Miraculis actum eſt, dicatur aliquid Reliquiarum S. Martialis Pariſios attuliſſe, vel illic, ab alio allatum, inveniſſe. Reliquorum Abbatum ſeriem ex Gaufredo aliiſque colligere nihil attinet, cum poſſit apud Sammarthanos reperiri, eorumque tempora nihil contineant ad S. Martialem, ejuſque protectionem, loco illi ſuo impenſam, pertinentia; ad monaſterii tamen hiſtoriam utcumque pertinet, quod* anno Dominicæ incarnationis MCLXVII, nocte quæ diem Baptiſtæ Joannis claudit, crematum eſt Lemovicenſe caſtrum, clocarium, ſigna optima, etiam eccleſia S. Michaelis de Peſtaria; verumtamen clauſtrum, officina, & burgus de hortis S. Valeriæ, Deo miſerante, ſalvantur.

E

§. V. *Alia quædam Lemovicis Acta circa Abbates, & theſaurum S. Martialis. Cultus in diœceſi Senenſi. Vita Italice à Lombardello ſcripta.*

F

Anno 1183 *Henricus R. Angliæ viſitat Corpus S. Martialis.*

44 *Præter Chronicon quo hactenus uſi ſumus, quodque ut plurimum ſacra continens, in ipſomet S. Martialis monaſterio, totum vel pro majori parte, ſcriptum videri poſſit; ſcripſit etiam aliquid Gaufredus de bellis ſuo tempore geſtis in Lemovicino; Alteram Chronicæ partem Labbeus appellat, & incipit ab anno* MCLXXXIII: *ubi ſtatim in principio narratur, quomodo Henricus uterque, pater ac filius, Angliæ Reges, conciliata inter Philippos duos Franciæ Regem & Flandriæ Comitem pace, in Aquitaniam receſſerint; ubi* Henricus adoleſcens, veniens Lemovicas, à Monachis tripudianter ſuſcipitur, exultante Clero ſimul ac populo. Tunc obtulit beato Apoſtolo pallium, in cujus ornatu ſcriptum eſt HENRICUS REX. Et quia imminebat ſolennitas, celebrato S. Martialis natalitio, prout res exigebat; poſt prandium apud S. Aredium devenit, *ubi antea in Hebdomade Penteceſtes, celebrata* XVI *Maji*, Rex Senior.... commoratus per dies aliquot, vitam S. Aredii honeſte ſuſcepit, totamque ipſe perlegit ac veneratus *eſt, illuſtrandam à nobis* XV *Auguſti.*

Iſembertus Ab. moribundus

invocata Sancto dæmones apparentes repellit.

45 *Sub idem tempus* accidit, Domnum Abbatem *Itembertum, anno* MCLXXVII *ordinatum*, dum eſſet in proſperitate præcipua, conſtituente divinæ providentiæ clementia, graviter ægrotare, ita quod ab omnibus jam deſperatum eſſet de ejus

A jus ſalute. Cumque ipſa ægritudinis moleſtia quaſi raptus in extaſim videretur, clauſuruſque diem extremum reddere [ſpiritum] crederetur; Dominus de cælo proſpiciens, volenſque conſtantiam ejus in infirmitate juxta Apoſtolum comprobare; malignas malignorum ſpirituum circumſtantium permiſit eum viſiones captare. Dominus autem Abbas, licet jam non eſſet cogitandum niſi de morte, Dei & ſervi ejus Martialis Apoſtoli, multum ejus eſſe ſe ſervum profitebatur; increpandoque & comminando dixit eis; Auferte vos hinc, truculentæ beſtiæ: conterat vos Dominus ſub pedibus noſtris: ſervus ſum Jeſu Chriſti & Sanctiſſimi Martialis Apoſtoli, qui animam & corpus meum circumdet clypeo ſalutis & protegat. Quo dicto, ad invocationem Dei & glorioſiſſimi Apoſtoli, aufugerunt ſpiritus, & Dominus Abbas reſtitutus eſt ſanitati.

& Sanitati redditur.

46 Celebrata Domini nativitate, tres filii Regis invicem diſceptaverunt: tunc conjuraverunt adverſus Ricardum *Aquitaniæ Ducem, ſecundo genitum*, Henricus Rex *primogenitus*, & Gaufredus Britanniæ Comes *tertiogenitus:* & tranſacta Purificatione B. Mariæ Gaufredus Brito venit Lemovicas ſubito; deinde Rex frater... Audiens *autem* Rex *pater*, ſeditionis peſſima peſte filios laborare, cum paucis admodum Lemovicas venit. ..... Populus cum armis exiit derepente, Regiſque exercitum atrociter invaſit.... Tunc juſſu Vicecomitis juravit populus, in baſilica B. Petri de Quadrivio, Regi minori fidelitatem: muniverunt burgenſes caſtrum, *&c*.... Rex Senior Lemovicenſe caſtrum potenter obſedit, totumque in circuitu munitione Regia cinxit Kalendis Martii.... Rex manebat in urbe: major filius in Caſtello, Dux Ricardus apud S. Valericum. Tunc Monachi cum Clero & populo intra muros totum caſtrum circumeunt, deferentes glebam S. Auſtricliniani, cum capſa aurea, qua conditum dicunt Caput S. Martialis, aliaſque Reliquias Sanctorum deportaverunt; præſente Rege adoleſcente; exorantes Deum, ut eorum patrocinio populum liberaret. Mulieres quoque infra muros totum caſtrum ſtuppæ filo cinxerunt, ex quo candelas multas fecerunt, quas S. Martiali aliiſque eccleſiis diviſerunt....

Bellantibus inter ſe filiis Henrici Senioris R.

hic ſuperveniens obſidet Lemovicis Juniorem,

C 47 Henricus necdum terram aut theſaurum poſſidebat.... qui, quod ignoraret quo ſe verteret, arctatus undique irremediabili neceſſitate, theſaurum B. Martialis expoſtulat ad horam ſibi præſtari: quod Monachi abſque præcepto Abbatis non audere, juſta reſponſione profeſſi ſunt: Domnus etenim Iſembertus ſeditione urgente receſſerat.... Quæ replicans cuncta Princeps, coëgit Monachos dare theſaurum; & ingrediens clauſtrum, foras expulit cunctos, etiam juvenes; & parvos ſcholæ quoſdam nocte prima foras retinuit.... Craſtino ſolutis Monachis exponitur theſaurus. Tabula altaris ſancti ſepulcri, ubi erant imagines quinque, cum menſa majoris aræ, in qua erant ſedes Majeſtatis cum duodecim Apoſtolis ex auro puriſſimo; calix aureus, cum vaſe argenteo, quod Arnaldus de Montaſir dediſſe narratur; crux altaris S. Petri, cum medietate ſcrinii ejuſdem: capſa beati Auſtricliniani, cum cruce magna Bernardi Converſi, auri quinquaginta, argenti centum trium marcarum. Hæc omnia non recte penſantes nec appretiantes (plus enim valebant) pretio viginti duo millia ſolidos computavere. Rex tam multa ſe da-

qui pro ſua defenſione theſaurum S. Martialis,

pecunia æſtimatum, mutuo accipit,

turum ſpopendit, dato chirographo, ſigillo ſuo roborato: pretium vero aurificum & aurum quod erat in auratione argenti, computata non ſunt .... Quid dicam? proh dolor! Sacroſanctum theſaurum Rex dedit graſſatoribus populorum, ut diuturniora mala diebus Quadrageſimæ populo irrogarent. Tam inauditum ſcelus certe non credidiſſem, niſi oculata fide fieri conſpexiſſem....

EX MS.

cum gravi injuria Sancti:

48 Paſchalem ſolennitatem (XVII *Aprilis elegit*) *&* peregit Rex in urbe Lemovicina: ejus filius Henricus tenuit Engoliſmam cum multitudine malignantium.... Recedente patre, filius urbem Lemovicam expugnabat: ſed cuſtodia murorum, non vocibus, ſed lapidibus in eum jactis dixerunt; Nolumus hunc regnare ſuper nos.... Interim Rex puer de cœnobio Grandimontenſi theſaurum violenter accepit: &, quod auditu horrendum eſt, non pepercit Columbæ aureæ, in qua Dominicum Corpus habebatur, quam pater ejus dederat olim. De cœnobio quoque quod dicitur Corona, in Engoliſmenſi pago, & de quibuſdam eccleſiis theſauros multos irreverenter abſtraxit. Numquidnam prolongabuntur dies talia exercentis?.... In Aſcenſione Dominica apud Urſerchiam devenit: inclinante jam die proceſſionem Monachorum ægre ſuſcepit, quia ſperabat ab Abbate vel populo exigere argentum. Hic juſto Dei judicio percuſſus, ſe pridie aliquantulum gravari cognoverat. Craſtino, licet infirmus, apud Donſeniac devenit: ſabbato apud Martellum vicum.... Dehinc apud Roquamadour Rex abiit, gerens ſpeciem peregrini, ſed ſævitate illic ferina tractavit, qualiter ab Abbate Obaſinenſi exigeret pecuniam; ſic magis de ablatione quam de oblatione cogitabat.

E

& ægrotare incipit.

49 Regreſſus Martelli Rex ægrotavit.... Pentecoſtes celeberrimum feſtum egit abſque ullo Eccleſiæ Sacramento. Guillermus de Tignera, Abbas quondam Dalonenſis, tunc inviſere venit apud Roquamadour Geraldum Pontificem Caturcenſem; invenitque Pontium de Spalas, Priorem Royas, quod eſt de cœnobio quod vocatur Chartoſa, Hi condixerunt ſibi invicem, ut viſitarent Regem feriâ tertiâ. Æger legitime actus ſuos coram eis confeſſus eſt, nuduſque exivit de lecto: ſicque proſtratus humo, adorans Deum, vivifica percepit myſteria: hoſtibus ac conventui malignantium ac guerræ paternæ abrenuntiavit..... Sabbati horâ ſecundâ ungitur; peccata confitens propalam; Viaticum accepit; humero ſuo Crucem imponi petiit; Dei miſericordiam medullitus invocabat; Virginis Mariæ Sanctorumque omnium auxilium implorabat: B. Martialem ſubvenire ſibi humiliter poſtulavit, ob cujus injuriam letaliter vapulabat....

Conveniunt ad eum Epiſcopi.

F

à quibus extremis munitur,

50 Epiſtolam Rex moriens patri tranſmiſit, ſigillo ſuo & annulo ſignatam, in qua poſt ſalutationem ſcriptum erat; delicta mea & ignorantias meas ne memineris. Primo capitulo rogat patrem, indulgentius tractare matrem, quam fere per annos decem apud Salesbeyriam tenuerat quaſi captivam: orat liberaliter providere uxori jam viduæ, utpote Regis Gallorum Ludovici filiæ, & Fredenandi Hiſpaniarum Regis nepti, quæ ſicut mater, vocatur Margarita: ſupplicat dari pacem Engoliſmenſibus, Petragoricenſibus, Sanctonibus, cunctiſque inimicis, maxime Ademaro [Vicecomiti] vel populo Lemovicenſi: obſecrat reddere damna afflictis, reſtau-

Patri commendat reſtitutionem ablatorum,

& interim jubet inteſtina ſua ante S. Martialem projici.

EX MS. *Funus Rotomagum defertur à famulitio,*

ſtaurare theſauros eccleſiis, quos rapuerat, maxime S. Martiali. Corpus ſuum transferri per Lemovicas præcepit; & quaſi pro ſatisfactione, oculos, cerebrum, ventrem ante Apoſtolum projici, ſeque ibi retineri, quouſque omnia rapinarum pretia à patre ſolverentur. Ultimo poſtulat Capitulo, corpuſculum ſuum Rotomago, in baſilica Dei genetricis Mariæ ſolenniter tumulari....

51 Obiit Rex apud Martellum, in domo Stephani cognomine Fabre, præſente Bernardo Epiſcopo de Agenno, multiſque aliis religioſis viris, inſtante feſto S. Barnabæ Apoſtoli. Erat enim hora decima Sabbati magnæ hebdomadæ Pentecoſtes, luna XII, anno MCLXXXIII ab Incarnatione Domini. Craſtina die per Brivam tranſeuntes, Uſerchiæ devenerunt foris. Voſienſes, eminenti loco, qui dicitur la Guarde, & ego cum quibuſdam monachis & laicis, per publicam ſtradam, cernebamus horâ decimâ regales exequias tranſire. Tunc Ademarus Vicecomes, Gaufredus de Leſiniaco, & quidam Milites mortuum veniunt lugere. Uſercenſis Abbas Bernardus, in luminibus & procuratione, ſolvit B expenſas. Summo diluculo, ad Miſſam pro defuncto, vix duodecim denarii oblati ſunt, quos Capellanus defuncti rapuit. Ut quid multa? Tota Regis familia fame laborabat: inſuper equum Regis pretioſum, pro his quæ infirmo fuerant neceſſaria, pro arrhabone tradiderunt: & qui theſauros Martialis aliorumque Sanctorum large perfidæ tradiderat genti, paulo poſt proprii corporis portitores valde famelici à Monachis ſaturati ſunt: in tantam ſiquidem inopiam deciderant, ut unus de regia clientela, braccas ſuas pro cibo, non ſine pudore, dediſſe profiteretur.

ad extremam paupertatem redacto.

52 *Sammarthani, dum reliquos Abbates ad ſua uſque tempora, & ultra ſeculi* XVII *dimidium, proſequuntur; ubi veniunt ad annum* MCCCXCII, *& ad ſucceſſorem, Gerardo II tunc defuncto dandum, allegant* Chronicon S. Martialis nondum typis editum, *quod ibi finiri credo: quia nominatis deinde Abbatibus, non additur amplius ullius anni nota, ut præſumi poſſit hic finiri, cetera nomina manu altera fuiſſe adſcripta. Iſtud ſi prodiret, fortaſſis ex eo diſceremus, quod tunc Regalis iſtac Abbatia devenerit in poteſtatem Commendatariorum Abbatum, ſub quibus ita elanguit monaſticus vigor, ut* C *Lemovicenſi in Cathedra ſedente Joanne de Langeat, licet Ordinis Ciſtercienſis antea Abbate, viro pio & de eccleſiis variis bene merito (ſedebat autem anno* MDXXXIV, *& obiit* MDXLI) Monachi S. Martialis in priſtinum ſtatum ſecularem reſtituti *leguntur, apud prædictos Sammarthanos, tom. 2 de Epiſcopis; cum Abbatis titulum, magis quam rem, obtineret Robertus de Lenoncourt. Hic ex Priore Charitatis S. Mariæ ad Ligerim, factus etiam Abbas Barbellæ ſeu Sari-portus, Ordinis Ciſtercienſis, tum ipſo anno* XIV *Epiſcopus Cathalaunenſis, & quadriennio poſt S. R. Eccleſiæ Cardinalis, denique & Arelatenſis & Toloſanus Archipræſul, multis etiam ipſe laudatur à ſcriptoribus Gallis; ſed regiis negotiis & legationibus ſic implicitus, ut parum curæ poſſet impendere Monachis ſibi commiſſis.*

Chronici pars 2 adhuc inedita uſque ad annum 1392 deſideratur.

Abbatiâ in commendam datâ

Monachi in Canonicos mutantur ſec. 16.

53 *Decimo quinto à Senenſi metropoli milliario ad Occidentem; trans fluvium Elſam, ponte Grachiano inſtratum, milliario uno, oppidum fuit olim, nunc civitas eſt, ex re nomen habens, ut* Collis vallis-Elſæ *dicatur; anno* MDXCV, *erectus in Epiſcopatum Clementis VIII auctoritate. Hîc magna populi religione* S. Martialis *colitur, propter inolitam ibi opinio-*

In territorio Senenſi

nem, quod Româ in Aquitaniam tranſiens, Chriſti D *Petrique Diſcipulus, prima majoribus ſuis, vicinum tunc Grachianum incolentibus, fidei ſemina jecerit; quin etiam oſtendunt ingens ſepulcrum, quo conditus aliquando fuerit S. Auſtriclinianus, donec S. Martialis, ablato Roma S. Petri baculo, ipſum ſuſcitavit; eodem prorſus modo, quo Trevirenſes narrant, à ſuo S. Euchario vivificatum S. Maternum; ſic ut dubitari poſſit ab utro ad alterum tranſlata miraculi aſſertio & credulitas ſit. Super hoc ſepulcrum, vetus eccleſia, S. Martiali dicata, ſic condita cernitur, ut os ſepulcri foris pateat ad dexterum latus, ipſum deinde ſubter fundamenta porrigatur uſque in eccleſiam, magna venerationi habitum à cunctis. Diſtat eccleſia illa proxime à Collenſi civitate, quæ illuc ſolet devota excurrere, præſertim omnibus ſextis feriis menſis Martii, propter frequentes gratias, quas inde referre fideles ſe credunt ſani infirmique.* *Eccleſia S. Martialis,*

54 *Ita pluribus & prolixe narrat Gregorius Lombardellus, cap. 8 Vitæ S. Martialis, quam anno* MDXCV *Italice ſcripſit vulgavitque, rogatu Nicolai Sabolini Archipresbyteri Collenſis, multa præfatus de ſua in plurium Sanctorum Vitis deſcribendis ac dilatandis opera ſæpius probata, nobis autem probanda magis & utiliore futura, ſi luxurianti ſtylo ſuo in-* E *dulſiſſet minus, preſſiuſque inſtitiſſet antiquis unde ſua hauriebat monumentis, aut eadem etiam originaria dediſſet: quædam enim ex illis deſideramus, hactenus non inventa in ipſis unde ea habuit locis; nec alibi facile invenienda. Unde nec ſciri poteſt Certo, quantum originaris Actis de ſuo ſuper adderit Lombardellus. At poſſumus aliquid æſtimare ex iis quæ reperta ſunt, ac nominatim ex Actis S. Martialis, jam olim, ut initio dixi, impreſſis, & mole ſua non ſuperantibus molem primorum ſedecim capitum ejus libri, quem ipſe in Capita omnino quatuor & quinquaginta extendit; honeſto quidem ac pio conatu, ſed exigua cura examinandi veri, aut ſaltem veroſimilia ſecernendi. Hinc fit ut ſuſpecta nobis fiat hominis creduli nimium prolixa verboſitas, etiam in Apppendice illius Vitæ quam capitibus tredecim dilatavit, ex relatu verbali cujuſdam Presbyteri Leonardi de Corliaco, parochiæ Pazzolienſis (Panozol notant tabulæ, duobus fere paſſuum millibus ad urbe Lemovica trans Vigennam) quocum Româ Neapolim proficiſcens, cuncta ejus dicta memoriter notarit; neque poſtea comparentibus quæ ex Gallia ſcripto ſubmiſſurum ſe ſponderat, ille typis mandare feſtinavit, eodem quo Vitam ediderat anno.* F

ubi S. Auſtriclinianum ille ſuſcitaverit,

unde Lombardello data occaſio ſcribendi vitam,

55 *Quam fuerit difficile ſic ſcribentem non errare, promptum cuivis eſt intelligere. Primo certe capite occurrit ſtatim capitalis falſitas, qua aſſeritur primam Lemovicæ cathedralem eccleſiam, S. Martiali dedicatam, etiam hodie ab illius nomine appellari: cum ex jam dictis certiſſimum ſit, hanc eſſe S. Stephani; Abbatialem autem S. Martialis eſſe extra urbem, eo ubi primum ſepultus Sanctus Auſtriclinianus fuiſſe creditur loco, unde nec unquam diu abfuit. Interim dicitur in prædictam Cathedralem, adeoque intra urbem, annis poſt Sancti obitum ſexcentis, ex primæ ſepulturæ loco, ſolenniſſima pompa tranſlatum corpus, tunc inventum totum integrum, quaſi dormientis, nec pilo quidem deficiente aut cute perſtricta, cum caleſtis odoris fragrantia. Additur, quod Caput, ſeorſim extra tumulum ſervatum ſit in vaſe pretioſiſſimo, à quo ideo Deus exinde permiſerit carnem cutemque cum crinibus diffluere; ut in nudo oſſe deinceps apparerent ſigna quinque digitorum Chriſti, neque dum viveret, neque eatenus viſa unquam, & inviſibiliter tunc impreſſa, quando quinquenni manum imponens Salvator, dixit; Niſi efficiamini ſicut parvulus iſte, non intrabitis in regnum cælorum. Hic obli-*

non ſine mendis,

& fabulis circa elevationem corporis incorrupti

A *oblitum etiam se ostendit scriptor, quod in Vita cap. 2*
post annos 600. *dixit, quindecim annorum fuisse Martialem, quando ad Christi discipulatum venit: quamquam neque talis ætas sufficiens erat tot mysteriis, quibus prædicante & patiente Christo interfuisse refertur.*

Auferre Reliquias conati puniuntur

56 *Narrat deinde cap. 7 Auctor, quomodo dormientibus custodibus raptum aliquando sacrum pignus, cæcitate percussis raptoribus, nequiverit avehi ab ecclesia: aliàs armata vi idem tentantes pleno die alii, fuerint à Sancto apparente prohibiti; ac tertiùm denique corruptis pecunia custodibus, quidam aliud cranium pro ipso supposuerint, in quo fraudulenter easdem quinque digitorum notas depinxerant, qui tamen, deficientes in via & cæcitate percussi, coacti fuerint fraudem à se factam fateri, & verum caput restituere. Quod ultimum scribens Lombardellus, cogitasse debuit, notas istas etiam primo capiti induti pigmentis potuisse, ad fidem fabulæ præmissæ faciendam; quomodo credi potest ei, quod prope Massiliam ostenditur, tamquam Mariæ Magdalenæ capiti, affixam pelliculam, à persuadere volentibus integram illam servatam ex contactu Christi, ipsam repellentis dicentisque, Noli me tangere. Qualia omnia me-*
B *lius tacite abolerentur, quam Sanctarum Reliquiarum veritas deliramentis ejusmodi obfuscata, dubitationis ac diffidentiæ justæ periculo exponeretur apud prudentiores Catholicos, ut de Acatholicis taceam, risum inde sibi captantibus.*

57 *Tempus prætensorum illorum miraculorum nullum exprimitur; tantum additur, ultimi fructus fuisse, quod eo motus Clerus Episcopusque, qui eatenus* EX MS
contenti semel per annum festivissime colere Sanctum suum Patronum, exinde instituerint quot hebdomadis diem unum illi proprium habere, cum Missa & Officio solenni, sicut in festo; idque hodiedum servent: Talis sane usus, sumpto à Minoribus Prædicatoribusque exemplo, inductus, antiquus esse non potest; an autem revera sic observetur, scient dicere Lemovicenses, quibus circa talia certius credetur; uti etiam an apud se habeatur Sanctus peculiaris Patronus infantium; plurimosque ejusmodi ipsi commendatos credi à mortuis suscitatos, ac neminem porro tota diœcesi Lemovicina à dæmone obsideri. Item, aliquando apparuisse palam omnibus Sanctum, semel ut popularem seditionem compesceret, aliàs ut in ecclesia sua ac civitate incendium, omnia consumpturum, extingueret, quæ singula, cum exemplari pœna quorumdam blasphemorum, hic strictim indicata, integrum caput Lombardello faciunt; digna, si vera sint, certiori relatu testimonioque cognosci.

ad quas alia factæ miraculæ.

58 *Formam tamen & ornatum ecclesiæ, tum altaris atque arcæ S. Martialis, quæ Capitibus tribus primis minutim describuntur, credere possemus, veraci relatione accepta, siquid tuto crederetur scriptori, sua vel aliena somnia tam facile venditanti.* E
Veritas non indiget nostra fictione, & suus S Martiali *meritissimus constabit honor, absque laudatoribus tam indiscretis: quibus etiam accenseri posse videntur, qui ipsum à Discipulatu S. Joannis Baptistæ ad Christum transisse volunt, itaque adscribunt Carmelitis.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS
TIMOTHEO, ZOTICO, ITALICA, ZOILO, GELATO, CURSICO SEU CAJO PRESBYTERO, ET LEONE SUBDIACONO.

Notitia nominum ex antiquis Martyrologiis. G. H.

Nomina in variis maroll.

C Duos *priores Martyres consignant Mss. Rhinoviense, Richenoviense, Trevirense S. Maximini, Romanum Cardinalis Barberini, Bruxellense S. Gudulæ, & Notkerus, his ubique verbis*: In Africa SS. Timothei & Zotici. *Ms. Reginæ Sueciæ, ab Holstenio vulgatum, quatuor profert*: *In* Africa natalis Sanctorum Timothei, Zotici, Italiæ, Galati. *Lucense apographum S. Hieronymi quinque indicat*: In Africa natalis Sanctorum Timothei, Zotici, Italiæ, Cursini Presbyteri, Leonis Subdiaconi. *Apographum Blumianum eosdem habet, & præterea, post nomen* Italiæ, *interponit nomina* Gelati, Gittæ. *Cujus ultimi alibi non fit mentio.*

plura in antiquioribus,

2 *Vetustissimum apographum monasterii Epternacensis septem enumerat*: In Africa, Sanctorum Timothei, Zotici, Italicæ, Zoili, Gelati, Curfici Presbyteri, Leonis Subdiaconi. *Apographum Corbeiense palæstram* Africam, *ab aliis indicatam, immutat his verbis*: Romæ natalis SS. Timothei, Italiæ, Gelati, Zoili, Italicæ, Cursini Presbyteri. *Aliud Ms. Corbeiense, ex priore extractum, ita habet*: Romæ natalis SS. Timothei, Zotici: *unde liquet, nomen* Zotici *in priori fuisse incuriâ amanuensium omissum. Sed nomina* Italiæ *&* Italicæ *videntur simili errore duplicata: imo* Romæ *loco* F
Africæ, *præfixum est.*

in recentioribus pauciora

3 *Usuardus duos posteriores seorsim celebrat, hoc modo*: *Ipso die* Sancti Corsici Presbyteri, & Leonis Subdiaconi. *In aliquibus Mss. additur*, in Italia. *Maurolycus etiam abstrahit à palæstra, & eos ita commemorat*: Ipso die Sancti Visici Presbyteri, sive Corsici, & Leonis Subdiaconi, Martyrum. *Galesinius ita habet*: Romæ item Sanctorum Martyrum Corsici Presbyteri, & Leonis Diaconi: *sed* Subdiaconi *legendum monet in Notationibus. Baronius in Martyrologio Romano*: Ipso die Sanctorum Caji Presbyteri & Leonis Subdiaconi; *Atque in Notis allegat* Usuardum & recentiores omnes. *Nos sequimur antiquiora; antiquiorum Martyrologiorum ecgrapha.*

DE S. ASCLINO SIVE ASCLEPIO, ET SANCTO PAMPHILO.

MARTYRIBUS COLONIÆ AGRIPPINÆ.

Ex Martyrologio Hieronymiano, aliisque. G. H.

Hoc par Martyrum celebrant quatuor antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa his verbis: In Agrippina, Asclini, Pamphili. *Quæ eadem habent Mss. Richenovienſe in Suevia, & Rhinovienſe in Helvetia, & aliud Reginæ Suecia.*

At Rabanus & Notkerus in ſuis Martyrologiis, ita nomina efferunt: In Agrippina Aſclepii & Pamphili. *In Ms. Florario & Ms. Adone Leodienſi S. Laurentii, fit mentio* S. Aſclini. *In Martyrologio, ſub nomine Bedæ edito, ita legitur*: In Agrippina SS. Aſclyppi, Pamphili. *Ms. Trevirenſe S. Maximini*: Colonia civitate S. Pamphili: *cujus etiam memoria celebratur in Mss. Caſinenſi, Altempſiano, alio S. Cyriaci & Aquiſgranenſi*: *pro quo nomen* Pauli *habetur in Mss. Bruxellenſi S. Gudilæ, Auguſtano S. Udalrici, & Pariſienſi Labbei, Verum quia is non adjungitur* Aſclino *ſive* Aſclepio, *neque adſcribitur* Agrippinæ, *ſed aliis Martyribus immiſcetur*; *poteſt intelligi* Apoſtolus Paulus, *cujus commemoratio hoc die ſolenni veneratione celebratur.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS DIOMEDE, EULAMPIO, MELITONE, PETRO, ET ASCLEPIADE,

APUD GRÆCOS.

Ex Synaxario Divionenſi Ms. D. P.

Recorum tam Menæa excuſa, quam Synaxaria Mss. omnia; etiam Conſtantinopolitanum iſtud ceteris prolixius, quod Pariſienſi noſtro Collegio P. Sirmondus comparavit, totum hujus diei Officium ſic impendunt Synaxi duodecim Apoſtolorum, poſt eorum Coryphæos die præcedenti cultos, celebrandæ, additis quibuſdam inſuper Apoſtolorum Diſcipulis; ut alterius nullius Sancti meminerint; præter unicum Divionenſe Ms. unde præfitulatos Martyres ſic conſequenter deſcripſimus:

2 Ὁ ἅγιος Διομήδης ξίφει τελειοῦται. S. Diomedes gladio conſummatur.

Ἐκ σπονδύλων ἔσπεισεν αἷμα Κυρίῳ,
Ἄσπονδος ἐχθρὸς δαιμόνων Διομήδης.

Luſum in verbis σπονδύλη, vertebra, σπεῖσαι, libare, ἄσπονδος fœdere nullo obſtrictus, *vel*, irreconciliabilis: *quæ omnia communem videntur in Græca lingua radicem habere, ſed Latinis verbis nemo facile ſic expreſſerit: ſenſum ita reddes:*

Domino cruorem libat ex collo ſuum,
Juratus hoſtis dæmonum, Diomedes.

3 *Sequitur alius, videlicet,* Ὁ ἅγιος Εὐλάμπιος ἐκ Ταρσοῦ ξίφει τελειοῦται. S. Eulampius ex Tarſo, gladio cæditur.

Τί τὴν κεφαλήν, δήμιε, κλίνον λέγεις
Εὐλαμπίῳ, διδόντι πᾶν σπάθῃ μέλος;

Quid flectere caput, carnifex, Eulampio,
Qui cuncta ferro membra præbet, imperas?

4 Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ὁ ἅγιος Μελιτών, ξίφει τελειοῦται. Ipsâ die eâdem Meliton gladio cadit.

Εἶπον Μελίτων ϗ θεόρρητον μίλι
Ἔχρην ἐκεῖ βάψαντα συντεμὼν γράφειν.

Mel etſi Meliton ore divinum dedit;
Scribendus ille tamen hic in epitome fuit.

Melius reddat ſenſum qui poteſt: fateor me conjectando non aſſecutum id quod auctor intendit verbis, forſitan à librario non bene expreſſis.

5 Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος Πέτρος, ὁ ἐκ Σινώπης, κατὰ πετρῶν συρόμενος τελειοῦται. Petrus, Synopenſium unus, raptatus per petras conſummatur.

Ἔχουσιν αἰδεῖσθέ σε ϗ θεῖοι νόοι,
Αἰδοῖε Πέτρε, δόντα τὴν σάρκα πέτραις.

Venerande Petre, te mentes Divûm colant,
Dum membra petris ſic diſcerpenda exhibet.

6 Ὁ ἅγιος Ἀσκληπιάδης ἐν τῇ θαλάσσῃ τελειοῦται. Sanctus Aſclepiades in mari facit vivendi finem.

Ἀσκληπιάδης τὴν θάλασσαν εἰσίδυ,
Ζητῶν ἐφευρεῖν τὸν καλὸν μαργαρίτην.

Mare Aſclepiades cupide ingreditur, volens
Ibi invenire pretioſam Margaritam.

7 *Bis iterata particula tranſitiva*, eadem die, *indicio eſt, non uno aut loco aut tempore paſſos, quos hic conſequenter celebrat ſcriptor. Priores duos ad Ciliciam pertinere, & ſimul capite plexos, haud abſurda fuerit conjectura, quando eorum alter* Tarſo *dicitur oriundus fuiſſe. Alibi* Meliton *paſſus fuerit idem ſupplicium.* Synopenſis Petrus *fortaſſis ad Ægyptum ſpectabit: qui ſi* Aſclepiadem *ſocium habuit mari merſum, non abs re erit ſuſpicari, in aliquo maritimo loco deprehenſos ambos Chriſtianos, furore gentilium & extra judicium, paſſos eſſe martyrium.*

A

DE S. DONATO MARTYRE,

ROMA MONASTERIUM EIFFLIÆ TRANSLATO,

Ex Monumentis Collegii Societatis Jesu ibidem. D. P.

Ad cohonestandam fundationem Collegii S. J.

Romanos Martyres, recentiori memoria ex sacris cœmeteriis erutos, & ad publicam venerationem varias in regiones identidem translatos, annuoque festo deinceps honoratos; neque perquirimus scrupulose (eo quod omnium vel eadem vel similis sit historia, & parum faciens ad finem huic operi præcipue intentum, id est ad illustrationem sacræ vetustatis) nec ultro se offerentes universim dimittimus; maxime quando circumstantiæ adduntur, actum, alias pluribus communem, spectabiliorem & relatu digniorem efficientes. Talis nobis visus est is, qui anno MDCLII *festiviorem reddidit positionem primorum lapidum in novi templi fundamenta, quod Societati construebatur Monasterii Eiffliæ sive Eifaliæ, quæ ditiuncula est Juliacensi Ducatui inhærens, & sereniſſimo Neoburgico Duci, nunc etiam Electori Palatino, subjecta in temporalibus, in spiritualibus Archidiœcesi Coloniensi. Historiam, sicut inde perscripta, & annuis Collegii litteris inscripta est, accipe.*

B *obtinetur Româ corpus S. Donati M.*

HISTORIA TRANSLATIONIS

Ex litteris Annuis MDCLII.

Ex mandato Principis Neoburgici,

1 MAgnum ad Dei Sanctique Martyris Donati gloriam, in hac Translationis celebritate momentum attulit Sereniſſimus Princeps Senior, datis ad Satrapam, Collegiatæ Eccleſiæ Capitulum, urbiſque Magiſtratum, litteris, ut eo modo celebritatem hanc promoverent, quem & ſuaderet in Sanctum hunc pietas, & Principem ſuum obſervandi ſtudium. Res igitur hoc modo peracta eſt.

inſtruitur pompa,

2 Pridie ſolennitatis, juſſu generoſi Domini Joannis Friderici de Goltſtein, loci hujus Toparchæ, foris armatur lectiſſima ruſticorum manus: centuriantur copiæ, quæ adventum Sancti

C Martyris in viâ præſtolarentur. In urbe, ſub horam ſeptimam veſpertinam, feſtiviore ſono omnia totius civitatis æra campana, futuræ celebritati præluſerunt. Poſtero ipſo celebritatis die, intem-

Sanctum depoſitum Wingartæ exceptura:

peſtæ noctis ſilentio, ſacra Lipſana templo parochiali in Wingarten, ſeſquihora hinc diſſito, revèrenter inferebantur, & principi aræ imponebantur, reliquumque noctis coram illis par Sacerdotum orando excubabat. Mox ubi diluculârat, lætiſſima compulſatione hujus pagi inquilini, frequentes ad Sancti hujus venerationem convenere, ſuumque in eum amorem lætiſſima compulſatione teſtati ſunt. Nec circumvicini pagi paſſi ſunt diem feneſcere; ſed identidem, ubi vulgo percrebuerat ſanctum Donatum adveniſſe, compulſando reſponſabant.

ipſum quadrijugo in curru deducit,

3 Re divina ab utroque de ſancto Martyre peracta, & ope ſancti Spiritus ſolenni hymno implorata, à noſtris Sacerdotibus, comitantibus duobus aliis Parochis, & frequenti parochianorum turbâ, reliquiarum theca rhedæ eleganti, quæ à quatuor phaleratis equis trahebatur, impoſita; juxtaque duo Sacerdotes, linteati cum ſtola, cuſtodiæ ergo aſſidebant. Triumphalem hunc currum, pars præibat, pars ſequebatur, magno eorum numero, qui diverſis è pagis venerationis cauſa, longo pulcroque ordine, Sanctum hunc pie pſallendo Monaſterium uſque deducebant. Ad Juliæ confinia ubi perventum, centuriati ruſtici, frequenti exploſione, novo Athletæ adventum gratulabantur; & veluti ſibi officii primas depoſcerent, ſupplicantium ordinibus, qui proxime rhedam circumcingebant, comites ſuccedebant.

& cælo præter ſpem ſerenato,

4 In urbe, ubi majore pompa ſe omnes ad Sancti Reliquias, honorifice excipiendas, apparaverant; coëgiſſent ferme, pluvio cælo depluentes imbres, devotionem venerationemque obnuntiare, aut in tempus opportunius protollere: at

excipitur ab armatâ feſtive juventute:

cum ſpes omnis ſerenitatis decollaſſe videretur, ſimul ac ſanctus hic novus Hoſpes urbi appropinquat, ſol illico undantes nubes diſſipare, lucidius intermicare, & porro perrexit reliquo diei ſereniſſimus illucere. Præmiſſis igitur obviam aliquouſque extra portas militibus, armatoque ſub ſuis ſignis juventutis flore, quæ variis opificiis vacat; ipſa ſupplicatio, hora circiter octava, è primaria æde magnifico apparatu educitur. Præibant agmenque ductabant catechetici pueri puellæque, & devota matronarum ſodalitia; ſequebatur ſtudioſa gymnaſii juventus; tum Patres Cappucini; totum deinde primariæ ædis Collegium Canonicorum, omnes pretioſiſſimis auroque intertextis pluvialibus induti: tunc Corpora SS. Chryſanthi & Dariæ: pòſt Patres noſtri linteati & ſtolis amicti, accenſos manibus cereos tenentes; multi quoque venuſta cum primis diligentique forma aligeri ephebuli, atque ii adoleſcentes, qui ſancto Donato anagrammatiſmos erant acclamaturi. Inter hos ibant duorum Collegiorum Societatis noſtræ Rectores, feretro, apprime ad elegantiam compoſito, cocco, auro gemmiſque fulguranti, ſuccollantes, quo Martityrem in urbem inferrent: poſtremo demum incedebant terni Principum legati, Comites magnates, ibidem ardentibus in manibus cereis conſpicui: agmen claudebat effuſa hominum multitudo, ea frequentia & numero, ut vias omnes, qua incedendam fuit compleverint.

piis ſodalitiis & Clero ac Jeſuitis,

F

cum nobilitate obviam proceſſis.

5 Salutatus ad aram, foris proxime urbem exſtructam, variis anagrammatis ſanctus Donatus, indidem prædicto feretro imponitur; omnibuſque novitate & celebritatis amplitudine attonitis, viamque priore ordine relegentibus, in urbem importatur. Stipabant utrimque ſupplicantium latera armati milites adoleſcentes, & eum in finem ex tribus Satrapiis auctorati ruſtici; qui omnes frequenti exploſione, victorioſo Chriſti Athletæ & novo hoſpiti, ſibi & urbi propitium adventum gratulabantur; quibus circumquaque è turribus, & ex arce, edito in loco ſitâ, duplonibus tormentis boatu magno, interſtrepente feſtivo campanarum ſono, cives reſpondebant; itáque lenta piaque itione, tota via ramalibus & floribus ſparſa, ad locum, novo exſtruendo Collegio apparatum, perrectum; ibidemque, in aram, elegantiſſime erecta, ſacrarum Reliquiarum theca collocata fuit.

Itáque invectum urbi Corpus,

6 Hu-

EX MS. *deponitur in loco futuri Collegii:*

6 Hujus recluſio, ſacerque inibi theſaurus, ut majorem apud omnes fidem venerationemque invenirent, è tota circumſtante turba, palam quidam J. V. Doctor, duo Licentiati, cum aliquot primariis viris ſeu teſtibus, & publicæ fidei Tabellione (Notarium vocant) thecæ ſigna, ſtudioſius firmatæ, diligentius inſpecturi & examinaturi, vocati ſunt. Iis igitur coram tota multitudine teſtantibus, inſpecta à ſe curioſius omnia; & perſpectâ tantâ omnium integritate, nihil ſe vitii reperiſſe; prolatæ ſunt in medium & apertæ litteræ Admodum R. P. N. V. Generalis Florentii de Montmorency, & circumfuſæ multitudini prælectæ; quæ Corpus Sancti Donati Martyris, Collegio Societatis Jeſu Monaſterii Eiffliæ, Superiorum licentia ex Urbe miſſum, ſignificabant. Tum cedrina Reliquiarum arca aperta, & hæ res potiſſimum inibi repertæ fuerunt. Primo, Admodum R. P. V. Generalis litteræ, ejuſdem plane argumenti, cum iis quarum ſupra meminimus. Secundo, Eminentiſſimi Cardinalis Ghinetti diploma. Tertio, integrum ſancti Martyris Donati Cranium, cui quinque dentes integri inhærebant, ſextuſque dimidius. Sex ſeptemve oſſa majora, minutiora vero plurima, cum plurimis reliquiarum cineribus. Reperta præterea fuit, integra lapidea lampas, ad modum conchæ; ampulla item vitrea, & tres magni ex ferro annuli; quoddamque aliud, ut ſuſpicamur martyrii inſtrumentum, cujus anſa incurva, altera vero pars latior, ſtriata, colore nigro, & materia ſimillima alabaſtro. Quinto denique, adjecta fuit charta, cui ea inſcripta, quæ Martyris cippo inciſa fuere.

leguntur inſtrumenta donationis,

B *reſeratâ arcâ monſtrantur Reliquiæ,*

7 His cum magna ſpectatorum admiratione, nec minore devotione perluſtratis, iterato invicto Chriſti Athletæ repetitis exploſionibus triumphatum & applauſum fuit; applauſum ſecuta eſt concio, celebritati huic accommodata, in loco quo novi Collegii fundamenta rite ponebantur. His jactis, ſumma cum ſolennitate, pompæ priore ordine redintegrato, euchariſticum carmen Divorum Ambroſii & Auguſtini concinendo, purpuratum Chriſti Pugilem, velut triumphantem in Capitolinam arcem, in primariam ſacram ædem ſeu eccleſiam Collegiatam Canonicorum, induximus; Miſſaque de eo ab Admodum Reverendo domino Decano ſolenniſſime decantata, plurimi, quantum per tempus licuit, venerabundi ſacrum Martyris caput exoſculati ſunt: finitiſque Miſſarum ſolenniis, ſanctus Martyr ad noſtrum ſacellum eſt deportatus. Dramate, huic celebritati peropportuno & accommodato, ſtatis Veſpertinis precibus, feſtivitati illi finem impoſuimus; ita tamen, ut has octo deinceps conſequentes dies, coram ſacris lipſanis, non ſine frequenti populi concurſu, perpetuaverimus.

jactoque primo in fundamento lapide

C

8 Octavum diem feſtiviorem reddiderunt Euſkirchienſes cives; quos quia ipſo Tranſlationis die fœda tempeſtas remorata fuerat, hinc ſua venerationis officia in hunc diem comperendinarunt. Octavo igitur die, elegantiſſimis inſtructi vexillis, longo perpulcroque ordine ſupplicabundi, Monaſterium pervenere. Nec denuo officio ſuo defuerunt Monaſterienſes: ſed iis, extra urbis portas obviam facti & ſeſe illis adjungentes, eos ad ſanctum Donatum uſque præivere. Crederes utramque civitatem Sanctum hunc certatim veneratam fuiſſe; quod Euskirchienſibus, vergente ad occaſum die, reditum domum maturantibus, Monaſterienſes reliquum diei, quin tum pomeridianum tempus, precibus coram ſacris lipſanis inſumpſerint.

deducuntur ad eccleſiam collegiatam,

quo die octava accedunt Euskirchienſes.

D

9 Atque in hac tam celebri ſupplicatione, cum nemo fuerit, quin ſilentio & devotione maxima viſus ſit rem totam comprobare; repertus eſt degeneris factionis, & inter lætas plaudentium frontes homo effrons, hæreſis labe infectus, qui, cum liventibus & lippientibus oculis celebritatem aſpectaret, cynica dicacitate obſtinabat, in dedecus & diei feſti probrum, ſordidos ſuos centones elegantiore cultu non permutare. Verum, an illum feſti celebritas vertigine confuderit, incertum; certum vero, illum de ponte bene lato in præterfluentem aquam lapſum fuiſſe; & niſi cœno oblitus, omnibus ludibrio haberi vellet, honeſtiore veſtitu, uſque dum ſordes detergerentur, ſe amicire compulſum fuiſſe. Temerene illud accidiſſe, an certo Numinis conſilio, injuriam Martyri illatam ulciſcentis, ſentiat quiſque quod volet; cum non urgeat neceſſitas à ſignis forte dubiis illuſtriorem Martyris gloriam emendicare. Inſigne enim & ferme meridiana luce clarius cælitus præſtiti beneficii monumentum exhibet, quod coronidis loco Annuis ſubjicimus.

Publicam pietatem irridens hæreticus.

de ponte in cœnum labitur

E

10 Miſſus fuerat, pridie ſolennitatem noſtram, quidam è noſtris Patribus dictus Herde, Euskirchium, ubi æſtivo tempore doctrinæ Chriſtianæ rudimenta expoſuerat, ut indidem ſupplicantium turbam in occurſum ſancti Donati educeret, deduceretque. Poſtero ipſo feſtivæ tranſlationis die, ante matutinum diluculum, cœpere nubium caligines cælum obtenebrare, & tempeſtatem ſane maximam parturire: quæ mox erupit; coire nubes, tonare cælum & fulgurare, inter turbines & fulmina copioſi nimbi decidere. Pater, quod ſupplicationem maturaret, bene mane de ſancto Donato in templo Euskirchienſi ad aram divæ Virginis celebrabat; quo tempore, coortis in adverſum tempeſtatibus, denuo crebra audita tonitrua, ictuſque fulminis ad Elevationem & Communionem vi maxima evibrati, ad horrorem omnium, ſacram Hoſtiam luculento igne interlucente, tranſierunt. Depoſuerat Pater paucos ante dies, neſcio qua occaſione, Caravacanam Cruculam, quam contra ejuſmodi caſus geſtare ſolebat. Tali ergo præſidio deſtitutum ſubiit cogitatio, pro ſe aliiſque implorandi auxilium S. Donati, illumque in Patronum deligendi: quo rite præſtito, infracto animo Sacrum proſequitur. Illo abſoluto, cum ſe verteret, ſolenni benedictione populum miſſum facturus, fulmine graviſſimo à dextra pectoris, velut globo, ſumma vi è tormento bellico evibrato, impetitus, humi ſemianimis proſternitur; ſanctiſſimis nominibus, Jeſus, Maria, Joſeph; & præſidio ſancti Donati Martyris, in ſuprema vota vocatis.

Euskirchia exorta ſub Miſſam tempeſtate,

invocatur S. Donatus à Sacrificante,

F

11 Res ſane quam terrifica & funeſta, tam admiranda. Templum, quantum quantum, videre erat plurimo igne coruſcum. Ex ſuperiori parte ſublimis feneſtræ excuſsa grandia cælata ſaxa; lapidem ſolidum fortiter tactum, & ſinuoſo volumine telam lineam ſtatuæ divæ Virginis ſubſtratam, ac longo ductu circa calicem, mappas ipſius altaris incenſas; hinc inde varios concuſſione disjectos. Hoc fulmen licet aduſerit ex parte, perforaritque ſacras veſtes, quibus Sacerdos erat indutus; penetrarit etiam togam, & interiora veſtimenta; vulnerarit præterea graviter pectus cruenta plaga, ad modum balthei, præcordia late cingente; denique duobus à tergo, quinque

qui tamen fulmine corripitur.

A que ad pedes in veſte relictis foraminibus, eruperit rectâ lineâ per ipſum talum ad infimam ſiniſtri pedis plantam, relictâ ſanguineâ ſtriâ; & in dextri cubiti internodio, orbiculari notâ, extreme veluti à ſulphure flavâ, in medio quaſi à pulvere pyrio nigrâ; vitam tamen ſervavit ſic ictus.

12 Et ut evidentius conſtaret, hanc ei beneficio S. Martyris ſervatam fuiſſe, advertere eſt; quod Pater, ſive humi proſtratus, ſive poſtmodum, aliorum opitulatrice manu erectus, & ſacris veſtibus exutus; in genua, quibus ſe valere maxime notabat, compoſitus porro, auxiliari Divo ſupplicaturus (quod unum poſtulabat ab aliis, triſte hoc ſpectaculum multa cum commiſerationis ſignificatione ſpectantibus) medium horæ aut eo amplius, tam ingentes ſenſerit in pectore ardores incendiaque, ut ea vix exprimi queant, & igne uſque & uſque ſe exurendum putarit. Sed cum bono Deo, reſumptâ & confirmatâ adverſus graviſſimam diffidentiæ tentationem in ſanctum Præſtitem fiduciâ, ejuſdem crebrius opem altum ingeminans; Sancte Donate

B Martyr, ora pro me; & contra maledicam ſuggeſtionem palam proteſtatus; Non diffido; cœpit paulatim reſpirare ab æſtu, qui una cum graveolentiſſimo ac ferme intolerabili fœtore è pectore & veſtibus evaporabat.

13 Reſtabat malum aliud pedum, qui ita fulmine afflicti erant, ut iis inſiſtere non poſſet; quod à talis inferne oſſa propemodum viderentur abſumpta, aut certe ceræ inſtar mollita. Tenuit præter propter horam malum hoc; donec tandem, poſt frequenter repetitam ſancti Donati implorationem, & vota eidem concepta, plantæ firmantur, ut pedes & jejunus, nec admiſſo quod offerebatur balſamo aut unguento, Euskirchio Monaſterium, per iter ferme trium horarum, commode ſub meridiem redierit.

14 Eapropter, prout ſe dant initia, non vane auguramur, haud commiſſurum Sanctum hunc, qui bono omine Donati nomen, non jam recens, ut quidam ſuſpicari poſsent, verum tot retro ſeculis ſortitus fuit, clientes ſibi devotos deinceps à ſe indonatos abire; ſed donaturum, ut (quemadmodum precati ſunt quot-

C quot diverſis in locis de eo ſacrificium Deo obtulere, mirabili conſenſione, non inito inter ſe conſilio, intet tot diverſas de Martyre propoſitas precandi formulas, ab illo precati ſunt) à cunctis adverſitatibus liberentur in corpore, & à pravis cogitationibus mundentur in mente. Ceterum, licet Tranſlatio acta ſit die xxx Junii, viſum eſt tamen annuæ commemorationis feſtum affigere primæ Dominicæ Julii, pro majori populi tunc feriati commodo, & propter opportunitatem Indulgentiæ menſtruæ in talem Dominicam concurrrentis.

15 *Huic narrationi adjungebantur authentica exempla litterarum, primum Patris Vicarii Generalis prænominati,* XXV *Novembris* MDCXLIX *affirmantis, à ſe mitti* corpus S. Donati Martyris ex Cœmeterio S. Agnetis, extra portam Nomentanam, debita cum Superiorum licentia extractum: *deinde Leonardi de Leonardis, civis Romani & Notarii in Curia Vicariatus Pontificii, teſtantis, quod eodem anno, die autem* XX.... *coram ſe comparuit præfatus* R. Vicarius, aſſerens & affirmans, fuiſſe in rerum natura Fr. Balthaſarem Ballorum ejuſdem Societatis Jeſu, nuper in Urbe defunctum; inter cujus bona inventa ſint nonnulla Sanctorum Martyrum corpora & Reliquiarum partes, & ſignanter corpus S. Donati Martyris, eidem Balthaſſari donatum ab Eminentiſſ. & Reverendiſſ. D. Martio Card. Ginetti, S. D. N. Papæ Vicario Generali, ex quo idem Balthaſſar multos labores paſsus fuit per ſpatium multorum annorum, in inveniendo & extrahendo ex cœmeteriis & catecumbis de Urbe, ſanctorum Martyrum ſacra corpora: affirmans quoque ipſe P. Vicarius, ſibi, tamquam Superiori, ſpectare dictorum Sanctorum corporum diſpoſitionem.

16 Et ideo, volens ad infraſcriptam donationem devenire, imprimis & ante omnia aſseruit d. ſacrum Corpus S. Donati Martyris eſse de eiſdem & ſic ut ſupra repertis & reſpective donatis. Illud igitur ſimul cum vaſe vitreo ſemifracto, ſanguine d. beati Martyris aſperſo, ad majorem omnipotentis Dei & ſancti Martyris gloriam & honorem, fideliumque devotionis augmentum donavit, conceſſit, largitus fuit venerabili Collegio Societatis Jeſu Monaſterii Eiffliæ Colonienſis diœceſis, & pro eo Fratri Jacobo Hannoto, ſuæ Paternitatis ſocio; ut idem Fr. Jacobus poſſit & valeat præfatum ſacrum Corpus extra Urbem & dicto venerabili Collegio tranſmittere, & in ejuſdem Collegii eccleſia publice exponi & collocari facere, ut à piis fidelibus venerari poſſit. Quod quidem ſacrum Corpus, repoſitum & collocatum in quadam capſula lignea, funiculo alligata, & duobus in locis cum ſigillo Eminentiſſ. Card. Ginetti Vicarii ſigillata, idem Fr. Jacobus, omni qua potuit devotione & reverentia, recepit, & gratias immortales retulit. Super quibus &c.

17 *Porro ad augendam venerationem novi ſui Patroni, & quaquaverſum diffundendam, curarum ſculpto ære exprimendam imaginem ejus cum hac epigraphe*: Sancte Donate Martyr, ora pro nobis, ut liberemur à fulgure, fulmine, & tempeſtate; *in cujus imaginis receſſu conſpicitur eccleſia cum campanili, quod fulmine pervaditur; ad ſignificandum prænotatum caſum iſtius Patris, qui primus in tali periculo Sanctum invocavit, aliiſque ad idem faciendum præivit exemplo. Vidi litteras, Arimino ex Italia miſſas, anno* MDCLXXXIII, *quibus ectypa poſcebantur, contactu ſacri Capitis ſanctificata, ad regionem ſuburbanam ſegeteſque ab iſtis malis præſervandas, iis expoſitis & uſu devotiſſimæ orationis, quæ à tergo prædictæ imaginis expreſſa Teutonice, iſtic jam habebatur Latine reddita, inde in Italicum idioma vertenda.*

AUCTORE D. P.

Extractum fuerat Corpus ex cœmet. S. Agnetis,

& donatum Fr. Balloro

cum ampulla Sanguinis,

E

& legatum ab eo, Collegio Eiffliensi,

acceptante illud Fr. Jacobo Hannot.

Sculpitur imago Sancti,

F

& late ſpargitur.

Feſtum decernitur ad 1 *Dominicam Julii*

ſed reſumpta fiducia in Sanctum, erigitur;

curatiſque cito pedibus.

redit in urbem bene ſanus.

& toto notatus corpore,

A D

DE S. ÆMILIANA ROMANA,

PRESBYTERALIS ECCLESIÆ TITULARI.

Notitia ex Synodo Romana anni CCCCXCIX. D. P.

Concilio anni 499, Romæ celebrato,

POst Conſulatum Paulini, viri clariſſimi (*id eſt anno Chriſti* CCCCXCIX) Kalendis Martii, in baſilica B. Petri Apoſtoli, præſidente beatiſſimo Symmacho Papa, *celebrata eſt Synodus* LXVII *Epiſcoporum, ibidem ſubſcriptorum*, de tollendo ambitu in comitiis Pontificiis: *cui etiam ſubſcripſerunt pari numero Presbyteri totidem Titulatarum Eccleſiarum, cum ſeptem urbanarum Regionum Diaconis; qui ſimul ſeptuaginta quatuor, oſtendunt eum fore qui nunc habetur, Cardinalium numerum, ultra numerum Diſcipulorum Chriſti binario uno extenſum; eoque oſtendunt, eumdem numerum non eſſe recentioris ambitionis inventum, ſed veteris religionis inſtitutum, eumdem numerum quandoque etiam excedentis, utcumque medio ævo ille fuerit ſæpe multo reſtrictior.*

B

ſubſcribitur Eutyches, Presb. tit. S. Æmilianæ

2 *Inter Presbyteros, quorum ſicut & Epiſcoporum nomina, ordine non ætatis (quod mireris) ſed Alphabeti digeſta inveniuntur, unus eſt* Euthyches tituli ſanctæ Æmilianæ. *Qui titulus, ſicut nobis indubitabile facit, hujus nominis* Sanctam *Romæ vixiſſe & claruiſſe, uti olim SS. Praxedis & Pudentiana, quarum eccleſiæ hodiedum ſuperſunt; ſic dolorem juſtum nobis ingerit, quod vitæ virtutumque ejus omnis notitia ſic interierit, ut nec eccleſia quidem ubi fuerit à nemine nunc ſciatur.*

exinde Romano Mrlio additæ.

3 *Volentes igitur reformatores Romani Breviarii ſub Gregorio XIII, Sanctæ de Romana Eccleſia bene meritæ reſuſcitare memoriam; in ſecunda illius editione (in prima enim necdum fuerat de illa cogitatum) crediderunt, non aliam & melius conventuram diem, quam qua recolebatur* S. Lucina, *de qua ſupra egimus, ſuggerente veroſimiliter Baronio. Prudenter id ſane, non minus quam pie, niſi addidiſſent titulum* Martyris, *qui quo fundamento præſumi debeat ei competere, dum non apparuit, malui illum tantiſper ego omittere, & novæ Martyrologii ejuſdem correctioni diſcutiendum relinquere. Idem factum vellem de* S. Creſcentiana, *quam ſimili ex cauſa colendam accepimus* V *Maji, cum titulo pariter* Martyris, *necdum probato. Ut tamen in hac, ſic & in* S. Æmiliana, *ſecuti Baronium ſunt, Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, & Brautius Sarſinæ Epiſcopus in Poëtico Martyrologio, hujuſmodi Diſtichon eidem aptans.*

occaſione S. Lucinæ.

E

Non potuit flecti, promiſſam prodere Chriſto,
Supplicius ullis, Æmiliana fidem.

DE S. OSTIANO PRESBYTERO

IN VIVARIENSI GALLIÆ TERRITORIO. G. H.

Cultus ſacer.

Vivarienſis tractus, provincia eſt Galliæ in Occitania, ad Rhodanum fluvium, Viennenſi & Avenionenſi territorio medius, ubi olim Helvii, *Galliæ Narbonenſis populi, ſederunt. Hujus tractus caput eſt, in colle ſitum,* Vivarium, *urbs Epiſcopalis, ſub Archiepiſcopo Viennenſi, crediturque creviſſe ex ruinis* Albæ Auguſtæ Helviorum, *è regione Delphinatus. Uſuardus, in ſuo Martyrologio ad hunc* XXX *Junii*, In territorio, *ait,* Vivarienſi S. Oſtiani Presbyteri *&* Confeſſoris, *Quæ eadem leguntur apud Bellinum atque Grevenum, & ex eis in Martyrologio Romano. In Ms. Leodienſi S. Lamberti additur:* Cujus Geſta habentur: *quæ verba, inde accepta, adjunxerat Molanus in Additionibus ſuis ad Uſuardum primæ editionis: ſed quia nuſquam potuit Geſta iſta invenire, omiſit eorum mentionem facere in editionibus poſterioribus. Nos etiam hactenus nulla reperimus: dubitamus autem, an aliqua habuerit Sauſſajus, quando hoc de illo formavit elogium:* In agro Vivarienſi, ſub Viennenſi prima, Natalis S. Oſtiani, Epiſcopi & Confeſſoris; qui huic oppido præcepta fidei, primus poſt S. Andeolum, S. Benigni aſſeclam, beatique Polycarpi diſcipulum, & Chriſti juratum teſtem, fideliter tradidit: omnibuſque illic ad Domini gloriam & populi ſalutem, pie ac præclare conſtitutis, pacifico demum fine obdormivit in Domino.

C

An Epiſcopus; & poſt S. Andeolum prædicaverit?

2 *Hæc Sauſſajus, ſolitus pauca ſcriptorum priorum verba in longam paraphraſim extendere; ſecutus autem hic eſt, quantum judicare poſſumus, Petrum de Natalibus, qui lib.* II *cap.* 130 *num.* 183 *iſta ſcribit:* Oſtianus Epiſcopus & Confeſſor, in territorio Vivarienſi, eodem die (XXX *Junii*) in Domino dormivit. *Auctor Ms. Florarii, ejus exemplo, etiam* Epiſcopum *appellavit. At* Presbyter *ab aliis dicitur. Unde autem habuerit Sauſſajus, eum poſt S. Andeolum ibidem præcepta fidei tradidiſſe, optaremus ſcire. Vitam* S. Andeoli *illuſtravimus ad Kalendas Maji, diximuſque martyrii palmam obtinuiſſe anno* CCVII: *proinde* S. Oſtianus *referendus eſſet ad ſeculum Chriſti tertium: nec tunc poſſet Ordini Benedictino adſcribi, uti fecerunt Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus; nulla addita cur ita facerent, ratione. Ghinius, ludens in nomine, eumdem in Natalibus Sanctorum Canonicorum hoc elogio ornat:* In territorio Vivarienſi S. Oſtiani Presbyteri & Confeſſoris, qui devote hoſtias offerens Deo, cæli oſtium invenit apertum.

F

an Ordinis Benedictini?

Corpus olim in eccleſia S. Martini.

3 *Ioannes Columbus noſter, inter varia opuſcula hiſtorica edidit res geſtas Epiſcoporum Vivarienſium, & libro* I *num.* 17 *cum indicaſſet* eccleſias, quæ fuerunt intra urbem; extra illam, *inquit, ſteterunt* omnino ad ſex. Prima, S. Auli, Epiſcopi Vivarienſis; ſecunda, S. Martini; tertia, S. Victoris; quarta, S. Albani; quinta, S. Victoreti; ſexta S. Juliani. Secunda illa ſervabat olim corpus S. Oſtiani Presbyteri; tertia, quinta & ſexta ſunt dirutæ; quarta vero ſemiruta, etiamnum per ignobilia cæmenta pendet, triſte argumentum veſani furoris Calviniſtarum. *An per hunc furorem corpus* S. Oſtiani *perierit, an aliò ablatum, non additur.*

4 *Brautius Sarſanæ Epiſcopus, in ſuo Poëtico Martyrologio, ex* Oſtiano Presbytero Vivarienſi *fecit* Oſtia-

A Oſtiarium Presbyterum in Hollandia, *neſcio unde huc abreptus, & hoc Diſtichon ei panxit.*

Presbyter accepit meritos defunctus honores,
Mortalem vitam, quos fugiebat, agens.

etiam nunc ibi latere putatur.

Plura diſcere cupiens, rogavi veterem Avenione amicum noſtrum Patreum Carolum Faber, ut Vivarium ſcriberet; cui inde à Magiſtro Chori Domino Megge, ex Archivis eccleſiæ miſſa ſunt hæc formalia verba: Pridie Kal. Julii, in territorio Vivarienſi, in eccleſia S. Martini vallis Couſpienſis (*vulgo* Couſpié *dicta*) ad unum milliare civitatis, verſus Septemtrionem, in radice Montis-Turris S. Martini, jacet, uſque in diem præſentem, corpus Hoſtiani Presbyteri, cum multis aliis. AUCTORE G. H.

4 *Ad hæc prælaudatus modo Chori Magiſter*: Utinam, *inquit*, placeret Deo nobis revelare ipſum præciſe locum, ubi reconditum manet; quo poſſimus ſacrum illud pignus proſequi honore condigno, æque ac alios Sanctos, inibi quieſcentes! *Et proſequitur*: Eccleſia illa S. Martini, ruralis eſt, ad eamque proceſſionaliter itur à Vivarienſibus tempore ſiccitatis, pro impetranda pluvia. Major pleniorque notitia ſi ſuppeteret, libenter omnem communicarem.

DE S. PETRO CONFESSORE,

ASTÆ IN LOMBARDIA.

Notitia cultus à Philippo Malabayla communicata. D. P.

B *Um noſter Philippus Alegambe, editâ Scriptorum Societatis Jeſu Bibliothecâ notiſſimus, eamdem à ſe Romæ collectam anno* MDCXLIII *commendaſſet amico ſuo Joanni Bollando, typis Antverpienſibus excudendam; viciſſim eidem omnem operam contulit, ad conquirenda undecumque poſſet Sanctorum Acta. Sic affecto facile fuit amicitiam contrahere cum Domino Philippo Malabayla, Congregationis S. Bernardi (quam Fulliantium vocant) Viſitatore generali per Italiam, jam pridem in ſimile ſtudium intento: cui volupe fuit inveniſſe cui committeret lucubrationes de eo argumento ſuas, noſtro operi digniùs inſerendas, quam ſi ſeorſim prælo mandarentur. Harum aliquas ſubinde dedimus, nunc addimus unam, collectam ex monumentis eccleſiæ Cathedralis Aſtenſis, nec non eccleſiæ ſub ipſiuſmet S. Petri nomine ædificatæ, & Equitum Melitenſium eamdem eccleſiam cum Sancti corpore poſſidentium. Apud hos tamen eorumque ſcriptores, Boſium & alios, non miraberis nihil fere de illo ſciri; ſi intelligas, illum longe prius obiiſſe, quam in poſſeſſionem iſtam veniſſet Ordo, rebus agendis potius quam ſcribendis intentus; unde nec divinare poſſumus ſeculum quo vixit Petrus iſte, nedum annum quo obiit; ſolumque ſuccurrit opinari, ſeculo* XI *eſſe vetuſtiorem. Sic autem de eo Malabayla.*

Eccleſia, ſub nomine Sancti ſtructa,

Equitibus Melitenſibus

2 Si ea, quam in ſuis Sanctis, communi impenſa colendis, adhibuerunt ſolertiam antiqui Aſtenſes, ab aliquo ex eis in eorumdem Actis conſcribendis fuiſſet adhibita, omni quidem ex parte iſtorum memoriæ ac venerationi conſuluiſſent: nec volenti cujuſque eorum Acta, ad ipſorum ac Dei gloriam, & ad aliorum exemplum proponere, opus foret, ex variis monumentis aliqua dumtaxat, ex multis quæ æterna memoria digna ſunt, operoſe colligere. Quod in conſcribendis aliorum Sanctorum Vitis magna ex parte egimus; & inpræſentiarum acturis de hoc S. Petro, incumbit faciendum. Cujus venerationi quanta pietate & liberalitate majores proſpexerint, eccleſia, ſub ejus nomine conſtructa ac dicata, aperte demonſtrat: demonſtrat præterea ſtudium, quo hujus eccleſiæ ſervitio provideruntſ. Si quidem primo in ea Præpoſituram cum neceſſario famulatu, deinde Hoſpitalariorum S. Joannis recens erectum, militarem Ordinem ita inſtituerunt, ut in congruenti numero poſſent illi in divinis deſervire. Unde etiam nonnullis poſt annis eccleſiam Militum S. Sepulcri, qui cum eiſdem Hoſpitalariis in unum Ordinem coiverant, ipſimet eccleſiæ S. Petri uniri conſenſerunt anno MCLXIX, Indict. II, menſe Junio; ea tamen lege, ut quotannis in die Aſsumptionis B. Virginis, quo ſub titulo Aſtenſis cathedralis eſt conſecrata, unum Bizantium (erat hæc Græcorum Imperatorum aurea moneta) cum una candela, eidem Cathedrali offerrent; & publicis ſupplicationibus, quandocumque in iis incederent iſtius Canonici, intereſſe tenerentur. Demonſtrant denique prædia, quibus eam eccleſiam ditarunt, ita opulenta amplaque, ut caput Magni Prioratus Lombardiæ habeatur.

C *à Capitulo Aſtenſi conceſſa.*

Sub annuo cenſu.

& ſancti Sepulcri,

E *Traditio habet, fuiſſe Petrum ex familia nobili,*

3 Et nihilominus adeo non fuerunt ipſius Sancti Acta poſterorum memoriæ commendata; vel ſi fuerunt, adeo non cuſtodita; ut quæ ſequuntur, ſolummodo tuto referre poſſimus. Horum primum erit, fuiſſe eum ex familia de Cucarviis, prout in antiquiſſimo Breviario Cathedralis legitur; ſeu, ut habent notæ publicæ, & vulgo profertur, de Conzaviis. Eædem porro notæ perſpectum faciunt, hanc familiam unam fuiſſe ex præcipuis oppidi Caſtagnoliarum, quarto ab urbe milliario diſtantis; tunc quidem Aſtenſi, nunc autem Montis-Ferratenſis dictionis. Aſtæne vero fuerit hic Sanctus editus, an Caſtagnoliis, incertum. Fuiſſe eum hominem ruralem, indicat forma, qua eum pictum cernimus; cum veſte nimirum ſuccincta, parum infra genua demiſſa, & ligone præ manibus. Quamquam appictum ligonem aliqui autumant in memoriam miraculi, quod unum accepimus de eo memoriæ proditum, & ipſa re adhuc exſtante confirmatum. F

pingitur tamen ut foſſor cum ligone

quo creditur ad cœptum exſtrui monaſterium elicuiſſe aquam,

4 Inter mortales dum ageret hic ſanctus Petrus, cœptum fuerat ædificari in ſuburbio ſanctæ Mariæ Novæ ab Aſtenſibus cœnobium Sanctimonialum, Benedictini inſtituti, cum eccleſia S. Seraphiæ Virginis & Martyris. Et jam à fundamentis aſſurgebant parietes; cum hujus operis Præfectis nuntiatur, diverſis in locis intra ſepta, in uſum putei, alte effoſſam egeſtamque humum, in nullo tamen ſcaturiginem reperiri, aut humoris indicium apparere. Hæc res in non paucas illos redegit anguſtias: non enim conſiſtere poterat cœnobium, eo elemento deſtitutum; quod niſi ſuperfluat, numquam ſufficere videtur. In alium locum illud transferre erat omnino incommodum, quod præter jacturam jam factarum impenſarum, non facile poſſet alius locus, æque opportunus, aut reperiri, aut comparari. Cum igitur quid conſilii caperent explicare nequirent, non defuit qui proponeret, ad

diu fruſtr quæſitam.

A. PHIL. MALABAYLA.

jam expertam vim orationum hujus ſervi Dei eſſe confugiendum. Quod cum illuſtranter feciſſent, ipſe ad locum acceſſit, Deumque precatus, ne famulabus ſuis rem humanæ vitæ adeo neceſſariam denegare vellet; ligonem apprehendit, & ſcrobem fodit: in qua cum ſtatim apparuiſſet aqua, ad operarios converſus; Hic puteum cavate, inquit; nec timete, ne Dominus aquam deficere unquam ſinat. Quod cum illi exequi cœpiſſent, haud alte foderunt, cum vena abunde ſcaturiente, exiguæ profunditatis puteum formarunt. Qui puteus proinde S. Petri etiamnum appellatur: ipſaque aqua & ſanis præ ceteris ſaluberrima; & infirmis, devotionis ergo undequaque venientibus, vel mittentibus, aperte proficua eſt.

Fertur etiam fundaſſe Hoſpitale Conzaviæ,

5 Traditur prætèrea ab eodem Sanctæ exædificatum Hoſpitale; in Notis publicis, Hoſpitale ſancti Petri Conzaviæ appellatum: ad quod pertinent nonnulla prædia, in agro Caſtagnoliarum exiſtentia; & ut vulgo creditur, ab eodem Sancto attributa eidem Hoſpitali: quod cum ſuis omnibus juribus & bonis deinde ipſius eccleſiæ unitum fuit; quæ eccleſia, antea Dianæ delubrum, Beatiſſimæ Virgini, Dianæ ſeu Lunæ merito comparatæ (quod gratia, qua plena fuit, in nocte peccatorum ſeu tribulationum, diem ſe præbeat) à priſcis Aſtenſibus olim fuerat dedicata. Verum cum in ea hujus S. Petri corpus fuiſſet humatum, ſacriſque miniſtris illius obſequio deſtinatis, longe anguſtior viſa eſſet ejus capacitas, parumque apta forma (rotunda ſcilicet, cum tholo item rotundo & columnato) divinis miniſteriis peragendis officiiſve celebrandis, nova continuo excitatur eccleſia: in quam ex priori inter duas columnas acceſſus patet: hacque ratione ex duabus una conſtitit eccleſia, S. Petri Conzaviæ dicta, titulique magni Prioratus Lombardiæ, uti diximus, inſignis. D *ibique ſepultus fuiſſe,*

6 Contigiſſe autem ipſius mortem ipſo die natali Principum Apoſtolorum pro certo habetur: ideoque in tabula, altari majori impoſita, in medio hujus ſancti Petri effigies conſiſtens, à dextris ſanctum Petrum, à ſiniſtris ſanctum Paulum depictum habet: ut eam eccleſiam viſitantes, ad ſanctorum Apoſtolorum, quibus ea dies præcipue ſacrata eſt, venerationem præſidiumque invocandum, ſimul etiam inſtituerentur. Qua etiam ratione proviſum fuit; ne ſancti Petri nomen opinionem afferret, eſſe hoc templum S. Petro Apoſtolo dedicatum: cui longe in ipſa urbe propria templum, S. Petri de Strata appellatum, extabat conſtructum. Corpus denique hujus S. Petri Confeſſoris, in ara maxima ejuſdem ſuæ eccleſiæ conditum creditur. Caput & brachium, thecis æreis deauratis incluſa, ſeorſum aſſervantur, piis oſculis ea venerantibus exhibenda. E *ubi eſt pietas inter Apoſtolos Petrum ac Paulum,* *& Reliquiæ decenter in cluſæ ſervantur.*

DE S. ERENDRUDE VIRG.
ABBATISSA SALISBURGI IN BAVARIA.
COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Vitæ Synopſis ex Vita S. Ruperti. Monaſterii ſitus & reſtauratio. Miracula à Cæſario Nmbergenſi ſcripta. D. P.

CIRCA A. DCXXX.

Sanctus Rupertus, Bojorum Apoſtolus, idemque ex Wormatienſi in Palatinatu Rheni, Salisburgenſis in Bavaria Epiſcopus, conſtituâ ibidem circa annum DCXVI *Cathedrâ, beatum laborum ſuorum Euangelicorum premium,* in die reſurrectionis Dominicæ VI Kal. Aprilis, *anno iſtius ſeculi* XXIII *vel* XXVIII *recepit, ſicut ante ejus Vitam demonſtravi,* XXVII *Martii.* C *De inſtante ſibi morte monitus S. Rupertus*

Hic cum obitum ſuum ſibi (*ut num.* 7 *Vitæ* 2 *legitur*) divinitus revelarum longe ante præſciret, conveniens B. Erendrudam, dixit; Soror mihi cariſſima, ſermo mihi ſecretus eſt ad te: oro te ne me vivente prodas alicui, quod tibi ſecreto revelare diſpoſui. En Deo dignante revelatus eſt mihi tranſitus meus ex hoc mundo; & nunc peto, Domina Soror, ut ores pro animâ meâ, quatenus eam Deus in requiem ſuam collocare dignetur. Cui beata Virgo cum lacrymis reſpondit: Si ita eſt, Domine, ut loqueris, expedit mihi magis, ut ante te moriar. Cui Epiſcopus: Noli, Soror cariſſima, feſtinanter ac importune exitum vel tranſitum tuum optare, quia peccatum grande eſt: non enim in noſtra, ſed in divina diſpoſitione finis noſter conſtitutus eſt. Tunc beatiſſima Virgo, cum lacrymis pedibus Pontificis proſtrata, oravit ad eum, dicens; Domine Pater, memento quæſo, quod de patria mea huc me perduxiſti, & nunc miſeram & orphanam relinquere cupis. Unum & ſolum hoc à te peto, ut ſi non merear ante te vel tecum abſceſ- *ſorori ſuæ S. Erendrudi promittit, ipſam quoque cito ſecuturam.*

ſum, ſaltem poſt tuum, citius in Domini confeſſione, te interveniente, optatum merear habere tranſitum. Annuit his precibus beatiſſimus Præſul Rupertus; & cum diutiſſime de vitæ æternæ dulcedine colloquia miſcuiſſent, mutuis ſe lacrymis infundentes, ultimum vale lugubriter dederunt. F

2 *Votum Virginis adimplendum cum ita diſtincte promiſerit Sanctus, ſatis jam videtur, illius mortem non eſſe ultra annum* XXX *ſeculi præfati differendam, fortaſſis etiam aliquantis annis citius contigiſſe. Quomodo autem Wormatiâ Salisburgum acceſſita, venerit* Erendrudis, *in eadem Vita num* 5 *ſic præmittitur:* Videns autem vir Dei per abrupta vitiorum, gregem Domini abire ex concupiſcentia feminarum, oravit Dominum in corde dicens: Domine, ſi bonum eſt in oculis tuis, eligam mihi aliquas perſonas, tuo cultui & ſervitio aptas, per quas alliciantur, non ſolum feminæ, ſed & viri ad bonæ vitæ exercitationem. Habebat autem in patria ſua, videlicet Wangionum, in civitate Wormatia, quamdam cognatam nobilem virginem, à primis cunabulis Deo conſecratam, nomine Erendrudam: quam ad ſe cum aliis ejuſdem ordinis & religionis feminis accerſire cupiens, locum & manſionem, Sanctimonialibus convenientem, in Vivarienſi caſtro conſtruxit, & eam beatæ Virgini deputavit. Quæ, omnibus perfectis, vocata ab ipſo, venit; & ſuper aſpectu B. Ruperti multum gaviſa eſt, quod eum videre mereretur ante diem ſuæ mortis. *Eam ille Wormatiâ evocarat,*

3 Igi-

A 3 Igitur beatus Pontifex ipſam in oratorium introduxit, quod B. Mariæ jam pridem conſecraverat; & poſt hæc dixit ad eam: Domina Soror, ſcis quare accerſivi te? At illa reſpondit: Scio, Pater, ſcio: nam & Dominus Jeſus Chriſtus revelavit mihi in ſpiritu, dicens: Vade in pace quo vocata es. Ecce ego ero tecum, & adducam mihi per te multas animas feminarum, quas cum tuo exemplo ad veræ religionis tramitem perduxeris, pervenies ad me. Audiens hæc beatiſſimus Pontifex, Deo gratulabundus laudes retulit. Poſt non multum temporis ſpatium, innumerabiles virgines atque matronæ nobiles ad virginem Erendrudam convenerunt: quibus ipſa præfuit tam diſcrete, ut in brevi tempore omnes ita inſtructas exhiberet, ut aptas religioni placitaſque Deo redderet. Erat namque ipſa virgo Erendruda talis in moribus, ut ſibi lucrum deputaret, quidquid ſolatii quæcumque ejus diſcipula ex divini reſpectus munere perciperet: talis erat in voto, ut omnium ſalutem, ſuam deputaret: talis erat in vultu, ut quidquid boni vel mali cuique homini accideret, ſibi accidiſſe putaret. Quid memorandum de continentia & abſtinentia vitæ ejus, B de eleemoſynarum largitione, de morum probitate, de vigiliarum aſſiduitate, deque omnigena ſacræ religionis ſanctitate? quæ omnia, quia exprimi non valent, omittenda ſunt magis quam proſequenda.

ad Virgines, in Bavaria conſtitutas,

4 *Hactenus illa S. Ruperti Vita; cui prædicta omnia, & mox de morte Virginis dicenda, intexta ſunt: eademque inde in unum collecta, Canonici Regulares monaſterii Bodecenſis in Weſtphalia, inſigni ſuo, nobiſque ſæpius laudato, Legendario menſis Junii inſcripſerunt ſub hoc titulo;* Incipit Vita beatiſſimæ virginis Erendrudis, quæ in Salisburgenſi eccleſia corporaliter requieſcit, quæ celebratur pridie Kalendas Julii. *Habentur hic quoque, quæ de beato Virginis fine leguntur in Actis S. Ruperti; quod poſt illius tranſitum, B. Erendruda* nocte ac die in oratione perſiſtens, preces Domino cum lacrymis pro anima defuncti cognati ſui, B. Ruperti, devote obtulit, excubias vigiliarum celebrans & promiſſæ conſolationis munus expectans: *quodque* quadam nocte B. Rupertus ei in viſu apparuit, eique dixit: Veni, Soror cariſſima, in regnum Chriſti, pro quo jam longo tempore laboraſti. Evigilans illa Deo gratias retulit, & ſtatim ægrotare C cœpit. Convocatis itaque Sororibus, poſt verba exhortationis, poſt accepta ſacroſancta Eccleſiæ Sacramenta, poſtque dulcia caritatis oſcula, ſpiritum reddidit. Poſt hæc ſacrum corpus ejus in Vivarienſi civitate, conditum aromatibus, in monaſterio B. Mariæ cum ſumma veneratione pridie Kalendas Julii ſepulturæ traditum eſt. *Et ſic finitur ipſa* S. Ruperti *Vita, à Bodecenſibus fere verbotenus, ſub nomine* Erendrudis, *deſcripta. Notandum vero eſt, hîc* Vivarienſem civitatem, *& ſuprà* Vivarienſe caſtrum *appellari, ut Ms. Bodecenſe docet,* propter vivorum fontium eruptionem, *nomine per ipſum S. Rupertum ut volunt indito: alii* Juvavienſe *nomen, ex ſimili cauſa ſcribere maluerunt.*

ubi pie moritur, à Sancto per viſum invitata,

ſicut in hujus Vita legitur;

5 *De ipſorum Sanctorum patria Franconia, non Hibernia, ſatis in Martio egimus: ipſamque confirmat Vitæ recentioris Auctor, ex lib. 6 antiquæ Lectionis Henrici Caniſii à Surio & Mabillone recuſæ; quam neque hic recudere opus eſt, cum ultra iſtic legenda non contineat niſi communes quaſdam amplificationes, nihil ad hiſtoriam facientes; niſi forte ex certiori ſcientia, & non ex propria conjectura ſcripſit Auctor, quod* exemplo Chriſti ſolita eſt pedes pauperum humili devotione lavare, & benedictionem victus omnibus adminiſtrare; *ſicut eleganti ſcalpro Raphaëlis Sadelerii expreſſum cernitur in Bavaria pia Matthæi Raderi: qui cum in Notis Baronii ad nomen S. Ruperti legiſſet, Virginis* diem natalem agi pridie Kalendas Julii, *non inſpecto Martyrologio ipſo, ſcripſit eam tunc coli* ab eccleſia Romana, *quod hactenus non fit. In illa etiam quam omittimus Vita, proprium Auctoris inventum videtur eſſe; quod, ſicut S. Rupertus, refractarium Clerum ac populum paſſus, diſceſſit Wormatiâ; ſic etiam S. Erendrudis,* jurgia, diſcordias, ſimultates declinans, *cum ipſo diſceſſerit; poſtquam inter eas Sanctimoniales, quas* regebat cum omni ſuavitate & ſapientia; bonorum omnium inimicus, graviter ferens ſanctarum mentium unanimitatem, ſuperſeminavit zizaniam, & prævaluit iniquitas & labor in medio earum. *Finitur Vita iſta his verbis:* Sepulta eſt autem in crypta ejuſdem monaſterii cum decenti honore, ibique colitur maxime à Virginibus in virginali decore. Miraculorum autem ſigna, quæ per ejus merita Dominus dignatus eſt facere diverſis temporibus in multis hominibus, præ multitudine non poſſumus ſcriptis commendare; ſed neque E viſa neque audita præſentes valent enumerare, ſed in omnibus beneficiis ſuis dator omnium bonorum, laudetur & glorificetur Deus, in ſecula ſeculorum. Amen.

unde acceptia recentior alia,

6 *Wigulejus Hundius, in ſua Metropoli tom. 2 pag.* 594, monaſterium *Erendrudis, ait,* ſitum extra muros Salisburgenſes, in vicino colle, & Nonnarum-montis vocabulo cognominatum; *quod* antiquitus Cella dictum, bellicis tumultibus, incendio ac rapinis vaſtatum, reædificatum & quaſi de novo fundatum ab Henrico II Imperatore; abſolutumque eſt anno MXLI, quo ara maxima cum duabus, in crypta ſitis, per D. Balduinum Archiepiſcopum Salisburgenſem conſecrata eſt. *Hæc Hundius è Bruſchio; & notat, annum* MXLI *Dedicationis,* non concordare cum Chronica Archiepiſcoporum Salisburgenſium (*quia nempe Balduinus tunc nondum erat Archiepiſcopus*) *non tamen corrigit errorem. At ejus veluti Commentator, Chriſtophorus Gewoldus, in ſuis ad Hundium Additionibus ſcribit,* S. Henricum Imperatorem, *anno* MXXIV *vita functum,* monaſterium deſolatum reſtauraſſe, illudque per Hartwicum Archiepiſcopum in ſua præſentia dedicari feciſſe. *Et hoc eſt veroſimilius. Quî enim reſtauratio, à S. Henrico, ex omnium opinione ſaltem fieri cœpta, tenuiſſet uſque ad annum* MXLI, *aut ad Epiſcopatum Balduini? Addit quoque ibidem Gewoldus:* Quod etiam tempore *dedicationis jam dictæ,* S. Erenthrudis è primo ſepulcro, in quo hactenus requieverat, magna cum reverentia & honore ſublevata, in cryptam templi, ubi hodie tumulata cernitur, tranſlata fuit. F

Monaſterium ejus Salisburgi reſtauratum à S Henrico.

7 *Idem Gewoldus, è libro Ms. de prima monaſterii ejuſdem conſtructione, ita ſcribit:* Beatus Pontifex Rupertus cœpit unà cum conſilio & voluntate Domini Theodoberti Ducis, in ſuperiori caſtro oppidi Juvavienſis conſtruere eccleſiam ac monaſterium ſacris Virginibus, ad habitandum in ſervitio Dei & ſanctæ Mariæ matris Domini: *ac porro deſcribuntur ibi ſingula, quæ idem Dux* tradidit ibidem in alimoniam ancillis Dei, & in mercedem genitoris ſui *Theodonis, quem idem Rupertus ad fidem Chriſti converſum baptizaverat; qua illic legi poſſunt; uti & nominatim Abbatiſſæ, quæ quidem poſt Erendrudem, uſque ad reſtaurationem Monaſterii, nullæ innotuere: deinceps ſecutæ, ad annum uſque* MCC, *non omnes recenſentur; reliquæ melius ordinantur.*

licentius interpolata.

AUCTORE D. P.

8 *Miracula poſt mortem, imo poſt reſtaurationem primum ſcribere cœpit ſub initium ſeculi* XIV, Cæſarius *quidam* Capellanus in Nonberga ... *prout* ex relatione antiquorum didicit (*hæc autem nulli temporis notæ adſtringuntur; uſque ad num.* 15) *&* certa comperit experientia, ſpatio viginti octo annorum, quibus in Officio divino in dicto monaſterio deſudavit; *unde horum cuique ſuus annus adſcribitur: ſed quia omnia reperit Caniſius ſuo in Codice ſub hoc titulo*, Sequuntur miracula, *abſque eo titulo, quem Auctor ipſe ſcripſit, ſit ut deſit, unde intelligatur nomen Archiepiſcopi vel Abbatis, cujus* juſſu *Cæſarius* infra ſcripta ſtuduit comportare. *Nam ab initio quidem idem & Archiepiſcopus & Abbas fuit monaſterii S. Petri, à S. Ruperto conditi*; Fridericus *autem in ordine* XXIII, magna proviſione & additione monaſterio facta in Decimis aliiſque proventibus, *Pontificatus ſui anno* XXXII, *Chriſti* DCCCCLXXXIV, Abbatem conſtituit *ejuſdem Monaſterii Monachum Titonem; à quo vigeſimus tertius Rudpertus, circa annum* MCCXCVII *conſecratus, uſque ad* MCCCXIV *præfuit: Archiepiſcopus autem ab anno* MCCLXXXIX *erat Conradus, ad* MCCCXII; *quorum tempore omnia ſcripta arbitramur.*

B

cum notitia dedicatæ anno 1305 *cryptæ.*

9 *Inter recentiora miracula notabilius nobis eſt, quod anno* MCCCV *factum narratur num.* 16: *quia probat* diem depoſitionis S. Erendrudis, quæ etiam eſt dedicatio cryptæ in Nunberga, *non ſolum Officio annuo à Sanctimonialibus, ſed etiam ceſſatione ſervilium operum celebratam fuiſſe à civibus. Nihil itaque hic moror veterum Martyrologiorum & Kalendariorum in Bavaria ſcriptorum defectum, ubi nomen* Erendrudis *non inveniri cauſatur Arnoldus Wion; uti nec inveniſſe in iis locum cultus videntur Carthuſiani Colonienſes, pro ſuis ad Uſuardum Additionibus* (*aliquin enim non omiſiſſent illum nominare*) *notantes tantummodo memoriam & nomen* Erendrudis, Virginis Abbatiſſæ, cognatæ S. Ruperti Vangionum Epiſcopi. *Auctor Ms. Florarii*; Civitate Vivarienſi depoſitio Erendrudis Virginis. *Clarius Philippus Ferrarius*; Salisburgi S. Erendrudis Virginis & Abbatiſſæ: *quos ſequuntur Benedictini, Wion, Menardus, Bucelinus, & in Germanico Petrus Caniſius longo cum elogio*; Sanctum ejus corpus requieſcit Salzburgi in Monte Nonnarum, ubi ejuſdem glorioſa memoria celebratur. *Wion etiam* III Nonas Septembris *habet* Tranſlationem S. Erendrudis Abbatiſſæ; *idque* (*ut ait in Notis*) ex quodam indice Eccleſiæ Salzburgenſis, pro Horis canonicis rite perſolvendis excuſo anno 1585: *unde intellexi, quod ea ibidem* celebratur cum novem Lectionibus: *quod neſcio an intelligi debeat de ea Tranſlatione, cujus fit mentio in miraculis num.* 5, *an vero de alia recentiori nobiſque ignota.*

Tranſlatio 3 *Sept.*

C

MIRACULA
à Cæſario Capellano Monaſterii ſcripta,
Ex editione Henrici Caniſii.

Præfatio Scriptoris.

1 CUm in his quæ ad cultum divinum, gloriam & laudem Sanctorum pertinere dignoſcuntur, non maligna, ſed potius benigna & devota interpretatio ac diligentia ſit adhibenda; unde, Pater & Domine reverende, ego Cæſarius, Capellanus veſter in Nunberga, veſtris piis ac ſanctiſſimis medullitus congaudens deſideriis, non auſu temerario, ſed pietatis veſtræ juſſu armatus benigno; miracula ſanctæ Erendrudis Virginis glorioſæ, quantum parvitas ingenii mei ſufficit, ſcribere niſus ſum; prout ex relatione antiquorum didici, non ſolum Sanctimonialium, ſed etiam extraneorum fide dignorum; ſicut etiam jam viginti octo annorum, quibus in officio divino in dicto monaſterio deſudavi, certa comperi experientia; infraſcripta ſtudui comportare.

D

Henricus Imp. ab epilepſia curatus.

2 Primo & principaliter de curatione S. Henrici Imperatoris, cognomento Pii; qui, ut dicitur, permittente ſive diſponente Deo, morbum incidit phreneſis ſive epilepſiæ *a*, & multa medicorum ſolicitudine curari non poterat; multorum etiam Sanctorum liminibus viſitatis, tandem ad tumbam S. Erendrudis pervenit; & optatæ ſanitatis ſortitus effectum, Reliquias ejuſdem glorioſæ Virginis impertiri ſibi petivit, & eaſdem annulo aureo recludi fecit; collo ſuo jugiter portavit, & interim motum ſive rabiem dictæ infirmitatis numquam ſenſit, & ad tumbam prædictam duo calcaria aurea obtulit; pro quibus curia quædam in Auſtria, dicta Vladniz, comparata, adhuc ipſi Monaſterio deſervit.

a

E

reædificat monaſterium S. Erendrudis;

3 Accidit quoque, non longo tempore interpoſito, ut Monaſterium Nunbergenſe, cum clauſtro adhærente, quod B. Rudbertus una cum Duce Theodoberto fundavit (quod tunc ſitum fuit in loco, ubi nunc eſt cella Sacerdotum, ut patet in ruina murorum & fundamentis ipſorum) per ignem penitus deſtrueretur; & eodem tempore præfatus Imperator balneum quoddam intravit, & Reliquiis perditis in infirmitatem ſæpe dictam recidivavit; prædictique monaſterii exuſtionem in ſpiritu cognovit, & quod beata Maria ſanctaque Erendrudis per eum ruinam monaſterii ſupradicti vellent reparari, & ad meliorem ſtatum & ſitum reduci. Unde factum eſt, ut pius Imperator, urgente eum infirmitate, ad tumbam S. Erendrudis devote remearet; videnſque locum deſolatum & igne deformatum, vovit Deo omnipotenti, beatæ & glorioſæ virgini Mariæ, ſanctæque Erendrudi, ut ſi ab ante memorata relevaretur ægritudine, monaſterium à fundamento vellet reædificare, ſtatim ad tumbam S. Erendrudis: & cum lacrymis & oratione ferventi provolutus, ſanitati priſtinæ eſt reſtitutus; & ſicut voverat; monaſterium cum adhærente clauſtro, ubi nunc ſitum eſt, pulchro ſchemate, ut liquido appareret, conſtruxit: & donavit Ehrenprechtſtorff, ſitum in Longee ſive Longaw, cum omnibus ſuis attinentiis, ad honorem Dei omnipotentis & dictarum Patronarum S. Mariæ Virginis & S. Erendrudis, Sanctimonialibus ibidem Deo ſervientibus.

F

cujus corpus transfertur.

4 Per eta quoque & ædificata ſtructura, tam monaſterii quam aliarum officinarum, & dedicata eccleſia in honore ſæpe dictarum Patronarum, ipſo Imperatore præſente, per B. Hertwicum *b* Archiepiſcopum, corpus ſanctæ Erendrudis, de antiquo tumulo, in cryptam ubi nunc requieſcit, ſummo cum honore tranſlatum fuit, ſcilicet in altaris medio collocatum; licet antea per B. Virgilium *c*, miraculis plurimis atteſtantibus, fuerit canonizatum *d* & tranſlatum.

b

c

d

Rapiens de Reliquiis ejus, excæcatur.

e

5 Cujus tranſlationi ultimæ etiam interfuit Mazalinus *e*, Abbas Sancti Petri, frater Wiradis Abbatiſſæ; qui præſumptuoſe rapuit os pectoris S. Erendrudis; quapropter cæcitate ſtatim percuſſus, omneſque qui aderant, perterriti

&

A & obumbrati quibuſdam tenebris, quaſi eclipſi, ſtabant compuncti. Ipſe vero Mazalinus, reatum ſuum agnoſcens, cum lacrymis & ſuſpiriis B. Erendrudi ſupplicavit, ut ſibi ignoſceret, quod venerandas Reliquias ipſius auſu temerario præſumpſiſſet attrectare; promittens Deo ſanctæque Erendrudi, ſi viſum priſtinum ejus meritis atque ſuffragiis impetraret, Abbatiam vellet reſignare, & vitam eremiticam eligere. Qui ſtatim illuminatus, Abbatiam reſignavit, & in Monte caprarum uſque ad obitum ſuum vitam ſolitariam duxit, & in monaſterio memorato, circa cryptam S. Erendrudis, ad januam Aquilonarem eſt honorifice tumulatus; qui etiam Sanctus reputatur, quia multa beneficia ad ſepulcrum ejus languidis & tribulatis miſericordia divina patrare dignatur. Legitur etiam de ipſo Mazalino, quod cum jam obiiſſet, ruſtici ipſum currui impoſuerunt, & ad eccleſiam S. Petri volentes eum vehere, quantumcumque boves ſtimularentur ad viam directam, tamen concito gradu ad monaſterium S. Erendrudis properabant, quia vivens ibidem ſibi elegerat ſepulturam.

S. Mazalini ſepulcrum & miracula:

B 6 Fertur ſiquidem de prædicto viro Mazalino, quod cum ſoror ſua Wiradis Abbatiſſa, ſubditas ſibi Moniales rigide gubernaret, eaſdemque ipſa, viâ laudabili, & honeſtâ converſatione ſemper præiret; quædam ex Monialibus concepit, & cum jam tempus parturiendi inſtaret, anxia & nimis turbata, neſciens qua via tegeret ſcelus commiſſum, & qualiter evaderet Abbatiſſæ acerbitatem, pœnamque ſibi infligendam; & in oratione ſe proſternens in capella S. Viti, uberrimaſque lacrymas effundens, anguſtiis & tribulationibus undique convoluta; non ſolum de ſua preſſura & dolore imminente, verum etiam de partu quid eſſet factura; & ſic in oratione poſita obdormivit. Cumque evigilaſſet, & nihil conſolationis humanæ nec divinæ inveniret; in deſperationem ducta, invocato ſpiritu maligno, dixit: O diabole, fer mihi auxilium in hac maxima tribulatione, & dabo tibi hunc fœtum quem producam, cum corpore & anima in damnationem ſempiternam. Interea dæmones gaudentes tranſibant cellam viri Dei Mazalini, in eremo pernoctantis in oratione: & quæſivit ab eis, quo irent? Qui reſponderunt: Grande negotium habemus. Qui ait: Ite, & peracto negotio, per Deum viventem vobis præcipio, ad me redeatis. Qui euntes invenerunt puerum jam natum; quem rapuerunt, & reverſi ſunt ad virum Dei, narrantes ei quæ geſta ſunt; quomodo mulier infelix & deſperata, eis puerum cum corpore & anima tradidit in poteſtatem.

in his quod infantem, dæmoni à matre traditum;

C 7 Hoc audiens Mazalinus, confiſus in Domino, præcepit eis, per Deum vivum & verum, ut puerum ſibi relinquerent. Qui ſtatim puerum in cella Viri ſancti projicientes, volantes per viam ſuam, abierunt. Eâdem autem nocte vir Dei ſurrexit, puerum accipiens; & mane ante diluculum venit ad portam monaſterii, exſpectans, quando veniret Abbatiſſa & januas reſeraret, quod per ſe ſingulis diebus & noctibus faciebat. Qua veniente & vidente fratrem ſuum, multum attonita mirabatur, dicens ei; Ad quid veniſti, frater? Qui reſpondens dixit Abbatiſſæ: Propter auſteritatem & malitiam veſtram, quam exercetis in ſubditas veſtras (oſtendens ei puerum) hæc anima in damnationem & poteſtatem diaboli fuerat tradita; ſed mediante gratia & miſericordia Dei, eam eripui de manibus ſpiritum malignorum; narrans ei omnia per ordinem geſtæ rei: præcepitque ei in virtute Dei & ſanctæ obedientiæ, ut de cetero miſericordius, exemplo B. Benedicti, cum ſubditis ſibi ageret, & miſericordiam judicio ſuperexaltaret. Fecitque puerum ſtatim baptizari, & tradi nutrici ad alendum, quouſque in fide Catholica inſtrui poſſet, ac plenius informari: vir autem Dei in eremum ad cellam ſuam cum gaudio remeavit, grateſque Deo omnipotenti referens de ereptione animæ pueri à diabolica ſervitute.

atque ab eo adjurato ad ſe delatum,

educandum curavit.

A. CÆSARIO MON.

8 Prætereundum etiam ſilentio non eſt, qualiter Patronæ glorioſæ, beata, Virgo & S. Erendrudis, locum & poſſeſſiones ſui monaſterii ſuffragiis defenſare jugiter, & à ſævientibus luporum fraudibus ſæpius eripere curarint. Temporibus Domini Friderici de Walchen *f*, Archiepiſcopi Salzburgenſis memoriæ venerandæ, accidit, ut de terminis ſive metis mineræ ſalium, & de fodina ſalis, intra & extra, in monte Durienberg, inter Dominam Diemudem de Belben *g*, Abbatiſſam in Nunberg, ex una, & Fratrum Converſorum de Salem, ex parte altera, lis maxima eſſet ſuborta: ob quam litem, ad juſſum prædicti Archiepiſcopi, & conſilium ſapientum, ordinatum eſt, ut Magiſtri montium ſuis perticis & menſuris fideliter experirentur, quæ pars alteri præjudicaret. Quod cum factum eſſet, quidam Frater Albertus, ſalutis ſuæ immemor, dictos Magiſtros montium fraudis ſuæ malitiâ corrupit, ut perticas de fodina extractas indirecte collocarent in præjudicium eccleſiæ Nunbergenſis. Quibus peractis, prætaxatus Archiepiſcopus cum ſuis Optimatibus & Nobilibus montem aſcendens, terminum partibus præfixit, ad litis diſcordiam decidendam. Nocte vero præcedenti, præfata Abbatiſſa Diemudis, eum antiquioribus Sanctimonialibus de Conventu, accedentes ad altare S. Erendrudis, lychnis ipſum altare per quadrum menſuraverunt, & exinde candelas formaverunt; quibus accenſis, in oratione proſtratæ, uſque ad conſummationem luminum, in devotione perſeverarunt: mane autem facto iter arripientes, dictum montem aſcenderunt. Epiſcopus ſæpe dictus, perſonaliter judicio præſidens, aſtantibus Nobilibus & univerſis qui aderant, primum vocavit Fratrem Albertum ante dictum, & ab eo requiſivit, ſi bene & fideliter & ſine fraude, tam in fodina quam in agro per terram, perticæ ſive menſuræ eſſent collocatæ. Ipſe Frater, flexis genibus coram Archiepiſcopo, erecta manu & indicto ſibi juramento, dixit; Sic me Deus adjuvet, & beata Virgo, & ſancta Erendrudis. Hoc dicto & juramento imperfecto, procidit ad pedes Archiepiſcopi ſæpe dicti, & mortuus eſt: cunctisque ſtupentibus & mirantibus, cum luctu deportabatur, mercedem ſuæ fraudis recepturus juſto judicio Dei.

f

g

E *In præjudicium monaſterii pejerans.*

F *ſubito moritur.*

9 Quidam leprâ infectus, pluribus videntibus, & à multis reprehenſus, clara luce cryptam S. Erendrudis intravit; & ad tumbam ejus proſtratus in oratione, multo ſpatio diei ibidem peroravit, & ſanus corpore & vultu hilari, coram omnibus eccleſiam exivit; pruritus etiam in loco, ubi ſanatus fuit, tamquam ſquamæ, inventus eſt à pluribus, miraculum volentibus indagare, omnipotentis Dei miſericordiam & S. Erendrudis merita dignis laudibus excolendo.

Leproſus ſanatur.

10 Mulier quædam de Halaberck, uxor Conradi, dicti Taurſtayn, civis Hallenſis, puſtulis

circa

A. CÆSARIO MON. circa lumbos fauciata, in tantum quod ambulare non poterat, ſed tantum portabatur hinc inde in grabato. Item eadem mulier, valde elata, etiam leprâ elephantiâ percuſſa, nulla arte medicorum, quia dives erat, nec per medicos, de Studiis generalibus vocatos, nec per magiſtrum Simonem, Monachum de Raytenhaſlach, cujus nomen adhuc ibidem clarum habetur, liberari poterat. Sed conſilio quorumdam inducta, in Tetingam in curru quodam vecta, pervenit ad quamdam feminam ſanctam, quæ habebat gratiam curationum; & operibus miſericordiæ plenam, quæ plurimos diverſis infirmitatibus preſſos curavit. A pauperibus nullam mercedem recepit, ſed gratis eos pavit, & medicinam quam potuit impendit. Prædicta vero mulier leproſa, cum ad domum ſanctæ feminæ veniſſet, in cathedra eam præ foribus coram ſe locavit; & non multum eam conſiderans, præſente Magiſtro Simone & alia familia ſua, dixit: Domina, omnes medicinæ de mundo, pro vobis impenſæ, vobis prodeſſe non poſſunt: ſed conſulo ut eatis Salzburgum ad ſanctam Virginem Erendrudem, ibi ſanitatem conſequi poteſtis, divina gratia cooperante: quia dicta femina omnes infirmos ad ſe confluentes, quos curare non poterat, ad limina Sanctorum direxit. Memorata ſiquidem leproſa, aptatis curribus, ad conſilium beatæ feminæ, ad S. Erendrudem perrexit; & ibidem tribus diebus in oratione & lacrymis devote perſiſtens, ſanata eſt à puſtulis & lepra, mediante Salvatoris gratia & miſericordia, ſuffragantibus ſibi meritis S. Erendrudis Virginis glorioſæ. Quæ quidem cum gaudio ad propria remeavit, & poſt mortem mariti ſui multis annis ſupervixit; ſed depauperata nimis, licet antea divitiis abundaret, noſtris temporibus viſa eſt; & cognita à multis, inter homines & ſuos concives, ſana & incolumis uſque ad mortem eſt converſata.

item matrona opulenta,

ad Sanctam ab aliâ Sanctâ directa.

B

11 Erat quidam mercator, de domo & familia S. Erendrudis, nomine Martinus, qui voverat Deo & beatæ Mariæ ſanctæque Erendrudi, quod non contraheret cum aliqua, niſi cum ea quæ eſſet de patrocinio eccleſiæ Nunbergenſis. Qui tamen oblitus voti, cum aliena contraxit; & modicum poſt tempus fuit percuſſus lepra. Quam

C

plagam quidem in ſe recognoſcens, compunctus rediit ad cor; cogitavit quod Deus, propter voti fractionem, hoc in eo fieri permiſit. Et veniens ad altare S. Erendrudis, cum fletu & gemitibus intimis ſupplicavit B. Erendrudi devote de recuperanda ſanitate. Vocatâ etiam Dominâ Mariâ

h

h Abbatiſsa, piæ memoriæ, de tranſgreſſione commiſſa veniam poſtulavit. Quæ compaſſione mota, preces devotas ſuper eum fudit, & à Deo & beata virgine Maria ſanctaque Erendrude veniam eidem poſtulavit; qui in domum ſuam abiit, & veſtigium lepræ amplius in eo non apparebat.

Item alius fidei datæ temerator.

12 Quidam colonus monaſterii ſæpe dicti, de familia eccleſiæ, nomine Fridericus de Alchaming de territorio Titmaning, cum aliis ſeptem volens viſitare limina Apoſtolorum Petri & Pauli, tranſiens Salzburgam, venit ad altare S. Erendrudis, ubi ſacra oſſa ipſius ſunt recondita, ſe & ſua devote recommittens B. Erendrudi; & profectus, venit in terram Latinam cum aliis ſibi aſſociatis. Qui dum prope Ferrariam in quodàm hoſpitio pernoctaſſent, venerunt latrones, domum vallabant, de morte peregrinorum cogitantes. Quod audientes peregrini, intra ſe gementes & flentes, nimis anguſtiati ſunt, nec quiſquam eorum audebat verbum etiam minimum loqui; & ſic per totam noctem anxii & perturbati [fuerunt.] Appropinquante vero die [cum] prædictus Fridericus captus ſomno [eſſet,] venit ad eum quædam Domina pulcherrima in veſte religioſa, dicens: Surge: Quid dormis? Qui dixit: Quę eſtis vos? Quæ reſpondit: Ego ſum illa, cui te Salzburgæ devote commiſiſti. Vade ſecurus, tu & comites tui, & non timeatis. Quam viſionem narrans fratribus, qui ſurgentes per cancellos & rimas proſpiciebant, neminem viderunt nec audierunt, & in viam ſuam læti & incolumes abierunt, Deo & B. Erendrudi grates debitas referentes.

D

Viatores à latronibus liberati.

13 Vidua quædam, dicta Ruzenlacherin, juvenis & pulcra, de favore Ducum Bajoariæ, poſſeſſiones monaſteriorum S. Petri & Nunberg, in ſilva, quæ dicitur Weylhart, per ſtrepitum judicii ſecularis, indebite contra Deum & juſtitiam occupavit; ad forum Eccleſiaſticum auctoritate Papali citata venire contempſit; ſed tandem per judicem ſpiritualem excommunicata & denuntiata, perſtitit in malitia ſua. Et cum quadam die mitteret nuntium ſive præconem ad quemdam colonum monaſterii Nunbergenſis pro ſervitio extorquendo, equulum ruſtici volens ſibi pro pignore violenter educere; ruſticus clamans poſt eum, dixit; Dimittas hic equum uſque poſt culturam agrorum, quod te Deus adjuvet & S. Erendrudis. Et præco reſpondit: Quid dicis de tua Erendrude? Equum pauperis eduxit; & cum tranſiret portam curiæ, de equo ſuo cecidit, judicioque Dei percuſſus expiravit. Mulier vero ſupra notata, nec ſic compuncta, poſtmodum, licet juvenis, in contumacia ſua perſiſtens, in brevi vitam finivit.

Punitur injuria, monaſterio illata.

E

14 Faber quidam Chunradus, dictus Rohtſchmidt, civitatis Salzburgenſis, in dextro latere percuſſus apoplexia, & tredecim hebdomadibus officio manus & pedis fuit deſtitutus, auxilium divinum & multorum Sanctorum jugiter implorando. Finaliter cum dolor & moleſtia & compunctiones acutiſſimæ nimium ipſum urgerent, ad B. Erendrudem currebat, ejus ſuffragia fiducialiter expetendo: & quo corporaliter ire non poterat, mentis devotione ferebatur. Veſpere igitur quodam, finitis Veſperis, cum dolores infirmorum plus ſolito acuuntur, candelam ſuæ ſtaturæ per matrem & uxorem ſuam ad S. Erendrudem direxit. Quibus cum introitus monaſterii non pateret, ad januam in oratione ſe proſternentes, B. Erendrudem ſuppliciter invocando. Tum lumine accenſo non multum morando, quia nox inſtabat, ſed inde recedentes; antequam ad hoſpitium redirent, dolor viri ſenſibiliter fuit mitigatus; & eâdem nocte ac die ſequenti ſanitas rediit, & officio manus & pedis, nec non totius lateris, de miſericordia Dei & meritis S. Erendrudis, eſt integraliter reſtitutus; beneficium quoque ſibi impenſum pluſquam novem annis occultavit, S. Erendrudem frequentius viſitando, & pro modulo ſuo ipſam venerando.

F

Faber liberatur ab apoplexia.

15 Anno Domini milleſimo trecenteſimo decimo *i* octavo, Magiſter Joannes *k* Pariſienſis, artis medicinæ competenter inſtructus, per annum dimidium & ultra, in brachio dextro, dolore vehementi & continuo cruciabatur. Cum nec aliquo remedio per propriam ſolicitudinem, nec aliorum conſilio poſſet relevari; tandem conſilio inductus devotorum, altare S. Erendrudis Virginis, ubi corporaliter quieſcit, præſentialiter accedens, ſe in orationem, ſicut devotius po-

i k

Medicus à brachii dolore curatur tactâ ſepulcri.

A potuit, proſtravit. Primo & ſecundo ſanitatem peroptatam non conſecutus, quia plerumque ſpes differtur, ut deſiderium creſcat; tertio rediens, ſpe ampliori permotus, pio propoſito altare accedens, talibus verbis Sanctam Dei eſt allocutus: O beata Erendrudis, Virgo glorioſa, ſi verum eſt, quod de vobis dicitur, cantatur, & legitur; quæſo, à languore & dolore hujuſmodi me dignemini liberare; & cum brachio tangens altare, ſanatus eſt, & cum gaudio ad propria remeavit.

16 Item anno Domini MCCCV, quædam mu-
Feſti violatrix, ideoque contracta, lier, nomine Haylbirg, lotrix & paupercula, in die depoſitionis S. Erendrudis, quia tunc etiam eſt dedicatio cryptæ in Nunburga, finitis Miſſarum ſolenniis accedens ad altare, S. Erendrudem ſic eſt allocuta: Tu noſti, Virgo ſacratiſſima, quod ego multum indigens ſum ac paupercula, & habeo multas veſtes hodie abluendas; unde deprecor te in Domino, ut mihi non iraſcaris, quia vacare non poſſum. Quæ recedens, poſt prandium cœpit lavare veſtes, ſicut aliis diebus facere ſolebat: & cum ultimam veſtem
B extergeret, incurvata eſt ejus manus dextera. Quæ anxia & turbata nimis, flevit amare, neſciens quid eſſet factura. Mane vero ſequenti, ſpe divinæ miſericordiæ armata, acceſſit altare S. Erendrudis, & ſic oravit: O ſancta Erendrudis, propter gaudium, quo tu frueris coram Deo cum
Sanatur. omnibus Sanctis & Angelis Dei, lætifica me miſerrimam peccatricem, quia graviter deliqui & offendi te. Unde deprecor te, ignoſce mihi, & reſtitue mihi manus meæ priſtinam ſanitatem. Et hoc dicto manum curvam ponens ſuper altare, ſanata eſt: & in ſignum hujus ſanationis, infra juncturam ipſius manus ſtatim apparuit quidam nodus ſubter cutem, ad magnitudinem nucis magnæ, per duos annos, & decreſcebat & augmentabatur ſecundum curſum lunæ. Mulier vero prædicta, ſanitatis avida, iterum recurrens ad S. Erendrudem, ſupplicavit, ut ejus meritis & ſuffragiis conſequi mereretur integram & optatam ſanitatem; quod & factum eſt; nodus diſparuit, & hæc mulier adhuc ſuperſtes cicatricem omnibus volentibus videre ad oculum oſtendit.

C 17 Item anno Domini MCCCIX quædam mu-
Peccatrix, non valens ſacram Hoſtiam intueri, liberatur. lier de Salzburga, peccatis ſuis exigentibus viſu privata per annos quatuor, licet homines & alias creaturas hujus mundi plene videret, corpus Chriſti, nec in altari, nec pro curandis infirmis in manu Sacerdotis videre potuit, quocumque ſe diverteret. Tandem anno quinto, ſpiritu Dei ducta, quandocumque capta hora & die, & quotieſcumque ipſa celebrantur Divina, apud S. Erendrudem per integrum annum devotabatur; Sanctæ Dei devote ſupplicando, ut apud Deum pro ipſa intercedere dignaretur. Cumque devotionem ſuam continuaret, Miſſas audiendo; anno ſexto in manu Sacerdotis, celebrantis quadam die Dominica, circa altare ſæpedictum, corpus Chriſti vidit; & poſtmodum ſemper, ſuffragante ſibi gratia Dei & meritis S. Erendrudis; ob beneficium ſibi impenſum, Deo & B. Erendrudi grates quas poterat referens, locum frequentius viſitavit; miraculum etiam in eadem factum, quantum potuit, occultando.

18 Item attavus Radekariorum dictus, Gerhohus, juvenis exiſtens, vovit B. Erendrudi ſingulis annis pro cenſu quinque denarios ſe daturum: qui id aliquibus annis fecit, videlicet quin-

que; ſed poſtmodum tepeſcere cœpit. Unde factum eſt, ut una Sanctimonialis, dicta Harſchicherin, eidem familiaris, una noctium audiret vocem ſibi dicentem: Dic Gerhoho, ut ſolvat S. Erendrudi quod promiſit, aut male habebit. Quæ de mane vocavit dictum Radekarium, quærens ab eo, quæ promiſerit S. Erendrudi; qui confeſſus eſt de quinque denariis cenſualibus uſque in finem vitæ ſuæ. Tunc Monialis, quod audivit, eidem narravit. Qui recedens, verba hujus non advertit. Altera vice venit vox, & eidem Moniali dixit: Dic Gerhoho, quod B. Erendrudi exſolvat quod promiſit, aut damnum maximum ſuſtinebit. Quæ, ut prius, ipſum præmonuit, ſed minime curavit. Tertio advenit vox ad eamdem: Dic Gerhoho, quia jam admonitus bis, promiſſum ſuum adimplere neglexit, & votum tranſgreſſus eſt, jam tempus adimpletum eſt: & B. Erendrudis dilationem ampliorem ſibi non dabit, quod ipſe recipiet damnum, quod ipſe & omnis parentela ſua numquam recuperabit: quod & factum eſt. In brevi quidem poſtmodum caſtrum Matſce perdidit, & omnibus bonis ſpoliatus eſt, nec non poſſeſſionibus, equis, E pecoribus, & aliis mobilibus & immobilibus quibuſcumque. Hæc tempore Dominæ Diemudis de Velben Abbatiſſæ inchoata ſunt: ſed tempore Dominæ Eliſabeth *I* Abbatiſſæ, nepotes dicti Gerhohi, redeuntes ad cor, unam puellam militarem, dictam Dymudem Tuntingerin, ſuper altare S. Erendrudis libere obtulerunt, ob dicti cenſus refuſionem.

A. CÆSARIO MON. Cenſus debiti fraudator privatur bonis ſuis.

ANNOTATA D. P.

a *Præfatur Caniſius, nuſpiam quidem legi, quod S. Henricus tali unquam morbo laboravit; iſta tamen, non his tantum ſcriptis, ſed etiam tabulis eccleſiaſticis confirmari, & perantiqua fugura in altari S. Erendrudis expreſſa cerni. Addo ego, totam vitam S. Henrici, in Ducatu actam uſque ad obitum Ottonis III, obſcuram latere: hanc autem reſtaurationem factam videri, aut ſaltem cœptam anno* 1000, *quando notatur primus annus Wiradis Abbatiſſæ. Eſto eccleſiæ dedicatio & S. Erendrudis tranſlatio, de qua infra, primum facta ſit Henrico, non ſolum Rege electo, ſed etiam Imperatore coronato.* F

b *Hundius ſcribit, quod* Hartwicus claruit multis miraculis, *quorum etiam unum refert, de ramo arboris, qui in ejus manu floruerit;* & pro Sancto habetur, *inquit,* ſepultus in ſacello D. Gregorii: *ſed necdum quod ſciam, ſacro ullo cultu honoratus.*

c S. Virgilius *Hibernus, ordinatus an.* 767, *obiit circa* 784, *& colitur* 27 *Novembris. Acta habentur, ſed fere poſt mortem; perſtrictâ breviſſimâ Vitâ: nec aliud docent, quam ingreſſum ad Epiſcopatum & Carinthiorum inſtructionem; ut nec ibi mirum ſit, iſtud de elevata S. Erentrude, aque ac de S. Ruperto taceri.*

d *Hæc ſcilicet ejus temporis canonizatio erat, elevatum de prima ſepultura corpus collocare ſub altari.*

e *Albertus Abbas S. Petri anno* 1646 *edidit ſuorum Deceſſorum Catalogum, ubi* Mazelinum, *ait,* Titoni *ſucceſſiſſe anno* 1025: *ſed veroſimilius eſt errari in zyfra, ſcribendumque* 1015, *aut etiam* 1005, *cum ipſemet* Hartwicus *dicatur obiiſſe anno* 1023, *imo ipſe* S. Henricus *obiit anno* 1024. *Itaque conſequens videtur, ut non diu poſt Imperii Coronam ſuſceptam, cœptum opus abſolverit, per dedicationem eccleſiæ & tranſlationem Sanctæ.*

f *Rexit* Fredericus, *juxta Hundium (qui eum*

A de Wallen *cognominat*) *ab an.* 1270 *ad an.* 1284.

g *Gewoldus in Catalogo Abbatiſſarum ait, hanc obiiſſe* juxta Epitaphium, *an.* MCCLXX: *ſed poſterior numerus in lapide extritus fuit, aut à typotheta omiſſus, vel fallit ſeries Epiſcopalis, in notando tempore Archiepiſcopi.*

h *An ea, quæ in Catalogo poſt reſtaurationem eſt quarta, quaſi defuncta circa annum* 1059? *Nempe nulluc his ordo temporis ſervatur: & alia nulla* Maria *invenitur.* D

i *Vereor ne numerus æque ac ceteri litteraliter ſcriptus fuerit,* MCCXCVIII, *ſed litteras tranſpoſitas ſcriptor invenerit.*

k *Suſpicatur Mabilio, eum eſſe, qui an* 1304 *turbas ſuper Euchariſtiæ Sacramentum excitavit, non ſine fidelium Scandalo.*

l Eliſabetha Comitiſſa à Sunnenberg, obijt an. 1307 in die Epiphaniæ, *ita Catalogus Gewoldi.*

DE S. MARCIANO EPISCOPO,

PAMPELONÆ IN HISPANIA TARRACONENSI.

Notitia ætatis, ex Concilio Toletano XVI; cultus ex Prudentio Sandovallio.

D. P.

CIRCA A. DCC.

B *Rudentius Sandovallius, Benedictini in Hiſpania Ordinis, vir eruditione ſcriptiſque clariſſimus, à Tudenſi ad Pampelonenſem Epiſcopatum tranſlatus anno* MDCXII, *ſicut antea Tudenſium antiquitates ſeriemque Epiſcoporum ibidem eruderaverat, eo opere quo plurimum uſi ſumus ad* XXVI *Junii, agentes de S. Pelagio Martyre, indidem oriundo; ita mox applicuit animum ſcribendo Epiſcoporum Pampelonenſium Catalogo, quem habemus excuſum anno* MDCXIV. *Ibi de Concilio Toletano* XVI, *ad annum* DCXCIII *ita habet:*

2 Hoc anno Flavius Egica, Hiſpaniarum Rex, Toleti celebravit Comitia Regni ſui, ſive Concilium Procerum Ordinis utriuſque; cui pro parte Eccleſiaſticorum interfuerunt, Epiſcopi LIX, Abbates V, & Vicarii Epiſcopales III; ex parte Nobilium, Comites XIV, Equites II. Huic concilio intervenit, idem qui cum Vicarii titulo, anno DCLXXXIII Concilio Toletano XIII intervenerat nomine Epiſcopi tunc Attilani; itaque ſignavit „Vincomalus Diaconus, „vicem agens Domini mei Marciani, Pampilo„nenſis Sedis Epiſcopi, ſubſcripſi". Atque hic eſt ultimus Epiſcoporum Pampilonenſium ante perditionem Hiſpaniarum, quorum notitia ex Conciliis eruitur.

Subſcriptus per Vicarium Toleti anno 683.

C 3 Fuit autem vir ſanctus, atque virtutis tam notæ, ut ejus memoria hodiedum perſeveret in hac civitate, & cultus die XXX Junii, in memoriam victoriæ, ad Noain tali die relatæ anno MDXXI, cum multis publicæ lætitiæ ſignis ad ignium feſtivorum luces crebras. Benedictum ejus corpus ſervatur inter Reliquias eccleſiæ S. Salvatoris Legerienſis, eumque antiqui Reges, in ſignandis piarum Donationum ſuarum tabulis, reperiuntur invocaſſe, æque ac ſanctas Nunilam & Alodiam, Abbatemque S. Virilam, Abbatem reſtauratoremque Samenſis in Galicia monaſterii, nec non Legerienſis. Vulgus S. Martialem appellat; & principalis porta eccleſiæ, quæ opus illius fuiſſe videtur, nominatur S. Martialis. Oportet autem ut credamus eum à Mauris, Pampilonem occupantibus, martyrio affectum, vel in Legerienſibus Montanis profugum obiiſſe. Etenim vigeſimo poſt prædictum Concilium anno deſolata à Mauris Hiſpania fuit, & Epiſcopi Pampilonæ haberi deſierunt.

in monaſterio Legerienſi quieſcit,

ultimus Pampelonenſium Epp.

E 4 *Ita pag.* 8 *Sandovallius: aſt pag.* 18, *ubi agit de tranſlatis ad Legerienſe monaſterium, anno* DCCCXLII, *corporibus prædictarum Sanctarum, dicit tranſlationis iſtius auctorem Regem Enecum Ariſtam, defunctum anno* DCCCLXVI, *voluiſſe coram eiſdem aliiſque Sanctis ſepeliri, quorum iſtic ſunt oſſa*; ac nominatim S. Marciani vel Martialis, qui erat Epiſcopus, quando Mauri anno DCCXIV hanc civitatem deſtruxerunt; & Reliquiæ ejus ad hoc monaſterium allatæ ſunt, abſque notitia aliqua paſſionis ejus, quæ quidem ad poſteros permanarit. *Unde ergo, quod prius ſub dubio dixerat, nunc adeo definite ſcribit, Martyrem obiiſſe? Satis hoc tamen Tamayo fuit, ut Junium ſuum his verbis concluderet*: Pampilone in Navarra Hiſpaniæ, S. Martiani, ipſius urbis Epiſcopi, qui in Hiſpaniarum excidio, à Saracenis pro fidei confeſſione & ovium defenſione interemptus, ad gloriam cum martyrii laurea properavit æternam.

ſub Mauricа irruptione,

5 *Mihi vero ex veteri ipſius, ut* Sancti, *memoria plane perſuadeo, aliquantis annis antea obiiſſe, & in Legerienſi monaſterio conditum fuiſſe. In iſta enim rerum omnium confuſione cæſos à Mauris Epiſcopos alioſve Chriſtianos, quos credibile eſt minime paucos fuiſſe, non invenias Sanctorum cultu à fidelibus, turbine illo involutis, honoratos, aut ſtatim à morte aut paulo poſt; cum, dilapſis ad Montana primariis utriuſque ordinis viris, ſola plebecula, cum Monachis inter Mauros degere eligens, agre retinerent aliquam Chriſtianitatis ſpeciem, abſque Epiſcopis Principibuſque & Magiſtratibus, ſacris atque profanis. Crediderim etiam hunc* XXX *Junii colendo* S. Marciano *mutuo ſumptum à* S Martiale Lemovicenſi, *cum cujus nomine illius nomen vulgo confundebatur, obliterata notitia veri Natalis, & ſola ſanctitatis appellatione perſeverante in uſu populari.*

illic vero ſimiliter profugus F

& cum S. Martiale Lemovic. confuſus.

A

DE B. CLOTSENDE VIRGINE,

ABBATISSA MARCHIANENSI IN GALLOFLANDRIA.

Ex Vita S. Rictrudis Matris.

D

G. H.

CIRCA DCCIII.

INter illuſtriores ſanctas Matronas Belgii, merito cenſenda S. Rictrudis, *à morte S. Adalberti mariti vidua, & dein Abbatiſſa Marchianenſis in Gallo-Flandria: cujus Acta & miracula late deduximus ad diem* XII *Maji. In Vita ejus, auctore Hucbaldo Monacho Elnonenſi, num.* 10, *iſta huc ſpectantia legunter:* Dati ſunt iſtis filii ſecundum benedictionem Domini .... fuitque eis primogenitus nomine Maurontus, poſtea Abbas & Levita ſanctus, & aliæ tres ſacræ Virgines; Clotſendis (*de qua hic agimus*) poſt obitum matris, ejus monaſterii Rectrix, Euſebia & Adalſendis.... Clotſendem egregius Pontifex Amandus, quia ſacris digniſque manibus è fonte ſalutari excepit, in omnibus Deo dignam reddidit. *Deinde num.* 17. S. Rictrudis, poſt profeſſam Deo viduitatis continentiam, & poſt ſumptum ſanctum Sanctimonialis habitus indumentum, ſeipſam tantummodo exhibere oblationem vivam, ſanctam, Deo placentem non contenta; etiam terræ, id eſt ventris ſui, ſacras ac præcipuas ſanctæ & individuæ Trinitati offert primitias, præfatas ſcilicet tres filias, candidas veluti columbas, gratiſſimas illi ſcilicet hoſtias; ut corde & corpore immaculatæ, & perpetuam virginitatem ſervantes, Agnum, Virginis Matris filium, quocumque ierit ſequantur, ſinceritate cordis & carnis, vernantes flore illibatæ virginitatis in corpore, ac nitentes puritate inviolatæ veritatis in corde; ut ſint ſemper ſine macula ante Dei thronum, cantantes ei canticum novum; hoc eſt gaudentes cum eo de carnis incorruptione in perpetuum. Quod canticum licet poſſint audire, nemo tamen poterit dicere Sanctorum, niſi illa candida turba incontaminatorum.

S. Rictrudis filia,

à S. mando inſtructa,

B

cum 2 *ſoribus Virgo permanens,*

2 *Hæc ibi. Mortuam diximus* S. Rictrudem *circa annum* DCLXXXVIII: *cui tunc Abbatiſſa ſucceſſit* B. Clotſendis *filia, à ſancto Amando Pontifice ſalubriter inſtructa, uti Auctor Miraculorum S. Rictrudis, monachus Marchianenſis num.* 2 *confirmat. At quamdiu* Clotſendis Abbatiſſa *vixerit, non ſatis conſtat. In Collectaneis Domini la Bar, Prioris Aquicinctini, dicitur,* in regimine monaſterii ut minimum perveniſſe ad annum quintum Childeberti Regis Francorum, *ſive annum Chriſti* DCCIII; *& ſic deceſſiſſet duobus annis poſt obitum S. Mauronti fratris, qui ad diem ejus Natalem* V *Maji oſtenſus eſt* obiiſſe anno DCCI. *Cumque ab hujus obitu* per trecentos viginti duos annos præfuiſſe Abbatiſſas, *indicetur in ſupra citatis Miraculis S. Rictrudis, lib.* I *num.* 14; *pervenitur ad annum* MXXIII, *quem ſequenti, pro Sanctimonialibus introducti fuerunt Monachi, ſub Leduino Abbate, uti conſtat ex Chronico Marchianenſi. Interim Carolus le Cointe, in Annalibus Eccleſiaſticis Francorum, mavult* Clotſendis *ejus obitum transferre ad annum* DCCXIV.

C

fuit poſt matrem Abbatiſſa,

mortua circa annum 703.

E

3 *In dictis Collectaneis Aquicinctinis dicitur ipſa,* cum ſorore S. Euſebia, locum habere in magnificis atque ditiſſimis feretris Marchianenſibus. *Fuit* S. Euſebia, *ejus ſoror, Abbatiſſa Hamaticenſis, & inde ejus corpus ad Marchianenſe monaſterium tranſlatum eſt; annoque* MCXXXIII, *in novam capſam, ex auro & argento fabricatam, delatum, uti ad diem ejus natalem* XVI *Martii explicatum eſt, abſque mentione* S. Clotſendis *ſororis. Hujus tamen* corpore condecorari *Marchianas etiamnum, indicat Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 292. *Ibidem ejus* Reliquias conſervari *ſcribunt Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, & Miræus in Faſtis Belgicis ad hunc* XXX *Junii; aſſeritque Molanus,* natalem ejus ex vetuſto Martyrologio pronuntiari, non tamen in divino Officio aliter recoli, *unde eam ſolum titulo* Beatæ *honorat, ſed elogium his verbis auſpicatur:* Marchianis ſanctæ Clotſendis Virginis. *Hoc ſecuti Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, Clotſendem, cum titulo* Sanctæ, *inſcripſerunt ſuis faſtis Benedictinis, & cum illis Ferrarius in Catalogo generali. Reliqua videnda ad Acta S. Rictrudis, matris & Abbatiſſæ, cui in eodem monaſterio ſucceſſit.*

Corpus ſervatur Marchianis.

F

DE S. ADILIA VIRGINE,

SANCTIMONIALI ORPII IN BRABANTIA,

Ex Molani Natalibus Sanctorum Belgii.

D. P.

QUa *Namurcenſis diœceſis in Hasbaniam Brabantiæ ditionem excurrit, trans Getam fluvium, duplex* Orpium *occurrit, ſeſquileucâ Geldonia ſeu Geldenaco, vulgo Judoïgne;* Minus *unum,* Majus *alterum. In hoc, Præfecturæ à ſe nuncupatæ capite, corporaliter requieſcit & colitur* S. Adilia Virgo, *hac ultima Junii, cum Officio ſolenni, Antiphonis, Hymnis & Reſponſoriis, ut putantur, propriis; ſed revera mutuo acceptis à* S. Othilia, *Virgine Alſatica, cujus feſtum agitur* XIII *Decembris. Id quam ſæpe contingat, ut ſcilicet, quorum Sanctorum nulla habentur Acta, ea aliunde ſumantur ſolo nomine apta, ſatis frequenter deprehendimus in hoc opere; ideoque non ſumus ſolliciti, ut partes contendentium quaſi de una eademque conciliemus; ſed relinquendo unicuique quod ſuum eſt, dividimus perſonas, cum Acta non poſſumus, & ſuo quamque referimus die. Itaque, omiſſa* Othilia, *cujus Vita utinam haberetur à fabulis repurgata, agendum hic eſt de* S. Adilia, *de qua in Natalibus Sanctorum Belgii Joannes Molanus ita ſcribit, ex narratione Domini Petri Longolii Paſtoris, tunc Orpii.*

Officium mutuatum ex Officio S. Othiliæ.

2 Die XXX Junii. Orpii, S. Adiliæ Virginis Sanctimonialis, quæ feſtum habet novem Lectionum, poſtridie SS. Petri & Pauli, & in dicti loci monte .... multis Sanctimonialibus præfuit. Sed cum eſſet hoſpitalitate præcipua, videret-

AUCTORE D. P.

deretque pauciores, propter montis moleſtias, eò convenire; in inferiori loco ædificavit eccleſiam S. Martini, & ad eam monaſterium tranſtulit, cum hoſpitalitate, ad recipiendos Chriſtianos... Quievit vero in dicta S. Martini eccleſia, in crypta ante altare S. Joannis Baptiſtæ: ſed inde elevata eſt in feretrum. Monaſterium autem & hoſpitalitas, quorum hiſtoria meminit, per bella omnino interierunt. Inſigne autem ejus loci monumentum eſt fons S. Adiliæ, cujus aqua, ut à venerando & docto ejus loci Paſtore intellexi, omnes ædes magni Orpii alluit. Idem aſſerebat, ſe de conſenſu Epiſcopi viſitaſſe ſacras Corporis Reliquias, in die S. Nicolai anno MDLXXI, præſentibus venerabilibus viris, indeque odorem fragrantiſſimum & longe gratiſſimum ſe percepiſſe: ſed & miracula nonnulla ſe vidiſſe, ad invocationem S. Adiliæ, quæ ſub idoneis teſtibus conſignavit.

Hoſpitale S. Adiliæ & Fons.

Reliquiæ & miracula.

3 *Hactenus Molanus, à quo ſignata* tempora Childerici Regis, *pietatemque erga* viros eccleſiaſticos de Scotia, *ſtudioſe præterivi; certus hæc ſumpta eſſe ex Vita S. Othiliæ, nec volumus ſine probatione aſſeverare, dicta utrique fuiſſe communia. Malim ergo ignorare ejus ætatem, aut opinari Pipinorum ætati, quâ Brabantia noſtra multis Sanctis florebat, vicinam fuiſſe. Teſtatur Molanus,* in quarumdam eccleſiarum Martyrologiis, *ſic legi*: Ipſa die, S. Adiliæ Virginis, ſororis S. Bavonis. *Hic nobili genere in Hasbania natus, multorumque fundorum poſſeſſione dives, obiiſſe dicitur anno* DCXXXI; *à S. Amando Trajactenſi Epiſcopo, multorumque per Belgium cœnobiorum conditore, ſepultus Gandavi; & colitur die* 1 *Octobris. Vitam ſcripſit Theodoricus, S. Trudonis in eadem Hasbania Abbas, ab anno* MXCVIII *ad* MCVII; *unde mirum non eſt, ſi is de genere S. Bavonis obſcurius locutus, ita Adiliam ſororem præterierit, ſicut præterivit ejus patrem & matrem. Abeſt autem Trudonopolis ſalum tribus leucis Orpio, quod potuit* Adiliæ *allodium fuiſſe: quare non contemnenda videtur eccleſiarum prædictarum traditio de tali germanitate.*

Acta incerta.

B

Ætas ſub Pipinis.

Frater S. Bavo.

4 *Tali vel ſimili traditioni innixus Joannes Gillimannus, Canonicorum Regularium Viridis-vallis prope Bruxellas Supprior, ibique defunctus anno* MCCCCLXXXVII, *deſcriptus in ſuo Hagiologio Brabantino, quod ibi Ms. ſervatur, Vitam quam putabat S. Adiliæ Orpienſis eſſe, hunc eidem præfixit Prologum:* Sanctæ Adiliæ vitam & converſationem breviter ac ſuccincte jam conſcribere, me ſatis delectat: tum quia propoſito meo congruit, quippe quæ dudum fuit de principibus Brabantigenis ſive Francigenis propagata; tum quia requieſcit in Brabantia tumulata; tum quia juxta tenorem Ordinis, quem profeſſus ſum, ſicut ex ſequentibus conjici poteſt, Canonicali ſeu Regulari tramite juſte & irreprehenſibiliter incedens, noſcitur converſata. Quam virginem Chriſti, licet nobilem genere, longe tamen nobiliorem morum probitate & ſanctorum operum exercitatione, Deus conſtituit ſuper familiam ſuam; ut ipſa tamquam fidelis diſpenſatrix, commiſſum ſibi à Domino gregem verbo & exemplo confoveret, ac per hoc, ab ipſo remuneratore omnium bonorum Chriſto, ſui laboris condignam in cæleſti regno mereretur percipere portionem. Ipſa pro nobis ad Deum preces fideliter effundat, quatenus & ſcribenti gratia divina ſuccurrat & audienti ſeu legenti profectus accreſcat; ſicque fiat illis noſtra relatio cognita, ut tamen evitetur recitatio prolixa.

Prologus Gillemanni ad vitam

C

D

quam falſo putavit eſſe S. Adiliæ.

5 *Sequitur deinde Vita, quam dixi, nil huc faciens, ſed ad diem* XIII *Decembris, quando colitur S. Othilia, veniet examinanda. Converti me igitur ad inquirendum in miracula, à centum & amplius annis deſcribi cœpta: verum poſt multam inquiſitionem, nihil eorum reperium eſt. Interim venit in manus meas* S. Adiliæ *vita, quædam ex veteri Ms. Latino Orpienſi (ut præfert titulus) Gallice reddita, & anno* MDCXIV *Typis Leodienſibus Leonardi Streel impreſſa ſub patrocinio Reverendiſſimi Domini & Patris Adriani Stalparts, Abbatis Tungerloënſis. Verum traductioni iſti, præter verba & voces, exaggerataſque circumſtantias, in ſpeciem fabuloſas, nihil addit, quod vel in Notas referri mereatur, ne quidem circa præſentem cultum aut miracula. Quare ſatis fuerit hoc indicaſſe, quando nec nomen quidem Interpretis proditur, qui voluit ad calcem Dedicatoriæ latere ſub litteris I. M. H. I.*

Vita Gallica.

E

6 *Auguſtinus Wichman, in ſua Brabantia Mariana lib.* 1 *cap.* 3 *pag.* 690, *agens de Orpio majori, ſupplicatio quod Walonibus* Orp le Grand; *Teutonibus* Adorp, *quaſi* Aldorp, *vetus Orpium dicitur;* Feſto, *inquit* S. Michaëlis incredibilis hic hominum concurſus eſt, ut ſæpe vidi, quando feretrum S. Adiliæ ſolenni ſupplicatione circumfertur. Anno autem MCCCXIX eccleſia Orpienſis pervenit ad cœnobium Tongerloo, idque via emptionis ab Abbate Bonæ-Spei, qui ab Abbate Florinenſi emerat. *Plura vide apud Jacobum Baronem le Roy in Topographia Hiſtorica Gallo-Brabantiæ, edita anno* MDCXCIII, *lib.* 7 *pag.* 249, *ubi de Præfectura Orpienſi; & ex occaſione Alpaidis, quæ Pipini Concubina fuit, quæ iſtic pœnitens vixit & obiit, prolixe tractat de cauſa necis S. Lamberti, ab illius quidem fratre occiſi; ſed in ultionem conſanguineorum, ab Epiſcopi nepotibus occiſorum; nullam eo in ſcelere partem habente ipſa Alpaide, quidem occaſionalem, ut poſteriores ſcriptores paſſim credidere, contra proximiori, Godeſcalki fidem.*

Annua 29 *Sept.*

F

DE S. THEOBALDO PRESB.

EREMITA DIOECESIS VICENTINÆ IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§. I. *Acta vitæ & tranſlationum; ætas; cultus ſacer.*

G. H.

ANNO MLXVI

Acta dantur, priora quidem ex 6 *Miſs & Surio,*

Loruit ſanctiſſimus Eremita Theobaldus *ſeculo Chriſti undecimo, pluribus miraculis in vita & ſtatim poſt obitum clarus. Acta ejus duplicia habemus, forſan ex majori relatione, digeſta ab antiquis & coævis auctoribus, intra ſex & octo annos ab obitu Sancti, ex certiſſimo matris aliorumque familiarium relatu. Priora damus, ex codice Ms. Reginæ Sueciæ; alio, monaſterii Bonifontis in diœceſi Remenſi; ac tertio, noſtro. Eadem ipſi reperimus in Archimonaſterio Ciſtercienſi, codici tertio inſerta: & extant etiam in monaſterio S. Huberti apud Arduennates; eademque Jacobus Moſander, in Ms. codice reperta, edi-*

A *edidit in Supplemento operum Surii, quæ dein ſecundæ & tertiæ editioni Surianæ, ad hunc* XXX *Junii reperiuntur inſerta; ac denique contulimus ipſa cum aliis exemplaribus ſubmiſſis à noſtro Petro Franciſco Chiffletio ex Mss. Montis S. Mariæ, & Accincti Monaſterii. Poſteriora Acta habemus in Ms. codice pergameno noſtro, in Lectiones, ad Matutinum recitari ſolitas diſtributa, & in his loco Prologi refertur Decretum Alexandri II Papæ, quo concedit ejus memoriam ſolenniter celebrari, adeo ut illud videri poſſit Bulla Canonizationis, vel Officium à Sede Apoſtolica approbatum; acceptum pro parte verbotenus ex Vita jam dicta; pro parte vero ex novis notitiis, ad cauſam promovendam allatis: quod ut clarius appareat, congruum duxi totum illud Decretum Pontificium, ut invenitur, excudere; cum res per ſe brevis ſit, nec aliter facile concipi compoſitionis ordo poſſit. Illuſtre compendium inde ſumpſit Vincentius Bellovacenſis, libro* 25 *Speculi ſui hiſtorialis cap.* 28, *quod & inſertum fuit Ms. Legendario Ultrajectino Eccleſiæ S. Salvatoris. Aliqua etiam ex hiſce poſterioribus referuntur apud Petrum de Natalibus lib.* 6 *Catalogi cap.* 36; *item in Breviario Æduenſi ſive Auguſtodunenſi in Gallia, ſub annum* MDXXXIV *excuſo: & in Sermone de* S. Theobaldo, *à Judoco Chlichtoveo ex parte* 2 *Homiliarum impreſſo ſub nota anni* MDXLI.

poſteriora ex duobus.

Varia Compendia indicantur.

B

2 *Ex omnibus locis prædictis certo conſtat,* S. Theobaldum *hoc* XXX *Junii diem extremum obiiſſe, quia in illis dicitur ex hoc ſeculo* migraſſe pridie *aut* ſecundo Kalendas Julii. *Certo etiam colligitur* annus MLXVI, *quo erat, quæ indicatur in prima Vita,* Indictio quarta, *quando ex hac vita deceſſit,* circa veſperum *feriæ ſextæ: ac dein ab obitu quarto die,* feria ſecunda, tertia die menſis Julii, *corpus illatum eſt ſolenniter in Eccleſiam Cathedralem Vicentinam. Nam dicto anno* MLXVI, *cyclo ſolis* XI, *littera Dominicali* A, *ea ſic evenerunt. Præterea* Henricus, filius Henrici Auguſti in Italia, & Philippus in Gallia regnabant. *Imo &* Alexander II Papa *præerat Eccleſiæ, qui poſt hujus obitum vixit annis ſex & menſibus decem; quo tempore decrevit hujus venerationem,* ob multiplicia (*ut ait*) *quæ* fiebant miracula *Vicentiæ: quæ nos, intra ſextum ab obitu annum ſcripta, ex quatuor ſupra citatis Mss. & Surio ſubjungimus, ubi referuntur undecim cæci meritis* S. Theobaldi *illuminati. Alexandro Papæ ſucceſſit S. Gregorius VII, cujus Acta varia illuſtravimus die* XXV *Maji. Hujus Pontificis tempore fuit ſolennis* S. Theobaldi *cultus Latiniaci in Gallia, etiam variis miraculis exornatus; quæ immediate poſt litteris mandata, extant una cum poſterioribus Actis in Mss. Cardinalis Mazarini, ſicuti ea Pariſiis deſcripſimus, neſcii ea interim fuiſſe à Franciſco Combefis Dominicano Antverpiam tranſmiſſa ad Bollandum. Alia eodem tempore erat Eccleſia cum monaſterio, ad honorem* S. Theobaldi *conſtructa, in diœceſi Remenſi, in caſtro Bajolicenſi; vulgo Bazoches dicto; ubi etiam claruit miraculis, quorum aliqua ſubjuncta erant in citato codice monaſterii Bonifontis diœceſis Remenſis, & alio noſtro, quæ & nos damus, ab Auctore ſimiliter coævo deſcripta.*

Obitus die 30 Junii

anno 1066.

Miracula facta Vicentiæ,

C

Latiniaci in Gallia,

& Bajolicis in diœc. Remenſi.

3 *Memoria ejuſdem ad diem* XXX *Junii inſcripta eſt Ms. Martyrologio monaſterii Hilariaci in Lotharingia, S. Nabori Martyri dicati, quod Pariſiis apud Patres Fullienſes reperimus; ubi iſta leguntur.* Ipſa die S. Theobaldi Confeſſoris Chriſti: *ſed* Theubaldi Confeſſoris *memoria legitur in pervetuſto Kalendario Trevirenſi monaſterii S. Maximini. Accuratius ſcribitur in Ms. Florario:* Item S. Theobaldi, Eremitæ & Confeſſoris. *In Auctario Greveni ad Uſuardum, annis* MDXV *ac* XXI *excuſo,*

Memoria Junii 30

iſta leguntur: In territorio Conſtantienſi S. Theobaldi, Presbyteri, Eremitæ, & Confeſſoris. *Ubi pro* Conſtantienſi *arbitramur legendum* Vincentienſi *aut* Vicentino. *Interim hoc ſecuti ſunt Caniſius, qui plura ex Actis adjungit in ſuo Martyrologio Germanico; Cratepolius, de Sanctis Germaniæ; Ferrarius autem in Catalogo generali bis collocat* S. Theobaldum, *alterum Conſtantiæ, quem in Notis rejicit, & alterum Vicentiæ.* AUCTORE G. H.

4 *At ſequenti die, ipſis Kalendis Julii, ejus memoria etiam celebratur, tum ob errorem Petri de Natalibus, qui ipſum ſcripſit in* pace quieviſſe Kalendis Julii, *quod ultimus dies Junii impediatur, tum ſolenni Commemoratione S. Pauli Apoſtoli, tum feſto S. Martialis, ut ſupra diximus, per Gallias tunc ſolito in pluribus eccleſiis celebrari. Hinc iſta apud Galeſinium leguntur:* In Gallia S. Theobaldi Confeſſoris. Hic nobili loco natus, ad rerum humanarum deſpicientiam mirifice inſtructus, Vincentiæ, quo ſecefferat, in ſolitudine divinam vivendi rationem ſecutus, quam Deo gratus extiterit, miraculorum oſtendit magnitudine. Ejus Reliquiæ ad eam provinciam tranſlatæ, pie reconditæ, religioſe coluntur. *Caniſius, ipſis Kalendis Julii, eumdem iterum refert, addens, de eo pridie actum eſſe. Maurolycus iſta habet:* In Galliæ caſtro Proviniaco S. Theobaldi Eremitæ. *Molanus:* In territorio Prævino S. Theobaldi Confeſſoris, *eo quod ibidem natus fuerit, & præterea colatur ob Reliquias aliquas ipſius eo delatas, uti infra dicetur. Eodem primo Julii feſtum* S. Theobaldi *celebratur officio Eccleſiaſtico, in citato ſupra Breviario Æduenſi, præſcriptis novem Lectionibus ex ejus Vita. In Tullenſi vero anni* MDXXXV; *Andegavenſi, anni* MDCXXIV; *& Senonenſi, anni* MDCXXV, *præſcribitur ſolum Commemoratio. Ad ſecundum diem Julii tranſlatum eſt hoc feſtum in Breviario Ambianenſi anni* MDL, *& tunc præſcribuntur novem Lectiones, ex Vita deſumptæ. Aſt in Breviario Meldenſi, anni* MDCXL, *& Pariſienſi recentiori, anni* MDCXXXVI, *proponitur colendus hic Sanctus die* VIII *Julii; ſed in antiquiore anni* MDLXXXIV *refertur die* IX *Julii: in his autem præſcribuntur tres Lectiones ex Vita, & ſub finem ultimæ iſta leguntur:* Cujus oſſa, in Galliam tranſlata, multam multis in locis venerationem invenerunt. *Demum in Lingonenſi Breviario anni* MDCIV, *indicatur feſtum ad Kalendas Julii, ſed præſcribitur differendum ad diem* XII *ejuſdem menſis. Et hæc ex nonnullis Galliarum Breviariis deprompſimus. At Sauſſaius ad Kalendas Julii, poſt longum ex Vita decerptum elogium, ſub finem iſta addit:* Cujus oſſa, gemmis pretioſiora, miriſque rutilantia fulgoribus, in Gallias ſubinde tranſlata, magnam ipſi Beato conciliaverunt honorificentiam: metis Maxime, ubi ejus feſtum cum Octavis ex more antiquo celebratur, ob recepta pridem ex ſacris pignoribus patrocinii potentis præſidia. *Hæc Sauſſayus.*

in Martyrologiis,

E

& Breviariis:

in his etiam die 2, 8, 9.

& 12 Julii F

Item cum Octava Metis.

§. II. *Cultus & Reliquiæ S. Theobaldi in Gallia & Belgio.*

5 *Carolus Jamotte anno* MDCLXIX, *de* S. Theobaldo *tractatum Gallicum Leodii fecit excudi, diviſum in tres partes: quarum prima continet Vitam, ſecunda venerationem in variis Eccleſiis, ac tertia miracula, ex quibus infra nonnulla dabimus, in pago Mercuro (ubi Parochum dictus Jamotte agebat) ultimis annis patrata. Ex ſecunda parte hîc nonnulla delibamus. Ac primo, in Archiepiſcopatu Senonenſi cultum*

In diœc. Senonenſi eſt Provini domus paterna cum oratorio,

AUCTORE G. H.

tum S. Theobaldi *florere, constat ex Breviario supra indicato. In hoc Archiepiscopatu est* Provinum, *oppidum provinciæ Briæ seu Brioniæ, in quo natus & educatus est* S. Theobaldus; *& domus ejus paterna adhuc superesse dicitur cum parvo oratorio; ex regione vero illius est ecclesia duarum portarum, erecta ad hujus Sancti honorem. In hac asservatur statua medii corporis argentea, & pluribus locis inaurata, cum insignibus provinciarum Campaniæ & Briæ: unde putatur donum esse alicujus Comitis Campani, ex parentela* S. Theobaldi, *cujus aliquod os in ista statua continetur. Est ibidem & aliqua lipsanotheca lignea inaurata, in qua plura ejusdem Sancti ossa conservantur: imo ejusdem Caput ibidem aliquando depositum fuisse, fama est. Dependet in sua jurisdictione hæc ecclesia à Regia & Collegiata S. Quiriaci ejusdem oppidi, ubi visitur argenteum Brachium cum Manu, gemmeis lapillis circum insignia Campaniæ & Briæ, exornatum, cui inclusum est aliquod os brachii* S. Theobaldi. *Ejus ibidem in altari extat solidi operis imago; & altera supra portam ex adverso domus paternæ, in figura nobilis equitis, qualis fuit ante suam ex illa discessum. Ex hac ecclesia die primo Julii, solenni cum apparatu, instituitur processio,* B *qua ceremonia agnoscitur hujus loci Patronus. Est præterea extra oppidum* fons, S. Theobaldi *cognominatus, ex quo aqua desumpta variis agris sanitatem contulisse dicitur. In ipsa quoque Senonensi civitate, apud S. Columbam majorem, habetur theca argentea magnificentissima, qua totum fere Corpus contineri (illuc forte Pruvino allatum) dicitur, uti nobis testatus est Claudius Castellanus, Parisiensis Canonicus.*

& altare in ecclesia S. Quiriaci;

6 *Sub eodem Archiepiscopatu Senonensi olim continebatur Lutetia Parisiorum, non ita pridem à Gregorio XV ad dignitatem Archiepiscopalem erecta; in qua solennem cultum* S. Theobaldo *exhibitum, declarant ejus Breviaria, uti etiam sermo Chlichtovei in ejus annuo festo habitus. In ea diœcesi est Latiniacum, miraculis ejusdem Sancti celebre, ad quorum relationem plura infra annotamus. In vicina Campania est Archiepiscopatus Remensis, in quo viget veneratio ejusdem* S. Theobaldi: *& plures in ista diœcesi fuerunt illi erectæ Ecclesiæ, de quibus agimus infra ad Miracula, in parochia Bajolicensi ope illius patrata. Simili modo in Episcopatu Tullensi magni æstimatur patrocinium & veneratio* S. Theobaldi: *in cujus diœcesi* C *est Abbatia Ordinis S. Augustini* Calmostratum, *extatque ibi* sacellum S. Theobaldo *dicatum, in quo servatur ejus* Caput cum duobus Tibiarum ossibus: *vinum etiam ad ejusdem honorem sacratur intinctis Reliquiis, quod à febricitantibus, ut sanitatem assequantur, solet potari. Suspicantur, has Reliquias olim fuisse asservatas in* Ambacuri pagi ecclesia, S. Theobaldo *sacra, cujus Parochus assumitur è dicto Calmostrato. Illius ibi* imago *est ad latus Evangelii, in eminenti loco ad murum exposita, in habitu equitis, corpore magno & juvenili, tenentis manu compressa avem captam; ibidemque à devotis peregrinis cerei & candelæ appenduntur. Paucis inde passibus distat* fons S. Theobaldi, *è quo, ut apud Senones, haustam aquam bibunt febricitantes, cum magno suo solatio. Nanceii etiam, primaria Lotharingiæ urbe, fuit prope mœnia capella* S. Theobaldi: *sed postea, causa urbis muniendæ, dejecta est. At Valculeriæ, oppidulo ad Mosam, Carislegiæ in Comitatu Valdemontio, & in suburbiis S. Michaëlis in Conventu Minimorum, sunt ecclesiæ eidem* S. Theobaldo *sacratæ. In urbe quoque & diœcesi Metensi celebrari festum cum Octava, supra ex Saussajo diximus; est autem in suburbio ecclesia Collegiata, in fundo Sanctimonialium Abbatiæ S. Glodesindis constructa, ideoque in controversiam traducta, quam sopivit Stephanus Episcopus Metensis per diploma anni* MCLXIII, *sicut in Historia Episcoporum Metensium Meurissii pag.* 400 *excusum legitur. Hujus Ecclesiæ Canonici, interposita auctoritate Episcopi Tullensis, impetrarunt anno* MCCCCLXXXIII, *ab supra nominatis Ambacurianis, particulam auricalem capitis, & aliam ossis collaris; ac priorem capiti argenteo, alteram capsæ item argenteæ incluserunt. Fuit hæc ecclesia, ob varias belli causas bis destructa, Canonicis in ecclesiam parochialem S. Martini translatis; & iterum alio in loco restructa. Ibidem denique una urbanarum portarum retinet nomen* S. Theobaldi.

in Parisiensi, Latiniaci;

in Tullensi Calmostrati,

Ambacuri,

& alibi;

in Metensi suburbio,

D

7 *Luxemburgi quoque est ad honorem ejusdem, in ecclesia Franciscanorum, confraternitas, à latomis, cæmentariis, vitriariis, textoribus, similibusque erecta. Præterea in illo districtu est pagus Lindensis, vulgo* Lonieu, *à Pitingo seu Pittango, ubi Sanctus aliquamdiu habitavit, haud procul dissitus. Ibi ecclesia est dicata S. Stephano, Deiparæ Virgini Annuntiatæ, &* S. Theobaldo; *in qua sunt anno* MDXVIII, *à quatuordecim Cardinalibus concessæ centum annorum Indulgentiæ, visitantibus tribus diebus horum Sanctorum Ecclesiam. Sed & Rutiliæ apud Carthusianos asservari* junctura S. Theobaldi, *indicat Raissius. In eo-* E *dem Ducatu Luxemburgensi est antiquus* Comitatus Montis-acuti, *vulgo* Montaigu, *ex cujus Comitibus Cono, anno* MLXVI, *post Ducem Lotharingiæ, Comitesque Namurcensem & Lucemburgensem, subscripsit cuidam privilegio Theoduini Episcopi Leodiensis, prolato apud Chapeavillum tomo 2 Episcopatus Leodiensis cap.* I. *In castro hujus Comitatus, in ipso monte, fuit olim* Capella S. Theobaldi: *neque destructo castro evanuit vetus erga Sanctum devotio, sed circa initium seculi* XVII *etiam aucta est, ob expositam ibi ligneam imaginem unam alteramve, cui particula Reliquiarum ejus fuit inclusa. Postea anno* MDCXXXIX *cœpta est ibidem construi nova Ecclesia, quæ anno* MDCLX *consecrata fuit unà cum duobus altaribus, quorum primarium dicatum fuit* S. Theobaldo, *illique aliqua ejus Reliquia est imposita. Ad radicem vero dicti Montis-acuti est celebris pagus* Mercuria, *sive* Martis-Curia, *cujus Parocho, etiam subest prædictum in monte templum. Ibidem Parochus quoque fuit, quem initio hujus Paragraphi laudavimus, Carolus Jamotte, qui varia de* S. Theobaldo *ea occasione scripsit. Is, Tractatus sui parte 2 cap.* 16, *testatur, à Capitulo Metensis Ecclesiæ,* S. Theobaldi *insignem partem Cranii obtentam,* XXII *Septembris anno* MDCXLII: *antea autem cap.* 6 *dixerat, ab Abbate Calmostratensi sibi anno* MDCLXII *dono missam satis bonam partem Capitis ejusdem Sancti: quas Reliquias, unà cum particulis sanctissimæ Crucis Christi, curavit inseri Cruci argenteæ, in eum finem fabricatæ. Thenis etiam, urbe Brabantiæ, est aliqua* S. Theobaldi *capella, prope portam Hugardiensem; ad cujus augendam celebrittatem asserit dictus Pastor cap.* 8, *se misisse anno* MDCLXVI, *particulam aliquam.*

Luxemburgi,

Lindæ,

Montis-acuto,

Mercuriæ,

Thenis in Brabantia.

F

8 *Huii insuper urbe Leodiensi* S. Theobaldo *sacram ædem fuisse anno* MCXI, *scribit Fisen, lib.* II *Historiæ Leodiensis, ad quam tunc ibidem Ordo Cruciferorum fuerit institutus: & hanc volunt à Theoduino Episcopo Leodiensi, sub annum* MLXXIV *mortuo, constructam, ac dein sæpius auctam; in qua etiamnum, prope chorum ad latus Evangelii, est altare, cum imagine Sancti in habitu Sacerdotis, tenentis altera manu librum, altera scipionem, peregrini tesseram, & sub pedibus diabolum conculcantis: ubi quotannis festum solenni ritu celebratur, recitatis Lectionibus, quas inde accepimus ex priore Vita contractas. Quinque leucis inde distat Chinacum oppidum,* in

Huii apud Crucigeros

Chinaci,

A *in cujus ſuburbio, Saxeo dicto, fuit anno* MCCLXXXVI *erecta, à Ludovico Vicomite Chinacenſi*, capella S. Theobaldi; *cui adjunctus poſtea fuit Prioratus, à Crucigeris Hujenſibus dependens, & tam ibi quam in monte ſunt fontes*, S. Theobaldi *cognominati, quorum aquæ dicuntur agris præbere ſubſidium. Habet & Burgundiæ, tam Ducatus quam Comitatus, in veneratione* S. Theobaldum: *de cujus rebus geſtis ſcripſit propterea Petrus Franciſcus Chiffletius tractatum, anno* MDCLXIII *Divione excuſum: & nos ſupra citavimus Breviarium Æduenſe ſive Auguſtodunenſe, anno* MDXXIV *editum, quod Ludovicus Domnus Attichius probavit anno* MDCLXIII; *in qua diœceſi dicuntur plures parochiæ, eccleſiæ, & prioratus gloriari nomine* S. Theobaldi; *ac Semurii in eccleſia parochiali eſſe Sacellum ejuſdem Sancti. In Comitatu autem ſunt etiam varia ſacella, altaria, & eccleſiæ etiam parochiales, puta prope Salinas & Juſſey. Demum Viennæ in Auſtria, in ſuburbana eccleſia Patrum Carmelitarum, eſſe altare* S. Theobaldi, *cum ejus imagine ſub habitu eremitæ, prælaudatus Jamotte ſcribit cap.* 8.

in utraque Burgundia,

ex ſuburbio Viennenſi in Auſtria.

B §. III. *Controverſa de S. Theobaldo; potiſſimum, an apud Camaldulenſes Vangaditiæ quieſcat.*

S. Theobaldus per errorem Epiſcopus habitus,

9 *De hoc Sancto varia controverſa occurrunt, et quod ab aliquibus aliis ejuſdem nominis non fuerit diſtinctus. Primus poteſt cenſeri* S. Theobaldus, Archiepiſcopus Viennenſis, *avunculus aviæ hujus* Theobaldi Eremitæ, *quaſi hic fuiſſet etiam Epiſcopali dignitate inſignitus: unde in Martyrologio Coloniæ & Lubecæ anni* 1490, *iſta ad Kalendas Julias leguntur:* In territorio Proviniaco B. Theobaldi, Epiſcopi & Confeſſoris. Hic ſeipſum ſeculo ſubripuit; & eremiticam vitam per novem annos expetens, pro Chriſto pauperrime vixit: quem propter vitæ ſanctitatem Angeli de cælo infula Pontificali decoraverunt. *Ex hoc errore imagines* S. Theobaldi *apud Luxemburgenſes, Lindenſes & Tenenſes pinguntur cum cappa chorali ſeu pluviali, mitra & pedo Epiſcopali: & Rutilienſes arbitrantur ſe habere* junctúram S. Theobaldi, Epiſcopi: *imo cultus* S. Theobaldi Epiſcopi *refertur etiam ad Kalendas Julii, uti ad ejus Acta diximus* XXI *Maji.*

C

huic tributa eccleſia & miracula S. Theobaldi Albenſis,

10 *Alter* S. Theobaldus *eſt Italus, apud Vicum prope Montem Regalem natus & educatus, atque Albæ Pompeiæ mortuus; cujus ibidem corpus in Eccleſia Cathedrali aſſervatur. In hujus Vita, ad diem* XXVII *Maji edita, dicitur Coſta furtim in Burgundiam delata; & cum moveri nequiret, in eccleſia ibidem conſtructa, fuit depoſita; ubi mortuus reſuſcitatus inde Albam Pompeiam eſt peregrinatus. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, ad dictum* XXVII *Maji in Notis, aſſerit, huic Beato Albenſi tribui, quæ* S. Theabaldo Eremitæ *congruunt, puta, quod dictum eſt de mortuo ſuſcitato. Sed quia nihil ſimile de hoc reperimus inter tot antiqua monumenta, quæ excuſſimus, illud* S. Theobaldi *Albenſis Actis inſertum relinquimus.*

alius ab hoc S. Theobaldus Abbas eſt,

12 *Tertius eſt* S. Theobaldus Camaldulenſis, *cujus ſacrum Corpus quieſcit in eccleſia B. Mariæ* Vangaditiæ *Ordinis Camaldulenſis, inter Ligniacum & Rodigium, poſita in Hadrienſi diœceſi, ac vulgo appellatur* la Badia. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad Kalendas Junii,* de S Theobaldo, Eremita & Abbate Wangaditiæ, *iſta ſcribit:* Theobaldus, natione Gallus, Pruvini (quod oppidum eſt inſigne Trecaſſinæ diœceſis) nobiliſſimis parentibus ortus eſt, Pater Arnulphus & mater Guilla dicebatur. Hic ab infantia terrena deſpiciens, adoleſcens relictis parentibus vitam eremiticam egit, miraque ſanctitate, Henrico III Imperatore, floruit. Ut vero liberius Deo inſerviret, patrium ſolum deſerens, in Italiam venit; & Monachus Camaldulenſis apud Vincentiam factus, intra colles illius vitam aſperam degens, habitavit; quoad Vangaditiam (quod pagi & Abbatiæ in Hadrienſis diœceſis finibus, Rodigio oppido x M. P. diſſitæ, nomen eſt) veniens, multis ad eum confluentibus, Abbas effi- *Vangaditiæ mortuus:* citur; eique monaſterio aliquamdiu multa cum laude & ſanctitate præfuit. Denique piis operibus & ætate confectus, in eodem monaſterio migravit ad Chriſtum. Cujus corpus, ibidem tumulatum, in magna habetur veneratione. Agitur autem illius dies feſtus maxima celebritate, incolis undique affluentibus. *Hæc Ferrarius, aſſerens ſe iſta ſcribere,* ex monumentis ejuſdem Eccleſiæ, & ex Chronico Camaldulenſi. *Eumdem* Eremitam Ordinis Camaldulenſis *retulit ad dictas Kalendas Junii Arnoldus Wion, eumque ſecuti ſunt* E *Dorganius & Bucelinus. Hæc ſi conferantur cum Actis* S. Theobaldi, *quæ hic duplicia, & ex tam multis Mss. plane ſolida damus; plane alius cenſebitur à dicto Camaldulenſi. Nam hic* Theobaldus, *de quo agimus, cum in tugurio ſuo Salamiæ novem annis vixiſſet, ibidem pridie Kalendas Julii migravit, & quidem ſatis juvenis; ac decimo tertio die Julii corpus Vicentiam delatum, aliquamdiu in eccleſia Cathedrali requievit, celebratus per miracula, præſtita ad ejus ſepulcrum accurrentibus. Supra laudatus Carolus Jamotte, miſſo aliquo Vicentiam, hoc inde habuit reſponſum, à ſe editum part.* 2 *cap.* 3. Silvius Triſſinus, Juris utriuſque Doctor, Protonotarius Apoſtolicus, Archidiaconus Eccleſiæ Cathedralis Vicentiæ, & in ejuſdem Epiſcopatu Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Domini, Domini Joſephi Civrans, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopi Vicentini, Ducis, Marchionis & Comitis, Vicarius Generalis, univerſis & ſingulis præſentes inſpecturis fidem facimus & atteſtamur, in hac Cathedrali Eccleſia Vicentina exiſtere Ca- *ubi adhuc altare & imago ejus,* pellam & altare divi Theobaldi, Presbyteri & Eremitæ, cum imagine ejuſdem Sancti, picta in pila, noviter conſtructa; per executionem le- F gati Domini Fabricii Mutii, olim Canonici ejuſdem Cathedralis; veterem vero iconem ejuſdem Sancti tranſlatam fuiſſe, ac modo exiſtere in ſacriſtia Cathedralis præfatæ; haberique per tra- *non corpus, quod alio tranſlatum.* ditionem, ejus corpus quieviſſe in dicta Capella, & poſtea fuiſſe tranſlatum ad locum Abbatiæ ſeu Vangaditiæ ... In quorum fidem &c. Datum Vicentiæ ex palatio Epiſcopali, die XXX Auguſti MDLX. *Et erat ſignatum:* Silvius Triſſinus Archidiaconus, Vicarius generalis. *Et infra,* Paulus Cornelatus, Notarius Epiſcopalis. *Et ſigillum Epiſcopi Vicentini impreſſum ad latus. Hæc ibi: in quibus prior traditio, quod corpus ibidem quieverit, plane ſubſiſtit: at poſterior, de corpore Vandagitiam tranſlato, non congruit iis, quæ ſupra ex Ferrario & monumentis Vandagitienſibus diximus, quod iſtic Abbas, eſſet vitâ functus & depoſitus.*

eſt hic eremit. Salamiæ defunctus & Vicentiam eſt tranſlatus,

13 *Ob hanc difficultatem Auguſtinus Florentinus, Monachus Camaldulenſis, aliam viam ingreſſus eſt, parte poſteriore hiſtoriarum Camaldulenſium lib.* 4 *cap.* 6. *Ubi* S. Theobaldi, Eremitæ & Monachi, *Vitam deſcribit, hoc exordio:* Requieſcit in templo Abbatiæ Vangadiciæ corpus Venerabile S. Theobaldi,

AUCTORE G. H. *(licet Acta confundantur)*

AUCTORE G. H.

baldi, Eremitæ incliti, de cujus vita aliquid ex homilia Judoci Chlichtovei, lectionibus atque hymnis ejus Officii, hîc enarrare consentaneum duximus. Ortus est Theobaldus Arnulpho, nobili Campaniæ in Gallia Comite *&c. Omittimus singula enarrare, licet alio modo proferantur quam in antiquis Actis sint scripta. Solum excerpimus, quæ in favorem Ordinis Camaldulensis sic inserta leguntur.* B. Theobaldus, in regionem Vicentinam cum advenisset, quærens locum sanctæ conversioni commodum; à Petro Venerabili Abbate Vangadiciæ hospitio susceptus est; ubi sistere coactus, monastici Ordinis accepit consecrationem. *Dein, variis interpositis, ista habentur*: Postremo B. Theobaldus, & corporis imbecillitate & febri fractus, Petrum advocans Abbatem, Sacramentis suum transitum rite munivit devotissime; ex istoque mirabili hospitio feliciter ad cælos migravit Kalendis Junii, anno salutis millesimo quinquagesimo. Cum vero ingeminarent quotidie miracula ad ejus sepulcrum, Vicentini corpus rapiunt, uti ex ejus translatione habetur, & juxta muros occulto in loco sepeliunt. Ceterum Petrus Abbas & Oddo socius, de jactura amissi thesauri tristes, explorato loco, effossum sacrum corpus, intempestæ noctis silentio, ad suum monasterium detulerunt Idibus Junii: ubi jacet in basilica Beatæ Mariæ Virginis. cujus translationis celebritas quotannis, immensis ad Deum laudibus Monachorum & Clericorum, agitur. Scripsit ipse Petrus, cum Vitam S. Theobaldi, tum Translationis seriem luculentissimo stylo, quam tamen in integrum videre non licuit.

Alia Augustini Camaldulensis relatio.

B

14 *Hæc Augustinus Florentinus, plane diversa ab iis, quæ Ferrarius ex monumentis Vangaditiensis Ecclesiæ & Chronico Camaldulensi scripsit; nec non ab iis, quæ in utraque Vita* S. Theobaldi, *ex tam antiquis & sinceris Mss. damus. Ac primo de Petro Abbate, ista in priore Vita habentur: Ad* extrema perductus, accersito Petro Abbate, præ omnibus sibi in amicitia familiariter juncto, qui ei eodem anno monachicum Schema sacraverat, commendat illi matrem suosque filios spirituales, cum totius eremi cura. *Eadem, paucis verbis omissis, leguntur in posteriore Vita, absque Ordinis Camaldulensis & Vangaditiæ mentione: &* Schema, *quale fuerit non judicatur, neque primo anno habitationis, sed nono sive ultimo Petrus illud sacravit. Quidni Monachicum Schema idem intelligatur, quod Eremiticum? At Res ista parvi momenti est. Progrediamur cum Augustino Florentino, à quo dicitur* ad cælos migrasse Kalendis Junii, anno millesimo quinquagesimo: *quo tempore Theobaldus Eremita adhuc degebat Provini apud parentes: à quibus discessit anno* MLIV, *& post annos tres peregrinationis venit ad tugurium Salanicense; cumque ibidem habitasset* annos novem, migravit ad cælos pridie Kalendas Julii, anno MLXVI. *Præterea apud Augustinum dicuntur* Vicentini corpus rapuisse, & juxta muros occulto in loco supeliviſse. *At contra, secundum indubitata Acta,* Vicentini, comperto Sancti obitu, una omnes ad officium funeris ruere *dicuntur: postea autem,* feria secunda, die tertia mensis Julii, cum magna frequentia & tripudio populorum, conditum corpus sanctum in basilica S. Mariæ semper Virginis, ad cujus titulum functus est Sacerdotii honore: *atque ibidem ad sepulcrum accurrentes undique, cæci undecim sunt illuminati; claudi, contracti & alii sanati: & hæc omnia ex authenticis instrumentis constant; quæ dictus Augustinus se fatetur non vidisse: quod vero ea Petrus scripserit, in antiquorum silentio, nolumus asserere.*

C

Quando & quale schema acceperit S. Theobaldus eremita,

mortuus, non anno 1050, 1 Junii;

sed anno 1066. 30 Junii,

publice Vicentiæ depositus,

D

15 *Denique certissimum est, apud Vicentinos non fuisse corpus relictum; sed in Gallias translatum esse arbitramur, scilicet Pruvinum, Latiniacum, Bajolicam, & ad alia loca, quæ supra indicavimus. Et hoc Sigebertus, in Chronico ad annum Christi* ML *clare indicat his verbis*: Sanctus Theobaldus, inter Nobiles Francorum non infimus, hoc tempore clarebat: qui mundo & semetipso abnegato, secutus Christum, in Vicentia Venetiæ urbe, reclusus, ibi duodecimo conversationis suæ anno, beato fine quievit. Qui quam acceptò servierit Deo, post mortem ejus miraculorum prodidit magnitudo. Ossa ejus in Gallias translata, multam multis in locis venerationem meruerunt. *Hæc ibi. Arnoldus Wion, ad Kalendas Julii, aliquod simile elogium formavit, & territorio Pruvino corpus attribuit, sed Ordini Camaldulensi adscribit Sanctum ipsum. Martyrologium, Coloniæ & Lubecæ anno* MCCCCXC *excusum, cum Greveno, & Molano in Auctario Usuardi, adscribit ejus venerationem, non Vicentiæ, sed Pruvino in Gallia, ob cultum isto in loco celebrem &* Reliquias eo delatas; *fortassis ab ipsamet Sancti matre, paucis post annis à filii canonizatione in patriam regressa; nec enim in Italia mansisse eam scimus, nec erat quod maneret, ablato inde Corpore. Præterea, ut infra dicitur, in Historia miraculorum Latiniaci factorum,* Translata *illuc* magna parte corporis ejusdem Sancti à Vicentia, cum magno tripudio & comitatu apud Latiniacum, magna miracula facta fuerunt, & basilica illi constructa. *Reliqua supra* §. 2, *& infra in Notis observantur Hæc dicta sint absque ullo detrimento Ordinis Camaldulensis, cui concedimus ab hoc Sancto alium* S. Theobaldum, *qui, ut supra ex Ferrario diximus,* Vangaditiæ Abbas, multa cum laude & sanctitate vixit; & piis operibus & ætate confectus, Kalendis Junii anno millesimo quinquagesimo, in eodem monasterio migravit ad Christum: cujus corpus ibidem tumulatum in magna habetur veneratione. *Ferdinandus Ughellus, tomo* 5 *Italiæ sacræ in Vicentinis Episcopis col.* 1109, *testatur hujus* ossa Vangaditiæ pridem, anno MCCCCXI die XXIII Junii; & anno MDCXXVI solenni pompa in decentiorem locum in eadem Ecclesia translata fuisse. *Eadem referuntur à Francisco Barbarano, libro primo Historiæ Ecclesiasticæ Vicentinæ cap.* 57; *qui addit, in ultima anni* MDCXXVI *translatione, sacra ossa fuisse deposita in tabernaculo argenteo; præter manum dexteram, quæ singulis annis in solenni processione circumfertur, in concursu omnium subditorum dictæ Abbatiæ. Aliquas hujus sancti Reliquias Veronæ in Ecclesia Sanctissimæ Trinitatis, & alias alibi asservari, indicat idem Barbaranus.*

corpus videtur in Gallias delatum,

aliud autem esse Vangaditiæ,

anno 1411 *&* 1626 *translatum.*

E

F

VITA

Auctore coævo.

Ex pervetustis quatuor codicibus Mss. & Surio.

PROLOGUS.

ARmorum * dominos, & bellicosos gentium victores, vel civitatum conditores, novimus loquacium Poëtarum præconiis (ut ita dicam) ad sidera tolli, & longissimis annalium sive historiarum ambagibus, ad memoriam

* *al.* Antiquos

A am posterorum, verbis crepitantibus audivimus frequenter vanissimo studio lectitando laudari. Quod si laudes falsorum deorum, seu suorum satellitum, tanta efficacia verborum adornantur: cur non potius, ad ædificationem audientium, Dei omnipotentis gratuita dona, quæ suis fidelibus quotidie præstare non desinit, omni elegantia sermonis, prout ipse annuerit, debemus enarrare? Verus enim Propheta & Salvator mundi, dum de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum satiasset, turbis quærentibus se constituere Regem, ait: Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Et post pauca; Pater meus, inquit, usque modo operatur: qui sine testimonio bonitatis suæ, nullum ordinem seculorum præterire patitur; qui Ecclesiæ decus in Patriarchis & Prophetis inchoat, in Apostolica firmitate solidat, in Martyrum victoria coronat, in Confessorum munditia decorat, in Virginum floribus exornat. Vere, inquam, usque modo operatur; qui Ecclesiam suam in bello rosis ambit, & in pace liliis vestit. Unde ipsa Ecclesia, sponsa scilicet Dei, B amoris telo vulnerata, sanctis prædicatoribus ait: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo: per florem quippe tenera virtus inchoantium, per malum vero solida operatio perfectorum designatur. Ecclesia ergo fulciri se floribus postulat; quia infirmis quibusque inchoantium virtutem prædicari imperat: stipari malis appetit; quia perfectorum mira facta fidelibus imitanda proponit. Igitur ne studiosas aures audientium, circumlocutionibus verborum, offendamus; simpliciter ac fideliter, prout Deus concesserit, cur ita præ libaverimus, aperiamus.

Joan. 6.

Sanctorum Acta Ecclesiam exornant.

Cant. 2.

CAPUT I.

Ortus, educatio, peregrinationes.

a IGitur *a* Theobaldus, bonæ indolis vir, gente
b Francorum, patre Arnulpho, matre vero *b* Wil-
c la, oriundus territorio *c* Senonensi, castro au-
d tem *d* Pruvino educatus, flos, ut ita dicam, è
Provini claris patentibus nascitur, spinis erupit: parentibus vero, non solum nobilibus, verum etiam clarissimis atque ditissimis enituit. Cujus nativitatem, à S. Theobaldo *e* Vien-
e nensi Episcopo, procul dubio veracium familiarium ejus relatione; &, quod firmius est, matris
C ejusdem beati viri assertione, prænuntiatam comperimus. Is etenim Præsul avunculus aviæ S. Theobaldi extitit, & ab eodem, æquivoci nominis
prophetatus ab Episcopo, matris proavunculo, vocabulum sortitus est. Qui dum aliquando colloquium haberet cum matre Dominæ Willæ, hujus beati viri genitricis, inter cetera ait: O generosa parens, gaude & lætare, quia ex te prodiet mater, quæ paritura est magni meriti filium; qui omnibus nostræ affinitatis hominibus præeminebit, & ante Deum & homines magnus vocabitur, & erit. Huic etiam præsagio te-
qualis sit futurus, stimonium perhibuit, quædam bonæ voluntatis paupercula; quæ jam gravidam matrem beati viri conveniens, verbis sic solatur amicis: Gaude, Domina, inquiens, quæ in utero gestas filium, qui apud Deum præcipuum obtinebit locum, & suorum erit gloria parentum. O decus, ô dulcedo nectarea! Beatus Theobaldus à Præsule prædicitur sancto; à paupercula, illi evangelicæ viduæ æquiparandâ, prænuntiatur: ut veraciter illius credatur esse membrum, qui à Prophetis est vaticinatus, ab Angelo annuntiatus, à mili-
& à quadam paupercula.

tia cælestis exercitus collaudatus, à stella declaratus, à Magis adoratus, brachiis senis Simeonis bajulatus, & ab Anna vidua in templo est *f* Deus agnitus. AUCTORE COÆVO *f*

3 Redeamus ad proposita, & videamus de loco, unde tantum decus emanavit. Demum vero ponamus nomina Regum vel Principum, quorum temporibus vir iste floruit; ut & chronicæ scientiam posteris relinquamus, & ad laudem hujus beati viri, ex quanta genealogia prodierit, & ex quali ambitione seculi ad voluntariam paupertatem conversus fuerit, clarius enucleare satagamus. Pruvinum castrum, ubi Sanctum prædiximus ortum, populosus locus est, juris quondam illius *g* Odonis famosi Comitis Campanien- *g*
sis, cujus propinquum beatum virum fuisse clarum est. Viguit autem temporibus Henrici Augusti, & *h* Henrici Regis Francorum, & filii e- *h*
jus Philippi. Qui ut adolescentiæ attigit me- *Amat eremiticam solitudinem,*
tam, non lasciviam secutus est mundi, sed potius quidquid præceptorum Dei auditu percipere poterat, velut prudentissima apis, in alveari memoriæ studebat convehere. Movebat animum adolescentis maxime, Eremitarum solitudo, quorum initium extitit Elias, & Joannes Baptista: & post eos Paulus & Antonius. Æmulabatur victus eorum tenuitatem, vestium asperitatem, animi contemplationem, & Angelorum in soli- *assumit sui instituti socium* E
tudine contubernium. His igitur & hujusmodi facibus accensus, clandestina discessione adiit *i*
quemdam Eremitam, in quadam insula *i* Sequanæ latitantem; cui cordis sui aperuit ardorem, non comburentem, sed illuminantem. Cum quo inito consilio, assumptoque *k* Gualtero quodam Mi- *k*
lite socio, ascensis uterque equis, cum singulis armigeris Remis civitatem pervenerunt. Miles ergo Christi Theobaldus, relicta domo, patre, matre, fratribus, mancipiis, ampliss imisque prædiis, cum omnibus seculi pompis, quasi proximo Pascha accincturus militiæ cingulum, cum jam dicto socio iter arripuit. Cumque apud *frequentat Remis ædem S. Remigii,*
S. Remigium in prædicta civitate hospitati fuissent, occasione alloquendorum amicorum; armigeris atque equis in hospitio relictis, pedestri itinere noctu ad interiora pertentaverunt progredi.

4 Inventis vero duobus peregrinis, exuti suis optimis ac militaribus indumentis, illorumque induti refarcitis (ut ita dicam) *l* tapinis, nudis *l*
pedibus pervenerunt ad locum, qui dicitur *m* *m*
Pitingo, in Teutonicorum videlicet regno: ibi- F
que multo tempore voluntariam paupertatem pro *Pitingi assumit vilissima ministeria,*
Christi amore sustinentes, cum multo labore victum sibi quæritabant. Nam, sicut generaliter, non specialiter, de Joseph canitur in Psalmo, Manus eorum in cophino servierunt; us- Psal. 80.
que ad viliss imaque laboriosa rusticorum opera devoluti sunt: scilicet lapides ferendo, fœnum è pratis secando, stabula curando, & maxime (ut idem simpliciter postea referebat) carbones ad opera fabrilia faciendo, victum sibi cum parvo censu providebant. Tenuissimo igi- *peregrinatur Com-*
tur collecto nummorum quæstu, ad sepulcrum *postellam,*
S. Jacobi in Galicia, Hispaniæ parte, nudis (ut jam diximus) pedibus perrexerunt. Cumque inde reverterentur, diabolus in itinere, humana specie assumpta, per obliquum in via se prosternens, compulit virum Dei ruere: illoque Christi nomen invocante, Crucisque signo se muniente, malignus hostis ut fumus evanuit. Nec mirum, si viro Dei præparavit casum, qui Domino nostro Jesu Christo ausus est suadere rui-

AUCTORE COÆVO *inde Trevirim redit.* n nam, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Treveris demum urbem cum collega repetens, reperto ibi patre, admodum contristatus est. Romam deinde [profectus est, & inde *n*] regressus, desiderio videndi sepulcrum filii Dei, Venetiam, quasi mare transiturus, expetiit.

ANNOTATA G. H.

a *Omisso Prologo, Vita in Ms. Colonienſi incipit:* S. Theobaldus, devotus Christi Confessor.

b Willa, *aliis etiam* Guilla, *Surio* Gisla; *oppidanis Provini* Guillemette.

c *Ms. Reginæ Suecia*, Tricassino.

d Pruvinum *seu potius* Provinum, *oppidum in Bria seu Brionia provincia, cujus caput existit, ad amnem Vouziam, ubi rosæ sunt laudatissimæ.*

e S. Theobaldi *Episcopi Acta dedimus* 21 *Maij.*

f *Ms. nostrum*, præsentatus.

g Odo *sive* Eudes, *primus filius Theobaldi, etiam Comitis Campaniæ, traditur adhuc vixisse anno* 995. *& hujus filius, etiam ipse dictus* Eudes *sive* Odo II, *mortuus est anno* 1037.

B h Henricus I, *Rex Francorum, Roberto patri successit anno* 1031; *mortuusque in Bria provincia anno* 1060, *successorem habuit Philippum filium, mortuum anno* 1108: *quo tempore imperarunt* Henricus III, *filius & successor Conradi, Niger dictus, ab anno* 1039 *ad annum* 1056; *cui successit* Henricus IV *filius, mortuus anno* 1106.

i *Distat* Provinum *Sequanâ* VIII *M. P.*

k Gualtero, *aliis* Gualterio *&* Walterio.

l Tapinis, *id est vilibus & humilibus*, ταπεινὸς *humilis, hinc* tapinosis *&* tapinositas, *pro humilitate, aut humilis styli vitio sumitur.*

m *Famotte*, Pitingen *aut* Pitange *asserit esse pagum, prope Luxemburgum in diœcesi Trevirensi: eumque exhibent tabulæ supra fluvium Prumiam, tribus Leucis à Treviris.*

n *Supplementi hujus necessitas apparet ex Vita altera num.* 4. *quamvis nec ibi satis integer textus sit, sed alicujus etiam supplementi egeat.*

CAPUT II.

Vita Salanicæ acta. Obitus. Translatio.

C

Salanicæ tugurium construit, a

5 AMabilis igitur Domini Theobaldus, hac intentione Italiæ fines oberrans, tandem pervenit ad locum, cui vetustas, *a* Salanica nomen indidit. Perlustrato vero loco, & divina, (ut credimus) dispositione adamato; reperit saltum spatiosum, & ruinas quasi veteris ecclesiæ. Ibi post longinqui itineris fatigationem resedit, & à dominis loci, habitationis domum sibi poscens, libenter illis concedentibus, impetravit.

in magna abstinentia degit: Compacto vero parvo tugurio, confidenter ibi habitare cœpit, & Angelicam vitam in terris actitare inchoavit. Primum à carne & omni pinguedine se abstinuit: demum vero pane hordeaceo & aqua tantummodo usus est: ad postremum à pane & omni potu se abstinens, fructibus tantum & herbis, earumque radicibus aliquantis annis vixit, semper usus cilicio. Divina igitur dispositione actum est, ut proficientibus meritis, omnes Ecclesiasticos gradus usque

ordinatur Sacerdos. b ad Sacerdotium in Vicentina Ecclesia adipisceretur, præsidente ejusdem Ecclesiæ Cathedræ *b* Sindekerio Præsule, viro in ecclesiasticis & secularibus negotiis strenuissimo.

6 Jam vero quis explicet digne, quas cruces corpori suo sævus persecutor induxerit? quomodo quotidie crucem suam bajulando Christum secutus fuerit, cum ex corio facto multifido flagello sæpius seipsum flagellaverit; quis digne valeat enarrare? Quinquennio igitur, ut ejus fideles & familiares contestantur, numquam jacendo, sed sedendo, somnum percepit; & hoc tantâ peregit cautelâ, ut, quasi tota nocte in somno mansurus, diligenter pannis tegeretur; post abscessum vero ministri sui, statim exurgens, conticinii tempora in precibus & laudibus Dei, extensis manibus continuabat: hora vero surgendi ad matutinos hymnos, ut suos lateret, ad stratum, proprium regrediebatur. Illud autem *deinde ſtrato* stratum primo quidem quædam arca æqualis superficiei extitit, substrato quodam lineo linteolo, & capiti admoto trunco durissimo, superadditoque laneo pileo, suæ peregrinationis ab æstu defensore: demum vero, cum omnia corporis sui membra armasset, supradicto linteolo supposuit cilicium, & pro arca usus est quodam lato & dolatili ligno. Biennio autem expleto, ex quo vir Dei jam dictum cœperat incolere locum; socius ejus Gualterus, cum bona confessione naturæ solvit debitum, & (ut credimus) conjunctus numero fidelium est.

pra tabulam: D *non nisi sedens dormit,* E

7 Beato igitur Theobaldo non defuerunt tentamenta antiqui hostis, ne videretur illius beatitudinis expers, de qua Jacobus ait; Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Nempe quadam nocte, ipso in strato recumbente, nec tamen dormiente; malignus spiritus, magna vi quatiens parietem, affuit; & virum Dei, ad nocturnales hymnos nominatim compellans, surgere hortabatur. Cumque ille motus his clamoribus, quemdam è Fratribus se vocantem putaret, ad cellulam ejus properavit; huncque quiescentem, obserato ostio, invenit. Diabolica igitur cognita illusione, Trinitatem sanctam invocavit; hostem, muniendo se signo Crucis, fugavit; & eum, quasi rusticorum multitudinem, securibus silvam prostrantium, discedere audivit.

dæmonem noctu excitantem signo Crucis fugat. Iac. 1. 12

ab eo nequit in flumen præcipitari:

8 Quodam tempore Sancto legationem pacis agente, dum in plaustro sedens, apud Leonicum castrum, flumen novum pertransiret (nam præ defectione pedum non valebat longius progredi) diabolus eum in flumen conatus est præcipitare: una enim ex rotis plaustri subito nusquam comparuit. Tamen non prævaluit inimicus, ut virum Dei aliquatenus humectaret; sed ita à voragine fluminis, acsi levis pluma, sive birota *c*, F *c* inhumectatus exsilivit.

visitatur ab Angelis,

9 Hactenus in nocte laborum vel tentationum narrationis iter direximus: nunc ad ea quæ plena sunt gaudiis, sicut in die honeste ambulantes, succingamur. Sæpe & frequentius, ut veraces & cauti ejus familiares, Christo teste, affirmant, visione Angelica hic Beatus meruit visitari; & aliquando in specie columbæ, aliquando in specie viri, & in aliis schematibus, quæ ipse solus noverat, spirituum supernorum affatibus dignus fuit muiceri. Quadam die, cum sua commissa

& a SS. Hermagora ac Fortunato; lugeret, & more Caleph filiæ, irriguum inferius, & irriguum superius suspiraret; vox ad eum facta est; Noli flere, dimissa sunt tibi peccata tua. Eodem tempore *d* S. Hermagoras & S. Fortunatus, in quorum honore oratorium cellulæ habebatur consecratum, cum magna ei claritate apparuerunt, atque dixerunt; Gratiam & *d*

bene-

A benedictionem à Deo consequaris, qui tam sedulo, nostri memoria, huic ecclesiæ deservis.

10 Eâdem tempestate quidam ejus minister, nomine Odo, nimiæ febris & fici addictus erat infirmitati, ita ut in promptu putaretur vitam exhalare. Cumque sæpius precaretur Sanctum pro se orare, primo quidem renuit, & columbina, ut erat, simplicitate respondit: Dei voluntati contraire timeo, cujus nutu te esse infirmum cognosco. At ubi vidit ingravescente morbo, mortem imminere fideli ministro, dolens de ejus absentia, jussit eum ferri ad ecclesiam. Cumque eo præsente Missarum sacrificia celebraret, mysteriis Christi illum participavit. Eâdem horâ frater ad cellulam suis pedibus rediit, qui aliorum adminiculo fuerat delatus.

ministrum sacrificio Missæ sanat,

11 Audientes igitur pater & mater inclitam famam beati filii, cum multa nobilitate ad eum venerunt, ejusque visione nimium gavisi sunt. O quantis lacrymis mater exuberavit, cum gauderet inventum, quem doluerat amissum: & inter lacrymosa suspiria dubitabat pene, quid mallet; quia & patriam cum viro & liberis nolebat

B deserere, nec ab unicæ dilectionis filio Theobaldo volebat separari. Tamen amor filii, immo amor Christi, vicit amorem seculi. Nam abruptis omnibus retinaculis seculi, soli Domino Deo cum filio servitura adhæsit: fortis enim est, teste Salomone, ut mors dilectio. Per filii dile-

Cant. 8. ctionem ad Dei pervenit caritatem, & quæ magnam in mundo possederat prædiorum amplitudinem, unius brevis cellulæ, cum filio Deo famulatura, elegit solitudinem. Cui filius cum tanta humilitate obsecutus est; ut non facile queat enarrari. Ex hoc verò ejus obsequium potest argumentari; quod nullo hiemis rigore, nulla frigoris inclementia ingruente, à conspectu reficientis matris, nec ad modicum passus est abesse.

à parentibus invisitur,

matri inservit:

12 Biennio igitur hic Beatus ante suum transitum, ab omni tentatione diaboli, ab omni pollutione carnali, suis credulis Fratribus se perhibuit immunem. Quo tempore ita vulneribus corporis undique obsitus fuit, ut aliquando neque gressum figere, neque manum etiam ad os ducere valeret. Supernus enim artifex, vas electionis sibi aptum, igne tribulationis & lima infirmitatis, voluit septuplum purgare; ut eum sine rubigine, in domo sua beatum faceret habitare. Illud vero magis stupendum est, quod nullo genere infirmitatis, nulla defectione carnis, ab proposito rigore jejunii potuit flecti. Ingravescente ergo ulcerum valetudine, & scivit & prædixit, in proximo se migraturum. Cumque duodecimus annus volveretur, ex quo patriam reliquerat (nam tribus annis peregrinatus est, & novem in solitudine mansit) ad extrema perductus, vigore corporeo cœpit omnino destitui.

biennio vulneribus obsitus,

C

deficit.

13 Accersito vero Petro Abbate, præ omnibus sibi in amicitia familiariter juncto, qui ei eodem anno Monachicum schema sacraverat; commendat illi matrem, suosque filios spirituales, cum totius eremi cura. Ante tertium diem suæ migrationis, quinquies gravissimus terræ motus extitit; ex quibus quidam à foris stantes, omnes vero in cellula Sancti astantes [ipsum] sen-

Ps. 105. serunt. Unde conjicitur, illius Majestatis præsentiam migranti affuisse, de quo dicitur. Qui respicit terram & facit eam tremere. Testantur, autem qui affuerunt, duræ eum mortis gustasse calicem. Nec mirum: illi enim adhæserat, qui pro nobis peccatoribus, à Iudæis morte turpissima condemnatus, peccata nostra ipse portavit, cujus livore sanati sumus. Cumque diu in agonia desudaret, quidam è familiaribus, divinitus (ut credo) inspiratus, quosdam è popularibus mares & feminas adstantes, blanda voce discedere suasit. Quibus recedentibus, Viatico Dominici corporis accepto, cum sæpius iterasset; Domine miserere populo tuo, divinis fatigatum officiis spiritum reddidit, suis plorantibus, Angelis gaudentibus. Qui autem sancto corpori propius astabant, testati sunt, quod nec tenuis macula illum fuscasset, sed quodam resurrectionis decore ejus vultus niteret. Migravit autem pridie Calendas Julii ad vesperum *e*, Indictione quarta, regnante Henrico, filio Henrici Augusti, in Italia; Philippo, in Gallia regnante; auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui in Trinitate perfecta vivit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

& terræ motu facto

Commendat matrem, & discipulos Abbati amico.

auctore coævo

feliciter obdormit 30 Junii,

e

14 Vicentini igitur, comperto Sancti obitu, una omnes ad officium funeris ruêre. Clerus, omnis plebs urbana & rustica, in unam coîêre sententiam. Armati & inermes, juvenes & senes, non solum ab urbe, sed etiam à vicinis castris eruperunt; & magna vi in solitudinem penetrantes, ab ecclesia cellulæ ejus, beati viri glebam sustulerunt. Residui vero, qui in civitate restiterant, matronæ, pueri & puellæ, sancto corpori processerunt obviam, duobus ab urbe millibus, in loco qui dicitur ad Curtem *f*, ubi geruli beati *f* corporis quieverunt.

E

15 Postera die feria secunda, tertia die mensis Julii, cum magna frequentia & tripudio populorum conditum est corpus sanctum in basilica S. Mariæ semper Virginis, ad cujus titulum, Sacerdotii functus est honore. Per omnia benedictus Deus, qui facit mirabilia magna solus. Post tumulationem B. Theobaldi, placuit divinæ Majestati, annuente beata Dei genitrice Maria, cooperantibus *g* Sanctis Martyribus Leontio & Carpophoro, in quorum basilica idem requiescit, mirificare Sanctum suum virtutibus & miraculis.

Sepelitur in templo S. Mariæ.

g

ANNOTATA G. H.

a Salanica, *alias* Sallanica, *&* Salaniga, *in ditione & diœcesi Vicentina.*

F b Sindekerius, *aliis* Sindicherius, Lindikerius *Ughello*, 24 Episcopus Vincentinus, cœnobii S. Petri pro monialibus Benedictini Ordinis restaurator, anno 1054.

c *Ita Ms. nostrum; Ms. Reginæ Sueciæ*, sine rota; *quod magis placet. In codice Theodosiano lib. 6. tit.* 29, Birotum *appellatur, quod trinis mulabus trahebatur, ut explicat Gothofredus. Sed nihil hoc facit ad rem præsentem: præterquam, quod* birotum, *per se sufficienter notet vehiculum, à binis rotis, quibus volvitur, sic dictum; uti infra pag.* 599, *num.* 12, *recurrit. Malim igitur legere cum citato Ms. Riginæ*, sine rota; *quia altera rota, vehiculo jam ante ablata erat arte diabolica; atque ita in fluvium lapsus, debuisset citius, madefieri, nisi propere ut levis pluma exsiliisset.*

d Hermogenes Lector & Fortunatus Diaconus, *martyrio coronati Singidoni* 23 *Augusti, quiescunt Aquileiæ.*

e *Anno* 1066, *littera Dominicali A, & sic* 3 *dies Julii incidit in feriam secundam, ut infra dicitur.*

f *Addit Ms. nostrum* Camini, *ubi quiescebant propter diem Dominicam, tunc* 2 *Julii.*

g SS. Leontii & Carpophori Martyrum *corpora condita sunt in Ecclesia Cathedrali, Deiparæ Virgini Mariæ dicata. Coluntur* 20 *Augusti.*

A

ALIA VITA,

Bullæ Canonizationis adjuncta,

ex quodam noſtro Codice Ms.

a 1 ALexander *a* Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, omnibus fidem Chriſti colentibus, gratiam & Apoſtolicam benedictionem. Multa præclara & admiratione digna, de quodam Eremita, religioſo viro, Theobaldo nomine, celebris fama divulgat. Quam ſancte & religioſe vixerit, & exutus omnibus, Dominica præcepta ſecutus ſit, cum in præſentiarum fuiſſet, manifeſte patet. Miraculorum vero indicia, indubitatâ fide, ejus merita commendant; multis religioſis viris, ſuper his cognita & vera referentibus. Quapropter vitæ ejus converſatione cognitâ, & miraculorum indiciis probatis per non fallacia teſtimonia; ſuggerentibus nobis de eo *b* Mainardo & Damiano Epiſcopis, & Vincentiæ populo, illum celebri memoria dignum Romana decrevit Eccleſia. Et quia procul dubio cum electis coronatur in cælis, præcipimus ut illius memoria, ſicut & aliorum Sanctorum, ſolenniter celebretur in terris.

Sanctis adſcribitur ab Alexandro Papa.

b

B

Lec. I. 2 S. Theobaldus, ante mundi conſtitutionem præſcientia Dei electus, gente Francorum, patre Arnulfo & matre Willa, oriundus fuit, in Comitatu Trecaſino, caſtro autem Pruvino natus & educatus. Parentibus enim non ſolum nobilibus, verum etiam clariſſimis atque mitiſſimis enituit: cujus nativitatem, à S. Theobaldo Viennenſi Epiſcopo, ex familiarium ejus relatione, & matris ejuſdem beati viri aſſertione, prænuntiatam comperimus. Is etenim Præſul, avunculus aviæ S. Theobaldi extitit: qui dum aliquando colloquium cum ea haberet, inter cetera ait: O generoſa parens, gaude & lætare, quia ex te prodiet mater, quæ paritura eſt magni meriti filium, qui omnibus noſtræ affinitatis hominibus præeminebit, & ante Deum & homines magnus vocabitur, & erit. Huic præſagio teſtimonium perhibuit quædam bonæ voluntatis paupercula, quæ jam gravidam matrem beati viri conveniens, verbis ſic conſolatur amicis; Gaude Domina, inquiens, quæ in utero geſtas filium, qui apud Deum præcipuum obtinebit locum, & gloria ſuorum erit parentum. Pruvinum caſtrum, in quo vir ſanctus natus eſt, ſub ditione olim fuit potentis & famoſi Odonis, Comitis Campanienſis, & patris Theobaldi ſibi in Comitatu ſucceſſoris, qui hujus ſancti viri erant propinqui. Felix ergo puer in baptiſmo nomen præſagi ſui Theobaldi Viennenſis Præſulis, & Theobaldi Comitis, cognati ſui, à quo de ſacro fonte fuit levatus, nomen ſortitus eſt.

Prædicitur nativitas ejus à S. Theobaldo Ep.

& à pauperecula.

C

Lec. II. 3 Qui ut adoleſcentiæ attigit metam, non laſciviam ſectatus eſt mundi. Movebat enim animum ejus Eremitarum ſolitudo, quorum æmulabatur parcitatem in victu, & aſperitatem in veſtitu. Et ſic incitatus adiit quemdam Eremitam nomine Buchardum, *c* in quadam inſula Sequanæ latitantem. Cum quo inito conſilio, & aſſumpto Waltero Milite ſuo; relicta domo, patre, matre, fratribus, cognatis, cum omnibus ſeculi pompis, iter arripuit. Et tandem ad civitatem Remenſem pervenerunt. Et ficta occaſione alloquendorum amicorum, armigeris in hoſpitio relictis, pedeſtri itinere noctu ad ulteriora tentaverunt progredi. Ubi inventis duobus peregrinis, exuti ſuis militaribus indumentis, & acceptis peregrinorum vilibus veſtibus, nudis pedibus perrexerunt ad locum, qui dicitur Pitingo, in Teutonicorum regno: ibique multo tempore voluntariam paupertatem ſuſtinentes, viliſſima ac laborioſiſſima ruſticorum opera, lapides ferendo, fœnum in pratis ſecando, ſtabula curando, carbones ad opera fabrilia faciendo, vineas purgando, & laborando, cum multo labore victum ſibi cum parvo cenſu providebant. In præfato igitur loco Teutonicorum aliquamdiu commoratus, tenuiſſimo nummorum collecto quæſtu, ad ſepulcrum S. Jacobi in Galiciam, Hiſpaniæ partem, nudis pedibus cum ſocio perrexit. Cumque inde reverterentur; diabolus in itinere, humana ſpecie aſſumpta, per obliquum in via ſe proſternens, compulit virum Dei ruere: ſed eo, ſe ſigno Crucis muniente, ut fumus evanuit. *d* Deinde cum duobus ſociis [pergens;] poſt duorum dierum inediam, itinere, fame, & ſiti afflictus, deficeret in via; & comites aliquantulum præcedens, panem in orbita plauſtri, à Deo ſibi præparatum, invenit. Et quia prope erat rivulus aquæ, ſocios ad reficiendum invitavit. Perquirentibus illis quo pane veſcerentur in ſolitudine? Hoc, inquit: & panem qui ſub veſte latebat, oſtendit. Qui tunc intellexerunt, Angelicam adminiſtrationem fuiſſe.

Pitingum.

Compoſtellam.

d

Panem in fame accipit, à Deo præparatum.

D

E

Lec. III. 4 Poſt reditum monuit ſuum ſodalem Walterum, ut Clericum quæreret, qui ſibi ſeptem Pſalmos doceret. Quibus edoctus, Pſalterio indiguit. Tunc Walterus perſuaſit Wilermo, ſancti viri Clerico, ut ad Gallias tenderet, & patri viri ſancti intimaret, ut Pſalterium filio tranſmitteret. Tunc Clericus *e* virum ſanctum adiit, licentiam poſtulans ut Gallias inviſeret. Quâ datâ, petiit quid patri & matri ejus deferret. Qui parvum panem, quem ex quodam monaſterio caritative habuerat, ut parentibus portaret, tradidit. Quem parentes pro ſummis donis receperunt: & infirmi, qui de illo pane comederunt, ab omni genere febrium ſanati ſunt. Tunc Clericus patrem, deſiderio videndi filium tabeſcentem, Treveris deducit; eumque extra civitatem ſub ulmo, ubi Sanctus legere conſueverat, abſcondit. Poſtea diſcipulum monet, ad locum conſuetum ire, ut videret quid interim profecerat in lectione. Qui dum iret, prophetali ſpiritu dicebat, quia quod nollet, in hoc itinere videret. Invitus tamen ad locum pervenit, & patrem cum militibus, jacendo frena tenentibus, offendit. Tunc triſtis; Tradidiſtis me, inquit, duces mei. Concito gradu ſic loquendo revertebatur. Quem pater cum lacrymis proſequebatur, ita filium increpans: O fili, quem fugis? cur fugis? Patrem fugis, non hoſtem. Nolo te à deſiderio tuo revocare. Liceat mihi ſemel videre te, ore ad os loqui, & vidiſſe me filium mœſtæ parenti renuntiare. Cui ille, Noli, Domine, inquit, inquietare me. Vade in pace: & me in Chriſto pacem habere permitte. Tunc patris viſum & colloquium evaſit. Sic rediit pater lætus & triſtis, viſu & allocutione filii.

addiſcit 7 Pſalmos.

e

panem patri mittit:

F

eumque paucis alloquens, abit:

Lec. IV. 5 Præcavens in futurum vir ſanctus, ne parentum importunitatem pateretur, Romam abiit, ut longiorem aggrederetur peregrinationem: ſed Dei clementia noſtris [eum] partibus reſervavit. Nam impie cæſus per tota membra, tranſire non potuit; & propter multa incommoda Româ regreſſus, deſiderio viſendi ſepulcrum filii Dei, Venetias mare tranſiturus expetiit. Qui hac intentione

c Peregrinatur Remos,

A tentione fines Italiæ pererrans, pervenit ad locum qui Sallaniga vocatur. Perluſtrato vero loco, reperit ſaltum ſpatioſum & ruinas veteris eccleſiæ, ubi reſedit, Waltero collega ſuo deficiente. Qui ultra progredi cum denegaret, aſſenſu viri ſancti Veronenſem civitatem expetiit: & Dominum loci perquirens, ab eo locum ad habitandum impetravit. Quo conceſſo, vir Dei Theobaldus, compacto parvo tugurio, ibidem habitare cœpit, & vitam Angelicam in terris actitare inchoavit. Sciens enim quia caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem, flagello, ex corio facto, corpus ſuum ſæpius flagellabat. Sic carnis mortificationem in membris ſuis portans, diu in fame & ſiti, in verberibus plurimis corpus contriſtavit; nocte vero, quæ omnibus requies data eſt, toto quinquennio numquam jacendo, ſed ſedendo, ſomnum cepit. Biennio autem expleto, quo vir Dei dictum cœperat habitare locum, ſocius ejus Walterus in ſancta religione naturæ ſolvit debitum. Quo tempore contigit Mediolanenſes aliquot, ad S. Marcum gratiâ orationis euntes, auditâ famâ ſancti viri, ad eumdem locum (ſicut ex diverſis locis ad eum confluebant) accedere. Quibus verbo Dei refectis, deinde carnis refectionem ſumentibus, præcepit cuidam Diacono, nomine Dionyſio, qui eum litteras docebat, potum adminiſtrare. Qui mandatis non parebat, quia vinum non habebat: ipſe enim nocte præcedente cum ſitiret, vaſculum, ubi vinum fuerat, everterat. Tunc bis & ter admonitus, propter importunitatem, viri ſancti obediens præceptis, ad vaſculum quod vacuum reliquerat, acceſſit; & plenum invenit. Quo aperto, & vino cum impetu ſaliente, ejus gremium totum reſperſit. Quo miraculo ſtupefactus, cum timore hoſpitibus miniſtravit: unde peregrini plene refecti ſunt, & Fratres de reliquo per tres hebdomadas vixerunt.

Sallanigæ tugurium figit:

ſtudet mortificationi corporis,

B

vaſculum vacuum vino replet:

LEC. V. *Sacerdos factus,*

6 Sæpe etiam viſione Angelicâ meruit viſitari. Unde divinâ providentiâ actum eſt, ut ejus proficientibus meritis, omnes Eccleſiaſticos gradus, uſque ad Sacerdotium, in Vincentinâ Eccleſiâ adipiſceretur. Eodem tempore Odo miniſter ejus, nimiâ febris & fici afflictus erat infirmitate, ut in promptu putaretur vitam exhalare. Cumque ſæpius precaretur Sanctum pro ſe orare; primo renuit, & columbinâ, ut erat, ſimplicitate, reſpondit: Dei voluntati contraire timeo, cujus nutu te infirmum eſſe cognoſco. Sed ubi ingraveſcente morbo mortem imminere vidit, dolens de ejus abſentiâ, juſſit eum ad eccleſiam ferri. Cumque eo præſente Miſſam celebraſſet, eâdem horâ ad cellulam ſuis pedibus rediit, qui vix fuerat ad eccleſiam portatus. Quidam Presbyter *e* oculorum lumine privatus, ab eo levamen impetrare nequivit; viro ſancto dicente, Sanctorum hoc opus eſſe, non ſuum. [Ergo] à fidelibus miniſtris aquam manuum ejus expetiit: qua, viro ſancto ignorante, data, ille oculos lavit & vidit. Audiens pater Arnulfus famam beati filii, Romam ire diſpoſuit, ut filium inter eundum viſitaret. Cujus diem adventus vir ſanctus, ſpiritu prophetiæ illuſtratus, prænuntiavit Odoni fideli miniſtro, ad villam ire volenti; dicens ei, ut cito reverteretur, quia hoſpites ea die eſſent accepturi. Qui inſtando dum requireret, Quos? nominatim patrem Arnulfum, Henricum militem, Odonem Presbyterum, cum pluribus aliis, reſpondit.

C

miſſam celebrando ſanat miniſtrum ægrum,

e

cæcum illuminat aqua lotionis manuum:

7 Regreſſus à Româ S. Theobaldi genitor Arnulfus, quæ vidit & audivit de filio, matri ejus Dominæ Willæ narravit. Quâ ſecum aſſumptâ, cum multâ nobilitate ad eum venerunt, ejuſque viſione nimium gaviſi ſunt. Cujus mater inter lacrymoſa ſuſpiria dubitavit, ſi patriam cum viro & filiis deſereret, aut cum unicæ dilectionis filio Theobaldo, à quo nolebat ſeparari, maneret. Tamen amor filii, imo Chriſti, vicit amorem ſeculi. Nam abruptis omnibus retinaculis ſeculi, ſoli Domino Deo cum filio ſervitura adhæſit; & quæ magnam poſſederat prædiorum amplitudinem, unius brevis cellulæ cum filio, Deo famulatura, elegit ſolitudinem. Cui filius in tantâ humilitate obſecutus eſt, quod nullo hiemis tempore, nulla frigoris inclementia ingruente, à conſpectu reficientis matris paſſus eſt abeſſe. Regreſſus itaque pater Arnulphus ad Gallias, ob negotia domeſticæ curæ diſponenda, pro affectu tam ſancti filii quam ſanctæ conjugis, cœpit moneri, ut modico labente intervallo Romam repetens, iterum Sallanigam viſitaret. Cui filius, ſciens quæ longe à ſe geſta erant, inter cetera viæ colloquia, miſeriam prænuntiavit maximam, antequam domi rediret, affuturam. Cui etiam notitiam miſeriarum quærenti, aperire noluit. Cum autem Roma rediret, patri quod contigerat prædixit, nec tamen quod erat aperuit. Poſt ejus abſceſſum, Odoni fideli ſuo manifeſtavit, fratrem occiſum. Tunc ſacrificium laudis Deo pro fratre immolavit, antequam mater reſciret.

EX MS. LEC. VI. *à parentibus inviſitur:*

matri inſervit:

E

abſens novit, occiſum fratrem:

8 Biennio hic Sanctus ante ſuum tranſitum ab omni tentatione diaboli, ab omni pollutione carnali ſe perhibuit immunem. Sed vulneribus corporis undique obſitus fuit, ut nec greſſum figere, neque manum ad os ducere valeret. Inter hæc Mutinæ civitatis *f* Antiſtes, dum à Principibus, Clericis & Parochianis ſuis expulſionem expectaret, convocavit ſororem ſuam religioſam, & in quibus eſſet anguſtiis declaravit. Monet eam, ut ad S. Theobaldum feſtinet, & cauſſam ſuam manifeſtet, & ut ſubveniret in amaritudine poſito, efflagitet. S. Theobaldus, in compaſſione mirabilis, prima die celebravit ſupplicans Deo, ut Epiſcopum reconciliaret inimicis. Secunda die, cum idem opus precibus & lacrymis iteraſſet, ſorori Antiſtitis dixit, ut cum gaudio remearet, quia fratrem in Sede Pontificali, ſedata omnium diſſenſione, inveniret.

LEC. VII. *biennio vulneribus obſitus,*

f

Miſſæ ſacrificio procurat reconciliationem Epiſcopi,

F

9 Ingraveſcente vulnerum valitudine, ſcivit & prædixit S. Theobaldus, in proximo ſe migraturum. Cumque duodecimus annus volveretur, ex quo patriam reliquerat (nam tribus annis peregrinatus eſt, & novem annis in ſolitudine manſit) ad extrema perductus, accerſito Petro Abbate, ſibi in amicitia juncto, qui eidem eodem anno monachicum ſchema ſacraverat, commendavit illi matrem filioſque ſpirituales cum totius eremi cura. Cum diu in agonia deſudaret, viatico Dominici corporis accepto, cum ſæpius iteraſset, Domine miſerere populo tuo, ſpiritum reddidit *g*.

LEC. VIII. *viatico ſumpto pie moritur.*

g

ANNOTATA G. H.

a *Hic eſt* Alexander II Papa, *creatus anno* 1061, *mortuus* 22 *Aprilis anno* 1073, *id eſt annis* 6 *& menſibus* 10 *poſt obitum S. Theobaldi.*

b *Non occurrunt Sedes, quibus præfuerint, forſan Mainardus fuit Vicentinus, in Catalogis Bernardus dictus, aut hujus ſucceſſor.*

c *In Breviario Æduenſi anni* 1534, Burchardum,

qui poſtea factus eſt monachus in monaſterio S. Petri, Senonenſi, quod dicitur Vivi, *ſive* S. Petri Vivi.

d *Deſunt ſequentia in priore Vita, fere uſque ad Lectionem ſextam.*

e *In Ms. Reginæ Suecia additur*, nomine Hunicus à Celſano caſtro.

f *Videtur eſſe* Herebertus, *Epiſcopus Mutinenſis, creatus anno* 1054: *qui poſtmodum partibus Henrici Imperatoris adverſus S. Gregorium* VII *Papam adhæſit, mortuus* 1094.

g *Reliqua deerant in Ms. ſupplenda ex priore Vita. Mirum eſt autem, ſi non etiam hic deſit concluſio ipſius Bullæ, ſic ut Vita eam non ſequatur, ſed eidem interponatur.*

MIRACULA,

Vicentiæ, Latiniaci, Baſilicis, & Mercuriæ facta.

CAPUT I.

Ex Ms. Archimonaſterii Ciſtercienſis.

Sanantur tres cæci,

1 ALtavilla dicitur caſtrum, ab urbe Vincentina quinque diſtans millibus, unde quædam femina, oculorum acie damnata, dum Sancti expetiſſet tumulum, Deo favente luminis recepit officium. In eadem civitate Vincentina, alia femina, ſimiliter oculorum lumine privata, dum Dei miſericordiam & Sancti implorat clementiam, priſtinum recepit viſum. Res eſt manifeſta; perſona nota; nomen, quia in promptu eſt, tacemus; notus locus, Drixinum dicitur, unde alia, pari infortunio capta, adveniens ad ſepulcrum Sancti, ſimilem adepta eſt medelam.

a

claudus,

2 Quidam claudus, membris & greſſu contractus, civis Beneventanus, ad ſepulcrum ejus clementiam Dei implorans, compaginibus membrorum ſolidatis, incolumis exilivit. Alia perſona ſupradicti ſexus, vigore membrorum deſtituta, manuum atque greſſuum robore erat diſſoluta, quæ B. Theobaldi mauſoleum frequentans, ejus interventu ad propria rediit firmato greſſu. Villa dicitur *b* Caſtanedrum, ubi moratur, hanc adepta medelam. O inclita Venetia, etiam tu experta es herilem virtutem. Nam quædam ſub ſpecie religionis mutato habitu velata, ariditate manuum fuerat debilitata. Hæc ſuis illata ab oris, præſentibus populorum turbis, officium manuum recepit, S. Theobaldi meritis.

C

b

& aridam habens manum:

cæcus coram multo populo,

3 Placuit divinæ Majeſtati, interventu B. Theobaldi, geminare miraculum, cum ejuſdem regni indigenam, cæcum puerum, ad priſtinam reſtituit oculorum claritatem. Quod miraculum quam celebre, quam credibile conſtet, millia populi circumſtantis teſtantur: in hoc etiam memorabile, quod horâ eâdem, veſpertina ſcilicet à Clero excelſa voce hæc modulabatur Antiphona; Multa quidem & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Ponamus aliud miraculum, quod quamvis ſit ordine temporis præpoſterum, tamen neceſſario eſt permutatum. Puer de Villanova, nomine *c* Venerus, pede & brachio paralyticus, in publico & celebri conventu fidelium, utpote octava Paſchæ die, & in præſentia ſancti Corporis conſtanter congregatorum; dum ad ejus fuiſſet adductus oratorium, greſſus & manus recepit officium, & multo favore ſuorum ſoſpes repetiit domum.

c paralyticus.

D

4 Quidam de *d* Novaria, civitate Italiæ, non quidem pro aliquo reatu, ſed ſponte, brachio geſtans circulum ferreum, pervenit ad ſepulcrum: cumque ibidem pervigilaret, & ad candelam, quæ caſu à candelabro ceciderat, erigendam, vinctum brachium extendiſſet; circulus ferreus confractus eſt; magnoque tinnitu crepitans, longius à brachio diſſiluit. Alter Turonenſis, nomine Martinus, utroque brachio manicis ferreis adſtrictus, poſt multorum Sanctorum circuitiones, adhuc Sancto ſuperſtite, ad ſolitudinis locum, quo Beatus idem morabatur, pervenit: eumque pœnæ ſuæ & reatus conſcium reddidit, & fratricidam ſe eſſe *e* lacrymabiliter manifeſtavit. Cui Sanctus propoſitum iter ad ſepulcrum Salvatoris peragere ſuaſit, eique prophetica voce diſſolutionem unius brachii prædixit. Perrexit ergo, & juxta viri Dei verbum, apud Dominicum ſepulcrum unius diſſolutione brachii gaviſus eſt. Reverſus autem à Hieroſolymitano itinere, Beato jam ab hoc ſeculo tranſlato, cum magnis lacrymoſisque querimoniis ejus expetens ſarcophagum, his verbis cœpit ipſum *f* increpare: Tu, inquiens, juſſiſti me ire & reverti: ecce veni, & te ſuperſtitem non inveni. Miſerere mei, Sancte Dei, miſerere infelicitati, meæ: ſolve reum, conſolare peregrinum, qui tuo juſſu tantum peragravi tertarum. Illo iſta proſequente, & talia multa repetente, circulus ferreus, à brachio cum magno tinnitu longius exiliens, crepuit, adſtanteſque magno gaudio replevit. Hæc ergo quæ retulimus ab ore ipſius, de quo res agitur, didicimus.

d diſſilit à brachio circulus ferreus.

e

f

item alterius;

illuminantur 4 cæci,

5 Quaternorum cæcorum generaliter exequimur illuminationem: quorum unus ſenex, à jam dicta civitate Novaria, alius à *g* Laugagno puer, tertius à Taurinenſi comitatu, quartaque puella à Colonia *h* caſtro, noſcuntur adveniſſe. Sed puer in gradibus eccleſiæ, antequam Sancti contingeret ſepulcrum, illuminari meruit; Taurinenſis vero, dum alterius aſſiſteret pediſſequis, ſolus & pedeſter poſt illuminationem, ad ſepulcrum *i* S. Marci, prout propoſuerat, conſtanter arripuit deambulationem.

g

h

i

F

item 3 alii,

6 Nuper quoque, fidelibus populis celebrantibus feſtum dominicæ Aſcenſionis, multa populorum adſtante frequentia, & vigiliarum excubias obſervante, Forojulienſis puer cæcus, ad B. Theobaldi mauſoleum, oculorum recepit officium. Gemini præterea cæci, unus de *k* Manzulino, alter de *l* Pauciugo, caligine tetræ cæcitatis abſorpti, cum lucidum Beati viri implorarent ſuffragium, optatum meruerunt recipere viſum.

k

l

m hydropicus,

7 Quidam hydropicus, ab Axana *m* adveniens ad ejus Beati urnam, deformi ventris tumore ſedato, incolumis ſeſe retulit ſolo nativo.

& 2 contracti.

Duo debiles, unus attractus genu, alter privatus greſſu; primus de caſtello *n* Luco, ſequens de Aurelano *o*, vehiculo uſi alieno; poſt diuturnam membrorum diſſolutionem, ad ſepulcrum ipſius receperunt officii corporei firmitatem, opitulante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui vivit & regnat per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

n

o

ANNOTATA G. H.

a *Surius*, Prixinum. *Quid ſi* Brixinum *eſſe ſuſpicer?*

A *cer? quæ civitas eſt Epiſcopalis in Tiroli, Tridento ac OEniponte fere æqualiter diſtans verſus Ortum.*

b *Eidem,* Caſtranendum, *forte* Caſtandulum, *territorii Brixienſis.*

c *Ms. Ciſtercienſe,* Verius; *Surio,* Venereus: *eſt autem* Villanova *oppidum diœceſis Aſtenſis.*

d Novaria *urbs Epiſcopalis inter Vercellas & Mediolanum, in cujus Ducatu conſiſtit.*

e *Tria Mss.* miſerabiliter; *Surius,* lamentabiliter.

f *Mss. Reginæ Suecia & Bonifontis,* increpitare, *Surius,* intercrepans.

g *Ms. Ciſterc.* Laimagno. *Sed nihil huic voci affine ſuggerunt tabulæ, unde lumen petatur.*

h Colonia, *Patavini territorii locus eſt.*

i *Ita 4 Mss. at Surius,* ſancti viri.

k *Ms. Bonifontis,* Mancilino; *noſtrum Ms.* Mantulino; *Surius* Matulino.

l *Ms. Bonif. & Reg. Suec.* Paucinigo. *Ms. noſtrum cum Surio,* Pauciligno; *ſed neque hujus neque ſuperioris loci veſtigia reperiuntur in tabulis, unde genuina lectio dijudicetur.*

m *Neque hunc locum adhuc contigit invenire.*

n *Uti nec hunc.*

B o *Ms. Reg. Suec.* Orclano, *Ms. Ciſterc.* Milano. *Ita univerſim nomina omnia miſere luxata ſunt inter imperitorum librariorum manus: nec enim credibile eſt, cuncta ea loca pariter abolita latére.*

CAPUT II.

Ex Ms. Card. Mazarini, nunc Regis.

Aliquæ reliquiæ Latiniaci,

8 QUot cæci, quot debiles, vel ægroti, ſeu variis paſſionibus addicti; quotve energumeni, ad beatiſſimi Theobaldi tumulum in Vincentia ſunt ſoſpitatem adepti, non eſt poſſibile ſigillatim enarrare; tranſlatâ magnâ parte corporis ejuſdem Sancti à Vincentia, cum magno tripudio & comitatu, apud *a* Latigniacum per Burgundiam, in qua facta fuerunt magna miracula; & ob hoc ibi fuit ſtatuta eccleſia, ubi uſque modo fiunt in populo ad laudem Domini multa beneficia. Tandem illæ ſanctæ Reliquiæ inferuntur in eccleſiam S. Petri apud Latigniacum.

a cum eccleſia.

poſt triplicem in viſione monitionem,

9 Cum igitur, omnibus in pace compoſitis, reſ ſederent in tranquillo, Robertus quidam, natione Brito, cibum manu quæritans, illa morabatur in vicinia. Hic, dum una noctium ſe dediſſet ſopori, quâdam divinâ monetur viſione, quatenus quidem Ivoni nuntiaret, ut illinc beatum Dei Theobaldum transferret, in locum ſilvæ, quæ Fagos dicebatur. Hoc viſu homo ille angebatur animi, nulli putans tutum aperire, quod ſemel viderit. Secundò, ſuper eodem monitu fit viſio: nécdum etiam ratum habuit homo, cuilibet hoc detegere. Tertiò fit ei non parva viſio, ſed & acris objurgati concrepatio. Cui dum ille, poſitus in viſione, reſponſum haberet; ſe metuiſſe, ne ſopori tantum, & non monitioni deputaretur; & ob id nil fidei verbis ſuis haberetur; ſe quoque ignorare ubi primi aditûs futuræ domûs facienda eſſent fundamenta; jubetur ſequi. Venitur ad condenſum & peropacum ejuſdem ſilvæ locum. Hic, inquit, quod quæris, prima naſcentis eccleſiæ ſurgent limina; hic vero (jam enim ad locum tranſierant, ab hoc parum diſtantem) hic, inquit, fiet puteus, à quo multa beneficia percipiet quivis infirmus, qui accedet integro corde rogaturus. Ecce, inquit, audiſti; locum vidiſti: nihil diſſimulationis ulterius ottendi poterit: nil deſidiæ, nil ſocordiæ ultra patia-

C

& oſtenſa locum eccleſiæ ſtruendæ ac putei fodiendi;

ris, in patrando tibi divinitus delegatum officium. Hæc oſtendens, hæc præcipiens, erat ipſemet B. Theobaldus, vultu ſerenus, viſu præclarus. EX MS.

10 Homo prædictus, de viſione jam certus, facto die, prædicto Ivoni quidquid ſibi viſum fuerat, fideli relatu expoſuit; per ipſum quoque Domno Abbati *b* res palam facta eſt: uterque ut frivolum neglexit. Pauperculus autem, locum ſibi ſignatum futuri putei, cavare totis viribus elaborabat, & egeſtis ruderibus emundabat. Prima ſcatebra laticis ebulliente, ipſi immerſo S. Theobaldi brachio, & ceteris quam multis Sanctorum pignoribus, ſanctificatur aqua, quæ multis infirmorum laboribus erat profutura. Hujus primum tale Deus dedit experimentum. Muliercula quædam de Tornaco, ſexennio cæca, illuc perducta eſt; quæ peractis dominicæ noctis vigiliis; eâ quidem tunc aquâ, tot pignoribus Sanctorum conſecratâ, oculorum loca perfudit, viſumque recepit, & nullius egens adminiculo, gaudens ſua repetivit. Fama circumvolante, & tam inſperatam ſalutem deportante, magnus infirmorum concurſus illic fit; aquâ putei reſperguntur, & ſic febres fugiunt; imperfectis artubus, quolibet ingruente caſu, perfectæ ſanitates accedunt. In his omnibus Dei pietas magnificatur, & ſui fidelis Theobaldi nomen ampliatur. Benedictus Deus per omnia.

b aquâ hujus Reliquiis Sanctificatâ,

cæca illuminatur:

febres & alii morbi pelluntur:

E

11 Britannia meruit non ſecludi à participio tanti beneficii. In hac erat cuidam patri & matri filius, tanta membrorum inæqualitate diminutus, ut ſola mortis imago videretur in eo. Non erat ille contractus, non *c* endeticus, non paralyticus, ſed ferme tota mole extenſus, nullam mutationem lateris poterat facere, niſi hoc paterni & materni doloris triſti labore. Internodia poplitum nullâ ſolutionis utebantur viciſſitudine: ipſaque genua quaſi cohærentia ſtringebantur: crura & pedes invicem collidebantur, & niſi paternis & maternis laboribus, vel panniculos, vel aliquid ejuſmodi curaret interſerere, innexionem ſibi invicem videbantur facere: manus & brachia quaſi non eſſent, ſic torquebantur inutilia.

puer toto corpore miſerabilis,

c

12 Hunc tùm miſerum, tum defectione imperfectum, uterque parens, audita ſancti viri Theobaldi fama, birotæ ſuperpoſuerunt; & quia omni carebant adminiculo, ſeipſos applicuerunt; & ſic, poſt multum ſudorem & angorem, poſt multam famem & ſitim, pervenerunt, quo eos deſiderium ſuum impellebat. Videntes quique mirabantur, & ne quid ejuſmodi paterentur, Dominum deprecabantur. Ejus curatio differtur aliquot dierum intervallo, ut quotquot teſtes habuit ejus miſeria, tot etiam teſtes haberet pietas divina. Igitur qui olim dixit; Si non ſurget eo quod ejus amicus ſit, propter improbitatem tamen ejus ſurget, & dabit ei quotquot habet neceſſarios; ille, inquam, ipſius parentum lacrymis tandem evictus, per dilectum ſibi filium Theobaldum, integre ſanat infirmum. Huic curationi plures interfuerunt, qui etiam nunc ſuperſtites, veri teſtes habentur. De percepta infirmi medicina ingens omnium oritur lætitia; Deus laudatur, S. Theobaldus glorificatur. Benedictus Deus, qui non amovit à ſe orationem pauperum, & miſericordiam ſuam ab omnibus timentibus eum.

F

Luc. 11, 8

ſanatur.

13 Ex more quædam nupſit viro: bona fuit eorum copula, ſed anguſto tempore manſit concordia ejuſdem copulæ. Occulto ſiquidem Dei judi-

EX MS. judicio, qui ſolus novit quæ fiunt & cur ita fiant, uxorem illam cæcitas percuſſit. Maritus quoque ejus, ab ejus amore paulatim ſe cœpit ſubtrahere, nec de ejus dilectione curare. Interdum convitiabatur. Illa amaro animo eſſe, triſtis & plorans omnia perficere. Infandus autem ille olim maritus, diabolica fraude circumventus, furtim arcam, in qua reculæ ejus erant, fregit. Miſera autem ad ſanctum Dei Theobaldum confugit, & ideo ſolatium promeruit, & viſum recepit. Tunc lætatur mulierculâ, quia ex dolore ſurgit lætitia, dum ſibi eſt reſtituta ſanitas inſperata.

cæca illuminatur,

d *vinctus catena*

14 *d* Ivo Abbas ſancti Dionyſii, cuidam ſuorum, exigentibus culpis, ut ajebat, nexum catenæ collo injecit; & ipſam catenam ultra murum miſit, ut nulli facilis ad ſolvendum eſſet. Inexorabilis & acer Ivo in ſuo perſeverabat propoſito, nec flectebat eum aliqua divinæ pietatis juſſio. Catenatus fidelem Dei Theobaldum ingeminat. Abbate illo in ſui adamantini cordis duritia permanente (quod mirum eſt dictu) murus ille, cui catena erat trajecta, in oculis omnium ruinam fecit; & catenam quaſi ſibi commiſſam ſolvit, omnibus videntibus. Vinculatus ille, liber & expeditus ad ſanctum Dei Theobaldum pervenit; teſtemque ſuæ ſolutionis catenam ſecum detulit: quæ ante ſanctum altare appenſa, teſtatur, quia melius eſt confidere in Domino, quam homine.

liberatur.

B

ANNOTATA G. H.

a Latigniacum *ſeu* Latiniacum *vulgo* Lagny, *oppidum cum monaſterio Benedictino in provincia Bria, ad Maironam fluvium, de quo latius actum* 16 *Maji, ad Vitam S. Furſæi Abbatis & conditoris.*

b *Latiniacenſes Abbates, nuſquam adhuc deductos vidimus, ut quis hic fuerit explicemus.*

c Endeticus *videtur dici* involutus, alligatus *à δέω*, Ligo; *nuſquam adhuc alibi nobis lecta vox, quam libenter feliciori conjectatori cedo.*

d Ivo, *Abbas S. Dionyſii prope Pariſios, tempore S. Gregorii VII Pontificis, qui eum redarguit in epiſtola* 61 *libri* 2, *ſcripta Indictione* 13, *anno* 1075 *ad Monachos S. Dionyſii. Eſt autem* Latiniacum *in diœceſi Pariſienſi, & ad Abbatis Latiniacenſis jus patronale ſpectat parochia* S. Theobaldi de Vinea, *in Decanatu Caſtri-Fortis, uti indicatur in Regiſtro beneficiorum diœceſis Pariſienſis pag.* 74 *&* 76. *Latiniaco etiam non procul abſunt Meldæ, in qua urbe eſt parochialis eccleſia* S. Theobaldi, *ſub Patronatu Abbatis S. Faronis Epiſcopi Meldenſis.*

C

CAPUT III.

Ex noſtro, & Bonifontis Mss.

15 SI ſanctorum prudentia Doctorum, magnalia Dei, quæ ad laudem ſui nominis & electorum ſuorum operari dignatus eſt, paginarum voluminibus commendare neglexiſſet; memoria Sanctorum apud homines minus celebris haberetur; & perpauci eſſent qui actuum illorum virtutes imitarentur. Propterea dignum & laudabile videtur, ut in hoc Dei magnificentia triumphet, ſuorum memoria Sanctorum digne commendetur: quatenus ad exemplum bonorum operum, hujuſmodi arte membra Chriſti invitentur. Plurima tamen Sanctorum miracula, quæ divina patenter operata eſt poteſtas, quaſi abortiva, ad nihilum videntur eſſe redacta; non ſcriptorum quidem inopia, ſed illorum ignavia, & quorumdam adverſantium invidia. Licet autem contra bonum venefica ſemper intumeſcat invidia; caritas tamen, quæ numquam deficit, haud ceſſabit Dei glorificare mirabilia. Elaboremus igitur ſtyli officio quoddam miraculum cunctis propalare fidelibus, quod ob reverentiam ſui nominis, & honorem ſui athletæ beatiſſimi Theobaldi, Chriſti miſericordiæ placuit operari.

Prologus ad duo miracula.

D

16 Erant itaque quondam piſcatores Remorum Archiepiſcopi, tunc temporis venerabilis *a* Rainaldi, piſcantes Remis in flumine, quod *b* Vidula nomen accepit. Qui dum ſuæ artis miniſterium exercerent, forte ſuſpexit unus illorum, ut aſſolet fieri; viditque cygnos ſilveſtres & indomitos ſuper ſe volitare, & prata fluminis illius volitando circumire, ac prope ripam quaſi juxta illos volentes reſidere. Tunc verâ fide beatiſſimum athletam Dei Theobaldum, audientibus ſociis ſuis, invocavit dicens: Utinam, ô vere Chriſti confeſſor Theobalde, meritis ac precibus tuis, duos ex illis indomitis cygnis hodie capere poſſem! pro certo ad tuum monaſterium, quod ſitum eſt juxta *c* Baſilicas, illos deferrem, Deoque & tibi inibi ſuper altare tuum offerrem. Hoc dicto, ipſe ſociique ejus, in illâ die piſcando multum laborantes, cauſam pro quâ venerant compleverunt. Collectis igitur retibus ſuis, converſaque puppe ſcaphulæ ſuæ, navigio arripuerunt iter ſuum, & reverterunt per eumdem alveum ſupradicti fluminis quo prius advenerant. Cumque ſulcantes undas fluminis, velociter properarent ad loca deſiderata ubi tendebant (mirabile dictu) duo ex prædictis cygnis, quaſi domeſtici (nihil quippe perterriti) venientes obviam illis, ſubmiſſis collis & alis, cœperunt natitare undis illius fluminis, unus quidem à dextris illorum, alter vero à ſiniſtris.

Primum Implorato patrocinio S. Theobaldi

E

a

b

c

17 Quod piſcatores videntes, nimio gaudio repleti, veloci manu rapuerunt aves illas, quas Deus tam benigne offerebat illis. Quas domeſtice captas ſuam læti deponunt in navem; præpetique curſu Deum glorificantes, optatum quantocius perveniunt ad portum. Cumque ſuam exonerarent naviculam, retia, atque capturam piſcium, aliaque armamenta ad terram portantes; de cygnis vero quod agerent, utrum prædicto Remenſi Archiepiſcopo, cui fidem de omnibus, quæ capturi erant, ſacramento promiſerant; an beato Confeſſori Chriſti Theobaldo, cujus invocatione illos captos eſſe credebant, præſentare deberent, titubare cœperunt. Ad ultimum tamen ſalubrius eſſe, ratione perſuadente, viſum eſt illis, ut Archiepiſcopo, ſicut juraverant, illos portarent; & cuncta ei ex ordine, velut illis acciderant, enarrarent: ſi ille quidem donum à Deo donatum ſancto Confeſſori, ſicut promiſerant, concederet, gauderent; ſin aliàs, ſe liberatos eſſe à culpa promiſſionis confiderent. Sicque factum eſt. Ad prædictum igitur Præſulem feſtinato venerunt; aveſque illas ſicut domeſticas portantes, illi præſentaverunt; omniaque ut geſta fuerant, illo libenter auſcultante, ordinatim protulerunt.

capiuntur cygni 2 ſilveſtres,

F

offeruntur-que Archiepiſcopo Remenſi,

18 Quibus auditis, Remenſis Archiepiſcopus magno gaudio, ſuper virtute Dei, quam pro ſervo ſuo Theobaldo oſtendere dignatus eſt, repletus; præcepit ſuis ſibi adſtantibus, quatenus aves illas modeſte reciperent, atque ſine aliqua læſione diligenter tractarent, donec eas ad monaſterium

A nasterium glorioſi Confeſſoris Chriſti apud Baſilicas portari faceret; ut ipſe idem ibi ante altare ejuſdem Sancti Deo quaſi acceptam oblationem offerret. Tranſactis iiſdem paucis diebus, neceſſe fuit prædictum Remenſem Archiepiſcopum ad quoddam ire *d* Concilium. Qui iter ſuum per ſanctum convertit Theobaldum, & prædictos cygnos præcepit ipſe portari ſecum; quatenus oblationem, quam de illis ſpoponderat verbo, ſe facturum Sancto, etiam actu perficere valeret devoto. Cujus rei geſtum ſic eſſe factum non dubitamus, ut vobis ſcribimus, quoniam in ſtagno, quod juxta monaſterium Sancti eſt, illas aves multo tempore oculis noſtris vidimus; & effectum miraculi, ut veſtræ caritati prælibavimus, à veraci relatore fideliter didicimus. Unde Dominus, ſemper in Sanctis ſuis mirabilis & glorioſus, benedicatur & magnificetur; cui eſt honor & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

d & ab hoc S. Theobaldo.

19 Aliud quoque miraculum non eſt, Fratres, noſtræ parvitati ſilentio prætereundum, ut habeant invidi quod doleant, & fideles ad augmentum imitari quod valeant. Hoc enim illi, B quod ſuæ ſemper adverſatur pravitati, dilaniare & mendacium prædicare non ceſſant; iſti autem, Deum, cui nihil impoſſibile conſtat, in Sanctis ſuis mirabilem confiteri non dubitant. Ad confuſionem igitur male viventium, & ad imitationem de Domini miſericordia confidentium; ad indagandum, quod per ſervum ſuum beatiſſimum Theobaldum Dominus operari dignatus ſit, ſtyli vertamus officium. Et quamvis, ingenii parvitate & operis gravitate, me quorumdam Fratrum ſanctæ petitioni nequaquam ſufficienter reſpondere, non dubitem; tamen, quia caritas me compellit, & quia illorum me ſacra familiaritas angit, Deo adminiculante injunctum opus tentabo fideliter aggredi. Si autem, competenter minus quam deceret, aliquid egero; caritas quæ omnia tolerat, mihi veniam præſtet, & obſcurius factum intellectus ſui claritate reædificet.

Secundum miraculum.

20 Erat itaque in villa Bajolica, juxta Magnum-pratum ſita, quædam pauper muliercula, habens filium, à renibus & infra contractum, qui ſemper jacens, vel ad ſedendum ſe nullatenus erigere valebat. Mulier ſiquidem, tantæ filii ſui C miſeriæ impatienter condolens, mortem ipſius, tamquam ſuæ conſolationis præſtolabatur refrigerium. Sed omnipotens Deus, dum ad laudem & gloriam nominis ſui, quanti meriti fuiſſet vir beatiſſimus Theobaldus, fama volitante, longe voluit lateque declarare; prædictæ matri & laboris miniſtravit auxilium, & filio ſanitatis præſtitit adjumentum. Quia igitur tanti tamque nominatiſſimi viri fama ſepulta non latuit, ſed felicibus pennis cuncta pervolans occupavit; Deo annuente, quanta per ipſum divinitus operata fuiſſent, ad aures pervenit ejuſdem matris. Quid plura? Collo ſuperpoſitum (erat enim, ut diximus, puer ille contractus) ad beati viri baſilicam, prope caſtrum Bajolicenſe fundatam, deportavit infantulum; confidens meritis ipſius, divinæ pietatis ſe poſſe conſequi auxilium. Allato igitur puero & in eccleſia depoſito, cœpit mulier materno affectu, cum voce, tum lacrymis acerrimiſque ſingultibus, Domini flagitare miſericordiam, ut, ad declaranda Sancti merita, ſui pignoris ſublevaret inertiam. Expectabatur itaque ab omnibus rei talis eventus, & omnium oculi lacrymabantur pietate permoti. Mirabantur omnes matris tanta ſuſpiria, conſolantes eam,

Puer contractus

à matre ad S. Theobaldum delatus.

ne vires excedens nimiæ moleſtaretur paſſionis EX MS. intemperantia. Sed mulier fide illuminata, corde retinens, Deum exaudire deprecantem cum perſeverantia; noluit conſolari, Dei pietatis ſperans ſibi provenire ſubſidia. Quid amplius morer? Tandem perpaucis diebus evolutis, matris precibus Dominus acquievit & lacrymis. Quadam namque die mane, circa horam primam; dum Monachus quidam, Robertus nomine, cujus teſtimonio talia confirmamus, juxta prędictum infantulum Pſalmos canendo, per eccleſiam deambularèt; cœpit idem infans rogare illum, ut ei ſublevandi gratia manum ſubminiſtraret. Mo- *ſubito convaleſcit.* nachus autem, ut credo, divinitus inſpiratus, extenſam manum puero porrexit: & (res miranda!) acſi nulla infirmitate gravatus fuiſſet, ſuper pedes incolumis exilivit.

21 Quis umquam, bone Deus, te fideliter invocavit, & non exauditus eſt? Quis ad te confugit, & à te repulſus eſt? Vere tu, Chriſte, mirabilis, vere tu es glorificandus; qui ſic Sanctos tuos in terris mirabiliter facis eſſe laudabiles; ut, expulſa omni ambiguitate, credamus cæleſtium civium illos eſſe conſortes. Stupe- E factus eſt igitur prædictus Monachus; quia quem diu noverat infirmum, ſub tanta celeritate ſanitati videbat reſtitutum. Congregatis ergo Fratribus, Deo, more fideli ſignis pulſantibus, ut dignum erat, laudem reddiderunt. Itaque vicini accurrentes, tanti miraculi novitate perculſi, Auctorem omnium bonorum cœperunt laudare & glorificare, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt laudabilis. Et ne quis exiſtimet hoc eſſe fabuloſum; teſtor Deum, ab ejuſdem pueri matre, & à prædicto Monacho, quæ ſcripſimus didiciſſe. Inſuper etiam longo poſt tempore infan- *ab auctore ſæpe viſus.* tem, in domo Monachorum commorantem vidimus, & illum hæc eadem teſtificantem audivimus; ad amplificandum nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui eſt cum Patre & Spiritu ſancto laus & imperium, ſine fine permanens, in ſecula ſeculorum, Amen.

ANNOTATA G. H.

a Raynaldus, *in locum Manaſſis depoſiti, creatus anno* 1035, *mortuus anno* 1096.

b Vidula, *urbem Remenſem, & dein Fimas alluit, ac poſtea Axonæ immiſcetur.* F

c Baſilicæ, *infra num.* 20 Bajolica, *vulgo* Baſoches, *infra bis* Bajolicenſe Caſtrum, *ſitum ad Vidulam infra Fimas, ubi è regione eſt parochia S. Theobaldi, & olim monaſteriolum, adhuc Prioratus: eſtque eccleſia etiam illi dicata: ubi plurimæ fuerunt Reliquiæ ejuſdem S. Theobaldi, ex quibus duæ partes, altera brachii, altera coſtæ, delatæ ad Prioratum, in Caſtro Porciano ad Axonam fluvium ſitum, dicatumque eidem S. Theobaldo. Ibidem eſt aliqua Oratio de eo excuſa, quæ poſt attactum Reliquiarum adhibetur ad febres tertianas & quartanas pellendas. Ibidem ſervatur calcar, quo miles Theobaldus creditur uſus. Ita Jamotte par.* 2 *cap.* 9, *allegans binas litteras ea de re ſibi miſſas, unas Collini Sacriſtani Prioratus Baſilicenſis, alteras Burgundi Parochi Caſtri-Porciani, ambas anno* MDCLXVI *ſignatas. Indicatur præterea, in Regiſtro beneficiorum diœceſis Remenſis,* capella S. Theobaldi in caſtro Viennenſi in Decanatu Cernæo, ditionis Dormoiæ, *ad confinia Lotharingiæ.*

d *Videtur innui Concilium Sueſſionenſe, habitum anno* 1092, *cui præfuit dictus Raynaldus. Conſule Labbei & Coſſartii Conciliorum tomum* X *col.* 434.

A

CAPUT IV.

Recentiora, ex impreſſo Gallico Caroli Jamotte, Parochi Mercurienſis, ac primum de duobus greſſu privatis.

22 IOannes Pauli, filius Pauli qu. Theodorici, natus ex Ozò diſtrictus Durburyenſis, annorum circiter XXIV, anno MDCXXXIX, tempore Quadrageſimæ, in burgo S. Huberti intra Arduennam, quorumdam ſtabulorum parietes tegulis ligneis, quas hic appellant baucas *a* tegens, de ſcalis decidit in vicinum hortum, ab altitudine plus quam triginta graduum, atque non nihil læſit cutem, quæ os anterioris tibiæ contegit, nec ideo deſtitit opus cœptum proſequi. Verum hoc ei impoſſibile fuit poſtridie, quando tibiam ſic intumuiſſe ſenſit, ut à tibiali ipſam extrahere niſi illo diſciſſo non valeret. Acceſſerat eidem tibiæ, jam uſque ad pedis cavillam nigræ, extremus cruciatus; neque movere ſe juvenis, nedum aſſurgere de lecto poterat. Accerſiti ergo mox fuerunt, Chirurgus monaſterii Hubertini, Mag. Chriſtophorus; & Petrus Moureaux, Chirurgus ipſius burgi; aliuſque ex Novo-villari, dictus Joannes Poncin, ſeorſim ſinguli: quorum priores duo, inſpectâ tibiâ, pronuntiarunt nullum aliud ſupereſſe remedium, quam ſectionem ejus membri, quod jam gangrenâ infectum judicabant, aut ſaltem ſideratum, utpote ſenſu omni deſtitutum: tertius vero, qui etiam ipſe curationem deſperabat, mitigando tamen dolori applicuit quoddam emplaſtrum; itáque eum habuit ſub manibus ſuis diebus octo, ſed abſque ullo ſolatio: quin potius magis magiſque computreſcebat tibia, ſic ut inde grandia marcidæ carnis fruſta exciderent ad ſingulas curationes, & certa infirmi mors haberetur. Itaque etiam hic tertius ipſum deſeruit.

Faber tegularius, ex tecto lapſus,

a

indéque tibiam læſus,

B

ei, ob gangrænam reſecandæ,

23 Non poterant vicini ſuſtinere fœtorem, abſiſtentem à membro jam carne nudo, ſolaque oſſa ac nervos habente: non deſpondit tamen animum Joannes, ſed ſola lintea, ad mundandam tibiam, ipſe per ſe adhibens, committebat ſe divinæ voluntati; donec poſt quindecim dies, abſque ullo medicamine ſic tranſactos, ceſſavit fœtor, & recedere cœpit cruciatus: profluebat tamen de vulnere ſanguis, & tibia contracta atque incurvata erat. Tunc vero tentavit, adhibitis fulcris, num ſaltem tibiâ ſiniſtrâ poſſet ad ambulandum uti, primo per domum, deinde per vicum uſque ad Junium menſem; quando fiduciam ſumpſit proficiſcendi cum fulcris ad patrem ſuum, in ſilva Mercurienſi laborantem; ac tandem Villam-novam una à S. Huberto leuca, pervenit ſpatio diei unius: inde in carruca devehi ſe fecit uſque ad Roccam, una ſolum leuca diſtantem à ſilva prænominata: unde rurſum pedeſter, ſed cum fulcris, ad patrem ſuum pervenit. Hic ille diebus aliquot commoratus, intellexit quam grandia miracula operaretur S. Theobaldus, in capella ſua Montis-acuti ad Mercuriam: unde moveri ſe ſenſit, ut ſe illuc iturum pro impetranda curatione voveret. Ivit ergo eo penultima Junii, in aliorum plurium illuc peregrinantium comitatu. Cumque ad Urtam fluvium Mercuriam inter & Montem-acutum pertigiſſet, non fuit auſus fluvium vado tranſmittere, metuens iteratum lapſum; ſed quoniam dicebatur in craſtinum paratus futurus pons, conſilium cepit regrediendi: prius tamen quam id faceret, oculos vertit ad capellam quæ tunc ſtruebatur, junctis manibus proponens reverti poſtridie, cum patre ac matre & aliis pluribus, ipſum comitaturis.

tentat per ſe mederi;

C

& adire Capellam Sancti conatus,

D

23 Jam medium Mercurienſis pagi omnes tenebant, quando debilis ac plenus ſudore, poſt alios ſubſtitit, atque nonnihil aſſedit. Tum vero tibiam (cui ſic male, ut diximus, affectæ ac breviori, nihil remedii adhibuerat, ex quo ipſum chirurgus Novi-villaris dimiſerat) totam humectatam ſenſit, velut à ſudore; audivitque crepitum procedentem ab eadem, dum extenderetur & rectificaretur in formam priorem; ſeque paulo poſt elevans, atque illi nihilo minus quam alteri inſiſtens, nemine ſibi aſſiſtente & fulcris in humeros rejectis, libere ambulavit ad ſilvam Mercurienſem: & die S. Theobaldi immediate ſequenti, venit cum priori ſuo comitatu ad præd. capellam, ſanus & alacer; ibique auditâ Miſsâ depoſuit fulcra, coram plurimi populi multitudine, Deum laudans pro curatione tam ſubita. Caro autem, quæ defluxerat, paulatim etiam reſtituta eſt tibiæ, nihil amplius dolenti, ſed conſtanter poſtea ſemper ſanæ.

ſanatur in via.

E

24 Henricus Maurice de Meny-fontaine, ex parochia Fayvillarienſi, in Decanatu Baſtonienſi, annorum circiter LVII, die XXII Martii anni MDCXLVII, ſolenniter affirmavit, coram tribunali Decanatus prædicti; quod ab annis jam tribus elapſis, ſubito eum invaſerit graviſſimus coxendicis dextræ dolor, qui ſurſum ad renes ventremque inferiorem proſerpens, etiam ſiniſtram coxendicem corripuit: ſic ut utriuſque cruris uſus ei fuerit impeditus, ſpatio quindecim aut ſedecim menſium: quo toto fere tempore decubuit lecto, magniſque cum impendiis remedium à medicis chirurgiſque quæſivit. Inde ad divina ſolicitanda ſe convertens, miſit qui pro ſe peregrinationem obiret ad S. Maurum, in pago Hamiprati prope Novum-caſtellum Arduennæ; & ad Deiparam Conſolatricem Luxemburgi: ſed abſque levamine, quin potius cum incremento dolorum, quoties remedium aliquod applicabat malo; etiam cum utebatur oleo, ex lampade Mariana allato; tunc enim ſibi videbatur accenſis ad corpus facibus uri. Crura ei erant quaſi circumligata funibus; apparebant enim viſibiliter tumores tamquam adſtrictorum funium, qui tamen ordinarie ſubſultabant & crura retrotrahebant, ſic ut extendere illa nequiret, quando ipſum dolor iſte urgebat: id quod ei quotidianum ac fere continuum erat; adeo ut commovere ſeſe non poſſet, ſed eſſet inter brachia transferendus, ſi quò opus erat. Durante autem cruciatu ſæpe torquebatur, ut præ anguſtia pectoris loqui nihil valeret, & jamjam expiraturus crederetur. Denique nullum ei momentum fuit à pœnis vacuum; cumque modo in hac, modo in illa corporis parte cruciaretur atrocius, totus fuit incurvatus, omniumque actuum uſu deſtitutus.

Utroque crure per 15 menſes impeditus,

F

poſt varia, fruſtra tentata,

Sancti ſacello viſitato, non nihil levatus;

25 Tandem, ex amicorum vicinorumque conſilio, peregrinationem vovit ad S. Theobaldum in Monte-acuto prope Mercuriam, ſtatim obeundam atque illius Sancti meritis recepiſſet facultatem gradiendi. Interim ipſomet die, qui erat XV Julii MDCXLV, miſit ſuo nomine Annam, uxorem Antonii le Tiſſies ex Fremontio, pago vicino Meny-fontaine; quæ cum dimidium viæ verſus S. Theobaldum attigiſſet, infirmus vehementer lævigari ſibi dolores ſenſit; adeo ut priùs quam

quam mulier reverteretur, ipſe jam pedibus inſiſteret, atque ambularet per domum, adhibitis duobus fulcris, ſentiretque priorem vigorem paulatim cruribus ſuis reddi. Itaque ante feſtum S. Lucæ anno prænotato, complendi voti cauſa commiſit ſe viæ, atque ad capellam Sancti pervenit: ubi cum ſuæ devotioni feciſſet ſatis, rediit inde, eodemque die hoſpitium cepit in pago Roumont dicto, ad tres leucas à Monte-acuto, ſemper fulcris nitens. Sed mane diſceſſurus, rurſum ſenſit ſibi crura magis quam umquam rigida ac debilia; quare, cum in pedes erectus, ſuſtinere ſeſe non poſſet; & ſupra modum tremeret, exclamavit, mancum ſe in perpetuum eſſe. Suaſu tamen & exhortatione amicorum, ſic afflicto compatientium, & in Sancto fiduciam collocandam monentium, à cujus imagine viſitata redibat; pago egreſſus eſt ut melius potuit, licet admodum difficulter. Ab eo autem remotus tantum, quantum lapide ter vel quater jacto emetiri quis poſſet; ſubito adjutum ſe ſenſit, cruraque tam robuſta, ut acceptis in armum fulcris, libere progrederetur, acſi nihil umquam paſſus foret; eodemque die mature ſatis domum ſuam appelleret, diſtantem Roumontio quatuor circiter leucis, neque poſt id eguerit fulcris, aut mali quidquam ſenſerit. In quorum memoriam & gratiarum actionem ipſe, in feſtis Pentecoſtes anni MDCXLVI, fulcra ſua attulit ad S. Theobaldum, cujus meritis ſanatum ſe credebat.

ſed in reditu rurſum greſſu privatus,

in via convaleſcit.

B

26 His duabus curationibus Leodium ad Epiſcopale examen delatis, deſuper conſultorum judicium hujuſmodi fuit: In congregatione reverendorum Theologorum & expertiſſimorum Medicinæ Doctorum, coram Perilluſtri D. Barone de Groesbeck, Præpoſito Leodienſi &c. nona die anni MDCLVIII, ſuper quibuſdam relationibus authenticis, concernentibus curationes miraculoſas aut mirabiles, quæ contigerunt certis perſonis per invocationem S. Theobaldi, prope pagum de Marcour & in ejus parochia; præfati Theologi & Medici cenſuerunt & judicarunt; Primo, ſanationem Joannis Pauli, prout refertur in publico inſtrumento Viceprætoris & Scabinorum S. Huberti in Arduenna, juncta atteſtatione chirurgi teſtantis, fuiſſe gangrænam & ſphacelum ſeu mortificationem, à qua fuit ſanatus per invocationem S. Theobaldi; hanc, inquam, ſanationem cenſuerunt & judicarunt miraculoſam, attenta curatione tam ſubita. Secundo, quoad ſanationem Henrici Maurice, prout refertur, cenſuerunt eſſe etiam miraculoſam, & præter ordinem naturæ factam. Et infra erat ſignatum, Fr. Bartholomæus d'Aſtroy, Theologiæ Doctor; Servatius Sacré, Societatis Jeſu; Fr. Bonaventura Perſan, Theologiæ Lector; J. Paradis, Doctor Medicinæ; Joannes Gaen, Medicinæ Doctor. Et conſequenter ad hæc, Maximilianus Dei gratiâ Archiepiſcopus Colonienſis &c. Epiſcopus & Princeps Leodienſis &c. Viſis, inquit, plurium, tam ſacræ Theologiæ Lectorum quam Medicinæ Doctorum teſtimoniis, permittimus, ut beneficia ſeu favores, Joanni Pauli & Henrico Maurice infirmis, ope S. Theobaldi, prope pagum de Marcour Leodenſis noſtræ diœceſis, cælitus impertiti, publicentur. In quorum fidem per Vicarium noſtrum in ſpiritalibus generalem, ſubſcribi, ſigilloque noſtro muniri fecimus. Datum in civitate noſtra Leodienſi A. D. MDCLVIII, menſis Aprilis die XV. Et ſignatum erat, Jo. Erneſtus de Surbet. Vic. Gen. Leod.

Utraque curatio rite examinata, miraculo adſcribitur,

& publicari permittitur.

C

EX GALL. C. JAM.

CAPUT V.

Aliæ prodigioſæ curationes, ad idem Montis-acuti ſacellum impetratæ.

27 DIe V Septembris MDCXLI, Laurentius de Marcour, Locumtenens major & Graphiarius d. loci, declaravit & atteſtatus eſt coram Curia, plenam ſe notitiam & memoriam habere, quod ante annos XLI aut XLII, cum ſolum eſſet octennis vel decennis, in tantam deciderit debilitatem crurum, quod neque movere loco ſe poſſet, neque ambulare, ſed eſſet aliò deportandus. Quapropter pater ſuus tum vivens, bajulari eum fecit, per famulum & famulam, in Montem-acutum, paulo ſupra fontem S. Theobaldi, qui jam tum in honore erat. Ubi ab humeris depoſitus, manſit humi ad mediam circiter horam: deinde famulantium unus ipſum excepit dorſo, referendum domum. Cumque jam multum deſcendiſſent, ſenſit ſe inopinato ſanatum; & humi deponi petiit, & libere famulum famulamque præcucurrit ad patrias ædes, prius quam ipſi illuc pervenire poſſent. Pater autem in monumentum gratitudinis ſuæ, juſſit circa præd. fontem plantari Crucem ligneam: & curationis iſtius fama paulatim multos illuc attraxit, qui ſinguli ad eamdem Crucem ſuas deponebant oblationes; quoadusque ſufficiens ſumma adfuit pro plantanda ibidem alia majori Cruce, cum effigie S. Theobaldi, quæ fuit in cacumine montis poſita.

Puer cruribus debilis

curatur juxta fontem Sancti.

E

28 Petrus, filius Joannis Colignon de Novilla in Præpoſitura Baſtonienſi, adeo perditus fuit & afflictus cruribus ab ipſa ſua nativitate, ut ei impoſſibile eſſet pedibus inſiſtere, nedum aliquò ambulare; toto inſuper corpore intumuerat, ac nominatim à genibus deorſum, ſic ut tibias ejus vix quiſquam poſſet manibus duabus ſtringere: erant etiam hæ ſic contractæ, ut ſi per vim extenderentur, ſtatim ad priorem brevitatem redirent. Talem miſerati parentes ſui, die quodam Jovis anni MDCXXXV, ſuas fuderunt orationes, & glorioſum Sanctum invocarunt ante ejus imaginem, Cruci inſertam. Dum autem eunt & redeunt, egeſſit puer excrementa, præter ordinarium copioſa & fœtentia; & Dominica ſequenti cœpit ipſe ſeſe erigere in pedes; hac illac ambulare per domum, adnitendo ſedili alicui vel parieti; ac denique intra ſeptem vel octo dies, nullo amplius egere adminiculo. Exinde autem corpus & tibiæ detumuerunt, ad eamque profecit ſanitatem, ut nihil amplius mali ſentiret.

Alius ita natus, ſimulque contractus & hydropicus,

F

29 Gerardus, filius Guilielmi Denys, Sergeantius ſupremæ Curiæ Camplonenſis in Famena; cum ætatis ſuæ anno VIII, in vigilia Pentecoſtes anni MDCXXXVII, laboraret in agro; tanto dolore brachiorum fuit ſubito correptus, ut cogeretur in terram ſe proſternere, totumque diem illum ejulando traducere. Duobus vel minus diebus poſt, idem dolor diffudit ſeſe per corpus univerſum, præcipue autem per crura; adeoque debilis per omnia membra factus eſt, acſi nullis nervis oſſibuſque conſtaret. Verſabat caput ex uno in alterum humerum, nec cibum potumve poterat ori admovere, ſed paſcendus erat inſtar infantis: quod ſi aliquando domi relinquebatur ſolus, permittebat caput cadere in eam partem, ubi poſita erat parata ſibi eſca; in

& tertius toto corpore inutilis,

pariter curati.

EX GALL. G. JAM. quam ſi feliciter os inferebat, comedebat aliquid, itáque manebat tenſus ſupra terram, donec ſuperveniens quiſpiam eum ſublevaret. Inſuper elatus in aërem, non poterat vel unum pedem movere ad gradiendum; ſatis bene tamen manducabat atque bibebat, quando ei dabatur. In hoc miſerando ſtatu permanſit ſpatio ſex hebdomadarum, abſque medicamine ullo; donec illius miſertus pater, plena cum fiducia accurrit ad S. Theobaldum; atque intra octiduum tertio ad capellam ejus, ſe contulit cum filio. Et hunc primo quidem die illuc adduxit ſuper equo, & ingreſſus capellam complicavit genua pueri, iiſque inſiſtere fecit, ſub brachiis illum tenens, atque jubens orare Deum, ut per merita S. Theobaldi ſanitatem acciperet. Finita oratione Champlonem redierunt, ſicut venerant: ubi ex equo deſcendens, deprehendit tibias puero nonnihil ſolidiores; adeo ut erectum tenens ſupra pedes, conſiſtere eum faceret. Secunda peregrinatio ſimiliter equo facta eſt: ſed robuſtior jam puer, potuit equi clunibus poſt tergum patris firmus inſidere, ſine alio adminiculo: actiſque Deo gratiis pro felici ſoſpitatis optatæ initio, orabant ut
B beneficium cœptum Sanctus abſolveret. Exinde de die in diem accepit infirmus uſum alicujus ſui membri; adeo ut ſub finem menſis Julii anni ejuſdem, cum tertium illuc proficiſcerentur, pedibus gradi puer poſſet, ſubnixus fulcris; iterque facere, patre ſubinde eum inter brachia bajulante. Denique intra capellam orans perſanatus eſt totus, ibique fulcra ſua relinquens, cum patre lætus domum remeavit.

Puer ſeptennio cæcus,

30 Die III Julii anno MDCXLVII, Martinus de Preſſeux, quondam Burgimagiſter banni Spirmontenſis in Ducatu Limburgi; Joannes Denys ab Inſula, Aywalliæ habitans; & Laurentius, filius prædicti Martini, coram Majore & Scabinis banni jurejurando aſſeruerunt, quod anno MDCXL, idem Laurentius, tunc duodennis, viſu privatus vivebat, jam inde à quinto anno ætatis; ita ut nihil omnino videre, nec abſque ductore quoquam poſſet ire: quodque, poſt plura remedia incaſsum tentata, ſuſceperint peregrinationem ad noſtram capellam, multis aliis comitati. In reditu, cum aliquantulum Mercuriâ receſſiſſent, dixit puer videre ſe florem ſparti, quem carpturus abiit ducente nemine; & manibus attulit, clamans, quod etiam ſilvas vicinas videbat. Unde exhilarati pater ac filius, aliis duabus vicibus viſitaverunt capellam Sancti: ultima autem perfecto viſu frui cœpit puer, ac fruitur impoſterum uſque hodie, quo adhuc vivit.

paulatim illuminatur.

C

Puella epileptica,

31 Anna Maſſin, ex Chiſogne in parochia Tilleti, Baſtonienſis Præpoſituræ, oriunda, annoſque viginti nata, filia Henrici Maſſin & Paſquettæ Rouſſignòn, anno MDCXXXIII ſub veſperam, quandoque revertens ex agro, adeo fuit conterrita, ut domum ingreſſa corruerit velut mortua: deinceps vero morbum (ut creditur) caducum patiebatur, tertiùm aliquando die uno, ſubinde ſemel tantum, aut etiam ſolum tertio quartove vel octavo die; donec cum matre & vicinis venit ad S. Theobaldum, ubi rurſum in ipſa capella graviter afflicta fuit; indeque rediens intra unius leucæ ſpatium tertio concidit: ſed ſtatim poſt tota hilaris, omnino levatam ſe ſenſit eo malo, quo ſeptennium fere integrum laboraverat: nam peregrinationem iſtam ſuſcepit anno MDCXL in feſto S. Trinitatis, exinde vero uſque ad annum MDCLVII non niſi quater vel quinies, ſed leviter valde, ſenſit malum recurrere; altera autem peregrinatione ſuſcepta, ex integro ſtabiliterque convaluit. D

altero acceſſu plene ſanatur:

& dentibus laborans.

32 Menſe Februario anni MDCXL, Mathias Tourneus, Major Veſquevillæ in diſtrictu S. Huberti, cum ex gravi infirmitate lecto decumberet, ſenſit furioſum cruciatum dentium, unde nulla ſibi requies concedebatur. Aſſiſtebant ei innuptæ filiæ duæ cum aliis feminis; quibus inter ſe narrantibus S. Theobaldi miracula, quædam earum dixit, icunculam valde exiguam eſſe. Tum æger, ejuſcemodi ſermones avide hauriens; Domine, inquit, S. Theobalde, ſuccurre mihi obſecro, ſaltem ut ne, ultra morbum quo teneor, excrucier dolore dentium, qui omnem mihi ſomnum eripit. Vix verba protulerat, cum dormire cœpit: filiæ autem cum ſociabus id ſentientes, ſubduxerunt ſe inde, quoniam veſper erat. Ille vero ſtatim quaſi ſomniare cœpit, ſe eſſe in magno quodam campo, videreque ad ſe venientem imaginem, cui omnes magnam habebant reverentiam, Quærens autem ex aliquo, quænam ea foret; viſus ſibi eſt reſponſum audire, quod eſſet S. Theobaldi. Cumque eadem ipſi propior facta eſſet, viſa eſt dicere, ſe veniſſe, ut eum à dolore dentium liberaret. Hinc ille experrectus, & mali ſui continuo recordatus, manum ori admovit; neque tumorem ibi ſenſit ullum, qui pridem illic fuerat; neque dolorem, à quo etiam liber impoſterum manſit: quare acerſitis continuo filiabus rem totam narravit; poſtridie autem duabus illis mulieribus, quæ ipſis adfuerant. E

viſa in ſomnis ſancti icunculæ.

Tibia contracta rectificatur:

33 Eliſabeth, vidua quondam Henrici Joannis Lambert, Borſuti in Condroſis commorans, initio Quadrageſimæ anni MDCXLI, tantam tibiarum infirmitatem pati cœpit, ut ne minimum quidem ambulare poſſet abſque fulcris duobus, eo quod ſiniſtra notabiliter brevior alterâ eſſet effecta. Hoc in ſtatu manſit uſque poſt feſtum S. Joannis Baptiſtæ ejuſdem anni; quando votum nuncupavit viſitandi capellam S. Theobaldi, firmiter credens per ejus merita ſe juvandam. Dedit ergo in viam ſeſe, fulcris innitens; & completo voto, multo commodius quam antea ſe ſenſit ambulare. Hinc animoſior effecta, propoſuit eodem redire paulo ante menſem Auguſtum: & poſtea quotidie remiſit malum, & contractior tibia paulatim rediit ad longitudinem debitam: in cujus beneficii memoriam, fulcra ſua attulit XIV Novembris, anni ejuſdem. Eodem anno Joannes de la Haut, Scabinus curiæ Dominæ noſtræ de Rendeux ſolenniter declaravit, quod ſub finem Octobris doloribus colicis ſubito preſſus, cum iis fuerit tota nocte conflictatus; quouſque recordatus S. Theobaldi, promiſit capellam ejus viſitare; ipſoque inſtanti dolor omnis ceſſavit, nec poſtea rediit.

fugatur dolor colicus; F

item febris.

34 Anno MDCXLI, VI Junii, D. Claudius Hermannus, Baro de Milandonque & Peſches, miſit mihi atteſtationem manus ſuæ, qua profitebatur, quod ex quo promiſerat ad S. Theobaldum proficiſci, & ibi novemdium celebrare; febris, qua diu antea laborabat, ipſum dimiſerit, ac deinde paulatim convaluerit. D. Antonius de Vervy, reſidens in pago Telcini Rupis-fortis, ſuo teſtatus eſt chirographo, quod ipſo die quo S. Theobaldi auxilium imploravit, diuturna febri ſit liberatus, quæ totum tremere faciebat. Everardus, filius Everardi de la Croix, quatuor vel trium annorum puerulus, à nativitate debilis valde

Sanatur puer tibiâ diſtortus & debilis.

A de atque deformis fuit: quippe cui ambæ tibiæ ſic erant diſtortæ infra genua, ut eis inſiſtere nullatenus poſſet. Parentes, plura fruſtra experti remedia, voverunt eum portare ad S. Theobaldum: quod etiam mox fecerunt, inter brachia eum bajulantes. Facta autem oratione, cum eleemoſyna, & Miſſa curata, redibant domum. Cumque in pagum Hampternix veniſſent, media leuca diſtantem à capella; cœpit puer, prima tum vice, inſiſtere pedibus, cum maximis lætitiæ ſignis, & captum ætatis ſuæ ſuperantibus. Atque exinde ſemper profecit in melius, adductis paulatim ad debitam rectitudinem tibiis, expeditoque utens greſſu, acſi numquam paſſus eſſet aliquid.

item clinica & cocles;

35 Circa menſem Majum anni MDCXLI, Maria, filia Henrici Pecquet de Werme territorii Stabulenſis, lecto per gravem morbum affixa, qui & oculum unum ipſi abſtulerat, & alterum notabiliter obſcurarat, nullis remediis potuerat adjuvari. Quare pater ejus vovit peregrinari ad S. Theobaldum, & filia ſtatim melius habere cœpit, viſumque paulatim recuperavit. Domicella Michaëla de Montplein-champs, uxor D. Ludo-

B vici de Monin, Toparchæ de Rendeux Deiparæ, eodem anno ac fere eodem tempore, tanta laborabat ſtomachi debilitate totis diebus quindecim, ut nihil omnino retinere poſſet: unde

& moribunda, cereum vovent.

nocte quadam media deliquium patiens, voceque & ſenſibus deſtituta per horam pluſquam dimidiam, non credebatur ſuperfutura uſque mane. Accerſitus Parochus, extrema ei miniſtraturus, reperit eamdem delirantem. Sed mox ad mentem regreſſa confeſſaque, dixit, nihil ſe meminiſſe eorum, quæ durante deliquio circa ſe acta eſſent; niſi quod S. Theobaldum invocaverit, promittendo eidem grandem albæ ceræ candelam, eique ſimilem, quæ paulo ante fuerat allata à parochianis banni Spirmontenſis in Ducatu Limburgenſi: quodque eodem inſtanti recuperaverit loquendi facultatem; rogabatque Dominum maritum ſuum, ut votum impleret; quo facto plene convaluit. Ipſum quoque Dominum de

Curatur febri:

Monin, circa idem tempus, tertiana febris lecto affixerat per continuas hebdomades aliquot; eodemque, quo cereus mittebatur die, illius paroxyſmum præſtolabatur. Cum ergo D. Canonicus

C d'Aubrebis, eccleſiæ S. Mariæ Namurci Scholaſticus, iret ad Miſſam cantandam, cereumque ferendum ipſorum vice; Dominus de Monin rogavit eum, ut inter ſacrificandum ſui ſpecialiter meminiſſet, promittens quod caſulam ſacerdotalem viridem eſſet ad ornatum capellæ miſſurus. Et circa horam qua Miſſa cantabatur, ipſeque debebat febricitare, adeo nihil paſſus eſt, ut revertens Canonicus, invenerit ambulantem ac bene ſanum; neque poſtea febris ulla rediit.

mutus loquelam recipit:

36 Joannes Simon de Vericumont, banni Lierneuſienſis in territorio Stabulenſi, tres filios habebat à natura mutos: quos anno MDCXLII vovit ſe deducturum ad Montem-acutum, ſpe bona ductus, quod eis loquelam expediret meritis S. Theobaldi. Re ipſa autem eò cum filiis ivit, per tres conſequentes ferias ſextas, totidem vicibus iſtic faciens Miſſam dici. Id cum tertia vice faceret, paulo ante feſtum S. Joannis Baptiſtæ, ad capellam venit proceſſio quædam; qua durante, unus è tribus, Matthæus nomine, annos natus XXVIII videri deſiit; ac diu requiſitus, inventus eſt prope fontem S. Theobaldi lavare caput tribus vicibus. Hoc facto ſimul omnes, pater ſcilicet ac mater, cum tribus adoleſcentibus, unoque eorum vicino Henrico Leonard, deſcenderunt Mercuriam, ad prandium ſumendum apud Graphiarium. Sedentibus autem illis ad mensam, ſibique invicem propinantibus; Matthæus, Henrico porrigens vitrum cereviſiæ, clara voce dixit; TIBI, HENRICE; cum magna admiratione præſentium, matris præſertim, quæ præ exceſſu gaudii ſyncopen paſſa eſt, eo quod ex filii ore nullum unquam verbum audiſſet. Sed neque poſtea per novem circiter menſes ullum amplius eſt locutus: deinde vero cœpit paulatim melius atque facilius eloqui quidlibet. EX GALL. C. JAM.

incurabilia tibiæ apoſtemata

37 Mag. Petrus Foullon, Presbyter & Quæſtor monaſterii S. Huberti, annorum LIII, in hebdomada Paſchali, feria V anni MDCXLVI, cum veſperi decubiturus, veſtes poneret, ſenſit maximum cruciatum circa cavillam pedis ſiniſtri extrinſecus: quo cum prohiberetur inſiſtere pedibus, coactus fuit ſe abjicere in lectum, nec inde potuit niſi cum fulcris ſurgere. Conſequentibus diebus crevit malum, & funditus ſuſtulit omnem cibi appetitum. Sabbato medicinam ſumpſit, quæ nihil ei profuit; neque plus profecerunt qaæcumque alia monaſterii chirurgus applicare ſcivit medicamina, ſed creſcebat infirmitas magis magiſque. Martis proximo iterum eum

E

ſubito

viſitavit medicus, peſſimeque habere inveniens cœpit de ejus convaleſcentia dubitare; præparavit nihilominus ei potionem aliquam; ſed ei ſumendæ vires infirmo defuerunt. Videns ergo deficere humana, recurrere ſtatuit ad divina remedia; votumque faciens S. Theobaldo, ad ejus capellam miſit Eccleſiaſticum quemdam, cum oblatione & cerea tibia ad menſuram ſuæ; propoſuitque per ſe ipſum illuc ire, ſi meritis Sancti ſanitatem reciperet. Die jovis applicans ad capellam lator voti, una cum Parocho Champlonis in Ardenna, & Huberto Baclin nepote infirmi. Cum ergo ibi devotioni ſuæ intenderent, factaque oblatione Miſſam curarent; æger ipſe

conſolidantur;

ſua quoque officia jungebat illis; Confeſſioniſque & Communionis Sacramentis perceptis, commendabat ſe Sancto; identidem repetens, ſicut & præcedenti nocte totâ fecerat; S. Theobalde, ora pro nobis. Eodem porro die, ſub horam octavam matutinam, venientes ad eum viſitandum medicus & chirurgus, viderunt carnem pedis

F

elevatam ad magnitudinem ovi, in modum abſceſſus, aliumque ſimilem tumorem magis verſus talum; quibus per chirurgum apertis, ſub meridiem egreſſa eſt magna puris copia; unde continuo pronuntiavit medicus, eum evaſiſſe periculum: dictumque confirmavit reſtauratus mox appetitus cibi, & placida quies. Ex eoque tempore cœperunt conſolidari, tum plagæ illæ duæ ultimo factæ, tum aliæ tres, quas à natali Domini geſſerat in tibia, humorem quemdam diſtillantes, qui adhibitis quotidie medicamentis non potuerat ſiſti.

curaturque alius ex tibia 4 annis decumbens.

38 Joannes de Inſula, Major Beurenſis prope Haufaliſe, lecto detentus ultra quatuor menſes, ita ut inde relevari non poſſet niſi cum auxilio uxoris atque domeſticorum, propter ſymptoma quoddam tibiæ perquam durum. In vanum uſus fuerat quibuſcumque potuerat remediis: illis igitur depoſitis, vovit ſe S. Theobaldo peregrinum; ipſoque momento ſenſit alleviari malum, atque de die in diem melius habuit. Paulo poſt ſuſcepit votivum iter, cum uxore & quadam ſua vicina; ſed non ſine labore & dolore maxi-

EX GALL. C. JAM. maximo pervenit ad Montem-acutum; ubi ſua perfunctus devotione, & relinquens nummum argenteum pro curando Sacro, ſenſit ſe extraordinaria quadam lætitia delibutum, & cruciatu tibiæ liberatum: atque in memoriam beneficii, reliquit ibi furcillam, qua fuerat per viam uſus, neque poſtea ſenſit mali quidpiam.

Scriptor ipſe ex variis ſymptomatis fere uſque ad mortem deductus,

39 Initio veris anno MDCLXIII, ſenſi ego ipſe qui hæc ſcribo, in fundo ſtomachi inſoliti caloris aliquid, quo per intervalla reddebar valde debilis, tollebaturque mihi appetitus. Id cum medico indicaſſem, cenſuit ille, inde fieri poſſe morbum gravem, aut etiam mortem procedere poſſe, niſi mature proſpiceretur. Id cum facere neglexiſsem, cœpi ſub initium Novembris vehementibus obſtructionibus hypochondrii meſenteriique vexari, cum punctúris dolorificis circa renes, hepar & lienem: quos comitabantur vomitus frequentes, multumque arenarum rubearum per urinam egeſtarum. Symptomata hæc tam peregrina, cum caperent indies incrementum, meque involverent intricatis ac diuturnis morbis; circa Paſcha anni MDCLXIV pene ad extrema
B adductus ſum, ita ut jam fama ſpargeret, me obiiſse. Hoc in ſtatu perſeveravi fere uſque ad Auguſtum: ſub cujus finem frigida quadam intemperie hepatis correptus ſum, ſequente quaſi ebullitione variorum ulcerum, ex indigeſtione & rheumatis ſtomachi procedentium: & denique febris ſymptomatica mihi ſupervenit, ex putrefactione humorum, eo quod unà cum ſanguine magnam ſeroſi liquoris copiam hepar procrearet. Ea febris vehementer debilitatum in grande adduxit diſcrimen, ſemper tamen confidentem de auxilio S. Theobaldi, quod mihi præſtari, ſæpe rogabam. Hujuſmodi autem preces majori cum fervore cœpi replicare, circa initium Januarii anni MDCLXV, ſupplicando, ut tantum virium mihi impetraret à Deo, quantum neceſſe erat, ut abſolverem libellum, quem ejus honori ſcribere deſtinaveram. Facto ergo & completo voto, ſtatim à febri liber fui per treſ hebdomades: intra quas valde relevatus in ordinem digeſſi memorias, undique collectas ad hujus libelli compoſitionem, ſcripſique earumdem indiculum, ſive ſynopſim argumenti, ab alio quocumque deducendi, ſi contingeret me prius vitâ quam operâ ſuſceptâ defungi. Rediit deinde febris ſub initium Februarii, non tamen adeo vehemens ſicut prius, & uſque in Auguſtum duravit. Sentiebam interim alias meas infirmitates imminui, vireſque accreſcere: manſi nihilominus inter hæc omnia tali in ſtatu anno toto, ut amici aſſererent, me numquam reſtituendum priſtinæ valetudini; imo E
Medicus, qui me curabat, pluribus diceret, moriendum mihi ex eo morbo eſse, quamvis forem ultimus homo in mundo. Sed per Dei gratiam plene convalui, & firmiter credo id mihi indultum interceſſionibus S. Theobaldi, cui ſit honor & Deo gloria. D

ut opuſculum abſolvat, illis liberatur.

DE B. ARNULFO MONACHO,

ORDINIS CISTERC. VILLARII IN BRABANTIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Vita, duobus libris à coævo & familiari ſcripta ſtatim poſt mortem; & de corporis veneratione. D. P.

A. MCCXXVIII. VIllarium, *nobile in Gallo Brabantia Ciſtercienſis Ordinis monaſterium, ſecundo ad oppidum Gemblacenſe milliario, ſuper fluminis Tiliæ ſcaturigine, initium habuiſſe fertur à Godefrido III Brabantiæ Duce anno*
C *Villarium, an.* 1146 *fundatum, ſub cujus Abbate octavo Carolo,* MCXLVI, *miſſis Clara-valle ab ipſomet S. Bernardo Monachis ſub Abbate Laurentio, quo de egimus inter Prætermiſſos ad* XVII *Maji. Ab hoc octavus numeratur Carolus, ex Comitibus de Seine, Hemmerodio acceſſitus, & ſanctitatis fama clarus etiam ipſe, electus autem anno* MCXCVII, *ut ſcribit Jongelingus. Hujus tempore, ſub exitum anni* MCCI, *ad converſionem venit* B. Arnulphus, *Bruxellis, Brabantiæ regia, natus* parentibus mediocribus; *cui tamen cognomentum* A Cornibout, *addit Molanus inter Natales Sanctorum Belgii, in Elogio ipſius ad hunc diem, ſumpto* ex narratione potiſſimum Hieronymi Moor, aliorumque Villarienſium: *quamvis ætate illa, inter plebeios rarus; inter Religioſos, etiam nobiliſſimos, nullus omnino fuerit cognominum à ſtirpe ſumptorum uſus.*

habitum ibi ſumpſit Arnulfus,

2 *Vixit ille ibi, ſeu potius in* Grangiis monaſterii, Sartum & Nova-curia *dictis, inter Fratres Laicos, quos* Converſos *uſus monaſticus nominat; non quidem ut operi manuali ibidem attenderet, ſed ut liberius macerando per pœnitentias prorſus ſtupendas corpori, ſpirituique divinis contemplationibus paſcendo vacaret, ſub tribus Caroli ſucceſſoribus, Conrado, Walthero, Guilielmo. Sub horum autem ultimo ille vi-*
& obiit an. 1228 *tam finivit*, anno Domini MCCXXVIII, pridiè Kalendas Julii, feriâ ſextâ circa horam ſextam, expletis in Ordine Ciſtercienſi viginti ſex annis & ſex menſibus. *Tumulo, crebris olim miraculis honorato, hujuſmodi* Epitaphium *compoſitum invenimus, in Ms. poſt Vitam:*

Ejus tumulus & epitaphium,

Pauſat in hac tumba vir, ſimplicitate columba; F
Qui Leo virtute; jubilis ſimulatur Alaudæ;
Qui Turtur gemitu, viſu, ſimulat atque volatu;
Par Aquilæ; Salamandra, novo quia vixit in igne.
Vis breviter juſti laudes in fine probare?
Nunc canit inde LA, SOL, qui quondam flevit in UT, RE.

poſt elevationem Corporis,

Id eſt latiſſimo canone jubilat, qui quondam mæſtiſſimo tenore planxit, ſumpta metaphora à notis muſicis, quibus ſummus infimuſque tonus exprimitur.

deinde in arcam Beatorum tranſlati,

3 *Tumulum iſtum quamdiu tenuerit ſacrum corpus, incompertum nobis eſt; crediderim autem hunc fuiſſe ſecundum, in ipſa eccleſia ei datum, poſtquam in communi ceteris cœmeterio aliquantulum humatus quieviſſet.* Putant enim *Villarienſes, teſte Molano*, eum aliquando oblatum fuiſse Romano Pontifici canonizandum, ſed generale Ordinis Capitulum impediviſſe, ne multitudine Sancti vileſcerent. *Deinde* poſt majus altare, cum aliis ejuſdem monaſterii Reliquiis, multos annos fuiſſe reconditum *idem corpus, mihi perſuadeo, ſicut de corpore B. Julianæ Cornelienſis ſcripſit Henriquez, relatus ante illius Vitam* V *Aprilis num.* 19: *adeoque de ipſo, deque aliis ibidem collocatis tenendum, quod de omnibus*

A *bus ſimul loco præfato ſcripſit idem Henriquez, videlicet, quod* propter inteſtinos harum provinciarum motus, non eo quem merebatur affectum fuit honore: donec paulatim mitigato rerum ſtatu, & tempore ſedatiori, Robertus Henriòn, hujus domus Prælatus, ad decentiorem locum Beati corpus transferre decrevit. Quod & reipſa factum, & corpus ſacrum cum aliis Sanctorum Reliquiis in S. P. Bernardi Sacellum, quod jaſpide & marmore ornari juſſerat, tranſtulit; in eoque arcam ex marmore nigro affabre politam fieri fecit, in eaque Sanctorum oſſa collocari. *Præfuit Robertus Abbas ab anno* MDLXXXVII *ad annum* MDCXX, *in dicto Sacello S. Bernardi ſepultus etiam ipſe. Sacellum autem ad ſiniſtram occurrit ingredientibus Villarienſem eccleſiam.*

ad Sacellum S. Bernardi circa an. 1600.

4 *Præter hunc ornatiſſimi ſacelli honorem, omnibus ſic communem, ut ſingulis in particulari nihil amplius deferatur ex iis, quæ præſumere poſſumus olim facta, cum ſua ſinguli monumenta locumque haberent. Ad* B. Arnulfum *proprie ſpectat, quod Franciſcus Moſchus infra laudandus, tamquam oculatus teſtis, ſic ſcribit ante Vitam à ſe editam*: Hujus beati Viri

Titulus Beati in Mrliis.

B oſſa, ſtudio Reverendi admodum Domini, Domini Roberti Henriòn, Villarienſis Archimandritæ meritiſſimi, tranſlata ſunt è prioris ſepulturæ loco in Sacellum quoddam templi ipſius Monaſterii, & ibidem reverenter ac honorifice condita. Sacellum ipſum longitudine & latitudine propemodum pari, ad vicenos plus minus pedes. Tumulus beati Viri ex nigro marmore lucido & fabre polito, ad margines concavato, triplici ſtructura ſeu ſerie. Ad caput exiſtunt tres columnæ ex jaſpide, ſuperpoſitis capitellis marmoreis, clauſo ſacelli latere per octo clathros ex orichalco, addita in medio quadrata ex marmore columna, cujus ſuperficies intrinſecus, roſis & floſculis egregrie ſculptis, deaurata conſpicitur. Opus mehercle perquam artificioſum, & magnificum, & decumano ſumptu. Superne pro titulo legitur * *Laudate Dominum in Sanctis ejus, Pſal.* 150. Pro coronide habentur inſignia memorati Abbæ, quæ ex flammis & ſtellis conſtant, ſuperaddito ſymbolo, *Utrumque æternum.* Ante altare ſacelli, in ipſo pavimento, opere teſſellato, & pulchre variegato, quadripartita viſitur hiſtoria Filii Prodigi. Prima pars effigiem continet adoleſcentis, portionem hereditariam à patre accipientis; II, Diſſipantis eam cum meretricibus; III, Veſcentis ſiliquis & glandibus; IV, Revertentis ad patrem, & culpam ſuam agnoſcentis.

Ipſius ſacelli deſcriptio.

C

5 *Manet appellatio* Beati, *tum uſu ipſo, tum monaſterii quibuſdam Faſtis confirmata; puta Wionis, Menardi, Bucelini & Chalemoti; quibus præivere, præter Molanum, Carthuſiani Colonienſes in Additionibus ad Uſuardum anni* MDXVI, *his verbis:* In monaſterio Villarienſi Ordinis Ciſtercienſis, beatæ memoriæ Arnoldi, Converſi & Confeſſoris. *Ms. Eccleſiæ S. Gudulæ Bruxellis, ſimiliter à Canonico quodam iſtic auctum, melius nomen exprimit, dum ita legit*: In Brabantia tranſitus Fr. Arnulphi de Bruxella, Converſi monaſterii Villarienſis, ubi miranda ſanctitatis ejus geſta habentur. *Auctor Florarii Ms.* Apud Villarienſe monaſterium, Depoſitio venerabilis Arnulfi, viri Dei, natione Bruxellenſis; qui poſt mirabilem vitam, in duobus libellis comprehenſam, decedens; apparuit poſt mortem cuidam devotæ perſonæ in forma pueri, veſte partim nivea, partim purpurea circumamictus: per puerilem formam deſignavit, ſe humiliter & innocenter vixiſſe; per

Vita mox ab obitu compoſita

niveum colorem, ſe mundam vitam duxiſſe; per purpureum vero, diuturna ſanguinis effuſione corpus afflixiſſe. Obiit anno ſalutis MCCXXVIII. AUCTORE D. P.

6 *Deſumpta eſt ea viſio & apparitio ex prædicta Vita libro* 2. *numero penultimo: multaque hujus generis plura aliaque miracula haud dubie ibidem legerentur, niſi proxime poſt mortem* Arnulfi *ſcripta eſſet Vita illa; quod tum aliunde ſatis clare, tum clariſſime intelligitur ex ejuſdem libri* 2. *numero* 59, *ubi dicitur; quomodo vir ſanctus, anno* MCCXXVI *prædixit, quod* infra decennium futurum, plurima bella & multæ tribulationes in Eccleſia ſuſcitarentur; altero autem anno cœperunt rumores audiri, quod Fridericus contra Domnum Papam & Eccleſiam inſurgere conaretur. *Addit deinde Auctor*; Attendat igitur prudens Lector ... quot & quanta poſtea acciderunt: quot & quanta fortaſſis poſtmodum infra præmiſſum decennium mala horrenda contingere poſſint. *Quibus verbis ſignificatur bonam iſtius decennii partem adhuc ſuperfuiſſe, cum Vita ſcriberetur: aut potius, cum primo à morte anno ſcripta, uno alterove poſt anno eadem iterum ſcriberetur; & inter alia mox indicanda, etiam prædictio illa adderetur, tertio à morte anno.* E

à Goſwino Cantore Villarien.

7 *Auctorem Villarienſes apud Molanum nominant,* Goſwinum Boſutenſem, Cantorem monaſterii. *Ms. Auberti Miræi hunc præfert titulum:* Vita famuli Dei Fr. Arnulfi, Converſi Villarienſis, Auctore Nonno Goſwino, Cantore ejuſdem loci: *qui etiam titulus eſt in Ms. Aureæ Vallis, cum quo Miræi Codicem accurrate contulit noſter Heribertus, undique materiam huicce noſtro Operi colligens; nec non cum ipſius monaſterii Villarienſis Ms. ubi auctiori titulo eadem* Vita *ſcribitur*, edita à piæ memoriæ viro religioſo Nonno Goſwino, quondam Monacho & Cantore ejuſdem loci, duobus libris conſcripta. *Quod autem idem fuerit ipſi Viro Dei familiaris, tum variis locis aliis intelligi poteſt, tum ex fine libri primi; ubi rationem ſcientiæ reddens, quoad enormes ejus pœnitentias*; ab ejus ore audivimus, *inquit*, & verum eſſe credimus, ipſo aſſerente. *Præfatur tamen, præter eos quos in decurſu operis nominat, pleraque ſe habuiſſe ex quodam ejus familiariſſimo Monacho Walthero; cujus importunâ inſtantiâ victus Arnulfus*, ei multa de ſecretis ſuis notavit; *quodque* etiam quædam perſonæ ſeculares præfatæ Religionis, & quidam Fratrum Domus Villarienſis, aliqua de ſecretis beati Viri, quæ ab ejus ore audierant, ſibi enarraverunt. *Porro notatu dignum eſt, quod omnia tria Mss. præfata verbotenus ſic concordent uſque ad libri* 2 *numerum* 30, *ut minime operæ pretium fuerit, Roſweidi, in facienda collatione, etiam minutiſſima quæque obſervantis, laudare diligentiam; ſed notandum dumtaxat ſit, exinde Scriptionem totam quarta ferme parte, tam verborum, quam etiam ſententiarum, auctiorem haberi; unde mihi certo perſuaſi, ipſummet Auctorem, ut ſuprà inſinuavi, Scriptionem ſuam renovaſſe, altero exemplari exarato, interque ſcribendum ea omnia addidiſſe, quæ his ſignis [ ] ego intercluſi. Omnia vero ſcripta eſſe, currente adhuc decennio ante prædictum ab Arnulfo anno* MCCXXVI, *ſchiſma, apparet ex num.* 59 *libri* 2.

ex propria & aliorum ſecreta notitia, ſemel itérumque aucta in 3 *Mss.*

F

8 *Angelus Manrique, in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum* MCCXXVIII *cap.* 5, *breviter perſtringit Arnulfi Vitam, & num.* 10 *ſic loquitur*: Ejuſdem Sancti Vitam hoc noſtro ſeculo, cum aliis dicitur publicaſſe Franciſcus Moſchus, Atrebati anno MDC; ſed qui ex variis ſchedis ipſam collegerit, nec Goſwinum viderit: unde longe diverſam notat Aubertus Miræus in Chronico Ciſtercienſi, ubi de Sanctis monaſterii Villarienſis.

Aliam edidit Franciſcus Moſchus.

Eam-

AUCTORE D. P. & Roberto Abbati dedicavit,

Eamdem ſic impreſſam in octavo, ut loquimur, unà cum Vita S. Simonis Alnenſis, VI *Septembris recolendi, habemus in Muſeo noſtro; ubi in titulo ſe profitetur Moſchus,* Nivigelatem *ſeu Nivellenſem,* Armentarianorum, *id eſt Amenterienſium,* in Flandria Curionem, & apud S. Piatonem apud Siclinium Melantheſiorum Canonicum; *in cujus opuſculi Dedicatoria,* D. Roberto Henriòn *præfato (ei quem dixi-mus Beatorum Villarienſium Reliquias decentius com-poſuiſſe)* pacem & felicitatem *precatus; profitetur* ex Molani ſcriptis primum cognitum eſſe *ſibi,* fuiſſe olim in ejus monaſterio virum quemdam mirificum, Arnulfum, cognomento Cornibout, præclaris à Deo dotibus exornatum, monaſticæ diſciplinæ obſervantiſſimum, patientia & humilitate præfulgentem, obedientia nulli ſecundum, benignitate ſuſpiciendum, orationi intentiſſimum, abſtinentia ſingulari celebrem, rerum divinarum contemplatione ſublimem & extaticum, acerrimum aſini ſui, hoc eſt corporis, caſtigatorem, regulæ & ſtatus erga diocten perauſterum, denique omnium virtutum margaritis ornatiſſimum.

cum brevi Beati elogio,

B *ſed ſtylo Goſwini matato.*

9 Hujus Vitam, *inquit Moſchus, Abbatem alloquens,* indice Molano, diligenter quæſivi, quæſitam inveni, tuoque beneficio tandem accepi; &, ne ſim ingratus, Amplitudini tuæ typis excuſam mitto.... Auctorem crediderim fuiſſe Goſwinum, quod illum Auctorem laudet Molanus. Quamquam, dum una de hoc tecum egi, ne Goſwini quidem nominis ullum extaret veſtigium, in duobus illis libris Mss, quorum mihi copiam Reverentia tua fecit. At fieri poteſt, ut tertius aliquis liber præferat Auctoris nomen, ex quo tranſcripti fuerint iſti duo quos vidi: tertius vero temporum injuria interciderit, quem tamen mihi perſuadeo Molano ante multos annos viſum. Utut res ſe habeat, Auctor ipſe non fuit rerum divinarum imperitus, nec in ſcribendo expers methodi. Librum non indiligenter evolvi, mendas complures ſuſtuli, & ubi viſa eſt minus tolerabilis Latinitas, ſtylum nonnihil expolivi, ab hiſtoriæ veritate nuſquam abludens. In tractatu de beati viri pœnitentia, quædam repetuntur, prius in ejus Vita conſcripta: ſed pietatis amatoribus non erit ea repetitio, ſicut confido, ingrata. Noſti illud Platonicum, Δις ϗ τρὶς τὸ καλόν. *Hæc Moſchus, Scribit* etiam *Maurique, quod* eamdem Vitam, redactam ad compendium, Joannes de Aſſignies Gallice, Chryſoſtomus Henriquez Latine dedit. *Nos genuinum Goſwini opus, hactenus à nullo editum, ſuo hic ſtylo vulgamus.*

C *præ qua hic datur genuina.*

VITA

Auctore Goſwino, Cantore Villarienſi, coævo ac familiari.

Ex tribus Mss. inter ſe collatis à Roſweido.

PRÆFATIO

Ut in natura paulatim res perficiuntur

1 SIcut in germinibus herbarum atque lignorum, quæ terra producit non una ſpecies, nec unum in omnibus genus eſt; ſed ſingula quæque in ſui generis forma, & in ſuæ ſtirpis qualitate gignuntur; plenum autem decorem non ſtatim ut eduntur accipiunt, ſed certis & ordinatis provehuntur augmentis, donec ad perfectam ſui habitus quantitatem, per ſuccedentia ſibi incrementa perveniant: ita & ſemina divinorum charismatum, plantæque virtutum, non in omni agro cordis humani, totum hoc pariter quod ſunt futura naſcuntur; nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Juxta hanc ſimilitudinem, nemo repente fit ſummus; ſed diverſo modo diverſi paulatim proficiunt de virtute in virtutem, ſecundum quod eis gratia Dei arriſerit; à quo datur eis ſine merito, unde tendunt ad meritum; & à quo aſſequitur quiſque ante ullum laborem, unde poſtmodum mercedem accipiat ſecundum ſuum laborem. Diviſiones enim gratiarum ſunt ſicut dicit beatus Apoſtolus; & unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius ſic, alius vero ſic. Sed licet Deus noſter omnipotens, quandoque in aliquo ſervorum ſuorum operetur quædam ſingulariter mirabilia & mirabiliter ſingularia, quæ in multis aliis inveniri non poſſunt; non tamen ideo fit conſequens, ut privilegia paucorum faciant legem communem.

D *ſic homines in gratia,* *licet ſubinde aliter ex privilegio fiat,* 1 Cor. 12, 4 & 7, 7,

2 Si ita eſt, imo quia ita eſt, merito privilegianda eſt venerabilis converſatio Fratris Arnulfi, novi Martyris noſtri: qui tam mirabiliter vixit in hac vita mortali, ut vix hodie inveniatur aliquis, qui auſteritatem vitæ ejus, non dico per omnia ſuſtinere, ſed nec attentare quidem audeat. Qui dum adhuc cum hominibus converſaretur, & ſecreta converſationis ejus partim ſcirentur, partim neſcirentur; unus Monachorum Villarienſium, Walterus nomine, qui ei valde familiaris erat, multoties ſecretius rogavit eum, ut de bonis Domini, quibus eum gratia mater ditaverat, ei aliqua, cauſa ædificationis, intimaret. Illo verò ſæpius reluctante, idem Monachus ſe nimium contriſtari, nec ab importunitate ſua deſiſtere ſe velle aſſeruit, niſi ei ab ipſo aliqua intimarentur. Tandem ille, rogantis devictus inſtantia, roganti ſatisfecit, & ei multa de ſecretis ſuis reſeravit, quæ nos ab ejuſdem Monachi ore rapientes, memoriæ commendavimus, ut ſcripto poſtmodum traderemus. Quædam etiam perſonæ ſeculares, probatæ religionis, & quidam Fratrum Domus Villarienſis, aliqua de ſecretis beati viri, quæ ab ejus ore audierunt, nobis enarraverunt: quorum teſtimonio credibilia facta ſunt nobis, ad declarandam ejus converſationem.

E *ut factum in B. Arnulfo:* *cujus ſecreta quædam, à familiari ejus* *aliiſque accepta.* *ſcripturus Auctor,*

F *partitur opus ſuum bifariam,*

3 Ut igitur lucerna ponatur ſuper candelabrum, & luceat fidelibus qui ſunt in Eccleſia Dei, mirabilem Juſti hujus converſationem, ſicut à ſupradicto Monacho, vel ab aliis teſtibus veridicis nobis recitata eſt, breviter elucidare cupientes, Spiritum ſanctum invocamus adjutorem, quatenus ejus gratiâ cor noſtrum & linguam noſtram regente, aliqua, tam præſentibus quam poſteris, profutura, ſcribere valeamus. Et quia multæ ſunt afflictiones, quas ille Beatus corporaliter ſuſtinuit: congruum nobis viſum eſt, in primo libro Vitæ ejus, non ſolum corporales ejus afflictiones, ſed etiam inſtrumenta afflictionum tantummodo annotare; ut diſcant omnes longo illum martyrio fuiſſe coronatum. In ſecundo autem libro, virtutes & revelationes ſive cetera ejus geſta, adjuvante Domino, deſcribemus.

Hujuſmodi diviſionem etiam Manrique invenit, ſed paulo aliter partita capita ultima: nam prophetia de futuro ſchiſmate, quam in Mirai Ms. deſideratam Roſweidus ex Aurea Vallis Ms. monuit inſerendam Capiti apud nos 20, *indicat Manrique in ſuo quo uſus eſt Ms. reperiri Cap.* 22, *& apparitiones poſt mortem adſcribit Capiti* 25, *cum ecgraphum noſtrum, ante ſupplementa Aureivallenſia ſcriptum, Capitibus*

A *pitibus 21 terminetur. Genuinam ergo ac primam Diviſionem & titulos Capitum antiquos hic accipe, ut abſque vetuſtatis detrimento liceat nobis more noſtro longiora formare capita, appoſito indicio numeri ſub quo invenienda ſunt ſingula.*

ANTIQUA DIVISIO.

Lib. I. Cap. 1 De priori vita, & de initio converſionis ejus. Num. 4
II De adventu ejus ad monaſterium Villarienſe; & tribus funiculis, quibus primitus ſe ligavit. 7
III De virgis & roſco, quibus frequenter ſe diſciplinavit. 11
IV De mirabili ferula, qua ſe cæcîdit, & de urticis, in quibus ſe volutavit. 15
V De cilicio, caligis, & pedulibus cilicinis, & tribus catenis. 17
VI De pellibus ericiorum. 20
VII De lecto ejus. 23
VIII De cibo ejus & potu. 25
IX De labore ejus, vigiliis, & ſomno. 28
B X Quid in æſtate & in hieme fecerit. 31
XI De mirabili afflictione, quam omnibus diebus Quadrageſimæ corpori ſuo intulit. 33
XII De lorica ferrea, quam anno, præcedente obitum ejus, portavit. 36
Lib. II. Cap. 1 De caritate ejus. 1
II De duobus porcis, quibus grunnitum interdixit, quos ex licentia Prælati ſui caritative pauperibus dedit. 4
III De humilitate ejus & patientia. 6
IV De obedientia ejus & oratione. 10
V De eo quod B. Virgo Maria ei apparens, ſeptem gaudia, quibus in cælo incomparabiliter fruitur, ei revelavit. 14
VI De eo quod Dominus Jeſus, ei apparens, mira ſibi oſtendit. 17
VII De riſu ejus. 21
VIII Quomodo dæmones, quater ei aſſiſtentes, à ſe repulit. 24
IX De Monacho à ruptura liberato, & de gratia Domini, collata eidem. 82
X Quod monaſterium Sanctimonialium, cui Argen-cella nomen eſt, conſilio ejus fundatum eſt. 30
C XI De Recluſa, cui infirmitatem corporis, & in infirmitate conſolationem gratię cęleſtis, orationibus ſuis à Domino impetravit. 33
XII De matre cujuſdam Sacerdotis, quam tempore deſignato prædixit morituram. 35
XIII Quomodo Sacerdotem ſecularem, exterius prætendentem vitam religioſam, verbis corripuit. 38
XIV Quomodo uni Novitio & uni Monacho, oratione ſua ſubvenit: & alteri Monacho gratiam, quam habebat nec advertebat, inſinuavit. 40
XV Quomodo alterum Monachum, manibus Domini & B. Mariæ matris ejus, ad cælum deferri vidit. 42
XVI Quomodo Pariſienſi cuidam matronæ mirabilem gratiam à Domino impetravit. 45
XVII De gratia, alteri mulieri religioſæ à Domino miſſa, quam ipſe per ſpiritum agnovit. 47
XVIII De duobus Clericis, qui ad eum, ſuper ſtatu vitæ ſuæ conſulendum, venerunt. 49
XIX De puella, à dæmone fatigatâ, quam die determinato liberandam prædixit. 52
XX De Milite, quem, ut cogitationes ſuas opere impleret, admonuit; & de quibusdam perſonis quibus quædam futura prænuntiavit. 54
XXI De infirmitate & morte ejus. 64
Versus De converſatione & obitu ejus.

A. GOSW. COÆVO. EX MS.

LIBER I.

CAPUT I.

Arnulfi converſio, acceſſus Villarium, & prima pœnitentiæ inſtrumenta.

4 FUit in Epiſcopatu Cameracenſi, in oppido quodam veræ Brabantiæ, quod Bruxella dicitur, adoleſcens quidam, Arnulfus nomine, quem à mediocribus parentibus duxiſſe originem ferunt. Hic in primo adoleſcentiæ ſuæ flore, nequaquam advertens quod ait Salomon, adoleſcentia & voluptas vana ſunt; nec etiam prænoſcens, quanta Deus in poſterum ei bona facturus eſſet; ſponſionem, qua ſe in baptiſmo promiſerat renuntiaturum diabolo & omnibus pompis ejus, minime uſque in finem illibatam ſervavit; ſed levis moribus & verbis, per tortuoſa mortis itinera cœpit erraticus viator incedere, & in quantum libuit carnis ſuæ voluptatibus deſervire. Cum autem placuit Domino, qui eum ſegregavit ex utero matris ſuæ, ut vocaret eum per gratiam ſuam; miſit ei ſpiritum conſilii ſalutaris, qui cordis ejus tenebras illuminaret, & errantem ad viam veritatis reduceret. Ad cujus dulce ſuſurrium à ſomno mortis excitatus, abiit ad Sacerdotem, Vicarium Chriſti; & noxium peccatorum ſuorum virus in Confeſſione evomens, exuit veterem hominem cum actibus ſuis, & induit novum, qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis.

Bruxellis natus.

Eccl. 11, 10.

confeſſione facta, E.

devotioni ſe tradit,

5 Deinde cum omni induſtria ſegregans ſe à malevolo ſecularium contubernio, cœpit frequentare religioſas perſonas, & bonis viris ſe familiarem exhibere; ut eorum exhortationibus & ſanctis orationibus, tanto liberius ad meliora proficeret, quanto validius carnis illecebris & vanitati mundanæ renuntiaret. Quotieſcumque autem poterat, ſanctarum celebrationi Miſſarum intererat; dominiciſque noctibus atque in Sanctorum feſtivitatibus, pulſatis ad Matutinas campanis, impiger ad eccleſiam convolabat. Siquando vero ſomnus eum diuturnior oppreſſiſſet, ita ut ad ſonitum campanæ nequaquam ſurgeret; & poſtmodum tamen evigilans, Matutinis jam ex parte cantatis, tardius ad eccleſiam veniret; tunc miro modo mœrens & verecundus, non ante oculos hominum, ſed Dei; eccleſiam ingredi, & ipſi Domino adſtare recuſabat: ſed ſtabat foris in eo loco, ubi de tecto eccleſiæ ſtillicidia deſcendebant pluviæ, ſtillantia ſuper terram: ſed tamen raro ei contingebat.

ſomnolentiam caſtigat ſub ſtillicidio.

F

6 Et quoniam ſcriptum eſt, Vaſa figuli probat fornax, & homines caſtos tentatio tribulationis; quodam tempore, inſtinctu diaboli, tentatus eſt, ſed probatus. Cum enim mulier quædum, ætate adoleſcentula, laſciva moribus, & ſeculariter vivens, videret eum adoleſcentem aſpectu decorum; oculorum ſuorum capta laqueo, exarſit in concupiſcentiam ejus. Sed quia putidum cordis ſui amorem, libidinoſæ commixtionis incentorem, ei palam denudare erubeſcebat, eo quod timoratum ac religioſæ vitæ deditum

Eccl. 27, 6

A procaci muliercula noctu ſollicitatus,

A. GOSW. COÆVO. EX MS. ditum attenderet; cœpit cogitare, quali arte illiceret eum ad peccandum. Et nacta opportunitatem, nocte quadam, cum ille in ſtrato ſuo ſe collocaſſet ad pauſandum; ſub caligine noctis ingreſſa latenter cameram, venit ad lectum ejus; & juxta eum ſe impudenter collocans, cœpit eum verbis procacibus incitare ad peccatum. Quod ille ut audivit, ſtatim de lecto exiliens fugit; ſicque miſera mulier, ſpe ſua fruſtratam ſe eſſe dolens, confuſa receſſit. Eâ horâ tam validâ carnis tentatione correptus eſt, ut pene lapſus fuiſſet in peccati voraginem, niſi Dominus gratiæ ſuæ manum ei porrexiſſet, qui ſervos ſuos non patitur tentari ſupra quam poſſint, ſed facit cum tentatione etiam proventum, ut poſſint ſuſtinere. Pro ſua igitur ereptione gratiarum actiones Domino lætus rependens, ait: Spero in te, Domine Deus meus, quia ſicut nunc per te ab hoc igne mortifero liberatus ſum, ſic deinceps hujuſmodi incendium, te protegente, mihi non dominabitur.

fugam noctu capit,

B 7 Pugnans itaque de cetero novus athleta viriliter, præparavit animam ſuam ad tentationes; & in hoc ſtatu Religionis, quaſi duobus annis præmuniens quantum potuit, ſe à peccatis & vitiis cuſtodivit. Sed timens ne, ſi forte recidivum patereturſ, fierent noviſſima ejus pejora prioribus, propoſuit tranſire ad Ordinem Ciſtercienſem: & tamquam ſi reſponſum accepiſſet à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius eſſet Converſus ejuſdem Ordinis, & mirabiliter præ ceteris viveret: duos ſecum comites itineris ſui ſine dilatione aſſumens, timorem ſcilicet Domini & ſpem veniæ, reliquit cognatos & notos, & abiens valedixit ſeculo, in ſeculum & in ſeculum ſeculi. Egreſſus igitur novus Chriſti tiro runculus cum Abraham, de terra & de cognatione ſua, ut iret in terram quam monſtraverat ei Deus; anno ætatis ſuæ viceſimo ſecundo, venit ad monaſterium Villarienſe, ubi à Domino Carolo, tum temporis Abbate, ſe recipi petiit & impetravit; ſicque habitu ſeculari depoſito, & habitu Ordinis aſſumpto, Fratrum laicorum conventui ſociatus eſt. Factus autem Novitius, cum omni benevolentia cordis & longanimitate, præſtolabatur anniverſarium ſuæ Profeſſionis diem. In quo dum profiteretur Abbati ſuo, copioſam & quodammodo ſingularem à ſummo Abbate meruit accipere cælestis gratiæ benedictionem, ſicut in ſequentibus declarabitur.

& applicat animum Religioni.

CAP. II. *An. æt. 22 Villarii capit habitum Fr. Converſi;*

C 8. Cum autem annus probationis ejus necdum ex magna ſui parte evolutus eſſet; cœpit ſalubriter contriſtari, eo quod minus laboris & afflictionis quam arbitrabatur, ſe reputabat inveniſſe: & tacitis intra ſe cogitationibus ſibi ipſi de ſeipſo conquerebatur, dicens: Ad quid veni ego ad Ordinem iſtum? Numquid ut fruſtra dies meos conſumerem? Si foris remanſiſſem in ſeculo, multo plus afflictionis corporaliter potuiſſem ſuſtinuiſſe, quam hic ſuſtineam. Aliud eſt etiam quod me torquet interius; hoc ſcilicet, quod omnia corpori meo neceſſaria, tam in victu quam veſtitu, ſine ſolicitudine mea mihi miniſtrantur, & quidem abunde, pluſquam corpori meo & ſtomacho neceſſe ſit. Ecce tempus meum perdo, & dies mei ſine fructu mercedis prætereunt.

angitur deſiderio majoris rigoris,

9 Cum hæc & his ſimilia mente tractaret, reputans ſecum, ne forte pœnitentiales Ordinis afflictiones ei celarentur; cœpit cogitare & recogitare, quid arctius, quidve pœnalius poſſit ſuæ carni ſuperaddere: & invenit quoddam tormentum, quod ſatis corpori ſuo eſſet oneroſum. Fecit namque ſibi furtim duos funiculos, de ſetis tortos, quas ei cauda miniſtravit equina, & circumcinxit ex eis ſtrictim coxas ſuas deſuper genua, portans illos diebus multis, quoadusque caro ejus exinde vehementer læderetur. Die vero quadam accidit ei, ut ex quodam defectu corporis factus velut exanimis, corrueret in terram. Quod videns quidam Frater, & timens ne aliquam ſingularem corpori ſuo inferret afflictionem; poſt modicum, cum ad ſe reverſus fuiſſet, alloquens eum ſeorſum, dixit ei: Frater Arnulfe, cave tibi, ne communes Ordinis inſtitutiones tranſgrediens, vitæ tibi aſperioris non licentiatus aſſumas auſteritatem vel ſingularitatem: quia magnum inde corporis tui poſſes incurrere detrimentum. Ad quod verbum ille confuſus in ſemetipſo, acceſſit ad Monachum Confeſſorem, qui tunc temporis erat Magiſter Converſorum; & confeſſus eſt, ſe portaſſe funiculos illos abſque licentia. Confeſſor vero increpans eum, & injungens ei pœnitentiam, prohibuit, ne quid ſimile de cetero ſine licentia attentare auderet.

D *& coxas ſetaceis funiculis ſtringit:*

quod Confeſſario detegens;

E

10 Ille vero factus conſtantior ex increpatione Magiſtri ſui, acceptâ licentiâ fecit alium funiculum longiorem, cui multos inſeruit nodos, ut citius graviuſque cutem cum carne ſecaret, & ſibi majorem daret hæc medicina dolorem, & ex eo circumcinxit ſe per medium ſui, aſtringens illum fortiter corpori, quem ſimiliter diebus multis portaſſe memoratur. Tandem funiculus idem cutem transfigens, carni ejus tam validæ immerſus eſt, ut de carne ejus putrefacta vermes ebullirent, & ipſa eadem caro magnum ex ſe fœtorem evomeret. O vere felicem puerum, de quo recenter nato tam ſolicita eſt mater gratia, ut non ſolum nutriat eum lactis dulcedine, ſed etiam myrrhatum vinum propinet ei ad bibendum; dum alligat eum in cunis infantiæ ſuæ tam pungentis faſciâ funiculi, & cultro tam acutiſſimo carnalem in eo circumcidit laſciviam. Timens igitur fortis athleta, ne fœtor, qui de putredine carnis ejus procedebat, læſionem proximis generaret; curavit eumdem funiculum carni ſuæ penitus ſubtrahere, non ob defectum quidem tolerantiæ, ſed propter occaſionem ſuperius memoratam.

permittitur alio nodoſo uti;

ſed & hunc deponere cogitur.

F

CAPUT II.

Flagrorum Arnulfi frequentia & varietas mira atque cruenta.

CAP. III. *Crudelibus virgis corpus totum excruciat,*

11 A tempore itaque illo, quo funiculos projecit à ſe bellator fortis, tam crudelem adverſus corpus ſuum fecit conjurationem, ut quidquid deinceps novi & pœnalis inſtrumenti cogitationibus ſuis occurreret, unde carnem ſuam laniare poſſet, carni ſuæ procul dubio ad debellandam eam applicaret. Emenſo igitur aliquo tempore, virgarum verbera conſulens, virgis manum inſtruit; & ſe cingulo tenus, vel etiam totum corpus, quandoque veſtibus exuens, carni ſuæ, in quocumque loco ſe manus ferientis extendiſſet, tam grave tormentum verberando intulit, ut multis ſe exaratam vibicibus caro oſtenderet. Cum autem ſacrificium hujuſmodi Domino ſæpius offerret, æquo animo ſævientium ictus virgarum ferebat; oſtendens verum

& amore abreptus,

A rum ſe eſſe diſcipulum Domini & Magiſtri ſui, qui ſanctiſſimam carnem ſuam flagellis laniandam præbuit. Sub cujus magiſterio proficiens de die in diem in ſimplicitate cordis, didicit ab ipſo mitis eſſe & humilis corde; didicit etiam artem artium, artem amoris; qui, ut ait B. Bernardus, præceps, vehemens, flagrans & impetuoſus eſt; qui præter ſe aliud cogitare non ſinit; qui confundit ordinem, qui diſſimulat uſum, qui modum ignorat: qui totum quod opportunitatis, quod rationis, quod pudoris, quod conſilii judiciive eſſe videtur, triumphat in ſemetipſo & redigit in captivitatem.

roſco utitur, ad flagra,

12 Hunc amorem totis medullis cordis inviſcerare ſibi cupiens ſervus Chriſti, cœpit ſemetipſum vilipendere, & ſui corporis quodammodo obliviſci; terrena deſpicere, cæleſtia deſiderare, & in æternitatis amore ſuſpendi. Inde eſt quod virgarum verbera parvipendens, cœpit in ſilvis roſcum colligere, lignum ſcilicet virentibus ſemper foliis aculeatum; faciens inde ſibi faſciculos, & eorum ramis privatim ſe verberabat omni tempore, tam æſtatis quam hiemis, exceptis Dominicis diebus vel feſtivitatibus Sanctorum. Agnoſcant ergo omnes, quia ubicumque manus terientis in corpore ſuo locum inveniſſet, tam irremediabili diſciplina ſe uſque ad effuſionem ſanguinis ſolitus erat cædere, ut ramos aculeatos, quibus ſe flagellabat, oporteret eum mutare frequenter, & novos accipere; pro eo quod ex crebris percuſſionibus, plures ſuper corpus ejus confringebantur. Non ſufficiebat ei quod verberibus carnem ſuam affligebat, niſi etiam novos afflictionum modos excogitaret. Interdum ſiquidem pungitiva roſci folia accipiens, ſubtus ad carnem, in ſinu ſuo ponebat. Interdum etiam aculeatorum congeriem ramorum, in modum lectuli ſibi in terra ſternens, nudum ſe in eis volutabat.

B *ſub veſte & inſtrato.*

Hinc cruentatum increpanti

13 Quodam die, cum Monachus quidam veniſſet ad grangiam, ubi idem vir Domini morabatur, interrogavit Fratrem ſtabularium, nomine Nicolaum, ubinam ille eſſet. Qui reſpondens dixit, eum eſſe in purgatorio. Ad quod verbum cum Monachus miraretur, & interrogaret, cujuſmodi eſſet illud purgatorium; prædictus Frater ſubintulit dicens: Quia ille more ſolito verberibus purgatoriis corpus ſuum affligebat. Tunc Monachus, Quam libenter, inquit, colloquerer ei, ſi id mihi ab ipſo concederetur; ſed ut arbitror tali præpeditus negotio, foras ad me modo non egrederetur. Imo, ait ille, ſi veſter ei adventus innotuerit, ſine mora procedet. Statimque pulſans ad oſtium cellæ, evocavit virum Dei, nuntians ex nomine Monachum adveniſſe, qui ejus ſanctum & familiare exoptabat colloquium. Confeſtim ille tunica ſe rurſum circumamictans, caputiumque reſumens, egreſſus eſt. Cum autem Monachus videret tunicam ejus, ſanguine cruentatam, rivulis ſanguinis de corpore ejus recenter flagellati decurrentibus; præ dolore cordis lacrymatus eſt, ita ut vir Domini cauſam lacrymarum ejus ab eo ſciſcitaretur. Qui reſpondens dixit: Tactus ſum dolore cordis intrinſecus, attendens mirabile martyrium. Et quare, cariſſime, interficis temetipſum? Ad quod verbum ille Monacho jocoſe ſatisfaciens, non ſe ſui ipſius, ſed peccatorum interfectorem eſſe reſpondit. Nec mirum. Acerrima enim & frequens carnis afflictio, ſæpe adimit ſervis Dei ex parte non modica peccandi occaſiones.

reſpondet, ſic peccata occidi:

14 Quadam iterum vice, cum intra cellam ſuam ſe more ſolito cæderet; vir quidam ſtetit foris ſecus parietem, beato viro hoc ignorante, ut verberum ejus modum exploraret; & mille nongentos ictus eum carni ſuæ dediſſe, eoſdem ictus numerando, agnovit, antequam à verberibus ceſſaret. Res mira! Quis ſuper his non obſtupeſcat? O Amice Dei omnipotentis, quid eſt quod agis? Alii quærunt ſua commoda, carnem ſuam foventes; & etiam milites hujus mundi præliantur, non contra ſeipſos, ſed hoſtes ſuos: tu verſa vice contra carnem tuam pugnas, & quaſi miles furibundus ei novum bellum indicis. Obſecramus pro Chriſto miſerere carnis tuæ, carnis pauperis & fragilis, ſine qua vivere non potes. Si verò eam affligere cupis, conſule ſaltem nutricem virtutum diſcretionem: ab illa enim doceri poteris, quantum oneris jumento carnis tuæ imponere debeas. Nequaquam, inquit ille, nequaquam ad effectum perducetur hujuſmodi perſuaſio, cum caro mea hoſtis meus ſit, tanto magis mihi formidandus, quanto magis mihi vicinior eſt. Jumentum carnis meæ ſtimulis pungi & actari neceſſe eſt, ne laſciviat & me pertrahat in mortis voraginem: & ideo nova adhuc illi bella ſuſcitare propono.

A. GOSW. COÆVO. EX. MS. *alteri, quæ ictus* 1900 *numeraverat,*

ait ita tractandum hoſtem,

E

CAP. IV. *Ferulâ, erinacei ſpinis aſperâ,*

15 Igitur miles fortiſſimus, perſeverans in ſancto propoſito impugnandi carnem ſuam, ut in tormentis, corpori ſuo adhibitis vel adhibendis, ſimilis efficeretur leoni, qui ad nullius pavet occurſum; invenit quoddam genus flagelli, cujus ictus non tantum importabiles hodie multis viderentur, ſed & intuentes horrore nimio concuterent. Fecit namque ſibi ferulam ligneam agglutinans illi pellem ericii, multis aculeatam ſpinis; & in virtute ſanctæ crucis ſapienter indoctus, arripiens illam, flagellavit ſe, ubi caro ejus denſior habebatur, vel ubicumque manus ferientis inveniſſet locum; ut nequaquam ſibi parcens, ſed manibus propriis ſeipſum cædens, & tormentum tormento addens, majus aliquid ageret quam Martyres antiqui, qui alienis manibus torquebantur. Et cum talibus corpus ſuum ſtimulis immiſericorditer perforaret, tanta ſanguinis abundantia de foraminibus effluebat, ut manus ejus ſuperficietenus tingeretur. Quotieſcumque autem, tam virgis, quam roſco, ſive ferula, carnem ſuam tam furibunde cæcidiſſet; die ſequenti ſe curatum divinitus reperiebat; excepto quod quædam nigredinis maculæ ex vibicibus & foraminibus in carne ejus apparebant. Quandoque etiam recenter flagellatus, nudum ſe volutabat in urticis, ita ut dolor quem mordaces illi urticæ pariebant, acrior ei & intolerabilior, ſicut ipſe perhibebat, ſuper omnes dolores, quos antea ſuſtinuerat, videretur.

multum ſanguinis elicit,

& inflictas plagas renovat,

F

inter urticas ſe volutando.

16 Quomodo te magnificabimus, ſerve Dei excelſi? qui non ſolum funiculos, virgas, & roſcum; ſed etiam ferulam, & talem ferulam excogitans elegiſti. Ubi umquam audiſti factum, ut quis ſe hujuſmodi ferula auſus fuerit cæcidiſſe? Moris eſt pueris ſcholaribus, ut ſi quem forte eorum contingat, in ſuarum latinitate collocutionum falſam proferre grammaticam, ſodalis ejus qui hoc audierit, ferulâ ligneâ volam manus ejus feriat, & eamdem ferulam illi ſervandam relinquat. Ita fortaſſis, pro eo quod quondam in ſeculo contra regulam Chriſti vixeras, & in operibus tuis quemdam, ut ita dixerim, falſitatis barbariſmum feceras, timor Domini ſanctus, non dico manum, ſed multas corporis tui partes prædicta ferula te ferire ſæpius & acerrime compulit; ut merito offerres Domino majeſtatis ſanguinem tuum, qui tempore paſſionis ſuæ gratanter

A. GOSW. COÆVO. EX MS. obtulit pro te Deo Patri ſanguinem ſuum. Et unde tandem tantam concepiſti audaciam, ut carnem tuam tam horribilis ferulæ ictibus diſſecares, inſuper & urticis exureres? niſi ex præſumptione ferventis amoris, qui de infimis cordis tui per vulnera carnis ebulliebat? Aggredere ergo jam de cetero, prout tibi placuerit, quæcumque tormentorum inſtrumenta tibi ad manus venerint; quoniam tantam conſecutus es à Domino vitæ & ſpiritus libertatem, ut ad omnia corpori tuo contraria te inſuperabilem exhibeas; nec dignum eſt ut deinceps libertas tua ab aliena conſcientia judicetur.

CAPUT III.

De cilicio, caligis, & pedulibus cilicinis, ac tribus catenis, atque ſaxeo lecto.

CAP. V. PRælibatis itaque exaratus cruentatuſque flagellis Arnulfus noſter, & permanens invictus; ſubtus ad carnem induit cilicium, ne quid minus B. Arnulfo Metenſi Epiſcopo in hac parte feciſſe dicatur; qui, ſicut in Geſtis ejus legitur *a*, cilicio induebatur. Ut ſi cilicio induebatur, non tamen caligas cilicinas in cruribus, & pedules cilicinos in pedibus geſſiſſe deſcribitur; cum Martyri noſtro, neque caligæ, neque pedules hujuſmodi defuiſſe certiſſime dicantur. Quoties autem de grangia ubi morabatur, Dominicis noctibus, vel etiam in Sanctorum feſtivitatibus, ad monaſterium pedes ire voluiſſet; non tamen ideo omittebat, quin pedules portaret in pedibus, quamvis in ambulando pedes ejus aſperitate eorum non modice læderentur.

Utitur cilicinis, thorace,

a

B

bracca, & pedulibus.

18 Cum vero cilicio ſatis aſpero, quod ſubtilioribus ſetarum funiculis erat contextum, primitus uti conſueviſſet; cœpit ejuſdem cilicii aſperitatem quaſi pro nihilo ducere, eo quod ad portandum quodammodo ſuave & minus pungitivum ſibi videbatur: commotuſque indignatione magna adverſus carnem ſuam, cogitavit acrioribus eam exacerbare injuriis. Et cum ab hujuſmodi cogitationibus deſiſtere nollet, ne fervor cordis ejus vel ad modicum tepeſcere videretur; accepit ſetas equinas, & furtim ex eis groſſos contorquens funiculos, colligatum inſtitis, aſperum nimis & viſu horribile, corpori ſuo fecit indumentum. Quo dum indutus eſſet, tam rigidum & inſenſibile circa corpus ſuum, ut ita dicam, ſtabat idem indumentum, ut nequaquam in alteram partem ſe flectere, vel deorſum inclinare poſſet. Quod dum comperiſſet magiſter grangiæ, vir religioſus & omnium bonorum amicus, Sygerus nomine; timens ne jumentum corporis illius ſub tanto onere deficeret, calliditate quadam illectum ſeduxit, & ei tormentum importabile abſtulit: ille autem dolens, dulce ſibi ablatum eſſe cilicium, à die illa & in reliquum eiſdem ciliciis, quibus ante uti conſueverat, uſus eſt. Porro ſi quis quærat, qualiter & quoties, ſi crebro an raro, cilicio, caligis, & pedulibus uſus fuerit; agnoſcat quod hujuſmodi indumenta tam indiſſolubili fœdere carni ſuæ copulavit, ut eis fere quaſi omni tempore uteretur. Non enim difficile fuit ei habere ad manum hæc cilicina indumenta; quoniam à quodam viro religioſo, qui ſibi familiaris erat, eadem contexta ſæpius ei miniſtrabantur.

Horridius aliquid, ex ſetis nectit,

C

quo ablato iſta reſumit,

19 Cogitans autem miles invictus, quid adhuc carni ſuæ, ad cumulandum tormentum, applicare poſſet; tres catenas ferreas ſibi acquiſivit, & in nomine Sanctæ Trinitatis, trinitati ſupradictæ, id eſt, cilicio, caligis & pedulibus, trinitatem catenarum ſocians, primam catenam per medias ſcapulas & ſub aſcellis, ex utraque parte per ante pectus ſuum, circumflexit, & ex ea ſe vinxit: ſecunda autem catena, à dorſo per medium ventrem, ſe quaſi quoddam cingulum exhibuit: tertia vero, circumpoſita renibus, ſuum etiam officium implevit. Has autem catenas carni ſuæ, prout libuit, vel fortius vel remiſſius aſtrinxit. Vidit Joannes in ſua Apocalypſi hominem præcinctum circa pectus zonâ aureâ; nos vero oculata fide majus aliquid inſpeximus, hominem mirabilem fortiter aſtrictum circa pectus catenâ ferreâ, ad reprimendas cogitationes noxias, quæ ex corde oriuntur; circa ventrem ſecundâ catenâ cingebatur, ut gulæ concupiſcentiam reprimeret; tertiâ circa renes, ut luxuriæ motus refrenaret. Hic eſt funiculus triplex non lineus, ſed ferreus; qui quanto fortior, tanto ad rumpendum difficilior. Supradictis igitur catenis vir Domini cinctus fuiſſe, & eas multo tempore portaſſe, certiſſime memoratur.

D

triplicemque ad corpus catenam.

CAP. VI. 20 Poſt præcedentium tormentorum triumphos, cupiens adhuc miles Chriſti in operibus militiæ ſuæ innovare ſigna, & immutare mirabilia; auſus eſt magnum quiddam attentare, quod inter cetera ejus geſta multis præconiis attollendum eſt. Quæſivit namque ſibi pelles ericiorum, nunc plures, nunc vero pauciores, ſecundum quod eas ad manum habere potuit; quibus tam mirabiliter uſus eſt, ut ipſarum aculeos carni ſuæ ſine cunctatione applicans, multis eam punctionibus perforaret. Et ne caro ejus prædictarum pellium punctionibus diutius fraudaretur, rogabat paſtores ovium, ut quotieſcumque ericios, vel in ſilvis, vel in dumetis, ſeu alibi inveniſſent, excoriantes eos, pelles ei pro munere afferrent: unus etiam ex familiaribus ejus hujuſmodi pelles quandoque ei comparabat. Et quamvis certum non deſignaverimus numerum pellium; agnoſcant tamen præſentes & futuri, undecim eum pelles habuiſſe; de quibus inſimul ligatis, quaſi quoddam pelliceum faciens, ſex in pectore & utroque latere, quinque vero in dorſo fixas bajulabat; cilicium deſuper induens, & cingulo illud corpori aſtringens, ne forte pelles à carne laxarentur. Eaſdem autem pelles multo tempore tulit, quas tamen ad libitum ſuum, pro loco & tempore, vel depoſuit vel reſumpſit.

Sæpe etiam ericinaceorum pellibus,

E

F

exoratâ ad id licentiâ à ſuis Abbatibus,

21 Poſſunt forte aliqui mirari & dicere, quod multum, & pluſquam multum indiſcreti fuerunt Abbates illi, qui paſſi ſunt virum iſtum ericiorum pelles, viſu & tactu horribiles, corpori ſuo adhibere, & ceteris inſtrumentis ſe ultra modum affligere. Quibus ſatisfacientes reſpondemus, quod huic beato viro, qui ſub quatuor Abbatibus, Domino videlicet Carolo *b*, Conrardo, Galtero, atque Guillelmo *c*, fortiter Domino militavit, iidem Abbates licentiam adhibendorum corpori ejus tormentorum dederunt; ſed ei rurſum quandoque interdixerunt, timentes ne ſub tot & tantis martyriis deficeret; ſed ille, fortem ſe ad omnia aſſerens, opportune & importune licentiam ſibi ſubtractam iterum ab eis extorquebat. Videbant enim in eo privilegiatam quodammodo gratiam ſuſtinendi; nec poterant eum à ſe repellere, & contradicere ſermonibus juſti; eo quod roborabatur à Deo in diebus certaminis ſui, nec ullatenus deficiebat. Si voluerimus ſeriatim revolvere vetus & novum Teſtamentum, non poterimus invenire aliquem, qui ſive virgis roſcoſis, ſive aculea-

b

c

A culeatis ericiorum pellibus corpus ſuum martyrizaverit, præter hunc beatum virum.

22 Referente beato Papa Gregorio didicimus, ſanctiſſimum monachorum patrem Benedictum, in ſpecu latitantem inventum fuiſſe à paſtoribus, pellibus * veſtitum: cui quamvis comparare non præſumamus martyrem noſtrum; dicimus tamen, pelles ejus pellibus ejuſdem beati patris longe fuiſſe diſſimiles. Et certe ſi pelles utriuſque hodie deberent à multis ad veſtiendum eligi; omnes (ut arbitramur) eligerent pelles S. Benedicti, & aſpernando anathematizarent pelles Fratris Arnulfi. Et quid mirum, ſi pelles tam terribiliter aculeatas æquanimiter ſuſtinuit? qui memor paſſionum Domini, peccata ſua, diem judicii, & tormenta inferni, ante oculos cordis ſui ſæpius habuit? qui, ex quo ad Ordinem venit, ipſomet teſtante, voluntatem ſuam numquam implevit? qui omnes cordis ſui affectiones ad Deum convertit? qui in bonis conſummari proponens, Deo dedit pellem pro pelle, pellem miſeræ carnis pro glorioſa pelle reſurrectionis? Præterea ſciendum eſt, quod quoties, poſt expenſum in bonis operibus & ſanctis orationibus diurnæ lucis ſpatium, ſe in lectulo ſuo pauſationi dedit, non ſine cilicio, caligis & pedulibus, atque prædictis pellibus, id agere conſuevit.

* Cap. 1.

majorem Dei gratiam in eo agnoſcentibus,

quam de aliis Sanctis legamus.

B

CAP. VII. *Lectus eius ſaxa & baculi,*

23 Quia de lectulo ejus mentio incidit, ſciendum eſt, quia ipſe ſibi lectulum, non floridum, ſed horridum; non de ſtraminibus, ſed de lapidibus planis & magnis, ut in eo pauſaret, exſtruxit: & deſuper lapides illos, baculos quoſdam duros poſuit; & ſic demum ſuper baculos ſagum laneum, ut corporis ſui tormentum celaret, expandit. Et ne caput ejus etiam ubique incommoditatis participio fraudaretur, ad caput lectuli lapidem grandem poſuit, nullum omnino cervical ſub capite ſuo habens, quemadmodum ceteri Fratres ejus. Tanti autem fœderis pactum cum lectulo ſuo fecerat, ut vix omnibus noctibus ſe ab eo elongari pateretur: ſed tamen, eum ſemel in alio lecto nocte quadam quieviſſe audivimus. Cum Monachus ille, de quo ſuperius mentionem fecimus, qui ei familiaris erat, nocte quadam eſſet in grangia, ubi ille morabatur, & in domo contigua dormitorio Fratrum, ambo pariter loquerentur; quanto familiarius tanto ſecretius, ſermones de bonis Domini, vel de utilitate animarum, ſive de ſecretis ſuis ad invicem conferebant. Cum autem aliquam partem noctis loquendo transegiſſent, & vir Domini pauſatum ire ſe velle diceret; Monachus dixit ei; Care Frater Arnulfe, manete hic hac nocte mecum, ſi ita vobis placuerit: ut, quia ego ſolus ſum, ſolitudo mea ex conſortio veſtro mihi tolerabilior efficiatur. At ille aliquantulum ſilens: Libenti, ait, animo faciam quod petitis, ſed non puto quod aliis multis in hac re conſentirem: longum enim tempus præteriit, quod in hac grangia tam familiarem quietis pitantiam corpori meo non indulſi, quemadmodum nocte iſta ei daturus ſum. Ad hoc Monachus reſpondit: Care Frater, do vobis benigne licentiam; nolo enim quod aliqua anima, veſtro indigens auxilio, detrimentum aliquod cauſa mei patiatur. Cui ille, Nequaquam, inquit, quia honorem & conſolationem, quam cauſa petitionis veſtræ hac nocte corpori meo exhibebo, majoribus poſtea tormentis ei recompenſabo.

ſtragulâ tecti;

C

ſemel tamen mollius cubuit, inſtanter rogatus,

24 His dictis, dicto Completorio, ad requiem lectorum ambo converſi ſunt. Monachus autem cum vellet eum mantellis & aliis veſtibus tegere, timens, ne forte nimio frigore hiemis læderetur; ille modicum ſubridens, veſtes penitus rejecit, inſuper & cum pulvinar capiti ejus ſupponeret, abjecit. Monachus vero, quia nimium frigus erat, ſicut præmiſſum eſt, multis veſtibus ſe cooperiens, vix frigus evaſit. Vir autem Domini, à facie frigoris non expaveſcens, corpus ſuum, tunicâ ſolâ & cilicio indutum, contraxit, &, quodammodo conglobavit; & in brevi cappæ ſuæ opertorio ſe involvens, modicum quietis ſomnum deguſtavit; ſicque ſurgens à ſomno, orationes ſuas uſque ad Fratrum vigilias protelavit. Conſideremus nunc mirabilem viri Dei ſcrupuloſitatem, qui in hoc quod modicâ parte tantum unius noctis ſuper lectum recubuit, tenui panno & modico ſtramine adornato; in hoc, inquam, honorem & conſolationem corpori ſuo ſe præſtare aſſeruit. Ex his & ſimilibus colligere poſſumus, quia quod aliis conſolatio eſt, ei deſolatio fuit; & quod alii deſolationem ſibi aſſerunt, iſte ſuam conſolationem reputavit; fugiendo quod multi appetunt, & appetendo quod multi fugiunt.

A. GOSW. COÆVO. EX MS. *ſed abſque tegmine.*

ANNOTATA

E

a *Colitur S. Arnulfus Epiſc. Metenſis* 16. *Auguſti*; *in cujus Vita apud Surium cap.* 4. *legitur, quod,* Indutus, licet clam, cilicio, ejus perpetuo uſu exeſis & maceratis membris, geminum addebat vigiliarum & inediæ cruciatum.

b *Catalogus Abbatum apud Sammarthanos, initium* Caroli *adſcribit anno* 1197, *cui anno* 1209 *ſucceſſerit* Conradus: *qui à ſanctitate laudatur; & an.* 1214 *tranſlatus ad Claram-vallem ipſam regendam, accepit ſucceſſorem* Walterium; *ſed typographico mendo imputandum puto, quod proximi ab hoc,* Willelmi de Bruxella *initium notetur an.* 1231; *credo enim legendum* 1221: *nam Cantipratanus ait, eum fuiſſe anno* 1222. *Manrique ad an.* 1202 *cap.* 5, *n.* 6, *Carolo Abbati jungit* Cæſarium Heiſterbacenſem, quem jam tum Villarii Priorem *egiſſe, putat ſe demonſtraſſe, atque adeo* Arnulfi *quoque in ſpiritu magiſtrum fuiſſe.*

c *In Ms. Villarienſi, poſt Vitam Arnulfi, ſequentia invenit Roſweidus, quaſi de hoc* Guillelmo, *ſub quo iſte obiit: nam quo alio titulo hæc ibi ſcriberentur?*

CAPUT IV.

F

Victûs, ſomni, veſtitûs ratio, plena aſperitatis.

CAP. VIII. *Solitudinem nactus Arnulfus,*

25 CUm autem tempore quodam habitaret cum tribus ſive quatuor Fratribus, in mansiunculâ quadam, quam vir dives, Uppo nomine, Domino Villarienſi libere contulerat in poſſeſſionem; ejuſdem loci ſolitudine delectatus, ut ſecretius liberiuſque ſe ibidem affligeret, magnum quiddam præter conſuetudinem aggredi auſus eſt; ut ſcilicet pane nigro & aſperrimo, quem canes edere conſueverant, & pulmentis biduo vel triduo reſervatis veſceretur. Cum vero panem eumdem ad voluntatem habere non poterat (quod tamen raro contingebat) pane nigro & groſſo, quo familia domûs veſcebatur, ſe reficiebat. Et cum pulmenta eadem diu reſervata plurimum fœterent, ita ut comedentem quodammodo magis ad vomitum provocarent, quam ſtomachum comedentis reficerent; vir mirabilis vim ſibi faciens, ſtomacho ſuo quaſi indignans, dicebat:

pane canino & pulmento fœtido veſcitur,

A. GOSW. COÆVO. EX MS. Cur cibis, quos tibi porrigo, indignaris? Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare: velis nolis inſipida te oportet guſtare cibaria, alioquin pugnabo adverſum te, niſi benedictionem meam ſuſceperis. Sic, ſic, mediante Chriſti gratia, miniſterium quod ventri ſuo exhibuit, tam indefeſſe *toto triennio.* duxit in conſuetudinem, ut per triennium & amplius talibus cibariis veſceretur. Et quid mirum, ſi ventri corporali tam irrefragabiliter injurioſus fuit, qui ventrem animæ delicatis paradiſi epulis copioſe, ſecundum datam ſibi gratiam implere conſueverat? Prudenti autem conſilio id agebat, eo quod ventris inſania pejor ſit omnibus malis, & omnes animæ virtutes edacitatis vitio deſtruantur.

26 Aliis verò temporibus, ab initio converſionis ſuæ & deinceps, omni tempore eiſdem cibis, quibus Fratrum Conventus veſcebatur, uſus eſt; ita ut menſuram in comedendo ſervaret, & diſcretionis jura non amitteret. Sed tamen aliquoties pro tempore, nunc plus nunc minus, corpori ſuo in ſumendis cibis conſulebat, ſciens quia ſine refectione corpus ſuum ſubſiſtere impoſſibile erat. Per aliquos autem annos ante obitum ſuum, nullam omnino pitantiam, exceptis pane & pulmentis ſive fructibus arborum, in cibum ſumere conſenſit. Nec mirum. Qui enim corpus ſuum penitùs fregerat & ſubjecerat ſervituti, ut non obediret corpori, ſed corpus obediret ei; & qui tam in anima quam corpore ſe Deo totum dederat, juſtum profecto erat, ut alimento ſupernæ gratiæ, tam in anima quam corpore nutriretur; cum ſcriptum ſit; Quia non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Cum tamen ei ſemel ab Abbate miſſa fuiſſet pitantia, rigorem abſtinentiæ ſuæ intermiſit, eamdemque pitantiam cum gratiarum actione manducavit; paratus ſemper obedire, ſi id fieri ſæpius contigiſſet.

Antea communibus edulsis parce,

B

ſub finem vitæ pane & pulmento contentus,

Mat. 4, 4 *niſi cum ſemel ei Abbas pitantiam miſit.*

27 Bibebat autem omni tempore ſatis parce; horis tantum quibus veſcebatur, nam poſt cibum aut raro aut numquam bibere ſolebat. Aliquando etiam valde ſitiens, vas fictile infuſa aqua ori ſuo apponebat, non ut biberet, ſed ut gulæ deſiderium irritaret: & quamvis fauces ejus præ ariditate ſitis non modice cruciarentur; ſatagebat tamen vir prudens ſitis incommoditatem patienter tolerare, quam ſtatum voluntariæ libertatis immutare; exemplo cujuſdam Eremitæ, qui dum eſuriret, ante oculos ſuos cucumerem appendit, ut in ejus conſpectu aviditate comedendi alliceretur; ſed tamen guſtare noluit, ne abſtinentiæ merito privaretur. Conſiderandum igitur nobis eſt, quam mirabili opere vir iſte contrarius ſibi extitit; qui ventri ſuo cibos, quos abhorrebat, violenter ingeſſit; & faucibus ſuis, quamvis vehementer ſitientibus, modicum aquæ potum minitrare contempſit.

Extra refectionis horam valde ſitiens,

C

aquam ori admovet tantum, non bibit.

CAP. IX. *Ab opere manuali immunis habitus,*

28 Modum autem laboris ejus talem fuiſſe cognovimus. Primo converſionis ſuæ tempore, quidquid ei laboris fuiſſet injunctum, æquanimiter exequebatur, egrediens & regrediens ad Magiſtri ſui imperium. Hoc tamen ſciendum, quod numquam duris quibuſlibet laboribus inſiſtere juſſus eſt, quippe qui nullam aut modicam foris in ſeculo artem didicerat, qua poſtmodum in Ordine, ſicut moris eſt, implicari cogeretur. Proceſſu vero temporis, cum jam manum miſiſſet ad fortia, & mediante Domini gratiâ multa ageret humanæ omnino naturæ repugnantia, permiſſione Magiſtorum ſuorum tantâ libertate donatus eſt, ut ab omnibus fere officiis & occupationibus abſolutus, aut ſalutaribus divinæ contemplationis feriis deditus, tam corpore quam mente requieſceret, aut orationibus devotis inſiſteret, aut etiam verberibus corpus ſuum caſtigaret. D

ut orationi & pœnitentiis vacaret,

29 Cujuſmodi autem vigiliæ ejus & ſomnus fuerint, etiam breviter inſinuandum eſt. Cum adhuc novitius eſſet, & intra dormitorium Fratrum in lecto ſuo pauſaret; expleto ſopore modico, expergefactus, conſuevit orationes aliquas ruminare; ut importuno earum ſuſurrio Fratris cujuſdam, Balduini nomine, qui in altero lecto ſecus eum dormiebat, quandoque ſomnum interrumperet. Poſtmodum autem Frater ille conveniens eum; Frater, inquit, Arnulfe, quid tibi viſum eſt, quod aliis dormientibus non dormis; inſuper & ſomni quietem clamoſis orationibus tuis mihi ſubripis. Adhæc ille, joco admodum ſatis gratioſo, reſpondit: Ne mireris ſuper vigiliis meis, Frater mi, tu enim noſti, quod Deus noſter horis diurnis plus occupatur quam nocturnis; ideoque noctibus vigilo vacando ei, ut intendat voci orationis meæ, & exaudiat me. Cum hæc autem dixit, ideo utique dixit, quia ipſe Dominus multo crebrius tempore diurno quam nocturno, multis multorum precibus, lacrymis & deſideriis, ſive pro neceſſitatibus corporum, ſive pro ſalute animarum interpellatur; qui tamen in diſponendo omnia, nulli penitus ſubjacet mutabilitati, ut more humano labore ſeu occupatione fatigetur; ſed ſemper quietus permanens, omnibus tamquam uni, & uni tamquam omnibus intendit; & ſecundum beneplacitum voluntatis ſuæ, univerſa, quæ cæli terræque ambitu continentur, tuetur & gubernat; nec alieno indiget adjutorio, qui ab æterno omnipotens eſt ſolus. *noctem interpolat precibus, velut ad eas aptiorem.* E

Somni & vigiliarum ejus mirabilis ratio.

30 Quanto igitur ſtudio, quantave induſtria vir beatus laboraverit, ad hoc ut ſomnum ſuperaret, audiamus eum de ſeipſo referentem hoc modo: Ego, inquit, dum aliquantulum ſolito robuſtiorem ad vigilandum me ſentio, impertio ſomnum oculis meis, & quantum mihi placuerit dormio. Cum vero ſomni exactione ſentio me inquietari, verſa vice ſomnum ab oculis meis violenter excutio, ut etiam ſomnum eumdem, quotieſcumque voluero, redigam in captivitatem. Plane ita erat; & quemadmodum dixit, ita & fecit. Quantum autem ſine magno corporis ſui detrimento poterat, nocturnis horis orationibus & vigiliis operam dabat. Sed mirum forte videtur quibuſdam, quomodo ſomnum oculis capere poterat, cum in lecto cubaret lapideo, & cilicino amictus eſſet indumento, vermibus referto, cum pellibus ericiorum, quibus vehementer pungebatur. Quibus reſpondendum eſt, quia cogente diurnâ & diuturnâ corporis ſui fatigatione, facile in ſomnum quietis ſolvebatur. Quid ni facile obdormiret, qui ſub talibus incommodis gratiam dormiendi, quin etiam & vigilandi ſupra virtutem corporis ſui habebat? Inde eſt, quod cum in monaſterio Dominicis noctibus, ſive etiam aliis feſtivitatibus, vigiliis intereſſet, aut numquam aut modicè dormitabat; ſed vigilans devoti cordis intentionem ad Deum ſedulus dirigebat. Per aliquos autem annos ante obitum ſuum, horâ vigiliarum earumdem, ſeorſim extra Conventum Fratrum ſtabat, & tam diuturnâ ſtatione corpus ſuum fatigabat, quod à principio vigiliarum uſque ad finem, aut numquam, aut modice ſedebat. F

CAP. X.

31 Mirandis miranda ſuccedunt; quæ ſtupo-

rem

A rem audientibus incutiant. Audiamus igitur quam contrariam corpori ſuo medicinam novus iſte phyſicus exhibuerit tempore hiemis. Quando ceteri duabus vel tribus tunicis, cum pellibus ovinis, ad repellendum frigus utebantur; iſte per contrarium ſolâ tunicâ, tunicâ inquam vetuſtiore quam habebat, induebatur. Nec mirum: qui enim interius calefactus fuerat igne ſancti Spiritus, exterius pro nihilo ducebat frigoris cruciatus. Si forte autem contigiſſet, quod algor hiemalis ſolito aſperior inhorruiſſet; ceteris artus ſuos multa veſte circummunientibus, iſte recuſans ſtare ad prunas cum Petro, & ſe calefacere, ſequebatur viriliter Dominum Chriſtum ad paſſionem; nec omnimodis propter frigus deſidiæ omittebat propoſitum, quin terram corporis ſui araret diſciplinæ vomere; ne cum pigris poſtmodum mendicare, venturi æſtate judicii, cogeretur. Et quamvis valde frigoris aſperitate vexaretur, ita quod exterius in vultu pallidus & exanguis appareret; numquam tamen calefactorium intrabat, ut corpus ſuum ignis beneficio refocillaret, niſi forte cauſa Fratrum adventantium,

B qui ei familiares erant, id ei facere contigiſſet. Quandoque etiam in hieme poſt vigilias Fratrum, cum ante lucem iidem Fratres canabum decorticantes, ſederent ad ignem, & vir Domini ſedebat cum eis: non ut corpus algens calefaceret, ſed ut cum ceteris ſimile opus ageret.

32 Tempore autem æſtivo, ſole ad ſumma cæli aſcendente, & igneos ſuper terram diffundente calores; cum fere quilibet ſola tunica, propter æſtatis fervorem, indueretur; iſte per contrarium multo calidius ſe veſtiebat, ut majore æſtu affligeretur. Cum itaque hæc & alia multa corporis ſuſtineret incommoda; non tamen adeo inde puſillanimis efficiebatur, ut infirmitorii quiete & ſolatio indigeret; cum ipſe portans Dominum, à Domino portaretur. Age quod agis, operare quod operaris, famule Chriſti: non ſit tibi curæ ſiquis te ſubſannet & irrideat, ſiquis mirabiles actus tuos vitio hypocriſis [ſimulationis] obnubilans, ore viperco mordeat & dilaniet. Curre ad Chriſtum tuum, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam; nec tædio victus, quantiſlibet corporis afflictionibus valefacias; donec felicem adipiſcaris perſeverantiam,

C quia non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam.

Hieme ſimplici tunicâ contentus,

æſtate veſtes multiplicat,

humani judicii contemptor.

CAPUT V.

De afflictione, quam ſibi per Quadrageſimam intulit, addita lorica ferrea.

CAP. XI. 33 AUdiamus adhæc quam mirabilem ſibi vir iſte juſtus paſſionem intulerit, & in hac paſſione quam acceptabile Deo ſacrificum obtulerit. Quodam tempore, cum quadragenarii ſacri dies jejunii inſtarent, in quibus fideles quique majoribus præter conſuetudinem pœnitentiæ laboribus ſe affligere, & prolixius orationi inſiſtere ſolent; athleta notter, ne minus ageret quam ſolitus erat agere, aſſuetum corpori ſuo ſtuduit duplicare tormentum. Ab initio ſiquidem Quadrageſimæ, uſque ad diem Dominicæ Reſurrectionis, ſemper diebus ferialibus, à mane uſque ad Tertiam orationi vacabat. Poſt Tertiam autem, tunicâ, cilicio, caligiſque projectis, uſque ad Horam veſpertinam, nudus omni-

Per Quadrageſimam à Tertia ad Veſperas,

no remanebat in conclavi; & (ut prædictum eſt) roſco cædebat ſe, vulnere ſuper vulnus, in quocumque loco corporis ſui manus ferientis invenirent locum; nec ceſſabat à verberibus, donec caro ejus multis aculeis perforata, multis in locis cruentaretur. In Sabbatis autem, à mane uſque ad Horam ſextam, nudus permanens, ſe ſicut dictum eſt verberando martyrizabat, pro eo quod eiſdem diebus, ſecundum conſuetudinem, ad monaſterium divini causâ ſervitii ire ſolebat. In diebus illis hiems valida erat, cujus algoribus, tamquam ſagittis acutiſſimis, omnes artus ſuos tranſverberatus, immobilis perſeverabat; quamvis præ nimia aſperitate hiemis, more febricitantis, totus tremore concuteretur, & dentes ejus ad ſe invicem colliderentur.

A. GOSW. COAVO. EX MS. *ſe diverberat,*

34 Habebat autem unam cellam in pomario grangiæ, ubi ad libitum ſuum frequenter incluſus, opus prædictum, opus ſanctum & dignum benedictione, non ſolum his quadragenis diebus, ſed etiam temporibus aliis, cum omni ſpiritus alacritate implebat. Et quamvis id ſecretius ageret, tamen omnino celari non potuit, quin à Fratribus ejuſdem loci vel à familia domus frequentes verberum ejus ictus audirentur. Sciendum eſt autem, quia quotieſcumque ſe flagellis cædebat, memor fratrum & familiarium ſuorum, tamquam ſibi ipſi confabulando, dicebat; Agendum eſt mihi fortiter, agendum viriliter; viriliter, inquam, agendum: quia valde neceſſarium eſt amicis meis: adjiciebatque; Ictus iſtos & iſtos, pro illis & pro illis, infero mihi, in nomine Domini. Et tunc valide ſe flagellando, nominatim commemorabat aliquos fratrum ſuorum, nunc vero aliquos amicorum, nunc vero religioſas mulieres dilectas ſibi in Chriſto, quibus ſive gratiam & remiſſionem peccatorum, ſive levamen in tribulationibus, à Domino tranſmitti flagitabat. Cum vero ſe diutius interdum flagellaret, ejus brachia plurimum fatigabantur, & tunc ipſum pauſare modicum oportebat; deinde reparatis viribus cœpto perſtabat in opere, nec ſic umquam deficiebat.

obſervantibus clam domeſticis plagas,

E

memor ſigillatim carorum ſuorum,

35 Quamdiu validiſſimo frigore patieris te congelari, benedicte Martyr Domini? ut quid etiam tam diuturnis verberibus te fatigas? Tabula jam pulſata eſt ad Nonam. Obſecramus ergo te, ſurge velociter, & indue te veſtimentis tuis; ne forte tam indiſcretâ frigoris & verberum afflictione intolerabilem incurras languoris moleſtiam. Scire enim debes, quod Dominus majeſtatis, cum penderet in ligno crucis Hora nona, conſummatæ paſſionis triumpho, inclinato capite emiſit ſpiritum. Verum eſt, ait ille; verum eſt quod audio: ſed tamen uſque ad Veſperam pependit in ligno; & tunc de ligno depoſitus, ſepultus eſt in monumento. Igitur & ego de cruce iſta non deponar, donec tabula pulſetur ad Veſperam. Hinc attendendum eſt, quam ſancta & quam forti obſtinatione contra commodum corporis ſui vir iſte pugnaverit, qui quaſi fere uſque ad exhalationem animæ excruciatus, pugnam quam cœperat non reliquit. Pulſatâ igitur tabulâ ad Veſperam, omnibus diebus veſtimenta reſumebat, & debitum ſervitutis ſuæ penſum, ſecundum Ordinis conſuetudinem, Domino perſolvens, ut lacerum reficeret corpus, ad menſam cum Fratribus accedebat.

mira cum perſeverantia

F

CAP. XII. 36 Et quid, Fratres cariſſimi, tam admirabilem & inauditam viri juſti pœnitentiam ſupra memoratam miramur; cum, ab ineunte converſionis ſuæ tempore, ſemper ejus creverit pœniten-

à foco abſtinet.

A. GOSW. COAVO. EX MS.

tentia, dum mirandis plus miranda ſuccedunt? Anno enim, præcedente felicem obitum ejus, cum jam diu nimis attritus eſſet cruciatibus, nec adhuc ſibi parcere proponeret, quin ad extremum aliquod pœnale inſtrumentum carni ſuæ adhiberet; cogitavit quædam agere, unde plurimum fatigaretur. Sumpſit namque ſibi loricam ferream, denſis concatenatam ſquamis, quam à quodam amicorum ſuorum mutuaverat: eamque ad carnem induit; ut, cum ex humore carnis rubiginem contraheret, pungitiva magis aſperiorque ſentiretur. Deinde accipiens pelles ericiorum loricæ ſuperpoſuit, ita quod aculei earum per foramina ſquamarum ad carnem tranſierunt, & eam vehementer pupugerunt. Si forte autem in latus dextrum aut ſiniſtrum quandoque ipſum gyrare contigiſſet; tunc ſupradicti aculei, inter ſquamas obliquati, & arctius in carne ſævientes, pœnalius ſolito tormentum illi pariebant. Tandem ſuperducto pellibus cilicio, corpori ſuo, nexu cinguli illud aſtringebat. Quandoque autem ad libitum ſuum opus prædictum vel minus vel acrius exercebat.

Loricam ferream indutus ſub erinacei pelle atque cilicio

B

37 O verè bellatorem inclitum & victoriosum! cui non ſuffecit, corpus ſuum, jam à diebus multis edomitum, lorica veſtire, & loricæ ferream ſentire duritiam, niſi pelles, viſu & tactu horribiles, exterius loricæ ſuperponeret. Superpoſuit autem & cilicium, ut per loricæ pondus & rigorem, per aculeorum punctiones & dolorem, & per cilicii aſtrictionem, quaſi triplicato martyrio, dies & noctes, cum moleſtia corporis, ſed cum omni benevolentia & hilaritate cordis, tranſigeret. Ex eo autem quod loricam diutius bajulavit, caro ejus plurimum denigrata fuiſſe perhibetur; ut, ſecundum quod in amatorio carmine Sponſa dicit, & ipſe merito dicere poſſet; Niger ſum, ſed formoſus, filiæ Jeruſalem. Niger acerbitate preſſurarum, quas voluntaria libertate ſuſtineo; formoſus autem radianti decore virtutum, quas Domini opitulante gratia poſſideo. Itemque, Nolite me conſiderare quod fuſcus ſum, quia decolaravit me ſol, id eſt Chriſtus Dominus, dilectus meus, candidus & rubicundus: ſol utique verus, cujus ardor amoris me flagellis & afflictionibus decolorari fecit in corpore; cujus itidem amor interius me colorat in mente. Plane ita erat. Coloratus ſiquidem extitit interius in anima, gratiæ cæleſtis illuſtratione; decolaratus vero in corpore, multiplici tormentorum afflictione; recolorabitur autem multo glorioſius in univerſali & beata corporum reſurrectione, quando univerſi Sanctorum conventus, diſtinctis ordinibus fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum, quando omnes populus Dei erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus.

mirabiliter cruciatur,

& totus decoloratur.

Cant. 1, 4

Ib. 1, 5,

C

38 In ſupradictis igitur beati viri afflictionibus propoſita eſt multis materia corporales afflictiones ſuſtinendi; ſed paucos, ut arbitramur, habebit æmulatores; pro eo quod familiare eſt filiis Adæ, quærere commoda ſua. Attendant ergo nunc univerſi, omnes corporis dolores, quos ille ab initio converſionis ſuæ, uſque ad obitum ſuum, perpeſſus eſt; & in ejus ſancta converſatione, quaſi in quodam ſpeculo lucidiſſimo, pervidere poterunt, quam modica ſint reſpectu paſſionum illius, ea quæ ipſi pro Chriſto Domino patiuntur. Ab ejus enim ore audivimus, & verum eſſe credimus, ipſo aſſerente, quod ſeptem homines afflictiones corporales vix ſuſtinerent, de quibus adjutrice Domini gratia triumphavit, ſemper incolumi permanens corpore, nec infirmitorii ſolatio indigens vel quiete; qui omni tempore in refectorio Spiritus ſancti, cibum gratiæ cæleſtis guſtare conſuevit. Non enim mirum ſi proprio corpori non pepercit, ſed cruci continuæ tradidit illud; cum recoleret, quod Deus Pater proprio filio non pepercit, ſed pro ipſo redimendo tradidit illum. Sed ut magis magisque multiplices ejus victorias mundo declarem, qui ipſum præ ceteris temporum iſtorum tironibus in ſuperlativo ſanctæ probitatis gradu jam extulimus; ecce nos offerimus omnia afflictionum ejus inſtrumenta, omnibus Religioſis cujuſcumq; ſunt Ordinis, ut experiantur, quam ſuave ſit & quam ſalubre, tantis & tam diuturnis affligi martyriis. Sed ecce, omnes baratrum (ut ita dicam) cujuſdam mortis abhorrentes, prædicta inſtrumenta, quæ tam aſpectu quam tactu ſunt horribilia, pro eo quod videntur habere roſtra ſerrantia, omnino reſpuunt; & timore concuſſi, fugiunt ab eis, quaſi à facie ſerpentis. Cum igitur nemo ſit, qui ea inſeparabiliter ſuſcipere audeat, nos martyri noſtro ſalva & intacta reddimus, cum multis importabilia videantur.

cujus inſtrumenta pœnitentialia,

Paucos habiturus eſt imitatores,

univerſis horrorem incutiunt cum videntur.

D

39 Tandem nunc, deſcriptis ſimplici ſtylo, & propalatis, quantum juvante Domino potuimus, corporalibus hujus Beati afflictionibus, cum inſtrumentis ſuis, Dominum Salvatorem in ipſo magnificamus, qui eum in novo certamine privilegiata roboravit gratia, & felici nihilominus coronavit perſeverantia. Nunc igitur, quia huic priori libello finem imponere materia enodata depoſcit, antequam ad virtutes & revelationes, ſive cetera ejus geſta diſſerenda veniamus, modicum reſpiremus.

E

LIBER II.

CAPUT I.

Summa Arnulfi caritas erga omnes.

Caritate fervens à multis viſitatur,

F

1 QUoniam poſt multimodas maris tempeſtates, & diuturnam enavigationem, nautam noſtrum jam quaſi ferè ad quietam portus ſtationem illæſum perduximus; ſupereſt, ut ea quæ de ipſo materia ſequens referenda miniſtrat, in medium proferamus. Ut igitur à caritate, quæ omnium virtutum obtinet principatum, ſumamus exordium; dicendum eſt, quam ferventem vir beatus in corde ſuo poſſederit caritatem. Cum enim aliquis orationum ejus ſuffragiis ſe apud Domini clementiam adjuvari expetebat; ille, viſceribus miſericordiæ affluens, paratiſſimum ſe ad opitulandum neceſſitati ejus exhibebat, dicens; Libenter orabo pro vobis: & (ſicut ipſi auribus noſtris audivimus) quandoque orationum ſuarum ſponſioni adjiciebat quoddam verbum, dignum memoriâ: Ego, inquit, majora dabo quam promittam. Plane ita erat. Ut enim neminem à ſe repelleret, ſed longâ liberalitate eleemoſynam orationum ſuarum in ſinu quorumlibet afflictorum, qui ſuffragio ſpirituali indigebant, abſconderet; totis niſibus tam mentis quam corporis eorum negotiis, nunc orationibus lacrymoſis, nunc verberum afflictionibus, promptulus ſuccurrebat. Tanta ſiquidem mentis ejus innocentia & morum erat ſinceritas, ut more parvuli inter fratres ſuos vivens, nulli omnino detraheret, nulli occaſionem ſcandali præberet; ſed omnium proxi-

quos piis monitis inſtruit, ſubinde etiam conſcientias inſpiciens:

morum

morum ſuorum, eorum etiam qui eum irridebant, pacem irreprehenſibiliter cuſtodiret. Exhibebat itaque omnibus caritatem, ſciens quia quantum unaquæque anima lata fuerit in amore proximi, tanto alta erit in cognitione Dei. Sciebat nihilominus, quia ſicut ſine via nemo pervenit quo tendit; ita ſine caritate, quæ dicta eſt via, non ambulare poſſint homines, ſed errare. Caritas eſt enim dulce & ſalubre vinculum mentium, ſine qua dives pauper eſt; & cum qua pauper dives; per quam bonis omnibus vir beatus abundabat.

2 Fama autem ſanctitatis & ardentis caritatis ipſius in tantum ſe circumquaque diffudit, ut plerique de diverſis locis etiam quidam Milites, qui in vicinia grangiæ habitabant, ad ipſum cauſa videndi eum venirent, & orationibus ejus ſe commendarent. Quibus ille quædam, quæ eis eventura erant, prædixit; quæ ipſi poſtmodum in ſeipſis experti ſunt. Aliquando enim interrumpebat dulcia cum Deo ſuo colloquia cauſa hoſpitum, qui ad ſe videndum confluebant; & quem-
Cap. 53. admodum B. Benedictus præcipit in Regula ſua,
B ut legatur coram hoſpite lex divina ad ædificationem, ita ſcholaſticus noſter hoſpitibus, tam familiaribus ſibi quam alienis, legebat interdum
& eodem ſpiritu pro amicis lectionem veræ ſalutis de libro caritatis. Aliquando etiam libros conſcientiarum quorumdam, calamo diaboli tetris litteris exaratos & corruptos, lucido mentis ſuæ oculo inſpiciens; urgente eum caritate, non quærente quæ ſua ſunt, prout poſſibile ſibi erat, mortiferam ex eis ſcripturam, vel ſanctæ exhortationis vel devotæ orationis ſcalpello, eradere curabat. Et quamvis ipſe, multis adornatus virtutibus, mirabilia faceret; tamen omnimodam in ſe conculcaverat cenodoxiam; ita quod penitus in corde ſuo non erat quo intraret vanitas, ubi totum occupaverat caritas. Numquid ignis non eſt caritas? Eſt utique ardentiſſimus. Inde eſt quod ex igne iſto, quo ardebat cor ejus, guttæ ſanguinis rubicundæ, ad ſimilitudinem ignis, tamquam ſcintillæ quædam, de corpore ejus frequenter exſiliebant.

3 Et quid in eo tam excellenter venerabantur & amplectebantur plurimi, niſi caram raritatem, raram ſcilicet caritatem Dei & proximi? *rigidas pœnitentias facit.* Merito quidem. Non enim ex afflictione corporali caritas, ſed ex caritate corporalis ejus procedebat afflictio: ideoque facile perpendi poteſt, quia etſi multo majora quam tolerabat, pertuliſſet corporis tormenta, non ei ſine caritate prodeſſe poterant ad ſalutem; ſicut ait beatus Apoſtolus:
C 1 Cor. 13, 3 Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Et ut evidenter agnoſcamus, quam larga fuerit ejus caritas; recolamus mirabiles illas & horribiles *Compatitur valde pauperibus & peccatoribus,* corporis paſſiones, quas omnibus diebus. Quadrageſimæ caritativè & ſpecialiter, pro Fratribus & amicis ſuis, viris & mulieribus religioſis, ſuſtinuit; ita ut pro ſalute omnium illorum ſe totum Domino in ſacrificium offerret. Tanta autem ad relevandam pauperum indigentiam mentis compaſſione movebatur, ut eorum calamitatibus ſe alterum Martinum, niſi Ordinis legibus coërceretur, exhibuiſſet. Tantâ nihilominus pietate peccantium erratibus condolebat, ut non ſine moleſtia cordis, in voraginem vitiorum præcipitatos audire poſſet. Unde & dicebat, velle ſe pecunia diſtrahi, & dari in poteſtate Saracenorum, vel etiam membra ſua fruſtatim diſcindi, tantum ut neceſſitatibus pauperum ad plenum ſuccurreretur; & peccatores, relictis ignorantiæ & infidelitatis tenebris, ad veram lucem, Chriſtum ſcilicet Dominum, converterentur. A. GOSW. COÆVO. EX MS.

4 Siquis autem reprehendere voluerit verba ejus, quod ſcilicet aliquoties de ſeipſo quædam quaſi jactanter protulerit, quæ radios luminoſæ converſationis ejus quodam hypocriſis nubilo denigrare videantur; nos, de ſimplici cordis ejus intentione præſumentes, ipſum tamquam hominem Dei, ſimplicem & innocentem, excuſatum habemus. In ſequenti igitur capitulo mirabile quiddam, quod ad caritatem ejus pertinet, dicendum eſt. Quodam tempore, cum in grangia, cui Sartum nomen eſt, moraretur; id officii impoſi- CAP. II. tum fuit ei, ut famulo ſibi adjuncto, quotieſcum *Vacuis quos vehebat ſaccis* que neceſſe eſſet, fruges ſaccis impoſitas ad monaſterium carrucaret; iterumque in eiſdem ſaccis panes, qui Fratribus grangiæ certis per hebdomadam diebus ſufficere poſſent, reportaret. Contigit autem eum die quadam, cum curru frugibus onerato, ad monaſterium deveniſſe: cumque ante molendinum, ſaccis à frugibus evacuatis, currum ſuum exoneraſſet; cum eodem curru ad proximam grangiam, quæ Novacuria dicitur, E profectus eſt. Ubi cum negotium, pro quo illuc ibat, expleſſet; etiam duos porcos, quos à Prælato ſuo licentiatus, dare pauperibus propoſuerat, in duobus ſaccis includens, ora ſaccorum ligavit, eiſque in curru locatis ad monaſterium remeavit.

5 Cumque jam portæ monaſterii propinqua- *inclusos porcos, pauperibus erogandos,* ret, iidemque porci, tamquam animalia inquieta, importune grunnirent; timens vir Dei, ne forte quiſquam hujuſmodi occaſione in ſuſpicionem laberetur; brutis animalibus, tamquam ratione utentibus, locutus eſt, dicens: Audite, porci; audite verba mea. Si diſplicet in oculis Domini, ne, ſicut propoſui, in uſus pauperum vos expendam, licentiam habetote grunniendi, ſicut & facitis; ſi vero gratum eſt & acceptabile Deo meo, ut per me de carnibus veſtris avida pauperum reficiatur eſuries; præcipio vobis in nomine Dei noſtri Jeſu Chriſti, ut penitus ab hoc importuno grunnitu ceſſetis. Res mira! Continuo porci illi, qui diu multumque intra ſaccos clamitaverant, præcipientis obedientes adjurationi & imperio, grunnire ceſſaverunt. Tunc vir Dei, ſilentibus porcis, monaſterium ingreſſus eſt, & ad piſtrinum F uſque perrexit; ubi ſaccos ſuos panibus implevit. Quod dum factum fuiſſet, & iidem ſacci ſuper porcos jactarentur, qui in duobus ſaccis inclu- *grunnire prohibet, etiam onere injecto gravatos.* ſi habebantur; miro modo, acſi mortui eſſent, incitari ad grunnitum minime potuerunt; quoniam Deus noſter omnipotens, qui precibus famuli ſui eos quodammodo abmuteſcere fecit, non niſi permiſſione ejuſdem, naturalem eis grunnitum reddidit. Curru igitur panibus onerato in viam ſuam profectus eſt: cumque jam longe remotus eſſet à muro monaſterii, porcis ſuis licentiam grunniendi, ſicut ante conſueverant, verbo reddidit. Qui ſtatim, inquietudine ſolita clamorem emittentes, donec ad grangiam ventum eſt, grunnire & clamoribus inſanire non ceſſaverunt: eoſdem autem porcos, ſicut propoſuerat, pauperibus dedit.

6 Nunc ad humilitatem & patientiam ejus ſtylum flectamus, ut innoteſcat omnibus, quam CAP. III. humilis & quam patiens iſte Beatus fuerit. Sim- *Excellit humilitate* plici quidem & uniformi morum honeſtate exterius docoratus, liberali affabilitate, mellita pietate, ſpiritualique alacritate, unicuique ſecun-

A. GOSW. COÆVO. LX MS.

dum modum ſuum ſe contormans, ſe univerſis gratioſum & amabilem exhibebat. Parvus etenim erat in oculis ſuis, ut eſſet magnus in oculis Domini: ſciens, quia qui ſibi vilis eſt, ante Deum magnus eſt: & qui ſibi diſplicet, Deo placet. Tanto ergo erat ante Deum pretioſior, quanto ante oculos ſuos deſpectior. Merito quidem: cum humilitas ſit virtus, qua homo veriſſimâ ſui cognitione ſibimetipſi vileſcit. Si quis autem ipſum pro re aliqua verbo pulſaſſet reprehenſorio, nequaquam eo exacerbari poterat: quia humilitatem, quæ Sanctorum virtus eſt permaxima, intra mentis ſuæ ſecretarium inconcuſſam & illibatam conſervans; eam exteriori corporis habitu, habitu inquam verecundo & modeſto, demonſtrabat, patienter humilis, & humiliter patiens.

& patientia.

7 Si enim mirari voluerimus, mirari non ſufficimus, quomodo vir iſte, inter tot & tantas corporis ſui afflictiones, quaſi in quodam inferno poſitus, humilitatem & patientiam habere, & in exemplum declarare mundo potuit; cum multi uſque hodie, non dico ſub validis corporum afflictionibus, ſed ſub modicis occupationibus, occaſione levi, humilitatem & patientiam ſuam amittere videantur. Sed Deus omnipotens, qui primordia converſationis famuli ſui privilegio gratiæ ſuæ ſublimare cœpit; ipſe poſtmodum eamdem gratiam tam potenter in ipſo roboravit, ut humilitas & patientia magis ac magis in eo tam interius quam exterius augeretur: unde & multi perhibuerunt de ſancta ejus converſatione teſtimonium, quod numquam eum quis vidiſſet iratum ſive commotum. Quomodo enim facile ad indignationem commoveri, vel ad iracundiam provocari potuiſſet, qui Deum pacis & dilectionis, intra floridam cordis ſui cellam, ſemper inhabitatorem admiſerat. Ut igitur palam cunctis innoteſcat, quia humilis & patiens fuerit, patientiæ ejus & humilitatis breve ſubjungimus exemplum.

B

De licentia Abbatis panes 42 diſtribuens,

8 Cum monaſterio Villarienſi præeſſet Abbas quidam, omnium bonorum amicus; vir Domini ſecretius petiit ab eodem Abbate, ut panes, numero quadraginta duos, liceret ei dare indigentibus. Abbas autem, ſicut vir miſericors, qui anguſtiis pauperum medullitus compatiebatur, cum omni benevolentia petitionem ejus exaudivit. Ille vero, prout ſecretius potuit, panes ſupradictos egenis diſtribuit. Sed quia nihil eſt occultum

C

quod quandoque non reveletur, accuſatus eſt apud Abbatem, quod panes multos dediſſet pauperibus. Conventus ab Abbate coram Fratribus de facto hujuſmodi; quod licentiatus id feciſſet, duplici de cauſa publicare noluit; ſcilicet propter ſcandalum Fratrum evitandum, & ne poſtmodum larga pii Abbatis licentia fraudaretur; ſed quaſi reus & tranſgreſſor ordinis, omnem Abbati promiſit emendationem. Tunc Abbas, ne multis occaſio ſcandali daretur, ſi hoc factum impunitum relinqueretur; ad monaſterii portam virum Dei ejici præcepit. Ejectus autem, cellam quæ eſt inter duas portas, pro domicilio habuit: ubi in conſpectu omnium confuſionem voluntarie ſuſtinens, eodem vultu & eodem animo lætabundus in gratiarum actione undecim diebus perſeveravit, joco ſatis gratioſo lætitiam cordis ſui demonſtrans, & dicens: O quam felix ſum ego; quam bene mecum agitur, pro eo quod cum B. Petro portarius factus ſum!

indeque accuſatus pœnitentiam excipit.

9 Quam diu enim illuc moratus eſt, magnam algoris incommoditatem perpeſſus, magnam frequenter à Domino conſolationem conſecutus eſt. Nocte quadam, cum ſolus eſſet, & cor ſuum ad Deum dirigeret; repente cumulatam, ut ita dicam, gratiæ Domini menſuram deſuper accepit. Et ecce Virgo Maria ei aſſiſtens, filium ſuum quem ulnis geſtabat, ei obtulit ad amplexandum. Tunc ille, cujus anima vehementer liquefacta fuerat interius, vix infuſionem gratiæ, qua imbutum ſe ſentiebat, ferre prævalens, tripudiando & manibus plaudendo, quaſi ebrius, cœpit ex quadam pii & devoti cordis familiaritate, beatiſſimæ Virgini Matri dicere; Tollite à me, Domina, filium veſtrum, obſecro, tollite eum; quia ejuſdem filii veſtri gratia, quam nunc habeo, ſufficit mihi. Deinde cum magno cordis jubilo exclamans; O vos, inquit, omnes qui Deum diligitis, venite huc, ſi Deum habere deſideratis. Et adjiciebat, ſæpius clamans; Deus eſt hic: Deus eſt hic: Venite, venite, venite huc omnes, ut Deum inveniatis. Famulus autem Monachi portarii, & quidam alii, qui necdum cubitum jerant, eâdem horâ, ſcilicet poſt noctis crepuſculum, audientes illum hoc modo vociferantem atque jubilantem, ex mœrore cordis & exinanitione capitis, id ei accidiſſe putaverunt. Sed ille, qui cor ſuum fixerat in cælis, & omnem, quæ ſibi inferri potuiſſet confuſionem penitus conculcaverat, ut ita dicam, pede humilitatis; non multum de judiciis curabat humanis. Tandem poſt undecim dies, in lætitia & exultatione, Fratrum Conventui reſtitutus eſt. Admirabilis autem cæleſtis gratiæ ſapor, quem nocte ſupradicta cælitus hauſerat, tam abundanter per omnes animæ ejus medullas ſe diffudit; ut poſtea fere per quadraginta dies, quoties ederet aut biberet, omnes cibi & potus ſapores, oris ejus palato inſipidi redderentur. Idipſum ſimiliter aliis temporibus, multis ei vicibus contigiſſe, haud dubium eſt.

D

Accepto à Deipara in ulnas Jeſulo

per dies 11 miro exultat jubilo.

E

CAPUT II.

Arnulfi obedientia, oratio, devotio erga Deiparam.

CAP. IV. *Ad obedientiam promptus,*

10 QUoniam ea quæ ad caritatem, humilitatem, & patientiam ejus pertinent, jam præmiſſa ſunt; etiam de obedientia ejus aliquid breviter ſubnectendum eſt: quia, ut ait B. Gregorius, obedientia ſola eſt, quæ virtutes ceteras menti inſerit, inſertaſque cuſtodit. Hanc vir juſtus, à primordiis ſuæ converſionis uſque ad diem felicis in Chriſto dormitionis, tam viriliter tenuit, ut ſine reprehenſione inter Fratres ſuos viveret, & tam magiſtris quam coæqualibus ſuis obedientiam, ad omnia paratiſſimus, impenderet. Si quando autem contigiſſet, ut à cunctis forenſibus negotiis exoccupatus, in conclavi contemplationis, orando ſibi & Deo ſuo vacaret; & interea ipſum aliqua de cauſa aliquis Fratrum evocaret; acſi vocem Domini vocantis audiret, ſtatim foras exſiliebat, &, ut ita dicam, Deum propter Deum dimittebat; malens interrumpere orationem, & implere præceptum obedientiæ, quam propriæ ſatisfacere voluntati. Vir enim obediens hilariter & fiducialiter orat; quia, ſicut per B. Auguſtinum dicitur, melior eſt una oratio obedientis, quam decem millia contemnentis. Obedientia itaque eſt genitrix omnium virtutum: obedientia eſt inventrix regni cælorum; obedientia eſt cælum aperiens, & hominem de terra elevans: obedientia eſt cohabitatrix Angelorum; obedientia Sanctorum

F

hilariter obſequitur interpellantibus;

A ctorum omnium cibus eſt. Ex hac Sancti ablactati ſunt, & per hanc ad perfectionem pervenerunt. Obedientia igitur orationem beati viri direxit ad cælum, quæ numquam ſine obedientia, perveniſſet ad cælum; ſicut & lapis in altum profectus, ad cælum non attingit.

permittitur pro libitu vacare orationi,

11 Et nunc quoniam de oratione mentio facta eſt, modum etiam orationis ejus paucis explicare dignum ducimus. Primo etiam converſionis ſuæ tempore, per aliquos annos, non tantum permittebatur quieti contemplationis & orationi vacare, quantum forte voluiſſet. Proceſſu vero temporis, cum habitaret in grangia, quæ olim à ſilva quercea, Quercetum fuit vocata, ubi multis annis *a* habitavit; licentia magiſtrorum ſuorum, qui ſanctis ejus ſtudiis arridebant, permiſſum fuit ei, ut pene à cunctis forenſibus curis liber habitaret ſecum, cum ſabbato corporis delicatum habens ſabbatum mentis, guſtando & videndo quoniam ſuavis eſt Dominus. Omni itaque tempore, tam ætatis quam hiemis, à mane uſque ad horam tertiam, orationi vacabat; tantam adeptus orandi gratiam, ut diutiſſime cæleſtibus intentus, invictum ab oratione ſpiritum non relaxaret. Repulerat enim à ſe ignaviam & acediam, quæ gratiam & aſſiduitatem orandi impediunt; memor Domini Salvatoris, qui nulli operi ita frequenter & jugiter inſtabat, ſicut orationi; adeo ut ſæpe pernoctaret in oratione; qui etiam inſtante paſſione factus in agonia, prolixius orabat. Sicut enim milites ſeculi hujus, ſine armis exire ad bellum non conſueverunt; ſic miles noſter ad pugnam ſpiritualem procedere ſine oratione non conſuevit.

a

B

cui addebat lacrymas pro peccatoribus

12 Degens in grangia, oratione roborabatur; euntem ad monaſterium vel alibi, oratic comitabatur; revertentem inde, oratio iterum proſequebatur; & per orationem puriſſimam omnia ei utilia à Domino tribuebantur, & cuncta procul dubio noxia ab eo effugabantur. Nihil enim aliud erat ei dulce, niſi adhærere Deo, & ponere in Domino Deo ſpem ſuam. Et cum pro aliquibus, qui peccatorum pondere premebantur, vel gravi tentatione ſive qualibet alia tribulatione anguſtiabantur, Dominum attentius oraret; non poterat ſe continere, quin totus in lacrymas ſolveretur. Aliquando etiam, cum in oratione conſtitutus, effunderet ſicut aquam cor ſuum, ante conſpectum

C

Dimini Dei ſui, & ardenti deſiderio ad ſumma elevaretur; de theſauris ſummæ bonitatis, cum lætitia cordis, uberes reportabat lacrymas devotionis. Virtutem etenim orationum ejus, non ſolum vivis, ſed etiam

defunctisque,

defunctis profuiſſe credimus; pro eo quod aliqui ſuorum Fratrum, Monachorum ſcilicet & Converſorum, qui jam ex hoc mundo migraverant, ad ipſum poſt mortem revertentes ei apparuerunt, & ſuffragiis orationum, lacrymarum, afflictionumque ejus corporalium, ſe apud miſericordem Dominum audiuvari expetierunt.

& ſui diverberationem prolixam.

13 Cum igitur vir iſte mirabilis quotidie Hora Tertia finem orationibus ſuis imponeret, ſolotenus totum corpus ſuum demittere ſolitus erat; dehinc ſurgens, & profunde ſe Domino inclinans, hoc modo licentiam, ut ita dicam, recedendi ab ipſo accipiebat. Quoties autem dies erat prandii, à Tertia uſque ad Sextam, armata roſco manu dextera (ſicut in præcedenti libello pœnitentiæ ejus deſcriptum eſt) uſque ad copioſam ſanguinis effuſionem, verberibus atrociſſimis cum corpore ſuo ludebat; & inter verbera quinquaginta vicibus orationem Dominicam, officium videli-

cet Miſſæ, quod tamen ſolvere per hebdomadam *b* non tenebatur, devotiſſime exſolvebat. Cum vero dies jejunii erat; à Tertia uſque ad Nonam, & in Quadrageſima uſque ad Horam Veſpertinam, officium prædictum ſedulus adimplebat. Et nunc, quia non corporalem ejus afflictionem, quæ ſuperius ſatis propalata eſt, ſed modum orationis ejus deſcribendum ſuſcepimus, congruenter afferere poſſumus, quod omnis ſancta ejus converſatio in oculis Domini, pro oratione reputata eſt.

A. GOSW. COÆVO. EX MS. *b*

14 Cum *c* in primis converſionis ſuæ annis cœpiſſet vir vitæ venerabilis cæleſtibus inſiſtere meditationibus, & cor ſuum ad Deum dirigere; cœpit etiam beatæ Virginis Matris devotus amator exiſtere, piiſſimam attente venerari, & ſalutare frequenter omni laude digniſſimam; ut quo plenius obtineret Matris gratiam, eo facilius per Matrem conſequeretur Filii miſericordiam. Studuit etiam, quotidie ſedula meditatione revolvere ſeptem gaudia, quibus Virgo beatiſſima cum adhuc in hoc mundo teneretur, ſpecialiter gaviſa eſt. Primo igitur gaviſa eſt, quando Angelo eam ſalutante, cum dixiſſet, Fiat mihi ſecundum verbum tuum, de Spiritu ſancto concepit filium

c

CAP. V. *B. V. Mariæ devotiſſimus*

E

Dei. Secundo gaviſa eſt in verbis gratiæ, quibus allocuta eſt eam Eliſabeth, cum ſalutaſſet eam Virgo beatiſſima. Tertio gaviſa eſt, quando peperit ſine dolore Salvatorem ſeculorum, virgo ante partum, virgo in partu, & virgo poſt partum. Quarto gaviſa eſt, cum videret tres Magos, ab Orientis finibus ſtella duce egreſſos, domum in qua cum Joſeph morabatur intrantes, coram Jeſu humiliter procidentes, & myſticas munerum ſpecies ei offerentes. Quinto gaviſa eſt, cum eidem filio ſuo, in die oblationis ad templum, videret lætabundum occurrere Symeonem juſtum, amplecti inter ulnas deſideratum, gratias agere & congratulari novo puero, quem pronuntiabat eſſe lumen ad illuminationem gentium; cum etiam audiret Annam viduam, confitentem Domino, & loquentem de illo omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael. Sexto gaviſa eſt, cum vidiſſet eumdem filium ſuum reſurrexiſſe à mortuis, quem parum ante multis laceſſitum injuriis, pendentem lacrymoſa viderat in patibulo crucis. Septimo gaviſa eſt, quando quadrageſimo poſt reſurrectionem die, elevatum in nubibus & cælorum alta, potentiâ cæleſti

contemplatur myſteria gaudioſa vitæ ejus,

F

penetrantem, felici oculorum intuitu, & ineffabili deſiderio caritatis tecuta eſt.

quod illa gratum habens, jubet etiam meditari ſua gaudia in cælo,

15 Hæc ſupradicta ſeptem gaudia vir Domini quotidie ad memoriam, ob venerationem gloriоſæ Virginis, reducere ſolebat; & in eorum dulci recordatione plurimum delectabatur. Volens autem Virgo beatiſſima devotionem famuli ſui ſublimioribus ac felicioribus ſuis cumulare gaudiis; apparuit ei die quadam, in infirmitorio conſiſtenti, dicens ei: Quid, Dilecte mi, quotidie tantum meditaris ea gaudia, quibus in hoc mundo ſum feliciter jocundata? Recole etiam & ea, quibus nunc & ſemper incomparabiliter fruor in cæleſtibus. Docuitque eum, & dixit: Primo gaudeo pro eo, quod cum aſsumerer in cælum, ſupra quam ſperaveram vel cognoveram, imo ſupra quam dici vel æſtimari poteſt, majorem mihi gloriam paratam inveni; ita quod ſolius gloriæ meæ plenitudo præcellat omnimodam gloriam Sanctorum omnium & Angelorum. Secundo gaudeo pro eo, quod, ſicut dies à ſole, ſic tota cæleſtis Curia, à mea beatitudine abundantius illuſtrata,

A. GOSW. COÆVO. EX MS.

ſtrata, jucundatur. Tertio gaudeo, pro eo quod omnes ipſius curiæ cives, mihi obedientes, me tamquam matrem Regis ſui venerantur. Quarto gaudeo, pro eo quod ſummæ Majeſtatis & mea, una eſt voluntas; & in omnibus quæcumque placuerint meæ voluntati, ſumma & individua Trinitas benigniſſimo ac paratiſſimo favore conſentit. Quinto gaudeo, pro eo quod ſecundum voluntatis meæ arbitrium, mihi ſervientibus, in hoc ſeculo & in futuro retribuitur. Sexto gaudeo, pro eo quod ſuper choros Angelorum exaltata, ſpeciali quadam prærogativa, proxima ſum ſanctæ Trinitati, & jucundam omnium Sanctorum ſocietatem obtineo. Septimo gaudeo, pro eo quod omnino ſecura ſum, quia gloria mea numquam decreſcet, numquam deficiet.

& deinceps cum eo familiariſſimè agit.

16 Cum hæc famulo ſuo dignanter reſeraſset Virgo clementiſſima, valefaciens ei, ab oculis ejus evanuit. Ille autem, ſanctis dominæ & conſolatricis ſuæ roboratus admonitionibus, deinceps ad ſerviendum ei devotior eſt effectus. Præterea ſciendum eſt, quia frequenter fideli ſuo famulo Mater miſericordiæ viſibiliter apparuit, &

B

ſe ei tanta benignitate familiarem exhibuit, ut quoties ille negotium aliquod haberet, toties illud piiſſima Virgo ad Filium ſuum deferret, donec tandem illi, expectanti, & ut ita dicam, ore cordis hianti, à filio ſuo gratiæ cæleſtis buccellum, pariter cum effectu petitionũ ejus, reportaret.

ANNOTATA.

a *Manrique ad an.* 1224. *cap.* 1. *n.* 1. *ex ſuo Ms. legit*, quatuor annis; *notat nihilominus alios legere* octo, *alios* multis; *ipſe vero eligit minorem numerum; ut hæc quoque res ſub Guilielmo Abbate acta ſit, & quanto præſtantior, tanto morti fuerit viri ſancti propinquior.*

b *Utpote in grangia degens, ubi non aderat copia Sacerdotis, & unde Dominicis tantum & feſtis veniebatur ad monaſterium, Miſſæ audiendæ cauſa; ſub qua videtur moris fuiſſe inter Converſos, ut quinquagies recitarent Orationem Dominicam.*

c *Hinc incipit Vita apud Moſcum.*

CAPUT III.

C

Viſio cæleſtis gloriæ Arnulfo oblata, indeque crebrior riſus ac jubilus. Dæmonis technæ ſuperatæ.

CAP. VI. 17 CUm eſset aliquando orans vir Dei, & vita præſens, variis plena calamitatibus, penitus cordi ejus in faſtidium verteretur; cœpit omnium exteriorum obliviſci, cupiens ardenter choris cæleſtium intereſſe Sanctorum; & jam ſi fieri potuiſset, facie ad faciem beatâ Conditoris ſui viſione perfrui. Interea gratiâ Domini plenius eum interius illuſtrante, repente anima ejus, in ſupernæ pulchritudinis admiratione ſuſpenſa, tanto amoris igne ſuccenſa, tam vehementi ſtupore concuſsa eſt; ut à ſtatu ſuo fundi-

Ad cæleſtem gloriam aſpiranti

tus excuteretur, & in ſupermundanum quemdam mentis exceſsum elevaretur. Cumque tam copioſo gratiæ cæleſtis rore perfunderetur, apparuit ei Dominus Jeſus Chriſtus; qui eum intuens vultu ſereniſſimo, dixit ei; Quid petis à me, & quid vis ut faciam tibi, fili mi? Qui cognoſcens, eum eſſe Dominum Salvatorem, reſpondit dicens: Domine mi, tu noſti. Et Dominus ad eum: Sufficitne tibi, inquit, quod propter te carnem dignanter indui, propter te ſuſtinui opprobria, ſputa, colaphos, flagella, ſpineam coronam, clavos; & ut majorem ſuſtinerem confuſionem, in patibulo crucis nudus pependi? in qua mortem ſuperans, à morte ſuperari me permiſi, reputatus cum ſceleratis, & morti innocenter adjudicatus? Sufficiuntne iſta tibi? Qui reſpondit; Nequaquam, Domine mi. Cum autem hoc dixit, non ideo utique dixit, ut negaret paſſionem Domini ſibi & univerſo mundo ſufficere ad redemptionem; ſed demonſtrabat, ſe corde ardentiſſimo anhelare ad beatiſſimam ſanctæ Trinitatis viſionem, ſubinferens & dicens; Tu ſcis, Domine mi, quid deſiderem.

D

illam Chriſtus oſtendit.

Sanctorumque choros,

18 Tunc Dominus, luminoſis gratiæ ſuæ radiis mirabiliter cor ejus illuſtrans; Reſpice, inquit, ſurſum, ut contempleris mirabilia quæ tibi oſtenſurus ſum. Quo ſtatim ſurſum oculos attollente, aperti ſunt ei cæli; &, quantum hominibus adhuc in hac mortalitate conſiſtentibus datur intueri, vidit omnes choros omnium Sanctorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, Confeſsorum, Virginum ac Monachorum, inſuper & choros Angelorum; quorum omnium Ordines, claritate inæſtimabili fulgentes, lucide & diſtincte intuebatur. Horum quidem omnium gloriam mirabatur: ſed nullam requiem ſpiritui ſuo in omnibus his poterat invenire. Dominus autem illorum dixit ei: Sufficiuntne tibi hæc omnia, fili mi? an adhuc ad ſublimiora feſtinare deſideras? Cumque ille reſponderet & diceret, nequaquam ſibi ſufficere; Dominus iterum dixit ei: Leva oculos tuos, & contemplare glorioſam Genitricem meam, quam tibi oſtendam. Qui ſtatim oculos ſuperius dirigens, vidit ſpeculum totius Curiæ cæleſtis, ſingularem Reginam, nomine & meritis venerandam Mariam, ſuper choros Angelorum exaltatam; cujus decoris magnitudinem, cujus gloriæ plenitudinem nullius omnino cogitatus aut intellectus valet attingere. Cumque in conſideratione gloriæ ipſius miro modo hærens & attonitus redderetur, non tamen omnimodam requiem ſpiritui ſuo in admirabili ejus gloria inveniſſe ſibi videbatur.

E

& gloriosam Matrem,

ac denique SS. Trinitatem,

19 Rurſum Dominus locutus eſt ei dicens: Sufficiuntne tibi omnia quæ vidiſti? an adhuc multo ſublimiora cupis intueri? Cumque ille, in omnibus quæ ſibi oſtenſa fuerant, ea quæ deſiderabat minime inveniſſe ſe diceret; Dominus, cognoſcens ſanctam ejus obſtinationem, & vehemens cordis ejus deſiderium, iterum dixit ei; Evola adhuc multo ſublimius, fili mi, & ſecundum menſuram, qua dignanter tibi metior gratiam meam, mirabilem majeſtatis meæ celſitudinem, & ineffabiles gloriæ meæ delicias contemplare. Qui ſtatim, ut ſibi videbatur; inperſcrutabili divini luminis abyſſo immerſus, quantum à Magiſtro univerſorum edoctus eſt, vidit mirabiliter; mirabiliter, inquam, vidit, ſicuti videre licuit, trinum in perſonis, & unum in ſubſtantia: vidit ineffabiles gloriæ ejus theſauros, in quibus converſari, quibus perfrui & ſatiari, quæ omnia in æternum contemplari & poſſidere, vita æterna eſt. Ibi ſtabilem conſolationem, ibi veram requiem, ibi gaudium ſempiternum invenit contemplator noſter; & quod deſideraverat, aſſecutus eſt; ut merito dicere poſſet: Dilectus meus mihi & ego illi. Et iterum: Inveni quem diligit anima mea, tenebo illum nec dimittam. Et quid mirum, ſi novus iſte ſcholaris, vir equidem ſimplex,

Cant. 1. 16. & 3. 4.

Ab hac viſione ſibi redditus Arnulfus,

à

A à gratia inſtructus, in ſchola ſummæ divinitatis didicit, quod mundi hujus ſapientes per ſapientiam ſuam invenire non potuerunt? Unde cum poſtea quidam Magiſter Theologus proponeret ei quæſtiones aliquas de beata Trinitate; ille, qui erat unus ex ſimplicibus, cum quo ſermocinata fuerat Dei Sapientia, libere & abſolute, eodem Magiſtro teſtimonium perhibente, propoſitas quæſtiones enodavit. Sed nunc jam ad ea quæ præmiſſa ſunt redeamus.

miro exultat gaudio,

20 Cum igitur homo Dei tanta vidiſſet mirabilia, rurſum Dominus gloriæ locutus eſt ei, dicens: Ecce, fili mi, vidiſti gloriam meam, vidiſti & gaviſus es. Dico tibi; quia ſi omnes frondes omnium arborum, & univerſæ guttæ aquarum maris, homines eſſent, & ad regnum meum cum omnibus Sanctis meis qui mecum regnaturi ſunt, deberent pertingere; dico tibi, quia tam tibi, quam omnibus ſufficeret mirabilis gloriæ meæ copia, quam vidiſti. Cum hæc dixiſſet Dominus Jeſus, ab oculis famuli ſui diſparuit, & ſtatim beata illa viſio conſummata eſt. A ſupernis igitur remeans ſtudioſus amator vitæ cæleſtis, quaſi de gravi ſomno evigilans, mentis gaudium de officinis
B gaudiorum ſecum reportavit: & ab illa die in poſterum ſupernis Sanctorum conventibus & deliciis gloriæ Dei ſui, dulci quadam mentis recordatione, ſæpius ſe reddere conſuevit. Quidam etenim æſtimaverunt, ex præcedentium occaſione revelationum, ſumpſiſſe illum materiam jubilationis & riſus, quam in conſuetudinem duxerat; ſed utrum fuerit an non, certum non habemus.

CAP. VII.

uſque ad riſum & tripudium

21 Cum in quadam feſtivitate præcipua veniſſet ad monaſterium homo Dei, contigit, eum hora vigiliarum ſtare ſeorſum extra chorum, juxta conventum pſallentium Monachorum. Et cum devotionem cordis, quam ibidem ex infuſione gratiæ cæleſtis conceperat, occultare non poſſet, quin aliquo geſtu corporis eam oſtenderet; reſpiciens Frater quidam, Walterus nomine, qui ex adverſo ſecus eum ſtabat, vidit eum leniter ridentem, caput agitantem, & etiam ſolo pede ſæpius tripudiantem. Ex tunc autem (ſicut ab ejuſdem Walteri ore audivimus) cœpit riſus jubilationis in ipſo augeri, cum antea vel nullum vel modicum riſus & tripudii ſignum in eo deprehendi potuiſſet. In primis igitur univerſi hæc
C audientes, mirentur, & conſiderent, quam mirabilis converſationis vir iſte fuerit; qui cum dolore quem in afflictione corporali ſuſtinuit, etiam gaudium cordis, quod per riſum oris exterius apparebat, interius nutrire & conſervare potuit. Et quid mirum, ſi de mirabili viro, per mirabilem Deum mirabilia faciente, nova quodammodo & miranda dicantur.

22 Aliquoties, dum flagellis ſpinoſis, ut ſuperius dictum eſt, carnem ſuam verberando laceraret; magnum interius in corde concipiebat gaudium, cujus magnitudine tam validum exterius ſolvebatur in riſum, ut flagellum de manu projiciens, cum ſpirituali quadam laſcivia, plauderet manibus, pedibuſque tripudiaret; ut merito ei il-

Cant. 2, 5

lud adaptari poſſet, quod in Cantico amoris Sponſa dicit: Filiæ Jeruſalem, nuntiate Dilecto, quia

etiam coram aliis,

amore langueo. Quoties autem ex plenitudine gaudii interioris, exterius in riſum ſolvebatur, toties facies ejus, apparens ignea tota, quodammodo ridere videbatur. Sæpius etiam, ex vehementia riſus, in tantum concuſſus corporaliter fatigabatur, ut viſcera ejus interius diſſecari ſibi viderentur. Et quando ſermonibus intererat ſermocinantium in Capitulo, ſi forte contigiſſet mentionem fieri de paſſione Domini, de peccatis, de rebus tranſitoriis, de tormentis inferni, vel de ſimilibus; tunc cor ejus, quaſi quodam pondere mœroris deprimebatur; ita ut interdum alta ab imo pectore traheret ſuſpiria. Si vero de cantico amoris, de jubilatione cordis, de viſione beatæ Trinitatis, de gloria Sanctorum, de Cherubin atque Seraphin, ſive de ſimilibus prædicator latius aliquid diſſeruiſſet; tunc anima illius, virtute verborum & dulcedine, ſicut adipe & pinguedine replebatur; ita quod conceptum interius gaudium, per riſum exteriorem promere compellebatur. Interdum etiam riſus jubilorum ejus tam valide in ipſo augmentabat, ut ab utroque Capitulo, Monachorum videlicet & Converſorum, foras exilire cogeretur: & ingreſſus eccleſiam, feſtivo inibi tam diu jubilo tripudiabat, donec vinum quo inebriatus fuerat, paulatim digereretur. A. GOSW. COÆVO. EX MS.

idque per ſeptem annos

23 Sciendum eſt autem, quia ubicumque fuiſſet, ſive cum Fratribus ſuis in grangia, ſive foris inter religioſas perſonas; ſi contigiſſet eum audire aliquid, unde plurimum gaudere compelleretur, nec tunc etiam poterat ſe à riſu vehementi ſuſtinere. Interdum etiam, contra voluntatem ſuam tam mirabiliter ridens, riſum ſuum moleſte ferebat, maxime coram ſecularibus, qui ignorabant quid ſignificaret tam vehemens riſus ejus. Fuerunt aliqui, qui ſpiritum, quo ille regebatur, non habentes; riſum ejus jubilatorium in malo interpretati ſunt. Sed videant hujuſmodi, utrum conſcientiam ſuam in hac parte ſalvare potuerint, an non. Utinam qui ridentem deriſerunt, & innocentem habuerunt contemptui, tantam habuerint abundantiam lacrymarum in pace cordis ſui, quantam ille beatus habebat ſpiritualis riſus copiam in horribili afflictione corporis ſui. De jubilis igitur & de riſu ejus, quibus (ut ajunt) per ſeptem annos & amplius à Domino quodammodo paſſus eſt, ea quæ præmiſſa ſunt dixiſſe ſufficiat; ut cetera quæ reſtant dicenda proſequamur. E

CAP. VIII.

24 Æſtatis tempore, cum Fratres grangiæ, regulam imitantes Monachorum, poſt prandium pauſarent in lectis ſuis, Dominicis diebus & feſtivitatibus Sanctorum; vir Domini quærebat ſibi aliquod diverſorium, ubi dum orationes ſuas ſecretius ad Dominum funderet, & inter delicias ſancti amoris interius in ſpiritu ſuo ſuaviter obdormiret, dormire exterius corpore recuſabat. Factum eſt autem, ut quidam Frater pro hac re reprehenderet eum coram Magiſtro Converſorum. Qui ſtatim præcepit ei, ut aliis ea hora dormientibus, ipſe quoque dormiret; ne ſi forte vigilaret, Fratres, qui compatiebantur corpori ejus, magnis fatigato cruciatibus, id moleſte ferrent. Paruit ille precepto Magiſtri ſui, ſicut ad omnia paratus & obediens erat. Cum autem poſt prandium intraſſet dormitorium, & calceamenta ſibi extraheret, ut in lectulo ſuo ſe collocare deberet; ſubito adſtitit ei dæmon, qui ridendo & irridendo eum, in hæc verba prorupit: Frater, eja quid eſt, quod agis? ubi eſt nunc ſancta religio tua, & ubi ſunt vigiliæ tuæ, quas hora iſta obſervare conſueviſti? Certe fervor tuus pro nihilo reputandus eſt, qui membra tua torpere ſinens, perſeverare negligis in opere quod cœpiſti. Surge ergo velociter, & vigiliis atque orationibus intende, ſicut jam pridem feciſti. Cumque vir beatus dæmonem ſibi adſtare conſpiceret, verba e- F

Juſſus ſub inde dormire diu tius,

A. COSW. COÆVO. EX MS.

jus ſeductoria contemnens, qui eum contra præceptum magiſtri ſui ad vigilandum provocabat; cum indignatione ait: Recede à me miſer; recede à me: modo enim velis nolis, dormiam, ut confundaris & ſomno meo torquearis. Et cum hæc dixiſſet, antiquus hoſtis in fugam verſus eſt.

dæmonem vigilias ſolitas ſuadentem ſpernit,

25 Rurſum die quadam, dum intra cellam ſuam vir Dei ſolus eſſet, & ſecundum conſuetudinem ſuam flagello ſe attereret; dæmon, in forma quæ ſimilis homunculo videbatur, ei apparens, ut de pœnitentialibus ejus diſciplinis ſe contriſtari ac torqueri oſtenderet, flagellum, quo ille ſe percutiebat, cum quodam impetu de manu ejus excuſſit. Vir autem Domini, dæmonem eum eſſe agnoſcens, ſtatim ſigno Crucis ſe munivit; exſertiſque brachiis eum arripiens, adjutus ab Angelo magni conſilii, luctatus eſt cum angelo mali conſilii, donec tandem eum in terram proſtravit, pugnoque ſuo malignum percutere cœpit. Cumque ille inſaniens, & quodammodo ſubmurmurans, diceret; Heu! heu! Frater, tu lædis me; vir Dei conſtanter reſpondit: Quare, ô peſſime, à læſione tua abſtinerem, ſi mihi te lædere concederetur? Ad quod verbum malignus hoſtis, non ferens ejus conſtantiam, multis cæſus alapis, vix tandem de manibus ejus, mœrens & confuſus evaſit.

ſæpius eum eo luctatus,

B

bene cæſum dimittit;

26 Rurſum die quadam, cum vir beatus, regrediens de monaſterio, famulum cum curru præcedentem, in quo panes Fratribus grangiæ deferebantur, ſolus à longe ſequeretur; ecce ſubito, in egreſſu ſilvæ cujuſdam, tres mulieres de eadem ſilva egreſſæ, & ei ex adverſo obviam venientes, viam per quam ei tranſitus erat præoccupaverunt. Cumque paululum ei appropinquarent; illo ſubſiſtente, una earum, ſilentibus ceteris, ſic ei locuta eſt: Accede, Frater, accede huc, & elige de nobis tribus unam, quæ gratior oculis tuis videtur, & ad libitum tuum commiſcere cum ea. His auditis, ſervus Domini agnovit per ſpiritum, tres eſſe dæmones, qui eum ſub ſpecie trium mullerum ſeducere tentabant. Et recurrens ad notum ſignaculi Crucis præſidium, ſpem ſuam in Domino poſuit; nec trepidavit timore, ubi multi forte trepidaſſent, vel etiam ſuaſioni diabolicæ conſenſiſſent: ſed ſtatim regrediens ad ſilvam, & gyrans ex adverſo, reliquit eis viam, & famulum cum curru velociter ſubſecutus eſt. Mulierculæ autem illæ, quas exterius diabolica aſſimilaverat verſutia, ad ſilvæ latebras reſilientes, non comparuerunt.

ſpecie muliebri ſolicitantem,

C

aliterve moleſtum Cruce fugat.

27 Altera vice, cum in monaſterio vigiliæ agerentur, & prædictus vir Domini in choro cum ceteris Fratribus ſtaret; iterum dæmon, in ſpecie pueruli, fuligine nigrioris, ei impudenter adſtitit. Confeſtim autem ut vidit eum vir ſpeculativus, cujus interiores oculi, gratiæ cæleſtis fulgore fuerant illuſtrati; perpendens quia dæmon eſſet, ſignavit ſibi frontem, & exſufflavit in faciem ejus; ſicque à facie ſua eum fugere coëgit. Præterea cum aliis modis idem hoſtis eidem ſervo Dei quandoque infeſtus eſſet, fortiſſimus Athleta, non cedens ei, ſed cædens eum baculo Dominicæ Crucis, in virtute orationis ſemper fugabat à ſe verſipellem, pro nihilo reputans tendiculas inſidiarum ejus.

D

CAPUT IV.

Spiritu prophetico dotatus Arnulfus, varias gratias conſulentibus ſe impetrat.

CAP IX. *Pio Fratri prædicit diem,*

28 MOnachus quidam Ordinis Ciſtercienſis, religionis amator & omnium bonorum amans ac fidelis, quondam in Monaſterio Villarienſi hoſpes habitavit. Hic accidente caſu in gravem incidit infirmitatem, quæ ruptura vocatur, & tali incommoditate plurimum arctabatur; propter quod diebus multis ipſum in infirmitorio detineri vidimus. Et cum ignoraret, qualem huic infirmitati curationem adhibere poſſet; tandem orationes Fratris Arnulfi expetiit, apud quem magnam in Chriſto obtinuerat familiaritatem. Tunc ille, qui proximorum ſuorum neceſſitatibus ex animo occurrebat, pro dilecto ſibi Monacho Dominum attentius oravit, & exauditus eſt: nam diem & horam, qua curari deberet, inſinuavit illi, & ita ſecundum verbum viri Dei curatus eſt.

quo ſit curandus ab hernia,

E

& optatum Dei favorem obtenturus,

29 Poſtmodum autem ille idem Monachus, ſemel rogavit eum, quatenus ſibi mitteret Deum; ſicut conſuetudinis eſt quibuſdam dicere, cum orationes aliorum expetunt, dicentes: Mitte mihi Deum. Vir autem Dei, ſicut liberalis & benevolus erat omnibus, interrogavit eum, qua die vellet in hac re ſibi ſuffragari. Tunc ille, In feſtivitate, inquit, B. Luciæ Virginis. Qui ſtatim, quod ab eo petebat fieri, facere ſe promiſit. Poſtmodum autem cum in feſtivitate ſupradictæ Virginis idem Monachus equitaret cum altero Monacho, viſitante eum [quondam ejus abbate,] interius gratia Dei, ruptæ ſunt cataractæ capitis ejus, & ab oculis ejus tanta lacrymarum inundatio erupit, quod impetum earum, etſi voluiſſet, retinere non potuiſſet. Cum autem retrocederet, & dulcem pitantiam, quam Dominus ei miſerat, cum quadam aviditate ſpirituali guſtaret; Monachus qui præcedebat, vocabat eum nomine ſuo, monens eum, ut quantocyus properaret. Ille vero, ſurda, ut dici ſolet, aure, vocem loquentis audiebat. Sed cum poſt horam, fluminis illius impetus, qui animam ejus lætificaverat, pertranſiſſet, ſubſecutus eſt præcedentem. A quo interrogatus, quare moram feciſſet; ille rem, ut erat, manifeſtans; Frater, inquit, Arnulfus promiſit mihi, quod in hac die gratiam Domini eſſem habiturus: quod & factum eſt *a*. [Simili modo quibuſdam Monialibus Roberti-montis gratiam Domini prædixit affuturam. & quemadmodum prædixerat, ita accidiſſe certa relatione cognovimus.]

F

a

CAP. X. *Pro Comitiſſa Campaniæ, valde afflicta,*

30 Quo modo, conſilio ejuſdem beati viri, quoddam monaſterium Sanctimonialium fuerit conſtructum, paucis explicandum eſt. Cum præpotens & nobilis Dominus, Eraldus de Rammery, venerabilem Comitiſſam Campaniæ, [Blancam *b* nomine,] per guerram [violenter] opprimeret, adeo ut caſtellis obſeſſis, terram ipſius rapinis & incendiis devaſtaret; prætendebat enim Comitatum totius Campaniæ jure hereditario ſibi competere, [ex parte filiæ Henrici Campanienſis, Regis Jeruſalem, quam in tranſmarinis partibus duxerat in uxorem]. Unde ipſi Nobiles Campaniæ, tum propter ipſius Militis conſanguinitatem, tum propter uxoris ejus affinitatem, quidam occulte, quidam aperte, Comitiſſam deferentes, ſibi adhærebant. Super his igitur men-

b

A mente nimis anxia Matrona, nobilis genere, [ſed nobilior longe, honeſtâ morum converſatione, ferme omni humano tam auxilio deſtituta quam conſilio,] illius ſuffragium [toto corde] cœpit implorare, qui ſuis [in tribulatione poſitis] novit ſubvenire; [ſeque inſuper ſanctis bonorum orationibus ſtuduit commendare.] Et accerſiri faciens Monachum quemdam de Ripatorio *c*, [familiarem ſibi,] Gerardum nomine, interrogavit eum dicens; Noſti, dilecte mi, aliquem virum ſanctum, qui orationibus ſuis [in tribulatione mea] mihi ſuccurrere valeat? Scio, Domina mea, ait ille, in monaſterio Villarienſi, [quod eſt in Brabantia], Fratrem laicum [venerabilis converſationis], Arnulfum nomine; qui potens eſt, ut credo, vobis in hac neceſſitate ſuis ad Dominum precibus ſuffragari. Quibus auditis illa, plurimum gaviſa, pro ſuo negotio direxit Fr. Gerardum ad virum Dei, [petita & accepta licentia ab Abbate Ripatorii.]

rogatus orare,

c

B 31 Cum autem ille veniſset ad dilectum ſuum Arnulfum, ſalutavit eum ex parte Comitiſſæ [Campanienſis]: deinde negotium, [pro quo illuc advenerat], ei intimavit: dixitque ei: Me oportet, care Frater, proficiſci Leodium: vos autem orationi inſiſtite; ut cum ad vos reverſus fuero, audiam à vobis, quid Dominæ Comitiſſæ ſuper hoc renuntiare debeam. Profectus eſt igitur ille: vir autem Domini, pro injuncto negotio, totum orationi ſe dedit: & dum inſtantius oraret, mirabilem vidit viſionem; gallinam ſcilicet candidam, cum pullis ejuſdem coloris, qui eam tamquam matrem ſequebantur, [& ſub alis ejus fovebantur.] Quo viſo, cum ignoraret, quid hoc eſſet; petiit à Domino, ſignificationem viſionis hujus ſibi revelari. Et continuo [cælitus] revelatum eſt ei, Comitiſſam cœnobium Sanctimonialium conſtruere debere: [quia intellexit, per gallinam cum pullis, ſignificari Abbatiſſam cum Monialibus ſuis.] Poſt dies aliquot reverſus eſt Fr. Gerardus ad virum Dei, ut de negotio ſibi commiſſo reſponſum ab eo acciperet. Vir autem Domini, [ſecundum quod ei revelatum fuerat, poſuit verbum in ore ejus, dicens:] Revertimini, dilecte mi, [in pace] ad Dominam Comitiſſam, quæ miſit vos; [& reſalutantes eam ex nomine meo,] ſuggerite ei ex parte mea, quod ſi monaſterium Sanctimonialium Ordinis Ciſtercienſis fundare voluerit, ſtatim [ut voluntatem corde conceperit,] omnis querela, quæ inter ipſam & calumniatorem ejus verſatur, interveniente concordia ſopietur.

prædicit relevandam,

C 32 Quæ cum audiſſet Monachus, lætus effectus eſt; & valefaciens [cariſſimo ſuo] Arnulfo, regreſſus eſt ad [venerabilem] Comitiſſam; eique omnia, quæ à viro Dei audierat recitavit. Quibus auditis illa gaviſa eſt gaudio magno: & [quæ numquam voluntatem conſtruendi monaſterii habuerat, acſi divinitus conſilium hujuſmodi accepiſſet,] ſtatim eadem die cœpit tractare, qualiter & ubi novum poſſet fundare monaſterium. Et ut impleretur ſermo, quem dixerat vir Dei, non longe poſt contumacia viri potentis, qua adverſus Comitiſſam tumebat, ad [pacem &] concordiam revocata eſt. [Tandem itaque monaſterio conſtructo, cum officinis ſuis, nomen impoſitum eſt ei, *d* Argentea-cella, & nobilis Matrona, aggregato illic, tam de Epiſcopio Leodienſi quam de aliis locis, Virginum conventu, quæ regulariter ſecundum Ordinem Ciſtercienſem inſtituerentur; locum ipſum, ubi uſque hodie floret & fervet Religio, reditibus & poſſeſſionibus quibus abundabat, copioſe ditando ampliavit.]

itaque conditur Argentea-cella.

fundato Parthenone Ord. Ciſterc.

d

A. GOSW. COÆVO. EX MS.

CAP. XI.

33 Fuit quædam Recluſa, non longe à monaſterio Villarienſi degens, valde religioſa, [& ideo pleriſque gratioſa & amabilis,] quæ viro Dei Arnulfo plurimum in Chriſto dilecta, ipſum appellabat Patrem ſuum [cariſſimum.] Hæc quemdam bonæ indolis Clericum [ſcholarem, frequenter] ad ſe venientem, & ante recluſorii ſui feneſtram reſidentem, verbis ſalutaribus ſæpius ſtuduit admonere, ut, à peccatis [& vitiis] ſe cuſtodiens, contuberhia ſecularium declinaret, & Domino Deo [in ſinceritate vitæ] deſervire ſtuderet. Ille, [ſicut erat adoleſcens affectu benevolus,] viſitante interius eum gratia, cœpit Recluſæ monitis præbere conſenſum, ita ut quotidie recurrens ad eam, ab ore ejus verba ſanctæ conſolationis audiret. Recluſa autem videns, quia novus ſuus in Chriſto filius, [dies ſuos quodammodo perdens,] ſtudere cum ſodalibus ſuis negligebat; monuit eum, ut deinceps rarius ad eam veniens, frequentius ſolito ad ſcholas recurreret. Ille vero, tenerè diligens eam in Chriſto, verbis ejus conſentire noluit; ſed ſæpiſſime ad eam recurrens, dum in ſchola ipſius, viam vitæ didicit, profecto perdere tempus non exiſtimavit. Quod videns Recluſa [indignatione magnâ] irata eſt contra eum, & indiſcrete votum vovit Domino, quod per menſem ei non loqueretur. Quod agnoſcens Clericus, conſternatus eſt animo valde, ita quod pene lapſus eſt in deſperationem, ut renuntiaret bonæ doctrinæ, quam à magiſtra [& matre ſua] acceperat; ſed ne ſimilis efficeretur cani, qui revertitur ad vomitum ſuum, vim ſibi faciens, [& frenum (ut dici ſolet) dentibus arripiens, perſtitit in via vitæ quam ingreſſus fuerat,] conqueſtuſque eſt gubernatori omnium Domino, de magiſtra & matre ſua, quod eum, quodammodo quaſi deſperatum, ſine conſolatione reliquiſſet: &, ne daret illi occaſionem tranſgrediendi votum ſuum, per menſem integrum ante recluſorium ejus venit, & loqui ei non præſumpſit.

Divinitas intelligit,

Recluſam, quæ devotum ſibi Clericum,

E

recuſabat inſtruere;

correptam febri.

34 Interim autem Recluſa corripitur febri [validiſſima, ita ut ſonitus dentium ejus, ad ſe invicem collidentium, procul audiretur.] Univerſa etiam, quæ inter ipſam & Clericum acciderant, per ſpiritum revelata ſunt viro Dei Arnulfo: qui non multo poſt veniens ad eam [invenit eam febre laborantem: eaque ſalutata, tamquam ignarus febris ejus,] dixit ei: Quomodo vales, cariſſima? Quæ reſpondit: Febre coarctor nimis. Merito, ait ille, febri coarctaris, eo quod Clericum illum, [quem in Chriſto genueras, & nuper genitum in cunis infantiæ ſuæ, quaſi lacte conſolationis nutrire debueras,] quaſi alienum inſipienter à te repuliſti. Scito igitur, quia Deus noſter juſtus [& miſericors,] pro hac offenſa [flagello nimis duro te punire, hoc eſt] gratiam ſuam tibi ſubtrahere propoſuerat: quod ego cælitus agnoſcens, æquo animo detrimentum animæ tuæ ſuſtinere non potui; oravique Dominum Deum meum, ut tibi propitius eſſet, & [nequaquam ſpirituali, ſed potius corporali flagello] offenſam iſtam in te expurgaret: fecitque Deus meus quod poſtulavi ab eo, & miſit tibi hanc febrim validam, [qua forte validior eſſe non poteſt.] Deinde etiam, cum ægre ferrem cæleſti te carere alimonia, [rurſum] converti me ad exorandum pro te omnium bonorum Lagitorem, ut

F

jubetque opus pium reſumere.

A. Cosw. ut oculo clementiæ ſuæ te reſpiciens, nequaquam
COÆVO. te [in hac infirmitate] jejunam demitteret; ſed
EX MS. tantam gratiæ ſuæ affluentiam tibi deſuper mittere dignaretur, quantam umquam [in omni vita tua] habuiſti. Quapropter, [in nomine Domini,] dicito mihi, utrum ſe res ita habeat, an non. [Quibus auditis, ancilla Chriſti obſtupuit in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore illius; dixitque, univerſa ita ſibi accidiſſe, quemadmodum vir beatus erat profatus. Ille igitur confortans dilectam ſuam in Chriſto & valefaciens ei, ad grangiam reverſus eſt. A Domino per ſervum ſuum factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.]

CAP. XII. 35 Quidam Sacerdos religioſus, vocabulo Ge-
Rogatus orare pro infirma, rardus, quondam Nivellæ habitavit ad S. Sixtum, [ibidem in eccleſia Capellani functus officio;] morabaturque cum eo mater ejus, Cæcilia nomine; quæ poſt aliquantum temporis infirmitate correpta, lecto decubuit. Filius autem ejus Gerardus, filiali affectu matris infirmitati compatiens, abiit ad virum Dei Arnulfum, [cui plurimum familiaris erat,] ut matrem ægrotantem ejus orationibus commendaret. Et cum perveniſſet ad eum, [inter multas quas ad invicem habuerunt confabulationes,] Sacerdos dixit ei: Obſecro vos, Frater in Chriſto cariſſime, ut pro matre mea, [quæ infirmitate laborat,] Deum attentius exoretis. Et addidit: Etiam poſtulo à vobis, ut prænuntietis mihi diem, qua mater mea moritura eſt. Ad hæc ille jocoſe reſpondit:
aſſerit morituram certo tempore: [Quid neceſſe eſt, ut à me talia requiratis? Quid ad me de talibus? Res otioſa eſt, quam poſtulatis. Tunc Sacerdos; Nequaquam, inquit: ſed, ſi inveni gratiam in oculis veſtris, exaudite in hoc precem meam: id enim extorquere volo à vobis.] Tunc vir miſericors, ne dilectum ſuum contriſtaret, pro matre illius Dominum exoravit; reverſuſque ab oratione, dixit ei, quod mater ejus, infra viginti dies poſt Natale Domini, moreretur; erat autem circa feſtum S. Remigii, quando hæc futura prædixit.

36 Tunc Sacerdos, [valefaciens illi,] ad matrem ſuam regreſſus eſt; & in infirmitate ſua ſollicite ei, [& quantum valuit] miniſtravit: die autem decima ſeptima [poſt Natale Domini,] cum mulier, [morbo ingraveſcente, plus ſolito] debilitari cœpiſſet; filius ejus Gerardus [piæ memoriæ] Magiſtrum Guidonem *e* Nivellenſem, alioſque novem Sacerdotes advocavit, ut omnes inunctioni matris ejus intereſſent. [Inuncta eſt igitur mulier, Sacerdotibus illis adſtantibus & orantibus pro ea.] Verum antequam inungeretur, unus de Sacerdotibus qui advenerant, evocavit Gerardum ſeorſim: multumque Fratri Arnulfo detrahens; Domine, inquit, Gerarde, ut quid verboſitati Fr. Arnulfi tam facile creditis, [qui matrem veſtram infra hos viginti dies prædixit morituram?] Quod Gerardus audiens, ægre tulit; & objurgans eum, dixit, Fr. Arnulfum virum eſſe virtutis [acceptum Deo in operibus ſuis.] His auditis, cum necdum ille à detractione quieſceret, [prætendens manu cappam qua induebatur;] Ecce, inquit, permittam cappam iſtam igne comburi, ſi, ſecundum Fr. Arnulfi
innotuiſſe ſibi indicat, verbum, matrem veſtram mori contigerit. Fallitur ille, quoniam die ſequenti, qui erat decimus octavus ante vigeſimum, mulier defuncta eſt, & decimo nono die ſepulta. Gerardus autem reverſus ad virum Dei Arnulfum, matrem ſuam defunctam eſſe renuntiavit, [& ad ſuffragandum animæ ejus, precibus eum flexit.] Cui ſtatim vir Dei reſpondit: Sicut vobis de matre veſtra prædixi, ita evenit; ſed tamen Sacerdotis cappa necdum combuſta eſt; [adhuc enim eam habet.]

37 Quo audito Gerardus obſtupuit, & valefaciens dilecto ſuo Arnulfo, reverſus eſt Nivellam; retulitque Sacerdoti ſupradicto improperium Fr. Arnulfi, qui de cappa ejus, necdum combuſta, eum reprehendebat. Quibus ille auditis, *& blaſphemium convertit.* [quia bis inveniebat ſe fuiſſe mentitum,] vehementer erubuit, & deinceps viro Dei detrahére non præſumpſit: & tactus dolore cordis intrinſecus, [quod tanto viro detraxiſſet;] Domine Gerarde, inquit, eamus ad hominem Dei: deſidero enim loqui ei, ipſumque videre. Quo annuente profecti ſunt ambo pariter; veneruntque ad grangiam, ubi ille morabatur, [quam ſuperius Quercetum vocari diximus;] & ad libitum ſuum ei locuti ſunt. Loquente autem viro Dei in auribus amborum, de his quæ [vel ad Deum vel] ad ſalutem animarum pertinent, prædictus Sacerdos [qui gelido forte illuc acceſſerat corde,] uſque ad lacrymas fere compunctus eſt: cumque aſſumpſiſſet Fr. Arnulfum ſeorſim, [ſolus cum ſolo loquens,] & verbis ejus conſolatoriis in Chriſto multum roboratus eſt, & poſtulatâ ab eo veniâ, pro detractione [injurioſa,] quam in eum linguâ maledicâ jaculatus fuerat, gratiam Domini ſe in eo inveniſſe proteſtatus eſt; [ſicque gaudens, cum ſocio ſuo Gerardo, ad propria remeavit.]

ANNOTATA D. P.

a *Ex Ms. Aurea-Vallis multa hoc capite ſupplevit Roſweidus, qua hic & deinceps, uti jam antea etiam factum, uncis* [ ] *incluſa videbis.*

b Blancam *hanc Sammarthani, ubi de fundatione monaſterii* Argenſola, *faciunt* neptem S. Ludovici *Regis: quod verum eſſe nequit. Utpote qua longe ſenior Ludovico, jam annos tredecim vidua fuerat, quando ille venit in mundum, fratrum ſuorum ſecundo genitus, fratreque primogenito, ante pubertatem defuncto, ſucceſſor in regno. Fuit igitur* Blanca *filia Sancii Sapientis, & ſoror Sancii Fortis, Regum Navarræ, in matrimonium data Theobaldo, poſt mortem fratris ſui Henrici Regis Hieroſolymorum, Comiti Campaniæ; ex quo, anno* 1201 *defuncto, poſtumum habuit filium; qui paterni nominis & Comitatûs heres, anno* 1234, *ex parte matris, avunculo ſuo Sancio in regnum Navarræ ſucceſſit.*

c Ripatorium, *infra num.* 55, *dicitur* in Burgundia *ſitum Sammarthanis, in agro diœceſis Tricaſſina, Abbatia linea Clarevallenſis, anno* 1140 *fundata.*

d Argentea-cella, *Sammarthanis* Argenſol, *quaſi* Argenteum ſolium: *cujus prima Abbatiſſa Agnes Leodienſis, quarto ſui regiminis anno, Chriſti* 1226 *defuncta, ex Arnulfi noſtri veroſimiliter ſuggeſtione electa: de qua Cantipratanus lib.* 2 *cap.* 46 *ait, quod* nullius Grammatices legibus exculta, libros Theologiæ ipſiuſque Auguſtini de Trinitate, ſingulari intelligentia expoſuit: *ſub qua dicitur numerus Religioſarum accreviſſe ad* 90, *præter Converſas* 10 *& Clericos* 20, *ſubjectos Abbatiſſæ, quorum* 12 *fuerint Sacerdotes.*

e Guido de Nivella, *Pater ſpiritualis B. Mariæ Oigniacenſis, in ejus Vita* 23 *Junii num.* 55.

A

CAPUT V.

Cordium arcana cognoscit Arnulfus, & gratias aliis concessas novit, aut concedendas prædicit.

CAP. XIII. *Presbytero hypocritæ narrat occulta ejus peccata,*

38 FUit quidam Sacerdos [secularis, qui] moribus satis honestis vitam quidem bonorum exterius æmulari videbatur; sed per omnia gloriam [vel gloriolam] hominum affectans, & carnalis illecebræ cœno se immergens, in oculis Dei, [universa intuentis,] hypocrita reputabatur. Huic à muliere quadam religiosa suasum est, ut ad Fr. Arnulfum pergeret, ejusque familiaritatem, [qui à religione celebris habebatur, & orationes pariter] sibi acquireret. Fecit ille quod mulier dixerat, vadens ad hominem Dei; & benigne [ab eo, qui benignus erat omnibus,] susceptus est. Cum igitur, causâ videndi eum, [& etiam propter orationes ejus] se diceret advenisse; vir Dei respondit: [Numquid vobis vel mea vel aliena prodesse potest oratio, cum in eo
B statu, in quo nunc estis, vivere non vereamini. Ad quod verbum ille modicum mente turbatus; Quid est, inquit ille, unde status vitæ meæ reprehensibilis judicatur? Ad hæc vir Dei respondit: [Ut quid simulatoriæ vitæ vestræ mores, in quibus hactenus multos fefelliſtis, quæritis palliare?] Mihi nihil de misera conversatione vestra occultare potestis. Tunc vir beatus ad nutum & voluntatem dicti Sacerdotis, detestabilia ejus opera, [& quæ dici nefas est ab eodem perpetrata, totum nihilominus conscientiæ ejus statum in malignis & impuris cogitationibus] expresse ipso audiente explanavit; & ad comprobandam eorum, quæ dixerat, veritatem, dedit ei signum, dicens; Quando Magistrum Joannem de Nivella, vel alium aliquem religiosum & probum in Christo virum habere potestis, ut miseram vestram vitam eis confitendo publicetis; hæc omnia quæ vobis sigillatim exposui, reticetis, ne per horum publicationem apud eos opinio famæ vestræ denigretur, [& auribus eorum aliqua levia, vestrum palliando morem, insusurratis.]

39 Quibus auditis Sacerdos, cum, accusante
C eum conscientia sua, subterfugium aliquod in facie viri Dei non inveniret; tactus dolore cordis intrinsecus, & exterius in facie rubore perfusus, vera esse omnia, quæ servus Christi protulerat, certissime asseruit. Vir autem Domini, confortans eum in Domino, suggessit ei, ut deinceps excessus suos omnimodâ corrigeret cautelâ, & villæ in qua habitabat, corporali se subduceret præsentia. Ille igitur, valefaciens viro Dei, confusus abiit; & ab eo loco, ubi habitare solebat, ad alium locum transmigrans, ad prædictum Christi famulum deinceps reverti erubuit. [Erubescant simulatores & luxurioſi Sacerdotes, qui sub vestimento ovium sunt lupi rapaces, qui inquinati luxuriæ spurcitia, juxta filium Virginis ponunt idolum Veneris; qui, dum in Missæ celebratione sacra verba ore immundo proferunt, in faciem Salvatoris spuunt; & cum in os immundum sanctissimam carnem ponunt, eum quasi ad lutum platearum projiciunt. Miseri plane & miserabiles, qui pepigerunt fœdus cum morte, & cum inferno fecerunt pactum. Resipiscant ergo qui ejusmodi sunt, & revertantur ad Salvatorem suum Dominum Je-

& persuadet aliò migrare.

sum, dissimulantem peccata eorum propter pœnitentiam. Recurrant, dum licet, ad misericordem, ut in tempore opportuno consequantur ejus misericordiam.] A. GOSW. COÆVO. EX MS.

40 Fuit Novitius quidam in monasterio Villarienſi, qui infra annum probationis in camino tribulationis positus, dicere poterat cum Psalmista, Tribulationem & dolorem inveni: duabus siquidem [& importabilibus] infirmitatibus plurimum affligebatur, quarum altera erat dolor capitis, fere continuus, & tam validus ut silentii vix posset tenere censuram, [& usque ad horam vescendi decorum sustinere;] altera vero infirmitas turpis & inhonesta, cujus qualitatem [honestatis causa] non publicandam [sed palliandam] judicavimus. Cumque ille sub dolore gemino, concideretur, ut ita dicam, vulnere super vulnus, & de recuperanda salute desperaret, [quia nullum inveniebat remedium, quod infirmitatibus suis adhiberet;] tandem acceptâ licentiâ, famulo Christi suam secretius incommoditatem intimavit. Cujus angustiis [vir multæ pietatis] medullitus compatiens, [& orans pro eo,] responsum hujusmodi dedit ei, dicens; Vade in pace, & confortare in Domino: duplici E enim infirmitate, qua te hactenus obsessum conquestus es, [ab hac die in reliquum,] scias te nequaquam angustiari. Convaluit igitur [prædictus Novitius] ab infirmitatibus suis, & gratias referens omnipotenti Deo & famulo ejus, [& repentinam & inopinatam reportans sospitatem;] anniversarium suæ professionis diem cum gaudio expectavit. CAP. XIV. Ps. 114, 3 *Novitium gemina infirmitate afflictum liberat:*

41 Simili modo, cum Monachus quidam [ejusdem monasterii] gravissima tentatione, urgeretur, accessit ad hominem Dei, tentationem qua molestabatur, ei ostensurus, & orationis ejus opem petiturus; & recepit ab eo responsum, se in proximo penitus liberandum. Eodem ergo die, orante beato viro, [& tamquam altero Moyse levante manum in altum,] fugatus est ille spiritualis Amelech, qui nostrum Israëlem impugnabat, ita ut pax illi stabilis redderetur, nec ultrà hostili, [quam usque ad diem illum perpessus fuerat,] tentatione fatigaretur. Alter Monachus ejusdem monasterii, volens super defectu cordis sui & paupertate animæ suæ consulere virum Dei, venit ad eum, duritiam cordis, maxime diebus Dominicis, se sentire conquerens. Cui F vir Dei respondit: Quare, Frater, cor durum diebus Dominicis te habere causaris, cum ternis in hebdomada diebus [mellito] cælestis gratiæ edulio quantulumcumque pascaris? Quod cum ille negaret, vir Dei subintulit, dicens; Ne abscondas te mihi; quoniam, sicut dixi, ita est. Tunc ille, [cogitans & recogitans, utrum ita esset; qui forte gratiam Domini, præ humilitate cordis sui, ternis per hebdomadem diebus in se non adverterat; plane] vera esse, quæ ab ore servi Dei audierat, animadvertit. *item Monachum à gravi tentatione.*

& alteriùs occultam gratiam novit.

42 Contigit in eodem monasterio quoddam [relatione dignum,] quod, ad ædificationem audientium, in medium proferemus. In Assumptione beatissimæ Virginis Mariæ, cum in principio vigiliarum [jubilatorium illud carmen, scilicet] Invitatorium, Ave Maria, & Psalmus Venite exultemus, solenniter à Monachis cantaretur; Monachus quidam, cum ceteris cantantibus & ipse cantans, cœpit cordis sui affectum, [secundum quod à gratia trahebatur,] sursum dirigere; & ante glorioſum Domini Salvatoris *In vigilia Assumptionis B. M.*

A. GOSW. COÆVO. EX MS. *videt Monachum devote psallentem*,

& benedictæ Matris suæ conspectum, se tamquam [præsentialiter vel] corporaliter præsentaret. Et cum sic interius in anima sua cælitus confortaretur, de misericordia Domini confidens, se in cælestibus à Domino, non pro meritis suis, sed secundum ineffabilem bonitatem ipsius, speravit esse coronandum. Quotiescumque autem Invitatorium repetebatur, toties, [eo cum gaudio cantante, & in sublimibus Regi ac Reginæ humiliter assistente,] sancta mentis ejus devotio [renovata] augmentabatur. Interea vir Domini Arnulfus, qui erat in ecclesia, vidit Dominum Salvatorem & venerabilem ejus Genitricem, juxta Monachum illum stantes: qui eum [zona quadam pulcherrima circumcingentes, dextra lævaque assumptum, cantantem atque ridentem,] in sublime extulerunt à terra. Cumque vir beatus orando prosequeretur intueri sic abeuntem, & diceret; Frater mi, Frater mi, adhuc certo videbo te; ille, [beatis Regis & Reginæ manibus] sursum evectus ad sidera, ab ipso ultra videri non potuit.

B *à Christo & Deipara in cælum ferri;*

43 Monachus autem eodem die Assumptionis, [acceptâ licentiâ,] locutus est viro Dei; cum tamen ignoraret, ipsum de se [nocte præterita] visionem vidisse. Cumque ad invicem sermocinarentur; vir Dei, [sicut aliquoties consueverat,] solutus est in risum, ita ut Monachus miraretur, cur [quasi sine causa] rideret. Tunc vir beatus dixit ei, quia nocte præterita, cum Vigiliæ agerentur, vidisset unum de Monachis, à Virgine matre & à Filio ejus in choro visitatum, eorumque sanctis manibus quasi ad cælestia delatum. Quibus ille auditis, cum Monachi nomen, & horam [qua hoc modo sursum delatus est,] sibi propalari expeteret; vir Domini petentem statim exaudire noluit: ad extremum tamen, petentis improbitati satisfaciens, Monachum eumdem ipsum fuisse, atque infra cantum Invitatorii id ei contigisse, declaravit. Monachus autem, [qui præsumere nullatenus potuisset, quod ei tale quid contingere deberet, de ejusmodi beneficio sibi cælitus collato non se extulit, sed in] spiritu suo coram oculis Domini humiliavit. [Hæc itaque visio, quam contemplator noster spiritualiter vidit acsi corporaliter accidisset, ei corporaliter manifestata fuit.]

C *a quod Auctor vertit*

44 [Nos *a* igitur, qui sanctum Domini servitium professi sumus, exemplo Monachi hujus, cum stamus ad psallendum, psallendo intelligere studeamus quæ proferimus, ut humano more, non quasi avium voce cantemus. Nam & merulæ, & psittaci, & corvi, & hujusmodi volucres sæpe ab hominibus docentur sonare quod nesciunt: scienter autem cantare, naturæ hominis divina voluntate concessum est: quod & Psalmista commendat, dicens; Psallam & intelligam. Quomodo placituram Deo psalmodiam putamus, in qua vox quidem, orantis prætendit speciem, mens autem sine fructu est? Etenim qui psallendi nobis formam tradiderunt, hoc commonuerunt, ut serviamus Domino in timore, ut psallamus sapienter; & sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ. Servemus igitur omni custodia cor nostrum, laudibus insistendo divinis; ne cum corpore sumus in choro, mente foris vagemur: quia, secundum Philosophum, nusquam est qui ubique est. Primum itaque argumentum compositæ mentis est, posse considere & fixum morari: nam ægri animi est, ista jactatio, discurrere & locorum varietatibus in-

Ps. 100, 1

ad instructionem psallentium.

quietari. Proinde, corpore degentes in terra, D mente cum Domino in cælis habitemus; ut ubi thesaurus noster est, ibi sit & cor nostrum.]

45 Quædam mulier religiosa, *b* [Magistra Hospitalis, quod est secus majorem ecclesiam B. Mariæ Parisiis, Theophania nomine,] audita fama mirabilis conversationis viri Dei, desideravit videre [faciem ipsius,] & optatum ipsius adipisci colloquium: sed tamen, obstante longo terrarum intervallo, frustrata est in hac parte, cordis sui desiderio. Et quia ore ad os, [oculo ad oculum videre virum sanctum, simulque] ei loqui non potuit; accersivit quemdam Clericum, [natione] Brabantinum, illic studentem, quem [vicarium suæ conscientiæ] transmisit ad supradictum Christi famulum, gratiose salutans eum ore ipsius, & mandans ei quatenus copiosum gratiæ cælestis munus sibi à Domino impertiri flagitaret. Quæ cum ab ore nuntii audisset vir magnificus, gratum habens quod ei devota & fidelis matrona mandaverat, [illo suo gratioso, quo ad omnes uti consueverat, alacritatis modo, præ gaudio risisse, &] responsum hujusmodi nuntio reddidisse perhibetur: Regredere, amice mi, ad religiosam Dominam, quæ misit te ad me; & primitus ei à corde & ab ore meo reporta salutis æternæ plenitudinem; deinde subinferens, annuntia ei ex me, quia die illa; [die, inquam, illa] quam ei designo, tantam cælitus à Domino consequetur gratiæ affluentiam, quantam in omni vita sua non habitura est. [Tunc vir Domini designavit illi diem, in qua id fieri deberet;] & adjecit dicens; Nisi obstaculo negligentiæ suæ obstructus fuerit aquæductus, per quem rivulus gratiæ debet influere in cor ejus, nullo modo poterit frustari mensura gratiæ, qua usque ad supereffluentem cumulum replendum cor ejus prænuntiavi.

b CAP. XVI. *A Religiosa Parisiensi,*

per internuntium salutatus,

E *eidem renuntiat*

46 His auditis Clericus reversus est Parisius; & ex ore viri Dei salutans mulierem devotam, ei omnia quæ ab ore illius audierat per ordinem recitavit. Lætata est illa in his quæ dicta sunt ei, & promissam sibi ad cumulum gratiæ supernæ benedictionem, cum ingenti desiderio & absque hæsitatione, præstolata est. [Post paululum igitur illuxit dies ille festivus, dies lætitiæ cordis ejus.] Et factum est, orante ea die illo, subito & inopinate irruit in eam Spiritus Domini, [Spiritus vehemens & fortis,] cujus potenti virtute concussa sunt omnia viscera ejus; & sicut fluit cera à facie ignis, sic tota liquefacta est anima illius, & transfusa in amplexus Dilecti sui; ita ut cum interius mellifluo divinæ dulcedinis sapore pasceretur, se quodammodo quasi in quemdam paradisum deliciarum translatam fuisse miraretur. Cum autem, [post ebrietatis suæ alienationem,] ad se reversa fuisset; cœpit [lætabunda & laudans, velut altera Regina Saba, in laudem nostri Salomonis] erumpere, dicens; Verus est sermo, quem audivi [in terra ista super virtutibus viri sancti, & non credebam narrantibus mihi; donec ego experta vim meritorum ejus, oculata fide jam vidi & probavi, quod media pars admirabilis vitæ virtutumque ipsius mihi nuntiata non fuerit. Major est enim ejus sancta religio, quam rumor quem audivi.] Tandem igitur ancilla Christi, tam per Clericum illum [quem prædiximus,] quam per alios multos, salutans & resalutans in Domino virum Dei, gratias ei rependit de orationum ipsius suffragio; [annuntians omnibus & commendans merita &

F *qua die divinitus consolanda sit:*

quo facto pergit vir Dei devotius efficiu

virtu-

A virtutes ejus, laudans & magnificans in ipſo Dominum Salvatorem, qui eum ditavit tam copioſæ gratiæ privilegio. Siquis forte ambigat, utrum quæ præmiſſa ſunt, vera fuerint, an non; vel abſens mandet, vel præſens interroget venerabilem feminam, quæ uſque ad diem hanc in urbe Pariſienſi ſuperſtes eſt, & ab illa poterit rei geſtæ cognoſcere veritatem.]

ANNOTATA *præmiſſa* a *&* b, *vide poſt Caput ſequens.*

CAPUT VI.

Alia plura, ab Arnulfo prophetice cognita, aut etiam prædicta ad proximorum ædificationem.

C. XVII. 47 FUit altera mulier religioſa, indiſſolubili ſanctæ dilectionis vinculo viro Dei adſtricta, ita ut eis ad invicem eſſet cor unum & anima una. Huic prædictæ ancillæ Chriſti feria ſexta ante Paſcha, [quando ſacroſanctam Dominicæ paſſionis memoriam recolit univerſa Eccleſia,] mirabilem Dominus [fere tota die illa cælitus] contulit gratiam, cuius modum & ordinem vir beatus per revelationem agnovit. Et accerſens unum de Monachis, fidelem cordis ſui conſecretarium, indicavit illi qualia [vel quanta] die memoratâ Dominus illi mulieri bona feciſſet. Adjicienſque; Ecce, ait, mitto te: vade ad ipſam, & univerſa quæ à me audiſti, replica per ordinem [in auribus ejus.] Profectus Monachus venit ad illam; & ex parte hominis Dei qui mittebat eum, in hæc verba prorupit, dicens: Hæc dicit vir Dei Arnulfus, [& hæc mandat tibi per me:] Cum hoc anno feria ſexta ante Paſcha, [quæ dies eſt ſpecialis adorandæ Crucis,] audires in eccleſia Paſſionem Domini [à Sacerdote recitari,] ſicut tu ipſa noſti; non potuit cor tuum compaſſione aliqua emolliri; ſed cum facta eſſet hora, qua Dominus in cruce pependit; eadem hora cælitus tibi manifeſtata eſt: & tunc omnino te continere nequiviſti, quin omne cor tuum in uberes lacrymas cum rivulis ſolveretur.

Piæ mulieri indicat ſibi revelatas gratias, ipſi à Deo factas,

B

in die Paraſceves,

48 Eâdem etiam horâ viſum eſt tibi videre latus Domini lanceâ perforari, & eamdem lanceam cor ejus penetrare; & quod etiam ſanguis de manibus ejus & pedibus efflueret, & corona c ſpinea in capite ejus poneretur. Cum autem C tam amariſſimum Domini & Salvatoris tui dolorem attenderes, viſum eſt tibi, quod cum S. Andrea deberes crucis ſubire tormentum, & mori cum eo. Deinde cum pius Dominus attenderet & videret, te fideliſſimam ejus amicam velle cum eo mori, [benigniſſimo ſuæ pietatis modo] locutus eſt tibi, dicens: Veni poſt me, dulcis filia. Tunc ſtatim ſurſum aſpiciens, vidiſti cælum apertum, & introſpexiſti altiſſimam Majeſtatem [lucidiſſimis] mentis tuæ oculis: & ecce, repente viſum eſt tibi, te eidem ſummæ Majeſtati, in forma Regis coronati, aſſiſtere; cujus beatam vocem in hunc modum audiſti: Habeto in te pacem, filia mi, & jam remove à te materiam doloris, quoniam curatus ſum à doloribus crucis. His auditis tantum concepiſti jubilum [in riſu exultationis,] quod eâdem horâ penitus immemor facta es Dominicæ paſſionis; quoniam tam valide [& tàm perfecte] abſorbuerat cor tuum in ſe gratia & gloria ſummæ Majeſtatis, ut tibi videretur, quod Dominus de ſeipſo faceret tibi quoddam ſpeculum, pro eo quod ſpeculum mundi contriveras ſub pedibus tuis: quapropter dulciſſimum ejus ſuſurrum poſtea in hunc modum audiſti: Ecce, mi dulcis filia, oſtendo tibi beatam faciem meam, & volo ut in corde meo obdormias, agnoſcatque cor tuum quod in deliciis gloriæ meæ vives in æternum. [Cum igitur in tanto mentis exceſſu elevata fuiſſes, viſum eſt tibi, quod Dominus Chriſtus elevata manu dextera te benediceret, & diceret tibi;] Tene & obſerva firmiter pacem meam, filia, quoniam factus eſt in pace locus meus. Ecce, ex parte dilecti tui Arnulfi, inquit Monachus, retuli tibi, ſoror mea, qualem & quantam Domini gratiam die præfata in te experta fuiſti. [Nunc igitur ad comprobandam narrationis meæ veritatem hoc habeto ſignum, quod gratia, quam ſacroſancto die illo tam affluenter cælitus concepiſti, ab ea qua Dominus majeſtatis pependit in patibulo crucis, uſque ad crepuſculum noctis in anima tua perſeveravit.] Quæ cum audiſſet mulier devota, repleta eſt ſtupore & admiratione; benedixitque Dominum Salvatorem, qui tam copioſum gratiæ ſuæ munus famulo ſuo largiri dignatus eſt.

viſis tormentis Chriſti patientis,

c

& gloria reſurgentis.

A. GOSW. COÆVO. EX MS.

49 Duo Clerici, [ætate adoleſcentuli,] venerunt ad hominem Dei, poſtulantes ab eo ut diceret eis, ſi quid eſſet intra conſcientiam eorum, quod reprehenſione dignum judicaretur. Ad hoc ille; Modo, inquit, nihil reſpondebo vobis: ite ad proximam villam loqui Recluſæ, [quæ ibi commoratur;] & cum regreſſi fueritis ad me, ſciatis me vobis reſponſurum. Statim illi, [habentes ſignum quod dixerat,] abierunt. Interim autem vir beatus oravit Deum attentius, ut ſibi aliquid de ſtatu eorum revelaret, & exauditus eſt. Eodem itaque die ad veſperam, cum reverſi fuiſſent; unus eorum loquens ei ſeorſim, interrogavit eum, dicens: Bone Frater, quod eſt illud peccatum in me, unde magis reprehenſibilis judicandus ſum? Qui reſpondit ei: Dico tibi quia in præſenti hebdomada confitendo evomuiſti peccatum hujuſmodi, unde me interrogas, [his interſignis, quod hujus peccati pœnitentiam necdum opere implere cœpiſti.] Quod cum audiſſet ille, videns quia deprehenſus eſſet, obſtupuit, & in hoc verbo veridicum eſſe virum Dei aſſeruit.

C. XVIII. *Interrogatus à 2 Clericis, de eorum conſcientia.*

E

50 Poſt hunc acceſſit & alter, audire cupiens & ipſe, quale teſtimonium de ſe vir mirabilis perhiberet. Erat autem nox. Et dixit ei homo Dei: Frater mi, quia beneplacitum eſt tibi, ut ſtatum vitæ tuæ aliquo verborum modo exprimam; dico tibi, ſecundum quod tua conſcientia novit, quia tu aliquantulum exterius moribus honeſtis religionem ſimulas; ſed cor tuum inquietum & gyrovagum, vanis ſæpe [& illecebroſis] cogitationibus inquinatur. [Quandoque etiam religioſarum conventiculis mulierum tuam corporaliter exhibes præſentiam, non ut monitis earum caveas tibi à laqueis peccatorum, & vitam bonorum imiteris; ſed ut gratioſo geſtu, quem in riſu & jocis eis exterius familiariter oſtendis, vel aliquam earum ad peccatum illicias, vel ſaltem aſpectu & cogitatu detrimentum animæ tuæ patiaris.] Scito igitur prænoſcens, quia ſi foris in ſeculo remanſeris, factus quaſi equus effrenis, in profundam peccatorum foveam præcipitaberis. Vade igitur & confitere peccata tua, quia valde tibi neceſſarium eſt.

unum monet de non expleta pœnitentia,

F

alterum de converſatione laſciva.

51 Quibus auditis, ille, cum negare non poſſet, ea quæ à viro Dei dicebantur, mente confuſus eſt, & adhuc multo magis exterius [verecundatus fuiſſet, pro eo quod vir Dei oculos ſuos in eum defixerat] niſi caligo noctis in hac parte

qui compuncti ambo fiunt Religioſi.

A. GOSW. COÆVO. EX MS.

te obſtaculum ei præbuiſſet. Confortans igitur eos vir miſericors, & ad vitam bonorum virorum æmulandam, verbis ſalutaribus corroborans, dimiſit eos in pace. Illi autem, vale facientes ei, abierunt; & ut monaſticæ ſe devoverent militiæ, ad Ordinem Ciſtercienſem ambo pariter ſe tranſtulerunt. [Si quis forte miretur, quare tam hic quam alibi nomina perſonarum, quas narrationi noſtræ inſerimus, ſub ſilentio prætereamus; agnoſcat procul dubio hoc idcirco fieri, ne, ſi publicarentur; quandoquidem adhuc ſuperſtites ſunt, forſitan laudibus ſuis extollerentur, vel etiam occaſione vituperationis verecundia confunderentur.]

C. XIX. *oblatam ſibi puellam, à dæmonis vexatione nocturna liberandâ, prædicit,*

52 Mulier quædam, [Aleydis dicta,] degens juxta grangiam domus Villarienſis, quæ Novacuria dicitur, filiam habebat, [Clementiam nomine,] quam ſpiritus malignus, nocturnis maxime horis infeſtans, ei ſomnum & corpoream requiem omnino adimebat: [videbatur enim ei, quod quaſi cattus ſub veſtibus ſuis carni ſuæ irrepens, & ſurſum uſque ad guttur ſcandens, ipſam unguibus laniare, & ore mordens, ſuffocare deberet.] Mater autem, ægre ferens miſerabilem filiæ ſuæ afflictionem, aſſumpſit eamdem ſecum, & ad ſupradictam grangiam profecta eſt, pro eo quod illuc adventaſſe hominem Dei cognoverat. Et faciens illum accerſiri ad portam, pariterque Magiſtrum grangiæ, [Gumbertum nomine, ab ore cujus ſcientiam hujus rei agnovimus,] recitavit coram eis filiæ ſuæ incommoditatem; deprecans obnixe ſervum Domini, ut filiæ, meritis & orationibus ſuis, ſuccurrere dignaretur. Statim vir beatus, advocans ſeorſim Fr. [Gumbertum,] inſuſurravit auri ejus omnia, quæ puellæ agenda erant ad curationem adipiſcendam; mandans illi per eumdem, ut in omni puritate cordis confiteretur peccata ſua, & ſe in bona ſimplicitate cuſtodiret, donec die Purificationis beatæ Virginis Mariæ, de manu Sacerdotis in Miſſa Euchariſtiam in ſpem ſalutis ſuæ acciperet: & ſubintulit, afferens, quia poſt vivifici ſumptionem Sacramenti, nullam deinceps infeſtationem diaboli ſentiret.

B

quod dicta die factum.

53 [Erat autem circa feſtum Epiphaniæ Domini, quando hæc geſta & dicta ſunt. Nuntiavit igitur Fr. Gumbertus puellæ univerſa per ordinem, quæ ab ore viri Dei audierat.] Quæ cum audiſſet illa, lætata eſt valde, & omnia quæ in mandato acceperat, opere complevit, [exſpectans promiſſum in lætitia & exultatione cordis ſui.] Et cum illuxiſſet dies Purificationis benedictæ Matris Domini, acceſſit ad eccleſiam, ut ſacris Miſſæ ſolenniis intereſſet. Cumque lecto Euangelio & oblatis ex more Candelis, Sacerdos Canonem percurriſſet; dictoque Agnus Dei, & accepta Pace, illa Corpus Dominicum de manu ejuſdem Sacerdotis accepiſſet; confortata in Domino, ſecundum fidem ſuam, à die illa & in reliquum, perfecte à ludibrio dæmonis liberata eſt. [Mater autem ejus, reverſa ad Fr. Gumbertum, lætabunda & laudans, dixit ei: Care Magiſter, reddite gratiarum actiones Deo omnipotenti & fideli ſervo ejus, qui meritis & orationibus ſuis filiæ meæ curationem integram cælitus impetravit.]

C

CAP. XX. *Cogitantem de fundando cœnobio;*

54 Miles quidam pluribus abundans [redditibus &] divitiis, cogitavit novum [de rebus ſuis] fundare monaſterium feminarum, quæ ſecundum Ordinem Ciſtercienſem diſciplina regulari informarentur. Quod dum ſæpius mente tractaret, ubi & qualiter cogitationem ſuam opere implere poſſet; cœpit repente, ex obliqua diſſuaſione quorumdam, propoſitum cordis ejus impedire quaſi quædam dubietas, ne bonum quod corde conceperat perduceret ad effectum. Cumque in hunc modum res in pendulo eſſet, [nemini quidpiam inde locutus,] venit ad monaſterium Villarienſe, conſilium ſuper hac re à D. Guilielmo Abbate quæſiturus. Cui cum locutus fuiſſet, perrexit ad grangiam, ut viro Dei loqueretur, & ipſum etiam ſuper hac re conſuleret. Quem cum vir Dei benigne ſuſcepiſſet, & numquam alter alterum vidiſſet; ſtatim converſus ad eum idem vir Dei; Vos, inquit, eſtis D. Ægidius [Bertoldus,] qui de ædificatione novi monaſterii conſulere veniſtis. Quare opus, dignum cæleſti benedictione, [opus plane laudabili prædicandum memoria,] nihili penditis? Confortamini in Domino [& in potentia virtutis ejus;] & monaſterium Sanctimonialium, quemadmodum interius, in corde veſtro primitus voluntate concepiſtis, ita opere exterius impleatis: dico enim vobis, gratum eſſe beatiſſimæ Virgini Matri, & voluntatem ipſius eſſe, ut monaſterium novum, ſicut propoſuiſtis, conſtrui faciatis. Quod audiens Miles, & in cogitatione ſua à viro Dei deprehenſum ſe eſſe attendens, vehementer obſtupuit, [nihil omnino habens quod ei contra reſponderet.] Tandem ab ipſo plurimum confortatus in Chriſto, ad propria regreſſus eſt: &, [ne forte hi, quibus hoc ſcire daretur, illuderent ei, dicentes; Quia hic Miles propoſuit in corde monaſterium ædificare, ſed exterius opere noluit conſummare,] gratia cæleſti cor ejus roborante, novum fundavit monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, cui Vallis-roſarum *d* nomen eſt, ubi aggregari fecit de alio monaſterio Sanctimoniales, quæ devotum diebus ac noctibus Domino exhiberent famulatum.

D

itâque Vallis-Roſarum ſtruitur.

d

E

Ex duobus Monachatum ambientibus, unum voti compotem fore, prædicit.

55 Duo juvenes [laici,] quorum unus vocabatur Lambertus, alter Godefridus, venientes ad virum Dei, dixerunt ei, ſe voluntatem concepiſſe, ut [ſeculo renuntiarent, &] Villarienſe intrarent monaſterium, Fratrum laicorum conventui ſociandi, [poſtulantes, ſe orationum ejus ſuffragiis à Domino roborari.] Quibus vir Dei reſpondens, dixit: Tu quidem, Lamberte, non aſsequêris quòd deſideras, ut inter Converſos Villarienſes reputeris; tu vero, Godefride, diuturnæ petitionis fatigatus inſtantia, diu expectabis [& reexpectabis,] ſed tandem in Converſum Villarienſem recipieris. Quod poſtea rei probavit eventus. Lambertus enim, [qui ad quoddam Burgundiæ monaſterium, quod Ripatorium dicitur, cum duobus Fratribus ſuis proficiſci voluit; ut, quia ibidem cum ipſis receptus erat, cum eis ibidem veſtibus Ordinis indueretur,] morte præventus, ſpe ſua fruſtratus eſt: [quia neque in Ripatorienſi, neque in Villarienſi monaſterio Converſum profeſsus eſt.] Godefridus autem [de promiſſione viri Dei non diffiſus, tam precibus ſuis quam alienis,] crebro Domini Abbatis Guilielmi genibus advolutus, tandem petitionis ſuæ obtinuit effectum, & in Domo quam elegerat, eſt receptus. Ipſe eſt [faber ferrarius, qui uſque hodie in officina monaſterio proxima, cum Fratribus ejuſdem artis, demoratur.]

F

56 [Fuit quædam mulier, quæ diuturno ægrotaverat languore, filiam habens vita & moribus religioſam, quæ matri infirmitate laboranti ſolicite

A cite quantum poterat miniſtrabat. Monachus autem quidam, puellæ anxietati & fatigationi compatiens, & cupiens laborioſam ejus ſolicitudinem, quam matri exhibebat, cito finiri, venit ad memoratum virum Dei, petiitque ab eo de die obitus prædictæ mulieris ſe certificari. Cui vir Domini, oratione præmiſſa reſpondens; Non ſit, inquit, tibi curæ, Frater mi, pro hujuſmodi negotio me interpellare; cum neceſſarius ſit eidem mulieri languor ille purgatorius, pro eo quod de opibus, illicite acquiſitis conſtat eam educatam fuiſſe. Cum hæc diceret vir beatus, neſciebat quæ eſſet puella & mater ejus: res enim iſta referata ei fuit per revelationem. Quod cum audiſſet Monachus, obſtupuit: & regreſſus à viro Dei, cœpit diligenter inquirere de verbo quod audierat: didicitque mulierem eamdem divitiis, quæ de ſordido provenerant lucro, ab annis infantilibus cum omni laſcivia fuiſſe nutritam.

Conſultus ſuper infirma,

revelat cauſam duraturi morbi,

& alteri poſt curatum oculum,

B 57 Contigit die quadam, memorabilem virum devenire ad domum mulieris cujuſdam, Eliſabeth nomine, quæ timorata & fidelis filiam habebat religioſam, cauſa cujus vir beatus illuc diverterat. Et cum ad invicem ſermocinarentur, cœpit eadem mulier, quæ quidem ætate erat anicula, inquirere à viro Dei, utrum ab infirmitate oculi, qua moleſtabatur, curari poſſet, an non: pupillam ſiquidem oculi ejus albugo ex magna parte obnubilaverat. Cui ille; Curaberis, inquit, tandem, ô mulier; cum difficultate tamen. Tunc illa, quia ſciebat eum virum eſſe virtutis & ſanctæ converſationis, addidit adhuc eum interrogare, quot annis ſuperſtes foret in hac vita. Ille autem, non plene de hac re reſerans ei veritatem, cum in craſtino revectus fuiſſet de grangia, quæ proxima erat, prædixit, eam duobus ad integrum annis in hac vita manere ſuperſtitem, & infra dimidium poſtea annum, terminum hujus vitæ mortalis habituram. Quod ita accidiſſe, filiâ prædictæ mulieris referente, cognovimus.]

vitæ ſuæ terminum.

Pauperculæ deſideranti recluſorium,

58 Puella quædam [religioſa,] Gertrudis nomine, recluſorium interius mentis habens, & cor ſuum (ut ita dicam) in Deo includens, etiam recluſorium corporis exterius habere deſiderabat: ſed quia pauper erat, unde id conſtrui faceret non habebat. Cumque ob hanc cauſam ſalubriter contriſtaretur, locuta eſt viro Dei, & voluntatem quam animo conceperat ei intimavit; [ſed in propoſito negotio, ſe omni omnino auxilio deſtitutam eſſe aſſeruit.] Quam vir Dei blande conſolatus, nullam pro hac re ſolicitudinem gerere monuit, prædicens certiſſime & aſſerens, quod proceſſu temporis, abſque impenſis ſuis, recluſorium ei fabricaretur. Lætata eſt illa in hoc verbo, & multis diebus promiſſum expectavit. Et cum pro diuturna expectatione quaſi quoddam mentis tædium ſuſtineret, nunc ad fidele promiſſoris ſui verbum, nunc ad Domini auxilium ſedula recurrebat. Evolutis tandem diebus multis, vir multæ caritatis & pietatis, cui deſiderium pauperis puellæ innotuerat, negotium ejus ad ditiſſimas quaſdam perſonas detulit; & facta petitione ſolidos non paucos ab eiſdem impetravit & reportavit: de quibus, ut ſermo viri Dei impleretur, recluſorium illi fabricari fecit. Adepta itaque eſt puella votum ſuum, & uſque ad diem hunc in Epiſcopatu Cameracenſi degens, à mundanis tumultibus duplici, cordis & corporis recluſorio abſconditur; ubi ineffabilis paradiſi delicias præguſtando, & inter ſancti amoris brachia ſuaviter quieſcendo, cum gaudio & exultatione cordis felicem tranſitus ſui diem præſtolatur.

tandem illud ei ædificandum promittit.

C

A GOSW. COÆVO. EX MS.

59 [Non eſt etiam ſilentio prætereundum, quid de futuri ſtatu temporis vir ſanctus prædixerit. Anno Domini milleſimo ducenteſimo viceſimo ſexto, cum adhuc nulla mentio fieret de horrendo illo ſchiſmate, quod ortum eſt in Eccleſia, imo contra Eccleſiam, ſub Imperatore Frederico; cœpit prædictus vir Dei abſque hæſitatione quibuſdam palam annuntiare, quod infra decennium futurum plurima bella & multæ tribulationes in Eccleſia ſuſcitarentur. Altero autem anno, qui erat penultimus ante obitum ejus, cœperunt ſiniſtri rumores de partibus tranſmarinis audiri, quod ſcilicet Fredericus, contra Dominum Papam & Eccleſiam Domini, inſurgere conaretur. Quid hoc malo crudelius? Et quis referre aut ſcribere ſine cordis dolore valeat, quantorum cauſa malorum hoc deteſtabile ſchiſma fuerit? Attendat igitur prudens lector, cogitetque, ac recogitet providus conjector iterum, quot & quanta poſtea acciderint; quot & quanta fortaſſis poſtmodum infra præmiſſum decennium mala horrenda contingere poſſint, ſi poſt propheticum viri Dei verbum, tam repentinam & inopinatam, à protectore ſuo & ejus fautoribus, paſſa eſt Eccleſia tribulationem.]

Anno 1226 prophetat ſchiſma,

decimo poſt anno excitandæ à Frederico Imp.

E

60 [Sunt & alia multa, ſecundum æſtimationem quorumdam, quæ de hoc beato viro potuerant enarrari. Sed ad notitiam noſtram necdum pervenerunt. Sunt nihilominus & alia quædam, quæ quamvis ad noſtram pervenerint notitiam, tamen cauſa brevitatis ea tranſilientes, inſerere narrationi noſtræ recuſavimus, legentibus in hac parte conſulentes, ne quod eis pareret copia congeſta faſtidium. Cui enim ad informationem vitæ ſuæ pauca non ſufficiunt, nec multa forte ſufficerent. Obſecramus itaque eos, qui beatum virum ſpeciali præ ceteris familiaritate dilexerunt, ut nequaquam ægre ferant, quod aliqua, quæ de eodem adhuc ſcribi poterant, ſub ſilentio præterivimus: quia, ſicut ait Severus Sulpitius de Martino ſuo *e*, ſufficere credidimus ad exemplum audientium, ſi tantum excellentiora notarentur.] Hactenus igitur ſancti viri virtutes & revelationes, ceteraque ejus geſta vel dicta, laude digna, quâ potuimus proſecuti, ad felicem ejus tranſitum deſcribendum manum mittere proponimus.

aliaque plura hic omiſſa.

e

F

ANNOTATA.

a *Totus hic numerus ex Ms. Aureæ Vallis eſt.*

b *De Hoſpitalibus Pariſienſibus agit Jacobus de Breul, lib.* 4 *Antiquit. Pariſ. à pag.* 950 *ad* 1005, *ſed hujus nulla mentio, niſi ſub alio forſan nomine.*

c *Nemo hinc inferat, Chriſto jam in cruce mortuo, Coronam ſpineam fuiſſe impoſitam. Semel eam tulit in domo Pilati, poſtea depoſitâ purpurâ ſuis indutus veſtibus (quod, niſi coronâ etiam ablatâ, fieri non potuit) numquam eamdem reſumpſit, quidquid pictores moderni fingant, contra vetuſtas omnes Crucifixi imagines.*

d *Vide Miræum in Chronico Belgico pag.* 314, *ubi* Vallem-Roſarum, *ad Netham fluvium, uno à Mechlinia milliari, fundatam docet ab Ægidio Bertholdi, an.* 1227, *inſignem hodiedum Abbatiam Sanctimonialium. Ibidem de iſtius Bertholdi familia, per Belgium illuſtriſſima, multa ille aliique ſcriptores Brabantini.*

e *Sev. Sulpitius in Prologo ad Vitam. Vide Surium.*

A. GOSW. COÆVO. EX MS.

CAPUT VII.

Mors Arnulfi; Encomium Rhythmicum & Epitaphium.

61 CUm appropinquaret tempus pretioſæ mortis vel dormitionis ejus in Chriſto, decidit in ægritudinem, [quam medici febrem vocant, eo quod quidam calor per omnes artus diffundatur ægrotantis.] Statim autem rejecit à ſe inſtrumenta martyrii ſui, quia ſtimulus infirmitatis qui eum vehementer arctabat, alia corpori ſuo tormenta adhiberi non permittebat: Numquam etiam in omni vita ſua, [nec etiam in diebus infirmitatis hujus,] Deum ſuum interpellare voluit, quatenus ſibi vel diem vel tempus tranſitus ſui revelare dignaretur. Revelatum eſt autem de re hujuſmodi cuidam magni nominis Recluſæ, quæ circa feſtivitatem B. Joannis Baptiſtæ eum ex hoc mundo migraturum prædixit, [antequam idem præmiſſa infirmitate corriperetur.] In hac quippe infirmitate tam copioſa gratiæ ſtillicidia cælitus defluxerunt in cor ejus, [& tam vehementer divini amoris vino anima ejus inebriata eſt,] ut exterius infirmitatis ſuæ penitus obliviſceretur, toto mentis anhelans deſiderio ad eum, quem ardenter in vita ſua dilexerat. Et quamvis præ fervore divini amoris, nullum cordis aut capitis [ſeu membrorum] dolorem ſe ſentire, proteſtaretur; creſcente tamen valetudine, & de die in diem ipſum validius ſolito perurgente, cœpit multum vigor corporis ejus lenteſcere. Cumque ex diuturnitate jejunii [& infirmitatis pondere] plurimum debilitaretur; acſi validior eſſet corpore, Fratribus ſibi ad ſolatium deputatis, [& Monachis familiaribus ſuis,] aliquando ad ſe venientibus, alacriter etiam uſque ad diem obitus ſui loquebatur. [Faciebat autem ſibi aliquando adferri vivificum Domini Corpus; & de manu Sacerdotis illud accipiens, interim in anima ſua, ſalutiferi virtute Sacramenti, plurimum confortabatur.]

Morbo correptus,

indeque, ut revelatum, moritur,

B

paulatim deficit,

ſæpius communicat,

62 Quadam die, cum unus Monachorum infirmitorium introiſet, ad viſitandum eum; dixiſſetque ei, quia Recluſa, una ex familiaribus ejus, [quam idem deſignavit ex nomine,] doleret & anxiaretur pro eo, quod timebat, ne ipſum ex ea infirmitate viam univerſæ carnis ingredi contingeret; ille, quaſi indignans; Abſit, inquit, abſit hoc: hic enim amplius morari nolo, ſed ad Deum meum ire deſidero. Quidni ad Deum ſuum ire deſideret, [qui Deo ſuo ferventer ſervierat, qui Dei ſui mandata cuſtodierat,] qui ob amorem Dei ſui ſeipſum & omnia terrena deſpexerat, qui ab æternis paradiſi deliciis tam diu differri ſuſpirabat? [quanto enim magis æterna cognoſcebat, tanto magis agere in hujus exilii miſeria dolebat.]

C

63 Cum iterum die quadam alter Monachus, medicinalis peritia artis inſtructus, aſſideret ei & ad invicem ſermocinarentur; vir Domini, ſicut moris eſt infirmis, ſciſcitari cœpit ab eo, utrum [de infirmitate qua tenebatur] convaleſcere poſſit, an non. Monachus autem, ne veritatem reticuiſſe poſtmodum convinceretur, ſi qualitatem infirmitatis ejus ſecundum petitionem ſuam ei non intimaret, ſecundum quod ex venarum pulſu & morbi qualitate præcognoſcere potuit, eum non evaſurum, ſed moriturum præ-

exultat ad nuntium mortis,

D dixit. Ad quod reſponſum ſtatim vir beatus, præ gaudio cordis, injectis collo ejus brachiis, amplexatus eſt eum; ita ut idem Monachus coram circumſidentibus infirmis verecundia perfunderetur, [ignorantibus quod hujuſmodi amplexu ſignificaretur.] Et ſubridens vir Dei, dixit ei: Amen dico vobis, dilecte mi, quod numquam in omni vita mea, tanta dilectione cor meum dilatatum eſt ad vos, quemadmodum hodie; propterea quod hujuſmodi verbo, [verbo, inquam, non deſolatorio, ſed plurimum] conſolatorio, lætificaſtis animam meam.

64 Cum autem de die in diem tranſitus ejus proximaret; die quadam cum ſurrexiſſet de lecto, & ſtaret ſuper pedes ſuos, ſtante ſecus eum quodam Fratre, Radulfo nomine, & brachiis ſuis eum ſuſtentante, viribus corporalibus cœpit repente deſtitui. Et ecce vir magnificus, eâdem horâ, inter manus prædicti Fratris, flexis ad terram genibus & inclinato capite, trino, tribus morarum intervallis, leniter emiſſo ſpiraculo, feliciter migravit de corpore: [ſtratoque in terra cilicio, venerabile corpus deſuper impoſitum eſt:] & pulſante confeſtim tabula defunctorum pro eo, accurrit Conventus Monachorum, qui ſolenni, apud Deum & Sanctos ejus, ſic abeuntem proſecuti ſunt ſuffragio. Cumque corpus ejus, [lotum & collocatum in feretro] in eccleſiam fuiſſet delatum, Monachis circa corpus ejus Pſalmos decantantibus, nox ſupervenit. Et cum nocte illa ſecundum conſuetudinem, Vigiliæ à Fratribus circa defunctum agerentur; quidam boni fures partem capillorum capitis ejus, & ſeptem nihilominus dentes ab ore ejus rapientes, ſibi, quaſi ad indicium ſanctitatis ejus, ſervaverunt. Et cum illuxiſſet dies altera, quæ erat Octava S. Joannis Baptiſtæ, Miſsâ ex more celebratâ pro eo, ſanctum corpus ejus venerabiliter ſepulturæ traditum eſt, Monachis cantantibus altiſonis vocibus Antiphonam; Clementiſſime Deus, [ita ut plerique adſtantium uſque ad lacrymas compungerentur.]

eaque placide defungitur.

E

Corpori, in eccleſiam delato,

crines & dentes auferuntur.

65 Poſt glorioſum vero obitum ſuum, idem vir beatus, cuidam ancillæ Chriſti in forma pueri, & veſtimento partim niveo, partim purpureo amictus, apparuit. Quem cum illa interrogaret, quis eſſet; ille reſpondit; Ego ſum Fr. Arnulfus, ſervus Chriſti. Tum illa: Quare in forma pueri & veſtimento bicolori appares mihi? Qui ait: Per hoc quod puerilem prætendo faciem, intelligere te volo, me inter homines converſantem, tamquam puerum fuiſſe [humilem;] per niveum vero veſtimenti mei colorem, me mundam vitam duxiſſe [& munditiam dilexiſſe;] per purpureum vero, diuturnam, cum ſanguinis effuſione, coporis mei afflictionem agnoſce. His dictis [à facie ancillæ Chriſti vir beatus] diſparuit. [Illa autem viſionem quam viderat cuidam Monacho Villarienſi manifeſtavit.]

Apparet, ut puer, in veſte alba ac rubra.

F

66 Rurſus vero apparuit memoratus vir Domini cuidam viro illitterato, [ſed interius à magiſterio paracliti Spiritus inſtructo, cui nomen eſt Joannes; viro mire ſpeculativo, cui uſque hodie multæ fiunt revelationes à Domino;] eique copioſam [& mirabilem] animæ ſuæ glorificationem, quam à Domino in præmium acceperat, intimavit: & adjiciens; Vade, inquit, ad Jacobum Sacerdotem, dilectum & familiarem mihi in Chriſto, & annuntia ei ex me, quia ſecundum quod ei quondam promiſeram, quotidie pro ſalute ejus Dominum Majeſtatis exorare non deſi-

Pro amico ſe orare dicit.

A no, ut ab eo misericordiam salutarem consequatur. Venit itaque ille ad prædictum Sacerdotem, annuntians ei magnam & mirabilem animæ beati viri glorificationem, & cetera quæ ab eodem beato viro cognoverat per revelationem. Quid autem per occasionem unius pellis spinosæ, quam vir beatus in vita sua tulit, post mortem ejus contigerit, breviter referendum est.

Dolores iliaci pelluntur,

67 Quadam die cum venerabilis Prioriſſa de Spineti loco, Lucia nomine, duæque Moniales cum ea, ad portam monasterii Villarienſis deveniſſent; expleto negotio, pro quo illuc advenerant; ad proximam monasterii villam, quæ Villare dicitur, pergentes; in domo quadam, cum duabus ibidem religiosis mulieribus pernoctaverunt. Et factum est cum essent ibi, accidit puellam quamdam, nomine Mariam, domus ejusdem ministram, graviſſima iliacæ passionis acerbitate torqueri, ita ut more parturientis vociferari cogeretur. Quod videntes prædictæ Moniales, compassæ sunt illi, & dixerunt ad invicem; Ecce habemus hic nobiscum particulam spinosæ pellis ericii, quam vir Domini Arnulfus tulit: applicemus eam loco doloris, & tentemus, utrum sævire cessent acerrimi puellæ dolores, an non. Quod cum feciſſent, ecce subito & inopinate, mirantibus eis, dolor omnis, quo puella cruciabatur, per Domini gratiam cœpit annihilari. Sed quid necesse est, ut deinceps à Domino per servum suum miracula fieri expectemus, cum tota ejus vita in hoc mundo miraculosa fuerit, & mors nihilominus, ut credimus, in conspectu Domini pretiosa.]

attactu cilicii ejus spinosi.

B

68 Anno igitur incarnati Verbi milleſimo ducenteſimo vigeſimo octavo. [vir Domini Arnulfus, ob inusitatum pœnitentia sua martyrium, quod corpori suo multipliciter inflixit, merito novus Martyr appellandus, multis nihilominus virtutum & meritorum titulis adornatus,] pridie Kalend. Julii, in die videlicet commemorationis beati Apostoli Pauli, feria sexta circa horam sextam, qua Dominus majestatis in cruce pependit, expletis in Ordine Cistercienſi viginti sex annis & quasi sex mensibus, migravit de hac vita, imo de hac morte ad vitam, [de exilio ad patriam, ubi pax vera est, quæ exsuperat omnem sensum; pax super pacem, indeficiens exultatio:] ad quam suâ miseratione servum suum perduxit, & nos quoque quandoque perducat, [præveniens nos in benedictione dulcedinis] Jesus Christus Dominus noster, [qui venit in hunc mundum, ut vitam habeamus & abundantius habeamus:] cui est cum Patre & Spiritu sancto gloria, honor, & imperium, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Ita obiit Arnulfus anno 1228 30 Junii.

C

VERSUS

De Conversatione & obitu illius.

NObilis egrediens hospes de corpore mortis,
In patriam rediit, ad primæ gaudia sortis:
Qui fervens animo, dum pertulit aspera fortis,
Fraternæ meruit labarum portare cohortis.
Ejus vita fuit meritorum lampade clara;
Quæ sibi mellita, plerisque videtur amara:
Qui vir devotus, Domino fuit hostia cara,
Dum Christo totus crucis est oblatus in ara.
Laus tibi, summe Deus, quia Martyr noster agones
Pertulit insolitos, ut ei nova præmia dones.
Instrumenta crucis, quam pertulit ille, stupenda
Mentibus humanis, nulli reor est ferenda.
Et merito: quoniam terret nova passio cunctos,
Quos oleo, rex Christe, tuo non invenit unctos.
Multi divino sunt uncti chrismate, verum
Quemlibet ad tanta video miracula serum.
Sunt & agonistæ fortes, sed fortior iste
Perstitit in Christo: quia gratia major in isto.
Martyris huic ergo debetur jure corona,
Cujus ad eudochiam cum mente fuit caro prona.
Eja sublatam nobis plangamus, amatam
Mundo, personam; non quod sine fine coronam
Sumat sublimis à Christo, sed quod in imis
Post se nos miseros liquit fortissimus heros.
Vos quoq; qui memorem Sancto debetis amorem,
Vobis præpropere subductum plangite justum;
Plangite devotum, vobis per singula notum;
Plangite post cursum cursorem, plangite rursum,
Plangite cum lacryma, quod mortis ferrea lima
Hunc elimavit, limatum terra voravit.
Sed qui carne ruit, hanc mortis falce secante,
Vivit nunc animâ melius, quam vixerat ante.

D

E

EPITAPHIUM
ENCOMIASTICON
BEATI ARNULFI,
Auctore Franciſco Moſcho.

ARnulphus hoc sub expolito marmore
Somnum capit, securus expectans diem,
Qua buccinæ clangore suscitabitur,
Sumpturus æternæ coronam gloriæ.
Asceta clarus exstitit virtutibus
Christi gerens inusta carni stigmata;
Mores probi, juges preces, vox lenior;
Fulsit fides plane orthodoxa, certa spes,
Deique fervens caritas & proximi.
Cunctis serenus, comis, ac affabilis;
Sibi severus, corpori indulgens nihil.
Non ulla commotum dies, nec asperis
Verbis locutum vidit aut minacibus:
Nam Christus illi melleâ dulcedine
Et unctione spiritum repleverat.
Virgis sibi carnem frequens diriſſimis
Domabat, ad cruoris usque copiam.
Quin lectulum è ruſco horrido constraverat,
Somnum fugans, corpus regens, Deo canens.
Ecquid tuo (Collega dixit quispiam)
Amice, mortem infers miſello corpori?
Peccatum, ait, non corpus exstinguo flagris.
Dum sic voluptates severus abdicat,
Victa est caro cum dæmone atque seculo.
Gaudet trophæo victor Athletes suo.
Ditat Deus summo clientem munere,
Prophetico mentem beatque spiritu,
Arcana donans consequi cælestia.
Ac nunc beatæ & æviternæ munere
Vitæ frui datum probato militi;
Ubi aureæ pacis potitur fructibus,
Et luce pura, quæ tenebras nesciat.
Arnulfe, nos ab arce languidos juva,
Qui criminum mole obruti demergimur;
Ut à malorum vindicati nexibus,
Uno Deo & trino fruamur perpetim.

F

A D

DE B. HENRICO EREMITA,

VERONÆ IN ITALIA.

D. P.

ANNO MCCCL.

Ex monumentis Veronen. à Ragata & Peretto collectis,

& Augustino Valerio Ep. adscriptis,

B *habetur notitia hujus Beati*

& reliquiarum ac cultus,

sed confusa cum cultu alterius synonymi.

C

Sanctorum Episcoporum Veronensium antiqua monumenta, *& aliorum Sanctorum, quorum corpora, & aliquot quorum Ecclesiæ habentur Veronæ, per* Raphaëlem Bagatam, *Archiepresbyterum ecclesiæ sanctorum Apostolorum, &* Baptistam Perettum, *Rectorum ecclesiæ S. Teuteriæ, collecta, ideo sæpe à nobis adscribuntur* Augustino Valerio *Veronensi Episcopo, eruditione non minus quam pietate claro, quia hic (sicut ad lectorem præfantur illi, ipseque etiam libri titulus loquitur) plerorumque ab ipsis indicatorum* Sanctorum historias, *rudi olim stylo conscriptas, in elegantiorem formam redegit; quæ sic expolitæ constituunt alteram partem libri, per prædictos Venetiis anno* MDLXXVI *excudi curatæ: & has sequitur, veluti pars tertia,* Index Sanctarum Reliquiarum, *quæ in ejusdem civitatis ecclesiis reperiuntur. Hac præfari libuit ad notitiam libri, unde omnis fere desumitur notitia prætitulati Sancti: ut quod suum est cuique tribuatur, nec amplius Augustino Episcopo imputetur quod suum non est. Nullam certe is partem habuit in* Henrico, *cujus uti Vitam nullam invenit, nullam etiam expolivit: in priori autem, quam dixi parte, à præfatis Archipresbytero & Rectore sic legimus scriptum.*

2 B. Fr. Henrici de Bolziano Eremitæ corpus requiescit Veronæ, in ecclesia S. Joannis in Fonte, quod die ultima Junii MCCCCVII, in loco S. Felicis in Monte, dum fundamenta effoderentur, in quodam monumento parvo, cum veste ex catenis magnis ferreis, & scutica parva fuit inventum: & (ut ex lapide ejusdem monumenti) decessit anno MCCCL; ex Chronico antiquo Ms. ex Francisco Corna, & ex tabula Sanctorum in principio. Nos etiam à Rectore dictæ ecclesiæ, die XVII Februarii MDLXXIV, accepimus haberi in Inventario dictæ ecclesiæ capsulam cum Reliquiis B. Henrici: quas ipse in stipite altaris beatæ Virginis reposuit, prope locum, ubi in pariete prius reconditæ fuerant in dicta ecclesia. In capsula, ubi sunt dd. Reliquiæ, asservantur etiam scutica ferrea, & cilicium ex catenis ferreis, quo B. Henricus induebatur.

3 *Obierat Tarvisii,* LX *circiter mille passus ab urbe Verona, anno* MCCCXV, *die* X *Junii; & sepultus, similibus clarebat miraculis, ejusdem nominis Eremita alius,* Boceni *seu* Bauzani, *Germanice* Botzen, *in Tiroli natus: cujus loci nomen Italis* Bolzano; *parum aut nihil diversum à Veronensis agri vico, dicto* Bolcano *in tabulis, aliàs, ac forsitan rectius,* Bolziano, *in ipso confinio Vicentinæ diœcesis* X P.M. *ab urbe; potuit occasiones auxisse confundendi utrumque in unam personam; suadente id etiam Germanorum in suum concivem pietate, quem utraque civitas ad se pelliciebat,* Tirolensem Henricum *sibi arrogando, cujus nonnulla Vita in manibus erat, nulla* Bolzianensis Henrici. *Hujus confusionis testes sunt Veronenses Presbyteri prænominati, dum cæptam de suo Henrico narrationem sic prosequuntur:* Eodem die, viri fide dignissimi nobis narraverunt, magnum Germanorum concursum superioribus illis temporibus ad eamdem ecclesiam fuisse: qui magnum Missarum numerum, ad memoriam B. Henrici, ex devotione & voto celebrari curabant, largas ibi offerentes eleemosynas. In prædicto altari est palla antiqua, in qua ab una parte est S. Antonius, in sinistra S. Petrus Martyr, in medio B. Virgo Maria; ad cujus pedes est imago genu flexa unius viri, veste Eremitica induti, cum pileo ejus brachio appenso: quæ quidem imago dicitur esse B. Henrici. *Imago inter Sanctos.*

4 *Jam quod translationem attinet corporis in ecclesiam S. Joannis, utique Baptistæ, Cathedrali proximam, & à Fonte ibidem pro tota civitate baptismali cognominatam in Fonte; facta est illa ab Ecclesia* S. Felicis in Monte: *de qua ecclesia sic scribunt iidem Presbyteri.* S. Felix Episcopus Veronensis obiit quartodecimo Kalendas Augusti... deque nomine ipsius hodie Veronæ extat templum in summo colle: ab eo etiam nomen accepit arx, in qua templum est positum. *De hac arce scribit Historia Veronensis Auctor Hieronymus della Corte, lib.* 13, *ad an.* MCCCXCIII *pag.* 220, *quod Joannes Galeatius* Vicecomes, *cujus Dominio Verona tunc subera, solicitus quomodo compesceret eos, quos in urbe noverat adversariis exulibusque favere; decrevit securitati suæ prospicere, ædificando trans flumen castrum, & instaurando alterum S. Petri, vetustate jam pene collapsum; eo quod priores Domini usi ferme erant solo eo, quod S. Martini Aquarii nomen ferebat; accersitisque undique præstantioribus fabris atque materia, in summitate montis jussit principium fabricæ dari, circa antiquissimam ecclesiam S. Felicis Episcopi, qui istic majorem vitæ suæ partem in orationibus atque jejuniis severissime exegerat: hæsit tamen potioris fabricæ absolvendæ studium, opportunitate quam præbebat citius restaurata Rocca S. Petri, utpote numerosi præsidii capax. *Cum autem anno* MCCCC *in Venetorum Dominium ultro concessissent Veronenses; iisdem suasoribus deproperata est arx S. Felicis: de qua, deque altera S. Petri, juvat legere Judocum Hondium, in descriptione Italiæ, pag.* 335 *sic loquentem:* In summo clivo duæ sunt arces nobilissimæ, S. Petri, & S. Felicis: quarum illa Athesi pene incubat, à Cane Scaligero excitata (*Imperatori Beringario id aliqui tribuunt*) hæc eminentiori loco & quasi vallis supercilio residens, nobis mœnia despectat, & longe lateque in circum-Padanos agros totamque fere Cisalpiram Galliam pandit prospectum. *Translatio ab Ecclesia S. Felicis ad S. Joan.* *post istam anno* 1393 *destructam* *causa muniendi arcem,* *olim ibi conditam.* E F

5 *Ex commoditate quam ibi habuit olim S. Felix sese solitarie exercendi, datur occasio suspicandi, similem ibidem vitam duxisse* S. Henricum, *quo de agimus, & ideo ibidem quoque sepultum fuisse; & simile quid videtur etiam sustinatus Ferrarius, scribens generalem Catalogum Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt. Postquam enim in prius edito Sanctorum Italiæ Catalogo, ad hunc diem egisset, tamquam de uno solo* S. Henrico Eremita Bocenensi Tarvisii & Veronæ.... *ex Vita typis excusa* anno Domini MDC: *in altero posteriori, ex eadem Vita ad diem* X Junii *scripsit;* Tarvisii in Venetia, B. Henrici Confessoris; *& ad diem* XXX, Veronæ B. Henrici Eremitæ: *& in Notis, cum indicasset diversitatem utriusque cultus, quoad diem & annum mortis ac locum sepulturæ, sic concludit.* Oportet itaque Corpus illius Tarvisio Veronam clam advectum fuisse, deceptosque circa tempus Veronenses: *Ibidem vixerit & obierit Henricus,*

ſes: cum Tarviſinos, apud quos vixit & obiit, in re hac falli, minus probabile ſit. Niſi quis duos hujus nominis Eremitas fuiſſe dicat, quorum alter Tarviſii, alter Veronæ deceſſerit; ubi hic colitur ritu ſemiduplicis, ut apparet in tabulis illius Eccleſiæ.

cujus corpus ſub altari an. 1686 inſpexit P. Janningus.

6 *Janningus noſter, cum anno* MDCLXXXVI, X *Auguſti Veronenſes eccleſias curioſius obiret, relaturus in Belgium quæ iſtic de Sanctis notabiliora vidiſſet; deductus ad eccleſiam S. Joannis in Fonte, vidit ibidem ſub altari, quod aræ majori eſt ad cornu Euangelii, perpulcram rubri marmoris arcam, ſic inſcriptam*; S. Henrici Eremitæ corpus, *cujus inſpiciendi copiam cum liberaliter faceret Parochus, amotis altaris ornamentis, deprehendit moveri operculum poſſe. Eo ergo quantum opus erat elevato, vidit oſſium humanorum ſtruem, eique ſuperimpoſitum cranium integrum, cum cilicio catenato ferreiſque circulis. Exultavit ad horum conſpectum Parochus, inſperato ſpectaculo exhilaratus: fatebatur enim de ſancto iſto corpore nihil antea ſciviſſe ſe. Pro antiqua pictura pallæ, quam Bagata deſcribit; hodie ſuper altari cernitur tabula, Deiparam Virginem ſublimem repræſentans, cui ſiniſter S. Ioannes Baptiſta, dexter adſtat S. Dominicus; in medio autem genuflexus Henricus, ferreo ſuo indutus cilicio, ſed abſque radiis; quos in veteri palla reperit Bagata. Dicebatur is fuiſſe profeſſione Auguſtinianus: quod ut accepi, ita refero, & opto probari poſſe in ſilentio ipſorummet ſcriptorum Veronenſium, quæcumque ſua ætate referebantur colligentium. Nec vero ſatis convenit ejuſmodi aſſertio, cum Eremitarum Auguſtinianorum vita, quam ſeculo* XIV *conſtat fuiſſe cœnobiticam, non vero ſolitariam, qualem ab Henrico ductam ſuadent omnia ſuperius relata.*

DE B. RAYMUNDO LULLO EREM.

SCHOLÆ LVLLISTICÆ DOCTORE ILLVMINATO,
APUD BUGIAM IN AFRICA MARTYRE,
Majoricenſis ab ipſo denominatæ Univerſitatis Patrono.

COMMENTARIUS PRÆVIUS JO. BAPT. SOLLERII.

§. I. *Brevis notitia de Sancto.*

AN. MCCCXV.

DUbitatum aliquando fuit, locumne hic ſuum obineret *magnum* illud *divini* ſimul *ac humani amoris ſpecimen*, ut eum vocat noſter Buſſerius; magnarum certe contentionum diſputationumque materies; laudibus non minus exornatus, quam proſciſſus vituperiis; & vel eo titulo nominatiſſimus, B. RAYMUNDUS LULLUS. *Lullium* alii ſcribunt, à vocabulo Catalano *Lull* vel (ut aliis placet) *Luyl*: ſed utrum latine præferri debeat, nihil juvat operoſe nugando inquirere: LULLIUS nobis erit & LULLUS idem, quamdiu agetur de Majoricenſi. Signum profecto diceres (ſi verbis ſacris uti licet) Signum, inquam, diceres poſitum, cui à multis contradiceretur; ſignum, pro quo tuendo propugnandoque non pauciores egregie deſudarent. Sunt qui *Vagum, Erroneum, Hiſtrionem, Fanaticum, Phantaſticum, Præſtigiatorem, Perditæ memoriæ virum*; quodque in his peſſimum eſt, *Hæreticum*, & *errorum Magiſtrum, orbi Chriſtiano pernicioſiſſimum*, pronuntiare non dubitant; idque conatu adeo indefeſſo præſtant, ut illis non videatur *Catholici nomine dignus, qui Orthodoxum dixerit Raymundum*, ut eſt apud Waddingum & Arturum à Monaſterio. Contra verò inſurgunt alii, numero longe ſuperiores: qui de atroci injuria enormique calumnia accuſatores poſtulent; vix eum habituri pro Catholico, qui debitam ſancto Martyri laudem deneget ac venerationem.

Diſſidentibus circa Lullum ſententiis,

aliis in probra effuſis,

C

2 Anceps certe & ſcrupuloſa videri poteſt ea provincia, & ita Waddingo olim viſa eſt, illius hominis vitam ſcribere, quem Auctores, toto orbe Catholico receptiſſimi, clamitant atro calculo in album hæreticorum rejiciendum; quidquid alii, non minus docti piique paſſim, tamquam *Doctorem illuminatiſſimum*, Rex Franciæ Philippus pulcher, *Organum S. Spiritus, Doctoremque divinitus illuſtratum*; Alphonſus Magnus, Rex Aragoniæ, *Doctorem egregium*; Surita, *Magnum inventorem docendi novam Philoſophiæ artem, diſciplinarumque liberalium divinarumque litterarum, per novas revelationes atque myſteria*; alii denique, *Tubam Spiritus ſancti, Organum Dei, Fontem Veritatis, Lampadem Fidei, Eccleſiæ Reſtauratorem*, tamquam Martyrem inclitum, voce & ſcriptis, publice & palam, extollant, colant, venerentur. Una ſupererat eaque tutior via, Nicolao Antonio magnopere probata; nempe ex præfati Waddingi judicio, ita res tota proponeretur, ut ſuſpenſo veluti pede procedendo; & ſua Lullo ſtaret fama, & adverſariis non plus detraheretur, quam exigeret ſpinoſi intricatique diſſidii componendi neceſſitas. Et fecit ea circumſpectio, ut Annaliſta ille, nec non recentior Majoricarum Hiſtoriographus Vincentius Mut, aliique, Raymundo addicti, potius quam adverſantes, ab omnibus iis ornamentis ſeu appellationibus abſtineant, quæ ei aut Martyris titulo, aut Beati, Sanctive nomine adſcriberentur.

D

F

aliis in eximias viri laudes,

3 Quod ſi nobis placeret conſilium, tacendum plane erat, donec ex virorum illorum ſententia Sedis Apoſtolicæ judicio, inveteratis diſcordiis finis eſſet impoſitus, quemadmodum ſeculo XVI & XVII, Romæ non ſemel agitari cœptum eſt, ut ſuo loco dicetur. Alia inſuper ſatis perplexa vexabat anxietas, quod paſſim in ſcholis Catholicis, acrius vapulare ſoleat Lulli nomen; ſive id inolitis aliquorum præjudiciis, ſive etiam non ſatis exactæ rerum notitiæ (ut apud Doctores Scholaſticos, de factis minus ſolicitos, ſæpe fit; dum alii alios abſque diſcrimine tranſcribunt) ſive partium denique ſtudio tribuendum ſupponatur. Angebat ea religio, nec ſatis tutum apparebat, virum inter Sanctos connumerare, de cujus fidei integritate dubitari ſaltem poſſet; Waddingo ſincere fatente, acerrimos etiam Lulli defenſores, non ita doctrinam ejus in omnibus explanare, ut plene ſatisfaciant. Nec diſſentit Vaſquezius, & ipſe Lulliſtis non infeſtus, Tom. 2. in 1. partem, diſput. 133. cap. 4 aſſerens, *plures hujus Doctoris* (Lulli) *propoſitiones duriores*

anceps hæreret deliberatio,

de eo inter Sanctos locando

AUCTORE J. B. S.

quem etiam sui patroni quidam frigide defendunt,

sibi videri. Addit porro idem Waddingus ad annum MCCCXV, num. 11; fateturque denuo ingenue, majorem & potiorem partem earum propositionum, quas in suo Inquisitorum Directorio Eymericus descripsit, in Lulli operibus (genuinis, an spuriis non explicat) saltem quoad substantiam reperiri: „Quarum nonnullæ duriores & crassiores sunt, quam ut eas communis „Theologorum Schola admittat, aut sine censuris elabi permittat:" Nimirum, quod rudi Minerva, stylo inconcinno, barbaro sermone, ita Lullus quædam enuntiet, ut Scholarum placitis, methodo & phrasi, non ita facile adaptentur. Simili fere modo loquuntur pauci alii, qui nec Lulli sectariis, nec ejus impugnatoribus accedentes, de ejus doctrina sentire se ajunt & mitissime & moderatissime.

licet sua omnia Ecclesiæ judicio subjicientem,

4 Illud quidem verissimum est, prætensos eos errores, qualescumque demum fuerint, obesse non posse, quo minus vir, fidei Catholicæ zelo ardentissimus, & profuso sanguine assertor illius egregius, locum sibi debitum inter Sanctos occuparet, postquam plurimis suorum librorum locis perstricte profitetur, se scripta sua omnia submittere corrigenda *Ecclesiæ Romanæ Sacrosanctæ, tamquam fidelis Catholicus Christianus*. Hæc apud Vernon pag. 186, 187 & 188, non semel repetit. Unum ex multis exemplum appono ex libro Clericorum, finito, anno 1308, in civitate Pisana, in monasterio S. Dominici; ubi ita loquitur: " Si in hoc libro, aut in aliis omnibus, qui à „me prodierunt in publicum, quidquam forte, „nimia mentis abundantia, aut inadvertentia con„tigerit me dixisse, quod à veritate sanctissimæ fi„dei Catholicæ declinet; dictum fateor ignoran„ter, non addictus in mea verba jurare; quin imo „hunc libellum & reliquos omnes, quos permul„tos feci, humillime à sancta matre mea Eccle„sia submitto emendandos. „ Hujusmodi professionem fidei & submissionem Ecclesiæ judicio, ab omni saltem formali errore B. Raymundum eximere, nemo est qui dubitet. Adde his octodecim alias relatas à Custurerio pag. 192, 193, 194 & 195; & vide quam nullo suo merito Beatus noster hæreticis accenseatur.

B

C

sed falso supponitur damnatam esse ejus doctrinam,

5 Neque enim audiendus Bzovius, aut ejus defensor Nicolaus Jansenius post Judocum Coccium, falso supponens & nusquam probans, ab Alexandro IV Pontifice damnatos Lulli errores, circa annum MCCLX; tum nempe, cum seculo adhuc immersus, de scribendis libris necdum cogitasset. Quo ex falso supposito inferunt Lulli adversarii, hæreticum eum dici posse, quem constet errores ab Alexandro IV condemnatos nusquam revocasse. Sed hæc suo loco discutientur. Jam vero cum in urbe natali Majoricensi, & pro Sancto semper habitus, & ut talis erectis aris, radiatis imaginibus, titulis, officiis, signisque aliis exornatus, claruque miraculis, ab ipso fere vitæ exitu deprehenderetur; extenso etiam ad alias regiones cultu ejus, celebratissimâque, apud Arragonios præsertim, prodigiosi hominis memoriâ; quid vetabat tam præclaras virtutes inter alia Sanctorum Acta collocari? Verum ut hæc à Lulli patronis speciose circumferrentur, deerant nobis instrumenta nonnulla, quibus cultus ille ab immemorabili (ut ajunt) durasse, in urbe Majoricensi & alibi, legitime probaretur: quibus deficientibus, temerarium videri potuisset, adversus Scriptorum, Lullo obluctantium, torrentem velle eniti.

nec satis probatum cultum:

6 Exemit tandem scrupulum edita anno MDCC Majoricæ, sermone Castellano, Lulli Apologia, seu *Dissertationes Historicæ* binæ; altera *de cultu immemorabili B. Raymundi Lulli, Doctoris Illuminati & Martyris*; altera *de immunitate à censuris, qua gaudet ejus doctrina*; auctore Jacobo Custurer, Societatis Jesu Theologiæ Professore; egregiis plurimum Doctorum, non tam censuris, quam encomiis prædicatæ. Nec id immerito: etenim collegit illic Scriptor, accuratus juxta ac diligens, quidquid ad Vindicias Lullianas potissimum conferre potest; tanta ingenii perspicacia, maturitate judicii & pondere rationum, ut nutantes nos impulerit, ad Raymundi Vitam omnino illustrandam. Ceterum fidem ejus & auctoritatem, tametsi plurimi faciamus, ibi tantummodo eâ utendum putavimus, ubi instrumentorum defectu antiquiora scrutari alibi non licuit, quæ interim ab ipso diligentissimè referuntur. Hic vero priusquam Acta Lulli examinanda suscipimus, & implexam undequaque controversiam accuratius examinatam Lectori proponimus; ea præmittenda sunt, quæ probando cultui sacro, immemorabiliter Raymundo exhibito, sufficiant; subinde addendo quæ ad ejus Vitam, quæque ad doctrinam ab hæreseos suspicione vindicandam, pro instituti nostri ratione, opportuna videbuntur.

D

sed utrumque scrupulum excussit,

Jac. Custurer S. J.

E

§. II. *Cultus sacer B. Raymundo ab olim exhibitus, cum Officio & Missa.*

Cultum ut Sancti ab immemorabili,

7 PRobat & fuse confirmat immemorabilem venerationis Raymundo exhibitæ cursum, prælaudatus Custurerius, tota Dissertatione prima, per sex longissima Capita: quæ dubitationem prorsus nullam reliquam faciunt; quin in urbe & toto regno Majoricensi, à pluribus seculis, imo ab ipso ejus obitu, ea omnia beato Martyri exhibita fuerint, ex quibus hujusmodi cultus solet demonstrari. Singula enumerare, nec vacat, nec opus est; ut tamen ex multis delibemus pauca, iis cursim indicatis, quæ a testibus, instrumentis, & historiis vulgo desumuntur; illa referemus potissimum, quæ ad externa, & magis publica venerationis signa pertinere solent.

F

non solum diplomata Principia probant;

Porro quemadmodum à Carolo Bovillo, in Vita postmodum illustranda, & anno MDXI scripta, Patroni agnominis vice, amico cuidam qui Raymundus vocabatur, adscribitur; & à Nicolao de Pax, in altera Raymundi nostri Vita, MDXIX edita, *Divus Doctor Illuminatus & Martyr*; imo & jam tum urbis Majoricensis, cum Sancta Praxede Protector appellatur; ita in Ferdinandi Catholici Regis privilegio, MDIII, Februarii XXI, scholæ Lullisticæ concesso; ita in gemina donatione Beatricis de Piños, altera XXIII Septembris MCCCCLXXVIII, altera VI Aprilis MCCCCLXXXIX, *Divus Magister* & *Divus Martyr*; rursus in instrumentis pluribus, ibidem à Custurerio relatis, *Divus Doctor Magister Raymundus*; *Beatus*, *Glorioſus*, & aliis ejus generis titulis, passim insignitur.

sed etiam adversarii agnoscunt,

8 At vero ea honoris & sacratioris cultus indicia, longi temporis duratione Raymundo tributa fuisse, adeo ut ab usque viri sancti obitu repeti debeant, non alio ex testimonio liquere melius potest; quam ex unico illo & peremptorio, quod ex infesti maxime Lullo adversarii ore depromitur; dum inter articulos, Raymundi discipulis objectos, Directorii parte 2 quæstione 9, hunc col-

A collocat ordine duodecimum; *Quod Raymundus prædictus eſt in cælis Beatus, & pro tali habendus à ſuis ſectatoribus, & nominandus*. Hæc nimirum, annis non plus quadraginta aut quinquaginta, poſt ſancti Martyris obitum à Majoricenſibus vulgata ſunt, & procul dubio etiam antea, pleno ore circumferebantur; quo ex tempore glorioſam illius memoriam perſeveraſſe, in Proceſſibus, ad Canonizationem MDCXII ample inſtitutis, abunde oſtenſum demonſtratumque plane teſtantur, laudatæ jam à nobis vindiciæ.

Nec non jurati teſtes in Proceſſu ad Canoniz.

9 Teſtes non recenſeo, ibidem magno numero citatos, quorum legitimis depoſitionibus, in eodem Proceſſu ad Canonizationem, conficiebatur, " longiſſima ætate Raymundum Lullum, „ habitum ut virum, corporis afflictationibus maxime deditum; vitam egiſſe admirabilem; cultum „ ſemper celebratumque ut magnum Sanctum; „ quodque publicum eſſet & notorium, ope ejus „ Reliquiarum, & oleo ex ejus lampade hauſto, „ Deum multa miracula fuiſſe operatum „. De his ſignis agendi locus recurret; ad alios autem teſtes quod attinet, conſuli poteſt prædicta Diſſertatio prima, cap. 4. a §. 12: cujus Diſſertationis
B caput 5, manipulum bene magnum miraculoſarum gratiarum nobis dabit, ex Majoricenſis linguæ Ms. ejuſque interpretatione Hiſpanica, Latine reddendum, exhibendumque infra poſt Vitas Anonymi, Bovilli & Nicolai de Pax. Neque vero opus eſt ſingula priſci cultus argumenta pertexere, qualia ex inſtrumentis juridicis, debite confectis, virorum provectæ ætatis habentur, quorum teſtimoniis de iſtarum rerum antiquitate ſtatuatur. Ea reperire eſt in præfatis Proceſſibus, loco citato & alibi; de quibus nonnulla ſubinde opportunius commemorabimus, cum iis, quæ, probatiſſimæ notæ, hiſtoricis monumentis undequaque vulgata, recitari potius, quam longiori oratione colligi à nobis convenit. Ea nunc videamus, quæ ad totius rei ſummam ſatis ſuperque eſſe poſſint.

Eumdem probant imagines & ſtatuæ etiam in altaribus:

10 Imagines imprimis ſtatuæque & icones antiquiſſimæ, radiis ornatæ; aræ & capellæ; picta hujuſmodi monumenta alia, Lulliani cultus perennitatem aperte comprobant. Certe redditos ab omni memoria B. Raymundo ſolenni ritu honores ſacros, adeo Majoricæ eſt pervulgatum,
C ut ad canonicam Apotheoſim ei nihil deſit, præter cultus amplitudinem & Officium eccleſiaſticum, orbi Catholico aut conceſſum aut injunctum. Nam quod in Raymundi honorem aliquando recitatum novimus; id ad ſolos Franciſcanos Baleares fuiſſe reſtrictum, inde fit veroſimile, quod in nullis Breviariis, diœceſi Majoricenſi communibus, reperiatur. Sed & illud non minus veroſimile, Beatum noſtrum Officio canonico cultum olim fuiſſe à prædictis Religioſis, ſacri corporis poſſeſſoribus, ex conceſſione Leonis X. Rem ut certam aſſerere non audeo, quod mihi ad manum non ſit liber *Sanctæ Academiæ perfectionis*, impreſſus Lugduni in fol. apud Laurentium Arnaud & Claudium Rigaud MDCLVII, in quo (teſte Joanne de Aubri, Montispeſſulano Presbytero, Abbate B. V. de Aſſumptione, apud Cultrerium:) in quo, inquam, libro exſtat de præfata Pontificis Bulla teſtimonium, quaſi conceſſa fuerit facultas, & Miſſam & Officium de B. Raymundo celebrandi, niſi credere mavis, vivæ vocis oraculo factam ejus generis conceſſionem. Ceterum inſignis viri auctoritatem in medium protuliſſe tantiſper ſuficit: neque enim alii deſunt fide digniſſimi, ex quorum relatione abunde evincitur, Officium in ejus honorem fuiſſe celebratum, cui & Miſſa acceſſit, aut propria Oratio, aut ſaltem de communi SS. Martyrum non Pontificum. Unum omnium inſtar habe teſtimonium apud Cultrerium, Diſſert. 1, cap. 4, §. 21, deſumptum ex jam citatis Proceſſibus anni MDCXII.

Miſſaque & Officium Minoribus conceſſum,

11 Inſtrumentum ut jacet tranſcribimus." Die „ *cujus exemplar ex libro, apud Prædicatores ſervato* „ 11 menſis Decembris anni prædicti MDCXII. Dictis die & anno, de mandato ſuæ illuſtriſſimæ „ & reverendiſſimæ Dominationis, & ad inſtantiam Magnificorum Patrum Juratorum præſentis „ Civitatis, Univerſitatis & Regni Majoricarum, „ perſonaliter conſtitutus, ego Antonius Solivelles, „ unus ex ſcribis Curiæ eccleſiaſticæ & præſentis „ cauſæ ſcriba, intus bibliothecam monaſterii & „ conventus S. Dominici, Ordinis Fratrum Præ- „ dicatorum prædictæ civitatis; aſſumptoque ma- „ nibus meis libro, in dicta bibliotheca invento, „ & ibi cuſtodito & reſervato, impreſſo in incli- „ ta civitate Valentiæ, anno ſalutis Chriſtianæ mil- „ leſimo quingenteſimo ſexto, ultimo Kal. Mar- „ tii, intitulato Ars Metaphyſicalis naturalis ordi- „ E nis cujuslibet rei intelligibilis, arboris naturæ, „ Reverendi Doctoris, præclariſſimi Magiſtri Ja- „ cobi Januarii Monachi, Tarracon. Diœceſis, pro „ ſenioribus junioribuſque &c. cujus libri tabula „ ſic incipit. Tabula primi libri Metaphyſicales „ (*voluit dicere*, Metaphyſicalis) de generalitate „ principiorum generalis artis Raymundi, Docto- „ ris Illuminati fol. 1. de Alphabeto &c. fol. 2. Epi- „ ſtola reverendi Magiſtri &c. fol. 3. „

authentice profertur.

12 Officium glorioſiſſimi & beatiſſimi Mar- „ tyris Raymundi Lulli fol. 281. Cujus folii te- „ nor ſic habet: Officium glorioſiſſimi & beatiſſi- „ mi Martyris Raymundi Lulli, qui paſſus eſt pro „ Chriſti nomine in Tunici (*lege* Bugiæ, *ut poſtea dicetur*) civitate, & lapidibus corruit, & „ ſic lapidatus eſt à Saracenis: & tranſlatus poſt „ mortem Majoricis, & ibi quieſcit in pace Ec- „ cleſiæ, in Monaſterio Fratrum Minorum, in „ quadam tumba marmorea honorabiliter & ibi „ multa miracula fecit, ratione cujus meretur ab „ Eccleſia canonizari; quia teſtimonia ſuæ ſan- „ ctitatis ſatis ſufficiunt ad canonizandum ipſum „ Doctorem & Martyrem. Ad VESPERAS Re- „ ſponſorium, & Antiphona ad MAGNIFICAT. „ F Raymundus, pretioſæ laudis abundus, Doctor „ profundus, regnat ſine fine jucundus; & collau- „ dabunt multi ſapientiam ejus, & uſque in ſecu- „ lum non delebitur nomen ejus. VERSUS. Ora „ pro nobis B. Raymunde &c. ut digni efficiamur „ promiſſionibus Chriſti. ORATIO ſeu COMME- „ MORATIO. Deus qui pro mundi hujus tenebris „ illuſtrandis, B. Raymundum Martyrem tuum „ doctrina mirabili tuæ ſapientiæ illuſtraſti; præ- „ ſta Eccleſiæ tuæ, ut ejus illuſtrata doctrinis, „ propulſis erroribus & tenebris vitiorum, per vi- „ am virtutum incedat; & ad te memorandum, „ intelligendum & amandum convaleſcat; & pro- „ nobis ſit intelligentiæ, ſapientiæ, ſcientiæ at- „ que eloquentiæ perpetuus interceſſor. Per Do- „ minum noſtrum &c. „

13 Hæc eo præcipue dicta ſunt, ut appareat quam longi temporis diuturnitate, & Sanctus & Martyr Raymundus apud ſuos audierit; quidquid interim ſtatuatur de ea, quam hic moveri poſſe video, quæſtione, quamque ſolutam invenies apud Cultrerum: quamdiu nempe Majoricæ tale Officium à Fratribus Minoribus fuerit uſitatum?

AUCTORE I. B. S.

tatum? quando inductum fuerit? duraveritne ad uſque Romani Breviarii reformationem? Ut ut eſt, & pro Officio & Miſſa Lulli propriis, præter Vincentium Mut, Illuſtriſſimum Cornejo, alioſque, ſtat diſerte Bonaventura Armengual, in ſuo Archielogio, anno MDCXLIII edito; " Devotiſſime, inquiens, in diverſis anni diebus Lullo „ feſta celebrantur; & dicitur, obtinuiſſe noſtra„ tes Bullam à Leone X, ut in die ejus glorioſi „ Martyrii, Officium & Miſſam propriam cele„ brare poſſent.„ Quid fieret anno MDXLI, teſtatur epitaphium elegantius, antiquiori & magis barbaro ſuperadditum, ubi ita canitur:

& conſonat epitaphium.

„ Cinerique beato
„ Ponuntur ſacris thura cremanda focis.
„ Huic igitur tyria ſpectandus veſte Sacerdos,
„ Concelebret laudes nocte dieque pias.

Sed huc nos tulit digreſſio longior, occaſione Officii & Miſſæ in honorem Lulli celebratæ; quibus accedere poſſent feſtivitates aliæ, ſolennius inſtitui ſolitæ, ære publico in eum finem deſtinato; niſi ea expedienda eſſent primùm, quæ ad ſigna attinent, de quibus jam ſupra loqui cœperamus.

B

Imagines cum radiis ab an. 300,

14 Illud in comperto eſt, Raymundo externa omnia ſanctitatis ſigna Majoricæ, olim & hodie deferri conſtanter ſolita, quæ Beatis, ab Eccleſia univerſali receptiſſimis, exhiberi conſuevere. Imago ejus, radiis circumfuſa, aliis Sanctorum prærogativis donata, in præcipuis quibuſque urbis illius templis, ſeu picta ſeu ſculpta, populi venerationi exponitur, & expoſita pridem fuit ab uſque ſeculo XIV; ex quo minime dubia cultus immemorabilis monumenta quaſi ſponte promanant. Et primo quidem, in ipſo Cathedrali templo Majoricenſi, in ſacello quod Conceptionis nuncupant, exſtat Lulli effigies perantiqua, depicta in tabula, radiisque ornata; ne vero de cultu ſacro dubites, eo loci collocata eſt, ut, cum medium teneat imago B. V. Mariæ, partem alteram S. Franciſcus Aſſiſias, alteram Raymundus occupet, ipſæ circumſtantiæ aperta venerationis indicia præ ſe ferant. Eſt & præfixa effigies eadem, radiis itidem illuſtris, in ſcuti forma, ſuper porta repaguli, quo clauditur ſacellum B. Virginis de Corona. Quid multa? Ipſis in ſcu-

in eccleſia Cathedrali juxta Deiparam,

C

in ſcutellis eleemoſynarum pro Canonizatione;

tellis, quibus eleemoſynæ corrogantur, & in cathedrali & in ceteris totius urbis eccleſiis; ipſis, inquam, in ſcutellis præfertur radiata Raymundi imago, velut ad incitamentum, ut populares ſui liberaliter conferant, quæ ad ſumptus Canonizationis, jam à ſeculo & amplius poſtulatæ, deſiderabantur; idque juſſu Illuſtriſſimi Joannis de Santander, ut conſtat ex ejus decreto, dato XXX Julii MDCXXXVIII; affixis etiam per templa programmatis, quibus cauſæ Lullianæ Procuratoribus facultas conceditur, hoc de argumento ad populum nonnumquam verba faciendi.

in Parochiali tribus locis,

15 Habet inſuper ſua Raymundus cæleſtis honoris ſigna, in primario civitatis parochiali templo, vulgo, S. Eulaliæ: in quo, tribus diverſis locis, imago expoſita eſt, ubique radiis ſuis inſignis. Prima viſitur in capella S. Catharinæ Martyris, ſecunda in altari B. Virginis Pietatis, tertia in ſacello Conceptionis, ubi depicta eſt in pariete. At nuſquam ſplendidiora effulgent Lullianæ venerationis indicia, quam in templo S. Franciſci, depoſito ſcilicet illic venerabili Corpore. In ipſo altari principe, loculis quinque diſtincto, grandiores eminent ſtatuæ; quarum primæ quatuor referunt Sanctos, videlicet S. Fran-

& in Franciſcana ſuper altari proprio,

ciſcum, S. Joannem Baptiſtam, S. Joannem Eu- D
angeliſtam, S. Onuphrium; quinta beatum Raymundum, reliquis par, & quantum ad ornamenta, omnino ſimilis. Eſt & ſuperimpoſita pictura Lulliana, in limbo deaurato, ubi exhibetur adorans puerum Jeſum, brachiis beatiſſimæ Matris præſentatum. At vero minoris hæc momenti videri poterunt; ſi cum Sacello conferantur, beato Martyri, in præfata Franciſcanorum eccleſia conſecrato. Omnia illic pretioſa & elegantia; Architectura pro ſua vetuſtate non exigui nitoris, ordinis corinthiaci & compoſiti, limbulis deauratis, anaglyphis, aliiſque decoramentis nitide interſtincta. Hic ſuum Lullo altare, *cum omnibus ornamentis ſanctitatis,* in quo Miſſa celebratur; hic ſtatua, hic ardens lampas, hic omnia quæ Sanctis exhiberi poſſunt, veneration is argumenta. De his porro juvat loquentem audire, non jam Majoricenſem aut Lulli aſſeclam, ſed virum religioſum, à partium ſtudiis quam remotiſſimum. Nitor fide Patris Vernon, in Vita Lulli edita MDCLXVIII antea citata: ſumpta vero ſunt ex Itinerario Perſico P. Pacifici de Provins Cappucini, à pag. 395 editionis ſecundæ anni MDCXLV. Sic habet, inter alia, de rebus Majoricenſibus, eo in itinere à ſe obſervatis, apud Vernon pag. 219, quæ ex gallicis latina facio. E

16 " Quod tertio loco, inquit, examinavi cu- „ (*ſicut ea an.* 1645 *vidit Fr. Pacifi- cus Capucinus*) rioſius, illud gratiſſimum fore confido, & doctrinam & pietatem profitentibus: agitur enim „ de viro ſancto, eoque inter mortales celeberrimo; quem doctiſſimi quique Galli hæreticis annumerant, quemque ego hactenus, ut candide „ dicam, meliori loco non habui: Raymundum „ Lullum nomino, cujus eſt Ars magna ſcientias „ omnes perdiſcendi. En tibi quæ Majoricæ de „ eo didici. Rem ſacram facturus conventum petii „ Patrum Minorum, à quibus in ſacellum dedu„ ctus ſum, ad latus altaris majoris; tam affabre „ elaboratum doniſque locupletatum, ut totum au„ reum videretur. Obſtupui profecto; idque tum „ maxime, dum oculos paululum erigens, locu„ lum in altari adverti, quem occupabat ſtatua „ lignea elegantiſſima, coloribus variegata, ſenem „ referens venerandum, promiſſa barba, indutum „ habitu Tertiariorum S. Franciſci, elevata facie „ Crucifixi intuente imaginem, cum Beato viro „ ex ſole in arbore colloquentem, adjuncta hac „ ad imum ipſius ſtatuæ auratâ epigraphe, BEATUS RAYMUNDUS LULLIUS (*addere debuit,* MARTYR). Perculit me inopinatum ſpectaculum: „ verum id ſtatim exemit ſcrupulum, quod ita co„ gitarem; Hic, ubi regnat Sacræ Inquiſitionis „ tribunal, nequaquam Sanctos inter locum occu„ paret homo ille, ſi vere eſſet hæreticus.„ Huc uſque Pacifici Itinerarium, iis prætermiſſis quæ de Lulli Martyrio memorat, de Schola, in ejus honorem inſtituta, aliiſque infra commodius illuſtrandis. Neque ego reliqua enumero ſacelli illius ornamenta, pretio non minus quam varietate conſpicua; cum jurato Architecti ipſius teſtimonio palam ſit, totam eam fabricam pluſquam quinque millibus librarum Majoricenſium, hoc eſt, quatuor prope millibus Scutorum romanorum, conſtitiſſe. Deſcriptionem ſupplebit expanſus iconiſmus, ad me Majorica tranſmiſſus, in quo totius operis ornatus tam accurate exprimitur, ut oculis facile legi & colligi poſſit elegantiſſimi altaris, ſpectanda non minus, quam laudanda magnificentia. F

impendio 4000 Scut. curatis.

§. III.

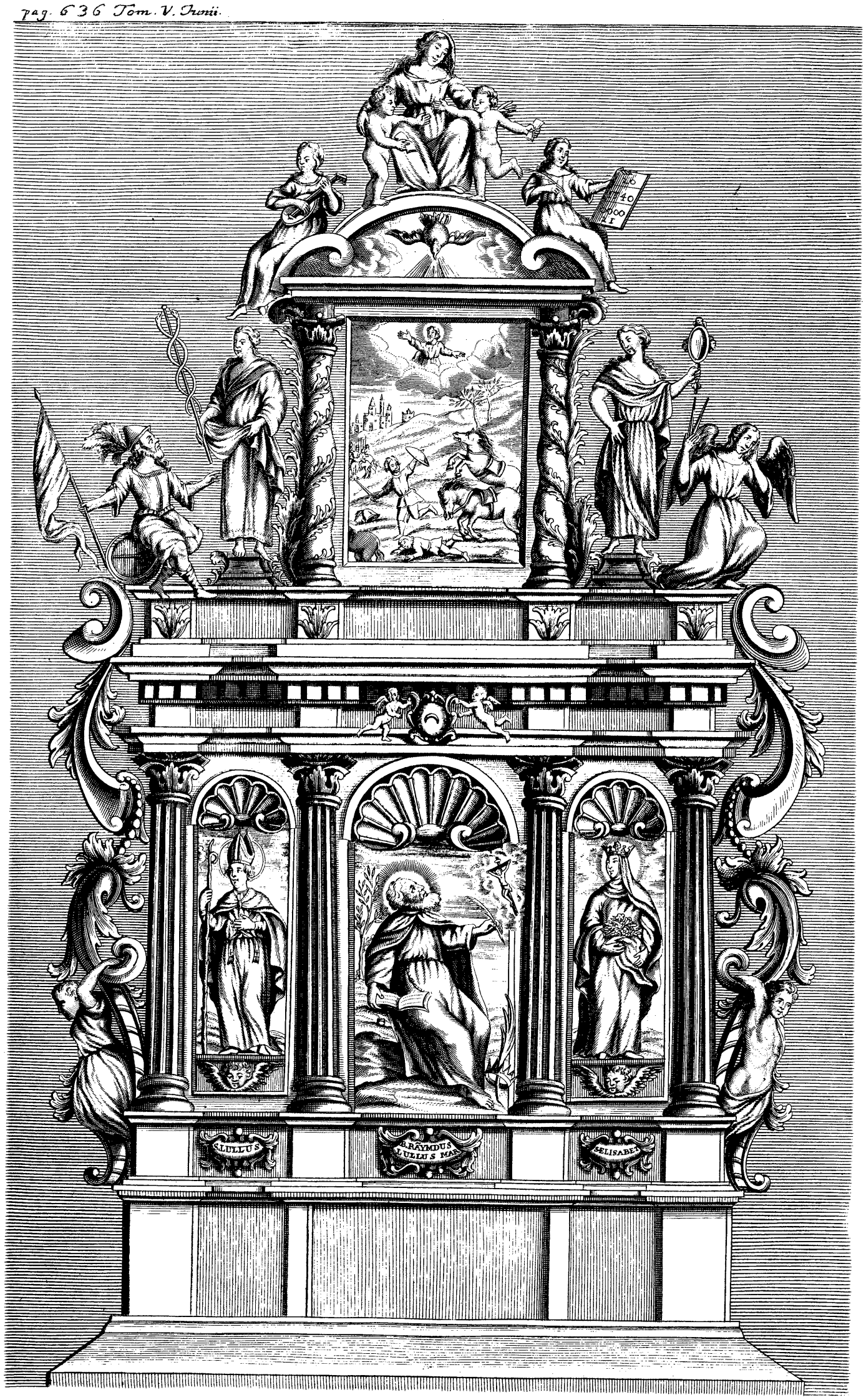
S. LULLUS
B. RAYMDUS LULLUS MAR.
B. ELISABET

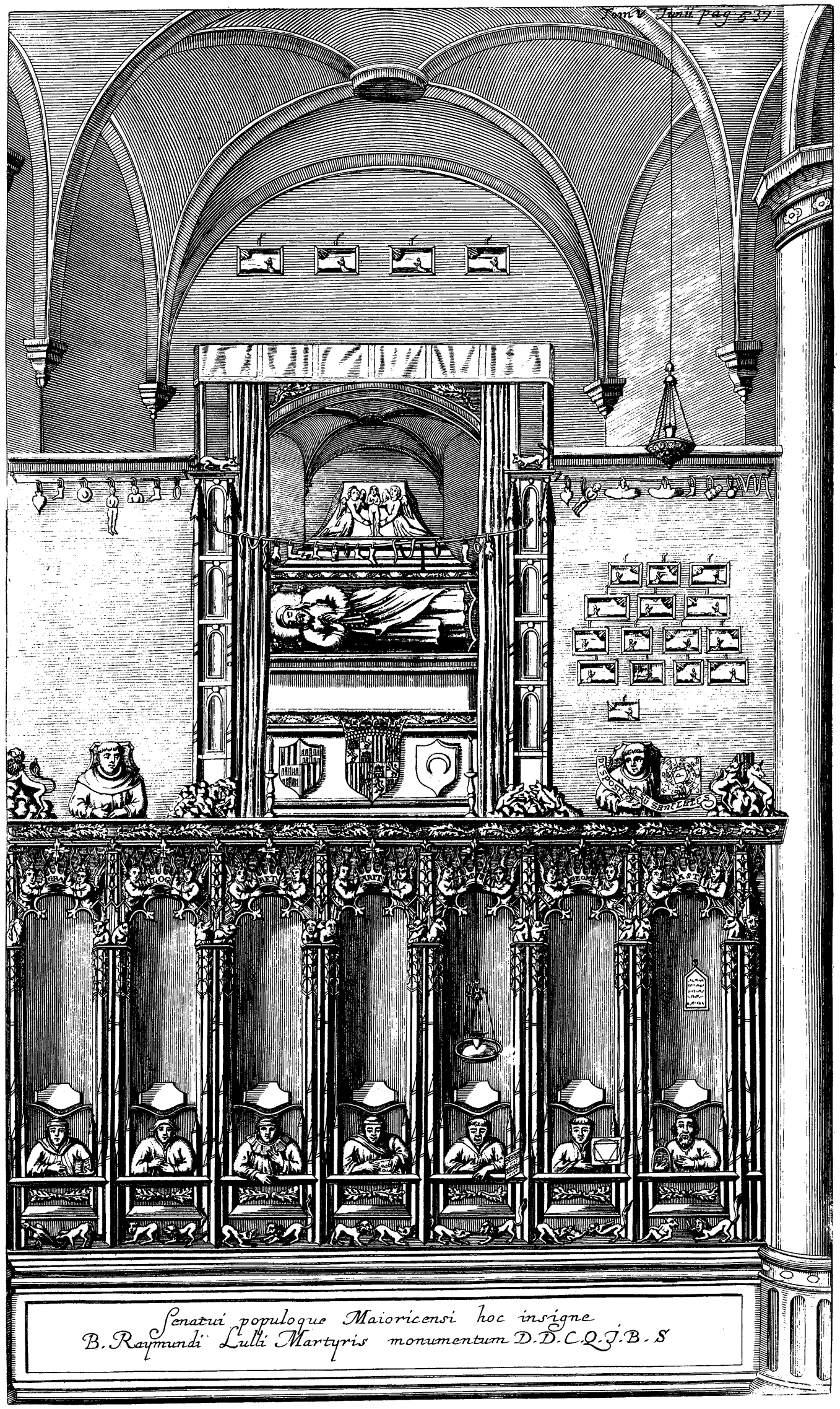
Senatui populoque Maioricensi hoc insigne
B. Raymundi Lulli Martyris monumentum D.D.C.Q.J.B.S

A

§. III. *Mauſoleum inſigne, Epitaphia duo, aliaque conſtantis cultus argumenta.*

In Mariano apud Franciſcanos ſacello poſitum Mauſoleum,

17 PRæ ceteris monumentis, celebre eſt hoc ipſo in templo, Sancti ſepulcrum; non in altari, quo de jam egimus, (ut perperam retulit prælaudatus Pacificus,) ſed in vicino ſacello, quod aliquibus B. Virginis de Conſolatione, aliis de Puritate, aliis de Conceptione placuit appellare. Utcumque vocare libuerit, aſſurgit ibi ad ſiniſtram, ſive ad cornu Epiſtolæ, machina vetuſti & artificioſi operis, cujus hic etiam ſchema proponere viſum eſt, ut facilius intelligantur quæ explicatione aliqua fortaſſe indigent. Baſim exornant parerga varii generis, ævum ſuum redolentia, ſeculum nempe XV; quo jam adulto, certum eſt fuiſſe elaborata, inchoato opere à Magiſtro Joanne Lobetio, anno MCCCCLX vita functo. Buſta ſeptem, ſuis quæque characteriſticis diſtincta, vicem ſtylobatarum ſubeunt, *quæ ſignorum practicæ ſcientiæ & ſpeculatricis oneri ferendo ſunt deſtinata*: verba ſunt Proceſſus anni MDCXII pag. 649. Altitudo loculorum palmos continet circiter octo Majoricenſes, ex quorum ſuperiori parte emergentes genii coronam oſtentant, ſtatuis ſingulis deſtinatam; cum inſcriptione liberalium Artium, eo ordine diſpoſitarum, ut ducto ab Altari ordine, prima occurrat *Grammatica*, inde *Logica*, *Rhetorica*, *Arithmetica*, *Muſica*, *Geometria*, *Aſtrologia*. Hactenus fabrica, urnæ ipſi ſepulcrali quodammodo ſubſtructa, altitudine palmorum ferme undecim.

erectum ſec. 15,

perfectum circa 1490,

18 Dehinc in pariete apertus patet loculus, capellæ ſpeciem referens, in cujus ſummitate veſtigia apparent inſignium Regni Majoricenſis, quorum colores vetuſtas adeo exedit, ut non omnino dignoſcantur. Id vero ex ipſo Archivo civitatis legitime conficitur, eam fabricæ partem publicis ſumptibus fuiſſe erectam, inter annum MCCCCLXXXVII, & MCCCCXCII. Quæ ad loculi latera vides buſta gemina, ſtylobatæ & ipſæ ſunt, ſtatuis aliis præparatæ. Alterum Gothicam hanc epigraphen exhibet, *Diſpoſitor ſum ſanitatis*; manifeſtum, ſi uſquam aliud, beneficiorum, ejus meritis impetratorum, indicium. Quid

C in alio poſitum fuerit dubium eſt. Veroſimile tamen, fuiſſe aut palmam, aut alia quædam martyrii ſymbola.

cum ardente ante urnam lampade,

19 Ex interiori loculi illius parte veneratio nem ſpirat Urna marmorea, ex alabaſtrite elegantiſſime elaborata, impoſitaque baſi, cujus frontem exornant ſcuta tria gentilitia, Regis Catholici Ferdinandi, Majoricenſium, & familiæ Lulliſticæ; ſed lapſu temporis adeo deleta, ut vix, & niſi cominus, colores aureaque decoramenta deprehendi queant. Nunc Urnam ipſam intueamur. Partem extimam veſtit labor anaglypticus, Beatum exhibens funebri habitu, radiis tamen inſignem; cui & alia ſuperadditur, more antiquo animam referens, & ipſam radiatam, ab Angelis in cælum deportatam. Loculus totus ſipariis clauditur. Candelabris cereos imponit frequens populi erga Sanctum devotio & concurſus: maxime vero ad lampadem recurritur, eum in finem adeo depreſſam, ut ex ea oleum deſumi poſſit. Audiatur inſtrumentum authenticum, confectum v Novembris MDCXIV. „ Ardet continuo lychnus coram ſepul-
„ cro, eò laxato fune, ut vel puellæ puerique ſe-

ptennes oleum inde aſſumere valeant, cum vo- „ AUCT.
luerint; cui appoſita eſt congrua patella, cum „ I. B. S.
exiguo vaſculo, quibus haurit oleum quiſque „ *unde petitur oleum, ægris ſalutare,*
perquirens illud, tamquam amuletum ſingulare; „
atque ita haurit, ut ſive feſtis diebus ſive nego- „
tialibus, negotium dicas in lychno." Tabellas votivas, argentea donaria, & hujuſmodi plura ſatis eſt nominaſſe. Multa deeſſe teſtatur Cuſturer, pauciores item lampades; cum ex tribus argenteis unica conflata fuerit, quæ in ſacelli medio appenditur.

ut teſtantur crebra iſtiuſ anathemata.

20 Ceterum de anathematis & ſalutifero oleo, ita loquitur præfatum inſtrumentum. „ Ex quo „
fit, ut qui per oleum ſalutare ſunt in priſti- „
nam valetudinem reſtituti, juxta præteriti mor- „
bi qualitatem gratulabundi, variis ac plurimis „
donis B. Raymundi ſacellum identidem ornent. „
Inde quamplurima pendent, tum cerea tum ar- „
gentea capita, oculi, colla, brachia, manus, „
ubera, corda; quædam item faſciæ, quæ herniâ „
laborantes, viri ſancti auxilio, indicant ſanitate „
donatos; crura, pedes, ſingula diviſim, con- „
junctim capita & colla; à capite ad renes uſque „
membra omnia, crura cum pedibus; denique „
expreſſa totius corporis membra. Votivarum de- „
inde tabellarum, ſcipionum, quibuſque innitun- „
tur claudi baculorum, ea eſt vis & multitudo, „
ut iis ſacelli parietes, non minus undique veſti- „
antur quam ornentur." Exſtant præterea binæ aliæ imagines in eodem ſacello, ſolitis Beatorum ornamentis præditæ.

Epita. hinc vetus.

21 At prætermitti non debet Raymundi epitaphium antiquiſſimum, litteris Gothicis (ut vocant) inſculptum marmori, affixo in proſpectu parietis ipſius ſepulcri.

Hic nitidum tumulus retinens eſt corpus ad intra.
Raymundi magni fulgentis nomine Lulli,
Moribus inſignis: ſunt nuntia climata mundi,
Et ſua ſcripta ferunt: fuerit quis clarior illo
Majoricis, ortique domus teſtantur, & omnes.
Urbs fuit, & Domina Balearum Regia magna.
Hunc tres ætates primæ tenuere laſcivum;
Verum poſtremæ perfectum conſtituerunt;
Cum Chriſtus lectum cunctis patefecerat illum:
A vanis mundi convertens ad ſua ſancta,
Atque docens prompte natura quod exigit omnis:
Et quæ ſecretò naturaque mira creavit.
Hic bonus, electus Chriſtum ferventer amando, F
Barbarus ex illo tactus pergendo popellus,
Demonſtranſq; Deum Chriſtumq; virumq; fuiſſe,
Atque Redemptorem lapſi primique parentis.
Barbarus obaudit, inſultans ſurgit in illum;
Et feriunt lapide; ſit vitæ terminus illi.
Cernite Raymundũ, Patres, hunc recolite veſtrũ,
Veſtrum concivem, decus & prænobile veſtrum.

Franciſcus Ximinus Canonicus Majoricenſis.

Eo deſcripſi inconditos verſus, quod ſua barbarie procul dubio ſeculum XV redoleant. Aliud brevius trium verſuum infra num. 45, repertum poſt primigeniam Vitam, quo ſignificatur Lullus obiiſſe anno MCCCXV, miſſum facio; quia eo, non tam viri ſanctitas, quam doctrina laudatur.

Aliud recentius,

22 Juverit & aliud recentius adjungere, Minervæ paulo cultioris.

RAYMUNDI LULLI TUMULUS,
in quo PHOEBUS ET CALLIOPE COLLOQUUNTUR.

PH. Unde hæc, ad variis vernantia prata napæis,
Sanctula plus ſolito nunc mihi viſa Soror?
Diſſimilis tu, Chara, quidem: arridere videntur
Hæc loca; tu lacrymis ora verenda rigas.

AUCTORE CAL. Lullus habet tumulum; ſacer eſt locus; in-
I. B. S. tus in altum
Aſſurgunt nitidis lilia cum violis.
Balſama odora rogo ſpirant, cinerique beato
Ponuntur ſacris thura cremanda focis.
P. O Lapis, ante alios totum venerande per orbem!
O Lapis! ô quantum quantulus intus habes;
Huic dederat (cognorat enim) Deus ille merentē
Quidquid erat Sophiæ, quod fuit; idque genus.
Scilicet indicium tantæ virtutis; in urna
Tot natæ hac violæ, totque fuere roſæ.
inducens Phœbum & Calliopen, C. Diis ſatus iſte fuit, divino lacte nutritus,
Sedibus ut Superûm maximus eſſet honos.
Non genio indulſit, lapſis florentibus annis;
Otia propellens, luxibus hoſtis erat.
Myſtica divinæ Legis reſeravit: eidem
Et pietas, mentis ſimplicitaſque fuit.
Nequitiam fugiens obnoxia crimina vicit;
Atque egit puros, purior ipſe dies.
P. Nec contentus eo (tantus fuit ardor in Altum)
Non timuit pœnas Martyr adire graveis.
Pro quo ejus (ſed vos Nyobēum pandite marmor)
Et manes Chriſtus, forſan & oſſa tenet.
B C. Labenteis acies, Chriſti virtutē potenti
Extulit, hoſtileis non metuendo minas.
Lulli ſanctitatem laudantes. P. Alma fides, pariterque ſui Crux alma, verendo
Pro galea in capitis vertice, ſemper erant.
Ille pios refovens, lymphata mente profanos,
Veridico in rectos verterat ore viros:
Sicque viam ætherei multis patefecit olympi,
Quos niger in rapidis orcus haberet aquis.
C. Hinc adiit Superos, mediis tumulandus in aſtris,
Ut rutilans media fundat ab arce jubar,
Huic igitur tyria ſpectandus veſte Sacerdos
Concelebret laudes nocte dieque pias.
Dic pia verba, rogo; cineres nec temne, Viator;
Sic tibi contingat talia verba cani.
P. At nos, cara Soror, colleis linquamus & antra,
Divo & cantemus carmina multa viro.

F I N I S.

Auctoribus Joanne Genovardo & Auguſtino Andrea, Balearibus adoleſcentulis. Nono Kalendas Octobris, anno à natali Chriſti MDXLI.

Deſumpta hæc ſunt, teſte Cuſturerio, ex ſæpe citato Proceſſu anni MDCXII fol. 653. Plures hujuſmodi Elegias & Odas, in Lulli honorem compoſitas, qui legere voluerit, adeat Vernonum, à pag. 301 ad 312.
C

Altare apud Trinitarios, 23 Inter cetera cultus Lulliani monumenta, longam præfert vetuſtatem, quod conſpicitur in ſacello ſanctiſſimæ Trinitatis, eccleſiæ Sancti Spiritus, apud Patres Trinitarios, ut manifeſte exhibet altare ipſum antiquiſſimi operis, hic in æs inciſum, & lectoris oculis expoſitum. Supra diximus, Raymundum ejus aræ latus occupaſſe, in cujus altera parte S. Franciſcus Aſſiſias erat collocatus; jam vero cum Magno Antonio collatus, quid aliud indicat, quam quod Majoricæ, non minus communis, quam antiqua fuerit de ejus ſanctitate hominum opinio? Sane etiam in eodem altari repetita effigies, radiis conſpicua, & zelum in annuntiando Mauris Euangelio, & toleratum pro fide martyrium repræſentat. Porro monaſterii illius Religioſi teſtantur, audiviſſe à ſenioribus jam defunctis, cum prodiiſſet Bulla Urbani VIII, cultum omnem exhiberi prohibens viris non Canonizatis aut Beatificatis, niſi ab immemorabili hujuſmodi cultus duraviſſet; teſtantur, inquam, loci Inquiſitorem, cognita imaginum iſtarum antiquitate, ſigniſque adeo patentibus, pacifica in poſſeſſione omnia reliquiſſe.
in qua ſculpta B. Lulli Acta;

24 Multa prætereo, quæ longum foret ſigillatim enumerare, venerationis antiquæ veſtigia, tota paſſim urbe & inſula Majoricenſi impreſſa. In altari S. Honorati, apud ſanctimoniales beatæ Margaritæ, ſpectabilis itidem eſt Lulliana imago, radiis ſuis decorata. In aula Univerſitatis, non effigies ſolum veneranda proponitur, ſed & ibi altare viſitur Raymundo ſacrum; ardet lampas, Miſſæ celebrantur. Nullus populi frequentiâ notior locus propylæo S. Antonii: ibi porro & radios ſuos Raymundus habet, & quæ in ejus honorem ardeat, lampadem alteram. Mitto alia urbis loca, monumentis Lullianæ ſanctitatis inſignia; uti & reliqua inſulæ totius oppidâ, in quorum ſingulis illuſtria apparent cultus antiquiſſimi indicia; neque enim opus eſt ea procul accerſere, cum receptiſſimo jam uſu paſſim imagines prodeant in æs inciſæ, in quibus Raymundo tribuuntur omnia ſanctitatis ornamenta, plerumque cum expreſſa Ordinarii licentia, adjunctis Antiphona, Reſponſorio & Oratione, ex antiquo Officio deſumptis; atque in tabella, ad ejus ſepulcrum, publicæ devotionis commodo, aſſervatis. Beati titulum vix ullus Sanctorum obtinet frequentius, tum in theſibus, tum in concionibus, tum in libris editis, tum denique in actis aliis, etiam de Epiſcopi auctoritate promulgatis.
D *alibi alia, cum frequentibus Miſſis.* E

25 Eſt & alia cultus immemorabilis nota non infimi ordinis; primum in eo cubiculo, ubi ſub ipſis converſionis initiis Chriſtus Crucifixus Lullo apparuiſſe dicitur; deinde in celebri monte Randa, aſpero vitæ genere, variiſque pœnitentiæ Raymundianæ exercitiis apud incolas notiſſimo. Utrumque locum fidelium pietas Deo dicandum cenſuit, exſtructis oratoriis, in quibus celebrantur Miſſæ, aliaque religionis exercitia: ſed ea potiſſimum elucent, quæ ab hominum memoriâ Raymundi ſanctitatem, indigenis fuiſſe perſuaſiſſimam, oſtendunt. Quin & illud memoriâ dignum narrant Vincentius Mut & Fr. Bonaventura Armengual, apud Cuſturerium his verbis: „ Ad ejus ſpecum, circa Monticuli juga poſitum, & ab eremiticâ domo de Miramar ad primum lapidem ſitum, in quo quietis & ſomni cauſa manebat; animalia poſt ejus mortem accedunt, ab ingreſſu ſe abſtinent, & quaſi illum venerantes recedunt; quod ſæpiſſime videntes illius loci accolæ admirantur.“ Addi hic poteſt, in ſæpe citatis Proceſſibus, locis quam plurimis, teſtimonia adduci, aſſerentia, Reliquias B. Raymundi noſtri frequentius ab ægris expeti, quam ulla Sanctorum aliorum lipſana. Nimirum, mandibula ejus, argenteæ thecæ inſerta, ex ſacriſtia Franciſcanorum, ſolet ad infirmos deferri; multiſque claret miraculis; ut, non ſolùm vulgi famâ, ſed multis teſtimoniis eſt demonſtratum.
Locorum, ejus cauſa memorabilium, veneratio. F

26 Quod hic de Reliquiis dicitur, ab omni hominum genere vehementer expetitis, imo præ aliis Sanctorum lipſanis; idem aſſerunt jurati teſtes religioſi viri de Miſſis, quæ in ejus honorem fieri jubebantur: nempe, ut eſt in depoſitione juridica, de nullo Sancto tot Miſſas ab externis deſiderari, quam de S. Raymundo Lullo; adeo ut diebus prope ſingulis quinque aut ſex Sacra expetantur. Non memoro celebriores feſtivitates, & olim & etiam hodie annuatim celebrari ſolitas: quarum prima ſolennior, facta dicitur anno MCCCCXLVIII; tum ſcilicet cum ſacrum corpus ex ſacriſtia, in qua primum fuerat
Reliquiæ ab infirmis poſtulari ſolitæ:
aliæ Sancti feſtivitates ſubinde inſtitutæ,

Sapientissimæ Academiæ Lullisticæ Maioricensi hæc Patroni sui immemorabilis cultus tam antiqua quam manifesta vestigia D. D. C. Q. J. B. S.

A rat depoſitum, in ſepulcrum proprium deportaretur. Alia, non minus ſolennis, accidit MDII; eo potiſſimum quod certamina, de Lulli libris, Romæ & Hiſpali habita, felici exitu eſſent terminata. Subinde, ut jam dicebam, celebritas illa annue repeti cœpta eſt; idque publico ære, in eum finem à Primoribus deſtinato; nimirum libris quinquaginta Majoricenſibus. Solet autem à Magiſtratibus celebrari dies obitus XXX Junii. Univerſitas vero diem ſibi peculiarem delegit, Januarii XXV; ſumptibus, qui ante à ſola Lulliana Schola fiebant, in commune Facultatum omnium onus reductis. Ceterum feſtivitati utrique aſſiſtit Prorex, cum Epiſcopo, Juratis, Capitulo, Dominiſque Inquiſitoribus; præter Magiſtros & Doctores Facultatum omnium, & maxime Scholarum quatuor, Lulliſticæ, Thomiſticæ, Scotiſticæ & Suariſticæ, omnibus ceremoniali ritu & habitu procedentibus.

quarum duæ annis ſingulis repetuntur:

27 Atque hoc quidem cultu pacifice gaudet, & olim gaviſus eſt beatus Raymundus: ſic ut Bullâ Urbani VIII, ſemel atque iterum publicatâ, nihil omnino immutandum cenſuerint, aut Epiſcopi aut Inquiſitores; procul dubio nihil non moturi, ſi de immemorabili tempore non undiquaque conſtitiſſet. Patuit id nimis quam manifeſtè in aliis Dei ſervis, qui, licet quo tempore præfata Bulla edita eſt, Majoricæ magna eſſent in veneratione; nihilominus, quod eorum cultus oſtendi non poſſet immemorabilis, confeſtim abrogatus eſt. Tales erant, apud Patres Dominicanos, Venerabilis Pater Michaël Bennaſsèr; apud Patres Franciſcanos, Venerabilis Pater Raphaël Sierra; in Collegio Societatis Jeſu Montis Sion, Venerabilis Alphonſus Rodriguez; pluresque alii, à Cuſturerio enumerati. Quod igitur intactus perſtiterit atque hactenus perſeveret B. Raymundi cultus, aliunde provenire nullatenus poteſt, quam quod & Epiſcopi, & Inquiſitorum Apoſtolicorum indicio, de cultus immemorabilitate, hoc eſt de centenario annorum numero, manifeſtè conſtiterit. Pauca hæc è multis ſacri & perennis cultus argumentis delibare oportuit; quæ alias à nobis non probanda ſed ſuppönenda ſunt; nequis forte præjudiciis abreptus, temere inter Sanctos Raymundum noſtrum collocatum exiſtimet. Innumera prope alia hujuſmodi, ut ante monebam, & affert & ſolide deducit præfatus Cuſturerius, tota ſua prima Diſſertatione, ad quam eos remittimus, qui aut B. Lullo infenſi, aut minus credduli videri voluerint.

nec in his ob decreta Urbani VIII quidquam immutatum;

tametſi multorum aliorum cultus propterea ſit prohibitus.

§. IV. *De iis qui Beati Raymundi Vitam ex antiquiori ſcripſerunt, poſt an.* 1400. *Illam Waddingus habuit, eruderavit Cuſturerius.*

28 IN tanta Sanctorum multitudine, qualem Acta noſtra exhibent, vix quemquam reperias, cujus res geſtas tam multi, tam varii ſcriptores illuſtrandas ſuſceperint. Id abunde probabit longus eorum catalogus, mox ſubnectendus. Quod vero hac in re admiratione digniſſimum eſt; tot inter Auctores inveni neminem, qui primigenia beati Raymundi Acta in lucem proferre; pauciſſimos, qui ea, citare ſaltem aut appellare, in animum induxerint. Ea porro jam olim extitiſſe, vel ex eo perſpicuum eſt, quod Lulliſtis, adverſus Nicolaum Eymericum certantibus, imo ante earum contentionum initia, palam illi aſſererent, Magiſtri ſui doctrinam cælitus infuſam, virum ſanctum crederent, & in cælis beatum, aliaque hujuſmodi, ex quibus eriam obtrectandi materiam Eymericus arripuerat, ut ex ejus Directorio manifeſte conſtat. Hæc autem non niſi ex Actis ejus, tum procul dubio notiſſimis, haberi potuiſſe nemo, opinor, ibit inficias. Erant igitur, & Lulliſtarum manibus eo tempore circumterebantur, ea vitæ monumenta, quæ ſubinde neglecta ſunt, ubi ad ſolam de doctrina diſputationem deventum eſt.

Ex veteri, quæ olim extitit, Vitâ,

AUCTORE I. B. S.

29 Præterea, quam certum eſt, Carolum Bovillum Samorobrinatem, primum fuiſſe, qui totam vitæ Lulliſticæ ſeriem, ab Hiſpano aliquo acceptam, publici juris fecerit, tranſmiſeritque ad amicum Raymundum Boucherium anno MDXI, & triennio poſt typis mandari primus curaverit; tam mihi videtur indubitatum, Acta alicubi manuſcripta, ex quibus hiſtoriam ſuam Hiſpanus hauſerit, aſſervari debuiſſe. Quis enim, obſecro, niſi temere, ſibi perſuadeat, virum probum juxta ac doctum, quidquam aut de ſuo fingere voluiſſe, aut vera à falſis diſcernere non potuiſſe. Hiſpanum autem quis ſuſpicetur, aliunde ſua quam ex antiquis Commentariis deſumpſiſſe. Sane Nicolaus de Pax, Patricius Majoricenſis, in Vita, ſeu mavis Encomio, ſuo (ut loquitur) labore contexto, teſtatur, *authentica inſtrumenta* conſuluiſſe ſe, & *memoriæ prodidiſſe, quæ de Raymundi noſtri rebus, ex variis collecta locis, annotaverat*; adeo ut novam dumtaxat compoſitionem hiſtoriæ contulerit; quæ, non ipſum *ſcriptorem, ſed diſertiſſimum alium merebatur*. Unde mihi fit perquam veriſimile, in tabulariis Majoricenſibus ea monumenta fuiſſe depoſita, ex quibus hiſtorici illi ſua fideliter deprompſerint; tametſi temporum injuria, dicam? an ipſorum Lulliſtarum incuria, nonnulla ſubinde periiſſe deprehendamus.

recentiori una ſcripta anno 1511,

30 Jam nominavi præcipuos duos Lullianæ Vitæ ſcriptores; quorum auctoritate nituntur plurima, in decurſu diſcutienda. Præcitatus Bovillus, amico Raymundo Boucherio, ſynonymum Patronum poſtulanti, Lulli Elogium ſubmiſit, anno (ut dicebam) MDXI, Junii XXVII; quale prodiit non multo poſt, ex typographia Aſcenſiana, nempe MDXIV; ipſumque deinde Benedictus Gononus, Monachus Cæleſtinus, retulit in Vitas & Sententias Patrum Occidentis, editas Lugduni MDCXXV; dignum certe quod & hîc totum, inter alia Raymundi Acta, locum nanciſcatur. Alteram Vitam, nunc etiam allegatam, collegit Nicolaus de Pax, Patricius Majoricenſis, Archiepiſcopo Conſentino Nuntio Apoſtolico dedicatam, & typis datam Compluti MDXIX; de qua etiam ſuo loco pluribus agendum erit. Hos ſecuti ſunt certatim alii, quos ſat erit paucis indicare. Ludovicus Joannes Vileta, Canonicus Barcinonenſis, egregius in Concilio Tridentino Lulli defenſor, Artificio ſeu Arti brevi B. Raymundi Lulli ſubjunxit vitæ ſynopſim, impreſſam Barcinone MDLXV. Nicolaus Mellinas Juris conſultus, concionem habuit *De miraculoſa converſione, Vita & morte egregii Doctoris Raymundi Lulli*, excuſam Majoricæ MDCV. Joannes Segui, Canonicus & Pœnitentiarius Majoricenſis, Vitam vulgaverat MDCVI, aſſiduus Canonizationis Lullianæ promotor, ejuſque Romæ ſedulus procurator. Gaſpar Eſcolanus, Geſta Lulli inſeruit Tomo I Hoſtoriæ Valentinæ, editæ MDCX, Lib. 3 à cap. 19. Etſi autem longum ſit reliquorum omnia

prodiit an. 1514:

altera an. 1519,

tertia an. 1565:

tum aliæ aliæque.

AUCTORE I. B. S.

omnium opera percurrere, nomina saltem descripserim. Ego, quod ad B. Lulli laudem non parum conferant, tot insignium scriptorum de ejus sanctitate & virtutibus testimonia. En ceterorum syllabum, nullo aut ætatis aut dignitatis servato ordine.

Auctoribus variis,

31 Antonius Daza, Chronicis S. Francisci addidit, quæ B. Raymundum spectabant, MDCXI impressionis Vallisoletanæ. Petrus Sanchez de Lizaraço; Andreas Libavius, Lucas Waddingus, Arturus de Monasterio, Bonaventura Armengual, Vincentius Mut, Ildephonsus de Zapeda, Auctor Academiæ perfectionis, Nicolaus Causinus, Joannes Maria de Vernon, Damianus Cornejo, Nicolaus Antonius, Antonius Arbiol, Doctor Petrus Bennassar, D. Colletet. Horum libros recitatos invenies apud Custurerium, Dissert. 2, cap. 8. Sed & iis plures licet adjungere, de quibus capite præcedenti agit idem auctor, & cap. 30 citatus Vernonius, aliique propriis suis locis recensendi. Neque tamen ex neotericorum istorum fide, licet fortasse optima, in præsentiarum quidquam statuere convenit, nisi prius ea vindicentur, unde illi narrationes suas acceperunt.

B

Nam quod præterea, sive ad ornatum expolire, sive ad amplificationem adjungere quibusdam placuit, nescio unde desumptum, nec examinare vacat, nec refutare; cum nobis ea omnino sufficiant, quæ ex probatissimis auctoribus trahituri sumus. Ad circumstantias vero quod attinet, in quibus & isti nonnumquam variant, nihil opus est magnopere laborare, ubi de totius saltem substantiæ veritate constiterit.

æstimandæ ex primigenia;

32 Hanc non video aliunde certius colligi puriusque hauriri posse, quam ex antiquissimo manuscripto, diligenter, primum in urbis Majoricensis Archivo, ac dein in Collegio Sapientiæ custodito: quod primus in lucem protulit sæpe laudandus Custurerius, Diss. 2. cap. 8. & 9. Illud ipsum à scriptoribus aliis, saltem duobus, aliquando nominari advertimus; veluti à Nicolao Antonio, & disertissime à Luca Waddingo, Annalium Tom. 2. ad annum MCCLXXXVII

à Waddingo delibata,

num. 2. quem ex eo Ms. pleraque decerpsisse, clarissimum specimen statim ostendet. Merito interim conqueri liceat, monumenta adeo authentica nobis à Waddingo subrepta; quæ si ad ver-

C

bum Annalibus suis intermiscere voluisset, mirum quanto thesauro ditasset posteros, qui, quantumvis tribuant ejus narrationibus, antiquiora illa sibi subducta numquam non ægerrime patientur. At Waddingum excusat historiæ pertexendæ ratio, à qua alienum fuisset id genus Acta

à Custurerio eruta,

tota interserere. Litem intentare non lubet, ceterum longe melius de rebus sacris meritus est Custurerius noster, dum Ms. Vitam, toties à nobis expetitam, tam diu frustra quæsitam, publicæ luci exposuit.

& ex mutua collatione probata.

33 At ne quis putet, aliud Majoricense, aliud esse Romanum vetustum Ms. quod præ oculis Waddingus habuit, ex paucis indiciis res fiet certior. Ita hic habet loco jam citato. „ Scribit „ Auctor coævus, & totius vitæ conscius, in ejus „ Vita, apud me Ms. eum hoc anno Romam ve„ nisse, hujusmodi Collegia instituendi & stabili„ endi gratiâ; mortuoque Honorio, Lutetiam per„ rexisse, ut causam hanc prosequeretur. Ibi ex „ mandato Cancellarii Bertholdi, novum illud suæ „ Scientiæ & Artis genus publice in Aula Littera„ ria perlegit; sed dum parum aut nihil in ea pro„ ficerent studiosi, abiit Montem pesulanum, ad Jacobum Regem Majoricarum. Hîc per aliquod „ D
tempus hæsit, ubi [Raymundus] Artem hanc, „
quam Veritatis inventivam appellandam cen„
suit, clariorem reddere studuit, resectis multis „
figuris & notis, relictis ex sexdecim, quæ prius „
erant, quatuor dumtaxat. Dehinc Januam, ubi „
librum hunc suum reddidit Arabicum; mox Ro„
mam venit: acturus cum Nicolao IV de fun„
dandis ubique locorum monasteriis aut collegiis „
linguarum Orientalium. Sed propter varias re„
rum vicissitudines, & rei Christianæ tumultus, „
Pontificis animum, per graviora distractum pro„
bavit: neque speravit se quidpiam in hac re im„
petraturum. Rediit itaque Januam, illinc in A„
fricam transfretaturus, ut vel solus tentaret, quod „
per plures fieri cupiebat operarios, conversio„
nem Saracenorum." Hæc & istiusmodi alia, „
mutata paululum phrasi, ex Synchrono Ms. à Waddingo descripta (ut brevi ad oculum ex ipsis Actis cap. 2, sub finem & alibi, Lector ipse per se dispicere poterit) apertissime ostendunt, non aliud habuisse Ms. Franciscanorum Historiographum, quam quod postea subjiciemus, accuratius examinandum.

E

Videtur ea Romam ablata ad Canonizationem fuisse,

34 Unde manuscripti Majoricensis copiam nactus fuerit Waddingus, non facile est conjecturâ assequi; nisi si fortasse instrumenta omnia, ad Canonizationis Processum Romam transmissa, inspicere ei licuerit, ut alicubi indicat; atque inter ea ipsam, quâ de agimus, vitæ seriem à Raymundi æquali, uno vel pluribus, elaboratam. Quod autem dubitem, sitne à pluribus, an ab uno solo, adornatum præcitatum Ms. facit titulus ita conceptus, ut, si non à pluribus exaratum, à multis saltem Raymundi amicis narrata esse oporteat, quæ in eo continentur. Utcumque tamen ea gesta volueris, nobis unus semper idemque Anonymus, totius opusculi auctor videbitur citabiturque. Stylus simplicior, sermo rudis, ordo & phrasis ipsa antiquitatem redolent, & ævum plane sapiunt, ad quod Vita tota reducenda est. Menda, hiatus, defectusque alii, amanuensium vitio immixti, atque hinc inde intercurrentes, ubi verbo poterunt, corrigentur alio

& vivente adhuc Lullo scribi cœpta.

F

characterе (nequid in apographo immutetur,) vel in observationibus sat commodè explicabuntur. Notandum vero quam maxime, non hic vitam totam describi, sed ea tolum, quæ de conversione sua, aliisque nonnullis ad peregrinationes scriptaque pertinentibus, amicis & auctori ipsi Raymundus in Francia aliquando narraverat; quæque ipso adhuc superstite memoriæ mandata, ex eo colligimus, quod de ultimis vitæ annis, deque glorioso exitu, nihil memoret Anonymus. Illud etiam Lector advertat, Capita, Capitum titulos, Notas marginales, & si quæ alia ad claritatem pertinent, à nobis adjecta esse, ut facilius postea suis Annotationibus illustrentur.

§. V. *Epistola Custurerii, Vitæ veteris authentiam probans.*

Authentiam rogatus probare Custurerius,

35 QUæ dixi superiori Paragrapho, cordato cuivis videri poterant, ad firmandam manuscripti vetustatem satis opportuna, sic ut proinde supervacaneum esset ei rei pluribus insudare. Verum eos B. Raymundus nactus est adversarios, quos non facile ratiociniis, tametsi verosimillimis, ab inveteratis præjudiciis avoces. Cum igitur ex indubitata horum Actorum fide, tota Lullianæ vitæ series potissimum pendeat; eum in modum

A dum veritas ſtabilienda; ut omnis prorſus tergiverſationi aditus præcluderetur. Ita equidem mecum pridem ſtatueram; verum deficientibus hac in parte evidentioribus argumentis, præter ea quæ modo adducta ſunt, nihil antiquius habui, quam eo recurrere, unde lucis aliquid afferri poſſet. Conſului per litteras ſemel atque iterum, numquam ſatis laudatum Cuſturerium; ipſique ea propoſui quæ longe diligentiſſimum rerum Lullianarum ſcrutatorem impellerent, ut quidquid ad confirmandam præfatorum Actorum antiquitatem integritatemque Majoricis ſuppeteret, protinus communicatum vellet. Nec me mea fefellit opinio. Prompte obſecutus eſt, cumulate reſpondit, & (ni fallor) rem plane evicit. Non erit, opinor, Lectori ingratum, & quid ego paucis proponerem, audire, & quid ille prolixius repoſuerit. En epiſtolæ meæ laciniam.

ad propoſitos ſuper ea articulos

36 Illud præ ceteris omni conatu ſtabiliendum; Vitam illam manuſcriptam, quam vocat Reverentia veſtra Scriptorum coævorum, talem omnino eſſe, idque ex indiciis omnibus quæ allegari poterunt. Etenim fundamento huic, tamquam præcipuo, inniti debet quidquid de Beati

B Martyris ſanctitate, rebuſque pro religione Catholica præclare geſtis, toto noſtro tractatu fuſius deducetur. Habeo præ oculis epiſtolam Rev. veſtræ, datam IV Kal. Aug. MDCXCIX, quâ conqueritur, magnam fuiſſe incuriam (Majoricæ) in ſervandis ſcripturis antiquis. Qua in re, meâ quidem ſententiâ, nullo ſuo merito accuſantur, ſi Vitam illam tam ſtudioſe cuſtodierint. Hoc vero plane mirandum, eam nunc primùm, poſt quatuor fere ab obitu Raymundi ſecula, lucem aſpicere; idque eo maxime, quod Lulliſtæ, acerrimi Doctoris ſui defenſores, nihil eorum omiſerint, quæ ad Vitam ejus illuſtrandam tantillum poterant conferre. Scio, Vitam huic non abſimilem, citari à Waddingo; ſed & illi indignor, quod tale monumentum nobis inviderit. Non eſt mihi in animo Vitam illam ullatenus revocare in dubium, at vero ea vellem rationum momenta adduci, quæ ſuſpicionem prorſus omnem tollerent aut ſuppoſitionis aut falſitatis.] Ad hæc ita Cuſturerius:

C *reſpondet, omnino coævorum cenſendam Vitam illam,*

37 In primis, inquit, Vitam illam coævorum Scriptorum eſſe, in Diſſertationibus meis affirmare non dubitavi, ob eas, quas ibi affero, rationes & conjecturas, quæ omnia hîc colligam, ut iis, quibus potero, indiciis confirmem. Legeram, apud Waddingum & Nicolaum Antonium, ea quæ iſti habent de hujuſmodi Vita. Obſervaveram etiam inter alia, in Proceſſu, auctoritate Ordinarii pro B. Martyris Canonizatione confecto, D. Franciſcum Montaner, nobilem & eruditum virum, anno MDCXIII, ſub juramento in ſua depoſitione affirmaſſe; ſe legiſſe *Relationem Vitæ, converſionis & pœnitentiæ* (Raymundi;) *quam ad honorem & laudem Domini noſtri Jeſu Chriſti, quibuſdam devotis & amicis ſuis, Venerabilis Doctor Raymundus narravit, ſemel & iterum ab iiſdem inſtanter Rogatus, ut ibi fertur: quæ Vita apparet in vetuſtiſſimo libro manuſcripto, aſſervato inter ceteros libros reconditos, in Domo præſentis civitatis Majoricamru.* Eam igitur & alia quæſiturus, adii archivum hujus civitatis; illâ autem ibi non inventâ, imo querimonias fundente civitatis Secretario, quod aliqua ſcripta Raymundi, & ad eum pertinentia, illinc olim abducta fuiſſent, forte ab ejus diſcipulis, hujuſmodi ſcriptorum importune avidis; rogavi Lulliſtas aliquos, quid de illa Vita? nihilque aliud nuntiatum eſt, quam aſſervari Romæ in Collegio Franciſcano Hibernorum S. Iſidori.

atque talem Romæ allegatam in Proceſſu;

AUCTORE I. B. S.

38 Aliqua deinde, Diſſertationum mearum argumento neceſſaria, quæſiturus, adii ſemel & iterum bibliothecam Collegii B. Mariæ de Sapientia, unice intentus ſatis multis capitibus mei illius opuſculi, quod tunc urgebat, cujuſque inſtituti tunc mihi non videbatur eſſe, Acta Raymundi examinare. Volvi ibi per ſumma capita, plura Raymundi opera Mss. aliqua recentiori, alia antiquiori, antiquiſſimo alia charactere deſcripta, quæ ibi ab ejus fundatore, circa annum MDCXXXV, & deinceps ab aliis Lulliſtis relicta, narrabant Collegii illius alumni; qui omnes, etſi Lulli doctrinam profiteantur, juvenes tamen ſunt, nec ultra octennium in eo Collegio detinentur, unice intenti ſuis volvendis codicibus, parumque de Mss. antiquis ſoliciti; unde nihil mirum, quod ſicut & alii antiquiores Lulliſtæ, nihil ſcirent de Vita illa. Quo factum eſt, ut cum multa parata Diſſertationibus meis haberem, ut, ſcripſi Patri Danieli Papebrochio; Vitam illam non vidiſſem, remitteremque illum ad archivum S. Iſidori. Adii iterum eamdem bibliothecam; ubi, cum alia quærens, vetuſtiſſimorum, partim laceratorum codicum, veluti deſpectum faſciculum volverem; incidi in eum, quo Vita Raymundi breviſſimumque ejus opuſculum continetur, qui ab aliquo libro videbatur avulſus.

& Majoricæ apud Lulliſtas diu fruſtrà quæſitam,

E

39 Eſt igitur codex ille plane antiquiſſimus, ita ut ſcriptionis & characterum forma, abbreviationum copia, papyri ſpecies, ceteraque omnia, etiam protervum adducere poſſint, ut judicet, codicem illum ante aliquot ſecula ſcriptum eſſe, quod ipſe judicavi indubium. Legi illius titulum, qui ſublatis compendiis litterarum, quibus carebat typographus, habetur in Diſſertationibus meis pag. 485; in Ms. autem hoc plane modo.

tandemque in codice veterrimo repertam;

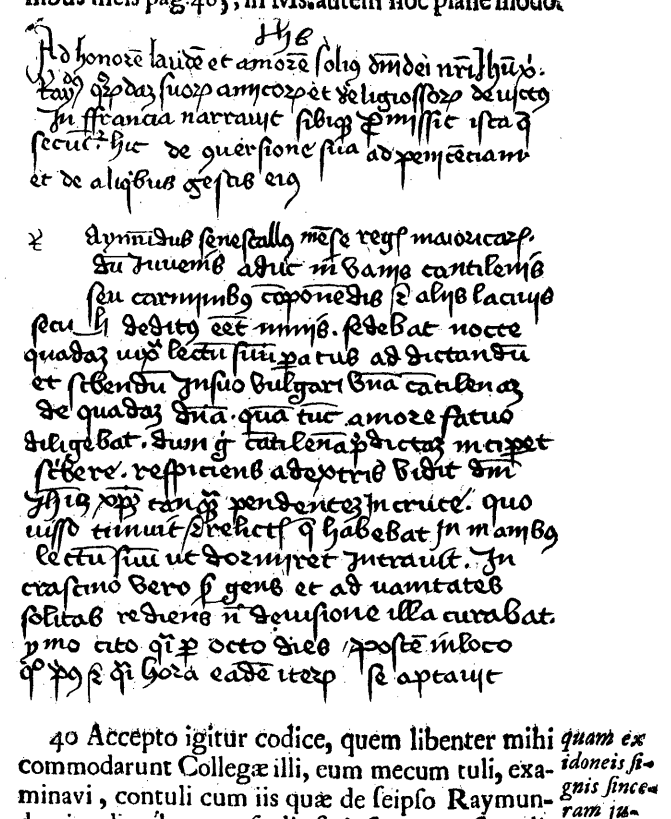

40 Accepto igitur codice, quem libenter mihi commodarunt Collegæ illi, eum mecum tuli, examinavi, contuli cum iis quæ de ſeipſo Raymundus in aliquibus opuſculis ſcripſit; cum fine aliquorum opuſculorum ipſius; in quibus ſubjungit locum & tempus, quibus ea ſcripta aut perfe-

quam ex idoneis ſignis ſinceram judicet.

AUCTORE B. S. Acta ſunt; cum hiſtoriis eorum temporum, quibus fatis immixta eſt Vita Raymundi, cum illa quam edidit Carolus Bovillus; ſolutiſque aliquibus difficultatibus, omnia inter ſe convenire reperi, chronologiæ conſentire, ac ſtylum ſapere antiquitatem & candorem, quemadmodum in Appendice ad Diſſertationes adnotavi. Adverti inſuper, Vitam illam ſolum deduci ad tempora Concilii Viennenſis.

41 Quibus omnibus penſatis, tituloque ipſius Vitæ attente conſiderato, non dubitavi quin incidiſſem in Vitam illam coævorum ſcriptorum, de qua Waddingus, Nicolaus Antonius, & D. Franciſcus Montaner, in depoſitione illa ſua jurata, memineraat; in qua ait, *reconditam fuiſſe Vitam illam in domo civitatis Majoricarum*; unde à nonnemine ablatam, ad bibliothecam illam perveniſſe exiſtimavi, ſine ulla interpolationis aut additionis nota: imò adeo fideliter tranſcriptam, ut nec ei additi ſint eventus, qui ſub finem vitæ Raymundi contigerunt. Adnexum eſt tantummodo Epitaphium antiquum ejus ſepulcri, de quo ſtatim; quodque de ſuo non addidit procul dubio tranſcriptor, ſed ex ſepulcrali lapide, ſubjuncta expoſitione prorſus neceſſaria. Scriptam porro eſſe Vitam illam, vivente adhuc Raymundo, inter alia manifeſte ex eo conficitur, quod nihil ibi de celebri ejus morte & martyrio memoretur, quæ nullo modo prætermiſſa credenda ſunt, ab ullo, qui poſt illa Vitam ſcribere aut etiam fingere inſtituiſſet. Cum autem Acta Raymundi ſolum deducerentur ad tempora Concilii Viennenſis; probabiliſſima conjectura arbitratus ſum, eo ipſo tempore ſcriptam eſſe Vitam ab amicis illis, qui tunc ex ipſius Beati Martyris ore res geſtas, fideliſſime enarratas, excepiſſent.

Procedit ea uſque ad an. 1311,

D *& nihil habet de fine Vitæ:*

42 Jam ut ad codicis illius antiquitatem redeam, animadvertendum eſt, in eo præfatæ Vitæ, ut jam dicebam, adjectum eſſe Epitaphium Raymundi pervetuſtum, quale exſtat in Diſſertatione mea prima pag 64 & 210. Inde vero aſſumi poteſt argumentum, quo probetur, codicem iſtum ſcriptum eſſe ante annum MCCCCXLVIII, quo ſcilicet anno corpus B. Raymundi, ex eo quo jacebat loco, tranſlatum eſt ad ſplendidius ſepulcrum, in quo hodie colitur, ut fuſe in Diſſertationibus meis demonſtravi. Cum enim codici iſti additum ſit Epitaphium illud, quod in antiquo ſepulcro legebatur, ante eum annum MCCCCXLVIII; non autem aliud, quod ab hoc circiter anno, in ſacello ejus ſepulcri, marmori inſculptum, hodiedum viſitur, compoſitum à Doctore Franciſco Ximinio, Canonico & Vicario generali Majoricenſi, quod quidem multo honorificentius eſt atque elegantius; vel ex ea ratione affirmare minime dubito, codicem illum ante annum MCCCCXLVIII exaratum. Siquidem credibile non eſt, honorificentius Epitaphium prætermiſſum iri, ſi tunc, cum ſcriptus eſt codex, in Raymundi ſepulcro exſtitiſſet, cum aperte deprehendatur, non alio fine ad calcem Vitæ ſubjunctum, jam dictum Epitaphium; quam ut beati Martyris laudi & honori conſuleretur. Atque hinc (niſi vehementer fallor) abunde evincitur, anno MCCCCXLVIII antiquius eſſe id, de quo agimus, Vitæ Lulliſticæ manuſcriptum.

ſed additur vetus Epitaphium,

C

quale ante 1448 *legebatur,*

43 Nec certe deſpiciendum eſt hoc argumentum, ad fulciendam codicis illius antiquitatem; quandoquidem characterum abbreviationumque forma ceteraque omnia, in ea tempora aptiſſime quadrant. Illud autem mihi non occurrit, dum Diſſertationes ſcriberem, quibus Vitam attexui, neque mihi tempus innotuit, quo degeret Canonicus ille Ximinius (à quo argumentum iſtud plus roboris accipit) donec pars magna Diſſertationum jam typis data fuiſſet. Cum vero ſubinde comperiſſem, nullum alium hujus nominis Canonicum in Cathedralis Eccleſiæ tabulariis inveniri, nec in hoc regno Canonici alii exſtiterint; arripienda fuit occaſio inſerendi tunc acceptam non deſpiciendam notitiam, quæ opportunius in ipſis Diſſertationibus locum habuiſſet. Quod ſi tunc, cum Vita ipſa à me prælo ſubjiceretur, advertiſem, ea aptari poſſe ad confirmandam codicis illius antiquitatem, non prætermiſiſſem in fine Vitæ Epitaphium illud, ideo tunc omiſſum, quia jam alibi Diſſertationibus inſertum erat, ex aliis manuſcriptis deſumptum.

D *non item recentius, poſt corporis tranſlationem compoſitum.*

Certior probatio ſinceritatis nec haberi poteſt,

44 Nihilominus argumenta ibi adducta, vetuſtaſque codicis, quem præ oculis habebam, mihi tunc temporis ſufficientia viſa ſunt, & modo videntur, ut eum judicarem, & etiamnum judicem, immunem ab omni ſuppoſitionis vitio, ſaltem ab aliquibus ſeculis. At, ante illa ſupponi potuit. Potuit ſane, de potentia abſoluta, ut ajunt, non tamen ſuſpicandum. Quod ſi hoc ſufficeret ad evertendam fidem antiquorum codicum, nulli plane fidendum eſſet, niſi authentica fide publica de antiquitate illa, in ipſo codice conſtaret, quod neque ſeveriores antiquitatum indagatores poſtulant. Quid quod nec ea ipſa omnino ſatisfacerent ſecuturis temporibus, quibus facile dubitari poſſet de manu Notarii atteſtantis, præſertim ſi ejus Protocolla periiſſent, uti non raro in antiquiſſimis evenit, unde & in jure minor harum probatio ſufficit.

E

nec in talibus ſolet requiri,

45 Quot præterea Vitæ inſertæ ſunt Actis Sanctorum, quæ Reverentiæ veſtræ tanta cum laude elucidant? Quot monumenta, Antiquitati illuſtratæ Emmanuelis Schelſtratii, aliiſque ſimilibus lucubrationibus, ea tantum fide, quod ab antiquiſſimo alicujus Bibliothecæ M. quod per plura ſecula latuerat, accepta ſint, præſertim ſi narratio nihil contineat, quod illam reddat ſuſpectam, imo aliis de eadem re notitiis indubiis confirmetur? Quæ omnia, ut ſupra dixi, in Ms. obſervavi. Nec modicum mihi argumentum fuit, ne ſuppoſitionem ſuſpicarer, quod, ſi adeſſet, in re adeo connexa cum eorum temporum hiſtoria & chronologia, non ſemel deprehenderetur. Adde quod ſi ſuppoſita eſſet Vita jam ſæpe memorata, addita procul dubio ſpecioſa aliqua & prodigiis ſimillima reperirentur, nec omitteretur in ea Beati martyrium, cum planum fuiſſet fingere, amicos illos Raymundo ſupervixiſſe, mortemque addidiſſe iis quæ ipſe ante denarraverat.

F

licet originale Ms. diu latuerit,

46 Hoc vero plane mirandum, (urgebit Reverentia veſtra) eam (Vitam) nunc primum poſt quatuor fere ab obitu Raymundi ſecula, lucem aſpicere; idque eo maxime, quod Lulliſtæ, acerrimi Doctoris ſui defenſores, nihil eorum omiſerint, quæ ad vitam ejus illuſtrandam tantillum poterant conferre. Mirandum ſane, ſi hæc res tractata eſſet à juſtis monumentorum veterum æſtimatoribus, quorum admodum pauci fideles elapſis ſeculis in Hiſpania inventi ſunt. Numquid non probe ſcit, Reverentia veſtra, plurium hominum judicium id fuiſſe, ut magnum obſequium præſtare ſe arbitrarentur ſanctis viris, ſi

A si relictis tinearum pabulo antiquis codicibus, unusquisque suam Sancti cujuslibet Vitam conflaret, ea contenti fide, ut aliqui, non omnes, indicent, unde acceperint ea quæ scripserunt? Nonne id ipsum in hac re præstiterunt Waddingus, Segui & Colletet, citati à Nicolao Antonio, quibus omnibus & aliis plurimis, æque ac Waddingo, indignari poterit Reverentia vestra?

47 Ab hac antiquorum hujusmodi codicum oblivione, & veluti contemptu, profectum est, ut dum Vitas Raymundi perquirerem, satis sibi & mihi facere viderentur Lulliſtæ nonnulli, si me remitterent ad Vincentium Mut, Antonium Daza, Nicolaum Causinum & alios hujusmodi, præsertim ad Joannem Segui, cujus Vitam aliqui recudendam existimabant, mirabanturque antiquitatibus perquirendis me adeo intentum. Nec defuit Doctor Lulliſta, Cathedraticus hujus Academiæ, qui cum sciret me in pretio habere Vitam istam Ms. mihi diceret se, dum eo in collegio habitaret, eam vidisse, nec quidquam retulisse; quod judicaret, me nihil eam curaturum: cum aliæ typis datæ moderniores & profusiores Raymundi Vitæ exstarent, quas me B vidisse haud dubitabat: quin & versionem Balearicam ejusdem Vitæ ostendit, Latinæ satis conformem; ex qua aliquid, non tamen reliqua supplere licuit, ut in Dissertationibus annotavi pag. 492.

aut verius imperite contemptum fuerit, præscriptis recentioribus;

48 Hæc, ni fallor, in causa fuerunt, cur Vita illa hactenus edita non fuerit; quemadmodum & alia plura antiqua monumenta, ad corpus B. Raymundi ejusque cultum spectantia, operi meo inserta, quæ non modico honori Beato esse poterunt, nec edita umquam sunt à Lulliſtis illis, acerrimis Lullianarum rerum defensoribus; sic tamen ut ideo fidem indubitatam nequaquam demereantur. Pace Reverentiæ vestræ dicam, multa neglexisse Lulliſtas, quæ ad suum Lullum defendendum conducebant, tuendis ejus scriptis unice intentos, doctrinæque in cathedris & theatris tradendæ ac defendendæ. Cum enim in collegio illo B. Mariæ de Sapientia, & in cœnobio S. Franciſci plurima exstent Raymundi opera manuscripta, antiquissimo charactere, alia non ita antiquo descripta; nec ea typis mandare curant, nec recudere jam typis data, additis iis Notis quas C consulit Waddingus, à Nicolao Antonio merito laudatus. Quod & ego consilium paulatim executioni mandandum sæpe inculcavi, nullo operæ pretio; Lulliſtis sumptus faciendos, aliasque nonnullas excusationes identidem prætexentibus. Accedit denique, quod si, non editum esse Ms. illud, per quatuor ferme secula à Lulliſtis, rerum Lulli studiosissimis, vertendum sit suspicioni suppositionis totius Vitæ; quo loco erunt plura alia monumenta & Vitæ Sanctorum & piorum Virorum, quæ per plura secula latuerunt, donec sollicita recentiorum Scriptorum cura, lucem aspexerunt? ubi interim eos inter, quorum Acta hujusmodi exhibentur, non desint aliqui, quorum honori promovendo civitates & nationes integræ incubuerint.

sicut & alia multa,

ipsiusque Lulli Mss. anecdota,

quæ imprimi & illustrari merentur.

49 Hæc mihi Reverentiæ vestræ dubitationi primæ satisfacere posse videntur; quod si non satisfaciant, liceat mihi nunc saltem iterum conqueri, de magna illa Majoricensium incuria, in servandis scripturis antiquis. Siquidem hanc, procul dubio antiquissimam, tam negligenter servatam video, & tam incuriose custoditam, ut nec in archivo aliquo inventa sit, nec alia suppetant

Interim officio se functum putat Custurerius,

argumenta ejus antiquitatis. Quamquam, cum illa pridem scriberem, non eo querelæ collimabant; sed quia ea quæ Dissertationibus meis parabam, non adeo difficultatibus immunia reperi, ut diu in dispersis colligendis, collectisque conciliandis non laborarim: quibus peractis, aliquali nihilominus egere video confirmatione in nonnullis coævorum scriptis, quam certe non habent omnia, quæ in Dissertationibus adduco, ut Reverentia vestra facile deprehendet ex singulorum examine; licet præcipua illam habeant, & præ ceteris ea, de qua inter nos controvertitur, Vita manuscripta. Unde apparebit, me adduxisse ingenue ea fundamenta, quæ suppetebant, ad singula confirmanda, nec ultra fas excrevisse conatum.] Hactenus Custurerius. AUCTORE I. B. S.

50 Et laudabunt profecto solertem viri diligentiam, solidumque antiquitatis studium, curiosi omnes cimeliorum hujusmodi æstimatores. Certe quæ ad probandam manuscripti nostri vetustatem adfert, talia videri debent, ut nihil præterea merito desiderari queat. Argumento sit vel solum schema pervetusti characteris, quod ex originali frusto, per ipsum Custurerium huc misso, incidendum æri curavi, & supra proposui, Antiquariorum judicio æstimandum. Ficta autem vel corrupta esse, quæ toto opusculo continentur, nemo suspicabitur, qui criticæ, in his examinandis adhiberi solitæ, elementa tantummodo noverit. Neque vero quis verisimile ullo pacto faciet (ut recte advertit Custurerius) circumstantias omnes personarum, loci & temporis tam accurate observari potuisse, nisi ab eo qui integerrima fide, ab ipsomet Raymundo audita posteritati transmitteret. Qui hujus rei periculum per se facere voluerit, is, obsecro, Lulli Vitas pleraque consulat, à recentioribus scriptas; inveniet, à vero, imo & à verosimili eos passim aberrasse, quoties monstratam ab Anonymo viam deseruere. Exemplo erit Canonicus Segui, multa sæpe congerens, quæ tantum non palpabiliter veritatis limites excedunt, Geographiæ & Chronologiæ lumine destitutus; quos ad scopulos identidem offendunt, qui, neglectis priscis monumentis, ornatui magis student quam veritati. Sed de his jam satis, ut extra aleam ponantur Actorum manuscriptorum vetustas & fides. F

in toto hoc argumento diligentissimus,

& idoneus ad vera à falsis discernenda criticus,

51 Erat hic proprius locus, quo acta ipsa statim subjungerentur, ac deinde Vitæ aliæ geminæ, Bovilli, & de Pax, nuper memoratæ; adjectis observationibus, ad explananda ea quæ alias obscuriora viderentur. Et erat hoc etiam nostrum consilium, nisi omnia penticulatius expendendo, tanta occurrisset rerum exigendarum silva, ut Annotationes in Acta, Actis ipsis multo longiores futuras prospicerem. Placuit idcirco graviores difficultates in varios paragraphos distributas, Actis ipsis anteponere; quibus instructus Lector planiora inveniret, quæ forte primo intuitu animum percellerent. Id à Majoribus, Bollando & sequacibus, observatum video; quorum proinde vestigiis inhærere malim, quam aliorum genio obsequi. Hinc in varios Paragraphos divisi, quæ nec ad Notas referri, nec Actis opportune subnecti poterant, utpote ad eorum intelligentiam necessaria; rejectis tantummodo in Appendicem iis omnibus, quæ ad Raymundi opera, doctrinamque ab hæreseos suspicione liberandam, pertinent. Primo itaque, de ortu Lulli, conversione, itineribus, aliisque eo spectantibus concinnanda fuit series Chronologica, qua re-

Vitæ tamen illæ præmittendæ videntur

disquisitiones nonnullæ,

AUCTORE I. B. S. *illam elucidaturæ.*

recensitis ordine totius vitæ peregrinationibus, facilior ad cetera pateret aditus. Agetur subinde de Senescalli regii munere, detersis aut compositis, quæ circa illud objici poterant, difficultatibus. Sequens paragraphus serviet expediendis aliis molestiis, iisque præsertim quibus auctores nostri concilientur. Demum ab exploratione chymica peculiari dissertatione Lullus vindicabitur. His porro ita præmissis ad Acta veniemus, commodiori methodo eruderanda.

§. VI. *De B. Raymundi origine, nativitate, peregrinationibus, usque ad finem seculi* XIII.

Ex familia Barcinone nobili,

52 RAymundi ortum atque originem, præ ceteris accurate, enarrat Vincentius Mut, Historiæ Majoricensis tomo 2 his verbis, ex Castellano Latine versis: Raymundus Lull, Venerabilis Raymundi parens (quem proprie appellatum Lull, nos communem secuti consuetudinem Lullium nominabimus) solvit cum Rege
B Jacobo ad regnum Majoricæ subigendum [anno MCCXXIX.] Quidam hujusce Lullianæ domus originem repetunt ab illo Lullo; qui, quemadmodum in Comitatus Barcinonensis historiis legere est, eam civitatem, servituti Maurorum ereptam, anno DCCXCIX gubernandam suscepit. Alii ejusdem familiæ primordia repetenda censent ex Germania, hac impulsi ratione, quod S. Lullus fuerit Archiepiscopus Moguntinus. Sed ambæ traditiones ne minimi quidem momenti instar umquam habuere. Ego certe judico, eas esse apocryphas, omnisque veritatis expertes; quippe quæ natæ sunt ex sola nominum cognatione.

patre inter Majoricæ conquestores claro,

53 Hoc pro comperto habemus, parentem Raymundi Lullii, fuisse claro in civitate Barcinonensi oriundum sanguine; fuisse celebratum, nobilem, fortem omnibusque numeris absolutum Militem. Id quod ostendit tum ipse in expeditione Majoricensi, tum etiam Jacobus Rex in istius Insulæ partitione: hic enim villas ei tribuit duas, alteram Beniatron nuncupatam, Aliebeti

matre Catalana;

alteram .... Mater fuit è nobilissima clarissimaque Comitum Herilium Catalanorum familia. Hanc
C ille, duobus post annis quam Insula subacta esset, illuc accersivit, ut cum ea vitam degeret Majoricæ. Genuerunt autem filium, cui pariter Raymundo nomen fecere. Natus est in illa civitate, in angiportu impervia, retro sacram In-

Majoricæ natus circa 1235;

quisitionem. Tempus nativitatis ignoratur, sed in quibusdam monumentis Mss. reperitur, fuisse id circa annum MCCXXXV.]

54 Recte, opinor; neque certe audiendi omnino sunt, qui, aut seniorem Raymundum, aut juniorem faciunt. Cum enim, teste Bernardino Gomezio de gestis Jacobi Debellatoris, libro 7 pag. 443, *Insula major ejusque urbs, gloriosissimè à Jacobo expugnatæ fuerint pridie Kalendas Januarias, anni Christianæ salutis* MCCXXX, hoc est, ultimo die anni MCCXXIX; non potuit sane ante eum annum nasci Majoricæ Raymundus noster. Si vero totum adhuc biennium elapsum est, priusquam ejus mater à marito eò evocaretur; per-

post occupatam à R. Jacobo Insulam,

quam verisimile est, non ante annum MCCXXXV beatum Martyrem in lucem prodiisse. Scio Suritam, Waddingum, & præcipuum Lulli adversarium Abrahamum Bzovium, varia hac in re tradere, cum veritate chronologica haudquaquam concilianda. Nimirum, tametsi constet virum sanctum fere octogenarium martyrio coronatum anno MCCCXV, verosimillime XXIX Junii, ut quot- D *(quidquid variem alii)*
annis recolunt Majoricenses; sunt tamen, qui vel nativitatem ejus prævertunt, vel obitum præcipitant, vel vitam ejus ad annorum numerum plane incredibilem extendunt.

nec ultra an. 1315 superstes;

55 Ceterum, ex totius vitæ decursu, ad exactam annorum seriem reducto, satis manifeste statim patebit, anno MCCCXV Raymundum non supervixisse. Præterea communis illa est & pervulgata totius regni Majoricensis vox, inquit Vincentius Mut, communis denique receptaque traditio; cui accedit vetustissimum epitaphium, eodem Auctore teste, Raymundi sepulcro olim inscriptum, ipsissimum nempe, quod se reperisse testabatur Custurerius §. superiori num. 32, ad calcem Manuscripti, quo Vita B. Lulli ab auctore coævo scripta, continebatur. Est autem epitaphium, tempus mortis designans, hoc modo:

Raymundus Lulli, cujus pia dogmata nulli
Sunt odiosa viro, jacet hoc in marmore miro.
Hic M *&* CC *& Cum P. cepit fine sensibus esse.* E

ut probat primum epitaphii;

Quod ita explicandum est, ut littera majuscula M & geminum CC, constituant annos mille ducentos, tertium C in *Cum*, faciat millesimum trecentesimum; littera autem P, quæ est quinta decima alphabeti, designet quindecim; atque adeo indigitetur annus MCCCXV. At hoc ipsum, ut jam dicebam, ex chronologico actorum ordine apertius demonstrabitur.

à quo anno non recte ad annum nativitatis assurgit Waddingus

56 Corrigenda hîc interim, P. Lucæ Waddingi dicam, an ejus typographi sphalmata, quorum de causa non immerito vapulat apud prælaudatum scriptorem Vincentium Mut. Scribit ille, inquit Mutus, tom. 2. suorum Annalium, ad annum MCCLXXV, de B. Lullo in hunc modum: Natus est in insula & civitate Majoricarum, in vico S. Michaëlis, patre Raymundo Lullo, & matre ex generosa familia Herilium, nobilibus Catalanis, MCCXXXVI. Scribunt enim occubuisse anno MCCCXV, suæ ætatis septuagesimo anno. Hoc ejus vitæ tempus, si ex posteriori detraxeris numero, incidet nativitas in illum quem statuimus annum. Minime vero, (*subdit Mutus,*) nam ex hoc ipso quod Waddingus affirmat, conficitur contrarium; & quod non solum septuaginta annos vixerit, verum etiam septuaginta & novem, quia supponit illum natum esse MCCXXXVI, mortuum autem F
MCCCXV. Tomo tamen tertio erratum agnovit, & emendare voluit. Utut est, ex judicio illo vago, & inconstanti modo, quo Waddingus de hoc insigni viro loquitur, constat quanta incuria scripserit de Raymundo; cum tamen haberet hujusce veritatis accuratius indagandæ adjumenta; imo, quia Raymundus erat religiosus Franciscanus, etiam obligationem.

in alia quoque sphalmata lapsus;

57 Tomo 3, ad annum MCCCXV num. 14, volens discutere, an Raymundus egerit cum Eduardo, ita habet: Eduardus autem hic Tertius est hujus nominis, qui regnare cœpit anno MCCXXV, ætatis suæ XIV, obiitque anno MCCCLXXVII. At ro Rex Eduardus, de quo loquitur, & qui obiit anno MCCCLXXVII; licet à nonnullis Tertius nominetur, fuit Eduardus Sextus; & si cœperit regnare anno MCCXXVII, & obierit MCCCLXXVII, sequitur, quod vixerit CLXIV annos: qui tamen annos vixit dumtaxat quinque & sexaginta. Numero 8 deinde ait, Raymundum fuisse Romæ anno MCCCXCIII. Verum quomodo potuit Romæ esse MCCCXCIII, ille qui anno MCCCXV occubuerat? Dicentur fortasse errata typographi, quæ

cum

A cum reliquis emendata non ſunt: ſed ſi admiſſa eſt tanta incuria in relegendis præli typographici ſpeciminibus, quanta fuerit in expendendis ſcriptis contra Lullium?] Hæc Mutus, in Annaliſtam paulo iniquior, quia ignoravit, Waddingo integrum non fuiſſe typographi errata corrigere, Romæ agenti, dum Annales Lugduni imprimerentur. Nec tamen, in omnibus Waddingum excuſaverim, cujus calculus aperte fallitur, quod decennio tardiorem fecerit Raymundi converſionem, atque in aliis plurimis, ſancti viri vitam ſpectantibus, paſsus ſit diligentiam ſuam deſiderari.

gravius autem alii, Lullo dantes annos ſupra centum.

58 Turpius labitur Baronii continuator Bzovius, ejuſque vindex Nicolaus Janſenius, paſſim ſupponentes, Lulli blaſphemias ab Alexandro IV fulminatas; tum nempe, cum is, ut ſuperius inſinuavi, necdum de libris ſcribendis ſomniaſſet. Quid autem Janſenium impulerit, ut aſsereret, Lullum annos vixiſse pluſquam centum; ſcripſiſſe Libros plurimos anno MCCCXXXIII; octoginta poſt annis ad Robertum Angliæ Regem miſiſse epiſtolam; nec levi hactenus conjectura aſſequi licuit. Huc etiam ſpectat, quod ex Itinerario Perſico P. Pacifici de Provins, Cappucini, refert Vernon pag. 222; narratum nempe ab inſulanis Majoricenſibus, Raymundum, qua imbutus erat divinitus altiſſima rerum naturalium intelligentia, *inveniſſe medicinam generalem auro potabili, cujus præſidio vitam ipſe protraxiſſet ad annos centum quadraginta quinque*. Commenta hæc ſunt, veritati hiſtoricæ & chronologicæ apertiſſime contraria, ut jam oſtenſum eo.

B

Ipſe converſum ſe ſcribit, anno æt. 30 expleto;

59 B. Raymundi natalem reduximus ad annum MCCXXXV, idque ex communi & maxime certa ſcriptorum ſententia, aliis auctoritatibus abunde firmata. Jam vero cum ipſemet, lib. 2 de Contemplatione cap. 70, apud Cuſturerium pag. 200, de ſe ſcribat, annos compleſſe triginta, priuſquam divinæ gratiæ radiis illuſtratus, ab inſanis amoribus ad Deum converteretur; conſequens eſt, eam mutationem factam anno circiter MCCLXVI: ſub cujus finem (ut valde appoſite colligit Vincentius Mut) primam ſuam peregrinationem ad Rupem-Amatoris, forte & Montem ferratum, & Compoſtellam ad S. Jacobi Hiſpaniarum Patroni. Inde redux, anno proxime ſequenti MCCLXVII, de conſilio S. Raymundi de Peñafort, operibus pœnitentiæ totum ſe dedit, ut virtutibus præluceret ſuis popularibus, quos incontinentiæ exemplis forte ad malum antea pellexerat.

adeoque anno Chr. 1267 primùm peregrinari inſtituit.

C

60 Tenuit hic vitæ modus, de concordi auctorum ſententia, annos omnino novem: quo tempore & Latine didicit, & Arabice, donec cælitus illuſtratus, Artem illam celebrem componere aggreſsus, eos excitavit rumores, quibus impulſus Jacobus I Balearium Rex; Magni Victoris filius, eum ad ſe in Montem Peſsulanum evocavit; haud dubie ſub finem anni MCCLXXV, vel initio ſubſequentis MCCLXXVI: idque manifeſte conficitur ex Bulla Joannis XXI, data Viterbii XVI Kal. Octobris, Pontificatus ejus anno primo, ad præfatum Jacobum Regem, ſuper erectione monaſterii ad diſcendam linguam Arabicam; illius ſcilicet, quod ab eo Rege ſummis precibus Raymundus impetraverat, eo fine, ut inde capaces redderentur Religioſi illi ad convertendos Mahumetanos: quam rem quoad vixit conatus eſt promovere, quemadmodum ex ejus Actis nimis quam liquido conſtabit.

& nono poſt anno publicavit Artem ſuam,

cujus cauſa ad Montem Peſſulanum citatus,

61 In Monte ergo Peſsulano primum examen ſubiit *Ars Generalis* Lulliana. Cum autem voti potitus vir ſanctus, quod maxime cupiverat à Rege obtinuiſset; remeavit in patriam, monaſterio conſtituendo intentus. Quem ea res ſucceſsum habuerit, nihil attinet dicere. Illud certum videtur, Raymundum annis aliquot hæſiſse Majoricæ, animo volvens Saracenorum converſionem; eique rei per ſe allaboranti, venit tandem in animum, rem coràm ipſimet Romano Pontifici proponere, atque idcirco Romam petere; ut quod Majoricæ felicibus cœptum erat auſpiciis, toto orbe Catholico propagaretur. Ea ſpe fretus, iter arripit exeunte anno MCCLXXXVI, vel principio ſequentis MCCLXXXVII, inani ſucceſsu: nam, teſte Auctore ſynchrono aliiſque, *cum ipſe ad Curiam perveniſſet, invenit Papam tunc recenter mortuum, ſcilicet Honorium Papam*, qui III Aprilis ejuſdem anni MCCLXXXVII, è vivis exceſserat. Erit nobis hic annus celeberrimarum B. Lulli peregrinationum velut epocha, ex qua perpetuis prope itineribus, ad Catholicæ Religionis augmentum, non exiguam Orbis partem peragravit.

AUCTORE I. B. S.

eam Jacobo Regi probat.

& anno 1287 Romam profectus,

62 Siquidem [derelictâ Curiâ (Romanâ) direxit verſus Pariſios greſsus ſuos, ad communicandum ibi mundo, quam ſibi dederat Deus Artem. Veniens ergo Raymundus Pariſios, tempore Cancellarii Bertholdi, legit in Aula ſuum Commentarium Artis Generalis, de ſpeciali præcepto prædicti Cancellarii; perlectoque Pariſiis illo Commentario, ac ibidem viſo modo Scholarium, ad Montem rediit Peſsulanum.] Hæc Auctor ſynchronus. Quæ lucem accipiunt ex Bovillo, tradente quod Raymundus [habuit in Pariſienſi Studio præceptorem quemdam, Thomam nomine, cui plures libros dicavit; & quem vice verſa (diſcipulus magiſtrum inſtituens) Artem omnem ſuam edocuit; mercedis loco reddens, pro voce ſpiritum, pro mortua littera vivificantem doctrinam.] Hinc pronum eſt colligere, ſatis diu Raymundum Pariſiis commoratum, anno primùm MCCLXXXIX ad Montem rediiſſe Peſsulanum.

inde Pariſios,

ubi magiſtrum ſuum diſcipulus docet,

E

63 Probabiliſſimum cenſeo, Raymundi moram fuiſſe & illic diuturniorem: quandoquidem *Artem inventivam* elaborarit, figuris ſuis ſedecim, ad quatuor dumtaxat redactis. *Quibus rite expletis*, inquit Scriptor Anonymus, [anno MCCXC] *iter arripiens*, [MCCXCI] *venit ad Januam, ubi moram faciens non multam ... direxit ad Romanam Curiam greſsus ſuos*, monaſteriis impetrandis, & unioni Ordinum militarium ſemper intentus. Hanc noſtram Chronologiam egregie confirmat Briëtius in Annalibus, anno MCCXCI, referens quod *Nicolaus IV Ordines Templariorum & Hoſpitalariorum in unum redigere eſt conatus, cui negotio perficiendo multum laboravit Raymundus Lullus: ſed difficilius erat hanc perficere concordiam quam ſperare*. Nec certe perfecit quidquam *propter impedimenta Curiæ Romanæ*, quæ tunc multa & gravia erant, ut ſatis norunt rerum Eccleſiaſticarum vel modice periti. *Deliberato* itaque *conſilio progreſſus, venit ad Januam, ut inde transfretaret ad terram Saracenorum*. Id eodem anno vel ſub initium ſequentis accidiſſe manifeſtum eſt, ex eo quod Tuneti per plures menſes prædicato Chriſti Euangelio, inde poſt multa opprobria & verbera ejectus, & à Genuenſibus in portu receptus, teſtetur ipſe Raymundus, ſe *in portu Tunici, in medio menſis Septembris, anno Incarnationis Domini* MCCXCII, *incepiſſe ſuam Scientiam*, ſeu Tabulam Generalem, ad omnes ſcientias applicabilem.

deinde Genuam

& fruſtra conatus unire cum Templariis Hoſpitalarios,

atque eidem prædicare Tuneti,

AUCTORE I. B. S.

64 Addit ibidem vir Sanctus, *finitam* (illam Scientiam) *in eodem anno prædicto, in octavis Epiphaniæ, in civitate Neapolis*. Quod ita intelligendum optime advertit Nicolaus Antonius, in sua Bibliotheca veteri lib. 9, cap. 3, num. 89, ut absolutum fuerit opus, antequam annus integer evolveretur, à die qua inceptum fuerat. Nempe operi illi manum ultimam appoſuit anno MCCXCIII, cum anno præcedenti ſub finem, Neapolim navibus Genuenſibus eſſet advectus. *Legiſſe* ibidem *Artem ſuam* teſtatur Anonymus, *moratumque uſque ad electionem Cæleſtini Quinti*, cujus electio cadit in diem v Julii MCCXCIV. Neque interea otiatus eſt B Lullus; ſed in edendis libris aſſiduus, compoſuit Neapoli *Diſputationem quinque hominum Sapientum*, typis datam Valentiæ MDX per Joannem Jofredum: ad cujus calcem legitur; *finivit Raymundus hunc librum in civitate Neapolis, ad laudem ſummæ & individuæ Trinitatis, anno* 1094, ubi legendum MCCXCIV, ut recte monuit Nicolaus Antonius in Bibliotheca antiqua, lib. 9 cap. 3, num. 136. Non videtur dubitari poſſe, quin Raymundus Neapoli permanſerit uſque ad adventum Cæleſtini, ut quæ jam tamdiu fuerat meditatus, Pontifici proponeret. At irrito rurſus conatu. Quapropter *ivit ad Curiam Romanam*, intellige *Romam*, licet tunc Curia reſideret Neapoli; ubi *libros compoſuit*, & nominatim librum *de Anima rationali*, impreſſum compluti cum Elogio Nicolai de Pax, MDXIX, in cujus fine hæc ipſe Raymundus appoſuerat: *Finitus fuit hic liber in civitate Roma, anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo quarto.*

an. 1293 finit Neapoli Artem ſuam,

aliaque nonnulla conſcribit,

B *tum alia quædam Romæ, 1294:*

65 Mira fuit viri conſtantia in proſequendis *fidei Chriſtianæ utilitatibus*: nam *quamvis multas anguſtias, frequenter ſequendo ſummum Pontificem, pateretur; ab intentione nullatenus deſinebat.* Cæleſtino V ſe abdicanti, illo ipſo anno MCCXCIV ſucceſſerat Bonifacius VIII; *cui* ſine mora *conatus eſt ſupplicare Raymundus*, adeo ut toto biennio Romæ vel in comitatu Pontificis hæſerit, *non pro bono proprio, vel præbenda; ſed inceſſanter pro bono Catholicæ fidei ſupplicans.* Hinc celebrem illam *Apoſtrophen* elaboravit, *completam Romæ*, teſte ipſomet Raymundo, MCCLXXXXVI *in vigilia B. Joannis Baptiſtæ*; qua *flexis genibus, cum humilitate & reverentia quanta poteſt, Sanctiſſimo Patri ſummo*

C *Pontifici, Domino Bonifacio, Chriſti Vicario, & Dominis Cardinalibus ſupplicat, ut ipſi &c.* Nihilominus exauditus non eſt, Deo, ut credibile eſt, adverſis caſibus fidelis ſervi patientiam exercente, ut ea cumulatius in cælo coronaretur.

& apud Bonifacium 8 fruſtra laborare ſe videns,

66 Unde *videns Raymundus, ſe à ſummo Pontifice aliquid obtinere non poſſe; profectus ad civitatem Januæ* (opinor, ſub exitum præfati anni MCCXCVI) *libros* ibi *aliquos compilavit*, quorum nomina comperta non habeo, uti nec quanto tempore Genuæ tum fuerit commoratus. Ceterum cum inde *ad Regem Majoricarum* in Montem-peſſulanum profectus, non multo poſt *iter arripuerit Pariſios*, quo certum eſt eum perveniſſe ante feſtum Aſsumptionis B. M. V. anni MCCXCVIII; veroſimile eſt, non ante finem anni MCCXCVII Raymundum Genua diſceſſiſſe. Fuiſſe autem Pariſiis eo quo dixi tempore, aperte liquet ex ejus diſputatione ſuper Magiſtro Sententiarum, inibi *finita anno* MCCXCVIII, *in octava Aſſumptionis beatæ Mariæ*. Non prætermiſit *Artem ſuam* denuo *publice legere*, & libros quam plurimos compilare, quos in Bibliotheca enumerat Nicolaus Antonius, ſæpe à nobis citatus.

Genuam redit;

indeque per M. Peſſulanum 1298 Pariſios:

67 Ad inſtitutum noſtrum quod attinet, conſtat Raymundum tunc cum Rege Philippo egiſſe, *ſuper quibuſdam perutilibus Eccleſiæ ſanctæ Dei: ſed videns ſe parum aut nihil ſuper talibus obtinere, regreſſus* eſt *Majoricas*, poſteaquam Pariſiis ſeſquiannum & amplius fuiſset commoratus. Ex libro cui Titulus, *Quæſtiones Magiſtri Thomæ Atrebatenſis, ſolutæ ſecundum Artem*, quem librum Raymundus compilaſſe ſe ſcribit Pariſiis *anno Domini* MCCXCIX *menſe Julio*; patet, ejus regreſsum Majoricas ad illius anni finem differendum. Cum autem in fine *lecturæ Artis, quæ intitulata eſt, Brevis practica Artis generalis*, addiderit ipſe, *finitam hanc lecturam in civitate Januæ, anno Domini* MCCC, *menſe Februario*, ſatis manifeſtum eſt, eum Majoricas ante eum annum appellere non potuiſſe. Uti & manifeſtum eſſe oportet, eum rurſus per Montem Peſſulanum tranſiiſſe, cum inter opuſcula ejus in Sorbona aſſervata, tomo 6, habeatur *Tractatus de Prædicatione, Monſpelii finitus* MCCC, ut teſtatur Eruditiſſimus Cattellanus, in epiſtola data XXIII Aprilis, MDCCVII. Quod autem anno MCCC Majoricis ſtrenue ſe impenderit, tum *diſputationibus*, tum *prædicationibus*, ut *innumeros Saracenos ibi morantes traheret in viam ſalutis*; probant complura opuſcula, ibi eo anno completa, ut videre eſt apud Cuſtururium, diſſert. 2, cap. 9, pag. 513, quæ hic, brevitatis cauſa, nominanda non cenſuimus, ſerie chronologica contenti.

D

ac tandem Majoricam;

ubi anno 1300 impendit ſe converſionis Saracenis;

E

68 Stupenda fuit Beati viri alacritas, quoties vel tenuis ſpes affulgeret propagandæ Catholicæ fidei. Piis *laboribus* ſtrenue *inſudabat* Majoricæ; cum eò allata ſunt *nova, Quod Imperator Tartarorum Caſſanus Regnum Syriæ fuiſſet aggreſſus, illudque totum ſuo dominio ambiebat &c.* Pluribus opus non fuit, ut *inventa* protinus *navi parata, transfretaret in Cyprum*. Ea de navigatione poſtea latius erit agendum; hic ſat erit annotaſſe, eam pertinere ad annum MCCC; quandoquidem affirmet ipſe Raymundus, fuiſſe ſe in Armenia, & ſcripſiſse ibidem *librum de iis, quæ homo de Deo debet credere, in urbe Alleas, menſe Januario* MCCCI. Nec eſt quod profectio Armenica revocetur in dubium; cum Cuſtururius pag. 515, indubitatum referat Lulli ipſius teſtimonium, quo ſcribit libro de Fine, diſt. 2, part. 3, ſe iviſſe *Verſus Cyprum in Armeniam, ſed quia iſtæ terræ omnibus non ſunt ſanæ, ut ſcio, quia fui* &c. In quo ſane vir ſanctus non fallitur, nam recentiſſima Itineraria unanimi conſenſu fatentur, craſſius Armeniæ clima, & inſalubrem aërem merito alienigenas ab iis regionibus avertere.

eodemque zelo per Cyprum in Armeniam tendit

F

§. VII. *Raymundi opera & itinera, ſeculo* XIV *uſque ad obitum, Chronologice deducta.*

69 EX Armeniâ Cyprum repetiit eodem anno MCCCI: quippe qui aſserat ſe *perfeciſſe Tractatum de Natura, in civitate Famaguſtæ, in menſe Decembris, anno* MCCCI. *Tunc cœpit prædicationibus & diſputationibus viriliter operari*, adeo *ut doctrinis inſiſtens, corporali infirmitate non modica gravatus ſit*; aliaque perpeſſus, quæ fuſius exponit Auctor anonymus. Hæc procul dubio Raymundum in Cypro detinuerint toto ferme anno MCCCII, quo uſque, *transfretans Genuam, quamplures edidit ibi libros*. Binos adducit Cuſtururius, ibidem finitos anno MCCCIII; alterum menſe Februario; menſe Majo alterum. *Deinde profectus eſt Pariſios;*

Anno 1301 infirmatus in Cypro;

A *fios*, inquit Ms. ſæpe citatum, & cum eo Bovillus; *Artem ſuam efficaciter ibi legit, & libros plurimos compilavit.* Quo pacto id intelligendum ſit, conjectura quam poteſt veriſimili, ſtatuatur oportet. Librorum id temporis Lutetiæ compoſitorum nuſquam meminit Nicolaus Antonius, neque ullos adducit Cuſturerius, tametſi opuſcula reperiam omnino quatuor, quæ uno eodemque menſe Martio MCCCIV, *finivit Raymundus in Monte Peſſulano*, præter alios prædicta in civitate elaboratos anno MCCCIII & MCCCV. Hæc autem cum Actis Raymundi ſic videntur accommode conciliari poſſe.

1303 *Genua Pariſios abiit,*

inde in M. Peſſulanum redit,

70 Egit beatus Martyr Genuæ uſque ad menſem Majum MCCCIII; unde illum, cum Vitæ Auctoribus, Pariſios progreſſum ſtatuimus menſe Junio; *Artem ſuam iſtic efficaciter legiſſe, & libros plurimos*, ſi non plane *compilaſſe*, ſaltem inchoaſſe; quibus deinde ultimam manum appoſuerit; ſeu (uti ipſe loquitur) quos *finiverit in Monte Peſſulano*. Ardebat tunc vir Sanctus incredibili deſiderio allaborandi confœderationi ſacræ Principum Chriſtianorum, ad recuperandam Terram ſanctam, cujus calamitates & ærumnas propius erat intuitus. Idcirco credibile eſt, eum

& hinc rurſus Pariſios;

B Pariſiis, ad Regem Aragoniæ Jacobum II, in Monte Peſſulano quandoque reſidentem, atque hinc rurſus Pariſios, ultro citroque commeaſſe. Quod ne gratis comminiſci videar, en ipſius Sancti verba, in fine Diſputationis Remondi Chriſtiani & Homerii Saraceni: [Et his tribus ordinamentis fortaſſis mundus poſſet redire in bonum ſtatum, ut largius locuti ſumus in libro, quem ſupra diximus, de Fine; & quem præſentavimus Regi Aragoniæ; & ipſe ſtatim illum miſit ad Dominum Papam, qui nunc ipſum habet: quando in Monte Peſſulano, me præſente, obtulit totum ſuum regnum, ſuam perſonam, ſuam militiam & theſaurum, ad pugnandum contra Saracenos, omni tempore, quo placeret Domino Papæ & Dominis Cardinalibus. Sum ego de hoc certiſſimus, quia tunc temporis præſens eram.]

iteramque in M. Peſſulanum,

61 Sit itaque itionum iſtarum & reditionum ordo hujuſmodi. Reducendus eſt Pariſiis in Montem Peſſulanum, menſe Octobri MCCCIII; ſi verum eſt, quod ipſo illo menſe abſolverit in ea urbe *Diſputationem Fidei & Intellectus*, ut habet Nicolaus Antonius num. 132. Ex Monte Peſſulano repetiit Lutetiam, poſt menſem Martium

ubi abſolvit opuſcula quædam an. 1304 & 5,

C MCCCIV, via Lugdunenſi; atque in ea urbe (ut apud Cuſturerium pag. 518 teſtis eſt ipſe Lullus) inchoavit *Artem generalem*; aliam, opinor, à prima, quam ſæpe ad incudem revocaſſe, ſupra tradidimus. Quam longa fuerit Pariſienſis peregrinatio, non aliunde datur colligere, quam quod iterum libris ſcribendis deſudaret in Monte-Peſſulano, MCCCV menſe Aprili; quo *finivit Raymundus librum de Fine, ad laudem & honorem ſancti Spiritus*. Auctor Anonymus, Bovillus, & alii, neglectis brevioribus illis Raymundi itineribus, eum Genua Pariſios; atque inde ad Clementem V, Lugdunum deducunt. Verba ſynchroni ſunt: [Tempore igitur Domini Clementis Papæ V, à civitate Pariſienſi recedens, pervenit Lugdunum; ibique reſidens, ſummo Pontifici ſupplicabat de re pro fide uberrimæ bonitatis &c.] Ego vero exiſtimo, illa cum rei veritate cohærere non poſſe, niſi Raymundi excurſiones, noſtro, vel alio non abſimili modo conduplicentur.

& inde Lugdunū venit ad Clementem V,

72 Sit ergo extra controverſiam, Lullum in Monte Peſſulano fuiſſe menſe Aprili MCCCV. Si enim Clementem V Lugduni convenit, (quod ut certum ſupponunt omnes ejus Vitæ ſcriptores) conſequens eſt, ut eo acceſſerit; non Pariſiis, ſed ex Monte Peſſulano; niſi quis curſationes præcipitando, novum fingat iter Pariſienſe, menſibus Majo & Junio; ſtatuat deinde moram menſis unius aut alterius; dicatque Raymundum non prius veniſſe Lugdunum, quam facta fuiſſet Clementis V coronatio, inſtituta III Idus Novembris, præfati anni MCCCV. Mihi tamen longe veroſimilius eſt, Martyrem noſtrum ſupplicationem Clementi porrexiſſe ante Coronationem. *Quæ quidem ſupplicatio*, cum *tam Domino Papæ quam etiam Cardinalibus modicum fuiſſet curæ; regreſſus Majoricas, transfretavit ad quamdam terram Saracenorum, quæ vocatur Bugia.* Porro hiſce omnibus agendis pertractandiſque neceſſe eſt non ita tempora coarctare, ut novæ huic miſſioni, apud omnes certiſſimæ, tantum ſpatii non tribuatur, quantum exigunt locorum & peragratarum regionum diſtantiæ & intervalla, certe non contemnenda.

veroſimilius necdum coronatum,

73 Jam vero cum ex Synchrono conſtet, Raymundum Bugiæ in Africa pluſquam ſex menſibus carceri fuiſſe mancipatum; aliunde autem ſcribat ipſemet, *finiviſſe ſe* Artem brevem, *Piſis in monaſterio S. Dominici, menſe Januarii anno* MCCCVII; quis non videat Raymundi cum Clemente colloquium, Lugduni tunc habitum, valde importune ad exitum anni MCCCV dilatum iri? Nobis hac in re præplaceret itinerum ratio hujuſcemodi. Advertens ſe apud novum Pontificem, aliis per id tempus occupatiſſimum, nihil proficere; Lugdunum deſeruit adulta æſtate, probabiliter Septembri menſe, quo jam Lugduni agebat Clemens V, menſe Auguſto eo progreſſus, ut tradunt ejus Acta, à Bernardo Guidonis Epiſcopo Lodevenſi deſcripta. Hinc Majoricam appuliſſe Raymundum diceremus, circiter Decembri menſe ejuſdem anni MCCCV; unde non multo poſt in Africam delatus, prolixam illam inſtituerit cum Mahumetano Antiſtite aliiſque diſputationem, cujus de cauſa opprobriis, contumeliis, verberibus & tormentis pluribus affectus, diuturnum carcerem ſuſtinuerit; ex quo Genuenſium precibus liberatus, paſſus ſubinde naufragium, vix demum Piſas enataverit, vergente ad finem anno MCCCVI. Nihilominus calculo huic noſtro repugnat ipſa viri ſancti notula, ad finem alicujus Artis Generalis oppoſita; quam *inceptam* affirmat *Lugduni ſuper Rhodano, menſe Novembris anno* MCCCV; unde conficere licet ſtupendam prorſus Raymundi in peregrinationibus celeritatem.

Piſas advectus ante 1307 *a* E

poſt ſecundum in Africam excurſum,

F

74 Creſcit porro admiratio ex alia Beati excurſione; quam putarem incredibilem, niſi me convincerent teſtimonia, aliunde non rejicienda. Teſtatur ipſe in Arte Brevi, ſe *finiviſſe hunc librum Piſis in monaſterio S. Dominici, menſe Januarii* MCCCVII *Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Rurſus ait, ſe *Artem utriuſque Juris ſcripſiſſe in Monte Peſſulano, menſe Januarii* MCCCVII, *Clemente* V *Pontifice*. Mira ſane feſtinatio, vix Piſas appulit, librum abſolvit, trajicit in Montem Peſſulanum, alium librum deproperat, atque his omnibus expediendis menſis unicus abunde ſufficit. Utut eſt, hoc de itinere nihil memorat Auctor Anonymus, nihil Bovillus, forte quod brevior trajectio, ad agenda cum Rege Jacobo negotia, non tanti viſa ſit, ut rerum aliarum ſeriem interturbaret. Scribunt itaque, [Propoſuiſſe Raymundum Piſanorum Conſilio (huc nempe

revertis in M. Peſſulanum;

Piſasque regreſſus,

AUCTORE I. B. S.

pe redierat, peractis in Monte Peſsulano negotiis) bonum fore, ut in eodem conſtituerentur Ordine religioſi Milites Chriſtiani, ad hoc ſcilicet ordinati, ut propter recuperandam Terram ſanctam continuum prælium exhiberent perfidis Saracenis. Cujus grato eloquio, gratoque monito condeſcendentes; litteras Summo Pontifici & Cardinalibus, ſuper hujuſmodi ſalutari negotio, conſcripſerunt. Iis vero litteris impetratis in civitate Piſana, Januam iter arripuit.

perſuaſit uniendos Ordines militares;

75 Atque hæc ita ordinanda cenſemus. Piſas tenuit Raymundus exeunte anno MCCCVI. Proxime ſequenti Januario excurrit in Montem Peſſulanum, unde Piſanos revifit anno MCCCVII nondum decurſo. Varia illic exaravit opuſcula producta à Cuſturerio pag. 525, quorum binis adſcribitur menſis, alteri Martius, Aprilis alteri, MCCCVIII. Ex quo datur intelligere, Raymundum non exiguam illius anni partem Piſis tranſegiſſe, tum compilandis opuſculis, tum impetrandis commendatitiis nuper memoratis. His autem rite peractis, proceſſit Genuam, litteras conſimiles ab ea Republica procuraturus, quibus Summum

Genuam regreſſo magna pecuniæ ſumma offertur in ſuccurſum Terræ ſanctæ,

B Pontificem permoveret ad ea concedenda, quæ totis viribus annos quadraginta & amplius promovere conatus fuerat. Narrant hic Vitæ ſcriptores, inſigne Matronarum Genuenſium munificentiæ monumentum, utpote quæ *in auxilium Terræ ſanctæ*, ultro Raymundo *promiſerint triginta millia florenorum*. His in propoſito firmatus, *ſeparatus de Genua* (adulta, opinor, æſtate anni MCCCVIII) *pervenit ad Papam, Avenione tunc temporis reſidentem. Videns autem ſe de propoſito ſuo ibidem aliquid obtinere non poſſe, Pariſios iter arripuit.* Cum prius Monſpelium excurriſset, ſi verum eſt, quod ibi eodem anno librum ſcripſerit *de Experientia Artis Generalis*, ut ſe legiſſe teſtatur in minori Sorbonæ bibliotheca, laudatus à nobis nuperrime Claudius Caſtellanus.

76 Tenuit, haud dubie, Raymundum Avenione menſes aliquot, Pontificis & Cardinalium ſolicitatio ad Terræ ſanctæ recuperationem; ſic ut non niſi exeunte anno MCCCVIII Pariſios attigerit; *ubi & Artem ſuam publice legit, & alios libros quamplurimos, quos fecerat temporibus retroactis.* Porro differri ulterius non potuit iter illud Pariſienſe, quod in fine libri novi Phyſicorum compendioſi, legatur, *finiviſſe iſtum librum Pariſiis menſe Februarii, qui inceptus fuit menſe Januarii die ultima, ſole eclipſame anno* MCCCIX. Quod & confirmari amplius poteſt ex alio libro de *Ente mobili*, ibidem ſcripto menſe Januarii anni præfati; ex quo dubitatio omnis tollitur, ſiqua forte cuiquam ſupereſſe videretur. Hæc autem quomodo ſuboriri poſſit, certe non video; niſi vanam quis auſit dicere celebrem Artis Lullianæ Approbationem, à quadraginta Magiſtris & Bacalaureis juramento firmatam, ſigillo munitam, datamque die Martis poſt Octavas Purificationis B. M. V. illius anni MCCCIX, poſtquam Artem illam per dies non paucos Raymundus ipſe prælegiſſet. Alium præterea librum de *Ente, ſimpliciter per ſe & propter ſe exiſtente & agente*, teſte Cuſturerio, *finivit Raymundus Pariſiis menſe Septembris* MCCCIX; item alium *de Arte demonſtrativa veritatis*. Librum præterea *Contradictionis, inter Raymundum & Averroiſtam, de centum Syllogiſmis circa myſterium Trinitatis*, ſcripſit ibidem loci, *menſe Februarii* MCCCX. Denique *De Deo ignoto, Pariſiis menſe Martii* MCCCX, alioſque à Cuſturerio enumeratos pag. 530.

inde Avenione Pariſios rediit,

C

& varios ibi libellos ſcripſit,

77 Atque hæc hactenus apprime cohærent: Negotium faceſſit nova ad Montem Peſſulanum excurſio, ex Raymundi libris aſſerta à Cuſturerio pag. 531. Notat hic, inter illius opera, bina reperiri, quæ menſes præferant Martium & Apilem anni jam citati MCCCX, in Monte Peſſulano ſcripta aut abſoluta. Utcumque acceperis, non uſque adeo obvium eſt intelligere, quo pacto Raymundus, uno eodemque menſe & libros duos, tametſi non magnæ molis, duabus illis in urbibus adornaverit, & inſimul ex una tranſierit ad alteram. Scio Nicolaum Antonium alicubi indicare, non convenire omnino inter exempla libri, *De Controverſia fidei & intellectus in objecto*, circa annotationem anni, ſignantibus aliis annum MCCCIV, aliis MCCCVIII, aliis denique eum, quo de loquimur, MCCCX. Si mihi ex his ſeligere liceat, quem putem probabilius aſſumendum; dicam præferendum annum MCCCIV; in quem commode rejici poteſt operis illius compoſitio; cum ſuperius dixerim, non ante menſem Martium MCCCIV Lullum ex Monte Peſſulano receſſiſſe. Hoc equidem pacto video leniendam difficultatem, quam multiplicandis Raymundi frequentiſſimis itineribus creditu arduam, & tantum non impoſſibilem, reddunt Hiſpani ſcriptores; adeo ut alatum fuiſſe oporteat, qui disjunctiſſimas regiones & urbes nullo quaſi negotio percurſaverit.

D

deinde in M. Peſſulano anno 1310; ex quo

78 Silentio præterii, quæ alii comminiſcuntur, non minus fabuloſa, quam incredibilia, de Raymundi tranſitu ex Armenia in Angliam; uti & de alio, relato à Canonico Segui, terreſtri Africano itinere, ex Ægypto in Tunetanum regnum; pluribuſque hujuſmodi, nullo auctore, nullo fundamento traditis. Ceterum, licet ſcriptores Vitæ de Monte Peſſulano, per id temporis à Lullo repetito, altum ſileant; non eſt plane inveriſimile, eo profectum Raymundum menſe Martio MCCCX; atque ibi *finiviſſe* librum *De Unitate & Eſſentia, menſe Aprili anni ejuſdem* MCCCX. Non multo poſt reducem habuit Lutetia: quandoquidem in fine libri *De Converſione ſubjecti & prædicati*, legatur hæc clauſula; *Finivit Raymundus hunc librum Pariſiis menſe Julio* MCCCX. Quievit ſubinde Lutetiæ per annum integrum & amplius, uti commonſtrant libri ab eo tunc editi, & à Cuſturerio relati pag. 531; quorum uni, *Utrum fidelis poſſit ſolvere & deſtruere omnes objectiones, quas infideles poſſunt facere contra ſanctam Fidem Catholicam*, adſcribitur menſis Auguſti MCCCXI. De libro, *Dominus quæ pars*, quem vocant *Diſputationem Raymundi cum Scoto*; de Approbatione doctrinæ Lullianæ, à Doctoribus Pariſienſibus per id tempus data, aliiſque eodem ſpectantibus, erit alibi proprius agendi locus; nunc reliquam vitæ ſeriem pertexamus.

Pariſios regreſſus

F

anno 1311 dicitur diſputaſſe cum Scoto,

79 *Poſt hæc autem, ſciens Raymundus, fore à ſanctiſſimo Patre, Domino Clemente Papa Quinto, generale Concilium celebrandum apud civitatem Viennenſem, anno Domini* MCCCXI *in Kalendis Octobris; propoſuit ire ad dictum Concilium, ut tria ibidem impetraret, ad reparationem fidei orthodoxæ.* De his latius poſtea in Vita. Interim ex libro qui incipit, *Ens ſimpliciter abſolutum*; quique is ipſe videtur, quem alibi appellavimus, *De Ente ſimpliciter per ſe & propter ſe exiſtente*, tunc à Raymundo in meliorem formam redacto; ex eo, inquam, libro *ſcripto tempore Concilii Viennenſis anno* MCCCXII, manifeſte patet, virum ſanctum Viennæ reſediſſe menſibus aliquot; donec Pariſios denuo reverſus, compilavit librum

tum fuiſſe Viennæ tempore Concilii,

De

A *De Efficiente & Effectu, menſe Martio* MCCCXII. Quod de Pariſienſi reditu nihil referat Anonymus, mirum videri non debet; cum ultra Concilium Viennenſe Acta ejus non protrahat. Cur id alii tacuerint, aut quæ ejus cauſa, divinare non lubet. Cuſturerius noſter pag. 538, adducit Raymundi libros ſeu libellos omnino ſex, ipſomet anno MCCCXII Majoricæ depromptos; ex quibus colligas, eum non potuiſſe diu poſt menſem Martium Lutetiæ commorari.

rurſus Majoricam profectus,

80 Reſtat poſtrema beati Martyris navigatio, Palmâ Balearium (ita Majoricarum metropolim appellat) Meſſanam, atque in Regnum Bugiæ; ubi tandem felicem laborum metam attigit, glorioſo martyrio coronatus. Non habeo unde certo determinem, quo menſe ex inſula ſolverit; attamen cum tractatulum *In probationem Trinitatis*, quem prætitulat, *de Subſtantia & Accidente*, Raymundus abſolverit *in civitate Meſſanæ, menſe Octobris* MCCCXIII; veriſimile apparet, id extremo vere, vel ſub æſtatem accidiſſe. Neque id exploratum habeo, utrumne ex Sicilia in Africam, an potius in patriam reverſus, ex ea profectionem ultimam Africanam adortus ſit, quam in partem magis inclinat Cuſturerius, ex Actis Proceſſus ad canonizationem, memorans pag. 541, eum XIV Auguſti MCCCXIV, ex inſula Majoricarum in Africam trajeciſſe. Sit ita, per me licet; eo autem ſuppoſito, dicendum erit, Raymundum, ineunte æſtate MCCCXIV, Palmam reducem, non multo poſt ad deſideratum martyrium properaſſe.

deinde Meſſanam;

reviſaque extremum Majorica, in Africam

B

anno 1314.

81 Cur hunc Raymundi in patriam reditum in æſtatem differam, facit liber *de Concilio Divinarum dignitatum, ad laudem & honorem Dei finitum menſe Madii, in civitate Meſſanæ, anno* MCCCXIV: unde non in Angliam, ut quidam comminiſcuntur, ſed vel in Majoricam, vel in Africam ſolviſſe indubitatum eſt. Atque hæc tandem ultima fuit Raymundi, peregrinatio dicam, an miſſio vere Apoſtolica, effuſo pro Chriſto ſanguine egregie confirmata, quam ita narrat Nicolaus de Pax in Vita, poſtmodum de integro ſubjungenda: [Veritus vir ſanctus, ne optatiſſimi martyrii decus amitteret; Bogiam denuo tranſvectus eſt; ibique inter Chriſtianos mercatores initio latens, cœpit paulatim quoſdam Saracenos clandeſtine alloqui, quos ſibi antea & benevolos & diſcipulos reliquerat: Illis in fide orthodoxa firmatis, diutius fidei ſilentium ferre non potens, in plateam urbis progreſſus, audacter Chriſtianæ legis præconia declamavit.] Tum cetera proſecutus laudatus de Pax, ſubdit: [His & pluribus commota plebis congeries, raptum furibundo impetu, alapis contumeliiſque affectum, ad palatium Regis pertraxit. Cujus mandato Raymundus, Chriſtianæ fidei præco, juſſus interfici extra urbis mœnia, tam beate quam crudeliter lapidatus eſt, anno ætatis ſuæ circiter octogeſimo, & ſalutis humanæ MCCCXV; die feſto, ut à Majoribus acceptum creditur, Sanctorum Petri & Pauli.] Quæ omnia cum deducta hactenus à nobis chronologica, totaque rerum à Raymundo geſtarum ſerie, belliſſime conveniunt.

ubi audentius fidem prædicans,

C

Martyr efficitur 1315.

82 Ab hac porro longe aberrant, varii recentiores, quos ſupra innuimus, ita Raymundi peregrinationes nonnumquam coacervaſſe, ut omnem prorſus veri ſpeciem iis adimant. Excedunt maxime Canonicus Segui & Cornejo, non aliter excuſandi, niſi quod rerum ipſarum potiorem, quam temporum rationem habuiſſe cenſeantur. Sic ea concilianda putavit Cuſturerius: quî autem combinari poſſint quæ capite 6 Hiſtoriæ ſuæ Majoricenſis, in unum quaſi cumulum conjicit Vincentius Mutus, fallor, ſi vel ipſe divinando aſſequi poſſit, nedum intelligere. Ut paucis rem expediam, ſat erit eam Muti narratiunculam, uti jacet, ſubnectere, ut eam quilibet ex ſuperioribus nullo negotio refellat, adeo ſunt incredibilia, ne dicam abſolute impoſſibilia. Ita habet citati capitis § 2.

Aliorum his contraria ſphalmata manifeſta

AUCTORE I. B. S.

83 Vienna provectus eſt Raymundus Majoricam (*anno, ut dixi,* MCCCXII) ubi in quibuſdam libris ſcribendis aliquanto plus quam annum inſumpſit. Deinde in Siciliam properavit. Meſſina (*quâ in urbe adhuc degebat menſe Majo* MCCCXIV) cogitavit Hieroſolymam, peragravit Ægyptum, & ad ſanctam Civitatem pervenit ſub annum MCCCXV; ibique adoravit ſacra illa loca, Dei hominis veſtigiis calcata, cruentata ſanguine iſtius, qui reſtituit ſimilitudinem imaginis ſuæ. Inviſit Armeniam, luſtravit totam Syriam, pervenit in Bohemiam, & (ut quidam ajunt) univerſum littus Britanniæ ſæpius relegit, uti & Regnum Angliæ..... Ex Anglia vela dedit in Hiſpaniam; percurrit totam Caſtellam veterem, Gallæciam, Luſitaniam, Vandaliciam, & Regnum Granatenſe, tunc adhuc jugo Maurorum oppreſſum. Majoricam reverſus, compoſuit librum *De fine*, in quo viam expugnandæ Terræ ſanctæ commonſtrat. Semper enim Raymundo is fuit finis, is ſcopus Ita quidem habent monumenta typis edita.] Fateor, eaque non pauca, ſed tam inepte conſarcinata, ut mirum ſit, virum, in reliquis ſatis accuratum, referendis hujuſmodi nugatoriis figmentis tempus inſumpſiſſe; mihi certe nec retellendis lubet diutius immorari.

obiter indicantur.

E

§. VIII. *De Seneſcalli munere, quod Raymundo tribuunt Anonymus, Bovillus, de Pax, & ſcriptores paſſim omnes, ei non adverſantes.*

84 ANonymus, Raymundi æqualis, ita narrationem exordius eſt: *Raymundus, Seneſcallus menſæ regiæ Majoricarum.* Bovillus verbis aliis idem explicans; *eum*, inquit, *apud Majoricarum Regem gerebat Magiſtratum, quem vulgo Seneſcallum appellant.* Nec diſſentit de Pax, dum ait, *eum in palatio Majoricarum adoleviſſe, ſuoque generis & morum ſplendore in menſæ regiæ Seneſcallum evectum.* Alios non enumero, quibus adeo certum eſt, Raymundum eo munere perfunctum, ut id affirmare uno ore non dubitent; nihil ſoliciti, utrum hæc tempori, loco, & perſonæ ſatis apte conveniant. Qui ad normam chronologicam ea exigere conatus eſt, primus fuit Vincentius Mut, ſæpe à nobis laudatus, Hiſtoriæ ſuæ Majoricenſis, qua vitam Lulli exequitur, cap. 1, his verbis: *Sed cum naturæ impetu ferretur tantummodo in arma, adlectus fuit inter honorarios Infantis Jacobi pueros, ac deinceps creatus Seneſcallus, ut vocant, & regiæ Domus Præfectus.*

Inter varias hujus tituli notiones,

F

75 Nihil opus eſt inutili diſquiſitione multa differere de *Seneſcalli* vel *Seneſcalci* etymologia, variiſque ſignificatis, à Cangio non indiligenter relatis; ut, quod accipiatur pro Adminiſtratore redituum Fiſci dominici, aut pro Rectore Dominiorum: quod primas tenuerint Seneſcalli in

huc ſpectat ea quæ Menſæ Regiæ Præfectum indicat,

AUCTORE I. B. S. Curiis Regum Francicorum: quod vexillum Principis prætulerint, aliaque id genus, de quibus videri poteſt citatus Auctor. Textus jam à nobis allegati abunde rem circumſcribunt, conceptis verbis enuntiando, Seneſcallum fuiſſe *menſæ regiæ* & *regiæ domus Præfectum*: quò datur intelligi, non fuiſſe Militiæ Principem Raymundum, ſed domus & familiæ regiæ curam habuiſſe, quod unicum, teſte Cangio & Spelmanno primitus fuit Seneſcallorum officium. Idque in re præſenti eo facilius perſuaſum habeo, quod leges Palatinæ Jacobi II Regis Majoricarum, nullam prorſus Seneſcalli faciant mentionem, verum ejus loco ſubſtituant *Magiſtros hoſpitii* & *Majores domus*, ut ex tabulis, Tom. III Junii à Papebrochio præfixis compertum habemus.

Magiſtrũ Hoſpitii nominat Rex Jacobus,

86 Scio Cuſturerium pag. 480 afferre legem XVII Partitarum, titulo 2 parte 9, ubi expreſſis terminis idem dicitur *Seneſcallus*, qui apud alios *Major domus*, quod etiam fatetur Cangius. At in his controverſiæ cardo non vertitur; illud ſtatuendum eſt, quo in *palatio regio*, cujus *Infantis honorarius puer*, cujus Regis Majoricarum Raymundus fuerit *Seneſcallus*, aut *regiæ domus Præfectus* & *Major domus*. Senſit opinor difficultatem non adeo perviam Nicolaus Antonius, Tom. 2 Bibliothecæ Hiſpanæ veteris lib. 9 cap. 3. pag. 81. col. 2, non tamen ſolvit. Siquidem Vincentii Muti ſententiam tacite rejiciens, ait, Raymundum *Curiæ addictum Jacobi Balearium inſularum Regis, Petri Magni Arragoniæ filii*. Errat hic palpabiliter vir doctiſſimus, lapſu non uno, quos inter ſufficiat ille qui Chronologiæ ex diametro repugnat; utpote qui eo tempore Curiæ addictum narrat Raymundum, quo jam ab annis pluſquam quinque & viginti, omni mundano faſtui & honori nuntium remiſerat. Etenim Jacobus ille, Petri filius, anno primum MCCXCI, ereptum alteri Jacobo patruo regnum Balearicum cœpit adminiſtrare, quando Raymundus, alium Regem & Dominum ſecutus, rem Chriſtianam unice ſtudebat promovere.

Majorem domus, Leges Majoricenſes.

Quæritur ubi & ſub quo Rege Jacobo?

B

Nonnemo intelligit filium Petri;

87 Cuſturerius, Diſſertatione 1. pag. 87, citat inſtrumentum authenticum, ad Proceſſum Canonizationis adhibitum, à nobis inter B. Lulli miracula referendum, in quo legitur [Raymundus fuiſſe Seneſcallus menſæ regiæ, illius invictiſſimi potentiſſimique Regis Jacobi Debellatoris, qui ſua manu regia, potenti & forti, in anno MCCXIX, hoc noſtrum Baleare regnum, à manu & poſſe Turcarum infidelium, Chriſtianiſſimo zelo eripuit; & poſtea vitam cum morte commutavit XXVII die menſis Julii MCCLXXVI.] Hæc quidem inſtrumenti verba ſunt; ceterum non male obſervat Cuſturerius, ſententiam illam, quæ ex populari fortaſſe traditione, Raymundi Seneſcallatum ad Jacobum Magnum retulerat, veritati hiſtoricæ non ſatis congruere, eaque de cauſa ita illic mentem ſuam explicat: [Dicit Vincentius Mut, lib. 2. cap. 1, Hiſtoriæ Majoricenſis, quod Seneſcallus fuerit Jacobi II Debellatoris filii, quod circumſtantiis videtur conformius: nam Debellator ſtabilem non habuit Majoricæ manſionem: imo Jacobus II (ita ſemper Hiſpani vocant, quem nos I Majoricarum appellamus) jam ab anno MCCLVI, parentis vice, regno illi præerat, tamquam heres futurus à morte Debellatoris.] Et fuit ſane Balearium heres Infans ille Jacobus, variâ fortunâ conflictatus, à nepote & fratre ejectus, aliaque perpeſſus, quæ ad calcem legum Palatinarum ſuſius enumerat Papebrochius, quò proinde lectorem remittimus, propoſitam difficultatem explanaſſe contenti.

ſed hic ſolum cœpit an. 1291:

C

alii Conqueſtorem, an. 1229 inſula potitum,

aut hujus filium, an. 1256 ea donatum à patre.

D

88 Hoc quæritur, repudiata Nicolai Antonii opinione, utri ex duabus poſterioribus ſit inhærendum; illíne, quæ ſub Jacobo Debellatore Raymundum Seneſcallum pronuntiat; an potius ſequendi Mutus & Cuſturerius, pro Jacobo Infante decertantes? Suis utraque ſententia fundamentis nititur; & habet utraque, quibus laborat, difficultates; ſic tamen ut utramvis prætuleris, nihil magnopere interſit ad ſalvandam Anonymi, Bovilli, & de Pax, quos paragraphi hujus initio citavimus, auctoritatem & fidem. Solus is eſt & unicus totius diſquiſitionis ſcopus, nimirum ut Raymundo ſua vindicetur nobilitas, illuſtri Seneſcalli munere decorata; quidquid adverſarii, contra diſertiſſimum Scriptorum prope omnium conſenſum, Beatum noſtrum Martyrem in plebeiorum mercatorumve claſſem deprimere fruſtra conentur. Nunc utriuſque partis argumenta expendo, ſolius veritatis indagandæ gratia.

Utrumvis horum teneas, manet Lullo certa ſua nobilitas ex titulo Seneſcalli;

89 Audiſti Cuſturerii ratiocinium, hoc potiſſimum fundamento nixum, quod Jacobus Debellator, ſeu junioris Jacobi pater, *ſtabilem non habuerit Majoricæ manſionem*; filius vero *jam ab anno* MCCLVI *parentis vice regnum Majoricenſe adminiſtraverit*. Hinc nempe conſequitur, Raymundi Seneſcallatum, non ad parentem, ſed ad filium omnino referendum. Ultro & libenter admittam, ſeniorem Jacobum, vulgo *Debellatorem* dictum, numquam Majoricæ domicilium fixiſſe; quippe perpetuis prope bellis, & domeſticis nonnumquam diſſidiis occupatum: Verum, pace Cuſturerii dixero, non æque manifeſtum eſſe, Jacobum Infantem ſtabili habitatione Majoricam incoluiſſe, imo fortaſſe probabilius, nec ad biennium, circa ea tempora, regno Majoricenſi cum poteſtate fuiſſe præpoſitum; quo fieret ut argumento, quod vocant ad hominem, contra Cuſturerium oſtenderetur, nec ſub Jacobo Infante Seneſcalli munus Raymundum exercuiſſe. Hæc paulo altius repetenda ſunt, ut de tota re veriſimilius ſtatuatur.

nec ideo oportet ut alteruter Majoricæ habitarit;

E

90 Explorare hactenus certo non potui, quo anno natus ſit Jacobus Infans, Debellatoris filius; ceterum probabili conjectura, ortum ejus referendum cenſeo ad annum MCCXLIV vel MCCXLV; hac ductus præcipue ratione; quod cum Debellator, repudiata Leonora, ex qua Alphonſum genuerat, duxiſſet Jolantem Andreæ Hungariæ regis filiam, Septembri menſe MCCXXXV; atque ex ea paucis poſt annis ſuſcepiſſet Petrum; hunc continuo donaverit Principatu Cataloniæ MCCXLIV. Rurſus cum poſt triennium aut paulo amplius, filii duo alii geniti eſſent, Jacobus & Ferdinandus, novam ditionum diviſionem inſtituerit MCCXLVIII, vel (ut alii legunt) MCCXLVII, unde conjici poteſt Jacobum, qui Ferdinando major erat, ſaltem ante annum MCCXLVI lucem aſpexiſſe, nec id contingere potuiſſe ante annum MCCXLIV, futurum alias ut in diviſione partem habuiſſet, quæ ei citato jam anno MCCXLVIII aut MCCXLVII obtigit. Ea porro partitione Baleares Petro adſcriptæ, Jacobo vero Infanti regnum Valentinum; unde diſſenſiones graviſſimæ inter patrem & Alphonſum ex Leonora primogenitum. Anno MCCLI, mortuo Ferdinando, talis fit partitio, ut Jacobo cedant, regnum Valentinum, Baleares & Ebuſus. Sed nec ſtetit ea diviſio: Alphonſo enim tumultuanti, committenda fuit anno MCCLIV;

nam poſt varias regnorum diviſiones à patre decretas,

F

A LIV, Arragonii & Valentini regni procuratio.

91 Hæc ex Zurita deſumpta ſunt, qui nec verbum facit de ulla regni Balearici adminiſtratione, Jacobo Infanti demandata; puero ſcilicet decenni aut duodenni, eo, quo vult Cuſturerius, anno MCCLVI. Quid quod ſubſultoriæ illæ parentis diſpoſitiones fere oſtendant, ad id uſque tempus, nihil certi de futura hereditate filiis conſtitiſſe, donec Alphonſo è vivis ſublato, Petrus anno MCCLXII duxit Conſtantiam, Manfredi filiam; de cujus conſenſu, celebris ea demum dominiorum inter filios diſtributio facta & rata habita eſt, qua Baleares, pars Cataloniæ, & Monpellerium Infanti Jacobo adſcripta ſunt. Paria ferme de his regnorum partitionibus tradit Gomeſius, lib. 14 pag. 505, & expreſſius eodem libro pag. 511 his verbis: [Præterea rex alteram ſubjunxit aſſignationem, quam fecit Jacobo alteri filio, regni Balearici & Ebuſi inſulæ, quin urbis etiam & univerſi territorii Monpellerienſis.] Item lib. 15 pag. 522 per hæc verba: [Jacobus (ſcilicet Debellator) Monpellerium veniens, intellexit Alphonſum Principem denuo turbare omnia.... quodque non modo Catalania, B ſeparata à reliqua ditione regia, Petro collata fuiſſet; verum Valentia etiam & Baleares, quæ Aragonenſis expugnationis erant, quaſi, exciſæ à ſtipite, Jacobo ultimo fratrum ceſſiſsent.] Quæ de ultima ſeparatione dixi, ex ipſo Gomeſio etiam accepta ſunt.

Jacobum Infantem conſtat an. 1256 *ſolum egiſſe annum* 10 *aut* 12.

quando eò regno donatus fuit,

92 Qui & alibi addit, factis iis regnorum ditionumque aſſignationibus, patre etiam ſuperſtite, dictum filiis, ſua cuique in hereditatis parte; fidelitatis ſacramentum. Id vero Cuſturerius authentice evincit, productis inſtrumentis ex Tabulario Majoricenſi & ad me tranſmiſſis; quorum primo, dato Valentiæ menſe Auguſti MCCLVI, Jacobus Debellator Majoricenſes alloquitur in hunc modum: [Sciatis quod nos mittimus apud Majoricas, cariſſimum filium noſtrum Infantem, Dompnum Jacobum, heredem regni Majoricarum & Montis Peſulani. Quare vobis firmiter dicimus & mandamus; quatenus viſis præſentibus, eidem juretis & homagium faciatis, quod poſt obitum noſtrum, ipſum habeatis & teneatis ſemper, & non aliquem alium in Re- C gem veſtrum & Dominum naturalem.] Ex alio inſtrumento liquet, præfatum Infantem Jacobum XII Kalendas Septembris anni ejuſdem MCCLVI, confirmaſſe & juraſſe omnia [privilegia, franquitates, cavallerias, donationes & conceſſiones, habitatoribus Majoricarum datas & factas ab Illuſtriſſimo Domino Jacobo Rege Arragonum.]

eoque excurrens & Rex Majoricæ agnitus,

ſua ei privilegia confirmavit,

93 Bina inſuper diplomata adducit Cuſturerius, alterum anni MCCLXVIII ab Infante pro cauſis civilibus editum, alterum Regis Sanctii MCCCXI; quo priora omnia confirmantur. His porro probari exiſtimat, quod ſupra ab eo aſſertum vidimus, nimirum Jacobum juniorem *ſtabilem habuiſſe Majoricæ manſionem*; quippe qui parentis vices in eo regno ageret, illudque tamquam heres futurus, jam tum adminiſtraret. Id ego candide fateor mihi hactenus non fieri veroſimile, nec ſatis demonſtrari ex allegatis à Cuſturerio inſtrumentis. Quaſi vero Majoricam ſemel atque iterum excurriſſe Jacobus non potuerit, quin ex eo ſtatim ſit conſequens, domicilium in ea inſula fixiſſe. Quid enim? An vivente adhuc patre filii imperium obtinuerint? An ſinguli diverſis locis palatia ſua habuerint, regio ſplendore adornata? An puero decenni vel duodenni commiſsa fuerit variorum regnorum dominiorumque gubernatio, parente adhuc ſuperſtite & undequaque excluſo? Excluſo, inquam: nam cum anno MCCLI regnorum diviſio facta dicitur, ita inter filios Debellator partitus eſset omnia, ut ſibi nihil reliquum feciſset. Hæc ſi cui videantur credibilia, haud gravate patiar in Majoricenſium Annales referri.

sed vivente adhuc patre,

nec ſtabilem ſibi adhuc ſedem habens,

94 Ceterum longe probabilius eſt, mea quidem ſententia, Magni Jacobi filios, ſolo Regum decoramento contentos, tamdiu privatam vitam egiſſe, donec parente mortuo, aſſignatam pridem hereditatem adirent. Non ita tamen id velim intelligi, ut omni plane regia Majeſtate ornatuque caruerint. Minime vero. Nam, ut erat luxu & magnificentia abundans parentis aula, facile conceſſero, filiis etiam conclavia ſua regia, regium comitatum, apparatum regium, miniſtros & officiales, pro natalium ſplendore, fuiſse adſcriptos, manente interim penes Regem unicum, univerſorum dominiorum auctoritate & adminiſtratione. Si hoc ſolum velit Cuſturerius, nullo negotio manus jungemus, atque eo pacto planior aperietur via, ut Raymundo ſua vindicetur Seneſcalli dignitas; ac E ceteræ, quæ occurrere poſſent, difficultates commodiſſime diſſolventur.

ſed proprium in aula paterna manſionem.

95 Eas inter prima, & forte potiſſima, militat contra Seneſcallatum, ſub Jacobo Debellatore à Raymundo exercitum, quidquid Proceſſus ad Canonizationem id rotunde affirmet. Hæc autem inde petitur, quod Jacobus Arragonius nuſquam legatur titulum Regis Majoricarum ſimpliciter prætuliſſe, tametſi eam inſulam, Maurorum ſervituti ereptam, ditionibus ſuis primus adjunxerit. Atque ea de cauſa ſuperius indicabam, non recte à nonnullis Hiſpanis ſcriptoribus, ſeriem Jacoborum Regum Majoricæ ab eo deduci, ut irrefragabili teſtimonio oſtendit Papebrochius, ad præcitatas leges Palatinas, Tomo III Junii præfixas. Nimirum rex Arragoniæ dicebatur Jacobus ſenior, cognomento *Victoris*, *Debellatoris*, *Magni*, paſſim ſolitus ab Hiſtoriographis ſuis indigitari. Habeo hic conſentientem Cuſturerium, vel eo ipſo argumento me oppugnantem, ut probet Raymundum Jacobi Debellatoris Seneſcallum, non F ſatis congruenter dici poſſe. Non diſſentior: non repugno: at neque ex eo conficitur, Jacobum Infantem Majoricæ, regio ſplendore fulgentem, habitare debuiſſe, ut Raymundo ſuum tutemur ſartum tectum Seneſcalli menſæ regis Majoricarum officium.

ubi ejus Seneſcallus fuerit Lullus,

non autem patris, qui numquam ſe Regem Majoricarum ſcripſit:

96 Quid igitur? An nec ſub Debellatore, nec ſub Infante filio, eo munere functus eſt Raymundus; atque adeo ſcriptoribus omnibus adverſabimur, id officii Raymundo unanimi conſenſu tribuentibus? Hic nodus eſt, cui ſolvendo non una ſupereſt via. Verum, ne juſto diutius his immorari videar, ita rem totam compoſitum iri exiſtimo, ut nec Cuſturerius mihi merito refragetur. Unum hoc ad tuendam Actorum veritatem neceſse eſt, Raymundum *fuiſſe Seneſcallum menſæ regiæ Majoricarum*; ſeu (quod eodem recidit) *eum apud regem Majoricarum geſſiſſe magiſtratum, quem vulgo Seneſcallum appellant.* Hæc ego veriſſima cenſeo, tametſi nec Debellator, nec Infans Jacobus, Majoricæ paſſim reſederint. At enim Raymundus, jam ab adoleſcentia in aula educatus, de ſe fatetur, quod valde *laſcivus & mundanus* fuerit. Eſto. An idcir-

ſed filii, jam Regis dicti,

AUCTORE I. B. S.

co otiosam & delidem vitam Palmæ Majoricarum agere, veluti ex instituto debuit, ut Seneschalli partes obiret, deliciis & amoribus irretitus? Potuit sane, idque probabilissimum judico: potuit, inquam, in teneriori ætate, inter honorarios Jacobi Infantis pueros adlegi, atque ad alia postmodum munia in ejus comitatu promoveri, quæ nullam Majoricæ residentiam, nullam illic aulam regiam requirebant.

ephebis honorariis potuit Lullum puerum addidisse,

97 Nuper ut indubitatum supposuimus, ab anno MCCLI Jacobum illum à parente Regem Majoricæ declaratum. Quid autem proclivius, quam ut tunc regio more eum famulatum eoque ministros habuerit, quos ea dignitas postulabat; atque eos inter Raymundus, ut erat origine Majoricensis, locum & ipse suum obtinuerit, sensim ad altiora provectus; donec tandem supremum munus adeptus, rectissime dici potuerit *Seneschallus mensæ regiæ Majoricarum*. Nimis quam obvia sunt id genus exempla: Ecquid recenti memoria vidimus, superstite adhuc Leopoldo Cæsare, filium Josephum primogenitum, Regem Hungariæ, cùm adhuc puer esset, proclamatum, iis omnibus honorum titulis præfulsisse, quæ regiam dignitatem condecebant? Placebit, opinor, Custurerio paritas ab ipso adducta. Verum ubi inveniet, Josepho Regi, aut Budæ aut Posonii, regia aula opus fuisse, ut domestici & officiales ejus suis singuli dignitatibus & prærogativis distinguerentur? Ad eum plane modum arbitror cum Jacobo, Majoricarum Rege, factitatum; ut nempe solo Regis titulo illustris; aut patrem belligerantem secutus fuerit, aut privatam in ejus aula vitam exegerit, quoad is supervixit. Potuit vero Raymundus in eadem aula coram intueri, quæ naturam in vitia pronam, magis allicerent ac incitarent, ut ii norunt, qui in Jacobi Magni vita & rebus gestis peregrini non sunt.

ac denique Seneschallum Majoricensem ordinasse.

B

98 Credo equidem hac ratione Muto & Custurerio satisfactum, atque ita Raymundo Seneschalli munus assertum, ut nihil solidi opponi queat, quo in dubium revocetur. Ad instrumentum quod attinet superius recitatum, quo id muneris Raymundo sub Debellatore tribuebatur; id ita intellige, ut in ejus aula memineris talem à beato Martyre provinciam administratam. Quod autem Jacobus ille Victor, bellis prope continuis implicitus, aulam per varias ditiones circumduxisse potius, quam uspiam *stabilem mansionem* fixisse videatur, ad rem nostram nihil admodum confert; nisi Raymundo molestum fuerit, Regem comitari quocumque victricia inferret arma, contra Mauros potissimum, quibus ad Christianam fidem perducendis, se totum, facultates, vitam denique ipsam, tanta cum gloria deinde consecravit. Nihil profecto in his omnibus incommodi, absurdi nihil, nisi prius ostendatur, Raymundum ipsum Majoricis fixum adeo habuisse domicilium, ut ex ea insula totis triginta annis pedem non extulerit; id autem qua veri specie affirmari possit, hactenus non intelligo.

Unde tamen non sequatur, hunc ea causa Majoricæ stabiliter habitasse,

C

99 Non eò tamen hæc dicta sint, ut operosius contendere velle videar, Jacobum Infantem per id tempus numquam incoluisse Majoricæ regium Palatium, quod in hunc usque diem ibi monstratur, sumptuosum profecto & magnificum. Id ultro & libentissime fatebor, si alicunde constiterit, etiam sola Joannis Dameti auctoritate, quem Majoricarum Annalistam alicubi citat Custurerius. Utut enim antiqua monumenta, saltem quæ mihi consulere licuit, id in aperto non ponant; ad rei nostræ caput nihil interest, sive Jacobus ille stabili mansione Majoricæ habitaverit; sive (quod ego probabilius ostendere conatus sum) parentis Debellatoris aulam secutus fuerit; modo id extra controversiam maneat; beatum Raymundum Seneschalli munere in alterutrius obsequio perfunctum, pro ut disertissime Acta nostra identidem pronuntiant. De cetero igitur; ut magis luber, statuere quivis poterit; non enim alio fine hæc à me disputata sunt, quam ut, adductis verisimilioribus, sententiarum varietas componeretur; in quo conatum nostrum nec ii, ut puto, vituperabunt, quorum opinionem postposuimus, solius veritatis eruendæ gratia, ut non semel protestatus sum, & nunc iterum sinceriſſime profiteor.

in eo quod ibi ostenditur Palatio.

D

§. IX. *Expediuntur nonnullæ difficultates in Raymundi Actis occurrentes, atque unà quæ ad Auctores hinc inde conciliandos pertinent.*

E

Dimissis modernorum hallucinationibus,

100 Difficultates hic propono, ex solis veridicis Scriptorum narrationibus elicitas, non eas quas movere debeant aut possint Vitæ aliquæ Raymundi, à neotericis quibusdam, nescio qua auctoritate, exornatæ; aut potius implexæ adeo, ut vera falsis, aut saltem dubiis miscendo, etiam quæ certa sunt incerta faciant & labefactent. Dicam candide, pleraque historias de Raymundi vita & rebus gestis, à recentioribus editas, nec vidisse me, nec si ad manum essent, iis quidquam firmatum iri, quod Anonymo, Bovillo, & de Pax, quorum commentariis nititur quidquid tradituri sumus, conforme non sit. Nihil proinde conferet Joannes Maria Vernon, in Vita gallice edita MDCLXVIII, nihil aliæ à Custurerio laudatæ, nisi quousque cum antiquioribus penitus consenserint. Etenim tametsi successu temporis alia inventa non diffiteor, quibus priora vetustiora illustrarentur; tametsi etiam probitate & fide valeant Scriptores illi omnes; attamen, re maturius considerata, satis perspicue (ni fallor) deprehendi, nullum, aut sane perexiguum ex iis subsidium afferri, quod ad eruendam veritatem conducere possit.

F

nec refutatu quidem dignis;

101 At saltem operæ pretium cuiquam forte videretur, apocrypha illa, à Vernono aliisque tam liberaliter venditata, seorsim refutare: mihi vero minime; siquidem minutius singula excutere, id demum esset Acta ipsa tricis involvere, fastidium creando lectoribus, quibus, opinor, satis mira videbuntur, quæ Auctores nostri prodidere. Hæc igitur, & non alia, erunt disquisitionis hujus materies; in unum ideo collecta, tum quod superfluum visum sit in plures paragraphos illa dispescere; tum quod in Annotationes rejici commode non queant, ne longiores illæ animadversiones Actis immixtæ, prolixitate sua confusionem pariant, & (ut supra dicebam) Acta ipsa exæquent aut superent. Annum natalem, rejectis variorum opinamentis, jam stabilivimus, fiximusque ad annum MCCXXXV, ex quo totam Actorum seriem chronologicam, qua licuit probabilitate, ad martyrium usque produximus; nunc ad illius normam exequenda sunt reliqua.

102 Præmitto, quod inter cetera dubia leviſsimum est, nominis & agnominis nomenclaturam. Sunt qui scribunt *Ramundum*, cum supra laudato

A laudato Bovillo; cui notam adjecit Gononus, non
atque Etymologia nominiis, indignam quæ hic locum ſuum inveniat. [Fuerunt, inquit, hujus nominis alii eximiæ ſanctitatis, unus Ordinis Prædicatorum, alter vero Tholoſanus, de quo plura in Breviario Eccleſiæ Narbonenſis III Julii. Exſtant hujus noſtri Raymundi opera multa in celebri Bibliotheca monaſterii noſtri S. Trinitatis de Marcoſſiaco. Porro Beatus Rhenanus elegans epigramma initio operum ejus hoc appoſuit.

datur hic elogium, operibus præfixum à Beato Rhenano.

103 En pius egreditur latum Ræmundus in orbe,
Commoda qui multis grandia ſæpe feret.
Non tibi perpetuis jaceat damnata tenebris,
Nugaci fuco pagina tota carens.
Senſa ſub incultis latitant præſtantia verbis,
Quæ poſſint mentes erigere apta pias.
Jam bene tricenos Ræmundus vixerat annos
Pompoſus, vecors, deſidioſus, iners:
Turbida fallacis linquens [cum] gaudia mundi,
Durus in abruptâ corpora rupe domat:
Noxia præteritæ redimens ubi crimina vitæ,
Suſcepit celſi munera larga Patris.
Pariſios tandem Latiæ primordia linguæ,
B Poſt octo, ſitiens, luſtra peracta, petit;
Grammaticam libans primùm, infuſa arte, reliquit
Innumeros nuda ſimplicitate libros.
Evolvis dignos igitur quicumque labores,
Fac prece, quotquot opus reſtituere, juves.]

Utut aliàs ſuſpecta nonnulla habeat *Beatus* ille, ex luſtrico fonte, non autem ex vitæ merito *Beatus* dictus (in quo nonnullos deceptos video) ut, inquam, ſuſpecta quædam aut etiam reproba habeat ille dubiæ religionis *Beatus Rhenanus*, aliàs de re litteraria, tam ſacra quam profana, ſæpe optime meritus; hi certe verſus nil niſi pium & Catholicum redolent, digni proinde qui hîc in Raymundi honorem adſcriberentur.

Plures Sancti & Beati eodem nomine, 104 Redeo unde digreſſus ſum. Recte ait Gononus, plures fuiſſe ſynonymos Raymundos, ſanctitatis laude celebres: Nam præter nominatos, inſignes ſunt, Raymundus Nonnatus, Raymundus Palmerius, Raymundus Balbaſtrenſis, aliique plures, ejuſdem prorſus nomenclaturæ, niſi quod aliqui per jota *Raimundum* ſcribant, alii per ypſilon, qua norma uſos novimus, non Turenios ſolum Vicecomites, ſed & comites Toloſanos ſeptem numero. Sunt etiam qui *Ragmundum* ſcribant, qua
C ratione Beatum alium, Raymundum Barcinonenſem, cognomento Fiterinum, vulgo de Hitero, enuntiat Doctiſſimus Caſtellanus, in novo ſuo Martyrologio Romano pag. 818. Sunt qui & *Ragimundum* & *Regimundum* dici velint; imo ut in litteris ad me datis XXVIII Maji MDCCV monet laudatus Caſtellanus, reperitur etiam *Raguimundus*, *Ragnemundus*, & *Ragnemodus*. De horum omnium etymo multa inquirere, tantumdem videtur atque operam perdere. Sit Francica, ſit Germanica, ſit Hiſpanica, ſeu mavis Gothica origo nominis; nec pluris inde fiet, neque minoris. Quod Catalani vernacule, ſeu ſermone Lemovicenſi, quo non ſemel B. Lullus uſus eſt, dicebant *Ramon*; *varie ſcripto à variis.* *Remon*, & qua alia libuerit inflexione; id nobis erit cum communiori ſcribendi methodo *Raymundus* & *Raimundus*, quidquid Bovillus ſcribendum putaverit *Ræmundus*, contra quam fecerit Nicolaus de Pax, & his antiquior Anonymus.

Cognomen Lull, Latine Lullus aut Lullius effertur, 105 Fruſtra eſſet his immorari diutius. Major ferme eſt in enuntiando Raymundi cognomine apud Auctores diverſitas; aliis conſtanter *Lullium*, aliis contra *Lullum* efferentibus. Jam indicavi ſuperius, à voce Catalanica, ſeu mavis Majoricenſi *Lull* vel *Luyl*, Latinam terminationem effórmari. Cum vero Hiſpanis L liqueſcere ſoleat, ut paſſim apud Gallos LL geminum poſt I, Italis loco prioris L, G ſubſtituentibus; nihil mirum, quod ſcriptores Hiſpani paſſim, ſive vernacule ſive Latine, non *Lullum* ſcribi velint, ſed *Lullium*. Ego me iis regulis aſtringendum non puto, quamvis mihi ſus deque ſit *Lullus* & *Lullius*. *primum hic tenetur.* Unum hoc animadverto, Hiſpanos ipſos Latini ſermonis peritiores, quales ſine controverſia dicendi ſunt Nicolaus de Pax, Joannes Mariana, & Nicolaus Antonius; neglecta Hiſpanica pronuntiatione, in puram Latinam terminationem concedere, quos hac in re imitari non piguit. Neque id tamen ſcrupuloſius ut ſupra monebam, nam & *Lullus* & *Lullius* idem nobis ſemper erit, dummodo agatur de B. Raymundo Majoricenſi Martyre.

Fatetur ipſe, juvenem ſe laſcivum fuiſſe; 106. Pluſculum difficultatis habent binæ circumſtantiæ, laſcivis Raymundi amoribus adjectæ. De re omnino convenit, Sancto ingenue de ſe fatente non uno in loco, quod fuerit *laſcivus*, *mundanus* & *carnalibus appetitibus deditus*. Ignes illos nec per legitimum torum extingui potuiſſe, E uno ore teſtantur ſcriptores omnes. Nempe matronam deperibat, caſtam non minus quam formoſam, & ipſam conjugii vinculis adhuc detentam. Atque hæc, nullo repugnante, certa putamus & explorata. *varianti-bus in nomine amaſiæ moderniis,* An vero matronæ illi nomen fuerit *Eleonora*, ut Muto excogitare placuit, an *Ambroſia di Caſtello*, ut Vernonus ſatis liberaliter comminiſcitur, in medio relinquimus. Sit indubitatum præterea, mulierem illam *letali ulcere ſub pectore laboraſſe*, ut ait de Pax; adeo ut *infortunii factus certior Raymundus triſtitia vinceretur.* At non ita comperta ſunt quæ fuſius deſcribit Bovillus, de nudato coram Raymundo fætenti pectore; nec illud quod texit de equitante Raymundo, viſâ amaſiâ tanto furore abrepto; ut in templum prodeuntem eques inſecutus fuerit; de quibus nihil Anonymus, nihil tradit Nicolaus de Pax. Ipſum Bovillum audiamus:

Quidam eo inſaniæ proceſſiſſe ſcribunt, 107 [Diligebat autem præ ceteris dominam quamdam, venuſta quidem & eleganti facie, duo tamen erant, quæ illam in ejus amplexus venire haudquaquam ſinebant. Primum erat legitimus mariti torus: ſecundum, occultus cancri morbus; qui quamquam ſub veſte lateret, illius tamen pectus jam uſque adeo exederat, ut ejus præcordia nudarentur, atque dirus fœtor inde exhalaret. Inſanabilis erat hæc cancri peſtis in pectore mulieris; ſed longe inſanabilior cupidinei amoris cancer mentem laniabat Ræmundi. Tam enim veſano atque illicito obrutus amore, qui cæcus imprimis erat mente, corporeis etiam pene oculis cæcus à cunctis credebatur. Nam, ut mihi retulit, qui hiſtoriam ipſam denarrabat, cum quadam die Ræmundus equo conſcenſo, in foro ſpatiaretur; videretque eam, quam fatuo amore diligebat, in vicinum templum divinæ precis cauſa profectam, (*die Dominico, inquit Mutus, ut hinc fortaſſe rem magis confirmet*) mox (tametſi eques) *ut illam vel in templum eques inſequeretur;* illam in templum proſecutus eſt .... Dolens vero mulier, tantum virum, & qui honeſto magiſtratu apud Regem fungebatur, illiciti ſui amoris cauſa & veſanum fieri, & verti in fabulam vulgi;... advocato ſemel (ut à marito impetrarat) in colloquium Ræmundo, eoque in cubiculum introducto, illi extemplo pectus, ut cancrino erat exeſum morbo, utque teterrimo odore ſqualebat, nudare haudquaquam erubuit &c.]

AUCTORE I. B. S.

108 Unde hæc omnia deſumpſerit Bovillus, unde ea hauſerit denarrator Hiſpanus, quid Mutum impulerit, ut pectoris denudationem in templi egreſsu factam diceret, non habeo ſtatuere; nec rem ipſam ut apocrypham repudiare, nedum in dubium revocare lubet; quamquam illud mirum videatur, caſum adeo notabilem intactum prorſus ab Anonymo & Nicolao de Pax prætermitti. An quod Raymundus, ex cujus ore ſcribit Anonymus, verecundia ductus ea referre neglexerit, qui aliàs peccata ſua & ignorantias juventutis tam confitetur ingenue? Haud equidem exiſtimo. Crediderim ſcriptori Gallo ea excidiſſe, quæ Hiſpanorum memoriæ inhærebant altius; ex qua deinde in Bovilli notitiam pervenerint, annis prope ducentis poſt ſancti Martyris obitum, perpetua popularium traditione conſervata. Neque id ſane adeo inſolitum, cum in aliis Sanctorum Actis exempla hujuſmodi recurrant ſæpius, ubi priora Acta adhuc informiora, ut ita dicam, aliis, quæ ante omiſſa fuerant poſtmodum illuſtrantur: idque eo potiſſimum valere hic debet, quod cum in ceteris paſſim Anonymo Bovillus
B conſentiat, cenſeri non debeat finxiſſe quidquam; nec Hiſpanum incuſaverim, quod id, procul dubio ex veluſtiſſima illa Majoricenſium traditione acceptum, retulerit.

videaturque per traditionem popularem receptum,

109 Scio equidem ex nominum affinitate factum non ſemel, ut quod uni accidiſſet, tribueretur alteri; & quæ pluribus, uni adſcriberentur: quæ rerum confuſio, quantarum difficultatum ſeminarium fuerit, quis ignorat? Quidni & Raymundis, tam variis & multis numero, hujuſmodi aliquid evenire potuiſſe quiſpiam contendat? Certe in promptu erunt exempla, non aliunde nec procul accerſenda. Etenim ſcriptores plurimi, tam conſtanter hunc noſtrum, chymicum fuiſſe aſſerunt, artiſque illius longe peritiſſimum, imo auri puriſſimi in Anglia fabricatorem; ut de eo ambigere, tantumdem ipſis videatur, ac negare virum exſtitiſſe in rerum natura. Alii non multo pauciores, teterrima ſcelera, artes infernales, & cum dæmonibus commercium Lullo affricare non dubitant. Mera nihilominus commenta hæc eſſe, ex nominum prognata ſimilitudine, & calumnias totidem ad proſcindendam beati Martyris famam, demonſtrant ejus diſcipuli & defenſores
C non contemnendi. Jam vero quid proclivius, quam tot inter Raymundos unum fuiſſe aliquem, pluſquam perdite, veſani amoris inſania correptum, cujus dementiæ veſtigia Beato noſtro applicarint poſteri, ut nominum, ita nec perſonarum diſtinctione adhibita? Valeat ea rationum paritas quantum cuique placuerit; mihi interim tanti non eſt, ut memorabile ſpecimen ardentioris libidinis, quâ ſe multum laboraſſe vir ſanctus ultro concedit, ex ejus Actis expungatur, ſcriptoris fide digniſſimi auctoritate, & teſtimonio minime dubio comprobatum.

falſum fortaſſis,

ut alia graviora Lullo afficta,

non tamen inveriſimile.

110 Tertia diſquiſitio viſiones complectitur & apparitiones Raymundo oſtenſas, poſtquam ex pia caſtæ matronæ correptione, ad meliorem frugem cœpit reduci. Hic iterum, quod rei ſubſtantiam attinet, ſcriptores omnes, tum antiquitum recentiores, unanimiter confirmant. Imo confirmat Beatus ipſe, in libro quem *Deſolationem* inſcripſit, ita loquens: [Quando mihi firmabatur ætas, abripi me ſentiebam mundi illecebris, aberrabamque à recto tramite, & in peccatum ruebam. Oblitus veri Dei, me dedi corporis voluptatibus; ſed Jeſus Chriſtus, pro ſua immenſa pietate, voluit ſe mihi quinies oſtendere ſuffixum in crucem; ut ſui reminiſcerer, curaremque nominis ſui cognitionem, per totum propagandam orbem, & ineffabile ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium, cum glorioſa Incarnatione prædicandum atque docendum. Ita ego afflatus fui, & tanto arſi Dei amore, nil ut umquam habuerim potius antiquiuſque, quam ejus gloriam; & ex illo tempore cœpi ei ſervire lubente animo.]
D

Certior interim fides debetur ejus viſionibus,

quatenus earum ipſemet teſtis eſt:

111 Quinas illas apparitiones ii ſoli rejiciunt, qui Raymundum hæreticis accenſent & fanaticis, quorum proinde declamationes nihil moramur. Quod ſi ſcriptores noſtri, ſimplici ea narratione contenti, alia non immiſcuiſſent, plana res eſſet & expedita. De Muti & Vernoni amplificationibus nihil etiam ſolicitos eſſe oportet. Una quæ occurrit moleſtia tres eos auctores ſpectat, quibus ſolis nitimur, & in quibus conciliandis operam collocamus. Anonymus ſynchronus, cujus de cetero potior habenda eſt fides, Raymundi geſta narrationis principio, turbatiori non nihil, certe non ſatis accurata methodo exorſus, non parum faceſſit negotii. Hæc autem
E eſt difficultas. Bovillus & de Pax, vitæ ordinem preſſius inſecuti, præmiſſis Sancti deliriis, & ex miſeranda amaſiæ ſorte, inſanientis medelâ, prius reſipuiſſe eum ſcribunt, quam cæleſtibus favoribus cumularetur. Bene, opinor, & ex re nata. Anonymus vero, nullo diſcrimine, Raymundum exhibet verſibus amatoriis componendis occupatum, ipſomet rerum articulo, quo meliori afflatus ſpiritu, ingentique *dolore perfuſus, videns ſeipſum ſapienter à femina coargui*, ſaniora conſilia animo volvens, *ſeque orationi ſubdens, omnem ſuam operam, ſummis votis Chriſto dicabat*; verba hæc ſunt Bovilli ita proſequentis.

ſed poſteri in circumſtantiis variant,

112 Apparuit igitur ei mox ſacra quædam ac propitia viſio, imago, inquam, Crucifixi, in hæc verba ipſum alloquentis: Ræmunde, ſequere me. Cumque hæc cæleſtis viſio frequentius ad eumdem ex divina bonitate iteraretur; ſtatuit apud ſe Ræmundus, abjecto divitiarum faſtu, dimiſſaque familia, relinquere mundum &c.] Apte hæc & cohærenter dicta ſunt, quibus id adjicit de Pax [quod certior factus infortunii, *mulieris nimirum cancro laborantis*; cum non poſſet membris conſiſtere, proſtratus in lecto, nihil niſi
F tenebras & ſolitudinem cupiebat. Lacrymis igitur atque ſuſpiriis, mœrore animi parumper exhauſto, meditanti calamitatem ſuam & longum à ſalute digreſſum rhythmis vulgaribus deplorare, Jeſus crucifixus dextrorſum apparuit. Mundanus homo, divina viſione perterritus, inceptum flebile carmen dimittit. Quod interjectis poſtea diebus, quater conatus abſolvere, quater ut primùm, & circiter eadem hora, Crucifixum vidit.] Si rhythmos excipias, nihil hic video, quod non eum ipſius Raymundi confeſſione apprime conveniat. Verum hinc Anonymum exiſtimo in errorem inductum, quod verſus amatorios carmini lugubri ſupponens, ſic Acta orditur:

dum volunt oblatas converſo,

& pios rhythmos componenti;

113 Raymundus, Seneſcallus menſæ regiæ Majoricarum, dum juvenis adhuc, in vanis cantilenis ſeu carminibus componendis, & aliis laſciviis ſeculi deditus eſſet nimis; ſedebat nocte quadam juxta lectum ſuum, paratus ad dictandum & ſcribendum in ſuo vulgari unam cantilenam, de quadam domina, quam tunc amore fatuo diligebat. Dum ergo cantilenam prædictam inciperet ſcribere; reſpiciens à dextris, vidit Dominum Jeſum Chriſtum, tamquam pendentem in cruce;

Coævus vero, ſcribentis amatoriam cantilenam

A cruce; quo viſo timuit, & relicto quod habebat in manibus, lectum ſuum ut dormiret, intravit. In craſtino vero ſurgens, & ad vanitates ſolitas rediens, non de viſione illa curabat; imo tam cito quam per octo dies poſtea, in loco quo prius, atque hora eadem, iterum ſe aptavit ad ſcribendum & perficiendum cantilenam ſuam prædictam; cui Dominus iterum in cruce apparuit ſicut ante. *lentiuſque converſo:* Ipſe vero tunc territus pluſquam primo, lectum ſuum iterum intrans, ut alias obdormivit. Sed adhuc in craſtino, apparitionem negligens ſibi factam, ſuam laſciviam non dimiſit; imo poſt pauculum ſuam cantilenam nitebatur perficere inchoatam; donec ſibi tertio & quarto ſucceſſive, diebus interpoſitis aliquibus, Salvator, in forma ſemper qua primitus, appareret &c.]

quod ipſiuſmet confeſſioni magis conſonat. 114 Conſonat hic quidem Synchronus noſter cum ante dictis, in quinâ apparitione, ab ipſomet Raymundo expreſsâ. Verum enimvero jam hoc illud patet, quod nuper dicebam, minus fortaſse veriſimile, hominem obſcœnis verſiculis ſcribendis occupatum, eos ſenſiſse favores; quos alii opportunius pœnitenti Raymundo, & conſcientiæ ſtimulis agitato, tribuendos cenſuere.

B Non eo hæc dicta ſunt, ut ſpiranti divinæ gratiæ metas ſtatuamus aut terminos, [quæ ſolo tactu, *ut recte notat de Pax*, de citharœdo Prophetam, de Piſcatore prædicatorem, Doctorem de perſecutore, de publicano fecit Euangeliſtam; cujus præſentiſſimus ignis, nullas ad mutandum humana corda moras expectat.] Non hæc, inquam, in diſputationem adducimus, qui ſolis Auctorum antilogiis concordandis hic inſudamus. Iis porro expediendis uſui eſse exiſtimo quod inſinuavi ſuperius, Synchronum nempe, tametſi in re ipſa ab aliis non diſcrepet, primordia nihilominus Lullianæ converſionis, minus ex ordine digeſſiſse, ea confuſe narrando, quæ reliqui paulo accuratius diſtinxere. Niſi quis malit, Bovillo & de Pax, tamquam recentioribus neglectis, ſoli Anonymo ſubſcribendum, in quo nihil magnopere, ad ceteras Raymundi actiones ordinate pertexendas, accidere poteſt detrimenti. Fortaſſis autem ſic poterunt ambo illi, cum Anonymo conciliari; ſi concipiatur Raymundus, conſpectu exulcerati pectoris inductus ad agnitionem vecordiæ ſuæ; necdum tamen converſus

C ad Dei unius amorem; in eoque affectionum conflictu, exorſus eſse poëma, utrique ſubſerviens paſſioni, quod Anonymus *Amatoriam cantilenam* dicere potuerit, qualibus ſcilicet antea aſſueverat; alii maluerint *Flebile carmen* nominare: de quo, donec in lucem prodeat, liberum ſit in alterutram partem judicare. Statue igitur proinde, Lector, ut lubet, dum nos interim ad alia gradum facimus.

Addunt alii apparitionem Deiparæ, à Cœvo quidem præteritam, 115 Prædictis Crucifixi apparitionibus memorabilem aliam ſubjungunt ſcriptores quamplurimi, cujus tamen Auctores noſtri non meminere; quamque proinde ſilentio præteriiſſem, niſi Raymundus ipſe illius fidem faceret prope indubitatam. Narrat Vincentius Mut, Virginem Deiparam, infantem brachiis geſtantem, Raymundo ſe exhibuiſse ad portam Almudai, vicinam horto palatii Epiſcopalis; in cujus perpetuam memoriam imago illic collocata fuerit; *quæ uſque hodie*, inquit, *eo loci conſpicitur:* mutata eſt poſtmodum, uti teſtatur Cuſturerius. His affinia tradit Vernonus & alii paſſim; quorum omnium ſuffragiis nihil prorſus tribuerem, niſi me ejuſmet Beati moveret teſtimonium, ita in Blaquerna ſcribentis num. 14, editionis Pariſienſis MDCXXXII quam præ manibus habeo. [Regina cæli amico ſuum filium præſentavit, ut ejus oſcularetur pedes; & ut in ſuo libro, Matris Amati ſui laudes ſcriberet & virtutes.] Per amicum porro Raymundum intelligi certius eſt, quam ut in diſceptationem venire queat. Quod autem præſcribebatur, ſedulo hic præſtitit, libro *de Laudibus Beatiſſimæ Virginis*, Pariſiis edito apud Joannem Petit MCCCCXCIX.

AUCTORE I. B. S. *tamen ipſius Sancti teſtimonio ſatis certam.*

116 Quæ Auctores noſtri de approbatione doctrinæ Raymundi ab Academia Pariſienſi, aliaque à Rege Philippo, & ab Univerſitatis Cancellario impetrata, paſſim tradunt, hic etiam paucis expediam. Dixi §. 7 num. 76. Artem Lullianam XL Theologorum Pariſienſium examini ſubjectam MCCCIX. Inſtrumentum adducit Cuſturerius pag. 206: [Aſſeruerunt porro dicti Magiſtri ... per eorum juramenta coram præfatis juratis noſtris, quod dicta Ars ſeu Scientia erat bona, utilis, neceſſaria ... & quod in ea nihil erat contra fidem Catholicam,] multa autem ad ſuſtentationem dictæ fidei. Rex autem Philippus notum facit, quod [audito Magiſtro Raymundo Lulli, ex habitu præſenti ipſum eſse virum bonum, juſtum & Catholicum reputat, & ad confirmationem & exaltationem fidei Catholicæ fideliter inſiſtentem. Quapropter nobis placet, *inquit Rex*, quod ipſe ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus, & præcipue ſubditis noſtris tractetur perbeniguiter, ipſique favor benevolus impendatur, quem gratum habemus & acceptum. In cujus rei teſtimonium præſentibus litteris noſtrum fecimus apponi ſigillum. Datum apud Vernonem 11 Auguſti MCCCX.] Nicolaus de Pax legit *Veronam*. Utramvis præferas nihil intereſt: utraque urbs Galliæ eſt, hæc in Cœnomanis, illa in Normannia ſita. Demum Franciſcus de Neapoli teſtatum reliquit MCCCXI, [nihil ſe inveniſse in illis, quod bonis moribus obviet & ſacræ doctrinæ Theologicæ ſit adverſum.] Cetera videas apud Cuſturerium pag. 207, 528 & 531; ubi etiam ſolutum invenies, an inter Lulli Approbatores celebris Scotus nominandus ſit. Porro quæ univerſam Beati doctrinam attinent, in Tractatus hujus finem rejecimus; paucula hæc ad ſalvandam Actorum fidem ſufficiant.

E

Lulli doctrina ab Academia Pariſien. probata;

& à R. Philippe commendata.

F

§. X. *De Florenis, dotando linguarum Collegio, quod Lullus fundaret, aſſignatis à R. Jacobo; deque litteratis in monte Randa lentiſci foliis.*

Dubitatur an hæc monetæ ſpecies tunc fuerit Majoricæ uſitata, 117 EST & dubium elucidandum circa fundationem monaſterii, ad diſcendas linguas à Rege Majoricarum factam, circa annum MCCLXXVI, ut dixi §. 6, num. 60. In eo verti difficultas poſſet, quod in Actis, à Raymundi æquali ſcriptis cap. 2, num. 13, dicantur ad Religioſorum iſtorum neceſſaria in annos ſingulos miniſtrandi *floreni quingenti*. Satis certum eſt, monaſterium illud, tametſi Pontificia auctoritate erectum, neſcio cujus culpa, poſtmodum intercidiſſe; hoc quæritur, an eo tempore nota fuerit Majoricenſibus Florenorum moneta; alioquin Criticus quis auſterior ſuſpicari continuo poſſet, Vitam illam Raymundo eſſe poſteriorem, ac proinde ad ea dumtaxat tempora reducendam, quibus in eo regno Floreni innoteſcere cœperunt, de quo quid ſtatuerem hærebam incertus. Princi-

pio

AUCTORE I. B. S.

pio quidem ſcrupulus is mihi videbatur, adeoque contemnendus: verum, cum ſubinde adverterem ex Gloſſario Cangii, ubi Florenorum, primam, ut putant, originem variaſque eorum ſpecies enumerat, difficultatis aliquid moveri poſſe; credidi operam non male collocatum iri, ſi ad ſalvandam omnimode Actorum fidem, res illa paulo diligentius excuteretur, uſui fortaſſe etiam futura, ſiquando Gloſſarium ipſum, novis curis recognitum, rurſus prælo ſubjiciatur.

eo quod ipſa dicatur primum cuſa Florentiæ 1252

118 Notat præfatus Auctor, verbo FLORENI, monetas eas tunc aureas, apud Florentinos primum cuſas anno MCCLII; & Florenorum iis nomen eâ causâ inditum, quod in altera eorum parte inſculptus fuerit flos lilii, parte altera effigiem S. Joannis Baptiſtæ referente. Addit factum ſubinde, præſertim in Gallia, ut fere monetis aureis ceteris *Floreni* indita fuerit appellatio. Sine omnino certa, quam adfert Cangius, Florenorum origo, alterius loci eſt & diſquiſitionis; ceterum corrigenda hic primum hodierna hominum imaginatio, qui dum Florenos audiunt, continuo ad eam pecuniæ acceptionem recurrunt, quæ hodie multis Europæ partibus nota, longe differt ab iis Florenis qui olim cudebantur; quorum pretium valoremque, à noſtris plane diverſum, ad præſens inſtitutum nihil attinet exactius determinare. Verumtamen cum inter omnes Cangii citationes nulla occurreret, quæ ad Arragonenſes aut Majoricenſes referretur; dubium ſupererat, an vere eo tempore, aut ſequentibus proxime ſeculis, ulla iſtiuſmodi monetæ notitia ad eas regiones perveniſſet; præſertim cum hoc noſtro ævo eam prorſus ignorare dicantur, ut ex Cuſturerii verbis mihi colligere licuit. Si autem iis in partibus ignota penitus fuiſſet ea pecuniæ ſpecies, ex ea parte non inveriſimiliter Acta ſynchrona, alicujus ſaltem ſuppoſitionis ſuſpecta reddebantur.

valorè prorſus diverſo à noſtrate;

adeoque, an floreños nominans vere ſit coævus?

Reſpondetur, Auctorem Gallum uſum appellatione,

119 Videbam utique, ad dubii totius explanationem, reponi facile poſſe, Anonymum, uti Actorum titulus indicat, fuiſſe Gallum; in Gallia, ubi à Raymundo ipſo denarrata ſunt, ea Acta ſcripſiſſe; porro Florenorum monetam, eo, de quo agitur, tempore, in Gallia procul dubio notam & uſitatam fuiſſe. Quinimo, ſi tantiſper daretur, non tam cito Gallis communem fuiſſe eam pecuniam; id certe indubitatum eſſet, tunc paſſim ab iis uſurpatam, dum Vita deſcripta eſt; nempe ſub initia ſeculi XIV, paulo poſt Concilii Viennenſis celebrationem. Etenim Cangius nuper citatus, ex computo Theſaurariorum Franciæ, oſtendit, ante annum MCCCXVI Florenos promiſcue toto eo regno in uſu eſſe debuiſſe. Toto, inquam, regno: nam cum monetæ aureæ cudendæ jus ſoli Regi eſſet reſervatum, ea ab omnibus aliorum etiam Principum ſubditis admittebatur. Ex quo quis non abſurde conficeret, Gallum ſcriptorem, monetam Majoricenſem ad Florenos Francicos reducere potuiſſe, cum dixit, *Florenos quingentos* præfato monaſterio attributos. Quid quod ſciamus Monpellerii à Jacobo Rege factam hujuſmodi fundationem; nihil autem proclivius, quam pecunia Gallis receptiſſima uſum Regem, qui frequentiſſime in Gallia morabatur.

tam in Galliis notiſſima,

120 Atque hæc dici videntur omnino plauſibiliter, imo abunde, ad ſolvendam eam qualemcumque difficultatem. Nihilominus, ne quis cavillationi ſupereſſet locus, cenſui conſulendum Cuſturerium, num quid majoris luminis, ex ipſo quo erectum eſt monaſterium, loco accerſi poſſet. A quo cum reſponſum acceperim, ad totam illam de Florenis materiam illuſtrandam valde opportunum, non abs re erit ea quæ repoſuit, curioſo lectori proponere. Ita ſcribit: [Etiam Majoricenſibus notam fuiſſe eo tempore (*ſub finem ſeculi* XIII) Florenorum monetam, ſatis conſtat ex privilegio Jacobi II Majoricarum Regis, dato Majoricæ VII Kal. Maji MCCCX, quod ipſe legi in archivo hujus civitatis, & cujus meminit Vincentius Mut lib 3 Hiſtoriæ Majoricenſis capite ultimo: in quo Rex concedit Majoricenſibus facultatem cudendi monetam auream, ſive Regales aureos; *qui* (hæc ſunt verba privilegii) *ſint perpetuo ad legem viginti trium quilatorum & medii, accepto pro fino & mero auro Florini, quod eſſe dicitur viginti quatuor quilatorum.* Unde manifeſte fit eo anno MCCCX, quo nondum ſcripta erat Vita illa, jam ab antiquo innotuiſſe Majoricenſibus monetam illam, ſiquidem ad ejus normam taxata fuit moneta de novo cudenda.] Hæc Cuſturerius: cujus adductum teſtimonium, peremptorium eſſe, nemo non videt. Sed reliqua proſequamur, quæ de hac materia accurate depromit idem Cuſturerius.

imo etiam Majoricæ, ex diplomatis an. 1310.

121 Notat, apud Covarruviam, in Theſauro linguæ Hiſpanicæ, Florenum accipi *pro moneta, cui impreſſus ſit flos, & communiter pro certa moneta Florentina.* Antonius Nebricenſis in Dictionario, verbo *Florin de Aragon*, vertit *aureus Tarraconenſis*, ſic ut vetuſtiſſimam fuiſſe oporteat apud Aragonenſes Floreni notitiam. Jacobus Debellator, privilegio conceſſo VIII idus Maji MCCXLVII, juſſit Majoricenſes uti moneta Valentina, quam ipſe Rex cudi fecerat. *In cujus una parte ſit caput regium coronatum; & in reliqua parte ſit arbor ad modum floris, in cujus ſummitate extenſa uſque ad ſuperiorem circulum, ponatur Crux antiqua Chriſti*; ideoque ſub ſigno *ſalutiferæ Crucis ſupra florem*, ut ipſe Rex ait eodem privilegio. Jam vero cum moneta aurea eo tempore in uſu fuerit Majoricæ, (ſiquidem in litteris Jacobi II, datis Majoricæ idibus Septembris MCCCII, fit mentio *duplarum auri*: quod etiam legitur in aliis litteris ejuſdem fere temporis) non incongrue moneta iſta aurea potuit appellari *Florenus*, cujus magnus uſus fuit Majoricæ, eo & ſequentibus ſeculis, ſub Floreni nomine. Exſtant ejus rei innumera teſtimonia, quorum pauca ſubjicio.

Erat autem is nummus aureus,

ex una parte florem præferens.

& ſeculo 14 ac 15 communis apud Aragones,

122 Petrus Aragoniæ Rex, privilegio dato X Octobris MCCCXLVII, ait, *pæneque mille florenorum.* Joannes, privilegio dato X Septembris MCCCXC, *illos tres mille florenos auri de Aragonia*; & rurſus, *de florenis Aragonum hodie currentibus.* Martinus, I Decembris MCCCC, *dictorum tria millia florenorum.* Idem, X Octobris MCCCCVII, *pæneque florenorum quingentorum auri de Aragonia:* Alphonſus, V Auguſti MCCCCXVI, *pœna mille florenorum auri de Aragonia.* Idem, XIV Novembris MCCCCXXXVIII, *pena de tres mil florins de or de Arago.* Idem, XIV Martii, MCCCCL, *Floreni auri cuderentur*: & rurſus, *qui florenos auri tamdiu, donec per nos aliter proviſum ſit, cudat in eadem Sicla Majoricarum.* Omnia hæc aliaque privilegia vidi, inquit Cuſturerius, partim in archivo Civitatis, partim in libro privilegiorum Siclæ ſive domus nummariæ Majoricenſis, ex quibus fit, ſatis notos Majoricæ Florenos antiquis temporibus, difficultatemque ſatis ſolutam ex ſolo privilegio Jacobi II, in quo ſupponitur moneta illa ab antiquo Balearibus notiſſima. Atque hæc pluſquam

ſatis,

A satis, ad eam quam instituì de Florenorum antiquitate controversiam.

De lentisci foliis litteratis

123 Præter ea, quæ ex Actis desumpta, hic discutienda proposuimus, quiddam prodigio simile narrant scriptores varii, tum Raymundi populares, tum etiam externi. Rem paucis expediam. Jam §. 5 cursim insinuavimus, & porro ex vitæ decursu magis subinde patescet, beatum Martyrem per plures annos, conversionis suæ principio, in monte Randa vitam egisse solitariam, cælestibus rebus contemplandis, & Arti suæ generali delineandæ, intentum. Fama est, & constantissima apud Majoricenses traditio, Christum eo tempore Raymundo apparuisse inter myrteta (Lentiscum ipsi vocant) factumque ex eo tempore, ut arbusti illius folia, variarum linguarum orientialium characteres expressos referant. Pacificus de Provins, in Itinerario Persico apud Vernon pag. 222 & 223, quæ Majoricæ satis confuse audierat, describit in hunc modum: [Dictum præterea, inquit, quod cum annis pluribus (Raymundus) vitam duxisset eremiticam, in planitie myrtetis consita, Christus Dominus

confuse tradita à teste moderno,

B ei ex eorum aliquo, quinquies crucifixus apparuit, scientiamque universam dictavit. Cumque is tunc temporis, ad prædicandum Mauris Euangelium, linguæ Arabicæ perdiscendæ incumberet; arbusti istius foliis characteres Arabicos nonnumquam imprimens, accidit ut perpetuo miraculo, solius istius lentisci folia iis litteris ornentur, quæ in nullis aliis apparent.] Hæc P. Pacificus, satis, ut dicebam, confusa: nam in multis circumstantiis à vero aberrat.

distinctius in Processu testantur duo nonagenarii:

124 Paulo exactius qualecumque prodigium memorat Custurerius, à pag. 85 Dissertationum suarum: nec vero fidelior rei totius descriptio haberi potest, quam ex instrumento authentico, ea de re confecto, die Sabbati anno MDXCVI, ad executionem litterarum compulsoriarum, jussu Clementis VIII datarum MDXCV Indictione octava, die vero VI mensis Martii. Omissis formulis juridicis, testibus & actoribus; in hoc rei summa constitit; quod vocatis duobus senibus agricolis nonagenariis, de eorum depositione confectum sit præfatum instrumentum, in quo asseritur, quod [indixit Proregis Locumtenens

C generalis, sibi per prædictos agricolas prædictam lentiscum inscriptam ostendi; quo perventi prædicti jam arte stantes agricolæ, asseveranter dixerunt, se ex immemorabili traditione à majoribus accepisse, ibidem, in ejusdem videlicet lentisci medio, dicto Doctori Raymundo Lull, Christi Domini nostri crucifixi effigiem apparuisse; indeque divino afflatum spiritu, celebri doctrina tuisse instructum. Quare Illustris Dominus Hieronymus Tagamanent Zaforteça, ramos virgultaque ex eadem lentisco, nomine prædicto, propriis manibus dissecuit plurima, ut eorum aliquot ad Romanam Regiamque Curiam transmitteret. Quibus omnibus ego Franciscus Antich, scriptor Majoricensis, pro Josepho Amer Notario publico universitatis, civitatis regnique Balearis, scriba, ejusdemque vice & nomine assistens, hoc ad indelebilem perpetuamque rei memoriam, præjamindicatis præcipientibus Illustribus & Magnificis Dominis Juratis, hoc recepi publicæ veritatis & fidei instrumentum, testibus &c.]

eorum specimina Romam & Madritum missa,

formâ hic expressâ,

125 Porro de characteribus nihil attinebat ad agricolas judicare; nec mihi, ut verum fatear, de iis quidquam statuere integrum est. Folia ipsa, ad me Majoricis submissa, in æs incidi curavi, qualia hîc lectorum oculis subjicio, ut per se AUCTORE quisque, sepositis præjudiciis, de iis judicare queat. I. B. S.

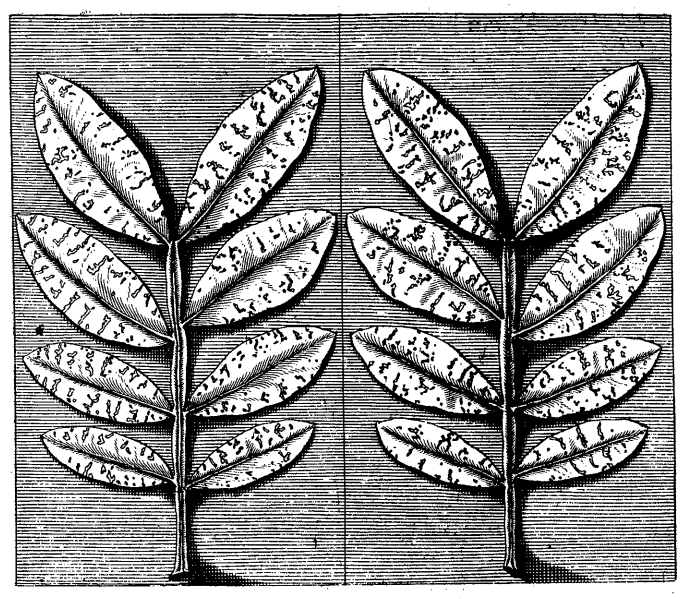

& utilitas ad ægros curandos affirmata.

126 Affirmat Custurerius, loco supra citato, E in Processu ad Canonizationem instituto, juratis testimoniis, *prodigiosa folia & miraculosa* appellari; observatumque jam olim nusquam terrarum lentiscos hujusmodi produci; atque idcirco non ad Romanam solum, sed & ad Matritensem Curiam, ut instrumentum testatur, id genus folia mitti oportuisse. Nec defuere qui in eodem Processu jurati afferuerint, inter varia ea signa, Christi Domini & Mariæ Deiparæ veneranda nomina à se deprehensa. Plura vide sis in laudatis Custurerii Dissertationibus, ubi inter cetera invenies, non immerito *miraculosa* ea folia nuncupari, utpote quæ ægris infirmisque sanitatem attulerint, invocato beati Martyris patrocinio. Hoc certissimum est, loca Randino monti circumvicina, plurima exhibere prisci cultus, & totius populi erga Raymundum venerationis vestigia, quæ brevitatis ergo, à nobis superius §. 2 prætermittenda fuere.

§. XI. *Ostenditur Beatus Raymundus nihil exploravisse periclitatione chimica, ex Vincentio Mut.* F

Necessitas hujus dissertatiunculæ

127 VEtus ea est & pervulgata de Lullo fabula, usque adeo multorum animis hodieque insita, ut dum aliquando virorum cetera eruditorum sententiam familiari colloquio pertentarem, non semel in faciem mihi dictum fuerit & contentiosius repetitum, nihil se de Lulli gestis habere exploratius, quam quod Chimicam & docuerit, & per se ipse multoties exercuerit. Stimulos addidit intrepida assertio, ut quid hac de re statuendum esset, inquirerem diligentius. Verum ubi provinciam præreptam adverti; & commenta illa, viro sancto injuriosa, à Vincentio Muto in Historia Majoricarum, & à Luca Waddingo in Annalibus egregie confutata, quod documentorum defectu à me fieri nequaquam poterat; nihil antiquius habui, quam Dissertatiunculam, ex Castellano latine translatam, cum brevi Waddingi commentario transcribere; ut quid de plebeis istis fabellis judicandum sit, lector ipse per se consideret. Ita scribit prælaudatus Vincentius Mut.

AUCTORE J. B. S.

Auri à Lullo chimice formati fabula,

128 Raymundum criminantur aliqui, quod fuerit Chimicus, quodque hominum istorum more multa periclitatus, aurum efformaverit. Hoc autem his argumentis demonstrare nituntur. Primo, inquiunt, nonnulli Historici publicis litteris consignarunt, Raymundum sex auri millione fecisse, eosque dedisse Eduardo, istius nominis VI Anglorum Regi, quicum de recuperatione Terræ sanctæ pactus fuerat. Addunt, ex istomet auro, quod in Anglia conflaverat, cusa aliquot scuta, quæ *Soverani* vulgo nominantur. Tradunt secundo, Raymundum ipsum, in libris quibusdam Chimicis insinuare, factas à se hujusmodi experientias. Verum error est vel cogitare, Venerabilem illum Doctorem aurum aliave artis chimicæ fecisse pericula, sordida avaritiæ contagione coinquinata. Non est mihi animus in medium adducere rationes, quas P. Riera in suo Memoriali allegat. Juxta doctrinam Raymundi, elementa simplicia, inquit, à se invicem separari haud possunt, ita ut pura sint, & segregata ab omni concretione; hoc vero principiis Chimicorum repugnat, asserentium, illud δυνατὸν sive possibile esse. Asserit idem Auctor, libros chimicos, Raymundo attributos, à stylo Raymundi multum dissidere.

B

non satis solide refutata à Riera,

129 Istæ rationes rem non conficiunt. Etenim dicere, simplicia non ita posse separari, ut simplicia maneant, nec heterogenei quidquam in se aut dissimile admixtum habeant, non est contra fundamenta Chimicorum; qui non aspirant ad talem simplicitatem, sed potius ad solam purgationem; qua, quod redundat & crassius est, eo modo decoquitur, ut virtus unius alicujus elementi, in simplice obtineat principatum. Porro diversitas styli, quam hos inter & ceteros Auctoris nostri libros esse contendit P. Riera, potest adscribi, vel illis qui eos ex sermone Lemovicensi Latinos reddidere, vel etiam studio sectandi obscuritatem, & artis arcana occultandi. Quæ quam communis, tam redicula est Alchimistarum infirmitas; non ex arcanorum æstimatione profecta, sed ex necessitate involvendi ἀδυνασίαν sive impossibilitatem rei, quam verborum fucis ac lenociniis, velut δυνατον sive possibilem adumbrant. Quapropter ego ad rationes perspicuas transilio.

C

solidius refellitur ex Chronologia,

130 In libris quibusdam, Raymundo attributis, leguntur textus Hebraici. At certum est Raymundum Hebraice nesciisse, neque scire, vocationis ejus intererat. Præterea ex omnibus passim Magistri illius Venerabilis operibus, perspicue apparet, quantopere Alchimistas practicos exsibilet. Jam auctor, quisquis ille est, libro de Mercuriis cap. 4, fecisse se ait, in civitate Mediolanensi, aliqua artis Chimicæ pericula anno MCCCXXXIII: qui ergo fieri potuit, ut auctor illorum fuerit Raymundus Lullus, ante octodecim annos vita functus? Porro in Arte sua magna, parte 9 capite de Elementativa per principia deducta, Beatus noster loquitur in hunc modum: *Elementativa veras habet conditiones, ut una species non se transmutet in aliam speciem, & hoc Alchimistæ dolent, habentque occasionem flendi.* Libro de Arbore scientiæ cap. de quæst. proverbiorum florum Arboris cæleſtialis, quærit, si ars Chimica sit vera? & responsionem rejicit ad caput de proverbiis florum arboris cæleſtialis §. 6, ubi dicit: *Sol & Venus Mercurium increpaverunt, qui homines musare facit in argento vivo.* Et §. 8 ait: *Plus valet argentum in bursa, quam in Mercurio.*

ipsoque Lullo sæpius Chimiam explodente,

131 Eodem libro cap. de quæst. fructuum Arboris elementalis, quærit, si per artem possit aurum ex argento fieri? & respondet: *Martellus non producit clavum de seipso, nec medicus sanitatem de seipso producit in patiente.* In libro de Mirabilibus orbis, lib. 6, cap. ult. de Alchimia; libro inscripto, Felix; & libro de suis variis quæstionibus, cap. Utrum Alchimia sit in re vel ratione tantum; copiosissime ostendit, artem vanam esse ac commentitiam; & aurum Chimicum non esse verum aurum, tametsi auri speciem præ se ferre videatur. Ex quibus liquet, nequaquam dici posse, Raymundum periclitatione Chimica quidquam explorasse.

D

& negante per eam aurum confici.

132 Reperire est Chimicos, qui vel ex ipsa tam manifesta Venerabilis nostri Doctoris declaratione, telum sibi cudentes, dicere audent; Raymundum locis illis omnibus de Chimica spuria & fictitia loqui, non de vera. At, quæro ego, an forte spuria illa & falsa, nomen Chimiæ commeretur? Certe uno ex dictis locis loquitur Raymundus de sua Arte generali, & in hanc, utpote tunc temporis nondum adulteratam, distinctio veræ & falsæ cadere non potest. Imo quod pejus est, affingunt illi effugium perridiculum, quo haud scio an ipsa ignorantia dare possit ineptius. Nam interroganti, an ex artis alicujus principiis possit solvi quæstio, quæ inde solvi non potest, & interim ibi reservare distinctionem spuriæ vel legitimæ, est potius in errorem inducere, quam adimere dubitationem, de qua quæstio instituitur; exponiturque verbis propriis, & non tam absurdis, quam sunt verba eorum, qui fraudulenta & mendaci circuitione facessere molestiam conantur.

E

quidquid ejus nomine perperam allegent Chimici.

133 Quod si Raymundus tantum dixisset, non posse fieri, ut alterum metallum convertatur in alterum; fas nobis esset sustinere, eum voluisse declarare, quod metalla inter se non distinguantur genere; & quod argentum ex stanno facere, non sit proprie convertere aut transmutare unum genus in aliud, sed vilius metallum ita expurgare, ut quamdam argenti formam, speciem & figuram acquirat. At vero Doctor ille venerabilis sese ipse explicat multo clarius, ubi dicit, ne sic quidem esse aurum aut argentum, licet videatur esse, propter accidentia, quæ cum non possint sustinere vim ignis, lapsu temporis evanescunt. Verum enimvero supradictis hisce textibus, qui ex legitimis & indubitatæ fidei libris eruuntur, opponere textus alios ex libris Chimicis auctoris dubii, summe temerarium est. Sequitur ergo, ut qui docuit aurum non posse confici, nec leges auri conficiendi tradiderit. Quando autem Chimici volunt libros illos Raymundo adscribere, tamquam legitimo suo auctori, saltem necesse est ut clausulas, in quibus approbatur faciendi auri artificium, ipsi suppositas esse fateantur.

F

Neque enim patitur

aurum fio fieri;

134 Si fert animus locos controversos ad concordiam adducere, summum dici poterit ad excusationem, loqui hîc Raymundum, velut de aliis spinosis problematis, quæ jam à multis retro seculis solvere conati sunt plurimi, & usque adhuc solvit nemo. Qualia sunt, Quadratura circuli, Duplicatio cubi, Punctum fixum, Motus perpetuus, & lapis quem Philosophalem nuncupare passim placuit. Horum enim scrutamur demonstrationes, & tantum non in lucem protrahimus, sed nondum omnino consequimur. Scimus, data circumferentiæ ad diametrum proportione, esse epidictice quadratum circulum;

cum ejus libri non sint ex quibus id jus munt,

&

A & datis duabus mediis proportionalibus, cubum duplicari. Quin imo tam prope abſumus ab iſtis propoſitionibus & proportionibus aſsequendis, ut poſt multiplicem variumque apparatum, multo plura quam ſenſu poſſimus percipere, in majoribus circulis ac lineis, aliquamdiu mente contemplemur. Sed dum rem ipſam aggredimur concluſionem elicituri, omnia fugiunt, omnia in fumum & leves auras abeunt.

& hi, licet problematice ſolum artem docerent,

135 Hoc idem accidit in problematis aliis; in Philoſophali lapide, vel tranſmutatione metallorum. Quippe modo temere & fortuito, modo certæ cujuſdam regulæ beneficio, viliora metalla ita coloramus, redigimuſque ad talem formam ac nitorem, ut ad alia quam quæ aſſequimur, ſenſu non attendentes, exiſtimemus verum aurum & argentum eſse, quod ſpurium eſt. Hoc forte poſſit eſſe fundamentum experientiarum, quas vulgares Chimici tantopere decantant. Hæc igitur problemata videntur ferme dici poſſe ſolubilia ſimul & inſolubilia. Ad primum quod attinet, Ariſtoteles docet, dari quidem Quadraturam circuli, ſed ejus demonſtrationem nondum eſse inventam. Quæ cum ita ſint, veræ erunt hæ duæ propoſitiones; Circulus poteſt quadratus eſse demonſtrative, quia demonſtratio illius quadraturæ poſſibilis eſt: & B, Non poteſt circulus quadratus eſse actu & demonſtrative, quia quadraturæ illius demonſtrationem Geometria nondum invenit. Non ideo tamen Geometræ problema ponere deſinunt, & quæ putant facere ad demonſtrationem momenta urgere.

numquam juxta Lullum

ad concluſionem ducturi,

136 Poſſent itaque hoc pacto conciliari quædam in ſpeciem contradictoria. Nimirum dum Raymundus in diſceptationem vocavit, an poſſit per artem Chimicam aurum fieri? Reſpondet, Non poſſe; quia iſta Chimica, ſive iſta artis applicatio, non eſt detecta uſque adhuc. Dum autem in ſcriptis aliis tractat Chimicam, loquendo non de actuali converſione & tranſmutatione, ſed de poſſibili, & de inventione magiſterii; fieri poteſt ut dixerit aſſignari poſſe regulam, eo modo quo Geometræ proponunt Quadraturam circuli, poſſibilem quidem, ſed necdum à quoquam repertam. Sic in concordiam reduco cetera, quæ ſcribit etiam idem Raymundus de multis aliis id genus problematis, & ſingillatim de Quadratura circuli; quoniam vult circulo quadraturam convenire, ſed non intra limites Archimedis, quæ eſt optima maximeque legitima ratio aliquid examinandi; verum per hypotheſes impoſſibiles, & per ratiocinationem, laborantem vitio manifeſti paralogiſmi & conſecutionis abſurdæ. Nam ſi figuras iſoperimetras omnes Circulus magnitudine exſuperet; vel non poſſunt quadratum & circulus, licet ſint iſoperimetra, æqualia eſse; vel ſi ſint æqualia, iſoperimetra eſse non poſsunt. Concludo igitur, quod nemo unus de Raymundi ſententia potuerit hactenus verum aurum conficere.

docerent tamen ex hypotheſi reapſe impoſſibili.

C

137 Sed pergunt oggerere adverſarii, ſex illos milliones, quos fecit in Anglia, quoſque Eduardo VI ea conditione tradidit, ut Terram ſanctam recuperaret. Tuam fidem, Lector, ſi venerabilis Martyr cum Eduardo VI colloqui, aut hujuſmodi fœdus icere potuerit. Res in aperto eſt. Nam quo Raymundus natus eſt tempore, anno ſcilicet MCCXXXV, ſceptrum Angliæ tenebat Henricus III: ejus ſucceſsor Eduardus IV, regno præfuit uſque ad annum MCCCV. Ab hoc regnavit Eduardus V; atque Eduardus VI gubernacula primum capeſſivit MCCCXXVII, mortuus MCCCLXXVII, annum agens ætatis quintum & ſexageſimum, atque adeo circiter annum MCCCXII in lucem editus: Raymundus autem Lullus MCCCXV occubuit. Vide ſis igitur quomodo tot milliones is dare potuerit Eduardo VI, qui totis undecim annis poſt Beati mortem regni clavum ſuſcepit, quomodo cum infante nondum trimulo de Terra ſancta recuperanda paciſci?

Interim qui potuit Eduardo 6 R. Angl. aurum conflaſſe,

Junii Tomus V.

AUCTORE I. B. S.

non niſi an. 1327 regnare exorſo,

138 Valeat etiam hæc alia ratio. Quis ſibi obſecro inducat in animum, cum conflandi auri noviſse arcanum, qui cum tanto laboris impendio, per tot itinera, ad liberandum Hieroſolymam illud emendicat? Rurſus, ſi ipſe per ſe cudere pecuniam poterat; cur obſecro, ad tam ſanctum opus, eam ad inſtar mendiculi, oſtiatim corrogabat, cum tanta jactura temporis; quod in perdiſcendis ſcientiis, in litterarum ſtudiis, in curanda animarum ſalute utilius inſumpſiſſet, quam in petendo tam miſere, quod tam opulente paucorum dierum ſpatio facillime collegiſſet? Huic argumento qui plene integreque reſponderit, adhuc vidi neminem. Quæro iterum, quomodo Raymundus dediſset pecuniam, in apparatum belli ſacri impendendam. An fortaſse aurum dederit, ut ſibi aurum redderetur? Hoc nempe hodie agunt Chimici noſtri vulgares, vel ut melius dicam, illi tam falſo divites quam vere pauperes, qui auri faciendi artificium auro vendunt. Et tamen reperiuntur homines, adeo infortunati & ridiculi, ut hoc artificium emant; non cogitantes, quod ſi talis artificii adminiculo aurum confici poſſet, omne aurum orbis totius eſſet vile pretium venditori: quippe qui illud in ſuomet artificio haberet multiplicatum, neque auro alio ad ſolutionem egeret.

ipſe pro Terra ſancta recuperanda mendicans,

E

ut ceteri aurificium profeſſi:

quod certe neque ſub Eduardo 6 in Anglia exercere,

139 Qui ex adverſariis objiciunt, Raymundum in aliis opuſculis meminiſſe ſuorum experimentorum; ii ſane petunt principium, quia, an tales libri ſint illius fœtus, incertum ſaltem eſt. Imo ſuomet ipſo argumento debellantur. Etenim in libris iſtis Chimicis diſerte fit mentio experimentorum, ſumptorum in Anglia & Mediolani: cum jam ante probaverimus, ea ſub Eduardo VI in Anglia ſumi à Raymundo non potuiſſe. Quo autem pacto ea Mediolani ſumpſerit, anno ut prætenditur MCCCXXXIII, qui anno MCCCXV lapidibus eſt obrutus; aut qua ſatis ratione ſuadebitur; ſcriptos poſt ea experimenta libros ei debere attribui, ſeu quoſvis alios, quorum auctor eadem arcana ſuum eſſe fœtum inſinuat, ut Chimici ipſi fatentur?

F

neque de eo, poſt an. 1333 ſcribere potuit: mortuus 1315:

nedum Anglo aurum conflaſſe,

140 Putant ex his aliqui, ſolvi argumentum ex Raymundi paupertate petitum, reſpondendo; ipſum, non ſibi, utpote paupertatem ſpiritus amplexo, ſed Eduardo VI, ad eum inflammandum belli ſacri cupidine, aurum confeciſſe. Verum ſi hoc ille poterat, cur non potiori jure niſus eſt ſibi conciliare Principum aliorum animos, erga ſe tam benevolos? Angliæ Regem voluiſſe illi favere, non ſcimus; ſcimus vero Reges Francorum, Aragonum & Majoricenſium, illi non ſolum admoviſſe ſtimulos, verum etiam ſuas copias & pecuniam obtuliſſe, ad Terram Sanctam redigendam in Chriſtianorum poteſtatem. Itaque ſi Raymundus Aragonum & Majoricenſium Regibus, legitimis ſuis Principibus ac Dominis, piique propoſiti fautoribus, aurum non fecerit; qua fronte nobis perſuaſum volunt, eum tam largum & munificum fuiſſe erga Re-

quod non fecit propriis Regibus, fautoribus ſuis,

AUCTORE I. B. S. gem extraneum, quocum ei tam parum commercii intercedebat.]

Vincentii Mut argumenta

141 Hactenus Vincentius Mut, cujus argumentis alia procul dubio momenti non minoris adjungi posſent, ſi ad manum eſsent ipſa Lulli opera, & id genus neceſsaria documenta, quorum defectu, non noſtris, ſed aliorum rationibus niti oportuit. Porro quæ hic fuſius diſputat Majoricenſis hiſtoricus, in compendium contracta, & non parum confirmata, exhibet Lucas Waddingus, tom. 3 Annalium, ad annum MCCCXV, num. 13, 14 & 15; quæ ad plenam rei evidentiam ſubjungere operæ pretium duximus.

contrahens & confirmans Waddingus,

142 [Manifeſtis, *inquit*, rationibus convinco, illos qui de Alchimia inſcribuntur, (*libros,*) & qui quoquo modo ad fallacem hanc artem & præſtigioſum tendunt laborem, nullatenus eſse Lullianos. Nullus Lullo magis invehitur in hujuſmodi falſos divites, & veros pauperes; nec Artis hujus apertius oſtendit fallacias. Libro de quæſtionibus ſolubilibus per Artem inventivam cap. 40, Alchimiam, non realem, ſed chimericam eſse, multis oſtendit rationibus. Libro de mirabilibus cap. 39, probat, impoſſibile eſse per Alchimiam unum metallum in aliud tranſmutari. Libro Arboris ſcientiæ, cap. de exemplo fructus arboris cæleſtialis, irridet jocoſe Alchimiſtas, conantes argentum vivum in verum & ſolidum transformare. Libro de principiis Medicinæ cap. de Cancro; à ſuo principe & prædominante planeta Mercurio decipi, ait, Alchimiſtas, quorum marſupia ut plurimum ſunt vacua, & lacera (inquit) veſtimenta.

B

ex Lulli libris veris probat Chimiæ adverſatum;

143 Sed & ipſi Alchimiæ codices abunde probant, alii ſe Raymundo, non Lullo, eſse tribuendos. In libro de experimentis, quem inter alios Lullo adſcribunt, auctor citat reliquos, quos de hac Arte ſcripſiſse commemorat, in quibus omnes hujus argumenti, Lullo adſcripti, continentur; ita ut idem ſit hujus libri & reliquorum conſarcinator. In fine vero hujus codicis, ait, ſe præſens opuſculum optato fine clauſiſse an. MCCCXXX. Lullus vero, ut ejus vitæ auctores, & monumenta Archivi Balearici conſtanter conſpirant, deceſſit anno MCCCXV. Similiter libro qui appellatur Teſtamentum noviſſimum, & Lullo falſo adſcribitur, variis in locis eadem repetit volumina à ſe compoſita, ad cujus calcem hæc verba habentur *Factum habemus noſtrum teſtamentum, per virtutem Dei, in inſula Angliæ terræ, in Eccleſia S. Catharinæ apud Londinenſes, verſus partem Caſtelli ante Cameram, regnante Edwardo per Dei gratiam, in cujus manibus ponimus in cuſtodia, per voluntatem Dei, præſens teſtamentum, anno poſt incarnationem* MCCCXXXII *cum omnibus, quæ nominata ſunt in præſenti teſtamento.* Libro de Mercuriis, ejuſdem farinæ & auctoris, perperam Lullo adſcripto cap. 4 in fine, dicitur opus adimpletum an. MCCCXXXIII. Quomodo ergo opera ſcripta annis MCCCXXX, MCCCXXXII & MCCCXXXIII, poterunt eſse hominis defuncti an. MCCCXV?

C

utpote vel poſt anno 1330 ſcriptos.

144 Ulterius in libro de XXIV experimentis, auctor, qui ſe etiam *Raymundum* appellari indicat, in Prologo narrat, quatenus Edwardo Anglorum Regi, tunc adoleſcenti, magnum adinvenerit theſaurum, ut Saracenis indiceret bellum: qui tamen illum in expugnando Galliarum Rege diſtraxit: pœnitentia vero ductum, ait, eumdem Edwardum, jam ſenem, veniam petiiſſe injuſte diſtractæ pecuniæ. Edwardus autem hic, cui ſupra dixit, ſuum ſe tradidiſſe teſtamentum an. MCCCXXXII tertius [VI] eſt hujus nominis, qui regnare cœpit an. MCCXXVII (*lege* MCCCXXVII) ætatis XIV; obiitque an. MCCCLXXVII, regni quinguageſimo primo, ætatis LXV. Cum ergo hic cognoverit & allocutus ſit Edwardum in ſenectute, neceſſe eſt ut pervenerit ad annum Chriſti MCCCLXX vel circiter. Et certe ſub hoc Edwardo meminit Thomas Walſinghamus cujuſdam medici Saraceni, in partibus Walliæ theſaurum effodientis. Atque hinc prodiit error illorum, qui vitam Raymundi Lulli protrahunt ad centum & plures annos.

D

qui autem de illa tractant, ipſi falſo adſcribi

Fictum eſt ejus cum Edwardo commercium

& Epiſtola ad R. Robertum

145 Sed majus adhuc fuit mendum Nicolai Janſenii, Bzovii defenſoris, ad ducentos ferme annos ei tribuentis. Ait enim ex Prateolo, Bzovio, Jodoco Coccio & Peña, craſſos errores Raymundi Lulli fuiſſe condemnatos ab Alexandro IV, anno MCCLX; & poſtea, ex Theodoro Zwingero refert, eumdem Raymundum, nobiliſſimum Alchimiſtam, anno MCCCXXXIII *plura ſcripſiſſe opuſcula; & octuaginta poſt annos, epiſtolam accuratam, ad Robertum Anglorum Regem dediſſe.* Nolo immorari circa Regis nomen, quia Robertus nullus tunc regnabat in Anglia, ſed Richardus; & alii, ad Robertum Siculorum Regem ſcriptam dicunt Epiſtolam. Raymundus Lullus, uti omnium conſtat aſsenſu, nihil ſcripſit, prioribus ſuæ ætatis annis, quos laicus in vanitate, doctrinæ & linguæ Latinæ omnino expers, tranſegit. Quod ſi anno MCCLX jam ſcripſit, quadrageſimum annum præterivit: ſi anno MCCCXXXIII alia compoſuit opuſcula, jam complebat annos centum & tredecim: ſi demum poſt alios LXXX annos epiſtolam dedit ad præfatum Regem, numerabis vitæ Raymundi annos ducentos, demptis quinque. Porro Raymundus Lullus, natus anno MCCXXXVI, converſus MCCLXXV, ætatis quadrageſimo (*hoc intellige de principio peregrinationum*) nihil potuit ſcribere an. MCCLX, qui ſuæ ætatis erat annus XXIV.

E

niæ tatem ejus protrahas

ad annos fere 200,

146 Adde quod in libro ſuper Artem inventivam, quem ſe ſub Bonifacio VIII ſcribere narrat, conqueritur, neque tempus, neque vires ſibi in extenuato & confracto corpore in ultima ſenectute ſupereſse, ut Artem memoriæ, quam cupiebat, poſset compilare. Libro etiam de Conſilio divinarum dignitatum, quem omnium poſtremum ſcripſit in Sicilia, refert ſuum propoſitum ad Saracenos transfretandi, & pro Chriſto mortem obeundi, quem his verbis claudit: *Ad laudem & honorem Dei finivit Raymundus librum iſtum, menſe Madii, in civitate Meſſana an.* MCCCXIV, quo in Africam trajecit ſub menſe Auguſti, & obiit anno inſequenti, ætatis ferme octuageſimo ſive ſeptuageſimo nono, uti diximus tomo 2. noſtrorum Annalium, licet Typographi errore, pro verbo *nono*, irrepſerit *anno.*

F

& tamen ſolum octogenarius obiit.

Falſo quæque veri libri Prologus ad Chimicum unum tranſlatus docetur,

147 His apertis temporum computatis calculis, manifeſtum relinquitur, nihil Raymundo Lullo commune eſse cum libris Alchimiæ. Liber autem ille *de ſecretis naturæ & quinta eſſentia rerum*, qui huc etiam ſpectat, & Lullo falſo tribuitur, habet in aliquibus exemplaribus Prologum ſuppoſititium, à quodam ſciolo præfixum, valde ſimilem ei, quem habet liber, cui titulus *Arbor ſcientiarum*, vere à Raymundo compoſitus: ſed uti vel ipſe fatetur Bzovius, in tribus exemplaribus libri prædicti, *de ſecretis naturæ* (quæ vidit in Bibliotheca Vaticana, & ego etiam conſului) omnia ſunt adeo inter ſe diverſa; ut etiam Prologus ſeu Præfatio hæc in aliis codicibus, præter unum Venetum, excuſum an MDXIV, habeatur,

A beatur. Videat ergo lector, quam infirmum argumentum hinc desumi possit, ad probandum, Lullum ejusdem libri fuisse compilatorem.]

148 Hisce Waddingi & Muti judiciis, quod addam, non habeo: sufficient, opinor, sin minus ad destruendam, saltem ad debilitandam inveteratam illam de B. Raymundi periclitatione chimica opinionem. Quibus si accedat argumentum ex chronologia nostra deductum, quo aperte pateat numquam vel eminus Angliam vidisse Raymundum, ruet opinor anilis & putida de conflatis illic sex auri millionibus fabella. Nunc Acta ipsa exhibeamus.

VITA
ab Anonymo coævo scripta, ipso Beato adhuc superstite,
ex veteri Ms. Majoricensi.

PRÆFATIUNCULA.

B *a* *b* *c* IEsus. Ad honorem, laudem & amorem solius Domini Dei nostri Jesu Christi, Raymundus, quorumdam suorum amicorum *a* religiosorum devictus [*precibus b*] in Francia narravit scribique *c* permisit ista quæ sequuntur hic de conversione sua ad pœnitentiam, & de aliquibus gestis ejus.

ANNOTATA J. B. S.

Ex hac præfatiuncula liquet, quod superius dixi §. 4, videri hanc Raymundi Vitam, si non à pluribus conscriptam, saltem ex plurium relatione ab uno aliquo compilatam.

a *Utrum hic viros religiosos, ordinem seu regulam peculiarem professos, an potius viros pios & timoratos innuat, non facile dixerim; equidem per eos intelligo, homines fide dignos, fuci & fictionis expertes.*

b *Addidi vocem* precibus, *ut sensus perficeretur.*

c *Ita Custurerius legendum putat, pro eo quod in Ms. est*, sibique permisit, *ex ejus forsan temporis idiotismo, per quem, vel sic satis appareat quid Auctor velit: vide supra num.* 39.

ADMONITIO I. B. S.

C Hoc jam præcipue monitum te volui, lector, in reliquis ad hanc Vitam Annotatis, id unum agi, ut quæ obscuriora sunt, explicentur, a manuensium lapsus restituantur, impleantur hiatus, denique quæ in disputationibus cum Saracenis duriuscula sunt, lævigentur. Cetera, siquæ sunt notatu digna, vel jam §. 6, 9 ac 10 exposui, vel ad Annotationes in secundam Vitam rejiciam, ubi paucula quæ forte adhuc occurrent, dubia commodius poterunt illustrari.

CAPUT I.

Raymundi conversio à seculi lasciviis ex Christi apparitione: martyrii desiderium: ardens studium ad convertendos Saracenos: prima ejus peregrinatio. Grammaticam discit & linguam Arabicam ex servo, à quo prope occiditur.

RAymundus, Senescallus mensæ Regis Majoricarum, dum juvenis adhuc in vanis cantilenis seu carminibus componendis, & aliis lasciviis seculi deditus esset nimis; sedebat nocte quadam juxta lectum suum, paratus ad dictandum & scribendum, in suo vulgari, unam cantilenam de quadam domina, quam tunc amore fatuo diligebat. Dum ergo cantilenam prædictam inciperet scribere; respiciens à dextris, vidit Dominum Jesum Christum, tamquam pendentem in cruce: quo viso, timuit; & relicto, quod habebat in manibus, lectum suum, ut dormiret, intravit. In crastino vero surgens, & ad vanitates solitas rediens, non de visione illa curabat; immo, cito quam per octo dies postea *a*, in loco quo prius, atque hora eadem, iterum se aptavit ad scribendum & perficiendum cantilenam suam prædictam. Cui Dominus iterum in cruce apparuit sicut ante: ipse vero, tunc territus plusquam primò, lectum suum iterum intrans, ut aliàs obdormivit. Sed adhuc in crastino, apparitionem negligens sibi factam, suam lasciviam non dimisit; immo post pauculum, suam cantilenam nitebatur perficere inchoatam; donec sibi tertiò & quartò successive, diebus interpositis aliquibus, Salvator, in forma semper qua primitus, apparet. In quarta vel quinta vice, sicut plus creditur, eadem apparitione sibi facta, territus nimium, lectum suum intravit; secum tota illa nocte cogitando tractans, quidnam visiones istæ toties iteratæ significare deberent. Hinc sibi quoque dictabat conscientia, quod apparitiones istæ non aliud intendebant, nisi quod ipse mox, relicto mundo, Domino Jesu Christo ex tunc integre deserviret.

A. ANON. coævo. *Obscœnis suis amoribus implicitus,* *a* *Crucifixi specie,* E *repetitis vicibus apparente,*

2 Illuc vero suam conscientiam, ream sæpius & indignam Christi servitio, acclamabat; *b* sicque super iis, nunc secum disputans, nunc attentius Deum orans, laboriosissimam noctem illam duxit insomnem. Denique dante Patre luminum, consideravit Christi mansuetudinem, patientiam & misericordiam, quam habuit Jesus circa quoslibet peccatores; & sic intellexit tandem certissime, Deum velle, quod Raymundus mundum relinqueret, Christoque, corde ex tunc integre deserviret.

moneri se intelligit, *b* *ut Jesu Christo integre deserviat.*

3 Cœpit ergo intra se cogitando tractare, quod esset servitium maxime Deo placens. Et sibi visum est, quod melius sive majus servitium Christo nemo facere posset, quam pro amore & honore suo vitam & animam suam dare; & hoc, in convertendo ad ipsius cultum & servitium Saracenos, qui sua multitudine Christianos undique *c* circumcingunt. Sed inter hæc ad se reversus, intellexit ad tantum negotium nullam se habere scientiam; utpote qui nec etiam de Grammatica aliquid, forte nec minimum, didicisset. Unde mente consternatus, multum cœpit dolere. Verum dum ipse mente lugubri hæc devolveret, ecce, nesciebat ipse quod scilicet scit Deus, instituit cor ejus vehemens ac implens quoddam dictamen *d* mentis, quod ipse facturus esset postea unum librum *e*, meliorem demum contra errores infidelium.

Quapropter nihil gratius Servatori reperiens, F *c* *quam Saracenorum conversionem,* *d* *e*

4 Verumtamen cum ipse, super tali libro faciendo, nec formam videret adhuc aliquam, neque modum, nimium tristabatur. Quanto tamen ipse super hoc plus & sæpius est tristatus, tanto fortius instinctus ille, seu dictamen faciendi librum prædictum, intra se crescebat. Sed rursum considerans, si Deus, processu temporis, faciendi prædictum librum gratiam largiretur, parum tamen vel nihil ipse solus facere posset; inde præsertim, cum ipse linguam Arabicam, quæ

tria secum firmiter statuit:

A. ANON. COÆVO.

Saracenorum eſt propria, penitus ignoraret. Sed ad hoc ſibi venit in mentem, quod iret ad Papam, ad Reges etiam & Principes Chriſtianos, ad excitandum eos, ac impetrandum apud ipſos, quod conſtituerent in diverſis regnis ſeu provinciis ad hoc aptis, monaſteria, in quibus electæ perſonæ religioſæ, & aliæ ad hoc idoneæ, ponerentur ad diſcendum prædictorum Saracenorum & aliorum infidelium linguagia; ut ex eiſdem, poſt ibidem convenienter inſtructis, in promptu ſæpe aſsumi poſsent & mitti perſonæ idoneæ, ad prædicandum & manifeſtandum prædictis Saracenis & aliis infidelibus, piam, quæ eſt in Chriſto, fidei catholicæ veritatem.

mori pro Chriſto,

componere librum, ad converſionem Saraconorum

5 His igitur tribus articulis ſupradictis in animo ſuo firmiter jam conceptis; videlicet de morte toleranda pro Chriſto, convertendo ad ejus ſervitium infideles, de libro ſupradicto, ſi daret Deus, etiam faciendo, nec non de monaſteriis impetrandis pro diverſis linguagiis addiſcendis, ut ſuperius eſt prætactum; in craſtino mox aſcendit ad eccleſiam, quæ non longe ab ibidem diſtabat; & Dominum Jeſum Chriſtum devote, flens

& procurare monaſteria ubi diſcatur lingua Arabica.

B largiter exoravit, quatenus hæc prædicta tria, quæ ipſe miſericorditer inſpiraverat cordi ſuo, ad effectum ſibi placitum perducere dignaretur.

factus remiſſior, ſed exemplo S. Franciſci,

6 Poſt hæc ad ſua reverſus, cum nimis eſſet adhuc imbutus vita & laſcivia ſeculari; in prædictis tribus negotiis perſequendis, per tres ſubſequentes menſes, ſcilicet uſque ad ſequens feſtum S. Franciſci, ſatis fuit tepidus & remiſſus. Sed in eodem feſto, prædicante quodam Epiſcopo apud fratres Minores civitatis Majoricarum, ipſo Raymundo præſente, quod ſcilicet prædictus S. Franciſcus, relictis & rejectis omnibus, ut ſoli Chriſto firmius mereret eſſe [conjunctus;] & ipſe Raymundus tunc, S. Franciſci provocatus exemplo, venditis mox poſſeſſionibus ſuis, reſervatis tamen inde paucis ad ſuſtentationem ſuæ conjugis ac liberorum ſuorum, committens ſe totum Chriſto, abiit, cum intentione numquam revertendi ad propria; ad S. Mariam de

denuo accenſus,

f ad S. M. de Rupe amatoris & Compoſtellam proficiſcitur.

Rupis *f* amatore, ad ſanctum Jacobum [Compoſtellanum,] & ad diverſa alia loca ſancta, cauſa Dominum exorandi & Sanctos ſuos, pro directione ſua, in illis tribus quæ Deus, ut ſupra dicitur, immiſerat cordi ſuo.

C *Suadente S. Raymundo de Peñafort*

7 Completa ergo peregrinatione ſua prædicta, putavit iter arripere Pariſios, cauſa addiſcendi ibi Grammaticam, & aliquam aliam ſcientiam ſuo propoſito congruam: ſed ab hoc itinere, parentes & amici ſui, maxime *g* F. Raymundus de Ordine Prędicatorum, qui quondam Domini Gregorii IX compilaverat Decretales, ſuis perſuaſionibus & conſiliis diverterunt, & eum ad civitatem ſuam, Majoricarum ſcilicet, redire fecerunt. Cumque veniſset illuc, relictis veſtibus ſolennioribus, quibus uſque tunc uſus erat; aſſumpſit ſibi vilem habitum de panno, quem ipſe invenire poterat groſſiore; & ſic in eadem civitate didicit partem de Grammatica; emptoque ſibi ibidem quodam Saraceno, linguam Arabicam addidicit ab eodem.

g

ad propria reverſus,

diſcit Grammaticam,

8 Deinde poſt annos novem contigit, quod Saracenus ille, Raymundo quodam die abſente, nomen Chriſti blaſphemaret: quod cum reverſus cognovit Raymundus ab iis qui blaſphemiam audiverant; nimio fidei zelo motus, percuſſit illum Saracenum in ore, fronte ac facie; Saracenus vero, rancore nimio inde concepto, ex tunc cœpit mente tractare, quomodo dominum

& linguâ Arabicam à ſervo:

D ſuum poſset occidere. Cumque, præparato ſibi gladio, quadam die videret ſedentem dominum ſuum ſolum; irruit in eum ſubito, ſimul ipſum prædicto gladio percutiens, & cum rugitu terribili clamabat; Tu mortuus es.

quem cum blaſphemantem. corripuiſſet,

9 Sed Raymundus, licet tunc ferientis brachium, quo tunc gladius tenebatur, ut Deo placuit, aliqualiter repuliſſet; vulnus tamen grave, licet non letale, ſuper extomachum ex ferientis ictu recepit: prævalens tamen ipſe viribus, illum Saracenum ſibi ſubſtituit *h*: gladiumque violenter abſtulit ab eodem. Deinde occurrente familia, prohibuit Raymundus ne Saracenum interficerent: permiſit tamen quod ligatum ponerent in carcere, donec ipſe deliberaſſet apud ſe, quid de illo foret potiſſime faciendum. Severum namque ſibi viſum fuit illum perimere, quo docente ſibi, linguam multum optatam, ſcilicet Arabicam, jam ſciebat; dimittere vero illum vel tenere diutius metuebat, ſciens quod ipſe non ceſſaret ex tunc in mortem ipſius machinari. Perplexus igitur circa iſtud, aſcendit ad abbatiam, quæ prope erat, orans ibi Dominum ſuper hac re inſtantiſſime per tres dies: quibus completis, admirans quod adhuc in corde ſuo prætacta perplexitate remanente, Dominus, ut ſibi videbatur, ipſius orationem nullatenus exaudiſſet; mœſtus ad domum ſuam rediit. Cumque illuc veniens ſe divertiſſet ad carcerem, ut ſuum captivum inviſeret; invenit quod ipſe, fune quo ligatus fuit, jugulaverat ſemetipſum. Reddidit ergo Raymundus gratias Deo, lætus quod etiam à nece prædicti Saraceni, ſervaverat manus ejus innoxias; & eum à perplexitate illa gravi, pro qua paulo ante ipſum auxius exoraverat, liberaverat.

h

ab eo tantum non occiſus eſt.

Perplexus Deum conſulit,

E

reperitque paulo poſt ſervum laqueo ſibi gulam fregiſſe.

ANNOTATA I. B. S.

a *Senſus videtur eſſe,* Ante elapſos dies octo, *vel Ante octavam diem.*

b *Intellige, quod conſcientia ſæpius rea, eum Chriſti ſervitio judicaret indignum.*

c *Saltem magna ex parte.*

d Aliter legi non potuit clauſula illa in exemplari antiquiſſimo, *inquit Cuſturer,* licet ſatis percipiatur ſenſus intentus, quod notatum volui pro aliis quæ occurrent hujuſmodi.

e *In tranſumpto vernaculo Vitæ, teſtatur haberi Cuſturer, quod* ſperavit & cogitavit ſe compoſiturum aliquos libros, alios aliis meliores. F

f *Malim ſcribere de* Rupe Amatoris *vulgo* Roquemadour *vel* Requenaor; *vel, ut lego in veteri Chronico Belgico S. Petri apud Gandavum,* Rochemador. *Eſt autem oppidum in Vaſconibus Provinciæ Cadurcenſis, ubi imago illa Deiparæ celeberrima eſt, adeo ut mirandum ſit, ignoratam eſſe à Muto & Cuſturerio, qui pro* Rupe Amatoris, *ſcripſere* Montem Serratum, *procul dubio quod Sacrarium illud ipſis, hodie præſertim, longe ſit notius altero. Monet me nuperrimis litteris Cuſturerius, ingenue ſe retractare quod in Diſſ. ſcripſerat pag.* 493, *deceptus ex convenientia inter rupes* Montis Serrati, *in quibus B. V. thronum ſibi figere voluit, & rupem hanc qualemcumque, unde denominata eſt B. M. de* Rupe Amatoris.

g *Non alius is eſſe potuit quam* S. Raymundus de Peñafort; *ut tempus, locus & aliæ circumſtantiæ aperte indicant.*

h *Palam eſt* Subſtituere *hic accipi pro* Subjicere, *aut pedibus ſubſternere.*

A

CAPUT II.

In Monte Randa illuſtratus divinitus, ſcribit Artem Generalem. Profectio in Montem Peſſulanum, Romam, Pariſios, Genuam. Vana ejus trepidatio, qua ſuperata, Tuniſium properat.

In monte Randa

10 POſthæc aſcendit Raymundus in montem quemdam de Randa, qui non longe diſtabat à domo ſua, cauſa Deum ibidem tranquillius contemplandi: in quo cum jam ſtetiſſet non plene per octo dies, accidit quadam die, dum ibi ſtaret, cælosatt ente reſpiciens, quam ſubitò Dominus illuſtravit mentem ſuam, dans eidem formam & modum faciendi librum, de quo ſupra dicitur, contra errores infidelium; de quo Raymundus immenſas gratias reddidit Altiſſimo; deſcendit de monte iſto, reverſuſque mox ad Abbadiam de la regali ſupradictam, cœpit ordinare & facere librum illum, vocans ipſum primo Artem majorem, ſed poſtea, Artem generalem: ſub qua arte plures, ut infra ſequitur, fecit libros, in eiſdem multum generalia principia ac magis ſpecifica, ſecundum capacitatem ſimplicium, pro ut experientia eum docuerat, explicando. Poſteaquam igitur Raymundus, in prædicta ſtans Abbadia, compoſuerat librum ſuum; aſcendit iterum in montem prædictum: & in eodem loco, in quo ſteterant pedes ejus, dum ſibi in illo monte Dominus oſtenderat modum Artis; eremitorium ſibi fecit, habitans in eodem jugiter per quatuor menſes & amplius; die noctèque Deum deprecans, quod ipſum & artem quam ſibi dederat, ad honorem ſuum & ad Eccleſiæ ſuæ profectum, pro miſericordia ſua dirigeret proſpere *a*.

divinitus illuſtratus,

ſcribit Artem generalem

& eremitorium exſtruit:

a

11 Dum igitur ipſe ſtaret ſic in eremitorio in eo orando; venit ad eum quidam paſtor ovium, adoleſcens hilaris facie & venuſta, dicens ſibi ſub una horâ tot & tanta bona de Deo & de cæleſtibus, de Angelis ſcilicet & de aliis; ſcilicet quot & quanta, ut ſibi videbatur, unus quicumque alius homo, vix per duas dies integras fuiſſet locutus; videnſque paſtor ille libros Raymundi, deoſculatus eſt eos flexis genibus ſuis, rigans eoſdem: dixitque Raymundo, quod per illos libros multa bona Chriſti Eccleſiæ provenirent. Benedixit etiam paſtor ille Raymundum multis benedictionibus, tamquam propheticis, ſignans caput & totum corpus ejus ſignaculo ſanctæ Crucis, & receſſit. Raymundus vero conſiderans hæc omnia, mirabatur; nam paſtorem illum ipſe numquam viderat alias, nec de ipſo audiverat quemquam loqui.

ab ignoto paſtore ovium

multis benedictionibus cumulatur.

C

12 Poſt hæc Rex Majoricarum, audito quod Raymundus jam feciſſet multos libros bonos, mandavit pro ipſo quod veniret ad Montem Peſſulanum, ubi Rex ipſe tunc erat. Cumque veniſſet Raymundus, illum fecit Rex examinari per quemdam Fratrem de Ordine Minorum, [&] libros ipſius, ſpecialiter autem meditationes quaſdam, quas ipſe fecerat in devotione ſuper omnes dies anni, xxx paragraphos ſpeciales diebus ſingulis aſſignando; quas meditationes, philoſophia & devotione catholica plenas, non ſine admiratione reperit Frater ille. Fecit igitur Raymundus ſuper prædicta Arte, ſibi data in monte, in civitate illa, librum unum, vocans eumdem Artem demonſtrativam, quam etiam legit ibidem publice: fecit ſuper eumdem lecturam ſuam, in qua declarat, quomodo prima forma & prima materia conſtituunt chaos *b* elementare; & quod ipſa quinque univerſalia, decemque prædicamenta ab ipſo chaos deſcendunt, & continentur in eodem ſecundum catholicam & theologicam veritatem.

Hinc à Rege Montem Peſſulanũ evocatus,

libros examini ſubjicit;

A. ANON. coævo.

b

ſcribitque Artem demonſtrativam.

13 Sub eodem tempore impetravit etiam Raymundus à prædicto Rege Majoricarum, unum monaſterium conſtrui in regno ſuo, & poſſeſſionibus dotari ſufficientibus, ac in eodem tredecim Fratres Minores inſtitui, qui linguam ibidem diſcerent Arabicam, pro convertendis infidelibus, ut ſuperius eſt expreſſum: quibus, nec non & aliis, ſuccedentibus aliis in eodem monaſterio, perpetuo prædictis poſſeſſionibus, ad eorum neceſſaria, miniſtrarentur ſingulis annis quingenti floreni. Poſthæc ivit Raymundus ad Curiam Romanam, cauſa impetrandi, ſi poſſet, à Domino Papa & Cardinalibus, hujuſmodi monaſteria, pro addiſcendis linguagiis, per mundum inſtitui. Sed cum ipſe ad Curiam perveniſſet, invenit Papam tunc recenter mortuum, ſcilicet Honorium Papam IV: propter quod derelicta Curia, direxit verſus Pariſios greſſus ſuos, ad communicandum ibi mundo, quam ſibi dederat Deus Artem.

Impetrato à rege monaſterio, ad diſcendas linguas,

Romam eadem de cauſa petit.

E

Pariſiis Artem prælegit.

14 Veniens ergo Raymundus Pariſios, tempore Cancellarii Bertholdi, legit in aula ſua Commentarium Artis generalis, de ſpeciali præcepto prædicti Cancellarii: perlectoque Pariſiis illo Commentario, ac ibidem viſo modo Scholarium, ad Montem rediit Peſſulanum: ubi de novo legit, & fecit etiam librum, vocans eumdem Artem veritatis inventivam; ponendo in ipſo libro, nec non & in omnibus aliis libris, quos ex tunc fecit, quatuor tantum figuras; relecatis, ſeu potius diſſimulatis, propter fragilitatem humani intellectus, quam fuerat expertus Pariſiis, duodecim figuris ex ſexdecim, quas poſuerat in Arte ſua. Quibus omnibus in Monte Peſſulano rite expletis; iter arripiens venit ad Januam; ubi moram faciens non multam, prædictum librum Artis inventivæ tranſtulit in Arabicum.

eam in Monte Peſſulano reducit ad quatuor figuras,

& Genuæ vertit Arabice.

F

15 Quo facto direxit ad Romanam Curiam greſſus ſuos, cupiens ibidem, ut alias, impetrare monaſteria fieri per mundum, pro diverſis linguis, ut ſupra dicitur, addiſcendis. Sed ibi tunc, propter impedimenta Curiæ, parum circa ſuum intentum proficiens, deliberato conſilio progreſſus venit ad Januam, ut inde transfretaret in terram Saracenorum, ad experiendum, utrum ipſe ſaltem ſolus in aliquo poſſet proficere apud ipſos, conferendo cum ſapientibus eorum, ſic manifeſtando eiſdem, ſecundum Artem ſibi datam à Deo, Filii Dei Incarnationem, nec non Divinarum Perſonarum in ſumma unitate eſſentiæ Beatiſſimam Trinitatem: quam ipſi Saraceni non credunt, imo cæci, nos Chriſtianos tres Deos aſſerunt colere. Cumque apud Januenſes cito divulgatum eſſet, quod Raymundus jam venerat ad transfretandum in terram Saracenorum, cauſa convertendi eos ad fidem Chriſti, ſi poſſet; multum ædificatus eſt inde populus; ſperantes quod Deus per ipſum aliquid bonum nollet facere apud ipſos *c* ſupra Saracenos: audiverant enim Januenſes, ipſum Raymundum, poſt converſionem ipſius ad pœnitentiam, accepiſſe in quodam monte divinitus ſcientiam quamdam ſacram pro converſione infidelium.

Romam regreditur ad obtinenda monaſteria:

re infecta Genuam redit,

c

16 Sed

A. ANON. CÆVO.

16 Sed cum Dominus ſic Raymundum tanto gaudio populi, quaſi quodam diluculo, viſitaſſet; eumdem tentatione graviſſima ſubito cœpit probare. Nam cum ad transfretandum, ſicut præ-

transfretaturus in Africam,

tangitur, navigium & alia parata fuiſſent, omneſque libri in navi cum cunctis aliis introducti; venit, ex quibuſdam occaſionibus, ſibi tamquam fixum quid in mente, ſcilicet, quod ſi ipſe transiret ad Saracenos, illi mox eum in adventu ſuo trucidarent, ad minus carceri perpetuo mancipa-

ſed mortis metu reſilit.

rent. Quare Raymundus, timens pelli ſuæ (ſicut in paſſione quondam Domini, S. Petrus Apoſtolus) oblituſque ſui propoſiti ſupradicti, quo ſci-

Hinc dolore afflictus,

licet mori pro Chriſto ſtatuerat in convertendo ad cultum ejus infideles, Januæ, quodam detentus inerti timore, remanſit. Sicque forſitan, ne inaniter de ſe præſumeret, permittente vel diſpenſante Domino, interim derelictus eſt *d*. Verum

d graviter ægrotat:

recedente jam de Janua prædicto navigio, Raymundus mox, ſuper hoc quod ipſe ſic enormiter remanendo dediſſet, populo ſcandalum .... propter quod tactus eſt tanto dolore cordis ſui, ut corpore febricitando graviſſime ægrotavit .... *e*

e

B

17 Dum igitur Raymundus ſic corporis & animæ gravi languore detineretur; pervenit ad eum rumor, quod galéa quædam, ſtans in portu,

dein moræ impatiens,

ſe paraverat ad tranſeundum in Tunicium: quo audito ipſe, quaſi gravi ſomno evigilans, ſe mox in eamdem navim cum libris ſuis fecit portari. Sed amici ſui, videntes eum in mortis janua exiſtentem, ſibi compatientes; ipſum etiam invitum de navi, quod multum doluit, extraxerunt. Ve-

amicis nequidquam diſſuadentibus,

tumtamen Raymundus, longe poſt intellecto, quod quædam navis alia, quam Januenſes vulgariter Barcam vocant, ad prædictam civitatem ſeu regnum Saracenorum, ſcilicet Tunicium, ſe paraſſet itura; fecit ſe cum libris & aliis ſuis neceſſariis, contra amicorum ſuorum voluntates & conſilia, in illam barcam deferri. Moxque, cum

Tunicium properat.

nautæ, de portu exeuntes, inciperent navigare; Raymundus ſoſpitatem conſcientiæ, quam ſub nubilatione ſupradicta ſe crediderat amiſiſſe, ſubito lætus in Domino, ſancti Spiritus illuſtratione miſericordi, recuperavit, una cum ſui corporis languidi ſoſpitate: in tantum, quod ipſe infra dies pauciſſimos, mirantibus cunctis qui ſecum venerant, etiam ſemetipſo, ſenſit ſe in a-

C

deo bono ſtatu mentis & corporis, ſicut antea fuerat in tota præterita vita ſua.

ANNOTATA I. B. S.

a *Primo huic ſeceſſui, ſtudiis & pœnitentiæ operibus annos novem & amplius Raymundus impendit, ut dictum eſt ſuperius* §. 6.

b Intellige quatuor elementa ſimplicia ad invicem mixta, *ait Cuſturer*, qua de re videnda ſunt ſpecialia principia Philoſophica Lulli.

c *Nempe, velle Deum, ut eſſet utilior Saracenis Raymundus quam Genuenſibus.*

d *Specialibus auxiliis ei ſubtractis.*

e *Punctula illa hiatus indicant in Ms. qui commode ſuppleri non potuerunt.*

D

CAPUT III.

Diſputatio cum Saracenis. Mortis periculum. Ejus adventus Neapolim. Inanes conatus apud Pontificem, Genuenſes, & Regem Galliæ. Excurrit in Cyprum, unde denuo Gallias repetit.

18 Redditis ergo inde Deo gratiis debitis, cito poſtea ſubintraverunt portum Tu-

Tunicium appulſus,

nicii; aſcendenteſque in terram, intraverunt civitatem. Raymundus ergo, convocatis paulatim de die in diem peritioribus in lege Machometi, inter alia dixit eis; ſe bene ſcire rationes legis Chriſtianorum in omnibus ſuis articulis, & ad hoc veniſſe, quod ipſe auditis rationibus legis eorum, ſcilicet Machometi, ſi inveniret illas, habita inter ipſos ſuper iis collatione, validiores quam rationes Chriſtianorum, converteretur ad ſectam eorum *a*. Cumque ſic de die in diem plures ac peritiores in lege Machometi ad eum confluerent, oſtendentes eidem rationes legis ſuæ, ut ſic eum ad ſectam eorum converterent; ipſe rationibus eorum leviter [facile] ſatisfaciens, ita dixit: Il-

a

E

cum Machumetanis diſputat;

lam fidem tenere decet quemlibet ſapientem, quæ Deo æterno, quem cuncti credunt mundi ſapientes, attribuit majorem bonitatem, poteſtatem, gloriam & perfectionem, & etiam hujuſmodi tribuit omnia in majori æqualitate & concordantia.

19 Illa etiam fides de Deo laudabilior eſt, quæ inter Deum, qui eſt ſumma & prima cauſa, & inter ejus effectum majorem ponit concordantiam ſeu convenientiam *b*; ſicut ego per quæ mihi propoſita ſunt à vobis adduco *c*: jamque vos omnes Saraceni, qui eſtis ſub lege Machometi, non intelligitis in prædictis & in aliis hujuſmodi divinis dignitatibus, actus *d* proprios eſſe intrinſecos & æternos, ſine quibus ipſe fuiſſet otioſe etiam ab æterno. *e* Actus vero Bonitatis dico, Bonificativum, bonificabile, bonificare; actus etiam Magnitudinis, ſunt Magnificativum, magnificabile, magnificare *f*, & ſic de omnibus aliis divinis dignitatibus ſupradictis, & conſimilibus. Sed quia vos iſtos actus prædictos, duabus ſolummodo divinis dignitatibus ſeu rationibus attribuitis, ut jam video, ſapientiæ videlicet & voluntati; manifeſtum eſt ex hoc, quod vos in omnibus aliis ſupradictis divinis rationibus, Bonitate ſcilicet, Magnitudine &c. otioſitatem relinquitis, ac per conſequens inæqualitatem etiam ac diſcordiam inter eaſdem ponitis, quod non licet *g*. Per prædictarum etiam dignitatum, rationum, ſeu attributorum ſtabiles actus intrinſecos, & æternos, æqualiter ac concorditer acceptos, ut decet, probant evidenter [moraliter] Chriſtiani *h*, in una ſimpliciſſima eſſentia & natura eſſe Trinitatem Perſonarum, ſcilicet Patris, Filii, & Spiritus ſancti.

b

c

& ex principiis

d

e

Artis ſuæ generalis,

f

F

g

conatur demonſtrare

20 Quod & ego per Artem quamdam, cuidam Eremitæ Chriſtiano nuper divinitus (ut creditur) revelatam, vobis demonſtrare potero claris rationibus *i*, ſi vos mecum ſuper iis volueritis paucis diebus animo tranquillo conferre *k*. Apparebit enim vobis, ſi placet, rationabiliſſime *l* per eamdem Artem, quod in Filii Dei Incarnatione, per participationem unionis Creatoris & creaturæ in una perſona Chriſti, prima & ſumma cauſa cum ſuo effectu rationabiliſſime concordat & convenit: & quod etiam maxime & nobiliſſime

Myſterium SS. Trinitatis.

i

k

l

A me hoc apparet in ejuſdem Filii Dei Chriſti paſſione, quam ipſe apte humanitatis aſſumptæ ſuſtinuit, ſua voluntaria & miſericordioſiſſima dignatione, pro nobis peccatoribus redimendis à peccato & corruptione primi parentis, ac reducendis ad ſtatum gloriæ & fruitionis divinæ; propter quem, & ad quem ſtatum, finaliter nos homines fecit Deus benedictus.

accuſatus apud regem

21 Cum igitur ſuper talibus jam illuſtrare videretur Raymundus infidelium mentes; contigit ut quidam Saracenus, non parum famoſus, qui & verba & intentionem Raymundi pereeperat; cum hortamine ſupplicaret Regi, quanto citius hunc hominem, qui gentem Saracenorum nitebatur ſubvertere, nec non auſu temerario, legem Machometi perimere, capite juberet truncari. Super qua re dum foret celebratum conſilium, probato viro famoſo plurimiſque aliis inſtigantibus, jam inclinabatur Regis voluntas in necem Raymundi. Quod videns quidam eorum, prudens atque ſcientificus, conatus eſt tanto ſceleri obviare, ſuadendo Regi, non fore ſibi honorabile, ut talem virum interficeret; qui quamvis

quod Saracenos ſubverteret,

B legem ſuam Chriſtianam ſtuderet diffundere, cum copioſa maturitate bonitatis & prudentiæ videbatur pollere; addens, quod etiam bonus reputaretur Saracenus, qui ad Chriſtianos auderet ingredi, cauſa imprimendi Saracenorum legem cordibus aliorum. Rex autem hujuſmodi ſermonibus & conſimilibus acquieſcens, deſtitit à morte Raymundi; verumtamen juſſit continuo ut expelleretur à Regno Tunici. Cum ergo exereretur de carcere, paſsus eſt à multis multa opprobria, verbera & ærumnas.

ægre morti ſubducitur;

mœrenſque

22 Denique tamen deductus eſt ad quamdam navem Januenſium, proxime receſſuram: & dum proceſſiſſet, edictum eſt à Rege ut penitus lapidaretur, ſi quomodo amplius reperiretur in patria. [Quapropter Raymundus] immenſum dolebat; diſpoſuerat enim viros famoſæ reputationis & alios quamplurimos ad baptiſmum, quos ante ſui receſſum toto animo affectabat deducere ad perfectum lumen fidei orthodoxæ. Cum autem hujuſcemodi perplexitatis aculeo vir Dei teneretur afflictus, factum eſt, ut navis illa ſupra quam deductus fuerat, proficiſceretur ad propria. Quod

bene inchoatam miſſionem

C videns Raymundus, imminere ſibi tribulationes undique ſentiebat. Nam ſi recederet, videbat animas, quas jam diſpoſuerat cultui Chriſtiano, in laqueum relabi damnationis æternæ; ſi vero remanere præſumeret, jam Saracenorum in ejus mortem, paratam inſaniam cognoſcebat.

cogitur deſerere:

& fruſtra ad eam conatur redire.

23 Ardens quippe totus Dei amore, non timebat mortis pericula ſubintrare; ſi tamen ex hoc poſſet conſequi animabus effectum aliqualem ſalutis: & relicta nave recedente, quamdam aliam in eodem portu latenter intravit; ſperabat enim, ſi aliquo modo poſſet, venire ad terram, abſque impedimento impetus beſtialis; eo quod in ſupradictis, opus bonum quod inceperat, conſummaret. His igitur ſic ſe habentibus, accidit quemdam Chriſtianum, in geſtu & habitu ſimilem Raymundo, tranſire per civitatem; quem ſuſpicati Saraceni fore Raymundum, apprehenderunt; qui dum vellent eum lapidare, clamabat homo ille; Non ſum ego Raymundus. Et inveſtigantes, ſciverunt Raymundum fore in navi, evaſitque ille de manibus eorum: remanſitque Raymundus ibidem tribus ſeptimanis. Qui videns,

Neapolim appellit.

ſe nihil poſſe ibi pro Chriſti ſervitio adimplere, pervenit Neapolim, ibique legens Artem ſuam, moratus eſt uſque ad electionem Domini Papæ Cæleſtini Quinti.

A. ANON. COÆVO.

Nihil proficiens apud Papam;

24 Poſthæc ivit Raymundus ad Curiam Romanam, ut aliquid impetraret ſibi diu aſſectatum, ſicut ſuperius eſt expreſsum, pro Chriſti fide à Domino Papa; ibique libros compoſuit. Aliquo vero tempore retroacto, Domino Cæleſtino Papæ Quinto ſucceſſit Dominus Bonifacius Papa Octavus; cui etiam totis viribus conatus eſt ſupplicare Raymundus, pro aliquibus utilitatibus fidei Chriſtianæ: & quamvis multas anguſtias, frequenter ſequendo ſummum Pontificem, pateretur, ab intentione ſiquidem nullatenus deſinebat; ſperans ut indubitanter ipſum exaudire dignaretur, quia non pro bono proprio vel præbenda, ſed inceſſanter pro publico bono Catholicæ fidei ſupplicabat. Denique tamen videns Ray-

necGenuæ,

mundus, ſe à ſummo Pontifice aliquid obtinere non poſſe; profectus eſt ad civitatem Januæ, ubi libros aliquos compilavit. Denique advenit ad

nec apud Regem Galliæ,

Regem Majoricarum; & inito invicem colloquio, arripuit iter Pariſios; ibique Artem ſuam publice legens, libros quamplurimos compilavit.

E

libros componit;

Poſtea Regem eſt allocutus, ſupplicans ei ſuper quibuſdam perutilibus Eccleſiæ ſanctæ Dei; ſed videns ſe parum aut nihil ſuper talibus obtinere, regreſſus Majoricas, ibi trahens moram, conatus tam diſputationibus quam etiam prædicationibus, contrahere Saracenos innumeros ibi morantes, in viam ſalutis, fecit etiam ibidem libros nonnullos.

& Majoricæ Saracenos convertere nititur.

Spe novæ illectus reducendi ſchiſmaticos,

25 Factum eſt igitur, dum Raymundus talibus inſudaret laboribus, ut nova diſcurrerent: videlicet, quod Imperator Tartarorum *m* Caſſanus regnum Syriæ fuiſſet aggreſſus, illudque totum ſuo dominio ambiebat. Quod cum audiſſet etiam Raymundus, inventa navi parata, transfretavit uſque Cyprum, ibique reperit nova illa penitus fore falſa. Videns igitur Raymundus, ſe

m

tendit in Cyprum:

fruſtratum eſſe ab intentione qua venerat; cœpit viam aliam perſcrutari, qua poſſet tempus à Deo ſibi præſtitum, non in otio, ſed magis in opere Deo accepto, proximoque proficuo conſummare: condiderat enim cordi, ſibi pervigili, conſilium illud Apoſtoli dicentis: Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim ſuo metemus non deficientes; & Prophetæ dicentis: Euntes ibant & flebant mitentes ſemina ſua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.

Gal. 6, 9

Pſ. 125, 6.

F

unde ad Ægypti Soldanum mitti poſtulat,

26 Acceſſit itaque Raymundus ad Regem Cypri, affectu multo ſupplicans ei, quatenus quoſdam infideles atque ſchiſmaticos, videlicet Jacobinos, Neſtorinos, Momminas *n* ad ſuam prædicationem nec non diſputationem coarctaret venire. Cum hoc etiam ſupplicavit, quod facto eo quod ibi poſſet, ad ædificationem prædictorum; Rex Cypri vellet eum mittere ad Soldanum, qui Saracenus eſt, atque ad Regem Ægypti & Syriæ, ut eos ſancta fide Catholica informaret. Rex

n

ſed à Rege Cypri contemptus,

autem de omnibus his non curavit. Tunc Raymundus, confidens in illo qui verbum euangelizat in virtute multa, prædicationibus & diſputationibus apud illos cœpit, cum ſolo Dei auxilio, viriliter operari. Sed tandem prædicationibus ac doctrinis inſiſtens, corporali infirmitate non modica gravatus eſt. Duo autem ſibi ſervie-

à famulis toxico inficitur.

bant, Clericus ſcilicet & famulus; qui non ponentes Deum ante conſpectum ſuum, ſuæ ſalutis immemores, cogitaverunt viri Dei bona *o* ſceleroſis manibus extorquere; & dum ſe cognoſceret per illos toxicatum, Raymundus eos à ſui ſervitio, manſueto corde fugavit.

o

A. ANON. COÆVO.

27 Perveniens in Famagoſtam, receptus eſt hilariter per Magiſtrum Templi, qui erat in civitate de Limiſſo, ſtans in domo ejus, quo uſque recuperaſſet priſtinam ſanitatem. Poſthæc autem Raymundus, transfretans Januam, quamplures edidit ibi libros. Deinde profectus Pariſios, & Artem ſuam efficaciter ibi legit, & libros plurimos compilavit. Tempore igitur Domini Clementis Papæ V, à civitate Pariſienſi recedens, pervenit Lugdunum: ibique reſidens, ſummo Pontifici ſupplicabat de re pro fide uberrimæ bonitatis: videlicet, ut ipſe Dominus Papa ediceret monaſteria fieri, in quibus viri conſtituerentur devoti & apti; qui diverſarum gentium idiomata addiſcentes, poſſent univerſis infidelibus prædicare Euangelium, juxta Domini mandatum, dicentis: Mat. 16, 15 Ite in mundum univerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Quæ quidem ſupplicatio tam Domino Papæ quam etiam Cardinalibus modicum fuit curæ.

ſibique reſtitutus redit Genuam;

inde rurſus Pariſios venit.

Lugduni quoque fruſtra laborat.

ANNOTATA I. B. S.

B a *Certus enim erat fide divina, dogmata & argumenta Saracenorum eſſe falſa; ideoque pro ea validiores rationes numquam ei proponendas, quam pro credibilitate fidei catholicæ ejuſque veritate.*

b *Quod dictum exiſtimat Cuſturer, ſive propter perfectionem legis Chriſtianæ, juxta illud*; Eſtote ergo vos perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt (*quæ perfectio recenſeri ſolet inter ſigna credibilitatis noſtræ fidei,*) *ſive propter unionem Verbi cum natura humana, in unitate ſuppoſiti, unde mirabilis bonitas & dignatio Dei arguitur.*

c *Senſus videtur eſſe: Ego autem ex his quæ à vobis audivi, deduco; ea ſcilicet quæ ſequuntur.*

d *Id eſt Communicationes, quibus ſcilicet Pater producendo Filium, communicat illi ſuam bonitatem, magnitudinem &c.*

e *Videatur Card. de Cuſa Tom. 2. lib. 1. Excit. ſermon. In principio erat Verbum, relatus à Cuſturerio pag. 466.*

f *Quibus ſcilicet eſſentia & attributa Divina communicata Perſonis Divinis productis, conſtituunt bonum. Filium, magnum Filium &c.*

g *Hæc ita explicat Cuſturerius.* Scilicet quia vos conceditis intellectui & voluntati exercitia intelligendi & volendi; quæ alii, actus ſecundos reales, etſi non phyſicos; alii virtuales, alii formales appellant: nullum vero exercitium ſe communicandi per productionem alterius Perſonæ Divinæ tribuitis bonitati, magnitudini, aliiſque Divinis attributis: ideo in his relinquitis hujuſmodi otium (juxta citatam doctrinam Card. Cuſani) atque adeo inæqualitatem & diſcordiam inter intellectum & bonitatem Divinam; ſiquidem illa haberet ſuum exercitium ſive actum ſecundum intelligendi, bonitas vero careret illo exercitio, ſe communicandi & conſtituendi bonum in perſona producta.

C

h *Scilicet ſuppoſita fide & gratia, in proponente rationes illas.*

i *Intellige, fide & gratia Dei in me ſuppoſitis.*

k *Quia ſoli menti tranquillæ vim inferunt rationes hujuſmodi: ita ut juvante Dei gratia, non ei liceat repudiare aſſenſum myſterii.*

l *Siquidem myſteria fidei, non ſunt contra, ſed ſupra rationem, rationique naturali non dſſormia.*

m *Sanutius lib. 3, parte 13, c. 8 ſcribit*, Gozanus; *alii* Chaganus. *Hic, ſi Sanutio credimus, anno 1300 Soldanum Ægypti turpiſſimam in fugam conjecit, ſubacta univerſa Syria, ejuſque capite Damaſco. Quod igitur Raymundus in Cyprum appulſus, nova illa falſa reperiſſe dicatur, ita intelligendum eſt, quod Caſſanus, propter* violentiam ſui conſanguinei Caydo, *ad propria redire coactus, proditione Caycaph Saraceni, quem Damaſco præfecerat, paulo poſt totam Syriam amiſerit. Chriſtianum fuiſſe* Caſſanum, *teſtatur citato loco Sanutius, eumque obiiſſe ait 1303.*

D

n Momminas *non novi, puto legendum* Maronitas, *tertium genus Chriſtianorum in Syria, Orthodoxos quidem, ſed ritibus æque à nobis diverſos quam ſint Jacobitæ ac Neſtoriani, quare etiam ipſi, Europæis tunc ſuſpecti erant.*

o *Quæ procul dubio ex eleemoſynis collecta reſervaverat.*

CAPUT IV.

Bugiæ nova cum Saracenis concertatio, unde poſt diuturnum carcerem, juſſu regio expellitur. Ex naufragio Piſas appellit. Genuæ, Pariſiis & Avenione, quæ diu meditatus fuerat, proponit; ſed incaſſum.

E

28 HInc Raymundus regreſſus Majoricas, transfretavit ad quamdam terram Saracenorum, quæ vocatur Bugia; in cujus civitatis ſolenni platea ſtans Raymundus, exclamavit alta voce, prorumpens in hæc verba: Lex Chriſtianorum eſt vera, ſancta, & Deo accepta: Lex autem Saracenorum falſa & erronea, & hoc ſum paratus probare. Dum vero hæc talia dicens, [ad] fidem Chriſti, Paganorum jam aſſiſtentem multitudinem lingua Saracenorum hortaretur; irruerunt multi nefandis manibus ſuper eum, volentes ipſum penitus lapidare. Quibus ſic ſævientibus contra eum, Antiſtes ſeu Epiſcopus *a* civitatis, nuntios mittens, jubet ſibi hominem hunc duci: cujus conſpectui Raymundo præſentato, ait Epiſcopus; Cur tanta fuiſti fatuitate deceptus, ut [pro] lege Chriſtiana, Machometi [legem] præſumpſeris impugnare? Neſcis ſic quemlibet hominem præſumentem ſubjacere ſententiæ capitali? Reſpondit Raymundus: Verus Chriſti ſervus, expertus Fidei Catholicæ veritatem, mortis corporalis pericula timere non debet, ubi vitæ ſpiritualis gratiam poteſt animabus fidelium adipiſci.

Bugiam delatus.

a intrepidè arguit Saracenos:

F

29 Cui Epiſcopus dixit: Si ergo credis legem Chriſti eſſe veram, legem vero Machometi falſam conſideras; rationem neceſſariam hoc probantem adducas. Erat enim Epiſcopus ille famoſus [in] Philoſophia. Raymundus autem reſpondit: Conveniamus ambo in aliquo communi; deinde rationem neceſſariam *b* tibi dabo. Quod cum placuiſſet Epiſcopo, interrogavit eum Raymundus, dicens: Eſtne Deus perfecte bonus? Reſpondit Epiſcopus, quod ſic. Tunc Raymundus, volens probare Trinitatem, ſic cœpit arguere: Omne ens perfecte bonum, eſt in ſe ita perfectum, quod non indiget facere bonum extra ſe, atque mendicare *c*. Tu dicis, quod Deus eſt perfecte bonus ab æterno & in æternum: ergo non indiget mendicare, & facere bonum extra ſe. Quia ſi ſic, tunc non eſſet perfecte bonus ſimpliciter: & quia tu negas Beatiſſimam Trinitatem, poſito quod non ſit, Deus non fuit perfecte bonus ab æterno, uſque quo produxit bonum mundum in tempore.

quorum Antiſtiti

b

c conatur demonſtrare myſterium SS. Trinitatis:

30 Tu autem credis Creatorem mundi, & ideo

A ideo Deus fuit magis perfectus in bonitate, quando creavit mundum in tempore, quam ante; cum bonitas ſit magis bona diffundendo ſe, quam exiſtendo otioſa: hoc autem habeo pro te. Pro me vero habeo, quod bonitas ab æterno in æternum eſt diffuſiva; & hoc eſt de ratione boni, quod ſui ipſius ſit diffuſivum; quoniam Deus Pater bonus, de ſua bonitate Filium ſuum generat, & ab utroque Spiritus bonus ſanctus eſt inſpiratus. Igitur Epiſcopus, ratione hujuſmodi ſtupefactus, neque unam inſtantiam replicavit; ſed eum juſſit carceri mancipari. Multitudo autem Saracenorum foris ſtabat, exſpectans eum occidere. Verumtamen exit edictum ab Epiſcopo, ut in mortem hujus viri nullatenus conſpirarent: intendebat enim ipſe dictum virum exponere morti condignæ. Raymundus ergo exiens domum Epiſcopi, eundo ad carcerem, hinc quidem concuſſus ictibus baculorum, hinc manuum; inde vero per barbam, quæ prolixa fuerat, acriter retractus; recluſus eſt apud latrinam carceris latronum, ubi per aliquod tempus pœnabilem vitam duxit.

quamobrem peſſime exceptus,

in tetrum carcerem conjicitur:

B 31 Poſtea vero poſitus eſt in quadam domuncula ejuſdem carceris. Die vero craſtina congregati ſunt Clerici legis coram Epiſcopo, petentes ipſum interficere. Inito vero conſilio qualiter eum perderent, determinabatur per majorem partem, ut adduceretur Raymundus; & ſi percipere poſſent eum eſſe virum ſcientificum, penitus interficeretur; ſi vero foret homo inſipiens & ſtultus, dimitterent eum tamquam ſtultum. Quod audiens quidam eorum, qui taansfretaverat de Janua Tunicium cum Raymundo, quique audiverat ſermones atque rationes ſuas frequenter, ait ad eos: Videte ne hunc in prætorium præſentetis, tales ſiquidem contra legem noſtram movebit rationes, quas difficile, vel impoſſibile erit vobis ſolvere. Tunc vero concordantes quod non adduceretur, pauco tempore retracto, ipſum mutaverunt in carcerem ſæviorem. Deinde congregati Januenſes & Catalani ibi exiſtentes, impetraverunt, ut in locum decentiorem poneretur, quod factum eſt.

dein ad mortem poſtulatus,

opera Catalanorum & Genuenſium,

honeſtius detinetur;

32 Stetit ergo Raymundus per dimidium anni carceratus ibidem; ad quem venientes Clerici vel nuntii Epiſcopi frequenter, ut eum ad legem Machometi converterent; promittebant ei uxores, honores, domum & pecuniam copioſam. Fundatus autem ſupra firmam petram vir Dei Raymundus, ajebat: Ego, ſi credere volueritis, in Dominum Jeſum Chriſtum, iſtamque legem erroneam curabitis profligare, divitias ſummas vobis & vitam æternam promitto. Dum vero talibus frequenter inſiſteret, concordavit, facere quemlibet unum librum, ibique utraque pars ſuam legem, quibus poſſet rationibus efficacibus, confirmaret; inſuper qui rationibus firmioribus uteretur, lex ejus verior crederetur. Et cum Raymundus jam ſuo libro daret efficacem operam, factum eſt ut ex parte Regis Bugię mitteretur, qui in civitate Contextinę *d* tunc temporis reſidebat, quatenus Raymundus de Bugia viſis litteris pelleretur.

& per medium anguem

C

cum Mahumetanis contendit,

d

ac tandem expellitur.

33 Aſcendens ergo navim quamdam in portu illo, præceptum eſt domino dictæ navis, ut in terra illa non fineret hunc virum amplius remanere. Dum ergo navis illa jam transfretaret, accidit ut ſupra portum Piſanorum, valida tempeſtas maris inſurgeret: erant enim decem milliaribus remoti à portu Piſanorum; & cum navis undique pateretur graviſſimos procellarum impulſus, denique naufragium patientes, aliqui mortui & ſubmerſi ſunt; alii vero auxilio Dei prævio evaſerunt, inter quos Raymundus & ſocius ejus, omnibus libris & raupa *e* deperditis, qui, nudus *f* ſuper barcam ad maris Superi littora pervenerunt. Et pervenientes in civitatem Piſanam, quidam ex civibus ipſum honorabiliter ſuſceperunt: ubi vir Dei, licet jam foret antiquus & debilis, ſemper tamen labori pro Chriſto inſiſtens, Artem ſuam generalem ultimatam perfecit: cujus quidem Artis, nec non aliorum librorum ſuorum, immenſa efficacia, recogitatione ſapida & perfecta, dignus eſt, qui non hujus mundi gloriam, vel vanam Philoſophiam, ſed Dei firmam dilectionem & ſapientiam, tamquam finem ultimum & ſummum bonum, intendit.

Naufragium paſſus,

e

f

ægre Piſas evadit:

ubi Artem generalem perficit:

34 Completa igitur Arte prædicta, multiſque ibidem libris aliis conſummatis, Communitatem civitatis Piſanæ volens etiam ad Chriſti ſervitium incitare, propoſuit eorum Conſilio, bonum fore, ut in eodem conſtituerentur ordine Milites Chriſtiani, ad hoc ſcilicet ordinati, ut propter recuperandam Terram ſanctam, continuum prælium exhiberent perfidis Saracenis; cujus grato eloquio, gratoque monito condeſcendentes, litteras ſummo Pontifici & Cardinalibus ſuper hujuſmodi ſalutari negotio conſcripſerunt. His vero litteris impetratis in civitate Piſana, Januam iter arripuit: conſimiles litteras impetravit. Ubi ad eum devotæ matronæ atque viduæ plurimæ concurrentes aliique civitatis ejuſdem nobiles, promiſerunt ei xxx *g* M. florenorum in auxilium Terræ ſanctæ. Separatus itaque de Janua pervenit ad Papam, Avenione tunc temporis reſidentem: videns autem ſe de propoſito ſuo ibidem aliquid obtinere non poſſe, Pariſios iter arripuit; ubi & Artem ſuam publice legit, & alios libros quamplurimos, quos fecerat temporibus retroactis. Interfuit autem lecturæ ſuæ, Magiſtrorum atque etiam Scholarium multitudo: quibus non ſolum phyſicis rationibus exhibebat roboratam doctrinam, verum etiam aliis principiis Fidei Chriſtianæ, mirum in modum confirmatam ſapientiam proferebat.

& ſuadet Ordinem militarem inſtitui.

E

Matronarum Genuenſium liberalitas.

g

Pariſiis denuo Artem prælegit;

35 Sed propter dicta Commentatoris Ariſtotelis, ſcilicet Averrois, videbat quamplurimos à veritatis rectitudine, præcipue Fidei Catholicæ, non nullatenus diviare, dicentes; fidem Chriſtianam, quantum ad modum intelligendi, fore impoſſibilem *h*; ſed opinentur eam veram eſſe, quantum ad modum credendi, cum ſint Chriſtianorum Collegio applicati. Ideo Raymundus, via demonſtrativa ſcientifica, hujuſmodi conceptum eorum nitens improbare, eos redarguens multipliciter reducebat, quia ſi fides Catholica intelligendi eſt impoſſibilis, impoſſibile eſt quod ſit vera; *i* ſuper quo ſiquidem libros fecit. Poſt hæc autem ſciens Raymundus, fore à ſanctiſſimo Patre Domino Clemente Papa V generale Concilium celebrandum apud civitatem Viennenſem, anno Domini MCCCXI, in Kalendis Octobris; propoſuit ire ad dictum Concilium, ut tria ibidem impetraret ad reparationem fidei orthodoxæ.

ibique oſtendit contra Averroëm,

F

h

fidem non eſſe contra rationem naturalem.

i

A Clemente V tria poſtulat;

k

36 Primum quidem, ut locus conſtitueretur ſufficiens, in quo viri devoti & intellectu vigentes, ponerentur, ſtudentes in diverſis linguarum generibus; qui omni caritate ſcirent doctrinam Euangelicam prædicare. Secundum vero, ut de cunctis Religioſis Militibus Chriſtianis, fieret unus Ordo, qui ultra mare contra Saracenos, uſque ad recuperationem Terræ ſanctæ bella continua re-

Collegium ad diſcendas linguas,

Ordinum militarium unionem,

A. ANON. COÆVO. *& Averroem ſcholis eliminari.*

tinerent. Tertium autem, ut contra opiniones Averrois, qui in multis perverſor extitit, Dominus Papa celeriter ordinaret remedium, quod per viros intelligentes & Catholicos, non intendentes ad ſui gloriam, ſed Chriſti honorem, obſiſteret prædictis opinionibus & eas tenentibus, quæ obviare videntur Veritati & Sapientiæ increatæ, Filio Dei Patris. Et de hoc compilavit Raymundus quemdam libellum, qui intitulatur *Liber Natalis*; promittens inſuper habere rationes cogentes, tam phyſicas quam theologicas contra eos: quas quidem clariſſime pertractavit in aliquibus librorum ſuorum. Fecit enim iſte famulus Dei, ſummæ Veritatis & profundiſſimæ Trinitatis verus expreſſor, inter quotidianos labores ſuos, centum viginti & tres libros & plures.

l *Quot libros compoſuerit,*

37 Nam jam elapſi erant anni XL *l*, poſtquam totum cor ſuum & totam animam ſuam, omnes & totas vires ſuas, & totam mentem ſuam in Deum direxerat; in cujus temporis intervallo libros fecit continue, cum vacare poterat & diligenter: quare verbum Prophetæ David merito potuit pronuntiare, dicentis: Eructavit cor meum

Pſ. 44, 1

B verbum bonum, dico ego opera mea regi: lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis. Profecto lingua ſua calamus fuit illius ſcribæ increati, videlicet Spiritus ſancti, qui dat verbum euangelizantibus in virtute multa; de quo ſiquidem loquens Salvator, ait Apoſtolis; Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Librorum autem ſuorum utilitatem volens omnibus eſſe communem, multos in lingua edidit Arabica, cum idioma illud noviſſet. Divulgati quidem ſunt libri ſui per univerſum, ſed in tribus locis fecit eos præcipue congregari; videlicet in *m* monaſterio Carthuſienſium Pariſiis, & apud quemdam nobilem civitatis Januæ, & etiam apud quemdam nobilem civitatis Majoricarum.

Mat. 10, 19 *& ubi illi ſerventur.*

m

ANNOTATA I. B: S.

a *Sic vocat Myſtam ſeu Imam Mahumeticum, ad quem ſpectabat de rebus fidei cognoſcere: Turcis* Mufti *dicitur.*

b *Qua, ut ſæpe Raymundus explicat, ita credibilem proponet veritatem fidei, ut Dei gratia accedente,*

C *quam Deus non denegat facienti quod in ſe eſt, homo nequeat prudenter fidem repudiare.*

c *Ita hanc rationem accipe, ut antè dictum eſt, de otio ex Cardinali Cuſano.*

d *Puto legendum* in civitate Conſtantina. *Urbs eſt Numidiæ, dicta olim Cirta, quæ tunc temporis Regi Bugiæ ſubjecta, nunc, teſte Marmolio, ſubeſt Regi Algeriano, uti & ipſa Bugia, olim Salde, portu gaudens capaci in ora maris Mediterranei, cum arce Valida ad oſtia fluvii Majoris, atque ab ea ſinus adjacens vulgo appellatur,* Golfo di Bugia.

e *Varia hujus vocis ſignificata habes in Gloſſario Cangii. Proprie indicat furtum cujuſvis ſupellectilis, ſed patet hic ſumi pro ſupellectile ipſa, quam Itali* roba *paſſim appellant. Plura qui volet, Cangium conſulat: hoc ad rem noſtram ſatis eſt.*

f *Melius legetur,* nudi ſuper tabulam.

g *Mirum quid in ea matronarum Genuenſium liberalitate habuerit Bzovius quod carperet: non legimus beatum Lullum eam pecuniam ſordida mendicatione extorſiſſe, ſed ei ultro promiſſam & oblatam. Nec id alienum eſt à devotarum Genuenſium mulierum zelo, ſiquidem legere me aliquando memini, tanto recuperandæ Terræ ſanctæ ardore fuiſſe incenſas, ut non ſolum pecuniam ad bellum ſacrum conferre, ſed vel ipſæ per id tempus Cruce ſignatæ in Paleſtinam properare voluerint, eam Saracenis ereptura.*

D

h *Id eſt, contrariam rationi naturali, quod negant Catholici Doctores; tenentes, non contra, ſed ſupra rationem eſſe.*

i *Scilicet, ſi eſt contra principia revera evidentia, impoſſibile eſt quod ſit vera.*

k *Tria illa præcipue indefeſſo ſtudio per annos fere quinquaginta promovere conatus eſt, idque variis ſuorum operum locis expreſſum aſſignat Cuſtureriius pag. 532 & 533. Et ſane id à Concilio ſaltem impetraſſe videtur, ut ſcholæ linguarum Orientalium inſtituerentur, ut deduci poteſt ex Clementina 1 de Magiſtris, qua ſcholæ illæ variis in urbibus erigi præcipiuntur.*

l *Elapſi omnino, nam tunc agebatur annus ſextus & quadrageſimus, quo pio illi operi inſudare cœperat, ut Raymundus ipſe in ſuo Phantaſtico teſtatur, & nos alibi dicemus.*

m *Certum eſt, apud Carthuſiam Pariſienſem non paucos Raymundi libros fuiſſe cuſtoditos, qui non ita pridem, ut mihi ſignificat eruditiſſimus Caſtellanus, à neſcio quo Monacho, Divionem tranſlati ſunt, forte quod illic aliqui Artis Lullianæ ſpeculatores inveniantur. Si Vernono credimus, ſervantur & in Bibliotheca Sorbonæ libri Lulliani duo ſupra octoginta, ubi, ni fallor, tantillum excedit. Laudatus Caſtellanus in epiſtola data 23 Aprilis 1707, ſuperius non ſemel citata; teſtatur, in minori Sorbonæ Bibliotheca exſtare volumina undecim in folio, non æqualis magnitudinis; quorum analyſim, ut ita dicam, tranſcribit, tractatus ſingulos enumerans, eo ordine quo prædictis tomis continentur. Sed de librorum catalogo agetur alibi. Unde porro Vernono conſtet in Bibliotheca Vaticana reperiri libros Lulli 422, in Eſcuriali 1113, ad ſancti Iſidori Romæ 1305, ac demum in Bibliotheca Pici Mirandulani opera 2225, nec ipſe indicat, nec mihi promptum eſt divinare. De libris Genuæ aſſervatis, præter hunc Anonymum, vix ullus quod ſciam, meminit. Ceterum ex Catalogo poſtea dando conſtabit, numerum majorem eſſe quam hîc dicatur num. 36.*

E

VITA II.

Auctore Carolo Bovillo Samarobrino, ad Ræmundum Boucherium Juriſperitum,

F

Ex editione Benedicti Gononi lib. 6. pag. 378.

PRÆFATIUNCULA.

PEtiſti interdum à me, mi Ræmunde, eſſetne quiſquam Beatorum, cui Ræmundo *a* nomen fuiſſet, quique merito abs te ut patronus & conſors nominis tui coleretur. Reſpondi eſſe quemdam Ræmundum Lullium, natione Hiſpanum, converſatione Eremitam *b*: cujus vitam nonnumquam à quodam Hiſpano *c* amico recenſeri audieram. Ut ergo & in patronum *d* illum recipias, & tibi erga eum pia accreſcat devotio, quæ verbotenus à me audiſti, præſentibus litteris in memoriam revocabo.

a
b
c
d

ANNOTATA I. B. S.

Fuit Carolus Bovillus Theologicis, Philoſophicis, Mathematicis, aliiſque ſcientiis apprime inſtructus, ut egregie docent monumenta ab eo poſteritati relicta, & à Geſnero in Bibliotheca enumerata. Sunt qui Canonicum

A *nicum vocent Noviodunenſem ſeu Ambianenſem ut Cl. Robertus de Epp. Ambianen quod ad rem noſtram nihil admodum intereſt; illud ſatis; virum fuiſſe, cujus auctoritate res de Raymundo narratæ niti merito poſſint.*

a *De nominis orthographia actum ſuperius in Comment. præv. §. 6. ubi & plures Beatos alios Synonymos oſtendi, ſed Lullum præ ceteris Bovillus coluit.*

b *Ita pingi Raymundus, ita vocari paſſim ſolet, præſertim quod toto fere decennio eremiticam & ſolitariam vitam duxerit, & reliquo vitæ tempore pœnitentis habitum non depoſuerit. Neque hoc impedit quo minus tertiam Regulam S. Franciſci profeſſus dicatur, licet hujus rei authentica adeo monumenta, neque in hac, neque in aliis Vitis antiquioribus occurrant.*

c *Non ex ſola Hiſpani illius narratione Vitam Bovillus contexuit; ut fatetur ipſe in opuſculi ſui concluſiuncula, dicens,* partim audita, partim litteris perſpecta *eſſe quæ jam deſcripſerat. Imo ſi Vita præcedens cum hac. Bovilliana conferatur, uſque adeo in multis convenire deprehendetur, ut vel Hiſpanum Vitam Anonymi legiſſe oporteat, vel Bovillum ipſum, partem ejuſdem non exiguam habuiſſe perſpectam.*

d *Pro* Sancto *habitum à Bovillo Raymundum, dubitari non poteſt, quidquid ab hujuſmodi titulo abſtineat; quis enim Catholicus patronum alteri aſſignat, erga quem clientis* pia accreſcat devotio, *niſi vere exiſtimet patronum talem jam cœlo receptum, quod & ipſe Bovillus diſerte teſtatur.*

B

CAPUT I.

Prima Raymundi juventus & ab inſanis amoribus reſipiſcentia. Mirabiliter illuſtratus, plurima edit opuſcula.

Educatus in aula & amoribus implicitus,

1 RÆmundus, cognomine Lullius, natione Majoricenſis (eſt enim Majorica Hiſpaniæ inſula) eum apud Majoricarum Regem gerebat magiſtratum, quem vulgo Seneſcallum appellant. Seculariter ergo in palatio Regis educatus, pro more aulicorum mundialiumque virorum, totus inter amores vivebat; inque ipſis amoribus, non modo flagrantem juventam, ſed
a & majorem vitæ *a* partem inaniter conſumpſit:
b in dictandis Dionæis *b* cantilenis præcipue intentus. Diligebat autem præ ceteris Dominam quam-
C dam, venuſta quidem & eleganti facie; duo tamen erant, quæ illam in ejus amplexus venire haudquaquam ſinebant. Primum erat, legitimus

perdite inſequitur honeſtam matronam,

mariti thorus: ſecundum, occultus cancri morbus, qui quamquam ſub veſte lateret, illius tamen pectus jam uſque adeo exederat, ut ejus præcordia nudarentur, utque dirus fœtor inde exhalaret. Inſanabilis erat hæc cancri peſtis in pectore mulieris, ſed longe inſanabilior cupidinei amoris cancer mentem laniabat Raymundi. Tam enim veſano atque illicito obrutus amore, qui cæcus imprimis erat mente, corporeis etiam pene oculis cæcus à cunctis credebatur.

& eques quidem in templum;

2 Nam, ut mihi retulit, qui hiſtoriam ipſam denarrabat; cum quadam die Raymundus equo conſcenſo in foro ſpatiaretur, videretque eam quam fatuo amore diligebat, in vicinum templum divinæ precis cauſa profectam; mox (tametſi eques) illam in templum profecutus eſt, ex quo confeſtim (velut amens & impos ſui factus) cum ingenti omnium riſu explodi meruit.

ubi ludibrio habitus,

Dolens vero mulier, tantum virum, & qui honeſto magiſtratu apud Regem fungebatur, illiciti ſui amoris cauſa, & veſanum fieri, & verti in fabulam vulgi; cogitavit quibus mediis illum, & ab amore ſui averteret, & ad mentis ſanitatem revocaret. Advocato ergo ſemel (ut à marito impetrarat) in colloquium Ræmundo, eoque in cubiculum introducto; illi extemplo pectus (ut cancrino erat exeſum morbo, utque teterrimo odore ſqualebat) nudare haudquaquam erubuit, ſimulque verba hæc illius auribus inculcavit: Vide, quid, ô Ræmunde, diligas. Agnoſce quam olidum cadaver ipſe tantopere ames. Studium quod hactenus erga me tam ſtulto amore impendiſti, Chriſto cautius fuit abs te dicandum. Potuiſſes equidem jam ab illo regna promeruiſſe cæleſtia.

A. CAR. BOVILLO. *& mulieri ſapientia convictus,*

reſipiſcit.

3 His verbis dum vir inſipiens à ſapienti muliere corripitur; infirmus ab infirma ſanatur, cancer à cancro expellitur. Nam cancer amoris, qui mentem Ræmundi laniabat, aſpectu cancri alterius, qui pectus muliebre jam fere conſumpſerat, momento diſparuit. Tanto enim perfuſus animi dolore Ræmundus, videns ſeipſum ſapienter à femina coargui: inſuperque quod tanto tempore ſolius faciei nitore deceptus, ea minime cognoviſſet, quæ ſub veſtibus latebant; illico domum repetiit, ſeque orationi ſubdens, omnem ſuam operam ſummis votis Chriſto in poſterum dicavit. Apparuit igitur ei mox ſacra quædam ac propitia viſio; imago, inquam, Crucifixi, in hæc verba ipſum alloquentis; Ræmunde, ſequere me. Cumque hæc cæleſtis viſio frequentius ad eumdem ex divina bonitate iteraretur; ſtatuit apud ſe Ræmundus, abjecto divitiarum faſtu, dimiſſaque familia relinquere mundum. Cuncta *c* igitur vendidit quæ poſſedit, pretiaque pauperibus erogavit. Orare deinde cœpit totis viribus Dominum, ut ei lumen & gratiam largire dignaretur, qua liber à ſe edi poſſet, quo Mahumeticam legem reprobam eſſe perdoceret, & Saracenicam gentem ad fidem Chriſti, quibus poſſet rationibus, alliceret.

E

A Chriſto monitus

c

dimiſſâ familiâ dat ſe orationibus;

incenſuſque ſtudio ſcientiarum,

4 Perſeverans ergo plurimis diebus in oratione, non modo in editionem libri unius lumen obtinuit; ſed repente tota mente illuſtratus à Domino (dat enim Dominus quibus vult affluenter, & non improperat) admiratus eſt ſe (quippe prius idiotam) momento, omnium ſcientiarum, cum humanarum tum divinarum principiis ſuperne fuiſſe imbutum; & (juxta ſacra eloquia) omnem ſimul à Spiritu ſancto edidiciſſe veritatem. Gratias igitur agens Deo, ab oratione ſurrexit; ſentienſque lucernam, quam Deus in mente ejus accenderat, non ponendam eſſe ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceret omnibus qui in mundo ſunt; ſtatuit, Pariſios proficiſci *d*: ibique, quamquam quadragenarius, Grammaticam audivit, cœpitque, deinceps Latino ſermone lumen (quod divina inſpiratione illi communicatum fuerat) non modo aliis coætaneis ſuis impertiri; ſed & variorum librorum compoſitione, reſervare ad poſteros. Innumera enim edidit opuſcula, è quibus hæc ſunt, quæ ad meam notitiam pervenerunt.

F

Io. 16, 13

d

prope quadragenarius diſcit Grammaticam.

Liber Gentilis *e*. *e*
Alius liber Gentilis.
Liber contemplationis.
Alius liber contemplationis.
Ars compendioſa.
Alia ars compendioſa.
Ars magna.
Ars inventiva.
Ars demonſtrativa.

A. CAR. Ars decem propoſitionum.
BOVILLO. Tabula generalis.
Ars brevis.
Liber doctrinæ puerilis.
Liber Blaquernæ.
De mirabilibus.
Liber beatæ Mariæ.
Liber Angelorum.
Liber Antichriſti.
Liber amici & amati.
Ars amatoria.
Philoſophia amoris.
Liber tertiæ figuræ.
Liber principiorum.
De prima & ſecunda intentione.
Logica brevis.
Logica nova.
Liber hominis.
De medicina peccati.
Liber tartari.
Diſputatio fidei & intellectus.
Liber intellectus.
De libera voluntate.
B Liber memoriæ.
Liber animæ.
De refrigerio intellectus.
De aſcenſu & deſcenſu intellectus.
De principiis Theologiæ.
De principiis Philoſophiæ.
Ars Philoſophiæ.
Liber de Philoſophia.
Liber Proverbiorum.
Ars medicinæ.
Ars juris.
Alia ars juris.
Liber ſignificationis.
Liber luminis.
Ars conſilii.
Ars navigandi.
Ars aſtronomiæ.
De erroribus Boëtii & Fulgerii.
Ars prædicandi.
De militia.
Quæſtiones ſententiarum.
De prædeſtinatione.
Diſputatio Ræmundi & hominis Saraceni.
De his quæ de Deo ſunt credenda.
C De Trinitate & Incarnatione.
De proprietatibus Dei.
Liber Clericorum.
Prædicatio contra Judæos.
Ars divina.
De potentia, objecto, & actu.
De duratione.
De beatitudine.
Liber Chaos.
Liber quæſtionum.
De ſexto ſenſu.
Liber naturæ.
De ſubſtantia & accidente.
Excuſatio Ræmundi.
De fine.
De Terra-ſancta.
De articulis fidei.
De ſeptem ſacramentis.
Rhetorica nova.
Liber Articulorum.
De intellectu Dei.
De quinque ſapientibus.
De Deo.
Ars notanda.
Ars electionis. D
De divina & individua majeſtate.
De experientia realitatis.
Liber phantaſtici.
De concordia fidei & intellectus.
De æqualitate actuum animæ in beatitudine
De propriis & communibus actibus.
De perfectate.
De divinis Perſonis.
De poteſtate divinarum rationum.
De nominibus differentiarum Perſonarum
De ſufficientia trium Perſonarum.
Ars myſtica.
De perverſione entis tollenda.
Metaphyſica nova.
Liber Phyſicorum.
De ignotis Corollariis.
De naturali modo intelligendi.
Supplicatio Ræmundi.
De converſione ſubjecti, prædicati & medii.
De ente infinito.
De poſſibili & impoſſibili
Contra Averroëm.
De fallaciis. E
De centum ſyllogiſmis.
De ſyllogiſmis contradictoriis.
De natali.
De lamentatione.
De divina unitate.
Sermones contra Averroëm.
De efficiente & effectu.
De facili ſcientia.
De quæſtionibus ſapientiæ.
De Deo & univerſo.
De forma Dei.
De ſubſtantia & actione Dei.
De quæſtione altâ & profundâ.
Libri Alchimiæ. *f* *f*

ANNOTATA I. B. S.

a *Hoc eſt priorem vitæ partem: nam anno circiter ætatis trigeſimo reſipuit.*

b *Veneres ſeu amatoriis.*

c *Hoc etiam accommode intelligendum: nam ea ſaltem reſervanda putavit, quæ alendæ familiæ erant neceſſaria, iiſque promovendis quæ ad Dei gloriam meditabatur. Sic in Phantaſtico ſcribit cap. 2.* ſeſe omnia, ut Deo honorem & bonum publicum poſſet procurare, & ſanctam fidem exaltare, libenter dimiſiſſe. *Et in ſua Lamentatione affirmat, tantum ſe impendiſſe bono Eccleſiæ procurando, ut liberos pauperes reliquerit*, Que per eſſe mis hyos quedaron pobres. F

d *Quæ hic Bovillus aliquantulum contrahit, diſtinctius ſupra enarravit Anonymus. Et hanc Pariſienſem profectionem auctor præcipitat, cum Raymundus toto decennio privatam egerit vitam, antequam ex inſula pedem extulerit.*

e *Nec catalogus ille hic apte inſeritur. Vide Diſſertationem noſtram hiſtoricam, hæc omnia fuſius, ex Nicolao Antonio aliiſque pertractantem. Nolui tamen ſeriem illam qualemcumque prætermittere, nequid ex Vita detraheretur.*

f *Vide de his §. 11, & quæ de ſpuriis illis operibus ad catalogum Antonianum infra dicentur.*

A

CAPUT II.

Discens Arabice prope occiditur. Post solitudinem, Romam, & alias urbes petit. Tuneti periclitatur. Peregrinationes variè usque in Orientem.

Ut Saracenorum conversioni allaboret

5 PRæter hos autem, dicitur & alios quamplurimos edidisse, tum Hispano vulgari, tum Arabico. Nam summopere cupiens Saracenorum gentem Christianæ fidei lumine illustrare, ab emptitio servo Saraceno Arabicam linguam, imprimis ejus rei gratia, edidicit. Timensque ideo emptitius Saracenus, qui eum docuerat, ne Ræmundi doctrina Mahumeticæ legi perniciosa fieret (præsertim cum solius prædicationis causa, Arabici sermonis peritia, ab eo se imbui postulasset) is magistrum & dominum Ræmundum occidere conatus, grave illi vulnus (non letale tamen) in pectore inflixit. Prævalens autem in servum Ræmundus, gladium ab eo violenter extorsit: & ut clemens erat, eum ab amicis occidere volentibus liberavit, claudi tamen ab eisdem in carcere permisit. Saracenus vero dolens quod magistrum & dominum occidere non potuit, laqueo in carcere vitam finivit.

à servo docetur Arabice,

B

ab eoque fere occiditur.

6 Paucis post diebus, abiit orationis causa in quemdam *a* montem, non longè à domo sua destantem, in quo cum septem ferme dierum spatio, orationi & meditationi incumbens, perstitisset, novum lumen cælitus accepit eorum, quæ tantopere scire cupiebat. In eo quoque loco, quo stabat in monte, dum cæleste lumen illi à Patre luminum indultum est, eremiticam cellulam sibi extrui præcepit; in qua pluribus mensibus permanens, nocte dieque orationibus ac meditationibus vacans, nonnullis tandem cælestibus visionibus visitari à Deo promeruit. Deinde relicta cellula, Romam *b* perrexit, petiturus à summo Pontifice & cœtu Cardinalium, ut diversa per mundum fierent cœnobia, in quibus prudentes ac devotissimi viri (qui supplicia quæque tyrannorum pro Christo subire minime expavescerent) in variis linguis, publicæ prædicationis gratia instituerentur.

a Novo lumine per frequentes meditationes cælitus illustratus,

b Romam cogitat,

C

postulaturus Monasteria, in quibus omnes linguæ docerentur:

non auditus, pergit Parisios, ubi Artem prælegit.

7 Cum vero Romam perveniisset, summum Pontificem Honorium Quartum recens mortuum comperiens, à proposito desistere coactus est. Ex Romana deinde Curia Parisios petiit sub Cancellario Bertholdo; in cujus aula, & ex præcepto ejus, Artem suam generalem publice interpretatus est. Ex Parisiis Montem Pessulanum adiit: quo in loco plurima & edidit, & publice legit opuscula. Hinc Genuam profectus, Artem suam inventivam ibidem in Arabicum transtulit. Rursum ex Genua Romam, prioris supplicationis causa reversus, ob Ecclesiasticæ Curiæ impedimenta, nihil ex intento obtinuit. Rediens ergo Genuam, ut inde in Africam ad Saracenos, Christum illis annuntiaturus, migraret; inventa navi, impositisque in eam libris suis, in regnum Thunicii trajecit. Ingressus ergo Thunicium, pluribus diebus cum majoribus ac peritioribus Mahumeticę legis de Christiana veritate disseruit. Delatus demum apud Regem, quod Saracenorum mentes à Mahumete averteret, in carcerem conjectus est, jussusque paulo post à Rege capite truncari. Affuit tamen Ræmundo unus quispiam ex peritissimis Arabum sacerdotum, qui & Ræmundum

Proficiscitur ad Saracenos,

à quibus multa passus & Neapolim delatus,

diligebat, & eum libenter audiebat; precatusque Regem, ne tantum virum occidi juberet; obtinuit, ut Ræmundus dumtaxat regni finibus pelleretur, cum denuntiatione, ut si quando in regnum revertisset, mox capitis supplicio damnaretur. A. CARu. BOVILLO.

8 Igitur per ignominias, opprobria, verbera, & ærumnas pulsus è Thunicio, Neapolim venit; ubi & Artem suam legit, & ad electionem usque Pontificis Cælestini Quinti permansit. Huic vero Cælestino Quinto cum Bonifacius Octavus successisset; Romam iterum Ræmundus abiit, eadem quæ prius ab eo petiturus. Cum tamen Pontificem sequens multis diebus nihil proficeret, Genuam denuo proficisci statuit; ubi & alios complures libros cudit. Hinc ad Regem Majoricarum perrexit, cum quo habito colloquio, Parisios rediit; ibique & Artem suam iterum legit, & plurimos libros composuit.

frustra Cælestinum V & Bonifacium VIII de Monasteriis &c. interpellat

9 Franciæ quoque Regem Phlippum allocutus est, petens ab eo, quæ prius à Pontifice Summo postularat. A quo cum nihil obtinuisset, reversus Majoricas, cum Saracenis & Judæis, qui in eo loco habitabant, quotidie disputabat. Inde profectus Cyprum, oravit à Rege Cypri, ut cunctos in lege Christi schismaticos, velut Jacobitas, Nestorianos, Georgianos & alios hujusmodi viros, prædicationi suæ interesse juberet, ut hoc pacto illos ad Christianæ fidei reduceret unitatem: ibique prædicationibus & doctrinis insistens, veneno ab inimicis accepto, vix mortis pericula evasit. Inde Genuam rediens, complures ibi edidit libros. Postea Parisios profectus, Artem iterum suam interpretatus est, librosque plurimos complevit. Deinde relicta Lutetia, Lugdunum ad Clementem Quintum pervenit: à quo cum pariter, quæ à superioribus Pontificibus petierat, postulasset; nihil ab eo, ut neque à superioribus, obtinuit.

uti & Regem Galliæ.

E

Ex Cypro redux

multos libros componit

ANNOTATA I. B. S.

a *Est hic etiam hodie Majoricensibus summa in veneratione, vulgo* Randa *dictus, de quo plura Anonymus. Plura etiam recentiores de* Lentisco, *de prodigiosis characteribus, foliis etiamnum impressis &c. quæ cum ab auctoribus nostris non memorentur consulto prætermisi. Vide supra à num.* 123.

F

b *Lege* §. 6; *ubi Raymundi itinera paulo accuratius deducta invenies.*

CAPUT III.

Bugiæ in Africa ægre mortem evadit. Naufragus Pisas enatat. Genuæ pecuniam colligit. Convenit Clementem V, & Averroëm insectatur.

Zelo in trepido

10 TAndem Majoricas rediens, rursum ad Saracenos in Africam transfretavit, venitque in regnum Bugiæ; cujus regiam civitatem ingressus, cœpit (more Jonæ Prophetæ) per plateas ejus ambulans, clamare alta voce, Lex Christianorum vera & sancta est, & sola grata & accepta Deo; lex autem Saracenorum falsa & erronea: & ego ecce quæ dico, rationibus invincibilibus demonstrabo. His ejus verbis auditis, cum lapidare eum vellet omnis turba populi; jussus est ab Antistite civitatis ei præsentari; quem ita summus Sacerdos affatus est: Cum noris capite plectendum esse qui in Mahumetem blasphemus

Christum denuo in Africa prædicat,

A. CAR. BOVILLO. *disputatque cum Mahumetanis.*

mus extiterit; cur in ejus legem nefanda verba publice jactare ausus es? Cui Ræmundus; Verus (inquit) Christi servus, indubitatam expertus Catholicæ fidei veritatem, omni postposito mortis timore, illam ubique efferre, & omnibus annuntiare debet. Respondit Antistes: Si Christianam fidem veram esse credis, rationem coram me adducito, qua illius veritatem confirmes. Statim autem Ræmundus cœpit mysterium sanctissimæ Trinitatis *a* doctissime explicare. Cum Ræmundus scite coram Saracenorum Antistite Alsakino *b* disseruisset; nihil ab eo responsi audivit. Et quamquam idem Alsakinus in omni Philosophiæ parte non mediocriter esset institutus; ad verba tamen Ræmundi stupefactus, non verbis verba, non rationes rationibus objecit; sed ad solitas tyrannorum vires confugiens, per satellitum manus illum carceribus demandavit. Cum autem è pontificia domo in carcerem duceretur, alii quidem vellentes barbam ejus, eum in terram prosternebant, alii fustibus, alii manibus, pugnisque duriter cædebant.

a

b *sed tetrum in carcerem detrusus,*

B *dire à Saracenis torquetur,*

11 Demum non tam ductus, quam violenter & cum omni ignomina pertractus, non tam in carcerem, quam in latrinam carceris latronum; ibi teterrimo squalore aliquo tempore cruciari permissus est: oratione tamen Genuensium Mercatorum, qui civitatem illam propter negotia incolebant, & liberatus à morte est, & decentiori honestiorique carceri deputatus, in quo dimidium annum transegit. Venientes autem frequenter ad eum in carcere peritiores quique Saracenorum, missi à suo Antistite, vice versa illum ad Mahumetæam legem allicere facere studebant, ingentia quæque illi pollicentes, nobilissimam uxorem, servos, multamque familiam, domum, divitias, agros, honorem regiumque favorem: quæ omnia flocci pendens Ræmundus, è diverso benigne illos ad Christianam fidem hortabatur; non gazas illis, aut fortunæ bona, sed vitam æternam promittens: non Regum favorem, sed divinum amorem, inque Dei filios adoptionem. Cum vero nihil invicem proficerent; convenit tandem inter eos, ut ab utraque parte libri cuderentur, quibus utra lex melior, sanctior, ac verior esset, apertis patentibusque rationibus ostenderetur.

opera Genuensium vix morti ereptus.

Saracenis interim

ad eum perverten-dum laborantibus,

C *jussu Regis Bugiæ regno pellitur.*

12 Jam Ræmundus sua ex parte plurimum in cudendo libro profecerat, fereque opus ipsum ad calcem deduxerat; cum ob adventum Regis Bugiæ in civitatem, manus ab opere revocare cogitur. Ubi enim regiis auribus innotuere, quæ Ræmundus in civitate moliebatur; mox & civitate & toto regno pelli Ræmundus à Rege jussus est. Pulsus vero quamdam Genuensium navem conscendit, in qua & libros posuit, Genuam trajecturus: ventorum tamen importunitate, alio navis perlata est, & decimo milliari à Pisanorum portu naufragium passa, multos in undis submersos destituit. Inter paucos qui evasere, Ræmundus & socius itineris ejus, omnibus libris in mare amissis, super trabem pene nudi in portum (divina ope illos protegente) pervecti sunt. Ingressus Pisanam civitatem Ræmundus, libros, pro more suo, plurimos in ea complevit; Communitatique persuasit (tunc enim florebant Pisanorum opes, quæ hodie mancipium sunt Florentinorum) de instituendo sacrorum quorumdam Militum Ordine, qui assiduis præliis in Saracenos grassarentur, quoad Hierosolyma & universa Judæa (quam Terram-sanctam vocant) è manibus ablata infidelium, Christianis sceptris subderetur.

Naufragium passus,

Pisanos hortatur ad subsidium Terræ sanctæ;

D

13 Permoti oratione & suavi eloquio Ræmundi, Pisani, litteras, nomine suo ad summum Pontificem, & universum Cardinalium Collegium conscriptas, Ræmundo obtulerunt: qui acceptis litteris, illico è civitate profectus, Genuam adiit: pareque à Genuensibus litteras, ad Romanum Pontificem & Cardinales, impetravit. Insuper & plurimæ Genuensium matronæ ac devotæ mulieres, viginti quinque *c* millia nummûm illi in auxilium recuperandæ Terræ-sanctæ sponte promiserunt. Egressus ergo Genua Ræmundus, spe plenus, in Gallias ad Romanum Pontificem, qui tunc Avenionem incolebat, superatis Alpibus penetravit: litteras & Pisanorum & Genuensium sine mora Pontifici & Cardinalibus obtulit; addens (ut antea fecerat) nomine proprio conscriptam supplicationem, ut eorum animos in ingentem Reipublicæ Christianorum utilitatem inclinaret. Sed illi virum Dei Ræmundum, ob eremiticam humilitatem ludibrio habentes, inanem & sine fructu dimiserunt. Valedicens ergo eis Ræmundus, Parisios rursus adire statuit; ubi & Artem suam denuo legit, & quamplurimos libros absolvit, præcipue contra Averroëm; quibus docebat, indignum esse, Christianos uti illius viri Commentariis in Aristotelem. Nempe illos adversari Catholicæ fidei, ac refertos esse impiissimis erroribus, qui juvenum mentes facile pervertebant; suoque judicio dignos esse illos ultricibus flammis.

uti & Genuenses,

c *matronit xxv M. nummûm offerentibus:*

sed à Pontifice & Cardinalibus

d

E *ludibrio habitus,*

Parisiis in Averroëm invehitur.

ANNOTATA I. B. S.

a *Hæc apud Anonymum latius deducuntur; ubi videnda quæ ex Custurerio notavimus.*

b *Unde hoc nomen Bovillus acceperit, plane ignoro.*

c 30000 *florenorum scribit Anonymus, monetâ fortasse ad gallicam numerandi rationem reductâ, de quo nihil habeo statuere.*

d *Male hinc arguit Bzovius, Raymundum, tamquam stultum & fanaticum, à Pontifice & Cardinalibus rejectum. Alia sane obstabant, quo minus privati hominis supplicationibus annuerent; utpote quæ majoris erant moliminis, quam ut tam facile componerentur. Certum interim est de renovando bello sacro, in sequenti Viennensi concilio actum fuisse.*

F

CAPUT IV.

Sua promovet in Concilio Viennensi. Africam repetit. Martyr obit. Corpus Majoricam defertur. De ejus doctrina Auctoris judicium.

Profectus ad Concilium Viennense

14 Divulgata deinceps fama generalis Concilii, quod sub Clemente V Avenione, anno Domini millesimo trecentesimo undecimo Calendis Octobris celebrandum increbuit; statuit eo Ræmundus proficisci, tria (sicut antea fecerat) à summo Pontifice & Cardinalium consessu petiturus. Primum, ut per mundum varia juberentur extrui monasteria, in quibus viri sancti ac devoti, pro Christo mori nihil formidantes, varios sermones docerentur, ut in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum; utque eorum prædicatione, fieret ex cunctis gentibus unum ovile, sicut & unus est jam pastor. Secundum, ut de cunctis religio-

pro extrudendis linguarum scholis.

sis

A *Ordinibus Militaribus in unum conflandis,*

eliminando è ſcholis Averroë,

nihil obtinet,

ſis Militibus, qui diverſorum Ordinum ſunt, fieret unus Ordo: qui trans mare aſſiduis bellis Saracenos laceſſeret, donec Sancta-Terra Chriſtiano pareret imperio. Tertium, ut auctoritate ſanctiſſimi Patris Romani Pontificis, cunctorumque Cardinalium, inhiberentur ſcripta Averrois legi in Scholis Chriſtianorum, eo quod in pluribus fidelium mentes à ſinceritate & veritate fidei nutare cogunt, & ad impietatem perducunt. Harum autem trium ſupplicationum cauſa libellum edidit de Natali pueri: quem magnifico Regi Franciæ Philippo dedicavit; in cujus calce eaſdem ſupplicationes inſeruit, & eidem Regi cum ipſo libro porrexit. Hic eſt ille liber, quem noſter Stapulenſis (vir, ut noſti, bonarum omnium litterarum illuſtrator) cum libro de laudibus B. Mariæ, in lucem ex chalcographorum officina emitti curavit. In hoc enim manifeſte Ræmundus contra Averroëm & errores ejus inſurgit. Nihil tamen ipſe, tot tantiſque laboribus aſſumptis, neque à ſummis Pontificibus, neque à Regibus, eorum quæ cupiebat, obtinere potuit.

B *inſumptis in eum finem annis jam 40,*

& pluribus libris conſcriptis.

15 Perſtitit nihilominus in ærumnis & vigiliis aſſiduis, à tempore aſſumpti propoſiti; plus quadraginta annis: in quibus divini obſequii gratia, continuis peregrinationibus, & librorum compoſitionibus incubuit, totum cor ſuum habens ad Dominum. Compoſuit autem libros (ut diximus) pene innumerabiles, & præcipue in tribus linguis, Latina, Hiſpana, & Arabica, propter Saracenos. Nam (ut ſupra oſtenſum eſt) Arabicam linguam ab emptitio ſervo Saraceno didicerat. Dicuntur & ejus libri in tribus præſertim locis haberi; Pariſiis apud Carthuſios: qui illum liberali hoſpitio excipere ſoliti erant. Genuæ, apud quemdam nobilem, cujus etiam diverſorio utebatur. Et apud quemdam Dominum civitatis Majoricarum, in cujus pariter domum hoſpitii cauſa concedebat.

a *Africam repetit,*

C *lapidibus obrutus martyrio coronatur,*

b

c *agnitumque corpus cæleſti lumine in patriam reportatur.*

d

16 Ad extremum Ræmundus, corpore jam ſenex, animo vero ſemper virens, ac indies robuſtior, rurſum ex Majorica Tunitium *a* trajecit prædicationis cauſa. Quo cum perveniſſet, agnitus ſtatim ab incolis, mox concurſu populi fuit e civitate ejectus, & lapidibus in portu obrutus. Sequenti vero nocte, cum forte (ut Deo placuit) Majoricenſes quidam negotiatores Tunitienſium portum tranſnavigarent; viderunt à longe immenſam luminis pyramidem *b*, è cumulo lapidum (quo obrutum Ræmundi corpus erat) procedentem. Admiratique rei novitatem, illuc ſine mora divertentes, ſubruta lapidum congerie, defuncti *c* corpus invenere. Quod cum ſtatim Ræmundi (quippe qui Majoricenſis civis erat) eſſe cognoviſſent; impoſitum navibus Majoricas *d* ſecum retulerunt; diciturque hodie uſque, in eo loco aſſervari corpus ejus, & plurimis claruiſſe miraculis.

Quando Raymundus floruerit.

17 Quibus autem temporibus floruerit, ſatis conſtat ex his quæ denarravimus. Fuit enim temporibus Honorii Quarti, Nicolai Quarti, Cæleſtini Quinti, Bonifacii Octavi, Benedicti Undecimi, & Clementis Quinti Romanorum Pontificum; & Philippi Franciæ Regis, cui librum de Natali pueri dicavit, obtulitque. Hunc Philippum autumo fuiſſe eum, quem Pulcrum *e* Francorum Hiſtoriæ vocant: hic enim erat qui circa annum milleſimum trecenteſimum regni ſceptra tuebatur. Libros autem Ræmundi magis ſententiæ altitudo, quam ſtyli claritas commendat. Nam quantum ceteros doctrina tranſiliunt, in tantum ab iiſdem ſermone ſuperantur, humi-

e

Inſignis laus

lioreſque eſſe dignoſcuntur; utpote qui non ab hominibus, ſed à Deo ſcientiæ lumen imprimis acceperat, & deinceps ab hominibus jam pene quadragenarius dictandi ſcribendique normam didicerat: mentem enim ejus illuſtravit Deus, os vero ſive linguam ejus erudivit homo. Habuit enim in Pariſienſi ſtudio præceptorem quemdam, Thomam nomine, cui complures libros dicavit, & quem (diſcipulus Magiſtrum inſtituens) Artem univerſam ſuam edocuit, mercedis loco reddens pro voce ſpiritum, pro emortua littera vivificantem doctrinam. A CAR. BOVILLO.

doctrinæ Raymundi;

18 Vere enim vivificantem doctrinam ejus dogmata centuerunt, quorum facio ipſe alios judices, ne ſolus ſenſui meo inniti videar; quod facile à cunctis legentibus deprehenditur, non eſſe hominum, ſed potius cælitus (ut præſens expoſuit hiſtoria) indulta. Etenim præclara Spiritus ſancti ſcientia (quam nos gratiæ donum, ſive ſcientiam infuſam appellamus) ea momento in hominibus ſupplet, perficit, operatur, quæ per hominum doctrinam, nullo aut labore aut tempore complentur. Hunc Ræmundum Faber noſter (præſentium philoſophantium facile decus) nimium veneratur & amat; mirifice doctrinam ejus effert, libros complectitur, & in publicam utilitatem ex officina in lucem emitti curat: quibus librum divinarum contemplationum, præ ceteris admirandum, ad manus omnium evulgavit; virum denique ipſum, ut Sanctum colit, quem revera ut ſanctum, ut beatum, ut cæleſtium conſortem, ea quæ de eo adduximus teſtimonia, approbare ſufficiunt.

quam plurimi ſemper fecit

E *celebris Doctor Faber.*

CONCLUSIUNCULA.

19 HÆc ſunt, mi Ræmunde, quæ ego de Ræmundo tuo (tuum enim illum voco, cujus nominis particeps ipſe es) partim audita, partim litteris perſpecta, vera eſſe credo. Tibique ea denarravi, ut ſint tibi, tam vir, quam libri eruditione pleni, non minus in pretio, quam Fabro & mihi hactenus fuerunt. Hæc tibi ſuadeo, hæc te hortor, atque oro, ut virum colas, libros ſtudioſe percurras, inque illis proficias. Vale. Ex Ambianis XXVII Junii MDXI. F

ANNOTATA I. B. S.

a *Conſtans ſcriptorum omnium & concors ſententia eſt, non Tuneti, ſed Bugiæ in Africa martyrium ſubiiſſe Raymundum, ut mirum ſit, urbem unam pro altera à Bovillo acceptam, niſi forte ex Hiſpani narratione deceptus fuerit.*

b *Hoc etiam affirmant plurimi, à Cuſiurerio variis locis relati.*

c *Sunt qui velint, adhuc ſemivivum repertum, in navim deportatum, ibi paulo poſt expiraſſe; niſi malis ſupervixiſſe donec in Majoricæ conſpectum navis appelleret; ut alii memoriæ proditum teſtantur.*

d *Videatur Nicolaus de Pax, cum aliis aſſerens, divino nutu navim Majoricas allapſam, cum fruſtrà nautæ ſacrum corpus Genuam deferre tentaſſent.*

e *Imo certum eſt, per Philippum Regem Franciæ judicari illum, quem* pulcrum *cognominant, quique ab anno* 1285 *ad* 1314 *regni gubernacula tenuit, B. Raymundo addictiſſimus, ut indicatum eſt alibi, & porro manifeſte patet ex litteris anno* 1310 *in Lulli favorem datis, & poſtea hic recitandis.*

A

ENCOMIUM

Divi Raymundi Lulli Doctoris Illuminati & Martyris.

AUCTORE NICOLAO DE PAX.

Ex editione Complutenſi anni MDXIX.

PRÆMONITIO I. B. S.

HÆc illa eſt Vita tertia, quam §. 4. dixi à Nicolao de Pax adornatam, quamque Panegyrim rectius, Apologiam, aut Encomium vocitaveris; ita nimirum geſta curſim proſequitur, ut in doctrinæ Lulliſticæ laudem vindiciaſque excurrat. Sed de his ſatis loco indicato. Id jam lectorem monitum volui, Elogium illud, Teutonicis characteribus (Gothicos Hiſpani, Itali & Franci nominant, licet ab antiquis ſint diverſiſſimi, & ſeculo XV primum in Germania Belgiove formati) anno MDXIX Com-
B pluti typis datum, partem feciſſe tomi paulo majoris, beati Martyris opuſculum *De Anima rationali* unà complectentis, quo de etiam meminit in operis inſcriptione præfatus Auctor, ut mox patebit. Eam vitam Majoricis ad nos miſit, vetuſtate prope exeſam, & locis nonnullis calamo correctam, ſæpe laudatus P. Jacobus Cuſtur erius, teſtatus in litteris ſuis XIX Junii MDCC, ſe, *quæ diſrupta erant ſuppleviſſe ex alia, quæ in Bibliotheca noſtra ibidem aſſervatur, atque in ultimo folio tranſcripſiſſe finem ejuſdem libri, in quo legitur locus & annus editionis*. Porro ut erant typi multis locis, ex more illius ſeculi, abbreviationibus vitiati & obſcuriores, ea fuit adhibenda correctio, qua ad hodiernam normam reducerentur. De ſtylo non eſt quod agam pluribus: placebit, opinor, elegantia non vulgaris, & pro ea ætate non omnino invenuſta. Sectiones, marginales notulæ, aliaque à nobis addita ſunt, quæ ad claritatem conducere videbantur. Habe modo utriuſque opuſculi dedicationem, qualem editor iis præfixerat.

C

EPISTOLA.

Nicolaus de Pax Patricius Majoricenſis, Illuſtri ac Reverendiſſimo Domino D. Joanni Ruffo Theodolo, Forolivienſi, miſeratione divina Archiepiſcopo Conſentino, & in regnis Hiſpaniarum Nuntio & Collectori generali Apoſtolico, humilem reverentiam.

QUi tuæ Dominationi parum me ſervire poſſe & plurimum debere cognoſco, Archipræſul Reverendiſſime, duobus jam pridem contrariis diſtrahor. Urget me gratitudo animi, ut tuis erga me beneficiis pro modulo meo reſpondeam: ſed præſtare parva, quæ poſſum, hactenus verecundia prohibuit. Itaque dum curta me facultas inutilem, & beneficiorum memoria ſolicitum faceret; diutius me interior illa vexaſſet contentio, niſi denique in mentem veniſset generoſa modeſtia tua, quæ à ſervo pau-
pere magna ſervitia non expectat. Et meâ quidem ſententiâ non magis ad animi magnitudinem pertinet magna largiri, quam venientia ex affectu pauperum munuſcula hilari vultu ſuſcipere. His cauſis, ſubruſtico illo pudore ſuperato, qui me antea deſidem ſervitorem tenuerat, modo exiguum munus tuo nomini clariſſimo dicatum offero, Raymundi Lulli opus, de Anima rationali compoſitum. Cui propterea ejuſdem Illuminati Doctoris Vitam, meo labore contextam præmiſi, ut manifeſta Auctoris excellentia moneat, parvitatem hujus voluminis materiæ pretio compenſari. Subtiliſſimum Lulliſtam Cabaſprum, cujus me ſapientia docuit, dicere ſolitum recordor; ſe quidquid ſciret, ab Arbore ſcientiæ, & ab hoc, De Anima rationali, codice accepiſſe. Nunc te Raymundus orat, Ampliſſime Domine, ut qua natus es frontis majeſtate, parva noſtra ſuſcipias, quæ tuis illuſtribus titulis honeſtata, felici credimus auſpicio publicari. Si enim Doctor Illuminatus noſtra vixiſſet tempora, non alium profecto quam te humaniſſimum fautorem quæſiſſet; qui heroicâ tuâ
E nobilitate, non modo toti Hiſpaniæ, verum etiam Chriſtianiſſimo Regi noſtro ac ſummo Pontifici cariſſimus, ſuis olim deſideriis atque intentionibus ſanctiſſimis magnum in modum poſſes aſpirare. Ex Univerſitate Complutenſi, die feſto beatiſſimæ Praxedis, cujus ſanctum corpus apud Baleares noſtros inſigni reverentia ſervatum, novis quotidie miraculis eniteſcit, MDXIX.

D

ANNOTATIO I. B. S.

De hoc Nuntio Apoſtolico ita ſcribit Ughellus, Italiæ ſacræ tomo IX, de Archiepiſcopis Cuſentinis, pag. 345.

Joannes Ruffus de Teodolis Forolivienſis, Antonii filius, nobili gente natus, à Julio II delectus eſt Foropopilienſis & Bertinorii Epiſcopus; à quo item die XXIV *Octobris* MDXI *ad Cuſentinam hanc Eccleſiam, in locum privati Borgiæ, tranſlatus eſt. Is, ut alibi diximus, ſub Leone X in Hiſpaniam Nuntius profectus, ſuis rariſſimis animi dotibus Carolo V Imperatori evaſit unice carus... Adriano vero VI, dum Cardinalis eſſet, ita familiariter utebatur, ut poſtea Pontifici facto, in graviſſimis expediendis conſiliis, egregiam operam præſtiterit. Demum S.R.E. Theſaurarius Generalis &c.*

F

PARS I.

Raymundi ortus, munia, amores, converſio, illuſtratio, labores, ſcripta, doctrinæ totius laudes eximiæ, & egregia defenſio.

1 RAymundus Lullus Majoricenſis, antiqua & nobili Lullorum Barcinonenſium familia ortus, cum in palatio Regis Majoricarum adoleviſſet, ſuo generis & morum ſplendore, in menſæ regiæ Seneſcallum evehitur. Hujus ætas lubrica, impulſa opibus & amicis, vanos feminarum amores facile concepit. Delectabat amantis animum, veſtitus ac ſermonis elegantia; inter concentus muſicos ætatem ducere; amari paſſim; coævos virtute vincere. Florentibus annis juncta nobilitas, laudis avidum, pecuniæ liberalem faciebat. Cumque promptiſſimo eſſet ingenio, & in componendis patriâ linguâ carminibus facilis, non

Clarus nobilitate & muneribus

A non ceſſabat vanæ cogitationis inventa cantilenis exprimere: quorum longa conſuetudo juvenile pectus uſque adeo poſſederat, ut non obſtantibus poſtea liberis & uxore caſtiſſima, adhuc alterius feminæ, cui pridem ſervierat, inflammatis, pluſquam dici poſſet, amoribus teneretur. *obſcœnis amoribus indulget,* Interea res vulgo manifeſta, multorum expoſita judicio, loquendi materiam miniſtrabat. Solet ignobilis turba de alienis rebus facile contendere, facilius judicare. Itaque mirabatur indoctum vulgus, & Raymundum jam non amantem, ſed amentem dicere: conſiderati vero, partim miſereri potius quam damnare, partim fortunæ adſcribere & cauſari miram feminæ pulcritudinem, quod eam infelix juvenis ſoluta dilectione coleret.

2 Poſt, ubi divinâ providentiâ contigit illam *ſed amaſiæ infortunio* ſub pectore letali ulcere laborare; Raymundus factus certior infortunii, triſtitia vincitur; & cum non poſſet membris conſiſtere, proſtratus in lecto, nihil niſi tenebras & ſolitudinem cupiebat. Lacrymis igitur atque ſuſpiriis, mœrore animi parumper exhauſto, meditanti calamitatem ſuam & longum à ſalute digreſſum rhythmis vulgaribus B deplorare, Jeſus crucifixus dextrorſum apparuit. Mundanus homo, divina viſione perterritus, inceptum flebile carmen dimittit: quod interjectis poſtea diebus, quater conatus abſolvere, quater ut primum, & circiter eamdem horam, Crucifixum vidit. Poſtremo, tam crebræ viſionis cauſas ſecum ipſe tota nocte perquirens, argui ſe *& Chriſti apparitionibus* vanitatis à Chriſto & vocari cognovit. Sed præterita vitæ damna conſiderans, ſuſpirat, plangit, lacrymatur, precatur veniam, ſupplicat emendari. Servire Creatori creatura deſiderat; ſed peccator erubeſcit, & quibus tandem obſequiis novo Domino famuletur, ignorat. Quonam impetu, quo furore correptum, & diu & vehementer amata, ſubito deſeruiſſe putabimus? Eo ſane ſpiritu auctore, qui ſolo tactu de citharœdo prophetam, de piſcatore prædicatorem, doctorem *ad frugem reducitur;* de perſecutore & de publicano euangeliſtam fecit: cujus præſentiſſimus ignis, nullas ad mutandum humana corda moras expectat. Subtilis profecto medicus humanæ voluntatis, qui mundani amoris maxima Raymundi incendia, non tam extinxit quam direxit; ut totus ille amor flagran- C tiſſimus, quem ſibi creatura vendicarat immeritò, Creatori digniſſimo redderetur.

3 Ut primum igitur Raymundus divini ſtudii *& relictis omnibus,* flammis incaluit, occupatur varia cogitatione animus, veſtigans quos labores, quæ opera Chriſto gratiſſima ſuſcipiat. Poſt multa vero, tot infidelium pernicie cogitata, cœpit continuo miſereri; & quibus illi converti poſſent, donum linguarum & ſapientiæ, martyriique gratiam, ſibi & aliis exoptare. Deinde ut eſſet ſpiritu liberior, omnem opulentiam ſuam, præter pauca conjugi & filiis neceſſaria, Chriſti pauperibus erogavit. In ſecundo Libro Contemplationis, Raymundus ipſe teſtatur, ſe jam annos triginta natum cœpiſſe converti. Quamquam ergo annis provectus, Grammaticæ rudimenta, Arabice etiam loqui & ſcribere doceri voluit: quos enim ſemel divinus ignis attigit, in his quæ Domino accepta putent, ſolitum eſt agiles, fretos & magnanimos effici.

4 Poſt annos novem à viſionibus illis, quas *vocantem Dominum ſecutus,* ſupra memoravi, Raymundus peregrinatione varia & multa vitæ auſteritate maceratus, ſolitariæ contemplationis deſiderio, ad montem quem-

dam Balearibus celeberrimum, cui nomen Randa, ſe perduxit. Ibi moratus dies aliquot, ore *A. NICOD DE PAX.* ſemper benedictionibus pleno, ac flexis quaſi aſſidue genibus, per ſpeluncas & nemora, de omnibus quæ mente verſabat, quæ ſe offerebant aſpectui, æterni Numinis magnificabat imperium. Et cum ſemel, ardentibus caritate viſceribus, aſtra *miraviliter illuſtratur.* ſuſpiceret; illuſtratus ſubito, vidit omnia rerum principia mundanæ hujus machinæ, & negotium, & auctorem; quibus præterea ſuſtentaculis creati orbis univerſitas duret, introſpiciens, ſeſe velut non ante viſum hominem miratus eſt. Tum ſenſit apertum intra ſe fontem infuſæ ſapientiæ, de cujus plenitudine omnium ſcientiarum duci poterat inventio.

5 Cogit me pauliſper detinere hiſtoriam, tan- *Scribit Autem Generalem.* tæ novitatis admiratio, quia divinæ operationis miracula narrationem jubent in ſtuporem converti. Quis diceret Raymundi gaudia, videntis tam proſpere optatis ſuis faviſſe Superos, atque omnia ſibi bona pariter veniſſe cum Sapientia? Creditum eſt, illis diebus Raymundum comedere, bibere, dormire non potuiſſe, gratiarum actione dumtaxat & lætitia ſatiatum. Sed ne acceptum Sapientiæ munus vacuum eſſe permitte- E ret, poſt paucos dies opus illud, cui Ars Major vel Generalis, titulus eſt, mortalibus oculis admirabile compoſuit. Cujus Artis Generalis quanta ſit profunditas & excellentia, ut intelligo, dicerem, Reverendiſſime Domine, niſi ea futura eſſet dicendi materia, quæ, ut mediocriter explicetur, latiſſimæ orationis campos efflagitat. Unicum dixerim, me quidem humiliter exiſtimare, de multis modis quos in cognoſcendis rebus habent beati ſpiritus, unum eſſe Raymundi Arte traditum. De cujus ubertate, auctoris teſtimonio, ceteros libros, quos pene innumeros ſcripſit, emanaſſe, argumentum eſt, Artem illam non humanæ inventionis eſſe, ſed divinæ inſpirationis oraculum.

6 Atque id quidem ita eſſe ac fama ſonabat, *ad omnes ſcientias illuſtrandas,* numquam ego credidiſſem, niſi me docuiſſet experientia. Vidi enim hiſce oculis, atque his manibus habui Raymundi tractatus ultra ducentos, de omni Scientiarum genere bene meritos. De Theologia, de Metaphyſica, de Philoſophia naturali & morali, de Jure, Aſtronomia, Geometria, Logica, Rhetorica, Grammatica, denique de F Arte nautica & militari conditos. Scripſit præterea varios amœniſſimos codices hiſtoricos, quæſtionarios, contemplativos, atque hos quidem partim Latinâ, partim Hiſpanâ, nonnullos Arabicâ linguâ, quam exacte didicerat, elucubratos: Ita ut ex tota utilium doctrinarum latitudine, nihil intactum reliquerit. Et, quod ipſe mirari ſo- *Miræ illius laudes,* leo, ſingulas Scientias ſubtili artificio regulatas exhibet, quas alii vagas ſolutaſque tradidere. Neque illud dignum ſilentio, ejuſmodi eſſe Raymundi opera, ut ſub nuda & apoſtolica ſcripturæ ſimplicitate, arcanos ſenſus & elegantiſſimos contineat. Quamobrem uſu evenit ſæpenumero, ut Raymundi doctrina, neque duris intellectibus accepta ſit, neque ſuperbis: arduas enim materias plebeia ingenia non ſuſtinent; ſuperba vero, humile dicendi genus aſpernata, nihil magnificum ſupereſſe arbitrantur, ubi non reboat inflati ſermonis eloquentia.

7 Verum ſcripſerit Raymundus quanta libeat, *ſimplicitas & profunditas,* patefecerit naturæ viſcera, involuta detexerit; vana procul dubio eſſet hominis indagatio, niſi ſalutifera quoque ſcriptis ſuis, & ad Chriſtum pro-

A. NICOL. DE PAX. provocantia mandaſſet. Unde perſcrutemur, obſecro, Doctoris hujus volumina; nihil ſane aliud in illis tandem concludi videbimus, quam ut Deum recolamus, intelligamus, amemus. Et quoniam fructus ſpeculationis eſt operatio ſtudioſa; nuſquam legitur Raymundus erudire intellectum, quin protinus hortetur affectum; ne quando animum paſceret, voluntate jejunâ, infœcundæ arboris frondoſa luxuries videretur. Verbis conſequi non poſsem, qua dulcedine, quove dilectionis incendio Raymundus de Redemptore noſtro, de puriſſima ejus Genitrice, & felici Martyrum victoria locutus ſit. Videtur utique, dum hæc ſcriptis proſequitur, ex inebriato devotione pectore, quaſdam ferventiſſimi amoris flammas eructare.

utilitas ſumma:

8 Accedit devotioni, Chriſtiani nominis zelus admirabilis, quo nullam hæreſim nullumque errorem præteriit, quem non in ſuis tractatibus, furore divino & acerrimis argumentis enervarit. Ea denique fuit hujus Illuminati Doctoris humilitas, ut in librorum ſuorum frontibus, non ſui, ſed divini nominis titulos præmiſerit. Quos enim libros inſpirante Deo, non humana excogitatione condidit, decebat a confeſſione divini favoris inchoari. In exitu vero ſuorum operum, ſolet vir religioſus Sacroſanctæ matris Eccleſiæ judicio dicta ſubmittere; deinde multis precibus opus ipſum, aut Chriſto, aut Dominæ noſtræ, aut beatis Angelis & Sanctis commendare; poſtremum dicere, quoto anno & ubi volumen abſolverit.

auctoris ſubmiſſio.

B

9 Moneor, hoc loco mentionem de hujus Lulliſticæ doctrinæ hoſtibus, & approbatione facere. Imprimis ſæpiſſima illa correctionis ab Eccleſia poſtulatio, Raymundum ab omni hæreſi tutum atque immunem præſtat: qui enim corrigi paratus eſt, duræ voluntatis pertinaciam non habens, licet errare poſſit, hæreticus eſſe non poteſt. Reliquum eſt de doctrina ejus quærere, an forte hæreſes ſive errores ullos continere deprehenſa ſit. Ad hoc ego, ſi quis me opinionem meam interroget, fateor me, in legendis Raymundi Lulli tractatibus diutiſſime verſatum, nihil inveniſſe omnino, quod vel virtuti, vel Catholicæ fidei, vel aliis veritatibus adverſetur. Non me tamen firmat ſolius judicii mei fiducia: plurimos enim tum præteritæ tum noſtræ ætatis viros, ſapientia & probitate clariſſimos, ſententiæ meæ duces habeo; quorum præcipui fuere Lupetus, Catanius, Clapeſius, Tornerius Medicus, Berpus inſignis & Juris-conſultus & Aſtrologus, Nicolaus de Cuſa, Gaguinus, Caldentius; utque vivos referam, Jacobus Stapulenſis, Carolus Bovillus, Fontanus Medicus, atque eruditiſſimi mei præceptores Cabaſper & Benovardus.

doctrinæ commendatio

C

à viris doctiſſimis:

10 Hi omnes aliique permulti, quos nominare longum eſſet, cum fuerint doctrinâ & vitæ munditiâ probatiſſimi, Raymundum ſectati ſunt, interpretati ſunt, & egregiis ſemper laudibus venerati, nihil in ejus libris reprehenſione dignum cognovere. Ab hoc fonte plurima bibiſſe comperti ſunt Arnaldus de Villanova, eximius Philoſophus, & Siduſ illud Italiæ, Joannes Picus, Mirandulæ princeps & Concordiæ comes. Qua inſuper aviditate ingenii, Illuſtriſſimũs D. F. Ximenez, Hiſpaniæ Cardinalis, Dominus meus & benefactor amantiſſimus, Divi Raymundi opera ſcrutaretur & audiret, cum omnes in ejus viventis palatio verſati cognoverunt, tum maxime poſſum ego teſtificari. Per lucis namque & tenebrarum tempora, atque inter magna Hiſpaniæ gubernandæ negotia, dumque iter faceret; ſemper me ſibi præſentem eſſe jubebat, dicturum ex Lulliſticæ Philoſophiæ & Theologiæ abundantia, quæ mihi delectiſſima viderentur.

totius orbis elogia,

& approbatio,

D

11 Si hæc teſtimonia adverſarii, uti nova contempſerint, antiqua producamus. Raymundus jam ſenex, Pariſios profectus, examen doctrinæ (quam ſibi infuſam dictitabat) fieri requiſivit. Quod cum toti Academiæ placuiſſet, quadraginta Magiſtri & Bachalarii in Theologia & Artibus electi ſunt, qui Raymundi Lectionibus intereſſent. Interrogati tandem, quid eis de audita Raymundi Arte videretur? Omnes quadraginta jurati reſponderunt, Artem illam bonam eſſe & utilem atque neceſſariam. Ceterum nihil in eâdem Orthodoxæ fidei contrarium, imo pleraque pro ejus defenſione utilia contineri. Tum memoriæ proditum eſt, hujus approbationis authenticum inſtrumentum, ſigillo Curiæ Pariſienſis pendente munitum, datum anno Domini MCCCIX, die Martis poſt Octavas feſti Purificationis beatæ Mariæ Virginis.

ab Univerſitate Pariſienſi:

ejus rei inſtrumentum.

12 Præterea, ſuggerente quorumdam invidia, ſereniſſimus rex Franciæ Philippus, juſſit Raymundi libros à multis Theologis recognoſci; qui, poſt maturam librorum inſpectionem, retulerunt, ſe nihil in illis libris impium offendiſſe, ſed multa potius ad fidei Catholicæ exaltationem commodiſſima. Quare gaviſus rex Chriſtianiſſimus, chartas regias illuminato viro tradi mandavit; quibus non ſolum doctrinæ ſuæ authentica conſtaret approbatio, ſed per univerſam quoque Franciam maximus illi favor juberetur impendi. Inſtrumentum datum eſt Veronæ ſecundo Auguſti, anno Domini MCCCX.

Philippi Regis in eam favor,

E

13 Quid dicam quos favores, quam ampla privilegia invictiſſimi Aragoniæ Reges huic doctrinæ & ſequacibus ejus conceſſerint? Ut enim ſummatim tranſcurram; favit rex Petrus, auctoritate regia & litteris, datis Valentiæ x Octobris anno Domini MCCCLXIX: favit rex Martinus, edicto ſuo & literis, quas dedit Cæſar-Auguſtæ, XXV Novembris anno Domini MCCCXCIX: favit Rex Alphonſus, impenſo animo & inſignibus privilegiis, datis Caſtro-novo, quod ipſe Baleario lapide conſtruxerat Neapoli, XXVI Januarii anno Domini MCCCCXLIX: poſtremo favit rex Ferdinandus V, ille omnium Principum, quos hiſtoriæ celebrent, Chriſtianiſſimus: favit, inquam, latiſſimis (quibus docta Ilerda gloriatur) privilegiis & honoribus, datis Cordubæ XXX Auguſti anno Domini MCCCCLXXXIII: eademque poſtea confirmans auxit, Cæſar-Auguſtæ XXI Februarii anno MDIII.

& Regum Aragoniæ

inſignia privilegia.

F

14 Quanti præterea nominis Raymundus olim fuerit, monet vetus quoddam Epigramma, quod in aula prudentiſſimi Senatus Majoricenſis conſpicitur. Ejus hæc verba ſunt: [Pariſius habetur titulus egregii Doctoris Magiſtri Raymundi Lulli Majoricenſis; Homo novus, ſcientia nova, Doctor barbatus, in ſuis ſcientiis & artibus approbatus. Per Reges juſtiſſimos Aragonum in ſuis privilegiis dicitur; Ille magnus in Philoſophia & Sacra Theologia Magiſter, mirandarum artium & ſcientiarum auctor. Et per ſereniſſimum Francorum Regem prædicabatur in ſuperſcriptione epiſtolarum hoc modo; Organo S. Spiritus, Doctorique divinitus illuſtrato, Raymundo Lullo. Et de ipſo dicitur in partibus Angliæ; Ille magnus Philoſophus Catalanus. In partibus Italiæ dicitur, Auctor Artis Generalis, ad omnia ſcibilia contrahibilis. Et per Joannem de Roca-

Elogium ex Senatus conſulto poſitum Majoricæ.

ſciſſa

A ſciſſa dicitur, Minerva. Poſſet etiam dici Procurator publicæ utilitatis in Chriſto Jeſu; item Illuſtrator tenebrarum mundi.] Hęc illud Epigramma.

15 Siquis magno ſtudio unius aut urbis aut Provinciæ commoda procuret, miris laudibus extollitur; quantò igitur Raymundus gloria dignior, qui immenſo illo ſalutis animarum deſiderio, pro totius infidelitatis converſione (ut Raymundus ipſe narrat) quinque & quadraginta annos laborans, & prolem & conjugem reliquit inopes; exlegum ac fidelium terras peregrinus diſcurrit; octies aditos oravit ſummos Pontifices; tria Prædicatorum & tria Minorum generalia Capitula monuit; omnes demum Chriſtianæ Reipublicæ Principes, Prælatos, Magnates, Populos, ad utilem concordiam devote & viriliter hortatus eſt. *atque incredibiles pro fide Catholica*

16 Sed, ô inimica virtuti tempora! Non audeo culpare omnes homines, quorum tempeſtate ſanctiſſimi negotii procurator exaudiri non potuit: fuerunt enim qui Raymundi ſupplicationibus inclinati, parati erant præſtare auxilia. In tractatu de diſputatione Raymundi & Homerii Saraceni Philoſophi, dicit Raymundus: [In Monte Peſſulano Regi Aragoniæ præſentavi librum
B à me compoſitum, de Fine, hoc eſt de Expugnatione Terræ Sanctæ; quem ipſe rex continuo, me præſente, ad Romanum Pontificem mittens, regna ſua & ſeipſum illi ad debellandos Saracenos obtulit.] Ceterum inter multa, quæ Raymundus in antiquis quibuſdam ſchedis memorat de vita ſua & converſionis initio, ſcribit, nobiles matronas inclitæ urbis Genuæ, ad recuperandum bello ſepulcrum Domini, triginta millia florenorum pollicitas. Neque dubitari convenit Regem Franciæ Philippum, apud quem maxima ſemper fuit Raymundi auctoritas, cœptis ejus ac diutinis pro fide Chriſti laboribus aſpiraſſe. *viri ſancti labores.*

PARS ALTERA.

Reliqui Raymundi pro Eccleſiæ Catholicæ utilitate labores, miſſiones Africanæ, martyrium; aliæ ejus laudes & præconia; denique pro ejus doctrina, acres contra
C *Aymericum vindiciæ.*

17 URgente jam ſenectute ultima, Raymundus ad Generale Concilium, ſub Clemente V Vianæ celebratum anno MCCCXI, perrexit; ibique decem ordinari ſupplicavit, quæ poſtea vir ſanctus ad perpetuam rei memoriam poſuit in libro, De ente ſimpliciter per ſe & propter ſe exiſtente & agente. Hæc decem, quia eſſent prolixa dictu, prætereo. Tria ſubjiciam dumtaxat, de quibus in libro quoque de Natali pueri Jeſu Raymundus meminit. Primum, ut Romæ, Pariſiis & Toleti cœnobia fierent, in quibus viri, tum docti, tum martyrii ſtudio fortiſſimi, infidelium linguas docerentur, atque ad illos deinde ſanctimonia & prædicatione convertendos mitterentur. Secundum, ut ex omnibus religioſis Militibus unicus ordo fieret, qui in paganas gentes aſſidue, quoad Terræ ſanctæ recuperationem, militarent. Tertium, ut peſtiferi Averrois ſcripta in Chriſtianis gymnaſiis doceri prohiberentur: cujus erroribus infinitis, quia moventur infirma pectora, deberent Sacri Theologi, non ſolum fidei, verum & ſcientiæ armis obſiſtere. *In Concilio Viennenſi* *urget intentum,*

18 Raymundus errorem illum tolerare non poterat, quo Averroiſtæ dicunt, multa eſſe vera ſecundum fidem, quæ tamen falſa ſunt ſecundum Philoſophiam: ideoque de hac materia tractatulos edidit de quæſtione valde alta & profunda; De erroribus Philoſophorum, De efficiente & effectu, De lamentatione Philoſophiæ. Quem ultimum, & alterum, De Natali pueri Jeſu Chriſti, Sereniſſimo Regi Francorum Philippo, cui dilectus erat, intitulavit. Jucunda eſt mirum in modum prædicti de Philoſophia tractatus inventio. Illic enim Domina quædam, Philoſophia nomine, introducitur lamentans, Averroiſtas impoſuiſſe ſibi, quia dicit quædam falſa eſſe in lumine naturali, quamvis ſecundum lumen fidei Catholicæ vera ſint. A. NICOLA DE PAX. *maximè contra Averroiſtas* *quos exagitaverat,*

19 Quapropter in eo libro Domina Philoſophia, coram ſuis XII Principiis confitetur, ſe ne quidem ullo tempore tanti erroris dementiam cogitaſſe. Cęterum non debere exiſtimari Philoſophos, qui inter Philoſophiam & Theologiam diſſidia ſomniant. Numquam enim fui, dicit Philoſophia, niſi ſacræ Theologiæ ſerva deditiſſima. Méne ſanctiſſimæ fidei putari contrariam? Hei mihi triſtiſſimæ! Ubi ſunt religioſi viri bene litterati & devoti, qui me adjuvent? Hæc Raymundi Philoſophiæ lamenta, quæ illa ætas auſcultare noluerat, noſtris tandem diebus Beatiſſimus Dominus noſter Romanus Pontifex Leo X, ſacro ac generali approbante Concilio, exaudivit. Et quoniam ſalutifera illa ſacri Concilii decreta in omnibus Academiis litterarum quotannis publice divulgari mandata ſunt, utpote quæ varii erroris peſtilentiam cohibent, à fideliſſimo populo Baleari humiliter ſuſcepta, ſingulis annis, convocato Senatu ampliſſimo & Magiſtratibus, in Studio generali, non minus feſtiviter quam merito leguntur. *in libro De lamentatione Philoſophiæ,* *damnavitque Leo X.*

20 Horum fama ut primum ad aures noſtras increbuit, hos verſus, teſtes ſętitię noſtrę, compoſui.

Ad S. D. N. D. PP. Leonem X.

O Leo, ſancte Pater, rebus digniſſime geſtis, *Ferdinando R. fâvente.*
Tam ſublimato poſſe ſedere throno.
Crederis ex alto delatus, ſumme Sacerdos;
Crederis arcano numine ſemper agi.
Eſt Leo pacis amans, Rex Ferdinandus & auctor;
Tu Leo pacificus bella cruenta domas.
Ille reos fidei flammis ultricibus arcet,
Tuque peregrinum dogma vagumque premis.
Vos duo ſufficitis geſtis & voce Leones,
Omnia ſub Chriſti mittere regna jugo.

21 Hæc ſine ſerie dicta ſint, ut ſeſe mihi ſcribenti promiſcue obtulerunt. Jam vero finem ſum habitura eſt noſtra oratio, ſi prius de hujus Illuminati viri martyrio pauca ſubnectam. Raymundus igitur, eo zelo quo ſemper arſerat, ad urbes Africæ Bugiam & Thunicum, Euangelii prædicandi gratia navigavit. Ubi cum Mahometicæ ſectæ peritos, amica diſputatione proſterneret, pleroſque traheret dulciloquio, alios redderet ambiguos; inſtigante diabolo Rex barbarus indignatus, diris carceribus & ærumnis, nuditate quoque vexatum & verberibus, in navim conjici & perpetuo exulare mandavit. Creditur vir ſanctus, non mortis formidine, ſed Dei conſilio, bis voluiſſe furori cedere, ut apud Chriſticolas Principes, ſanctum illud expugnandæ totius infidelitatis negotium, quod multos annos conatus fuerat, expediret. Sed poſtea, videns illud non progredi, ob incuriam eorum qui ge- *In Africam profectus Lullus,*

A. NICOL. DE PAX. rebant Christiana gubernacula; veritus ne optatissimi martyrii decus amitteret, Bogiam denuo transvectus est; ibique inter Christianos mercatores initio latens, cœpit paulatim quosdam Saracenos clandestine alloqui, quos sibi antea & benevolos & discipulos reliquerat.

cum Mahumetanis,

22 Illis in fide orthodoxa firmatis, diutius fidei silentium ferre non potens, in plateam urbis progressus, audacter Christianæ legis præconia declamavit; addens mirari se illorum dementiam, qui in tam obscœnis Mahometi traditionibus ponebant fiduciam. Et ego, dicebat, paratus sum, sive rationibus, sive vitæ meæ dispendio protestari, in sola fide Domini mei Jesu Christi, gratiam & salutem humani generis inveniri. Memineritis me illum esse, quem ante hac his finibus & Tunicio vestri Principes expulerunt, qui disputationibus meis superati, timebant ne vos audire paratos, Christi veritatibus illustrarem. Nunc vero ad vos iterum, sola me vestræ salutis meique martyrii perduxit expectatio. Nemo vobis persuadeat, viri carissimi, cælorum, terræ & maris artificem Spiritum, cui summa est virtu-

intrepide disputat:

B tis & munditiæ plenitudo, bestialibus obsequiis placari; aut legem mandasse quæ voluptatibus, & non virtuti; non rationi, sed lasciviæ faveat. Si vos diuturna tenet Mahometicæ sectæ consuetudo, ne protinus Christum sequamini, saltem obtemperate, precor, rationis judicio. Neminem lædite: ita vobis mutuo benefacite, ut ejusdem Conditoris beneficio creati videamini.

& martyrio ab iis afficitur.

23 His & pluribus commota plebis congeries, raptum furibundo impetu, alapis contumeliisque affectum, ad palatium Regis pertraxit. Cujus mandato Raymundus, Christianæ fidei præco, jussus interfici, extra urbis mœnia, tam beate, quam crudeliter lapidatus est, anno ætatis suæ circiter octogesimo, & salutis humanæ MCCCXV, die festo (ut à Majoribus acceptum creditur) sanctorum Petri & Pauli. Tum Christicolæ mercatores, obtentum supplicatione cadaver Raymundi Martyris, in navem, sequenti nocte profecturam, honorifice detulerunt. Volentes autem navis Præfecti Ligures, beatum corpus Genuam asportare, reluctantibus ventis, ac Deo ita

Corpus, Deo volente,

disponente, Majoricas allabi coacti sunt. Cumque navis tam pretioso mercimonio læta venisset,

C totus Majoricensis populus, & conterraneo & Martyri obviam procedens, corpus devotissime susceptum in eminenti loco sacræ ædis B. Franciscí (cujus tertii Ordinis consors fuerat) collocavit: ubi frequentibus miraculis illustres Reliquias, pia omnes devotione prosequimur. Si quid adversi Baleare regnum timeat, statim ad gloriosam Praxedem, vel ad Raymundum, Doctorem Illuminatum & Martyrem, fusis precibus liberamur. Nec mirum videri debet, si Balearici tanto concive gloriantur; cum ipse totius Hispanæ nationis acutissimæ decus & ornamentum sit.

Majoricas delatum sepelitur & colitur.

De ejus libris judicium

24 Hujus eximias laudes neutiquam minuit, quod inflatis Doctoribus non placeat: siquis enim caute perlustret, videbit eorum de hoc Christi discipulo maledicentiam, ex infecta radice livoris vel imperitiæ, fastus, desidiæ vel alia putredine proficisci. Quotquot hactenus litteratos reperi, virtutis & veritatis amatores, quærenti mihi quidnam de Raymundi doctrina sentirent, respondisse memini; alios, se quidem de Raymundi libris, quos vidissent, præclare sentire; alios, se non posse judicare de doctrina, quam non intelligebant. Et tamen plerique argutuli, scioli, & miserrimæ sortis homines, qui inter veros & humiles doctores non essent idonei discipuli, impudenter mordent, quem Jesus crucifixus attraxit, quem Spiritus sanctus docuit, visit Regina cæli, consolatus est Angelus, gesta probant, sublimant libri, martyrium coronat. D

& vanæ obtrectantium

25 Evolvant ipsi garruli antiquas historias, & dicant, an forte alium fuisse legerint, qui jam trigesimum annum agens, tam mundanus, tam illitteratus, ut nequidem sciret Grammaticæ artis principia, subito infusæ scientiæ miraculo splenduerit; quique tot artes, tot scientias, & Artem ad omne scibile Generalem scripserit. Quod si hæc à nobis de Raymundo narrata, quæ per ducentos retro annos fama feruntur, vel negent vel cavillentur adversarii; diffiteri non possunt librorum experientiam. Eos inspiciant vacuo passione animo; & siquid in illis damnabile comperierint, obsecramus per clementissima Christi viscera, ut impugnent, criminentur, sacris Inquisi-

contra eos machinationes.

toribus ac summo Pontifici deferant: nec patiantur nos Lullistas erroribus illis abduci, qui Raymundi doctrinam fideli intentione, ut sanam & Catholicam profitemur. Quæ si judicabitur hæretica, nos primi volumina ejus incendio dabimus: si vero Catholica, laudabitur Dominus in Sancto suo, & cessabunt tum demum latrare dolosa labia, quæ mordere non poterunt. E

Nicolai Eymerici,

26 Objicit quispiam, R. P. Nicolaum Eymerici, Fratrem Ordinis Prædicatorum, in regnis Aragoniæ Inquisitorem, titulo cujusdam Bullæ S. D. Papæ Gregorii XI, condemnasse olim ducentos articulos, ex Raymundi tractatibus excerptos. Respondemus, ea omnia, quæ dictus Inquisitor, pro sua qualicumque intentione, tentaverat, postea per R. P. Bernardum Ermengaudi, Ordinis Prædicatorum, in regnis Aragoniæ

acrior confutatio,

Provincialem & Inquisitorem, cum consensu & subscriptione multorum Magistrorum in Theologia prædicti Ordinis Minorum, libris Raymundi summa prius diligentia perspectis, fuisse revocata & annullata, Barcinone XIX Maji anno MCCCLXXXVI. Secundo, fuisse revocata Avenione, X Julii anno MCCCXCV, per Reverendissimum D. Leonardum, tituli S. Sixti Presbyterum Cardina-

cum revocatione prætensæ Bullæ.

lem, Judicem & Commissarium à Sede Apostolica specialiter deputatum; cum prius coram eodem Judice, consanguinei & devoti ipsius Raymundi Lulli probavissent, dictæ Bullæ nefariam falsitatem; & probavissent, dictum Inquisitorem Nicolaum Eymerici, mutasse & corrupisse locos librorum Raymundi, è quibus illos ducentos articulos se dixerat accepisse. Tertio, fuisse revocata Barcinone, XXIV Martii anno MCCCXIX, per Reverendum in Christo Patrem D. Bernardum, Episcopum Civitatis-Castelli, Commissarium. Hæc vero ita esse ac dicimus, probant longissima & authentica instrumenta, quæ Valentiæ & Majoricis accurate servantur. F

In Raymundi hostes

27 Quando igitur in lucem prodierint, quæ à nobis sunt de Raymundo Lullo fideliissime recitata; cognoscent bonæ voluntatis homines, non esse credendum detractoribus, sed experientiæ; non vulgo, sed veritati. Verum speramus in Domino, posthac non esse futuros qui detrahant: nam contigisse potest, multorum dicta, ex præcipiti judicio vel facti ignorantia processisse. Induratis vero hostibus, si qui perstiterint, certissimùm testamur, huic Doctori & Martyri contrarios, solitos esse iniquæ voluntatis amarulenta præmia sentire. Nominarem hujus doctrinæ

per

A persecutores raptos subito interitu, mendicare compulsos; alios calamitatibus affectos, nisi me prolixitas futura compesceret.

28 Hæc sunt, meritissime Antistes, quæ de Raymundi vita, martyrio & doctrina, Dominationi tuæ jam dudum atque aliis nota desidero. *vindictæ cælestis.* Insignem sane historiam, & quæ ob rerum gestarum novitatem, non me scriptorem voluisset, sed alium disertissimum mereretur. Ego tamen, ut semel memoriæ proderem, quæ de Raymundi nostri rebus, ex variis collecta locis annotaveram, non curavi, laudemne an dedecus, rudis hæc mihi compositio esset paritura. *Scriptoris epilogus.* Existimationis meæ detrimentum, si ullum fuerit, ea commoditate pensabo; quod videbunt omnes, me quidem, ut amplissimæ tuæ Dominationi servirem, nulla timuisse pericula. In his vero scribendis, tantum à fictione mendaciisque abscessi, quantum neque illis uti soleo, neque Raymundus indiguit. Quin potius tam multa scitu digniſſima prætermisi consulto, ut in texenda Raymundi historia, qui modestiæ me arguent, plurimos inventurus sim; qui vero falsitatis, neminem.

B *FINIS.*

Ad calcem editionis utriusque opusculi hæc habentur: *Correctum est hoc opus de Anima rationali, cum duobus vetustissimis exemplaribus, & impressum in celebri Universitate Complutensi; industria Arnaldi Guillermi Brocartii, solertissimi Chalcographi, anno salutis nostræ* MDXIX, *in vigilia Assumptionis Dominæ nostræ B. M. Virginis & matris Dei.*

MIRACULA

Selecta ex Processibus ad Canonizationem, lingua Majoricensi descriptis, ac Romam delatis, Hispanice reddita à Custurerio, Dissert. 1 cap. 5, & hic in linguam Latinam traducta.

CAPUT I.

Cerei, horis XIII *in festo ardentes, citra imminutionem sui.*

C PRæter Processus, ad probandum Raymundi cultum, ab immemorabili perennantem, formatos auctoritate Ordinarii, habentur tres alii, simili auctoritate, virtute Compulsorialium emanatarum anno MDXCV, confecti annis MDCV, VII, & XVII: qui, licet propter decreta Urbani VIII effectum suum sortiti tunc non sint, cum tamen prius quam illa ederentur, Romam perlati oblatique fuerint, eum adhuc habere poterunt, quandocumque placuerit Sanctissimo, eos istic recognoscendos tradere iis Judicibus, quibus ille committet extremos pro tam desiderata Canonizatione actus. *Valent hæc ad continuationem cultûs probandam,* *licet Canonizatio secuta non sit.* Interim valent relata in iis miracula, ad evidenter commonstrandum veteris cultus numquam interruptam continuationem; & quam accepta hæc Deo fuerit, secundum omnes eas species venerationis publicæ, quæ Sanctis aut Beatis, vulgo & communiter sic habitis, potest & solet à fidelibus exhiberi.

2 Ac primo ad comprobationem festorum, B. Lullo institutorum, facit id quod in Processu anni MDCXVII, ante alios omnes auditus Testis, in hunc modum retulit. Cum esem electus a Magnificis Juratis hujus civitatis Majoricensis, in Operarium Capellæ B. Raymundi Lulli; viderem*que* inter Operarios sive Præfectos, quotannis eligi solitos ad exornandum Beati nostri festum, decretum haberi, ut ipsum die XVI currentis Julii celebraretur; paucis diebus antè, ipsos accessi, videlicet D. Hieronymum Sala, Jacobum Togores, Magnificum D. Natalem Vidal hujus anni Juratum; Bernardum Amet & Mag. Michaëlem Simonet; ipsisque aut potius præd. Simonero dixi, ut collegis suis suggereret, dandam mihi eleemosynam consuetam in diem illum, quando publicæ venerationi exponendæ erant Maxillæ ipsius B. Martyris; ego autem ex ea curarem faciendas decem cereas faces, additurus de meo si quid deficeret. Placuit quod offerebam; & continuo mandavi Jacobo Malroig componeret mihi illas; decem scilicet ad rationes meas, & unam pro Mag. Joanne Segui, serici fili præparatore, qui suo nomine unam mihi curandam commendaverat, ad finem eumdem. Sabbato ergo festum præcedente, sesqui hora ante occasum solis, accessi ad officinam, invenique ipsas faces confectas, & adhuc ab opere recenti calentes atque flexibiles. Illas ergo continuo appendimus in statera, primum quinque, deinde sex reliquas: & invenimus primum libras XVIII, & uncias sex; deinde libras XXII, uncias III; simul libras XL, uncias IX; & omnes accipi eo pacto, ut quod post ipsarum usum minus penderet, ego Tettis solverem: & ideo mox in memoriam retuli notam totius ponderis, quod etiam Diurno suo cerarius inscripsit. Statim autem ne cum aliis possent commutari, prout quidam ex devotione solebant facere; jussi cerarium singulis apponere sigillum seu notam suam; atque ut facilius discernerentur, singulis obligavi fasciolam floccidi serici colorati; detulique simul omnes ad ecclesiam S. Francisci. Ibi eas mox ad horam Completorii accendimus, una circiter ante solis occasum hora; & arserunt usque ad finem Completorii, id est usque ad auditam horam secundam noctis *a*, quando jam populus, qui frequens accurrerat, inde recesserat.

EX PROC. MSS. *Cerei ad festum comparati.* *curioseque ponderati,* E *& signati,* *a*

3 Tunc extinctæ omnes sunt, iterumque accensæ sequenti die, XVI Julii mane, sub horam octavam *b*, ideſt duabus & semis horis post ortum solis; arserunt autem usque post medium diem omniaque officia absoluta: & tertia vice denuo accensæ ad horam secundam pomeridianam, luxerunt ferme usque solis occasum; adeo ut arserint universim tredecim horis plus minusve: finitoque festo accepi faces, & domum mecum retuli. Huc me comitatus est Mag. Onufrius Mesquida, coram quo ego, ut cognoscerem quantum deberem cerario solvere, dubius an suffectura esset eum in finem parata pecunia; ipsas faces, una cum reliquiis ceræ, quæ in adoratione Maxillarum defluxerat, appendi ad libram Romanam, quam domi meæ habebam; & inveni idem præcise pondus, quod ego in scheda mea notaveram, citra ullam omnino diminutionem *c*. Dixi ergo præfato Mesquidæ; Fieri potest ut aliquis error hic sit, nihil enim imminutas faces invenio. Hoc, reposuit ille, potest fecisse Deus in honorem Sancti sui. Librationem ergo ter quaterve iteravimus, & semper idem pondus reperimus, quod ego habebam notatum in charta.

postquam 13 *horis arsissent,* *b* F *inveniuntur idem pendere quod ante;* *c* *idque iterata sæpius libratione;*

4 Tum illis domi meæ relictis, accessi ad ædes Petri Ribot, Notarii simul & Syndici Universitatis, deputati ad negotia & causas beati Mar-

EX PROC. MSS. Martyris. Huic cum narraſſemus quod acciderat miraculum; dixit Petrus; Mittamus iſta; quis ſcit an non erratum ſit in aliquo: cras mane agemus cum cerario, quando ipſe ad propriam libram faces vobis datas appenderit: nunc cubitum concedamus: jam enim ſerius eſt. Poſtero die ſimul ambo, ego teſtis & præd. Meſquida, nos contulimus ad domum cerarii; & ſicut antea, faces primum quinque, deinde ſex, bis ille appendit; & juxta diurnum ſuum, cum nota mea conveniens, utrobique notatum pondus inveniri teſtatus eſt, coram multis præſentibus: recognovit etiam ſignum ſuum, facibus ſigillatim impreſſum; & ego faſciolam floccidi ſerici, quam illis circumligaveram; agnovimuſque omnes manifeſtum Dei opus eſſe, quod inter tantos calores, tam temporis æſtivi, quam frequentis in ſacello populi cereorumque circiter octoginta in eodem altari ardentium, ex quibus conſumptæ erant quatuordecim aut quindecim libræ; nec una quidem uncia noſtris, quas retuleramus facibus, deceſſiſſet. Nihil ergo ſolvendum cerario fuit, qui nihil etiam exigebat. Inde autem receſſimus, acceſſimuſque ad Magnificos Juratos, B & retulimus caſum; qui juſſerunt ipſas faces deferri ad aulam Univiſitatis; ubi ſepoſitæ manent (ut intelligo) uſque hodie, ad perpetuam facti memoriam *d*.

quam cum etiam cerarius tentaſſet,

integrum quoque pondus reperit.

d

ANNOTATA JAC. CUSTURERII.

a *Loquitur Teſtis ſecundum horologium aliquod hujus civitatis, cui unâ poſt ſolis occaſum horâ, ſonat prima, & ſic conſequenter uſque ad ſolis ortum, pro majori vel minori numero intercurrentium horarum nocturnarum: ac ſimiliter unâ poſt ſolis ortum horâ, iterum ſonat prima; & ſic porro uſque ad occaſum, quæ vocantur horæ diurnæ: quâ de re prolixè diſcurrit Doctor Joannes Dametus, & D. Vincentius Mut, 2 tomo Hiſtoriæ Majoricenſis.*

b *Loquitur hoc loco Teſtis, ſecundum computum aliorum horologiorum aſtronomicorum.*

c *Id eſt* (*inquit in ſua depoſitione cerarius*) *annumerando deciduæ cerâ reliquias, novem unciarum:*

d *Hujus miraculi teſtes in Proceſſu ſunt, præter jam dictum cerarium, alii plures, librationi præſentes, aut etiam cum faces in ſacello arderent: interque eos* C *duo teſtati ſunt, idem contigiſſe in duabus aliis facibus, quas ab eodem cerario acceperant, eodemque toto tempore ardere fecerant; & ſimul cum eo quod defluxerat, invenerunt primum earumdem pondus.*

Notabis hîc obiter, Cuſturerium in referendis miraculis, non ſervare ordinem aut ſeriem Proceſſuum; cum hoc primum deſumpſerit ex Proceſſu anni 1617, & ſequenti proxime capite aliqua decerpat ex Proceſſibus anni 1607 & 1612 & alibi alia.

CAPUT II.

Morbi letales, admotis Sancti Maxillis, curati.

5 INter eos, qui ſacris Maxillis prædictis ſanitatem à ſuis infirmitatibus acceptam retulerunt, multi ſunt in Proceſſu anni MDCVII; quorum prima, mulier conjugata, hoc modo teſtimonium dixit. Habeo ego filium, qui hodie Religioſus Franciſcanus eſt, & appellatur Ignatius. Hic cum ſeſquianniculus eſſet; menſe Julio viſum amiſit, manſitque oculis clauſis per dies aliquot; quando Doctor Terrades, eo viſo, mihi dixit; quod omnino recluſurus eſſet oculos, mediante quadam, quam daturus eſſet, aqua. Tum eoſdem violente aperientes, non invenimus pupillam neque albuginem, ſed ſolum carnoſitates quaſdam. Itaque maritus meus, Joannes Antonius Garcias & ego, decrevimus ipſum deportare ad S. Franciſci, ubi oculis ſic conſtitutis applicarentur Maxillæ Doctoris Magiſtri Raymundi Lulli: & nocte ſequenti dormivit puerulus, contra quam ſolebat. Cumque eum mane D portarem ad feneſtram, lac ipſi datura; vidi ambos ejus oculos tam claros, acſi tunc primum natus fuiſſet: quod admirata, firmiter credidi, Deum per interceſſionem Doctoris Mag. Raymundi Lulli, hoc feciſſe miraculum: maritus autem meus ejus memoriam conſignavit in quodam pugillari; quem cum glires arroſiſſent, ſolum eam partem chartæ, cui inſcripta memoria iſta erat, ſalvam & integram dimiſerunt. Huic autem miraculo atteſtatus eſt alius, qui pueri patrem, euntem ad S. Franciſci fuerat comitatus.

Puerulus oculis carne tectis cæcus,

& ad Sanctum delatus, illuminatur.

6 Folio 311 ejus Proceſſus, qui formari cœpit anno MDCXII, Lucas Marça argentarius, de- E poſuit die XXVIII ſequentis Januarii teſtimonium, dicens: Annus circiter eſt, quod menſe Aprilis peſtilens & periculoſa febris me corripuit, ita ut interius totus à calore conſumerer, interim dum exterius ad inſtar glaciei frigidus eſſem, ita ut inde brevi moriturum me crederem; & medicus Eſtevàn atque Chirurgus Joannes Eſtradèr me pro depoſito haberent; prout tum ipſi, tum domeſtici mei omnes, poſtquam convalui, affirmarunt. Deficientibus itaque humanis, de divinis mediis cogitatum eſt: jamque extremæ Unctionis oleum in domum meam illatum erat, deliberatumque per mediam horam de eo mihi adminiſtrando. Interim ſolus in cubiculo animitus invocavi glorioſum Martyrem Raymundum Lullum, promittendo, quod ſi mihi ſalutem à Deo impetraret, tota reliqua vita geſtarem veſtes coloris ſubruſi, quali ipſe dum viveret utebatur, ipſiuſque Maxillas argento inaurato includerem, ſumptuoſius & elegantius quam eatenus erant. Ipſo autem inſtanti quo votum feceram, videbar mihi tolli de lecto, & ſupra ipſum erigi, tanta cum alacritate interiori ac reparatione virium, ut vix agnoſcerem me ægrotare: ſtatimque petii ut mihi adferrentur Maxillæ ipſius Sancti: quas mox allatas maxima cum devotione amplexus, adoravi; omnino confidens, quod per ipſas eſſem ſanitatem recuperaturus. Ex eo momento ceſſavit febris: &, niſi debilitas, quæ mihi reſtabat magna, impediviſſet, ſurrexiſſem de lecto; quia, ut jam dixi, nihil mali ſentiebam, ex quo allatæ mihi fuerunt ſacræ iſtæ Maxillæ. Vere enim eo ipſo momento, quo illæ allatæ fuerant, ſicut dixi, dimiſit me febris: triduo autem poſt, adeo confirmatum me ſenſi, ut ad ſtuporem omnium ſurrexerim de lecto; ideoque certum habeo, quod Deus, per interceſſionem iſtius ſui Sancti, mihi reſtituerit ſanitatem.

Pollicitus geſtare unâ anno veſtem griſeam,

convaleſcit à peſtilenti febre,

allatis Sancti Maxillis;

F

7 Folio 312 & 313 ejuſdem Proceſſus, dixit Franciſca Marça, uxor præd. Lucæ Marça; Menſes circiter decem ſunt, quod in Aprili, circa Hebdomadem ſanctam, maritus meus & ego teſtis, tam gravi febri correpti fuimus, ut Doctor Eſtevàn, quo medico utebamur, actum de vita noſtra opinaretur; prout nobis, poſt receptam ſa-

item illius uxor,

nis

A nitatem, dixerunt quotquot aſſiſtebant; allatis autem ad utrumque noſtrum maxillis Beati Lulli, ipſo inſtanti quo eas adoravimus, cœpimus melius habere, adeo ut intra tres quatuorve dies ſurrexerimus de lecto, cunctis tam ſubitam convaleſcentiam demirantibus; ideoque credo pro certo, quod Dominus noſter hanc nobis gratiam fecerit, per merita glorioſi Martyris ſui B. Raymundi Lulli: qui in iſta infirmitate mihi apparuit, circumiens lectum, ea forma qua pingi ſolet. Hoc ego mox narravi cuidam Fratri Franciſcano, qui mihi dixit, ſomnium id fuiſſe; ex eaque hora dubitavi, an non fuerit ſomnium: ſed ſive fuit, ſive non, certo memini, quod ipſo intra lecti mei papilionem gyrante, lætificata tota fuerim: atque ex eo tempore afficior magna erga eum devotione, eumque æſtimo magnum Sanctum, tam propter ea quæ de vita & martyrio ejus audivi, quam propter ſanitatem mihi ac marito meo tam ſubito redditam; exindeque in omnibus meis laboribus eumdem invoco. Utriuſque autem ſucceſſus veritati, alii quoque Teſtes in Proceſsu adſtipulantur.

etiam ipſum ſibi viſa ad lectum videre.

B 8 Folio 198 ejuſdem Proceſſus, habetur exemplar cujuſdam ſcripturæ, à P. Fr. Ignatio Garcia exaratæ, eo qui fuit Provincialis hujus pro-

Idem qui ſupra curatus puer,

vinciæ Majoricenſis, & infans miraculoſe recuperavit viſum, ſicuti ſupra relatum eſt. Deinde folio 655 juratus affirmavit veritatem præfatæ ſcripturæ tenoris ſequentis. Die x Julii anno MDC atteſtor ego, Fr. Ignatius Garcia, Ordinis S. Franciſci, quod coram me, meque manum præbente, contigit ſequens miraculum, per Reliquias Mag. Raymundi Lulli, videlicet per utramque Maxillam inferiorem, quæ magna cum reverentia ſervatur in ſacriſtia Conventus S. Franciſci hujus civitatis. Cum die prædicta, ego & P. Fr.

jam Provincialis Majoricenſis Ord. Minorum,

Matthæus Comellas poſt prandium portaremus Reliquias S. Didaci ad ædes cujuſdam infirmæ, dixi Patri iſti, recte nos facturos, ſi eodem deferremus Reliquias ſancti Magiſtri Raymundi Lulli. Hoc cum ille probaret, poſui illas in manica mea. Ita acceſſimus ad domum mulieris, cui nomen Anguſtina: cum qua dum præd. Pater aliquamdiu moraretur intra cubiculum ipſius cum Reliquiis S. Didaci; manſi ego in atrio tantiſper cum Reliquis Illuminati Doctoris. Ibi ad

C me venit mulier quædam junior, annorum circiter triginta, in comitatu cujuſdam vetulæ. Cumque viderem ipſam non loqui, quæſivi ab altera quid illi deeſſet; & reſpondit, mutam eſſe & paralyticam ſiniſtro brachio ac latere; idque ei contigiſſe hoc caſu. Conjugata illa fuerat nautæ

teſtatur quod muta & hemiplectica,

cuidam, qui cum in captivitatem Maurorum deveniſſet, credereturque mortuus eſſe, alium illa maritum cum Parochi ſui conſenſu accepit: ſed falſo fuiſſe nuntiatam illius mortem (prout in tali caſu non raro contingit, quantavis diligentia adhibeatur) apparuit, cum ille die quadam advectus in portum Majoricenſem eſt; quod intelligens juvencula, ſic conſternata eſt, ut malum prædictum inde contraxerit. Tunc ego ſuaſi

loquelam & motum recuperavit,

ut magnam in glorioſum Raymundum fidem caperet; ejuſque Reliquias; quas penes me habebam, devote veneraretur, ita cito ſanandam. Paruit illa, ipſiſque ori ejus admotis, reſolutum illud in verba eſt: & ego viſo miraculo, juſſi ut etiam brachium ac manum, quorum uſu jam menſibus octo caruerat, eiſdem applicaret: quo facto cum ex toto ſe ſanatam diceret, volens id certius experiri, juſſi ut manum explicaret, idque facientem viderunt omnes qui adſtabant, ipſumque ego affirmo & affirmabo &c. In Proceſſibus autem anni DCXVII, fuit qui diceret, præſentem ſe miraculo huic fuiſſe, & mulierem noſſe.

EX PROC MSS.

9 In præfato anni MDCXII Proceſsu, fol. 241, dixit Teſtis: Mihi in particulari accidit, ante hos circiter duos annos, ut vehementiſſima febri laborans ad extrema deducerer; & quando allatum erat Oleum ſacrum, jam mihi tamquam mortuo vultum contexerant; quando ſuperveniens cognatus meus R. P. Fr. Petrus Eſtevan, in hac civitate Commendator Ordinis de Mercede, me diſcooperiens, manumque pectori admovens, modicum adhuc palpitare ſenſit, juſſitque referri Unctionem. Hæc cum mihi eſſet adminiſtrata, & ille ſequenti die reverſus in eodem ſtatu me reperiret; ſuggeſſit ut ex S. Franciſci conventu peterentur Maxillæ glorioſi Martyris Raymundi Lulli, omnino confidens, quod iis mediantibus recepturus eſsem ſanitatem. Dictum, factum. Attulerunt eas Franciſcani duo: & ego ipſas devote adoravi. Primum eas oſculatus ſum; admotas deinde capiti per mediam circiter horam ſuſtinui. Prius autem quam auferrentur, ſenſi ingentem circa pectus ardorem, inde per corpus totum diffundi; meque tam validum quam hodie ſum; ſtatimque de lecto egreſsus fuiſsem, ſi id mei permiſiſſent. Itaque ex tunc & nunc pro certo habeo, hanc gratiam indigno mihi divinitus præſtitam, interceſſione glorioſi Martyris Lulli, & ea propter grandem ad ipſum devotionem concepi & ſervo. Folio autem 243 comparet Teſtis alius, jam dicti miraculi.

Inunctus ad mortem,

ad præſentiam reliquiarum ſibi reſtituitur.

10 Ibidem fol. 279 teſtificans Domina Iſabella Cotoner, uxor Domini Joannis Forteza; Quatuor fere anni ſunt, inquit, quod filiola quædam mea, nunc annos ætatis circiter undecim actura ſi viveret, vehementi febri infirmata, jamque à tribus Medicis Eſtevan, Santandreu & Kiebres depoſita, credebatur certo moritura, quia lingua ejus tota nigra erat; cum ego recordata miraculorum, quæ Majoricæ fiebant ad contactum Maxillarum B. Raymundi Lulli, petii eas domum meam ferri. Attulerunt Fratres duo, una cum Reliquiis S. Didaci: & has quidem impoſuerunt capiti infirmæ puellæ, iſtas vero applicuerunt collo: continuo autem dormire illa cœpit, atque poſt modicum experrecta, clamavit; Ecquid

F illud eſt quod iſtic poſuerunt? (& manu collum monſtrabat,) date mihi ſtatim quod manducem: nam bene valeo, nec quidquam mali ſentio. Date mihi cito aliquid: magnaque voce me inclamans, totaque exhilarata, dixit: Eia, Domina mater, ſana ſum: volo ſurgere, quia bene mihi eſt; detur mihi ſtatim quod comedam. Itáque dies multos incolumis manſit, nigricante tamen diutius lingua. Quia autem, in ipſo curationis momento, puella monſtravit collum, non dubitavimus, nec modo dubitamus, quin miraculum ſit B. Raymundo adſcribendum. Eodem tempore maritus meus ſimili laborabat febri, cum punctu-

E ris lateris, quo morbo tunc multi moriebantur. Itaque etiam huic applicare feci prædictas Maxillas. Non tamen ita cito ſanitatem is recepit, ſed lentius atque paulatim; nihilominus hanc quoque gratiam Sancto acceptam referimus, voveram enim, dum Reliquiæ applicabantur infirmis, quingentas libras ad ejus canonizationem conferendas, ſi convaleſcerent.

Coram eiſdem vovens 500 libras pro Canonizatione,

filiolæ morienti, ſubitam;

marito, lentiorem impetrat ſanationem.

11 Alia perſona fol. 300. Mihi etiam, inquit, anno præterito MDCXII contigit laborare graviſſimo

EX PROC. MSS.

simo dolore dentium partis dextræ, in cujus maxilla, maximum sentiebam cruciatum, ita ut os nequirem aperire, neque interdiu noctuve quiescere. Id cum mihi jam plures dies durasset, atque ad summum gradum cruciatus ascendisset, Bartholomæus Reus, maritus meus, dixit, irem ad Chirurgum Antonium Roig, qui dolorificum istum dentem extraheret: ego vero, recordata beneficiorum, quæ multi ad S. Francisci obtinebant, illuc me contuli, petiique exhiberi mihi Maxillas sancti Martyris Raymundi Lulli: quod cum obtinuissem, continuo cessavit dolor omnis, lætaque & hilaris domum redii; atque exinde illi devota, nihil dubito quin per ipsum ea gratia facta mihi sit, quæ naturaliter tam cito & integre sperari non poterat: quod etiam judicarunt Testes, folio 291 & 325 producti.

Ad earumdem contactum,

subito tollitur odontalgia,

12 Alia, fol. 319 ait: Patiebar maximum capitis & maxillarum dolorem, cui nullum inveniebam remedium aut solatium: eoque per quatuor aut quinque dies continuum incrementum capiente, jam nec os quidem aperire ad cibum capiendum poteram; quare existimabam inde me morituram. Verum recordata sum mirabilium, quę de Maxillis Lullianis audiveram; & quod cognatus meus Fr. Ferregut, Ordinis S. Francisci, mihi dixerat, quod quandocumque ejusmodi malum mihi adveniret (adveniebat enim sæpe,) ad se recurrerem, qui mihi Maxillas istas, faceret adorandas & osculandas exhiberi, quo facto essem verosimiliter liberanda. Tali ergo occasione, cum lecto decumberem, neque vires haberem ad ædem S. Francisci adeundam, rogavi, ut aliquis Patrum dicti Ordinis, Fratre Ferregut comitatus, ipsam Reliquiam mihi apportaret. Nec frustra: ut enim illam ego cum pio osculo venerata, capiti meo imposui, cœpit cruciatus leniri, & magno cum solatio cordis, firmam spem concepi plenæ convalescentiæ. Et vere eam assecutam me sensi intra horam dimidiam, qua pignus illud sacrum supra me habebam. Nam, prius quam auferretur, os aperui, & manducare cœpi absque ullo impedimento. Die autem postero, accessi ad capellam, in qua sanctum Raymundi corpus Reliquiæque servantur, curavique ibidem dicendam Missam in gratiarum actionem. Inde revertenti, per viam occurrit Domicella quædam, uxor Andreæ Palon, domum meæ contiguam incolens, quæ visitandi causa advenerat nocte prægressa, præsensque adfuerat, cum dictæ Maxillæ mihi applicarentur. Ergo me venientem conspiciens; Jesu! exclamat admirabunda, tune es eadem quæ nocte præterita? & hac vadis? estne possibile? Est possibile, inquam, quia Dominus sanavit me per suum sanctum Raymundum. Quibus dictis ab ea discessi in viam meam, certissime persuasa, gratiam illam fuisse miraculosam, propter subitaneam vim remedii sic accelerati, ut naturæ viribus adscribi non posset; cujus rei contestis, fol. 326 addidit, nescire se, an lecto decumbens illa, aliud malum aliquod pateretur; sed bene, quod miserabile spectaculum erat, ejus genam videre, tam enormiter inflatam.

& cephalalgia diuturna,

B

C

cum grandi admiratione viciniæ.

13 Folio 256 Processus sæpe dicti, testis auditus; Proximo vere, inquit, erunt circiter anni duo, quod circa festum Pentecostes, tumorem quemdam sensi in corpore, cum vehementissima febre, eaque continua, sic ut medici desperarent de vita mea, quemadmodum mihi uxor narravit. Eo in discrimine constitutus, cum sæpius audivissem narrari stupenda, quæ Majoricæ fiebant miracula, ad invocationem beati Martyris Raymundi Lulli, precatus sum, ut ejus Maxillæ ad me deferrentur, sicuti ad infirmos in civitate, illæ deferri solent: quas dum expecto, & cum Crucifixo in manu Dei imploro misericordiam, adfuit cum illis, P. Fr. Pisa, alio Religioso comitatus. Equidem vix mei tunc compos eram; quantum tamen recordor, ipsas Reliquias, devote acceptas, ad mediam circiter horam, penes me habui; magnoque interius solatio perfusus, firmam spem sanitatis redituræ concepi. Postquam autem præfati Religiosi ipsas abstulerunt (neque enim volebant mihi relinquere) lapsus in somnum, visus mihi sum videre figuram S. Raymundi Lulli, genibus flexis & manibus junctis; quo conspecto velavi oculos, moxque iterum revelavi; sed neminem videns, remansi tanta cum fiducia conservandæ vitæ, ut dixerim adstantibus, concederent cubitum, dimissa mei cura, qua amplius non egebam. Et vere ex eo momento, ita melius habere cœpi, ut nihil possim dubitare, quin speciali Dei adjutorio, precibus B. Raymundi impetrato, non autem remediis ullis humanis, conservata mihi vita fuerit: prout etiam Testis alius, folio 258 affirmavit.

simili medio,

Continua febri ad mortem æger,

D

allatis Reliquiis,

& visa Sancti prose orantis specie, convalescit.

E

14 Folio 287, alius Testis; Tres anni sunt, inquit, quod filiolus quidam meus anniculus jacebat, ad extrema deductus febri spasmatica: quem mater sua, uxor mea, mortuum credens, ut velut mortuum Cruce signarem ac benedicerem monuit: & ego vultum ejus inspiciens, oculosque clausos & sanie coopertos, eidem benedixi, ut mortuis solet. Cum autem paulo post, nonnihil adhuc spirare videretur, concepta in Doctorem Lullum fiducia, accessi ad ejus sepulcrum, & flexis ibi genibus oravi pro infante. Inde ad P. Guardianum ipsius Conventus perrexi, rogans ut Religiosum aliquem designaret, domum meam mecum iturum, cum sanctis Maxillis. Adfuit mox, mandante Guardiano, unus; & interrogavit num etiam assumpturus esset Reliquiam S. Didaci. Respondi, solas S. Raymundi me requirere, abiique cum eo domum meam, ubi infantem reperimus qualem reliqueram. Sed mox, ut ei imposita Reliquia fuit, quasi extremum commoveri & luctari cœpit, adeo ut in latus exciderit, Reliquia corpori ejus imposita. Tunc Religiosus ille, dicta consueta oratione, eam sustulit, osculandamque infanti porrexit, & abiit. Vix ille discesserat, cum parvulus aperuit oculos, omni detersa sanie clarissimos; ad ingens matris omniumque adstantium solatium, qui incunctanter credidimus, effectum eum miraculosum fuisse, qui meritis B. Raymundi debeat acceptus referri.

Puerulus tantum non mortuus,

earumdem attactu revalescit:

F

15 Folio 118 deponit R. P. Præsentatus, Fr. Bartholomæus Bramona, Ordinis B. Mariæ de Mercede, ut sequitur: Cum P. Fr. Petrus Estevan, graviter infirmaretur ex continua febri, uti judicabant Doctores Ferregut & Estevan, qui eum visitabant; monuerunt me ut omnia disponerem quæ solent Religiosis moribundis curari, cum addito, quod ægro nulla spes vitæ ultra esset. Contuli ergo me ad cubiculum infirmi, quem reperi quasi lethargicum; dumque ibi essem, supervenit Religiosus Franciscanus, unus ex iis qui solent ad ægros per civitatem Reliquias Doctoris & Martyris Lulli circumferre: quas cum ægro admovisset, magnoque clamore hortaretur ut Sanctum invocaret, confidens se per eum sanitatem recepturum; vidi eum, & viderunt quotquot aderant, signa dare, id facientis corde, quod voce non

item Religiosus de Mercede,

cum jam animam ageret.

non poterat; ſtatimque agnovimus ei melius eſſe; & certum tenemus miraculum fuiſſe, quia intra biduum conſpeximus ambulantem per vicos civitatis.

Doctor medicus, idem pluribus acciditſſe teſtatur.

16 Fol. 220 auditus Teſtis profeſſione medicus, dixit: Matrona quædam, febri ardenti continua & peſtilenti laborans, eo extremitatis devenerat, ut ego & alius qui ipſam mecum curabat medicus, eam pro deſperata haberemus; ideoque, jam mortuam ratus, deſii illam ex more viſitare. Poſtea tamen eodem reverſus, obviam habui, totaliter melius habentem: cauſam autem tam celeris mutationis quærenti, reſpondit; Allatis ad ſe Martyris ſancti Reliquiis, ſubito melius me habere experta, intra paucos dies perſanata fui. Et hujuſmodi caſus, inquit Teſtis, experior quotidie circa infirmos, quos hortari ſoleo, tam in civitate quam per regnum, ut ejuſmodi remedium experiantur. Alius fol. 239 dixit: Anni duodecim ſunt, quod febrem cum capitis dolore patienti mihi, Patres S. Franciſci attulerunt Maxillas beati & glorioſi Martyris Raymundi Lulli; quas adoratas cum capiti impoſuiſſem, incontinenti ceſſavit dolor; & febris, quæ vehemens erat ac duratura diutius timebatur, valde alleviata, intra paucos dies tota evanuit.

Sanatur dolor capitis cum febre.

B

CAPUT III.

Alia beneficia, mediantibus iiſdem Maxillis, obtenta.

Poſt abortum ad mortem ægra,

17 TRes anni ſunt, inquit Teſtis, folio 150 relatus, quod uxor mea, paucis ante dominicam Aſcenſionem diebus, abortum paſſa eſt cum copioſo ſanguinis fluxu. Applicata ſunt ei fruſtra remedia varia: quare & ego & obſtetrix vitam ejus habuimus in deſperatis. Jam dies ſeptimus agebatur, cum uxor mea recordata mirabilium S. Raymundi, ejus reliquias expetivit, obtinuit, eaſque deoſculata, invocavit auxilium Sancti, & continuo melius habere incepit, atque intra dies paucos integram recuperavit ſanitatem; quam nos omnes, æque ac vicini noſtri, caſus iſtius conſcii, imputavimus miraculo; ſicut etiam fecit Teſtis relatus fol. 251: atque exinde frequenter adimus capellam Sancti, gratias de tam præſenti auxilio agentes, & aliis in neceſſitatibus ipſum invocantes.

C

& vir letali pleuritide correptus,

18 Folio 253, Teſtius alius: Placuit, inquit, Domino noſtro in me notabile valde miraculum operari, ad ſuum honorem & glorioſi Martyris ſui Raymundi Lulli, quinque ab hinc annis; quando accumbentem menſæ invaſit me furioſa pleuritis, ita ut impaſtus debuerim ad lectum deferri. Advocati mox medici chirurgique ea applicarunt remedia, quæ profutura credebant, fructu nullo; augeſcente in horas malo, & diu noctuque clamare cogente. Ergo recordatus miraculorum S. Raymundi, mandavi cum valido clamore, ut ejus Maxillas ad me deportarent, confidens iis mediantibus ſanari. Cum jam quinque diebus ſic affligerer, attulit eas P. Fr. Joannes de Meſquida Ordinis Franciſcani, & ori meo deoſculandas applicuit primum, deinde ſupra me poſitas reliquit; & ſubito relevari me ſentiens, dormire cœpi. Paulo poſt experrectus, convocavi domeſticos, qui me ſopitum conſpicati, cubiculo exceſſerant: quæſivi ubinam eſſet P. Fr. Meſquida; reſponderunt, abiiſſe, ſecumque Reliquias abſtuliſſe. Quibus ego, nihil amplius mali ſentiens præter aliquantulam defatigationem ex tot dierum cruciatu; Pater, inquam, Meſquida, una cum ſacris Maxillis, malum meum abſtulit: itaque, tam ego quam præſentes omnes, tam ſubitam perfectamque curationem interceſſioni B. Raymundi adſcripſimus, meque eo nomine obligatum agnoſco.

admotis Reliquiis curati:

EX PROC. MSS.

item alius à febri ardente,

19 Alius fol. 255 dixit: Anni ſunt duo menſe Decembri, quod ardenti correptus febri, cum vehementiſſimo dolore capitis, poſt multas fruſtra adhibitas medicinas, ſperare cœpi poſſe me mediante S. Raymundo ſanari: magnaque cum fiducia rogavi, ut ejus Maxillæ ferrentur ad me. Attulit eas quidam Franciſcanus, Fr. Coſta dictus, ſi non fallor; & devote adoratas à me, applicuit fronti. Hinc ſtatim melius habere incipiens, brevi tempore convalui totus, neque cunctanter miraculoſum eum effectum æſtimavi, qui nullis medicaminibus potuerat obtineri.

& puer anniculus à ſpaſmo letali;

20 Folio 169 deponens Teſtis alius: Anni quinque ſunt, inquit, quod frater meus Petrus Georgius, tunc anniculus, incidit in gravem ac vehementem febrem, cum convulſione & ſpaſmo tali, ut brachia cum manibus diſtorquerentur retrorſum, jugiterque tremerent, nec iis uti poſſet, donec ad eum allatæ ſunt ſæpe dictæ Maxillæ; quibus per duos Fratres acceptis, admotiſque infirmo, puer brachia manuſque extendit ad eas deoſculandum, à convulſione jam dicto tremoreque curatus; atque intra paucos dies totus ſanus quamdiu vixit, omnes circumſtantes movit ad gratias Deo dandas pro tam inſigni miraculo. Et folio 22 in Proceſſu anni MDCV, dixit Religioſa quædam Hieronymiani monaſterii; quod jam ibi Monialis erat, quando Soror Honofria Bonapart apoplectica facta eſt (alia Soror addidit, quod medicus eam viſitans judicaverit incurabilem morbum eſſe) unde loquelam amiſit, nec prius recuperavit, quam ſupra ipſam ponerentur Maxillæ ſancti Raymundi. Res autem contigit ante annos novem, pridie S. Annæ, quo prædictam Sororem apoplexia corripuit. Eram autem ego in cubiculo infirmæ, uſque ad tertiam horam poſt ſolis occaſum, quando illa dixit; Modicum dormivi, & ecce melius habere me ſentio, ex quo ſupra me poſuerunt Maxillas Mag. Raymundi. Ea vox omnes nos præſentes admiratione complevit; nec enim Soror Honofria mentis ſuæ compos erat, quando ei applicatæ ſunt Reliquiæ prædictæ. Itaque continuo ſurgens, excitavi & convocavi omnes Religioſas, ad gratias Deo agendas pro tam miraculoſa curatione; ſimulque omnes cellam ingreſſæ, invenimus ſanam, & ſana deinceps vixit annis aliquot: de quo nemo noſtrum dubitavit quin Dei ſolius opus eſſet, S. Raymundi meritis impetratum. Sunt & alii Teſtes ejuſdem miraculi in iſto Proceſſu: cujus folio 19, alia mulier affirmat, quod applicatis ſibi prædictis Maxillis unáque Miſſa curata, fuerit liberata ab intolerabili dolore dentium, quem patiebatur; ſimilique earumdem Maxillarum applicatione, reperimus, plures alios à variis infirmatibus curatos.

E

ac Monialis apoplectica

& mentis impos.

F

Aſſulæ crucis Lullianæ, curant

21 Particulæ quædam decerptæ ex ea Cruce, in qua fixus Chriſtus S. Raymundo apparuit, variis quoque miraculis inclaruerunt, quale unum refertur in Proceſſu anni MDCXII, folio 168, hoc modo: Quædam ſororcula mea triennis patiebatur infirmitatem, quam morbum eſſe gallicum, contractum à nutricibus, quæ infantulam lactaverant, dicebant Doctor Raphael Amer & Joannes

EX PROC. MSS. nes Strader Chirurgus. Hoc intelligens pater meus Petrus Ribot Notarius, quando jam unum annum infantula malum iſtud patiebatur, idque majora indies ſumebat incrementa, domum venit circa horam prandii, ferens ſecum affulam ejus crucis, in qua glorioſo Martyri Raymundo Chriſtus dicitur apparuiſſe; eamque prolatam applicuit ori exulcerato. Dixi ego ut ſimiliter applicaret parti ſecretæ, nihilo minus infectæ: ſed reſpondit; Nihil id opus eſt, ſatis eam ſic curabit S. Raymundus. Nocte iſta nullam curam, qualem ſolebamus, adhibuimus parvulæ: mane autem, cum eadem de cauſa, puellam viſitaremus, invenimus ſanam, relicta ſolum levicula circa os cicatrice, & exinde uſque modo ſana perſeverat, omnibus qui antea ipſam viderant æſtimantibus manifeſtum eſſe miraculum, quandoquidem humana remedia nihil ptofecerant. Conteſtes autem ejuſdem fuerunt, primum medicus prædictus, cujus depoſitio refertur fol. 107; & alii plures relati folio 202, 166 & 169.

morbum Gallicum à nutrice communicatum infantulæ;

22 Eadem teſtis fol. 170 dicit. Hoc ipſo anno menſe Januario, maritus meus Bartholomæus Capò, per quatuor menſes laborans eodem Gallico morbo, & incurabilis judicatus à medicis, poſt plurima remedia fruſtra adhibita, malo ſic ingraveſcente, ut totum ejus corpus unica plaga jam eſſet, præſertim caput & collum ejus. Tunc pater meus, intellecto caſu, miſit mihi particulam ligni prædicti: qua accepta dixi marito meo, ſumeret animos, ſeque B. Raymundo commendaret, & cœpi ipſam admovere ejus capiti; ac deinde collo appenſam reliqui, multa cum devotione & fiducia. Sequenti autem die potuit maritus de lecto ſurgere, atque intra breve tempus integre convaluit, de die in diem proficiente ſanitate: in cujus beneficii memoriam vovi pingendam curare tabellam, quæ ſepulcro appenderetur, hodieque inter manus pictoris eſt.

& viri unius eodem fere conſumpti, B

ad votum uxoris,

23 Folio 244 Teſtis alius ſic juravit: Præterito vere anni MDCXII, jam ſunt menſes ſex, quod in lecto jacentem occupavit me dolor in genibus tam intenſus, ut eum nullo modo valens ſuſtinere, continuo plorarem ac lamentarer, nec pacare me poſſent quicumque aſſiſtebant; quando domum meam venit Petrus Ribot Notarius, dicens ſe adferre Crucem, cui incluſa erat particula ejus ligni, in quo B. Lullo Chriſtus apparuerat; & hanc tollens de collo ſuo, appendit meo: ſtatimque grandis ille cruciatus ceſſavit, nec poſtea eum ulterius ſenſi, omnibus qui aderant, ad tam ſubitaneum miraculum attonitis: maxime cum is ſolitus eſſet mihi ſæpius per annum redire: & adeſt Teſtis illius alius, folio 246.

alius gonagra intolerabili afflictus,

C

24 Folio 303 loquens alius: Annus, inquit, fere unus abiit, quod tertianas febres patiebar cum dolore gravi capitis: aſſumpto autem fruſtillo ejuſdem ligni, quod aliquis mihi dederat; mox ut ipſum admovi capiti, ceſſavit dolor: cum autem ipſum ſubinde decideret, ex eo ubi poſueram loco; continuo redibat dolor ille, donec ipſum reponerem: cujus rei ſæpius experientiam feci per duos menſes, quibus febris duravit. Hac vero ceſſante, ipſum ſacri ligni fruſtulum commodavi cuidam vicinæ meæ, quæ ſimili dolore cruciabatur; &, ſicut illa mihi retulit, idem inde beneficium accepit. Quin & alia multa mirabilia, particulis talibus mediantibus, operatus eſt Deus, ſicut in hac civitate notum eſt.

aliuſque tertianis cum cephalalgia laborans.

25 Nec pauciora fecit mediante oleo lampadis ante Sanctum ardentis, cujus rei inter alios Teſtis filio 182, Vehementem, inquit, patiens in uno pede cruciatum, ſic ut ægre ſtare in gradu poſſem, viſitavi ut melius potui capellam B. Raymundi, & bis pedem meum ex lampade ante ipſum appenſa unxi; liberatuſque deinde uſque modo fui. Alius folio 298; Vere præterito, inquit, paſſus ſum graviſſimum capitis dolorem, quo ſolebam ordinarie torqueri, durabatque ab hora ſecunda vel tertia poſt ſolis ortum, uſque ad tertiam vel quartam noctis, tantum ingraveſcens quanto magis nox accedebat. Cum autem eſſem in conventu S. Franciſci, ibique precarer ante ſepulcrum ſancti Martyris Raymundi, inunxi frontem oleo lampadis iſtic ardentis, ipſoque momento ſenſi alleviari cruciatum; idque tam celeriter, ut priuſquam pedem poſſem ab eccleſia efferre, pene ſublatus eſſet totus; quando autem domum meam perveni, jam nihil amplius ſentiebam: habeoque pro certo, me per oleum iſtud ſanatum fuiſſe ab illo tormento, quod ſecundum ſuum ordinarium curſum mihi conſueverat uſque in noctem durare; tunc vero mox ab unctione ceſſare cœperat, & brevi ex toto ceſſavit. Verum quidem eſt, quod aliquot diebus poſt iterum dolor rediit, non tamen tam vehemens neque tam continuus, ſicuti ſolebat, cum quavis hebdomade ſemel iterumque eumdem paterer. Ex eo autem tempore quo frontem unxi, jam tres menſes abierunt, quod amplius eum non ſenſi.

D

Sanantur oleo lampadis,

dolor capitis, jam habitualis,

E

26 Idem Teſtis pag. 299 ſic progreditur: Diebus præteritis occupavit mihi inguen carbunculus, ſive tumor ſanguineus, quem lentiſſimæ curationis fore dicebant aliqui: verum intra ſeptem dies ſuppuratione maturata crepuit, & ſiccatum eſt ulcus: teneoque pro certo, id factum virtute ejuſdem, quod dixi, olei; quia ipſum impoſui emplaſtro, mihi ad curationem applicando. Alia deinde perſona fol. 329, loquens de novenni quadam filia ſua, toto dextro latere paralytica, cui continuo manus tremebat, medicis nullam ſpem curationis facientibus. Cum, inquit, vicinus aliquis mihi ſuggeſſiſſet, ut filiam commendarem B. Raymundo; ivimus viſitatum capellam, in qua illius corpus & reliquiæ aſſervantur; & accepimus de oleo lampadis iſtic accenſæ, eoque puellam unximus: quod mox ut facere cœpimus, cœpit illa valere melius, & nunc ſana eſt tota, ea ipſa manu utens atque opus faciens, qua antea nihil poterat agere.

carbunculus in inguine,

paralyſis dextri lateris,

F

27 Folio 330 Teſtis alia, cum primum dixiſſet, quod ſuorum filiorum unus, ſolitus frequentem capitis dolorem pati; ipſo momento quo ſe liniebat oleo prædicto, ſolebat etiam malum quaſi abſtergi, unde eidem Sancto devotiſſime afficiebatur. Ipſa deinde Teſtis de ſe; Præterito, inquit, anni MDCXII Novembri, circa horam primam noctis, ſupervenit mihi malum tam grave, ut inde omnino morituram me crederem. Alleviabatur illud quidem bis terve nocte iſta; ſed mox revertebatur duplo vehementius, ita ut domeſtici ac vicini omnes de vita mea actum eſſe cenſerent. Eo in ſtatu, cum acerrime urgeret malum (dormienſne, an præ dolore ſenſu privata, neſcio) viſa mihi ſum loqui cum B. Raymundo, totoque corde præ lætitia inflammato dicere: Sancte mi, nihil habeo quod tibi donem; faciam tamen pingi votivam tabellam. Et hoc dicens aperui oculos, meque totam ſanam inveni, nec umquam malum iſtud mihi rediit.

item dolor capitis toties quoties;

& aliud grande malum;

28 Alia fol. 331 dixit: Octo diebus poſtquam pepereram, neſcio qua temeritate poſui me ad fene-

A feneſtram; & aëre qui inde ſpirabat poros ſubintrante, mox ut inde receſſi, ſenſi me graviter cruciari, eademque nocte ſupervenit mihi vehemens & acuta febris, quæ circumſtantes faciebat deſperare de vita mea; quin & ego arbitrabar me cito morituram, propter doloris quem ſentiebam vehementiam. Sed mane facto, recordata miraculorum, quæ per civitatem narrabantur facta, mediantibus Reliquiis S. Raymundi & oleo lampadis ejus, rogavi ut modicum quid ex eo mihi quærerent. Fecerunt, quod petebam, & eo mihi venæ pulſum collumque unxerunt: ipſoque inſtanti melius valere incipiens, intra duas horas ſurrexi de lecto, ſanamque me reperi tam à dolore captis quam à febri, numquam deinde reverſis: cui rei atteſtatur alius folio 332. Alius folio 378; A ſex menſibus, inquit, patiebar grande malum in ore, cui cum varia remedia & aquas cauſticas adhibuiſſem, nec quidquam proficerem, ivi ad capellam beati Martyris, & oleo lampadis inunxi mihi totas maxillas. Cœpi autem ad primam unctionem ſentire levamentum aliquod; eamque deinde per totum circiter menſem continuans, tandem totus ſanus fui.

& acuta poſt puerperium febris,

oris inflammati cruciatus,

B 29 Folio 381 invenitur alia Teſtis dixiſſe: Filius quidam meus Nicolaus Tries, agens ætatis annum decimum octavum circiter, acuta quam patiebatur febri ad extrema devenerat, depoſitus à medicis, & quartum jam diem loquela, viſu, auditu privatus, oculis pene fractis, ita ut momentis ſingulis ultimus ſpiritus expectaretur; nec aliud vitæ ſignum ſupereſſet quam modicus tenuiſſimuſque anhelitus. In tali articulo ingreſſus domum meam eſt vicinorum aliquis, hora prima poſt ſolis occaſum, mihique dixit: Tam multa feciſti pro recuperanda filio tuo ſanitate, nec quidquam profeciſti; fac nunc, quod ſuggero. Adfero tibi aliquid ex oleo lampadis, ante ſepulcrum B. Raymundi pendentis: accipe & unge eo infirmum, quia tali medio multi ſunt valetudinem amiſſam conſecuti. Sumpſi ergo ampullam, qua dictum oleum continebatur, in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis & beati Martyris; digitoque intincto formavi ægro Crucem in fronte, aliamque impreſſi ori ejus, pectori, manibus atque pedibus: ſtatimque cœpit movere ac revolvere ſe, id quod facere per dies quatuor prægreſſos non potuerat: C caput etiam elevavit ſupra pulvinar ad palmum unum. Tum ad aures ei clamavi voce contenta: & ille reſpondens, Mater mea, inquit. Ego autem obtuli ei prunum unum, quod ſumpſit; & ex illa hora tam celeriter convaluit quatriduo ſubſequente, ut ægre potuerim cibum, quantum appetebat, præbere: itáque plenam aſſecutus ſanitatem, valet uſque hodie, adeo ut nemo ſit eorum, qui infirmum viderunt, neque medicorum eum curantium, qui non ſentiat, evidens eſſe miraculum, ejus interceſſione impetratum, quem invocabam, quando filium ungebam: quod etiam affirmaverunt Teſtes, relati foliis, 378, 379, 384 & 387.

letalis in extremo articulo febris,

30 Alius Teſtis folio 388; Infirmabar, inquit, Auguſto præterito tam graviter, ut mori me crederem. Secta eſt mihi undecies vena, & febris abſceſſit; ſed me reliquit manibus ac pedibus ſic impeditum, ut ad rem nullam iis uti poſſem: cumque eram ſurrecturus de lecto, aut aliquo progredi vellem, ſubaxillaribus fulcris adhibitis opus habebam. In eo ſtatu cum toto Octobri perſeverarem; dixit mihi uxor mea, quod volebat me ungere oleo Lulliano: verum ego, qui ſæpe audiveram loquentes de mirabilibus Sancti, nullam tamen erga eum hactenus habueram devotionem; Apage, inquam: mulier es. His ita dictis, nocte ſequenti expergiſcens, animadverti, quod ipſa mihi ungeret muſculos manuum tibiarumque oleo prædicto: idem deinde fecit tribus conſequenter noctibus. Poſt ultimam unctionem, cum fulcris meis nixus, veniſſem ad novum atrium eccleſiæ S. Antonii, ubi pendet effigies ſancti Martyris Raymundi; caput ſuſtuli, ipſaque viſa, motus fui ad aliquantulam erga ipſum devotionem; & rogavi, ut dignaretur reſtituere mihi priſtinum tibiarum vigorem; domum autem revertens, vovi ad ipſius capellam deportare furcillas meas, ſi convaleſcerem. Interim ipſis in reditu utens (nec enim aliter firmare greſſum poteram) perveni uſque ad portam domus meæ; ibique ſenſi magnum calorem toto corpore meo diffuſum, & exclamavi. Domeſtici vero accurrentes, repoſuerunt me in lectum; & parvo poſt rempore, quanto ſemel recitaretur Credo, tentavi an poſſem de lecto ſurgere; & ſenſi me liberum ab eo ſtupore, qui manuum pedumque muſculos eatenus impeditos tenuerat. Poſitis ergo in terram pedibus, domo exivi, & ambulavi per plateam abſque furcis; totuſque ſanus, benedixi Deum, eique & ſancto Martyri gratias, non tamen quantas debeo, egi; neque dubitavi, quin per unctionem prædictam, nec alia ratione, fuiſſem ſanatus. Verumtamen ſeptem vel octo diebus poſt, cum voti mei oblitus, differrem fulcra mea portare ad capellam, ſicuti promiſeram; rediit mihi iiſdem in membris prior dolor ac ſtupor: votique facti recordatus, ipſa membra inunxi prædicto oleo, ſtatim autem ceſſavit omne malum, & votum complens, furcas ad capellam detuli appendique, ubi pendent etiamnum: & ego ſanus ſum, Deo gratias. Idem teſtantur perſonæ relatæ folio 391, 392 393.

EX PROC. MSS.

facto voto de fulcris ad ſepulcrum portandis;

CAPUT IV.

Varii à variis morbis, invocato Sancto, diverſimode liberati.

31 NOnnulli etiam ſimilem effectum experti in ſe ſunt, à votis factis Miſſiſque curatis; ac nominatim Teſtis, folio 181 auditus, dixit: Prima die Julii, anno MDCX, paſſus ſum, F ut alias quandoque, ſuppreſſionem urinæ; quæ cum ſeptimum diem duraret, neque aliquid proficerent adhibita remedia; nullam ſpem vitæ amplius in illis habens, recurri ad medicinas ſpirituales, & petii Confeſſionis Communioniſque Sacramenta, quæ mihi jam lecto decumbenti allata ſunt; & his perceptis petii ut mihi apportarentur Maxillæ B. Lulli. Reſpondit R. P. Fr. Beltran, quod ipſas ultro attulerat. Hoc ego audito valde recreatus, ſeſſum me in lecto compoſui; illaſque acceptas, ut potui, devotiſſime adoravi, & oſculatus ſum, promittens ipſi Sancto tabellam, ex voto appendendam in capella ſua. Paulo poſt placuit divinæ miſericordiæ, ut poſtulatum urinale impleverim ad menſuram dimidiæ partis heminæ (*Mith Corter* appellamus,) deinde horas duas dormivi, quod antea non poteram, impediente id vehementia imaginationis meæ, præſens malum continue rememorantis. Tum iterum petii vaſculum, iterumque citra ullam difficultatem implevi, acſi nihil mali paſſus eſſem. Sequenti ergo Dominica contuli me ad eccleſiam S. Francilci, ubi

Urinæ per 7 dies ſuppreſſio,

adoratis Sancti maxillis laxatur.

manuum ac pedum impedimentum,

quod implere differens, malo redeunte caſtigatur,

donec ſatisfaciat.

EX PROC. MSS. ubi denuo confeſſus peccata, ſumpſi in ipſa capella ſacram Communionem, & appendi quam promiſeram tabellam, Miſſam etiam dicendam curavi: atque exinde quotidie ipſi me commendo certas preces recitando. Depoſitioni huic concordat alius fol. 200.

Periculoſus ſupra pedem tumor,

32 Triennum eſt, inquit Teſtis folio 285, juratus, quod filiolæ meæ excrevit tumor ſupra collum pedis ejuſdem, cujus caro erat coloris, qui judicabatur valde periculoſus. Hunc ablatum cupiens, poſt alia multa fruſtranea remedia, recurri ad interceſſionem ſancti Martyris Raymundi; promittens ei tibiam ceream. Facto autem ejuſmodi voto, cœpit detumeſcere malum, & intra viginti quatuor horas totum evanuit. Uno circiter anno pòſt, venit eidem puellæ apoſtema in manu dextra, difficile curatu: quam cum iterum, poſt medicinas plures fruſtra adhibitas, Sancto devoviſſem, ſanari mox cœpit, citoque convaluit: quod, licet indignus, totum adſcribo Sancto. Denique, recens elapſo vere, eidemmet puellulæ advenit eryſipelas, totum caput deformiter inflans: cui cum neque phlebotomia neque alia remedia prodeſſent; tulimus parvulam ad conventum S. Franciſci, petituri Maxillas B. Raymundi infirmæ admovendas; atque promiſi, quod puella integrum annum portatura eſſet veſtem coloris Sancto uſitati, & pro ea offerrem tabellam miraculi teſtem. Cumque dictæ Reliquiæ eſſent domum illatæ, & poſitæ ſupra parvulam; intra duas horas viſus eſt tumor ille ſanguineus paulatim reſidere, totuſque ſequenti die diſparuiſſe; & de lecto ſurgens filia ex cubiculo deſcendit, cœpitque diſcurrere per plateas.

apoſtema in manu,

& eryſipelas,

B

ac febris letalis, Miſsâ curatâ ſanantur.

33 Folio 262 nominatus Teſtis; Iveram, inquit, ad quemdam infirmum amicum meum viſitandum, & reperi ardenti cum febri & periculo mortis lecto decumbentem: quare contuli me ad conventum S. Franciſci, & de meo pecuniam obtuli pro Miſſa curanda, atque ſic ægrotantem commendavi S. Raymundo. Proximo die ad ipſum redivi, reperique longe melius habentem: & interrogatus quî valeret, reſpondit, ſupra omnem ſpem, levius: ego vero, quod feceram ſilentio premens, agnovi tacitus gratiam, Sancto mediante impetratam.

C

Periculum phthiſis diſpellitur,

34 Folio 307 dixit alius: Cum uxori meæ, poſt graves febres, frigidus humor in pectus deſcendiſſet, unde qui eam viſebant medici, incurabilem phthiſim augurabantur; ad interceſſionem S. Raymundi confugi, petiique ut mihi adferrentur ipſius Maxillæ, & particula illius ligni, ſupra quod in monte Randa eidem apparuit Chriſtus, ſimulque per famulum miſi pecuniam ad Miſſam in ara S. Franciſci curandam. Et placuit huic atque B. Raymundo, ut inſtanti quo pecuniam numerabam, & uxori meæ applicabantur Reliquiæ prædictæ, inciperet illa levius dolere, malumque imminutum paulatim eſt, ut

ad ſtuporem medicorum.

reverſi medici obſtupeſcerent, mutationemque tantam negarent, ulli ſuo remedio adſcribi poſſe; narrantique quid feciſſem, reſponderunt; Nihil eſt Deo impoſſibile; & poſt paucos dies plane convaluit mulier. Cum autem iidem medici eam monerent, ut lactandæ, quam pepererat, infantulæ nutricem quæreret; ipſa ſatis robuſtam ſe ſenſit, ut redeunte in mamillas lacte pergeret alere, & etiamnum alat fœtum ſuum. Alia quoque mulier, de qua legitur filio 292, dixit; Poſt viginti quatuor horas difficillimi puerperii, viribus omnibus deſtituta, cum Miſſam ſancto Martyri curandam voviſſem, ipſum invocavi; & eodem momento, nemine aſſiſtente, fœtum edidi, quem adeo promptum ac felicem ſucceſſum, non potui non imputare Martyris à me invocati meritis. D

Sumptis lentiſci Lullianæ foliis,

35 Varii etiam teſtati fuere, mediantibus foliis lentiſci, famoſæ ob inſcriptas eis litteras in gratiam S. Raymundi, curatos ſe ab infirmitatibus quibus detinebantur. Sic una folio 259 audita eſt dicere: Præterito anno circa feſtum Paſchalis, correpta fui apoplectico ſpaſmo, quo, nulla corporis parte excepta, à capite ad pedes vehementer cruciabar. Applicuerunt Medici quæcumque ſciverunt remedia, in vanum; cum autem ad ſummum gradum videretur malum aſcendiſſe, viſitatum me venit (an Antonius Collo, vel Servator Jorge, domi meæ frequentes, non recordor) & porrigens ramuſculum de trunco ejus arbuſti, cui creditur Mag. Raymundus Lull certas litteras inſcripſiſſe; Accipe hunc, inquit. Ego autem, quæ frequenter audiveram narrari gratias, mediantibus talium ramuſculorum foliis impetratas, ex ſeptem vel octo, quæ ibi numerabantur, tria vel quatuor decerpſi, orique impoſita comedi, multa cum fiducia, quod per interceſſionem Sancti, ſalutem eſem recuperatura. Nec mea me ſpes fefellit: eodem enim momento, poſt ſumptum calidi, neſcio cujus juſculi, aut vini cum aqua mixti, hauſtum, ſenſi me omni dolore liberam, adeo ut viderer mihi poſſe domo egredi, & continuo cunctis ad me venientibus narravi caſum: & mecum illi etiam judicabant miraculoſum; cum fieri naturaliter nequeat, ut morbus tam gravis, & tot medicamentis fruſtra curatus, in momento ſanetur; ejuſdemque rei Teſtes etiam auditi referuntur, folio 261, & 264.

curatur apoplexia,

E

& arthritis cum capitis dolore.

36 Eodem folio 264 prædictæ mulieris maritus; Paſsus eram, inquit, annum integrum, convulſionem moleſtam quaſi arthriticam, cum grandi capitis debilitate, ſæpius intra anni iſtius decurſum recurrente, & ad lectum tenendum cogente. Recordata autem uxor mea, habere ſe reliqua tria vel quatuor folicula lentiſci illius miraculoſæ, quorum uſu ipſa (ut ſupra dictum) ſanata fuerat; juſſit me ea comedere cum quanta poſſem devotione, & curare Miſsam unam dicendam. Igitur in ſcyphum aquæ immerſa ſumpſi, ſimulque ſanitatem integram bibi, citra ullum prioris mali veſtigium; & ſequenti die cum tota familia mea proceſſi ad eccleſiam S. Franciſci (erat autem menſis Aprilis non diu poſt feſta Paſchalia) votumque complevi, multas gratias agens Sancto, cujus favori tam inſigne beneficium acceptum ferebam: prout etiam Teſtis alius folio 260 confirmat.

F

Tactu Roſarii, Reliquiis admoti,

37 Singularis admodum fuit caſus, qui contigit mediante Roſario, ſacris B. Raymundi Reliquiis admoto; & folio 199 ſic narratur ab ea cui evenit: Præterito MDCXI, die V Decembris, venit maritus meus domum hora ſecunda noctis, aliàs non ſolitus jam ſero redire; meque invenit lecto decumbentem, propter graviſſimos dentium & maxillarum dolores, quos jam annis circiter octo tales patiebar, ut os ad comedendum aperire non niſi ægerrime poſsem: movebantur etiam mihi dentes omnes, quaſi elapſuri; quare idem-

ſanatur octennis odontalgia mulieris,

tidem, cum mihi aliquid calidi in potum daretur, ſolebam inſpicere ſcyphum, an ipſos invenirem illuc illapſos. Ultimis autem tribus annis, vix loqui ad confitendum potui, nec niſi bis terve ſacra Euchariſtia refici: & maritus meus idem-

A idemque Medicus, laſſatus medicamentis præbendis, quibus fruſtra multis uſa fueram, & credens moriendum fame mihi eſſe, quia nihil niſi modicum decocti juſculi, idque ægerrime, poteram trajicere, venit, ut dixi; hora jam ſera; narravitque quid eo die egiſſet; videlicet, quod fuerit accerſitus à Magnificis Juratis in conventum S. Franciſci, una cum aliis Doctoribus Medicis atque Chirurgis, ad recognoſcendas Reliquias & Caput glorioſi Martyris Raymundi Lulli; actiſque quæ agenda erant, Roſarium ſuum duxerit ſupra eas; quæſivit autem an ipſum vellem collo meo circumponi. Ego vero, quæ multa audiveram de miraculis ejus, annui; acceptumque deoſculata, eodem me ſignavi, & ipſum per utramque maxillam duxi, colloque impoſui: deinde, priuſquam rediret maritus, adferens juſculum, ſolum & ſolitum meum alimentum, ſanam me ſenſi, beneque animatam ad ſumendam aliquid ſolidioris ſubſtantiæ, jam libere os aperiens, & maxillas movens, cœpique mediante illo Roſarii tactu, quidquid afferebatur, panem, carnem aliaque allata comedere, dentibus, qui antea videbantur ex ore caſuri, miraculoſe confirmatis; cum antea totum os quaſi aduſtum haberem, ardore tot medicamentorum adhibitorum. Laborabam præterea alio ſymptomate, ſpaſmo ſcilicet, per annum iſtum frequenti, & tunc, priuſquam ſanarer, multo frequentiori, ex defectu nutritionis congruæ; ex eo autem momento, quo Roſarium collo circumpoſui, nihil tale ſum paſſa. Eadem omnia teſtatus eſt maritus, Doctor Medicus, fol. 166; expreſſius ſpecificans omnia, quæ uxori applicaverat remedia, & quid viderit, recognoſcendo prædictas Reliquias.

fame aliàs morituræ.

B 38 Quam plurimi etiam curati à ſuis infirmatibus ſunt, viſitando capellam aut ſepulcrum Sancti. In his mulier fuit, folio 267 ita loquens: Medius circiter annus eſt, quod in angulo unius oculorum meorum, ſenſi quaſi granum (Medici fiſtulam appellabant) dolorificum adeo, ut nec dormire nec requieſcere poſſem: cui curando, appoſuit Medicus quædam emplaſtra, quibus profectum nihil eſt, quin potius auctum malum. Cum autem eſſem in eccleſia S. Franciſci, adverti multos iſtic recipere morbis ſuis remedium; ideoque ſacellum S. Raymundi intravi, & vovi oculum cereum ibi offerendum, ſi meus curaretur; cœpique Roſarium recitare, & mox melioriationem ſentire, ſic proficientem, ut priuſquam illud totum abſolviſſem, ceſſarit dolor omnis: domum autem regreſſa, animadverti ipſum granum paulatim ſiccari. Dies tunc inclinabat in veſperam, & poſtridie mane curatam me perſanatamque inveni. Idem teſtatus eſt maritus ejus, folio 267 juratus.

Viſitantes capellam Sancti, curantur,

una oculum infiſtulata,

C

cereum oculum vovendo.

39 Folio 361 productus Teſtis; Quatuor, inquit, vel quinque annis paſſus ſum in maxilla dextra grave malum mihique ignotum, (Teſtes, folio 334 & 353 producti, gangrænam fuiſſe aſſeruerunt) cui curando Medici nihil utile reperiebant: creſcente autem malo, puſque multum ac fœtidum ejectante per apoſtema; accidit ante annum unum, ut eſſem in parochiali hujus civitatis eccleſia, S. Jacobo dicata, ubi D. Franciſcus Montaner mihi dixit; irem ad S. Franciſci; adoratis ibi Lullianis maxillis, certo curandus. Parui conſilio, indeque (neſcio qui) me tranſtulerunt in capellam, ubi Sancti corpus quieſcit; demiſſaque lampade quæ ante ipſum ardebat, ſumpſerunt inde oleum, meumque oculum liniverunt. Tum facta oratione, abii; & intra quatriduum, nullo alio medicamine adhibito, ſanus fui, & ſanus manſi: factum autem, ut miraculoſum, confirmarunt Teſtes duo, relati folio 334 & 352.

Quidam in gena gangræ-nam patiens,

unctus ex lampade,

EX PROC. MSS.

40 Folio 295 invenitur depoſitio cujuſdam, his verbis concepta: Medius circiter annus eſt, quod mihi accidit dolor graviſſimus maxillarum, ſic ut quatriduum totum nihil maſticare aut comedere potuerim: dum autem eſſem in eccleſia S. Franciſci, B. Raymundum invocans pro remedio, vidi quod Patrum unus, ad petitionem cujuſdam mulieris, è ſacriſtiâ efferret ipſius Sancti Maxillam; & inter complures, ad ipſam ex occaſione oſculandam accurrentes, accurri etiam ego, oravique Patrem, ut ipſam mihi per genas ducens, aliquantulo ſpatio teneret ſupra unam, in qua precipue torquebar. Quo facto domum abii, & cœpi abſque ulla moleſtia manducare, maſticando cibum, quod antea facere non poteram; quin potius quoties attingebam, tremebam totus & patientiam amittebam: tunc autem ceſsavit dolor omnis, & exinde devote ipſi Sancto afficior.

item maxillarum dolore gravi affli-ctus.

41 In proceſsu anni MDCV, folio 17 comparens Teſtis: Tertio, inquit, aſseveravit mihi Praxedis Uguet, hiſce præteritis annis, & ultimum quidem anno nuper tranſacto quod multis abinde annis, patiens tibiam exulceratam (infiſtulatam eſse dicebant Chirurgi) propter quam totis tribus annis non potuerat abſque fulcris incedere; tandem cuidam Chirurgo ſeſe tractandam commiſerit. Interim die aliquo, mulier quædam nomine Auguſtina, ipſi dixit, quod ſi devotionem conciperet erga Mag. Raymundum Lullum, ejuſque ſepulcrum viſitaret, à ſua infirmitate procul dubio ſanaretur. Hoc cum illa aliquoties repeteret; ipſa Uguet valetudinis cupida, tandem induxit animum ut faceret quod monebatur, ipſumque deprecari cœpit, ſuus ut apud eum dignaretur interceſsor exiſtere. Quadam igitur nocte expergiſcens, in lecto in quo cum matre & quadam ſua matertera dormiebat, ſenſit tibiam & pedem, in quibus malum erat, ab aliquo tangi; & ſuſpiciens vidit hominem, prout dicebat, cum barba larga; ipſa autem, Noli, inquit, Frater, tibiam meam tangere, quia valde mihi dolet. Extendit illam nihilominus, is qui apparebat, & in alterum latus convertens, diſparuit. Sequenti die vocaverunt Chirurgum, qui ægram curabat; & veniens, tibiamque evolvens linteis, dixit: Ecquis hic manum appoſuit? hic enim non eſt modus quo ego faſcias circumligo. Aſſeverantibus autem prædictis mulieribus, quod nemo ipſas attigiſset, multa replicavit Chirurgus; & faſcias divolvens, mirabatur magis; nec voluit porro in opere ſuo pergere, donec adveniret, quem accerſiri jubebat, Sacerdos, qui morabatur in domo templi S. Joannis Hieroſolymitani, vicina habitationi ſuæ. Venit ille, & Chirurgus, ipſo ceteriſque ſpectantibus, revolvit quod ſuperérat faſciæ, tibiamque nudavit: & viderunt omnes peniculos vulnerarios tres, impoſitos ulceribus totidem, quibus tibia hiabat, quaſi foras à ſubnata carne nova extrudi è loco ſuo. Tum eorumdem peniculorum capita reſecans, invenit ſignatam Cruce plagam, ſimileſque Cruces ſuper reliquis, quos ſecabat, peniculis. Rurſum tamen obvolvit tibiam, dimittens in ea peniculorum jam curtiorum partes reliquas: Tertio autem die reperta eſt infirma omnino ſana, remanentibus tamen, quas ego, inquit Teſtis, vidi, plagarum cicatricibus:

E

Ex tibia exulcerata annis multis dolens,

ex Sancti apparitione.

F

ad Chirurgi ſtupo-rem,

poſt tres dies perſanatam ſe invenit.

EX PROC. MSS. catricibus: & adeſt alius ejuſdem caſus teſtis in eodem Proceſsu folio 16.

42 Aliæ multæ gratiæ leguntur in Proceſsu anni MDCXII, nec non in priori anni MDCV, neque deſunt recentiores plurimæ, quarum notitia per informationes juridicas habita non fuit; ſolumque ſerviunt ad confirmationem cultus continuati, probandumque acceptas eſse Deo demonſtrationes reverentiæ, B. Raymundo Lullo exhiberi ſolitæ, quandoquidem eam favoribus tam mirabilibus remuneretur.

Alia plura prætermittuntur.

CAPUT V.

Alia prodigia beatum Martyrem ſpectantia.

Ex multis pauca & certiora,

43 PRodigia voco, ſelecta quædam miranda, ſive miracula, quæ non tam in aliorum beneficium, quam in Beati ipſius honorem & exaltationem à Deo exhibita ſunt, ad famuli ſui gloriam. Pauca è multis, eaque ſolummodo deprompſi, quæ mihi certiora viſa ſunt & extra dubii aleam poſita, utpote aut ex authenticis ſcriptis deſumpa, aut tot confirmata teſtimoniis, ut
B vel Scepticum de rei veritate convincere queant. Hæc inter inſtrumentum primum referre placuit, quod habet Cuſturerius, Diſſ. 1. cap. 3. p. 62 per varios Notarios cum Originali Catalano aut Majoricenſi collatum, & quidem de novo ex archivo extractum, & ad examen vocatum per Notarium Franciſcum Palou, XXIII Julii MDCXCIX. Tenor eſt ut ſequitur. Hoc eſt tranſlatum fideliter ſumptum à quodam libro Determinationum & Memoriarum, recondito in ſcrinio ſacriſtiæ eccleſiæ monaſterii Fratrum Minorum Ordinis S. Franciſci, præſentis civitatis Majoricarum, cum ſcitu, voluntate, & aſſiſtentia reverendi Fratris Antonii Cardils, Guardiani dicti Monaſterii, per me Georgium Sitges Notarium & Scribam &c. IX Decembris MDLXXX. Ita vernacule incipit *Tranſumpt, lo qual es eſtat trobat*, & finitur per hæc verba *tot plè de Sanch*

ad Sancti gloriam deſcribuntur;

44 Initium & finem autographi Catalanici exprimo, ut lectori fiat perſpicuum, cur ex tribus hujus ipſius inſtrumenti latinis verſionibus à P. Vernono relatis pag. 81, 253 & 340, eam potiſſimum prætulerim, quæ præfato autographo viſa
C eſt conformior. Eſt autem hujuſmodi: [Teſtimonium quod, etſi ob characteres partim tinea deletos, partim antiquitate conſumptos, ſit deficiens aliquantulum, tamen ut ſequitur ab originali tranſlatum eſt. Res admirabilis illuminati viri Magiſtri Raymundi Lulli, qui cum in fine anni MCCCXIV tranſfretaſſet, Bugiæ appulit, ubi poſtea anno MCCCXV lapidatus, acerbiſſimum martyrium ſtrenue paſſus eſt; quem ſemivivum Genuenſes quidam in ſuam receperunt navim velaque ventis dederunt: illiſque jam id quod de Cabrera [vel Cableca] vocant, mare luſtrantibus, beatiſſimus Martyr, Chriſto, pro cujus honore paſſus fuerat, piiſſimam animam reddidit, vigeſima nempe nona Junii die, quo Apoſtolorum Petri & Pauli, quorum veſtigiis fortiter inſtiterat, feſta celebrat Eccleſia.

de ejus Martyrio,

45 Poſtquam Majoricis applicuere, ſanctumque Martyris corpus loco, ubi natus fuerat, reſtituere conati ſunt, ejus incolæ ob quam plurima, eaque tam magna manifeſtiſſima miracula quæ paſſim edebat, ipſum ſtatim inter Martyres clariſſimos, canonice referendum eſſe exiſtimantes, in parentum ſepulcro, quod in baſilica S. Marci, eccleſiæ Sanctæ Eulaliæ extructum erat, D condere non auſi ſunt: eapropter Minores obſervantiæ Fratres, quibus ſanctum Corpus interea demandatum fuit, id in ligneo ſarcophago, in ſacriſtiæ medio collocarunt, cujus latus tegebat corpus cujuſdam Infantis Luſitaniæ Regis, qui à Sancto ſepulcro rediens, Majoricis mortuus eſt, ubi cum poſt multum temporis, ignis accenſus eſſet flagrantiſſimus, adeo ut parietum ſacriſtiæ lapides, ac reliquum ædificii, in calcem redegerit, calices, cruces, nec non reliqua ferri, auri argentique metalla fuderit atque diſſiparit, nihilque intactum reliquerit, quod violentiſſimo flammarum ardore non conſumpſerit; Martyris beatiſſimi ſepulcrum, undique circumdans, non tetigit; ac veluti timore correptus ignis, quid divinum ſentiens, tanti tamque mirabilis piique viri, quas continebat reliquias, veluti ſancte coluit ac veneratus eſt.]

ſolemni ſepultura,

& mirabili à flammis conſervatione.

46 Quæ in autographo aut exeſa aut deleta erant, longiori paraphraſi interpres explicuit, quam ex aliis recentioribus immutare non nihil placuit. Sic in prima Vernoni verſione pag. 81 legitur: *Tanti tamque mirabilis piique viri, quas quidam contemnebant reliquias, veluti Sanctas colunt ac*
E *venerantur*, ſenſu plane imperfecto, qui jam melius redditus eſt. Et ibi quidem prima verſio deſinit, ubi ſecunda noſtra, juxta autographum non nihil denuo amplificatum, pergit: [Cujus occaſione miraculi, Majoricenſes magnificentiſſimum ex marmoreo lapide ſepulcrum beatiſſimo Martyri dicarunt; ubi ejus corpus, ut inventum fuit in ſarcophago involutum, recenti adhuc ſanguine, poſt tot annos rubenti ſindone, conditum eſt, quod frequentiſſimus Majoricarum populus nobiliſſimi juxta ac ſanctiſſimi concivis vitam mortemque, nec non ardentiſſimum Catholicæ fidei propagandæ zelum & quæ poſteritati reliquit, tot volumina, ſapientiæ acceptæ divinitus refertiſſima, quibus ſibi ac civitati tantum gloriæ peperit, ut mortalis admiratus, divinis illum celebret honoribus.]

Inde loco magnifico repoſitum

miraculis claret.

47 Poſtrema hæc oratorie exornata textui primigenio videntur ſuperaddita, cujus ideo finem ſupra annotavi, qui nempe ibi deſinit, ubi corpus dicitur recenti ſanguine conſperſum, poſt tot annos eſſe inventum. Lucem his adferet tertium
F latinum ecgraphum apud Vernonum, ut dixi, pag. 340 relatum, in quo annus tranſlationis exprimitur per hæc verba: *Tranſlatum in Sepulcro nobilis Antonii Serra, ejuſdem Doctoris Illuminati alumni, expenſis Regni Balearis die* XXVIII *Junii anno* MCCCCXLIV, *ubi frequentibus miraculis pia devotione colitur*. Illud præterea jam dicto Latino apographo inſertum legitur, quod à Scriptoribus Majoricenſibus toties vulgatum eſt; nempe: Cum *ad Palmæ portum* (verba ipſa recito) *revelatus theſaurus, ob ſecretam navis ad diſceſſum paratæ detentionem, quia de retinendo eo & ad proprios lares transferendo cogitabant Ligures nautæ, proceſſionaliter defertur* &c. Quod ſi verum eſt, ut ego facile conceſſero, prodigiis reliquis hoc etiam accedat, neceſſe eſt.

Non potuit à Genuenſibus aliò deportari.

48 His proxime adjungo inſtrumentum, forma debita confectum die Lunæ, V Decembris anno à Nativitate Domini MDCXI, prout ex Proceſſu ad Canonizationem refertur à Cuſturerio Diſſ. 1. cap. 3. à pag. 78. Eo autem juridice comprobatur Beati noſtri Martyrium, ex apertis veſtigiis, eo adhuc anno ab artis medicæ & chirurgicæ peritis, manifeſte deprehenſis. Ita ſonat præ-

Inſtrumentum authenticum,

& tranſlatione Majoricam

A præfatum inſtrumentum. [In Dei nomine & ejus divina gratia. Amen. Cunctis pateat evidenter & ſit notum, quod dictis die & anno, illuſtres & magnifici Domini Patres conſcripti Jurati civitatis & regni Majoricarum; videlicet Leonardus Zaforteza Domicellus, Joannes Auguſtinus Garau, Jacobus Morell, cives militares; Michaël Joannes Cabrer, Joannes Baptiſta Domenge, Mercatores; & Joannes Fiol, Faber, ſcientes & attendentes Reverendum Dominum P. F. Antonium Buſquets, ſacræ Theologiæ Lectorem, Definitorem Franciſcanæ Provinciæ, hujus noſtri regni Majoricarum Syndicum, electum & deputatum à magno & generali Conſilio dicti regni, de proximo receſſurum ad ſanctam Curiam Romanam, cauſa & occaſione dicendi & demonſtrandi ſuæ Sanctitati admirabilem vitam, ſanctimoniam, miracula, & glorioſiſſimam mortem cælitus illuſtrati beati Raymundi Lulli, Martyris hujus noſtri regni, & ſuo loco deprecandi & obtinendi à ſua Sanctitate & Cardinalibus Canonizationem dicti Martyris Raymundi Lulli.

à multis teſtibus comprobatum:

B 49 Ideo & aliàs, ut melius conſtare poſſet de dicti Raymundi Lulli Martyrio, juxta majorum noſtrorum antiquiſſimam traditionem, ſcripturis antiquis confirmatam, quod Martyrium dictus clariſſimus Martyr recepit in civitate Bogiæ manu Turcarum infidelium, anno Domini milleſimo trecenteſimo decimo quinto. Dicti Domini Jurati Patres, perſonaliter conſtituti in Monaſterio ſancti Franciſci, præſidente & præſente Illuſtriſſimo & nobili D. D. Carolo Coloma, Locum tenente & Capitaneo generali pro ſua regia Majeſtate in eodem regno Majoricarum; & D. Michaele Martinez de Villar, Cancellariam regente ejuſdem regni, abſente Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo D. D. F. Simone Bauça dicti regni Epiſcopo (obſtantibus ipſius occupationibus ut retulit.) P. F. Andreas Ballaſter dicti Ordinis Sancti Franciſci, de mandato admodum reverendi Provincialis F. Juliani Oliver, omnes Fratres dicti Monaſterii, ſolenni proceſſione, alta cruce, luminariis accenſis, exeuntes à Sacriſtia, profecti fuere ad Capellam beatæ Virginis Mariæ puritatis, in qua reperitur ſepulcrum continens ad intra ſanctum Corpus, ac illuſtres C Reliquias glorioſiſſimi dicti Martyris Raymundi Lulli.

quo narrantur,

ſolennis proceſſio

50 Et aperto ejus ſepulcro marmoreo, extractum fuit Corpus & Reliquiæ dicti glorioſiſſimi Martyris, à quadam arca lignea, lini linteo ornata, & ſubito dicti Fratres, gaudio magno cantantes hymnum, *Deus tuorum militum*, detulerunt dictum ſanctum Corpus ſua proceſſione ad altare majus præfatæ eccleſiæ ſancti Franciſci: & procidentes adoraverunt omnes dictas illuſtres Reliquias. Et volendo viſuram dicti Corporis facere, à peritis in Medicina Doctoribus & Magiſtris in arte Chirurgica ad hæc vocatis, nullatenus fuit poſſibile, ob incredibilem gentis concurſum & frequentiam, ita ut neceſſe viſum fuerit dicto Illuſtriſſimo Præſidi & Juratis, ad dictum ſarcophagum Corpus reſtitui, facta inter eos ſecreta deliberatione redeundi ad prædictum effectum faciendi, hora impenſata.

& inſpectio corporis,

primum impedita,

51 Et ſic factum fuit; difficultate tamen non parva, ob gentis multitudinem, præſentibus pro teſtibus ſpecialiter aſſumptis, dicto Sebaſtiano Artigues Scriptore, & Antonio Steva Paratore. Et dicto die poſt Veſperas, dicti Domini Jurati ſine ullo ſtrepitu ſe contulerunt, ſecreto & meliori modo quo potuerunt, ad dictum Monaſterium: & ibi perſonaliter conſtituti, clauſis januis & accenſis luminariis, prædicti Fratres, jam ad hoc parati, dictum Corpus à dicto ſuo ſepulcro deſcenderunt, & ſua proceſſione ſelenni illud detulerunt ad dicti Monaſterii ſacriſtiam, & ſtantibus dictis Dominis Juratis & Oſtiariis in dicta ſacriſtia; intratis intus medicinæ Doctoribus & Chirurgis & Prioribus Religionum præſentis civitatis, à dictis illuſtribus Juratis ad hoc convocatis.]

EX PROC. MSS.

deinde factaper medicos & chirurgos,

52 Sequitur longa nominum ſeries omnium Superiorum Regularium totius urbis cum ſocijs, item multorum Clericorum & Secularium, quam deſcribere neceſſe non eſt: tum pergit inſtrumentum. [Poſt maturam ſigillatim inſpectionem corporis dicti Martyris Raymundi Lulli, & poſtea communi inter eos inſpectione, habito maturo conſilio, facta collocutione, fuit inter ipſos facta concluſio nemine diſcrepante, quod beatus Martyr Raymundus Lullus in ſuo martyrio, relictis vulneribus illius corporis, recepit ſuper caput quatuor vulnera ſive ferides, videlicet lapidum duo, gladii autem alia duo; E quorum alterum recepit ad partem ſuperiorem oſſis petroſi, alterum vero circumcirca ejuſdem partis: ictus vero lapidum demonſtrantur juxta eorum ſubintrationem, alter in ſupercilio ſiniſtro, alter vero in occipitali capitis; quæ omnia ad majorem gloriam Dei, & ad habendam de eiſdem memoriam in futurum, ad requiſitionem dictorum Patrum Juratorum ejuſdem regni, & de mandato, verbo mihi facto per dictum Dominum Locum-tenentem Generalem; ego Petrus Ribot Notarius publicus &c.]

& recognita vulnera,

Martyri inflicta.

53 Huic inſtrumento ſubjungit Cuſturerius pag. 80, ex ſæpe citato Proceſſu, multa teſtimonia eorum, qui jam dictæ tranſlationi ſeu inſpectioni corporis B. Raymundi interfuerant, quique eo tempore ſumma fragrantia & odore ſuaviſſimo mirifice ſeſe perfuſos fuiſſe, jurati teſtantur: & ut clarius mentem exprimant, ad eum odorem recurrunt, qui quotannis XXV Januarii ſentiri ſolet in Sacello B. Raymundi, erecto in eo cubiculo, ubi conſtans fama eſt, Chriſtum Dominum Raymundo apparuiſſe, dum vacillantem & tergiverſantem, potenti gratia ſibi adjunxit. Porro cum de ſuaveolentia illa, annis adhuc ſingulis percipi ſolita tam multa circumferant B. Lulli laudatores, juverit hic etiam ſubnectere quæ fidem facere poſſint, inſtrumenta gemina authentica, quibus & Sacelli ſolennis erectio, & admirabilis odoris perceptio comprobetur. Habet ea Cuſturerius pag. 87, 88, 89, & 90, ex quo tranſcripta exhibeo.

Odor ſuaviſſimus,

tunc à plurimis perceptus;

F

illi ſimilis.

54 In Dei nomine & ejus divina gratia. Amen. Cunctis pateat evidenter & ſit notum, quod anno à Nativitate Domini milleſimo ſexcenteſimo nono, die vero vigeſima quinta menſis Octobris intitulata, Petrus Ribot Notarius publicus & civis Majoricenſis, Syndicus & eo nomine Univerſitatis, civitatis & regni Majoricarum, pro negotiis cælitus illuſtrati B. Raymundi Lulli, Doctoris & Martyris Majoricenſis, perſonaliter conſtitutus in domo habitationis honorabilis & diſcreti Andreæ Caſelles, Notarii ejuſdem civitatis & regni, dominique domus, quæ quondam fuit prædicti illuſtrati Doctoris Raymundi Lulli, ex antiquiſſima & nobili Lullorum Barcinonenſi familia orti, Seneſcalli menſæ regiæ

qui ſentitur in cubiculo,

EX PROC. MSS.

regiæ illius invictiſſimi potentiſſimique Regis Jacobi Debellatoris, qui ſua manu regia potenti & forti in anno MCCXXIX, noſtrum Baleare regnum à manu & poſſe Turcarum infidelium, chriſtianiſſimo zelo eripuit, & poſtea vitam cum morte commutavit XXVII die menſis Julii anni MCCLXXVI.

in quo B. Lullus converſus fuit,

55 Sciens & attendens, ut à Majoribus acceptum eſt, antiquiſſima traditione, tam verbo quam ſcripturis fide dignis, geminatiſſimè confirmata; quod in quodam cubiculo domus ipſius prædicti Andreæ Caſelles, dum in ea vivebat & morabatur præfatus clariſſimus Raymundus Lullus circa annum MCCLXV; quadam nocte proſtratus in lecto, lacrymis atque ſuſpiriis mœrore animi parumper exhauſto, meditanti calamitatem ſuam & longum à ſalute digreſſum, præteritæque vitæ damna conſideranti, ſuſpirando, plangendo & lacrymando, Jeſum Cruci affixum illi dextrorſum apparuiſſe. Sciens inſuper & attendens, eadem antiquiſſima traditione, dictam ſummi omnipotentis Dei Crucifixi, dicto ejus ſervo præſentationem feciſſe, die ſive feſto converſionis illius, numquam ſatis pro ſua dignitate laudati ſancti Pauli Apoſtoli, vigeſima videlicet quinta die menſis Januarii.

B

& 25 Januarii quotannis percipitur.

56 Sciens præterea & attendens, eadem traditione his noſtris temporibus confirmata, multorum fide dignorum teſtium depoſitionibus, ſingulis annis à prædicta Dei crucifixi præſentatione huc uſque in eodemmet prędictę domus cubiculo, dictâque eadem die XXV menſis Januarii, circa quintam horam noctis, divino favore, per totum illud cubiculum aſpirare præexcellentiſſimum ſuaviſſimumque permixtum, non zibethi, moſchi, ambræ, laſcopitii, thuris, opobalſami, roſarum, violarumque & aromatum, nec aliorum quorumcumque odorum odorificantium; nec manufactum, ſed, ut putatur, divinum & ſupernaturalem odorem, qui ab omnibus introcluſis moderato ſpatio ſuaviſſime percipitur. Quarum rerum veritas, tam antiquiſſimarum ſcripturarum teſtimonio, quam noviſſimarum ſimul concordantia, anno quolibet (Deo ſic volente) comprobari poteſt, pro ut de facto, multorum teſtimonio authentice comprobatur.

C

Eſt illud in oratorium converſum,

57 Quapropter ſciens & videns præfatus D. Andreas Caſelles, de præſenti, ut prædicitur, dictæ domus dominus, omnia ſupradicta anno quolibet comprobari, devotionemque tanti Doctoris & Martyris indies magis ac magis creſcere & augeri, pia devotione motus, ſuo chriſtianiſſimo zelo, ad honorem omnipotentis Dei & tantæ feſtivitatis miraculum, & ad exaltationem divini cultus, utque manifeſtentur opera Dei, in eodem cubiculo pulcherrimum ſacellum ſive oratorium ſua devotione erexit, tabulato ſummi omnipotentis Dei crucifixi, quaſi emittentis ſpiritum, ad cujus dextram ſancti Pauli, ad ſiniſtram vero beati Raymundi Lulli Doctoris & Martyris imaginibus picto ornatum; ipſumque ſacellum, præcedente licentia Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi D. D. Simonis Bauça, Epiſcopi Majoricarum, tenoris ſequentis. Nos Don Simon Bauça &c.]

auctoritate Epiſcopi.

58 Nihil opus eſt facultatem illam lingua Majoricenſi expreſſam, hic adſcribere, uti nec teſtimonium Magiſtri & Reverendi D. Michaelis Ferrer Presbyteri & Doctoris, de facta à ſe prædicti Oratorii benedictione per Epiſcopi ad id deputationem, de quibus non eſt quod quiſquam dubitet. Pluris intererit inſtrumentum ipſum adducere, quo prodigioſa illa odoris plus quam naturalis annua diſperſio, innumerorum prope teſtium fide comprobatur. [In Dei nomine & ejus divina gratia. Amen. Noverint univerſi, quod anno à nativitate Domini milleſimo ſexenteſimo nono, indictione ſeptima, die vero vigeſima quintá menſis Januarii, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini noſtri, Domini Pauli divina providentia Papæ quinti, anno quarto, in mei Don Petri Nuñiz Berard, Apoſtolica auctoritate Notarii publici, & Magnifici Bernardi Ludovici Cotoner I. V. D, & Bartholomæi Rotger, Virgarii magnificorum Dominorum Juratorum, teſtium ad hæc vocatorum, ſpecialiterque aſſumptorum præſentia; D

Eadem ſuaveolentia anno 1609

juridice probata

59 Advenit diſcretus Petrus Ribot, Notarius Syndicus Dominorum Juratorum præſentis civitatis, Univerſitatis & regni Majoricarum, pro negotiis cælitus illuminati Doctoris Raymundi Lulli tractandis, in domibus Andreæ Caſelles Notarii, perſonaliter exiſtens, meque dictum Don Petrum Nuñiz Berard, ibidem exiſtentem requiſivit, quatenus actum conficerem ad æternam rei memoriam, de quadam re mirabili ſeu miraculo, quod annis ſingulis die XXV Januarii operatur D. N. Omnipotens in dictis domibus dicti Andreæ Caſelles Notarii, quæ quidem domus fuere olim dicti illuminati Doctoris Magiſtri Raymundi Lulli; qua quidem die (uti creditur) apparuit in dictis domibus Dominus noſter Jeſus crucifixus dicto illuminato Doctori, ex qua apparitione uſque hodie, quolibet anno dicta die, ſentitur diverſis horis & vicibus, quidam ſuavis ac divinus odor in dictis domibus, ſignanter in cubili quod adhuc retinet nomen cubilis Magiſtri Raymundi Lulli. E

per teſtes 36 & plures alios;

60 Et quia præſente me dicto Don Petro Nuñiz Berard, quamplurimiſque perſonis, nempe illuſtri Domino Joanne Pujgdorfila Jurato militari. (Nomina alia non deſcribo, ſufficiat indicare, quod enumerentur quinque & triginta, virorum ferme magnificorum & honoratorum, qui ſe adfuiſſe in eo oratorio profitentur, quo tempore odoris fragrantia domum univerſam repleret; præter quos promiſcuam aliam turbam adfuiſſe neceſſe eſt; etenim poſt nominum ſeriem additur:) Et aliis quamplurimis ſentitus fuit prædictus ſuaviſſimus & divinus odor, quem quidem ſenſerunt ac olfecerunt omnes ſupradicti ter, quater & ultra, currente quarta hora noctis, computando ab occaſu ſolis, juxta computum Majoricarum.

perſeverante quotannis

F

61 Et omnes prædictum odorem divinum reputarunt, gignentem in cordibus uniuscujuſque peculiarem effectum lætitiæ ac devotionis: prout omnes ſupradicti & nominati mihi fidem de cis fecerunt; quem quidem effectum mihi etiam generavit; nec non &, inter alios prædicto, Raphaeli Buſquerra mercatori, qui mihi dicto Notario, in præſentia dictorum omnium teſtium, fidem fecit, & aſſeveravit, ſe ſenſu olfactus carere, & nihilominus prędictum ſuaviſſimum odorem ſenſiſſe ac olfeciſſe. Ideo de prædictis omnibus, dum agerentur, ad inſtantiam & requiſitionem dicti Petri Ribot, Notarii Syndici prædicti, præſens inſtrumentum ad æternam rei memoriam recepi, præſentibus omnibus ſupradictis teſtibus, die, loco, hora & anno quo ſupra.]

eodem prodigio.

Hæc ad vitam ſuſficiunt,

62 Hic miraculorum, prodigiorum & mirabilium, quæ vel à Raymundo patrata, vel circa ipſum geſta, vel ejus patrocinio obtenta ſunt, finis eſto, quamquam id genus plura ſuppetant, à Cuſturerio ex Proceſſibus ad Canonizationem inſtitu-

A inſtitutis deſumpta & à Vernono aliisque enumerata. Satis nobis eſt ea produxiſſe, quæ ad perennem & immemorabilem ſancti Martyris cultum, ad genuina ejus Acta, ad ea denique ſigna pertinent, quibus Eccleſia Catholica eorum ſanctitatem explorat, quos ſacros in Faſtos referri permittit. Id unum fortaſſe deſiderare quis poſſet, ut virtutes etiam Raymundi heroicæ ſufficienter probatæ exhiberentur. At quæ ſparſim ſuperius narrata ſunt, abunde eſſe videntur. Siquis interim peculiaria nonnulla earum ſpecimina ſub unum aſpectum intueri velit, Cuſtureriumconſulat à pag. 544 ad 564. ex quibus, ſi otium ſuperſit, nonnulla in epilogum conjiciemus. Jam nunc præter opinionem res noſtra excrevit, & reſtat porro pars non exigua, quæ Raymundi doctrinam attinet, ſequenti Diſſertatione ab hæreſi vindicandam. EX PROG. MSS. *ſequentia ad doctrinam.*

DISSERTATIO HISTORICA I. B. S.

De orthodoxia & Libris B. Raymundi, genuinis ac ſuppoſititiis.

ARTICULUS PRIMUS.

Diſſertationis ſcopum explicans.

ACtis beati Martyris hactenus illuſtratis, reliquum eſt ut de inveterata controverſia, ea ſubnectamus, quæ virum ſanctum, omni hæreſeos ſuſpicione carentem exhibeant, & prorſus immunem. Eam hîc controverſiam appello, quam ſub initium Commentarii prævii ſuperius paucis attigi; eam, inquam, quæ inter ſanctiſſimas in Eccleſia religioſas familias duas, magnis contentionibus pridem vertitur, Patribus Dominicanis in Lullum acerbius plerumque inſurgentibus; contra vero Patribus Franciſcanis eum non minus acriter propugnantibus. Dicta non repeto; ea unice modo verſanda ſuperſunt, quæ non ad vitam aut mores, ſed ad ſcripta & doctrinam pertinent, innumeris prope libris contentam. Facem his omnibus prætulit, qui eam primus atro theta notavit, Nicolaus Eymericus, ex ſacro Prædicatorum Ordine per Aragoniam fidei Quæſitor, in celebri Inquiſitorum Directorio; quem turmatim ſecuti ſunt, quotquot cum Bernardo Lutzemburgo, Gabriele Prateolo, Gilberto Genebrardo, Abrahamo Bzovio aliiſque plurimis, Beato Martyri injurioſiſſima prodidêre. Et quod, obſecro, ſtigma atrocius viro optime Catholico, imo de univerſa Eccleſia præclare merito inuri poteſt, quam ſi hæreticis juratis Eccleſiæ hoſtibus, accenſeatur, in eorum Album ignominioſe relatus? id quod Raymundo accidiſſe deflebunt, opinor, omnes, qui ejus fidei integritatem, ex iis quæ in decurſu dicentur, probe perſpicient.

B *Aerrima inter Dominicanos & Franciſcanos controverſia,*

nota ex cenſura Eymerici Inquiſit. contra libros Raymundi,

C

2 Jam ſupra etiam num. 4 ſinceram retuli & plane orthodoxam B. Raymundi fidei profeſſionem, qua ſcripta ſua omnia ſinceriſſime ſubjecit correctioni & judicio Eccleſiæ, plurimis locis eadem aut iis ſimilia repetens & inculcans, quæ accuratius enumerat Waddingus Tom. 3 Annalium ad annum MCCCXV toto n. 19, addens n. 20: *Viginti ac amplius eſſe hujuſmodi veræ fidei profeſſiones & candidas hominis ſupplicationes, ut ſui corrigantur errores, ſi qui apparent; quos ex ignorantia, non ex prava affectione mentis proceſſiſſe, ubique proclamat.* Accedit, quod in opuſculorum ferme omnium principio non niſi Dei nomen, Dei virtutem, gratiam, ſapientiam, amorem ſpiret, quàm poteſt ardentiſſime: quo manifeſte datur intelligi, nec voluntario intellectus errore, nec ulla demum hæretica pertinacia, virum ſanctum uſquam peccaſſe, ſicubi forte à communibus Theologorum placitis, modo loquendi non ita uſitato aut trito, aberravit.

licet eos ſuus auctor Eccleſiæ judicio ſubjeciſſet,

3 Hac certe ratione coërceri debuerant præfati auctores, ab impingenda infami hæreſeos dica, præſertim cum ignorare non potuerint, in ſimili fere cauſa, ipſum Romanum Pontificem Honorium III, B. Joachimi famam vindicandam ſuſcepiſſe, adverſus viri illius calumniatores; tametſi ejus opuſcula contra Petrum Lombardum (ut ferebatur) œcumenici Concilii judicio fuiſſent confixa; idque ea ſolum de cauſa, quod Abbas iſte *Scripta ſua mandavit Romano Pontifici aſſignari, Apoſtolicæ Sedis judicio approbanda ſeu etiam corrigenda.* Juvat hîc Pontificis verba adſcribere, quod in pari prope cauſa non minus ad Raymundi, quam Joachimi defenſionem & tutelam dictata fuiſſe videantur; niſi quod de Joachimi damnatione certo & indubitate conſtaret, ſeu verius libri eidem imputati; operum vero Lulli prohibitio, ut falſa & fictitia, ab ejus defenſoribus repudietur convellaturque. Brevis Pontificii ad Antiſtites Cuſentinum & Biſinianenſem deſtinati, verba ſunt hæc. *idque ei excuſando ſatis eſſe debuiſſet,* E

4 Fuit propoſitum coram nobis, quod is qui ſaluti hominum invidet & quieti, occaſione aſſumpta ex eo quod libellus, quem bonæ recordationis Abbas Joachimus contra bonæ memoriæ Magiſtrum Petrum Lombardum edidit, in generali fuit Concilio damnatus... nonnullos tam clericos quam laicos prælatos & ſubditos concitavit..... exprobrando quod idem Abbas, hæreticus ab Eccleſia Dei habetur..... Licet igitut libellus iſte ſive tractatus damnatus fuerit in Concilio memorato: quia tamen dictus Abbas omnia ſcripta ſua Romano mandavit Pontifici aſſignari, Apoſtolicæ Sedis judicio approbanda ſeu etiam corrigenda, dictans epiſtolam cui propria manu ſubſcripſit, in qua firmiter eſt confeſſus ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet Eccleſia, quæ diſponente Domino cunctorum fidelium mater eſt ac magiſtra; Fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus per totam Calabriam faciatis publice enuntiari, quia eum fuiſſe virum Catholicum reputamus, ſanctæ fidei orthodoxæ ſectatorem..... Datum Laterani, VI kalendas Januarii, Pontificatus noſtri anno quinto] nempe MCCXX. Quis non videat longe potiori jure in B. Lulli accuſatores cadere æquiſſimam Pontificis animadverſionem, vel tunc etiam futuros reos, quando prætenſa Gregorii XI Bulla, qua de fuſius poſtmodum agendum erit, ut vera & legitima admitteretur. *ſicut fuit Joachimo Abbati,* F *etiam gravius perſtricto,*

5 Hæc ſatis ſit generatim præmonuiſſe, quæ diſſertationis hujuſce ſcopum concernunt. Siquidem Raymundi doctrinam, nec examinandam

AUCTORE I. B. S. ſuſcipimus, nec noſtri ea inſtituti eſt ratio: hoc nobis præfixum eſt, hiſtoricâ diſquiſitione indagare, utrum merito, viro zeloſiſſimo, hæreſeos labes appingatur, quem jam oſtendimus, lucubrationibus ſuis Apoſtolicæ Sedis arbitrio ſubmiſſis, incredibili labore & *perſeverantiſſima tolerantia ... fuſo ſanguine .... per martyrii confeſſionem perveniſſe ad angelicam lucem: ut ſi non antea, ibi certe revelatum agnoſceret, quod cum aliter ſaperet, ſententiam diverſæ opinionis, vinculo non præpoſuit unitatis.* Ut pro Cypriano urgebat Auguſtinus contra Donatiſtas, lib. 2 de Baptiſmo cap. 5. Hunc in finem ea producenda cenſuimus, quæ ad veritatem eruderandam, non ad cujuſquam invidiam faciant; argumenta ſeligendo, quæ à viris, nulli contendentium partium nec Lulliſticæ ſcholæ addictis, in medium afferri ſolent.

6 Eorum in numero reponendus haud dubie venit Vir eruditiſſimus Nicolaus Antonius, Hiſpanicæ Bibliothecæ Auctor, ejuſque editor Eminentiſſimus Aguirrius, tomo poſthumo Romæ publicato MDCXCVI. Idem arbitror utriuſque judicium. Tametſi enim Cardinalis ille, iniquior Lullo viſus ſit, in prima Theologiæ D. Anſelmi editione; priorem opinionem retractavit in altera MDCLXXXIX; & Antonianam, ſuam dici poteſt feciſſe ſententiam. Hoc primum: cui alia adjiciam, ad intentum abunde ſuffectura, locis præterea indicatis, unde curioſus lector plura, ad rem plane conficiendam ſpectantia, per ſe ipſe diſpicere poterit, majori otio, ſi ita videbitur, diſcutienda.

etiam judicio Cardinalis de Aguirre.

B

ARTICULUS SECUNDUS

Nicolai Antonii Bibliothecæ veteris Hiſpan. lib. 9 cap 3, de B. Raymundo Lullo, ejuſque vita & ſcriptis judicium, cum Catalogo omnium operum, tum verorum, tum eorum, quæ ejus nomine vulgo circumferuntur; adjuncta Nicolai Eymerici cum Lulliſtis contentione, ex libro 9 cap. 7 n. 383 Quibus accedunt Annotationes noſtræ, hinc inde neceſſariæ.

C

SECTIO I.

Synopſis vitæ & mortis.

7 FAmâ clarus, ſi quis alius, deſinente ſuperiore, (XIII) atque ineunte hoc (XIV) ſeculis, apud univerſas Europæ nationes & ad poſteritatis omnem memoriam, Raymundus Lullus fuit; Majoricenſis; rebus pro infidelium converſione operoſe geſtis, & ſcriptis atque conſilio promotis clariſſimus, & tandem ab immanibus fidei hoſtibus Mahometanis occiſus. In majori Balearium inſularum urbeque Majoricâ, is natus eſt, Raymundo altero Lullo parente, qui cum Jacobo Aragoniæ Rege I, hujuſce inſulæ ac regni debellatore, miles venerat, ibique domicilium fixerat. Raphaël Volaterranus ſponte fallitur, dum contra omnes unus, *Virum Gallicum* vocat initio lib. *Commentar. Urbanorum.*

Vir hic eruditiſſimus, Nicolaus Antonius,

de B. Lullo acturus,

8 Ut abſtineamus tamen calamum ab enarrandis ejus rebus ordine geſtis, in cauſa eſt propoſitum operis, quod litterarum præcipue merita perſequitur; & quod huic rei operam jam alii navaverint vitæ Raymundi auctores: Carolus nempe Bovillus Samarobrinas, Bonaventura Armengol Balearis, Franciſcanus: qui Nicolaum de Molinas, alterumque Nicolaum de Paz, eidem curæ ante ſe incubuiſſe refert, latine; Joannes Segui, Pœnitentiarius & Canonicus Majoricenſis, & Gaſpar Eſcolanus, & Vincentius Mut, hiſpane; quorum prior ſe vidiſſe ait relationem quamdam de vita ſua, Philippo Gallorum Regi poſtulanti à Raymundo ipſo olim datam, quam & penes ſe habuit (ſecutuſque fuit Waddingus ſtatim laudandus) N, Colletet gallice: nec non per partes, ut quoquo anno res ejus occurrebant, ex fide cujuſdam Anonymi Raymundo æqualis quem Ms. penes ſe conſervare admonuit, quemque in publicum edi ejuſdem intereſſet, *a* Lucas Waddingus in Annalibus Franciſcanis. Ex quo quædam ſtrictim tangere animus eſt, ſi prius factam (ut Paulum Apoſtolum imitaretur) ſui ipſius modeſtam à Raymundo deſcriptionem, ac vitæ veluti ſynopſin quamdam, præmiſerimus.

D

quam variis variis linguis fuſe dederunt,

a

ſepoſitis laudibus vitæ,

9 Homo (inquit) fui in matrimonio copulatus: prolem habui; competenter dives, laſcivus, & mundanus. Omnia, ut Dei honorem & bonum publicum poſſem procurare, & ſanctam fidem exaltare, libenter dimiſi; Arabicum didici; pluries ad prædicandum Saracenis exivi; propter fidem captus fui, incarceratus, verberatus; quadraginta quinque annis, *b* ut Eccleſiæ Rectores ad bonum publicum, & Chriſtianos Principes movere poſſem, laboravi. Nunc ſenex jam, nunc pauper ſum: in eodem propoſito ſum, in eodem uſque ad mortem manſurus, ſi Dominus ipſe dabit.] Aliquot jam ejus vitæ momenta ſubjungemus. Converſionem ſcilicet, Artis ab eo inventæ rationem, piarum expeditionum compendium; & tandem mortem, quam ab infidelium furore ſubiit, antequam ad doctrinam & ſcripta veniamus.

ejus ſynopſim præmittit,

E

b

10 Juvenis, nihil minus curabat quam in via virtutis *c* ambulans, proſpicere animæ ſaluti; ſed Curię addictus Jacobi Balearium inſularum Regis, Petri *d* Magni Aragoniæ Regis filii, vana quæque atque ludicra ſectari; quibus aſſurgere vulgus, laudemque ac præconium adſcribere ſolet; muſicæque ac poëſeos, amorumque ac deliciarum omnium effræni cupiditate circumagi. Quouſque à formoſa, quam deperibat, æque tamen honeſta, quod factum prodit, femina, oſtensâ ei per quæſitam occaſionem, putridâ in uberibus, quam cooperiebat, plagâ; ſic tædio & pœnitentia retroactæ vitæ in alterum hominem transformatus fuit, ut exinde relicto ſeculo, vitam ſpiritualem, & ab omnibus, præterquam à ſalutis hominum & exaltandæ fidei curis, ſegregatam ſibi præſcripſerit. Sed illitteratus homo, nil minus poterat quam Religionis cauſam, litterarum præſidio & armis propugnare.

c

tum ex Waddingo præcipua quædam colligit,

d

F

de ejus converſione,

11 Cujus impotentiæ ſibi conſcius, precibus Deum aſſiduis, in quodam eremitorio Majoricenſis inſulæ, ut mentis ejus tenebras infuſionis divinæ radiis ad exequendum rite opus illuminare dignaretur, urgere ac deprecari non deſinens; antiquo etiam ardentius debellandi Mahometicam ſectam, quo totâ flagravit vitâ, deſiderium animitus concepit; & (ut fama eſt) ſingulare quoddam inſtrumentum, id opus & pium quodcumque aliud ejuſdem generis promovendi, cælitus accepit; arte ſibi monſtrata, breviter & ſine diſciplinarum acri & obſtinata contentione, addiſcendi neceſſaria omnia, atque iis ex tempo-

propagandæ religionis zelo,

re

A re utendi; quo doctiſſimus quiſque, poſt exantlatos quamplurium annorum labores, ægre vix pervenit; quibus utique rem exequi, atque piiſſimo voto ſuo defungi poſſet ipſe, & ut alii defungerentur procurare. Scripſiſſe hanc Artem ſub lentiſci umbra vulgo dicitur, mirumque, remanſiſſe majoris rei, quam ut humanæ vires eo pertingere poſſent, hoc loco patratæ veſtigium; arbuſti ſcilicet folia omnia, characteribus linguarum Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, atque Arabicæ inſcripta: quod adhuc perdurare iiſdem ſignis, ſed ignotæ jam figuræ, ſuccreſcentibus indies omnibus in foliis conſpicuum, Scriptores optimæ fidei tradunt. *e* Sed de hac Arte poſtmodum, ubi de eâ agemus.

per conceſſam divinitus Artem ſciendi;

cujus gratiæ monumentum ſint lentiſci folia litterata,

e

12 Prolixum quidem eſſet, peregrinationes Raymundi omnes, per Europam fere totam, Aſiam, Africam; officiaque apud omnes ſibi æquales Pontifices, Nicolaum IV, Cæleſtinum V, Bonifacium VIII, Benedictum XI, *f* tandemque Clementem V, in Viennenſi Concilio Eccleſiæ totius comitia celebrantem; nec non & Reges, Philippum Franciæ, Jacobum Balearium, Carolum Neapolis, aſſidue & conſtanter acta; ut collegia ſcholaſticorum, Philoſophiæ ac Theologiæ, ſimul & linguarum, quibus hoſtes Chriſtiani nominis utuntur, ut doceri aut convinci cominus poſſent, ubique inſtituerentur: quod in Romana curia, Pariſiis, Oxoniæ, Bononiæ, atque Salmanticæ fieri juſſit, Raymundo (uti ferunt) urgente, Clemens V, *De Magiſtris* edita Conſtitutione, quæ lib IV *Clementinarum* exſtat: necnon ut Hieroſolymitana expeditio, magnis omnium illius temporis Principum animis, atque æquis viribus, reſumeretur. Quod utique poſtremum præſtiturus videri poterat, niſi antiquus ille Chriſtiani proventus hoſtis tam fœcunda hæc quadraginta & amplius, ut à Raymundo ipſo audivimus, annorum labore improbo, jacta & confota, fructuoſiſſimarum & optimarum cogitationum & operarum ſemina, permittente Deo, diſſperſiſſet & corrupiſſet.

& itinerum ea cauſa ſuſceptorum frequentia,

f

B

quibus quoad expeditionem Hieroſolymitanam effectu fruſtratis,

13 Nec defuit Raymundo, ut quod ab aliis fieri ſatagebat, ipſe compleret opere. Quinimmo ad Mauros tandem, unde vivus olim vix evaſerat, anno hujus ſeculi decimo quinto, conſtanti & erecto ad ponendam pro Euangelio vitam animo, venit; Bugiæque *g* in Africæ ora, dum eccleſiaſten palam & hyperaſpiſten profiteretur Chriſtianum, & Alcorani hoſtem, conjectus primo in triſtiſſimum carcerem, vinculis & fame, atque verberibus maceratus; demumque inde eductus, feſto ipſo die SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, à furenti populo lapidibus obrutus, ſemianimis fuit à Genuenſibus quibuſdam mercatoribus in navim impoſitus, in quâ invictum ſpiritum Deo reddidit; atque ejus corpus Majoricam, faventibus patriæ Raymundi jurique ejus ad ſepulturam ventis, non ſponte vectorum, fuit delatum; ubi in cœnobio Franciſcanorum, ut vere Martyris, religioſe colitur, religionem ſuadentibus & confirmantibus quampluribus ſignis, de quibus late agunt vitæ auctores.

ipſemet Mauris prædicaturus abiit,

C

g

ac Martyr obiit;

ut talis ſepultus & cultus Majoricæ.

ANNOTATA LIBRIS.

a *Raymundi Acta magis genuina ex Bovillo & de Pax, cum Vita illa Ms. ſuperius recenſuimus, nulla hîc niſi quæ Antonianam narrationem attinent ſuperſunt explicanda.*

b *Deſumpta hæc ſunt ex cap.* 1. *libri, qui inſcribitur* Phantaſticus, *à Sancto editus tempore Concilii Viennenſis* MCCCXI, *in quod aptiſſime cadunt anni quadraginta quinque, quos ſe in bonum Eccleſiæ impendiſſe refert Raymundus: nimirum ab anno* MCCLXV; *ex quo laborum initium eſt deſumendum, etiamſi annis aliquot vitam privatam egerit vel eremiticam, ut ſe virtute ex alto, aliiſque arduæ provinciæ excolendæ neceſſariis præmuniret; in publicum deinde prodiens, zelo Dei accenſus ad procurandam infidelium converſionem: ſic ut recte dicat ſe jam annis illis completis* laboraſſe, ut Eccleſiæ Rectores ad bonum publicum & chriſtianos Principes movere poſſet; *vel* (*ut notat Cuſturerius, reperiri in editione Caſtellana Phantaſtici*) ut Eccleſiam ad bonum publicum *&c. quæ plane eodem recidunt. Sunt etiam qui ex verbis immediate ſequentibus putant, mutationem factam eſſe; legendumque pro,* Nunc ſenex jam; nunc ſenex ſum: *verum cum ea ſenſu non differant, parum intereſſe puto utrum præferatur.*

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

c *Clarior erit ſenſus, ſi legatur,* ambulare, *addaturque* aut *vel* &, *ita ut fiat hæc periodus:* Juvenis nihil minus curabat, quam in via virtutis ambulare, & proſpicere animæ ſaluti; *quo pacto apte ſequetur particula,* ſed Curiæ &c.

E

d *Errat hic (meo quidem judicio) Nicolaus Antonius, ut oſtenſum* §. 8 *n.* 86.

e *Specimen hujuſmodi foliorum dedi Comm. prævii* §. 10 *num.* 125.

f *Seriem peregrinationum Raymundi totis Paragraphis* 6 *&* 7 *proſecutus ſum, nec tamen eas inter inveni quæ ad Benedictum XI directa ſit; eos nempe Pontifices hîc enumerare Antonius voluit, quorum potiſſimum tempore vir Sanctus rem catholicam promovere conatus eſt, tametſi Benedictum XI, qui menſibus novem non integris ſedem tenuit, nuſquam dicatur conveniſſe.*

g *Erat, veroſimiliter errore typothetæ, impreſſum* Rugia, *mutato* B *in* R.

SECTIO II.

Artis Lullianæ accuſatio & exculpatio.

F

Lulli famam valde laceravit Eymericus Inquiſitor.

14 DErogavit ſane non minimum, hujus, ea virtute ac meritis, & mortis genere clariſſimi hominis famę, Nicolaus Eymericus Dominicanus, Inquiſitor provinciæ Aragoniæ hujuſmet ſeculi, narrans in ſuo Directorio fidei, ſeſe in Raymundi curioſe perlectis libris, pluſquam quingenta, quæ exorbitarent à rectæ fidei viâ, atque hæreſibus conſentirent, dicta olim notaſſe, deque iis Gregorium XI, Pontificem Maximum, qui anno MCCCLXXI clavum Eccleſiæ navis in manus ſuſcepit, certiorem feciſſe. Qui quidem diplomate ſuo ex Avenione, anno hujus ſeculi trigeſimo ſexto, *a* ad Antiſtitem Tarraconenſem ejuſque Suffraganeos directo, lectione Raymundi quorumcumque librorum interdicta, enuntiationes illas ad ſe delatas ex doctorum virorum, quibus examen earum commiſiſſet, ſententia damnavit. Exſtant apud Eymericum laudatum hæ litteræ Pontificiæ, non umquam improbatæ aut hinc decedere juſſæ. Quare non ſolum is laïcum hominem, phantaſticum & imperitum; immo & doctrinæ falſæ, atque à diabolo dictatæ, auctorem vocare Raymundum; ſed & alii hæreſum & hæreticorum enarratores, Bernardus Lutzemburgenſis, & Gabriel Prateolus, hæreticis eum accenſere minime dubitârunt: quibus conſentiunt Genebrardus & Gualterius Chronologi; & Eymerici partes

a aſſerens in ejus libris inventos à ſe & probatos ultra 500 *errores,*

quare eos damnaverit Gregorius XI,

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

ltrenue agens Abrahamus Bzovius, in Continuatione Annal. Eccleſiaſticorum, multis hominem ejuſque famam lacerat.

ſed calumniatùm Eymericum probant Majoricenſes,

15 Quod tamen dedecus, atroci injuria illatum noſtro Raymundo fuiſſe, retorquentes in Eymericum calumniæ facinus, multis & urgentiſſimis argumentis confirmant Baleares cives ſui, & Franciſcani ſodales ſui (fuit enim tertii Ordinis laïcorum unus) propugnatores. Alii enim convictum fuiſſe Eymericum falſi criminis, in confingendo Gregorii Papæ diplomate, atque eo nomine damnatum an. MCCCLXXXVI, *b* & ab Aragonia ejectum affirmant; deindeque anno MCCCXCV, Avenione ſedente Benedicto XIII, iterum accuſato ab Antonio Riera presbytero Valentino, eodem Eymerico & comparere juſſo, ſolenni examine comprobatum fuiſſe, nihil eorum quæ imputabantur Raymundi doctrinæ, in ejus libris uſpiam, aut eo ſenſu quo imputabantur, ſed recto quidem & Catholico, reperiri. *c* Tertio tandem anno MCCCCXIX, auctoritate domini Alamani Ademari, S. R. E. Cardinalis Piſani, ad Regem Aragoniæ Alphonſum V, Legati Martini Pontificis, Barcinone tum agentis, & coram Epiſcopo quodam Caſtellenſi Bernardo, actitatam denuo cauſam, de Raymundi doctrina & fama; ſententiamque ab eodem judice, pro librorum ab omni cenſura immunitate, bonoque auctoris nomine, pronuntiatam; cunctaque, alias in contrarium deducta & allegata, pro nullis & irritis haberi debere declaratum. Quorum actorum authentica inſtrumenta Majoricenſes, in archivo regiæ Univerſitatis domus, aſſervari ajunt. Alia etiam teſtimonia, præcipueque declarationem Tridentinorum Patrum, affert Vincentius Mut, paulo poſt laudandus.

per ſententias Pontificum Lulli doctrinam probantium,

b

c

editis in ejus defenſionem libris;

16 Plane editus anno MDCIV, in eadem urbe Majoricenſi typis exſtat liber, latinâ prius, vernaculâ deinde Hiſpaniæ linguâ ſcriptus, atque *Sententia definitiva in favorem Lullianæ doctrinæ* inſcriptus; quem Raymundi cives, editæ atque etiam nunc exſtanti, Eymericiani *Directorii* accuſationi opponi debere; magnumque operæ pretium ſeſe facturos exiſtimaverunt, productis è latebris ſuis & in vulgus communicatis, quæ maximo viri celeberrimi famæ detrimento, in illum uſque diem latuerant. Vidiſſe ſe ait Waddingus

C tomo 3 ad annum MCCCXV, num. 2 Antonii Bellver, Profeſſoris primarii & Canonici Majoricenſis, *Apologiam*, integro & magno volumine contentam, ad Xyſtum V Pontificem, & Philippum II Regem, pro Raymundi aſſerendâ doctrinâ.

Eymericum tamen excuſant,

quaſi de alio Raymundo vere hæretico agat,

17 Aliis tamen placuit, quin Eymerici premeretur exiſtimatio, non Raymundi Lulli hujus, quem laudamus, germana ſcripta eum accuſaſſe; ſed *Raymundo* falſo ſuppoſitos, *junioris* cujuſdam alterius Raymundi, quem *de Tarraga* vocant, ſive *Neophytum*, utpote è Judæo converſi, ac Dominicanorum Ordini aggregati, hæreticos libros, juſſu nimirum Gregorii XI damnatos, & igne comburi juſſos. Qua de re, facta duos inter ejuſdem appellationis opportuna diſtinctione, Franciſcus Peña, doctiſſimus Rotæ Romanæ olim Judex, in Notis ſuis ad Eymerici *Directorium*, atque ex eo alii, admonuere. Quæ ſine veritatis præjudicio apta magis videri poterunt, ut illæſus famæ uterque maneat, tam Lullus quam Eymericus; hic vir doctus admodum, & ob lucubrationes ſuas poſteritati ſic proficuus; ille vero conſtantiſſimus erga pietatem & religionem innumerûm fere operum auctor. Lege ſis Franciſci Marzal, *d* Minoricenſis Franciſcani, *Archielogtum vitæ & doctrinæ Lulli*, una cum *Arte* ejuſdem editum Palmæ Balearium MDCXLV *e* in 4° & late docteque nomen bonum Lulli facientem, Vincentium Mut in Hiſtoriæ Majoricenſis regni tom. 2 lib. 2 cap. 11 & pluribus ſequentibus & lib. 8 cap. 6.

D

d

e

Lulli defenſores & laudatores alii:

18 Apologiam ſane Lulli Hiſpanicam Joannis Arcæi de Herrera ſervari MS. novimus in Ambroſiana bibliotheca. Joannes item de Riera, Franciſcanus, & ipſe Majoricenſis, edidit *Tractatum, in quo reſpondet omnibus, quæ hucuſque objecta ſunt Raymundo*, Palmæ Balearium MDCXXVII, in folio. Strenue hic cauſam egit Romæ ejuſdem Raymundi, deceſſitque ibi in collegio S. Iſidori Hibernorum. Laudatur alicubi Lulli Vita, eleganti ac terſo ſtylo per Nicolaum Cauſinum *f* ſcripta, quam non vidimus, nec laudant Scriptores de Scriptoribus Societatis, ſi non alius eſt à ſummo hujuſce inſtituti viro. Pendent tamen adhuc alii ſententiâ, & utrimque rationibus preſſi, quas examinare non aliquod pretium operæ eſt, neutri cauſam adjudicant: in quibus laudo ſinceritatem ac rectitudinem judicii, quo Lucas Waddingus *g* in hoc negotio utitur.

f

nonnullis ſententiam ſuſpendentibus.

g

E

ANNOTATA I. B. S.

a *Sphalma typographicum nimis quam manifeſtum: ſi enim anno primum* MCCCLXXI *Eccleſiæ clavum ſuſcepit Gregorius* XI, *quomodo potuit anno ejus ſeculi* XXXVI, *ejus enuntiationes damnare? Annum præfert famoſa ea Bulla* MCCCLXXVI.

b *Annus is eſt, quo ab Inquiſitore Ermengaudo aliiſque Theologis declaratum, falſo imponi Raymundo propoſitiones nonnullas, tamquam ex Philoſophia Amoris excerptas. De Gregorii diplomate nullus ibi ſermo, neque enim Bullam iſtam, forte adhuc ignotam, ſed ſcriptum aliquod Eymerici, propoſitiones Raymundi complectens, quodque per Aragoniam ſpargebatur, Doctores illi examinandum refellendumque ſuſceperant.*

c *Quæ hic narrat Antonius, unde acceperit, neſcio. Patebit ex hujus Diſſertationis decurſu, id unum ab Antonio Riera* MCCCXCV *Avenione actum, ut fictum probaretur Gregorii* XI *diploma; quippe quod in nullis Regeſtis Apoſtolicis anni* MCCCLXXVI, *inveniretur, quodque male ad annum* MCCCLXXXVI *ſtatim relatum vidimus. Nuſquam vero legi anno* MCCCXCV *doctrinam Raymundi ad novum examen fuiſſe revocatam.*

F

d *Scribere debuit,* Bonaventuram Armengual, *quem ſatis conſtat Archielogii auctorem eſſe.*

e *Lege* MDCXLIII, *ut monet Cuſturerius.*

f *Quam Vitam appellet à Nicolao Cauſino ſcriptam, ignoro hactenus. Scio lib.* 3 *Curiæ Sanctæ editionis Gallicæ anni* 1630, *quam ſolam ad manum habeo, Sect.* 20, *mentionem fieri de fatuo Raymundi amore, à prudenti muliere correpto. Plura fortaſſe editionibus aliis adjungi potuerunt, præſertim Hiſpanicæ Matritenſi anni* 1667, *quam citat Cuſturerius pag.* 399, *ex parte* 3 *Sect.* 13, *Lullianum elogium deſumendum monens, uti etiam ſignificaverat in litteris datis* IV *Kal. Auguſti* 1699

g *Laudanda utique recta illa & ſedata judicandi ratio, nullo partium litigantium favore expreſſa: vereor tamen ut vel Waddingo conſentiant Anti Lulliſtæ. Etenim ſi ejus ſtetur ſuffragio, haud difficulter ſalvabitur tota Lulliſticæ doctrinæ, ut Scholæ loquuntur, ſubſtantia, quidquid in modo loquendi duriora aliqua Waddingo videantur. Sed de his ſupra egimus, quibus addi poſſunt, quæ Tomo de Scriptoribus*

A *bus Minorum idem Waddingus in Lulli favorem merita adducit* : Et quidem ; Si quæ labes, inquit, in ſcripta irrepſerat, ſi qua macula ſunt conſperſa, illam abunde ſuo cruore diluit ; & ſi quid atramento peccavit, ſanguine pro Chriſti fide ſparſo, generoſe correxit. Martyrii gloria invidiam omnem ſuperavit : & ſiquid aliunde livor objiciat, hoc uno argumento retunditur, quod pro Chriſto animam poſuerit, eique ſe totum obtulerit in holocauſtum.]

SECTIO III.

Variorum variæ de Arte ſententiæ.

Artem ut inutilem obſcuramque ſpernunt aliqui,

19 DErogat multorum opinioni, de mirabili ejus, quam formavit Raymundus, Artis invento, quamplurium aliorum contra ſentientium, & laborioſiſſimam ejuſdem Artis inutilitatem, nulloſque tanti promiſſi dignos fructus, Lulliſtis (quomodo ſectatores hujus doctrinæ vocant) regerentium exiſtimatio, dictaque ex animo de iis ſententia. Quantumvis enim Lullianam doctrinam, & imprimis hanc Artem, multoties fuiſſe approbatam, ac doceri permiſſam, ſectatores ejus referant; à Pariſienſi nempe Univerſitate, anno MCCCIX; à Petro Aragoniæ Rege, anno MCCCLXIX, ejuſque ſucceſſoribus Martino, MCCCXCIX; Alphonſo V Magno, MCCCCXLIX; Ferdinando V Catholico, MDIII; Philippo II, MDLXXXXVII (quæ omnes approbationes, & Artem docendi facultates, in laudato prius libello latæ pro Raymundo ſententiæ continentur:) mira etiam præſtitiſſe, & vix humana, hujus Artis beneficio, plures vulgo dicant ; Petrus ſcilicet *a* Gaguinus, & Angelus Politianus *b*, qui hujus ope ſeſe de omnibus diſputare gloriabatur ; Iacobus Faber Stapulenſis; Canterii tres fratres *c*, Andreas, Petrus, & Jacobus Fryſii ; Ferdinandus Cordubenſis Hiſpanus, de quo in altera hujus Bibliothecæ parte agitur, & iterum infra agemus ; pro eaque omnium nationum homines doctiſſimi ſtrenue decertaverint : Julius Pacius *d*, Vicentinus juriſconſultus, qui ejus uſum veluti renovaſſe videtur ; Jordanus Brunus, Nolanus, Valerius de Valeriis, Venetus, Henricus Cornelius Agrippa; & ex una Hiſpania, Petrus Cirvelus, Jaimus Januarius, *e* Franciſcus Marzal, Auguſtinus Nuñez Delgadillo, Petrus Hieronymus Sancius de Lizarazu, & alii à Vincentio Mut in Hiſtoriæ Balearicæ jam laudato loco adducti, qui docte & prudenter de vi & facultate Artis loquitur.

B *contra tot Regum decreta,*

& experientiam plurium eruditorum,

a *b* *c*

ex omni natione,

d

e

C

20 Quantumvis, inquam, omnia hæc tueantur inventi hujus meritum ; res tamen certa eſt, Joannis Gerſonis teſtimonio, repudiatam Pariſiis hanc doctrinam & prohibitam fuiſſe. Sed quare repudiatam? Audi ſis Gerſonis *f* verba, quæ tamen ex parte magnam ejus laudem continent. [Sic nuper actum eſt Pariſiis per ſacram Theologiæ facultatem adverſus illos, qui doctrinam quamdam peregrinam Raymundi Lulli conabantur inducere (quæ licet in multis altiſſima & veriſſima ; quia tamen in aliis diſcrepat à modo loquendi Doctorum ſacrorum, & à regulis doctrinalis ſuæ traditionis & uſitatæ in ſcholis) ipſa edicto publico repudiata prohibitaque. Et alibi ; Alta, vera, & copioſa multa continere profeſſus, ſtatutum fuiſſe ait, ne derelinquentes (ſcholaſtici) modum doctrinalem ſanctorum Doctorum, per Eccleſiam approbatorum, & qui tentus eſſet hactenus in ſacra Theologiæ facultate,

Theologia Pariſienſis tamen eam vetuit ;

f

ſed propter ſolam ejus novitatem.

tranſirent ad novam hanc phantaſiandi curioſitatem] quomodo Gerſon loquitur. Una igitur exceptione novitatis, Pariſiis laboravit. EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

21 Eamdem Artem non minus laudat, cum deprimere magis conatur, Hieronymus Cardanus lib. 15 de ſubtilitate. [Tertium genus (ait) inutilis ſubtilitatis in Raymundi Lulli libris ſpectare licet. Res prorſus riſu digna, omnem velle tradere doctrinam, nullam noſſe ; ſed tamen, ut diligentius conſideravimus, non prorſus contemnenda inventio viſa eſt, ſiquidem totam unam Artem, utpote Medicinam, duodecim ad ſummum chartis tradere licet] Ita Cardanus. Vulgo etiam Artem improbant difficultatis, obſcuritatis, nulliuſque uſus nomine, Joannes Mariana lib. 15 De rebus Hiſpaniæ cap. 4 *præſtigia oculorum, ludibriaque potius artium, quam veras artes,* ex quorumdam cenſione appellans. Sphinge opus eſſe ad Raymundi Artem, Raphaël credebat Volaterranus ; qui ſubjungit, *obſcuriora adhuc alia reliquiſſe, quæ in Sanctuariis Pariſiorum aſſervari ferunt*. Jacobus item Gaddius, noſtri temporis Criticus, eruditione ac judicio non vulgari, de Scriptoribus non Eccleſiaſticis agens, pluribus urget hanc Artem ; longiorique adhuc tempore opus haberi ait, ad comprehendendam Lulli Artem, quam ad totam Thomæ, aut Bonaventuræ, aut Aleſii, aut Durandi Theologiam. Cornelius & ipſe Agrippa, qui commentaria in hanc Artem dedit, De incertitudine & vanitate ſcientiarum cap. 9 : [Eamdem, inquit, ad pompam ingenii, & doctrinæ oſtentationem potius, quam ad comparandam eruditionem valere, ac longe plus habere audaciæ quam efficaciæ ; eſſeque totam ineruditam ac barbaram, niſi elegantiori quadam litteratura adornetur] Sic Agrippa.

Cardanus arguit prolixitatem,

aliqui obſcuritatem,

E *Agrippæ barbariem Scriptoris.*

22 Laudo ſemper Waddingi judicium in cordate cenſendo de hac Arte. Aliis tamen virum hunc grandi præconio adornantibus : ILLUMINATI ſane DOCTORIS appellatio vulgaris adeo facta eſt, ut jam eâ uſus ſit Ferdinandus V, Aragoniæ Rex ; DIVUM quoque nuncupans, in privilegio doctrinæ ejus conceſſo. Necnon & Alphonſus Magnus, ejuſdem Ferdinandi patruus, Rex ſapientiſſimus, Doctorem egregium, mirandarum artium & ſcientiæ auctorem vocans. Recenter magis Hieronymus Surita, Magnum appellat inventorem docendi novam Philoſophiæ artem, diſciplinarumque liberalium divinarumque litterarum per novas revelationes atque myſteria, lib. 8 Annalium Aragoniæ. capite 1. Excellentis ingenii philoſophum, Papirius Maſſonus, in vita Bonifacii VIII Pontificis, vocat. Durant etiamnum hujus Artis profeſſores, ſtipendio publico exhibiti Majoricæ, & forſan Barcinone ; Galliſque pluribus cara eſſe dicitur, exindeque pretioſos haurire theſauros, ut ait Waddingus ; qui addit, Ivonem Pariſienſem Cappucinum, ex Raymundi principiis, duo magna volumina, quæ *Digeſtum ſapientiæ* vocat, non ita diu concinnaſſe.

Plures eamdem magnis elogiis efferunt

tam Hiſpani quam Galli ;

F

23 In Germania etiam multos eſſe, hujus doctrinæ admiratores ac ſectatores, Hottingerus fatetur : cujus & Clavim Joannes Henricus Alſtedius Strasburgi olim ediderat, anno MDCXXXIII in 8. Nuperque vir eruditiſſimus Athanaſius Kircherus, noſter Romæ amicus, examinata ſerius quam vulgo ſolet, Lulliana Arte, ut Ferdinandi Cæſaris III quæſito ſatisfaceret, approbavit eam, quinimo & commendavit ; adjuncta ad faciliorem & locupletiorem ejus uſum Combinatoria arte, ſive *Arte magna ſciendi*, quam dicavit Au-

atque Germani ;

in quibus Athanaſius Kircherus S. I.

guſti-

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

guttiſſimo Leopoldo Cæſari, typis Amſtelodamenſibus anni MDCLXIX, in folio editam.

ANNOTATA I. B. S.

a *Uti hîc & in Nicolao de Pax legebatur* Daguinus, *ſic etiam utrobique fidenter ſphalma correxi, quod unus ex altero veroſimiliter tranſcripſit.* Petrum Gaguinum *eruditi norunt*, Daguinum *nullum.*

b *Multimodam* Angeli Politiani *eruditionem probant ejus opera, à Geſnero & ſequacibus recenſita: quod hic indicaſſe ſufficiat, & intellige etiam de aliis hac ſectione laudatis*, Fabro Stapulenſi *&c.*

c *De tribus fratribus Canteriis nihildum alibi legi.*

d *De Julio Pacio I. C. aliiſque Lullianorum operum elucidatoribus agitur ad finem Catalogi* §. 3.

e *Horum ſi qua ulterior eſt notitia inveniatur in ipſa Hiſp. Bibliotheca, quò curioſiores remitto.*

f *Utinam addita eſſet nota libri vel libelli ubi ſequentia habet* Gerſon, *ſcriptis propemodum infinitis clarus, ut probant opera à Geſnero enumerata, & recentior eorum editio.*

B

SECTIO IV.

Operum B. Raymundi Lulli elenchus.

Datur hic ſcriptus ab Alphonſo Proaza,

24 SEd jam tempus eſt (*ſunt hæc iterum Nicolai Antonii verba*) doctrinæ formâ quomodocumque adumbratâ, in opera deſcendere, quorum à Luca Waddingo in *Scriptoribus Minorum*, & prius ab Alphonſo Proaza adornatum Catalogum, quantumvis prolixum, in claſſes tamen curioſe diſtributum, hîc repræſentare ſatius duximus, quam novum nunc exculpere, aut pleniorem eum quærere, quem habere ſe ex Bibliotheca Eſcurialenſi regia teſtatus olim fuit Petrus de Alva, in *Militia Conceptionis*. Annectimus ei tamen opportune, quidquid aliunde in notitiam nobis venit.

ANIMADVERSIO I. B. S.

incredibili fere copia turgidus,

25 UTcumque ſtuporem injiciant, quæ de B. Lullo relata ſunt hactenus; nihil fortaſſe occurret incredibilius, eâ quam mox adjiciemus, immenſâ prope Bibliographiâ, vix ab homine compilandâ, qui annos quinquaginta continuos, procul ab aliis curis ſemotus, indefeſso ſtudio laboraverit. Ut recte Waddingus citato loco monuerit; [Illud admirabile, quomodo in perpetuis itineribus, ærumnoſiſque diſcurſibus, tot libros ſcripſerit, tam varia argumenta tractaverit; ita ut incredibile ferme videatur, virum incertæ ſedis, perpetuo peregrinantem, nullius adjutorio, codicum inopiâ laborantem, tot ſui ingenii monumenta poſteris reliquiſſe; quot in ſubjecto Catalogo longa variaque ſerie recenſentur.] Ego me id aſſequi nulla ratione poſſe candide fateor, tametſi potiorem librorum illorum partem, ſcriptiunculas dixeris vel libellos exiguos, decem paginarum compendio circumſcriptos. Ut enim demus ejuſcemodi aliquos eo numero comprehendi, ſunt tamen qui juſtæ molis volumina exæquent non pauci, nec contemnendi, ſi vere à Raymundo compoſiti fuerint; adeo ut Vernonus (neſcio qua veri ſpecie) non dubitarit aſſerere, celebrem Picum Mirandulanum, eorum omnium collectionem meditatum fuiſſe, quæ tomos omnino centum fuiſſet complexa, in folio, ut loquuntur typographi. Nec defuere qui variis locis & bibliothecis, volumina Lulliana ad quatuor millia aſſervari rotunde pronuntiarent.

C

quem tamen aliqui in immenſum augent,

26 At nihil me morantur iſtæ aut iſtiuſmodi inflatæ hyperbolæ; habebit Lector quod abunde demiretur in Antoniano Catalogo, cui nihil additum volui, nihil detractum. Ne tamen unius auctoritate mireretur prodigioſa operum multitudo, viſum eſt ſyllabum illum conferre cum iis, quæ apud Waddingum ipſum, Vernonum, & Cuſturerium reperi; ac poſt claſſes ſingulas verbo indicare, quid ea inter diſcrepantiæ interveniat, quid additamenti. Neque ea neglexi quæ explicanda occurrêre, aut Notis illuſtranda, iis imprimis locis, quibus de libris beato Martyri ſuppoſitis agitur, artem chimicam verſantibus, ab hæreticis potiſſimum per fas & nefas, imo per horrendas quandoque blaſphemias, ejus nomine circumferri ſolitis. D

collatus cum Catalogis aliorum,

27 Jam de tota ea Librorum farragine quid cenſeam, ſi quis me roget; dicam ingenue, videri difficillimum, ſibi in animum inducere, ab uno Raymundo, tam variis occupationibus peregrinationibuſque diſtracto, tantam librorum copiam non dico componi attentius, ſed vel tranſcribi commode potuiſſe. Aliorum igitur fide, non mea firmatum volui, quidquid de illis operibus tota ſequenti ſerie continetur. Unum præmitto, non de Librorum numero aut ſerie, ſed de eorum contento ſinceriſſimum Waddingi judicium, ex Annalium Tomo 3, anno MCCCXV n. 16, qui illic per errorem notatur 17. Ita habet. E

imprimiſque Waddingi,

28 Quid de genuinis Lulli operibus ſentiam libere pronuntiabo. Opus Theologicum in libros Sententiarum, eo majorem ingerit admirationem, quo copioſius, miris & inuſitatis modis loquendi, omnia fidei comprehendit arcana, deque ſingulis Theologiæ controverſiis plures inſtituit quæſtiones. Libri de contemplatione, & pia quæque argumenta quæ tractat, devotionem ſpirant & fidei dilatandæ præferunt ardorem. Præter hæc varii ſunt tractatuli, vario fine & tempore compacti, qui vagum & verſatile, & ad omnia paratum hominis indicant ingenium. Artes Magna & Parva, & Inventiva veritatis, admirabiles habent ambages & ſinuoſos amfractus, per quos nec Dædalo liceat incedere, nec ingenioſiſſimis aliquando viris etiam filum ſufficiat Ariadnæ, quin in itinere vel judicio ſæpe deficiant. Paucos vel nullos invenias, qui hanc Artem, vel artium omnium ſecretiſſimum, & myſterioſum quod fingunt; ſeminarium, vel ut alii vocant ludibrium, perfecte aſſequantur. Quod ſi poſt immenſos labores & fatigati cerebri vigilias, alii ſe putent aſſecutos; vellem ſcire quos tanti laboris hauriunt vel edunt fructus; vel quam ſingularem, præ communi hominum ſorte aut trita gymnaſiorum doctrina imbutis viris, præferant excellentiam. *præcipuos laudantis,* F

& exculſantis barbariem ſtyli,

29 In univerſis autem hominis operibus ſtylus inconcinnus, inæqualis, non ſolum humilis, verum paſſim barbarus, idiotiſmis aliorum idiomatum ubique ſcatens: quod plurima ubique, ſine ſtudio aut librorum ſubſidio, in itinerum & peregrinationum perpetuo motu, ſcribenti condonandum eſt. Methodus irregularis, inculta & confuſa rerum geſtarum, neque ſeria neque lenis, ſed levis & aſpera, & aliquando ridicula, vera tamen & ſincera narratio. Modi & termini loquendi à communi diſſident loquela Theologorum, & pleræque ejuſdem aſſertiones, abſonæ à communi noſtri ævi doctrina.] Hactenus Waddingus. Jam Catalogum ipſum oculis ſubjicio, ut eum Nicolaus Antonius exhibet. *clariorem-que methodum requirentis.*

CATA-

A

CATALOGUS OPERUM à B. Raymundo Lullo ſcriptorum.

§. I. LIBRI ARTIUM GENERALIUM.

I Ars generalis. *Incipit:* Ars generalis.

II Ars brevis, *quæ eſt imago Artis, quæ dicitur* Ars Generalis, *ſive* Magna, *ſcripta anno* MCCCVII, *impreſſa variis locis. Incipit:* Ratio quare facimus iſtam Artem. *Hæc Waddingus.* Lugduni *hæc prodiit* ex officina Jacobi Marechal *cum* Arte generali, *&* Argentorati *cum Raymundi operibus, quæ ad inventam ab ipſo* Artem univerſalem *&c. pertinent*, MDCIX *in* 8, ſumptibus Lazari Zetzneri.

III Ars generalis ultima, *incepta Lugduni* MCCCV, *& finita Piſis in monaſterio S. Dominici* MCCCVIII; *impreſſa* Lugduni apud Jacobum Marechal, MDXVIII; *variiſque in locis, & ultimo Majoricæ*, apud Heredes Gaſparis Guaſp, correcta & diſtrictius diviſa per Fratrem Franciſcum Marzal, *an.* MDCXLV. *Incipit*: Quoniam multas Artes fecimus *&c Exſtat & in laudata editione Argentoratenſi Zetzneri. Monet auctor in fine*, ad hoc ut facilius addiſcatur hæc Ars magna, debere addiſci prædictam Artem brevem, quæ eſt imago Artis hujus Generalis, *ut ipſe ait. Hiſpanice exſtat*, Arte general de Raymundo Lullo para todas ciencias, Matriti MDXLVIII, *in* 8.

B

IV Ars demonſtrativa veritatis, *Pariſiis ſcripta anno* MCCCIX. *Incipit:* Quoniam hæc Ars demonſtrativa.

V Ars altera demonſtrativa veritatis. *Incipit:* Finalis quidam.

VI Compendium Artis demonſtrativæ. *Incipit:* Quoniam omnis.

VII Lectura ſuper Artem demonſtrativam, *ſive* Liber Chaos. *Incipit:* Quoniam Deus multum eſt accolibilis. *Alius habetur liber huic ſimilis, cujus titulus eſt:* Chaos magnum. *Lulliſta aliquis ſcripſit* Introductorium ad Artem demonſtrativam, *quod incipit:* Introductoria Artis demonſtrativæ *&c. in quo citatur Lullus.*

C

VIII Liber Correlativorum innatorum, *ſcriptus Pariſiis* MCCCIX, *Valentiæque editus cura Alphonſi Proaza, apud Gregorium Coſtilla*, MDXII. *Incipit*: Quoniam ignoratis.

IX Ars inventiva veritatis. *Incipit*: Ars præſens ab Arte demonſtrativa deſcendit. *Nuncupata hæc magno illi viro ac Toletano Præſuli, D. Franciſco Ximenio, prodiit Valentiæ* MDXV, *cum privilegiis regiis pro Lulliana doctrina.*

X Tabula generalis, ad omnes ſcientias applicabilis, *incepta in portu Tuniſi* XV *Septembris* MCCXCII; *& finita in civitate Neapoli*, MCCXCIII, *in octava Epiphaniæ. Incipit:* Ratio quare iſta tabula.

XI Ars expoſitiva, *ſeu* Lectura ſuper Artem inventivam, & tabulam generalem. *Incipit:* Ars iſta modum ſequitur & doctrinam Artis inventivæ. *Prædicti tres ultimi libri Valentiæ prodierunt anno* MDXV, *correcti ab Alphonſo Proaza, & Franciſco Cardinali Ximenio dicati, ex officina Didaci Gumiel, Valentiæ.*

XII Ars compendioſa inveniendi veritatem. *Incipit:* A. Ponimus.

XIII Ars alia compendioſa. *Incipit:* Hæc Ars compendioſa.

XIV Ars inquirendi particularia in univerſalibus. *Incipit*: Cum apud nos.

XV Liber Propoſitionum, ſecundum Artem demonſtrativam compilatus. *Incipit*: Ab Arte demonſtrativa. EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

XVI Liber de Aſcenſu & Deſcenſu intellectûs. *Incipit:* Quoniam ſunt aliqui hòmines. *Scriptus in Monte Peſſulano anno* MCCCIV. *Valentiæ editus Alphonſi Proazæ curâ, per Gregorium à Coſtilla*, MDXIX.

XVII Ars penultima. *Incipit*: Quoniam ſcimus iſtam.

XVIII Ars ſcientiæ generalis. *Incipit*: Ars ſive ſcientia.

XIX Lectura alia ſuper Artem inventivam veritatis. *Incipit:* Circa quod.

XX De conditionibus Artis inventivæ. *Incipit:* Quoniam Deus.

XXI Liber De declaratione ſcientiæ inventivæ. *Incipit*: Primo ad inveniendum.

XXII Practica brevis ſuper Artem brevem, ſive ſuper Tabulam generalem. *Incipit:* Eſt autem hæc.

XXIII Liber de experientia realitatis Artis. *Incipit*: Quoniam experimentum.

XXIV Liber de mixtione principiorum.

XXV Liber de formatione Tabularum. E

XXVI Lectura ſuper Tabulam generalem. *Incipit:* Cum Theorica.

XXVII Practica brevis ſuper eamdem. *Incipit*: Alphabetum.

XXVIII Lectura ſuper tertiam figuram Tabulæ generalis. *Incipit:* Dividitur hæc Lectura.

XXIX Liber facilis ſcientiæ. *Incipit:* Manifeſtum eſt.

XXX De quæſtionibus ſuper eo motis. *Incipit:* Quoniam liber facilis ſcientiæ.

XXXI Liber de ſignificatione. *Incipit*: Significatio eſt ens.

XXXII Liber magnus demonſtrationis, ſeu brancha Artis inventivæ veritatis. *Incipit:* Quoniam humanus intellectus.

XXXIII Liber de Lumine. *Incipit:* Quoniam intellectus eſt valde. *Ms. exſtat in Eccleſia Hiſpalenſi in* 4.

XXXIV Liber de Inquiſitione veri & boni in omni materia. *Incipit*: Scientia veri & boni.

XXXV Liber de Punctis tranſcendentibus.

XXXVI Ars intellectûs. *Incipit*: Quidam homo.

XXXVII De modo naturali intelligendi in omni ſcientia. F

XXXVIII De inventione intellectûs.

XXXIX De refugio intellectûs.

XL Ars voluntatis. *Incipit*: Cum Deus.

XLI Ars amativa boni. *Incipit:* Ad recognoſcendum.

XLII Ars alia amativa. *Incipit:* Ad recognoſcendum.

XLIII Ars alia amativa. *Incipit*: Deus benedictus.

XLIV Ars memorativa, *Incipit*: Per quam ſyllabam.

XLV De quæſtionibus ſuper ea motis.

XLVI Ars alia memorativa. *Incipit*: Hîc eſt neceſſarium.

XLVII De principio, medio, & fine.

XLVIII De differentia, concordantia, & contrarietate. *Incipit:* Senſuale eſt.

XLIX De æqualitate, majoritate, & minoritate.

L De fine & majoritate. *Incipit*: Quoniam quidquid.

LI Ars conſilii. *Incipit:* Cum ſit hoc quod conſilium.

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

LII Liber alius de consilio. *Incipit*: Quidam homo.

LIII Liber de excusatione Raymundi. *Incipit*. Dominus Deus humilis.

LIV Liber ad intelligendum Doctores antiquos.

LV Ars infusa.

LVI Art de fer y soltar questions, *vernacula linguâ, quod sonat*: Ars faciendi & solvendi quæstiones.

LVII Fundamentum Artis generalis.

LVIII Supplicatio Raymundi ad Parisienses.

LIX Liber ad memoriam confirmandam, *scriptus Pisis in Conventu S. Dominici*. *Incipit*: Ratio quare.

LX Liber de Potentia, Objecto, & Actu. *Incipit*: Cum plures homines.

LXI Ars generalis rhythmica, *scripta Majoricæ mense Martio* MCCC, *vernaculâ linguâ*. *Incipit*: Deus gloriòs per &c.

Edita simul exstant Raymundi Lulli opera ea, quæ ad inventam ab ipso Artem universalem scientiarum artiumque omnium, brevi compendio summaque memoria apprehendendarum, locupletissimaque vel oratione ex tempore pertractandarum pertinet, ut & in eamdem quorumdam interpretum scripti commentarii. Argentinæ sumptibus Lazari Quetzneri [Zetzneri] *an.* MDCXVII in 8 *prodierunt*.

B

ANNOTATIO I. B. S.

Primam hanc Lullianorum librorum classem ad verbum ex Waddingo descripsit Nic. Antonius & ex utroque Custurerius. Vernonus, nulla servata methodo (titulum eumdem præfixerit licet) variarum artium opuscula commiscet; sic ut nonaginta hoc articulo enumeret, aliis tribus non nisi unum & sexaginta referentibus.

§. II. LIBRI GRAMMATICÆ ET RHETORICÆ.

LXII Ars Grammaticæ speculativæ completissima.

LXIII Ars Grammaticæ brevis.

LXIV Ars Rhetoricæ. *Incipit*: Cum verbum.

a *Has novit Waddingus. Nos* a *vero adjungimus*

LXV Rhetoricen *Lulli, quam edidit Remigius Rufus Candidus, Aquitanus, precibus Bernardi Lavinhetæ, Raymundi studiosissimi, ut mox dicemus; mireque commendavit in præmissa epistola. Exstat in edi-*

C *b* *tione Argentoratensi, quam diximus, Zetzneri* b. *Incipit*: Ex tenebris lux ipsa emergit, *nuncupaturque in titulo liber*, Alchimia verborum, *ab aliquo forsan sciolo*. Lulli Rhetoricam, *Parisiis editam anno* MDCXXXVIII *in* 4; *sicuti & in* Rhetoricam, Isagogen *ejusdem, prodisse ex Ascensiana Parisiensi, anno* MDXV *in* 4, *alicubi legimus* c.

c

ANNOTATA I. B. S.

a *Hîc indicat Antonius quid catalogo Waddingiano adjunxerit; Antonium secutus est Custurerius.*

b *Citat pag.* 179; *eam vero editionem ait Custurerius exstare in Collegio Baleari Montis Sion Societatis Jesu.*

c *Non fallitur Antonius, testante Custurerio ex ea ipsa editione, in præfato Collegio tomum asservari.*

§. III. LIBRI LOGICALES.

LXVI Liber qui vocatur Logica de Grozell *versu vulgari. Incipit*: Deus per fer à nos honrament.

LXVII Logica parva. *Incipit*: Logica est ars & scientia. *Edita primum* Compluti, ab Arnaldo Gulielmo Brocar MDXVIII. Illustrata *deinde* commentariis Antonii Belver, Majoricæ à Gabriele Guasp, MDLXXXIV.

LXVIII Logica nova, *absoluta Genevæ* a *an.* MCCCIII; *&* Valentiæ edita à Gregorio Costilla, *a* curante Alphonso Proaza, MDXIX *b*. *Incipit*: Considerantes veterem & antiquam Logicam. *Præter has vidimus* *b*

D

LXIX Dialecticam seu Logicam novam *c*, *c* *quam à superiore distinguimus, quod hæc incipiat*: Logica est ars qua verum *&c. quam in editione Argentoratensi toties laudata exstantem, Bernardus Lavinheta emendasse, restitutis iis quæ olim fuerant sublata, dicitur*.

LXX Liber de novo modo demonstrandi. *Incipit*: Quare dicitur.

LXXI Liber de Fallaciis. *Incipit*: Per istas fallacias possunt convenire Theologi.

LXXII Logica alia, de quinque Arboribus.

LXXIII Liber de Subjecto & Prædicato.

LXXIV Liber de conversione Subjecti & Prædicati per medium. *Incipit*: Quoniam opiniones. *Ita est in editione quam laudavimus Zetzneri* d; *non*, Quoniam opponentes, *ut apud Waddingum* e. *d* *e*

LXXV Liber de Syllogismis. *Idem forte cum eo qui sequitur*

LXXVI Liber de modo naturali & syllogistico, quo concluditur necessario & naturaliter Prædicatum esse in Subjecto. *Incipit*: Quoniam omnes quà sumus. E

LXXVII Liber de Affirmatione & Negatione & causis earum. *Incipit*: Quoniam omnia sunt.

LXXVIII Liber de quinque Prædicabilibus & decem Prædicamentis. *Incipit*: Quoniam quinque Prædicabilia.

LXXIX Liber de novis Fallaciis. *Incipit*: Quoniam intellectus humanus.

LXXX Liber, qui dicitur Fallacia Raymundi. *Incipit*: Quædam affirmatio.

ANNOTATA I. B. S.

a Genevæ *hîc scribitur pro* Genuæ, *nusquam enim me legere memini, Raymundum fuisse Genevæ: forte Proaza primus hujus Catalogi auctor, ex* Génoua, *Genevam formaverit.*

b *Ait Custurerius editionem hanc exstare in eodem Collegio Montis Sion, uti & genuinas editiones* Logicæ parvæ, *cum libris citatis in hoc Catalogo num.* VIII & XVI: *sed tamen editio est anni* MDXII, *ut ibi numero illo* VIII *dicitur*. F

c *Solum hunc librum Catalogo Waddingiano addit Antonius, cui Custurerius subscribit.*

d *Notat paginam* 166.

e *Waddingum hîc corrigit Antonius, recte opinor, cum ei adhæreat Custurerius, Librorum Lullianorum scrutator non indiligens.*

§. IV. LIBRI PHILOSOPHICI.

LXXXI Liber lamentationis duodecim Principiorum Philosophiæ, contra Averroistas, *scriptus Parisiis mense Februario anno* MCCCX, *dedicatusque Philippo Francorum Regi*. *Incipit*: Principum Illustrissimo. *In editione Argentoratensi Zetzneri sic inscribitur* a: Duodecim Principia Philosophiæ, quæ & lamentatio seu expostulatio Philosophiæ contra Averroistas, & Physica ejusdem Raymundi, dici possunt. *Ms. est in Bibliotheca Patavina, quæ fuit Nicolai Trevisani, Thomasino teste* b. *a* *b*

LXXXII Liber de principiis Philosophiæ, *scriptus Majoricæ* MCCC. *Incipit*: Cum Philosophia sit effectus primæ causæ.

LXXXIII Liber de ponderositate & levitate Elemen-

A Elementorum. *Incipit*: Ad requisitionem Medicorum.

LXXXIV Liber de Anima rationali, *absolutus Romæ* MCCXCIV, *atque editus Compluti per Guilielmum Brocar, anno* MDXIX c. *Incipit*: Quoniam Anima rationalis. *Tractatus Raymundi* De Anima *est Ms. Venetiis apud magnam domum Minorum Conventualium. Thomassinus Bibliothecæ Venetæ pag.* 109.

LXXXV Liber de reprobatione errorum Averrois. *Incipit*: Cum Christianos fideles.

LXXXVI Liber contra ponentes æternitatem mundi.

LXXXVII Liber de quæstionibus, super librum de Anima rationali motis. *Incipit*: Utrum Anima.

LXXXVIII Liber de actibus potentiarum Animæ æqualibus. *Incipit*: Utrum beatitudo.

LXXXIX Liber de Anima vegetativa & sensitiva.

d XC Physica nova d. *Incipit*: Cum aggredi.

e XCI De Natura e.

XCII Ars Philosophiæ. *Incipit*: Cum natura sit.

B XCIII De Consequentiis Philosophiæ. *Incipit*: Cum Philosophia.

XCIV Liber de generatione & corruptione.

XCV Liber de Graduatione Elementorum.

XCVI Liber super figura Elementari. *Incipit*: Elementa sunt quatuor.

XCVII Liber de qualitatibus, proprietatibus, & effectibus Elementorum.

XCVIII Liber de olfactu. *Incipit*: Ad inquirendum sensum.

XCIX Liber de possibili & impossibili. *Incipit*: Quoniam philosophantes.

C Ars compendiosa principiorum Philosophiæ, secundum Artem demonstrativam, in duas partes divisa. *Incipit*: Cum intendamus Artem valde compendiose componere.

CI Liber de Intensitate & Extensitate.

ANNOTATA I. B. S.

A *Conveniunt plane hac in classe Antonius & Custurerius cum Waddingo.*

a *In miscellaneis Lullianis citatur pag.* 112.

C b *Pag.* 113 *Bibliothecæ Patavinæ.*

c *Exstat ea editio in Collegio Baleari Montis Sion Soc. Jesu, cujus partem ad nos misit Custurerius, impressam cum Elogio Lulliano Nicolai de Pax, anno illo* MDXIX, *ut satis constat ex supra deductis.*

d *Sub titulo*, Liber novus Physicorum, *exstat in bibliotheca Collegii Balearis S. I. edita Barcinone per Carolum Amorosum Provensal*, MDXII.

e *Hunc librum superius perfectum dixi, ex Custurerio, in Insula Cypro Famæ Augustæ* MCCCI: *nisi legendum sit* MCCC, *ut alii Catalogi habent apud eumdem Custurerium pag.* 516, *quorum neutrum Chronologiæ à nobis stabilitæ repugnat.*

§. V. LIBRI METAPHYSICI.

a CII Metaphysica nova a *Incipit*: Quoniam quidem intellectus.

CIII Liber de Ente reali & rationis. *Incipit*: Quoniam intellectus.

CIV De Proprietatibus rerum.

CV Liber de Homine. *Incipit*: Cum sit decens. *Ms. Venetiis in magna domo Conventualium, teste Thomassino in Bibliotheca Veneta* b.

b CVI De magnitudine & parvitate Hominis, *Incipit*: O bone Deus.

ANNOTATA I. B. S.

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

Hic denuo planissime concordant Scriptores tres nuperrime citati.

a *Edidit & hoc opusculum Barcinone Carolus Amorosus Provensal* MDXII: *exstat in bibliotheca Collegii Soc. Jesu Palmæ Balearium, teste Custurerio.*

b *Citat Antonius paginam* 109.

§. VI. LIBRI VARIARUM ARTIUM.

CVII Ars politica.

CVIII Liber militiæ secularis. *Incipit*: Ad significandum septem.

CIX Liber de militia Clericali; *alias* de Clericis. *Incipit*: Liber iste.

CX Ars de Cavalleria; *vernacule, ut credo.*

CXI Tractatus de Astronomia, *absolutus Parisiis* MCCXCVIII. *Incipit*: Cum plures sint homines.

CXII Ars Astrologiæ. *Incipit*: Cum plures homines.

CXIII Liber de Planetis. E

CXIV Geometria nova. *Incipit*: Quoniam brevis intentio.

CXV Geometria magna. *Incipit*: Quoniam multum est.

CXVI De quadrangulatura & triangulatura Circuli; *alias appellatus*, Liber de Circulis. *Incipit*: Ad investigandum.

CXVII Ars cognoscendi Deum per gratiam, *vernacule. Incipit*: Deus es aquell ens.

CXVIII Ars arithmetica.

CXIX Ars divina.

§. VII. LIBRI MEDICINÆ.

CXX Ars de principiis & gradibus Medicinæ. *Incipit*: Quoniam omnis ars habet sua principia.

CXXI Liber de regionibus infirmitatis & sanitatis. *Scriptus in Monte Pessulano, anno* MCCCIII. *Incipit*: Quoniam multum est difficilis scientia.

CXXII Liber de arte Medicinæ compendiosa. *Incipit*: Ars ista hac intentione compilata est. *Continet hunc codex Vaticanus Ms.* 5902, *& Urbinatensis* 1083.

CXXIII Liber de pulsibus & urinis. F

CXXIV Liber de aquis & oleis. *Incipit*: Ego Raymundus.

CXXV Liber de Medicina theorica & practica.

CXXVI Liber de instrumento intellectûs in Medicina.

§. VIII. LIBRI JURIS.

CXXVII Ars utriusque Juris. *Scriptus in Monte Pessulano mense Ianuarii* MCCCVII, *Clemente V Pontifice. Incipit*: Quoniam scientia est longa.

CXXVIII Ars Juris particularis. *Incipit*: Quoniam vita hominis.

CXXIX Ars principiorum Juris. *Incipit*: Præsens ars.

CXXX Ars de Jure. *Incipit*. Quoniam scientia Juris.

ANNOTATIO I. B. S.

In his tribus Paragraphis nihil prorsus differunt Waddingus, Antonius & Custurerius. Vernonum prætermitto, quod is librorum classes negligat: poterit ad

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

calcem notari an ſaltem in numero concordet. Quamvis nec id operæ pretium videri poſſit, cum hac in re longe Vernono diligentius verſati ſint, citati tres Scriptores.

§. IX. LIBRI SPIRITUALES ET CONTEMPLATIONIS *a*.

CXXXI Liber Natalis pueri Jeſu, *ſcriptus Pariſiis anno* MCCCX, *Philippoque Francorum Regi dicatus, incipit*: Da, Domine, in te credentibus. *Editus fuit* Pariſiis apud Guidonem Mercatorem, *anno* MCCCCXCIX *b*.

CXXXII Liber de decem modis contemplandi Deum. *Incipit:* Ad honorem Dei contendere volumus.

CXXXIII Liber de Raptu.

CXXXIV Liber Contemplationis, quæ fit in Deo. *Incipit*: Summe Deus.

CXXXV Liber Blancherna, tractans de quinque ſtatibus perſonarum, de uxoratis, religioſis, Prælatis, Cardinalibus, & Pontificibus. *Tranſlatus eſt in linguam Valentinam, & demum impreſſus* Valentiæ per Franciſcum Jofredum, *anno* MDXXI. *Hæc de libro iſto Waddingus*. Præmittitur huic editioni, quam vidimus, epiſtola Joannis Bonlabii Catalani, ex oppido Roca-fort, de Queralt, qui forſan interpretatus ipſe librum fuit ex Latino. *Vulgaris titulus hic eſt:* Blanquerna, que tracta de ſinch eſtaments de perſones, de matrimoni, de religiò, de Prælatura, de Apoſtolical ſenyoria, la qual es en lo Pare Sant, y en los Cardenals, y del ſtat de vida hermitana contemplativa, debax los quals tot ſon contenguts: ordenat per lo illuminat Dotor y Martyr Maeſtre Ramon Lull, traduit y corrigit ara novament del primer orlginal, y eſtampat en nlergua Valenciana, ab lo Libre de Oracions e Contemplacions del inteniment en Deu, fet per lo matex Dotor.

CXXXVI Liber de Orationibus & Contemplationibus intellectûs. *Simul, uti diximus, typis editus Valentinâ linguâ anno* MDXXII. *Incipit*: En la ignorancia *c*.

CXXXVII Liber de meditationibus totius anni, aliàs de Amico & Amato. *Incipit:* Interrogavit Amicus ſuum Amatum, *Pariſiis editus* MDV. *Prodiit etiam* Rhotomagi, cum Annotationibus Martialis Cenomanenſis, tertii Ordinis S. Franciſci.

CXXXVIII Liber de laudibus B. Virginis Mariæ, *qui dicitur* Ars inventionum, *Pariſiis editus* per Guidonem Mercatorem MCCCCXCIX. *Incipit*: Quæſtiones, definitiones, laudes. *Hæc Waddingus. Sed per errorem editum fuit*, Ars inventionum, *cum* intentionum *ſit legendum. Editio hæc anni* MCCCCXCIX. *typis Joannis Parvi confecta, continet etiam Clericum & Phantaſticum, de quibus poſtea*. Jacobus Faber Stapulenſis editionem *e* procuravit, & procœmium addidit, *quo ſe ait multum in lectione horum operum proficere*.

CXXXIX Liber appellatus, Clericus, ſive pro Clericis. *Scriptus anno* MCCCXI, *ſeu verius* MCCCVIII, *ſimul cum præcedenti editus. Quibus adjungimus, illaudatum à Waddingo*,

CXL Phantaſticum, *ſcriptum anno* MCCCXI, *ut ibi dicitur*.

CXLI Liber de Confeſſione, *ſcriptus Majoricæ* MCCCXI *f*.

CXLII Liber de Orationibus. *Incipit*: com malos homens, *vulgaris*.

CXLIII Philoſophia amoris, *ſcripta Pariſiis menſe Octobris*, MCCXCVIII; *Pariſiis edita per Jacobum Fabrum Stapulenſem, & dicata Alphonſo de Aragonia, Cæſar-Auguſtano & Valentino Archiepiſcopo, anno* MDXVI, *in* 4. *Incipit:* Raymundus Pariſiis exiſtens. *Hæc Waddingus. Vernaculâ g Valentiæ linguâ Philoſophiam hanc amoris, ſive primitus ſcriptam ab auctore, ſive poſtea redditam, non dubitamus; ex quo in examine propoſitionum Raymundi noſtri, quod præceſſit definitivam ſententiam prædictam, teſtimonia multa hujus linguæ ex hoc libro, proferuntur, & in examen vocantur*.

CXLIV Liber Proverbiorum, *editus Venetiis* MDVII, *una cum diſputatione Eremitæ & Raymundi &c. de qua mox; & cum præcedenti* Philoſophia amoris, *anno* MDXVI *in* 4, *ſcriptus ab auctore Romæ. Incipit*: Cum Proverbium ſit. *Ita Waddingus. Seorſum vero Valentiæ à Joanne Jofredo* MDX *in* 4. Proverbiorum mille liber (*idemne an alius?*) *eſt Ms. in Bibliotheca Ambroſiana*. Proverbia & ſententias *Raymundi Venetiis edidit Joannes Tacuinus* MDVII. *Eſt in Bibliotheca Sapientiæ Romanæ h*.

CXLV Liber de centum nominibus Dei, *aliàs* Pſalterium. *Incipit*: Cum Saracenis. *Habetur etiam vernacule*, Con los Sarrayns.

CXLVI Orationes per regulas artis, verſibus rhythmicis vulgaribus.

CXLVII Horæ Deiparæ Virginis, vulgaribus modulis decantatæ. *Incipit:* A honor del major Senyor.

CXLVIII Elegiacus Virginis planctus, *vulgaribus verſibus*. Viveva en gran gaug la Verge Maria.

CXLIX Lamentatio, ſeu querimonia Raymundi, *ſcripta* MCCLXXXV, *vulgaris linguæ. Incipit:* Deus ab noſtra virtute *i*.

CL Carmina Raymundi conſolatoria, *vulgaris etiam ſermonis*.

Sò creat e eſſer mondat.

CLI Mille proverbia vulgaria: *Forte ille liber, qui eſt in Ambroſianâ*.

CLII Verſus vulgares ad Regem Balearium.

CLIII Tractatus *vulgaris metricus*, ſeptem fidei articulos demonſtrans.

CLIV Liber continens Confeſſionem, *ſcriptus Majoricæ* MCCCXII. *Incipit:* Cum peccatum ſit magna transgreſſio.

CLV Primum volumen contemplationum, *continens primum & ſecundum librum; & iſti continent viginti duas diſtinctiones. Incipit:* Jeſus Chriſt Senyor noſtro. *Waddingus: Liber hic contemplationum ſeu volumen primum, duos libros continens, editus fuit Pariſiis Latine, curâ Jacobi Fabri Stapulenſis, unà cum Blancherna Anachoretæ de Amico & Amato, apud Joannem Parvum,* MDV, *in folio k. Emptum à ſe, ait Faber, obolo uno hunc librum ab egeno quodam; tantique eſſe, ut lecto eo quidam ſtatim propoſitum fecerit amplexandi religioſum quemdam Ordinem; ſeque ipſum idem facturum ſubjungit, ni valetitudo eſſet impedimento*.

CLVI Secundum volumen *continens librum tertium, incipiens à diſtinctione* 23, *uſque ad* 32 *incluſive, ſcriptum l per Ægidium de Bret Brabantinum, die* XXVIII *Januarii, anno* MCCCCLXVII. *Incipit:*

Deus glorios & virtuos
A vos Senyor ſia donado.

CLVII Tertium volumen, *continens quartum librum à diſtinctione* 33, *uſque ad* 40 *incluſive. Eſt de oratione. Incipit*:

A Deus gran maravellos:
A vos Senyor ſia fatta reverencia *m*.

CLVIII

A CLVIII Quartum volumen, *& liber quintus*
n Contemplationum *n*.

CLIX De centum ſignis Dei. *Incipit:* Quoniam beatitudo hominum.

CLX De centum dignitatibus Dei. *Incipit:* Quidam homo.

CLXI Liber de expoſitione orationis Dominicæ. *Incipit:* Cum oratio, quam Dominicam.

CLXII Liber alius de eodem.

CLXIII Liber de Ave Maria.

CLXIV Liber dictus *Parvum Contemplatorium*, ſecundum Artem inventivam & Tabulam generalem factus.

CLXV Liber de Præceptis legis, Articulis fidei, & Sacramentis, per modum contemplationis. *Incipit:* Omnipotens Deus.

CLXVI Liber de virtutibus & peccatis, *Majoricæ anno* MCCCXII. *Incipit:* Cum ſit multum mirandum.

CLXVII Liber de compendioſa contemplatione; *cujus quodlibet caput incipit*; Die ac nocte. *Opus autem totum:* Cum ſit creatus homo.

CLXVIII Liber orationum, *factus pro Regi-*
o *na Aragoniæ Incipit:* Cum multi homines *o*.

B CLXX Liber de viis Paradiſi & viis Inferni.

CLXXI Liber de Orationibus & Contemplationibus. *Incipit:* In ignorantiam.

CLXXII Liber dictus, *Opus bonum*. *Incipit:* Cum multi homines.

CLXXIII Liber de Conſcientia.

CLXXIV Liber de gaudiis Virginis. *Aliter*, de Benedicta tu. *Incipit:* Inter alia verba.

CLXXV Liber de ſeptem Horis Officii Virginis Mariæ. *Incipit:* Ad honorem.

CLXXVI Liber alius ejuſdem argumenti.

CLXXVII Planctus doloroſus Dominæ noſtræ ſuper paſſionem filii ſui. *Incipit:* Virgo Maria.

CLXXVIII Ars Philoſophiæ deſideratæ, ad ſuum filium. *Incipit:* Solus eram in quodam.

CLXXIX Ars confitendi. *Incipit:* Cum ſit
p neceſſarium *p*.
q CLXXX Liber de doctrina puerili *q*. *Incipit:* Deus vult.

CLXXXI Doctrina alia puerilis parva. *Inci-*
C *pit:* Quoniam infideles.

CLXXXII Liber de prima & ſecunda Intentionibus ad Filium. *Incipit:* Cum deſiderans & jacens.

CLXXXIII Blancherna magnus. *Incipit:* Ad
r ſignificationem quinque plagarum *r*.

CLXXXIV Liber de placida viſione.

CLXXXV Liber de conſolatione eremitica.

CLXXXVI Ars ut ad Deum cognoſcendum & diligendum majorem virtutem habere poſſimus. *Incipit:* Cum intendemus.

CLXXX. II Liber ducentorum carminum, *vulgaris linguæ*.

CLXXXVIII Liber de vita divina.

CLXXXIX Liber de definitionibus Dei.

CXC Primo libre, el Deſconſuelo de Ramon.
ſ *vernaculus ſ*.

CXCI Liber Hymnorum.

CXCII Liber ſex mille Proverbiorum, in omni materia.

ANNOTATA I. B. S.

a *Præmiſi huic Catalogo num.* 28, *judicium*
Junii Tomus V.

Waddingi, quo teſtatur, libros qui de contemplatione aliiſque piis argumentis tractant, devotionem ſpirare, & fidei dilatandæ præferre ardorem. EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.
Nulla tres inter Auctores noſtros eſt diſcrepantia numeri. Quæ Waddingo ſupperaddit, notat ipſe Antonius, quem ad verbum deſcripſit Cuſturerius.

b *Habent editionis illius exemplum Patres Franciſcani cœnobii Majoricenſis; & aliud, commodatum habuit, à viro aliquo nobili, Cuſturerius.*

c *Exſtat utriuſque libri editio in bibliotheca Collegii Balearis Montis Sion S. I. & paſſim apud Majoricenſes.*

d *Plures Libelli hujus editiones variis linguis refert Cuſturerius pag.* 483, *unam præ manibus habeo Pariſienſem anni* MDCXXXII *apud Dionyſium Moreau, ſub hoc titulo.* Blaquernæ Anachoretæ interrogationes & reſponſiones CCCLXV, de Amico & Amato, Raymundo Lullo, ſancti Franciſci Tertiario auctore: claruit circa annum Domini MCCXC. Libellus omnibus viris ſpiritualibus non minus jucundus quam utilis. *Vide Epilogum.*

e *Servatur apud Franciſcanos Majoricæ, & eam habuit Cuſturerius ab Equite Majoricenſi commo-* E
datam.

f *Cuſturerius annum notat* 1309: *neuter convenit, ſcribendus videtur annus* 1312, *quo Raymundus Majoricæ fuit.*

g *Erat ea, opinor, lingua vulgo Lemovicenſis, qua vere ſcriptam eam Philoſophiam exiſtimat Cuſturerius, aſſerens pag.* 512, *habere ſe copiam ejus manuſcriptam. Sed de eo Libro ſermo recurret inferius, ubi de Bulla Gregoriana.*

h *Et in bibliotheca Collegii Balearis Montis Sion Societ. Jeſu inquit Cuſturerius: ſed editionem eam, monet, ſcatere erratis typographicis. Exſtant in eadem bibliotheca editiones, de quibus ad numeros* XI, XVI *&* LXI *hujus Catalogi.*

i *Recte ait Cuſturerius, legendum* ab voſtre virtut. *Prodiit ille hiſpanice Majoricæ typis Gabrielis Guaſp* MDCVI, *una cum Vita Raymundi ſcripta à Canonico Segui, exſtatque in bibliotheca Montis Sion, in qua etiam eſt M. S. idiomate Majoricenſi. Quo anno librum illum,* Deſconſuelo *ſive* Lamentatio, *compoſuerit Raymundus, examinat Cuſturerius pag.* 518. *Hoc certum videtur, per errorem ſcribi ab Antonio annum* MCCLXXXV, *cum ibi profiteatur Raymun-* F
dus, ſe per triginta annos laboraſſe ad promovendam Maurorum converſionem, qui procul dubio deſumendi ſunt ab anno MCCLXXV; *unde & Cuſturerius veroſimillime putat, libri illius ſcriptionem non poſſe pertinere niſi ad annum* MCCCV, *quidquid copiæ, tum impreſſæ tum Mſs. varient, imperitorum manu editæ vel correctæ.*

k *Exſtat eâ formâ in Conventu S. Franciſci Majoricenſi, qualem & Cuſturerio commodavit Eques Majoricenſis.*

l *Dicere, voluit*, tranſcriptum.

m *Ms. antiquo charactere aſſervatur in ſæpe citata bibliotheca Montis Sion.*

n *Supradicta quatuor volumina, teſte* Cuſturerio, *exſtant vulgari idiomate Mſs. antiquiſſimo charactere in ſubtiliſſima membrana, in bibliotheca Collegii Majoricenſis B. Mariæ de Sapientia.*

o *Exſtat vernacule Ms. pervetuſtum in Collegio Majoricenſi B. Mariæ de Sapientia, & incipit:* Com molts homés. *Prope finem autem habet;* Finit eſt aqueſt libre de oracios, è de doctrina de amar Deu, en Barcelona en Lañy MCCXCIX. Lo qual libre es fet a requeſte del molt noble Señyor on Jaume Rey de Aragò, e la molt alta dona Blanca ſe muller. *Ubi advertit Cuſturerius, ſermonem*

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

esse de Jacobo II. Aragoniæ Rege, qui duxit uxorem Blancam, filiam Caroli Andegavensis Regis Neapolitani.

p *Doctor Petrus Benassar, in suo Memoriali ad Regem Catholicum, ait, hunc librum typis fuisse datum Barcinone* MDLXVII, *cum facultate D. Guillermi Cassador, Episcopi Barcinonensis, cujus litteras affert.*

q *Extat Ms. vernacule in bibliotheca Collegii Balearis Montis Sion Soc. Jesu.*

r *Videtur esse liber, de quo num.* CXXXV *hujus Catalogi. Incipit enim:* A significança de les cinc nafres.

s *Videtur esse liber de quo num.* CXLIX.

§. X. LIBRI PRÆDICABILES.

CXCIII Ars prædicabilis, *scripta Majoricæ* MCCCXII. *Incipit*: Cum hæc sit major ars prædicationis.

CXCIV Liber super quatuor sensus S. Scripturæ.

CXCV Ars prædicandi major. *Incipit*: Cum
B prædicatio.

CXCVI Ars prædicandi minor. *Incipit*: Cum ars major.

CXCVII Liber quinquaginta duorum Sermonum, contra omnes incredulos.

CXCVIII Commentaria in primordiale Euangelium Joannis, seu in cap. I Euangelii Joannis: In principio erat Verbum. *Editus fuit Ambiani in ædibus Francisci de Halenvim, ejusdem urbis Episcopi, anno* MDXI. *Incipit*: Hæc propositio varias intelligentias habet.

ANNOTATIO I.B.S.

Nihil hic annotatione dignum recurrit, nisi quod Waddingi Catalogum secutus est Antonius, & utrumque Custurerius: quodque Claudius Robertus in Episcopis Galliæ, Ambianensem Episcopum præfatum appellet Franciscum de Haluin de Piennes; *Sammarthani* de Hallwin, *quem anno* 1502 *ordinatum vicennem dicunt, dispensante Alexandro VI, & obiisse* 1537. *Addit Robertus, eodem anno obiisse Carolum Bovillum, Canonicum Ambianensem; eum scilicet, qui Raymundi*
C *Vitam scripsit.*

§. XI. LIBRI QUODLIBETALES, SEU VARIARUM RERUM.

CXCIX Liber primæ & secundæ intentionis, *qui agit de virtutibus & vitiis, ac variis hominum statibus, vernacule.* Aquest llibre qui primerament. *Alius, ut videtur, à superius laudato, ad filium.*

CC Liber de miraculis cæli & mundi, *vernacule. Incipit*: En tristitia é en llanguiment.

CCI Arbor scientiæ. *Prodiit* Lugduni, opera Gilberti de Villiers, MDXV. *Incipit*: In desolatione & fletibus *a*.
a

CCII Liber quæstionum quodlibetalium super Artem inventivam veritatis. *Incipit*: Quæstiones.

b CCIII Liber De fine *b*. *Incipit*: Cum mundus
c in malo *c*. *Hunc librum laudat auctor ipse in* Disputatione inter Raymundum & Homerium (*de qua postea*) *his verbis*: Ex his tribus ordinamentis fortasse mundus redire posset in bonum statum, ut largius locuti sumus in libro, De fine, & quem præsentavimus Regi Aragoniæ (*Jacobo II*) & ipse statim misit illum ad Dominum Papam (*Clemen-*
tem V, ut existimo) qui nunc ipsum habet, quando in Monte Pessulano me præsente, obtulit totum suum regnum, suam personam, suam militiam, & thesaurum, ad pugnandum contra Saracenos, omni tempore quo placeret Domino Papæ & Dominis Cardinalibus. Sum ego de hoc certissimus, quia tunc temporis præsens eram. *Convenerunt quidem in Monte Pessulano Clemens V., recens electus anno* MCCCV; *& Jacobus Aragonum Rex, ut Surita refert lib.* 5, *cap.* 68.

Proposuisse, ait, se in hoc libro, ad sustentandam, adversus Saracenorum impressionem & immensam potentiam, Christianam Ecclesiam, tria remedia; quæ quidem omni tempore non inutilia videri poterunt. Primum ut curaret summus Pontifex quatuor aut quinque fundari monasteria Religiosorum, in quibus alerentur, ac in linguis infidelium, Theologiaque instruerentur ii, qui ex instituto, ad annuntiandum toto orbe Euangelium tempore opportuno mittendi essent.

Alterum, ut ex militaribus Ordinibus Templi, Hospitalis, Alemanorum (scilicet Theutonicorum) Uclensium (Hispanum nosti Ordinem S. Jacobi, cujus caput Ucleſii domus) Calatravæ, atque Sepulcri, E *novus fieret Ordo, novæ etiam appellationis, isque in confiniis ditionis Maurorum constitueretur, ut adversus eos bellum gereret, ducto initio à Granatensi*, in qua (*ait*) magnus thesaurus Saracenorum est, & fundamentum lapideum, & quia prope est. *Eoque regno expugnato transitum in Africam facerent, qua ex parte, & non aliunde, ad Hierosolymitanam expeditionem pergi debere existimabat.*

Tertium, quod Dominus Papa, & Domini Cardinales (*audis ejus verba*) decimam totius Ecclesiæ, quam dant Regibus Christianis, consignarent ad istam sanctam expeditionem & passagium *&c.* quia decima ideo à laborantibus data est, ut Ecclesia per ipsam honoretur, & augeatur Fides catholica; non autem ut Reges ipsam deducant in alios usus, forsitan non bonos. *Hæc ille. Plane decimæ, Jacobo Aragoniæ Regi concessæ à Bonifacio VIII per triennium, circa annum* MCCCIII, *meminit Surita lib.* 5. *cap.* 60. *Ista omnia non inutilia existimavimus hic annotari, ut posteritas discat, hac senis Raymundi arte quandoque sapere.*

CCIV Consilium Raymundi, *lingua Balearica. Incipit*: Un consill vull comensar. F

CCV Liber de acquisitione Terræ-sanctæ. *Incipit*: Ad acquirendum.

CCVI Liber de Antichristo. *Incipit*: Omnipotens Deus.

CCVII Liber de mirabilibus Orbis, *dictus* Felix. *Incipit*: In tristitia & languore. *Et valde commendatur. Waddingus*: *Hic idem est quidem cum vernacula lingua alio, jam laudato; De mirabilibus cæli & mundi num.* 199: *id enim ostendit principium simile utrobique notatum d.* d

CCVIII Liber de civitate mundi. *Messanæ scriptus anno* MCCCXIV, *uno ante obitum. Incipit*: Civitas est locus.

CCIX Liber variarum Quæstionum.

CCX Liber de gradu superlativo.

CCXI Liber de virtute veniali & mortali, *ad Regem Sancium, scriptus Majoricæ* MCCCXII. *Incipit*: Quoniam plerique homines.

ANNOTATA I.B.S.

a *Librum hunc etiam in bibliotheca Collegii Balearis Montis Sion asservari testatur Custurerius, non Lugdunensis, sed Barcinonensis editionis, typis Petri Posa* MDV.

b E

A b *Et hic ibidem reperitur, editus Majoricæ* MDCLXV *apud Raphaëlem Moga. Superius indicavimus ſcriptum fuiſſe in Monte Peſſulano* MCCCV.

c *Horum nihil Waddingus; ſufficiat nota Antonii, ut, quid de hoc opere ſentiendum ſit, intelligatur.*

d *Bene id advertit Antonius; verum ſi ex iiſdem Librorum initiis ad eorum confuſionem inferendam proceditur, quidni & idem cum illis dicatur Liber* CCI, *qui incipit:* In deſolatione & fletibus? *Ceterum notat Cuſturerius, Librum de* Mirabilibus orbis *inveniri Ms. in bibliotheca cœnobii S. Franciſci Majoricæ.*

§. XII. LIBRI VARIARUM DISPUTATIONUM SEU CONTROVERSIARUM.

CCXII Liber de Gentili & tribus Sapientibus, *ſcriptus in Monte Peſſulano* MCCCVII. *Incipit:* Deus excellentiſſime, cujus imperium *a*.

a

CCXIII Tractatus de Articulis Fidei. *Scriptus Romæ lingua vulgari* MCCXCVI, *& tranſlatus in Latinum Majoricæ* MCCC. *Incipit*: Cum aliqui

B dicant. *Ms exſtat inter libros Urbini Ducis in Vaticana Bibliotheca, codice* 956 b.

b

CCXIV De Deo ignoto, & de Mundo ignoto, *Pariſiis menſe Martio* MCCCX. *Incipit:* Ad oſtendendum per quem Deus.

CCXV Liber de Efficiente & Effectu, *Pariſiis menſe Martio* MCCCXII. *Incipit*: Pariſiis Raymundus & Averroiſta diſputabant.

CCXVI Diſputatio Raymundi & Averroiſtæ de quinque Quæſtionibus. *Incipit:* Pariſiis fuit magna controverſia inter.

CCXVII Liber contradictionis inter Raymundum & Averroiſtam, de centum Syllogiſmis circa myſterium Trinitatis, *Pariſiis ſcriptus menſe Februarii* MCCCX. *Incipit:* Accidit quod Raymundiſta.

CCXVIII Liber alius de eodem argumento, *in Monte peſſulano, menſe Martio* MCCCIV. *Incipit:* Antequam Raymundus, ſive Raymundiſta.

CCXIX Liber de forma Dei, *quem aliàs vocat* Parvam artem pro cognoſcendo Deum, *ſcriptus menſe Iulii* MCCCXI. *Incipit:* Quoniam Deus eſt ens.

CCXX Liber, utrum fidelis poſſit ſolvere &

C deſtruere omnes objectiones, quas infideles poſſunt facere contra ſanctam fidem Catholicam, *Pariſiis menſe Auguſti* MCCCXI. *Incipit*: Accidit quoque circa Pariſios.

CCXXI Liber diſputationis intellectûs & fidei, *in Monte Peſſulano menſe Octobri anno* MCCCIII. *Incipit*: Theologorum ſtudia *c*.

c

CCXXII Liber appellatus Apoſtrophe, in quo probantur Articuli fidei, *ſcriptus Romæ in vigilia S. Ioannis Baptiſtæ* MCCXCVI. *Incipit:* Ad probationem Articulorum fidei. *Prodiit in va-*

d *riis locis* d.

CCXXIII Liber de demonſtratione per æquiparantiam, *in Monte Peſſulano menſe Martio* MCCCIV. *Incipit*: Quoniam quidquid demonſtratum fuit ab antiquis. *Editus fuit* curâ Alphonſi de Proaza, Valentiæ apud Joannem Gofredum MDX, *cum Diſputatione, de qua mox, Raymundi & Homerii,*

e *& aliis* e.

CCCXXIV Liber de convenientia, quam habent fides & intellectus in objecto, *ſcriptus ibidem, ſive anno* MCCCIV, *ſive* MCCCVIII, *ſive tandem* MCCCX: *variant enim exemplaria. Incipit*: Dividitur iſte liber.

CCXXV Liber de iis quæ homo de Deo debet credere, *ſcriptus in Armenia in urbe Alleas, menſe Ianuario* MCCCI. *Incipit:* Con malos Chriſtians. *Vernacula igitur lingua eſt.* EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

CCXXVI Liber de Subſtantia & Accidente, in quo probatur Trinitas, *ſcriptus in civitate Meſſana menſe Octobri*, MCCCXIII. *Incipit:* Quoniam per plures modos. *Prodiit* Valentiæ, Alphonſi Proazæ curâ, per Joannem Gofredum MDXX *f.* f

CCXXVII Liber de Trinitate in Unitate, ſive de eſſentia Dei, *ſcriptus anno* MCD *g. Incipit*: g Quoniam infideles derident Chriſtianos.

CCXXVIII Diſputatio Raymundi Lulli & Homerii Saraceni, primo habita inter eos in urbe Bugiæ Sermone Arabico, poſtea tranſlata in Latinum ab eodem Lullo, Piſis in monaſterio S. Dominici anno MCCCVIII. *Incipit:* Quidam homo Chriſtianus, cui nomen erat Raymundus. *Edidit hanc Valentiæ per Joannem Gofredum, Alphonſus Proaza, Bartholomæo Gentili nobili Genuenſi nuncupatam, anno* MDX, *una cum aliis, ſcilicet,* De demonſtratione per æquiparantiam; *& proxime ſequenti hanc diſputationem alia,* Quinque ſapientum *h. Continet diſputatio hæc, inter Raymundum* h *Chriſtianum & Homerium Saracenum, ex condicto Bugiæ habita, rationes omnes, quibus Saraceni errores ſuos, Chriſtianique his diſjectis, legem ſuam tuentur: quam quidem Arabice ab utroque conſcriptam (in ea quippe lingua, ut ipſe ait, doctiſſimus erat) Raymundus ab Africa exſilio miſſus, cum omnibus bonis ſuis & libris,* qui ſibi (*ait*) cariores erant, *juxta Piſanum portum naufragio amiſit. Sed poſt aliquot dies memoriâ excuſsâ, Latino ſermone deperditum opus reſtauravit, Papæque & Cardinalium Collegio dioavit, inde ut diſcerent quibus argumentis peſtiferam Mahometi legem ſequaces ejus propugnarent.* b E

CCXXIX Diſputatio quinque hominum ſapientum, *abſoluta in civitate Neapoli* MCCXCIV; *ſimulque cum ſuperiore diſputatione edita* Valentiæ MDX; *ſcilicet primi Latini, ſecundi Græci, tertii Neſtoriani, quarti Jacobitæ, quinti Saraceni. Ms. exſtat in Bibliotheca Veneta S. Antonii, teſte Thomaſino in Biblioth. Veneta pag.* 11.

CCXXX Liber de exiſtentia & agentia Dei, contra Averroëm. *Incipit:* Quoniam cognoſcere & amare. *Pariſiis ſcriptus* MCCCXI.

CCXXXI Declaratio Raymundi Lulli, per modum Dialogi, edita contra CCXVIII opiniones erroneas aliquorum Philoſophorum, & damnatas ab Epiſcopo Pariſienſi: quam ipſe auctor præſentavit eidem Epiſcopo Pariſienſi, & Cancellario ac Rectori Univerſitatis. *Incipit*: In quadam ſilva. F

CCXXXII De ſignificatione fidei & intellectûs.

CCXXXIII Ars Theologiæ & Philoſophiæ myſticæ contra Averroëm. *Incipit*: Cum ad ſanctam fidem.

CCXXXIV Liber de Spiritu ſancto contra Græcos.

CCXXXV Quod in Deo non ſint plures quam tres Perſonæ. *Incipit*: Ad probandam.

CCXXXVI De non multitudine eſſe divini. *Incipit*: Præſuppono.

CCXXXVII Quid habeat homo credere. *Incipit:* Cum ſint plures Chriſtiani.

CCXXXVIII De ente ſimpliciter per ſe, contra errores Averrois. *Incipit*: Quoniam Deus eſt *i*. i

CCXXXIX De perverſione entis removenda. *Incipit*: Facta hypotheſi.

CCXL De minori loco ad majorem, ad probandam

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

bandam Trinitatem, & Incarnationem. *Incipit*: Quoniam aliqui Chriſtiani.

CCXLI De Concordantia & Contrarietate. *Incipit*: Ad idem probandum.

CCXLII De probatione unitatis Dei, Trinitatis, Incarnationis, Creationis, & Reſurrectionis. *Incipit*: Cum aliqui dicant.

CCXLIII De quæſtione quadam, valde alta & profunda. *Incipit*: Accidit quod circa Pariſios.

CCXLIV Diſputatio trium Sapientum; *alias* De Gentili. *Forte, ait Waddingus, erit alius liber à primo hujus claſſis ſeu ordinis (nempe ſub num.* CCXII) *quia ponitur aliud principium*: Cum longo tempore.

CCXLV Liber de reprobatione errorum Averrois. *Incipit*: Cum Chriſtianos fideles.

CCXLVI Liber de meliore lege.

CCXLVII Liber contra Judæos.

CCXLVIII Liber de reformatione Hebraica.

CCXLIX Liber de participatione Chriſtianorum & Saracenorum. *Incipit*: Raymundus veniens.

B CCL De adventu Meſſiæ contra Judæos. *Incipit*: Duo viri.

CCLI Liber de vera credentia, & falſa. *Incipit*: Perveniens ad tempus.

CCLII Liber de probatione Articulorum fidei. *Incipit*: Quoniam infideles.

CCLIII Diſputatio Petri Clerici & Raymundi Phantaſtici. *Incipit*: Accidit duos homines. *Idem forſan opus cum ſupra laudatis num* CXXXIX *&* CXL *k*.

k

CCLIV Liber dictus Dominus, quæ pars? Fuit (*uti quidam aſſerunt*) Diſputatio Raymundi

l & Scoti, *qui æquales vixerunt Pariſiis l*.

CCLV Liber de probatione Fidei Catholicæ.

CCLVI Tractatus de modo convertendi infideles.

CCLVII De duobus Actibus finalibus. *Incipit*: Duodecim Syllogiſmos.

ANNOTATA I.B.S.

a *Originale vernaculum illius libri exſtare in Bibliotheca regia S. Laurentii in Eſcuriali, ſimul cum vernaculo, itidem originali, Philoſophiæ Amoris, de qua, libro* CXLIII *hujus Catalogi, relatum ſibi aſſerit Cuſtur erius à Doctore Joſepho Baſſa, tunc Rectore Academiæ Salmanticenſis.*

C

b *De hoc libro ita Cuſturerius pag* 514: Tranſlationem hujus tractatus vidimus manuſcriptam ex antiquiſſimo charactere in eodem codice, in quo deſcripta eſt vita Raymundi, quam ſcripſerunt auctores contemporanei, continetque iſte tractatus folium & dimidium in quarto. *Adducitque ibidem citatus Scriptor alteram Raymundi proteſtationem, qua ſcripta ſua* humiliter ſubmittit correctioni Eccleſiæ Romanæ ſacroſanctæ, *de quibus nos ſupra abunde egimus. Addit præterea pag.* 616, *exſtare in bibliotheca Collegii B. Mariæ de Sapientia, in duplici codice Ms. in quorum altero eſt redactus in compendium, in altero ſcriptus ſatis fuſe.*

c *Eam Diſputationem vidiſſe ſe, ait Cuſturerius, manuſcriptam, ex antiquiſſimo charactere in Collegio B. Mariæ de Sapientia.*

d *Exſtat in bibliotheca Collegii Balearis Montis Sion, editus Barcinone per Petrum Poſa* MDIV, *& Majoricæ* typis viduæ Guaſp MDCLXXXVIII, *ſi non ſit legendum* 1608.

e *Exſtant ii libri ex hac editione in eadem bibliotheca Montis Sion, in qua typographi nomen eſt* Joannes Jofredus. D

f *Legendum, inquit Cuſturerius,* MDX; *ut patet ex editione, quæ in præfata bibliotheca habetur, cum libris* CCXXIII *&* CCXXVIII *hujus Catalogi.*

g *Bene advertit Cuſturerius errorem Librarii ſive Typographi, ſed per ſimilem typographicum corrigit; cum Raymundus obierit* MCCCXV, *non* MDXV.

h *Jam dixi, exſtare hanc editionem in ſupradicto Collegio Montis Sion.*

i *Putat Cuſturerius, eum librum à Raymundo bis eſſe ſcriptum, niſi ſit omnino diverſus ab eo de quo num.* CCLXI *hujus Catalogi. Ceterum ſub initio hic citato,* Quoniam Deus eſt, *exſtare illum ait Ms. in bibliotheca Majoricenſi cœnobii S. Franciſci.*

k *Si Cuſturerio creditur, idem eſt cum libro* CXL *hujus Catalogi, edito* Pariſiis *per* Joannem Parvum MCCCCXCIX, *qualis oſtenditur in jam dicto cœnobio Majoricenſi S. Franciſci.*

l *Utrum B. Raymundus cum celebri Scoto egerit Pariſiis, an forte cum altero, incertum eſt: copiam opuſculi ſub hoc titulo, habuit Eques Majoricenſis, citatus à Cuſturerio pag.* 529.

E

§. XIII. LIBRI THEOLOGICI.

CCLVIII Liber Quæſtionum ſuper quatuor libros Sententiarum, *ſcriptus Pariſiis* MCCXCVIII, *infra octavam Aſcenſionis. Prodiit* Lugduni MCDXCI, *&* Panormi per Joannem Tacuinum MDVII: *item cum Thomæ Atrebatenſis in eoſdem libros Quæſtionibus, Venetiis* MDVII *in* 4. *Incipit*: Raymundus Pariſiis ſtudens *a. Ms. Exſtare hunc commentarium in Collegio Complutenſi Ildephonſi, docet Petrus Alva in* Militia Conceptionis, *verbo*, Raymundus Lullus. *Lucas quidem Waddingus, qui hoc vidit, de eo ſic olim cenſuit*: Opus Theologicum in libros quatuor Sententiarum eo majorem ingerit admirationem, quo copioſius miris & inuſitatis modis loquendi omnia fidei comprehendit arcana, & de ſingulis Theologiæ controverſiis plures inſtituit quæſtiones. *Codex quidem Urbinatenſis* 1085, *inter libros Vaticanos, forſan id opus continet, ſub hac inſcriptione*: Ars generalis, ſive quæſtiones ſuper Sententias. *Plane* Diſputatio Eremitæ & Raymundi ſuper aliquibus dubiis Sententiarum Petri Lombardi; *compilatus ſcilicet (ut in fine legitur) tractatus Pariſiis* MCCXCIX, *prodiit una cum Proverbiorum opere, de quo jam dictum fuit, Venetiis anno* MDVII *in* 4, *quæ editio exſtat in Eccleſia Hiſpalenſi* b. *a*

F

b

CCLIX Quæſtiones Magiſtri Thomæ Atrebatenſis, ſolutæ ſecundum Artem, *ſcriptæ Pariſiis* MCCXCIX. *Incipit*: In Chriſto Domino *c. Meminit in hoc opere libri* De Geometria, *& alterius* De principiis Theologiæ, *quibus ſe diſtineri per eos dies prodit.* *a*

CCLX Liber De Deo, *vernaculus*. Com lo principal fi.

CCLXI Liber de Ente ſimpliciter abſoluto, *ſcriptus Vienna tempore Concilii Viennenſis, anno* MCCCXII. *Incipit*: Ens ſimpliciter abſolutum *d*. *d*

CCLXII Liber de eſſe Dei, *Majoricæ* MCCC. *Incipit*: Eſſe Dei vocamus *e*. *e*

CCLXIII Liber de principiis Theologiæ, *jam laudatus* CCLIX. *Incipit*: Theologia eſt ſcientia *f*. *f*

CCLXIV Liber de conſequentiis Theologiæ

CCLXV De inveſtigatione divinarum dignitatum. *Incipit*: Quidam homo.

CCLVI Liber de Trinitate.

A CCLXVII Liber de Trinitate triniſſima. *Incipit:* Quoniam ſecundum.

CCLXVIII De inventione Trinitatis.

CCLXIX De unitate & pluralitate Dei, *ad*
g *Regem Franciæ. Incipit:* Ad venandum *g*.

CCLXX De inveſtigatione veſtigiorum productionis divinarum Perſonarum. *Incipit:* Inveſtigationem iſtam.

CCLXXI De divinis Dignitatibus. *Incipit:* Nullum majus bonum.

CCLXXII De propriis & communibus Rationibus divinis. *Incipit:* Ad probandum.

CCLXXIII De poteſtate divinarum Rationum. *Incipit:* Quoniam infideles.

CCLXXIV De Infinitate divinarũ Dignitatũ.

CCLXXV De actu majori, ſcilicet actu divinarum Dignitatum. *Incipit:* Actum majorem vocamus.

CCLXXVI De Definitionibus Dei. *Incipit:* Definitiones Dei.

CCLXXVII De Nomine Dei. *Incipit:* Quia Deus.

CCLXXVIII De Unitate Dei. *Incipit:* Quo-
B niam quidquid eſt.

CCLXXIX De Perfeitate Dei. *Incipit:* Volo credere.

CCLXXX De Natura Dei. *Incipit:* Dicitur quod divina natura.

CCLXXXI De Vita Dei. *Incipit:* Legitur in ſacra Pagina.

h CCLXXXII De Eſt Dei *h*. *Incipit:* Appellamus Eſſe Dei.

CCLXXXIII De Eſſe Dei. *Incipit:* Utrum æternitas Dei.

CCLXXXIV De Eſſentia & Eſſe Dei, *ſcriptus in civitate Meſſanæ, menſe Decembri* MCCC-
i XIII. *Incipit:* Dicitur quod in hac vita *i*.

k CCLXXXV De Forma Dei *k*. *Incipit:* Quoniam Deus.

CCLXXXVI De Inventione Dei. *Incipit:* Omnia illa ſine quibus.

CCLXXXVII De Memoria Dei; *in civitate Meſſanæ, menſe Martii;* MCCCXIV. *Incipit:* Quoniam
l de divina memoria *l*.

CCLXXXVIII De Voluntate Dei abſoluta & ordinaria.

C CCLXXXIX De Poteſtate Dei. *Incipit:* Ad cognoſcendum.

CCXC De Poteſtate pura. *Incipit:* Credere.

CCXCI De Poteſtate Dei infinita & ordinaria. *Incipit:* Quoniam multi ſunt.

CCXCII De divina Veritate. *Incipit:* Quoniam quidquid eſt.

CCXCIII De Bonitate pura.

CCXCIV De Productione divina.

CCXCV De Scientia perfecta. *Incipit:* Ad inveſtigandum.

CCXCVI De majori Agentia Dei. *Incipit:* Duobus modis.

CCXCVII De infinito Eſſe. *Incipit:* Duobus modis.

CCXCVIII De perfecto Eſſe. *Incipit:* Quoniam infinitum.

CCXCIX De Ente infinito. *Incipit:* Quoniam humana.

CCC De Ente abſoluto. *Incipit:* Quoniam Theologia.

CCCI De Objecto infinito. *Incipit:* Quoniam multi ſunt.

CCCII De inveniendo Deo, *Incipit:* Cum
m Deus creaſſet *m*.

CCCIII Liber de Deo. *Incipit:* Appellamus autem Ens. EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

CCCIV De Deo majori & minori. *Incipit:* Cum Deus creaviſſet.

CCCV De Deo & mundo, & convenientia eorum in Jeſu Chriſto.

CCCVI Liber de Deo & Jeſu Chriſto. *Incipit:* Cum ſit finis principalis *n*. *n*

CCCVII De Incarnatione. *Incipit:* Quoniam Deus benedictus.

CCCVIII Liber ad intelligendum Deum. *Incipit:* Ad intelligere.

CCCIX Liber dictus, Propter bene intelligere, diligere & poſſificare. *Incipit:* Multum eſt delectabile.

CCCX Liber de prædeſtinatione & libero arbitrio. *Incipit:* Cum prædeſtinatio.

CCCXI Liber alius, De prædeſtinatione. *In-*
cipit: Quoniam plures *o*. *o*

CCCXII Liber de natura angelica. *Incipit:* Quoniam Angeli.

CCCXIII Liber de locutione Angelorum. *Incipit:* Raymundus jacens.

CCCXIV Liber de hierarchiis & ordinibus E
Angelorum.

CCCXV Liber de Angelis bonis & malis.

CCCXVI Liber de conceptu virginali. *Incipit:* Contigit quod.

CCCXVII Liber alius, de conceptu virginali.

CCCXVIII Liber de creatione. *Incipit:* Multi ſunt qui credunt.

CCCXIX Liber de juſtitia Dei. *Incipit:* Juſtitia eſt forma.

CCCXX Liber de conceptione Virginis Mariæ. *Waddingus.*

Unus ex tribus his, ejuſdem argumenti p *libris, eſt liber* *p*
De conceptione Virginis Mariæ, ab omni culpa originali immuni, *qui editus fuit* Hiſpali, impenſis fratris Martini de Almodovar Ordinis Calatravæ, apud Paulum de Colonia, MCDXCI *in* 4 q. *Quæ* *q*
diſputatio eſt inter Monachum quemdam Dominicanum & Laicos duos, quorum alter Canonum peritus eſt. Hunc eumdem editum fuiſſe Valentiæ anno MDXVIII *in* 4, *cura Raphaëlis Gerardi Tarraconenſis, qui Comiti Olivæ Seraphino de Scintillis dicavit, refert Petrus de Alva in* Militia Conceptionis. *Hiſpanice tandem prodiit, ſimulque Latine, Bruxellis* M- F
CCLXV *in* 4, *D. Alphonſo de Cepeda interprete* r. *r*

Hunc tamen librum non eſſe Raymundi Lulli, bene conjectatur idem Petrus Alva; cum auctor meminerit Decreti, ſuper Conceptionis myſterio ab Aragonum Rege emanati; inveteratamque vocat diverſitatem, quæ de hoc ſanctiſſimo Conceptu inter Chriſti fideles eſſet; quod quidem de Raymundi tempore, quo vixit Joannes Duns Scotus, hujus controverſiæ anteſignanus, quóque nondum Joannis I. Aragoniæ Regis, princeps hac ſuper controverſia decretum prodierat, intelligi poſſunt f. *Perperam autem Alva confingit Raymundum alium de Centillis, vel Centelles, Aragonenſem & Canonicum, ut ei hunc librum adſcribat, motus diſticho iſto* *f*

En ego, Centillis, ſcutum pro Virgine præſto;
Contra hoſtes præſto bella parare ſuos.

Quod quidem ad dictum Olivæ Comitem Seraphinum de Centellas, & ejus gentem Scintillarum, cui librum dedicat, referendum omnino eſt. Quare credendum magis ei puto, cum refert, in bibliotheca Eſcurialenſi hunc librum aſſervari Ms. ſub nomine cujuſdam Raymundi de Aſtruch de Cortyelles, Avenione menſe ante ann. MCCCV *ſcriptum; qui quidem Raymundus, ut habetur in codice iſto,* Canonicus

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

tunc erat. Vit (*Vicenſem credimus*) & ibi in bono dies ſuos finivit extremos, cujus anima requieſcat in pace. *Creditque Alva, corrigendum, pro anno prædicto, annum* MCCCXCV. *Circa hunc enim annum Rex Aragoniæ decretum fecit pro immaculata Conceptione, ut ille ait. Fuit abſque dubio hic liber eò tranſportatus, cum aliis Antonii Anguſtini Tarraconenſis Præſulis: nam in ejus librorum Catalogo notatus invenitur num* 155.

CCCXXI Liber de Angelis. *Huc uſque librorum, Raymundo adſcriptorum, Catalogus Proazæ & Waddingi: ſequitur tamen apud eos Appendix aliorum, qui ſub ejus nomine circumferuntur, chimicorum majori ex parte.*

ANNOTATA I. B. S.

a *Exſtat hæc editio, ait Cuſturerius, in Collegio Baleari Montis Sion Soc. Jeſu; & eſt eadem, quam typis ſuis edidit Joannes Tacuinus Tridinenſis, chalcographus Venetus, non Panormitanus.*

b *Et in Collegio Montis Sion.*

c *Exſtat in eodem Collegio, typis datus cum libro* CCLVIII.

B d *De hoc vide quæ diximus ad lib.* CCXXXVIII.

e *Notat hoc loco Cuſturerius, oſtendiſſe ſe alibi, puta pag.* 513, *Librum hunc vernacule à Raymundo conſcriptum; cum tamen ea pagina citet non librum de* Eſſe Dei, *ſed de* Eſt Dei. *Verum ea tituli tantilla variatio Libros non geminat; eſt enim idem utrobique initium, ut videre eſt ex hoc principio,* Eſſe Dei vocamus, *& principio Libri* CCLXXXII, Appellamus eſſe Dei: *quod utrumque redditur vernacule* Apellam les de Deu ço que ell es, *& ſic exſtat vernacule in Collegio B. Mariæ de Sapientia. Porro ab his diverſus videtur liber* CCLXXXIII, De Eſſe Dei, *ſi id recte colligatur ex alio principio,* Utrum æternitas Dei.

f *Exſtat Ms. in Collegio B. Mariæ de Sapientia.*

g *Scribit Cuſturerius, in Catalogo Librorum, qui aſſervantur Romæ in archivo S. Iſidori Hibernorum, haberi Librum ſub hoc titulo,* Liber de divina unitate & pluralitate.

h *Vide notam ad Librum* CCLXII, *etiam pro libro ſequenti.*

i *Exſtat in cœnobio Majoricenſi S. Franciſci.*

k *Mirum ni hic idem ſit cum libro* CCXIX. *Re-*
C *peritur in citato archivo S. Iſidori Hibernorum.*

l *Exſtat Ms. in cœnobio S. Franciſci Majoricæ.*

m *Exſtat Ms. in Collegio B. Mariæ de Sapientia, vernacula lingua: & incipit:* Com Deus aya creat home.

n *Exſtat etiam Ms. vernacule in eodem Collegio, & incipit:* Com le principal fi.

o *Servantur Majoricæ bina exemplaria Mſs. alterum in Collegio B. Mariæ de Sapientia, alterum in Collegio Soc. Jeſu Montis Sion.*

p *Videlicet Liber* CCCXVI *hujus Catalogi, non* CCCVI, *ut habet Cuſturerius. Incipit enim:* Contigit quod ſedens.

q *Exſtat ea editio in Collegio Baleari Montis Sion.*

r *Nota eſt in Belgio ea editio, non in* 4, *ſed in* 8, *anni* MDCLXIV, *non* MDCLXV.

ſ *Hunc Nicolai Antonii ſcrupulum evellit Cuſturerius pag.* 390, *poſt Ildephonſum de Zepeda & Franciſcum Marçal, dicendo, quod illic agatur de privilegio vel edicto alterius Aragoniæ Regis, cujus nomen pro certo non habeatur; idque hinc non improbabiliter deducunt, quod edictum primum, publicatum fuerit Valentiæ* XIV *Martii; aliud vero Regis Joannis, de quo Antonius, editum ſit* II *Februarii* MCCCXCIV; *atque illud ipſum poſtmodum Libro B. Lulli, ab alio quopiam inſertum.* Certe, *inquit Zepeda,* modus loquendi, ordo, ſtylus, diſpoſitio, ita Lullum ſpirant, ut de eo ii ſoli dubitare poſſe videantur, qui in ejus ſcriptis peregrini ſunt. D

APPENDIX

§. I. *Libri, qui ſub nomine Lulli circumferuntur* a.

I Liber Mercuriorum. *Incipit:* Fili oportet. *Waddingus* b, Coloniæ editus *fuit* à Joanne Birckmanno MDLXVII in 8, *cum ſequentibus, & cum volum.* 4 *Theatri chimici.* b

II Liber dictus Apertorium. *Incipit:* Sapientes aſſerunt. *Hic cum Magia, & De ſecretis naturæ, de quibus ſtatim, editus fuit Norimbergæ* MDCLVI *in* 4, *per Joannem Petreium.* Apertorium, de veri lapidis compoſitione, *prodiit Tomo* 2 *Alchimiæ ſcriptorum Grataroli, & Tomo* 3 *Theatri chimici apud Zetznerum* MDCXIII *in* 8.

III Liber dictus Repertorium. *Incipit:* Aqua noſtra Philoſophica. Repertorium valde utile ad intelligentiam Teſtamenti, Codicilli & aliorum. *Tomo* 3 *Theatri chimici.* E

IV Ars intellectiva. *Incipit:* Sunt plures nimis errantes. *In iiſdem collectionibus.*

V Practica. *Incipit:* Corruptio & depuratio practica lapidis. *Exſtat volum.* 3 *Theatri chimici.* Praxis univerſalis magni operis, *volum.* 3 *Theatri ejuſdem chimici.*

VI Magia naturalis. *Incipit:* Compendium Artis magicæ. *Omnes ſimul excuſi ſunt* Coloniæ, MDLXVII *in* 8, apud Joannem Birckmannum.

VII De ſecretis naturæ, ſive quinta eſſentia, *libri duo. Waddingus primum editum ait, una cum* Conſiliis *Matthæi de Gradi, Venetiis in folio apud Georgium Arrivebenium,* MDXIV *aliàs* MDXVIII *in* 4. *apud Sigiſmundum Grim. Item cum iiſdem & Blaſii Aſtarii Conciliis, ibidem apud Lucam Antonium Juntam* MDXXI *in* 4. *Deinde Argentorati apud Balthaſſarem Beck,* MDXLI *in* 8. *cum Alberti Magni libris quinque* De minerabilibus, & rebus metallicis, *Venetiis apud Petrum Scheffer* MDXLII *in* 8, *Norimbergæ* MDXLVI *in* 4. *Coloniæ apud Birckmannum* MDLXVII *in* 8. *Adiicitur epiſtola ad Regem Robertum* De accuratione lapidis Philoſophorum, *teſte Lindano in,* De ſcriptis Medicis. *Incipit:* Jam vero ut rem. *Prologus autem Raymundi:* Liber ſecretorum naturæ. *Stylus Raymundino ſimillimus eſt.* F

VIII Liber de quæſtionibus mortis (*ſive melius* motis) ſuper librum de quinta eſſentia.

IX Liber Teſtamenti.

X Clauſula Teſtamenti.

XI Codicillus. *Tria hæc ita jejunè in Catalogo laudantur. At nos vidimus Raymundi Lulli Teſtamentum, duobus libris univerſam Chimicam complectens, antea numquam editum,* Coloniæ Agrippinæ apud Joannem Birckmannum MDLXVI *in* 8; *&* MDLXXIII *in* 8; *ibidem* c. *Exſtat & Ludolphi Verdemanni epiſtola proœmialis, qua ait, Teſtamentum numquam aliàs impreſſum fuiſſe: quod quidem Auctor Eduardo V Anglorum Regi, anno* MCCCXXXII *dedicavit. Quæ quidem temporis ratio, neque cum Raymundo, qui anno* MCCCXV *in vivis eſſe deſiit; neque cum Eduardo V, qui ab anno octavo uſque ad viceſimum ſextum hujus ſeculi rerum potitus fuit, congruere poteſt* d. c d

Inci-

A *Incipit Prologus*: Deus qui gloriosè; *continetque* Teſtamentum *hoc tres partes, I Theoricam, II Practicam*: *quas duas jam continebat id, quod in editione* MDLXXIII, Teſtamentum vetus *audit; cui appenditur* Compendium tranſmutationis artis metallorum, *Ruperto Anglorum Regi tranſmiſſum. Incipit:* Jam ſæpe & ſæpius. *Exſtant volumine* 4 *Theatri chimici, in fine Practicæ, ubi dum de modo conficiendi Margaritas Regem monuiſſet, ejus ſcilicet coloris, cujus conchilia fuerint, vidiſſe ſe, ait, conchilia quædam, de quibus loquitur, in Cypro, Portugallia, &* in quadam villa Angliæ, quæ dicitur Conilla (*corrigo* Andaluziæ, quæ dicitur Conilia, *nunc* Conil) & in alio loco, qui dicitur portus Silveriæ uſque ad ſanctum Vincentium de Finibus-mundi. *Loquitur de Silvenſi porta & promontorio S. Vincentio (quod appellat* Mundi-fines *) olim ſacro.* Vidimus enim (*proſequitur*) omnia iſta, dum ad Angliam tranſimus, propter interceſſionem Domini Regis Eduardi illuſtriſſimi. *Quæ omnia bene, ſeu vix alii quam Raymundo conveniunt, niſi alius his omnibus fictitiis* e *lineamentis ducere voluerit ejus perſonam* e.

B *Sequitur tertia pars* Teſtamenti, *qui hoc titulo inſignis eſt:* Codicillus, ſeu Vade-mecum, aut Cantilena Raymundi Lulli, in quo fontes Alchimiæ artis, ac Philoſophiæ reconditioris uberrime traduntur. *Hic primum editus Coloniæ* MDLXIII *in* 8, *iterum prodiit ibidem apud heredes Arnoldi Birckmanni* MDLXXII *in* 8. *Prodiit etiam Rhotomagi* MDCLI *in* 8. *Incipit Prologus:* Deus in virtute. *Hæc eſt illa, quam clauſulam Teſtamenti appellatam legimus in Waddingi Catalogo, & item Teſtamentum noviſſimum, uti appellatur in ultima editione Teſtamenti, cura D. M. Rault Rhotomagenſis caſtigati, & Rhotomagi ſumptibus Davidis Bertelin anno* MDCLXIII *in* 8 *editi. Monet quidem auctor cap* I *hujus* Codicilli, *ſe artem hanc, ſive ſecretum philoſophicum, commodaſſe Eduardo Anglorum Regi in converſionem Paganorum. Proſequitur Catalogus.*

XII Diadema Ruberti.

XIII Lapidarium. *Ad hoc ſe refert auctor, in fine Compendii animæ tranſmutationis metallorum.*

XIV Liber *dictus* de numero Philoſophorum.

XV Liber experimentorum.

C XVI De inventione ſecreti occulti.

XVII Ars curatoria.

XVIII Liber *dictus* proprietarium.

XIX Liber *dictus* Aphoriſmorum.

XX *Alius* Liber de Magia.

ANNOTATA I.B.S.

a *Hoc univerſim notandum, libros, qui periclitationem chymicam aut tradunt aut tractant, Lullo abjudicandos, ut fuſe oſtenſum toto* § XI. *Comm. prævii. Aliud eſto judicium de opuſculis, phyſicas rerum naturas inquirentibus, aut diligentius explorantibus; quod ſancto Martyri non magis vitio verti debet, quam B. Alberto Magno, D. Thomæ, aut aliis Doctoribus, eas philoſophice examinantibus.*

b *Solos viginti Libros Waddingus, & ſolis fere nominibus indicatos, enumerat; quibus multa innexit Antonius, quod verbo notaſſe ſit ſatis.*

c *Vidit eam editionem Cuſturerius in Collegio Baleari S. Martini Soc. Jeſu; in quo Collegio etiam exſtat editio Artis Generalis Hiſpano idiomate, quam ſcripſit Petrus de Guevara, de quo ſcriptore meminit Nicolaus Antonius in ſuo Catalogo ſcriptorum, Lullum illuſtrantium, circa finem.*

d *Imo nec Eduardo V congruere ea poſſe, citato* §. XI *oſtendit Mutus, & ex eo patet manifeſtiſſime, quod Eduardus ille V obierit* MCCCXXVII, *dedicatio vero præferat annum* MCCCXXXII. *Plena hîc tenebris omnia, recte obſervat Cuſturerius, quamvis enim in Epiſtola dedicatoria illius editionis tribuantur hæc Eduardo V, attamen initio tertiæ partis hujus voluminis, quæ continet* Compendium animæ tranſmutationis Artis metallorum, *dicatum* Ruperto Anglorum Regi, *dicit auctor ejuſdem libri, ſe miſiſſe codicillum per* Regem Eduardum *ei, id eſt* Ruperto Anglorum Regi, *quocum loquitur: Cum autem nullus hujus nominis Princeps regnaverit in Anglia, pro* Ruperto *videtur legendum* Richardo; *ibique ſermonem eſſe de Richardo II, Angliæ Rege, nato circa annum* MCCCXLIV, *atque adeo poſt obitum Eduardi V. Vivente vero hujus filio Eduardo VI, mitti potuit codicillus ille Richardo II, ejus nepoti & ſucceſſori, ideoque de eo ſolo videtur ibi ſermo eſſe poſſe. Quod ſi quis Eduardum V intelligat, quintum ex familia Andegavenſi ejus nominis VIII, næ is profecto inſanire velit, qui Raymundi vitam protrahat ad ſeculum* XV, *eumque adeo ſuperſtitem faciat Gregorio XI, & ipſi Eymerico, quo quid ineptius ſomniari poſſit, non video.* E

e *Mihi quidem vix dubium eſt, quin ſub his omnibus fictitiis lineamentis alius quiſpiam lateat, B. Raymundo longe poſterior. Nec ſatis intelligo qua ratione illi convenire putaverit Antonius, quæ de Portugallia, Andaluzia, Anglia memorat; cum certum videatur ex* §.6 *& 7 Comment. prævii, numquam eas regiones, non dico peragraſſe, ſed nec oculis ſuis aſpexiſſe Raymundum, eum ſaltem de quo hic agimus.*

Impellit me rei indignitas, ut novi Scriptoris, novam de B. Raymundo fabulam, deque Catholicis horrendam calumniam referam; quod & inde ratio ſatis efficax deducatur, ad explodenda quæ de Lulli Arte chimicâ chryſopeiâ tam confidenter aliqui venditant. Eſt is Georgius Paſchius Gedanenſis, in opere De Novis inventis, *relato in Commentariis Trivultianis anni* MDCCIV, *menſibus Novembri & Decembri, è quorum ſpecimine pag.* 2056, *quid de his hiſtoriunculis ſentiendum, facile ſtatuetur. Narrat ille, inquiunt Commentatores, Raymundum Lullum in Arte chimica tam feliciter verſatum, ut eo permotus Henricus Angliæ Rex ejus nominis IV, edicto publico ſuos hortatus fuerit ad lapidem Philoſophicum inveſtigandum; Sacerdotes vero potiſſimum, quod eis ad metalla transformanda proclivior ſit diſpoſitio, utpote quibus vis ineſſet mutandi panis in corpus Chriſti Domini. Atque hoc edictum, ſi Superis placet, in archivis Anglicis reperitur. Mirum ſane; abſurdum & abſonum. Ceterum cum in Henricis Angliæ Regibus Scriptores varient, ſeu IV hic dicatur, ſeu potius V, certe ad Seculum* XV *pertinet; atque adeo ſi tempore Lulli tale edictum prodiit, totis centum annis ſupra octoginta ſupervixiſſe oportuit. Credite poſteri.* F

§. II. *Libri Chimici, B. Lullo perperam imputati.*

a LIbellos a *aliquot Lulli chimicos*, Baſileæ *editos* apud Petrum Pernam MDLXXII, opera M. Toxitæ *alicubi legimus. Chimica tamen hæc omnia, & artis metallorum transformatoria ſcientiam, Raymundo noſtro quidam abjudicant* b, *ea inter alias ratione* b *permoti, non videri eum alio induſtriæ, quam iſto aurum conficiendi genere, potuiſſe acrius & efficacius uti ad Chriſtianis Regibus faciendos animos ad bellum adverſus Saracenos mire ab eo procuratum;*

EX BIBLIA NIC. ANT. ET ALIIS

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

quo tamen nuſquam legimus eum fuiſſe uſum; niſi eo referendum ſit, quod è Codicillo *ejus de Eduardo Rege paulo ante adduximus. Robertus tamen Conſtantinus in* nomenclatore *ſuo* inſignium ſcriptorum, *edito Pariſiis* MDLV; Lullus (*ait*) ſcripſit præter cetera multa de ſecretis naturæ, ſive de quinta eſſentia. Hunc quidem inquirendo comperi, apud Anglos re quidem vera præſtitiſſe quod libris ſuis pollicetur, & in arce Londini juſſu Regis, c probatiſſimum aurum confeciſſe: mihique genus nummi oſtenſum eſt *c*, quod adhuc appellant Nobile Raymundi, auri videlicet puri, & obrizi, ſummæque indicaturæ. Ipſe in libro quod *Teſtamentum* vocat, fatetur hanc Artem ex Arnaldo de Villanova, coævo ſuo didiciſſe. *Hæc ille.*

Alia congerit Conringius, de Hermetica & Paracelſica medicina *cap.* 27: *qui tamen non ex* Teſtamento *Lulli, quod Conſtantinus ait, ſed ex* Arte *ejus* operativa *hoc eſſe teſtimonium refert, quo per Arnaldum ſe profeciſſe Raymundus monuit. Lucas autem Waddingus optimo egit argumento, ut oſtenderet ſuppoſita hæc omnia Lullo fuiſſe, ſcilicet ex ejus aliis germanis libris deſumpto, in quibus nihil frequentius eſt, quam improbari artem hanc chimicam. Item ex iiſdem, qui Lullo male tribuuntur,* B *de hac eadem Arte formatis quidem, ut ex eorummet verbis conſtat, ſed poſt Lulli obitum. Has quoque partes Vincentius Mut Balearis, in* Balearium inſularum hiſtoria, *ſequitur; quem tamen impugnat acriter Olaus Borrichius* Hafnienſis, medicæ artis Profeſſor, in diſſertatione, De ortu & progreſſu d Chimiæ, *omnino videndus* d. *Præter tot autem Catalogi propoſiti libros, adhuc à nobis dabuntur ſpicilegii adinſtar, quidam alii, ſcilicet*

I Ars brevis de auditu cabaliſtico, ſive ad omnes ſcientias introductorio. *Incipit*: Quoniam quidem omnibus. *Prodiit* Argentorati apud Zetznerum *cum* Arte brevi, *&* Arte magna, *&* e *aliis Raymundi*, MDCIX, *in* 8 e; *ac prius Pariſiis* MDXLVIII, *in* 16.

II Liber de venatione Medii inter Subjectum & Prædicatum. *Incipit*: Medium exiſtens.

III De articulis fidei chimicæ: *ad Papam Clementem V, Ms. Patavii in bibliotheca, quæ fuit Nicolai Treviſani, teſte Thomaſino.*

IV Liber de lumine, *in cujus fine*: Ad honorem Dei finivit Raymundus Lullus, de lumi- C ne, in Monte Peſſulano menſe Novembri MCCCIII. *Ms. in eadem bibliotheca Treviſani. Sed vide ſupra in Catalogo lib.* XXXIII.

V Practica de terminis militis, *Ms. ibidem.*

VI Philoſophia deſiderata, *Ms. ibidem.*

VII Epiſtola ad Regem Rupertum, de libris ſuis chimicis, & de accurtatione; *Ms. in bibliotheca Cæſarea, ex libris qui ex arce Ambroſiana juxta Oenipontem an.* MDCLXV *hereditario jure Viennam tranſlati ſunt, uti refert Petrus Lambecius lib.* 2 *De biblioth. Cæſarea cod.* 184.

VIII Liber de Intentione (*aliàs* Inventione) Alchimiſtarum; *in cujus fine hæc leguntur*: Explicit liber de Intentione Alchimiſtarum Mag. Raymundi Lulli, Romæ anno MDXV die XXI menſis Decembris, ſub Leone X Pont. Max. *ſcilicet exſcriptus.* Theatri chymici *vol.* 4. *Ms. in iiſdem libris, cod.* 185, *& inter libros Renati Morei, teſte Labbeo in biblioth. Ms.*

IX De conſervatione vitæ humanæ; *in cujus fine ſic legitur*: Explicit lib. Raym. Lulli de conſerv. vitæ humanæ, Romæ MDXVI die XVII menſis Octobris. *Ms. ibidem in iiſdem libris cod.* 185. *Fuit & in biblioth. Cardin. Carpenſis. Prodiit* Argentorati apud Zetznerum *cum libro ſecretorum* MDCXVI *in* 8. D

X Magia chimica in XXIII capita diviſa, *&*

XI Liber de inveſtigatione ſecreti occulti, *qui inſcribitur*: Compendium, *ſimul Mss. in iiſdem libris cod.* 186.

XII Alphabetum chimicum ſecretum, *&*

XIII Arbor Artis chimicæ, cum expoſitione, & ſubjuncta triplici appendice.

XIV De aqua prima, *&*

XV De diſtillatione aquarum, *&*

XVI De operatione, vel practica lapidum pretioſorum. *Simul omnia hæc Mss. in iiſdem libris bibliothecæ Oenipontinæ, jam Viennenſis, cod.* 186.

XVII Liber lucis Mercuriorum; *diverſus ab alio jam laudato libro Mercuriorum.*

XVIII Arbor philoſophalis; *& alia, ſimul inter eoſdem libros cod.* 198.

XIX Practica arboris philoſophalis. *Meminit hujus libri Labbeus in biblioth. Ms. part.* 4. *pag.* 47.

XX De lapide phyſico. *Coloniæ editus liber,* MDLXXXV *in* 8.

XXI De lapide Philoſophorum, Coloniæ apud Joannem Birckmannum, *an.* MDLXVII, *in* 8.

XXII De Alchimiæ arte, ac Philoſophia re- E condita. Coloniæ apud heredes Arnoldi Birckmanni, MDLXXII *in* 8. *Forte idem cum ſequenti,*

XXIII De arte chimica, & tranſmutatione metallorum. *Ibidem* per Joannem Birckmannum MDLXXIII *in* 8; *idem forte de Chimia, Baſileæ* MDC, *in* 8; *& cum titulo,* Faſciculi aurei; *Francofurti* MDCXXX *in* 8.

XXIV Liber de peſte. *Patavii Ms. inter libros qui fuere Nicolai Treviſani, teſte Thomaſino in Bibliotheca Patavina pag.* 108.

XXV Liber qui dicitur Synodalis Eccleſiæ. *Ms. in bibliotheca S. Antonii Venetiis, quæ fuit Domini Cardin. Grimani, teſte Thomaſino in Biblioth. Veneta pag.* 11.

XXVI Diſputatio facta inter Ingetum Contardum Mercatorem Genuenſem, & quoſdam Judæos, Majoricæ MCCLXXXVI. *Exſtat Ms. Venetiis in Bibliotheca SS. Joannis & Pauli monaſterii, teſte Thomaſino Bibl. Ven. pag.* 23.

XXVII Arbor ſcientiarum, *edita fuit Lugduni* MDCXXXV *in* 4.

XXVIII Artificium, ſive Ars brevis ad abſol- F vendam omnium artium encyclopædiam. *Editum* apud Claudium Bornatum *anno* MDLXV *in* 8 f. *f*

XXIX Monologium. *Meminit hujus operis ſententia definitiva pro Raymundi doctrina, de qua ſupra egimus.*

XXX El contemplador. *Hunc Hiſpana vocans appellatione, pro ſe adducit Joannes Martinus Figuerola, in libro Ms. quem penes me habeo;* Lumbre de fee, contra la ſecta Mahometana, *inſcriptum.*

XXXI Secreta ſecretorum. Coloniæ *anno* MDXCII *in* 8, apud Goſvinum Colinum, *cum opuſculis D. Thomæ,* De eſſe & eſſentia mineralium; *& Cornelii Alvetani,* de conficiendo divino elixire, *libello.*

XXXII De Mercurio ſolo. *Libellus editus fuit volum.* 4 Theatri chimici, *Argentorati anno* MDCXIII.

XXXIII Epiſtolæ medicæ. *Exſtant cum* Ciſta medica *Joannis Hornungi,* Norimbergæ *editæ* à Simone Halbmaiero *anno* MDCXXV *in* 4.

Libelli aliquot chimici Raymundi, tunc primum, uti dicitur, excepto Vade-mecum, *in lucem editi* opera Doctoris Toxitæ, Baſileæ apud Petrum Pernam, MDLXXII, *&* MDX *in* 8. *Hæc præter jam memorata, continent*

XXXIV

A XXXIV Teſtamentum noviſſime integrum.
XXXV Elucidationem verborum ejus.
XXXVI Compendium de tranſmutatione, media ex parte auctum.
XXXVII De compoſitione gemmarum & lapidum pretioſorum.
XXXVIII Epiſtolam accuratoriam ad Regem Neapolitanum. *Videtur ea, de qua egimus num.* VII *eorum qui Raymundo adſcribuntur librorum.*
XXXIX Medicinam magnam.
XLI Dialogum *Demomorgon*, qui Lullianis ſcriptis multam præclare lucem adfert. *Hæc ibi. In Geſneriana quoque epitome quædam alia reperio ex Caroli Bovilli de Raymundi vita decerpta, quæ ſuperius illaudata forſan haud fuere; ſcilicet*
I De Tartaro, *niſi ſit liber* de viis Paradiſi & viis Inferni num. CLXIX.
II De refrigerio intellectus.
III Artem navigandi.
IV De erroribus Boëtii & Fulgeri.
V Librum de duratione.
VI Librum Chaos.
VII De ſexto ſenſu.
B VIII De ſeptem Sacramentis. *Niſi error ſit communis cum eo, qui ſummam* de Sacramentis (*quæ S. Raymundi de Peña-fort eſt*) *huic Raymundo noſtro alicubi adſcriptam voluit.*
IX Artem notandam.
X Artem electionis.
XI De divina & individua Majeſtate.
XII De experientia realitatis.
XIII De qualitate actuum animæ in beatitudine.
XIV De propriis & communibus Artibus.
XV De nominibus differentiarum Perſonarum.
XVI De ſufficientia trium Perſonarum.
XVII Artem myſticam.
XVIII De ignotis Corollariis.
XIX De quæſtionibus Sapientiæ.
XX De Deo & Univerſo.
XXI De ſubſtantia & actione Dei.
Librum de Febribus, *quem Symphorianus Camperius* mirandum & celeberrimum vocati.
In Codice Vaticano, qui fuit Ducis Urbini, ſignato num. 1084, *ſub nomine eodem Raymundi exſtat* Clavicula.
Quorum quidem plura, aut forſan omnia, ſub aliis
C *nominibus in Catalogis duobus propoſitis comprehenſa exiſtimamus; ſed nobis curæ nulli ſuperſedendum fuit,*
g *ut nihil prætermitteremus* g.

ANNOTATA I. B. S.

a *Conveniunt huc uſque Waddingi, Antonii & Cuſtureriі Catalogi, iis dumtaxat exceptis quæ propriis locis aut ab Antonio ſatis inſinuata ſunt, aut à nobis annotata. Quæ ſequuntur opuſcula, ea reliquis adjecit Antonius, & his alia Cuſturerius, ut ſuo loco indicabitur.*

b *Nec ſane immerito id faciunt Mutus, Waddingus, aliique jam recenſiti, non eo ſolum argumento, quod hic adducit Antonius, ſed & aliis pluribus ſupra memoratis.*

c *Miror non dixiſſe apertius nummum ſibi oſtenſum, ex auro Raymundiano ſive Lulliſtico ouſum, quod ſive ad Raymundum noſtrum ſive ad alium referatur, non facile inducar ut credam; id certe hactenus mihi probatum non eſt, B. Lullum in Arce Londinenſi umquam fuiſſe.*

Fruſtra à me quæſitus eſt Olaus ille Borrichius, quem non exiſtimo alia in medium allaturum, præter ſolita & obſoleta contra B. Martyrem Chimiſta-

rum præjudicia, quibus fixum eſt Raymundum cum EX BIBL. *Arnaldo de Villanova inter ſectæ ſuæ principes con-* NIC. ANT. *numerare. Eſt hæc etiam Medicorum prope omnium* ET ALIIS. *ſententia, quaſi per traducem inſtillata, quamvis nullum fortaſſe umquam Raymundi librum viderint. Ita, opinor, factum, ut quemadmodum in ſcholis Theologicis paſſim audire hæreticus conſuevit, ſic apud Medicos Chimiſta diceretur.*

e *Exſtat ea editio in Collegio Baleari Montis Sion, cum alia editione Veneta ejuſdem libri anni* MDXVIII; *dubitatur tamen, inquit Cuſturerius, an is inter genuina Lulli opera locum habere debeat.*

f *Hæc eſt editio illa, ait Cuſturerius,* Artis brevis *Raymundi, quam curavit Ludovicus Joannes Vileta, additis defenſionibus Lulli.*

g *Hæc de Raymundi Libris Nicolaus Antonius, operoſe profecto & diligenter: non ita tamen ut exactiſſimus dici queat Syllabus, quantumvis diffuſus. Etenim ſæpe laudatus Cuſturerius, à pag. 635, Libros alios, tum vernaculos tum latinos enumerat octo & quadraginta, in Bibliothecis Majoricenſibus reconditos; qui ſi non omnino à præcedentibus diverſi ſunt, titulo ſaltem differre videntur. Sed de his jam dicta exiſtimo pluſquam ſatis. Reliquum eſt, ut quæ* E *Antonius Catalogo ſuo addenda cenſuit, hic etiam adjungamus. Sit igitur*

§. III. *Syllabus eorum qui Lullianam Artem conati ſunt ſuis lucubrationibus illuſtrare.*

Waddingi conſilium, pro omnibus Lulli operibus inſimul recudendis:

E *Numeratis Lulli, quæ noverat, operibus, vir optimus ac prudentiſſimus Lucas Waddingus;* Illud, *inquit*, Balearibus inſulis & admirandi hujus viri ſectatoribus, non adverſo, ſed propitio affectu ſuggeſſerim conſilium, ut, ſi jam tandem, poſt tria integra ſecula, finem imponere velint inveteratæ de Raymundi rebus controverſiæ, genuina opera omnia Raymundi colligant, in ſua volumina juxta argumentorum varietatem diſtribuant, nitido & accurato tradant prælo, adhibitis ad ſingula duriora vel obſcuriora loca commentariis ſeu brevibus ſcholiis, quibus vel explicentur, vel cautius legi admoneantur. In totius operis limine præfigant claram librorum diſtinctionem, ſpurios & apocryF phos omnino rejiciant, quæ abſque dubio Lulliana ſunt, ſuo ordine diſponant; quæ dubium patiuntur, in appendicem remittant. Hac ratione fiet, ut abſque ſcrupulo admittantur, & abſque offenſione legantur, & procedi poſſit in cauſa, quæ, ut tanto urgetur conatu, ſed plurimas paſſa regulas (*exceptiones fortaſſe voluit dicere*) haud ſortita eſt exitus felices. *Hæc Waddingus prudentiſſime, ſed in quo hactenus ceſſatum fuit. Regiis enim ſumptibus, ac propemodum auctoritate, opus eſt, ad colligenda hinc inde, ex tam variis Bibliothecarum angulis, diſperſa omnia hæc opera; neque ſucceſſuro, ut videtur, eo impenſarum fructu, qui editores allicere conſuevit, è plurium voluminum ſumptuoſiſſima, eaque concurſus emptorum infrequenti, negotiatione. Quamplures vero ſecretæ Raymundi Artis amatores* (*quales non fuiſſent, ſi non in ejus ſtudio, pro menſura exhauſti laboris in ea addiſcenda, invidiæque in ea commendanda profeciſſent*) *variis cogitationibus illuſtrare hoc ſui Magiſtri inventum conati ſunt; eorum, qui ad notitiam noſtram pervenerunt, hic appendimus Album.* *quibus illuſtrandis operam dederunt ſequentes Auctores.*

1 Julius Paccius Vicentinus, *Juriſconſultus celeberrimus, ſcripſit* Artem Lullianam emendatam

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

libris 4 *Lugduni* MDCXVIII *in* 8, *Neapolique* MDCXXXI *in* 4; *Gallice autem Parisiis apud Franciscum Julliot, anno* MDCXXIX *in* 8.

II Jordanus Brunus Nolanus, de specierum scrutinio, de lampade combinatoria Lulliana, de progressu & lampade venatoria Logicorum, *in editione Argentoratensi Artium Lulli* MDCIX, *apud Zetznerum. De hoc Bruno vide Biblioth. Neapolit. cum additionibus Antonii Magliabechi.*

III Bernardus Lavineta, *Gallus, Ordinis Minorum*, Artem magnam *interpretatus est, Lugduni editam* MDXVII *in* 4.

IV N. Marestellus, Encyclopædiam ad Artem magnam Lulli, *Rhotomagi* MDCXLVIII *in* 8.

V N. Brulæus *super* Artem *scripsit, ut legitur in Bibliotheca medica.*

VI Basilius Poliviacensis, *tertii Ordinis Minorum*, Commentaria in Artem, *atque item* in Metaphysicam, seu de ente universalissimo secundum Raymundum Lullum. *Obiisse hunc Parisiis anno* MDCXLV, *Waddingus docuit.*

VII Jacobus Januarius *Catalanus edidit* Ingressum rerum intelligibilium Raymundi Lulli, *anno* MCDXC *in folio, sine loci nota. In hujus editionis initio dicitur* editus liber à Magistro Jacobo Januario Catalano, Monacho Cistercienſi, qui dicat eum ad Fr. Didacum de Mendoza, Abbatem cœnobii Crucum in monasterio ejusdem Ordinis. B

VIII Valerius de Valeriis, *Patricius Venetus*, Aureum opus in Arborem scientiarum, & in Artem generalem. *Primum (ut jactatur) editum in editione jam dicta Zetzneriana Artium Lulli, an.* MDCIX: *sed de editione antiquiore Augustana anni* MDLXXXIX *in* 4, *certiores facti sumus.*

IX Henricus Cornelius Agrippa, Commentaria in Artem brevem.

X Hugo Carbonellus, *vulgo* Carbonet, *Gallus Tecto-sagus Ordinis Minorum*, Artis Lullianæ, seu memoriæ artificialis secretum explicitum, oratoribus & prædicatoribus utilissimum. *Parisiis apud Joannem Laguehay*, MDCXX *in* 8.

XI Joannes Henricus Alstedius, clavim Artis Lullianæ, *Argentorati anno* MDCXXXIII *in* 8.

XII Alphonsus de Cepeda, *Hispanus, Miles*, Arbol de la ciencia de Raymundo Lullo, nuevamente traducido y explicado. *Bruxellis anno* MDCLXIV *in folio.* C

XIII Augustinus Nuñes Delgadillo, *Hispanus, Carmelita*, Breve declaracion del Arte de Raymundo Lullo, *Granatæ* MDCXXIII *in* 8.

XIV Franciscus Marzal, *Minoricensis, Ordinis Minorum, Professor Lullianæ Artis apud Baleares*, Artem generalem ultimam, à se correctam, districtius divisam, Notis marginalibus ornatam, & indicibus locupletatam, una & Archielogium vitæ & doctrinæ ejusdem Lulli. *Palmæ Balearium, apud heredes Gabrielis Guasp*, MDCXLV *in* 4.

XV Jacobus *sive* Jaimius Januarius, *Cistercienſis Monachus sanctarum Crucum Tarraconenſis diœcesis*, Artem metaphysicalem naturalem ordinis cujuslibet rei intelligibilis Arboris naturæ, ad intelligendos omnes libros arteſque Raymundi, ac etiam ceterorum omnium. *Valentiæ apud Leonardum Butz*, MDVI *in* 8.

XVI Petrus Cirvelo, *Hispanus, Daroconenſis*, unam ex paradoxis decem *suis* quæstionibus, de Arte Raymundi Lulli in metaphysica, *nuncupavit. Editæ sunt eæ Salmanticæ* MDXXXVIII *in* 4.

XVII Petrus de Guevara, *Hispanus, Belforadenſis*, Arte general para todas la ciencias en dos instrumentos, recopilada del Arte magna, y Arbor scientiæ de Raymundo. *Madriti, anno* MDLXXXIV, *&* MDLXXXVI *in* 8. D

XVIII Petrus Hieronymus Sanchez de Lizarazo, *Aragonius*, Methodum generalem ad omnes scientias facilius & citius addiscendas, in qua Raymundi Ars brevis explicatur; & multis exemplis, variisque quæstionibus ad praxim apertissime reducitur. *Turiasone, anno* MDCXIII *&* MDCXIX *in* 4.

XIX *Hi omnes* Artem *seu* Artes *exornarunt, seu interpretati sunt: Chimicæ vero Raymundi institerunt. Plures alios Majoricenſes Raymundi cives laudat Vincentius Mut, qui huic spartæ ornandæ operam suam applicuere, Historiæ Balearicæ altero volumine lib.* 8 *cap.* 6.

XX Andreas Libavius, *scribens* expositionem sinceram Lulli & Arnaldi cum scholiis, *Francofurti apud Kopffium in* 8, *ut est apud Borellum in Bibliotheca Chimica pag.* 136.

XXI Joannes Gerardus Arcanum Lullianum, *Ulmæ* MDCXL *in* 8. Commentaria perbrevia in Apertorium Lulli de lapide philosophico, & interpretationem Testamenti ejus novissimi. *Tubingæ* MDCXLVIII *in* 8, *teste eodem Borello pag* 242. E

EJUSDEM ANTONII JUDICIUM

De Eymerico, doctrinæ Lullianæ censore.

De Eymerico scribit Antonius,

30 TÆdiosus fortasse videor his omnibus longo ordine recensendis, quæ quis aut prætermissa mallet, aut saltem brevius deducta. Verum, uti superius non semel monui, cum ex beati viri libris præcipua oriatur inter Scriptores contentio, superandus omnino fuit nonnullorum scrupulus, & laudati Nicolai Antonii sententia ex integro hîc collocanda. Imo & adjungenda superest pars altera, qua idem auctor de Eymerico judicium profert, Bibliothecæ suæ Hispanæ Lib. IX cap. 7 pag. 124; quo fiet ut lector de toto partium litigantium dissidio, ex Antonii mente, commodius decernere; atque ex additis subinde aliorum pro beato Martyre Vindiciis, præconceptas de illo iniquas opiniones, aut prorsus deponere, aut saltem corrigere aliquatenus possit. Hæc igitur præter supradicta, ita habet citato proxime loco Nicolaus Antonius: F

anno 1356 *factum Inquisitorem Aragoniæ,*

31 Æqualis fuit horum temporum ... Nicolaus Eymericus, Catalanus gente, natus quidem in Gerunda urbe; qui cum doctrinâ Juris existimaretur & sacrâ non leviter excultus, post Nicolai Roselli ejusdem Ordinis Generalis, per Aragonię Regum ditionem adversus hęreticam vęsaniam & pravitatem Inquisitoris, ad sacrum Cardinalium sanctæ Romanæ Ecclesiæ Collegium assumptionem, idem jussus fuit munus exercere, anno seculi [XIV] sexto supra quinquagesimum *a.*

a produxisse Bullam Gregorii XI.

32 Quo autem profectu & integritate in eo se gesserit, [docet] suscitata ingens, & vix reconciliabilis Dominicanos inter & Franciscanos quæstio, occasione Bullæ cujusdam, contra Raymundi Lulli errores, quæ Gregorii XI Papæ nomen præsefert. Hanc ab Eymerico suppositam, Franciscani, Raymundum suum Lullum, qui tertii Ordinis Minorum fuit, tuentes, enixe contendunt; ex eo confirmantes, quod eadem Bulla, diligenter quæsita, inter alias ejusdem Pontificis, regesto illius excusso, nusquam apparue-

A paruerit; cujus rei legitimum cuſtodes archivi Papalis fidei teſtimonium exhibent. Documentum quoque ſententiæ, in cœtu Generalis Aragoniæ Inquiſitoris, Magiſtri ejuſdem Ordinis Prædicatorum, Bernardi Ermengaudi, aliorumque, tam Dominicanorum quam Minorum, Barcinone habito anno MCCCLXXXVI, vivente adhuc Eymerico, pro ſana Lulli doctrina in libro, De philoſophia amoris inſcripto, & ab Eymerico hæreſis poſtulato, ſolenniter pronuntiatæ; aliaque in quodam libello videnda (quo quidem continetur lis & exitus litis, de hac re Avenione, ſedente Benedicto XIII, & aliàs continuatæ) à nobis ſupra, dum de Raymundi rebus ageretur, laudato.

nuſquam in ejus rege.to inventam,

33 Epiſtolam quoque Regis Joannis Aragoniæ, ex archivo deſumptam, adducunt *b*, qua Eymericus, *nequam hominis, & peſtilentis, ſuique & ejus ſubditorum publici inimici, ac venenoſæ viperæ*, nec non *& fidei orthodoxæ ſuſpecti*, compellationibus diffamatus, in exilium ejicitur. Quibus quidem, famam ejus ita gravantibus teſtimoniis, opponunt Dominicani, horum non illibatam fidem, ac præ aliis inveriſimilitudinem ſuppoſitionis Gregorianæ iſtius Bullæ. Inſanum enim, & cujus vix eſſet capax homo haud emotæ mentis; nedum ejus, qui munus integrâ famâ obiret, Inquiſitoris; videri debet, ut celebratiſſimi ejus temporis Eremitæ, ac propter fidei odium à Mauris mactati Lulli doctrinam, à pluribus probatam defenſamque; confiſto Gregorii Papæ, Avenione fere in vicinia ſedentis, diplomate; neque uno tantum, ſed tribus *c* (totidem enim ſuper eadem re à partibus producuntur) ſtatim examinandis, ac, ſi falſa inventa fuiſſent, cum auctore & falſatore damnandis; convellere ac extirpare ſe poſſe, ac tantum facinus manſurum impunitum, ſibi perſuaderet *d*.

b ideoque à Rege Joanne ſevere damnatum fuiſſe;

B

ſed Dominicanos negare, tale crimen de tali viro credi poſſe:

c

d

34 Sed nos litem hanc, noſtram non facimus; id, quod ſine miſſione inter partes decertatum bellum novimus, iis relinquentes, & eo adjecto contenti, quod vel teſtimonio domeſticorum Eymerici conſtans haberi debet; eum ſcilicet nimio, & quem vix ferrent ea tempora, zelo tractum, eo uſque in exercendo Inquiſitionis munere proceſſiſſe, ut in Perpinianenſibus Ordinis ſeu Provinciæ ſuæ comitiis, eo decedere juſſus ſit; eidem tamen poſt aliquot annos reſtitutus; at æque infelici exitu; cum in odia multorum incurrens, Regiæ etiam offenſionis ſcopulo navem illiſerit, extraque ditionem totam Aragoniæ regni, peregrinus & exul patriæ, demorari coactus fuerit *e*. Hæc, in hiſtoria Ordinis Prædicatorum Monopolitani Epiſcopi extenſius narrata, fidem fortaſſe mereri poſſent; darique temporum malitiæ ac impotentiæ inimicorum, innocentis, & tantum (ſi Deo placet) nimium juſti hominis, per exilia & odia, vexatio; quin tamen errorem Hiſtorici laudati manifeſtum ſequi propterea debeamus, qui perſequens, decimum quintum fere totum ſeculum, Eymerici memoriam reſque geſtas, 5 parte, lib. 11 cap. 20 digeſſit; qua in navi vehitur etiam Joannes Marieta.

quem tamen eorum unus fatetur, exorbitantem ſuo zelo,

C

e meritum deponi & in exſilium relegari,

35 Melius quidam nuperi Scriptores Dominicani, Ambroſius Altamura in Bibliotheca ad annum MCCCXCII, & Vincentius Maria Fontana in monumentis Dominicanis, ſub Simone Lingonienſi, Elia Toloſano, Raymundo de Capua, Præfectis generalibus, cap. 8, 9, ac 10 per omnes fere paginas, veram Eymerici ætatem & acta litteris tradiderunt. Quod vero ad meritum doctrinæ pertinet, illibatam id, vel inter tot peſſime ſentientium jactationes, hucuſque manſit: opera enim ab eo ſcripta, &, vel typorum beneficio foras emiſſa, vel etiamnum latentia, doctiſſimum, tamque divinarum quam canonicarum litterarum eximie gnarum fuiſſe, oſtendunt. Hactenus Nicolaus Antonius.

virum alias bonum & doctum.

EX BIBL. NIC. ANT. ET ALIIS.

ANNOTATA I.B.S.

a *Notat P. Franciſcus Diagus, annum* MCCCLVII, *alii* MCCCLVIII.

b *Videri poteſt tota ea epiſtola, Eymerico nequaquam honorifica, apud Dermicium Thadæum in Nitela Franciſcanæ religionis pag.* 488 *&* 489.

c *Bonâ Nicolai Antonii venia. Non aiunt Patres Minores, tria diplomata ab Eymerico conficta, nec ſcio apud quem id legere ipſe potuerit. Admittunt, ut genuina & vera Gregorii diplomata, anni* MCCCLXXII *&* MCCCLXXIV, *quamquam extorta velint importunis Eymerici ſolicitationibus. Quin ex iis ipſis in Eymericum inſurgunt; nam ſi & tertium vere emanaſſet, inquiunt, auctoritate Pontificia, non minus in regeſtis exſtaret, quam bina alia, propriis ſuis locis collocata & inventa.*

d *Recte id quidem, ſi præfatum diploma, vivente adhuc Gregorio, orbi innotuiſſet. Verum cum clanculum tantummodo ſparſum videatur ſub initium magni Schiſmatis Occidentalis, neſcio quo in codice, debitis ſuis formalitatibus deſtitutum, nihil apud Lulliſtas momenti obtinet ejus generis argumentum. Sed de his plura Articulo* 4.

e *Variam illam Eymerici fortunam aliter deſcribunt Patres Dominicani, aliter Minores; media via ingreditur Cuſturerius à pag.* 256. *Sed nec ego litem illam, meam facio, ſuffecerit annotaſſe, zelum quandoque nimis præcipitem, natum eſſe turbas & diſſidia excitare.*

E

ARTICULUS TERTIUS

Aliorum Scriptorum de B. Raymundo ejuſque ſcriptis ſententia.

Lulli defenſores & laudatores.

36 EXhibita modo eſt inveterata totius controverſiæ ſumma, eâ, opinor, ſinceritate quâ majorem deſiderare nemo poſſit. Nec juſto longior Articulus ille cuiquam videbitur, qui probe intelligat, totius rei ſeriem ita ſemel extendi oportuiſſe, ut uno veluti obtutu & ipſa Raymundi opera, prodigioſæ quantumvis multitudinis, & una quæſtionis latius enucleandæ compendium, viri hac in parte haud ſuſpecti judicio, & editoris Eminentiſſimi calculo firmatum proponeretur. In volumen excreſcat noſtra hæc tractatio, ſi auctoritates alias, Scriptorum Lullo faventium, vel enumerando recenſeam. Id jam egregie præſtitit ſæpe laudatus Cuſturerius, binis illis prolixis Diſſertationibus, præſertim ſecundâ capite ſexto, ubi longo ordine Scriptores variarum nationum adducit fere centum, aut Lullianæ doctrinæ aperte ſubſcribentes, aut ejus dogmata ita explicantes, ut plane evincant, immerito velut hæreticum traduci, qui, ſiquid admiſit piaculi, eo dumtaxat peccaſſe cenſendus eſt, quod inſolita methodo & abſtruſiori, quædam involverit, receptis Theologorum placitis non ſatis conſentanea, quæque duriora quibuſdam viſa ſunt, & forte peregrina.

F

operoſius colligit Cuſturerius;

37 Hæc ferme illorum ſentiendi ratio, quibus

AUCTORE I. B. S. *inter quos & adversarios mediis magis probandis,*

bus implexæ Artis Lullisticæ notiones, & opusculorum ceterorum ordo styluſque inconcinnior, minus arridet; quidquid Lulliſtæ ipſa illa magnis extollant elogiis, iiſque exornent laudibus, quas diſcipulorum in Magiſtrum obſervantia ſolet elicere, ac profuſa veneratio. Placuit mihi ſemper, uti aliàs indicavi, Waddingi hac de re & Nicolai Antonii laudanda opinandi moderatio, ita Raymundo patrocinantium, ut Eymerici, infeſti utique ejus adverſarii, famæ quam minimum detrahant. Hanc quoad fieri poterit imitari ſtudebo, unum hoc habens præ oculis, ut B. Raymundo ſua maneat vitæ morumque integritas, & ab omni ſequioris doctrinæ labe (ſaltem quæ formalem errorem involvat) inconcuſſa immunitas.

38 Aliorum igitur auctoritate malim, quam noſtro ſuffragio litem decidi; atque idcirco, pauca de multis attexam, præter ea quæ ex Anonymo, Bovillo & Nicolao de Pax ſuperius retuli; doctorum virorum teſtimonia; idque eorum, ut nuper monui, quos in hac cauſa arbitros nec ipſi Anti-Lulliſtæ merito recuſent. Tales ego exiſtimo è Societate noſtra Theologos, nulla affinitate Lulliſtis conjunctos, tametſi in B. Raymundi favorem, veritate compulſi, magis inclinare videantur. Unum præfigam Arnaldum Albertinum, Pactenſem Epiſcopum, quem licet Anti-Lulliſtæ ſuſpectum fortaſſe habeant, vel audire detrectent, quod Majoricis originem traxerit; æquiores tamen rerum æſtimatores facile in judicium admittent, pro Raymundo ſententiam dicturum.

imprimis Scriptores Societatis Jeſu,

B

Arn. Albertinus, in Rub. & cap. 1 de hæreticis, lib. 6 quæſt. 13, editionis anni MDXXXIV *prope finem: apud Cuſturerium pag. 366, de B. Raymundo Lullo ſcribit in hunc modum:*

39 ET hodie habetur impreſſus Catalogus hæreticorum, per quorum lecturam habebitur abundans cognitio: à cujus Catalogi auctore in farragine illa præventus fui, ideo illam prætermitto. Nec quidem ei aſſentio, dum hæreticorum gregi Magiſtrum Raymundum Lulli, civem Majoricenſem, aggregavit; virum ſanè Catholicum, integerrimæque vitæ ſpecimen & exemplar. Cujus inclita doctrina ſanctiſſimique mores toti Hiſpaniæ & Galliæ noteſcunt, ut eum Sanctorum Catalogo potius adſcribendum ſentiant: qui hanc mortalem agens vitam, zelator fidei Catholicæ fervidus exſtitit, teſtantibus id ejus opuſculis; divinoque lumine illuſtratus, vehementer anhelavit ad inſerendum humanis mentibus optimos mores, ſacramque fidem Chriſtianam; adeo ut ad Agarenorum regna intrepidus proficiſceretur, quo illos religionis noſtræ cultores efficeret. Et, dum verbum divinum ferventer infidelibus palamque exponeret, mirarenturque omnes ſpiritum, qui in eo loquebatur; non valentes ejus ſapientiæ verbis obſiſtere, lapidibus illum obruentes, aureolâ Martyrii exornarunt. Cujus corpus, non ſine magno miraculo, ad urbem noſtram Majoricenſem delatum, & penes eccleſiam S. Franciſci, ſacello honorifice ſepultum, miraculis claret: ejuſque dogma, à Doctoribus Pariſienſibus probatum, publice in dicta urbe & in aliis Hiſpaniæ gymnaſiis diſcendum proponitur: quod ſi legeris, à Deo revelatum potius, quam ab homine quæſitum vel elaboratum cenſebis: id enim ſuos auditores virtutibus imbuit, aut imbutos invenit.

D

40 Articuli vero, ei temerarie adſcripti, falſo impoſiti ſunt; numquam enim in ejus libris reperti fuere, quamvis ſubtilis & ſcrupuloſa indagatio à pluribus Theologis, magnæ lectionis & auctoritatis viris, jubente ſummo *b* Pontifice facta exſtiterit; prout monumenta, quæ vidi, apud archivum civitatis Barcinonenſis recondita, teſtantur. Quæ non immerito præfati Doctoris diſcipulis anſam conquerendi coram ſummo Pontifice tribuunt, ut hæc ignominia, fallaciter tanto viro irrogata, deleatur de libris *c*, in quibus hoc crimen hæreſis nefandum calumnioſe impingitur. Quia, ut inquit ſapientiſſimus Rufinus, eſt quidem glorioſum Chriſti exemplo patienter injurias tolerare, unam tamen notam hæreſeos qui ferat, vel diſſimulet, non eſſe Chriſtianum. Et divus etiam Hieronymus clara voce clamabat, inquiens: Nolo in ſuſpicione hæreſeos quemquam eſſe patientem. Ne ergo videantur diſcipuli crimen Magiſtri agnoſcere, ab eis ſumma ope laborandum eſt, ut illud diluatur; ſummumque deceret Pontificem, ut breviter hoc negotium, ſi coram ſua Sanctitate propoſitum fuerit, concludatur; & ſciamus, quæ laudanda, quæ vero reprobanda ſunt, ut unumquemque opera ſua ſequantur.

cujus, de hæreſi falſo accuſati, innocentiam

b

c debeant ejus diſcipuli apud Sedem Apoſt. tueri.

E

ANNOTATA I. B. S.

a *Catalogum indicat Bernardi Lutzemburgi Dominicani, qui omnium primus, ſatis temere, Raymundi nomen inter hæreticos collocavit, perperam ei tribuens librum de Invocatione dæmonum, editum ab homine ſui inſtituti, ſed neophyto, nomine Raymundo de Tarraga, vel, ut alii ſcribunt, de Tarrega; quem vere hæreticum & Judæum fuiſſe, invenies in Directorio, à Commentatore Peña cum B. Lullo nequaquam confuſum. Notabis hîc, Lutzemburgi ætatem Altamura fuiſſe ignotam, dum eum floruiſſe dicit anno* MCCCCXL; *ſpectat enim omnino ad ſeculum* XVI, *ut recte judicavit Valerius Andreas in* Bibliotheca Belgica; *apud quem etiam reperies, Catalogum ejus impreſſum fuiſſe jam ab anno* MDXXVII, *adeoque facile in Albertini manus pervenisse, qui opus ſuum tantum edidit* MDXXXIV, *quod mirum eſt non obſervaſſe Cuſturerium, primam ejus Catalogi editionem referentem ad eumdem annum* MDXXXIV. *Id ita non eſſe, vel ex eo colligi poteſt, quod apud nos exſtet prædicti Catalogi editio quinta, anni* MDXXXVII; *non eſt autem veroſimile, eumdem librum ab eodem typographo quinquies triennii ſpatio typis fuiſſe ſubjectum.*

Bernardi Lutzemburgi Catalogus hæreticorum,

F

primùm editus an. 1527.

b *Cujus Pontificis juſſu facta ſit* ſubtilis *illa & ſcrupuloſa indagatio, ſatis diſtincte explicatum non inveni: agit, opinor, de* Sententia definitiva, *ab Epiſcopo Tifernatium, ſeu civitatis Caſtelli, lata anno* MCCCCXIX, *ut Articulo ſequenti pluribus declarabitur. Eſt vero ſatis probabile, ea omnia geſta fuiſſe de ſpeciali mandato Martini V Pontificis.*

c *Puta de Directorio Inquiſitorum & Bernardi Catalogo. Soli erant hi duo libri, qui B. Raymundo nefandum hæreſis crimen calumnioſe impingebant: Bernardus porro ſua ex Directorio prave intellecta deſumpſerat, ſic ut ad unicum illum fontem omnia reducenda ſint, ut latius etiam proximo Articulo explicabimus.*

a quos præ-greſſus Arn. Albertinus,

C

audiat Lullum, ut verum Martyrem,

& Scriptorem probatum:

Gabriel

A

Gabriel Vaſquez.

Tum Gabriel Vaſ. quæ ſæpe à Lullo recedens,

41 THeologum hunc nemo dixerit Lulliſtis accenſendum, qui beati Martyris principia non ſemel ſcholaſtice impugnat; abeſt nihilominus quam longiſſime ab eo in hæreticorum claſſem intrudendo. Videatur modo ejus judicium ex Tomo 2 in 1 p. diſp. 133 cap. 4 editionis Antverpienſis MDCXX, pag. 137, ubi hæc leguntur: Ceterum magna de hac re excitata fuit controverſia apud Illuſtriſſimos Cardinales Inquiſitores anno MDXC, ſub Pontificatu Sixti V, dum ego adhuc Romæ eſſem; multis ex Cataloniæ regno contendentibus, Bullam Gregrorii XI, qua damnantur Raymundi errores, poſitam à Nicolao Eymerico in ſuo Directorio Inquiſitorum, ab eodem fuiſſe confictam.

teſtatur, quod causâ ſub Sixto V ventilatâ,

42 Proferebant enim ſententiam, contra Eymericum prolatam à Reverendiſſimo Domino Bernardo Epiſcopo Caſtelli, Commiſſario, auctoritate Apoſtolica contra Eymericum deputato, cujus tranſumptum authenticum, ego poſtea habui in Hiſpania à Joanne Herrera, Philippi Regis II architecto, ac in Mathematicis litteris viro inſigni: in quo damnatur Eymericus, quod Bullam illam confinxerit, atque illa de falſitate ſuſpecta declaratur. Conſanguinei ipſius Raymundi, coram Alamano, Cardinali S. Euſebii & Legato ſedis Apoſtolicæ in regno Aragoniæ, petierunt ut prædictam Bullam, tamquam falſam; & facta per Eymericum irrita *a* declararet. Legatus autem cauſam commiſit prædicto Epiſcopo; quinimo ſcripſit & juſſit Regiſtratoribus *b* Apoſtolicis, ut Avenione, ubi tunc Pontifex commorabatur, in regiſtro prædicti Pontificis eam Bullam perquirerent: Cumque inveniri non poſſet, ſinguli Regiſtratores ejus rei fidem fecerunt. Quibus cognitis, prædictus Bernardus ſententiam, quam diximus, tulit.

fictionis damnatus Eymericus ſit,

a

b nuſquam inventâ quam protulerat Bullâ:

43 Quæ omnia habentur in libro quodam excuſo de hac re *c*, in quo etiam excuſantur multi articuli, qui Raymundo tribuuntur, aut ex ejus doctrina damnantur. Noſtro etiam tempore, ſub Pontificatu Gregorii XIII, hæc Bulla tum Avenione quæſita eſt diligenter, & numquam potuit inveniri. In defenſionem etiam ejuſdem Raymundi, multa alia ſcripta ex eodem regno allata ſunt; inter reliqua vero erat libellus manuſcriptus, qui ſingulis erroribus, ab Eymerico notatis, ſuo ordine reſpondebat; oſtendens, quoſdam in nullo illius libro haberi, alios vero ex doctrina ipſius male intellecta fuiſſe decerptos.

rurſumque coronam Gregorio XIII,

B

44 Allegabant etiam nonnulli, ut Raymundi libros defenderent, inter privata acta *d* Concilii Tridentini, haberi tractatum de hac re, in quo Doctor Vileta Barcinonenſis ipſum defendit, ne in Catalogum librorum prohibitorum referretur.

d & in Concilio Tridentino,

C

e

Nunc demum Ludovicus de Paramo *e*, contra hæreticam pravitatem in regno Siciliæ Apoſtolicus Inquiſitor, & Sacrorum Canonum Doctor egregius, in ſecundo tomo ſuorum operum, quæſtione de combuſtione librorum, titulo de Raymundi Lulli doctrina, multa alia diligentiſſime conquiſita in lucem edet, quibus non obſcure oſtendet, Raymundi Lulli opera non eſſe prohibita, atque prædictum Eymericum à Majori Inquiſitore ſuo Bernardo, de falſitate & ſubreptione fuiſſe damnatum, ut conſtat ex Proceſſu, nuper Matriti oblato in Senatu Regni Aragoniæ. Proferet etiam varias doctrinæ Raymundi

ac denique coram Inquiſitione Madriten.

approbationes, & inter eas aliquas Facultatis Theologiæ Pariſienſis, quæ omnia brevitati conſulens prætermitto. Adhuc vero ſub judice lis eſt. AUCTORE I. B. S.

Ipſe vero laudat & excuſat.

45 Impugnatis deinde, ſcholaſtica methodo, Raymundi circa Trinitatem demonſtrationibus, ſub diſputationis finem ita pronuntiat. [Ceterum ſpiritum Dei in multis Raymundum habuiſſe, indicant ſcripta ejus de Philoſophia *f* Amoris, de Amico & amato, & Magnarum contemplationum, aliaque multa. Potuit tamen in aliquibus, non ex Dei ſpiritu, ſed ex proprio cerebro aliqua depromere; quæ, licet Catholica eſſent & vera, durius *g* tamen quam par erat, ab eo dicerentur & explicarentur.]

f

g

ANNOTATA I. B. S.

a Conſule Articulum ſequentem, quo tota ea res fuſius explanatur.

b *Eſt hic Vaſquezii parachroniſmus, exiſtimantis tunc factam Bullæ perquiſitionem, in quo fallitur; nam id contigerat annis* XXIV, *antequam ultima cauſæ reviſio, juſſu Legati Alamani, inſtitueretur. Sed hæc etiam pertinent ad ſequentem articulum. Advertis etiam, ita fere loqui Vaſquezium, ac ſi Eymericus tunc adfuiſſet, cum præfatus Legatus Bernardum Epiſcopum deputavit, ut cauſam Lullianam recognoſceret: certum tamen eſt, eum, annis viginti priuſquam ea fierent, è vita exceſſiſſe, ut ſuo loco dicemus; ubi etiam oſtendemus, non ab Eymerico fuiſſe inſerta Directorio, quæ ibi contra Lullum atrocius dicta hodie conſpiciuntur; ſed ab eo qui librum illum primus Barcinone typis edi curavit* MDIII, *ob novas diſcordias Lulliſtis infenſiſſimo.*

E

c *Suſpicor Vaſquezium loqui de Libello, ſub titulo* Sententia definitiva; *niſi forte alium inſinuet, cui refutando multis inſudat Bzovius ad annum* MCCCLXXII; *qui & ille eſſe poteſt, de quo mox agit auctor in fine hujus paragraphi.*

d *De his Actis ſermo erit Articulo quinto.*

e *Citat hunc variis locis Cuſturerius; ſed quæ habet Vaſquezius, ad rem noſtram ſufficiunt.*

f *Quid igitur Eymericum impuliſſe dicemus, ut eum libellum præ reliquis tanto ardore inſectaretur? Verum hæc etiam ſecuturo Articulo reſervanda.*

g *In eo potiſſimum offendiſſe videtur B. Martyr, quod loquatur duriuſcule, ſermone inculto, & à communi methodo abhorrente, ſed ad hæc Jacobus Faber Stapulenſis apud Cuſturerium pag.* 375: Ingenue autem fateor Raymundo ferme verba defuiſſe, quibus ſuos pulchros poſteritati mandaret conceptus. Qui tamen volet introrſus aſpicere, nihil videt barbarum, & quod ſententiam non contineat ſcitu digniſſimam, &c.

F

Sebaſtianus Salelles.

Seb. Salelles S. I.

46 OPus ejus de materiis Tribunalis S. Inquiſitionis, Romæ impreſſum MDCLI, conſulere mihi non licuit, atque idcirco quæ auctor tradit Tomo 2 cap. 15 Reg. 276, deſcribenda fuere ex Cuſturerio à pag. 395, ubi celebris Memorialis pro cauſa Lulli compendium proſequitur, in hunc modum. Tranſumptum Memorialis, in cauſa pii Eremitæ & Martyris Raymundi Lulli, quæ nunc Romæ vertitur coram Sanctiſſimo, per adm. Reverendum Patrem F. Joannem Riera, Seraphici Ordinis Franciſcani Theologum, & regni Balearum Syndicum, in Romana Curia hanc cauſam agentem, Typis autem

Memoriale Rieræ, Majoricæ impreſſum,

AUCTORE I. B. S.

excusum fuit prædictum transsumptum Memorialis, Palmæ Balearium anno MDCXXVII præcedente, jussu Illustrissimi ac Reverendissimi Domini, D. Balthazaris Borgiæ Episcopi Majoricensis, diligenti discussione & legitima approbatione, per viros probitate & doctrina præstantissimos, etiam nostræ Societatis Jesu; præcipue per admodum Reverendum & Sapientissimum Patrem Matthæum Marinion (quem, uti magistrum meum in professione Philosophica, honoris causa nomino) Rectorem Collegii & Academiæ Societatis Jesu & sacræ Inquisitionis Qualificatorem in insula Baleari. Hoc transsumptum abhinc duodecim annis dono accepi ab Illustrissimo Equite Hierosolymitano, D. Monte-Maris, nunc excellentissimo & dignissimo Prorege Novæ Franciæ in America, unde ex eo opportune ad rem præsentem pauca compendiosissime desumo.

in compendium redigens, docet,

47. Dividitur ab auctore ingenioſe in tres ſectiones totum iſtud Memoriale, perſpicuitatis gratia. In quarum prima, quatuordecim præludia continentur; per quæ, declaratis terminis Lullianis, via ſternitur ad capiendum, qualiter ſine ullo errore contra fidem, tam multa Lullus docuerit, ac ſcripſerit. In ſecunda ſectione, quæ ſubdividitur in decem partes, ſingulæ propoſitiones doctrinæ Lullianæ, quibus adverſæ partis auctores notam hæreſeos tribuere poſſint, modis loquendi magis uſitatis in ſcholis declarantur, & nullatenus erroneæ oſtenduntur, ſed omnino conformes fidei Catholicæ.

B

eo reſponderi ad objecta,

& fictam eſſe quæ allegatur, Bullam,

48 Tertia vero ſectio Memorialis, ſubdiviſa in partes undecim, continet reſponſionem ad quaſcumque impugnationes, typo mandatas contra Lullum; atque omiſſis aliis quamplurimis, reſpondetur primo ab auctore Memorialis, parte III ſect. 3, ad illud ſupra expreſſum, fuiſſe ſcilicet à Gregorio Papa XI condemnatam Raymundi Lulli doctrinam; quod Bulla condemnationis, nec in regeſtis dicti Pontificis, nec alibi reperiri potuerit, licet bis etiam ab auctoritate Apoſtolica fuerit diligenter perquiſita; ſemel Avenione, ubi data dicitur, vivente adhuc & præſente Eymerico; iterum poſt mortem ejus, Romæ &c.

eique innixam damnationem;

C

49 Deinde, ſi dicta Bulla Gregorii XI eſt fictitia, corruit etiam id quod dicitur de libris, quos Lullus edidit, per iſtum ſummum Pontificem condemnatis & omnino prohibitis; atque inde clarius oſtenditur quia in Indice librorum prohibitorum, juſſu Concilii Tridentini edito, nulla fit mentio de tali prohibitione, neque in eo, ſecuti ipſa digni [errores] apponuntur; quod aſſert auctor Memorialis in ſect. 1, præludio 12, ubi ait; quod ad dictum Concilium Tridentinum fuerit miſſus Procurator Lullianæ cauſæ à Principatu Cataloniæ, vir ſapientiſſimus, magiſter Ludovicus Joannes Vileta Cathedraticus; qui adeo exacte hanc procurationem peregit, ut ab ipſo Concilio deputati fuerint multi, nempe Patriarcha Venetus, quatuor Archiepiſcopi, totidem Epiſcopi, unus Abbas, duo Generales Ordinum, & quatuor Doctores, qui diſcuſſa doctrina Lulli eam approbarunt, & à calumniis Eymerici juridice vindicarunt *a*.

a

50 Quid? quod jam multo prius, ut refert auctor ejuſdem Memorialis, ab eiſdem [calumniis] ipſam doctrinam Lulli, multoties alii vindicaverant? Primo octo Magiſtri deputati, tres Dominicani & quinque Franciſcani, præſidente P. Magiſtro Fr. Bernardo Ermengaudo, Provinciali Dominicano & Generali Inquiſitore Barcinone, anno MCCCLXXXVI. Secundo, Illuſtriſſ. D. Leonardus Cardinalis, Commiſſarius Apoſtolicus in hac cauſa deputatus à Benedicto XIII, Avenione MCCCXCV. Tertio, Reverendiſſimus D. Bernardus Epiſcopus Caſtelli, Commiſsarius & judex in hac cauſa deputatus, per Illuſtriſſ. Alamanum Cardinalem, Legatum Apoſtolicum in Hiſpania; qui adverſus Eymericum pro Lullo, anno MCCCCXIX, definitivam ſententiam tulit; reſtituitque doctrinam Lullianam ſuo primo ſtatui, & annullavit quæcumque contra eam attentata fuerant. Vide plura in dicto præludio duodecimo *b*.

D

ſimiliter defenſum fuiſſe Lullum annis 1386, 1395 & 1419.

b

& priori quidem, ipſummet Eymericum, immaculatæ B. V. Conceptioni adverſantem,

51 At in decimo tertio, quid ad noſtrum inſtitutum opportune continet? Perlubenter ſane adducam, quod ibi expreſſum, quandoquidem ad myſterium Conceptionis Immaculatæ Virginis Mariæ, ſpectans: ſed convenientius judico verba ipſius Memorialis in medium proferre. Sic habet titulus: *Præludium decimum tertium, unde, quæ ſparſerat Eymericus contra Lullum, poſtquam per tot Acta juridica jam extincta fuerant, iterum reaccenſa fuerint.* Dicitur primo, viguiſſe tempore Eymerici, ante annum MCCCC, inter Eymericum ipſum & Luſtiſtas contentionem de Conceptione puriſſimæ Virginis; contendente Eymerico, conceptam fuiſſe cum originali peccato, Lulliſtis cum Lullo oppoſitum defendentibus. Quæ contentio eo pervenit, ut Eymericus à Raymundo de Cortillis, Canonico Elnenſi, coram Reverendo Patre Joanne Anſurre, Inquiſitore Generali Avenione, fuerit accuſatus de manifeſtis hæreticalibus propoſitionibus, ab eodem Eymerico aſsertis: quæ omnes habentur in publico inſtrumento accuſationis *c* authentico, anno Domini MCCCXCV, quod apud hujus Lullianæ cauſæ ſyndicum exſtat. Et immediate poſt; Hæc plane contentio creditur fuiſse ſeminarium eorum, quæ contra Lullianam doctrinam inciderunt. Sed tamen Eymericus, exul à regno pulſus à Joanne Aragonum Rege, profugit; ut conſtat ex ejuſdem Regis epiſtolis, contra eumdem Eymericum miſſis ad diverſos.

E

de hæreſi accuſatum regnoque exſulare juſſum:

nec non Eymerici ſequacem, qui propterea,

52 Poſtea contra Eymericum pro Lullo tot approbationes & acta, quot partim ſupra retuli, ſancitæ fuerunt, prorſus ut extincta viderentur omnia, contra Lullum attentata uſque ad annum MDIII. Nam ante iſtum annum ipſimet libri Lulli, quos referebat Eymericus fuiſſe damnatos, identidem excudebantur, publice ſervabantur, & publicæ cathedræ de hac doctrina tunc erectæ fuerunt. Eodem in præludio ſic dicitur ſecundo, prædicto anno MDIII aut paulo ante, ſubortam iterum eſſe eamdem de Conceptione Deiparæ controverſiam, inter Fratrem Guillermum Caſelles Dominicanum, ſimul & Inquiſitorem regni Balearis, & Lulli ſcholæ Profeſſores; his, ut ſupra, pugnantibus; & contra ipſos, Inquiſitore Dominicano: tantoque exarſit ardore contentio, ut Romam perrexerit Inquiſitor, & egerit coram Sanctiſſimo contra Lullianos: ſed tanto ſuſcepto labore, nec ipſis nec Lullianæ doctrinæ in aliquo nocere potuit. Atque immediate poſt, de eodem Inquiſitore ſic: Reverſus tandem ad Baleare regnum, & in eadem contentione perſeverans, dicitur fuiſſe pulſus à regno. Quæ omnia creduntur nimirum homini fuiſſe ſtimulum, ut anno MDIII Directorium Eymerici typis mandans, Barcinone, ſimul annecteret ex Bulla fictitia ejuſdem calumniam con-

F

illius Directorium cum fictitia Bulla recudi fecerit.

D contra Lullum, jam diu convictam, damnatam
e atque sepultam *e*. De hac secunda contentione
f fit mentio in Chronicis Fr. Francisci Diago *f*, Provinciæ Aragoniæ Fratrum S. Dominici. Hactenus contenta in dicto præludio decimo tertio.

Bzovium fœde hallucinari, affirmando Lullum ab Alexandro IV damnatum,

53 Addendum tandem aliquid, ut responsum detur quoquomodo his quæ contra Lullum ab Abrahamo Bzovio proferuntur. Primo circa condemnationem & sententiam, prolatam per Archiepiscopum Tarraconensem, de qua ipse Bzovius anno MCCLX num. 5 juxta ejus indicem: ubi est duplex & manifesta æquivocatio. Prima, quod auctoritate Alexandri Papæ IV, ut ille affirmat, Lullus ab eo Archiepiscopo, nequaquam condemnatus fuit; cum dictus Alexander nequiverit per seipsum condemnare Lullum, eo quod hic fuerit tempore posterior illo, & scripserit ipso jam mortuo.... ergo neque per illum Archiepiscopum, tributa ei facultate, condemnari potuit. Dicendum itaque quod Petrus Archiepiscopus Tarraconensis, auctoritate accepta à Gregorio Papa XI, processerit & condemnaverit ut hæreticum,

ipsumque confundendo cum Raymundo Neophyto,

non Raymundum Lullum (en secunda æquivocatio) sed Raymundum Neophytum fratrem
B Dominicanum, simul cum ejus libris; quidquid in contrarium dicant Prateolus & Bzovius citati, qui non sine gravi calumnia & injustitia, errores fidei catholicæ oppositos, ac libros prohibitos, præcipue illum de Invocatione dæmonum illius Raymundi Neophyti, tribuunt illi Raymundo Lullo. Hæc auctor Memorialis parte 5 sect. 3; & ostendit efficaciter, testimonio, tum ipsius Eymerici in Directorio parte 2 quæstione 27; tum Commentatoris ejusdem Doctoris Francisci Peñæ, ibi Commentario 52. Audiamus primo Eymericum, ad quæstionem sic respondentem.

quo tamen Eymericus clare distinxit,

54 Ad hanc, inquit, respondemus, quod tempore D. Gregorii Papæ XI, D. Petrus Archiepiscopus Tarraconensis, & Fr. Nicolaus Eymerici de Ordine Prædicatorum Inquisitor Aragoniæ, ut vere hæreticales, & erroneos, quemdam libellum de dæmonum invocatione, qui incipit, *Misericordia & Veritas*, & quemdam alium, qui incipit, *Utrum quilibet infidelis, tam Divinis quam Apostolicis Canonibus teneatur obedire*;
C & quædam alia opuscula, ut omnino hæreticalia & erronea, edita per quemdam Raymundum Neophytum, sententialiter condemnarunt, propter hæreses & errores in eis contentos. Huc usque Eymericus. Quisnam autem sit iste Neophytus, declarat bene Commentator illius Peña,

sicut etiam ejus Commentator Peña,

exponens illa verba textus, *edita per quemdam Raymundum Neophytum*. Hic Raymundus, inquit, sicut constat ex regesto D. Gregorii XI, loco quem mox adducemus, dicebatur Raymundus de Tarrega; qui cum prius esset Hebræus, conversus ad fidem Christi, factus est Monachus Ordinis Prædicatorum. Ceterum, ut res ipsa demonstravit, non mutavit mores, etsi religionem mutavit.

explicans quis iste Neophytus fuerit.

55 Vixit autem hic Raymundus circa tempora Gregorii XI, ad annum Domini MCCCLXXII. Exstant in unico volumine regesti anni primi Gregorii XI, fol. 225, litteræ Papæ Gregorii ad Archiepiscopum Tarraconensem & Nicolaum Eymericum Inquisitorem in regno Aragonum, quibus præcipitur, ut inquirant & procedant contra Raymundum de Tarrega Ordinis Fratrum Prædicatorum, tenentem quosdam hæreticales errores, & eum puniant &c.... Addit autem i-

dem Peña in favorem Lulli sic: Illud vero, in- AUCTORE
quit, observandum est diligenter, quod auctor I. B. S.
docet in hac quæstione, videlicet libellum de dæmonum invocatione, editum fuisse per Raymundum Neophytum. In quo plane decepti mihi videntur Bernardus Lutzemburgus in Catalogo hæreticorum, libro 3; verbo, Raymundus Lulli; & Prateolus libro 16 cap. 2. de vitis & sectis hæreticorum [addatur his Bzovius] asserentes, libellum de dæmonum invocatione editum fuisse à Raymundo Lulli; & suspicor hos auctores fuisse hallucinatos ex nominis similitudine. Huc usque Peña.]

Similia possent ex aliis Jesuitis colligi.

56 Adjungi hic commode possent Athanasii Kircheri, Theophili Raynaudi, ac plurimorum aliorum è Societate nostra Theologorum, faventia Raymundi doctrinæ judicia. Verum quid testimonia addensare juverit, cum illi omnes passim, concordi ferme sententia, ex hæreticorum classe beatum Martyrem eripiant; tametsi quandoque ejus opiniones aut principia repudient, vel tamquam duriora, vel tamquam Scholæ placitis non satis conformia, ut de Vasquesio nuperrime diximus. Pluribus itaque supersedendum putavi, ne centies eadem repetam, E
quæ apud prælaudatum Custurerium collecta & digesta inveniet, qui deditâ operâ perpendere singula & examinare voluerit.

Nunc obsicientibus Gregorianam Directorii approbationem,

57 Appendicis loco unum adjiciam, ea maxime de causa, quod argumentum dissolvat sequenti articulo proponendum. Petitur hoc ab Anti-Lulliistis ex Brevi Gregorii XIII, editioni Romanæ Eymericiani Directorii præfixo, qua si illud pondus adderet & auctoritatem iis, quæ de Raymundo, eo libro continentur. At si ejusmodi Brevibus Pontificiis, ad librorum impressionem concessis, certandum est, dabimus hîc Angeli del Paz; ex Ordine Seraphico viri præclarissimi, de Raymundi doctrina judicium, ex ejus *Expositione in Symbolum Apostolorum*; cui præmissum Breve Clementis VIII tantum omnino tribuet, quantum Gregorianum momenti addidit, qualecumque illud est, Inquisitorum Directorio. Verba Angeli hæc sunt ex libro 9, art. 7, cap. 20, n. 238, apud Custurerium pag. 441.

reponitur contrarius liber,

58 Raymundus Lullus apud Bernardum Lutzemburg notatur de hæresi; affirmat enim plus quam quingentos errores in suis libris à Petro Tartacensi [Tarraconensi] Episcopo & Fr. Nicolao Eymerico deprehensos fuisse; suamque doctrinam, non à Christo, ut fingit, sed à diabolo accepisse; quod tacuisset, si vel mortem hominis novisset, obiit enim pro Christo, & claret miraculis, quæ hominem non fanaticum, sed sanctum prædicant. Errores, quibus notatur, in doctrina illius periti excusant. Legitur publice in Academia Barcinonensi, & olim in aliis: libros autem, nedum in Hispania, sed & in Italia & Gallia, vidi summo cum studio, & à piis & doctis expeti; neque præsente ab Universitate Complutensi totam illius doctrinam commendari. Rectene? alii, sive Ecclesia judicabit, cujus judicio se subjecit Lullus.] F

à Clemente VIII imprimi jussus.

59 Audisti viri doctissimi & religiosissimi, ut testatur Waddingus, de B. Raymundo judicium; nunc ex præcitato Brevi Clementis VIII accipe: [Nos, cupientes ut opera hujusmodi, quæ piis & religiosis personis, & toti Ecclesiæ valde utilia fore speramus, quam emendatissime Romæ in Vaticano aut alibi imprimantur, & eumdem Angelum specialibus favoribus & gra-

AUCTORE I. B. S. tiis proſequi volentes, motu proprio & ex certa ſcientia ..... ne opera prædicta aut aliquid ipſorum, vel eorum partem quamcumque, ſine ſpeciali dicti Angeli, aut ab eo cauſam habentium licentia, tam in magno quam in parvo folio, & ſub prætextu additionum, annotationum, aut declarationum, imprimere .... audeant vel præſumant .... contravenientes prædictos in excommunicationis pœnam &c.] Quantum hæc ad rem præſentem faciant, ex fine Articuli ſequentis clarius apparebit.

ANNOTATA I. B. S.

Ad judicium P. Salelles.

a *De his ſermo recurret articulo quinto.*

b *Jam dixi hæc omnia à nobis fuſius explicanda articulo proxime ſequenti. Magno adjumento fuiſſet prædictum Memorialis tranſumptum, quod hactenus videre non licuit.*

c *Operæ pretium eſſet hujuſmodi inſtrumentum publici juris fieri, quamquam ad Raymundi vindicias nihil magnopere conferre poſſit. Hujus proinde Cortillianæ controverſiæ nullam deinceps ſtatui facere*
B *mentionem.*

d *Unam lego apud Thadæum & Cuſturerium, qua Eymericus atris plane coloribus depingitur.*

e *De Inquiſitoris illius exilio videri poteſt Cuſturerius pag.* 284 *n.* 81. *Citat etiam pag.* 397 *chartam, in cœnobio Romano S. Iſidori repertam, cui titulum præfixum, ait*, Franciſci Caſelli expoſtulatio poetica, ad Fratrem Guillermum Caſelli Ordinis Prædicatorum, Nicolai Eymerici Directorium Inquiſitorum in Lulli præjudicium denuo cudentem. *Quam ætatem ea charta præferat, id ſe neſcire, ait Cuſturerius.*

f *Is vero rem aliter narrat, diſcordiarum cauſam aſſignans in verſiculis* [Non abhorres peccatores, Sine quibus numquam fores, Tanto digna filio] *Fatetur quidem, Lulliſtas eos oppugnaſſe, uti contrarios Immaculatæ Conceptioni; ſed de Guillermi exſilio altum ſilentium.*

ARTICULUS QUARTUS.

Elucidatio eorum quæ ad Gregorii XI Bullam, & Eymerici Directorium ſpectant,

§. I. *Expenduntur acta in cauſa Lulli, ante & poſt Bullæ deſcriptionem.*

Bulla, in Directorio tantum reperta,

60 HUc tandem reducendus Lulliſticæ controverſiæ cardo, hæc rei jam per ſecula tot ſcriptis libriſque operoſiſſime diſputatæ ſumma, hinc tota Raymundi accuſatio, hinc tota hæreſeos ſuſpicio profluxit. Puta ex celebri Eymerici Inquiſitorum Directorio, in quo inventa fuit à Bernardo Lutzemburgo, Judoco Coccio, Gabriele Prateolo, Gilberto Genebrardo, Jacobo Gualterio, Abrahamo Bzovio, aliiſque parte 2. q. 26, famoſa Bulla, ſub nomine Gregorii XI ibi publicata: Bulla, nuſquam niſi in eo Directorio reperta; Bulla denique, priuſquam vel ibi comparuit, à Lulliſtis, fictionis aut ſaltem ſubreptionis ſugillata; ſuperſtite Eymerico, fruſtra in Regeſtis Pontificiis Avenione quæſita; & non multis poſt annis, ſolenni judicio, ut Lulliſtæ contendunt, falſitatis convicta & annullata: in eo ſane prorſus ſingularis, quod ducentis omnino articulis hæreſeos & erroris notam inurens, nec unum unicum eorum nominet, diſtinguat aut proferat; quod quam à ſtylo Romanæ Curiæ alienum ſit, nihil attinet multis oſtendere. D
& nullos errores in particulari indicans,
Palam quidem eſt, eorum aliquos Directorio illi, ſive ab Eymerico, ſive ab ejus editore inſertos; ſed & hoc mirantur viri, à partium ſtudio penitus alieni, ibidem quæſtione 9, poſt acerbum Raymundi vituperium, rotunde pronuntiari, *doctrinam* ejus *continere pluſquam quingentos articulos erroneos*; cum ipſe ſolummodo centum enumeret, *ut prolixitati parcatur* ſcilicet; quæ numquam nimia eſſe aut ſuperflua poteſt, ubi de contagioſis dogmatibus agitur, à quibus Catholicorum animi avertantur.

Si ſolum reſpiceret damnatos in Raymundo Neophyto,
61 Quidquid id eſt, hinc tamquam ex ſcaturigine manarunt ea omnia, contra beatum Martyrem, quæ aliqua ſaltem veri ſpecie paſſim circumferri videmus, atrociſſima ſtigmata; mitius, opinor, proponenda, ſi, quæ hactenus tradidimus, doctorum virorum judicia, à Lulli adverſariis æquiori lance fuiſſent ponderata. Miſsa hic faciam, quæ de ejus erroribus, ab Alexandro IV damnatis, ineptius aliqui comminiſcuntur; nullo quod reperiri uſpiam queat, probabili fundamento, niſi quod zeloſiſſimum Martyrem, obtorto nequidquam collo, in hæreticorum claſsem pertractum velint. Nec illa vacat attingere quæ Bzovius, conſultò, an imprudenter, commiſcuit ad annum MCCCLXXII n. 4; dum librum Raymundi Neophyti, *De invocatione dæmonum*, opuſculis B. Lulli; & craſſos errores viginti quatuor ex illo deſumptos, huic annumerat. E
perperam Lullo obtenſos;
Ex quo nonnullis ita argumentari placuit, quaſi ſi ex hac Bzovii inadvertentia ſequeretur, præjiceretur
tos Lulli errores omnes in Directorio notatos, Neophyto adſcribendos. Sunt hi plerumque eorum lapſus, qui rerum compendiis magis quam operoſiori examine delectantur; unde & tam varias paſſim invenias de Raymundi ſcriptis opiniones, ex unius demum Gregorii Decretalis veritate aut falſitate determinandas; id quod à nobis jam præſtandum eſt, ea qua fieri poterit diligentia; iis dumtaxat neglectis, quæ à Bzovio ejuſque vindice ſæpius confunduntur aut inverſuntur; non aliter, ac ſi de induſtria, rei per ſe multum obſcuræ, tenebras luberet affundere, ab Hiſtorico potius diſpellendas.

F
iſtud cum dici nequeat,
62 Interim, quod ſæpe profeſſus ſum, iterum atque iterum ſincere profiteor, me Nicolai Eymerici memoriæ, ejuſque meritiſſimis laudibus nihil penitus detractum velle; atque adeo ultro ac lubenter ſubſcribere Nicolai Antonii, imo Diago, Altamuræ, aliorumque de ejus virtutibus & doctrina judicio. Proinde, ſi forte in decurſu, aut fictam aut ſubreptitiam dixero prætenſam Gregorii Decretalem; ſi prædictum Eymericum atteram, immoderatiori zelo Lulliſtas inſectatum, aut hujuſmodi aliquid; id ita acceptum volo, ut nihil incorrupta viri fides, nihil ejus orthodoxa integritas, nihil tuendæ puritatis Catholicæ ardor patiatur. Sequar hac in re probatiſſima Cuſturerii monumenta, fuſe
reſtat definiendum vera an falſa ea ſit;
deducta Diſſertatione 2, totis ſeptem capitibus bene longis; quæ ſane ex Caſtellano redita hic locum habere mererentur, niſi jam nunc tractatus hic noſter præfixos terminos exceſſiſſet. Patuit id abunde ex dicta intricatiſſimæ controverſiæ non curta Synopſi; nunc illud agam, ut expoſita rerum, ordine geſtarum ſerie, nihil deſiderari patiar, quod ad hiſtoricam notitiam pertinere videatur; omiſſis dumtaxat inſtrumentis longioribus, quæ apud laudatum Cuſturerium,

Dermi-

A Dermicium Thaddæum, Vincentium Mutum, & alios, curiosus lector consulere poterit.

& declarandum, quomodo ex controversia de Conceptione B. V.

63 Discordiarum totiusque controversiæ primordia repetunt Lulliſtæ à famosis, Patres Dominicanos inter & Franciscanos dissensionibus, super immaculata Beatissimæ Virginis Deiparæ Conceptione, seculo illo XIV, si umquam, acerrime utrimque agitatis. Nihil opus est obsoletarum & ferme oblivione traditarum contentionum memoriam invidiosius renovare; quæ ad rem nostram eo tantum attinent, quod pro tuenda ea Dei Matris prærogativa olim Raymundus decertaverit, quemadmodum ex librorum ejus Catalogo haud obscurum arbitror, quidquid nonnulli dissentiant. Hoc certum videtur, B. Lulli sequaces, partes Franciscanorum ardentius secutos, ansam dedisse Eymerico, per Aragonici Regis ditiones non semel fidei Quæsitori, ut Lulli opera, severiori oculo examinata, passim hæreseos incusaret. Hinc Lulliſtarum odia in se concitasse crediderim, adeo ut hi apud Regem querelas deponerent; cujus tutela freti, acrius in Eymericum invecti sint: is vero nihil per se aut ex Inquisitoris munere in Aragonia tentare ausus, ad Gregorium XI Pontificem Maximum, tunc temporis Avenione residentem, recursum habuerit. Hic nimirum prima sparsit accusationum semina, Gregorio ad B. Petri Cathedram recens evecto; quæ paulatim, uti fieri assolet, in pejus aucta & amplificata, summum Pontificem procul dubio impulere, ut speciali Brevi, ad Tarraconensem Archiepiscopum destinato, in Raymundi Libros juberet inquiri. Datum est apud Pontem Sorgiæ Avenionensis Diœcesis, Nonis Junii anno Pontificatûs secundo, nempe MCCCLXXII. Ejus tenorem oculis subjicio.

infensus Lulliſtis Eymericus,

Lulli libros denuntiaverit Gregorio XI:

B

64 Gregorius Episcopus, servus servorum Dei, Venerabili Fratri Archiepiscopo Tarraconensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Nuper, dilecto filio Nicolao Eymerici, Ordinis Fratrum Prædicatorum professore, Magistro in Theologia, in partibus Aragoniæ Inquisitore hæreticæ pravitatis, nobis referente, percepimus; quod in partibus illis, nonnulli laici quamplures libros habent, in vulgari per Raymundum Lullum civem Majoricensem compositos; in quibus, ut idem Inquisitor videtur asserere, errores quamplurimi in fide continentur. Nos igitur in præmissis, prout ex debito tenemur pastoralis officii, providere volentes; Fraternitati tuæ, de qua in his & aliis specialem in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus hujusmodi libros, per quoscumque habeantur seu detineantur, tibi facias exhiberi; & si per tuam & dicti Inquisitoris, & aliorum Magistrorum in Theologica facultate, & Jurisperitorum, quos propterea coram te evoces, repereris, quod præfati libri errores in fide contineant, eosdem libros comburas, & comburi facias atque mandes; invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis; contradictores per censuram ecclesiasticam & alia juris remedia, de quibus videbitur, appellatione postposita, compescendo. Non obstantibus &c.]

qui anno 1372 eos jussit examinari,

& si errorei invenirentur, comburi:

C

quod cum non fieret,

65 Vel ex hoc Brevi Pontificio manifeste liquet, unum fuisse eumque valde infensum Lulliſtarum adversarium Eymericum, qui libros, totis octoginta (ut ipsemet in Directorio fatetur) annis omnium manibus tritos, primus pernicioſos deprehenderit, & apertas hæreses sapientes. Hoc ipsum suum in favorem vertunt, nec immerito, Lulli defensores. Quid enim, inquiunt, an talpas dicemus totius Aragoniæ, Catalaniæ, Valentiæ, Balearium, imo & reliqui orbis Catholici Prælatos & Doctores, qui libros illos jam toto fere seculo viderant legerantque, nullo tamen errore aut detecto aut observato? Quin & ex hoc Brevi Pontificio alterum doctrinæ Lullianæ triumphum eliciunt; utpote, quod eo accepto, nec Tarraconensis Metropolitanus, nec suffraganeorum Episcoporum quisquam, examinatis denuo (ut fas est credere) Raymundi operibus, *repererit, quod præfati libri errores in fide continerent*; futurum alioqui, ut eorum jussu *iidem libri comburerentur*; tantum abest, ut, quod Genebrardus refert, *à Tarraconensi Archiepiscopo quingenti errores in Raymundi libris fuerint adnotati.* Caruit itaque sperato effectu primus ille Eymerici conatus, nullo, opinor, alio operæ pretio, quam ut libellus unus aut alter in Notariorum manus, Eymerico instigante, consignatus, ita examen subierit, ut omni censura immunem B. Lulli doctrinam judicaverint Aragonici ac Catalanici Doctores & Antistites. Non placuit viro, in Lulliſtas nimium fervido, ea Præsulum atque eorum Officialium sententia. Quapropter, depositis iterum apud Pontificem querelis, id effeciſſe videtur, ut causa ad ejus tribunal evocaretur.

tantusque strepitus recideret ad unicum libellum,

Notario episcopali consignatum;

E

66 Huc spectat alterum Gregorii Breve, datum apud Villamnovam Avenionensis diœcesis, III Kal. Octobris, anno quarto, id est MCCCLXXIV [Gregorius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Francisco Borele, Priori Prioratus ecclesiæ S. Eulaliæ de Campo, & Petro de S. Amancio Hospitalario Darthusæ, Officialibus Venerabilis Fratris nostri Barcinonensis Episcopi, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram fide digna relatione perducto, quod dilectus filius Franciscus Vitalis, præfati Episcopi Notarius, quemdam librum Raymundi Lulli, in pergamenis & vulgari Catalanico scriptum, assignatum eidem Francisco in custodiam, per vos, & dilectum filium Nicolaum Eymerici, Ordinis Prædicatorum professorem, Inquisitorem hæreticæ pravitatis, in quo errores scripti plurimi perhibentur, apud se habet; Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus statim visis præsentibus, absque alicujus moræ dispendio, præfatum librum, ad manus vestras receptum, ad nos per fidelem & idoneum portitorem mittere procuretis; cauti ne ullam in his committatis negligentiam vel defectum. Datum &c.]

hunc saltem ad se deferri jussit Pontifex anno 1374,

F

67 Existimat Custurerius, fundamento pluſquam verosimili, in præfato Brevi sermonem esse de libello, cui titulus, *Philosophia Amoris*, Catalanis præ ceteris adamato, & vel idcirco per Eymericum Pontifici denuntiato. Ursit Eymericus, apud Sedem Apostolicam, rem suam perquam gnaviter, Officialibus illis interim moras nectentibus, ne opusculum, linguâ Catalanicâ scriptum, ab ejus linguæ ignaris examinaretur. Quid vero hæc inter, in Aragonia gestum, quid à Lulliſtis pro Magistri defensione tentatum, statuere non habeo. Satis constare videtur, Eymericiana Avenione molimina non adeo fuisse occulta, quin aliquis ejus rei rumor Barcinonem perveniret; quo fortasse commoti Raymundi studiosi, ad Regem Petrum confugerint, ejus patrocinio effecturi, ne inconsultis Catalanis, & Lulliſtis non auditis, quidquam Avenione

eum verosimiliter, qui Philosophia Amoris inscribitur.

Interim Rex Aragoniæ Petrus,

AUCTORE I. B. S.

ne decerneretur. Non continuo eorum poſtulatis obſecutum video Regem Aragonium; quandoquidem biennio toto & amplius, etiam poſt ſecundum Pontificis Breve ad Officiales Barcinonenſes, eis opitulari deſtiterit. Ejus rei fidem faciunt litteræ, ad Papam Gregorium datæ, anno primum MCCCLXXVII, ſeptima Januarii, anno prope integro poſt prætenſam Gregorii Decretalem; quam ipſi Regi tunc adhuc prorſus fuiſſe ignotam, contra Diagum & alios, ad oculum demonſtrabimus, ipſiuſmet Regis verbis, quæ ex autographo Barcinonenſi prius exhibeo, ut à Diago referuntur.

anno 1377 motus fama utriuſque decreti,

Sanctiſſime Pater.

68 Intelleximus relatu quorumdam, quod Sanctitas veſtra, ad inſtigationem Fratris Nicolai Eymerici Inquiſitoris, miſit ad has partes Barcinonæ & Majoricarum, quoddam reſcriptum, continens, quod quicumque teneat de libris per Raymundum Lull, quondam civem Majoricarum factis, intra certum tempus in ipſo reſcripto contentum, illos teneatur, ſub excommunicationis pœna, ponere in poſſe Vicariorum, Epiſcoporum ipſarum civitatum. Nam fertur, quod dictus Inquiſitor Opus dicti Raymundi examinari fecit, & quod in eo aliqua invenit, quæ contra fidem Catholicam exiſtunt. Cumque, ſanctiſſime Pater, conſanguinei ipſius Raymundi, qui ſunt in hac civitate, à qua ſuum genus traxit originem, cupiant valde quod ipſum Opus in eadem examinetur civitate: quod rationabile nobis videtur & juſtum; primo, quia Opus prædictum eſt in idiomate Catalano, ob quod abſque dubio melius intelligetur per Catalanos, quam per homines alterius nationis. Secundo, quia in Catalonia ſunt plures Clerici & Religioſi, qui in dicto Opere libenter ſtudent, cum plurima in eo addiſcant utilia valde; quique ſuper ipſa examinatione poterunt multa dicere, per quæ veritas demonſtretur. Tertio, quia ſcientia dicti Raymundi habet principia, valde diſſimilia aliis ſcientiis; unde per ignorantes eam, quamvis aliarum ſcientiarum ſcientificos, poteſt de facili non intelligi. Quarto, quia magnum eſt intereſſe conſanguineorum prædicti Raymundi, an dictum Opus comprobetur vel reprobetur: unde rationabile valde exiſtit, quod ſuper hoc ipſi vocentur, & audiantur rationes eorum. Quocirca Sanctitati veſtræ humiliter ſupplicamus, ut providere dignemini, quod dictum Opus in hac civitate examinetur; committendo examinationem ipſam Epiſcopo Barcinonæ, juxta ſupplicationem, quæ ſuper hoc noſtri parte veſtræ Clementiæ offeretur. Nam de hoc nobis ſpecialem gratiam faciet Benignitas veſtra. Nam ex quo dictus Raymundus erat Catalanus & ſubditus noſter, multum nobis placebit, ſi ejus ſcientia comprobetur: & proinde Sanctitati veſtræ gratias humiles referemus. Almam &c. Dat. Barcinonæ ſub noſtro ſigillo ſecreto, VII die Januarii, anno à nativitate Domini MCCCLXXVII.

B

petit accuſatum opus Barcinone examinari,

69 Non longo examine opus eſt, ut aperte deprehendatur, hanc Regis epiſtolam, ſolo hoc motivo, ſolo eo fine ſcriptam, ut libellus, de quo in reſcripto anni MCCCLXXIV egerat Gregorius, non Curiæ Pontificiæ Theologis, ſed Catalanis & vernaculæ linguæ peritis diſcutiendus committeretur. Nam quid tandem aliud indicant verba illa, ſexies ſingulari numero repetita, *Opus, dictum Opus, ipſum Opus* &c.? An ea refert Diagus ad viginti volumina & errores ducentos in Bulla Gregoriana confixos? Ego me fateor nullatenus intelligere, qua id veriſimilidine aſſerere audeat. At, inquies, ipſo litterarum regiarum principio univerſum dicitur, *quod quicumque teneat de libris, per Raymundum factis, illos teneatur ponere in poſſe Vicariorum* &c. Utique; ſed hoc jam pridem præſcriptum fuerat diplomate primo ad Tarraconenſem Archiepiſcopum, nuper citato, anni MCCCLXXII, mandante Pontifice, *quatenus hujuſmodi libros, per quoſcumque habeantur ſeu detineantur, ſibi faciat exhiberi*. Cum autem ex eo tempore maxime inſtitiſſet Eymericus, ut libellus de *Philoſophia Amoris*, vel quiſcumque ille eſt, quem Officiales Barcinonenſes longa tergiverſatione ad Pontificem mittere negligebant, Avenione damnaretur; nihil mirum ſi Rex Petrus, Lulliſtarum precibus exoratus, illius potiſſimum curam ſuſceperit. Nec certe in Conſtitutione anni MCCCLXXVI ulla libri illius præ ceteris fit mentio: contra vero Breve anni IV eo unice ſpectat, ut iſte unicus, in notarii Vitalis manus conſignatus, ad examen Avenionem deſtinetur, quem hiſce litteris Rex Aragonius flagitat, ſolorum Catalanorum Theologorum judiciis ſubmitti.

D

potius quam Avenione, ubi ea minus nota erat:

E

70 Clariora ſunt Regis verba, quam ut commentario egeant. Accedit porro, quod ſi famoſa illa & litigioſa Conſtitutio anni MCCCLXXVI, in Regis notitiam tum perveniſſet, cum ea ad Pontificem ſcriberet; ridicula videretur ejus agendi ratio, ne dicam temeraria & abſurda: qui enim ſciret viginti Raymundi volumina, ac proinde ea inter, opus etiam præmemoratum, contentoſque in iis errores omnino ducentos, jam atro calculo notatos; ipſe ſummum Pontificem ad ſolenne judicium Barcinonæ recognoſcendum interpellaret: & eo quidem procederet ineptius, quod neglectis libris aliis novemdecim, ac tam ingenti hæreticarum propoſitionum numero, opuſculi unius *examinationem committi Epiſcopo Barcinonæ* audacter poſtularet: imo ineptiſſime ad Lulli conſanguineorum intentum, quos ea unice angebat cura, ut ejus ſcripta, ab Eymerico tradũcta, innoxia declararentur. Quid enim, obſecro, iis prodeſſe poterat, libelli unius examinationem committi Catalanicæ linguæ peritis; ſi jam infamem hæreſeos notam oraculo Eccleſiæ Raymundus ſubierat, damnatis ſeorſim ducentis articulis, & totis novemdecim voluminibus aliis prohibitis, tamquam manifeſte hæreticalibus? *Magnum* profecto *intereſſe conſanguineorum prædicti Raymundi, an dictum opus comprobaretur vel reprobaretur*, dum reliqui publica Conſtitutione, Apoſtolicæ Sedis judicio, ut pernicioſi interdicebantur! Egregium enimvero ſolatium ipſis eveniſſet, ex hujuſmodi opuſculi approbatione; nec minus Regi fuiſſet honorificum, hæretico jam declaratiſſimo patrocinari. Si hæc Diagus paulo perpendiſſet attentius, non tam facile ex iis litteris in Eymerici favorem decretoriam ſententiam deduci exiſtimaſſet.

F

unde liquet, eatenus ignoratam in Aragonia fuiſſe Bullam anni 1376,

contra 20 tomos Lulli dictatam:

unoque eorum indicato,

71 Melius & longe probabilius hinc colligit Cuſturerius pag. 264, anno illo MCCCLXXVII nihildum de pretenſa Bulla totis Aragonicis ditionibus innotuiſſe. Quin imo, ipſomet tempore, in favorem Lulli concluſum fuiſſe librorum examen, quod primo ſuo Diplomate Archiepiſcopo Tarraconenſi Gregorius demandaverat; quidquid artibus Eymerici tentatum dixerimus, ut Lulliana

19 *alios ſimili examine fuiſſe abſolutos.*

A liana causa Avenionem evocaretur. Non obscure id insinuant litteræ Regiæ, dum asserunt; *plures Clericos esse & Religiosos, qui in dicto opere libenter studeant, cum plurima in eo addiscant utilia valde*. Legebant igitur Clerici & Religiosi præfatum librum, isque jam libere omnium manibus terebatur, postquam Officialium Barcinonensium sententiâ haud dubie fuisset absolutus. Quod si verum est de eo quem maxime Eymericus oderat libello, idipsum potiori jure de reliquis censebimus, quos Officialibus suis, jussu Pontificis, tradi mandaverant Tarraconenses & reliqui totius ditionis Aragonicæ Antistites.

§. II *Bullæ controversæ tenor, cujus assertor Eymericus apud suum in officio successorem calumniæ convictus, etiam Avenione causa cadit, excusso frustra Regesto Gregoriano.*

B *Inducitur Gregorius XI asserens,*

72 NE quid desiderari patiar, ad evincendam supradictarum rationum veritatem, subnectam hîc, quod dixi, totius controversiæ momentum, Gregorii XI prætensum diploma, datum Avenione VIII kalendas Februarii, Pontificatus anno sexto, MCCCLXXVI; ut quisque per se judicet, an ullo pacto ad id referri possit, quod suis in litteris supplicantem vidimus Regem Aragonium.

quod pro suo zizania extirpandi zelo,

GREGORIUS Episcopus, servus servorum Dei. Venerabilibus Fratribus, Archiepiscopo Tarraconensi ejusque Suffraganeis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Conservationi puritatis Catholicæ fidei, quam multi nequam filii scelerati, suis falsis assertionibus maculare nitentes, inter triticum purum agri Dominici, pestiferum semen zizaniæ seminant (cum ad nostrum præcipue spectet officium, ut evellamus prava & destruamus perversa) providere salubriter, & animarum illaqueationibus obviare confestim plenis desideriis affectantes; opportuna in his, quæ possumus, remedia studio pastoralis solicitudinis adhibemus.

C *ad suggestionem Eymerici Inquisit.*

73 Dudum siquidem dilectus filius Nicolaus Eymerici, Ordinis Fratrum Prædicatorum professor, in sacra Theologia Magister, in regnis Aragoniæ, Valentiæ & Majoricarum Inquisitor hæreticæ pravitatis, nobis exposuit; se in regnis eisdem invenisse viginti volumina diversorum librorum, à quodam Raymundo Lullo cive Majoricarum editorum, in quibus (ut ipsi Inquisitori videbatur) multi continebantur errores & hæreses manifestæ: & quod nonnulli de prædictis & aliis regnis, libris utebantur eisdem, & eorum doctrinæ dabant fidem non modicam, in grande suarum periculum animarum; supplicavitque nobis Inquisitor ipse, ut, ne simplices deciperentur ex libris ipsis, dignaremur in hac parte de opportuno remedio providere. Nos autem cupientes animarum, jam forsan imbutarum, & quæ imbui possent ex perverso dogmate dictorum librorum, periculis celeriter obviare; dictos libros per Venerabilem Fratrem nostrum Petrum Episcopum Ostiensem, & per quamplures, etiam ultra vigenum numerum, in eadem Theologia Magistros, examinari fecimus diligenter; per quorum relationem tandem habuimus, quod ipsi dictos libros omnes cum multa diligentia legerant, & examinaverant, & quod ultra ducentos articulos erroneos & hæreticales invenerant in eisdem: super quibus, inter eosdem Episcopum & Magistros, sæpius & demum coram nobis habita disputatione solenni, ipsos articulos (ad vitandum prolixitatis tædium, & horribilitatem eorum, haberi volumus præsentibus pro expressis) erroneos & manifeste hæreticales, de ipsorum Episcopi & Magistrorum concordi consilio censuimus reputandos.

20 libros Lulli Theologis suis examinandos commiserit,

AUCTORE I. B. S. *qui in iis ultra 200 hæreses notaverint;*

74 Cum autem, sicut Inquisitoris præfati continebat assertio, in prædictis regnis alii libri, qui asseruntur editi à jam dicto Raymundo, reperiri dicantur, in quibus hujusmodi jam reperti, & alii errores & hæreses creduntur probabiliter contineri; Nos, volentes de hujusmodi aliis libris & eorum doctrina informari plenarie, & super eis providere salubriter, ne fideles in errores hujusmodi damnabiliter prolabantur; Fraternitati vestræ, de Fratrum nostrorum consilio, per Apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus diebus dominicis & festivis, in singulis ecclesiis vestris Cathedralibus ac Curatis, nec non Religiosorum quorumcumque Ordinum, exemptorum & non exemptorum, etiam Cisterciensis, Carthusiensis, Cluniacensis, Præmonstratensis, Grandimontensis, sanctorum Benedicti & Augustini, ac Fratrum Prædicatorum, Minorum & Eremitarum ejusdem S. Augustini, & Carmelitarum & aliorum Ordinum vestrarum civitatum & diœcesium, intra Missarum solennia existentibus populis ad divina, & in prædicationibus per vos vel alios, quantum id commode poteritis, faciatis proponi, quod omnes & singulæ personæ utriusque sexus, cujuscumque status, ordinis & conditionis existant, earumdem vestrarum civitatum & diœcesium, seu commorantes in eis, habentes libros quoscumque à præfato Raymundo editos (ut præfertur) ipsos infra unius mensis spatium, vobis assignare; & illi qui sciunt alias personas libros eosdem habentes, eas vobis revelare ac nominare procurent; vosque libros recipi faciatis eosdem: quos cum habueritis, quam cito commode poteritis, curetis nobis fideliter destinare, ut ipsos simili examini subjicere valeamus. Ceterum quia doctrina, seu potius dogmatizatio prædictorum librorum examinatorum reperitur erronea, hæreticalis, & periculosa nimium animabus; & vehemens suspicio est habenda, quod in aliis libris editis à dicto Raymundo, similes vel alii (ut præfertur) contineantur errores; vobis mandamus, quod omnibus & singulis eisdem personis vestrarum civitatum & diœcesium, doctrinam seu dogmatizationem & usum hujusmodi librorum interdicere studeatis, donec super his per Sedem Apostolicam aliud fuerit ordinatum. Contradictores per censuram &c.

quod idem præsumi possit de aliis necdum excussis,

quare pariter omnes jusserit ubique prohibitos declarari,

E

& necdum excussos ad examen colligi.

F

75 Hæc illa est Beato nostro ejusque studiosis infesta, & (ut supra dictum est) una & sola machina, qua Scholam Lullisticam exagitare queant, qui pro Constitutionis illius veritate magnis conatibus hactenus decertarunt, postmodum à nobis conveniendi. Hic solum proposita modo est, ut Diagi & sociorum vanus comprimatur triumphus, existimantium Petri Aragonii litteras, tum ad Gregorium scriptas cum ejus diplomatis copiam nactus, pro Lullo & Lullistis serus deprecator accessit: quod quam sit inverisimile, jam abunde confectum autumo. Ipsam Bullam necdum discutimus, id demonstrasse contenti, quod contra Diagum assumptum fuerat; eam scilicet,

Id si verum erat, quomodo ignoravit Rex Petrus?

AUCTORE I. B. S. licet, qualem qualem, Regi Petro fuiſſe ignotam, tum cum pro ſolo libello, apud Vitalem Barcinone aſſervato, Pontifici ſupplicavit. Jam illud mirari liceat, prætenſam, Decretalem ad Aragonicas ditiones deſtinatam, atque ibi, ſi ita urgebat periculum, unice neceſſariam, tanto tempore ſuppreſſam fuiſſe, ut quo primum anno innotuerit, nulla probabili ratione aſſequi liceat. Quis credat, ſolicitum Pontificem, parata jam remedia, & evellendis tot errorum hæreſumque zizaniis opportuna, tam diu diſtuliſſe? Quis credat, inquam, eum tantis malis, ſi vere ſuberant, non proſpexiſſe, priuſquam de referenda Romam Petri Cathedra cogitaret? Atqui id tamen factum oportuit: nam cum Aragonius ad eum ſcriberet VII Januarii MCCCLXXVII, jam dudum diſceſſerat Pontifex, in Urbem appulſus anni ejuſdem & menſis tertia decima, poſt quadrimeſtrem peregrinationem.

& quomodo publicata Bulla numquam fuit?

76 Fruſtra quis repoſuerit, differri potuiſſe Bullæ publicationem, eamque Eymerico committi, ut, ex Inquiſitoris officio aut ſpeciali delegatione Apoſtolica, id opportuno tempore exſequeretur: occurrent enim Lulliſtæ, aperte denegantes, Conſtitutionem hujuſmodi auctoritate Pontificia unquam fuiſſe munitam. Si ejus fabricatorem quæras, Eymericum appellare non dubitant. Nimis crude, opinor; quaſi id ita accidere non potuerit, ut peracto Avenione propoſitionum Lullo adſcriptarum examine, idea aliqua ſeu ſchema Conſtitutionis formaretur, quod aliis ſubinde negotiis intercurrentibus ſuſpenſum, Romam repetente Gregorio, ab Eymerico ſervatum, & amicis communicatum, ſenſim ad alios penetrarit; atque ita poſtmodum à B. Lulli adverſariis Directorio inſertum, anſam præbuerit perpetuis utrimque diſſidiis. Cui hæc conjectura non placuerit, is aliam formet plauſibiliorem; videritque, qua ratione faciat veriſimile, ſtante Conſtitutionis veritate, Pontificem ad Aragonii litteras nihil reſponſi dediſſe, nec de ea Regem aut ditionum ejus Præſules feciſſe certiores, quorum certe nec veſtigium occurrit. Tacuerit procul dubio, annis aliquot, Inquiſitor Eymericus, donec forte Lulliſtarum, ſibi de doctrinæ ſuæ approbatione blandientium, importunis plauſibus irritatus, per amicorum manus codicem ſparſit neſcio quem, ſub titulo *Condemnatio*; quo propoſitiones Lullianæ, tamquam Avenione examinatæ damnatæque, circumferebantur. Ilicet turbarum claſſicum unà inſonuit. Utrum vero eo etiam codice pretenſa Bulla exhiberetur, quiſve in eo articulorum cenſuratorum numerus, compertum non habeo. Utcumque tamen ſtatueris, palam eſt, codicem illum ingentes per Aragonicas ditiones motus concitaſſe; adeo ut ipſe Eymericus, aut ſibi male metuens, officio renuntiaverit, aut Superiorum auctoritate cedere compulſus fuerit.

Ideo Lulliſtæ dicunt ab Eymerico fictam, C

aut ejus ſolum ideam fuiſſe,

qua nixus ediderit doctrinæ Lulliſticæ condemnationem, B

magno ſuo malo;

77 Crediderim ego, tunc primum lucem aſpexiſſe contentioſam Bullam, ſeu mavis Bullæ jam præconceptæ ideam, qua armatus Eymericus, acerbius in Lulliſtas invectus ſit, ſuo (ut dixi) malo. Nam primus ipſe luit, & illa confeſtim ut falſa, ficta, & ſubreptitia habita eſt, palam & publice improbata; quod eo nomine, errores, numquam à Lullo ſomniati, ei per ſummam calumniam imputarentur; non ipſa in Bulla, quæ nullos articulos nominatim indigitat, ſed in Eymerici commentariolo, in quo pro arbitrio minuebantur augebanturque. Etenim Directorium expreſſe affirmat, repertos in Lulli operibus articulos erroneos pluſquam quingentos: citat Peña exemplar Bullæ Sabellianum, quo damnati aſſerebantur articuli quadringenti: conveniunt omnes in ducentorum numero, diplomate expreſſo: codex vero Eymericianus, in Directorium ab editore relatus, majorem eum numerum ad centenos contractum exhibet; ſic ut ea tam notabilis variatio, dubios nos merito reddat, & de Conſtitutionis ipſius, & de Eymericiani codicis certitudine. Nam quæ ea tandem Conſtitutionis Apoſtolicæ norma, libros in genere, modo inaudito, & articulos configere plurimos, tamquam erroneos & hæreticos, quorum nec unum unicum exprimat? Quæ autem Eymericiani codicis auctoritas eſſe poterat, cui quotidie & de novo aliquid addere, quotidie decerpere aliquid, in ejus erat poteſtate? Sed nos hiſtoriæ filum proſequamur.

nec ſibi conſtans in numero errorum damnatorum,

D

quos ſolum 200 in genere arguit Bulla prætenſa.

78 Exceſſerat jam è vivis Gregorius Papa, poſt cujus obitum graſſabatur per univerſam Eccleſiam teterrimum ſchiſma, Urbano & Clemente de ſummo Pontificatu luctuoſum in modum contendentibus: quos inter ita fluctuabat Aragonius, ut cujus partibus adhæreret nondum ſatis certum habere videretur. Hinc nec Romam, nec Avenionem, tutus Lulliſtis patebat recurſus ut quid de cenſura Lulliana ſtatuendum eſſet, certo ex Pontificiis archivis explorarent. Id quod tum demum accidiſſe videbimus, cum Petri ſucceſſor Joannes Aragonius, partes Benedicti XIII amplexus, Lulliſtis viam aperuit ut ex regeſtis Pontificiis de tota re docerentur. Placuit interim, coram novo Inquiſitore Bernardo Ermengaudo, itidem Ordinis Prædicatorum, id tunc agere, quod tempus & locus ferebat; Eymericum ipſum vocando in judicium, ut hæreſes, Lullo perperam impactas, in ejus libris palam oſtenderet. Quid ad ſui purgationem Eymericus tentaverit, nuſquam invenio litteris conſignatum; Lulliſtas vero nihil non moviſſe, ut cauſæ recognitio inſtitueretur, ex eo liquet, quod anno MCCCLXXXVI, annis non plus decem poſt prætenſæ Bullæ editionem, ſolenni judicio novus Inquiſitor pronuntiarit, tres primas propoſitiones, quæ Eymericiano codice, tamquam ex Philoſophia illa Amoris excerptæ, atque à Pontifice Gregorio vulgo damnatæ dicebantur, non ſolum Raymundo falſo adſcribi; ſed articulos ejus, eo libello expreſſos, *bonos*, *veros*, *fideles & catholicos eſſe*, *nulla rubigine hæreſis maculatos*. Totius hujus recognitionis inſtrumentum refert Dermicius Thadæus à pag. 482, & Cuſturerius pag. 239; ex quo pauculà hic, ad inſtitutum noſtrum ſpectantia, ſubjiciam.

Mortuo Gregorio Lulliſtæ Eymericum, ab officio depoſitum, E

citarunt ad novum Inquiſitorem, pro ſua cenſura reſponſurum.

Is autem anno 1386 tres primo accuſatos articulos, F

79 Noverint univerſi, quod die Sabbati, nona decima die Maji, anno à nativitate Domini MCCCLXXXVI, in præſentia mei Notarii & teſtium ſubſcriptorum, exiſtentibus perſonaliter in monaſterio Fratrum Minorum Barcinone, Reverendo Patre Magiſtro Bernardo Ermengaudi, Provinciali Prædicatorum & Inquiſitore &c.] Sequuntur nomina octo Doctorum, partim Dominicanorum, partim Franciſcanorum, qui prædicto judicio interfuerunt, & tum ſubdit: [Reverendus Dominus Inquiſitor dixit & propoſuit, quod ad inſtantiam quorumdam amicorum venerabilis Raymundi Lulli, quondam civis Majoricarum, ipſe pro infraſcriptis vocaverat ad concilium omnes dictos Magiſtros & Fratres; & narravit ibidem, quomodo tempore ſanctiſſimi in

ex judicio octo Doctorum utriuſque Ordinis,

A in Chriſto Patris & Domini D. Gregorii ſanctæ memoriæ Papæ XI, Reverendus Pater Magiſter Nicolaus Eymerici, Ordinis Prædicatorum, tunc Inquiſitor hæreticæ pravitatis in Provincia Aragoniæ, fecerat condemnari aliquos articulos, quos dicebat ſe inveniſse in diverſis libris dicti Raymundi Lulli, nominando ipſos libros: inter quos autem articulos erant, ut dixit idem Dominus Inquiſitor Magiſter Bernardus, tres, quos idem Magiſter Nicolaus dicebat ſe inveniſſe in quodam libro, facto per dictum Raymundum Lull, intitulato de Philoſophia Amoris, quos articulos dictus venerabilis Dominus Inquiſitor Magiſter Bernardus Ermengaudi tradidit mihi Notario in ſcriptis, compoſitos in Latino, & ſunt iſti.]

declaravit perperam Latine redditos.

80 Proponuntur deinde Articuli latini à Nicolao accuſati, conferunturque cum textibus Catalanicis, ex Philoſophia Amoris fideliter extractis; tum ita pergit inſtrumentum: [Quibus prolatis & narratis, dictus Reverendus Dominus Inquiſitor Magiſter Bernardus Ermengaudi, interrogavit omnes ſuperius nominatos Magiſtros

B in Theologia, & alios ſupradictos Fratres Theologos, qui ibi erant, collationem ſuper iis facientes, ſi dicti articuli, ut in Latino jacent condemnati, ut ſupra ſunt inſerti, erant in dicto libro Philoſophia Amoris, vel ſi poterant elici ex dictis, poſitis in libro prædicto. Etiam interrogavit, ſi dicti articuli, ut jacent in dicto libro, eo modo quo dictum eſt, ut ſupra ſunt inſerti, ſunt boni & vere catholici? Et omnes dicti

& in ſuo originali plane orthodoxos eſſe:

Magiſtri & alii Fratres, per dictum Dominum Inquiſitorem Magiſtrum Bernardum interrogati per capita, tenentes & legentes ibi coram omnibus, prædictos tres articulos condemnatos, & prædictum librum de Philoſophia Amoris; dixerunt, quod ſemel & pluries quilibet per ſe viderat & recognoverat aſſidue & diligenter prædicta; & quod dicti articuli condemnati, ut jacebant, & ſupra ſunt inſerti, non erant in dicto libro, nec poterant elici ab eo; & quod articuli ſupradicti, poſiti in libro prædicto Philoſophia Amoris, erant boni, veri & catholici.] Mitto fuſiorem eorum omnium probationem, in

C inſtrumento late deductam, Doctorum novem ſubſcriptionem, aliaque quæ apud prædictos Auctores, curioſus Lector inveniet.

quod idem de reliquis judicandum fuerit,

81 Hæc cauſæ Lullianæ recognitio argumento eſt, non cenſuiſſe Inquiſitorem Ermengaudum, nec Doctores alios Aragonicos, Bullam famoſam, Gregorii Papæ auctoritate fuiſse communitam; non auſuros alioquin privatâ ſuâ ſententiâ judicium Sedis Apoſtolicæ temere reformare, ut recte annotavit Cuſtur erius. Quod autem ſolos tres articulos ad examen revocaverint, id ea fortaſſe de cauſa accidit, quod, cum propoſitionum numerus ſæpe variando imminueretur, atque Eymericum certatim Lulliſtæ urgerent, ut eas in Magiſtri ſui libris oſtenderet; is illas aſſignarit præcipue, quas in caro Aragonibus libello contineri ſuſtinebat; quaſque proinde præ ceteris novus Inquiſitor, à ſocio ſuo Nicolao per injuriam Raymundo tribui, declara-

ſi per iſtius temporis turbas licuiſſet.

vit. Et erat is liber, de quo Gregorius Brevi ſuo altero ſcripſerat ad Officiales Barcinonenſes; idemque, quem à Theologis linguæ Catalanicæ peritis diſcuti, rogaverat pridem Rex Aragonius. Cur vero aliis articulis examinandis ſuperſederit Ermengaudus, non ſatis aſſequor; niſi ſi ex primo eo certamine victores Lulliſtæ, confidenter negarint, propoſitiones reliquas fidelius ex Raymundi libris extractas, adeoque id probandum Eymerico accuſatori reliquerint: vel probabilius exiſtimabimus, luctuoſi ſchiſmatis turbas, & partita Aragonum inter Pontifices ſtudia, eam quietem non dediſſe, quæ ad maturius prolixiuſque examen, ac totius rei diſcuſſionem erat neceſſaria; Lulliſtis interea facile acquieſcentibus, dum cetera Magiſtri opuſcula intacta haberentur, Epiſcopis Bullam reſpuentibus, ſolius Eymerici auctoritate ſubnixam. AUCTORE I. B. S.

pro reliquis 197 articulis non curaverunt decertare Lulliſtæ,

82 Divinare non lubet, neque tamen curanda eſt Diagi conjectura, qui ex præfata Ermengaudi recognitione, putat conſequens eſſe, reliquos centum nonaginta & ſeptem articulos, quaſi tacite à Lulliſtis admiſſos; atque eorum inde deduci impotentiam, quod etiam illos eadem opera non oſtenderint perperam Raymundo attribui; cujus ratiocinii imbecillitatem inferius oſtendam. Magis placet; quod libro 1 Hiſtoriæ Provinciæ ſuæ Aragonicæ capite 27 in Eymerici defenſionem adfert; puta, haud incongrue dici poſſe, multa ex Raymundi operibus, ſive librariorum, ſive aliorum incuria fuiſſe corrupta; E unde contigerit, alia fuiſſe, quæ Eymericus accuſaverat, exemplaria, alia genuina in quibus Lulliſtæ negabant prætenſos errores contineri. Sit ita ut cuique libuerit, parum curabunt Lulliſtæ, modo verum maneat, Bullam Gregorii, vel apocryphum, & non legitime editam, nec promulgatam, vel ſaltem beati Martyris vera opera non feriiſſe. Jam quidquid Diagus pro vindicando Eymerico deſudet; extra controverſiam eſto, ægerrime eum tuliſſe ſocii ſui Ermengaudi de tribus Raymundi articulis judicium. Nam cum Avenionem ſeceſſiſſet, ſtricto protinus calamo, multa adverſus Lulliſtas ſcribere exorſus, eos coram Clemente traducere non deſtitit, uti abſurdiſſimorum errorum fautores & deſenſores. Hinc illud, *Expurgate vetus fermentum*; hinc *Faſcinatio Lulliſtarum*; hinc ejus *Dialogi*, aliaque opuſcula, in Lullum ejuſque propugnatores deprompta, non magno operæ pretio; ſiquidem Clementis tribunal agnoſcere renuerunt Lulliſtæ, quamdiu Rex Petrus ejus obedientiam, ut tunc loquebantur, non recepiſſet.

ſecuri de nullitate Bullæ prætenſæ,

quidquid apud Pſeudo-Papam Clementem moliretur Eymericus.

F

Mortuo Clemente proſcribit illum Rex Joannes,

83 Ermengaudi ſententiam brevi ſecutus eſt dicti Regis obitus, cujus ſucceſſor Joannes filius, Eymericum tantarum turbarum diſſidiorumque cauſam exiſtimans, acre in illum diſtrinxit judicium; eumque ex ditionibus ſuis omnibus, tamquam *ſcandaloſum, nequam, & peſtilentem hominem, ſuorum ſubditorum publicum inimicum, fidei orthodoxæ ſuſpectum* &c. exulare juſſit, anno, ut traditur, MCCCXCIII. Non multo poſt exceſſit è vivis Clemens, Eymerici Patronus; cui cum anno MCCCXCIV ſucceſſiſſet Petrus de Luna, ſub nomine Benedicti XIII; iſque à Joanne Aragonio, ut verus Papa fuiſſet agnitus; nullâ prope morâ interpoſitâ, miſerunt Lulliſtæ è ſuis unum, qui de tota re coram inquireret diligentius. Fuit hic Antonius Riera Valentinenſis, non uno dein titulo Eymerico exoſus, & ab eo toto volumine exagitatus. Is ubi Avenionem pervenit, Eymericum ipſum, illic degentem, præſentem & juridice citatum aggreſſus, cauſam Lullianam plane viſus eſt eviciſſe. Siquidem per Cardinalem S. Sixti, Commiſſarium, excuſſis non ſemel Gregorii Regeſtis, apertiſſime deprehendit, Bullam illam anni ſexti nullatenus reperiri, tametſi priora duo Brevia ſuis locis invenirentur.

& Avenionem miſſus Antonius Riera,

AUCTORE I. B. S.

quæsiturus in veritatem prætensæ Bullæ,

84 Exstat ejus rei authenticum instrumentum, quod integrum attexo; ut quid de prætensa Decretali sentiendum sit, hinc liqueat potissimum, cum ad accuratissimam perquisitionem nihil omnino defuisse videatur, viventibus fortasse iis ipsis Apostolicarum litterarum Registratoribus, qui tempore Gregorii XI, ab annis non plus novemdecim, idem munus administraverant. En instrumenti copiam.

refert authenticum testimonium,

In nomine Domini, Amen. Noverint universi, præsens publicum instrumentum inspecturi, quod coram Reverendissimo in Christo Patre & Domino, Domino Leonardo, miseratione divina tituli S. Sixti Presbytero Cardinale, Judice & Commissario per sanctam Sedem Apostolicam specialiter deputato, personaliter constitutus, discretus vir Antonius Riera, Clericus Valentinensis diœcesis, Bachalaurius in Legibus, principalis, citra tamen procuratoris sui revocationem, in quadam causa seu causis, quæ vertitur & vertuntur, seu verti & esse sperantur, inter dictum Antonium, principalem ex una parte, & religiosum virum Fratrem Nicolaum Eymerici,

B

hæreticæ pravitatis in regno Aragoniæ Inquisitorem, de & super nonnullis articulis fidem tangentibus; & ipsorum occasione parte ex altera; in qua ad nonnullos actus, etiam coram eodem Domino Cardinale, Judice & Commissario, citra tamen conclusionem, inter dictas partes extitit processum; & tandem copiam sive schedulam cujusdam litteræ Apostolicæ, per fel. rec. Dominum Gregorium Papam XI, ut idem Antonius asseruit, factæ, eidem Cardinali tradidit atque dedit: cujus tenor sequitur, & est talis; Gregorius Episcopus &c. *Subjicitur tota Decretalis jam præmissa: & sequitur;*

quo asseritur,

85 Qua siquidem copia sive schedula, per dictum Antonium, Domino Cardinali memorato tradita; idem Antonius ipsum Dominum Cardinalem instanter requisivit, quatenus venerabilibus viris, litterarum Apostolicarum Registratoribus, per suas litteras scriberet; eisque nihilominus, auctoritate Apostolica sibi in hac parte commissa, præciperet & mandaret, ut litteras in ista schedula contentas, in registris eis commissis, diligenter perquirerent; & si eas repererint, sumptum sive instrumentum transumptum earumdem, clausum & sigillatum, prout moris est in talibus fieri, ac ita & taliter quod eis fides adhiberi valeret, præfato Domino Cardinali transmitteretur, expensis moderatis dicti Antonii; ut ipso mediante posset & valeret partibus supradictis debitum justitiæ administrare; quoniam præfatus Antonius, pro sui juris fundamento, sumptum prædictarum litterarum, coram dicto Domino Cardinali, ut asseruit, producere intendebat. Qui quidem Dominus Cardinalis, Judex & Commissarius, attendens quod justa petentibus non esset denegandus assensus; supradictarum litterarum Apostolicarum Registratoribus, modo & forma per dictum Antonium superius petitis, per suas litteras auctoritate Apostolica scripsit & mandavit; ipsasque per porterium & nuntium suum juratum, eisdem Registratoribus præsentari fecit. Qui porterius postmodum Domino Cardinali, Judici & Commissario memorato, ac mihi Notario infrascripto retulit; qualiter dicti Domini, litterarum Apostolicarum Registratores, in registris eis commissis anni sexti præfatæ felicis recordationis Domini Gregorii Papæ XI, diligenter perquisierunt & facta diligenti perquisitione, eidem porterio, ut asseruit, dixerunt; quod in eisdem registris, litteras, in suprascripta papyri schedula contentas, non repererunt registratas.

D

Cardinali Commissario obtulisse copiam Bullæ,

in Registro Gregorii XI requirendæ,

C

quod facere jussi Registrorum custodes,

86 Subsequenter autem Venerabilis vir Dominus Joannes à Bonis, unus de litterarum Apostolicarum Registratoribus, in mei Notarii prædicti & testium fide dignorum præsentia, Domino Cardinali, Judici & Commissario præfato, retulit & dixit; quod dictam schedulam, in registro sibi commisso anni sexti dicti Domini Gregorii, per suos Clericos, non solum semel, sed pluries diligenter perquiri fecit; & quod litteræ in sæpedicta schedula contentæ in suo registro non fuerunt, neque erant registratæ. Deinde præfatus porterius & nuntius juratus, litteras dicti Domini Cardinalis, una cum schedula sive copia præinserta, prædicto Domino Cardinali reportavit, & mihi Notario infrascripto in præsentia testium infrascriptorum retulit, & dixit; quod venerabiles viri Domini Bernardus Fortis, alter de litterarum Apostolicarum Registratoribus, & Joannes Ludovici Cameræ Apostolicæ Notarius,

E

in dorso dictæ schedulæ, sivæ copiæ, per ipsum, ut præmittitur, reportatæ, &, ut præfertur, præinsertæ, scripserunt in hunc modum qui sequitur.

retulerint, diligenter quæsitam,

omnino non invenuiri;

idque eorum unus rite confirmat,

87 Notum sit omnibus, quod Ego Bernardus Fortis, litterarum Apostolicarum Registrator, perquisivi diligenter registrum mihi commissum anni VI, sanctæ memoriæ Domini Gregorii Papæ XI, quod in eodem registro litteras, in præsenti schedula papyri annotatas, non reperio registratas. In cujus rei testimonium, hîc manu propria subscripsi, & signavi, die IX Julii, anno à nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo quinto. Bernardinus Fortis, Registrator.

itemque collega ejus:

Notum sit omnibus, quod ego Joannes Ludovici, Cameræ Apostolicæ Notarius, perquisivi diligenter registrum litterarum Apostolicarum eamdem Cameram tangentium, anni sexti Pontificatus sanctæ memoriæ Domini Gregorii Papæ XI; & quod in eodem registro litteras, in præsenti schedula papyri annotatas, non reperio registratas. In cujus rei testimonium, hîc manu propria me subscripsi & signavi, die IX Julii, anno à nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo quinto.

F

qua de re instrumentum petente Rierâ

88 Tandem die & hora infrascriptis coram Domino Cardinali, Judice & Commissario præfato, in meaque Notarii publici & testium infrascriptorum, ad hæc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia, personaliter constitutus prædictus Antonius Riera, citra tamen procuratoris sui revocationem, & de præmissis omnibus & singulis mandato, relationibus, & aliis suprascriptis, & designatis à tempore traditionis dictæ præinsertæ schedulæ, & citrafactis, petiit sibi fieri unum vel plura publicum seu publica instrumentum seu instrumenta, per me Notarium publicum infrascriptum. Acta fuerunt hæc Avenione, in domo habitationis dicti Domini Cardinalis, hora nona vel quasi, sub anno à nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo quinto, indictione III, die Sabbati, X mensis Julii, Pontificatus Sanctiss. in Christo Patris & Domini nostri D. Benedicti divina providentia Papæ XIII, anno I; præsentibus ibidem venerabilibus viris, Dominis, Durando Tunduci, in Decretis Licentiato, dicti Domini Cardinalis Camerario; ac Magistro Dominico Pavardi,

ipsum signat Notarius publicus,

A vardi, in utroque Jure Bacchalario, ac in Romana Curia Procuratore, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis.

& aliut etiam Notarius confirmat.

Et ego Thoico Rodulphi de Camicavilla, Clericus Tarraconenſis Diœceſis, publicus Imperiali auctoritate Notarius, ac præfati Reverendiſſimi in Chriſto Patris & Domini Cardinalis, Judicis & Commiſſarii, & cauſæ hujuſmodi coram eo ſcriba, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum, ſicut præmittitur, agerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi; ideoque hoc præſens publicum inſtrumentum, per alium, me aliis occupato negotiis, ſcriptum, in hanc publicam formam redegi; hicque manu propria ſcripſi, & ſigno meo ſolito & conſueto ſignavi, rogatus & requiſitus, in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum.]

Judicio tali nequaquam officit, Anti lulliſtarum de eo silentium,

89 Fallor, ſi hujuſmodi judicium, legitime & contradictorie inſtitutum, partibus utrimque coram agentibus; fallor, inquam, ſi tam ſolenne pro Bullæ falſitate teſtimonium, anti-Lulliſtas, quantumvis præjudiciis obfirmatos, non induca, ut ſaltem ſubdubitent, fueritne umquam legitime edita & Apoſtolica auctoritate publicata. Equidem adverto, Diagum, alioſque Eymerici apologiſtas, argumenti hujus efficaciam ſtudioſe ſubterfugere; ita de laudato inſtrumento tacentes, acſi numquam exſtitiſſet in rerum natura. Utrum ex ignorantia, an dolo malo, nihil attinet indagare curioſius; nobis abunde erit, beati Martyris famam, Bullæ iſtius vigore toties labefactatam, in integrum reſtituiſſe; id quod & alio monumento, non minus authentico & ſolenni, mox confirmabitur. Sed nec movere nos debet recentius aliorum anti-Lulliſtarum effugium, ex eo arreptum; quod cum ſub Gregorio XIII & Sixto V, Auditor Peña fruſtra evolviſſet, quæ Romæ aſſervantur Gregorii XI regeſta omnia, ut Conſtitutionis vel levia reperiret veſtigia, ſcripſerit ad Petrum Ximenez Morillo, in duobus aliis regeſtis tunc Avenione acceſſitis, folia nonnulla vetuſtate exeſa intercidiſſe, inter quæ & illa eſſe potuerint, quibus Gregoriana Bulla contineretur. Frigida enimvero & inutilis cavillatio, quaſi tunc temporis etiam folia deſuiſſent, cum ab oculatiſſimis Regiſtratoribus, non duobus poſt ſeculis, ſed annis necdum viginti à prætenſa editione elapſis, diligenter juxta ac ſolicite fuit perquiſita.

aut chartarum aliquarum poſt annos 200 defectus in Regeſto.

B

C

neque Eymerici ætas, quaſi citius defuncti;

90 Hîc illud notandum ſupereſt, hallucinatos Scriptores non paucos, in aſſignanda Eymerici ætate; aliis toto prope ſeculo aberrantibus, ut meminit ſupra Nicolaus Antonius, aliis ſex ſaltem ultimos vitæ annos ei paſſim ſubtrahentibus: qua forte ratione perperam negare quis poſſet, tunc Avenione fuiſſe Eymericum, cum Antonius Riera litem ei intentavit ſupra memoratam. Sunt itaque qui ejus obitum referunt ad annum MCCCXCIII, ex male deſcripto epitaphio Gerundenſi: conſtat enim vitam protraxiſſe ad annum MCCCXCIX, ſic ut etiam quadriennio ſupervixerit regiſtrorum Apoſtolicorum reviſioni; nullis tunc in ſui defenſionem productis vindiciis; ſed potius recriminatione uſus contra Rieram adverſarium, quem toto tractatu, ut nuper innuebam, impetiit, ſub titulo, *Incantatio ſtudii Ilerdenſis, ſuper viginti articulis, per quemdam Antonium Riera, ſtudentem Valentinum, ut defertur, ibi ſeminatis*. Hæc fere poſtrema fuit Eymerici lucubratio: qui jam ſenio confectus, multiſque adverſitatibus eluctatus, tandem migravit è vita, dicto jam anno MCCCXCIX. Quievit hîc aliquando, ſeu mavis deſæviiſſe viſa eſt, atrox illa multorum annorum procella, in Lullum & Lulliſtas, tot machinationibus excitata. Certe ſuſpenſa videtur omnis altercatio, durante adhuc funeſto ſchiſmate; quouſque, repudiato Benedicto XIII, Ferdinandus Aragonius, mortem ſibi imminere ſentiens, auctore S. Vincentio Ferrerio, ſe ſuaſque ditiones ejus obedientiæ ſubtraxit, an. MCCCCXVI.

AUCTORE I. B. S. *quem constat usque ad 1399 vixisse.*

§. IV. *Nova totius cauſæ recognitio, ſub Card. Alemanno, Martini V Legato ad R. Alphonſum: eam ſecuta ſententia definitiva, irritans omnia eatenus contra Lullum acta, vi Bullæ ſuppoſititiæ aut ſubreptitiæ, anno* MCCCCXIX: *ac denique finis reſuſcitatæ denuo controverſiæ.*

E

Ceſſante ſchiſmate rogatus Card. Legatus,

91 FErdinandi Aragonii ſucceſſor, filius Alphonſus, cognomento Magnanimus, Martinum V, anno proxime ſequenti legitime electum, continuo agnovit, admiſitque miſſum ad ſe Legatum Apoſtolicum, Cardinalem Alemannum. Hunc ſine mora convenerunt amici & conſanguinei B. Raymundi, ut, qua pollebat auctoritate, omnia ab Eymerico acta reſcinderet; rebus in eum ſtatum reſtitutis, quo erant antequam contentioſa Bulla, ſub Gregorii XI nomine in famoſo codice per Aragoniam cœpiſſet diſſeminari. Viſa eſt ea res Cardinali Legato momenti majoris, quam ut nulla prævia informatione decideretur. Eapropter, Bernardo Tiſernatium Epiſcopo, totius litis ab ovo excutiendæ curam diligenter commiſit; facta poteſtate, ut omnibus mature perpenſis, peremptorio tandem judicio exitialibus turbis finem imponeret. Provinciam ſibi demandatam egregie adminiſtravit novus Commiſſarius, præmiſſoque accuratiſſimo rerum utrimque geſtarum examine, collato cum libris Raymundi, Eymericiano codice, inſtrumentis denique omnibus, qua par erat diligentia ponderatis, libratis, excuſſis, eam poſtremo ſententiam tulit, quam vocant *Definitivam*; utpote quæ, annullatis omnibus, ad id uſque tempus contra beati Martyris doctrinam actitatis, eam omni cenſuræ ita exemit, ut libere deinde & inoffenſo pede, lecta, docta, & tradita fuerit; eamque Scholam formaverit, quæ hodie Lulliſtica dicitur, inſignibus privilegiis prædita & exornata.

novam totius cauſæ ab ovo recognitionem

F

committit Bernardo Tiſerni Epiſcopo;

92 Conſtant hæc omnia ex longiori inſtrumento, jam à me citato ſub titulo *Sententiæ definitivæ*, olim à Lulliſtis vulgato, quo tota ea cauſæ Lullianæ operoſa diſcuſſio fuſe & diſerte aſſeritur. Nobis ſatis erit ultimatam Commiſſarii ſententiam huc adducere, aliis jam ſuperius ſufficienter expreſſis, ut ex eis Lector de tota rerum geſtarum ſerie edoceatur. Nunc illud obſervari velim, quod imbecillem Diagi conjecturam ſupra relatam evertit; nimirum ſub Ermengaudo Inquiſitore ſingularum propoſitionum generalius examen neglectum eſſe; non ex Lulliſtarum impotentia, ut ille arguebat; ſed quod eum maxime libellum erroris nota exemptum vellent, quem Gregorius præ ceteris ad ſe tranſmitti poſtulaverat; ſic effecturi, ne contuma-

& omiſſa ſingulorum Articulorum diſcuſſione infinita,

AUCTORE I. B. S.

Lulliſtis de uno ſolo libello vindicando laborantibus

ciæ pœnam merito ſubirent, neve carum imprimis Aragoniis opuſculum vernaculum, Eymericiana cenſura, aliqua ſaltem veri ſpecie involveretur. Addo præterea id ſemper intendiſſe Lulliſtas, ut propoſitiones omnino omnes declararentur, Magiſtro per ſummum nefas affictæ. Verum cum ſubſultorium dixerim earum numerum, Bulla expreſſe ducentas configente, Eymerico quingentas numerante, tametſi centum dumtaxat produceret; quis tandem laboris fructus eſſe poterat, ſi nonaginta ſeptem examinarentur; cum aduerſariis calumniandi ſemper pateret aditus, dicendo tot centenas alias proſcriptas ſupereſſe, adeoque libros omnes Lullianos merito manere ſuſpectos. Inita igitur à Lulliſtis via compendioſior, dum Bullam ipſam quatere aggreſſi ita arietarunt, ut totam everterint convulſerintque, quemadmodum ex ſequenti etiam ſententia demonſtratum eo,

& ſatis habentibus eviciſſe Bullæ controverſæ,

B

93 Præmiſſis litteris Cardinalis Legati, qua ipſi cauſæ examen demandabatur, inſertis proceſſibus, iiſque diligenter recognitis, ad ſententiam procedit hac forma. [Quæ omnia ſuperius poſita ſeu inſerta, per nos dictum Commiſſarium attente lecta, diligenter recognita, & intelligibiliter conſiderata fuerunt. Habita ſiquidem per nos deliberatione matura, & digeſto conſilio cum expertis in ſimilibus & peritis, cum propoſita & producta ſuperius coram nobis, & alias, clariſſime conſtet nobis, quod dicta Bulla, attenta ejus forma & aliis indiciis perſpicuis ſuperius tactis, eſt evidentiſſime ſaltem de falſitate ſuſpecta. Item, quod per allegata & producta, ad oſtendendam ſeu probandam obreptionem aut ſubreptionem dictæ Bullæ, demonſtratur evidenter; quod, poſito quod ipſa non fuerit falſa, nullo modo poterat excuſari quod non fuerat ſubreptitie impetrata; cum per tenorem dictæ Bullæ videatur, quod tota ratio impetrationis ipſius, fuit affirmatio, quod in libris prædicti Doctoris erant plures articuli erronei & hæreticales, quorum librorum per documenta authentica ſuperius inſerta videtur aperte, prædictum Fratrem Nicolaum Eymerici tunc Inquiſitorem corrupiſſe & mutaſſe verba prædicti Doctoris, & etiam mentem & intentionem, quam habuit Catholicam, pro ut monſtrat apertiſſime finis ſeu finalis concluſio librorum dicti Doctoris Raymundi; in quibus expreſſe ſubmittit ſcripta, dicta, & edita per ipſum, determinationi & correctioni Eccleſiæ ſacroſanctæ. Ex quo fundatur legitime, ſcripta ſua non deviare à juſto tramite Catholicæ veritatis, & detegitur eliditurque ſiniſtra intentio, opinio & perſecutio Nicolai prædicti. Et cum utrâque paginâ atteſtante, ſtatuenteque & mandante, impetrantes litteras, proviſiones, ſeu reſcripta, per fraudem ſeu malitiam à ſummo Pontifice, veritatem tacendo ſeu ſupprimendo, & falſitatem ſuggerendo vel exprimendo, in ſuæ perverſitatis pœnam, nullum ex talibus commodum conſequi poſſint; nec eorum prætextu eſſet aliqualis poteſtas vel juriſdictio attributa, cujus virtute ſit aliquatenus procedendum; cum ſummus Pontifex tales proviſiones ſeu litteras denegaſſet, veridice informatus. Aſſerens vero poteſtatem habere ab eo cum qualitatibus ſupradictis, nullatenus interponere poterat ſuæ cognitionis officium, & conſequenter ejus occaſione de facto emanata ruunt, tamquam carentia legitimo fundamento]

atque adeo omnium ex ea actorum, nullitatem;

C

decernitur, omnia ipſis adhuc integra eſſe;

D

Sententia Definitiva.

94 Pro tanto, Nos Bernardus, Epiſcopus & Commiſſarius prædictus, auctoritate Apoſtolica nobis in hac parte commiſſa, dicimus, volumus, & decernimus, & pronuntiamus, quod quidquid inveniatur quomodocumque & qualitercumque emanatum, mandatum, & comminatum, proceſſum, factum, occaſione, auctoritate, ſeu ratione dictæ ſubreptitiæ ac obreptitiæ Bullæ, & de falſitate evidenti nimis ſuſpectæ, teneatur pro vano, caſſo, irrito & nullo; & pro infecto ſeu non facto ab omnibus reputetur: ſicut & nos, ex poteſtate nobis attributa ſuper iis, qua ex noſtro officio nobili utimur & uti volumus, prædictis attentis, caſſamus, irritamus; annullamus, ſeu ad nihilum reducimus; reducentes etiam auctoritate Apoſtolica ipſum Doctorem Raymundum Lull, & omnia dicta, ſcripta & opera ſua, & omnia alia ratione prædicta, quomodocumque & qualitercumque, & per quemcumque, & contra quoſcumque & coram quibuſcumque proceſſa & actitata, ad ſtatum priſtinum & primævum, acſi in contrarium eorum nil umquam fuiſſet dictum, ſcriptum, vel alias quomodolibet attentatum. Reſervantes & ſubmittentes correctionem, determinationem, aut auctorizationem doctrinæ dicti Doctoris Sedi Apoſtolicæ, cujus eſt de talibus cognoſcere & ordinare, ſicut ipſemet Doctor, ut verus Catholicus, expreſſe ſubmittit. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium præmiſſorum, præſentes noſtras litteras, ſeu præſens publicum inſtrumentum, per Notarium publicum infraſcriptum fieri & publicari mandavimus, noſtrique ſigilli appenſione muniri. Datum & actum Barcinonæ, anno à nativitate Domini MCCCCXIX, die vero XXIV Martii, præſentibus honorabilibus &c.] Sequitur legalizationis atteſtatio, videnda apud Cuſturerium pag. 248 & apud Thadæum pag. 488.

ferturque definitiva ſententia,

ulteriorem doctrinæ Luilianæ diſcuſſionem reſervans Apoſtolicæ ſedi,

E

95 Nihil me magnopere moratur Bzovii reſponſio, qui ad elevandam ſolennis adeo in B. Lulli favorem judicii auctoritatem; hoc unum cauſatur ad annum MCCCLXXII n. 27, *Non potuiſſe Alamanum Legatum, ſine ſpeciali commiſſione Martini V, de re tam graviſſima, aut ipſe cognoſcere aut cognitionem cauſæ fidei committere*. Cuinam, obſecro, fides debebitur, an Bzovii conjecturis, an Legato ipſi, de poteſtate ſua teſtimonium ferenti, quam ex facto etiam ſpecialem fuiſſe interpretari licet? Quod vero idem Bzovius præcitato loco, adverſus Ermengaudi recognitionem, de Petri Aragonii cum Eymerico inimicitiis comminiſcitur, meros cavillos haud immerito dixeris, quibus tabulas quaſcumque & monumenta publica in diſcrimen vocare licebit. Et quid tandem fide hiſtorica certum habebitur, aut quantum fert ea materia exploratum, ſi hæc in beati Martyris defenſionem documenta, genuina cenſeri non mereantur? Enimvero perpetuis tenebris ſepulta manſiſſent, quæ ſpatio annorum circiter quinquaginta ultro citroque diſputata, inſtrumentiſque variis acta & reſciſſa fuerant, niſi ſub ſeculi XVI principium, novis altercationibus pabulum ſubminiſtraſſet, qui anno MDIII Inquiſitorum Directorium typis ſubjecit Barcinonenſibus, codicem Eymericianum ei inſerendo, unde infauſtæ contentiones, diſſidia, turbæ, certamina, in hunc uſque diem perſeverantia, non

fruſtra cavillante Bzovio,

F

defectum commiſſionis ſpecialis in Legato,

eam ſe habere profeſſo.

ſine

A ſine bonorum ſcandalo pullularunt. Hæc Articuli noſtri pars altera eſt, quam breviſſime poterit, expédienda.

Reſuſcitatur nihilominus controverſia an. 1503,

96 Secundæ, Patres Prædicatores inter & Lulliſtas, controverſiæ materiem præbuit, ea ipſa diſſenſio, quæ primam olim excitaverat, Scholæ Lulliſticæ profeſſoribus, pro myſterio immaculatæ Conceptionis Deiparæ denuo pugnantibus, contra Fratrem Guillermum Caſelles, Dominicanum ſimul & Inquiſitorem regni Balearici, ut Articulo præcedenti retulimus ex Sebaſtiano Salelles, tranſumptum Memorialis citante, quo novæ illius contentionis occaſio deſcribitur. Irrita Guillermo fuerat ſuſcepta Romæ contra adverſarios accuſatio: ex urbe redux, cum moleſtus eſſe pergeret, tempeſtatem concivit Eymericianæ ſimilem, Majorica exulare juſſus. Id vero hominem pupugit, atque inde acribus

excuſo cum Bulla Directorio Eymerici,

ſtimulis incitatus, ut de Lulliſtis ſupplicium ſumeret, Directorium Eymerici typis mandavit Barcinone, ei annectens ex Bulla fictitia calumniam contra Lullum, jam diu convictam, damnatam atque ſepultam. Hæc ferme Sebaſtiani, ſeu potius

B Memorialis, verba ſuperius relata, ex quibus novarum turbarum cauſa & origo clariſſime detegitur. Novas dico turbas, nam ſopitæ fuerant toto prope ſeculo; cauſam novam ex Directorio jam profluentem, quæ eatenus fuerat inaudita, tametſi Directorium ipſum putent plerique ab anno MCCCLX fuiſſe ab Eymerico compilatum. Quamquam quid intereſt, ſive ſerius, ſive citius librum illum collegerit; modo concedatur, quod negari omnino nequit, nullam ab ipſo Eymerico, nullam ab anti-Lulliſtis aliis ad annum uſque MDIII, Directorii illius factam umquam fuiſſe mentionem.

cujus interim nuſquam inventum originale Ms. conſtat,

97 Non ſemel repeti meretur juſtiſſima Lulliſtarum animadverſio, intrepide aſſerentium, nullum uſpiam exſtare nec exſtitiſſe Directorii exemplar manuſcriptum, in quo Eymericianus codex, quem *Condemnationem* vocaverat, inſertus reperiatur; evidenti prorſus indicio, non niſi vindictæ cupidine à Guillermo proditum, quod tam feliciter blattis & tineis fuerat reſervatum. Teſtem advocant eruditiſſimum Peñam, omni exceptione majorem, atque hac in parte Patribus

C Dominicanis minime ſuſpectum, diſerte nihilominus affirmantem in Commentario 34 pagina mihi 262, ea haberi in ſola editione Barcinonenſi, quæ *deerant in tribus codicibus Mss. Bononienſi, Sabellano & Cardinalis de Gambara*; quibus ad novam editionem procurandam uſus erat, adhibitâ prius ſummâ diligentiâ, ut vetuſtiſſimos codices undequaque conquireret.

& exempla omnia nonniſi depravata inveniri,

98 Quid? quod *omnia exemplaria, tam impreſſa quam manuſcripta, infinitis prope locis erant penitus depravata*, ut idem Peña fatetur; unde vehemens ſuſpicio ſuboritur, adulterata fuiſſe, vel à primo editore, vel ab aliis tranſcribentibus, pro genio vel ſtudio partium interpolantibus, vel quæ uſus ferebat, temere adjicientibus; ex quo ut minimum conſequitur, non tantam fidem mereri, in re præſertim invidioſa, tam incorrectos codices & de corruptela merito ſuſpectos. No-

tandemque an. 1582 *prodiit nova defenſio Lulli,*

tant etiam aliqui, totam illam de Raymundi rebus farraginem, tamquam hiſtoriolam Directorio inepte aſſutam; imo illic de Eymerico agi in tertia perſona, non ita locuturo, ſi ipſe litis iſtius ordinem libro ſuo inſeruiſſet. Hæc latius complectitur Appendix defenſionis Divi Raymundi Lulli & ejus doctrinæ, edita Barci-

nonæ MDLXXXII, de qua Cuſtureriusea retulit, quæ opportune ſubnectam, Articulo huic jam ſatis prolixo finem impoſiturus ſequentibus verbis. AUCTORE I. B. S.

oſtendens, quod impreſſo Barcinone Directorio

99 Pax, qua jam tot annis gaviſi fuerant Lulli ſectatores, nullis molitionibus videbatur fuiſſe interturbanda, niſi veluti ex inſperato, *inquit*, prodiiſſet Directorium Inquiſitorum, nuper impreſſum, in cujus parte ſecunda, quæſtione 9 & 26, inſerta fuerunt quædam contra Divum Raymundum Lullum. Quæ profecto videntur non germana ejus operis, cum illud primum fuerit à R. F. Nicolao Eymerico, Fratre Ordinis Prædicatorum, Inquiſitore in regnis & terris Regis Aragonum compilatum (ut ejus verbis dicam) editum & conflatum Avenione, & communicatum circiter annum Domini MCCCLX, ſicque vulgatum & tranſcriptum; donec N (*indicat Guillermum Caſelles*) fecit illud primum imprimi Barcinonæ anno Domini MDIII, & tunc addidit de ſuo, quæ diximus inſerta in dicto Directorio parte 2, quæſt. 9 & 26.

addita ſint, quæ Eymericus in Directorio non ſcripſerat,

E 100 Quod aperte apparet ex quadam antiqua additione, poſita in margine dictæ quæſtionis nonæ, primæ impreſſionis, quæ additio ad verbum ſic habet. *Nota, ex his infra aſſignatis verbis, poſtquam* (poſtea) *Papa Gregorius XI* &c, quanto furore inſaniat & dementiâ contra Raymundum Lullum, illuminatum Doctorem, in omnibus Catholicum & Martyrem, N. qui hæc pro capitis ſui arbitrio temere ac voluntarie dixit ac ſcripſit, & ſequentes centum articulos, cum hunc librum imprimere pararet, coadunari fecit erroribus, tamquam ex libris Raymundi condemnatis, ut ait: ſed, ſalva pace legentium, in iis mentitur: quia Raymundi prætati non ſunt ..... Ceterum dicta hæc aliaque cum multi graviſſimi & doctiſſimi viri legerint in dicto antiquo Directorio, quod in bibliotheca Lullianæ ſcholæ Barcinonæ ſervatur, cum vetere prædicta marginali additione ..... imo in his loquatur quaſi alius ab ipſo Eymerico, de quo narretur hiſtoria, quæ contigerat ante annos fere centum quinquaginta &c. *Demum ſubjurgit*: Credibile non eſt Eymericum eorum voluiſſe exſtare memoriam, de quibus ipſe ſic fuiſſet condemnatus.] Hactenus Appendix: ubi obſervo, *Notam* illam, ita procul dubio intelligendam, ut ſignificet, illa quæ incipiunt ab his verbis, *Poſtquam* (vult dicere *Poſtea*) *Papa Gregorius*, non fuiſſe in codice manuſcripto.

de facto Gregorii XI,

F

quodque illud Romæ recudi permiſſum ſit anno 1578,

101 Non ignoro, multa opponi poſſe ad tuendam Directorii Eymericiani auctoritatem, nonnullis fere ſacroſanctam, poſteaquam tam ſedulo à Peña recognitum eſt, correctum & emendatum; quin etiam Gregorii XIII diplomate munitum, quo cavetur ne ulli liceat *eidem libro quidquam addere, detrahere vel immutare aut invertere, nullave interpretamenta addere, ſed prout Romæ nunc impreſſus fuit* (MDLXXVIII) *ſemper & perpetuo integer & incorruptus conſervetur*. Factum ſane prudenter, & eo plane modo quo in omnibus privilegiis politicis, ad imprimendos libros conceſſis, interdici conſuevit, ne in-

non alia quam communi in talibus formula,

magnum typographi præjudicium vergat, aliorum libri alicujus editio. Quid ex eo decreto erui præterea queat non video, quandoquidem ipſemet Peña, in editione poſteriori, ſine ſcrupulo multa detraxerit, immutaverit, inverterit, quo opus redderetur abſolutius, non ſic tamen ut nulla impoſterum emendatio poſſit accedere.

AUCTORE I. B. S. Qui plus aliquid extundere voluerit, is reſpondeat ad elogium Lullianum Angeli del Pas, cum hujuſmodi Brevi Clementis VIII Romæ impreſſum, quodque Articulo ſuperiori retulimus.

curando ſolum ut recens impreſſio ſit priori conformis.

102 At Lulli articuli & eorum condemnatio ibi tota legitur. Quid tum poſtea? An approbatur à Pontifice? Minime vero. Ea Peña talia reliquit qualia repererat, unice ſolicitus ut *editio Directorii procuraretur conformis antiquæ, Barcinone publicatæ:* cujus rei fidem faciunt indubitatam ejus verba, apud Cuſturerium citata pagg. 293 & 294. Sed his diutius immorari non vacat, qui Directorii univerſam geneſim, additamenta, ceteraque eo ſpectantia accurate diſcuſſa legere per ſe voluerit, conſulat is ſæpe laudati Cuſturerii Hiſpanicas vindicias, à pag. 278 ad pag. 296; quamquam id ad beati Martyris defenſionem non omnino ſit neceſſarium, cum dicta hactenus ſatis exiſtimem eviciſſe, nec ex famoſa Bulla, nec ex illo qualicumque Directorio legitime deduci, Lulli doctrinam aut erroris aut hæreſeos labem ullo pacto contraxiſſe. Jam ad alia argumenta progrediamur.

B

ARTICULUS QUINTUS

Alia argumenta, quibus probatur, Raymundum, non ſolum hæreticis non accenſendum, ſed doctrinam ejus à cenſura immunem eſſe:

Vanitatem prætenſæ hæreſeos,

103 UT ſemel dicam, quæcumque in beati Raymundi favorem argumenta deinceps adducentur, eo etiam collimant potiſſimum, ut oſtendatur vanitas citatæ toties Bullæ, Gregorio XI falſo adſcriptæ, cujus originem, ſubreptionem, irritationem, & annullationem chronologice expoſitas, jam dedimus. Quæ dicenda ſuperſunt, inchoatum filum proſequuntur ad noſtra uſque tempora, quo, obſervatis ſucceſſibus variis, novis impugnationibus, repetitis examinibus, Romæ præſertim atque in Tridentino Concilio, apertius demonſtretur, germanam beati Lulli doctrinam, numquam pro damnata agnitam, numquam Eccleſiæ Catholicæ calculo de hæreſi fuiſſe ſuſpectam; quidquid obtrectatores implacabili odio eam inſectari & inſimulare non deſinant, ut periculoſam, erroneam & hæreticalem traducentes. Sentiant illi ut lubet,

C

explodit Apoſtolicæ Sedis tolerantia tam diuturna,

mitiora forte conſilia, rationibus convicti, audire non detrectabunt; ſin minus, operæ pretium faciam, præjudiciis vacuos tantiſper inducendo, ut nihil temere ſtatuant, donec Sedes Apoſtolica, fidei Magiſtra, coram qua adhuc indeciſa pendet totius litis materia, ſententiam tulerit hac in parte irreformabilem. At enim vel ex hoc capite adverſarios egregie premunt Lulliſtæ, quod illa ipſa Petri Cathedra Lullianam cauſam pridem voluerit Romæ retractari, ut liquido patet ex litteris compulſorialibus, datis IV Martii MDXCV, à Cuſturerio relatis pag. 324; id nequaquam permiſſura, ſi Gregorii XI Conſtitutionem ut indubitatam admiſiſſet; nempe quæ fidei dogmata, *pie & plene definita*, non patitur *in aliquam diſceptationem revocari*, ut olim S. Leo præclare monuit epiſtola 132 aliàs 78 & multis locis aliis, cum de reſumendis hæreticorum cauſis fruſtra apud ipſum ageretur. Nunc igitur exorſæ telæ partem alteram paucis delibatam exhibitum eo.

104 Vix credibile eſt, ullam aliam doctrinam pluribus Regum privilegiis ditatam fuiſſe, quam Lulliſticam Reges Aragoniæ certatim cumularint. Jam, ante motas ab Eymerico turbas, eam evulgandi poteſtatem fecerat Petrus IV, qui apud Barcinonenſes III dicitur. Tantumdem fecerant ejus ſucceſſores, ut pluribus ſubinde proſequar. Verum quæ toto ſeſquiſeculo viſa erat hæſiſſe inter privatorum Magiſtrorum, Flaviani, Luriæ, Sedaſſerii, Lobetii, aliorumque ſubſellia; ea demum luceſcere cœpit ſplendidius, dum piæ matronæ Agnetis de Quint liberalitate, anno MCCCCLXXXI, Cathedra Lulliſtica, in ipſa urbe Majoricenſi, ſtatuto ſtipendio, erecta eſt, ex qua deinde ad Univerſitates alias gradum fecit. Pluribus ea complectitur noſter Cuſturerius à pag. 297, quæ hic breviori ſynopſi circumſcribam. Magiſter Petrus Dagui Cathedram eam Lulliſticam primus aſcendit, ingenti ſolennitate & apparatu, præfato anno MCCCCLXXXI. Altero ab inde anno prodiit Barcinone ejus lucubratio, inſcripta *Janua Artis Magiſtri excellentiſſimi Raymundi Lull*, quam decennio ante ibidem præparaverat. Non tulerunt Raymundi æmuli patentem adeo infenſæ doctrinæ triumphum; quocirca ea tunc exorta tempeſtas eſt, quam à Guillermo Caſelles ſupra excitatam diximus. Parum tamen intereſt, ſive ille, ſive alius quiſpiam ad Sixtum IV detulerit *Januam Lullianam:* ac nequis ex Diago nobis faceſſat negotium, per me licet alterius rationibus id adſcribatur. At vero ubi primum accuſatæ doctrinæ rumor ad Daguium pervenit, iter Romanum & ipſe aggreſſus, ſic ſententiam tutatus eſt, ut ſex examinatores à Papa deputati, eam *uniformiter laudaverint*, ac paulo poſt, XXXI Auguſti MCCCCLXXXIII, diplomate regio inſtituta ſit Majoricæ Univerſitas, in qua uſque hodie beati Lulli doctrina, non minus publice, imoampliori-

D

& Regum Lulli doctrinam commendantium conſtans favor,

bus prædita favoribus docetur, quam Thomiſtæ, Scotiſtæ, Suariſtæ, (in tot claſſes diviſa eſt ea Univerſitas) ſuam profiteantur.

105 Redux ex urbe Daguius partâ victoriâ, aliis opuſculis ſcribendis adjecit animum; at Sixti IV obitus, brevi poſt ſecutus, inducias interrupit. Citatus denuo, Romam properavit Daguius, coram Innocentio VIII, approbata non ita pridem dogmata adverſus novas molitiones vindicaturus. Plurimum ad rem contulit, quod *Januam* ſuam typis Romanis protinus ediderit, annexis Cenſorum judiciis, qui ſub Innocentii prædeceſſore Tractatum mirifice extulerant; ex quo id conſecutus eſt, ut inania iterum fuerint accuſatorum tentamina. Citat ejus rei inſtrumenta Cuſturerius, inter quæ privilegium, à Ferdinando Rege Catholico Lulliſticæ ſcholæ conceſſum anno MD, his verbis: *Quæ quidem doctrina & ſcientia, ut per acta publica & authentica dicitur apparere, eſt approbata per Francorum Regem, per Cancellarium Univerſitatis ſtudii Pariſienſis, & per Legatum ſummi Pontificis, & Pontificem Innocentium.* Secundam illam Daguii victoriam excepit Majoricæ feſtivus applauſus, urbis totius acclamatio, & poëticum certamen, alibi à nobis recitatum. Sed & inde factum autumo, ut Guillermus Caſelles, Majoricâ pulſus, eam in Lulliſtas machinam adornarit, quam nuper ſatis fuſe commemoravimus. Illud ſane videtur exploratum, tempore Sixti IV & Innocentii VIII, aut Bullam Eymericianam Romæ fuiſſe ignoratam: quod temere atque abſurde diceretur, ſi tunc orbi nota fuit; aut certe, tamquam

E

uſque ad fundandam pro ea tradenda Univerſitatem progreſſus;

Januæque Lullianæ facta Romæ & probata impreſſio,

F

& Majoricæ feſtivo plauſu excepta:

AUCTORE I. B. S.

A quam fictitiam & irritam nullum in iis judiciis habuiſse momentum.

tum irrita ſub Alexandro VI anti Lulliſtarum machinatio,

106 Prætermittenda non eſt alia anti-Lulliſtarum machinatio, non quidem aperta & directa, ſed eo periculoſior, quo obliquius totam Scholam impetebat. Rem multis exponit Cuſturerius à pag. 304. Hæc ejus ſumma. Fuerat Alexander VI, dictus antea Rodericus Borgia, *Eccleſiæ Majoricenſis perpetuus Adminiſtrator & Commendatarius*, eoque titulo propius ad ipſum ſpectabat Eccleſiæ illius utilitatibus proſpicere. In omnem occaſionem intenti Lulliſtarum perſecutores, corraſis raptim fucatis rationibus, Pontificem impulêre, ut lectionis Lulliſticæ reditus fundando Archidiaconatui, in Cathedrali illius civitatis, applicarentur. Feliciter ceſſit ſpecioſa petitio; namque eo proceſsum erat, ut de Præbenda illa in poſtulantis favorem Papa diſpoſuiſset, litteris in hunc finem ad Antiſtitem Majoricenſem deſtinatis. At moniti Lulliſtæ, nihil ceſsandum rati, ita per Procuratorem, annitente Rege Ferdinando, apud Alexandrum egerunt; ut detectis adverſariorum artificiis, acta eatenus revocaverit reſcideritque, adeo ut in pacifica poſſeſſione Cathedræ ſuæ & Lullianæ Univerſitatis, profitendæque doctrinæ impoſterum permanſerint. Mirandum enimvero, Pontifici Romano perſuaderi potuiſſe, ut doctrinam Lullianam publice tradi concederet, ſi eam pridem à deceſſore ſuo Gregorio XI, ut erroneam & hæreticalem, proſcriptam ac confixam exiſtimaſſet; eoque ſtupendum magis, quod in pernicioſorum dogmatum favorem ea annullari voluerit, quæ ceteroquin æquiſſime diſpoſita fuiſse videri poterant.

ad divertendos alio reditus Lulliſtis aſſignatos;

B

deinde Concilii Tridentini decretum

107 Hiſce Lulliſticæ doctrinæ trophæis palmare aliud adjungitur, ex Concilii Tridentini auctoritate: cui cum Doctor Ludovicus Joannes Vileta expoſuiſſet, quod [in confirmationem allegatæ Bullæ fel. rec. Gregorii XI, quæ improbare dicitur nonnulla Lulli opera, nihil aliud eſt hactenus adductum, ut nec quidem adduci poteſt, præterquam commentarius quidam Nicolai Eymerici, cujus nulla eſt auctoritas, utpote privatæ ſcripturæ. .... Contra vero in affirmationem dicti Raymundi Dei Martyris & ejus

C

operum ut catholicorum, ſimul & in confutationem tam dictæ Bullæ tamquam fictæ, quam dicti commentarii .... producta ſunt pleraque acta authentica, cum à Regibus Catholicis Aragonum & aliis, tum à ſancto Officio Inquiſitionis, & ab ipſa Apoſtolica Sede emanata. Unde facile cuivis conſtet negotii veritas, dicti Raymundi pietas, objectæ Bullæ falſitas..... ac proinde juſtitia hujus partis, petentis dicti Martyris & ejus operum approbationem ab hoc ſacro Concilio adverſus prætenſam Bullam. Ideo Joannes Vileta, Theologiæ & Artium Doctor, tam ut Lector Artis ſive ſcientiæ dicti Raymundi, quam ut Procurator deputatus & conſtitutus à Magnificis Dominis Joanne Ludovico Lullio, & Galcerando Paulo Lullio Barcinonenſibus, adminiſtratoribus perpetuis Scholæ & piarum cauſarum, per dictum Raymundum inſtitutarum; ſupplicat Reverendiſſimis veſtris Dominationibus, id quod unum maxime decet veſtram omnium ſanctitatem, ut providere dignemini ne ulla fiat injuria piis cineribus &c.] Excurrit deinde in Magiſtri laudem, ejus merita, doctrinam, fidei propagandæ zelum, martyrium, miracula enumerans; concluditque delendam ex Pauli IV Indice, *prædictam, quæ Gregorio XI falsò adſcribitur, improbationem*. Quemadmodum, diligenti præmiſſo examine, abraſa fuerat ab Inquiſitione Hiſpaniæ.

de auferendo ab Indice prohibitorum Lulli nomine,

editum anno 1565.

108 Et habuit optatiſſimum ſucceſſum ea Viletæ poſtulatio; nam, ut ipſe teſtatur in notitia approbationum operum Lulli, præfixa Arti brevi ejuſdem Raymundi editæ Barcinone MDLXV; *Tandem in ſacro œcumenico Concilio Tridentino omnis contentio conſopita eſt.* Produxerat nempe Vileta quæcumque ab ipſo diſſenſionum exordio ultro citroque geſta fuerant, eaque maxime quæ ab Ermengaudo, Leonardo Cardinali, Barnardo Civitatis Caſtelli Epiſcopo, contra Bullam fuerant declarata. Adiunxerat Regum Aragonenſium privilegia, aliaque quamplurima, [ex quibus in approbationem, defenſionem & commendationem D. Raymundi Lulli & ejus omnium operum, tamquam Catholicorum, per integrum fere biennium à Ludovico Joanne Vileta Barcinonenſi Theologo adductis & diligenter examinatis, per ſacrum Collegium Reverendiſſimorum Dominorum, à toto ſacro Concilio ad hos & ſimiles actus ſpecialiter deputatorum, ubi interfuerunt Patriarcha Venetus & quatuor Archiepiſcopi, quatuor item Epiſcopi, ſimul cum uno Abbate, duobus Generalibus Ordinum, & quatuor Doctoribus, ex omni fere Chriſtianitate ſelecti, doctiſſimi & religioſiſſimi, qui concordi ſententia, prima die Septembris MDLXIII decreverunt, expungendam D. Raymundi Lulli quamcumque operum improbationem, ab Indicibus, præſertim Pauli Papæ IV, librorum prohibitorum; ubi allegatur prædicta Bulla Gregorii XI fictitia, ex ſola mentione quæ de illa reperitur facta in privato cujuſdam opere. Illud autem ſtatutum jam poſt ſervatum videmus in Catalogo S. D. N. Papæ Pii IV.]

poſt legitimam cauſæ Lullianæ defenſionem:

E

evidenter ſupponens agnitam à Patribus nullitatem Bullæ,

109 Habes hîc compendioſam eorum relationem, quæ Patres illi, à Concilio œcumenico deputati, in favorem Lulliſticæ doctrinæ ſtatuenda cenſuerunt; de quibus certiſſimum eſt nec cogitaturos fuiſſe, niſi decantata jam ſæpius Gregorii XI Bulla, ab eis ut apocrypha & ſuppoſititia contempta fuiſſet, & plane rejecta. Quod ergo in Pauli IV Indice generalioribus terminis Raymundi Lulli opera interdicantur, id à primis collectoribus malevolorum inductu factum,

F

continuò impugnarunt beati Martyris defenſores; idque eo rationum pondere & efficacia, ut cum Barcinone curata fuiſſet Paulini Indicis nova editio, eorum interceſſione ſuppreſſa ſit, donec à Generali Hiſpaniæ Inquiſitione corrigeretur. Hinc & illud impetratum, ut in Indice expurgatorio, nec Lulli nomen nec opera reponerentur; quod & obſervatum videmus in aliis omnibus librorum prohibitorum Indicibus, ex eo tempore Apoſtolica auctoritate publicatis. Id vero animadverſione digniſſimum occurrit, ipſummet Auditorem Peñam, ſummum loquor Directorii æſtimatorem, in citata ſuperius ad Morillum epiſtola, diſerte teſtatum, ex famoſa Conſtitutione, nihil in beati Lulli præjudicium erui poſſe, tametſi in Directorio legeretur; quandoquidem autographum diligenter inveſtigatum reperiri non poſſet; eaque de cauſa Raymundi opera in Indice librorum prohibitorum nullatenus collocanda, quemadmodum, in noviſſima Indicis Sixti V editione, locum non habuere. Editionem autem hic nominat paratam & factam, ſed certis de cauſis poſtea non publicatam.

quam etiam Auditor Peña fatetur.

110 Ma-

AUCTORE I. B. S.

110 Magis etiam inſtitere Lulliſtæ, ut ex Romana Indicis impreſſione omnino tolleretur quidquid Raymundi famam lædere videbatur. Idcirco ad ſacram Indicis Congregationem ſemel atque iterum recurſum eſt, obtentumque decretum III Junii MDXCIV, [præſentibus Cardinalibus Marco Antonio Columna, Franciſco Toleto & aliis... ut in novo Indice Lullus non reponatur, iiſdem de cauſis, quibus Deputati in ſacro Concilio Tridentino, eumdem Raymundum ab Indice ſuſtulerunt.] Quid ultra deſiderari poterat, ut ab omni cenſura immunis cenſeretur doctrina Lulliſtica, tot tempeſtatibus tamdiu quaſſata? Verum nec ea declaratione contenti ejus ſequaces, cauſæ ſuæ bonitate confiſi, per Ducem de Seſſa, Hiſpaniarum Regis philippi II Oratorem, ipſo Rege id magnopere poſtulante, novas preces interpoſuere, ut abraſo penitus ex Indice Beati Lulli nomine, tota ejus doctrina apud Sedem Apoſtolicam ex integro examini & recognitioni ſubjiceretur. Exauditi ſunt: nam die IV Martii MDXCV. [Congregatione Indicis, habitâ in domo Cardinalis Columnæ, B lecto Memoriali pro Raymundo Lullo, decretum fuit, ut ſicut alias nomen Lulli ex Indice deleretur, & litteræ compulſoriales quanto citius expedirentur &c.] Atque hæ ſunt litteræ, quas hujus articuli principio expeditas diximus, quæque apud Cuſturerium exſtant citata pag. 324; argumento, opinor, evidenti, non ex Directorii placitis, de Beati Lulli doctrina, Romæ fuiſſe judicatum.

Accedit Congregatio Indicis per decretum anni 1594,

& nova Philippi II ad ejus executionem maturandam inſtantia.

ARTICULUS SEXTUS.

Regum pro doctrina Lulli ſtudia, & favores Lulliſtis impenſi.

111 PErſtat in hunc uſque diem ea ipſa Romani Tribunalis ſententia, quamvis intercurrentium negotiorum cauſa, Lulliſtis nequidquam urgentibus, ad deſideratam totius rei diſcuſſionem non fuerit perventum. Sed jam aliud vocat pro tuenda doctrina Lulliſtica argumentum, auctoritate Regia ſubnixum. Scio equidem, Regum arbitrio non pendere cauſas fidei & religionis, Sedis Apoſtolicæ ſuffragio dirimendas; ſed & illud citra controverſiam eſt, Reges Catholicos nec poſſe nec ſolere ea permittere, minus etiam iis patrocinari, quæ tamquam erronea aut hæretica à Romanis Pontificibus fuerint reprobata. Paucis complector omnia. Credibile non eſt, tot Aragoniæ Reges, beatum Lullum ejuſque doctrinam laudaturos protecturoſque fuiſſe, aut tot encomiis exornaturos, ſi eam perniciosam aut legitime condemnatam credidiſſent. Hoc multiplici ratione urget Vincentius Mutus, & poſt illum Cuſturerius, Diſſertationis ſuæ 2, toto capite 5, ipſa Regum diplomata ordine referens, quibus Lullianam Artem, ceteroſque ejus libros mirum in modum extollunt & prædicant; Magiſtris eam publice divulgandi docendique poteſtatem faciunt; ſubditos hortantes, ut in ea proficere conentur, [gaudenteſque in Domino, quod in ditione ſua, & tam noviſſimis temporibus, repertus fuerit tam excellentis doctrinæ & ingenii Doctor, qualis prædictus Magiſter Raymundus, tamque excellens ſcientia in ditione ſua originem habuerit.]

Quamvis autem ad Reges non ſpectet quæſtionum fidem ſpectantium diſcuſſio, C

juvat tamen noſſe quid illi de Lulli doctrina ſenſerint,

112 Diplomatum & regiarum litterarum tenores ad verbum deſcribunt Auctores præcitati; D nos curſim indicabimus quæ ad rem facere videbuntur. Primum dedit Petrus IV, apud Barcinonenſes anno MCCCLXIX, nimirum priuſquam Eymerici ſolicitationibus ullum Breve à Sede Apoſtolica in Lulli cauſa emanaſſet. Teſtatur porro, Artem & ſcientiam præfati Magiſtri Raymundi perutilem eſſe, & neceſſariam atque veram, ac pro tali in generali Pariſienſi ſtudio fuiſſe à Pariſienſi Cancellario, & à Juratis dicti Studii, in præſentia XL Magiſtrorum ſeu Doctorum, qui ſufficientes erant ad examen artis liberalis cujuſlibet, approbatam. Hæc quidem denuntiationem Eymericianam præceſſiſſe haud quaquam diffiteor, atque idcirco ad propoſitum argumentum minus conducere. Inanis eſſet hac de re contentio: malim ultro admittere, Eymericum per id tempus necdum Avenionem querimonias detuliſſe; quamquam ſatis perſpiciam, non eſſe inveriſimile, jam tum diſſidiorum flammas exarſiſſe, quorum ſequela fuerit Inquiſitoris ad Papam expoſtulatio. Eſto tamen nihil ad argumentum magnopere conferat, eo certe confert plurimum ejuſdem Regis perpetua in Lulliſtas & propenſiſſima voluntas, qua primus indulto regio Artem doceri permiſit; interpoſita deinde apud Gregorium, in eorum defenſionem auctoritate, ut ex epiſtola, MCCCLXXVII data & ſuperius citata, teſtatiſſimum reliquit. Nunc dabo ſequen- E tium Regum luculenta in Lulli Lulliſtarumque doctrinam favoris indicia, quibus eam totis tribus ſeculis proſecuti ſunt, etiam poſt famoſam Gregorii XI Conſtitutionem.

non tantum ante Eymerici accuſationes,

ſed etiam illis jam palam factis,

113 De Joanne, Petri primogenito & herede, nec ipſi anti-Lulliſtæ dubitant, cum is beati Raymundi cauſam, ſuam feciſſe videatur, adverſus importunas Eymerici clamitationes; idque eo tandem eruperit, ut lata in eum atroci ſententia, præcipitem zelum exilio multarit, ut ſuo loco commemoravimus. Parum videri hoc poterat, niſi etiam exſtaret Joannis privilegium, datum in Monaſterio S. Cucufatis Vallenſis, XII Septembris MCCCXCII, quo, [*ſequendo* parentis *veſtigia & laudabile propoſitum*, conceſſit Franciſco de Luria plenariam poteſtatem, quod, nomine & loco dicti Domini Regis Joannis, poſſit dare & concedere licentiam & facultatem, quibuſcumque inde ſufficientibus & idoneis, ut in omnibus civitatibus, villis & locis ipſius Domini Regis, poſſent legere & docere Artes generales, & libros editos per dictum Reverendum Raymundum Lullum.] Ita fert juridica atteſtatio Petri Michaelis Carbonell & Franciſci Carbonell, archiviſtarum Tabellarii regii Barcinonſis, ex quo citata jam Petri & Joannis inſtrumenta authentice deſumpta ſunt. Taceo alterum Joannis privilegium, Tortoſæ conceſſum menſe Octobri MCCCXCIII, cujus meminit Cuſturerius pag. 340. Pluribus opus non eſt, ut pateat evidentiſſime, Bullam Eymericianam rejectam ſemper & deſpectam, nec ejus intuitu libros Raymundi de priori æſtimatione quidquam amiſiſſe.

Ita Rex Joannes an. 1392 prælegi ubique Artem permiſit, F

114 Iiſdem illis veſtigiis inhæſit Joannis Frater Rex Martinus, diplomate ſuo regio Cæſarauguſtano, XXV Novembris MCCCXCIX, patris & fratris privilegia novis benevolentiæ ſignis accumulans. Etenim [proſpiciens dictus Dominus Rex Martinus, ei cedere non parum ad gloriam ſuam, tam ſapientem virum in ditione ſua ab ejus ſubditis proceſſiſſe, qui velut arbor frondoſa

tum ejus frater ac ſucceſſor Martinus, an. 1399.

A doſa, magnos fructus & uberes in ſe portans, odorem pariterque ſaporem noſtro ſeculo contulit. Volens idcirco ipſe ſapientiſſimus Rex imitari veſtigia dicti Domini patris ſui, & ut ex ſemine tantæ arboris extenſi palmites valeant pullulare, confirmando & quanto plurimum collaudando formam licentiæ ſupradictæ, etiam contulit licentiam Exemino Thomæ presbytero, & Fratri Petro Roſello, legendi, divulgandi, docendi & dogmatizandi, in generali & ſpeciali, & in quibuſcumque civitatibus, villis & locis dominii Domini Regis, quomodocumque voluiſſent, Artem aut ſcientiam generalem, & omnes alios libros, editos per D. Magiſtrum Raymundum Lullum, omnibus ipſam audire volentibus.] Refert hanc Martini facultatem Rex Alfonſus, in alia quam ipſe prolixiſſimam conceſſit Magiſtro Lobetio, XXVI Januarii MCCCCXLIX.

pro omnibus ſuæ ditionis locis;

115 Extinctum jam erat magnum & funeſtum occidentale ſchiſma, niſi privatæ ſimultates, Petro Munotio Pontificis umbram reſervaſſent. Ceterum pronuntiata à Commiſſario Apoſtolico celebri illa *Sententia definitiva*, cœpit profuſior eſſe in Lulliſtas Aragonenſium Regum benignitas. Egregium ſpecimen dedit Alfonſus, cognomento Magnanimus, patentibus litteris Cæſarauguſtæ datis, XV Januarii, MCCCCXXV, Antonio Sadacerio & Joanni Lancerio; ex quibus pauca hæc, ſed notatu digna tranſcribimus. Volumus, inquit, vobiſque dictis Antonio & Joanni concedimus, ac licentiam plenariam elargimur, ut vos, & illi qui à vobis ad id apti & ſufficientes reputabuntur, poſſitis & poſſint, conjunctim & diviſim, in quibuſcumque partibus & locis noſtri dominii, Artem ſeu ſcientiam divulgare, dogmatizare ſive docere, ipſamque vos & uterque veſtrûm & quivis alii, per vos & utrumque veſtrûm, ut prædicitur, ad id apti & ſufficientes reputati, in generali & in ſpeciali, naturaliter & artificialiter, tam in Medicina quam Aſtronomia & Philoſophia, & qualibet alia parte prædictæ ſcientiæ, uti libere valeatis. Sonet ergo vox veſtra per doctrinam in auditorum auribus, nec amodo metu detractorum quorumlibet conticeſcat; ſed dicta perutilis ſcientia in lumine prodeat, cunctis eam ſcire volentibus, nectar præclarum & ſalubre propinando. Nos enim diſtricte, & ſub iræ & indignationis noſtræ incurſu, quibuſcumque Officialibus & ſubditis noſtris dicimus & mandamus, quatenus ſuper prædictis, nullum obſtaculum ſeu impedimentum faciant, ſed dent ſuper eis, vobis & aliis auxilium, conſilium, & favorem, ſi & pro ut, quando & quoties, inde fuerint requiſiti. In cujus rei teſtimonium præſentem fieri juſſimus &c.]

& anno 1425 R. Alfonſus,

B

C

116 Tam manifeſta regiæ propenſionis indicia omnem detrahendi obtrectandique viam adverſariis præcluſiſſe videri poterant, ſi pacis conſilia ſuſciperet odium, jam nimis diuturnum atque inveteratum. Lulliſta inſignis, Joannes Lobetius Barcinonenſis, famam ſibi non modicam conciliaverat, Artem B. Lulli explanando, *contra imponentes rabiem operibus dicti prænominati egregii Doctoris*. Hinc novi rurſus concitati tumultus, quibus ſedandis idem Alfonſus ampliſſimum decretum emiſit, quo nullum ſolennius ad ea uſque tempora Raymundi ſequaces impetraverant. Datum eſt in Caſtro novo Neapolis, XXVI Januarii MCCCCXLIX. Multa continet ſcitu dignaſſima, jam à nobis abunde enarrata. Confirmat nimirum ſua & deceſſorum ſuorum diplomata; reſumit Approbationes Academiæ & Cancellarii Pariſienſis, ac Regis Philippi Francorum; item monumenta ferme omnia, Arti-culo ſuperiori à nobis adducta: inculcat & reperit [gratiſſimum ſe habere, quod in ditione ſua repertus fuerit, tam mirandarum artium & ſcientiæ Doctor, qualis fuerat prælibatus egregius Doctor Magiſter Raymundus Lullius &c.] Tum pleniſſima facultate eidem Lobetio conceſſa [dictas præfati egregii Doctoris Artes & ſcientias legendi magiſtraliter in omnibus civitatibus, terris & locis univerſis ditionis ſuæ, in eiſdem faciendi ſcholas &c.] ita ſubjungit:

Idem eorum adverſarios an. 1449 *coërcendos decrevit,*

adhortans ad plures Magiſtros creandos.

AUCTORE I. B. S.

ſibi gratulans, quod ſuo in regno ea doctrina prodierit,

117 Illuſtriſſimis itaque quibuſcumque Locumtenentibus generalibus noſtris, hunc noſtrum declaramus intentum, mandamus ſcienter & expreſſe, ſub iræ & indignationis noſtræ incurſu, & quomodo fortius dici poteſt, univerſis & ſingulis Officialibus & ſubditis noſtris, ad quos præſentes pervenerint & ſpectent, & ſignanter Officialibus, Conſiliariis, Juratis, probis hominibus & aliis prædictis, quatenus licentiam & facultatem noſtram hujuſmodi, vobis dicto Joanni Lobet, teneant efficaciter & obſervent, tenerique & obſervari faciant inviolabiliter per quoſcumque: nec vos aut ſubſtitutos veſtros ſuper lectione dicta Artium, vel conſtructione Scholarum moleſtent & impediant, vel perturbent; aſſiſtant quin potius, ut præfertur, ſi gratiam noſtram caram habeant, iramque & indignationem, pœnamque noſtro reſervatam arbitrio, cupiant evitare. Sonet ergo vox veſtra & veſtrorum ſubſtituendorum, per doctrinam, in auditorum auribus, nec metu detractorum quorumlibet conticeſcat; ſed dictas Artes & ſcientias in lumine exponi continuetur; & ut liberius, facilius & tutius vos dictus Joannes Lobet, & ſubſtituendi à vobis, circa prædicta vacare poſſitis, & ne metu cujuſpiam Vos aut eos à dictarum Artium lectione retrahat vel impediat, Vos & dictos ſubſtituendos à Vobis, veſtrique & eorum auditores, tenore præſentis, ſub noſtra protectione commoda & guidatico ſpeciali, ponimus & conſtituimus; ita ut quicumque abinde auſu temerario, contra perſonas aut bona veſtrûm cujuſlibet, quidquam attentare præſumpſerit, ſe in pœnas, contra ruptores protectionis Regis appoſitas, noverit incurſurum &c.]

& ſuis omnibus Officialibus ejus protectionem commendans,

E

Data autem ab ipſo & deceſſoribus Regibus privilegia

F

118 Qui poſt Alfonſum Aragoniis præfuit Joannes II, non minus Lulliſtis addictus fuiſſe legitur. Sunt qui velint Alfonſi privilegia ab eo firmata & roborata, quod tamen ſibi non liquere fatetur Cuſturerius. Nihilominus cum donationem factam à Beatrice de Piños, XXIII Septembris MCCCCLXXVIII, in favorem Scholæ Lulliſticæ in Monte Randa, Miramar &c. auctoritate regia ratam habuit, I Octobris ejuſdem anni; haud obſcura dedit benevolentiæ documenta. At qui eum excepit filius Ferdinandus Catholicus, maximum rei Lulliſticæ momentum attulit, facta poteſtate XXXI Auguſti MCCCCLXXXIII, Studium generale ſeu Univerſitatem Lulliſticam Majoricæ erigendi; ubi in hunc diem perſeverat, fœcunda earum mater, quæ in aliis Aragoniæ ditionibus poſtea inſtitutæ ſunt. Acceſſit præfati Regis munifica facultas, præfixa libro *Artis Metaphyſicalis naturalis ordinis cujuſlibet rei intelligibilis*, præclariſſimi Magiſtri Jacobi Januarii, data Hiſpali XXVI Januarii MD; qua, non libri illius ſolummodo, ſed totius doctrinæ Lullianæ approbatio; imo & in urbe Valentina

confirmavit Joannes II,

& Ferdinandus Catholicus Studium generale erigi permiſit,

AUCTORE nova Cathedræ erectio continetur. [Conſideran-
I. B. S. tes, inquit, quod in civitatibus noſtris Majo-
& Valentiæ novam Cathedram erigi, anno 1500: ricarum & Barchinonæ ſunt domus, in quibus ſunt Cathedræ conſtructæ & dedicatæ cum reditibus, ad Artem & ſcientiam iſtam legendam, docendam & manifeſtandam; & quod in civitate iſta Valentiæ, ſit domus & Cathedra, ut dicitur, cum reditibus per teſtatorem illum legata, illius ſupplicationem benigne admiſimus &c.]

119 Prorupit interea tempeſtas illa, quam ex Directorii impreſſione ſupra diximus profluxiſſe; eoque impotentius furere cœpit, quod vindictæ ſpiritu animata, nihil Lulliſtis parceret. Et quidem in ipſos Artis Profeſſores magis incubuiſſe moleſtias crediderim, unde recrudeſcentibus odiis, irritati beati Martyris diſcipuli, denuo ad Regem recurrêre, antidotum accepturi ad novam adverſariorum machinam penitus evertendam. Nec eos ſpes ſua fefellit: nam
& 1503 denuo confirmavit privilegia, *ſupplicationibus eiſdem, utpote juſtis & rationi conformibus, benigniter annuit* Ferdinandus; novoque diplomate publicato, Cæſarauguſtæ XXI Februarii MDIII, data jam & toties repetita in favorem Lullianæ ſcholæ privilegia renovavit, auxit, confirmavit; Raymundum, non *Magiſtrum* dumtaxat, ſed & *Illuminatum & Divum Doctorem* appellans. [Et præſertim (ejus verba ſunt) *cum magna Lulli laude.* quia cum conceſſimus licentiam & facultatem, ut ipſum Studium generale inſtitueretur, & fieret in ipſa civitate & regno; perſpeximus illud convenire utilitati reipublicæ ipſius regni, & conſequenter ſervitio noſtro, qui caput ipſius reipublicæ ſumus; ſicque ſemper fuit & eſt intentionis noſtræ, ipſum privilegium & contenta in eo ad unguem obſervari.] Plura ejus generis habet reſcriptum regium, videndum apud Cuſtrerium pag. 351; ubi recte obſervat, Regis auctoritatem, Directorio hîc quaſi ex diametro oppoſitam: nequis forte inſertam inibi Bullam legitimam exiſtimaret, quam tot privilegia regia, tot authentica alia inſtrumenta, protritam oſtenderent & conculcatam.

120 Ferdinandi ex filia nepos, heres & ſucceſſor, Carolus V Imperator, avum reliquoſque prædeceſſores imitatus, XI Maii MDXXVI, ſui in Lulliſtas ſtudii inſigne dedit teſtimonium hæc inter cetera palam teſtatus. [Motique eiſdem reſpectibus, quibus dicti prædeceſſores noſtri ad dicta privilegia concedenda moti fuerunt; tenore præſentis, ex noſtra certa ſcientia, deliberate & expreſſe, noſtraque regia auctoritate, privilegia præinſerta, & omnia & ſingula, in eis & quolibet eorum contenta, & ſpecificata, à prima eorum linea uſque ad ultimam, laudamus, approbamus, & confirmamus: & quatenus opus ſit, dicto Generali Studio Magiſtri Raymundi Lulli, ejuſque ſingularibus præſentibus & futuris, de novo concedimus & elargimur &c.] Eadem omnia repetit, ſuoque decreto inſerta approbat Philippus II, XXIV Octobris MDXCVII; litteris inſuper multis, à Cuſtrerio citatis, apud Romanos Pontifices res Lullianas ſtrenue promovere conatus. Tantumdem præſtitere Phillippus III, XVIII Octobris MDCXIV; Philippus IV, XIII Julii MDCXXI & MDCXXXV. Demum Carolus II, anno MDCXCVII, liberaliſſima munificentia, prolixo diplomate, rata omnia habuit, quæ à deceſſoribus ſtatuta & conceſſa fuerant Lullianæ Univerſitati, noviſque indultis eam locupletavit; ut videre eſt tomo bene magno, *De conſtitutionibus, ſtatutis & privilegiis Univerſitatis Lullianæ regni Majoricenſis*, edito Hiſpanice in 4, MDCXCVIII, quibus tranſcribendis aut explicandis non arbitror operæ pretium diutius immorari.

Idem fecerunt Carolus V an. 1526,

Philippus II, III, IV,

121 Præfatam Univerſitatem, inſtante Maria-Anna Auſtriaca, Hiſpaniarum gubernatrice, iiſdem donaverat immunitatibus, quibus gaudet *Academia* Ilerdenſis, Clemens Papa X, XVII Aprilis MDCLXXIII; ex cujus delegatione Apoſtolica, Illuſtriſſi. Majoricenſium Antiſtes Petrus de Alagon, leges illas condidit & promulgavit, ſervata inſigni prærogativa quatuor Cathedraticis Scholæ Lullianæ, ut ſolius iſtius ſententiæ plures accedere poſſent Cathedræ, iis præcellentiæ titulis exornatæ, ut Lulliſtæ ceteris omnibus ſemper anteirent, tametſi ætate ſuperarent alii. Quod autem ad religioſum beati Lulli cultum, jam illic à ſeculis receptiſſimum ſpectat; præſcriptum imprimis, ut XXV Januarii, more antiquitus uſitatiſſimo, ſingulari veneratione & ſolennitate quotannis celebretur beati Raymundi feſtivitas; ac præterea omnes Univerſitatis alumni, bis in anno ſanctiſſima Synaxi reficiantur; diebus videlicet Conceptioni beatiſſimæ Virginis Mariæ, & beato Raymundo ſacris, adjectâ piâ eleemoſynâ, ad promovendam beati Martyris Canonizationem impendendâ, ut ſuperius ſuo loco retulimus.

hujuſque viduaMaria-Anna Auſtriaca,

jubens Lulliſtas ceteros anteire; & eorum, pro cultu Lulli, leges approbans.

CONCLUSIO

Ad Beati Lulli impugnatores.

122 HOc jam argumento, ut exiſtimant, ineluctabili, adverſarios adoriuntur ſancti Martyris diſcipuli, quo prætenſæ Bullæ elevent penitus proterantque auctoritatem. Ex quo ea primum in Eymerici codice comparuit, tot tribunalia ſubiit Lulli doctrina, ſemper illæſa, ſemper victrix, ſemper cenſuris exempta. Primos ejus capitaleſque articulos vindicavit Ermengaudus MCCCLXXXVI: Quæſita in fonte Bulla MCCCXCV, nuſquam potuit reperiri: Bernardus Titernatium Epiſcopus MCCCCXIX intactos declaravit Raymundi libros & articulos ab Eymerico confoſſos: *Laudarunt uniformiter* in Daguii *Janua* Cenſores, à Sixto IV deſignati: Approbavit Innocentius VIII: Sub Alexandro VI novam reportavit victoriam: Re totâ iterum diſcuſsâ à deputatis Patribus Concilii Tridentini; inſerta per collectorum inadvertentiam, aut per æmulorum malitiam, Indici Pauli IV Raymundi opera, ex eo deleri juſſa ſunt; idque à S. Congregatione Indicis non ſemel debite confirmatum, atque in recentioribus omnibus Indicis editionibus, Apoſtolica auctoritate factis, deinceps obſervatum oſtendimus. Si ex his omnibus non ſit conſequens, famoſam Bullam, totis tribus ſeculis, ut fictitiam & nullam fuiſſe & eſſe reputatam, aperte concludent Lulliſtæ, adverſariorum ſuorum oculos livore & invidia excæcatos; eique, opinor, judicio moderatus quilibet, & partium vacuus, ultro libenſque ſubſcribet.

Sic argumentis conglobatis Lulliſtæ adverſarios retundendo,

fateri cogunt, Bullam tot ſeculis reprobatam,

123 Urgent. Tot Reges Aragoniæ, Catholici omnes, imo religionis ſuæ zelatores ardentiſſimi, publicis diplomatibus, conſenſu unanimi, per univerſas ditiones ſuas, Lulli doctrinam non ſolum legi permiſerunt, ſed Scholas aperiri, Cathedras erigi, Studia Generalia & Academias inſtitui voluerunt, ornarunt privilegiis, ditarunt indultis, ſingulari protectione tutati ſunt. An ut ſubditorum animi, ſi Superis placet, perniciosis

manifeſte contemptam à tot Regibus,

A cioſis erroribus pridemque damnatis hæreſibus inficerentur? Abſit enormis calumnia! Quid igitur? Vides, Lector, manifeſtam conſecutionem.

ſacræ Inquiſitionis reverentiſſimis in regno tam Catholico,

Nolti in iis regnis, ubi, ſi uſpiam, rigidiſſimum eſt ſacræ Inquiſitionis tribunal, nihil à Regibus, quod ad fidem pertinet, indulgeri poſſe, quod non prius doctorum virorum calculis expenſum, & juſta lance libratum fuerit. Quin & hoc ipſum clariſſime enuntiat Regis Alphonſi reſcriptum anni MCCCCXLIX; [Præterea ad plenum certiorati à pluribus fide dignis, quod opera ipſius Magiſtri Raymundi, nec bonis moribus, nec fidei Catholicæ in aliquo contrariantur.]

totque apologiis invicte confutatam, pro nullo habendam:

Vides, inquam manifeſtam conſecutionem, numquam Reges illos, nec eorum conſcientiæ Adminiſtros aut Theologos ſenſiſſe, adverſus beati Lulli doctrinam, legitima auctoritate quidquam fuiſſe pronuntiatum.

124 Inſtant denique ex ipſo ſtatu, in quo nunc eſſe conſpicitur beati Martyris doctrina, in univerſæ Catholicæ Eccleſiæ & tot ſacrarum Inquiſitionum conſpectu, Majoricæ, Valentiæ, Barcinone, & alibi, libris impreſſis & publicis

B lectionibus docta & explicata. Hoc quiſquis Catholicus attenderit, fateatur neceſſe eſt, non eam fuiſſe Romani Pontificis, Cardinalium, reliquorumque Antiſtitum & fidei Quæſitorum de beati Lulli dogmatibus opinionem, quam tanto ſtrepitu oſores ejus venditare pergunt. Lego apud Cuſturerium pag. 224, in Conſtitutionibus Collegii Majoricenſis de Sapientia, auctoritate Apoſtolica, vi Brevis Urbani VIII dati VI Octobris MDCXXXV, alumnos omnes, duobus ultimis ſtudiorum annis, *teneri ſingulis diebus audire lectionem Artis B. Raymundi Lulli*. Lego item pagina ſequenti decretum Capituli Generalis Patrum Minorum, celebrati Romæ MDCLXXXVIII, præſide Eminentiſſimo Cardinale Cybo, Ordinis Protectore & Papæ Innocentii XI Delegato: Lego, inquam, titulo pro Provinciis Hiſpaniæ n. 30 fol. 30. [Pro Provincia Majoricæ, in qua doctrina B. Raymundi Lulli Doctoris Illuminati maxime ad hæc uſque tempora floruit, conſulto ſancimus, quod tertius cujuſlibet Studii Theologici Lector, lectiones juxta ipſius Doctoris Illuminati mentem ſemper legat, & publicas Concluſiones quolibet anno diſputandas proponat.] Dicemuſne, obſecro auctoritate Apoſtolica, qua decreta hæc approbata ſunt, viris Religioſis præcipi, ut hæreſes palam doceant & profiteantur? Imo totius Univerſitatis alumnis injungi, ut hujuſmodi lectionibus interſint?

dum interim Academici, annuente Urbano VIII, obligantur,

Artem Lulli audire quotidie,

ſub proprio ad id ſtatuto Lectore,

C

125 Hæc me tacente, quiſquis in unum argumenta collegerit, nullo negotio concludet, id ſaltem invicte deductum & ad oculum demonſtratum, jactatam ſexcenties Conſtitutionem, ſi falſa, ſpuria, & fictitia omnino non eſt, ſubreptitiam profecto, vel (ſi ita vis) dubiam minimum cenſeri oportere, & neque ab Eccleſia Catholica, neque ab ejus capite Romano Pontifice umquam agnitam aut receptam. Nequid vero diſſimulatum putes, ſincere dicam & candide, jam ſtabilita, nihil contrariis Raymundi æmulorum auctoritatibus rationibuſve concuti aut enarvari poſſe, præcipuis eorum exceptionibus in decurſu tactis, & (niſi fallor) probe confutatis. Siquid præterea eſt, id plane pleneque ſibi objicit, nec minus accurate diſſolvit diligentiſſimus beati Martyris vindex Cuſturerius, tota Diſſertatione ſecunda, præſertim cap. 7 ubi curioſus lector inveniet, quod dubitationibus, reliquis que cavillis omnibus abundantiſſime ſatisfaciat. Quod nobis præfixum erat, nimirum hiſtorica narratione ſumma quæque controverſiæ capita proponere, id confidere auſim ita præſtitum, ut nihil addendum ſuperſit.

adeo ut evicta plane cauſa videatur.

AUCTORE I. B. S.

ACTORUM B. RAYMUNDI EPILOGUS.

Quo heroicarum ejus virtutum ſpecimina exhibentur.

Licet ex dictis virtutes ſatis eluceant,

1 TOto præmiſſo Tractatu, B. Martyris immemorabilis cultus, innumera ſanctitatis argumenta, peregrinationes perpetuæ pro Dei gloria, immenſi labores exantlati, vitæ ſeries, miracula denique & doctrinæ ſcriptorumque ab hæreſi immunitas, ita commonſtrata ſunt, ut ſperem, invidorum ſimul & calumniatorum ora impoſterum obturanda. Poterat quilibet ex illis, ſatis prolixe deductis, multiplices Raymundi & illuſtres plane virtutes ultro perſpicere: Fidem nimirum vivam, Spem firmam, ardentem Caritatem, & quæ ex illis promanant, aut cum illis connectuntur, Prudentiam, Juſtitiam, Temperantiam, Fortitudinem, Zelum propagandæ divinæ gloriæ prorſus indefeſſum, Conformitatem omnimodam cum Dei voluntate, amorem paupertatis, humilitatem, ſui abnegationem, ceteraſque eas omnes, ex quibus potiſſimum de virorum ſanctorum heroica virtute cenſere ſolent, qui de eorum Canonizationibus cognoſcunt. Nequid tamen ad beati Martyris noſtri honorem deeſſe paterer, conſultum putavi, ſuccincta anacæphaleoſi, eas curſim dotes delibare, quibus Raymundi animus, divina largitate mirifice exornatus, uno veluti obtutu conſpiciatur.

ex Blaquerna querna ſpecimina ſubjiciuntur,

2 Huc me præcipue impulit ignotus multis & paſſim neglectus libellus, quem *Blaquernam* ſeu *Blanquernam* (etymologiam non quæro) vulgo nominant, dulciſſimas interrogationes & reſponſiones *Amatum* inter & *Amicum* complectentem, quæ ferventiſſimum viri ſancti erga Deum amorem, & ejus cauſa quidlibet patiendi incredibile deſiderium, fidem inconcuſſam, ſpem firmiſſimam, tam graphice exprimunt; ut, licet ex egregiis ejus actionibus ſupra fuſe enarratis, caritas illa, zelus & reliquæ ſublimes virtutes non undequaque eluceſcerent; ex ſola hujus libelli lectione, Raymundi ingenium, & penitiſſima præclari animi ſenſa, genuinis coloribus adumbrata, in oculos incurrerent. Uſque adeo ſuaves illæ interrogatiunculæ ac melliflua reſponſa, in ſingulos anni dies diſtributa, pietatem, devotionem, & dulciſſimos quoſque erga Chriſtum Dominum (ita ſemper *Amatum* vocat) affectus uberrime ſubminiſtrant. Opuſculum hoc inter Raymundi libros recenſetur ordine 137, diverſum plane à Blaquernis ſeu Blanchernis aliis num. 135 & 183 in citato Catalogo enumeratis. Sequar ego editionem Pariſienſem, typis Dionyſii Moreau anno MDCXXXII, ex qua proinde deſumpta memineris, quæ hic ſparſim interſerentur.

D

E

F

3 Hoc ipſum argumentum ſibi tractandum ſuſcepit, toties à nobis laudatus ſed numquam ſatis laudandus Cuſturerius, toto operis ſui capite ultimo à pag. 544, apud quem plura in-

AUCTORE I. B. S.

veniet qui noſtra brevitate ſaturari non poterit. Mihi ſtatutum eſt, virtutum præcipuarum quoſdam veluti floſculos, tantummodo decerpere, hortum aſſignando ex quo pleni manipuli colligendi ſunt. Blaquernam rurſus intelligo, ita hujuſcemodi deliciis affluentem, ut ſingulæ libelli facies, quemadmodum Amati & Amici nomina ubique præferunt, ita amorem continuo ſpirent, intellectum inſtruant, voluntatem paſcant, & ad divinam caritatem identidem inflamment: quidquid de cetero, innocua & incompta ſtyli ſimplicitas, ſermonis elegantiam ſectantibus, arridere fortaſſe non poſſit. Ex prima totius opuſculi quæſtiuncula id præguſtare licebit: *Interrogavit Amicus ſuum Amatum, ſi in eo aliquid remanſerat diligendum? Reſpondit Amatus, quod id, propter quod Amici multiplicari poteſt amor, ſemper in eo ſupereſt amandum.* Sed nos præfixum virtutum heroicarum ordinem percurramus.

quæ B. Martyris ingenium mirifice exprimunt.

4 Vivaciſſima fide illuſtratum fuiſſe B. Martyrem nemo dubitabit, qui arduos illos labores, ejus dilatandæ cauſa ſuſceptos & invicta conſtantia per annos XL & amplius continuatos, vel meminiſſe voluerit. Vidimus non ſemel, honores, divitias, & oblata quæcumque commoda fortiſſime reſpuentem, ut, qua erat fide præditus, eam generoſe aſſereret. Erroribus contra fidem orthodoxam impugnandis quot libros ediderit, ex catalogo ſuperius extenſo luculenter apparet. Nullam prope ſectam intactam reliquit, quam non acerrime aggreſſus fuerit: Paganos, Gentiles, Tartaros, Judæos, Saracenos, Schiſmaticos, Græcos, Neſtorianos, Jacobitas, Averroem ejuſque ſequaces: hæreticos denique & hæreſes omnes ita verbis & ſcriptis inſectatus eſt, ut præcipuis fidei catholicæ athletis, non immerito comparari poſſit. Porro tam alacriter ad eamdem fidem prædicandam quibuſcumque periculis ſe expoſuit, ut perſecutiones, ærumnas, ludibria, carceres, gaudia ſua appellare conſueſceret, quibus Amati ſui gloriam quaquaverſum diffunderet.

Fides probata laboribus & ſcriptis, B

indefeſſa prædicatione,

5 Tot inter moleſtias & miſerias, non alia erant Raymundi ſolatia, quam quæ ipſe in ſuo Blaquerna enumerat num. 244. *Interrogaverunt Amicum; quis erat Amatus ejus? Reſpondit; eum eſſe qui facit ipſum amare, deſiderare, languere, ſuſpirare, plorare, derideri, & denique mori atque interire; qui facit mortem vita dulciorem, deriſum honore pretioſiorem; plorare & ſuſpirare, riſu & gaudio rem delectabiliorem:* videlicet, ubi ea omnia cum ejuſdem Amati laude & gloria conjuncta ſunt. Audi loquentem denuo in eamdem ſententiam num. 250: *Dicas, fatue amoris, unde habes tuas neceſſitates? Reſpondit; Ex cogitationibus & deſideriis, cum perſeverantia ad Amatum ſuſpirando & gemendo. Unde habes hæc omnia? Reſpondit; Ab amore hæc habeo. Unde habes amorem? Ab Amato. Vis eſſe captivus? Ita, reſpondit, amoris, ſuſpiriorum, cogitationum, laborum, periculorum, exilii, & fletuum ad ſerviendum Amato meo.* Atque in his certe, ſic Amatus, Amici ſui Raymundi complevit deſideria, ut vere dicere potuerit, quod ad Corinthios ſcribebat Apoſtolus: *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter,* & quæ ſequuntur. Item quæ ad Romanos prædicat: *Quis nos ſeparabit à caritate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas?* &c.

ac omnimodarum perſecutionum ærumnarumque C

perſeverantiſſima tolerantia.

2. Cor. 11.

Rom. 8.

6 Jam vero quam certum eſt divinam fidem, humanæ ſalutis eſſe initium, fundamentum & radicem omnis juſtificationis; tam eſt indubitatum, caritatem in Deum in ea fide unice ſtabiliri. Atqui vehementiſſima caritate in Amatum ſuum exarſiſſe Raymundum, ut jam dicta fileam, probat evidentiſſime citatus à nobis Blaquerna, ut brevi pluribus adhuc palam faciam. Nihil itaque manifeſtius, quam beatum Martyrem ſingulariſſimo fidei dono, & tantæ caritati proportionato, fuiſſe à Deo cælitus illuminatum. Ad hanc veritatem alludere ipſe videtur num. 266: *Amatus morabatur ſupra amorem multum ſummus: & ſub amore morabatur Amicus multum imus: & amor morabatur in medio: & deſcendit Amatus ad Amicum* [per ſui revelationem] *& aſcendit Amicus ad Amatum* [per fidem] *& ex illo deſcenſu & aſcenſu, vivit & aſſumit initium amor:* tanto nempe magis accenſus, quo ſublimior revelatio, atque innixa ei fides illuſtrior. D

Prodit ſe etiam vivaciſſima fides

7 His conſonant, quæ habet num. 288 his verbis: *Nutriebat Amatus ſuum Amicum ad diligendum, & amor inſtruebat eum ad patiendum, miſericordia ad ſperandum, juſtitia ad timendum, & fides ad credendum: ſed cum fuit major factus, hæc omnia eum inſtruebant ad amandum.* Rurſus num. 300: *Dicas, amoris fatue, unde incipit ſapientia? Reſpondit, in fide & devotione quæ ſunt ſcalæ per quas aſcendit intellectus ad intelligendum Amati ſui ſecreta. Dixit rurſus: Fides & devotio unde habent initium? Reſpondit ab Amato meo, qui illuminat fidem & accendit devotionem.* Quaſi diceret, ferventiſſimum ſuum amorem, & quæ ex eo ſequitur, devotionem, non aliunde quam ex vivaciſſima ſua fide, tamquam ex fonte rivulos, promanare. Alia hujuſmodi pro Raymundi fide argumenta, vide ſis numeris 32, 72, 126, 141, 165, 188, 193, 222, 280, 293, 320, 338, 351, & aliis paſſim.

non ſolum ex innumeris Blaquernæ locis, E

8 Quid multis opus? dum non ſolis verbis Raymundi ſenſa panduntur, ſed immenſi labores propagandæ ac tuendæ fidei cauſa tolerati, & toto tractatu deducti, omni præcone fortius clamant, fontem ipſum ex quo tot inſignia ſpecimina proceſsêre, puriſſima illuſtratione à Deo præveniri debuiſſe. Hinc nempe itiones illæ & reditiones crebræ, ad Pontifices, ad Principes, alioſque qui rem Catholicam promovere poterant. Teſtatur Raymundus ipſe in Lamentatione num. 14, ſe quinquies iviſſe ad Curiam Romanam ſumptibus ſuis; item ad tria Capitula generalia Prædicatorum, & ad totidem Capitula PP. Minorum. Demum id conſequi meruit, ut tot libris aſſertam, tot prædicationibus annuntiatam veritatem, effuſo ſanguine confirmaret, glorioſa martyrii laurea ab Amato coronatus. Hoc ultimum eſt Lullianæ fidei ſigillum, quo ejus integritatem, extra invidorum & æmulorum dicteria poſitam eſſe, multis oſtendimus. Nunc illud iterum adde. Sicubi forte ſcribendo à recto tramite aberraverit, Eccleſiæ filium fuiſſe fidelem, morigerum, obſequentem, dum ſcripta ſua omnia ejus cenſuræ ſubmiſit. Eſto itaque de facto erraſſet, vel ſic tamen fidei ejus puritati nihil prorſus detrahitur; id enim tunc cum aliis viris ſanctiſſimis commune habebit, ut humanè quid paſſus fuerit, proprii ſanguinis effuſione, ut alibi diximus, abunde elutum. Id certe evicimus, à doctrinæ catholicæ veritate, numquam voluntarie, nedum præſumptuoſe aut pertinaciter deflexiſſe. F

ſed ex ſumma erga Eccleſiam ſubmiſſione

ſanguinis effuſioni conjuncta,

9 Hanc Raymundi humilem erga Eccleſiam docilitatem & ſimplicitatem, tametſi in præcedentibus

A dentibus demonſtratam habeas, juverit ex Blaquerna noſtro, illuſtria in eamdem rem teſtimonia depromere. Primum ſumo ex num. 338, ubi ita loquitur: *De ſimplicitate diſputabant; Simplex eſt qui nihil ſcit. Alter dicebat; Simplex eſt qui ſine crimine vivit. Supervenit Amicus & dixit; Vera ſimplicitas eſt, quæ omnia facta ſua confidenter Amato meo committit. Simplicitas eſt quæ magis fidem quam intelligentiam (in iis quæ ſupra ſe ſunt) magnifacit, & quæ vana, ſuperflua, curioſa, ſubtilia & præſumptuoſa, in iis quæ ſunt Amati mei, ſummopere devitat; quia illa contraria ſunt ſimplicitati.* Alterum ſuggerit num. 339, ex quo hæc paucula deſcribo: *Quid faciunt præſumptio & curioſitas? Reſpondit Amicus, Vanitas eſt mater curioſitatis, & ſuperbia præſumptionis: & ideo eádem faciunt, quæ faciunt vanitas & ſuperbia. Et per curioſitatem & præſumptionem inveniuntur Amati mei hoſtes; ſicut per ſimplicitatem ejus acquiruntur amores.* Ea autem clariſſime confirmantur ex num. 351 hoc effato; *Per præſumptionem vero omnes in mundo ſeminatæ ſunt hæreſes.* Ex his confice, quam ab omni præſumptione & pervicacia alienus fuerit, ſincera, ſubmiſſa & incorrupta fide illuſtratus Raymundi animus. Et

B de ea quidem hactenus.

10 Proxima eſt inter virtutes, quas Theologicas dicimus, promiſſæ gloriæ futurorumque meritorum & bonorum æternorum ſecura exſpectatio; ſpes, inquam, ſeu robuſta illa in Deum fiducia, qua inſigniti viri ſancti, toti in Deum rapiuntur; ſpretiſque mundi hujus voluptatibus atque deliciis, ad ſempiternæ vitæ bona ſectanda, vires & conatus omnes intendunt; juxta illud: *Spera in Domino & fac bonitatem.* Hæc autem virtus, quam mirifice in Raymundo eluxerit, prima ipſa à ſeculi vanitatibus ad Deum converſio, apertiſſime demonſtrat. Videlicet, cum abdicato priori faſtu, calcatis opibus, vili lacerna indutus, Amatum pauperem, pauper ſecutus eſt; Chriſti ærumnas & moleſtias pecuniis omnibus prætulit, ut cæleſtia gaudia conſequeretur. Ita de ſe in perſona Amici loquitur num. 181: *Dicas, amoris fatue, habes denarios? Reſpondit; Habeo amores & cogitationes, fletus, deſideria & languores: qui ſunt, quam imperia aut regna, longe valentiores.* O beatum virum, cujus ſpes

C unica fuit nomen Domini!

11 Hac ſpe animatus, & ſoli fretus divino auxilio, poſtpoſitis humanis adminiculis, ea non dubitavit aggredi, quæ prorſus incredibilia viderentur, niſi nota eſſet ſupernæ gratiæ efficacia, quæ, ſicut ceteros Sanctos, ita Raymundum ingenti in adverſitatibus fiducia corroboravit. Hanc in Blaquerna num. 58 ponit interrogatiunculam: *Quis*, tot inter anguſtias & tribulationes, *eſſet ejus medicus?* Ad quam id unum reponit: *Confidentia quam habeo de Amato meo.* Ea confidentia Raymundum impulit, ut ſpretus licet, deſpectus & vilipenſus, nihilo ſecius in propoſito perſeveraret. Licet apud Principes tum Eccleſiaſticos tum ſeculares ſæpenumero repulſam pateretur, imo contumeliis, ludibriis & verberibus eſſet expoſitus; licet à Saracenis vincula, carceres, & diros cruciatus eſſet expertus; tamen, quæ in Amati ſui honorem ſancte conceperat, exequi non deſineret: memor eorum quæ à Spiritu ſancto dictata legerat; *Etſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt.*

12 Eadem illa Confidentia, Raymundo anchora fuit in frequentiſſimis terra marique periculis, in laboribus & languoribus; probe gnaro ea in nobis æternum gloriæ pondus operatura. En quam graphice iſta exprimat num. 185: *Dicas, amoris fatue, quare excuſas amorem, cum tribuit tuo corpori & tuo cordi aſſiduam pœnam & tribulationem? Reſpondit, quia multiplicat ſuam gratiam & meam beatitudinem.* Ut paucis complectar omnia; quæ paſſim homines gravia & moleſta exiſtimant, ſuas Raymundus, divinis utique ſemper intentus, conſolationes arbitrabatur. *Amatus*, inquit num. 98, *ſeminabat in corde Amici deſideria, ſuſpiria, virtutes & amores; Amicus illa ſemina cum lacrymis & fletibus irrigabat. Seminabat Amatus in corpore Amici labores, tribulationes & languores: Amicus ſuum corpus ſanabat cum ſpe, devotione, patientia & conſolationibus.* Sed hæc magis etiam ex beati Martyris Caritate perſpicies, qua totus Blaquerna redundat.

13 Profecto ſi in Sancti cujuſquam animo imperium umquam tenuit ea virtutum omnium Regina, in Raymundi noſtri præcordiis ſedem fixiſſe credenda eſt; ita ubique Caritatem loquitur, Caritatem ſpirat, Caritatem inſtillat legentibus: ut minime mirer, quod à nonnullis Scriptoribus, *Magnum* vocetur *divini amoris ſpecimen*. Verumtamen ne tædioſa repetitione eorum quæ in Actis enarrata ſunt, Lectorem fatigem, ſolis fere Blaquernianis canticis, Lullianæ Caritatis veſtigia delineabo. Equidem tam miram illic obſervo in adumbrando ſuo in Deum amore, beati Martyris energiam, ut mellitas illas ſententias depromere haudquaquam potuerit, niſi cæleſtibus incendiis vehementiſſime flagraverit. Senſit ipſe, divinas illas amoris flammas, uſque adeo medullas cordis ſui intimas pervaſiſſe, ut ſeſe paſſim quaſi antonomaſtice, *Amantem, Amicum, Amoris nuntium*, quin imo *Amoris captivum, Amoris fatuum, Amoris inſenſatum, Amoris inebriatum, Amoris inſanum, Amore deſipientem, impotem mentis & infatuatum*, ſingulis prope pagellis pronuntiet. Deſcribendus mihi ſit libellus integer, ſi ſingula percurrere velim flagrantiſſimæ caritatis argumenta.

14 Cœpit illa ardere in mente beati Martyris, primo ipſo, ut ita dicam, converſionis ſuæ momento, ubi nimirum Chriſti crucifixi amantiſſimis invitationibus ſuaviter pellectus, nuntio mundanis omnibus remiſſo, deſertis cariſſimis

F pignoribus, uxore & liberis, uni unico Amato ſuo tam arcte ſe adſtrinxit, ut exinde perpetuo accreverint concepti, puriſſimæ in Deum & proximum caritatis igniculi. Unæ erant Raymundi deliciæ, Amatum venerari, de Amato cogitare, cum Amato aſſidue converſari. Idque ſibi adeo familiare reddiderat, ut quocumque oculos intenderet, Amatum contemplaretur. Hanc ſuam amandi methodum belle expreſſit num. 40 per hæc verba: *Surrexit tempeſtive Amicus, & ambulabat, ſuum requirens Amatum: invenitque turbam per viam ambulantem; & interrogavit, ſi ſuum viderint Amatum? Reſponderunt dicentes: Quod fuit tempus, quo tuus Amatus abſens fuit à tuis oculis mentalibus? Reſpondit Amicus; Poſtquam vidi Amatum in meis cogitationibus, non fuit abſens oculis meis corporalibus: nam omnia viſibilia meum mihi repræſentant Amatum.* Sic num. 310: *Interrogaverunt*, inquit, *Amicum, quid eſt mundus? Reſpondit; Liber eſt ſcientibus legere, quo cognoſcitur Amatus meus.*

15 Et tali libro attentius evolvendo, inſudabat potiſſimum induſtrius & ad veram amandi artem

AUCTORE I. B. S.

ut in Blaquerna ſuo præclare teſtatur.

Sed nullibi facundior Raymundus

E

quam ubi amorem ſuum ſic toto libello explicat.

ſic à principio converſionis in corde fovit,

quibus omnino eluitur

ſiquis næ vus in ejus ſcripta quoquomodo irrepſit.

Spe inconcuſſa præditus,

Pſ. 36.

& Deo fretus, incredibilia aggreſſus eſt

Sap. 3.

AUCTORE I. B. S.

ex contemplatione creaturarum ita accendit,

artem compoſitus Raymundus; nam à primo diluculo, ſolem in Amato laudando & diligendo præveniens, ex ipſo clariſſimi ſideris ſplendore, Amati nitorem agnoſcebat. Sic num. 276: *In aurora ſpatiabatur Amicus, & intuitus eſt orientem ſolem, & gaudio repletus, incepit cantare: De aurora pudico thalamo, in hunc mundum egreſſus eſt Amatus meus, in quo qui cogitat maculam, in ſole cogitat tenebras.* Dum maris abyſſos mente conciperet, inde ad amoris ſui profunditatem aſſurgebat, ut eſt num. 314. Sed recitandus eſt numerus 269, quo maxime emicat ſtudioſiſſimi amatoris ingenium: *Intravit Amicus hortum amoris, & vidit lilium, & gaviſus eſt; quia ſibi repræſentabat ſuum Amatum, qui eſt candidiſſimus & puriſſimus omnium. Deinde vidit pulcherrimam roſam, & ait: Sicut roſa oculis corporalibus eſt pulcherrimus florum, ſic oculis mentalibus, Amatus meus eſt pulcherrimus amatorum.* Vide etiam num. 270, 271, & plures alios.

ut quidquid intueretur, id ad amandum Deum provocaret,

16 Innumera profecto ſunt piarum hujuſcemodi adinventionum ſpecimina, toto libello diffuſa, quorum pleraque indicaſſe ſufficiat. Siquando cantantes audiret aviculas, dulci ſono invitatus: *Si propter idiomata*, inquiebat num. 26, *invicem non intelligimus, intelligamus nos propter amorem.* Creata omnia meditabundus introſpiciens, B *tantam* dicebat, num. 318, *Amati ſui bonitatem, ut omne aliud bonum, ejus comparatione aut nihilum eſſet aut punctum. Puerulos ſaltantes poſt multitudinem papilionum* intuitus, num. 71, qui *quanto magis captare nitebantur tanto magis evolabant in altum*; hinc vanarum ſubtilitatum vanos amatores, & caducarum rerum ſectatores increpabat. Ne pluribus immorer, ita loquitur num. 316: *Quid eſt eſſe Amati?* Reſpondit; *Eſt radius, qui reſplendet in omni re, ſicut ſol in univerſo orbe.*

ſui impos ob amoris violentiam

17 Altiſſima hæc & perpetua divinorum contemplatio, deſideratiſſimam pariebat Raymundo ſolitudinem, numquam minus ſoli, quam cum ſolus eſſet. *Profectus eſt*, num. 46, *vivere ſolitarius, ut haberet ſui Amati ſocietatem, nam inter populos ſolus erat.* Interrogatus à tranſeuntibus, num. 47, cur moraretur ſolitarius? Reſpondit; *quod tunc primum ſolus fuit, cum ipſos vidit & audivit, nam prius ipſe erat in ſocietate ſui Amati.* Ubi vero populi turbis intereſſe cogeretur, pio quodammodo enthuſiaſmo correptus, ad imitationem C Amati ſui, in die magno feſtivitatis ad ſe omnes invitantis: *Clamabat Amicus* num. 253, *per vicos & plateas: Nomen Amati mei fons eſt uberrimus amoris, ſi omnes illud potarent, non eſſent diviſi ſui amores.* Hinc pro inſano & ſtulto habitus, cum interrogaretur; *An intellectum amiſiſſet? Reſpondit*, num. 55, *quod ſuus Amatus rapuerat velle ſuum, & ipſe Amato ſuo donaverat intelligere ſuum, quare ſibi ſolum remanſerat recolere ſuum, quo ſuum recordabatur Amatum.* Quæ deinde inter animæ potentias, de amoris erga ſponſum propinquitate aut præcellentia, certamina inſtituit num. 17 & 18, ludum exhibent ſuaviſſimum, quo de Raymundi caritatis violentia facillime ſtatuatur.

& in amore & ex amore totus.

18 Nec minus ea repræſentatur num. 117, *ambulante Amico per montes & planities, nec oſtium reperiente quo poſſet à carceribus amoris exire.* Non quod amorem fugeret, ſed quod nimiis, opinor, caloribus æſtuaret. Sed me magis in admirationem rapit heroica proteſtatio, qua ſe totum Amato devovet num. 70: *Dixit Amicus Amato ſuo; Tu es totus, & per totum & in toto, & cum toto; te totum volo ut ſim ego totus. Reſpondit Amatus: Non potes me habere totum, niſi ſis meus totus. Amicus dixit: Habeas me totum, & ego te totum. Reſpondit Amatus: Quid habebit filius tuus, quid frater tuus, quid pater tuus? Dixit Amicus: Tu es talis totus, quod potes abundare & eſſe totus cujuſlibet, qui ſe voluerit totum tibi donare.* Item illa quæ exſtat num. 100; ubi interrogatus: *De quo erat? Reſpondit, De amore. Quomodo es? Amoris. Quis te genuit? Amor. De quo vivis? De amore. Quo nomine nominaris? Amoris. Unde venis? Ab amore. Quo vadis? Ad amorem. Ubi moraris? In amore.* Quid igitur miri ſi num. 203 *intimum* dicat *cordi ſuo amorem*, & 205, divitias ſuas omnes ſe in amore collocatas habere profiteatur? D

Caritas duris exercita

19 Hactenus Raymundi amor, cum ſuavitate & dulcedine conjunctus; at non hic hæſit maſcula & intrepida ejus erga Amatum dilectio, in adverſitatum tolerantia, in afflictionum, anguſtiarum, tribulationum fornace, uſque uſque probata. Quærenti enim num. 333, *quid ſit Amor?* Reſpondet: *Amor eſt viventis mors & morientis vita. Eſt in die lætitia, & in morte triſtitia; voluptas in patria; in peregrinatione mœror; eſt ſuſpirans abſentia, & ſine fine gaudens præſentia.* Num. 90 E ita Amorem definit, ut is *arbor ſit cujus amare eſt fructus, tribulationes autem & languores, folia* dicantur *& flores.* Huic ſententiæ conſonat num. 128: *Signum Amati apparet in Amico, quoties propter amorem eſt in tribulationibus, ſuſpiriis, fletibus & cogitationibus, & vilipenſus ab hominibus.* Denique ut potentiſſimi amoris ſui characteres omnes verbo uno complecteretur, ait num. 306: *Eſſe id quod liberos ponit in ſervitute, & ſervos in libertate.* Videantur etiam num. 113, 151 & 175.

& duplicatis ærumnis illuſtrior,

20 Expertus loquitur vir zelo & opere vere Apoſtolicus, & moleſtiarum, ærumnarum periculorumque contemptor egregius, quotieſcumque de exhibendis in Amatum caritatis ſpeciminibus ageretur. Rogatus ſiquidem ab Amato, num. 8: *Si haberet patientiam duplicatis languoribus? Ita*, reſpondit, *dummodo meos duplicaveris amores.* Porro quot argumentis id comprobaverit, teſtes ſunt Romani Pontifices Nicolaus IV, Cæleſtinus V, Bonifacius VIII, & Clemens V. Teſtes ſunt Reges, Philippus Franciæ, Jacobus Aragoniæ & Jacobus alter Majoricenſis. Teſtes Reſpublicæ Genuenſis & Piſana, teſtes regiones & urbes quas toties peragravit, ad exterminandas hæreF ſes, ad fundanda linguarum collegia, ad liberandam è Saracenorum poteſtate Terram ſanctam; labores denique omnes, quos ad effuſionem uſque ſanguinis tamdiu pertulit, quamdiu vixit. Accedat modo inſigne Blaquernæ ſuffragium, quo de penitiſſimis Raymundi ſenſis judicium ferri poterit ex num. 293: *Conſtruebat Amicus unam pulcram civitatem, in qua habitaret ſuus Amatus. Muri erant de fortitudine, fundamenta de humilitate, triclinium de temperantia, thalamus de caſtitate, turres de magnificentia, portæ erant de fide ſpe & caritate; vici erant de pietate, cuſtodes de juſtitia, univerſum idioma de amore, ut per hæc omnia tranſiret Amatus.* Vis paucis Beatum noſtrum ad vivum effingere? Dic ex amore genitum, amoris lacte nutritum, amoris violentia conſumptum.

in virtutum omnium edificium primas tenet.

Virtutum Cardinalium cum Theologicis

21 Qui qualeſque virtutum omnium fructus ex ornatiſſima hac civitate pullulaverint, facile conjiciet, qui vel leviter ad præmiſſa jam Acta attendet. Nam quod ad Cardinales attinet, Theologicis proximas iiſque ſuavi unione connexas, præter ea quæ in ſpirituali oppido deſcripta habes,

A bes, occurrit num. 84, quo *interrogatus Amicus, quid ſui ſibi amores attuliſſent? Pulcra*, inquit, *ornamenta, honores Amati mei & valores. Ubi invenerunt? In memoria & intellectu. Cum quibus ea recepiſti? Cum caritate & ſpe. Cum quibus ea cuſtodis? Cum juſtitia, prudentia, temperantia & fortitudine.* Item num. 143: *Amicus profectus eſt ad pugnandum, ut honoraret Amatum ſuum; & duxit in ejus comitatum fidem, ſpem, caritatem, juſtitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, ut adverſarios Amati ſui devinceret.* Vides, opinor, quam perfecta in beato Martyre fuerit Theologicarum Cardinaliumque virtutum harmonia.

ſuavis harmonia.

22 Tacendus non eſt incomparabilis ille & quaſi innatus Raymundo zelus procurandi promovendique in omnibus honoris Dei, Amati ſui. Quam in hac parte impiger fuerit athleta generoſiſſimus, ut ante teſtatiſſimum fecerim; lubet etiam ex Blaquerna ſecretiora animi arcana paucis referare. *Plorabat Amicus*, inquit num. 4, *ac dicebat; Quando erit tempus, ut in ſeculo ceſſent tenebræ & inferorum via?* Huc vires, animos & fortunas omnes convertit, ut num. 11 explicat: *Amice deſipiens, quare corpus tuum deſtruis & pecunias tuas diſpenſas, & delectationes hujus ſeculi relinquis, & ſpretus inter gentes incedis? Reſpondit, Ut Amati mei honorem honores, qui per plures eſt non amatus & inhonoratus, quam amatus & honoratus.* Quaſi ſi Raymundus honoris Amati ſui tutandi ſolus in ſe provinciam ſuſcepiſſet. Sic num. 139: *Dicebat Amicus ſuo ſupercaro Amato, ut ei modum oſtenderet, quo poſſet ipſum facere cognoſci, amari & laudari ab hominibus.* Nihil magis Apoſtolicum virum angebat torquebatque, quam quod Amatum ſuum, ab ingratiſſimis hominibus neglectum perſpiceret. *Ah! intellectus & voluntas*, inquit num. 130, *clamate & excitate magnos canes, qui dormiunt, Amatum meum obliviſcentes. Ah! oculi, plorate; ah! cor & pectus ſuſpirate, & dedecus Amati mei quod inferunt illi, ab eo tantum honorati, ah! memoria recolite.*

Zelus Raymundi Apoſtolicus,

in omnium ſalutem intentus,

B

23 Ecquid perſpicuum eſt, unum hunc ſibi finem Raymundum præfixiſſe, ut peccatis obviaret, fideles ad chriſtiana officia impelleret, exſtirparet hæreſes, & infideles adduceret ad veri Numinis agnitionem? Hinc non minus veriſimiliter quam pie, apud Cuſturerium, meditatur Cauſinus noſter, primum fuiſſe Raymundum, qui in animo deſignaverit, quod duobus poſt ſeculis tam glorioſe executus eſt Societatis Jeſu Patriarcha Ignatius. Nimirum ut de Seminariis proſpiceretur, in quibus viri docti prius exercitati, totos ſe Dei honori & proximorum ſaluti promovendis conſecrarent. Videritne id ſpiritu prophetico beatus Martyr, non auſim pro certo affirmare: at vero non negaverim, ita Societatem noſtram ab eo in animo præconceptam, ut plane vaticinatus videri poſſit. In Blaquerna num. 162 ſic legitur, ex originali vernaculo: *Magnus exercitus ſequacium Amoris fuit congregatus, vexillum Amoris portantium, in quo eſt figura & ſignum eorum Amati; nec ſocium recipiebant aliquem, qui eſſet ſine amore, ne eorum Amatus inde aliquid dedecoris pateretur aut ignominiæ.*

ideam Societatis Jeſu

C

24 An hic non appareant Societatis Jeſu lineamenta, aliorum eſto judicium: ego certe id aſſequi videor, congregationem illic indicari, quæ amori erga Jeſum ſuperſtructa, ejus ſuaviſſimi Nominis vexillum erigeret, ſub quo militaturi unam majorem Dei gloriam intuerentur, uni proximorum ſaluti incumberent, atque in eum finem ſtudia ſua & vota omnia unice dirigerent. Et ea quidem cogitatione ſeſe conſolabatur Raymundus, ſocios eminus contemplatus, qui, quod ipſe jam dudum volvebat animo, reipſa aliquando perficerent. Eo res proceſſerat, ut non aliam ſe regulam ſequi profiteretur, quam quæ eſſet Amati ſui, cujus adorandum Nomen in corde & in ore quaquaverſum circumferebat. Hoc in Blaquerna num 305 & 353 iiſdem verbis expreſſum invenio: *Ingreſſus eſt Amicus clauſtrum Religioſorum, & interrogaverunt eum, an eſſet Religioſus? Reſpondit ſic: Religioſus ſum Amati mei. Quam regulam ſequeris? Amati, inquam, mei. Cui voviſti? Reſpondit, Amato meo. Habes voluntatem? Non, dixit; Amatus meus habet illam. Addidiſti aliquid ad Amati tui regulam? Reſpondit, nihil addendum eſſe ad perfectionem;* eam præſertim quam in Apoſtolico vitæ genere conſtitutam agnoſcebat, Amati ſui gloriam toto orbe diffundendo. Sed nos pauculas alias, ex innumeris Beati virtutibus, curſim attingamus.

AUCTORE I. B. S.

Ipſe ſe Religioſum Jeſu profitebatur.

ejus animo jam tum videtur impreſſiſſe.

25 Conformitatem cum divina voluntate, amoris ejus ardoribus omnimode fuiſſe ſimilem, probat ipſe, dum num. 9 ita habet: *Dixit Amatus Amico ſuo; Scis quid ſit amor? Reſpondit Amicus; Si neſcirem quid ſit amor, ſcirem quid eſt tribulatio, triſtitia & dolor.* Scilicet omnia Raymundi deſideria in amorem ultimate referebantur, ſic ut abdicato proprio velle, totum ſe Amati arbitrio committeret. *Interrogaverunt Amicum* (num. 226) *ſi habebat patientiam? Reſpondit, quod omnia ſibi placent; & ideo non habet in quo habeat impatientiam, quia qui non habet dominium in voluntate ſua, non poteſt eſſe impatiens.* Hæc plane eorum feliciſſima ſors reputanda eſt, qui fluxarum rerum inſtabilitate & mutabilitate haudquaquam turbati, in divinæ providentiæ ſinum ſeſe ita projiciunt, ut eadem animi ſerenitate, & adverſa & proſpera contemplentur. Sic in Beato noſtro, num. 200, *gaudia & tormenta ſe jungebant & veniebant ut eſſent unum & idem in Amici voluntate*: qua reſignatione & ſubmiſſione non video perfectiorem deſiderari poſſe. Eam vero egregie confirmat, dum num. 7 ita Amatum affatur: *Inter lætitias & tribulationes, quas mihi donas, non facio differentiam.*

Conformitas omnimoda cum divina voluntate.

D E

26 Quam arctam à converſionis principio, eamque Evangelicam paupertatem ſectatus fuerit, puto ex Actis eſſe pluſquam manifeſtum. Id unum reſtat, ut & huic veritati Blaquerna adſtipuletur. Interrogatus num. 58, *quales eſſent ejus divitiæ? Reſpondit; Paupertates, quas patior propter Amatum meum.* Seneſcalli munus abdicaverat, opibus & fortunis ſe ſponte privaverat, ad eam egeſtatem ſeipſum redigens, ut ſtipem oſtiatim emendicare cogeretur. Ita ſcribit num. 285: *Ambulabat Amicus eleemoſynas petens.* Quamprimum ab inſana libidine reſipuit, caſtitatis amore ita accenſus eſt, ut licitis etiam voluptatibus omnino contemptis, ab uxore conſentiente ſejungi voluerit; toto reliquo vitæ decurſu ita à luxuria alienus, ut nec minimum nævum contraxiſſe legatur; imo nec in aliis pati potuerit; hac ipſa de cauſa muſicos cantus exoſus, qui vel leviter aures offenderent, quamadmodum conqueritur num. 246. *In quadam ſolenni die*, inquit, *Amicus erat in oratorio Amati ſui, & audivit muſicos canentes: verba erant de Amato & cantus erat de mundo: & non potuit ſe continere Amicus quin exclamaret; O quid margaritas defædatis luto, laudare neſcientes! Neſcitis hos cantus non decere Regis virginum honores, per quos ad turpia allici-*

Paupertas.

F

Caſtitas.

untur

AUCTORE I. B. S.

Obedientia.

Profunda humilitas,

B

C

mortificatio & pœnitentia continua,

D

donum orationis &c.

E

F

unur meretrices? Tanta erat Raymundi teneritudo & verecundia: atque idcirco in Amati sui civitate, ut supra dictum est, *thalamum de castitate* construxerat. Par paupertati & castitati earumque comes individua fuit Raymundi obedientia, quam presse & eleganter describit num. 225: *Interrogavit Amatus Amicum; Habes aliquid voluntatis? Respondit, quod servus non habet aliud voluntatis, quam obedire Domino suo.*

27 Vulgo notissima & receptissima Christianis parœmia, humilitatem reliquarum virtutum omnium basim esse & fundamentum. Ea porro in Raymundi mente tam altas radices egerat, ut non minus humilitatis quam amoris prodigium dici mereatur. Quamquam enim tot singularibus ab Amato favoribus gratiisque cumularetur, quot eum exornatum ostendimus; nihilominus præteritæ vitæ noxas, & eas potissimum quas naturalis pudor studiose passim dissimulat, publice & palam confiteri ipse non destitit, ita prospiciens ne earum memoria umquam obliteraretur. Crediderim ego, viro, demississime de se sentienti, id unum stimulo fuisse, ut lascivias suas, in Lamentatione litteris consignatas, relinqueret. Erat ea humilitas præsens & perpetuum Raymundo frenum, nequando ob eminentes Amati in se profusasque gratias evanescceret, juventutis suæ delicta meminisse, eaque ob oculos proposita, recenti memoria recolere; quo indignitatem suam agnosceret, & præsumptionis expers, inter spem metumque contineretur. Hinc postquam num. 100 (ut supra retulimus) se totum ex amore conflatum dixisset; ut se iniquitatum antiquarum ostenderet memorem, numero proxime sequenti, subjunxit: *Interrogaverunt insuper; Habes aliud quam amorem? Respondit; Ita; culpas & injustitias contra Amatum meum. Habet Amatus tuus indulgentiam? Dixit Amicus, quod in suo Amato erant misericordia & justitia, & ideo suum hospitium erat inter timorem & spem, nam misericordia faciebat illum sperare, & justitia timere.*

28 Raymundi mortificatio, sui abnegatio, & rigidæ pœnitentiæ exercitium, non prius finem habuere quam extremum inter tormenta spiritum Amato reddidisset. Nihil opus est ea repetere, quæ in Monte Randa, quo primum tempore ad Deum conversus est, per novem circiter annos & fecit & passus est, ut ad missionem suam Apostolicam, assiduis studiis & corporis afflictationibus se præpararet. Sat erit ex multiplicibus earum virtutum exemplis paucula ex Blaquerna adducere, quibus Epilogo nostro finem imponemus. Num. 110, dolores & languores suos in hunc modum describit: *Amatus præbuit beneficium fletuum, suspiriorum, languorum, cogitationum & dolorum Amico suo, cum quo beneficio serviebat Amicus Amato suo.* Luctam illam continuam clarius exprimit num. 208: *Pugnabant ad invicem culpæ & officia in conscientia & voluntate Amici; & justitia & recordatio multiplicabant conscientiam; misericordia autem & spes multiplicabant veniam: ideo officia ac bona opera vincebant culpas & delicta in Amici pœnitentia.* Demum, ut reliqua tacitus præteream, rem concludet numerus 239 his verbis: *Ibat Amicus solitarius, & associabant cor ejus cogitationes, & lacryma oculos ejus, & corpus ejus jejunia & afflictiones.*

29 His multa alia subnectit Custurerius, præsertim de peculiari orationis dono, atque altissima rerum divinarum contemplatione, quibus ab Amato illustratum Amicum demonstrat: verum hæ & plurimæ hujusmodi gratiosæ dotes longiori tractationi præberent materiam; ubi eam abrumpere nobis necesse est. Hic igitur Actorum B. Raymundi Lulli finis esto. Qui plura voluerit, ut jam supra prænonui, consulat prælaudatum sæpissime Custurerium, & suavissimum Blaquernam, ex quo pauculos hosce virtutum heroicarum flosculos cursim decerpsimus, ad majorem Dei gloriam, beati Martyris honorem, ejusque cultus & venerationis augmentum, quando supremo Ecclesiæ Capiti Acta recognoscere, ac de his in favorem popularium Majoricensium, id avidissime postulantium, aliorumque ei devotorum, disponere pro summa sua auctoritate videbitur: cui interim nostra omnia, eâdem qua beatus Raymundus humilitate, iterum atque iterum ultro subjicimus.

F I N I S.

INDEX HIST

INDEX HISTORICUS
IN V TOMUM JUNII.

A

Abdarragman R. Cordubæ, *perſecutor in Hiſpania* 88 f. *Sub eo paſſus S. Pelagius* 208 d. *Moritur ipſe* 214 c
Abderaman II *Dux Saracen. victor & victus in Aquitania* 8 *ſec.* 89 c
Acephali Epiſcopi, *unde & qui dicti* 376 e
Achilles Archidiac. Regien. *adeſt Regii dedicationi S. Petri* 12 *ſec.* 58 e
Acus, Dux Chunorum, *à S. Ladiſlao cæſus* 326 e
Acyſclus, *an Oſcenſis in Hiſp. Ep. patruus S. Euroſiæ* 89 d
† Adalberti *Canonicorum inſtitutum Eremiticum, in diæc. Ultrajectenſi* 152 f
Adalardus, *Ab. Egmund.* XI *ſec.* 104 e
Ademarus, *Ab. S. Martialis* 12 *ſec.* 568
† Adelinus, *diſcipulus S. Landelini* 248 c
Adilita, Duciſſa Bohemiæ, *cognata S. Ladiſlai R. Hungariæ* 327 b
Adolfus Overham, Mon. Werthinen. *edit Vitam S. Haimeradi* 17 *ſec.* 386 b
Ægidius *Archiep. Remen.* 6 *ſec.* 370 d
† Ægidius O. Min., *à tentatione carnis liberatus per B. Benevenutum* 328 e
Ælius Dionyſius, *Præf. Urbis ſub Diocletiano* 11 b
Ætheria, *Monacha Sibapoli*, 3 *ſec.* 21 e 31 f
Agatho, Diaconus CP. *ſcribit & tranſcribit Acta Synodi ſextæ* 376 b
Agapius, Ep. Cordubæ, *cui revelatum corpus S. Zoili M.* 233 f
† Agapius, Ab. Pictav. *inſtitutor S. Maxentii Ab.* 5 *ſec.* 170 d
Agmunda Ruthena, *uxor Andreæ R. Hung.* 319 f
† Agnetis *Vitam an prima ſcripſerit Conſtantia, filia Conſtantini Imp.* 39 a
Agnes, *à meretricio quæſtu converſa per S. Guilielmum, fundatorem Montis Virg. facta eſt Abbatiſſa* 128 f, 131 d. *Elevari curat Corpus ejuſdem S. Guilielmi* 113 e
Agrippa, *an Præfectus Urbis ſub Nerone* 396 e. *An ejus pellices ab Apoſtolis converſæ* *ibid.*
Aiſtulfus, Rex Longobard. *perſequitur Eccleſiam* 8 *ſeculo* 380 f
Albanus (Joann. Franciſcus) *Card. nunc Clemens PP. XI* 400
Albinus, *Dux Spoleti*, 8 *ſec.* 382
Albertini (Arnoldi) *judicium de B. Lullo* 712
Albertus, Ep. Albenſis, XI *ſec. ſuſcipitur à Gregorio VII* 306 d
Albertus, *Abbas Salisburg.* 17 *ſec. edit Catalogum ſuorum deceſſorum* 585 f
Albertus de Rivalta, 12 *ſec. Ep. Laudenſis* 454 e
† Albertus, *Diſcipulus & ſucceſſor S. Guilielmi in Monte-Virginis*, 115 d
† Albertus, *Mon. Mediolacenſ. O. B.* 3 a
Alberus, Ep. Regien. 12 *ſec. movet controverſiam de Corpore S. Proſperi* 57 e: *ipſumque revelat* 58 b. *Item corpora SS. Venerii & Jucundæ* *ibid.* c
Albornozius Card. 14 *ſec. in Hiſpaniam defert Gladium, quo decollatus creditur S. Paulus* 462 f
Alciata Gens, *an ex ea S. Araldus M.* 283 a
Aldricus Archiep. Senon. 9 *ſec. transfert Corpus S. Baboleni Ab. Foſſatenſis* 180 f
Alduinus, *Ep. Lemovic.* XI *ſec.* 565
Aldus Manutius, *Latinè reddit Acta SS. Petri & Pauli, ex Italico Julii Sartorii* 401 a
Alemannus *Card. legatus in cauſa B. Lulli* 723 e
Aleta Burgotta, *Recluſa Pariſiis*, 15 *ſec.* 397
† Alexander PP. *ſec. 2 honorat vincula S. Petri* 450 d
Alexander II *ſec.* XI *Canonizat S. Theobaldum Erem.* 596, *S. Herlembaldum creat Defenſorem Eccleſiæ Mediol.* 290 a
Alexander III *ſec.* 12 *laudat fundationem Carthuſianorum in Stiria* 518 f
Alexander VI *ſec.* 14 *Gurcenſes Canonicos unit Lateranenſibus* 518 b
Alfonſus R. Aragoniæ *S. Ferdinandum Ep. Calaten. ſuæ familiæ adſcribit* 331 c. *Variis Nobilibus concedit de Domo Aragonia ſe appellare* d
Alfonſus I, Rex Luſit. *ſec.* 12 *Ulliſiponem recuperat de Mauris* 48 a
Alfonſus, R. Arag. *ſec.* 15 *favet Lulliſtis* 676 e
Alforannus (Tiberius) *ejus Ms. de Baſilica Vaticana* 434 c
Algerius, Ep. Lemovic. 10 *ſec.* 564 c
Almus, *S. Ladiſlai ex fratre nepos, ſucceſſor deſignatus* 326 d
† Alo, an Eligius Ep. Noviom. 4 d
† Alpini Archiepiſcopi, Lugdun. 13 *ſec. elevatum Corpus* 345
Amblardus, Ab. S. Martialis 10 *ſec.* 570
† Ambroſius, *an auctor librorum de bello Judaico S. Hegeſippo adſcriptorum* 400
Amizo, Ab. S. Petri, *ſolicitus pro vindicando Corpore S. Proſperi Regienſis* 12 *ſec.* 57 f
Amizo, *Capitaneus Mediolan.* 12 *ſec.* 313 e
† Anacletus PP. *ad S. Petrum in Vatic. parat locum ſepeliendis ſucceſſoribus* 435
Andreas, Rex Hung. *Patruus S. Ladiſlai R.* 319 *fautor litterarum* 316 e
Andreas, Epiſc. Oſtien. *ordinat S. Leonem II* 7 *ſec.* 375 f
Andreas, Ep. Ultraject. *intendit reformandæ Egmundanæ Abbatiæ* 12 *ſec.* 107 b
† Andreas, Ab. de Strumis, *ſcribit Acta SS. Arialdi & Herlembaldi* 279 f
Anduinus Chignius, *pater S. Anthelmi Ep.* 228 b
Anſchericus, Archiep. Lugdun. 10 *ſec. dotat Eccleſiam S. Juſti* 344 b
Anſelmus Longobardus, *fundat Abbatiam Nonantulæ* XI *ſec.* 377 c
Anſelmus Archiep. Mediol. *transfert Corpus S. Arialdi* XI *ſec.* 309 f
Anſelmus de Badagio, 12 *ſec. Canonicus Mediol. dein Ep. Lucen. hortator S. Arialdi* 286 a
Anſelmus, Ord. Præd. 13 *ſec. Martyr in Perſide* 249 a
Anthelmus, Prior *magnæ Carthuſiæ* 12 *ſec.* 145 b
Anthimus Spatharius, *Miſſus ab Imp. CP. ad Pippinum R.* 383 c
Antimus *Præf. Urbis ſub Dioclet.* 17 f
Antiochi Archiepiſcopi Lugdun. 13 *ſec. elevatum Corpus* 345 f
Anzo, Monachus Hersfeldenſis *familiaris S. Heimeradi* 389 b

Apol-

Aponomius, 2 *sec. teſtatur, Chriſtum præcepiſſe, ne Apoſtoli infra* 12 *annos longius Jeroſolymis diſcederent* 405 c
Arator Poëta Rom. 4 *ſec. verſu reddit Acta Apoſtolorum* 407 f
Archandus, Comes Florenſis, *ſepulturam eligit in eccleſia S. Irenæi Lugdun.* 344 b
Ardericus Epiſc. Lauden. 12 *ſec.* 313 f
Arialdus Ab. S. Dionyſii Mediol. 12 *ſec.* 311 d
Arialdus de Meregnano, *Judex Mediolan.* 12 *ſec.* 312 f
Aribo Archiep. Mogunt. XI *ſec. fundat Monaſterium Haſunge* 386 a
† Arigius Archiep Lugdun. *Ejus Corpus* 13 *ſec. elevatum* 345 e
Ariſtobulus, *an frater S. Barnabæ, & ſocer S. Petri Apoſtoli* 411 e
Armannus Epiſc. Brixien. 12 *ſec. coronat Regem Italiæ Conradum* 310 e
Arnaldus de Raude, *occiſor S. Herlembaldi* 309 b
Arnoldus, Ab. Hersfeld. *ſucceſſor S. Flodoardi* 389 c
Arnulfus, Archiep. Mediol. *transfert Corpus S. Herlembaldi M.* 309 b
Arnulfus, *Hiſtoricus Mediol.* XI *ſec.* 280 e
Arnulfus, *Pater S. Theobaldi Erem.* 593 b
† Artemia, *Filia S. Gallicani M.* 37 e
Arturus à Monaſterio, *Auctor Mrlii. Franciſcani, laudatur à diligentia* 226 d
Aſſelinus, *intruſus Ab. Egmund.* 12. *ſec.* 106 f
Athelwolfus R. Angliæ, *tutor S. Salomes* 493 c
Atho, electus Mediolan. *Epiſcopus ex parte Catholicorum* 306 d
Attica, *Filia S. Gallicani M.* 37 d e
Audoynus Archiep. Lugdun. 9 *ſec. reſtaurat eccleſiam S. Juſti,* 344 a
Averroëm *Philoſophum imprimi deteſtatur B. Raym. Lullus* 672 e, 673 a, 677 d
Auguſtinus Præpoſitus Olomuc. & Brunen. *Hiſtoriographus* 143 b
Avius (Octavius) 17 *ſec.* Ep. Narnien. 488 f
† Aurelianus Ep. Lemovic. *fingitur ſcripſiſſe Acta S. Martialis.* 539 f
Autharit, R. Longobard. *honorat clavem de ſepulcro S. Petri* 453 d
† Auſtriclinianus, *diſcip. S. Martialis* 571 c, 572 d
Azo Ep. Aquen. *in Liguria,* 12 *ſec.* 313 f
Aymo de Fulciniaco, *fundator Cartuſiæ Repauſatorii in Sabaudia* 145 b

B

† Babolenus Ab. Bobien. 6 *ſec.* 179 b
† Balbina V, *requirit vincula S. Petri, & per ea ſanatur* 480 d
Baldricus Pius, Ep. Ultraject. *varia acquirit Sanctorum Corpora* 359 c
Bardas Cæſar, *comburit Acta Synodi VI* 378 b
Bardas *ex Protoſpathario Præfectus Noſocomii S. Sampſonis CP.* 275 f
† Bartholomæus Ep. Laudun. *Ord. Ciſterc. ſuſceptor S. Norberti* 155 b
† Baſſianus, Ep. Lauden. 4 *ſec. fundat eccleſiam S. Petri* 454 b
Baſolus Dux Aquit. captus *à Clodoveo R. Franc. & S. Theodechildi cum ſuis omnibus bonis traditus, ac Monachus factus* 367 e
† Beatrix, fil. Ducis Carinthiæ 12 *ſec. Epitaphium ejus* 525 e
Bela R. Hung. *pater S. Ladiſlai R.* 319 e
De Bely (Jo. Bapt.) Prior Cart. Repauſatorii, 17 *ſec. elevat Corpus B. Joannis Hiſp.* 146 c
Bellarminus Card. *probat inventa Oſſa S. Medici M. Utriculani* 10 a
de Bellegarde (Octavius) Archiep. Senon. 17. *ſec. transfert Corpus S. Theodechildis* 372 d. *Ejus frater Dux Belleguardiæ præſens adeſt* 373 b
Beliſarius, *Dux Juſtiniani Imp.* 270 b
Benchorenſes Monachi in Hibernia, *à piratis cæſi* 155 e
Bencius, *an ſec. 7 Ep. Cæſarauguſtanus* 439 c
Benedicta, nobilis Rom. *amica SS. Joannis & Pauli MM.* 160 c
Benedictus, Abbas Foſſatenſis *elevat Corpus S. Baboleni* 182
† Benigni, M. Divion. *Acta, qualia* 340 e
† Benignus, Ep. Divion. *confuſus cum eo qui habetur & colitur Ultrajecti* 359 e
Benzonus (Jacobus) 16 *ſec. Ep. Ferrar. transfert Corpus S. Leonis* 377 b
Bergera (Julius Cæſar) Archiep. Taurinenſis *ſec.* 17, *fruſtra quærit Corpus S. Maximi* 49 b
Bernardus, Ep. Toletanus, 10 *ſec. adhuc ſub Mauris, mitioribus poſt necem S. Pelagii, ordinatus* 214 f
Bernardus Cartuſianus, *Prior Domus Portarum* 12 *ſec.* 228, 230 f
† Bernardus Ab. Vallumbroſ. Card. *Ep. Parmæ* 12 *ſec.* 311
Bezo & Beza, *parentes S. Arialdi M.* 281 d
Blanca Comitiſſa Campaniæ, 13 *ſec. B. Arnulfo devota* 624 e
Blancherna vel Blaquerna Anachor. *à B. Lullo aſſumptus in titulum libri* 700 b 701 d
Blaſtus 2 *ſec. hæreticus Valentinianus* 338 c
† Bobulenus Ab. Stabulen. 6 *ſec.* 179 b
† Bodardus Erem. *an aliquis diſcipulus S. Hilarii juxta Acta mire intricata* 32 e
Bohuſlaus R. Poloniæ, *pœnitens trucidati à ſe S. Staniſlai* 595 a
Bona (Jo.) Card. *ſcribit de vetuſto uſu communicandi ſub una ſpecie* 72 a
Bonfinius (Antonius) *Hiſtoriographus Andreæ R. Hung.* 316 e
Bonifacius de Auguſta, electus Archiep. Lugdun. 13 *ſec. elevari facit Corpora S. Juſti & aliorum* 13 *Epp. Lugdun.* 346
Bonifacius PP. VIII, *fruſtra ſolicitatus à B. Lullo, ad exequenda pia conſilia* 671 d
Bonoviſinus, *famulus S. Arialdi M. ejus geſta ſcriptori Vitæ dictat* 281 b
Bonus, 13 ſec. Ep. Venuſinus, *in cauſa B. Benevenuti judex* 328 c
Bugremundus, Nobilis Sabaudus, *hoſpes S. Anthelmi Ep.* 12 *ſec.* 235 f
Bonzagnius (Adeodatus) Ab. S. Petri Regien. *elevat Reliquiam S. Proſperi Ep. in thecam argenteam* 17. *ſec.* 71 a
Bovillus (Carol.) *ſcribit vitam B. Lulli* 639 d
Brada, R. Scytharum, *captus à S. Gallicano* 38 b
Bretiſlaus, Dux Bohemiæ, *cognatus S. Ladiſlai* 327 b
Breviarium Rom. *correctum in SS. Joanne & Paulo* 36 c
† Bruno, Archiep. Colon. *Româ accipit annulum de Catena S. Petri* 452 f
Bryene, Diaconiſſa Sibapoli, *Magiſtra S. Febroniæ* 18 c
Byzantius, Senator Rom. *elevat Corpora SS. Joannis & Pauli* 160 f
Byzas *ſeu* Byzantius *Hymnographus, ſcribit de vinculis S. Petri* 449 c

C

CAdolus Antipapa, *contra Alexandrum II seculo* XI 303 c
† Cæsarii Eccleſia, *oblata S. Guilielmo* 120 b
Cæsarius Monachus Nonbergen. *scripsit de S. Erendrude* 580 b
Cajus Imp. *sibi, ut Deo, statuas erigi jubet* 406
Cajus Scriptor Rom. 3 *sec.* 407 e
† Calidonius, Ep. Vesontion. 3 a
† Calis Cardinalis, *certi cultus, incerti temporis & tituli* 77 e
† Calixtus PP. *Corpora Apostolorum transfert ad Catacumbas* 436
Calo-Joannes Imp. CP. *gener S. Ladislai R.* 327 e
Camerarius (Joannes) *justo levior in adstruendis Sanctis, qui non sunt* 248 b
Capita *SS. Apostolorum, quando & quomodo Romæ à Pontificibus circumlata* 442 f
Carolus Martellus *Princ. Franc. sæpe de Saracenis victor*, 80 f. *Sub eo casus S. Salvius Ep.* 197 c
Carolus M. Imp. *sub quo inventum Corpus & scripta Vita S. Salvii Ep. M.* 196 c
Carolus R. Franc. *pretiosis monilibus ornat Capita Apostolorum sec.* 14 443 d
Caroli Simplicis R. Franciæ, *epochæ variæ* 94 c
Carpianus, *Præses Corcyræ* 1 *sec.* 5 e
Catharina de Bohemia, *uxor Ludolfi Austriaci* 14 *sec.* 162 f
Cercylinus, *an* Rex Corcyræ 5 d
† Cercyra V. M. *in Corcyra insula* 5 d
Chagan, Dux Persarum 8 *sec.* 189 d
Chagani Avarum, *à Chazaris diversi* 189 d
Chagani Chazarorum *aliquot* 7, 8 *& 9. sec.* 188 e
Chiffletius (Petrus Franc.) *frustra conatur excusare Acta S. Babolenı Fossaten.* 179 e
Chilpericus, R. Burg. *pater S. Crothildis Reginæ Francorum* 362 f
† Christianus, *apud Habessinos* 248 e
† Christinus M. Camaldulensis *Olomucium translatus* 143 d
Christophorus Andreas, *Ep. Gurcen. Archi-Ep. Salisburg.* 16 *sec.* 521 d
Clarius Mon. S. Petri vivi, *apud Senones, & historiographus loci* 362 b
Claudianus, *frater S. Vigilii Tridentini* 160 b
† Clemens, *ordinatur à S. Petro successor* 427 a
An scripserit Itinerarium S. Petri, & libros Recognitionum 398 c
Clemens V, *à B. Lullo frustra conventus*, 672 f
Clemens VIII *sopit controversiam de Corpore S. Prosperi Regien.* 62 b
Clodovæus I, *R. Franc. transfert Corpora quædam Sanctorum* 359. *Ejus filia*, S. Theodechildis 362. *Veneratur S. Maxentium Ab.* 172 b
Clodovæi III, R. Franc. *Charta pro Stabulao & Malmundario* 195 c
Clotharius, R. Franc. *frater S. Theodechildis, ejus testamento subscriptus 6 sec.* 367 c
Clotharius II, R. Franc. *Monarcha 7 sec.* 556
† Columba V. *Soror S. Pecinnæ* 82 e
Cono, *seu* Conradus, R. Germ. *coronatus R. Lomb.* 12 *sec.* 310 e. *Ejus mors pia* 311 b
Conradus Imp. *reformat monast. Hertsfeld.* 390 c
Conradus, Dux Bohemiæ, *affinis S. Ladislai R. Hungariæ* 326 d
Conradus, Dux Moraviæ, *rebellis Conrado Imperatori* 143 b
Conradus, Episc. Gurcensis & Frisingensis 15 sec. 521 b
Constantia, F. Constantini, *desponsa S. Gallicano* 37 c. *Quomodo mortua* 161 a
Constantinus Porphyrogen, *restaurat Nosocomium S. Sampsonis* 273 f
Constantia Imp. *à S. Gregorio frustra petit Caput S. Pauli* 435
Constantinus Imp. *fundat Romæ tres primas Basilicas* 469 d
Constantinus PP. *mittit Viennensi Ecclesiæ Reliquias Sanctorum* 250 e
Constantinus, *pater S. Pauli PP.* 379 d
† Constantini Martyris *Corpus* 13. *sec. inventum Lugduni* 346 a
Constantinus Antipapa, *contra Stephannm III* 8 *sec.* 378
Copulclius *sive* Capulcus, Dux Chunorum, *à S. Ladislao victus* 324 c
Corbicanus Scotus, *an Sanctus in Belgio* 155 b
Cordesius (Joan.) *Canon. Lemovic. scribit de missione S. Martialis* 537 *& seqq.*
† Cornelius Centurio, *an Ep. Ilii* 414 a
† Cornelius PP. *levat Corpora Apostolorum de Catacumbis* 437
Crocus R. Alemann. *occidit S. Antidium* 42 a, 45 c
† Crescens, *in Gallia prædicans* 545 d
† Crescens *cum fratribus filiis S. Symphorosæ* 263 a
Crispus Presb. Crispinianus Clericus, *Romani, Romæ sub Juliano* 160 d
de Crosso (Petrus) Ep. S. Papuli, *colligit Officia propria suæ Diœc.* 349 c
† Crothildis, *uxor Clodovæi I, R. Franc. & mater S. Theodechildis* 362
Crugerius (Georgius) S. I. *scriptor Sacrorum Pulverum Bohemiæ, per* 10 *Menses: duo ultimi desiderantur* 142 a
Cuniza *seu* Cunigundis Imp. *S. Heimerado injuriosa, dein ei devota* 390 a
Custurerius (Jacobus) *S. I. vindex & collector monumentorum de B. Raym. Lullo* 654 d.
Ejus epistola circa Vitam primam 639 c
† Cyprianus Hispanus *Abbas in Gallia 6. sec.* 78 e
Cyriacus, *an aliquis 6 sec. Ep. Cæsaraugust.* 439 c

D

DAcianus, *fictitius persecutor in allia sub Decio* 360 b 361
Daniel, Ab. Montis-Virginis, 12 sec. 137 c
David, Burgundus Ep. Ultraject. 15 *sec.* 151 c
David Gothus, *restaurator Ecclesiæ Toletanæ* 222 e 6 *sec.*
Demetrius, Episcopus Jaurin. *Caput S. Ladislai R. argento includit* 317 e
Deodatus Papa, *an Sanctus* 155 e
† Deppa V. M. *Roma Tornacum allata* 155 c
Desiderius, Archiep. Strigon. *sub S. Ladislao* 322 c
† Deusdedit Archiep. Cantuar. 7 *sec.* 533 b
Dexteri Pseudochronicon, *etiam à Tamayo & Cardoso explosum* 164 f
† Dionysii Parisiensis *ætas* 549 e
Dionysius, Ep. Corinthi, *testatur SS. Petrum & Paulum Romæ passos* 407 d
† Dionysii Archiep. Mediol. *Corpus petit Ludovicus XII R. Franc.* 310 b
Dionysius Exiguus, *inventor Æræ vulgaris* 364
Dionysius Card. XI *sec. adversatur S. Arialdo* 286 d
Dioscorus, *pater S. Dicentii, Ep. Santonen.* 91 f
† Donatus Abbas Montis-Virginis 13 *sec. colitur Æsernii* 137 f
† Dorothea, Vidua Pruthena, 14 *sec.* 4 b
Dubravius (Joan.) Ep. Olomuc. *Latine reddit Historiam Bohem. Hagecii* 143 b

Dudecho, Comes Wartberg in Weſtphalia, *hoſpes S. Heimeradi* 391 b
Dulcidius, Ep. Salmanticenſis 10 *ſec. captus à Mauris* 213 c

E

† EBbo, 7 *ſec.* Ep. Senonen. 365 f
Ebulus, Com. Pictav. 10. *ſec. bene meritus de Malleacenſibus* 173 f
Ebulus, Ep. Lemovic. *ſec.* 10, *reſtaurat Abbatiam S. Maxentii diœc. Pictav.* 169 b
Eduardus VI Rex Angliæ: *ei aurum non conflavit B. Lullus* 659 c
Egbertus R. Angliæ, *avus S. Salomes* 493 b
Egbertus Archi-Ep. Trevir. *jubet ſcribi Acta & miracula S. Adalberti* 95 c
Egbertus Archi-Ep. Eborac. 7 *ſec. non fuit Sanctus* 99 b
Egbertus Mon. Herſteld. *Scribit Vitam S. Haimeradi* 386 b
Eggo, *hoſpes S. Adalberti in Egmunda* 98 e
† Eleutherius PP. 2 *ſec. accipit litteras Lugduno per S. Irenæum* 338 f
† Eligius *fundat Pariſiis capellam S. Martialis* 560 b c
Elozimus Utriculanus, *ſepelit S. Medicum M.* XI *ſeculo* 9 d
Engelbertus Desbois Ep. Namurc. 17. *ſec. teſtatur de pileo S. Petri, Namurci honorato* 462 b
Engelbertus de Peilenſtein, *pater B. Hemmæ* 807 b
Engelricus Eznerius Ab. *celebris Grammaticus* 542 b
† Eraclius Ep. Senonen. *Ejus ætas* 365 c
Eraclius Archi-Ep. Lugdun. *urbe pulſus, excipitur à S. Anthelmo Priore Cartuſ.* 231 e
Eringerus, 12 *ſec. metrice reddit Vitam S. Heimeradi* 386 c
Erlinda, filia Theoderici II Com. Holl. *viſu donata à S. Adalberto* 102, b
Ermengaudus Inquiſitor *declarat articulos B. Lulli ex Philoſophia Amoris eſſe à cenſura immunes* 720 f
† Erneſtus, Archi-Ep. Pragen. 14 *ſec. Vita ſcripta à Bohuſlao Balbino* 552 e
Erneus Dux, *ſub Salomone R. Hungariæ prælio caſus* 321 b
Eucadius Regulus Tarentinus 1 *ſec.* 430 c
Eudoxia Ux. Valentiniani III. Imp. *acquirit Jeroſolymis Catenam S. Petri* 451 a
Eudocia Junior fil. Valentiniani Jun. *à dæmone liberata per S. Deodatum Ep.* 261
† Eulalia V. M. *Officium ex Mozarabico* 220 b
† Eufroſia Aiſtulfi R. Longobard. filia 17 d
Eugenius III, *ob violatum S. Henricum Ep. Olomuc. Conradum Moravum excommunicat* 142 c
† Eulogius Cordub. M. *mittit Barcinonem Reliquias S. Zoili* 256 d
† Euſebius Confeſſor. *Elevatum* 13 *ſec. Corpus* 345 f
Euſtrageus, *an* Dux Saracenorum *in Aquitania* 81 b
Eymericus (Nicol.) Inquiſitor, *B. Lulli adverſarius, indiſcreti zeli redarguus, & exilio multatus* 711 b

F

FAber Stapulen. Doctor Pariſ. *B. Lullum magni facit* 673 e
Fabianus Nob. Rom. *ſepelit* 4 *ſec. SS. Criſpinum, Criſpinianum, & Benedictam MM.* 258
Falco Archi-Ep. Lugdun. 12. *ſec. quædam donat Cartuſianis* 227 a
Fauſtina, *in cujus arcam Ferrariæ tranſlatum Corpus S. Leonis* 377 c
† Febronia V. forte filia Heraclii Imp. 16 f
† Febronia Aiſtulfi R. Longobard. filia 17 d
† Felmaſius I. Ep. Maurian. 73 c
† Felix IV PP. *S. Theodechildi mittit Reliquias* 371 f
† Felix II Ep. Nolæ, 5. *ſec. Ejus epitaphium* 260
Feltrinus de Gonzaga, *deſtruit Abbatiam S. Petri Regien.* 14. *ſec.* 59 c
Ferdinandi R. Legion. *Diploma ſec.* XI., *de reſtaurandis cœnobio & Arca S. Pelagii,* 214 f
Ferdinandus Cath. R. Hiſp. *favet Lulliſtis* 676 c
Ferdinandus Com. Carrion. *ſec.* XI. *Corpora SS. Zoili & Felicis Cordubâ ad ſuos transfert* 255 f
Filomarinus (Paulus) *Ep. Calat. tranſfert Corpus S. Ferdinandi Ep.* 332 f
Flaminius (Antonius) *ſcribit vitam S. Proſperi Regien.* 53 f
Flavinus Capellanus Pippini Regis 383 c
Florentius Com. Holland. XI *ſec.* 104 c
Florentius de Montmorency *S. J. Vicarius Generalis* 17. *ſec.* 176
Florinus Presb. 2. *ſec.* 338 c
Florus Lugdunenſis, *Bedæ Martyrologium iterato auget, quæ ſecunda editio latet* 336 f
Florus fundator *monaſterii ſui nominis CP.* 192 c
Fortunatus (Venantius) Poëta Presb. & Ep. Pictavienſis *ſcribit carmina de Theodechilde Reg. Ecqua illa? Ejus ætas* 369 d
† Franciſcus Fundator Minorum *puerum mortuum Corneti ſuſcitat* 327 c
Franciſco R. Galliæ, *auctoritate S. Irenæi ſuadetur, Calviniſtas abjicere* 332 c
Franciſcus Gonzaga, Ep. Mant. *Commiſſarius Apoſt. ad dirimendam litem de Corpore S. Proſperi Regien.* 62 b
Freculſus Ep. Xantonen. 92 c
Fridericus III. Imp. *petit canonizari B. Hemmam* 513 d
Fridericus Schembek S. J. 17. *ſec. Præpos. Cracov. excipit brachium S. Pauli Ap.* 446 b
Fulvius (Franc.) O. Minim. 17. *ſec. Orator clariſſimus, ſcribit de S. Maximo Ep. Taurin.* 50 b

G

GAleatius Vicecom. Mediolanen. *occupato Regio, filium Ugolinum quinquennem* 14. *ſec. Epiſcopum ſtatuit* 60 f
Galindus Eniconis, *ſec.* 9. *Barcinonem affert Reliquias S. Zoili M.* 256 d
Gallicani *Conſules plures Romæ* 36 e
Garſea Rex Pampelon. 10. *ſec.* 213 c
Gaſpar Silingardis *ſec.* 17. Ep. Mutin. *Commiſſarius Apoſt. ad dirimendam litem de Corpore S. Proſperi Regien.* 62 b
† Gatiani Ep. Turonen. *ætas* 351 f
Gaufredus Ab. S. Petri-Vivi, *tranſfert Corpus S. Theodechildis* 372 b
Gaufredus Comes Britann. 12. *ſec.* 571 b
Gaufridus de Collone, *ſcribit de Reliquiis S. Petri-Vivi Senon.* 362, 371
Gauſericus Dux Gothorum, *Xanctones obſidet* 93 e
Gebhardus Archi-Ep. Salisburg. *agit pro inſtituendo Epiſcopatu Gurcenſi* 498 c
Gennadius de Scriptoribus *correctus in S. Maximo Ep. Taurin.* 48 f

Ge-

Geloyra, Monacha, *soror Sancii R. Legion.* 214 c
Geldolfus à Ryckel Ab. Can. Regul. Lovanii, *scribit de S. Anthelmo, fautor Cartusianorum* 17. *seculo* 227 c
Geiza, R. Hung. *frater S. Ladislai,* 319 e
Genardus, *Procurator fisci Valencen. hospes S. Salvii Ep. M.* 199 b
Gerbrandus (Joannes) Carmel. *Auctor Chronici Comitum Hollandiæ* 95 e
Germcisylus Archi-Ep. Vesontion. *Arianus, decessor S. Antidii* 41
Gero Archi-Ep. Colon. *Sanctus* 334 c
Georgius Episcopus Amastris, 8. *sec. sepelit S. Joannem Ep. Gothiæ* 191 f
Georgius Ep. *ordinat Constantinum Antipapam* 8. *seculo* 378 e
Georgius 8. *sec. Legatus Imperatoris CP. in Franciam* 382 d
Georgius Siciliæ Archithalassus *explorat virtutem S. Gulielmi* 126 f
† Gerardus Ab. O. Bened. XI. *sec.* 562 a
Gerardus, Viennensis Comes, *socer Humberti Sabaudiæ Ducis* 237 c
† Gertrudis Nivellen. *solvit vinculum pœnitentis homicidæ,* 103 c
Gertrudis, uxor Wladislai Ducis Bohemiæ 12 *seculo* 140 f
† Gerulphi Translatio *Gandavi* 4 a
Giselbertus, Ab. Hasungen. XI. *sec.* 386 a
Gisla uxor S. Stephani R. Hungariæ 326
Giula, R. Chunorum, 14. *sec.* 320 a
Gissana F. Pippini R. *suscepta à Paulo PP.* 381 b
Gisslemarus Presb. *Sanctus in Normannia,* 10. *seculo* 225 f
Godricus Erem. *à Camerario fingitur Sanctus, & Archiepiscopus S. Andreæ in Scotia* 248 b
Golomannus, *S. Ladislai ex fratre nepos* 326 d
Gonzaga (Ferdinandus) Gubern. Mediol. 16. *sec. propter novas urbis munitiones, aufert Chorum S. Dionysii,* 309 d
Goswinus Cantor Villarien. *scribit Vitam B. Arnulfi* 607 d
Gothofredus, *malè designatus* Archi-Ep. Mediol. XI. *sec.* 304. e. *Pejus ordinatur* 305
De Gondrin (Ludov.) Archi-Ep. 17. *sec. Senon. Mauriacensibus concedit Vertebram S. Theodechildis* 378 f
Gratianus Ep. XI. *sec. Ferrariam Vicohabentiâ transfert corpus S. Leonis* 377 b
† Gregorius PP. *largitur limaturam de Catenis Apostolicis* 452 c. *Jubet Gentilium epulas & festa converti in sacra* 472 e
† Gregorius Juronen. *excusatur in textu, à librariis vitiato* 336
Gregorius PP. IX., *statuit judices in causa B. Benevenuti* 327 f
Gregorius XI *Jubet examinari libros B. Raymundi Lulli, eique affingitur Bulla, ipsos damnans* 717
Gregorius Ep. Vercellensis, XI. *sec. suscipitur à Gregorio VII.* 306 d
Gregorius Ep. Adrianen. 12. *sec. adest dedicationi Abbatiæ Petri Regien.* 58 e
Grossulanus Electus Ep. Saonen. *pro Anselmo Archi-Ep. administrat Eccl. Mediol.* 311 c. *Eoque mortuo postulatur successor* d. *Deponitur* 314 f
Guido Card. Eugenii III. Legatus 12. *sec. recognoscit Corpus S. Prosperi Ep. Regien.* 58 b *Mittitur in Bohemiam contra concubinarios* 142 f
Guido de Vilate Electus Mediolan. 11. *sec.* 290 e *Ultrò deponit Episcopatum* 304 d
Guido Ep. Ferrar. *sec.* XI 377 d
Guigo Prior magnæ Carthusiæ 12 *sec. decessor S. Anthelmi* 230 a
Guigo miles Sabaudus, *fundator Hospitalis Inter-Saxa* 235 e
† Guilielmus Abb. *Bellæ-laudæ Ord. Cist.* 3 c
Guilielmus, Ep. Maurian. 12 *sec. amicus S. Anthelmi Ep. Bellic.* 234 c
Guilielmus Archi-Ep. Viennen 13 *sec. transfert Corpus S. Justi Ep. Lugdun.* 346 d
Guilielmo Ep. Papien. *Gregorius VII. commendat S. Herlembaldum* 306 e
Guilielmus Com. Nivernensis 12 *sec. fit Cartusianus* 230 c
† Guntherus *in Bohemia* 319
Guntherus, Ep. Gurcien. XI *sec.* 520 d
† Guntramnus R. Burgundiæ, *ejus Chronologia, & fundatio Ecclesiæ Maurianen.* 73 a
Gurcensium Episcoporum *series* 520 *& seqq.*
Guthescus Dux Chunorum, *Salomoni Exregi socius contra S. Ladislaum, ab hoc victus* 324 a

H

HAimericus Ab. Malleac. 10 *sec. recipit ex Brut. Min. Corpus S. Maxentii Ab.* 173 f
Halloix (Petrus) *S. I. scribit prolixe de S. Irenæo Ep. M.* 338
Haribertus, Ab Murbach. *Missus Pippini R. ad Paulum PP.* 383 b
Hartbertus Ep. Ultraject. 12 *sec. dedicat novam Ecclesiam S. Adalberti* 108 c
Hartwicus & Wilhelmus, filii B. Hemmæ *pro justitia occisi* 508 b
Hertwigus, Ab. Hersfelden. *dicata ei vita S. Heimeradi* 385 f
Heckius (Joannes) Ord. Præm. *in Gallia ab Hugenottis excruciatus* 156 a
† Hegesippus. *Pro ejus libris perditis suppositi* 5 *de Bello Jud. ex Josepho* 400
Heliogabalus Imp. *conatur omnium Religionum Sacra transferre ad cultum Solis* 436
† Helpidius Archiep. Lugdunensis *Corpus inventum* 13 *sec.* 346 a
Hemma, *socrus B. Hemmæ Gurc.* 516 c
Henricus Niger Imp. XI *sec. rogatur Mediolano Episcopum dare* 290 d
† Henricus Imp. *affinis B. Hemmæ* 516 b. *Restaurat monasterium Nonbergense* 581 e
Henricus IV Imp. *frustra solicitatus contra Hungaros* 322 a
Henricus III. R. Angliæ 13 *sec. visitat corpus S. Martialis* 570 f
Henricus IV R. Angliæ, *fingitur suasisse investigare lapidem philosophicum* 707 f
Henricus II Dux Carinthiæ, XI *sec. frater B. Beatricis* 525 c
Henricus Ep. Gurcen. 12 *sec.* 520 e
Henricus Ep. Olomuc. *O. Præm.* 12 *sec.* 3 6
Henricus Ep. Sabin. Card. *judex Apost. in lite de Corpore S. Irenæi,* 15 *sec.* 344 a
Heraclius tyrannus 3 *sec. in Gallia* 477 b c
† Heraldus, Ep. Maurian. 12 *sec.* 77 a
Hermengisclus R. Vernorum, *maritus Theodechildis Junioris* 370 e
Hermoygius, Ep. Tudensis, *patruus S. Pelagii Martyris* 207 b, 213 c
Hartmannus Schedel, *auctor libri de 6 ætatibus mundi* 339 f
Hertwicus Archiep. Salisburgen. *transfert corpus S. Erendrudis* 582 f

Hevo, Abbas 1 Strahovien. *Ord. Præm.* 140 e
Hieria Senatrix, *conversa per S. Febroniam* 19 e
Hieronymus à Potentia, Abb. S. Petri, *tradit corpus S. Prosperi Regien. transferendum ad ecclesiam in urbe* 65 f
† Hilarinus, *Socius S. Gallicani ad opera caritatis* 38 d
† Hilarius Ep. Arelat. 5 *sec.* 548 a
Hildeboldus, 2 Ep. Gurc. 12 *sec.* 520 d
Hildeprandus Card. XI *sec. favet S. Arialdo* 286 d
Hilduinus, Ab. S. Dionysii *Paris.* 643 b
Honorius Papa, *quomodo cum Monothelitis damnatus in 6 Synodo* 376 b
Hugo, Comes Veromand. *transfert Corpus S. Pecinnæ Nyortho ad S. Quintinum* 83 d
Hugo, Archiep. Lugdun. *Canonicos S. Irenæi separat à Capitulo S. Justi, eisque Priorem claustralem dat* 342 b
Hugo, Archiep. Veson. *consecrat ecclesiam S. Pauli, & eo transfert corpus S. Antidii Ep.* 40 b
Hugo, Prior S. Salvii, *prope Valencenas*, 12 *sec.* 196 c
Hugo puer, *in Anglia à Judæis occisus* 397 f
Hyrcani duo, *pater & filius, Pontifices Hierosol. distinguendi* 413
Humbaldus, Ep. Lemovic. XI *sec. depositus* 567 f
Humbertus, Comes Sabaudiæ, *à S. Anthelmo excommunicatus* 12 *sec.* 234 e. *Pœnitens absolvitur* 235 d 236 d

I

† IAcobi Ap. *Missa ex Mozarabico* 222 a. *Ad eum peregrinus B. Guilielmus Fund. Montis Virginis* 115 a
Jacobus, R. Aragoniæ, 13 *sec. Conquestor Majoricæ* 644 e
Jacobus, Infans Aragoniæ, *Rex Majoricæ: ejus Marescallus B. Lullus* 649 f
Jacobus, Ab. Guleti, *jubet scribi vitam S. Guilielmi fundatoris* 114 c
† Jacobus Ep. Nisibenus, *an struxerit Ecclesiam S. Febroniæ* 35 a
Jamotte (Carolus) Parochus Mercurien. *scribit miracula S. Theobaldi* 589 f
† Ignatius de Loyola, fund. S. J. *à S. Petro Apostolo sanatus* 456 f
Immo, *Missus Pippini R. ad Paulum PP.* 381 a
Ingoara, *soror S. Ebonis* 365 f
† Innocentio PP. III *turpiter afflicta calumnia* 45 a
† Joachimi Ab. damnatio, *similis Lulliana* 791 f
† Joannes Bapt. *apparens, jubet Carthusianos vocari in Stiriam* 528
Joannes PP. XIX *definit S. Martialem colendum ut Apostolum* 541
† Joannes Chrysostomus, *an ejus oratio de vinculis S. Petri. Quidni?* 449 e
Joannes Rex Arag. *proscribit Eymericum Inquisit. accusatorem B. Lulli* 711 e
Joannes de Nusco, *testis miraculorum S. Guilielmi, alius à scriptore Vitæ* 119 c, 126 b
Joannes Comes de Goes, *Episc. Gurcen. Cardin.* 17 *sec. Palatium transfert Arasburgum* 521
Joannes, *incola Montis-Virginis, ante S. Guilielmum* 118 c
Joannes Abbas O. Præm. *Ep. Litomir.* 141 a
† Joannes Ord. Pulsanen. fundator *recipit ad se S. Guilielmum, fund. Montis-Virg.* 116 e
Joannes Patr. C P. Legatus Apost. 15 *sec. dirimit litem de Corpore S. Irenæi Archi-Episc. Lugdunensis* 347 f
Joanna d' Arc, puella Aurelianensis *innocens declarata* 397
† Joanna Figueyro O. Præd. *Lusitana* 3 d
Joannes Ep. Antibar. *dedicat ecclesiam novam S. Prosperi* 14 *sec. Administrator Regien.* 60 a d
Joannes Ep. Abellin. 12 *sec. dedicat ecclesiam in Monte-Virg.* 120 f
Joannes Ep. Portuen. 7 *sec. ordinat Leonem II* 376 f
† Joannes Presb. Turon. *idem qui Monaster.* 248 a
Joannes Diac. Neapol. *vertit Acta S. Febroniæ* 14 c
† Joannes Parentis, Generalis Minorum, *Beatus in Corsica* 334 e
Joffredus Ab. S. Martialis, 10 *sec.* 564 f
† Jonas, Discipulus S. Columbani 334 a
Jordanus (Joan. Jac.) Ab. Montis-Virg. *auctor chronicæ sui Ordinis* 112 c
Jordanus Cajetanus, *de Aragonia dictus, ex privilegio Alphonsi R.* 331
Jordanus Ep. Lemovic. XI *sec.* 525 f: *reclamat facientibus Apostolum S. Martialem* 541
† Joseph Hymnogr. *ejus Canon de S. Crescente* 250 b *de vinculis S. Petri* 449 c
Jovianus Imp. *jubet elevari SS. Joannem & Paulum MM.* 160 f
Joviani, *Sacerdotes Jovis* 161 c
† Isabella, Soror S. Ludovici 439
Isabella de Jesu Carm. 17 *sec. Vita qualis* 397
† Isichius Archi-ep. Viennen. *non ordinavit primum Episcopum Maurianen.* 73 c
† Isidorus Ep. Hispal. *perficit libros divini Officii* 215 c. *Ejus Regula Vesentione* 41 f
Itherius *Ep. Bituric. an* Sanctus 3 f
† Jucunda V, *Regii relevatur* 12 *sec.* 58 c
Judas hospes S. Pauli, *ejus domus Damasci* 429 d
Juliana Cornelienſis, *Leprosorii fundatrix sub Regula S. Augustini* 2 b
Julianus Apostata, *Imp. quando & quomodo cœperit persequi Christianos* 35 e. *Non præsens Romæ, sed absens per litteras jubet SS. Joannem & Paulum interfici* 159 c
Julianus, avunculus Juliani Imp. *persecutor Antiochiæ, an etiam Romæ* 159 b
Juliani Pseudo-Toletani *figmenta retecta* 215 e
† Julianus, *Socius S. Vigilii Trident.* 166
† Junianus Erem. *in Lemovicibus* 78 c
Justinianus Imp. *restaurat Nosocomium S. Sampsonis* 264 b *Ab eo curatur* 367 f. *Dat Gothis Joannem Episc.* 185 f
† Justinus Philos. *de Simone Mago, Romæ victo, testis* 405 f
† Justus Ep. Lugdun. *Corpus in ejus Ecclesia* 344 b
† Justus M. *an* 5 *sec. frater S. Leonis, saltem IV* 49 f
Justus Perret Generalis Cartus. *indulget Episcopo Bellicensi communionem mersorum &c.* 17 *sec.* 245 d

L

LActantii (Firmiani) *locus insignis ad Chronologiam Christi & Petri* 404 f
Ladislaus Calvus, *avus S. Ladislai R.* 319 e
† Lambertus *Fund. Begginagii Leodien.* 3 b
De Lanchy (Benedictus) Prior S. Petri-Vivi, *petit transferri corpus S. Theodechildis* 17 *sec.* 372 c
Lanfrancus Ep. Parmen. 12 *sec. adest dedicationi Abbatiæ S. Petri Regiensis* 58 e
Lanzo, Capitaneus Mediolan. XI *sec. exul* 290 c
Landulfus Ep. Barii, *patruus B. Guidi* 151 b
Landulfus Canon. Mediol. *Socius S. Arialdi Martyris* 283 e
Landulfus Cotta frater S. Herlembaldi, XI *sec.* 290 d. *Ejus obitus* 292 b

Landulfus de Vareglate, Can. Mediol. 12 *sec. Legatus ad Papam, dein Astensis Episcopus* 313
Landulfus Senior, Historicus Mediol. *schismaticus* 12 *sec.* 280
† Laurentius *jubet à S. Gallicano sibi ecclesiam exstrui* 38. *Ejus Oratorium, alias Sancta-Sanctorum, prope Basil. Lateran. Romæ* 442
Laurentius Ep. Regien. 14 *sec. recognoscit Corpora SS. Venerii, Prosperi & Jucundæ, in urbem transferenda* 59 c. *Singula seorsim deponit in Cathedrali* 67 c
Laurentius, Ep. Gurcen. 14 *sec.* 521 a
† Leander, Episcopus Hispalen. *ordinat divinum Officium* 215 c
Leborius Ep. Maurian. 7 *sec.* 73 e
† Lebuini *Apostoli Transsalaniæ Translatio* 4 b
Leo Drungarius, *i. e. Archithalassus Justiniani Imp. curatus à S. Sampsone* 272
† Leo PP. I, *non fuit frater Maximi Ep. Taurin. neque ab eo à fornicatione abstractus* 49 c *Fuit aliquando cultus* XXVIII *Junii* 374 b *& S. Hilario Arelat. offensus* 548 b
Leo PP. X *damnat doctrinam Averrois* 677 e
† Leonis Ep. Vicohabentiæ *Corpus, translatum ad montem Feretranum* 377 a
Leo Isauricus Imp. *minatur confringere statuam S. Petri Romæ* 434 b
Leo, Pater S. Joannis Ep. Gotthiæ 190 b
† Leocadia V. M. *Ejus vetus statua, quali indutà habitu sit* 398
† Leonardi Lev. *cultus in Carniolia* 509 b
Leonardus, Card. S. Xisti, *declarat, nusquam extare bullam damnatoriam librorum B. Lulli,* 722 b
† Leontius Ep. Vesontionensis 3 a
Leopoldus Imp. *Hungariam recuperat* 317 e
Leopoldus Austriacus, *pater S. Leopoldi, juvat Salomonem Exregem Hung.* 322 a
Leotheria, Soror S. Ebbonis, *Ep. Senon.* 365 f
Lescelina, Comitissa Augensis, *fundatrix S. Petri ad Divam* 225 f
Letaldus Mediolan. Archiep. *investitus ab Henrico Imp.* 307 e
Limburga, filia Henrici IV Imp. *an mater S. Hemmæ* 357 b
† Linus Papa, *an & quid scripserit de S. Petro Apostolo* 399, 424 e
Lombardellus (Gregorius) *vitam S. Martialis implet fabulis* 537 f
Lonigus (Michaël) 17 *sec. relinquit Tractatum Ms. de situ Confessionis S. Petri* 457
Lualdus (Mich. Angelus) *agit tomis duobus de propagatione fidei per occidentem, & Actis SS. Petri & Pauli* 401 b
† Lucas Euang. *an in Gallia prædicarit* 544 f. *An idem qui* Lucius 4 c. *Brachium ejus Guleti* 114 a
Lucas Brandis de Schasz, *Typographus Lubecanus* 15 *sec.* 340 b
† Lucianus, 4 *sec.* Ep. *non* Maurianen. *sed* Marianensis 73 c
Ludovicus Pius Imp. *captus à filiis,* 9. *sec.* 562 e f
Ludovicus VII, R. Fr. *ad quem scripta à S. Anthelmo Ep. Epistola* 227 b
Ludovicus XII, R. Fr. 16 *sec. accipit Mediolano Corpus S. Arialdi M.* 310 b
Lugdunensium Episcoporum Corpora *in Ecclesia S. Justi* 345 a
Liprandus, Presb. Mediol. *naso & auribus mutilatus à Schismaticis* 307 e. *Ignis judicium subit contra Archiep. simoniacum* 312
Lullistarum Academiæ, *Majoricæ & alibi,* 728 *& seqq.*
Lullisticæ doctrinæ explanatores & vindices 710
† Lupicini Ep. Lugdunensis *Corpus* 13 *sec. inventum* 346 b
Lutzemburgius (Bernardus) *Ord. Prædicatorum scripsit Catalogum hæreticorum* 712 e
Lysimachus, *sub Diocletiano persequitur Christianos* 17 f. *Baptizatur & fit Monachus* 32 c

M

Mabillon (Joannes) *submittit probatiora Acta S. S. Joannis & Pauli MM.* 158 f
† Macrina *vel* Magrina V. *Soror S. Pecinnæ* 82 e
Macrobius, Ep. Donatista, *Romæ* 5. *sec.* 458 a
Maffæus (Vegius) *scribit de monumentis & mirabilibus Basilicæ Vaticanæ* 434 d
Malabayla (Philippus) *commodat notitias de B. Petro Astensi* 579
Majorianus, frater S. Vigilii, *Ep. Tridentini* 166 b
Mamardus Ep. Taurin. 12 *sec.* 315 a
Manuel, Dux Michaëlis Imper. *contra Saracenos* 9 *sec.* 386
De Marca (Petrus) Ep. Tolosæ, *defendit antiquitatem fidei in Gallia prædicatæ* 544. *& seqq.*
Marcellus Archimandr. Sibapoli 4 *sec.* 32 c
Marcellus *fil. Marci Præf. Urbis sub Nerone* 399 f *An auctor Passionis S. Petri* 399
Marcellus Presb. *sepelit corpus S. Petri Ap.* 428 c
Marchesius (Dominicus-Maria) *Auctor Diarii Dominicani, Ep. Puteolanus* 150 b
Marcianus Ep. Arelaten. 5 *sec.* 548 f
† Marciani, Ep. Frequent. *Corpus* 9 *sec. translatum Beneventum* 259 e
† Marcus, *Evangelium Romæ scribit* 406 b
Margarita, Reg. Angliæ, 12 *sec.* 571 f
Margarita Sabauda *fundatrix Abbatiæ Buntzianæ Ordinis Cistercienſis* 12. *sec.* 230 b
† Mariæ Deiparæ *depositio* 18 *Jan.* 419
† Mariæ Magdalenæ *an Papiæ mamilla* 178 d
† Maria Pisana *O. Præd.* XV *Augusti* 335 a
Marina, mater S. Dicentii, *Ep. Santonen.* 91 f
Marius, Præses Galliæ, *Crocum R. Alemannorum capit* 46 f
Maro Tripolita, *hospes S. Petri Apost.* 426 b
Marquardus, Dux Carinthiæ, *pater, non B. Hemmæ, sed B. Beatricis* 505 c
Marramaldus (Guilielmus) *pater B. Guidi, seculo* 14 151 a
Marramaldus (Fabritius) *Neapolim pro Cæsare contra Francos tuetur* 16 *sec.* 151 a
† Martini Ep. Turon. *tria uno die festa* 409 d
Martinus R. Aragon. *favet doctrinæ B. Lulli* 676
Michaël Balbus Imp. CP. 9 *sec.* 384
† Martini Ab. Vertanen. *ecclesia* 568 a
Martyrologia *corrigenda in S. Prospero Ep. Regien.* 53 c; *& in S. Hilariano* 69 e
Massucius (Thomas S. I.) *eruditè scribit de Vita S. Pauli Apost.* 401
Mathildis Comitissa, *apud Regium-Lepidi fundat monasterium S. Petri* 53 c. *Concilias Conradum Regem cum Papa* 311 b
Matthæus Lang de Willenburg, Card. Ep. Gurcen. Archiep. Salisburg. 16 *sec.* 521 e
Matthæus (Antonius) *Leidæ in Hollandia scriptor nobilis* 17 *sec.* 152 d
Matthia à Nazaræis, Clarissa, *in Piceno* 533 e
Maurus Archiep. Ravenn. *depositus per S. Leonem II* 376 d
Maxentia, *mater S. Vigilii Tridentini* 166 b
Maximilianus Imp. *rogatus intercedere pro Cononiz. S. Eurosiæ,* 88 c

Me-

Meginfridus, Præpoſ. Magdeburg. XI *ſec.* 394
† Meinwercus Ep. Paderborn. *injurius S. Heimerado, dein devotus* 391
Mellinas (Nicol.) *encomiaſtes B. Lulli* 639
† Menendi Prioris Can. Reg. in Luſit. *repertum Corpus, ex parte incorruptum* 248 f
† Menas Xenodochus, *Patriarcha CP.* 264 d
Metaphraſtes (Simeon) *octogenarius ſcribit Vitam S. Sampſonis* 262. *Indicatur ejus dignitas & ætas* ibidem. *Quas vitas Græcas ſcripſerit* 400
Mieſco, Dux Poloniæ, *avus maternus S. Ladiſlai, Regis Hungariæ* 319 e
† Mocii Martyris *in templo CP. ſepultus S. Sampſon Xenod.* 264 f 270 c
† Modeſtini M. *Reliquiæ in Monte-Virginis* 136 d
a Monte, Card. S. Laur. in Lucina, *approbat oſſa S. Medici M.* 10 e
Moſcus (Franc.) *ſcribit Vitam B. Arnulfi* 607 f
† Moyſes Anachoreta, *Legiſlatori collatus* 333 f

N

NAzarius, Civis Mediolanenſis, *ſocius S. Arialdi Martyris.* 283 e
Nempheus, *an* Dux Saracenorum *in Aquit.* 81 b
Nicolaus PP. XI *ſec. Synodum Romæ cogit,* 289
Nicolaus Antonii, auctor Biblioth. Hiſp. *enumerat opera B. Raymundi Lulli* 693 f
Nicolaus Richardus O. Præd. *cognomento Monſtrum, ob genii excellentiam* 434 a
Niulandius (Nicol.) *ult. Abbas Egmundæ* 96 c
a Nuſco (Joannes) diſcip. S. Guilielmi, *ejus Vitam ſcribit* 122 e, 128 d

O

OBertus Gurcen. XI *ſec. ſcribit Vitam S. Syri Epiſcopi* 479 e
Odolricus Ab S. Martial. XI *ſec.* 542 b, 566 c
Odulericus Mon. Glannafol. 120 *annorum* 182 d
Olhait, *an uxor S. Ladiſlai Regis* 326 e
Oliva, ſoror Guidonis Archiep. Mediol. *occidi mandat S. Arialdum* 298 a
Oliverius in Aquitania Dux, *Normannorum ne, an Saracenorum?* 84 b
Ordonius R. Galliciæ, 10 *ſec.* 213 c
Origenes, *ejus prædicatio Alexandriæ, & diſcipuli Martyres ſub Severo* 355 b
Oſul Dux Chunorum *Hungariam invadit* 14 *ſec. & vincitur* 320 a
Otto Imp. III, *in S. Pauli Romæ Monachos pro Canonicis ſtatuit* 467 a
Otto Dux Bohemiæ, *ſororius S. Ladiſlai Regis Hungariæ* 320 d
Otto I Ep. Gurcenſis 13 *ſec.* 520 d
Otto II Ep. Gurcen. 17 *ſec.* 521 e
Ottocarus I, Stiriæ Marchio, *fundator Cartuſiæ Seizen.* 12 *ſec.* 526 a
Ottocarus II, Dux Stiriæ, *locupletat Cartuſiam Seizen.* 13 *ſec.* 526
Ottocarus III, R. Bohemiæ 14 *ſec. benefactor Cartuſ. Seizen.* 527 b

P

PAcificus Cappuc. *teſtis cultus B. Lulli* 636 e
Paldus, Nobilis Benevent. *transfert Corpus S. Deodati, Ep. Nolani, in ædem ipſi à ſe ſtructam,* 9 *ſec.* 261 b
Pammachius, *fundator tituli ab eo dicti Romæ* 158 b
Papaleonum familia *Meſſanæ* 375 a
Papias, *Diſcipulus S. Joan. Euang.* 337 c
Paſchalis PP. 12 *ſec. transfert Corpora quatuor SS. Leonum* 374 f
Paſſelaigue (Joan.) Ep. Bellic. *elevat Corpus S. Anthelmi Ep.* 239 a
† Patiens, Ep. Lugdunen. 6 *ſec. transfert Corpus S. Irenæi Ep. M.* 337 b. *Ipſius corpus invenitur* 345 f
de Pax (Nicol.) *ſcribit Vitam B. Lulli* 639 f
Patricius Flemengus, *Hibernus, O. Min. Pragæ ab hæreticis cæſus* 180 f
Patroclus, Ep. Arelat. 15 *ſec.* 547 f
Paulinus, Junior Ep. Nolæ, *Mediolanum excurrit pro S. Deodato Presb. liberando* 260 c
Paulinus Waldner, Canonicus Gurc. *ſcribit Acta B. Hemmæ* 506
† Paulus Ap. *anno æt.* 33 *converſus* 401 f. *Ejus Catena Romæ* 452 d
Paulus PP. I, 8 *ſec. condit eccleſiam in Silice* 432 b
Paulus PP. II, *jubet examinari miracula S. Hemmæ* 511 a
Paulus Patr. CP. *ſeſe abdicat & fit Monachus,* 8 *ſec.* 191. *Adhuc laicus exceperat Acta Synodi ſextæ* 276 b
Paulus, *pater S. Leonis II* 375 c
† Paulus, Ep. Narbon. 1 *ſec.* 549 c
Paulus Boriella, Abb. S. Proſperi, *hujus Corpus transfert in novam arcam* 16 *ſec.* 69 a
Pelagius I Papa, 6 *ſec. reſtaurat Eccleſiam S. Petri ad Vincula* 451. *An Diaconus verterit Vitas Patrum* 110 c
Pelagius, Ep. Ovet. *Hiſt.* 12 *ſec.* 224 d
† Peregrinus Conf. *Corpus* 13 *ſec. elevatum* 34 b
† Perſeveranda, *aliàs* Pecinna *V.* 155 c
Petronas, *ſub Michaële Imp.* Magiſter Legionum, 9 *ſec.* 386 a
Petronillæ V. *Corpus à S. Paulo PP.* 8 *ſec. tranſlatum* 378 f
Petronilla, *Com. Holland. Vidua Florentii Craſſi,* 12 *ſec.* 106 f. *Reſtaurat Abbatiam Egmund.* 107 b
† Petro Ap. *adſcripti, quotquot Româ miſſi, primi Epiſcopi Eccleſiarum* 644 c
† Petrus Cæleſtinus Papa *appellatus à B. Lullo abſque effectu* 671 d
† Petrus de Honeſtis Archiep. Ravenn. *fundator Claſſen.* 334
Petrus R. Aragoniæ *favet Lulliſtis* 676 b
Petrus Jacobus Ord. Aug. 15 *ſec.* 532 f
Petrus Erem., *Dux & incitator belli ſacri* XI *ſeculo* 325 f
† Petrus Damiani Card. *legatus Mediolanum miſſus, damnat Widonem Archiep.* 28. *Probat zelum S. Arialdi* 289. *Scribit homiliam de S. Maximo Taurin.* 49 c 51 a
† Petri Czari Roſtov. *Acta deſiderantur* 396 f
Petrus Igneus *Vallumbroſ.* 13 *ſec.* 280 e
Petrus de la Garata, Abb. S. Petri Regien. 14 *ſec.* 14. *Ex deſtructo Monaſterio transfert in urbem Sanctorum Regienſium Corpora* 59 c
Phæbeus (Franc. Maria) *ſcribit de Cathedra S. Petri Romæ* 456 d
† Philippus Apoſt. in Gallia *prædicans* 545 f. *Ejus humerus Guleti* 114 a
Philippus III, R. Hiſp. *reſtaurat eccleſiam S. Petri in Janiculo Romæ* 435 b
Philippus, Rex Franc. *favet doctrinæ B. Lulli* 676 e
Philippus Bonæ-Spei Ab. 12 *ſec. ſcribit Paſſionem S. Salvii* 196 c
Philippus à Viſit. Carm. *Auctor Aciei bene ordinatæ Sanctorum Ordinis ſui* 397
Philippus Zobolus, Abb. S. Proſperi Regien. *hujus & aliorum corpora recognoſci facit* 16 *ſec.* 69

Philotheus, Discip. Pauli Ap. *an in Hist.* 422 c
Photina, *mater S. Joannis Ep. Gotthiæ* 190 b
Phygellus, *an Ep. Ephesi, dein Apostata* 414 b
† Pigmenius Presb. M. *sepelit SS. Joannem & Paulum MM.* 159 d
Pippinus Herstallus Dux Franciæ, *Frisonum domitor* 97 d
Pippinus R. Franciæ *compescit Aistulfum R. Longobardorum* 380 f
Pippinus, F. Pippini R. *susceptus à Paulo PP.* 381 e
Placentinus, Ep. Velitern. *7. sec. ordinat Leonem II* 575 f
Platonis, *Diaconissa Sibapoli 3 sec.* 18 e
Plinius, *de Portis Caspiis, explicatus* 188 b
Polemei Silvii *laterculus. Quid in eo significet vox* Depositio 409 a b
† Polycarpi Ep. M. *discipulus, S. Irenæus Ep. M.* 336. *Illius Reliquiæ Lugduni inventæ* 346 c
Polychronius, *à Synodo 6 damnatus & vocatus Novus-Simon* 375 c
† Poma V. Soror S. Memmii Ep. *Vita promissa expectatur* 249 c
Primus, Ep. Cabillonen. *suppositus pro* Joanne I, *auctore Topographiæ Sanctorum 15 sec.* 491 c
Primus, Comes sub Diocl. *favet Christianis* 18 a 24 a
Proaza (Alfonsus) *texit Catalogum librorum B. Lulli* 696 b
Probus Imp. *3 sec. variorum Barbarorum victor* 12 c
Probus, *Pauli Ap. hospes in Hispania* 422 c
† Probus Monachus *Moguntiæ* 2 c
Processus (Nicol.) *13 sec. scribit de Capitibus Apostolorum* 443 a
Procla, *Socia S. Febroniæ V. M.* 19 d 22 a
Procopius Historiogr. *Ejus auctoritas* 188 b
Prosper, Senator, *sub Diocletiano* 17 f
Prosper Aquitanus, Scriptor, *non fuit Episcopus* 546
† Prosper, Aurelianensis Ep. *5 sec.* 54 a
Prudentii *Hymnus de SS. Petro & Paulo* 401 f
Publius, Princeps Melitæ, *hospes S. Pauli* 431 b
† Pudens senior, *hospes S. Petri Romæ* 430 d
† Pudens junior, *pater SS. Praxedis & Pudentianæ VV.* 430 e
† Pueri Babylonii *translati ad Mon. Virg.* 137 a
Pulkana, *Historiographus Bohemiæ* 141 d
Puricellus (Jo. Petrus) *scriptor de SS. Arialdo & Herlembaldo* 279
Pyrisca, *alias* Irene *filia, S. Ladislai, Imperatrix Constantinopolitana* 326 e

R

RAchel, *mater Simonis Magi* 425 c
Radiges, R. Varnorum, *privignus & maritus Theodechildis junioris,* 370 f
Raguel, Presbyter Cordubæ, *scribit de S. Pelagio Martyre* 205 a
Rakoczi (Gregorius) Hungarus *spoliat arcam S. Wenceslai, quod etiam in posteris luit* 317 d
†† Raymundi *sancti, plures* 633 b
† Raymundus Miles. *Corpus in Podio Siurani* 350 d
† Raymundus de Peñafort, *B. Lullo familiaris* 662
Raimundus Bucherius I. C. *cui dicata Vita B. Raymundi Lulli,* 668 f
† Rainaldus, Ab in Pesiniaco, *colendus 1 Dom. Augusti* 334
Ranimirus, R. Legion. *conficit pacem cum Mauris, & transfert Corpus S. Pelagii M.* 214 c
Ratbodus, R. Frisonum, *debellatus à Pippino R. Francorum* 99 d
† Rautianus Comes Templorum, *sub Juliano* 39 e
† Remacli Ep. Traject. *Translatio* 4 e
Remedius *vel* Remigius, Ep. Rotomag. *frater Pippini R.* 383 a
† Remigius, Ep. Remensi, *familiaris S. Maximino Ep. Tauriu.* 50 b
† Remigius Archiep. Lugdunensis. *Ejus 13 sec. elevatum Corpus* 345 f
Renda (Felix) *scribit vitam S. Guilielmi Montis-Virginis* 112 d
Richardus Card. de Oliveriis, *15 sec. elevat aneam statuam S. Petri in Vatic.* 434 a
Richerius, Ep. Melfien. *13 sec. an judex in causa B. Benevenuti* 328 b
Riera (Antonius) *agit Avenione causam B. Raymundi Lulli* 721 f
Robertus, R. Siciliæ, *reconciliatus B. Guido Ord. Præd. Inquisitori Neapoli, 14 sec.* 151 d
Robertus, Ab. Montis-Virginis *novum condit monasterium* 136 f
Robertus, Ab. Villarien. *transfert corpora Sanctorum 16 sec.* 607 a
Rochus Gonzales S. J. in Paraquaria Martyr, *ablato Capite, vocem mittit ex pectore* 47 c
Rodbertus, *Missus R. Fr. ad Paulum Papam* 382 e
Rodericus, *R. ult. Hispaniæ ex Visigothis* 310 b
Rodulfus *Electus Imp.* 325 f
Rogerius Melfien. *hospes S. Guilielmi* 118 a
Rogerius, Dux Apuliæ, *& Rex Siciliæ, familiaris S. Guilielmo* 118 b. *Ejus explorat Virtutem submissa raeretrice* 126 f
Rogerius, *12 sec.* Ep. Nuscanus, *elevat Corpus S. Guilielmi* 113 e
† Rolandus, *Dux Caroli Magni 8 sec.* 81 b
† Rolandus de Medicis *solitarius* 118 e
Romanus Imp. *f. Constantini Porphyrog. 10 sec.* 275
† Romedius, *Socius Vigilii Trident.* 166 f
Roricus, R. Danorum *9 sec.* 100 f
Roswita, Monialis, Ganderscheimensis *scribit Carmen de S. Pelagio M. & alia plura* 205
Rudolfus, Ep. Eugubinus, *laudatus à S. Petro Damiani, an Sanctus* 155 e
Rudolfus, nepos Rudolfi Imperatoris, *14 sec. Dux Austriæ* 163 a
Rufus Ep. Taurinen. *Mauriana visitat digitos S. Joannes Baptista* 73 e
Ruffus (Joan.) Archiep. Consentinus, *Ad ipsum directa Vita B. Lulli* 674 e
Rudolfus, Ab. Hersfeld. *dein Ep. Paderborn.* 390
Rudolfus, Ab. Vallumbrosanus. *Inscribuntur ei Acta S. Arialdi* 281 b
† Rumoldus Archiepiscopus. *Mechliniæ* 3 e

S

SAbinianus PP. *quomodo mortuus* 464 d
Sakuel Archang. *Præses frugum apud Æthiopes* 396 e
de Sales (Carolus Augustus) Ep. Gebenn. *elevat Corpus S. Joannis Hisp. Cartus.* 146 c
Salelles (Sebast.) S. J. *quid de B. Lullo* 713 f
Salomon, Rex Hung. *patruelis S. Ladislai* 319 f. *Ejus obitus* 324 c
Salomon, R. Britanniæ Minoris, *transfert Corpus S. Maxentii ex Pictavis, eique condit Abbatiam S. Salvatoris* 175 c
† Salvius, Ep. Ambian. *confusus cum Martyre 7 sec.* 196 e. *Et cum sancto Ep. Albiensi* f
Sancius, R. Legionen. *Cordubâ petit & accipit Corpus S. Pelagii M.* 206 a, 214 b
Samuel, Ep. Ferrarien. *XI sec.* 377 d
Sampyrus, Ep. Asturic. *Hist. 10 sec* 213 b

Sapor R. Perſarum, *an contra eum miſſus S. Gallicanus* 36 f
† Sans (Joannes) *Carmelita Valentiæ* 3 d
Saracenis convertendis *impendit ſe B. Raymundus Lullius Tuneti & Bugiæ* 647, 663
Sartorius (Jul. Æmilius) *ſcribit de Actis SS. Petri & Pauli* 400
† Saturnini, Epiſcopi Toloſani, *Tranſlatio* 4 d. *Vita qualis* 553 a
Schenckius Archiepiſcop. Ultraject. 16 *ſec.* 152 a
Sebaſtianus R. Corcyræ, 1 *ſec. converſus à S. Jaſone* 5 f
Sebinas Ep. Gotthiæ, *Arianus* 4 *ſec.* 185 e
† Seboldus Confeſſor Norimbergæ 386 d
Segui (Joannes) *promotor Canonizationis Lullianæ* 639
Selenus, *perſecutor in Oriente ſub Dioclet.* 17 f
Semon-Sangus Deus-Fidius *apud Sabinos*; *ejus, non Simonis magi, ſtatua Romæ* 406
Seraphinus, Ep. Regienſis, 14 *ſec. Corpora, credita eſſe SS. Proſperi & Venerii, transfert ad eccleſiam S. Proſperi de Caſtello* 67 c
Sergius Ravennæ Ep. 8 *ſec.* 382 c
Severus Imp. *ſub quo paſſi S. Irenæus & cives plerique Lugdun.* 335 c. *Initio Chriſtianis favet* 336 b
† Servatius, Ep. Traject. 4 *ſec. Româ adfert Clavem de ſepulcro S. Petri* 453 c
† Severus Sulpitius, *de Martyriis in Gallia explicatus* 551 a
Severus Ab. Agathen. *Magiſter S. Maxentii Ab.* 5 *ſec.* 170 a
Sichardus Princeps Beneventanus 9 *ſec.* 259
Sigefridus Archiep. Mogunt. XI *ſec. perficit monaſterium Haſungenſe* 386 a
Sigiſmundus Auſtriacus, Ep. *Gurcen. Auguſtanus & Trident.* 17 *ſec.* 52 e
Sigiſmundus Ep. Labacen. *Commiſſarius pro Canonizatione B. Hemmæ*, 15 *ſec.* 511 b
Sigiſmundus Laurentii, Barnabita, *Tomos* 2 *Italice ſcripſit de S. Petri actis & virtutibus* 401 a
† Silveſter Papa *putatur Laudenſibus attuliſſe clavigulam catenarum S. Petri* 455
† Simeon Erem. *Treviris* 543 b
Simonis Coriarii *domus Lyddæ* 429 e
† Simon Solitarius 5 *ſec. in Ægypto* 110 f
Simon Card. 13 *ſec. Legatus in Franciam* 440 a
† Simon de Porchiano, *non* Torſiano, *Ordinis Franciſcanorum, Amerini* 396
Simon Magus *Romanos dementat ſub Claudio & Nerone Imp.* 405 f. *Certamen cum S. Petro* 424
† Simplicianus Ep. Mediol. *cui S. Vigilius Ep. Trident. dirigit Acta Martyrum* 164 d
Sirinus (Thomas) *Hibernus, Ordinis Minorum proſecutus Acta Sanctorum Hiberniæ,* 180 f
Sobieſlaus Dux Bohemiæ, *pater S. Wenceſlai* 140 c
† Sopater, *an idem qui* Soſipater, *cognatus Pauli* 35 b
Sophia, uxor Salomonis, *Regis Hung.* 319 f
Sophia, uxor Theoderici, *Comitis Hollandiæ*, 12 *ſeculo* 108 c
† Sophronii Ep. Hieroſol. *ſermo de SS. Petro & Paulo* 400
Soreſinus (Joſeph) Protonot Apoſtol. *ſcribit de Capitibus Apoſtolorum* 442 f
† Sorus, *ſocer S. Amandi Erem.* 78 e
de Sparwenfeld (Gabriel) Baro *vertit nobis Menologium Ruſſicum* 111 b
Spinola (Julius) Card. 17 *ſec. Ep. Lucen.* 489 a
Stengelius (Carolus) O. B. *edit opus inſigne de S. Petro* 401
† Stephani Protom. *Brachium Veſontione* 143 a
Stephanus, 14 *ſec. R. Raſciæ & Dalmatiæ* 60 c
Stephanus, *poſt Zachariam electus Papa, an rectè à Baronio dictus II, antiquis eum non nominantibus* 480 a
Stephanus II, *Papa, frater S. Pauli Papæ I* c
† Stephanus R. Hung. *propatruus S. Ladiſlai R.* 319 e. *Ab illo hujus Corpus elevatum* 324 c
† Stephani Archiep. Lugdun. 13 *ſec. elevatum Corpus* 345 f
Stephanus, Ep. Florent. *zeloſus contra ſimoniacos & concubinarios* 286 b
† Stephanus, Ep. Calatinus 331 b
Stephanus, Ab. S. Martialis *Lemovic.* 563 f
Stephanus, Ab. Egmund. XI *ſec. laudatus* 104 c
Stylico *bis Conſul Romæ* 163 c
† Superius M. *Româ Bononiam allatus* 17 *ſec.* 155 c
Suanegotta, uxor Theodorici *R. Auſtraſii, mater Theodechildis Junioris* 370 d
Szuatopluc vel Zuentopulcus, Dux, XI *ſec. Pragam fraude occupat* 327 b
Sunzo, Archiep. Mogunt. 9 *ſec. occiſus à Normannis, an Sanctus* 3
Syneſius Eunuchus, *Miſſus Imp. CP. ad Pippinum Regem Francorum* 383 c
Syrus, Diſcipulus S. Arialdi, *ſupplet aliquid in Vita* 301 c

T

TAbithæ, *à S. Petro ſuſcitatæ, domus* 429 c
de Tattis (Aloyſius) Hiſtoriographus Comenſis, *quid conatus pro S. Euroſia* 90 c
Taraſia, uxor Sancii I, Regis Legion. 214 c
Taraſia, Domina Carionis, XI *ſec. ſtruit eccleſiam S. Zoili* 255 c
Tartari *Varadinum*, 13 *ſec. bis occupatum, exſcindunt* 316 b
Templarios & Hoſpitalarios *in unum Ordinem cogere molitur B. Lullus* 645 f
Terentianus, *Conſiliarius Præſidis Utriculani, ſub Antonino* 8 c
Teuzo Ep. Regien. *fundat eccleſiam S. Proſperi Collegiatam* 56 f
† Theobaldus Camaldulen. *Vangadiriæ* 591 c
Theodebertus, Rex Auſtraſiæ, *Frater Theodechildis Junioris* 370 c
Theodelinda, Regina Longobard. *accipit cultellum S. Petri* 440 a
Theodericus II, Comes Hollandiæ, *pro Monialibus Monachos Egmundam inducit* 195 b
† Theodora, ſoror S. Hermetis, *accipit vincula S. Petri à S. Balbina* 450 d
Theodericus primus Comes Hollandiæ, *fundator Egmundanus* 94 b
Theodori, *non* Sancti, *ſed* Papæ, *eccleſia Romæ*, 13 *ſec.* 441
Theodoſius Imp. *Ruffeium donat S. Antidio* 41 f
Theodoſius Patr. *CP.* 12 *ſec. in cauſa fidei appellat judicium Papæ Rom. contra ſuum Imp.* 246
Theodolfus, *nobilis Francus* 6 *ſec. à S. Maxentio curatus* 174 c
† Theodulfus Babolenus 6 *ſec. plurium in Gallia cœnobiorum fundator* 179 c
Theophylactus, S. R. E. Archidiac. *mortuo Stephano II fruſtra ambit Pontificatum* 379 b
Thomais Monialis *ſcribit Acta S. Febroniæ Virginis Mart. Diſcipulæ ſuæ* 14 b
† Thomas Erem. *in Mallæo, ejus an Reliquiæ Papiæ* 178 d
de Thureyo (Petrus) Card. *litem de Corpore S. Irenæi dirimit in favorem Abbatiæ ejus, contra Canonicos S. Juſti* 342 c. *Ejus frater* Philippus *Archiep. Lugdun.* *ibid.* c

Thomas, Ep. Regien. 8. *ſec. elevat Corpus & ſtruit eccleſiam S. Proſperi Ep.* 56 b
† Thomas, Ep. Regii-Lepidi. *Ejus tranſlatio* 70 c
† Titianus, Ep. Lauden. *Epitaphium ejus* 456 a
Toſſannus du Carroy *Monaſterii S. Petri-Vivi, gens ad ejus tabulas circa S. Theodechildim illuſtrandas* 362
Toto Dux, *frater Conſtantini Antipapæ*, 8 *ſec.* 378 d e
† Trophimi, Ep. Arelat. *ætas* 547 c, 549 b
Turrigius (Franc. Maria) *deſcribit Trophæa, id eſt, Monumenta Romana, & in iis Cathedram S. Petri* 456 e
Tuta, mater B. Hemmæ, *fundatr. Gurcen.* 807 b

V

Valentinianus Jun. Imp. *vexat S. Deodatum Nolanum; ſed dimittit, ſanatâ ipſi filiâ* 260 d
Valentinus hæreticus 2 *ſec. refutatus à S. Irenæo* 338 c
† Valerianus, Ep. Aquileiæ, *ordinator S. Vigilii Tridentini* 166 c
Vaſquez (Gabriel) S.I. *Quid de B. Lullo* 713 a
Vaſſorius (Leo) 17 *ſec. Hiſtoriæ Carthuſianæ collector, communicat Acta S. Joan. Hiſp.* 143 b
† Venera *aut* Veneranda V. M. *in Sicilia. An diſtinguenda à S. Paraſceve* 156 b
† Venerius Erem. *Regii revelatus* 12 *ſec.* 58 c
Verax (Joan. Bapt.) S. I. *informat Bollandum de clavicula S. Petri Laude-veteri* 455 c
Ugolinus, Ep. Regien. *adoleſcens, necdum conſecratus, Antverpiæ moritur* 14 *ſec.* 60 c
† Viator, Socius S. Juſti Archiep. Lugdunenſis. *Sec.* 13 *elevatum Corpus* 345 e
Vidus Dux, *ſub Salomone R. Hung. cæſus* 321
† Vigilius, Ep. Brix. *an ſcripſit contra Neſtorium & Eutychen* 164 f
Virginius, *non* Virgilius, *Conſul Romanus, non Neapolitanus* 136 b
Virgilius Magus, *male confuſus cum Poëta* 136 a
Virgilius Poëta, *non fuit Conſul Neapol.* 136 a
† Vitalianus M. *Corpus inventum in M. V.* 120 e
Udalricus, Ep. Trident. XI *ſec. reſtaurat Eccleſiam S. Vigilii* 164 a
Vladiſlaus, Dux Polon. *poſt Boleſlaum R.* 326 f
Vladiſlaus IV, R. Polon. 17 *ſec. petit & accipit partem ex Brachio S. Pauli* 446 b
Ulphilas, Ep. Gotthiæ, *Arianus* 4 *ſec.* 185 e
Ulricus, Ep. Xancton. *deceſſor S. Dicentii* 92 a
Urbanus, *perſecutor in Palæſtina ſub Diocletiano* 13 *ſeculo* 257 a
† Urſicinus, Apoſt. Bitur. *an* Nathanaël 397. *Ejus ætas* 551 f 552 f
Urſus, Beneventi Ep. 9 *ſec. transfert Corpora SS. Deodati & Marciani Epp.* 259 e
Uſuardi Martyrolog. *ex Adone contractum* 250 c

W

Waddingi (Lucæ) *conſilium de excudendis ſimul operibus B. Raym. Lulli: quomodo ille ſcripſerit Vitam ejuſdem* 639, 640
Waldwinus, Archiep. Salisburg. *ſuaſor fundandi parthenonis Gurcenſis* XI *ſec.* 516 e
Walterus, Ab. Egmund. XI *ſec. locum reformat & inſtaurat* 107 c
† Wenceſlai, *Eccleſia, à B. Henrico Ep. Olomucii abſoluta* 140 f
Wenceſlaus Dux Bohemiæ, *Præmonſtratenſes Pragam adducit* 140 c
Wenceſlaus Hagecius, *auctor Hiſtoriæ à Dubravio Latine redditæ* 142 b
Werenherus, Ep. Gurcen. 501 c
Winegardus & Winegarius, *occiſores S. Salvii Ep. M.* 199 c
Wido, Archiep. Mediol. XI *ſec. Simoniacorum & Concubinariorum fautor* 285. *Suſcipitur pœnitens* 289
Wifredus, *Defenſor Eccleſiæ poſt S. Herlembaldum* 308 c
† Wigbertus, diſcipulus S. Egberti. *An alius à Friſlarienſi Abbate* 99 d
Willa, mater B. Theobaldi Erem. 593 b
Wladiſlaus primus Rex Bohemiæ 142 b
Wilhelmus, Dominus Friſacen. Maritus B. Hemmæ, *Beatus habitus* 507 e, 509 b
Wilhelmus, Dux Aquitan. XI *ſec.* 565 a
† Willembegus, *fingitur Ep. Trajectен. & inſtitutor S. Maximi Ep. Taurin.* 50 c
† Willebrordus, Friſiæ Apoſtolus 95 e, 98 c
Wulfardus, Abbas S. Martini, *miſſus à Pippino R. ad Paulum Papam* 381 c

X

Xantippe, Pauli Ap. hoſpita *in Hiſp.* 422
Xavier (Hieron. S. I.) *Perſice ſcribit Vitam Chriſti & S. Petri* 401 b
Ximenus (Franc.) Card. 16 *ſec. reſtaurat libros ſacros Mozarabum* 215 f
Ximinus (Franc.) *ſcribit Epitaphium B. Lulli* 251 f

Z

Zachæus, hoſpes S. Petri *Cæſareæ* 424 f
Zacharias Presb. Lugdun. *an ſepeliverit S. Irenæum Ep. M.* 340 b. *An fuerit Epiſcopus poſt eum* *ibid.* c
Zelomirus, R. Dalmatiæ, *ſororius S. Ladiſlai* 323 b
† Zoſimus PP. *primatum Galliarum tribuit Eccleſiæ Arelatenſi* 547 f
Zultan, Dux Beſſenorum, *ſocius S. Ladiſlai contra Salomonem Exregem* 322 a

INDEX

INDEX TOPOGRAPHICUS

A

Basgi, gens Hunnica *ad Mæotim* 188 e
Albeck, *prædium Eccl. Gurcen.* 520 f
Africæ regiones ad mare mediterraneum. *S. Gaudentius & socii trés MM.* 150 c. *S. Fabianus & alii plures nominati MM.* 357
Agatha, civitas Galliæ, *patria S. Maxentii Abbatis* 170 a
Aidona, opp. dicœc. Messanen. *vindicat sibi S. Leonem II* 375
Alani, Persis vicina gens 188 b
Albinianum opp. dicœc. Calatinæ. *S. Ferdinandus Episcopus* 331 a
Alexandria, metropolis Ægypti. *S. Gallicanus Martyr* 35 b. *Agatho & socii MM.* 157 a. *Serenus M. cum aliis pluribus nominatis* 355
Almanceps opp. Hisp. *patria B. Joannis Cartusiani* 144 b
Altaich, monaster. Bavariæ O. B. *SS. Salome & Judith, Recluſæ* 492 c
Amastri, civ. Bithyniæ. *Georgius Ep.* 8 *sec.* 185 d
Amerinum, civ. Umbriæ. *B. Simon de Porchiano Ord. Min.* 396
Anagne, opp. dicœc. Trident. *Martyres ibi tres* 165 e
Andracæ civ. Lyciæ. *An Ep. S. Epaphroditus* 415
Angersacum (*Angely.*) *Caput S. Joan. Bapt.* 565 d
Antaradus, civit. in Phœnicia, *instructa à S. Petro Ap.* 413 e. *Erecta ibi ab eo eccleſia* 428 d
Antibarum, civ. Archiep. *in Dalmatia* 60 b
Antiochia Syriæ. *Eccleſia S. Petri, & prima ſedes illius* 429 f
Antverpia, civ. & empor. Belgii. *Ibi sec.* 14 *obit Ugolinus Ep. Regii Lepidi* 60. *Non eſt ibi caput S. Guilielmi fund. Montis Virg. ſed Patroni Guilielmitarum* 114 b
Apsilii, gens Hunnica *ad Mæotim* 188
Aquæ-Salviæ viâ Ostienſi. *An ibi decollatus S. Paulus, aut ſolum ſepultus* 410 f, 435
Aquæ-ſtatiellæ, civ. Ital. *S. Majorinus Ep.* 278 e
Arago, Fl. Aragoniæ 88 a
Arbucariæ in Hiſpania *non recte dicitur martyrizatus S. Pappius* 360 e
Arca, Fl. Sabaudiæ, *ad Maurianam* 76 c
Arduſium, opp. Arverniæ. *Corpus S. Dicentii Ep. Santonenſis* 91 a
Arelate, civ. Galliæ. *Studet ibi B. Joannes Hiſpanus Cartuſianus* 144 c
Argentea-cella (*Argenſol*) O. C. 624 f
Argentonum Biturigum. *SS. Marcellus & Anaſta MM.* 476 b
Aricia prope Romam *Sepulcrum ibi fuiſſe dicitur Simonis Magi* 428 f
Ariminum, civ. Italiæ *Cultus. S. Donati M.* 577 f
Arona, arx dicœc. Mediol. *Eo devectum & abditum corpus S. Arialdi* 299 e
Arvernia, Prov. Galliæ, *patria S. Salvii Epiſc. Martyris* 167 d
Aſſa, monaſterium Æthiopiæ, *ejus varii Sancti* 396
Aſta, civ. Ital. *Quales ibi Reliquiæ* 491 c. *Petrus Confeſſor* 497 b
Astigis, civ. Hiſp. *Apparitio S. Pauli Ap.* 466 c d
Avares in Thracia, *alii à Chazaris* 189 c

B

Basilicæ, Bajolica (*Bazoches*) in Gallia. *Cultus S. Theobaldi* 601 f
Bellica, civ. Galliæ, *S. Anthelmus Ep.* 226 c
Beneventum Civ. Italiæ. *Corpora SS. Deodati & Marciani Epp.* 260
Bercea, civ. Asiæ. *S. Sosipater M.* 5 d
Bervincum, castrum Hannoniæ 201 c
Bessoni, gens Scythica, *Hungaris infeſta* 319 c
Bethzaida, opp. Galilææ, *patria SS. Petri & Andreæ Apoſtolorum* 411 c
Binetta in dicœc. Barienſi 126 b
Bischoffluk, opp. Carinthiæ 520 b
Bituriges, civ. Galliæ. *Synodus pro definiendo Apoſtolatu S. Martialis* 542
Bodrogum, opp. Hungariæ 326 b
Bohemia, *an patria S. Euroſiæ V. M.* 88 e
Boji in Aquitania, *qui & quando* 89 c
Bonoſtus, op. Gotthiæ, *patria S. Joannis Ep.* 190 b
Borsua, castellum Hungariæ 324
Brebia, arx dicœc. Mediol. *Gothofredi Archiep. Simoniaci refugium,* 306 f
Brena, Brevitica villa, *nunc S. Salvii ob ejus ibi cædem, dicta, prope Valencenas* 201 b
Bruchi, gens Hunnica *ad Mæotim* 188 f
Burbonium Anselmi (*Bourbon Lancy*) dicœc. Augustodun. *S. Æmilianus Ep. Nannet.* 79 b
Bugia, civ. Africæ. *Passus in ea B. Raymundus Lullus* 633 b
Buntio (*Bucion.*) fl. Hannoniæ 199 c
Byzantium, opp. Lusit. *an patria SS. Joannis & Pauli MM.* 159 e

C

Cæsarea, civ. Cappad. *S. Anectus ſeu Anicetus M.* 256 c
Cæsar-Augusta, civ. Hiſp. *patria S. Luperculi M.* 349. *An etiam Eluſatis* 350
Cainonæ (*Chinon.*) castrum Galliæ 561 e
Calatia (*Cajazzo*) civ. Campaniæ. *S. Ferdinandus Epiſcopus* 330
Camberium, civ. Sabaudiæ, *unde dictum* 76 c
Camp, villa Ab. Fossat. *Eccleſia S. Baboleni Ab.* 184 e
Campania Romana, *patria S. Luceiæ V. M.* 12
Carnutum, civ. Galliæ. *An S. Benignus Ep. M. inde tranſlatus Ultrajectum* 360 a
Carrion in Hiſp. *Corpus & monaſterium S. Zoili Martyris* 255 e
Caspiæ portæ duplices, *earumque ſitus* 187 c
Castellio, in dicœceſi Mediolan. *arx munita* 304 e
Castriken, villa *prope Egmundam* 104 d
Catacumbæ Romanæ. *Quando & quamdiu ibi Corpora Petri & Pauli App.* 435 e
Catana in Sicilia. *An ibi guttur S. Pauli* 440 c
Caucasiæ portæ, *quæ & ubi* 187 e
Cauria Vettonum, civ. Hiſpaniæ *fingitur patria S. Vigilii Trident.* 164 f
† Celsi Abbatia Mediolani 292 f. *Ibi ſepultus S. Arialdus M.* 300 e
Chazari, *Turci Orientales* 189 f
Chazariæ *diverſus pro tempore ſitus* 187 c
Cherhel, mons Hungariæ, 14 *ſec. Chunorum clade nobilitatus* 320 c

Chor-

Chorſari, *an Chazari, gens Scythica* 190 d
Chryſopolis. V. Veſuntio 40 e, 41 c
Chryſius, fl. Hungariæ 325 f
Chuni, *populus Tartariæ, Hungaris infeſtus* 320, *ſemel iterumque victus* 324
Catizi (*al. Newnburg.*) civ. Carinthiæ 503 e
Collegium (*Collegno*) dicœc. Taurin. *S. Maximus Ep. ſepultus* 49 a
Collis-vallis-Elſæ. opp. Hetrur. *Cultus S. Martialis* 572
Compoſtella, civ. Hiſp. *Eò peregrinatus S. Theobaldus Erem.* 593 f
Condatus, opp. & monaſterium Hannoniæ 199 c
Conſtantinopolis. *S. Sampſon Xenodochus* 261
Corcyra Inſ. *SS. Soſipater & Jaſon App. MM.* 5 d
Corduba, civ. Hiſp. *à Mauris capta* 210 b. *S. Pelagius M.* 204 b. *S. Creſcens cum aliis* XX *MM.* 252. *Inter quos S. Zoilus M.* 255. *Argimirus Martyr* 384
Cornetum, opp. Apuliæ. *S. Benevenutus Ordinis Minorum* 327
Corſica Inſ. *B. Joannes Parentis Ord. Minor.* 334 e *Clavis de ſepulchro S. Petri ibi curat morbidas oves* 454 a
Cracovia, civ. Poloniæ, *obſeſſa & capta à S. Ladiſlao* 325 e. *Accipit* 17 *ſec. Miſnia Brachium S. Pauli* 446 a
Croatiæ Regnum, *Hungariæ adjunctum* 323 b
Curaſaitorum emporium, *Aſiæ Min.* 193 f
Curiacum, dicœc. Med. *patria S. Arialdi M.* 281 d
Cuturguri, *pars Hunnorum ad Mæotim* 186 d
Cyprus Inſ. *patria S. Mnaſonis Apoſt.* 7 a

D

DAlmatiæ Regnum, *Hungariæ adjunctum* 14 *ſeculo* 323 b
Damaſcus, civ. Syriæ, *monumenta converſionis S. Pauli* 429 a
Daras *aut* Dorus, *caſtrum ad Euxinum* 189 c
Deitmelle, pagus Haſſiæ. *S. Heimeradus Presbyter* 389 d
Diva, fl. Normanniæ *in Gallia* 226 f
Dorconis emporium *in Bithynia* 385 b
Duvius, fl. Burgundiæ, *ad Veſontionem* 43 c

E

EGabra, opp. Hiſp. *patria S. Argimiri M.* 384 b
Egmunda, opp. Holl. & Abbatia. *S. Adalbertus Diaconus* 94 b
Eluſa, civ. Galliæ. *S. Lupercius vel Luperculus Martyr* 349 b
Eluſio, *Novempopulaniæ in Gallia oppidum, & manſio Romana. An* Eluſa 349 f
Engoliſma, civ. Galliæ. *An S. Salvius M. ibi Epiſcopus* 197 d
Eugubium, civ. Umbriæ, *Patria B. Benevenuti* 328 c
Euskirchium, *vicus Eifliæ* 576 c

F

FAlciniacum, prov. Sabaudiæ. *B. Joannes Hiſp. Cartuſ.* 143 f
Ferraria, civ. Italiæ. *An ibi Corpus S. Leonis II* 376 f
Fictiliacum dicœc. Bellicenſis 237 e
Fontanetum dicœc. Novariæ, *ubi habita Synodus Provincialis* 286 c
Fontis-Ebraldi monaſterium in Gallia. *Cultus S. Febroniæ V. M.* 17 b
Feſſatum, O. B. Abbatia. *S. Babolenus* 179 a
Friſacum, opp. Carinthiæ, *ubi auri & argenti fodinæ* 508 b

G

GAlatia, prov. Aſiæ. *Ejus Apoſt. S. Creſcens, an & ibi mortuus* 250 a. *Martyres tres* 359
Gallega, fl. Aragoniæ 88 b
Gallia, *Græcis* Galatia 545 f
Gandavum, civ. Fland. *patria Petri à Mura O. Min. Apoſtolus Americæ* 397
Ganderſcheimenſe Saxoniæ monaſterium. *Roſwita Poëtria* 205 b
Geguntiacum, palatium Regum Fr. 556 d
Geliſa, fl. *Novempopulaniæ* 351 e
Genua, civ. Italiæ. *Ibi in ſubſidium Terræ-ſanctæ pecunias colligit B. Raym. Lullus* 648 a
Gergolia, civ. Boyorum *in Aquitania* 89 e
Gimeliacum in Gallia. *SS. Amandus & Domnolenus* 78 a
Gitton, opp. Samariæ, *patria Simonis Magi* 406 a
Glacium, opp. Bohemiæ, *ubi ſepultus Ven. Erneſtus Archiep. Pragen.* 552
Glouniz, opp. Carinthiæ 503 e
Gorgo, civ. Hunnorum 189 a
Gotthia, prov. ad Danubium. *S. Joannes Ep.* 8 *ſec.* 184
Gotthi, *Cherſoneſum occupant* 187 b
Grabern in Carniola. *B. Wilhelmus, maritus B. Hemmæ* 509 b
Guletum dicœc. Nuſc. *S. Guilielmi monaſt.* 138 a
Gurka, civ. Carinthiæ, *prius monaſterium, dein Epiſcopatus, fundatrice B. Hemma* 496 a
Gutta jugiter manans, *Romæ viâ Oſtienſi* 435

H

HAbaſſa. *An ibi S. Thaddæus M.* 157 c
Hallem in Hollandia, *prope Egmundam* 101 b
Haſungen, mons Haſſiæ *& monaſterium S. Heimeradi Presb.* 385
Heraclea, civ. Thraciæ. *S Joannes Epiſcopus* 8 *ſeculo* 185 c
Herlita, civ. Siciliæ, *an patria S. Leonis II* 375
Heylo prope Egmundam in Hollandia, *ubi capella S. Adalberti* 96 f
Hiebra, dicœc. Jaccen. *Seceſſus S. Euroſiæ V. M.* 8 b
Hiſpaniæ. *Prædicat ibi S. Paulus Ap.* 422. *Nata ibidem S. Pecunna ſeu Perſeveranda* 83 f
Hollandia, *Comitatus ejuſque initia* 94 b
Hugardia, opp. Brabantiæ. *S. Oduinus Presb. Martyr* 149 c
Hunni Cimmerii, *in Gotthiam tranſgreſſi* 186 e *Eorumdem, alias* Turcarum, *populi varii* 188 f

I

IAcca, civ. Hiſp. *S. Euroſia V. M.* 88 a. *Epiſcopatus quando inſtitutus* 89 f
Janiculus, mons Romæ, *ubi crucifixus Petrus; an & Paulus decollatus* 410 f, 435
Jaurinum, civ. Hung. *ubi caput S. Ladiſlai R.* 317 e
Iberiæ *Epiſcopus S. Joannes, dein* Gotthiæ 190 c
Iconium, civ. Aſiæ. *S. Soſipater Epiſcopus* 6 e
Jeroſolymas peregrinantur, *S. Joannes Epiſcopus Gotthienſis* 8 *ſec.* 185 c. *S. Heimeradus* 388 b. *S. Salome* 496 a
Ilicetum, opp. Apuliæ *Corpus. B. Benevenuti* 329 b
Illuro, oppidum Ciſalpinæ Galliæ 254 c
Imiliana, in Liguria, *patria S. Syri Ep.* 481 b

† Joannis de Luzia in Vaſconia, *S. Æmilianus Epiſcopus M.* 80 b
Jucundiacum in Lemovic. *palatium R. Fr.* 557 c
Juncariæ in Gallecia, *cæſi à Mauris multitudo Chriſtianiorum* 213 c

K

KEunemaria in Hollandia. *Apoſtolus S. Adalbertus* 99 d
Kiovia, metrop. Ruſſiæ. *S. Dionyſius Archiep. 12 ſeculo* 246 c
Konſglohn, opp. Carinthiæ 520 c

L

LAſpicum *an* civ. Bohemiæ? *patria S. Euroſiæ?* 90 a
Lavanthal, opp. Carniolæ 509 d
Latiniacum (*Langny*) O. B. in Gallia. *Reliquiæ S. Theobaldi Erem.* 599
Lauda-vetus, civ. Inſubriæ, *ubi clavicula Catenarum S. Petri miraculoſa* 454 a
Lazica, *olim* Colchis, *ad Pontum* 189 e
Leconia, diœc. Maurian. *habitatio & Sepultura S. Tygris V.* 73 a
Lemovica, civ. Gal. *s. Martialis Apoſt.* 535
Limburgia, in Ducatu Juliac. *Patronus S. Salvius Epiſcopus M.* 198 c
Lincolnia, civ. Angliæ. *Hugo puer à Judæis occiſus* 397 f. *Reliquiæ S. Martialis Ep.* 370
Litomericum, *ſeu* Litomiſlium, civitas Moraviæ 141 a

M

† MAcarii opp. Galliæ 561 b
Magiſtri monaſterium in Creta, *S. Sergius Fund.* 385 c
Majorica, metrop. Balearium, *patria B. Raymundi Lulli* 631 c, 633. *Ejus conqueſtor Jacobus Aragoniæ Rex,* 651
Malmundarium, O. B. in Belgio. *S. Babolenus Abbas* 195
Mamertinus Carcer, Romæ, *SS. Petri & Pauli Apoſt.* 433 c
Marchianæ, Abbatia Belg. *Glodſendis V* 587 a
Maritania (*Marennes*) vicus Gall. 561 f
Matalica in Piceno *B. Matthia de Nazarais Ord. Min.* 398 d
Mauriacum, in Aquit. *O. B.* 368 f. *Ibi vertebra Theodechildis* 373
Mauriana, civ. Sabaudiæ. *S. Tygris V.* 72 c. *Series Epiſcoporum, hiulca & incerta* 73 e
Mediolanum metrop. Inſubriæ. *An Corpus S. Vigilii Ep. Trident.* 164 c. *SS. Arialdus Presb. & Herlembaldus MM.* 279 a
Melfia Civ. Apuliæ *colit B. Benevenutum* 329 a
Melita Inſ. *ad quam S. Paulus naufragium fecit: hujus ibi cultus* 431 a
Mercuria in Luxemburgio. *Colitur ibi S. Theobaldus Erem.* 603
Meſſana, civ. Siciliæ, *patria s. Leonis II* 374 f
Meſſankircha, opp. Sueviæ, *patria S. Heimeradi* 387 f
Mimilebum, monaſterium Haſſiæ *ſub Ab. Hersfeld.* 389 c
Mirapicum, civ. Galliæ. *Reliquiæ S. Luperculi Martyris* 350 a
Miſnia, civ. Saxoniæ, *capta à Cæſareis, indeque Cracoviam tranſlatum Brachium S. Pauli* 446 a
Moguntia, civ. Germ. *An ibi Epiſcopus Creſcens, Diſcip. Pauli* 251 a
Monaſterium-Eiffliæ, opp. *in Ducatu Juliacenſi. S. Donatus M. Rom.* 575
Mons-Lacenus in Calabria, *ſeceſſus S. Guilielmi. Abbatis* 121 e
Mons Jurodus in Hungaria 320 f
Mons-Cuneatus, *alter ſeceſſus S. Guilielmi, fundato ibi monaſterio* 122 d
Mons-Virgilii, *dein* Virginis *in regno Neapol. caput Ordinis* 134 e
Mons-Solicolus diœc. Melſien. *primus ſeceſſus S. Guilielmi* 118 a
Mons-Peſſulanus (*Monpellier*) civ. Galliæ Narbon. *altera Regia Jacobi R. Majoricenſis. In ea frequens B. Raymundus Lullus* 647
Mons-Rivius Ord. Cartuſ. *in Sabaudia* 144 f
Montis-Acuti Comitatus in Luxemburg 590 e
Miracula 603 d
Mortaſum diœc. Trident., *ubi occiſus S. Vigilius Ep.* 167 f
Moſovia, opp. Hungariæ 323 d
Mozarabes *ſive* Muzarabes, *Chriſtiani in Hiſpania Mauris mixti* 215 c
Murum, opp. Ruſciæ, *patria SS. Principum Petri & Febroniæ* 111 a
Mygdonius fluvius, *Imp. Romani terminus* 15 e
Mylæ, civ. Siciliæ. *S. Pappianus M.* 360

N

NAmurcum, civ. Belgii, *ſervat pileolum S. tri Apoſtoli* 462 a
Narnia, civ. Ital. *S. Caſſius Ep. Ejus Reliquiæ illuc Lucâ relatæ* 483 f
Nannetum, civ. Brit. Min. *S. Æmilianus Ep.* 79 b
Niſinovogrod, civ. Ruſſiæ 246 c
Neorſum, opp. diœc. Pict. *S. Pecinna V.* 83 d
Nonberga, monaſterium Bavariæ O. B. *S. Erendrudis V.* 581
Newnburg (*al. Citiza*) civ. Carinthiæ 503 e
Neapolis, civ. Campaniæ. *B. Guidus Marramaldus, Ordinis Prædicatorum* 150 a
Nicetiatæ, Monaſterium in Bithyniæ. *Fundator S. Sergius Dux Militiæ* 384
Nicomedia, civ. Bithyniæ, *qualis hodie?* 385 b
Nola, civ. Camp. Ital. *Deodatus Ep. 5 ſec.* 259 a

O

OIa, inſula Galliæ. *An ibi S. Florentius Ab.* 249 d
Olomucium, civ. Moraviæ. *B. Henricus Epiſcopus* 140 a
Oloro, civ. Galliæ ſubalpinæ 354 c
Ordona, opp. Apuliæ, *ubi* 330 f
Ong, caſtellum Hungariæ 324 b
Orea, civ. regni Neapol. 118 c
Orpium, vicus Brabantiæ. *Adilia V.* 587 c
Orthoſia. *An* Antaradus. *An in Cilicia* 413 e
Oſſiac, O. B. diœc. Salisburgenſis, *ubi tumulus Boleſlai R. Poloniæ pœnitentis* 505 a
Oſtienſis Via, Romæ, *ubi ſepultus Paulus: an ibidem etiam decollatus* 335
Oſtia, civ. Latii. *S. Gallicanus Exconſul* 36 b
S. Hilarinus M. 38 f
Otrantum, *alias* Hydruntum *civ. Calabriæ* 382 d
Overum, civ. Hiſp. *Corpus S. Pelagii M.* 206 a
Ouven, monaſterium Sueviæ 465 e
Oxia, Regio urbis *CPolitanæ* 16 a

P

PAmpelona, civ. Hiſp. *S. Marcianus Ep.* 586 b
† Papuli, civ. Galliæ, *Corpus S. Luperci vel Luperculi M.* 349 b
Pariſiis, Metropoli Franciæ *ſtudet S. Arialdus Martyr* 283 c
Parthenitæ, Populus *Paphlagoniæ* 191 f
Patavium, civ. Ital. *SS. Leolinus & Hilarius Epiſcopi* 483
Patræ, civ. Græciæ, *patria S. Sopatri Apoſt.* 5 c
† Petri ad Divam, monaſterium Normandiæ, *S. Lambertus M.* 225 f
† Petri Vivi Monaſterium *à S. Theodechilde fundatum apud Senones* 362
Peſſinus, civ. Galatiæ, *inſtructa à S. Petro* 413
Phanaguria, civ. ad Boſporum Cimmerium 189 c
Philippolis, *rectius* Philippopolis, *civ. Thraciæ* 39 b
Photice, *an* Luca *civ. Ital.* 417 d
Phuli in Chazaria 194 a
Phulla, civ. Bulgariæ 247 a
Pictavi, civ. Galliæ. *S. Pecinna vel Perſeveranda V.* 82 b. *In ea monaſt. S. Maxentii Ab.* 169 a
Piſæ, civ. Italiæ. *Sæpius ibi degit B. Raymundus Lullus, & illuc naufragus appellit* 647 e
Pitingum in Luxemb. *S. Theobaldus Erem.* 593 f
Podium Siurani dioec. Eluſanæ. *Corpus S. Raymundi Militis* 350 d
Pola, civ. Iſtriæ. *S. Salomon Exrex Hung.* 324 c
Pontidium dioec. Mediolan. *B. Luitprandus Presb. Confeſſ. 12. ſec.* 315 d
Poſonium, civ. Hung. *Salomonis Exregis ultimum receptaculum* 322 a
Praga, civ. Bohemiæ, *doloſe occupata à Suentopolco, à S. Ladiſlao vindicata* 326 c
Pratitæ ad mare Caſpium 187 f
Provinum apud Senones, *patria S. Theobaldi Eremitæ* 593 b
Pulchri-agri *emporium* in Bithynia 386 a

Q

† QUintini in Veromanduis *urbs. Reliquiæ S. Pecinnæ* 83 e

R

RAnda, mons Majoricæ, *aſceſis B. Raimundi Lulli, cujus ibi lentiſcus litterata* 657, 663
Rechen, in finibus Hung. 324 c
Regium-Lepidi, civ. Italiæ. *S. Proſper Ep.* 53 e
Reickenfelz, opp. Carinthiæ 503 d
Rendena, vallis & plebs dioec. Trident. *Paſſus ibi S. Vigilius* 167 f
Repauſatorii Cartuſia *in Sabaudia* 145
Ripatorium, monaſterium O.C. *in Burgundia* 624 f
Rocca-ſicca, opp. Campaniæ Ital. 532 f
Roma. *SS. Petrus & Paulus* 398 *SS. Joannes & Paulus fratres MM. ſub Juliano* 158 a. *S. Leo Papa II* 374 b, *S. Paulus* 378. *Luceia V. Auceias Rex, MM. cum Socc.* 11 a. *S. Lucina matrona* 533. *Eccl. S. Æmilianæ* 578 a. *SS. Criſpus, Criſpinianus & Benedicta V.* 258 a. *Felix & Spinella MM. cum aliis quinque, an fratribus earum* 252 c
Romam *peregrinatur S. Heimeradus* 388 b
Romania, *Romani Imperii ditiones in Aſia min.* 194 c
Rotanea, *Prov. Galliæ* ad Rhodanum 146 b
Roxolani *ſeu* Rhugeni, *populus trans Danubium* 325 c
Rudulæ, lacus Apuliæ 16 e
Ruffejum, Rufiacus opp. Burgundiæ *Sepultus in eo S. Antidius Archiep.* 41 e 45 f
Rupes-Amatoris in Gallia 662 b

S

SAguntus, civ. Hiſp. *An ibi nati SS. Gallicanus, Joannes & Paulus MM* 37 b, 159 e
Santones, civ. Galliæ. *S. Dicentius ſeu Dizantius Epiſcopus* 91 a
Sarca fl. *diœceſis Tridentinæ* 166 e
Salanicæ, in dioec. Vicentina, *moritur S. Theobaldus Erem.* 595
Salzburg, civ. Bavariæ. *S. Erendrudis Ab.* 580 b
Scythopolis, civ. Palæſtinæ. *MM. LXX.* 368
Secuſia, opp. Sabaudiæ, *attributum Ep. Maurian. S. Juſtus M.* 50 d, 76 e
Segeſſa, civ. Siciliæ, *in Jogeſſam Hiſpaniæ mutata* 361 b
Segiſamone in Hiſpania. *Fruſtra narratur ibi martyrizatus S. Pappius* 360 e
Seguſium, opp. Sabaudiæ. *Jonas diſcip. S. Columbani* 334 a
Seiz in Stiria *Ordinis Cartuſianorum* 509 e
Senogallia, civ. Italiæ, 8 *ſec. vaſtata à Longobardis* 383 e
Senones, civ. Galliæ. *S. Theodechildis fundatrix S. Petri Vivi* 302 a, *S. Beata ſeu Benedicta* 492 a
Sibapolis, civ. Meſopotamiæ, *an* Niſibis. *S. Febronia V. M.* 15 b
Sinope, in Ponto, *inſtructa à S. Petro* 413
Sirmium, civ. Pannon. *an etiam in Hiſp.* 417
Siſſenſe monaſterium dioec. Toletanæ. *Gladius quo decollatus S. Paulus* 462 f
Smyrna, civ. Aſiæ, *an patria S. Irenæi Lugdunenſis Ep. M.* 337 d
Sogeſſæ in Hiſp. *an natus S. Pappius M.* 360 f
Stabuletum, Ordinis Bened. in Belgio. *S. Paſoletus Abbas* 195 a
Stationa, *arx ad lacum Comenſem, ubi captus fuit S. Arialdus* 298 e
Strahow, *Abbatia Ord. Præm. Pragæ* 140 f
Suevia, prov. Germ. *unde S. Heimeradus* 387 f
Sugdæa, metrop. Bulgariæ. *S. Dionyſius Archiepiſcopus* 247 a

T

TAbernæ, monaſterium in Arag. *An ibi brachium S. Petri Ap.* 439
Tarentum, civ. Ital. *Appulſus eo S. Petrus Ap.* 430
Tharſis, civ. Ciliciæ, *patria SS. Soſipatri & Jaſonis* 5 c. *Et S. Pauli Ap.* 417
Taurica Cherſoneſus, *à Chazaris ſeu Turcis orientalibus occupata* 189 f
Tauroſcythia, *Gothorum ſedes* 190 b
Taurinum, civ. Pedemontii. *S. Maximus Ep.* 48 b
Taurinicus *ſeu* Tauriacus dioec. Pictav. *S. Pecinna Virgo* 83 c
Tetraxitæ, Gotthi *ad Meotim. Joannes Ep.* 185 f
Thebæ Ægyptiæ. *Ep. S. Rufus* 417
Themeſius, fl. Tranſilvaniæ 324 d
Theſſalonica, civ. Macedoniæ. *Domus S. Jaſonis Ap.* 4 f. *SS. Quatuor MM.* 10 b. *S. David Eremita* 176 c
† Thyrſi M. Eccleſia, *Mauriaci in Aquit.* 366 e
Toletum, civ. Hiſpaniæ. *Epiſcoporum ante Mauros ſeries ficta* 215 d
Tranum, civ. Calabriæ, *brachium S. Febroniæ V. M.* 16 c

Travali, arx prope lacum Comen. *unde Corpus S. Arialdi allatum* 301 a
Tridentum, civ. episcopalis in Alpibus. *S. Vigilius Ep. Martyr* 163 a
Tripaldum, *seu* Atripalda, *in regno Neapol.* 118 b
Trullus, *Palatium Imp. CP.* 375 c
Tude, civ. Galliciæ; *S. Pelagium M. ut civem suum colit* 213 d
Turcæ Orientales, *alias Chazari ad Mæotim* 188 e
Turchestan, *vetus Turcarum sedes* 189 a
Tzur, *portæ Caucasiæ* 188 b

V

VAcia inf. Danubii, *dicta à S. Vacio Erem.* 320 d
Valencenæ, civ. Belgii. *S. Salvius M.* 196 a
Valentia, civ. Hisp. *ven. Jo. Sans Carmel.* 3 e
Varisium, diœc. Mediol. *Ibi prædicare incipit S. Arialdus M.* 283 c
Vallis-rosarum, monast. Ord. C. *prope Mechliniam* 629 f
Varadinum, civ. Hungariæ. *Conditor S. Ladislaus Rex* 315 c, 325 e
Valentia, castrum in Campania, *destructum à Longobardis* 383 d
Varni, populus Transdanubianus, *usque ad Rhenum* 370 e
Vercellæ, civ. Insubriæ, *patria S. Guilielmi Fond. Montis-Virg.* 114 f
Vesontio, civ. Burg. *S. Antidius Ep.* 39 f
Vicohabentia, civ. Italiæ. *S. Leo Ep.* 377 a
† Victoris Inf. in lacu Comensi, *ubi occisus S. Arialdus* 299 b
Vienna, civ. Galliæ. *S. Crescens Ep.* 250 c
Villarium Ab. O. C. in Brabantia. *B. Arnulfus Conversus* 606 b, 613 c
† Vincentii Abbatia *Mediolani* 292 f
Visligradum, *vetus Regia Hungariæ* 323 e
Vivarium, civ. Galliæ. *S. Ostianus Presb.* 578 b
Ulisippo, civ. Lusit. *cultus S. Antidii Ep. M.* 48 a
Ultrajectum, civ. Belgii. *Ven. Berta Recluſa* 151 c
Cultus Benigni Ep. M. 359
Unsoer, fl. Hungariæ 324
Vocladum, *in diœc. Pictavens.* 172 a
Volodemiria, civ. Ruscie. *Principes sancti Petrus & Febronia* 111 a
Voslovium, diœc. Maurianen. *patria S. Tygris Virginis* 72 f
Utriculum, civ. Umbriæ. *S. Medicus M.* 7 a
Uturguri, *pars Hunnorum ad Mæotim* 156 d

W Z

WWissenburgum, opp. Franconiæ. *S. Henricus puer, occisus à Judæis* 396
Olsshagen, opp. Hassiæ 385
Zarmizegetusa, Metrop. Gothiæ, 8 *sec. Joannes Episcopus* 186 b

INDEX ONOMASTICUS

A

ABbadia, *Abbatia* 663 a
Abstollere, *auferre* 565 f
Accolibilis, *amabilis, venerabilis* 697
Acsi, *quamvis, etsi* 554 b
Addextrare, *ad dexteram gradi* 242 e
Ægrotatus, *infirmatus* 565 e
Agenda, *idest Missa, seu Missæ pars potior* 376 d
Agentia, *facultas agendi* 703 e 705 e
Agillimus, *agilissimus* 105 d
Amanites, *fungi species* 278 d
Ammiratus, *Archithalassus, maris Præfectus* 126 f
Ambactus, *regiuncula* 385
Ancianus, *senator* 66 b, 488 d
Appendicia, *appendix* 522 c
Appodiare, *inniti* 295
Aquaticum, *tributum ex aquis* 129 f
Arcurratio, *Chimia* 708 c
Arduissimus, *difficillimus* 114 e
Ariones, *ardeæ* 125 c
Armellina, *pellis muris Ponticis* 71 e
Armeniacorum militia, *quæ?* 192 b
Armentum, *stabulum* 201 d
Aromatizare, *aromatis condire* 87 a 202 f
Armuzium, *pellis Canonicalis* 71 e
Arrisus, *favens* 99 a
Attinentia, *alicui attinens* 527 a
Auripetrum, *ex lapide, aureis maculis conspersо* 347 c
Auresco, *rubesco* 554 c

B

BAchalarius, *primum in academia gradum adeptus* 676 d
Baldachinum, *umbella quadrata* 66 d
Balsamiticus, *balsamo tinctus* 44 e
Bannum, Bannus, *districtus, jurisdictio* 562 d 604 a
Barca, *navis* 667 d
Basidis, *planta pedis* 173 f
Bauca, *tegula lignea* 602 a
Beatillæ, *argentea operum scriniorum ornamenta* 241 c
Birrum, *clericalis epomis* 292 d
Bladum, *frumentum* 561 b
Bra, *Syriace* filia 32 a
Brandium, *linteum Reliquiarum* 434
Brancha, *ramus* 695 e
Bojæ, *manicæ, vel compedes* 450 d
Buccinare, *animare* 81 f

C

CAlo, *calceus ligneus ferratus* 167 e
Cambire, *permutare* 526 b
Camisia, *Alba sacerdotalis* 312 d
Campiductor *vel* Campidoctor, *in militia quis?* 161 c
Candophorus, *signifer* 190 b
Cantabrium, *panis caninus* 496 f
Cantamen, *canticum* 212 b
Capelatum, chapelet, *serium precatorium* 443 d
Capitale, *cervical* 301 e
Capitula, æ, *Capitulum* 216
Carraria, *vectatio quæ curro fit* 52 b
Cassa, *capsa* 372 c 443 d
Cassetta,

Caſſetta, *capſula* 16 f 64 f
Caſſatus, *fruſtratus* 100 e
Carrucare, *carruca vehere* 617 d
Cathedrare, *in cathedra collocare* 233 c
Cavallaria, *ars equeſtris* 699 d; *equeſtris dignitatis privilegia* 651 c
Circulare, *circumcingere* 304 f
Circumamictare, *amicire* 611 c
Cliſuræ, *montium clauſtra, ſeu anguſtus tranſitus* 188 d
Cloccarium, *campanile* 569 b 570 e
Coccia, *concha in ædificio* 125 b
Coëſſens, *ſimul exiſtens, adſtans* 166 b
Colluminare, *faces præferre* 242 c
Commentor, *commentator, inventor* 108 a
Compeſcitus, *repreſſus* 105 a 108 a
Complexare, *complecti* 554 f
Compulſi, *pro compuli* 223
Concambiare, *commutare* 195 e
Concambium, *permutatio* 526 b
Condoloma, *cruciatus* 52 c
Confalonerius, *vexillifer* 488 d
Confeſſor, *profeſſus Religioſus* 213 f
Converſari, *loqui* 503 f
Cornix, *limbus* 484 b
Corban, *panis ſacrificalis Copticus* 72 e
Coruſcum, *fulgetrum* 52 e
Cotta, *veſtis linea clericalis* 490 e
Crevi, *vidi, conſpexi* 558 c
Cryptella, *parva crypta* 555 d
Cucullarius, *monachus* 103 e
Cuffia, *pileolus* 118 b
Cupula, *tholus eccleſiæ* 70 d
Curtis, *villa* 485 c

D

DApſilitas, *largitas* 100 e
Debatum, *contentio, litigium* 348
Debriare, *inebriare* 85 b; *ſaturare* 284 b
Decapulare, *abſcindere* 174 a
Decibiliter, *decenter* 289
Decretare, *decernere, ſtatuere* 8 d
Decumani, *Canonici Mediol. ſive Minores* 283 c
Defecit, *morbi genus: an* Phthyſis? 144 e
Decimatio, *jus decimæ accipiendæ* 363 c
Dehabere, *carere* 101 c
Depoſitio, *pro* Tranſlatione *dicta* 409 e
Derobare, *prædari* 59 c
Deſcendere, *demittere* 689 d
Detemperatus, *abſque debita temperie* 496 e
Dextri, *menſuræ agrariæ genus,* 366 e
Dilimpidare, *purgare* 375 f
Dioctes, *perſecutor* 608 a
Divalis, *ſcriptum Imperiale* 375 e
Dragones, *milites deſultorii* 447 a
Drungarius, *Præfectus maris* 262 d
Ducillus, *epiſtomium* 505 f
Dupla, *duplex aureus* 656 e
Duplices, *bellica tormenta major.* 575 f

E

EFfectualiter, *efficaciter* 98 a
Effluxus, *elapſus* 504 e
Elementativa, *Tractatio de elementis* 663 a
Emenda, *ſatisfactio* 311 b
Emologatus, *promulgatus* 349 a
Endeticus, *alligatus* 583
Enerviter, *languide* 558 d
Exceſſualis, *excedens* 100 a
Extenſitas, *extenſio* 699 b

F

FAldeſtolium, *ſella plicatilis* 563 e
Famella, *ancillula* 209 a
Famellus, *ſervulus* 212 e
Faſtiditas, *tædium* 102 c
Favilla tenus, *uſque ad favillam* 102 f
Feria annualis, *nundinæ annuæ* 363 b
Ferides, *vulnera* 689 d
Ferri, Ferra, *ferramenta* 491 a 529 e
Fiala *Mozarabibus, nobis operimentum lineum ſacri calicis ad Miſſam* 219 c
Finus, *purus* 656 d
Fivum, *feudum* 76 d
Floreni, *Majoricenſes quales?* 655 f
Follis, *moneta minutiſſima C P.* 194 c
Fotus, *fartus* 555 f
Formitas, *legalitas* 343
Fredum, *mulcta, compoſitio* 363 e
Franquitas, *immunitas* 651 c
Fundatitius, *ad fundationem attinens* 529 d
Fuſteus, *lignens* 343 d

G

GAbuta, *pedum epiſcopale* 313 f
Ganea, *meretrix* 127 c
Galilea, *porticus monaſtica* 226
Gautocus, *arca eleemoſynaria* 567 f
Geminatiſſime, *multipliciter* 690 a
Gerba, *manipulus frugum* 561 b
Gomphus, *uncus* 534 e
Grangia, *prædium* 606 c, 612 b
Guerra, *bellum* 622 f
Guidaticum, *protectio* 729 e
Gulia, *ſcirpus* 138 c

H

HErbaticum, *jus paſcendi* 129 f
Homagium, *juramentum fidei* 651 b
Hyelops Τέλωψ, *oculi vitium* 278 a

I

IConia, *icon, ſtatua* 564 c
Illatio, *Præfatio Miſſæ* 221 a
Imaginare, *formare* 451 e
Immantatus, *inveſtitus* 457 f
Impaſtatus, *paſta incoctus* 135 b
Inbeneficiatus, *beneficium in eccleſia tenens* 518 a
Incandidatus, *albus* 498 d
Incaptus, *non captus* 301 d
Indicatura, *æſtimatio, pretium* 708 a
Indominicata villa, *in dominium data* 363 a
Inexquiſita res, 363
Ingredicium, *jus ingreſſus* 364
Infirmitorium, *valetudinarium* 616 d
Inimicari, *odio habere* 308 e
Injuriare, *injuria afficere* 393 f
Innormare, *informare* 541 b
Inpenſatus, *inexſpectatus* 689 c
Intratus, *ingreſſus* 689 d
Interſignum, *indicium* 627 c
Intenſitas, *intenſio* 699 b
Intonare, *inchoare cantum* 154 a
Inveſtire, *poſſeſſionem dare* 567 f
Invirgulatus, *quod in virgam crevit* 98 f
Invitatus, *non vitatus* 558 d
Iocale, *monile* 443 e

L

LÆtiter, *latitiam ferens* 280 c
Lista, *tenia, limbus* 65 c
Lastra, *lamina* 59 d
Lascopitium, *aromatis genus* 690 b
Latronalis, *ad latrones spectans* 555 f
Lauda, *pars Officii Gothici, Laudes Responsorium* 219, 216 a
Laudes *vel* Leudes, *mulcta pecuniaria: item subditi* 76 d
Licentiatus, *dimissus* 610 d 618 c
Linguagium, *lingua* 662 a 663 e
Livereum ferreum, *instrumentum fossorium* 59 d
Logotheta, *magister rationum* 262 c
Lumbare, *cingulum* 557 a
Lupanare contubernium, *meretricium* 87

M

MΑγκλάβιος, *clava manualis* 277 a
Macignus lapis, *lapis molaris* 377 e
Magana, *machina* 352 f
Mainburdium, *tutela* 363 e
Mansitare, *frequenter manere* 98 e
Mansum, mansus, *prædium* 363 d 485 c 518 b 561 b
Mantellus, *pallium* 613 c
Manufollia, *chirothecæ* 557 b
Martyrizare, *cruciare* 615 a
Massa, *prædium, villa* 36 f
Massaricius, *villicus* 481
Masignum saxum, *Saxum vivum* 64 e
Matricularius, *custos matriculæ eleemosynariæ* 556
Meretricarius, *meretricius* 127 b
Meliorare, *melius reddere* 107 b
Mensale, *mappa* 392 b
Mento, onis, *mentum* 399 b
Mercatus, *nundinæ* 363
Miliarisium, *pars duodecima numismatis* 194 c
Minutatus, *minutim fractus* 167 a
Ministralis, *Minister Principis* 526 c, 528 e
Ministeriale, *apparatus ad Missam* 199 b
Missæ, *orationes sive collectæ* 217 e
Momentana, *libra* 438 d
Morghengaba, *donatio matutina, facta novæ nuptæ post primam noctem* 366 b
Murator, *faber cæmentarius* 59 d
Mutuatim, *vicissim* 44 d

N

NOnnus, *monachus* 607 e
Novationes, *novalia* 485 c

O

OBedientiarius, *Præpositus Canonicorum S. Justi Lugdunensis* 345 d
Obtinentia, *impetratio* 102 d
Occipitale, *occiput* 689 e
Oculatim, *visibiliter* 237 a
Ocrudatæ vestes, 314 c
Offerentium Missale, *apud Muzarabes* 219 c
Operarius, *edituus* 679 d
Operculus, *operculum* 146 f
Ordinamentum, *ordinatio* 702 c
Oramen, *oratio, precatio* 103 a
Ormusinus pannus, *vulgo* Armoizyn, Ormusii, *confectus ex serico* 71 e
Oscillum, *osculum* 211 d
Ossum, *os* 71 a

P

PAratæ, *Hospitia publicitus danda* 363 e
Parator, *vestiarius* 689 c
ad Partem, *seorsim* 10 d
Parvissimus, *admodum parvus* 125 347 f
Partitæ, *sententiæ Senatoriæ* 650 a
Patarini, *Pontificii, ab Henricianis sic contemptim nominati, & eorum factio* Pataría 310 e
Pavo, *rheda muliebris* 534 c
Pausare, *quiescere* 318 b
Pecia, *particula* 522 b
Περατεῖον, *regio C. P. trans Peram* 192 a
Perdonare, *condonare* 451 e
Periconium, *grana species* 463
Perseitas, *facultas per se subsistendi* 706 b
Perventus, *qui pervenit* 66 c 490 e f 657 e
Physicus, *medicus* 615 a
Pilcatoría, *jus piscandi* 363 c
Pisticus, *fidelis* 436
Pitantia, *portio* 613 c 614 b
Placitum, *sententia judicis* 485 d; *conventus Principum* 565 e
Plateaticum, *tributum mercibus transvehendis impositum* 129 e
Platonia, *pavimentum* 437 c
Plaza, *vectigal* 129 e
Plenariter, *plene* 502 e
Pœnitudo, *pœnitentia* 103 b
Porterius, *portitor, latro* 722 c d
Possificare, *facere potentem* 705 d
Posthumare, *supervivere* 239 a
Postergare, *postponere* 328 c
Post-Pridie, *oratio ante Consecrationem* 221 f
Principare, *principatum tenere* 70 d
Precaiba, *fundus ad vitam precario concessus* 370 d
Precula, *precatiuncula* 212 c
Præsentialis, *præsens* 99 a
Principare, *dominari* 522 f
Procinctus militiæ, *copiarum progressus* 51 f
Prodeundus, *prodiens* 47 a
Prosellus, *pars Officii Canonici, diminutivum à* Prosa 91 e
Protersum, *an* Umbella? 311 e
Protospatharius, *Princeps custodum corporis Regis* 262 d
Proximare, *appropinquare* 167 d
Psallendum, *nobis* Graduale, *pars Officii Mozarabici* 218 f
Pungitivus, *pungens* 612 b

Q

QUartisina, *Pensio quarta partis* 485 c
Quatisonium, 485 b
Quatuor bina, *octo* 471 c
Quilata, *scrupulus auri* 656 d

R

RAupa, *supellex* 667 d
Recidivare, *recidivam pati* 582 c
Recolorare, *iterum tingere* 616 c
Regiæ, *portæ primariæ* 201 c
Remiger, *remex* 44 a
Repatriare, *redire in patriam* 504 b
Ressortum, *Districtus judicis* 343 c
Restis, *census ex piscatu solvendus* 182 c

Reverſare, *reducere* 566 e
Ritratus, *an Intratus?* 485 b
Ripalia, *ripæ* 485 c
Riſcus, *cavernula* 447 b
Ripaticus, *ripæ intendens* 363 e
Rogítus, *inſtrumentum notariale* 62 c
Romenſis, *Romanus* 222 c
Roſcus, *laurus ſpinoſa* 611 a
Roſtrum, *os, vultus* 209 f 211 f
Rotaticus, *qui præeſt rotæ* 363 b
Ruinare, *deſtruere* 519 f
Ruſtis, *ruſticus*, 276 c

S

SAbanus, *linteum baptiſmale* 381 c
Saccea tela, *pannus ex cannabe ad ſaccos conficiendos* 153 a
Sagma, *ſarcina* 392 c
Salvamentum, *tutela* 175 f
Samma olei, *vas olei* 526 f
Scammellum, *ſcabellum* 394
Sceleroſus, *ſceleratus* 605 b
Scholarii, *milites Prætoriani CP.* 193 a
Scirides, *machinæ bellicæ* 304 f
Scopare, *virgis cædere* 292 e
Scurrones, *ſcurræ* 233 f
Seceſſus, *remotus* 297 d
Sellæ curules eburneæ, *quales Romæ* 457 b
Sentítus, *odore perceptus* 690 e
Seriatim, *per ordinem* 232 d
Serioſitas, *gravitas morum* 501 a
Sicla, *officina monetaria* 656 f
Sinſtrare, *ad ſiniſtram gradi* 242 b
Solennis, *venerabilis* 502 c
Spatharius, *enſifer* 277 c, *hinc* **Spatharocubicularius**, *ibidem*
Specialitas, *perſona* 98 d
Spermologus, *prædicator verbi* 565 c
Squinantia, *angina* 328 e
Strada, *via* 575 a
Stropha, *fraus* 382 d
Suppedare, *ſubjicere* 44 b
Suppeditare, *ſuppetere* 100 b
Sutana, *interior tunica* 153 a
Suſtentus, *toleratus* 348 f

T

TAllonarium, *pecunia ex vectigalibus collecta* 485 b
Tenimentum, *poſſeſſio* 19 e
Tertiolus, *moneta quædam Mediolan.* 290 d
Teſte, *adjectivum neutrum* 107
Tonitruus, *tonitru* 560 b
Torchia, *fax* 65 a
Tormentari, *cruciari* 320 c
Totaliter, *integre* 502 e
Travertinus lapis, *Tiburtinus* 377 e
Trenſenarium, *tricenarium* 569 f
Triniſſimus, *maxime trinus* 705 a
Turchinus, *violaceus* 70 e
Tyrocinium, *ſtipendium* 292 c

V

VEctorium, *vehiculum* 565 c
Venatus, *venis diſtinctus* 490 f
Veruit, *veritus eſt* 216 f
Virgarius, *virgam ferens* 690 d
Virgeus, *vimineus* 556 a
Viſura, *inſpectio* 689 e
Volta, *fornix* 348 d 562 f
Urbanus, *civis* 485 e
Urbicaria Regio, *territorium urbis* 12 c

Z

ZEtarium, *triclinium* 435 c
Zibetum, *odoramenti genus* 690 b

INDEX MORALIS

A

ABbas *irreligioſus*, *Aymericus* 564 bc
Acetum *bibit ad carnis macerationem S. Guilielmus*, 116 d
Adoleſcentia *pia S. Guilielmi*, 115 a
Ob Adulterium *punitũ, occiduntur Principes Willelmus & Hartwicus, filii B. Hemmæ.* 508 bc
Agapæ *Chriſtianorum: earum Origo* 471 c ſeq.
Altaria *reconſecranda, monet apparens S. Petrus* 464 f
Amor *erga Deum ſemper creſcere poteſt*, 732 a **Amor** *in Deum B Raymundi Lulli* 733 e f ſeq.
Angelus *ad orationem vocat S. Heimeradum, per ſcintillam ignis*, 392 a b: *monet Carolum Martellum de quærendis Reliquiis S. Salvii*, 202 b c. **Angeli** *S. Ladiſlao prænuntiant victoriã*, 320 f *eumdẽ comitantur & defendunt in prælio*, 322 b: *ſub ſpecie cervorum locum demonſtrant ædificandæ eccleſiæ*, 321 f: *Eccleſiam conſecrant*, 182 a. *Apparent inſtar ardearum albarum Joanni à Nusko*, 125 c: *Viſitant S. Maxentium recluſum*, 171 d, *qui inter eorum cantus moritur*, 173 b: *Viſitant ſub diverſis ſpeciebus S. Theobaldum*, 594 f: *In cælum deferunt animas Martyrũ* 165 f
Apoſtolus. *Vide* **Converſio, Zelus animarum.**
Apparitio. Apparet *Chriſtus S. Guilielmo.* 121 f ſeq. *S. Petro, eumq; ad Crucem ſubeundam hortur* 428 a, 432 e. *Crucifixus* apparet *B. Raymundo Lullo, peccantemque terret & convertit*, 661 de. Apparet *S. Joannes Baptiſta, jubens fundari Carthuſiam in Seitz* 528 b c ſeq. Apparent; *S. Potamiena, & inter plures convertit S. Baſilidem* 357 a; *S. Rupertus, S. Erendrudem ad cælum vocans* 581 c; *B. Hemma, unguento ſanans infirmum*, 502 b c; *S. Heimeradus*, 395 a; *S. Sampſon, cum SS. Coſma & Damiano, adhibita ſectione hydropicam ſanat* 277 d e; *incendium extinguit* 271 e; *infirmum curat*, 272 b c; 273 d e f; *item alios*, 276 a b c. *negligentem infirmarium punit*, 274 b; *& alterum non reddentem votum* 275 d e. Apparens *S. Heimeradus, monet ſepulcrum ſuum pie viſitandum*, 394; *S. Adalbertus monet Reliquias ſuas elevandas*, 101 a; *S. Theobaldus transferendas, & eccleſiam exſtruendam*, 599 c d; *S. Maximus jubet furtum eccleſiæ ſuæ reſtitui*, 52 a **Apparitiones** *S. Petri variæ* 463 e f; *ſanatam infirmam monet colere B. Emmam* 502 c d. **Apparentes** *SS. Wernherus & Emma, Deiparam*

apparentem *interrogant de morte Ottonis Episcopi* 501 e ſeq. Apparet *S. Febronia quotannis in feſto ſuo* 33 d. Apparet *B. Arnulfus inſtar pueri, veſte candida & purpurea indutus, ob innocentiam & pœnitentiam* 630 f. Apparet *Sanctorum Proceſſio cum multo lumine* 238 f. Apparet *S. Guilielmus adhuc vivens infirmæ, eamque ſanat* 122 c; *& invocanti ſe S. Joannes Epiſc. Gothiæ* 193 c. *Vide*, Angelus.

Aqua *in vinum converſa invocatione S. Guilielmi*, 126 b: *ſimili* aqua *ſanatur infirmus, apparente S. Maxentio* 174 b c

In Arbore *vitam anachoreticam ducit S. David* 177 b

Ariditas *ſpiritualibus in exercitiis depulſa invocatione B. Emmæ* 514 e

Avaritia, *diſſidium & invidia invadunt Eccleſiaſticum occaſione oblationum*, 389 e: *à Raptore ornamentorum ſacrorum occiditur S. Salvius Martyr*, 199 e ſeq.

Aves *ad S. Maxentii familiariter advolant*, 170 f; *paſſeres ſibi moleſtos, miraculoſe pellit S. Tygris*, 75 a

Aula *S. Henrici Imp. virtutis ſchola* 507 d

Auſteritas vitæ *S. Guilielmi*, 115, b c d e, 116 c, 117 b f: *S. Davidis*, 177; *S. Anthelmi*, 229 b. *Vide* Mortificatio, Pœnitentia.

B

Baptiſmo *puerum à lepra mundat S. Joannes Ep.* 194 a. *In* Baptiſmo *infans ſeptem menſium fidem profitetur*, 170 f ſeq. Baptiſmus *ſanguinis*, 13 f

Beſtia *Reliquias S. Salvii veneratur* 201 e: *in* tauri *cornibus lampades miraculoſè fulgent*, 202 a: Porcos *grunnire prohibet B. Arnulfus, illique obediunt*, 617 e f. Beſtiæ *obediunt S. Guilielmo*, 117 e; 119 f, 124 d: *eo jubente* lupus *ſupplet vices aſini, in ſecundis oneribus* 119 f. Lupus, *nomen Monaſterio facit* 528 c. *Vide*, Avis, Cerva.

Blaſphema *punitur*, 505 d: *item* blaſphemus *in S. Ladiſlaum* 318 f; *in S. Babolenum, nolens celebrare feſtum tranſlationis ejus*, 182 e f; *in S. Arialdum, pœnitens ſanatur*, 303 a; Blaſphemi *in S. Martialem puniti*, 561 b c, *& in S. Heimeradum*, 393 f ſeq.

Bufones *quidam evomit miraculoſe*, 109 b c: *ſub ſpecie* Bufonis *apparet dæmon; & projectus in ignem uritur*, 797 e

C

Cæli *gloriam in ecſtaſi contemplatur B. Arnulfus*, 620 c ſeqq. *in* Cælum *Angeli deferunt Martyrum animas*, 165 f

Calumniam *& carcerem paſſus ex invidia S. Adeodatus, à Deo defenditur* 260 e f ſeq.

Camelum *per foramen acus tranſire faciens S. Thadæus, ditem convertit*, 157 f

Campanæ *ultro ſonantes ad honorem S. Euroſiæ*, 88 c

Canonici *ex pietate fiunt Monachi*, 563 b

Cantus, *quoad numeros laſcivi, quamvis verba pia, non ſunt in Eccleſia permittendi*, 735 f. *Vide*, Muſica.

Captivi *liberati per S. Eligium & S. Martialem*, 560 b. Captivos *oratione liberat S. Joannes Epiſc.* 293 e f

Caput *à corpore abſciſſum, locutum narratur*, 47 e

Caritas *erga proximum B. Erendrudis*, 581 a b. *B. Arnulfus pauperibus & peccatoribus compatitur* 616 ſeqq.

Caro. *Vide*, Jejunium.

Caſtigatio *corporis, B. Arnulfi*, 610 d ſeqq. *S. Theobaldi*, 597 a. *Vide*, Auſteritas, Mortificatio, Pœnitentia.

Caſtitas *B. Raymundi Lulli*, 735 f. Caſtitatem *ſolicite ſervat S. Arialdus*, 293 b: *conſpectum puellarum fugit juvenis*, 281 f: *ad ſedandos carnis ſtimulos S. Heimeradus vepribus & aquis ſe immergit*, 390 f, *Deformari corpus ſuum petit amore* caſtitatis *B. Salomæ, & exaudita viſum amittit*, 496 c d. *Vide*, Virginitas

Cathedræ *S. Petri ſolennitas*, 459 b c ſeq. *Vide*, Reliquiæ.

Cereus *Paſchalis, conflagrante eccleſia, manet illæſus*, 390 e. Cerei *miraculoſe non imminuti, qui arſerant coram Reliquiis B. Raymundi Lulli*, 679 f ſeq.

Cerva *lac præbet ſitienti* 51 c

Chriſtianum *nomen reveretur quidam adhuc Ethnicus*, 13 a b

Cibos *ſuper ſepulcra ponendi ritus* 472 f ſeq.

Clericorum *perverſam vitam palam reprehendit S. Arialdus* 282 a b ſeq.

Colloquia *pia SS. Joannis Pulſani, & Guilielmi*, 121 e f: *item S. Maxentii* 170 c

Columba *apparet ſupra corpus S. Pecinnæ defunctæ, & ſepulturæ locum demonſtrat* 86 f, 87 d

Communio *ſub una ſpecie*, 72 b e. Communione *ſanatur infirmus puer*, 554 f ſeq. *dæmon fugatur* 628 b c

Concio. *Vide*, Prædicatio

Confeſſio. *Pœnitentes benigne excipit S. Anthelmus* 235 d: *peracta* Confeſſione *peccatorum, ſanatur infirmus* 506 b

Conformitas *cum voluntate divina B. Raymundi Lulli* 735 e

Conſtantia *SS. Martyrum Joannis & Pauli*, 159 f ſeq. *Criſpi, Criſpiniani & Benedictæ*, 258 c e; *S. Arialdi*, 296 e f, 298 c f, *S. Papii*, 361 a; *S. Pelagii*, 207 b e ſeq. *S. Potamienæ & aliorum*, 356 e; *S. Medici*, 8 f ſeq. *S. Lupercii, quem confortat Deus per apparitionem* 352 c; *S. Vigilii, qui idolum evertit*, 167 a; *S. Febroniæ, nolentis fugere tempore perſecutionis* 21 e ſeq. *Vide* Fides.

Contentione *de vino ortâ, hoc inſtar caſei coagulatur*, 194 a

ad Converſionem *paganorum iturus S. Egbertus, prohibetur divinitus, mittitque pro ſe S. Willebrodum*, 98, a b. *Ad* Converſionem *Saracenorum ſe præparat B. Raymundus Lullus*, 661 f ſeq. *ad eam neceſſariâ ſcientiâ inſtruitur, & libros ſcribit*, 663 a b ſeq. *in eaque prudenter & zeloſe laborat*, 664 e f ſeq. 671 c d *Vide*, Zelus animarum. Peccator.

Corpus *incorruptum S. Arialdi*, 299 c d ſeq. Corpus *S. Baboleni, juxta eccleſiam ſepultum, in eam miraculoſe cum ſarcophago tranſfertur*, 181 f

ad Crucem *ſubeundam Chriſtus S. Petrum invitat*, 428 a, 432 e; *idem* Crucifixus, *encomium* Crucis *proloquitur*, 428 c. Crucis *imagine B. Albertus Maramaldus tumultuantes ſiſtit, & ſatellites ad ſe capiendum miſſos cohibet*, 151 d. Crucis *ſigno fugatur dæmon*, 594 e; *ſic fugandum docet S. Heimeradus*, 393 e; *qui illo reſuſcitat mortuum gallum gallinaceum*, 392 f. Crucis *ſigno morbos curat S. Anthelmus*, 235 ſeq. *miracula patrat S. Vigilius*, 165. Crucis *ſigno & Baptiſmo puerum leproſum ſanat S. Joannes*, 194 a. Crucis *ſigno & pane benedicto multos ſanat S. Maxentius*, 272 c d

D

DÆmon *timet adventum S. Vigilii*, 167 b; *martyrium SS. Joannis & Pauli divulgat*, 160 e; *fœtorem emittit*, 797 f; *somnum turbat*, 594 e; *sub specie bufonis apparet*, 497 e; *ad suicidium hominem impellit*, 467 c; *misere vexat monachum monasterio egressum*, 395 a b c; *vexat B. Judith*, 497 c. *Puerum, à matre sibi devotum, rapit*, 583 b c; *fabulose narratur S. Antidium Romam tulisse, ac retulisse Vesontionem*, 45 b c seq. Dæmones *à se infirmo abigit Abbas Isembertus, & convalescit* 571 a; Dæmon, *orationem contra obedientiam suadens, contemnitur à B. Arnulfo: huic cum eo luctatur, subactum verberat, signo Crucis fugat*, 622 a b c; Dæmon *aquaticus lavantem se excæcat*, 559 f

Dedicationum *Ecclesiarum antiquitas*, 469 d seq.

Detrahens *S. Joanni Episcopo punitur*, 194 a.

Deus *panem præbet pauperibus peregrinis* 596 d; *præservat mirabiliter B. Landulfum à veneno, & S. Arialdum à damno rei temporalis*, 284 c d seq. *In penuria prospicit S. Joanni Hispano*, 144 d.

Disputatio *S. Petri cum Simone Mago*. 425 b c d.

Divitem *convertit S. Thadæus, camelum per foramen acus transire faciens*, 157 f. Divitias *respuit S. Deodatus*, 261 a, *& S. Sampson*, 269 f

Doctrina. *Piam instructionem intermittens febri corripitur*, 623 d e f.

E

IN Ecclesiis *dotandis liberalitas miraculose remunerata*, 140 f: *erga eas munificus S. Laaislaus*, 318 c d, 323 a, *& B. Hemma*, 501 a b; *ejus munificentia miraculo probata*, 510 a d. Ecclesiasticis *bonis injuriosa, punitur*, 584 e; *eademque dissipantes* 107. *Pro* Ecclesiastica *immunitate laborat, eique injurios excommunicat S. Anthelmus*, 234 c d seq. Ecclesiam profanare. *Vide*, Sepulcrum.

Educatio *S. Febroniæ in monasterio admodum pia*, 19 d: *B. Hemmæ & filiorum ejus*, 507 c d, 508 b.

Eleemosynis *deditus, S. Theodechildis Reg.* 371 f 372 b; *SS. Joannes & Paulus*, 159 f, 160 c; *S. Cassius*, 487 a; *S. Anthelmus* 228 d, 229 e, 235 e; *S. Heimeradus verbo & exemplo* eleemosynas *suadet*, 391 a b: *ex* Eleemosynis *sibi datis largitur etiam aliis* 388 e. Eleemosynæ *collectæ convertuntur in rosas* 525 e; *datæ pauperi ab eodem, deferuntur in cælum*, 51 e. *Mortuum se fingens, ad extorquendam à S. Oduino* eleemosynam, *moritur, & à Sancto resuscitatur* 149 f. *Vide*, Pauper.

Episcopatum *invitus suscipit S. Anthelmus*, 232 d seq. Episcopales *Virtutes S. Prosperi* 55 f; *S. Deodati*, 261 b; *S. Cassii*, 486 e f; *S. Dicentii*, 91 f; *S. Antidii*, 42 f

Eremitarum *virtutes imitatur S. Theobaldus*, 596 c; *& vitam* eremiticam *ducit* 597 a; *eamdem amplectitur ejus mater*, 595 b

In Eucharistia *apparet Christus B. Benevenuto*, 328 d. *Serpens, qui* Eucharistiam *arroserat, jubente Angelo manducatur*, 72 b. *Vide*, Communio.

Excommunicatus *Archiepiscopus Mediolanensis, causatur* excommunicationem *cedere in dedecus suæ Ecclesiæ, & ita arma civium contra suos accusatores concitat*, 295 d e; seq. *S. Anthelmus ab* excommunicatione *absolvit Principem pœnitentem, eique benedicens filium nascturum prædixit*, 236 e.

F

FEstum *violantes puniuntur* 52 b c d e, 109 f. *Ideo punitus quidam, sanatur pœnitens* 585 b, Festum *violantis manus contracta à S. Maxentio sanatur*, 172 e; *item alterius*, 173 e; *& aliorum quatuor*, 174 a.

Fides *B. Raymundi Lulli*, 732 b c. *Idem fortitudine magna Saracenis* fidem *prædicat & multa ab illis patitur*, 678 a b c, 666 e f, 672 a f *Vide* Baptismus.

Filiorum *cædem, ob causam piam, fert patienter B. Hemma*, 508 c d. *Vide*, Educatio.

Fœtor *diabolicus*, 797 f

Fons *miraculosus S. Adelberti*, 101 b, 102 c. Fontem *elicit S. Petrus Confessor*, 579 f, *& S. Maxentius* 171 f seq. *Sanguis Martyris aperit venam* fontis *miraculosi*, 149 f

Fornicaturi *in templo S. Martialis, miraculose ejiciuntur*, 553 e

Frigoris *patiens B. Arnulfus*, 615 a, *B. Salome*, 496 f

Fur *sacrilegus miraculose punitur*, 174 e; *alius sic punitus, facta restitutione sanatur* 52 a. Fures *sacrilegi miro casu detecti* 444 b c 555 d e f. Furtum *absconditum detegit S. Heimeradus; & fur punitur* 392 c d. *Res* furtiva *domino adjudicatur miraculose, ad sepulcrum S. Ladislai*, 319 a; Furtivum *ca eum comedere volens, digitos sibi rodit*, 100 e f.

H

HOmicidium. *Barbarus occidere volens S. Maxentium, rabidus semet necat*, 172 c e, *Venator percutiens & vulnerans S. Guilielmum, à demone invaditur*. 123 a b, 124 b c

Hospitalitas, *à fabro pie exercita*, 115, *& à S. Gallicano* 38 e, Hospites *adventuros prædixit S. Theobaldus, eisque vinum procurat*, 597 b c

Humilitas *B. Raymundi Lulli* 736 b; *B. Arnulfi*, 618 a, *pœnitentiam inculpate accipientis eaque lætantis* 618 c; *S. Gallicani Exconsulis, peregrinis inservientis* 38 e; *S. Theobaldi miracula nolentis patrare* 597 c; *S. Maximi, miraculum à se factum dissimulantis* 51 a; *S. Sampsonis, miraculosas curationes scientiæ suæ medicæ adscribentis* 266 c, 269 d e f; *S. Anthelmi, laudari fugientis* 236 a; *S. Simonis anachoretæ, famam sanctitatis fugientis* 110 e

I

IDola *contemnit S. Lupercius* 352 b; *comminuit S. Marcellus, & dæmonia fugat*, 477 f

Jejunium *Eccles. rigide servat S. Arialdus* 293 c

Jejunium *severum B. Arnulfi* 614 a seq. *S. Maxentii Recluſi* 171 d e; *S. Theobaldi* 594 c, *& quarumdam Sanctimonialium* 125 e. Jejunium *& Vigilias servandæ virginitati adhibet S. Febronia* 19 f. Jejunando *morbum contrahit S. Joannes Carthusianus* 144 e. *Qui carnes ferunt in montem Virginis, aut ibi comedunt, puniuntur* 135 b. *Non* Jejunandum *tempore Paschali* 293 c

Ignis *miraculose extinctus per S. Guilielmum* 126 d; *qui rogum citra adustionem ingressus, meretricem convertit* 127 d e f. *S. David prunas coram Imperatore manibus tenet illæsus* 177 b. *Ferrum candens illæsus tractat S. Lupercius* 351 c. Ignis *judicium contra Simoniacum* 313 a; Incendium *extinguit apparens S. Sampson* 271 e

Imaginum *sacrarum cultum tuetur S. Paulus Papa I* 379 c;

379 c; *pro eodem decertat S. Joannes Ep. Gothiæ* 191 d e. Imaginem *S. Petri venerantium devotionem ridens, punitur* 434 f
Impudicitia *Neronis, causa persecutionis in Christianos* 423 e. *Insanus amor mulierum B. Raymundi Lulli* 669 c d, 675 a b. *A Clericis incestis multa patiuntur SS. Landulfus & Arialdus; sed à Deo præservantur, hic ab injuria in bonis temporalibus, ille à morte intentata* 284 b c seq. *Adulterum Presbyterum, ab altari vi avellit S. Arialdus,* 302 b c. *Concubinatus Sacerdotum punitus per B. Henricum Episcopum Olomucensem* 142 e f seq. *Concubina Presbyteri reprehenditur ab S. Heimerado* 389 e. *Fornicaturi in templo S. Martialis inde miraculose ejiciuntur* 553 e. Impudici *traduntur dæmonibus vexandi* 560 f, 561 à. *ad Impudicitiam tentatus B. Arnulfus fugiendo vincit,* 610 a. *Vide* Ignis.
Indulgentiæ *à pluribus simul Cardinalibus* 523 b
Infirmis *negligenter ministrans nosocomus, à Sancto Patrono nosocomii apparente, verberibus excipitur,* 275 b. *Vide* Morbus.
Inimicis *ignoscit & ignoscendum docet S. Arialdus* 296 a b: *percussorem suum à dæmone liberat S. Guilielmus* 123 a b c d.
Injuriosus *in S. Heimeradum punitur,* 390 b c d; *item alius* 392 e
Innocentia *S. Adeodati Episcopi, calumniam & carcerem passi, à Deo defenditur* 260 e f seq.
Insidiæ *Conradi Principis in B. Henricum Olomucensem Episc.* 142 d e. *Vide* Proditor.
Invidia *hominem in furias agit* 124 a b: invidiam *contemnit S. Maxentius* 170 b c. *Vide* Innocentia.
Ad Judicium *Dei provocat persecutorem suum S. Joannes Episc.* 191 f
Judicium *temerarium Regis Totilæ de S. Cassio, miraculo corrigitur* 486 c
Jurare *non vult S. Basilides* 356 f: Jurans *bonum opus aliquod se vivo non faciendum, statim post moritur* 183 b c. *Vide* Perjurium.
Justitia *rara parentum S. Arialdi* 281 d

L

Lacrymarum *donum S. Anthelmi* 229 b 233 d; *S. Cassii* 487 a; *B. Arnulfi* 619 c
Lampades *miraculose accensæ in exequiis S. Anthelmi* 237 a. *Pontifex morte punitur ab apparente S. Petro, ob venditum balsamum, quo nutrienda erat* Lampas *ad suum altare,* 464 c
Lapidibus *impressa vestigia genuum in iis flectentium SS. Petri & Pauli* 432 b c d e
Laudem *& invidiam fugit S. Maxentius* 170 b c
Lecti *duritiæ S. Theobaldi* 594 d
Lepus *nomen monasterio facit.* 528 e
Ob Litem *juste diremptam occiditur S. Oduin.* 149 f
Lumen *miraculosum indicat absconditas Reliquias* 201 f seq. 299 c; *præsignat prolis futuram sanctitatem gravidæ matri S. Arialdi* 281 f
Lupus *asini vices supplet in ferendis oneribus jubente S. Guilielmo* 119 f

M

Magica *miracula Simonis,* 425 c d; *S. Petri cum eo congressus* 414 a seq. *Vide,* Dæmon.
Mansuetudo *S. Adelberti,* 98 d e; *S. Pauli Papæ I,* 379 c
† Maria V. *Apparet B. Arnulfo, & filium amplexandum offert,* 618 d: *hujus erga illam, sæpe ipsi apparentem, devotio: idem ejus gaudia sæpe contemplatur* 619 d e f seq. Maria *mortem Ottonis Episcopi prædicit, & moriturum læto animo esse jubet, ei se adfuturam promittens,* 502 a
Ad Martyrium *se pie præparat S. Pelagius* 207 c d; *ad illud animatur S. Febronia,* 22 c seq. *intrepideque ad agonem procedit,* 25 d e f; *& fortiter martyrium subit,* 26 a b seq. *Ad* Martyrium *à Christo vocatur S. Luceia Virgo, quam eumdem comitatur Rex Ethnicus, futurus* Martyr, 13 d e. Martyrum *animas in cælum deferri videns S. Vigilius, & ipse ad* Martyrium *incitatur,* 165 f: *hujus adventum dæmones pavescunt,* 167 b. Martyris *sanguis aperit venam fontis miraculosi,* 149 f: *in* Martyrem *ab Ethnico exhibita humanitas,* Martyrio *remuneratur,* 356 f seq. Martyres *habiti, qui pugnantes contra Saracenos occubuerunt,* 81 b seq. Martyrium, *Baptismus sanguinis* 13 f
Mater *S. Theobaldi cum filio vitam eremiticam amplectitur,* 595 b, 597 d
Matrimonium. *Conjuges pii, Wilhelmus Comes & B. Emma,* 507 e f: *hæc mortem mariti patienter fert* 509 c. *Patrem & fratres Carthusiam ingredi suadet S. Anthelmus,* 230 c. *Vide,* Proles.
Matutinis *devote interest B. Arnulfus,* 609 f
Medicinam *edoctus S. Sampson, gratis servit pauperibus* 266 c Medicorum *fallacias* 267 f *Eorum patroni SS. Cosmas & Damianus* 277 d e
Misericordiæ *opera exercet mater S. Arialdi,* 281 e; *& S. Paulus I Papa, etiam noctu,* 379 c; *S. Ladislaus cohibet suos à cæde fugientium, ut animas infidelium salvet,* 324 e f. *Vide,* Hospitalitas, Infirmus, Eleemosyna, Pauper.
Missam *quotidie celebrat S. Cassius, pie lacrymans* 487 a, *S. Heimeradus, exstaticus celebrat à mane usque ad vesperam,* 393 a b. *Ad* Missam *mire devotus S. Anthelmus,* 239 b, 233 d.
Missæ *sæpe interest B. Arnulfus,* 609 f. *S. Syrus supra Hostiam videt dexteram Dei fulgidam,* 481 d. Missam *celebrando infirmum sanat S. Theobaldus,* 597 c. *Præfationes* Missales *propriæ antiquæ de SS. Apostolis Petro & Paulo,* 467 d seq. Missarum *tricenarium pro defuncto,* 569 f. *S. Emma dolet se Missam interturbasse, ejulando ob eadem filiorum,* 508 c d
Modestia *S. Pauli Apostoli conciliat aspicientis benevolentiam,* 422 c
Monasterium *ex divina revelatione fundandum curat B. Arnulfus,* 623 a b c; *aliud fundandum divinitus cognoscit, & fundatorem confirmat,* 628 d e. *S. Joannes Baptista fundari jubet monasterium Carthusianorum* 528. Monachi, *mutata veste facti Canonici, peste correpti, omnes una nocte moriuntur,* 563 c Monachum *egressum monasterio misere vexat dæmon,* 395 a b c. *Vide* Religio.
Mons *arenosus, precibus S. Adalberti ab ejus oratorio removetur,* 100 f
Morbus, *à multitudine bufonum in corpore existentium causatus,* 109 b c. Morbus *ad purgandam animam necessarius,* 629 a. *Pro infirmo orare renuit S. Theobaldus, quod morbus immissus esset à Deo; postea tamen Missam celebrans eum sanat* 595 a. *Ob* morbum *patienter toleratum, arbori floridæ comparatur S. Anthion,* 179 c
Mortem *desiderat B. Arnulfus,* 630 c d; *suam prædicit S. Guilielmus,* 130, 131 b; *& S. Joannes Episc.* 191 f; *suam & sororis suæ S. Rupertus,* 580 c. *S. Maxentius suâ prædictâ inter Angelorum cantus* moritur, 173 a b Moritur *libenter S. Sampson,* 270 b c; *in templo S. Guilielmus,* 132 c;

132 c; *Pie S. Tygris* 75 f. mortis *dies prædicitur à Deipara Ottoni Episcopo; cui* morienti *se adfuturam promittit*, 501 e f seq. *B. Emma* mortem *mariti fert patienter*, 509 c; *& filiorum cædem ob causam piam*, 508 c d. Mors *S. Ladislai Regis publice lugetur per triennium* 318 e. *Cum* mortuis *& sepultis noctu loquitur S. Joannes Episc.* 193 f, Mortuum *se fingens ad extorquendam eleemosynam à S. Oduino, revera moritur*, 149 c. Mori *infeliciter solent persecutores Christianorum*, 30 c

Mortificatio *B. Raymundi Lulli*, 736 c d. *S. Heimeradus ex desiderio patiendi, canes & pauperes in se concitat*, 388 c d; *Abbatem etiam & Monachos, quorum jussu flagellatur* 389 a b c; *uti etiam jussu B. Meinwerci & S. Cunigundis* 389 f seq.

Ad mundi *contemptum se aliasque excitat B. Salóme* 495 b c seq.

Musicæ *imperitus, miro successu Alleluja canit S. Heimeradus*, 391 c

N. O

NUpides *incedit S. Arialdus* 301 f

Nuptias *celebrari vetat tempore clauso S. Arialdus*, 288 f

Obedientia *B. Raymundi Lulli*, 736 a; *B. Arnulfi*, 618 f, *qui omissa oratione ex obedientia dormit, frendente dæmone*, 621 f seq. *Jussi à Deo habitationem mutare, S. Guilielmus & S. Joannes Avellinus, vident cellas suas igne cælitus immisso comburi*, 122 c d

Odor *suavis & miraculosus ex sepulcris S. Prosperi*, 56 c, 58 c, *& S. Pecennæ* 87 e; *ex Corpore S. Arialdi* 300 d, *S. Ladislai* 318 f; *ex Reliquiis S. Anthelmi*, 241 a; *B. Raymundi Lulli*, 689 f; *& aliorum Sanctorum*, 346 b. Odor *suavis in cubiculo B. Raymundi Lulli quotannis percipitur* 690 b c d e

Officium *ecclesiasticum decore celebrandum curat S. Arialdus*, 288 f. *Mozorabicum* 215 seq. *Vide*, Matutinum

Oleum *miraculosum fluit è sepulcro S. Sampsonis*, 273 f seq 277 e; *ex mausoleo S. Babolemi fluere solitum sistitur ob iracundam sacristæ imprecationem*, 182 c d

Orationi *assidue vacat S. Maxentius*, 171 d; *in* oratione *pernox B. Salóme*, 496 f; *S. Theobaldus*, 592 d; *S. Guilielmus*; 117 f. *Cella S. Davidis noctu* orantis *ardere visa* 177 d e. *SS. Guilielmus & S. Joannes Avellinus de nocte orant, de die eundo se fatigant*, 121 f. Oratio *assidua B. Arnulfi*, 619 a; *& ob omissam* orationem *ex somnolentia, stat sub stillicidio* 609 f; *rationem jocosam dat, cur noctu potius quam de die* oraret, 614 d. *S. Ladislaus* orans *à terra levatur cum multo splendore, & annonam periclitanti fame exercitui impetrat*, 318 b c. Oratione *captivos liberat S. Joannes Ep.* 193 e f; *montem removet S. Adalbertus*, 100 f; *S. Tygris Reliquias S. Joannis Baptistæ impetrat* 74 a b c d. *Angelus per scintillam ignis S. Heimeradum ad* orationem *vocat*, 392 b

Ornamenta *Ecclesiastica pretiosa secum fert S. Salvius, & ob ea occisus Martyr colitur*, 199 c seq.

Otiari *discipulos suos minime permittit S. Arialdus*, 302 c

P

PAne *benedicto infirmos sanat S. Maxentius*, 172 c d

Parentes. *Patris alloquium fugit S. Theobaldus* 596 f; *puerum à matre sibi devotum rapit dæmon, sed ille ei eripitur à B. Mazalino* 583 b c. *Vide*, Matrimonium. Proles.

Passio Christi. *Crucifixus apparet B. Raymundo Lullo, eumque convertit*, 661 d e, 675 a b

Patientia *B. Arnulfi*, 618 a; *consolationibus divinis abundat* 618 d. *Ob* patientiam *in morbis arbori floridæ comparatur S. Anthion* 176 c. Patientia *in incendio monasterii & ecclesiæ*, 569 c. *Ad* patienter *ferendam injuriam, socium hortatur S. Guilielmus*, 124 c

Paupertas Religiosa *B. Raymundi Lulli* 735 e: *eam arcte servare vult S. Guilielmus, nihil ex eleemosynis servans in crastinum*, 121 c d *Ex eleemosynis humiliter vivit B. Beatrix Ducissa* 525 d e. *In* paupertate, *prospicit divina providentia S Joanni* 144 d. *Testamentum condere non vult S. Anthelmus, Episcopus Religiosus*, 236 d

In Pauperes *beneficus S. Leo II*, 375 c *S. Maximus*, 50 f; *S. Arialdus*, 293 b; *S. Sampson*, 267 d. *S. Heimeradi liberalitas in* pauperes, *à Deo remunerata* 392 a seq.

Pax. *Reliquiæ S. Stephani Regis inveniri non possunt, nisi reconciliatis omnino Regum animis*, 323 e f

Pacis *studium in Geysa Rege Hungariæ* 322 c d

Peccata *occidi pœnitentiis, dicit B. Arnulfus*, 611 c. *Ad* Peccatorem *convertendum permittit se virgis excipi S. Arialdus*; 292 e. *S. Guilielmus per ignem deterret meretricem à* peccando.

Peregrinus *fit Princeps Willehelmus*, 500 f; *pie & humiliter Romam* peregrinatur, 508 f seq. *Hierosolymam B. Salóme*, 490 b; *Joannes Episc. per triennium* 190 c; *Romam & Hierosolymam, S. Heimeradus*, 388 b c; *Compostellam S. Guilielmus*, 115 b, *qui à* peregrinatione *Hierosolymitana divina dispositione cogitur desistere*, 117 a. Peregrinationes *varias pie obit S. Theobaldus*, 596 c d e f; *cui & Socio ejus dæmon illudit* 593 f, 596 c d. Peregrinatione *ad limina Apostolorum plagas avertit S. Maximus, & in reditu servatur miraculose à pluvia*, 51 d. Peregrinos *hospitio suscipit S. Gallicanus*, 38 e

Perjurus *fit mutus, pœnitens sanatur*, 553 c d. Perjurium *ad Reliquias S. Salvii miraculose punitum*, 203 d; *aliàs etiam morte* 583 f

Persecutio *Christianorum acerba*, 336 a: *eo tempore an præstet fugere Virgines*, 21 e f. *Lysimachus jussus Christianos* persequi, *cum iis dissimulat*; 18 b c; *uti & Primus Comes*, 24 a b, 30 b c. Persecutoris *Seleni infelix mors*, 30 c.

ad Pluviam *impetrandam invocatur S. Eurosia*, 88 c. *Cælum claudere & aperire visus S. Maxentius*, 170 b c. *A* pluvia *miraculose servatur S. Maximus* 51 d

ad Pœnitentiam *populum moneri jubent SS. Petrus & Paulus* 466 d e f seq. 465 a b e. Pœnitentiis *peccata occiduntur* 611 c

Pœnitentes *benigne suscipit S. Arialdus* 302 d

Pœnitentiæ *non faciendæ sine licentia Superioris* 610 d. *Gravium criminum rei, vinculis ferreis constricti, peregrinantur ad loca pia, donec vincula rumpantur*, 598 d e

Prædicatio *silentium postulat*, 302 d

Presbyteri *manibus non laborant*, 119 a; *Concubinarii puniti per B. Henricum Ep. Omolucensem*, 142 c f seq.

Processio *solennis in translatione S. Donati*, 575 seq. *Supplicabundus quotidie ecclesias visitat S. Arialdus*, 294 c d

Procurator *Carthusianus, cavet ne solitudinis & Religionis amor in se deficiat* 229 c, 230 d e

Proditor *Presbyter*, *S. Arialdum tradit hostibus*, 297 c d seq.
Proles *Sancta à Deo impetrata precibus matris S. Joannis Episcopi*, 190 c
Prophetiæ *spiritus B. Arnulfi*, 622 d e f seq. *S. Theobaldi*, 597 d e f; *S. Deodati Episc.* 260 d. *S. Theobaldi* prædicta *Sanctitas* 593 c 596 b c: *S. Heimeranus* prædicit *Monasterium exstruendum*, 393 e; *puniendum Clericum sibi molestum*, 392 e; *sibi post mortem cultum deferendum*, 392 c d. Prophetia *B. Raymundi Lulli de Societate Jesu*, 735 c. *Pomi grana in ignem projecta, germinant eo tempore quo* prædixerat *S. Adalbertus*, 98 f seq. *Occulta peccata Sacerdotis revelat B. Arnulfus*, 625 b c *Vide*, Mors, Excommunicatio.
Pulchritudinem *corporis petit à se auferri B. Salome*, 496 c d
Pulvis *ex tumulis Martyrum collectus, medetur infirmis*, 340 c

R

Religionem *vovet pater, ut filiæ sanitatem impetret*, 124 e. Regulæ *Anachoretarum S. Adalberti* 152 f seq. *vocatio S. Anthelmi ad ordinem Carthusiæ*, 228 e f. *Ad* Religionem *ingrediendam movetur Palladius, viso cælesti splendore è cellula S. Davidis*, 177 d e, Religionem *magno fervore ingreditur S. Arnulfus*, 610 b. *Ingressus nomen baptismale mutat S. Maxentius*, 170 d. Religiosæ *virtutes B. Benevenuti* 328 d; *S. Maxentii* 170 e; *B. Emmæ* 501 b c. Religiosis *multum beneficus S. Anthelmus*, 235 c d e. *S. Paulus monet*, Religiosos *reformandos, non ejiciendos monasterio*, 466 a b
Reliquias *S. Salvii quærendas monet Angelus Carolum Martellum*, 202 b c. *De* Reliquiis *S. Medici & aliorum inventis, Decretum S. Congregationis Rituum*, 9 f. Reliquiæ *S. Stephani Regis inveniri non possunt, nisi reconciliatis omnino Regum animis*, 323 e f. Reliquiarum *S. Febroniæ miraculosa inventio*, 16 e, *& S. Zoili*, 254 a b. Reliquias *S. Joannis Bapt. mirabiliter accipit S. Tygris*, 74 a b c d: *suas elevandas monet S. Adalbertus*, 101 a. Reliquiis *honor habitus temporibus Diocletiani*, 31 e f seq. Corpora Sanctorum *sepelivit S. Lucina* 534 f seq. Reliquias *Sanctorum honorat S. Paulus PP. I*, 379 d. *Henricus Imperator* Reliquias *S. Erendrudis collo gestat*, 582 d e. Capita SS. Apostolorum *in Lateranensi Basilica, à direptione militum miraculose servata*, 444 c d e. Reliquias *S. Salvii veneratur taurus*, 201 e. Reliquiarum *S. Syri virtus miraculosa*, 482 c d. Vinculis *S. Petri damon pellitur*, 452 e, *ad* Reliquias *S. Martialis captivi liberati*, 560 b; *infirmi sanati*, 560 d. *Ex* Reliquiis *S. Eurosiæ vulneratis, sanguis effluit*, 88 c, *& ex S. Joannis Bapt. sanguinis gutta* 74 f. Pulvis è tumulis *Martyrum collectus, medetur infirmis*, 340 c; Brandium, *sacratum attactu corporum SS. Petri & Pauli, miraculosum*, 438 d e: *&* Clavis, *cui rasura de vinculis S. Petri inclusa*, 453 d seq. *item* Cathedra *lignea S. Jacobi Apostoli* 456 d, *& S. Petri Romæ* 457 c; Pallium, *S. Adalberti corpus tegens, reperitur incorruptum* 101 b, *& ab incendio incombustum*, 102 f. Corpus *S. Ladislai, curru sponte procedente, ad sepulturam vehitur*, 318 f, **Reliquiarum** *S. Cassii solennis translatio*, 487 f seq. *& S. Anthelmi*, 241 a seq. *Miraculose prohibentur Episcopi transferre* Reliquias *S. Febroniæ*, 34 a b; *item S. Salvii fiunt immobiles volentibus ad alium, quam designatum à Deo, locum transferre* 203 a *SS. Petri & Pauli prohibentur transferri* 435 e; *imo nec transferre nec attingere impune licet* 438 c d e *S. Joannis Bapt.* Reliquias *auferre volens morte punitur*, 75 b. Reliquias *temere tractans punitur*, 108 c d; *frequentius eas osculans Episcopus dentes amittit* 254 c. *Falsas pro veris supponere conatur quidam Episcopus* 57 e f seq.
Revelationi *divinæ exacte obediendum* 528 f
Rex. *Ad regias virtutes acquirendas hortatur Ludovicum* VII *S. Anthelmus*, 227 b. Regiæ virtutes *S. Ladislai*, 318 b, 322 e f seq.
Risus *oberitur B. Arnulfo ex divinis consolationibus* 622 b seq.

S

Sacerdotes *honorandos docet S. Anthelmus*, 233 d; *concubinarios corrigit & punit*, 233 e
Sanctos *pie & frequenter invocat S. Arialdus*, 294 b c
Scientia *divinitus infusa B. Raymundo Lullio*, 675 d e
à Schismate *multos retrahit S. Anthelmus*, 232
Scripturam sacram *quo modo aliis prælegerit S. Febronia*, 19 e f. Scripturæ sacræ *intelligentiam divinitus accipit S Guilielmus*, 116 c
Sepulcrum *inhabitat S. Simon anachoreta*, 110 b e
Sepulturam *cæsis in acie honorificam procurat S. Ladislaus*, 321 c d. Sepulturam *sibi eligit & miraculose accipit B. Masalinus*, 583 a. *S. Joannes Hispanus non permittit subito defunctos in loco sacro* sepeliri, *ne forte excommunicati obierint: cujus facti pœnitens se etiam extra cœmiterium* sepeliri *voluit*, 145 f seq. Sepulcrum *S. Ladislai qui violaverat, cum tota posteritate caret quieta* sepultura, 317 b c. Sepulcrum *S. Ferdinandi dum profanatur tado vini impositi, hoc effunditur* 332 f. *super* Sepulcra *defunctorum cibos ponendi ritus*, 472 f seq.
Serpens *diabolicus fugatur à S. Syro* 481 f seq. *S. Lupercius* Serpentem *projicit in mare*, 351 e
Servus *nimium obediens Domino*, 200 b seq. Servos *libertate donat S. Sampson*, 267 b
Severitas *nimia Ivonis Abbatis in puniendis delinquentibus*, 600 a.
Contra Simoniacos *concionatur & multos convertit S. Arialdus* 286 f seq. *& ad unum convertendum permittit se virgis excipi*, 292 e; *alterum abstrahit ab altari*, 302 b c. Simoniacum *esse Episcopum ut probet S. Luitprandus, per ignem transit illæsus*, 611 f seq.
Solitudinis *amans S. Anthelmus Carthus.* 229 c, 230 d e, 235 d.
Somnolentiam *tempore orationis stans sub stillicidio castigat B. Arnulfus*, 609 f
Spes *B. Raymundi Lulli*, 733 b

T

Tempestatis *damna evadunt, qui concioni de S. Martiale intersunt* 561 d
Templa *exstruit & ornat S. Paulus Papa I*, 379 e f. Templum *Deiparæ ædificat Geysa Rex Hungariæ, ex voto pro victoria, locum monstrantibus Angelis sub specie cervorum*, 321 e f. Templo *ædificando nolens allaborare, punitur*, 101 c. *Trabs lignea miraculose fit longior, ut apta sit* templi *ædificationi*, 100 c d. Templum *miraculose construit exiguo tempore S. Guilielmus* 119 b c d e. Templorum *dedicandorum ritus antiquus*

469 d ſeq. Templum *ab Angelis conſecratum*, 182 a. *In* templo *moritur S. Guilielmus*, 131 c: *in* templo *S. Martialis fornicaturi, miraculoſe inde ejiciuntur* 553 e. Templi *ſacrilega invaſio punita* 558 d e f ſeq. *Propter ablatos ſacros Theſauros punitur Rex Angliæ Henricus, & pœnitens moritur*, 571 b c d e f
Tentationem *diſcipulo ſuo indicat S. Joannes Epiſcopus Gothiæ* 193 f
Tentatus *puſillanimitate & timore B. Raymundus Lullus fortiter ſe vincit*, 664 a b c
Teſtamentum *condere non vult S. Anthelmus Epiſcopus Religioſus*, 236 d
Tonitru *valde terribile, à quo Sacerdos mirabiliter ſervatur*, 576 f ſeqq.
Tripudiat *B. Arnulfus ex divinis conſolationibus*, 622 b c

V. X. Z.

VEnenato *gladio ictus miraculoſe ſervatur Landulphus de Gottis* 284 c d
Veſtitus aſperitas *S. Guilielmi, circulis ferreis corpus prementis* 115 f; *& lorica ac galea ferrea* 117 b c
Victoria *parta interceſſione S. Vigilii*, 167 d e; *& S. Martialis per Carolum ſimplicem*, 563 d e; *& per Regem Ethnicum precibus piæ Virginis*, 13 c. Victoriæ præſagia *S. Ladiſlao oſtenſa*, 320 f ſeq. *qui poſt ea dolet effuſum ſanguinem Chriſtianorum*, 321 c; *aliæ ejuſdem* Victoriæ, *& pro iis ſolennis gratiarum actio*, 324 a b ſeqq. *idem prohibet fugientium cædem ad ſalvandas animas* 324 e f; *& Victoriis moderate utitur*, 325 e. *Ex voto pro* Victoria, *Geyſa Rex Hungariæ, eccleſiam ædificat*, 321 f
Vigilias *& jejunium ſervandæ virginitati adhibet S. Febronia*, 19 f
Vindicta *miſericordi & juſta ulciſcitur cædem filiorum Princeps Willelmus*, 508 e
Vinum *hoſpitibus miraculoſe procurat S. Theobaldus*, 597 a. Vinum, *contentionis cauſa, inſtar caſei coagulatur*, 194 a
Pro Virginitate *martyrium ſubit S. Euroſia*, 88 c. *S. Pecinna præeligit mori, quam* virginitatis *detrimentum, etiam invita ſuſtinere* 86 c d e. Virginitas *S. Febroniæ ſolicite cuſtodita*, 19 d e f. Virginibus *Religioſis aſpectus etiam ſecularium mulierum fugiendus*, 19 f. Virginis *mortuæ corpus deheneſtare volens, punitur* 87 c. Virginem *ſponſam Chriſti veneratur Rex Ethnicus, ejuſque precibus victoriam de inimicis impetrat*, 13
Votum *non ſolvens, à S. Sampſone apparente reprehenditur* 273 d e: *alius reincidit in infirmitatem qua fuerat liberatus*, 245 b
Xenodochium *S. Sampſonis, ex gratitudine pro miraculo extructum*, 270 a
Zelus animarum *S. Vigilii* 165 c d e; *S. Adalberti*, 98 d e 99 d e; *B. Raymundi Lulli*, 735 b c.

ERRATA QUÆDAM

Hujus Tomi Quinti.

Pag. 1 *col.* 2 *verſu* 14, *dele* — S. Tudwalus *&c. Is enim inter Prætermiſſos hujus diei reponendus eſt, illuſtrandus ad diem* XXX *Novembris.*
2 *col.* 2 *ſub medium, quæ de* Sanctis Thaumaturgis Muromenſibus, *Davide & Euphroſyna habentur, obliteranda ſunt; quia quæ de ipſis illic deſiderantur, poſtea fuerunt allata, ſuoque loco pag.* 111 *impreſſa leguntur.*
4 *col.* 1 ✠ 4 — *an.* 1602 — l — *anno* 1692 —
35 *ſub littera* C *in margine* — *non ante an.* 36 — l — *non ante an.* 360
36 ✠ 1 — *octavo* — l — *ſeptimo*
Ibid. num. 3 *in margine* — 15 *Junii* — l — 25 *Junii*
37 *in marg. ſub litt.* D — *mortuas* — l — *moturus*
48 *col.* 1 ✠ 3 — *Carolus* — l — *Cardoſus*
Ibid. ✠. 6 — *ex Italico* — l — *è Luſitanico*
50 *num.* 8 ✠ 19 — CCCCXLV — l — CCCCLX
52 *col.* 2 ✠ 3 *à fine* — *ad* 46 — l — *ad* 461
59 *num.* 9 ✠ 8 — dioeceſis — l — diverſis
65 *num.* 12 ✠ 5 *dele* — una cum
69 *Cap.* 4, *in fine tituli* — *poſtrema* — l — *prima.*
90 *num.* 9 ✠ 9 — *Antonius Nicolaus* — l — *Nicolaus Antonius*
91 *num.* 1 ✠ 6 *à fine* — *Optavit* — l — *optavi*
94 *num.* 1 ✠ 16 — MDCI — l — MDCL
96 *num.* 8 ✠ 4 — Abbatis — *Obliterа quæ ſequuntur omnia uſque ad finem numeri; correctius lectori proponenda in proximo tomo ſupplementorum Junii*
99 *Annot.* h, *verſu* 2 — Egmundi — l — Adalberti *Nota quoque, Annotationem hanc debere referri ad litteram* i: *& quæ ſub* i *ponitur, referatur ad* h.
Pag. 113 *num* 7 ✠ 1 *dele totam parentheſin trium verſuum.*
150 *infra imaginem B. Guidi* ✠ 4, *poſt* — *qui cultus* — *dele quatuor haſce voces* — aliis adhuc centum annis — *Ac pro* — MDXCVIII — *repone* — MDXXVIII
Ibid. in marg. muta — 1598 — *in* — 1528
151 *num.* 3 ✠ 10 — *illud* — l — *ejus corpus*
Ibid. ✠ 3 *à fine* — *qui omnes ante Lautrechii tempora* — l — *quorum duo primi ante obſeſſam per Lautrechium Neapolim*
167 *Littera* m, *index ſecuturæ Annotationis, tranſferatur à fine numeri* 12, *deorſum ad locum litteræ* n: *ſic* n *ad locum* o: *&* o *ad locum* p: p *vero ad finem numeri* 13
168 *Annot.* p ✠ 16 — *an.* 344 — l — *an.* 494 *Theodoſius*
169 *num.* 3 ✠ *ultimo* CCCCXLVIII — l — CCCCLXVIII
175 *numerum* 1 *muta ſecundum præſcribenda in ſupplemento menſis Junii proximo tomo*
185 *num.* 5 ✠ 9 *à fine* — CCCXXXI — l — CCCLXXXI
204 *num.* 1 ✠ 14 — DCCCXXV — l — DCCCCXXV
205 *num.* 7 ✠ 8 — DCCCCLI — l — DCCCCLXXI
209 *col.* 1 ✠ 2 — *die* V — l — *die* VI
217 *num.* 6 ✠ 12 *à fine* — Interceſſio — l — Interceſſione
Ibid. ✠ *ultimo* — Collecta — *adde* — Benedictionis
255 *col.* 1 ✠ 3 — Zocillum — l — Zoëllum

Ibid.

ERRATA QUÆDAM

Ibid. col. 2 *num.* 15 ℣. 13 — *uſque* — adde — *ſeculum*

271 *ad num.* 12, *dele marginalem notam.*

279 *in margine ad initium Commentarii poſt* — ANNIS — *pone* — MLXVI — *quo ſcilicet caſus fuit S. Arialdus*

280 *num.* 6 ℣ 3 — Luitprandus — l — Liprandus

285 *col.* 2 ℣ 16 *à fine.* Dele hæc — *Niſi forte Nazarium, Sanctorum hoſpitem, convitium reſpiciat*

316 *num.* 4 ℣ 5 *à fine* — Auguſti — *adde* — (*imo Julii*)

333 *col.* 1 ℣ 30, *dele* — S. Vigilantius, Epiſcopus Atinenſis in Latio.

337 *num.* 11 ℣ 7 *à fine* — *adeptus* — l — *adepti*

369 *n.* 33 ℣ 6 *à fine* — *verſu nono* — l — *verſu tertio*

397 *col.* 1 ℣ 1 — Cano — l — Cuno

408 *num.* 39 ℣ 2 — *Damaſo* — l — *Liberio*

430 *n.* 7 ℣ 12 *à fine* — *in forma* — adde — *arcæ*

433 *n.* 20 ℣ 4 — *Bzovius* — l — *Thomas Boſius*

Ibid. ℣ 6 — *poſt* an. — l — *poſt* annos

444 *n.* 80 ℣ 6 — MCCCCLXIX — & ℣ 8 — MCCCCLXIV — *deleatur utrobique unum* C

Ibid. ℣ 11 — Joannis — *l* — Joannes

445 *col.* 2, *Diſtichon initio poſitum ſic lege:*

Cedit Apoſtolicus Princeps tibi, Paule. Vocaris
Nam, Dextræ Natus, Vas, Tuba clara Deo.

Atque adde — In præcedenti Diſticho blandiriſibi Auctor videtur fore, ut Pontifex Romanus, illato in eccleſiam Lateranenſem ſacro capite S. Petri, eòdem è Vaticano ſedem ſuam referat. In hoc verò rationem reddit, cur S. Paulus à dextra S. Petri collocetur, quia nempe Filius dextræ, Vas electionis, atque eximius Prædicator veritatis & Doctor gentium ſit.

Ibid. in imo utriuſque imaginis limbo, cujus inſcriptio tota legitur num. 80, *incipiens*, Carolus; *ſculptum eſt* — 1369 — l — 1364

458 *num.* 141 ℣ 3 — *putat* — l — *putatur*

Ibid. ℣ 4 *à fine: item num.* 142 ℣ 10 *à fine, & forte alibi — ichnographia* — adde — *veteris eccleſiæ Vaticanæ, apud Joannem Severanum de Septem Eccleſiis* —

Ibid. num. 145. *Nota, iconiſmum altaris, in quo Cathedra S. Petri nunc ſervatur, ſculptum non eſſe, fortaſſis alibi repræſentandum.*

463 *col.* 2 ℣ 4 — *acceperit ille — expunctis ſequentibus, hæc repone — qui anno* MCCCL *à Clemente PP. VI. donatus purpurâ, in eadem ſuperfuit, multa præclariſſime gerens per ditionem eccleſiaſticam in Italia Pontificius Legatus, uſque ad annum* MCCCLXVII

469 *num.* 195 ℣ 3 & 4 — Eccleſiama — l — Eccleſiam

470 *col.* 1 ℣ 9 — *ſe* — l — *ſed*

471 *col.* 1 ℣ 2 — *deciam* — l — *decima*

Ibid. ℣ 4 — *die* — *l* — *dies*

Ibid. col. 2 ℣ 13 — *faciemes* — l — *facienia*

Item ℣ 17 — *celebratur, quotannis* — l — *celebratur quotannis,*

472 *col.* 1 ℣ 1 dele — *ad abolendas gentilium ſuperſtitiones*

Ibid. col. 2 ℣ 6, *quæ parentheſi includuntur, ſcribe diverſo charactere*

532 *col.* 1 ℣ 25 *ubi de* S. Martiale — *hoc die à Jacobi illo autem quem ſeculi ſumus* — l — *hoc die, à Jacobillo, quem ſecuti ſumus,*

572 *n.* 52 ℣ 6 *à fine* — XIV — l — MDXXXIV

588 *num.* 6 ℣ 3 *à fine* — *quidem* — l — *ne quidem*

Ibid. ℣ *ultimo* — *proximiori*, — l — *proximioris*

591 *n.* 12 ℣ 9 *à fine* — MDLX — l — MDCLX

Additamenta ad hujus menſis Tomos quinque dabit ſextus, propitio Deo: una cum Indicibus aliquot ſacri ſemeſtris jam editi, & tractatu de genuino Uſuardi Martyrologio, jam inde ab initio operis, per P. Bollandum promiſſo.